

অষ্টাদশ পৰ্ব

অসমীয়া মহাভাৰত

দ্বিতীয় খণ্ড

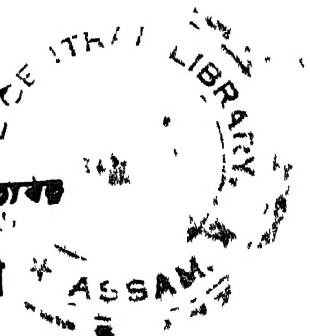
[ৰাম সৰস্বতী, গোপীনাথ দ্বিজ, পৃথুৰাম দ্বিজ, দামোদৰ দাস আদি বিৰচিত]

সম্পাদক—

হৰিনাৰায়ণ দত্ত বৰুৱা

সাহিত্যিক

দেবীৰাম পাঠশালা : নলবাৰী

প্ৰকাশক :
শ্ৰীমতীঅনাবায়েণ দত্তবৰুৱা, এম. এ.
দত্তবৰুৱা এণ্ড কোম্পানী
নলবাৰী : অসম

দ্বিতীয় সংস্কৰণ
ইং ১৯৬৩ চন
দ্বিতীয় খণ্ডৰ মূল্য— দুৰি টকা

ছপা কৰোঁতা :
শ্ৰীযোগেশচন্দ্ৰ গোস্বামী
উমা প্ৰেছ
নলবাৰী : অসম

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
দুৰ্য্যোধনৰ দস্তালি আৰু ভীষ্মৰ ক্ৰোধ	— ১৩৮৩	পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ যাত্ৰা	— ১৪০৫
শ্ৰীকৃষ্ণৰ সপ্ত পদ্য-দৰ্শন আৰু হস্তিনা প্ৰবেশ	— ১৩৮৪	মহাৰাজ বলিনাৰায়ণৰ বৰ্ণনা	— ১৪০৫
হস্তিনাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ অভিযান	— ১৩৮৫	পাণ্ডৱৰ মহিমা কীৰ্ত্তন আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বিলাপ	— ১৪০৬
শ্ৰীকৃষ্ণৰ আৰু কোঁৱৰৰ মিলন	— ১৩৮৬	বিহুৰ দ্বাৰা ৰাজনীতি কথন	— ১৪০৮
বিহুৰৰ শয্যাতে শ্ৰীকৃষ্ণৰ শয়ন	— ১৩৮৭	ভীষ্ম দ্ৰোণৰ বজাব	— ১৪১০
শ্ৰীকৃষ্ণৰ কুন্তীৰ ওচৰত উপস্থিত আৰু পাণ্ডৱৰ		কৰ্ণৰ পাণ্ডৱপক্ষ লবলৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ অন্তৰোধ	— ১৪১২
বাৰ্ত্তা দান— ১৩৮৭		৭৭ক পাণ্ডৱৰ লগত মিলিবলৈ কুন্তীদেৱীৰ	
কোঁৱৰৰ গুপ্ত মন্ত্ৰণা	— ১৩৮৯	অন্তৰোধ— ১৪১৬	
ভীষ্ম-দ্ৰোণৰ কৃষ্ণ-দৰ্শন	— ১৩৯০	পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ আয়োজন	— ১৪১০
শ্ৰীকৃষ্ণৰ সভা প্ৰবেশ	— ১৩৯১	পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ যাত্ৰা	— ১৪২৩
দেৱ নৃপতিৰ আখ্যান	— ১৩৯২	কোঁৱৰৰ যুদ্ধ আয়োজন আৰু বিহুৰ নিৰ্ধাসন	— ১৪২৫
শ্ৰীকৃষ্ণৰ দুৰ্য্যোধনক পৰামৰ্শ দান	— ১৩৯৪	কৰ্ণদেৱৰ অহঙ্কাৰ	— ১৪৩১
দুৰ্য্যোধনৰ শ্ৰীকৃষ্ণক ধৰাৰ চৰ্চা	— ১৩৯৬		
শ্ৰীকৃষ্ণৰ হস্তিনাপুৰ ত্যাগ আৰু যুধিষ্ঠিৰক			
আদেশ দান— ১৪০০			

(উত্তোগ পৰ্ব সমাপ্ত)

ভীষ্ম পৰ্ব

দুৰ্য্যোধনৰ অস্থায়ীক সেনাপতি বৰণ	— ১৪৩৫	ঘটোৎকচৰ যুদ্ধ	— ১৪৬৪
শ্ৰীকৃষ্ণ-যুধিষ্ঠিৰৰ আলাপ	— ১৪৩৭	পঞ্চম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৬৪
দুৰ্য্যোধনৰ ৰাজসভাত কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ উপস্থিতি	— ১৪৩৮	যুদ্ধৰ পাচত সৈন্ত হতাৰতৰ লেখ আৰু আলাপ	— ১৪৬৮
কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ দুৰ্য্যোধনৰ লগত আলোচনা আৰু		ষষ্ঠ দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৭০
অস্থায়ীক ঠাইত ভীষ্মক সেনাপতি বৰণ	— ১৪৪০	সপ্তম দিনৰ যুদ্ধ আৰম্ভ	— ১৪৭৫
ভীষ্মৰ স্বপ্ন দৰ্শন	— ১৪৪৩	সপ্তম দিনৰ যুদ্ধ শেষ আৰু অষ্টম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৮০
দ্রোণদী মন্দিৰত পঞ্চ-পাণ্ডৱৰ প্ৰবেশ	— ১৪৪৪	অষ্টম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৮৬
প্ৰথম দিনৰ সমৰৰ আয়োজন	— ১৪৪৫	নৱম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৮৮
অৰ্জুনৰ বিশ্বকৰ্ম্মৰ পৰীক্ষা	— ১৪৪৮	যুধিষ্ঠিৰৰ খেদ	— ১৪৯২
শ্ৰীকৃষ্ণৰ উপস্থিতি	— ১৪৪৯	পাণ্ডৱসকলৰ ভীষ্মৰ শিবিৰত উপস্থিতি	— ১৪৯৩
দ্বিতীয় দিনৰ যুদ্ধলৈ প্ৰস্তুত	— ১৪৫০	ভীষ্মৰ যুত্থা-সংবাদ	— ১৪৯৪
দ্বিতীয় দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৫২	ভীষ্মৰ কল্যাণ হৰণ	— ১৪৯৫
যুধিষ্ঠিৰাদিৰ মৰা সৈন্তৰ লেখ	— ১৪৫৭	বজাসকলৰ লগত ভীষ্মৰ যুদ্ধ	— ১৪৯৬
তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ দিনৰ যুদ্ধ	— ১৪৫৯	পৰশুৰামৰ লগত ভীষ্মৰ তৰ্ক	— ১৫০০
ভীষ্ম আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ কথোপকথন	— ১৪৬৩		

সৃষ্টিগল্প বিবাহ পর্ব

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
মজলাচৰণ	— ১২৭৩	ডাক দাণক চাৰ্য্যাধন আৰু কণৰ উপালজ্য	
পাণ্ডৱৰ অজ্ঞাতবাসৰ আলোচনা	— ১২৭৭	আৰু তিবন্ধাৰ— ১৩২৯	
বিবাহটো নগৰত অজ্ঞাতবাস	৭	বনক কুপ আৰু অশ্বখামাৰ অচেনা আৰু ভীষ্ম	
ভীষ্মৰ দ্বাৰা জীমভাদি মাল বধ	১৮৪	প্ৰভু ভৰ দ্বাৰা দ্ৰোণক সান্ত্বনা— ১৩৩০	
অদেষ্টা আৰু সৈবধ'ৰ লগত কীচকৰ আলোপ	১৮৬	ভীষ্মৰ বালচক গণনা গৰুসহ দুৰ্য্যোধনৰ পলায়ন	
কীচকৰ দ্বাৰা সৈবধীৰ ৰূপ বৰ্ণনা	১৮৭	আৰু কুকবীৰগণৰ সৈতে অজ্ঞানৰ যুদ্ধ— ১৩৩২	
কীচকৰ দ্বাৰা সৌবধীৰ অপমান	— ১১৮৮	অজ্ঞানৰ দ্বাৰা কুকবীৰগণক উত্তৰৰ পৰিচয়	১৩৩৬
কীচক বধ	— ১২৯৭	কুপ দি বীৰগণসহ অজ্ঞানৰ যুদ্ধ	— ১৩৩৭
দুৰ্য্যোধনৰ দ্বাৰা পাণ্ডৱৰ অমুসন্ধান	— ১৩০৩	সপ্তৰথীৰ সৈতে অজ্ঞানৰ যুদ্ধ	— ১৩৪৪
মৎস্যৰাজৰ পালৰ গৰু হৰণ	— ১৩০৬	ভীষ্মাদিৰ সৈতে অজ্ঞানৰ যুদ্ধ আৰু অজ্ঞানৰ	
অশ্বখামাৰ লগত মৎস্যৰাজৰ যুদ্ধ	— ১৩০৭	দ্বাৰা নিদ্রাবাগ ক্ষেপণ— ১৩৪৬	
অশ্বখামাৰ যুদ্ধ	১৩১০	উত্তৰৰ দ্বাৰা কুকবীৰগণৰ বস্ত্ৰহৰণ আৰু গৰুপাল-	
ভীষ্মৰ হাতত অশ্বখামাৰ পৰাজয়	— ১৩১৪	সহ পুনৰ বিবাহটো নগৰলৈ উভতি যাত্ৰা— ১৩৫০	
কুকবলৰ দ্বাৰা মৎস্যৰাজৰ উত্তৰৰ পাল হৰণ	— ১৩১৬	চাৰ্য্যাধনক ভীষ্মৰ সান্ত্বনা আৰু নিজ ৰাজ্যলৈ উভতি	
ব্ৰহ্মলাৰ ওচৰলৈ উত্তৰৰ গমন আৰু উত্তৰৰ		যোৱাৰ উপদেশ— ১৩৫০	
যুদ্ধ যত্ৰ	১৩১৭	কুকবীৰগণক অৰ্জুনৰ সন্মান	— ১৩৫১
অজ্ঞান আৰু উত্তৰৰ সমীপবৰ্ষৰ ওচৰলৈ		৭ ওবসকৰ লগত বিবাহটো বচাব পাৰচয় আৰু	
গমন আৰু অজ্ঞানৰ সৈতে পৰিচয়	— ১৩২০	আত্মমন্ত্ৰ কুমাৰৰ বিবাহ— ১৩৫২	
কুকবলত উৎপাত আৰু লগৰ উপদেশ	৩২৮		

(বিবাহ পর্ব সমাপ্ত)

উদ্ধোগ পর্ব

মজলাচৰণ	— ১৩৬৩	দ্রোপদীৰ বিলাপ	— ১৩৭৪
দুৰ্য্যোধনৰ ওচৰলৈ বুদ্ধিভীৰ দূত প্ৰেৰণ	— ১৩৬৩	শ্ৰীকৃষ্ণৰ ওচৰত দ্রোপদীৰ নিবেদন	— ১৩৭৫
দুতৰাষ্ট্ৰ-সঞ্জয় সংবাদ আৰু দুৰ্য্যোধনৰ ক্ৰোধ	— ১৩৬৪	শ্ৰীকৃষ্ণৰ দ্রোপদীক প্ৰবোধ	— ১৩৭৬
দুতৰাষ্ট্ৰ-বিহুৰ সংবাদ	— ১৩৬৫	শ্ৰীকৃষ্ণৰ কোৱৰৰ ৰাজসভালৈ গমন	— ১৩৭৭
দুতৰাষ্ট্ৰৰ আগত সঞ্জয়ৰ কৃষ্ণাৰ্জুন সংবাদ কথন	— ১৩৬৭	ভীষ্মৰ ক্ৰোধ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ দুতৰাষ্ট্ৰৰ সমীপলৈ	
দুতৰাষ্ট্ৰ-দুৰ্য্যোধনৰ বাক-বিতণ্ডা	— ১৩৭০	যাত্ৰা — ১৩৭৯	
বাস-দুতৰাষ্ট্ৰ সংবাদ	— ১৩৭০	শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগমন বাৰ্তাত দুতৰাষ্ট্ৰৰ নগৰ	
শ্ৰীকৃষ্ণৰ লগত পাণ্ডৱৰ আলোচনা	— ১৩৭১	জাতিভাৰ কৰণৰ আদেশ — ১৩৮১	

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
শ্রীমদ লগত পৰশুৰামৰ যুদ্ধ	— ১৫০১	ভীমৰ যুদ্ধত কুরুগণৰ ভঙ্গ	— ১৫২৩
অশ্বাৰ আত্মহততি	— ১৫০৪	দশম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৫২৩
শিখণ্ডীৰ জন্ম	— ১৫০৫	ভীমৰ লগত দুৰ্য্যোধনৰ কথোপকথন	— ১৫২৬
দ্রুপদকন্তাৰ পলায়ন	— ১৫১০	ভীমৰ শব-শয্যা লাভ	— ১৫২৭
দ্রুপদকন্তাৰ পুৰুষ-চিহ্ন লাভ	— ১৫১১	ভীমক শব-শয্যাত দেখি নগবৰ নাবীসকলৰ	
শিখণ্ডীৰ নপুংসকত্ব প্রাপ্তি	— ১৫১২		
দশম দিনৰ যুদ্ধ	— ১৫১৪		

বেজাৰ— ১৫৩৯

(ভীম পৰ্ব সমাপ্ত)

দ্রোণ পৰ্ব

দ্রোণক সেনাপতি বৰণ	— ১৫৪৩	কুরু সৈন্য বধত গুডবাহুৰ শোক প্রকাশ	— ১৬৪৩
ভগদত্তৰ সময়	— ১৫৪৫	কৃতদৰ্ম্ম আৰু সাত্যকিৰ যুদ্ধ	— ১৬৪৪
ভগদত্তৰ মৃত্যুত দুৰ্য্যোধনৰ শোক আৰু দ্রোণৰ		সাত্যকিৰ যুদ্ধ	— ১৬৪৭
লগত মন্ত্ৰণা—	১৫৫৫	সাত্যকিৰ সৈতে দ্রোণৰ যুদ্ধ আৰু পৰাভৱ	— ১৬৪৮
দ্রোণৰ ওচৰত যুধিষ্ঠিৰৰ ক্ষমা ভিক্ষা	— ১৫৫৯	সাত্যকিৰ সৈতে কোঁৱৰসকলৰ যুদ্ধ	— ১৬৫০
অভিমত্যাৰ যুদ্ধ	— ১৫৫৯	সাত্যকিৰ হাতত কোঁৱৰৰ পৰাভৱ	— ১৬৫১
অভিমত্যাৰ যুদ্ধ	— ১৫৬৫	দ্রৌপদীৰ ৰূপ বৰ্ণনা	— ১৬৫৫
অভিমত্যাৰ ব্যাহ প্রবেশ আৰু জয়দ্রথৰ হাতত		দ্রোণৰ দুৰ্য্যোধনক তৎসনা	— ১৬৫৫
পাণ্ডবসকলৰ পৰাজয়	— ১৫৬৯	দ্রোণৰ যুদ্ধ	— ১৬৫৬
অভিমত্যাৰ যুদ্ধ	— ১৫৭৭	সৈন্যৰ মৰণ দেখি যুধিষ্ঠিৰৰ হৃথ প্রকাশ	— ১৬৬২
অভিমত্যাৰ লগত সপ্তৰথীৰ যুদ্ধ	— ১৫৮১	অৰ্জুনৰ সাহায্যাৰ্থে ভীমক বান্ধলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ	
অভিমত্যা বধ	— ১৫৮৩	উপদেশ	— ১৬৬৪
অভিমত্যা বধত পাণ্ডৱৰ শোক	— ১৫৮৫	ভীমৰ যুদ্ধ আৰু অৰ্জুনৰ লগত সাক্ষাৎ	— ১৬৬৪
জয়দ্রথক বধিবলৈ অৰ্জুনৰ প্রতিজ্ঞা	— ১৫৯১	অৰ্জুনৰ বান্ধা পাঠ যুধিষ্ঠিৰৰ আনন্দ	— ১৬৭০
কৈলাস বৰ্ণনা	— ১৬০০	ভীম আৰু কৰ্ণৰ যুদ্ধ	— ১৬৭০
জয়দ্রথ বধৰ নিমিত্তে অৰ্জুনৰ যুদ্ধ	— ১৬০৩	ভীমৰ হাতত দুৰ্য্যোধনৰ ভ্ৰাতৃস্বৰ মৃত্যু	— ১৬৭৬
দুৰ্য্যোধনৰ গৰ্জ	— ১৬২৮	কৰ্ণৰ হাতত ভীমৰ পৰাজয়	— ১৬৭৮
দুৰ্য্যোধন-অৰ্জুনৰ বণ	— ১৬২৮	সাত্যকি-ভূবিশ্বাবৰ যুদ্ধ	— ১৬৮৪
দ্রোণাচাৰ্য্যৰ লগত পাণ্ডৱৰ বণ	— ১৬৩২	সাত্যকিৰ পৰাজয় দেখি অৰ্জুনৰ হতাশা	
ভীম আৰু আলাৰ্থৰ যুদ্ধ	— ১৬৩৫	ভূবিশ্বাবৰ বধ	— ১৬৮৫
আলাৰ্থ বধ আৰু দ্রোণৰ যুদ্ধ	— ১৬৩৬	কৰ্ণ-দুৰ্য্যোধনৰ যুদ্ধ আলোচনা	— ১৬৮৯
সাত্যকিৰ প্রতি যুধিষ্ঠিৰৰ উপদেশ	— ১৬৩৯	জয়দ্রথ বধ	— ১৬৮৯
সাত্যকিৰ ব্যাহ প্রবেশ আৰু যুদ্ধ	— ১৬৪০	কৰ্ণ-অৰ্জুনৰ কথোপকথন	— ১৬৯৭

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
যুধিষ্ঠিরৰ আগত জয়দ্রথৰ বধৰ বৃত্তান্ত পঠন—	১৬৯৮	ঘটেৎকচৰ হাতত হলায়ুধ বধ	— ১৭৪৩
কুক-পাণ্ডৱৰ নৈশ-যুদ্ধ	— ১৬৯৮	ঘটেৎকচ বধ	— ১৭৪৭
দ্রোণৰ যুদ্ধ	— ১৭০৪	দ্রোণৰ লগত যুদ্ধ আৰু দ্রুপদ বজাৰ মৃত্যু	— ১৭৫২
অশ্বখামা আৰু ঘটেৎকচৰ যুদ্ধ	— ১৭০৮	দ্রোণবধৰ অৰ্থে ধৃষ্টদ্যুম্নৰ যুদ্ধ যাত্ৰা	— ১৭৫৮
ভীমৰ যুদ্ধ	— ১৭১৪	অশ্বখামাৰ বধ শুনি দ্রোণৰ শোক	— ১৭৬৬
কৰ্ণ-অশ্বখামাৰ যুদ্ধ	— ১৭১৪	ধৃষ্টদ্যুম্নৰ হাতত দ্রোণৰ মৃত্যু	— ১৭৬৯
কুক-পাণ্ডৱৰ নৈশ যুদ্ধ	— ১৭২৫	নাৰায়ণ অস্ত্ৰৰ কথা	— ১৭৭৬
কৰ্ণ-ঘটেৎকচৰ যুদ্ধ	— ১৭২১		

(জোণ পৰ সমাপ্ত)

কৰ্ণ পৰ্ব

বন্দনী	— ১১৮১	অৰ্জুনৰ সমবক্ষেত্ৰত প্ৰবেশ আৰু কৰ্ণৰ লগত	বৰ্ণ— ১৮০১
যুধিষ্ঠিৰৰ লগত কৰ্ণৰ বৰ্ণ	— ১১৮১	ভীম-দ্রুশাসনৰ যুদ্ধ আৰু ভীমৰ দ্রুশাসন	বক্তৃপান — ১৮০১
কৰ্ণৰ লগত ভীমৰ বৰ্ণ	— ১১৮৪	দ্রুশাসনৰ মৃত্যুত দ্রুপদোদনৰ শোক আৰু	ভাতৃসকলৰ যুদ্ধযাত্ৰা — ১৮০৩
যুধিষ্ঠিৰৰ লগত কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ সাক্ষাৎ	— ১১৮৫	কৰ্ণ পুণ বৃষসেনৰ লগত বৰ্ণ	— ১৮০৫
অৰ্জুন-যুধিষ্ঠিৰ সন্ধি, যুধিষ্ঠিৰৰ ৩২ সনাত		ৰাজ প্ৰশস্তি	— ১৮০৭
অৰ্জুনৰ খড়্গা উদ্ভাৱন—	১১৮৮	অৰ্জুন আৰু কৰ্ণৰ বন	— ১৮০৭
শ্ৰীকৃষ্ণৰ সাক্ষাৎ	— ১১৯১	কৰ্ণ বীৰৰ পতন	— ১৮১০
ৰাজ প্ৰশস্তি	— ১১৯২	দ্রুপদোদনৰ খণ্ড	— ১৮১৩
অৰ্জুনৰ আগত ক্ৰীণাৰ বীৰশিৰ মূৰিৰ স্তো		কৰ্ণ বধৰ পাঁচত পাণ্ডৱ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ	কথোপকথন — ১৮১৪
কথন	— ১১৯৩		
অৰ্জুনৰ অকীকাৰ বধাৰ উপায় পঠন	— ১১৯৩		
যুধিষ্ঠিৰৰ ওচৰত অৰ্জুনৰ শৰ্মা প্ৰাৰ্থনা	— ১১৯৬		
কৰ্ণ ক বধ কৰিবলৈ অৰ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা	— ১১৯৮		

(কৰ্ণ পৰ্ব সমাপ্ত)

শল্য পৰ্ব

মজ্জলাচৰণ	— ১৮১৬	শল্য নৃপতিক আগত লৈ বখী মহাবীৰসকলৰ	শপত গ্ৰহণ আৰু যুদ্ধ যাত্ৰা— ১৮৩১
কৰ্ণৰ মৃত্যুত ধৃষ্টদ্যুম্নৰ খণ্ড আৰু সঞ্জয়ক প্ৰশ্ন	— ১৮১৬	মদ্রপতি শল্য আৰু ভীমৰ ঘোৰ যুদ্ধ	— ১৮৪১
দ্রুপদোদনৰ প্ৰতি বজাসকলৰ আশ্বাস বাক্য আৰু		অৰ্জুন অশ্বখামাৰ যুদ্ধ	— ১৮৪২
যুদ্ধ কৰিবলৈ দ্রুপদোদনৰ দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা	— ১৮১৮	শল্য বধ	— ১৮৫২
উভয় পক্ষৰ যুদ্ধাৰম্ভ কৌৰৱ সৈন্য পলায়ন	— ১৮১৯	শল্যৰ সৈন্যৰ লগত পাণ্ডৱৰ বৰ্ণ	— ১৮৬৬
দ্রুপদোদনৰ প্ৰতি কৃপাচাৰ্য্যৰ প্ৰবোধ বাক্য	— ১৮২১	দ্রুপদোদনৰ লগত পাণ্ডৱৰ বৰ্ণ	— ১৮৬৯
দ্রুপদোদনৰ আক্ষেপ	— ১৮২৪	শাশ্বৰ লগত পাণ্ডৱৰ বৰ্ণ আৰু শাশ্বৰ মৃত্যু	— ১৮৭০
মদ্র অধিপতি শল্য বজাক সেনাপতি পদত		সাত্যকি আৰু কৃতবৰ্ম্মাৰ যুদ্ধ	— ১৮৭২
নিষূক্ত	— ১৮২৮		

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ পাণ্ডৱৰ লগত বণ	— ১৮৭৪	অৰ্জুনৰ পুনঃ যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত আৰু অসখা	
শকুনিৰ পাণ্ডৱৰ লগত যুদ্ধ	— ১৮৭৬	কুকুটসৈন্য বধ	— ১৮৮১
কবিৰ পৰিচয়	— ১৮৭৭	শকুনি বধ	— ১৮৮৬
কুকুটসৈন্যৰ শকুনিৰ পলায়ন আৰু পুনঃ যুদ্ধ	— ১৮৭৮	যুধিষ্ঠিৰৰ অশ্বদলত যুগ্মত যুদ্ধত নিহত নীৰসকলৰ	
কৃষ্ণ আৰু আনৰ কথোপকথন	— ১৮৭৯	বধৰা পত্নীসকলক বধত তুলি হস্তিনালৈ প্ৰেৰণ	— ১৮৮৮

(দ্বাদশ পৰ্ব সমাপ্ত)

গদ্য পৰ্ব

চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ দৈবপাশৰ হৃদয়ত আশ্ৰয়	— ১৮৮৯	যুভৰাট্ট-গান্ধাৰীৰ লগত শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰথাপকথন	— ১৯১১
চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ শুচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰ আদিৰ গমন	— ১৮৯১	যুভৰাট্টৰ আগত সজ্জন চুৰ্ঘ্যোদয় নিহত হোৱা	
ভীম-চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ যুদ্ধ	— ১৮৯৪	বিনবণ কথন	— ১৯১৩
দলৰামৰ উপদেশ	— ১৮৯৭	অৱশিষ্ট কোঁৱৰৰ সেনানিৰ বিলাপ	— ১৯১৪
চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ উৰুভঙ্গ	— ১৯০০	অশ্বখামাক সেনাপতি বৰণ	— ১৯১৫
চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ যুৱত ভীমৰ লাথি	— ১৯০৬	অশ্বখামা প্ৰভুতিৰ যুদ্ধ যাত্ৰা	— ১৯১৭
দলৰামৰ ক্ৰোধ	— ১৯০৭	যুধিষ্ঠিৰ আৰু দ্ৰোণদীৰ পঞ্চপুত্ৰ বধ	— ১৯১৭
চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ অন্ততাপ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰবেশ	— ১৯১০	চুৰ্ঘ্যোদয়ৰ মৃত্যু	— ১৯১৭
		পাশত শকুনিৰ ভয়ৰ কাণ	— ১৯১৮

(গদ্য পৰ্ব সমাপ্ত)

ত্ৰৈয়িক পৰ্ব

মজ্জলাচৰণ আৰু জৈমিনীৰ প্ৰতি জন্মেজয়ৰ প্ৰশ্ন	— ১	অশ্বখামা আৰু অৰ্জুনৰ মহা অস্ত্ৰ ত্যাগ ;	
যুধিষ্ঠিৰৰ আগত শিবিৰৰ বাৰ্তা বৰ্ণন	— ২	বক্শাশিৰা অস্ত্ৰৰ দ্বাৰা উত্তৰাৰ গৰ্ভমাশ	
যুধিষ্ঠিৰৰ খেদ আৰু শিবিৰলৈ আগমন	— ৪	আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ দ্বাৰা পৰীক্ষিতৰ প্ৰাণ সঞ্চাৰ	— ১৫
দ্ৰোণদীৰ বিলাপ অশ্বখামাক বধিবলৈ		দ্ৰোণদীৰ সাক্ষ্যনা, যুধিষ্ঠিৰৰ শিৰোমণি	
ভীমৰ গমন	— ৫	ধাৰণ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ সংবাদ	— ১৯
যুধিষ্ঠিৰৰ শিবিৰ দৰ্শন আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ সংবাদ	— ১০		

(ত্ৰৈয়িক পৰ্ব সমাপ্ত)

দ্বী পৰ্ব

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
বন্ধনা	— ১১১১	গান্ধাৰী প্ৰভৃতি দ্বীসকলৰ বুদ্ধৰ ঠাইলৈ	
শতপুত্ৰৰ মৃত্যু শুনি শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ শোক আৰু		গমন আৰু নিজ পতি-পুত্ৰৰ মৃত শৰীৰ	
সজ্জয়ৰ সাত্বনা দান	— ১১২২	দেখি সকলোৰে শোক	— ১১৪০
শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতি বাসৱ উপদেশ আৰু		গান্ধাৰী প্ৰভৃতি দ্বীসকলৰ শোক আৰু	
পূৰ্বস্বস্তান্ত কথন	— ১১২৬	শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি গান্ধাৰীৰ শাপ প্ৰদান	— ১১৪৩
গান্ধাৰী প্ৰভৃতি দ্বীসকলৰ শোক আৰু শ্বতৰাষ্ট্ৰ		যুধিষ্ঠিৰাদিৰ দ্বাৰা মৃতসকলৰ শৰীৰ সংস্কাৰ	
আদি সকলোৰে কুৰুক্ষেত্ৰলৈ গমন	— ১১২৮	আৰু হস্তিনালৈ যাবলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি	
শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ লোহ-ভীম চূৰ্ণ	— ১১৩১	শ্ৰীকৃষ্ণৰ উপদেশ	— ১১৫০
গান্ধাৰীৰ সৈতে পাণ্ডৱসকলৰ		যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি শ্ৰীকৃষ্ণ, ব্যাস, নাৰদাদিৰ	
উত্তৰ-প্ৰত্যুত্তৰ	— ১১৩৪	উপদেশ দান আৰু সকলোৰে হস্তিনালৈ	
		গমন—	১১৫৫

(দ্বী পৰ্ব সমাপ্ত)

শান্তি পৰ্ব

মজ্জাচৰণ	— ১১৬১	চাৰ্বাক বান্ধুস বধ	— ১১৮৯
যুধিষ্ঠিৰৰ শোক প্ৰকাশ আৰু ব্যাস দেৱৰ		যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্যাভিষেক	— ১১৯২
সাত্বনা দান	— ১১৬২	জ্ঞাতিসকলৰ প্ৰেতক্ৰিয়া সম্পাদন	— ১১৯৪
নাৰদৰ দ্বাৰা শিবি, ভৰত, বামচন্দ্ৰ, মাজ্জাত		শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শমতে ৰাজ্য সংগঠন	— ১১৯৬
আদি ৰজাৰ বিবৰণ কথন	— ১১৬৮	যুধিষ্ঠিৰ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভীষ্মৰ সমীপলৈ গমন	— ১১৯৯
শৃঙ্গয়ৰ আগত নাৰদৰ যযাতি, অশ্বৰীষ, গয়,		ভীষ্মৰ কৃষ্ণ-জ্ঞতি	২০০০
বস্তিদেৱ, সগৰ, বেণ, পুথু আদি ৰজাৰ বিবৰণ		শ্ৰীকৃষ্ণৰ পাণ্ডৱসকলৰ সৈতে কুৰুক্ষেত্ৰ গমন	
কথন	— ১১৭২	আৰু বাচি পৰশুৰামৰ বিবৰণ কথন	— ২০০১
নাৰদৰ পৰা শৃঙ্গয়ৰ বৰ লাভ	— ১১৭৫	পৰশুৰামৰ অৰ্ষমেধ বজ্জ	— ২০০৫
শৃঙ্গয়ৰ পুত্ৰশোক	— ১১৭৭	শ্ৰীকৃষ্ণ পাণ্ডৱসকলৰ সৈতে ভীষ্মৰ ওচৰত	
যুধিষ্ঠিৰ ৰজাৰ বিবৰণ আৰু যুধিষ্ঠিৰক সাত্বনা দান—	১১৭৮	উপস্থিত	— ২০০৭
যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি ব্যাসৰ উপদেশ	— ১১৭৮	ভীষ্মৰ শ্ৰীকৃষ্ণজ্ঞতি	— ২০০৯
যুধিষ্ঠিৰক ৰাজত্বৰ বিষয়ক প্ৰশ্ন	— ১১৮৫	শ্ৰীকৃষ্ণ পাণ্ডৱসকলৰ সৈতে ৰাতি, ঋতু	
পাণ্ডৱসকলৰ হস্তিনাপুৰলৈ গমন	— ১১৮৭	পৰ্বতত বাস আৰু পাচদিনা পূৰ্ণ ভীষ্মৰ	
হস্তিনাপুৰত পাণ্ডৱৰ সন্মান	— ১১৮৮	ওচৰত উপস্থিত	— ২০১১

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
যুধিষ্ঠির আগত ভীষ্মৰ ৰাজধৰ্মনীতি কথন	— ২০১৫	সংলীল ধৰ্ম কথন ; প্রজ্ঞাপন ওচৰত	
নীতিশাস্ত্র কথন	— ২০২১	ইন্দ্ৰৰ ছদ্মবেশে শীল-ধৰ্ম গ্রহণ	— ২০৯৭
বেণ আদি নৃপতিৰ কথা	— ২০২৩	ঋষি-সুমিত্ৰ সংবাদ কথন	— ২১০২
চাৰিবৰ্ণৰ ধৰ্ম কথন	— ২০২৫	যম-গৌতম সংবাদ কথন	— ২১০৫
ৰাজধৰ্ম কথন	— ২০২৮	সন্নিকট নিপদত অশ্বৰক্ষাৰ উপদেশ	— ২১০৭
চৰৰ লক্ষণ	— ২০৩৩	শত্ৰুৰপৰা আশ্বৰক্ষা উপদেশ	— ২১১০
মন্ত্ৰীৰ লক্ষণ	— ২০৩৪	ব্রহ্মদত্ত আৰু চটক পক্ষীৰ বৃত্তান্ত কথন	— ২১১৮
ৰাজ্যৰ লক্ষণ	— ২০৩৬	পুত্ৰশোকত পক্ষীৰ বিলাপ	— ২১১৯
যুগধৰ্ম লক্ষণ	— ২০৩৮	বিশ্বমিত্ৰ চণ্ডাল-সংবাদ কথন	— ২১২৫
মুচুকুন্দ-কুৰেৰ সংবাদ কথন	— ২০৭৮	শৰণাগতক বন্ধা আৰু অতিথি শুশ্ৰূষাৰ কল	— ২১৩১
কেকয় নৃপতি আৰু বাকস সংবাদ কথন	— ২০৫৩	পক্ষীৰ আত্মহতীত ব্যাধৰ খেদ	— ২১৩৯
বাসুদেৱ-নাৰদ সংবাদ কথন	— ২০৫৯	পক্ষীৰ আত্মোৎসৰ্গ আদৰ্শত ব্যাধৰ ক্লৰ্কৰ্ম	
উত্তৰা-মাক্ৰাতা সংবাদ কথন	— ২০৭০	পৰিত্যাগ , স্বামীশোৰত পক্ষীৰ	
ইন্দ্ৰ-অম্ববীৰ সংবাদ কথন	— ২০৭২	বিলাপ আৰু সহগমন	— ২১৩৯
ইন্দ্ৰ-বৃহস্পতি সংবাদ কথন	— ২০৭৭	ব্যাধৰ সদগতি লাভ	— ২১৪২
শৃগাল-ৰাভ্র বৃত্তান্ত কথন	— ২০৮১	ব্রাহ্মণ আৰু গৃহ-শৃগাল সংবাদ কথন , আৰু	
ঋষি-পৰশুৰাম-সংবাদ কথন	— ২০৮৮	মৃত ব্রাহ্মণ পুত্ৰৰ জীৱন লাভ	— ২১৪৩
মম্ব-বশিষ্ঠ সংবাদ কথন	— ২০৯১	শাশ্বলী, নাৰদ আৰু বায়ুৰ সংবাদ	
বাসুদেৱ-মাক্ৰাতা সংবাদ কথন	— ২০৯৪	কথন	— ২১৫২
কামান্দক ঋষি-অজবিষ্ট ৰাজা সংবাদ কথন	— ২০৯৬	খজা যুদ্ধৰ প্ৰাশস্ত্যতা কথন	— ২১৫৯

(শান্তি পৰ্ব সমাপ্ত)

অশ্বমেধ পৰ্ব

জাতিবধ হেতু যুধিষ্ঠিৰৰ খেদ আৰু		শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভীষ্মৰ প্ৰতি পৰিহাস আৰু ভীষ্মৰ প্ৰত্যুত্তৰ—২১৮৪	
পাপ ভয়	— ২১৭১	ভীষ্মৰ উত্তৰত শ্ৰীকৃষ্ণ সন্তুষ্ট হৈ বজ	
জাতিবধ পাপ-মোচনৰ কাৰণে অশ্বিগত		কৰিবলৈ উপদেশ	— ২১৮৫
ব্ৰত আৰু অশ্বমেধ বজ কৰিবৰ কাৰণে		যেধবৰ্ণৰ যৌবাহৰণ উত্তোপত ইন্দ্ৰৰ জয়	
যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি ব্যাসদেৱৰ উপদেশ আৰু		আৰু দত্তৰ দ্বাৰা পৰিচয় গ্ৰহণ	— ২১৮৬
উপায় কথন	— ২১৮০	যেধবৰ্ণৰ অশ্বৰূপ আৰু বৌদ্ধনাথৰ লগত	
যজ্ঞৰ যৌবা আনিবলৈ ভীষ্ম, যযকেতু		জিনি বীৰৰ যুদ্ধ	— ২১৮৮
আৰু যেধবৰ্ণৰ প্ৰজিগ্ৰা	— ২১৮২	বৌদ্ধনাথ আৰু যযকেতুৰ যুদ্ধ আৰু	
যুধিষ্ঠিৰৰ বজত শ্ৰীকৃষ্ণৰ আবিৰ্ভাব	— ২১৮৭	যযকেতুৰ যুদ্ধ	— ২১৮৭

বিষয়—	পৃষ্ঠা—
বৃষকেতু ঘোঁরনাম্বৰ মিত্ৰতা স্থাপন	— ১১১২
ঘোঁরনাম্বৰ সনাক্তকৰে ঘোঁরাসহ হস্তিনা যাত্ৰা	— ১১১৩
বাস-বুধিষ্ঠিবৰ কথোপকথন	— ১১১৬
শ্ৰীকৃষ্ণক আনিবলৈ ভৌমক দ্বাৰকালৈ প্ৰেৰণ,	
শ্ৰীকৃষ্ণ ভোজন আৰু সন্তোষামাৰ পৰিচাস	— ১১১৭
শ্ৰীকৃষ্ণ প্ৰতি ভৌমৰ উপহাস	— ১১১৯
বুধিষ্ঠিবৰ যজ্ঞৰ নিমন্ত্ৰণ পাঠ শ্ৰীকৃষ্ণৰ	
হস্তিনাপুৰ গমনৰ আয়োজন	— ১১০০
ভৌম আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰস্পৰৰ উপহাস্য বাণী	
আৰু বহুদেৱৰ ওচৰত শ্ৰীকৃষ্ণৰ মেলানি	— ১১০১
শ্ৰীকৃষ্ণৰ হস্তিনা-যাত্ৰা	— ১১০২
শ্ৰীকৃষ্ণৰ সনাক্তকৰে হস্তিনাপুৰ উপস্থিত	— ১১০৫
অমুশালৰ দ্বাৰা ঘোঁৰা হৰণ	— ১১৩৬
প্ৰহ্লাদ আৰু বৃষকেতুৰ ঘোঁৰা উদ্ধাৰৰ প্ৰতিজ্ঞা,	
অমুশালৰ সৈতে যুদ্ধ, প্ৰহ্লাদৰ বণভঙ্গ আৰু	
শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰহ্লাদক ভৎসনা	— ১১০৭
ভৌম আৰু কৃষ্ণৰ অমুশালৰ সৈতে যুদ্ধ	
আৰু ছবোৰো পৰাজয়	— ১১০৯
সন্তোষামাৰ দাবী বাণী শুনি বৃষকেতুৰ যুদ্ধ-	
যাত্ৰা জয়লাভ, বৃষকেতুক অমুশালৰ	
প্ৰশংসা	— ১১১০
শ্ৰীকৃষ্ণৰ অমুশালক আলিঙ্গন দান আৰু	
অমুশালক যজ্ঞ-ঘোঁৰা বন্ধক নিযুক্ত	— ১১১১
ধৰ্মৰাজৰ অস্ত্ৰেপুৰ প্ৰবেশ আৰু যজ্ঞৰ যো-জা	— ১১১১
যজ্ঞ আৰম্ভ, যজ্ঞ-অশ্ব মেলি দি অৰ্জুন আৰু	
বৃষকেতুক বন্ধাৰ্থে নিয়োগ	— ১১১২
মহেশ্বৰ্ত্তি নগৰত ঘোঁৰাৰ প্ৰবেশ, নীলধ্বজৰ	
পুত্ৰৰ হাতত ঘোঁৰা আৱদ্ধ আৰু যুদ্ধ	— ১১১৪
অৰ্জুনৰ অগ্নি স্তুতি	— ১১১৬
ৰজা নীলধ্বজৰ লগত অগ্নিৰ সঙ্ঘৰ্ষ	— ১১১৬
যজ্ঞৰ ঘোঁৰা এৰি দিবলৈ নীলধ্বজক অগ্নিৰ	
পৰামৰ্শ দান	— ১১১৭
বাণী জুনাৰ বীৰত্বপূৰ্ণ বাক্যত নীলধ্বজৰ	
অৰ্জুনৰ সৈতে যুদ্ধ	— ১১১৮

বিষয়—	পৃষ্ঠা—
যজ্ঞৰ ঘোঁৰা শিলামূৰ্ত্তি ধাৰণ আৰু অৰ্জুনৰ	
স্পৰ্শক দামী শাপগ্ৰস্তা শিলামূৰ্ত্তি চণ্ডীৰ মূৰ্ত্তি	— ১১১৯
যজ্ঞৰ ঘোঁৰা চম্পক ৰাজ্যলৈ গমন, অৰ্জুনৰ	
সৈতে যুদ্ধ কৰিবলৈ হংসধ্বজৰ আয়োজন	
আৰু সুধন্বাৰ সত্যভঙ্গ হেতু ৰজাৰ ক্ৰোধ	— ১১২৩
সত্যভঙ্গ অপৰাধত সুধন্বাক তপত তৈল	
কুণ্ডত পেলাবলৈ ৰজাৰ আদেশ আৰু	
সুধন্বাৰ নিষাদ	— ১১২৮
কৃষ্ণনাম মাহাত্ম্য	— ১১২৮
সুধন্বাৰ শুদ্ধ ভক্তিক প্ৰশংসা কৰি যুদ্ধলৈ	
প্ৰেৰণ আৰু বৃষকেতু প্ৰহ্লাদৰ লগত	
সুধন্বাৰ যুদ্ধ	— ১১২৯
সুধন্বাৰ লগত সাত্যকি-অৰ্জুনৰ যুদ্ধ আৰু	
সুধন্বা ৭৭	— ১১৩২
সুধন্বাৰ গতিলাভ	— ১১৩৬
হংসধ্বজ ৰজাৰ বিলাপ	— ১১৩৬
সুধন্বাৰ ছিন্ন মূৰ মহাদেৱৰ মালাত ধাৰণ ;	
সুৰথ আৰু অৰ্জুনৰ যুদ্ধ	— ১১৩৭
সুৰথৰ মুণ্ডপাত আৰু মুণ্ডৰ কাৰণে গৰুড-	
বৃষভৰ যুদ্ধ	— ১১৪১
ইন্দ্ৰৰ আদেশত গৰুড-বৃষভৰ যুদ্ধ বন্ধ ;	
সুৰথৰ মুণ্ড প্ৰয়াগত অৰ্পণ, আৰু পাচত	
শিৱৰ মুণ্ডমালাত যোগ	— ১১৪৩
হংসধ্বজ আৰু প্ৰভাৱতীৰ শোক	— ১১৪৪
হংসধ্বজৰ যজ্ঞ অশ্বৰ অমুসৰণ	— ১১৪৫
যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আৰু সৈন্তসকলৰ ত্ৰীভু প্ৰাপ্তি	
আৰু অৰ্জুনৰ স্তুতিত পূৰ্বকপ লাভ	— ১১৪৬
অৰ্জুনৰ বক্ৰবাহিনৰ লগত যুদ্ধ	— ১১৫৩
ৰামচন্দ্ৰ আৰু লৰকুশৰ যুদ্ধৰ কাৰণ বৰ্ণনা	— ১১৫৯
শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ সীতা বন্ধন	— ১১৬২
সীতাদেৱীৰ বাস্তীকিৰ আশ্ৰমত আশ্ৰয়	
লাভ	— ১১৬৭
লৰ-কুশৰ জন্ম	— ১১৭০
শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ অশ্বমেধ যজ্ঞ	— ১১৭১

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
শ্রীৰামচন্দ্ৰৰ বজ্জৰ ঘোঁৰা লৱ-কুশৰ হাতত		পাভাগপুৰীৰ বৰ্ণনা	— ২৩১১
আৰম্ভ	— ২২৭৪	নাগৰাজ অনন্তক মণি দিবলৈ শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ	
লৱ-কুশৰ লগত বাম শৈনাৰ যুদ্ধ	— ২২৭৫	ময়ীৰ বাধা দান	— ২০৩
মাতৃৰ আদেশত কুশৰ বণ যাত্ৰা	— ২২৭৭	পুণ্ডৰীকৰ পৰা অনন্তই মণি নিদিয়া সংবাদ	
লৱ-কুশৰ যুদ্ধ জয়	— ২২৭৯	পাই বক্রবাহনৰ ক্ৰোধ আৰু বণ যাত্ৰা	— ২০৭৪
লক্ষ্মণৰ বণ যাত্ৰা	— ২২৮০	বক্রবাহন আৰু নাগৰাজৰ যুদ্ধ	— ২০
লক্ষ্মণৰ লগত লৱ-কুশৰ বণ	— ২২৮১	নাগৰাজৰ বক্রবাহনক মাণ অৰ্পণ আৰু মণি	
লক্ষ্মণৰ পৰাজয় সংবাদত শ্রীৰামচন্দ্ৰৰ		পাই বক্রবাহনৰ নিজ দ্বাৰ্য্যলৈ প্ৰত্যাগৰ্ত্তন	— ২০১৭
উদ্ভেজনা	— ১১৮৫	বক্রবাহনক মণি দিয়াত শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ মন্ত্ৰীৰ খেদ	
ভৰতৰ যুদ্ধ যাত্ৰা আৰু পতন	— ১১৮৬	আৰু পাৰ্শ্ববৰ মন্ত্ৰণা	— ২৩১৭
শ্রীৰামচন্দ্ৰৰ বণ যাত্ৰা আৰু লৱ-কুশৰ		শ্রীকৃষ্ণ ভীম আদিৰ বণক্ষেত্ৰত মুণ্ড বিহীন	
হাতত পৰাস্ত	— ২২৯০	অৰ্জুনৰ শব্দ দৰ্শন আৰু বক্রবাহনৰ কৃষ্ণভূতি	— ২৩১৯
লৱ-কুশৰ যুদ্ধ বিজয়বাস্তা মাতৃ চৰণত		অৰ্জুন বৃষকেতু আদিৰ পুনৰ্জীৱন লাভ	
নিবেদন, স্বামী শোকত সীতাৰ বিলাপ আৰু		আৰু অৰ্জুনৰ বক্রবাহনক সমাদৰ	— ২৩২০
বান্ধীকিৰ ঘাৰা সকলোৰে জীৱন লাভ	— ২২৯৫	কৃষ্ণ-ভীমৰ লগত চিত্ৰাঙ্গদা উগ্ৰপীৰ হস্তীনা-	
বান্ধীকিৰ আদেশত লৱ-কুশৰ বামাষণ গীত	— ২২৯৭	পুৰলৈ গমন আৰু নাগৰাজ অনন্তৰ বিদায়	২ ১১
বৃষকেতু বক্রবাহনৰ বণ	— ২৩০০	বৃদ্ধিৰ অশ্বমেধৰ অশ্ব কঙ্কপুত প্ৰবেশ	
বক্রবাহন-অৰ্জুনৰ বণ	— ২৩০৪	আৰু তাম্ৰধ্বজৰ লগত অৰ্জুনৰ যুদ্ধ	— ২৩১২
বক্রবাহনৰ হাতত অৰ্জুনৰ পতন	— ২৩০৫	বজ্জ অশ্ব বীবৰখ্যা বজ্জৰ দেশত উপস্থিত	— ২৩১৭
অৰ্জুনৰ মৃত্যুত চিত্ৰাঙ্গদাৰ শোক	— ২৩০৬	চন্দ্ৰহাসৰ উপাখ্যান	— ১৩৪৪
চিত্ৰাঙ্গদাৰ বিলাপ	— ২৩০৮	বজ্জ অশ্ব লৈ কৃষ্ণ-অৰ্জুন প্ৰভৃতিৰ	
পুণ্ডৰীক নাগৰ সজীৱনী মণি আনিবলৈ		হস্তিনালৈ প্ৰত্যাগৰ্ত্তন আৰু বৃদ্ধিৰ	
পাতাললৈ গমন	— ২৩১১	বজ্জ সমাপন	— ২৩৮১

—অশ্বমেধ পৰ্ব সমাপ্ত—

আশ্ৰমিক পৰ্ব

মজ্জলচৰণ	— ১	শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ বানপ্ৰস্থ গ্ৰহণ	— ৮
বৃদ্ধিৰ বাক্য পালন	— ২	শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ খেদ আৰু বানপ্ৰস্থ অৱলম্বন কৰাৰ	
বৃদ্ধিৰ নগৰ নিৰ্মাণ আৰু শ্বতৰাষ্ট্ৰ-গান্ধাৰীৰ		কাৰণে বিহুৰ লগত আলোচনা	— ১০
সুজ্ঞা	— ৩	বৃদ্ধিৰ সতালৈ বিহুৰ আগমন ; বৃদ্ধিৰ	
ভীমৰ কটুবাৰ্য্যত শ্বতৰাষ্ট্ৰৰ খেদ আৰু		প্ৰতি অৰ্জুনৰ সংবাদ দান আৰু অৰ্জুনৰ প্ৰতি	
সজ্জ-বিহুৰ সাঙ্কনা-বাণী	— ৫	গান্ধাৰীৰ নিবেদন	— ১৫

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
ধৃতবাহুব ওচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ আগমন আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি অৰুণাজৰ উপদেশ	— ১১	যুধিষ্ঠিৰৰ সবাঞ্চয়ে ধৃতবাহুৰ আশ্ৰমত স্থিতি, ধৃতবাহুৰ লগত যুধিষ্ঠিৰৰ কণ্ঠোপকথন আৰু বিহুৰৰ দেহত্যাগ	— ৪৩
গান্ধাৰী আৰু ধৃতবাহুৰ সঁবাদ, যুধিষ্ঠিৰৰ সভালৈ বিহুৰৰ পুনৰ্গমন, ধৃতবাহুৰ কাৰণে ধন ভিক্ষা আৰু ভীষ্মৰ ক্ৰোধ প্ৰদৰ্শন	— ২৩	বিহুৰৰ মহাপ্ৰয়াণত পাণ্ডৱসকলৰ খেদ; বেদব্যাস প্ৰভৃতি ঋষিসকলৰ আগমন আৰু পাণ্ডৱসকলৰ প্ৰতি ব্যাসৰ প্ৰবোধ দান	— ৪৬
ভীষ্ম, দ্ৰোণ, দুৰ্যোধন আদি যুতকসকলৰ উদ্দেশ্যে ধৃতবাহুৰ শ্ৰাদ্ধ, দান, বজ্জ আৰু প্ৰজাসকলৰ ওচৰত বিদায়	— ২৬	ধৃতবাহুৰ আশ্ৰমত ঋষিসকলৰ আগমন, অৰু ধৃতবাহু যুধিষ্ঠিৰ আদিৰ প্ৰতি ব্যাসৰ সান্ত্বনা দান—৪৮	
কুন্তীৰ বৈবাগ্য অৱলম্বন আৰু পুত্ৰ-বোৱাৰীহঁতৰ প্ৰতি সান্ত্বনা-বাণী	— ২৯	বেদব্যাসৰ দ্বাৰা ধৃতবাহু আদিৰ পূৰ্বজন্ম কথন, কুৰুক্ষেত্ৰত নিহত হোৱাসকলৰ দৰ্শন আৰু বিধৱা কুৰুনাৰীসকলৰ পতিলোক গমন	— ৫২
গান্ধাৰী, সঞ্জয়, বিহুৰ আৰু কুন্তীৰ সৈতে ধৃতবাহুৰ পুনৰ্গমন আৰু শতযুগ ৰাজৰিষি আশ্ৰমত স্থিতি	— ৩৪	ধৃতবাহু আৰু কুন্তীৰ আদেশত বান্ধৱাদিসহ যুধিষ্ঠিৰৰ হস্তিনালৈ গমন	— ৫৬
নাৰদ, দেবল, ব্যাস প্ৰভৃতি মুনিসকলৰ আগমন আৰু ধৃতবাহুৰ প্ৰতি সান্ত্বনা দান	— ৩৭	যুধিষ্ঠিৰৰ আগত নাৰদৰ ধৃতবাহু, গান্ধাৰী আৰু কুন্তীৰ মৃত্যু-বাৰ্তা কথন আৰু পাণ্ডৱসকলৰ শোক প্ৰকাশ	— ৫৯
ধৃতবাহুৰ ওচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ সবাঞ্চয়ে গমন আৰু ঋষিসমূহৰ আগত পাণ্ডৱৰ পৰিচয় দান	— ৩১	যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি নাৰদৰ প্ৰবোধ বাক্য আৰু ধৃতবাহু গান্ধাৰী আৰু কুন্তীৰ প্ৰেতকাৰ্য্য সমাপন	— ৬২

আশ্ৰমিক পৰ্ব সমাপ্ত

যুধল পৰ্ব

প্ৰস্তাবনা	— ২৩৮৭	ধাৰকাত নানী বিমজ্জল দৰ্শন	— ২৩৯২
ভক্ত ভ্ৰম্ভদেৱ আৰু বহুলাশ্ব নৃপতিৰ শ্ৰীকৃষ্ণ দৰ্শন	— ২৩৮৮	শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শমতে ষাটৱসকলৰ প্ৰভাস	
শ্ৰীকৃষ্ণৰ মৰ্ত্যভূমি ত্যাগ কৰিবলৈ দেৱতা- সকলৰ প্ৰাৰ্থনা	— ২৩৯০	তীৰ্থ গমন	— ২৩৯২
বহুবংশৰ ওপৰত ঋষিৰ অভিলাপ	— ২৩৯০	ষাটৱসকলৰ তীৰ্থস্থান আৰু সুৰাপান	— ২৩৯৩
ৰজা উগ্ৰসেনৰ আদেশত যুধল গুড়ি কৰি সাগৰত নিক্ষেপ	— ২৩৯১	কৃষ্ণ-বলৰামৰ লগত ষাটৱসকলৰ যুদ্ধ আৰু ধ্বংস ২৩৯৪	
উদ্ধৱক শ্ৰীকৃষ্ণৰ পাছকা দান; হাছবা বনৰ ঈশ্বৰ	— ২৩৯১	বলৰামৰ সমাধি লাভ; শ্ৰীকৃষ্ণ জ্যোতিৰ্ময় হৈ গোলোকধাম গমন	— ২৩৯৪
		অৰ্জুনৰ তীৰ্থ-পৰ্য্যটন	— ২৩৯৬
		অৰ্জুনৰ আগত বিদ্যাপতিৰ প্ৰয়াগতীৰ্থৰ মাহাত্ম্য কথন	— ২৩৯৭

বিষয়—	পৃষ্ঠা—	বিষয়—	পৃষ্ঠা—
বিজ্ঞাপতিৰ উপদেশমতে অৰ্জুনৰ মন আৰু		অৰ্জুনৰ থাকোঁজকা	— ২৪০৭
পুৰাণ ভাৰত প্ৰৱণ	— ২৩১৮	কৃষ্ণ-পত্নী সৰব পূৰ্ণ বিবৰণ আৰু অৰ্জুনৰ	
অৰ্জুনৰ অমঙ্গল দৰ্শন আৰু বিজ্ঞাপতিৰ		সমাধি দাৰণ	— ২৪০৮
আদেশত ঘৰকা গমন	— ২৩১৮	কৃষ্ণ-পত্নীগণৰ কৃষ্ণলাল	— ২৪০৯
অৰ্জুনৰ ঘৰকাত উপস্থিত আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ		অৰ্জুনৰ খাদ আৰু কৃষ্ণ পত্নীগণৰ পিণ্ড দান	— ২৪১০
প্ৰয়াণ সংবাদত মুচ্ছিত	— ২৩১৮	অৰ্জুনৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থলৈ গমন আৰু বৰকৰ বাল্যযুদ্ধক	
অৰ্জুনৰ দ্বাৰককৰ পৰা শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰয়াণসন্দ প্ৰৱণ	২৩১৯	স্থাপন	— ২৪১০
অৰ্জুনৰ বিলাপ	— ২৪০১	কুন্তিনাপুৰত বিমঙ্গল দোখ যুধিষ্ঠিৰৰ হুচিহুতা	— ২৪১০
যত্নবংশৰ ঔৰ্দ্ধদৈহিক ক্ৰিয়া সমাপন	— ২৪০২	অৰ্জুনৰ কুন্তিনাপুৰক উপস্থিতি আৰু যুধিষ্ঠিৰ	
দ্বাৰকাৰ শিশু-নাৰী লৈ অৰ্জুনৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ গমন		অদিৰ খেদ	— ২৪১১
আৰু বাটত গোপসকলৰ লগত বণ	— ২৪০৩	বজ্জকুমৰ অভিষেক	— ২৪১৫

(মুমূল পূৰ্ব সমাপ্ত)

মহাপ্ৰস্থানিক পৰ্ব

পৰীক্ষিতৰ অভিষেক	— ২৪১১	পাণ্ডবৰ মহাপ্ৰস্থানত ইন্দ্ৰ আৰু যমৰ চন্দ্ৰাবেশে	
দ্রৌপদীৰ সৈতে পঞ্চপাণ্ডবৰ গৃহত্যাগ	— ২৪২২	পৰীক্ষা, বাটত অগ্নিৰ লগত সাক্ষাত আৰু	
সুতদ্বাৰ বিলাপ	— ২৪১৪	অৰ্জুনৰ গণ্ডীৰ ধন পক্ষাত নিক্ষেপ	— ২৪২৪

(মহাপ্ৰস্থানিক পৰ্ব সমাপ্ত)

স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্ব

দ্রৌপদী আদিৰ পতন	— ২৪২৯	দ্রৌপদীৰ সৈতে পাণ্ডবৰ যেকমূলত বাস	— ২৪৩৯
ঋনকপী যমৰ সৈতে যুধিষ্ঠিৰৰ গমন	— ২৪৩০	পঞ্চপাণ্ডবৰ দেৱদেৱ ভূষণ গ্ৰহণ	— ২৪৪০
দুৰ্যোধন আদি শত ভাইক স্বৰ্গত দেখি		পঞ্চপাণ্ডব আৰু দ্রৌপদীৰ পূৰ্বজন্ম কথন	— ২৪৪১
যুধিষ্ঠিৰৰ ক্ৰোধ আৰু ভ্ৰাতৃসকলৰ অধেষণ	— ২৪৩১	শ্ৰীকৃষ্ণৰ ককশাত মায়ী নিবাৰণ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ-	
যুধিষ্ঠিৰৰ নবক দৰ্শনত পাপী উদ্ধাৰ	— ২৪৩৩	হৰত পঞ্চপাণ্ডবৰ লীন প্ৰাপ্তি	— ২৪৪৩
ভীম, অৰ্জুন, নকুল, সহদেৱ আৰু দ্রৌপদীৰ		গ্ৰহকাৰৰ পৰিচয়	— ২৪৪৩
লগত যুধিষ্ঠিৰৰ মিলন	— ২৪৩৪		

(স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্ব সমাপ্ত)

নিবেদন

এই সংস্কৰণত ঐষিক পৰ্ব আৰু আশ্ৰমিক পৰ্ব দুটা ছপাখানাৰ ভুলৰ কাৰণে মাজতে বৈ গৈছিল ; পিচত সেই ভুল ধৰা পৰাত বৈ যোৱা উক্ত পৰ্ব দুটা পুনঃ ছপা কৰি যথা স্থানত সন্নিবেশ কৰি দিয়া হ'ল। সেই কাৰণে দুয়োটা পৰ্বৰে পৃষ্ঠা সংখ্যা আৰু পদ সংখ্যা ১ৰ পৰা আৰম্ভ কৰা হ'ল।

গদা পৰ্বৰ ১৯২০ পৃষ্ঠাৰ ২৮২৩১ পদ সংখ্যাৰ পাচত ঐষিক পৰ্ব আৰু অশ্বমেধ পৰ্বৰ ২৩৮৬ পৃষ্ঠাৰ ৩৫০৮৬ পদসংখ্যাৰ পাচত আশ্ৰমিক পৰ্ব যোগ দিয়া হৈছে। ইয়াত পৰ্বৰ ক্ৰমিকতা ভঙ্গ হোৱা নাই। সজ্জন সকলে এইখিনি কৰ্তা মাজনা কৰে বেন। ইতি -

প্ৰকাশক—

ত্ৰয়োদশ পৰ অসমীয়া মহাভাৰত

•••••

বিনাট পত্ৰ

মঙ্গলাচৰণ

জয় জয় দৈৱকীনন্দন দামোদৰ ।
ভকত বৎসল নমো সৰ্ববিঘ্নিহৰ ॥
কৃষ্ণৰ চৰণে কৰো সহস্ৰ প্ৰণতি ।
হৃদয়ত থাকি মোক দিয়োক স্তুতি ॥ ১৮৭৭১
উত্তম জনক মই কৰো নমস্কাৰ ।
অল্পমতি দেখি দোষ ক্ষমিবা আমাৰ ॥
গকড়ৰ পথা সম ঘড়াপিতো নাই ।
পথা অনুৰূপে পক্ষী তেৱে কি নুৰয় ॥ ১৮৭৭২

পাণ্ডৱৰ অজ্ঞাতবাসৰ আলোচনা

ধোম্য পুৰোহিত আৰো ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
দ্ৰুপদৰ নন্দিনী কনিষ্ঠ চাৰি বীৰ ॥
এহি সাতজনে গুপ্ত সমাজ পাতিল ।
চাৰি ভাইক সম্বোধিয়া নৃপতি বুলিল ॥ ১৮৭৭৩
দ্বাদশ বৎসৰ থাকি বঞ্চিলো নিৰ্জনে ।
চিনিবে নপাৰে কেহো হেন জানা মনে ॥

১৬০

সেব্য সেৱকৰ ধনুৰ্বাণ ধাৰিগণে ।
অৰণ্যতো নেৰিলে বান্ধৱ নাৰায়ণে ॥ ১৮৭৭৪
সুখে দুখে দ্বাদশ বৎসৰ বহি গৈল ।
অজ্ঞাত বৎসৰ ত্ৰয়োদশ আসি ভৈল ॥
কোন ৰাজ্যে বঞ্চিতো যাইবোহো কোন ঠাই ।
কোন কৰ্ম কৰিবো আমাৰ পাণ্ড ভাই ॥ ১৮৭৭৫
আমাৰ একক যদি চিনে এক জনে ।
দ্বাদশ বৎসৰ থাকিবাক লাগে বনে ॥
হেনয় শঙ্কট আছে বৎসৰ মাসত ।
থাকিবাক লাগে আন ৰাজ্যৰ ৰাজ্যত ॥ ১৮৭৭৬
কুট কপটৰ গুৰু অন্ধকৰ স্তুত ।
ৰাজ্যে ৰাজ্যে গুপ্তচৰ পঠাইছে বহুত ॥
তাহান চৰিয়া যেন নিচিনে আমাক ।
আজিচি যুগুত কৰ্ম লাগে কৰিবাক ॥ ১৮৭৭৭
কহিয়ো অৰ্জুন সুবি আহা বহু দেশ ।
কোৱা কুশতিৰ ৰাজ্য সম্পূৰ্ণ হুবেশ ॥

যি ৰাজ্যে বঞ্চিবো এৰাইবো দুখভাৰ ।
 বৈবৰৰ মুগুত যেন পৰে ছাবখাৰ ॥ ১৮৭৭৮
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি অৰ্জ্জুন বদাত ।
 ধৰ্ম্মৰে ঋষিৰ বৰে এৰাইবো দুৰ্গতি ॥
 তথাপি কহিবো ৰাজ্য জানো যত মানে ।
 বাছি লৈবা আপুনি বঞ্চিবা যিবা স্থানে ॥ ১৮৭৭৯
 শূৰসেন পটেশ্বৰ দৰ্শাৰ পাঞ্চাল ।
 সৌৰাট অবন্তি মল্ল বিদিশল শাল ॥
 যুগন্ধৰ কুন্তলাট সৰিৰ বন্ধল ।
 বাছি লবা ৰাজ্য যেহি মনে অনুকূল ॥ ১৮৭৮০
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ো ভাতৃশ ॥
 মৎস্তনগৰীত মোৰ থাকিবাক মন ॥
 ধৰ্ম্মবন্ত কুলবন্ত বৃদ্ধ মৎস্তৰাজ ।
 তাক সেৱা কৰিলে নাই কিছু লাজ ॥ ১৮৭৮১
 আনো এক কথাখানি পুছোহো সবাতে ।
 কৰ্ম্ম কৰিবাক লাগে পৰৰ সেৱাতে ॥
 কোনে কোন কৰ্ম্ম কৰিবাহা বিৰাটৰ ।
 হেন শুনি ধনঞ্জয়ে বুলিলা উত্তৰ ॥ ১৮৭৮২
 আমাক লাগিয়া তুমি নকৰিবা মৰ্ম্ম ।
 তোমাক সেৱিলো কৰি আছো তব কৰ্ম্ম ॥
 তুমি কোন কৰ্ম্ম জানা ৰাজ্য ৰাজেশ্বৰ ।
 কেনমতে সেৱা কৰিবাহা বিৰাটৰ ॥ ১৮৭৮৩
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত বঞ্চিবো দুখ কাল ।
 বিৰাট নৃপতি শুনো বৰহি পাঞ্চাল ॥
 পাশা খেলি কৌতুক কৰাইবো ৰাত্ৰি দিন ।
 মোহমত্ত হৈবে মোক নেদেখিবে ভিন ॥ ১৮৭৮৪
 সাজি পাশা-বাৰি দিবো হস্তীৰ দন্তৰ ।
 কৃষ্ণ-বক্ত চিহ্ন বৈদুৰ্য্যৰ স্তৰ্ণৰ ॥
 পাশা জিনি আনিবোহো স্তৰ্ণৰ লম ।
 এহি কৰ্ম্মে নৃপতিকে কৰিবোহো বশ ॥ ১৮৭৮৫
 চাপ সমে সাজিবোহো কৰি বিতোপন ।
 পাঞ্চগুটি পাশৰটি হস্তীৰ দশন ॥
 চাৰিৰ পিঠিত চাৰি চাৰি ঠাইত চিহ্ন ।
 খেলাইবাৰ বেলা যেন দেখি ভিন্ন ভিন্ন ॥ ১৮৭৮৬

বৈদুৰ্য্য শ্যামল বৰ্ণ স্তৰ্ণৰ বচিত ।
 ইন্দ্রলব কৃষ্ণবৰ্ণ প্ৰবালে লোহিত ॥
 পাশা খেলিবো চৰ্ম্ম সাজিবো কুশল ।
 চকত লগাইবো তাত স্তৰ্ণৰ জল ॥ ১৮৭৮৭
 য়েৰে মোত পুছে তেৰে কুহিবো ৰাজাত ।
 কঙ্ক নামে দ্বিজবৰ জগতে প্ৰখ্যাত ॥
 মোৰ প্ৰিয় সখা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰাজ ।
 আমাক এৰিলে তেৰে তৈত বনমাজ ॥ ১৮৭৮৮
 এহিকপে খ্যাত হৈবো বিৰাট ৰাজ্যত ।
 একোজনে নিচিনিব অজ্ঞাত বাসত ॥
 ভীমে কোন কৰ্ম্ম কৰিবেক বিৰাটৰ ।
 তেতিক্ষণে ৰাজ্যক মাতিলা বৃকোদৰ ॥ ১৮৭৮৯
 বিৰাট ৰাজ্যৰ মণ্ডি হৈবো স্থপকাৰ ।
 ৰাঙ্কিবোহো অন্ন স্থপ ব্যঞ্জন সস্তাৰ ॥
 আৱটিবো বহুবিধ দুগ্ধ নিতে নিত ।
 সাজিবো দুগ্ধৰ পিণ্ড কৰি দিব্য স্নাত ॥ ১৮৭৯০
 পৰ্বত সমান ভাৱে আনিবোহো খৰি ।
 তেৰে হৈবো অন্ন ব্যঞ্জনৰ অধিকাৰী ॥
 অন্ন ব্যঞ্জনক মই পেট ভৰি খাইবো ।
 বিস্তৰ কালৰ থক তেৰে পাসৰিবো ॥ ১৮৭৯১
 সিংহ বাঘ সমে যদি যুজাৱে আমাক ।
 তাহাক যুজিয়া তুষ্ট কৰাইবো ৰাজ্যক ॥
 এহি কৰ্ম্ম দেখি দায়া কৰিবেক মোক ।
 যেন নৃপতিক দায়া কৰে সৰ্বলোক ॥ ১৮৭৯২
 ৰাজ্যৰ শত্ৰুক যদি যুজাৱয় মোক ।
 তেতিক্ষণে তাহাক পঠাইবো যমলোক ॥
 কৌতুকে যুজয় নৃপতিৰ মন্ত্ৰী পাত্ৰ ।
 খলে নমাৰিবো যুদ্ধে জিনিবোহো মাত্ৰ ॥ ১৮৭৯৩
 নৃপতিক কহিবো বল্লভ মোৰ নাম ।
 যুধিষ্ঠিৰে শিখাইলন্ত স্থপকাৰ কাম ॥
 এহিমতে থাকিবো বিৰাট নগৰত ।
 কোন কৰ্ম্ম কৰিবন্ত পুছা অৰ্জ্জুনত ॥ ১৮৭৯৪
 অৰ্জ্জুনক লাগি ধৰ্ম্মে কৰিবন্ত শোক ।
 এহিকপে গুণে ভাই কৈত লুকায়েক ॥

খুঁটিভাণ্ডে হাথীকোলে পাৰে লুকাইবাক ।
 কতনো ললাট বিধি দিলেক আমাক ॥১৮৭৯৫
 সকলে আছয় মহেন্দ্ৰৰ যত গুণ ।
 মাধৱতো কৰি কিঞ্চিতেকো নাহি ন্যূন ॥
 কদ্ৰৰ লগত গঠে কদ্ৰৰ সমান ।
 আদিত্যৰ লগে গঠে আদিত্যৰ থান ॥১৮৭৯৬
 ত্ৰিদশৰ বৈবী ইন্দ্ৰে নোৱাৰন্ত যাক ।
 একথান ৰথে চড়ি মাৰিলন্ত তাক ॥
 অগ্নিক তুঘিলা বন খাণ্ডৰ দহিলা ।
 ত্ৰিদশ সহিতে ইন্দ্ৰদেৱক জিনিলা ॥১৮৭৯৭
 মহেন্দ্ৰৰ অৰ্দ্ধাসন পায়ী বীৰবৰ ।
 দিব্য অস্ত্ৰ শিখিলন্ত পঞ্চম বৎসৰ ॥
 তিনিলোক মাজত সমান নাহি যাৰ ॥
 সিটো কৰ্ম কৰিবাক নোৱাৰে পৰ ॥১৮৭৯৮
 উলুপী ভগিনী সৰ্পৰাজ বাসুকীৰ ।
 নিজ বাহুবলে জিনিলাক মহাবীৰ ॥
 শঙ্কৰতে সম বল পৰাক্ৰম যাৰ ।
 সিটো কেনমতে কৰ্ম কৰিবে পৰ ॥১৮৭৯৯
 দুয়ো হাতে ধনু ধৰি প্ৰহাৰন্ত শৰ ।
 বৃষভৰ কান্ধ যেন দুয়ো হাতে কৰ ॥
 তাতে সব্যসাচী নাম খ্যাত ত্ৰিজগতে ।
 এহি হাত দেখি নিচিনিবে কেনমতে ॥১৮৮০০
 দুই কৰ্ণ মানে কৰ ভৈল ধনুগুণ ।
 তাক দেখি কোনে নুবুলিবেক অৰ্জুন ॥
 আজানুলম্বিত বাহু কৰীকৰ সম ।
 চকোৰ নয়ন সিংহ সমান বিক্ৰম ॥১৮৮০১
 ইন্দ্ৰে শিবে ৰত্নময় কিৰীটি বাঙ্কিল ।
 সূৰ্য্য সম জ্বলে অঙ্গ সহিতে মিলিল ॥
 ইয়ো কৰ্ম অৰ্জুনৰ খ্যাত পৃথিৱীত ।
 তাক দেখি লোকে নিচিনিবে কোন চিত্ৰ ॥১৮৮০২
 অৰ্জুন বদতি নৃপতিৰ মুখ চাই ।
 মোক লাগি ৰাজা কিঞ্চিতেকো শঙ্কা নাই ॥
 প্ৰতিজ্ঞা সাফলি ধৰো নপুংসক বেশ ।
 শৰীৰৰ চিহ্ন তেৱে ঢাকিবো নিঃশেষ ॥১৮৮০৩

দুই মুষ্টি শাখা পিঙ্কিবোহো দুই হাতে ।
 দুই হাতৰ চিহ্ন মানে লুকাইবেক তাতে ॥
 কুণ্ডল পিঙ্কিবো কৰ্ণে ৰাজে ৰণজুগ ।
 ধনুৰ গুণৰ কৰ বুলিবেক কোন ॥১৮৮০৪
 কিৰীটি ঢাকিয়া কেশ ৰাঙ্কিবোহো বেণী ।
 অলঙ্কাৰ আছে বুলি নজানয় যেনি ॥
 হৃদয় ৰঙ্গৰ বস্ত্ৰে আবৰিবো গাৱে ।
 থিৰবন্ধে নৃপুৰ পিঙ্কিবো দুই পাৰে ॥১৮৮০৫
 নপুংসকে পঢ়ি ফুৰে নাৰী মুখে কথা ।
 নপুংসকবেশে মই ফুৰিবো সৰ্ববধা ॥
 বিবাহ উৎসৱে হৃদয়ল গীত গাইবো ।
 অস্ত্ৰসমুদ্ভূত আমি বৰ পূজা পাইবো ॥১৮৮০৬
 পুছন্তে বিবাটে মোক কহিবো কাহিনী ।
 বৃহন্নলা নামে দ্ৰৌপদীৰ সেৱকিনী ॥
 নৃত্য-গীত শিখাবোহো ৰাজাৰ কন্যাক ।
 মন্ত্ৰী পাত্ৰ সমে ভুই কৰাইবো ৰাজাক ॥১৮৮০৭
 ছদ্মৰূপে থাকিবোহো বিবাটৰ ঘৰে ।
 ভাস্কৰ অনল যেন নিচিনিবে পৰে ॥
 নৃপতিৰ আগত নকুলে কহে কথা ।
 আছোৱাৰ ছুইবো মই নাহি অন্যবধা ॥১৮৮০৮
 ভাল মন্দ লক্ষণ ঘোঁৰাৰ যত যত ।
 ঘোঁৰাৰ চিকিৎসা গুণ আছয় সমস্ত ॥
 ঘুঁৰীৰো যতক গুণ সম বা বিসম ।
 ঘোঁৰাক দেখিলে জানো যাৰ যেন গম ॥১৮৮০৯
 ৰথৰ যতক ঘোঁৰা ৰাহত যতক ।
 সবাকো শিখাইবো মই প্ৰত্যেকে প্ৰত্যেক ॥
 শিশু ঘোঁৰা শিশু ঘুঁৰী নুহিকয় দুই ।
 তাক দেখি বিবাটৰ হৈব বৰ ভুই ॥১৮৮১০
 ৰাজা যেৱে সোধে তেৱে কহিবো আগত ।
 পাণ্ডৱৰ আছিলোহো ঐহিক নামত ॥
 সহদেৱ বোমন্ত শুনিয়ে মহীপাল ।
 বিবাট ৰাজাৰ আমি হৈবোহো গোৱাল ॥১৮৮১১
 গোষ্ঠক লাগিয়া তুমি পাখিলা সতত ।
 তাতে শিখি লও গোৱালৰ গুণ যত ॥

গৰুৰ লক্ষণ যত মঙ্গল চৰিত ।
 গণিবাৰু পাবো যোজনৰ দূৰ স্থিত ॥১৮৮১২
 বৃষভৰ গুণ জানো পৃথিৱীত সাৰ ।
 যাৰ মূত্ৰগন্ধে ধেনু ধৰে গৰ্ভভাৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে থৈলে মোৰ তন্ত্ৰিপাল নাম ।
 নৃপতি পুছিলে কহিবোহো এহি কাম ॥১৮৮১৩
 দ্ৰৌপদীক অনুশোচ কৰন্তু নৃপতি ।
 পাঞ্চালনন্দিনী যন্ত্ৰমধ্যে উতপতি ॥
 পাণ্ডুৰ বোহাৰী পাঞ্চে ভাইব প্ৰিয় নাৰী ।
 স্নদেষ্যাক সেৱিবন্তু কোন কৰ্ম্ম কৰি ॥১৮৮১৪
 মাতৃ সম প্ৰতিপাল কৰো দিনে দিনে ।
 ভগিনীৰ সম পূজা কৰো ভিনে ভিনে ॥
 সুগন্ধ চন্দন মালা বসন ভূষণ ।
 আন কিছু নজানন্তু আতেনে যতন ॥১৮৮১৫
 দ্ৰৌপদী বোলন্তু ৰাজা নকৰিবা শোক ।
 বিৰাট মহিষী পাইলে নেৰিবন্তু মোক ॥
 সৈৱিক্কা স্বৰূপে থাকো নৃপতিৰ স্থানে ।
 অমান্য নকৰে তাক আপুনি প্ৰমাণে ॥১৮৮১৬
 সৈৱিক্কা স্বভাৱে মহাদেৱ পাশে যাই ।
 আপুনাৰ কৰ্ম্ম কৰি মাগিবোহো ঠাই ॥
 ফুল গাঠিবাৰু জানো পিসিবো চন্দন ।
 কেশ কঙ্কিয়াবে জানো পৰম শোভন ॥১৮৮১৭
 পূৰ্বত আছিলো দ্ৰৌপদীৰ সেৱকিনী ।
 প্ৰতিপাল বিস্তৰ কৰিলা এহি জানি ॥
 আপুনাক আপুনিৰে ৰাখিবা যতনে ।
 সেৱকিনী সেৱক থাকোহো এক থানে ॥'১৮
 নৃপতি মাতিলা দ্ৰৌপদীৰ শুনি বাণী ।
 তুমি যেনে হৈবা তাক আমি আছো জানি ॥
 পাপী দুৰ্য্যোধন স্থখী নুহি যেন মত ।
 এহি কৰ্ম্ম কৰি থাকিবাহা সাৱহিত ॥১৮৮১৯
 ধোম্য পুৰোহিত তুমি পাঞ্চালক যাহা ।
 মোৰ অগ্নিহোত্ৰ তুমি ৰাখি থাকিবাহা ॥
 দ্ৰৌপদীৰ সেৱকিনী যতক সেৱক ।
 সূত সুপকাৰ সমে যাউক পাঞ্চালক ॥১৮৮২০

ইন্দ্ৰসেন মুখ্য কৰি ৰথৰ সাৰথি ।
 কুৰিখান ৰথ লৈয়া যাউক শীঘ্ৰগতি ॥
 আঠাইশ হাজাৰ ব্ৰাহ্মণক মাতি আনি ।
 নমস্কাৰ কৰি ৰাজা বুলিলন্তু বাণী ॥১৮৮২১
 হস্তিনাপুৰক লাগি যায়োক সকলে ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে পুৰিবা থাকিবা অবিকলে ॥
 যাত্ৰাৰ নিমিত্তে ৰাজা থঙিল * পাতিল ।
 স্নমঙ্গলে অগ্নি জালি পূৰ্ণাহুতি দিল ॥১৮৮২২
 দীপ ঘট পাতিলা যাত্ৰাৰ যত কৰ্ম্ম ।
 ধোম্য শিক্ষা মানে কৰিলন্তু সেৱা ধৰ্ম্ম ॥
 ধোম্যৰ যতক শিক্ষা ধৰিলা মনত ।
 নমস্কাৰ কৰিলা ধোম্যৰ চৰণত ॥১৮৮২৩
 জোষ্ঠ অনুৰূপে নমিলন্তু ভিনে ভিন ।
 অগ্নিকো দ্বিজকো কৰিলন্তু প্ৰদক্ষিণ ॥
 পাঞ্চে ভাই গৈল দ্ৰৌপদীক আগ কৰি ।
 ধোম্য প্ৰতিমুখে সৰাহাকো পৰিহৰি ॥১৮৮২৪
 যমুনাক গৈলন্তু সন্মুখে পাঞ্চে ভাই ।
 চক্ষু দেখিলেক মানে আছিলেক চাই ॥
 চক্ষু য়েৰে নেদেখৈ সেৱক সেৱকিনী ।
 ধৰণীত পৰিলন্তু হিয়ে মুঠি হানি ॥১৮৮২৫
 হৰি হৰি ৰাজা ভীমসেন ধনঞ্জয় ।
 যৱজা কুমাৰ দুই মাদ্ৰীৰ তনয় ॥
 আমাক এৰিয়া তুমি গৈলা কোন থান ।
 কোনে সেৱা কৰাইব কৰাইবে কোনে স্নান ॥'২৬
 শয্যা পাৰি দিবে কোনে আসন বসন ।
 ধনু যোগাইবেক কোনে কৰাইবে ভোজন ॥
 আপুনাৰ কৰ্ম্ম কেনে কৰিব আপুনি ।
 কেনমতে থাইবা আজি কৰঙ্গাৰ পানী ॥১৮৮২৭
 হৰি হৰি যাজ্ঞসেনী পাঞ্চাল কুমাৰী ।
 কোন স্থানে গৈলাহা আমাক পৰিহৰি ॥
 কাহাক কৰিবা সেৱা যাইবা কোন স্থানে ।
 তুমি ব্যতিৰেকে কেনে ৰহিবো পৰাণে ॥১৮৮২৮
 দীৰ্ঘবাৰে কান্দি বোলে ব্ৰাহ্মণ ব্ৰাহ্মণী ।
 আমাক ত্যাজিয়া গৈলা দ্ৰুপদনন্দিনী ॥

কাহাত খুজিবো কোনে দিবে অন্নপান ।
 কৈক লাগি যাইবোহো থাকিবো কোন স্থান ॥ '২৯
 দ্বিজগণ গৈল ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ সমীপ ।
 সবাহাঙ্কো পুষিলন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপ ॥
 সেৱকিনী ভৃত্যগণ ধোম্য পুৰোহিত ।
 দ্রুপদৰাজ্যৰ নগৰত ভৈলা থিত ॥ ১৮৮৩৫
 ইন্দ্রসেন প্ৰতিমুখে কুৰিখান বথ ।
 শোকে দুখে চলি গৈল কৃষ্ণৰ বাজ্যত ॥
 সবে বোলে পাণ্ডুপুত্ৰে এৰিলে আমাক ।
 কিনো বিপৰ্য্যয় শোক দিলা আমাসাক ॥ ১৮৮৩১

বিবাট নগৰত অজ্ঞাতবাস

অনন্তৰে পাঞ্চে ভাই যমুনাতীৰত ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ কৰচ পিঙ্গিল শৰীৰত ॥
 শৰ ভৰি তুণ লৈলা পিঠিৰ উপৰে ।
 ডাবৰ খড়্গা ধনু লৈলা বাম কৰে ॥ ১৮৮৩২
 খুন যে মলিন বস্ত্ৰে ঢাকি সৰ্ব্বগাৱ ।
 ডাঢ়ি দেখিলন্তে যেন বাঘৰ স্বভাৱ ॥
 পূবক সম্মুখে চলিলন্ত পাঞ্চ বীৰ ।
 দ্রৌপদী সহিতে চলিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥ ১৮৮৩৩
 পাঞ্চেভাই চলি যাস্ত প্ৰেতৰ আকাৰ ।
 বিবৰ্ণ বদন দুখ পাৱন্ত অপাৰ ॥
 যামৱষ্টি সহি হস্তী যেন চলি যাস্ত ।
 যমুনাৰ তীৰে পুষ্কৰক চাহিলন্ত ॥ ১৮৮৩৪
 দশাৰ্ণৰ উপৰে দেখিলে পাঞ্চালৰ ।
 মাজে গৈল শুক্ৰনেমি শূৰ যে সেনৰ ॥
 ব্যাধ বুলি বুলি দেশ অনেক এৰাইল ।
 অনন্তৰে বিবাট ৰাজ্যৰ ৰাজ্য পাইলা ॥ ১৮৮৩৫
 দ্রৌপদী বোলন্ত আজি বঞ্ছিয়োক আতে ।
 বিজ্ঞাম কৰিয়া কালি চলিবো প্ৰভাতে ॥
 অন্ন অন্ন পথক্ৰমে দেখোহো প্ৰচুৰ ।
 জানিলোহো মৎস্য নৃপতিৰ ৰাজ্য দূৰ ॥ ১৮৮৩৬
 অৰ্জুনক চাই ৰাজা বুলিলন্ত বাণী ।
 বোকা কৰি দ্রৌপদীক বহিয়ো আপুনি ॥

চলিবাক নোৱাৰন্ত দাক্ষণ দুখত ।
 বন এৰি থাকো গৈয়া জনৰ মধ্যত ॥ ১৮৮৩৭
 ৰাজ্যৰ বচনে ধনঞ্জয় মহাবলী ।
 দ্রৌপদীক তেখনে বোকাত লৈলা তুলি ॥
 বন এৰি নগৰৰ সমীপক গৈলা ।
 দ্রৌপদীক তহিতে বোকাৰ নমাই থৈলা ॥ '৩৮
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ো ধনঞ্জয় ।
 ধনু শৰ কি কৰিবো কহিয়ো নিশ্চয় ॥
 এহি কথাখানি লোকে মনত শঙ্কিব ।
 যত আলোচিলো মানে কিছু নিসিজিব ॥ '৩৯
 বিশেষত তোমাৰ গাণ্ডীৱ ধনুৰাজ ।
 আক নিচিনন্তা নাই তিনিলোক মাজ ॥
 ধনু দেখি তোমাক চিনিবে সান্ধেপান্ধে ।
 নুগুচিবে দুখ দুনাই পৰিবো বিপাঞ্চে ॥ ১৮৮৪০
 অৰ্জুনে বোলন্ত ৰাজা এৰিয়ো সংশয় ।
 দেখিয়ো শমীধ বৃক্ষ গগন লঙ্ঘয় ॥
 মৰা গৰু মানুহ পেলাৱে সেহিথানে ।
 শ্মশান বুলিয়া আক নাসৈ একো জনে ॥ ১৮৮৪১
 উঠিতে নপাৰে কেহো বৰ বৰ ডাল ।
 ডালৰ তলত নিতিতয় একো কাল ॥
 এহি শুনি গৈলা সবে শমীধৰ তল ।
 গাৱৰ কাঢ়িলা সবে আয়ুধ সকল ॥ ১৮৮৪২
 গুণ কাঢ়ি পাঞ্চে ধনু এৰি একখান ।
 পাঞ্চগোটা তুণ পূৰি আটাই দিব্যবাণ ॥
 পাঞ্চখান থাণ্ডা থৈলা ডাবে সমগ্ৰিতে ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ থৈলা মানে তাহাৰ মাজতে ॥ ১৮৮৪৩
 গোচৰ্ম্মে বান্ধিয়া তাক ঢাকি আৱৰিল ।
 নকুলে প্ৰৱন্ধ কৰি বৃক্ষত উঠিল ॥
 দৃঢ় কৰি বান্ধিলন্ত ডালৰ কোটৰে ।
 বৃষ্টিত নিতিতৈ হেন থৈলা আড়ম্বৰে ॥ ১৮৮৪৪
 মৃতকৰ শৰ বুলি ডালে বান্ধি থৈলা ।
 বৃক্ষৰ নামিয়া শ্মশানৰ বাজ ভৈলা ॥
 গৰু ৰখা ছাগ ৰখা যাক লাগ পাস্ত ।
 শোকে দুখে সবাহাঙ্কে কহি কহি যাস্ত ॥ '৪৫

মৰিল আমাৰ মাতা আজী যে বৎসৰ ।
 ডালে নিয়া বান্ধি থৈলো শৰীৰ বৃক্ষৰ ॥
 আমাৰ দেশৰ কুলধৰ্ম এহি নয় ।
 হেন শুনি তোৰা যেন নুহিবি বিস্ময় ॥ ১৮৮৪৬
 আমাৰ দেশৰ ধৰ্ম যদি নৰ মৰে ।
 বৰিষেক বান্ধি থৰে বৃক্ষৰ উপৰে ॥
 পাচে পুৰি ক্ৰিয়া কৰে প্ৰসিক্তি আছয় ।
 হেন জানি কেহো তাত নুহিবা বিস্ময় ॥ ১৮৮৪৭
 পাচে নগৰীৰ সমীপক লাগি গৈলা ।
 পাঞ্চে ভাইৰ নাম পাচে গুপ্ত কৰিলা ॥
 যুধিষ্ঠিৰ জয়ন্ত অজয় ভীমসেন ।
 বিজয় অৰ্জুন নকুল যে জয়সেন ॥ ১৮৮৪৮
 জয়ন্তল সহদেৱ এহি পাঞ্চ নাম ।
 দুৰ্গতিৰ বেলাত সাধিব ইচ্ছা কাম ॥
 নিশা গোট বঞ্চিলন্ত বাহিৰ গ্ৰামত ।
 নগৰক গৈলন্ত প্ৰভাত সময়ত ॥ ১৮৮৪৯
 যেন কপে আসিলন্ত এবিলা সি বেশ ।
 আগজুৰা কৰি পাচে বান্ধিলন্ত কেশ ॥
 শুক্ল পুষ্প তুলসী বান্ধিলা আগ কৰি ।
 সূদীৰ্ঘ তিলক শুক্ল ধুতি যে উত্তৰি ॥ ১৮৮৫০
 পাশৰ টোপোলা খানি লৈলন্ত কাথত ।
 একুটি পচোৰা খানি পিন্ধি ওপৰত ॥
 সভা পাতি মৎস্যৰাজা বসিয়া আছন্তে ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাক দেখিলা প্ৰবেশন্তে ॥ ১৮৮৫১
 নিচিনয় চন্দ্ৰ সূৰ্য মেঘে যেন ঢাকে ।
 অগ্নিকো নিচিনে যেন ভস্ম মাজে থাকে ॥
 তপ্ত সূৰ্যৰ বৰ্ণ শৰীৰ জ্বলয় ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য সমান জেউতি আতিশয় ॥ ১৮৮৫২
 সৰাহাতে মৎস্যৰাজা পুছয় সঙ্কেতে ।
 ই বিপ্ৰক দেখি আছা কোনেবা কহিতে ॥
 নোহন্ত ব্ৰাহ্মণ এহি মানো মই মনে ।
 এহে সাক্ষৰ্ভোম ৰাজা কহয় লক্ষণে ॥ ১৮৮৫৩
 ৰথ ধ্বজ ঘোটক নাহিকে ধনুৰ্বাণ ।
 তথাপিভো জ্বলে এহে মহেন্দ্ৰ সমান ॥

এতেকতে যুধিষ্ঠিৰে পাইলন্ত সমীপ ।
 হাততুলি বোলন্ত কল্যাণ হৌক নৃপ ॥ ১৮৮৫৪
 দৰিদ্ৰ ব্ৰাহ্মণ আসি আছো তযু থান ।
 পালিবাহা মোক নকৰিবা অৱমান ॥
 এহি শুনি মৎস্য ৰাজা ভৈলা বঙ্গমন ।
 সকলে কৰিবো হেন তোমাৰ বচন ॥ ১৮৮৫৫
 পাণ্ড অৰ্ঘ আচমনি আসন দিলন্ত ।
 পাচে মৎস্যৰাজা হাস্য কৰি পুছিলন্ত ॥
 গোত্ৰ নাম কহিয়ো আছিল কাৰ থান ।
 কিবা কৰ্ম কৰিবাক জানা বিদ্যমান ॥ ১৮৮৫৬
 যুধিষ্ঠিৰে কহিলন্ত মৎস্যৰ আগত ।
 কঙ্ক হেন নাম মোৰ খ্যাত জগতত ॥
 শ্ৰুতিৰ ব্ৰাহ্মণ মোৰ গোত্ৰ বৈয়াত্ৰপদ্য ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাৰ আছিলো সভাসদ ॥ ১৮৮৫৭
 সাজিবাক জানোহো বিচিত্ৰ পাশবল ।
 পাশ খেলিবাত আমি বৰহি কুশল ॥
 বিৰাটে বোলন্ত আজি মোৰ বৰ ভাগ ।
 উত্তম পাশাল বহুকালে পাইলো লাগ ॥ ১৮৮৫৮
 পাশ খেলি সেৱিবাহা নেদেখোহো যোগ ।
 মোৰ প্ৰিয় সখা হোৱা ভুঞ্জা স্তম্ভভোগ ॥
 তোমাকেসে সেৱিবেক তোমাৰ লগৰী ।
 মই সৰাক্ষৰে থাকিবোহো সেৱা কৰি ॥ ১৮৮৫৯
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত ৰাজাৰ জয় হোক ।
 এক বৰ দিবা লোকে নিমিন্দয় মোক ॥
 আৰো বৰ দিয়া পাশা খেলিবাব ধন ।
 কালিয়ন নকৰিবা দিবা তেতিক্ষণ ॥ ১৮৮৬০
 সমাজক শুনাই ৰাজা বুলিল বচন ।
 কঙ্কৰ বিপ্ৰিয় কৰ্ম কৰে যিৰাজন ॥
 ব্ৰাহ্মণকো নিকালিবো আনক কাটিবো ।
 যাৰ বাহুবল হুই তাকো সবে দিবো ॥ ১৮৮৬১
 বাহিৰৰ ভিত্তৰৰ দিবো অধিকাৰ ।
 একোথানে নধৰিবো তোমাৰ দুৱাৰ ॥
 পাচে স্তম্ভকাৰ ৰূপ ধৰি বৃকোদৰ ।
 সম্মাহ কৰচ ধৰিলন্ত বাম কৰ ॥ ১৮৮৬২

মাছকটা খাণ্ডাখান ডাহিন হাতত ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ বসন পিঙ্কিলা শৰীৰত ॥
 ধীৰ ধীৰ কবি ৰাজসমাজক যাস্তে ।
 বিষাট নৃপতি দেখিলন্তু প্ৰবেশন্তে ॥ ১৮৮৬৩
 সকল সমাজে দেখি কৰে কাণাকাণি ।
 বিহ্বল স্বভাৱে ৰাজা বুলিলন্তু বাণী ॥
 কোনগোট আসে হেৰা আতি ৰূপবন্ত ।
 যেন তমো ভেদি সূৰ্য্য দহিয়া আসন্তু ॥ ১৮৮৬৪
 কিবা গন্ধৰ্বৰ ৰাজা কিবা পুৰন্দৰ ।
 শৰীৰ জ্বলয় যেন গিৰি সমসৰ ॥
 সিংহৰ সমান কঙ্ক নিচিনয় আঙ্ক ।
 সমাজে পশিয়া যোনো লগাৱয় চাঙ্ক ॥ ১৮৮৬৫
 মনে মনে বোলে আৰ নুবুজিলো চিত্ত ।
 সকালে দিয়োক বীৰে যত খোজে বিত্ত ॥
 তেখনে লৱৰি গৈলা ভীমৰ সমীপ ।
 ৰাজাৰ বচনে সবে বুলিলা ভীমক ॥ ১৮৮৬৬
 কোন বস্ত্ৰ খোজা তুমি শীঘ্ৰে কহিয়োক ।
 সমস্ত দিবোহো তাক লৈয়া চলিয়োক ॥
 তাসম্বাক কিঞ্চিতেকো নেদিয়া উত্তৰ ।
 নৃপতিক লাগিয়া বুলিলা বৃকোদৰ ॥ ১৮৮৬৭
 জানিয়ো নৃপতি মই ভাল সুপকাৰ ।
 পুষিবাহা ৰাজা ভৈলো সেৱক তোমাৰ ॥
 ৰাজা বোলে সেৱক বুলিবো কেনমতে ।
 তুমি সুপকাৰ হেন নুকেচেন মনতে ॥ ১৮৮৬৮
 তব ৰূপ গুণ কাস্তি বচনে গমনে ।
 ছলে ইন্দু আসি আছা হেন মানো মনে ॥
 ভীমেয়ো বোলন্তু জয় হৌক যে নৃপতি ।
 পাণ্ডৱক জানা কিবা নাজানা সম্প্ৰতি ॥ ১৮৮৬৯
 তাহান ঘৰত থাকি ৰাঙ্কিলোহো অম্ব ।
 বৃদ্ধ আৱটিলো আৰো ৰাঙ্কিলো ব্যঞ্জন ॥
 নামত বল্লভ মল্লযুদ্ধত কুশলি ।
 খুজি লুবি নাহি পাওঁ মোৰ সমবলী ॥ ১৮৮৭০
 সিংহ বাঘ গজ সমে কৰিবো প্ৰহাৰ ।
 ৰাঙ্কিবো অম্বক থাকিবোহো তব ঘৰ ॥

বিষাটে বোলয় মোৰ হোৱা সুপকাৰ ।
 বন্ধনশালাৰ তুমি হৈবা অধিকাৰ ॥ ১৮৮৭১
 মইতো জানোহো তব যোগ্য নোহে কাজ ।
 তুমি ৰাজা যোগ্য চাৰি সাগৰৰ মাজ ॥
 বৰ পাইয়া ভীমসেন বৰ ৰঙ্গে গৈলা ।
 বিষাট ৰাজাৰ আতিশয় প্ৰিয় ভৈলা ॥ ১৮৮৭২
 অজ্ঞাতে ৰহিল ভীম নজানিল আনে ।
 অনন্তৰে শুনিয়োক পাঞ্চালী পয়াণে ॥
 খুন যে মলিন বস্ত্ৰ পিঙ্কি একখানি ।
 সবে কেশ ৰাঙ্কিলন্তু একগোটা বেণী ॥ ১৮৮৭৩
 দক্ষিণ কঙ্কৰ মাজে হস্তক যে ধৈলা ।
 ধীৰে ধীৰে নগৰীক লাগি চলি গৈলা ॥
 সৈবিক্ৰী স্বৰূপে চলি যাস্তু একাকিনী ।
 সচকিতে চাহে যেন বনৰ হৰিণী ॥ ১৮৮৭৪
 ভাল ৰূপ দেখি নগৰৰ নবনাৰী ।
 আঞ্জৰে পাঞ্জৰে যাই তাহাঙ্ক আৱৰি ॥
 কেহো উপহাস্তে পুছে কেহো মনে মানে ।
 কৈব হস্তে আসিলাহা যাহা কোন স্থানে ॥ '৭৫
 কাহাৰ বোহাৰী তুমি কাহাৰ জীয়াৰী ।
 তোমাৰ সমান ৰূপ নতু দেখো নাৰী ॥
 উত্তৰ নেদন্ত তবু ছুনাই ছুনাই পুছে ।
 জুমা জুমে নবনাৰী লগৰ নুগুচে ॥ ১৮৮৭৬
 চক্ষুৰ নোতক ৰাখিলন্তু যত্ন কৰি ।
 উত্তৰ দিলন্তু পাচে লজ্জা পৰিহৰি ॥
 আমি দুখিনীৰ কেনে পুছহ কাহিনী ।
 যেয়ে অম্ববস্ত্ৰ দেই ফুৰো তাকে জানি ॥ ১৮৮৭৭
 কিছুয়ে নাজানো আনো নানা কৰ্ম্ম মানে ।
 তাকে শিল্পীকৰ্ম্ম কৰো জানো যত মানে ॥
 সেহি ৰূপ দেখি শুনি মধুৰ বচন ।
 এহে দাসী হেন নাজানিল একোজন ॥ ১৮৮৭৮
 শৰীৰৰ ৰূপে যাৰ নগৰী প্ৰকাশে ।
 তেহে কি আসিল ভাত কাপোৰৰ আশে ॥
 বিষাটমহিষী চড়ি আহয় মঞ্চত ।
 দ্ৰৌপদীক দেখিল ৰাহিৰ দুৱাৰত ॥ ১৮৮৭৯

অতি কপৱতী একখানি বস্ত্ৰ গাৱে ।
 অধোমুখে চলি আসে গম্ভীৰ স্বভাৱে ॥
 দূত পঠাই মতাই নিল আপোনাৰ থানে ।
 দ্ৰৌপদীত পুছিলন্ত মধুৰ বচনে ॥ ১৮৮৮০
 কোথাহন্তে আসি আছা কিবা তব নাম ।
 মোহোৰ ৰাজ্যক আসি আছা কোন কাম ॥
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত শুন্য ৰাজপটেশ্বৰী ।
 সৈৰিদ্ধী আসিয়া আছো তোমাৰ নগৰী ॥ '৮১
 যেই অন্ন বস্ত্ৰ দেই থাকো তাৰ থানে ।
 তাৰ শিল্পী কৰ্ম কৰো জানো যত মানে ॥
 বিৰাটমহিষী হাসি হাসি বোলে বাণী ।
 কাণে নোসোমাই মাৰ তোহোৰ কাহিনী ॥ '৮২
 ত্ৰৈলোক্যমোহিনী ৰূপ তুমি বোলা দাসী ।
 নুহিকয় দাসী এক ৰাজ্যৰ মহিষী ॥
 হাতৰ ভৰিৰ গাছি একোৱে নমনি ।
 উৰুযুগ যৱজ কোমল বুলি জানি ॥ ১৮৮৮৩
 বৰ্তুল কোমল ঘন পীন স্তনভাৰ ।
 শোভন কুন্তল গুৰু নিতম্ব তোমাৰ ॥
 ওঠ যে অধৰ তোৰ যেন বিশ্বফল ।
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সম শোভে বদন মণ্ডল ॥ ১৮৮৮৪
 কস্মুগীৰ কণ্ঠ শিৰ মধ্য কৃশ তনু ।
 মনে গুণে বতাসতে ভাগি পৰে যোনো ॥
 বক্ৰিশ লক্ষণ দেখো আছে তোৰ গাৱে ।
 তিনি ঠাই গভীৰ উন্নত ছয় ঠাৱে ॥ ১৮৮৮৫
 চাৰিখান হৃদয় সাতখান যে কোমল ।
 চাৰিখান দীৰ্ঘ তিনিখানত বহল ॥
 পাঞ্চখান বক্তৃদেহা লক্ষণ সূচান্দ ।
 উৎপল সমান তোৰ শৰীৰৰ গন্ধ ॥ ১৮৮৮৬
 নীল উৎপলৰ সম আয়ত লোচন ।
 ৰাজহংস সম যেন মধুৰ গমন ॥
 পদ্মবন এৰি কিবা লক্ষ্মী আসি আছা ।
 নোহা সেৱকিনী মাৰ নোবোলস মিছা ॥ ১৮৮৮৭
 দানৱৰ নাৰী কিম্বা যক্ষৰ স্তম্ভৰী ।
 গন্ধৰ্বৰ নাৰী কিম্বা তুমি অপেশ্বৰী ॥

আদিত্যৰ ছায়া কিম্বা চন্দ্ৰৰ ৰোহিণী ।
 ব্ৰহ্মাৰ সাবিত্ৰী কিম্বা কৃষ্ণৰ কলিঙ্গী ॥ ১৮৮৮৮
 বৰুণৰ সত্যৱতী হৰৰ পাৰ্বতী ।
 কুৱেৰৰ ভদ্ৰা বশিষ্ঠৰ অৰুন্ধতী ॥
 তাৰা যেন পৰি আছে স্বৰ্গহন্তে খসি ।
 আছোক বুলিবো দাসী নোবোলো মানুষী ॥ '৮৯
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত শুন্য ৰাজ পটেশ্বৰী ।
 যতক বুলিলা নোহো কাহাৰো স্তম্ভৰী ॥
 সৈৰিদ্ধী স্বৰূপে সেৱা কৰোহো পৰত ।
 সত্য কথা কহিবোহো তোমাৰ আগত ॥ ১৮৮৯০
 কৃষ্ণৰ কামিনী সত্যভামা বুলি যাক ।
 তাহাঙ্ক সেৱিলো তেহে জানন্ত আমাক ॥
 পাঞ্চ পাণ্ডৱৰ ভাৰ্য্যা দ্ৰৌপদী স্তম্ভৰী ।
 বহুকাল তাহাঙ্ক আছিলো সেৱা কৰি ॥ ১৮৮৯১
 যত কাল মোক অন্ন বস্ত্ৰ দেই ভাল ।
 তাঙ্ক সেৱা কৰিয়া থাকিবো চিৰকাল ॥
 চন্দ্ৰন পিষিতে জানো কলিয়াইবো কেশ ।
 পাঞ্চবৰ্ণমালা মই গাছিবো বিশেষ ॥ ১৮৮৯২
 দ্ৰৌপদী মালিনী নাম থৈলন্তে আপুনে ।
 সেই আইক হৰুৱাই আইলো তব থানে ॥
 উচ্ছিষ্ট নিদিবা মোক নুধুৱাইবো পাৱ ।
 পৰৰ ঘৰক লাগি নপঠাইবা মাৰ ॥ ১৮৮৯৩
 স্তদেষণ বদতি দ্ৰৌপদীৰ মুখ চাই ।
 মুগুত কৰিয়া মাৰ তোক দিবো ঠাই ॥
 উচ্ছিষ্ট নথাইবা তুমি নুধুৱাইবা ভৰি ।
 পৰথানে নপঠাইবো অধিকাৰী কৰি ॥ ১৮৮৯৪
 কিন্তু এহিকপে য়েৰে থাক মোৰ ঘৰে ।
 দিনে দিনে তোমাক দেখিবে নৰেখৰে ॥
 ৰূপ দেখি ভোল হয় পাতিবে মহিষী ।
 পাচে যেন হওঁ আমি তোমাৰেদে দাসী ॥ '৯৫
 মোক বেটি আছয় যতক তিৰীলোক ।
 ৰূপ দেখি উৰ্দ্ধমুখে চাহি আছে তোক ॥
 তিৰী ভোল ভৈল দেখি ৰূপ স্তম্ভলিত ।
 ই কি ৰূপ দেখিয়া পুৰুষে ধৰে চিত ॥ ১৮৮৯৬

নোহয় আৰামে আছে যত তৰুণৰ ।
 চম্পক কেতকী মালী যুতী নাগেশ্বৰ ॥
 কপ দেখি নম্ৰভাৱে আছে সচকিত ।
 ইকি কপ দেখিয়া পুৰুষে ধৰে চিত ॥ ১৮৮৯৭
 দেখিলন্ত পাণ্ডৱৰ যজ্ঞৰ কালত ।
 লক্ষ্যক ৰাজ্যৰ পত্নী আসিল লগত ॥
 বদন জ্বলয় যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল ।
 শাৰী শাৰী ছয়া যেন ফুলিল কমল ॥ ১৮৮৯৮
 তাসম্বাৰ কপ দেখি থাকি থাকি চাই ।
 কপ দেখি সূৰ্য্যো বথ বাঢ়িয়া নয়ায় ॥
 প্রত্যেকত কৰি প্রত্যেকৰ তেজবলে ।
 তাসম্বাত কৰিয়া তোৰেৰে কপ জ্বলে ॥ ১৮৮৯৯
 সত্যভামা প্রমুখ্যে কৃষ্ণৰ যত নাৰী ।
 তাসম্বাৰ গুণনাম বৰ্ণাইতে নপাৰি ॥
 কৃষ্ণৰ পত্নীৰ কথা কহিবোহো কিক ।
 তাসম্বাৰ সহিত তুমি লুহিবা অধিক ॥ ১৮৯০০
 সবাতো অধিক কপে পাঞ্চালনন্দিনী ।
 কমলবদনী সুশোভনী মধ্যক্ষণী ॥
 নক্ষত্ৰৰ মাজে যেন জ্বলে চন্দ্ৰকলা ।
 তেহো নোহে তবোধিক লুকুমাৰী বালা ॥ '৯০১
 যেনে মূঢ় নৰে মধুলোভে উঠে গাছে ।
 মধুকো নপাটৈ পৰি আসি মৰে পাছে ॥
 শিল্পীকৰ্ম্ম আশে মই বাসা দিবো তোক ।
 বাসা পাইয়া মাৰ যোনো উছাদস মোক ॥ ১৮৯০২
 তোমাৰ কটাক্ষ দৃষ্টি পৰে যাৰ গাৱে ।
 কামশৰে থাকিবেক বিহ্বল স্বভাৱে ॥
 নৃপতি তোমাক দেখিবেক নিতে নিত ।
 স্বতন্ত্ৰ নৃপতি কেনে ধৰিবন্ত চিত ॥ ১৮৯০৩
 পুত্ৰক আশায়ে গৰ্ভ ধৰন্ত কান্ধৰী ।
 সেই পুত্ৰে খুলি খাই কান্ধৰী যাই মৰি ॥
 তোক বাসা দিবো যেনে নভাগে বসতি ।
 দেৱী বোলে লজ্জিবাক কাহাৰ শকতি ॥ ১৮৯০৪
 পাঞ্চোটা গন্ধৰ্ব্ব মোৰ পতি বলবন্ত ।
 অদৃশ্যৰূপে মোক সন্ততে বাঞ্চন্ত ॥

কাকণ্য বচনে যেনে ঘাটৈ বহু বিত্ত ।
 জানিবা তথাপি মোৰ নচলয় চিত্ত ॥ ১৮৯০৫
 যদি মূঢ়ে লোভে-মোহে পৰশয় মোক ।
 সেহিফণে সিয়ো দেখিবেক পৰলোক ॥
 সাগৰো শুখাই যদি মেকগিৰি লৰে ।
 চন্দ্ৰসূৰ্য্য খসি আসি পৃথিবীত পৰে ॥ ১৮৯০৬
 পৃথিবী উলটে বহি হোৱয় শীতল ।
 তথাপি মোহোৰ চিত্ত লুহিব চঞ্চল ॥
 মোৰ পাঞ্চপতি পাঞ্চ গন্ধৰ্ব্বকুমাৰ ।
 প্রস্তাৱত তোমাক কৰিবে উপকাৰ ॥ ১৮৯০৭
 হৃদেয়া বোলন্ত তেৰে থাকা মোৰ ঘৰ ।
 স্থান পায়ো দ্ৰৌপদী বঞ্চিলা সাম্বৎসৰ ॥
 অনন্তৰে সহদেৱে গোপকপ ধৰি ।
 হাতে গোৱালৰ ডাঙ্গ পশিলা নগৰী ॥ ১৮৯০৮
 বিৰাটৰ বখা গাই আছে যি থানত ।
 বহিলন্ত সহদেৱ তাৰ সমীপত ॥
 দূৰতে নৃপতি সহদেৱক দেখিল ।
 আথেবেথে ৰাজ্য ছুৱৰীক আদেশিল ॥ ১৮৯০৯
 আমাৰ সদৃশ এক কপক বিশেষ ।
 মোৰ সমীপত আৱে কৰায়ো প্ৰবেশ ॥
 ছুৱৰী লৱৰ দিয়া গৈল আথেবেথে ।
 তেতিফণে প্ৰবেশ কৰাইলা সমাজতে ॥ ১৮৯১০
 নৃপতি পুছিলো বাপু তোৰ কোন নাম ।
 কোন কৰ্ম্ম কৰহ তোমাৰ কোন গ্ৰাম ॥
 সহদেৱে বোলন্ত শুনিয়ে মৰীপাল ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ আছিলো গোৱাল ॥ ১৮৯১১
 আঠ লক্ষ ধেনু আৰো চল্লিশ হাজাৰ ।
 একেবৰ্ণে আছিলেক পাণ্ডৱ ৰাজাৰ ॥
 সেহি গক ৰাখিলেক যতক গোৱালে ।
 তাৰ অধিকাৰী ছয়া আছিলোহো পালে ॥ ১৮৯১২
 যত প্ৰহৰৰ ঠাই যত গক থিত ।
 তাৰ গুণাগুণ মোৰ নাহি অবিদিত ॥
 যি বুযৰ যুদ্ৰেগকে বন্ধা হোৱে জাত ।
 সিয়ো বুযতক চিনো দৰশন মাত্ৰ ॥ ১৮৯১৩

নৃপতি বোলন্ত ভূমি ব্ৰাহ্মণকুমাৰ ।
 ৰাজ্যৰ পুত্ৰৰ সম লক্ষণ তোমাৰ ॥
 গোৱাল বুলিতে মোৰ নধৰয় চিত ।
 ভূমি বোলা ইও কৰ্ম তোমাৰ উচিত ॥ ১৮৯১৪
 আমিও কৰিলো তোক গোৱালৰ মুখ্য ।
 প্ৰথম বৰ্ণৰ ধেনু আছে একলক্ষ ॥
 মিয়ো ধেনু দিলো মই তোমাৰ হাতত ।
 স্তূথ ভোগ ভুঞ্জি থাকা মোহোৰ ৰাজ্যত ॥ ১৮৯১৫
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে যেন স্তূথে আছিল আপুনে ।
 তেন স্তূথ ভুঞ্জিয়া থাকিও মোৰ স্থানে ॥
 হেন শুনি সহদেৱ ভৈলা ৰঙ্গমন ।
 বিৰাটক সেৱিয়া থাকিলা সেহি থান ॥ ১৮৯১৬
 সহদেৱ বিৰাট ৰাজ্যত পাইলা বৰ ।
 কেহো নিচিনিলা থাকিলাহা বীৰবৰ ॥
 অৰ্জ্জুনে ধৰিলা পাচোনপুংসকবেশ ।
 দিব্যৰূপ ছন কৰি ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ১৮৯১৭
 বাহু ঢাকি পিন্ধিলন্ত শাঙা দুই মুঠি ।
 আগ গুৰি পিন্ধিলন্ত সোণাৰ আঙ্গুঠি ॥
 কণবুগ কৰি বাজে কুণ্ডল পিন্ধিল ।
 স্তূদীৰ্য প্ৰচুৰ কেশে ছিৰলী বান্ধিল ॥ ১৮৯১৮
 চেৰকী উৰ্দ্ধক কৰি বান্ধিলন্ত খোপা ।
 চতুৰ্ভিতি বান্ধিলন্ত ৰঙ্গ-পাত খোপা ॥
 ৰঙ্গাল দুখানি বস্ত্ৰ পিন্ধিলা গাৱত ।
 স্তূৰ্ণৰ মেথলা বান্ধিলা কঙ্কালত ॥ ১৮৯১৯
 নূপুৰ যুগল শোভা কৰয় চৰণ ।
 চলি যায় বীৰ যেন প্ৰমত্ত বাৰণ ॥
 পদে পদে ভূমি কম্পি কম্পি লৰে চাই ।
 সভা পাই ৰহিলন্ত নৃপতিক চাই ॥ ১৮৯২০
 বিৰাট নৃপতি দেখি গুণে মনে মনে ।
 এনেৰূপে মনুষ্য নাহিকে ত্ৰিভুবনে ॥
 সিংহবন্ধ কটি স্বৰ্দ্ধ পুৰুষ আকাৰ ।
 পিন্ধি আছে গাৱত তিৰীৰ অলঙ্কাৰ ॥ ১৮৯২১
 সমাজত পুছিলন্ত কোনে দেখি আছা ।
 কমন দেশৰ এহে কহিয়োক সাধা ॥

নাহি দেখো বুলিলেক সকল সমাজে ।
 বিন্ধ্যয় স্বভাৱে বুলিলেক মৎস্তৰাজে ॥ ১৮৯২২
 সত্যগুণে সম্পূৰ্ণ পুৰুষ মনোৰম ।
 শ্যামল স্তূন্দৰ গাৱ মত্তগজ সম ॥
 শঙ্খ যে বলয়া বেণী বসন কুণ্ডল ।
 আৱলি আপচু কৰি এৰিয়ো সকল ॥ ১৮৯২৩
 ৰত্নৰ মুকুট সমে বান্ধিয়োক কেশ ।
 বিচিত্ৰ বসন পিন্ধা কৰচ বিশেষ ॥
 বৃদ্ধ ভৈলো স্তূথভোগ নলাগে আমাক ।
 মোৰ নগৰীক পালি স্তূথে থাকিয়োক ॥ ১৮৯২৪
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত নৃপতিৰ জয় হোক ।
 কপৰ কাহিনী কস্তে বাঢ়ি যাই শোক ॥
 গুৰামালী নুফুলে কি নুফুলে মন্দাৰ ।
 নোহো নাৰী পুৰুষ লক্ষণ ৰূপে ভাৰ ॥ ১৮৯২৫
 পিতৃ মাতৃ নাই মই বৰ নিমাখিতী ।
 তোমাৰ থানক লাগি আসিলো সম্প্ৰতি ॥
 নৃত্যত গীতত আমি বৰহি কুশলা ।
 নৃত্যৰ লক্ষণ জানো নাম বৃহন্নলা ॥ ১৮৯২৬
 তোমাৰ দুহিতা আছে উত্তৰা কুমাৰী ।
 নৃত্য-গীত তাহাঙ্ক শিখাইবো ভাল কৰি ॥
 ৰাজ্যৰ অন্তেষপুৰে নাচো সৰ্বকাল ।
 পুত্ৰ বা জীয় বা বুলি কৰা প্ৰতিপাল ॥ ১৮৯২৭
 বিৰাটে বোলন্ত মোৰ শিখায়ো কুমাৰী ।
 তাৰা সখীগণকে শিখায়ো ভাল কৰি ॥
 তোমাক কৰাইবো কৰ্ম লুৰ্চয় চিত ।
 সাগৰ সীমায়ো তব ৰাজ্যক উচিত ॥ ১৮৯২৮
 ৰাজ্য আদেশিলা ধনঞ্জয়ো গাত গাইল ।
 নাচন দেখাইলা বহুবিধ বাঘ বাইল ॥
 বাঘৰ কোলাহলে বহুবিধ নৃত্যগীতে ।
 নোহন্ত পুৰুষ যেন জানিলন্ত চিতে ॥ ১৮৯২৯
 তেৰে পঠাইলন্ত ৰাজ্য অন্তেষপুৰক ।
 অৰ্জ্জুনতে সমৰ্পিল কুমাৰীগণক ॥
 নৃত্যগীত শিখাইবাক তথাতে থাকন্ত ।
 মাতৃৰ গৰ্ভত যেন দুনাই পশিলন্ত ॥ ১৮৯৩০

উত্তৰাক আদি কৰি যত কন্যাগণ ।
 নিতে নিতে পূজে ধনঞ্জয়ৰ চৰণ ॥
 একোজনো নিচিনিল আছিল তহিতে ।
 দ্রৌপদী অৰ্জুন ভীম তিনি সমন্বিতে ॥ ১৮৯৩১
 অনন্তৰে নকুলে চাবুক ধৰি হাতে ।
 অশ্ববন্ধৰূপ ধৰি প্ৰবেশ সভাতে ॥
 শাৰী শাৰী ঘোঁৰা আছে ৰাজ্যৰ আগতে ।
 তাকে চাই বহিলন্ত ঘোঁৰা ওচৰতে ॥ ১৮৯৩২
 ঘোঁৰাৰ ওচৰে ৰাজ্য নকুলক দেখি ।
 সমাজত পুছিলন্ত খানিকো নাপেক্ষি ॥
 এগোটা স্তম্ভৰ নৰে চাহি ফুৰে হয় ।
 এহি হয় জ্ঞান জ্ঞানে কহিলো নিশ্চয় ॥ ১৮৯৩৩
 একেধৰে আসি আছে আন নাই সঙ্গে ।
 যেন পুষ্প বলে লৈয়া আসিল অনঙ্গে ॥
 শীঘ্ৰে ডাকি আনো আতে পুছোহো আপুনে ।
 কোথৰ পুৰুষ ইটো আইল মোৰ থানে ॥ '৩৪
 ৰাজ্যৰ আদেশে বীৰে সমীপ চাপিল ।
 জয় হোক বুলি নৃপতিক আশংসিল ॥
 নকুলে বোলন্ত জয় হোক নৰপতি ।
 পাণ্ডৱক জানা তুমি নাজানা সম্প্ৰতি ॥ ১৮৯৩৫
 তেহো দিয়া আছন্ত ঘোঁৰাৰ কৰ্ম যত ।
 ঘোঁৰাৰ চিকিৎসা গুণ জানোহো সমস্ত ॥
 ঘোঁৰাৰ যতক গুণ সম্ভৱিয়া ঘন ।
 ঘোঁৰাক দেখিলে জানো যাৰ যেন মন ॥ ১৮৯৩৬
 বধৰ যতক ঘোঁৰা বাহুত যতক ।
 সবাকো শিখাইবো মই প্ৰত্যেক প্ৰত্যেক ॥
 আৰো একবাক্যে বোলো শুনা নৃপবৰ ।
 যেন ঠান হৰে হয়চয় প্ৰত্যন্তৰ ॥ ১৮৯৩৭
 অন্তত্ৰে মনুষ্যে আৰ নজানয় ৰোগ ।
 যেন ঠান হয় কহিবাক লাগে ভোগ ॥
 যাহাৰ প্ৰসাদে ছুট নোহে শিশু ঘোৰ ।
 নিচিনব বৃদ্ধকো বেগবো নাহি ঘোৰ ॥ ১৮৯৩৮
 সবে হয়গুণ জানো কহিবোহো কিক ।
 সকলে চিকিৎসা জানো নামত গ্ৰন্থিক ॥

বিৰাটে বোলন্ত মোৰ যতক বাহন ।
 ঘোঁৰা বন্ধা আছয় যতক গুণগণ ॥ ১৮৯৩৯
 আজি হন্তে সবাতো কৰিয়া অধিকাৰ ।
 য়েৰে জানা এহি কৰ্ম উচিত তোমাৰ ॥
 যেতিয়কো তোমাসাক দেখিলো নয়নে ।
 ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰক দেখিলো মানো মনে ॥ ১৮৯৪০
 হৰি হৰি যুধিষ্ঠিৰ কৈক লাগি গৈলা ।
 ইহেন সেৱকে কেনে নগৰ এৰিলা ॥
 সমাজত চায়া থাকে তব ভৃত্যগণ ।
 সেৱকক এৰি কেনে স্থখে আছা বন ॥ ১৮৯৪১
 জানিবা মোহোৰ ৰাজ্য পাণ্ডৱৰ ৰাজ ।
 অচিন্তে থাকিয়ো বাপু আমাৰ সমাজ ॥
 এহিকপে পাঞ্চোভাই বিৰাট নগৰে ।
 স্থখে আছিলন্ত নিচিনিল একো নৰে ॥ ১৮৯৪২
 দ্রৌপদীয়ো যত্ন কৰি স্তূৰ্ঘাক সেৱে ।
 পাণ্ডৱৰ পত্নী বুলি নিচিনিল কেৱে ॥
 পাশা খেলি যুধিষ্ঠিৰে যত ধন পাস্ত ।
 চাৰি ভাইক কিছু কিছু কৰি বাটি দেন্ত ॥ '৪৩
 নচায়া গৰায়া ধনজয়ে পাস্ত বিত ।
 সবাহাকো যোগাৱন্ত কিঞ্চিত কিঞ্চিত ॥
 ৰাষ্ট্ৰিবাৰ মৎস্য মাংস যতক আগলে ।
 চাৰি ভাইক দেন্ত ভীমে বিকিবাৰ চলে ॥ '৪৪
 ঘোঁৰা ভাল দেখিয়া প্ৰসাদ দেই নৃপে ।
 নকুলেও বণ্টা কৰি দেই সেই চিপে ॥
 সহদেৱে দধিক যে বিকিয়া ফুৰন্ত ।
 চাৰি ভাইক যোগাৱন্ত কেহো নজানন্ত ॥ ১৮৯৪৫
 পাঞ্চোভাইৰ দুখ দেখি দ্ৰুপদনন্দিনী ।
 স্থখে দুখে আছিলন্ত কাল গুণি গুণি ॥
 দুৰ্য্যোধন পাৰ্শ্বিক ভয়ে পাঞ্চো ভাই ।
 মাৱৰ গৰ্ভত যেন পশিল দুনাই ॥ ১৮৯৪৬
 আপুনাৰ দুখক সবাবো গাৱে সহে ।
 পাঞ্চালীৰ দুখে সবাহাবে তনু দহে ॥
 অজ্ঞাত কালৰ য়েৰে মাস চাৰি গৈল ।
 মৎস্যৰাজ্যে ভ্ৰাক্ষণৰ মহোৎসৱ ভৈল ॥ ১৮৯৪৭

নব নাৰীগণ অলঙ্কাৰে স্তম্ভিত ।
পতাকা তোৰণ ধ্বজে দ্বাৰ স্তম্ভোত্তিত ॥
ব্রাহ্মণগণক বাজা কৰাইলা ভোজন ।
দক্ষিণা দিলন্ত বহু স্তূৰ্ণ কঙ্কণ ॥ ১৮৯৪৮

ভীমৰ দ্বাৰা জীমূতাদি মাল বধ

সেহি সময়ত বৰ আনন্দ মিলিল ।
বহুদেশ হস্তে মালগণ প্ৰৱেশিল ॥
মহাবলবন্ত কালকুজ দৈত্য সম ।
সিংহবদ্ধ কটি ক্ষুদ্ৰ কপ নিকপম ॥ ১৮৯৪৯
ৰাজসমাজতে জিনি আছে বাৰম্বাৰ ।
সবাকো দিলন্ত ৰাজ্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ॥
তাসম্বাৰ মাজত জীমূত মহামাল ।
বাহু ডাম্ফ মাৰি ফুৰে যেন যমকাল ॥ ১৮৯৫০
সম্ভোধিয়া বোলে কোন মালে মাৰে মোক ।
যেহি খুজে তাক দৰ্শাইবোহো যমলোক ॥
সিংহৰ গৰ্জ্জন হেন শুনিলেক হস্তী ।
অধোমুখে মালগণ থাকিল নমাতি ॥ ১৮৯৫১
সকলো মালৰ য়েৰে হৰিল চেতন ।
বিৰাটে ভীমক তেৰে বুলিলা বচন ॥
শুনা শুনা স্তম্ভকাৰ বচন আমাৰ ।
জীমূতক যুজিবাক লাগয় তোমাৰ ॥ ১৮৯৫২
যুদ্ধত কুশল তুমি কৈয়া আছা আগে ।
এহি মালযুদ্ধ তেৰে কৰিবাক লাগে ॥
ৰাজ্যৰ বচন শুনি ভীম মহাবলী ।
জীমূতক যুজিবাক বন্ধে গৈলা চলি ॥ ১৮৯৫৩
স্তূৰ্ণ মেথলা বান্ধিলাহা কঙ্কালত ।
বঙ্গচক্ৰ উঠলিল সকলে লোকত ॥
কেশ বান্ধি পাচে মাৰিলন্ত বাহু ডাম্ফি ।
সচকিতে মালৰ হৃদয় গৈল কাম্পি ॥ ১৮৯৫৪
ডাকি বোলে কোন মালে যুজিবেক মোক ।
যেহি যুজে তাকে পঠাইবোহো যমলোক ॥
ভীমৰ বচন শুনি জীমূত কিটাইল ।
যেন ডাস গোটে বল্লভক খেদি আইল ॥ ১৮৯৫৫

দুই মন্তহস্তী যেন তৈল একঠাই ।
মুখ চাই দুইকো দুই গজ্জ অৱগাই ॥
দুয়ো বীৰে প্ৰথমতে মণ্ডলী কবন্ত ।
বাহুত ধৰন্ত একে একে এবাৰন্ত ॥ ১৮৯৫৬
দুয়ো মহাভুজ দুয়ো মহাবলবন্ত ।
ছিদ্র পায়া দুইকো দুই প্ৰহাৰ কবন্ত ॥
চৰৰ চাপৰ কিল মুঠি ঘৰাকাতি ।
শেল মুদগৰ নখে আৰো মাৰে লাঠি ॥ ১৮৯৫৭
একো একো প্ৰহাৰত কৰে ঠাত ঠাত ।
পৰ্বত উপৰে যেন পৰয় নিৰ্ঘাত ॥
অনন্তৰে দুইকো দুই আক্কেৱালি ধৰি ।
বান্ধ যে বিবাক্ষে যুজে পৃথিৱীত পৰি ॥ ১৮৯৫৮
বাহু বাহু উক উক বান্ধ ধৰি আটে ।
বান্ধৰ চোটত ছাল চৰচৰি ফাটে ॥
দেৱৰ দৈত্যৰ গজ্জৰ্বৰ বান্ধসৰ ।
পিশাচৰ মনুষ্যৰ নাগৰ সৰ্পৰ ॥ ১৮৯৫৯
এতেকৰ বন্ধ দিয়া কতো থাকে পৰি ।
আউৰ আউৰে বান্ধকে এবাৰে যত্ন কৰি ॥
তেলিয়াৰ জাস্ত যেন আটে কৰকৰি ।
বান্ধৰ চোটত হাত ভাগে মৰমৰি ॥ ১৮৯৬০
দুয়ো দুইহান্তক বৰ কৰয় আন্দোল ।
সমাজত উসমিস উছাল কহেলাল ॥
কেহো বোলে দুইবো চোটে দুয়ো মৰিবেক ।
কেহো বোলে জীমূত যাইবেক পৰলোক ॥ '৬১
কেহো বোলে জীমূতৰ হাতে স্তম্ভকাৰ ।
যোনো মৰি চলি যাই যমৰ দুৱাৰ ॥
বিৰাট নৃপতি বোলে কৰো কোন কাজ ।
অতিথিক মৰাইয়া ভুঞ্জিবো কেনে ৰাজ ॥ '৬২
সমজ্যাৰ বাণী শুনি নৃপতিৰ কষ্ট ।
স্নেহৰ সেৱক মোৰ যোনো হোৱে নষ্ট ॥
ভীমসেনে জীমূতৰ বল কটালিল ।
মালযুদ্ধে নৃপতিৰ মন সম্ভোষিল ॥ ১৮৯৬৩
মাৰিবাক মনে দিলা যুষ্টিৰ প্ৰহাৰ ।
বোম্বালে হৃদয় কুটি বহে তেজধাৰ ॥

দেখে যে নেদেখ বেগে ভীম মহাবেগে ।
 তুলিয়া ধৰিলা জীমূতক সেই ছেগে ॥ ১৮৯৬৪
 যুগ্ম উপবে ধৰি ফুৰাই শত পাক ।
 জীমূত ফুৰয় ঘন কুঁমাৰ চাক ॥
 মৰো মৰো বুলি বীৰে আটাস পাৰয় ।
 বিস্ময় স্বৰূপে লোকে চাহিয়া আছয় ॥ ১৮৯৬৫
 খসি খসি পৰিলেক বস্ত্ৰ অলঙ্কার ।
 নিশব্দ ভৈলেক মুকুতকেশ তার ॥
 ফুৰন্তে ফুৰন্তে আকাশত প্রাণ গৈল ।
 মৰা শব্দ পৃথিবীত আছাবিয়া ধৈল ॥ ১৮৯৬৬
 দুই হাতে পিসিয়া কৰিলা চূর্ণীকৃত ।
 দেখি মালগণ পলাই ছয়া ভয়ভীত ॥
 জীমূত মৰিল বিবাহৰ বঙ্গমন ।
 সকল সমাজ ভৈল হৰিষ বদন ॥ ১৮৯৬৭
 ভুট ছয়া রাজা অসংখ্যাত ধন দিল ।
 সকল সমাজে ভীমসেনক পূজিল ॥
 এহিমতে পৰদেশী যত বীৰ আইলা ।
 সুপকার সমে রাজা সবাকো যুজাইল ॥ ১৮৯৬৮
 কাৰো কাৰো প্রাণ বৈল কাহাৰো নবৈল ।
 হেন দেখি বিবাহৰ মন ভুট ভৈল ॥
 ভীম সমে যুজায় সিংহ-বাঘ-হস্তী ।
 ভীম সম বলী যেৱে নপাৱে নৃপতি ॥ ১৮৯৬৯
 অনুরূপে যুজন্ত সকলে সুপকার ।
 তাক দেখি মহাৰাজ বিবাহ বাজাৰ ॥
 বঙৰ বেলাত রাজা নাৰীৰ সমাজে ।
 সিংহ-বাঘ-গজ যত আনে মহাৰাজে ॥ ১৮৯৭০
 সুপকার সমে রাজা কৰাৱে সমৰ ।
 অনুরূপে সবাকো যুজন্ত সুকোদৰ ॥
 সিংহক মাৰন্ত লাখি বাঘক চৰব ।
 হস্তীৰ মুগুত দেশ মুৰ্ত্তিৰ প্রহাৰ ॥ ১৮৯৭১
 জবপূৰ কৰি ধৰি পেলাৱে ভূমিত ।
 উপৰত বসি তাৰ কিলোৰে পিঠিত ॥
 জবপূৰ কৰি বেড়ি ঘৰাৱে মহীত ।
 ভীমৰ বিক্রম দেখি রাজা বিমোহিত ॥ ১৮৯৭২

এবিবাৰ বেলাত যে মাৰন্ত চৰব ।
 আৰ্ত্তনাদ কৰি ভিৰি মাৰন্ত লৰব ॥
 অমানুষ কৰ্ম দেখি রাজা বঙ্গমনে ।
 থুকি থুকি হাসি হাসি পৰে সিংহাসনে ॥ ১৮৯৭৩
 স্বভাৱে চঞ্চল হাম্ভমুখী নাৰীগণ ।
 ভীমৰ বিক্রম দেখি হাসে ঘনে ঘন ॥
 সাৰ্বভৌম-নৃপত্ব বলে লুহি সম ।
 কপে কামদেৱ সম কৰ্মে নিকপম ॥ ১৮৯৭৪
 হেন ভীমসেনে কৰে কাণ্ডাৰ আৰতি ।
 চাই থাকে আগতে দ্রৌপদী মহাসতী ॥
 নকান্দন্তে ক্রন্দন আসয় সবসৰি ।
 চক্ষুৰ লোতক আসে বাখে বস্ত্ৰ ধৰি ॥ ১৮৯৭৫
 দ্রৌপদীৰ ভাৱ দেখি রাজাৰ মছিবী ।
 হাসি হাসি মাতে নাৰীমাজে বিমৰিষি ॥
 আমি বঙ্গ কৰো দেখি বল্লভৰ কৰ্ম ।
 নভাসে নয়ন মনে কৰি থাকে মৰ্ম ॥ ১৮৯৭৬
 সৈবিক্ৰীৰ ৰূপৰ নাহিকে পটন্তৰ ।
 বল্লভক দেখি তিনিলোকত মূন্দৰ ॥
 একেলগে আছিলেক পাণ্ডৱ স্থানে ।
 মোহোৰ ঘৰক লাগি আইলে একেদিনে ॥ ১৮৯৭৭
 দুইকো লাগি দুহান্তৰ আছে অনুবাগ ।
 দুইৰো দুখ দেখি দুইৰো মনত বৈবাগ ॥
 দুইৰ কপে দুই মহা দেখয় বিচিত্ৰ ।
 কোনে বুজিবাক পাৰে তিৰীৰ চবিত্ৰ ॥ ১৮৯৭৮
 সুদেষ্ণাৰ বাণী শুনি দ্রৌপদীৰ শোক ।
 হৰি হৰি বিধি এৱে চিনে ঘোনো মোক ॥
 দ্বাদশ বৎসৰ মানে জানো হওঁ দুখী ।
 পাপী দুৰ্য্যোধন জানো দুনাই হোটোৰ দুখী ॥ '৭৯
 এহি গুণি ক্রন্দন কৰিলা ববনাৰী ।
 চক্ষুৰ লোতক বহি যাই সবসৰি ॥
 গদ গদ কৰি পাচে বুলিলন্ত বাক ।
 এতেক কলঙ্ক কেৱে বোলাহা আমাক ॥ ১৮৯৮০
 অল্প কৰি স্বচন বুলিলা সমাজত ।
 এতিকণে খ্যাত দুইৰ সৰ্বজ্ঞ লোকত ॥

মিছা কণাকণিতে শুনিব মহাৰাজ ।
 গন্ধৰ্বৰে শুনিলে হুইব বৰই অকাজ ॥ ১৮৯৮১
 দ্রৌপদীৰ শোক দেখি ৰাজপটেস্থৰী ।
 দ্রৌপদীৰ স্নেহত নোবোলে ব্যক্ত কৰি ॥
 স্নদেষ্ণাৰ চিত জানি দ্রুপদকুমাৰী ।
 সেৱা কৰি থাকিলন্ত আঠুশিৰ পাৰি ॥ ১৮৯৮২
 ধনঞ্জয়ে নিতে নচাৰন্ত কন্যাগণ ।
 তাক দেখি দ্রৌপদীৰ নসহয় মন ॥
 হয়শালে নকুল পালত সহদেৱ ।
 কঙ্কৰূপে যুধিষ্ঠিৰ নিচিনিল কেৱ ॥ ১৮৯৮৩
 এহিমতে পাণ্ডৱৰ দশমাস গৈল ।
 দশ মাস যানে কিছু বিধিনি নভৈল ॥
 কীচক নামত ৰাজ মহিষীৰ ভাই ।
 একদিনা গৈলা সেই স্নদেষ্ণাৰ ঠাই ॥ ১৮৯৮৪
 আসন দিয়োক বুলি স্নদেষ্ণা পাঞ্চিল ।
 স্নৱৰ্ণৰ আসন দ্রৌপদী বঢ়াই দিল ॥
 স্নদেষ্ণাক নমি বীৰ বসিলা আসনে ।
 দ্রৌপদীক দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা মনে ॥ ১৮৯৮৫
 শুনা সভাসদ পদ বিৰাট পৰ্ব্বৰ ।
 বোলা ৰাম ৰাম হোক পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ১৮৯৮৬

স্নদেষ্ণা আৰু সৈৱিকীৰ লগত কীচকৰ আলাপ

ছবি

স্নদেষ্ণাৰ সেৱকিনী দেৱৰ কুমাৰী যেনি
 ৰূপে গুণে নাহিক সমানে ।
 তাক দেখি সেনাপতি স্বভাৱতে পাপমতি
 আকো পীড়িলেক কামবাণে ॥
 কামানলে তনু দহে এৰিলেক লাজ ভাৱ
 হাসি হাসি বুলিলেক বাণী ।
 এক কথা পুছো তোত কহিয়ো ভগিনী মোত
 কৈত পাইলা এহি সেৱকিনী ॥ ১৮৯৮৭
 পূৰ্বৰ কালত এহে তোৰ ঘৰে নাছিলেক
 আসিলেক কোন ৰাজ্যহন্তে ।

কপ দেখিবাক বৰে এহিৰেসে ভৈলো বশে
 মনে মুখে কটাক্ষে চাহন্তে ॥
 নব সুৰাগন্ধে যেন শ্ৰুতি-বুদ্ধি হৰুৱাৰে
 মোকো তেন কৰিলে বিবুদ্ধি ।
 কপ দেখি কামবাণে চিত্ত ভেদিলেক টানে
 এহে বিনে নাহিক ঔষধি ॥ ১৮৯৮৮
 এহেস্তে আবৃত্তি তোৰ এৰিবাক নুঘুৱাই
 মোক দেখুৱাই মোৰ নাৰী ।
 বত্ৰসিংহাসনে বসি থাকিবে সেৱিবে দাসী
 মোহোৰ হুইবেক অধিকাৰী ॥
 মোহোৰো আবাসস্থান ৰাত্ৰিদিনে প্ৰকাশয়
 হীৰা-মণি-মাণিক ৰতনে ।
 অখণ্ড বিভৱ মোৰ ৰথে-গজ-সিংহাসনে
 অন্ন-পান-বসনে ভূষণে ॥ ১৮৯৮৯
 তেৱেসে মন্দিৰ শোভে এহেস্তে থাকয় য়েৰে
 সৈৱিকীৰ খণ্ডে মহাত্ম ॥
 পাপিষ্ঠৰ বাণী শুনি নাৰীগণ অন্তৰিল
 স্নদেষ্ণায়ে ভৈল অধোমুখ ॥
 বায়েকত লাজ হয় দ্রৌপদীৰ পাশে গৈয়া
 সৰুৰূপে বচন বুলিল ।
 সিংহৰ ভাৰ্য্যাক যেন জন্মকে পাইলেক আসি
 পৰিহাস কৰে মহাবল ॥ ১৮৯৯০
 কাহাৰ বোহাৰী তুমি কাহাৰ জীয়াৰী আৰে
 কোন স্থানহন্তে আছা আসি ।
 চন্দ্ৰবিশ্ব সমসৰ বদনমণ্ডল জ্বলে
 চন্দ্ৰকান্তি সম শোভে হাসি ॥
 নাসাযুগ তিলফুল নেত্ৰে পদ্মদল তুল
 ভ্ৰুৱযুগ যেন কামধেনু ।
 শৰীৰৰ কান্তি মই কিবা বুলি বৰ্ণাইবোহো
 অনঙ্গ বিজয় যত ধনু ॥ ১৮৯৯১
 সোণাৰ মোলান সম দুই বাহু প্ৰকাশয়
 কৰযুগ নৱ কিশলয় ।
 স্নৱৰ্ণৰ ঘট সম স্তনযুগ নিকপম
 কনুগ্ৰাৱ অধিকে শোভয় ॥

নদী সব খলখলি কোমল জজ্ঞন তোৰ
 মুঠিতে লুকাই মধ্যদেহ ।
 স্তূৰ্ণৰ কবীকৰ সম উক জজ্ঞা জানু
 পদযুগ অধিকে স্তূৰ্ণে ॥ ১৮৯৯২
 তোমা বজাঙ্গুলিগণ অশোক কলিকা যেন
 নখগণ বহুসে প্ৰমাণি ।
 মাণিক বৈসাইলা যেন দুই পাস্তি দস্ত শোভে
 কোকিলৰ সম তোৰ বাণী ॥
 কিবা লক্ষ্মী পদ্ম লৈয়া অষ্ট বিভূতিৰ মায়া
 লজ্জাকপে আছাহা দেৱৰ ।
 সজ্জনৰ কীৰ্ত্তি তুমি সূচন্দৰ কাস্তি কিবা
 কিবা বতিদেৱ অনঙ্গৰ ॥ ১৮৯৯৩
 তোমাৰ সমান নাৰী নতু দেখো নতু শুনো
 বিধাতা মিলাইলেক আনি আগে ।
 বিধাতায়ে মিলাইলেক অনেক প্ৰৱন্ধ কৰি
 চিৰকালে মোহোৰেসে ভাগে ॥
 কিবা স্তূপ্ৰভাত মোৰ বদন দেখিলো তোৰ
 আৰো দেখো নয়ন চঞ্চল ।
 যোৱে মোৰ ঘৰে যাহা ভূত্য বুলি মোক চাহা
 তেৱে মোৰ জনম সফল ॥ ১৮৯৯৪

কীচকৰ দ্বাৰা সৈবিকীৰ ৰূপ বৰ্ণনা

লেচাৰি

সৰ্বকালে থাকে পূৰ্ণশলী
 পদ্মফুল তাৰ মাজে পশি
 ছপাৰ মাজত থাকয় ডাল পোৱাল ।
 ছপাস্তি মাণিক তাৰ মাজে
 তিল-ফুলযুগ থাকে বাজে
 খঞ্জনযুগল তাতে যে কৰে উল্লাল ॥
 মাজতে যৱজ কামধেনু
 নিৰ্মল বহল তাৰ তম্বু
 তেৱে চন্দ্র হৱে তোমাৰ মুখ সমান ।

এহি চন্দ্রমুখ স্তূৰ্ণসিত
 কমন পুষ্পে ধৰে চিত্ত
 পুৰি নমৰিব প্ৰচণ্ড মদনবাণ ॥ ১৮৯৯৫
 উন্নত কঠিন দুই স্তন
 বৰ্ত্তুল স্তূৰ্ণ পীন ঘন
 আগ-তনু-গুটি মাণিকে আছয় গঢ়ি ।
 যেন স্তূৰ্ণৰ বেদী মাজে
 একেস্থানে দুই অঙ্গি আছে
 মদন পূজাৰ দুগুটি কমল-কৰি ॥
 মণি-মুকুতাৰ নাহি হাৰ
 কাস্তি জ্বলে বিনে অলঙ্কাৰ
 জ্বলে মুখখানি চন্দ্রৰ যেন মণ্ডল ।
 কামৰ চাবুক দুই পাটি
 মোৰ মনে যেন মাৰে চাটি
 হৃদয়ে লাগিলে ছইবেক জানো শীতল ॥ '৯৬
 দেখি তোৰ ৰূপ মধুৰেসে
 কামশৰ ভৈল শৰীৰেসে
 মদন অনলে পুৰি নলৱয় ঠাই ।
 তোমাৰ সংবাদ মেঘগণে
 আপুনাৰ দানে বৰিষণে
 কাম দয়ানলে মিলাইতে তোৰ ঘুৰাই ॥
 তোমাৰ নিমিত্তে পাঞ্চবাণ
 মোহন মুঠন হৰিষণ
 চিত্ত বিদাৰণ নাৰীৰ বশ্য কৰণ ।
 হৃদয় বিদাৰে ঘনে ঘন
 দহন্তে আছয় মোৰ মন
 আলিঙ্গন দানে কৰিয়ো মোক উদ্ধাৰ ॥ '৯৭
 দেখিতে নোৱাৰো তোৰ মুখ
 মোক ভজি ভুঞ্জি ৰাজ্যস্বত্ব
 গন্ধ মালা বস্ত্ৰ পিন্ধিয়ো দিব্য ভূষণ ।
 বস্ত্ৰৰ শয্যাত ৰাত্ৰি দিনে
 কাম সেৱিবাছা মোৰ সনে
 স্তূৰ্ণে ভুঞ্জিবাছা বস্ত্ৰৰ অঙ্গপান ॥

শুনিয়েক আৰে সভাসদ
বিৰাট পৰ্ব্বৰ কথা পদ

একচিত্তে সবে এবিয়া আন কথাক ।
বৈকুণ্ঠত থান পাইবা য়েৰে
ৰাম ৰাম সবে বোলা তেৰে
এহিমাণে জানা জীৱন সফল বাক ॥ '৯৮

কীচকৰ দ্বাৰা সৈবিক্ৰীৰ অপমান
পদ

ইহেন অপূৰ্ব ৰূপ প্ৰথম যৌৱন ।
স্বামী বিনে হীন তোৰ সবে অকাৰণ ॥
যেন পুষ্পমালা কেহো নধৰয় অঙ্গে ।
তোমাকো তেনয় দেখো স্বামী নাই সঙ্গে ॥ '৯৯
পূৰ্বৰ যতেক পত্নী সকলে এৰিলো ।
সত্যে সত্যে আজি ধৰি দাসী কৰি দিলো ॥
আপুনিয়ো দাসভাৱে সেৱিবো তোমাক ।
কামানলে পুৰি মৰো ৰাখিয়ো আমাক ॥ ১৯০০০
এনয় কৰুণা বাণী বোলে পাপশালী ।
হৰিক চিন্তিয়া মনে ৰহিল পাঞ্চালী ॥
একোৱে প্ৰকাৰে য়েৰে এৰাইতে নপাৰি ।
অধোমুখে বুলিলন্ত ক্ৰুপদজীয়াৰী ॥ ১৯০০১
শুনা সেনাপতি তুমি মহাদেৱ ভাই ।
এনয় বচন কেনে মুখত ওলাই ॥
একে হীনজাতি আৰো পৰ সেৱকিনী ।
বিকৃত স্বভাৱ ভাৱ বিভৎস মালিনী ॥ ১৯০০২
আপুনিয়ো পণ্ডিত শাস্ত্ৰৰ জানা মৰ্ম ।
অকাৰ্য্যক এৰিব এহিসে মহামৰ্ম ॥
পৰদাৰা সমে আলাপকো নোহে যোগ ।
ধৰ্ম্মপত্নী সহিতে ভুঞ্জিয়ো কামভোগ ॥ ১৯০০৩
লোভমোহে পৰৰ নাৰীৰ য়েবা বশ ।
প্ৰাণবো শঙ্কট ভয় লোকতো কুশণ ॥
দাসীৰ সদৃশ নোহো ক্ৰমা কৰা মোক ।
কথা কহিবাৰ দেখি শঙ্কিতক লোক ॥ ১৯০০৪

নিৰাশা কৰিলা যাজ্ঞসেনী প্ৰিয়ভাৱে ।
কামানল উথলিল কীচকৰ গাৱে ॥
যেনে দোষ হোৱৈ পৰদাৰ হৰণত ।
সবে দোষ জানৈ তাক নানয় মনত ॥ ১৯০০৫
তাক নমানয় কতো পেলাবয় কাটি ।
কাৰো ধন লৱে কতো কৰয় ক্ৰকুটি ॥
মিলোক নৰক ইহলোকত কুশে ।
জানিয়ো নজানে সৈবিক্ৰীৰ কামৰসে ॥ ১৯০০৬
পুনৰপি বুলিলেক আতি প্ৰিয়ভাৱে ।
নিৰাশা কৰস কেনে ৰহি দেহ গাৱে ॥
দায়া কৰিবাক লাগে যত পাৰা মানে ।
তোমাৰ নিমিত্তে মোক পোৰে কামবাণে ॥ '৭
তোৰ দাস ভৈলো তোক বোলো প্ৰিয়বাণী ।
নিৰাশা কৰহ কিছো কথাক নজানি ॥
নকৰিবা নৈৰাশ নিদিবা ছদি তাপ ।
মোক লাগি তুমি পাচে কৰিবা সম্ভাপ ॥ ১৯০০৮
মই পাতি আছো পাচে বিৰাটক ৰাজা ।
মই প্ৰতিপাল কৰো বিৰাটৰ প্ৰজা ॥
মোৰ সম বলৱন্ত নাহি পৃথিৱীত ।
যৌৱন শোভন ভাগ্য ৰূপ স্থললিত ॥ ১৯০০৯
বভ্ৰময় অলঙ্কাৰ পিন্ধি তই গাৱে ।
অন্নপান বিচিত্ৰ ভুঞ্জিবি ভাৱে ভাৱে ॥
পত্নীগণ দাসী পাইলি মোকো পাইলি দাস ।
তথাপিতো দাসী হুইবে তোৰ অভিলাষ ॥ '১০
দ্রৌপদী বোলন্ত মোত মিলিল অকাৰ্য্য ।
চাটু বোলে নছাৰিব বৰহি নিলাজ ॥
ক্ৰোধে আৰকত চক্ষু কাম্পে ওষ্ঠাধৰ ।
গালি পাৰি কীচকক দিলন্ত উত্তৰ ॥ ১৯০১১
নিকোটাব পোৱ গোটে বৰ পাইলি লাই ।
বৰ ধুকতালি দেখো মোক চাই চাই ॥
আৰো একাধাৰ তই নম্ৰাতিবি মোক ।
অলপ বয়সে বেটা যাস যমলোক ॥ ১৯০১২
গন্ধৰ্ব পাঞ্চোটা পতি চলে ৰাখে মোক ।
যদি জানে এতিক্ষণে মাৰে আসি তোক ॥

মৰিবাক লাগি যদি তোৰ আছে মন ।
 আৰো একাষাৰ বোল ধেমালি বচন ॥ ১৯০১৩
 যি কৰ্ম্মক শক্য নোহে অধম পুৰুষে ।
 সিয়ো কৰ্ম্ম মনে গুণে পৰম হৰিষে ॥
 মৰণৰ দিন যেন আতুৰে চেঞ্চাৰে ।
 তই বেটা আমাক চাহস সেহি ভাৰে ॥ ১৯০১৪
 অধম ছৰাল যেন থাকে নদী কোলে ।
 সিপাৰ যাইবাক লাগি দুই হাত মেলে ॥
 তৰিবাক লাগি কৰে আকুল ব্যাকুল ।
 তৰিবাক নপাৰয় আপুনাৰ আউল ॥ ১৯০১৫
 কতো কতো শিশু থাকে মাৰৰ কোলাত ।
 আকাশত চন্দ্ৰ দেখি মেলে দুই হাত ॥
 অশক্য কৰ্ম্মক যেন কৰয় প্ৰৱন্ধ ।
 আমাক চাহন্তে যেন তোৰ পৰে কন্ধ ॥ ১৯০১৬
 পাতালে পশস যদি স্বৰ্গক পলাস ।
 প্ৰাণৰ কাতৰে যদি কন্দৰে লুকাস ॥
 যদি বুৰ দেস তই সাগৰত নামি ।
 ততো মায়া বলে মাৰিবেক মোৰ স্বামী ॥ ১৯০১৭
 যেই চক্ষু কামভাৰে চাহা তুমি মোক ।
 অঙ্গুষ্ঠ প্ৰমাণে সেই চক্ষু কাটিবেক ॥
 মোৰ ৰূপ বৰ্ণাৱস উপহাস কৰি ।
 সেহি জিহ্বাখান তোৰ কাটিবে আজুৰি ॥ ১৯০১৮
 বাপেৰো গহ নাই মোক লজ্জিবাক ।
 গোঁৱৰ ৰাখিয়া বেটা মনে মনে থাক ॥
 এতেক বুলিয়া মৌন ভৈলন্ত পাঞ্চালী ।
 কীচকো নৈৰাশ হয় গৈলা গাৱ চালি ॥ ১৯০১৯
 কামে জৰ্জৰিত হয় মপাৰে চেতন ।
 হৃদেষ্কাৰ মুখ চাই বুলিলা বচন ॥
 শুনিয়ো ভগিনী তুমি কৰা মন্দ কাজ ।
 মোহিনী কন্ঠাক ৰাখি আছা দাসী মাজ ॥ ১৯০২০
 এইৰ ৰূপ দেখি মোৰ ফুটি যায় প্ৰাণ ।
 কাকুতি কৰিলো ততো নযায় মোৰ ধান ॥
 কাঠতো অধিক তোৰ হৃদয় কঠিন ।
 কিবা মোৰ বিধাতা নোহয় হৃদক্ষিণ ॥ ১৯০২১

যেহি যেহি প্ৰকাৰে সৈবিক্ৰী ভঞ্জে মোক ।
 সেহি সেহি প্ৰকাৰে কৰিবে বোলো তাক ॥
 তোৰ সেৱকিনী য়েৰে নলভোহো মই ।
 গলত কটাৰী দিয়া যাইবো যমালয় ॥ ১৯০২২
 কীচকে বৈৰাগ্য কৰে হৃদেষ্কাৰ আগে ।
 সৈবিক্ৰীক পঠাই যেন মনত বৈৰাগে ॥
 তাহাৰ কাতৰ দেখি থিৰ নোহে কায়া ।
 ৰাজ মহাদৈৰ পাচে সম্পজিল দায়া ॥ ১৯০২৩
 মনে গুণি বোলে কিনো অকাৰ্য্য মিলিল ।
 সৈবিক্ৰীৰ নিমিত্তে বিঘিনি সম্পজিল ॥
 সৈবিক্ৰীক নপাইলে মৰিবে মোৰ ভাই ।
 সৈবিক্ৰীক মোহোৰ বুলিতে নুযুৱাই ॥ ১৯০২৪
 বুলিলে নিসিজে আৰো হুইবেক বিশ্বয় ।
 উপায়েসে কাৰ্য্য সিজে কৰিলো নিশ্চয় ॥
 সৈবিক্ৰীক পঠাইবোহো কীচকৰ ঘৰে ।
 দেখিবেক কীচকৰ বিভৱ বিস্তৰে ॥ ১৯০২৫
 সকলে সম্পূৰ্ণ দেখিবেক মনোনীত ।
 তিৰীৰ স্বভাৱ তেৱে উলটিবে চিত্ত ॥
 এহিখানি মনে গুণি ৰাজপটেস্বৰী ।
 কীচকক বচন বুলিলা অল্প কৰি ॥ ১৯০২৬
 এক পুণ্যতিথি তই কৰস সম্ভাৰ ।
 মৎস্য মাংস অন্নপান বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ॥
 সৈবিক্ৰীক পঠাইবোহো স্তৰা আনিবাক ।
 বিস্তৰ কাকুতি কৰি বুলিবি ইহাক ॥ ১৯০২৭
 বত্ৰময় অলঙ্কাৰ দিবি খোজে মানে ।
 তেৱে বশ্য হুইবেক নজানৈ যেন আনে ॥
 এহি বুলি ৰাজপটেস্বৰী মৌন ভৈলা ।
 কীচকো মনত ৰঞ্জে নিজস্থানে গৈলা ॥ ১৯০২৮
 এক গোটা পৰ্ব্ব ভৈল অলপ কালতে ।
 অন্নপান মৎস্য মাংস মিলাইয়া সমস্তে ॥
 কীচকেয়ো হৃদেষ্কাৰ সঙ্কেত কৰিলা ।
 হৃদেষ্কায়ে দ্ৰোপদীক চলে পাঞ্চি দিলা ॥ ১৯০২৯
 উঠিয়ো সৈবিক্ৰী চল কীচকৰ ঘৰে ।
 পিয়াস লাগয় স্তৰা আন গই সম্বৰে ॥

দ্রৌপদী বোলন্ত আই পঠায়ো আনক ।
 যাইবাক নোৱাৰো আই তাহাৰ ঘৰক ॥ ১৯০৩০
 কীচক নিলাজ যেন জানিছা আপুনি ।
 তোমাৰ আগত মোক বোলৈ কেন বাণী ॥
 তাৰ ঘৰে গৈলে বৰ অকাৰ্য্য মিলিব ।
 সতীত্ব বিনষ্ট ব্যভিচাৰ সম্পজিব ॥ ১৯০৩১
 প্ৰৱেশ কালত কেন कहিলো বিনয় ।
 আপুনিয়ো বুলি আছা বচন নিশ্চয় ॥
 নয়াইবি পৰৰ ঘৰ নুধুৱাইবি ভৰি ।
 উচ্ছিষ্ট নথাইবি থাক আন কৰ্ম্ম কৰি ॥ ১৯০৩২
 মোক পঠাইবেক যোগ্য নুহিকে তোমাৰ ।
 সেৱকিনী দাসীগণ আছয় অপাৰ ॥
 আনক পঠায়ো তাৰ ঘৰক নয়াওঁ ।
 আছোক তাহাৰ কাষে ছায়াও নচাওঁ ॥ ১৯০৩৩
 স্নদেষণ বোলেয় তই ডবাৰ কাহাক ।
 কাহাৰ শকতি আছে চাহিবে তোমাক ॥
 এহি বুলি স্তৱৰ্ণৰ পাত্ৰ হাতে দিলা ।
 উঠি চল বুলি পুনৰপিয়ো পাঞ্চিলা ॥ ১৯০৩৪
 নয়াইবো বুলিবে নোৱাৰিলন্ত পাঞ্চালী ।
 স্তৱৰ্ণৰ পাত্ৰ লই লৰিলন্ত ভালি ॥
 চক্ষুৰ লোতক বহি যায় সৰসৰি ।
 সূৰ্য্যক দিলন্ত সাক্ষী কৃতাজ্জলি কৰি ॥ ১৯০৩৫
 নমো দিবাকৰ নমো সহস্ৰ কিৰণ ।
 আন নাহি মোৰ গতি তোমাৰ চৰণ ॥
 স্বামী ব্যতিৰেকে যেনে নজানোহো আন ।
 তেৱে মোক কীচকে নকৰে অপমান ॥ ১৯০৩৬
 এহি বুলি ছই দণ্ড সূৰ্য্য উপাসিল ।
 তান মনোগত যেন সূৰ্য্যায়ো জানিল ॥
 এগোটো ৰাক্ষস দিল ৰক্ষাৰ নিমিত্তে ।
 ছায়া যেন দ্রৌপদীৰ গৈলন্ত লগতে ॥ ১৯০৩৭
 ধীৰে ধীৰে যান্ত মন্ত গজৰ গমনে ।
 দিশ চাহি চাহি যান্ত চকিত নয়নে ॥
 বনৰ হৰিণ যেন ওলাইল বাহিৰ ।
 হৃদয় কাম্পয় ঘনে মন নোহে থিৰ ॥ ১৯০৩৮

আগক লাগিয়া বাঢ়ি নযায় ছয়ো ভৰি ।
 চলি যান্ত কীচকৰ বচন স্তম্ভৰি ॥
 গোবিন্দৰ পাদপদ্ম মনে দৃঢ় কৰি ।
 কতোক্ষণে পাইলা গৈয়া কীচকৰ বাৰী ॥ ১৯০৩৯
 ছুৱাবে সোমাস্তে পাচে দ্রৌপদীক দেখি ।
 আসনৰ হস্তে উঠি থানিকো নাপেক্ষি ॥
 শীঘ্ৰ বেগে দ্রৌপদীৰ সমীপক গৈলা ।
 যেন পাবোৱালে নৌকা পাই ৰঙ্গ ভৈলা ॥ '৪০
 দ্রৌপদীক সম্বোধি মাতয় কোতূহলে ।
 কল্যাণে আসিলা তব বাৰ্তা যে কুশলে ॥
 আজি শুভযোগে মোৰ পুহাইল ৰজনী ।
 মোৰ ঘৰে আসিলাহা কুবঙ্গনয়নী ॥ ১৯০৪১
 তোৰ মুখ দেখো মহাদৈব মাজত ।
 তোৰ ছুখে মোৰ নিদ্ৰা নাসয় শয্যাত ॥
 আজি হস্তে খণ্ডে তোৰ সকলে দুৰ্গতি ।
 মোক ভজিবাহা নকৰিবা আন মতি ॥ ১৯০৪২
 স্তৱৰ্ণৰ মালা শিৰে কুণ্ডল কৰ্ণত ।
 বলয়া কঙ্কণ বান্ধে পিঙ্কিয়ো হাতত ॥
 অনেক দেশৰ ৰত্ন মণিময় হাৰ ।
 পিঙ্কিয়োক ৰঙ্গে সৰ্ব্বগাৱে অলঙ্কাৰ ॥ ১৯০৪৩
 বহুবিধ বস্ত্ৰ চিত্ৰ বিচিত্ৰ অজিন ।
 বাছি বাছি তুমি পিঙ্কিয়োক দিনে দিন ॥
 ৰত্নময় খাটত বিছায়া হংস তুলি ।
 আতে অন্নপান থৈয়া আছো তোক বুলি ॥ '৪৪
 আসা তুমি আমি সমে যাওঁ সেহি থান ।
 আমি সমে তুমি তাতে কৰা মধু পান ॥
 কামানলে পুৰি মৰো দেখিছা আপুনে ।
 তাকে নিমায়োক মোক আলিঙ্গন দানে ॥ ১৯০৪৫
 অধোমুখে দ্রৌপদী মাতিলা অন্ন কৰি ।
 পিয়াসে আকুলভাৱ ভৈলা পটেস্থৰী ॥
 মধু নিবে লাগি পঠাইলন্ত তব ঘৰে ।
 মধু দিয়া পঠায়োক চলোহো সহৰে ॥ ১৯০৪৬
 কীচকে বোলন্ত মধু পঠাও আন কৰে ।
 মোৰ মনোৰথ পুৰি থাকিয়োক ঘৰে ॥

এহি বুলি হাতত ধৰিল। সেনাপতি ।
 দীৰ্ঘ যে নিশ্বাস কাটিলন্ত মহাসতী ॥ ১৯০৪৭
 বুৰিলো বুৰিলো বুলি কান্দে দীৰ্ঘৰায়ে ।
 বিস্তৰ ভংসিলা তাক নাৰীৰ স্বভাৱে ॥
 তাৰক্ষণে সৈবিক্ৰীয়ো লৱবেক দিল ।
 কীচকেয়ো লৱৰিয়া হাতত ধৰিল ॥ ১৯০৪৮
 প্ৰাণক টাক্ৰিয়া পাচে আন্দোলক দিল ।
 চোট পায়। ছুৰাচাবে হাতত এৰিল ॥
 তেতিক্ষণে ছুৰাচাবে ধৰিল আঞ্চলে ।
 আজোৰ পিজোৰ দুনাই লাগিল আন্দোলে ॥ '৪৯
 হেম্পোচ মাৰিলা তাৰ কিছো ছিদ্ৰ পাই ।
 উফৰি পৰিল দুনাই মুখে মাটি খায় ॥
 পৃথিৱীত কীচকক পৰিবাৰ দেখি ।
 লৱৰ দিলন্ত দেৱী খানিকো নাপেক্ষি ॥ ১৯০৫০
 কন্ধে সম দেখো গৈয়া বিৰাট ৰাজাক ।
 এহি বুলি পলাই যান্ত ৰাজসমজ্যাক ॥
 ৰাজ সমাজক দেৱী দেখাদেখি ভৈল ।
 কীচকেও দেখি পাচে পাচে খেদি গৈল ॥ '৫১
 লাগ পায়। দ্ৰোপদীৰ চুলিত ধৰিল ।
 ভূমিতে পেলায়া এক লাখি প্ৰহাৰিল ॥
 মাৰিবে খোজন্তে আৰো কাহাকো নাপেক্ষি ।
 সেহিবেলা আদিত্যৰ ৰখীয়াই দেখি ॥ ১৯০৫২
 অশৰীৰী বায়ু সম দেখিতে নপায় ।
 কীচকক আছাৰি পেলাইলা গিৰিসায় ॥
 ভীম যুধিষ্ঠিৰে দেখি আছন্ত সভাত ।
 দুহানো মুণ্ডত যেন পৰিল নিৰ্যাত ॥ ১৯০৫৩
 কীচকৰ বধক চিন্তিলা ভীমসেন ।
 ক্ৰোধে কম্পমান বহুকুণ্ড জলে যেন ॥
 ওৰ কলি সম চক্ষু ফুৰৈ গুঞ্জ যেন ।
 কপালৰ ঘৰ্ম্ম মলচন্ত ঘনে ঘন ॥ ১৯০৫৪
 ক্ৰুটি কুটিল মুখ পিমৈ হাতে হাত ।
 ওঠ চেলেকন্ত ক্ৰোধে ঝঙ্কাৰন্ত মাথ ॥
 উলটি পালটি কৰি চোৱাৰন্ত দান্ত ।
 কীচকক মাৰো বুলি উঠিবাক চান্ত ॥ ১৯০৫৫

ভীমৰ হৃদয় যুধিষ্ঠিৰে জানিলন্ত ।
 অঙ্গুষ্ঠতে টিপিয়া সন্ধেতে ৰাখিলন্ত ॥
 ৰাজাৰ নিষেধ আৰো চিনিবাক ডৰে ।
 সিগুণে পাপীক নমাৰিলা বৃকোদৰে ॥ ১৯০৫৬
 ধূলি মাটি ঝঙ্কাৰি উঠিলা বৰনাৰী ।
 সভাৰ দ্বাৰক গৈলা পাঞ্চাল কুমাৰী ॥
 দেখিলন্ত স্বামীসৰ য়তক সমান ।
 আকাৰ ৰাখয় যেন নিচিনয় আন ॥ ১৯০৫৭
 নয়নৰ জল বহি যায় সৰসৰি ।
 কান্দি কান্দি ৰাজাক বুলিলা নিন্দা কৰি ।
 দাক্ষণ কটাক্ষে বহি যেন সভা দহে ।
 প্ৰতিজ্ঞাক ৰাখিয়া স্বামীত হেন কহে ॥ ১৯০৫৮
 যাৰ বৈৰী থাকে পাঞ্চ হাজাৰ অন্তৰে ।
 নিদ্ৰা নযায় ৰাত্ৰি স্নেহে শয্যাৰ উপৰে ॥
 তাসম্বাৰ ভাৰ্য্যা আমি স্বভাৱে মানিনী ।
 কীচকে কিসক মোক মাৰে লাখি হানি ॥ '৫৯
 সৰ্বকালে দান দেই নমাগে পৰত ।
 ব্ৰাহ্মণত ভক্ত সত্য বোলে অবিৰত ॥
 তাসম্বাৰ ভাৰ্য্যা আমি স্বভাৱে মানিনী ।
 কিমতে কীচকে মোক মাৰে লাখি হানি ॥ '৬০
 তেজৱন্ত তপৱন্ত ক্ষমাৱন্ত সাৰ ।
 বৈৰক শ্মগিয়া ক্ৰোধ নুগুচে যাহাৰ ॥
 ক্ষণেকে বধিবে পাৰে সকলে লোকক ।
 ধৰ্ম্মপথে বন্ধ হুয়া আপেক্ষে কালক ॥ ১৯০৬১
 মহা বলৱন্ত সবে আৰো ধৰ্ম্মৱন্ত ।
 এখনে বধিবে পাৰে যাতো ক্ষমাৱন্ত ॥
 তাসম্বাৰ প্ৰিয় পত্নী স্বভাৱে মানিনী ।
 কিসক কীচনে মোক মাৰে লাখি হানি ॥ '৬২
 শৰণীয়া লোকক ৰাখন্তা বাৰে বাৰ ।
 মৰণ কোথাই নাই তাহান ভাৰ্য্যাৰ ॥
 ছলকপে ফুৰন্ত নিচিনে যাক আনে ।
 সিটো মহাৰথী আজি গৈল কোন থানে ॥ '৬৩
 পতিব্ৰতা ভাৰ্য্যাকো পাপিঠে লাখি মাৰে ।
 কমন পুৰুষে তাক সহিবাক পাৰে ॥

অগ্নি সম বলবীৰ্য্য তেজ গৈল ক্ষয় ।
 জানিলো সকলে স্বামী নপুংসক প্ৰায় ॥ ১৯০৬৪
 একো অপৰাধী নোহো আৰো তিৰী জাতি ।
 চুলিত ধৰি পেলাই মাৰে এক লাথি ॥
 আগতে মাৰয় মোক ৰাজা আছে চাই ।
 যেন বনমাজে মাতৈ দেখা শুনা নাই ॥ ১৯০৬৫
 কিঞ্চিতেকো ৰাজধৰ্ম্ম নাহিকে ৰাজাৰ ।
 মোক মাৰন্তেও নকৰিলে প্ৰতিকাৰ ॥
 কীচকৰ মনে এহে নুহিকন্ত ৰাজা ।
 টেটনৰ ধৰ্ম্মেমে পালন্ত সবে প্ৰজা ॥ ১৯০৬৬
 কীচক দুৰ্জ্জন মৎস্ত ৰাজাও টেটন ।
 যত সভাসদ আছে সবেও দুৰ্জ্জন ॥
 কোন দোষে মোক আজি তোমাৰ আগত ।
 কিমতে মাৰিলে লাথি যেন অবণ্যত ॥ ১৯০৬৭
 সবে সভাসদ লোকে বেঢ়ি আছে চাই ।
 এনে কৰি থৈয়া আছে ৰাজাক বুজাই ॥
 অনাথ তিৰীক পাইলে মাৰিবাক লাগে ।
 এনয় ৰাজাক সেৱি থাকে বৰ ভাগে ॥ ১৯০৬৮
 দ্ৰৌপদীক চাহি ৰাজা বুলিলা বচন ।
 পৰোক্ষত হৃদয় কৰিলাহা দুয়োজন ॥
 দোষ গুণ নজানোহো ইটিবওঁ কিক ।
 মোৰ কোন দোষ কিন্তু তুমি মুখাধিক ॥ ১৯০৬৯
 সভাসদগণ নৃপতিৰ চিত্ত জানি ।
 কীচকক প্ৰতি বুলিলেক নিন্দাবাণী ॥
 অন্তো অন্তে চাহি দ্ৰৌপদীক প্ৰশংসিল ।
 দ্ৰৌপদীক লক্ষ্য কৰি বচন বুলিল ॥ ১৯০৭০
 সৰ্ব্বাঙ্গে স্তম্ভৰী নাৰী কুবৰ্জ্জনয়নী ।
 নুহিকে মানুখী আমি দেৱী বুলি জানি ॥
 সেহি লোকে স্বৰ্গলাভ এহে যাৰ নাৰী ।
 পৰম সম্পদ হুইবে বুলিবাক পাৰি ॥ ১৯০৭১
 সমাজত নিন্দে কীচকৰ মন্দ কৰ্ম্ম ।
 দেখি যুধিষ্ঠিৰৰ ললাটে বহে ঘৰ্ম্ম ॥
 শোকে দুখে অপমানে নপাৰে চেতন ।
 দায়ায় ভাৰ্য্যাক পাচে বুলিলা বচন ॥ ১৯০৭২

শুনিয়ে সৈবিক্ৰী নথাকিবা ই থানত ।
 হৃদেষ্কাৰ ঘৰে যাহা গুণিয়া মনত ॥
 বীৰৰ মহিষী ভৈলে পাৰে মহাদুখ ।
 তথাপি স্বামীক সেৱি পাঠে মহাসুখ ॥ ১৯০৭৩
 মই জানো গন্ধৰ্ব্বৰ তোমাৰ দুখ দেখে ।
 ক্ৰোধৰ সময় লুহি কালক উপেক্ষে ॥
 কাল পাইলে তোৰ দুখ খণ্ডিবে সকলে ।
 প্ৰিয় কৰ্ম্ম কৰিবাহা লুহিবা বিহ্বলে ॥ ১৯০৭৪
 আবুধি সৈবিক্ৰী তই কাল নজানস ।
 নটৰ নটিনী যেন সমাজে লপস ॥
 বঙ্গ সমাজৰ মাজে পাতস বিঘিনি ।
 সমাজ মাজৰ গুচ মনত যে গুণি ॥ ১৯০৭৫
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত কিছো লুপুলিবা মোক ।
 যেহি সেহি এৰে জানো মাৰিবে ইহাক ॥
 যাতে মোৰ স্বামী ভৈল বৰহি দায়াল ।
 তানে বৰ ভাই ভৈল বৰহি পাশাল ॥ ১৯০৭৬
 এহি বুলি দ্ৰৌপদীয়ে কৰিলা গমন ।
 মুক্তকেশ তাৰ ভৈল বকত নয়ন ॥
 বদনমণ্ডল জ্বলে যেন শশধৰ ।
 কান্দিয়া গৈলন্ত মহাদৈব বাসাঘৰ ॥ ১৯০৭৭
 পটেশ্বৰী বোলে তোক মাৰিলেক কোনে ।
 তাৰ ভাল নাহিকয় জানিলোহো মনে ॥
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত গৈলো মধু আনিবাক ।
 মধুকো নিদিলে মোক মাৰিলে কীচক ॥ ১৯০৭৮
 দুনাই লাথি মাৰিলেক ৰাজাৰ সমাজ ।
 মোৰ ভাগে সভা যোনো ভৈল বনমাজ ॥
 পটেশ্বৰী বোলয় মাৰিবো মই তাক ।
 অবলা নাৰীক অপমান কৰাইলেক ॥ ১৯০৭৯
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত মাৰ শুনিবাহা কাণে ।
 তুমি নমাৰন্তে তাক মাৰিবন্ত আনে ॥
 যাহাৰ ভাৰ্য্যাক জোকাইলেক কামভাৰে ।
 তেহে আজি তাক পঠাইবেক যমঠাৰে ॥ ১৮০
 এহি বুলি দ্ৰৌপদী বাসাক লাগি গৈলা ।
 স্নান কৰিলন্ত বস্ত্ৰখানি পখালিলা ॥

শোকে ছুখে তনু দহে অনল পৰায় ।
 থকথকি কান্দন্ত লোতক বহি যায় ॥ ১১০৮১
 শোকৰ বাক্য উঠে স্তম্ভি স্তম্ভি ।
 গুণি গুণি অন্ত নপারন্ত বৰনাৰী ॥
 বোলন্ত কি কৰ্ম কৰো কৈক লাগি যাওঁ ।
 কৈক গৈলে দুখ শোক আপদ এৰাওঁ ॥ ১১০৮২
 আজি য়েৰে পাৰ্শ্ব কীচক নোহে নষ্ট ।
 তেৰে মোৰ হুইব পতিব্রতা ধৰ্ম ভ্রষ্ট ॥
 জানো মোৰ প্ৰিয় কৰিবন্ত ভীমসেন ।
 কীচকক মাৰিব যুগক সিংহ যেন ॥ ১১০৮৩
 এহি বুলি শয্যাৰ উঠিলা গাৱ চালি ।
 বন্ধনশালাক লাগি গৈলন্ত পাঞ্চালী ॥
 দুইৰ ৰূপে গৃহগোট অধিকে জ্বলয় ।
 যেন পূৰ্ণ শশধৰে বজনী সুহাই ॥ ১১০৮৪
 পাঞ্চালী দেখন্ত ভীম শুতিয়া আছয় ।
 যুগৰাজে য়েহেন নিদ্ৰাত ফোকাৰয় ॥
 ক্ৰোধ কৰি যাজ্ঞসেনী বুলিলা বচন ।
 মোৰ শত্ৰু জীয়ে তযু নিদ্ৰাক যতন ॥ ১১০৮৫
 শুতিয়া আছয় ভীমসেন অচেতনে ।
 যুগৰাজ সদৃশ নিশ্বাস কাঢ়ে ঘনে ॥
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত গৈয়া তাৰ এক পাশে ।
 দুহানৰ ৰূপে গৃহ অধিকে প্ৰকাশে ॥ ১১০৮৬
 প্ৰমত্ত হস্তীক যেন আলিঙ্গি হস্তিনী ।
 ভীমকো তেনয় আলিঙ্গন্ত যাজ্ঞসেনী ॥
 দুই হাতে ধৰি সতী চেতন কৰাহে ।
 দ্ৰৌপদীয়ে ভীমক জগাৰে নানা ভাৱে ॥ ১১০৮৭
 যেন শালতৰুকে বেঢ়িল লতাগাছে ।
 দ্ৰৌপদী ভীমক তেনে হাত দিয়া আছে ॥
 প্ৰমত্ত সিংহক যেন জগাৰে সিংহিনী ।
 তেনমতে ভীমক জগাৰে যাজ্ঞসেনী ॥ ১১০৮৮
 মধুৰ গন্তীৰ আতি দ্ৰৌপদীৰ বাণী ।
 ধীৰে ধীৰে ভীমসেনে জগাস্ত গোসাঁনী ॥
 কতনো শোৱাহা উঠা উঠা ভীমসেন ।
 নাহিকে চেতন প্ৰভু মৰাগোট যেন ॥ ১১০৮৯

কতোবেলি চেতন লভিলা বুকোদৰে ।
 উঠিয়া বসিলা বীৰ খাটৰ উপৰে ॥
 দ্ৰৌপদীক দেখি ভীম ভৈল সৰুৰুণ ।
 পুছিলন্ত ভীমে তুমি আইলা কিবা গুণ ॥ ১১০৯০
 দেৱী বোলে জানা দুঃশাসনে যি কৰিল ।
 তাত পাচে বনবাসে সৈন্ধৱে হৰিল ॥
 তাতোধিকে দহে ইবাৰৰ অপমানে ।
 কীচকে মাৰয় তুমি সংবে বিগমানে ॥ ১১০৯১
 ৰাজাৰ আগত বেঢ়ি আছে সামৰাজে ।
 চুলি ধৰি কীচকে মাৰয় কোন কাজে ॥
 তুমিসব জীৱন্তে কীচকে কৰে বল ।
 এৰিবোহো প্ৰাণ জীৱনত কোন ফল ॥ ১১০৯২
 ৰাজা বশ্য কৰিলে কীচক সেনাপতি ।
 একদিনা গৈল সিটো মহাদৈৰ ভিত্তি ॥
 তহিতে দেখিয়া মোক যতন কৰয় ।
 তাৰ বোল শুনি মোৰ নসহে হৃদয় ॥ ১১০৯৩
 তযু ভাই যুধিষ্ঠিৰ সাফল জুৱাৰ ।
 সূৰ্য ৰজত ঘুঁৰী ঘোঁৰা আছে আৰ ॥
 এতেক আছন্তে প্ৰথমতে খেলে পাশ ।
 দ্বাদশ বৰিষ খপিলন্ত বনবাস ॥ ১১০৯৪
 যাহাৰ লগত চলে লক্ষেক দস্তাল ।
 আগপাচ কৰিবাক যাই সৰ্বকাল ॥
 বথ ধ্বজ ঘোঁৰা গজ সেনাত অসংখ্য ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰক বোলায় সবে কঙ্ক ॥ ১১০৯৫
 যাৰ সুপকাৰ শালে লক্ষেক সূৰাৰ ।
 ৰাত্ৰিয়ে দিবসে অন্নপান সজকাৰ ॥
 অতিথি ভুঞ্জাৰে নিতে নিতে যাৰ ঘৰে ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰে বিৰাটক সেৱা কৰে ॥ ১১০৯৬
 ৰাজসূয় যজ্ঞ কৰিলেক অভিষেক ।
 যাক সেৱা কৰিলেক নৃপতি লক্ষেক ॥
 হেন যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা দুখে জীয়ে নিতে ।
 তান দুখ দেখি মোৰ নধৰয় চিতে ॥ ১১০৯৭
 শ্ৰুতি বেদ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ পুৰাণ আগত ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা দুখে জীয়ে নিত ॥

যাৰ লগে ঋষি শত সহস্ৰ বৈসন্তি ।
 তেহে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা মৎস্যক সেৱন্তি ॥ ১৯০৯৮
 অন্ধ খোৰা কুঁজা অনাথক পালে নিত ।
 নট ভাট নগৰিকো দেন্ত বহু বিত ॥
 আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি ভুঞ্জে ঘৰে বাসে ।
 একৈকত সেৱা কৰে ত্ৰিংশ ত্ৰিংশ দাসে ॥ '৯৯
 ব্ৰাহ্মণ ভুঞ্জাইতে যাৰ যায় দিন কাল ।
 আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি স্তৱৰ্ণৰ থাল ॥
 প্ৰতিনিতে অন্ন ব্ৰাহ্মণক দেই দান ।
 তেহেন্তে ভৈলন্ত কক্ষ বিধিৰ লিখন ॥ ১৯১০০
 অন্তেষপুৰত পাট মহাদৈৰ আগে ।
 যুজাৰে মহিষে মেঠে গজে সিংহে বাঘে ॥
 তোমাৰ সহিতে যুজাৰে যেতিক্ষণে ।
 দেখি ভীমসেন মোৰ নধৰয় মনে ॥ ১৯১০১
 পটেশ্বৰী বোলে মোৰ দেখি মনে খঙ্গ ।
 স্তপকাৰ যুজান্তে সবাৰে মন বঙ্গ ॥
 একে মাত্ৰ অসন্তোষে থাকয় গান্ধাৰী ।
 স্ত্ৰীৰ চৰিত্ৰ ভাৱ বুজিতে নপাৰি ॥ ১৯১০২
 বোলে সৈবিক্ৰীৰ ৰূপে নাৰী নাহি সম ।
 তাতো কৰি স্তপকাৰ স্তম্ভৰ উত্তম ॥
 একদিনে দুইজনে উপসিল মন ।
 যেষে হেন বোলে মই শক্তি থাকো মন ॥ ১৯১০৩
 স্তবাস্তৱ দৈত্যক জিনিলা একেবাৰে ।
 ধনুৰ্দ্ধৰ ক্ষত্ৰি নাই ত্ৰৈলোক্য ভিতৰে ॥
 হেনয় অৰ্জ্জুন নপুংসকবেশে আছে ।
 কন্যাগণ মাজে হেন কাছি পাৰি নাচে ॥ '১০৪
 মাথে খোপা বান্ধি শাঙা বান্ধি দুই বাহেৰে ।
 কৰ্ণত কুণ্ডল নূপুৰক পিন্ধি পাৰে ॥
 মৎস্যৰ আগত যেতিক্ষণে নাচে বীৰে ।
 দেখি অপমানে মোৰ নসহে শৰীৰে ॥ ১৯১০৫
 তযু প্ৰিয় ভাই সহদেৱ যাৰ নাওঁ ।
 তান দুখ দেখি কালবৰ্ণ ছয়া যাওঁ ॥
 গৰুৰ ছালত যাৰ ভৈলেক শয়ন ।
 ধূলিয়ে ধূসৰ দেখি মোৰ ফাটে মন ॥ ১৯১০৬

সহদেৱ কোলে কৰি কুন্তী যে গোসাঁনী ।
 কান্দি কান্দি মোক বুলিলেক প্ৰিয়বাণী ॥
 লজ্জাৱন্ত স্তপকাৰ একোকে নজানে ।
 অন্ন যে ব্যঞ্জন তাক ভুঞ্জাইবা আপুনে ॥ ১৯১০৭
 স্বধাৰ্মিক সত্যৱন্ত স্তলীল স্তম্ভৰ ।
 ভ্ৰাতৃত ভকত তেন্তে নেদেখিয়া পৰ ॥
 কুন্তী গোসাঁনীয়ে প্ৰশংসন্ত নিতে নিত ।
 হেন সহদেৱ থাকে গোৱাল চৰিত ॥ ১৯১০৮
 যাহাৰ ৰূপক পটন্তৰ নাহি কেৱ ।
 কামিনীমোহন স্বৰূপত কামদেৱ ॥
 অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে যুদ্ধত কুশল তযু ভাই ।
 হেন বীৰ নকুল থাকন্ত অশ্ব-চাই ॥ ১৯১০৯
 মৎস্য আগে যেতিক্ষণে চাৰন্ত তুবঙ্গ ।
 চাৰি কুৰ্টি কৰি দৰশাৰে অঙ্গ ভঙ্গ ।
 অশ্ব-শ্ৰম কৰি বিৰাটক তোষে নিত ।
 তান দুখ দেখি মোৰ নধৰয় চিত ॥ ১৯১১০
 ইহাত অধিক কি কহিবো দুখকথা ।
 ধৰ্ম্মৰাজা গুণে কিনো নভৈল অৱস্থা ॥
 আমি পৰ-সেৱকিনা বিধিৰ বিপাক ।
 তথাপিতো চিন্তো আমি স্বামীৰ স্তথক ॥ ১৯১১১
 যি পুনু আনক মাৰে তাকো আনে মাৰে ।
 যি পুনু জিনয় আগে সিয়ো পাচে হাৰে ॥
 আনক মগাৱৈ সিয়ো গাৱয় আৱসে ।
 ওলট পালট হোৱৈ জানা বিধি বশে ॥ ১৯১১২
 স্তথ দুখ ফুৰৈ যেন চক্ৰৰ আনয় ।
 যথা জল আছিলন্ত অৱশ্যে শুকায় ॥
 যাৰ মন্দ হোৱৈ ভাল হোৱয় ছনাই ।
 এহি গুণি স্বামীৰ উদয় আছে চাই ॥ ১৯১১৩
 যাৰ বাপ দ্ৰুপদ তুমিসে বৰ স্বামী ।
 তাৰ কেনে দুখাদৃষ্ট দেখি আছে আমি ॥
 মাথা তুলি চাহা মোৰ কেনে ভৈল গতি ।
 এহি বুলি ধীৰে ধীৰে কান্দি মহাসতী ॥ ১৯১১৪
 আৱে ভীমসেন মোৰ দুখ ভৈল বৰ ।
 চন্দন পিষন্তে দুয়ো হাতে ভৈল কৰ ॥

দেখা ভীমসেন বুলি দেখাইলন্তু খাৰি ।
 ভীমসেনে দেখি বোঁলৈ প্ৰাণ যায় ছাৰি ॥১৯১১৫
 দ্ৰৌপদীৰ ক্ৰন্দন দেখিয়া বৃকোদৰ ।
 শোকে পৰি ভীমসেন কান্দিলো বিস্তৰ ॥
 কষ্ট পৰিহৰি দ্ৰৌপদীৰ বিদ্যমানে ।
 অসন্তোষে ভূমি চাহি বৈলা ভীমসেনে ॥১৯১১৬
 ধিক ধিক আছোক মোহোৰ বাহুবল ।
 ধিক ধিক অৰ্জুনৰ গাণ্ডীৰ বিফল ॥
 মৰকত বৰ্ণ কৰ আতি শ্লোকোমল ।
 এৱে খাৰি বাঙ্কিলেক সেহি কৰতল ॥১৯১১৭
 যেতিক্ষণে কীচকে তোমাকে মাৰৈ পাৰে ।
 মই তাক মাৰিবাক চালো সেহি ঠাৱে ॥
 লগাইলোহো দন্তে দ্বন্দ্ব মৎস্যৰ সমাজে ।
 সঙ্কেত কৰিয়া বাধিলেক ধৰ্ম্মৰাজে ॥১৯১১৮
 কৰ্ণ যে শকুনি দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন ।
 তাসম্বাক মাৰো পূৰ্বে কৰিলো যতন ॥
 তাহাকো নপাইলো যুধিষ্ঠিৰৰ কাৰণে ।
 এভো হৃদয়ত শাল আছে মোৰ মনে ॥১৯১১৯
 এৰিয়োক খেদ চিন্তিয়োক স্বামী-ধৰ্ম্ম ।
 যুধিষ্ঠিৰে নসহিবে শুনি ইটো কৰ্ম্ম ॥
 নাৰী হুই স্বামীৰ কৰয় উপালন্তু ।
 সজ্জনে নিন্দিবে বৈৰে পাইবেক আসঙ্গ ॥১৯১২০
 নৃপতিৰ শোকে পাচে অৰ্জুনো মৰিব ।
 নকুল সহদেৱো পাচে কালক কৰিব ॥
 তাসম্বাৰ তুলে মই যাইবো অনুগামী ।
 হেন জানি মোৰ বোল শুনিয়োক তুমি ॥১৯১২১
 ত্ৰিৰামৰ ঘৰিণী যে আছিল মৈথিলী ।
 ৰামৰ লগত বনবাসে গৈল চলি ॥
 তাহাক ৰাৱণে পৰাভৱ কৰিলেক ।
 স্বামীত ভকতি তেহে তভো নেৰিলেক ॥১৯১২২
 ইন্দুপত্নী আছিলন্তু নামত ইন্দ্ৰাণী ।
 বয়সে তৰুণ অতি যৌৱনে সম্পন্নী ॥
 ইন্দু শাপ পাশ্বে তেহো নেৰিলা ভকতি ।
 সহস্ৰেক বৰিষত পাইলা প্ৰিয় পতি ॥১৯১২৩

দেৱঋষি লগত কন্যাৰ বসবাস ।
 লোপামুদ্ৰো নেৰিলন্তু অগস্তিৰ পাশ ॥
 তাসম্বাৰ সম ভূমি পতিব্ৰতা নাৰী ।
 পক্ষেক উপেক্ষি দুখ ভুঞ্জিয়ে সুন্দৰী ॥১৯১২৪
 দেৱী বোলে উপালন্তু নকৰোহো হেন ।
 কি কাৰণে কান্দিলো শুনিয়ে কহো যেন ॥
 ধৰ্ম্মৱতী কুলৱতী সতী পতিব্ৰতা ।
 তাৰ জীৱনক লাগি বৰ লাগে বেথা ॥১৯১২৫
 আমি যাৰ নাৰী য়েৱে শুনে ইটো কথা ।
 তেসম্মে শুনিলে তোক মাৰিবে সৰ্ব্বথা ॥
 হেন শুনি হাসিয়া বোলয় দুৰাচাৰে ।
 কোথাত আছয় আৰ গন্ধৰ্ব্ব তোমাৰে ॥১৯১২৬
 হৌক লক্ষ গন্ধৰ্ব্ব তাহাকো নডৰাওঁ ।
 সমূলি মাৰিয়া ঘম কৰণে পঠাওঁ ॥
 মই বোলে গন্ধৰ্ব্বক সম নোহ সাৰ ।
 একহি গন্ধৰ্ব্ব তোৰ মুছৰিবে ঘাৰ ॥১৯১২৭
 মোৰ বোলে আসঙ্গ নপাইলে দুৰাচাৰে ।
 স্নদেষ্যাত পাচে গৈয়া পৰিলা কাতৰে ॥
 ভ্ৰাতৃৰ কাতৰে স্নদেষ্যায়ে দায়াতৰে ।
 মোক বোঁলৈ মধু আনি দিয়োক সত্ৰৰে ॥১৯১২৮
 মহাদৈৱ বাক্যে গৈলো কীচকৰ ঠাৱে ।
 অহম্মম এৰি মোক বোঁলৈ প্ৰিয়তাৱে ॥
 তাহান বচন য়েৱে আমি নকৰিলো ।
 উঠি আসি দুৰ্ঘে মোৰ আঞ্চলে ধৰিল ॥১৯১২৯
 মই তাক ভূমিত পেলাইলো দুয়ো হাতে ।
 শৰণ পালিলো আমি ৰাজাৰ সভাতে ॥
 নৃপতিৰ সমাজত পাইলা গৈয়া খেদি ।
 গন্ধৰ্ব্ব ৰাখোক আৱে বোলে মন্দবুদ্ধি ॥১৯১৩০
 ভূমিমধ্যে পেলাই পাচে লাখি মাৰিলেক ।
 কঙ্ক মৎস্য দুয়োজনে দেখি ৰহিলেক ॥
 ৰাজাক কৰিলো উপালন্তু বাৰে বাৰ ।
 সবাকো বুলিহো যত আছিল সভাৰ ॥১৯১৩১
 তভো প্ৰতিকাৰ নকৰিল মৎস্যৰায় ।
 তাহাৰ প্ৰসাদে ৰাজ্য ভুঞ্জি সমুদায় ॥

নৃপতিৰ প্ৰিয়পাত্ৰ বলত দুৰ্জয় ।
 অহঙ্কাৰী নিষ্ঠুৰ পাপকো নাহি ভয় ॥১৯১৩২
 ৰাজ্যৰ বলত হুই নমানে কাহাকো ।
 হেন জানি ভীমসেন ৰাখিয়ো আমাকো ॥
 ঘিৰা মোক বোলা তুমি বন্ধু কৰা সাৰ ।
 আজি ক্ষমা নকৰৈ কীচক দুৰাচাৰ ॥১৯১৩৩
 কাল উপেক্ষিলে ভীম আমাক নপায় ।
 তোমাৰ ভাৰ্য্যা নোহো বুলিলো ছনাই ॥
 ক্ষেত্ৰি ভৈলে যুজিবে দ্বিজক দিবে দান ।
 বৈৰ মাৰণত পৰে ধৰ্ম নাহি আন ॥১৯১৩৪
 ব্ৰাহ্মণে কহিলে হেন পুৰাণ কাহিনী ।
 হেন জানি স্ত্ৰী-বৈৰী মাৰিয়ো আপুনি ॥
 জয়দেখে যৈমানি আমাক নিলে হৰি ।
 তাকো বণে জিনি তুমি আনিলা উদ্ধাৰি ॥ '৩৫
 জ্যেষ্ঠৰ বচন নকৰিলা অন্যথা ।
 তৈসানি মোহোৰ তুমি ভৈলা পৰিত্ৰাতা ॥
 ইদানিকো কীচকত নভজিবো আমি ।
 বিষ খাই মৰিবো সাফল হুইব ভূমি ॥১৯১৩৬
 এহি বুলি দেৱী আই সাবটি ভীমক ।
 শোকৰ বেগত আতি দেখিলা জমক ॥
 উকত শিখান দিয়া কান্দন্তু গোসাঁনী ।
 সাদৰ কৰিয়া কোলে ধৰিলা আপুনি ॥১৯১৩৭
 মাৰিবো কীচক আজি বিলাপ নকৰ ।
 সৰাক্ষৰে দুৰ্ভক পেশিবো যমঘৰ ॥
 কালি তাক দেখিলে বুলিবা প্ৰিয়ভাৰ ।
 নৃত্যৰ শালাত ছয়ো হুইবো একঠাৰ ॥১৯১৩৮
 দিনভাগে নাচি গাই থাকে কন্যাগণ ।
 নিশাকালে সিথানে নথাকে একোজন ॥
 শুতিবাৰ খাট এক আঠেঁ মেহি ঠাৱে ।
 তৈকে লাগি সঙ্কেতে চলিবা কামভাৱে ॥১৯১৩৯
 সিঠাইতে মাৰিয়া তাক পেসো যমলোক ।
 পুনৰপি আসি যেন নোজোকাৱে তোক ॥
 বিলম্ব নকৰি চল পুহাইল ৰজনী ।
 ভীমক সম্বুধি পাচে গেল যজ্ঞসেনী ॥১৯১৪০

গুণন্তে গুণন্তে যেষে ৰজনী পুহাইল ।
 উঠিয়া কীচক ৰাজদুৰাৰক আইল ॥
 দ্ৰৌপদীক দেখি দুফেঁ বোলয় ছনাই ।
 এভো কৰ বচন চলিয়ো মোৰ ঠাই ॥১৯১৪১
 ৰাজ্যৰ আগত গৈয়া পশিলি শৰণে ।
 তহিতো মাৰিলো তোক ৰাখিলেক কোনে ॥
 মৎস্য ৰাজা নামমাত্ৰ মই অধিকাৰী ।
 কষ্ট পৰিহৰি মোক ভজিয়ো সুন্দৰী ॥১৯১৪২
 একশত সাজি পাৰি দিবো দাসী দাস ।
 তুৰঙ্গ সহিতে ৰথ দিবোহো আবাস ॥
 সূৰ্য সহস্ৰ পণ দিবো তোক দান ।
 মই তোৰ দাস ভৈলো ৰাখা মোৰ প্ৰাণ ॥১৯১৪৩
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত আমি নজানিলো মনে ।
 তোমাৰ বচন নকৰিলো সি কাৰণে ॥
 কৰিবো বচন মোক পালিবা আপুনে ।
 আতিশয়ে ডৰাওঁ গন্ধৰ্বৰ যেন জানে ॥ ১৯১৪৪
 যদি সেনাপতি তোৰ মোত আছে বস ।
 এখানি বচন বোলো কৰিবা আৱস ॥
 অন্ধকাৰ ৰাত্ৰিত আসিবা একেধৰে ।
 নাচশালে বচনক ৰাখিবো তোমাৰে ॥ ১৯১৪৫
 তোমাৰ আমাৰে তৈতে মিলিবে সন্তোষ ।
 গন্ধৰ্বৰ জানিলে বৰ মিলিবে বিয়োগ ॥
 কীচকেও সেহি বাক্য কৰিলা সম্মান ।
 পৰম হৰিষে গৈলা আপুনাৰ থান ॥ ১৯১৪৬
 দ্ৰৌপদীৰ বোলে তাৰ উলসিল গাৱ ।
 ৰঙ্গমনে চলিল ভূমিত নেদি পাৱ ॥
 লাস বেশ হৰিষ কৰয় ৰঙ্গমনে ।
 আগত মিলিল কাল তাহাক নজানে ॥ ১৯১৪৭
 সৰ্ব্বজনে দেখা কেন কামীৰ চৰিত্ৰ ।
 নমানে সুহৃদ মাতৃ পিতৃ কদাচিত ॥
 কামী পুৰুষৰ জানা নাই লাজ ভয় ।
 কামিনীক পাইলে কাটিবাক নডৰায় ॥ ১৯১৪৮
 কিবা বাঘে খাই উপৰত খাণ্ডা পৰে ।
 কামী ভৈলে কামিনীক তথাপি নছাৰে ॥

কিবা সপে' খায় কিবা মাৰে কণ্ডিয়াই ।
 কামিনীক পাইবে কামী তথাপিতো যায় ॥ '৪৯
 কিবা যাঠি খুঞ্চি মাৰে মৰৈ জলে বুৰি ।
 তথাপি কামীয়ে নেবে কামিনীৰ গুৰি ॥
 বজায়ে কাটয় কিবা জাতিকুল যায় ।
 তথাপি কামীয়ে নেবে কামিনীৰ ঠাই ॥ ১৯১৫০
 কিবা পিতৃ মাতৃ শুনে গঞ্জে মহাজনে ।
 তথাপি সঙ্কোচ নাই কামুকৰ মনে ॥
 জাতিকুল হবাই যেনো হোৱে জাতিভ্ৰষ্ট ।
 কামুক জনৰ তাতো নাই মন কষ্ট ॥ ১৯১৫১
 কীচকৰ দেখা আৱে ভৈল কেন ভাৱ ।
 বজাৰ মহিষী ভৈলে জগতৰ মাৱ ॥
 আসে আপোনাৰ দেখা সোদৰ বহিনী ।
 তাতো লাজ এবিলেক দেখিয়া কামিনী ॥ '৫২
 হেন পুৰুষৰ দেৱতীৰ্থে নাই কাজ ।
 যাৱদেকে নপাৱয় সম্ভৱ সমাজ ॥
 দেৱতীৰ্থে যদি বাৰেকাদি শুদ্ধি কৰে ।
 বাহিৰে পৱিত্ৰ হোৱৈ অন্তৰে নপাৰে ॥ ১৯১৫৩
 সম্ভৱ সঙ্গত যিটো শুনে কৃষ্ণ-কথা ।
 তেৱেমে মনৰ মল হৰয় সৰ্বথা ॥
 হেন জানি নৰলোক এবিয়া দুৰ্ম্মতি ।
 যতন কৰিয়া লৈয়ো সম্ভৱ সঙ্গতি ॥ ১৯১৫৪
 সম্ভৱ সঙ্গসে পুৰুষৰ বাৰণত ।
 অধমো উত্তম হোৱৈ সম্ভৱ সঙ্গত ॥
 জানি সাধু সঙ্গতি লৈবাৰ কৰা কাম ।
 সৰ্ববজনে উচ্চ কৰি বোলা বাম বাম ॥ ১৯১৫৫

কীচক বধ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰপতি ।
 কহো কীচকৰ ভৈল যেন বিসঙ্গতি ॥
 সৈৱিক্ৰীৰ বচনত মন বঙ্গ ভৈল ।
 দিনগোট যাহাস্তে হাজাৰ যুগ গৈল ॥ ১৯১৫৬
 দ্রৌপদীৰ সঙ্কোচ কীচকে চিন্তে মনে ।
 দ্রৌপদী চিন্তয় পাপী মৰৈ কেতিয়কণে ॥

হেন সব মনত চিন্তন্ত নাহি আন ।
 দিবসেকে ভৈল সিটো বৎসবেক আন ॥ ১৯১৫৭
 স্নগন্ধ চন্দন অলঙ্কাৰ পুষ্পমালা ।
 পিন্ধিয়া কীচকে মানিলেক মনে ভালা ॥
 মৰণ সময়ে কীচকৰ ভৈল কান্ধি ।
 নিমাইবাৰ বেলা যেন প্ৰদীপ জ্বলন্তি ॥ ১৯১৫৮
 একেধৰে কীচক লবিল কাছি পাৰি ।
 ভীমত জনাইলা গৈয়া দ্ৰুপদজীয়াৰী ॥
 নৃত্যৰ শালাক ভীমসেন চলি যাইবা ।
 কীচকক মাৰি যম কবালে পঠাইবা ॥ ১৯১৫৯
 হিড়িম্বক বধিলাহা যেন ভৈল ধৃতি ।
 সেহি বঙ্গ কৰি তাক মাৰিয়ো বিগুটি ॥
 হস্তী যেন শ্ৰীফলক ভাঙ্গে অঁটি শুবে ।
 সেহিমতে শিৰ অঁটি নেও কীচকৰে ॥ ১৯১৬০
 আনো সব যত যুজে কীচকক ঢাকি ।
 তাহাকে মাৰিব আজি ত্ৰিদশে নৰাখি ॥
 পাচে মাৰিবোহো কোঁৱৰৰ শত ভাই ।
 যেন যুধিষ্ঠিৰে ৰাজ্য পাৱন্ত দুনাই ॥ ১৯১৬১
 দ্রৌপদীক সম্বুধিয়া ছদ্মকপ হুই ।
 নৃত্যৰ গৃহত ভীম থাকিলন্ত শুই ॥
 হৰিণক জুম্পি যেন সিংহ থাকে বসি ।
 কতোক্ষণ কীচক মিলিল তৈকে আসি ॥ ১৯১৬২
 অঙ্ককাৰ ঘৰত আছয় ভীম শুতি ।
 গান্ধাৰী বুলিয়া পাশ চাপিলা দুৰ্ম্মতি ॥
 কামে পীড়িলেক সিটো অচেতন হুই ।
 ভীমৰ গৰত হাত দিল নিয়া দুই ॥ ১৯১৬৩
 দাসীদাস অলঙ্কাৰ সুবৰ্ণ ৰতন ।
 তোমাক লাগিয়া সবে কৰিছো যতন ॥
 সবাতো প্ৰমুখ্য হুইবা কৰি বহুমান ।
 তোত পৰে মোত ভাল লুহিবেক আন ॥ ১৯১৬৪
 তৈৰ কণ্ঠাগণে মোত কৰয় হৰিষ ।
 বোলয় পুৰুষ নাহি মোহোৰ সদৃশ ॥
 স্তম্ভৰ পুৰুষ বতিবসত স্তম্ভান ।
 দায়ায়ে সাগৰ সৰ্বকাৰ্য্যতে স্তম্ভান ॥ ১৯১৬৫

তাৰ বোল শুনি ভীমসেনে বোলে হাসি ।
 আপুনাৰ আপুনিয়ৈ বোলস প্ৰশংসি ॥
 ই তিনি ভুৱনে নাই তোমাৰ সমান ।
 তিৰী কি পুৰুষ তাৰ নাহিকে গিয়ান ॥ ১৯১৬৬
 হোৱয় পুৰুষ যিটো শাস্ত্ৰত কুশল ।
 হাতে গাৱে চুইলে পাই লক্ষণ সকল ॥
 এহি বুলি ভীমে গাৱ চালি তেতিক্ষণ ।
 কীচকক নিষ্ঠুৰ বুলিলা তেতিক্ষণ ॥ ১৯১৬৭
 যেৱে ভূমি হোৱা কামশাস্ত্ৰত কুশল ।
 পুৰুষ নিচিনা কেনে কামে হুয়া বাউল ॥
 কীচক তবধ হুয়া থাকি গৈলা চাই ।
 ইটো কোনগোটে মাতে গান্ধাৰিণী নাই ॥ '৬৮
 বাৰ দি গন্ধৰ্ব বোলে গান্ধাৰিণী নাইল ।
 গান্ধাৰীৰ স্বৰূপে গন্ধৰ্ব লাগ পাইল ॥
 হস্তীক মাৰিয়া যেন পেলাৰে কেশৰী ।
 মই তোক পাৰ্শ্বিষ্ঠ মাৰিবো তেন কৰি ॥ ১৯১৬৯
 কু বিকট শৰীৰে ভূমিত পৰি থাকে ।
 স্নদেষ্ণা দেখিয়া যেনো কাষ্ট্ৰে দীৰ্ঘডাকে ॥
 গান্ধাৰী থাকিব ভালে তোমাৰ মৰণে ।
 গন্ধৰ্বসে হৰিষ কৰাইলা বুলি মনে ॥ ১৯১৭০
 স্মৰ তোৰ ইষ্ট পিতৃ মাতৃক নিঃশেষে ।
 বাম হাতে ধৰিলন্ত এহি বুলি কেশে ॥
 পাইলে কালে বুলিয়া কীচক মহাবলে ।
 আন্দোল কৰিয়া ভীমে ধৰি তাৰ গলে ॥ '৭১
 বাহু যুজ্জ যুদ্ধ লাগিলেক বৰ ৰাগি ।
 যুজ্জ মন্ত হস্তী যেন হস্তিনীক লাগি ॥
 বালি স্ত্ৰাৱৰ যুদ্ধ কাৰণে ভাৰ্য্যাৰে ।
 সেইমতে যুজ্জন্ত কীচক বুকোদৰে ॥ ১৯১৭২
 নাকে মুখে ডুকু মাৰে চপ্পত চৰৰে ।
 সবে চুলি ধৰি ফুৰাৱন্ত নিবন্তৰে ॥
 বজ্জৰ সমান গাৱ দুইৰো ঘৰিষণে ।
 দুহানো শব্দ আতি উঠে ঘনে ঘনে ॥ ১৯১৭৩
 ভীমক কীচকে কীচকক ভীমসেনে ।
 ক্ৰাবয় মোড়য় আজোৰয় বৰ টানে ॥

আঞ্চোৰে কাঞ্চোৰে মুখে বাঘ যেন ঠান ।
 লাগিল হিহনি আতি দূৰ দিশমান ॥ ১৯১৭৪
 মধ্যম নিশাত ভৈল সমৰ দুহান ।
 দুইক দুই বোঁলৈ আজি কৰিবো নিৰ্য্যাণ ॥
 চলে দুইৰো যুদ্ধ বৰ লাগিল ভুমুল ।
 কাম্পে গৃহখান দুহু মিলিল আন্দোল ॥ ১৯১৭৫
 কীচকক ধৰি ফুৰাৱন্ত ভীমসেনে ।
 সবল বৃক্ষক যেন পাইলেক পৱনে ॥
 কীচকেও বৰ কফে উঠিয়া আপুনি ।
 ভীমক ভূমিত পেলাইলে আঁঠু হানি ॥ ১৯১৭৬
 উঠি ভীমসেনে কীচকক কোপমনে ।
 দুয়ো হাতে চৰৰ মাৰিলা বৰ টানে ॥
 সহিল কীচকে তাৰ শৰীৰ লৰিল ।
 বজ্জৰ সমানে তাৰ হৃদয়ে পৰিল ॥ ১৯১৭৭
 ভীমৰ আন্দোল বীৰে থাকিলন্ত সেই ।
 পুনৰপি কীচকে মাৰিলে খেদি গই ॥
 জানিলন্ত ভীমে কীচকৰ বল ক্ষয় ।
 দুই হাতে ধৰি তাৰ মথিল হৃদয় ॥ ১৯১৭৮
 চুলিত ধৰিয়া আনিলন্ত ভীমসেনে ।
 যুগ ধৰি বাঘে যেন বঙ্গ কৰে মনে ॥
 দুই হাতে ধৰি জানিলন্ত বৰ দুখে ।
 তেজধাৰ বাজ ভৈল কীচকৰ মুখে ॥ ১৯১৭৯
 ফুৰাস্তে ফুৰাস্তে আতি ভৈল অচেতন ।
 যমক পঠাইবে লাগি কৰিলা যতন ॥
 পৰিল ভূমিত বীৰ ঘোৰ নাদ কৰি ।
 মুৰিলন্ত ঘাৰ তাৰ প্ৰাণ গৈল মৰি ॥ ১৯১৮০
 তথাপি ভীমৰ কোপ নছাৰয় মনে ।
 দুই জানু হানি তাৰ ভাঙ্গিলা কঙ্কালে ॥
 ধৰণীত পৰি যেৱে আছে সেনাপতি ।
 পাচে ভীমসেনে হেন বুলিলা সম্প্ৰতি ॥ ১৯১৮১
 আজিসে মনৰ ধন্মা গুচিল আমাৰ ।
 আজিসে স্ত্ৰজিলো আমি দ্ৰৌপদীৰ ধাৰ ॥
 আজিসে মনৰ শঙ্কা দ্ৰৌপদী এৰাইল ।
 ওলট পালট কৰি ভূমিত ঘৰাইল ॥ ১৯১৮২

হাত পাৰ শিব কীচকৰ অঙ্গ যত ।
 পুৰ্ণি মাৰি ভৰাইলন্ত তাহাৰ গৰ্ভত ॥
 পৰি আছে বীৰ মাথা পিণ্ডৰ স্বভাৱ ।
 পাচে ভীমসেনে দ্রোপদীক দিলে বাৰ ॥ ১৯১৮৩
 দ্রোপদীক চাহি বজ্জ ভীম যে বদতি ।
 দেখিয়োক কেনে ভৈল কীচকৰ গতি ॥
 মাৰিলো কীচক দুট কণ্টক তোমাৰ ।
 হেন বাণী বুলি দিলা লাখিৰ প্ৰহাৰ ॥ ১৯১৮৪
 দ্রোপদী বদতি শুনিয়োক ভীমসেন ।
 আপুনি দেখিলো বীৰ মৰিল যেহেন ॥
 পলাইল মনৰ শঙ্কা হাসয় গোসাঁনী ।
 পুনৰপি ভীমসেনে বুলিলেক বাণী ॥ ১৯১৮৫
 যেহি যেহি তোমাক কৰয় অভিশাপ ।
 তাকে তাকে মাৰি আমি কৰিবো বিনাশ ॥
 দ্রোপদীৰ চিত্ত সন্তোষিলা মহাবলী ।
 সুপকাৰশালাক সত্বে গৈলা চলি ॥ ১৯১৮৬
 ভীমসেন গৈলা ঘেৰে আপুনাৰ ঠাৱ ।
 জাগ জাগ বুলিয়া গান্ধাৰী দিলে বাৰ ॥
 কীচকক মাৰিলে গন্ধৰ্ব মহাবলে ।
 চাহা সবে আসিয়া আছয় নৃত্যশালে ॥ ১৯১৮৭
 কীচকক মাৰিলে গন্ধৰ্ব শূনি বণে ।
 বখীয়া কটক আসি ভৈলা তেতিয়ক ॥
 আউৰক আউৰে মাতি ভৈলা একঠাই ।
 নৃত্যৰ শালাক গৈল উন্মীক লগাই ॥ ১৯১৮৮
 কীচকক দেখিয়া বখীয়া ভৈলা ভীতি ।
 গন্ধৰ্ব মাৰিল ভৈল হেনসে বিকৃতি ॥
 কোথা গৈল শিব নেদেখি যে হাত পাৰ ।
 শবীৰ দেখিয়া আৰে যুদ্ধ স্বভাৱ ॥ ১৯১৮৯
 শূনি আসি ভৈল কীচকৰ শত ভাই ।
 স্তব্ধ ভৈল সমস্তে যুদ্ধক শৰ চাই ॥
 কথিৰ পক্ষত পৰি আছে মহাবীৰ ।
 নেদেখি শবীৰ ভৈলা বোমাঞ্চ শবীৰ ॥ ১৯১৯০
 বেড়ি বেড়ি কান্দে সবে কীচকক দেখি ।
 সৰ্বদা ভগন যেন অবনত লেখি ॥

এবিল গন্ধৰ্ব যেন পৰিয়া আছয় ।
 নাচশালে পৰি আছে দেখি লাগে ভয় ॥ '৯১
 যাহাৰ প্ৰসাদে বাজ্য কৰৈ মন্ত্ৰবায় ।
 বাহুবলে বৈৰক জিনিলে সমুদায় ॥
 কপেগুণে তেজবলে সম নাহি বীৰ ।
 হেন কপ ভৈল আৰে তাহান শবীৰ ॥ ১৯১৯২
 সোদৰ ভ্ৰাতৃৰ শোকে কৰয় ঘঞ্চাল ।
 কৈবহস্তে আসিয়া পৰিল যমকাল ॥
 ভূমিত পৰিয়া কৰৈ হৃদয়ে প্ৰহাৰ ।
 বোল উথলিল মন্ত্ৰ নৃপতিৰ দ্বাৰ ॥ ১৯১৯৩
 শূতি আছে সুদেয়া আপুন বাসাঘৰে ।
 এগোট কীচকে গৈয়া জাগাইলা সত্বে ॥
 মোৰ জ্যেষ্ঠ বহিনী শুনিয়ে পটেখৰী ।
 মৰিলন্ত কীচক গন্ধৰ্ব আছৈ মাৰি ॥ ১৯১৯৪
 নাহি তেন ক্ষেত্ৰি নভৈলেক ঘোৰ বণ ।
 মহাবীৰ কীচকে মাৰিলে কোনজন ॥
 হা হা কৈক গৈলি বাৰ পাৰে সুদেয়াই ।
 কোনেনো মাৰিলে মোৰ প্ৰাণ সম ভাই ॥ '৯৫
 বন্ধুজনে বিলাপ কৰিলে কতোক্ষণে ।
 পাচে শৰ নিবাৰ সবাবে ভৈল মনে ॥
 শৰ সাজ কৰি বিলম্বত নাহি কাজ ।
 সাতে পাঞ্চে ধৰিয়া সি ঠাইৰ কৰি বাজ ॥ '৯৬
 শৰ দহিবাক লাগি গৈলা ভ্ৰাতৃ যত ।
 দ্রোপদীক তেহে সবে দেখিলা পক্ষত ॥
 হস্ত গোট ধৰিয়া যে আছন্ত গান্ধাৰী ।
 দেখিয়া কীচকে পেলাইলন্ত লাখি মাৰি ॥ '৯৭
 অসতী পাপিষ্ঠ এইক মাৰিয়ো এখনে ।
 মৰি গৈল সেনাপতি এহিৰ কাৰণে ॥
 হেন কৰো এইক কীচকৰ লগে নেওঁ ।
 কীচকৰ লগে নিয়া ঝপাই খৰি দেওঁ ॥ ১৯১৯৮
 কীচকৰ প্ৰেতকাৰ্য্য কৰিতে যুৱায় ।
 আলোচি বাজাত গই বোলে সমুদায় ॥
 গান্ধাৰীৰ কাৰণে কীচক ভৈল হত ।
 গান্ধাৰীক পোৰো নিয়া কীচক লগত ॥ ১৯১৯৯

ৰাজা বোলে যেৱে পোৰা কৰিয়ো সকাল ।
 ৰাজা আদেশিলেক কোপিত শত মাল ॥
 কৰিলে সবাকো অন্ধ তাসম্বাৰ বোধে ।
 দ্রৌপদীক লাগিয়া ধাইলেক সবে ক্ৰোধে ॥ ১২০০
 দ্রৌপদীক ধৰি বান্ধিলেক হাতে পাৰে ।
 আতি বৰ কষ্ট পাইল জগতৰ মাৰে ॥
 দ্রৌপদীক তুলি অনুগামিনী বোলয় ।
 তেৱে মহাসতীৰ মনত ভৈল ভয় ॥ ১২০১
 কান্দন্তে কান্দন্তে সতী বিকল স্বভাৱ ।
 বিহ্বল স্বৰূপে গান্ধাৰীণী পাৰে বাৰ ॥
 জয়ন্তক জয় হে বিজয় জয়সেন ।
 জয়ন্তল আসন্তোক আমাৰ ৰক্ষণ ॥ ১২০২
 কীচকৰ লগে মোক নেই পুৰিবাৰ ।
 অবসান কালে আসি ৰাখিয়ো আমাক ॥
 বজ্জৰ সদৃশ যাৰ ধনুৰ টঙ্কাৰ ।
 ৰথঘোষ শুনি যাৰ বৈৰ চমৎকাৰ ॥ ১২০৩
 হেনয় মোহোৰ পতি গন্ধৰ্ব্ব হুজান ।
 মৰিবাৰ নেই আসি কৰা পৰিত্ৰাণ ॥
 দীৰ্ঘ বাৰ কৰি আতি চেষ্টাৱে পাঞ্চালী ।
 সুপকাৰশালা হস্তে শুনি মহাবলী ॥ ১২০৪
 শয়ন এৰিয়া কোপে চালিলন্ত গাৱ ।
 ভয় নকৰিবা বুলি ভীমে দিলে বাৰ ॥
 তোমাৰ বচন ভালে মই আছো জানি ।
 তাসম্বাক ভয় কিছো নকৰা পাঞ্চালী ॥ ১২০৫
 কিসক তোমাৰ শঙ্কা য়েৱে জীও আমি ।
 হেন বুলি মহাবীৰে তুলিলন্ত হামি ॥
 সুপকাৰ ৰূপ এৰি ধৰি আন বেশ ।
 বিবৰ্ণ ভৈলেক ৰূপ মুক্ত কৰি কেশ ॥ ১২০৬
 ছুৰাৰে বাহিৰ ভৈলে লোকে যেনো জানে ।
 গড় ডেৱাই ভীমে ৰাজ ভৈলা তেতিক্ষণে ॥
 যি ধানক গৈল কীচকৰ শত ভাই ।
 সি ধানক প্ৰতি ভীমসেন চলি যায় ॥ ১২০৭
 পুৰ্ব্বাপৰ বৃত্ত কৰ্ম্ম জানা আছে ভাগে ।
 মিলিলন্ত ভীমসেন তাসম্বাৰ আগে ॥

কীচকক লাগিয়া যি ঠাইত সাজে চিতা ।
 এক শালবৃক্ষ ভীমে দেখি সেহি ভিতা ॥ ১২০৮
 দীৰ্ঘে এক যোজন য়ে দেখি ধূলন্তৰ ।
 তাহাৰ গোৰক লাগি গৈলা বুকোদৰ ॥
 দুই হাতে উপাৰি লৈলন্ত শালগাছ ।
 পলাইল কীচক নচাৱয় আগ পাচ ॥ ১২০৯
 কৰে দণ্ড ধৰি যেন যম সম ক্ৰোধ ।
 কোপে বুলিলন্ত পাণ্ডুহুতে কৰ যুদ্ধ ॥
 শীঘ্ৰে চলি যায় ভীম দ্রৌপদীৰ পাশ ।
 শত কীচকক দিৰো যমপুৰে বাস ॥ ১২১০
 পৰনৰ বেগে ধাইলা বায়ু যেন লাগি ।
 বেগৰ চোটত বৃক্ষ যায় ভাগি ভাগি ॥
 পাশ চাপি ভীমসেনে দিলন্ত আটাস ।
 গন্ধৰ্ব্ব পাইলেক বুলি সবাবো তৰাস ॥ ১২১১
 মাথা তুলি ভীমসেনে আঁসে কোপ কৰি ।
 দেখি উপকীচক সকল গৈল ডৰি ॥
 আউৰে আউৰে অন্তো অন্তে সবে আলোচন্তি ।
 আমাকো মাৰিবে খোজে গান্ধাৰীৰ পতি ॥ ১২
 কোপ কৰি আসে বীৰ বৃক্ষগোট লই ।
 গান্ধাৰীক নিয়া নগৰত পশো গই ॥
 গান্ধাৰীক আতে আমি আনো মাৰিবাৰ ।
 সেহি কোপমনে বীৰে ধাৱয় আমাক ॥ ১২১৩
 দ্রৌপদীক মেলিয়া কীচক সবে গই ।
 নাৰীক এৰিয়া পলায় প্ৰাণ ৰাখি লই ॥
 পলাৱে দেখিয়া ভীমসেন যায় খঞ্জে ।
 খেদি গৈয়া সবাকো মাৰিলা এক সঞ্জে ॥ ১৪
 এক গোটাধিক কীচকৰ ভাই শত ।
 শালবৃক্ষে কোবাইয়া পঠাইলা যমপথ ॥
 অসন্তোষ কৰি কান্দি আসিলা গোসানী ।
 আত্মাসিয়া ভীমে বুলিলন্ত প্ৰিয়বাণী ॥ ১২১৫
 তোমাক হিংসয় যেহি যেহি ছুৰাচাৰ ।
 তাকে মাৰি মাৰি মান সাধিৰো তোমাৰ ॥
 এৰিয়োক ক্ৰোধ নকৰিয়োক সংশয় ।
 আমি সবে জীৱন্তে তোমাৰ কাক ভয় ॥ ১২১৬

বিলম্ব নকৰি ভূমি যাযোক সকাল ।
 আমিযো যাইবোহো সেহি সুপকাৰশাল ॥
 পুছন্ত নৃপতি বৈশম্পায়নে কহন্ত ।
 হেনকপে ভীমে সবাহাঙ্কো মাৰিলন্ত ॥ ১৯২১৭
 সেনাপতি সমে একাধিক শত মাৰি ।
 পূৰ্বদিশ গৈল মৎস্তবাজ্যৰ ওৱাৰি ॥
 আন সবে দেখি তাক ভৈলেক তবাস ।
 নমাতি বহিল যেন হৰিল উশাস ॥ ১৯২১৮
 আমাকো মাৰয় যোনো কীচকৰ খঞ্জে ।
 আথেবেথে পলাই প্ৰজা যেন বগভঞ্জে ॥
 যি ঠাইত বসিয়া আছে মৎস্ত ধৰ্ম্ম বাজা ।
 সি ঠাইক লাগিয়া আসি ভৈলা সবে প্ৰজা ॥ '১৯
 কৰযোৰ কৰি বোলে শুনিয়ে ভূপাল ।
 গন্ধৰ্বৰ মাৰিলে তোমাসাৰ শত মাল ॥
 যেন বজ্জ্বাৰে গিৰি-শৃঙ্গ যায় খসি ।
 সেইভাৱে ধৰণীত পৰি আছে নশি ॥ ১৯২২০
 গান্ধাৰীক মেলাইলেক তাসম্বাক মাৰি ।
 পুনৰপি আসি তাই তোমাৰ ওৱাৰি ॥
 তাক দেখি কোনে নকৰিব পৰিহাস ।
 আছোক যুৱক বৃদ্ধ তাৰো অভিলাষ ॥ ১৯২২১
 যুৱাজনে তাক দেখি মাতিব আয়াসে ।
 তাকো মাৰি গন্ধৰ্বৰ পেশিব যমবাসে ॥
 এতেকে জানিবা প্ৰভু মিলিল অকাৰ্য্য ।
 গান্ধাৰী নিমিত্তে আৰে ছন্ন হুইবে ৰাজ্য ॥ ১৯২২২
 সৈৱিক্তীক মাতি সিটো যাইবে নতু পায়ৈ ।
 ইসব কাৰ্য্যক আৰে চিন্তিয়ে উপায়ৈ ॥
 তাসম্বাক বচন শুনিয়া মৎস্তবায় ।
 সবাকো সমুখি পাচে বুলিলন্ত চাই ॥ ১৯২২৩
 সবাকো দিয়োক একে স্থানে চিতা সাজি ।
 অণুক চন্দনে দাহ কৰায়োক আজি ॥
 স্ত্ৰুদেয়াক চাই পাচে বিৰাট বদতি ।
 সৈৱিক্তী থাকয় ঘেৰে তোমাৰেসে ভীতি ॥ '২৪
 মোৰ বোলে তাহাক বুলিবা প্ৰিয় ভাৱ ।
 এবে হেন কব বাহিন্তোক আন ঠাৱ ॥

ব্যাত্ৰে দেখিলেসে যেন হৰিণীৰ গতি ।
 কীচকতো সেহি ভাৱ ভৈল সমাপতি ॥ ১৯২২৫
 স্ত্ৰুহ হৈয়া সৈৱিক্তীয়ো শৰীৰ পথালি ।
 নিশি অৱসানে নগৰীক গৈলা চলি ॥
 দ্ৰৌপদীক দেখি আৰো গন্ধৰ্বক ডৰে ।
 পলাই পুৰুষ সবে দ্বীপ দ্বীপান্তৰে ॥ ১৯২২৬
 পলাইবে নপাৰি কত হোৱৈ অধোগুথ ।
 চাইলে যোনো হোৱৈ গন্ধৰ্বৰ মনছুথ ॥
 আচম্বিতে দেখিলে চক্ষুত দিয়ে হাত ।
 কেহো পিঠি দেই কেহো ভূমি দেই মাথ ॥ '২৭
 আছোক তৰুণ শিশু ছৱালো পলায় ।
 সম্বৰে পলাও হেৰা গান্ধাৰিণী যায় ॥
 নগৰ দেশৰ কতো গৈলেক এৰায় ।
 সৈৱিক্তী পশিল সুপকাৰশাল পায় ॥ ১৯২২৮
 তহিতে ভীমক গৈয়া পাইলা দৰিশন ।
 দেখন্ত বসিয়া আছে আনন্দিত মন ॥
 ভীমৰ সমীপ চাপি মাতৈ ধীৰে ধীৰ ।
 শ্মশানশালত মাৰিলেক যত বীৰ ॥ ১৯২২৯
 তেহো গন্ধৰ্বক হেৰা মোহোৰ প্ৰণাম ।
 তাহান প্ৰসাদে বৈল গান্ধাৰিণী নাম ॥
 গন্ধৰ্বৰ শুনিয়া বুলিলন্ত প্ৰিয় বাণা ।
 স্ত্ৰুদে প্ৰথমে আসি ভৈলাহা আপুনি ॥ ১৯২৩০
 সৈৱিক্তী বোলন্ত তান বচনত থিত ।
 ময়ো তেৰে বশ প্ৰভু বোলো নিতে নিত ॥
 তৈৰহন্তে দ্ৰৌপদী গৈলন্ত নৃত্যশালা ।
 যি ঠাইত কুমাৰী নচাৱন্ত বৃহন্নলা ॥ ১৯২৩১
 নৃত গীত পৰিহৰি দ্ৰৌপদীক দেখি ।
 উত্তৰা সহিতে বাজ ভৈলা যত সখী ॥
 সবয়ো বোলন্ত বঞ্জে দ্ৰৌপদীক চাই ।
 ভাল ভৈল ভূমি আৰে আসিলা ইঠাই ॥ ১৯২৩২
 তোমাৰ কাৰণে যেন কৰাইলাহা সতী ।
 ভালে সবাক্ৰে মাৰি গৈল অধোগতি ॥
 অৰ্জুনে সোধন্ত দ্ৰৌপদীক ভাৱ কৰি ।
 তোমাক মেলাইলে কোনে কহিয়ে স্তম্ভবী ॥ '৩৩

সবে উপকীচক মৰিল কেনমতে ।
 মিসৰ কাহিনী মোত কথা যথোচিত ॥
 ভূমিসে স্নেহে কি আছা নাৰীৰ সমাজে ।
 ভূমিসে সৈবিক্তী নাম লৈলা কোন কাজে ॥ '৩৪
 দ্রৌপদী বোলন্ত কিয় মাতা হেন কৰি ।
 হংস যে ভুলিত শোৱা দুখে যাওঁ মৰি ॥
 ভূণ পাৰি শোৱৈ মাত্ৰ বাহুত শিথানে ।
 স্নখীজনে ভুলি নিন্দিত তাক স্নখ মানে ॥ ১৯২৩৫
 আগে পাচে কৰি থাকে যুৱতী শতক ।
 আমি দিনে দিনে দুখ ভুঞ্জিছো অনেক ॥
 কুতূহলে থাকা ভূমি নাচ গীত গাইয়া ।
 সৈবিক্তীয়ে স্নখ ভুঞ্জে ভূমি দুখ পায় ॥ ১৯২৩৬
 সেহিসে কাৰণে হাসি পুছাহা আপুনি ।
 অৰ্জুনে লক্ষ্মীলা দ্রৌপদীৰ দুখবাণী ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত দ্রৌপদীত দুখভাৱ ।
 মোহোৰ দুখক গাঙ্গাবিণী নাৰী চাব ॥ ১৯২৩৭
 জীৱন্ততে মৰা মই মোৰ কোন স্নখ ।
 নজানিসে আমাক কৰিয়া মনোদুখ ॥
 পৰিচিত অমুভৱ ৰাজ্যত জনাৱে ।
 শুনিয়োক কোনে মোৰ দুখ পতিয়াৱে ॥ ১৯২৩৮
 তোমাৰ দুখত চাই মোৰ দুখ নিত ।
 আপুনিসে আপুনাৰ জানয় চৰিত ॥
 ভূমি নুবুলিলা আমি সবে জানো কালে ।
 আমি যেনে আছিলো তুমিও জানা ভালে ॥ '৩৯
 একে স্থানে তৈকে আসিলোহো সমুদায় ।
 হেন কি বচন মোক বুলিতে যুৱায় ॥
 অৰ্জুনৰ সদসিদ্ধ বচন শুনিয়া ।
 কিছো নুবুলিলা আৰ মনত গুণিয়া ॥ ১৯২৪০
 স্নদেষ্ণাৰ সমীপক চলিলা স্নন্দৰী ।
 দ্রৌপদীক প্ৰিয় বাক্য বুলি পটেশ্বৰী ॥
 দ্রৌপদীত স্নন্দৰী বোলেয় মনোময় ।
 স্নৎস নৃপতিৰ গন্ধৰ্বৰ বৰ ভয় ॥ ১৯২৪১
 তোমাক মোহোৰ স্বামী বুলিলা কাতৰ ।
 যথা মন গাঙ্গাবিণী চলিযো সন্ধৰ ।

তব ৰূপে স্নৰ নৰ মূনি মোহ যায় ।
 তোমাক দেখিলে কোনে মোহক নযায় ॥ ১৯২৪২
 মাতৃ বাপ তপ ধৰ্ম্ম তাহাত আৰাধ ।
 গন্ধৰ্বৰ মাৰিবে আসি লগাই অপৰাধ ॥
 দ্রৌপদী বোলন্ত আই শূনা পটেশ্বৰী ।
 তোমাৰেই কিছো বোল কৰিতে নপাৰি ॥ '৪৩
 তোমাঠেৰ যিবা হানি মোৰো নাই দোষ ।
 দৈৱৰ নিৰ্বন্ধ কিক কৰিবাছা ৰোষ ॥
 দশ দিন আৱে মোক ক্ষমোক নৃপতি ।
 আসি তেৱে মোক পাঞ্চ গন্ধৰ্বৰ নিবন্তি ॥ '৪৪
 প্ৰিয় কাৰ্য্য তোমাৰ কৰিবে মোৰ স্বামী ।
 অসঙ্কোচে থাকা ভয় নকৰিবা ভূমি ॥
 দ্রৌপদীৰ বাণী পাচে মহাদৈয়ে শুনি ।
 কিছো নুবুলিলা তাক কৰ্ম্মবশ গুণি ॥ ১৯২৪৫
 স্নদেষ্ণাত ভাৱে থাকিলন্ত মহাসতী ।
 কীচকৰ বধ এহিমনে সমাপতি ॥
 শূনা সৰ্বজন মহাভাৰতৰ পদ ।
 ধৰ্ম্মৰাজা নৃপতিৰ দেখাহা আপদ ॥ ১৯২৪৬
 ৰাজসূয় যজ্ঞ কৰিলাহা মহাভাগ ।
 কৰীচীৰ আগে চৰণক পাই লাগ ॥
 আপুনি গোবিন্দ যাৰ লগত সহায় ।
 ইটো কালচক্ৰে দেখা ফুৰায় বাগৰায় ॥ ১৯২৪৭
 হেনয় জনৰ আপদক কেনে দেখা ।
 ইটো নৰ সামান্য জনৰ কোন লেখা ॥
 ইটো কথা সাৱধানে শূনা সৰ্বজনে ।
 আপুনাকো কেহো নেদেখিবা বৰ মনে ॥ ১৯২৪৮
 কাল ঈশ্বৰেই বৰ জানা সৰ্বজনে ।
 জানিয়া শৰণ পশা কৃষ্ণৰ চৰণে ॥
 তেৱেই ঈশ্বৰ কৃষ্ণ কৰিবন্ত দায়া ।
 দিবন্ত মুকুতি পাচে দূৰ কৰি দায়া ॥ ১৯২৪৯
 সন্ত সন্তে সদায়ে নেৰিবা ৰায় নাম ।
 জানি নিবন্তৰে নৰে বোলা ৰায় ৰায় ॥ ১৯২৫০

দুৰ্য্যোধনৰ বাবা পাণ্ডৱৰ অহুসন্ধান

পদ

জয় জয় নমো হৰি ত্ৰৈলোক্যৰ বাপ ।
 যাহাক স্মৰণে তৰি সংসাৰৰ তাপ ॥
 যাৰ নাম লৈলে তৰি সমস্তে সংসাৰ ।
 হেনয় কৃষ্ণক কৰো কোটি নমস্কাৰ ॥ ১৯২৫১
 নমো কুলদেৱী কালিকাৰ দুইপাৰ ।
 বিস্তাৰ বদনী সংসাৰৰ ভূমি মাৰ ॥
 গ্ৰীৱে নবমুণ্ডমালা মৃতকবাহিনী ।
 হুয়ো স্তম্ভসম মাৰ জগতজননী ॥ ১৯২৫২
 জয়তি পাণ্ডৱগণ হৰিৰ ভকত ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাফলি মৎস্যৰাজ্যৰ ৰাজ্যত ॥
 বঞ্চিলা অজ্ঞাত বাস দুৰ্য্যোধন দুঃসহ ।
 ভগতি কংসাৰি কবি দক্ষিণ গোত্ৰাহ ॥ ১৯২৫৩
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কীচক মৰিল মৎস্যৰাজ ভৈলা ভয় ॥
 বিস্ময় ভৈলাহা ৰাজ্য দেখি অদভুত ।
 ডৰে ৰাজ্য নোহে কেহো ৰাজ্য ৰাজসুত ॥ '৫৪
 হাতে বাটে মণ্ডপে যে নগৰে সৰ্বথা ।
 দশে কুৰি পচিশে কহয় এহি কথা ॥
 আছিল পাৰ্শ্বিষ্ঠ দুই কীচক শতক ।
 ৰাত্ৰি দিনে পৰহিংসা কৰয় অনেক ॥ ১৯২৫৫
 পৰ নাৰী হৰৈ লুৰি আনৈ বহু ধন ।
 অনেক ৰাজ্যৰ ৰাজ্য কৰিলেক ছন ॥
 গন্ধৰ্বৰো নাৰীক যে বোকাৰে নিস্থল * ।
 অন্যায় কৰ্ম্মক কৰি গৈল বসাতল ॥ ১৯২৫৬
 চক্ষুৰে নেদেখৈ পথ আতি মদগৰ্বেৰ ।
 অধৰ্ম্মে গ্ৰাসিল আসি মাৰিল গন্ধৰ্বেৰ ॥
 এহি কথা অন্তো অন্তে কহে সৰ্বলোকে ।
 কীচকৰ নাৰী সবে কান্দে বৰ শোকে ॥ ১৯২৫৭
 সেহি সময়ত দুৰ্য্যোধনৰ চৰিয়া ।
 ৰাজ্যে ৰাজ্যে পাণ্ডৱৰ ফুৰৈ বাৰ্ত্তা লৈয়া ॥

এহি কথা শুনি মহা হৰিষিত ভৈল ।
 পাণ্ডৱক খুজি নপাই জনাইবাক গৈল ॥ ১৯২৫৮
 হস্তিনাপুৰত বজ্জে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 মহাস্থখে যে ৰাজ্য কৰে শ্ৰীসিংহাসন ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৃপ অশ্বত্থামা কৰ্ণ ।
 উনশত ভাই সমে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ॥ ১৯২৫৯
 অশ্বৰ্ম্মা নৃপতি সেই বিপুল সভাত ।
 আনো কুল বৃদ্ধ মন্ত্ৰী আছে যত যত ॥
 আগবাঢ়ি চৰে গৈয়া জুৰি যোৰহাত ।
 আদেশ নৃপতি বুলি কহহৈ ৰাজ্যত ॥ ১৯২৬০
 তোমাৰ আদেশে প্ৰভু ফুৰিলো সমস্তে ।
 উত্তৰ দক্ষিণ পূৰ্ব পশ্চিম দিশতে ॥
 অনেক প্ৰকাৰে আমি বিচাৰিলো ফুৰি ।
 কোথা গৈল পাণ্ডৱ নপাইলো খুজি লুৰি ॥ '৬১
 শীত বাত বোদ্ৰ বৃষ্টি সহিলো দুৰ্য্যোধন ।
 দিন ভাগে ভিক্ষা মাগি ৰাত্ৰি ভাগে চোৰ ॥
 শয়ন ভোজন স্নান পাণ্ডৱৰ কৰ্ম্ম ।
 লক্ষণ প্ৰজতি আমি জিজ্ঞাসিলো ধৰ্ম্ম ॥ ১৯২৬২
 হাতে বাটে কুণ্ঠামে যে নগৰে ভুৱনে ।
 ব্ৰজ মঠে মণ্ডপে ফুৰিলো তপোবনে ॥
 তপস্বী সন্ন্যাসী জটী ধাৰি আশ্ৰমে ।
 পৰ্ব্বত কন্দৰ বম্য গহ্ৰবে দুৰ্গমে ॥ ১৯২৬৩
 সিংহ ব্যাঘ্ৰ থাকৈ যৈত ভালুক বানৰ ।
 নিৰ্জ্জন থানত চাহিলওঁ নিবস্তৰ ॥
 নদীৰ তীৰত বৃক্ষলতাৰ সান্ধিত ।
 পুণ্য তীৰ্থ আটাই যৈত ভাৰত ভূমিত ॥ ১৯২৬৪
 পন্থত কৰ্দ্দম দেখো আছে কি পিছলি ।
 পাণ্ডৱৰ খোজ চাহো নিহালি নিহালি ॥
 হেন নাহি থান আৰ নচাহিলো তাক ।
 সিন্ধুৰাজ্য মৎস্যে ফুৰি গৈলো দ্বাৰকাৰ ॥ '৬৫
 শ্ৰীমন্ত বৈকুণ্ঠ সম দেখিলো তাহাত ।
 যেহিমতে ৰাঙ্গ কৰে সেহি পায় তাত ॥

ইন্দ্র অত্ৰাবতী যোনো নুহি তাক সম ।
 চৌপাশে সাগৰ গড় দেবৰো দুৰ্গম ॥ ১৯২৬৬
 নানাবিধ ফলে ফুলে বৃক্ষ সমাকুল ।
 পাৰিজাত আদি কৰি পায় সবে ফুল ॥
 হাটি বাটি খুলি তাৰ নাহি আদি অন্ত ।
 গৃহময় দেখি বাহু প্ৰহৰ পৰ্য্যন্ত ॥ ১৯২৬৭
 হীৰ্ম্ম্যাগি মাণিক শুদ্ধ স্তব্ধে বচিল ।
 দেৱ বিশ্বকৰ্ম্মে যাক প্ৰৱন্ধে গঢ়িল ॥
 সাৰথি আছে তৈত পাণ্ডৱ বৰ্জিত ।
 সকলে দ্বাৰকাখান কৰি বিত বিত ॥ ১৯২৬৮
 পৃথিৱীৰ মध्ये ৰাজ্য আছে যত যত ।
 প্ৰৱন্ধে ফুৰিলো আসি সিসব ৰাজ্যত ॥
 সেতুবন্ধ ফুৰি আমি খুজিয়া নপাইলো ।
 দক্ষিণ সাগৰে পাচে পূৰ্বক উজাইলো ॥ ১৯২৬৯
 উদয়গিৰি কামৰূপ কৰিলো বিচাৰ ।
 ব্ৰহ্মকুণ্ড হস্তে দুই লোহিতৰ পাৰ ॥
 কিৰাট দুৰ্গম পথে ফুৰি কছাৰীত ।
 বিচাৰি নপাইলো প্ৰভো পৰ্বতমালাত ॥ ১৯২৭০
 নগা মিৰি ভোগ মিচি ৰাজ্যত পৰ্য্যটি ।
 মৎস্যৰাজ্য চাই আসি পাইলোহো উলটি ॥
 কথা এক তৈত প্ৰভু শুনিলো বিচিত্ৰ ।
 ত্ৰিগৰ্ত্ত ৰাজ্যৰ আনে চিন্তিলন্ত হিত ॥ ১৯২৭১
 যাৰ হেতু হুখে নবসয় সিটো ৰাজ্য ।
 কুলজীয়ে সাধিলা বেষ্টাৰ যেন কাৰ্য্য ॥
 ইহান পৰম শত্ৰু আছিল যতেক ।
 গন্ধৰ্বৰ মাৰিল আসি কীচকে শতেক ॥ ১৯২৭২
 কিন্তু আমি পাণ্ডৱ নপাইলো অশ্বেষ ।
 আৰে যিবা যুৱায় প্ৰভু কৰিয়ো আদেশ ॥
 চৰব বচন শুনি ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 বিমৰিষি বোলৈ সবে আছা পাত্ৰগণ ॥ ১৯২৭৩
 চৰব বচন যেন শুনি আছা আক ।
 আৰে কি কৰিবো সবে বুলিয়ো আমাক ॥
 তেহঁয় বৎসৰ গৈল গুচিল পাণ্ডৱ ।
 হুখে ৰাজ্য কৰো কিছো নাহি উপদ্ৰৱ ॥ ১৯২৭৪

মহাৰঙ্গে প্ৰজা মোত খাটে একচিন্তে ।
 নাহি স্তুত শাস্তি মোৰ পাণ্ডৱ থাকিতে ॥
 প্ৰতিজ্ঞা সাম্ফল আসি হুইবে পাণ্ডৱৰ ।
 অল্প দিন আছে মাত্ৰ অজ্ঞাত বৎসৰ ॥ ১৯২৭৫
 এৱে যদি এগোটাক পাণ্ড পাণ্ডৱৰ ।
 তেৱেতো প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ হোৱয় পূৰ্বৰ ॥
 বাহুয় বৎসৰ আৰো যাইবে বনবাসে ।
 পুনৰপি সবে ৰাজ্য পাইবো অপ্ৰয়াসে ॥ ১৯২৭৬
 নুহি যদি আটৈ তেৱে মিলিবে সঙ্কট ।
 অকণ্টকা পৃথিৱীত মিলিবে প্ৰকট ॥
 কৰ্ণে বোলে চৰিয়াৰ শাস্তি জানো ভাল ।
 কৰ্ণমানে সবাহাৰো ছিৰিয়োক গাল ॥ ১৯২৭৭
 পাণ্ডৱৰ খতি খাই মিছা কথা কহে ।
 যত ধন পায় আছে লৈয়োক আগ্ৰহে ॥
 নোহে বান্ধি থৈয়োক বৰিষ পাঞ্চ সাত ।
 আনে যেন কেহো মিছা নকহে তোমাত ॥ ৭৮
 প্ৰকৃত চৰিয়া আৰ আছে কোন ভাল ।
 তোমাৰ কাৰ্য্যক যিবা নকৰয় হেলা ॥
 কিছু ধন দিয়া তাক শীঘ্ৰে চলি যাউক ।
 ৰাজ্য ফুৰি সবে গৈয়া পাণ্ডৱক চাউক ॥ ১৯২৭৯
 কৰ্ণক সমুখি মাতৈ দুষ্ট দুঃশাসন ।
 যতেক বুলিলা মানে কিছু নুহি কৰ্ণ ॥
 অকাৰণে চৰিয়াক গৰ্জ্জস নুবুজি ।
 মৰিল পাণ্ডৱগণ কৈত পাইব খুজি ॥ ১৯২৮০
 অল্প বিনে শৰীৰে কতেক দুখ সহে ।
 আহাৰ নঠৈলে বহি শৰীৰক দহে ॥
 নিৰাহাৰ ভবে ভয়ে মৰিল পাণ্ডৱ ।
 আউৰ কৈত খুজি তাৰ পাইব যবা শৱ ॥ ১৯২৮১
 বাঘৰ ভয়ত যেন লুকাস্ত হৰিণ ।
 নিতে নিতে পাণ্ডৱে সলাস্ত পৰ্ববন ॥
 সঙ্কট কণ্টক বনে ফুৰে থালে জোঙ্গে ।
 কিবা সপে দংশিলেক খাইলে বাঘে ঘোঙ্গে ॥ ৮২
 কিবা নিশি সান্তৰিয়া পাৰ হস্তে গাঙ্গে ।
 মৰিল পাণ্ডৱ জানিলোহো সান্ধে সান্ধে ॥

কিবা ডবে পলাই গৈল সাগৰৰ পাৰ ।
 আউৰ চৰে কেনে গই কৰিবে বিচাৰ ॥ ১৯২৮৩
 এবিয়োক চিন্তা ৰাজা গুচিল দুৰ্গতি ।
 আন যেন কাৰ্য্য লাগে কৰিয়ো যুগুতি ॥
 দ্রোণে বুলিলন্ত ওবা নৃপতি কোঁৱৰ ।
 একো কালে নমৰিব শ্ৰীমন্ত পাণ্ডৱ ॥ ১৯২৮৪
 মহাবল বুদ্ধিমন্ত জানে ৰাজনয় ।
 পণ্ডিত মহন্ত সন্ত সবে মহাশয় ॥
 সময় নিয়ম ধৰ্ম্ম সমস্তে জানন্ত ।
 ছদ্মৰূপে থাকে সবে আনে নিচিন্তয় ॥ ১৯২৮৫
 হেন জানা তাসম্বাৰ গুচিল অপায় ।
 কালকেসে আপেক্ষিয়া আছে বাট চাই ॥
 আমাৰ বচন যদি শুনা নৰেখৰ ।
 পাণ্ডৱক লাগি গৃহ সজায়ো সত্বৰ ॥ ১৯২৮৬
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা তান্ত সৰ্বলোকে বশ্য ।
 পুনৰপি ৰাজলক্ষ্মী লভিবে অৱশ্য ॥
 বিশেষত তোমাৰ হোৱন্ত শ্ৰেষ্ঠ ভাই ।
 তেহে সমে তোমাৰ কন্দল মুখুয়ায় ॥ ১৯২৮৭
 পাণ্ডৱ সহিতে থাকিবা নিৰ্বন্দে ।
 একো কালে তোমাক নপাইবে একো মন্দে ॥
 আমি হিত বোলো যদি নুৰুচে তোমাৰ ।
 পুনৰপি যাউক লাগে পাণ্ডিয়োক চৰ ॥ ১৯২৮৮
 ৰাজাক সমুখি ভীষ্মে বুলিলন্ত পাচে ।
 নমৰিল পাণ্ডৱ নিশ্চয়ে বোলো আছে ॥
 দ্রোণে যত বুলিলন্ত সকলে উচিত ।
 প্ৰাকৃত চৰিয়া তাৰ নুবুজে চৰিত্ৰ ॥ ১৯২৮৯
 প্ৰতিজ্ঞা সাক্ষলি আসি হৈবেক বিদিত ।
 যেবে চৰ পঠাইবাহা পঠায়ো পণ্ডিত ॥
 সম্প্ৰতি অজ্ঞাত যৈত আছেন্ত পাণ্ডৱ ।
 দিনে দিনে দান ত্ৰত হৈবে মহোৎসৱ ॥ ১৯২৯০
 তহিতে হৈবেক প্ৰজা বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্মজ্ঞ ।
 দেৱপূজা সব হুইব প্ৰৱৰ্ত্তিব যন্ত ॥
 টেটন টায়ন লোক মুহিব ৰাজ্যত ।
 শুভ স্বস্তি ব্ৰাহ্মণৰ শুনিবা নিশ্চিত ॥ ১৯২৯১

শুভ বায়ু বহিবেক গগন নিৰ্মল ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য জ্যোতিমন্ত হুইবেক অনল ॥
 গোসব সম্পজিব দধি দুগ্ধ দ্বত ।
 পৌৰাণিক ধৰ্ম্ম কথা কহিব তহিত ॥ ১৯২৯২
 শোক ভয় দুঃখ পীড়া মুহিবে মৰক ।
 শ্ৰীমন্ত উজ্জল সবে দেখিবে লোকক ॥
 বসৱতী হুইবে ফল গন্ধৱতী পুষ্প ।
 আলি মঠ মণ্ডপ দেখিবা ধৰ্ম্মযুগ ॥ ১৯২৯৩
 দীঘি পুষ্কৰিণী সব দেখিবা উদ্যান ।
 নানাবিধ বস্ত্ৰ ঢঙ্গ হুইবে থানে থান ॥
 অতিথিক পৰিচৰ্যা কৰিব গৃহস্থ ।
 যাৰ যেন জ্ঞাতি ধৰ্ম্ম কৰিব সমন্ত ॥ ১৯২৯৪
 লজ্জাৱন্ত ক্ষমাৱন্ত হুইবে সৰ্বলোক ।
 সংক্ষেপ পদত কত কহিবো আছোক ॥
 নীতিমন্ত গুণৱন্ত পুণ্যৱন্ত সন্ত ।
 ছদ্মৰূপে আপোনাৰ সময় পালন্ত ॥ ১৯২৯৫
 কদাচিতো মৃত্যু ভয় নাহি পাণ্ডৱৰ ।
 হেন জানি ৰাজা যেন ঘুৰাই তাকে কৰ ॥
 কৃপায়ো বোলন্ত শুনিয়োক নৰনাথ ।
 ভীষ্মে দ্রোণে যত লাগে কহিলো তোমাত ॥ ১৯২৯৬
 তথাপিতো বোলো যদি মনে চিতে আটে ।
 পাণ্ডৱ লাগি গৃহ সজায়োক ঝাণ্টে ॥
 আপুনি পণ্ডিত সবে জানা ৰাজনয় ।
 পাণ্ডৱক যে শ্ৰী আসি ভৈলেক উদয় ॥ ১৯২৯৭
 ধৰ্ম্মবলে আছে গুণে ছদ্মবেশ ধৃত ।
 প্ৰাকৃত চৰিয়া তাৰ নুবুজে চৰিত ॥
 দেৱবীৰ্য্যে সবে বীৰ বাসৱ সদৃশ ।
 কি কৰিব সিংহ ব্যাত্ৰ ভালুক মহিষ ॥ ১৯২৯৮
 কোনে বোলে বনবাসে পাণ্ডৱ মৰিব ।
 সময় যে ভৈলে আসি ঐত লাগ পাইব ॥
 হিত বোলো আক নুবুজাহা বলাবল ।
 স্মৃথে ৰাজ্য নেদা যেৰে লাগিব কন্দল ॥ ১৯২৯৯
 তাক লাগি আপুনি চিন্তিয়ো নৰপতি ।
 দানে মানে বাকে লাগে কৰা মিত্ৰৱতি ॥

মৎস্যৰাজৰ পালৰ গক হৰণ

সুশৰ্ম্মা বদতি ৰাজ্য এবিয়োক কাজ ।
 কীচক মৰিল আৰো মাৰো মৎস্যৰাজ ॥ ১৯৩০০
 গকগণ আছে তাৰ পালৰ ভিতৰ ।
 ধনে জনে ৰাজ্যখন সম্পূৰ্ণ মৎস্যৰ ॥
 আছিল পাৰ্শ্ব কীচকৰ শত ভাই ।
 অনেক ৰাজ্যক মাৰি কৰি এক ঠাই ॥ ১৯৩০১
 আমাকো পাৰ্শ্ব গীড়া কৰিছে অনেক ।
 লুটি পুটি ৰাজ্যখন সবে ভাঙ্গিলেক ॥
 সেহি মৎস্য ৰাজ্য কৰে কীচক সহিতে ।
 ৰাজ্য চাৰি আসিলোহো তাহাৰ নিমিত্তে ॥ ১৯৩০২
 কীচকেসে জানো তাৰ আছিল মুনিষ ।
 তাহাৰেমে প্ৰতাপে কপিল দশোদিশ ॥
 কীচক মৰিল আৰো নাহি বলদৰ্প ।
 কি কৰিতে পাৰে বুঢ়া দাস্ত ভাঙ্গা সৰ্প ॥ ১৯৩০৩
 তুমি আমি আসা আজি চপকৰে যাওঁ ।
 ধন ধান্য বহু লুড়ি আনো সবে খাওঁ ॥
 অনেক সহস্ৰ ধেনু আছে ভাল ভাল ।
 আসা লুড়ি-পুৰি আনো চলিয়ো সকল ॥ ১৯৩০৪
 খেদি যুদ্ধ দেই যদি মাৰিবো কটক ।
 বন্দী কৰি আনো ধৰি বুঢ়া বিৰাটক ॥
 বাহুবলে ৰাজ্যখন কৰি একছত্ৰে ।
 ময়ো এবে বসো গই আপুন ৰাজ্যত ॥ ১৯৩০৫
 যুদ্ধে জিনি ৰাজ্যখন কৰিয়োক দৈন্য ।
 তেবেতো বিস্তৰ পাইবা হস্তী ঘোঁৰা সৈন্য ॥
 তেবেতো তোমাৰ হৈব অসংখ্যাত প্ৰজা ।
 ৰাজ-ৰাজেশ্বৰ তুমি হৈবা মহাৰাজ ॥ ১৯৩০৬
 কৰ্ণে তাক অনুমানি বুলিলা ৰাজ্যক ।
 কি কৰিব হীনবল পাণ্ডৱে আমাক ॥
 ঠনগণ পাঞ্চগোটা আজি খাইবে নাই ।
 বনৰ বানৰ যেন ভিক্ষুক পৰায় ॥ ১৯৩০৭
 তাৰ হুই কোন জনে প্ৰাণ উছৰ্গিবে ।
 পৰব প্ৰাক্তত কিয় পৰে জানু দিবে ॥

আৰো নহু হোৱে তাৰ প্ৰতিজ্ঞা পূৰণ ।
 কিবা ডৰে মৰি গৈল যমৰ কৰণ ॥ ১৯৩০৮
 অনাগত চিন্তা ৰাজ্য এবিয়োক আক ।
 ভালে সে বুলিলা ৰাজ্য সুশৰ্ম্মা তোমাক ॥
 আসা মৎস্য নৃপতিক মাৰি আনো গই ।
 সিয়ো ৰাজ্যখন বশ্য কৰি এৰো গই ॥ ১৯৩০৯
 তেবেতো তোমাৰ সম হুইবে আসি কোনে ।
 কৰিয়ো সন্মত এহি ভীষ্মে কৃপে দ্ৰোণে ॥
 ৰাজ্য বোলে দুঃশাসন ভ্ৰাতৃ যুৱৰাজ ।
 ভীষ্ম পিতামহ সমে ঋণ্টে সৈন্য সাজ ॥ ১৯৩১০
 দুঃসহ দুঃখ জয় দুঃজয় বিকৰ্ণ ।
 চিত্ৰসেন বিবিশ্ৰুতি সাজা বীৰগণ ॥
 কৰ্ণ কৃপ গুৰু দ্ৰোণ সাজা অশ্বখামা ।
 আপুনাৰ সৈন্য সাজি চলিয়ো সুশৰ্ম্মা ॥ ১৯৩১১
 দক্ষিণ দিশৰ সবে আনা আজি গাই ।
 ত্ৰিগৰ্ভৰ পথে তুমি সাজি চলি যাই ॥
 যত গক আছে মৎস্যনৃপতিৰ জানা ।
 দক্ষিণৰ পাল যত তুমি সবে আনা ॥ ১৯৩১২
 কালি প্ৰভাততে আমি চপকৰে যাওঁ ।
 উত্তৰ পালৰ মানে আনো যত পাওঁ ॥
 হেনয় আলচ কৰি সাজিয়া কটক ।
 দুই ভিত্তি দুই ধাৰ দিবে বিৰাটক ॥ ১৯৩১৩
 সপ্তমীৰ আগদিনা নৃপতি ত্ৰিগৰ্ভ ।
 আপুনাৰ সৈন্য লৈয়া গৈলা দক্ষিণত ॥
 যত গক আছিলেক মৎস্যৰ ৰাজ্যত ।
 লুটি পুটি গোৱালক খেদিল সমস্ত ॥ ১৯৩১৪
 দক্ষিণ ভাগৰ সবে আনিলা পালক ।
 অষ্টমীত কুকবলে গৈলা উত্তৰক ॥
 বৈশম্পায়নে কহে জন্মেজয়ৰ আগত ।
 আছন্ত পাণ্ডৱ তৈত সেহি সময়ত ॥ ১৯৩১৫
 সবে ছদ্মৰূপে সেৱা কৰন্ত ৰাজ্যৰ ।
 পাণ্ডৱক লাগি আৰ নাহি দ্বাৰ বাৰ ॥
 ধৰ্ম্ম ভীম সহদেৱ দুৰ্জয় নকুল ।
 কীচকক মাৰি এবে এহি সবে মূল ॥ ১৯৩১৬

চাৰি ভাই নৃপতিৰ চাৰি মহাপাত্ৰ ।
 অজ্ঞাতবাসৰ আবে আছে অন্ন মাত্ৰ ॥
 সভামধ্যে মৎস্তৰাজা আছে বজ্জ বসি ।
 পাত্ৰে পুত্ৰে মন্ত্ৰীবৰ্গে আছন্ত উপাসি ॥ ১৯৩১৭
 লববস্ত্ৰে আগ ছয়া জনাইল গোৱাল ।
 ত্ৰিগৰ্ভ ৰাজ্যে প্ৰভু লুটি নেই পাল ॥
 কৰে ডাক ধৰি তাক আমি সবে ধাইলো ।
 তাহাত বিস্তৰে পাই আমাক ভজাইল ॥ ১৯৩১৮
 কাকো ধৰি বান্ধি নেই পলাইলাহা কেৱ ।
 হেন জানি যেন যুৱাই কৰা নবদেৱ ॥
 শুনা সভাসদ পদ ভাৰত পয়াৰ ।
 বোলা ৰাম ৰাম হোক পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ১৯৩১৯

স্বপৰ্ণাৰ লগত মৎস্তৰাজৰ যুদ্ধ

ছুজড়ী

এতেক বচন শুনি গোৱালৰ
 ক্ৰোধিলেক মৎস্তৰাজা ।
 পাত্ৰ যে লোকক চাই আদেশিলা
 ঝাণ্ট কৰি সৈন্য সাজা ॥
 নিলাজ নিৰ্গত পাপিষ্ঠ ত্ৰিগৰ্ভ
 নৃপতি এহি স্তম্ভা ॥
 বাৰে বাৰে মোক দেখি জোকাৱয়
 গৰুচোৰ ত্ৰুৰকম্মা ॥ ১৯৩২০
 পূৰ্বত ব্যাখিৰ ঔষধ নিদিলো
 বাঢ়ি ভৈল অচিকিৎস ॥
 কতো দিন মানে সজুকি আছিল
 ছুনাই আসি ভৈল নীচ ॥
 বিষ গাছ কাটি সমূলে উৎপাতি
 সুতুলিয়া শিয়া মূল ॥
 সপৰ্গোটা মাৰি দয়া সম্পজিল
 জীয়াইয়া থৈলো লাঙ্গুল ॥ ১৯৩২১
 বলে পাৰি আটি খেদিলো নাকাটি
 ৰাজ্যৰ কৰি উচ্ছেদ ॥

দিন কতিপয় সঙ্কোচি আছিল
 লগাইলা ছুনাই বিবাদ ॥
 আজি যদি এবে খেদি লাগ পাওঁ
 পলাই যাইবে কতোদূৰ ॥
 সমুখ সমবে সপৰ্ণ যুধ শবে
 মাৰি পোশো যমপুৰ ॥ ১৯৩২২
 মুহি আজি ধৰি থৈবো বন্দী কৰি
 কাঠৰ শালত নিয়া ॥
 ঝাণ্টে পাত্ৰ লোক সৈন্য সাজিয়োক
 নিশানত বাৰি দিয়া ॥
 মুখ্য মুখ্য বীৰ চলা আগুৱান
 আপুনাৰ সৈন্য লই ॥
 আমাৰ আদেশ সবাতে জনাইবা
 কেহো যেন নথাকয় ॥ ১৯৩২৩
 কক্ক বলভক গোপ গ্ৰন্থিকক
 চাৰিয়ো বীৰ সদৃশ ॥
 অনুমানে জানো চাৰিয়ো ছইবেক
 যুদ্ধত বৰ মুনিষ ॥
 কৈব শতানীক ইসব চাৰিক
 দিয়ো ধনু শব বথ ॥
 স্তবৰ্ণ সমাহা চাৰিকো দিবাংহা
 মোহোৰ যাইবে লগত ॥ ১৯৩২৪
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি পাত্ৰগণ
 নিশানত দিয়া বাৰি ॥
 হস্তী ঘোঁৰা পাইক পৃথিৱী চানিয়া
 ৰাজ ভৈলা ডৰডৰি ॥
 অনেক সহস্ৰ বথ সাজি লৈয়া
 উঠেঃঃঃঃঃ সম ঘোৰে ॥
 সবে বায়ু সমে বজ্জ তুৰঙ্গমে
 যেন আকাশত উৰে ॥ ১৯৩২৫
 স্তবৰ্ণে ৰচিত পতাকা চিৰল
 উপৰত দিলা ধ্বজে ॥
 কতো সিংহ ৰাৱ কবয় উবাৱ
 কতো কতো মন্ত গজে ॥

মহাবৰ্ণীগণ বধত চৰিল
 সম্ভাৰা* চৰাইলা গাৰে ।
 কৰযোৰে বোলে বাখিৰা গোসাঁনী
 বণচণ্ডী দেৱী মাৰে ॥ ১৯৩২৬
 বজ্জ সম দণ্ড স্তব্ধ কৰচ
 বহু জ্বলে চিকিমিকি ।
 ৰাজ্যৰ সোদৰ কনিষ্ঠে সম্ভাৰা
 পিঙ্কি গৈলা শতানিকী ॥
 স্তব্ধ সম্ভাৰা আতি অনুপাম
 সূৰ্য্যৰ সম প্ৰকাশ ।
 হেনয় সম্ভাৰা পিঙ্কি সাজ ভৈলা
 তাৰ ভাই মন্দিৰাশ ॥ ১৯৩২৭
 স্তব্ধৰ শত পদ্ম দিল তাত
 হেন জ্বলে তাৰা শত ।
 অপৰ কনিষ্ঠে সম্ভাৰা বজ্জৰ
 পিঙ্কি ভৈল সূৰ্য্যদন্ত ॥
 শুদ্ধ স্তব্ধৰ সম্ভাৰা বিচিত্ৰ
 সূৰ্য্য সম জ্যোতি কৰে ।
 বিৰাটৰ জ্যেষ্ঠ তনয়ে পিঙ্কিল
 শঙ্খ নামে ধনুৰ্দ্ধৰে ॥ ১৯৩২৮
 ৰাজ্যৰ আদেশে চাৰি পাণ্ডৱক
 বধ দিলা চাৰি খণ্ড ।
 বিচিত্ৰ সম্ভাৰা ধনুকাণ্ড খাণ্ড
 উচ্ছিত প্ৰবল দণ্ড ॥
 নানা বজ্জময় জ্বলন্তে আছয়
 সূৰ্য্য সম জ্যোতিষ্কাৰ ।
 মৎস্যৰাজ্য এহি কৰচ পিঙ্কিলা
 যাঠি মুনিষৰ ভাৰ ॥ ১৯৩২৯
 স্তব্ধ মাণিক বথখান সাজি
 সাৰথি যোগাইলা আনি ।
 তাতে চৰি ৰাজ্য যুদ্ধক লবিল
 সৈন্য সমে দিশ চানি ॥

ৰাজ্যৰ পাচত চাৰিয়ো পাণ্ডৱ
 চৰিয়া চাৰি বধত ।
 কৰে ধনুৰ্দ্ধৰ কৰিলা পয়াণ
 সচল চাৰি পৰ্বত ॥ ১৯৩৩০
 হস্তী যুথ চলে মাছতে চলাৰে
 যেন কাল মেঘদল ।
 চাবুকৰ কোবে ঘোঁৰা নিকলিল
 ভূমি কৰে টলবল ॥
 ঢাক ঢোল শঙ্খ নিশান বজাৰে
 শব্দ গৈল দশোদিশ ।
 ডৰে জীৱজন্তু বনত লুকাইল
 সবে ভৈল উসমিস ॥ ১৯৩৩১
 পদাতি কটক চলে আগুৱান
 গোৱালে দেখাৰে পথ ।
 ধনুৰ টকাৰ শুনি বাকচাট
 বোলে আগে আসে বথ ॥
 হেন আড়ম্বৰে সবে চপকৰে
 চলি গৈলা বধীৰুন্দ ।
 যেন বৃত্তান্তৰে মাৰিবে প্ৰবন্ধে
 ত্ৰিদেশে সহিতে ইন্দ্ৰ ॥ ১৯৩৩২
 খেদন্তে খেদন্তে বৰি অন্ত যান্তে
 সন্ধ্যা বেলা পাইলা গই ।
 কাট মাৰ বুলি বেঢ়ি বিজ দিল
 হেৰ পলাই গক লই ॥
 এহি বুলি মৎস্য কটকে বেঢ়িল
 ত্ৰিগৰ্ভে ধাইল উলটি ।
 কাণ্ডে খাণ্ডে জোঙ্গে ছুয়োদলে খঙ্গে
 লাগি গৈল কটাকটি ॥ ১৯৩৩৩
 বাহতে বাহতে মাছতে মাছতে
 পদাতিয়ে পদাতিক ।
 মহাবৰ্ণীগণে ধাইল আন্তো আন্তো
 হস্তীয়ো ধাইল হস্তীক ॥

গদা মূলগৰ পৰিষে কোষাৰে
 যেহি যাক চল পাৰে ।
 উক শিব ডুজ কোঁতুকে ছেদয়
 কতো পৰশুৰ ঘাৰে ॥ ১৯৩৩৪
 শকতি অক্লুশ তোমৰ যে ঘাটী
 মাৰে ভূমণ্ডীৰ বাৰি ।
 কতো খাণ্ডা ধৰি ছয়ো হাতে কাটে
 বাকয়ে পেলাই আছাৰি ॥
 কেহো চক্ৰবাণে দূৰতে ছেদয়
 কতো মাৰে শূলে হানি ।
 বাহুতসকলে ধনুগুণ দিয়া
 ভূমিত পেলাৰে টানি ॥ ১৯৩৩৫
 পৰিষৰ ঘাৰে মাজতে ছিগুই
 ঘোঁৰাৰ কাটয় গোচ ।
 মৎস্যক ত্ৰিগৰ্ত্তে কাটে সেহিমতে
 কেহো কাকো নুহি উচ ॥
 কেহো তীক্ষ্ণতৰ গদাৰ প্ৰহাৰে
 হস্তীৰ কাটয় শুণ্ড ।
 সহস্ৰ সংখ্যাত শেলৰ জাকত
 কতো ফুটি মৰে ভুণ্ড ॥ ১৯৩৩৬
 কাহাৰো বদন্ত ধবন্তে ভৰ্চ্ছয়
 ধৰি মাৰে কোপে বাণ ।
 কাৰো কটি কন্ধ ওষ্ঠ কণ্ঠ বন্ধ
 ফুটি মৰে মৰ্ম্মস্থান ॥
 শনাইত তীখাল বৈৰ অন্তকাল
 সৰ্প সম খুৰ শৰে ।
 সাৰথি সহিতে বধীক তহিতে
 মাৰি পেশে যমঘৰে ॥ ১৯৩৩৭
 কতো অঙ্গভঙ্গ চৰিয়া মাতঙ্গ
 পৰিয়া পাৰ আছাৰে ।
 ছত্ৰ চিহ্ন দণ্ড ভৈল খণ্ড খণ্ড
 শব চোটে ছিগি পৰে ॥
 কতো পাচ ভৰি চবৰে লৰবি
 গিৰগিৰ ভূমিচাল ।

চতুৰ্দ্দিশে বোল ধব মাৰ টোল
 কাট কাট কোলাহল ॥ ১৯৩৩৮
 ক্ৰোধে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰে কাৰো শিব ছেদে
 কাৰো অৰ্দ্ধ মাথা ভুণ্ড ।
 কতকৰ শৰে পৃথিৱী ঢাকিল
 গড়াগড়ি পাৰে যুগ ॥
 কাৰো নাশা দন্ত ছয়ো কাণ হাত
 কাটে কটি জামু অঙ্গ ।
 মাংসে যে কৰ্দম ভৈলা আঠু সম
 কধিৰে বহৰে গাঙ্গ ॥ ১৯৩৩৯
 হেন ভয়ঙ্কৰ মিলিল সমৰ
 ছয়োদলে বিপৰীত ।
 হস্তী ঘোঁৰা বথ পৰিলেক যত
 তাৰ নাই পৰিমিত ॥
 পদাতি সৈন্যক কোনে লেখিবেক
 সাৰথি বখী মাহুত ।
 অবিজ্ঞান্দে দূতে নেহেন্দে যোগান্দে
 ভাগবিল যমদূত ॥ ১৯৩৪০
 ভূঞাৰ মধ্যত প্ৰবল কুলত
 আছিলন্ত শিৰোমণি ।
 শ্ৰীদউল দখা গ্ৰাম নামে জানি
 আছিল সত্য ভৱনি ॥
 নিজ কালবশে আয়ু অৱসানে
 মৃত্যুৰ সমীপ জানে ।
 ঈশ্বৰৰ নাম শ্ৰবণ কৰিয়া
 চলিলা বিমুণ্ডৰনে ॥ ১৯৩৪১
 জ্ঞানী মध्ये সাৰ তাহানে প্ৰবৰ
 শ্ৰীমন্ত গাভৰুখা নাম ।
 হৰিপদ সেৱি মহা যত্ন কৰি
 বচিলা পদ উপায় ॥
 বিৰাট পৰ্বৰ পদ মনোহৰ
 শুনা সবে কৰ্ণভৰি ।
 পাপ হৈব ক্ষয় পুণ্যৰ উদয়
 সুখিয়োক হৰি হৰি ॥ ১৯৩৪২

হুশীৰ যুদ্ধ

পদ

সঙ্ক্যা সময়ত যেন ভৈল মহাযুদ্ধ ।
কমল পুষ্পৰ বন্ধু অন্ত গৈল সূৰ্য্য ॥
কৃষ্ণা যে অষ্টমী তিথি গ্ৰীষ্ম সময়ৰ ।
ঘোৰ কালবাতি যুদ্ধ লাগিল ডাঙ্গৰ ॥ ১৯৩৪৩
নিয়মে সমৰ লাগিলেক হুলস্থূল ।
উখল মাখল যুদ্ধ লাগিল তুমুল ॥
অঙ্ককাৰ নিশি নজানয় পূৰ্বাপৰ ।
ত্ৰিগৰ্ত্তক মৎস্য পাই বোলে তই কোন ॥ '৪৪
মাতবোল বুজ বোলে এহিটো পৰাঠ ।
ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ ভেটি কাট কাট ॥
মৎস্যকো ত্ৰিগৰ্ত্তে য়েবে চলে বলে পাৰে ।
হৰিণ পশুক যেন বেঢ়িয়া কোবাৰে ॥ ১৯৩৪৫
কতো মৎস্য আপুনাকে তই কোন বুলি ।
কাট কাট বুলি খেদি যায় খাণ্ডা তুলি ॥
নিজ বাক্য বুজি বোলে আপুনাৰ লোক ।
ভালেতো গোসানী আজি বাখিলেক তোক ॥ '৪৬
ত্ৰিগৰ্ত্তেয়ো ত্ৰিগৰ্ত্তক আপুন নজানি ।
কাটিবাকো খোজে কাৰো চুলে ধৰি আনি ॥
মাত বুজিলেসে বোলে কিয় কাট তই ।
নকাট ককাই এৰা এৰা ভাই মই ॥ ১৯৩৪৭
মৎস্যৰ সেনাক পাইলে কাটয় নুপুছি ।
ত্ৰিগৰ্ত্তক মৎস্য পাইলে মাৰে শূলে খুছি ॥
মুঘলৰ কোবে মুণ্ড ভাঙ্গি কৰে চুৰ ।
যেন মহাযুদ্ধ ভৈল পূৰ্বে দেৱাস্বৰ ॥ ১৯৩৪৮
কতো শতে পঁচিশে পঞ্চাশে হয় সাঙ্গ ।
জিত কৰি নিশ্বদে লৈয়া থাকে বাঙ্গ ॥
হলে পাইলে ত্ৰিগৰ্ত্তক ধৰি দশে কুৰি ।
মাৰ মাৰ বুলি বেড়ি মাৰে লাখি গুৰি ॥ ১৯৩৪৯
কৈবৰ্য্য গোৱাল নিয়া বন্দী কৰি থৈয়ে ।
নাকাটিতে কিলাই আতে গক সাধি লৈয়ে ॥

কেহো বোলে কাটিবে নলাগে এহি ভাল ।
শৃগালৰ মুখে কৈত ফাড়ি আছে জাল ॥ ১৯৩৫০
ৰাজা গক নেদে কোন চৰে গক দিব ।
গৃহস্থৰ পাল কেনে লাৰিকে বিকিব ॥
এহি বুলি একে ঠাইতে কাটি কৰে দাম ।
হেন অনিয়ম ভৈলা দাৰ্ণ সংগ্ৰাম ॥ ১৯৩৫১
কতো মন্ত হস্তী খেদে দাস্তে দাস্তে ভিৰি ।
শুণ্ড তুলি পেলাই মাৰি আছাৰি পিছাৰি ॥
কটো কটা ঘোটকত উজ্জন্তি পৰয় ।
সহস্ৰ সংখ্যাত হস্তী ঘোৰে গৰকয় ॥ ১৯৩৫২
হাড় মুৰ ভাঙ্গি সবে হোৱে মধিমুৰ ।
এহিমতে মৰি কতো গৈল যমপুৰ ॥
মহাৰথীগণে দেখি ভৈলেক বিস্ময় ।
কাক শৰ কৰিবে নাহিকে পৰিচয় ॥ ১৯৩৫৩
নাকলিয় ছত্ৰচিহ্ন কাৰ কোন বথ ।
কোন বা মৎস্যৰ সেনা কোন বা ত্ৰিগৰ্ত্ত ॥
অঙ্ককাৰ নিশিত মিসল ভৈল দুই ।
এহি বুলি বীৰগণে এক ভিত্তি হুই ॥ ১৯৩৫৪
হেন ঘোৰযুদ্ধে নিশি গৈল ডেৰ পৰ ।
মৰিল অনেক সেনা ত্ৰিগৰ্ত্ত মৎস্যৰ ॥
বণ এৰি ছয়োদলে বোলাবুলি কৰি ।
দণ্ড দুই মানে নিশি জিৰাইল ভাগৰি ॥ ১৯৩৫৫
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
সাত ঘটি নিশা অন্তে চন্দ্ৰৰ উদয় ॥
অঙ্ককাৰ নিশি য়েৰে ভৈলেক প্ৰসন্ন ।
পুনৰপি ছয়োদলে কৰিলেক বণ ॥ ১৯৩৫৬
বথীয়ে বথীক ধাইল বাহুত বাহুতে ।
সেনাপতি পদাতি কটেক এহিমতে ॥
নিয়ম সমৰ ভৈল নাহি আউল জাউল ।
ছত্ৰচিহ্ন দণ্ড তুলি নচুৱাই গাউল ॥ ১৯৩৫৭
শঙ্খ ভেৰি কাংস্য বাজে উন্মিৰ জোকাৰ ।
কৰে চাপ ধৰি বীৰে কৰয় টকাৰ ॥
মৎস্যৰ বেহুত আসি পশিয়া ত্ৰিগৰ্ত্ত ।
অনেক কটক খেদি মাখিল বণত ॥ ১৯৩৫৮

গদা মুদগৰ শেল শকতিৰ জাক ।
 পৰিষ পট্টিশ ঘাৱে মাৰয় সেনাক ॥
 শবদ্বাষ্টি কৰিল নিসন্ধি কৰি চাপি ।
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন বৰিষে বিয়াপি ॥ ১৯৩৫৯
 সহিষে নোৱাৰি সবে মৎস্যৰ কটক ।
 ৰণ এৰি পলাই হস্তী পদাতি ঘোটক ॥
 মহাৰথীগণ ডৰে পলাইবাক মন ।
 হেন দেখি মৎস্যৰাজে বাঢ়ি দিলে ৰণ ॥ ১৯৩৬০
 আগ ভৈল শতানীক বীৰ সূৰ্য্যদত্ত ।
 মদিৰাস্ত বীৰ মৎস্যৰাজাৰ পাচত ॥
 কৰে চাপ ধৰি এহি চাৰি মহাৰথী ।
 কদলী বনত যেন পশি চাৰি হস্তী ॥ ১৯৩৬১
 শৰ হানি মাৰে সবে ত্ৰিগৰ্ভ সেনাক ।
 বথী বথ পদাতি সাৰথি ঘোটকক ॥
 উক শিৰ নাসা হস্ত কাটিলেক গ্ৰীৱ ।
 হৃদয়ত পশি কাৰো শঙ্কলিল জীৱ ॥ ১৯৩৬২
 কাটি ওপোচাইলা যুগু ৰণস্থলী ৰঞ্জি ।
 যেন পদ্মবন হস্তী পেলাইলে উভজি ॥
 একশত বথক মাৰিলা শতানীক ।
 তিনি শত ঘোঁৰা আৰো বথ তিনি শত ॥ ১৯৩৬৩
 ছয় শত ঘোঁৰা আৰো বথ তিনি শত ।
 সম্মুখ সমৰে মাৰিলেক সূৰ্য্যদত্ত ॥
 পঞ্চশত বথ মাৰি নৃপতি বিবাট ।
 নৱশত ঘোঁৰাক পেলিলা যমবাট ॥ ১৯৩৬৪
 চাৰিশত বথক মাৰিলা মদিৰাস্ত ।
 দেখি ত্ৰিগৰ্ভৰ বৰ মিলিল তৰাস্ত ॥
 তেৰ শত বথক মাৰিলা চাৰি ভাই ।
 পদাতি সৈন্যৰ তাৰ লেখা জোখা নাই ॥ ১৯৩৬৫
 বাহুত বাহুত হস্তী ঘোঁৰা সমগ্ৰিতে ।
 কতেক মাৰিলা তাৰ নাই পৰিমিতে ॥
 শোণিতে কৰ্দ্দমে মাংসে ভৈল ৰণস্থলী ।
 দেখি ৰাজা স্তম্ভায়ে ক্ৰোধে গৈলা জ্বলি ॥ '৬৬
 হস্তীৰ বিক্ৰমে যেন খঞ্জিল কেশবী ।
 বায়ুবেগে বথে চৰি ধাইল ধনু ধৰি ॥

আগবাঢ়ি বোলে আৰে শুন মৎস্যৰাজা ।
 ক্ষুদ্ৰ পিম্পবাক যেন কিয় মাৰ প্ৰজা ॥ ১৯৩৬৭
 আৰে গহ আছে য়েৰে যুদ্ধ দিয়া য়োক ।
 সম্মুখ সমৰে মাৰি পেশো যমলোক ॥
 তোৰ কালয়ম হেৰা আসি আছে সাজি ।
 গোতবৰ দেৱ মই দেখাইবোহো আজি ॥ ১৯৩৬৮
 গৰ্ভিত বচন হেন শুনি স্তম্ভাৰ ।
 ক্ৰোধে মুখ বহি সম বিবাট ৰাজাৰ ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া বীৰে ধনুখান টানি ।
 ভেদিল অনেক শৰে স্তম্ভাক হানি ॥ ১৯৩৬৯
 স্তম্ভাক মাৰিলা অনেক শত শৰ ।
 ছহানো শৰীৰে তেজ বহয় বিস্তৰ ॥
 বসন্ত কালত যেন ফুলিল অশোক ।
 আকাশ চানিয়া যুদ্ধ চাস্ত দেৱলোক ॥ ১৯৩৭০
 অৰ্দ্ধচন্দ্র বিপাত বৰিষে ক্ষুবধাৰ ।
 দুইৰ শৰে কতোদূৰ ভৈল অন্ধকাৰ ॥
 প্ৰাণমাসৰ যেন মেঘাকুল ৰাতি ।
 নাকলিয় তাৰাগণ চন্দ্রৰ জেউতি ॥ ১৯৩৭১
 সেহিবেলা মৎস্যৰাজা ক্ষুব দশবাণে ।
 স্তম্ভাৰ গাৱত হানিলা বৰ টানে ॥
 কুৰি শৰে বথ বক্ষা সাৰথি ঘোঁৰাক ।
 আৰো কুৰি শৰ লৈয়া বোলে থাক থাক ॥ '৭২
 এহি শুনি স্তম্ভা বোলয় কাৰ্য্য বুজি ।
 আন যুজি কতোবেলি থাকিবোহো যুজি ॥
 আছাৰি পেলাইলা ধনু ক্ৰোধে বহি প্ৰায় ।
 গদা ধৰি বথহস্তে নামি গৈলা ধাই ॥ ১৯৩৭৩
 কৰে ধনু ধৰি-যেন কালান্তক যম ।
 বিশ্বাদ শৱদে খেদি গৈলা বায়ু সম ॥
 ৰাজাক ধাইবাৰ দেখি সৈন্য সবে ধাইল ।
 অস্ত্ৰৰ জাকত মৎস্যৰাজাক ভঙ্গাইল ॥ ১৯৩৭৪
 হেন দেখি মৎস্যৰাজা দিলা শৰজাক ।
 মহাবলা স্তম্ভায়ে নগণিলে তাক ॥
 ভয়ঙ্কৰ গদাগোটে দুই হাতে ধৰি ।
 নিৰ্মাত শৱদে কোৰ উপৰক কৰি ॥ ১৯৩৭৫

ডেৰ দিয়া মৎস্যৰাজা পৰিলা ভূমিত ।
 সাৰথি সহিতে বধ ভৈল চূৰ্ণীকৃত ॥
 হৰিণ গোটক যেন বাঘে গৈয়া ধৰি ।
 ছুই হাতে নৃপতিক ধৰি কোলা কৰি ॥ ১৯৩৭৬
 আপুনাৰ বথে তাক তুলি শীঘ্ৰে লই ।
 বণে জিনি স্তম্ভা পলাইল গৰু লই ॥
 নৃপতি পৰিল বুলি মৎস্যৰ কটক ।
 ব্যুহভঙ্গে পলাই সবে নচাইল পাচক ॥ ১৯৩৭৭
 বৰ চোটে সমবত ভঙ্গাইল ত্ৰিগৰ্ত্তে ।
 পাত্ৰ পুত্ৰ মন্ত্ৰীগণ এৰিল সমস্তে ॥
 বধা বধ এৰি পলাই বাহুতে তুৰঙ্গে ।
 সমবত যদি মৎস্যৰাজা ভৈলা ভঙ্গে ॥ ১৯৩৭৮
 কেবলেসে পাণ্ডৱ থাকিলা চাৰি বীৰ ।
 দেখি ভীমসেনক বুলিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 স্তনা বাপু ভীমসেন মিলিল অকাৰ্য্য ।
 মৎস্যক ত্ৰিগৰ্ত্তে জিনিলেক বণমাজ ॥ ১৯৩৭৯
 বন্দী কৰি স্তম্ভা ৰাজাক লৈয়া যায় ।
 তযু বলে ভীম বাপু আনিয়ো মেলাই ॥
 বৰিষেক আমাক কৰিলে প্ৰতিপাল ।
 অম্বে পানে বসনে ভূষিলে দুখকাল ॥ ১৯৩৮০
 তাৰ উপকাৰ এবে কৰিতে যুৱাই ।
 আপদে পৰিল ৰাজা আনিয়ো মেলাই ॥
 ধৰ্ম্মৰ বচনে ভীমে হাসিয়া বোলন্ত ।
 আজি দেখা দদা মোৰ বিক্ৰম বণত ॥ ১৯৩৮১
 একেধৰে ত্ৰিগৰ্ত্তক নিডলো সকল ।
 আজি মোৰ দেখোক ত্ৰিগৰ্ত্তে ভুজবল ॥
 বান্ধি আনো স্তম্ভাক ৰজাক মেলাই ।
 কৌতুকে যে তিনি ভাই থাকা যুদ্ধ চাই ॥ ১৯৩৮২
 মোহোৰ বীৰত্ব দদা দেখা সাধে সাধ ॥
 এহি বুলি ক্ৰোধত চাহন্ত আগ পাচ ॥
 আছাবিয়া পেলাইলা হাতৰ ধনুশৰ ।
 লক্ষ্য দিয়া বায়ুবেগে নামিলা বথৰ ॥ ১৯৩৮৩
 কৰে কৰ মৰ্দ্দি বীৰে কৰিয়া আশ্ৰোট ।
 উভাৰি লৈবাক চান্দ শালযুদ্ধগোট ॥

হেন দেখি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা দিলা হাক ।
 বৃক্ষৰ যুদ্ধক বাপু ক্ষমা কৰা আক ॥ ১৯৩৮৪
 আন অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে যুজি লুহি ধনুশৰ ।
 ভূষণ্ডি পৰলু আৰো শকতি তোমৰ ॥
 গদা মুদগৰ লুহি লৈয়ো খড়্গ চৰ্ম্ম ।
 মনুষ্যৰ লুহি হেন অদভুত কৰ্ম্ম ॥ ১৯৩৮৫
 বৃক্ষৰ যুদ্ধক দেখিবেক সৰ্বলোক ।
 ভীমসেন বুলি আৰে চিনিবেক তোক ॥
 একৈক জানিলে নষ্ট অজ্ঞাত বাসৰ ।
 পুনৰপি কাৰ্য্য বৰ হৈবে অথস্তৰ ॥ ১৯৩৮৬
 পুনু বাৰবৰ্ষ লাগে বনক যাইবাক ।
 হেন জানি এৰিয়োক বৃক্ষৰ যুদ্ধক ॥
 আন অস্ত্ৰে যুজি আনা ৰাজাক মেলাই ।
 তোৰ সখা হুই আমি চলো তিনি ভাই ॥ ১৯৩৮৭
 ধৰ্ম্মৰ বচন শুনি আদৰি মনত ।
 ডেৰ দি উলটি গৈয়া চৰিলা বথত ॥
 অক্লুশে ৰাখিল যেন পালটিল গজ ।
 ধনু ধৰি তিনি ভৈল যুজিবাক মাজ ॥ ১৯৩৮৮
 চাৰিয়ো পাণ্ডৱ মিলি চৰি এক বথে ।
 ত্ৰিগৰ্ত্তৰাজাক লাগি চলি গৈলা যুথে ॥
 দিব্য অস্ত্ৰ চাৰি বীৰে কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 মাৰিলা অনেক সেনা ত্ৰিগৰ্ত্তৰাজাৰ ॥ ১৯৩৮৯
 বাহুতে মাহুতে বথী মহাবথী প্ৰজা ।
 মাৰিলা সহস্ৰ বীৰ যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা ॥
 অষ্ট শত মাৰিলন্ত ভীম মহাবীৰ ।
 নকুলেয়ো সপ্ত শত ছেদিলন্ত শিৰ ॥ ১৯৩৯০
 তিনি শত বীৰক মাৰিলা সহদেৱ ।
 পলাইল ত্ৰিগৰ্ত্তসেনা নৰহিল কেৱ ॥
 আগভেটি যুধিষ্ঠিৰে স্তম্ভাৰাজাক ।
 নাকে মুখে কাণে ঢাকি দিলা শবজাক ॥ ১৯৩৯১
 কধিৰে বিৰিক্ত যেন ফুটি গৈল গুৰ ।
 সাৰথিক বোলে অৰে পালটায়ো ঘোৰ ॥
 ধৰ্ম্মক সম্মুখে বধ ডাকিল সাৰথি ।
 বায়ুবেগে ধাইল যেন কোপ যন্ত হস্তী ॥ ১৯৩৯২

ভয়ঙ্কৰ ধনুধান টানি কৰ্ণমানে ।
 চাৰিগোটা ঘোঁৰাক ভেদিল চাৰিবাণে ॥
 নৱশৰে হৃদয়ত ভেদিল ধনুৰ্ক ।
 কম্পি কম্পি গৈলা আতি দেখিয়া জমক ॥ '৯৩
 বহুৱে কধিব টানে মৰ্ম্মধান ভেদি ।
 হেন দেখি ভীমে তাক ক্ৰোধে গৈলা খেদি ॥
 ত্ৰিভুৱনে জানে ভীম সমবে প্ৰচণ্ড ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ মাৰিয়া কাটিল ধনুখণ্ড ॥ ১৯৩৯৪
 বথ বক্ষালোক যত আছিল লগত ।
 সাৰথি সহিতে তাক কাটিল সমস্ত ॥
 বথভঞ্জে পৰি বীৰ ভৈল আশকতি ।
 ভূমিপাৱে পলাই পাচে ত্ৰিগৰ্ভনৃপতি ॥ ১৯৩৯৫
 মৎস্তৰাজা এৰাই তাৰে গদাগোট লই ।
 কোবাইবে লাগিলা সবে আগভেটি গই ॥
 বিপুলমধ্যে ফুৰে ৰাজা পৰম হৰিষে ।
 বৃদ্ধবয়সত যেন ঘোড়শ বৰিষে ॥ ১৯৩৯৬
 ৰণ এৰি পলাই দেখি স্তম্ভৰাজাক ।
 ডাক দিয়া ভীমে নিন্দা বুলিলন্ত তাক ॥
 শুন অবে ছৰাচাৰ নৃপতি নিলাজ ।
 কৈক পলাই যাস তই সুবুজিয়া কাজ ॥ ১৯৩৯৭
 প্ৰাণ ৰাখি পলাই যাস পশুতো অধিক ।
 নিষ্ফল পৌৰুষ বাপে উপাৰ্জিলা কিক ॥
 ক্ষত্ৰজাতি হুয়া এৰিলিহি ৰণধৰ্ম্ম ।
 অধৰ্ম্ম আচৰ পাপ নপুংসক কৰ্ম্ম ॥ ১৯৩৯৮
 সেৱে জান মুঢ় তোৰ একমান ভব ।
 তেৱে কিক হেন কৰ্ম্ম কৰস বৰবৰ ॥
 তোহোৰ বীৰত্ব দেখি মোৰ উঠে হাস ।
 এহিচাৰ মুখে গক লুৰি নিষে চাস ॥ ১৯৩৯৯
 ভীমৰ ৰচনে কোপে উলটি স্তম্ভৰাজা ।
 বধে চৰি মহাকোপে ধাইল ক্ৰুবকৰ্ম্মা ॥
 কৰ্ণমাণে টানি ধনু কৰিয়া টকাৰ ।
 ভীমকো অনেক শৰ কৰিল প্ৰহাৰ ॥ ১৯৪০০
 সুৰ ভঙ্গ বিপাট নৰাট ত্ৰিকণ্টক ।
 জাকে জাকে উঠে যেন আকাশ চক ॥

মহাবলী ভীমসেনে কটাক্ষে নচাস্ত ।
 সিংহ সম গৰ্জি আৰো তাক খেদি যাস্ত ॥ ১৯৪০১
 ভীমৰ প্ৰচণ্ড তাৰ দেখি মুগ্ধ তুলি ।
 বথহস্তে নামি লব দিলা হুঁ হ বুলি ॥
 ভীমো নামি তাক খেদি গৈলা লৱহস্তে ।
 জাম্প দিয়া চুলত ধৰিয়া বামহাতে ॥ ১৯৪০২
 যেন মন্ত্ৰসিংহে ক্ষুদ্ৰ হৰিণক ধৰি ।
 প্ৰাণে নমাৰিলে বীৰে কদৰ্শনা কৰি ॥
 আচোট কৰিয়া কোপে পেলাই পৃথিৱীত ।
 দুয়োহাতে মুখ গোট ঘমিল মাটিত ॥ ১৯৪০৩
 চৰৰ চপট কিল কতো মাৰে লাখি ।
 হৃদয়ত জানু দিয়া বসিলন্ত আটি ॥
 ভীমৰ দুঃসহ ভাৱে নিস্প্ৰাণ বদন ।
 মুৰ্ছিত ভৈলন্ত ৰাজা হৰিল চেতন ॥ ১৯৪০৪
 ৰণত পৰিল দেখি নৃপতিত্ৰিগৰ্ভ ।
 ৰণ এৰি ব্যুহভঞ্জে পলাইল সমস্ত ॥
 ছত্ৰ ছিহু গাউল থাকিলেক পৰি পৰি ।
 কতো কতো ঘোৰা ৰথ ধ্বজ গৈল এৰি ॥ '৪০৫
 এৰিল সকল গক বিৰাট ৰাজাৰ ।
 বাপে পোৱে কাকো কেৱে নচাৰয় আৰ ॥
 মাত্ৰতে ৰণত এৰি গৈলেক মাতঙ্গ ।
 এহিমতে ত্ৰিগৰ্ভৰ ৰণ ভৈল ভঙ্গ ॥ ১৯৪০৬
 লৱৰে পালৰ গক হামলাৱে গাই ।
 তেৱেৰে মৎস্তৰ সেনা আসিলা ওলাই ॥
 সহদেৱ নকুল যবজ্জা দুই ভাই ।
 আগভেটি সব পাল নিল ওলটাই ॥ ১৯৪০৭
 যেন বায়ু অগ্নিৰ সহায় সমসৰ ।
 বহ্নিকো নোজোবৈ ভুগে দহে নিবন্তৰ ॥
 জগতে প্ৰসিদ্ধ পাণ্ডৱ পাঞ্চ ভাই ।
 ছদ্মৰূপে ভৈলা মৎস্তৰাজাৰ সহায় ॥ ১৯৪০৮
 তাৰ জানা কৈত পৰাতত্ব আছে আৰ ।
 বুঢ়িলা কংসাৰি কৰি বিৰাট পয়াৰ ॥
 শুনিয়োক সম্ভাষদ ভাগ্য আছে যাৰ ।
 ডাকি ৰাম হৰি বুলি তৰিয়া লক্ষ্মণ ॥ ১৯৪০৯

ভীমৰ হাতত হুশাৰ পৰাজয়

ছবি

শ্ৰীমন্ত গাভৰুখাঁ। সহ পুত্ৰে জয়যুতা
আৰো ভাতৃ যতক সোদৰ।
তাহানে বচন শুনি আতি মুগ্ধভাৱে পাচে
লিখিলা কায়স্থ পুথি পীতাম্বৰ ॥
ভীমে তাক মাৰি ধৰি পিঠিহাতে বান্ধি জৰি
গলত ডাকুৰ গোটি দিয়া।
যুধিষ্ঠিৰে মৎস্যৰাজা দুইহাস্ত আছন্ত যৈত
আগটে ভেটাইলা বস্ত্ৰে নিয়া ॥ ১৯৪১০
বানৰ গোটক যেন গলত জিজিৰি গাছ
নাকৰ মুখৰ গৈল ছাল।
চৰবৰ চোটে তাৰ দুই চক্ষু লুকাইলেক
ভিণ্ডাকাৰ ভৈল দুয়োগাল ॥
ধূলিয়ে ধুসৰ কেশ আজোৰাতে গৈল কেশ
কটিত কাচুটি লোট জোট।
আপুনাৰ বস্ত্ৰে যেন বান্ধি ধৰি মাৰি আনি
ৰাজ্যত যোগাইলা চোৰ গোট ॥ ১৯৪১১
ধৰ্ম্ম পুৰুষৰ তাক দায়া উপজিল দেখি
হাসি হাসি বুলিলা ভীমক।
মেলি পঠায়োক বাপু আপুন ৰাজ্যক যাউক
বিকৰ্ণনা এৰা পাপিষ্ঠক ॥
ধৰ্ম্মৰ বচনে হাসি ভীমে তাক বুলিলন্ত
শুন শুন নৃপতিত্ৰিগৰ্ত্ত।
তেৱে তোৰ কৰু ৰাখি পঠাই দেওঁ স্বৰূপত
সত্য কৰ সবাৰ আগত ॥ ১৯৪১২
ৰণে জিনি আজি তোক এহি বুলি মেলি দেওঁ
কত্ৰিয়ৰ তেনয় উচিত।
যাৱে চন্দ্ৰ দিবাৰে কীৰিতি থাকোক তই
জীৱ মানে ভৈলি মোৰ ভৃত্য ॥
ধৰ্ম্মেয়ো বোলন্ত বাপু যুতকক কদৰ্ঘিয়া
আপুনাৰ ৰাখা কোন মশ।

সীমাতৈবৰ পিতৃবৈৰ স্ত্ৰীবৈৰ নহে তোৰ
সমানত সদৃশ বয়স ॥ ১৯৪১৩
ৰাজা ৰাজা দুইক দুই সৰ্বকালে যুদ্ধ হুই
আমাৰ এতেক কোন কাজ।
বিপাক্ষে পৰিল আসি কমা কৰা বাপু আক
প্ৰাণ ৰাখি যাউক নিজ ৰাজ ॥
আন ক্ষণে হেন কৰ্ম্ম নকৰিবি হুশাৰ্য্যো
যদি কৰ জীৱনক আশ।
মৎস্যৰাজা পাৱে পৰি নমস্কাৰ কৰি বোলে
আজি ধৰি ভৈলো তযু দাস ॥ ১৯৪১৪
যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ সদয় বচনে তাক
ভীমে মেলিলন্ত বান্ধ কাটি।
উঠিল ত্ৰিগৰ্ত্ত ৰায় পঙ্কৰ পশুৰ প্ৰায়
গাৱৰ জোন্ধাৰি ধূলি মাটি ॥
শোকে দহে বহুকুণ্ড লাজে ভৈল হেঠ মুণ্ড
ভেজিলেক দীৰ্ঘ যে নিশ্বাস।
নমস্কাৰ কৰি মৎস্য ৰাজাক বোলেয় প্ৰভু
কমা কৰা ভৈলো তযু দাস ॥ ১৯৪১৫
লাজে যেন যায় প্ৰাণ নাহিকে চেতন জ্ঞান
মৎস্যৰাজা কবিলন্ত কমা।
হে মহা পৰাভৱে প্ৰাণ ৰাখি ভূমিপাৱে
বণ হাৰি গৈলেক হুশাৰ্য্য ॥
জয় নমো গোবিন্দ দুখানি পদাৰবিন্দ
ভকত অন্তৰ জমাৰ্জন।
ব্ৰহ্মা আদি স্তব ইন্দ্ৰ সাধু মুনিগণ সিদ্ধ
যাহাক সেৱন্ত যোগীগণ ॥ ১৯৪১৬
তাহান চৰণ সেৱি ৰচিলা কংসাৰি কৰি
জয় পদ বিৰাটপৰ্বৰ।
মই পতিতক প্ৰতি প্ৰসন্ন হুয়োক প্ৰভু
কৰিয়োক তোমাৰ কিঙ্কৰ ॥
মৎস্যৰাজা পাণ্ডৱক অনেক প্ৰসাদ দিলা
দোলা ঘোৰা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।
ঢাক ঢোল শঙ্খ ভেৰী যুদ্ধৰ কাহালি ৰাষ্ট্ৰে
জয় জয় শুনিয়া জোকাৰ ॥ ১৯৪১৭

দশ কুৰি কেৰে কেৰে নাচে গায়ে ছেৰে ছেৰে
কতো বন্ধে বাবে হাততালি ।

টোকাৰি মহৰি বাশী জেছি ধুমছি হাসি
মহাবন্ধে কৰে ধিতিলালি ॥

পাণ্ডৱক পৰিতোষ অনেক বুলিলা বাজা
শুনি আছে সবে পাত্ৰলোক ।

সমৰত হাবিলয়ো পুনৰপি উপজিলো
চাৰিবীৰে উদ্ধাৰিলে মোক ॥ ১৯৪১৮

এৰি পলাই সবে প্রজা পাৰ্শ্বিষ্ঠ ত্ৰিগৰ্ত্তবাজা
সমৰত বান্ধি নেই জিনি ।

আজি মোক ত্ৰিগৰ্ত্তে যে ভূত্য কৰি নিল হস্তে
বীৰ ধনে আনিলেক কিনি ॥

সমৰ-সাগৰে ঘোৰ বিপুৰ হাতত মোৰ
নাম শুচিলেক হস্তে মৎস্য ।

যাত হস্তে সমৰত শ্ৰুতি বুদ্ধি হৈল হত
সিয়ো বাজা ভৈল মোৰ বশ ॥ ১৯৪১৯

হীড়ক মাণিক বস্ত্ৰ আমাৰ ভাণ্ডাৰ যত
হস্তী ঘোঁৰা যত সৈন্য বথ ।

আজি ধৰি মোৰ আউৰ কিছো নোহে অধিকাৰ
চাৰিবেসে জানিবা সমস্ত ॥

কণ্ঠাক শতেক দেও বিবাহ কৰিয়ো গৈয়া
দাসী দাস যত লাগে লোৱা ।

সহস্ৰ সংখ্যাত পাল গক আছে ভাল ভাল
যত মন তত লোৱা ধোৱা ॥ ১৯৪২০

আবো কিবা আছে বাজ শুনিয়োক দ্বিজবাজ
পাত্ৰ মন্ত্ৰী আছে সবে প্রজা ।

অভিমত থাকে য়েৰে অভিষেক কৰো তেৰে
আপুনি ছয়োঁক সামবাজা ॥

বল্লভক সমুচিত কমন প্রসাদ দিবো
কিবা ষোগ্য কৰিবো সম্বন্ধ ।

যাহাৰ প্রসাদে পুজ বন্ধু মুখ দেখিবোহো
কাটিবাৰ বন্ধা গৈল স্বৰ্গ ॥ ১৯৪২১

গোপ গ্ৰাহকক ভুইক চাই কৰি বোলো মই
মই চকু দেখি আছে ভাল ।

অনেক কটক ছেদি ঘোৰ অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে ভেদি
ছুই বীৰে আনি দিলে পাল ॥

নৃপতিক সম্বোধিয়া কৰযোবে বুলিলন্ত
শ্ৰীমন্ত পাণ্ডৱ চাৰি ভাই ।

তোমাৰ প্রসাদে প্রভু চিবকাল স্থখে আছে
জয় জয় হোৱা মহাবায় ॥ ১৯৪২২

ইটো কোন চাৰ কাজ কহিৰাক লাগে লাজ
ত্ৰিগৰ্ত্তত সাধিলো জয়তি ।

আনো সব বিপক্ষক কিছো শঙ্কা নকৰিবা
স্থখে বাজ্য কৰিয়ো অচিন্তি ॥

পুনৰপি যুধিষ্ঠিৰে বাজাক বোলন্ত প্রভু
দূতসব পাঞ্চা নগৰক ।

তোমাৰ বিজয় কথা বাজ্যত জনাওক গই
শুনি বাজা পাঞ্চিলা দূতক ॥ ১৯৪২৩

শুশ্ৰূষাক জিনিলোহো গকসৰ আনিলোহো
এহি কথা নগৰত কহ ।

দূত পঠাই বাত্ৰি গোট তহিতে বঞ্চিলা সবে
এহিমতে দক্ষিণ গোৱাহ ॥

সুকবি কংসাৰি কবি পদবন্ধে নিবন্ধিলো
বিবাহপৰ্ব্বৰ কথা পাই ।

শুনিয়োক সভাসদ মোৰ বিবচন পদ
অল্পৰ আৰম্ভ শুক প্ৰায় ॥ ১৯৪২৪

হেন জানি ভূমি সবে মোক নিন্দা নকৰিবা
মহন্তৰ ক্ৰমাসে ভূষণ ।

গকড় পক্ষীৰ সম বেগবন্ত নোহে পক্ষী
পথা অনুৰূপে যে গমন ॥

মই দীন হীনমতি তথাপি কৰিলো আতি
অগাধ শাস্ত্ৰত বৰ সাস ।

বৰ বৰ জ্ঞানীগণে তব্ব অৰ্থ নজানয়
মোহ পাই তেজয় নিদাস ॥ ১৯৪২৫

সাৱশেষে অৰ্থ আৰ কমনে পাবয় পাব
অগাধ সাগৰ সমসৰ ।

শাস্ত্ৰ সমুদ্ৰত মই ডুব দিলো আতিশয়
উদ্ধাৰিয়ো পতি জ্ঞানাপুৰ ॥

নমো নমো কৃষ্ণদেৱ অনেক কবোহো সেৱ
 ইবাৰ নেবিবা মোক স্বামী ।
 তমু পদকমলত আশা কৈলো স্বৰূপত
 সিদ্ধি কৰা প্ৰভু অন্তৰ্ঘ্যামী ॥ ১৯৪২৬
 সাধু ভক্ত সবাহাবে পদে কৰো নমস্কাৰ
 মোক তোৰা নিন্দা নকৰিবা ।
 অনেক শাস্ত্ৰৰ তত্ত্ব বিচাৰিয়া তোৰা সবে
 পাচে মোক অৱজ্ঞা কৰিবা ॥
 গুচয় মনৰ দুখ মিলয় অক্ষয় সুখ
 গুচে জৰা আদি ব্যাধিচয় ।
 ভাৰত প্ৰৱৰণ কৰা সুখে সংসাৰক তৰা
 মৰি পাইবা থান যে অক্ষয় ॥ ১৯৪২৭
 হেন জানি বুদ্ধলোক জনম সাফল হোঁক
 এৰা সবে ভাষভুষ কাম ।
 কৃষ্ণপদ হৃদি ধৰি সবে এক মন কৰি
 নিবন্তৰে বোলা বাম বাম ॥ ১৯৪২৮

কুকবলৰ দ্বাৰা মৎস্যৰাজৰ উত্তৰৰ পাল হৰণ

পদ

জয় জয় নমো হৰি ত্ৰৈলোক্যৰ নাথ ।
 শ্ৰীৰংসলাঞ্জন নমো নমো জগন্নাথ ॥
 সৃষ্টি স্থিতি লয় মহা জগত কাৰণ ।
 অপাৰ সংসাৰ পাৰ কৰা নাৰায়ণ ॥ ১৯৪২৯
 জয় নমো কালিকাদেৱীৰ দুই পাৰে ।
 বিস্তাৰ বদনী জগতৰ ভূমি মাৰে ॥
 ঐৱে নবমুণ্ডমালা মৃতকবাহিনী ।
 জ্যোত প্ৰসন্ন মাৰ ত্ৰিতয়নয়নী ॥ ১৯৪৩০
 জয়ন্তি পাণ্ডৱগণ বিষুব ভকত ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাফলি মৎস্যৰাজ্যৰ ৰাজ্যত ॥
 ৰক্ষিলা অজ্ঞাতবাস দুৰ্গোৰ দুঃসহ ।
 ভগতি কংসাৰি কৰি উত্তৰ গোত্ৰাহ ॥ ১৯৪৩১
 দক্ষিণৰ কথা যেৱে ভৈলা সমাপত ।
 বৈশম্পায়নে কহে জন্মেজয়ৰ আগত ॥

ৰণ হাৰি সুশৰ্ম্মায়ে পৰাভৱে গৈলা ।
 শুনা পাচে উত্তৰত যেন কথা ভৈলা ॥ ১৯৪৩২
 আৰো দিনা খেদি গৈলা ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 তুলত পদাতি ৰথী মহাপাত্ৰগণ ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ অশ্বত্থামা কৃপ ।
 একে বীৰে জিনিবাক পাৰে সাতোদ্বীপ ॥ ১৯৪৩৩
 দুঃশাসন দুস্মৃথ সহিত বিবিংশতি ।
 শকুনি বিকৰ্ণ চিত্ৰসেন মহাৰথী ॥
 চতুৰঙ্গদলে ৰাজা আসিলেক সাজি ।
 লেখা জোখা নাহিকে কটক গজৰাজী ॥ ১৯৪৩৪
 অসংখ্যাত ছত্ৰে চিহ্ন সূৰ্য্যৰ দণ্ড ।
 হস্তীযুথ চলে যেন কালমেঘ খণ্ড ॥
 সেনাৰ আন্দোলে ভূমি কম্পি কম্পি যায় ।
 অল্প নদী মানে সবে নামস্তুে শুখায় ॥ ১৯৪৩৫
 হিল দল ভাঙ্গি পথ কৰিল কটক ।
 ডৰে সৰ্প পলাইল বাসা ছাৰয় চটক ॥
 সৈন্যৰ প্ৰাৰম্ভে নাকলিয় দিশ পাশ ।
 সাগৰ শঙ্কাস সেনা দেখি লাগে ত্ৰাস ॥ ১৯৪৩৬
 কুকসেনা সাগৰৰ পটন্তৰ নাই ।
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন চানিয়া চলয় ॥
 ঢাক ঢোল শব্দ মৃদঙ্গ শঙ্খনাদ ।
 প্ৰলয় কালত যেন মেঘৰ সংবাদ ॥ ১৯৪৩৭
 সাগৰৰ উৰ্দ্ধি যেন শুনি কোলাহল ।
 মহাভয় ভৈল মৎস্যৰাজ্যৰ গোৱাল ॥
 গোৱাল সেনাত বৰ লাগি গৈল ঢাক ।
 ককা ভায়া খুড়া বুলি পাৰে আৰ্ত্তু ডাক ॥ ১৯৪৩৮
 লাধি ভুকু ঘৰাকাতি মাৰয় চৰব ।
 ভুসুল বোলক তাত উঠি গৈল বৰ ॥
 যাঠি যে হাজাৰ মৎস্যনৃপতিৰ পাল ।
 কোঁৱৰে লুৰিল সবে পলাইল গোৱাল ॥ ১৯৪৩৯
 আগুৱান সেনা যত গৈলে আগবাঢ়ি ।
 দধি খাই গোৱালৰ বস্ত্ৰ লৱে কাঢ়ি ॥
 আগভেৰি বাকৰতী মাৰে বাকচাট ।
 ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ বোলে কাট কাট ॥ ১৯৪৪০

গোষ্ঠঘৰ এৰি গোপ পলাইল সমস্ত ।
 খালে জোলে পশে কতো লুকাই বনত ॥
 বস্ত্ৰ কাটি লৈলে কতো দিগম্বৰ বেশ ।
 আঁঠুনাড় কৰি পলাই মুক্ত কৰি কেশ ॥ ১৯৪৪১
 কতো কাম্পে শ্ৰুতি নাহি থাকি গৈল পৰি ।
 নগৰক কতো কতো গৈলেক লৰবি ॥
 শূন্য নগৰীক গৈলা কটক ডকাই ।
 হাট বাট শূন্য ভৈলা প্রজা কেহো নাই ॥ '৪২
 এহি দেখি মনে দুখ কৰিয়া অপাৰ ।
 ত্বৰিতে পাইলেক মৎস্তৰাজ্যৰ ছুৱাৰ ॥
 যি থানত উত্তৰ কুমাৰ বসি আছে ।
 নমস্কাৰ কৰি তাস্ত জনাইলেক পাচে ॥ ১৯৪৪৩
 কৰযোৰে বোলে শ্ৰেষ্ঠ শুনিয়ে কুমাৰ ।
 বাক্তা নতু শূনা কাৰ্য্য বৰ অখাস্তৰ ॥
 যাঠি হাজাৰ গক পালে আছিলেক যত ।
 কুকবলে লুৰি আসি নিলেক সমস্ত ॥ ১৯৪৪৪
 দশ কুৰি একেলগে বান্ধি এক জৰী ।
 কতো কতো গোৱালক নিলে বন্দী কৰি ॥
 নজানো পাচত আৰো কাক মাৰে কাটে ।
 তাক লাগি শ্ৰেষ্ঠ তুমি খেদি যাবা জাণ্টে ॥ '৪৫
 তুমি বিনা আমাক বাখস্তা আন নাই ।
 কোঁৱৰক জিনি পাল আনা ওলটাই ॥
 তোমাতেসে ৰাজ্যভাৰ দিয়া গৈলৰাজা ।
 তোমাতেসে গহ কৰি আছে সব প্রজা ॥ ১৯৪৪৬
 পাণ্ডৱৰ মধ্যে যেন অৰ্জ্জুন প্রধান ।
 তুমি সম বীৰ মৎস্তৰংশে নাহি আন ॥
 তব পিতা মৎস্তৰাজ্য সভামাজে বসি ।
 তোমাকেসে বাৰম্বাৰ আছিল শ্ৰেণশি ॥ ১৯৪৪৭
 উত্তৰ সদৃশ পুত্ৰ নাহিকে আমাৰ ।
 মৎস্তৰাজবংশে বাপু ভৈলা কুলোদ্ধৰ ॥
 মহাবল পৰাক্ৰমী ছুইবে ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 কীৰ্ত্তি জলাইবা বাপু আমাৰ বংশৰ ॥ ১৯৪৪৮
 সিসব ৰচন আজি কৰিয়ো সাফল ।
 আনিয়োক পাল বশ জিনি কুকবল ॥

যতেক গোৱাল আছে ডাক ধৰি কৰে ।
 তোমাৰ লগত সবে চলো চপকৰে ॥ ১৯৪৪৯
 গোৱালৰ বাণী শুনি ৰাজ্যৰ তনয় ।
 স্ত্ৰীজনৰ মাজে দৰ্প কৰিয়া বোলয় ॥
 শূন্য যে নগৰী শুনি পাইলেক আসঙ্গ ।
 কোঁৱৰক যুজিৰাক মোৰ বৰ বঙ্গ ॥ ১৯৪৫০
 কৈত পাওঁ এগোটা সাৰথি চাওঁ ভাল ।
 কোঁৱৰক জিনি গই মই আনো পাল ॥
 আজি দুৰ্য্যোধনৰ যে ভাঙ্গো মহমহ ।
 ভীষ্ম-দ্রোণ গুৰুৰ যে বুজো কেনে গহ ॥ ১৯৪৫১
 কৰ্ণ কৃপ দুঃশাসন বীৰ অস্থখামা ।
 আজি মোৰ সমৰত দেখোক মহিমা ॥
 কিন্তু মোৰ লগত সাৰথি কেহো নাই ।
 আতেসে কোঁৱৰে আজি পাইলে বৰ লাই ॥ '৫২
 আঠাইশ দিবস যুদ্ধ যৈসানি কৰিল ।
 নিশি যোৰ সমৰত সাৰথি মৰিল ॥
 যদি আজি এগোটা সাৰথি ভাল পাওঁ ।
 তেৱে মই কোঁৱৰক যমক পঠাওঁ ॥ ১৯৪৫৩
 ইন্দ্ৰে বজ্জ ধৰি যেন মাৰি দানৱক ।
 ৰাখিলন্তু স্তবপুৰ দেৱতাগণক ॥
 ময়ো আজি সেহিমতে কৰে ধনু ধৰি ।
 মাৰো কোঁৱৰক যোৰ শব্দগুণি কৰি ॥ ১৯৪৫৪
 যদি তাৰ সখা হয় আসন্ত অৰ্জ্জুন ।
 তাহাকো জিনিয়া পাল আনিবো এখন ॥
 কিন্তু মোৰ যোগ্য আজি নাহিকে সাৰথি ।
 কোঁৱৰক ভাগ্যে একাদশে বৃহস্পতি ॥ ১৯৪৫৫
 কুমাৰৰ দৰ্প বাণী শুনিয়া দ্রৌপদী ।
 স্ত্ৰীজাতি চঞ্চল যে নসৈলেক হৃদি ॥
 অৰ্জ্জুনৰ লম কোন আছে জগতত ।
 মিছা দৰ্প কৰে স্ত্ৰীজনৰ আগত ॥ ১৯৪৫৬
 পৰব কন্দলে যেন পুত্ৰৰ বৰাই ।
 যেই সেই মবোক মোহোৰ হানি নাই ॥
 কোঁৱৰ কবোক নুই আবে হোক ডাক ।
 যাড়ে মেঢ়ে লগাই আজি চাই থাকো বঙ্গ ॥ '৫৭

এহি বুলি আগবাঢ়ি স্ত্ৰীগণৰ মাজে ।
 অধোমুখে বসন আঙালে ঢাকি লাজে ॥
 অল্প কৰি কুমাৰত কহিলেক পাচে ।
 মই জানো সাৰথি যিঠাইত ভাল আছে ॥ ১৯৪৫৮
 তোমাৰ নাচনশালে আছে বৃহন্নলা ।
 সাৰথিক কৰ্ম্মে তেহো বৰহি কুশলা ॥
 অৰ্জ্জুনৰ পূৰ্বে তেহো আছিল সাৰথি ।
 বুদ্ধিত সাগৰ অতি গুণে নাহি ক্ষতি ॥ ১৯৪৫৯
 পাণ্ডৱৰ ঘৰত আছিলো একে ঠাই ।
 তাহানে আমাৰে কিছে ভিন্ন ভাব নাই ॥
 তাহাক সাৰথি কৰি মধ্যম পাণ্ডৱ ।
 অগনিক তপি দাহ কৰিলা খাণ্ডৱ ॥ ১৯৪৬০
 পৃথিৱীৰ ৰাজ্য ৰণে জ্বিলিল সমস্ত ।
 অৰ্জ্জুনৰ সম এস্তু ধনুত পাৰ্গত ॥
 ইন্দুৰ মাতলি যেন সজ্ঞান সাৰথি ।
 উত্তৰাক পঠায়োক আনন্তোক মাতি ॥ ১৯৪৬১
 দ্রৌপদীৰ বাণী শুনি ৰাজ্যৰ কুমাৰ ।
 উত্তৰাক বোলে আই যায়োক সত্ৰৰ ॥
 কৰ্ণৰ তাম্বূল দিয়ো কৰি বহু মান ।
 বৃহন্নলা সাৰথিক জাণ্টে মাতি আন ॥ ১৯৪৬২
 বোলন্ত কংসাৰি কৰি এৰা আন কাম ।
 পুৰুষ উদ্ধাৰ হোক বোলা ৰাম ৰাম ॥ ১৯৪৬৩

বৃহন্নলাৰ ওচৰলৈ উত্তৰাৰ গমন আৰু উত্তৰৰ যুদ্ধমাৰা
 দুলাড়ী

ভাৰ্ভৰ বচনে উত্তৰা স্তম্ভৰী
 চলি গৈলা বৰবালা ।
 কপালে তিলক ময়ূৰৰ পুচ্ছ
 গ্ৰীৱে স্তম্ভৰ মালা ॥
 অগি চিত্ৰময় কটিত মেখলা
 পাৰন্ত নৃপুৰ বাজে ।
 বদন স্তম্ভৰ দেখি মনোহৰ
 নৱ চন্দ্ৰমাক গজে ॥ ১৯৪৬৪

কুব্জনয়নী জৈলোক্য মোহিনী
 কটাক্ষে অনঙ্গ বাণ ।
 আয়ত শোভন জৱয়ুগ ঘন
 মদন ধনু সমান ॥
 নীল স্ককোমল ফুটি কুণ্টল
 চামৰে গঞ্জিল কাল ।
 নাসা তিল ফুল সদৃশ বৰ্ত্তুল
 শোভন কৰ্ণ কপাল ॥ ১৯৪৬৫
 দশন পঙ্কতি মুকুতাৰ পাস্তি
 অধৰ যে বিশ্বফল ।
 যুগল বলিত বাহু স্তবলিত
 কৰ কিশলয়-দল ॥
 হৃদয় বজ্জন বিতোপন ঘন
 জীবত বৃহত স্তন ।
 যেন পঞ্চবাণ মদন পৱন
 যুৱত মন মোহন ॥ ১৯৪৬৬
 কেশৰী সদৃশ কীৰ্ণ মধ্যদেহ
 চলন্তে হালে কঙ্কাল ।
 যেন স্ককোমল পৱনে হালই
 নবীন শ্ৰীফলডাল ॥
 উক কৰীকৰ বৃহত নিতম্ব
 স্তলক্ষণী সৰ্ব্ব অঙ্গে ।
 পদ্মিনী স্তম্ভৰী পদ্ম-মধু-গন্ধে
 ভ্ৰমৰা নচাবে সঙ্গ ॥ ১৯৪৬৭
 হংসৰ গমনী মৎস্যৰ নন্দনী
 সাক্ষাতে যেন কল্পিণী ।
 অৰ্জ্জুনৰ আগে ভৈল উপগত
 মেঘ মাজে সৌদামিনী ॥
 দেখিয়া অৰ্জ্জুনে সাদৰে পুছিল
 উত্তৰাৰ যুথ চাই ।
 নাচনৰ বেলা নতু হৱে আসি
 কিসক আসিলি আই ॥ ১৯৪৬৮
 দ্বৰিত গমনে উল্বেগ মনে
 চিত্তত নাহি আনন্দ ।

কিসক বন্ধন প্রকাশ নকবে
যেন প্রভাতৰ চান্দ ॥
উত্তৰা বদতি শুনিয়োক গুৰু
কাৰ্য্য বৰ অসাধন ।
তোমাৰ পাশক দদা পঠাইলেক
বোলে তাক মাতি আন ॥ ১৯৪৬৯
পিতৃ গৈলে কালি স্মৰ্ম্মাৰ ধাৰে
চতুৰঙ্গ দলে সাজি ।
শূন্য কাল পায় পাল নেই ধৰি
কুবলে সাজি আজি ॥
তাক লাগি এবে দদা খেদি যান্ত
লগত নাহি সাৰথি ।
তোমাকে সৈবিক্তী দদাত কহিলে
প্রশংসা কৰিয়া আতি ॥ ১৯৪৭০
অৰ্জ্জুনৰ হুমু সাৰথি আছিল
কুম্বৰ যেন দাকক ।
তুমিসে সহায়ে সমবে জিনিলা
স্বৰাস্বৰ যত লোক ॥
দদাৰ সাৰথি হোৱা আজি তুমি
বাথি আনা গই পাল ।
তোমাৰ প্রসাদে বাজত বহোক
যতেক গৰু গোৱাল ॥ ১৯৪৭১
আমাৰ বচনে চলিয়োক গুৰু
বিলম্বত নাহি কাজ ।
পাপিষ্ঠ কৌৰবে গৰু লৈয়া হুমু
গৈলেক অনেক বাজ ॥
এতেক কাৰ্য্যক নকৰাহা যদি
বোলো নৃপতিৰ জীয়া ।
তোমাৰ আগত মৰিবোহো আজি
গলত কটাৰী দিয়া ॥ ১৯৪৭২
উত্তৰাৰ ছেন বিনয় বচনে
ধনজয় বজ মনে ।
প্রমত্ত বাৰণ সজল গমনে
চলি গৈলা ভেতিঅণে ॥

আগত অৰ্জ্জুন পাচত উত্তৰা
চলিল গজ গমনী ।
যেন গজবাজ পয়াণে তুলত
চলিল শিশু হস্তিনী ॥ ১৯৪৭৩
কতো দূৰে দেখি কুম্বৰে মাতিলা
হাসি হাসি আশ্বাসিয়া ।
অনেক প্রশংসি চাটু কৰি বলে
সম্মিতক লাগি নিয়া ॥
শুনা বৃহন্নলা তুমি হুমু বৰ
সাৰথি কৰ্ম্মক জানা ।
আমাৰ আগত সৈবিক্তী কহিল
বোলে তাক মাতি আনা ॥ ১৯৪৭৪
অৰ্জ্জুনৰ হুমু সাৰথি আছিল
ইন্দৰ মাতিলা সম ।
তুমিসি সহায়ে পৃথিৱী জিনিলা
কৰিয়া অসংখ্য কৰ্ম্ম ॥
আমাৰ সাৰথি ছয়োক সম্প্রতি
সাজি লোৱা বথখান ।
তুমি সমে আজি ডকাই আমো পাল
কৌৰবক জিনি বণ ॥ ১৯৪৭৫
ছদ্ম বৃহন্নলা অৰ্জ্জুনে বোলন্ত
কুম্বৰৰ মুখ চাই ।
যৈমানি সাৰথি আছিলো শুনিলা
সম্প্রতি সি বল নাই ॥
বৃদ্ধ ভৈলো আৰে নচাইবো গোৱাইবো
তাহাবেসে আৰে পাজ ।
হীন ভৈল বল শুখাই গৈল জল
নাম সৰোবৰ মাজ ॥ ১৯৪৭৬
উত্তবে বোলয় শুমি আছো সবে
এবা মিছা আল-জাল ।
দণ্ড দুইক লাগি সাৰথি হৈবাহা
জিনি আনো সৈয়া পাল ॥
নাচনী হোৱা বা গায়নী হোৱা বা
ফেহিকি নোহোৱা পাচে ।

তোমাৰ কথা ক সৈবিকী আমাত
 প্ৰপঞ্চি কহিয়া আছে ॥ ১৯৪৭৭
 অৰ্জুনে বোলন্ত যত মান পাৰো
 কৰিবো তোমাৰ কাৰ্য্য ।
 কৈবা বথ বব ঘোটক অনাৱা
 যুদ্ধৰ যে সব সাজ ॥
 স্তূৰ্ণে বচিত কৰচক বব
 উত্তৰে আনিয়া দিল ।
 অৰ্জুনে বোলন্ত মোক উপালন্ত
 ইঞ্জিতে তাক জানিল ॥ ১৯৪৭৮
 নজানিল ভাবে কৰচক গাৰে
 পিন্ধিলন্ত ওভোতাই ।
 উত্তৰা সহিতে কন্যাগণ সন্মৈ
 হাসে বেড়ি বেড়ি চাই ॥
 বামহাতে তেৰে পিন্ধিল কৰচ
 উৰ্দ্ধক লাগি ফেপিয়া ।
 দেখি কন্যাগণ বিস্ময়ে থাকিলা
 নাকত আঙ্গুলি দিয়া ॥ ১৯৪৭৯
 চন্দ্ৰ সম স্তূৰ্ণ চাৰিগোটা ঘোৰা
 অৰ্জুনে সজ্জিলা বথ ।
 যুদ্ধবসন্তাব ধনু তুণ বাণ
 নিৰন্ধিল অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ॥
 স্তূৰ্ণৰ সিংহ ধ্বজগোট দিল
 পতাকা আতি উচ্ছিত ।
 ধৱল মেঘৰ আগত জ্বলন্ত
 প্ৰচণ্ড যেন আদিত্য ॥ ১৯৪৮০
 শুক দেৱতাক প্ৰণামি কুমাৰে
 বাপকো নমিল মনে ।
 ধ্বজক প্ৰণামি বথত চৰিল
 যাত্ৰা কৰি শুভক্ষণে ॥
 উত্তৰা প্ৰমুখ্যে কন্যাগণে বোলে
 অৰ্জুনক চাই চাই ।
 কোঁৱৰক বস্ত্ৰ আনিবা আমাৰ
 জালি পুতলাক লাই ॥ ১৯৪৮১

হাসি হাসি পাচে অৰ্জুনে বুলিল
 প্ৰবোধ সখিজনত ।
 কোঁৱৰক যদি কুমাৰে জিনয়
 আনি দিবো তেৰে বস্ত্ৰ ॥
 এহি বুলি বথ ডাকিবাক লৈল
 সাৰথি হুয়া অৰ্জুন ।
 ঘোটকৰ পাৰে কিঙ্কিণী বাজয়
 শবদেয়ে কণ-ঝুণ ॥ ১৯৪৮২
 দাহিনে ব্ৰাহ্মণ বামে কন্যাগণ
 দীপ ঘট থৈলা প্ৰান্তে ।
 বুলিল আশেষ মাত্ৰল্য বিশেষ
 কুমাৰ যুদ্ধক যাস্তে ॥
 অৰ্জুনৰ যেন শুভ যাত্ৰা ভৈল
 খাণ্ডৱ দাহ সময় ।
 বৃহন্নলা সমে তুমিয়ো তেনয়
 হোৱা আজি জয় জয় ॥ ১৯৪৮৩
 বোলন্ত কংসাৰি শুনা নব-নাৰী
 মুখত নেৰিবা নাম ।
 পুৰুষ উদ্ধাৰা অপুনিয়ো তৰা
 ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ১৯৪৮৪

অৰ্জুন আৰু উত্তৰৰ সযীথবৃদ্ধ গুচৰলৈ গমন
 আৰু অৰ্জুনেৰে সৈতে পৰিচয়

পদ

অৰ্জুন-সাৰথি পাচে ডাকিলন্ত বথ ।
 ত্বৰিতে নগৰী চাৰি পাইলা ৰাজপথ ॥
 অৰ্জুনক চাই পাচে উত্তৰ বদতি ।
 জাণ্টে তুমি বথখান ডকায়ে সাৰথি ॥ ১৯৪৮৫
 কোঁৱৰক খেদি যেন শীত্ৰে লাগ পাওঁ ।
 মাৰো গৰুচোৰ যমকৰণে পঠাওঁ ॥
 আজি দেখা সাৰথি মোহোৰ যুনিয়াই ।
 এতিক্ষণে সবে পাল আনো ওলটাই ॥ ১৯৪৮৬
 এহি শুনি ধনঞ্জয় ডাকিল বথক ।
 বায়ুবেগে চলে ঘোঁৰা উত্তৰ পথক ॥

ধৱল পতাকা ছত্ৰ হালি জালি যাই ।
 শুক্ল মেঘখণ্ড যেন আকাশে উৰাই ॥ ১৯৪৮৭
 আকাশে চলিল যেন গৰুড় মহাপাখী ।
 কণেৰ্দ্ধে কোঁৱৰ সন্মৈ ভৈলা দেখাদেখি ॥
 শ্মশান শালৰ বন সমীপ কাছত ।
 কোঁৱৰ সন্মুখে পাচে বাখিলন্ত বথ ॥ ১৯৪৮৮
 উত্তৰে দেখিল সেনা সাগৰ পৰাই ।
 হস্তী ঘোৰা বথ পাইক লেখা জোখা নাই ॥
 অসংখ্যাত ছত্ৰচিহ্ন স্বৰ্ণৰ দণ্ড ।
 ফুলি আছে বৃক্ষে যেন মহাবন খণ্ড ॥ ১৯৪৮৯
 মহাৰথিগণ আছে আতি আড়ম্বৰে ।
 শত্ৰুচাপ সম ধনু ধৰি নিবন্তৰে ॥
 মদমত্ত হস্তী সব লৈলে পটোৱাৰ ।
 সিন্দূৰে মণ্ডিত গণ্ড অৱে মদধাৰ ॥ ১৯৪৯০
 মাত্ৰতে খুম্পিলে বৃক্ষ ভাঙ্গি কৰে চুৰ ।
 কাল পৰ্বতক যেন দেখি কতো দূৰ ॥
 বাহুতে খেলাৱে ঘোৰা পক্ষী সম উৰে ।
 হেন দেখি চাৰি খুড়া ভূমিত নপৰে ॥ ১৯৪৯১
 ধানুকি ধনুক ধৰি ধনুগুণ মাজে ।
 ডাবৰ খাণ্ডাক কাঢ়ি যুজিবাক সাজে ॥
 বাকৰতি বাক ধৰি মাৰে বাকছাট ।
 ঘোৰৰাৱে খাণ্ডা তুলি বোলে কাট কাট ॥'৯২
 ঢাক ঢোল তৱল যুদঙ্গ কাংস্ত বাৱে ।
 আকাশ পাইলেক ধ্বনি শঙ্খশিলা বাৱে ॥
 ঝঞ্জৰা মহৰি ভেৰি পল্লব গোমুখ ।
 সৈন্যৰ আৱাৰ-বাৱে শুনি কাষ্পে বুক ॥ '৯৩
 স্বৰ্ণৰ ধ্বজচয় চমৎকাৰ দেখি ।
 বথতে পৰিল ঢাকি দুই হাতে আখি ॥
 অৰ্জ্জুনক চাই বোলে বুৰিলো সাৰথি ।
 পালটাও বথখান পলাও সম্প্ৰতি ॥ ১৯৪৯৪
 চক্ষু মেলি দেখা ইটো কোঁৱৰী সেনাক ।
 কাহাৰ শক্তি আছে যুজিবে ইহাক ॥
 এতেক সেনাৰ মাজে আমি একেশ্বৰ ।
 ইন্দ্র যম'সমসৰ সৰে ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ১৯৪৯৫

শুনি আছে ভীষ্ম গুৰু দ্রোণৰ মহিমা ।
 মহাবলী কৰ্ণ কৃপ বীৰ অশ্বখামা ॥
 দুতি ইন্দ্র সম দেখি কোঁৱৰ নৃপতি ।
 মানুষে যুজিবে কাৰ বাপৰ শক্তি ॥ ১৯৪৯৬
 যাৱদেকে কুকসেনা নতু আগভেটে ।
 পালটোৱা বথখান পলাই যাওঁ ঝাটে ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত কেনে কৰ উপালন্ত ।
 এতিক্ষণে কৈক গৈল এতমান দন্ত ॥ ১৯৪৯৭
 দৰ্প কৰি খেদি আসি দেখি দেস ভঙ্গ ।
 দেখি বিপুগণে আজি পাইবেক আসঙ্গ ॥
 কৈত শুনি আছা হেন ক্ষত্ৰিয়ৰ ধন্য ।
 বণ এৰি পলাই কোন শৃগালৰ জন্ম ॥ ১৯৪৯৮
 শৰ ধনু কৰচক এৰ দুৰাচাৰ ।
 মিছাতেসে বহ কেনে গৰ্দ্ভভৰ ভাৰ ॥
 শত্ৰুৰ আগত দেখি পলাইবাক চাস ।
 গলে হাণ্ডি বান্ধি তই মৰিবাক যাস ॥ ১৯৪৯৯
 আগে নাসিলি হস্তে যেনে ঘূৰাই হোঁক ।
 তোহোৰ লগত লোকে হাসিবক মোক ॥
 আশেষ বীৰত্ব আগে বুলি আছ মোত ।
 সৈৰিক্কা প্ৰশংসি মোক কহিলেক তোত ॥'৫০০
 দৰ্প কৰি আসিয়াছ স্ত্ৰীজনৰ মাজে ।
 এবে গৰু নিনি বেটা যাইবি কোন লাজে ॥
 উত্তৰেও বোলয় গৰুত নাহি কাজ ।
 হাসোক বা লোকে মোক তাতো নাহি লাজ ॥'৫০১
 প্ৰাণত অধিক বৰ কোন ধন আছে ।
 জীওঁ য়েৰে ধনজন সবে পাইবো পাচে ॥
 পালটোৱা বথখান দুহস্তো পলাওঁ ।
 নেউক পাল গোৱালক লুৰি সবে গাঁও ॥ ১৯৫০২
 উত্তৰে যতক বোলে কটাক্ষে নচাস্ত ।
 অৰ্জ্জুনে অধিকে বথ আগত ডকাস্ত ॥
 হেন দেখি উত্তৰে কান্দন্ত ডৰে বৰ ।
 উলটি বথৰ নামি দিলেক লৱৰ ॥ ১৯৫০৩
 অৰ্জ্জুনে নামিয়া দেখি যাস্ত পাচে পাচে ।
 অদভুত দেখি কুকবলে চাহি আছে ॥

স্ত্ৰীৰ আকাৰ বস্ত্ৰ নপুংসৰ বেশ ।
 লবৰস্তু হালে দীৰ্ঘ বেণীবন্ধা কেশ ॥ ১১৫০৪
 সৰ্ব্বাঙ্গে সুন্দৰ শ্যাম অৰ্জ্জুনৰ চন্দ ।
 মেঘে যেন ঢাকি আছে পূৰ্ণিমাৰ চান্দ ॥
 বয়সে তৰুণ আৰু সুকোমল কায় ।
 মৎস্যৰ কুমাৰ তাক জানি অভিপ্ৰায় ॥ ১১৫০৫
 অৰ্জ্জুনৰ সহিতে আগে আসিলেক ধাই ।
 আমাৰ সেনাক দেখি উলটি পলাই ॥
 অৰ্জ্জুনৰ থানে আউৰ দেখিয়া বিক্ৰান্ত ।
 বধ হস্তে নাথি আৰে তাক খেদি যান্ত ॥ ১১৫০৬
 হেন অন্তো অন্তে আৰে বোলন্ত কোঁৱৰ ।
 নিশ্চয় অৰ্জ্জুন বুলি নিচিনিল কেৰ ॥
 এতেকে অৰ্জ্জুনে খেদি উত্তৰক পাই ।
 বামহাতে চুলত ধৰিয়া ওলটাই ॥ ১১৫০৭
 পলাইতে নপাই মৎস্যৰাজাৰ নন্দন ।
 আতি দীৰ্ঘবাৰে তেৰে কৰিলা ক্ৰন্দন ॥
 ভূমিত পৰিল লুটি কতো দূৰ গই ।
 কাকূতি কৰন্ত হাতে দন্তে খেৰ লই ॥ ১১৫০৮
 অৰ্জ্জুনৰ জামুত ধৰিয়া ছুই হাতে ।
 আশেষ কাকূতি কৰি বুলিয়া কান্দন্তে ॥
 কাতৰ কৰোঁহো ছুই চৰণত ধৰো ।
 কমা কৰা বৃহন্নলা বিপাঙ্গে নমৰো ॥ ১১৫০৯
 সাগৰ সন্ধাশ ইটো কোঁৱৰী সেনাক ।
 ধানশূঙ্গ গোটে আমি যুজিবোঁহো তাক ॥
 নাহিকে পদাতি বথী আমি একেশ্বৰ ।
 আছোক যুজিবোঁ তাক দেখি লাগে ডৰ ॥ '১০
 গুণি চোৱা বৃহন্নলা কোন পদে আটি ।
 পৰ্ব্বতৰ আগে যেন বদৰিৰ পাস্তি ॥
 চকু মেলি বৃহন্নলা দেখা কৰুবল ।
 সম্যেকে দেখিয়া যেন কাল মেঘদল ॥ ১১৫১১
 চপৰা গড়ৰ লোক বৃক্ষক উৎপাতি ।
 চপৰাচপৰি কৰি নিবে পাৰে মাটি ॥
 মৰণত কৰি আৰে জীৱনেসে ভাল ।
 এৰা বৃহন্নলা ছয়ো পলাওঁ সকাল ॥ ১১৫১২

সূৰ্যৰ শতেক দেওঁ লোৱা ভূমি গণি ।
 দিব্যবস্ত্ৰ বৈভৱ্যৰ দিবো আঠ মণি ॥
 দশগোটা হস্তী আৰো দেওঁ ময়মন্ত ।
 সূৰ্যৰ দণ্ডছত্ৰ দিবো এক শত ॥ ১১৫১৩
 দশগোটা দাসী আৰো দিবোঁহো তোমাক ।
 কমা কৰা বৃহন্নলা এৰিয়ো আমাক ॥
 সূৰ্যৰ শতেক বস্ত্ৰ দিবি তাকো পাইবো ।
 বথখান দিবি তাত উঠিয়া বেৰাইবো ॥ ১১৫১৪
 ছত্ৰখান দিবি যাইবো শীতল ছাঁয়াত ।
 তোৰ দশ মণি কোন কাৰ্য্য আছে তাত ॥
 উত্তৰে বোলয় শুনা মণিৰ মহিমা ।
 একৈকৰ মূল্য তাত কোটি লক্ষ্য সীমা ॥ ১১৫১৫
 ইহেন মণিৰ গুণ নজানয় আনে ।
 ৰাইৰাজেশ্বৰতো নাহিকৈ একো থানে ॥
 এক মণি আট্ট মোৰ নাম চন্দ্ৰকান্তি ।
 নিশাভাগে জ্বলে যেন সহস্ৰেক বাতি ॥ ১১৫১৬
 স্বভাৱে মণিৰ গুণ গ্ৰীষ্মত শীতল ।
 পিঙ্গিলে গাৱত হোৱে অষ্টগুণ বল ॥
 সূৰ্য্যকান্তি নামে মণি আছয় বৈভৱ্য ।
 চাহিবে নপাৰি তাক যেনে জ্বলে সূৰ্য্য ॥ ১১৫১৭
 শিশিৰ কালত উষ্ণ উষ্ণত শীতল ।
 দিনৰাত্ৰি নজানিয়া মণিৰ কাৰণ ॥
 আউৰ মণি গোটে আছে দেৱতাক যোগ্য ।
 বাঞ্চিলে পাৱয় তাত পঞ্চায়ত ভোগ্য ॥ ১১৫১৮
 ষড়বস অন্ন পাই মধু-মিষ্ট-পিষ্ট ।
 চিন্তামণি নামে মণি গোটে উতকৃষ্ট ॥
 আউৰ মণি আছে মোৰ কামিনীমোহন ।
 কামদেৱ সম হোৱৈ পিঙ্গে ঘিৰাজন ॥ ১১৫১৯
 হস্তিনী চিত্ৰিনী নাৰী শাশ্বিনী পদ্মিনী ।
 দেৱকন্যাগণ বশ্য হোৱৈ সেহি মণি ॥
 আউৰ মণি গোটে খোড়া কুজা কোজা যত ।
 জৰা আদি কৰি ৰোগ হৰয় সমস্ত ॥ ১১৫২০
 জন্মত নপুংস যদি থাকে ভাগ্যবশে ।
 সুন্দৰ পুৰুষ সিয়ো ছুইবেক আৱসে ॥

স্পৰ্শ নামে মণি গোট আছয় উত্তম ।
 ধন উপাৰ্জ্জন্তে কিছো নাহি পৰিভ্ৰম ॥ ১৯৫২১
 তাত্ৰ কাংশ্ৰ লোহা ৰূপা যতেক স্বৰ্ণ ।
 পৰশ মাত্ৰকে হোৱৈ সবেখানি স্বৰ্ণ ॥
 আউৰ মণি গোট আছে ছইবে বণ জয় ।
 সিংহ বাঘ ৰাক্ষস কাহাকো নাহি ভয় ॥ ১৯৫২২
 নেভেদে নেছেদে দেহা একো অস্ত্ৰধাৰে ।
 অগ্নিতো মৰণ নাই মণিৰ প্ৰভাৱে ॥
 আউৰ মণি গোট আছে ত্ৰৈলোক্যতে সাৰ ।
 বিনা নাৱে ছই সাতো সাংগৰৰ পাৰ ॥ ১৯৫২৩
 স্বৰ্গকো যাইবাৰ পাৰি পাতালপুৰক ।
 নুহি শঙ্কা দেৱাসুৰ গন্ধৰ্ব নাগক ॥
 হেন শুনি অৰ্জ্জুনৰ সম্পজিল হাস ।
 এহি মণি আছে যেৱে কিসক পলাস ॥ ১৯৫২৪
 জিনিবে পাৰস তই এহি তিনিলোক ।
 তেৱে কিয় কাকূতি কৰস হেন মোক ॥
 ধিক্ যে আছোক মণি পাইলো গোড়শুদ্ধি ।
 বাহুত বান্ধিয়া থও শোভৰ ঔষধি ॥ ১৯৫২৫
 নাহি মণি কিছো নুহি জানিলো স্বৰূপ ।
 পলাইবাক লাগিয়া কৰস চাপচুপ ॥
 এহি শুনি কান্দে মৎস্যৰাজাৰ কুমাৰ ।
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত তই নকৰিবি ডৰ ॥ ১৯৫২৬
 মই আজি যুঁজো দেখ কৌৰৱী সেনাক ।
 সাৰথি যে ছইয়া তই বথখান ডাক ॥
 একেথৰে দেখা আজি মোৰ মুনিযাই ।
 কৌৰৱক জিনি পাল আনো ওলটাই ॥ ১৯৫২৭
 অনেক আশ্বাস তাক বুলি সৰুৰূপে ।
 আপুনি বথত ধৰি তুলিলা অৰ্জ্জুনে ॥
 উত্তৰক আগ কৰি উঠিল পাচত ।
 সমীধবৃক্ষক লাগি ডাকিলেক বথ ॥ ১৯৫২৮
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰনাথ ।
 সেহি বেলা বিমঙ্গল কৌৰৱসেনাত ॥
 বৃক্ষসৰ ভাগে ভূমি কাম্পে ঘনে ঘন ।
 হেন দেখি সবাকে বুলিলা গুৰু দ্ৰোণ ॥ ১৯৫২৯

অদভুত বিমঙ্গল দেখা উতপাত ।
 সৈন্যৰ মাজত আসি পৰিল নিৰ্যাত ॥
 ওপৰত কাক সেন শগুণ বনাই ।
 খৰ বায়ু বৰে খোলা খাপৰ উৰাই ॥ ১৯৫৩০
 নিত্ৰীক বদন কেন দেখিয়ে সেনাক ।
 মেঘ সবে ৰুধিৰ বৰিষে ঝাকেঝাক ॥
 আপুনি তুণৰ শৰ খসি খসি পৰে ।
 হস্তী ঘোৰা কান্দে বৰ বিমঙ্গল বৰে ॥ ১৯৫৩১
 ধ্বজত পৰিয়া কাকে কৰে কাহাকাহা ।
 চৌপাসে শুনাহা কেন শৃগালৰ বাহা ॥
 বিপৰীত বিমঙ্গল মিলে তিলে তিল ।
 ধ্বজচয় কাট্টৈ ঘোৰ সময় মিলিল ॥ ১৯৫৩২
 নপুংসক বেষে দেখা আসৈ একেথৰ ।
 প্ৰজা সংহৰিতে যেন কদ্ৰকপে হৰ ॥
 ই তিনি ভুৱনে লোক আছে কোন জন ।
 নিশ্চয়ে জানিবা সাজি আসন্ত অৰ্জ্জুন ॥ ১৯৫৩৩
 ঘোৰ যুদ্ধ ছইব আজি প্ৰজাৰ মৰণ ।
 আপুনাক সাৱধান হোৱা বীৰগণ ॥
 দ্ৰোণক সম্বোধি বোলে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 হেন জানা গুৰু মোৰ দৈৱেসে প্ৰসন্ন ॥ ১৯৫৩৪
 অনেক প্ৰৱন্ধে খুজি নপাইলোহো যাক ।
 মোৰেসে বিধাতা আনি মিলাইলেক তাক ॥
 তেহঁয় বৎসৰ নতু যাস্ত সাৱশেষে ।
 হেনতো অৰ্জ্জুনে যদি মোক খেদি আসে ॥ ১৯৫৩৫
 পুনৰপি পাণ্ডৱৰ প্ৰতিজ্ঞা ছই ভঙ্গ ।
 ইহাত অধিক মোৰ আছে কোন ৰঙ্গ ॥
 বাহঁয় বৎসৰ আৰো যাইবে বনবাসে ।
 দ্ৰোণক সম্বোধি ৰাজা খলখলি হাসে ॥ ১৯৫৩৬
 নাসন্ত অৰ্জ্জুন নুহি আসে আন কেৰ ।
 দানৱ মানৱ যক্ষ ছদ্মে এক দেৱ ॥
 যদি মৎস্য নৰপতি খেদি আসে সাজি ।
 দুৰ্ব্বাৰ সমবে তাক মাৰি পোসো আজি ॥ ১৯৫৩৭
 নুহি হানি গদা তাক কৰো বৃন্দাৱাৰ ।
 হেন জান যমে পাত যক্ষজিনে তাৰ ॥

ৰাজ্যৰ বচন হেন শুনি পাত্ৰগণ ।
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৃপ অশ্বত্থামা কৰ্ণ ॥১৯৫৩৮
 আনো মহাৰথীগণ যতোক আছিল ।
 জয় জয় ৰাজা বুলি সবে প্ৰশংসিল ॥
 এতেকে অৰ্জুনে পাইলো সমীধবৃক্ষক ।
 বধ ৰাখি তলত বুলিলা উত্তৰক ॥১৯৫৩৯
 হেৰ দেখ উত্তৰ তোহোৰ ক্ষুদ্ৰ ধনু ।
 মোহোৰ হাতত টানন্তে সে ভাঞ্জে যেনো ॥
 কুঞ্জৰ মৰ্দন টান বজ্জ সম চোট ।
 মোহোৰ বাহুৰ বল নসহয় তোত ॥১৯৫৪০
 কুশকণ্ঠ সম ক্ষুদ্ৰ তোৰ ইটো বাণ ।
 মোহোৰ হাতত যেন খেৰ যে পতান ॥
 হেৰ দেখ সমীধত ঝাণ্টে গৈয়া চড় ।
 পাঞ্চখান ধনু আতে আছে বৰ বৰ ॥১৯৫৪১
 দশগোটা ভূণে ভৰি থৈয়া আছে বাণ ।
 ইহাৰ এখান ধনু ভাল বাচি আন ॥
 উত্তৰ বদতি কত উপালন্ত কৰা ।
 মৃতক প্ৰাণীক পাই বিকৰ্ণি নমাৰা ॥১৯৫৪২
 তোমাক যেতিয়া মই আনিলো সাৰথি ।
 তেতিয়াৰে জানো মোক পাইলেক দুৰ্গতি ॥
 স্বভাৱে নিৰ্দ্দয় জাতি নপুংসক জন ।
 নমানই বাপ মায় মিত্ৰ বন্ধুগণ ॥১৯৫৪৩
 বিশেষত তুমি আমি নাহি চিনা জনা ।
 তাতেসে এতেক মোক কৰা বিকৰ্ণনা ॥
 স্বদেশী সাৰথি যেনে হৰে আন লোক ।
 তাহাৰে কি বাপে তেৱে হেন কৰে মোক ॥৪৪
 ক্ষমা কৰা বৃহন্নলা এৰা উৎপাত ।
 শুনি আছে শৱগোট বান্ধি আঁছে আত ॥
 ৰাজ্যৰকুমাৰ শৱ নলাৰিবো হাতে ।
 ব্যাধৰ কৰ্ম্মক কৰিবোহো কেনমতে ॥১৯৫৪৫
 কোঁৱৰক যুজি যদি এহিমতে মৰো ।
 তখানিতো হাতে শৱ লাৰিতে নপাৰো ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত তই নকৰিবি ডৰ ।
 শৱ লুহি পাঞ্চখান ধনু পাণ্ডৱ ॥১৯৫৪৬

নজানিসি শৱ আক বোলৈ সৰ্বলোক ।
 নিন্দিত কৰ্ম্মক কেনে কৰাইবোহো তোক ॥
 পাঞ্চখান ধনু আত আছে এক ঠাই ।
 ইহাৰ এখান ধনু আন ভাল চাই ॥১৯৫৪৭
 আপুনি বৃক্ষত চড়ি ননমাস্ত ধনু ।
 বোলন্ত উত্তৰ ডৰে পলাই যাই যেনো ॥
 বধ ৰাখি তলত থাকিলা ধনঞ্জয় ।
 বৃক্ষত চৰিল মৎস্তৰাজ্যৰ তনয় ॥১৯৫৪৮
 ঢাকন গুচিয়া চাৱে আছে পাঞ্চধনু ।
 মহাভয়ে উত্তৰৰ ৰোমাঞ্চিত তনু ॥
 সূৰ্য্যৰ কিৰণ যেন জ্বলন্তে আছয় ।
 সাক্ষাতে ভাৰ্গৱ বুধ মঙ্গল উদয় ॥১৯৫৪৯
 দশগোটা ভূণ ভৰি আছে সবে শৰ ।
 শনাইতে ত্ৰিশূল সম দেখি লাগে ডৰ ॥
 গৃধ্ৰু কৰুপত্ৰে চাইল শাইল প্ৰবন্ধে ।
 লহ লহ সৰ্প যেন মানুষৰ গন্ধে ॥১৯৫৫০
 ডৰিল উত্তৰে দেখি চিকিমিকি কান্তি ।
 বৃক্ষ হন্তে বোলে ওবা বুৰিল সাৰথি ॥
 বিস্ময় ভৈলোহো বৰ মিলিল অকাৰ্য্য ।
 ধনু লুহি পাঞ্চ গোটা আছে সৰ্পৰাজ ॥১৯৫৫১
 বাসুকী সদৃশ দেখো সহস্ৰেক ফণ ।
 চাহিবে নোৱাৰো যেন সূৰ্য্যৰ কিৰণ ॥
 কাঁড় পাঞ্চখান বৰ ধনু ভয়ঙ্কৰ ।
 দশগোটা ভূণ ভৰি আছে কাঁড়শৰ ॥১৯৫৫২
 সৰ্পমুখ শিলিমুখ আৰো বাঘমুখ ।
 ত্ৰিকৰ্ণক বজ্জদন্ত ভল্ল কৰুপুত্ৰ ॥
 কতো ক্ষুব্ধ কণিয়াল নৰাচ স্তম্ভ ।
 বৈৰ বীৰ ত্ৰিশিৰ নাশন অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ॥১৯৫৫৩
 অগণিৰ শিখা যেন দেখি গাৱ কাম্পে ।
 লহ লহ কৰৈ যেন জিহ্বা মেলি সাপে ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনা ৰাজ্যৰ কুমাৰ ।
 পাঞ্চখান ধনু এহি পাঞ্চ পাণ্ডৱ ॥১৯৫৫৪
 দশগোটা ভূণে দেখ শৰে আছে ভৰি ।
 ইহাৰ এখান ধনু আন ঝাণ্ট কৰি ॥

সূৰ্ণৰ ৰচিত ধনু জ্বলে দেখ যাক ।
 সূৰ্ণৰ গুৰালি উৰয় বাকে বাক ॥ ১৯৫৫৫
 সূৰ্ণ পুষ্টিয়া বাণ দেখি কচিকৰ ।
 এহি ধনুখান যুধিষ্ঠিৰ হাতৰ ।
 ডাঙ্গৰ দীঘল ধনু ভয়ঙ্কৰ আতি ।
 পিঠিত লগাইল সূৰ্ণৰ শত হাতী ॥ ১৯৫৫৬
 অৰ্দ্ধচন্দ্র শৰ ভল্ল দীঘল ডাঙ্গৰ ।
 এহি ধনু-বাণ তুণ দুৰ্জয় ভীমৰ ॥
 বজ্ৰময় ধনুখান খচিত বৈদুৰ্য্য ।
 পিঠিত লগাইল সূৰ্ণৰ শত সূৰ্য্য ॥ ১৯৫৫৭
 হৰিদ্রাবৰণ শৰ আতি তীক্ষ্ণতৰ ।
 মাদ্ৰিস্ত নকুলৰ এহি ধনুশৰ ॥
 সূৰ্ণৰ কামে ধনু জ্বলে অতিবেক ।
 সূৰ্ণ ফিৰিঙ্গা দিল পিঠিত শতেক ॥ ১৯৫৫৮
 শনাইত প্ৰচণ্ড যমদণ্ড সমসৰ ।
 এহি ধনুৰ্বাণ সহদেৱৰ হাতৰ ॥
 নানা দিব্যৰত্নে বিৰচিত চমৎকাৰ ।
 জম্বুনদ সূৰ্ণৰ জ্বলে শত ভাৰ ॥ ১৯৫৫৯
 তাল বৃক্ষ সম শৰ দীঘল ডাঙ্গৰ ।
 বৈৰ বীৰ ক্ষয়ঙ্কৰ দেখি ভয়ঙ্কৰ ।
 দেৱ বিশ্বকৰ্ম্মে যাক প্ৰবন্ধে স্ৰজিল ।
 সূৰ্য্যৰ নাগ যক্ষ সবেও পূজিল ॥ ১৯৫৬০
 অৰ্জুন গাণ্ডীবধনু জগতে প্ৰখ্যাত ।
 সহস্ৰ বৎসৰ পূৰ্বে আছিল ব্ৰহ্মাত ॥
 দক্ষ প্ৰজাপতিক যে ব্ৰহ্মাদেৱে দিল ।
 পঞ্চদশশত বৰ্ষ তেহেহে ধৰিল ॥ ১৯৫৬১
 পঞ্চদশ বৎসৰ ধনু আছিল ইন্দ্ৰত ।
 চন্দ্ৰতো আছিল ধনু বৰিষ যে শত ॥
 বক্ৰে ততেক দিন ধৰিলন্ত পাচে ।
 পঞ্চাষষ্টি বৎসৰ যে অৰ্জুনতো আছে ॥ ১৯৫৬২
 সূৰ্ণৰ তুণ ভৰি আছে শৰচয় ।
 সহস্ৰ বৎসৰে নাহি খয়বয় ॥
 গৃহ কৰুপত্ৰে চাইল শনাইত তীখাল ।
 বাহুকী সদৃশ বৈৰ বীৰ অস্ত্ৰকাল ॥ ১৯৫৬৩

জগত প্ৰসিদ্ধ মোক বোলে সব্যাসাচী ।
 এই দশ নাম মোৰ লৈয়ো গণি বাচি ॥
 উত্তৰে বোলন্ত আত নাহিকে প্ৰত্যয় ।
 অৰ্জুনৰ দশ নাম জগতে জানয় ॥ ১৯৫৬৪
 বিশেষত তান তুমি আছিলো সাৰথি ।
 শুনি আছা দশ নাম মোৰ হেন মতি ॥
 শুনাশুনি কহিবাক পাৰে সৰ্বজনৈ ।
 কহিয়োক কোন নাম ভৈল কি কাৰণে ॥'৬৫
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুন বাজাৰ তনয় ।
 কহো মই সাক্ষে দশ নামৰ নিৰ্ণয় ॥
 পৃথিবীমণ্ডলে যত আছে ৰাজাগণ ।
 সবাকে জিনিয়া মই লৈলো বহু ধন ॥ ১৯৫৬৬
 ধনমাজে বসি আছো হৰিষে নিৰ্ভয় ।
 সেহিবেলা মোৰ নাম ভৈল ধনঞ্জয় ॥
 সূৰ্ণে ৰচিত চিত্ৰ সমাহা গাৱত ।
 পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ সম অগ্নিবৰদন্ত ॥ ১৯৫৬৭
 খেত চাৰি ঘোৰা মোৰ বহে ৰথখান ।
 সি কাৰণে বোলে মোক খেত যে বাহন ॥
 সপ্তদ্বীপা পৃথিবীৰ আছে যত লোক ।
 কাহাৰো গাৱৰ বৰ্ণে সম নাহি মোক ॥ ১৯৫৬৮
 শুক্ল কৰ্ম্ম কৰো মোৰ দেখি বহু গুণ ।
 দেৱঋষিগণে নাম খেলন্ত অৰ্জুন ॥
 যেতিয়ক ধনু ধৰি সমৰক যাওঁ ।
 বিনা যুদ্ধে নিজিনিয়া ভঙ্গে নপলাওঁ ॥ ১৯৫৬৯
 দেৱাসুৰ নাগ যক্ষ কাকো নাহি ভয় ।
 সি কাৰণে সবে মোক বোলায় বিজয় ॥
 পূৰ্বকাল্জনীৰূপে ফাল্গুন মাসত ।
 হিমবন্ত পৰ্বতত জাত পূৰ্ণিমাত ॥ ১৯৫৭০
 দেৱবীৰ্য্য কলেৱৰ নাহি ক্ষতি-ক্ষুণ ।
 সি কাৰণে সবে মোক বোলায় ফাল্গুন ॥
 যৈসানি পূৰ্বত আমি দানৱ বধিল ।
 দিব্য যে কিৰীটি এক ইন্দ্ৰে মোক দিল ॥'৭১
 দেৱঋষিগণ সবে কবি পুণ্ড্ৰকৃষ্ণি ।
 সেহিবেলা মোৰ নাম খেলন্ত কিৰীটি ॥

হেৰ দেখ উত্তৰ মোহোৰ দুই হাতে ।
 কৰ বান্ধি আছে ধনুগুণ আৰোৰস্তে ॥ ১৯৫৭২
 দুয়ো হাতে আমি শৰশ্ৰম শিখি আছি ।
 সি কাৰণে সবে মোক বোলে সব্যসাচী ॥
 কাতৰ কৰয় বণ হাৰিয়া পলাই ।
 অস্ত্ৰহীন প্ৰাণীক নমাৰো ছেগ পাই ॥ ১৯৫৭৩
 নিন্দিত কৰ্ম্মক মই নকৰোও কিছো ।
 সি কাৰণে মোৰ নাম বুলিয় বিভিস্ম ॥
 ইন্দ্ৰেৰ তনয় আমি মহা পৰাক্ৰম ।
 বৈৰ বীৰ দমন বামন সমাগম ॥ ১৯৫৭৪
 দেৱাস্থৰ নাগ যক্ষ হাৰিল আমাত ।
 সি কাৰণে বিষ্ণু-নাম ত্ৰৈলোক্য প্ৰথ্যাত ॥
 কৃষ্ণত ভকত আতি নিৰুপম দেহ ।
 ছোটহস্তে পিতৃৰ আমাত বৰ স্নেহ ॥ ১৯৫৭৫
 উত্তম স্তম্ভৰ বৰ্ণ দেখি মোক শ্ৰাম ।
 কোঁতুকে পিতৃয়ে মোক দিলে কৃষ্ণনাম ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 হেন শুনি নামি মৎস্য ৰাজাৰ কুমাৰ ॥ ১৯৫৭৬
 প্ৰদক্ষিণে অৰ্জ্জুনক নমস্কাৰ কৰি ।
 আশেষ প্ৰণতি কৰৈ চৰণত ধৰি ॥
 নমো ধনঞ্জয় কুককুলে অৱতাৰ ।
 অজ্ঞান দোষক প্ৰভো ক্ষমিও আমাৰ ॥ ১৯৫৭৭
 নচাইলো গোৱাইলো হাস পৰিহাস ভাৱে ।
 সিসব দোষক ক্ষমা কৰা তজু পাৱে ॥
 এৰে জানো প্ৰভো মোৰ কিছো শঙ্কা নাই ।
 আপুনি অৰ্জ্জুন যাৰ ভৈলন্ত সহায় ॥ ১৯৫৭৮
 যাহাৰ বীৰত্ব গুণ কহে তিনিলোক ।
 এৰে কি কহিবো মোক আজ্ঞা কৰিয়োক ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত শুন ৰাজাৰ তনয় ।
 আমি বিদ্যমানে কিছো নকৰিব ভয় ॥ ১৯৫৭৯
 ঝাণ্ট কৰি আনি দিয়ো মোৰ ধনুশৰ ।
 হেৰ জ্ঞান তোৰ গৰু পাইলৈ আসি ঘৰ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ এহি বাণী শুনিয়া উত্তৰ ।
 বৃদ্ধৰ নমাইয়া আনি দিলা ধনুশৰ ॥ ১৯৫৮০

অৰ্জ্জুনক সবে শৰে বুলিলা প্ৰণামি ।
 আজ্ঞা দিয়ো প্ৰভো তুমি কি কৰিবো আমি ॥
 তোমাৰ অনিষ্ট চিহ্নে কোন ছৰাচাৰ ।
 আজ্ঞা দিয়া আমি তাক কৰো বৃন্দামাৰ ॥ ১৮১
 অৰ্জ্জুনে আশ্বাসি হাসি বুলিলা বচন ।
 তুমি আসি কতো কালে ভৈলো দৰ্শন ॥
 চিৰকালে বন্ধনৰ ভৈলাহা মেলান ।
 ৰিপুসৈন্যশোণিত কৰাহা আজি পান ॥ ১৯৫৮২
 এতিক্ষণ সবে পশি থাকাহা তুগত ।
 সমৰ বেলাত মোৰ পৰিবা মনত ॥
 যেতিক্ষণে যাক মই মাৰিবাক চাওঁ ।
 সাৰধানে থাকা যেন শীঘ্ৰে লাগ পাওঁ ॥ ১৯৫৮৩
 অৰ্জ্জুনে শৰক হেন বুলিলা আশ্বাসি ।
 কোঁতুকে তুগত সবে থাকিলেক পশি ॥
 পুনৰপি কৰযোৰে মৎস্যৰ নন্দন ।
 অৰ্জ্জুনক চাই হেন বুলিলা বচন ॥ ১৯৫৮৪
 শুনি আছে তোমাৰ অশেষ পৰাক্ৰম ।
 সাক্ষাততে যেন নাৰায়ণ ইন্দ্ৰ সম ॥
 ত্ৰিভুৱনে খ্যাতিলাস্ত বীৰ ধনঞ্জয় ।
 তুমি বিদ্যমানে মোৰ কিছো নাহি ভয় ॥ ১৯৫৮৫
 একেসে কাৰ্য্যত মোৰ মনত বিশ্বাস ।
 উত্তমগুণ মোৰ নুগুচে সংশয় ॥
 সৰ্ব্বাঙ্গে স্তম্ভৰ দেহ চন্দ্ৰতো অধিক ।
 নপুংসক ভাৱ হেন ভৈলা তুমি কিক ॥ ১৯৫৮৬
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত শুন ৰাজাৰ তনয় ।
 নপুংসক ভৈলো মই জানিবা নিশ্চয় ॥
 জ্যেষ্ঠ ভাইৰ সত্য বচনক অনুসৰি ।
 বৰিষেক আছে মই ব্ৰহ্মচৰ্য্য ধৰি ॥ ১৯৫৮৭
 সমাপত ভৈল আৱে অঙ্গীকাৰ ব্ৰত ।
 মোহোৰ বীৰত্ব আজি দেখ সমৰত ॥
 উৰ্দ্ধবাহু কৰি হেৰ বোলো তোক দৃঢ় ।
 মোৰ বাহুযুগে তোৰ ভৈল বন্ধাগড় ॥ ১৯৫৮৮
 বৃক্ষলতা দুৰ্গময় ভৈলা শৰচয় ।
 বধত নগৰী সম থাকিবি নিৰ্ভয় ॥

দেখে মোৰ যুদ্ধ আজি বধখান ডাক ।
 একেধৰে মাৰো আজি কোঁৱৰী সেনাক ॥ ১৮৯
 হেন জানি কোঁৱৰক পাইলে যমকালে ।
 মাংসক ভুঞ্জোক কাক শশুন শৃগালে ॥
 উত্তৰে বোলয় প্ৰভো শুনা ধনঞ্জয় ।
 এতো মোৰ কোঁৱৰক দেখি লাগে ভয় ॥ ১৯৫৯০
 তাহাৰ বিস্তৰ সেনা আমি একেধৰ ।
 মহাবীৰ পৰাক্ৰমী সবে ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৃপ অশ্বত্থামা কৰ্ণ ।
 একৈক জিনিবে পাৰে তিনিয়ো ভুৱন ॥ ১৯৫৯১
 দুতি ইন্দ্ৰ সম আতি কোঁৱৰ নৃপতি ।
 পৃথিৱী মণ্ডলে শুনো এহি চয় বধী ॥
 দুঃশাসন বিবিশ্ৰুতি দুঃসহ দুৰ্মুখ ।
 দুৰ্জয় বিকৰ্ণ চিত্ৰসেন প্ৰতিমুখ ॥ ১৯৫৯২
 ৰাজা দুৰ্য্যোধনৰ সোদৰ উনশত ।
 আনো মহাবতীসৰ আছে অপৰ্য্যন্ত ॥
 একৈকৰ লগে বধ চলে লক্ষ লক্ষ ।
 পদ্যো মহাপদ্য শঙ্খ পদাতি অসংখ্য ॥ ১৯৫৯৩
 কোটি সহস্ৰেক লৰে একৈক লৰত ।
 একেধৰে সবাকো যুঁজিবা কেনমত ॥
 নাহিকৈ তোমাৰ কেৰ সাৰথি সহায় ।
 হস্তীকো বান্ধয় তৃণ-জৰী এক ঠাই ॥ ১৯৫৯৪
 একক অনেকে যদি সমবত ধাৰে ।
 অখাস্তৰ হৰে জানো সমূলি বুৰাৰে ॥
 হেন শুনি হাসিয়া বুলিলা কুন্তীমুত ।
 সিংহক কৰিবে কিবা পাৰে হস্তী-যুথ ॥ ১৯৫৯৫
 গৰুড়ক কি কৰিবে পাৰয় ভুজঙ্গ ।
 একেধৰে কেনে কৰো চাই থাকা ৰজ ॥
 যৈমানি খাণ্ডৱ দহি অগ্নিক তৰ্পিল ।
 হুৰ্দ্ধৱ নাগে মোক সবেও যুঁজিল ॥ ১৯৫৯৬
 ইন্দ্ৰে বৰিষিলা ঘোৰ বৃষ্টি সমুদায় ।
 সি কালত কোন মোৰ আছিল সহায় ॥
 ইটো কোন মোৰ আগে ক্ষুদ্ৰ যে যুধক ।
 তৃণ বুলি নগণোহো সবে কোঁৱৰক ॥ ১৯৫৯৭

দিব্য অস্ত্ৰ হানি মই দেৱক ভজাইবো ।
 নাংলোক জিনি সাতো পাতালক যাইবো ॥
 শৰ বৰিষিবো সাত সাগৰাস্তে সীমা ।
 আজি মোৰ সমবত বুজোক মহিমা ॥ ১৯৫৯৮
 নিজ অস্ত্ৰে চানি থৈবো গগন সমস্ত ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য বায়ুৰ যে নিৰোধিবো পথ ॥
 সাগৰ শুষিবো মহী পৰ্বত ভেদিবো ।
 দুৰ্ঘ কোঁৱৰক হুখে থাকিবে নেদিবো ॥ ১৯৫৯৯
 মোহোৰ বীৰত্ব আজি দেখে তেৰে সাজ ।
 কুৰুসৈন্যশোণিতৰ বহাইবোহো গাজ ॥
 এহি বুলি ধনঞ্জয়ে বধৰ নামিলা ।
 স্ত্ৰীৰ আকাৰ বস্ত্ৰ গুচাইলা মেখলা ॥ ১৯৬০০
 কাটিল বলয়া শাস্ত্ৰা এৰি ছদ্মবেশ ।
 থিউযুৰ কৰি ফালি বান্ধিলন্ত কেশ ॥
 বিচিত্ৰ বসন গাৱে পিন্ধিল উত্তম ।
 মেঘ ছিৰি বাজ বৈলা চন্দ্ৰবিন্দু সম ॥ ১৯৬০১
 ভঙ্গ্য ছদ্ম গুচি যেন জ্বলিল অগনি ।
 সূৰ্য্যৰ উদয়ে যেন গুচিল ৰজনী ॥
 শিশিৰ গুচিল যেন ফুলিল কমল ।
 শ্ৰীমন্ত শৰীৰ চন্দ্ৰ সদৃশ উজ্জ্বল ॥ ১৯৬০২
 উত্তৰৰ সিংহধ্বজ ধনু বাণ বধ ।
 সবাকো থৈলন্ত বান্ধি সমীধবৃক্ষত ॥
 শৌচ আচমন হুই বিষুক স্তম্ভৰি ।
 শ্ৰীহৰি গোবিন্দক প্ৰণিপাত কৰি ॥ ১৯৬০৩
 ধ্যান কৰি অগনিক চিন্তিলা মনত ।
 দিব্য বধখান আসি মিলিলা আগত ॥
 ভৰ্ণে মাগিকে কাষে অগ্নিবৰ দত্ত ।
 মনপৰনৰ বেগে চটল আকাশত ॥ ১৯৬০৪
 বানৰৰ ধ্বজ গোট আতি বিপৰীত ।
 কণক গিৰিত যেন সূৰ্য্যৰ উদিত ॥
 আতি ঘোৰ ৰাৱে ঘনে চিঞৰন্তে আছে ।
 যুদ্ধক প্ৰবন্ধে উঠি ঠিয়লাজে নাচে ॥ ১৯৬০৫
 স্তৰ্ণ অক্ষয় তৃণ বান্ধিলা পিঠিত ।
 অসংখ্যাত অস্ত্ৰ আছে বুদ্ধৰ সঙ্কত ॥

অভেদ করচখান পিঙ্কিল গারত ।
 ধ্বজক প্রণমি গৈই চৰিলা বথত ॥ ১৯৬০৬
 উত্তৰ সাৰথি বথ ডাকিবাক লৈলা ।
 দেখি কুকসেনা সবে সচকিত ভৈলা ॥
 অৰ্জ্জুনো গাণ্ডীৰ ধনু কৰিলা টঙ্কাৰ ।
 মেঘৰ গৰ্জ্জন সম শুনি বাৰংবাৰ ॥ ১৯৬০৭
 শঙ্খনাদ কৰিলন্ত অতি বিপৰীত ।
 জানু পাৰি চাৰি ঘোৰা পৰিলা মাটিত ॥
 উত্তৰ সাৰথি তৰে বাঘজৰী এৰি ।
 চক্ষু মুদি বথত থাকিয়া গৈল পৰি ॥ ১৯৬০৮
 হেন দেখি ধনঞ্জয়ে উঠি তেতিক্ষণে ।
 জৰী ধৰি বথখান তুলিলা তেখনে ॥
 উত্তৰকো হাতে ধৰি বুলিলা বুজাই ।
 আকোৱালি ঐৱে চাপি কহিলা বুজাই ॥ '৬০৯
 বাজাৰ কুমাৰ হুই লোক হুঁৱালি ।
 শঙ্খগোট বাইলো তই তাহাতে ডৰিলি ॥
 উত্তৰে বোলয় শুনি আছো বহুতৰ ।
 শঙ্খ সিংহনাদ মদমন্ত কুঞ্জৰৰ ॥ ১৯৬১০
 হেন শঙ্খনাদ নোউ শুনো এতকাল ।
 খলকিল বুকু মোৰ কৰ্ণে দিলে তাল ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত থিৰ হৈয়ো আপুনাৰ ।
 পুনৰপি শঙ্খ বাওঁ বথখান ডাক ॥ ১৯৬১১
 এহি বুলি অৰ্জ্জুনে আৰকা বাইল শঙ্খ ।
 শুনি কুককটকত লাগি গৈল চক্ষ ॥
 পৰ্বতত আসি যেন ভৈল বজ্রপাত ।
 শব্দে পুৰিল গিৰি গুহা সাগৰান্ত ॥ ১৯৬১২
 কম্পিল পৃথিৱীখান পাতাল পৰ্য্যন্ত ।
 ডৰে জীৱজন্তু বোলে মিলিল যুগান্ত ॥
 বানৰৰ ধ্বজগোটে তেজিলা আতাস ।
 স্বৰ্গ ফাটি গৈল বুলি সবাৰে তৰাস ॥ ১৯৬১৩
 বজ্রঘোষ সম শুনি ধনুৰ টঙ্কাৰ ।
 ডৰে জীৱ উৰি গৈলা কোঁৱৰী সেনাৰ ॥
 বোলন্ত কংসাৰি কৰি এৰা আন কাম ।
 পাপৰ ভাণ্ডাৰ পোৰা বোলা বাম বাম ॥ ১৯৬১৪

কুকবলত উৎপাত আৰু দ্ৰোণৰ উপদেশ
 ছবি
 যেতিক্ষণে ধনঞ্জয় গাণ্ডীৰ ধনুক লই
 উত্তৰে সহিতে খেদি যাস্ত ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ আদি কৰি কোঁৱৰৰ সেনা যত
 সবে দেখি বিস্ময় ভৈলন্ত ॥
 সবাৰে শুখাইল মুখ হাত পাৰ কাষ্পে বুক
 ঝাঁত ঝাঁত শিহৰয় গাৱ ।
 সাগৰ সমান সৈন্য কাংস পৰি বিম গৈল
 বাত্ৰ ভাঙ নাহি বাৰ চাৰ ॥ ১৯৬১৫
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে সবাকে বুলিলা তেৱে
 শুন্য সবে মহাৰথী লোক ।
 অদভুত দেখা আজি কান্দে যত গজ বাজী
 আউৰে আউৰে চাই কৰৈ শোক ॥
 আৱৰ দেখিয়া বৰ অদভুত বিমঙ্গল-
 সমুখে বহুৱে খৰ বাৰ ।
 ক্ৰব্যাদক পক্ষীগণে ওপৰত কোলাহলে
 হেৰা শুন্য শৃগালৰ বাৰ ॥ ১৯৬১৬
 মেঘৰ গৰ্জ্জন বৰ বৰিষে কধিৰ যত
 আকাশত শোণিতৰ বৰ্ণ ।
 দিবসতে সন্ধ্যা নয় দশোদিশ তমোময়
 গগনে উদিত তাৰাগণ ॥
 আৱৰ দেখাহা কেনে চৌভিতি সেনাক বেটি
 ভূত প্রেত ভৈৰৱ পিৰাচে ।
 মাংসলোভে কিলকিলি কৰাল দশন তৰি
 উৰ্দ্ধবাহু কৰি সবে নাচে ॥ ১৯৬১৭
 উলুকা নিৰ্ঘাত পৰে সঘনে পৃথিৱী লৰে
 ধ্বজচয় কাষ্পে ঘনে ঘন ।
 হেন জানি বীৰগণ ঝাণ্টে হোৱা সাৱধান
 হেৰ আজি পাইলে ঘোৰ বণ ॥
 ভাল সৈন্য বাজা পাল বাথিবাক আৱে দিয়া
 ঝাণ্টে পাতা কটকৰ বেছ ।
 বিষম দুৰ্গম ঘোৰ আসি আছো পৰ বাজে
 নদী নদ পৰ্বত দুৰুহ ॥ ১৯৬১৮

একেধৰে দেখা হেব খেদি আসে যিবা জন
 জাঙ্ঘল্য যে অগ্নিৰ সমান ।
 অনুমানে জানো হেন ধনুৰ টকাৰ যেন
 অৰ্জুনত পৰে নাই আন ॥
 আমাৰ সেনাক লাগি হস্তীৰ যুথক প্ৰতি
 সিংহে যেন ঘনে ঘনে চাস্ত ।
 তেহুয় বৎসৰ ঘোৰ বনবাস দুখ পাই
 কোঁৱৰক কৰিবে উপাস্ত ॥ ১৯৬১৯
 নিশ্চয় জানিলো এই মৎস্যৰ সহায় হুই
 অৰ্জুননে আসন্ত যুদ্ধক ।
 কোঁৱৰ মাজত এৱে আগ হুই কোন বাঁৰে
 সমুখে যুজিবে অৰ্জুনক ॥ ১৯৬২০
 গুৰু দ্ৰোণক দুৰ্যোধন আৰু কৰ্ণৰ উপাস্ত
 আৰু তিবন্ধাৰ
 দ্ৰোণৰ বচন শুনি দুৰ্যোধন
 বোঁলৈ অতি গৰ্ব্ব খঙ্গে ।
 বাৰে বাৰে গুৰু এই ডকৱাৰা
 তেৱে পলাই কোন ভঙ্গে ॥
 অৰ্জুনক আতি স্নেহৰ নিমিত্তে
 দেখাহা গুৰু আগত ।
 অনুমানে জানো আসে যে অৰ্জুন
 তুমিসে জানা সমস্ত ॥ ১৯৬২১
 শুনা পাত্ৰ লোক অৰ্জুন আসোক
 ময়ো সাধো এহি কাম ।
 পুনৰপি তেৱে বিধি মিলাইবেক
 বিনা যুদ্ধে পাইলো বাজ ॥
 হাসি কুক বায় কৰ্ণক যে চাই
 ভীষ্মক বুলিলা বাণী ।
 অনেক প্ৰৱন্ধে খুজি নাপাও যাক
 বিধি মিলাইলেক আনি ॥ ১৯৬২২
 অৰ্জুন আসয় গুৰু কস্ত এই
 বাঘ ঘোঙ্গ দেখুৱাই ।
 চাহিয়ো আটাই তেহুয় বৎসৰ
 গৈল কিবা নউ যায় ॥

থাকন্তে সেৱন্তে ঘোৰাৰ হ্ৰেনি
 মুশুনা কৈত আৱস ।
 পাণ্ডৱৰ হিত হেতু আৰু গুৰু
 অৰ্জুনৰ কস্ত যশ ॥ ১৯৬২৩
 মেঘৰ গৰ্জন মুশুনা কৈসান
 কৈত বায়ু নবহন্ত ।
 শুনা পিতামহ গুৰু আত কিয়
 অৰ্জুনক প্ৰশংসন্ত ॥
 সৈন্যৰ উকাৰে শৃগালী পলায়
 শগুন কাক উৰায় ।
 পণ্ডিত লোকৰ আতে লাট পাট
 দেখন্ত আত অপায় ॥ ১৯৬২৪
 আৱৰ আশেষ বুলিলেক ৰাজা
 দ্ৰোণক কৰি বিগুটি ।
 তিলৰ কুশৰ ডকক ব্ৰাহ্মণ
 যুদ্ধত নুহি শকতি ॥
 আগম পুৰাণ পুছা লাগে মান
 পণ্ডিত যুজৰ নুই ।
 পাচ গুচি গুৰু থাকা যুদ্ধ চাই
 কৰ্ণ যুজা আগ হুই ॥ ১৯৬২৫
 বিবাহ উৎসৱ যজ্ঞৰ সময়
 পণ্ডিতে পাতা সমাজ ।
 অন্তৰক শিখাইবে শাস্ত্ৰক পঢ়াইবে
 পণ্ডিতৰ হেন কাজ ॥
 যুজৰ বেলাত নুপুছিবা আস্ত
 ডকক লোক পণ্ডিত ।
 গুৰুক বুলিবা ভৱদেৱ মেলি
 বিহন্তোক প্ৰায়শ্চিত্ত ॥ ১৯৬২৬
 ভাল ভাল সৈন্য বাছি পিতামহ
 পাতা ভূমি বেহুখান ।
 পণ্ডিতালি লোক পাচত থাকোক
 আগ হুই যুজা কৰ্ণ ॥
 ৰাজাৰ ইজিতে কৰ্ণ মহাবীৰ
 দ্ৰোণক বোঁলৈ উকলি ।

কৌৰৱৰ খাই চৰ্চা পাণ্ডৱক
তুমি ভৈলা মূল দণ্ডি ॥ ১৯৬২৭
অৰ্জ্জুনক বৰ যুনিষ বখানা
বুজা মোৰ পৰাক্ৰম ।
আসোক অৰ্জ্জুন বাম্পে সহস্ৰেক
মই আছো তাৰ যম ॥
একেম্বৰে আজি মাৰো অৰ্জ্জুনক
দেখিবে পাত্ৰ সমাজ ।
কৌৰৱৰ হৃদি শেল গুটাই তেৱে
অকণ্টকা কৰো ৰাজ ॥ ১৯৬২৮
বাহুয় বৎসৰ তপ কৰি আৰ
আসি আছে ধনঞ্জয় ।
মোৰ শৰজাকে দান দিবো তাক
হুইবেক লক্ষ অক্ষয় ॥
শৰ বৰিষণে অৰ্জ্জুন অগনি
নুমাই এৰো সমৰত ।
ৰাজ্য আশা এৰি চাৰিয়ো পাণ্ডৱে
খাটে আসি কৌৰৱত ॥ ১৯৬২৯
শৰে হানি ধ্বজ বানৰ কেতুক
ভূমিতে পাৰি পেলাওঁ ।
পৃথিৱী মণ্ডল আউৰ যেন মই
নুশুনো অৰ্জ্জুন নাউ ॥ ১৯৬৩০

কৰ্ণক ৰূপ আৰু অশ্বখামাৰ অৰ্চন আৰু ভীষ্ম
প্ৰভৃতিৰ দ্বাৰা দ্ৰোণক সাধনা

ছবি

কৰ্ণক সম্বুধি পাচে ৰূপে হেন বুলিলন্ত
শুনিয়োক বাধাৰ তনয় ।
কৌৰৱৰ মাজে তুমি ধুমকেতু পৰিলাহা
সবাহানে মিলাইলা প্ৰলয় ॥
ৰাজাৰ কুনয় যত তুমি সবে কৰাইলাহা
প্ৰজাৰ চিন্তিলা মহাকাল ।
একগোটা বৃক্ষক যে কবৰতে ছিৰি যেন
মাজতে কৰিলা দুই ফাল ॥ ১৯৬৩১

তাই ভাইৰ মাজে তুমি বঢ়াইলা বিৰোধ ভাৱ
সুহৃদৰ কৰিলাহা ভেদ ।
অবিলম্বে পাইবা ফল সবে যাইবা ৰসাতল
সবাৰে হুইবেক কঙ্কছেদ ॥
সৰ্বকালে কৰ্ণ এই যুদ্ধকেসে বাঞ্ছা কৰা
সমদলে নাই বুদ্ধি সন্ধি ।
অপাৰ সাগৰে তুমি সান্তৰিয়া পাৰ হুইবা
গলত বিপুল শিলা বান্ধি ॥ ১৯৬৩২
একেম্বৰে অৰ্জ্জুনক যুজিবাহা কৰ্ণ তুমি
অসদৃশ এৰা ফটাই টাই ।
জ্বলন্ত অগ্নিক এহো আঞ্চলে বান্ধিবা আজি
সিংহক যুজিবে হস্তী যায় ॥
কাল দেশ পাত্ৰ কাৰ্য্য বলাবল নুবুজাহা
যুদ্ধ লাগি কৰা টম টম ।
তুমি হেন একলক্ষ কৰ্ণে সাজি অৰ্জ্জুনক
কোন পদে যুজিবাক সম ॥ ১৯৬৩৩
যৈমানি গন্ধৰ্বৰ্ব এই কৌৰৱক বান্ধি নেই
প্ৰাণ ৰাখি আসিলি পলাই ।
অৰ্জ্জুনেসে একেম্বৰে গন্ধৰ্বক জিনি ৰণে
আনিলন্ত সবাকো মেলাই ॥
একেম্বৰে যদুবংশ সবাৰে আগৰ হস্তে
সুভদ্ৰাক হৰিলা খাণ্ডৱে ।
সুৰাসুৰ নাগ যক্ষ গন্ধৰ্ব লোকক জিনি
অগনিকো তুমিলা খাণ্ডৱে ॥ ১৯৬৩৪
অনেক যতনে সাজি ইন্দ্ৰে যাত হাবিলন্ত
নিবাত কৰচ কালকুঞ্জ ।
একেম্বৰে পাথবীৰে মাৰিলা দানৱবল
দেৱগণে দেখিলা আশ্চৰ্য্য ॥
একেম্বৰে শঙ্কৰক যুদ্ধ কৰি তুমিলেক
পাশুপাত অস্ত্ৰ দিলা হৰে ।
ই তিনি ভুৱনে কোনে অৰ্জ্জুনক যুজিবেক
একে প্ৰভু গোবিন্দত পৰে ॥ ১৯৬৩৫
এহি কথা কৰ্ণ তুমি আনত কহিবা গুই
আমি সবে জানো মুনিষাই ।

আপুনিসে আপুনাক মুনিষ বখানা! ঐত
কাৰ উকুৰাইয়া আছা চাই ॥

ভীষ দ্রোণ কুকুৰায় তুমি আমি সমুদায়
আবৰ সসৈন্তে সবে সাজি ।

সবে মিলি অৰ্জ্জুনৰ হাতৰ এৰায়ো য়েৰে
তেৰে জানা উপজিলো আজি ॥ ১৯৬৩৬

কৃপৰ বচন যত সংক্ষেপ যে পয়াবত
এহিমানে ভৈল অৱসান ।

কৰ্ণৰ ভিতিক চাই অশ্বখামা বুলিলন্ত
কোপে মুখ অগনি সমান ॥

এহিক্ৰণে জানা কৰ্ণ গৰু নতু জিনি লৈয়া
নতু পাৰা হস্তিনাপুৰক ।

মৎস্যৰ সীমাৰ নতু অন্তৰ হৱন্ত এৰে
মিছাতে লপন্তে আছা কিক ॥ ১৯৬৩৭

যেতিক্ৰণে গৰু জিনি হস্তিনাপুৰক যাহা
ৰাজা সমে বসিয়া সভাত ।

তেতিক্ৰণে আপুনাৰ বীৰত্ব কৰিবা গৈ
হাত ফুৰাই পাৰা য়েৰে মাথ ॥

মহন্ত জনৰ কৰ্ম্ম তাকেসে বুলিব সবে
আনে যশ কৰিবে প্ৰখ্যাত ।

চৰাচৰ লোক যত সবাকৈ পৃথিবী বন্ত
তেৰে কথা কহন্ত কাহাত ॥ ১৯৬৩৮

প্ৰত্যক্ৰে আদিত্য দেৱ জগতে কৰিয়া সেৱ
চৰাচৰ কৰন্ত প্ৰসন্ন ।

তেহে কথা কন্ত কাত তথাপিতো মৌনে যান্ত
তাকে বুলি বৰব লক্ষণ ॥

জগত দহন্ত বহ্নি কহিতে আছাহা শুনি
আপুনাক কৰন্ত বখান ।

তুমি কৰ্ণ আপুনাক মহমহ দেখুৱাৰা
ছাগলৰ কাটি আছা কাণ ॥ ১৯৬৩৯

কহিব শকুনি শুনা গান্ধাৰ ৰাজাৰ পুত্ৰ
দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ মাতুল ।

তুমিসে প্ৰধান যত কন্দলৰ মহাপাত্ৰ
কুটনাট অনৰ্থৰ মূল ॥

তুমি আউৰ দুঃশাসন নৃপতি সহিতে কৰ্ণ
অৰ্জ্জুনক যুজা চাৰি হন্তে ।

ভালক বোলন্তে কিয় বসতি লবয় এৰে
দোষ হোৱে দ্ৰোণৰ কহন্তে ॥ ১৯৬৪০

কুকবংশ পৃথিৱীত ফলে পুষ্পে স্তম্ভিত
সাক্ষাতে আনন্দ বনখণ্ড ।

তাহাৰ মাজত বৃক্ষ দুৰ্য্যোধন ৰাজা মুখ্য
অৱতাৰ উদগু প্ৰচণ্ড ॥

বৃক্ষৰ কোটৰ অগ্নি শকুনি ভৈলেক শনি
কৰ্ণ ভৈল সহায় বতাস ।

কালানল জ্বলে এবে সবন্ধু-বান্ধৱ সবে
কৌৰৱৰ মিলিল বিনাশ ॥ ১৯৬৪১

শকুনিৰ কুট পাশে ৰাজাৰ হৰিষ বৰ
এবিলাহা নীতি ব্যৱহাৰ ।

কোন যুদ্ধে পাণ্ডৱৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ কাটি লৈলা
বনবাসে কৰাইলা নিকাৰ ॥

কোন যুদ্ধ কৰি তুমি অৰ্জ্জুনক জিনিলাহা
কোন যুদ্ধে জিনিলা ভীমক ।

সহদেৱ নকুলক কোন যুদ্ধে জিনিলাহা
বত্ৰ তুমি সকল ধনক ॥ ১৯৬৪২

কৃত্ৰিয়ৰ নয় তুমি কোন যুদ্ধে জিনিলাহা
যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্ম নৃপতিক ।

ৰজস্বলা সময়ত এক বস্ত্ৰে সভা লাগ
চুলে ধৰি নিলি দ্ৰৌপদীক ॥

মিছা পাশে পাণ্ডৱক বনবাসে খেদিলাহা
ৰাজ্যধন কাটি লৈলা বঞ্চি ।

ক্ৰোধত অৰ্জ্জুন যম জ্বলন্ত অগ্নিৰ সম
আজি আসি কৰিব নিসৰ্গ ॥ ১৯৬৪৩

তুমি সবে যুজা আজি মুযুজিবো পিতাপুত্ৰ
আৰ কৃপ আঘাৰ মমাই ।

তিলৰ কুশৰ আমি তিনজন বিপ্ৰে এৰে
পাচগুটি থাকো যুদ্ধ চাই ॥

অৰ্জ্জুনৰ গাণ্ডীৱৰ কৃত্যপাশ শবজালে
দশোদিশ কৰিব বিধ্বংস ।

অস্থি মজ্জা ভেদিবেক হৃদয়ত শৰ হানি
 পিণ্ডকো নথৈবে কাৰো সঞ্চ ॥ ১৯৬৪৪
 দেখিয়োক ভীষ্ম কেন আমাৰ যে অপৰাধ
 উচিত বচন সবে সেই ।
 শত্ৰুৰ যে গুণ যত কহয় প্রস্তাৱত
 গুৰুৰো যে দোষ ভৈলে কয় ॥
 পুত্ৰক শিষ্যক ছাইক তুল্যভাৱে প্ৰবৰ্তিব
 সমুচিত হেনসে ঘূৰাই ।
 এতেকে আমাৰ ভৈলো পাণ্ডৱৰ হিত পক্ষ
 তোমাঠেৰ কিছো দোষ নাই ॥ ১৯৬৪৫
 গঙ্গায়ো বোলন্ত শূনা গুৰুপুত্ৰ অশ্বত্থামা
 নৃপতিৰ এৰা সবে দোষ ।
 ক্ষমিয়োক গুৰুদ্রোণ তোমাত আমাত বিনা
 সিনো কাত কৰিবেক ৰোষ ॥
 কৰ্ণে যত বুলিলন্ত পৌৰুষ বচন সত্য
 ক্ষত্ৰিয়ৰ হেন ব্যৱহাৰ ।
 সমৰত কটকত উছাহ বঢ়াবে কেহো
 তেজ বৃদ্ধি কৰাই ৰাজাৰ ॥ ১৯৬৪৬
 কৃপৰ বচন যত সবে সত্য স্বৰূপত
 শাস্ত্ৰত বিহিত যেন বেদ ।
 আপুনাৰ মাজে য়েৰে ভিন্ন ভাব এৰা সবে
 অন্যো অন্যে নকৰিবা ভেদ ॥
 ক্ষমিয়ো আচাৰ্য্য এৱে কৃপগুৰু দ্বিজবৰ
 গুৰুপুত্ৰ নুহি ইটো ভাল ।
 সবে মিলি দ্রোণক যে উপশাস্ত কৰায়োক
 অৰ্জুন আসয় যমকাল ॥ ১৯৬৪৭
 হেন শূনি দুৰ্য্যোধন কৰ্ণ আৰ দুঃশাসন
 সবে হস্তে কৰিয়া প্ৰণাম ।
 অনেক কাকূতি স্তুতি কৰযোৰ বুলি তেৱে
 দ্রোণক কৰাইলা উপশাম ॥
 ভীষ্মৰ বচনে মই প্ৰথমতে ক্ষেমিলোহো
 হাসি হাসি বুলিলা আচাৰ্য্য ।
 আমাক বুলিবে আউৰ বিস্তৰ নলাগৈ হেন
 চিন্তিয়োক আন সৰ্ব কাৰ্য্য ॥ ১৯৬৪৮

শুনিয়োক ভীষ্ম কৰ্ণ আমাৰ সন্মত হেন
 সবে হস্তে দেখা য়েৰে ভাল ।
 কৰিয়োক বুদ্ধি সন্ধি শত্ৰুক যিমতে পাৰি
 অৰ্জুন আসয় যেনকাল ॥
 অৰ্দ্ধেক যে কটকৰ বেহুখান পাতিয়োক
 ভাল ভাল ৰথ গজ বাজী ।
 তুমি আমি কৰ্ণ কৃপ সবে মিলি একে চিপ
 অৰ্জুনক যুক্তিবোহো আজি ॥ ১৯৬৪৯
 শুনিয়োক গঙ্গাস্তত তুমি বৃদ্ধ বহু শ্ৰুত
 পণ্ডিত অগ্ৰত গণি যাক ।
 তেহুয় বৎসৰ গৈল নউ যাই পাণ্ডৱৰ
 ভীষ্ম তুমি কহিয়োক আক ॥
 নমো নমো নাৰায়ণ শুনিয়োক সৰ্বজন
 ভাৰত কাহিনী মনোনীত ।
 হৰিৰ চৰণ সেৱি কায়স্থ কংসাৰি কবি
 পদবন্ধে কৰিলা বিচিত্ৰ ॥ ১৯৬৫০
 ভাৰতক শ্ৰৱণৰ কতেক বৰ্ণাইবো ফল
 শূনি নৰে পুণ্যক সাধিব ।
 কলিৰ কল্যুষ ভেদ ভৱবন্ধ পৰিচ্ছেদ
 যমপুৰ হেলায়ে বঞ্চিব ॥
 যাৱে জীবা ইহলোক নলজিব দুঃখ শোক
 মৰি যাইব বিষুৱৰ ভৱনে ।
 কায়বাক্যমন কৰি কৃষ্ণক হৃদয়ে ধৰি
 মুখে নাম লৈয়োক সঘনে ॥ ১৯৬৫১

ভীষ্মৰ কালচক্ৰ গণনা, গৰুহ দুৰ্য্যোধনৰ পলায়ন
 আৰু কুকৰীৰগণৰ সৈতে অৰ্জুনৰ যুদ্ধ
 পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰনাথ ।
 ভীষ্মে কালচক্ৰ গণি কহিলা ৰাজাত ॥
 কৰ্ণলগ্ন মুহূৰ্ত্ত প্ৰহৰ অহোৰাত ।
 মাস পক্ষ ঋতু জুৰি বৰিষ লেখাত ॥ ১৯৬৫২
 বৰিষেক ভৈগৈলে দ্বাদশ দিন বাঢ়ে ।
 বাহুয় বৎসৰ গৈলে অধিমাस পৰে ॥

পাঞ্চ পাঞ্চ বৰিষত বাঢ়ে দুই মাস ।
 হেন জানি পাণ্ডৱৰ ভৈলেক উদাস ॥ ১৯৬৫৩
 তেহুয় বৎসৰ কিছো সমাধিক গৈল ।
 সি কাৰণে ধনঞ্জয় সাজি আসি ভৈল ॥
 পাণ্ডৱৰ শ্ৰী আসি মিলিল উদয় ।
 পুনৰপি সম্পদ মিলিল জয় জয় ॥ ১৯৬৫৪
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা যাৱে থাকন্ত কুশলে ।
 কদাচিতো সত্যক নেৰিব একোকাৰে ॥
 মহা দাতাৱন্ত ৰাজা মহা বুদ্ধিমন্ত ।
 গুণে গুণৱন্ত সন্ত শ্ৰীমন্ত মহন্ত ॥ ১৯৬৫৫
 লজ্জাৱন্ত ক্ষমাৱন্ত অধৰ্ম্য নাশন্ত ।
 ধৰ্ম্য আচৰন্ত সন্তজনক পালন্ত ॥
 শত্ৰু মিত্ৰ উদাসীন সবে প্ৰবৰ্ত্তন্ত ।
 নেৰিবন্ত সত্য যাৱে পৰাণে জীৱন্ত ॥ ১৯৬৫৬
 যিবা ভীম অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ ।
 প্ৰাণ পৰন্তেও সত্য নেৰিবন্ত কেৱ ॥
 পৰম বৈষ্ণৱ পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই ।
 চলে বলে পাৰিলেও নকৰে অন্তায় ॥ ১৯৬৫৭
 কদাচিতো নুহিবেক আচাৰত ৰাজ ।
 সময় পাইলে নেৰিবন্ত আপুনাৰ ৰাজ ॥
 আমি যত জানিলোহো কহিলোহো সৱে ।
 আপুনি নৃপতি যেন ঘূৰাই কৰা আৱে ॥ ১৯৬৫৮
 ভীষ্মক সম্বুধি ৰাজা বোলৈ সমাজত ।
 ইকথা বোলাহা মোৰ নপঠৈ কাণত ॥
 কদাচিতো পাণ্ডৱক নেদিবোহো ৰাজ্য ।
 যুদ্ধক প্ৰবন্ধ কৰা পাত্ৰ যে সমাজ ॥ ১৯৬৫৯
 আমাক পাণ্ডৱ আৰ নেদেখিবে ভাল ।
 আখিৰ যে কুটা দশনৰ যেন শাল ॥
 নিদাৰ্শ ৰোগে যেন পীড়য় গৰ্ভত ।
 পাণ্ডৱক লাগি মোৰ নাই মন স্থস্থ ॥ ১৯৬৬০
 আজিয়ে গুচিবো নহি সুগুচয় দন্দ ।
 হেন জানি কৰা সবে যুদ্ধক প্ৰবন্ধ ॥
 বিশেষত অৰ্জ্জুন আসয় একেধৰে ।
 আমি সাজি আসিছো সবে চপকৰে ॥ ১৯৬৬১

আমি আজি অৰ্জ্জুনক পোশো যমপুৰ ।
 পাণ্ডৱৰ ৰাজ্যভোগ আশা হোক দুৰ ॥
 ঝাণ্ট কৰি কটকৰ পাতা বেছখান ।
 আগ হুই অৰ্জ্জুনক যুদ্ধস্তোক কৰ্ণ ॥ ১৯৬৬২
 আমাৰ আদেশ হেন জনাৱা লোকত ।
 বেছ এৰি যিবা জন পলাই সমৰত ॥
 সত্যে সত্যে আন শাস্তি নকৰিবো তাক ।
 এক হাত পাৱ কাণ কাটিবোহো নাক ॥ ১৯৬৬৩
 ভীষ্মে আনিলন্ত তাৰ যুদ্ধকেসে মন ।
 সম্বুধি বোলন্ত শুন ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 আমি হিত বোলো গুৰু দ্ৰোণৰ সন্মত ।
 অৰ্দ্ধেক কটক লউ তোহোৰ লগত ॥ ১৯৬৬৪
 অৰ্দ্ধেক কটক লই আমি গুৰু দ্ৰোণ ।
 কৰ্ণ কৃপ অশ্বখামা সবে বীৰগণ ॥
 আমি সবে বেছ পাতি যুদ্ধো অৰ্জ্জুনক ।
 আগ হুই গৰু লৈয়া চল নগৰক ॥ ১৯৬৬৫
 অৰ্জ্জুনে পাইলে কোনে মেলাইবেক গাঠি ।
 লাভক চাহন্তে যোনো মূল হোৱে নাঠি ॥
 ভীষ্মৰ বচন হিত শুন দুৰ্য্যোধন ।
 বৈষ্ণৱ ঔষধ ৰুগীয়াৰো সেহি মন ॥ ১৯৬৬৬
 অৰ্দ্ধেক কটক ভীষ্মে দ্ৰোণে সমে ধই ।
 চলি গৈল নৃপতি পালৰ, গৰু লই ॥
 দুঃশাসন সহিতে সোদৰ উনশত ।
 আগে পাচে বেঢ়ি চলে ৰাজাৰ আগত ॥ ১৯৬৬৭
 বৈশম্পায়নে বোলে শুনিয়োক জন্মজয় ।
 ভীষ্মে পাল দিয়া তেৱে ৰাজাক পঠাই ॥
 যুদ্ধক প্ৰবন্ধে পাতিলেক বেছখান ।
 বেছৰ মুখত কৰ্ণ আৰ বীৰগণ ॥ ১৯৬৬৮
 গুৰুপুত্ৰ অশ্বখামা বেছৰ পিচত ।
 কৃপক যে থৈলন্ত বেছৰ ডাহিনত ॥
 আনো সব বীৰগণ থৈল ভাগে ভাগে ।
 সহস্ৰ সংখ্যাত ৰথ থৈলা তাৰ আগে ॥ ১৯৬৬৯
 মহা ৰথবৃন্দ সমে কৰে ধনু ধৰি ।
 আপুনি থাকিলা ভীষ্মে সেনা ৰক্ষা কৰি ॥

বায়ুবেগে বথে খেদি গৈল ধনঞ্জয় ।
 শঙ্খনাদ কবিলন্ত সবে ভৈলা ভয় ॥ ১৯৬৭০
 প্ৰথমে অৰ্জুনে গই হানি দুই বাণে ।
 প্ৰণাম কৰিলা গুৰু দ্ৰোণৰ চৰণে ॥
 পুনৰপি অৰ্জুনে হানিলা শব দুই ।
 দ্ৰোণত সন্ধিতে কই গৈল কৰ্ণ ছুই ॥ ১৯৬৭১
 প্ৰথমে গাণ্ডীৰ ধনু কৰিয়া টকাৰ ।
 শৰদে পুৰিলা সিটো স্বৰ্গৰ দুৰাৰ ॥
 কম্পিল পৃথিৱী মেক গিৰি হিমৱন্ত ।
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে সবাকে বোলন্ত ॥ ১৯৬৭২
 সাম্প্ৰত্যেকে দেখা হেৰা আসন্ত অৰ্জুন ।
 বথৰ কিকিণী হেৰা বাজে কণবুন ॥
 বানৰৰ ধ্বজগোট আতি ঘোৰ বাই ।
 বৰ কৰি নাদি আসে আমাকেসে চাই ॥ ১৯৬৭৩
 ধনুৰ টকাৰে ভূমি কাম্পে ঘনে ঘন ।
 দেখা বীৰগণে অৰ্জুনৰ বথখান ॥
 হেৰ দেখ দুই শৰ স্তৰ্ণৰ কাম ।
 মোহোৰ পাৰত পৰি কৰিলা প্ৰণাম ॥ ১৯৬৭৪
 আৰ দুই শৰ কৰ্ণ ছুয়া গৈল বই ।
 অৰ্জুনে পঠাইলে সন্ধেততে বাৰ্তা কই ॥
 চিৰকাল দুঃখ পাই জনাইল আমাত ।
 আজি কোঁৱৰক সবে কৰিবো নিপাত ॥ ১৯৬৭৫
 এতেকে অৰ্জুনে গই চাপিলা সমিত ।
 সহস্ৰ কিৰণে যেন সূৰ্য্যৰ উদিত ॥
 উত্তৰক বুলিলন্ত ৰাখ বথখান ।
 কৈত আছে চাওঁ দুফট ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ১৯৬৭৬
 প্ৰথমতে তাক মই কৰো পৰাভৰ । -
 এতেকে আপুনি সবে পলাইব কোঁৱৰ ॥
 উত্তৰে ৰাখিলা তেৰে বথৰ ঘোৰাক ।
 অৰ্জুনে নিহালি চাস্ত প্ৰবন্ধে ৰাজাক ॥ ১৯৬৭৭
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ দ্ৰৌণী কৃপকো দেখিলা ।
 আনো মহাবীৰগণ সবাকো লক্ষিলা ॥
 আগে পাচে নিহালি চাইল ঠাই ঠাই ।
 ভ্ৰাতৃগণ সমে ৰাজা দুৰ্য্যোধন নাই ॥ ১৯৬৭৮

অৰ্জুনে বোলন্ত পাইলো কাৰ্য্যৰ যে মজ্জা ।
 সবে আছে নাই দেখো দুৰ্য্যোধন ৰাজা ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ সমে ঐত কটকক থই ।
 জানিলোহে পাপিষ্ঠ পলায় গক লই ॥ ১৯৬৭৯
 তাক লাগি খেদি যাওঁ ঝাণ্টে ডাক বথ ।
 কৈক যাইবে দুৰাচাৰ মোহোৰ আগত ॥
 এসম্বাক যুজন্তে বিলম্ব কিছো আছে ।
 এহিক্ষেণে গক আনি যুজো আমি পাচে ॥ ১৯৬৮০
 পৰনসঞ্চাৰে বথ উত্তৰে ডাকিল ।
 নিমিষেকো নলাগিল খেদি লাগ পাইল ॥
 কোঁতুকে অৰ্জুনে কবিলন্ত শঙ্খনাদ ।
 প্ৰলয়কালত যেন মেঘৰ সম্বাদ ॥ ১৯৬৮১
 ধনুৰ টকাৰে মহীপৰ্বত লৰিল ।
 ডৰে কুৰুসেনা মূত্ৰ পুৰীষ এৰিল ॥
 বানৰৰ ধ্বজগোট তেজিলে আটাস ।
 শৰদে পুৰিল দিশ পৃথিৱী আকাশ ॥ ১৯৬৮২
 সাগৰৰ চৌ যেন খলকিল বাৱে ।
 উলটি কোঁৱৰী সেনা দশোদিশে ধাৱে ॥
 এৰিল পালৰ গক ভৈল উসমিস ।
 তম্বুল আন্দোল বোল লাগি দশোদিশ ॥ ১৯৬৮৩
 ঢাক ঢোল শঙ্খ ভেৰী বোল কোলাহল ।
 যত গক আছে মৎস্তানুপতিৰ পাল ॥
 থিয়লাঞ্জে হাম্বাৰে কৰি উৰ্দ্ধদৃষ্টি ।
 একেবাৰে সবে গক পলাইল উলটি ॥ ১৯৬৮৪
 পাচে বঙ্গে ধনঞ্জয়ে কোঁৱৰী সেনাক ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বিপাট হানন্ত শৰজাক ॥
 খৰক্ষুৰ ত্ৰিকণ্টক ভল্ল বৎসদন্ত ।
 সহস্ৰ সংখ্যাত লক্ষ অমৃত মাৰন্ত ॥ ১৯৬৮৫
 যেনে কালমেঘে বৃষ্টি কৰে ধাৰাসাৰ ।
 শৰময় দশোদিশ ভৈল অন্ধকাৰ ॥
 উক শিৰ গাঁৱ নাশা ললাট ফুটিল ।
 কাৰো জজ্ঞায়ুগ মধ্য দেহতে কাটিল ॥ ১৯৬৮৬
 কাৰো এক হাত-পাৰ জানু দুই ছিৰি ।
 মৰ্ম্মস্থানে ফুটি কতো থাকি গৈল পৰি ॥

কেহো জৰ্জৰিত ভাৱে ফুটি সবে অঙ্গে ।
 বণ এৰি কুকসেনা পলাইল বিভঙ্গে ॥ ১১৬৮৭
 গুৰুদ্রোণে বোলে ওবা মিলিল অকাজ ।
 নিশ্চিন্ত আছাহা কিয় পাত্ৰ যে সমাজ ॥
 অৰ্জ্জুন সাগৰে তল যাই কুৰুৰায় ।
 আমি সবে ঐত কাৰ উকুৰাইবো চাই ॥ ১১৬৮৮
 এহি বুলি সবে হস্তে আসি আথেবেথে ।
 অৰ্জ্জুনক খেদি গৈলা মহাবথীযুথে ॥
 সৈন্যৰ আন্দোলে যেন যাই ভূমি তল ।
 ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ বিজ্ঞ কোলাহল ॥ ১১৬৮৯
 হেন দেখি উত্তৰক বুলিলা অৰ্জ্জুনে ।
 দেখা মোক খেদি আসৈ মহাবথীগণে ॥
 সবাবে আগতে মুখ ধনুৰ্দ্ধৰ কৰ্ণ ।
 তাক লাগি বায়ুবেগে বায়ো বথখান ॥ ১১৬৯০
 এহি শুনি বথখান ডাকিলে উত্তৰে ।
 বথবৃন্দ মাজত পশিলা একেধৰে ॥
 হৰিণযুথক যেন সিংহ গৈল খেদি ।
 যেন কালপৰ্ব্বতক চক্ৰে থৈলা ভেদি ॥ ১১৬৯১
 দেখি কোঁৱৰৰ হৃদি কম্পবে লাগিল ।
 পদাতি কটক মানে গিৰিসাই ভাগিল ॥
 হেন দেখি চাৰি বীৰে ধনু ধৰি হাতে ।
 আগবাঢ়ি অৰ্জ্জুনক ধাইলা মহাদ্রুত ॥ ১১৬৯২
 চিত্ৰসেন বিকৰ্ণ যে শত্ৰুজিত জয় ।
 এহি চাৰি অৰ্জ্জুনক শৰ বৰিষয় ॥
 দুৰ্জ্জয় অৰ্জ্জুন মহাবীৰ লঘুহস্ত ।
 কুৰি শৰে চাৰিৰো কাটিলা চাৰি বথ ॥ ১১৬৯৩
 চোট পাই হোসকিল চিত্ৰসেন জয় ।
 মহাভয়ে পলাই গৈল প্ৰাণৰ সংশয় ॥
 আন বথে বিকৰ্ণ যুজক ভৈলা সাজ ।
 শৰে হানি অৰ্জ্জুনে কাটিলে ধনুধ্বজ ॥ ১১৬৯৪
 আউৰ শৰে বথহস্তে পবিল উফৰি ।
 ভূমিপায়ে প্ৰাণ বাধি পলাইল লৱৰি ॥
 হেন দেখি শত্ৰুজিত বীৰ গৈলা ধাই ।
 প্ৰচণ্ড অগ্নিত জ্বল পতঙ্গ পৰায় ॥ ১১৬৯৫

মহাকোপে অৰ্জ্জুনক দিলে শৰঝাক ।
 পথতে অৰ্জ্জুনে বাণে কাটিলন্ত তাক ॥
 চাৰি শৰে তাহান কাটিলা বথখান ।
 দশ শৰে সাৰথিক নিলা যমথান ॥ ১১৬৯৬
 আউৰ শৰ হানি তাৰ কাটিলন্ত শিৰ ।
 বজ্ৰে শৃঙ্গ ভাঙ্গি যেন পেলাইলা গিৰিৰ ॥
 স্তূৰ্ণৰ অলঙ্কাৰে স্তূৰ্ণগুত কায় ।
 পৃথিৱীত পৰি দেহা অধিকে শুছাই ॥ ১১৬৯৭
 শত্ৰুজিত হত দেখি কৰ্ণ মহাবীৰ ।
 ভাতৃশোকে মহাকোপে নসহৈ শৰীৰ ॥
 প্ৰমত্ত সিংহক যেন ধাইলেক মাতঙ্গে ।
 ধনু ধৰি অৰ্জ্জুনক ধাইলা বৰ খঙ্গে ॥ ১১৬৯৮
 দশ শৰে অৰ্জ্জুনক ভেদি বৰ টানে ।
 উত্তৰৰো হাতত ভেদিল দুই বাণে ॥
 চাৰি শৰে বথৰ ভেদিলা চাৰি হয় ।
 হেন দেখি কোপে জ্বলি গৈলা ধনঞ্জয় ॥ ১১৬৯৯
 বাহুকী সদৃশ শৰ শতেক নবাচে ।
 কৰ্ণকো অৰ্জ্জুনে শৰ ভেদিলন্ত পাচে ॥
 দুইকো দুয়ো আগবাঢ়ি কোপে গৈলা ধাই ।
 অন্তৰি কোঁৱৰী সেনা যুদ্ধ আছে চাই ॥ ১১৭০০
 দুয়ো বীৰ তৰুণ দাকুণ পৰাক্ৰম ।
 দেৱবীৰ্য কলেৱৰ দুইকো দুই সম ॥
 ত্ৰিভুৱনে চমৎকাৰ অৰ্জ্জুন মুনিষ ।
 পৃথিৱীমণ্ডলে নাই কৰ্ণৰ সদৃশ ॥ ১১৭০১
 দুয়ো মহাধনুৰ্দ্ধৰ সমৰে নিপুণ ।
 বৰিস্ত কৰ্ণ ইন্দ্রতনয় অৰ্জ্জুন ॥
 মহাবল মহাকায় মহাবুদ্ধিমন্ত ।
 দুইকো দুই অসংখ্যাত শৰ বৰিষন্ত ॥ ১১৭০২
 যেনে যুদ্ধ ভৈল পূৰ্বে বলি বাসৱৰ ।
 সেহিমতে মহাযুদ্ধ কৰ্ণ অৰ্জ্জুনৰ ॥
 দুইৰো শৰে অন্ধকাৰ ছানিল আকাশ ।
 নাকলিয় দিশ নাই ববিৰ প্ৰকাশ ॥ ১১৭০৩
 আৱণ মাসত যেন বৰিষন্ত দেৱ ।
 মাৰন্তে জোৰন্তে শৰ নাকলিয় কেৱ ॥

হুৰ্ণ পুষ্টিয়া শব মাৰন্ত আখাক ।
 অগ্নিকণিকা সম দেখি জাকে জাক ॥ ১৯৭০৪
 শৰে শৰ হানি দুয়ো কবন্ত সংহাৰ ।
 তেখনে প্ৰসন্ন হোৱৈ গুচে অন্ধকাৰ ॥
 দুইবোৰ বথ এক ঠাই যেন চন্দ্র সূৰ্য্য ।
 নানাবহু কাস্তি কৰৈ কণকৰ পূজ ॥ ১৯৭০৫
 পাচে বীৰ ধনঞ্জয় দাক্ষণ সমৰে ।
 কৰ্ণক ভেদিল হানি তিনিশত শৰে ॥
 বথ ধ্বজ সাৰথিক আৰ এক শত ।
 আত্মলোকো সন্ধি নাই কৰ্ণৰ গাৱত ॥ ১৯৭০৬
 ফুলিল অশোক যেন আৰকত বৰ্ণ ।
 মহাকোপে অগ্নি সম জ্বলি গৈল কৰ্ণ ॥
 নিৰ্মাত শব্দ কৰি ধনুৰ টকাৰ ।
 মেঘৰ গৰ্জ্জন যেন গৰ্জ্জিল আপাৰ ॥ ১৯৭০৭
 অৰ্জ্জুনকো ভেদিল প্ৰচণ্ড শত বাণে ।
 উত্তৰকো সাত শৰ হৃদয়ত টানে ॥
 বানৰধ্বজক কোপে তিনি শৰে শালি ।
 দশ শৰে ঈশাদণ্ড বথৰ যুৱালি ॥ ১৯৭০৮
 কুৰিপাট শৰে ভেদি বথৰ ঘোৰাক ।
 সিংহনাদ কৰি কোপে বোলে থাক থাক ॥
 দেখি কুকসেনাৰ হৰিষ ভৈল বৰ ।
 ছত্ৰটি গাউল নচুৱাই তুলি দড় ॥ ১৯৭০৯
 ঢাক ঢোল মৃদঙ্গ শব্দ কৰে কেৰ ।
 জয় কৰ্ণ বুলি বজ্জে নাচে চেৰে চেৰ ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৃপ যতক আছিল ।
 সাধু সাধু কৰ্ণ বুলি সবে প্ৰশংসিল ॥ ১৯৭১০
 পুনৰপি বথখান ফুৰাই চক্ৰাকাৰে ।
 অৰ্জ্জুনৰ হিয়াত ভেদিল সাত শৰে ॥
 প্ৰমত্ত সিংহক যেন ঝোকাইলেক হাতী ।
 কাৰ্শলা সৰ্পক যেন পাৰে দিলা লাথি ॥ ১৯৭১১
 দ্বুত পাই অগ্নি সম জ্বলিলা অৰ্জ্জুন ।
 আকৰ্ষ পুষ্টিয়া কোপে টানি ধনুগুণ ॥
 বজ্জগু সম ঘোৰ এক শত বাণে ।
 কৰ টানে ভেদিল কৰ্ণৰ মৰ্মস্থানে ॥ ১৯৭১২

দুই বাহু কপাল উদৰ শিৰ আৱে ।
 নাকে মুখে দুয়োকোথে পেট পিঠি হিয়ে ॥
 কাটন ফুটন শৰগোটে ফুটি কৰ্ণ ।
 ঢলোপৰো কৰে দেহা হবিল চেতন ॥ ১৯৭১৩
 সকল শৰীৰ ঢাকি বহুৱৈ শোণিত ।
 সহস্ৰজালীয়া ঘট সম জৰ্জৰিত ॥
 মুৰ্ছা গৈলা ক্ষণিকতে দেখৈ যমপথ ।
 সাৰথিক বোলে ঝাণ্টে পালটায়ো বথ ॥ ১৯৭১৪
 ইঞ্জিত জানিয়া কাৰ্য্য সাৰথি স্ৰজান ।
 বায়ুবেগে পলুৱাই নিল বথখান ॥
 প্ৰমত্ত হস্তীক যেন ভঙ্গাইলে মাতঙ্গ ।
 কৰ্ণ পলাইল ভয়ে ভৈল বণভঙ্গ ॥ ১৯৭১৫
 অৰ্জ্জুনে মাৰন্ত বজ্জে হস্তী ঘোৰা বথ ।
 অসংখ্যাত সেনা ঘেৰে গৈলা যমপথ ॥
 পলাইল কুকবল কেৰে নচায় পাচ ।
 কুন্তীৰক ডৰে যেন পলাই সবে মাছ ॥ ১৯৭১৬
 অৰ্জ্জুনক বোলে মৎস্যৰাজাৰ কুমাৰ ।
 আউৰ কৈক বথখান ডকাইবো তোমাৰ ॥
 পালটাইলা গৰু ভঙ্গ ভৈল কোঁৱৰৰ ।
 আউৰ কাক তুমি এৰে কৰিবা সমৰ ॥ ১৯৭১৭

অৰ্জ্জুনৰ ঘাৰা কুকবীৰগণক উত্তৰৰ পৰিচয়

পদ

অৰ্জ্জুনে বোলন্ত দেখা কালমেঘ সম বৰ্ণ
 নীল যে পতাকা হালৈ ঘাৰ ।
 হুৰ্ণৰ বৃষভত ধ্বজগোট বিপৰীত
 সূৰ্য্য যেন জ্বলে চমৎকাৰ ॥
 কৃষ্ণ হয় বথে সমে আগত দেখাহা যাক
 এহেস্তে দুৰ্জ্জয় বীৰ কৃপ ।
 ইহাক সমুখে তই বথখান ডাক মোৰ
 এহে সমে যুজো এক চিপ ॥ ১৯৭১৮
 বস্ত্ৰ উতপল সম চাৰি ঝোঁৱে বথখান
 কমণ্ডলু ধ্বজগোট আগে ।

দিব্য অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ যত সমস্ততে পাৰগত
যাক সম নাই ভূমিভাগে ।
শক্ৰচাপ সম ধনু বাম কৰে ধৰি আছা ।
ডাহিনত শৰে ভৰি তুণ ॥
পাণ্ডিত ভাৰ্গৱ বুধ বৃহস্পতি সম নয়
এহেন্তে আমাৰ গুৰু দ্ৰোণ ॥ ১৯৭১৯
ইহাক সমুখে তই বথখান নডাকিবি
প্ৰতি প্ৰতি কৰি বোলো তোক ।
একোকালে গুৰুক যে খেদি মই নুযুজিবো
যাৰে গুৰু নোজোকাস্ত মোক ॥
সুৱৰ্ণ ৰচিত চিত্ৰ ৰথৰ উপৰে দেখা
শ্বেত যে চামৰে ঢোলৈ যাক ।
পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ সম ছত্ৰেক ধৰিয়া তুলি
ঘনে ঘনে চাবয় আমাক ॥ ১৯৭২০
মহাৰথীগণে যাক আগে পাচে বেটি আছে
হস্তীযুধ আগে পটোৱাবি ।
হেমদণ্ড সহস্ৰেক চামৰ সহিতে দেখা
আগতে যোগাৱৈ শাৰী শাৰী ॥
সুৱৰ্ণে মাণিকে কাম নাগধ্বজগোট জ্বলে
সূৰ্য্য সম চাহন নযায় ।
ধৃতবাহু নৃপতিৰ তনয় কুনয় জ্যেষ্ঠ
এহি দুষ্ট দুৰ্য্যোধন ৰায় ॥ ১৯৭২১
দ্ৰোণৰ পাচত আৰ হুঙ্কাৰ শৰীৰ যাৰ
কলীয়া বসন পৰিধান ।
ধ্বজ আগে সুৱৰ্ণৰ ধনুখান জ্বলে দেখা
অৰ্দ্ধচন্দ্ৰবিম্বৰ সমান ॥
মহাবীৰ পৰাক্ৰম ধনুৰ্দ্ধৰ যম সম
ব্ৰহ্মা বিষ্ণু শঙ্কৰত নমা ।
আমাবো পৰম স্নেহ কুইবো যেন এক দেহ
গুৰুপুত্ৰ এহে অৰ্দ্ধাশ্বমা ॥ ১৯৭২২
সুৱৰ্ণৰ বৰ্ণ সম পীত যে বসন যাৰ
ৰথৰ পাণ্ডুৰ চাৰি বোঁৱা ।
নাগকক্ক ধ্বজগোট দুৰ্দ্ধৰ আক্ৰান্ত কৰৈ
পতাকাৰ্ত লাগিল আজোৰ ॥

বাৰিষাৰ মেঘ সম গৰ্জন কৰন্তে আছে
ধনুৰ টকাৰ ঘনে ঘন ।
দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ আতেসে সকলো গৰ্ব
আমাৰ বিপক্ষ এহি কৰ্ণ ॥ ১৯৭২৩
শ্বেত যে পতাকা যাৰ সুৱৰ্ণৰ পঞ্চ ভাৰ
ধ্বজগোট জ্বলে যেন সূৰ্য্য ।
সুৱৰ্ণ কিৰীটি খান মাথাৰ উপৰে জ্বলে
চিত্ৰকৰে লগাইলা বৈভৱ্য ॥
মহাৰথা সমূহৰ মাজত দেখাহা যাক
শক্ৰচাপ সম ধনু হাতে ।
সুৱৰ্ণে মাণিকে কাম জ্বলে আতি ৰথখানি
ধৱল ছত্ৰেক যাৰ মাথে ॥ ১৯৭২৪
ৰাজশ্ৰী সম্পদত নৃপতিৰ অনুগত
ইহাতেসে সমস্তৰে গহ ।
কৌৰৱৰ শত ভাই আমাবো পৰম মান্য
এহেন্তেসে ভীষ্ম পিতামহ ॥
আন যত বীৰগণ আসি আটাই কৌৰৱৰ
কোনে মোক যুজিবেক আটে ।
আছন্তোক ভীষ্ম দ্ৰোণ কুপক সমুখে মোৰ
ৰথখান ডাক তই ঝাটে ॥ ১৯৭২৫
জয় নমো নাৰায়ণ আদি দেৱ সনাতন
যত্নকুলে ভৈলা অৱতাৰ ।
মিলাইল ভাৰত যুদ্ধ বধিলা দুৰ্ব্বাৰ দৈত্য
পৃথিৱাৰ সংহৰিলা ভাৰ ॥
হেন কৃষ্ণ পদ সেৱি বচিলা কংসাৰি কৰি
শুনিয়ে ভাৰত মনে কৰি ।
যমপুৰ তৰিয়োক সৰাৰে যুকুতি হোক
ডাকি সবে বোলা বাম হৰি ॥ ১৯৭২৬

কৃপামি বীৰগণসহ অৰ্জুনৰ যুদ্ধ

পৰ

এহি শুনি ৰথখান ডকাইল উত্তৰে ।
বান্ধবেগে চাৰি ঘোৰা কুৰাই চক্ৰাকাশে ॥

ক্ৰণো বামে প্ৰদক্ষিণ কৰৈ পৰিৱৰ্ত্ত ।
 কৃপক সমুখে নিয়া বাখিলেক বথ ॥ ১৯৭২৭
 কুক অৰ্জুনৰ যুদ্ধ চাহিবে কোঁতুকে ।
 আকাশত একঠাই ভৈলা দেৱলোকে ॥
 হংসযানে ব্ৰহ্মা বৃষভত মহেশ্বৰ ।
 মূষৰ বাহনে গণপতি লম্বোদৰ ॥ ১৯৭২৮
 ময়ূৰ বাহনে চড়ি দেৱ ষড়ানন ।
 ঐৰাৱত কন্ধে ইন্দু সঙ্গ মকগণ ॥
 ছাগলৰ কন্ধে অগ্নি মহিষত যম ।
 কুব্জৰ পুষ্পক দিব্য বিমানে উভয় ॥ ১৯৭২৯
 হৰিণ বাহনে বায়ু মকৰে বৰুণ ।
 দিব্য ঘণ্টা কিঙ্কিণী বাজয় কণবুন্দ ॥
 অষ্টবসু কদ্ৰুগণ অশ্বিনীকুমাৰ ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য গৈলা বথে চড়ি আপুনাৰ ॥ ১৯৭৩০
 দেৱঋষি পিতৃগণ সিদ্ধ বিত্তাধৰ ।
 দৈত্য যে দানৱ যক্ষ গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ ॥
 দিব্যবথে চড়ি আৰ গৈলা বাজাগণ ।
 বসুমন্ত বলাক্ষ যে স্তুপ্ৰভ নন্দন ॥ ১৯৭৩১
 অষ্টক যে গিৰি গজ যযাতি নহুষ ।
 কৃষ্ণাক্ষ সগৰ ভানু বহু সন্ধকুশ ॥
 দিব্যবত্ত মণিমালা পুষ্প পৰিধান ।
 আকাশ ছানিল আসি দেৱৰ বিমান ॥ ১৯৭৩২
 শ্বেত যে পতাকা পীত আৰকত বৰ্ণ ।
 আকাশে প্ৰকাশে ছত্ৰ চামৰ ব্যজন ॥
 নানাবিধ পুষ্প আগে যোগাটৈ বসন্ত ।
 দিব্য অধিগন্ধ বায়ু সবাকে সেৱন্ত ॥ ১৯৭৩৩
 বৈশম্পায়ন নিগদতি জন্মেজয় বাই ।
 কোঁতুকে ত্ৰিংশ দেৱে আছা য়েৰে চাই ॥
 কৃপক সমুখে খেদি গৈলা ধনঞ্জয় ।
 শঙ্খনাদ কবিলন্ত শূনি লাগে ভয় ॥ ১৯৭৩৪
 পৰ্বত উপৰে যেন ভৈল বজ্ৰপাত ।
 শৱদে পুৰিল দিশ পৃথিৱী দিশান্ত ॥
 তাক দেখি কূপে শঙ্খ ফুজিল তহিত ।
 শূনি জীয়া জন্তু সবে ভৈল ভয়ভীত ॥ ১৯৭৩৫

নিৰ্যাত সদৃশ ঘোৰ টকাৰ যে কৰি ।
 অৰ্জুনক লাগি খেদি আইল ধনু ধৰি ॥
 কৰ্ণমানে ধনুখান টানি দশ বাণে ।
 অৰ্জুনৰ হিয়াত ভেদিল বৰ টানে ॥ ১৯৭৩৬
 অৰ্জুনো নবাচ বৰিষিলা জাকে জাক ।
 শৰে হানি কৃপৰে কাটিলন্ত তাক ॥
 হেন দেখি মহাকোপে জ্বলি কুন্তিহৃত ।
 কৃপক লাগিয়া শৰ মাৰিলা বহুত ॥ ১৯৭৩৭
 হাজাৰ অযুত শত লক্ষ একেবাৰ ।
 আকাশ পৃথিৱীখান কৈলা একাকাৰ ॥
 শৰঘাৱে অগ্নি সম জ্বলিল গৌতম ।
 মহাকোপে শৰীৰৰ বহি যায় ঘাম ॥ ১৯৭৩৮
 মাৰো ধনঞ্জয় থাক বুলি দশ শৰ ।
 গাৱত ভেদিল সিটো বাণে অৰ্জুনৰ ॥
 বোম্বালে ৰখিৰ বহে অৰ্জুনৰ গাৰ ।
 পৰ্বতৰ হস্তে যেন বহে গেৰুধাৰ ॥ ১৯৭৩৯
 শৰে ফুটি অগ্নি সম কোপে ধনঞ্জয় ।
 চাৰি শৰে কৃপক মাৰিলা চাৰি হয় ॥
 কাটিলা যুৱলি জৈমদগু যোটজৰী ।
 কতোদূৰ গৈলা কৃপ পৰিলা উফৰি ॥ ১৯৭৪০
 হাসি বীৰ ধনঞ্জয় বহিলা উপেক্ষি ।
 নকৰিলা শৰ গুৰু গৌৰৱক ৰাখি ॥
 ক্ৰোধিলাহা কূপে বৰ মনত আতুষ্টি ।
 বায়ুবেগে ধাইল বীৰ আন বথে উঠি ॥ ১৯৭৪১
 অৰ্জুনো প্ৰচণ্ড বীৰ ত্ৰৈলোক্য প্ৰধান ।
 তিনি শৰে কৃপৰ কাটিলা ধনুখান ॥
 আউৰ চাৰি শৰ হানি কাটিলা সন্মাহা ।
 উদাস ভৈলেক বীৰ সৰ্ব গাৱে থাহা ॥ ১৯৭৪২
 গুচিল কৰচ কৃপ ভৈলন্ত সঙ্কোচ ।
 যেন মহাসৰ্পগোটে এৰিলেক চোঞ্চ ॥
 আৰ এক সন্মাহা পিঞ্জিলা শীত্ৰ কৰি ।
 কোপে কূপে অৰ্জুনক ধাইলা ধনু ধৰি ॥ ১৯৭৪৩
 আউৰ শৰ ধনঞ্জয়ে কৰিবে নিদিল ।
 শৰ হানি কৃপৰ যে ধনুক ছেদিল ॥

আন ধনুখান আনি তুলি লৈলা কুপে ।
 তাকো শৰে অৰ্জুনে কাটিলে একেটিপে ॥ ১৯৭৪৪
 যেই যেই ধনুক লবন্তে কুপে আনি ।
 তাকে তাকে অৰ্জুনে কাটন্ত শব হানি ॥
 নিবন্তে কাটিলন্ত একাধিক কুৰি ।
 মাৰিবাক নাপাস্ত ধনুত শব জুৰি ॥ ১৯৭৪৫
 ক্ৰোধিলা ব্ৰাহ্মণে বৰ কম্পিলন্ত তনু ।
 আছাবিয়া পেলাইলা হাতৰ কটা ধনু ॥
 থাক ধনঞ্জয় আজি কৰো তোৰ উলি ।
 এহি বুলি প্ৰচণ্ড শকতি লৈলা তুলি ॥ ১৯৭৪৬
 বল দিয়া ক্ৰোধে মাৰিলন্ত অৰ্জুনক ।
 আকাশে চলিল যেন যমৰ শায়ক ॥
 অৰ্জুনে দেখিল আসি শকতি প্ৰচণ্ড ।
 শৰে হানি পথতে কৰিলা থণ্ড থণ্ড ॥ ১৯৭৪৭
 শকতিক হত দেখি কুপে হুঁ বুলি ।
 ভয়ঙ্কৰ ধনুখানি কুপে লৈলা তুলি ॥
 কুৰি শৰে অৰ্জুনক ভেদি মহাথঙ্গে ।
 পাচে বৰ শঙ্খনাদ কৰিলন্ত বঙ্গে ॥ ১৯৭৪৮
 ক্ৰোধিলা অৰ্জুন মুখ অগ্নিৰ বৰণ ।
 তিনি শৰে কুপৰ কাটিল ধনুখান ॥
 সাত শৰে সাৰথি বধৰ সব সাজ ।
 চাৰি শৰে ভূগ বাণ বধ ধনু ধ্বজ ॥ ১৯৭৪৯
 বধ বক্ষা সেনা যত আছিল কুপৰ ।
 তাকো কাটি অৰ্জুনে পেশিলা যমঘৰ ॥
 শৰীৰকো ভেদিল অনেক শবঘাৰে ।
 গদা ধৰি অৰ্জুনক ধাইলা ভূমিপাৰে ॥ ১৯৭৫০
 মাৰোহো অৰ্জুন গদা হানি মুণ্ড ভাঙ্গি ।
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা অৰ্জুনক লাগি ॥
 অৰ্জুনে দেখয় গদা আসয় কুপৰ ।
 যমদণ্ডগোট সম আতি ভয়ঙ্কৰ ॥ ১৯৭৫১
 অৰ্জুনে শবপাট প্ৰহাৰিল ভাটি ।
 পথতে কুপৰ গদা পেলাইলেক কাটি ॥
 নাহিকে পদাতি বধী ধ্বজ ধনু শব ।
 শবঘাৰে অৰ্জুনক তৈল কলবৰ ॥ ১৯৭৫২

শোণিত বহুৰৈ দেহা কাম্পে ঘনে ঘন ।
 সিন্দূৰীয়া ফল সম তৈল গাৰ বৰ্ণ ॥
 বৰ ভঙ্গ পাইল কুপে অৰ্জুনত বৰ্ণে ।
 পলুৱাই নিলা তাক সবে বীৰগণে ॥ ১৯৭৫৩
 বেহু এৰি কুপ পলাই গৈলা হেন দেখি ।
 পলাই কুক সৈন্ত সবে সমৰ উপেক্ষি ॥
 বাঘে যেন হৰিণক খেদন্ত অৰ্জুনে ।
 হেন দেখি আগবাঢ়ি ধাইল গুৰু দ্ৰোণে ॥ '৫৪
 নিৰ্বাত সদৃশ কৰি ধনুৰ টঙ্কাৰ ।
 প্ৰজাক বোলন্ত কেহো নপলাইবি আৰ ॥
 হেন দেখি উত্তৰক বুলিলা অৰ্জুন ।
 হেৰ দেখ যুদ্ধক আসন্ত গুৰু দ্ৰোণ ॥ ১৯৭৫৫
 তাহাক সমুখে মোৰ ডাক বথখান ।
 গুৰু শিষ্যে যুজো আজি চাউক সবে বৰ্ণ ॥
 এহি শুনি বথখান উত্তৰে ডাকিল ।
 বায়ুবেগে দ্ৰোণ আসি অৰ্জুনক পাইল ॥ ১৯৭৫৬
 দুইবো শঙ্খনাদ বৰ শুনি বিপৰীত ।
 উচল পাচল প্ৰজা ভৈল ভয়ভীত ॥
 বথে বথে দুইহস্তো ভৈলেক একঠাই ।
 অদভুত দেখি সবে প্ৰজা আছে চাই ॥ ১৯৭৫৭
 দ্ৰোণক প্ৰণাম আসি কৰি ধনঞ্জয় ।
 অশেষ কাকুতি বাণী বুলিলা বিনয় ॥
 আপুনি সকলে গুৰু জানাহা আমাৰ ।
 পাৰ্শ্বি কৌবৰে যত কৰিলা নিকাৰ ॥ ১৯৭৫৮
 তেহুয় বৎসৰ হেৰ ফুবো যেন দুখে ।
 কহিবে নপাৰো তাক মোৰ এক মুখে ॥
 তাৰ প্ৰতিকাৰ কিছো কৰো কৌবৰক ।
 কোপ নকৰিবা আমি তোমাৰ সেৱক ॥ ১৯৭৫৯
 আৰ কৰযোবে হেৰা বুলিলো প্ৰণামি ।
 প্ৰথমে প্ৰহাৰ গুৰু নকৰিবো আমি ॥
 গুৰু গৌৰৱক মান্য ৰাখিবাক লাগে ।
 আমাক প্ৰহাৰ গুৰু কৰিয়োক আগে ॥ ১৯৭৬০
 হাসি গুৰু দ্ৰোণে যে ধনুত শব জুৰি ।
 প্ৰথমে হানিলা শব একাধিক কুৰি ॥

লীলায়ে অৰ্জুনে তাক কাটিয়া পেলাইলা ।
 পাচে গুৰু দ্ৰোণ শৰে অৰ্জুনক চাইলা ॥ ১৯৭৬১
 নাকলিয় অৰ্জুনৰ গুৰুৰ্ণ বধ ।
 নিহৰে ঢাকিল যেন হিমন্ত পৰ্বত ॥
 সমৰত লঘুহন্ত দেখিয়া দ্ৰোণৰ ।
 অৰ্জুনে মাৰিলা পাচে অসংখ্যাত শৰ ॥ ১৯৭৬২
 দুইকো দুই শৰ হানি চাইলা সমুদায় ।
 অস্ত্ৰি কৌৰৱী সেনা আছে যুদ্ধ-চাই ॥
 দুইবো শৰে দিশপাশ ছানিল আকাশ ।
 কণিতেকে সন্ধি নাই নবহে বতাস ॥ ১৯৭৬৩
 আকাশে বুৰাৰে পক্ষী মাৰিবাক ভয় ।
 নেদেখিয়া সূৰ্য্যক ভৈলেক তমোময় ॥
 শৰত পৰিয়া শৰ তাতে অগ্নি উঠে ।
 ঠাক ঠিক শব্দে মাণ্ডল যেন ফুটে ॥ ১৯৭৬৪
 এহিমতে দণ্ড দুই শৰযুদ্ধ ভৈলা ।
 পাচে দিব্য অস্ত্ৰে ছুয়ো যুজিবাক লৈলা ॥
 ইন্দ্র যম কুবেৰ বায়ব্য দেৱ অস্ত্ৰ ।
 দুইকো দুই ছিদ্ৰ চাই প্ৰহাৰ কৰন্ত ॥ ১৯৭৬৫
 অগণি বৰুণ বাণ মাৰে ছুয়ো আনি ।
 অস্ত্ৰে অস্ত্ৰ সংহাৰ কৰন্ত বগে হানি ॥
 গিৰিগিৰ শৰদে পৃথিৱীখান লৰৈ ।
 বজ্ৰৰ উপৰে যেন আৰ বজ্ৰ পৰৈ ॥ ১৯৭৬৬
 ত্ৰিভুবন খলকিল অস্ত্ৰৰ শৰদে ।
 ভষে জীয়া জন্তু সবে থাকিল তবধে ॥
 দেৱাস্থৰ নাগ যক্ষ দানৱ গন্ধৰ্ব্ব ।
 দ্ৰোণক প্ৰশংসা লোকে কৰিলেক সবে ॥ ১৯৭৬৭
 অৰ্জুনক সম কোন আছে জগতত ।
 দৃঢ় যুষ্টি ধৰি মাৰে বীৰ লঘুহন্ত ॥
 দেৱাস্থৰ নাগে যাক হাবিলেক বণে ।
 তাহাক সযুখে আজি যুজি গুৰু দ্ৰোণে ॥ ১৯৭৬৮
 কত্ৰি জাতি ভৈলে হোৱে স্বভাৱে নিষ্ঠুৰ ।
 নচাৰয় পিতা পুত্ৰ হৃদ্দ স্বস্তৰ ॥
 বজ্ৰে বাঙ্কিলেক হিয়া কিনো নিদাকণ ।
 শিথ্য হুই গুৰুক যে যুদ্ধন্ত অৰ্জুন ॥ ১৯৭৬৯

অস্ত্ৰযুদ্ধ এৰি পাচে দ্ৰোণ ধনঞ্জয় ।
 শৰযুদ্ধ কৰিলন্ত দেখি লাগে ভয় ॥
 সূৰ্ণ পুষ্টিয়া শৰ মাৰন্ত আপাৰ ।
 অগনি কণিকা সম দেখি চমৎকাৰ ॥ ১৯৭৭০
 বিজুলীচমক সম চিকমিক বৰ্ণ ।
 আকাশে সঞ্চৰৈ যেন নিশি তাৰাগণ ॥
 দুইবো শৰে চাইল বথ গগনমণ্ডল ।
 স্বৰ্গে সন্মৈ পৃথিৱীক দেখি একস্থল ॥ ১৯৭৭১
 অৰ্জুনৰ শৰৰ নাহিকৈ আদি অস্ত্ৰ ।
 সহস্ৰ সংখ্যক শৰ অযুত মাৰন্ত ॥
 কোটি অৰবুদ লক্ষ জাকে জাকে যায় ।
 বৃক্ষ গিৰি হন্তে যেন ফৰিঙ্গা উৰাই ॥ ১৯৭৭২
 মাৰন্তে যোৰন্তে হাত নাকলিয় আৰ ।
 যেন মেঘে জল বৃষ্টি কৰৈ বাৰিষাৰ ॥
 দেৱঋষি পিতৃগণ গন্ধৰ্ব্ব সহিতে ।
 অৰ্জুনক প্ৰশংসা কৰিল সবে হন্তে ॥ ১৯৭৭৩
 কহিবে নপাৰি অৰ্জুনৰ পৰাক্ৰম ।
 দ্ৰোণত অধিক দশ গুণে শৰশ্ৰম ॥
 প্ৰচণ্ড গাণ্ডীৱখান কৰ্ম্মানে টানি ।
 ভেদিল দ্ৰোণৰ সবে মৰ্ম্মস্থানে হানি ॥ ১৯৭৭৪
 কাটিল কৰচ ধ্বজ ধনু বাণ তুণ ।
 লালকাল ভৈল অৰ্জুনৰ শৰে দ্ৰোণ ॥
 বোম্বালে কধিৰ বহি যায় সবে গাৰ ।
 দেখি কুকসেনা সবে কৰৈ হাহাকাৰ ॥ ১৯৭৭৫
 হেন দেখি অশ্বখামা কোপে বহি সম ।
 অৰ্জুনক ধাইলা যেন কালান্তক যম ॥
 বজ্ৰঘোষ সম কৰি ধনুৰ টকাৰ ।
 অৰ্জুনক লাগি শৰ মাৰিলা আপাৰ ॥ ১৯৭৭৬
 ত্ৰৈলোক্যে অজয় বীৰবৰ কপিধ্বজ ।
 নাহিক ভ্ৰেভঙ্গ লীলামন্ত যেন গজ ॥
 বথখান ফুৰাইলন্ত দ্ৰোণক যে এৰি ।
 অশ্বখামা বীৰক ধাইলেক ধনু ধৰি ॥ ১৯৭৭৭
 বণ এৰি দ্ৰোণেও পলাইলা ছেগ পাই ।
 সৈন্যৰ মাজত পশি থাকিলা লুকাই ॥

অশ্বখামা অৰ্জুনে লাগিল যুদ্ধ বৰ ।
 যেন দুই এহ যুদ্ধ মজল বুধৰ ॥ ১১৭৭৮
 বিদ্যাৎ সন্ধাবে ফুৰে দুইহস্তৰ বথ ।
 ধনুৰ টকাৰে মহী কাম্পয় পৰ্বত ॥
 শৰহানি দুইকো দুই চানিল সমূলে ।
 যেন মেকশৃঙ্গত পলাশ পুষ্প ফুলে ॥ ১১৭৭৯
 দুৰ্জয় অৰ্জুন বীৰ কুন্তীৰ তনয় ।
 শৰে হানি কাটিল বথৰ চাৰি হয় ॥
 বাসুকী সদৃশ বিষকুৰ দশ বাণ ।
 অৰ্জুনৰো হিয়াত ভেদিল বৰ টান ॥ ১১৭৮০
 হাঞ্চুতি ঘামিল বীৰে দেখি তমোময় ।
 কম্পি কম্পি ক্ৰণেক বহিলা ধনঞ্জয় ॥
 সেহি বেলা অশ্বখামা সমবে নিপুণ ।
 শৰে হানি অৰ্জুনৰ কাটি ধনুগুণ ॥ ১১৭৮১
 পুনৰপি সাত শৰে ভেদিল হৃদয় ।
 দেখি কুকবলৰ আনন্দ জয় জয় ॥
 দেৱাসুৰ নাগ যক্ষ দানৱ মানৱ ।
 ভীষ্ম দ্রোণ আদি কৰি যতক কোঁৱৰ ॥ ১১৭৮২
 সিদ্ধ যুনি বিঠাধৰে যতক দেখিল ।
 সাধু অশ্বখামা বুলি সবে শ্ৰংশংসিল ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত সাধু সাধু গুৰুপুত্ৰ ।
 এহি বুলি আন গুণ লগাইলা ধনুত ॥ ১১৭৮৩
 কৰ্ণমানে টানি ঘোৰ কবিল টকাৰ ।
 শৰ বৰিষিলা যেন মেঘে বাৰিষাৰ ॥
 অশ্বখামা বীৰে শৰ বৰিষিলা কোপে ।
 হাজাবে হাজাবে লক্ষে লক্ষে একে জোপে ॥ ৮৪
 অযুত নিযুত শৰ যাই একেবাৰ ।
 দুইবো শৰে দশোদিশ ভৈল অন্ধকাৰ ॥
 বিপবীত ভুয়ল লাগিল ধুমার্কজয় ।
 দিশ পাশ আকাশ দেখিয় তমোময় ॥ ১১৭৮৫
 দুয়ো বীৰ তৰুণ দীৰ্ঘ পৰাক্ৰম ।
 দুয়ো মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ভুল্য শব্দশ্রম ॥
 বণত নিপুণ দুয়ো গুণে নিকপম ।
 মহাবল মহাভূজ দুইকো দুই সম ॥ ১১৭৮৬

দ্রোণৰ যে শিষ্য ছন্দো বয়সে সমান ।
 কিন্তু অশ্বখামাৰ ঢুকাল সবে বাণ ॥
 ধনহান প্রাণী যেন বুদ্ধি হোৱে হীন ।
 সেহিমতে অশ্বখামা কিছো তৈল ক্ষীণ ॥ ১১৭৮৭
 অক্ষয় তুণৰ যিটো নাহি ক্ষয়ব্যয় ।
 সি কাৰণে তান্ত কৰি চাৰ ধনঞ্জয় ॥
 বণ এৰি অশ্বখামা সি হেতু শঙ্কুচি ।
 শিল্পভাঙ্গা বুধ যেন গৈল পাচ গুচি ॥ ১১৭৮৮
 অৰ্জুন থাকিলা যেন মেকশৃঙ্গখণ্ড ।
 কোঁৱৰ কুমুদ বনে পৰিয়া মাৰ্ত্তণ্ড ॥
 হেন দেখি আগবাঢ়ি কৰ্ণ মহাবথী ।
 অৰ্জুনক ধাইল যেন কোপে মন্ত হস্তী ॥ ১১৭৮৯
 ধনুৰ টকাৰ যেন মেঘৰ গজ্জৰ্ন ।
 অৰ্জুনে দেখন্ত কোপে খেদি আসে কৰ্ণ ॥
 অশ্বক মহিমে যেন স্বভাৱে বিৰোধে ।
 কৰ্ণকো অৰ্জুনে দেখি খেদি গৈল ক্রোধে ॥ ১১০
 অশ্বখামাৰ শৰসব ভাল ভাল চাই ।
 পদাতি কটক সব নিলেক কোণ্ঠাই ॥
 ক্রোধত অৰ্জুনে চক্ষু ফুৰাই ঘনে ঘন ।
 ডাক দিয়া বোলে অৰে খেদি আসে কৰ্ণ ॥ ১১১
 সভা মাজে তই বুলি আছিলি পূৰ্বত ।
 মোক সম বীৰ কোন আছয় লোকত ॥
 সিসব বচন আৱে সত্য কৰ আজি ।
 হেৰ দেখ মই আছো ধনুগুণ মাজি ॥ ১১৭৯২
 ধৰ্ম্মপথ এৰি যত বুলিলি অলেখ ।
 সবে মিছা তোহোৰ জলৰ যেন বেথ ॥
 যত যত বিকৰ্ণনা কৰিলি পাপিষ্ঠ ।
 কুটনাট বহুবিধ চিন্তিলি অনিষ্ট ॥ ১১৭৯৩
 বিষ খুৱাই মাৰিবে চাহিলি এক বেলি ।
 জলত ডুবালি পাশে বান্ধি হানি হেলি ॥
 যোগুহ সাজিলি পুৰি মাৰিবাৰ লাগি ।
 নিমিত্তেসে দুৰ্য্যোধন তই মূল ঘাগি ॥ ১১৭৯৪
 শকুনিৰ বোলে সবে খেলিয়া কুটপাশ ।
 বাহুৰ বৎসৰ ষটাইলিহি বনবাস ॥

বজ্রস্থল। সময়ত এক বস্ত্র কবি।
 দ্রৌপদীক পাপিষ্ঠ নিয়াইলি চুলে ধৰি ॥ ১৯৭৯৫
 মিছা বুলি বঞ্ছি বাজ্য লৱালি আমাৰ।
 থাক দুবাচাৰ তাৰ কৰো প্ৰতিকাৰ ॥
 ধৰ্ম্মপাশে বন্ধ হেতু ক্ষেমিলো পূৰ্বত।
 এৱে কৈক যাইবি দুফৈ মোহোৰ হাতত ॥ '৯৬
 যদি গহ আছে এৱে খেদি আস মোক।
 তোৰ মোৰ যুদ্ধ আৱে চাওক সবে লোক ॥
 কৰ্ণে বোলে শুন অৰে বিকৰ্ণনা এৰ।
 তোৰ যমকাল মই আসি আছো হেৰ ॥ ১৯৭৯৭
 অকাৰণে মিছা কিয় লপস বিস্তৰ।
 যদি যুদ্ধ দিবি তেৱে শীঘ্ৰে কৰ শৰ ॥
 তোৰ দৰ্প শুনি মোৰ কাণ কণুৱাই।
 এৰ মিছা টাই দৰশায়ো মুনিষাই ॥ ১৯৭৯৮
 ধৰ্ম্মপাশে বন্ধ হেতু ক্ষেমিলো পূৰ্বত।
 এভো বন্ধ নৌ গুচে নেৰ যেৱে সত্য ॥
 যদি ধৰ্ম্ম সমুচিত কৰস জিহ্বাস।
 পুনৰপি যাইবে লাগৈ সেহি বনবাস ॥ ১৯৭৯৯
 পাৰিলে সে ক্ষেমিয়া আছয় এতকাল।
 শিল কি কোমল ভৈলে এবয় শৃগাল ॥
 ক্ষুদ্ৰ পতঙ্গক মাৰি কৰ মহমহ।
 মোহোৰ আগত আজি খানিতেক বহ ॥ ১৯৮০০
 বাহুকি সদৃশ হেৰ দেখে দুই ভুজ।
 ক্ষণিতেকে আজি মোৰ পৰাক্ৰম বুজ ॥
 ঝাণ্ট কৰি যি দেৱক লাগে তাক পূজ।
 ত্ৰিদশে দেখোক আজি তোৰ মোৰ যুজ ॥ '৮০১
 যদি ইন্দ্ৰে সাজি তোৰ হোৱন্ত সহায়।
 তাহাকো সমৰে মাৰো কিছো দোষ নাই ॥
 দেখে শবচয় মোৰ প্ৰচণ্ড বিশাল।
 তৰুৰ সমান ঘোৰ তোৰ যমকাল ॥ ১৯৮০২
 এহি শৰ হানি যমকৰণে পঠাওঁ।
 আউৰ যেন মুগুনয় ধনঞ্জয় নাই ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুন অৰে দুবাচাৰ।
 যেন দুৰ্যোধন তেন পাত্ৰ তই তাৰ ॥ ১৯৮০৩

আপুনাক মহমহ দেখস দুন্দুৰ।
 মোহোৰ হাতত তই যাইবি যমপুৰ ॥
 একবাৰ যুজি আসি পলাই যাস কিয়।
 নিলাজক হুই তই বৰ স্তখে জীয় ॥ ১৯৮০৪
 ভায়েবক মাৰিলোহো নাৰাখিলি কিক।
 তোহোৰ বীৰত্ব সৰে আছোক ধিক ধিক ॥
 চৌঠকটা চেন্স অৰে লাগস উলটি।
 খুটিয়াই পলাশ যেন ঘাটে চৰা পুঠি ॥ ১৯৮০৫
 নিলাজ যেহেন কাক ফুৰ ছেগ চাই।
 খানিতেক বহ যমপুৰে দিৰো ঠাই ॥
 হৰত শৰণ লস কৈলাসক যাস।
 সাগৰত ডুব দেস পাতালে পলাস ॥ ১৯৮০৬
 যদি যম কুবেৰত লৱস শৰণ।
 তথাপি অৱশ্যে তোক মাৰিবোহো কৰ্ণ ॥
 তোৰ মোৰ যুদ্ধ ইহ জনমে নভাঙ্গে।
 শুন দুফৈ বোলো তই জানি থাক সাজে ॥ '৮০৭
 তোৰ শিৰ শোণিতে পূজিবো বগচণ্ডী।
 হৃদয়ৰ শূলগুলি তেৱে যাইবে খণ্ডি ॥
 আউৰ কত নীচক যে কৰোহো উত্তৰ।
 এহি বুলি ধনুখান কৰিলা টকাৰ ॥ ১৯৮০৮
 আকৰ্ণ পুৰিয়া কোপে টানি ধনুগুণ।
 কুৰি শৰে হানি তাক ভেদিলো অৰ্জুন ॥
 শৰচোটে ববিস্তৃত কৰ্ণ মহাবলী।
 ঘূত পাইয়া অগ্নি যেন আতি গৈল জ্বলি ॥ ১৯৮০৯
 তীখাল বিষাল অসংখ্যাত চণ্ড শৰে।
 অৰ্জুনৰ গাৱত ভেদিলো নিবস্তবে ॥
 উৰু শিৰ ললাট কাটিলো বক্ষস্থলে।
 নাক মুখ পেট কোষ শালিল সকলে ॥ ১৯৮১০
 চাৰি শৰে বানবধ্বজক পতাকাৰ।
 দুই শৰে ধনু চাৰি বধৰ ঘোৰাক ॥
 সাত শৰে উত্তৰক ভেদিলেক ক্ৰন্ত।
 কুতূহলে সিংহনাদ কৰিলা বহুত ॥ ১৯৮১১
 বানবধ ধ্বজ গোটে কোপে অৰ্জুনৰ।
 কৰ্ণৰ ভীতিকা চাই গৰ্জিলা বিস্তৰ ॥

বিপৰীত চোটে আতি থাঙ্গিলা অৰ্জুন ।
 দুই শৰে কৰ্ণৰ কাটিলা দুই ভুগ ॥ ১৯৮১২
 কুৰি শৰ হানি তাৰ হৃদয়ক ভেদি ।
 সিংহ সম গৰ্জি ক্ৰোধে যাস্ত তাক খেদি ॥
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে কৰ্ণে ক্ষুব বাণে ।
 অৰ্জুনৰ হাতত ভেদিলা বৰ টানে ॥ ১৯৮১৩
 বজ্ৰ সম শৰে বীৰ দুই কৰে ফুটি ।
 বাম হাতে অৰ্জুনৰ ঢিলা ভৈল মুঠি ॥
 মহাবীৰ সব্যসাচী বাসবতনয় ।
 ডাহিনত যেন আৰ বামতো তেনয় ॥ ১৯৮১৪
 সোঁহাতে ধনু ধৰি বাম হাতে বাণ ।
 বায়ুবেগে কৰ্ণৰ কাটিলা ধনুখান ॥
 ধনু ছেদ দেখি কোপে কৰ্ণ মহাবথী ।
 শক্তিগোট তুলি লৈলা অৰ্জুনক প্ৰতি ॥ ১৯৮১৫
 প্ৰহাৰিলা কোপে যেন যমে যমদণ্ড ।
 শৰ হানি অৰ্জুনে কৰিলা খণ্ড খণ্ড ॥
 মাৰিলেক কৰ্ণৰ অনেক সেনাগণ ।
 অৰ্জুনে কাটিয়া নিলা যমৰ কৰণ ॥ ১৯৮১৬
 ত্ৰিভুবনে নাহি বীৰ অৰ্জুনক যোৰ ।
 চাৰি শৰ মাৰিয়া কাটিলা চাৰি যোৰ ॥
 হৃদয়ত সাত শৰে ভেদিলা কৰ্ণক ।
 ফুৰি ফুৰি মুৰ্ছা গৈলা দেখিয়া যমক ॥ ১৯৮১৭
 বোম্বালে কধিৰ বহে চোট পাই বৰ ।
 বণ এৰি ভূমিপাৱে দিলেক লৱৰ ॥
 অৰ্জুনে দেখন্ত কৰ্ণ পলাই লৱৰন্তে ।
 উত্তৰে সহিতে চাইয়া থাকিলা দুই হস্তে ॥ '১৮
 দেৱঋষি পিতৃগণে দানৱ গন্ধৰ্বৰে ।
 অৰ্জুনৰ বাহুবল প্ৰশংসিলা সবে ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জম্বেজয় ।
 কৰ্ণক সমৰে জিনি বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ১৯৮১৯
 উত্তৰক ধূলিলস্ত বথখান বাওঁ ।
 ভীষ্ম সমে যুজো আৰে কৌতুকতে চাওঁ ॥
 উত্তৰে বোলন্ত প্ৰভু ভৈলোহো হীতাস ।
 কৰ্ণশৰে পীড়ে হেৰা নপাওঁ উশাহ ॥ ১৯৮২০

দাক্ষণ প্ৰহাৰে মই ভৈলা জৰ্জৰিত ।
 নাকে মুখে কাণে সবে বহৰে শোণিত ॥
 কুশ খেৰ দিবে লাগি নাহি দেখা গাৱ ।
 খিৰ নোহে দেহা মোৰ কাষ্পে হাত পাৱ ॥ '২১
 কৰ্ণৰ তোমাৰ দুইৰ দিব্য অস্ত্ৰ দেখি ।
 চাহিবে নোৱাৰো যেন ফুটি যাই আখি ॥
 ধনুৰ টকাৰ শঙ্কাৰ কোলাহল ।
 শ্ৰুতি বুদ্ধি হবিল কৰ্ণত লাগে-তাল ॥ ১৯৮২২
 মণ্ডল আকাৰে বথ ঘূৰয় সতত ।
 বাখিবে নোৱাৰো ঘোৰা নৰহে হাতত ॥
 তোমাৰ প্ৰচণ্ড কপ দেখো যম সম ।
 মাংসে যে শোণিতে মহী কৰিল কৰ্দম ॥ ১৯৮২৩
 কল্কি কপ হৰি যেন দেখি লাগে ভয় ।
 ভীষ্মৰো তেহেন কপ দেখোহো নিশ্চয় ॥
 দ্বাদশ আদিত্য যেন প্ৰলয় কালৰ ।
 কদ্রকপ ধৰি যেন আসিলা শঙ্কৰ ॥ ১৯৮২৪
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনা ৰাজাৰ তনয় ।
 ক্ষত্ৰি জাতি ভৈলে তোৰ নুহি হেন নয় ॥
 বিশেষত মৎস্যৰাজকুলে ভৈলা জাত ।
 ভয় পৰিহৰি যুদ্ধ যজ্ঞৰ বেলাত ॥ ১৯৮২৫
 সাহায্যত দুই শ্ৰুতি ধৰ আপুনাক ।
 ভীষ্ম সমে যুজো মোৰ বথখান ডাক ॥
 দেখা দুই হস্তৰ দিব্য অস্ত্ৰৰ মহত ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য বায়ু যেন নৰহে বথত ॥ ১৯৮২৬
 গাণ্ডীৰ ধনুৰ চোট দেখোক কোঁৱৰে ।
 কাটি ওপচাওঁ মহী মনুষ্যৰ শৰে ॥
 কাৰো হাতপাৰ শিৰ পেট সবে ছেদি ।
 প্ৰজাৰ শোণিতে আজি বহাইবোহো মদী ॥ '২৭
 দেখন্তোক যুদ্ধ আজি কুকবৰ্গ যুদ্ধ ।
 মাংসক ভুজোক কাষ শেন পক্ষী গৃধ ॥
 ত্ৰিজগতনাথে যেন কৰে চক্ৰ ধৰি ।
 বধিলা অম্বৰগণ দেৱতা ত্ৰিহৰি ॥ ১৯৮২৮
 ময়ো সেহি মতে আজি মাৰো বিপুগণ ।
 ভয় পৰিহৰি মোৰ ডাক বথখান ॥

অনেক আশ্বাস বাণী শুনি অৰ্জুনব ।
 বায়ুবেগে বধখান ডকাইল উত্তর ॥ ১৯৮২৯
 আকাশে চানিলা যেন স্তব্ধ চটক ।
 ভয় ছয়া কোঁবর ভাগিল কটক ॥
 সাগরত ঢৌ যেন গৈল বার লাগি ।
 অৰ্জুনক দেখি সেনা পলাইলেক ভাগি ॥ ১৯৮৩০
 সেহি বেলা ধৃতবাস্ত্যে পুত্রে চাৰি বধী ।
 দুঃশাসন দুৰ্ম্মদ বিকর্ণ বিবিশংতি ।
 চাৰি বীৰে অৰ্জুনক ধাইল একে জোপে ।
 চতুদ্দেশে ঢাকি শব ববিষিলা কোপে ॥ ১৯৮৩১
 নাবাচ মাৰিলা ঘোৰ ক্ষুব্ধ কল্লদন্ত ।
 শবজালে সমূলে চানিল বায়ুপথ ॥
 আগবাঢ়ি যুক্তিবেক বীৰ দুঃশাসনে ।
 অৰ্জুনক ভেদিলেক ভল্ল তিনি বাণে ॥ ১৯৮৩২
 উত্তরকো ভেদিল প্রচণ্ড এক শবে ।
 কেক্ষাস্তে থাকিল পৰি বধৰ উপরে ॥
 ক্রোধিল অৰ্জুন বীৰ পাণ্ডব নন্দন ।
 দুঃশাসন বীৰৰ কাটিলা ধনু খান ॥ ১৯৮৩৩
 হৃদয়ত পাঞ্চোগোটা ভেদিল নবাচ ।
 পলাই বীৰ দুঃশাসন নচাৰয় পাচ ॥
 মহাবীৰ বিকর্ণ গৈলেক ধনু টানি ।
 অৰ্জুনক ভেদিলেক সাত শব হানি ॥ ১৯৮৩৪
 তাহাকো অৰ্জুনে পাচে ভল্ল তিনি পাটে ।
 বব চোটে পিঠে কণ্ঠে ভেদিল ললাটে ॥
 মুচ্ছা গৈল বিকর্ণ হাতৰ ধনু এৰি ।
 বধ হস্তে পৃথিবীত পৰিল উফৰি ॥ ১৯৮৩৫
 দেখি বীৰ বিবিশংতি দুৰ্ম্মদ সহিতে ।
 অৰ্জুনক লাগি শব ববিষয় দ্রুতে ॥
 হাসিয়া অৰ্জুনে দুইকো ক্ষুব্ধ দুই বাণে ।
 হৃদয়ত মৰ্ম্মধানে ভেদিলা সন্ধানে ॥ ১৯৮৩৬
 আউৰ শবে দুই হস্তৰ কাটি দুই বধ ।
 দুই শবে সারথিক নিলা যমপথ ॥
 বধভঙ্গে পৃথিবীত পৰি দুই ভাই ।
 মুচ্ছা গৈলা দুয়োগোটে মৃতক পৰায় ॥ ১৯৮৩৭

দেখি বীৰগণে সবে পাচে মাঠে বুলি ।
 পলুৱাই নিলে সবে শীঘ্ৰে বথে ভুলি ॥
 বোলন্ত কংসারি সবে এৰা আন কাম ।
 পুৰুষ উদ্ধাৰ হোক বোলা বাম বাম ॥ ১৯৮৩৮

সম্ভবতঃ সৈতে অৰ্জুনব যুদ্ধ

দুগুণী

অৰ্জুনে মাৰন্ত হস্তী ঘোঁরা বধ
 সৈন্য ভাগি পলাই ডবে ।
 কুবলে পাচে কোপে অৰ্জুনক
 সবে ধাইল চপকৰে ॥
 শুনি সিংহবাৰ ধনুৰ টঙ্কাৰ
 পৃথিবী মেলাই ফাট ।
 বাক্যতিগণে খাণ্ডা ভুলি বোলে
 ধব মাৰ কাট কাট ॥ ১৯৮৩৯
 গদা মৃদগৰ পৰিঘ তোমৰ
 শক্তি শূল আধাকে ।
 প্রাশ যে পট্টশ হানৈ অৰ্জুনৰ
 বেটিয়া অস্ত্রৰ জাকে ॥
 অনেক হাজাৰ শবহুষ্টি কৰৈ
 ছানিয়া দিশ সকল ।
 আৰণ আঘাট কালমেঘ যেন
 পৰ্বতক ঢাকি জল ॥ ১৯৮৪০
 অৰ্জুনে তেখনে দিব্য অস্ত্র হানি
 সবাকে কাটিল তাক ।
 পাচে শব হানি কোঁবরী সেনাক
 মাৰিলন্ত জাকে জাক ॥
 কাৰো হাত পাৰ ওঠ কণ্ঠ দ্ৰেহ
 মধ্যত কাৰো কাটিল ।
 যেন পদ্মবন কণ্ঠকে সমূলে
 মজ্জা শিক্কা উপৰিল ॥ ১৯৮৪১
 বাহত মাহুত সারথি কাটিল
 কবচ কাহাবো ভৰি ।

হস্তী ঘোঁৰা সবে পতাকা ফুৰয়
গৰুপাল উদ কৰি ॥

কাৰো ভুগু বুগু অৰ্জুনে কাটন্ত
ঠাৱতে মাৰৈ আপাৰ ।

কতো শৰে ফুটি থিয় লাজ কৰি
পলায় এৰি পটোৱাৰ ॥ ১৯৮৪২

ছত্ৰে চিহ্ন দণ্ড পতাকা চামৰ
শৰ ছোটে ছিৰি ছিৰি ।

যেন আকাশত পক্ষী অসংখ্যাত
জাকে জাকে ফুৰে উৰি ॥

কুণ্ডলে মণ্ডিত অসংখ্যাত মাথ
কিৰীটি মণি সহিত ।

যেন তাৰাগণ স্বৰ্গৰ খসিয়া
পৰি আছে ধৰণীত ॥ ১৯৮৪৩

তেহুয় বৎসৰ ক্ৰোধত অৰ্জুনে
কোঁৱৰৰ সেনাগণ ।

জলন্ত অগনি দহন্তে যেহেন
চৈত্ৰে ফাল্গুনৰ থান ॥

বসন্ত কালৰ পচোৱা বতাসে
সৰে যেন পকা পাত ।

সেহিমতে কাটি অৰ্জুনে পেলাইল
কোঁৱৰী সেনাৰ মাথ ॥ ১৯৮৪৪

যেন কালমেঘে শিলা জাকে জাকে
বৰিষিল পৃথিৱীত ।

কোঁৱৰী সেনাৰ সেহিমতে মুণ্ড
পেলাইলা কাটি ভৰিত ॥

ডাকিনী যোগিনী ৰাক্ষস ক্ৰব্যাদ
পিপাচ ভূত ভৈৰৱ ।

শৃগাল শঙুনে নখাৱয় ঘিণে
কোঁৱৰৰ কটা শৰ ॥ ১৯৮৪৫

পৰ্বত আকাৰে পৃথিৱী ছানিয়া
পৰি আছে ঠাই ঠাই ।

প্ৰজাৰ শোণিতে ভয়ঙ্কৰ বৰ
নদী এক বহি যাই ॥

মাংসে যে কৰ্দম কেশে যে শেৱাল
ফালি টুপি ভৈলা হেন ।

অস্ত্ৰে জলজন্তু শৰ চাপ ধ্বজ
উটে বৃক্ষজাজি যেন ॥ ১৯৮৪৬

ধৱল পতাকা সম্যকে দেখিয়া
চোউ সম উপৰত ।

ভূণ বাণ ছত্ৰ পৰি আছে যত
নদীৰ যেন আৱৰ্ত্ত ॥

পৰ্বত সমান হস্তীসৰ মৰি
আছে অন্তৰ্দ্ৰোপ সম ।

যুগান্ত কালত কদ্ৰূৰূপে যেন
প্ৰজা সংহৰিল যম ॥ ১৯৮৪৭

ছবি

হেন দেখি দুৰ্য্যোধন দ্ৰোণ অশ্বখামা কৰ্ণ
দুঃশাসন কূপ বিবিশ্ৰুতি ।

সৈন্যৰ মৰণ কোপে আগ হুই একে জোপে
অৰ্জুনক ধাইলা সাত ৰথী ॥

মেঘৰ গজ্জৰ্ন সম ধনুৰ টকাৰ কৰি
আকৰ্ণ পূৰিয়া গুণ টানি ।

অনেক হাজাৰ বাণ দশোদিশে নিৰোধিয়া
হানিলেক অৰ্জুনক ছানি ॥ ১৯৮৪৮

অৰ্জুনে বায়ুৰ অস্ত্ৰ ভূলা হেন উকুৱাইল
ওচৰো নপাইলা গৈয়া বাণে ।

পুনৰপি চমৎকাৰে শৰ হানি একেবাৰে
সাতকো ভেদিল মৰ্ম্মথানে ॥

দ্ৰোণক যে যাঠি শৰে হানি পেট পিঠি হিয়ে
গুৰু তনয়ক শৰ সাত ।

সাত গোটা সৰ্প যেন গৰ্ভ পাইয়া লুকাইলেক
ধৰথৰি পশিল হিয়াত ॥ ১৯৮৪৯

তীখাল বিষাল বাছি এক শত শৰে কাটি
দুৰ্য্যোধন কোঁৱৰ নৃপক ।

অষ্টাদশ শৰ হানি বিবিশ্ৰুতি কুমৰক
কুৰি শৰে ভেদিল কূপক ॥

অতি তীক্ষ্ণ তিনি বাণে দুঃশাসনক যে টানে
কৰ্ণক ভেদিল শৰ নৱৈ ।
যেন মেক পৰ্বতৰ নৱ ধাৰা গেক বৰৈ
কৰ্ণৰো গাৱত তেজ বৰৈ ॥ ১৯৮৫০
আনো যত বীৰগণ বথ বক্ষা কোঁৱৰ
আগে পাচে আছিল যতক ।
সবাকৈ অৰ্জ্জুনে আৰ শৰে হানি ভেদিলন্ত
গাৱে গাৱে পঞ্চাশ শতেক ॥
অৰ্জ্জুনৰ বজ্ৰ সম প্ৰচণ্ড বিষাল শৰে
জৰ্জৰিত হয় সবে ফুটি ।
শ্ৰুতি বুদ্ধি নাই গাৱে বণ এৰি একেবাৰে
সাতো বীৰ পলাইল উলটি ॥ ১৯৮৫১
যেন মহা মেঘখণ্ড পচোৱা বতাস লাগি
পলাইল কটক সবে ভঙ্গে ।
আকাশতে থাকি সবে ইন্দু আদি দেৱগণে
অৰ্জ্জুনক প্ৰশংসন্ত বঙ্গে ॥
নমো নমো নাৰায়ণ ভৱবন্ধ বিমোচন
ভাৰত শুনিয়ে মন কৰি ।
কৃষ্ণৰ চৰণ সেৱি বচিলা কংসাৰি কবি
নিবন্তৰে বোলা বাম হৰি ॥ ১৯৮৫২

ভীষ্মাদিৰ সৈতে অৰ্জ্জুনৰ যুদ্ধ আৰু অৰ্জ্জুনৰ দ্বাৰা
নিদ্ৰাবাণ ক্ষেপণ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
দ্ৰোণ প্ৰতিমুখে ভঙ্গ দেখি কোঁৱৰ ॥
আগবাঢ়ি ভীষ্মে আসি ধাইলা অৰ্জ্জুনক ।
কোপে দণ্ড ধৰি যেন যম কালান্তৰ্ক ॥ ১৯৮৫৩
শত্ৰুচাপ সম ধনু কৰিয়া টকাৰ ।
মেঘৰ গৰ্জ্জন যেন শূনি চমৎকাৰ ॥
পাচ ছই বথ বাখি দুৰ্য্যোধন ৰাজা ।
বোলে চেৱটিয়া সবে উলটাও প্ৰজা ॥ ১৯৮৫৪
বিদূৰতে ভীষ্মে আসি দেখি অৰ্জ্জুনক ।
আঠ শৰে ভেদিলন্ত বানবধ্বজক ॥

কুৰি শৰে অৰ্জ্জুনৰ ভেদিলা হৃদয় ।
দেখি কুকবলে সবে বোলে জয় জয় ॥ ১৯৮৫৫
জ্বলিলা অৰ্জ্জুন বীৰ অগ্নি সম বৰ ।
ভীষ্মক শতেক শৰে ভেদিল পাঞ্জৰ ॥
দশ শৰে বথৰ ভেদিলা ধ্বজ গোট ।
সাৰথিকো সাত শৰে বিদ্ধে বৰ চোট ॥ ১৯৮৫৬
বানবৰ ধ্বজ গোটে ফুৰাই লাঞ্জ তাৰ ।
ভীষ্মৰ ধ্বজক চাই গৰ্জ্জিলা আপাৰ ॥
পাচে দিব্য অস্ত্ৰ যুদ্ধ ভৈল দুই হস্তৰ ।
অন্তৰি কোঁৱৰী সেনা চাহেৱে সমৰ ॥ ১৯৮৫৭
দুয়ো মহা বলৱন্ত বীৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
দুয়ো মহা পৰাক্ৰমী ইন্দু সমসৰ ॥
দুয়ো মহা বলৱন্ত সমৰে নিপুণ ।
কুকবেশে ভীষ্ম বৃদ্ধ তৰুণ অৰ্জ্জুন ॥ ১৯৮৫৮
চাহিবে নোৱাৰি দুইকো দেখি বিপৰীত ।
যুগান্ত কালত যেন দুগোটা আদিত্য ॥
পৃথিৱী মণ্ডলে দুইকো নাহি পটন্তৰ ।
অদভুত যুদ্ধ দুইৰো ভৈল ভয়ঙ্কৰ ॥ ১৯৮৫৯
যেন যুদ্ধ ভৈল পূৰ্বে বলি বাসৱৰ ।
অন্ধাশুৰে সমে যেন যুজিলা শঙ্কৰ ॥
ৰাম ৰাৱণৰ যেন মিলিল সমৰ ।
সেহিমত যুদ্ধ ভৈল ভীষ্ম অৰ্জ্জুনৰ ॥ ১৯৮৬০
ইন্দু যম কুব্জৰ বায়ব্য দিব্য অস্ত্ৰ ।
অগনি বৰুণ বাণ দুইহস্তো মাৰন্ত ॥
দুইকো দুই ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ কবন্ত প্ৰহাৰ ।
প্ৰলয়ৰ অগ্নি সম দেখি চমৎকাৰ ॥ ১৯৮৬১
নিৰ্যাত শব্দ সম শূনি ঘনে ঘন ।
সচকিত জীৱজন্তু কাট্ৰৈপ ত্ৰিভুবন ॥
খলকিল নদী নদ গিৰি সব লৰি ।
ভয়ে সৰ্পে দশে কুৰি ভৈল জৰাজৰি ॥ ১৯৮৬২
পলাই পশু পক্ষী বন ছাবিয়া পৰ্বত ।
ডৰৈ জলজন্তু পশৈ গহীন জলত ॥
অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে দুইহস্তক নিবাসন্ত দুই ।
আকাশে পৰশে গৈয়া অগ্নি বাজ ছই ॥ ১৯৮৬৩

অস্ত্রে শস্ত্রে দুইহস্তবো মুচুইলেক অঙ্গ ।
 আকাশে নেথৈলৈ বায়ু নচলে বিহঙ্গ ॥
 ত্ৰিদশ দেৱতা সবে দেখি ভৈলা বঙ্গ ।
 কাৰো জয় নাই তাত কাৰো নাই ভঙ্গ ॥ ১৯৮৬৪
 গুৰু দ্ৰোণ আদি কৰি যত কুবলে ।
 ভীষ্মক প্ৰশংসা কৰিলেক কুতূহলে ॥
 অৰ্জুনক সম কোন ত্ৰৈলোক্য গোচৰে ।
 একে ক্ৰীহৰি আৰ শঙ্কৰত পৰে ॥ ১৯৮৬৫
 মহাবল পৰাক্ৰম বয়সে তৰুণ ।
 দৃঢ়মুঠি লঘুহস্ত দুৰ্জয় অৰ্জুন ॥
 বৃদ্ধ হুই ভীষ্মে তাক কবন্ত সমৰ ।
 সাধু সাধু ভীষ্ম সম নাহি ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ১৯৮৬৬
 ভীষ্মক কোঁৱৰে য়েৰে প্ৰশংসিল হেন ।
 ইন্দ্রত গন্ধৰ্বৰ ৰাজ্য কহে চিত্ৰসেন ॥
 দেখা দেখা প্ৰভু যুদ্ধ ভীষ্ম অৰ্জুনৰ ।
 দেৱতাৰ অস্ত্ৰ সবে ভৈল মানুষৰ ॥ ১৯৮৬৭
 দাক্ষণ সমৰে দুইৰ দেখা সমাগম ।
 মানুষৰ নুই হেন অদভুত কৰ্ম ॥
 ত্ৰিভুৱনে নাই হেন দুহান সদৃশ ।
 ৰাম ৰাৱণৰ সম দুৰ্জয় মুনিষ ॥ ১৯৮৬৮
 সিদ্ধ মুনি বিদ্যাধৰ গন্ধৰ্বৰ কিম্বৰ ।
 যতেক আছিল সৰ যক্ষ নিশাচৰ ॥
 ইন্দ্র আদি দেৱগণে সবে প্ৰশংসিল ।
 দুই হানো মাথাত সবে পুষ্প বৰিষিল ॥ ১৯৮৬৯
 দিব্য অস্ত্ৰ ভঙ্গ জয় নঠৈল তহিত ।
 পুনৰপি শব্দযুদ্ধ ভৈল বিপৰীত ॥
 খৰ খৰ ত্ৰিকলিক ভগ্ন-বৎসদন্ত ।
 সৰ্পমুখ শিলীমুখ দুহস্তে মাৰন্ত ॥ ১৯৮৭০
 অৰ্জুচন্দ্ৰ কনিয়াল নৰাচ বিপাট ।
 দুইবো শৰে ছানিলেক যকতৰ বাট ॥
 নাকলিয় ছত্ৰ চিহ্ন দুইহাস্তবো বথ ।
 বাৰিষাৰ মেঘে যেন ঢাকিলে পৰ্ব্বত ॥ ১৯৮৭১
 স্বৰ্ণ পুখিয়া শৰ জাকে জাকে চলে ।
 অগ্নি কণিকা যেন কোঁকাৰে নিকলে ॥

বিজুলী চমক যেন চিকমিক কান্তি ।
 আকাশে সঞ্চৰে যেন ৰাজহংস পাণ্ডি ॥ ১৯৮৭২
 সহস্ৰ অযুত শত কবন্ত প্ৰহাৰ ।
 দুইবো শৰে দশোদিশ ভৈল অন্ধকাৰ ॥
 সেহি বেলা ভীষ্মে ছিদ্ৰ পাইয়া অৰ্জুনৰ ।
 বায়ভাগে হিয়াত ভেদিল সাত শৰ ॥ ১৯৮৭৩
 কধিৰ বহুতৈ দেহা কাম্পে ধৰ ধৰ ।
 ক্ষেণেকে চেতন পাইলা চোট পায় বৰ ॥
 ক্ৰোধিলন্ত ধনঞ্জয় অগ্নিৰ সমান ।
 ক্ষুব শৰে ভীষ্মৰ কাটিলা ধনুখান ॥ ১৯৮৭৪
 হৃদয়ত হানিলেক দশ শৰ ভল্ল ।
 কৰচ ভেদিয়া শৰগোট গৈল তল ॥
 সাৰথিকো ভেদিল প্ৰচণ্ড তিনি বাণ ।
 বৰ ভাগ্যে জীল তাৰ নগৈল পৰাণ ॥ ১৯৮৭৫
 কটা ধনু দেখি ভীষ্ম বৰ চোটে লাঞ্ছি ।
 আন ধনুখান আনি লৈলা গুণ মাজি ॥
 অৰ্জুনক লাগি শৰ মাৰিলা বহুত ।
 শৰ হানি পথতে কাটিলা কুন্তীমত ॥ ১৯৮৭৬
 কি কৰিবে ভীষ্ম আৰ নপাৱন্ত দিশ ।
 দেখি কুক সেনাত লাগিল উসমিস ॥
 মহাকোপে ভীষ্মৰ কাম্পয় সবে তনু ।
 শৰ হানি অৰ্জুনে কাটিলা সিটো ধনু ॥ ১৯৮৭৭
 ধৰল ছত্ৰেক আছে ভীষ্মৰ সূচান্দ ।
 আকাশে প্ৰকাশে যেন পূৰ্ণিমাৰ চান্দ ॥
 কুন্তীৰ তনয় বীৰ সমৰে প্ৰচণ্ড ।
 শৰ হানি তাহাকো কৰিলা খণ্ড খণ্ড ॥ ১৯৮৭৮
 দশ গোটা শৰ আৰ গুণত চৰাইল ।
 গৃধ্ৰপত্ৰে চাই আছে প্ৰৱন্ধে শনাইল ॥
 অগ্নিৰ শিখা সম দেখি লাগে ডৰ ।
 বাত্ৰকি সদৃশ মুখ ক্ষুব পটন্তৰ ॥ ১৯৮৭৯
 কৰ্ম্মানে ধনু টানি প্ৰহাৰিলা টানে ।
 ভীষ্মৰ হিয়াত পৰি পশিল সন্ধানে ॥
 দশ গোটা সৰ্প যেন পশিলা গৰ্ভত ।
 মুৰ্ছা গৈয়া ভীষ্ম চলি পৰিলা বথত ॥ ১৯৮৮০

সাৰথিয়ে দৈথে ভীষ্ম যুতক পৰায় ।
 বায়ুবেগে বধখান নিলে পলুৱাই ॥
 চক্ষু ফুৰাই অৰ্জুনে তহিতে নেদেখন্তু ।
 সৈন্যৰ মাজক নিল দণ্ড দুইৰ পথ ॥ ১৯৮৮১
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কৈয়ো কথা পাচে যেন ভৈল বঙ্গময় ॥
 ভীষ্ম পলাইলা দেখি কোঁৱৰী সেনাত ।
 কেহো দূৰাদূৰি গৈয়া উঠিল পৰ্ব্বত ॥ ১৯৮৮২
 কতো হস্তী ঘোঁৰা মৰা শৰৰ মাজত ।
 পৰি পৰি আট্ঠে মৰা শৰ যেনমত ॥
 কতো বৃক্ষলতাৰ সাক্ষিত হোৱে আৰ ।
 ধীৰে পাৰ কাঢ়ে যেন নুশুনয় সাৰ ॥ ১৯৮৮৩
 খেৰগাছ লৰে যদি বোলে শুন শুন ।
 হেৰ বুলিলেক বাপ পাইলেক অৰ্জুন ॥
 কতো শ্ৰুতি নাহিকয় দুই চক্ষু মুদি ।
 মুণ্ড গোট লুকাই থাকে সবে গাৱ উদি ॥ ১৯৮৮৪
 বিয়ুকুত কেশে কেহো পৃথিৱীত পৰি ।
 সাঙ্খুৰি ফুৰয় কতো দুই হাত ভৰি ॥
 হেন দেখি আগবাঢ়ি ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ।
 ধনু ধৰি অৰ্জুনক ধাইলা কোপমনে ॥ ১৯৮৮৫
 কৰ্ণমানে ধনু টানি ভল্ল একপাট ।
 বৰ চোটে অৰ্জুনৰ ভেদিল ললাট ॥
 শৰে ফুটি অৰ্জুন জ্বলিল অগ্নি সম ।
 নৃপতিক ধাইলা যেন কালান্তক যম ॥ ১৯৮৮৬
 বাসুকি সদৃশ শৰ মাৰিলা বিস্তৰ ।
 পাচে দুইবো ঘোৰ যুদ্ধ লাগিল ডাঙ্গৰ ॥
 দুয়ো মহা তৰুণ দাক্ষণ বলৱন্ত ।
 দুয়ো কুক পাণ্ডৱ মহন্ত যশৱন্ত ॥ ১৯৮৮৭
 খৰ কুব ভল্ল দুয়ো ভেদিল নৰাচে ।
 অদভুত যুদ্ধ দুইবো সবে চাহি আছে ॥
 হেন দেখি ধৃতৰাষ্ট্ৰতনয় বিকৰ্ণে ।
 মহামত্ত হস্তীগোটে চৰি তেতিক্ষণে ॥ ১৯৮৮৮
 চাৰি মহাবথী সমে গজপাদ বন্ধা ।
 অৰ্জুনক ধাইল কুকনৃপতিৰ সখা ॥

অৰ্জুনে দেখন্তু মোক যুদ্ধক প্ৰবন্ধে ।
 খেদি আঁসে বিকৰ্ণ প্ৰচণ্ড হস্তীস্কন্ধে ॥ ১৯৮৮৯
 দৃঢ়তৰ শৰপাট লৈল কৰ্ম্ম পুংখ ।
 লহ লহ কৰে যেন তৰুণকৰ মুখ ॥
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 গজকুন্ত ভেদি শৰ ভৈল পাখিয়াৰ ॥ ১৯৮৯০
 ঐৰাৱত কুলে জাত যয়মত্ত দন্ত ।
 কুমুদ অগ্নন সম মহা বলৱন্ত ॥
 কুকনৃপতিক পাই হস্তী আগুৱান ।
 হস্তিনী শতক যাৰ আগত যোগান ॥ ১৯৮৯১
 যাৰ গন্ধে হস্তীযুথ বিপক্ষ ৰাজাৰ ।
 ৰণ এৰি পলাই সবে ভাঙ্গি পটোৱাৰ ॥
 অৰ্জুনৰ বজ্জ সম পাইয়া শৰ চোট ।
 ফুৰি ফুৰি ভূমিত পৰিল হস্তীগোট ॥ ১৯৮৯২
 বহুৱৈ কধিৰ তাৰ কুন্তল ভেদি ।
 পৰ্ব্বতৰ হস্তে যেন বহি যাই নদী ॥
 বজ্জে হত ভৈল যেন পৰ্ব্বত শিখৰ ।
 দিগ্গজৰ সম হস্তী গৈল যমঘৰ ॥ ১৯৮৯৩
 ডেৱ দিয়া বিকৰ্ণ ভূমিত ভৈলা থিৱ ।
 হাঞ্চুতি ঘামিল দেহা উৰি গৈল জীৱ ॥
 লৱৰ দিলেক বিবিংশতি ৰথে চৰি ।
 আথেবেথে দুয়ো পলাই গৈলেক অন্তৰি ॥ ১৯৮৯৪
 গজপাদ বন্ধা যিবা ভৈলাহা বিবথী ।
 সিয়ো ডৰে পলাইল পৰিল বুলি হস্তী ॥
 অৰ্জুনৰ গাণ্ডীৱৰ পাইয়া শৰজাক ।
 মহাবথীগণ সবে এৰিল ৰাজাক ॥ ১৯৮৯৫
 পলাইল বিকৰ্ণ য়েৰে পৰিল মাতঙ্গ ।
 অৱশেষ সেনামানে দেখি দিলে ভজ ॥
 তাত পাচে দুৰ্য্যোধন ৰাজাক অৰ্জুন ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া কোপে টানি ধনুগুণ ॥ ১৯৮৯৬
 হৃদয়ত এক শৰ ভেদিল নৰাচ ।
 কৰচ ভেদিয়া বজাইলা পিঠিপাচ ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে ৰাজা কাম্পে ঘনে ঘন ।
 চলো পলো কৰে দেহা হৰিল চেতন ॥ ১৯৮৯৭

মহাভঙ্গে পলাই বীৰ কোঁববনুপতি ।
 নাকে মুখে কধিৰ কবন্তে যাই বাস্তি ॥
 হেন দেখি হাসি তাক বীৰত্ব বচনে ।
 আশেষ বিকৰ্ণি নিম্দি বুলিলা অৰ্জুনে ॥ ১৯৮৯৮
 শুন অৰে দুৰাচাৰ কুক-কুলাধম ।
 বণ এৰি পলাব ক্ষত্ৰিয়ৰ কোন কৰ্ম্ম ॥
 কৈক গৈল ৰাজা তোৰ ঐশ্বৰ্য্য প্রচণ্ড ।
 আজি কিয় লগে নাই তোৰ বাণভণ্ড ॥ ১৯৮৯৯
 নিচিনস য়েৰে য়োক চিনাওঁ তেৰে শুন ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা ভাই মইতো অৰ্জুন ॥
 যত নিম্দি বিকৰ্ণনা কবিলি পূৰ্বত ।
 সিসব কাহিনী কিয় নপৰে মনত ॥ ১৯৯০০
 মই আজি সাজি আসি আছো সেই ৰাজে ।
 নুযুজি পাপিষ্ঠ তই পলা কোন লাজে ॥
 জগতে প্রখ্যাত তোক বোলে দুৰ্য্যোধন ।
 দুখে সন্তে কেহো তোক নযায় যুজন ॥ ১৯৯০১
 কদাচিতো ভঙ্গ তোৰ নুহিব সংগ্রাম ।
 তেৰেসে উচিত এই দুৰ্য্যোধন নাম ॥
 সিংহৰ আক্ৰান্ত যেন পুষ্পৰ পতন ।
 ধিকাছোক মিছা তোৰ নাম দুৰ্য্যোধন ॥ ১৯৯০২
 সবে যশ কীৰ্ত্তি নাম কৰিয়া বিনাশ ।
 বণ এৰি দুৰাচাৰ কিসক পলাস ॥
 তেহুয় বৎসৰ দুখ দিলি যত যত ।
 এবৈ কৈক যাইবি ছুট মোহোৰ হাতত ॥ ১৯৯০৩
 গুণি চাৰা মনে ৰাজা এ তিনিভুৱনে ।
 পলালে বা ৰাজা তোক ৰাখিষেক কোনে ॥
 স্বৰ্গক যাবস য়েৰে বিচাৰি আনিবো ।
 পাতালে পলাস সাতো পাতালে ফুৰিবো ॥ ১৯৯০৪
 সাগৰত বুৰ দেস মৰিবাক ডৰে ।
 তহিতো নেৰাইবি খেদি নিবে মোৰ শৰে ॥
 বৈশম্পায়ন বদন্তি শুনিয়ো জগ্মেজয় ।
 শৰাবাৰে অৰ্জুৰিত নসহে হৃদয় ॥ ১৯৯০৫
 অৰ্জুনৰ দ্বিল্পা বাণী শুনি কুকৰায় ।
 পালটিল হস্তী যেন অক্লেশৰ যাই ॥

সৰ্পৰ লাজত যেন পাৰে দিল লাথি ।
 মহাক্ৰোধে বহি সয় জ্বলি গৈল আতি ॥ ১৯৯০৬
 ধনু ধৰি অৰ্জুনক যুজিবাক সাজ ।
 প্রমত্ত হস্তীক যেন ধাইল মত্ত গজ ॥
 হেন দেখি ভীষ্ম দ্রোণ অশ্বখামা কৰ্ণ ।
 শকুনি বিকৰ্ণ দুঃশাসন চিত্ৰসেন ॥ ১৯৯০৭
 দুঃসহ দুস্মুখ জয় বিবিশ্ৰুতি কূপে ।
 ৰাজাৰ লগত সবে ধাইল এক চিপে ॥
 দিব্য অস্ত্ৰ অৰ্জুনক অনেক মাৰিল ।
 পৰ্বতক ঢাকি যেন মেঘে বৰিষিল ॥ ১৯৯০৮
 ধনু ধৰি ধনঞ্জয় অস্ত্ৰৰ প্রভাৱে ।
 যেন মহা মেঘদল উকুৱাইল বাৰে ॥
 অস্ত্ৰে অস্ত্ৰ হানি ছম কবিল সমস্ত ।
 পাচে ইন্দ্র অস্ত্ৰ আনি চবাইলা গুণত ॥ ১৯৯০৯
 ত্ৰিভুৱনে চমৎকাৰ কাষ্পে যাৰ নামে ।
 ইন্দ্রে তাক জানন্ত জানিলে ক্ৰীৰামে ॥
 দেৱাস্থৰ নাগ যক্ষ ৰাক্ষস মানৱে ।
 তিনিয়ো লোকত আৰ নজানয় কেৰে ॥ ১৯৯১০
 দায়াতৰে অৰ্জুনক গোপ্যে দিলে ইন্দ্রে ।
 নিবাসন্ত নাহি তাক আনৰ প্রৱন্ধে ॥
 প্রলয় অগনি যেন জ্বলি চমৎকাৰ ।
 দেখি জীৱ উৰি গৈল কোঁবৰী সেনাৰ ॥ ১৯৯১১
 মহাৰথী সবাবো কম্পিয়া গৈল বুক ।
 কাংস পৰি জিম গৈল ভৈলেক নিচুক ॥
 মন্ত্ৰ পঢ়ি অৰ্জুনে ধনুৰ গুণ টানি ।
 প্রহাৰিলা নিদ্রাবাণ কোঁবৰক ছানি ॥ ১৯৯১২
 দেৱদত্ত শঙ্খগোট বাইলেক পাণ্ডৱে ।
 কম্পি গৈল হৃদয় সবাবো শঙ্খাৱে ॥
 কৰ্ণ কূপ অশ্বখামা ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 গুৰু দ্রোণ মুখে সবে কুৰুসেনাপণ ॥ ১৯৯১৩
 ৰথী ৰথ সাৰথি নৃপতি ৰাজহুত ।
 হস্তী ঘোৰা পবিলন্ত ৰাহত ৰাহত ॥
 নিদ্রাবাণে পবিলেক হবিল গিয়ান ।
 পবিল হাতৰ ধনু অস্ত্ৰ কূপ বাণ ॥ ১৯৯১৪

যিবা যৈত যেনমতে আছিল তহিত ।
 নিদ্রা গৈয়া অচেতনে পৰিল ভূমিত ॥
 শুনা সভাসদ ভাৰতৰ কথা যত ।
 নকৰিয়ো বৃথা চিন্তা শুনিয়ো সতত ॥ ১৯৯১৫
 বোলন্ত কংসাৰি সবে এৰা আন কাম ।
 পাপৰ প্ৰলয় ছাৰা বোলা বাম বাম ॥ ১৯৯১৬

ছবি

উত্তৰৰ দ্বাৰা কুকবীৰগণৰ বজ্জহণ আৰু গৰুপাল
 সহ পুনৰ বিৰাট নগৰলৈ উভতি যাত্ৰা

বথৰ উপৰে বসি অৰ্জুনে চাহন্ত হাসি
 মুৰ্ছা গৈলা কুকসেনাগণ ।
 উত্তৰক বুলিলন্ত উত্তৰাক লাগি আৰে
 বাছি বাছি কাঢ়ি লৌ বসন ॥
 কৰ্ণ কৃপ দুৰ্য্যোধন অস্থখামা গুৰু দ্ৰোণ
 সবে নিদ্রা গৈল দিব্যাণে ।
 ভীষ্মৰ পাশক তই নাযাবি বুলিলো মই
 তেহে কিছো আছয় চেতনে ॥ ১৯৯১৭
 অৰ্জুনৰ বাণী শুনি উত্তৰে বথৰ নামি
 স্মৰিতে গৈলেক আগবাঢ়ি ।
 কুকসেনা সাগৰত নিৰ্ভয়ে পশিলা তাত
 সবাৰে বসন লৈলা কাঢ়ি ॥
 প্ৰথমতে কৰ্ণৰ যে গীতবস্ত্ৰ কঙ্কালৰ
 আজুৰি লৈলেক বগৰাই ।
 যুতক প্ৰাণীৰ যেন নাহিকৈ চেতন জ্ঞান
 কেৱলে থৈলেক উদ্ভিয়াই ॥ ১৯৯১৮
 পাচে দুৰ্য্যোধন গই নীলবস্ত্ৰ কাঢ়ি লৈয়া
 কঙ্কালত মোটাইলেক আনি ।
 অজ উদি কৰি তান উপালন্ত কৰি আৰো
 গলত আৰিল ফটাকানি ॥
 অস্থখামা বীৰৰো যে বসন লৈলন্ত খসাই
 চাই চাই হাসন্ত অৰ্জুন ।
 দ্ৰোণৰ কৃপৰ দুইৰ গুৰু বস্ত্ৰ আনিলেক
 কেৱলে থাকিল নৱগুণ ॥ ১৯৯১৯

দুঃশাসন দুঃসহৰ বিবিংশতি বিকৰ্ণৰ
 আনো মুখ্য কোঁৱৰৰ যত ।
 দুৰ্জয় দুৰ্ম্মুখ বীৰ চিত্ৰসেন শকুনিৰ
 সবাৰে কাঢ়ি লৈলা বস্ত্ৰ ॥
 যতেক পাৰিল মানে হাতে কাথে কঙ্কালত
 কতো গাটি বান্ধি লৈলা গাৱে ।
 নানা চিত্ৰ বস্ত্ৰ লই অৰ্জুনৰ সমীপক
 আতি শাস্ত্ৰবেগে পাচে ধাৰে ॥ ১৯৯২০
 বথবৃন্দ চৰাই গই অৰ্জুন আছন্ত বই
 কোঁৱৰত হুই বগজিত ।
 কালমেঘ ফুটি গই মহন্ত কিৰণ যেন
 প্ৰকাশন্ত প্ৰচণ্ড আদিত্য ॥
 কণেকে চেতন পাই দুৰ্য্যোধন কুকৰায়
 অৰ্জুনক নেদেখিলা চাই ।
 দশন চোবায় কোপে আগ পাচ নিহালয়
 কাহাৰো গাৱত বস্ত্ৰ নাই ॥ ১৯৯২১
 আথেবেথে বস্ত্ৰ পিন্ধি আশেষ বুলিলা নিদ্দি
 ক্ৰোধে চাই ভীষ্মৰ ভীতিক ।
 তুমি বস্ত্ৰ আছা চাই অৰ্জুন পলাইয়া যাই
 আগভেঙি নাৰাখিলা কিক ॥
 জানিলোহো পিতামহ কপটেসে প্ৰবৰ্ত্তস
 এৰিলাহা ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্মক ।
 তুমি হেন বীৰে আজি নমাৰি পঠাইলা কিয়
 মোৰ মূল বৈৰ অৰ্জুনক ॥ ১৯৯২২
 হেন বুলি দুৰ্য্যোধন কোপে জ্বলে জ্বলন্ত
 হাতে ধনু মাজি লৈলা গুণ ।
 সাৰথিক বোলৈ অৰে বথখান বান্ধো জাগ্ৰে
 গক লৈয়া পলাইলা অৰ্জুন ॥ ১৯৯২৩

জলভী

দুৰ্য্যোধনক ভীষ্মৰ সাধনা আৰু নিজবাজ্যলৈ
 উভতি যোৱাৰ উপদেশ

চল নগৰক এৰ গম্ভৰক
 মন্ত সিংহ নজাগোৱক ।

নকৰা কবিতা অগনিত জাস
 গক লই অৰ্জুন যাওক ॥
 পাবি সহ যুদ্ধ খানিতেক বহ
 পাণ্ডৱে নেৰিবে ৰাজ্য ।
 বিমৰিষি গই পাত্ৰগণ সমে
 যত লাগে মানে সাজ ॥ ১৯৯২৪
 তেহুয় বৎসৰ উদাস পাণ্ডৱ
 সেই ছইবে তোৰ বাঘ ।
 খেদি যাইবে তোৰ নলাগৈ দূৰক
 অৰ্জুনক পাইবি লাগ ॥
 ভীষ্মৰ বচন শুনি দুৰ্য্যোধন
 নিদিলে কিছো সিদ্ধান্ত ।
 কৰ্ণক যে চাই জানি অভিপ্ৰায়
 লাজে চপৰাইলা মাথ ॥ ১৯৯২৫
 পাত্ৰগণে যুজি বলাবল বুজি
 বুলিল সবে ৰাজ্যত ।
 অৰ্জুন অগ্নিক নোজোকাইবা আৰ
 কমা কৰা নৰনাথ ॥
 অসংখ্যাত সেনা বণত পৰিল
 পলাইল কতো দূৰক ।
 পুনৰপি যুজি সবাকো নমাৰা
 চলা যাওঁ নগৰক ॥ ১৯৯২৬
 থাকা পিতামহ আমি খেদি যাওঁ
 গক নেই পালটাই ।
 দুৰ্য্যোধন-বাক্য শুনি ভীষ্মে বোলে
 এৰা ৰাজ্য মিছা টাই ॥
 ইসৰ বচন ছই লুই ৰাজ্য
 চাহিয়ো মনত গুণি ।
 কটিৰ বসন লজ্জটাই নিলে
 লোকে হাসিবেক শুনি ॥ ১৯৯২৭
 এহি বল দৰ্প কহিত আছিল
 এৰা মিছা কটাইটাই ।
 নাহি তোৰ লাজ পৰি সাক্ষ্য
 আছা অস্তিত্ব কৰাই ॥

গুৰু দ্ৰোণে হিত আশেষ বুলিল
 সুশুনিলি বচনক ।
 তথাপি অনেক সেনাক মৰাইলি
 যুদ্ধ কৰি অৰ্জুনক ॥ ১৯৯২৮
 ঘিণেসে সবাক নমাৰি গৈলেক
 যুগু লই দেৱ পূজ ।
 এভো হেন কৰ মিছাত নমৰ
 অৰ্জুনক এৰ যুজ ॥
 তই হেন এক লক্ষ অৰ্জুনক
 যুজিয়া কৰিবি কিক ।
 তুমি আমি সমে সবে জৰ্জৰিত
 নচলৈ পাৱ আগক ॥ ১৯৯২৯
 আউৰ কোন বীৰে যুজিবেক ঘোৰ
 যমকাল অৰ্জুনক ।
 হেন জানি ৰাজা চল নগৰক
 ৰাখিয়া তই মানক ॥
 ভীষ্মৰ বচন শুনি ৰাজা বোলে
 বুজিয়ো সবাবে আশ ।
 মনত আন্তুখে লাজে অধোমুখে
 তেজিল ছম নিশ্বাস ॥ ১৯৯৩০
 আপুনিয়ৈ যুজি অৰ্জুনক হস্তে
 পাইবা বৰ পৰাভৱ ।
 নিশানত কোবে সৈন্য পালটাই
 চলিলা ৰাজ্য কোঁৱৰ ॥
 বৰ লাজ পাইলা যুদ্ধে নোৱাৰিলা
 মনে বৰ অপমানে ।
 চলে নগৰক ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন
 সজ্জে যত বীৰমানে ॥ ১৯৯৩১
 কুকৰীৰগণক অৰ্জুনৰ সম্মান
 ছবি
 কতো দূৰ মান সবে কুকৰল যাই ধেয়ে
 উত্তৰক বুলিল অৰ্জুনে ।
 গুৰু গৌৰৱত মবে অনিষ্ট টিঙিলো
 ঘোৰ যুদ্ধ তোহোৰ কাৰণে ॥

কতো মামা খুড়া ভাই পিতামহ ভতিজাই
 দেখি দেহা নসহয় শোকে ।
 বথখান পালটাত্ত সজ্জাষণ কৰি আসো
 জ্জাতিবৰ্গে শাপিবেক মোকে ॥ ১৯৯৩২
 অৰ্জ্জুনৰ শুনি বাণী উত্তৰেও অমুমানি
 বায়ুবেগে ডাকিলে বথক ।
 বথৰ কিঙ্কিণী ধ্বনি চকিত কোঁৱৰে শুনি
 পুনৰপি লাগিল উচক ॥
 অৰ্জ্জুনে আশ্বাস বুলি দক্ষিণ হাতক তুলি
 সৈন্যক কৰিলে সবে থিৰ ।
 তথাপি তিনিৰ ডৰ মুগুচিল হৃদয়ৰ
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন শকুনিৰ ॥ ১৯৯৩৩
 গিয়াতিবৰ্গক সবে অৱনত ভাৱে গৈয়া
 প্ৰদক্ষিণ কৰিলা অৰ্জ্জুনে ।
 বিনয় প্ৰকাৰে নতি কৰিলা অনেক স্তুতি
 আশেষ বুলিলা সকলগে ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণক যে আৰো কুপ অশ্বখামা
 আনো কুক বৃদ্ধ মান্য যত ।
 বিচিত্ৰ শৰক হানি শ্ৰেষ্ঠ গৰিষ্ঠ মানি
 প্ৰণামিলা সবাৰো পাৱত ॥ ১৯৯৩৪
 কাহাকো সাদৰ ভাৱে নয়ন আনন্দে চায়া
 কাহাকো প্ৰশংসা কৰি হাসি ।
 আনো সব বন্ধু যত সবাৰো তুষিল মন
 বচন যে অমৃত বৰিষি ॥
 দণ্ড দুইৰ পথ পাচে আগবঢ়াই থৈল নিয়া
 কুটুম্বৰ বাৰ্তা পুছি নিষ্ঠি ।
 উলটি আসন্তে পাচে দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ
 শৰে হানি কাটিলা কিৰীটি ॥ ১৯৯৩৫
 ধনুৰ টকাৰ কৰি পুৰিলন্ত সাতো স্বৰ্গ
 কোঁৱৰৰ জন্মিল তবাস ।
 বোলে ধনঞ্জয় বীৰ সম্প্ৰতি নগৰে যাস
 পাচে তোৰ চিন্তিবো বিনাশ ॥
 কিৰীটি ছিঙিল বাজা মুণ্ড লই পলাই যাই
 বোঁলৈ বৰ মিলিল অকাৰ্য্য ।

দেখি বজ্জ ভজ্জি-ভাৱে ভাবুকি আটাস ৰাৱে
 অৰ্জ্জুনৰ নাচৈ কপিধ্বজ ॥ ১৯৯৩৬
 আকাশত থাকি আসি দেৱগণে যুদ্ধ চাই
 সবে বৰ ভৈলন্ত সন্তোষ ।
 অৰ্জ্জুনৰ উপৰত পুষ্পযুষ্টি কৰি তৈতে
 কোঁতুকে গৈলন্ত দিশাদিশ ॥
 কামৰূপে অগ্ৰগণি শ্ৰীযশাচন্দ্ৰ খানি
 গোপালৰ চৰণ সেৱন্ত ।
 গুণৱন্ত পুণ্যৱন্ত উদাৰ গন্তীৰ সন্ত
 যাৰ যশ জগতে কহন্ত ॥ ১৯৯৩৭
 কায়স্থ কুমুদ বন কীৰাটে আপাতে ছম
 তেহো ভৈলা পালিত বান্ধৱ ।
 কোঁঠ কায়স্থ বংশত আসি জন্ম লভিলন্ত
 জয় জয় শ্ৰীমন্ত মাধৱ ॥
 তাহান ধানত বজ্জ কায়স্থ কংসাৰি কবি
 বিৰচিলা ভাৰত পয়াৰ ।
 শুনিয়েক নবলোক সবাৰ মুকুতি হোক
 হৰিকৃষ্ণ বোলা একবাৰ ॥ ১৯৯৩৮

পাণ্ডৱসকলৰ লগত বিৰাট ৰজাৰ পৰিচয় আৰু অভিমত
 কুমাৰৰ বিবাহ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 কোঁৱৰত ৰণ জিনি পাণ্ডুৰ তনয় ॥
 উত্তৰ সহিতে পাল লৈল ওলটাই ।
 চেখুৰে পালৰ বৎস উৰ্দ্ধমুখে যাই ॥ ১৯৯৩৯
 যাঠি যে হাজাৰ গৰু চলৈ একযুথে ।
 প্ৰমত্ত বৃষৰ নাদ শুনিয়া বজ্জতে ॥
 কলী যে কামলী বগী চিতৰী পাবলী ।
 কপিলী ৰাজলী বগী চন্দৰী কাজলী ॥ ১৯৯৪০
 শস্ত্ৰপূৰ্ণ ভূমি বৰ্ণ সবে হুই পুষ্ট ।
 পাল দেখি ধনঞ্জয় ভৈল বৰ ভুষ্ট ॥
 উত্তৰে সহিতে দুয়ো যাহন্তে ৰথত ।
 পুনৰপি সত্যক কৰাইয়া বুলিলন্ত ॥ ১৯৯৪১

অঙ্গীকাৰ পূৰি পাল আনি দিলো তোৰ ।
 আনত ইমৰ কথা নকহিবি মোৰ ॥
 বৰিষেক গুপুতে আমাৰ পাঞ্চ ভাই ।
 অজ্ঞাত বাসবে আছো সবে তোৰ ঠাই ॥ ১৯৯৪২
 তইসি বুলিবি জিনিলোহো কৌৰৱক ।
 মইসে কিনিয়া সবে আনিলো পালক ॥
 সাৰথি স্বৰূপে মই পুনৰপি যাওঁ ।
 ৰাজ্যত কহিবি এহি তোৰ যশ নাও ॥ ১৯৯৪৩
 উত্তৰ বদতি যত কৰিলা আশঙ্ক্য ।
 ইটো কৰ্ম কৰিবাৰ মোৰ নাহি শক্য ॥
 আছন্তোঁক মই মোৰ বাপ পিতামহে ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণক যুজিবে কাৰ গৃহে ॥ ১৯৯৪৪
 তথাপিতো হাত দিলা নকৈবো লোকত ।
 যাবদেকে তুমি আগে নকৰা বেকত ॥
 হেন য়েৰে আলোচন ভৈল দুইৰ বোল ।
 নিমিষেকে পাইলা পাচে সমীধৰ কোল ॥ '৪৫
 বথ হস্তে দুইহস্তো নামিলা সেহি থান ।
 দিব্য বথখান তৈতে ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান ॥
 স্তব্ধৰ ধ্বজগোট সমে বথ আছে ।
 উত্তৰৰ বথখান নমাই লৈলা পাচে ॥ ১৯৯৪৬
 পিঙ্কিলা বলয়া শাঙা বৃহন্নলা বেশ ।
 কটিত মেখলা মাথে বেণীবন্ধ কেশ ॥
 শৰ ধনু কৰচ বৃক্ষত তুলি থৈল ।
 পুনৰপি অৰ্জুন সাৰথি গৈয়া ভৈল ॥ ১৯৯৪৭
 জ্যৈষ্ঠ যে মাসৰ দুই পৰ গৈল ভাটী ।
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ বেলা ভৈল নৰঘটি ॥
 তুষায়ে পীড়িলে সবে হেঁতলাৰে গাই ।
 পিয়াসত চাৰি ঘোৰা আগক নযায় ॥ ১৯৯৪৮
 হেন দেখি অৰ্জুনে বুলিলা উত্তৰক ।
 জাণ্ট কৰি মাত তোৰ গোৱালবৰ্গক ॥
 আগ ছই জন চাৰি নগৰক যাউক ।
 তোৰ যশ-কথাক যে ৰাজ্যক জনাউক ॥ ১৯৯৪৯
 নপলায় গকসব ঐত চৰাউক ।
 প্ৰয়াসিল চাৰি ঘোঁৰা ইয়ো পানী খাওক ॥

এহি কথা নগৰত জনায়ো সকালে ।
 কণিক বিজ্ঞান আমি কৰোহো সকালে ॥ ১৯৯৫০
 অৰ্জুনৰ বোলে মৎস্তৰাজ্যৰ নন্দনে ।
 গোৱালসৱক ডাকি বুলিলা তেখনে ॥
 যাহাৰ যতক গক লেখি জুখি নিয়া ।
 পিয়াসে মবন্তে আছে জাণ্টে পানী দিয়া ॥ '৫১
 কহিবা জুগুতা জয়া জয়ন্ত জসোৰা ।
 আগ ছই তোৰা চাৰি নগৰক যাবা ॥
 মোৰ যশকথা সবে জাণ্টে কৈয়ো গই ।
 আমিষো যাওঁ পাচে থানিক জিৰাই ॥ ১৯৯৫২
 গক দেখি গোৱালে হৰিষ বৰ পাইল ।
 হৰাইবাৰ পাইল নিধি যেন মৰি আইল ॥
 কুমাৰৰ আজ্ঞাবাগী কৰি শিৰোগত ।
 কতো ৰঙ্গে জনাইবাক গৈল নগৰত ॥ ১৯৯৫৩
 জয় জয় প্ৰভু বুলি প্ৰণামি গোৱালে ।
 সমস্তে বৃত্তান্ত কথা কহিলা সকলে ॥
 অৰ্জুন সাৰথি হুয়া ডাকিলে বধক ।
 দণ্ড দুই জিৰায়া যে গৈলা নগৰক ॥ ১৯৯৫৪
 চতুৰ্দ্দিশ বেঢ়ি সবে কতোদূৰ মান ।
 গোৱালসকলে ধৰে লগত যোগান ॥
 কিল কিল হাসি আতি কৰে ধৰি ডাঙ্গ ।
 উত্তৰ গোত্ৰাহ কথা এহিমনে সাজ ॥ ১৯৯৫৫
 বোলন্ত কংসাৰি সবে শুনিয়ো ভাৰত ।
 পুৰুষ উদ্ধাৰ ছইবা সংসাৰ'গৰ্ভত ॥
 আয়ুঃ ক্ৰী যশ ধৰ্ম্য বিভৱ প্ৰধান ।
 বোলা ৰাম ৰাম পাইবা বৈকুণ্ঠত থান ॥ ১৯৯৫৬
 বৈশম্পায়ন মুনি জন্মেজয়ত কহন্ত ।
 জয় নমো হৰিপদে ৰচিবো ভাৰত ॥
 অৰ্জুনৰ কথা আৰে থানিক আছোক ।
 মৎস্তৰাজ্য যি কৰিলা তাক শুনিয়ো ॥ ১৯৯৫৭
 দক্ষিণত মৎস্তৰাজ্য হুয়া বণজিত ।
 নগৰে আসিল চাৰি পাণ্ডৱে সহিত ॥
 স্তম্ভল কৰিয়া যে পৌৰ নাবীগণে ।
 পদূলি পদূলি দীপ ঘট আলিঙ্গনে ॥ ১৯৯৫৮

সিংহাসনে বসে আসি বসিলে নৃপতি ।
 পাত্রে পুত্রে মন্ত্ৰীগণে বেড়ি চতুৰ্ভিতি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ভীমসেন নকুল সহদেব ।
 চাৰিয়ো পাণ্ডৱে নৃপতিক কৰে সেৱ ॥ ১১৯৫৯
 ৰাজ্যক উপাসি আছে আতি বৰ স্নেহ ।
 বহুময় অলঙ্কাৰে মণ্ডি আছে দেহ ॥
 পাত্রে পুত্রে বীৰসব যতোক যুজাৰ ।
 সবাকো প্ৰসাদ ৰাজ্য দিলা অলঙ্কাৰ ॥ ১১৯৬০
 কুতুহলে ৰাজ্য যেনে আছে সিংহাসনে ।
 কৰ্ণৰ তাম্বুল সাজি দেই কন্যাগণে ॥
 যুছ কৰি মাজে গাৱে শীতল চন্দনে ।
 কেহোজনী বিছে খেত চামৰ ব্যজনে ॥ ১১৯৬১
 কেহোজনী স্তৰ্ণ ভূজাৰ ধৰি আছে ।
 দেৱ অপেশ্বৰা সম অলঙ্কাৰে কাছে ॥
 উত্তৰ পুত্ৰক ৰাজ্য নেদেখি লগত ।
 কোঁতুকে পুছিলো দেৱকন্যাসকলত ॥ ১১৯৬২
 ইহেন আনন্দ বেলা নেদেখো পুত্ৰক ।
 কোথা গৈল জাণ্টে মাতি আন কুমাৰক ॥
 বাঢ়ি কন্যাগণে সবে কৰিলেক সেৱা ।
 আদেশ নৃপতি প্ৰভু বাৰ্তা নতু পাৰা ॥ ১১৯৬৩
 প্ৰভাত সময়ে আসি গোৱালে জগাইল ।
 উত্তৰ দিশৰ হস্তে কুকবল আইল ॥
 যাঠি যে হাজাৰ গৰু পাল আছে যত ।
 কুকবলে লুড়ি হাৰি নিলেক সমস্ত ॥ ১১৯৬৪
 বৃহন্নলা সাৰথি সহিতে কৰি জয় ।
 তাক লাগি খেদি গৈলা তোমাৰ তনয় ॥
 শুনি মৎস্যৰাজ্য শোকে চপৰাইলা মাথ ।
 সবল বৃক্কত যেন পৰিল নিৰ্ঘাত ॥ ১১৯৬৫
 একেধৰে কোঁৱৰক খেদি গৈল বুলি ।
 পুত্ৰক স্তম্ভি চিত্ত কৰে গুলগুলি ॥
 আকুল ভৈলেক শেল পশিল হিয়াত ।
 হা পুত্ৰ বুলি শোকে কাটন্দ নবনাথ ॥ ১১৯৬৬
 শূন্য যে নগৰী বুলি থৈ গৈলো ঘৰত ।
 নাহিহৈ সাৰথি বধী পদাতি লগত ॥

একেধৰে হেন কৰ্ম কৰিলি দাক্ষণ ।
 কতনো বৰ্ণাইবো বাপ তোৰ যত গুণ ॥ ১১৯৬৭
 গুণে গুণবন্ত বাপ বয়সে কুমাৰ ।
 মৎস্যবংশে তোক সম নাহিকে আমাৰ ॥
 ভীষ্ম কৃপ অশ্বত্থামা কৰ্ণ গুৰু দ্ৰোণ ।
 ত্ৰিভুবনে কোঁৱৰক সম আছে কোন ॥ ১১৯৬৮
 এৱে মই শৰীৰ ধৰিবো কেনমতে ।
 কুলক্ষণী মাৰে পঠাইলেক কেনমতে ॥
 এহিমতে নৃপতি যে কবন্ত সন্দেহ ।
 মোহোৰেসে বুৰিল আনৰ কোন স্নেহ ॥ ১১৯৬৯
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ৰাজ্য বীৰ আন আন ।
 বেড়িয়া মাৰিবে যেন হৰিণৰ প্ৰাণ ॥
 অল্প বয়সত বাপু স্তম্ভৰণ থৈলে ।
 অমিত ফৰিঙ্গা জাসে মৰিবাক গৈলে ॥ ১১৯৭০
 শয়নে ভোজনে গৃহে নাই কিছো স্থখ ।
 কেনে প্ৰাণ ধৰিবো নেদেখি পুত্ৰযুথ ॥
 হা হা বাপু উত্তৰ কুমাৰ পুত্ৰ মোৰ ।
 তোহোৰ কাৰণে প্ৰাণ নধৰিবো মোৰ ॥ ১১৯৭১
 ময়ো কালি ভাগ্যেসে নগৈলো যমলোকে ।
 তথাপি চক্ষুত ঘাৱ পাইলো পুত্ৰশোকে ॥
 শূন্য পাত্ৰলোক আৱে বচন আকলা ।
 কুমাৰক অনুকূলে হুৱা কৰি চলা ॥ ১১৯৭২
 চতুৰঙ্গ দলে সাজি চলা সেহি বাটে ।
 কুমাৰক বাৰ্তা গৈ পঠায়োক জাণ্টে ॥
 স্তম্ভাৰ পৰাভৱ শুনি কুকবলে ।
 আপুনি তোৰাক দেখি পলাইব সকলে ॥ ১১৯৭৩
 একেসে কাৰ্য্যত মোৰ মনত আৱৃতি ।
 বৃহন্নলা গৈল শূন্য পুত্ৰৰ সাৰথি ॥
 কোন কণা বুদ্ধি দিল পুত্ৰ মোৰ ছোট ।
 সাৰথি পাইলেক ইটো নপুংসক গোট ॥ ১১৯৭৪
 স্ত্ৰী বা পুৰুষ একো নভৈল বৰ্বৰ ।
 সংগ্ৰামৰ ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম নজানৈ পামৰ ॥
 সেহি কি সাৰথি সন্মৈ কৰিবা সমৰ ।
 অনুমানো জানো বাপু নিজীৱে কুমাৰ ॥ ১১৯৭৫

নেউক পাল গোৱালক একোবে নলাগে ।
 কুমাৰক বান্ধা লই পঠায়ো আগে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে ৰাজা নকৰিবা ভয় ।
 অৱশ্যে তোমাৰ পুত্ৰ হৈবে বণজয় ॥ ১৯৯৭৬
 বৃহন্নলা ভৈল যাৰ বথৰ সহায় ।
 তিনিয়ো লোকত তাৰ কিছো শঙ্কা নাই ॥
 দেৱাসুৰ নাগ যক্ষ গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ ।
 দানৱ মানৱ আৰ বন্ধ বিদ্যাধৰ ॥ ১৯৯৭৭
 তিনিয়ো লোকত যদি আসৈ সবে সাজি ।
 তথাপি কুমাৰে পাল জিনিবেক আজি ॥
 এত হস্তে দূতসব লৱবন্তে পাইল ।
 কুমাৰৰ জয় বান্ধা মন্ত্ৰীত জনাইল ॥ ১৯৯৭৮
 আগবাঢ়ি মন্ত্ৰী গই জুৰি দুই হাত ।
 দূতক দেখায়া কথা কহে ৰাজাত ॥
 শুনিয়েক প্ৰভুদেৱ ৰায় ৰাজেশ্বৰ ।
 কোঁৱৰত বণজিত ভৈলন্ত কুমাৰ ॥ ১৯৯৭৯
 যাঠি যে হাজাৰ গৰু আনি সবে পাল ।
 তব পুত্ৰে পঠাই দিলে আসিল গোৱাল ॥
 বৃহন্নলা সাৰথি সহিতে অব্যাহতে ।
 ৰণ জিনি দুয়ো বীৰ আসন্ত পাচতে ॥ ১৯৯৮০
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা ৰাজাত ।
 দেখা দেখা ৰাজা মোৰ বোলৰ সঞ্জাত ॥
 বাৰ্তাৰ কুশল হেন শুনিয়েক হিত ।
 তব পুত্ৰে উত্তৰ ভৈলন্ত বণজিত ॥ ১৯৯৮১
 সসৈন্তে কোঁৱৰ ভজ গৈল সমবত ।
 কুমাৰে তোমাৰ পাল আনিল সমস্ত ॥
 ইসব কথাত ৰাজা লুৱলিবা মুই ।
 স্বৰূপে স্বৰূপে ৰাজা জানা ইটো হুই ॥ ১৮৯৮২
 যেতিয়োগে বৃহন্নলা ভৈলেক সাৰথি ।
 অৱশ্যে তোমাৰ পুত্ৰ ভৈলেক জয়তি ॥
 পুত্ৰৰ বিজয় শুনি হৰিষ ৰাজাৰ ।
 দূতক প্ৰসাদ দিল বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ॥ ১৯৯৮৩
 পাত্ৰসকলক চাইয়া কৰিলা আদেশ ।
 জাঠ কৰি নৱকৰ জৰায়ো নিবেশ ॥

কোঁৱৰত বণজিত ভৈলা যে কুমাৰ ।
 আগবাঢ়ি নগৰক যাউক নাৰী-নৰ ॥ ১৯৯৮৪
 হাট বাট নগৰ কৰায়ো জাতিকাৰ ।
 পতাকা তোৰণে পথ ৰঞ্জিয়ো ছুৰাৰ ॥
 পদূলি পদূলি দীপ-পাতোক যে ঘট ।
 নৃত্য গীত মঙ্গল কৰোক নটী নট ॥ ১৯৯৮৫
 পাত্ৰ পুত্ৰ মন্ত্ৰীসব মহাবথী লোক ।
 ৰথে ধ্বজে গজে সাজি সবে চলিয়োক ॥
 উত্তৰা প্ৰমুখ্যে যাউক যত কন্যা আছে ।
 গন্ধে পুষ্পে শৰীৰক মণি দিব্য কাছে ॥ ১৯৯৮৬
 হাতে পুষ্প দুৰ্ব্বাক্ত দিব্য ঘট লই ।
 আগবাঢ়ি কুমাৰক সবে আনা গই ॥
 পিতা পুত্ৰ আমি দুয়ো ভৈলো বণজয় ।
 ৰণচণ্ডী গোসানীক পূজিবে লাগয় ॥ ১৯৯৮৭
 মহিষ ছাগল বলি আনা দধি স্নত ।
 কালীদেৱী পূজন্তোক গুৰু পুৰোহিত ॥
 ৰূপৱতী নটী নট সমস্তো কাছোক ।
 বিজিৰি মহৰি বাই আগত নাচোক ॥ ১৯৯৮৮
 পঞ্চ শব্দ ৰাজাৰ সবাকৈ পঠাই দিল ।
 পাচে মৎস্তৰাজা ধৰ্ম্মৰাজাক মাতিল ॥
 আসা কৰু বোলো তুমি আমি খেলো পাশ ।
 তুমি সমে পাশত সম্পজে উপহাস ॥ ১৯৯৮৯
 শুনিবাক পাৰা পাণ্ডৱৰ দুখ যত ।
 এহি পাশা খেলাত তাহাৰ ৰাজ্য হত ॥
 সেহি ধৰি আমাৰ পাশাত নাহি কচি ।
 পাশা খেলি দোষাদোষ আমাসাত পুছি ॥ '৯০
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ে মৎস্তৰায় ।
 অনুচিত পাশা খেলিবাক সুবুৱাই ॥
 অত্যন্ত বিৰোধ পাশ-আতি কুলক্ষণ ।
 আজ্ঞাক তোমাৰ ৰাত্ৰ পালো কতোক্ষণ ॥ '৯১
 মৎস্তে বোলে পাশা খেলো কিছো দোষ নাই ।
 বিবাহৰ ৰাক্যে পাশা খেলে কৰ্ম্মৰায় ॥
 দুইহাতে খেলন্ত পাশ বেদকৰ আৰ ।
 পাচে মৎস্তে বোলে কিছো হুপুত্ৰ নৱায় ॥ '৯২

পৃথিবীত কোঁবরক ধনুর্জব গণি ।
 তাক দেখি কুমাৰ আসিল বণ জিনি ॥
 ছয় মহাবীৰ যে দেৱেয়ো নোৱাৰি ।
 তেহো সবে সাজি আসি গৈলা বণ হাৰি ॥ '৯৩
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত যে নাহিক সংশয় ।
 আগতে কহিলো কুমাৰ বণ জয় ॥
 যেতিয়কণে সাৰথি ভৈলেক বৃহন্নলা ।
 তেতিয়কণে জয় ভৈল তুমিসে নাকলা ॥ ১৯৯৯৪
 বাৰে বাৰে ব্রাহ্মণে তাহাৰ গুণ কহে ।
 কতেক ক্ষেমিবো মোৰ শৰীৰ নসহে ॥
 ইবেলি ক্ষেমিলো দোষ তোহোৰ কাৰণে ।
 যেৱে যিবা হেন নোবোলাহা আন ক্ৰণে ॥ '৯৫
 ৰাজা বোলে বাধি তোক আছে বাৰে বাৰ ।
 তথাপি কীৰ্ত্তিক বৰ কহস তাহাৰ ॥
 কিছোৰো ভাজন নোহে তিৰীৰ সমান ।
 তাক্ষে প্ৰশংসন্তে আছে কিনো অগিয়ান ॥ '৯৬
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ে মৎস্ত সাৰ ।
 স্বৰূপে বোলোহো নোবোলো চাটু আৰ ॥
 আছোক কোঁবৰে সাজি আসে দেৱগণে ।
 তাকো বৃহন্নলা জিনিবাক পাৰে বণে ॥ ১৯৯৯৭
 হেন বাক্য শুনিয়ে দুগুণে গৈল জ্বলি ।
 হাতে পাশ হানিয়া কঙ্কক পাৰে গালি ॥
 কিছোৰো ভাজন নোহে কুপুৰুষ গোট ।
 ধৰ্ম্মক লাগিয়া হানি পাশটিৰ চোট ॥ ১৯৯৯৮
 ধৰ্ম্মৰাজ কপালত হানিল পাশটি ।
 ভূমিত পৰিবে লাগি তেজ যাই ফুটি ॥
 দ্রৌপদীক চাহিলন্ত মাতিবে নোৱাৰি ।
 হেন দেখি পাশ চাপি দ্ৰুপদজীয়াৰী ॥ ১৯৯৯৯
 স্বামীৰ আশয় দেৱী বুজিলন্ত চিতে ।
 সন্নিত চাপিল চিত্ত নপাৰি ধৰিতে ॥
 স্তব্ধৰ পাশে তেজ ধৰি ৰাজমাৰ ।
 শোক অন্তৰ্গতে তাক নজানয় কেৱ ॥ ২০০০০
 ই ঠাৱৰ কথা যে থাকিল এহিয়ানে ।
 বণ জিনি কুমাৰ আসয় হয় যানে ॥

ছাগবলি ৰাজহংস কাটি দেই বলি ।
 উকলি জোকাৰ পাৰে প্ৰত্যেক পদূল ॥ ২০০০১
 সামৰাজে গাৱয় আগত নাচে নটে ।
 ব্ৰাহ্মণে পঢ়য় বেদ চপয়ক ভাটে ॥
 সামৰাজে জোকাৰয় বোলেক উথলে ।
 পঞ্চ শব্দে কুমাৰ নগৰ লাগি চলে ॥ ২০০০২
 হে মহাৰাজ শুন্য বচন প্ৰস্তুত ।
 ইটো কথা তোমাত যে কহিতে যুগুত ॥
 বণ জিনি কুমাৰ আসিলা তমু স্তত ।
 শুনিয়ে নৃপতি বোলে অনায়ে প্ৰস্তুত ॥ ২০০০৩
 আদেশক পাই দ্বাৰী নাথাকিলা বহি ।
 সিংহ দুৱাৰক লাগি শীঘ্ৰে গৈলা বহি ॥
 দ্বাৰক আসিয়া দ্বাৰী ভৈলন্ত প্ৰবেশ ।
 যাযোক কুমাৰ ভূমি ৰাজাৰ আদেশ ॥ ২০০০৪
 গৈয়া ভৈলা কুমাৰ যে সমীপ ৰাজাৰ ।
 ৰাজাক প্ৰণামি গৈয়া বসিলা উত্তৰ ॥
 বিৰাটে বোলন্ত ধন্য ধন্য ভূমিজয় ।
 কঙ্কক দেখিয়া যেৱে বৰ ভৈলা ভয় ॥ ২০০০৫
 এক পাশে বসিয়া আছন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
 দ্রৌপদী ধৰন্ত যেৱে তাহান কধিৰ ॥
 দেখি কুমাৰ বৰ ভৈলা হৃদি তাপ ।
 বোলে কোনে হেন কবিলেক মন্দপাপ ॥ ২০০০৬
 বিৰাটে বোলন্ত বোপা শুন্য ভূমিজয় ।
 ভূমি বণ জিনিলা সাৰথি প্ৰশংসয় ॥
 কোপে ভেদিলা পাশটিৰ যে প্ৰহাৰ ।
 কুমাৰে বোলন্ত দোষ কৰিলা আপাৰ ॥ ২০০০৭
 বৰ দোষ কৰিলা কিসক পাশে হানি ।
 ইটো আতিশয় পাপ ভূমি কি নজানি ॥
 ইহানে দুখেসে হোৱে আমাৰ বিনাশ ।
 গাৱ চালি সত্ৰৰে যে কৰিয়া আশ্বাস ॥ ২০০০৮
 পুত্ৰ বচনে ৰাজা চালিলন্ত গাৱ ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ ধৰিলন্ত দুই পাৱ ॥
 শিশু সম হোৱে বৃদ্ধ জানি পটন্তৰ ।
 কৈলো অপবাধ দ্বিজবৰ ক্ষেমা কৰ ॥ ২০০০৯

কঙ্কত কাতৰ ৰাজ্য কৰিলা ছুনাই॥
 কক্কে বোলে তোমাসাৰ কিছো দোষ নাই ॥
 পূৰ্বতে তোমাৰ কেমিলোহো অপৰাধ ।
 গাৱ চালা সত্বেৰে শোণিত কৰা ৰাজ্য ॥ ২০০১০
 মোহোৰ শোণিত পৰে যি ৰাজ্যে ভূমিত ।
 অবিলম্বে সিটো জানা ৰাজ্য হুই হত ॥
 মুখ পথালিল যেন নেদেখি কধিব ।
 এতহন্তে আসিলা অৰ্জ্জুন মহাবীৰ ॥ ২০০১১
 অৰ্জ্জুনো মাতন্তু যুধিষ্ঠিৰক প্ৰণামি ।
 কোঁৱৰ ৰাজ্যৰ বস্ত্ৰ দিলো আনি আমি ॥
 কৰিলো আৰতি যে তোমাৰ কৈলো বাক ।
 হেন বুলি বস্ত্ৰ আনি দিলা উত্তৰাক ॥ ২০০১২
 বস্ত্ৰ পাই কন্যাৰ যে উল্লসিল মন ।
 আমাৰ ৰাজ্যত নাই হেনয় বসন ॥
 এহি বুলি মনৰঙ্গে নাচয় সুন্দৰী ।
 কন্যাগণে বস্ত্ৰক লৈলন্ত ভাগ কৰি ॥ ২০০১৩
 স্ত্ৰীভাগ্যেতে কতো এক বটিকা লৱৰি ।
 বিষম শিৱলে দেখি কতো একে নাৰী ॥
 কতো গুৰু বসন কতোহো নেতবন্ধ ।
 যাক পিন্ধিবাক দেৱলোকৰো প্ৰবন্ধ ॥ ২০০১৪
 কতো নেত খৰ্ব কতো নীল পাতঞ্জল ।
 নিখিল আশ্ৰয় ৰামায়ণৰ সকল ॥
 মহাশ্বযিগণ সমে আছন্ত ধিয়ানে ।
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ লিখি আঁছে বিত্তমানে ॥ ২০০১৫
 লক্ষাখান লিখিলেক যেন যেন কাৰ্য্য ।
 স্তৱৰ্ণৰ পুৰী লক্ষা সাগৰৰ মাজ ॥
 সেতু বান্ধি ৰাম যে সসৈন্তে ভৈলা পাৰ ।
 দুৰ্জয় বাৰণে যেন কবিলন্ত ধাৰ ॥ ২০০১৬
 ৰাম আৰ লক্ষ্মণ অপৰ হনুমান ।
 স্ত্ৰীৰ অঙ্গদ লিখি আঁছে বিত্তমান ॥
 নীলক লিখিয়া আছে অগনিৰ স্তত ।
 যাহাৰ কাহিনী শুনন্তেও অদভুত ॥ ২০০১৭
 বাৰণক লিখি আছে দশগোটা শিৰ ।
 নীলবৰ্ণ গায় পুণ্ডৰ পুণ্ডৰীক ॥

তান এক পাশে মন্দোদৰী বসি আছে ।
 ধৌলিৱৰ গৃহক লিখিল তাৰ পাচে ॥ ২০০১৮
 দশ শিৰ কুৰি বাছ কুৰিগোটা আখি ।
 থানে থানে তাহাৰ স্তৱৰ্ণময় দেখি ॥
 কুৰি কৰ্ণে তাৰ দিব্য জ্বলয় কুণ্ডল ।
 প্ৰত্যক্কে দেখিয়া যেন ৰবিৰ মণ্ডল ॥ ২০০১৯
 সাৰ্থক বাৰণ ৰাজ্য বিশ্বজ্ঞৰা স্তত ।
 যাহাৰ কাহিনী শুনন্তেও অদভুত ॥
 প্ৰভাৱতী হৰণক লিখিল তাহাতে ।
 বজ্জনাভ বধ ভৈল কামদেৱ হাতে ॥ ২০০২০
 গোপীগণ সহিত নন্দৰ স্তত কাণে ।
 গন্ধৰ্ব দেৱতাগণ লিখি আছে থানে ॥
 পৰ্বত লিখিল নদী নদ সৰোবৰ ।
 চৰাই চকোৱা ৰাজহংস যোৰেযোৰ ॥ ২০০২১
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল যতেক কুতূহল ।
 বিশ্বকৰ্ম্মা সমে তাক লিখিল সকল ॥
 বাহুকিক লিখিলন্ত সহস্ৰেক ফণ ।
 ইন্দ্ৰ আদি কৰিয়া সমস্ত দেৱগণ ॥ ২০০২২
 ত্ৰিংশ দেৱক ভিতৰত পূজিছয় ।
 সচকিত মৎস্ত কোঁৱৰক খুজি পাই ॥
 মৎস্তে বোলে জীউ দেখা কেমন বসন ।
 দীপ্তি জ্যোতি জ্বলে যেন তাৰ অগণন ॥ ২০০২৩
 কঙ্কৰ বচন এৱে জানিলোহো সাৰ ।
 বৃহন্নলা নোহয় মুনিষ আছোৱাৰ ॥
 মৎস্যে বোলে শুন পুত্ৰ দিব্য ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 কৰ্ণ কুপ ভীষ্মক নাহিকে পটন্তৰ ॥ ২০০২৪
 দ্ৰোণ অশ্বত্থামা দুৰ্য্যোধন কুৰুৰায় ।
 তাসত্ৰাক জিনিলাহা কমন উপায় ॥
 আমি নুবুজিলোহো কুমাৰে বোলে বাণী ।
 দেৱপুত্ৰে আমাক দিলন্ত বণ জিনি ॥ ২০০২৫
 কোঁৱৰক জিনি পাল আনি দিলে মোকে ।
 ছুনাই অবিদিত ভৈল নিচিনয় লোকে ॥
 সংগ্ৰাম-ভূমিত যত ভৈল কুতূহল ।
 পিতৃৰ আগত কথা কহিল সকল ॥ ২০০২৬

মৎস্যে বোলে সিটো কোন দেৱৰ নন্দন ।
 দেখে হস্তে কৰো তাৰ চৰণে বন্দন ॥
 কোন দেৱে পুত্ৰক কৰিলে পৰিত্ৰাণ ।
 ৰণত কৰিল সব বিপুৰ নিৰ্য্যাণ ॥ ২০০২৭
 পাল বাহুৰাইল আমাৰ মান্য বাখি ।
 তাক বহু মান্য কৰি পূজো যদি দেখি ॥
 কুমাৰে বোলন্ত পিতৃ আছে অন্তৰ্দ্ধানে ।
 দিনা কতিপয়ত দেখিবা বিদ্যমান ॥ ২০০২৮
 পিতা পুত্ৰে কথা কৈলা অন্যা অন্তি বাণী ।
 অবিদিতে পাণ্ডৱ গৈলা দিন তিনি ॥
 শুভ দিবসত ভৈলা পাণ্ডৱ বিদিত ।
 শুকলা বসন পিন্ধি যাক যে উচিত ॥ ২০০২৯
 অলঙ্কতা দ্রৌপদীয়ো বিচিত্ৰ বসনে ।
 যুধিষ্ঠিৰ বসিলা মৎস্যৰ সিংহাসনে ॥
 পাণ্ডেয়ো পিন্ধিলা বাছি চিত্ৰ অলঙ্কাৰ ।
 কিৰীটি কুণ্ডল কণ্ঠ বন্ধ টাৰ হাৰ ॥ ২০০৩০
 অঙ্গুষ্ঠি কুণ্ডল হাৰাভৰণ কেয়ূৰ ।
 পিন্ধিলে দীপিত যেন প্ৰভাত সূৰ্য্যৰ ॥
 দেৱগণ সহিতে যেহেন পুৰন্দৰ ।
 তাৰাগণ সহিত যেহেন শশধৰ ॥ ২০০৩১
 ভ্ৰাতৃগণ সহিতে জ্বলয় যুধিষ্ঠিৰ ।
 বসিয়া আছন্ত ধনু ধৰি মহাবীৰ ॥
 অভ্যস্তৰ হস্তে মৎস্যৰাজ্য ভৈলা আসি ।
 দেঠে সিংহাসনত যে কক্ষ আছে বসি ॥ ২০০৩২
 মনে মনে বোলে ভ্ৰাক্ষণৰ লঘু মান ।
 বিমৰিষি ক্ষণেকে দিলেক সমিধান ॥
 তোসবাৰ কক্ষ মই নেদেখে বিশেষ-
 সামাজিক ছয়া কেনে ধৰা ৰাজবেশ ॥ ২০০৩৩
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত নকৰিবা অসন্তোষ ।
 এস্তে বসিলাত ৰাজ্য আত কিবা দোষ ॥
 তব আসনত বসিবাৰ অনুচিত ।
 ইহাক হোৱন্ত ইন্দ্ৰ আসনে উচিত ॥ ২০০৩৪
 নতু জ্ঞান নৃপতি ইহান যত গুণ ।
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত মৎস্যৰাজ্য তুমি শুন ॥

ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য স্থগীল স্তম্ভৰ ।
 ভ্ৰাতৃগণ সন্নি যাক নাহি পটন্তৰ ॥ ২০০৩৫
 দানে বলি সমান কৰ্ণৰ সম দাতা ।
 তপোবলে ঋষি সম কি কহিবো কথা ॥
 লক্ষেক নৃপতি সেৱা কৰিল যাহাত ।
 সহস্ৰ সংখ্যাত ৰথ যাহাৰ লগত ॥ ২০০৩৬
 স্বৰ্ণ-সজ্জিত অযুতেক মন্ত নাগে ।
 বিংশতি সহস্ৰ যাৰ ঘোৰা চলে আগে ॥
 ৰথৰ সাৰথি চলে হাজাৰ আঠ শত ।
 কীৰ্তিতে বিদিত ৰাজ্য তিনি ভুবনত ॥ ২০০৩৭
 পাণ্ডুপুত্ৰ পৰম ধাৰ্ম্মিক যুধিষ্ঠিৰ ।
 এহেস্তেসে বলতো জানিবা মহাবীৰ ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে ৰাজ্য ছয়া পালে প্ৰজাগণ ।
 পুত্ৰৱত শাসনত স্থখী সৰ্বজন ॥ ২০০৩৮
 হাজাৰ অশীতি সংখ্যা নিত্য ভুঞ্জে দ্বিজ ।
 স্বৰ্ণ পাত্ৰত সদা ত্ৰিংশত দাসী নিজ ॥
 হেন শুনি মৎস্যৰাজ্য বৰ ভৈলা ভয় ।
 এহে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য পাণ্ডৱ তনয় ॥ ২০০৩৯
 ইহান সোদৰ নিৰন্তৰে ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 অৰ্জ্জুন কোথাক গৈল ভীম বীৰবৰ ॥
 নকুল সহদেৱ মহা পৰাক্ৰমশীল ।
 লক্ষ্মীকপা পাঞ্চালী য়েৰে কোথা গৈল ॥ ২০০৪০
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত যেৱা তব স্থপকাৰ ।
 তেহে ভীমসেন কীচকৰ ক্ষয়কাৰ ॥
 দ্রৌপদী সৈবিক্তী বৃহন্নলা ধনঞ্জয় ।
 গৰুপাল অশ্ববদ্ধ মাত্ৰীৰ তনয় ॥ ২০০৪১
 দ্বাদশ বৰিষ বনে ৰাজ্যত নৈবাশে ।
 তমু ৰাজ্যে বৰিষেক আছে অজ্ঞবাসে ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে হুখে বঞ্চিতো সমস্ত ।
 হেন শুনি মৎস্যে ভৈল বিস্মিত জ্বলয় ॥ ২০০৪২
 কুমাৰে বোলে এহে বাহুৰালে পাল ।
 তান শত্ৰুবাৰে মই ভৈলো লালাকাল ॥
 এভো চিকিমিকি কৰে মোৰ ছুই আখি ।
 তৰু ভৈলো যুজত শবৰ বৃষ্টি দেখি ॥ ২০০৪৩

বিকৰ্ণক কাটিয়া কৰ্ণক খেদি বগে ।
 সবে বগ ভাঙ্গ পলাইলেক কুৰুগণে ॥
 হেন শুনি বাজা কুমাৰৰ মুখ চাই ।
 পাণ্ডৱক পূজিবাক আমাৰ যুৱাই ॥ ২০০৪৪
 মোকো স্তম্ভন্যে জিনি নেই বন্দী কৰি ।
 তৈতো ভীমসেনে মোক আনিল উদ্ধাৰি ॥
 তোমাকো অৰ্জুনে কৰিলেক পৰিত্ৰাণ ।
 পাৰ পথালোহো ভুজাবত জল আন ॥ ২০০৪৫
 অনুৰূপে পাণ্ডকো কৰিবো সতকাৰ ।
 অৰ্জুনক বিহা দিবো কুমাৰী আমাৰ ॥
 হেন বুলি বাজা য়েৰে পুচে উত্তৰত ।
 কুমাৰে বোলয় কিবা সোধাহা আমাত ॥ ২০০৪৬
 কুমাৰৰ বচনে হৰ্ষিষ ভৈল মন ।
 কৰযোৰে সম্মিত চাপিল সেহিৰূপ ॥
 সবাকো প্ৰণামি বাজা মধুৰ বচনে ।
 অনেক মিনতি বোলে সঙ্কুচিত মনে ॥ ২০০৪৭
 গজ বাজী বথ মোৰ দাস দাসী ধন ।
 দণ্ড পাট সিংহাসন যত পৰিজন ॥
 পৰিহৰা দোষ ভৈলো চৰণৰ দাস ।
 অনেক প্ৰকাৰে বাজা মাঠে লাসেলাস ॥ ২০০৪৮
 নিচিনিলো বাপ আছিলাহা মোৰ ঠাৱ ।
 নাজানি সে মই কৰিলোহো এন ভাৱ ॥
 অজ্ঞান ভাৱত মই কৈলো যত দোষ ।
 সবে ক্ষেমা কৰি জুয়ো ভূত্যত সন্তোষ ॥ ২০০৪৯
 আগবাঢ়ি বিবাটে জুৰিল দুই কব ।
 আখাবেক বিনাইতে মোহোৰ লাগে ডব ॥
 যদি ভুৰ্ত্ত হোৱা কোপ নাহিকে তোমাৰ ।
 অৰ্জুনত বিহা দেওঁ কুমাৰী আমাৰ ॥ ২০০৫০
 তাহাক সদৃশ ধনজয় হোন্ত বব ।
 সম্বন্ধ কৰিয়ো য়েৰে হোৱে কচিকৰ ॥
 অৰ্জুনক চাহিলন্ত পাণ্ডৱ তনয় ।
 তেহে বুজিলন্ত মন ধৰ্ম্মৰ আশয় ॥ ২০০৫১
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়োক মৎস্তৰায় ।
 তোমাৰ কুমাৰী মোৰ পুত্ৰক যুৱাই ॥

মৎস্তে বোলে জীয়া মোৰ সৰ্ব্ব সুলক্ষণে ।
 আপুনি বিবাহ নকৰিয়ো কি কাৰণে ॥ ২০০৫২
 কিবা দোষাদোষ মোত কহিয়ো আশ্বয় ।
 মৎস্তৰ শুনিয়া বাক্য বোলে ধনঞ্জয় ॥
 নিত্য কোতূহল শিখাইলোহো তান ঠাৱে ।
 তাহাত আমাৰ আছিলেক ভিন্ন ভাৱে ॥ ২০০৫৩
 আমাক কুমাৰী আৰাধিল পিতৃৱতে ।
 তাক আমি গ্ৰহণ কৰিবো কেনমতে ॥
 বৰিষেক দুহাস্তে আছিলো একধানে ॥
 শুনি শঙ্কা কৰিবেক সকল সজ্জনে ॥ ২০০৫৪
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়োক মৎস্তৰায় ।
 তোমাৰ আমাৰ য়েৰে সম্বন্ধ যুৱাই ॥
 ৰূপে গুণে বয়সে পুত্ৰটি মোৰ সৰি ।
 সম্বন্ধ কৰিয়া য়েৰে দিয়ো বধু কৰি ॥ ২০০৫৫
 দ্বাৰকাৰ অধিপতি দেৱ দামোদৰ ।
 তাহান ভাগিন অতিৰথী ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 সুভদ্ৰাৰ গৰ্ভে আসি ভৈলা অৱতাৰ ।
 সুবাসুৰ নৰে যাৰ নসহে প্ৰহাৰ ॥ ২০০৫৬
 স্তম্ভৰ যুৱত আতিশয়ে শুভ নয় ।
 সাক্ষাতে দেখিয় পুৰন্দৰৰ আশ্বয় ॥
 ত্ৰীকৃষ্ণৰ ভাগিন সুভদ্ৰা যাৰ মাতা ।
 বিবাটেয়ো ৰঙ্গ ভৈলা শুনি এহি কথা ॥ ২০০৫৭
 বিবাটে বোলন্ত শুনিয়োক ধনঞ্জয় ।
 জন অপবাদ যাহাৰ থাকে ভয় ॥
 দশোদিশে প্ৰকাশে যাহাৰ যশৰাশি ।
 হেনয় পাণ্ডৱে কাল ক্ষেপিলন্ত আসি ॥ ২০০৫৮
 তিনিয়ো ভুৱনে মোৰ কাকো নাই ভয় ।
 যাহাৰ সহায় কুন্তীহুত ধনঞ্জয় ॥
 বিবাটৰ প্ৰিয় হেন মধুৰ বচনে ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰৰ হৰ্ষিষ ভৈলা মনে ॥ ২০০৫৯
 অৰ্জুনক চাহিলন্ত কুন্তী প্ৰিয় হুত ।
 কৰিয়ো সম্বন্ধ মাধৱক যাযোক দূত ॥
 দ্বাৰকাক যুধিষ্ঠিৰে পঠাইলন্ত দূত ।
 কহিল সমস্ত কথা কৃষ্ণত প্ৰস্তুত ॥ ২০০৬০

সম্বৰে আসোক যত আছে মোৰ ঘৰে ।
 দূতেয়ো জনাইলৈ সবে মন্দিৰে মন্দিৰে ॥
 সুবসেন কাশীৰাজ নৃপতি দুতয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাৰো প্ৰাণৰ আতিশয় ॥ ২০০৬১
 সেহি দুই ৰাজা লৰি গৈলা প্ৰথমতে ।
 দুই অক্ৰোহিণী সেনা লৰিল তুলতে ॥
 দ্ৰুপদ নৃপতি পাঞ্চালক নাম জানি ।
 তান তুলে লৰি গৈলা এক অক্ৰোহিণী ॥ ২০০৬২
 দ্ৰুপদৰ পুত্ৰ আইলা এক শত চাৰি ।
 তাহাৰ বলক সুবাসুৰেয়ো নোৱাৰি ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন দুৰ্ব্বিংশ অনিৰ্বাৰ ৰণে ।
 সমৰে সমুখ নাহিবন্ত গুৰু দ্ৰোণে ॥ ২০০৬৩
 শিখন্দী অপৰাজিত সমস্তে পাঞ্চাল ।
 মহাগুণে গুণবন্ত সমস্তে ভূপাল ॥
 আৰো আনো যত ৰাজা বংশত প্ৰচুৰ ।
 অভিমন্যু সহিতে যে আসিল অত্ৰুৰ ॥ ২০০৬৪
 বীৰকেশী চেকিতান সমে মহাশক্তি ।
 সবে চলি আসিলাহা বিৰাটৰ ভীতি ॥
 নাৰায়ণ সমে যত বৃষ্ণি ভোজৰাজে ।
 সবে চলি গৈলা অৰ্জুনৰ প্ৰিয় কাৰ্য্যে ॥ ২০০৬৫
 অনেক নৃপতিগণ ভৈল একধান ।
 বিৰাট নগৰী ভৈলা অত্ৰাৱতী মান ॥
 নট ভাট অনেকে বাহাৰে কতো শত্ৰু ।
 চিহ্ন ছত্ৰদণ্ড আনো ভুৰঙ্গ মাতঙ্গ ॥ ২০০৬৬
 আনো বাঘভণ্ড কোঁতুল নৃত্য-গীত ।
 বিৰাট নগৰে ভৈলা আতি বিপৰীত ॥
 সাৰাংসাৰ ময়মন্ত সহস্ৰেক নাগ ।
 দশায়ুত তৰুণ ঘোটক চলে আগ ॥ ২০০৬৭
 তিনি খৰ্ব্ব পদাতি যে অযুতেক বথ ।
 চতুৰঙ্গ দলে আইল যাহাৰ লগত ॥
 হেন দেখি বিৰাটে হৰিষ ভৈল মনে ।
 মোৰ ঠাৱে সাজি আসিলন্ত ৰাজাগণে ॥ ২০০৬৮
 আপুনি গোবিন্দ আসিলন্ত মোৰ ঠাই ।
 বিৰাটে কৰিল বঙ্গ আনন্দ বঢ়াই ॥

আচমন আসনক মধুপৰ্ক দিল ।
 সৰাহাকে বিভাগি বিচিত্ৰ বাসে থৈল ॥ ২০০৬৯
 ছবস পায়স অন্ন দিলা মধুপানে ।
 সৰাহাকে বিৰাটে তুঘিলা ভিনে ভিনে ॥
 সুভদ্ৰা আসিলা পুত্ৰ বিবাহক প্ৰতি ।
 তান তুলে আইলা দশ সহস্ৰ যুৱতী ॥ ২০০৭০
 শৰীৰত অলঙ্কাৰে শোভে নাৰীগণে ।
 আঙ্গুষ্ঠি কুণ্ডল হাৰ বিচিত্ৰ বসনে ॥
 হৰিষ বদনে এহিমতে বহুদিনে ।
 সৰাকে বিৰাটে তুঘিলন্ত ভিনে ভিনে ॥ ২০০৭১
 কথামাতে ৰাজা কতোদিন আছিলন্ত ।
 কৃষ্ণে পাণ্ডৱক সতকাৰ কৰিলন্ত ।
 আঙ্গুষ্ঠি বাহুৰি আভৰণ কণ্ঠহাৰ ।
 স্বৰ্ণৰ মণিময় হাৰ মুকুতাৰ ॥ ২০০৭২
 হেন অলঙ্কাৰে সবে কৰি গাৱ সাজ ।
 পিঙ্কিলে দীপিত কৰে প্ৰভাতৰ সূৰ্য্য ॥
 শুভলগ্নে দিলা জোৰা বান্ধিয়া দৈৱজ্ঞ ।
 মৎস্যৰ নগৰে মিলি গৈল মহাযজ্ঞ ॥ ২০০৭৩
 স্নগন্ধ চন্দনে অধিবাস দুই ঠাৱ ।
 কন্যাগণে কৰিলেক উকলি আৰাৱ ॥
 আসন বসন মধুপৰ্ক দান ভৈলা ।
 সৰাহাকে নিয়া যে বিচিত্ৰ থানে থৈলা ॥ ২০০৭৪
 কুমাৰীক সাজি পাৰি নিল মৎস্যৰায় ।
 বিনয়ে বুলিলা কৰা যেহেন যুৱায় ॥
 কুমাৰীক প্ৰদক্ষিণ কৰাই বাৰেবাৰ ।
 মুখচন্দ্ৰি কৰাইয়া ফুৰাইলা সাতবাৰ ॥ ২০০৭৫
 মৎস্যে অলঙ্কাৰ নিয়া উত্তৰে ধৰিল ।
 অভিমন্যু ধীৰে তাক হাততে বৰিল ॥
 কুমৰো কৰিলা যত বিস্তাৰ আচাৰ ।
 স্বৰ্গতো নাহিকে হেন দিলা অলঙ্কাৰ ॥ ২০০৭৬
 কৰ্ণক লাগিয়া দিলা বস্ত্ৰৰ কুণ্ডল ।
 দীপ্তি জ্যোতি জ্বলে যেন সূৰ্য্যৰ মণ্ডল ॥
 হীৰ্ম্মণি মাণিক্যে নিখিলন্ত অষ্ট নিধি ।
 শিখত ত্ৰিশিখ চড়াইলন্ত যেন বিধি ॥ ২০০৭৭

উত্তম ব্ৰাহ্মণে নিয়া শিৰত চড়াইল ।
 যেন স্বৰ্গৰস্তা ভূমিভাগে নামি আইল ॥
 সম্পূৰ্ণ তৈজস দিল স্নগন্ধ যে ধূপ ।
 স্নগন্ধ প্ৰদীপ নিবেদিল অনুৰূপ ॥ ২০০৭৮
 মঙ্গল আচৰি নাৰীগণে খেড়ি গাৱে ।
 দ্বিজ বেদ পঢ়ে নটে যুদ্ধ বজাৱে ॥
 মন্ত্ৰে সমে পথালিল চৰণ যুগল ।
 শিৰে অভিষেক কৰি দিল নিয়া জল ॥ ২০০৭৯
 দশ যে সহস্ৰ কন্যাগণ আগে পাচে ।
 পঢ়ি বেদমন্ত্ৰ সম্প্ৰদান ভৈল পাচে ॥
 বিশ্বকৰ্ম্মে নিৰ্ম্মিল স্তৰ্ণ বেই গই ।
 নাৰায়ণ পুতলাক উপৰত থই ॥ ২০০৮০
 কামদেৱ পাশে ৰতি কন্যাক লিখিল ।
 স্তৰ্ণৰ চকা বান্ধি দশোদিশে দিল ॥
 পথালিল বাসা-ঘৰ মেলিল দুৱাৰ ।
 দধি লাগি পঢ়িলেক জয় যে জোকাৰ ॥ ২০০৮১
 নাচে গাৱে প্ৰজাসবে কৰে বহু বোল ।
 পঞ্চ শব্দ বাগ্‌ভণ্ড বজাৱে আন্দোল ॥
 যাত্ৰা স্নমঙ্গল কৰি স্নসন্তৃত ভৈল ।
 স্তৰ্ণৰ বেই নিৰ্ম্মি অভ্যস্তবে গৈলা ॥ ২০০৮২
 দেৱ অপেক্ষৰা কন্যা মিলিল সকল ।
 স্তৰ্ণৰ কলসে মাখাত ঢালি জল ॥
 কৃষ্ণ বলভদ্ৰে দুই গৈলন্ত তথায় ।
 সিন্ধু মুনি গন্ধৰ্ব্ব কৰিলা জয় জয় ॥ ২০০৮৩
 হোমকৰ্ত্তা ব্ৰাহ্মণে অগ্নিত স্নত দিল ।
 দেৱগণ পূজি গুৰু ব্ৰাহ্মণে বৰিল ॥
 পদ্ধতি পূৰ্ব্বকৈ বসিলন্ত দ্বিজবৰ্গ ।
 কৰ্ম্ম শেষে দ্বিজগণে মিলি দিল অৰ্থ্য ॥ ২০০৮৪
 জয়বাগ্‌ বাজে নটে ভাটে কৰে স্তুতি ।
 দ্বিজসবে কৰিলা হোমৰ সমাপতি ॥

হোম অৱসানে পাচে কৰি বহুমান ।
 দ্বিজ দ্বৈৱজ্ঞক ধৰ্ম্মে দিলা বহুদান ॥ ২০০৮৫
 গায়নে গাৱয় বহু ৰূপে ধৰে বেশ ।
 যুদ্ধ যুদ্ধ নটে বাৱয় আশেষ ॥
 চপয় পঢ়য় নটে ভাটে কৰে স্তুতি ।
 বিৰাট নগৰে ভৈল দুতি অত্ৰাৱতী ॥ ২০০৮৬
 সমাজ স্নগন্ধ ভৈল হৰিদ্ৰাৰ বোল ।
 নাচে গাৱে প্ৰজাসবে কৰে বহু বোল ॥
 কণা খোৰা কুজা যে কণীয়া দুখী জন ।
 সবাহাঙ্কে ধৰ্ম্মে দিল বসন ৰতন ॥ ২০০৮৭
 বেদ পঢ়ি দ্বিজগণে দিলন্ত আশীষ ।
 জীয়া অভিমন্যু শত সহস্ৰ বৰিষ ॥
 হেন বুলি দ্বিজগণ চাপিল সন্মিত ।
 দিয়োক ভোজনী যেন হোৱয় বিহিত ॥ ২০০৮৮
 য়েৰে ভোজ্য বস্তু পাইলা ব্ৰাহ্মণ সমাজ ।
 তেৱে গৈলা দ্বিজগণ আপুনাৰ বাজ ॥
 অভিমন্যু কুমাৰৰ বিয়া সমাপতি ।
 শুন ভগন্তাৰ হোক পৰম যুদ্ধতি ॥ ২০০৮৯
 বিৰাটৰ কথা এবে বৈলা এহিমানে ।
 এত হন্তে নৃপগণ গৈলা থানে থানে ॥
 কনকে মণ্ডিত যেন জ্বলয় যে সৃষ্টি ।
 দেৱবাজে ৰঙ্গে কৰিলন্ত পুষ্পৰূপ্তি ॥ ২০০৯০
 ছাৰকাৰ কুমাৰক ৰাজাৱে আনিল ।
 ৰঙ্গেঢ়ে বিৰাটে কন্যাক দান দিল ॥
 বিধিয়ে নিৰ্ম্মিত মতে কৈলে কন্যাদান ।
 যুদ্ধিষ্ঠিৰ ৰাজা ভৈলা তথাতে প্ৰধান ॥ ২০০৯১
 বোলন্ত কংসাৰি সবে এৰা আন মন ।
 একচিত্ত মনে কৰা ভাৰত শ্ৰৱণ ॥
 সংসাৰত যত পুণ্য নাহি আৰু সৰি ।
 পাতোক ছাৰোক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২০০৯২

ইতি বিৰাট পৰ্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ

অসমীয়া মহাভাৰত

—*—

উদ্যোগ পৰ্ব

মকলাচৰণ
দুলাড়ী

নমো হৃষীকেশ   মুকতি বিশেষ
সজল জলদ শ্যাম ।
পূৰ্ণ শশধৰ   হাসি মনোহৰ
গীতবস্ত্ৰে অনুপাম ॥
গলে বনমালা   সূৰ্যৰ মেখলা
গৰুড় স্বৰূপ চৰি ।
আজানুলম্বিত   জুজ মনোনীত
হাতে গদা পদ্ম ধৰি ॥ ২০০৯৩
হনন্দ প্ৰভৃতি   লক্ষ্মী সবস্বতী
হৰিক বেড়ি চৌপাশে ।
ভকতক চাই   আনন্দ বড়াই
মুখত মধুৰ হাসে ॥
বত যোগীজনে   হৰি দৰশনে
বাহিৰ দৃষ্টিক এবি ।
একচিত্ত মনে   নিবিড় আসনে
সদায়ে জগন্ত হৰি ॥ ২০০৯৪

দুৰ্য্যোধনৰ গুচবলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ দূত প্ৰেৰণ

অজ্ঞাত বসতি   ভৈল সমাপতি
পাণ্ডৱ বেকত ভৈলা ।
দূত পাঞ্চি মাতি   হুহুদ সহিতি
সবে এক খান হৈলা ॥
সাত্যকি সহিতি   দেৱ যজুপতি
আসিলা তহিকে লাগি ।
পাচে ধৰ্ম্ম সন্ত   দূত পঠাইলন্ত
কৌৰৱত ৰাজ্য মাগি ॥ ২০০৯৫
ৰাজ্যকো নেদিল   অশ্ৰিয় বুলিল
দুৰ্য্যোধন মহামন্দে ।
ধৃতবাৰ্হে পাচে   সজয়ক পাকে
ৰাজা নেদে বিনা নন্দে ॥
ধৰ্ম্মে আলোচিলা   কুকৰ পঠাইলা
দুৰ্য্যোধন পাশ লাগি ।
অৰ্জৰাজ্য বেদে   পাকখানি এৰি
দেউক পাককো লাগি ॥ ২০০৯৬

পাণ্ডৱ বোলে মাধৱেয়ো চলে
হস্তিনাপুৰক প্ৰতি ।
কৃষ্ণ পদে নতি বাম সৰস্বতী
পদবন্ধে নিগদতি ॥
কুকথাৰ এৰি আবে থাকা বড়ি
কৃষ্ণ হেন মহা নাম ।
জানি সৰ্বলোক এৰি হিংসা লোভ
জীৱি কোলা বাম বাহি ॥ ২০০৯৭

ধৃতৰাষ্ট্ৰ-সঞ্জয় সংবাদ; আৰু দুৰ্য্যোধনৰ ক্ৰোধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
পাণ্ডৱত বিদায় যে কৰিলা সঞ্জয় ॥
ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি পঠাইলা যিবা আশে ।
কহিলন্ত সঞ্জয়ে মনত নিকৎসাসে ॥ ২০০৯৮
পাণ্ডৱেয়ো যি বুলিলা তাকে আকলিলা ।
হস্তিনাপুৰক প্ৰতি আৰকা চলিলা ॥
বসি আছে ধৃতৰাষ্ট্ৰ বহল সভাত ।
গধূলিকা সঞ্জয় প্ৰবেশে সি বেলাত ॥ ২০০৯৯
ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপত্বিক দেখি বিগ্ৰহমান ।
প্ৰথমতে কহিলন্ত কৃষ্ণৰ প্ৰণাম ॥
পাছে পাণ্ডৱৰ গৈয়া নমস্কাৰ কৰি ।
আপুনি প্ৰণামি গৈয়া আসনত বহি ॥ ২০১০০
কহিলন্ত পাণ্ডৱৰ যতক নিকাৰ ।
বনবাস দুখত আছয় ছাল-হাড় ॥
তথাপিহে অসমুত কৰ্ম ভয়ঙ্কৰ ।
ভীম কালসৰ্পক দেখন্তে স্নগে ডব ॥ ২০১০১
শুনি আছে ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ।
ধৃতৰাষ্ট্ৰ শকুনি ঋত্বাহী কুশাসন ॥
বাহ্লীক সৌত্ৰল আনো সবে আছে শুনি ।
সভাত সঞ্জয়ে কহে ভীষ্মৰ কাহিনী ॥ ২০১০২
সহস্ৰ লোহাৰ ভাৰ মুখ্য গদাগোটে ।
ভীষ্ম বাহুব ৰত্ন সিন্ধে সহে চোট ॥

দুই হাতে দাঙ্গি এহি দুৰ্য্যোধন বুলি ।
পৃথিৱীত গদায়ে কোবাবে তুলি তুলি ॥ ২০১০৩
কুশাসন বুলি অৰণ্যৰ পশু ধৰি ।
পকাই ছিঙ্গন্ত ঘাড় মুচৰি মুচৰি ॥
কৰ্ণ কৰ্ণ বুলিয়া হান্ধুলি কতো দূৰ ।
মুষ্টি হানি পৰ্বতসবক কৰে চূৰ ॥ ২০১০৪ ॥
হেনমতে ক্ৰোধক্ৰোধে বনবাসে গৈল ।
অন্তাতবাসৰ এবে সমাপতি তৈল ॥
লাগ লৈল পুৰাতন পাণ্ডৱ যজ্ঞীগৰ্ভে ।
বিৰাট নগৰে সবে আছে বজমনে ॥ ২০১০৫
দ্রুপদ কোশল ৰাজা সবে তাক গৈল ।
মাধৱ আসিয়া পাণ্ডৱক লাগ লৈল ॥
কৃষ্ণৰ ভাগিন প্ৰিয় পুত্ৰ অৰ্জুনৰ ।
বিবাহ কৰাইলা অভিমন্যু কুমাৰৰ ॥ ২০১০৬
পাণ্ডো ভাই ভিন্নে ভিন্নে সাদৰি বিস্তৰ ।
কুশল পুছিলো সবে বন্ধু বান্ধৱৰ ॥
তোমাক বুলিলা শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ বায় ।
প্ৰতিজ্ঞা সান্ধলি আসি তৈলো পাণ্ডো ভাই ॥ ২০১০৭
দুখ পাইলো জানি হেন শুনি যোৰ বাক ।
বিভাগিয়া অৰ্দ্ধৰাজ্য দিয়োক আমাক ॥
অৱশ্যে নেদিবে জানো দুৰ্য্যোধন মন্দে ।
তেৱে তাক কোনে এৰিবেক বিনা মন্দে ॥ ২০১০৮
এতেক বুলিয়া মোক পঠাই দিলে এণা ।
আলচিয়ো যেন হোৱে মন্ত্ৰণাৰ কথা ॥
বিদূৰে বোলয় হেন হোৱয় বিহিত ।
অৰ্দ্ধৰাজ্য পাণ্ডৱক দিবাক উচিত ॥ ২০১০৯
আমাৰ কচন শুনিয়োক নৃপবৰ ।
পাণ্ডৱক লাগি তুমি সজায়েক স্বৰ ॥
আগবাঢ়ি তুমি পাণ্ডৱক আনা আগৈ ।
গোবিন্দক প্ৰিয়বাক্য বুলিবাক লাগে ॥ ২০১১০
যদি বোলা দুৰ্য্যোধনে নমানে ইহাক ।
তেৱে শুনা হিতপৰ মন্ত্ৰণা কৰাক ॥
একক এৰিলে যদি সবে বন্ধা বন্ধ ।
সিজনক এৰিলাত কিছু কোৱা নাই ॥ ২০১১১

সবে কুল বহোক মোহোৰ বোল কৰা ।
 দুৰ্য্যোধন পাণ্ডুক দূৰে পৰিহৰা ॥
 হিত বোল সুশুন সকলে কুকল ।
 ঐকৈকৰ নিদানে সবংশে যাইবি তল ॥ ২০১১২
 যি কালত কোপে ধনঞ্জয় আসে ধাই ।
 কি কৰিবে শকুনি পাশাৰ মূল ঘাই ॥
 কৰ্ণ দুঃশাসন আদি মন্ত্ৰী যত আছে ।
 ভীমৰ প্ৰহাৰে মোক স্তম্ববি পাচে ॥ ২০১১৩
 হেন শুনি ক্ৰোধে দুৰ্য্যোধন বোলে বাক ।
 সমাজক লাগি কোনে মাতিলে ইহাক ॥
 কোনে মোক এৰিবে কাহাত কৰো আশ ।
 কৰ্ণক সম্বুধি ৰাজা তুলিলেক হাস ॥ ২০১১৪
 সৰ্বকালে পাণ্ডৱক দেখে বৰগোট ।
 একবেলি পাণ্ডৱে দেখিছে মোৰ চোট ॥
 আৰোবাৰ আসে যদি যি কৰিবো পাচে ।
 পাণ্ডৱৰ কথাৰ মোহোৰ মনে আছে ॥ ২০১১৫
 কৰ্ণে বোলে পাণ্ডৱক নকৰিবা ডৰ ।
 দেখিছো বীৰত্ব মই অৰ্জুন ভীমৰ ॥
 দেৱৰ দুৰ্জয় একো একো মোৰ শৰ ।
 অৰ্জুনক লাগি তমু এতমান ডৰ ॥ ২০১১৬
 ডাঙ্গৰ শৰীৰ তাৰ থুলন্তৰ কায় ।
 এহিমানে পৰাক্ৰম ভীমৰ বৰায় ॥
 সমৰ নিয়ম বণধৰ্ম্ম একো গুণে ।
 নুহিকে সমান মোক ভীম যে অৰ্জুনে ॥ ২০১১৭
 অনন্তৰে কৰ্ণক মাতিলা গুৰু দ্ৰোণে ।
 অৰ্জুনক সম্বত জিনিবেক কোনে ॥
 আপুনি সমৰ্থ তাতে কুৰুৱল পাই ।
 মৰন্ত্ৰয়ো নেৰিষন্ত আপুন ববাই ॥ ২০১১৮
 ভীম তুমি সমন্তে কোঁৱৰ বিত্তমানে ।
 গক নানি মৎস্তৰ আসিলা কি কাৰণে ॥
 অৰ্জুনৰ শৰে পল্লাকুল বৰতুমি ।
 সি বেলাত কোখাত আছিল কৰ্ণ তুমি ॥ ২০১১৯
 এনে কৰ্ণ কৈতক আছিল পৰি পৰি ।
 লগটাই কাতি দিলে ককালক বৰি ॥

হেন অৰ্জুনক আবে নিন্দা পৰিহৰা ।
 আপুন কুশল হেতু আন চিন্তা কৰা ॥ ২০১২০
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ৰ মহিমা অদভূত ।
 এহি বুলি মৌন ভৈলা ভৰদ্বাজহুত ॥
 ভীমে উঠি বোলে দুৰ্য্যোধন নৃপৰ ॥
 মোহোৰ বচনে তই হেন থানি কৰ ॥ ২০১২১
 বলৱন্ত সহিতে দন্দৰ কিবা কাজ ।
 আমাৰ বচনে বাপ দেহ অৰ্জুৰাজ ॥
 আপুনাৰ কুশলক চিন্তিয়ো আপুনে ।
 অৰ্জুৰাজ্য পাণ্ডৱক দিয়ে এতিয়গে ॥ ২০১২২
 অৰ্জুৰাজ্য নেদস তাহাকো নেদো হাক ।
 তাৰে অৰ্জুখানি ৰাজ্য দিয়ে পাণ্ডৱক ॥
 তাতে তুমি হৈবন্ত পাণ্ডৱ মহাশাস্ত ॥
 গুৰু গোৱত ৰত ভকত একান্ত ॥ ২০১২৩

ধৃতবাহু-বিদ্বৰ সংবাদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 এত হস্তে অস্তাঙ্গত ভৈল দিবাকৰ ॥
 ৰাত্ৰি আসি মিলিল নিচিনি পৰাপৰ ।
 সমাজ বিসৰ্জি ৰাজা গৈল অভ্যস্তৰ ॥ ২০১২৪
 ভীম আদি কোঁৱৰ বিদ্বৰ মহাবল ।
 স্বকি স্বকি থানে চলি গৈলেক সকল ॥
 পাণ্ডৱৰ বাৰ্তা শুনি পৰম বিস্ময় ।
 ধৃতবাহু নৃপতিৰ ভৈল মহাভয় ॥ ২০১২৫
 নুৰুচে ভোজন কাকো নেদে সমিধান ।
 যেন মহাযোগীৰ লাগিল বোগ ধ্যান ॥
 শয়ন কৰিলে নিদ্ৰা নিমিলয় ৰাতি ।
 অনন্তৰে বিদ্বৰক অনাইলন্ত মাতি ॥ ২০১২৬
 বিদ্বৰ আসিলা ধৃতবাহু শুনি তাক ।
 সকলগে অনেক বুলিলা প্ৰিয়বাক ॥
 দেখা দেখা বাপু যে বিদ্বৰ আজি মোক ।
 কি কাৰণে মনৰ দুগুচে দুখ মোক ॥ ২০১২৭
 ৰামউক ৰামভুক কন্দে ৰামকৰ্ত্তি ।
 কি কাৰণে ৰামু মোক মানস দুৰ্ভৰ্ত্তি ॥

বিছন্তেয়ো সমস্ত শবীৰ মোৰ পোৰে ।
 মৰণ বেলাত যেন সন্নিপাত জ্বৰে ॥ ২০১২৮
 নুৰুচে ভোজন পঞ্চামৃত যত ভোগ ।
 অভ্যস্তবে পোৰে যেন গৰ্ভশূল বোগ ॥
 বিদূৰে বোলয় দদা স্মৰাইলা ভালে ।
 ডককৰ নিদ্রা নিমিলয় একো কালে ॥ ২০১২৯
 নিদ্রা নাসে চোৰৰ পৰৰ দেখি ধন ।
 নিদ্রা নাসে ব্যাধিমন্ত বোগী যিটো জন ॥
 নিদ্রা নাসে পৰৰ কৰিলে অপকাৰ ।
 নিদ্রা নাসে যাৰ শত অসংখ্যাত ধাৰ ॥ ২০১৩০
 পাণ্ডৱক অপকাৰ কৰি আছা আগে ।
 তোমাঠেৰ নিদ্রা দদা নাসিবাক লাগে ॥
 কুটপাশ খেলি পাপ আচৰিলা ঘোৰ ।
 পাণ্ডৱৰ সম্বন্ধি তোমৰা খটচোৰ ॥ ২০১৩১
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে বিদূৰে সম্বাদ ভৈল যত ।
 সংক্ষেপ পয়াৰে তাক নিবন্ধিবো কত ॥
 এহিমতে কথাত আছয় দুয়োজন ।
 ছুতয় প্ৰহৰ নিশি ভৈল নিবৰ্তন ॥ ২০১৩২
 তথাপিহো নৃপতিৰ নিদ্রা নিমিলয় ।
 বিদূৰৰ শুনিয়া যুগুত বাক্যচয় ॥
 বিদূৰে বোলন্ত তযু পুত্ৰ মন্দ বৰ ।
 সৰ্বকালে দুৰ্য্যোধন কপটৰ ঘৰ ॥ ২০১৩৩
 কৰ্ণ দুঃশাসন যে শকুনি সমে চাৰি ।
 আসম্বাৰ নিমিত্তে লাগিব মহামাৰী ॥
 কোঁৱৰ-অৰণ্য মাজে তুমি বৃক্ষগোট ।
 পাণ্ডৱ-অগনি কৃষ্ণ বায়ুৰ আক্ষেপট ॥ ২০১৩৪
 সকলে অৰণ্যখন পুৰি নিবে জুই ।
 তুমি মাত্ৰ বহিবাছা চেষ্টা পোৰা হুই ।
 কোঁৱৰক পাণ্ডৱে সম্বৰ্ধ নিজ বলে ॥
 অগনিত বায়ু আৰ হৰি অশুকূলে ॥ ২০১৩৫
 একশত তনয় মৰিব তযু আগে ।
 শোক-অগনিত চেষ্টা পোৰা হুইবৈ লাগে ॥
 শোক-মোহ আমাত নাহিকে বিদূৰান ।
 সনাতন গুৰুত লভিলো দিব্যজ্ঞান ॥ ২০১৩৬

ধৃতৰাষ্ট্ৰ বদন্তি বিদূৰ কৃপাময় ।
 মোক উপদেশ দিয়া সেহি জ্ঞানচয় ॥
 মনত গুচোক মোৰ বন্ধু বান্ধৱৰ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে তৰো শোক-সমুদ্ৰৰ ॥ ২০১৩৭
 বিদূৰে বোলন্ত মই শূদ্ৰো গৰ্ভে জাত ।
 নুহিকে উচিত জ্ঞান কহিবে তোমাত ॥
 যদি ইচ্ছা আছয় গুৰুক শ্ৰাবো মনে ।
 ইঠাৱক লাগি চলি আসিব এখনে ॥ ২০১৩৮
 এহি বুলি বিদূৰে মনত কৰি সাৰ ।
 সনাতন গুৰুক শ্ৰাবিলা বাৰম্বাৰ ॥
 ব্ৰহ্মাৰ তনয় ভৃগু বশিষ্ঠতো বৰ ।
 প্ৰমাণত দেখি যেন পঞ্চম বৎসৰ ॥ ২০১৩৯
 বিদূৰৰ বোলে লৰি গৈলন্ত তেখনে ।
 দ্বাদশ আদিত্য যেন প্ৰকাশে গগনে ॥
 অন্ধকাৰ ৰাত্ৰি দশোদিশ গৈল জ্বলি ।
 দেখিয়া বিদূৰে উঠিলন্ত কৃতাজলি ॥ ২০১৪০
 এত হস্তে গৃহত পশিলা সনাতন ।
 বিদূৰে মাথাত কৰি দিলন্ত আসন ॥
 পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া ধৃতৰাষ্ট্ৰত জনাইল ।
 শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰে আসনৰ উঠি আইল ॥ ২০১৪১
 চক্ষু নাহি নেদেখে বিদূৰে নিলা ধৰি ।
 নমিলন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰে প্ৰদক্ষিণ কৰি ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে বিদূৰে পুছিলো যত যত ।
 ব্ৰহ্মাৰ তনয়ে কহিলন্ত সবে ভক্ত ॥ ২০১৪২
 এহিমতে পুছন্তে সংশয় দূৰ গৈল ।
 অনন্তবে প্ৰভাত সময় আসি ভৈল ॥
 নৃপতিৰ আগে বিদূৰৰ বিদূৰান ।
 প্ৰভাততে ব্ৰহ্মাপুত্ৰ ভৈল অন্তৰ্জ্ঞান ॥ ২০১৪৩
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে নিত্যকৰ্ম্ম অবসান কৰি ।
 পাত্ৰে সমে সমাজত বসিলা আৱৰি ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ সমে কোঁৱৰৰ শত ভাই ।
 কৰ্ণ অৰ্জুনা শকুনিয়ো সেহি ঠাই ॥ ২০১৪৪
 বেঢ়ি বেঢ়ি আছে যত কৃষ্ণ বীৰপণে ।
 সঞ্জয়ক মাতি আমিলেক সেহি ধানে ॥

ধৃতবাষ্ট্র সঞ্জয়ক মাতিলেক পাচে ।
 পাণ্ডবৰ লগত মাধৱো তৈতে আছে ॥ ২০১৪৫
 পাণ্ডবৰ অৰ্থে কৃষ্ণ কিটুবুলিলা মোক ।
 ধনঞ্জয়ে কি বুলিলা তাক কহিয়োক ॥
 আমি জানো কৃষ্ণৰ কুটুম্ব ছয়ো ঘৰ ।
 বঢ়া-চুটা নাহি একো সম্বন্ধ কৃষ্ণৰ ॥ ২০১৪৬
 কিবা পাণ্ডবক যে অধিক স্নেহ কৰে ।
 কিবা ছয়ো ঘৰত সমান দামোদৰে ॥

ধৃতবাষ্ট্রৰ আগত সঞ্জয়ৰ কৃষ্ণাৰ্জুন সবাদ কথন
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জশ্মেজয় ।
 ধৃতবাষ্ট্র নৃপতিৰ বচনে সঞ্জয় ॥ ২০১৪৭
 একে মন্দিৰতে কৃষ্ণ অৰ্জুন শয়ন ।
 নিৰ্জনত বৈল দ্রৌপদীয়ো সহি থান ॥
 সত্যভামা সমে মাধৱক দেখি তথা ।
 সঞ্জয়ৰ মনত পবিল সেহি কথা ॥ ২০১৪৮
 মাধৱৰ ৰূপ সিটো বচন স্তম্বি ।
 মুৰ্ছা গৈল সঞ্জয় যে পৃথিৱীত পৰি ॥
 মুৰ্ছা গৈল সঞ্জয় মুকুত তৈল চুলি ।
 দুই হাতে বিহুৰে ধৰিল তাক তুলি ॥ ২০১৪৯
 শুনি ধৃতবাষ্ট্র ৰাজা মনত বিকল ।
 গাৱত ঢালিলা আনি স্থলীতল জল ॥
 বস্ত্ৰ ধৰি বিছিলা সঞ্জয় স্তম্বি ভৈলা ।
 পুনৰপি ধৃতবাষ্ট্র পুছিবাক লৈলা ॥ ২০১৫০
 পুত্ৰতো অধিক স্নেহ তোক দশগুণে ।
 কি দেখিলি সঞ্জয় বিকল কি কাৰণে ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 অৰ্জুনৰ গৃহত দেখিলো অনন্তৰ ॥ ২০১৫১
 তাহাক স্তম্বি মোৰ বোমাঞ্চ শৰীৰ ।
 বিচিত্ৰ স্তম্বৰ ধনঞ্জয়ৰ মন্দিৰ ॥
 হাবা মৰকত বস্ত্ৰ আশিক ৰাখৰে ।
 স্মৃটিকৰ স্তম্ব শাৰী শাৰী জিকি পাৰে ॥ ২০১৫২
 আশিক প্ৰদীপচয় প্ৰকাশয় আতি ।
 বাহাৰ প্ৰকাশে সজানয় দিনৰাতি ॥

স্থানে স্থানে পাৰিজাত মালতী বকুল ।
 দামে দামে থৈয়া আছে গুটিমালী ফুল ॥ ২০১৫৩
 ধীৰে ধীৰে স্তম্বি শীতল বায়ু বহে ।
 কুসুমাব জালায়ে অগৰ ধূত্ৰ বহে ॥
 ধূত্ৰক দেখিয়া ময়ূৰেও মেঘ বুলি ।
 গৃহত পৰিয়া নাচে পুচ্ছ তুলি তুলি ॥ ২০১৫৪
 নকুল সহদেৱ অভিমুখ্য আদি যত ।
 সাত্যকিয়ো যাইবাক নপাৰে যি থানত ॥
 তথাতে আছন্ত বনমালী ধনঞ্জয় ।
 তৈক লাগি একদিনা চলি গৈলো মই ॥ ২০১৫৫
 ভবে একো দিশক নচাওঁ চক্ষু মেলি ।
 মাথে বস্ত্ৰ দিয়া ধীৰে ধীৰে গৈলো চলি ॥
 অভ্যন্তৰে পশিলো শঙ্কিত কৰি বাট ।
 তথাত দেখিলো মই চাৰিখানি খাট ॥ ২০১৫৬
 দুখফেন সম তুলি তাহাৰ উপৰে ।
 এখানি খাটত শুতিছন্ত দামোদৰে ॥
 আজানুলম্বিত বনমালা শোভে গলে ।
 মকৰ কুণ্ডল ৰবি শশী সম জলে ॥ ২০১৫৭
 সজল জলদ অৰ্জুনৰ শ্যামতনু ।
 ক্ৰমযুগ জলে যেন মদনৰ ধনু ॥
 বিশাল বৰ্ত্তুল দেখিলোহো চাৰি হাত ।
 চাৰি অস্ত্ৰ ধৰিবাৰ চিহ্ন আছে তাত ॥ ২০১৫৮
 ঘুমাটিৰ ছলে নেমেলান্ত দুই আখি ।
 গাৱে পীত বসন বিজুলী সম দেখি ॥
 তথাতে দেখিলো সত্যভামা দেৱী আই ।
 মাধৱৰ লগত আছন্ত নিদ্রা যায় ॥ ২০১৫৯
 অৰ্জুনৰ পাৰ দুই দ্রৌপদীৰ কোলে ।
 সাবটিয়া স্তম্বী আছন্ত কাম ভোলে ॥
 আৱৰ খাটত তান চৰণৰ পাচে ।
 অৰ্জুনক দেখিলো তথাতে শুতি আছে ॥ ২০১৬০
 ই তিনি ভুবনে যাক সম নাহি ৰূপে ।
 দ্রৌপদীয়ো শুতিছন্ত তাহান সমীপে ॥
 সিংহৰ লগত যেন শুতিছে সিংহিনী ।
 অৰ্জুনৰ লগে সেহিহতে বাজসেনী ॥ ২০১৬১

দেখিলো কৃষ্ণৰ মই কুখানি চৰণ ।
 নিষ্কিঞ্চন জনৰ বাঞ্চনি মোক ধন ॥
 ধ্বজ বজ্জ পঙ্কজ অকুশ যাত জ্বলে ।
 এখানি দেখিলো অৰ্জ্জুনৰ বক্ষস্থলে ॥ ২০১৬২
 বাতুল চৰণ অৰ্জ্জুনৰ শ্যামতনু ।
 মেঘত প্ৰকাশে যেন বাসৱৰ ধনু ॥
 বাম যে চৰণ বামহস্তে সমে তাত ।
 খাপিলন্ত কৃষ্ণে সত্যভামাৰ কোলত ॥ ২০১৬৩
 অৰ্জ্জুনৰ পাৰ দুই দ্ৰৌপদীৰ কোলে ।
 সাবটিয়া হুন্দৰী আছন্ত কাম ভোলে ॥
 বিন্ময় ভৈলোহো কিবা সোপন সচেত ।
 তাসম্বাৰ শয়ন দেখিলো এহিমত ॥ ২০১৬৪
 বোমাঞ্চ শৰীৰ মোৰ কাম্পয় হাত ভৰি ।
 মাটিতে বসিলো মই কৃতাজলি কৰি ॥
 দণ্ডবতে পৰি পৰি প্ৰণামো তথাতে ।
 উঠি উঠি কৃতাজলি কৰো দুই হাতে ॥ ২০১৬৫
 মাতিবাক নুৰাবিলো বচন নোলাই ।
 চিত্ৰৰ পুতলি যেন আছিলোহো চাই ॥
 হৰিবে লোতক ছয়ো নয়নৰ বয় ।
 হেন কালে আমাকে দেখিলা ধনঞ্জয় ॥ ২০১৬৬
 মোক দেখি অৰ্জ্জুনে কৃষ্ণত সঙ্কেতিল ।
 চৰণত টিপি মাধৱত জান দিল ॥
 জাগিলন্ত কৃষ্ণও মেলিলা দুই আখি ।
 চৰণ থৈবাব খাটখানি আগে দেখি ॥ ২০১৬৭
 চৰণে ঠেলিয়া মোক দিলন্ত বঢ়াই ।
 মাথা পাতি লৈলো মই খাটখানি পাই ॥
 প্ৰদক্ষিণ কৰি চৰণৰ ধূলি লৈলো ।
 খাটখানি থৈয়া মই মাটিতে বসিলো ॥ ২০১৬৮
 অনন্তবে কৃষ্ণে মোৰ মুখ চাই চাই ।
 মধুৰ বচনে মোৰ আনন্দ বঢ়াই ॥
 অল্প অল্প হাসি পুছিলন্ত লাসে লাস ।
 কি কাৰণে সজ্জন আসিলা মোৰ পাশ ॥ ২০১৬৯
 আজি বোলো বিদায় কৰিলো বনমালী ।
 হস্তিনাপুৰক প্ৰতি চলি যাইবো কালি ॥

গোবিন্দে বোলন্ত অব্যাহতে চলি যাহা ।
 কিন্তু মোৰ বাৰ্তা তুমি জেঠাত জানাহা ॥ ২০১৭০
 ভ্ৰাতৃৰ তনয় প্ৰিয়পুত্ৰে এবে সৰি ।
 তাক দুখ দিলে যম যাতনাত মৰি ॥
 ধৰ্ম্মময় বৃক্ষ যুধিষ্ঠিৰ মহাবল ।
 নকুল সহদেৱ তাতে ভৈল ফুল ফল ॥ ২০১৭১
 ভীম ধনঞ্জয় দুই ভাই ভৈলা ডাল ।
 মই দৃঢ় শিফা মূলে ভেদিছো পাতাল ॥
 ফল পুষ্পে শোভন সম্পূৰ্ণ দেখি যাক ।
 সহস্ৰ বাতাসে মিলি কি কৰিবে তাক ॥ ২০১৭২
 অধম আচাৰ বৃক্ষময় চুৰ্য্যোধন ।
 দুই ডাল ভৈল তাৰ কৰ্ণ দুঃশাসন ॥
 ফল পুষ্প ভৈল তাৰ উনশত ভাই ।
 পাচা শিফা ভৈল তাৰ শকুনি মমাই ॥ ২০১৭৩
 প্ৰচণ্ড বতাস হুইবে পাণ্ডৱসকল ।
 পাণ্ডৱ বায়ুৰ সখা মই নিজ বল ॥
 অল্প বতাসতে সিটো বৃক্ষ ভাগি পৰি ।
 বৃক্ষৰূপ সমস্তে কোঁৱৰ যাইবে মৰি ॥ ২০১৭৪
 আকে জানি অৰ্দ্ধৰাজ্য দিয়ন্তোক আগে ।
 সব সিদ্ধিবেক দন্দ বিবাদ নলাগে ॥
 সঞ্জয়ে বোলন্ত হেন কথা শুনি মই ।
 পুনৰপি মাধৱক বুলিলো বিনয় ॥ ২০১৭৫
 কোঁৱৰ যে পাণ্ডৱ কুটুম্ব ছয়ো ঘৰ ।
 আত কেনে বিষম দেখাহা দামোদৰ ॥
 গোবিন্দে বোলন্ত মই সবে কাৰ্য্য বুজো ।
 কিন্তু ধনঞ্জয়ৰ ধাৰক নতু স্তজো ॥ ২০১৭৬
 স্বৰূপ বচন কহো শুনিয়ো সজ্জন ।
 এক দিকি প্ৰাণসম সখি ধনঞ্জয় ॥
 আৰো দিকি আছে মোৰ বত পত্নীগণ ।
 যদুবীৰগণ সেহি দিকি সংকৰ্ষণ ॥ ২০১৭৭
 পিতৃ মাতৃ সমে উগ্ৰসেন মহীপাল ।
 আপুনাৰ দেহকো আশিলো সেহি কাল ॥
 বন্ধুগণ সহিতে এখিবে পাৰো দেহ ।
 ততোধিক দশগুণে অৰ্জ্জুনকে হেহ ॥ ২০১৭৮

শৰীৰ পৰিলে পুনৰপি দেহ পাই ।
 প্ৰাণসম অৰ্জুনক এৰণ নযায় ॥
 প্ৰফুল্ল নয়ন পূৰ্ণানন্দ ঘৰশ্ৰাম ।
 আপুনাৰ নয়নে দেখিলো অক্ষুপায় ॥ ২০১৭৯
 যোগীগণে যাহাক নপাৰে ধ্যান কৰি ।
 হেনয় কৃষ্ণৰ মই পৰশিলো ভৰি ॥
 হেন শুনি ভীষ্ম দ্ৰোণে উঠি আসনৰ ।
 সাধু সাধু ভকত বৎসল দামোদৰ ॥ ২০১৮০
 বাক্য গদ গদ মুখে স্তম্ভবন্ত বাম ।
 পৃথিৱীতে মাধৱক কবিলো প্ৰণাম ॥
 সাধু সাধু ভকতবৎসল বনমালী ।
 দণ্ডবতে বিদ্বৰো পৰিলা এহি বুলি ॥ ২০১৮১
 পাণ্ডৱৰ পক্ষ যত কুক বীৰগণে ।
 প্লতৰাষ্ট্ৰে মাধৱক নমিলেক মনে ॥
 কৰ্ণ দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন সমে বসি ।
 মাধৱৰ কথা শুনি তুলিলেক হাসি ॥ ২০১৮২
 অন্তো অন্তে বুলিলেক মুখ চাই চাই ।
 যাদৱৰ সমান নিলাজ কেহো নাই ॥
 কাৰ সখি নাহিকে এনুৱা কৈত আছে ।
 ভাৰ্যা স্বামী সমে চাৰিজন আগে পাচে ॥ ২০১৮৩
 স্বভাৱে লম্পট মাধৱৰ লাজ নাই ।
 অৰ্জুনো পাগল ভৈল তাৰে সঙ্গ পাই ॥
 কৰ্ণে উঠি বোলন্ত নাৰীসে মুখ্য ঘট ।
 মাধৱত পৰে নাই এনুৱা লম্পট ॥ ২০১৮৪
 দুঃশাসনে বোলয় এনুৱা কাৰ আছে ।
 নাৰীত নিলাজ পৰ-আপুন নবাছে ॥
 দুখী ভিক্ষী কাহাতো নাহিকে ভিন্ন পৰ ।
 দ্বাৰকা জুৰিলে খলিহাৰে যে ইহাৰ ॥ ২০১৮৫
 নিলাজ সঞ্জয় ইটো তাৰে কথা কহে ।
 তাকে শুনি প্ৰাণমন্ত্ৰ ভীষ্ম পিতামহে ॥
 অৰ্জুনৰ দিকি ভৈল তাকে শুনি পিতা ।
 ৰাজ্য নোহো বোলন্তে কবন্ত যৰ চিন্তা ॥ ২০১৮৬
 তাকে শুনি উকলন্ত বিদ্বান ধুৰাই ।
 কুক নৃপতিৰ কেহো আৰ্জা নহু পাই ॥

ভীষ্মে উঠি বোলে দুৰ্য্যোধন শুন শুন ।
 কতনো কহিবো কুক নৃপতিৰ গুণ ॥ ২০১৮৭
 দুঃশাসন শকুনি প্ৰহল কৰ্ণ তুমি ।
 কোন যুদ্ধে পাণ্ডৱৰ কাটি লৈলা ভূমি ॥
 একধান ছয়া যত পাত্ৰে মন্ত্ৰী লোক ।
 কৃষ্ণক নিন্দস তেহে কি কৰিলে ভোক ॥ ২০১৮৮
 পৰ্বতক কলাইলে হাতত দুখ পাই ।
 নভাগয় শিলা তাৰ ভুবিভঙ্গ নাই ॥
 অভিমান এৰি পাপী মনে মনে গুণ ।
 ত্ৰিভুবনে পাণ্ডৱক সম আছে কোন ॥ ২০১৮৯
 অৰ্জুনৰ শৰে পক্ষাকুল হুইবি মৰি ।
 তোহোৰ লগত আমি ছইবো সময়তৰি ॥
 এহি বুলি ভীষ্মে য়েৰে যোঁন ছয়া বৈলা ।
 পুনৰ্বাৰ সঞ্জয়ে যে কহিবাঁক লৈলা ॥ ২০১৯০
 সঞ্জয় বদতি শুনা কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ।
 পাণ্ডৱৰ লগত অনেক বীৰগণ ॥
 প্ৰথমতে শিখণ্ডী মাথাত দীৰ্ঘকেশ ।
 নীলবস্ত্ৰ পৰিধান শৰীৰ হুবেশ ॥ ২০১৯১
 কৃষ্ণবৰ্ণ ঘোঁৰা কাউৰৰ ধ্বজ যাৰ ।
 ভীষ্মক বধিবে সেহি কৰে অঙ্গীকাৰ ॥
 তাৰে ভাই ধৃষ্টদ্যুম্ন পুত্ৰ দ্ৰুপদৰ ।
 ত্ৰিশূল সদৃশ শৰ আতি ভয়ঙ্কৰ ॥ ২০১৯২
 হৰে বৰ পাইলা ধৃষ্টদ্যুম্ন নাম যাৰ ।
 গুৰু দ্ৰোণ বধক কবয় অঙ্গীকাৰ ॥
 সময় উপেক্ষি কোঁৱৰৰ দোষ সহি ।
 মহাকোপে ফোকাৰন্তে ভীষ্ম কাল আহি ॥ ২০১৯৩
 দুৰ্য্যোধন আদি কোঁৱৰৰ শত ভাই ।
 অঙ্গীকাৰ পূৰি ভীষ্মে মাৰিবে কোবাই ॥
 দেৱতাৰ দুৰ্জয় পৰম বলীয়াৰ ।
 পূজিলন্ত শঙ্কৰে বীৰত্ব দেখি যাৰ ॥ ২০১৯৪
 হেন ধনঞ্জয়ে কোঁৱৰক কোপ মনে ।
 মৰ্পে যেন ফোকাৰ তেজন্ত ঘনে ঘনে ॥

ধৃতবাহু-দুৰ্য্যোধনৰ বাক-বিতণ্ডা

ধৃতবাহু বদতি শুনিয়ো দুৰ্য্যোধন ।
 দুৰ্জ্জনৰ সঙ্গত দুখীলি তোৰ মন ॥ ২০১৯৫
 কৰ্ণ দুঃশাসন যে শকুনি মুখ্যপাত্ৰ ।
 তোৰ নষ্ট কৰিলেক তিনিজনে মাত্ৰ ॥
 তিনিবোৰ বচন নুশুনিবি ছুৰাচাৰ ।
 পাণ্ডৱক অৰ্জ্জুৰাজ্য দিয়ো আপুনাৰ ॥ ২০১৯৬
 দ্ৰোণে শিখাইলন্ত অস্ত্ৰ শিখিল সকল ।
 তৈসানিয়ো পৰাক্ৰমী পাণ্ডৱ প্ৰবল ॥
 আৰো দেৱতাৰ অস্ত্ৰ শিখিল সম্প্ৰতি ।
 পাণ্ডৱক জিনিবেক কাহাৰ শক্তি ॥ ২০১৯৭
 অৰ্জ্জুনৰ প্ৰহাৰ লভিয়া একে জোপে ।
 অনাযুদ্ধে ভঙ্গ দিবে ভীষ্ম দ্ৰোণ কৃপে ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি নকৰো কাতো গহ ।
 নলাগে যুজিবে দ্ৰোণ ভীষ্ম পিতামহ ॥ ২০১৯৮
 আকে মাত্ৰ সাধা কৰ্ণ থাকোক কুশলে ।
 শকুনি মমাই দুঃশাসন মহাবলে ॥
 আপুনাৰ শত ভাই কৰিবো সমৰ ।
 পাণ্ডৱক লাগি মোৰ এতমান ডৰ ॥ ২০১৯৯
 বৈৰক নিডলি ঘোৰ সময়ত ছেদো ।
 অঙ্গুষ্ঠ প্ৰমাণ ৰাজ্য পাণ্ডৱক নেদো ॥
 ভীষ্মে উঠি বোলে এতমান গহ কাৰ ।
 দেৱতাৰ অংশে জাত পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥ ২০২০০
 আছোক মনুষ্য গুৰাৰিবে দেৱগণে ।
 পাণ্ডৱক বণত জিনন্তা আছে কোনে ॥
 দুৰ্য্যোধনে বোলয় চটুৰা বৰ ভুযি ।
 পাণ্ডৱৰ আমাৰ জনম একভূমি ॥ ২০২০১
 সিটো কুন্তী আমি গান্ধাৰীৰ গৰ্ভে জাত ।
 কেনমতে চাটু কথা কহিছা আমাত ॥
 কোঁৱৰ-পাণ্ডৱকুল সবে একে বংশ ।
 তাত কেনে প্ৰশস্ত পাণ্ডৱ দেৱ অংশ ॥ ২০২০২
 বৃদ্ধৰ কুমতি হেন চাটু পটু বাক ।
 সেহি সেহি দেৱতা তোমৰা বোলা যাক ॥

কোঁৱৰৰ খায়া মনে পাণ্ডৱৰ বশ্য ।
 চতুৰস্তা নাহি কেহো আমিতো মনুষ্য ॥ ২০২০৩
 ধৃতবাহু বদতি যে শুনিয়ো সঞ্জয় ।
 পাণ্ডৱৰ প্ৰবল কোননো বীৰচয় ॥
 কোঁৱৰক যুজিবাক উপায় বিস্তৰ ।
 কোনে কোনে উৎসাহ বঢ়াৱে পাণ্ডৱৰ ॥ ২০২০৪
 সঞ্জয় বদতি যে বিৰাট নৃপবৰ ।
 সাত্যকিয়ো উৎসাহ বঢ়াৱে পাণ্ডৱৰ ॥
 দ্ৰুপদ প্ৰমুখ্যে অসংখ্যাত ৰাজাগণ ।
 কোঁৱৰক যুজিবাক সৰাৰে যতন ॥ ২০২০৫
 ধৃতবাহু বোলে ছয়ো ঘৰে দন্দ কৰি ।
 কোন ঘৰে জিনিবে ঘাইবেক কোন মৰি ॥
 ঘোৰ সমৰত কোন ঘৰ হুইবে জয় ।
 স্বৰূপ বচন মোত কহিয়ো সঞ্জয় ॥ ২০২০৬

ব্যাস-ধৃতবাহু সংবাদ

এতহন্তে ব্যাস আইলা সঙ্গ শিষ্যগণ ।
 সমাজক আসিলন্ত মুনি দ্বৈপায়ন ॥
 ব্যাস আসিবাৰ শুনি ধৃতবাহু ৰায় ।
 হুৱণৰ সিংহাসন দিলন্ত বঢ়াই ॥ ২০২০৭
 পাণ্ড অৰ্ঘ দিলা সঞ্জয়ৰ অনুমতি ।
 অনন্তৰে ধৃতবাহু ব্যাসত বদতি ॥
 শুনা শুনা পিতৃ যে স্বৰূপ বাক্য মোৰ ।
 কোঁৱৰে পাণ্ডৱে যুদ্ধ মিলিবে দুৰ্য্যোধৰ ॥ ২০২০৮
 কোনে যুদ্ধে জিনিবে হাৰিবে কোনে বণ ।
 শুনি ব্যাসে সঞ্জয়ক বুলিলা বচন ॥
 ধৃতবাহু যি পুছিলো শুনিলোহো আমি ।
 আমাৰ আদেশে আক কহিয়োক ভূমি ॥ ২০২০৯
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 শুনিয়োক কহো যিবা জিনিবে সমৰ ॥
 ক্ৰমা দায়া লজ্জাত যাহাৰ ভূষ্ট মতি ।
 ধৰ্ম্ম বিনা যাৰ অধৰ্ম্মত নাহি ৰতি ॥ ২০২১০
 ধৰ্ম্মক নেৰিলে হৰি নছাৰন্ত সঙ্গ ।
 এতেকতে পাণ্ডৱৰ নাহি ৰণভঙ্গ ॥

বিচাৰত তেহে নবনাবায়ণ সাৰ ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ৰূপে ভৈলা অৱতাৰ ॥ ২০২১১
 পৃথিবীৰ ভাব সংহৰিবে মন কৰি ।
 বধিবন্ত দুৰ্জ দৈত্য দেৱতাৰ বৈবী ॥
 ধৃতবাষ্ট্ৰে বোলে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় মানো ।
 তই যে জানস মই কিসক নজানো ॥ ২০২১২
 সঞ্জয়ে বোলন্ত তব নাহিকে ভকতি ।
 সৰ্বদায়ে পুত্ৰগৃহবাসে আসকতি ॥
 সি কাৰণে মাধৱক নজানাহা তুমি ।
 ভকতি প্ৰৱলে গোবিন্দক জানো আমি ॥ '১৩
 ধৃতবাষ্ট্ৰ বদতি শুনিয়ো দুৰ্য্যোধন ।
 সঞ্জয়ে কহিলা শুনো কৃষ্ণে নাৰায়ণ ॥
 কৃষ্ণক আনিলে পাণ্ডৱক ঐতে পাই ।
 ধেনুক বান্ধিলে যেন বৎসো তৈকে যায় ॥ '১৪
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ কৃষ্ণসে আত্মা সাৰ ।
 মাধৱক আনি তই কৰিয়ো সৎকাৰ ॥
 হেন শুনি দুৰ্য্যোধনে দিলেক উত্তৰ ।
 সৰ্বকালে কৃষ্ণ কুট কপটৰ ঘৰ ॥ ২০২১৫
 বাহিৰেয়ো কলীয়া ভিতৰে তাৰ কাল ।
 কপটীত শৰণ লৈলন্তে নাহি ভাল ॥
 একোকালে কপটীত নকৰি বিশ্বাস ।
 আনক বাকলি দি আপুনি ভুঞ্জি শাস ॥ ২০২১৬
 চোৰক ভণ্ডাৰ লুণ্ঠনীক হাঙীশাল ।
 সৰ্পে-মুখে ইফটা নৰহে চিৰকাল ॥
 অৰ্জুনে সহিতে যাৱে ইফটা দামোদৰ ।
 আছোক শৰণ নাম লুণ্ঠনো কৃষ্ণৰ ॥ ২০২১৭

কৃষ্ণৰ লগত পাণ্ডৱৰ আলোচনা

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনা পাণ্ডৱৰ ॥
 যুদ্ধক উল্লেখ পাণ্ডৱৰ বীৰগণ ।
 অস্ত্ৰশস্ত্ৰ ধৰি যুদ্ধকাৰ্য্য কৰি মন ॥ ২০২১৮

ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী বিৰাট যুযুধান ।
 নৃপতিৰ সমাজত ভৈল এক স্থান ॥
 ভীমসেন নকুল যে সহদেৱ দুই ।
 সমাজত বসিলন্ত একস্থান দুই ॥ ২০২১৯
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি বসিলা সেহি স্থানে ।
 মাধৱে পাৰিয়া দিলা দিব্য সিংহাসনে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে মাধৱক দিয়াইলা আসন ।
 সেহিবেলা অৰ্জুনে তথাতে উপসন ॥ ২০২২০
 সমাজ প্ৰৱেশ দেখি তিনি মহাবল ।
 গাৱ চালি উঠিলেক সমাজ সকল ॥
 সস্তাষা কৰিলা মাতি যাক যেনমত ।
 যুধিষ্ঠিৰ প্ৰথমে বসিলা আসনত ॥ ২০২২১
 ৰাজাগণ পাচে বসিলেক স্বকী স্থানে ।
 একাসনে বসিলা অৰ্জুনে নাৰায়ণে ॥
 পাণ্ডৱক উপাসি গোঁৱৰে বীৰবলে ।
 বাসৱক বেঢ়ি যেন ত্ৰিদশ সকলে ॥ ২০২২২
 শুনি আছে সকল সমাজে নিবন্তৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণক মাতিলা ধীৰে ধীৰে ॥
 ইটো দুখ নিকাৰ সহিবো কত কত ।
 দেখা দেখা কৃষ্ণ পাণ্ডৱৰ দুখ যত ॥ ২০২২৩
 মহা কুটপাশে দুৰ্য্যোধন ছৰাচৰ ।
 ছলে বলে ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলেক আমাৰ ॥
 অত্মাপিয়ো থিৰ নোহে উদবিগ্ন মতি ।
 দৰিদ্ৰৰ আশা যেন শাক অগ্নে ৰতি ॥ ২০২২৪
 দৰিদ্ৰজনৰ ইহলোকে জ্ঞথ নাই ।
 দিবে নপাৰিলে ইফটা-কুটুম্ব নপায় ॥
 দৰিদ্ৰ জনৰ একে বনবাস যিনে ।
 পৰলোকে দুখী হৱে দানপুণ্যহীনে ॥ ২০২২৫
 ধনৱন্ত প্ৰাণীৰ সিজয় সবে ধৰ্ম্ম ।
 দিলে থৈলে তাহাক কবয় সবে ধৰ্ম্ম ॥
 সহস্ৰ সংখ্যাত ধনৱন্ত থাকে দাৰ ।
 দুগুণেয়ো দুগুণ সকলে যশ তাৰ ॥ ২০২২৬
 এতেকে মাধৱ দুখী জানিবা আত্মক ।
 ধনৱন্ত দুৰ্য্যোধন জানিবা তাৰ ॥

সঞ্জয়ে কহিলা যত স্বৰূপ কথাক ।
 জানিবা কোঁৱৰে ৰাজ্য নেদয় আমাক ॥ ২০২২৭
 নিকাৰ স্মৰন্তে দ্রৌপদীৰ দেখি যুথ ।
 আত পৰে পাণ্ডৱৰ আছে কোন দুখ ॥
 ক্ষত্ৰি জাতি ধিক হেন পৰম নিষ্ঠুৰ ।
 জ্ঞাতি বৈৰী হিংসা যেন কুকুৰে কুকুৰ ॥ ২০২২৮
 মহাজ্ঞাতিবধ জানা পাতকক ডৰ ।
 শয়নতো নিদ্রা নিমিলয় ৰাত্ৰি মোৰ ॥
 পিতামহ জেঠা সোদৰক কৰি হত ।
 কিবা স্মৃথে পৃথিৱী লভিবো সমৰত ॥ ২০২২৯
 মাধৱে বোলন্ত দদা হেনসে বিহিত ।
 শত্ৰুক নিদলি ৰাজ্য লৈবাক উচিত ॥
 মহাদুখে বাট চাই পৰিহৰি শোক ।
 আশা কৰি আছন্ত তোমাৰ বন্ধু লোক ॥ ২০২৩০
 এৱে যদি বণ এৰা ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ।
 শুনি তমু বন্ধুগণে কৰিবন্ত মৰ্ম্ম ॥
 শুনা দদা হিতপৰ মঙ্গলা যুগুত ।
 কোঁৱৰৰ পাশে মোক পঠায়োক দূত ॥ ২০২৩১
 তোমাৰ কাৰণে দূত হয় চলি যাওঁ ।
 ৰাজ্য দেই নেদে কোঁৱৰত পুছি চাওঁ ॥
 যদি ৰাজ্য নেদে সমৰক কৰি সাৰ ।
 কোঁৱৰক মাৰি ৰাজ্য লৈয়ো আপুনাৰ ॥ ২০২৩২
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে বুলিলন্ত বাক ।
 কোন সতে দূত কৰি পঠাইবো তোমাক ॥
 মহাপাপী দুৰ্য্যোধ্যনৰ সমাজ ।
 ক্ৰীমদে অন্ধ কাকো নাহি ভয় লাজ ॥ ২০২৩৩
 সৰ্বকালে হিত তুমি জানিয়া আমাৰ ।
 পাপী দুৰ্য্যোধ্যনে নকৰিবে সতকাৰ ॥
 কটুৰতা অনেক বুলিবে মন্দ বাক ।
 সমাজত সিংহাসন নেদিবে তোমাক ॥ ২০২৩৪
 মাধৱে বোলন্ত যাইবো কোঁৱৰসমাজ ।
 সাধিবাক পাৰিবো আমিসে তমু কাজ ॥
 তমু অৰ্জ্জুৰাজ্য খুজি চাওঁ আগধৰি ।
 ৰাজ্যক নিদিবে তাক জানো নিষ্ঠ কৰি ॥ ২০২৩৫

শুনা শুনা দদা নিষ্ঠ কৰি কহো সাৰ ।
 বিনা যুদ্ধে ৰাজ্য স্মৃথে নেদিব তোমাৰ ॥
 তথাপিতো যাইবো লোকঅপবাদ ভৰে ।
 সম্বন্ধত আমাৰ কটুস্থ দুয়ো ঘৰে ॥ ২০২৩৬
 লোকে হেন বুলিবে কৃষ্ণসে বৰ মন্দ ।
 সমৰন্তি কৰি কিয় নভাঙ্গিলে দন্দ ॥
 সি কাৰণে বংশৰ মাজত কটাকটি ।
 অন্তৰেসে দোষ নাই মাধৱৰ ঘাটি ॥ ২০২৩৭
 হিত উপদেশ হেন যুগুত উক্তৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণক মাতিলা ধীৰে ধীৰে ॥
 তমু মকৰন্দ পদ্মচৰণৰ আশে ।
 সদায়ে নিশ্চল চিত্ত মহাজন মানে ॥ ২০২৩৮
 তমু লীলা গুণ কৰ্ম্ম স্তম্ভৰি স্তম্ভৰি ।
 তোমাৰেসে কৃপালেশে ভৱভয় ভৰি ॥
 তুমি মোৰ নাৰায়ণ তাসম্ভাৰ পতি ।
 তোমাৰ হেনসে স্নেহ পাণ্ডৱক প্ৰতি ॥ ২০২৩৯
 অযুগুত কৰ্ম্ম সেৱকৰ যোগ্য নুই ।
 কোঁৱৰৰ পাশক চলিবা দূত হুই ॥
 দূত হুই যাইবা যেৱে তথাপি নবাধো ।
 এখানি গোচৰ তমু চৰণত সাধো ॥ ২০২৪০
 কোঁৱৰৰ হিংসাবাদ অপমান পাই ।
 তঙ্ক নামে চণ্ডালক সহন নযায় ॥
 সি কাৰণে সমৰক অভিলাষ কৰো ।
 তথাপিতো জ্ঞাতি বধ পাতকক ডৰো ॥ ২০২৪১
 এতেকেসে দুৰ্য্যোধ্যন নৃপতিৰ পাশে ।
 মৃদুতৰ বচন বুলিবা লাসে লাসে ॥
 ভেদ দন্ত নুবুলি বুলিবা প্ৰিয় সায় ।
 ৰাজ্য নেদে যতপি মাগিবা পাঞ্চ গ্ৰাম ॥ ২০২৪২
 তথাপিতো আমাৰ দন্দত কাৰ্য্য নাই ।
 তাকে সেৱা কৰিয়া থাকিবো পাঞ্চো ভাই ॥
 ভীমে উঠি বোলন্ত শুনিয়ো জৰাৰ্দন ।
 মহাবোৰ সমৰক মোবো নাহি মন ॥ ২০২৪৩
 একে থানে জন্ম সবে যুক পাণ্ডৱৰ ।
 গুণি চাৰা কৃষ্ণ আৰি কেশৱ অৰ্জুন ॥

বিমৰ্ষ্যাদ যদি দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ।

তথাপি সম্বন্ধে হৰে ভাই আপুনাৰ ॥ ২০২৪৪

ভাই ভাই বিৰোধী দুগুণ বাক্য কহে ।

সি সি মহাজন যিটো দুগুণকো সৰে ॥

যতপি বিৰোধী ততো ভাই আপুনাৰ ।

ভাইৰ দোষ নসহি সহিবো দোষ কাৰ ॥ ২০২৪৫

ঐশ্বকালে সন্তোষ চন্দন বিন্দু পাইলি ।

তেনয় সন্তোষ শুনি গোতৰৰ গালি ॥

ভিক্ষা মাগি থাইবো ঘৰে ঘৰে চিৰকাল ।

তথাপি মাধৱ বিবাদত নাহি ভাল ॥ ২০২৪৬

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।

কৃষ্ণে যেরে শুনিলে ভীমৰ বাক্যচয় ॥

শিলা যেন পানী ভৈল অগনি লীতল ।

হীন ভৈল যেন ব্রাহ্মণৰ তপবল ॥ ২০২৪৭

সৰ্বকালে কঠিন কটুৰ ভয়ঙ্কৰ ।

সকলক বাক্য নাহি ভীমৰ মুখৰ ॥

ভীমৰ সদয় বাক্যে দুখ বৰ মন ।

অনন্তৰে কৃষ্ণে তাক বুলিলা বচন ॥ ২০২৪৮

শুনা শুনা ভীম যদি মহন্তৰ গোপ্য ।

আজি কেনে এবিলাহা কোঁৱৰক কোপ ॥

কোঁৱৰৰ অপকাৰ হুমৰি হুমৰি ।

অৰণ্যৰ মাজত দাক্ষণ গদা ধৰি ॥ ২০২৪৯

ক্ৰোধত পাসৰি জ্ঞান বাতুল আকাৰ ।

মাথা থাপি গদাত আলম্বি বাবে বাৰ ॥

ক্ৰোধে গদা ধৰিয়া হান্ধু লি বাবন্দাৰ ।

কোঁৱৰ বুলিয়া অৰণ্যৰ চিন্তা মাৰ ॥ ২০২৫০

ভাই ভাই নাহিকে আলাপ বন্ধ হাসি ।

মহাশোকে দুখ যেন কুবেলী প্ৰবাসী ॥

কতো কতো নিদ্রা কৰা দুখ অপমানে ।

সোপনতো কোঁৱৰক পাহা সেহি থানে ॥ ২০২৫১

আৰ্ত্তনাদ কৰি আলি তুলি লহা শূল ।

লোকে দেখি বোলে ভীম ভৈলেক বাতুল ॥

সৰ্বকালে জানো তুমি পুৰুষ বিষয় ॥

আজি কেনে ভৈলা দদা নপুংসক সম ॥ ২০২৫২

বৃকোদৰ বদতি শুনিয়ে দামোদৰ ।

নতু গুচে পৰাক্ৰম দুৰ্জয় ভীমৰ ॥

শৰীৰতো বল আছে আছে গদা ঘোৰ ।

লোক অপবাদক তথাপি ভয় মোৰ ॥ ২০২৫৩

লোকে হেন বুলিবে কপটি বৃকোদৰ ।

এক বেলি দোষ নক্লেমিলে ভায়েকৰ ॥

ভীম দ্ৰোণ সমস্তে কোঁৱৰ আপুনাৰ ।

তেসম্ভে বুলিবে ভীম কিনো দুৰাচাৰ ॥ ২০২৫৪

ধনঞ্জয়ে বোলন্তু আমাৰো হেন মতি ।

অলপৰ নিদানে দন্দৰ কিবা কৃতি ॥

একে থানে জনম কোঁৱৰ-পাণ্ডুকুল ।

দুয়ো ঘৰ তোমাৰ কুটুম্ব সমতুল ॥ ২০২৫৫

দুয়ো ঘৰ কুশলে থাকিবো চিৰকাল ।

ভূমি যাৰ কুটুম্ব তেৱেতো তাৰ ভাল ॥

নকুল বদতি দদা শুনা দামোদৰ ।

যেনমত কচিকৰ তোমাৰ মনৰ ॥ ২০২৫৬

সি বেলাত যেন হৰে প্ৰস্তাৱ বিহিত ।

তেৱে তেন কৰিবা তোমাৰ মনোনীত ॥

সহদেৱ বদতি শুনিয়ে দামোদৰ ।

নকৰিবা সমৱন্তি কুক-পাণ্ডৱৰ ॥ ২০২৫৭

সৰ্পে মুখে ইচ্ছিতা নৰহে চিৰকাল ।

আৰ কি কোঁৱৰে পাণ্ডৱক দেখে ভাল ॥

চুলে ধৰি দ্ৰৌপদীক ঘসাই আছে আগে ।

পাণ্ডৱৰ মনত কোঁৱৰ আৰো লাগে ॥ ২০২৫৮

কোঁৱৰেয়ো আমাকে নেৰিব তৰু বাগ ।

কৈত শুনিয়াছা একে চোঙ্গে ছুই বাঘ ॥

বতাসৰ তুলা যে শসাৰ যেন টোল ।

যুধিষ্ঠিৰ ভীম অৰ্জুনৰো সেহি বোল ॥ ২০২৫৯

তেসম্ভে জুযুজে যদি কহো সাৰে সাৰ ।

একেম্ভে কোঁৱৰৰ চিন্তিবোহো মাৰ ॥

ভূমি মাত্ৰ সহায় হৈবাছা চক্ৰপাণি ।

নিগুটি কৰিবো কোঁৱৰক শৰ হানি ॥ ২০২৬০

সহদেৱ বাক্যতন্ত্ৰ বিচৰক সাৰ ।

শুনি বাছাগমে প্ৰশংসিলা বাবন্দাৰ ॥

সাত্যকি বদতি দদা মোৰো এহি চিত ।
কৌৰৱক মাৰিতে সবাবে মনোনীত ॥ ২০২৬১

কহে বামসবস্বতী আন কাম এৰি ।
পাতক ছাড়োক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২০২৬২

দ্রোণদ্বীৰ বিলাপ

লেছাৰী

দ্রুপদনন্দিনী মনে গুণি স্বামীসকলৰ বাক্য শুনি
ৰাজহংসগতি চলি যান্তু ধীৰে ধীৰ ।
যথাত আছন্ত দেৱহৰি নৃপতিসকলে মধ্য কৰি
তথাত চলিলা বহে নয়নৰ নীৰ ॥
নেতৰ বসন পৰিধান মাথাৰ মালতী কৰে ভ্ৰাণ
বহল জঙ্ঘনি তনু আতি মধ্য ক্ৰীণ ।
নিতম্ব যৌৱন স্তনভৰে শোকে নয়নৰ নীৰ ৰবে
পূৰ্ণচন্দ্র যেন কলঙ্কে ভৈলা মলিন ॥ ২০২৬৩
মাধৱৰ্ গৈয়া সমীপত দ্রুপদনন্দিনী উপগত
মাথে বস্ত্ৰ দিয়া বচন বুলিলা শোকে ।
দেখা দেখা মোক দামোদৰ অনাথিনী নাহি মোত পৰ
দেখিলে বিপত্তি কুক সমাজৰ লোকে ॥
চুলে ধৰি দুঃশাসন বাঘে ধৃতৰাষ্ট্ৰ শ্বশুৰৰ আগে
ঘষাইলেক মোক অনাথিনী পৰবাস্ত্ৰ ।
পাঞ্চ পতি মোৰ সেহি থানে বিলাই বিপত্তি ভৈল মানে
আগতে আছিল গাঙ্কাৰিণী জ্যেষ্ঠা শাশু ॥ ২০২৬৪
পাঞ্চ পতি সমে পাশা জিনি দাসী কৰি দুৰ্য্যোধনে আনি
লাজ কৰিলেক ভীষ্ম শ্বশুৰৰ আগে ।
সি বেলাত মোৰ নাহি আন তোমাৰ চৰণ কৰি ধ্যান
নাৰায়ণ নাম স্মৰিলো অনুৰাগে ॥
তেৱেসে শ্বশুৰে দিলে বৰ পাঞ্চ পাণ্ডৱক ধনুশৰ
উদাস কৰিলো পাঞ্চোপতি সমে মাগি ।
কৌৰৱে আলোচি কৰি সাস পাঞ্চ পাণ্ডৱ বনবাস
চক্ৰাই খেদিলেক যোৰ অৰণ্যক লাগি ॥ ২০২৬৫
সিসে কৌৰৱৰ অপমানে হৃদয় পোষয় মৰ্ম্মস্থানে
ভীষ্মৰ বচনে বুজিলো সবে বৰাই ।
ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ অভিপ্ৰায় তুমি যাইবা কৌৰৱৰ ঠাই
সাম্যতা বচনে বুলিবা তাক বুজাই ॥

ইবেলি কোঁবৰে আন এৰি মোক মাৰিবেক জুইত পুৰি
 তেৰে পৰাক্ৰম ভীমৰ সিজি ববাই ।
 ভূমি বিনে ইটো ছুখ ত্ৰাণ কৰস্তা নাহিকে মোৰ আন
 ভীম-অৰ্জুনৰ বীৰত্ব ভৈলেক ছাই ॥ ২০২৬৬
 ধিকাৰ ভীমৰ বাহুবল ধিক্ অৰ্জুনৰ ধনুশৰ
 কত্ৰিয়জাতিৰ হেনসে কাতৰ তনু ।
 অসমৰ্থ ভৈলে দোষ নাই নপুংসক ভৈল পাঞ্চে ভাই
 লৰা দামোদৰ আসম্বাৰ পাঞ্চে ধনু ॥
 দ্ৰুপদ ৰাজাৰ বিদ্যামানে যজ্ঞবেদী আতি শুদ্ধখানে
 জনম লভিলো দ্ৰুপদে তুলিলে মোক ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি শতভাই পিতৃ দ্ৰুপদেয়ো বব চাই
 অজমীঢ় কূলে বিবাহ দিলে মোক ॥ ২০২৬৭
 যাৰ স্নকোমল বাক্য মধু পাণ্ডুনৃপতিৰ কুলবধু
 প্ৰিয় ভাৰ্যা ভৈলো পাঞ্চে ভাই পাণ্ডৱৰ ।
 ভূমি যাৰ সখা পদ্মপাণি আমি অসমৰ্থ কোন খানি
 গুণি চাৰা প্ৰভু কোন গুণে হীনপৰ ॥

শ্ৰীকৃষ্ণ ওচৰত দ্ৰৌপদীৰ নিবেদন

ছবি

এহি বুলি যাজ্ঞসেনী কৃষ্ণৰ চৰণ খানি
 তিয়াইলন্ত নয়নৰ লোহ ।
 দুখিতবৎসল জানি কায়বাক্যমানে মানি
 সমৰ্পিলো পাঞ্চেগুটি পোহ ॥ ২০২৬৮
 ভাগিন বুলিয়া কৃষ্ণ অভিমন্যু তনয়ক
 যেনমতে তাস্ত তযু লুলি ।
 আমাৰো পুত্ৰক প্ৰভু তেনয় দেখিবা ভূমি
 আজি হস্তে দিলো তুলি তালি ॥
 ভীম নৃপতিৰ মোৰ সন্মুখে দেৱৰ হৱা
 অৰ্জুনৰ সঙ্কত সখি ।
 সম্বন্ধত স্তত্ৰোৰ ভাই হৱা আপুনাৰ
 সি কাৰণে প্ৰাণ সম দেখি ॥ ২০২৬৯

অনুবন্ধ উপভোগ দাসীকো মুহিকো যোগ
 তযু আগে নুকে কপটে ।
 সহদেৱ নকুলৰ সন্মুখে জেঠাল হৱা
 সকল সন্মুখে মোত ঘটে ॥
 সহদেৱ প্ৰৱলৰ বীৰত্ব বচন শুনো
 কোঁবৰক যুজিবাক মন ।
 ভীম নৃপতিৰ আৰো অৰ্জুনৰ বাক্য শুনি
 আতিশয়ে দহে মোৰ মন ॥ ২০২৭০
 তেসম্বে মুযুজে যদি কোঁবৰক ডৰে ভয়ে
 ততো মই দাসীৰ নিদানে ।
 অভিমন্যু সমে মোৰ পাঞ্চে তনয়ক লৈলা
 কোঁবৰক সংহৰিবা বণে ॥
 বুঢ়া পিতৃ দ্ৰুপদেয়ো মোৰ অৰ্থে যুজিবেক
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি ভাই শত ।
 তাসম্বাক সজে লই আপুনিয়ো খেদি গই
 কোঁবৰক বধিবা বশত ॥ ২০২৭১

দুঃশাসন বধুলোকে কান্দিব অনেক শোকে
 কান্দিবন্ত গান্ধাবীগী শাশু ।
 ভূমি পাইবা খেদি গই কাটিবা খড়্গাক লই
 দুঃশাসন দুইখান বাহু ॥
 ধর্ম্মৰ বচন লই কোঁৱৰৰ পাশে গই
 সমরস্তু কৰি দন্দ বাটা ।
 তেৱে বোলে অনুৰাগে পাচে যেহি কৰা লাগে
 খড়্গ হানি আগে মোক ক্ষাটা ॥ ২০২৭২
 এহি বুলি যাক্সসেনী বেগীবন্ধ মেলি চুলি
 দুঃশাসনে ধৰি আছে যাত ।
 সেহিদিনা হস্তে ধৰি বান্ধিছন্ত ভিন্ন কৰি
 মেলি দিলা কৃষ্ণৰ হাতত ॥
 দেখা দেখা জনাৰ্দন কেশ ডালি বিতাপন
 এহি বুলি দিলা হাতে হাত ।
 সমজ্যাৰ মাজে যাই ভায়েকৰ বোল পাই
 দুঃশাসনে ধৰি আছে আত ॥ ২০২৭৩
 শোকতে বিকল ভৈল আজোৰস্তে চিণ্ডি গৈল
 আজিয়ো দুখাই এক ফাল ।
 সেহিদিনা হস্তে আক ভামেয়ো দিলন্ত হাক
 লগত নবান্ধো এত কাল ॥
 যেতিক্ষণে দামোদৰ সমাজত কোঁৱৰৰ
 সমরস্তু কৰা দন্দ ঘোৰ ।
 সেৱকিনী মানিয়োক যদি দায়া আছে মোক
 স্মৰিবা কেশ ডালি মোৰ ॥ ২০২৭৪
 মাধৱেয়ো হাত মেলি দ্রৌপদীৰ কেশ ডালি
 মেলি মেলি চাইলা ভাল কৰি ।
 যুহু দীৰ্ঘ মনোৰম ময়ূৰৰ পুচ্ছ সম
 পটন্তৰে নাহি থাক সৰি ॥
 ৰাজসূয় অভিষেক ৰাজাভাৰ্য্যা সহস্ৰেক
 যাৰ খোপা পূজিলা হৰিমে ।
 মাধৱে মেলিলা যদি দ্রৌপদীৰ কেশ ডালি
 সেহি ত্ৰাণ বহে দশোদিশে ॥ ২০২৭৫
 কেশৰ স্মৰতি ত্ৰাণে সমাজ আমোদ কৰে
 চাহি আছে নৃপতি সকলে ।

কান্দি কান্দি যাক্সসেনী কৃষ্ণৰ চৰণ থানি
 তিয়াইলন্ত নয়নৰ জলে ॥
 বিপ্ৰমধ্যে সাৰোদ্ধাব কবি চুড়ামণি যাৰ
 নাম ভৈল কুল প্ৰকাশক ।
 অতাপি যশস্ত্ৰা বৈল উপাসন্তে কাল গৈল
 ভক্তিভাৱে ত্ৰিহৰি হৰক ॥ ২০২৭৬
 তানে শ্ৰেষ্ঠ পুত্ৰ সন্ত গোবিন্দক উপাসন্ত
 ভাগৱত শাস্ত্ৰে যাৰ ৰতি ।
 বেদ যে পুৰাণে নকহন্ত যাতে বিনে
 তান পাৰে কৰিয়া ভক্তি ॥
 গুণৱন্ত বংশধৰ তেহে কবি চন্দ্ৰবৰ
 সম্বন্ধত সোদৰ আমাৰ ।
 যাৰ মহা কুপালেসে শিক্ষা উপদেশ স্নেহে
 ইটো পদ কৰিলো প্ৰচাৰ ॥ ২০২৭৭
 ভাই যেন ভায়েকক পিতৃ যেন তনয়ক
 গুৰু যেন শিষ্যত বিনীত ।
 জনমে জনমে মই আন একো নবাঞ্ছোহো
 তানে দুই পদে হোক ৰত ॥
 আমি পুনু হীনমতি বোলো ৰামসৰস্বতী
 ভূমি পুনু মহন্ত সকল ।
 হেন জানি নিন্দা এৰি শুনা সবে নবনাৰী
 ধৰা কৃষ্ণ চৰণ কমল ॥ ২০২৭৮
 ভাৰতৰ পদচয় বিৰচিলো যেন নয়
 মনোৰথ কৰয় সাফল ।
 জানি থিৰ মনে ধৰি ৰাম বোলা উচ্চ কৰি
 ক্ষয় হোক পাতক সকল ॥ ২০২৭৯

ত্ৰিভুৱৰ দ্রৌপদীক প্ৰবোধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 দ্রৌপদীক প্ৰবোধ কৰিলা দামোদৰ ॥
 মাধৱে বোলন্ত শুনা দ্ৰুপদহুহিতা ।
 কোঁৱৰক লাগি ভূমি নকৰিবা চিন্তা ॥ ২০২৮০

সত্যে সত্যে কহো যে সংগোপ্য কৰি সাৰ ।
 অল্পকালে কোঁৱৰ হৈবেক বুদ্ধামাৰ ॥
 শুনিয়ো দ্রোপদী মই কহিলো বুজাই ।
 যেই সেই নজানে আমাৰ অভিপ্ৰায় ॥ ২০২৮১
 মই জানো পাপী দুৰ্য্যোধন বৰ মন্দ ।
 কদাচিতো মই তাৰ নভাঙ্গিবো দন্দ ॥
 ভেদ মতি যেন হৰে কন্দল সংগ্ৰাম ।
 বাস্তৱত আমাৰ যাইবাৰ এহি কাম ॥ ২০২৮২
 মই যাওঁ যদি পাণ্ডৱৰ দূত ছই ।
 কোঁৱৰৰ গৃহত পশিল সোণগুই ॥
 দুৰ্য্যোধন আদি কোঁৱৰৰ ভাৰ্যা যত ।
 তুমি শোকে ক্ৰন্দন কৰাহা যেনমত ॥ ২০২৮৩
 ততোধিক ক্ৰন্দন কৰিব শোকে দুখে ।
 দ্ৰুপদনন্দিনী তুমি পৰিহৰা শোকে ॥
 বেদবাক্য বৃথা নাহি জানা সাৰেসাৰ ।
 কদাচিতো মিছা নুহি বচন আমাৰ ॥ ২০২৮৪
 সাগৰ শুখাই যদি স্বৰ্গ পৰে ভাগি ।
 চলয় পৃথিৱী যদি বসাতল লাগি ॥
 জলখল পাতাল যন্তপি একাকাৰ ।
 তথাপিতো মিছা নাহি বচন আমাৰ ॥ ২০২৮৫
 মাধৱৰ প্ৰবোধে দ্রোপদী শাস্ত ভৈলা ।
 ধীৰে ধীৰে স্তম্ভৰীয়ো অভ্যস্তৰে গৈলা ॥

— —

ক্ৰীষ্ণৰ কোঁৱৰৰ বাজসভালৈ গমন
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেখৰ ।
 দ্রোপদীক প্ৰবোধ কৰিলা দামোদৰ ॥ ২০২৮৬
 প্ৰবোধন্তে কথাতো অৰ্দ্ধেক ৰাত্ৰি গৈল ।
 মাধৱ যাইবাৰ হেন কথা নিষ্ঠ ভৈল ॥
 এত হস্তে সমাজ বিসৰ্জি যুধিষ্ঠিৰ ।
 শয়ন কৰিলা পাচে আপুন মন্দিৰ ॥ ২০২৮৭
 স্বৰ্গৰ খাটত শুভিলা নৰেখৰ ।
 মনে কৃষ্ণচৰণ স্তম্ভৰি নিবস্তৱ ॥
 স্বকী স্বকী থানে চলি গৈলেক সকলে ।
 মাধৱেয়ো শয়ন কৰিলা কোঁড়হলে ॥ ২০২৮৮

যথা কালযোগে সিটো ৰাত্ৰি ভৈল হত ।
 অৰুণ উদয় ৰবি কিঞ্চিত বেকত ॥
 সেহিবেলা স্মৃত যে মাগধ বন্দী গই ।
 মাধৱক প্ৰবোধিলা তালয়ন্ত লই ॥ ২০২৮৯
 সেহিবেলা প্ৰভু উঠিলন্ত হৃষীকেশ ।
 শৌচ ক্ৰিয়া অন্তে স্নানমন্দিৰে প্ৰবেশ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে নিযোজিলা কন্ধ্যা যে সকল ।
 স্বৰ্গৰ কলসে কলসে ঢালে জল ॥ ২০২৯০
 স্নান কৰি কৃষ্ণে বেদবিহিত তথাতো ।
 আদিত্যক উপাসা কৰিলা বিধিমতে ॥
 দেৱতাক নমিলা আদিত্য অগ্নি সোম ।
 অনন্তৰে কৃষ্ণে পাচে কৰিলন্ত হোম ॥ ২০২৯১
 পাচে অভ্যাগতক কৰাইলা স্নান পান ।
 হোম অৱসানে ব্ৰাহ্মণক দিলা দান ॥
 দান লভি হাতত ধৰিয়া ফুল ফল ।
 আশীৰ্বাদ কৰিলন্ত ব্ৰাহ্মণসকল ॥ ২০২৯২
 গাৱে গাৱে ব্ৰাহ্মণৰ নমিলা চৰণ ।
 পাচে আশীৰ্বাদ লৈলা দৈৱকীনন্দন ॥
 এহিমতে নিত্যকৰ্ম অৱসান কৰি ।
 পাচে সিংহাসনত বসিলা দেৱহৰি ॥ ২০২৯৩
 বেঢ়ি বেঢ়ি আছে পাণ্ডৱৰ যত বীৰ ।
 সাত্যকিক কৃষ্ণে মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥
 শুন শুন সাত্যকি মোহোৰ বোল জান ।
 দাককক আদেশা সাজোক বথখান ॥ ২০২৯৪
 গদা খড়্গ সাৰঙ্গ অক্ষয় তুণ বাণ ।
 বথতে নিবন্ধি মোৰ থোক থানে থান ॥
 নুবুজিয়া চিত্ত কুক সমাজ কপটী ।
 জানো দন্দ ভাঙ্গন্তে লাগয় কাটাকাটি ॥ ২০২৯৫
 মাধৱৰ বাক্য শিৰোগত কৰি সাৰ ।
 দাককৰ আগত সাত্যকি পয়োসাৰ ॥
 মাধৱৰ আদেশ সাত্যকি মুখে শুনি ।
 বথখান নিৰ্ম্মিলন্ত অনেক যতনি ॥ ২০২৯৬
 সব্য যে স্ত্ৰীৰ মেঘপুষ্প বলাহক ।
 বথত যুৰিলা আনি চাৰিয়ো ঘোটক ॥

স্তব্ধ দৰ্পণ দিলা ঘোটকৰ মাথে ।
 গৰুড় ধ্বজক আনি তুলিলন্তু বথে ॥ ২০২৯৭
 নানা বস্ত্ৰে জিকি পাৰে দেখি চিকিমিক ।
 কৃষ্ণৰ আগত বথ যোগাইলা দাকক ॥
 উচ্চ বথখান চাৰি ঘোঁৰা ফুট পুট ।
 ঘোঁৰা দেখি মাধৱৰ মন ভৈল ভুট ॥ ২০২৯৮
 এতহস্তে অন্তেষপুৰৰ কন্যাগণে ।
 কতো দুৰ্বাক্ত দিলা কতো আলিঙ্গনে ॥
 কুন্তে জল ভৰি ফুল পল্লৱে শোভন ।
 দ্ৰোণ ভৰি ভৰি থৈলা দুৰ্বাক্তগণ ॥ ২০২৯৯
 মুহি গ্ৰীষ্ম মুহি শীত শৰতৰ অস্তে ।
 কাৰ্ত্তিকৰ শেষত আশ্রাণ নতু হস্তে ॥
 ধোম্যে অগ্নি জ্বালিলন্তু মঙ্গল বিশেষ ।
 ডেৰ দিয়া বথত উঠিলা হৃষীকেশ ॥ ২০৩০০
 সাত্যকিকে বথত তুলিলা জনাৰ্দন ।
 ডেৰ দিয়া দাককেয়ো চড়িলা তেখন ॥
 ভীম ধনঞ্জয় মাদ্ৰীস্থত ভিমে ভিমে ।
 যুধিষ্ঠিৰে যাত্ৰা আসি দিলন্তু আপুনে ॥ ২০৩০১
 মাধৱৰ যাত্ৰা শুনি আনন্দিত মন ।
 ইন্দ্রে সমে আসিল ত্ৰিদশ দেৱগণ ॥
 নাৰদ তুষ্ণক আদি মুনি অপৰ্য্যন্ত ।
 অপেশ্বৰা নাচয় গন্ধৰ্ব্বে গীত গান্ত ॥ ২০৩০২
 আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি আসিল সকল ।
 আগহন্তে কুশ বামহন্তে গঙ্গাজল ॥
 দেখি কৃষ্ণে বথে সমে প্ৰদক্ষিণভাৱে ।
 দেৱতাক ঋষিক নমিলা গাৱে গাৱে ॥ ২০৩০৩
 দেৱগণে পুষ্প বৰিষিলা বথ ঢাকি ।
 মুনিগণে ফল বৰিষিলা আমলকী ॥
 ঋষিগণে মন্ত্ৰ পঢ়ি পৱিত্ৰে কোঁমল ।
 বথত কুশৰ অগ্ৰে সিঞ্চিলন্তু জল ॥ ২০৩০৪
 সিবেলাত ভৈল দশোদিশ স্ত্ৰপ্ৰসন্ন ।
 ধীৰে ধীৰে বহে মন্দ মলয়া পৱন ॥
 মাধৱৰ যাত্ৰা দেখি পশুপক্ষীগণ ।
 দক্ষিণ বামক লাগি কৰিলা গমন ॥ ২০৩০৫

অশোভন যিটো অমঙ্গল সৰ্বকাল ।
 হেন পশুপক্ষীগণ গৈল বামফাল ॥
 স্ত্ৰশোভন পশুপক্ষী দক্ষিণক গৈল ।
 সজ্জন জনৰ মন আনন্দিত ভৈল ॥ ২০৩০৬
 যেতিয়কণে পয়াণ কৰিলা জগন্নাথ ।
 হস্তিনাপুৰত ভৈল ঘোৰ উতপাত ॥
 অনাবাৰে বৃক্ষ ভাগে কধিৰ বৰিষে ।
 ঘোৰ অন্ধকাৰময় ভৈল দশোদিশে ॥ ২০৩০৭
 হস্তী-ঘোঁৰা কান্দে অনামেঘে বজ্জ পৰে ।
 দেখি কুকুমাজ্জ আকুল ভৈল বৰে ॥
 মাধৱো আনন্দে চলি যান্ত ৰাজপথে ।
 যুধিষ্ঠিৰ চৰিলন্তু মাধৱৰ বথে ॥ ২০৩০৮
 নিজ বথে চড়ি চলি গৈলা ৰাজাগণ ।
 পাঞ্চোভাই গৈলা আগবঢ়াইবাৰ্ক মন ॥
 দাককে ডাকন্তু বথ চলে সমগতি ।
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ কৃষ্ণত বদতি ॥ ২০৩০৯
 পিতামহ ভীষ্ম দ্ৰোণ খুৰাই বিদূৰে ।
 মোৰ অৰ্থে মাধৱ সবাৰে চিত্ত পোৰে ॥
 শয়নে ভোজনে মোক কৰে আশীৰ্বাদ ।
 যাৰ পদে নিস্তৰিলো দুৰ্য্যোৰ প্ৰমাদ ॥ ২০৩১০
 মোৰ অৰ্থে স্নেহ এৰিলন্তু দেৱ বাফট ।
 নিদাক্ষণ বুকত বান্ধিলো মই কাষ্ঠ ॥
 পিতৃ মৰিলন্তু আমি পাঞ্চগুটি ভাই ।
 কোঁৰৱে নিকাৰ কৰে অনাথিতি পাই ॥ ২০৩১১
 পাখি ঢাকি শিশুক চটকে যেনমত ।
 তাৰ গুণ সৃজিবো বধিবো সমৰত ॥
 দুৰ্য্যোধনে পূজা কৰে পূৰি মনকায়া ।
 তথাপিতো তিনিবো আমাক বৰ দয়া ॥ ২০৩১২
 কোঁৰৱৰ পাশে তুমি চলা মহাবল ।
 তাসম্বাক প্ৰণামিবা আমাৰ বোদল ॥
 জোগৃহদাহৰ কথা কহিল আমাত ।
 বিদূৰক আশংসিবা শূদ্ৰে গৰ্ভে জাত ॥ ২০৩১৩
 ঘনে ঘনে আমাৰ নয়নে নীৰ বহে ।
 কুন্তীক স্মৰন্তে মোৰ পৰাণ নসহে ॥

পাণ্ডৱৰ মাতা যে মাধৱ তযু পৌনী ।
 অনাথিতি কৰি আমি ভৈলোহো বিদেশী ॥ ১৪
 এক দণ্ডে যুগ যায় আমাক স্মৰন্তে ।
 নজানো মৰিল কিবা আছয় জীৱন্তে ॥
 বনবাসে আসো দুখ অপমান পাই ।
 সিবেলাতো লগতে আসয় কুন্তী আই ॥ ২০৩১৫
 পাচে পাচে আসন্ত পাৰন্তে দীৰ্ঘ গেৰি ।
 তেৰে আমি তথাতে লুকাইলো আইক এৰি ॥
 উলটিয়া গৈল পুনু নগৰক লাগি ।
 বিদূৰে পোষন্ত এৰে শাক অন্ন মাগি ॥ ২০৩১৬
 স্বভাৱে ভিক্ষুক দুখী বিদূৰ খুৰাই ।
 ভিক্ষুকৰ অতিথি দুখুনী কুন্তী আই ॥
 মাতৃক স্মৰন্তে মোৰ প্ৰাণখানি দহে ।
 কিমতে বহিবো প্ৰভু চিত্ত থিৰ নোহে ॥ ২০৩১৭
 নিতে নিতে কোঁৱৰেয়ো দেই অপমান ।
 আমাৰ শোকত বিবৰ্ণ মুখ তান ॥
 তুমি বিনে দুখৰ নাহিকে পৰিত্ৰাণ ।
 মোৰ পদে যাইবা কুন্তী জননীৰ থান ॥ ২০৩১৮
 পাঞ্চোভাইৰ বদলে কুন্তীক নমস্কাৰ ।
 ভিন্নে ভিন্নে মাধৱ কৰিবা পাঞ্চবাব ॥
 তযু সঙ্গ চলি যাউক মন্ত যাঠি হাথী ।
 বলৱন্ত যোদ্ধা যাউক দশ মহাৰথী ॥ ২০৩১৯
 আনো অসংখ্যাত চলি যাউক বথীচয় ।
 আগে পাচে তোমাক আৱৰি সমন্তয় ॥
 পথে ঘাটে পৰাঠক দুৰ্জজনক ভয় ।
 বলৱন্ত চলোক হাজাৰ সেনাচয় ॥ ২০৩২০
 শকটত ভুলি ভুলি বিস্তৰ সম্ভাৰ ।
 পসাবী লগতে সাজি চলোক আপাৰ ॥
 ভোজনৰ সম্ভাৰ লগতে যাউক লই ।
 কোঁৱৰত আশে যেন নথাকাহা ৰই ॥ ২০৩২১
 দাসদাসী অনেক চলোক লগ ধৰি ।
 যি কাৰ্য্যত লাগে যেন শীঘ্ৰে দেই কৰি ॥
 ধনজয় বদতি শুনিয়ে প্ৰাণসখি ।
 কোঁৱৰক বুলিবা আমাৰ কাৰ্য্য লখি ॥ ২০৩২২

চাটু কৰি মুবুলিবা বোলো সাৰেসাৰ ।
 অৰ্দ্ধৰাজ্য নেদিলে চিন্তিবো মহামাৰ ॥
 ওৰ কুসুমৰ বৰ্ণ কধিবে লেপিত ।
 মোৰ শৰে কাটিবো পৰিবে পৃথিৱীত ॥ ২০৩২৩

ভীমৰ ক্ৰোধ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ সমীপলৈ যাত্ৰা

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 অৰ্জুনৰ বাক্যে ক্ৰোধ উঠিল ভীমৰ ॥
 দ্বাদশ হাজাৰ মন্ত গজৰ প্ৰৱল ।
 ডাঙ্গৰ শৰীৰ যেন পৰ্ব্বত সচল ॥ ২০৩২৪
 বায়ুৰ তনয় ভীমসেন মহাযোদ্ধা ।
 অৰ্জুনৰ বাক্যে কোঁৱৰৰ বৰ ক্ৰোধ ॥
 ক্ৰোধ-সত্য-বেগ-মন্ত বচন নোলাই ।
 আৰ্ত্তনাদ কৰিলন্ত মাধৱক চাই ॥ ২০৩২৫
 ভীমৰ আটাস বজ্জসন্ধানতো টান ।
 দুয়োহাতে মাধৱে ঢাকিলা দুয়োকান ॥
 সিবেলাত তথাতে যতক ৰাজাগণ ।
 পৃথিৱীত পৰি সবে ভৈল অচেতন ॥ ২০৩২৬
 দাককেয়ো পৰিলন্ত হামুকুৰি খাই ।
 সাত্যকিয়ো পৰিলাহা শ্ৰুতি-বুদ্ধি নাই ॥
 বথগতি মন্দ ভৈল নাহি কিছু যোৰ ।
 জুৰি খাই পৰিল বথৰ চাৰি ঘোৰ ॥ ২০৩২৭
 কোঁৱৰক কোপে ভীম আৰকত বৰ্ণ ।
 কতোবেলি শ্ৰুতি লভিলেক ৰাজাগণ ॥
 বচনে ভীমক কৃষ্ণে পূজিলা বহুত ।
 তুমি বীৰশ্ৰেষ্ঠ কোঁৱৰৰ যতদূত ॥ ২০৩২৮
 যুধিষ্ঠিৰে লগত পঠাইলা যতমানে ।
 মাধৱৰ লাগ লৈলা স্থৰিত গমনে ॥
 আথবঢ়াই কৃষ্ণক বিচিত্ৰ গ্ৰাম পাই ।
 তৈবেপৰা উলটি আসিলা পাঞ্চোভাই ॥ ২০৩২৯
 লগত আসিলা ফিৰি নৃপতিসকল ।
 শৰ্ম্মা শিঙ্গা ৰাৱত শ্বেদিনী টলবল ॥

সিবেলা শোভন স্তম্ভোভিত ভৈল পথ ।
 চলি যাস্তু মাধৱ দলককে ডাকে বথ ॥ ২০৩৩০
 স্তম্ভ গমনে স্তম্ভ নাহিকে ভাগব ।
 মধ্যাহ্নবেলাত নিবৰ্তিলা দিবাকৰ ॥
 যথা যথা চলন্ত মাধৱ জনাৰ্দন ।
 তথা তথা নগৰনিবাসী কন্যাগণ ॥ ২০৩৩১
 ভাই-বেটা-স্বামীকে লগত লৈয়া সাজে ।
 উপায়ন বস্ত্ৰ লৈলা মুখ ঢাকি লাজে ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ বেদপাঠ তুলত ব্ৰাহ্মণী ।
 উপায়ন বস্ত্ৰক যোগাস্ত ভিনে ভিনি ॥ ২০৩৩২
 এহিমতে পথত চলন্ত হৃষীকেশ ।
 এৰাইলন্ত বহু মৎস্যনৃপতিৰ দেশ ॥
 এৰাইলন্ত নদী নদ গ্ৰাম বহুতৰ ।
 পাচে পশিলন্ত হৰি ৰাজ্য কোঁৱৰ ॥ ২০৩৩৩
 দুয়োফালে কুসুম মাজত ৰাজআলি ।
 ফলে ফুলে শোভন পৰিছে হালি হালি ॥
 নাগেশ্বৰ বকুল কদম্ব শাল তাল ।
 তাৰ মাজে মাজে গৃহচয় ভাল ভাল ॥ ২০৩৩৪
 পানীশালা অন্নশালা আছে ভাল ভাল ।
 পশুশ্ৰমী যত লোক ৰহয় সকল ॥
 তাক ছাড়ি কতোক্ষণে যাস্তু হৃষীকেশ ।
 বৃকস্মল নামে গ্ৰামে ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ২০৩৩৫
 পাণ্ডৱৰ প্ৰিয় ৰাজ্য স্তম্ভোভন স্থলি ।
 ছলে দুৰ্য্যোধনে কাঢ়ি লৈলে পাশা খেলি ॥
 তাৰ যত নৰনাৰী সকলে মহন্ত ।
 পাণ্ডৱৰ কুশলক সততে বাঞ্ছন্ত ॥ ২০৩৩৬
 বৃকস্মল নামে গ্ৰাম নাহি পটন্তৰ ।
 সেহিদিনা তথাতে ৰহিলা দামোদৰ ॥
 মাধৱক দেখিয়া যতক নৰনাৰী ।
 সপুত্ৰবান্ধৱে চলিলন্ত শাৰী শাৰী ॥ ২০৩৩৭
 দণ্ডৱতে কৃষ্ণক নমিলা সামৰাজে ।
 কৰযোৰ কৰি বোলে শুনা যত্নবাজে ॥
 পাণ্ডৱৰ স্তম্ভ তোমাত পৰে নাই ।
 আজি ৰহিয়োক খানিতক থাকো চাই ॥ ২০৩৩৮

জগতনায়ক তুমি ব্ৰহ্মাদিৰো দেৱ ।
 জানি শুনি তোমাক পাণ্ডৱে ৰবে সেৱ ॥
 তুমি পাণ্ডৱক স্নেহ কৰা অবিজ্ঞাস্ত ।
 তথাপি পাণ্ডৱে এতমান দুখ পাস্ত ॥ ২০৩৩৯
 আৰ এক কথা কহো শুনা যত্নপতি ।
 পাণ্ডৱৰ পক্ষ হস্তে আমাৰ বিপত্তি ॥
 নিশাভাগে চৰ ফুৰে দুখ কোঁৱৰ ।
 পাণ্ডৱক প্ৰশংসা কৰয় কোন নৰ ॥ ২০৩৪০
 গ্ৰাম নগৰত থাকি অলক্ষিত হই ।
 অকস্মাত কোনো জনে পাণ্ডৱ বোলয় ॥
 তেৱে তাৰ পলাইলৈয়ো নাহিকে নিস্তাৰ ।
 পোতাশালে বন্দী কৰি ভুঞ্জাৰে নিকাৰ ॥ ২০৩৪১
 কোঁৱৰৰ বিপত্তিক নযায় সহন ।
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু পশিলো শৰণ ॥
 এহি বুলি নৰনাৰীগণ নিবন্তৰ ।
 মাধৱক ৰহিবাৰ দিলে বাসাঘৰ ॥ ২০৩৪২
 মহন্ত ভকত যত উপাসিয়া বৈল ।
 কতোলোকে কোঁৱৰত জনাইবাক গৈল ॥
 নিঃশঙ্ক নিৰ্ভয় স্তম্ভোভিত দূত দুই ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজ্যত জনাইলে আগ লুই ॥ ২০৩৪৩
 দূতলোকে বোলে শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 বৃকস্মলে আসি ৰহিছন্ত দামোদৰ ॥
 পাণ্ডৱে পঠাইলা তাসম্বাৰ দূত দুই ।
 তযু আগে আসিব সাত্যকি সমে দুই ॥ ২০৩৪৪
 কালি কৃষ্ণ আসিব কহিলো সাৰেসাৰ ।
 যেন লাগে আলোচ কৰিয়ো আপুনাৰ ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে শুনিলন্ত আসিবন্ত হৰি ।
 অধোমুখে নৃপতি ৰহিলা মোঁন ধৰি ॥ ২০৩৪৫
 আসিবন্ত কৃষ্ণ পাণ্ডৱৰ দূত দুই ।
 অৰ্দ্ধৰাজ্য খুজিলে নেদিলে ভাল নুই ॥
 পুত্ৰৰ কাৰণে ৰাজ্যে নপাৰো দিবাক ।
 কৰ্ণ-দুঃশাসন শকুনিয়ৈ দেই হাক ॥ ২০৩৪৬
 ৰাজ্য দিবে প্ৰতি আৰো যোৰো ইচ্ছা নাই ।
 কোনে পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিবে চক্ষু খাই ॥

শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগমন বাৰ্ত্তাত ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ নগৰ জাতিকাৰ
কৰণৰ আদেশ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
আত অনন্তৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰে নৃপবৰ ॥ ২০৩৪৭
বিদূৰক দ্ৰোণক ভীষ্মক নিলে মাতি ।
ভূৰিঞ্জীৱা সমে আৰো যতেক নৃপতি ॥
দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন সমে শত ভাই ।
কৰ্ণ অশ্বখামা গান্ধাৰীয়ো সেহি ঠাই ॥ ২০৩৪৮
নিশাভাগে সভাখান ভৈলেক ডাঙ্গৰ ।
মধ্যত বহিলা ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপবৰ ॥
আনো ৰাজাগণ বসিলেক সভা চানি ।
সবাকো সম্মুখি ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে বাণী ॥ ২০৩৪৯
বৃকশ্বলে আসি বহিছন্ত যদুৰায় ।
কালি প্ৰভাততে আসিবন্ত মোৰ ঠাই ॥
পাণ্ডৱৰ অৰ্দ্ধৰাজ্য খুজিবাক মনে ।
দূত ছই আপুনি আসিলা নাৰায়ণে ॥ ২০৩৫০
দিবো বা নিদিবো কোন খানি হোৱে ভাল ।
আলোচিয়া তুমি সবে কহিয়ো সকাল ॥
মোৰ মনে ৰাজ্য দিবে নাহিকে কিঞ্চিত ।
আৰ কি পাণ্ডৱে কোঁৱৰক দেখে হিত ॥ ২০৩৫১
সৰ্বকালে বৃকোদৰ দাৰুণ কপটী ।
পাশা খেলি কোঁৱৰে কৰিছে লটিঘটি ॥
আৰো ৰাজ্য পাইলে কোঁৱৰৰ হৈবে কাল ।
গুণি চোৱা গুৰু দ্ৰোণ কোন খানি ভাল ॥ '৫২
শিশুকাল হস্তে জানো ভীমৰ মহত্ব ।
পাণ্ডুপুত্ৰ পাণ্ডু তাৰা মোৰ একশত ॥
একদিনা শিশুগণ সবে লগ লই ।
ফল খাইবে প্ৰতি গৈল ভীমত নকই ॥ ২০৩৫৩
অমৃত সমান ফল পৱিত্ৰ কোমল ।
তাতে গৈয়া চৰিলন্ত ছৱালসকল ॥
বৃকোদৰে ফুৰি চাই ছৱাল নেদেখি ।
পাচে পাচে খেদি গৈল খোজক নিবেখি ॥ ১০৩৫৪
লাগ পায় বৃকৰ গুৰিতে ভৈল থিয় ।
দেখি শিশুসকলৰ উৰি গৈল জীৱ ॥

ভীমৰ মূৰ্ত্তিক দেখি বালকসকল ।
কৰে কাণা কাণি বোলে হেৰা পাইলা কাল ॥ '৫৫
নোখোজন্ত ফল কাতো বোলে খাইবো মাগি ।
ছাৰিবে খোজন্ত সৰে বৃক পৰে ভাগি ॥
মোক এৰি আসিলে মনত কোপ কৰি ।
জঙ্ঘাৰিবে লাগিল বৃকৰ মূলে ধৰি ॥ ২০৩৫৬
ডাল ভাঙ্গে ফল সৰে যত শিশুগণ ।
পৃথিৱীতে পৰি সবে হৱে অচেতন ॥
কতো শিশুগণ আতি মৰণক ভয় ।
গাছত সাৱটি ধৰি কাতৰ কৰয় ॥ ২০৩৫৭
ক্ষমা কৰা বৃকোদৰ আমাক ৰাখিয়ো ।
সৰে ফল দিবো মোৰ প্ৰাণ নমাৰিয়ো ॥
আজি হস্তে লাগ লৈবো নপাৰিবো গালি ।
সৰ্বদায়ে থাকিবো তোমাৰ আজ্ঞা পালি ॥ '৫৮
হেন ভীম স্মৰন্তে মোহোৰ ধাতু যায় ।
সবে মান স্তুজিবে যতপি ৰাজ্য পায় ॥
এত হস্তে সভাখান আকুলিত ভৈল ।
হুৰ হুৰ শৱদে বোলোক উঠি গৈল ॥ ২০৩৫৯
সাধুৰ আনন্দ দুৰ্জ্জনৰ মনে কষ্ট ।
বোলে কি কাৰণে আসে মাধৱ অনিষ্ট ॥
অন্যো অন্যো বোলে যাৰ যেন অভিপ্ৰায় ।
ভীম্বে উঠি বোলন্ত ৰাজাৰ মুখ চাই ॥ ২০৩৬০
শুনা শুনা বাপু ধৃতৰাষ্ট্ৰ মন কৰি ।
প্ৰভাততে কালি শুনো আসিবন্ত হৰি ॥
যাক দৰশনে হৱে সবে কৰ্ম নাশ ।
ব্ৰহ্মা গোবী শঙ্কৰে কবন্ত অভিলাষ ॥ ২০৩৬১
কালি হেন কৃষ্ণক দেখিবো নেত্ৰে ভৰি ।
কি মোৰ আনন্দ স্মৰন্ত হৰি হৰি ॥
গোষ্ঠী উদ্ধাৰক পাণ্ডৱত পৰে নাই ।
যাৰ ভক্তিবলে হৰি কিঙ্কৰ পৰাই ॥ ২০৩৬২
যাক ধ্যানে যোগীৰো নিৰ্মল হোৱে মন ।
সপুত্ৰবাঙ্কৰে তান পূজিয়ো চৰণ ॥
গোবিন্দ আসিলে ছেন কৰিবাক লাগে ।
আপুনাৰ ৰাজ্যখান এৰি দিয়া আগে ॥ ২০৩৬৩

পাচে পাণ্ডৱক আনি কৰি সতকৃত্ব ।
 বিভাগিয়া অৰ্জুৰাজ্য দিবা আশুনাৰ ॥
 তেবেসে উচিত কথা হোৱয় আমাৰ ।
 লোকে যেন দোষ দিবে নপাৰয় আৰ ॥ ২০৩৬৪
 দ্ৰোণৰ সন্মত এহি মোৰো নিষ্ঠ বাণী ।
 কুশলে থাকিবে যদি কৰ এহি খানি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো মহাশয় ।
 সবাৰো সন্মুখি পাচে বিদুৰে বোলয় ॥ ২০৩৬৫
 শুনিয়োক মহাৰাজ এহি স্থানি কৰা ।
 কিঞ্চিতেকো কপট কৃষ্ণত পৰিহৰা ॥
 সবাৰো ঈশ্বৰ হৰি ব্ৰহ্মাৰো নমস্ৰ ।
 তথাপিতো ভকতজনৰ মাত্ৰ বশ্য ॥ ২০৩৬৬
 আকে জানি যত আছে ধন বত্ৰ বিত্ত ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে অৰ্পি পূজিবে উচিত ॥
 যত দিয়া মানে তাৰ নমাগিবা ফল ।
 তেৰে মনোৰথ সিদ্ধি হুইবেক সকল ॥ ২০৩৬৭
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বদতি মনৰ প্ৰিয়কৰ ।
 কৃষ্ণক পূজিবে ইচ্ছা মোহোৰ মনৰ ॥
 যত আছে মোৰ ধন বত্ৰ অসংখ্যাত ।
 কৃষ্ণক পূজিবো কালি বিচিত্ৰ সভাত ॥ ২০৩৬৮
 কালি মোৰ মহিমা দেখোক চক্ৰপাণি ।
 এত দিন পাণ্ডৱে নিদিছে যিবা খানি ॥
 কালি মই প্ৰথম পূজাতে দিবো তাক ।
 পাণ্ডৱক তেজি যেন ভজয় আমাক ॥ ২০৩৬৯
 অযুতেক যোৰা দিবো তিমি শত বথ ।
 পাঞ্চশত দস্তাল দিবোহো ময়মত্ত ॥
 পৰম সুন্দৰ একশত দিবো দাস ।
 দাসীগণ দিবো দৰশনে অভিল্য ॥ ২০৩৭০
 হাজাৰেক কন্যা দিবো বাছি বাছি আনি ।
 দৰশনে মোহ যেন যাস্ত চক্ৰপাণি ॥
 নাৰীৰ লোভত মোহ হুয়া বনমালী ।
 পাণ্ডৱক পাসৰিব তাসম্বাক পাইলি ॥ ২০৩৭১
 শুনিয়োক বাপু ছৰ্যোধন মহাবল ।
 সৰ্বৈশ্বৰ্য সহিতে তই এতিয়লৈ চল ॥

যেহি পথে দিয়া আসিবন্ত দামোদৰ ।
 তথা তথা গৃহসৰ সজায়ো বিস্তৰ ॥ ২০৩৭২
 চৌপন্থা পদূলিগণ কৰ জাতিদ্ধাৰ ।
 নাৰীগণে তাতে বসি থাকোক আপাৰ ॥
 অসংখ্যাত বস্ত্ৰ দ্ৰব্য সুসজ্জাৰ লই ।
 গোবিন্দ আসন্তে হেন মঙ্গল কৰয় ॥ ২০৩৭৩
 গৃহগণ নিৰ্ম্মাণ কৰোক যতমান ।
 দধি দুগ্ধ ষড়্ৰস থোক থানে থান ॥
 কপূৰ তাম্বুল থৈবা জিৰাইবাৰ ঠাই ।
 মাধৱক আসন্তে যেন থাকন্ত জিৰাই ॥ ২০৩৭৪
 শুনা সভাসদ পাত্ৰ মন্ত্ৰী যত লোক ।
 ঝাণ্টে নগৰক সালঙ্কত কৰিয়োক ॥
 হস্তিনাপুৰত ঠাই সবাতে বিশেষ ।
 দুঃশাসন গৃহত বহিবা হৃষীকেশ ॥ ২০৩৭৫
 শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰক প্ৰশংসে সামৰাজে ।
 ব্যাসৰ সন্ততি একে বিদুৰত বাজে ॥
 বিদুৰ বদতি দদা পৰম সুবোধ ।
 এখানি গোচৰ কৰো নকৰিবা ক্ৰোধ ॥ ২০৩৭৬
 হুইতো তুমি কৃষ্ণক পূজিবা নানাভাৱে ।
 শুনি শুনি আমাৰ আনন্দ মন হৰে ॥
 ধন বত্ৰ দিবা জানো পৰম নিৰ্ম্মল ।
 এখানি দোষত জানা সকলে বিফল ॥ ২০৩৭৭
 যেন গঙ্গাজল আনি পিয়ে কোনো নৰে ।
 তেথানে পাতক হৰে নিঃশেষ জন্মৰে ॥
 সেহি গঙ্গাজল যদি সুবাসমে থায় ।
 আছোক পাতক হৰে তাৰো জাতি যায় ॥ ২০৩৭৮
 সেহিমতে দাদা তুমি বোলা যতমানে ।
 সকলে বিফল দেখো তামসিক দানে ॥
 মুখত অমৃত হৃদয়ত বিষঘট ।
 পাণ্ডৱক লাগি তোৰ এতেক কপট ॥ ২০৩৭৯
 কৰা মনে হেন আশা পাণ্ডৱক এৰি ।
 অৰ্থলোভে তযু পক্ষ হৈবা দেৱহৰি ॥
 অন্ধকৰ অন্ধ বুদ্ধি হেন লৱে মনে ।
 সিংহ এৰি শৃগালক ভজে কোন জনে ॥ ২০৩৮০

পাণ্ডৱে কৰিছে বশ্য হৃদয়তে পাই ।
 প্ৰেমজৰী বান্ধি আছে মেটাই মেটাই ॥
 পাণ্ডৱক বঞ্চি ৰাজ্য নেদিবাক মন ।
 ইঞ্জিততে জানিবন্ত দৈৱকী নন্দন ॥ ২০৩৮১
 হস্তী ঘোৰা ধন বহু যত দেশ মানে ।
 সবে নুহি অৰ্জুনৰ বাক্যৰ সমানে ॥
 পাণ্ডৱক তোমাৰ বঞ্চিবাক মন ।
 দিয়া মানে নলৈবন্ত দৈৱকী নন্দন ॥ ২০৩৮২
 বসিবাৰ ঠাইখানি ভ্ৰূজাৰ জল ।
 কৰ্পূৰ তাম্বুল বাক্য পৱিত্ৰ কোমল ॥
 এহিমানে হৈবে দদা তোমাৰে হানি ।
 আতপৰে অধিক নলৈবা চক্ৰপাণি ॥ ২০৩৮৩

দুৰ্য্যোধনৰ দস্তালি আৰু ভীষ্মৰ ক্ৰোধ

দুৰ্য্যোধনে বোলে ভাল বুলিলা খুৰাই ।
 প্ৰশংসো তোমাৰ বাক্য কিছো দোষ নাই ॥
 ধনবহু দিয়া লাগে প্ৰাণ আপুনাৰ ।
 কপটীক বশ্য কৰিবেক কোন নৰ ॥ ২০৩৮৪
 শুনা পিতৃ কহো মই পূজাৰ নিদান ।
 তিনিবিধ প্ৰাণীৰ পূজাৰ যেন থান ॥
 উত্তমক পূজিলে মহত ধৰ্ম্ম হয় ।
 সামান্যক পূজিলাত ইচ্ছতা বাঢ়য় ॥ ২০৩৮৫
 অধমক পূজিলে দুগুণে পাবে লাই ।
 চোতাল ছাড়িয়া পাচে মজিয়াক যাই ॥
 অধম দুৰ্জ্জন কৃষ্ণ যত কুলজাৰ ।
 তাহাক পূজিবে ইচ্ছা ভৈলেক তোমাৰ ॥ ২০৩৮৬
 স্ত্ৰীলুভী কৃষ্ণৰ আনত কাৰ্য্য নাই ।
 কি কৰিবে ধনবহু তাৰে কোনে খাই ॥
 ভীষ্মে উঠি বোলে শুন ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 তবু সম দুৰ্জ্জন যতক ৰাজাগণ ॥ ২০৩৮৭
 তাস্থাৰ পূজাত কৃষ্ণৰ শ্ৰদ্ধা নাই ।
 এখানি বচন মোৰ কৰিবি আটাই ॥
 সভামাজে আসি কৃষ্ণে যি বোলন্ত তোক ।
 সেহিখানি কৰ যজ্ঞি কিনি ধস মোক ॥ ২০৩৮৮

দুৰ্য্যোধনে বোলে কৰিবো মই তাক ।
 আমিযো এখানি মেলা নেদিবাহা হাক ॥
 কালি হেন হোৱে যদি কৃষ্ণ আসে ঐক ।
 সাজু হুয়া থাকিবাহা মহাৰথী লোক ॥ ২০৩৮৯
 কৃষ্ণে যেন নজানে পৰম যত্ন কৰি ।
 সমাজত গোবিন্দক বন্দী কৰো ধৰি ॥
 পোতাশালে থৈবো নিয়ে জিজিৰী লগাই ।
 তিতিনি দিনত যেন এক সাজি খাই ॥ ২০৩৯০
 তেৱে আৰো পাণ্ডৱে এৰিবে ৰাজ্যআশ ।
 পুনৰপি আপুনি চলিবে বনবাস ॥
 মহাশোকে বিকল পাণ্ডৱ পাঞ্চোভাই ।
 কৃষ্ণক মেলাইবে প্ৰতি কৰিবে উপায় ॥ ২০৩৯১
 নেমেলিবো কৃষ্ণক পৰম ক্ৰোধ মোৰ ।
 অধিকে কৰিবো মই যাতনা দুৰ্য্যোধ ॥
 ডাঢ়ি নখ বাঢ়োক বিকৃত ৰূপ হুই ।
 দেখি নাৰীগণে যেন তাহাক নচাই ॥ ২০৩৯২
 ভোজনক নেদিবো শুখাউক সবে কায় ।
 দেখিয়া মহন্তে যেন অপমান পাই ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 হেন শূনি মহাক্ৰোধে উঠিল ভীষ্মৰ ॥ ২০৩৯৩
 সভামাজে উঠি কোপে কম্পমান কায় ।
 শনাইত খড়্গখান লৈলন্ত খসাই ॥
 দুৰ্য্যোধন মুখ চাই মহাকোপে আতি ।
 মুহূৰ্ত্তেকমানে বীৰে আছিল নমতি ॥ ২০৩৯৪
 মনত বোলন্ত খড়্গ হানি কাটো শিৰ ।
 দেখন্তোক কোঁৱৰী পাণ্ডৱী যত বীৰ ॥
 এহি মনে গুণি গৈলা ভৰি পাঞ্চ সাত ।
 আৰোখানি গুণি পাচে ৰহিলা তথাত ॥ ২০৩৯৫
 দুৰ্জ্জন জনৰ বৈৰী আসন্ত সাক্ষাত ।
 বিহন্তোক দুৰ্জ্জনৰ দণ্ড যেত মত ॥
 পাণ্ডৱৰ বৈৰী ইটো তেসকো প্ৰৱল ।
 হঠাৎকাৰ ক্ৰোধত আমাৰ কোন ফল ॥ ২০৩৯৬
 এহি বুলি খড়্গখান আছাৰি পেলাই ।
 বুলিলন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিক চাই ॥

শুনবে অন্ধক তোৰ পুত্ৰ ভৈল কুল ।

শুনিলিহি ইহাৰ মন্ত্ৰণা কেন ভাৰল ॥ ২০৩৯৭

এহি কুট বুদ্ধিত চলিবি যমথান ।

মাধৱদ্রোহীৰ নাহি কহিতো কল্যাণ ॥

অগনিৰ আগে যেন পিপিলিকাবাস ।

কৃষ্ণক ধৰন্তে সবাঙ্কৰে ছুইবি নাশ ॥ ২০৩৯৮

দুৰ্য্যোধনে যতক বোলে নিন্দাবাক ।

কি কাৰণে পাপী শুনন্তেও নেদ হাক ॥

পাণ্ডৱে প্ৰৱৰ্ত্তে তোত পুত্ৰ যেন আন ।

তই কেনে বঞ্চক ভৈলিহি অগিয়ান ॥ ২০৩৯৯

এহি বুলি মৌন ভৈলা শাস্ত্ৰনুন্দন ।

কোপে দুৰ্য্যোধনক চাহন্তে ঘনে ঘন ॥

সিবেলাত ভীষ্মৰ দেখিয়া কোপানল ।

নিশব্দে থাকিলেক সমাজ সকল ॥ ২০৪০০

পূৰ্ব্বৱতে সভাত নবসি মহাবলী ।

ৰোষ কৰি আপুন ভৱনে গৈলা চলি ॥

সিটো ৰাত্ৰি বাৰে নিদ্ৰা পৰিহাৰ কৰি ।

কৃষ্ণ ৰাম গোপাল স্মৰিলা হৰি হৰি ॥ ২০৪০১

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।

যেতিক্ষণে সভা ছাড়ি গৈলা মহাশয় ॥

তেতিক্ষণে উৎপাক মিলিল ভয়ঙ্কৰ ।

মৰণ লক্ষণ কহে কৌৰৱ কুলৰ ॥ ২০৪০২

আকাশত গ্ৰহযুদ্ধ হলস্কুল শূনি ।

ঘনে ঘনে তিনিবাৰ কম্পিল ধৰণী ॥

দেখি মহাশোক কৰে শিষ্ট সাধুজনে ।

দ্রোণো উঠি চলি গৈলা অসন্তোষ মনে ॥ '৪০৩

তেসম্বন্ধে গৈলা য়েৰে অসন্তোষ মনে ।

পুনৰপি আলোচ কৰয় দুৰ্য্যোধনে ॥

ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি কৰন্ত বৰ শোক ।

দুই পুত্ৰ দেখিয়া সবেয়ো তেজে মোক ॥ ২০৪০৪

ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে বাপু মোৰ বোল কৰ ।

কৃষ্ণত ধৰিবে বুদ্ধি কিঞ্চিতো নকৰ ॥

আৰো বুজাইলেক ৰাজা যুগুত বচনে ।

উত্থা ভূমিক কি কৰিবে বৰিষণে ॥ ২০৪০৫

শ্ৰীকৃষ্ণৰ সপ্তঋষি দৰ্শন আৰু হস্তিনা প্ৰবেশ

কৌৰৱৰ কথা যত এহিমানে ধৰ্ত্ত ।

কি কৰিলে প্ৰভাতে কৃষ্ণৰ কথা কওঁ ॥

প্ৰভাততে নিত্যকৰ্ম্ম অৱসান কৰি ।

সাত্যকি সহিতে বথে চৰিলন্ত হৰি ॥ ২০৪০৬

ৰাজপথে দাককে ডাকন্ত বথথান ।

বৃকস্কলবাসী আসি ধৰিলা যোগান ॥

মাধৱৰ আগে পাচে বেঢ়ি নাৰীনৰ ।

আগবাঢ়ি গৈলা যেন অপাৰ সাগৰ ॥ ২০৪০৭

দুই দণ্ডমানে পথ আগ বঢ়াই থৈল ।

হৰিধ্বনি কৰি পাচে সেসিথানে বৈল ॥

আত অনন্তৰে কথা শূনা অনুপাম ।

ব্ৰহ্মাৰ মানসপুত্ৰ সপ্তঋষি নাম ॥ ২০৪০৮

গোবিন্দ চলিল দেখি মহাবেগে খেদি ।

আসিলন্ত স্বৰ্গভূৱনৰ পথ ভেদি ॥

মাধৱৰ বথবেগ দেখি মুনিগণ ।

আগভেটি বহিলেক সপ্তঋষিগণ ॥ ২০৪০৯

মাধৱে দেখন্ত দুয়োপাশে ঋষিগণ ।

বথহন্তে নামি গৈয়া নমিলা চৰণ ॥

গোবিন্দে বোলন্ত গুৰু মোৰ বৰ ভাগ ।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ তোমাক মনুষ্যে পাইলো লাগ ॥ '১০

সপ্তঋষি বদতি মাগিবো এক বৰ ।

তিনিয়ো ভূৱনে যাক নাহি সমসৰ ॥

নুখুজিবো অচ্যুত লোকত যিবা পাই ।

কালৰেগে নষ্ট হৱে তাতো দোষ নাই ॥ ২০৪১১

যাক পাইলে ব্ৰহ্মাৰ পদত নাই ৰতি ।

আমাক দিয়োক প্ৰভু হুপ্ৰেম ভকতি ॥

চৰণৰ ধূলি দিয়ো ব্ৰহ্মাৰ বাঞ্ছিত ।

আৰো এক গোচৰ শুনিয়ে মনোনীত ॥ '১২

কৌৰৱৰ পাশে তুমি চলা যি কাৰণ ।

নজানিবে মন্দমতি কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ॥

তাক আমি বিদিত কৰিবে প্ৰতি যাওঁ ।

তমু সঙ্গ যদি আপুনাৰ আজ্ঞা পাওঁ ॥ ২০৪১৩

যি সভাক ঘাৰা ভূমি ধৰ্মপ্ৰবৰ্তক ।
 সি সভাৰ মাজে গৈয়া দেখিবো ভীষ্মক ॥
 বিদূৰক দেখিবোহো সাক্ষাতে দ্ৰোণক ।
 বাহ্লিক সৌৰল আৰো কুপ আচাৰ্য্যক ॥ ২০৪১৪
 ধৰ্ম্মশীল সাধু যত কুৰুজগণ ।
 ভূমি সমে আলোচ কৰিবা বঙ্গমন ॥
 তাক আমি দেখিবো নয়ন ভৰি কালি ।
 ভূমি য়েৰে অনুজ্ঞা দিবাছা বনমালী ॥ ২০৪১৫
 অত্ৰাৱতী ব্ৰহ্মভূবনক সীমা কৰি ।
 দেৱতাৰ সভাক দেখিছো কুৰি কুৰি ॥
 নতু দেখো আমি মনুষ্যৰ সভা কেনে ।
 সি কাৰণে আজ্ঞা মাগো তোমাৰ চৰণে ॥ ২০৪১৬
 মাধৱে বোলন্ত চলিয়োক অব্যাহতে ।
 সমজ্যাক লাগি চলি যাইবা প্ৰভাততে ॥
 গোবিন্দৰ বাক্য শুনি পৰম হৰিষি ।
 আপুন থানক চলি গৈলা সপ্তঋষি ॥ ২০৪১৭
 পুনৰপি কৃষ্ণ নিজৰথে পয়োসাৰ ।
 কোঁৱৰৰ ৰাজ্যজয় এৰাইলা আপাৰ ॥
 এৰাইলন্ত নদী নদ বহুতৰ দেশ ।
 হস্তিনাপুৰত হৰি ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ২০৪১৮
 শুনি সচকিত ভৈলা ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা ।
 আগবাঢ়িবাক গৈলা বহুতৰ প্ৰজা ॥
 শুনিয়োক সভাসদ ভকতিসে সাৰ ।
 ভকতিত বশ্য মাত্ৰ দৈৱকী-কুমাৰ ॥ ২০৪১৯
 জ্ঞানতো কৰ্ম্মতো কৰি ভকতিসে বৰ ।
 ভকতিত পৰে জানা গতি নাহি আৰ ॥
 পাণ্ডৱতে ইটো কথা লৈয়োক প্ৰমাণ ।
 দেখা কেনে দূত ভৈল দেৱজনান্দন ॥ ২০৪২০
 যিজন ভকতি কৰে তাৰে বশ্য হৰি ।
 আপুনি অধীন ছয়া থাকন্ত সাদৰি ॥
 এতেকতে ভকতিৰ বুদ্ধি অভিপ্ৰায় ।
 সেৱকৰ কৰ্ম্মক কৰন্ত যদুৰায় ॥ ২০৪২১
 হেন জানি হৰিভকতিৰ কাম কৰা ।
 মাধৱৰ গুণনাম জ্ঞায়ত ধৰা ॥

কহে ৰাম সবস্বতী আন কাম এৰি ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২০৪২২

হস্তিনাত শ্ৰীকৃষ্ণৰ অভ্যৰ্থনা

দুলাড়ী

জয় নমো ৰাম নিত্য নিৰঞ্জন
 পুৰাণ পুৰুষ হৰি ।
 ভাৰতৰ পদ প্ৰচাৰ কৰিবে
 তযু পদ অনুসৰি ॥
 হস্তিনাপুৰত প্ৰবেশ ভৈলন্ত
 যদি দেৱ জনান্দন ।
 উস মিস কৰি সকলে নগৰী
 লোক আনন্দিত মন ॥ ২০৪২৩
 প্ৰথমতে দ্ৰোণ বিদূৰ চলিলা
 ভীষ্ম সমে তিনি আগ ।
 বাহ্লীক প্ৰমুখ্যে যতেক নৃপতি
 পাচতে ধৰিলা লাগ ॥
 বাল্য বৃদ্ধ যুবা সবেয়ো চলিল
 গৃহে নথাকিল কেৱ ।
 মনে অনুৰাগ বোলে বৰ ভাগ
 দেখিবো যাদৱ দেৱ ॥ ২০৪২৪
 কৃষ্ণক দেখিতে সবেয়ো চলিল
 দেখিবো সাৰঙ্গপাণি ।
 জয় কৃষ্ণ জয় জোকাৰ পাৰয়
 স্বৰ্গকো লজ্জিল ধৰ্ম্মনি ॥
 দুখী ভিখী যত তেমনো চলিল
 সকলে নগৰ চানি ।
 অন্ধক নৃপতি নগৰে থাকিল
 দুৰ্য্যোধন মহামানী ॥ ২০৪২৫

ঐক্য আৰু কোৱৰৰ মিলন

ছবি

অনন্তৰে ব্ৰাহ্মণৰ ভাৰ্য্যাগণ চলি ভৈলা
কুলবধু তাসম্বাৰ সঙ্কল্প ।
মহাশাস্তী গুৰুজায়া দ্ৰোণে একে একে কায়া
কুপীয়ো চলিলা মনবঙ্গে ॥
মাধৱ আসন্ত শূনি কুস্তীয়ো লৱৰ দিল
তনু যেন লভিলা প্ৰাণক ।
চাহিবাক বাজ ভৈল দ্বাৰতে পৰিয়া বৈল
মহাশোকে দেখিয়া যমক ॥ ২০৪২৬
গৃহৰ মঞ্চত চৰি নাকীগণে বেঢ়ি বেঢ়ি
শাৰী শাৰী ৰহিলেক চাই ।
প্ৰজাৰ গিৰত আতি দলদোপ বসুমতী
গাৱ চৈলি পৈশন নয়ায় ॥
মাধৱৰ ৰথ গতি শিখিল ভৈলেক আতি
প্ৰজাৰ গিৰত নাহি সজ্জি ।
ধীৰে ধীৰে ৰথ যাই নগৰীয়া লোকে চাই
মনত আলিঙ্গে গলে বান্ধি ॥ ২০৪২৭
কন্যাগণ গৃহে চৰি পুষ্পমালা সিঞ্চাৱন্ত
কোঞ্চে দুৰ্ব্বাক্ষত বিতোপন ।
মনে হেন অভিলাষ যাইবা হৰি মোৰ পাশ
গীন ঘন নবীন যোৱন ॥
আমাৰ যোৱন চাই প্ৰশংসিবা যদুৰায়
কামদৃষ্টি চাহিবা আমাক ।
কুলধৰ্ম্ম পৰিহৰি ছইবো তানে কিস্কৰিণী
লক্ষ্মীয়ো সেৱন্তে নিতে যাক ॥ ২০৪২৮
মাধৱৰ দৃষ্টি পাই পুলকিত সৰ্বকায়
ভকতৰ ৰোমাঞ্চিত তনু ।
অভক্তক কোপমনে চাস্ত হৰি ঘনে ঘনে
দুৰ্জ্জনৰ মনে মহামন্য ॥
এতহন্তে কৃষ্ণ পাচে নগৰীত পশিলন্ত
চালি ছুৱাবৰ অভ্যস্তৰ ।

জানি ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাঘ দুৰ্য্যোধন সমে যাই
সভামাজে পূজিলা বিস্তৰ ॥ ২০৪২৯
দুৰ্য্যোধনে উঠি গই দিব্য সিংহাসন লই
মাধৱক দিলন্ত বঢ়াই ।
পাচে কুকৰীৰগণ বসিলেক খানে খান
মাধৱক গোঁৱৰে বৈসাই ॥
অনন্তৰ কৃষ্ণ পাচে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিৰ
জানুশিৰে নমিলা চৰণ ।
জানি ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰায় হাত মেলি লাগ পাই
আশীৰ্বাদ কৰিলা তেখন ॥ ২০৪৩০
ভীষ্মক নমিলা পাচে দেখি ভীষ্মে আথেবেথে
আক্কোৱালি ধৰিলন্ত তুলি ।
দ্ৰোণ বাহুলীক ছইকক তথাহন্তে চমু ছয়া
নমিলন্ত কৰি কৃতাজ্জলি ॥
আনো যত কুকগণ সবাবে তুমিলা মন
নানাতাবে সাদৰি বিস্তৰ ।
কাৰো মুখ চাই আসি বচনে প্ৰশংসি হাসি
আসনে বসিলা গদাধৰ ॥ ২০৪৩১
কৰ্ণে মাধৱৰ গৈয়া চৰণৰ ধূলি লৈলা
মহেশে ধৰিছে যাক জটে ।
মুখত মধুৰ বাণী হৃদয়ত ধুৰখানি
দুৰ্য্যোধনে নমিলা কপটে ॥
চৰণৰ ধূলি লই কতো দূৰ মানে গই
পাচমুখে পেলাইলা জঙ্কাৰি ।
দুঃশাসন আদি যত তাসম্বাৰ ভাই শত
সমন্তে নমিলা জানু পাৰি ॥ ২০৪৩২
নমো নমো নাৰায়ণ ভৱভয় বিনাশন
অৰুণ চৰণে ৰাখিয়োক ।
বোলে ৰাঘ সৰস্বতী ৰাঘ বুলি সাধা গতি
যত আছা সামাজিক লোক ॥ ২০৪৩৩

বিহুবৰ শৰ্ম্মাত শ্ৰীকৃষ্ণ শয়ন

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেশ্বৰ ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰে মাধৱক পূজিলা বিস্তৰ ॥
 হস্তী ঘোঁৰা ধন বজ্জ দিলেক আপাৰ ।
 উছৰ্গিলা দাস দাসী হাজাৰে হাজাৰ ॥ ২০৪৩৪
 নিজ দাসী বাছি বাছি কপেণ্ডে ধন্য ।
 উছৰ্গি কৃষ্ণক দিলা অযুতেক কন্যা ॥
 হুৱণ ৰজত ভাল শৰীৰক মণ্ডি ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰে বোলে মোৰ দোষ যাউক খণ্ডি ॥ ২০৪৩৫
 গৃহমধ্যে সাৰ আতি যাক সম নাই ।
 দুঃশাসন গৃহত ৰহিবা যত্নবায় ॥
 দুৰ্য্যোধনে মাতয় কৃষ্ণৰ হাতে ধৰি ।
 দুৰ্গম পথত প্ৰভু আছাহা ভাগৰি ॥ ২০৪৩৬
 আজি জ্ঞাতিগণৰ সবাবে হেন মন ।
 তুমি সমে ৰঙ্গমনে কৰিবো ভোজন ॥
 উঠিয়ো ডাকক উঠা সাত্যকি লগত ।
 নুঠা যদি কৃষ্ণ তেৱে মোহোৰ শপত ॥ ২০৪৩৭
 হেন শুনি কৃষ্ণ তাক দিলন্ত উত্তৰ ।
 তমু গৃহে অন্ন ভুঞ্জিবাক লাগে ডৰ ॥
 যি কাৰ্য্যে আসিছে যদি সিজো সিটো কাজ ।
 তেৱে অন্ন ভুঞ্জিলে কিঞ্চিতো নাই লাজ ॥ ২০৪৩৮
 যত্নপি কুটুম্ব সম্বন্ধত মুহি ভিন্ন ।
 তথাপিতো দূত আমি পৰৰ অধীন ॥
 তমু গৃহে ভোজন কৰিলে মহাবীৰ ।
 শুনি ক্ৰোধ কৰিবন্ত ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২০৪৩৯
 আকে জানি নগৰ বাজত দিয়া ঠাই ।
 তমু গৃহে অন্ন ভুঞ্জিবাক নুঘুৱাই ॥
 কন্যাগণ দিলা যত বিবিধ সম্ভাৰ ।
 দূতৰ শুনিছা কৈত হেন ব্যৱহাৰ ॥ ২০৪৪০
 দূতৰ বিহিত যত ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰ লাই ।
 থাকো আমি নগৰৰ বাহিৰত গই ॥
 কপটীক কপট কৰিলা দেৱহৰি ।
 উঠি গৈলা পাচে বিহুবৰ হাতে ধৰি ॥ ২০৪৪১

সাধুব মধ্যত বিহুবৰ অগ্ৰ কৰি ।
 যাহাৰ গৃহৰ কীৰ্ত্তি অতাপিও শ্মৰি ॥
 এনয় গৃহত ৰহিলন্ত যে শ্ৰীহৰি ।
 চাৰিও কাছিত কেঞ্চু কুমতিৰ পুৰি ॥ ২০৪৪২
 দেখি ঘিণে ভৰি চুৱাবত পোত যায় ।
 হাসন্ত সাত্যকি দাককৰ মুখ চাই ॥
 অভ্যস্তৰ মানে তাৰ ভখুৰিয়া গৈল ।
 চাৰিয়ো কাখৰে বেঙ্গচতা বাসা লৈল ॥ ২০৪৪৩
 বসিবাৰ আসন আছয় একখানি ।
 বিহুবৰ চান্দত বসিলা চক্ৰপাণি ॥
 বিহুৰে কিমতে আস্ত শুতি সুখ পায় ।
 এহি বুলি শয়ন কৰিলা যত্নবায় ॥ ২০৪৪৪
 শয়ন কৰিলা ভকতৰ মন ৰমি ।
 অৰ্দ্ধেক চৰণ প্ৰভু পৰিল ওলমি ॥
 আপুনি বিহুৰে পাচে গুণি মনে মনে ।
 কাত ভিক্ষা কৰিবো দিবে কোন জনে ॥ ২০৪৪৫
 অত্ৰাৱতী সম কুৰুপতিৰ পুৰি ।
 মোক স্নেহে তাহাত নবৈলা দেৱহৰি ॥
 সৰ্বশূন্য গৃহগোট আছে বিহুবৰ ।
 তেখনে ভৈলেক আসি সম্ভাৰ প্ৰচুৰ ॥ ২০৪৪৬
 দধি মধু মড়ৰস তণ্ডুল বিশেষ ।
 অনন্তৰে ভোজন কৰিলা হৰীকেশ ॥
 জন্মজয় বদতি শুনিয়ো দ্বিজবৰ ।
 অদভুত কথাক শুনিলো বিহুবৰ ॥ ২০৪৪৭
 ধৃতবাষ্ট্ৰ ৰাজাৰ পৰম প্ৰিয় হিত ।
 কুকুল মধ্যে কিয় বিহুব দুখিত ॥
 ইটো অদভুত কথা আমি নতু শুনি ।
 কহিয়োক লক্ষ্মীপতি থাকে কিবা গুণি ॥ ২০৪৪৮

শ্ৰীকৃষ্ণ কুন্তীৰ ওচৰত উপস্থিত আৰু
 পাণ্ডৱ বাৰ্জা দান

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 মহাজানী বিহুব সকলে গুণাখয় ॥

অর্থক অনর্থ হেতু দেখি বিগ্ৰহান ।
 স্বৰ্গ যুক্তিকা দুইকো দেখয় সমান ॥ ২০৪৪৯
 এক সন্ধ্যা ভোজনত যিবা খানি লাগে ।
 তাত পৰে ভোজন নকৰা অনুৰাগে ॥
 অসন্তোষ গৃহক দেখিয়া মায়াময় ।
 আকে জানি মনত এবিলে মহাশয় ॥ ২০৪৫০
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কুন্তীক স্তম্ভি পাচে দেৱ কুপাময় ॥
 যত দুখ কৌৰবে দিলেক বিপৰীত ।
 হৃদয়নিবাসক কাটি বিদূৰে সহিত ॥ ২০৪৫১
 মহাদুখে খেদ কৰে ভকতক স্মৰি ।
 কুন্তীৰ ভৱনে প্ৰবেশিলা দেৱহৰি ॥
 দেখন্ত শোকত কুন্তী বিকল স্ফুৰাৰ ।
 জানুশিৰে কৃষ্ণে নমিলন্ত দুই পাৰ ॥ ২০৪৫২
 কুন্তীৰ পৰম স্নেহ মাধৱক পাই ।
 গলে বান্ধি কান্দন্ত লোতক বহি যায় ॥
 বাক্তা পুছিলন্ত পাচে মাধৱৰ আগে ।
 মহাস্নেহে গোসানী পুত্ৰক অনুৰাগে ॥ ২০৪৫৩
 অন্তো অন্তে স্নেহে যেন সবে একেকায়া ।
 কাকো কেৰে নেৰে যেন দৰ্পণৰ ছায়া ॥
 জনপদে থাকি ৰাজ্য ভুঞ্জিবে যুৱাই ।
 নিৰ্জন অৰণ্যে গৈল বনবাসী পায় ॥ ২০৪৫৪
 সৰ্বকালে বেঢ়ি বেঢ়ি ঘোটক সকলে ।
 হস্তীগণে চিহ্নৰ পৰম আন্দোলে ॥
 নটে ভাটে বেঢ়ি বেঢ়ি কৰে নানা স্তুতি ।
 এতেক প্ৰকাৰে যাৰ নিদ্ৰা বিমুক্তি ॥ ২০৪৫৫
 আৱে ঘনে ঘনে ঘোৰ শৃগালৰ বাবে ।
 সিংহ বাঘে বেঢ়ি বেঢ়ি তোমাক জগাৱে ॥
 জম্বুনদ সদৃশ যাহাৰ দেহা জলে ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰ বাপু আছন্ত কুশলে ॥ ২০৪৫৬
 নহুম যযাতি পৃথু সগৰ দিলিপ ।
 মাকাতা ভৰত আদি অসংখ্যাত নৃপ ॥
 এতদ্ভাৰ ভাৰক একলে আছা ধৰি ।
 প্ৰাণ পৰিত্ৰমে যিটো জন্তায় নকৰি ॥ ২০৪৫৭

নাহি শত্ৰু মিত্ৰ সৰ্বগুণাকাৰ সন্ত ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰ বাপু কুশলে আছন্ত ॥
 মধ্যম তনয় মোৰ পৰম প্ৰবল ।
 ময়মত হস্তী দশ হাজাৰৰ বল ॥ ২০৪৫৮
 কীচকক মাৰিলেক গন্ধৰ্বৰ ছলে ।
 সিয়ো পাপী দ্ৰৌপদীক জঙ্কাইলে নিশ্চলে ॥
 সৰ্বদায়ে ক্ৰোধী আতি বিপৰীত ৰোহ ।
 কোন হুখে থাকিবে ভীমৰ কৰি দ্ৰোহ ॥ '৫৯
 ক্ৰোধে যম সম হুতাশন সম বলে ।
 হেন বৃকোদৰ বাপু আছন্ত কুশলে ॥
 সহস্ৰাৰ্জুনৰ সম তনয় অৰ্জুন ।
 ছয়ো একে সম অতিবধ নিদাক্ষণ ॥ ২০৪৬০
 হাজাৰ বাহুয়ে প্ৰহাৰয় যত মান ।
 ধনঞ্জয় দুই বাহু তাহাৰ সমান ॥
 হেন অৰ্জুনৰ বাপু কহিয়ো কল্যাণ ।
 কৈসানি কৰিবা আসি শত্ৰুক মৰ্দন ॥ ২০৪৬১
 কৌৰৱক কোপমনে পাণ্ডৱ সকল ।
 অতাপিয়ো আশা কৰে যাৰ বাহুবল ॥
 তুমি যাৰ বান্ধৱ পৰম প্ৰিয় সখি ।
 আপুনি অধীন ভৈলা যাৰ ভক্তি দেখি ॥ ২০৪৬২
 বলৱন্ত যুৱৰাজ বিপুলসংহাৰক ।
 গক লই আসন্তে যি বেলা কৌৰৱক ॥
 একেখৰ কৌৰৱ সৱক ৰণে জিনি ।
 বস্ত্ৰমানে কাটি লৈলা নকাটিলা ঘিণি ॥ ২০৪৬৩
 যাৰ যশ প্ৰচণ্ড আদিত্য সম জলে ।
 হেন ধনঞ্জয় বাপু আছন্ত কুশলে ॥
 গুণাকৰ পৰম সুবিজ্ঞ মহাৰলে ।
 যাৰ সম ৰূপ নাহি ধৰ্ম্মীয়াগুণে ॥ ২০৪৬৪
 তোমাত ভকতি যিটো তিলেক নেৰয় ।
 হেন সহদেৱ বাপু কুশলে আছয় ॥
 স্ফলিত শিশু মোৰ হৃকোমল কায়া ।
 চাৰিতো অধিক আতি নকুলক দায়া ॥
 এক দণ্ডে যুগ যায় নেদেখিয়া যাক ।
 চৈধ্য বৎসৰ নতু পাণ্ড দেখিবাক ॥ ২০৪৬৫

নিতে বোম কবন্ত চড়িয়া মোৰ কোলে ।
 হেনয় নকুল বাপু আছন্ত কুশলে ॥
 আদৰৰ বহাবী পৰম সূচৰিতা ।
 পাঞ্চতো অধিক মোৰ দ্রোপদীক চিন্তা ॥ '৬৬
 বনবাসে গৈল পতিগণক সাদৰি ।
 আপুনাৰ পাঞ্চ তনয়ক পৰিহৰি ॥
 উপদ্রৱ কৰিলে কীচক মহাবলে ।
 হেনয় দ্রোপদী বাপু আছন্ত কুশলে ॥ ২০৪৬৭
 হেন প্ৰিয় দ্রোপদীক দুঃশাসনে পাই ।
 যি বেলাত সমাজক নিলেক ঘৰাই ॥
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য নেদেখিলে যাহাৰ চৰণ ।
 কুক সমাজত দুফে কৰে বিকৰ্ণন ॥ ২০৪৬৮
 সিবেলাত দেখি আছে পৰম অন্তায় ।
 কেৰে কিছো নুবুলিলে আছিলেক চাই ॥
 যতক স্নহদ মানে মৌন ছয়া বৈল ।
 বিদুৰে ধৰ্ম্মত থাকি বুলিবাক লৈল ॥ ২০৪৬৯
 বিদুৰৰ বাক্যচয় মনত সুগুণি ।
 চুলে ধৰি দ্রোপদীক সভা মাজে আনি ॥
 উকত বৈসায় বুলিলেক লঘু বাণী ।
 তাসম্বাৰ কঙ্ক ছেদ দেখিবো কৈসানি ॥ ২০৪৭০
 অজাত শত্ৰুক যিটো সভামাজে তুলি ।
 দাস বুলি যিটোজনে পিঙ্কাইলে বাকলি ॥
 বস্ত্ৰমানে কাড়ি লই বনক খেদাইল ।
 বিকৃত আকাৰ দেখি বজ্জ বৰ পাইলা ॥ ২০৪৭১
 সিটো দুফে সৰব অত্মাপি দেখে মুখ ।
 আত পৰে প্ৰভু মোৰ আছে কোন দুখ ॥
 আৰো এক বাক্তি কহো শুনা নাৰায়ণ ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যত প্ৰথমে দিবা জান ॥ ২০৪৭২
 পুৰুষৰ বেটা যদি হৰে পাঞ্চে ভাই ।
 কোঁৱৰক মাৰি ৰাজ্য লৈবাক যুৱাই ॥
 যি কাৰণে ক্ষত্ৰিয় কুলত জন্ম ধৰি ।
 গুৰুগৃহে অস্ত্ৰচয় শিখিলে সাদৰি ॥ ২০৪৭৩
 পুত্ৰতো অধিকে গুৰু শিখাইলন্ত নিত ।
 হেৰা তাৰ কাল আসি জৈলে উপস্থিত ॥

দাস্তে তুণ ধৰি কৰো ভোমাত গোচৰ ।
 মোক স্নেহে দুৰ্গতি খণ্ডাইবা পাণ্ডৱৰ ॥ ২০৪৭৪
 পিতৃহীন পাঞ্চ গুটি চেণ্ডিয়া তনয় ।
 তোমাৰ চৰণে এতিকণে দিলো মই ॥
 মাধৱে বোলন্ত পেসী শুনিয়ো বচন ।
 মহাবীৰ বলৱন্ত তমু পুত্ৰগণ ॥ ২০৪৭৫
 বনবাস খপিল অজ্ঞাত পৰিহৰি ।
 কুশলে আছন্ত সবে বিৰাটনগৰী ॥
 তাসম্বাক চিন্তা তুমি নকৰিবা মনে ।
 অল্পকালে কোঁৱৰক সংহৰিবা ৰণে ॥ ২০৪৭৬
 আপুনি সামৰ্থ আৰো মই অনুকূল ।
 আকোঁৱৰা কৰিবন্ত ধৰণীমণ্ডল ॥
 পাণ্ডৱে বুলিলে মোক পৰম গৌৰৱে ।
 নমস্কাৰ কৰিবে বুলিলা গাৱে গাৱে ॥ ২০৪৭৭
 এহি বুলি কৃষ্ণে আসনৰ উঠি যাই ।
 পাঞ্চ বাৰ নমিলা কুন্তীৰ দুই পাৰ ॥

কোঁৱৰৰ গুপ্ত যজ্ঞা

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনা কোঁৱৰৰ ॥ ২০৪৭৮
 যি বেলাত কোঁৱৰৰ গৃহ পৰিহৰি ।
 বিদুৰৰ গৃহে গৈয়া বহিলন্ত হৰি ॥
 সেহিবেলা উঠি দুৰ্য্যোধন মহাৰাজ ।
 খঞ্জে গৈয়া ভিতৰত পাতিলা সমাজ ॥ ২০৪৭৯
 কৰ্ণ দুঃশাসন চিত্ৰসেন বিবিশ্ৰুতি ।
 শকুনি সহিতে আৰো যতক নৃপতি ॥
 আছিলেক মানে চলি গৈলা সামৰাজে ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰ যে তিনিজন ৰাজে ॥ ২০৪৮০
 মাধৱক কোপে দুৰ্য্যোধন নৃপবৰে ।
 কাৰ্ঘলা সৰ্পৰ যেন নাকে বিষ পৰে ॥
 দুই ওঁঠ কাম্পে কোপে নয়ন ফুৰাই ।
 বুলিবাক লাগিলা কৰ্ণৰ মুখ চাই ॥ ২০৪৮১

দেখা দেখা কৰ্ণ ভূমি কৃষ্ণৰ মহত ।
 সভামাজে মোক লাজ কৰিলেক যত ॥
 সভামাজে হাতে ধৰি গৈলো যাচিবাক ।
 নুবুলিলে মোক কৃষ্ণে সমুচিত বাক ॥ ২০৪৮২
 আৰো বোলে অন্ন নুভুঞ্জিবো তযু ঘৰে ।
 দেখা দেখা মোক অৱহেলা যাদৱৰে ॥
 এনে লক্ষ কৃষ্ণে যদি নথাই মোৰ অন্ন ।
 তেৱে দুৰ্য্যোধনক বাছয় কোন জন ॥ ২০৪৮৩
 সৰ্বকালে জানো ইটো-কপটৰ ঘাই ।
 পাণ্ডৱেয়ো ৰাজ্য খোজে আকে সখা পাই ॥
 কৃষ্ণক ধৰিবো কালি সমাজৰ মাজে ।
 আৰে মোৰ আদেশ শুনিয়ো সামৰাজে ॥ ২০৪৮৪
 মহাবতীগণ সাজি যাইবা বাজ লই ।
 বেড়ি বেড়ি কৃষ্ণক থাকিবা সাজু হুই ॥
 আমাৰ সঙ্কেত আনে জানিবে নলাগে ।
 সমদল কটকে কৃষ্ণক ধৰা আগে ॥ ২০৪৮৫
 সাত্যকিকো ধৰি পাচে দাকককো ধৰ ।
 তিনিয়োজনক একেলগে বন্দী কৰ ॥
 আনো যত আসিছে সৱাকে ধৰি বান্ধি ।
 বস্ত্ৰমানে কাঢ়ি লৈয়ো ঘাউক পাত পিঙ্কি ॥ ২০৪৮৬
 ৰাজাৰ বচন শিৰোগত কৰি সাৰ ।
 ভাল বুলি সকলে কৰিলা অঙ্গীকাৰ ॥
 এহি বুলি উটি গৈলা ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 গিৰিসিত কৰিয়া ভাগিল সভাখান ॥ ২০৪৮৭
 এতহস্তে ৰাত্ৰি বহি নৱ ঘটি গৈল ।
 সেহিবেলা ভীষ্ম দ্ৰোণ একথান ভৈল ॥

ভীষ্ম দ্ৰোণৰ কৃষ্ণ দৰ্শন

কোঁৱৰত আৰ কৰি অলঙ্কিত ভাৱে ।
 ছয়োজন চলি গৈলা মাধৱৰ ঠাৱে ॥ ২০৪৮৮
 ফল মূল নিলা যত বিবিধ সম্ভাৰ ।
 স্তব্ধ ৰজত যত আছিল আপাৰ ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণে দিলা কৰিয়া বিনতি ।
 তাসম্বাৰ পূজা কৃষ্ণে লৈলা হাত পাতি ॥ ২০৪৮৯

কৃষ্ণৰ পাৱত দিলা ভূষ্ট মনে আতি ।
 তাসম্বাক সম্ভাষ কৰাইলা যত্নপতি ॥
 যত্নতৰ গোঁৱৰ বুলিয়া নানাভাৱে ।
 দুইকো পঠাইলন্ত কৃষ্ণে আপুনাৰ ঠাৱে ॥ ২০৪৯০
 তেসম্বো গৈলন্ত যদি আনন্দিত মতি ।
 অনন্তৰে বিদূৰে কৃষ্ণত নিগদতি ॥
 বিদূৰে বোলন্ত পাণ্ডৱক স্নেহভাৱে ।
 আসি আছা দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ঠাৱে ॥ ২০৪৯১
 সময়ন্তি কৰিবাক অভিলাস মন ।
 তযু বাক্য কিছো নকৰিব দুৰ্য্যোধন ॥
 পৃথিৱীৰ ৰাজা যত সবাকো অনাইল ।
 অৰ্থ দিয়া ভীষ্ম দ্ৰোণ দুইহাক্কো বঢ়াইল ॥ ২০৪৯২
 গুৰু গোঁৱৰৰ বাক্য নমানয় দৰ্পে ।
 মন্ত্ৰক নুশুনে যেন উচ্ছৃঙ্খল দৰ্পে ॥
 তাৰ আগে বচন বুলিবা নাৰায়ণ ।
 চাণ্ডালক বেদ যেন শুনাৱে ব্ৰাহ্মণ ॥ ২০৪৯৩
 দেখিলেয়ো দোষ শুনিলেয়ো পাপে পায় ।
 আকে জানি উলটি যায়োক যত্নবায় ॥
 তযু বাক্য ব্ৰহ্মা বিষ্ণু হৰে মনে ধৰে ।
 হেন তযু বাক্য কোন পাপী হেলা কৰে ॥ ২০৪৯৪
 বিদূৰৰ বচনক সাধুৰ্বাদ কৰি ।
 অনন্তৰে বচন বুলিলা দেৱহৰি ॥
 তোমাৰ বচন বেদবাক্য হেন মানো ।
 দুৰ্য্যোধনে ৰাজ্য নেদিবেক তাক জানো ॥ ২০৪৯৫
 তথাপিতো আসিলো লোক ৰক্ষাৰ আশে ।
 কুক পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ মিলিব আৱশে ॥
 তাৰ লগে অসংখ্য নৃপতি কটা যায় ।
 ৰাখিবাক পাৰিলে সবাৰে পুণ্য পায় ॥ ২০৪৯৬
 যদি মোৰ বচন নকৰে দুৰ্ভগণে ।
 অথো অথো মৰি যাইব যমৰ কৰণে ॥
 তথাপি লভিবো পুণ্য শুনা মহাবল ।
 কলিয়ুগে উচ্যুগ মাত্ৰকে পাই ফল ॥ ২০৪৯৭
 এতহস্তে চাৰি বীৰে কৰিলা শয়ন ।
 বিদূৰ যে দাকক সাত্যকি নাৰায়ণ ॥

কণ্ঠকতে বজনী কথাতে সমাপন ।
 সেহিবেলা ভৈল আসি বজনী প্ৰসন্ন ॥ ২০৪৯৮
 নটে ভাটে জগাইলেক নিদ্ৰা পৰিহৰি ।
 শৌচ ছয়া স্নান গৃহে প্ৰবেশিলা হৰি ॥
 স্নান কৰি গায়ত্ৰী জপিলা নাৰায়ণ ।
 সেহিবেলা কৰ্ণে সমে আসি দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৪৯৯
 মাধৱক মাতে আতি হৰিষিত মনে ।
 হৃদয়ে কপট তাৰ নজানয় আনে ॥
 উঠা উঠা প্ৰভু চলিয়োক এতিক্ষণ ।
 সভা মাজে বাট চাই আছে ৰাজাগণ ॥ ২০৫০০
 পাচে কৃষ্ণে ব্ৰাহ্মণ সবক দিলা দান ।
 বিদূৰে সহিতে ছয়ো শুনিলা পুৰাণ ॥
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন দুই আছিলেক বই ।
 সেহিবেলা দাক্ষক আসিলা বথ লই ॥ ২০৫০১
 ব্ৰাহ্মণগণৰ পাচে নমিলা চৰণ ।
 বথ দেখি মাধৱৰ আনন্দিত মন ॥
 ভূষণৰো ভূষণ শোভিত নিজ অঙ্গে ।
 নানাবিধ অলঙ্কাৰ পিন্ধিলন্ত বঙ্গে ॥ ২০৫০২
 অলঙ্কাৰ পিন্ধি বাজ ভৈল যেতিক্ষণ ।
 দেখি সমস্তৰে কপ হৰিল তেখন ॥
 কৃষ্ণৰ আগত নোশোভয় কেৱে আন ।
 আদিত্যৰ আগত প্ৰদীপ যেন ঠান ॥ ২০৫০৩
 ডেৰ নিয়া বথত উঠিলা দামোদৰ ।
 পাচত সাত্যকি কৃতবৰ্ম্মা বীৰবৰ ॥
 আনো যত্ন বীৰগণ হস্তী ঘোঁৰে চড়ি ।
 ছয়ো পাশে কৃষ্ণক চলিলা বক্ষা কৰি ॥ ২০৫০৪
 মাধৱৰ কপ দেখি নসহয় মন ।
 যেন যেন ফিৰি চাহে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 কৰ্ণক সম্মুখি বোলে দেখা দেখা কৰ্ণ ।
 ভালোতো ইহাক দেখি ভজ্ঞে নাৰীগণ ॥ ২০৫০৫
 মনে মনে কহোঁ আৰো বচন স্বৰূপ ।
 কোন বিধি ইহাৰ অজিলে যেন কপ ॥
 হেন কপ আমাত নষ্টেল কি কাৰণে ।
 এহি বুলি কিৰি চাহে ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২০৫০৬

এত হস্তে নগৰত প্ৰবেশিলা হৰি ।
 অত্ৰাবতী সম কুক্ৰুপতিৰ পুৰী ॥
 শ্ৰীকৃষ্ণৰ সভা প্ৰবেশ
 নগৰৰ তিনিখান দ্বাৰ পৰিহৰি ।
 সভাৰ দ্বাৰত গৈয়া প্ৰবেশিলা হৰি ॥ ২০৫০৭
 দেখি গাৱ চলিলা সমস্ত ৰাজাগণ ।
 সেহিবেলা আসিলেক সপ্তঋষিগণ ॥
 দেখি ভীষ্মে উঠিয়া কৃষ্ণৰ অনুমতি ।
 পাশ্চ অৰ্ঘ দিলা দুৰ্য্যোধন সম্মুখিত ॥ ২০৫০৮
 নমস্কাৰ কৰি বসিবাৰ দিলা চাই ।
 ৰাজাগণে অন্তো অন্তে আছে চাই চাই ॥
 নানা বস্ত্ৰে জিকি পাঠে কুক্ৰুপতিখান ।
 চাই চাই ৰচিত সূৰ্য্য সিংহাসন ॥ ২০৫০৯
 তাতে বসি নৃপতি সকলে কৰে কাস্তি ।
 অত্ৰাবতীপুৰে যেন দেৱতাৰ পাস্তি ॥
 যেতিক্ষণে সভাত প্ৰবেশ চক্ৰপাণি ।
 নৃপতিগণৰ সবে তেজ ভৈল হানি ॥ ২০৫১০
 অলঙ্কাৰে নোশোভয় বিবৰ্ণ সকলে ।
 আদিত্যৰ আগে যেন প্ৰদীপ নজলে ॥
 থিয় দিয়া ৰাজাগণে কৃষ্ণক আকলি ।
 ঢঙ্ক লাগি আছে যেন চিত্ৰৰ পুতলি ॥ ২০৫১১
 শুভ শুভ জয় জয় কৰে সাধুগণে ।
 প্ৰথমতে আসনে বসিলা নাৰায়ণে ॥
 অযোধ্যাত ৰাম যেন স্বৰ্গে পুৰন্দৰ ।
 সত্যলোকে ব্ৰহ্মা যেন কৈলাসত হৰ ॥ ২০৫১২
 বৈকুণ্ঠত হৰি যেন লক্ষ্মী একে চাই ।
 সেহিমতে আসনে বসিলা যত্নৰায় ॥
 পাচে আসনত বসিলন্ত ৰাজাগণ ।
 নিচুকি থাকিলা কেৰে সুবুলি বচন ॥ ২০৫১৩
 কোকিলৰ স্বৰ যেন শুনি মনোনীত ।
 জগত মোহিত কৰে পৰম ললিত ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ যুগুত পৰম উপকাৰী ।
 যেন বাক্যে নৃপতিৰ মাতিলা সুবাৰি ॥ ২০৫১৪

শুনা শুনা জেঠা ধৃতবাষ্ট্ৰ নৃপবৰ ।
 তুমি সৰ্ব্বোত্তম যত নৃপতি কুলৰ ॥
 অজমীঢ় কুলে যাক গণনাত গণি ।
 যাৰ শুদ্ধ গুণ যশে ঢাকিল ধৰণী ॥ ২০৫১৫
 দেখন্তেয়ো শোক লাগে শুনন্তেয়ো দুখ ।
 এখানি দোষত নিন্দা কৰে তোমৰাক ॥
 দুৰ্জ্জনৰ বোলে পাণ্ডৱৰ বনবাস ।
 জীৱন মৰণ তাৰ এবিলাহা আশ ॥ ২০৫১৬
 তাহাৰ ৰাজ্যক পুত্ৰেয়েৰে কৰা ভোগ ।
 বৃদ্ধ বয়সত জেঠা ইকি হৰে যোগ ॥
 বন পৰিহৰি অজ্ঞাতৰ দুখ পাই ।
 তযু আজ্ঞা অগ্ৰাপি আছয় বাট চাই ॥ ২০৫১৭
 তুমি দেখো যুদ্ধক উদ্যোগ বিপন্নিত ।
 ৰাজাগণ আনি আছা ইকি যথোচিত ॥
 ছইতো জেঠা সমৰক অভিলাষ মনে ।
 উদ্যোগ কৰিছা তুমি পৰম যতনে ॥ ২০৫১৮
 পাণ্ডৱক মাৰিলে সমস্তে ৰাজ্য পায় ।
 কিস্ত দৈৱগতি জেঠা বুজন নয়ায় ॥
 যদি হেন হৰে যুদ্ধে পাণ্ডৱক মাৰি ।
 সকলে পৃথিৱী পাইবা অকণ্টকা কৰি ॥ ২০৫১৯
 তথাপিতো জেঠা পাচে হুমৰিবা মোক ।
 কিছো ৰজ নপাইবাহা ভাতিজাৰ শোক ॥
 যদি যেন হৰে যুদ্ধে পাণ্ডৱ বিশাল ।
 দুৰ্জ্জনৰ অগনি সাক্ষাতে যমকাল ॥ ২০৫২০
 প্ৰচণ্ড বিশাল ঘোৰ দেৱতাৰ শৰে ।
 নিগুটি কৰিয়া যেৰে কোঁৱৰ সংহৰে ॥
 তেৱেতো তোমৰ ভৰা নাৱ তল যায় ।
 তেৰে কি কৰিবা জেঠা নেদেখো উপাই ॥ ২১
 পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ আনি আছা যত ।
 সবেয়ো মৰিবে অন্তো অন্তে সমৰত ॥
 আকে জানি দম্ব যদি নভাজাহা আগে ।
 বিশ্বদ্রোহ পাতক তোমাত তেৰে লাগে ॥ ২০৫২২
 এহি বুলি আসনৰ উঠিলন্তু হৰি ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাৰ কাকত শিবে ধৰি ॥

পাগৰ উপৰ কৰি কিবীটিৰ আগে ।
 সামান্যৰ যেন নৃপতিত অনুৰাগে ॥ ২০৫২৩
 সেহিমতে কৃষ্ণে অৱনত কৰি মাথ ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰে ৰাজাৰ দিলন্তু হাতে হাত ॥
 ধৃতবাষ্ট্ৰে কাকত পঢ়াইলা বিদ্যমান ।
 যি বুলিলা যুধিষ্ঠিৰ ভীম যে অৰ্জুন ॥ ২০৫২৪
 যুধিষ্ঠিৰে নানা বুলিলন্তু প্ৰিয় ভাৱ ।
 অৰ্জুনে বুলিলা যুদ্ধ সমৰ গোঁৱৰ ॥
 ভীমে বুলিলন্তু ঘোৰ ঘাতুক দুৰ্বাৰ ।
 শুনি কষ্ট মিলি গৈল সকলে সভাৰ ॥ ২০৫২৫
 সিবেলাত বাক্যচয় শুনি মাধৱৰ ।
 হেন জন নাহি কিছো দিবেক উত্তৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বাক্যত সবাহাৰে তুষ্ট মন ।
 কেৱলে নুশুনে তাক ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৫২৬
 ঘনে ঘনে উঠে বৈঠে চাহে চতুৰ্দ্দিশি ।
 হেন দেখি মাতিলন্তু পশুৰাম ঋষি ॥
 ধৰ্ম্মশীল সাধু সিটো ঋষি সৰ্ব্বজান ।
 হিত উপদেশ কথা কহিলা বিধান ॥ ২০৫২৭
 পশুৰাম বদতি শুনিয়ে ৰাজাগণ ।
 কাৰো বাক্য নমানে দাস্তিক দুৰ্য্যোধন ॥
 আপুনাৰ দম্ভতে আপুনি ছইবে ক্ষয় ।
 কহো আৰে শুনিয়ে দম্ভৰ কথাচয় ॥ ২০৫২৮

দম্ভ নৃপতিৰ আখ্যান

শুন দুৰ্য্যোধন মোৰ বচন সম্প্ৰতি ।
 দম্ভ নামে পূৰ্বত আছিল নৰপতি ॥
 তঞি নমানস গুৰু গোঁৱৰ যে মনে ।
 সিয়ো পাপী আছিলেক এনুৰা দুৰ্জ্জনে ॥ ২০৫২৯
 তোক যেন ভুঞ্জন্তে নাটয় বহুমতী ।
 সিয়ো পাপী আছিলেক এনয় দুৰ্ম্মতি ॥
 দেৱাস্থৰ মনুষ্যে নসহে যাৰ ছোট ।
 দম্ভ নামে দুৰ্বাচাৰ ধুমকেতু গোট ॥ ২০৫৩০

দুৰাচাৰ পাৰ্শ্ব দান্তিক দন্তময় ।
 দশোদিশ ইজিতে জিনিল দুৰাশয় ॥
 যুদ্ধক নোৱাৰি যিটো ভেঙে নৃপবৰ ।
 তাৰ ৰাজ্য কাঢ়ি লৈয়া পাতয় কিঙ্কৰ ॥ ২০৫৩১
 যুদ্ধ কৰি ৰাজা যিটো সমৰত ঘাটে ।
 তাক আনি সপুত্ৰ বান্ধৱে ধৰি কাটে ॥
 পৰম দৰ্শিত সিটো নৃপতি প্ৰবল ।
 ময়মত অযুত হস্তীৰ গাৱে বল ॥ ২০৫৩২
 থিয় হুইলে দন্তৰ আগত কাৰ গছে ।
 তোৰ সম লক্ষ্যক নৃপতি দোলা বহে ॥
 এহিমতে দন্তৰ অনেক কাল গৈল ।
 শুনা আত অনন্তৰে যেন কথা ভৈল ॥ ২০৫৩৩
 প্ৰতিদিনে দন্তে সমাজত বসি বোলে ।
 দেখিয়া বীৰত্ব মোৰ ব্ৰাহ্মণ সকলে ॥
 বিচাৰিয়ো দেৱাস্থৰ গন্ধৰ্বৰ কাছে ।
 মোৰ সম বলৱন্ত বীৰ কোন আছে ॥ ২০৫৩৪
 এহিমতে নিতে প্ৰশংসয় আপুনাক ।
 শুনি বিপ্ৰগণে ক্ৰোধে নসহিলে তাক ॥
 শুন আৰে দন্ত ইটো গৰ্ব পৰিহৰ ।
 দেখি আছে বলী ততোধিক ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২০৫৩৫
 যদি সমৰক মনে আছে অভিলাষ ।
 এতিফণে নৃপতি চলিয়ো তান পাশ ॥
 গন্ধমৰ্দ্দনৰ কোলে পৰ্বতৰ কাছে ।
 বদৰিকাশ্ৰম নাম গ্ৰাম তৈত আছে ॥ ২০৫৩৬
 তাতে ঘোৰ তপস্বী কৰয় অনুপায় ।
 দেখিবিহি ঋষি নবনাৰায়ণ নাম ॥
 যদি গহ আছে তোৰ এতিফণে লৰ ।
 হেন শুনি দন্তৰ কৌতুক ভৈল বৰ ॥ ২০৫৩৭
 শুনি যেন স্বৰ্গ পাইলে হৰিষিত মনে ।
 সমদল কটকে চলিল তেতিফণে ॥
 তাৰ যত সৈন্য কোনে লেখিবে প্ৰত্যেকে ।
 পোন্ধৰ মাসৰ পঞ্চ যুৰিল কটকে ॥ ২০৫৩৮
 এহিমতে বদৰিকাশ্ৰম পাইল পাচে ।
 বিচাৰিল নবনাৰায়ণ যৈত আছে ॥

ঘোৰ তপস্বীত ক্লেশ শৰীৰ শুধান ।
 দেখি দন্তে দুহান্তো মাগিলে যুদ্ধ দান ॥ ২০৫৩৯
 নাৰায়ণে দন্তক মাতিলে হেন শুনি ।
 মোত যুদ্ধ খোজা ৰাজা জানি কি নজানি ॥
 যুদ্ধকো নজানো শৰীৰতো নাহি বল ।
 ঘোৰ তপস্বীত গৱ শুখাইল সকল ॥ ২০৫৪০
 বিশেষত ঋষি মোৰ ধনু শৰ নাই ।
 মোত যুদ্ধ খোজ ৰাজা ছুই চক্ষু খাই ॥
 অনা যুদ্ধে ভুঞ্জস সকলে বহুধৰী ।
 কিসক মৰিবে চাষ ঘোৰ যুদ্ধ কৰি ॥ ২০৫৪১
 আমাৰ বচনে এভো যুদ্ধ পৰিহৰি ।
 স্তখে গৈয়া আপুনি ভুঞ্জিয়ো বহুধৰী ॥
 হেন শুনি দন্তে মাতে মহাক্ৰোধ কৰি ।
 শীঘ্ৰে যুদ্ধ দিয়োক বিলম্ব পৰিহৰি ॥ ২০৫৪২
 দান্তিকৰ দন্ত গুচাইবাক মন কৰি ।
 নাৰায়ণে নৰক মাতিলা চক্ষু ঠাৰি ॥
 চক্ষুৰ নিচানে নৰ অনুমতি পাই ।
 বিৰিণাৰ শৰ ধনু সাজিলন্তু যাই ॥ ২০৫৪৩
 বিৰিণাৰ কৰিলা অক্ষয় তুণ বাণ ।
 বাকলিৰ কবিল কৰচ পৰিধান ॥
 পাচে ইসিকাৰ ধনু টকাৰ কবিল ।
 দশোদিশ পূৰিল সাগৰো থলকিল ॥ ২০৫৪৪
 দেখি দন্তে আনন্দে কাচিল যুদ্ধকাচে ।
 চতুৰ্দ্দিশে নৰৰ বেঢ়িলে আগে পাচে ॥
 বাতাসে আনিয়া ঘোৰ খৰতৰ বেগে ।
 প্ৰচণ্ড সূৰ্য্যক যেন ঢাকিলেক মেঘে ॥ ২০৫৪৫
 দাক্ষণ দুৰ্বাৰ দন্ত ৰাজাৰ কটক ।
 নৰক আৱৰি যদি দিলে শৰজাক ॥
 প্ৰচণ্ড প্ৰহাৰ কোপে উঠি গৈল মন্যু ।
 পাচে নৰে তুলি লৈলা ইসিকাৰ ধনু ॥ ২০৫৪৬
 দন্তৰ সেনায়ে প্ৰহাৰিলে যত মান ।
 তাক লাগি হানিলেক খৰিকাৰ বাণ ॥
 একো খৰিকাৰ বাণ এক কোটি ভৈল ।
 শৰ সব কাটিলেক ধূলি উৰি গৈল ॥ ২০৫৪৭

আকাশত দেৱগণ কৰে জয় জয় ।
 পাচে নৰে মাৰিলে দস্তৰ সেনাচয় ॥
 একো খৰিকাৰ বাণ এক কোটি ভৈল ।
 দস্তৰ সেনাক ঢাকি বৰিষিবে লৈল ॥ ২০৫৪৮
 বাসৱৰ বজ্জ যেন হৃদয় সন্ধানে ।
 কতো মুখে পশিয়া ওলাই নাকে কাণে ॥
 কাৰো গল কটা যায় খৰিকাৰ বাণে ।
 শৰীৰত পশিয়া পীড়ই মৰ্ম্মস্থানে ॥ ২০৫৪৯
 হেন মতে সৈন্য সব পৰাভৱ দেখি ।
 আগবাঢ়ি ধাইলে দস্তে খানিকো নাপেখি ॥
 দুই দণ্ডমানে যুদ্ধ ভৈলেক তুমুল ।
 ঠাক ঠিক শব্দ শুনিয়া ছলমুল ॥ ২০৫৫০
 পাচে ইসিকাৰ বাণে নৰ মহাবলে ।
 ধনু শৰ বধ ধ্বজ কাটিলা সকলে ॥
 আৰো বিকিলেক তাক খৰিকাৰ বাণে ।
 শৰীৰত পৰিয়া পীড়য় বৰ টানে ॥ ২০৫৫১
 নাকে মুখে দস্তে আতি পীড়া পায় বৰ ।
 উলটিয়া দস্তে ভিৰি দিলেক লৱৰ ॥
 যৈকে পলাই যাই তৈকে খেদি নেই বাণে ।
 শৰীৰত পৰিয়া বজাই নাকে কাণে ॥ ২০৫৫২
 হেন দেখি দস্তৰ ব্যাকুল ভৈল মন ।
 উলটি নগৰ পাৱে পশিল শৰণ ॥
 কৰিলেক তিনি সত্য দৰ্প দস্তে এৰি ।
 প্ৰশংসি দস্তক নৰে সাহুৰ্বাদ কৰি ॥ ২০৫৫৩
 শিখিলেক তেৱে ৰাজনীতি যত বন্ধ ।
 তেৱেৰে নৰেও তাৰ ৰাখিলেক কন্ধ ॥
 যিটো নৰে দস্তক কৰিলা পৰাজয় ।
 পাণ্ডুবংশে তেহেস্তে চিনিব ধনঞ্জয় ॥ ২০৫৫৪
 নাৰায়ণ চিনিবিহি কৈলো সাৰে সাৰ ।
 বৃষ্ণিবংশে ভৈলা তেস্তে কৃষ্ণ অৱতাৰ ॥
 ছেন জানি দুৰ্য্যোধন মোৰ বোল ধৰ ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক যে ছেলা পৰিহৰ ॥ ২০৫৫৫
 পৰম পুৰুষ দুয়ো জগতকৰণ ।
 মোৰ বোলে আদৰিয়ো দুইহানো চৰণ ॥

যদি অৱহেলস সবংশে যাইবি কয় ।
 এহি বুলি বৈল জমদগ্নিৰ তনয় ॥ ২০৫৫৬

শ্ৰীকৃষ্ণৰ দুৰ্য্যোধনক পৰামৰ্শ দান

কথ ঋষি বুলিলেক নাৰদে বুলিল ।
 তাসম্বাৰ বাক্য দুৰ্য্যোধনে নাদৰিল ॥
 দুৰ্জ্জন সহিতে অৱহেলা কৰি বৰ ।
 উকত চাপৰ মাৰি হাসিলা বিস্তৰ ॥ ২০৫৫৭
 দুৰ্ঘৰ আনন্দ যে সাধুৰ হৰি হৰি ।
 হেন দেখি ঋষিয়ে মনত দুখ কৰি ॥
 দেখি কথ ঋষি শাপ দিলা অভিমত ।
 উক ভগ্ন হোক তোৰ ভীমৰ হাতত ॥ ২০৫৫৮
 শুনি হাহাকাৰ কৰে সভাসদ লোক ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি কৰন্ত বৰ শোক ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে মাধৱক মাতিলেক পাচে ।
 তযু বাক্য কৰিবে আমাৰ মনে আছে ॥ ২০৫৫৯
 সবাহানে মনোনীত শুনি তযু বাক ।
 কিন্তু পুত্ৰ দুৰ্য্যোধনে নমানে ইহাক ॥
 তোমাৰ চৰণে তাক কথা শিখায়োক ।
 তেৱেৰো আনন্দ হৱে সভাসদ লোক ॥ ২০৫৬০
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিৰ বচন সাদৰি ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাক মাতিলা দেৱহৰি ॥
 শুন দুৰ্য্যোধন তযু পিতৃৰ বচন ।
 পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিবে আছে তান মন ॥ ২০৫৬১
 তুমি কেনে দাক্ষণ ঘাতুক সৰ্বকাল ।
 সন্তকুলে জন্মিলে এমুৱা নুহি ভাল ॥
 গুৰুগোৱৰৰ বাক্য যিটো অনাদৰি ।
 আপুনি প্ৰবৰ্ত্তে সিটো নীতিধৰ্ম্ম এৰি ॥ ২০৫৬২
 সিজনৰ তিনিয়ো লোকত হুথ নাই ।
 আক জানি অৰ্দ্ধৰাজ্য দিবাক যুৱাই ॥
 যদি সাজে ৰাজ্য এৰি দিয়া পাণ্ডৱক ।
 তথাপিহো হানি নাই শুনা মোৰ বাক ॥ ২০৫৬৩

তোমাৰ পিতৃকে ৰাজ্য পাণ্ডৱেয়ো দিব ।
 যুৱৰাজ কৰি পাচে তোমাক ধাপিব ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজ্যক সেবিবে ৰাত্ৰি দিন ।
 বিনা যুদ্ধে হুইবে সবে তোমাৰ অধীন ॥ ২০৫৬৪
 যদি মোৰ বচনক নধৰস মনে ।
 তেৱে যুদ্ধে ভীমে সমুখ হুইবে কোনে ॥
 ভীমৰ বিক্ৰান্ত আতি ত্ৰিভুবন সাৰ ।
 পৃথিৱী কম্পয় ঘনে দেখি চমৎকাৰ ॥ ২০৫৬৫
 কোঁৱৰক কোপমনে অত্যন্তে জ্বলন্ত ।
 হস্তিনাপুৰক চাই নিতান্তে গৰ্জ্জন্ত ॥
 নিতে গদা ধৰি সমৰক চাহে বাট ।
 ভূমিত কোবাস্তে বসুমতী মেলে ফাট ॥ ২০৫৬৬
 আছোক ভীমক ৰণে অৰ্জ্জুনক দেখি ।
 কোনজন কুশলে থাকিবা প্ৰাণ ৰাখি ॥
 অৰ্জ্জুনৰ লগত যুজিবে যত মান ।
 সবে দেখি আছা মৎশূন্যপতিৰ থান ॥ ২০৫৬৭
 অগ্ৰাপিয়ো নাৰীগণে হাসয় বিস্তৰ ।
 বস্ত্ৰ হৰুৱাইলা শুনো সবাৰে গাৱৰ ॥
 আনো হিত আশ্ৰাচয় শুনি মাধৱৰ ।
 অনন্তৰে ভীষ্ম দ্ৰোণে দিলেক উত্তৰ ॥ ২০৫৬৮
 শুন শুন বাপু দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ।
 কৃষ্ণৰ বচন সাৰোগত কৰি ধৰ ॥
 তযু পিতৃ ধৃতৰাষ্ট্ৰ তানো এহি চিত্ত ।
 আনো যত দেখা সবাহাৰে মনোনীত ॥ ২০৫৬৯
 যাৱে যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ কোপানলে ।
 ক্ৰোধ দৃষ্টি চায়া সব কোঁৱৰ নিৰলে ॥
 যাৱদেকে সমৰত অৰ্জ্জুনৰ শৰে ।
 নৃপতিগণৰ শিৰ ভূমিত নপৰে ॥ ২০৫৭০
 যাৱে ভীমসেনে ঘোৰ গদাৰ প্ৰহাৰে ।
 যমঘৰে নপঠাৱে সসৈন্তে তোমাৰে ॥
 তাৱতে সম্বৰে উঠ মুণ্ডগিবি মনে ।
 শৰণে পশিয়ো যুধিষ্ঠিৰ চৰণে ॥ ২০৫৭১
 এহি বুলি মৌন ভৈল দুয়ো বীৰবৰ ।
 শুনি দুৰ্য্যোধনে কিছো নিদিলে উত্তৰ ॥

মৰো জীয়ো কৰি ৰাজ্য আছিলেক শুনি ।
 সেহিবেলা বিদুৰে মাতিলা মনে গুণি ॥ ২০৫৭২
 বিদুৰে বোলন্ত তোক প্ৰতি শোক নাই ।
 মাৰস্তা জনক কোনে দিবেক জীয়াই ॥
 নাহি চক্ষু বৃদ্ধ ভৈল পৰম দুৰ্ভাগি ।
 মই শোক কৰো এহি পাপিষ্ঠক লাগি ॥ ২০৫৭৩
 আশকত দেখি হৰি হৰি কৰে লোকে ।
 আৰো দুখ পাইব শত তনয়ৰ শোকে ॥
 নিদিবেক অন্ন অৱহেলা কৰি তাক ।
 পাচে কোনে প্ৰতিপাল কৰিবে ইহাক ॥ '৭৪
 তাকো প্ৰতি শোক নাহি বিদুৰে বুলিল ।
 কিয় হেন দুৰ্বাচাৰ পুত্ৰক ভুলিল ॥
 নতু দায়া লাগন্ত ছোটত ছল পাই ।
 কিয় হেন তনয়ক ৰাখিলে ছনাই ॥ ২০৫৭৫
 তাত হস্তে যত দুখ পাইবে নিবন্তৰ ।
 নাহি শোক মোহ মোৰ কোঁড়ক বিস্তৰ ॥
 বিদুৰৰ বচনত বৰ লাজ পাই ।
 মহাকোপে বৈল ৰাজ্য দশন চোবাই ॥ ২০৫৭৬
 অঙ্গুলি ঠাৰিয়া বিদুৰক প্ৰতি বৈল ।
 কৃষ্ণক সম্মুখি পাচে বুলিবাক লৈল ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনয়ো পূৰ্বাপৰ ।
 অকাৰণে নিন্দা য়োক কৰা দামোদৰ ॥ ২০৫৭৭
 যি বুলিলা ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলা পাশাছলে ।
 তাৰ কথা কহো আৱে শুনয়ো সকলে ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ হস্তে হান্ধু লিয়া পাঞ্জে ভাই ।
 পাশা খেলিবাক প্ৰতি আইল মোৰ ঠাই ॥ '৭৮
 মই পাশা নেখেলিলো এহি কথা জানি ।
 অনন্তৰে আগবাঢ়ি গৈলেক শকুনি ॥
 শকুনিৰ হাৰিলেক সবে ৰাজ্যভাৰ ।
 পাঞ্জেভাই হাৰিলেক ভাৰ্য্যা আপুনাৰ ॥ ২০৫৭৯
 আগে ৰঙ্গে খেলি পাচে কৰে অসন্তোষ ।
 গুণি চাৱা মাধৱ আমাৰ কিবা দোষ ॥
 পাশা খেলি দাস ভৈল গৰ্ব্ব গৈল ভাগি ।
 পাচে খুজি লৈলো মই শকুনিৰ মাগি ॥ ২০৫৮০

তথাপিহো ভূমি সবে নিন্দা ছল পাই ।
 ইকালত জানিলো ভালৰ ভাল নাই ॥
 ৰাজ্যভাৰ হাৰি সম্যাসীৰ ধৰি বেশ ।
 তপস্শাক মনে বনে ভৈলেক প্ৰবেশ ॥ ২০৫৮১
 ভীম ধনঞ্জয় আদি যত ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 পাণ্ডৱক লাগি মোৰ কিছো নাহি ডৰ ॥
 শকুনিৰ খুজি মই লৈলো সামৰাজ ।
 এবে তাক পাণ্ডৱে খোজয় কোন কাজ ॥ ৮২
 যদি বণ জিনো মই পাণ্ডৱক মাৰি ।
 সকল পৃথিৱী পাইবো অকণ্টকা কৰি ॥
 বৈৰক নিডলি যোৰ সমৰত ছেদো ।
 অজ্ঞুষ্ঠ প্ৰমাণ ৰাজ্য পাণ্ডৱক নেদো ॥ ২০৫৮৩
 যদি সমৰত মৰো তভো হানি নাই ।
 সমুখ ৰণত পৰি স্বৰ্গলোক পাই ॥
 শুনিয়োক কহো মই সত্য অঙ্গীকাৰ ।
 মোত ৰাজ্য খোজয় পাণ্ডৱ দুৰাচাৰ ॥ ২০৫৮৪
 সূচি অগ্ৰে যত ভূমি পাৰি ভেদিবাক ।
 সিয়ো মানে ভূমি এৰি নেদো পাণ্ডৱক ॥
 মাধৱে বোলন্ত ৰাজা বুলিলাহা ভাল ।
 পাণ্ডৱক হিংসা নতু কৰা একো কাল ॥ ২০৫৮৫
 পাণ্ডৱক পাশা খেলি জিনিলে শকুনি ।
 ভূমি দ্ৰৌপদীক দুখ দিলা কোন গুণি ॥
 সভামাজে বিবস্ত্ৰা কৰিলা কোন কাজে ।
 উৰত বৈসাইলা দেখিলেক সামৰাজে ॥ ২০৫৮৬
 দ্ৰৌপদীৰ ক্ৰন্দনত কম্পিলেক ভূমি ।
 হুইতো পাণ্ডৱক নতু কিছো কৰা ভূমি ॥
 বিষ খুৱাই ভীমক মাৰিবে চাইলা ছলে ।
 জোগৃহে যে পুৰিবাক খুজিলা সকলে ॥ ২০৫৮৭
 ৰাজাগণে ধন আনে তাকে চাই চাই ।
 ৰাজসূয় দেখিয়া পোৱয় সৰ্বৰ কায় ॥
 দেখিবে জুৱাৰি পাচে আসিলি ঘৰক ।
 হুইতো ভূমি কিছো নতু কৰ পাণ্ডৱক ॥ ২০৫৮৮
 যদি যুদ্ধ খোজস সাজিয়ো যত লাগে ।
 জীৱন্তে নেৰিবে সিটো ভীম কালবাঘে ॥

ভীমৰ প্ৰহাৰে হৃদয়ত পাইবি শোক ।
 সিবেলাত কিছো মান স্তম্ভৰিবি মোক ॥ ২০৫৮৯
 দুঃশাসনে বোলে শুনা ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰৰ বুজিলাহা মন ॥
 আক্ৰিষ্টক পাৰিলে এসম্মে বন্দী কৰি ।
 এখনে তোমাক পাণ্ডৱক দিয়ে ধৰি ॥ ৯০
 শুনি ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ক্ৰোধ কৰি বৰ ।
 কৰ্ণৰ হাতত ধৰি গৈল অভ্যস্তৰ ॥
 দেখি ৰাজাগণ গিৰিসিত কৰি ভাগি ।
 শকুনি সহিতে গৈলা ভিতৰক লাগি ॥ ২০৫৯১
 দেখিলাহা কৃষ্ণে মোক অৱহেলা বৰ ।
 ভীষ্মৰ মুখক চাই দিলেক উত্তৰ ॥
 এসে পাপী আছিলেক মন্দমতি কংস ।
 উপদ্ৰৱ কৰিলে যতক জ্ঞাতিবংশ ॥ ২০৫৯২
 তাৰ আগে বাপ মায় নৰহিল ভাই ।
 পাচে আলোচিয়া নিলা আমাক মতাই ॥
 মই যাই দুৰ্জ্জনক বধিলো সমৰে ।
 সেহিদিনা ধৰি স্থখী মথুৰা নগৰে ॥ ২০৫৯৩
 তোৰা সেহিমতে দুৰ্য্যোধনে বন্দী কৰি ।
 মহাস্থখে থাকা পাণ্ডৱক দিয়া ধৰি ॥
 এতহন্তে গান্ধাৰিণী সমজ্যাক গৈল ।
 দুৰ্য্যোধন তনয়ক বুজাইবাক লৈল ॥ ২০৫৯৪
 শিখাইলেক যত ৰাজনীতিৰ প্ৰমাণ ।
 কৃষ্ণৰ বচন বেদবাক্য সম জান ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰে বুলিলে যত যত ।
 যদি নকৰস বাপু মোহোৰ শপত ॥ ২০৫৯৫
 বাপৰ শপত দশ কপিলা মাৰস ।
 যদি তই কৃষ্ণৰ বচন নকৰস ॥
 শুনি ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ক্ৰোধমনে উঠি ।
 গান্ধাৰী মাৱৰ বচনক দিলে পিঠি ॥ ২০৫৯৬

দুৰ্য্যোধনৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ ধৰাৰ চেষ্টা

হেন দেখি ৰোধ কৰি গান্ধাৰিণী গৈল ।
 দুঃশাসন কৰ্ণে সম্মে আলোচিবে লৈল ॥

বাজাগণে উঠি বোলে শুনা মহাবায় ।
 বান্ধি আনি কৃষ্ণক যোগাইবো তমু ঠাই ॥ ১৭
 মহা দুৰ্ঘট নৃপতিগণৰ প্ৰাণবৈৰী ।
 সবে মান্য পায়ো যদি ধৰিবাক পাৰি ॥
 দুৰ্য্যোধনে বোলে কৰ্ণ উঠিয়ো সত্বেৰে ।
 বাছি বাছি সৈন্য পাঞ্চা চাৰিয়ো দুৱাৰে ॥ ১৮
 দুঃশাসন সমে পূব দক্ষিণত থাক ।
 পশ্চিমক লাগি মই পাঞ্চিলো মমাক ॥
 উত্তৰক লাগি ভগদত্ত মহাবলী ।
 আমাৰ আদেশ মাত্ৰ থাকিবা আকলি ॥ ২০৫৯৯
 বান্ধিবাক নিয়া সবে নাগপাশ জৰী ।
 খৰ্গচৰ্ম্ম নিবা বসনৰ আৰ কৰি ॥
 আপুনাৰ সসৈন্তে থাকিবা বাট চাই ।
 যেন মতে মাধৱক ধৰিবাক পায় ॥ ২০৬০০
 ছিদ্ৰে য়েৰে পাইলা তেৱে ধৰিবাহা বেঢ়ি ।
 পলাইবাৰ সন্ধি জানে মহা দুৰ্ঘট হৰি ॥
 চাতুৰিক জানে কৃষ্ণ বণত পণ্ডিত ।
 ধৰিবাহা বেঢ়ি সবে নপাৰে খণ্ডিত ॥ ২০৬০১
 দুৰ্য্যোধন আলোচ জানিয়া বিদ্যমানে ।
 জুমি জুমি সাত্যকি গৈলন্ত সেহিথানে ॥
 দুৰাচাৰগণে আলোচিল যত মানে ।
 আৰ হুই সাত্যকি শুনিলো সেহি থানে ॥ ২০৬০২
 হেন শূনি সাত্যকি অগনি সম জ্বলে ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰত যে কহিলা সকলে ॥
 শূনা কৃতবৰ্ম্মা তুমি নচাহিবা আন ।
 জাণ্ট কৰি আমাৰ কটক জোড়াই আন ॥ ২০৬০৩
 তোমাৰ আমাৰ দুইৰ সাজি আনা বথ ।
 দুৰ্ঘট কৌৰৱক আজি পেশো যমপথ ॥
 দুৰ্ঘট দুৰ্ঘটালি কত সহিবাক পাৰি ।
 কৃষ্ণক বধিবে খোজে ইটো গৰ্ব্ব কৰি ॥ ২০৬০৪
 শূনি কৃতবৰ্ম্মা শীত্ৰবেগে গৈলা ধাই ।
 তেতিয়গে আনিলন্ত কটক জোড়াই ॥
 কেহো বখী ঘোটকত প্ৰমত্ত মাতঙ্গ ।
 অক্লেশৰ প্ৰহাৰত জোলাই আছে খজ ॥ ২০৬০৫

পৰম আক্ৰান্ত দেখি সৰ্বলোকে বোলে ।
 দশন ভিড়িয়া যোনো নগৰক তোলে ॥
 কেহো বখী বথত পদাতি সমে চাপি ।
 সভাৰ দ্বাৰত গৈয়া বহিল বিয়াপি ॥ ২০৬০৬
 সাত্যকি বদতি সবে ঐতে থাকা বই ।
 কৃষ্ণৰ আগত মই জনাই আসো গই ॥
 এহি বুলি সাত্যকিয়ে শীত্ৰে বেগে গৈলা ।
 কৃষ্ণৰ আগত কথা কহিবাক লৈলা ॥ ২০৬০৭
 শূনা শূনা দদা দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ।
 একোৱে প্ৰকাৰে মন নুবুজিয়া তাৰ ॥
 দুৰ্জনে আলোচে প্ৰভু একেশ্বৰ পাই ।
 বন্দী কৰি তোমাক থৈবাক এহি ঠাই ॥ ২০৬০৮
 মাধৱে বদতি কোনে ধৰিবেক মোক ।
 অকাৰণে সাত্যকি মনত কৰা শোক ॥
 কিমতে ধৰিবে মোক একেশ্বৰ পাই ।
 সভামাজে বসি তুমি থাকা বাট চাই ॥ ২০৬০৯
 হেন শূনি উঠিলা সাত্যকি বীৰবৰ ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজাত কহিলা নিবন্তৰ ॥
 শূনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা বচন আমাৰ ।
 পৰম দুৰ্জনে দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ॥ ২০৬১০
 তাহাৰ আলোচ কহো শূনা মন কৰি ।
 বন্দী কৰিবাক খোজে মাধৱক ধৰি ॥
 যেন মহা মুঢ়মতি ছৱাল সকলে ।
 অগনিক বান্ধি লই বস্ত্ৰৰ আঞ্চোলে ॥ ২০৬১১
 নতু অগ্নি নিয়ন্ত্ৰে বসন পোৰা যায় ।
 দুৰাচাৰ পাৰ্শ্বত তোমাৰ সেহি নয় ॥
 সাত্যকিৰ মুখে ধৃতৰাষ্ট্ৰে বাৰ্ত্তা পাই ।
 তেতিয়গে পাঞ্চিলেক বিদ্বৰক চাই ॥ ২০৬১২
 দুৰাচাৰ পুত্ৰ মোৰ আছে কোন থান ।
 কৰ্ণ দুঃশাসন যে শকুনি সমে আন ॥
 শূনিয়া বিদ্বৰ গৈলা আনিবাক মন ।
 কাচি পাৰি আপুনি আসিলা দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৬১৩
 অৰ্দ্ধেক পথত গই লাগ পাইলা তাক ।
 পুনৰপি লগে আসি পাইলন্ত সজাক ॥

যাক যৈত পাঞ্চি আছে দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 দূৰে ৰাখি ৰহিলেক সসৈন্যে জটাই ॥ ২০৬১৪
 পূবত ৰহিল কৰ্ণ চাপি সমদলে ।
 দক্ষিণত বৈল দুঃশাসন মহাবলে ॥
 পশ্চিমত শকুনি উত্তৰে ভগদত্ত ।
 মৰস্তেয়ো নেৰিবাৰা ৰাজ্যৰ সন্মত ॥ ২০৬১৫
 মধ্যখানে ৰহিলেক দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 ধৰিবাক মনে মাধৱক বাট চাই ॥
 পাচ ছয়া ৰহিলেক কত্তো ৰাজাগণ ।
 সেহি বেলা ধৃতৰাষ্ট্ৰে বুলিলা বচন ॥ ২০৬১৬
 শুন অৰে পাপিষ্ঠ দুৰ্ম্মতি দুৰ্য্যোধন ।
 এনয় কুমতি তোক দিলে কোন জন ॥
 যেন মহা মূঢ়মতি ছৰাল সকলে ।-
 আকাশৰ চন্দ্রক ধৰিবে হাত মেলে ॥ ২০৬১৭
 প্ৰচণ্ড বায়ুক যেন মহা মূঢ়মতি ।
 তাক ৰাখিবাক খোজে ছুই হাত পাতি ॥
 সেহি মত দেখো বাপু তোহোৰ সাহস ।
 কৃষ্ণক ধৰন্তে সৰাক্ষৰে হৈবি নাশ ॥ ২০৬১৮
 পিতৃ ছয়া বাপ তোৰ ধৰো চৰণত ।
 কৃষ্ণক ধৰিবে বুদ্ধি নলৈবি মনত ॥
 বিদূৰে বোলন্ত আতি শুনন্তে পাগল ।
 যাক যুদ্ধে নপাৰয় দেবাসুৰ বল ॥ ২০৬১৯
 তিনিয়ো ভুৱন থাকে যাৰ উদৰত ।
 ইকি ছুৰাচাৰে তাক ধৰিবে শকত ॥
 মহাদেৱ সহিতে হাৰিল বাণাসুৰ ।
 সৰাক্ষৰে কংসক পেশিলে যমপুৰ ॥ ২০৬২০
 মধুকৈতভক যিটো ৰখিলা সমৰে ।
 তাক ইটো পাপিষ্ঠে কি ধৰিবাক পাৰে ॥
 বিশেষত দূতক ধৰিলে লাজ পাই ।
 ইটো পাপিষ্ঠৰ দেখো তাতো লাজ নাই ॥ ২০৬২১
 দুৰ্য্যোধনে বোলে অৰে শুন দাসীহৃত ।
 কাত ৰলে এত মান নিন্দস বহুত ॥
 সৰ্বকালে কৃষ্ণক ৰখান পূৰ্বাপৰ ।
 মই নজু দেখো একো বীৰকৃষ্ণ ॥ ২০৬২২

জৰাসন্ধ ভয়ে সাগৰত লৈলে ঠাই ।
 কাল যৱনক ডৰে বিভঞ্জে পলাই ॥
 নুহি ৰাজবংশী সিংহাসন ছত্ৰধাৰী ।
 খাটনীয়া আছিলেক পৰম নিকাৰী ॥ ২০৬২৩
 কুটুম্ব সম্বন্ধে মই দিলো ৰাজ্যখান ।
 সিংহাসনছত্ৰ দিয়া কৰিলো সন্মান ॥
 তাৰ উপকাৰ পাইলো বৰ পাইলো লাই ।
 পাণ্ডৱৰ আদেশ কহয় মোৰ ঠাই ॥ ২০৬২৪
 যত দেহ মানে কৃষ্ণ নলৱে আমাৰ ।
 বেঢ়ি ধৰ কৰ্ণ তই কিবা চাস আৰ ॥
 নৃপতিৰ আদেশ প্ৰচণ্ড বোল পাই ।
 ৰাজাগণ সসৈন্যে উঠিলা গিৰিসাই ॥ ২০৬২৫
 মাৰ মাৰ বুলি সবে একেলগে চাপি ।
 চতুৰ্ভিত্তি বোঁট যাই সমাজ বিয়াপি ॥
 হাতে নাগপাশ লৈয়া বান্ধিবাক মনে ।
 কৃষ্ণৰ সমীপ গৈয়া পাইলন্ত তেখনে ॥ ২০৬২৬
 দোখি হৰি উঠিলন্ত অল্ল কৰি হাসি ।
 দিব্যকপ ধৰিলন্ত সমাজ প্ৰকাশি ॥
 পীতবস্ত্ৰ বনমালা কৃষ্ণৰে স্বৰূপ ।
 সকলে সমাজ ভৈল চতুৰ্ভূজ কপ ॥ ২০৬২৭
 ধৰিবাক লাগি চাৰে নয়নে নিৰেখি ।
 যেহি ভিত্তি চাৰে সবে কৃষ্ণময় দেখি ॥
 কৃষ্ণক নেদেখি সবে বিয়ামোহ ভৈল ।
 তই কৃষ্ণ বুলি কতো পুছিবাক লৈল ॥ ২০৬২৮
 এহি কৃষ্ণ বুলিয়া হান্ধূলি কতো জন ।
 সাবটি ধৰিয়া বোলে তই কোন জন ॥
 মাত বুজি বোলে ককাই তোৰে মই ভাই ।
 নবান্ধ নমাৰ মোক মেলিয়া ককাই ॥ ২০৬২৯
 এহিমতে ছলমূল আন্দোল মিলিল ।
 ছুই দণ্ড মানে কাকো কেৰে নিচিনিল ॥
 কৃষ্ণক নুৰাৰি সবে বুদ্ধি বলে ঘাটি ।
 ৰাজাগণ আসনত বসিলা উলটি ॥ ২০৬৩০
 দুৰ্য্যোধনে বোলে মাধৱৰ দিন ভাল ।
 মায়া কৰি ছদ্মৰূপে পলাইল সকল ॥

হেনয় অদ্বুত মায়া নতু দেখি শুনি ।
 কাকো কেবে নিচিনিল পৰ কি আপুনি ॥ ২০১
 এহিমতে আছিলেক ঘটি তিনি চাৰি ।
 পাচে সিটো কপ তৈতে এবিলন্ত হৰি ॥
 গুচিল সবাবে কপ চিনাচিনি ভৈলা ।
 মহাকোপে কোঁৱৰক বুলিবাক লৈলা ॥ ২০৬৩২
 শুন অবে পাপিষ্ঠ দুৰ্ম্মতি দুৰ্য্যোধন ।
 একেধৰ দেখি মোক ধৰিবাক মন ॥
 কাকো লগে নেদেখি মনত অনুৰাগ ।
 খানিতেক বহ সবাহাক্কে পাইবি লাগ ॥ ২০৬৩৩
 দেখি দুৰ্য্যোধনে পুনৰপি বোলে ধৰ ।
 শুনি ৰাজাগণ উঠিলেক আসনৰ ॥
 ধৰিবাক লাগি সবে কাচি পাৰি যায় ।
 হেন দেখি হাসি তুলিলন্ত যত্নৰায় ॥ ২০৬৩৪
 হৃদয়ত কোপ মুখে হাসি বিতাপন ।
 কাঠ হাসি হাসিলন্ত দৈৱকী-নন্দন ॥
 কোঁৱৰক কোপে কৃষ্ণ অন্তক সাক্ষাত ।
 প্ৰথমতে কপালত ব্ৰহ্মা ভৈলা জাত ॥ ২০৬৩৫
 ছুই বাহু হস্তে দশ দিকপাল ভৈলা ।
 কোঁৱৰক কোপমনে গৰ্জ্জিবাক লৈলা ॥
 হৃদয়ত হস্তে একাদশ কদ্ৰগণ ।
 কোঁৱৰক কোপমনে গৰ্জ্জন্ত সঘন ॥ ২০৬৩৬
 নিজ বথে চড়ি পাণ্ডৱ পাঞ্ছো ভাই ।
 ছাপন্ন কোটি যাদৱ মিলিল সেহি ঠাই ॥
 মাধৱৰ সখি ধনঞ্জয় মহাবল ।
 বামে বলভদ্ৰ বীৰ লাজল মুখল ॥ ২০৬৩৭
 একাদশ কদ্ৰগণে ত্ৰিশূল উচ্চাই ।
 মাৰ মাৰ কৰি কোঁৱৰক খেদি যায় ॥
 তিৰিমিৰি দেখি চক্ষু কণা যেন ভৈল ।
 বিশ্বয় দেখিয়া সবে কোঁৱৰ পলাইল ॥ ২০৬৩৮
 প্ৰথমতে ৰাজা দুৰ্য্যোধন পলাই গৈল ।
 ভীষ্মৰ খাটৰ তলে পৰি লুকাই বৈল ॥
 তথাপিতো গাৱ কাৰ্দ্দে চাৱে আগপাত ।
 প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন কদলীৰ গাছ ॥ ২০৬৩৯

দুঃশাসন সমে তাৰ উনশত ভাই ।
 গহীন গৰ্ভত পৰি থাকিলা লুকাই ॥
 ছুৱাৰ চুকত পৰি থাকিলেক কৰ্ণ ।
 গালে মুখে মাটি ঘঁসি ভৈলেক বিবৰ্ণ ॥ ২০৬৪০
 শকুনি পৰিল যতকৰ বেশ ধৰি ।
 পেট গোটে উথসাইল চক্ষু ঢেলা কৰি ॥
 ভগদত্ত ৰাজা খেৰ সোটা লৈয়া মাথে ।
 জানু পাৰি ভূমিত পৰিলা আথেবেথে ॥ ২০৬৪১
 জয়দ্ৰথ ৰাজাৰ লাগিল বেবুৱাই ।
 পেটে উথসায়া মুখ মেলিয়া ফোঁফাই ॥
 আপোনাৰ খড়্গত আপুনি কটা যায় ।
 স্তম্ভায়া পৰিলন্ত হামকুৰি খাই ॥ ২০৬৪২
 আনো যত ৰাজাগণ পলাই বিভজে ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰে হাসন্ত মনৰঙ্গে ॥
 কৃষ্ণৰ কপত দশোদিশ চমকিল ।
 হাজাৰ আদিত্য যেন লগে দেখা দিল ॥ ২০৬৪৩
 প্ৰহ্মস্বক আদি কৰি যাদৱসকল ।
 শঙ্খ শিঙ্গা য়াৱত মেদিনী তলমল ॥
 ধনুক টকাৰ কৰি সমবক জাম্পে ।
 পাৱৰ সন্ধানে ঘনে ঘনে মহী কাৰ্দ্দে ॥ ২০৬৪৪
 একাদশ কদ্ৰগণে ত্ৰিশূল উচ্চাই ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন গৰ্জ্জি খেদি যায় ॥
 অৰ্জ্জুনে গাণ্ডীৱ ধনুক টকাৰ কৰিল ।
 দশোদিশ পুৰিল সাগৰো খলকিল ॥ ২০৬৪৫
 কোঁৱৰক ক্ৰোধত যুৰিলা পাশুপাত ।
 স্তম্ভাৰ দৈত্য দানৱৰ ভৈল ত্ৰস্ত ॥
 মেক গিৰি লৰিলেক যত গিৰিবৰ ।
 মহাভয়ে খলকিল সপত সাগৰ ॥ ২০৬৪৬
 পথ এৰি উজ্জিনিক বহে নদ নদী ।
 পাশুপত্ৰে অস্ত্ৰ বীৰে জুৰিলেক যদি ॥
 বলোভদ্ৰে হস্তিনাপুৰক ধৰি ধলে ।
 সমুদ্ৰক টানি নেই উভাৰি লাজলে ॥ ২০৬৪৭
 মধ্য সিংহাসনে নিজৰূপে ভগৱন্ত ।
 ধৃতি পুষ্টি কান্তি লক্ষ্মী মাৰে উপাসন্ত ॥

পঞ্চ চক্ৰ গদা পদ্ম আদি অস্ত্ৰগণে ।
 যুষ্টি ধৰি উপাসন্ত কৃষ্ণৰ চৰণে ॥ ২০৬৪৮
 দিব্য অলৌকিক ৰূপ জ্যোতিৰ্ময় ভৈল ।
 চক্ষু যুদি সমস্ত কোঁৱৰ পৰি বৈল ॥
 যিবা যৈত আছিল পৰিল সেহি থানে ।
 সিটো মাধৱৰ ৰূপ নেদেখিল আনে ॥ ২০৬৪৯
 নেদেখিলে আনো ৰাজাগণ সাম্ৰাজে ।
 মহাভক্ত শিষ্ট সাধু চাৰিজন বাজে ॥
 ভাৱ্য দ্ৰোণ বিহুৰ যে মঞ্জয় মহন্তে ।
 এহি চাৰি সিটো ৰূপ দেখিল সাম্প্ৰতে ॥ ২০৬৫০
 চাৰিকো দিলন্ত কৃষ্ণে দিব্যচক্ষু দান ।
 আৰো সপ্ত ঋষিগণে দেখি বিগ্ৰহান ॥
 শুভ শুভ কৰিলেক আদৰিত মনে ।
 পুষ্প হৃষ্টি কৰিলেক সপ্ত ঋষিগণে ॥ ২০৬৫১

—

শ্ৰীকৃষ্ণৰ হস্তিনাপুৰ ত্যাগ আৰু যুধিষ্ঠিৰক আদেশ দান

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 সহিলন্ত কৃষ্ণে কোঁৱৰৰ দোষচয় ॥
 পাণ্ডৱৰ হাতে সবে মৰাইবাক মনে ।
 কাটিবাক পাৰিয়া ক্ষেমিলা নাৰাঃণে ॥ ২০৬৫২
 এহিমতে আছিলেক ঘটি তিনি চাৰি ।
 পাচে সিটো ৰূপ তৈত এৰিলন্ত হৰি ॥
 গুচিলন্ত সবে মায়া একেধৰ ভৈলা ।
 কোঁৱৰক কোপমনে গৰ্জ্জিবাক লৈলা ॥ ২০৬৫৩
 শুন অৰে দুৰ্য্যোধন তোৰ লাজ নাই ।
 আমাক নধৰি কেনে আছম পলাই ॥
 নকাটিলো তোক মই কাটিবাক পাৰি ।
 ভীম অৰ্জ্জুনৰ দুইৰো অঙ্গীকাৰ স্মৰি ॥ ২০৬৫৪
 এহি বুলি আসনৰ উঠিলন্ত হৰি ।
 ভীম দ্ৰোণ বিহুৰক বচনে সাদৰি ॥
 কৃতবৰ্ম্মা সাত্যকিৰ ধৰিলন্ত হাতে ।
 নিজ বথে চৰি চলি গৈলা জগন্নাথে ॥ ২০৬৫৫

বিহুৰৰ গৃহে গৈয়া প্ৰবেশিলা হৰি ।
 বিদায় কৰিলা কুন্তীক নমস্কাৰ কৰি ॥
 কুন্তীয়ে পুত্ৰক প্ৰতি দিলন্ত সন্দেশ ।
 আগবঢ়াই কৃষ্ণক পঠাইলা মহাস্নেহ ॥ ২০৬৫৬
 কৃষ্ণক দেখিবে মনে সজে বিপ্ৰগণ ।
 আগবাঢ়ি আসিলেক ৰাধাসুত কৰ্ণ ॥
 কৃষ্ণৰ পাৱত গৈয়া কৰি নমস্কাৰ ।
 কৰ্ণে বোলে প্ৰভু দোষ ক্ষেমিয়ে ইবাৰ ॥ ২০৬৫৭
 হেন শুনি অন্ন কৰি হাসিলন্ত হৰি ।
 নিজ বথে চড়িলা কৰ্ণৰ হাতে ধৰি ॥
 চাহি আছে নগৰৰ নৰনাৰীগণ ।
 বথ ডাকি চলি গৈলা দেৱ নাৰায়ণ ॥ ২০৬৫৮
 কৃতবৰ্ম্মা সাত্যকি সহিতে যত বীৰ ।
 কৃষ্ণৰ সঙ্গত চলি যাস্তু ধীৰে ধীৰ ॥
 এহিমতে চলি যাস্তু দেৱ নাৰায়ণ ।
 কৰ্ণক সম্মুখি পথে বুলিলা বচন ॥ ২০৬৫৯
 শুন শুন কৰ্ণ আৰে বচন আমাৰ ।
 মহামানী তুমি কিয় নকৰা বিচাৰ ॥
 মহামানী তুমি আদিত্যৰ প্ৰিয় সূত ।
 যাৰ ভবে নামি আছে পৃথিৱী বহুত ॥ ২০৬৬০
 তোমাক হেনসে কুক সমাজত কহে ।
 সাৰথিৰ পুত্ৰ বোলে ইকি গাৱ সহে ॥
 নতু শুন তুমি ইটো সংগোপ্য কাহিনী ।
 কুন্তীৰ গৰ্ভত জন্ম লভিছা আপুনি ॥ ২০৬৬১
 সবে চেৰী লোকে ৰাধাসুত বুলি কহে ।
 হেন শুনি আমাসাৰ কিবা গাৱ সহে ॥
 পৰাধীন জনৰ নাহিকে কিছো স্তথ ।
 সদায় মনত মাত্ৰ স্মৃণচয় দুখ ॥ ২০৬৬২
 মহাৰাজা কুলবধু গুণাকৰ গুণে ।
 হেনয় কুন্তীত জন্ম লভিছা আপুনে ॥
 আপুনাৰ জন্মৰ সংগোপ্য বাৰ্তা পাই ।
 কি কাৰণে আছা তুমি কোঁৱৰৰ ঠাই ॥ ২০৬৬৩
 পৰগৃহে গিছে যদি স্তৰ্ঘৱকৰ্ণ ।
 তথাপিতো ধিক তাৰ নিম্নল জীৱন ॥

আপুন মাতৃৰ গৃহে ভিক্ষা মাগি থাই ।
 তথাপিতো লাজ নাহি আপুন ববাই ॥ ২০৬৬৪
 যদি পিতৃ মাতৃ তুল্য তোলে চিবকাল ।
 তথাপিতো পৰৰ গৃহত নাহি ভাল ॥
 পৰগৃহে দুখ অপমান নিবস্তব ।
 মনে গুণি আমাতে লৈয়োক পটন্তৰ ॥ ২০৬৬৫
 পিতৃ নিয়া আমাক থৈলেক গোকুলত ।
 শুনিয়ে নন্দৰ গৃহে মোৰ দুখ যত ॥
 অপুত্ৰিণী যশোদা আমাক পুত্ৰ পাই ।
 নকৰিলে দায়া অনুবন্ধ কিছো নাই ॥ ২০৬৬৬
 পৰৰ পুত্ৰত কিবা পৰে কৰে শোক ।
 পঞ্চ বৎসৰতে দেখু চৰাইলৈক মোক ॥
 কতেক কহিবো মই যাতনা দুৰ্ঘোৰ ।
 গোপীগণ বেড়ি ধৰিলেক দধিচোৰ ॥ ২০৬৬৭
 তথাপি নেৰাইলো মই লৱৰি পলাই ।
 ধৰি আনি আমাক বান্ধিলে পাচে আই ॥
 গৰুপঘা আনি দিলে গোৱালীসকলে ।
 উড়ু খলে বান্ধিলেক শৰীৰৰ বলে ॥ ২০৬৬৮
 কতো সব দুৰ্জ্জন গোৱাল যত যত ।
 অপবাদ দেই নাৰীগণৰ সঙ্গত ॥
 আপুনাৰ নাৰীক আমাৰ সঙ্গে বোলে ।
 শুনিলেক পিতৃ মাতৃ গিয়াতিসকলে ॥ ২০৬৬৯
 কতো জনে ভাল বোলে কতো বোলে মন্দ ।
 কত কত গোৱালে আমাকে কৰে হন্দ ॥
 হেন কথা শুনিয়া পৰম লজ্জা ভৈলো ।
 পাচে বোম কৰি মই মথুৰাক গৈলো ॥ ২০৬৭০
 তথাত দুৰ্জ্জন কংস মোৰ প্ৰাণবৈৰী ।
 পিতৃগৃহে গৈলো কংস মাতুলক মাৰি ॥
 তাসম্বাৰ আদৰত আছো এত কাল ।
 উগ্ৰসেন ৰাজ্যক পাতিয়া মহীপাল ॥ ২০৬৭১
 হেন জানি আমাৰ বচনে মহাবীৰ ।
 এতিকণে চলা যুধিষ্ঠিৰৰ মন্দিৰ ॥
 কুন্তীৰ প্ৰথম পুত্ৰ বৰ পাণ্ডৱত ।
 শুনিলে যুধিষ্ঠিৰে আমাৰ দুখত ॥ ২০৬৭২

যুধিষ্ঠিৰে শুনি হেন বচন আমাৰ ।
 আগবাঢ়ি তোমাক কৰিবে নমস্কাৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে চাৰি ভাই সহিত তোমাক ।
 ৰাজ্য পাতি অনেক বুলিবে প্ৰিয় বাক ॥ ২০৬৭৩
 কৰ্ণে বোলে ভাল প্ৰভু বুলিলা আপুনি ।
 ইটো কথা আমাৰ মনত আছো গুণি ॥
 দুৰ্য্যোধন সহিতে আলোচি বিপৰীত ।
 যত দুখ পাণ্ডৱক দিছো প্ৰতিনিতি ॥ ২০৬৭৪
 দুৰ্য্যোধন নাম মাত্ৰ মই মূল ঘাই ।
 পাণ্ডৱক কৰি আছো যতেক বিলাই ॥
 যত মানে বয়স মনত পৰে ভালে ।
 পাণ্ডৱক হিংসাত গৈলেক এত কালে ॥ ২০৬৭৫
 সভামাজে দ্ৰোণদীৰ লুম্বৰি বিলাই ।
 কোন মুখে যাইবো মই পাণ্ডৱৰ ঠাই ॥
 হুই নুই প্ৰভু তুমি গুণি চাৱা লাগে ।
 পাণ্ডৱে সহিতে দন্দ ইজন্মে নভাগে ॥ ২০৬৭৬
 আৰো তাসম্বাৰ ৰাজ্যে হুইবো মহীপাল ।
 আত কৰি প্ৰভু মোৰ মৰণেসে ভাল ॥
 কুন্তীৰো আমাক স্নেহ নুহি অনুৰাগে ।
 মৰিল বুলিয়া মোক এৰি আছে আগে ॥ ২০৬৭৭
 কুন্তী উপাৰ্জ্জিলে তুলিলেক বাধা আই ।
 অঙ্গীকাৰ কৰি আছো কোঁৱৰৰ ঠাই ॥
 হুই নুই তুমি প্ৰভু গুণি চাৱা আগে ।
 পাণ্ডৱে সহিতে দন্দ ইজন্মে নভাগে ॥ ২০৬৭৮
 কৰযোৰ কৰি বোলে কৰ্ণ বীৰবৰ ।
 ক্ৰমা কৰা প্ৰভু আৰো নোবোলা বিস্তৰ ॥
 এহি বুলি কৰ্ণ নামি ৰহিল তথাত ।
 ৰথ ডাকি মাধৱ চলিলা ৰাজপথ ॥ ২০৬৭৯
 পালটি আসিল যদি বাধাৰ নন্দন ।
 ৰথ ডাকি চলি যাস্ত দেৱ নাৰায়ণ ॥
 বৃক্শলবাসী আসি প্ৰজা যত যত ।
 আগবাঢ়ি বাৰ্তা পুছে কৃষ্ণৰ আগত ॥ ২০৬৮০
 মাধৱৰ আগে বাৰ্তা সোধে সবে বেড়ি ।
 পাণ্ডৱৰ ৰাজ্য কি কোঁৱৰে দিল এৰি ॥

সময়স্তু কৰিলাহা কুক পাণ্ডৱৰ ।
 কিনো বঙ্গ ভৈল আজি আমাৰ মনৰ ॥ ২০৬৮১
 একে বংশে জাত সবে কুক পাণ্ডুগণ ।
 একে গাছ বৃক্ষ যেন পৰম শোভন ॥
 তাতে কৰ্ণ শকুনি ভৈলেক কবৰত ।
 বৃক্ষৰূপ পাণ্ডৱৰ ফালিলে মাজত ॥ ২০৬৮২
 ভূমি আজি সবাকৈ কৰিলা একধান ।
 আতপৰে মাধৱ আনন্দ নাহি আন ॥
 শুনি হৰি হাস্য কৰি মাতিলন্তু চাই ।
 অল্প কৰি মাতিলা গন্তীৰ অভিপ্ৰায় ॥ ২০৬৮৩
 কুক পাণ্ডৱৰ সময়স্তু ভৈল যত ।
 অল্প কালে তোমাসাত হৈবেক বেকত ॥
 এহি বুলি বথ ডাকি চলিলন্তু হুৰি ।
 গধূলি বেলাত পাইলা বিৰাট নগৰী ॥ ২০৬৮৪
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 কৃষ্ণ আসিবাৰ কথা শুনি যুধিষ্ঠিৰ ॥
 সসৈন্তে সহিতে সমদলে পাঞ্চ ভাই ।
 আগবাঢ়ি গৈলা আনন্দৰ সীমা নাই ॥ ২০৬৮৫
 আসন্ত নৃপতি কৃষ্ণে দেখিয়া পথত ।
 বথ হস্তে নামি প্ৰণামিলা চৰণত ॥
 যুধিষ্ঠিৰে আক্কেৱালি ধৰি হৃদয়ত ।
 পৰম সন্তোষ ভৈলা বাক্য গদগদ ॥ ২০৬৮৬
 প্ৰেমে পুলকিত তিনি তাপ ভৈল হত ।
 যেন ক্ষুদ্ৰ নদীসব পৰে সমুদ্ৰত ॥
 ভীমেয়ো কৃষ্ণক পাই ধৰি দুই হাতে ।
 মহা স্নেহে সাৰটি ধৰিলা আথেবেথে ॥ ২০৬৮৭
 যেন পতিব্ৰতা নাৰী পায় স্বামী সঙ্গ ।
 তেতিয়কৈ আনন্দ মনত মিলে বঙ্গ ॥
 সেহিমতে কৃষ্ণক ভীমেয়ো লাগ পাই ।
 কতোক্ষণ মনে ধৰি নিলে আলগাই ॥ ২০৬৮৮
 অনন্তৰে কৃষ্ণক অৰ্জুনে আলিঙ্গিল ।
 অৰ্জুনকো নাৰায়ণে আলিঙ্গি ধৰিল ॥
 নকুল সহদেৱ দুই নমিলা কৃষ্ণক ।
 মাধৱেয়ো আলিঙ্গি ধৰিলা দুইহস্তক ॥ ২০৬৮৯

সি বেলাত তথাতে যতক বাজাগণ ।
 মাধৱক নমিলেক কোঁতুহল মন ॥
 এহিমতে সভা মাজে বসিলন্তু হৰি ।
 বসিলা পাণ্ডৱগণ কৃষ্ণক আৱৰি ॥ ২০৬৯০
 মাধৱক আৱৰি চৌপাশে বীৰগণ ।
 নিচুকি থাকিলা কেৱে মূৰুলি বচন ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণক মাতিলা ধীৰে ধীৰ ॥ ২০৬৯১
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ে দামোদৰ ।
 তব দৰশনে মোৰ কোঁতুক বিস্তৰ ॥
 চিৰকালে বৃদ্ধ পিতৃমাতৃ বাৰ্তা পাইলো ।
 তোমাক দেখন্তে যেন মাৱক দেখিলো ॥ ২০৬৯২
 কুশলে কি আছে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপবৰ ।
 দুৰ্য্যোধন কুশল শতেক ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 ভীষ্ম পিতামহ বৃদ্ধ বাহুলীক নৃপতি ।
 কুশলে কি আছে যুয়ুধান মহামতি ॥ ২০৬৯৩
 কৃপ কৃতকৰ্ম্ম অশ্বখামা মহাবীৰ ।
 শকুনি কুশল যাৰ কপট শৰীৰ ॥
 কুশলে কি আছে সোমদত্ত মহাবথ ।
 নাৰীগণ কুশলে কি আছেয় সমস্ত ॥ ২০৬৯৪
 গান্ধাৰী কুশলে আছা পতিব্ৰতা মাৱ ।
 বঙ্কুগণ কুশলে কি আছা ঠাৱে ঠাৱ ॥
 ভ্ৰাতৃ পুত্ৰ ভাগিনা মাতুল পুত্ৰচয় ।
 দাসগণ আমাঠৈৰ কুশলে আছয় ॥ ২০৬৯৫
 যথা অশ্বখামা থাকে দ্ৰোণৰ তনয় ।
 সি দেশৰ কুশলক নাহিক সংশয় ॥
 ব্ৰাহ্মণক দান দেশ সৰ্বসম্পত্তিক বাঢ়ি ।
 আমি যিবা দিলো কিবা তাকো লৈল কাঢ়ি ॥ ২০৬৯৬
 পিতা পুত্ৰে ব্ৰাহ্মণৰ দোষ ক্ষমা কৰে ।
 ব্ৰাহ্মণক পূজা বাজা কৰে কি নকৰে ॥
 বিধি শ্ৰদ্ধি আছে ব্ৰাহ্মণৰ শুদ্ধ কায় ।
 যাৰ পৰিতোষে ধৰ্ম্ম অৰ্থ মোক্ষ পাই ॥ ২০৬৯৭
 কিবা পাণ্ডৱক মন্দ বোলে কুকগণে ।
 কিবা ভাল বোলে প্ৰভু কহিয়ে এখনে ॥

যিটো মোৰ প্ৰিয় ভাই বাসৱৰ স্তত ।
 যাৰ বল দেখি হ'বে পূজিলা বহুত ॥ ২০৬৯৮
 গাণ্ডীৰ টঙ্কাৰ মেঘ গৰ্জ্জনৰ সম ।
 হেন ধনঞ্জয়ক প্ৰশংসে কুকগণ ॥
 মন্ত গজ সম বলবন্ত য়কোদৰ ।
 বলে পৰাক্ৰমে যেন যম সমসৰ ॥ ২০৬৯৯
 যাক ভয় সতত নছাড়ে দুৰ্য্যোধন ।
 হেন ভীমসেনক স্মৰন্ত কুকগণ ॥
 মাদ্ৰীৰ তনয় সহদেৱ মহাবল ।
 কলিঙ্গ দেশক যিটো জিনিলে একল ॥ ২০৭০০
 স্তবলিত সহদেৱ যাহাৰ বচন ।
 বৃদ্ধগণে সাদৰ কবন্ত অনুক্ৰণ ॥
 ত্ৰিশূল সদৃশ যাৰ এটৈ এটৈ শৰ ।
 দাক্ষণ যুদ্ধত ধনঞ্জয় পটন্তৰ ॥ ২০৭০১
 যাৰ স্নেহ সততে নছাড়ে মোৰ মনে ।
 হেন নকুলক কি স্মৰন্ত কুকগণে ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ পিতা মোৰ গান্ধাৰিণী আই ।
 পিতামহ ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰ খুড়াই ॥ ২০৭০২
 পৰোক্ষত এহি চাৰি মোক কি বুলিল ।
 কিবা দুৰ্য্যোধন কিবা মোক প্ৰশংসিল ॥
 যাক স্মৰি মনৰ স্তুগুচে দুখ শোক ।
 কুন্তী মাৰে কি বুলিলা তাকো কহিয়োক ॥ '৭০৩
 স্তচৰিতা বোহাৰী যে দ্ৰৌপদীক পাই ।
 দণ্ডেক নেদেখি যাৰ দিবস নযায় ॥
 এৰে কেনে তেহুয় বৎসৰ পৰিহৰি ।
 কি কবন্ত কুন্তী আই কহিয়োক হৰি ॥ ২০৭০৪
 শিশু নকুলক দেখি পৰম বিনীত ।
 কোলে কৰি যাক কুন্তী মাৰে প্ৰতিনিত ॥
 নিতে বোম কবন্ত কাতৰ কৰি কায় ।
 নকুলক নেদেখিলে দণ্ডে যুগ যায় ॥ ২০৭০৫
 বাত্ৰি দিনে সৰ্ব্বদায় স্তুগুচে মনৰ ।
 চাৰিতো কৰিয়া নকুলক দায়া বৰ ॥
 এৰে নকুলক এৰি তেহুয় বৎসৰ ।
 কি কবন্ত আই কহিয়োক দামোদৰ ॥ ২০৭০৬

পাণ্ডৱক অৰ্দ্ধৰাজ্য খুজিবাক প্ৰতি ।
 কোঁৱৰক পাশে ভূমি গৈলা যত্নপতি ॥
 সি কাৰ্য্য সিঞ্জিল প্ৰভু তোমাৰ প্ৰসাদ ।
 কোঁৱৰে কি আমাক দিলেক ৰাজ্য আদ ॥ '৭০৭
 সিটো দুৰ্য্যোধনৰ মনত অদভুত ।
 মোক ৰাজ্য নেদিবাক প্ৰতিজ্ঞা বহুত ॥
 গুৰু পুৰোহিতৰ আগত বাৰম্বাৰ ।
 মোক ৰাজ্য নেদিবাৰ প্ৰতিজ্ঞা তাহাৰ ॥ ২০৭০৮
 সঞ্জয়ৰ আগত কহিছা এহিখানি ।
 কৰ্ণ ভৰি আপুনি শুনিছা চক্ৰপাণি ॥
 দুৰাচাৰ পাপিষ্ঠ দুৰ্ম্মতি দুৰ্য্যোধন ।
 সি কি ৰাজ্য দিলে প্ৰভু তোমাৰ বচন ॥ '৭০৯
 যত যত হিংসা কৰি আছে দুৰাচাৰ ।
 স্তমৰি স্তমৰি মনে বিষাদ আমাৰ ॥
 সভা মাজে দ্ৰৌপদীৰ যতেক নিকাৰ ।
 আপুনি সকলে জানা কি কহিবো আৰ ॥ '১০
 অশ্ব-মহিষৰ যেন অহি-মুগ্ধকৰ ।
 বৈৰভাৱ কোঁৱৰে নেৰয় পাণ্ডৱৰ ॥
 আজি কিবা তোমাৰ বচনে জনাৰ্দন ।
 বৈৰভাৱ এৰিলেক ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৭১১
 আমাৰ গোঁৱৰে দুৰ্য্যোধন নৰপতি ।
 কিবা মোক আগবাঢ়ি নিবেক সম্প্ৰতি ॥
 এৰে কিবা বঙ্গমনে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 সভামাজে উঠি কৰিবেক আলিঙ্গন ॥ ২০৭১২
 বিবোধ এৰিয়া মোক নমস্কাৰ কৰি ।
 জ্যেষ্ঠ ভাই বুলি মোক আদৰিবা ধৰি ॥
 আমাৰ বচন কিবা নেৰয় মনত ।
 সবাঙ্কৰে বসিয়া যে কহয় সতত ॥ ২০৭১৩
 তোমাৰ প্ৰসাদে দুয়ো ঘৰে একে ঠাই ।
 ইটো তয়ু উপকাৰ স্তজন নযায় ॥
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ পঞ্চাধিক ভাই শত ।
 একেলগে সবেয়ো বসিবো আসনত ॥ ২০৭১৪
 নানাবিধ উপহাস্য কোঁতুল বসে ।
 দেখি বঙ্গ কবিবন্ত ভীষ্ম পিতামহে ॥

ধৃতৰাষ্ট্ৰ পিতা মোৰ গান্ধাবীণী আই ।
 পিতামহ ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুব খুড়াই ॥ ২০৭১৫
 আনো জ্ঞাতিগণে বঙ্গ কৰিবে বিস্তৰ ।
 দুৰাচাৰ পাপী কৰ্ণ শকুনিত পৰ ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে প্ৰভু সিদ্ধি মনোবধ ।
 সবে বজ্জ্বাঙ্কৰক দেখিবো সমস্ত ॥ ২০৭১৬
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেশ্বৰ ।
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে কোতুক বিস্তৰ ॥
 আনন্দৰ সীমা নাহি-প্ৰসন্ন বদন ।
 মাধৱৰ মুখক চাহন্ত ঘনে ঘন ॥ ২০৭১৭
 শুনি হৰি অল্প কৰি মাতিলন্ত পাচে ।
 চোপাশে আৱৰি ৰাজাগণে শুনি আছে ॥
 শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ কহো মই সাৰ ।
 তিনিবিধ প্ৰাণী জানা সকলে সংসাৰ ॥ ২০৭১৮
 সত্ত্ব ৰজঃ তমঃ প্ৰকৃতিৰ তিনি গুণে ।
 তিনি গুণে সৰাহাৰ মতি ভিন্নে ভিন্নে ॥
 তমো গুণে জগতকে দেখে বৈবভাৰ ।
 ৰজো গুণে মহাদৰ্প দান্তিক স্বভাৱ ॥ ২০৭১৯
 সত্ত্ব গুণে শুদ্ধ আতি পৱিত্ৰ পৰম ।
 তিনিয়ো জগত সিটো দেখে মিত্ৰ সম ॥
 এতেকতে দদা ভূমি সাত্বিক স্বভাৱ ।
 কোঁৱৰক দেখা ভূমি মুহুৰ্ত্ত বাঙ্কৰ ॥ ২০৭২০
 তমো গুণে উপজিল ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ।
 তিনিয়ো জগত ভাল নমানয় মনে ॥
 আপুনাৰ মতি যেন উপমাক লই ।
 জগতকে শত্ৰু মিত্ৰ তেনয় দেখয় ॥ ২০৭২১
 আৰো বাৰ্ত্তা কহো দদা শুনা সাৱধানে ।
 যিদিনাত যাত্ৰা দিয়া পঠাইলা আপুনে ॥
 সিদিনাত পাইলো বৃকস্কল নামে গ্ৰাম ।
 তাতে বহি সিদিনাত কৰিলো বিজ্ঞাম ॥ ২০৭২২
 প্ৰভাততে গৈলো কুক-নৃপতিৰ পুৰী ।
 হস্তিনাপুৰক তব আজ্ঞা শিবে ধৰি ॥
 ভীষ্ম আদি কৰি কুকৰুদ্ধ নিবন্তৰ ।
 আগবাঢ়ি নিয়া মোক কৰিলা সাদৰ ॥ ২০৭২৩

সিদিনা বহিলো মই বিদুবৰ ঘৰে ।
 কুন্তী পেসী সহিতে কথায়ে উজাগৰে ॥
 কুন্তী পেসী তোমাক আমাৰ স্নেহ ভাৱে ।
 মহাদুখে আছন্ত দণ্ডেকে যুগ যাৱে ॥ ২০৭২৪
 হেন দেখি মোৰ মনে ভৈল মহাভীত ।
 প্ৰভাততে উঠি মই বিদুৰে সহিত ॥
 দুন্দুভি বজাৱে কোঁৱৰৰ সভা ছানি ।
 কাহালি মহৰি ভেৰী নানা বোল শুনি ॥ ২০৭২৫
 কৃতবৰ্ম্মা সাত্যকিক দুইক লগে লই ।
 প্ৰভাততে সভা মাজে প্ৰবেশিল গই ॥
 শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজ্য কৰিলন্ত মান ।
 উচ্চ সিংহাসন দিলা বসিবাৰ থান ॥ ২০৭২৬
 সি বেলাত তব যত আজ্ঞা নিবন্তৰ ।
 সকলে কহিলো কুক সভাৰ ভিতৰ ॥
 শুনি মহাভয় ভৈল কুকৰুদ্ধগণ ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিৰ ৰাজ্য দিবে মন ॥ ২০৭২৭
 গান্ধাবীৰো বঙ্গ দেখি আছে সামৰাজ্যে ।
 একে পাপী দুৰ্য্যোধন নৃপতিত বাজে ॥
 দেখি সপ্ত ঋষিগণে বুলিলন্ত তাক ।
 ভীষ্মে বুলিলন্ত তান নুশুনিলে হাক ॥ ২০৭২৮
 দ্ৰোণে বুলিলন্ত আৰো বিদুৰে বুলিল ।
 তাসম্মাৰ বাক্য শুনি অধিকে জ্বলিল ॥
 পাচে দুৰ্য্যোধনে কৰিলেক অঙ্গীকাৰ ।
 সভামাজে আমাক গৰ্জিলে বাবস্মাৰ ॥ ২০৭২৯
 সূচি-অগ্ৰে যত ভূমি পাৰি ভেদিবাক ।
 সিয়ো মানে ৰাজ্য দদা নেদয় তোমাক ॥
 হেন জানি দদা ভূমি আমাৰ বচনে ।
 সত্বে মিলায়ো পৃথিৱীৰ ৰাজাগণে ॥ ২০৭৩০
 মহাঘোৰ বণে সমবক কৰা সাৰ ।
 কোঁৱৰক মাৰি ৰাজ্য লৈয়ো আপুনাৰ ॥
 আপুনাৰ ৰাজ্য লৈয়ো শত্ৰুক সংহৰি ।
 অৱশ্যে কৰিবে লাগে অশ্ব পৰিহৰি ॥ ২০৭৩১
 কহে ৰাম সবস্বতী এৰি আন কাম ।
 নিবন্তৰে নবে ডাকি ৰোলা ৰাম ৰাম ॥ ২০৭৩২

পাণ্ডৱ যুদ্ধ-বাহ্য

নমো নমো নাৰায়ণ সৃষ্টি স্থিতি উদ্ধাৰণ
নৱ বিধ লক্ষণ যাহাৰ ।
তেন্তে প্ৰভু আদি দেৱ কৰো লক্ষ কোটি সেৱ
জানি মোক কৰিয়ে উদ্ধাৰ ॥
মাধৱে কহিলা যত কোঁৱৰ কুলৰ বাৰ্তা
যুধিষ্ঠিৰে শুনি নিবস্তৱ ।
দুৰ্য্যোধনে ৰাজ্য নেদে ইহাতেসে মন খেদে
মনে মনে গুণিলা বিস্তৰ ॥ ২০৭৩৩
দ্ৰৌপদীৰ দুখ বৰ স্মৰি ৰাজ্য নিবস্তৱ
ললাটৰ হস্তে বহে ঘাম ।
ভীষ্মক দ্ৰোণক মানি গোত্ৰহত্যা মনে জানি
যুধিষ্ঠিৰ ভৈলা উপশাম ॥
ভীষ্মৰ ক্ৰোধত বৰ চাহি আছে নিবস্তৱ
দুয়ো নয়নৰ নীৰ বহে ।
গদা গোট দাঙ্গি বৰ নাদিলন্ত ভয়ঙ্কৰ
যাৰ চোট পৃথিৱী নসহে ॥ ২০৭৩৪
গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰি অৰ্জুনে টকাৰ কৰি
শৰদে পুৰিলা দশোদিশ ।
সহদেৱ নকুলৰ সিংহনাদ ভয়ঙ্কৰ
সভাথান ভৈল উসমিস ॥
এহিমতে বীৰচয় কৰে সবে জয় জয়
কোঁৱৰক বধিবাক মন ।
যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ উৎসাহ বঢ়ায় কৃষ্ণ
সেহিবেলা বুলিলা বচন ॥ ২০৭৩৫

মহাৰাজ বলিনাৰায়ণৰ বৰ্ণনা

বয়ুদেৱ নৃপতিৰ কপৱতী পটেখৰী
তান ছুই পুত্ৰ ভৈল জাত ।
নিজগুণে গুণাকৰ যুকুন্দদেৱ যে বৰ
ছোট বলিনাৰায়ণ খ্যাত ॥

দৈৱযোগে হেন ভৈল যেন সূৰ্য্য অন্ত গৈল
মাণিক্যক বিক্ষিপ্তক যুগে ।
সৰ্বলোকে কৰে শোক যুকুন্দ যে পৰলোক
দেৱ ধৰ্ম্ম মৰমৰ গুণে ॥ ২০৭৩৬
তাহান কনিষ্ঠ ভাই কপে যাক সয় নাই
বয়ুদেৱ নৃপতিৰ স্তত ।
নামে বলিনাৰায়ণ দেখি যাৰ গুণগণ
দ্বিজগণে প্ৰশংসে বহুত ॥
কায়স্থ কুলৰ বীৰ বয়ুদেৱ নৃপতিৰ
নাৰায়ণ লক্ষৰ প্ৰধান ।
তানে এক কন্যা জাত ৰত্নমালা নামে খ্যাত
সুলক্ষণী নাহি যাৰ মান ॥ ২০৭৩৭
বয়ুদেৱে কন্যা চাই পুত্ৰৰ সদৃশ পাই
বলিনাৰায়ণ তনয়ক ।
বিবাহ কৰাইলো আতি মনোহৰ সভা পাতি
দশৰথে যিমতে ৰামক ॥
ৰত্নমালা মহাদই বলিনাৰায়ণ সয়
প্ৰকাশিলা একত্ৰত বসি ।
বজ্ৰগুণে জোকাৰিল নানা বাণ্ডে উথলিল
স্বৰ্গত ৰোহিণী যেন শশী ॥ ২০৭৩৮
পৰাক্ৰমী গুণালয় কপে যেন ধনঞ্জয়
যাৰ যশ দশোদিশে গৈল ।
ধৰ্ম্মৱন্ত দেখি সাৰ স্বৰ্গ মহাৰাজা যাৰ
ধৰ্ম্মনাৰায়ণ নাম থৈল ॥
আমাৰ আশীষ বৰে যাবচ্ছদ্ৰ দিবাকৰে
ধৰ্ম্মনাৰায়ণ চিবঞ্জীৱ ।
স্বধৰ্ম্মে পালিয়ো প্ৰজা জুয়ো একছত্ৰে ৰাজা
সদা বৰ দিয়ন্তোক শিৱ ॥ ২০৭৩৯
শুন্যোক সভাসদ ইটো ভাৰতৰ পদ
বঢ়াটুটা দোষ ক্ষমা কৰি ।
পুটাঞ্জলি কৰি স্তুতি বোলে ৰাম সবস্বতী
সঘনে যুধিয়ো ৰাম হৰি ॥ ২০৭৪০

পাণ্ডৱ মহিমা কীৰ্ত্তন আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বিলাপ

মাধৱ বদতি শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 মহা বলৱন্ত দেখো তযু যত বীৰ ॥
 ঘোৰ ৰণে ইন্দ্রকো জিনিছে বাৰম্বাৰ ।
 হেনয় অৰ্জুন দদা সহায় তোমাৰ ॥ ২০৭৪১
 দাক্ষণ যুদ্ধত যাক হৰে প্ৰশংসিল ।
 যাক দশ দিগপালে নিজ অস্ত্ৰ দিল ॥
 যিটো বীৰে পাশুপাত অস্ত্ৰ আছে পাই ।
 হেন ধনঞ্জয় দদা তোমাৰ সহায় ॥ ২০৭৪২
 যিটো বীৰ প্ৰচণ্ড দাক্ষণ বুকোদৰ ।
 মহাক্ৰোধ নিৰ্দ্দয়ত যম পটন্তৰ ॥
 পৰ্বত বিহৰে যাৰ পাৰৰ প্ৰহাৰে ।
 যাহাৰ প্ৰচণ্ড গতি পৃথিৱী নধৰে ॥ ২০৭৪৩
 সমৰত হস্তীয়ে ঘোটকে দলি যাৰ ।
 হেন বুকোদৰ দদা সহায় তোমাৰ ॥
 নকুল সহদেৱ দুই দাক্ষণ শক্তি ।
 যাক ডৰে কাম্পে দুৰ্য্যোধন নবপতি ॥ ২০৭৪৪
 যাক ডৰে কুক সৈন্যগণ চমৎকাৰ ।
 হেন দুই বীৰ দদা সহায় তোমাৰ ॥
 অৰ্জুনৰ প্ৰিয় শিষ্য বীৰ যুয়ুধান ।
 এক অক্ষৌহিণী যাৰ সেনা আগুৱান ॥ ২০৭৪৫
 প্ৰিয় ভাই আমাৰ সদৃশ মোৰ গুণে ।
 যাক যোদ্ধা বুলি লেখে ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণে ॥
 বজ্জ সম লোহাৰ কৰচ পৰিধান ।
 তোমাৰ নিমিত্তে দদা আৰি আছে প্ৰাণ ॥ ২০৭৪৬
 এক শত ৰথক একলে দেই ধাৰ ।
 হেনয় সাত্যকি দদা সহায় তোমাৰ ॥
 আমাকো লেখিবা দদা তোমাৰ নিমিত্তে ।
 সাৰথি স্বৰূপে হাইবো অৰ্জুনে সহিতে ॥ ২০৭৪৭
 বুদ্ধিৰে যিমান অৱস্থা মোৰ কায় ।
 সিমান অৱস্থাকপে আমিহো সহায় ॥
 মোৰ যত বল-বীৰ্য্য সৰে আছা জানি ।
 তুমি কেনে পাসবিলা তাহাক নজানি ॥ ২০৭৪৮

যতপি আমাৰ সম নাহিকে যুজাৰ ।
 তথাপিতো দদা মই সেৱক তোমাৰ ॥
 ক্ৰপদ বিৰাট আদি আনো বীৰচয় ।
 তোমাৰ নিমিত্তে দদা প্ৰাণকো আৰয় ॥ ২০৭৪৯
 এতেকতে দদা তুমি হেলা পৰিহৰি ।
 আপুনাৰ ৰাজ্য লৈয়ো কোঁৱৰক মাৰি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ৰাজাগণ কৃষ্ণৰ বচন শুনি ভয় ॥ ২০৭৫০
 বস্ত্ৰ ভৈলা কোঁৱৰক যুজিবাক মন ।
 সিংহনাদ কৰিলেক সৰে বীৰগণ ॥
 সহদেৱ বীৰৰ হৰিষ ভৈল মন ।
 জানুশিৰে মাধৱৰ নমিলা চৰণ ॥ ২০৭৫১
 শুনি দ্ৰৌপদীৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 প্ৰদক্ষিণে কৃষ্ণৰ নমিলা দুই পাৰ ॥
 পাণ্ডৱৰ কথা যত এখানে আছোক ।
 আত পৰে কোঁৱৰৰ কথা শুনিয়োক ॥ ২০৭৫২
 শ্লাঘিয়ে বোলন্ত কথা শুনা মন কৰি ।
 যি বেলা আসিলা কৃষ্ণে কোঁৱৰক এৰি ॥
 সি বেলাত সমস্তে কোঁৱৰ ভৈলা ভয় ।
 সভা মাজে ধৃতৰাষ্ট্ৰে বিলাপ কৰয় ॥ ২০৭৫৩
 বিদূৰ বাহুলীক কৃপা ভীষ্ম বিবিশ্ৰুতি ।
 আসম্বাক ধৃতৰাষ্ট্ৰে অনাইলন্ত মাতি ॥
 শাস্ত্ৰ শৈল সুদক্ষিণ ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি কৰন্ত দুখ মন ॥ ২০৭৫৪
 পাণ্ডৱৰ মহিমা স্মৰন্তে মনে ভয় ।
 দুৰ্য্যোধন তনয়ক গৰিহা কৰয় ॥
 ইহাক স্মৰন্তে মোৰ মনে অসন্তোষ ।
 দুৰ্য্যোধনে কৃষ্ণকে কৰিলে বৰ দ্ৰোহ ॥ ২০৭৫৫
 দেখিহো বিদূৰ বাপু পাণ্ডৱ বিনীত ।
 সৰ্বকালে গুৰু গোৱত বৰ হিত ॥
 সহিলেক কোঁৱৰৰ দ্ৰোহ চিৰকাল ।
 ততো দুৰ্য্যোধন পানী লগাইলে বৰ্ণাল ॥ ২০৭৫৬
 ক্ৰোধ বাক্যে বিধে যিকালত যুধিষ্ঠিৰে ।
 সমৰত কুকুল অৰণ্যত ঘূৰে ॥

সি বেলাত দুৰ্য্যোধন হৈবে দৰ্শহানি ।
 ঘনে ঘনে স্মৰিবে কৃষ্ণৰ বাক্যধানি ॥ ২০৭৫৭
 যি বেলাত ক্ৰোধে বুকোদৰ মহাবথী ।
 ক্ষুদ্ৰ কুক-কদলিবনত যেন হাথী ॥
 বণভূমি নসহিব দিব ঘোৰ বিপ্ল ।
 ভয়াতুৰ পশুৰ মধ্যত যেন সিংহ ॥ ২০৭৫৮
 ঘোৰ গদা ভুলি ধৰি শৰীৰৰ বলে ।
 যি কালত ক্ৰোধ মনে কোঁৱৰ নিভলে ॥
 সি বেলাত দুৰ্য্যোধনে নিন্দা সমৰক ।
 গৰিহা কৰিবে মনে শকুনি কৰ্ণক ॥ ২০৭৫৯
 যি বেলাত সমৰে নকুল মহাকায় ।
 বীৰবেশে আসে ঘোৰ পৃথিৱী কম্পায় ॥
 ধনু ধৰি অৰ্দ্ধচন্দ্র শৰ একোপাটে ।
 একেলগে একো কোটি কোঁৱৰক কাটে ॥ '৬০
 সি বেলাত বিদূৰৰ স্মৰি বচন ।
 অসন্তোষ কৰিবেক ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 শতক খোটক যাৰ হৰিদ্রা বৰণ ।
 মুখগোট পাণ্ডুৰ শ্যামল দুই কৰ্ণ ॥ ২০৭৬১
 স্তব্ধৰ তাৰা থানে থানে আছে আৰি ।
 তাতে চৰি যদি সহদেৱে দেই ধাৰি ॥
 তেৱে সিকালত পাপমতি দুৰ্য্যোধনে ।
 শকুনিক গালি পাৰিবেক ঘনে ঘনে ॥ ২০৭৬২
 সি বেলাত মহাক্ৰোধে ক্ষত্ৰিয়কুমাৰে ।
 কালক আপেক্ষি যেন তক্ষক আকাৰে ॥
 মাতৃৰ নিকাৰ বোৰ স্মৰি সেহিমতে ।
 বাট চাই আছে দ্রৌপদীৰ পাঞ্চস্থতে ॥ ২০৭৬৩
 ঘোৰ ধনু ধৰিয়া পৰম কোপমনে ।
 কপোতযুথক যেন পাঞ্চগোটা শেনে ॥
 ফুৰি ফুৰি নিভলিৰ কুক সৈন্যগণ ।
 দেখি শোক কৰিলেক পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৭৬৪
 যি বেলাত অভিমন্যু ক্ষত্ৰিয়কুমাৰ ।
 বলে বীৰ্য্যে ৰূপে যেন কৃষ্ণৰ আকাৰ ॥
 যাৰ ক্ৰোধ শুনন্তে আমাৰ মনে ভীত ।
 ভীষ্মক দ্ৰোণক ঘিটো নকৰে ইঞ্জিত ॥ ২০৭৬৫

বীৰ ধনঞ্জয় যাক মুহি পটন্তৰ ।
 ভাগিন বুলিয়া আদৰন্ত গদাধৰ ॥
 সিংহৰ যেনয় তেন যুগক জোলক ।
 যি বেলাত বথে চৰি ধাৰে কোঁৱৰক ॥ ২০৭৬৬
 যত দুখ দিয়া আছে কোঁৱৰসকল ।
 ঘোৰ শৰে সবাকৈ দিবন্ত তাৰ ফল ॥
 তেৱে সিবেলাত পাপমতি দুৰ্য্যোধনে ।
 শকুনিক গালি পাৰিবেক ঘনে ঘনে ॥ ২০৭৬৭
 যি বেলাত ধনঞ্জয় ইন্দ্রৰ কুমাৰ ।
 ধনু শৰ বথে ভুলি কৰে পয়োসাৰ ॥
 প্ৰাণসখি মাধৱে ডাকিবে চাৰি হয় ।
 যি বেলাত অৰ্জুনে বণভূমি প্ৰবেশয় ॥ ২০৭৬৮
 মহাক্ৰোধে কোঁৱৰ সমুদ্ৰে দিবা বুৰ ।
 সৰ্পচয় বিনাশন্ত যিমতে গৰুড় ॥
 সেহিমতে কোঁৱৰক বিচাৰি বিচাৰি ।
 যমপুৰ ভৰাইবন্ত সবাহাঙ্গে মাৰি ॥ ২০৭৬৯
 তেৱে দুৰ্য্যোধনে কৰ্ণ শকুনিক নিন্দা ।
 কৃষ্ণৰ বচন স্মৰিবে কান্দি কান্দি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 এহি বুলি ধৃতৰাষ্ট্ৰ বিলাপ কৰয় ॥ ২০৭৭০
 চাই চাই আছে ৰাজাগণ নিবন্তৰে ।
 ভীষ্মে উঠি ৰাজাক মাতিলা ধীৰে ধীৰে ॥
 ছইতো ৰাজা ত্ৰন্দন কৰহ দুখমনে ।
 ই কথা পূৰ্বত কিয় নপৰিল মনে ॥ ২০৭৭১
 যি বেলাত তোহোৰ তনয় দুৰ্য্যোধন ।
 পাশা খেলিবাক প্ৰতি কৰি আলোচন ॥
 তই য়েৱে আজ্ঞা দিলি পাশা খেলিবাক ।
 সিবেলাত প্ৰথমে বিদূৰে দিলে হাক ॥ ২০৭৭২
 যি বেলাত তব পুত্ৰ পাৰ্শ্ব কুমতি ।
 অধৰ্ম্ম পাশাক পাতে শকুনি সহিতি ॥
 মায়া কৰি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাক জিনিল ।
 সিবেলাত পাণী তোক দ্ৰোণে হাক দিল ॥ '৭৩
 যি বেলাত পাঞ্চ পতি শাৰ্দূলৰ আগে ।
 দ্রৌপদীক ঘৰাইলেক যুগক যেন বাধে ॥

সি বেলাত তাক দিলো আমিযো বুজায় ।
 লাভ দেখি তৈসানি তোহোৰ মন যায় ॥ ২০৭৭৪
 এবো শোক কৰি কিয় হৰস আকুল ।
 দুৰ্য্যোধন অনর্থক তই মাত্ৰ মূল ॥
 অতাপিযো ৰাজা যদি দেস ৰাজ্য আদ ।
 তেৰে কি কাৰণে হৈবে বংশত বিবাদ ॥ ২০৭৭৫
 বিষদান কৈলি আনো দ্ৰোহ যত যত ।
 গুণাকৰ পাণ্ডৱে যে সহিলা সমস্ত ॥
 ইবাৰৰ দ্ৰোহ পুনু সহন নযায় ।
 যেন কঙ্কালত কোব সৰ্পে আছে পাই ॥ ২০৭৭৬
 সভামাজে যত কৰি আছয় বিপত্তি ।
 নিতে নিতে ভীমক যে স্মৰাৱে দ্ৰৌপদী ॥
 এবো যদি বুকোদৰে গদা ধৰি দক্ষিণ ।
 শতক শৃগাল পাপী কোঁৱৰক লাগি ॥ ২০৭৭৭
 সিবেলাত তোৰা সেহি পাশটিক হান ।
 আতপৰে উপায় নেদেখো মই আন ॥
 এবো কি কাৰণে শোক কৰ তই অন্ধ ।
 জল বহি গৈলে কি কৰিবে সেতুবন্ধ ॥ ২০৭৭৮
 নাহি তোত ৰাজনীতি নজানস ধৰ্ম্ম ।
 সি কাৰণে পাপী তোৰ নুগুচয় মৰ্ম্ম ॥
 ইদানিক ৰাজা ৰাজনীতি ধৰ্ম্ম শুনি ।
 কোন শত্ৰু মিত্ৰ চিনা ছয়োক আপুনি ॥ '৭৯
 ৰাজনীতি শুনি চিন শত্ৰু মিত্ৰ কোন ।
 কাক পৰ বুলি কাক বুলিয়া আপুন ॥
 কাক হিত মন্ত্ৰী বুলি পাত্ৰ বুলি কাক ।
 বিদূৰত পুছ ৰাজা ইসব কথাক ॥ ২০৭৮০

বিদূৰৰ দ্বাৰা ৰাজনীতি কথন

বৈশম্পায়ন বদনি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 এহি বুলি যোঁন ভৈলা গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥
 শুনি কোঁতুহল ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰপতি ।
 ৰাজনীতি পুছিলন্ত বিদূৰক মাতি ॥ ২০৭৮১
 শুনিয়ো বিদূৰ বাপ মোৰ প্ৰাণ ভাই ।
 ৰাজনীতি ধৰ্ম্ম মোত কহিয়ো বুজাই ॥

হেনবা স্তুধিৰ হৰে আমাৰ মনত ।
 কহিয়োক মোত ৰাজনীতি ধৰ্ম্ম যত ॥ ২০৭৮২
 বিদূৰ বদতি দদা পৰম শোভন ।
 প্ৰথমত শুনা কহো ৰাজাৰ লক্ষণ ॥
 মহাশাস্ত্ৰ শিষ্ট ৰাজা হৈবে ধৰ্ম্মনীতি ।
 প্ৰজাকো বিবিধ ধৰ্ম্ম শিখাইবে সম্প্ৰতি ॥ '৮৩
 নৃপতিৰ অসত্য বোলন্তে বৰ দোষ ।
 শুনি আই বহুমতী কৰে অসন্তোষ ॥
 দুৰ্গম থানত গাত কৰিবে বিস্তৰ ।
 যিটোজন হোৱে বুদ্ধিমন্ত নৰেশ্বৰ ॥ ২০৭৮৪
 তাতে ধনধান্যসব থৈবেক ভৰাই ।
 আপদ বেলাত যেন বঞ্ছিবাক পায় ॥
 বিচক্ষণ নৃপতি বিচাৰি গুণগণ ।
 বিচাৰিবে যত ভৃত্যগণৰ লক্ষণ ॥ ২০৭৮৫
 নিজ কাৰ্য্যে সাধিবাক কতো ভৃত্যচয় ।
 শত্ৰু জিনিবাক মনে ৰাজাক সেৱয় ॥
 অন্যায়ে সন্মোহে কৰে ধন উপাৰ্জন ।
 চিনিবে সামান্য সিটো ভৃত্যৰ লক্ষণ ॥ ২০৭৮৬
 নৃপতিত হস্তে ঐশ্বৰ্য্যক আশা কৰে ।
 গ্ৰাম ভূমি আশায়ে সেৱয় যিটো নৰে ॥
 ফুৰয় লোকত নিজ ঐশ্বৰ্য্য দেখাই ।
 চিনিবেক মধ্যম সেৱক মহাৰায় ॥ ২০৭৮৭
 নৃপতিত সেৱা যিটো কৰে বঙ্গমানে ।
 পতিত্ৰতা নাৰী যেন স্বামীৰ চৰণে ॥
 শত ধন পাইলোঁ তাক নকৰে আদৰ ।
 নৃপতিৰ কৰ্ম্মত প্ৰৱৰ্ত্তে নিবস্তৰ ॥ ২০৭৮৮
 নৃপতিত বিনে পিতৃ মাতৃকো নচায় ।
 সিজন উত্তম ভৃত্য জানা মহাৰায় ॥
 যদি ভ্ৰাতৃ ভাগিন বা স্ত্ৰহদ সম্প্ৰতি ।
 ৰাজাৰ কুশল নবাঞ্ছিবে দিনে বাতি ॥ ২০৭৮৯
 তাকে বুলি শত্ৰু যেন বোগ শৰীৰৰ ।
 যাহাকে তেজিলে স্ত্ৰথে থাকে কলেৱৰ ॥
 যতপি পৰম পুত্ৰ মহা হিতকাৰী ।
 কায়বাক্যমানে যিটো হিতক আচৰি ॥ ২০৭৯০

তাকে বুলি হিত বাজা ভালমানে জানি ।
 গৃহক আনিবে তাক আপুনাৰ মানি ॥
 পৰে পৰপুত্ৰত কৰয় হিত বোধ ।
 মহা উপকাৰী যেন বনৰ ঔষধ ॥ ২০৭৯১
 আপুনাৰ সম যিটো বুদ্ধিমন্ত পাত্ৰ ।
 যত হস্তী ঘোঁৰাচয় নিয়োজিবে তাত ॥
 আপুনি পালিবে প্ৰজাগণক নৃপতি ।
 বুদ্ধিমন্ত আপুনাৰ পাত্ৰে সমন্বিত ॥ ২০৭৯২
 পাতিবেক সেনাপতি প্ৰজাৰ বন্ধক ।
 দুৰ্জয়নত হস্তে বাখিবেক সমস্তক ॥
 পিতৃৰ সদৃশ বিশ্বাসৰ যিটো ঠাই ।
 তাকে বন্ধনত নিয়োজিবে মহাৰায় ॥ ২০৭৯৩
 অৰ্থ কামলোভত নাহিকে যাৰ মন ।
 দ্বাৰত পাতিবে বৃদ্ধ বৃদ্ধ দ্বাৰীগণ ॥
 যেই সেই সেৱকৰ সুবুজিয়া মতি ।
 আপুনাৰ ভিতৰক নিনিবে নৃপতি ॥ ২০৭৯৪
 মাতৃৰ সদৃশ বিশ্বাসৰ যোগ্য যাত ।
 নৃপতিৰ বন্ধনক নিয়োজিবে তাত ॥
 নিতে একে ধানত মুণ্ডাইবে নবপতি ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ সুবুজিয়া তনয়ৰ মতি ॥ ২০৭৯৫
 অলক্ষিতভাৱে ৰাজা শুতিবে সম্প্ৰতি ।
 উত্তম ভূত্যত পৰে নজানিবে আতি ॥
 দোষ গুণ নিবিচাৰি সুবুজিয়া মনে ।
 প্ৰজা নদণ্ডিবে ৰাজা একৰ বচনে ॥ ২০৭৯৬
 বেদৰ বিহিত যত নানাবিধ ধৰ্ম্ম ।
 নানামতে নৃপতি কৰিবে নানা কৰ্ম্ম ॥
 ব্ৰাহ্মণক অৱহেলা নকৰিবে মনে ।
 ব্ৰাহ্মণসেৱাত পাই যত পুণ্য মানে ॥ ২০৭৯৭
 যেন ফুটা কলসত নবহয় জল ।
 ব্ৰাহ্মণৰ অসন্তোষে ধৰ্ম্মৰ বিফল ॥
 ব্ৰাহ্মণসেৱাত পূৰ্ণ মনৰ বাঞ্ছিত ।
 আকে জানি ব্ৰাহ্মণ পূজিবে প্ৰতিনিতি ॥ ২০৭৯৮
 মহাশাস্ত্ৰ নৃপতি পৰম বুদ্ধিমন্ত ।
 চাৰ চক্ষু দেখিবেক সকলে জগত ॥

কিবা দুৰাচাৰ দুৰ্জয় সাধুক পীড়য় ।
 কিবা খট তক্ষবে প্ৰজাক দেই ভয় ॥ ২০৭৯৯
 চাৰ চক্ষু চাহিয়া আপুন প্ৰজাগণ ।
 দুৰ্জয়নত হস্তে সদা কৰিবে বন্ধণ ॥
 মল্লবিদ্যা খড়গবিদ্যা ধনুবিদ্যা মানে ।
 সেনাগণ নিৰক্ষি থৈবেক থানে থানে ॥ ২০৮০০
 মন্ত্ৰণা কৰিবে ৰাজা পৰম বহন্য ।
 শত্ৰুক জিনিয়া ৰাজা কৰিবেক বশ্য ॥
 সদবুদ্ধি কুবুদ্ধি প্ৰজাৰ যত যত ।
 ঈশ্বৰেসে দেখ্ত তাক জানিবা সমস্ত ॥ ২০৮০১
 বন্ধা কৰিবাক যাক ঈশ্বৰৰ মন ।
 তাৰ মনে সুবুদ্ধি বঢ়াস্ত নাৰায়ণ ॥
 সংহৰিবে প্ৰতি যাক ঈশ্বৰৰ চিত ।
 তান মনে কুবুদ্ধি বঢ়াস্ত নিতে নিত ॥ ২০৮০২
 ঈশ্বৰৰ ইটো কথা বুজন নযায় ।
 স্তম্ভ দুখ কৰ্ম্মফল স্মৃতিতে পাই ॥
 পাপক জনাস্ত হৰি মায়াবী জনক ।
 পাখি জাত ভৈলে যেন পলাই চটক ॥ ২০৮০৩
 ইহেন সংসাৰ সবে মায়াৰ বচনা ।
 ঈশ্বৰে কৰন্ত সবে যত আলোচনা ॥
 সেহিমতে মায়াবীক ছাড়িবেক যাই ।
 মায়াপাশে মায়াত বিবিধ দুখ পাই ॥ ২০৮০৪
 বিচক্ষণ নৃপতি দেখিলে প্ৰজাগণ ।
 নুপুছন্তে চিনি তাৰ ভালমন্দ কোন ॥
 সাধুক জানিয়া সাধু কৰ্ম্মক কবন্তে ।
 বীৰক জানিয়া মহাভয় উপগতে ॥ ২০৮০৫
 অগ্নিত দহিলে জানি স্তব্ধৰ কায় ।
 আচাৰত জানিয়া কুলৰ অভিপ্ৰায় ॥
 দুখিত কালত জানি পণ্ডিতৰ জ্ঞান ।
 আপদত জানি শত্ৰুমিত্ৰৰ প্ৰমাণ ॥ ২০৮০৬
 ধনত জানিয়া পুৰুষৰ যেন চিত ।
 নাৰী শুদ্ধ পাবে যদি যৌৱন বাঞ্ছিত ॥
 সভা সুবুলিবা বৃদ্ধগণ নাহি যাত ।
 সিয়ো বৃদ্ধ নোহে ধৰ্ম্ম নোবোলে সাক্ষাত ॥ ২০৮০৭

ইদানীক কহো শুনা কৰ্ম্মৰ নিৰ্ণয় ।
 তাকে বুলি কৰ্ম্ম যাত দুখ সুপজয় ॥
 দিবসত সি কৰ্ম্ম কৰিবে নৰপতি ।
 মহাত্মথে যেন বঞ্চিবাক পাৰে বাতি ॥ ২০৮০৮
 আঠ মাস সি কৰ্ম্ম কৰিবে মহাবায় ।
 বাৰিষাত যেন স্নথে বঞ্চিবাক পায় ॥
 যাৰে জীৱে মানে কৰ্ম্ম কৰিবেক সাৰ ।
 পৰলোকে মোক্ষ যেন হোৱে আপুনাৰ ॥ ২০৮০৯
 আয়ুঃ শ্ৰী যশ কীৰ্ত্তি কৰে বিঘাতন ।
 সুশুনিবে ৰাজা দুৰ্দ্ধ মন্ত্ৰীৰ বচন ॥
 ই কথা প্ৰমাণ লৈয়ো আপুনাতে গুণি ।
 কোঁৱৰৰ শ্ৰীহানি কৰিলে শকুনি ॥ ২০৮১০
 বিহুৰে কহিলো যত আনো ধৰ্ম্মচয় ।
 সংক্ষেপে কহিলো পদ বাহুল্যক ভয় ॥
 ৰাজনীতি শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰে জানিলন্ত ।
 দুৰ্য্যোধন মহাশত্ৰু মনে মানিলন্ত ॥ ২০৮১১
 পাণ্ডৱ পৰম হিত মনত জানিলা ।
 তথাপিতো ৰাজ্যক দিবাক নপাবিলা ॥

ভীষ্ম-দ্ৰোণৰ বেজাৰ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 অনন্তৰে মাতিলেক গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥ ২০৮১২
 শুনি আছে আনো যত নৃপতি বহুত ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যক মাতিলা গঙ্গাস্নত ॥
 শুন দুৰ্য্যোধন মই বাৰ্তা এক পাইলো ।
 পাণ্ডৱৰ অভিপ্ৰায় সকলে জানিলো ॥ ২০৮১৩
 নিজ ৰাজ্য নপাইলে পাণ্ডৱ নোহে শাস্ত ।
 তই ৰাজ্য নেদ তাক তেসম্বো জানন্ত ॥
 সত্য অঙ্গীকাৰে বন্দী হুয়া ধৰ্ম্মপাশে ।
 তথাপিতো কৃষ্ণক পঠাইলে ৰাজ্য আশে ॥ ১৪
 কৃষ্ণৰ বচন পৰিহৰিলি নিশ্চল ।
 সাত আঠ দিবসত পাইবি তাৰ ফল ॥
 কোন ক্ষুদ্ৰে কোঁৱৰ অৰ্জ্জুনে স্বৰ্গপুৰ ।
 পাণ্ডৱ হানি যোৰ বধিলা অহুৰ ॥ ২০৮১৫

একেদেৰে অৰ্জ্জুন কোঁৱৰ সমদল ।
 বিৰাটনগৰে বৃদ্ধি আছো তান বল ॥
 ইদানীক আসিব অসংখ্য ৰাজাগণ ।
 পাঞ্চ ভাই ধাৰ দিব সংগ্ৰামক মন ॥ ২০৮১৬
 একৰ ক্ৰোধত তলবল ভূমিখণ্ড ।
 পাঞ্চো য়েৰে আসে কৰিবেক ৰণভণ্ড ॥
 কৃষ্ণ যাৰ সহায় বঢ়াস্ত গাৱে বল ।
 যুধিষ্ঠিৰে বিনাশিবা কোঁৱৰসকল ॥ ২০৮১৭
 ইন্দ্ৰৰ নিমিত্তে ঘোৰ পাণ্ডৱত্ৰ হানে ।
 নিপাত কৰচগণ বধিলা অৰ্জ্জুনে ॥
 সাক্ষাতে দেখিছা তই অৰ্জ্জুনৰ বল ।
 যিবেলাত বান্ধি নেই গন্ধৰ্বসকল ॥ ২০৮১৮
 কৰ্ণ ছুঃশাসন সমদলক বান্ধিলা ।
 বাৰ্তা কহিবাক প্ৰতি কেৰে নৰহিলা ॥
 সিবোলা অৰ্জ্জুনে যদি নকৰন্ত ত্ৰাণ ।
 তেৰে অবিলম্বে পাইলা হস্তে যমথান ॥ ২০৮১৯
 আকে জানি কথা কহো নকৰিবা ৰাগে ।
 তৃণ সম দেখো তোক পাণ্ডৱৰ আগে ॥
 কুকবংশ ৰক্ষা যাউক সুগুণিৰ মনে ।
 শৰণ পশিয়ো যুধিষ্ঠিৰৰ চৰণে ॥ ২০৮২০
 হেন জানি পাণ্ডৱক নকৰিবা দ্ৰোহ ।
 শৰণ পশিয়ো বাপু এৰ অসম্ভাষ ॥
 পাণ্ডৱক বৈৰভাৱ কৰি আছা যত ।
 তোক দেখি যুধিষ্ঠিৰে ক্ৰমিবে সমন্ত ॥ ২০৮২১
 মহাস্নেহে আলিঙ্গিব দুই বাহু মেলি ।
 স্তৱৰ্ণৰ আপুনাৰ সিংহাসনে তুলি ॥
 মহাবৈৰ বুলি যাক মানস মনত ।
 হেন ভীষ্মে তোমাক বান্ধিবে হৃদয়ত ॥ ২০৮২২
 নকুল সহদেৱ আৰো ধনঞ্জয় বীৰ ।
 তিনিজনে তোমাকে নমিবে জামুশিৰ ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ভীষ্মৰ বচনে দুৰ্য্যোধন দুৰাশয় ॥ ২০৮২৩
 অধোমুখে বহিলেক সুশুনিলে তাক ।
 মহন্তে সুশুনে যেন ইতৰৰ বাক ॥

হেন দেখি ভীষ্ম দ্রোণে দুইকো দুই চাই ।
 অস্ত্রো অস্ত্রো বোলে আত পৰে দুখ নাই ॥ ২০৮২৪
 সবংশে নাশিবো ইটো পাপিষ্ঠৰ হেতু ।
 কুক কুলমধ্যে দুৰ্য্যোধন ধ্বংসকৈতু ॥
 আৰ অৰ্থে পাণ্ডৱক যুজিবো কেমনে ।
 এহি বুলি ক্ৰন্দন কৰন্তু ভীষ্ম-দ্রোণে ॥ ২০৮২৫
 ভীষ্মে বোলে আত পৰে দুখ আছে আৰ ।
 মহা গুণবন্ত পাণ্ড পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥
 মহাস্নেহে যাক কোলে-বোকে আছো তুলি ।
 শিশুকালে আমাক মাতিলা পিতৃ বুলি ॥ ২০৮২৬
 পৰম বিনীত মোৰ যুধিষ্ঠিৰ নাতি ।
 শত্ৰুপক্ষ তথাপি আমাক স্নেহ আতি ॥
 স্নকোমল লবনু পুতলি এৰে সৰি ।
 তাক লাগি শৰ প্ৰহাৰিবো কেনে কৰি ॥ '২৭
 পৰম দাক্ষণ বীৰ তথাপি মহন্ত ।
 জননীত কৰিয়া আমাক আদৰন্তু ॥
 বংশধৰ নাতি মোৰ পৰম নিপুণ ।
 কতেক কহিবো মই অৰ্জুনৰ গুণ ॥ ২০৮২৮
 মহাশাস্ত্ৰ নকুল সহদেৱ দুই ভাই ।
 তৃণৰ প্ৰহাৰ কৰিবাক সুযবাই ॥
 কিমতে হানিবো শৰ বজ্জ সম দূত ।
 পৰশস্ত্ৰে অগ্নি সম বিষ পটন্তৰ ॥ ২০৮২৯
 দ্রোণে বোলে মই মৰো ইহাকে স্তম্ভিৰি ।
 কিমতে শৰক প্ৰহাৰিবো টান কৰি ॥
 অশ্বখামা পুত্ৰ সম অৰ্জুনক স্নেহ ।
 হাতে হাতে অস্ত্ৰচয় শিখাইছো নিঃশেষ ॥ '৩০
 হেন পাণ্ডৱক মই যুজিবো বণত ।
 পুত্ৰতো নিৰ্দ্দয় আমি বাক্সৰ মত ॥
 অৰ্জুনে যিমতে মোক কৰন্তু সন্মান ।
 অশ্বখামা আদৰ নকৰা হেন থান ॥ ২০৮৩১
 এতেকতে পুত্ৰতো অধিক ধনঞ্জয় ।
 কিমতে যুজিবো ভাৰ্য্য নিদাক্ষণ মই ॥
 আমি যত হিত বোলেো সুশুনয় ভালে ।
 এতেকতে ভীষ্ম আৰ্দ্ৰাসিলেক কালে ॥ '৩২

গান্ধাৰীয়ো শিখাইলেক অনেক প্ৰকাৰে ।
 আমিযো শিখালে সুশুনয় দুবাচাবে ॥
 পাণ্ডৱক দুখ শুনি কুতূহল মনে ।
 জিনিবাক আশ কৰে দুই দুৰ্য্যোধনে ॥ ২০৮৩৩
 খৰালিত গজাদেৱী শুধাই যাস্ত আতি ।
 তান বেগ জলেখৰে বাখে গাৱ পাতি ॥
 সেহিমতে পাপী দুই জলেখৰ সম ।
 পাণ্ডৱ ভৈলন্ত গজা অমোঘ বিক্ৰম ॥ ২০৮৩৪
 প্ৰথমতে কুকৰুজ আপুনি প্ৰমাণ ।
 হিতযুক্ত মন্ত্ৰণা কহিলা যেন থান ॥
 বিদূৰে বুলিলা আৰ সময়ন্তি মনে ।
 কাৰ্য্য বুজি আপুনি আসিলা নাৰায়ণে ॥ ২০৮৩৫
 চাৰি ভাই দ্ৰৌপদী সহিতে যুধিষ্ঠিৰ ।
 বনবাসে যথাত থাকন্ত মহাবীৰ ॥
 তথাতে হস্তিনাপুৰ সকলে সম্পন্ন ।
 আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি নিতে ভূঞ্জে অন্ন ॥ ২০৮৩৬
 যাৰ আজ্ঞা কৰন্তু লক্ষেক ৰাজাগণে ।
 হেন পাণ্ডৱক বণ জিনিবেক কোনে ॥
 মহাবীৰ ভীম ধনঞ্জয় ধনুৰ্দ্ধৰে ।
 কুবেৰক জিনি বহু আনিবাক পাৰে ॥ ২০৮৩৭
 ইঞ্জিততে সমস্তে ৰাজাৰ কৰ লৱে ।
 তথাপি পিতৃৰ ৰাজ্য খোজন্ত পাণ্ডৱে ॥
 মহাধৰ্ম্ম সন্ত সাধু পাণ্ডুপুত্ৰগণ ।
 তাক যদি বিবাদ কৰস দুৰ্য্যোধন ॥ ২০৮৩৮
 তেৱে তোক এৰিবেক ধনে জনে স্নেহে ।
 ৰাজ্যভোগে এৰিবে পাইবেক বৰ দুখে ॥
 যদি ভীষ্মে যুজন্ত আমি বা কৰো বণ ।
 যদি তযু সখা হয় আসে দেৱগণ ॥ ২০৮৩৯
 তথাপিতো পাণ্ডৱক যুজন নযায় ।
 পতিব্ৰতা দ্ৰৌপদী আছন্ত যাৰ ঠাই ॥
 মহাসতী গুণৱতী শান্তি স্তম্ভিতা ।
 দ্ৰৌপদী থাকন্তে পাণ্ডৱ কোন চিন্তা ॥ '৪০
 যাৰ মন্ত্ৰী ভৈলন্ত আপুনি জনাৰ্দন ।
 তাক জিনিবাক আশা কৰে দুৰ্য্যোধন ॥

ভ্ৰাতৃ যাৰ ধনঞ্জয় বীৰ শিবোন্নগি ।
 গদা ধৰি ভীম বলীমধ্যে অগ্ৰগণি ॥ ২০৮৪১
 অনুকূল আছা আৰো ব্ৰাহ্মণসকল ।
 বেদ পঢ়ি নিতে আশংসন্ত যাৰ বল ॥
 বাৰম্বাৰ বাজা তোত কহো নিষ্ঠ কৰি ।
 পাণ্ডৱক যুজিলে অৱশ্যে যাইবি মৰি ॥ ২০৮৪২
 দ্ৰোণে বুলিলেক যেৱে যুগুত বচন ।
 শুনি মৌনে বহিলেক বাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 সভামাজে যত বাজাগঞ্জে শুনি আছে ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে সঞ্জয়ক মাতিলেক পাচে ॥ ২০৮৪৩

কৰ্ণক পাণ্ডৱপক্ষ লবলৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ অহুৰোধ

শুনিয়ে সঞ্জয় আৰে আমাৰ বচন ।
 কৃষ্ণৰ পাচত গৈল বাধামৃত কৰ্ণ ॥
 বাজপুত্ৰে অনেক গৈলন্ত তান কাছে ।
 চতুৰ্ভিতি কৰ্ণক বেঢ়িয়া আগে পাচে ॥ ২০৮৪৪
 কৰ্ণ যদি গৈল আগ বঢ়াইবাক মনে ।
 শুনিলো বথত তুলি নিলা নাৰায়ণে ॥
 কত দূৰ কৰ্ণক নিলন্ত দেৱহৰি ।
 কি কহিলা কৃষ্ণে কহিয়োক জাণ্ট কৰি ॥ '৪৫
 কিবা যুদু বুলিলন্ত বঢ়াইবাক মনে ।
 পাণ্ডৱক থানে তান্ধ নিবাৰ কাৰণে ॥
 কিবা ভীষ্ণু বুলি আৰ তোলাই দিলা খন্ড ।
 অগ্নিতে কলহ লগাই চাহিবেক বজ ॥ ২০৮৪৬
 সঞ্জয় বদতি শুন্যোক নৰেখৰ ।
 কৰ্ণক তুলিলা কৃষ্ণে বথৰ উপৰ ॥
 নগৰৰ বাজ ভৈল ডাকি দিব্য বথে ।
 কৰ্ণক সমুদ্ৰি কৃষ্ণে বুলিলেক পথে ॥ ২০৮৪৭
 লগতে আসিয়া আছে আনো বীৰগণ ।
 কৰ্ণক সমুদ্ৰি কৃষ্ণে বুলিলা বচন ॥
 মাধৱ বদতি কৰ্ণ শুন্যোক বাক ।
 ত্ৰিভুবনে সম বীৰ নাহিকে তোমাক ॥ ২০৮৪৮

মহাদানী তোমাক উপাসে বিপ্ৰচয় ।
 তাসম্বাত শুনি আছে ধৰ্ম্ম যেন নয় ॥
 কন্যাকালে জন্ম আৰো শুনি আছে ভালে ।
 যাৰ পুত্ৰ হৰে যাত অবিবাহ কালে ॥ ২০৮৪৯
 সি কন্যা বিবাহ যিটো কৰে দৈৱবশে ।
 সেহিজন তাৰ পিতৃ শাস্ত্ৰে যে প্ৰকাশে ॥
 এতেকে তোমাৰ জন্ম কুন্তীকন্যাকালে ।
 কুন্তীক বিহাইলে পাচে পাণ্ডু মহীপালে ॥ '৫০
 ইদানীক শাস্ত্ৰ দেখি হয়ো পৰিচয় ।
 পাণ্ডুসে তোমাৰ পিতৃ হেন শাস্ত্ৰে কয় ॥
 এতেকে পিতৃৰ পক্ষ পাণ্ডৱ তোমাৰ ।
 মাতৃপক্ষ বৃষ্ণিবংশ সবে আপুনাৰ ॥ ২০৮৫১
 গুণৱন্ত কপৱন্ত সবে ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 পাণ্ডু পাণ্ডৱতো কৰি বয়সত বৰ ॥
 আমিহো সেৱিবো সৰাহাৰে মনে খাটে ।
 বাজা হয়ো কৰ্ণ পাণ্ডৱৰ দণ্ডে পাটে ॥ ২০৮৫২
 যুধিষ্ঠিৰে দেখি কৰিবন্ত নমস্কাৰ ।
 ধৱল ছত্ৰক ধৰি তুলিব চামৰ ॥
 নকুল সহদেৱ দুই ধৰিবন্ত দণ্ড ।
 তোমাৰ পাছুকা দুই ভীমে বহিবন্ত ॥ ২০৮৫৩
 দ্ৰৌপদী তোমাৰ আসি পখালিৰ ভৰি ।
 আমি থাকিবোহো কৰ্ণ তযু সেৱা কৰি ॥
 যাক ডৰে তোমাৰ ৰাত্ৰিও নিদ্ৰা নাই ।
 শয়নে ভোজনে যাক চিন্তা বৈৰ ভাই ॥ ২০৮৫৪
 হেন ধনঞ্জয় বীৰে পৰম সাদৰে ।
 মহাৰত্বে বিষ্ণিবন্ত ধৱল চামৰে ॥
 দ্ৰুপদ বিৰাটবাজা সাত্যকি প্ৰভৃতি ।
 তোমাকে সেৱিবে আনো লক্ষেক নৃপতি ॥ '৫৫
 যিটো দ্ৰৌপদীক দেখি কুকবীৰগণ ।
 কামবাণে মোহিত ভৈলেক সৰ্বজন ॥
 হেন দ্ৰৌপদীক কৰ্ণ আশা কৰা তুমি ।
 মাসেক তোমাক বৰ্চা কৰি দিবো আমি ॥ '৫৬
 পাণ্ডৱৰ বিপ্ৰগণ মহা ব্ৰহ্মচাৰী ।
 ব্যাসচৰ্ম্ম আসন নৈষ্ঠিক ব্ৰতধাৰী ॥

তাসম্বাক নমিয়া নৃপতি ভুজ্ঞা অন্ন ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ পুৰোহিতগণ ॥ ২০৮৫৭
 তাসম্বাক কোঁতুকে তোমাক লাগ পায় ।
 ৰাজ্য জোঁকাৰিবে আতি শুভক্ষণ চাই ॥
 দেখি বজ্জ হৈবে কুন্তী তোমাৰ জননী ।
 বন্ধুগণে কোঁতুক কৰিবে ভিন্নে ভিন্নে ॥ ২০৮৫৮
 শত্ৰুগণে মনত কৰোক অপমান ।
 এতিক্ষণে চলা তুমি পাণ্ডৱৰ ধান ॥
 পৰগৃহে থাকিতে কিঞ্চিত্তো স্মৃথ নাই ।
 মই দুখ পাইলো যত গোকুলক যায় ॥ ২০৮৫৯
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 নীতিশাস্ত্ৰে পৰম পণ্ডিত গদাধৰ ॥
 আগ-পাচ চিনায়া বুলিলা দেৱহৰি ।
 আমি সবে শুনিয়া আছিলো কৰ্ণভৰি ॥ ২০৮৬০
 কৃষ্ণৰ বচন য়েৰে শুনিলেক কৰ্ণ ।
 গুণিবাৰ লৈলা অধোমুখে মনে মন ॥
 দুই দণ্ড মানে গুণি কৰিলন্ত থিৰ ।
 কৃষ্ণক সম্মুখি মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥ ২০৮৬১
 কৰ্ণে বোলে জানো কুন্তী মাৰৰ ছনয় ।
 পাণ্ডৱ ক্ষেত্ৰত জন্ম বিচাৰত মই ॥
 পোষ্টা পিতৃ অধিবথ ৰাধা মোৰ আই ।
 বাঢ়ি আছে মোৰ দেহ তানে স্তন খাই ॥ ২০৮৬২
 পুত্ৰ বুলি আগে বিষ্ঠা পেলাইছে আমাৰ ।
 কেনমতে তাহাক কৰিবো পৰিহাৰ ॥
 কুন্তীৰ ছনয়কথা কহিবোহো কত ।
 জন্ম দিয়া আমাকে পেলাইলে সাগৰত ॥ ২০৮৬৩
 অভেদ্য কৰচ দিলা পিতৃ দিবাৰে ।
 সি কাৰণে নহৰিলো জলৰ ভিতৰে ॥
 দৈৱযোগে হেন মোৰ অদৃষ্টত আছে ।
 অধিবথে পাই মোক ভুলিলেক পাচে ॥ ২০৮৬৪
 মাতৃৰ দোষত থাকি কুক-সমাজত ।
 ভীষ্মৰ গালিক মই সহিবোহো কত ॥
 ভীষ্মে বোলে শুন অবে কৰ্ণ দুবাচাৰ ।
 নাহি পিতা মাতা শুই তনয় কাহাৰ ॥ ২০৮৬৫

কিবা অধমত জাত উত্তমত হস্তে ।
 নজানিয়া আমাক চোৱস কেনমতে ॥
 মাতৃ যাৰ দুৰ্ঘা প্ৰভু কহো তযু আগে ।
 উপজি মৰোক তাৰ জীৱাক নলাগে ॥ ২০৮৬৬
 তযু সদবুদ্ধি প্ৰভু নপশয় কাণে ।
 বিনাশৰ কাল ভৈল জানি আছো মনে ॥
 অনুমানে জানো তযু অভিপ্ৰায় যত ।
 ভূমিভাৰ সংহাৰ কৰিয়া সমৰত ॥ ২০৮৬৭
 বুদ্ধিহলে বধিবা ৰাখন্তা কেৱে নাই ।
 আমি চাৰিজন ভৈলো কলঙ্কৰ ঘাই ॥
 দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন শকুনি মই চাৰি ।
 আমি সবে ভৈলো মাত্ৰ কলঙ্কৰ ভাৰী ॥ ২০৮৬৮
 কালে আসি পীড়িলে ৰাখন্তা কেৱে নাই ।
 কুকবংশ সকলে কৰিবা তুমি ঠাই ॥
 তুমি নোহা মনুষ্য সাক্ষাতে নাৰায়ণ ।
 অল্পতে মিলাইবা কুক-পাণ্ডৱৰ ৰণ ॥ ২০৮৬৯
 নানাবিধ উৎপাত দেখিয়া ঠাই ঠাই ।
 প্ৰজা নষ্ট হুইবে হেন কাৰণতে পাই ॥
 গৃহযুদ্ধ ভৈল গুৰু চাণালী সহিত ।
 বিনাশৰ কাল আসি ভৈল উপস্থিত ॥ ২০৮৭০
 যুদ্ধভঙ্গ হুইবো আমি কোঁৱৰ সকল ।
 নানাবিধ প্ৰজাত দেখিলা বিমঙ্গল ॥
 হস্তী ঘোৰা কান্দে শব উভতি পৰয় ।
 সৈন্যৰ মধ্যত কাক-শৃগালে ৰটয় ॥ ২০৮৭১
 অকাৰণে মনতুখে নিকংসাহ বৰ ।
 ইসব লক্ষণে ভঙ্গ দেখো কোঁৱৰৰ ॥
 নিতে নিতে চৰমুখে শুনিলো প্ৰত্যেক ।
 বলৱন্ত পাণ্ডৱৰ বিক্ৰম যতেক ॥ ২০৮৭২
 সবাবে মথুৰ বাক্য শ্ৰীমন্ত বদন ।
 ৰাক্ষি দিনে শুনো সবে যুজিবাৰ মন ॥
 সমৰৰ নাম শুনি মন্ত হস্তীচয় ।
 লোহাৰ হেঙ্গাৰ ভাঙ্গি ফুৰিতে চলয় ॥ ২০৮৭৩
 বাহুতে খুপিলে দেখে নেদেখতে ধৰে ।
 গড় প্ৰাণি ভাঙ্গি যেন পৰ্জ্বিত বাগৰে ॥

উদগু হস্তীৰ গুণ কহন নযায় ।
 দূৰত নমস্তু পাণ্ডৱক শুণে পাই ॥ ২০৮৭৪
 নাহি হৃদ-বাদ প্ৰজা কোঁতুহল মন ।
 স্নগন্ধ শীতল বহে মলয়া পৰন ॥
 তুণ ভৰি ভৰি ভাল ভাল অস্ত্ৰ আছে ।
 বৰণৰে ঘোঁৰাসব থিয়লাঞ্জে নাচে ॥ ২০৮৭৫
 যুদ্ধক প্ৰবন্ধ শুনি সকলে লোকৰ ।
 ইসব লক্ষণে দেখো জয় পাণ্ডৱৰ ॥
 আৰো অদভুত দেখো কোঁৱৰৰ ঠাই ।
 ইহাক স্মৰন্তে মোৰ ৰাত্ৰি নিদ্ৰা নাই ॥ ২০৮৭৬
 নিৰ্ভয় স্বৰূপে দেখো যত প্ৰজাচয় ।
 ৰাত্ৰিদিনে ব্ৰাহ্মণৰ হিংসা আচৰয় ॥
 গুৰুক নিন্দিয়া শিষ্যে বোলে মুখ বৰ ।
 নকৰে স্বামীক নিন্দা মাতে অনুত্তৰ ॥ ২০৮৭৭
 পিতৃক নমানে পুত্ৰে নাহি ভয় ভীত ।
 কোঁৱৰৰ যুত্ৰাকাল ভৈল উপস্থিত ॥
 আজি ৰাতি প্ৰভু মই দেখিলো সপোন ।
 সপোনৰ কথা আৰে শুনা নাৰায়ণ ॥ ২০৮৭৮
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা সমে এক শত ভাই ।
 সপোনত সবে আসি ভৈলো একঠাই ॥
 ঔৰ কুসুমৰ মালা সবাবো শিৰত ।
 সবে হস্তে চৰিলো গৰ্ভত বাহনত ॥ ২০৮৭৯
 দক্ষিণক চলি যাওঁ স্নগয়াক মনে ।
 ভয়ঙ্কৰ গৰ্ভক দেখিলো সেহি থানে ॥
 দাক্ষণ পুৰুষগণে তৈতে লাগ পাইল ।
 অধোমুখে সবাহাকে গৰ্ভত পেলাইল ॥ ২০৮৮০
 ভীষ্ম দ্ৰোণ সমে আসি সবে একেঠাই ।
 সপোনতে ডৰতে কাম্পয় মোৰ কায় ॥
 সপোনত দেখিলো নৃপতি যুধিষ্ঠিৰে ।
 ভূমি সমে বসি আছা পৰ্বত উপৰে ॥ ২০৮৮১
 শুল্ক বস্ত্ৰ পৰিধান চাৰি ভাই সঙ্গৈ ।
 সসাগৰা পৃথিৱী গিলন্ত মহাৰঙ্গে ॥
 সপোনতে ডৰতে কাম্পয় হাত ভৰি ।
 কধিব পিয়ন্তু ছুই আঞ্জলিক ভৰি ॥ ২০৮৮২

সুৱৰ্ণৰ পাত্ৰত ভৰিয়া দিলা আনি ।
 স্নত অন্ন দধি ৰাজা পিয়ন্তু আপুনি ॥
 সপোনৰ ফলে ৰাজ্য পাইবা যুধিষ্ঠিৰ ।
 সমৰত মাৰিবা সমস্তে কুকৰীৰ ॥ ২০৮৮৩
 পৃথিৱীৰ বীৰক একত্ৰ কৰি ৰণে ।
 যুদ্ধযজ্ঞ প্ৰৱৰ্তাইবা জানি আছো মনে ॥
 ভীষ্মক দ্ৰোণক পাই দ্ৰুপদকুমাৰে ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডীয়ে যিবেলা সংহৰে ॥ ২০৮৮৪
 সমস্ত নৃপতিগণ পৰিবে ৰণত ।
 যিবেলাত মোক ধনঞ্জয়ে কৰে হত ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা সমে এক শত ভাই ।
 যিবেলাত ভীষ্মে একেধৰে কৰে ঠাই ॥ ২০৮৮৫
 যিবেলাত যজ্ঞ প্ৰভু ছুইবে সমাপত ।
 দক্ষিণা দিবাক পাচে গুণিবা মনত ॥
 যজ্ঞৰ দক্ষিণা ছুইবে সুৱৰ্ণ বিহিত ।
 স্বভাৱে সুৱৰ্ণ উপজিছে অগনিত ॥ ২০৮৮৬
 এহি গুণি তযু মনে কৰিবাছা সাৰ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ আৰো দ্ৰুপদকুমাৰ ॥
 অগনিৰ কুণ্ডত ভৈলেক উতপতি ।
 তাক মাৰি দক্ষিণা কৰাইবা সমাপতি ॥ ২০৮৮৭
 যিবেলা বিধৱা কোঁৱৰৰ ভাৰ্য্যাগণ ।
 স্বামীশোকে মহাদুখে কৰিবে ক্ৰন্দন ॥
 পুত্ৰশোকে গান্ধাৰী পৰিবে মুৰ্ছা যায় ।
 কৰ্ণ কৰ্ণ বুলিয়া কান্দিবে ৰাধা আই ॥ ২০৮৮৮
 নানাবিধ বিলাপ কৰিবে ভিনে ভিন ।
 অৱভূথ-স্নান পাণ্ডৱৰ সেহি দিন ॥
 মাধৱ বদতি কৰ্ণ সৰ্বজ্ঞান ভূমি ।
 ভূত ভবিষ্যৎ কথা কহিলা আপুনি ॥ ২০৮৮৯
 জানা যদি সবংশে মৰিবা ঘোৰ ৰণে ।
 তেৱে মোৰ বচন নকৰা কি কাৰণে ॥
 এভো বোলো শুনা মোৰ বাক্য যে প্ৰত্যেক ।
 পাণ্ডৱৰ পাটত তোমাৰ অভিক্ষেপ ॥ ২০৮৯০
 ৰাজা ছয়া পাণ্ডৱ সহিতে দিয়া ধাৰি ।
 ইয়ো ৰাজ্যখন লৈয়ো কোঁৱৰক মাৰি ॥

এভো প্ৰতি প্ৰতি কৰ্ণ কহো তবু আগে ।
 এহিৰূপে চলা কিবি যাইবাক নলাগে ॥ ২০৮৯১
 কৰ্ণ বোলে জগতকে আছা বন্দী কৰি ।
 তোমাৰ মায়াক প্ৰভু এৰাইতে নপাৰি ॥
 সি কাৰণে তবু বাক্য নলয় মনে ।
 প্ৰাণতো অধিক মোৰ ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২০৮৯২
 অগক চন্দন দিয়া কৰি বহুমান ।
 নিতে পূজা কৰে মোৰ বাহু দুইখন ॥
 দুৰ্য্যোধন নাম মাত্ৰে মইসে নৃপতি ।
 তেহু বৰ্ষ অকণ্টকে ভুঞ্জো বহুমতি ॥ ২০৮৯৩
 কৰ্ণ সম বীৰ কেৱে নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 ৰাজাগণ মध्ये প্ৰশংসয় দুৰ্য্যোধনে ॥
 আসি আছে যত পৃথিৱীৰ বীৰচয় ।
 মাস দুই তিনি কৰি প্ৰবাস খাটয় ॥ ২০৮৯৪
 এৱে যদি যাওঁ মই তব বাক্য পালি ।
 শুনি ৰাজাগণে মোক পাৰিবেক গালি ॥
 অধিবথ পিতৃ পাইলো কত তপস্শায় ।
 ৰাধা সম মাতৃ মোৰ ত্ৰিভুবনে নাই ॥ ২০৮৯৫
 নকৰিলে ঘিণ মোৰ মুখে পুৰীষত ।
 কৰিলেক জাতকৰ্ম্ম আদি কৰ্ম্ম যত ॥
 বহুসেন নাম থৈলা হাবিলাষে আতি ।
 বিবাহ কৰাইলা কন্যা মহা ৰূপৱতী ॥ ২০৮৯৬
 তাসম্বাত জন্মিল আমাৰ পুত্ৰগণ ।
 নাতি দেখি ৰাজাৰ হৰিষ কৰে মন ॥
 ৰাত্ৰিদিনে আনন্দে যে বোলায় মনতে ।
 পিণ্ড-জলাঞ্জলি পাইবো কৰ্ণপুত্ৰে হস্তে ॥ ২০৯৯৭
 আজি যদি প্ৰভু তেসম্বাক বঞ্চে মই ।
 মোকো দৈৱে বঞ্চেবেক কহিলো নিশ্চয় ॥
 আসি আছে যত পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ ।
 যুদ্ধ কৰিবাক প্ৰতি সৰাহাৰে মন ॥ ২০৮৯৮
 যুদ্ধ বিনা মৰণ নিন্দিত কক্ৰিয়ৰ ।
 আকে জানি সমৰ মিলায়ো গদাধৰ ॥
 মাধৱ বদতি কৰ্ণ জানিছা আপুনে ।
 তথাপিভো কিছো কহো শুনিয়ো প্ৰৱণে ॥ '৯৯

সত্যে ৰণ জিনিবেক পাণ্ডৱসকল ।
 জয়ধ্বনি শুনি পাণ্ডৱৰ স্তম্ভল ॥
 বিশ্বকৰ্ম্মে নিৰ্ম্মি আছে দিব্যমায়াবলে ।
 ভয়ঙ্কৰ প্ৰচণ্ড বানৰ গোট জ্বলে ॥ ২০৯০০
 যিবেলাত দেখা শ্বেতবৰ্ণ চাৰি হয় ।
 আগত সাৰথি কৃষ্ণ আছে ধনঞ্জয় ॥
 বায়ত গাণ্ডীৱ ধনু কৰিবে টঙ্কাৰ ।
 দক্ষিণত দেৱদত্ত শৰ চমৎকাৰ ॥ ২০৯০১
 যি বেলা সংগ্ৰামে বীৰ ভীষ্ম অনিৰ্ব্বাৰ ।
 দ্ৰোণ কৃপ অশ্বত্থামা নৃপতি আমাৰ ॥
 একৈকৰ লগে চলে সৈন্য গুৰুতৰ ।
 নিবাৰন্ত যি বেলা অৰ্জ্জুন একেশ্বৰ ॥ ২০৯০২
 সিবেলাত ঘোৰৰণে দেখিবা আপুনি ।
 কোঁৱৰ পতঙ্গ বীৰ অৰ্জ্জুন অগনি ॥
 যিবেলাত বেঢ়ি থাকা কুৰুবাৰচয় ।
 তৃণৱত কৰি ভীমসেনে নগণয় ॥ ২০৯০৩
 তেসম্বাৰ মध्ये পশি ক্ৰোধে বিপৰীত ।
 বাঘে যেন হৰিণৰ পিৱয় শোণিত ॥
 সেহিমতে ভীমে দুঃশাসন ধৰি বলে ।
 তেজ খাই নাচন্ত পৰম কোঁতুহলে ॥ ২০৯০৪
 সিবেলা দেখিবা বীৰ দাক্ষণ সমৰ ।
 ডৰে নিদ্ৰা নাসিব সমস্ত কোঁৱৰৰ ॥
 যিবেলা দেখিবা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 তপোবলে আপুনাৰ সৈন্যক ৰাখয় ॥ ২০৯০৫
 তেজবলে বিনাশিবে শত্ৰু সৈন্য বৰ ।
 সি বেলা দেখিবা বীৰ দাক্ষণ সমৰ ॥
 কিন্তু কৰ্ণ শুনা আৱে আমাৰ বচন ।
 কাৰ্ত্তিক নিৰ্বৰ্ত্তি মাস ছুইবেক আশ্ৰণ ॥ ২০৯০৬
 আজি হস্তে লেখি সাতদিনৰ ভিতৰে ।
 দুৰ্য্যোধন সমৰ ছুইবে কুৰু-পাণ্ডৱে ॥
 ঘোৰ শৰে যত প্ৰজাগণে চোট পাই ।
 নপকিবে নগলিবে জাৰ জহ নাই ॥ ২০৯০৭
 কৰ্ণে বোলে শুনা প্ৰভু আমাৰ বচন ।
 পুণ্যভূমি মহা কুৰুক্ষেত্ৰে বিতোপন ॥

মহানদী গঙ্গা দেবী বহন্তু সদায় ।
 যাহাত মৰিলে প্ৰজা নৈকুণ্ঠক পায় ॥ ২০৯০৮
 ৰাজাগণ সমস্তে মিলিছে একতৰ ।
 যুদ্ধ বিনা মৰণ নিন্দিত কৃত্তিয়ৰ ॥
 তৈকে প্ৰতি চলি যাউক কুক পাণ্ডু যত ।
 ৰণভূমি প্ৰভু নিৰ্ম্মিয়োক সি থানত ॥ ২০৯০৯
 মাধৱ বদতি কৰ্ণ শুনিয়ে বচন ।
 সাজু হুয়া চলোক নৃপতি দুৰ্য্যোধন ॥
 পাণ্ডৱ আসিব সাতদিনৰ ভিতৰ ।
 কুকক্ষেত্ৰে সমৰ মিলিবে গুৰুতৰ ॥ ২০৯১০
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনিয়ে শ্ৰৱণে ।
 ভাল বুলি কৃষ্ণক নমিলা বীৰ কৰ্ণে ॥
 পাণ্ডৱৰ থানক চলিলা দামোদৰ ।
 মনোদুখে কৰ্ণে আসি পশিলা নগৰ ॥ ২০৯১১
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনা নিবন্তৰ ॥
 কৃষ্ণে গৈল তোমাৰ প্ৰপিতামহী কুন্তী ।
 কান্ধন্তে আছন্ত দেৱী মহাশোকে আতি ॥ '১২
 সেহি সময়ত যাই বিদুৰ মিলিলা ।
 কুন্তীৰ আগত কথা কহিবে লাগিলা ॥
 শুনা ৰাজমাতা কুন্তী বচন আমাৰ ।
 ত্ৰীমদে অন্ধ দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ॥ ২০৯১৩
 যুগুত বচন বুলিলন্ত যদুপতি ।
 অৰ্দ্ধৰাজ্য ধুজিলন্ত পাণ্ডৱক প্ৰতি ॥
 আমিহো বুলিলো তাক সময়ন্তি মনে ।
 কাণতো নলৈলা তাক ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২০৯১৪
 বিনা যুদ্ধে পাণ্ডৱক ৰাজ্য নেদে জানি ।
 তেবেসে উলটি গৈল প্ৰভু চক্ৰপাণি ॥
 মহাভুৰ্ত্ত পাণী ইটো ধৃতৰাষ্ট্ৰৰায় ।
 শতপুত্ৰমদে অন্ধ জ্ঞানচক্ষু নাই ॥ ২০৯১৫
 সি কাৰণে মাধৱৰ বাক্য নকবিল ।
 হেৰা তাৰ কাল আসি সমীপ চাপিল ॥
 দুৰ্জয় সমবে সৰাক্ষৰে হুইবে ক্ষয় ।
 ইহাক স্মৰন্তে মোৰ নিদ্রা নিমিলয় ॥ ২০৯১৬

কৰ্ণক পাণ্ডৱৰ লগত মিলিবলৈ কুন্তীদেৱীৰ অহুৰোধ
 শুনিয়া কুন্তীৰ শোক দশগুণে ভৈল ।
 মনে মনে গোসানীয়ে গুণিবাঁক লৈল ॥
 ৰাজ্যলোভে পাণ্ডৱে কৰিবে ঘোৰ ৰণ ।
 কোঁৱৰক মাৰিবে আমাৰ জ্ঞাতিগণ ॥ ২০৯১৭
 কেহো মমা কেহো পিতা কেহো হৰে ভাই ।
 গুণি গুণি চাহন্তে পৰৰ কেহো নাই ॥
 যদি যুদ্ধ কৰে জ্ঞাতিগণ যাইবে মৰি ।
 যুদ্ধ বিনা নপাই আপুনাৰ বস্তুক্ষৰী ॥ ২০৯১৮
 দুখিতৰ স্তুথ নিমিলয় একো কাল ।
 এতেকে আমাৰ তেৱে মৰণেসে ভাল ॥
 যদি নিদাৰ্ণ হুয়া কৰন্তু সমৰ ।
 কটা-কটি লাগিবেক কুক-পাণ্ডৱৰ ॥ ২০৯১৯
 চৌদীপ পাঞ্চাল মৎস্য আদি বংশ যত ।
 বৃষ্ণি বংশো আসি মিলিবেক সমৰত ॥
 সবেয়ো সম্বন্ধে হৰে কুটুম্ব আমাৰ ।
 প্ৰাণতো অধিক দেখে স্নেহ তাসম্বাৰ ॥ ২০৯২০
 তেসম্বে ৰণত পৰি হুইবেক নিৰ্য্যাণ ।
 আত পৰে কিবা মোৰ দুখ আছে আন ॥
 পৰম দুখিত মোৰ পাঞ্চটি তনয় ।
 তাসম্বাৰ কিছো স্তুথ নেদেখিলো মই ॥ ২০৯২১
 মহাঘোৰ সমৰক অভিলাষ মনে ।
 কৃষ্ণে সমে পাঞ্চে ভাই সাজিবা যতনে ॥
 কুকগণ মধ্যে দ্ৰোণ কৰ্ণ পিতামহ ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ তিনিভায়ে গহ ॥ ২০৯২২
 ত্ৰিভুৱনে প্ৰচণ্ড যুদ্ধত অগ্ৰগণী ।
 কোঁৱৰৰ অৰ্থে জানো যুজিবন্ত তিনি ॥
 এসম্বে যতপি মোৰ মাৰে পুত্ৰচয় ।
 তেবে নিদাৰ্ণী কোন পুৰী যাইবো মই ॥ '২৩
 নজানো আপুন পৰ সকলো সমান ।
 এগুটি মৰিলে মই নধৰিবো প্ৰাণ ॥
 অনুমানো জানো মই দ্ৰোণৰ হৃদয় ।
 পাণ্ডৱকে পুত্ৰকে দেখন্তে এক নয় ॥ ২০৯২৪

বলে পাবি নমাবিবে মোৰ পুত্ৰগণ ।
 ইজিতে জানিছো গুৰু দ্বেষণৰ যে মন ॥
 কোলে বোকে ভুলি আছে মহামেহে আতি ।
 পাণ্ডৱক ভীষ্মে নমাবিষ্মে বুলি নাতি ॥ ২০৯২৫
 আসনাত হস্তে মোৰ নাহিকে সংসার ।
 কৰ্ণে যদি নমাবে আমাৰ পুত্ৰচয় ॥
 আদিত্যৰ বীৰ্য্যে জাত আমাৰ সন্ততি ।
 পৰম প্ৰচণ্ড বীৰ দাক্ষণ শকতি ॥ ২০৯২৬
 কলঙ্কৰ কাৰ্য্যে মই তেজিলো তৈলানি ।
 অধিবধ বাধা পাই ভুলিলেক আনি ॥
 তাতেসে কৰ্ণৰ পাণ্ডৱক কোপমনে ।
 পাণ্ডৱ আপুন ভাতৃ তাহাক নজানে ॥ ২০৯২৭
 সি কাৰণে পাণ্ডৱক ক্ৰোধ আতি বৰ ।
 অজিঞ্জাসি ইটো দোষ নথৰো কৰ্ণৰ ॥
 এতিয়কণে কৰ্ণৰ পাশক যাওঁ মই ।
 লাজ এৰি পুত্ৰ বুলি দেওঁ পৰিচয় ॥ ২০৯২৮
 জন্মদাতা মাতৃ মই বুলিবো শোভন ।
 অৱশ্যে কৰিবো কৰ্ণে আমাৰ বচন ॥
 এহি মনে গুণি কুন্তী কবিলন্ত ধিৰ ।
 কৰ্ণৰ সমীপ পাইলা ভাগিৰথী-ভীৰ ॥ ২০৯২৯
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মজয় ।
 গঙ্গামধ্যে স্নান কৰে কৰ্ণ মহাশয় ॥
 উত্তৰবাহিনী গঙ্গা কৰ্ণো তৈকে ধাই ।
 নিতে নৱ ঘাট থাকে সূৰ্য্যক ধিয়াই ॥ ২০৯৩০
 উৰ্দ্ধমুখ কৰি নাসিকাত দিয়া দৃষ্টি ।
 পূবক সমুখ পশ্চিমক দিয়া পিঠি ॥
 যদি আদিত্যৰ তাপ নিজ পিঠি লাগে ।
 তেবেসে কৰ্ণৰ লিটো সমাধিযো ভাগে ॥ ২০৯৩১
 কুন্তী দেখে কৰ্ণ আছে সূৰ্য্যক-ধিয়াই ।
 বাট চাই তথাতে বহিলা কুন্তী আই ॥
 এহিমতে তথাতে কুন্তীয়ো বহি আছে ।
 মধ্যাহ্ন বেলাত সূৰ্য্য নিৰ্ভঙ্কল পাচে ॥ ২০৯৩২
 আদিত্যৰ তাপ আই নিশ্চিহ্ন লাগিল ।
 তেবেসে কৰ্ণৰ লিটো সমাধি জ্বলিল ॥

সমাধি ভাগিয়া কৰ্ণ বিক্সি চাহে পাচে ।
 দেখে কুন্তী গোসাঁনী আগতে বসি আছে ॥ '৩৩
 দেখি কৰ্ণ উঠিলন্ত গৰম সামৰে ॥
 কুন্তীৰ আগত জ্বলিলন্ত বোৰকাৰে ॥
 কৰ্ণে বোলে বাজমাতা শুনিয়ো বচন ।
 কতভাগ্যে জৈলোহে তোমাক দৰ্শন ॥ ২০৯৩৪
 অধিবধ-পুত্ৰ মই বাধাৰ কুমাৰ ।
 হেৰা নমস্কাৰ কৰো চৰণে তোমাৰ ॥
 তমু দৰশনে মোৰ পুৰুষৰো ভাগ ।
 কি কাৰ্য্যে আসিছা তুমি কহা মোৰ আগ ॥ '৩৫
 কুন্তী বোলে শুনা বাপু বচন আমাৰ ।
 নোহা অধিবধ-পুত্ৰ বাধাৰ কুমাৰ ॥
 ইটো কথা অজিঞ্জাসি বোলাহা মুগুণি ।
 শামুকত মাণিক আহুস কৈত শুনি ॥ ২০৯৩৬
 সাৰথিৰ কুলে জাত অধিবধ পাপ ।
 কোঁৱৰৰ সৈৱক তোমাৰ নুহি বাপ ॥
 নুহি বাজ-বধু কোঁৱৰৰ সৈৱকিনী ।
 ছবাচাবী বাধা নুহি তোমাৰ জননী ॥ ২০৯৩৭
 তমু জন্ম কহো নকৰিবা অপমান ।
 মাৰে পোৱে এৰা এৰি দৈৱৰ নিলান ॥
 তমু পিতৃ দিৱাকৰ আদিত্য সাক্ষাত ।
 কন্যাকালে আমাৰ গৰ্ভতে জৈলা জাত ॥ ২০৯৩৮
 যেন অধিবধ পাই ভুলিলা তোমাক ।
 শুনা বাপু কহো আৰে ইসব কথাক ॥
 হুবসেন বাজা কুন্তভোজ অধিপতি ।
 সখিত্ব কৰিলা ছয়ো মহামিত্ৰ আতি ॥ ২০৯৩৯
 হুবত জন্মিলো মই আনো কন্যাচয় ।
 বহুদেৱ আদি কৰি হুবৰ তনয় ॥
 দৈৱযোগে কুন্তভোজ অপুত্ৰক জৈল ।
 এখানি তনয় হুবসেনত মাগিল ॥ ২০৯৪০
 অপুত্ৰক কুন্তভোজ নৃপতিৰ ধান ।
 হুবসেন পিতৃ মোক দিলন্ত বিলান ॥
 কুন্তভোজ আমাক নিলন্ত হাৰিলাৰে ।
 জীউ বুলি মোক ধাৰিলন্ত তাম পাশে ॥ ২০৯৪১

তান গৃহে অগ্নি ঋষি চুৰ্ণাসা মিলিল ।
 সেৱা কৰিবাক মনে পিতৃ মোক দিল ॥
 পৰম প্ৰচণ্ড ঋষি তান বাক্য জানি ।
 যতনে সেৱিলো মই কায়বাক্য মানি ॥ ২০৯৪২
 ঋষি তুষ্ট হুয়া মন্ত্ৰ কহিলা বুজাই ।
 তাকে পঢ়ি মাতিলে দেৱক লাগ পাই ॥
 এক দিনা মই ফুল ভুলিবাক গৈলো ।
 প্ৰভাততে দেৱ দিবাকৰক দেখিলো ॥ ২০৯৪৩
 তাক দেখিবাক মনে কোঁতুহল বৰ ।
 চঞ্চল চৰিত্ৰ নুগুণিলো পূৰ্বাপৰ ॥
 মন্ত্ৰৰ পৰীক্ষা চাহিবাক মন কৰি ।
 দেৱ দিবাকৰক মাতিলো মন্ত্ৰ পঢ়ি ॥ ২০৯৪৪
 তেতিফণে ৰবি আসি ভৈল উপস্থিত ।
 হেন দেখি আমাৰ সংশয় ভৈল চিত ॥
 চৰণত প্ৰণামিয়া বুলিলোহো বাক ।
 মন্ত্ৰৰ পৰীক্ষা চাইলো কৰ্ম্মিয়ো আমাক ॥ ২০৯৪৫
 দিবাকৰে বোলে কুন্তী শুনিয়ে বচন ।
 কদাচিতো ব্যৰ্থ নাহি দেৱ-দৰ্শন ॥
 আমাসাক দেখিলে বিফল নোহে মতি ।
 কন্যা গুচি এতিফণে ছয়োক যুৱতী ॥ ২০৯৪৬
 এহি বুলি আদিত্যে তোমাক উপাৰ্জ্জিল ।
 হেন দেখি মোৰ মনে সংশয় মিলিল ॥
 দিবাকৰে দেখিয়া বুজিয়া অভিপ্ৰায় ।
 পাচে তুমি আমাত জন্মিলা সেহি ঠাই ॥ ২০৯৪৭
 কৰচ কুণ্ডল সমে জন্মিলাহা তুমি ।
 আদিত্যৰ বৰে পুনু কন্যা ভৈলো আমি ॥
 নতু দেশ পিতৃ কৈতো বিবাহ আমাক ।
 লোকে হাসিবক শুনি ইসৰ কথাক ॥ ২০৯৪৮
 অভেদ কৰচ ছই কুণ্ডলে সহিত ।
 ত্ৰিভুবনে তোমাৰ যুভূত নাহি ভীত ॥
 কুল-কলঙ্ক ভয়ে তেজিবাক মন ।
 দৰ্শনে স্নেহ লাগে তোমাৰ বদন ॥ ২০৯৪৯
 উভয় শৰ্ভট ভয়ে অনেক কান্দিলো ।
 সঙ্কলিত ভৰি আনি তোমাক উটাইলো ॥

গঙ্গাৰ তীবত অধিবৰ ক্ৰীড়া কৰে ।
 সক্ষুৰাক দেখিলেক জলৰ উপৰে ॥ ২০৯৫০
 সক্ষুৰা চপায়া সিটো যেলি চাহে পাচে ।
 ত্ৰিভুবনে জ্যেষ্ঠ শিশু দেখে ভাতে আছে ॥
 অধিবৰ পুত্ৰ বুলি নিলা নিজ থান ।
 দেৱ গোপ্য কথা ইটো নজানয় আন ॥ ২০৯৫১
 শুনা বাপু কহো ইটো পুত্ৰৰ লক্ষণ ।
 সদ পুত্ৰে কৰে পিতৃমাতৃৰ বচন ॥
 যুধিষ্ঠিৰ আদি কৰি তোৰে ছোট ভাই ।
 তেসম্বাৰে তোমাৰে যুজিবে মুমুৰাই ॥ ২০৯৫২
 যিটো কোঁৱৰৰ গৃহে আছস সাদৰি ।
 ছৰাচাৰ কোঁৱৰ আমাৰ প্ৰাণ-বৈৰী ॥
 ইদানিক শুনা বাপু বচন আমাৰ ।
 বৰপুত্ৰ তুমিসে পিণ্ডৰ অধিকাৰ ॥ ২০৯৫৩
 মাতৃৰ বচন বাপু শুনিয়ে সম্প্ৰতি ।
 পাণ্ডৱৰ থানত ছয়োক নৰপতি ॥
 ভীম ধনঞ্জয় যুধিষ্ঠিৰে ভিনে ভিন ।
 পাঞ্চ ভাই তোমাক সেৱিবে ৰাত্ৰি দিন ॥ ২০৯৫৪
 আজি দেখি বিস্ময় মিলোক কোঁৱৰৰ ।
 কৰ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো ছয়ো একতৰ ॥
 আপুনাৰ ছয় ভাই সহিতে ৰবিত ।
 কোঁৱৰৰ ৰাজ্য লৈয়ো পাণ্ডৱে সহিত ॥ ২০৯৫৫
 কৰ্ণ-ধনঞ্জয় প্ৰকাশিয়ো এক ছই ।
 যুধিষ্ঠিৰে যেন কৃষ্ণ-বলভদ্ৰে ছই ॥
 পাঞ্চো ভাই সমে প্ৰকাশিয়ো মহাবল ।
 ব্ৰহ্মায়ে সহিতে যেন দেৱতাসকল ॥ ২০৯৫৬
 হৃদয় জুৰাউক কৰ্ণ মাতৃ বোল মোক ।
 শূদ্ৰ-পুত্ৰ হেন লোকে নোখোলোক ভোক ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 কৰ্ণক সম্বুধি কুন্তী তথাতে আছয় ॥ ২০৯৫৭
 আকাশত বহিয়া দেখিলা দিবাকৰে ।
 জানো কৰ্ণে জননীৰ বচন নকৰে ॥
 এহি মনে গুণি শীত্ৰবেশে লবি পৈলা ।
 কৰ্ণৰ আগত সূৰ্য্য উপস্থিত ভৈলা ॥ ২০৯৫৮

কৰ্ণে দেখি দিবাৰুৰ সাক্ষাতে আসিলা ।
 পিতৃ বুলি নমি ছুই লাগিত বসিলা ॥
 কৰযোৰ কৰি উঠি বহিলেক কৰ্ণ ।
 হেন দেখি দিবাৰুৰে কুলিলা বচন ॥ ২০৯৫৯
 আদিত্য বদতি কৰ্ণ ত্ৰিভুবনে সাৰ ।
 কুন্তীক চিনিবা নিজ জননী তোমাৰ ॥
 তোমাৰ জনক পিতৃ চিনিবা আমাক ।
 কুন্তী যি বোলয় কিয় নকবস তাক ॥ ২০৯৬০
 ভাল বোলে কুন্তী তোক চাউ মনে গুণি ।
 পাণ্ডৱৰ থানে ৰাজা হয়োক আপুনি ॥
 অখণ্ড নৃপতি হয় ধৰণী মণ্ডলে ।
 কোঁৱৰক তোমাৰ সেৱিবে কোন ফলে ॥ ২০৯৬১
 ভাল বোলে কুন্তীয়ো বিলম্ব কি কাৰণ ।
 এখানে চলিয়ো বাপু পাণ্ডৱৰ থান ॥
 শীঘ্ৰে সঙ্গ ত্যজিয়োক কোঁৱৰ শৃগাল ।
 পাণ্ডৱৰ থানত তোমাৰ হুইবে ভাল ॥ ২০৯৬২
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 এহি বুলি মৌন ভৈলা সূৰ্য্য মহাশয় ॥
 কুন্তীয়ো কৰ্ণক বুলিলেক যতমানে ।
 শুনি মনে মনে গুণি আছিলেক কৰ্ণে ॥ ২০৯৬৩
 দুহাস্তৰ বাক্য কৰ্ণে অনেক গুণিলা ।
 নিজ সত্য হস্তে অণুমান্তো নলবিলা ॥
 কৰ্ণে বোলে ৰাজমাতা মুবুলিবা আৰ ।
 যিবেলা জন্মিলো মই গৰ্ভত তোমাৰ ॥ ২০৯৬৪
 সিবেলা মুতুলি মোক ধৰ্ম্মপথ চাই ।
 মৰিবাক মনে মোক পেলাইলা উটাই ॥
 কন্যা হয় মুগুণিলা কবিলাহা পাপ ।
 আগে মোক ত্যজি পাচে কৰাহা বিলাপ ॥ '৬৫
 মাতৃ হয় তুমি মোত নিদাকণী ভৈলা ।
 শত্ৰুৰ পুত্ৰক যেন জলত পেলাইলা ॥
 তযু গৃহে যাইবো যেৱে মুগুণি মনত ।
 তেৱে মোৰ কুশল বহিবে জগতত ॥ ২০৯৬৬
 তযু গৃহে কত্ৰি কুলত জাত ভৈলো ।
 তোমাৰ নিমিত্তে মই জাতি হকৰাইলো ॥

বৈশ্য জাতি ভৈলো অধিবধ পিতৃ সাৰ ।
 জাতকৰ্ম্ম নামকৰ্ম্ম কৰিলে আমাৰ ॥ ২০৯৬৭
 মাতৃয়ে তেজিলে শত্ৰু তুলিলেক পাই ।
 পিতৃ মাতৃ অমুবন্ধ তাসম্বাৰ চাই ॥
 যদি পুত্ৰ বুলি তুমি হিত মানা জনে ।
 তেৱে এতকালে আসি চিনা নেদা কেনে ॥ '৬৮
 এৱে চিনা দিয়া আপুনাৰ হিত মানি ।
 জানো কৰ্ণে মাৰে মোৰ পুত্ৰ পাণ্ডুখানি ॥
 একেশ্বৰ কৰিয়া স্ৰজিলে বিধাতাই ।
 এতকাল বহি গৈলা নাহি বন্ধু ভাই ॥ ২০৯৬৯
 এৱে ভাই চিনাইলাহা ভৈল যুদ্ধকাল ।
 ই কথা শুনিয়া কোনে বুলিবেক ভাল ॥
 সমৰত আমাক কৰিবে পৰিত্ৰাণ ।
 দুৰ্য্যোধনে পুজি মোৰ বাছ দুইখান ॥ ২০৯৭০
 আমাত ভাৰসা কৰে কোঁৱৰসকল ।
 পাণ্ডৱক জিনিবাক আশংসয় বল ॥
 এৱে পাণ্ডৱৰ থানে দেখি সৰ্বলোক ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা শুনি কি বুলিবে মোক ॥ '৭১
 অধিবধ পিতৃ মোক হাবিলাষে মাতি ।
 মোৰ পুত্ৰ বুলি স্নেহে তুলিলন্ত আতি ॥
 এতকাল দুখ পাইলে তোলন্তে আমাক ।
 শেষকালে আৱে কেনে এৰিবোহো তাক ॥ '৭২
 এতেকতে তযু বাক্য নপশয় কাণে ।
 আন যিবা লাগে মানে খুজিয়ো আপুনে ॥
 সৰ্বলোকে জানে যেন কৰ্ণ মহাবীৰ ।
 ত্ৰিভুবনে পৰাক্ৰমী বচন স্মৃতিৰ ॥ ২০৯৭৩
 মই যদি সত্য এৰি যাওঁ তযু পাশ ।
 তেৱে লোকে কিবা মোত কৰিবে বিশ্বাস ॥
 তুমি সম যতেক অসতী কন্যাচয় ।
 পুত্ৰ উপাৰ্জ্জিয়া তেজে কলঙ্কক ভয় ॥ ২০৯৭৪
 সত্য এৰি যাওঁ যদি তযু গৃহ লাগি ।
 মই তেৱে ভৈলো তাসম্বাৰ বধভাগী ॥
 তোলনীয়া পুত্ৰ কেৱে মুতুলিবে আৰ ।
 মোক দেখি সকলে কৰিবে পৰিহাৰ ॥ ২০৯৭৫

এতেকে নকৰে দ্বাভু তোমাৰ বচন ।
 যত বল আছে গায়ে কৰিবোহো বল ॥
 প্ৰাণ পৰিজ্ঞানে মই অৰ্থে কোঁৱৰৰ ।
 তমু পুত্ৰগণ সন্মৈ কৰিবো সম্বল ॥ ২০৯৭৬
 আৰ এক কথা কহো শুনা কুন্তী আই ।
 পুত্ৰবন্ধা নিমিত্তে আসিছা মোৰ ঠাই ॥
 কৰ্ণ মহাদানীৰ পাশক যিটো যায় ।
 কদাচিতো জানিবা তাহাৰ বৃথা নাই ॥ ২০৯৭৭
 কৰ্ণ মহাদানীৰ অদ্বেষ নাহি জানি ।
 পাঞ্চপুত্ৰ দান দিলোঁ লৈয়োক গোসানী ॥
 কুন্তী বোলে বাপু যে আৰোগ্য ভৈলা কায় ।
 আজিসে জন্মিল পাঞ্চ পুত্ৰ তোৰ ঠাই ॥ ২০৯৭৮
 যুদ্ধে নমাৰিবি মোৰ পাঞ্চটি তনয় ।
 পুত্ৰ সত্য কৰি বোল নথবি সংশয় ॥
 কৰ্ণে বোলে কুন্তী আৰে কথা কহো সাৰ ।
 মই সন্মৈ লেখি ছয় তনয় তোমাৰ ॥ ২০৯৭৯
 নকুল সহদেৱ ভীম যুধিষ্ঠিৰ চাৰি ।
 নমাৰিবো আৰাক যুদ্ধত বলে পাৰি ॥
 মধ্যম তোমাৰ পুত্ৰ বীৰ ধনঞ্জয় ।
 তাক পাইলে বণে ক্ষমা নকৰিবো মই ॥ ২০৯৮০
 যতপি অৰ্জ্জুনে মোক কৰয় সংহাৰ ।
 ধনঞ্জয় সন্মৈ পাঞ্চ তনয় তোমাৰ ॥
 যদি ঘোৰ বণে অৰ্জ্জুনক মাৰো মই ।
 তেৱে আমি সন্মৈ পাঞ্চ তোমাৰ তনয় ॥ ২০৯৮১
 দেৱী বোলে তোৰ পূৰ্ববাক্য সত্য হোক ।
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে বণে মৰণ মিলোক ॥
 কুন্তী শুনিলেক য়েৱে কৰ্ণৰ বচন ।
 কৰ্ণক প্ৰশংসি গৈলা আপুন ভৱন ॥ ২০৯৮২
 দিবাকৰো দুখে তৈতে অন্তৰ্জান ভৈলা ।
 অনন্তৰে কৰ্ণো নিজ মন্দিৰক গৈলা ॥

পাণ্ডৱ যুদ্ধ-আয়োজন

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নবেধৰ ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনা পাণ্ডৱ ॥ ২০৯৮৩

কোঁৱৰৰ কথা কহিছা নৰায়ণ ।
 যুদ্ধ বিনা ৰাজ্য নেদে দুই দুৰ্য্যোধন
 একমনে শুনি আছে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 শুনি সহদেৱৰ যে কল্পন শৰীৰ ॥ ২০৯৮৪
 মহাক্ৰোধে উঠি ৰাজালকৰ আগে ।
 সহদেৱে ভীমক মতিলা বৰ বাণে ॥
 শুনা ভীম দদা পাসবিলা আৰোঁৱৰ ।
 কোঁৱৰে কৰিছে যত আমাক নিকাৰ ॥ ২০৯৮৫
 বনবাস দুখক স্মৰন্তে ফুটে প্ৰাণ ।
 সবে পাসবিলা মৎস্তনৃপতিৰ থান ॥
 সহদেৱ বীৰৰ বচন হেন শুনি ।
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰে বুলিলন্ত বাণী ॥ ২০৯৮৬
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ে নাৰায়ণ ।
 ৰাজাগণে শুনিৱাহা আমাৰ বচন ॥
 কোঁৱৰে দিলেক যত বনবাস ক্লেশ ।
 আদি অন্তে মই তাক সহিলো নিশেষ ॥ ২০৯৮৭
 কৃষ্ণক পঠাইলো মই ৰাজ্য খুজিবাক ।
 শুনিলাহা দুৰ্য্যোধনে নেদিলেক তাক ॥
 আৰে মোৰ দোষ নাই তুমি সবে সাধী ।
 ৰাজ্য নেদি পাপিঠে খাইলেক দুই আধি ॥ '৮৮
 ঘোৰ সমৰত সংহৰিবো কুকণ ।
 কৈবা ভীম ধনঞ্জয় শুনিয়ে বচন ॥
 হস্তী ঘোৰা জাটে আন কটক জোৰাই ।
 ৰাজাগণ জ্বৰিতে মিলোক এক ঠাই ॥ ২০৯৮৯
 আৰো এক কথা কহো শুনিয়ে যুগুতি ।
 সমৰত কাহাক পাতিবো সেনাপতি ॥
 সোমক পাঞ্চাল মৎস্ত ত্ৰিভুবনে সাৰ ।
 তোমা চাৰি ভাই আৰো নৃপতি আপাৰ ॥ '৯০
 সবে মহা পৰাক্ৰমী বিপুল শক্তি ।
 আলোচিয়ো কাহাক পাতিবো সেনাপতি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নবেধৰ ।
 প্ৰথমতে সহদেৱে দিলন্ত উত্তৰ ॥ ২০৯৯১
 সহদেৱে বোলে দদা কথা কহো সাৰ ।
 মহা উপকাৰী ৰাজা বিৰাট আমাৰ ॥

অগ্নে পানে পুথিলেক পুত্ৰকৃত কবি ।
 ববিষেক স্থখে আছে বিবট নগরী ॥ ২০৯৯২
 জানে নানাবিধ যুদ্ধ ধৰ্ম্মমন্ত্ৰ আতি ।
 মোৰ মনে তাহাকে পাতিয়ে সেনাপতি ॥
 নকুল বদতি দক্ষা শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 পৰাক্ৰমী প্ৰচণ্ড ক্ৰপদ মহাবীৰ ॥ ২০৯৯৩
 কন্যাদাতা পিতৃ হুয়ে খণ্ডৰ আশ্বৰ ।
 পাণ্ডু পিতৃ সম হিত কুহুদ আপাৰ ॥
 শিশ্য ভবদ্বাজৰ যে যুদ্ধত নিপুণ ।
 মোৰ মুখে তাহান বৰ্ণাইবো কত গুণ ॥ ২০৯৯৪
 সৰ্বকালে জানো গুৰু দ্ৰোণে সমে নাটে ।
 ঘোৰ সমৰত পাইলে ছুইকো ছুই কাটে ॥
 একশত পুত্ৰ যাব বিপুল শকতি ।
 মোৰ মনে তাহাকে পাতিয়ে সেনাপতি ॥ ২০৯৯৫
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো মহাবীৰ ।
 পৰম দৰ্পিত ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ ॥
 দ্ৰোণে বধিবার হেতু জানে ত্ৰিভুবন ।
 অগ্নিৰ কুণ্ডৰ হস্তে ভৈলা উতপন ॥ ২০৯৯৬
 যাক ভয়ে গুৰু দ্ৰোণ কম্পিত শৰীৰ ।
 সেনাপতি হোক ধৃষ্টিদ্যুম্ন মহাবীৰ ॥
 ভীমে বোলে শিখণ্ডীক কৰা সেনাপতি ।
 ভীষ্মক বধিবে প্ৰতি ভৈল উতপতি ॥ ২০৯৯৭
 যাক দেখি পিতামহে ভয় কৰে মনে ।
 বৈগুৰু দেখিয়া যেন কালসৰ্পগণে ॥
 মহেশ্বৰ বৰত শিখণ্ডী অনিৰ্দ্ধাৰ ।
 ভীষ্মক বধিয়া কাৰ্য্য সাধিবে আশ্বৰ ॥ ২০৯৯৮
 দ্ৰোণদীৰ ভাই যে শিখণ্ডী মহামতি ।
 মোৰ মনে তাহাকে পাতিয়ে সেনাপতি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো নাৰায়ণ ।
 কি কাৰণে প্ৰভু আবে নোবোলা বচন ॥ ২০৯৯৯
 ঘোৰ বণে কাহাকে পাতিবো সেনাপতি ।
 কোন বলবন্ত মোন্ত কহিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 সমৰক চলি আইবো বজ্জী প্ৰসমে ।
 শুভ দিবসত কালি অভিজিত কৰে ॥ ২১০০০

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নকেশ্বৰ ।
 শুনি শুনি আছে বাজাগণ নিবস্তৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ বচন সাদৰি ।
 অৰ্জুনৰ মুখ চাই মাতিলন্ত হৰি ॥ ২১০০১
 মাধৱ বদতি দক্ষা শুনিয়ো বচন ।
 মহা বলবন্ত দেখো তমু বাজাগণ ॥
 ত্ৰিভুবনে পৰাক্ৰমী চাৰিয়ো সোদৰ ।
 কোন ছাব কোঁৱৰ পতঙ্গ সমসৰ ॥ ২১০০২
 একে ধনঞ্জয়ে ত্ৰিভুবন বিনাশিব ।
 ভীমৰ আগত কোন কোঁৱৰ থাকিব ॥
 সহদেৱ নকুল যবজ্ঞা ছুই ভাই ।
 যমৰ উপমা যাক পটন্তৰ নাই ॥ ২১০০৩
 ত্ৰিভুবনে পৰাক্ৰমী ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ ।
 সাত্যকিৰ আগে কোনজন ছুইবে থিৰ ॥
 অভিমন্যু ভাগিন আশ্বৰ সম বলী ।
 বিবটৰ আগে কোনে ধনু লৈবে তুলি ॥ ২১০০৪
 ত্ৰিভুবনে বিজয় ক্ৰপদ মহাবায় ।
 শিখণ্ডীৰ যত গুণ কহন নযায় ॥
 আনো অসংখ্যাত ৰাজা আসি আছে যত ।
 আসম্বাৰ আগত কোঁৱৰ তৃণবত ॥ ২১০০৫
 তথাপিতো পুছা যদি সেনাপতি সাৰ ।
 সাত অৰ্দ্ধোহিণী সেনা লেখিলো তোমাৰ ॥
 আসম্বাক যুজাইবাক বাধিবে সম্প্ৰতি ।
 সি কাৰণে সাতকো পাতিয়ো সেনাপতি ॥ ২১০০৬
 ক্ৰপদ বিবট যে সাত্যকি ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 ধৃষ্টকেতু ৰাজা ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰবৰ ॥
 জৰাসন্ধ পুত্ৰ সহদেৱ মহামতি ।
 শিখণ্ডী সহিতে এহি সাত সেনাপতি ॥ ২১০০৭
 আসম্বাৰ মুখ্য ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ লেখি ।
 সবাবো পালক ধনঞ্জয় প্ৰাণসধি ॥
 সখিৰ পালক বুলি জানিবা আশ্বক ।
 সাবধি স্বৰূপে বুদ্ধিৰলে পাৰি যাক ॥ ২১০০৮
 আৰো এক বচন শুনিয়ো দক্ষা তুমি ।
 পৰম শোভন কুৰুক্ষেত্ৰে ৰাঙ্গে তুমি ॥

তথাত সম্ভবে অৰেশ্বৰ বীৰগণ ।
 দিব্যৰূপে চলি যাই বিষ্ণুৰ ভৱন ॥ ২১০০৯
 তহিকে চলিবা সবে কোঁৱৰসকল ।
 সেহি ধানে ভূমিয়ো চলাহা মহাবল ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো আতপাৰে ।
 কৃষ্ণৰ বচন শুনিবলু যুধিষ্ঠিৰে ॥ ২১০১০
 কৃষ্ণৰ বচন সাদৰিয়া মহামতি ।
 সাতো যে বীৰক পাতিলন্ত সেনাপতি ॥
 সাতকো দিলন্ত দিব্য অলঙ্কাৰ আনি ।
 দিব্যবস্ত্ৰে পূজিলন্ত বসনে ভূষণি ॥ ২১০১১
 সবাবো উপৰে ধনঞ্জয়ক পাতিলো ।
 দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে শৰীৰ মণ্ডিলা ॥
 নিজ বাহু মেলি আনি বসাইলন্ত কোলে ।
 জয়ধ্বনি কৰিলন্ত নৃপতিসকলে ॥ ২১০১২
 নকুলে ছত্ৰক তুলি ধৰিলন্ত শিৰে ।
 সহদেৱ সাত্যকি বিষ্ণুস্থ ধীৰে ধীৰে ॥
 কৃষ্ণে দুৰ্বাক্তত দিলা বৈজয়ন্তী মালা ।
 উঠি উঠি নৃপতিসকলে প্ৰণামিলা ॥ ২১০১৩
 সি বেলাত উৎসৱ মিলিল বহুতৰ ।
 পাঞ্চজন্ত শঙ্খ ফুকিলন্ত দামোদৰ ॥
 অনন্ত বিজয় শঙ্খ বাইলো যুধিষ্ঠিৰে ।
 পৌণ্ড্ৰক শঙ্খক ফুকিলন্ত বুকোদৰে ॥ ২১০১৪
 মণি নাম শঙ্খক যে বাইলন্ত নকুলে ।
 পুষ্পক শঙ্খক সহদেৱ মহাবলে ॥
 মন্ত্ৰহস্তীগণে সবে ত্যজিলে আটাস ।
 চন্দ্ৰভিৰ বাঘত লাগিল গৰ্ভদ্রাস ॥ ২১০১৫
 সসৈন্তে জোকাৰ পাৰে বজ্জ আতিশয় ।
 জয় জয় ঘুমিলেক কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
 মনে গোবিন্দৰ পাৰে কৰিলন্ত নতি ।
 আনন্দতে অৰ্জ্জুন ভৈলেক সেনাপতি ॥ ২১০১৬
 দেখি যুধিষ্ঠিৰে আসি সাৱটি ধৰিল ।
 শিৰ ত্ৰাণ কৰি মুখে চুখনক দিল ॥
 কোলে কৰি মহা স্নেহে বুলিলন্ত মাতি ।
 আজি ধৰি তোমাক পাতিলো সেনাপতি ॥ ১৭

মোৰ অৰ্ধে বাপু ভাই মোৰ সৰ্বভাৰ ।
 দুৰাচাৰ কোঁৱৰগণক কৰা হত ॥
 মোক আদি কৰি আপু আমি চাৰি ভাই ।
 যত বাজাগণ ঝানে তোমাৰ সহায় ॥ ২১০১৮
 সবাকো পালিবা ভূমি চুৰ্ঘোৰ লমৰে ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ আদি কৰি বীৰ কোঁৱৰৰে ॥
 তেসমূহ তোমাক প্ৰহাৰয় যতমানি ।
 সি দোষত বাপু নকৰিবা অপমান ॥ ২১০১৯
 হুকোমল লৱন্তু পুতলি সম কায় ।
 হাত বিজ্জিবে নিদাৰ্ণ শৰ ঘায় ॥
 পৰাক্ৰমী দ্ৰোণৰ ত্ৰিশূল সম শৰ ।
 কৰ্ণৰ বাণক স্মৰি কাম্পে কলেৱৰ ॥ ২১০২০
 শুনিলেয়ো ত্ৰাস লাগে ভীষ্মৰ বীৰত্ব ।
 এত দুখ পাইলো আমি পাৰ্শ্বৰ হেতু ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে সজল নয়নে ।
 মাধৱৰ মুখক চাহন্তু ঘনে ঘনে ॥ ২১০২১
 চাই চাই নৃপতিসকলে প্ৰশংসিলা ।
 অৰ্জ্জুনক কৃষ্ণৰ হাতত সমৰ্পিলা ॥
 কৃষ্ণৰ হাতত অৰ্জ্জুনৰ হাত থৈলা ।
 কৰযোৰে যুধিষ্ঠিৰে বুলিবাৰ লৈলা ॥ ২১০২২
 জগততাৰণ নিস্তাৰণ চক্ৰপাণি ।
 অৰ্জ্জুনক ৰাখিবা সেৱক হেন মানি ॥
 যদি মোৰ ভক্তি আছে চৰণে তোমাৰ ।
 কুন্তী আইত যদি ভক্তি সিজিছন্তু আৰ ॥ ২৩
 দ্ৰোপদীৰ ভক্তি যদি আছয় তোমাত ।
 সি কাৰণে বোলো ভুৰ্ত্ত ছয়োক আমাত ॥
 কোঁৱৰ সমুদ্ৰে মোৰ তৰিবাৰ মনে ।
 শৰণ পশিলো তুৱা অভয় চৰণে ॥ ২১০২৪
 যত দুখ পাইলো বনবাস নিকাৰত ।
 নকুল সহদেৱে দুখ সহিবেক কত ॥
 বলে দ্ৰোপদীক জয়দ্রথে নিলে হৰি ।
 বিৰাটৰ গৃহত কীচকে মাৰে ধৰি ॥ ২১০২৫
 সিটো দুখ প্ৰভু আৱে নিৰাৰিৰে মনে ॥
 শৰণ পশিলো তুৱা অভয় চৰণে ॥

মাধৱ, ক্ষতি নহা নহৈবা বিকল ।
 ত্ৰিভুবনে বিজয় অৰ্জুন মহাবল ॥ ২১০২৬
 যাক জুৰ কোঁৱৰৰ বাত্ৰি নিদ্রা নাই ।
 পৰ্বত ভেদিবে পাৰে একো শৰ যায় ॥
 নপাৰি গমিবে সমুদ্ৰেৰ যেন জল ।
 নাহি সীমা সংখ্যা যত অৰ্জুনৰ বল ॥ ২১০২৭
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 শুনি বঙ্গ ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥
 নৃপতিগণক আদেশিলা মহাবল ।
 কুৰুক্ষেত্ৰ সমৰ ভূমিক লাগি চল ॥ ২১০২৮
 যাত্ৰা কৰি যুধিষ্ঠিৰে ধৰিলন্ত দিশ ।
 দেখি বাজাগণৰ লাগিল উসমিস ॥
 নমো নমো নাৰায়ণ নিত্য নিবঞ্জন ।
 ত্ৰক্ষা হৰে চিন্তে যাৰ অৰুণ চৰণ ॥ ২১০২৯
 শুনিয়োক প্ৰভু মই পাতকী দুৰ্জয়ন ।
 তুমি সম উদ্ধাৰক নাহি ত্ৰিভুবন ॥
 এহিমানে আশা কৰি পশিলো শৰণে ।
 এবে তমু যেনে ইচ্ছা আপুনাৰ মনে ॥ ২১০৩০
 তুমিসি পৰম দেৱ তুমি আত্মা হৰি ।
 তুৱা চৰণক মই আছো আশা কৰি ॥
 কহে ৰাম সৰস্বতী এৰি আন কাষ ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২১০৩১

পাণ্ডৱ যুদ্ধ-যাত্ৰা

দুৰ্জয়ী

নমো নাৰায়ণ জগত কাৰণ
 পুৰাণ পুৰুষ হৰি ।
 তোমাৰ চৰণে পশিলো শৰণে
 নিয়োক নাথ উদ্ধাৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰায় শুভক্ষণ চাই
 যাত্ৰা লৈয়া শুভ দিনে ।
 যোঁকো অগ্নি জালি দিলা যত চলি
 ৰাজ্যৰ জয়ক মনে ॥ ২১০৩২
 শত্ৰু চৰি ডাই যুধিষ্ঠিৰ ৰায়
 বিপ্ৰৰ নৰি চৰণে ।

যুদ্ধ-কাণ্ড কাচি বধে চড়ি পাচে
 চলি গৈলা তেতিয়া ॥
 গাণ্ডীৰ ধনুক অৰ্জুনে ধৰিলা
 পিঠিত অক্ষয় তুল ॥
 মাধৱে আনিয়া বধ যোগাইলন্ত
 চড়িলা বীৰ অৰ্জুন ॥ ২১০৩৩
 শকটে শকটে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লৈলা
 ভণ্ডাবে ভণ্ডাবে তুলি ॥
 অসংখ্য ক্ৰমাৰ লবিল সূতাৰ
 সমৰ ভূমিক বুলি ॥
 দ্রৌপদী হুভদ্ৰা তেসম্বে চলিলা
 উত্তম শকটে চড়ি ॥
 শত অসংখ্যাত দাসীগণ যত
 চৌভিতি যায় আৱৰি ॥ ২১০৩৪
 যত বিপ্ৰগণ তেসম্বে চলিলা
 যুদ্ধ চাহিবাক মনে ।
 প্ৰজাৰ গিবত দলদোপ ভূমি
 ফাট দেই ঘনে ঘনে ॥
 অসংখ্যাত ৰাজা তেসম্বে চলিলা
 সসৈন্তে কৰি আন্দোল ॥
 সমুদ্ৰৰ চৌৰ সদৃশ আশ্ৰফাল
 নুশুনয় স্নাত বোল ॥ ২১০৩৫
 দুখী দেশান্তৰী তেসম্বে চলিলা
 মনত আনন্দ কৰি ॥
 যতোক পদাতি চলে খবগতি
 পৃথিৱী আন্দোল কৰি ॥
 উট ঘোৰে কেহো বীৰ চলি গৈলা
 বহিষ ববাহে চড়ি ॥
 অসংখ্যাত বৈগ্ৰ সৰল চলিলা
 বিশল্যকবণী ধৰি ॥ ২১০৩৬
 চাৰি যে অযুত বধ চলি গৈলা
 ছয় যে অযুত হাতী ॥
 কুৰি যে অযুত বধ চলি গৈলা
 বাহিলাতো বহি আতি ॥

প্ৰজাৰ আশ্ৰমে পাত্ৰৰ খুলায়ে
 কুণ্ডলকুণ্ডল দশোদিশি ।
 ক্ষয় নদা নদ নামন্তে শুখাই
 নজানি দিশ বিদিশ ॥ ২১০৩৭
 হস্তীৰ আটাসে কৰ্ণ ফাটি যায়
 পৃথিৱী মেলয় কাট ।
 তক তৃণ ভাজি পথ কৰি নেই
 মদে পৰু ভৈল বাট ॥
 সৈন্ধৱ যোঁৰাক - বাহুতে ডকাৰে
 যুখে ধৰি বাঘজৰী ।
 খড়গ দুই হাতে বিজুলি সাক্ষাতে
 যেন দেখি যায় উৰি ॥ ২১০৩৮
 প্ৰজাৰ গিৰত দলদোপ কৰে
 সসাগৰা বহুমতী ।
 যেন ভবা নাও- গোট তল যায়
 সমুদ্ৰে মধ্যত আতি ॥
 বোলে দেৱগণে পাণ্ডু-সৈন্য ভবে
 পৃথিৱী তলক যায় ।
 কুক-সৈন্য সমে একত্ৰে মিলিলে
 কিমতে সহিবা আই ॥ ২১০৩৯
 ব্ৰহ্মায়ে দেখিয়া কোঁতুক কবন্ত
 পাণ্ডৱ চলিল বণে ।
 আজিসে জানিলো পৃথিৱীৰ ভাৰ
 সংহৰিবো নাৰায়ণে ॥
 মধ্যত চলয় ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ
 ধেত যে চামৰে দোলে ।
 অসংখ্যাত পাত্ৰ মন্ত্ৰীসৰ চলে
 দেখন্তে আনন্দ মিলে ॥ ২১০৪০
 তান আগে যায় বীৰ বৃকোদৰ
 ভয়কৰ গদা দাজি ।
 হস্তীযুধ সমে মহা পৰাক্ৰমে
 চমু কৰি পথ ভাজি ॥
 কান পাচে যায় বীৰ ধনঞ্জয়
 নৃপতিসৰ সোণানে ।

বধৰ আগত লাক্ষাতে মাধৱ
 প্ৰকাশন্ত যিহ্মৰাজ ॥ ২১০৪১
 এহিমতে গৈয়া ৰাজা যুধিষ্ঠিৰে
 কুকৰুত্ৰে যায় পাইলা ।
 কৃষ্ণৰ আদেশে জাহ্নবীৰ ভীৰে
 সৈন্যক সবে বখাইলা ॥
 সাগৰ সঙ্কাল সৈন্যগণ বৈল
 অসংখ্যাত পথ জুৰি ।
 ৰাজাৰ আবাস মাজত কৰিলা
 হস্তীশালা আগ কৰি ॥ ২১০৪২
 তাৰ চাৰি পাশে অৰ্জুনা পাতি
 কৰিলা গড় নিৰ্মাণ ।
 তাৰ চাৰি পাশে বন্ধা গড় দিলা
 দ্বাৰী থৈলা থানে থান ॥
 তাৰ চাৰি পাশে ৰাজাগণ মানে
 মন্দিৰ সাজিয়া বৈল ॥
 অসংখ্য কমাৰ এক সাজু হুয়া
 শৰ গঢ়িবাক লৈল ॥ ২১০৪৩
 দ্ৰৌপদী প্ৰমুখ্যে যত কন্যাগণ
 পশিলন্ত অভ্যস্তৰ ।
 পাণ্ডৱ গৃহে পাণ্ডৱ পাণ্ডৱ বহিলা
 এক গৃহে দামোদৰ ॥
 কৃষ্ণৰ লগত সাত্যকি বহিলা
 দাকক সহিতে আসি ।
 ৰাজাৰ আদেশে সমৰ ভূমিক
 ধুৱন্তুয়ে কুৰে চাহি ॥ ২১০৪৪
 গঙ্গাৰ তীৰত মৈদাম কৰিলা
 দশ প্ৰহৰ পথ ।
 দেখি দেৱকি অৰ্জুন সহিতে
 কোঁতুক ভৈলা মনত ॥
 ৰাম সৰস্বতী বোলে অৰ্জুনকি
 মাধৱ নব নগৰ ।
 ভক্তি মনে কিনি নিয়োজা গুণিনি
 উদ্ধাৰিয়া পৰাধৰ ॥ ২১০৪৫

শুনা সভাসদ তেজিয়ো প্রমাদ
বৈকুণ্ঠক যাৰ মন ।

আপুনিয়ো তৰা পুৰুষ উদ্ধাৰ
বোলা বাৰ নাৰায়ণ ॥ ২১০৪৬

কৌৰৱ যুদ্ধ আয়োজন আৰু বিদ্বৰ নিৰ্বাসন
পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেশ্বৰ ।
সমৰক মনে বহিলেক যুধিষ্ঠিৰ ॥
ধৰ্ম্মে বোলে ৰাজাগণ ছয়া সাৱধান ।
সমৰ ভূমিত বহিবাৰ্হা সৰ্বজন ॥ ২১০৪৭
চৰ মুখে ৰাজা দুৰ্য্যোধনে বাৰ্ত্তা পাইল ।
তেতিয়কণে ৰাজাগণ মতায়ী অনাইল ॥
কৰ্ণ দুঃশাসন যে শকুনি আদি যত ।
ভীষ্ম দ্রোণ সমস্তে বসিলা সমাজত ॥ ২১০৪৮
মধ্যে ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা প্ৰকাশন্ত আতি ।
সমীপে বিদ্বৰ আছা ব্যাসৰ সন্ততি ॥
আনো অসংখ্যাত ৰাজা বেঢ়িছে সভাক ।
সবাকো সমুখি দুৰ্য্যোধনে বোলে বাক ॥ ২১০৪৯
দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ো ৰাজাগণ ।
পাণ্ডৱ আসিলা শুনো সমৰক মন ॥
অসংখ্যাত ৰাজাগণ প্ৰৱল যুদ্ধাৰ ।
চৰগণে দেখি খেদি আসিল আমাৰ ॥ ২১০৫০
সমদলে দিশ জুৰি কুকৰ্ণে চাপি ।
বণভূমি কৰি তাত বহিলা বিয়াপি ॥
যত মহাবীৰ আছে বুকোদৰ অৰি ।
নকুল সহদেৱ ধনঞ্জয় প্ৰাণ বৈবী ॥ ২১০৫১
তথাপিতো অশুভাত্মো নকৰিবা ভয় ।
জাণ্টে কুকৰ্ণে চলায়ো সেনাচয় ॥
আগ ছয়া চলা মোৰ জাতৃ দুঃশাসন ।
কুকৰ্ণে গৃহ সজায়োক বিতোপন ॥ ২১০৫২
উত্তম দিবসে কালি গৰ্বে হাইবো আমি ।
বৈবী বিনাশিলে পাইবো অকৰ্ণকা ভূমি ॥
বাহুবলে পিতামহ জমত জিনিলা ।
দ্রোণ বীৰৰ হুৰাহুৰে প্ৰশংসিলা ॥ ২১০৫৩

ত্ৰিভুবনে পৰাক্ৰমী কৰ্ণ মহাবল ।
সমৰক মনে সমদলে কালি চল ॥
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
এহি বুলি দুৰ্য্যোধন ৰাজা আদেশয় ॥ ২১০৫৪
শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ যুদ্ধক মন ভৈলা ।
বিদ্বৰক মাতি ৰাজা বুলিবাক লৈলা ॥
ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে বাপু শুনিয়ো বিদ্বৰ ।
নানাবিধ যুদ্ধ তই জানস প্ৰচুৰ ॥ ২১০৫৫
দেৱতাৰ অস্ত্ৰৰ যুদ্ধক জানস ।
যিহতে যুদ্ধয় যুদ্ধ গন্ধৰ্ব বাকস ॥
যিহতে পিশাচে যুদ্ধে গুহ্যকসকল ।
কৌৰৱক তাকে শিখায়োক মহাবল ॥ ২১০৫৬
সমৰক চলি যাউক কহিয়ো মন্ত্ৰণা ।
পাণ্ডৱক জিমিতে উপায় যদি জানা ॥
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেশ্বৰ ।
হেন শুনি মহাশোক ভৈল বিদ্বৰ ॥ ২১০৫৭
চাই চাই আছে যত লোক সমজ্যাৰ ।
নকান্দতে বিদ্বৰ বহে লোহ-ধাৰ ॥
মনত বোলন্তু কিনো অদভুত হৰি ।
কৌৰৱক মায়ায়ে বাঞ্ছিলে দৃঢ় কৰি ॥ ২১০৫৮
হুহিবা কৃষ্ণৰ বল সাক্ষাততে দেখি ।
তথাপিতো কি কাৰণে খাইলো ছই আখি ॥
কালে গ্ৰাসিলেক পাপী কৌৰৱসকল ।
দেখিও নেদেখে পাপী মাধৱ বল ॥ ২১০৫৯
জানিলোহো সমস্ত কৌৰৱ হৈবে ক্ষয় ।
ইহাক স্মৰন্তে মোৰ নিদ্ৰা নিমিলয় ॥
এহি বুলি নিখাস তেজিলা অনন্তৰে ।
ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজাক মাতিলা ধীবে ধীবে ॥ ২১০৬০
শুনা দদা শুভ যদি ইচ্ছা কৰা মনে ।
প্ৰাণে যদি জীবা সবাকৰে কুকৰ্ণে ॥
তমু বোৰ অপৰাধ আছা বাট চাই ।
এতো পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিবাৰু ধুবাই ॥ ২১০৬১
আবো এক কথা কহো শুনিয়ো যুগতি ।
তাৰে ৰাজ্য দিবে নপাৰিবা মহাবতি ॥

তাৰত স্তুৰুজি দদা সুপজৈ তোমাৰ ।
 যাৰে দোষ গোটক নকৰি পৰিহাৰ ॥ ২১০৬২
 নিচিনা দোষক যদি চিনায়ো সম্প্ৰতি ।
 তোমাৰ ঘৰতে দোষ ভৈল উতপতি ॥
 বৰ পুত্ৰ বুলি যাক মানি আছা সাৰ ।
 পুত্ৰ স্তুহি দদা সিটো দোষৰ ভাণ্ডাৰ ॥ ২১০৬৩
 ইটো কথা দদা তুমি মনে গুণি চাৰ ।
 উপজি কাঢ়িলে সিটো গৰ্দ্ভবৰ ধাৰ ॥
 কৃষ্ণত বিষুখ ইটো দুৰ্বাচাৰ পাপ ।
 বংশক বিনাশি ইটো কৰাইবে সম্ভাপ ॥ ২১০৬৪
 কুলৰক্ষা হেতু ইটো শৃগালক এৰি ।
 সিংহ সম পাণ্ডৱক আনিয়ো সাদৰি ॥
 কাকক এৰিলে দদা ময়ূৰক পায়ি ।
 আকে জানি পাৰ্শ্বিক খেদাইবে যুৱায় ॥ ১৬৫
 দুৰ্ভগণ সহিতে একত্ৰ কৰি মিলি ।
 পাৰ্শ্বিক খেদায়োক দেশৰ নিকালি ॥
 যদি তমু স্নেহ লাগে নপাৰাহা তাক ।
 তেৰে অৰ্জুনৰ হাতে বধাউ ইহাক ॥ ২১০৬৬
 অৰ্জুনৰ হাতত কপট হৌক ঠাই ।
 লঘু কৰি খেদা আক দেশৰ ডকাই ॥
 পাণ্ডৱ সহিতে ৰাজ্য ভূজা মহাভাগ ।
 তেৰে তুমি কৃষ্ণক হাততে পাইবা লাগ ॥ ২১০৬৭
 অশ্বথা সহায় যদি হৰে দেৱগণ ।
 তথাপিতো যুদ্ধত সবংশে হৈবা ছন্ন ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 হেন শুনি দুৰ্য্যোধন ক্ৰোধত কাম্পয় ॥ ২১০৬৮
 দুই চক্ষু ক্ৰোধত ৰাতুল বৰ্ণ ভৈল ।
 মহাকোপে বিহুৰক বুলিবাঁক লৈল ॥
 শুন অৰে দুৰ্বাচাৰ দাসীৰ সম্ভতি ।
 কি কাৰণে আমাক নিন্দস মন্দমতি ॥ ২১০৬৯
 মোৰ ভাতে পুষ্ট ভৈল জীৱ মোৰ অম্বে ।
 আমাক নিন্দস তই অধম দুৰ্জনে ॥
 কাকে বেন জীৱয় পাতৰ ভাত খায় ।
 অধম দুৰ্জনে কাকে ভাতে ভৰ্জি যায় ॥ ২১০৭০

পাসবিলি তই আৰে আপুনাৰ জাতি ।
 আমাঠেৰ দাসীৰ গৰ্ভত উতপতি ॥
 ৰাজ্যৰ সোদৰ বোলাই ফুৰ মোৰ ঘৰে ।
 নীচে বৰ ভৈলে দেখো জাতিকো পাসবে ॥ ১৭১
 পৰম কপটী ইটো পাপী দুৰ্জজনক ।
 কোনজনে মাতি আনিলেক ভিতৰক ॥
 শুন অৰে নীচ জাতি অধম পামৰ ।
 কোঁৱৰৰ খায়া পাণ্ডৱক কৰ বৰ ॥ ২১০৭২
 এহিমতে বাৰম্বাৰ নিন্দ যত যত ।
 সেৱকৰ দোষ গুণ নধৰো মনত ॥
 কি কাৰণে নিন্দস কাহাত গহ পায় ।
 কৈবা কৰ্ণ দুঃশাসন কিবা আছা চাই ॥ ২১০৭৩
 শ্মশান সমান দেখিবাক অমঙ্গল ।
 জাণ্ট কৰি পাৰ্শ্বিক দেশৰ নিকাল ॥
 প্ৰাণ লৈয়া যাউক দেখন্তোক সামৰাজ ।
 গলচক্ষা দিয়া নগৰৰ কৰা ৰাজ ॥ ২১০৭৪
 অধিক যে শাস্তি আৰো ক্ষেমিলো আছোক ।
 দেখো আক আসি আজি পাণ্ডৱে ৰাখোক ॥
 খেদ খেদ বুলি কোপে কাম্পে দুৰ্য্যোধন ।
 শুনি কাচি উঠিলেক কৰ্ণ দুঃশাসন ॥ ২১০৭৫
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰপতি ।
 দুৰ্ভৱ গালিক শুনি বিহুৰ স্তম্ভতি ॥
 তিৰস্কাৰ শুনি আতি অসন্তোষ বৰ ।
 ধাৰাসাবে লোতক বহুৱে নয়নৰ ॥ ২১০৭৬
 আৰো বোলে ঢকাই কৰ নগৰ বাহিৰ ।
 শুনি বিহুৰৰ শোকে নসহে শৰীৰ ॥
 দেখন্তে ঢকাইবে আসে কৰ্ণ দুঃশাসন ।
 ঘনে ঘনে চাস্ত জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃৰ বদন ॥ ২১০৭৭
 দেখিলন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰে নমাতন্তু তাত ।
 অধিক লাগিল আৰো বিচাট মনত ॥
 বিহুৰে বোলন্তু মোৰ বিধি স্তম্ভসন্ন ।
 ভাল ভৈল নেদেখিবো তোমাৰ মৰণ ॥ ২১০৭৮
 আজিসে আমাৰ স্নেহ শুচাইলি মনৰ ।
 গালি পাৰি আমাক কৰিলি কৃপা বৰ ॥

বিদূষ দুৰ্জ্জন গুচো দেশৰ নিকালি ।
 কুশলে থাকিবা বাপু পাত্ৰ মন্ত্ৰী মিলি ॥ ২১০৭৯
 এহি বুলি বিদূষ উঠিলা আসনৰে ।
 ধৃতবাহু ৰাজাক নমিলা জামুনিৰে ॥
 তনয়ক ভয়ে ৰাজা নেদিলা উত্তৰ ।
 ধাৰাসাৰে লোতক বহুৱে নয়নৰ ॥ ২১০৮০
 তথা হস্তে উঠি যাই নমিলা ভীষ্মক ।
 দেখি ভীষ্মে উঠি সাবটিলা বিদূষক ॥
 কান্দন্তে কান্দন্তে পাচে দিলা সমিধান ।
 কৈক তেজি যাহা যে বিদূষ মোৰ প্ৰাণ ॥ ২১০৮১
 বিদূষ বদতি পিতৃ পালিলা পুথিলা ।
 স্তুজিব নপাৰো শ্বেহ যতোক কৰিলা ॥
 ইজম্বক লাগি মই দেখিলো নয়নে ।
 বিদায় কৰিলো প্ৰভু তোমাৰ চৰণে ॥ ২১০৮২
 শুনি সমজ্যাৰে বৰ উঠিল ক্ৰন্দন ।
 দ্ৰোণেয়ো কান্দন্ত ধৰি নসহয় মন ॥
 অভ্যন্তৰে নাৰীৰ ক্ৰন্দন বৰ ভৈলা ।
 মহাশোকে গান্ধাৰীয়ো কান্দিবাক লৈলা ॥ ২১০৮৩
 বিদূষ বিয়োগ দুখে অনেক কান্দিলা ।
 তথা হস্তে উঠি যাই দ্ৰোণক নমিলা ॥
 বিদূষে তেজন্ত দেখি ফুটি যায় প্ৰাণ ।
 কান্দন্তে ৰহিলা দ্ৰোণে নেদি সমিধান ॥ ২১০৮৪
 গান্ধাৰী সহিতে ভিতৰত যত নাৰী ।
 কান্দন্তে বেঢ়িলে বিদূষক শাৰী শাৰী ॥
 বিদূষৰ মুখ চাহি বোলে নাৰীগণে ।
 কি দোষে ইহাঙ্ক খেদে ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২১০৮৫
 ধৃতবাহু নৃপতিৰ প্ৰাণে এবে সৰি ।
 আৰু খেদি নৃপতি জীৱন্ত কেনে কৰি ॥
 নভৈল স্তুতি ইটো দুৰ্য্যোধন পাপ ।
 পাণ্ডৱক খেদি দিলা হৃদয়ে সন্তাপ ॥ ২১০৮৬
 ধৃতবাহু নৃপতিৰ বিদূষৰে আসি ।
 আৰু খেদে বৃদ্ধগণে আছে কিবা দেখি ॥
 আজিসে আশান ভৈল আশাৰ নগৰী ।
 কি দেখিয়া লোকে ৰখিবক ইটো পুৰী ॥ ২১০৮৭

এহি বুলি লোকে শোক কৰে নিবন্ত
 সেহি বেলা গাব চলি উঠিলা বিদূষ ॥
 বাহুলীক কৃপক অশ্বখামাক আশ্বাসি ।
 কৰযোবে সমজ্যাগণৰ মুখ চাহি ॥ ২১০৮৮
 সকলে সমাজে কান্দে আৰ্ত্তবাৰে শোকে ।
 খানিতোক বহ নেত্ৰেভৰি দেখো তোকে ॥
 সমৰত হৈবে জানো আমাৰ মৰণ ।
 ইজম্বক লাগি দেখো তোমাৰ বদন ॥ ২১০৮৯
 ৰহ ৰহ বুলি প্ৰজাগণে পাৰে গেৰি ।
 হেন দেখি বিদূষে মনত দুখ কৰি ॥
 পাচে পশিলন্ত গৈয়া আপুন জৱন ।
 সি থানত কুন্তী যাই ভৈলা দৰিষন ॥ ২১০৯০
 মহাশোকে বিদূষে কহিবে নপাবন্ত ।
 হেন দেখি কুন্তী বিদূষত পুছিলন্ত ॥
 আজি দেখো বাপু তুমি সত্তৰে আসিলা ।
 ৰাজ-সমাজত কিবা অশাস্তৰ ভৈলা ॥ ২১০৯১
 কি কাৰ্য্য মিলিল আজি সভাৰ ভিতৰ ।
 কি পুছিলে ৰাজা মোত কহিয়ে সত্তৰ ॥
 কি কাৰণে কান্দিহা নয়নে বহে জল ।
 শুনিয়া বিদূষে কথা কহিলা সকল ॥ ২১০৯২
 দেশৰ ডাকিয়া মোক খেদে দুৰ্য্যোধনে ।
 বিদায় কৰিলো মাৰ তোমাৰ চৰণে ॥
 ইজম্বক লাগি মাৰ দেখা দেখি যাই ।
 কুন্তী বোলে বাপু যে থাকিয়ো এহি ঠাই ॥ ২১০৯৩
 সমৰত সংহৰিবে যত কুকৰীৰ ।
 হস্তিনাপুৰত ৰাজা হৈবা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 এহি বুলি কুন্তীৰ সজল নেত্ৰ ভৈলা ।
 মহাদুখে গোসানীয়ে কান্দিবাক লৈলা ॥ ২১০৯৪
 পুত্ৰৰ সন্তাপে মোৰ দণ্ডে যুগ যায় ।
 আছিলোহো বাপু মই তোৰে মুখ চাই ॥
 তয়ো মোক এৰি বাস কোন থান প্ৰতি ।
 এবেসে মৰিলো মই ভৈলো অনাধিতি ॥ ২১০৯৫
 পুত্ৰগণে এৰি গৈল কোঁৱৰে দেখন্তে ।
 সিটো দুখ পাসবিলো তোমাক দেখন্তে ॥

তয়ো মোক যাহা আবে কোন ধানে এৰি ।
 বিদুব বিদুব বুলি থাকিলন্তু পৰি ॥ ২১০৯৬
 হেন দেখি বিদুবে মনত মহা মন্যু ।
 মেলি লৈলা পাচে আপুনাৰ শৰ ধনু ॥
 ধনু বাণ ধৰিয়া বিদুবে গুণে মনে ।
 কোঁৱৰে বুলিবে গৈল পাণ্ডৱৰ ধানে ॥ ২১০৯৭
 ইটো শঙ্কা তাসম্বাৰ গুচোক মনত ।
 এহি বুলি ধনু আৰি থৈলা দুৱাৰত ॥
 বিদুবৰ ধনু দুৱাৰত প্ৰকাশিল ।
 যাক দেখি ৰাজাগণে সমস্তে ডৰিল ॥ ২১০৯৮
 কান্দন্তে বহিল নগৰৰ প্ৰজাগণ ।
 গৈলন্তু বিদুবে তীৰ্থ স্নানিবাক মন ॥
 মাথে জটা ধৰিলন্তু শয়ন ভূমিত ।
 ফলমূল আহাৰ কৰিলা প্ৰতিনিতি ॥ ২১০৯৯
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কোঁৱৰৰ পুণ্য ৰূপ বিদুব নিশ্চয় ॥
 মহাশাস্ত্ৰ ব্যাসস্তুতে যিবেলা এৰিলা ।
 জানিবা সমস্তে কুক তেখনে মৰিলা ॥ ২১১০০
 সমাজত ৰহিয়া কোঁৱৰগণ আছে ।
 সেহিবেলা ৰাজাগণে মাতিলেক পাচে ॥
 শুনা মহাৰাজা দুৰ্য্যোধন নৰপতি ।
 তযু ধানে আসি আছে যতেক নৃপতি ॥ ২১১০১
 যুদ্ধ বিনা কিসক বিফলে ভুঞ্জো অন্ন ।
 বাহু চুলুকায়ে যুজিবাক যায় মন ॥
 মন্ত হস্তীগণ আনি আছে তযু ঠাই ।
 বন্ধন নলৱে ঘোৰ সমৰ নপায় ॥ ২১১০২
 আমাৰো যুদ্ধক প্ৰতি ৰাত্ৰি নিদ্ৰা নাই ।
 পাণ্ডৱক মাৰো আদেশিয়ো মহাৰায় ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ো ৰাজাগণ ।
 কুকক্ষেত্ৰে চলা সবে হস্তে বঙ্গ মন ॥ ২১১০৩
 মোৰ লগে চলা ভীষ্ম দ্ৰোণ তোৰা দুই ।
 দুঃশাসন সসৈন্যে চলিয়ো আগ হুই ॥
 একাদশ অকৌহিণী বাছিলাত বাছি ।
 আসি আছে মানে সৈন্য চলন্তোক কাছি ॥ '১০৪

দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ শুনিল হেন বোল ।
 উসমিস কৰি সবে লাগিল আন্দোল ॥
 ৰাজাগণ চলি গৈলা নানা বাহু বাই ।
 সৈন্যৰ আন্দোলে যেন ভূমিকম্প যায় ॥ ২১১০৫
 সাত যে অযুত হস্তী সাজি ময়মত ।
 একৈক হস্তীত সাত সাত যে মাহুত ॥
 দুই জনে আগত অকুশ ধুম্পি আছে ।
 ধনু শৰ দুই জনে ধৰি দিব্য কাচে ॥ ২১১০৬
 বাক পাতি তাহাতে আছয় দুই জন ।
 এক জনে শক্তিপাট ধৰিছে শোভন ॥
 হস্তীগণ সালঙ্কত বীৰঘণ্টা গলে ।
 লোহাৰ সম্বাহা সনে কৃষ্ণবৰ্ণ জ্বলে ॥ ২১১০৭
 সিন্দূৰে মণ্ডিত গণ্ড প্ৰকাশয় আতি ।
 মেঘ মণ্ডলত যেন বিদ্যুতিকা পাস্তি ॥
 ঘোঁৰাসব চলিল স্বৰ্ণ মালা গলে ।
 বাহুতে ডাকন্তে দেখি উৰি যেন চলে ॥ ২১১০৮
 অনেক সহস্ৰ ৰথ চলিলেক কাচি ।
 ধানে ধানে অস্ত্ৰ তাতে বাছিলাত বাছি ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা পৰ দিবসতে যাই ।
 আগে পাচে ভীষ্ম দ্ৰোণে অধিকে স্তম্বাই ॥ '১০৯
 নাহি সীমা সংখ্যা যত নৃপতিসকল ।
 সৈন্যৰ আন্দোলে মহী কৰে টলবল ॥
 গজ ৰাজী সহিতে সসৈন্যে চপকৰি ।
 বলি যেন ইন্দুৰ পূবক দিলে ধাৰি ॥ ২১১১০
 সেহিমতে ৰাজা দুৰ্য্যোধন চলি যায় ।
 কুকক্ষেত্ৰে ৰহিলা সমৰভূমি পাই ॥
 গড় প্ৰাঞ্চি কৰিলেক ৰাজাৰ মন্দিৰ ।
 হস্তীশালা অশ্বশালা গৃহ নৃপতিৰ ॥ ২১১১১
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণৰ মন্দিৰ বিতোপন ।
 সেনাগণ সমস্তে ৰহিলা ধানে ধান ॥
 ৰাজাগণ আগে দুৰ্য্যোধন নৰপতি ।
 কৰযোৰে ভীষ্মৰ আগত নিগদতি ॥ ২১১১২
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ো পিতামহ ।
 কোঁৱৰ কুলৰ তযু চৰণত গহ ॥

পাণ্ডৱক জিনো আন বৈবী যত যত ।
 সবে অভিলাষ কৰো তবু চৰণত ॥ ২১১১৩
 পশুৰাম বীৰ কজ্জিয়ৰ অধিকাৰী ।
 সমবত তোমাত পলাইল বণ হাৰি ॥
 এবে পিতামহ তুমি মোৰ বোল ধৰা ।
 সেনাপতি ছয়া পাণ্ডৱক যুদ্ধ কৰা ॥ ২১১১৪
 থানে থানে নিয়ম কৰিয়ো সেনাচয় ।
 কালি সমৰক লাগি কৰিয়ো নিৰ্ণয় ॥
 ভীষ্মে বোলে দুৰ্য্যোধন শুনিয়োক বাণী ।
 মোৰ সম বীৰ নাহি জিভুৱনে জানি ॥ ২১১১৫
 মোৰ দিব্য অস্ত্ৰ আছে জগতে বিদিত ।
 সুবাহুৰ মনুষ্য সবাবো মনে ভীত ॥
 মই য়েৰে যুদ্ধো সবে মনুষ্যক মাৰি ।
 কণেকে জগত শূন্য কৰিবাক পাৰি ॥ ২১১১৬
 সাক্ষাতে নজান তই আমাৰ মহত্ব ।
 জগত জুৰিবে পাবো শব প্ৰহাৰত ॥
 আমাৰ শৰত পশুৰামে দিল ভঙ্গ ।
 পাণ্ডৱক কোনে লেখে যেহেন পতঙ্গ ॥ ২১১১৭
 তথাপি তোমাত বাপু কহো তত্ত্বসাৰ ।
 তোকে পাণ্ডৱকে সম স্নেহতা আমাৰ ॥
 তই যেন মহাহিত আদৰৰ আতি ।
 পাণ্ডৱো সিমত মোৰ বংশধৰ নাতি ॥ ২১১১৮
 কিন্তু তই অৰ্থ দিয়া বঢ়াইলি আমাক ।
 সি কাৰণে তোৰ ছয়া খোজো যুজিবাক ॥
 যদি মই যুদ্ধো তোৰ আগে কহো সাৰ ।
 পাঞ্চভাই পাণ্ডৱৰ নিচিন্তিৰো মাৰ ॥ ২১১১৯
 গুণাকৰ পাঞ্চকো জন্মিৰো বলে পাৰি ।
 তই যদি পাবস আপুনি দিবি ধাৰি ॥
 ৰাজাগণ সমষ্টিতে কৰ্ণ দুঃশাসন ।
 সমবত পাণ্ডৱক তই জিন বণ ॥ ২১১২০
 ই কথা যত্য়পি তই নেদেখস ভাল ।
 তোৰ আগে কথা কহো শুনা মহীপাল ॥
 মহাবীৰ কৰ্ণক প্ৰাতিয়ো সেনাপতি ।
 ৰাজাগণ সবে বাপু কৰিয়ো যুগুতি ॥ ২১১২১

দ্ৰোণৰ আমাৰ দুইব বৃথা কলেৱৰ ।
 তাৰে বশ্য ছয়া আমি কৰিবো সমৰ ॥
 হেন শুনি কৰ্ণে উঠি মাতিলেক পাচে ।
 ৰাজাগণ সবে দুৰ্য্যোধনে শুনি আছে ॥ ২১১২২
 কৰ্ণ বোলে পিতামহ শুনিয়ো সম্প্ৰতি ।
 যৈসানি বুলিলা ধনঞ্জয়ে অতিবধী ॥
 অৰ্দ্ধৰথী বুলি মোক বিকৰ্ণিলা বৰ ।
 সেহিদিনা অঙ্গীকাৰ কৰি আছো দৃঢ় ॥ ২১১২৩
 যাৰে তুমি বণে পৰি নোহোৱা নিৰ্য্যাণ ।
 তাৰে মুযুজিবো নধৰিবো ধনুবাণ ॥
 মধ্যস্থ স্বৰূপে মই চাহিবো সমৰ ।
 তুমি পিতামহ পৰাক্ৰমী ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২১১২৪
 বালকৰ দোষ গুণ নধৰিবা মনে ।
 সেনাপতি ছয়া যুদ্ধ কৰিয়ো আপুনে ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰপতি ।
 দুৰ্য্যোধনে ভীষ্মক পাতিলা সেনাপতি ॥ ২১১২৫
 আসনত বসিলেক গঙ্গাৰ কুমাৰে ।
 আৰণ তুলিয়া আনি ধৰিলেক শিৰে ॥
 দেৱ সেনাপতি কাৰ্ত্তিকক নমি পাৱে ।
 কৃষ্ণৰ চৰণ দুই হৃদয়ে ধিয়াৱে ॥ ২১১২৬
 নাহিকে হৰিষ কাৰ্য্য নিসিজিবে জানি ।
 অসম্ভাষে সেনাপতি ভৈলেক আপুনি ॥
 কোঁৱৰগণৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 চতুৰ্ভিতি বোড়ি সবে আনন্দে বজাই ॥ ২১১২৭
 শত্ৰু ভেৰী কাহালী দুন্দুভি বাৰে ছানি ।
 সৈন্যৰ আন্দোলে মাত থিতাতে নুশুনি ॥
 দণ্ডে ছত্ৰে ভীষ্মৰ যোগান ধৰি আছে ।
 উঠি উঠি ৰাজাগণে নমিলেক পাচে ॥ ২১১২৮
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা আনন্দতে আছে চাই ।
 সেহিবেলা নিৰ্ঘাত পৰিল গিৰিসাই ॥
 আকাশত শুনি ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ ।
 নেদেখি শৰীৰ বাক্য শুনি চমৎকাৰ ॥ ২১১২৯
 বিমঙ্গল দেখি ভয় ভৈলা কুকণ ।
 জুয়াজুমি কাণাকানি কৰৈ সৰ্বজন ॥

বিম্ভল দেখি ভীষ্মে গুণয় মনত ।
 ইটো ঘোৰ সমবে সবংশে হৈবো হত ॥ ২১১৩০
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ধৃতবাহু বাজা যাই তথাতে আছয় ॥
 ভিন্ন গৃহ কৰি কুকক্ষেত্রে গৈয়া তথা ।
 ৰাত্ৰি দিনে শুনে কুক পাণ্ডৱৰ কথা ॥ ২১১৩১
 কোঁৱৰৰ যদি ভীষ্ম সেনাপতি ভৈলা ।
 দশোদিশে বোলোক শৱদ উঠি গৈলা ॥
 হস্তীগণে দিলা সবে দ্ৰুপদ আশ্ফাল ।
 শুনি সবে প্ৰজাৰ কৰ্ণত মাৰে তাল ॥ ২১১৩২
 সঞ্জয়ত পুছে ধৃতবাহু মহীপাল ।
 শুনিলো সঞ্জয় ইটো কিসৰ ঘঞ্চাল ॥
 দশো দিশে শুনি কিয় আনন্দ স্বজায় ।
 নানা বাঢ় ভণ্ডে মোৰ কৰ্ণ ফাটি যায় ॥ ২১১৩৩
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰপতি ।
 দুৰ্য্যোধনে ভীষ্মক পাতিলো সেনাপতি ॥
 তুস্থল নিশান বাঢ় ভণ্ড শুনা মানে ।
 সৈন্যৰ মোহলা ভীষ্মে কবন্ত আপুনে ॥ ২১১৩৪
 প্ৰথমতে শুনা ৰাজা শঙ্কধ্বনি গোট ।
 অসংখ্য দুন্দুভি মত হস্তীৰ আশ্ফাট ॥
 অনন্তৰে শুনা ৰাজা কাহালিৰ ধ্বনি ।
 ভেৰী বাঢ় ভণ্ডে মাত থিতাতে নুশুনি ॥ ২১১৩৫
 বিন্দ অনুবিন্দ ৰাজা অৱস্তী দেশৰ ।
 সৈন্যৰ মোহলা দিলা দুয়ো মহাবীৰ ॥
 তাকো বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা ভাল চাই ।
 ফিৰি গৈলা বিন্দ অনুবিন্দ দুয়ো ভাই ॥ ২১১৩৬
 দুন্দুভিৰ বাঢ় ৰাজা শুনা অনন্তৰে ।
 স্তদক্ষিণ নামে ৰাজা কশ্মেজ দেশৰে ॥
 ভূমি টলবল কৰে সৈন্যৰ আশ্ফাল ।
 মোহলাক দিলন্ত কশ্মেজ মহীপাল ॥ ২১১৩৭
 ভীষ্মেও দিলন্ত তাক বহু বহু ধন ।
 বহু ৰাজা বুলি তাক দিলা আলিঙ্গন ॥
 অনন্তৰে শুনা ৰাজা হস্তীৰ আশ্ফাল ।
 সীমা সংখ্যা নাই পদাতিৰ কোলাহল ॥ ২১১৩৮

বধ গজ ৰাজী সবে অসংখ্য পদাতি ।
 ভীষ্মক মোহলা দিলা সৈন্য নৰপতি ॥
 তাহাৰ সৈন্যক ভীষ্মে লেখিলেক যত ।
 গাৱে গাৱে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা তত ॥ ২১১৩৯
 দেখি যত্নপুত্ৰৰ বস্ত্ৰৰ সীমা নাই ।
 শৈল্যৰাজা ফিৰি গৈলা পৃথিৱী কম্পাই ॥
 বেঢ়ি যায় চৌৰাশী হাজাৰ হস্তী পালে ।
 সবে চতুৰ্দন্ত বীৰঘণ্টা জ্বলে গলে ॥ ২১১৪০
 বীৰৰ আৰাৱ দুয়ো কৰ্ণে মাৰে তাল ।
 মোহলা দিলেক ভগদত্ত মহীপাল ॥
 অৱলা বৃষক ৰাজা সৌৰাষ্ট্ৰত থিত ।
 ধনুৰ টকাৰ তাৰ শুনি বিপৰীত ॥ ২১১৪১
 মোহলা দিলেক গই ভীষ্মৰ আগত ।
 দেখি ভীষ্মে দিলা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ যত ॥
 পলাশৰ পুত্ৰ প্ৰজ্ঞাত্যুধ নৰপতি ।
 দ্ৰোণে কৃপে এসম্বো মোহলা দিলন্তি ॥ ২১১৪২
 এহিমতে মোহলা কৰিলা সেনাচয় ।
 ৰাত্ৰি দিনে অবিচ্ছেদে সীমা নাহিকয় ॥
 মাহেশ্বতপুৰে থিত লীলা মহাবায় ।
 ভীষ্মক মোহলা দিলা সৈন্য সমে যায় ॥ ২১১৪৩
 তৃণ বন ছিগুি সবে ধূলা উৰি গৈল ।
 বিগত প্ৰমাণ বহুমতী খাল ভৈল ॥
 জয়দ্রথ স্তম্ভা সহিতে মহাবতী ।
 বহুমিত্ৰ আদি কৰি যতেক নৃপতি ॥ ২১১৪৪
 সংক্ৰেপ পয়াৰে তাক কহিবেক কোনে ।
 কহে ৰাম সবস্বতী কৃষ্ণৰ চৰণে ॥
 এহিমতে যত্নপি মোহলা সাজ ভৈল ।
 তযু তনয়ক ভীষ্মে মাতিবাক লৈল ॥ ২১১৪৫
 ভীষ্মে বোলে বাপু শুনিয়োক দুৰ্য্যোধন ।
 মোহলা কৰিলো মই তযু সেনাগণ ॥
 অল্প পৰাক্ৰমী হীন এৰি সেনাচয় ।
 বলবন্ত বাছি বাছি তযু সেনা হয় ॥ ২১১৪৬
 একাদশ অকোঁৱৰী লেখিলোহো যত ।
 মহা পৰাক্ৰমী সিটো বুদ্ধত শকত ॥

পুনৰপি ভীষ্ম বোলে দুৰ্য্যোধন বায় ।
 নৃপতিৰ ধৰ্ম্ম বাপু কহিবো বুজায় ॥ ২১১৪৭
 আগবাঢ়ি ঘোৰ বগে নুযুজিবে বাজা ।
 সবে সমদলে যুজ্জে সেনাপতি প্ৰজা ॥
 বণভূমি এৰি দুই প্ৰহৰ অন্তৰে ।
 চকি দিয়া তথাতে থাকিবা নৰেংগৰে ॥ ২১১৪৮
 আকে জানি বাপু তই থাকিবি পাচত ।
 পাণ্ডৱক যুজ্জে মই ঘোৰ সমৰত ॥
 দুৰ্য্যোধনে বোলে মই নেদেখোহো ভাল ।
 সমৰ কৰিবে যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ॥ ২১১৪৯
 মই কেনে থাকিবো লুকাই পাচ ছই ।
 লোকে হাসিবেক মোক চৰম লগাই ॥
 হেন দেখি ভীষ্মে বোলে নৃপতিগণক ।
 শুন শ্ৰুতায়ুধ নৰ কস্মোজ শঠক ॥ ২১১৫০
 বত্ৰিশ হাজাৰ যাস সসৈন্যে জনটাই ।
 দুৰ্য্যোধন বাজাক বাখিবি সৰ্বদায় ॥
 তোক শিক্ষা দেওঁ শুনা বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 খেদি যায় পাণ্ডৱক নকৰিবি বণ ॥ ২১১৫১
 দেৱতাৰ শৰজালে পাণ্ডৱসকলে ।
 দূৰত থাকন্তে শিৰ কাটে ততকালে ॥
 যদি যুদ্ধ লাগে তই পাখিবি আমাক ।
 দ্ৰোণ আদি কৰি যিবেলাত পাস যাক ॥ ২১১৫২
 আৰো কথা কহো মই শুন বাজাগণ ।
 বাজাৰ সোদৰ যুৱৰাজ দুঃশাসন ॥
 তোমাৰ সোদৰ আসি আছে যত যত ।
 দুঃশাসন বীৰক বাখিবি সমৰত ॥ ২১১৫৩
 দুৰ্য্যোধন পুত্ৰ যিটো লক্ষ্মণকুমাৰ ।
 বত্ৰিশ হাজাৰ বাজপুত্ৰ বন্ধা কৰ ॥
 অৱশেষ বাজাগণ থাকা মোৰ ঠাই ।
 যুদ্ধ সময়ত আমি নিৰন্ধিবো যাই ॥ ২১১৫৪

কল্পবীৰ অৱতাব

বৈশম্পায়ন বৰ্ণিত শুনিয়ো অবেশব ।
 ভীষ্মক বাজাৰ পুত্ৰ কল্প বীৰব ॥

যি বেলাত দামোদৰে কল্পিগী হবিলা ।
 সিবেলাত বাজাগণে বেড়ি যুদ্ধ দিলা ॥ ২১১৫৫
 পলাইলা সমস্তে শৰ পায় মাধৱৰ ।
 পাচে কল্প বীৰে কৰিলেক অঙ্গীকাৰ ॥
 কৃষ্ণক নমাৰি কল্পিগীক নেমেলাই ।
 নপশিবো কুণ্ডিলত আৰকা ছনাই ॥ ২১১৫৬
 এহি বুলি কৃষ্ণক কৰোয়ো দিলে ধাৰি ।
 তিনি অকৌহিণী সেনা লগে ভৰি পুৰি ॥
 কৃষ্ণৰ হাতত অঙ্গীকাৰ ভৈল ছম ।
 সি ঠাৱতে নগৰ পাতিল বিতোপন ॥ ২১১৫৭
 ভোজকট নাম থৈলা সিটো নগৰৰ ।
 কতো দিন সেহি থানে আছিল কুমাৰ ॥
 কতো দিন অন্তৰত তাহাকো তেজিলা ।
 বোলে কি কাৰণে জীউ যাদৱে জিনিলা ॥ ২১১৫৮
 কিম্পুকম সিংহ আছে গন্ধমাদিনত ।
 তানে ঠাই ধনুৰ্বেদ শিখিলেক যত ॥
 তথাহন্তে যাই বাসৱক আৰাধিল ।
 বৎসৰ অন্তৰে আসি ইন্দ্ৰে দেখা দিল ॥ ২১১৫৯
 কল্পবীৰে বৰ খোজে বাসৱক পাই ।
 তযু নিজ ধনু মোক দিয়োক গোসাই ॥
 কৃষ্ণক জিনিবো মোক দিয়া এহি বৰ ।
 নিজিনোক মোক জগতৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২১১৬০
 বাসৱে বদতি কথা শুনা বিত্তমান ।
 ত্ৰিভুবনে খ্যাত মোৰ ধনু তিনিখান ॥
 অৰ্জুনৰ গাণ্ডীৰ বিজয় ধনু ঘোৰ ।
 কৃষ্ণৰ শাবঙ্গ যেন পৰাক্ৰম মোৰ ॥ ২১১৬১
 লৈয়োক বিজয় ধনু হেৰা দিলো মই ।
 আকে ধৰি পৃথিৱীত লভিয়ো বিজয় ॥
 ইয়ো বৰ দিলোহো জিনিবি জগতক ।
 কিন্তু ইটো ধনু নুযুজিবে মাধৱক ॥ ২১১৬২
 কৃষ্ণ বলভদ্ৰ দুই জগত কাৰণ ।
 তাসম্বাৰ হাতে আছে তোহোৰ মৰণ ॥
 আন যাক যুদ্ধস হৈবেক বণ জয় ।
 এহি বুলি অৰ্জুন ভৈল মহাশয় ॥ ২১১৬৩

সেহি ধনুখান লৈয়া কল্প মহাবীৰ ।
 বাসৱৰ বৰে হৈল অবধ্য শৰীৰ ॥
 তপস্তাৰ পৰা আসি দেখে বিদ্যমান ।
 কুক পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ মিলিছে সিথান ॥ ২১১৬৪
 দেখি কল্প বীৰে বসি গুণিলা মনত ।
 কৃষ্ণক নুযুজো মই ইন্দুৰ বাক্যত ॥
 কোঁৱৰক যুজো মই এহি ধনুবাণে ।
 ইষ্টতা কৰিবো কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ থানে ॥ ২১১৬৫
 যদি কোঁৱৰক মই জিনোহো বণত ।
 যশস্তা বহিবে মোৰ তিনিয়ো জগত ॥
 তেৱেৰে পাণ্ডৱে মোক কৰে মিত্ৰৱৰ্তি ।
 যাদৱক জিনো পাচে পাশ খেড়ি পাতি ॥ ২১১৬৬
 এহি বুলি কল্প নিজ সৈন্য লৈয়া সজে ।
 হস্তী ঘোৰা অসংখ্য পদাতি লৈয়া বজে ॥
 তিনি অক্ষৌহিণী সেনা সসৈন্তে জণ্টাই ।
 পাণ্ডৱৰ থানে গৈলা পৃথিৱী কম্পাই ॥ ২১১৬৭
 সৈন্যৰ মোহলা কৰি পাণ্ডৱ আছন্ত ।
 দুন্দুভি শৱদ কতোদূৰে শুনিলন্ত ॥
 মাধৱে সহিতে সবে নিহালিয়া চাই ।
 কল্পবীৰ আঁসে কতোদূৰে ভেট পাই ॥ ২১১৬৮
 ভয়ঙ্কৰ জ্বলে আতি বাসৱ সমান ।
 ত্ৰিভুৱনে নতু দেখি পৰম স্ফুটান ॥
 তপৰ প্ৰভাৱে আতি ভয়ঙ্কৰ জ্বলে ।
 দেখি মহাভয় ভৈলা পাণ্ডৱসকলে ॥ ২১১৬৯
 পাণ্ডৱৰ বীৰগণে শৰ ধনু লৈলা ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি সবে বাজু পাতি বৈলা ॥
 দেখি কল্পবীৰে পাচে পঠাইলন্ত চৰ ।
 ঘোৰ বণে সখা আমি ভজিবো তোমাৰ ॥ ২১১৭০
 শূনি যুধিষ্ঠিৰে আগবাঢ়ি আনিলন্ত ।
 কল্পবীৰ আসি সমাজত বহিলন্ত ॥
 সিংহাসনে দিয়াইলা নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 সসৈন্তে বসিলা তাতে কল্প মহাবীৰ ॥ ২১১৭১
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ বাজা কৰি সতকাৰ ।
 পুছিল কি কাৰ্য্যে আইলা পাশক আমাৰ ॥

ত্ৰৈলোক্য বিজয় ধনু আপুনাৰ হাতে ।
 পৰম প্ৰচণ্ড দেখো বাসৱ সাক্ষাতে ॥ ২১১৭২
 কৃষ্ণৰ কুটুম্ব তুমি জানো অভিপ্ৰায় ।
 সি কাৰণে হৈবা তুমি আমাৰ সহায় ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 হেন শূনি কল্পবীৰে দিলেক উত্তৰ ॥ ২১১৭৩
 হুইতো মহাবাজ আসি আছো তমু ঠাই ।
 কুটুম্ব সম্বন্ধে হুইবো যুদ্ধত সহায় ॥
 কিন্তু মোৰ শূনা আবে অভিপ্ৰায়খানি ।
 মই যেন বাজা তাক ত্ৰিজগতে জানি ॥ ২১১৭৪
 সাক্ষাততে মাধৱে জানন্ত মোৰ বল ।
 কল্পিণী হৰণে যেন ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল ॥
 প্ৰচণ্ড বিক্ৰম মোৰ শৰ গুৰুতৰ ।
 সম্মুখ সমৰে হাবিলন্ত গদাধৰ ॥ ২১১৭৫
 অন্যায় কৰিয়া মোৰ হৰিলে কল্পিণী ।
 ইটো কথা মাধৱত পুছিয়ে আপুনি ॥
 পুনৰপি কল্পবীৰে মাতিলেক পাচে ।
 বাজাগণ সন্মুখ যুধিষ্ঠিৰে শূনি আছে ॥ ২১১৭৬
 কল্পবীৰ বদতি শুনিয়ে ধনঞ্জয় ।
 কুক সমুদ্ৰত যদি আছে তোৰ ভয় ॥
 তেৱে আজি সমস্তে দেখোক বিদ্যমান ।
 এতিয়াকৈ শৰণ পশিয়ে মোৰ থান ॥ ২১১৭৭
 তই যাক নপাবস কৰো অঙ্গীকাৰ ।
 একেস্থৰে কোঁৱৰ কুলৰ চিন্তো মাৰ ॥
 আছন্তোক ভীষ্ম দ্ৰোণ আদি বাজা মান ।
 একেস্থৰে মাৰি মই দেওঁ বাজ্যখান ॥ ২১১৭৮
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 বাজাগণে শুনিলেক বচন বীৰৰ ॥
 ঘোৰ কৰ্ম্ম কৰিবেক বজ ছয়া বৈল ।
 সেহিবেলা ধনঞ্জয়ে বুলিযাক লৈল ॥ ২১১৭৯
 ধনঞ্জয় বদতি শুনিয়ে কল্পবীৰ ।
 হুইতো মই পৰাক্ৰমী নিকজ শৰীৰ ॥
 কিন্তু মোক চিনিবি পাণ্ডৱকুলে জাত ।
 যাৰ সখি দামোদৰ জানিবি সাক্ষাত ॥ ২১১৮০

দ্রোণ শিষ্য মহেশ্বৰ অস্ত্ৰ আছে পাৰ্হি ।
 তুণত গাণ্ডীৰ ধনু অচ্ছেদ্য সদায় ॥
 দেৱাশ্বৰ নৰ যাৰ শৰদতে ভাগে ।
 কিমতে বুলিবো কোঁৱৰত ভয় লাগে ॥ ২১১৮১
 কুন্তীৰ গৰ্ভত বাসৱৰ বীৰ্য্যে জাত ।
 অগ্নিদত্ত চাৰি ধোঁৱা পৰন সাক্ষাত ॥
 যাহাৰ অক্ষয় তুণ নাহি ক্ষয় ব্যয় ।
 যাৰ শৰে কালকুঞ্জগণৰ প্ৰলয় ॥ ২১১৮২
 ক্ষুদ্ৰ সম কুক সৈন্যগণ মোৰ আগে ।
 কিমতে বুলিবো সমৰক ভয় লাগে ॥
 যিটো ভীষ্মে জগত জিনিলে অপ্ৰয়াসে ।
 পশুৰাম হাৰিয়া পলাইল যাৰ ত্ৰাসে ॥ ২১১৮৩
 ত্ৰিভুবনে পৰাক্ৰমী গুৰু দ্রোণ কুপ ।
 একে বীৰে জিনিবাক পাৰে জম্বুদ্বীপ ॥
 লক্ষ লক্ষ নৃপতিসকল যাৰ পাশে ।
 তাহাক জিনিবে ইটো শৃগালৰ আশে ॥ ২১১৮৪
 এভো বোলা পাৰ্হী তোক যুদ্ধক নলাগে ।
 গৃহক ফিৰিয়া চল নুহি থাক লাগে ॥
 হেন শুনি কল্পবীৰ নৰহিল তথা ।
 চলি গৈলা পাচে দুৰ্য্যোধন আছে যথা ॥ ২১১৮৫
 সাগৰ সঙ্ক্ৰাশ সিটো সৈন্যগণ লই ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক বচন বোলায় ॥

কল্পবীৰ বদতি শুনিয়ো দুৰ্য্যোধন ।
 পাণ্ডৱত ভয়ে মোত পশিয়ো শৰণ ॥ ২১১৮৬
 এতিক্ৰমে দিবো সবে পাণ্ডৱক মাৰি ।
 সকলে পৃথিৱী পাইবা অকণ্টক কৰি ॥
 শুনি শুনি আছে ৰাজাগণ নিবন্তৰে ।
 মহাথল্লে মাতিলেক গজাৰ কুমাৰে ॥ ২১১৮৭
 বৃদ্ধ ভৈলো ক্ষত্ৰিয় কৰ্ম্ম কৰি বিপৰীত ।
 আৰে যুদ্ধযন্ত্ৰ আসি ভৈল উপস্থিত ॥
 মহাবীৰ ক্ষত্ৰিগণে বাঙ্খিয়ো নপায় ।
 ভয় হৈবো কিমতে বুলিবো তোৰ ঠাই ॥ ২১১৮৮
 যিটো বীৰ ধনঞ্জয় জগততে সাৰ ।
 অযুত হস্তীৰ বল ভীম অনিৰ্ব্বাৰ ॥
 তাহাকো জিনিবে ইটো বুদ্ধি বালেকৰ ।
 দুৰাচাৰ পাৰ্হী এৰ সত্ৰবে অন্তৰ ॥ ২১১৮৯
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কল্পবীৰে নিকংসাস ভৈলা ছয়ো ঠাই ॥
 ফিৰিয়া নগৈলা ৰাজা আপুনাৰ ঘৰ ।
 সেনাগণ সমে তৈত চাহিল সমৰ ॥ ২১১৯০
 কলিত নামেসে কৰে পাতকৰ ত্ৰাস ।
 নামৰ নাহিকে জানা কহিতো বিনাশ ॥
 হেন জানি যতনে তেজিয়ো আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২১১৯১

উত্তোগ পৰ্ব সমাপ্ত

ত্ৰয়োদশ পৰ

অসমীয়া মহাভাৰত

ভীষ্ম পৰ

—:~:—

দুৰ্য্যোধনৰ অস্থায়ীক সেনাপতি বৰণ

পদ

জয় নমো নাৰায়ণ দৈৱকীনন্দন ।
সদানন্দ যুকুন্দ মাধৱ জনাৰ্দন ॥
জয়তি যাদৱ যদুবংশ শিবোমণি ।
যাব যশে ভৱি আছে সমস্ত ধৰণী ॥ ২১১৯২
প্ৰণামো ভাৰতী ভগৱতী সবস্বতী ।
যাহাৰ প্ৰসঙ্গে সুপ্ৰসঙ্গ হোৱে যতি ॥
জয়তি ভাৰত কৰ্ম জয়তি মঙ্গল ।
শুনন্তা ভগন্তা দুহাস্তৰ সম ফল ॥ ২১১৯৩
অনিকল্প বদতি শুনিয়ো সাধু লোক ।
অল্পমতি জানি কিছু কৃপা কৰা মোক ॥
বিবচিলো মহাভাৰতৰ কথা সাৰ ।
গুৰুৰ প্ৰসাদে হোক লোকত প্ৰচাৰ ॥ ২১১৯৪
জন্মেজয় বদতি শুনিয়ো মুনিসৰ ।
প্ৰস্তুত কাহিনী কহো কুক-পাণ্ডৱৰ ॥
ধৰ্ম্মক্ষেত্ৰে কুকক্ষেত্ৰে কুক পাণ্ডুগণ ।
কেন কেন মতে সবে কবিলন্ত বণ ॥ ২১১৯৫
কোন বীৰ তথাত আছিল অধিকাৰী ।
কোন কোন মহাবীৰী বুলিবাক পাৰি ॥
দাক্ষণ সমবে কোন ঘৰে ভৈলা জয় ।
সাৱশেষ কৰি যোন্ত কহিয়ো নিশ্চয় ॥ ২১১৯৬
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেকৰ ।
কহিবো স্বৰূপ কথা ভাৰতবৃদ্ধৰ ॥
কুকক্ষেত্ৰে একত্ৰে মিলিলা দুয়োদল ।
পয়োভবে হেদিনী কবৰ টলবল ॥ ২১১৯৭

চৌকি দিয়া সজাথে ৰহিলা বীৰগণ ।
বিবলে আলোচ কৰে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
চৰ মুখে শুনিলা সমস্ত কথা সাৰ ।
ধনঞ্জয় সেনাপতি পাণ্ডৱ দলৰ ॥ ২১১৯৮
কৃষ্ণ ভৈলা সাৰথি অৰ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
শুনি দুৰ্য্যোধনৰ বিষাদ গুৰুতৰ ॥
ত্ৰিভুৱন বিজয় মাধৱ-ধনঞ্জয় ।
কাহাৰ শক্তি বণে সাধিবেক জয় ॥ ২১১৯৯
সুৰাস্ত্ৰেৰে বিমোহিত প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে ।
কৃষ্ণ অৰ্জুনক জিনিবেক কাৰ বাপে ॥
মনহুখে ৰাজাৰ গাৱত নাহি ধাৰি ।
বীৰগণ মাতিয়া বৈসাইলা শাৰী শাৰী ॥ ২১২০০
দুঃশাসন দুস্মৃৎ দুস্বহ বীৰ কৰ্ণ ।
দুৰ্দ্ধৰিষ বৃষকেতু বিজয় বিকৰ্ণ ॥
যুধামন্যু উত্তমোজা মাগধৰ পতি ।
জয়দ্রথ ভূবিজ্জৱা কোবৰ নৃপতি ॥ ২১২০১
শল্য শাল্য হৃদক্ষিণ কাশ্যোজ কলিঙ্গ ।
শ্ৰুতায়ুধ শ্ৰুতসেন নৃপতি বিবিজ ॥
বিবোচন পুৰন্দৰ লখনা সুবৰ ।
কামকপাধিপ ভগদত্ত নৃপবৰ ॥ ২১২০২
এসম্বাক মুখ্য কৰি দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
বুলিবে লাগিলা সবাহানে মুখ চাই ॥
সবেহন্তে আমাৰ বচন আকলিয়ো ।
কোন সেনাপতি হ'বা দেখায়ো বুলিয়ো ॥ ২১২০৩
গাৱে গাৱে বীৰসবে দিলা সম্বিধান ।
কি কৰিবো মহাৰাজা তুমি বিজ্ঞান ॥

যাক যেন বুলিয়ো সাক্ষাত কৰো কাজ ।
 বিষবিষি বোলে দুৰ্য্যোধন মহাবাজ ॥ ২১২০৪
 সবে বীৰগণ মধ্যে বিচাৰিয়া চাওঁ ।
 বীৰতো অধিক বীৰ জীয়াইকেসে পাওঁ ॥
 তাহাস্তে বিষম আছে মহন্তৰ মায়া ।
 মোতোধিক অৰ্জুনত দশগুণে দায়া ॥ ২১২০৫
 তেহে সেনাপতি ভৈলে সবাহাবে বঙ্গ ।
 যাহাৰ যুদ্ধত পশুৰামে ভৈলা ভঙ্গ ॥
 বৈবক আসঙ্গ দিব দায়ায়ে যুগুত ।
 মোৰো কাৰ্য্য হেলা নকৰিব গঙ্গাহত ॥ ২১২০৬
 নায়ক বিহীনে মিলে প্রজাব বিপত্তি ।
 এতেকেসে ভীষ্মক নকৰো সেনাপতি ॥
 দ্রোণৰ সমান বীৰ নাহি একো থানে ।
 কুকুল মধ্যে শ্ৰেষ্ঠ সৰ্বলোকে জানে ॥ ২১২০৭
 তোমাসাৰ হৰিষ তাহাক পাইলে বণে ।
 তথাপিতো অৰ্জুনক দায়া কৰে দ্রোণে ॥
 সময় উপেক্ষি অৰ্জুনক দিব পথ ।
 সকলে বিনাশ হৈব গজ বাজী বথ ॥ ২১২০৮
 সি কাৰণে দ্রোণক নকৰো বণমাজে ।
 কৰ্ণৰ সমান বীৰ নাহি সামবাজে ॥
 যুদ্ধত ক্রোধত মন্ত্ৰণাতো অগ্ৰগণী ।
 যাহাৰ বীৰত্ব গুণে চাকিল ধবণী ॥ ২১২০৯
 তথাপি ভবসা নাই ভয়াতুৰ বৰ ।
 যুদ্ধবেলা সন্মুখত ভিড়ি দিলে লব ॥
 এতেক কৰ্ণক নাহি সহায় যুগুত ।
 সমৰত লঘু কৰিবেক বাধাহত ॥ ২১২১০
 মোৰ ভাই দুঃশাসন জানো ভালমতে ।
 যুদ্ধ দেখি ভঙ্গ দেই পলায় লগতে ॥
 পাচক নচায় নাই প্রজাব বিপত্তি ।
 দুঃশাসন বীৰক নকৰো সেনাপতি ॥ ২১২১১
 শকুনি মমাই সিটো সঙ্গবে বাতুল ।
 কেবলে জানয় সিটো পাশতিব মূল ॥

আনো সব বীৰগণ যতেক আহয় ।
 সবাতো অধিক বীৰ কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥ ২১২১২
 অশ্বখামা চিবঞ্জীৰ দ্রোণৰ নন্দন ।
 তেহে সেনাপতি হৌক বোলে দুৰ্য্যোধন ॥
 বীৰগণে বাজাব বচন অনুসৰি ।
 তেতিয়গুণে উঠিলেক জয়ধ্বনি কৰি ॥ ২১২১৩
 দক্ষিণ দলত বসি আছে চিবঞ্জীৰ* ।
 বাজাগণ সমে দুৰ্য্যোধন ভৈলা থিৰ ॥
 দেখি অশ্বখামা গাৱ চালি ভৈলা থিৰ ।
 বাজাক সম্বোধি মাতিলন্ত মহাবীৰ ॥ ২১২১৪
 কিবা আগমন মহাবাজ কহিয়োক ।
 কি কাৰ্য্যক লাগে ঝাণ্টে আজ্ঞা কৰিয়োক ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ো মহাবথ ।
 সেনাপতি ছয়া যুদ্ধ কৰা প্রথমত ॥ ২১২১৫
 তোমাক কবিলো কটকৰ অধিপতি ।
 অৰ্জুনক জিনি মোক দিয়ো বহুমতী ॥
 তোমাবেসে অধিকাৰ যত বীৰগণ ।
 তোমাবেসে বাজ্যতাৰ তোমাবেলে বণ ॥ ২১২১৬
 অশ্বখামা বোলন্ত শুনিয়ো মহাবায় ।
 হেন জানা যুদ্ধত অৰ্জুন ভৈলা ঠাই† ॥
 কোন বস্ত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ বীৰ বুকোদৰ ।
 সহদেৱ নকুল পতঙ্গ সমসৰ ॥ ২১২১৭
 দ্রুপদ বিৰাট চেকিতান বলবন্ত ।
 হৌক আসি সহায় আপুনি ভগবন্ত ॥
 তথাপিতো পাণ্ডৱ আশা পৰিহৰা ।
 নিগুটি কৰিবো ঘেৰে ঘোৰ ঘোৰ ধৰা ॥ ২১৮
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক প্রথমে ধৰিবো ।
 ভীষ্ম ধনঞ্জয় দুইকো লগে সংহাৰিবো ॥
 নকুল সহদেৱক ডেককা কৰো পাচে ।
 যুদ্ধত জিমিবো সাজাপণ যত আছে ॥ ২১২১৯
 সব সৈন্য মাৰিয়া কৰিবো গোটা গোটা ।
 তেৱে জানো পাণ্ডৱে লজিবে মোৰ ছোট ॥

শুনি দুৰ্য্যোধন বব ভৈলা হুৰিষিত ।
 বাণ্ড ভণ্ডে চাপিলেক দ্রোণীৰ লম্বিত ॥ ২১২২০
 বীৰচাক তবল মঙ্গল ভুবী ভেবী ।
 বীণা বাঁশী কবতাল কাহালি মোহবি ॥
 শঙ্খ শিঙ্গা মৃদঙ্গ মল্লিকা ঢাক ঢোল ।
 পল্লব গোমুখ জয়ধ্বনি মুখবোল ॥ ২১২২১
 পাচে দুৰ্য্যোধন সবে সৈন্য কৰি থিৰ ।
 ধৰিলা যোগান সবে যথাযোগ্য বীৰ ॥
 আগে পাচে সৈন্যৰ হস্তীৰ পটোৱাৰ ।
 জয় জয় ধ্বনি সবে দিলেক জোকাৰ ॥ ২১২২২

শ্রীকৃষ্ণ-বুধিষ্ঠিৰৰ আলাপ

বসিলা সমাজ পাতি কুক বীৰববে ।
 পাণ্ডৱৰ কথা শুনি আতি অনন্তবে ॥
 য়েৰে সেনাপতি অশ্বখামা ভৈলা বণে ।
 সারশেষ কথা শুনিলেক চৰগণে ॥ ২১২২৩
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ আগে কহে চৰগণে ।
 অশ্বখামা সেনাপতি লৈলা দুৰ্য্যোধনে ॥
 যত বাণ্ড-ভণ্ড শুনা কোঁৱৰ দলৰ ।
 চিৰঞ্জীৱ উৎসাহ বঢ়ায় কোঁৱৰ ॥ ২১২২৪
 আমি শুনি আছিলো সভাৰ ওচৰত ।
 দুৰ্য্যোধনে মিনতি বুলিলা যত যত ॥
 অশ্বখামা বীৰত্ব কহিলা যেন নয় ।
 তোমাক ধৰিবে জিনিবেক ধনজয় ॥ ২১২২৫
 সহদেৱ নকুল ভীষ্মৰ অশ্বস্তব ।
 পাণ্ডৱৰ সৈন্যৰ বিনাশ নিকন্তব ॥
 এহি বুলি দৃঢ় মৌন জয়া বসি বৈল ।
 শুনি বুধিষ্ঠিৰ ৰাজা বাক্যহীন ভৈল ॥ ২১২২৬
 থিয়ালে শুকাইলা ৰাজা হেট মাথা কৰি ।
 সেহিবোলা আগিলা অৰ্জুন-দেৱহৰি ॥
 ধৰ্ম্মৰ বেৰিয়া ছুখ দুইহাতে সাজেৰে ।
 পুছিবে লাগিলা ধনজয়-নাটকোদৰে ॥ ২১২২৭
 কেনে কৰা কৰা মহাবীৰ ধৰ্ম্মবয় ।
 তোমাৰ সহায় আমি কৰিবনকৰ ॥

ভীষ্মসেন সহদেৱ নকুল সঞ্জয় ।
 বিৰাট দ্রুপদ শতানীক মহাশয় ॥ ২১২২৮
 আনো সব বীৰৰ প্ৰভাৱ যত যত ।
 সবাকৈ সহায় দিবো তোমাৰ লগত ॥
 কোন বস্ত্ৰ কোঁৱৰৰ বীৰগণ মানে ।
 যাক যৈতে সমৰে ৰাখিবো থানে থানে ॥ ২১২২৯
 পাচে মোক সমৰে কোঁৱৰ কুকপতি ।
 ঘোৰ বণে তাহাৰ কৰিবো সদপতি ॥
 আউৰ কিবা তোমাৰ মনত অসন্তোষ ।
 কহিয়ো আমাত সবে বঢ়া টুটা দোষ ॥ ২১২৩০
 যুদ্ধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ে নাৰায়ণ ।
 যুদ্ধযজ্ঞে কৃত্তিৱৰ মোক প্ৰয়োজন ॥
 তাহাতে বিকল মোৰ চিত্ত নহে থিৰ ।
 চৰে কহিলেক কথা কুক নৃপতিৰ ॥ ২১২৩১
 বীৰগণ লগে দুৰ্য্যোধনে আলোচিলা ।
 ভীষ্ম দ্রোণ কৰ্ণ আদি সবাকৈ ৰাছিলা ॥
 অশ্বখামা বীৰক পাতিলা সেনাপতি ।
 কৈলা অঙ্গীকাৰ মোক ধৰিবাক প্ৰতি ॥ ২১২৩২
 সবাহাক জিনিব দাকণ বলিয়াৰ ।
 নমৰিব চিৰঞ্জীৱ দ্রোণৰ কুমাৰ ॥
 মোৰ সৈন্য বিনাশিব তাৰ যুত্ৰ নাই ।
 স্তম্বি স্তম্বি মোৰ থিৰ স্তম্বি কায় ॥ ২১২৩৩
 তুমিসব বীৰৰ প্ৰভাৱ যত যত ।
 চিৰঞ্জীৱ কৰিবে সবাবো তেজ হত ॥
 এতেকেসে মনত সংশয় অতিৰেক ।
 তাৰ হাতে সৈন্য মৰে কোনে ৰাখিৰেক ॥ ২১২৩৪
 নকৰো সমৰ প্ৰভু তোমাত বুজাওঁ ।
 আজ্ঞা কৰা ছুনাই বনক চলি যাওঁ ॥
 নতু বুদ্ধ লাগন্তে কাম্পায় সৰ্বগাৱ ।
 এবে কি কৰিবো আজ্ঞা কৰিয়ো মাধৱ ॥ ২১২৩৫
 এতেক বুলিয়া ৰাজা তেজিলা নিখাস ।
 মাধৱে বোলন্ত নৃপতিৰ চালি পাশ ॥
 নকবা বিমন মোৰ স্তম্বা নিট বাণী ।
 বিনাযুদ্ধে কোঁৱৰৰ স্তম্ব কৰো হাবি ॥ ২১২৩৬

আজ্ঞা কৰা মহাৰাজ এতিয়াকৈ যাওঁ ।
 কুক-সমাজৰ মাজে বিষয় লগাওঁ ॥
 বিনা অস্ত্ৰে জিনিবো সমস্তে বীৰচয় ।
 মোৰ লগে দিয়ো প্ৰাণ-সখি ধনঞ্জয় ॥ ২১২৩৭
 সবে হস্তে চাই থাকা আমি ছয়ো যাওঁ ।
 সমস্তে বৃত্তান্ত আসি তোমাত বুজাওঁ ॥
 মোৰ বিদ্ভুতানে সবে পৰিহৰা শোক ।
 যাহা বুলি দদা মোক আজ্ঞা কৰিয়োক ॥ ২১২৩৮
 চিন্তা এৰি যুধিষ্ঠিৰে কুলিলা কৃষ্ণক ।
 তুমি ইফঁদেৰ আমি তোমাৰ সেৱক ॥
 চাৰি ভাই সমে মই তোমাৰ কিঙ্কৰ ।
 যেন লাগে আপুনি কৰিয়ো দামোদৰ ॥ ২১২৩৯
 কোঁৱৰৰ পাশে যাইবা আমাসাৰ কাজে ।
 কুটনাট বেঢ়ি কৰিবেক সামৰাজ্যে ॥
 হেন বেলা কৃষ্ণ অৰ্জুনক লাগ পাই ।
 বেঢ়ি ধৰিবেক সবে কৰিয়া অশ্রায় ॥ ২১২৪০
 তেবেতো আমাৰ সবে ব্যৰ্থ হবে কাজ ।
 বিনামুদ্ধে কোঁৱৰে লৈবেক সামৰাজ ॥
 এতেকে কাতৰ কৰো অভয় চৰণে ।
 তুমিসে আমাৰ গতি জীৱন মৰণে ॥ ২১২৪১
 সত্বেৰে আসিবা প্ৰভু মোৰ মনোৰথ ।
 অৰ্জুনক সন্তোষি মাতিলা সন্মুখত ॥
 কৃষ্ণে যেন কবন্ত তোমাৰ প্ৰিয়কাৰী ।
 মই সমে ভীম নকুল সহদেৱ চাৰি ॥ ২১২৪২
 তোহোতে ভৰসা কৰো আন কেহো নাই ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় শীঘ্ৰ যায়ে দুই ভাই ॥
 অব্যাহতে আসিয়োক শত্ৰুগণ জিনি ।
 যাহাস্তে পন্থত কিছু নহোঁক বিধিনি ॥ ২১২৪৩
 শুভকৰ্ণে লবিলা মাধৱ ধনঞ্জয় ।
 সহদেৱে মাজল্য ঘূৰিলা জয় জয় ॥
 নমো নমো নাৰায়ণ দীন দয়ালীল ।
 তুমিসে কৃপাৰ নিধি আবেসে জানিল ॥ ২১২৪৪
 মোক কৃপা কৰা হৰি ধৰো চৰণত ।
 কেশে শুল্লি লৈবো চৰণৰ শূলি বত ॥

হৰি-ভক্ত ব্ৰাহ্মণক কৰো নমস্কাৰ ।
 ভীষ্মপৰ্ব নামে মহাভাৰত-পয়াৰ ॥ ২১২৪৫
 বিবচিলো গুৰুৰ চৰণ অনুসৰি ।
 প্ৰথমক আদি-দশমক অনুসৰি ॥
 ভীষ্ম-অৰ্জুনৰ যুদ্ধ কৃষ্ণৰ বিজয় ।
 শুনন্তে মুকুতি পদ পাপ হোৱে ক্ষয় ॥ ২১২৪৬
 গুচে যম যাতনা প্ৰসন্ন হোৱে চিত্ত ।
 সাক্ষাতে হোৱন্ত আতি সুখ বিপৰীত ॥
 দ্বিজ অনিৰুদ্ধে কহে এৰা আন কাম ।
 অতীষ্ট পূৰণ হোঁক বোলা বাম বাম ॥ ২১২৪৭

দুৰ্ঘোধনৰ ৰাজসভাত কৃষ্ণ-ধনঞ্জয়ৰ উপস্থিতি

তুলতী

কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ পয়াণ দেখিয়া
 বীৰগণ নিশৱদ ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰায় লোতক জুৰায়
 নয়ন দুই তবধ ॥
 প্ৰথমে ৰাজ্যক প্ৰণাম কৰিয়া
 লৰি গৈলা নাৰায়ণ ।
 পাচে প্ৰদক্ষিণে নমিয়া ৰাজ্যক
 লৰিল বীৰ অৰ্জুন ॥ ২১২৪৮
 যেন ৰবি শশী প্ৰকাশ কবন্ত
 অন্ধকাৰ দূৰ কৰি ।
 বলিক ছলিতে ৰাঘৱ চলিলা
 সেহিমতে ধান্ত হৰি ॥
 আগবঢ়াই ধৈয়া পথ নিৰেক্ষিয়া
 বসিলা সমাজ পাতি ।
 আন চিন্তা নাই কৃষ্ণক দিয়াই
 গৈলা দুই পৰ বাতি ॥ ২১২৪৯
 কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় দ্বিৰিত পমনে
 পাইলা কোঁৱৰৰ দাৰ ।
 ৰাখিয়া কটকে পুছিৰে লাগিলা
 কৰবোৰে ৰাক্ষাস ॥

তোৰা দুই জন নৰ-নাৰায়ণ
সাক্ষাতে ব্ৰহ্ম শৰীৰ ।
তোমাসাৰ হস্তে যুধিষ্ঠিৰ বায়
কুকৰ্ণেত্ৰে ভৈলা ধিৰ ॥ ২১২৫০
কিবা প্ৰয়োজন এথা আগমন
সত্বে জানিবে চাওঁ ।
ৰাজ-সমাজত সকলে বৃত্তান্ত
একণে জনাইবে যাওঁ ॥
বোলে নাৰায়ণ শুনা দ্বাৰীগণ
আন প্ৰয়োজন নাই ।
যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা যি কথা কহিছে
জনাইবো ৰাজ্যৰ ঠাই ॥ ২১২৫১
শীঘ্ৰে দিয়ো জান নাহি অপ্ৰমাণ
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ পৰিহৰি ।
কেৱলে বসন বিনে নাহি আন
ৰাজ আভা শিৰে ধৰি ॥
নকৰা বিলম্ব নাহি উপালভ
কাল অতিক্ৰমি যায় ।
শুনি দ্বাৰপাল লবিলা সকাল
কৃষ্ণৰ চৰণ চাই ॥ ২১২৫২
ৰাজ-সমাজত বসি বীৰ যত
অন্তো অন্তে কৰে মেলা ।
ৰাজ্যৰ দুৱৰী শীঘ্ৰে জানু পাৰি
জনাইলেক সেহি বেলা ॥
আদেশ নৃপতি শুনিয়ো সম্প্ৰতি
ৰাজ-দুৱাৰৰ কথা ।
কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় আসিয়া আছয়
নজানো কোন ব্যৱস্থা ॥ ২১২৫৩
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ নাহি বসন বিনাই
ধনঞ্জয়-বনমালী ।
তোমাৰ সভাক চাহে আসিবাক
ধৰ্ম্মৰ আদেশ পালি ॥
শুনি দুৰ্য্যোধন শুণে মনে মন
জানিলো সিহিবে ৰাজ ।

যুদ্ধে নোৱাৰিয়া আমাত হাবিয়া
এবি দিব সামৰাজ ॥ ২১২৫৪
সবে বীৰগণ কৰে বিভ্ৰাপন
কিনো হুপ্ৰভাত জানি ।
সমৰ উপেক্ষি আইলা দুয়ো সখি
কহিবে সম্মত বাণী ॥
হুখী ভৈল লোক নাহি দুখ শোক
মহাৰাজ গুণে মনে ।
দ্বাৰীক বোলয় কৃষ্ণ-ধনঞ্জয়
মাতি আন এতিক্ষণে ॥ ২১২৫৫
শুনিয়া দুৱৰী গৈলা পুনৰ্বাৰ
কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ আগে ।
সত্বে যাযোক সবে কহিয়োক
কৌৱৰ ৰাজ্যৰ আগে ॥
আগত মাধৱ পাচত অৰ্জুন
সমজ্যাত পৰবেশ ।
ভীষ্ম আদি কৰি উঠিলা সাদৰি
হৰিষ ভৈলা অশেষ ॥ ২১২৫৬
দুৰ্য্যোধন বায় সাদৰে বঢ়াই
আসনক পাতি দিলা ।
সেহিবেলা দুয়ো কৃষ্ণ-ধনঞ্জয়
আসিয়া পাচে বসিলা ॥
যত ৰাজাগণে বসিয়া আসনে
কৃষ্ণ-অৰ্জুনক চাই ।
চন্দ্ৰৰ আগত নক্ষত্ৰ প্ৰকাশে
দেখিয়া তত্ৰ পৰায় ॥ ২১২৫৭
জগত মঙ্গল চৰণ যুগল
ভকতৰ মহাধন ।
অতি শ্ৰীতিভাৱে পৰি ঠাৱে ঠাৱে
নমিলেক ৰাজাগণ ॥
নিজ আসনত বসিয়া সমস্ত
যত ৰাজাগণ আছে ।
মধুৰ বচনে ৰাজা দুৰ্য্যোধনে
কৃষ্ণক সাদৰি পাচে ॥ ২১২৫৮

শুনা দামোদৰ যদুবংশধৰ
 কুবুজো তযু আশয় ।
 কিবা প্ৰয়োজনে আইলা ছয়ো জনে
 নাৰায়ণ-ধনঞ্জয় ॥
 বনক খেদিলো ৰাজ্যক নেদিলো
 যুদ্ধক কৰিলো সাজ ।
 অসময় বেলা কিসক আসিলা
 কি কহিলা ধৰ্ম্মৰাজ ॥ ২১২৫৯
 কহা দামোদৰ বিলম্ব নকৰ
 যি কাজে আসিছা ছুই ।
 শুনি নাৰায়ণ বুলিলা বচন
 আতি আনন্দিত ছুই ॥
 শুনা নৰবৰ কুকবংশধৰ
 যি বুলিলা ধৰ্ম্মৰায় ।
 কহিবো সকল শুনা কুকবল
 বঢ়া-টুটা কিছু নাই ॥ ২১২৬০
 নমো সদাশিৱ জগতৰ জীৱ
 হুৰাহুৰে কৰে সেৱ ।
 অভয় চৰণে শৰণে পশিলো
 নিস্তাৰিয়ো কৃষ্ণদেৱ ॥
 দ্বিজ অনিৰুদ্ধ মতিত অবোধ
 নলৈলো হৰিব নান ।
 সমাজিক লোক নছাড়িবা মোক
 ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২১২৬১

কুক-অৰ্জুনৰ দুৰ্য্যোধনৰ লগত আলোচনা আৰু
 অৰ্জুনাৰ ঠাইত ভীষ্মক সেনাপতি বৰণ

পদ

মাথৰে বোলন্ত ৰাজা শুনা দুৰ্য্যোধন ।
 যুধিষ্ঠিৰে আমাক পঠাইলা যি কাৰণ ॥
 বোলে মোৰ পাশা খেলি লৈলা ৰাজ্যভাৰ ।
 ৰাকলি কলন কল-মূলসে আহাৰ ॥ ২১২৬২

বনে বনে ফুৰিলো দণ্ডক যুগ যায় ।
 হুখে ৰাজ্য ভোগ কৰে দুৰ্য্যোধন ৰায় ॥
 তথাপি খুজিলো ৰাজ্য নেদিলা দুনাই ।
 সবাকৈ জনাইলো এৰে মোৰ দোষ নাই ॥ '৬৩
 এভো যদি যুদ্ধ এৰি দেই ৰাজ্যভাৰ ।
 তেন্তে আমাৰ তেভো আমিযো ভাহাৰ ॥
 সি কাৰণে বোলো জ্ঞাতিগণ ৰক্ষা কৰি ।
 ছয়ো ঘৰ বহোক কন্দল পৰিহৰি ॥ ২১২৬৪
 এহি বুলি মাথৰে চাহিলা দক্ষিণক ।
 দ্ৰৌণীক সম্বোধি মাতে আসা ইথানক ॥
 যুধিষ্ঠিৰে যি কহিলা তোমাত গোচৰে ।
 মন কৰি শুনা তাক মোহোৰ ওচৰে ॥ ২১২৬৫
 সাদৰে উঠিলা কৃষ্ণে ধৰিলন্ত কৰে ।
 কিছু কিছু কৰি গৈলা কৃষ্ণে ওচৰে ॥
 নাৰায়ণে মাতন্ত নগৈলে ভাল নাই ।
 অৰ্জুনাৰ হুৰিতে উঠিলা গিৰিসাই ॥ ২১২৬৬
 আসা আসা সেনাপতি যোদ্ধা কোঁৱৰ ।
 তোমাতেসে আসকতি পাঞ্চ পাণ্ডৱ ॥
 তুমি যাৰ সহায় আপুনি চিৰঞ্জীৱ ।
 কাহাৰ শক্তি সমৰত হৈব থিৱ ॥ ২১২৬৭
 সাৰ্থক জন্মিলা বিপ্ৰকুলে উতপতি ।
 মহাভাৰতৰ যুদ্ধে ভৈলা সেনাপতি ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যায়ো সাৰ্থক বুলিলন্ত ।
 তুমি হেন সেনাপতি মহিমা অত্যন্ত ॥ ২১২৬৮
 ভুৰ্ত্ত ভৈলো তোমাক প্ৰত্যেকে লাগ পাই ।
 কৰ্ণে মুখ দিয়া হৰি ধৰিলা জগাই ॥
 গোপ্য কৰি ৰোলো তোক দ্ৰোণৰ তনয় ।
 ধানত তপুল হৰে সমস্তে জানয় ॥ ২১২৬৯
 পতানত কিবা হোৱে কহা নিষ্ঠ কৰি ।
 অন্ন বিনে প্ৰাণীৰ জীৱন যায় ৰবি ॥
 অন্নেসে দেহীৰ সাধ্য ব্ৰহ্ম সনাতন ।
 অন্ন বিনে দেহীৰ নৰহে নিৰঞ্জন ॥ ২১২৭০
 ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম বিহীন নৰহে সদাচাৰ ।
 যত প্ৰাণী আছে হৰে অন্নেসে আহাৰ ॥

থাকা বুলি হাতৰ এৰিলা নাৰায়ণ ।
 ভীষ্মৰ মুখক চাই বুলিলা বচন ॥ ২১২৭১
 শুনা কুকৰুক্ষসৰ মোহোৰ বচন ।
 গুঢ় অভিমত মুবুজয় একোজন ॥
 যি কাৰণে দূত হুয়া আসিলো সম্প্ৰতি ।
 ছয়ো ঘৰে সমানে হুয়োকু মিত্ৰবতি ॥ ২১২৭২
 কোঁৱৰ কুটুম্ব মোৰ অৰ্জুন বান্ধব ।
 ছয়ো ঘৰে সম ভৈলে নাহি পৰাভৱ ॥
 এতেক বুলিয়া সমজ্ঞাৰ বিদ্ভৱানে ।
 অশ্বখামা বীৰৰ জপিলা ছয়ো কাণে ॥ ২১২৭৩
 ধানত তণ্ডুল পতানত কিছু নাই ।
 মূত্ৰয়ে শোণিত মাংস অমেসে বটাই ॥
 সেহিসে ঔৰসে প্ৰাণ মনৰ বিকাৰ ।
 অন্নৰসে জীৱন্ততে দেহীৰ অধিকাৰ ॥ ২১২৭৪
 প্ৰাণ মন ইন্দ্ৰিয় নিয়মি যোগীগণে ।
 গৃহ এৰি তপসি ফুৰয় বনে বনে ॥
 সিয়ো পাৱে উত্তম গতিকা যাত হস্তে ।
 অন্নদানে মহামতি সাধয় সিমতে ॥ ২১২৭৫
 নিৰাহাৰ প্ৰাণীক কৰয় অন্নদান ।
 নাহি নাহি মহাদান তাহাৰ সমান ॥
 হাতে ধৰি ছুনাই যাতন্ত মুণ্ড তুলি ।
 শুনা দুৰ্য্যোধন মোৰ বচন সমূলি ॥ ২১২৭৬
 দিবাক নোৱাৰা ৰাজ্য নেলিলে নেৰয় ।
 তাতেসে আসিলো মই কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় ॥
 কুক-পাণ্ডৱৰ ছুইবো বুজিলো আশয় ।
 কৰ্ম্মেসে কৰাৱে মাৰ জয়-পৰাজয় ॥ ২১২৭৭
 জয়কেসে আশায়ে বিধৱ ৰাজাগণ ।
 দৈৱবশে হাবয় জিনয় কতোজন ॥
 সিয়ো দোষে নপাৱে মধ্যস্থসকলক ।
 কৰ্ম্মবশে কৰ্ত্তো কুৰ্ম্ম ভুজয় মৰক ॥ ২১২৭৮
 সবে বীৰগণ সন্মিলোক মনকাম ।
 যথাযোগ্য কৰিয়ো মনৰ পৰিণায় ॥
 গোবিন্দৰ আশয় হুয়োকু আৱিষ্কৰে ।
 ভীষ্ম মাত্ৰ জাৰিলো কুৰ্ম্মৰ মনে ॥ ২১২৭৯

ভূমিভাৰ হৰিবে আৰ্হিছা নাৰায়ণ ।
 তাহাৰ ঘৰত তাত নাহি প্ৰয়োজন ॥
 বিমৰ্ষ কৰে সবে কুক বীৰচয় ।
 কিবা সচিত্তত কিবা সোপন দেখয় ॥ ২১২৮০
 পুত্ৰ অশ্বখামাক মাতয় দেৱহৰি ।
 কাণে কাণে মুখ দিয়া চাপৰি চাপৰি ॥
 কহ অশ্বখামা কেনে মনত সংশয় ।
 ধানত তণ্ডুল আছে সমস্তে জানয় ॥ ২১২৮১
 পতানত কিবা তান্ত কহিয়ো নিতান্ত ।
 নহকিবা জানি নাৰায়ণ উঠিলন্ত ॥
 থাকা বুলি হাতৰ এৰিলা ভগৱন্ত ।
 দেখি কুক সেনাগণ বিস্ময় ভৈলন্ত ॥ ২১২৮২
 দুৰ্য্যোধনে বোলন্ত শুনিয়ো দামোদৰ ।
 পিতা পুত্ৰ জ্ঞাতি মিত্ৰ নাহি ক্ষত্ৰিয়ৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰ আসিলা আসিলা বৃকোদৰ ।
 সহদেৱ নকুল অৰ্জুন দামোদৰ ॥ ২১২৮৩
 আমিয়ো আসিলো ভীষ্ম দ্ৰোণ আদি কৰি ।
 বিনা যুদ্ধে কিসক এৰিব বহুজবী ॥
 প্ৰভাততে যুদ্ধ হৈব নাহি অন্যথা ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাত কহিবা মোৰ কথা ॥ ২১২৮৪
 মাধৱে বোলন্ত সবে থাকা এহি ভাৱে ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিত মই জনাওঁ মিঠাৱে ॥
 লবিলন্ত কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ হাতে ধৰি ।
 সিক ভৈল কাৰ্য্য বুলি হাসিলন্ত হৰি ॥ ২১২৮৫
 ছুৱাবৰ ৰাজ হুয়া অৰ্জুন-দামোদৰ ।
 পৰম আনন্দ ভৈলা ছয়ো বীৰবৰ ॥
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনা ৰাজা জশ্যেজয় ।
 উলটি গৈলন্ত যদি কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় ॥ ২১২৮৬
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ বিচাট কৰে মন ।
 সমজ্ঞাৰ মুখ চাই বুলিলা বচন ॥
 আমিসবে যি শুনিলা কৃষ্ণৰ মুখত ।
 ইসব কথা ক মোৰ নলাৱে মৰত ॥ ২১২৮৭
 অশ্বখামা সেনাপতি জগজ্ঞে জানয় ।
 মাধৱে কহিলা মাৰ্ম্ম নথি পৰাজয় ॥

আমি তাক জানিলোহো গোপ্য আলোচন ।
 শুনিলে সে শাস্ত হ'বে আমাৰ মন ॥ ২১২৮৮
 উঠি আসা সেনাপতি মহন্ততে সাৰ ।
 কৃষ্ণে যি কহিল তাক কৰিয়ো প্ৰচাৰ ॥
 আসা আসা বুলি ৰাজা দিলা হাত বাৰ ।
 যেনে তেনে অশ্বখামা চালিলন্ত গাৰ ॥ ২১২৮৯
 আগক নবাঢ়ে ভৰি গাৰ নোহে ধিৰ ।
 দেখি মহা মনদুখ কুক নৃপতিৰ ॥
 শীঘ্ৰে আসি কহ বোলে দুৰ্য্যোধন বায় ।
 ঠনগণ ব্ৰাহ্মণ কাহাত গহ পাই ॥ ২১২৯০
 ভয় হয় ব্ৰাহ্মণেয়ো গুণে মনে মনে ।
 কদাচিতো ভাল নেদেখিবে দুৰ্য্যোধনে ॥
 আজি মোৰ কুক্ষণে বজ্জনী পৰিবেশ ।
 নাৰাখিলো হস্তে মই কৃষ্ণৰ আদেশ ॥ ২১২৯১
 তেবে কি আপদে পাই নজানিলো মই ।
 শুধাহাতে মোক কি কৰিবে ধনঞ্জয় ॥
 যাক খুজিবাৰ লাগে হাততে লভিলো ।
 তথাপিতো মাধৱৰ চেষ্টা নুবুজিলো ॥ ২১২৯২
 থিয় হৈয়া অশ্বখামা নোতোলন্ত মাখ ।
 গলাগোপ লাগি গৈল কুক সমাজত ॥
 সম্বোধিয়া দ্ৰৌণীক মাতয় দুৰ্য্যোধন ।
 ওবা অশ্বখামা মোৰ ভিত্তি কৰা মন ॥ ২১২৯৩
 আন কথা আলজাল তাক নাহি মন ।
 কৰ্ণে মুখ দিয়া কি কহিল নাৰায়ণ ॥
 তাহাকে কহিয়ো সবে পৰিহৰা মান ।
 প্ৰিয়তম নাহি মোৰ তাহাৰ সমান ॥ ২১২৯৪
 স্বৰূপত তুমি মোৰ ভিন্ন পৰ নাই ।
 কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় কাৰ উকৰাইবে ছাই ॥
 এহি বুলি নৃপতি কৰিলা নিশব্দ ।
 কাংস পৰি জীণ গৈল ৰাজ সভাসদ ॥ ২১২৯৫
 কতো বেলি সেনাপতি দিলেক উত্তৰ ।
 কোন বা প্ৰস্তুত কৈয়ো সভাৰ ভিতৰ ॥
 নৃপতি মাতন্ত কিছু মন কষ্ট কৰি ।
 প্ৰস্তুত কহিয়ো অশ্বখামা পৰিহৰি ॥ ২১২৯৬

ৰাজাৰ বচনে ষাতিলন্ত আগবাঢ়ি ।
 কৃষ্ণে যি বুলিলা তাক কহিয়ো প্ৰচাৰি ॥
 ধানত তণ্ডুল আছে পতানত নাই ।
 ইহাকেসে কহে মোত ছুনাই ছুনাই ॥ ২১২৯৭
 প্ৰস্তুত কহিলো কথা কৃষ্ণৰ মুখৰ ।
 অম্মেসে প্ৰাণীৰ এহি সমস্তে সংসাৰ ॥
 ধাত্ত তণ্ডুল পতানত কিবা হয় ।
 স্বৰূপ কৰিয়া মোত কহিয়ো নিৰ্ণয় ॥ ২১২৯৮
 কৰ্ণে জপি কহিলন্ত চাপৰি ছুনাই ।
 এহি অপ্ৰস্তুত বিনে আন কথা নাই ॥
 হেন শূনি কোপ কৰি মাতে নৃপবৰ ।
 আকেসে কহিবে আসিলেক দামোদৰ ॥ ২১২৯৯
 নয়াওঁ সজ্জাত মই ইসব কথাত ।
 কৃষ্ণে কহিবাৰ কথা কহিয়ো আমাত ॥
 ধানত তণ্ডুল হোৱে সমস্তে জানয় ।
 আক কি কহিৰো ৰাজা সমস্তে জানয় ॥ ২১৩০০
 যেনে তই ব্ৰাহ্মণ বহিবি ভালে ভালে ।
 কৃষ্ণৰ বহন্ত মোত কহিয়ো সকলে ॥
 অশ্বখামা বোলে মোত কিছু দোষ নাই ।
 আক কি সত্বে উঠিলা যদুৰায় ॥ ২১৩০১
 শূনি কৰ্ণ নৃপতিৰ নপশে কাণত ।
 বোলে ওবা ব্ৰাহ্মণ বুজিলো তোৰ মত ॥
 নিষ্ঠে জানো তই পাণ্ডৱ খাইলি ভাৰি ।
 তাকে ৰাজ্য জোকাবিয়ো আমাসাক মাৰি ॥ ২১৩০২
 তেসম্মে সহিতে তই ভৈলি একতৰ ।
 নিলাজ ব্ৰাহ্মণ তোৰ মোক নাহি ভয় ॥
 যুদ্ধক নপাবি ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 সমৰ উপেক্ষি পঠাইলেক যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২১৩০৩
 শুনিলেক চিবজীৱ ভৈল সেনাপতি ।
 আগবাঢ়ি তোক কৰিলেক বিদ্বেষিত ॥
 তোৰ কটকৰ সবে বিজিবেক মান ।
 পাণ্ডৱ মিত্ৰতাক মৰকো বিধান ॥ ২১৩০৪
 তিলৰ কুশৰ ভোজনীৰ সন্ধান ।
 তই কিবা সমৰক জনক বিধান ॥

এবিলোহা সেনাপতি তোক এতিহাশে ।
 খেদ খেদ বুলি আদেশিলা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২১৩০৫
 সব লৈয়া অন্তবিল বৈল একেশ্বৰ ।
 অশ্বখামা গুণিলেক সন্তাৰ ভিতৰ ॥
 পৰম বিবাদ দুৰ্য্যোধনৰ মনত ।
 বীৰগণ লৈয়া গৈলা ভীষ্মৰ দ্বত ॥ ২১৩০৬
 সেনাপতি তুহাক ববিল সমদলে ।
 যুদ্ধৰ নিয়ম ভীষ্ম কহিলা সকলে ॥
 যেবে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় সত্ৰব গমনে ।
 ছয়ো হস্তে প্ৰণামিলা বাজাৰ চৰণে ॥ ২১৩০৭
 নৃপতি বোলন্ত বাপু সত্ৰবে আসিলা ।
 কুক নৃপতিৰ আগে কিবা সম্ভাষিলা ॥
 কি কবন্ত ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ।
 শাস্ত শল্য শূদক্ষিণ শূৰল নন্দন ॥ ২১৩০৮
 অশ্বখামা সেনাপতি কুশলে আছয় ।
 আমাক যুদ্ধিবে কিবা আলচ কবয় ॥
 তুমিসৰ সন্মিতি কিবা ভৈল সম্ভাষণ ।
 সত্ৰবে কহিয়ো তাক নাথ নাবায়ণ ॥ ২১৩০৯
 মাধৱ বদতি দদা পৰিহৰা খেদ ।
 দুৰ্য্যোধন এবে তান মন কৈলো ভেদ ॥
 অশ্ৰুপ্ৰস্ৰুত কৈলো তাক ওচৰক আসিতি ।
 আমি উঠি আসিলো বিশ্বয় ভৈলা আতি ॥ ২১৩১০
 আব চিবঞ্জীৱক নকবা ভূমি ভয় ।
 অবিলম্বে সম্ভব জিনিব ধনঞ্জয় ॥
 এৰা অপমান দুখ মোৰ বোল ধবা ।
 বীৰগণ সন্মিতি যুদ্ধে জয়ধ্বনি কবা ॥ ২১৩১১
 কৃষ্ণৰ বচনে বাজা হৰিব লভিলা ।
 সমাজ বিলজ্জি জয় জয় উচ্চাৰিলা ॥
 শুনা নবনাৰী হৰি চৰিত্ৰ উত্তম ।
 তকত বৎসল নাহি অধৰৱ জয় ॥ ২১৩১২
 দুৰ্জয় দণ্ডিবে প্ৰীতি বাখিলা সন্তক ।
 আপুনি উপায় কৰি নিজ ভক্তক ॥
 কেমনে যুদ্ধিবে পানি ইন্দৱ সীমা ।
 বথব সাবধি হই অৰুণকৈলিলা ॥ ২১৩১৩

যোক কৃপা কৰা হৰি ধৰো চৰণত ।
 বোলা বাম বাম সম্ভাসন লোক যত ॥ ২১৩১৪

ভীমৰ অশ্ব নন্দন

হৰি

খাৰিয়ে বোলন্ত কাজ শুনিম্বোক মহাৰাজ
 পাচে যুদ্ধিৰিবে যি কৰিলা ।
 পাঞ্চ ভাই জিন্মে ভিন্নে শুতিলেক ধানে ধানে
 দ্ৰৌপদীয়ো শয়ন কৰিলা ॥ ২১৩১৫
 বিবল ভৈলেক ৰাতি নাহি কাৰো মাতামাতি
 নিশব্দ সব বীৰগণ ।
 ইন্দৱ ইচ্ছা ভৈলা সব যদি নিদ্রা গৈলা
 বুকোদৰে দেখিলা সপোন ॥ ২১৩১৬
 মিলিল ভাৰত বধ আইলা সৰে দেৱগণ
 দুন্দুভি শব্দ শুনি বব ।
 কাহাকো নমাতি গৈয়া হাতে শৰ ধনু লৈয়া
 ভীমসেনে তৈকে দিলা লব ॥ ২১৩১৭
 বৃষ্ণৰ আগত চৰি দেখে ভীমে নেত্ৰভৰি
 দ্ৰৌপদী আছয় সেহি ধানে ।
 বেঢ়ি আছে দিব্য নাৰী গাৱে দিব্য নেত্ৰশাৰী
 উপাসা কবন্ত ধানে ধানে ॥ ২১৩১৮
 জয় জয় ভগৱতী কাত্যায়নী যশৱতী
 জগত জননী মহামায়া ।
 হৰাহৰে কৰে সেৱ ত্ৰয়ো আদি বত দেৱ
 সবাকৈ কৰিছা ভূমি দায়া ॥ ২১৩১৯
 পাণ্ডৱে তোমাক পাই খানিকো সময় নাই
 ভাৰ্য্যা বুলি মাতে অন্তৰ ॥
 পাঞ্চ ভাই সম কৰি সৰাৰে ধুৱাইলা ভবি
 পত্ৰবালা বনৰ ভিতৰ ॥ ২১৩২০
 আমি সৰে দেৱগণ তোমাকৈসে দৰশন
 আন কিবা আছে প্ৰয়োজন ।
 পাণ্ডৱক দিলো ৰাজ সিংহাসন সকলে কাজ
 হত হোক কুক বীৰগণ ॥ ২১৩২১

দ্রৌপদী বোলন্ত যাগী কুরো হবে যুদ্ধ মানি
কুকৰ্কেত্রে ভৈলা একধাম ।
পুনবাগমন নাই পাণ্ডব পাঞ্চ ভাই
কেবলে বহিব মাত্ৰ শ্রাণ ॥ ২১৩২২
দ্রৌপদী বোলন্ত যত ভীমে দেখে সপোনত
দেবৰ সন্মত শুকতৰ ।
বিলম্বিত ঠেল বাতি সবে কৰে মাতামাতি
চেতন লভিলা বৃকোদৰ ॥ ২১৩২৩
দেখন্ত দ্রৌপদী আছে লবিলা বাজাৰ কাছে
জানু শিবে ভীমে দিলা জান ।
শুনা দদা ধৰ্ম্মবাজ দ্রৌপদীত সবে কাজ
সমাধিতে লভিলো প্ৰমাণ ॥ ২১৩২৪
শুনা কহো সাবেসাৰ সপোনৰ সমাচাৰ
ভৈলা পুনু ভাৰতৰ বণ ।
শুনি মই গৈলো ধাই দেবদেবী এক ঠাই
তথাতে দ্রৌপদী উপসন্ন ॥ ২১৩২৫
দিব্য শ্বেত আসনত বেঢ়ি গান কৈলা যত
দেবে কৰে পুষ্প বৰিষণ ।
মহায়া ভগবতী কাত্যায়নী যশবতী
এহি বুলি পৰশে চৰণ ॥ ২১৩২৬

দ্রৌপদী মন্দিৰত পঞ্চ পাণ্ডবৰ প্ৰবেশ

ভুলভী

দ্রৌপদনন্দিনী দেবৰ জননী
জানিবা আক নিশ্চয় ।
এহেস্তে পাৰ্বতী সাদৰিবো মাতি
নাহিকে কিছু সংশয় ॥
অধিয়ে বোলয় শুনা জন্মেজয়
ইটো কথা মনোহৰ ।
অধিতে লবিলা ভীম বুধিষ্ঠিৰ
ধনঞ্জয় দাবোদৰ ॥ ২১৩২৭

সহদেৱ সবে নকুলো আসিল
দ্রৌপদীৰ মন্দিৰক ।
সাদৰে মাতন্ত দেখি ভগবন্ত
মহাবীৰ স্বৰ্জ্জনক ॥
সতীৰ মহিমা কৈছে কোনে সীমা
শুনিয়ো অন্ত নপায় ।
একৈক সভীৰ শত সহস্ৰেক
নাৰীয়ো সমান জুই ॥ ২১৩২৮
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পুষ্প উপহাৰ
দিবো দ্রৌপদীৰ আগে ।
ধৰ্ম্ম বৃকোদৰ নকুল সহদেৱ
সবহি ভেটিব লাগে ॥
ধৰ্ম্ম দিয়া মন বসন কুষণ
দিলন্ত অমূল্য বাচি ।
ভীমেয়ো দিলন্ত নকুল মহন্ত
সহদেৱ সব্যসাচী ॥ ২১৩২৯
নৃপতি বোলন্ত শুনা ভগবন্ত
তোমাত সবে বিদিত ।
দ্রৌপদী সহিত হিত আসবিস
নাহি মোৰ পৃথিৱীত ॥
কৌবৰ বাজাৰ যত অপকাৰ
সমস্তে দ্রৌপদী জানে ।
সিটো অপঘণ শুচাবো কুষণ
দ্রৌপদীৰ বিত্তমানে ॥ ২১৩৩০
ভাৰত যুদ্ধৰ ভৈল উপগত
দ্রৌপদী তোমাত গছে ।
পাণ্ডবৰ জয় কৌবৰৰ জয়
তেৱেলে যশস্তা বহে ॥
দ্রৌপদী বোলন্ত হেৰা ভগবন্ত
তোমাৰ চৰণ বিনে ।
নজানোহো আন জপ তপ ধ্যান
সেৱা কৰো বাস্তি দিনে ॥ ২১৩৩১
কবিকোক জয় সবাস্থে কুল
পাণ্ডব নিজপতি ।

মোহোৰ বিবোধী কৌবৰ কুবুজি
সবে যাপ্তক অধোগতি ॥
নমো নাৰায়ণ বিধিনি খণ্ডন
ভৰ্তবৎসল দেহ ।
কৰা কৃপা হৰি দণ্ডবতে পৰি
কৰো লক্ষ কোটি সেৱ ॥ ২১৩৩২
শুনা সভাসদ ছাড়োক আপদ
ভীষ্মপৰ্বৰ কথা সাৰ ।
কহে অনিৰুদ্ধ চিত্ত হৌক শুদ্ধ
বাম বোলা বাৰে বাৰ ॥ ২১৩৩৩

প্ৰথম দিনৰ সমৰৰ আয়োজন
কিয়মে বোলন্ত কথা শুনা নবৈধৰ ।
প্ৰস্তুত কাহিনী কহো ভাবত যুদ্ধৰ ॥

পদ

বজ্জনী প্ৰভাত তৈল বজ্জনী প্ৰসন্ন ।
বজাৰে নিলান পাণ্ডৱৰ সেনাগণ ॥
স্নান পান কৰিলন্ত বিধি ব্যৱহাৰ ।
ধৰিলা যোগান সবে ৰাজ্যৰ ছুৱাৰ ॥ ২১৩৩৪
যুধিষ্ঠিৰে স্নান দান কৰি বিধিমন্তে ।
দেৱগুৰু পিতৃক নমিলা দণ্ডবতে ॥
ইন্দ্ৰদেৱ কৃষ্ণৰ চৰণে কৰি নতি ।
ব্ৰাহ্মণক ব্ৰহ্মভোজ কৰাইলা নৃপতি ॥ ২১৩৩৫
সুৱৰ্ণ বজ্জত ভূমি দাস দাসীগণ ।
সমস্তে বিপ্ৰক ৰাজ্য কৰিলা সন্মান ॥
বাটে বাটে চৌপন্থাত পদূলি পদূলি ।
হুমঙ্গলি কন্যাগণে পাৰয় উকলি ॥ ২১৩৩৬
সিন্দুৰৰ আলিগণ সিন্দুৰে মণ্ডিত ।
সুৱৰ্ণৰ ঘট পটা মাণিকে মণ্ডিত ॥
আৰিলা পতাকা ধ্বজ চিবলে বিশেষ ।
তোষণ পৰিহা আৰু চামৰে অশেষ ॥ ২১৩৩৭
পঞ্চম শৱদে ৰাজ্যে জয়ধ্বনি বোম ।
ব্ৰাহ্মণৰ কোষনি শুভে শুভে ॥

দাহিনে ব্ৰাহ্মণ বামে পতিব্ৰতা মাৰী ।
হুমঙ্গল গাৱে সবে ছয়া শাৰী শাৰী ॥ ২১৩৩৮
হুত যে মাগধ বলি তাল যন্ত্ৰ ধৰি ।
চাটুকাৰে চাটু কৰে দেশী দেশান্তৰী ॥
দৈৱজ্ঞে জনাৱে যাত্ৰা হুমঙ্গল চাই ।
কৃষ্ণ সন্মৈ আইলা নৃপতিৰ চাৰি ভাই ॥ ২১৩৩৯
একাসনে বসিলা অৰ্জুন দামোদৰ ।
সন্মুখে বসিলা সহদেৱ বুকোদৰ ॥
একভিতে সাত্যকি বিৰাট ধৃষ্টদ্যুম্ন ।
ঘটোতকৰচ হিড়িম্বাত উতপন্ন ॥ ২১৩৪০
চেকিতান শিখণ্ডী উৎকল যুধিষ্ঠিৰ ।
সহদেৱ নকুল ক্ৰপদ কাশী বীৰ ॥
ভীমসেন পতি বিৰাটৰ অভিমন্যু ।
সুধম্মা সুবধ তাত্ৰধ্বজ শতধনু ॥ ২১৩৪১
এসম্বাক মুখ্য কৰি অতিবধী বীৰ ।
ৰাজ্যৰ সন্মুখে আসনত ভৈলা ধিৰ ॥
মহাৰথী অৰ্দ্ধৰথী বীৰ আচি বাচি ।
কৃষ্ণ সন্মৈ বথত উঠিলা সব্যসাচী ॥ ২১৩৪২
ধৰ্ম্মৰাজে বিজয় মাহিন্দু যাত্ৰা পায় ।
অভিজিত যুহুৰ্তক দৈৱজ্ঞে জনায় ॥
যমদণ্ড নক্ষত্ৰ মিলিলা যেতিৰুণে ।
বথত চড়িলা ৰাজ্য ধৰ্ম্মৰ নন্দনে ॥ ২১৩৪৩
দক্ষিণত বুকোদৰ বামে সহদেৱ ।
সন্মুখে লৰিলা ধনঞ্জয় বাসুদেৱ ॥
পাচত নকুল ৰাজ্যগণ পটোৱাৰে ।
জয় জয় শব্দ ঘুমিলা বাবম্বাৰে ॥ ২১৩৪৪
যেন পুৰন্দৰ চলে দেৱীগণ বেড়ি ।
ত্ৰিপুৰ দহিবে যেন কদ্দ যায় লৰি ॥
গগন ঢাকিয়া দেৱে চাহে একদৃষ্টি ।
পাণ্ডৱৰ শিৱত কৰিলা পুষ্পবাষ্ট ॥ ২১৩৪৫
চুন্দুভি বজায়া যুধিলেক জয় জয় ।
বণভূমি প্ৰবেশিলা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
কুৰি কুৰি চাইলা বৰ ধনঞ্জয় হৰি ।
মধ্যত বাখিলা যোৰা সৈন্য বিক কৰি ॥ ২১৩৪৬

সেহি সময়ত ভীষ্ম ৰাজা দুৰ্যোধন ।
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা অশ্বত্থামা দুঃশাসন ॥
 কৰ্ণ গুৰু দ্রোণ শল্য ৰাজা ভগদত্ত ।
 ভূবিপ্ৰৱা অলম্বুষ ৰাজা জয়দ্ৰথ ॥ ২১৩৪৭
 বৃহৎসেন শ্ৰুতায়ুধ মাগধ গান্ধাৰ ।
 কলিঙ্গ কাশ্যাজ যে স্তবল অধিকাৰ ॥
 বিন্দ অৰুবিন্দ হৃদক্ষিণ অনুশাস্ত ।
 সুধামন্যু উত্তমেজা বিকৰ্ণ বিশাল ॥ ২১৩৪৮
 এসম্বাক মুখ্য কবি বীৰবল্ল লৈয়া ।
 ভীষ্ম সেনাপতি বণভূমি পাইলা গৈয়া ॥
 ছয়ো সেনা মধ্যত ভীষ্মৰ নাহি সম ।
 তেখেনে কৰিলা সবে যুদ্ধৰ নিয়ম ॥ ২১৩৪৯
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক দেখি যুদ্ধ সম্মুখত ।
 সৈন্যৰ মাজত ভীষ্মে বথাইলেক বথ ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা পাচে পুছে সঞ্জয়ত ।
 কুক পাণ্ডৱৰ যুদ্ধ কহা কেনমত ॥ ২১৩৫০
 ভীষ্ম ধনঞ্জয় য়েৰে ভৈলা একতৰ ।
 কহা পাচে কি কৰিলা ছয়ো বীৰবৰ ॥
 সঞ্জয় বোলন্ত ৰাজা শুনা বঙ্গমনে ।
 যুদ্ধৰ উৎসৱ আৰে শুনা থানে থানে ॥ ২১৩৫১
 একেবাৰে কোঁৱৰে কৰিলা শঙ্খধ্বনি ।
 কাহাৰো মাতক কেৰে থিতাতে নুশুনি ॥
 মত্ত হস্তীগণে চিহৰিলা একেবাৰে ।
 ঘোৰাসবে নাদয় কৰ্তত তাল মাৰে ॥ ২১৩৫২
 বীৰ ঢাক মঙ্গল তৰল জাপ ঢোল ।
 গগন মণ্ডল ঢুকি পাইলা স্বৰ্গ কোল ॥
 পাণ্ডৱৰ শঙ্খধ্বনি শুনা আতপৰে ।
 পাণ্ডৱৰ শঙ্খ ফুলিলন্ত দান্নোদৰে ॥ ২১৩৫৩
 দেৱদত্ত শঙ্খক ফুলিলা ধনঞ্জয় ।
 যুধিষ্ঠিৰে বাইলা শঙ্খ অনন্তবিজয় ॥
 পৌণ্ড্ৰক শঙ্খক বুকোদৰে কৈলা ধ্বনি ।
 নকুলে বজাইলা শঙ্খ যাৰ নাম মণি ॥ ২১৩৫৪
 পুষ্পক শঙ্খক মহাদেৱে বজাইলন্ত ।
 সত্যকি বজাইলা শঙ্খ শব্দ অত্যন্ত ॥

আনো ৰাজাগণে গাৰে গাৰে বজাইলেক ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল শব্দে পুৰিলেক ॥ ২১৩৫৫
 পাচে ছয়ো দলে কাংস পৰি জীণ গৈলা ।
 শুনা আতপৰে ৰাজা যেন কথা ভৈলা ॥
 মহাভাৰতৰ যুদ্ধ চাহিবাক মনে ।
 গগন জুৰিয়া বহিলেক দেৱগণে ॥ ২১৩৫৬
 শচী সমে পুৰন্দৰ ঐবাৰতে চড়ি ।
 জয়ন্ত কুমাৰ সমে বৈত্ৰ ধনুস্তৰি ॥
 ৰবি শলী বৈশ্বানৰ সঞ্জমণিপতি ।
 নৈঋতি বৰুণ বায়ু আৰু ধনপতি ॥ ২১৩৫৭
 অষ্টবসু বিভাবসু অশ্বিনীকুমাৰে ।
 অপেশ্বৰা গন্ধৰ্ব্বৰ কিম্বৰ উপসাৰে ॥
 নক্ষত্ৰ মঙ্গল কুজ শুক্ৰ বৃহস্পতি ।
 শনৈশ্চৰ সপ্তৰ্ষি আন্তিক অগস্তি ॥ ২১৩৫৮
 বৃষপৰ্বা বৈকুণ্ঠ বামন পৰাশৰ ।
 শুনন্ত জৈমিনী কথ কপিলকুমাৰ ॥
 ভাৰ্গৱি ভাৰ্গৱ ভৃগু অসিত গৌতম ।
 মধুচন্দ্ৰ বিশ্বামিত্ৰ কাক নবোত্তম ॥ ২১৩৫৯
 বীতিহোত্ৰ বেদনিধি অগ্নিদত্ত যদি ।
 মাৰ্কণ্ডেয় মাৰ্কণ্ড উত্তম পশুপতি ॥
 বৃষকেতু বৈশম্পায়ন ৰাম সনাতন ।
 উৰ্ব্ব উমানন্দ গৰ্গ সাধ্য কাত্যায়ন ॥ ২১৩৬০
 পশুৰাম বশিষ্ঠ অকণি অথৰ্ব্বন ।
 পৈল্য মধুকৈল ৰামদেৱ যে চ্যবন ॥
 সম্বৰ্ত্তক বিভাজক বীৰভদ্ৰে ডাক্ষ ।
 বিহঙ্গম কৰ্দম কুসাক কুসা অকু ॥ ২১৩৬১
 বনপাল পিপ্পল নমুচি ককৰাজ ।
 ঔপনস অজিবা শত্ৰুঘ্ন কপিৰাজ ॥
 সৌভৰি সৌনক গুৰু হনুমন্ত মনম ।
 ধোম্য যে দেৱল ব্ৰহ্মদত্ত কুৰুসৰ ॥ ২১৩৬২
 এসম্বাক মুখ্য কবি ঋষি অসম্প্ৰোক্ত ।
 মহাভাৰতৰ যুদ্ধ দেখিবে লাগাত ॥
 দেৱ ঋষি ৰাজ ঋষি ব্ৰাহ্ম ঋষিগণ ।
 সিদ্ধ যুনি বিদ্যাধৰ পঞ্চৰ্কৰ জাৰণ ॥ ২১৩৬৩

দেহগণে আনন্দে কুন্তল ববিষয় ।
 বেদধ্বনি কবি ঋষিগণে আসংখ্যয় ॥
 শীতল মলয়া বায়ু বহে ধীবে ধীবে ।
 আসিলা হুবতি গন্ধ ববিষে শিশিবে ॥ ২১৩৬৪
 বগভূমি পৰ্য্যটি স্বৰ্গত আৰোহিলা ।
 মহাভাবতৰ মুক্ত আকন্ত কবিলা ॥
 গোবিন্দে বোলন্ত অৰ্জুনৰ মুখ চাই ।
 ভীষ্ম সম্মে আইলা কোষবৰ শত ভাই ॥ ২১৩৬৫
 পাণ্ডৱ বীৰ সম্মে মিলিল সময় ।
 মুণ্ড ভুলি চাহিয়োক পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰবৰ সব্যসাচী ।
 নেত্রে ভৰি চাইল বীৰগণ বাছি বাছি ॥ ২১৩৬৬
 অপাৰ সাগৰ সেনা কুক পাণ্ডৱ ।
 দেখন্তে কম্পয় অৰ্জুনৰ কলেবৰ ॥
 প্ৰণামো মাধৱ তবু অভয় চৰণে ।
 কোন কোন বীৰ আসিয়াছে এহি বণে ॥ ২১৩৬৭
 সবাহাঙ্কে দেখো এতিক্ষণে নেত্রে ভৰি ।
 আৰো খানিতেক বথ আগবাঢ়া হৰি ॥
 ছয়ো সেনা মাজত বাখিলা বথখান ।
 প্ৰথমতে ভীষ্মক দেখিলা বিচ্যমান ॥ ২১৩৬৮
 গুৰু দ্ৰোণ অৰুণাৰা বাক্য দুৰ্য্যোধন ।
 উনশত ভাই সম্মে পাইলা দৰশন ॥
 সম্বন্ধী বান্ধৱ যত খণ্ডৰ মাতুল ।
 আন কেহে নাই সবে জ্ঞাতি মিত্ৰকুল ॥ ২১৩৬৯
 তাক দেখি অৰ্জুনৰ লোম শিহৰিলা ।
 সবল যুদ্ধত যেন দ্বিৰাত পৰিলা ॥
 সৰ্বগাৱ ঘামিলেক কাশ্মে আতিশয় ।
 কৃষ্ণক সন্মোখি মাতিলন্ত ধনজয় ॥ ২১৩৭০
 ভীষ্ম পিতামহক গুৰু শৌৰৱত দ্ৰোণ ।
 শতভাই লোকৰ কৃপাতি দুৰ্য্যোধন ।
 আনো সব কৃতক কৃপাতি আছে আলি ।
 এৰিলেক শিৱাশুৰ বাক্য অতিলাঘি ॥ ২১৩৭১
 তাসম্বাৰ কামে কৰি কৰি কৰি কৰি ।
 শুনি যোৱা কৰি কৰি কৰি কৰি ॥

সমূলি ভীষ্মৰ জানো কিছু দোষ নাই ।
 তাক কেনে বধিবো যুদ্ধত ছল পাই ॥ ২১৩৭২
 দ্ৰোণ মোৰ গুৰু দুৰ্য্যোধন সহোদৰ ।
 এসম্বাক সমৰ নকৰো দামোদৰ ॥
 আৰু শুনি আছে মই ধৰ্ম্ম যে পুৰাণ ।
 গোত্ৰ হত্যা জ্ঞাতি বধে নকৰো পয়াণ ॥ ২১৩৭৩
 যুদ্ধ হিংসা কৃত্ৰিয়ৰ কোনে বোলে ভাল ।
 এসম্বাক মাৰি মই জীৱো কতকাল ॥
 যিবা ৰাজ্যভাৰ সিটো চিৰকাল নোহে ।
 ভাল মন্দ সংসাৰত ক্ৰণমাত্ৰ বহে ॥ ২১৩৭৪
 যুদ্ধত মাৰিবো যত কৃত্ৰিয় কুমাৰ ।
 বিধৱা হৈবেক নাৰীগণ তাসম্বাৰ ॥
 উপপতি ভজি পাপ আচৰিবে বৰ ।
 পুত্ৰ উপজিলে হৈবে বৰ্ণত সঙ্কৰ ॥ ২১৩৭৫
 লুপ্ত পিণ্ড ভৈলে পিতৃগণ হৈবে ভ্ৰষ্ট ।
 ইয়ো মতে আমাৰ সকলে ধৰ্ম্ম নষ্ট ॥
 এহি জানি যুদ্ধত ভৈলোহো নিবৰ্তন ।
 পাঞ্চ ভাই জীৱিকা কৰিবো ভিক্ষাতন ॥ ২১৩৭৬
 তথাপি আমাৰ সমৰত নাহি কাজ ।
 আজ্ঞা কৰিয়োক প্ৰভু যাওঁ বনমাজ ॥
 ঘনে ঘনে শৰীৰৰ লোম শিহৰিলা ।
 হাতৰ গাণ্ডীৰ ধনু খসিয়া পৰিলা ॥ ২১৩৭৭
 মাধৱে বোলন্ত কিনো ভৈল অধান্তৰ ।
 অৰ্জুনক সন্মোখি মাতিলা দামোদৰ ॥
 সুবুজিলা সখি তুমি আমাৰ নিৰ্ণয় ।
 মিছা কাজে পণ্ডিত বোলাহা ধনজয় ॥ ২১৩৭৮
 কৰ্ম নকৰিলে গুৰু নোহে কলেবৰ ।
 যুদ্ধে প্ৰধান কৰ্ম জানা কৃত্ৰিয়ৰ ॥
 ইহলোকে জন্ম পৰলোকে মোক্ষকল ।
 যুদ্ধ বিনে কৃত্ৰিয়ৰ জীৱন বিফল ॥ ২১৩৭৯
 কৰ্মবশে যুদ্ধবদ্ধ মিলাইছে তোমাৰ ।
 বিশেষত লজা আৰু লজ্জিত আৰাৰ ॥
 সাধ্যাযোগ আচৰি পৰম পতি পায় ।
 কৃত্ৰিয়ৰ যুদ্ধ বিনে আন পতি নাই ॥ ২১৩৮০

ভক্তিসে প্ৰধান যাৰ ভকত জনব ।
 'যুদ্ধ বিনে নাহি গতি জানা কৃত্তিবৰ ॥
 সম্যাসীৰ গতি ব্ৰহ্মলোকে অবধান ।
 যুদ্ধযজ্ঞ বিনে কৃত্তিবৰ নাহি আন ॥ ২১৩৮১
 জ্ঞানীসকলৰ জ্ঞান মোক্ষ সমুদায় ।
 জ্ঞানীয়ো মুহিকা ভূমি সমৰ বিনাই ॥
 যোগবলে যোগৰ অভ্যাস পৰিহৰি ।
 তোমাৰ জ্ঞেয়স নাহি সমৰক সবি ॥ ২১৩৮২
 সত্যগুণে দেৱৰ অসত্য কিছু নাই ।
 তোমাৰ জ্ঞেয়স যুদ্ধযজ্ঞ বিনে নাই ॥
 আহুৰি স্বভাৱ যাৰ নৰকৰ দ্বাৰ ।
 যুদ্ধ কৰি সাধা গতি জন্ম নাহি আৰ ॥ ২১৩৮৩
 পুৰুষৰ তেজ বল শক্তি যাৱতে ।
 তাৱতে সাধিবে গতি নিজ স্বভাৱতে ॥
 প্ৰকৃতি অচ্যুত হুয়া মোহে আলজাল ।
 যুদ্ধ বিনে তোমাক নোবোলে কেৰে ভাল ॥ ২১৩৮৪
 ঈশ্বৰৰ বিভূতি বিভৱ মানে আন ।
 তাক কহো শুনা বীৰ কুন্তীৰ সন্তান ॥
 মোত বিনে জগতত আন বস্তু নাই ।
 মই ঈশ্বৰৰ যে কালকণী সমুদায় ॥ ২১৩৮৫
 দেৱত উত্তম মই জানা বৃহস্পতি ।
 বেদতো উত্তম মোক বোলয় গায়ত্ৰী ॥
 তীৰ্থতো অধিক গঙ্গা নদী মধ্যে সাৰ ।
 যুগ মধ্যে কেশৱী কপিল অৱতাৰ ॥ ২১৩৮৬
 গ্ৰহমধ্যে শনৈশ্চৰা হস্তী ঐবাৱত ।
 ঘোটকৰ উল্লেছজ্বৰা বৃক্ষৰ অশ্বথ ॥
 দেৱঋষি নাৰদ গন্ধৰ্ব চিত্ৰসেন ।
 পক্ষীমধ্যে গৰুড় উৰ্বশী নাৰী যেন ॥ ২১৩৮৭
 বয়ুবংশে অৱতাৰ জানিবাহা মই ।
 পাণ্ডৱৰ মধ্যত ভূমিসে ধনঞ্জয় ॥
 মোৰেসে বিভূতি যত দেখা নিবন্তৰ ।
 কালকপে মই শেষৰাবে দণ্ডধৰ ॥ ২১৩৮৮
 যুদ্ধকো নোৱাৰো বুলি কবস কাতৰ ।
 মইসে হৰিলো আহু সবে কোঁৱৰৰ ॥

ভূমি নমাবন্তে মই মাৰিলোহো আগুণ ।
 এসম্বাক প্ৰতি ভয় তোমাৰ নলাগে ॥ ২১৩৮৯

অৰ্জুনৰ বিধ্বংস ধৰ্ম

নিজ ধৰ্ম্ম বাধি সমৰক কৰা মন ।
 অৰ্জুনে বোলন্তু প্ৰভু শুনা নাৰায়ণ ॥
 যেনমতে কোঁৱৰক বধিবো সাম্প্ৰত ।
 সেহি কপ দেখায়েক মোহোৰ আগত ॥ ২১৩৯০
 মাধৱে বোলন্তু সখি হোৱা সাৱধান ।
 বিধ্বংস তোমাত দেখাওঁ বিদ্যমান ॥
 চক্ষু মুদি ৰহিয়োক জ্ঞান দৃষ্টি চাই ।
 মাংস চক্ষু চাহিবে তোমাৰ শক্য নাই ॥ ২১৩৯১
 আখি মুদি ৰহিলা অৰ্জুন বীৰবৰ ।
 বিধ্বংস দৰশিলা পৰম ঈশ্বৰ ॥
 ব্ৰহ্মলোকে কিবীটি পাতালে ভবিতল ।
 কুক্কি ভৈলা সমুদ্ৰে বেতস ভৈল জল ॥ ২১৩৯২
 পৰ্বতসকলে অস্থি নথ শিলাচয় ।
 বৃক্ষসবে ৰোম দেখিলেক ধনঞ্জয় ॥
 কোটি কোটি ব্ৰহ্মাণ্ডৰ প্ৰজাপতি যত ।
 আয়াযাত কৰে সবে লোমৰ গোবত ॥ ২১৩৯৩
 কতো আসে কতো যায় নাই স্বৰিষণ ।
 দেখি ভয়ে অৰ্জুনৰ শিহৰিল মন ॥
 কৰাল দশন জিহ্বা মেলিয়া আছয় ।
 বৰ বৰ দিগ্‌গজ দশনে লাগিছয় ॥ ২১৩৯৪
 ভীষ্ম আদি কৰি মুখ্য মুখ্য বীৰগণে ।
 মৰি মৰি আছে সবে কৰাল দশনে ॥
 বিশাল দশন শিৰ বাহু অসংখ্যাত ।
 দেখি ভয়ে অৰ্জুনৰ কান্ধে ভৰিহাত ॥ ২১৩৯৫
 উনশত ভাই সমে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 মৰা যেন পৰি আছে নাহিকে চেতন ॥
 ৰথে সমে আপোনাক দেখে ধনঞ্জয় ।
 মনে মনে গুণে হুয়া পৰম সিন্ধৱ ॥ ২১৩৯৬
 কিবা সপোনত আছে কিবা সজ্জিত ॥
 মৌন ভৈলা অৰ্জুন গাৱত নাহি ভক্ত ॥

কতোবেলি আসি পাচে ধিৰ কৰি মন ।
 কৃষ্ণক সন্মোখি পাচে বুলিলা বচন ॥ ২১৩৯৭
 কৈত আছা প্ৰভু মোক দিয়ো কবিশন ।
 নিচিনো ভূমিবা কোন মই কোন জন ॥
 কৈত আছো কিসক আসিলো ইধানক ।
 মোত এত বৰ প্ৰভু কৰিলা কিসক ॥ ২১৩৯৮
 বহুশিৰ বহুপদ বাহু অসংখ্যাত ।
 চৌধ্যয় ভূৱন দেখো আছয় তোমাত ॥
 জানিলো নিশ্চয় ভূমি নুহিকে মানুষ ।
 জগতৰে আত্মা ঘিটো পৰম পুৰুষ ॥ ২১৩৯৯
 নোৱাৰো চাহিতে প্ৰভু চকু যাই ফুটি ।
 তোমাতেসে প্ৰকাশে ব্ৰহ্মাণ্ড কোটি কোটি ॥
 সঙ্গাৰা মই মেক মন্দৰ পৰ্য্যন্তে ।
 তক লতা তৃণ বন দেখিলো সমস্তে ॥ ২১৪০০
 নোৱাৰো বুজিবে প্ৰভু তোমাৰ মহিমা ।
 দেখিলো যতেক ৰূপ বৰ্ণাই নপাওঁ সীমা ॥
 এৱে মোক ক্ষমা কৰা দেৱ নাৰায়ণ ।
 নিজ ৰূপে দেখা দিয়া পশিলো শৰণ ॥ ২১৪০১
 অৰ্জুনৰ কাতৰ শুনিয়া দামোদৰ ।
 গুচিল সমস্তে কৃষ্ণ ভৈল একেশ্বৰ ॥
 চতুৰ্ভুজ বনমালা কিৰীটি কুণ্ডল ।
 বলয়া কঙ্কণ হাব উৰ্দ্ধাৰ্দ্ধ উজ্জ্বল ॥ ২১৪০২
 গাৱে পীত পচৰা বিজুলী সম জ্বলে ।
 কোটি আদিত্যতোষিক প্ৰকাশয় বলে ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত প্ৰভু নোৱাৰো চাহিতে ।
 যিকপে আছিলো ভূমি আমি এক ৰথে ॥ ২১৪০৩
 সেহিকপ ধৰা প্ৰভু নেত্ৰে ভৰি চাওঁ ।
 এহি বুলি মৌন ভৈলা মধ্যম পাণ্ডৱ ॥
 এবিলন্ত দিব্য ৰূপ গুচিল প্ৰতাপ ।
 অৰ্জুনৰ মনৰ খণ্ডাইলা সৰে তাপ ॥ ২১৪০৪

ভীষ্মকৰ উদগনি

শুনা প্ৰাণ নশি ফুটি উঠা সমৰক ।
 বৈবৰ সন্মুখে তৰ কৰ্ম্মহা কিসক ॥

১৮২

পিতামহ বুলি যাক মানিয়া মনত ।
 তেহো ভীষ্ম তোমাক সন্মুখ সমৰত ॥ ২১৪০৫
 দ্ৰোণক গোঁৱৰ কৰি মানি আছা মনে ।
 ধনু ধৰি যুদ্ধক সন্মুখ গুৰুদ্ৰোণে ॥
 বোলা দুৰ্য্যোধন মোৰ সহোদৰ ভাই ।
 তেহো আসি ভৈলা দেখা ভীষ্মৰ সহায় ॥ ২১৪০৬
 আনো সব সম্বন্ধী বাহুবৰ্গণ মানে ।
 যুদ্ধক হৰিষে বহি আছে থানে থানে ॥
 হেন জানি সম্বৰে যুদ্ধক উঠা সখি ।
 হাসিবেক কৌৰৱে তোমাৰ কাৰ্য্য দেখি ॥ ২১৪০৭
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰবৰ ধনঞ্জয় ।
 যুদ্ধক উত্তম ভৈলা এৰি লাজ ভয় ॥
 ধনু ধৰি মুণ্ড ভুলি সবাকৈ চাহিলা ।
 সাতোআগে সন্মুখত ভীষ্মক দেখিলা ॥ ২১৪০৮
 ইদানিক কৰি জ্বলে ভীষ্মৰ বদন ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক চাহি মাতে ঘনে ঘন ॥
 ভীষ্ম নিগদতি প্ৰভু প্ৰণামো চৰণে ।
 নেৰিবাহা নাথ মোক জীৱন মৰণে ॥ ২১৪০৯
 ক্ষেত্ৰি জাতি নিদাক্ষণ কঠিন হৃদয় ।
 মোৰ লগে সমৰ কৰিবা ধনঞ্জয় ॥
 সিবেলাত মোহোৰ শৰৰ ঘাৱ পাই ।
 মোৰ দোষ নধৰি ক্ষেমিবা যত্নবায় ॥ ২১৪১০
 এহি বুলি ভীষ্ম লৈলা একপাট শৰ ।
 প্ৰকাশ কৰয় যেন উদয় ভাস্কৰ ॥
 অৰ্জুনক দেখাই ত্ৰষিতে এৰি দিল ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে শৰে প্ৰণাম কৰিল ॥ ২১৪১১
 প্ৰদক্ষিণে নমিলন্ত দুনাই দুনাই ।
 উলটি তুণৰ শৰ পশিলেক যাই ॥
 দেখি অৰ্জুনৰ বৰ হৰিষ মনত ।
 এক শৰ ধৰি বীৰে জুৰিলা গুণত ॥ ২১৪১২
 তুইবেক দাক্ষণ যুদ্ধ তোমাৰ আশাৰ ।
 প্ৰথমতে মই হেৰা কৰো নমস্কাৰ ॥
 এহি বুলি তুণহস্তে লৈলা তুই বাণ ।
 ভীষ্মৰ চৰণ আগে কৰিলা সন্ধান ॥ ২১৪১৩

দুই চৰণৰ আগে পৰি দুই শৰ ।
 সম্ভবে পশিল যাই তুণে অৰ্জুনৰ ॥
 আৰু শৰে পাতালপুৰত প্ৰবেশিলা ।
 জলে স্নানি আকাশত মণ্ডলী কৰিলা ॥ ২১৪১৪
 পুনৰ্বাৰ প্ৰবেশিলা অৰ্জুনৰ তুণে ।
 সাধু সাধু প্ৰশংসা কৰিলা ভীষ্ম-দ্ৰোণে ॥
 আৰু পৰে কৰিলন্ত গুৰু নমস্কাৰ ।
 ইফেদেৰ কৃষ্ণক নমিলা বাবম্ভাৰ ॥ ২১৪১৫
 ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৃদ্ধ বৃদ্ধ বীৰগণ ।
 চাৰি বাৰে সবাছাকে কৰিলা সন্মান ॥
 পাচে কুৰুসৈন্যৰ উপৰে ফুৰি ফুৰি ।
 অৰ্জুনৰ তুণত পশিলা শীঘ্ৰ কৰি ॥ ২১৪১৬
 এতহস্তে অন্তগত বৰি অপ্ৰমাণু ।
 দুয়ো সেনা মাজত বাখিলা বথখান ॥
 গোবিন্দে বোলন্ত গাঙ্গেয়ৰ মুখ চাই ।
 শুনা মোৰ বচন মহন্ত আজুৰাই ॥ ২১৪১৭
 মহাভাৰতৰ যুদ্ধ ভৈলা আৰম্ভণ ।
 যুদ্ধযজ্ঞ ক্ষত্ৰিয়ৰ বাঞ্ছিত মৰণ ॥
 বাত্ৰি অৱসানে সবে হৈবা একধান ।
 তুমি সবে অৰ্জুনৰ সময় প্ৰধান ॥ ২১৪১৮
 ভীষ্ম বোলে সাৰ্থক বুলিলা নাৰায়ণ ।
 যুদ্ধ বিনে ক্ষত্ৰিয়ৰ নিষ্ফল জীৱন ॥
 প্ৰভাতবেপৰা যুদ্ধ প্ৰবৰ্ত্তাইবা হৰি ।
 বঞ্চিয়ে বজ্জনী সবে যায়ে ঘৰাঘৰি ॥ ২১৪১৯
 অৰ্জুনে বোলন্ত মোৰ এহি অভিমত ।
 বজ্জনী প্ৰভাতে যুদ্ধ জয়তি ভাৰত ॥
 দেখাদেখি হুয়া সবে যায়ে ঘৰাঘৰি ।
 প্ৰথম দিনাৰ যুদ্ধ সমাপ্ত কৰি ॥ ২১৪২০
 জয় নমো নাৰায়ণ দৈৱকী নন্দন ।
 ব্ৰহ্মা হৰে সেৱে যাৰ অৰুণ চৰণ ॥
 ভূমিভাৰ হৰিতে মনুষ্য অৱতাৰ ।
 সম্ভক পালিবা দুৰ্জ কৰিবা সংহাৰ ॥ ২১৪২১
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 প্ৰথম দিনৰ যুদ্ধ ভীষ্ম অৰ্জুনৰ ॥

প্ৰৱণে যুক্তি পদ পাপ বিমোচন ।
 যমপুৰে বঞ্চি কৰা বৈকুণ্ঠে গমন ॥ ২১৪২২
 নাহিকে কলিত গতি বিনে ৰাম নাম ।
 অতীৰ্ণ পুৰণ হোক বোলা ৰাম নাম ॥

দ্বিতীয় দিনৰ যুদ্ধলৈ প্ৰৱ্ত্ত

দ্বিতীয়

ঋষিয়ে বোলন্ত শুনা জন্মেজয়
 দ্বিতীয় দিনৰ কথা ।
 প্ৰভাত সময় গঙ্গাৰ তনয়
 ৰাজাক বোলন্ত তথা ॥
 আজি অৰ্জুনৰ দাক্ষণ সময়
 নিবাৰিবে কোন জনে ।
 প্ৰথমতে ৰণ দিবে কোনজন
 বিচাৰি নপাওঁ মনে ॥ ২১৪২৩
 দুৰ্য্যোধন ৰায় আগবাঢ়ি যায়
 ভীষ্মত বিনাৰে কাজ ।
 সংশপ্তকগণ সমৰে দাক্ষণ
 তোমাসাত কিবা বাজ ॥
 কৃষ্ণৰ সদৃশ বলে আঁসবিশ
 সমৰত বীৰ কৰ্ম্মা ।
 তাসম্ভাৰ লগে হুয়া অধিপতি
 যুজিবে বীৰ যুগ্মা ॥ ২১৪২৪
 হেন কথা শুনি লৰিলা যুগ্মা
 সংশপ্তক সেনা লই ।
 ভীষ্মক উপেক্ষি সমৰ ভূমিত
 প্ৰবেশ ভৈলন্ত গই ॥
 পাচত লৰিলা ৰাজা দুৰ্য্যোধন
 ভীষ্মক আগত কৰি ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক আগ কৰি যাস্ত
 ধনজয় দেৱ হৰি ॥ ২১৪২৫
 বীৰ ঢাক জোলে দৈৱ্য আন্দোলনে
 দলদোপ বহুৱতী ।

বধ ঘৰিষণে ঘোৰাৰ হ্ৰেসনি
 পলাতি কবয় গতি ॥
 চিহ্নে দস্তালে ঘণ্টাৰ আক্ষালে
 ধনুকীৰ ঘটমটি ।
 বীৰসৰ সাজে সৈন্য আগে পাচে
 মালসবে কৰি পটি ॥ ২১৪২৬
 কৰে ধৰাধৰি লহৰা লহৰি
 ডাকে বহ বহ বুলি ।
 স্তম্ভলী নাবী ছয়া শাবী শাবী
 সঘনে পাৰে উকলি ॥
 এহিমতে যাই বগভূমি পাই
 বহিলা পাণ্ডৱগণে ।
 সেহি সময়ত সংশপ্তকগণ
 সমুখ ভৈলেক বণে ॥ ২১৪২৭
 মেঘৰ গৰ্জনে বধ ঘৰিষণে
 চাপিলা সবে ওচৰ ।
 যেন মেঘযুধে পৰ্ব্বতক বেড়ি
 বৃষ্টি কৰে খবতৰ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় তথাতে আছয়
 শৰে ছাইলা দিশপাশে ।
 ববিৰ কিৰণ ঢাকি ঘনে ঘন
 অৰ্জুনক গিলি আসে ॥ ২১৪২৮
 শৰে তমোময় দেখি ধনঞ্জয়
 কৃষ্ণক বুলিলা বাণী ।
 কৈব সেনাগণ কহ নাৰায়ণ
 কোনে মিলাইলেক আনি ॥
 দেখন্তে চমক নপাৰো বুজিতে
 আবে কোন ভিত্তি যাওঁ ।
 ইসব সৈন্যক কোনে বুজিবেক
 নুশুনো তাহাৰ নাও ॥ ২১৪২৯
 একৈক বীৰৰ নাহি পটন্তৰ
 প্রত্যেকে সবে যুনিষ ।
 এসময় শৰে চলো যমঘবে
 ব্যজ্যতা কৰো কিস ॥

আউৰ কি চুনাই লগে পাখতাই
 গৃহত হৈবো প্রবেশ ।
 এৰিলো সময় যাওঁ দেশান্তৰ
 আজ্ঞা কৰা হৃষীকেশ ॥ ২১৪৩০
 গোবিন্দে বোলয় শুনা ধনঞ্জয়
 তোমাতে সবে জঞ্জাল ।
 যুদ্ধক নোৱাৰো প্রজামাত্র কৰো
 কে বোলে তোমাক ভাল ॥
 চিত্ত দৃঢ় কৰা মোৰ বোল ধৰা
 যুদ্ধক কৰা যতন ।
 আন নাহিকয় জানিবা নিশ্চয়
 সংশপ্তক সেনাগণ ॥ ২১৪৩১
 তুর্যোধন যুজি নিলা কাৰ্য্য বুজি
 ভূমিগু জানা তাহাক ।
 সেহি সেনাগণ লুহি আন জন
 বাণে উঠা যুজিবাক ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে উঠিলা অৰ্জুনে
 গাণ্ডীৱত দিলা গুণ ।
 এক শৰ ধৰি মন্ত্ৰক উচ্চৰি
 ক্ৰেপিলা বীৰ অৰ্জুন ॥ ২১৪৩২
 লবন্তে গোটেক জোৰন্তে শতেক
 যাহান্তে সহস্র বাণ ।
 পৰিবাব ঠাই লেখা জোখা নাই
 ব্যাপিলেক ধানে ধান ॥
 একৈক বীৰক প্রত্যেকে বাখিলা
 অৰ্জুনৰ শৰবাৰে ।
 চতুৰ্ভুজ সেনা ছয়া চেনা বেনা
 শৰ দিলা গাৰে গাৰে ॥ ২১৪৩৩
 বাৰিষা কালৰ প্রচণ্ড মেঘৰ
 শব্দ যেন বতাসে ।
 কুহৰি আন্ধাৰে নহনিয় আব
 অৰ্জুনৰ চতুৰ্ভুজ ॥
 কৃষ্ণ ডাকে বধ খনো আকাশত
 খনো পৃথিবীক যাই ।

কতোহো দূৰত কতো ওচৰত
কতো দেখি ঠাই ঠাই ॥ ২১৪৩৪
তামস্বাৰ শৰে সব কলেৱৰে
পীড়া কৰে অতিৰেক ।
হৰি পৰশনে যত যাৰ বিষ
গুচয় সবে প্ৰত্যেক ॥
অধিকে বাঢ়য় বীৰ ধনঞ্জয়
যেন কালান্তক যম ।
একৈক অনেক বেটি শৰ কৰে
তথাপি নেৰে বিক্ৰম ॥ ২১৪৩৫
যুজন্তে মাগন্তে শৰ প্ৰহাৰন্তে
নমনীয় অৰ্জুনক ।
বজ্ৰ সম মুঠি ধৰে উঠি উঠি
মাধৱে ডাকে বথক ॥
আপোনাৰ তেজ দিলা অৰ্জুনক
এদিনাতোধিক কৰি ।
চমু কৰি পথ সৈন্যৰ মধ্যত
ৰাখিলন্ত বথ হৰি ॥ ২১৪৩৬
অৰ্জুনক চাই বোলে যদুৰায়
খানিকো জিৰায়ো সখি ।
দাৰুণ কটক সংশপ্ত দলক
হুয়া সবে দেখা দেখি ॥
কৃষ্ণৰ বচনে বহিলা অৰ্জুনে
সৈন্যৰ ভিত্তিক চাই ।
এৰিয়া সৈন্যৰ সেনা সংশপ্তৰ
বহিলা সাংক্ৰাতে যাই ॥ ২১৪৩৭
সাধু ধনঞ্জয় সাধিলা বিজয়
একলে সবাকো ৰণে ।
কৃষ্ণক শুনাই বুলিলা দুনাই
নাৰায়ণ সেনাগণে ॥
নমো দেৱহৰি নবৰূপ ধৰি
হৰিবা ভূমিৰ ভাৰ ।
তোমাৰ চৰণে পশিলো শৰণে
হেৰা কৰো নমস্কাৰ ॥ ২১৪৩৮

মই মূঢ়মতি নজানো গুৰুভি
শাস্ত্ৰৰো কুহিকো শাস্ত্ৰ ।
কেৱলে তোমাৰ চক্ৰ পক্ষ্মে
প্ৰণাম কৰোহো মাত্ৰ ॥
দ্বিজ অনিৰুদ্ধ মতিত আৰোধ
নলৈলো হৰিৰ নাম ।
সভাসদ লোক পাতক ছাড়োক
ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২১৪৩৯

দ্বিতীয় দিনৰ যুদ্ধ

পদ

সঞ্জয়ত পুছে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰেশ্বৰ ।
কহিয়ো প্ৰস্তুত কথা মহাভাবতৰ ॥
কৌৰৱৰ বীৰগণে কি কৰিলা পাচে ।
একৈক অনেক যুজে সবে চাই আছে ॥ ২১৪৪০
ৰাজাক সম্বোধি পাচে কহন্ত সঞ্জয় ।
সংশপ্তক সেনাক জিনিলা ধনঞ্জয় ॥
বথ ৰাখি বহিলা অৰ্জুন দামোদৰ ।
ভীষ্মক সমুখ ভৈলা বীৰ বৃকোদৰ ॥ ২১৪৪১
যেনমতে মাতঙ্গক ধাইলেক কেশৰী ।
সৈন্যসব বিদাৰিলা এক ভিত্তি কৰি ॥
গুৰুতৰ গদা বীৰে উপৰক তুলি ।
ভীষ্মৰ বথত কোব দিলা হুহ বুলি ॥ ২১৪৪২
ভাজিলা যোৱালি ঘিলা শলকা বথৰ ।
জাম্প দিয়া ভূমিত নামিয়া বীৰবৰ ॥
গদাৰ কোবত বথ ভাজিলা ভীষ্মৰ ।
বথ ভঙ্গে ভূমিত নামিলা বীৰবৰ ॥ ২১৪৪৩
দুয়ো গদা ধৰিয়া যুদ্ধৰ ভৈল সম ।
যুগান্তকালৰ যেন দুয়ো ভৈলা যম ॥
যাক যিহ পাশ্ব দুইকো দুই ছিছে চান্ত ।
একেলগে ফুৰে কতো লৱি পলান্ত ॥ ২১৪৪৪
দুয়ো গদা ফুৰাৱে শব্দ শুমশুমি ।
দুইবো পয়োভবে খনে খনে কাটন্ত ফুমি ॥

ছুয়ো বীৰে প্ৰহাৰ কৰন্ত বৰ কোপে ।
 পীড়া পাই ছুয়ো পৰি থাকে একে জোপে ॥৪৫
 প্ৰতি পাই পাচে ছুয়ো আবেশে উঠি ।
 ছুইকো ছুই পাচে বৈসাইলেক বজ্ৰযুতি ॥
 কৰকৰি দশন চোৰাৱে ছুয়োজনে ।
 ৰেষৰ গৰ্জন ছুয়ো নাদে ঘনে ঘনে ॥ ২১৪৪৬
 পাচে ছুয়ো বথত চৰিলা সেহি ছেপে ।
 ধনু ধৰি শব্দযুতি কৰিলন্ত বেগে ॥
 কাটন ফুটন শগাইত শবচয় ।
 ভীষ্মে প্ৰহাৰয় বৃকোদৰে সংহাৰয় ॥ ২১৪৪৭
 ভাষৰ শবক সংহাৰয় গজাসুতে ।
 পুনু পুনু প্ৰহাৰয় নিবাবয় তন্তে ॥
 বাৰিষা কালৰ ঘেন বহা বৰিষণ ।
 শৰে অঙ্ককাৰ ভৈল নয়নি গগন ॥ ২১৪৪৮
 পাচে অৰ্জুচন্দ্ৰ এক ধবিলন্ত ডাটি ।
 ভামৰ হাতৰ ধনু পেলাইলন্ত কাটি ॥
 আন ধনু সাৰথি যোগাইলা শীঘ্ৰ কৰি ।
 ছুনাই ভীষ্মে প্ৰহাৰিলা বিংশতি সন্তৰি ॥ ২১৪৪৯
 তথাপি নঘাতে দেখি কোপে বৃকোদৰ ।
 সাৰথিক দশ গোটা কৰিলন্ত শব ॥
 বথৰ ঘোঁৰাক দিলা দশ দশ বাণ ।
 থমকিলা ঘোঁৰা জঙ্ঘাবিয়া নাক কাণ ॥ ২১৪৫০
 ভীষ্মৰ হৃদয় বিদাৰিলা দশ শৰে ।
 মহাপীড়া পায় বীৰে উচ্চাস নকৰে ॥
 ছিদ্ৰে পায় ভীষ্মসেনে কৰিলেক ছন ।
 বক্ষা কৰিবেক হেন নাহি একোজন ॥ ২১৪৫১
 যুগযুথ মধ্যে যেন প্ৰমত্ত কেশবী ।
 গকড়ে সৰ্পক যেন সিলে ধৰি ধৰি ॥
 সেহিমতে ভীষ্মে কোঁৱৰৰ সেনাগণ ।
 নিমিষেকো নলাপিল কৰিলেক ছন ॥ ২১৪৫২
 সজ্জকণ ছয়া পাচে ভীষ্ম মহাবীৰ ।
 দেখন্ত অশ্বক্ষে আছে ৰাজা কুৰিষ্ঠিৰ ॥
 ভীষ্মক এবিয়া নৃপতিৰ দিলা ধাৰ ।
 কুৰি শৰ প্ৰহাৰিলা ধৰ্ম্মৰ কুমাৰ ॥ ২১৪৫৩

বাটেতে কাটিলা তাক গাজেশ্বৰ শৰে ।
 পুনু খেদি যায় নৃপতিৰ ববাবৰে ॥
 হেন দেখি ৰাজাৰ মনত ভয় বৰ ।
 সাৰথি বোলে বথ পালটা সম্ভব ॥ ২১৪৫৪
 বথ ডাকি সাৰথি নিলেক পলুৱাই ।
 পাচে পাচে ভীষ্ম ধৰিবাৰ খেদি যায় ॥
 বহ বহ বুলিয়া খেদিয়া ভৰি ভৰি ।
 অৰ্জুনক সম্বোধি মাতয় দেৱহৰি ॥ ২১৪৫৫
 কিবা চাই আছা সখি ৰাজাৰ বিলাই ।
 ভীষ্মৰ হাতত ৰাখিবাৰ ঠাই নাই ॥
 হেন বেলা নৃপতিক কৰা পৰিত্ৰাণ ।
 তুমি বিনে ৰাজাৰ উপায় নাহি আন ॥ ২১৪৫৬
 হেন দেখি অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা ।
 বাট ভেঙি ভীষ্মৰ স্বৰিতে আগ ভৈলা ॥
 যমদণ্ড সদৃশ হানিয়া কুৰি বাণ ।
 কুৰি গোটা ভল্লশৰ হানিলা দাকণ ॥ ২১৪৫৭
 মৰ্মস্থানে পৰিয়া বিদাৰি কলেৱৰ ।
 হেন দেখি মহাকোপে জ্বলিলা ভীষ্মৰ ॥
 ভালেসে অৰ্জুন তেৱে বুজ মোৰ কাজ ।
 দিলা কুৰি গোটা ভল্ল হৃদয়ৰ মাজ ॥ ২১৪৫৮
 ছুনাই শৰ জুৰিবাৰ নপাইলেক ওৰ ।
 অৰ্জুনৰ ধনুৰ পেলাইলা কাটি জোৰ ॥
 আবেশে ধনুত লগাইলা গুণখান ।
 ভীষ্ম শৰে পথতে কৰিলা থান থান ॥ ২১৪৫৯
 সেহি ভল্লবাণে বীৰৰ ধনঞ্জয় ।
 যমপুৰ দেখে যদি মাধৱ নোহয় ॥
 চলিয়া পৰিলা বীৰ মাধৱ পাৰে ।
 আলিঙ্গি ধৰিলা হৰি মহাপ্ৰিয় ভাৱে ॥ ২১৪৬০
 কেনে প্ৰাণসখি তুমি পালিলা মোক ।
 সম্মুখে যুজয় ভীষ্ম তাক দেখিলোক ॥
 হেৰা খেদি পাইলে পৰা তোমাক আমাক ।
 ভীষ্ম লাগ পাইলে তুমি ৰাখিবাৰ কাক ॥ ২১৪৬১
 কেতিয়কৈ চেতন লভিলা ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰি বোলন্ত বিনয় ॥

বাৰে বাৰে প্ৰভু মোক ৰাখিছা সঙ্কটে ।
 শুযু কৃপা বিনে মোৰ জীৱন মঘটে ॥ ২১৪৬২
 মৰণক ভয়ে মই দঢ়াইলো নিশ্চয় ।
 কৈত আছে ভীষ্ম দেখাযোক কৃপাময় ॥
 তাৱন্ধণে ৰথখান কৃষ্ণে দিলা মেলি ।
 ভীষ্ম অৰ্জ্জুনৰ এৰে শুনা যুদ্ধ কেলি ॥ ২১৪৬৩
 সঞ্জয় বোলন্ত ৰাজা শুনা সাৱধানে ।
 কুক-পাণ্ডৱৰ যত বীৰগণ মানে ॥
 থানে থানে বৈলা দুইহাস্তৰ ৰজা চাই ।
 সিবেলাৰ সমৰ কাহাকে কেৰে নাই ॥ ২১৪৬৪
 কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় বৈলা ৰথ চমু কৰি ।
 ভীষ্ম এৰে এৰা কৰি ভৈল কুৰি ভৰি ॥
 গোবিন্দ সাৰথি সমে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 যেন ৰবি শশী লগে প্ৰকাশ কৰয় ॥ ২১৪৬৫
 ত্ৰিভুৱন মোহন কৃষ্ণৰ ৰূপ দেখি ।
 ৰথ চমু কৰি বীৰে চাৰয় নিৰেখি ॥
 ভীষ্ম কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ চক্ষু একে ঠাই ।
 চক্ৰাকাৰে ফুৰিবে লাগিলা ৰথ বাই ॥ ২১৪৬৬
 খনো পৃথিৱীত খনো দেখি আকাশত ।
 কতো ওচৰত কতো দেখিবা দূৰত ॥
 চিনিবে নোৱাৰি ৰথ ভীষ্ম অৰ্জ্জুনৰ ।
 কোনবা অৰ্জ্জুন ভীষ্ম কোন দামোদৰ ॥ ২১৪৬৭
 আটোপে হানয় শৰ দুইকো দুই চাই ।
 নপাৰে ওচৰ শৰ দশোদিশে যায় ॥
 গোবিন্দ সাৰথি যাৰ জগত মঙ্গল ।
 বিপোহো বাঢ়িবে গৈলা অৰ্জ্জুনৰ বল ॥ ২১৪৬৮
 মহাবীৰসবৰ সাৰথি চূড়ামণি ।
 জগতমঙ্গলে কবিলন্ত শঙ্খ ধ্বনি ॥
 ত্ৰিভুৱন বিজয় কৃষ্ণৰ শঙ্খনাদে ।
 আকাশে পূৰিলা দেৱে দুন্দুভি সন্মাদে ॥ ২১৪৬৯
 মাধৱে বোলন্ত সখি হৱা সাৱধান ।
 ওলটাই পাশক ৰাখিলা ৰথখান ॥
 আসন্তে ভীষ্মক পাইলা বীৰ ধনঞ্জয় ।
 ধুব শৰ প্ৰহাৰিলা ভীষ্মৰ হৃদয় ॥ ২১৪৭০

প্ৰহাৰক মনে ভীষ্ম উলটি চাহন্তে ।
 সম্মুখে ৰথক চপাই দিলা ভগৱন্তে ॥
 অৰ্জ্জুন প্ৰহাৰ কৰে ছিদ্ৰক আকলি ।
 হেন দেখি ভীষ্ম মহাকোপে গৈলা স্থলি ॥ ১৭১
 সাৰথিক বোলে অৰে কিবা আছা চাই ।
 অৰ্জ্জুনে সহিতে ৰথ কৰা একঠাই ॥
 ডাকিলেক ৰথখান সাৰথি হুজান ।
 ত্বৰিতে চপাইলা অৰ্জ্জুনৰ সন্নিধান ॥ ২১৪৭২
 সেহি বেগে ধনুত জুৰিলা এক শৰ ।
 প্ৰকাশ কৰয় যেন উদয় ভাস্কৰ ॥
 যিটো শৰে পশুৰাম ভজ দিলা ৰণে ।
 সেহি শৰ ভীষ্ম আনি জুৰিলন্ত গুণে ॥ ২১৪৭৩
 মাধৱে বোলন্ত সখি ভৈল সৰ্বনাশ ।
 ভীষ্ম শৰজাল পাইল সেষ্ঠেৰে নেৰাস ॥
 হেন শুনি ধনঞ্জয় ভৈলা সাৱধান ।
 জুৰিলা ধনুতে আনি সৰ্পযুথ বাণ ॥ ২১৪৭৪
 জ্বালায়ে ব্যাপিলা মহী গগনৰ বাট ।
 বিমানে দেৱতাগণ পলাই দিলা ফাট ॥
 আৰো এক অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ প্ৰহাৰিলা ডাটি ।
 খণ্ড খণ্ড কৰিয়া ভীষ্মৰ শৰ কাটি ॥ ২১৪৭৫
 সৰ্পমানে বিষময়ে শৰ সৈন্দ্ৰ জুৰি ।
 বীৰগণ পলাইবে লাগিলা ছৰছৰি ॥
 দুৰ্য্যোধনে দেখে সৰ্ব সেনাৰ জঞ্জাল ।
 উনশত ভাতৃ সমে ভৈলা এক থল ॥ ২১৪৭৬
 ভগদত্ত ৰাজাক মাতয় কুকবীৰ ।
 সখি তুমি যুদ্ধক সম্বৰে হৱা থিৰ ॥
 সেনাসবো উপজিলা অৰ্জ্জুনৰ শৰে ।
 ভীষ্ম সেনাপতি বৰ পীড়িত ভাগৰে ॥ ২১৪৭৭
 শৰজালে সবাৰে গাৱত নাহি তত ।
 বাঢ়ি ৰণ কৰা প্ৰাণসখি ভগদত্ত ॥
 হেন শুনি ভগদত্ত কামৰূপেশ্বৰ ।
 অৰ্জ্জুনক যুজিবে সাজিলা একেশ্বৰ ॥ ২১৪৭৮
 হাজাৰ হস্তীৰ ৰথখান ভয়ঙ্কৰ ।
 একৈক হস্তীৰ গাৰে বল শক্তেশ্বৰ ॥

ঐবায়ত কুলে জাত কুৰুপুৰুষ কায় ।
 সিন্দূৰে কুঙ্কমে মণি আছে ঠাই ঠাই ॥ ২১৪৭৯
 প্রত্যেকৰ কপালত সোণাব মৰ্ণণ ।
 সৰাৰে লগত গজঘণ্টা ঠন ঠন ॥
 শুণ্ডত লোহাব ডাল শত শত ভাব ।
 সৰাৰে গাবত শুদ্ধ শলাকা লোহাব ॥ ২১৪৮০
 হেন বথসব সাজে যুদ্ধৰ সজ্জত ।
 ছবিতো লবিলা দুৰ্য্যোধনৰ ইজিত ॥
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে সব সৈন্যৰ মৰণ ।
 হেনবেলা ভগদত্তে পুৰুজাইলা বণ ॥ ২১৪৮১
 কোঁৱৰৰ বীৰগণ লাগিলা উজাৰ ।
 উচল পাচল ভৈল পাণ্ডৱী সেনাৰ ॥
 যুদ্ধ এৰি ধনঞ্জয় বৈলা সন্মুখত ।
 ইটো কোন জন আসে পুছন্ত কৃষ্ণত ॥ ২১৪৮২
 মাথৰে বোলন্ত সখি বব অদভুত ।
 এহি ভগদত্ত ৰাজা নবকৰ হুত ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ প্ৰাণসম সখি ।
 তোমাক যুজিবে আসে ভীষ্মক উপেক্ষি ॥ ৮৩
 নতু যুদ্ধ কৰন্তে সৈন্যৰ বৃদ্ধি হত ।
 ভীষ্মত অধিক যুদ্ধ তোমাৰ লগত ॥
 সৈন্য মাৰি আসন্ত তোমাক প্ৰতি বণে ।
 ৰাজাগণ লৈয়া যুদ্ধ কৰা বজ্রমনে ॥ ২১৪৮৪
 সঞ্জয় বোলন্ত শুনিয়োক মহাৰাজ ।
 পাচে ভগদত্তে যেন কবিলন্ত কাজ ॥
 পাণ্ডৱী দলত যেন প্ৰবেশিলা যম ।
 কোনে সহিবেক তাৰ ধনুৰ বিক্ৰম ॥ ২১৪৮৫
 ভীমসেন নকুল নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 সহদেৱ বিৰাট ভ্ৰমণ কানীৰীৰ ॥
 সমৰক প্ৰতি একে লগ দিলা ধাব ।
 গাৰে গাৰে শববৃষ্টি কৰিলা অপাৰ ॥ ২১৪৮৬
 সবাকো মাৰিলা শৰে নাথাকিলা কেৱ ।
 একমাত্ৰ হৰিলা অৰ্জ্জুন বাহুদেৱ ॥
 অৰ্জ্জুনক চাই কুৰু কহিলা কুজাই ।
 হেনমতে সখি আক জিনিব জয় ॥ ২১৪৮৭

শুনियो সঙ্কেত কথা বীৰ ধনঞ্জয় ।
 ভ্ৰৱে ঢাকি আছে যাৰ চৰণ ছতয় ॥
 বৃহত শৰীৰ তাৰ চক্ষু লম্বোদৰ ।
 ভ্ৰৱে ঢাকি অঙ্ক কৰে চক্ষুৰ কোটৰ ॥ ২১৪৮৮
 বস্ত্ৰে বান্ধি উপৰক তুলি ভ্ৰৱ ছুই ।
 যুদ্ধত সন্মুখে পৰে উৰ্দ্ধদৃষ্টি ছুই ॥
 যদি আক জিনিবা মোহোৰ বোল ধৰা ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে কাটি বস্ত্ৰ দূৰ কৰা ॥ ২১৪৮৯
 ভ্ৰৱে ঢাকি চক্ষুক কবোক অঙ্ককাৰ ।
 অবিলম্বে জিনিবাহা নবককুমাৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰবৰ সবাসাচী ।
 তুণ হস্তে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰ লৈলা বাছি ॥ ২১৪৯০
 সঙ্কেতে হানিলা মাধৱৰ আজ্ঞা পাই ।
 শৰে কাটি বসন পেলাইলা উকুৰাই ॥
 দুই চক্ষু ঢাকিলেক ওলমিল মুখ ।
 ছিদ্ৰে পাই অৰ্জ্জুনৰ উল্লসিল মুখ ॥ ২১৪৯১
 অসংখ্যাত শৰে নৃপতিক দিলা জাক ।
 খুব শৰ হানি ছেদিলেক কাণ নাক ॥
 বিবে জৰ্জৰিত হয় নথাকিলা বই ।
 মণ্ডল আকাৰে বথ সহিতে ফুৰাই ॥ ২১৪৯২
 গৰকি মাৰয় সবে সেনা পাণ্ডৱৰ ।
 হেন দেখি খেদি লাগ লৈলা বুকোদৰ ॥
 দশ যে হাজাৰ হস্তী বথ আৱৰণ ।
 ভীমৰ হাতত যেন কদলীৰ বন ॥ ২১৪৯৩
 যুগৰ মধ্যত যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ।
 মাৰিবে লাগিলা হস্তী দৌলদৌলি কৰি ॥
 লাঞ্জে যুগে জপাই ধৰিলা দিগ্‌গজক ।
 সন্ধানে মাৰয় দলি তুলি উপৰক ॥ ২১৪৯৪
 গদা কোবে কাহাবো ভাজিলা শিবখুলি ।
 এহিমতে হস্তীযুধ মাৰিলা সমুলি ॥
 শোণিতৰ নদী বহে বণভূমি জুৰি ।
 কতো কতো সেনাগণ মৰে উটি বুৰি ॥ ২১৪৯৫
 সান্তোৰন্তে কৃষ্ণ পাৱৰ নাহি থাকি ॥
 আছোক যুজিবে অজ্ঞ-পদ্মগণে হাৰি ॥

কথিবে লিপিত গাৱ বন্ধ ভৈলা উদি ।
 যুদ্ধ এৰি বীৰসবে বৈলা চক্ষু মুদি ॥ ২১৪৯৬
 যেহি ভিত্তি যাস্ত যুকোদৰ মহাবলী ।
 ৰাজা প্ৰজা বীৰগণ পেলাইলা নিদলি ॥
 বধভঞ্জে দুৰ্য্যোধন পলাইলা লৱৰি ।
 চক্ষু মুদি বহিলা সৈন্যৰ মাজে পৰি ॥ ২১৪৯৭
 ভগদত্ত ৰাজাক অৰ্জ্জুনে লাগ পাই ।
 বধহস্তে ভূমিত পেলাইলা বগবাই ॥
 পৰশ্বে নৃপতি গৈয়া নপাইলেক মাটি ।
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে চূড়ামণি নিলা কাটি । ২১৪৯৮
 বধখান ফুৰে দেখি মণ্ডল আকাৰে ।
 ভীমসেনে উদ্ধাইলা গদাৰ প্ৰহাৰে ॥
 বায়ুমণ্ডলৰ মাজে ভ্ৰমে বধখান ।
 অত্ৰাপি দেখিয়ো ৰাজা নুহি অপ্ৰমাণ ॥ ২১৪৯৯
 সিংহনাদ কৰি ভীমে তেজিলে আটাস ।
 কোঁৱৰী সেনাৰ মাজে লাগিল তৰাস ॥
 কতোহো পলাইলা কতো বৈলা ঠাই ঠাই ।
 কণে হাত দিয়া কতো বনত লুকাই ॥ ২১৫০০
 ভগদত্ত ৰাজাক নেদেখি সমৰত ।
 কোঁৱৰ ৰাজাৰ বৰ বিবাদ মনত ॥
 সব সৈন্য পলাই যায় ভীমৰ ভয়তে ।
 দুৰ্য্যোধনে বিচাৰি ফুৰয় সমস্ততে ॥ ২১৫০১
 সবেয়ো কহয় ভীমে বধ উদ্ধাইলা ।
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে নৃপতিক বেলেগাইলা ॥
 একো থানে বিচাৰি নপায়া দুৰ্য্যোধনে ।
 শোক মোহ হয় ৰাজা গুণে মনে মনে ॥ ২১৫০২
 সজ্জয়ত পুছে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰেশ্বৰ ।
 পাচে কি কৰিলা দুৰ্য্যোধন বীৰবৰ ॥
 ভগদত্ত অবিহনে দুৰ্য্যোধন বায় ।
 কিবা যুদ্ধ কৰে কিবা উলটি পলায় ॥ ২১৫০৩
 সজ্জয় বোলন্ত ৰাজা শুনা একমনে ।
 দ্ৰোণত শৰণ পণিলেক দুৰ্য্যোধনে ॥
 বকা কৰা গুৰু দ্ৰোণ সঙ্কটৰ বেলা ।
 আগবাঢ়ি যুজিয়োক নকৰিয়ো হেলা ॥ ২১৫০৪

ৰাজাৰ বচনে দ্ৰোণ উদ্ভিল্লম্বক ।
 তিনিগোটা শৰ প্ৰহাৰিলা অৰ্জ্জুনক ॥
 এক শৰ অৰ্জ্জুনৰ হিয়াত পৰিলা ।
 পিঠি ভাগে পাচ হয় পাতালে পৰিলা ॥ ২১৫০৫
 দুই শৰে ললাটত বিজ্জিলা সন্ধানে ।
 থমকি বহিলা বীৰ খানিতক মানে ॥
 সঙ্ক্ৰমণ হয় পাচে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 নৱ শৰে ভেদিলেক দ্ৰোণৰ হৃদয় ॥ ২১৫০৬
 যুদ্ধাগত ভৈলা দ্ৰোণ বধৰ উপৰে ।
 ছুনাই অৰ্জ্জুনক ভেদিলেক দশ শৰে ॥
 দেখি ক্ৰোধে জ্বলিলেক বীৰ সব্যসাচী ।
 তুণ হস্তে কুৰিগোটা শৰ লৈলা বাছি ॥ ২১৫০৭
 ধনুৰ গুণত জুৰি সন্ধানে হানিলা ।
 সশৰীৰে ফুটি শৰে বিস্ময় মানিলা ॥
 হাঁউৰে অৰ্জ্জুন তোৰ গছ এতমান ।
 এহি বুলি হানিলেক এক শত বাণ ॥ ২১৫০৮
 সৰ্পমুখ বিপাট নবাচ বংশদন্ত ।
 ক্ষুব্ধ ভল্ল কণিয়ালি বিস্তৰ হানন্ত ॥
 দ্ৰোণশৰে বিজ্ৰাম নুহিকে অৰ্জ্জুনৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে স্বস্থ নাহিকে দ্ৰোণৰ ॥ ২১৫০৯
 কথিবে লিপিত ভৈলা দুইবো কলেৱৰ ।
 ফুলিল পলাশ যেন বসন্ত কালৰ ॥
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনৰ নসহিলা তনু ।
 ক্ৰোধানলে জ্বলি গৈলা তুলি লৈলা ধনু ॥ ২১৫১০
 বধধ্বজ সাবধিক ভেদি এক শৰে ।
 ধেনুখান ছেদিলেক পাণ্ডৱ কুমাৰে ॥
 আৰো কুৰি শৰে হৃদয়ত পীড়া বৰ ।
 বণ এৰি গুৰু দ্ৰোণে দিলেক লৱৰ ॥ ২১৫১১
 কৃষ্ণৰ ভাগিন অৰ্জ্জুনৰ প্ৰিয়হৃত ।
 অভিমন্যু বিনাশিলা কটক বহুত ॥
 লৱৰস্তু খেদি আসি বীৰ যুকোদৰে ।
 ভীষ্মৰ বধক তুলি ধৰিলা উপৰে ॥ ২১৫১২
 আচাৰি পেলাইলা কতোদূৰে বগবাই ।
 জাম্প দিয়া ভীষ্ম আত্মকিনা হেগ পাই ॥

আন বধ যোগাইলন্ত দুৰ্জ্যোত্বন বায় ।
 তাহাত চৰিয়া ভীষ্ম লবিলা ছনাই ॥ ২১৫১৩
 অনন্তবে বণভূমি সম্মুখে ভীষ্মৰ ।
 বিপ্রকপে কপটে আসিলা পুৰন্দৰ ॥
 কপট ভ্রাত্মাণে বোলে শুনা মহাশয় ।
 মহাভাবতৰ যুদ্ধ কৃষ্ণৰ বিজয় ॥ ২১৫১৪
 ধৰ্মভূমি কুৰুক্ষেত্রে মহা পুণ্য থান ।
 মাগোহো তোমাত মোক দিয়ো মহাদান ॥
 দিয়া মোক সত্বে কৰিয়ো অঙ্গীকাৰ ।
 হেন শুনি মাতিলন্ত গজ্ঞাৰ কুমাৰ ॥ ২১৫১৫
 বিশেষ ভ্রাত্মাণ ভূমি আইলা বৰ ভাগে ।
 খুজিয়োক সত্বে তোমাক যেহি লাগে ॥
 অৱশ্যে দিবো তাক নাহিকে বিফল ।
 কপট ভ্রাত্মাণে বোলে শুনা মহাবল ॥ ২১৫১৬
 মোৰ মনোৰথ যথা হৈবেক নিশ্চয় ।
 জানিলো তোমাত পৰে দাতা নাহিকয় ॥
 এৱে মোৰ কামনা বাঞ্ছিত শুনিয়োক ।
 ধ্বজে সমে তুণৰ কবচ দিয়ো মোক ॥ ২১৫১৭
 শুনি ভীষ্ম তাৱক্ষণে নকৰি ওজৰ ।
 দিলন্ত কবচখান ধ্বজ ময়ূৰৰ ॥
 ধ্বজ লৈয়া বাসৱে বিমানে আৰোহিলা ।
 হতবল ভীষ্মৰ অৰ্জ্জুনে আকলিলা ॥ ২১৫১৮
 গাণ্ডীবত লগাই গুণ কৰিলা টঙ্কাৰ ।
 হৃদয় চমকি গৈলা কোঁৱৰী সেনাৰ ॥
 ভীষ্মৰ সম্মুখ ভৈলা পাণ্ডুৰ নন্দনে ।
 গগন ঢাকিয়া মাতিলন্ত দেৱগণে ॥ ২১৫১৯
 হেন কৃষ্ণ ধনঞ্জয় নবনাৰায়ণ ।
 আমাৰ লগৰ বজ্জ গজ্ঞাৰ নন্দন ॥
 স্বকপত ভীষ্মৰ কেৱলে দোষ নাই ।
 অঘটন ঘটে হেন ঈশ্বৰ ইচ্ছাই ॥ ২১৫২০
 দেৱতাৰ বচন শব্দ জয় জয় ।
 যুদ্ধ এৰি উৰ্দ্ধক চাহিলা বীৰচয় ॥
 গগন মণ্ডল ঢাকি আছে দেৱগণ ।
 সবাবে মধ্যত অৰ্জ্জুনে বিনশ ॥ ২১৫২১

বহুগণে বোলন্ত ভীষ্মৰ মুখ চাই ।
 সত্বে আসিয়ো বিলম্বক লুঘুৱাই ॥
 বশিষ্ঠৰ বচন পালিয়া চিবকাল ।
 আমাৰ পাশক সবে আসিয়ো সকাল ॥ ২১৫২২
 মহাভাবতৰ যুদ্ধ সাধিয়া বিজয় ।
 আমাৰ সঙ্গক প্ৰতি আসিয়ো নিশ্চয় ॥
 এতেক বুলিয়া সবে দেৱতাসকলে ।
 প্ৰৱেশি থাকিলা সবে গগন মণ্ডলে ॥ ২১৫২৩
 শুনি সবে বিস্ময় লভিলা বীৰগণ ।
 নিশ্চয় জানিলা বীৰে অপোন মৰণ ॥
 প্ৰণাম কৰিল বীৰে কৃষ্ণৰ চৰণে ।
 দুমাই দুমাই প্ৰণামিলা মধুন বচনে ॥ ২১৫২৪
 অৰ্জ্জুনেয়ো ভীষ্মক বিন নকৰ ॥
 সাধু সাধু প্ৰশংসা কৰিল বাবু ॥
 এতহন্তে ৰবি আসি গৈলা অসংগত ।
 দ্বিতীয় দিনৰ যুদ্ধ কৰি সমাপত ॥ ২১৫২৫
 সময় আপেক্ষি সব বীৰ নিবন্তবে ।
 মাতামাতি কৰি সবে প্ৰৱেশিলা ঘৰে ॥
 শুনা সভাসদ পদ ধিৰ কৰি মন ।
 হৰি ভজিবাক প্ৰতি কৰিয়ো যতন ॥ ২১৫২৬
 হৰিসে হৰন্ত সংসাৰৰ যত ভয় ।
 হৰি বিনে হিত সিদ্ধি আনত নহয় ॥
 হৰি বিনে যতেক দেৱতা আছে মানে ।
 নোৱাৰে কৰিবে সিদ্ধি তীৰ্থ ভ্ৰত দানে ॥
 কলিয়ুগে নাহি গতি বিনে হৰিনাম ।
 ভণে অনিৰুদ্ধে সবে বোলা বাম বাম ॥ ২১৫২৭

স্থিতিবাদিৰ মৰা সৈন্তৰ লেখ

কুলদ্বী

সত্বে গমনে যত বীৰগণে
 পশিলা নিজ ওৱাৰি ।
 স্বকি স্বকি ধানে বসিয়া আসনে
 সন্তোষ শাসী শাসী ॥

ভীষ্মৰ আগত ছয়া অৱনত
বিনাৱয় কুকপতি ।
শুনা পিতামহ তোমাতেসে গহ
কৌৰৱৰ ভূমি গতি ॥ ২১৫২৮
ভীষ্ম নিগদতি শুনা মহামতি
কিসক কৰা বিবাদ ।
আমি বিত্তমানে থাকিয়ো কল্যাণে
নাহিকে প্ৰভু প্ৰমাদ ॥
পাচে চুৰ্য্যোধন লৈয়া ভাতৃগণ
প্ৰৱেশিলা মন্দিৰত ।
শুনা পাণ্ডৱৰ কথা নিবস্তৱ
যি কৰিলা বীৰ যত ॥ ২১৫২৯
কৃষ্ণ ধনঞ্জয় তথ্যতে আছয়
বসিলা সমস্তে বীৰ ।
ভীম সহদেৱ নকুল সহিত
আৰু গৈলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
কৃষ্ণক নমিয়া কৃতাজ্ঞলি ছয়া
বুলিলেক ধৰ্ম্মৰায় ।
শুনা নাৰায়ণ মোৰ প্ৰয়োজন
যুদ্ধক নকৰো যাই ॥ ২১৫৩০
ৰাজ্যক আশঙ্কা জ্ঞাতি বন্ধু বন্ধা
সবে কৰি একফাল ।
ফুৰো বনে বনে জীৱো ভিক্ষাকণে
আত কিছু নাই ভাল ॥
বৃথাৰ জঞ্জাল জীৱো কতকাল
বান্ধৱগণ মৰাই ।
চাৰ ৰাজ্যভাৰ সবে ছাৰখাৰ
আত কিছু কাৰ্য্য নাই ॥ ২১৫৩১
মাধৱ বদতি শুনা মহামতি
বুজিবা শাস্ত্ৰৰ মৰ্ম্ম ।
বান্ধিত কৰ্ম্মক যিজনৈ এবয়
তাৰেসে বাঢ়ে অধৰ্ম্ম ॥
যাক বোলা ধৰ্ম্ম সেহিটো অধৰ্ম্ম
অধৰ্ম্মতে ধৰ্ম্ম আছে ।

স্বধৰ্ম্ম বিনাশে নকৰা প্ৰকাশে
ধৰ্ম্ম কি কৰিব পাচে ॥ ২১৫৩২
ইসব ধৰ্ম্মক পূৰ্ব্বত এবিন্দা
যুদ্ধক ভৈলা প্ৰবন্ধ ।
এবে যদি বণ এৰি যাবা বন
কৌৰৱে পাইবে আনন্দ ॥
বৈৰক আশঙ্কা নেদিবা নৃপতি
মোৰ বোল ধৰা মনে ।
বিশেষত মই আৰু ধনঞ্জয়
সহায় আছোহো বণে ॥ ২১৫৩৩
কৃষ্ণৰ বচনে ধৰ্ম্মৰ নন্দনে
এবিলা মনৰ দুখ ।
মাথা তুলি চাহি ভীমক বোলন্ত
সত্বে হোৱা সম্মুখ ॥
কত বীৰগণ সৈন্যৰ মৰণ
জানি আসা বৃকোদৰ ।
শুনি ভীমসেনে লৰিল তেখনে
চাইলা সবে বীৰবৰ ॥ ২১৫৩৪
অষ্টাদশ জন বীৰৰ মৰণ
দুতয় হাজাৰ বথ ।
তিনি শত হস্তী লক্ষেক পদাতি
মাৰিলেক ভগদত্ত ॥
ভীষ্মৰ শৰত উলটি নাসিলা
ধনুকি পাঞ্চ হাজাৰ ।
দ্ৰোণৰ শৰত গৈল পাঞ্চশত
পদাতিৰ পাটোৱাৰ ॥ ২১৫৩৫
ভীমে সেনা গণ ৰাজ্যত জনাইলা
ধৰ্ম্মৰ মনে অহুখ ।
সমাজ বিসৰ্জিত পাচে যুধিষ্ঠিৰ
দুখৰ উপৰি দুখ ॥
গুণন্তে গান্ধন্তে পৰামৰিশন্তে
ৰজনী প্ৰভাত ভৈলা ।
ৰাজদুৱাৰত যোগমীয়া লোকে
ৰাজন ৰজাইবে লৈলা ॥ ২১৫৩৬

জয় জয় ধ্বনি কটকব ছানি
তন্মূলে বজায়ে ঢোল ।
শঙ্খ সিংহনাদ দুন্দুভি শব্দ
লাগিল স্বৰ্গৰ কোল ॥
স্নান দান কৰি ধনঞ্জয় হৰি
ৰাজ্যৰ পাশক গৈলা ।
নকুল সহদেব বীৰ বৃকোদৰ
সবে একধান ভৈলা ॥ ২১৫৩৭
নমো নাৰায়ণ বিধিনি খণ্ডন
সুৰাস্ত্ৰে কৰে সেৱ ।
তোমাৰ চৰণে পশিলো শৰণে
কৃপা কৰা বাস্ত্ৰদেৱ ॥
শুনা নৰলোক মুকুতি মিলোক
ধৰিয়ো হৰিৰ নাম ।
ভণে অনিৰুদ্ধ চিত্ত হোক শুদ্ধ
ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২১৫৩৮

তৃতীয় আৰু চতুৰ্থ দিনৰ যুদ্ধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে মহাৰথ ।
যেন যুদ্ধ ভৈলা পাচে তৃতীয় দিনত ॥
প্রভাতে উঠিয়া পাচে নিত্যকৰ্ম কৰি ।
লবিলা যুদ্ধক কেশৱক আগ কৰি ॥ ২১৫৩৯
যেৰে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য যুদ্ধত মিলিলা ।
ভীষ্ম সমে দুৰ্য্যোধন নৃপতি লবিলা ॥
একটাই ভৈলা কুক-পাণ্ডৱী কটক ।
ব্যঞ্জিন ৰাজনা বাজে উথলি স্বৰ্গক ॥ ২১৫৪০
মহাৰথীগণে সবে জুয়া একসাজ ।
ভীষ্মক আৱৰি অৰ্জুনক দিলা বাজ ॥
প্রথমতে ভীষ্ম সাজিলস্ত ব্যুহখান ।
পদসম ব্যুহখান কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥ ২১৫৪১
তাহাতে বহিলা দুৰ্য্যোধন সত্ৰীপাল ।
তাহাৰ বাহিৰে জয়ব্যুহত বিশাল ॥

তাহাত বহিলা দ্রোণ সসৈন্যে জটাই ।
তাতপৰে নাগব্যুহ অধিকে জুৱাই ॥ ২১৫৪২
অশ্বখামা কৃপ কৃতকৰ্ম্ম অধিপতি ।
থানে থানে মহাবীৰ বহিলা সম্প্ৰতি ॥
অনন্তৰে পাতিলা পিশাচ ব্যুহখান ।
দুঃশাসন দুহুহ দুন্দুৰ্ব্ব আশুৱান ॥ ২১৫৪৩
বাহিৰত পাতিলা ৰাক্ষস ব্যুহখান ।
প্রথমতে ভীষ্ম তাতে ভৈলা আশুৱান ॥
আনো যত ৰাজাগণ সৈন্যসব লই ।
ভীষ্ম সেনাপতিক আৱৰি বৈলা গই ॥ ২১৫৪৪
এহিমতে কোঁৱৰে পাতিলা ব্যুহখান ।
ধনঞ্জয় ব্যুহখান কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥
অৰ্দ্ধচন্দ্র আকাৰে সমস্তে সৈন্য লই ।
ৰক্ষা কৰি থাকিলা সমস্তে ধনঞ্জয় ॥ ২১৫৪৫
ভীমসেন নকুল নৃপতি ধৰ্ম্মৰাজ ।
সহদেৱ ৰক্ষা কৰি কুৰে সামৰাজ ॥
দুয়োদলে ব্যুহ পাতি সসৈন্যে জটাই ।
সন্মুখে মাতয় ভীষ্ম অৰ্জুনক চাই ॥ ২১৫৪৬
শুনা ধনঞ্জয় মোৰ বচন সম্প্ৰতি ।
বৃথা কাজে মুনিষ বোলোৱা মহামতি ॥
পাণ্ডৱৰ মধ্যত অৰ্জুন বলৱন্ত ।
হেনসে যশস্তা বঢ়াইলস্ত ভগৱন্ত ॥ ২১৫৪৭
যেন যুৱাই হোক আজি তোমাৰ আমাৰ ।
এহি বুলি এক শব কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
হৃদয়ত পৰি পশিলেক হলহলি ।
গীড়া পাই অৰ্জুন ক্ৰোধত গৈলা জ্বলি ॥ ২১৫৪৮
অলক্ষিতে এক শব হানিলা তেখনে ।
পৰশিলা শবে দুই ভীষ্মৰ চৰণে ॥
মনে মনে দিয়া ধূপ দীপ উপহাৰ ।
দুই শবে চৰণ পূজিলা গাঙ্গেয়ৰ ॥ ২১৫৪৯
ধনুখান ধৰি বীৰে কৰিলা টকাৰ ।
একে লগে প্ৰহাৰিলা বজ্ৰশ হাজাৰ ॥
জৰ্জৰিত ভৈলা সৰ্ব গাৱে বিষ জ্বলি ।
বধৰ উপৰে বীৰ পৰিলেক চলি ॥ ২১৫৫০

প্ৰতি পাই মহাবীৰ পাচে গজাসুত ।
 অৰ্জুনক দিলা শৰ অযুত নিযুত ॥
 কৃষ্ণে সমে ফুটিল অনেক বীৰচয় ।
 দেখি মহাক্ৰোধে জ্বলি গৈলা ধনঞ্জয় ॥ ২১৫৫১
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা মাৰিলা বথৰ ।
 আৰ শৰে সাৰথিক নিলা যমঘৰ ॥
 ভীষ্মৰ হৃদয় ভেদিলেক কুৰি বাণে ।
 আন বথ সাৰথি যোগাইলা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২১৫৫২
 তাতে চৰি ভীষ্ম অৰ্জুনক কোপমনে ।
 কুৰিগোটা নৰাচ হানিলা তেতিয়াগে ॥
 হৃদয় ভেদিয়া পিঠিভাগে বজাই গৈলা ।
 পীড়া পাই সম্যকে যুতক যেন ভৈলা ॥ ২১৫৫৩
 বথত পৰিল ঢলি নাহিকে চেতন ।
 দেখি বৃকোদৰে আগবাঢ়ি দিলা বণ ॥
 বখীয়া কটক যত আছিল আৱৰি ।
 গদা কোবে মাৰিলেক পটা পিসা কৰি ॥ ২১৫৫৪
 ভীমক সম্মুখ ভৈলা গজাৰ কুমাৰ ।
 হৃদয়ত প্ৰহাৰিলা অষ্টাদশ শৰ ॥
 গদা থৈয়া ভীমেয়ো ধনুক লৈলা তুলি ।
 দশগোটা নৰাচ হানিলা ছহ বুলি ॥ ২১৫৫৫
 থমকিলা ভীষ্ম শৰীৰত পীড়া পাই ।
 সৈন্য মাৰি গৈলা ভীমে ব্যূহৰ বজাই ॥
 কাশ্মোজৰ বথখান ভাঙিলা কোবাই ।
 কলিঙ্গৰ হিয়াত মাৰিলা কোব যাই ॥ ২১৫৫৬
 পাচে সবে ৰাজাগণ ছয়া একসাজ ।
 ভীমক বেঢ়িয়া সবে পাতিলেক ৰাজ ॥
 কটাক্ষে নকৰি বীৰে গহ কৰি যাই ।
 দুতয় হাজাৰ সেনা মাৰিল কোবাই ॥ ২১৫৫৭
 পাচে ৰাজা বিৰাট দ্ৰুপদ চৰ্কিতান ।
 নকুল সহদেৱ অভিমন্যু যুধামন্যু ॥
 অনুকূলে ভীমক লাগক পাইলা খেদি ।
 ভীমসেন বজাইলা দাৰুণ ব্যূহ ভেদি ॥ ২১৫৫৮
 কাশ্মোজক দ্ৰুপদে সম্মুখ ভৈলা বলে ।
 শৈল্যক বিৰাটে পাৰিলেক মহীতলে ॥

যেনে তেনে শৈল্যে ভূমিপাৰে পলাই গৈলা ।
 সাৰথি সহিতে ঘোঁৰা যমপুৰে গৈলা ॥ ২১৫৫৯
 ভূবিজ্ঞাৰা বীৰক সম্মুখে যুধামন্যু ।
 কলিঙ্গ সাত্যকি দুয়ো ভৈলা আগুৱান ॥
 যুধামন্যু নৃপতিৰ সম্মুখে শৃঙ্গয় ।
 বাহুলীক সম্মুখে ধৃষ্টদ্যুম্ন মহাশয় ॥ ২১৫৬০
 ভীষ্ম শিখণ্ডীক যুধিষ্ঠিৰ দুৰ্য্যোধনে ।
 সহদেৱ শকুনি সম্মুখ ভৈলা বণে ॥
 সহদেৱ শকুনি যে লাগিল সমৰ ।
 দুঃশাসন নকুল ভৈলেক বৰাবৰ ॥ ২১৫৬১
 অভিমন্যু বিকৰ্ণে লাগিলা ধৰাধৰি ।
 প্ৰতিবিন্দু দুস্মুখে লাগিল জৰাজৰি ॥
 জয়দ্ৰথ শতানীক শৰে আসৰিষা ।
 দ্ৰোণ অৰ্জুনৰ শৰে চাইলা চতুৰ্দ্দিশ ॥ ২১৫৬২
 ধৃষ্টকেতু অশ্বথামা ভৈল ঘোৰ বণ ।
 বথে বথে হাতাহাতি অস্ত্ৰে বৰিষণ ॥
 আনো যত ৰাজাগণ আছিলেক মানে ।
 গাৱে গাৱে সবেয়ো যুজিলা থানে থানে ॥ ২১৫৬৩
 পাচে মহাবীৰ ভীষ্ম ৰাখিয়া সবাকে ।
 অৰ্জুনক বিমুখ কৰাইলা শৰজাকে ॥
 হানিয়া বৈষ্ণৱী-মায়া পৰম শীতল ।
 কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ গাৱে শাস্ত ভৈলা বল ॥ ২১৫৬৪
 যুদ্ধক প্ৰবন্ধ এৰিলেক মহাশয় ।
 দেখি আকলিলা ভীষ্ম কৃষ্ণৰ আশয় ॥
 সূৰ্য্য অন্তগত ভৈল বজনী প্ৰৱেশ ।
 সবাকে শুনায়া মাতিলন্তু জ্বীকেশ ॥ ২১৫৬৫
 দিবসৰ অস্তে বৰি ভৈলা অপ্ৰচাৰ ।
 এতিয়াগে সমৰ কৰিয়ো পৰিহাৰ ॥
 যুদ্ধ এৰি বীৰসবে গৈলা ঘৰাঘৰি ।
 তৃতীয় দিনৰ যুদ্ধ-ধৈলন্তু সামৰি ॥ ২১৫৬৬
 ধনঞ্জয় নৃপতি মাধৱ যুধিষ্ঠিৰ ।
 সমৰ বিসৰ্জি গৈয়া পশিলা সন্ধিৰ ॥
 অঘিয়ে বোলন্তু কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 শয়ন কৰিলা নিকন্তবে বীৰৰ ॥ ২১৫৬৭

সেহি নিশা যুধিষ্ঠিৰে দেখিলা সপোন ।
 ধৱলপৰ্বতখান ভৈল দৰিশন ॥
 তাহাতে ধৱল বৃক্ষ দেখিতে শোভন ।
 ফলে ফুলে প্ৰকাশয় আতি বিতোপন ॥ ২১৫৬৮
 ভূমিহস্তে পৰ্বতত চৰিলা নৃপতি ।
 পাচে গৈয়া বৃক্ষত চৰিলা মহামতি ॥
 ধৱল বসন পিন্ধি অনেক সুন্দৰী ।
 অমৃত হুৰস অমে পঞ্চামৃতে ভৰি ॥ ২১৫৬৯
 সাদৰে ভুঞ্জাৰে নৃপতিৰ পুৰি মন ।
 চেতন লভিলা ৰাজা উঠিলা তেখন ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনত ৰাজা সকলে কহিলা ।
 সপোনৰ ফলশ্ৰুতি নাৰায়ণে দিলা ॥ ২১৫৭০
 আৰোহণ কৰে হয় বৃক্ষৰ উপৰে ।
 গজকঙ্কে ঘাই চৰি পৰ্বত শিখৰে ॥
 প্ৰাসাদ উপৰে কৰে বিপুল ভোজন ।
 ইসৰ লক্ষণে জানা উত্তম সপোন ॥ ২১৫৭১
 নিশ্চয় লভিবা ৰাজ্য বণে হৈবা জয় ।
 ভীষ্মৰ সন্মুখে ভূমি নকৰিবা ভয় ॥
 সেহিবেলা চৰগণে ৰাজ্যত কহিলা ।
 সিঠাৱত দুৰ্য্যোধন ৰাজা যি কৰিলা ॥ ২১৫৭২
 দুঃশাসন কুমাৰক পঠাইলা ত্বৰিতে ।
 বাপু তই সত্বেৰে আসিয়ো অব্যাহতে ॥
 কত বীৰ কটক মৰিলা সমৰত ।
 বথী বথ পদাতি কুঞ্জৰ ভৈলা হত ॥ ২১৫৭৩
 গণি পঢ়ি সত্বেৰে কহিয়ো দুঃশাসন ।
 হেন শুনি কুমাৰ লৰিলা তেতিক্ষণ ॥
 লেখা কৰি তেখনে আসিলা দুঃশাসন ।
 ৰাজ্যৰ আগত কহিলেক দুঃশমন ॥ ২১৫৭৪
 দশ যে সাগৰ সেনা সকলে মাৰিলা ।
 তিনি অক্ষৌহিণী সেনা ভীষ্মে সংহাৰিলা ॥
 যড়বিংশতি যে মহাৰাজ্য ভৈলা হত ।
 মহাবীৰ ছতয় হাজাৰ সমৰত ॥ ২১৫৭৫
 ঘাৰ চেৰ খায়া আছে অনেক নৃপতি ।
 কক্ষতে আছেয় ভাৰ বলৰে বিপতি ॥

ভীষ্মৰ কেৱলে গাৱে নাহিকে চেতন ।
 বিশল্যকৰণী দিয়া ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২১৫৭৬
 ভীষ্মক বেঢ়িয়া সবে কুক বীৰগণ ।
 মনহুখে বিষাদ কৰয় দুৰ্য্যোধন ॥
 তেৱেৰে চেতন পাইলা কেঙ্কাই কেঙ্কাই ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যক মাতিলা মুখ চাই ॥ ২১৫৭৭
 শুন বাপু দুৰ্য্যোধন বচন আমাৰ ।
 কতেক সহিবো মই ভীষ্মৰ প্ৰহাৰ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ প্ৰহাৰে বেদনা সশৰীৰে ।
 ৰাজাগণ লৈয়া যুদ্ধ দিলা যুধিষ্ঠিৰে ॥ ২১৫৭৮
 এতেক অস্ত্ৰৰ দাৱ মোৰ শৰীৰত ।
 অতাপি বেদনা কৰে গাৱে নাহি তত ॥
 কালি প্ৰভাততে যুদ্ধ দিবা সব্যসাচী ।
 তোমাসাৰ বীৰসব মুখ্য বাছি বাছি ॥ ২১৫৭৯
 বীৰ অৰ্জ্জুনক ৰাখি ভীষ্মক যুজোক ।
 তেৱে ধৰ্ম্মৰাজে মোৰ সমৰ যুজোক ॥
 হেন শুনি মাতিলা কুমাৰ দুঃশাসন ।
 কালি মই প্ৰভাতে ভীষ্মক দিবো বণ ॥ ২১৫৮০
 অৰ্জ্জুনক যুজিবো নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন শিখণ্ডী দ্ৰুপদ মহাবীৰ ॥
 এহি কথা চৰে কৈলা নৃপতিৰ আগে ।
 যুধিষ্ঠিৰে সবাকো মাতিলা বীৰভাগে ॥ ২১৫৮১
 বীৰগণ বহলে বসিলা সভা পাতি ।
 ধৰ্ম্মৰাজা সবাকে বুলিবে লৈলা মাতি ॥
 কোনে কেনমতে আগবাঢ়ি দিবা বণ ।
 মোৰ আগে প্ৰকটি কহিয়ো বীৰগণ ॥ ২১৫৮২
 প্ৰথমে মাতিলা বৃকোদৰ মহাবীৰে ।
 কৰিবো তৰ্পণ দুঃশাসনৰ কথিৰে ॥
 ধৃষ্টিদ্যুম্নে বোলে মই বধিবো দ্ৰোণক ।
 কালি প্ৰভাততে মোক পঠায়ো বণক ॥ ২১৫৮৩
 শিখণ্ডী বোলয় মই ভীষ্মক বধিবো ।
 অকণ্টক কৰি ৰাজ্য পাণ্ডৱক দিবো ॥
 সহদেৱে বোলন্ত বধিবো শকুনিক ।
 যদি তাক নবখো বীৰক থিক থিক ॥ ২১৫৮৪

যুধিষ্ঠিৰে বোলে মই বধিবো শল্যক ।
 ধনঞ্জয়ে বোলে মই মাৰিবো কৰ্ণক ॥
 এহিমতে ৰাৱি অৱসানে বীৰগণ ।
 সমৰক প্ৰতি কাছিলেক জনে জন ॥ ২১৫৮৫
 যুধিষ্ঠিৰে পয়াণ কৰিলা যেতিক্ষণ ।
 ভীষ্ম সম্মে আইলা কোঁৱৰৰ বীৰগণ ॥
 দুয়ো দলে আসি য়েৰে দেখাদেখি ভৈল ।
 ভীষ্মক ৰাখিয়া দুঃশাসন আগ ভৈল ॥ ২১৫৮৬
 অৰ্জ্জুনক চাই বীৰে ধনু আজুৰিয়া ।
 ভল্ল দশ গোটা বাণ গুণত জুৰিয়া ॥
 প্ৰহাৰিবে চাহন্তে অৰ্জ্জুনে কোপ কৰি ।
 কাটিলেক বাটত শৰক শৰে ধৰি ॥ ২১৫৮৭
 পুনৰপি শৰ জুৰি কৰন্তু সন্ধান ।
 লঘুহাতে অৰ্জ্জুনে কাটিল ধনধান ॥
 আৰ ধনু ধৰিবে নেদিল ধনঞ্জয় ।
 কুৰি শৰে কুমাৰৰ ভেদিল হৃদয় ॥ ২১৫৮৮
 পলাইবাক ছল চাৰে বীৰ দুঃশাসন ।
 বাঘে যেন জ্বালক দিলেক ভীমসেন ॥
 ব্যুহপথে পলায় দুঃশাসন হুয়া ভয় ।
 পাচে পাচে খেদে বুকোদৰ মহাশয় ॥ ২১৫৮৯
 সৈন্যৰ মাজত পশি থাকিলা লুকাই ।
 ভীমসেনে বিচাৰি ফুৰিলা ঠাই ঠাই ॥
 লাগক নপায়া উলটিলা বুকোদৰ ।
 বীৰনাদ কৰিলা শব্দ ভয়ঙ্কৰ ॥ ২১৫৯০
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে পোছে সঞ্জয়ত বাৰম্বাৰ ।
 ভয়ঙ্কৰ বীৰনাদ কহিয়ে কাহাৰ ॥
 সঞ্জয় বদতি ৰাজা শুনা একমনে ।
 ৰণভঙ্গে পলায় কুমাৰ দুঃশাসনে ॥ ২১৫৯১
 পাচে পাচে ভীমে খেদি নেই ঠাই ঠাই ।
 সৈন্যৰ মাজত পশি থাকিলা লুকাই ॥
 লাগক নপাই ভীমে ক্ৰোধে উনমত ।
 বীৰনাদ কৰিলেক ব্যুহৰ মুখত ॥ ২১৫৯২
 পলায় কোঁৱৰী সেনা দশো দিশে ছানি ।
 মাৰিলা বিস্তৰ সৈন্য ভীমে গদা হানি ॥

দেখি ভীষ্ম অৰ্জ্জুনক তিনিশত শৰে ।
 অস্ত্ৰবাইলা ৰথখন সৈন্যৰ ভিতৰে ॥ ২১৫৯৩
 দুনাই ভীষ্ম অৰ্জ্জুনক দিলা তিনি শৰ ।
 পথতে কাটিল তাক পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥
 প্ৰহাৰিলা বায়ুবাণ গঙ্গাৰ তনয় ।
 ৰাখিলা পৰ্বত বাণ বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২১৫৯৪
 হানিলা বৰুণ বাণ কোপে গঙ্গাস্নতে ।
 বায়ুবাণে ধনঞ্জয় উৰাইলা দ্ৰুত ॥
 হানিলেক অগ্নিবাণ ভীষ্ম কোপমনে ।
 নিমাইলেক ধনঞ্জয় বৰুণৰ বাণে ॥ ২১৫৯৫
 কোপে ভীষ্ম দশন কামুৰি আড়ম্বৰে ।
 যমদণ্ড সদৃশ ভেদিল দশ শৰে ॥
 তাকো সহি অৰ্জ্জুনে হানিলা দশ বাণ ।
 পথতে কাটিল তাক গঙ্গাৰ নন্দন ॥ ২১৫৯৬
 মন্ত্ৰ সম্মে এক শৰ ধনঞ্জয় দিলা ।
 মৰ্ম্মস্থানে ভেদি বীৰে চলিয়া পৰিলা ॥
 সেহিবেলা ছিদ্ৰ পাই পাণ্ডুৰ কুমাৰ ।
 এক লক্ষ সেনা মাৰি নিলা যমঘৰ ॥ ২১৫৯৭
 শ্ৰুতি পাই অৰ্জ্জুনক ছয় শৰ দিলা ।
 হৃদয়ত পৰি পিঠিভাগে সবকিলা ॥
 তথাপি কটাক্ষ নাই দেখি অৰ্জ্জুনৰ ।
 অগনি সমান ক্ৰোধ জ্বলিলা ভীষ্মৰ ॥ ২১৫৯৮
 পাঞ্চ শৰে অৰ্জ্জুনৰ ভেদিল হৃদয় ।
 শৰ চোটে অৰ্জ্জুনে দেখিলা তমোময় ॥
 শ্ৰুতি পাই দশ শৰ দিলা হৃদয়ত ।
 ৰথত পৰিলা ভীষ্ম ভৈলা যুৰ্ছাগত ॥ ২১৫৯৯
 সাৰথি ৰাখিলা ৰথ দুৰে পলুৱাই ।
 চेतন লভিয়া বীৰে চকু মেলি চাই ॥
 ঘাৰ বিধে পীড়িলা গাৱত নাহি তত ।
 অনন্তৰে ৰবি আসি ভৈলা অস্ত্ৰাগত ॥ ২১৬০০
 মাধৱে বোলন্ত যুদ্ধ এৰা প্ৰাণসখি ।
 ভীষ্ম সম্মে সবাবে হুয়োক দেখাদেখি ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰে বহাইলেক ৰথ ।
 চতুৰ্থ দিনৰ যুদ্ধ ভৈলা সমাপ্ত ॥ ২১৬০১

নমো নমো পুৰাণ পুৰুষ হৃদীকেশ ।
 হৃদয়ত থাকি মোক দিয়ো উপদেশ ।
 তোমাৰে কৃপায়ে সংসাৰ দুখ তৰি ।
 মোক কৃপা কৰন্তোক বাহুদেৱ হৰি ॥ ২১৬০২
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 ইসে নিস্তাৰিবে মোৰ যমৰ দুৱাৰ ॥
 অনিৰুদ্ধ বদতি নমাগো আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২১৬০৩

ভীম আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ কথোপকথন

হৰি

ঋষিয়ে বোলন্ত কাজ শুনিয়োক মহাৰাজ
 আত অনন্তৰে যেন ভৈলা ।
 যুদ্ধ বিসৰ্জ্জন কৰি বৈলা সবে ঘৰাঘৰি
 বজ্জনী দোভাগ বহি গৈলা ॥
 ভীমৰ ঘুমটি নাই নৃপতিৰ পাশে যাই
 কৰযোৰে বিনাৰে আগত ।
 আজ্ঞা কৰা মহাৰাজ সাধিবো তোমাৰ কাজ
 কোঁৱৰক বধিবো বণত ॥ ২১৬০৪
 নিশা ভাগে চলি যাওঁ যদি তহু আজ্ঞা পাওঁ
 নকৰিবো সমৰক বান্ধি ।
 যাক যৈত লাগ পাওঁ যমঘৰে দিবো ঠাৱ
 মৰি যাওক যমঘৰ টান্ধি ॥
 মম পুত্ৰ ঘটোংকচ সমৰক নোহে উচ্চ
 বান্ধিব সমৰ গৈলা সাজি ।
 তেহে এবে সখা কৰি এতিপ্ৰণে যাওঁ লৰি
 সবে কাৰ্য্য সাধিবোহো আজি ॥ ২১৬০৫
 মাৰিবো কোঁৱৰগণ যথা আছে দুৰ্য্যোধন
 উনশত বাজাৰ সোদৰ ।
 ঘটোংকচে বলে ধৰি সবাহাঙ্গে নিব মাৰি
 হোক বালা যমৰ নগৰ ॥

ভীমৰ বচন শুনি নৃপতি মাতিলা গুণি
 মন দুখে মাথা চপৰাই ।
 নকৰা এতেক শ্ৰম কোঁৱৰ কুলৰ যম
 জানিলো তোমাত পৰে নাই ॥ ২১৬০৬
 তথাপি সংশয় কৰো তোমাক ডৰতে মৰো
 বুকোদৰ কহিয়ো বুজাই ।
 দাৰুণ পৰাঠ সৈন্য কেমনে কৰিবা দৈন্য
 কোঁৱৰ বাজাৰ শত ভাই ॥

ভীমসেনে বোলোঁ দদা নলবো হাতত গদা
 নলৈবো পৰশু ধনুশৰ ।
 হিড়িম্বাৰ পুত্ৰহাতে মৰাইবোহো অব্যাহতে
 তেৰে হৈবে কামনা মনৰ ॥ ২১৬০৭

বাজাৰ চৰণে পৰি অনেক প্ৰণাম কৰি
 তেখনে লৰিলা মহাবীৰ ।
 পয়োভৰে মহী কাম্পে লৰি যাস্ত জাম্পে জাম্পে
 বাট চাই বৈলা যুধিষ্ঠিৰ ॥

কোঁৱৰৰ দ্বাৰে যাই ভীমসেন আছে চাই
 কৰিলা পুত্ৰক স্তম্ভৰণ ।
 অনেক দানৰ লই চৌপাশে বেঢ়িলে গই
 নিশা ভৈলা জনানি বৰণ ॥ ২১৬০৮

পিতৃৰ পাৱত পৰি বুলিলন্ত দড়দড়ি
 আজ্ঞা কৰা সাধো কোন কাজ ।
 ভীমসেনে বোলে বাপ গুচায়ো মনৰ তাপ
 কোঁৱৰক নিবে যমৰাজ ॥

পিতৃৰ আদেশ পাই ঘটোংকচে ছেগ চাই
 লগত দানৰ তিনি কোটি ।
 চাই চাই দিলা জুই পোবে ভস্মীভূত হুই
 সৈন্যত লাগিল ঘটমটি ॥ ২১৬০৯

বতাসে বসন উদি কতো ফুৰে চক্ষু মুদি
 কতো চাই ঠবিষ লবৰ ।

নিৰ্ঘাত পতনে আতি নাই কাৰো মাতামাতি
 চাই চাই উঠি দেখু লব ॥

হৰুৱাইলা দিশাদিশ পৰি কৰে উসমিস
বাগৰি ফুবন্ত ঠাই ঠাই ।
নিচিনি আপোন পৰ দেখন্তে মাৰয় লৰ
কাৰো কেৱে নমাতে ছনাই ॥ ২১৬১০

ঘটোৎকচৰ যুদ্ধ .

বুঝুৱী

এহিমতে সেনাগণ ; ভীষ্মপুত্ৰে কৰে ছন ।
ৰাজাৰ লাগিল ত্ৰাস ; নিহালয় দিশপাশ ॥
কহিব পৰাঠ সেনা ; নাই দেখা নাই শুনা ।
গগন ঢাকিল গৈয়া ; ৰাত্ৰিতে পৰিল কুৱা ॥ '১১
ৰাজাৰ আদেশ লৈয়া ; দুঃশাসন ঠৈল ধায়া ।
কোথা ধনু কোথা শৰ ; ফিৰি মাত্ৰ দিলা লৰ ॥
শকুনি পলায় ভৰে ; হিয়া ধবফৰ কৰে ।
অন্তৰত বৃকোদৰে ; পলুৱাক খেদি ধৰে ॥ '১২
নমাৰন্ত মহাবলী ; উপৰক মাৰে দলি ।
কধিৰে ছাদন কৰে ; মৰি যায় যমঘৰে ॥
বিস্ত ৰাৱ লাগি গৈল ; সেনাৰ মৰণ ভৈল ।
ত্ৰাহি ত্ৰাহি ৰাখা বাপ ; বেঢ়ি কৰে কাপকাপ ॥ '১৩
দানৱৰ গদাকোৰে ; বস্ত্ৰ যেন ধোৰে ধোৰে ।
বাঘে যেন গৰু ধৰি ; মাৰে দলাদলি কৰি ॥
দশে কুৰি একাকাৰ ; যেন ছিৰে কলাখাৰ ।
পলাৱন্তে খেদি ধৰে ; ঘাৰক মুচৰি মাৰে ॥ '১৪
মাতন্তে কৰাৰি ছিৰে ; মুণ্ডে মুণ্ডে ঠেলি মাৰে ।
কৰ্ণত লগাৰে জৰি ; বান্ধে পাচহাত ধৰি ॥
জোটাছুটি টানাটানি ; মৰাইলা সবাকো আনি ।
কাণে-নাকে বাৰে শলা ; চৰবাই কৰে কলা ॥ '১৫
জিহ্বা ফালি লগাই ডোল ; নাহি কাৰো মাতবোল ।
বখীয়া কটক মানে ; মাৰিলন্ত থানে থানে ॥
বজ্জনী নিকট জানি ; তনয়ক মাতি আনি ।
ধন্য ধন্য পুত্ৰ মায়া ; ধন্য তোৰ বজ্জকায়া ॥ '১৬
ঘটোৎকচে প্ৰণামিলা ; আকাশত প্ৰবেশিলা ।
ভীষ্ম গৈল নিজ থান ; নৃপতিৰ বিত্তমান ॥

নমো দেৱ নাৰায়ণ ; ভৱভয় বিনাশন ।
পতিত পাৱন ভূমি ; অধম পতিত আমি ॥
মোৰ দোষ পৰিহৰা ; ভাৰত প্ৰৱণ কৰা ।
আন আল-জাল এৰি ; ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥

২১৬১৭

পঞ্চম দিনৰ যুদ্ধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেধৰ ।
সৈন্য মাৰি মন্দিৰে পশিলা বৃকোদৰ ॥
ধৰ্ম্মৰ আগত বীৰে জানাইলা সত্ৰবে ।
পাচে গৈয়া প্ৰবেশিলা আপোনাৰ ঘৰে ॥ ২১৬১৮
কুক নৃপতিৰ ঘৰে বৰ আত্মান্তৰ ।
ভীষ্মত কহিলা যথাবৃত্তি নিবন্তৰ ॥
ভীষ্ম বোলে দুৰ্য্যোধন ৰাজা দিলা সাৰ ।
সহজে পাণ্ডৱগণ দেৱৰ কুমাৰ ॥ ২১৬১৯
যেহি বোলে তাকে কৰ নাহিকে অন্যথা ।
ঘটোৎকচে কৰিলেক ইসৰ অৱস্থা ॥
মায়াবলে জিনিবাক পাৰে দেৱগণ ।
বীৰতো অধিক বীৰ হিড়িম্বী নন্দন ॥ ২১৬২০
বিৰোচনে কহিলা ৰাত্ৰিৰ সমাচাৰ ।
বখীয়া কটক সেনা বত্ৰিশ হাজাৰ ॥
বিগুটি মাৰিলা সেনা দেখিতে তৰাস ।
পলান্তে ধৰয় খেদি নাহি দিশ পাশ ॥ ২১৬২১
মনদুখে দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ বিভঞ্জ ।
টমকিল ঢোল ৰাজা দুৱাৰৰ সাজ ॥
ভীষ্ম বোলে শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ তনয় ।
পাণ্ডৱৰ থানে বাত্ৰ ৰাজে জয় জয় ॥ ২১৬২২
সমৰে সাজিলা ধৰ্ম্মৰাজ মহাবীৰ ।
আসিয়া পাইলেক পাচে কুকৰ্ণেত্ৰীৰ ॥
সত্ৰবে সাজিয়ো আমাৰাৰ বীৰগণ ।
হেন শুনি সত্ৰবে সাজিলা দুৰ্য্যোধন ॥ ২১৬২৩
ঋষিয়ে বোলন্ত কথা শুনা নবপতি ।
পঞ্চম দিনাৰ যুদ্ধ কৰিবাক প্ৰতি ॥

কৃষ্ণ ধনঞ্জয় আদি যত বীৰগণ ।
 ৰাজ্যৰ পাশত সবে ভৈলা একতান ॥ ২১৬২৪
 যেন মহেশ্বৰক বেঢ়ি দশদিকপাল ।
 সেহিমতে বসিলা যন্তেক মহীপাল ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ো বীৰচয় ।
 আজি বৰ মোৰ মনে যুদ্ধক সংশয় ॥ ২১৬২৫
 সৈন্য মাৰি বাজিত আসিলা বৃকোদৰ ।
 শুনিলো বিস্তৰ কথা ভীষ্মৰ মুখৰ ॥
 আনে নতু যুদ্ধন্তে ভীষ্মসে দিবে বণ ।
 প্ৰথমতে আমাৰ যুজিবে কোন জন ॥ ২১৬২৬
 দ্ৰুপদে বোলন্ত নৃপতিৰ বৰাবৰ ।
 প্ৰথমে ভীষ্মক মই কৰিবো সমৰ ॥
 সবে চাই থাকা আজি মোৰ বাহুবল ।
 তাহান সহায় যত নৃপতিসকল ॥ ২১৬২৭
 সবাকে জিনিবো সমৰত হৈবো জয় ।
 বঙ্গ চাই থাকোক মাধৱ ধনঞ্জয় ॥
 এত হস্তে যুদ্ধক চলিলা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 চতুষ্পাশে আৱৰি ৰহিলা সামৰাজ ॥ ২১৬২৮
 ৰণভূমি প্ৰৱেশিলা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 যেন ৰবি শলী লগে প্ৰকাশ কৰয় ॥
 শঙ্খধ্বনি শুনিয়া কোঁৱৰ বীৰগণ ।
 ভীষ্মক আৱৰি লৰি গৈলা তেতিক্ষণ ॥ ২১৬২৯
 পূৰ্বৱতে ব্যূহ পাতিলেক গঙ্গাত্মত ।
 থানে থানে বীৰগণ ৰহিলা মধ্যত ॥
 এতেকে দ্ৰুপদ ৰাজ্য সব সৈন্য লৈয়া ।
 ধনু ধৰি ব্যূহৰ সম্মুখ ভৈল গৈয়া ॥ ২১৬৩০
 হেন দেখি ভীষ্মৰ মনত বৰ কোপে ।
 দশগোটো ভল্লগৰ দিলা একজোপে ॥
 পথত ছেদিলা তাক দ্ৰুপদৰ শৰে ।
 দশ শৰ হানিলা দ্ৰুপদ নৰেশ্বৰে ॥ ২১৬৩১
 অৱহেলা কৰি ভীষ্ম পথতে কাটিলা ।
 দুনাই নৃপতিক কুৰি শৰ প্ৰহাৰিলা ॥
 তাকো কাটি ভীষ্ম হাসিলেক খলখলি ।
 দূতয় বিংশতি শৰ দিলা মহাবলী ॥ ২১৬৩২

তাকো কাটিলেক ভীষ্ম তিলৰ প্ৰমাণ ।
 সাধু সাধু প্ৰশংসা কৰয় থানে থান ॥
 পাচে কোপমনে ভীষ্ম ৰথৰ উপৰে ।
 দশ শৰে হৃদয় ভেদিলা দ্ৰুপদৰে ॥ ২১৬৩৩
 আৰো শৰে সাৰথিৰ ছেদিলেক শিৰ ।
 আঠ শৰে ৰথক কাটিলা মহাবীৰ ॥
 ৰথ ভগ্নে ভূমিত পৰিলা গিৰিসাই ।
 ধূমন্ত্যন্ত শিখণ্ডী ৰাখিলা লাগ পাই ॥ ২১৬৩৪
 স্বস্থ মন ছয়া ৰাজ্য আৰ ৰথে চৰি ।
 প্ৰহাৰ কৰিলা একবিংশতি সন্তৰি ॥
 আকাশ ছানিয়া আসে ভীষ্মক আৱৰি ।
 শৰে শৰে কাটিলেক চূৰ্ণাকৃত কৰি ॥ ২১৬৩৫
 ভীষ্মক শায়ক পাচে কৰিলা আন্ধাৰ ।
 ৰবিৰ কিৰণে ঢাকি ভৈলা একাকাৰ ॥
 নাকে কাণে চক্ষু মুখে মৰ্ম্মথানে ভেদি ।
 কোপমনে ভীষ্ম ধৰিবাৰু যাই খেদি ॥ ২১৬৩৬
 আথেবেথে দ্ৰুপদে ধনুক ধৰি ডাটি ।
 ভীষ্মৰ ৰথৰ ঘোঁৰা পেলাইলেক কাটি ॥
 ৰথ এৰি ভূমিত নামিলা মহাবীৰ ।
 ধৰো ধৰো কৰি যায় গাৱ নোহে থিৰ ॥ ২১৬৩৭
 নৃপতিৰ শৰে ফুটি গঙ্গাৰ কুমাৰে ।
 বায়ু শৰে উৰুৱাই নিলা কতো দূৰে ॥
 সৈন্যৰ মাজৰ হস্তে অন্তৰাইলা তুলি ।
 কোথা গৈল নৃপতিক নেদেখি সমূলি ॥ ২১৬৩৮
 বাহিৰত দুৰ্য্যোধন ৰাজ্য লাগ পাইলা ।
 পৰন্তে ৰাজ্যক সবে চৌপাশে আণ্টাইলা ॥
 মৰা হস্তীযুথ আনি কৰি এক ঠাই ।
 আৰ কৰি বৈলা তাক উদৰে দয়াই ॥ ২১৬৩৯
 ভীমসেনে বিচাৰি ফুৰন্ত লাগ পাই ।
 দ্ৰুপদক তুলিলেক হস্তী অন্তৰাই ॥
 ভীষ্মক বেঢ়িয়া সবে ৰাখিলা সমৰে ।
 জৰ্জৰিত কৰিয়া হানিলা ঘোৰ শৰে ॥ ২১৬৪০
 ভীষ্মৰ প্ৰহাৰ লাগি গৈল ধূমাজয় ।
 অনেক কটক মাৰি নিলা ধূমাজয় ॥

দুৰ্য্যোধন ৰাজ্য দক্ষিণৰ পথে আছে ।
 ভীমক দেখিয়া ভয়ে পলাইলেক পাচে ॥ ২১৬৪১
 সৈন্য মাৰি বুকোদৰ নথাকিলা বই ।
 অৰ্জুনৰ লাগ ধৰিলন্ত শীঘ্ৰে গই ॥
 সঞ্জয় বদতি ৰাজ্য শুনা আৰোবাব ।
 ভীম ধনঞ্জয় য়েৰে ভৈলা পটোৱাব ॥ ২১৬৪২
 ভীমৰ পাশত সবে কুৰবীৰগণ ।
 একত্ৰে মিলিয়া সবে পাতিলেক বণ ॥
 অৰ্জুনক ভীম প্ৰহাৰিলা দশবাণ ।
 হৃদয়ত পৰি তল গৈল পুংখমান ॥ ২১৬৪৩
 মুৰ্ছাগত ধনঞ্জয় বধৰ উপৰে ।
 সাৰটি ধৰিলা তুলি দৈৱকী কুমাৰে ॥
 আশ্বাসিলা নাৰায়ণে ছুনাই ছুনাই ।
 উঠিলন্ত ধনঞ্জয় সজ্জুৰণ পাই ॥ ২১৬৪৪
 সেহিবেলা গঙ্গামূত্ৰে অৱজৰ পাই ।
 পাণ্ডৱৰ সেনা মাৰি নিলা বেলেগাই ॥
 বুকোদৰে দেখি লাগ লৈলা আড়ম্বৰে ।
 ভূৰিগ্ৰৱা ৰাজ্যক দেখিয়া বৰাবৰে ॥ ২১৬৪৫
 জাম্প দিয়া চুলত ধৰিলা মেৰিয়াই ।
 ঘণ্টালাৰি ভূমিত পেলাইলা বগবাই ॥
 বিন্দ অনুবিন্দক ধৰিয়া গোটাগোটে ।
 ভিন্দাকাৰ কৰিলেক চৰবৰ চোটে ॥ ২১৬৪৬
 দুঃশাসন বীৰৰ ভাঙ্গিলা বথখান ।
 লৱৰি পলাইলা বীৰ কতো দূৰমান ॥
 বথভঙ্গে পলাইলা নৃপতি দুৰ্য্যোধন ।
 লৱৰিয়া কূপে পলাইলেক এৰি বণ ॥ ২১৬৪৭
 সেহিবেলা ছিদ্ৰ পাইলা বীৰ বুকোদৰ ।
 অমৃতক হস্তী মাৰি নিলা যমঘৰ ॥
 দেখি নসহিলা কোপে গঙ্গাৰ কুমাৰ ।
 হাতী শৃগালীৰ বৰ্ণ দশগোটা শৰ ॥ ২১৬৪৮
 ভীমৰ হিয়াত পৰি পিঠিত বজাইলা ।
 মুৰ্ছাগত বুকোদৰ চেতনা হবাইলা ॥
 শ্ৰুতি পাই ক্ৰোধত জ্বলিলা মহাবীৰ ।
 যম যেন দণ্ড ধৰি কুন্ধে ভৈলা ধিৰ ॥ ২১৬৪৯

কাহাকো নগণি বীৰে ক্ৰোধে বহি যায় ।
 বৰ বৰ দিগ্গজক ধৰে মেৰিয়াই ॥
 পাক ফুৰাই উপৰক মাৰে চহ বুলি ।
 ভীমৰ সন্মুখে মাৰে নিদলিলো বুলি ॥ ২১৬৫০
 আলগতে কাটে তাক গাঙ্গেয়ৰ শৰে ।
 ছুনাই ছুনাই দিগ্গজ প্ৰহাৰে বুকোদৰে ॥
 তাকো শৰে বাটত কাটন্ত মহাশয় ।
 এমনে মাৰিলে হস্তী হাজাৰ ছুতয় ॥ ২১৬৫১
 পাচে সবে বীৰগণ হৈয়া এক সাজু ।
 ভীমক বেঢ়িয়া সবে পাতিলন্ত বাজু ॥
 গাৱে গাৱে প্ৰহাৰিলা শৰ অসংখ্যাত ।
 নাকে মুখে কৰ্ণে বিদাৰিলা ভৰি হাত ॥ ২১৬৫২
 মহামৰ্ম্মে উঠিলা হাতত গদা ধৰি ।
 কোবাইবে লাগিলা সবে কোঁৱৰক জাৰি ॥
 কাৰো কান্ধে কাৰো মাথে কাৰো বক্ষঃস্থলে ।
 কাৰো বাহু পেট পিঠে কাৰো জজ্ঞা গলে ॥ '৫৩
 যেন ভয়ঙ্কৰ মাছ ভৈলা জাল ফাৰি ।
 বাজ ভৈলা ভীম কোঁৱৰৰ সেনা মাৰি ॥
 দুৰ্য্যোধনে দেখে বৰ ভৈল আশাস্তৰ ।
 সবে সৈন্য মাৰি গৈলা বীৰ বুকোদৰ ॥ ২১৬৫৪
 আসা সবে সেনাগণ একেলগে যাওঁ ।
 ভীমক সমৰে মাৰি যমক পঠাওঁ ॥
 পূৰ্বতে আমাক কৰি আছে অপকাৰ ।
 আত পৰে কেহো নাই দ্ৰোহীয়া আমাৰ ॥ '৫৫
 ধৰ ধৰ বুলি দুৰ্য্যোধনে আদেশিলা ।
 গিৰিসাই উঠি সবে ভীমক বেঢ়িলা ॥
 গদাৰ প্ৰহাৰে ভীমে উকুৱাইলা বথ ।
 সেহি ধৰি ছিদ্ৰ চাহি আছে ভগদত্ত ॥ ২১৬৫৬
 আইস বুকোদৰ তোক ভালে পাইলো লাগ ।
 এহি বুলি ভগদত্তে ভেটিলেক আগ ॥
 ভীমসেনে বোলে মোৰ বিধি স্ত্ৰপ্ৰসন্ন ।
 যাক খুজি ফুৰোহো হাততে দৰ্শন ॥ ২১৬৫৭
 দুইকো দুই বহুত বীৰৰ বধানিলা ।
 একে লগে দুইকো দুই গদা প্ৰহাৰিলা ।

ছয়োৰো গদাত গদা পৰি উকলিলা ।
 জাতকাৰ অগনি কণিকা নিকলিলা ॥ ২১৬৫৮
 পাচে ছইকো ছই ছিহ্নে চাই ফুৰি পাক ।
 লক্ষিবে নোৱাৰে যেন কুমাৰৰ চাক ॥
 দক্ষিণে ভ্ৰময় কতো বামত মণ্ডলী ।
 ছইকো ছয়ো প্ৰহাৰি হাসয় খলখলি ॥ ২১৬৫৯
 কণো কণো ছয়ো আকাশত মাৰে ডেৰ ।
 প্ৰহাৰি অন্তৰে নিচিনয় কাকো কেৰ ॥
 পাচে ভগদন্তে উপবক ভুলি গদা ।
 ভীমৰ মাথাত কোব মাৰিলেক তদা ॥ ২১৬৬০
 ফুৰণি লাগিয়া ফুৰিলেক বুকোদৰ ।
 সঙ্কুৰিয়া উঠি বীৰে ভৈলা বৰাবৰ ॥
 গদা ধৈয়া ধনু ধৰি কবিলা টকাৰ ।
 শৰদে লজ্জিলা গৈয়া স্বৰ্গৰ ছুৱাৰ ॥ ২১৬৬১
 ভগদন্ত ৰাজা ধনু ধৰি সাৱধান ।
 পাচে ছইকো ছয়ো প্ৰহাৰিবে লৈলা বাণ ॥
 অগনি বকণ বায়ু নিশাচৰ বাণ ।
 গন্ধৰ্ব গুহক-চন্দ্ৰ অস্ত্ৰ মেঘবাণ ॥ ২১৬৬২
 কতো পীত লোহিত হৰিদ্ৰা বৰ্ণ দেখি ।
 কক ভৈলা মধ্য কতো শগুনৰ পাখি ॥
 সূৰ্য পুংখিয়া সৰে ছাইলা দিশপাশ ।
 ছইবো শৰে ছয়ো যেন ফুটিলা পলাশ ॥ ২১৬৬৩
 বোম্বালে কথিৰ বহে সব শবীৰৰ ।
 তথাপিতো কমা নাই ছই ছুহাস্তৰ ॥
 ধনু এৰি মুমল ধৰিয়া আৰোবাব ।
 তোলন্ত মাৰন্ত হাতাহাতি বাবুৰ ॥ ২১৬৬৪
 ভাঙ্গিল মুমল ছইবো খণ্ড খণ্ড ছই ।
 হাতত পৰন্ত ধৰি চমু ভৈল ছই ॥
 পয়োভবে মেদিনী কবয় টলবল ।
 ছইকো ছয়ো পৰন্ত মাৰিতে চাহে ফল ॥ ৬৫
 সন্ধানত ছয়ো বীৰে পৰন্তৰ ঘাৱে ।
 ভোভোলা ভোভলি ভৈল ছইহাস্তৰ গাৱে ॥
 তথাপি সমৰ মেৰে ক্ৰোধে যেন বম ।
 খড়গ চৰ্ম ধৰি ছয়ো কবয় দিগ্ৰ ॥ ২১৬৬৬

চক্ৰাকাৰে ঘূৰে যেন বতাস সোসাই ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে ছয়ো হোৱে একঠাই ॥
 যাক যেহি ছিহ্ন পাৱে খড়গৰ প্ৰহাৰে ।
 শ্ৰম কৰি এৰাৰে ছুনাই খেদি মাৰে ॥ ২১৬৬৭
 খড়গৰ প্ৰহাৰে ছইবো লুচুইলেক অঙ্গ ।
 তথাপি সমৰ নেৰে চৰি যাই খজ ॥
 ছয়ো বীৰ প্ৰচণ্ড দাক্ষণ বলীয়াৰ ।
 ছয়োৰো শোণিত বহে যেন গেকধাৰ ॥ ২১৬৬৮
 ভীমৰ অধিক বল দেখি বীৰচয় ।
 চতুৰ্ভিতি ঘেৰি সবে শৰ বৰিষয় ॥
 জৰ্জৰিত কবিল অসংখ্য শৰঘাৱে ।
 বিমেষ লালকাল বীৰে চেতন নপাৱে ॥ ২১৬৬৯
 হেন দেখি ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ছেগ চাই ।
 মৰা হস্তীগণ দিল উপৰে দমাই ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাশয় ।
 বিপৰীত কবিলেক তোমাৰ তনয় ॥ ২১৬৭০
 ভীমসমে অৰ্জুনৰ যুদ্ধ আসৰিষ ।
 গগন ঢাকিলা নাই দিশ যে বিদিশ ॥
 মাধৱে বোলন্ত সখি কিবা আছা চাই ।
 সবে যুদ্ধ কৰে দেখো বুকোদৰ নাই ॥ ২১৬৭১
 ঝাণ্টে বাৰ্তা লোৱা যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ।
 কোথা যুদ্ধ কৰে ভীমসেন মহাবীৰ ॥
 সহদেৱ নকুল কোথাত পৰিহৰি ।
 নজানো ভীমৰ গতি কিবা আজি ধৰি ॥ ৭২
 হেন দেখি অৰ্জুনৰ মৰ্ম গৈলা চৰি ।
 শীঘ্ৰ ডাকিয়োক বথ প্ৰভু দেৱহৰি ॥
 গোবিন্দে ডাকিলা বথ গতি মনোজয় ।
 মৰ্ম নৃপতিক লাগি পাইলা ধনঞ্জয় ॥ ২১৬৭৩
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে বাপু বৰ আধাস্তৰ ।
 দক্ষিণত সমৰ কবিলা বুকোদৰ ॥
 দুৰ্য্যোধনে পাখিলা নৃপতি সমুহক ।
 একত্ৰে মিলিয়া সবে যুজিলা ভীমক ॥ ২১৬৭৪
 বণভঙ্গে ৰাজাগণ পলাইলা লৱৰি ।
 ভীমসেনে উলটি নাশিলা সেই ধৰি ॥

কৃষ্ণ ধনঞ্জয় শীঘ্ৰ গৈলা বথ বাই ।
 সৈন্য মাৰি ভীমক বিচাৰে ঠাই ঠাই ॥ ২১৬৭৫
 যত মৰা হস্তী দৌলাকাৰে পৰি আছে ।
 বথ বাই ছয়ো বীৰে গৈল তাৰ কাছে ॥
 মৃতক হস্তীক সবে থৈলা অন্তৰাই ।
 উঠিলেক বৃকোদৰ কেঙ্কাই কেঙ্কাই ॥ ২১৬৭৬
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক দেখি বথৰ উপৰে ।
 কি ভৈল বুলিয়া সোধে বীৰ বৃকোদৰে ॥
 কৈত আছে গঙ্গাস্তত বাঁজা দুৰ্য্যোধন ।
 কোন থানে আছে মই পৰিহৰি বণ ॥ ২১৬৭৭
 অৰ্জুনে বোলন্ত উঠা ইঠাৰ হস্তে ।
 ভীষ্ম সেনাপতি মোক আছয় যুজ্জন্তে ॥
 তোমাসাক বিচাৰিতে আইলো যুদ্ধ এৰি ।
 গঙ্গাস্ততে কটক মাৰয় খেদি গুৰি ॥ ২১৬৭৮
 এতহস্তে সাৰথি যোগাইলা বথবৰ ।
 জাম্প দিয়া বথত চড়িলা বৃকোদৰ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় লৰি গৈলা বথ বাই ।
 প্ৰাণৰ কাতৰে সবে কৌৰৱ পলায় ॥ ২১৬৭৯
 সেহি সময়ত ভীষ্ম অৱজৰ পাই ।
 পাণ্ডৱৰ কটক মাৰিলা ঠাই ঠাই ॥
 এতেকে সম্মুখ ভৈলা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 বাখিলা ভীষ্মৰ বথ পৰম নিৰ্ভয় ॥ ২১৬৮০
 অনন্তৰে বৰি অন্ত ভৈলা তেতিয়গে ।
 অৰ্জুনক সম্বোধি মাতন্ত নাৰায়ণে ॥
 এৰিয়ো সমৰ সখি সূৰ্য্য অন্তগত ।
 ভীষ্মসমে দেখাদেখি হয়ো সম্মুখত ॥ ২১৬৮১
 গোবিন্দ বাখিলা বথ সবাকৈ দেখাই ।
 উভয় দলৰ সেনা ভৈলা একঠাই ॥
 অন্তো অন্তে বীৰসৰে সবাহাকৈ চাই ।
 সমৰ উপেক্ষি সবে গৈলা ঠাই ঠাই ॥ ২১৬৮২
 পঞ্চম দিনাৰ যুদ্ধ এহিমানে গৈলা ।
 শূন্যক আতপৰে যেন কথা ভৈলা ॥
 নমো নমো নাৰায়ণ প্ৰণামো চৰণে ।
 নেৰিবাৰা নাথ মোক জীৱন মৰণে ॥ ২১৬৮৩

শূনা সভাসদ মোৰ দোষ পৰিহৰি ।
 সবাকৈ কাতৰ কৰো দাস্তে ভূষ ধৰি ॥
 মহাভাৰতৰ কথা সাগৰ সন্ধাশ ।
 ভণে অনিৰুদ্ধ হৰি ভকতৰ দাস ॥ ২১৬৮৪
 দুৰ্লভ ভাৰত নৰতমু হৰিনাম ।
 ভাগ্যে লভিলা বসি কৰা কোন কাম ॥
 বিষয় বিত্ৰম ধান্দা সদায়ে আকুল ।
 একান্তে ভজিয়ো হৰিচৰণ বাতুল ॥
 আলজাল জঞ্জাল থৈয়োক পাচ কৰি ।
 নিবন্তৰে উচ্চ কৰি বোলা হৰি হৰি ॥ ২১৬৮৫

যুদ্ধৰ পাচত সৈন্য হতাৰতৰ লেখ আৰু আলাপ

দুৰ্লভী

ঋষিয়ে বোলয় শূনা জন্মেজয়
 পাচে যেন কথা ভৈলা ।
 পঞ্চম দিনত যত সেনা হত
 মোহলা কৰিবে লৈলা ॥
 অযুতক বথ যুদ্ধে ভৈলা হত
 দুতয় হাজাৰ গজ ।
 চৌবানী হাজাৰ সৈন্যগণ মাৰে
 লক্ষক ধনুকী সাজ ॥ ২১৬৮৬
 পদাতি বক্ৰিশ হাজাৰ মাৰিলা
 ভীষ্মে গনি কহিলন্ত ।
 শূনি ধৰ্ম্মবায় মাধা চপবাই
 মন দুখে বহিলন্ত ॥
 চৌবানী হাজাৰ সৈন্যগণ মাৰে
 বিংশতি হাজাৰ হস্তী ।
 তিনি অযুতক ঘোঁৰা মাৰিলেক
 অযুতক বথ বধী ॥ ২১৬৮৭
 মোহলা কৰিয়া কহিলা কিবিয়া
 দুঃশাসন মহানীচৰ ॥

শুনি দুৰ্য্যোধনে মহাদুখ মনে
ব্যথিত ভৈলা শৰীৰে ॥
ভীষ্ম সমন্বিতে বলিয়া তহিতে
আলোচয় কুরুপতি ।
নাহি ভঙ্গ জয় ভীষ্ম ধনঞ্জয়
এবে হৈবে কোন গতি ॥ ২১৬৮৮
ভীষ্ম নিগদতি শুনা মহামতি
নকৰিবা অপমান ।
জয় পৰাজয় জানিবা নিশ্চয়
কৰ্ম্মেতে হইবে প্রধান ॥
হাবিয়া জিনিয়া জিনিয়া হাবয়
ইদোষ সবে বীৰব ।
মোহোত প্রমাণ লোৱা বিচ্যমান
পুছিয়ো পাচে আনৰ ॥ ২১৬৮৯
হাৰন্তে জিনন্তে সমৰ কৰন্তে
অস্থি চৰ্ম্ম মাত্ৰ আছে ।
ইসব দুখক দুখ নোবোলোহো
যেন হোক লাগে পাচে ॥
এতেক বোলন্তে পীড়িলেক বিঘে
শৰণাৰে অচেতন ।
পীড়িলা ভাগবে সব কলেৱৰে
মুদিল ছয়ো নয়ন ॥ ২১৬৯০
ভীষ্মৰ নিকাৰ দেখিয়া ৰাজাৰ
নয়ন ভৈলা সজল ।
বীৰগণ মাতি বোলন্ত নৃপতি
ভীষ্মক বাখা সকল ॥
বৈद्यসব যত মিলোক সমস্ত
বিশল্যকৰণী হাতে ।
এহেস্তে আমাৰ জীৱন সবাৰ
যুদ্ধৰ হেতু সাক্ষাতে ॥ ২১৬৯১
ৰাজাৰ বচনে সব বীৰগণে
ভীষ্মক আৱৰি বৈলা ।
বৈद्यসবে কবে বিশল্যকৰণী
পাচে ভীষ্ম গৃহ ভৈলা ॥

সমাজ বিসৰ্জিত ভাল মন্দ বুজি
বৈলা স্বকি স্বকি ধানে ।
পাণ্ডৱ ৰাজাৰ যত্নক নিকাৰ
শুনা কহো সাৱধানে ॥ ২১৬৯২
ভীষ্মৰ গাৱত নাহিকয় তত
অচেতনে আছে পৰি ।
মাতন্তে নমাতে যত্নক সাক্ষাতে
সশৰীৰে বিঘে জুৰি ॥
নকুল সহদেৱে পুছে গাৱে গাৱে
ভীষ্মৰ নাহি সন্ধান ।
ধৰ্ম্মৰ নন্দনে মহাদুখ মনে
প্ৰৱেশিলা সেহি ধান ॥ ২১৬৯৩
ভীষ্মৰ অৱস্থা দেখিয়া সৰ্ব্বথা
ৰাজাৰ বৰ আশুখ ।
সম্বোধি মাতয় শুনিয়ে ভৈয়্যাই
চাহিয়োক মোৰ মুখ ॥
ভুমি অবিহনে কি কবে জীৱনে
বৃথা সমৰৰ কাজ ।
যত্নক কৰিলো সমস্তে এৰিলো
পুনু চলো বনমাজ ॥ ২১৬৯৪
ইটো ৰাজ্যভাৰ সকলে অসাৰ
মিছাত ঘোৰ জঞ্জাল ।
নকৰি সমৰ যাওঁ দেশান্তৰ
ইসে দশগুণে ভাল ॥
সেহি সময়ত চেতন লভিয়া
উঠিলন্ত বৃকোদৰ ।
ৰাজাৰ বিমন দেখি ভীষ্মসেন
সম্বোধি দিলা উত্তৰ ॥ ২১৬৯৫
শুনা মহাৰাজ ৰোহোৰ অকাজ
কতক সহিবো গাৱে ।
যেহি ভিত্তি যাওঁ প্ৰহাৰক পাওঁ
যুদ্ধা যাওঁ ঠাৱে ঠাৱে ॥
ভীষ্মৰ প্ৰহাৰে সব কলেৱৰে
অধিকে উধাই বিঘ ।

ৰাজাগণে বেড়ি সমৰ কৰয়

নপাওঁ দিশ বিদিশ ॥ ২১৬৯৬

অত্ৰাপি গাৱত বেদনা কৰয়

অধিকে উধাই তাপ ।

তথাপি যুদ্ধক এৰণ নযায়

বিষুখে সিজয় পাপ ॥

এৰা অসন্তোষ কিছু নাই দোষ

যুদ্ধক নকৰা ভয় ।

তোমাৰ সহায় যত বীৰচয়

মই সমে ধনঞ্জয় ॥ ২১৬৯৭

দ্রুপদ বিৰাট আদি ৰাজাগণ

তোমাৰেই অনুকূল ।

জিনিয়া ভীষ্মক সবে কোঁৱৰক

সমৰে কৰো নিৰ্মূল ॥

ভীষ্মৰ বীৰত্ব বচন শুনিয়া

ধৰ্ম্মৰ মনে হৰিষ ।

পুহাইল বজনী জয় জয় ধ্বনি

প্ৰসন্ন সকলে দিশ ॥ ২১৬৯৮

শুনা সভাসদ ছাড়োক আপদ

হৰিত ভকতি কৰা ।

ইহ পৰলোকে নিস্তৰিবা হুখে

হুখে বামনাম ধৰা ॥

ঘোৰ কলিকাল আত নাহি ভাল

বিনে হৰি গুণনাম ।

আপুনিও তৰা পুৰুষ উদ্ধাৰ

ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২১৬৯৯

বৰ্ঠ দিনৰ যুদ্ধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।

যেন কথা ভৈলা পাচে আত অনন্তৰ ॥

প্ৰভাত সময় পাণ্ডৱ বীৰগণ ।

জয় ধ্বনি কৰি সবে বজাইলা তেখন ॥ ২১৭০০

ওৰাৰিৰ ৰাজ ছয়া দেখি বিত্ৰমান ।

ত্ৰিংশ দেৱৰ ৰাজা বাসৱ প্ৰধান ॥

সবে দেৱগণ লৈয়া ভৈলা একধান ।

ভীষ্মৰ সন্মুখে সবে পাতিয়া দেৱান ॥ ২১৭০১

হুন্দুভি বজায়া সবে ঘোষে জয় জয় ।

তথাতে নৃপতি ধৰ্ম্ম কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥

সহদেৱ নকুল ভুলত ৰাজাগণ ।

প্ৰথমতে ধৰ্ম্মৰাজা বুলিলা বচন ॥ ২১৭০২

শুনা বাপু যুধিষ্ঠিৰ মোৰ অভিমত ।

মোৰ শক্তি ধ্বজগোট ধৰিয়া হাতত ॥

জগত বিজয় হোক মোৰ বৰদানে ।

জয় জয় যুধি ধৰ্ম্মৰাজা একধানে ॥ ২১৭০৩

বায়ু ৰাজা ভীষ্মক মাতন্তু মুখ চাই ।

অভেগ্ন অচ্ছেদ্য বাপু হোক তমু কায় ॥

মোৰ শক্তি কৰচে শিলৰ হোক গাৱ ।

মোৰ সন্ন বেগৱন্ত হৈব পৰাভৱ ॥ ২১৭০৪

বাসৱে মাতিলা অৰ্জুনক দায়াতৰে ।

মোহোৰ সদৃশ তেজ হোক কলেৱৰে ॥

লোৱা বজ্জকুট বাণ মোহোৰ হাতৰ ।

ঘোৰ ৰণে বৈবক পেশিয়ো যমঘৰ ॥ ২১৭০৫

অশ্বিনীকুমাৰ দুই বৈগ্ন দেৱতাৰ ।

সহদেৱ নকুলক মাতে বাৰম্বাৰ ॥

দিলো মৃত সঞ্জীৱনী বিগ্না দুয়ো ভাই ।

কাতো হস্তে নহৈবেক মৰণক ভয় ॥ ২১৭০৬

আনো সব দেৱগণে সবে দিলা ৰব ।

পুষ্পাৰুষ্টি কৰিলেক সৈন্যৰ উপৰ ॥

দেৱৰ উৎসৱ পায় পাণ্ডুপুত্ৰচয় ।

যুদ্ধক লবিলা ভীষ্ম কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥ ২১৭০৭

বৰ্ঠ যে দিনৰ যুদ্ধ শুনা আতপৰে ।

জয়ধ্বনি উৰিলিলা দেৱ সন্মুখৰে ॥

নাগলোকে জয়ধ্বনি পাতাল পুৰিলা ।

বিমানো দেৱতাগণে পুষ্প বৰিষিলা ॥ ২১৭০৮

শিৰীষ সেউতী যুতী মালতী বধাই ।

দিব্য কন্যাগণে ৰবিষয় মুখ চাই ॥

ভীষ্ম ধনঞ্জয়ে ঘেৰে মিলিল সংগ্ৰাম ।
 হেন সময়ত আসিলন্ত পশু'বাম ॥ ২১৭০৯
 ক্ষত্ৰিয়ৰ অন্তকাৰী মহিমে অন্তক ।
 কোনে ছন্ন কৰে মোৰ সবে ক্ষত্ৰিয়ক ॥
 তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰো দেখো দেহগণ ।
 হানিলা স্তম্ভন বাণ লগতে মোহন ॥ ২১৭১০
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ বধ বাখিলা ঠাৱতে ।
 ভীষ্মৰ বধক বাখিলন্ত সেহিমতে ॥
 সবে ৰাজাগণক বাখিলা ধানে ধান ।
 হস্তী ঘোঁৰা কটক গৰ্দ্ভ উট যান ॥ ২১৭১১
 উভয় দলৰ যত যত সেনাগণ ।
 থিতাতে বাখিলা জয়দগিৰ নন্দন ॥
 দেখি যেন নেদেখে নুশুনে দুয়ো কাণে ।
 মাতন্ত্ৰেও নমাত্ৰে নেদন্ত্ৰ সমিধান ॥ ২১৭১২
 চিত্ৰৰ পুতলি যেন ঠাইত তৰধ ।
 কুক পাণ্ডৱৰ সেনা ভৈলা নিশব্দ ॥
 কাংস পৰি জিম গৈল নজানিল কেৱে ।
 বধে থাকি কেৱলে জানিলা বাহুদেৱ ॥ ২১৭১৩
 অৰ্জুনক সম্বোধি বোলায় ভগৱান ।
 কোন জনে হেন কৰ্ম্ম কৰে বিদ্যমান ॥
 সবাহাৰে বধগতি কৰিলা বিৰাম ।
 নিশ্চয় জানিবা সখি আইলা পশু'বাম ॥ ২১৭১৪
 আনৰ শক্তি হেন কৰিতে নোৱাৰে ।
 একে শৰে পশু'বামে সংহাৰিতে পাৰে ॥
 হেলা এৰি সখি তুমি যাহা আগবাঢ়ি ।
 কৰিয়ো সাদৰ তাক্ৰ যাউক বণ এৰি ॥ ২১৭১৫
 নুহি তেৱে এৰা মহাভাবতৰ বণ ।
 একে পশু'বামক জিনিবে কোনজন ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰে এৰি অপমান ।
 তিনি শৰে বামক কৰিলা বহুমান ॥ ২১৭১৬
 ভীষ্ম দেখিলন্ত পশু'বামৰ মহত্ত্ব ।
 সবে সৈন্ত জিম গৈল স্তম্ভাইলেক বধ ॥
 বামৰ বীৰত্ব বাখি বুলিলা বচন ।
 শুনা মহাবীৰ প্ৰভু বাম বৰাধণ ॥ ২১৭১৭

তোমাৰ ভ্ৰজন সবে তোমাৰ পালন ।
 তুমিসে মিলাইছা মহাভাবতৰ বণ ॥
 স্থিতি স্থিতি প্ৰলয় পালন অধিকাৰী ।
 তুমিসে অনায়া কৰা কি কৰিতে পাৰি ॥ ২১৭১৮
 তোমাৰ আমাৰ যুদ্ধ নুহিকে প্ৰস্তাৱ ।
 হোঁক ভাবতৰ যুদ্ধ বাহুবিয়া যাৱ ॥
 হৰিবেসে কলা তুমি বিমুগ্ধ সমসৰ ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ অন্তকাৰী পৰম ঈশ্বৰ ॥ ২১৭১৯
 জয়দগিহৃত বাম ভৃগু বংশধৰ ।
 নিন্ধেত্ৰী কৰিলা সবে হৈহয় বংশৰ ॥
 তোমাৰ অধীন সবে ক্ষেত্ৰী বীৰগণ ।
 তুমি বক্ষা কৰিলেমে সবাৰো জীৱন ॥ ২১৭২০
 পৰিচয় শুনি বাম হৰিষিত মনে ।
 স্তম্ভন মোহন বাণ গুচাইলা তেখনে ॥
 একে শৰে প্ৰসন্ন কৰিলা সবে বধ ।
 চেতন লভিলা সবে ৰাজাগণ যত ॥ ২১৭২১
 সব সৈন্ত লৈয়া বীৰগণ পটোৱাৰ ।
 জয় জয় বাম যুধিষ্ঠিৰ বাবে বাৰ ॥
 সবাহাৰে সম্বোধি মাতন্ত্ৰ পশু'বাম ।
 ভীষ্ম ধনঞ্জয় এৰে কবাহা সংগ্ৰাম ॥ ২১৭২২
 বণভূমি লৰি পশু'বাম চলি গৈলা ।
 ভীষ্ম ধনঞ্জয় সমবক ৰাজ ভৈলা ॥
 অভিমন্যু সহিতে কুমাৰ যত বীৰ ।
 যুদ্ধক প্ৰযুখে সমবত ভৈলা থিৰ ॥ ২১৭২৩
 কোঁৱৰ ৰাজাৰ পুত্ৰ লক্ষ্মণকুমাৰে ।
 ৰাজপুত্ৰগণ লৈয়া সন্মুখে সমবে ॥
 অভিমন্যু একলে সবাকো দিলা ধাৰ ।
 বৰিবাশি ঢাকি সবে কৈলা অন্ধকাৰ ॥ ২১৭২৪
 বক্ৰিশ হাজাৰ ৰাজপুত্ৰ বলীয়াৰ ।
 গাৱে গাৱে কুৰি শৰে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 যেন মহাপৰ্বতক বেঢ়ি মেঘচয় ।
 ছেদ ভেদ নাই অবিৰত বৰষয় ॥ ২১৭২৫
 ভ্ৰূকপ নাহিকে মহামত্ত গিৰিধৰ ।
 অভিমন্যু কুমাৰৰ সেছি পটন্তৰ ॥

যেন শিশুহস্তীগণে প্রমত্ত সিংহক ।
 ধৰি ধৰি মাৰে যত সিংহৰ জ্বোলক ॥ ২১৭২৬
 সেহিমতে অভিমন্যু ৰাজপুত্ৰগণ ।
 গোটে গোটে অভিমন্যু কবিলেক ছম ॥
 লক্ষ্মণৰ হিয়াত বৈসাইলা কুৰি বাণ ।
 আৰো শৰে হাততে কাটিলা ধনুখান ॥ ২১৭২৭
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা কাটিলা বথৰ ।
 আৰো শৰে সাৰথিক নিলা যমঘৰ ॥
 বধভঞ্জে ভূমিগত লক্ষ্মণকুমাৰ ।
 সৈন্যৰ মাজক লাগি দিলেক লবৰ ॥ ২১৭২৮
 ছিদ্রে পাই অভিমন্যু ভাগিন কৃষ্ণৰ ।
 তিনি অযুতক সেনা নিলা যমঘৰ ॥
 ৰাজপুত্ৰগণ যত সমৰক আইলা ।
 যুদ্ধক বিমুখ ছয়া পাচ গুচি গৈলা ॥ ২১৭২৯
 দুৰ্য্যোধনে দেখিলা পুত্ৰৰ বণভঙ্গ ।
 কাংস পৰি জীণ গৈলা নাহি বঙ্গভঙ্গ ॥
 কতো কতো ৰাজাগণ কান্দে পুত্ৰশোকে ।
 লক্ষ্মণকে গৰিহা কৰয় সৰ্বলোকে ॥ ২১৭৩০
 অভিমন্যু কুমাৰৰ দেখিয়া বীৰত্ব ।
 আগবাঢ়ি ধাইলা বৃষকেতু কৰ্ণহৃত ॥
 ধনুখান টঙ্কাৰি লবিলা বথ বাই ।
 খবতৰ মেঘ যেন গগনে উধাই ॥ ২১৭৩১
 ফুৰি ফুৰি কুমাৰৰ চাপিলা সমীপে ।
 ভল্ল দশগোট শৰ দিলা একে জোপে ॥
 হৃদয়ত পৰি পুষ্ট্যমানে গৈল তল ।
 চোট পাই অভিমন্যু মনত বিকল ॥ ২১৭৩২
 সাৰথিক বোলে বথ দিয়ে চমু কৰি ।
 যথা যাই তথাতে খেদিলে ভবি ভবি ॥
 সাৰথি ডাকিলা বথ বায়ু বেগে যাই ।
 বৃষকেতু বথখান ভাঙ্গিলা কোবাই ॥ ২১৭৩৩
 বধভঞ্জে ভূমিগত ভৈলা বৃষকেতু ।
 বৃষসেনে ধাইলা দেখি সমৰৰ হেতু ॥
 অগ্নিত ফৰিঙ্গ যেন মৰিবাক জাসে ।
 বহু বুলি কুমাৰৰ চাপিলেক পাশে ॥ ২১৭৩৪

বজ্জসম দশ শৰ হানিলা সন্ধানে ।
 অভিমন্যু বাটেতে কাটিলা দশ বাণে ॥
 পুনৰপি শৰ তাক মাৰিতে নেদিলা ।
 বৃষৰ হাতৰ ধনু মুঠিতে কাটিলা ॥ ২১৭৩৫
 ধনুচ্ছেদ দেখি বৃষসেন মহাবীৰ ।
 আন ধনু ধৰিয়া যুদ্ধক ভৈলা থিৰ ॥
 সিয়ো ধনু কাটিলা কুমাৰ অভিমন্যু ।
 পুনু বৃষসেন তুলি লৈলা আন ধনু ॥ ২১৭৩৬
 সিয়ো ধনু হাততে কাটিলা মহামানী ।
 চাৰি ঘোঁৰা মাৰিলন্ত চাৰি শৰ হানি ॥
 সাৰথিৰ মাথা ছেদিলেক আৰো শৰে ।
 হৃদয়ত কুৰি শৰ দিলা দৃঢ়তৰে ॥ ২১৭৩৭
 শৰজ্বালে বৃষসেন কৰ্ণৰ নন্দনে ।
 আগ পাচ চাই বীৰে পলাইবাক মনে ॥
 হেন দেখি স্তভদ্রা-কুমাৰ শৰ ধৰি ।
 কাটিলা কিৰীটি মন্তকৰ সীমা কৰি ॥ ২১৭৩৮
 বৃষসেন বীৰৰ খলকি গৈল বুক ।
 হেন দেখি আগবাঢ়ি ধাইলেক উলুক ॥
 হেন দেখি প্ৰতিবিন্দ দ্ৰুপদকুমাৰ ।
 হুহ বুলি ধনুখান কবিলা টঙ্কাৰ ॥ ২১৭৩৯
 স্তবৰ্ণ পুষ্টিয়া শৰে ছাইলা আকাশক ।
 নাকে মুখে কৰ্ণে বিক্কে শকুনিপুত্ৰক ॥
 নাহিকে উমান শৰ পৰে যত যত ।
 সাৰথিক বোলে মোৰ ফিৰি ডাক বথ ॥ ২১৭৪০
 ওলটাই সাৰথি ডাকিলা বথ পুনু ।
 পিঠি চাই দশবাণ দিলা অভিমন্যু ॥
 হিয়াত বজাইলা শৰ ভৈলা জৰ্জৰিত ।
 লবৰি চাপিলা দুৰ্য্যোধনৰ সমিত ॥ ২১৭৪১
 প্ৰতিবিন্দ কুমাৰৰ দেখি বোৰ বণ ।
 আগবাঢ়ি বহিলা কুমাৰ বিৰোচন ॥
 লহ লহ সৰ্প যেন জিহ্বা মেলি যাই ।
 হানিলা বিংশতি বাণ কুমাৰক চাই ॥ ২১৭৪২
 হেন দেখি দ্ৰুপদনন্দন বীৰবৰে ।
 পথতে কাটিলা তাক খুবপাতি শৰে ॥

মহাকোপে বিবোচনে ধনু ধৰি ডাটি ।
 প্ৰতিবিম্ব বীৰব ধনুক নিলা কাটি ॥ ২১৭৪৩
 শক্তি হানিলা বিবোচনক দেখাই ।
 খণ্ড খণ্ড কৰিলা বাটত শৰে পাই ॥
 পুনৰপি কোপমনে প্ৰতিবিম্ব বীৰে ।
 তীক্ষ্ণ শৰপাটক হানিলা সশৰীৰে ॥ ২১৭৪৪
 হৃদয়ত পৰি পশিলেক হলহলি ।
 বথহস্তে কতো দূৰে পৰিলন্ত চলি ॥
 বিবোচন বীৰব যে দেখিয়া সংশয় ।
 পাণ্ডৱ কটকে কবন্ত জয় জয় ॥ ২১৭৪৫
 সঞ্জয় বোলন্ত বাজা শুনা যেন কথা ।
 ভীষ্ম অৰ্জ্জুনৰ যুদ্ধ ভৈলা যেন তথা ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ভীষ্ম দুৰ্য্যোধন বায় ।
 সমৰত একেলগে প্ৰবেশিলা যাই ॥ ২১৭৪৬
 ভীষ্মেন নকুল নৃপতি সহদেৱ ।
 সমৰক প্ৰতি গৈলা নবহিলা কেৱ ॥
 কুকবীৰগণ সবে ভৈলা পটোৱাৰ ।
 নাচয় গাৱয় খেড়ি খেলাৱে অপাৰ ॥ ২১৭৪৭
 ঢেমসি খুঁচুচি বীণা মহাবী জঞ্জৰা ।
 চাৰিগু দোতৰী বাঁশী বাৱয় দোতৰা ॥
 চেৰে চেৰে চাপৰি বজাই ঠাই ঠাই ।
 ছয়ো সেনা নাচে আনন্দৰ সীমা নাই ॥ ২১৭৪৮
 থিথিন্দ কৰিয়া সবে বসিলা বথত ।
 ভীষ্মসমে ধনঞ্জয় যুদ্ধে উপগত ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত শুনিলোক পিতামহ ।
 প্ৰথমতে তুমি মোক প্ৰহাৰ কবহ ॥ ২১৭৪৯
 পাচে মোৰ মহিমা বুজিয়ো মহাবীৰ ।
 বজ চাই থাকোক নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ॥
 হেন শুনি গাঙ্গেয়ৰ উঠি গৈলা কোপে ।
 মন্ত্ৰ সমে কৰি শৰ দিলা একে জোপে ॥ ২১৭৫০
 একো একো শৰৰ মহিমা বিপৰীত ।
 বক্ত পীত নীল ৰক্ত শোহিত হবিত ॥
 চিত্ৰ যে বিচিত্ৰ শৰ বজায় অপাৰ ।
 কতো সিংহ যুদ্ধৰ বন বিস্তাৰ ॥ ২১৭৫১

গৰুড় মুখীয়া শৰ পিচাচ বনন ।
 শৰৰ মুখৰ হস্তে বজাই ঘনে ঘন ॥
 গগন মণ্ডল জুৰি পৃথিৱী ঢাকিলা ।
 নেদেখিয় বগভূমি কুহুৰি পৰিলা ॥ ২১৭৫২
 সিংহ বাঘ কোবণ্ড কুকৰা বিহঙ্গম ।
 বান্ধুস পিচাচ সবে কৰয় বিক্ৰম ॥
 আটাসতে কৰ্ণ ফালে হৃদি কম্প লৰে ।
 মেঘৰ গৰ্জ্জন যেন ধাৰে বৃষ্টি পৰে ॥ ২১৭৫৩
 মাধৱে বোলন্ত সখি-বৰ আশাস্তৰ ।
 সহিবে নোৱাৰো আক গাঙ্গেয়ৰ শৰ ॥
 সৈন্যক ৰাখিয়ো কিবা ৰাখা আপোনাক ।
 চাৰি ভাইক ৰাখিয়োক ৰাখিয়ো আমাক ॥ '৫৪
 কৃষ্ণৰ বচনে অৰ্জ্জুনৰ বৰ দুখ ।
 বুলিবে লাগিলা ছয়া কৃষ্ণক সম্মুখ ॥
 ভীষ্মৰ মহিমা দেখি হৃদয় কাম্পয় ।
 কি কৰিবো সত্তৰে কহিয়ো কৃপাময় ॥ ২১৭৫৫
 গোবিন্দে বোলায় সখি এৰা আলজাল ।
 যুদ্ধ এৰি বিমুখে মৰণ নুহি ভাল ॥
 ইহলোকে জয় পৰলোকে মোক্ষ হয় ।
 হেন জানি ভীষ্মক নকৰা তুমি ভয় ॥ ২১৭৫৬
 কৃষ্ণক প্ৰণামি ধনঞ্জয় লৈলা অন্ত ।
 মনত পৰিলা শঙ্কৰৰ পাণ্ডপত্ৰ ॥
 মন্ত্ৰসমে গুণত জুৰিলা মহাবল ।
 সাগৰ নগৰ মহী কৰে টলবল ॥ ২১৭৫৭
 অৰ্জ্জুনে অন্তক পাচে বুলিলা যুগুতি ।
 তোমাসক দৰশনে সৈন্যৰ মুকুতি ॥
 ভীষ্মৰ শায়কে দেখো সৈন্যৰ মৰণ ।
 মোক ৰাখি ছেদিয়ো সমস্তে অন্তগণ ॥ ২১৭৫৮
 এহি বুলি হাতৰ এৰিলা শৰপাট ।
 বিছ্যতসকাৰে যে চক্ষুত মাৰে চাট ॥
 ঘনে বজ পৰে ঘোৰ মেঘৰ আটল ।
 যেন প্ৰলয়ৰ চণ্ড প্ৰচণ্ড বতাস ॥ ২১৭৫৯
 জালে কলাজৰা ভৈলা বক্ত বীৰগণ ।
 কতোকণে দশোদিশ কৰিয়া প্ৰসঙ্গ ॥

গোটেকো নবৈলা শব গঙ্গাৰ স্তব ।
 ছন্ন কবিলন্ত কাটি জগত পসৰ ॥ ২১৭৬০
 অৰ্জ্জুন দেখন্ত ভীষ্ম আছে একেশ্বৰ ।
 ধন্য ধন্য অস্ত্র মোক দিলা মহেশ্বৰ ॥
 পাচে পাশুপতক আঞ্জলি পাতি লৈলা ।
 হৰক প্ৰণাম কৰি তুণ মাজে থৈলা ॥ ২১৭৬১
 সাক্ষাতে দেখিলা ভীষ্ম অস্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ ।
 সাধু সাধু মহাবীৰ মধ্যম পাণ্ডৱ ॥
 ধন্য ধন্য পাশুপত্ৰ অস্ত্ৰ মध्ये সাৰ ।
 বীৰতো উত্তম ধনঞ্জয় বলীয়াৰ ॥ ২১৭৬২
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ সেনাগণে চাই চাই ।
 অৰ্জ্জুনক প্ৰশংসা কবন্ত ঠাই ঠাই ॥
 গোবিন্দে বোলন্ত সখি তোমাৰ মহিমা ।
 লগে থাকি কৰিব নোৱাৰো মই সীমা ॥ ২১৭৬৩
 ভীষ্মৰ শৰৰ সবে গুচিল জঞ্জাল ।
 এৱে সাৱধানে যুদ্ধ কৰিলেসে ভাল ॥
 আৰ্জ্জিত কৰ্ম্মক জানা ভুঞ্জিলেসে ক্ষয় ।
 বিলম্ব নকৰি যুদ্ধ কৰা ধনঞ্জয় ॥ ২১৭৬৪
 কৃষ্ণৰ বচনে ধনঞ্জয় সাৱধান ।
 ভীষ্মৰ কাটিলা ধনু অক্ষুৰ্ণ প্ৰমাণ ॥
 পুনৰপি হানিলা প্ৰচণ্ড কুৰি বাণ ।
 সাৰথিৰ বধক কৰিলা খান খান ॥ ২১৭৬৫
 বিৰথি বিধনু হুয়া গঙ্গাৰ নন্দনে ।
 অৰ্জ্জুনক খেদি গৈলা মহাকোপ মনে ॥
 মাৰো অৰ্জ্জুনক বুলি তেজিলা আটাস ।
 লৱবন্তে বীৰে গই চাপিলেক পাশ ॥ ২১৭৬৬
 মাধৱে বোলন্ত সখি ভৈল সৰ্বনাশ ।
 ভীষ্ম খেদি পাইলে আসি আৰ কৈক যাস ॥
 মই বথ ডাকো তুমি নকৰিবা ভয় ।
 অক্ষয় তুণৰ শব লৈলা ধনঞ্জয় ॥ ২১৭৬৭
 আধাকে হানিবে লৈলা গগন বিয়াপি ।
 ভীষ্মৰ চৌপাশে শৰে ধৰিলেক চাপি ॥
 নাকে মুখে কৰ্ণে পিঠি ভেদিলা ক্ষয় ।
 আন্তৰি ফুৰয় বথ কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥ ২১৭৬৮

চটচটি বিদ্ধে শৰ ভীষ্মৰ গাৱত ।
 তথাপি নিমিবে বীৰে দাক্ষণ ক্ৰোধত ॥
 মুণ্ড তুলি অৰ্জ্জুনক চাহে যেতিক্ষণ ।
 বায়ুবেগে বথ অন্তৰাইলা নাৰায়ণ ॥ ২১৭৬৯
 চৌভিতি বেঢ়িয়া শৰ যাই ধাৰাসাবে ।
 যেন টুনি টোকোৱা বৃক্ষত একাকাবে ॥
 চক্ষু মেলিবাক নোৱাৰন্ত বীৰবৰ ।
 বিষে লালকাল ভৈলা কম্পে কলেৱৰ ॥ ২১৭৭০
 ঢলো পৰো কৰে বীৰ উদবেগ মতি ।
 আন বথ সাৰথি যোগাইলা কুকপতি ॥
 তাহাতে চড়িয়া বীৰে সাক্ষাৎমান হুই ।
 খেদন্ত বথত কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুই ॥ ২১৭৭১
 শৰতৰ মেঘ যেন ব্যাপ্ত দূৰ কৰি ।
 প্ৰকাশ কবন্ত ধনঞ্জয় দেৱহৰি ॥
 ভীষ্মৰ গাৱত শৰ যতেক মাৰিলা ।
 আজুৰি আজুৰি তাক সাৰথি কাটিলা ॥ ২১৭৭২
 তথাপিতো সমৰক অধিকে আক্ৰান্ত ।
 ঘনে ঘনে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ ভিত্তি চাস্ত ॥
 শুন তই সাৰথি মোহোৰ বোল ধৰা ।
 পাণ্ডৱী সৈন্যক প্ৰতি বথ চমু কৰা ॥ ২১৭৭৩
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়িবো সৈন্যৰ বৃন্দামাৰ ।
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক যুদ্ধ কৰো আৰোবাৰ ॥
 হেনমতে বথখান ডাকিলা সাৰথি ।
 হেনমতে আসে সবে সেনাপক্ষ বৰী ॥ ২১৭৭৪
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ সাধিৰো মনোবথ ।
 হেন শুনি সাৰথি ধৰিলা চমু পথ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুইকো বোলা বুলি কৰি ।
 নিমিষেকে বথখান ডাকিলা অন্তৰি ॥ ২১৭৭৫
 সৈন্য মাৰি গৈলা বীৰে চাপিলা কাৰথি ।
 পাচে পাচে বেগে ধনঞ্জয় দেৱহৰি ॥
 সহস্ৰ সংখ্যাত শৰ পাচন্তে হানয় ।
 তথাপি সৈন্যক মাৰে কৰি বিপৰ্য্যয় ॥ ২১৭৭৬
 আতিশয় বথক ডাকন্ত বনমাণী ।
 ধনঞ্জয় ভীষ্মক সমৰে বৈলা শানি ॥

পাচ কবি ভীষ্মক আগত সবাসাচী ।
 কুৰি গোটা ভল্লশব দিলা বাছি বাছি ॥ ২১৭৭৭
 দেখন্ত মাধৱ ধনঞ্জয় আগ ভৈলা ।
 তেখনে উঠিয়া বীৰে সন্মুখক গৈলা ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়োক পিতামহ ।
 আজি দেখো ভৈলা বীৰ সেনাৰ বিগ্ৰহ ॥ '৭৮
 মোক এৰি সৈন্যক মাৰা সা কেনে ইচ্ছা ।
 মহন্তৰ হেন ধৰ্ম্ম সকলহি মিছা ॥
 হেনসে নিৰ্দয় ভৈলা কটকৰ উলি ।
 তোমাৰূপে বথানয় মহাবীৰ বুলি ॥ ২১৭৭৯
 ছেগ চাই গৰুক সংহৰে যেন বাঘে ।
 যি ভৈল সি ভৈল আৰ কি কৰিবে লাগে ॥
 তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰো মোৰ দোষ নাই ।
 ৰাখোক এখন কোঁৱৰৰ শত ভাই ॥ ২১৭৮০
 এহি বুলি অৰ্জুনে মনত অৱধানে ।
 তুণহন্তে বাছিয়া লৈলেক বজ্জবাণে ॥
 মন্ত্ৰসমে জুৰিলেক ধনুৰ গুণত ।
 মেঘ সম গৰ্জ্জয় ভীষ্মৰ সন্মুখত ॥ ২১৭৮১
 ঘোৰ অন্ধকাৰ ভৈল নমনিয় পথ ।
 থিতাতে বৰাইলা ভীষ্ম নচলয় বথ ॥
 বিজুলী চমক মাৰে চক্ষু জলমল ।
 গঙ্গাদেৱী বোলে কাৰ্য্য ভৈল অকুশল ॥ ২১৭৮২
 অৰ্জুনে এৰিয়া অস্ত্ৰ আসে বৰ মতে ।
 হাত মেলি দেৱী ধৰিলেক আকাশতে ॥
 ওলটাই পঠাইলা শব নপাইলেক চল ।
 ভীষ্মৰ গাৱত পুনৰপি ভৈলা বল ॥ ২১৭৮৩
 সম্ভবি ৰাখিলা ছয় দিনৰ সময় ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক চাই দিলন্ত উত্তৰ ॥
 সাৰে হন্তে বীৰগণে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধাই ।
 কণেকে সম্ভোধি দেখাদেখি থাকে বই ॥ '৮৪
 অৰ্জুনে বোলন্ত মোৰ সৈন্যৰ বিপত্তি ।
 কিসক সময় কৰিবাক লাগে ধতি ॥
 কটকৰ দুখ দেখি মই কিবা কৰো ।
 হেন মন কৰে নিশাভাগে যুদ্ধ কৰো ॥ ২১৭৮৫

কিবা ৰাজি কিবা দিন কিবা স্থখ চুখে ।
 যুদ্ধতেসে গতি হোক মৰণ সন্মুখে ॥
 মাধৱে বোলন্ত সখি এৰা মনস্তাপ ।
 সৈন্য মাৰি ভীষ্ম বৰ আচৰিলা পাপ ॥ ২১৭৮৬
 বজ্জনী প্ৰভাতে তাৰ দিবা প্ৰতিকল ।
 এখন সময় ৰাখি ঘৰাঘৰি চল ॥
 অন্তগত ভৈল ৰবি শৰীৰত শ্ৰম ।
 মাৰন্তা মৰন্তা দুইহাস্তবো দুখ সম ॥ ২১৭৮৭
 ভীষ্ম বোলে ধনঞ্জয় নকৰিবা ৰোষ ।
 স্বৰন্তা সৈন্যক প্ৰতি এৰা অসন্তোষ ॥
 জয় পৰাজয়কেনে মনে অৱধান ।
 প্ৰভাতেৰে পৰা যুদ্ধ কৰিয়ো প্ৰধান ॥ ২১৭৮৮
 মহাভাৰতৰ যুদ্ধ যাৰে উপশাম ।
 তাৱত নথণ্ডে দুখ দাক্ষণ সংগ্ৰাম ॥
 হেনয় বচন শুনি উভয় দলৰ ।
 যুদ্ধ এৰি বীৰগণ প্ৰবেশিলা ঘৰ ॥ ২১৭৮৯
 নমো নমো পৰম পুৰুষ দেৱহৰি ।
 পশিলো শৰণে মোক নিয়োক উদ্ধাৰি ॥
 সভাসদ লোকে দুখ কৰা উপশাম ।
 মুখ ভৰি সঘনে ঘুমিয়ো ৰাম ৰাম ॥ ২১৭৯০

সপ্তম দিনৰ যুদ্ধ আৰম্ভ

দুৰ্গতী

পাচে যুদ্ধিষ্ঠিৰে পশিলা ব্ৰহ্মিৰে
 লগে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 আসনত বসি বৈলা বিম্বৰিষি
 মনত বৰ সংশয় ॥
 ভীষ্মেনে উঠি ৰাজাক সম্ভোধি
 বোলন্ত শ্ৰিয় বচন ।
 নকৰা সংশয় শুনা মহাশয়
 সাধিবোছো প্ৰয়োজন ॥ ২১৭৯১

দাক্ষ কৌৰৱ নাহি পৰাভৱ
তাক নকৰিবা ভীত ।
কালিৰ সময়ৰে গঙ্গাৰ কুমাৰে
আসোক মোৰ সন্নিহিত ॥
টেণ্টন বুঢ়াৰ কপট ছুৱাৰ
ভাঙ্গিবো গদাৰ বাৰি ।
পাণ্ডৱী সেনাৰ কৰো প্ৰতিকাৰ
প্ৰথমে ভীষ্মক মাৰি ॥ ২১৭৯২
কৌৰৱ ৰাজ্যক পাচে ধৰো তাক
দ্রোণদীৰ সাধো মান ।
দুঃশাসন জোৰ আৰ্ণা পাওক মোৰ
শকুনি হোক নিৰ্য্যাণ ॥
কৰ্ণক যুজিবো বীৰত্ব বুজিবো
দ্রোণ অৰ্থতামা কৃপ ।
শৈল্য ভুৰিভ্ৰৱা মাগধ পলায়া
কান্বোজ কলিঙ্গ নৃপ ॥ ২১৭৯৩
সবাকৈ যুজিবো বীৰত্ব বুজিবো
অস্ত্ৰৰ যুজিবো ধাৰ ।
কোনজনাদিগ বলত অধিক
কত আছে অস্ত্ৰ কাৰ ॥
মোহোৰ সহায় কৃষ্ণ ধনঞ্জয়
নকুল যে সহদেৱ ।
দদা ধৰ্ম্মৰায় থাকা ৰজা চাই
সখা মাত্ৰ বাহুদেৱ ॥ ২১৭৯৪
বীৰত্ব বচনে সবাহাৰ মনে
হৰিষৰ নাহি পাৰ ।
যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ধৰ্ম্মক চিনাই
বুলিলন্ত সমাচাৰ ॥
নমো ভগৱন্ত মহিমা অনন্ত
স্বৰাস্ত্ৰৰে কৰে সেৱ ।
কুক সমুদ্ৰেত পাণ্ডু সেনা যত
ৰক্ষা কৰা বাহুদেৱ ॥ ২১৭৯৫
মই সমে চাৰি ভাইক উদ্ধাৰি
আনো যত ৰাজ্যমানে ।

সবাবে কাৰণ ভূমিসে তাৰণ
বাখিয়ো অভয়দানে ॥
কৃষ্ণৰ চৰণে পশিয়া শবণে
ধৰ্ম্মৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
অৰ্জুনক ধৰি পৰম সাদৰে
মণ্ডিলা সব শৰীৰ ॥ ২১৭৯৬
ধৰ্ম্মৰ আত্মাসে খণ্ডিল প্ৰয়াসে
ঘাৰ বিষ দূৰ ভৈলা ।
মধুৰ বচনে মাতিয়া আত্মাসে
ৰাজ্যক বুলিবে লৈলা ॥
নকৰা বিমন ধৰ্ম্মৰ নন্দন
ভীষ্মৰ বীৰত্ব দেখি ।
কালি সময়ক পাঠাইবো ভীষ্মক
থাকিবা পথ উপেক্ষি ॥ ২১৭৯৭
যেন লাগে হোক কৌৰৱে দেখোক
ভীষ্ম ধনঞ্জয় যাইবো ।
যত বীৰগণ বাঢ়ি দেউক ৰণ
সবাবে বীৰত্ব চাইবো ॥
কালিৰ সময়ৰে যিটো অস্ত্ৰ ধৰে
তাকেসে ফুৰো বিচাৰি ।
যেৰে পিতামহ কৰন্ত বিগ্ৰহ
তেহো সমস্তৰে ভাৰি ॥ ২১৭৯৮
বৃদ্ধৰ কুমতি দিবো সদগতি
চাপচূপ চাটি চুটি ।
ভীষ্মক ৰাখোক আমাক জিনোক
আছে বীৰ যত গুটি ॥
নকুলে ৰাখোক পাণ্ডৱী কটক
সহদেৱ তমু সখা ।
দ্রুপদ বিৰাট ৰাখিবাৰা ৰাট
হুৰ্জ্জয় হৈবালখা ॥ ২১৭৯৯
মাধৱৰদা শুনা মহামতি
মনে নকৰিবা দুখ ।
তোমাৰ সমান প্ৰিয় নাহি আন
কৌৰৱ হৰি শিশু ॥

বাঙ্গালীক কহিছা শ্ৰীৰামৰ ইচ্ছা
 সীতা হবণৰ কাজে ।
 সাগৰ তৰিয়া বাহণ মাৰিয়া
 উদ্ধাবিলা বধুবাঞ্জে ॥ ২১৮০০
 যৈমানি দ্রৌপদী কহিলন্ত কান্দি
 কেশ দিয়া চৰণত ।
 তৈসানিবে পৰা কুকবীৰ মৰা
 কৈলো বাজসমাজত ॥
 ভীষ্ম দ্রোণ কূপ দুৰ্য্যোধন নৃপ
 দুঃশাসন বীৰ কৰ্ণ ।
 দুঃসহ দুঃসুখ শকুনি উলুক
 লক্ষ্মণ আৰু বিকৰ্ণ ॥ ২১৮০১
 এসম্মে সমূলি যুজিবেক কালি
 তোমৰা সমস্ত বীৰ ।
 দুখ পৰিহৰি শ্রম দূৰ কৰি
 থাকিয়োক যুধিষ্ঠিৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে শাস্ত হয় মনে
 পশিলা পাচে মন্দিৰ ।
 স্নান পান কৰি হৰিক শুমৰি
 শুতিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২১৮০২
 ধাৰিয়ে বোলন্ত কহি নপাওঁ অন্ত
 ইসবে বহোক কথা ।
 সপ্তম দিনৰ ভৈল যুদ্ধ যত
 শুনা কহো তাৰ কথা ॥
 চৰ কহিলেক ভীষ্ম শুনিলেক
 পাণ্ডৱৰ আলোচন ।
 বাজাত কহিলা বিষাদ মিলিলা
 মৰ্ম্ম কবে দুৰ্য্যোধন ॥ ২১৮০৩
 উনশত ভাই কৰি এক ঠাই
 বসিলা সমাজ পাতি ।
 মহা বীৰগণ দিয়া গুৱা পাণ
 সবাকৈ আনিয়া মাতি ॥
 চৰ কহিবাৰ যেন সমাচাৰ
 বাজাৰ মুখে শুনিলা ।

বৰ বৰ বীৰে উপবক শিবে
 বাজাক চাই বুলিলা ॥ ২১৮০৪
 ভয় পৰিহৰা মোৰ বোল ধৰা
 দুঃশাসনে মাতে বাঢ়ি ।
 মই সমে যত বীৰ মন্থমন্ত
 প্রথমে ভীষ্মক জাৰি ॥
 অৰ্জুনকো ধৰো লগে বন্দী কৰো
 তেৰে হৈব মুনিষাই ।
 অগ্নিত পতঙ্গ নলবয় সঙ্গ
 জাসে মৰিবাক যায় ॥ ২১৮০৫
 বৃষ্টি জল পাই মৎস্যে নজানয়
 খালে জোল কৰে বাস ।
 জল শুখাই পৰে বেড়ি তাক ধৰে
 একে তিলে হোৱে নাশ ॥
 এহিমতে বেড়ি কৰো যুদ্ধ খেড়ি
 বজনী হোক প্ৰসন্ন ।
 ভালেসে বুলিলা সবে প্ৰশংসিলা
 পাচে মাতিলেক কৰ্ণ ॥ ২১৮০৬
 মোহোৰ বীৰত্ব নজান যিহেতু
 ধনঞ্জয় বৃকোদৰ ।
 গুচাওঁ উপালন্ত নকৰা বিলম্ব
 ভীষ্ম অৰ্জুনক ধৰ ॥
 এহি দুই জন সমবে কদন
 যেন উদয়াৰ যাণ্ড ।
 জীৱন্তে ধৰিবো বিগুতি মাৰিবো
 কৰিবো সৈন্তক দণ্ড ॥ ২১৮০৭
 কৰ্ণৰ বচন শুনি দুৰ্য্যোধন
 দুঃসহ দুঃসুখ তিনি ।
 একেবাৰে উঠি ধৰি বজ্ৰযুটি
 অন্তোঅন্তে বোলে বাণী ॥
 আমি তিনি ভাই একে জোপে ধাই
 সহদেৱ নকুলক ।
 দুইকো ধৰি আনি থৈবো গৰ্ভ খানি
 পাচেসে ধৰো ধৰ্ম্মক ॥ ২১৮০৮

শকুনি দুৰ্গুণ খ   উঠিল উলুক
হাতে ধৰি গদা বাৰি ।
ক্ৰপদ বিৰাট   যৈত চাহি বাপ
ধৰো বীৰঘণ্টা লাৰি ॥
সৈন্যৰ সি শাল   গুচাইবো জঞ্জাল
মাৰি এৰা একে জোপে ।
দ্রোণ অশ্বখামা   আৰ কৃতবৰ্ম্মা
বুলিবে লাগিলা কোপে ॥ ২১৮০৯
কৃষ্ণ অৰ্জুনক   যুজা সম্মুখত
দেখি থাকো সেনাপতি ।
ধৰ্ম্মৰাজা পাচে   যথা বহি আছে
কৰিবো তান বিপত্তি ॥
বাখিবাৰ আসে   জিনো অপ্রয়াসে
তাহাকো নগণে মনে ।
সবাকো নিৰাৰি   জনে জনে ধৰি
পাঠাওঁ যম কৰণে ॥ ২১৮১০
এতেকে বজনী   পুহাইলেক আসি
চমকিল জয়ঢোল ।
ভীষ্ম নিগদতি   শুনিয়ে নৃপতি
বুজিবো সবাবে বোল ॥
কৌৰৱ পাণ্ডৱ   মহা পৰাভৱ
আজিৰ সমৰে দেখা ।
ভীষ্ম ধনঞ্জয়   মিলাইবে যেনয়
কাক কোনে কৰে লেখা ॥ ২১৮১১
নকৰো সঙ্কোচ   সমৰক-তুচ্ছ
নকৰো মনে সংশয় ।
কাণ পাতি শুনো   আসিলা অৰ্জুন
শঙ্কধ্বনি জয় জয় ॥
বিশ্ময় এৰিয়া   থিৰ কৰি হিয়া
বজাইলেক কুকবীৰ ।
আগে বৃকোদৰ   পাচে দামোদৰ
ধনঞ্জয় যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২১৮১২
সৰ সৈন্য মিলি   ভীষ্ম মহাবলী
বণভূমি প্ৰৱেশিলা ।

দুৰ্য্যোধন বায়   উনশত জাই
সহিতে লগে আসিলা ॥
যত ৰাজাগণ   দিলা দৰ্শন
উভয় দল প্ৰচণ্ড ।
শঙ্খ শিলা ভেৰী   বজাৰে চাপৰি
বেঢ়ি বাৰে বাঢ় ভণ্ড ॥ ২১৮১৩
ভীষ্মৰ সহায়   দুৰ্য্যোধন বায়
শৈল্য ভূবিপ্ৰৱা ধীৰ ।
কলিঙ্গ কাম্বোজ   ৰাজা কুন্তীভোজ
হুৱল মাগধ বীৰ ॥
দ্রোণ অশ্বখামা   কৃপ কৃতবৰ্ম্মা
উত্তমৌজা যুধামন্যু ।
ভীষ্মক ৰাখিয়া   সৈন্য উপেক্ষিয়া
গাৰে গাৰে লৈয়া ধনু ॥ ২১৮১৪
দুঃশাসন বীৰ   সৈন্য কৰি থিৰ
ভীমক লগাইলে মাত ।
তোহোৰ কাৰণ   সৈন্য ভাগে ৰণ
এবাই যাহা মোৰ হাত ॥
ধনুখান ধৰি   দশন কামুৰি
টকাৰ কৰিলা বলে ।
ভল্ল দশবাণ   কবিয়া সন্ধান
ভীমৰ সম্মুখে চলে ॥ ২১৮১৫
তাহাৰ সহায়   যত ৰাজাচয়
দুৰ্য্যোধন মাত্ৰ আছে ।
তাহাকৈ বুজিবো   ভয় নকৰিবো
ভেবেসে বুজিবো পাচে ॥
গাৰে গাৰে শৰ   দিলা নিৰন্তৰ
সবে হয় একসাজ ।
ক্ৰোধে বৃকোদৰ   যম সমলৰ
পশিলা সমৰ মাজ ॥ ২১৮১৬
কৃষ্ণত জনাই   'অৰ্জুনক চাই
হাতে গদাগোট তুলি ।
নগনি শৰক   দিলেক জোলক
মাৰো দুঃশাসন বুলি ॥

নিমিষেক গৈয়া খেদি লাগ লৈয়া
ভাঙ্গিলা বথ কোবাই ।
সাবধিক মাৰি লগুটিকা পাৰি
দুঃশাসন পলাই যায় ॥ ২১৮১৭
বাধেয়ক পাইলা বথ বেলগাইলা
ভেজায়া গদাৰ বাৰি ।
দুঃসহ দুৰ্ম্মুখ একেলগে তিনি
আগভেণ্ট দিলা ধাৰি ॥
ভীমে লাগ পাই নিলা বেলগাই
নিদলি তিনিবো বথ ।
তিনিয়ো সমূলি হাতে গদা তুলি
ভীমৰ ভেণ্টিলা পথ ॥ ২১৮১৮
ক্ৰোধে ভীমসেন মন্তসিংহ যেন
তিনিকো পাইলেক যাই ।
দুঃশাসন বীৰ কাম্পয় শবীৰ
গদাত গদা ভেজাই ॥
দুঃসহ দুৰ্ম্মুখ ভৈলেক সমুখ
ভীমে লাগ পাই দাপি ।
দুইয়ো গদাৰ অগনি প্রহাৰ
খেদি গৈলা পাশ চাপি ॥ ২১৮১৯
দেখি দুয়ো ভাই গদাক উচাই
প্রহাৰিতে চাহে ছল ।
দেখি বুকোদৰ ক্ৰোধ গুৰুতৰ
বিপোহো গদাত বল ॥
মাৰি গদাবাৰী পেলাইলা আচাৰি
সন্ধানে মাৰিলা লাধি ।
দুঃসহক ধৰি যুগু তল কৰি
যেন অন্নমত হাতী ॥ ২১৮২০
দুৰ্ম্মুখ পলাই ভীম খেদি পাই
উভাৰি পেলাইলা কেশ ।
গলচক্ৰ মাৰি পেলাইলা আচাৰি
লক্ষ্যকে যুতক বেশ ॥
পাতে গুৰু হোৱাৰে নলহিলা মনে
ভীমৰ বীৰ্য দেখি ॥

ধৰ্ম্মক ধৰিতে লবিলা হৰিতে
সবাকো বণে উপেক্ষি ॥ ২১৮২১
দেখি ধুইছ্যলৈ নলহিলা মনে
সজুকি আছিল বই ।
দ্রুপদ বিৰাট ভেণ্টিলেক ষাট
নকুলে পাইলেক গই ॥
দ্রোণক আৰবি শব্দবৃষ্টি কৰি
মেঘে যেন ঢাকি জল ।
নাকে মুখে কাণে নিসঙ্কিলা বাণে
পলাইবাব নাই ছল ॥ ২১৮২২
ভীমে লাগ পাই ভাঙ্গিলা কোবাই
বথখান একেবাৰে ।
উলটি পলাই ভীমে খেদি যাই
যাকে যৈতে পাই মাৰে ॥
শুকান বনক বহ্নি যেনমতে
দহি কৰিলেক ছন্ন ।
শৈল্য ভূবিজ্জৱা দুইহাস্তক লৈয়া
বজাইলেক দুৰ্য্যোধন ॥ ২১৮২৩
বহ বুকোদৰ পেৰো যমঘৰ
আৰকা ফিৰি নয়াস ।
ভল্ল কুৰি বাণ কৰিলা সন্ধান
সমুখে চাপিয়া পাশ ॥
নৃপতিৰ শৰ সহি বীৰবৰ
মহাবেগে খেদি যায় ।
ভাঙ্গি বথখান কৰিলা নিৰ্য্যাণ
ভূমিগত কুকৰায় ॥ ২১৮২৪
আজোৰা আজুৰি কৰি ধৰাধৰি
সৈন্য নিলা অন্তবাই ।
ভূবিজ্জৱা লবি পলাইলা অন্তৰি
যুগু চাৰে খেপিয়াই ॥
দেখিয়া বিকর্ণ চোবোৱে দশন
টকাৰিলা চক্ৰ ধনু ।
ভীখাল খণ্ডক হামিলা প্রভেয়ক
ভীমে সজিলেক পুত্ৰ ॥ ২১৮২৫

পাচে বিকর্ণক দিলেক জোলক
 যেন ময়মন্ত গজ ।।
 সেহি ছেগে যাই ভাঙ্গিলা কোবাই
 বধব পতাকা ধ্বজ ॥
 বিকর্ণ পলাই কূপে লাগ পাই
 পাচ কবি বৈলা আগে ।
 উলটি কূপক দিলেক জোলক
 যেন ভোকাভুব বাঘে ॥ ২১৮২৬
 ঘোব গদা দাঙ্গি বধখান ভাঙ্গি
 কাক্ত মাঝিলা বাবি ।
 খব ছয়া যায় হামুখুবি খায়
 কেবলে নপাই সাবি ॥
 তাহান সঙ্কট দেখিয়া কণ্টক
 কৃতবর্মা দিলা লব ।
 ভীমে খেদি পাই নিলা উকড়াই
 লঘু কবিলেক বব ॥ ২১৮২৭
 পাচে চিবঞ্জীর আগে ভৈল থিয়
 ভীমে নসহিলা তাক ।
 দ্রোণেয়ো সঙ্কানে একশত বাণে
 ভীমক দিলন্ত জাক ॥
 দ্রোণত আগল সমবে পাগল
 চাহন নযায় মুখ ।
 নগণি শবক দ্রোণৰ পুত্রক
 গদাই মাঝিলা বুক ॥ ২১৮২৮
 পলায় দ্বিজবব খেদে বুকোদব
 ভীম দেখিলন্ত পাচে ।
 সাবধিক বোলে চপায়ো সকলে
 বুকোদব যথা আছে ।
 ভীমক খেদন্ত দেখি ধনঞ্জয়
 কৃষ্ণক বুলিলা বাণী ।
 বধ চমু কবি দিয়ো দেবহবি
 ভীমক কিবাই জানি ॥ ২১৮২৯
 মমো নাৰায়ণ নিত্য নিবজ্ঞন
 কৃতক বজ্ঞন হবি ।

কূপাব সাগব নিজ ভকতব
 কুৰা ভয়ে বকা কবি ॥
 শুনা সর্বজন তেজি আন কাম
 ধৰিয়ো হবিব নাম ।
 কৃষ্ণৰ চরণে পশিয়ো শরণে
 ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২১৮৩০
 সপ্তম দিনৰ যুদ্ধ শেষ আৰু অষ্টম দিনৰ যুদ্ধ
 . পদ
 সঞ্জয়ত পোছে ধৃতবাস্তৱ মহীপাল ।
 আজি বব সমব প্রচণ্ড কোলাহল ॥
 কহিয়ো সঞ্জয় মোৰ মনৰ সংশয় ।
 কি কাৰণে বিজবাব কৰে বীৰচয় ॥ ২১৮৩১
 সঞ্জয় বোলন্ত বাজা শুনা কহো সাব ।
 কতেক কহিবো দুখ কোঁৱৰী সেনাষ ॥
 দুৰ্য্যোধন প্রমুখ্যে সমস্তে কুকবীৰ ।
 ভীমৰ প্রহাবে সবে ব্যথিত শবীৰ ॥ ২১৮৩২
 পলায় কোঁৱৰী সেনা নলদয় থাবি ।
 মৰো মৰো বাখা বাখা মাতে গেৰি পাৰি ॥
 চতব মাসত যেন টমকিল ঢোল ।
 কাকো কেৰে বকা নাই কৰে আৰ্জ্জবোল ॥ '৩৩
 হেন দেখি ভীম য়েৰে ভীমক খেদয় ।
 পাচে পাচে খেদন্ত মাধব ধনঞ্জয় ॥
 সৈন্য পাচ কবি ভীম বৈলা আগুৱাই ।
 বৈলা সাগবৰ তট কাথৰিক পাই ॥ ২১৮৩৪
 ভীম য়েৰে বৈল ধনঞ্জয় আগুৱাব ।
 ভীম অৰ্জ্জুনৰ যুদ্ধ ভৈল পুৰুষৰাষ ॥
 ভীম দিলা অৰ্জ্জুনক শব একশত ।
 ধনঞ্জয় কাটিলেক আসন্তে গৰুত ॥ ২১৮৩৫
 চুনাই শব প্রহাৰিবে চাৰে গদাভূতে ।
 মুঠিতে কাটিলা ধনুখান মহাদ্রুত ॥
 কাটা ধনু হাতৰ পেলাইলা দলি মাৰি ।
 আন ধনু সাবধি যোগাইলা আগবৰ্তি ॥ ২১৮৩৬
 তাকো কাটি সাবধি কাটিলেক শিব ।
 চাবি ঘোঁৰা বধব হেঁদিল কাৰীৰাষ ॥

ভূমিত নামিলা গুই হাতে গদা ধৰি ।
 বৃকোদৰে দেখি লাগ ধৰিলা লৱৰি ॥ ২১৮৩৭
 ভীষ্ম বোলে বৃকোদৰ থাক পাচ তুই ।
 ভূমিপাৱে গদা ধৰি আসা ধনঞ্জয় ॥
 হেন শুনি অৰ্জ্জুন চাহন্ত নামিবাক ।
 পিঠিত চাপৰ মাৰি কৃষ্ণে দিলা হাক ॥ ২১৮৩৮
 তথাপি নামিবে চাহে দেখি জগন্নাথে ।
 থাপ দিয়া অৰ্জ্জুনৰ ধৰিলন্ত হাতে ॥
 দেখিয়া নেদেখা কেনে গাঙ্গৈয়ৰ বল ।
 ধৰিবাক প্ৰতি মাত্ৰে চাহি আছে চল ॥ ২১৮৩৯
 ভূমি বিনে পাণ্ডৱৰ শৃঙ্গ বহুধৰী ।
 ভীষ্ম য়েৰে বাথয় প্ৰৱন্ধে গদা ধৰি ॥
 তেৱেৰে তোমাৰ হৈব যুদ্ধ সমাপতি ।
 কোঁৱৰে ভুঞ্জোক অকণ্টকা বহুমতী ॥ ২১৮৪০
 কৃষ্ণে যি বোলয় তাক নুশুনে অৰ্জ্জুনে ।
 হেন দেখি আগবাঢ়ি মাতে দেৱগণে ॥
 ভূমিপাৱে ভীষ্মক নোৱাৰে যুজিবাক ।
 হুমৰিয়ো ধনঞ্জয় পূৰ্বৰ কথাক ॥ ২১৮৪১
 পৰশুৰামক ধৰি ফুৰাইলন্ত পাক ।
 য়েৰে ভীষ্ম লাগ পাৱে সন্মুখে তোমাক ॥
 তবে কি আসিবা ফিৰি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 বথৰ নামিলা ভীষ্ম খানিকে ধৰয় ॥ ২১৮৪২
 হেন শুনি অৰ্জ্জুনে উলটি বসিলন্ত ।
 কোঁৱৰক শুনায়া ভীষ্মক বুলিলন্ত ॥
 মহন্ত আতাই ভূমি কুককুলে গহ ।
 বথে বথে তোমাক যুজিবো পিতামহ ॥ ২১৮৪৩
 সাৰথিৰ বথ ঘোঁৰা একঠাই কৰি ।
 ঘোঁৰায়ে ঘোঁৰাক কামোৱয় ধৰি ধৰি ॥
 সাৰথিক সাৰথি খাণ্ডাব দেই খাৱ ।
 ক্ষণে অন্তৰয় কেহো হোৱে একঠাৱ ॥ ২১৮৪৪
 ভীষ্মৰ সাৰথি মাধৱৰ খাণ্ডা বাৱে ।
 বথ ডাকিবাব আৰ উমান নপাৱে ॥
 অৰ্জ্জুনে খড়গ মাৰি ভীষ্মক জপাই ।
 বথে সমে একবাৰ নিলা হোঁহকাই ॥ ২১৮৪৫

পৰিবে খোজন্তে ভীষ্ম দেখি অন্ধকাৰ ।
 বথে সমে সাৰথিক কৰি পৰিহাৰ ॥
 পৃথিৱীত পৰি মুৰ্ছা গৈলা মহাত্মথে ।
 য়তকৰ বশে পৰি বৈলা অধোমুখে ॥ ২১৮৪৬
 কোঁৱৰ দলত লাগি গৈল হাহাকাৰ ।
 বুৰিল বুৰিল আৱে সম্যকে আমাৰ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় একভিত্তি হয় বৈলা ।
 মহামৰ্ম্মে দুৰ্য্যোধনে কান্দিবাক লৈলা ॥ ২১৮৪৭
 ভূমি বিনে আমাৰ সহায় নাহি আৰ ।
 এৱেৰে পাণ্ডৱে সবে পাইবে ৰাজ্যভাৰ ॥
 মনোৰথ পূৰিলাহা মোহোৰ অভাগে ।
 ভীষ্মৰ মৰণে মোৰ জীৱাক নলাগে ॥ ২১৮৪৮
 যুদ্ধিষ্ঠিৰ আদি পাণ্ডৱৰ বীৰচয় ।
 ভীষ্মক চাহিয়া সবে পৃথী বিদাৰয় ॥
 পাইলন্ত চেতন পাচে গঙ্গাদেৱী বৰে ।
 বথ নাই পৰি আছে ধৰণী উপৰে ॥ ২১৮৪৯
 কহিবা সাৰথি বথ কৈক এৰি গৈলি ।
 মোক প্ৰতি এতেক নিৰ্দ্দয় কেনে ভৈলি ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ সন্মুখত মোক ৰাখা ।
 সাৰথিয়ে যুদ্ধ সময়ৰ আখা পাখা ॥ ২১৮৫০
 কৈবা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় বীৰ বৃকোদৰ ।
 সমৰক এৰি কেনে পশিলা নগৰ ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা কৈত আছা ৰজ চাই ।
 জানিলো তোহোৰ সমৰক মন নাই ॥ ২১৮৫১
 সন্মুখতে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ লাগ পাই ।
 শুদা হাতে যুদ্ধক লৰিলা গিৰিসাই ॥
 দেখি দুৰ্য্যোধনে বথ যোগাইলা তেখনে ।
 বথে চড়ি ভীষ্ম সজুকিলা কতোক্ষণে ॥ ২১৮৫২
 সিদিনাৰ সমৰ আছোক এহিমানে ।
 অষ্টম দিনাৰ যুদ্ধ শুনা সাৱধান ॥
 দুৰ্য্যোধনে ভীষ্মক বধত ভুলি নিলা ।
 বিশল্যকৰণী সমে বৈদ্য পাণ্ডি দিলা ॥ ২১৮৫৩
 বৈদ্যসবে কৰিলেক বৈশল্যকৰণী ।
 ভীষ্মক ৰাখন্তে ভৈলা বৈশল্যকৰণী ॥

হুহু হৈয়া ভীষ্ম পাচে লগাইলেক মাত ।
 কৈবা দুৰ্য্যোধন বুলি মেলিলেক হাত ॥ ২১৮৫৪ ॥
 আসা আসা মোহোৰ নিকট চাপি ধৰা ।
 নপাওঁ চেতন মই জীৱন্তে কি মৰা ॥
 কোল চাপি নৃপতি মাতন্ত ধীৰে ধীৰে ।
 এদিনাত কৰি ভাগবিলা মহাবীৰে ॥ ২১৮৫৫ ॥
 নাহিকে জয়তি মোৰ তুমি অবিহনে ।
 পাণ্ডৱে ভুঞ্জোক ৰাজ মই যাওঁ বনে ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ পিতৃ মোৰ বিহুৰ খুৰাই ।
 মনোৰথ পূৰিবেক পাণ্ডৱক পাই ॥ ২১৮৫৬ ॥
 সবে হস্তে বহে কি কোঁৱৰ বীৰগণ ।
 একে মাত্ৰ চলিলো এৱেৰে দুৰ্য্যোধন ॥
 এহি বুলি মৰ্ম কৰে দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 বসিলন্ত ভীষ্ম পাচে কেঙ্কাই কেঙ্কাই ॥ ২১৮৫৭ ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাক মাতিলা মনহুখে ।
 প্ৰভাতে যাইবোহো মই যুদ্ধক সন্মুখে ॥
 যেন লাগে হৌক ততো কৰিবো সমৰ ।
 জয় পৰাজয়ক কৰিলো সমসৰ ॥ ২১৮৫৮ ॥
 প্ৰবোধ বচনে নৃপতিক পঠাই দিলা ।
 এতেকে ৰজনী আসি প্ৰসন্ন হইলা ॥
 ঋষিয়ে বোলন্ত কথা এহিমান্নে থওঁ ।
 পাণ্ডৱ ৰাজাৰ কথা শুনা যেন কওঁ ॥ ২১৮৫৯ ॥
 যুদ্ধ এৰি বীৰগণ একত্ৰে বসিলা ।
 প্ৰবোধ বচনে ধৰ্ম্মৰাজ আশংসিলা ॥
 তুমিসবে মোহোক ৰাখিলা ভালমতে ।
 ভীষ্ম দুখ পায় আছে আজি সমৰতে ॥ ২১৮৬০ ॥
 কালি ভীষ্ম যাবদেকে নাসে ৰণভূমি ।
 তাৰতে নযাওঁ আমি জানিবাহা তুমি ॥
 আকে জানি ৰাজাগণ যায়ো ঘৰাঘৰি ।
 ভাঙ্গিলা সমাজ সবে ঘৃষি হৰি হৰি ॥ ২১৮৬১ ॥
 স্নান পান শয়ন কৰিলা বীৰচয় ।
 ৰজনী প্ৰভাত ভৈলা আদিত্য উদয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰে আগে কৰ্ম কৰি সমাপতি ।
 কৃষ্ণে সন্ম সমাজত বসিলা নৃপতি ॥ ২১৮৬২ ॥

সবে বীৰগণে আসি পাতিলা সমাজ ।
 অনন্তৰে আসিলা নাৰদ যুনিৰাজ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে আগবাঢ়ি দিলন্ত আসন ।
 গাৱ চালি উঠিলা সমস্তে ৰাজাগণ ॥ ২১৮৬৩ ॥
 বসিলা নাৰদ ঋষি সমাজ প্ৰকাশি ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় লগে প্ৰণামিলা আসি ॥
 নাৰদে উঠিয়া প্ৰণামিলা গোবিন্দক ।
 বুলিবে লাগিলা চাহি কৃষ্ণ অৰ্জুনক ॥ ২১৮৬৪ ॥
 নব-নাৰায়ণ দুই জগত কাৰণ ।
 জানি শুনি বিষম কৰয় দুৰ্য্যোধন ॥
 ভাৰ সংহাৰিতে পাৰে যিসব উপায় ।
 আতপৰে ঈশ্বৰৰ প্ৰয়োজন নাই ॥ ২১৮৬৫ ॥
 দুৰ্য্যক সংহৰি সন্ত কৰিবা ৰক্ষণ ।
 পাণ্ডৱৰ জয়তি বঢ়াই অনুক্ষণ ॥
 যাৰ নামে জগতকে কৰয় পবিত্ৰ ।
 হেন কৃষ্ণ ভৈলা আসি পাণ্ডৱৰ মিত্ৰ ॥ ২১৮৬৬ ॥
 একে নামে কৰে মহা পাতকীৰো গতি ।
 হেনয় কৃষ্ণৰ তযু গৃহত বসতি ॥
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মময় কলেৱৰ ।
 কৃষ্ণসে পৰম গতি জানা পাণ্ডৱৰ ॥ ২১৮৬৭ ॥
 যোগীসবে যোগ চিন্তি ধৰ্ম্মক নিয়ম ।
 আঁস কৰি তবু মন কেৱলে সংযম ॥
 দেহকে পাসৰি বহে ধাৰণা যাৱত ।
 পৰমাত্মা পায়ো মোহ নকৰে দেহত ॥ ২১৮৬৮ ॥
 যোগীসবে যোগ চিন্তি ধৰ্ম্মক নিয়ম ।
 প্ৰত্যেকতে আসনত আত্মাক থাপন ॥
 নসম্বৰে দেহ পূৰি হৰে পূৰ্ববত ।
 আত্মা নকৰয় পৰমাত্মাক মনত ॥ ২১৮৬৯ ॥
 ধূপ দীপ পঞ্চামৃত মনে সঙ্কলয় ।
 সম্যকে কৃষ্ণৰ ৰূপ নিৰেকি বহয় ॥
 সৰ্ব্বাঙ্গে পিঙ্গৱে অলঙ্কাৰ আভৰণ ।
 তুতি নতি কৰে যোগী থিৰ কৰি মন ॥ ২১৮৭০ ॥
 পাচে বিসৰ্জন কৰি যোগীৰ শকতি ।
 জ্ঞানীসে কেৱলে মাত্ৰ কৃষ্ণত বসতি ॥

জ্ঞানে ধ্যানে গতি কিবা সাধে কি নসাধে ।
 ভকতি কেবলে কৃষ্ণচৰণ আৰাধে ॥ ২১৮৭১
 দেহু গেহ সম্বন্ধ বান্ধবগণ যত ।
 সমস্তে অৰ্পণ কৰে কৃষ্ণচৰণত ॥
 বিষয় ভোগক তাৰ নপালটে চিত্ত ।
 হৰিৰ প্ৰসাদ বুলি হৰে কৃতকৃত্য ॥ ২১৮৭২
 অহঙ্কাৰ এৰি ভোগ ভুঞ্জে যথোচিত ।
 সেহিসে ভকতি যিটো হৰিপদে থিত ॥
 হৰিসে হৰন্ত দুখ তয় সংসাৰৰ ।
 কৰ্ম্মবন্ধ দূৰ কৰে ভকত জনৰ ॥ ২১৮৭৩
 ভকতেসে জানে ঈশ্বৰৰ সেৱা সুখ ।
 সুৰাৰ কলস যিটো ভকতি বিষুখ ॥
 নভঞ্জি হৰিক মুগ্ধনয় হৰি কথা ।
 বিফলে জনম তাৰ আয়ু গৈলা বৃথা ॥ ২১৮৭৪
 আয়ু যশ ধৰ্ম্ম বাঢ়ে হৰিত ভকতি ।
 হৰি বিনে সংসাৰত আন নাহি গতি ॥
 হৰিসে হৰন্ত সংসাৰত যত দুখ ।
 ইহাকে জানিয়া হোৱে ভকতি বিষুখ ॥ ২১৮৭৫
 তাৰ কেন গতি আৰ নাহিকে নিস্তাৰ ।
 মৰি মৰি উপজিয়া ভ্ৰমিবা সংসাৰ ॥
 হৰি বিষুখৰ কথা আছোক সম্প্ৰতি ।
 তাকেসে বথানে য়েৱে হৰিৰ ভকতি ॥ ২১৮৭৬
 সফল জনম তাৰ সাৰ্থক বীৰত্ব ।
 সংসাৰ তৰিয়ো হৰিনাম দৃঢ় সেতু ॥
 হৰিপদে ভকতি নেৰিবা যুধিষ্ঠিৰ ।
 এহি বুলি নাৰদ সমাজ কৰি থিৰ ॥ ২১৮৭৭
 আকাশ গমনে গৈলা ব্ৰহ্মভূবনক ।
 ধৰ্ম্মৰাজ প্ৰণামি বুলিলা মাধৱক ॥
 দেৱাজ বসন দিৱা ভূষিত কৰাই ।
 কৃষ্ণপদে নিমজ্জি আছিল পাণ্ডোভাই ॥ ২১৮৭৮
 কোঁৱৰ ৰাজ্যৰ কথা শুনা আতপৰে ।
 ভীষ্ম উঠি ৰসিলেক আসন উপৰে ॥
 ঘাৱ বিষ পাসৰিলা সৰ্ব্বম শৰাৰ ।
 সবাকৈ সজোৱি আতিশয় ধীৰে ধীৰ ॥ ২১৮৭৯

বৰিৰ উদয় ভৈলা সাতঘটি বেলা ।
 মোহোৰ বিলম্বে ভৈলা সমবক হেলা ॥
 চলা সবে বীৰগণ সমবক ধাৰে ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় যুজিয়োক একেবাৰে ॥ ২১৮৮০
 সাতো আগে চলিলা নৃপতি দুৰ্য্যোধন ।
 একেলগে চলিলা সোদৰ যতজন ॥
 মৎশ্ৰুত চলয় ভীষ্ম মহেন্দ্ৰ পৰায় ।
 ৰণভূমি প্ৰৱেশিলা আনন্দ বঢ়াই ॥ ২১৮৮১
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় আগে মধ্যে ধৰ্ম্মৰায় ।
 সহদেৱ নকুল যোগান ধৰি যায় ॥
 যেন বাসৱক ধৰি চলে দেৱগণ ।
 ৰণভূমি পাইলেক ভীষ্মক দৰিশন ॥ ২১৮৮২
 এদিনাত কৰি বীৰবৰ গঙ্গামৃত ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক চাই বুলিলা বহুত ॥
 এতবেলি সমবক নাই অৱধান ।
 জানিলোহো উপালন্ত কৰা ভগৱান ॥ ২১৮৮৩
 তাৰ প্ৰতিফল দেওঁ সবেয়ো দেখোক ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো বিৰলে থাকোক ॥
 মুযুজিবো সৈন্যক আনক পৰিহৰি ।
 সাৰথিক যুজিবো ৰথীক পাচ কৰি ॥ ২১৮৮৪
 এহিসে বিষম যুদ্ধ আনে নজানয় ।
 ৰথী সাৰথিয়ে যুদ্ধ হোক বিপৰ্য্যয় ॥
 সম্মুখে নকৰো শৰ বিষুখে যুজিবো ।
 ৰথী সাৰথিৰ বল তেৱেলে বুজিবো ॥ ২১৮৮৫
 সম্মুখে বীৰৰ যুদ্ধ বিষুখে সাৰথি ।
 এতেকেসে কৃষ্ণ মোক কৰিছা বিৰথী ॥
 উলটাই ধৰিলা বীৰ ধনুক আজুৰি ।
 হেট কৰিলেক আগ উপৰক জুৰি ॥ ২১৮৮৬
 পাচ মুখে ৰথ চক্ৰাকাৰ সাৱধানে ।
 তাৰিলেক কৃষ্ণক বিংশতি কুৰি বাণে ॥
 আগ হুয়া অৰ্জুনক বোলে বনমালী ।
 দেখা দেখা ভীষ্মৰ বীৰত্ব মহতালি ॥ ২১৮৮৭
 পাচমুখে সখি তুমি ৰাঘৱবী ধৰা ।
 মই বিনে সখি তুমি জীৱন্ততে মৰা ॥

তোমাক বাধিবো মই মোক বাধা ভূমি ।
 ভীষ্মক সন্মুখে কৰো যাবদেৱে আমি ॥ ২১৮৮৮
 অৰ্জ্জুনে বাধন্তু বধ চক্ৰাকাৰে ফুৰে ।
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক আউৰ চিনিতে নপাৰে ॥
 কোন বথী সাৰথি নাহিকে পৰিচয় ।
 ভীষ্মৰ সায়কে গাণ্ডী যুগল সালয় ॥ ২১৮৮৯
 ধৰিলা শাবঙ্গ ধনু মাধৱে ফিৰাই ।
 টঙ্কাৰত কৰ্ণ ফাটে ভূমিকম্প যায় ॥
 একো একো শব্দৰ মহিমা বিপৰীত ।
 সাক্ষাতে কৰিবে পাৰে প্ৰলয় বিদিত ॥ ২১৮৯০
 ভীষ্মৰ পিঠিত পৰি হিয়াত বজাই ।
 ধৰি ধৰি প্ৰত্যেকক মাৰে উলটাই ॥
 কৃষ্ণৰ শৰত পৰি সেন্ধৰে নযায় ।
 তাকো কাটি ভীষ্মৰ গাৱত ৰহে যায় ॥ ২১৮৯১
 বিয়ুখে কাটয় ভীষ্ম মাধৱৰ শৰ ।
 সেহি বেগে পৈশে গাৱে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ ॥
 কৃষ্ণৰ সন্মুখে গাঙ্গেয়ৰ প্ৰায় পৃষ্ঠি ।
 যেন প্ৰলয়ৰ মেখে কৰে জলবৃষ্টি ॥ ২১৮৯২
 তথাপিতো সন্মুখ নোহয় বীৰবৰ ।
 গোবিন্দৰ বধ পাচে ভৈলা বৰাবৰ ॥
 হানিলা স্তম্ভন বাণ কৃষ্ণৰ গাৱত ।
 তথাতে বহাইলা কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ বধ ॥ ২১৮৯৩
 হানিলা মোহন বাণ কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক ।
 অৰ্জ্জুনক চাহে কৃষ্ণে অৰ্জ্জুনে কৃষ্ণক ॥
 তেৱেসে সন্মুখে ভৈলা ভীষ্ম মহাবীৰ ।
 হানিলা বিৰল বাণ দুইহানো শৰীৰ ॥ ২১৮৯৪
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো বহিলা বিৰলে ।
 মাতামাতি নাই দুইৰো শৰীৰ নচলে ॥
 তথাপিতো ভীষ্মৰ মনত ক্ৰমা নাই ।
 বায়ুবাণে বধখান নিলে উৰাই ॥ ২১৮৯৫
 পাণ্ডৱী সৈন্যৰ নিয়া পাচত বাখিলা ।
 শীতল বৈষ্ণৱী বাণে জপাই আনিলা ॥
 সন্মুখে বহিলা য়েৱে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 অন্ত গৈলা দিশাকৰ চক্ৰৰ উদয় ॥ ২১৮৯৬

চিনাচিনি নাই য়েৱে উভয় দলৰ ।
 তেৱেসে সমৰ এৰি গৈলা ঘৰাঘৰ ॥
 অষ্টম দিনৰ যুদ্ধ কৰি সমাপতি ।
 গৃহত বসিলা যুদ্ধিষ্ঠিৰ মহামতি ॥ ২১৮৯৭
 ভীমসেন অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ ।
 বাজাৰ চৰণে পৰি কবিলন্তু সেৱ ॥
 কতো নিশা যান্ত্ৰে পাচে ভৈলা একথান ।
 পাতিলেক নৃপতি বহল সভাখান ॥ ২১৮৯৮
 ধৰ্ম্মৰাজ বোলন্তু শুনিয়ো বৃকোদৰ ।
 সবে বাজাগণক কৰিয়ো সমাদৰ ॥
 কতেক মৰিল ৰণে তাকো চাৰা গণি ।
 ছৰিতে লৰিলা বৃকোদৰ শিবোমণি ॥ ২১৮৯৯
 দিলা পুষ্প চন্দন বসন অলঙ্কাৰ ।
 উঠি সবে বাজাক কৰিলা নমস্কাৰ ॥
 যেন পুৰন্দৰক বেঢ়িয়া দেৱগণে ।
 কিবীটিৰ আগে চোৱে বাজাৰ চৰণে ॥ ২১৯০০
 সম্ভাষিলা ধৰ্ম্মৰাজা দুনাই দুনাই ।
 স্বকি স্বকি আসনে বসিলা সবে যায় ॥
 সবিশেষ কথা বৃকোদৰ কহিলেক ।
 অযুত মাতঙ্গ হত মাত্ত ততেক ॥ ২১৯০১
 বথী বধ সাৰথি বধৰ সব সাজে ।
 দুতয় হাজাৰ মাৰি নিলা যমৰাজে ॥
 পদাতি অযুতায়ুত গৈলা যমালয় ।
 মহাবীৰ হত ভৈলা হাজাৰ দুতয় ॥ ২১৯০২
 তিনিশত বাজাৰ কুমাৰ বিতোপন ।
 অষ্টাবিংশতিক বাজা শূন্য সিংহাসন ॥
 শুনি বাজা অধোমুখে মৰাতি বহিলা ।
 সেহিবেলা চৰে আসি বাজাত কহিলা ॥ ২১৯০৩
 আদেশ নৃপতি ধৰ্ম্মৰাজ মহাবীৰ ।
 কোঁৱৰৰ কথা কহো মন কৰা ধিৰ ॥
 তোমাৰ আদেশে ফুৰি আসিলো নিশেৰ ।
 ভীষ্মৰ মন্দিৰে পাচে ভৈলো পৰবেশ ॥ ২১৯০৪
 তথাতে আছন্ত দুৰ্য্যোধন নৰেশ্বৰ ।
 অনেক বিনয় ভাৱে কথন্তু পোচৰ ॥

সমবত শ্ৰান্ত হুয়া ভীষ্ম অচেতন ।
 ৰাজ্যৰ বিনয় শুনি লভিলা চেতন ॥ ২১৯০৫
 দেখা বাপু মোহোৰ সম্যকে অশাস্তৰ ।
 কতেক কহিবো কথা বীৰ অৰ্জুনৰ ॥
 দেৱতাতে। দুৰ্জয় বলিষ্ঠ বৃকোদৰ ।
 গদাৰ কোবত লাৰিলেক উক কৰ ॥ ২১৯০৬
 তাহান প্ৰহাৰে মই যেই ভিত্তি যাওঁ ।
 সেহি থানে কৃষ্ণ অৰ্জুনক লাগ পাওঁ ॥
 তথাতে সমব মোক নকৰয় বন্ধা ।
 মাধৱেৰে বঢ়াবলু অৰ্জুনৰ কৰ্ম ॥ ২১৯০৭
 তথাপি তোমাৰ কাৰ্য্য লাগে নাধিবাক ।
 ভালেৰে ৰাখিবো আজি কোঁৱৰী সেনাক ॥
 শুনা দুৰ্য্যোধন মোৰ সত্য অঙ্গীকাৰ ।
 কালি কৰো পাণ্ডৱী সেনাৰ বৃন্দামাৰ ॥ ২১৯০৮
 যাক যৈত লাগ পাওঁ ৰাখিবোহো জিনি ।
 লগে মাৰিবোহো সেনা তিনি অক্ৰোহিণী ॥
 অৰ্জুনক ধৰিবো নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 নকুল সহদেৱ ভীমসেন মহাবীৰ ॥ ২১৯০৯
 আন বীৰগণক ৰাখিবো ঠাই ঠাই ।
 সৈন্য ৰাখি থাকিবো সবাকৈ অন্তৰাই ॥
 বীৰত্ব বচন শুনি ভীষ্মৰ মুখৰ ।
 শান্ত ভৈলা দুৰ্য্যোধন হৃঃসহ দুখৰ ॥ ২১৯১০
 উলটি গৈলেক ৰাজ্য আপোনাৰ থান ।
 আমিসবে আসিলো তোমাত দিবে জান ॥
 শুনি ৰাজ্য অধোমুখে চপৰাইলা শিৰ ।
 নপাবলু উপায় সম্প্ৰতি যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২১৯১১
 লগ ভৈলা নৃপতিৰ চাৰিও সোদৰ ।
 সেহি বেলা সভাত প্ৰবেশ দামোদৰ ॥
 নৃপতিৰ দুখ দেখি নসহয় গাৱ ।
 প্ৰবোধ বচনে শাক্ষ বোলন্ত মাধৱ ॥ ২১৯১২
 কিসক এতেক দুখ কৰা মহাবায় ।
 কহিয়ো সম্ভবে মোত কিছু দোষ নাই ॥
 ধৰ্ম্মবাক্যে বোলন্ত শুনিয়ো দেৱহৰি ।
 ভীষ্মৰ আলোচ শুনিমোক বন কৰি ॥ ২১৯১৩

চৰে কহিলেক সবে যুদ্ধৰ ব্যৱস্থা ।
 দুৰ্য্যোধন আগে ভীষ্ম কহিলন্ত কথা ॥
 সমূলি মাৰিব সেনা তিনি অক্ৰোহিণী ।
 আমি পাঞ্চ ভাইক ধৰিব ৰণে জিনি ॥ ২১৯১৪
 যাক যৈত পাৰে তাক তহিতে ধৰিব ।
 অপাণ্ডৱা কৰি ৰাজ্য কোঁৱৰক দিব ॥
 ৰাজ্যতো নাহিকে আশ সৈন্যৰ বিনাশ ।
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে ত্যজিলা নিশ্বাস ॥ ২১৯১৫
 গোবিন্দে বোলন্ত কাৰ্য্য নেদেখোহো ভাল ।
 তুমি দুখ কৰন্তে ভীষ্মৰ বাঢ়ে বল ॥
 দেখো সখি ধনঞ্জয় তুমি বিদ্যমান ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ এতেক অপমান ॥ ২১৯১৬
 নায়ক নভৈলে প্ৰজা মাৰিবাক ডৰে ।
 তুমি দণ্ডধাৰী সবে পাণ্ডু কটকৰে ॥
 তিনি অক্ৰোহিণী সেনা মাৰিবেক কালি ।
 সৈন্যসব মৰাইলে কিসৰ চতুৰালি ॥ ২২৯১৭
 মোহ হৈয়া অৰ্জুন গুণন্ত মনে মনে ।
 বিমৰিষি মাতিলন্ত মধুৰ বচনে ॥
 নমো নমো পৰম পুৰুষ ভগৱান ।
 তুমি বিনে আপদ তাৰস্তা নাহি আন ॥ ২১৯১৮
 জানিয়ো নজানো মই কিছু নাহি বোধ ।
 ভীষ্মৰ শৰত সৰ্বশৰীৰে নিৰোধ ॥
 অষ্টম দিনৰ যুদ্ধে হৈলো হাৰাশাস্তি ।
 নৱম দিনৰ যুদ্ধে নপাওঁ গুণি গাছি ॥ ২১৯১৯
 তেৱে কি কৰিবো প্ৰভু দিয়া উপদেশ ।
 মাধৱে বোলন্ত শুনা উপায় বিশেষ ॥
 নুশুনিছা তব পিতৃ ইন্দ্ৰ দেৱতাৰ ।
 বাৰে বাৰে মাৰে দৈত্য স্বৰ্গৰ চুৰাৰ ॥ ২১৯২০
 আপোনাকো ৰাখে ইন্দ্ৰে বৈৰক সম্ভবে ।
 মন্ত্ৰবলে ত্ৰিদশক ৰাখে নিৰন্তৰে ॥
 তুমিয়ে বীৰতো বীৰ ত্ৰৈলোক্যতে সাৰ ।
 নিজ সৈন্য ৰাখিয়া বৈৰক চিন্তা মাৰ ॥ ২১৯২১
 কালি হেন কৰা যদি মোৰ বোল ধৰা ।
 ভীষ্মক যুজিবো কটকক বন্ধা কৰা ॥

চাৰি ভাইক বাখিবাহা ডুমি আমি ছই ।
 বাঞ্ছিত সমৰ এবিধাক ভাল নুই ॥ ২১৯২২
 হেন শুনি হৰিষ লভিলা ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণক শুনায়া বোলে বচন নিৰ্ভয় ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে প্ৰভু নকৰো বিবাদ ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ সবে খণ্ডায়ো বিবাদ ॥ ২১৯২৩
 বিহানে ডাকিয়ো বথ সমৰক ঘাওঁ ।
 সৈন্য বাখি ভীষ্মক সমৰ পূৰ্বাণ্ড ॥
 মোহোৰ সৈন্যক যেরে ভীষ্ম কৰে ছম ।
 তেৰে মোক সাফাতে বাখিবা নাৰায়ণ ॥ ২১৯২৪
 কৰো অঙ্গীকাৰ মই যেন লাগে হোক ।
 কালিৰ সমৰে মোক সবেও দেখোক ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ সাধিবো মনোৰথ ।
 আসন্তে ভীষ্মৰ আগে নিবাৰিবো বথ ॥ ২১৯২৫
 পাচে সৈন্য বন্ধা কৰি দেখা কেন কৰি ।
 আমি পাঞ্চ ভাইক বাখিয়োক দেৱহৰি ॥
 ৰাজাগণ সহিতে যতোক বীৰ আছে ।
 সবাকো বাখিবো ভীষ্ম কি কৰিব পাচে ॥ ২১৯২৬
 নিজবল প্ৰকাশিবো কালিৰ সমৰে ।
 দেখন্তোক কোঁৱৰ পাণ্ডৱ নিৰন্তৰে ॥
 অক্ষয় তুণৰ শৰে পূৰিবো ধৰণী ।
 তথাপিতো কটকৰ নহোক বিঘিনি ॥ ২১৯২৭
 এতেক কাতৰ কৰো তোমাৰ চৰণে ।
 নেৰিবাহা নাথ মোক জীৱন মৰণে ॥
 যেরে মোক গঙ্গাস্নাতে সমৰে জিনন্ত ।
 তোমাৰেসে কৃষ্ণ ৰহিলা ভগৱন্ত ॥ ২১৯২৮
 যেরে মই জিনো ৰণে ভীষ্ম মহাশয় ।
 তোমাৰেসে যশস্তা ঘৃষিৰ সমন্তয় ॥
 শুভাশুভ জয় পৰাজয় দুয়ো সম ।
 তোমাতে কৰিলো প্ৰভু এতেকে নিয়ম ॥ ২১৯২৯
 ধৰ্ম্মৰাজে বোলন্ত শুনियो দামোদৰ ।
 আন কিছু নজানোহো তোমাতে অপৰ ॥
 যি বেলাত যেন হয় আপুনি প্ৰমাণ ।
 ডুমি অবিহনে আমি অকলা সমান ॥ ২১৯৩০

প্ৰণামো অনন্ত মধুসূদন মুৰাৰি ।
 দুৰ্ঘৰ অন্তক ভকতৰ ভয়হাৰী ॥
 মোক কৃপা কৰা প্ৰভু চৰণত লাগো ।
 আন সিদ্ধি নলাগে ভকতি ধন মাগো ॥ ২১৯৩১
 বোলে অনিৰুদ্ধে মোৰ কৃষ্ণসে জীৱন ।
 ধন জন পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সবে অকাৰণ ॥
 দুৰ্গত ভাৰতে নৰতনু অনুপায় ।
 তাতে কলিযুগ মোক্ষ হৰিগুণ নাম ॥ ২১৯৩২
 ইবাৰ কৰুণা কৰা বান্ধৱ মুৰাৰি ।
 ডুমি বিনে ইষ্টদেৱ নপাওঁ বিচাৰি ॥
 বাৰেকে মোহোৰ সিদ্ধি কৰা মনকাম ।
 নিৰন্তৰে নৰে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২১৯৩৩

অষ্টম দিনৰ যুদ্ধ

দুৰ্গত

ঋষিয়ে বোলন্ত শূনা জন্মেজয়
 পাচে যেন কথা ভৈল ।
 এহিমতে তৈতে আছন্ত পাণ্ডৱ
 ৰজনী অৰ্দ্ধেক ভৈল ॥
 মাধৱে বোলন্ত শূনা মহাৰথ
 দুখ তাপ পৰিহৰি ।
 যত বীৰগণ জয়া শুদ্ধমন
 যায়ে এবৈ ঘৰাঘৰি ॥ ২১৯৩৪
 সভা বিসৰ্জিয়া সবহি গৈলন্ত
 ৰজনী প্ৰভাত ভৈলা ।
 উভয় দলত ৰাজদুৰাৰত
 পঞ্চবাঢ় বাইবে লৈলা ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় এক ঠাই জয়া
 ৰাজাত মেলানি লৈয়া ।
 সত্ৰৰ গমনে মাধৱ অৰ্দ্ধহীন
 ৰণডুমি পাইলা গৈয়া ॥ ২১৯৩৫

যি পথে আসিব গজাব নন্দন
 তথাতে বাধিয়া বধ ।
 সৈন্যৰ প্ৰমাণে কুৰি ধানে ধানে
 সৈন্যে বিয়াপিলা পথ ॥
 বজ্জব সন্ধানে নিবন্ধিলা বাণে
 কটকৰ ভাগে ভাগ ।
 সসৈন্যে জ্ঞটাই সমে চাৰি ভাই
 ছৰিতে ধৰিলা লাগ ॥ ২১৯৩৬
 শবৰ পঞ্জৰে পশিলা তিতৰ
 সৈন্য সমে যুধিষ্ঠিৰ ।
 দক্ষিণত ভীমে সেনাক বাথন্তে
 নকুল সহদেৱ বীৰ ॥
 পূৰ্বত বাথন্তে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰে
 দ্ৰুপদ বিৰাট ৰাজা ।
 উত্তৰতে বাথে মহাৰথীগণ
 মধ্যত বহিলা প্ৰজা ॥ ২১৯৩৭
 সৈন্যৰ উপৰে চাৰিও কাথৰে
 অক্ষয় তুণৰ শৰে ।
 সবাকে বাধিয়া বাহিৰে বহিলা
 ধনঞ্জয় দামোদৰে ॥
 আত অনন্তৰে ভীষ্ম আসিলন্ত
 ৰাজা দুৰ্য্যোধন বায় ।
 কৰ্ণ গুৰু দ্ৰোণ শকুনি স্নসেন
 লগে উনশত ভাই ॥ ২১৯৩৮
 ছত্ৰে যে চামৰ চালিলা সত্ৰৰ
 ববিৰশ্মি ছায়া কৰি ।
 ধনুৰ টকাৰে কৰ্ণে তাল মাৰে
 পদাতিৰ লৰালৰি ॥
 মহাবীৰগণ অস্ত্ৰ বৰিষণ
 ঘোঁৰাৰ ঘোৰ হেসনি ।
 বথে বথে যুদ্ধ মদে মত্ত গজ
 আন্দোলনে লৰে ধৰণী ॥ ২১৯৩৯
 শব ববিষণে ঢাকিলা গগনে
 যেন কৰ্জ্জাব ধাৰি ।

প্ৰলয়ৰ যেন মেঘৰ গৰ্জ্জন
 নিৰ্ঘাত বুলিতে পাৰি ॥
 ভীষ্ম সেনাপতি ব্যুৎখান পাতি
 সৈন্য কৰিলন্ত থিৰ ।
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক দেখিলা আগত
 নাহিকন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২১৯৪০
 ভীমক নেদেখি চাহন্ত নিৰেখি
 মনে বিমৰিষি পাচে ।
 শবৰ পঞ্জৰে দেখি অৰ্জ্জুনৰ
 সৈন্যক আৱৰি আছে ॥
 অৰ্জ্জুনক ধৰো কটকক মাৰো
 পূৰিবোহো অঙ্গীকাৰ ।
 গুচাবো জঞ্জাল শৰময় জাল
 কৰো সবে একাকৰ ॥ ২১৯৪১
 কৃষ্ণক শুনাই বুলিলা ছুনাই
 জানিলো সকলে মৰ্ম্ম ।
 তোমাৰ কাৰণে অৰ্জ্জুনক ৰণে
 কৰিলো ক্ষেমাৰে ধৰ্ম্ম ॥
 এবাৰ দেখো তুমি বিষম কৰাহা
 অৰ্জ্জুনৰ পূৰি কক্ষা ।
 পাণ্ডৱী সেনাৰ কৰো বুদ্ধামাৰ
 সাৱধানে কৰা ৰক্ষা ॥ ২১৯৪২
 নমো দামোদৰ মোক কৃপা কৰা
 চৰণে শৰণ লৈলা ।
 তযু সেৱকৰ চপায়ো ওচৰ
 সহজে বিক্ৰয় গৈলো ॥
 মনুষ্যৰ শৰীৰ স্বভাৱে অধিৰ
 কৈত কেতিকণে যায় ।
 নকৰা বিৰাম ঝাণ্টে লোৱা নাম
 আতপৰে গতি নাই ॥ ২১৯৪৩
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ-ধন সবে অকাৰণ
 মায়াৰ শিছা জঞ্জাল ।
 হৃহদ সোদৰ সমস্তে অসাৰ
 কেহো যেন কৰে ভাল ॥

ইসবৰ অৰ্থে নষ্ট কৰা ব্যৰ্থে
 চুলভ মানবী তনু ।
 শতকোটি জন্ম ভ্ৰমি সংসাৰত
 নপাইবাহা আৰ পুনু ॥ ২১৯৪৪
 যাৰে আছা ভালে নতু ধৰে কালে
 গলে বাস্কা হৰিনাম ।
 ভণে অনিৰুদ্ধ চিত্ত হোক শুদ্ধ
 ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২১৯৪৫

নবম দিনৰ যুদ্ধ
 পদ

সঞ্জয়ত পুছে ধৃতবাহু নবেশ্বৰ ।
 আত অনন্তবে কেনে ভৈলেক সমৰ ॥
 ভীম অৰ্জুনৰ যুদ্ধ ভৈল কেনে থান ।
 কেনে কেনমতে কৰে অস্ত্ৰক সন্ধান ॥ ২১৯৪৬
 গগনক পূৰিলেক শঙ্কৰ শৰদে ।
 উভয় দলৰ সেনা বৈলা নিশৰদে ॥
 ভীম অৰ্জুনৰ কথা জয় পৰাজয় ।
 বীৰনাদ শুনি মোৰ বিদৰে হৃদয় ॥ ২১৯৪৭
 সঞ্জয় বোলন্ত কথা শুনা মন কৰি ।
 অৰ্জুনৰ সহায় সাক্ষাতে দেৱহৰি ॥
 সৈন্য বন্ধা কৰন্ত অৰ্জুন বীৰবৰ ।
 ভীম বিনাশিতে চাৰে সেনা পাণ্ডৱৰ ॥ ২১৯৪৮
 প্ৰথমতে ভীম ধনুখান তুলি ধৰি ।
 অৰ্জুনক দেখায়া বুলিলা কোপ কৰি ॥
 যেনমতে সৈন্যক বাধিবা ধনঞ্জয় ।
 সেহিমতে মাৰিবো পাণ্ডৱী সেনাচয় ॥ ২১৯৪৯
 কেনমতে কটকৰ বহয় পৰাণ ।
 আপোনাবো বন্ধাৰ বিচাৰ কৰা মন ॥
 ষোড়শৰ ধনুৰ কেনে দেখিযো মহিমা ।
 শৰে বিয়াপিবো আজি জম্বুদ্বীপ সীমা ॥ ২১৯৫০

এহি বুলি ধনুখান কৰিলা টকাৰ ।
 শৰদে লজ্জিলা গৈয়া স্বৰ্গৰ চুৰাৰ ॥
 কবিলন্ত শঙ্কৰনি আতি অদভুত ।
 পাচে সিংহনাদ কবিলন্ত গঙ্গাস্ত ॥ ২১৯৫১
 কোঁৱৰী সেনাৰ যত যত মহাবীৰ ।
 একে লগে শঙ্কৰনি কৰিলা গভীৰ ॥
 যেন প্ৰলয়ৰ মেঘে নাদে আতিশয় ।
 একে লগে সবেয়ো ঘুমিলা জয় জয় ॥ ২১৯৫২
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় কবিলন্ত শঙ্কৰনি ।
 শৰদে পুৰিল দিশ আকাশ মেদিনী ॥
 সৈন্য মাৰিবাক ভীম যেহি পথে চাৰে ।
 সি পথত নিবাবন্ত মধ্যম পাণ্ডৱে ॥ ২১৯৫৩
 মহাকোপে ভীমৰ শৰীৰ কম্পমান ।
 বাছি বাছি লৈলা বীৰে ভল্ল দশ বাণ ॥
 আকাশে চালিলা যেন বিধুম অগনি ।
 অৰ্জুনক আদেশ কৰিলা যত্নমণি ॥ ২১৯৫৪
 সখি তুমি আপোনাক হৰা সাৱধান ।
 ভীমৰ তোমাৰ যুদ্ধ মিলিল প্ৰধান ॥
 জয় পৰাজয় এৰে যুদ্ধেসে প্ৰমাণ ।
 হেন শুনি অৰ্জুনে ধৰিয়া ধনুখান ॥ ২১৯৫৫
 বজ্ৰসম দৃঢ়তৰ দিলা দশ বাণ ।
 ভীমৰ শৰক কবিলন্ত খান খান ॥
 অৰ্জুনে হানিলা কুৰি শৰ এক জোপে ।
 গঙ্গাস্ততে পথতে কাটিলা অৱলোপে ॥ ২১৯৫৬
 দুতয় সহস্ৰ শৰ ভীম দিলা ডাটি ।
 লঘু হস্তে পথতে অৰ্জুনে নিলা কাটি ॥
 যাঠি যে হাজাৰ দিলা অৰ্জুনে সন্ধান ॥
 গঙ্গাস্ততে কাটিলেক তিলেক প্ৰমাণে ॥ ২১৯৫৭
 আশী সহস্ৰেক দিলা গঙ্গাৰ কুমাৰে ।
 বাটতে কাটিলা তাক অৰ্জুনৰ শৰে ॥
 শতেক হাজাৰ শৰ দিলা বাছি বাছি ।
 ভীমৰ সম্মুখে প্ৰহাৰিলা সৰ্যাসাচী ॥ ২১৯৫৮
 ভীমৰ সান্নকে কাটি কবিলেক চুৰ ।
 দেখি ধনঞ্জয় ক্ৰোধে কবিলন্ত কুৰ ॥

যেনমতে সিংহে পাশ্বা হস্তীৰ প্ৰভাৱ ।
 জাম্পে জাম্পে কুবয় ভূমিতে নেমে পাৰ ॥ ২১৯৫৯
 মাথৰে ডাকন্ত বথ আকাশে সঞ্চাবে ।
 নিমিষেক চপাইলেক ভীষ্মৰ ওচৰে ॥
 আতিশয় শবৰ প্ৰহাবে ধনঞ্জয় ।
 সাৰথি বথক একে লগে কুবায় ॥ ২১৯৬০
 ভীষ্মে য়েৰে প্ৰহাৰিবে চাহন্তে শবক ।
 ততকালে কৃষ্ণে বথ নেস্ত অন্তৰক ॥
 ক্ৰোধত আকুল হৈয়া দুনাই দুনাই ।
 প্ৰহাৰক মনে দুয়ো কৰে ছিদ্ৰ চাই ॥ ২১৯৬১
 প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন সাগৰ কল্লোল ।
 কাকো কেৱে নিচিনে লুপ্তনে মাতবোল ॥
 দুইহাস্তৰ শৰে দুয়ো হানে অৱজৰ ।
 চক্ৰাকাৰে কৰে বথ ভীষ্ম অৰ্জুনৰ ॥ ২১৯৬২
 ভূমিকম্প যাচন্তে যেন পৃথিৱী লবয় ।
 কিক্ৰিগীৰ কণজুন পতাকা উৰয় ॥
 পাক ফুৰি আসন্তে ভীষ্মৰ শৰে পাই ।
 কৃষ্ণসমে অৰ্জুনক ভেদিলা জপাই ॥ ২১৯৬৩
 বথীৰ উপৰে সাৰথিৰ পয়োভৰে ।
 বাগৰি পৰিলা দুয়ো বথৰ উপৰে ॥
 মাথৰে বোলন্ত কাৰ্য্য ভৈলা অকাৰণ ।
 মই বিনে কোনে কৰিবক নিবাৰণ ॥ ২১৯৬৪
 পাৰ দাঙ্গি বল দিয়া শৰ বাজ কৰি ।
 অৰ্জুনকো সম্মুখে বৈসাইলা তুলি ধৰি ॥
 আৰ কিবা চোৱা সখি এৰা আল জাল ।
 ভীষ্মৰ শৰৰ বিষে ভৈলা লালকাল ॥ ২১৯৬৫
 আগ পাচ নিচিনি হৰাইল দিশপাশ ।
 আৰ থানিতেকে যমপুৰে কৰো বাস ॥
 শৰবিষে ধনঞ্জয় বিনোদিত ভাৱে ।
 হালিয়া পৰিলা বীৰ মাধৱৰ পাৰে ॥ ২১৯৬৬
 বৃকে বৃকে সাৰটি ধৰিলা মাৰাৱণে ।
 ধাৰাসাবে বহি যায় লোভক নয়নে ॥
 পীতবস্ত্ৰে অৰ্জুনৰ কলচিলা আৰ্হি ।
 শ্ৰুতি পাই বসিল অৰ্জুনক আগে দেখি ॥ ২১৯৬৭

পাসবিল ঘাৱবিষ খণ্ডিল প্ৰয়াস ।
 বুলিবে লাগিলা দীৰ্ঘ তেজিয়া নিশ্বাস ॥
 মোৰ জীৱনক প্ৰভু নকৰিবা আশ ।
 পাণ্ডৱৰ দুনাই মিলিল বনবাস ॥ ২১৯৬৮
 সৰ্বগাৱে বিষ মোৰ লৰে দাস্ত কেশ ।
 কুধা তৃষ্ণা পাসবিলো নজানো বিশেষ ॥
 মাথৰে বোলন্ত সখি নকৰিবা ভয় ।
 ভীষ্মক সমৰে জিনি সাধিবো বিজয় ॥ ২১৯৬৯
 অঙ্গীকাৰ আপুনি কৰিছা প্ৰাণসখি ।
 কেনমতে যাইবা এৰে ভীষ্মক উপেক্ষি ॥
 ইহলোকে কৃষ্ণ মৰিলে নাই গতি ।
 প্ৰজা বাধি যুদ্ধ জিনি সাধিয়ো জয়তি ॥ ২১৯৭০
 মোৰ আশীৰ্বাদ বৰে জিনিয়ো সমৰ ।
 কোঁৱৰৰ বীৰ নাই তুমি সমসৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে বীৰে এবিলন্ত মান ।
 মাথা তুলি কৃষ্ণক দেখিলা বিগ্ৰহান ॥ ২১৯৭১
 অৰ্জুনে বোলন্ত প্ৰভু তোমাৰ প্ৰসাদে ।
 ভীষ্মক যুদ্ধন্তে মোক নপাওক প্ৰমাদে ॥
 তুমি আমি দুইহন্তে একে বথে যাইবো ।
 কেৱল ভীষ্মক মাত্ৰ সমৰে জণ্টাইবো ॥ ২১৯৭২
 অঙ্গীকাৰ পূৰিবো ভীষ্মক ৰণে জিনি ।
 মাৰিবে নপাওক সেনা তিনি অকোঁহিণী ॥
 সঞ্জয় বোলন্ত ৰাজা বৰ বিপৰ্য্যয় ।
 গগন ঢাকিয়া ভীষ্ম শৰ বৰিষয় ॥ ২১৯৭৩
 আথাকে প্ৰহাৰে শৰ দুয়োবীৰে ছানি ।
 আগ পাচ নিসন্ধি পূৰিলা শৰ হানি ॥
 জৰ্জৰিত ভৈলা দুয়ো হৰুহাইলা দিশ ।
 কৈক যাওঁ বুলি একো নপান্ত উদ্দেশ ॥ ২১৯৭৪
 বজ্জক বিদাৰে একো শৰ গাঙ্গেয়ৰ ।
 ঠাই ঠাই বিদাৰিলা শবৰ পাঞ্জৰ ॥
 সিংহ ব্যাভ্ৰ সৰ্প হয়্য খেদি খেদি খায় ।
 ব্যূহ ভাঙ্গি পাণ্ডৱৰ কটক পলায় ॥ ২১৯৭৫
 গোবিন্দে বোলন্ত কেন কাৰ্য্যৰ বিভাৱ ।
 ব্যূহৰ ভিতৰে কেনে সেনাৰ আধাৱ ॥

সৈন্য বন্ধা কবি পাচে যুজিবো ভীষ্মক ।
 মুণ্ড তুলি ধনঞ্জয় চাইলা উপবক ॥ ২১৯৭৬
 বথখান ফুবে যেন কুমাৰ চাক ।
 পাঞ্জব ভিতৰ মাত্ৰ চাহে পশিবাক ॥
 বথে বথে আসন্তে ছয়োকো দুই পাইলা ।
 ভীষ্মৰ সম্মুখে কৃষ্ণে বথক বহাইলা ॥ ২১৯৭৭
 দেখন্তে পাণ্ডৱে শৰে এবিলন্ত বণ ।
 হাসিয়া ভীষ্মক বীৰে বুলিলা বচন ॥
 তুমি গুৰু তুমি পিতৃ বুলিলা জীৱনে ।
 তুমি হে বিপক্ষ হেন নলৱয় মনে ॥ ২১৯৭৮
 মহাঘোৰ শৰ প্ৰহাৰিলা সমবত ।
 বথ সমস্থিতে ফুৰাইলা আকাশত ॥
 অনেক প্ৰকাৰে বন্ধা কৰিছা আমাক ।
 শত্ৰুত অধিক আজি দেখিলো তোমাক ॥ '৭৯
 আপোন অৰ্জুদ বন্ধা কৰা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 পৰৰ অৰ্জুদ মাৰি নিয়া যমঘৰ ॥
 হয় হস্তী বথ বথী সেনা যত যত ।
 অৰ্জুদক বধা তুমি প্ৰত্যেক চিন্ত ॥ ২১৯৮০
 নবধি নিক্ষেপো কৰিয়াছা অঙ্গীকাৰ ।
 মই আজি কৰো সত্য বিফল তোমাৰ ॥
 একগুটি প্ৰাণীক নিদিবো বধিবাক ।
 কৰিবো বিফল আজি তমু প্ৰতিজ্ঞাক ॥ ২১৯৮১
 এহি বুলি ধৰি ধনু সম্মুখে বহিলা ।
 পাচে পাণ্ডু দলে ধনঞ্জয়ক দেখিলা ॥
 অৰ্জুনক দেখি বৰ আনন্দ মনত ।
 ব্যূহ পাতি সবে বহিলেক পূৰ্বৱত ॥ ২১৯৮২
 শাৰ্দূল পাঞ্চাল আদি আনো বীৰগণ ।
 ধানে ধানে থাকিলেক যুজিবাক মন ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়োক দেৱব্ৰত ।
 আগে মোক তুমি শৰ কৰা সমবত ॥ ২১৯৮৩
 পাচে শৰ কৰো আমি কিছু দোষ নাই ।
 কৰিবো প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ দেখো মূনিয়াই ॥
 এই বুলি ধনুখান টকাৰ কবিল ।
 ধলকিল নদী নদ পৰ্বত লবিল ॥ ২১৯৮৪

ভীষ্ম বুলিলন্ত শুনিয়োক ধনঞ্জয় ।
 যি বোল বুলিলা মোৰ মনে নলৱয় ॥
 ভীষ্মৰ প্ৰতিজ্ঞা ভঙ্গ কৰিবে যি জনে ।
 নতু উপজয় সিটো জানো মোৰ মনে ॥ ২১৯৮৫
 অৰ্জুদ বধিবো আজি তোমাৰ আগত ।
 দেখো তুমি বন্ধা আজি কৰা কেনমত ॥
 শৰজালে তোমাক কৰিবো লণ্ডতণ্ড ।
 এহি বুলি ধৰিলন্ত প্ৰচণ্ড কোদণ্ড ॥ ২১৯৮৬
 টকাৰ কবিল ভীষ্ম আকৰ্ণ সমান ।
 অৰ্জুনক প্ৰহাৰিলা ভল্লদশ বাণ ॥
 পুনু ধনঞ্জয় দশ শৰক ছেদিলা ।
 চাৰি শৰে গাঙ্গেয়ৰ হৃদয় ভেদিলা ॥ ২১৯৮৭
 শৰ পায়ো কোপিলন্ত গজাৰ তনয় ।
 ক্ৰোধমনে অৰ্জুনক বচন বোলয় ॥
 কৃষ্ণক সাৰথি পাই নকবস ভয় ।
 লক্ষ শৰ মাৰি কাৰ উকুৰাইবা ছাই ॥ ২১৯৮৮
 যাতো কৃষ্ণ বথ আগে ৰাখি ফুৰে তোক ।
 সি কাৰণে মনত নকৰা ভয় মোক ॥
 অনন্তৰে সজ্ঞানে হানিলা শৰচয় ।
 কৃষ্ণৰ শৰীৰে পৰি কথিব বহয় ॥ ২১৯৮৯
 অৰ্জুনক মাৰিলন্ত পঞ্চত্ৰিশ ভল্ল ।
 হৃদয়ত পৰি পুণ্ড্ৰমানে গৈল তল ॥
 চাৰি শৰে মাৰিলন্ত চাৰি ঘোটকক ।
 আৰো দুই শৰ প্ৰহাৰিলা বানৰক ॥ ২১৯৯০
 অৰ্জুনেয়ো গাণ্ডীৱক কৰিলা টকাৰ ।
 চতুৰ্দশ বৰ্ষে দণ্ড কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 পথতে কাটিলা ভীষ্ম মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 শৰ কাটি প্ৰহাৰ কৰিলা ষাঠি শৰ ॥ ২১৯৯১
 অনন্তৰে বুদ্ধ যেষে ভৈল আসবিশ ।
 শৰজালে আকাশ চাইলেক লশোদিশ ॥
 আকাশ পৃথিৱী সবে ভৈল একাকাৰ ।
 নবহে পদন ভৈল দিনতে আকাৰ ॥ ২১৯৯২
 পাচে ধনঞ্জয় প্ৰহাৰিলা বায়ুৰক্ষ ।
 উকুৰাই নিলা বাণ যোজন আঁঠুৰ ॥

এহিমতে য়েবে দুই দণ্ড বহি গৈলা ।
 দেৱতাৰ শৰ দুই প্ৰহাৰিবে লৈলা ॥ ২১৯৯৩
 পৰ্বতবাণক গঙ্গামূতে প্ৰহাৰিলা ।
 অৰ্জুনেয়ো বায়ুবাণ হানি নিবাৰিলা ॥
 অনন্তৰে প্ৰহাৰিলা অগনিৰ বাণ ।
 বকণৰ বাণে ভীষ্ম কৰিলা নিৰ্য্যাণ ॥ ২১৯৯৪
 বাহুকীৰ শৰ ধনঞ্জয় প্ৰহাৰিলা ।
 গৰুড়ৰ বাণে ভীষ্ম তাক নিবাৰিলা ॥
 দুইকো দুই প্ৰহাৰিলা বাণ অসংখ্যাত ।
 শৰে শৰে লাগি শব্দ উঠে ঠাত ঠাত ॥ ২১৯৯৫
 দুই দণ্ডমানে দিবস মাত্ৰ আছে ।
 শুনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ যেন কথা ভৈলা পাচে ॥
 ভীষ্ম যে বোলন্ত বিলম্বত কাৰ্য্য নাই ।
 দিন অৱসান ভৈল নেদেখো উপায় ॥ ২১৯৯৬
 পাণ্ডৱৰ সেনা নমাৰিয়া অৰ্ব্বদক ।
 কেনমতে ফিৰি মই যাইবোহো গৃহক ॥
 সমৰভূমিত আতি ঘোৰ শৰ কৰি ।
 ধনঞ্জয় নিবাৰিবা জানো নিষ্ঠ কৰি ॥ ২১৯৯৭
 আগে অৰ্জুনক শৰে নিবাৰণ কৰো ।
 অসংখ্যাত শৰ মাৰি পাচে সেনা মাৰো ॥
 আতপৰে উপায় নেদেখো মই আন ।
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা দশগোটা বাণ ॥ ২১৯৯৮
 অৰ্জুনৰ দুই ললাটক লক্ষ্য কৰি ।
 প্ৰহাৰ কৰিলা ভীষ্ম সান্ন্যক সত্তৰি ॥
 সৰ্পসম শৰ আসে অৰ্জুনে দেখিলা ।
 লঘুহস্তে ধনঞ্জয় বাটতে কাটিলা ॥ ২১৯৯৯
 শকতে শকতে শৰ যোগায়া থাকয় ।
 সমস্তকে কাটিয়া পেলাইলা ধনঞ্জয় ॥
 বৈশম্পায়ন বদন্তি শুনিয়ে মহাশয় ।
 কতেক কহিবো তাক কতেক হানয় ॥ ২২০০০
 দুই দণ্ডমানে ভীষ্ম শৰ বৰিষিলা ।
 গৰুৰ্বব শৰে ধনঞ্জয় নিবাৰিলা ॥
 দুইবো অদ্বুত কৰ্ম্ম দেখি দেৱগণে ।
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা বজ্ৰমানে ॥ ২২০০১

ধন্য দেৱত্ৰত ধন্য শৰ প্ৰহাৰয় ।
 ধন্য ধনঞ্জয় লঘু হস্তে সংহৰয় ॥
 আনো কুক পাণ্ডৱৰ যত বীৰগণ ।
 ভৈলেক বিন্ময় অদ্বুত দেখি বণ ॥ ২২০০২
 এহিমতে শৰক ছেদন্ত নিবন্তৰে ।
 অৰ্জুনেয়ো শৰক ছেদন্ত গাজ্জয়ৰে ॥
 হেন দেখি গাজ্জয়ৰ ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা ।
 নাকে মুখে অৰ্জুনৰ শৰজাক দিলা ॥ ২২০০৩
 চক্ষুক ঢাকিয়া তেজ বহে ললাটৰ ।
 ফুৰি ফুৰি ধনঞ্জয় পৰিলা বথৰ ॥
 সকলে শৰীৰ তেজে তোলবোল ভৈলা ।
 ললাটৰ তেজ শৰে গুচাইবাক লৈলা ॥ ২২০০৪
 তেতিয়াহে ছিদ্ৰ লভি গঙ্গাৰ তনয় ।
 অৰ্ব্বদক সেনা মাৰি নিলা যমালয় ॥
 অৰ্ব্বদেক সেনাগণ ৰণে সংহাৰিয়া ।
 চলিলা শিবিৰে অৰ্জুনক পিঠি দিয়া ॥ ২২০০৫
 কতোবেলি চেতন লভিলা ধনঞ্জয় ।
 বথত চৰিয়া দেখে ভীষ্ম নাহিকয় ॥
 ললাটৰ ঘৰ্ম্ম গুচাই অৰ্জুনে দেখিলা ।
 বণ এৰি দেৱত্ৰত শিবিৰে চলিলা ॥ ২২০০৬
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়েক দেৱত্ৰত ।
 কেনে চলি যোৱা সেনা নমাৰি ৰণত ॥
 শৰ ধনু ধৰি সৈন্যদিবাহা প্ৰত্যেক ।
 শুনিছো তোমাৰ সত্য মাৰা অৰ্ব্বদেক ॥ '০৭
 ভীষ্ময়ে বোলন্ত শুনা মোহোৰ বচন ।
 ফুৰিয়া অৰ্জুন দেখিয়োক সেনাগণ ॥
 কিবা আছে কিবা মৰি গৈলা যমালয় ।
 চক্ষু মেলি ভালমতে চাবা ধনঞ্জয় ॥ ২২০০৮
 ভীষ্মৰ বচনে ধনঞ্জয় আধেবেধে ।
 দেখন্ত পৰিয়া সবে আছে যুধে যুধে ॥
 মহা পৰাক্ৰমী ভীষ্ম তাহান শৰত ।
 শুতিয়া আহন্ত সবে বীৰ শয়নত ॥ ২২০০৯
 অৰ্জুনে বোলন্ত শুনিয়েক মাৰাৱণ ।
 হেনয় বীৰক কোনে কৰিবেক বণ ॥

তিনিয়ো লোকত নেদেখিয় হেন বীৰ ।
 ধনু ধৰি ভীষ্মৰ আগত হৈবা থিৰ ॥ ২২০১০
 মাধৱে বোলন্ত শুনা ধনঞ্জয় সখি ।
 তোমাৰ কাৰ্য্যক মই সবে থাকো দেখি ॥
 ভীষ্মক যুজন্তে দেখো শৰীৰ কাম্পয় ।
 সি কাৰণে তোমাৰ বণত নাহি জয় ॥ ২২০১১
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাবীৰ ।
 বণ এৰি গজাহুত চলিলা শিবিৰ ॥
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 মাধৱক চাই দুখে বুলিলা বচন ॥ ২২০১২
 মহাভাৰতৰ পদ পৰম অমৃত ।
 অৱণ মাত্ৰকে পাপ হৰয় স্মৰিত ॥
 গুৰু গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
 বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যাপকাননে ॥ ২২০১৩

যুধিষ্ঠিৰৰ খেদ

দ্বলভী

শুনা শুনা প্ৰভু দৈৱকী তনয়
 বোলে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ই তিনি লোকত নাহিকয় জানা
 ভীষ্মৰ সমান বীৰ ॥
 প্ৰচণ্ড কোদণ্ড ধৰি লণ্ডভণ্ড
 কৰিলেক বীৰগণ ।
 বীৰত্ব কৰিয়া সেনা সংহাৰিয়া
 ভীষ্মে জিনিলেক বণ ॥ ২২০১৪
 সংলপকগণ বধিবাক মন
 কৰি গৈলা বীৰগণ ।
 সেহি সময়ত আসি দেৱব্ৰত
 আমাক জিনিলা বণ ॥
 ক্ৰপদ বিৰাট মন্ত্ৰ কুন্তীভোজ
 জীয়েসেনে তৈকে যায় ।

মাদ্ৰীৰ তনয় সাত্যকী পাঞ্চাল
 সবে জুয়া এক ঠাই ॥ ২২০১৫
 দিব্য বথে চৰি মহাকোপ কৰি
 প্ৰহাৰিলা সবে বাণ ।
 ঐকৈক শৰক ছুই ছুই বাণে
 কৰিলন্ত খান খান ॥
 পাচে শতে শতে মাৰে সমস্তকে
 তাৰিলন্ত অনন্তবে ।
 সবাবে কোদণ্ড কাটিলন্ত ভীষ্ম
 দশ অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে ॥ ২২০১৬
 দশৰো সাৰথি বথক মাৰিয়া
 শিবিৰে পশিয়া যায় ।
 এবে কি কৰিবো প্ৰভু দামোদৰ
 দিয়োক মোক উপায় ॥
 ভীষ্মৰ সায়েকে মোক পীড়িলেক
 দেখিয়া সৈন্ত পলায় ।
 ভীষ্ম যাৰে জীৱে নেদেখো জয়তি
 ৰাজ্যে মোৰ আশা নাই ॥ ২২০১৭
 মাধৱ বদতি শুনিয়োক দদা
 শুনা সখি ধনঞ্জয় ।
 অকাৰণ মনে দুখ কৰা সখি
 শুনা কহো অভিপ্ৰায় ॥
 বিমৰিষি মনে চাই নিষ্ঠ কৰি
 কথাৰ লোৱা যুক্তি ।
 কিবা ৰাজ্য পাৱা কিবা বণে যাৱা
 হেন লৱে মোৰ মতি ॥ ২২০১৮
 এহি শুনি ৰাজা সিংহাসন হস্তে
 উঠিলন্ত বজ্জমনে ।
 গুৰু গোপালৰ চৰণ বন্দিয়া
 ভণে বিদ্যাপকাননে ॥ ২২০১৯

পাণ্ডৱকলৰ ভীষ্মৰ শিবিৰত উপস্থিত

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাবীৰ ।
 বণে পৰাজয় কুয়া বাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ এৰি যাই চৰিলা বথত ।
 চাৰিয়ো কনিষ্ঠ বথে চৰিলা পাচত ॥ ২২০২০
 অনেক যুগুতি যোগে কৈলা নাৰায়ণে ।
 এহি বুলি মাধৱ বহিলা সেহি থানে ॥
 ভীষ্মৰ শিবিৰে চলি গৈলা পাঞ্চ ভাই ।
 দুৰ্য্যোধন সমে কুৰুগণ আছে চাই ॥ ২২০২১
 দুৰ্য্যোধনে বোলে কৰ্ণ শুনিয়ে বচন ।
 দেখিয়ে পাণ্ডৱ আসে পশিতে শৰণ ॥
 বিবৰ্ণ বদন দেখো নাহি শ্ৰুতি জ্ঞান ।
 সবাকো দেখোহো আজি যুতক সমান ॥ ২২০২২
 সহায় আছন্ত ধনঞ্জয় ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 মহাভীম বীৰ দুয়ো মাদ্ৰীৰ কুমাৰ ॥
 ইসব থাকিতে কেনে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 জানো ভয়ে আসি আছে ভীষ্মৰ শিবিৰ ॥ ২৩
 ভীষ্মৰ শৰৰ ঘাৱে পায় মহাভয় ।
 তমোময় দেখিয়া যে শৰীৰ কাম্পয় ॥
 সি কাৰণে ভীষ্মৰ পাশক আছে আসি ।
 হেন কথা কৰ্ণত কহয় হাসি হাসি ॥ ২২০২৪
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ আদি পাঞ্চ বীৰ ।
 বথে চৰি পাইলা গৈয়া ভীষ্মৰ শিবিৰ ॥
 দিব্য পৰ্য্যঙ্কত বসি আছে দেৱভ্ৰত ।
 পাঞ্চো নমিলন্ত মাথা দিয়া চৰণত ॥ ২২০২৫
 দিয়াইলা আসন যাই সমস্তে বসিলা ।
 পাণ্ডু অৰ্ঘ্য দিয়া ভীষ্ম সবাকো পূজিলা ॥
 আছন্ত নৃপতি ধেয়ে মাথা চপকাই ।
 কতোকণে ভীষ্ম আছিলন্ত ভাৱে চাই ॥ ২২০২৬
 ভীষ্ম নিগদতি শুনিয়া পাঞ্চ বনৰাজ ।
 কিসক আসিছা মোত আছে কিবা কাজ ॥

অৰ্দ্ধেক ৰাত্ৰিত কিয় তৰু আগমন ।
 কহিয়োক মোত কিবা আছে প্ৰয়োজন ॥ ২২০২৭
 পাচে যুধিষ্ঠিৰে বুলিলন্ত দুখমানে ।
 কহো পিতামহ আসি আছে যি কাৰণে ॥
 তোমাৰ সময় আজি দেখি ভয়ঙ্কৰ ।
 আছোক যুজিবো সবে এৰিলো সময় ॥ ২২০২৮
 শুনা পিতামহ কহো দুখৰ কাহিনী ।
 আপোনাৰ পিতা নজানিলো ভূমি বিনি ॥
 ভূমি গুৰু দ্ৰোণ কৃপ বিহুৰ খুৰাই ।
 তোৰা বিনে আমাৰ বাহুব আন নাই ॥ ২২০২৯
 মৰিলন্ত পিতৃ আমি শিশু পাঞ্চধানি ।
 মাতৃ সমে পুথিলা হস্তিনাপুৰে আনি ॥
 দেখিছা যতোক দুখ দিলা দুৰ্য্যোধনে ।
 সজাইলে জোগৃহক মাৰিবাৰ মনে ॥ ২২০৩০
 ভীমক খুৱাইলা বিষলাক বধিবাৰ ।
 দ্ৰৌপদীক দিলা লাজ আনিয়া সভাক ॥
 ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলা চলে খেলি কুটপাশ ।
 আমাক নিকালি ছলে দিলা বনৰাস ॥ ২২০৩১
 যত দুখ পাইলো আমি বনৰ ভিতৰ ।
 আৰো যত দুখ পাইলো যবে বিৰাটৰ ॥
 আমাক কোঁৱৰে দুখ দিলে যত যত ।
 তোমাৰ আগত আমি কহিবোহো কত ॥ ২২০৩২
 মিসৰ দুখক মোৰ লুপ্তে মনৰ ।
 বোজাৰ উপৰে আৰো বোজা গুৰুতৰ ॥
 আমাৰ গোচৰ পিতামহ শুনিয়োক ।
 চলোহো বনক মই বিদায় দিয়োক ॥ ২২০৩৩
 ভূমি যেষে জীৱা তেৰে কিসৰ জয়তি ।
 ৰাজ্যত নাহিকে আশ কহিছো সম্প্ৰতি ॥
 তোমাৰ বিক্ৰম সহিবেক কাৰ ৰাপে ।
 পলায় সেনাগণ সবে প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে ॥ ২২০৩৪
 এতেকতে বোলো মোৰ ৰাজ্যে নাই আশ ।
 আজ্ঞা দিয়ো পাঞ্চভাই যাওঁ বনৰাস ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা পাঞ্চ বনৰাজ ।
 যি কথা কহিলা আসে সবে সত্য হয় ॥ ২২০৩৫

মই ঘেৰে জীৱো তেবে যুদ্ধে নাই জয় ।
 ৰাজ্যত নাহিকে আশা কৈলো কুকৰায় ॥
 কুক পাণ্ডৱৰ বীৰগণ যত যত ।
 অৰ্জুনৰ আগে মই দেখো তৃণবত ॥ ২২০৩৬

ভীষ্ম যুত্ৰ সংবাদ

ধনু ধৰি সমুখে কৰিবে মোক ৰণ ।
 পৃথিৱী মণ্ডলে নেদেখোছো হেন জন ॥
 আপোনাৰ যুত্ৰ কহো শুনা সাৱধানে ।
 মোত ব্যতিৰেকে আক নজানয় আনে ॥ ২২০৩৭
 মোৰ প্ৰাণ বধ হেতু অগ্নিৰ ভিতৰ ।
 জগিয়া আছয় আসি দ্ৰুপদৰ ঘৰ ॥
 শিখণ্ডী যাহাৰ নাম দ্ৰুপদ তনয় ।
 সেহিটো মোহৰ যুত্ৰ বুজিবা নিশ্চয় ॥ ২২০৩৮
 শিখণ্ডীক আগ কৰি থাকিয়া পাচত ।
 অৰ্জুনে কৰিবে শৰ মোৰ শৰীৰত ॥
 অৰ্জুনৰ শৰে মোৰ ভেদিব শৰীৰ ।
 অৱশ্যে পৰিবো কালি জানা মহাবীৰ ॥ ২২০৩৯
 শুনা বাপু ধনঞ্জয় নকৰিবা মৰ্ম ।
 বধ মোক নাহি দোষ ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম ॥
 চাৰি শ বৎসৰ তৈল বৃদ্ধ কলেৱৰ ।
 এতেকে জানিবা মোৰ যুত্ৰ শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥ ২২০৪০
 শিখণ্ডীক আগ কৰি কৰা মোক শৰ ।
 অৱশ্যে কালি মই যাইবো যমঘৰ ॥
 ভীষ্মৰ বচন শুনি সলোতক মুখে ।
 বুলিলা বচন ধনঞ্জয় মহাভুখে ॥ ২২০৪১
 কিসক নিষ্ঠুৰ বাণী বোলা পিতামহ ।
 আমাৰ বীৰত্ব যত তোমাতেসে গহ ॥
 নানা আপদত ৰক্ষা কৰিছা আমাক ।
 কেনমতে শৰ মই কৰিবো তোমাক ॥ ২২০৪২
 দেৱাজ বসন তুমি পিন্ধিয়া গাৱত ।
 বহি থাকা পিতামহ দিব্য পৰ্য্যকৃত ॥
 পিতৃ মাতৃ বুলি মই যাওঁ হান্ধু লিয়া ।
 দুই বাছ মেলি মোক ধৰা আলিঙ্গিয়া ॥ ২২০৪৩

নোহো তোৰ পিতৃ পিতামহ হেন জান ।
 এহি বুলি কোলে কৰি কৰা শিৰ ত্ৰাণ ॥
 কৰ্দমে লেপিয়া মোৰ থাকে শৰীৰত ।
 সিসব কৰ্দম লাগে তোমাৰ গাৱত ॥ ২২০৪৪
 হেন স্নেহ কৰি তুমি তুলিছা আমাক ।
 কেনমতে শৰ মই কৰিব তোমাক ॥
 পৰ্বতক ভেদে মোৰ গাণ্ডীৱৰ বাণে ।
 কেনমতে শৰ মই কৰিবো সন্ধানে ॥ ২২০৪৫
 আছোক পৃথিৱী যদি পাওঁ তিনিলোক ।
 নকৰিবো হেন কৰ্ম্ম নুবুলিবা মোক ॥
 ভীষ্ময়ে বোলন্ত বাপু এৰা অসন্তোষ ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ইটো নাহি কিছু দোষ ॥ ২২০৪৬
 শিখণ্ডীক আগ কৰি বধা সম্ভৱত ।
 আৰ যদি বোলা বাপু মোহোৰ শপত ॥
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা ভীষ্মক ।
 শিখণ্ডী তোমাৰ যুত্ৰ তৈলেক কিসক ॥ ২২০৪৭
 কহিয়োক দেৱব্ৰত শুনো এক মনে ।
 শিখণ্ডী তোমাৰ যুত্ৰ তৈল কি কাৰণে ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কাশীদেশে কাশীৰাজা মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২২০৪৮
 তাহান ঘৰত আছে তিনিগোটা কন্যা ।
 ৰূপে বিদ্যাধৰী সম আতিশয় ধন্যা ॥
 অম্বা অম্বালিকা যে অম্বিকা সমে তিনি ।
 পৰম সুন্দৰী সিংহ জিনি মধ্যক্ষিণী ॥ ২২০৪৯
 কৰীকৰ সম উক দেখিতে শোভন ।
 ধলকমলক জিনি প্ৰকাশে চৰণ ॥
 স্তনযুগ উন্নত দেখিয়া মনোহৰ ।
 চামৰক জিনি কেশ মুখ শশধৰ ॥ ২২০৫০
 ভ্ৰূৱযুগ কাঞ্চনৰ মনন নিন্দয় ।
 কুন্দকৰী সম দন্তচয় প্ৰকাশয় ॥
 যাৰ ৰূপ দেখি দেৱগণ মোহ হয় ।
 পৰম সুন্দৰী ৰূপে ত্ৰৈলোক্য মোহয় ॥ ২২০৫১
 হেন তিনি কন্যা বাঢ়ে নৃপতিৰ ঘৰ ।
 স্বয়ম্বৰ পাতিলেক কাশী নৃপধৰ ॥

দিশে দিশে দূতগণ দিলেক পঠাই ।
 লক্ষ্যক নৃপতি আসি ভৈলা একঠাই ॥ ২২০৫২
 পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া বাজা সবাকৈ পূজিলা ।
 বাসা ঘৰ দিয়া অল্পে পানে সন্তোষিলা ॥
 স্বয়ম্বৰ দেখিতে নৃপতিগণ যত ।
 বসিলন্ত বাজাগণ আনন্দে মনত ॥ ২২০৫৩
 পাচে মই স্বয়ম্বৰ শুনি তারুণে ।
 দিব্যবথে চৰি গৈলো দেখিবাক মনে ॥
 মোক দেখি মহাবজ্জ ভৈল কাশীবাজা ।
 বাজ আসনক দিয়া কবিলন্ত পূজা ॥ ২২০৫৪
 উত্তম বাসবে বঞ্চিলোহো সিটো বাতি ।
 পাচে যেন ভৈলা তাক শুনা কুরুপতি ॥
 প্রভাত সময়ে উঠি কাশী নবেশ্বৰ ।
 স্বয়ম্বৰ কাৰ্য্যে সজাইলেক দিব্য ঘৰ ॥ ২২০৫৫
 এক প্রহৰৰ পথ কৰিয়া নিৰ্মাণ ।
 নানা বস্তু নিয়োজি থৈলেক থানে থান ॥
 থানে থানে চন্দ্র তাপ পতাকা আৰিল ।
 যুকুতাৰ ধোপা স্তূৰ্ণৰ পদ্ম দিল ॥ ২২০৫৬
 হেন সভা বিৰচিলা কাশী নবেশ্বৰ ।
 শাৰী শাৰী সিংহাসন থৈলা স্তূৰ্ণৰ ॥
 নৃপতিগণক পাচে আনিলা মতাই ।
 পৰম আনন্দে সবে বসিলেক ঘাই ॥ ২২০৫৭
 লক্ষ্যক নৃপতি বসিলেক বজ্জমনে ।
 মই ঘাই বসিলোহো দিব্য সিংহাসনে ॥
 জল পাই হৰে যেন অগনি নিৰ্বাণ ।
 মোক দেখি বাজাগণ ভৈলা সেহি থান ॥ ২২০৫৮
 মোহোক দেখিয়া সবে বৰ বৰ বীৰ ।
 সন্মুখে নচাৰে মোক জানা মহাবীৰ ॥
 মোহোৰ প্রতাপে সমস্তকে ধৰমিল ।
 পাচে কাশীবাজা তিনি কন্যাক বুলিল ॥ ২২০৫৯
 অম্বা অম্বালিকা হে অম্বিকা শুনিয়োক ।
 লক্ষ্যক নৃপতি বসি আছে দেখিয়োক ॥
 স্তূৰ্ণৰ মালা ধৰি আসিয়ে সভাক ।
 যাব মনে যাক ইচ্ছা কৰিয়োক তাক ॥ ২২০৬০

লক্ষ্যক নৃপতি বসি আছে একে ঠাই ।
 কন্যাগণ সঙ্গে লৈয়া দেখিয়োক ঘাই ॥
 গুৰু গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
 বোলা বাম বাম ভণে বিদ্যাপকাননে ॥ ২২০৬১

ভীমৰ কন্যাব হৰণ

লেছাবী

শুনা

অয় অকি* সিন্ধুবাজ শুনা মই কহো কাজ
 কহো মই স্বকপত আত ।
 কাশীবাজা নৃপ ভালা যাৰ তিনি বৰবালা
 প্রবেশিলা সভাৰ মাজত ॥
 হংসৰ গমনী প্রায় সখীগণ মাজে যায়
 চৰণে নুপুৰ ঘন বাজে ।
 চলে নানা লয়লাসে বতি যেন কাম পাশে
 পয়াণক লাগি বজ্জৈ সাজে ॥ ২২০৬২
 কপে গুণে ত্রিভূৱন দেখি সবে বাজাগণ
 বিমোহিত হয় আছে চাই ।
 যত শিল্পী বিধাতাৰ আতপৰে নাহি আৰ
 সবে কৰি আছে একঠাই ॥
 কটাক্ষে যাহাক চাৰে বসি যেন স্বৰ্গ পায়ে
 বোলে মোক বৰিবেক মনে ।
 জানিলোহো নিষ্ঠ কৰি হাতে দিব্য মালা ধৰি
 সি কাৰণে চাৰে ঘনে ঘনে ॥ ২২০৬৩
 বাজাগণ মধ্যে সাৰ মোত পৰে নাহি আৰ
 হেন কথা কহে কাণাকাণি ।
 নিশ্চয় কৰিয়া ভীম কন্যাক নিবেক হৰি
 এহি বুলি বৈলা মনে গুণি ॥
 অনন্তবে কাশীবায় কন্যাসকলক চাই
 বুলিলন্ত মধুৰ বচনে ।

* অয় অকি—জ্ঞাপাণিয়ে পদ পাঠতে সোধোনত ব্যবহাৰ কৰা শব্দ ।

একলক্ষ নবেশ্বৰ দেখিবাক স্বয়ম্বৰ

আসি আছে দেখি বজ্রমনে ॥ ২২০৬৪

সবে মহা গুণবন্ত ধনেশ্বৰ কপবন্ত

অস্ত্র শস্ত্র সবাতো পাৰ্গত ।

আপোন সদৃশ চাই তিনিয়ো বেঢ়িবো যাই

যাব যাব লক্ষ্য মনত ॥

বাপৰ শুনিয়া কথা কন্ঠাগণে তুলি মাথা

দেখিলেক নয়নু ফুৰাই ।

কা গীৰাজা নৃপবৰ চিনাইলাহা নিবন্তব

সবে বাজাগণে আছে চাই ॥ ২২০৬৫

সেহি সময়ত মই সভাৰ মাজত বসি

চক্ষু টেৰ কৰি আছে চাই ।

পৰম আটোপ কৰি তিনিবো হাতত ধৰি

বধত তুলিলো মই যাই ॥

বধত তুলিয়া আতি আকাশে কৰিলো গতি

যেন শেনে কপোতক লই ।

হেন দেখি বাজাগণ ক্ৰোধ কৰি তেতিক্ষণ

সবে একেলগে গৈলা ধাই ॥ ২২০৬৬

যেন কেশৰীৰ ভাগ নিবে দেখি তাৰ লাগ

ধৰিলেক প্ৰমত্ত মাতঙ্গে ।

সেহিমতে বাজাগণে খেদি আসে কোপমনে

মোক যুদ্ধ দিলা মহাখঙ্গে ॥

সমস্ততে বলাধিক নবেশ্বৰ শতানীক

তাহাকে কৰিলে সেনাপতি ।

সবে ছয়া একমন ধৰি ঘোৰ ধনুৰ্বাণ

মোক বেঢ়িলেক চতুৰ্ভিত্তি ॥ ২২০৬৭

অৰ্জ্জুন্দ্র ব্যূহ খান শতানীকে নিৰোপণ

কৰিলেক পৰম যতনে ।

বিপ্ৰবৰা নগৰৰ শুভকণ্ঠা বৰণব

লেছাৰী ভণিল পঞ্চাননে ॥ ২২০৬৮

বজাসকলৰ লগত ভীষ্মৰ যুদ্ধ

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাবীৰ ।

ভীষ্ম নিগদতি শুনা বাজা যুদ্ধিষ্ঠিৰ ॥

যেৰে বাজাগণে ঘোৰ ব্যূহ পাতি আছে ।

শুনা নবেশ্বৰ যেন যুদ্ধ ভৈল পাচে ॥ ২২০৬৯

আকৰ্ণ সমান ধনু কৰিয়া টকাৰ ।

সবে বাজাগণে মোক কৰিলা প্ৰহাৰ ॥

শ্ৰাৱণ মাসত যেনে মেঘে বৰিষয় ।

সেহিমতে জাকে জাকে আসে শৰচয় ॥ ২২০৭০

যত শৰ হানে মোৰ নপৰে গৱত ।

লঘুহন্তে সবাকে ছেদিলো আকাশত ॥

তাসম্বাৰ শৰ কাটি জানা যুদ্ধিষ্ঠিৰ ।

সমস্তকে প্ৰহাৰিলো তিনি তিনি শৰ ॥ ২২০৭১

ঘোৰ শৰ পায়ী বাজাগণ কিটাইলেক ।

শকতি টোমৰ গদা শূল হানিলেক ॥

পৰশু যুগল সতঘনি যুদ্ধগৰ ।

ধনু কৰি কতো বথে প্ৰহাৰয় শৰ ॥ ২২০৭২

প্ৰচণ্ড কোদণ্ড ধৰি সবাকো ছেদিলো ।

পাচে দশ দশ শৰে হৃদয় ভেদিলো ॥

সবাবে সাৰথি ঘোৰা নিলো যমদ্বাৰ ।

পলাই গৈলা বাজাগণ তেজিয়া সমৰ ॥ ২২০৭৩

বাজাগণ পলাইবাৰ দেখি শতানীক ।

বোলে আউষ তোৰাৰ জীৱন ধিক ধিক ॥

মই বিগ্ৰমানে আছে কেনে দিলি ভঙ্গ ।

হেন দেখি বিপক্ষে কৰিব বৰ বজ্র ॥ ২২০৭৪

কত্ৰি চই যুদ্ধ এৰি পলাইলা কিসক ।

দেখা ভীষ্ম কন্ঠা নেই জিনিয়া আমাক ॥

জানা যেৰে বণ এৰি পলাইবা সকলে ।

কোন মুখে আইলা তেৰে স্বয়ম্বৰ শালে ॥ ২২০৭৫

পালটাই আনো কন্ঠা ভীষ্মৰ হাতৰ ।

দেখা মুনিবাই আজি বাজা বিবৰ্ত্তন ॥

এহি বুলি শতানীক ধনুখান ধরি ।
 খেদি আসিলেক মোক মহাকোপ কবি ॥ ২২০৭৬
 মোহোক বুলিলে শুনিয়োক দেবব্রত ।
 কন্যাসকলক নিবা মোহোব আগত ॥
 বাক্য শুনি মই বুলিলোহো হাসি হাসি ।
 ভাল তই আগত মিলিলি মোব আসি ॥ ২২০৭৭
 সমস্ত রাজায় ভঙ্গ দিলে দেখি যাক ।
 একেখবে বেটা যুজিবাক চাস তাক ॥
 অগ্নিত ফবিঙ্গা যেন আপুনি মবয় ।
 সেহিমতে ভৈলি তই মোব মনে লয় ॥ ২২০৭৮
 এহি বাক্য বুলি তাক জানা নবেধব ।
 হৃদয়ত সজ্ঞানে হানিলো চাৰি শব ॥
 শতানীকে শত বৎসদন্ত প্রহাবিলি ।
 বব টানে আসি মোব হৃদয়ে পবিলা ॥ ২২০৭৯
 চাৰি গোটা ঘোঁবাক তাবিলা চাৰি শবে ।
 উত্তম ধ্বজক হানিলেক তাত পবে ॥
 পাচে ধনুখান মই কবিয়া টঙ্কাব ।
 মুঠি দেশে ধনুখান কাটিলো রাজাব ॥ ২২০৮০
 এক ভল্লশব প্রহাবিলো ভাল চাই ।
 ঈশাদণ্ড ধৰি বহিলেক মুর্ছা যাই ॥
 অনন্তবে শতানীক লভিলা চেতন ।
 হানিলেক চতুর্থ অধিক কুৰি বাণ ॥ ২২০৮১
 মৰ্ম্য মৰ্ম্ম থানে মোক ভেদিলেক বাণে ।
 পথা অবশেষ মাত্র বহিলেক টানে ॥
 তাব শব পায়্য মই পবম আটোপে ।
 সহস্রেক বাণ প্রহাবিলো একেজোপে ॥ ২২০৮২
 নাকে মুখে কর্ণে ওঠে ললাটে উদবে ।
 তাবিলো রাজাক মই অসংখ্যাত শবে ॥
 লালকাল শবীৰত জ্ঞান প্রভি নাই ।
 হেন দেখি সাবধি নিলেক পলুৱাই ॥ ২২০৮৩
 যেরে শতানীক রাজা পবাজয় ভৈলা ।
 স্বকি স্বকি দেশে রাজাগণ চলি গৈলা ॥
 শতানীক চলি গৈলা আপোন জন্মনে ।
 হস্তিনা নগবে চলি গৈলা বনবনে ॥ ২২০৮৪

ভীষ্ম নিগদতি শুনা পাণ্ডব নন্দন ।
 অনন্তবে অশ্বা মোক বুলিলা বচন ॥
 শাস্ত্র নৃপতিক মই ববি আছো মনে ।
 কিসক আনিলা ভীষ্ম মোক অকাৰণে ॥ ২২০৮৫
 অশ্বাব বচন মই নধৰি মনত ।
 আনিলোহো তিনি কন্যা বলব দর্পত ॥
 অশ্বালিকা অশ্বিকা পবম কপে ধন্য ।
 দুই ভাই * বিবাহ কবিলা দুই কন্যা ॥ ২২০৮৬
 পাচে অশ্বা মোক বুলিলেক কোপমনে ।
 আনিয়া বিবাহ নকবাহা কি কাৰণে ॥
 পূর্ববতে কহিলো মই শাস্ত্র নৃপতিক ।
 ববিয়াছো কপে গুণে দেখিয়া অধিক ॥ ২২০৮৭
 সভাব মাজবপবা আনি আছা মোক ।
 হেন জানি ভ্রাতৃক বিবাহ কবা মোক ॥
 জানি মোক বিবাহ নকবা হৰি আনি ।
 মোহোব পাতকে হত হৈবাহা আপুনি ॥ ২২০৮৮
 হেন শুনি অশ্বাক বুলিলো অনন্তবে ।
 বাকচুটো কন্যা তোক নকবিবো ঘবে ॥
 শাস্ত্রব পাশক যায়ে মোহোব বচনে ।
 স্তব্ধব মালা দিয়া ববা বঙ্গমনে ॥ ২২০৮৯
 এহি বুলি ব্রাহ্মণক সঙ্গে কবি দিলো ।
 শাস্ত্রব পাশক যেরে অশ্বাক পঠাইলো ॥
 শাস্ত্র রাজা দিব্য সভা মাজে বসি আছে ।
 ব্রাহ্মণগণত রাজা পুছিলেক পাচে ॥ ২২০৯০
 কি কাৰণে গুরুসব আইলা মোব থানে ।
 ব্রাহ্মণ বোলন্ত রাজা শুনা একমনে ॥
 তোমাব পাশক ভীষ্ম দিয়াছে পঠাই ।
 অশ্বাক কবিয়ে বিহা শাস্ত্র বিধি চাই ॥ ২২০৯১
 আমাব সঙ্গত দিয়া পঠাইছে অশ্বাক ।
 যাক ববিয়াছে পূর্বব তাহাকে দিবাক ॥
 হেন জানি রাজা ভূমি কবিয়া যতনে ।
 অশ্বাক কবিয়ে বিহা আমাব বচনে ॥ ২২০৯২

শাল্বৰাজা বোলে শুনিয়োক বিপ্ৰগণ ।
 অশ্বাৰ কৰিছে ভীষ্ম পাণিক গ্ৰহণ ॥
 ৰাজাগণ মধ্যে ভীষ্ম আছে হাতে ধৰি ।
 তাক মই বিবাহ কৰিবো কেন কৰি ॥ ২২০৯৩
 লৈয়া যায়ে তান ভাই কবোক বিবাহ ।
 নকৰো অশ্বাক বিহা এৰা মোৰ আশ ॥
 নগৰ বাহিৰ কৰি নিয়া আগ কৰি ।
 এহি বুলি শাল্বে মাতিলেক ক্ৰোধ কৰি ॥ ২২০৯৪
 নৈৰাশ বচন হেন শুনিয়া শাল্বৰ ।
 অশ্বা সমে বিপ্ৰগণ আইলা মোৰ ঘৰ ॥
 শাল্বৰ বৃত্তান্ত সবে আমাত কহিলা ।
 পাচে অশ্বা মোক কোপে বচন বুলিলা ॥ ২২০৯৫
 ভূমি আনিছিল কাঞ্জে নাৰাখিলা মোক ।
 এখন তোমাৰ ভাই বিয়া কৰায়োক ॥
 হেন শুনি অশ্বাক মাতিলো ক্ৰোধ কৰি ।
 সত্যে নৰাখিবো তোক বোলো নিষ্ঠ কৰি ॥ '৯৬
 নৈৰাশা কৰিলা হেন অশ্বা মনে জানি ।
 কতোক্ষণ মান পাচে আছিলেক গুণি ॥
 বুলিলা বচন মোক ক্ৰোধে কম্পমান ।
 তোৰ বধ হেতু জানা বীৰত্ব প্ৰধান ॥ ২২০৯৭
 এহি বুলি চলি গৈলা জানা যুধিষ্ঠিৰ ।
 অনন্তৰে পাইলা যাই জাহ্নবীৰ তীৰ ॥
 ঋষিগণে তপস্তা কৰন্তু সেহি ঠাই ।
 তাসম্বাৰ আগে অশ্বা পুছিলেক যাই ॥ ২২০৯৮
 অশ্বা বোলে গুৰুসব শুনিয়ো বচন ।
 কহো তোমাসাত মই যেন বিবৰণ ॥
 মনে শাল্ব নৃপতিক মই আছো বৰি ।
 স্বয়ম্বৰ মধ্যে ভীষ্ম হাতে নিলা ধৰি ॥ ২২০৯৯
 বাকচুফা বুলিয়া ভীষ্ময়ে নৰাখিলা ।
 ভীষ্মৰ কাৰণে শাল্বে বিহা নকৰিলা ॥
 অগনি জ্বলিয়া মই তেজিবো পৰাণ ।
 কহিয়োক মুনিগণ ইহাৰ নিদান ॥ ২২১০০
 পাচে মুনিগণে বাক্য বুলিলা অশ্বাক ।
 এখনে আসিৰ বাম স্নান কৰিবাক ॥

তোমাৰ দুখৰ কথা তাহাস্তে কহিবা ।
 যি বোলে পৰশুৰামে তাহাকে কৰিবা ॥ ২২১০১
 ৰামক অপেক্ষা কৰি অশ্বা বহি আছে ।
 আসন্ত পৰশুৰাম দেখিলন্ত পাচে ॥
 সাক্ষাতে পৰশুৰাম বিষ্ণু অৱতাৰ ।
 দেখি যাই অশ্বা কবিলন্ত নমস্কাৰ ॥ ২২১০২
 পাচে অশ্বে বস্ত্ৰ লৈয়া মুখক আৱৰি ।
 বসিলেক একপাশে অধোমুখ কৰি ॥
 পুছিলেক ৰাম ভূমি কাহাৰ দুহিতা ।
 কোন থানে থাকাহা কাহাৰ বিবাহিতা ॥ ২২১০৩
 অশ্বা বোলে শুনিয়োক বেণুকা তনয় ।
 কাশীৰাজা মোৰ পিতৃ জানিয়ো নিশ্চয় ॥
 অশ্বালিকা অশ্বিকা অশ্বা তিনিভয়ী নাম ।
 তিনি সহোদৰা আমি ৰূপে অনুপায় ॥ ২২১০৪
 মনে মই জানা ৰাম শিশুকাল ধৰি ।
 শাল্ব নৃপতিক স্বামী ভাৱে আছো বৰি ॥
 পাচে মোৰ পিতৃ কৰিলেক স্বয়ম্বৰ ।
 আসিলা লক্ষেক ৰাজা মহাধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২২১০৫
 সভা পাতি বসিলেক ৰাজাগণ যত ।
 ভীষ্ম বসিলন্ত আসি সভাৰ মাজত ॥
 সূৰ্য্যৰ মালা ধৰি পৰম বিশেষ ।
 তিনিয়ো ভৈলোহো আমি সভাত প্ৰবেশ ॥ '১০৬
 সভাখন চাই য়েৰে আছো আমি তিনি ।
 বথে তুলি নিলা ভীষ্ম ৰাজাগণ জিনি ॥
 মই পাচে বুলিলোহো ভীষ্মক বচন ।
 শাল্বক বৰিছো মই নিয়া অকাৰণ ॥ ২২১০৭
 মোহোৰ বচন ভীষ্ম নধৰি মনত ।
 প্ৰবেশ ভৈলেক গই হস্তিনাপুৰত ॥
 ভাই চিত্ৰোঙ্গদ আৰু বিচিত্ৰবীৰ্য্যক ।
 শুভলয়ে বিহা কৰাইলন্ত দুইহাস্তক ॥ ২২১০৮
 অশ্বিকাক বিচিত্ৰবীৰ্য্যত বিহা দিলা ।
 অশ্বালিকা বজ্জৈ চিত্ৰোঙ্গদন্ত বৰিলা ॥
 দুই ভাই দুই কন্যা পৰম বতনে ।
 বিবাহ কৰিলা দুয়ো মহাধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২২১০৯

বাক্‌দুৰ্কা বুলি ভীষ্ম মোক নবাখিলা ।
 পাচে শাস্ত্ৰ বাজাব পাশক পঠাই দিলা ॥
 ব্ৰাহ্মণগণৰ সঙ্গে গৈলো বজ্জমনে ।
 শাস্ত্ৰৰ সমীপ গৈয়া পাইলো কতোক্ষণে ॥ ২২১১০
 অনন্তৰ বাক্য মই বুলিলো অনেক ।
 তথাপিতো বাজা মনে নধৰিলে তাক ॥
 মোৰ অৰ্থে বিপ্ৰগণে বুলিলা বিস্তৰ ।
 আমাৰ বচন শুনিয়োক নৰেধৰ ॥ ২২১১১
 কৰিয়ো বিবাহ তুমি শাস্ত্ৰ বিধি চাই ।
 আগে বহিয়াছে আত কিছু দোষ নাই ॥
 হেন শুনি শাস্ত্ৰে মোক বুলিলেক পাচে ।
 ভীষ্মবাজা সভামাজে হাতে ধৰি আছে ॥ ২২১১২
 ভৈলি চুৰাচাৰী তোক বিহা নকৰিবো ।
 আৰো কিছু বোলা যদি ঢকাই খেদিবো ॥
 দুয়ো নবাখিলে মোৰ ভৈল হেন ধান ।
 কহিয়ো কাহাৰ পদে তেজিবো পৰাণ ॥ ২২১১৩
 শ্ৰীৰামে বোলন্ত শুনা কথা কহো নিষ্ঠ ।
 সবে জানে কাশীৰাজা মোৰ মহা ইন্দ্ৰ ॥
 তাহান দুহিতা তুমি মোৰ বেটী প্ৰায় ।
 খানিতেক থাক মই স্নান কৰো যাই ॥ ২২১১৪
 ভীষ্মৰ পাশক যাইবো তোহোৰ কাৰণে ।
 অৱশ্যে বাখিবা জানো মোহোৰ বচনে ॥
 এহি বুলি নামিলন্ত গঙ্গাৰ জলতে ।
 স্নান সন্ধ্যা তৰ্পণ কৰিলা বিধিমতে ॥ ২২১১৫
 নিত্যকৰ্ম্ম কৰি অৰ্চা কৰিলা সূৰ্য্যক ।
 অম্বা সমে গৈলা পাচে হস্তিনাপুৰক ॥
 উপবনে বহি শিষ্য দিলন্ত পঠাই ।
 বাম আসিবাৰ বান্ধা কহিলেক যাই ॥ ২২১১৬
 গুৰু আসিবাৰ কথা শুনিলো অৱণে ।
 পূজাৰ সজ্জাৰ লৈয়া গৈলো বজ্জমনে ॥
 দেখিলো অম্বাক মই গুৰুৰ পাচত ।
 থমকি বহিলো পূজা ধৰিয়া হাতত ॥ ২২১১৭
 এহি কাজে আসিয়াছে জানিলো মনত ।
 লাসে লাসে গৈলো মোৰ মুখে লাসে মাত ॥

গুৰুৰ সমীপে গৈয়া পাইলো অনন্তৰে ।
 শিষ্যগণে বেড়ি আছে চাৰিও কাষৰে ॥ ২২১১৮
 পাণ্ডা অৰ্ঘ্য দিয়া মই চাওঁ পূজিবাক ।
 হেন দেখি বামদেৱে দিলা মোক হাক ॥
 যি কামে আসিয়া আছে যদি কৰা তাক ।
 তেৰে ভীষ্ম লৈবো মই তোমাৰ পূজাক ॥ ২২১১৯
 হেন শুনি গুৰুক কৰিলো নমস্কাৰ ।
 জানিলো আসিছা গুৰু কাৰণে অম্বাৰ ॥
 যদি খোজা দিবো বাজ্যভাৰ ধন বিত ।
 অম্বাক স্বীকাৰ নকৰিবো কদাচিত ॥ ২২১২০
 হেন শুনি পশুৰামে বুলিলা বচন ।
 আসিয়াছো জানা মই অম্বাৰ কাৰণ ॥
 কৰায়ো ভ্ৰাতৃক বিহা কিছু নাহি দোষ ।
 মোৰ বোলে ভীষ্ম এবিয়োক অসন্তোষ ॥ ২২১২১
 মই বোলো শাস্ত্ৰ নৃপতিক আছা বৰি ।
 বাক্‌দুৰ্কা কন্যা বাখিবোহো কেন কৰি ॥
 প্ৰাণ যদি খোজা গুৰু তাক দিব পাবো ।
 অম্বাক বাখিতে বোলা আতে বুদ্ধি হাবো ॥ ২২১২২
 নকৰিবো ভাইক বিহা মই কদাচিত ।
 তাক নকৰিবো যিটো লোক গৰিহিত ॥
 পুনৰপি বামে মোক বুলিলা বচন ।
 পূৰ্বে তই অম্বাক আনিলি কি কাৰণ ॥ ২২১২৩
 জান যদি শাস্ত্ৰ নৃপতিক আছে বৰি ।
 কেনে তই অম্বাক আনিলি হাতে ধৰি ॥
 বৰ লাজ দিলা ভীষ্ম কি বুলিবো তোক ।
 চল কুকৰ্ণে তই যুদ্ধ দেহ মোক ॥ ২২১২৪
 তোৰ মোৰ সমৰ দেখোক সৰ্বলোক ।
 কৰিবোহো যুদ্ধ যে অম্বাৰ বৰ শোক ॥
 এহি বুলি কুকৰ্ণে গৈলা কোপ কৰি ।
 অম্বায়ো বামৰ পাচে পাচে গৈলা লৰি ॥ ২২১২৫
 ময়ো বথে চৰিয়া গৈলোহো সেহি ঠাই ।
 শিষ্য সমে আছে বাম দেখিলোহো যাই ॥
 গুৰুক দেখিয়া মই বধৰ নামিলো ।
 নমস্কাৰ কৰি মই বচন বুলিলো ॥ ২২১২৬

তোমাৰ বচনে গুৰু আসিলো ক্ষেত্ৰক ।
 বিদায় দিয়োক গুৰু যাওঁ নগৰক ॥
 কৈত শুনি আছা যুদ্ধ গুৰুৰ শিষ্যৰ ।
 আপুনি সৰ্ব্বজ্ঞ গুৰু জানা পূৰ্বাপৰ ॥ ২২১২৭
 ভীষ্ম নিগদতি শুনিয়োক নবেশ্বৰ ।
 হেন শুনি বামে পাচে দিলেক উত্তৰ ॥
 অশ্বাক নেনস যদি শুনা দেৱব্ৰত ।
 তেৱে যুদ্ধ কৰ তই মোহোৰ লগত ॥ ২২১২৮
 নিমিত্ত ভৈলেক অশ্বা জানা মোৰ বৰে ।
 অৱশ্যে তোহোক মাৰি নিবো যমঘৰে ॥
 এহি বুলি কোপে ধৰিলন্ত ধনুখান ।
 টঙ্কাৰ কৰিলা বাম আকৰ্ণ সমান ॥ ২২১২৯
 নিশ্চয় জানিয়া মই বথত চৰিলো ।
 পাচে বামহাতে মই ধনুক ধৰিলো ॥
 মই বথে আছে গুৰু অশ্বায় সমৰ ।
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ কহো মহিমা বামৰ ॥ ২২১৩০
 চাৰি বেদে চাৰি ঘোৰা কৰিলা বথৰ ।
 স্বৰূপ কৰিয়া কহো কথা যে বামৰ ॥
 বেদৰ উপৰিভাগে লাগাম কৰিলা ।
 জোৱালি কৰিয়া উপনিষদক দিলা ॥ ২২১৩১
 ছন্দসকলক জৰী কৰে আতিশয় ।
 টানি টানি বাঙ্কিলন্ত বেণুকা তনয় ॥
 মন্ত্ৰক দৰ্পণ কৰি দিলা কপালত ।
 চৰিলন্ত যাই গুৰু হেনয় বথত ॥ ২২১৩২
 যুহুৰ্ত্তেকে সাজিলেক দিব্য বথে আতি ।
 প্ৰকাশ কৰয় যেন সূৰ্য্যৰ জেউতি ॥
 বথৰ হ্ৰেনি যেন বাঢ়য় অগনি ।
 পৰ্ব্বতত শুনি যেন বজ্ৰপাত ধনি ॥ ২২১৩৩
 বথ সমন্বিতে মই গুৰুক দেখিলো ।
 বথৰ নামিয়া মই প্ৰণাম কৰিলো ॥
 গুৰু গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
 বোলা বাম বাম ভণে বিচাপক্ষাননে ॥ ২২১৩৪

পৰশুৰামৰ লগত ভীষ্মৰ তৰ্ক

ছবি

ভীষ্ম বোলে কৰি সেৱ শুনিয়োক গুৰুদেৱ
 কহো মই তোমাৰ চৰণে ।
 অকাৰণে কৰা বোম মৰষিয়ো মোৰ দোষ
 কোপ এৰা অশ্বাৰ কাৰণে ॥
 ইমত মহিমা যাৰ কোনজন আগে তাৰ
 ধনু ধৰি কৰিব সমৰে ।
 অদভুত কৰ্ম্ম দেখি ভ্ৰম ভৈল তুমি আখি
 দেখিয়াছো বথৰ উপৰে ॥ ২২১৩৫
 খণ্ডিবাক ভূমিতাৰ ধৰি আছা অৱতাৰ
 ভূমি প্ৰভু বেণুকাৰ ঘৰে ।
 হাতত পৰশু ধৰি তিনি সাত বাৰ কৰি
 কৃত্ৰিয়ক বধিলা সমৰে ॥
 শ্ৰীৰামৰ জ্ঞানপথ ছেদিলাহা মহাবথ
 প্ৰচণ্ড ধৰিয়া শৰাসন ।
 মহাবলী অৰ্জুনৰ কাটিলো সহস্ৰ কৰ
 যাত হাবিলেক দশানন ॥ ২২১৩৬
 সমাগৰা ভূমিখান ভ্ৰাক্ষণক দিলা দান
 কৃত্ৰিয়ক কৰিলা নিৰ্য্যাণ ।
 কৃত্ৰিয়ৰ কধিবৰ কৰিয়াছা সৰোবৰ
 কোন গুণে কৰিবো ব্যাখ্যান ॥
 তোমাৰ মহিমা যত একমুখে তাক কত
 কহিবেক কাহাৰ শক্তি ।
 এৰিয়া বিষয় কাম যিটো লৱে গুণ নাম
 অপ্ৰয়াসে সাধে তাৰ গতি ॥ ২২১৩৭
 ভূমি প্ৰভু আদিদেৱ তোমাকেসে কৰো সেৱ
 কহো এক বাক্য শুনিয়োক ।
 তযু বাক্য ধৰি মনে আসি আছে মই বণে
 মই যাওঁ বিদায় দিয়োক ॥
 হেন শুনি মহাবীৰ কতোক্ষণ মনে গুণি
 মাতিলন্ত বেণুকান্তনয় ।

অশ্বাক নেনস যেরে ঘরক নয়াইবি তেরে
 দিয়ে যুদ্ধ কহিলো নিশ্চয় ॥২২১৩৮
 মই বোলো শুনা বাম নকবোহো হেন কাম
 যদি প্রাণ যায় সমবত ।
 পিতা পুত্রে সমে যুদ্ধ কবয় কোন মুণ্ড
 কহিয়োক আমার আগত ॥
 তথাপিতো গুণ যদি অশ্বাব কারণে তুমি
 যুদ্ধ কবা মোহোর লগত ।
 দেখোক দেবতাগণ গুণব শিষ্যব বণ
 এহি বুলি চবিলো বথত ॥ ২২১৩৯
 দেখা আজি কেন কবো অশ্বাব মাতৃক সাবো
 এহি বুলি লৈলো ধনুর্বাণ ।
 গুণপদ গোপালব মনে ধবি নিবস্তব
 বোলা বাম ভণে পঞ্চানন ॥ ২২১৪০

ভীষ্মব লগত পবপ্তবামব যুদ্ধ

পদ

ভীষ্ম নিগদতি শুনা রাজা যুধিষ্ঠির ।
 মোহোর বচন শুনি বাম মহাবীর ॥
 অসংখ্যাত শব মাৰি আকাশ ছানিলা ।
 যুদ্ধ দেখিবাক লাগি ত্রিদশ আসিলা ॥ ২২১৪১
 গুণব শিষ্যব যুদ্ধ চাহিবাক মনে ।
 বিমানত দেবগণ বহিলা গগনে ॥
 ইন্দ্র আদি কবি দেবগণ যত যত ।
 যুদ্ধ চাহিবাক লাগি বৈলা আকাশত ॥ ২২১৪২
 হংসব উপবে আসিলন্ত সৃষ্টি কব ।
 ঋষিগণ আসিলন্ত দেখিতে সমব ॥
 ময়ূবে আসিলা ছুই অশ্বিনীকুমাৰ ।
 বাজাগণ আসিলন্ত যুদ্ধ চাহিবাব ॥ ২২১৪৩
 অপেশ্ববা গন্ধৰ্বব যতোক স্বৰ্গবাসী ।
 যুদ্ধ চাহিবাক সবে বহিলেক আসি ॥
 পৃথিবীত বাজাগণ যত আছিলেক ।
 বথে চবি সবে যুদ্ধক্ষেত্রে আসিলেক ॥ ২২১৪৪

বামক বুলিলো পাচে চবিয়া বথত ।
 মোক শব গুণ তুমি কবা প্রথমত ॥
 পাচে শব কবো মই কিছু দোষ নাই ।
 আগে শব হানো যদি দেখিবে অশ্বায় ॥ ২২১৪৫
 মোব বাক্য শুনি গুণ কোপ কবি মনে ।
 ধনুখান টঙ্কাব কহিলা ঘনে ঘনে ॥
 পুনৰপি ধনু টানি আকর্ণ সমান ।
 প্রহাব কহিলা বৎসদন্ত দশ বাণ ॥ ২২১৪৬
 দশ অর্দ্ধচন্দ্রে দশ শবকো ছেদিলো ।
 ছুই শিলিমুখ হানি হৃদয় ভেদিলো ॥
 মোব শবে গুণতনু ভৈলা কম্পমান ।
 অনন্তবে মোক হানিলেক তিনি বাণ ॥ ২২১৪৭
 চাবিগোটা ঘোবাক তাবিলা ছয় শবে ।
 ললাটত এক বাণ তাবিলা অন্তবে ॥
 এক অর্দ্ধচন্দ্রে শবাসনক ছেদিলো ।
 পুনৰপি দশ শবে হৃদয় ভেদিলো ॥ ২২১৪৮
 আন ধনুখান ধবি জানা নবেশ্বব ।
 বামব গাবত প্রহাবিলো কুৰি শব ॥
 মুহূর্তেকে সাবধিকে হানিলো ছুই বাণ ।
 বামব কাটিতে মই চাওঁ ধনুখান ॥ ২২১৪৯
 শবে সমস্থিতে মোব ধনুক ছেদিলো ।
 হৃদয়ত কোপে দশ শব প্রহাবিলা ॥
 তেতিক্ষণে আন ধনুখান ধবি হাতে ।
 সহস্রেক শব মোব পায়া ঋষিস্থিতে ॥ ২২১৫০
 ক্রোধমনে শব প্রহাবিলা মহাফ্রণ্ডে ।
 উকরাই নিয়া শব কাটিলা বাটতে ॥
 অযুত নিযুত লক্ষ হাজাৰে হাজাৰ ।
 লঘু যুদ্ধে গুণ মোক প্রহাবন্ত শব ॥ ২২১৫১
 গুণ স্বৰ্ণব পুণ্ড্র কতো বজ্রতব ।
 বতনে বচিত কতো কতো ফটিকব ॥
 কঙ্ক শগুনব পত্রে চায়া শবচয় ।
 ভৈলা ময়ূব পত্রে কতো নির্মিছয় ॥ ২২১৫২
 রাজহংস গৃধ্রপথা গন্ধৰ্ব পাণি ।
 নির্মিয়াছে শবচয় আকাশন্ত দেখি ॥

সেহি শবেগগনে প্রকাশে বিপবীত ।
 দেখিয়া দেবতাগণ ভৈলা ভয়ভীত ॥ ২২১৫৩
 আকাশ পৃথিবী সবে ভৈলা একাকাৰ ।
 নবহে পৰন ভৈলা দিনতে আন্ধাৰ ॥
 চট চট কৰে শব পৰিয়া শবত ।
 এবিলেক পক্ষীগণে গতি আকাশত ॥ ২২১৫৪
 লোহায় লোহাত লাগি অগনি উঠয় ।
 সেই অগনিয়ৈ সবে শব বিনাশয় ॥
 ছিদ্ৰ চাই বামে এক ভল্লি প্রহাবিলা ।
 বৰ টানে আসি মোৰ হৃদয় ভেদিল ॥ ২২১৫৫
 পৰিলা হাতৰ শৰাসন বিপবীত ।
 বামশবে ভৈলা মোৰ পৰম ব্যথিত ॥
 মুহূৰ্ত্তেক মান মই তস্তিয়া আছিলো ।
 পাচে বামহাতে ধনুখান তুলি লৈলো ॥ ২২১৫৬
 প্রণামি বুলিলো মোৰ বাক্য শুনিয়োক ।
 তযু শবে গুৰু দেখিলোহো যমলোক ॥
 হেবা মই শব কৰো তোমাৰ তনুত ।
 এহি বুলি অগনিক জুৰিলো গুণত ॥ ২২১৫৭
 হানিলো বামৰ হৃদয়ক লক্ষ্য কৰি ।
 তস্তিয়া বহিলা বাম ঈষাদগু ধৰি ॥
 সঙ্কুক্ষণ ছয়া মোক বুলিলা বচন ।
 ধন্য বাহুবল তোৰ ধন্য শৰাসন ॥ ২২১৫৮
 একে আঞ্জলিকে মোক তস্তিয়া বাখিলি ।
 আজি ভীষ্ম বৰ তই যশক লভিলি ॥
 মস্ত্র সমে অস্ত্র শস্ত্র শিখাইলোহো তোক ।
 তাহাৰ দক্ষিণা আজি তই দিলি মোক ॥ ২২১৫৯
 বৰ স্নেহে শৰগণ শিখাইলোহো তোক ।
 হেন পৰাভৰ আজি ভীষ্ম দিলি মোক ॥
 শিষ্য বুলি দেৱব্রত কৰোহো মনত ।
 দেখো কোনে বাখে আজি মোহোৰ হাতত ॥ ৬০
 এহি বুলি প্রহাৰ কৰিলা এক বাণ ।
 এক প্রহৰৰ পথ নিলা বথখান ॥
 ময়ো প্রহাৰিলো শব বামৰ বথক ।
 উকুৰাই নিলো কতোদূৰে আকাশক ॥ ২২১৬১

পাচে দুয়োখান বথ ভৈলা একে চাই ।
 কতোক্ষণে ধনু ধৰি আছিলোহো চাই ॥
 অনন্তবে দুয়ো আনি টানি ঘোৰ ধনু ।
 ক্ষত বিক্ষত ভৈলা শবে দুইবো তনু ॥ ২২১৬২
 যেন গেক ধাৰা যে বহয় পৰ্বতৰ ।
 সেহিমতে শোণিত বহয় দুহাস্তৰ ॥
 দুইখান ধনু দেখি মণ্ডল আকাৰ ।
 বাসৱৰ ফুটে যেন শবৰ প্রহাৰ ॥ ২২১৬৩
 আকাশত থাকি দেৱে কৰে কাণাকাণি ।
 হেন বিপবীত যুদ্ধ নতু দেখি শূনি ॥
 বিকৱচ ভৈলা দুইবো তনু শব অঙ্গে ।
 কল্প এৰি যুজ্জে যেন দুইগোটা মাতঙ্গে ॥ ২২১৬৪
 যৈমানি ভৈলেক যুদ্ধ বাম-বাৱণৰ ।
 ততোধিক যুদ্ধ দেখো আজি দুইহাস্তৰ ॥
 যেন যুদ্ধ ভৈলা পূৰ্বে বলি-বাসৱৰ ।
 সেহিমত যুদ্ধ ভৈলা গুৰুৰ শিষ্যৰ ॥ ২২১৬৫
 কিনো অদভূত ভৈলা অশ্বাৰ কাৰণে ।
 দুয়োজনে যুদ্ধ কৰে মাৰিবাক মনে ॥
 দুয়ো বলৱন্ত দুয়ো সমৰে প্রচণ্ড ।
 দুইবো দুই শৰাঘাতে ভৈলা লণ্ডভণ্ড ॥ ২২১৬৬
 তথাপি সমৰ নেৰে কিনো বিপৰ্য্যয় ।
 এহি বুলি দেৱগণ ভৈলেক বিস্ময় ॥
 পৰম আশ্চৰ্য্য ভীষ্ম যুজ্জন্ত বামক ।
 বামে অল্পমান যুদ্ধ কৰন্ত ভীষ্মক ॥ ২২১৬৭
 নযাইবো স্বৰ্গক চাই থাকিবোহো বঙ্গ ।
 কাৰ জয় হোৱে কাৰ হোৱে বণভঙ্গ ॥
 পৃথিবীৰ ৰাজাগণ যত আসিছিল ।
 বিস্ময়ক পায়্য সবে চাহিয়া থাকিল ॥ ২২১৬৮
 সমৰ দেখিতে ঘেৰে সবে চাই আছে ।
 শূনা যুধিষ্ঠিৰ যেন যুদ্ধ ভৈলা পাচে ॥
 অনন্তবে মই শৰাসন নিৰাৰিলো ।
 তীক্ষ্ণ তীক্ষ্ণ বাণ চাই ধনুত জুৰিলো ॥ ২২১৬৯
 কতো শবচয় দুই কাটো আকাশত ।
 কতো ধনু ধৰি তন্তি থাকোহো বথত ॥

কতো শবজালে খণ্ড বধক আৰবি ।
 মৰ্ম্য মৰ্ম্ম ধানে কতো হানো লক্ষ্য কৰি ॥ ২২১৭০
 যদি মই লক্ষ্যক প্ৰহাৰো ধনু ধৰি ।
 অৰ্বুদেক হানে বামে মহাকোপ কৰি ॥
 লঘুহস্তে দৃঢ় মুঠি বিদূৰ ভেদনে ।
 মহাতুল্য পৰাক্ৰম দেখে সৰ্বজননে ॥ ২২১৭১
 জানা যুধিষ্ঠিৰ যুদ্ধ বামৰ লগত ।
 যতক কৰিলো তাক কহিবোহো কত ॥
 এহিমতে দুয়োজনে প্ৰহাৰিলো শৰ ।
 সেহি সময়ত অন্ত ভৈলা দিবাকৰ ॥ ২২১৭২
 বধৰ নামিয়া মই সঙ্কোচিত মনে ।
 প্ৰণাম কৰিলো গৈয়া গুৰুৰ চৰণে ॥
 বুলিলো বচন গুৰু এৰা অসন্তোষ ।
 যুজিলো তোমাৰ বাক্যে নাহি কিছু দোষ ॥ '৭৩
 হস্তিনাপুৰক যাওঁ দিয়োক বিদায় ।
 পাচে গুৰু যোক কোপে বুলিলেক চাই ॥
 অশ্বাক নেনস যদি গঙ্গাৰ তনয় ।
 নেদিবো বিদায় তোক বুলিলো নিশ্চয় ॥ ২২১৭৪
 নেনিবো অশ্বাক বুলি বঞ্চিলো বজ্জনী ।
 বাক্তি অৱসানে দেখা দিলা দিনমণি ॥
 প্ৰভাতৰ কাৰ্য্য যত কৰি সমাপত ।
 কৰিলোহো যাই নমস্কাৰ চৰণত ॥ ২২১৭৫
 বুলিলো বামক গুৰু শুন্য একমনে ।
 বঞ্চিলো বজ্জনী মই তোমাৰ বচনে ॥
 আমাৰ লগত যুজি কোন ফল পাইবা ।
 লোকে হাসিবেক আবে। কুশলক পাইবা ॥ '৭৬
 মই যদি হাৰো গুৰু নকবোহো শোক ।
 তুমি যদি হাৰা হাসিবেক দেৱলোক ॥
 হস্তিনাপুৰক যাওঁ বিদায় দিয়োক ।
 হেন শুনি বামে বাক্য বুলিলেক যোক ॥ ২২১৭৭
 অশ্বাক নেনস যদি শুন্য দেৱব্ৰত ।
 আজিয়ে কৰিব যুদ্ধ তোমাৰ লগত ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুন্য বেণুকাতনয় ।
 আব পুনৰপি চাই নোবোলোহো মই ॥ ২২১৭৮

তোমাৰ শৰত যদি যাওঁ যমালয় ।
 নেনিবো অশ্বাক ঘৰে বুলিলো নিশ্চয় ॥
 এহি বুলি খানিতেক আছিলোহো চাই ।
 যুদ্ধক প্ৰৱন্ধে বধে চড়িলোহো যাই ॥ ২২১৭৯
 বামো চড়িলন্ত যাই বধৰ উপৰ ।
 সিয়ো দিনা যুদ্ধ দুইবো ভৈলা ভয়ঙ্কৰ ॥
 দুইহানো যুদ্ধত য়েৰে সাত দিন গৈলা ।
 শুন্য যুধিষ্ঠিৰ তেৱে যেন কথা ভৈলা ॥ ২২১৮০
 সপ্তম দিনত য়েৰে মধ্যাহ্ন কালত ।
 ভৈলা মহাঘোৰ যুদ্ধ সেহি সময়ত ॥
 দুইবো যুদ্ধ দেখি সবে ভৈলা মহাভয় ।
 বোলে অকালতে আসি মিলিল প্ৰলয় ॥ ২২১৮১
 হেন অদভুত যুদ্ধ দেখি নতু শুনি ।
 বিস্ময়ক পায়। সবে বৈলা মনে গুণি ॥
 নাহি ভঙ্গ জয় ব্ৰহ্মাদেৱে দেখিলন্ত ।
 সৃষ্টি নষ্ট যায় দেখে দুইহান যুদ্ধত ॥ ২২১৮২
 আকাশত ব্ৰহ্মা থাকি মনে গুণিলন্ত ।
 হংসযানে আসি দুইবো মধ্যে পশিলন্ত ॥
 দেখিলোহো দুয়ো সৃষ্টিকৰ আসিলন্ত ।
 আথেবেথে বধৰ যে নামিলো দুইহাস্ত ॥ ২২১৮৩
 নমস্কাৰ কৰিলোহো ধৰি চৰণত ।
 কুতাজ্জলি কৰি দুয়ো আছোহো আগত ॥
 হস্ত কৰি ব্ৰহ্মা পাচে বুলিলা বচন ।
 কেনে তোৰা দুই যুদ্ধ কৰা অকাৰণ ॥ ২২১৮৪
 এৰিয়োক যুদ্ধ বাম মিছা আপোনাক ।
 বোলন্ত যাযোক ভীষ্ম হস্তিনাপুৰক ॥
 অশ্বাৰ কপালে যেন লিখিয়া আছয় ।
 তাক গুচাইবাক হেন জন নাহিকয় ॥ ২২১৮৫
 গুচাইবেক তাক হেন নাহি আন জন ।
 বিধাতাৰ লিখনক গুচাইবে কেমন ॥
 তথাপিতো নযাওঁ মই আছোহো বহিয়া ।
 শিষ্যগণ লৈয়া গৈলা যোক নমতিয়া ॥ ২২১৮৬
 চাই আছো গৈলা অশ্বা গুৰুৰ পাচত ।
 কতোক্ষণ যাই অশ্বা পুছিলো বামত ॥

মোহোর নিমিত্তে গুৰু বুলিলা বিস্তৰ ।
 আৰো সাত দিন ভুৰি কৰিলা সমৰ ॥ ২২১৮৭
 তথাপিহো ভীষ্ম মোক নেনিলেক ঘৰে ।
 কহিয়োক প্ৰাণ ত্যজিবোহো কাৰ তৰে ॥
 শাস্ত্ৰে নবাখিলা ভীষ্মে কৰিলা নৈবাশ ।
 কাৰ বধে অগনিত কৰিবোহো জাস ॥ ২২১৮৮
 অনন্তৰে বামদেৱে অশ্বাক বুলিলা ।
 ভীষ্মৰ কাৰণে তোক শাস্ত্ৰে নবাখিলা ॥
 তোৰ পাণি যাতো ভীষ্ম কৰিলা গ্ৰহণ ।
 শাস্ত্ৰ ৰাজ্য তোক নবাখিলা সি কাৰণ ॥ ২২১৮৯

এতেকতে জ্ঞান অশ্বা বধিতে ভীষ্মক ।
 ত্যজ প্ৰাণ এহি বুলি গৈলা আশ্ৰমক ॥
 অশ্বায়ে বামৰ বাক্য মনে অনুমানি ।
 জাহ্নবীৰ তীৰে যায় কাষ্ঠচয় আনি ॥ ২২১৯০
 মনত বিবাদ বৰ পায়্য অপমান ।
 অনন্তৰে অশ্বা সাজিলেক চিতাখন ॥
 অশ্বাৰ চৰিত্ৰ যিটো শুনে একমনে ।
 নাহি অধৰ্ম্মক শঙ্কা ইতিনি ভুৱনে ॥
 দেৱ গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
 বোলে বাম বাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ২২১৯১

—:—

অশ্বাৰ আত্মহতি

লেছাৰী

ভীষ্ম বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ মোৰ বধহেতু গঙ্গাতীৰ
 যাই কাষ্ঠচয় কৰিলেক একখান ।
 চাই আছে যত ৰাজাগণে মোত বৰ কোপমন ঘনে
 আপুনি নিৰ্ম্মাণ কৰিলেক চিতাখান ॥
 পাচে হাত কুশ পাণ্ডি ধৰি গঙ্গাজলে যাই স্নান কৰি
 সঙ্কল্প কৰিয়া উঠিলেক যাই তীৰে ।
 বিন্ধ্যয়ক পায়্য দেৱগণে চাই আছে সবে একমনে
 মৌনব্ৰতে অশ্বা চলিলেক ধীৰে ধীৰে ॥ ২২১৯২
 বামৰ লগত যত ৰণ কৰিলেক তাক বিবেচন
 সবে কৰিলেক ঋষিগণ আগে যাই ।
 অশ্বাৰ বচন থাকি শুনি বুলিলা সমস্তে মনে গুণি
 ভীষ্মৰ নিমিত্তে তেজিয়োক প্ৰাণ আই ॥
 তাসম্বাক কৰি নমস্কাৰ ক্ৰোধমন যে হুইয়া অশ্বাৰ
 চলিলাহা যৈত চিতাখান আছে কৰি ।
 সূৰ্য্য সোম যম হতাশন এসম্বাক আদি দেৱগণ
 শুনা সবে বোলো হাতে অগনিক ধৰি ॥ ২২১৯৩
 ভীষ্ম বধহেতু ত্যজো প্ৰাণ এহি বুলি অশ্বা চিতাখান
 প্ৰদক্ষিণ কৰি ফুৰিলেক সাতবাৰ ।

বিমান চড়িয়া দেবগণে পৰম বিন্ময় দেখি মনে
 অদভুত কৰ্ম দেখিয়া সবে অশ্বাব ॥
 অনন্তবে অশ্বা অগ্নি জ্বালি লগাইলা চিতাক য়ত ঢালি
 আকাশ ঢাকিয়া উঠিলেক বৈদ্যানব ।
 ত্রিদশ দেবতা আছে চাই সেহি অগনিৰ মধ্যে যাই
 পবিলেক যোৰ বধহেতু নবেধব ॥ ২২১৯৪
 হাহাকাৰ কৰে সৰ্ব্বজনে পাচে মোক বধিষাক মনে
 দ্ৰুপদৰ ঘৰে কন্যা ছয়া জন্মিলেক ।
 বহি আছা বাজা সিংহাসনে অপুত্রে বাজাৰ ভাৰ্য্যাগণে
 মন্ত্ৰণা কৰিয়া পুত্রে বুলি কহিলেক ॥
 শুনি বাজা বঙ্গ আতি ভৈলা হাতে তিলকুশ ভুলি লৈলা
 অযুতেক দেখু ব্ৰাহ্মণক দিলা দান ।
 গুৰু গোপালৰ চৰণত বৌক যোৰ মন অবিৰত
 বোলে বাম বাম ভণে বিদ্যা পঞ্চাননে ॥ ২২১৯৫

পদ

শিখণ্ডীৰ জন্ম

সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক নবেধব ।
 পাচত কহিবো যুদ্ধ ভীষ্ম অৰ্জুনৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি পুছিল অনন্তবে ।
 কন্যা ছয়া জন্মিলেক দ্ৰুপদৰ ঘৰে ॥ ২২১৯৬
 পাচে সিটো কেনমতে ভৈলেক শিখণ্ডী ।
 ইটো কথা পিতামহ কহিয়ে উথপ্তি ॥
 ইটো কথা অদভুত শুনা একমনে ।
 কন্যা হৈলে নপুংসক ভৈলা কি কাৰণে ॥ ২২১৯৭
 ভীষ্ময়ে বোলন্ত শুনিয়েক নবেধব ।
 আছিলেক অপুত্রে দ্ৰুপদ নৃপবৰ ॥
 নাহি স্তম্ভ শাস্তি কিছু মনত হবিষ ।
 ভাৰ্য্যাকলক বাজা যেন দেখে বিষ ॥ ২২১৯৮
 অপুত্ৰক ভৈলে তাৰ জীৱন নিম্বল ।
 পিতৃসবে তাৰ নপায়ৰ শিগুজল ॥

১৮৯

পুত্রে নাহি নৃপতিৰ মনে মহাভুখ ।
 যিবা বস্ত খাই তাতো নাহি কিছু স্তম্ভ ॥ ২২১৯৯
 এহি বুলি নৃপতি মনত দুখে আছে ।
 অনন্তৰ মহাদৈব গৰ্ভ ভৈল পাচে ॥
 মিলিল মনত মহা আনন্দ বাজাৰ ।
 শুনিয়েক মহাদই আমাৰ মনৰ ॥ ২২২০০
 যদি পুত্রে হোৱে তোৰ শুন প্ৰাণেশ্বৰি ।
 মই তোৰ অধীন জানিবি আজি ধৰি ॥
 কৰাৱয় স্বস্ত্যয়ন ব্ৰাহ্মণক আনি ।
 নভৈলেক পুত্রে জন্মিলেক কন্যাখানি ॥ ২২২০১
 পুত্রে নুহি কন্যা দেখি দেহা দহে দুখ ।
 হৰি হৰি বাজা নেদেখিলা পুত্ৰমুখ ॥
 পাচে সবে আলোচিয়া মন্ত্ৰণা কৰিলা ।
 পুত্রে বুলি যাই নৃপতিত জান দিলা ॥ ২২২০২
 শুনি নৃপতিৰ আনন্দৰ সীমা মাই ।
 সবস্ত্ৰে জলত নাযি স্নানিলন্ত যাই ॥

সূৰ্ণ বজত বস্ত্ৰ আৰো ধেনুগণ ।
 দিলন্ত অনেক ব্ৰাহ্মণৰ পূৰি মন ॥ ২২২০৩
 বজাৰে চন্দুভি ভেৰী খোল কৰতাল ।
 বীৰটোল মূলঙ্গ যে গোমুখ কাহাল ॥
 ডিঙিম ডগৰ বাঢ় বাৰে অবিলাসে ।
 বীণা বেণু কৰতাল যন্ত্ৰ ভেক ভাসে ॥ ২২২০৪
 পনহ জাঞ্জৰ কঢ় আনো বাঢ় যত ।
 নাচে গাৰে বজাৰয় আনন্দ মনত ॥
 দ্ৰুপদ ৰাজাৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 পাচে যেন ভৈল শুনিয়েক কুৰুৰায় ॥ ২২২০৫
 অনন্তৰে পটেশ্বৰী গণকক আনি ।
 ধন দিয়া অনেক বুলিলা তাক বাণী ॥
 হেন কথা কহিবাহা ৰাজাৰ আগত ।
 আজি যেন ৰাত্ৰি মই দেখিলো স্বপ্নত ॥ ২২২০৬
 পুত্ৰমুখ নচাহিবা স্বপ্নত দেখিলো ।
 যাতো মোৰ ইফঁ তুমি তাতেসে কহিলো ॥
 স্নেহত থাকিয়া যদি চাহা পুত্ৰমুখ ।
 তেবেতো ৰাজাৰ ঘোৰ হৈবে মন দুখ ॥ ২২২০৭
 দ্বাদশ বৎসৰ নচাহিলে তনয়ক ।
 নৃপতিৰ মন্দ নাই কহিলা গণক ॥
 মোৰ কথা যিমতে নজানে মহাৰায় ।
 চলিয়ে সত্বেৰ বিলম্বত কাৰ্য্য নাই ॥ ২২২০৮
 দিলন্ত উত্তম বস্ত্ৰ কৰ্ণত কুণ্ডল ।
 হাতত সোণাৰ তাৰ পৰম উজ্জ্বল ॥
 বিদায় কৰিবে নৃপতিৰ আগে গৈলা ।
 দেখি পটেশ্বৰী বৰ আনন্দ কৰিলা ॥ ২২২০৯
 লমলম কৰে ভূনি লোটয় মাটিত ।
 চলি যাই বেগে ভিৰ দিয়া লাখুটিত ॥
 কাষে পাঞ্জিখান তাৰ কপৰা কাক্ৰত ।
 কাসন্তে কাসন্তে কতো ভৰছে বস্ত্ৰত ॥ ২২২১০
 কতো উঠে কতো পৰে কতো বেগে যাই ।
 তজিয়া থাকয় কতো উপৰক চাই ॥
 লোকে দেখি বোলে এই কৈব বুঢ়াগোট ।
 হাতত দেখোহো তাৰ চাল সোতাসোত ॥ ২২২১১

কতো কতো জনে বোলে শুনিয়ে বচন ।
 কাখত দেখোহো পাঞ্জি গণকৰ চান ॥
 কতোক্ষণে পাইলা যাই ৰাজাৰ চুৰাব ।
 চুৰবীক বোলে কথা জনায়ো আমাৰ ॥ ২২২১২
 বজ্ৰখৰি নাম মোৰ জগতে বিদিত ।
 ভূত ভৱিষ্যত মোত নাহি অবিদিত ॥
 হেন শূনি দ্বাৰী যাই কৰি নমস্কাৰ ।
 জনাইলেক ৰাজাত গণক আসিবাৰ ॥ ২২২১৩
 দ্ৰুপদে বোলয় শীঘ্ৰে আনিয়োক মাতি ।
 কহোক পুত্ৰৰ কথা শুনো কৰ্ণপাতি ॥
 কিবা ভাল কিবা মন্দ পুত্ৰৰ হৈবেক ।
 জানে যদি বজ্ৰখৰি সবে কহিবেক ॥ ২২২১৪
 ৰাজাৰ বচনে দ্বাৰী আতি শীঘ্ৰ কৰি ।
 নৃপতিৰ আগক নিলেক হাতে ধৰি ॥
 পুছিলো নৃপতি গণকৰ মুখ চাই ।
 কিবা নাম তোমাৰ থাকাহা কোন চাই ॥ ২২২১৫
 এক গুটি পুত্ৰ মোৰ আছয় জন্মিয়া ।
 কিবা ভাল কিবা মন্দ চাওঁ জিজ্ঞাসিয়া ॥
 গণকে বোলয় মোৰ নাম বজ্ৰখৰি ।
 জ্যোতিষকো জানো আগমকো আছো পঢ়ি ॥ ১৬
 সকলে জানোহো মই ভূত ভৱিষ্যত ।
 আই মহাদই স্নেহ কৰায় সবাত ॥
 তানেসে প্ৰসাদে আছো ৰাজ্যত তোমাৰ ।
 শূনা ভাল মন্দ কহো তোমাৰ পুত্ৰৰ ॥ ২২২১৭
 এহি বুলি গণক হাতত পাঞ্জি ধৰি ।
 পাতিলেক নৱগ্ৰহ মহাযন্ত্ৰ কৰি ॥
 বিচাৰ কৰিয়া বোলে শূনা নৰেশ্বৰ ।
 হৈবেক তোমাৰ পুত্ৰ মহাধৰ্ম্মজৰ ॥ ২২২১৮
 অনেক বৎসৰ জীৱ নাহিকে অন্তৰথা ।
 একখানি ছিদ্ৰ আছে শূনা তান কথা ॥
 দ্বাদশ বৎসৰ পুত্ৰৰ মুখ নেদেখিবা ।
 য়েৰে দেখা তেৰে ৰাজা বিষাদ লভিবা ॥ ২১৯
 দ্বাদশ বৎসৰ অনন্তৰে নৃপৰষ ।
 হুমঙ্গল কৰি মুখ দেখিবা পুত্ৰৰ ॥

হৰিষ বিষাদ মন নৃপতিৰ ভৈলা-
 অনন্তৰে বজ্জখৰি বিদায় কৰিলা ॥ ২২২২০
 পাত্ৰসকলক বাজা বুলিলা সভাতে ।
 বালক কালৰ বজ্জ নপাইলো দেখিতে ॥
 আধাফুটা বাক্য ঘেৰে শুনে বালকৰ ।
 অমৃততোধিক স্বাদ পাৰে সিটো নৰ ॥ ২২২২১
 কতো উঠে কতো পৰে আঠু কাঢ়ি যায় ।
 কতো প্ৰিয় হয় আসি থাকে মুখ চাই ॥
 হেনয় আনন্দ নপাইলোহো দেখিবাক ।
 এহি বুলি বাজা দোষ দেই বিধাতাক ॥ ২২২২২
 অনন্তৰে পাত্ৰসৰে বুলিলা বচন ।
 দেখিবা পুত্ৰক বাজা নকৰা বিমন ॥
 অনন্তৰে বাঢ়য় বৎসৰ বহি গৈলা ।
 পুত্ৰক দেখিতে বাজা উদ্বাহল ভৈলা ॥ ২২২২৩
 শুভদিনে শুভলগ্ন কৰিয়া নৃপতি ।
 দিয়াইলা বিপ্ৰক আনি অগ্নিত আহুতি ॥
 জিলিপি কচুৰি লুচি দিলা শত শত ।
 য়তৰ সন্দেশ আনিয়াছে যত যত ॥ ২২২২৪
 ঘনক্ষীৰ চিনি মধু দধি দুধ য়ত ।
 মিষ্ট মিষ্ট আদি ফল আৰু পঞ্চায়ত ॥
 এহি সকল আদিকৰি বস্তু নিৰন্তৰ ।
 খুৱাইলা আনন্দে মন পূৰি ভ্ৰাক্ষণৰ ॥ ২২২২৫
 সূৰ্ণ দক্ষিণা বাজা দিলা বজ্জমানে ।
 অনন্তৰে যাই বসিলেক সিংহাসনে ॥
 নৃপতিক বেঢ়ি পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণ যত ।
 নমিয়া বসিলা সবে আনন্দে মনত ॥ ২২২২৬
 ধাইক মাতি আনি বাজা বুলিলন্ত চাই ।
 অস্ত্ৰসপুৰক যায়ে মহাদৈব ঠাই ॥
 আনিয়ো পুত্ৰক শুভক্ষণে দেখো মুখ ।
 গুচোক সকলে মোৰ হৃদয়ৰ দুখ ॥ ২২২২৭
 বাজাৰ বচনে ধাই শীঘ্ৰে চলি গৈলা ।
 নমস্কাৰ কৰি কৰা কহিলাক লৈলা ॥
 পুত্ৰক দেখিতে বাজা উদ্বাহল ভতি ।
 তোমাৰ পাশক মাৰ পাইলা সম্প্ৰতি ॥ ২২২২৮

ধাইৰ বচন শুনি বাজ পটেম্বী ।
 সুখাইলেক ওষ্ঠ কণ্ঠ যেন গৈল অৰি ॥
 অন্ধকাৰ দেখে মুখে হৰিলেক মাত ।
 সৰল বৃক্ষত যেন পৰিল নিৰ্মাত ॥ ২২২২৯
 বাঢ়য় বৎসৰ বাখিলোহো পুত্ৰ বুলি ।
 নিশ্চয় কাটিব আজি মোৰ নাক চুলি ॥
 হৰি হৰি বিধাতা কৰিবো আজি কিস ।
 কিবা অগ্নি জ্বালি মৰো কিবা খাওঁ বিষ ॥ '৩০
 এহি বুলি মহাদুখে কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 অনন্তৰে ধাই তাক বুলিলা বচন ॥
 ধাই বোলে আই তুমি নকৰিবা শোক ।
 দেখাইবো বাজাক নিয়া যেহি লাগে হোক ॥ '৩১
 স্ত্ৰী গুচাই এহিক্ষণে কৰিবো কুমাৰ ।
 চিনিবাক যেন নপাবয় নৰেশ্বৰ ॥
 এহি বুলি ভণ্ডাৰৰ বস্ত্ৰ আনিলেক ।
 পৰম যতনে শৰীৰত পিন্ধাইলেক ॥ ২২২৩২
 পাগ পটু কাজ মাইজাৰ পিন্ধাইলা ।
 কপালত দিয়া অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ফোটা দিলা ॥
 গলে কণ্ঠমালা গজমুকুতা কৰ্ণত ।
 সূৰ্ণ নূপুৰ দুই পিন্ধাইলা পাৰত ॥ ২২২৩৩
 জঠৰে বন্ধাইলা সূৰ্ণৰ জমাৰ ।
 সাক্ষাতে দেখয় যেন বাজাৰ কুমাৰ ॥
 বিশ্বয় ভৈলেক কন্যা মনে মনে গুণি ।
 আমাক মুহিলে আউৰ চিনিবেক কোনি ॥ '৩৪
 এহি বুলি দিলা সবে উকলি জোকাৰ ।
 অনন্তৰে ধাই নিলা আগক বাজাৰ ॥
 পুত্ৰক দেখিয়া বাজা হৰষিত মনে ।
 সাবটি ধৰিলা বৈসাইলেক সিংহাসনে ॥ ২২২৩৫
 ঘনে ঘনে চাহে বাজা পুত্ৰৰ বদন ।
 অমৃত পিৱন্তে যেন সুপুৰুষ মন ॥
 সেহিমতে আনন্দ সমুদ্ৰে নিমজিল ।
 সভাক চাহিয়া বাজা বচন বুলিল ॥ ২২২৩৬
 বালক কালৰ ছৱালৰ যত বজ্জ ।
 দেখিতে নপাইলো বিধি কৰিলেক ভজ ॥

যি ভৈল সি ভৈল তাৰ চিন্তিয়া নপায় ।
 বিবাহ যিহতে হুই চিন্তিয়ে উপায় ॥ ২২২৩৭
 ৰূপে অনিন্দিত হৈব কুমাৰ আমাৰ ।
 হেন কন্যা যৈত আছে কৰিয়ে বিচাৰ ॥
 বুঢ়া পাত্ৰে বোলে শুনিয়োক নৰপতি ।
 দক্ষিণ দেশত আছে সুষেণ নৃপতি ॥ ২২২৩৮
 শৈব্য। নামে এক তান আছেয় দুহিতা ।
 ৰূপে বিদ্যাধৰী সৰ্ববশুণে আনন্দিতা ॥
 ভাল এক দূত চাই পঠিয়া দিয়োক ।
 সুষেণৰ ঠাই সেহি কন্যা স্তুতিয়োক ॥ ২২২৩৯
 ৰাজ্যে বোলেয় শুনিয়োক বুঢ়া পাত্ৰ ।
 বাপৰ কালৰ মোৰ তুমি আছা মাত্ৰ ॥
 আপুনি চায়োক পাত্ৰ মোহোৰ বচনে ।
 বিলম্ব নকৰি চলি যায়ে এতিক্ষণে ॥ ২২২৪০
 ৰাজ্যৰ বচন পাত্ৰ কৰি শিৰোগত ।
 নমস্কাৰ কৰি পাত্ৰ চৰিলা বধত ॥
 দ্ৰুপদেও সভা বিসৰ্জ্জিলা তাতপৰে ।
 পুত্ৰ মানি কন্যাক পঠাইলা অভ্যস্তবে ॥ '৪১
 স্তবৰ্ণ মন্দিৰে ৰাজ্য প্ৰবেশিলা যাই ।
 কতো দিনে পাইলা পাত্ৰে সুষেণৰ ঠাই ॥
 পাত্ৰ আলিবাৰ কথা দুৰ্বী কহিলা ।
 পাচে ৰাজ্য পাত্ৰক সভাক মাতি নিলা ॥ ২২২৪২
 সুষেণ নৃপতি পাচে আসন দিয়াইলা ।
 আপোনাৰ নজিকত আনিয়া বৈসাইলা ॥
 নৃপতিক পাত্ৰে কৰযোৰে কৰি হাত ।
 কিছু শঙ্কোচিত হয় বসিলা সভাত ॥ ২২২৪৩
 অনন্তৰে হাসি ৰাজ্য পুছিলা পাত্ৰত ।
 তোমাৰ নৃপতি ভালে আছয় ৰাজ্যত ॥
 কি কাৰ্য্যে আসিছা কিয় দিলন্ত পঠাই ।
 কহিয়োক পাত্ৰ মোত শুনো সমুদায় ॥ ২২২৪৪
 বুঢ়া পাত্ৰে বোলে শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 একগুটি পুত্ৰ আছে ৰাজ্য দ্ৰুপদৰ ॥
 সম্বন্ধ কৰিতে চান্ত তোমাৰ লগত ।
 সি কাৰণে পঠাই দিলা কৈলো স্বৰূপত ॥ '৪৫

সুষেণে বোলেয় কথা শুনা কহো নিষ্ঠ ।
 দ্ৰুপদ নৃপতি জানা মোৰ বৰ ইষ্ট ॥
 কৰিবো সম্বন্ধ আন্ত নাহি অন্তৰ্দ্ধা ।
 আন গণকক পোছো বিবাহৰ কথা ॥ ২২২৪৬
 ৰাজ্যৰ বচনে দূত আনিলেক মাতি ।
 বুঢ়া গণকক যাই শীত্ৰ কৰি আতি ॥
 চলি যাই গণক মাটিত নেদে ভৰি ।
 হাতে পাঞ্জি ধৰি তথা মিলিল সৰ্ববধি ॥ ২২২৪৭
 গণকক চাহিয়া বুলিলা নৰেশ্বৰ ।
 শুভলগ্ন কৰিয়া দিয়োক বিবাহৰ ॥
 গণকে বোলেয় ৰাজ্য শুনিয়ো প্ৰস্তুত ।
 বেটীৰ নিমিত্তে দুখ লভিবা বহুত ॥ ২২২৪৮
 আৰ এক কথা কহো শুনা মহাবল ।
 কন্যাদান কৰি কিছু লভিলা কুফল ॥
 নৃপতি বোলেয় মোৰ কিবা ভাল মন্দ ।
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যৰ লগে কৰিবো সম্বন্ধ ॥ ২২২৪৯
 গণকক হেন বাক্য নৃপতি বুলিলা ।
 ধৰি পাঞ্জি সৰ্ববধি গণিবাক লৈলা ॥
 গণকৰ কথা ৰাজ্য লিখিয়া পত্ৰত ।
 পাত্ৰক বুলিলা দিবা ৰাজ্যৰ আগত ॥ ২২২৫০
 সভা পাতি দ্ৰুপদে বসিছা সিংহাসনে ।
 পাত্ৰে পত্ৰ দিলা নিয়া আতি বঙ্গমানে ॥
 পত্ৰ শুনি ৰাজ্যৰ পৰম বঙ্গ ভৈলা ।
 সসৈন্তে সহিতে সাজি বিবাহক গৈলা ॥ ২২২৫১
 সুষেণেয়ো বিবাহ দিলন্ত শুভলগ্নে ।
 পুৰিলা সবাৰ মন বসনে ভূষণে ॥
 অনেক যোতুক দিলা আনন্দে মনত ।
 পঠাইলন্ত বৰ কন্যা তুলিয়া বধত ॥ ২২২৫২
 অশ্বাৰ কথাৰ যাতো বস হৰে ভঙ্গ ।
 তাতেসে কহিলো অঙ্গ বিবাহ প্ৰসঙ্গ ॥
 লজ্জা দিলে যাতো পদ বাঢ়য় বিস্তৰ ।
 সি কাৰণে পদ মাত্ৰ কৰিলো প্ৰোক্তৰ ॥ '৫৩
 নানা বাস্ত ভণ্ড কৰি পৰম উৎসবে ।
 গৃহক চলিলা বৰ কন্যা সুষেণপত্ৰে ॥

মিলিল সবাৰে আতি পৰম আৰুলাদ ।
 অন্তঃপুৰে ভৈলা সবে হৰিষ বিবাদ ॥ ২২২৫৪
 এহিমতে কতোদিন যাহাৰু আছয় ।
 একে পৰ্য্যকতে ছয়ো শুতিয়া থাকয় ॥
 স্নৰ্শেণ ৰাজ্যৰ বেটী গুণে মনে মনে ।
 একে পৰ্য্যকতে শুতি থাকো ছয়ো জনে ॥ '৫৫
 নকৰে সম্ভাৰা মনে নকৰে আৰুলাদ ।
 ইটো বিপৰ্য্যয় আতি মিলিল বিবাদ ॥
 মোক পিঠি দিয়া থাকে শৰীৰ আৰুৰি ।
 শুতিয়া থাকয় সঙ্গে মৌনত্ৰত কৰি ॥ ২২২৫৬
 অৱশ্যে জানিলো মুহি ৰাজ্যৰ তনয় ।
 অনুমানে জানো কন্যা হৈবেক নিশ্চয় ॥
 মহাভুখে আছে কন্যা চিন্তিয়া মনত ।
 পাচে ৰাত্ৰি দুই শুতিলেক পৰ্য্যকত ॥ ২২২৫৭
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যৰ বেটী বৰ নিদ্ৰা গৈলা ।
 স্নৰ্শেণ ৰাজ্যৰ কন্যা জিজ্ঞাসিবে লৈলা ॥
 চাহিলন্ত বসন গুচাই শৰীৰৰ ।
 জানিলেক কন্যা হয় ৰাজ্যৰ কুমাৰ ॥ ২২২৫৮
 কন্যাৰ আৰুৰি দেখি মনত গুণয় ।
 ভৈলোহো বিধৱা মই জানিলো নিশ্চয় ॥
 কৰিলে দ্ৰুপদে মোক হেনয় অৱস্থা ।
 কোন লাজে আনত কহিবো ইটো কথা ॥ ২২২৫৯
 হৰি হৰি প্ৰভু মই কি কাম কৰিবো ।
 বাপৰ ৰাজ্যক লাগি কাহাক পঠাইবো ॥
 এহিমতে কন্যা পাচে মনভুখে আছে ।
 স্নৰ্শেণেয়ো এক দূত পঠাই দিয়া আছে ॥ ২২২৬০
 বাপ বিনে কোনে ছুখ কৰে নিবাৰণ ।
 পৃথিৱীমণ্ডলে নেদেখোহো হেন জন ॥
 এহি বুলি প্ৰভাতে লিখিলা পত্ৰখন ।
 পঠাই দিলেক স্নৰ্শেণৰ বিজ্ঞমান ॥ ২২২৬১
 কন্যাৰ বচনে দূত শীঘ্ৰ কৰি গৈলা ।
 স্নৰ্শেণ ৰাজ্যৰ হাতে পত্ৰখনি দিলা ॥
 স্নৰ্শেণ নৃপতি পাচে পত্ৰক পঢ়িলা ।
 বেটীৰ বৃত্তান্ত শুনি সকলে শুনিলা ॥ ২২২৬২

পাত্ৰ-মন্ত্ৰীগণক বুলিলা ৰাজ্য চাই ।
 দ্ৰুপদৰ দেখিয়োক কিমত অন্তায় ॥
 কন্যাক কৰাৰে বিহা বেটীৰ লগত ।
 আতপৰে কোন শত্ৰু আছে সংসাৰত ॥ ২২২৬৩
 পাত্ৰ সকলোৰে বোলে ছয়ো সাৱধান ।
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যক মাৰি ছজো সবে মান ॥
 এহি বুলি বথে চৰি চলিলা নৃপতি ।
 পাত্ৰমন্ত্ৰীগণে বোচি যাই চতুৰ্ভিতি ॥ ২২২৬৪
 হয় হস্তী ৰথী ৰথ সেনা যত যত ।
 মহা চমৎকাৰে চলে আনন্দে মনত ॥
 কতিপয় দিনে পাইলা দ্ৰুপদনগৰ ।
 বেটিলেক নগৰক প্ৰজা স্নৰ্শেণৰ ॥ ২২২৬৫
 লুৰি পুৰি ফুৰে সবে আনন্দে মনত ।
 মহাভয়ে লোকে জনাইলেক দ্ৰুপদত ॥
 শুনিয়োক মহাৰাজ বিলাই আমাৰ ।
 সৰ্বস্বক নেই ঘৰ লোৰয় আমাৰ ॥ ২২২৬৬
 লোকৰ বচন শুনি দ্ৰুপদ নৃপতি ।
 বোলে মোক মিছা কথা কহ মন্দমতি ॥
 পুত্ৰ লাগি তাৰ বেটী কৰাইছো বিবাহ ।
 তোমাৰ শুনিয়া কথা মোৰ লাগে হাস ॥ ২২২৬৭
 জানো দেখিবাক আসিয়াছে দুহিতাক ।
 আগবাঢ়ি গৈয়া সবে আনিয়ো ৰাজ্যক ॥
 বুঢ়া পাত্ৰ শীঘ্ৰে বাসাঘৰ সজায়োক ।
 যাক যেন যোগ্য বাসা ঘৰক দিয়োক ॥ ২২২৬৮
 পুৰোহিত চলি গৈলা স্নৰ্শেণৰ ঠাই ।
 মনভুখে আছে ৰাজ্য দেখিলেক ঘাই ॥
 ব্ৰাহ্মণে বোলায় ৰাজ্য লৈয়ো আশীৰ্বাদ ।
 আসিছা বিহাইৰ ঠাই কিসৰ বিবাদ ॥ ২২২৬৯
 ৰাজ্য বলে পুৰোহিত শুনা একমনে ।
 যি কৰিছে দ্ৰুপদে কৰিব আন কোনে ॥
 বেটীক বিহাইছে তান কন্যাৰ লগত ।
 আত পৰে কোন শত্ৰু আছে সংসাৰত ॥ ২২২৭০
 এহি বুলি পত্ৰখন দিলা আগ কৰি ।
 ভৈলা মহাৰাজ বিপ্ৰগণে পত্ৰ পঢ়ি ॥

দ্ৰুপদৰ হাতে নিয়া সেহি পত্ৰ দিলা ।
 পত্ৰৰ বৃত্তান্ত শুনি থিয়য়ে মৰিলা ॥ ২২২৭১
 ধাইক আনিয়া ৰাজা বুলিলেক বাণী ।
 কেনে হেন অকৰ্ম্ম কৰিলি অভাগিনী ॥
 কহ মোত পুত্ৰ বুলি ছুহিতাৰ কথা ।
 দেখা আজি কৰো তোৰ এনয় অৱস্থা ॥ ২২২৭২
 আজি গুচাওঁ মই তোৰ পটেখৰী নাম ।
 যেন পুনৰপি নকৰস হেন কাম ॥
 নাক কাণ কাটি খেদিবো বিদেশক ।
 হেন মন্দ কৰ্ম্ম তই কৰস কিসক ॥ ২২২৭৩
 ৰাজাৰ বচনে ধাই ছয়া কম্পমান ।
 কহিলা সকলে যাই মহাদেৱ খান ॥
 কথা শুনি মহাদৈ চলিয়া পৰিল ।
 সৰল বৃক্ষত যেন কুহুৰি পৰিল ॥ ২২২৭৪
 কদলী বৃক্ষত যেন বতাহ লাগিলা ।
 সেহিমতে মহাদৈ কম্পিবে লাগিলা ॥
 হাত পাৰ কাম্পয় নিশ্বাস তেজে ঘনে ।
 হৰি হৰি বিধাতা কৰিলি হেন ঠানে ॥ ২২২৭৫
 ভীষ্ম নিগদতি ৰাজা শুন। সাৱধানে ।
 দ্ৰুপদ ৰাজাৰ বেটী গুণে মনে মনে ॥
 মই পাপিষ্ঠীৰ কাৰ্য্য ভৈল এতদূৰ ।
 যি কৰিলে সকলে ভাৱনা ভৈল চূৰ ॥ ২২২৭৬
 ইটো লাজ অপমানে কেনে প্ৰাণ ধৰো ।
 কিবা বিষ খাওঁ কিবা অগ্নি জ্বালি মৰো ॥
 উত্তৰ দিশক যাই কিবা ছাড়ো প্ৰাণ ।
 আতপৰে উপায় নেদেখো মই আন ॥ ২২২৭৭
 হৰিসে কৰিলে মোক এনুৰা বিপত্তি ।
 এহি বুলি ৰাজকন্যা মনত গুণন্তি ॥
 গুৰু গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
 বোলা ৰাম ৰাম ভণে বিদ্যাপঞ্চাননে ॥ ২২২৭৮

দ্ৰুপদকন্যাৰ পলায়ন

পদ

কান্দে ৰাজকন্যাগণ বিয়াকুল চিত্ত ।
 লোটালুটি কৰে কন্যা পৰি ধৰণীত ॥
 ইটো লাজ ছয়া অপমানে প্ৰাণ ধৰো ।
 গলত কটাৰী মাৰি কিসক নমৰো ॥ ২২২৭৯
 জন্মিলোহো কন্যা পুত্ৰ বুলি কৰে মাৰে ।
 কিসক ৰাজাৰ কন্যা বিবাহ কৰাৰে ॥
 থাকিল কুখ্যাতি মোৰ ধৰণীমণ্ডলে ।
 ফাট দিয়া বস্ত্ৰমতী যাওঁ ৰসাতলে ॥ ২২২৮০
 স্নৰ্ষণ নৃপতি আসি সাজিয়াছে ৰণে ।
 হৈবেক পৰম যুদ্ধ মোহোৰ কাৰণে ॥
 কি কৰ্ম্ম কৰিলো মই যাইবো কোন খানে ।
 এখনে ছাৰিবো প্ৰাণ হেন অপমানে ॥ ২২২৮১
 পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ সভাত বসিয়া ।
 উপহাস কৰি কথা কহিব হাসিয়া ॥
 স্নৰ্ষণ ৰাজাৰ কন্যা দ্ৰুপদ নৃপতি ।
 বেটীক লাগিয়া বিয়া কৰাৰে দুৰ্ম্মতি ॥ ২২২৮২
 হেন নিন্দা বাপক কৰিবে সৰ্বকাল ।
 আত কাৰ মৰো যদি সৰ্বগুণে ভাল ॥
 অন্ধক ৰাক্ষিত কন্যা হেন মন দুখে ।
 একেধৰে চলি গৈলা উত্তৰৰ মুখে ॥ ২২২৮৩
 কতো দূৰ কন্যা য়েৰে যাহাস্তে আছয় ।
 এৰাইলেক নদী নদ পৰ্বত আলয় ॥
 উপবন এৰায়া পাইলন্তু কতো দূৰ ।
 অনন্তৰে কন্যা যাই পাইলা যক্ষপুৰ ॥ ২২২৮৪
 আছয় জীমূত যক্ষ মহাতপ কৰি ।
 উত্তৰ দিশক যাই তাক পৰিহৰি ॥
 জীমূতে দেখন্তু ৰাক্ষি কন্যাগোট য়াৱ ।
 যক্ষক পঠাই পাচে আনিলা মতাই ॥ ২২২৮৫
 জীমূতে পুছন্তু তই কাহাৰ ছুহিতা ।
 কোন বা খানত থাকা কাৰ বিবাহিতা ॥
 উত্তৰ দিশক কেনে একেধৰে য়াস ।
 সিংহে বাঘে খাইবে ভোক হুইবে সৰ্বনাশ ॥ ২৮৬

ৰাজ্যৰ কুম্ভাবী হেন লবে মোৰ-মনে ।
অৰ্দ্ধেক নিশাত তই ফুৰ কি কাৰণে ॥
যদি তপ কৰিবি তপৰ মুহি কাল ।
কহ নিষ্ঠ কৰি তই এৰা আল জাল ॥ ২২২৮৭
নভাণ্ডিৰি কন্যা মোত কহ সবে কথা ।
সাধিবো তোমাৰ কাৰ্য্য নাহিকে অন্যথা ॥
শুক গোপালৰ পাদপদ্ম ধৰি মনে ।
বোলা বাম বাম ভণে বিদ্যাপকাননে ॥ ২২২৮৮

দ্রুপদ কন্যাৰ পুৰুষ-চিহ্ন লাভ

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেধৰ ।
পাচে যি কৰিলা কথা কহো অনন্তৰ ॥
ভীষ্ম যে বোলন্ত শুনা পাণ্ডুৰ নন্দন ।
যক্ষক চাহিয়া কন্যা বোলয় বচন ॥ ২২২৮৯
কন্যা বোলে জীমূত শুনিয়ে মোৰ কায ।
কি কহিবো তোমাত কহন্তে আছে লাজ ॥
দ্রুপদ মোহোৰ পিতৃ নাহিকে সন্ততি ।
তাহাৰ ঘৰত মই ভৈলো উতপতি ॥ ২২২৯০
কন্যা দেখি মহাদৈব বিঘাত মনত ।
পুত্ৰ বুলি কহিলেক ৰাজ্যৰ আগত ॥
শুনি নৃপতিৰ বৰ আনন্দ মিলিল ।
মোহোৰ নিমিত্তে অসংখ্যাত দান দিল ॥ ২২২৯১
ছল বাদ কৰি মোক দ্বাদশ বৎসৰ ।
অভ্যন্তৰে বাখিছিল ভাৰ্য্যা দ্রুপদৰ ॥
দ্বাদশ বৎসৰ য়েৰে মোৰ বহি গৈল ।
মোক দেখিবাক নৃপতিৰ ব্ৰত্ৰা ভৈল ॥ ২২২৯২
নানা বস্ত্ৰে মোৰ মণ্ডিলেক শৰীৰক ।
পুৰুষৰ চিহ্নে নিল ৰাজ্যৰ আগক ॥
চিনিবে নপাৰি মোক পুত্ৰ হেন মানি ।
বিবাহ কৰাইলা সুষেণৰ বেটী আনি ॥ ২২২৯৩
সুষেণ ৰাজ্যৰ কন্যা বিজ্ঞানিলা পাচে ।
দেখিয়া বেটীক স্নানি বিহা কৰিয়াছে ॥

বাপৰ পাশক লাগি পত্ৰ পঠাই দিল ।
সসৈন্তে সুষেণ ৰাজ্য নগৰ বেটিল ॥ ২২২৯৪
ৰাজ্য কাঢ়ি লৈবে খোজে মাৰিবে বাপক ।
এহি লাজে মৰিবাক যাওঁ উত্তৰক ॥
জীমূতে বোলয়ে কন্যা নমৰিবি তই ।
আমাৰ পুৰুষ চিহ্ন দিব তোক মই ॥ ২২২৯৫
তোৰ নাৰীকপ মই কৰিবো স্বীকাৰ ।
বৎসবেক ভৈলে আসি দিবি পুনৰ্বাৰ ॥
বৎসবেক অন্তৰে মোহোৰ চিহ্ন দিবি ।
অনন্তৰে তই আপোনাৰ চিহ্ন নিবি ॥ ২২২৯৬
এহি বুলি জীমূতে আপোন বিদ্যা দিলা ।
কন্যাৰ স্ত্ৰীকপ যক্ষ আপুনি ধৰিলা ॥
যক্ষক প্ৰণামি কন্যা হৰ্ষিত মনে ।
চলি গৈলা বঙ্গমনে আপোন ভৱনে ॥ ২২২৯৭
সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক নৰেধৰ ।
শুনিয়েক কথা আৰে আত অনন্তৰ ॥
দ্রুপদৰ নগৰত ভৈল উসমিস ।
সুষেণৰ ডৰে ব্ৰজা পলাই দশোদিশ ॥ ২২২৯৮
দ্রুপদৰ মনত মিলিল মহাত্ৰাস ।
অধোমুখে ঘনে ঘনে তেজয় নিশ্বাস ॥
উগুল থুগুল স্তম্ভ শাস্তি নাহি মনে ।
মহাভয়ে অস্তেষপুৰত কন্যাগণে ॥ ২২২৯৯
অনন্তৰে পূৰ্বে দেখা দিলন্ত ভাষ্কৰ ।
সবে আসি সমীপ চাপিয়া কুম্ভাবৰ ॥
পুৰুষৰ চিহ্ন সবে দেখি শৰীৰত ।
মহাদৈব ভৈলা আসি আনন্দ মনত ॥ ২২৩০০
পাচে স্নান কৰাই বস্ত্ৰ বস্ত্ৰক পিন্ধাই ।
ৰাজ্যৰ পাশক লাগি দিলন্ত পঠাই ॥
নমস্কাৰ বাপক কৰিয়া বঙ্গ মনে ।
সভাত বসিলা যাই কোতুহল মনে ॥ ২২৩০১
পুত্ৰক দেখিয়া ৰাজ্য পৰম বিস্ময় ।
কতোকণে একদৃষ্টি আছিলেক চাই ॥
মুখে অন্ন হাসি ডাফি গোস্ক গজি আছে ।
মহাৰঙ্গে পুত্ৰত পুৰিলা ৰাজ্য পাচে ॥ ২২৩০২

কন্যা বুলি তোৰ ভাৰ্য্যা লিখিলে ৰাজ্যক ।
 সি কাৰণে আসিছে নগৰ মাৰিবাৰ ॥
 পুৰুষৰ চিহ্ন সবে দেখো শৰীৰত ।
 কেনে অন্য কথা ভৈল কহ স্বৰূপত ॥ ২২৩০৩
 কুমাৰে বোলয় কথা শুনিয়োক বাপ ।
 পূৰ্ব্ব ধৰি মোক হেন দিয়া আছে শাপ ॥
 সি কাৰণে জানা পিতৃ কন্যাকপ ধৰি ।
 আছিলো অন্তেষপুৰে চিহ্ন পৰিহৰি ॥ ২২৩০৪
 দ্বাদশ বৎসৰ অন্তেষপুৰে বহি গৈল ।
 ভৈলোহো পুৰুষ মোৰ শাপ দূৰ ভৈল ॥
 হেন কথা শুনিয়া দ্ৰুপদ নৰেশ্বৰ ।
 কোলে কৰি শিৰ আৰ্ণ কৰিলা পুত্ৰৰ ॥ ২২৩০৫
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 পুত্ৰ লৈয়া গৈলা ৰাজ্য সন্মোহৰ ঠাই ॥
 সন্মোহ নৃপতি পাচে জোৱাইক দেখিলা ।
 একদৃষ্টি কৰি ৰাজ্য চাহিয়া আছিলো ॥ ২২৩০৬
 বেষ্টাসকলৰ হাতে পৰীক্ষা কৰিলা ।
 স্ত্ৰীৰ লক্ষণ কিছু বিচাৰি নপাইলা ॥
 জোৱাইক সন্মোহে বঞ্চে চাহি ঘনে ঘনে ।
 আৰো এক কন্যা বিহা দিল বঙ্গমনে ॥ ২২৩০৭
 সন্মোহ নৃপতি দ্ৰুপদৰ হাতে ধৰি ।
 কন্যাক নিন্দিয়া বাক্য বুলিলা সাদৰি ॥
 মোৰ বেটী অপৰাধ কৰিয়াছে যত ।
 পুত্ৰবধূ বুলি তাক নলবা মনত ॥ ২২৩০৮
 প্ৰথম বোহাৰী তযু দুহিতা সমান ।
 মোৰ পদে বিহাই নলৈবা অপমান ॥
 সলোতক মুখে ৰাজ্য এহি বাক্য বুলি ।
 পাচে দুই জনে কৰিলেক গলাগলি ॥ ২২৩০৯
 সন্মোহক আগবঢ়াই থৈলা বঙ্গমনে ।
 দ্ৰুপদ প্ৰবেশ ভৈলা আপোন ভৱনে ॥
 সন্মোহ নৃপতি গৈলা আপোন নগৰ ।
 কহিলো তোমাত ৰাজ্য চৰিত্ৰ অস্বাৰ ॥ ২২৩১০
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য পাচে পুছিলো ভীষ্মত ।
 কহিলোক যক্ষ ভৈলেক কেনমত ॥

পুৰুষ ভৈলেক কন্যা যক্ষৰ কাৰণে ।
 পাচে নপুংসক আসি ভৈলা কি কাৰণে ॥ ২২৩১১

শিখণ্ডীৰ নপুংসকত্ব প্ৰাপ্তি

ভীষ্ম যে বোলন্ত শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 বৎসৰেক যেনে বহি গৈলেক যক্ষৰ ॥
 নগৈলেক কন্যা যক্ষ আছে বাট চাই ।
 লাজে অপমানে সিটো ঘৰক নযায় ॥ ২২৩১২
 এক দিনা কুব্জৰে আছন্ত সভা পাতি ।
 যক্ষসকলক ৰাজ্য বুলিলেক মাতি ॥
 জীমূত কিসক নাহে মোহোৰ সভাক ।
 বৎসৰেক ভৈল মই নেদেখোহো তাক ॥ ২২৩১৩
 এহি বুলি ধনপতি চৰিলা বিমানে ।
 তাহাৰ আশ্ৰয় যাই পাইলা পুষ্পমানে ॥
 মাতন্ত কুব্জৰ জীমূতৰ নাম লই ।
 ৰাজ্যক দেখিয়া ঘৰে প্ৰবেশিলা গই ॥ ২২৩১৪
 কুব্জৰে বোলন্ত কেনে নোলাস ঘৰৰ ।
 দেখা দিয়া মোক কিছু নাহি তোৰ ডৰ ॥
 লাজে অপমানে কুব্জৰৰ বাক্য শুনি ।
 কতোক্ষণ মানে আছিলেক মনে গুণি ॥ ২২৩১৫
 সকলে শৰীৰ বস্ত্ৰে দিয়া আৱৰিলা ।
 দণ্ডৱতে কুব্জৰৰ আগত পৰিলা ॥
 জীমূতক দেখিয়া হাসন্ত ধনেশ্বৰ ।
 এমত বিৰূপ কেনে ভৈল শৰীৰৰ ॥ ২২৩১৬
 পুৰুষ আছিলি ভৈলি নাৰীৰ আকাৰ ।
 হেনয় অৱস্থা কেনে ভৈলি দুৰাচাৰ ॥
 কুব্জৰৰ বাক্য শুনি জীমূত উঠিলা ।
 কৰবোৰে অধোমুখে বচন বুলিলা ॥ ২২৩১৭
 জীমূতে বোলয় শুনিয়োক ধনপতি ।
 কহো যি কাৰণে মোৰ ভৈল হেন গতি ॥
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যৰ ঘৰে কন্যা উপজিল ।
 পুত্ৰ বুলি নৃপতিৰ আগত কহিল ॥ ২২৩১৮
 অজিজ্ঞাসি কন্যাক দ্ৰুপদ নৰেশ্বৰ ।
 বিহাইলন্ত কন্যাক যে জীউ সন্মোহৰ ॥

স্নেহেণ বাজ্যৰ কন্যা জানিলেক পাচে ।
 দ্রুপদে বেটীক লাগি বিহা কৰি আছে ॥ ২২৩১৯
 বাপৰ পাশক লাগি পত্ৰ পঠাই দিলা ।
 সসৈন্যে সহিতে বাজ্য মাৰিবাৰ আইলা ॥
 লাজ পাই কন্যা বোলে যাওঁ মই কৈক ।
 মৰিবাৰ লাগি যাওঁ উত্তৰ দিশক ॥ ২২৩২০
 পৰম স্নেহী কন্যা অৰ্দ্ধেক ৰাজিত ।
 একেদৰে যাই দেখি আছে বিপৰীত ॥
 কন্যাক মাতিয়া মই পুছিলো কাৰণ ।
 কহিলেক পূৰ্বকথা মোত বিবৰণ ॥ ২২৩২১
 মহা স্নেহ ভৈলো ৰাজা দুহিতাক লাগি ।
 যদি মৰে তেৱে মই ভৈলো বধভাগী ॥
 তিৰী গৰু ব্ৰাহ্মণৰ সনে প্ৰাণ এৰে ।
 যিবা জনে উচিত কাৰ্য্যত নিবস্তৱে ॥ ২২৩২২
 তাসম্বাৰ হকে বাসা সপত স্বৰ্গত ।
 হেন জানি কন্যাক ছাড়িবো কেনমত ॥
 যদি মোত হস্তে কন্যা হোৱয় নৈবাশ ।
 অৱশ্যে নৰকত হৈবে তেৱে বাস ॥ ২২৩২৩
 হেন মনে গুণি আছিলোহো কতোক্ষণ ।
 কন্যাক চাহিয়া পাচে বুলিলো বচন ॥
 শুন ৰাজকন্যা তই নমৰিবি প্ৰাণে ।
 এক বাক্য বোলে মই শুনো সাৱধান ॥ ২২৩২৪
 মোহোৰ পুৰুষ তেজ হেৰা দেওঁ তোক ।
 তোৰ তিৰীকপ কন্যা ছাড়ি দেহ মোক ॥
 বৎসৰেক অন্তৰে মোহোক আনি দিবি ।
 আপোনাৰ ৰূপ কন্যা মোৰপৰা নিবি ॥ ২২৩২৫
 এহি বুলি স্ত্ৰীকপ কৰিলো স্বীকাৰ ।
 কন্যাক দিলোহো নিজৰূপ আপোনাৰ ॥
 মোহোৰ স্বৰূপ ৰূপ যত্নে কন্যা ধৰি ।
 গৃহক চলিয়া গৈলা মহাবজ্জ কৰি ॥ ২২৩২৬
 বৎসৰেক ভৈলো মই আছে বাট চাই ।
 দেখো কন্যা মোৰ পাশে নাছিলো দুৰাই ॥
 আপোনাৰ আপুনি চিন্তিলো মহামাৰ ।
 কোন লাজে যাইবো মই গৃহক তোমাৰ ॥ ২২৩২৭

কুব্বেৰে বোলায় অৰে শুনৰে জীমূত ।
 আপুনি কৰিলি তই কৰ্ম্ম অযুগুত ॥
 মনুষ্যত যক্ষ তই কৰিলি বিশ্বাস ।
 আপুনি কৰিলি আপোনাৰ সৰ্বনাশ ॥ ২২৩২৮
 স্ত্ৰী ৰূপ ধৰিয়া থাকিবি কতোকাল ।
 তোমাৰ গৰ্ভত হোৱে যতেন ছৰাল ॥
 কিম্বদ হৈবেক তোক কহিলো সম্প্ৰতি ।
 তিনিও লোকত হৈবে অবাদিত গতি ॥ ২২৩২৯
 হৈবেক পৰম যুদ্ধ কুক পাণ্ডৱৰ ।
 অশ্বখামা শিখণ্ডীক নিব যমঘৰ ॥
 তৈসানিসে তোৰ ৰূপ হৈবে পুৰুষৰ ।
 এহি বুলি কৈলাসক গৈলা ধনেশ্বৰ ॥ ২২৩৩০
 জীমূতে দেখয়ে কন্যা কিৰিয়া নাসিলা ।
 তিলকুশ ধৰি মহাকোপে শাপ দিলা ॥
 হয়ো নপুংসক তই মোহোৰ শাপত ।
 যেন আন জনে নকৰয় হেন মত ॥ ২২৩৩১
 পুৰুষ হইয়াছে কন্যা যক্ষৰ বৰত ।
 পাচে নপুংসক ভৈলা তাহান শাপত ॥
 সেহিটো শিখণ্ডী ৰাজা জানিবা নিশ্চয় ।
 তাকে আগ কৰি মোক বধা ধনঞ্জয় ॥ ২২৩৩২
 মোৰ বধহেতু অগনিত তেজি প্ৰাণ ।
 জন্মিয়াছে অশ্বা আক কৈলো বিদ্যমান ॥
 নপুংসক জনক নকৰো শৰজাক ।
 এতেকে অৰ্জুন বধা আগ কৰি তাক ॥ ২২৩৩৩
 শিখণ্ডীৰ শৰে মোৰ চাল নিবিক্ৰয় ।
 অৰ্জুনৰ বাণে মোৰ মজ্জাক ভেদয় ॥
 এতেকে তোমাত মই কহিলো নিশ্চয় ।
 অৰ্জুনৰ হাতে কালি যাইবো যমালয় ॥ ২২৩৩৪
 অনন্তৰে পাঞ্চোভাই নমিয়া ভীষ্মক ।
 পৰম আনন্দে চলি গৈলা শিৰিষক ॥
 শুতিলন্ত যাই ৰাজা দিব্য পৰ্য্যঙ্কত ।
 অশ্বাৰ চৰিত্ৰ এহিমানে সমাপত ॥ ২২৩৩৫
 নমো নমো নাৰায়ণ জগত কাৰণ ।
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু পৰিলো শৰণ ॥

ভূমি দিলা যেন মতি সেহি অমুৰূপে ।
 ভাবতৰ পদ কৈলো শুনোক স্বৰূপে ॥ ২২৩৩৬
 গোপাল গোবিন্দ বাম হংসনাৰায়ণ ।
 এহি মাত্রে মুখে সদা বহোক বচন ॥
 এতেক প্ৰাৰ্থনা কৰো নামাগোহো আন ।
 কৃপাৰ সাগৰ যোক দিয়া এহি দান ॥ ২২৩৩৭
 বৃহৎ নগৰ তন্ত্ৰিকাৰণ যে স্থান ।
 মৰ্ত্যদেৱে যত্নে তাকু কৰিছা নিৰ্মাণ ॥
 নানা বিদ্যা পাটবস্ত্ৰ দেৱাঙ্গ বসন ।
 যিটো নগৰত সদা হোৱে উতপন্ন ॥ ২২৩৩৮
 তাহাৰ নিকটে বহে স্তম্ভৰ মনাস ।
 যাত স্নান তৰ্পণে দুখৰ হোৱে নাশ ॥
 অমৃত সমান স্বাদ পৰম নিৰ্মল ।
 সাক্ষাতে দেখিয় যেন জাহ্নবীৰ জল ॥ ২২৩৩৯
 সেহি নগৰত দ্বিজবৰ আছিলন্ত ।
 নামে কণ্ঠভূষণ যে পৰম মহন্ত ॥
 তাহান কনিষ্ঠ পুত্ৰ গুৰু গোপালৰ ।
 হৃদয়ত ধৰি দুই চৰণ স্তম্ভৰ ॥ ২২৩৪০
 সমীপৰ লোকৰ আনন্দ মন দেখি ।
 অস্বাৰ চৰিত্ৰ পদবন্ধে থৈলা লিখি ॥
 শুনৈ অবিৰতে লোকে পৰম সাদৰে ।
 আৰো পদ কৰিবাক অভিনন্দা কৰে ॥ ২২৩৪১
 অস্বাৰ চৰিত্ৰ ভণে বিদ্যাপঞ্চাননে ।
 বোলোহো মিনতি কৰি শূনা সৰ্ব্বজনে ॥
 শাস্তত নাপাই যদি ইসৰ কথাক ।
 পদকো নিন্দিবা মন্দ বুলিবা আমাক ॥ ২২৩৪২
 ভাবতৰ পদ ইটো অমৃত সমান ।
 সি সি শুনে যিটো কৰিয়াছে বহুদান ॥
 দুখীত কৃপণ যিটো লোকক বঞ্চক ।
 নপাবে শুনিতে ইটো মহা বহুশুক ॥ ২২৩৪৩
 পৰম বিষয়ী লোক জড় আতিশয় ।
 স্বাদকো নপায় কৃষ্ণকথা নুশুনয় ॥
 সিসবো শুনোক দেখি পৰম স্তম্ভৰ ।
 এহি প্ৰয়োজনে পদ কৰে কবি নৰ ॥ ২২৩৪৪

* চন্দ্ৰ বাণ ঘোটকৰ পিঠিত গগন ।
 কৃষ্ণপক্ষ চতুৰ্দশী মাস যে প্ৰাৰণ ॥
 অশ্বিনী নক্ষত্ৰে সমাপতি ভৈল পদ ।
 বোলা বাম বাম সবে খণ্ডোক আপদ ॥ ২২৩৪৫

দশম দিনৰ যুদ্ধ

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক কুৰুৰাজ ।
 আত অনন্তৰে পাচে যেন ভৈল কাজ ॥
 য়েৰে যুধিষ্ঠিৰ নিজ মন্দিৰে শুতিলা ।
 আনো বীৰগণ স্বকী স্বকী থানে গৈলা ॥ ২২৩৪৬
 কতো ৰাত্ৰি যাস্তে নাৰায়ণ নিৰঞ্জন ।
 অৰ্জ্জুনৰ মন্দিৰত ভৈলা দৰিশন ॥
 দেখিয়া অৰ্জ্জুনে উঠি দুই হাত মেলি ।
 শয্যাহস্তে মাধৱক ধৰি আন্ধোৱালি ॥ ২২৩৪৭
 উত্তম আসনে বৈসাইলন্ত মহাবীৰে ।
 অনন্তৰে মাধৱে মাতিলা ধীৰে ধীৰে ॥
 শূনা সখি কহো মই প্ৰস্তাৱৰ বেলা ।
 কালিৰ দিৱসে তুমি নকৰিবা হেলা ॥ ২২৩৪৮
 ধনঞ্জয় বদতি শুনিয়ে নাৰায়ণ ।
 আজি ৰাত্ৰি কেতিফণে হৈবেক প্ৰসন্ন ॥
 ৰজনী প্ৰভাতে কালি আমি সনে যাইবো ।
 শিখণ্ডীক আগ কৰি ভীষ্মক বধিবো ॥ ২২৩৪৯
 সঞ্জয় বদতি ৰাজা শূনা পাচে কথা ।
 তযু পুত্ৰ দুৰ্য্যোধনে যি কৰিলে তথা ॥
 ভ্ৰাতৃগণ সম্মে পাচে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 কতো ৰাত্ৰি চলি গৈলা ভীষ্মৰ ভৱন ॥ ২২৩৫০
 নমস্কাৰ কৰিয়া বদতি কুৰুৰায় ।
 শুনিয়ে বচন মোৰ ভীষ্ম আজুয়াই ॥
 তুমি সম বীৰ আৰ নহি স্তবাহুৰে ।
 পৰশুৰামক জিনি আছা একেধৰে ॥ ২২৩৫১

* চন্দ্ৰ - ১ ; বাণ - ৫ ; ঘোটক - ৭ ; গগন -
 এতেকে ১৫১০ শব্দ ।

পাণ্ডৱক স্নেহ কৰা পূৰ্বকথা ধৰি ।
 মহেন্তে কপট কৰে কি কবিতো পাৰি ॥
 যেৱে পিতামহ স্নেহ নকৰিলা হস্তে ।
 এতদিন আছে তেৱে পাণ্ডৱ জীৱন্তে ॥ ২২৩৫২
 ভীষ্ম স্মাতিলন্ত শুনা দুৰ্য্যোধন বায় ।
 তোৰ সম মন্দবুদ্ধি ত্ৰিভুৱনে নাই ॥
 দেৱতাৰ বীৰ্য্যে জাত পাণ্ডৱ নন্দন ।
 তাসম্বাক যুদ্ধস্তা আছয় কোন জন ॥ ২২৩৫৩
 বিশেষত গোবিন্দ সহায় ভৈলা যাৰ ।
 তিনিও লোকত পৰাজয় নাই তাৰ ॥
 তথাপিতো তোহোৰ বচনে নৃপবৰ ।
 প্ৰাণ পৰিত্ৰমে মই কৰিবো সমৰ ॥ ২২৩৫৪
 সত্য কৰি তোৰ আগে অঙ্গীকাৰ কৰো ।
 পাণ্ডৱক মাৰো নুহি তান হাতে মৰো ॥
 দুৰ্য্যোধনে শুনিলেক ভীষ্মৰ বচন ।
 বঙ্গমনে চলি গৈলা আপোন ভৱন ॥ ২২৩৫৫
 যোৰতৰ সমৰত শ্ৰান্ত হুয়া বৰ ।
 বীৰগণে স্বকী স্বকী থানে নিৰন্তৰ ॥
 শয়ন কৰিলে সবে আনন্দিত মনে ।
 যথাকাল অৱসানে বঙ্গনী প্ৰসমে ॥ ২২৩৫৬
 নিশ্চল ভৈলেক দশোদিশ স্ত্ৰপ্ৰসমে ।
 চুন্দুভি বজাইলা যুধিষ্ঠিৰৰ ভৱনে ॥
 স্তললিত কৰি গীত বৰ্ণাইলা ৰাজাক ।
 চাটুকাৰসকলে বুলিলা চাটুবাৰ ॥ ২২৩৫৭
 মনোনীত কৰি ভাটে ভটিমা পঢ়িলা ।
 হেনমতে যুধিষ্ঠিৰে নিদ্ৰাৰ জাগিলা ॥
 নিত্যকাৰ্য্য অৱসানে শুভক্ষণ চাই ।
 যাত্ৰা কৰি সিংহাসনে বসিলেক যাই ॥ ২২৩৫৮
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰে দ্ৰুপদ পুত্ৰক ।
 শিখণ্ডীক মতাই আনিলেক সমীপক ॥
 সমীপে আনিলে যদি দ্ৰুপদনন্দন ।
 হেন দেখি যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা বচন ॥ ২২৩৫৯
 শুনিয়ো শিখণ্ডী তুমি আমাৰ বচনে ।
 ভীষ্মৰ সন্ধান বীৰ নাই ত্ৰিভুৱনে ॥

কালি ৰাত্ৰি পিতামহে বুলিলা বচন ।
 শিখণ্ডীৰ হাতে মোৰ আছয় মৰণ ॥ ২২৩৬০
 মই জানো তুমি সম বীৰ নাই আৰ ।
 ভীষ্মক বধিয়ো তুমি নিমিত্ত আমাৰ ॥
 ধনঞ্জয় আদি কৰি যত বীৰগণ ।
 সবে হস্তে তোমাক যে কৰিব বক্ষণ ॥ ২২৩৬১
 দ্ৰোণ আদি কৰি কোৰৱৰ বীৰগণ ।
 তাত হস্তে ধনঞ্জয় কৰিব বক্ষণ ॥
 হেন শুনি শিখণ্ডী যে দ্ৰুপদকুমাৰ ।
 বঙ্গমনে ৰাজাক বুলিলা বাবম্বাৰ ॥ ২২৩৬২
 আমাক বাখিয়া যদি যাস্তে ধনঞ্জয় ।
 ভীষ্মক বধিবো মই বুলিলো নিশ্চয় ॥
 সেহিবেলা তহিক আসিলা ৰাজাগণ ।
 বৃকোদৰ সাত্যকী অৰ্জুন নাৰায়ণ ॥ ২২৩৬৩
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাৰ আগত উপসন্ন ।
 হেন দেখি যুধিষ্ঠিৰে দিয়াইলা আসন ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত শুনিয়ো ধনঞ্জয় ।
 শিখণ্ডীক আগ কৰি আনো বীৰচয় ॥ ২২৩৬৪
 ভীষ্মক সমৰে বধিবাক মন কৰি ।
 এতিক্ষণে চলিয়োক হেলা পৰিহৰি ॥
 শুনি বাঢ় ভণ্ড বাৱে পৰম উৎসৱে ।
 সমৰক চলা বুলি আদেশে পাণ্ডৱে ॥ ২২৩৬৫
 অৰ্জুনৰ ইন্দ্ৰিতক জানি দামোদৰ ।
 বথখান সাজিলেক দেখন্তে স্তম্ভৰ ॥
 বানৰধ্বজক আনি উপৰে তুলিলা ।
 বথখান সাজি অৰ্জুনৰ আগে দিলা ॥ ২২৩৬৬
 হেন দেখি ধনঞ্জয় কৌতূহল মনে ।
 যুদ্ধ কাছে কাছিল কৰচ পৰিধানে ॥
 অক্ষয় দুইগোটা তুণ পিঠিত কৰিলা ।
 বামহাতে আনি ধনু গাণ্ডীৰ ধৰিলা ॥ ২২৩৬৭
 দেৱতাৰ অস্ত্ৰ ধৰি নিশঙ্ক শৰীৰ ।
 বথত চৰিলা ধনঞ্জয় মহাবীৰ ॥
 এত হস্তে শিখণ্ডী আপোন বথে চৰি ।
 অৰ্জুনৰ লগ লৈলা কৰে ধনু ধৰি ॥ ২২৩৬৮

যুধিষ্ঠিৰ লবিলা কাচিয়া বীৰ কাচে ।
 ৰাজাগণে বেঢ়িয়া চৌপাশে আগে পাচে ॥
 বীৰগণ সিংহনাদ নানা বাঢ় শুনি ।
 প্ৰজাৰ গিবত লবি কম্পয় ধবণী ॥ ২২৩৬৯
 নানাবিধ ধ্বজে প্ৰকাশয় বীৰগণ ।
 প্ৰফুল্লিত ভৈল যেন পদ্মবনখান ॥
 আত অনন্তৰে পাচে দুৰ্য্যোধন ৰাজা ।
 যুদ্ধক প্ৰৱন্ধে জৰাইলেক নিজ প্ৰজা ॥ ২২৩৭০
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 যুদ্ধক চলিলা য়েৰে গজাৰ কুমাৰ ॥
 তেতিফণে উৎপাত মিলিল ঘনে ঘনে ।
 সাংক্ৰাতে দেখিয়া আছে কুক বীৰগণে ॥ ২২৩৭১
 চুলি মেলি বিকৃত যোগিনী আছে চাই ।
 আকাশ ঢাকিয়া কাক শগুন উৰায় ॥
 অনামেঘে বৰিষে কধিৰ অসংখ্যাত ।
 সৈন্যৰ মাজত আসি পৰিলা নিৰ্মাত ॥ ২২৩৭২
 নকাম্পশ্বে সবাৰে নয়নে নীৰ ৰহে ।
 অকাৰণে মনোদুখে শোকে দেহা দহে ॥
 তুণ হস্তে শৰ ডাব হস্তে খড়্গ পৰে ।
 কাকে থাপ মাৰি যায় মাথাৰ উপৰে ॥ ২২৩৭৩
 আনো নানা বিমঙ্গল দেখি নানা ভাৰে ।
 চমকিল কুক সৈন্য আগক নধাৰে ॥
 অন্তো অন্তে বোলে সবে যাৰ যেন গতি ।
 নজানো বিধাতা আজি কৰে কোন গতি ॥ ২২৩৭৪
 নজানিয়া কোঁৱৰী পাণ্ডৱী বীৰগণ ।
 আজিৰ সমৰে কোন ঘৰ হোৱে ছন্ন ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি পাণ্ডৱ হৈৰে ক্ষয় ।
 দেখা গুৰু দ্ৰোণ উতপাত কেন হয় ॥ ২২৩৭৫
 গুৰু দ্ৰোণ বদতি শুনিয়ে নৃপবৰ ।
 চৰমুখে বাৰ্তা পাই আছে পাণ্ডৱৰ ॥
 ভীষ্মক বধিতে প্ৰতি মহা কোপমনে ।
 অঙ্গীকাৰ আপুনি কৰিছা নাৰায়ণে ॥ ২২৩৭৬
 ভীষ্মক বধিবে য়েৰে পাণ্ডৱে নপাৰি ।
 সমৰত আপুনি বধিব দেৱহৰি ॥

তাঁত অনন্তৰে ধনঞ্জয় ভীষ্মসেনে ।
 অঙ্গীকাৰ আপুনি কৰিছা নাৰায়ণে ॥ ২২৩৭৭
 শিখণ্ডীক আগ কৰি বোৰ সমৰত ।
 সসৈন্তে ভীষ্মক আজি বধিবা বণত ॥
 চৰম মুখৰ এহি বাৰ্তা আছে পাই ।
 আজি বণে অৱশ্যে ভীষ্মক বন্ধা নাই ॥ ২২৩৭৮
 আক জানি দুৰ্য্যোধন মোৰ বোল ধৰা ।
 সমদল কটকে ভীষ্মক বন্ধা কৰা ॥
 আজি যদি বন্ধা পায় গজাৰ নন্দন ।
 তেৱেৰে ৰাজ্যত আশা তোৰ দুৰ্য্যোধন ॥ ২২৩৭৯
 আক জানি দুৰ্য্যোধন বধীগণ সাজি ।
 সমদল কটকে ভীষ্মক ৰাখা আজি ॥
 দুৰ্য্যোধনে শুনিলেক দ্ৰোণৰ বচন ।
 পাণ্ডৱক প্ৰতি কোপে অগনি য়েহেন ॥ ২২৩৮০
 ৰাজাগণ সকলে থাকিবা ৰাজু লই ।
 কিমতে পাণ্ডৱে দেখে ভীষ্মক বধয় ॥
 পিতামহ বীৰগণ থোৱা থানে থানে ।
 ব্যূহৰ পাচত তুমি থাকা সাৱধানে ॥ ২২৩৮১
 আৱৰিয়া থাকন্তোক মহাবীৰী লোক ।
 ব্যূহমধ্যে থাকি গুৰু দ্ৰোণে যুদ্ধশ্লোক ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 পাচে ব্যূহ পাতিলেক গজাৰ কুমাৰ ॥ ২২৩৮২
 ঘোৰ বণে হোৱে শত্ৰুগণ নিৰাৰণ ।
 প্ৰথমতে পাতিলা পিশাচ ব্যূহখান ॥
 দীঘলে ভৈলেক ছয় প্ৰহৰ প্ৰমাণ ।
 মহাবীৰগণে নিৰঙ্কিলা থানে থান ॥ ২২৩৮৩
 ৰাজাৰ সন্মত ভীষ্ম ধীৰে আদেশন্ত ।
 ৰহিলেক দুঃখাসন ব্যূহৰ মূৰ্ত্তত ॥
 পাণ্ডৱক কোপে আতি ধনুশৰ ধৰি ।
 অসংখ্যাত বীৰগণে থাকিলা আৱৰি ॥ ২২৩৮৪
 মধ্যত পশিলা বীৰ সমূহে প্ৰধান ।
 শৰ ধনু ধৰি যেন বাম্বৰ সমান ॥
 ব্যূহৰ পাচত বৈলা ভীষ্ম সেনাপতি ।
 সাৱধানে ৰাখে তাক অসংখ্য নৃপতি ॥ ২২৩৮৫

বিশ্ৰুতি নৃপতি সম্মে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 সাবধানে থাকিলেক যুজিবাক মন ॥
 সঞ্জয় বদতি ধৃতবাস্তব আগত ।
 তব পুত্ৰ দুঃশাসন ব্যূহৰ মুখত ॥ ২২৩৮৬
 পাণ্ডৱক প্ৰতি কোপে অগনি সমান ।
 বীৰগণ মাজে বোলে পৌৰুষ বচন ॥
 দুঃশাসন বদতি শুনিয়ো বীৰচয় ।
 আজি মোৰ আগে কোন বস্তু ধনঞ্জয় ॥ ২২৩৮৭
 ভীমকো নগণে দেখা মোৰ শৰণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নকুলক লেখে কোনজন ॥
 এহি বুলি ভীষ্মক বাধিতে কৰি মন ।
 ব্যূহৰ মুখত বহিলেক দুঃশাসন ॥ ২২৩৮৮
 তবল মহাবী ভেৰী শব্দ তুমুলে ।
 অসংখ্যাত বীৰগণ কৰে কোলাহলে ॥
 কেহো বোলে অৰ্জুনক বধিবো সমৰে ।
 কিমতে রাখন্ত আক দেৱ দামোদৰে ॥ ২২৩৮৯
 কেহো বোলে ভীমক বধিবো এহি থান ।
 বকুগণ বধিবাৰ যুজিবোহো মান ॥
 এহি বুলি কাছি কোঁৱৰৰ বীৰগণে ।
 ব্যূহ পাতি থাকিলেক যুজিবাক মনে ॥ ২২৩৯০
 নানাবিধ অস্ত্ৰ ধৰি সমদলে চাপি ।
 বাৰিষাৰ মেঘে যেন গগন বিয়পি ॥
 সমৰক মনে কুকবীৰৰ উৎসৱ ।
 সেহিবেলা সমৰত প্ৰবেশে পাণ্ডৱ ॥ ২২৩৯১
 শিখণ্ডীক আগ কৰি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ বীৰ সবে বিৰাটৰ ভাই ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী বিৰাট বৃকোদৰ ।
 সহদেৱ নকুল দ্ৰুপদ নৃপবৰ ॥ ২২৩৯২
 এহি মহা দশবৰী বেঢ়ি দিলে বণ ।
 দেখি যুদ্ধ মিলেক কোঁৱৰী বীৰগণ ॥
 উভয় সৈন্যৰ যুদ্ধ মিলিল আন্দোল ।
 কাটাকাটি হানাহানি বোলে তোল তোল ॥ '৯৩
 মাধৱ সাবধি ধনঞ্জয় বীৰবৰ ।
 শবে হানি আকাশ জকিল নিৰন্তৰ ॥

শৰ ববিষন্ত যেন ববি-বশ্মি-জালে ।
 দেখি দুঃশাসন আগ ভৈলা ভত কালে ॥ ২২৩৯৪
 দেখি ধনঞ্জয় প্ৰহাৰিলা পঞ্চবাণ ।
 হৃদয়ত পৰি দুঃশাসন যুৰ্ছামান ॥
 পাচে ধনঞ্জয় আৰো শৰপাট লৈলা ।
 প্ৰচুতি পাই দুঃশাসন ভয়ে পলাই গৈলা ॥ '৯৫
 সেহিবেলা ভেটিলা অসংখ্য বাজাগণ ।
 দেখি অৰ্জুনৰ কোপে নসহয় মন ॥
 ধনঞ্জয় হানিলা অসংখ্য শৰজাল ।
 কুকসৈন্য মাজে উপসন্ন যমকাল ॥ ২২৩৯৬
 অৰ্জুনৰ শৰ যেন ত্ৰিশূল হবৰ ।
 চুইলে প্ৰাণ হৰে অল্প শত মনুষ্যৰ ॥
 দশোদিশে পলাইলেক কোঁৱৰসকলে ।
 ব্যূহ ভেদি পাণ্ডৱ পশিলা সমদলে ॥ ২২৩৯৭
 ভীষ্মক বধিতে যাস্ত পাণ্ডৱ সসৈন্যে ।
 যৱনৰ বাজা দেখি আছে তেতিয়ক ॥
 কালযৱনৰ পুত্ৰ বিকাল নাম যাৰ ।
 তাৰ লগে স্নেহ আছে বত্ৰিশ হাজাৰ ॥ '৯৮
 কতো কতো স্নেহ কৰে মনুষ্য ভোজন ।
 আতি অন্ত্য জাতি কাৰো বুজিবা মন ॥
 কাৰো মুণ্ড লঠা কাৰো মুখে দীৰ্ঘ ডাঢ়ি ।
 লোহাৰ থাকুৱা দুই হাতে আছে আৰি ॥ '৯৯
 মুখত উলুকা সবে বাহু থানে থানে ।
 দূৰত থাকন্তে নাক ফুটি যায় ত্ৰাণে ॥
 ভীষ্মক বাধিতে প্ৰতি কালৰ তনয় ।
 পছ ভেটি অৰ্জুনক শৰ ববিষয় ॥ ২২৪০০
 ভীম সাত্যকীক শিখণ্ডীক ভেদি শৰে ।
 দাক্ষ স্নেহগণে বেঢ়ি উপহাস্য কৰে ॥
 পাণ্ডৱক প্ৰতি তাৰ কিছু নাহি ডৰ ।
 আপোন দেশৰ ভাবে বোলে অনুত্তৰ ॥ ২২৪০১
 অৰ্জুনৰ বথআগে কৃষ্ণক দেখিলা ।
 পিতৃবৈৰী বুলি তাক শৰজাক দিলা ॥
 অৰ্জুনক লাগি প্ৰহাৰিলা যুদ্ধৰ ॥
 ভীমক হানিলা ভীষ্ম একশত শৰ ॥ ২২৪০২

কিটাইলা অৰ্জুন বিকালৰ শৰ পাই ।
 নিজ অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা দুনাই দুনাই ॥
 অৰ্জুনৰ শৰ যেন বজ্জ বাসৱৰ ।
 যৱনত সৈন্যে পশি চিন্তে বুদ্ধামাৰ ॥ ২২৪০৩
 বাহু কাৰো কটা গৈল কাৰো বক্ষস্থল ।
 কাৰো শৰাৱত পৰি গোটে যাই তল ॥
 বিকালেয়ো কাটিলেক একশত শৰে ।
 দাক্ষণ যৱন তাক কটাক্ষো নকৰে ॥ ২২৪০৪
 অৰ্জুনৰ শৰে সবাক্ষৱে যায় মৰি ।
 তথাপিতো এগোটা নকৰে পাচভৰি ॥
 সবে যৱনৰ মাজে বিকাল প্ৰধান ।
 মাধৱৰ হিয়াত তাড়িলা কুৰি বাণ ॥ ২২৪০৫
 পিতৃবৈৰী মাৰি ঋণ সৃজিবো বাপৰ ।
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা দশপাট শৰ ॥
 হেন দেখি ধনঞ্জয় কোপে কম্পমান ।
 ধনুত যুৰিলা আনি বাসৱৰ বাণ ॥ ২২৪০৬
 বিকালৰ শিৰক মাৰিলা লক্ষ্য কৰি ।
 যৱনৰ সেনাগণ থাকিলেক ডৰি ॥
 অৰ্জুনৰ শৰে পাই কাটিলেক শিৰ ।
 উফৰি পৰিলা তাৰ কৱক শৰীৰ ॥ ২২৪০৭
 বিকাল গৈলেক য়েৰে যমপুৰ লাগি ।
 দেখি স্নেহগণ সবে পলাইলেক ভাগি ॥
 অৰ্জুনক প্ৰশংসিলা যত বীৰচয় ।
 মাধৱে বোলন্ত সাধু সাধু ধনঞ্জয় ॥ ২২৪০৮
 তযু সম বীৰ নতু দেখি অদভুত ।
 সমবে মাৰিলা কালযৱনৰ স্তত ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত অদভুত মুই আতি ।
 যিজনে তোমাৰ পাৰে কৰয় ভকতি ॥ ২২৪০৯
 সিজনে ব্ৰহ্মাণ্ড জিনে ইটো কোন কায ।
 বিকালক কাটিলেক হস্তে লাগে লাজ ॥
 একে ঐত আছে প্ৰভু কোঁৱৰ সম্প্ৰতি ।
 ব্যূহৰ পাচত আছে ভীষ্ম সেনাপতি ॥ ২২৪১০
 তাকে লাগি প্ৰভু শীঘ্ৰে ডাকা তযু বথ ।
 সমবে ভীষ্মক মাৰি পেশো যমপথ ॥

অৰ্জুনৰ বচনে কোঁড়ক বনমালী ।
 বিদ্যুত সঞ্চাৰে বথখান দিলা মেলি ॥ ২২৪১১
 অৰ্জুনৰ লগে সবে বীৰগণ যায় ।
 দেখি কোঁৱৰৰ সেনা বিভঙ্গে পলায় ॥
 এহিমতে ব্যূহ ভেদি পাণ্ডৱ চলন্তে ।
 দুঃশাসনে দেখিলেক কতো দূৰ হস্তে ॥ ২২৪১২
 পাণ্ডৱক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা শৰগণ ।
 দেখি বৃকোদৰ আগবাঢ়ি দিলে ৰণ ॥
 সৰ্পমুখ কুৰি শৰে ভেদিলা শৰীৰ ।
 ফুৰি ফুৰি মুৰ্ছা গৈল দুঃশাসন বীৰ ॥ ২২৪১৩
 কুকসৈন্য মাজে বীৰগণে আছে চাই ।
 খেদি গৈলা বৃকোদৰ অস্ত্ৰক পৰায় ॥
 একহাতে দাক্ষণ খড়্গক লৈলা তুলি ।
 আৰো হাতে ধৰিলন্ত দুঃশাসন চুলি ॥ ২২৪১৪
 কাটিবে খোজন্তে অশ্বখামা লাগ পাইলা ।
 একে শৰে খড়্গখান কাটিয়া পলাইলা ॥
 হৃদয়ন্ত ভেদিলন্ত ভল্ল শৰ দুই ।
 পৰিলন্ত ভীষ্মসেন বিমূৰ্ছিত ছই ॥ ২২৪১৫
 দুস্মুখে দেখিলা দুঃশাসনৰ বিলাই ।
 ভায়েকৰ শোকে তাৰ প্ৰাণ ফুটি যায় ॥
 মুৰ্ছা যাই পৰি আছে বীৰ বৃকোদৰ ।
 মুঘল ধৰিয়া যাই চাপিলা ওচৰ ॥ ২২৪১৬
 মুৰ্ছাগত বৃকোদৰ পাণী ছৰাচাৰ ।
 হৃদয়ত কৰিলেক মুঘল প্ৰহাৰ ॥
 মৰা যেন বৃকোদৰ থাকিলন্ত পৰি ।
 ভায়েকক কোলে লই পলাইলা লৱৰি ॥ '১৭
 সাত্যকী দেখন্ত ইটো পৰম অম্ভায় ।
 অৰ্জুনক বোলে ডুমি কিবা আছা চাই ॥
 ধৃষ্টদ্যুনে খেদি গৈলা মহা মনখঙ্গে ।
 অক্লেশৰ ঘাৱে যেন প্ৰমত্ত ষাতঙ্গে ॥ ২২৪১৮
 চলয় পাণ্ডৱী দল মহা মনবঙ্গে ।
 বীৰগণ চলি গৈলা অৰ্জুনৰ সঙ্গে ॥
 শম্ভু শিঙ্গা বাৱত যেদিনী মেলে কাট ।
 প্ৰহবে এবাইলা দুই প্ৰহৰৰ বাট ॥ ২২৪১৯

চলয় পাণ্ডবী বীৰ মহাবল মনে ।
 কতোদূৰে দেখিলন্ত সংশপ্তকগণে ॥
 ভীষ্মক বাধিতে প্রতি মহাবল কৰি ।
 ব্যূহ মধ্যে আছে পাণ্ডৱক অনুসৰি ॥ ২২৪২০
 সবে মহা বলবন্ত কৃষ্ণৰ সমান ।
 আজ্ঞানুসৰিত বনমালা পৰিধান ॥
 গো-ধেনু চাৰন্তে বৃন্দাবন খানে থান ।
 নানাবিধ যুদ্ধ জানে কৃষ্ণৰ সমান ॥ ২২৪২১
 একে লগে চলি যাই পৃথিবীৰ নৃপ ।
 একে একে জিনিষাক পাবে জন্মদ্বীপ ॥
 সবাহানে কৃতবৰ্ম্মা মুখ্য সেনাপতি ।
 মহাকোপে খেদি গৈলা পাণ্ডৱক প্রতি ॥ ২২৪২২
 কৈবা ধনঞ্জয় বুলি চাপি একে যুথে ।
 মাধৱক দেখিলেক অৰ্জ্জুনৰ বথে ॥
 যুদ্ধক দেখিয়া আতি কোঁতুহল মন ।
 সংশপ্তকগণে বজ্জে বুলিলা বচন ॥ ২২৪২৩
 গক চাৰি বৃন্দাবনে খাইলা দধি ভাত ।
 সি কি কথা পবে প্ৰভু তোমাৰ মনত ॥
 তুমি আমি যত ক্ৰীড়া সুহৃদতা ভাৱ ।
 স্মৰিতে তোমাৰ পোষয় সৰ্বগাৱ ॥ ২২৪২৪
 তুমি কেনে নিদাক্ষণ স্মৃত্তমবা ভালে ।
 একে মাৰ বাপ যেন সব গোপগণে ॥
 ভাণ্ডীৰ বটক প্ৰভু স্মৰাহা ভালে ।
 ক্ৰীড়াত হাবিলা কান্ধে বগাইলা গুৱালে ॥ ২২৪২৫
 সি কি কথা পবে প্ৰভু তোমাৰ মনত ।
 কণ্টকে বিজিলে প্ৰভু তোমাৰ পাৱত ॥
 তাৰ বিষে জ্বৰ ভৈলা ঘনে ঘনে হামি ।
 কণ্টকক কাঢ়িষাক নপাবিলো আমি ॥ ২২৪২৬
 তুমি ধৰি দশনে কাঢ়িলা প্ৰভু পাচে ।
 সি কি কথা মাধৱ তোমাৰ মনে আছে ॥
 ছোট দেখি তোমাক সকলে গোপজনে ।
 বাণ্টা কৰি তোমাৰ চাবিলো ধেনুগণে ॥ ২২৪২৭
 দোলা কৰি তোমাক যে ফুৰাইলো বনত ।
 সিটো কথা পবে প্ৰভু তোমাৰ মনত ॥

মুঞ্জবনে পশিলোহো একদিনা হস্তে ।
 অগনি লাগিল তাতো ধেনুক চাৰন্তে ॥ ২২৪২৮
 গোপ গক পুৰি যবো দেখি তুমি তাক ।
 ভাণ্ডীৰ বটক তুমি আনিলা আমাক ॥
 তুমি আমি মিত্ৰভাৱ যত নিবন্তব ।
 তিলেক নছাড়া তুমি দেৱ দামোদৰ ॥ ২২৪২৯
 একদিনা গধূলিকা বৃন্দাবন হস্তে ।
 ভ্ৰূক্ষা নামিলেক আমি চাহিয়া থাকন্তে ॥
 হেন তুমি নাৰায়ণ ত্ৰৈলোক্য ঈশ্বৰ ।
 পাৰ্শ্বিষ্ঠ পাণ্ডৱে তাক কৰে অনাদৰ ॥ ২২৪৩০
 যাক দেখি ভৱবন্ধ গুচয় দুৰ্গতি ।
 ধনঞ্জয় পাতিলেক বথৰ সাৰথি ॥
 এতেকে মাধৱ তুমি নকৰিবা শোক ।
 পাপী অৰ্জ্জুনক মাৰি নিবো যমলোক ॥ ২২৪৩১
 যাক মহাযোগীগণে নপাই দিয়াই ।
 দূত কৰি পাঞ্চে কতো কোঁৱৰৰ ঠাই ॥
 ধৰ্ম্মিষ্ঠ বোলায়ে যুধিষ্ঠিৰ মন্দগতি ।
 খড়গ ধৰি উজাগৰে থৱে তাক ৰাতি ॥ ২২৪৩২
 সমাজত তোমাক পৰাৱে সিংহাসন ।
 পাপী যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য পৰম অজ্ঞান ॥
 এহি বুলি মহাকোপে সংশপ্তকগণ ।
 শব্দৱষ্টি কৰে বাৰিষাৰ মেঘ যেন ॥ ২২৪৩৩
 দিৱসতে ৰাত্ৰি ভৈলা ঢাকিলেক শৰে ।
 কুহুৰি ঢাকিল যেন পৌষ যে মাসৰে ॥
 পাণ্ডৱেও শৰ প্ৰহাৰিলা অসংখ্যাত ।
 আকাশত শব্দ শুনিয়া ঠাত ঠাত ॥ ২২৪৩৪
 যুধিষ্ঠিৰ নকুল সহদেৱ বুকোদৰে ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সাত্যকী বিৰাট নৃপবৰে ॥
 এসম্বোয়ো সাজি গাৱে গাৱে বণ দিল ।
 তৃণ সম কৰি সংশপ্তোয়ো নগণিল ॥ ২২৪৩৫
 পাচ হুই বহিল সমস্তে বীৰবৰ ।
 পাচে ধনঞ্জয় সমে লাগিল সমৰ ॥
 পাচে ধনঞ্জয় প্ৰহাৰন্ত কুৰ শৰ ।
 কিবীটি সহিতে মাথা কাটে নিবন্তব ॥ ২২৪৩৬

ইগোটা মৰিলে আউৰ গোট আঙুৰাই ।
 তথাপিতো কেহো ব্যুহভঞ্জে নপলায় ॥
 য়তক জনক শোক নকৰে কিঞ্চিত ।
 ধাই আসে অৰ্জুনক কোপে বিপৰীত ॥ ২২৪৩৭
 এক মুখে খেদি গৈলা পৃথিৱী কম্পাই ।
 দেখি অৰ্জুনক থানিতেক শঙ্কা নাই ॥
 কৃষ্ণক প্ৰণামি ডাঠি ধৰি ধনুৰ্বাণ ।
 সংশপ্তগণক প্ৰহাৰিলা নিদ্ৰাবাণ ॥ ২২৪৩৮
 নিদ্ৰায়ে পীড়িলা আতি ভৈলা অচেতন ।
 যিবা ঘৈত আছিল পৰিলা সেহি থান ॥
 হেন দেখি বজ্জমানে পাণ্ডৱসকলে ।
 ভীষ্মক বধিবে সবে চলে সমদন্ডে ॥ ২২৪৩৯
 দেখি গুৰু দ্ৰোণ ঘাই বেঢ়ি চপকৰে ।
 নিবাৰিলা পাণ্ডৱক আপোনাৰ শৰে ॥
 গুৰুক দেখিয়া পাচে অৰ্জুন বদতি ।
 ইটো অদভুত যুদ্ধ দেখিয়ে সম্প্ৰতি ॥ ২২৪৪০
 দেৱ তয়ু সম নুই বিপুল শক্তি ।
 আমি ক্ষুদ্ৰ পাণ্ডৱ স্বভাৱে অল্পমতি ॥
 বিশেষত শিষ্য আমি পুত্ৰ এৰে সৰি ।
 পিতৃ জয়া পুত্ৰক বধিবা কেন কৰি ॥ ২২৪৪১
 গুৰু দ্ৰোণ বদতি সংশয় গুৰুতৰ ।
 পিতা পুত্ৰ সম্বন্ধত নাহি ক্ষত্ৰিয়ৰ ॥
 বিপ্ৰ জয়া ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম আছে ধৰি ।
 আমাক নুযুজি তুমি ঘাইবা কেন কৰি ॥ ২২৪৪২
 শুনিয়াছো তোৰ অঙ্গীকাৰ যত যত ।
 ভীষ্মক বধিবে প্ৰতি ঘাইবা সমৰত ॥
 তাক প্ৰতি আশা তই নকৰিবি মনে ।
 সাৱধানে আছে ভীষ্ম যুজিবাক মনে ॥ ২২৪৪৩
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা একশত বাণ ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ হৃদয়ত বৰ টান ॥
 হাচুতি ঘামিল দেখিলেক তমোময় ।
 পাচে নিজ অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা ধনঞ্জয় ॥ ২২৪৪৪
 দ্ৰোণে অৰ্জুনকে অৰ্জুনেয়ো ধাৰাসাবে ।
 শৰযুষ্টি পৃথিৱী আকাশ একাকাবে ॥

গুৰুৰ শিষ্যৰ যুদ্ধ চাহিবাক মনে ।
 আকাশ ঢাকিয়া আসি বৈলা দেৱগণে ॥ ২২৪৪৫
 যুদ্ধ এৰি কোঁৱৰ পাণ্ডৱ ছয়ো ঘৰে ।
 দ্ৰোণ অৰ্জুনৰ দুইবো চাহাস্ত সমৰে ॥
 ছয়ো সমসৰ ছয়ো শৰ যুদ্ধ এৰি ।
 দুই দুহাস্তক যুদ্ধে দিব্য অস্ত্ৰ ধৰি ॥ ২২৪৪৬
 এত হস্তে ধনঞ্জয় সমৰে প্ৰধান ।
 মধ্য দেশে দ্ৰোণৰ কাটিলা ধনুখান ॥
 আন ধনু ধৰি গুৰু দ্ৰোণ দ্বিজবৰ ।
 সন্ধানে ভেদিলা অৰ্জুনৰ কলেৱৰ ॥ ২২৪৪৭
 শৰ পাই অৰ্জুনৰ মনত আতুষ্টি ।
 বামহাতে অৰ্জুনৰ টিল হৈল যুষ্টি ॥
 হেন দেখি অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ গুৰুতৰ ।
 ডাহিনত ধনু লৈলা বামে লৈলা শৰ ॥ ২২৪৪৮
 ত্ৰিকৰ্ণটক শৰ সৰ্পমুখ কুৰিপাতে ।
 দ্ৰোণৰ হৃদয় মাজে ভেদিলন্ত ডাটে ॥
 বাসৱৰ শৰে পৰ্বতক যেনমতে ।
 কুৰি গোট সৰ্প যেন পশিলা গৰ্ভতে ॥ ২২৪৪৯
 হৃদয়ত পৰি শৰ গৈলেক নিকলি ।
 ছয়ো পাশে শোণিত বহয় হলহলি ॥
 শৰছোটে গুৰু দ্ৰোণ য়তক পৰায় ।
 বাঘে ধৰা যুগ যেন গৈলেক পলাই ॥ ২২৪৫০
 অৰ্জুন বহিলা যেন পৰ্বত সচলে ।
 ভীষ্মক বধিতে প্ৰতি যাস্ত সমদলে ॥
 সেহিবেলা মিলিলা অনেক উতপাত ।
 দেখিয়া দ্ৰোণৰ আতি মনত বিষাদ ॥ ২২৪৫১
 নিজ সৈন্তমাজে অস্থখামাক যে মাতি ।
 গুৰু দ্ৰোণে কথা কহে মনহুখে আতি ॥
 দেখা দেখা বাপ অস্থখামা আজি মোক ।
 কি কাৰণে মনৰ লুপুচে দুখ শোক ॥ ২২৪৫২
 দশোদিশে তমোময় দেখি কি কাৰণ ।
 ঘনে ঘনে ধ্বংস হাতৰ ধনুখান ॥
 গ্ৰহগণে সঙ্কাৰ কৰয় বামপাশে ।
 আৰকত বৰ্ণ দেখি সকল আকাশে ॥ ২২৪৫৩

দশোদিশ জ্বলিল কাক গৃধ শেবে ।
 শিৱাগণে আৱৰতে জয় ঘনে ঘনে ॥
 আজি দেখা বাপু অৰ্জুনৰ কোপানলে ।
 সংহাৰিবে আজি শত কৌৰৱসকলে ॥ ২২৪৫৪
 একে ধনঞ্জয় আৰো অশ্বকুল হৰি ।
 ভীষ্মক বধিবে চান্দ মহাকোপ কৰি ॥
 দেখা অৰ্জুনক বানৰৰ ধ্বজগোট ।
 ভীষ্মৰ মুখক চাই কৰন্ত আচোট ॥ ২২৪৫৫
 ধনঞ্জয় বীৰৰ ফুটিয়া শৰগণ ।
 আটাস পাবয় কৌৰৱৰ যত জন ॥
 কৌৰৱ দলত শুনি হাহাকাৰ বোল ।
 চমক লাগিল নুশুনয় মাতবোল ॥ ২২৪৫৬
 বাপ অশ্বখামা আকলিয়া মোৰ বাণী ।
 পূৰ্ব ধৰি মই হেন কথা আছো শুনি ॥
 অমঙ্গল ধ্বজ সিটো নাবী পূৰ্বজন ।
 শিখণ্ডীক মুযুজন্তু গজাৰ নন্দন ॥ ২২৪৫৭
 শিখণ্ডীক আগ কৰি আলোচি মনত ।
 ভীষ্মক বধিবে আজি পাণ্ডৱ বণত ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম বাপু জানাহা আপোনে ।
 ভীষ্মক ৰাখিতে বাপ চলাহা একণে ॥ ২২৪৫৮
 দ্ৰোণৰ বচন শুনি অশ্বখামা বলী ।
 বাপক নমিয়া শীত্ৰবেগে যাই চলি ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 ভীষ্মক বধিবে মনে বজ পাণ্ডৱৰ ॥ ২২৪৫৯
 চক্ৰ লাগি কুকসেনা বিভজে পলায় ।
 বিগি বিগি ভীষ্মক দেখিলা ধনঞ্জয় ॥
 হেন দেখি দুঃশাসন ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 দ্ৰোণক সাঙ্ঘোধি পাচে বুলিলা বচন ॥ ২২৪৬০
 শুনা গুৰু দ্ৰোণ তুমি বচন আমাৰ ।
 ত্ৰিভুবনে জানে তুমি বীৰ বলীয়াৰ ॥
 তথাপিতো দেখো গুৰু মোৰ কৰ্ম্মভাগে ।
 তৃণ সম ভৈলা আজি অৰ্জুনৰ আগে ॥ ২২৪৬১
 যিহোক সিহোক গুৰু নখন্দিবা মনে ।
 ভীষ্মক সম্মুখে তুমি চলা মোৰ বণে ॥

দেখা শিখণ্ডীৰ বামপাৰ্শ্বে বৃকোদৰ ।
 গদা ধৰি কালান্তক যম সমসৰ ॥ ২২৪৬২
 ধনঞ্জয় সসৈন্যে চলয় চপকৰে ।
 পথ ভেটি ভীষ্মক ৰাখিয়ো একেশ্বৰে ॥
 একলে ভীষ্মক বেড়ি সবে কুকগণে ।
 শৰে হানি মাৰি পোশো যমৰ কাৰণে ॥ ২২৪৬৩
 বৃকোদৰ মৰিলত গুচিবে অপায় ।
 ভীষ্মক নমাৰি যাইবে পাণ্ডৱ পলাই ॥
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে বচন বোলন্ত ।
 জয় পৰাজয়ৰ কাৰণ ভগৱন্ত ॥ ২২৪৬৪
 তথাপি বুলিলো হেন চলিলোহো বণে ।
 কিন্তু ভীষ্মসেনক বধন্তা নাহি আনে ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
 সমৰক গৈলা গুৰু দ্ৰোণ আতিশয় ॥ ২২৪৬৫
 খেদি গৈয়া বীৰে পাণ্ডৱক লাগ পাই ।
 শিখণ্ডীৰ দাহিনে অৰ্জুন মহাশয় ॥
 বামে বৃকোদৰে বৰ গদা ধৰি যান্ত ।
 ভীষ্মক বধিবে মনে পৰম আক্ৰান্ত ॥ ২২৪৬৬
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে নসহিলা তাক ।
 নাকে মুখে ভীষ্মক দিলেক শৰজাক ॥
 কধিৰে ঢাকিল চক্ষু দাক্ষণ সন্ধানে ।
 বথ সমে পাচ ভৈলা শতধনু মানে ॥ ২২৪৬৭
 শৰ কাড়ি চক্ষুৰ শোণিত মুচিলন্ত ।
 মহাকোপে দ্ৰোণক সম্মুখে খেদি যান্ত ॥
 সমদলে ব্যূহ ভেদি পশিলা অৰ্জুন ।
 পথ ভেটি ভীষ্মক ৰাখিলা গুৰু দ্ৰোণ ॥ ২২৪৬৮
 হেন দেখি কৃপ অশ্বখামা বীৰবৰ ।
 বিন্দ অনুবিন্দ আৰ শল্য মদ্রেধৰ ॥
 জয়দ্রথ চিত্ৰসেন দুম্বুখ বীৰবৰ ।
 দ্ৰোণ বিকৰ্ণৰ সমে দশ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২২৪৬৯
 প্ৰথমতে শল্যে প্ৰহাৰিলা ষাঠি বাণ ।
 এক শত বাণ প্ৰহাৰিলা গুৰু দ্ৰোণ ॥
 তিনিশত কৃপ অশ্বখামা অঘুন্তেক ।
 লেখা জোখা নাহি শৰ মাৰিলা বন্তেক ॥ ২২৪৭১

ভীমে গদা ফুৰাইলেক চক্ৰাকাৰ কৰি ।
 সবে শৰ একেলগে গৈলেক উফৰি ॥
 একেধৰ পাণ্ডৱৰ কৰ্ম ভয়ঙ্কৰ ।
 হেন দেখি কিটাইলন্ত দ্ৰোণ দ্বিজবৰ ॥ ২২৪৭১
 চাৰি শৰ মাৰিয়া কাটিলা বথখান ।
 আৰ এক শৰে সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ॥
 ধনু শৰ তুণ বাণ যতেক ভীমৰ ।
 শৰে হানি দ্ৰোণে কাটিলন্ত নিবন্তৰ ॥ ২২৪৭২
 হেন দেখি ভীমে ভয়ঙ্কৰ গদা ধৰি ।
 যুগক জাম্পিলা যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥
 সন্মোখি বোলন্ত কথা শুনা গুৰু দ্ৰোণ ।
 তুমি সম কাৰ্য্যত চতুৰ আছে কোন ॥ ২২৪৭৩
 পিতৃ বুলি তোমাক গোঁৱৰে কৰো সেৱ ।
 তুমিতো কপট তাক নজানয় কেৱ ॥
 ভীষ্মক বধন্ত ধনঞ্জয় সমদলে ।
 পথ ভেঁটি তুমি মোক বাঁধা কোন বোলে ॥ ৭৪
 এহি বুলি ভীমে গুৰুতৰ গদা দাঙ্গি ।
 যেন শেনে জাম্প দিলা কপোতক লাগি ॥
 দেখি দ্ৰোণে প্ৰহাৰিলা অসংখ্যাত শৰ ।
 তুণ সম কৰি নগণিলা বুকোদৰ ॥ ২২৪৭৫
 বিদ্যুত সঞ্চাৰে গৈয়া খেদি লাগ পাইলা ।
 একে কোবে বথখান ভাঙ্গিয়া পেলাইলা ॥
 বথভঞ্জে ভূমিত পৰিল দ্বিজবৰ ।
 প্ৰাণৰ কাতৰে উঠি দিলেক লৱৰ ॥ ২২৪৭৬
 সেহি গদা ধৰি ভীম বিপুল শকতি ।
 কুকসৈন্য মাজে পশিলেক মহামতি ॥
 দুতয় হাজাৰ বথ অযুত কুঞ্জৰ ।
 নিযুত পদাতি মাৰিলন্ত বুকোদৰ ॥ ২২৪৭৭
 ঘোৰ গদা ধৰি ভীম যি ভিত্তিক যান্ত ।
 শাৰ্দ্ধূলক ভয়ে যেন হৰিণ পলান্ত ॥
 পলাই কোঁৱৰী সেনা দশোদিশে গৈল ।
 দূৰতে দেখিয়া সবে ব্যূহ পাতি বৈল ॥ ২২৪৭৮
 যেন মহাবাঘক মনুষ্যগণে বেঢ়ি ।
 চতুৰ্দ্দিশে বাস্ত লইয়া পাবে ধাউগেৰি ॥

সেহিমতে ভীমক বেঢ়িয়া কুকগণে ।
 সমীপ চাপিবে নপাৰিলা একোজন ॥ ২২৪৭৯
 ভীমে যেহি ভিত্তি যাই ঘোৰ গদা দাঙ্গি ।
 সেহি ভিত্তি সেনাগণ পলাই যাই ভাগি ॥
 যেহি ভিত্তি পাচ দিয়া থাকে বুকোদৰ ।
 সেহি ভীতি কুকসৈন্য চাপয় ওচৰ ॥ ২২৪৮০
 মত্ত হস্তী পাচে যেন কুকুৰ বটায় ।
 ভীমে ফিৰি চাস্তে সব বিভঞ্জে পলায় ॥
 কুকসৈন্য মাজে হেন নথাকিল বীৰ ।
 ধনু ধৰি ভীমৰ আগত হৈবে থিৰ ॥ ২২৪৮১
 মহাক্ৰোধ বুকোদৰ যেহি ভিত্তি যাই ।
 আউৰে আউৰৰ পাচে বিভঞ্জে পলাই ॥
 হেন দেখি আগুৱাই শল্য মদেধৰ ।
 ভগদত্ত দুমুখ বিকৰ্ণ বীৰবৰ ॥ ২২৪৮২
 কুপ অশ্বখামা বিন্দ অশুবিন্দ দুই ।
 ঘোৰ শৰ প্ৰহাৰন্ত একতৰ হুই ॥
 হেন দেখি কিটাইলন্ত বীৰ বুকোদৰ ।
 প্ৰত্যেক পদতে ভূমি কাষ্পে নিবন্তৰ ॥ ২২৪৮৩
 প্ৰথমতে খেদি পাইলা শল্যক অভঞ্জে ।
 দাকণ গদাৰ কোৰ বৈসালেৰু খঞ্জে ॥
 গদাৰ কোবত শল্য ভৈলন্ত বিকল ।
 চলিয়া পৰিল যেন পৰ্ব্বত সচল ॥ ২২৪৮৪
 ভগদত্তে কোৰ মাৰি বিকৰ্ণৰ লাথি ।
 কুপ অশ্বখামাক মাৰিলা ঘৰাকাতি ॥
 বিন্দ অশুবিন্দ দুমুখক মাৰি চৰ ।
 চিত্ৰসেন জয়দ্রথ মাৰিলন্ত গোৰ ॥ ২২৪৮৫
 এহিমতে সমস্তে জিনিয়া কুকবীৰ ।
 ব্যূহ ভেদি চলি গৈলা নিকজ শৰীৰ ॥
 শুনা সৰ্ব্বজনে মহাভাৰতৰ কথা ।
 ইহেন মনুষ্যজন্ম নকৰিয়ো বুঝা ॥
 বামসৰস্বতী ভণে এৰা আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বায় ॥ ২২৪৮৬

ভীষ্ম যুদ্ধে কুকৰ্ণৰ ভণ

কুকুৰী

ভীষ্মে জিনিলেক বণ ।

হাবিলেক কুকৰ্ণ ॥

ধৰিলা ব্যূহৰ বাট ।

বহুসতী মেলে ফাট ॥ ২২৪৮৭

চমকিল কুকৰ্ণ ।

এবিলেক ঘোৰ বণ ॥

বুকোদৰে মাৰে খেদি ।

ত্ৰাসে পলায় ব্যূহ ভেদি ॥ ২২৪৮৮

পলাইবে নপাৰি আগে ।

ভীষ্মত শৰণ মাগে ॥

দাস্তে তৃণ তুলি ধৰি ।

বোলয় কাৰ্পণ্য কৰি ॥ ২২৪৮৯

বাখিয়োক বুকোদৰ ।

ঘোৰ দোষ ক্ৰমা কৰ ॥

এহিমতে ব্যূহ ভেদি ।

অৰ্জুনক পাইলা খেদি ॥ ২২৪৯০

দেখিয়া পাণ্ডৱগণ ।

সবাবো কোঁতুক মন ॥

ৰায় সবস্বতী ভণে ।

হৰি বোলা ঘনে ঘনে ॥ ২২৪৯১

দশম দিনৰ যুদ্ধ

পৰ

বশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নবেশ্বৰ ।

অৰ্জুনক লাগ পাইলা বীৰ বুকোদৰ ॥

এক সাজ ছয়া সবে চলে বীৰচয় ।

কতোদূৰে ভীষ্মক দেখিলা ধনঞ্জয় ॥ ২২৪৯২

ভীষ্মক দেখিলা আতি আনন্দিত মনে ।

পাঞ্চজন্ত শঙ্খক কুঙ্কিলা বাঁহায়ণে ॥

দেৱদত্ত শঙ্খক কুঙ্কিলা ধনঞ্জয় ।

চমকিয়া কুকসেনা বিভঞ্জে পলায় ॥ ২২৪৯৩

দেখি দুৰ্য্যোধন ৰাজা মহাভয় ভৈলা ।

সসৈন্তে সহিতে ৰাজা যুজিবাক লৈলা ॥

সংক্ৰেপ পয়াৰে আৰ নিয়জিবো তাৰ ।

সমদলে সাজি দুৰ্য্যোধনে দিলা ধাৰ ॥ ২২৪৯৪

কৃষ্ণক সম্বোধি অভিমন্যু নিগদতি ।

দেখা খেদি আসে দুৰ্য্যোধন মহামতি ॥

ভীষ্মক বধিবে প্ৰতি যাইবাক নেদয় ।

পন্থ ভেটি সন্মদলে ৰাখিতে আসয় ॥ ২২৪৯৫

শুনা কৃষ্ণ মমা শুনা পিতৃ ধনঞ্জয় ।

দুৰ্য্যোধন ৰাজাক যে যুদ্ধ কৰো মই ॥

হেন শুনি মাধৱে মাতস্ত ধীৰে ধীৰে ।

শুনিয়ে ভাগিন তযু কোমল শৰীৰে ॥ ২২৪৯৬

মহাৰথীগণ সম্মে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।

নিসন্ধি কৰিয়া হানিবেক শৰণ ॥

কোমল শৰীৰে পৰে দেখি আতি শোক ।

তব মাতৃ স্তম্ভদ্রোয়ে গৰিহিব মোক ॥ ২২৪৯৭

বুলিবেক দদা হেন অবস্থা পুত্ৰৰ ।

বণ মধ্যে তুমি কি কৰিলা দামোদৰ ॥

অভিমন্যু বোলে মমা নকৰিবা ভয় ।

দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ মিলাওঁ প্ৰলয় ॥ ২২৪৯৮

এহি বুলি খেদি আইলা অভিমন্যু বীৰ ।

দেখি দুৰ্য্যোধনৰ যে নসহে শৰীৰ ॥

দুৰ্য্যোধন ৰাজা বোলে নেদেখোহো ভাল ।

বাঘক আসয় দেখি ছাগৰ ছৰাল ॥ ২২৪৯৯

হেন শুনি অভিমন্যু বুলিলন্ত বাক ।

কোন পদে জেঠা তুমি যুজিবা আমাক ॥

ত্ৰিভুবন নাথ হৰি মাতুল আমাৰ ।

মহা পৰাক্ৰমী মই পুত্ৰ অৰ্জুনৰ ॥ ২২৫০০

তুমি পুত্ৰ দেখা জেঠা কণাৰ তনয় ।

যাব মমা শকুনি স্বভাৱে চুৰাশয় ॥

নপলাইবা জেঠা তুমি হোৱা সাৱধান ।

এহিবুলি অভিমন্যু প্ৰহাৰিলা বাণ ॥ ২২৫০১

দেখি দুৰ্য্যোধন ৰাজা ক্ৰোধ কৰি বৰ ।
 কুৰি শৰে সোঁতদ্বৰ ভেদিলা শবীৰ ॥
 দেখি অভিমন্যু প্রহাৰিলা শতবাণ ।
 হৃদয়ত পৰি তল গৈলা পুংখমান ॥ ২২৫০২
 ধনুখান কাটিলেক এক শৰ হানি ।
 পুনু দশশৰ প্রহাৰিলা টানি টানি ॥
 শৰে ফুটিলন্ত ৰাজা দাক্ষণ সঙ্কানে ।
 দেখি হাহাকাৰ কৰে কুকবীৰগণে ॥ ২২৫০৩
 আৰ শৰ লৈলা অভিমন্যু বীৰবৰ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধন ৰাজা দিলেক লবৰ ॥
 যদি ভঙ্গ ভৈলেক নৃপতি দুৰ্য্যোধন ।
 হেন দেখি ধাইলা কোঁৱৰী বীৰগণ ॥ ২২৫০৪
 অভিমন্যু বীৰক যে ঢাকিলেক শৰে ।
 হেন দেখি ক্ৰোধিলেক হুভদ্রাকুমাৰে ॥
 শাৰ্দূলকুমাৰে যেন যুগযুথ দেখি ।
 খেদি মধ্যে পশিলেক খাণিকো নাপেক্ষি ॥ '৫০৫
 অভিমন্যু বীৰৰ ফুটিয়া শৰজাক ।
 কুকসৈন্য মাজে পৰি মৰে জাকে জাক ॥
 কাৰো শিৰ কটা গৈল কাৰো বাহু ছুই ।
 শৰঘাৰে মৰে কতো বিমুচ্ছিত ছুই ॥ ২২৫০৬
 প্রচণ্ড বতাসে যেন সৰে পকা ফল ।
 ঠাস্ ঠিস্ কৰি পৰে ধৰণীমণ্ডল ॥
 সেহিমতে কাটি কোঁৱৰৰ বীৰচয় ।
 দেখি বঙ্গে হাসন্ত পাণ্ডৱ সমন্তয় ॥ ২২৫০৭
 হেন দেখি কিটাইলা অসংখ্য ৰাজাগণ ।
 কৃপ কৃতকৰ্ম্ম আৰ দ্ৰোণৰ নন্দন ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা বোলে কিবা চাস আৰ ।
 দেখা মোৰ সৈন্য মাৰে হুভদ্রাকুমাৰ ॥ ২২৫০৮
 এহি বয়সতে কেন দেখিয়োক তাক ।
 তুণ সম কৰি দেখা নমানে আমাক ॥
 একে লগে বেঢ়িয়ো সমস্তে বীৰগণ ।
 অন্তায় সমৰে মাৰি পেসো যমথান ॥ ২২৫০৯
 অভিমন্যু বীৰক যে নিবো যমথান ।
 তেৱেঁসে ভীষ্মৰ জানা বন্ধা পৰে প্ৰাণ ॥

এহি বুলি খেদি গৈল যত ৰাজাগণ ।
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে বুলিলা বচন ॥ ২২৫১০
 শুন বোল বোলোহো সমস্তে বীৰচয় ।
 সমীপতে আছে কালাস্তক ধনঞ্জয় ॥
 যুগযুথে বাঘৰ পুত্ৰক যাহা সাজি ।
 ধনঞ্জয়ে পাইলে ভাল নকৰিব আজি ॥ ২২৫১১
 প্ৰতি প্ৰতি কৰি গুৰু দ্ৰোণে দিলা হাক ।
 দুৰ্ঘ ৰাজাগণে কেহো নমানিলে তাক ॥
 বাৰিষাৰ মেঘে যেন ছানিলা আকাশে ।
 অভিমন্যু বীৰৰ চাপিয়া ছুয়ো পাশে ॥ ২২৫১২
 দেখি অভিমন্যু সবাহাকে প্রহাৰিলা ।
 তেসম্বোয়ো একযুথে শৰ প্রহাৰিলা ॥
 অভিমন্যু বীৰৰ তথাপি নাই ত্ৰাস ।
 দাক্ষণ প্রহাৰে আতি দশগুণে সাস ॥ ২২৫১৩
 অৰ্জ্জুনৰ সম বলবন্ত ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 নৃপতিগণক লাগি প্রহাৰিলা শৰ ॥
 আজানুলম্বিত বাহু হুকোমল কায়া ।
 দৰ্পণত দেখি যেন অৰ্জ্জুনৰ ছায়া ॥ ২২৫১৪
 হেন দেখি অভিমন্যু বীৰৰ সাৰথি ।
 বথখান ডাকিলে উৰ্দ্ধক কৰি গতি ॥
 নৃপতিগণেয়ো প্রহাৰিলা যত যত ।
 গোটেকো নপৰে অভিমন্যুৰ গাৱত ॥ ২২৫১৫
 পুনৰপি ৰাজাগণে প্রহাৰ কৰিলা ।
 তথাহস্তে বথখান আন থানে নিলা ॥
 হুভদ্রা পুত্ৰৰ সাৰথিৰ কৰ্ম্ম দেখি ।
 চক্ৰ লাগি কুকগণ আছন্ত নিৰেখি ॥ ২২৫১৬
 নৃপতিগণৰ শৰছোট পায় আতি ।
 অচেতনে পৰিলেক দাক্ষকৰ নাতি ॥
 একেখৰে অভিমন্যু সাৰথি মুচ্ছিতে ।
 কৃষ্ণে দেখিলেক তাক কতো দূৰহস্তে ॥ ২২৫১৭
 অৰ্জ্জুনক সম্বোধি মাতন্ত নাৰায়ণ ।
 আনে সমে সখি ভূমি এবিয়োক কণ ॥
 একেখৰে অভিমন্যু ভাণিনক পাই ।
 কুকগণে দেখা কেন কবন্ত অজান ॥ ২২৫১৮

কথা শুনি অৰ্জুনের ক্ৰোধ গুৰুতৰ ।
 প্ৰলয় কালৰ অগনিৰ পটন্তৰ ॥
 অভিমন্যু বীৰৰ দেখিয়া পৰাভৱ ।
 আগবাঢ়ি খেদি গৈলা যতেক পাণ্ডৱ ॥ ২২৫১৯
 সৰাতো অধিক অৰ্জুনৰ কোপানল ।
 সংহৰিবে লাগিলেক কোঁৱৰৰ দল ॥
 প্ৰলয় কালৰ যেন প্ৰচণ্ড অগনি ।
 শিমলু তুলাত যেন লাগিলেক ছানি ॥ ২২৫২০
 হেন দেখি ৰাজাগণ ভৈলা মহাভয় ।
 বোলে দেখা আসে কালান্তক ধনঞ্জয় ॥
 এহি বুলি ৰাজাগণ পাচমুখ ভৈলা ।
 সৌভদ্ৰক এৰি সবে পলাইবাক লৈলা ॥ ২২৫২১
 গৃহস্থক দেখি যেন দুৰ্ঘ চোৰগণে ।
 সিন্ধি দিয়া সৰ্বস্বক লোৱে ৰঙ্গমনে ॥
 গৃহস্থে দেখিলেক সৰ্বস্বক সবে এৰি ।
 মহাভয়ে চোৰগণ পলায় লৱৰি ॥ ২২৫২২
 সেহিমতে পলাইলা দুৰ্জ্জন ৰাজাগণ ।
 খেদি খেদি শিৰশ্ছেদ কৰন্ত অৰ্জুন ॥
 অৰ্জুনৰ শৰ কালসৰ্প সমসৰ ।
 ছুইলে প্ৰাণ হৰে অল্প শত মনুষ্যৰ ॥ ২২৫২৩
 যেহি শৰ প্ৰহাৰন্ত নৃপতি পাণ্ডৱ ।
 পাগল বাতুল যেন ফুৰন্ত চঞ্চায় ॥
 এহিমতে শৰ পাই আকুল মনত ।
 উলটিয়া ক্ৰোধ কৰি পশিলা ৰণত ॥ ২২৫২৪
 কেহো ৰাজা খড়্গ চৰ্ম্ম কেহো গদা ধৰি ।
 খেদি যায় কৃষ্ণ অৰ্জুনক ক্ৰোধ কৰি ॥
 অৰ্জুনৰ আগত সাক্ষাতে দামোদৰ ।
 প্ৰথমতে দেখি গৈয়া বদন কৃষ্ণৰ ॥ ২২৫২৫
 দুৰ্ব্বাদলশ্ৰাম তনু হুকোমল কায় ।
 গাৱে পীতবস্ত্ৰ যেন বিজুলী পৰায় ॥
 শৰতৰ পক্ষ যেন প্ৰফুল্ল বদন ।
 হৃদয় পৰশে মুখে হাসি বিতোপন ॥ ২২৫২৬
 এক হাতে ধৰি আছা ঘোঁৰাৰ শিকলি ।
 আউৰ হাতে ঘোঁৰাৰ ধৰিছা বাহুবী ॥

আউৰ হাতে পাঞ্চজন্ম শঙ্খ আছা ধৰি ।
 আউৰ হাতে চক্ৰ দুৰ্ঘ ৰাজাগণ বৈৰী ॥ ২২৫২৭
 ঘোঁৰাৰ খুৰাৰ ধূলা পাণ্ডৱ বদন ।
 তাতে ঘৰ্ম্মজল বহে দেখিতে শোভন ॥
 জল মল কৰি কৰ্ণে মকৰ কুণ্ডল ।
 কপালত শোভয় অলকা তিলফুল ॥ ২২৫২৮
 এহি কপে মোহ হয় থাকে ৰাজাগণে ।
 সেহিবেলা কাটা যায় অৰ্জুনৰ বাণে ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 কতেক কহিবো ভাগ্য নৃপতিসবৰ ॥ ২২৫২৯
 যাৰ নাম শুনি কৰ্ণে যুত্থ সময়ত ।
 বৈকুণ্ঠত চলি যাই দিব্য বিমানত ॥
 যাৰ ৰূপ ব্ৰহ্মায়ে চিন্তন্ত ধ্যান কৰি ।
 ইন্দ্ৰিয়ক স্মৰি মন স্তম্ভি স্তম্ভি ॥ ২২৫৩০
 যোগীগণে চিন্তি যাক কণেকো নপায় ।
 তেতিয়ক ভৱবন্ধ যাতনা এৰায় ॥
 সেহিমতে ৰাজাগণে বৈৰভাৱ চিন্তি ।
 সেহিবেলা অৰ্জুনৰ শৰে কাটে আতি ॥ ২২৫৩১
 অন্তকালে কৃষ্ণক দেখিয়া পৰতেক ।
 নৃপতিসবৰ ভাগ্য কহিবো কতেক ॥
 বোলে ৰামসবস্বতী নমাগোহো আন ।
 অন্তকালে ৰাম বুলি যাউক মোৰ প্ৰাণ ॥ ২২৫৩২
 কৰঘোৰে মহন্ত জনক কৰো নতি ।
 তোমাৰ চৰণে মাগো সপ্ৰেম ভকতি ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিত বদতি সঞ্জয় ।
 শুনিয়োক তোমাৰ সেনাৰ যেন নয় ॥ ২২৫৩৩
 পুত্ৰ অভিমন্যুৰ স্নেহৰ আতি সন্ত ।
 ঘনে ঘনে কোঁৱৰগণক নিদলন্ত ॥
 জেঠৰ মাহৰ আদিত্যৰ বশ্মি প্ৰায় ।
 সকল জগত মান জনেকো নেৰায় ॥ ২২৫৩৪
 সেহিমতে ধনঞ্জয় আদিত্যৰ হাতে ।
 কুকসৈন্য বিদ্বাকুল যতক সাক্ষাতে ॥
 হেন দেখি কোঁৱৰৰ মহা বীৰগণ ।
 ভীষ্মৰ পাশত গৈয়া পশিলা শৰণ ॥ ২২৫৩৫

বব বব বীৰমানে শৰে অৰ্জুনব ।
 কত বিকৃত যে জৰ্জৰিত কলেবৰ ॥
 অৰ্জুনব শৰে ভৈলা দোৰ্য্যোৰ প্ৰলয় ।
 দুৰ্য্যোধন বাজাৰ বিষাদ আতিশয় ॥ ২২৫৩৬
 দেখি ভীষ্ম বোলন্ত আশ্বাস কৰি আতি ।
 কিয় দুৰ্য্যোধন তোৰ এমুৱা বিপত্তি ॥
 আজিৰ সমৰে বাপু কি ভৈল কাৰণ ।
 চিন্তা দুখ কৰে দেখো সবে কুকৰ্ণ ॥ ২২৫৩৭
 দশোদিশে শুনি কিয় সৈন্যৰ কল্লোল ।
 বীৰগণ মাজে শুনো হাহাকাৰ বোল ॥
 আজি দেখো বাপু তোমাঠেৰ বীৰগণ ।
 দশোদিশে বণ এৰি পলায় কি কাৰণ ॥ ২২৫৩৮
 আজিনো পাণ্ডৱে কাৰ বাহুবল পাই ।
 এতমান অবস্থা কৰিলা কুকৰায় ॥
 আত অনন্তৰে পাচে ভীষ্ম দেখিলন্ত ।
 বিগি বিগি দেখিলন্ত পাণ্ডৱ আসন্ত ॥ ২২৫৩৯
 দুৰ্য্যোধন বাজাক মাতিলা অনন্তৰ ।
 মন দুখ এৰা বাপু মিলিল সমৰ ॥
 কামৰূপ মध्ये গ্ৰাম নাহিকে উপাম ।
 তাতে গ্ৰাম ভৈলা চমৰিয়া যাৰ নাম ॥ ২২৫৪০
 সেহি গ্ৰামেধৰ ভৈলা কবি চূড়ামণি ।
 পণ্ডিতগণৰ মধ্যে যাক অগ্ৰগণি ॥
 সৰ্বগুণে গুণান্বিত পৰম মহন্ত ।
 যাক দেখি মহন্তসকলে আদৰন্ত ॥ ২২৫৪১
 পৰম মহন্ত গুৰু গৌৰৱত বত ।
 যাৰ মূৰে অঢ়াপিয়ো প্ৰকাশে জগত ॥
 গোবিন্দৰ ভক্তিত যাহাৰ দিন গৈল ।
 আত অনন্তৰে তাৰ দুই পুত্ৰ ভৈল ॥ ২২৫৪২
 জ্যেষ্ঠ ভৈলা কবিচন্দ্ৰ আতি শুদ্ধমতি ।
 তাহান অনুজ ভৈলা বামসবস্বতী ॥
 নিজগুণে গুণাকাৰ কবিচন্দ্ৰ বৰে ।
 মহাশাস্ত্ৰ পঢ়য় সকলো গুণে দঢ়ে ॥ ২২৫৪৩
 তাহান অনুজ জ্যেষ্ঠ বামসবস্বতী ।
 কৰষোৰে মহন্ত সবাকো কৰো নতি ॥

মহাভক্ত সবাৰো চৰিত্ৰে বিদগদ ।
 বিবচিলো ভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্ব পদ ॥
 বামসবস্বতী ভণে এৰা আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২২৫৪৪

ভীষ্মৰ লগত দুৰ্য্যোধনৰ কথোপকথন

দ্বন্দ্বভী

ভীষ্ম বোলে দুৰ্য্যোধন নকৰিবা দুখ মন
 পাণ্ডৱে পাইলেক আসি খেদি ।
 বিগি বিগি দেখি যাত্ৰে প্ৰহাৰয় অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ
 দুৰ্দম ব্যূহৰ পথ ভেদি ॥
 বথ চক্ৰে অভিমানী গগন ঢাকিয়া ছানি
 নিচিনিয়া কাহাকো সাক্ষাত ।
 সিকাৰণে পুছো যত দুৰ্য্যোধন কহা মোত
 গাৱে গাৱে চিনায়ে আমাত ॥ ২২৫৪৫
 যিগোটাব বথ বহি আসে যেন সূৰ্য্য শশী
 ক্ৰোধে যেন বাতুল স্বভাৱ ।
 যাৰ চোট পায় বব কুকসৈন্য নিবন্তৰ
 সঘনে স্তম্বে বাপ মাৱ ॥
 হস্তী ঘোঁৰা তুলি ধৰি প্ৰহাৰন্ত দলি কৰি
 ঘনে ঘনে নাদন্ত অপাৰ ।
 যি ভিত্তি চাহয় খঞ্জে কোঁৱৰ পলায় জঞ্জে
 চিনিয়োক ভীষ্ম অনিৰ্বাৰ ॥ ২২৫৪৬
 দেখা তান সমীপত যেন চন্দ্ৰ স্মৃগিত
 কোঁৱৰৰ কোপ মন যাৰ ।
 চিনাইলো ইজিতে আতি এহি তব পৰিনাতি
 অভিমন্যু হুতদ্ৰাকুমাৰ ॥
 তানে পাচে দুইভাই ৰূপে যাক সম নাই
 মহাৱলী শুভ বীৰবৰ ।
 চলিয়োক অধিকলে যাৰ সম নাহি কলে
 নকুল সহদেৱ দুই বীৰ ॥ ২২৫৪৭
 ধৰল ছত্ৰক যাৰ উপকত ধৰি আসে
 আগে পাচে সৈন্যৰ আন্দোল ।
 শত্ৰু শিঙ্গা কোলাহলে দশোদিশে চমকিলা
 খিতাতে মুগুনি যাত বোল ॥

আকে চিনা যুধিষ্ঠিৰ পৰম গভীৰ ধীৰ
শত্ৰু মিত্ৰে নাহিকে মনত ।
তথাপি তো ঘিটো তাক মনে দ্ৰোহ আচৰণ
সিটো সৰাক্ষৰে হোৱে হত ॥ ২২৫৪৮
তাৰ আগে বথচক্ৰ বিদ্যুৎ সঙ্কাৰে আসে
তাকে চিনা অগনি বিশাল ।
মাধৱ সাবধি ৰূপে বথক ডাকন্ত্ৰ দ্ৰুত
কৌৰৱ কুলৰ যমকাল ॥
আজিৰ সমৰে ঘোৰ কিন্তু তুমি সমসৰ
শৰ হানে চাহিয়ো শৰীৰ ।
উভ ফোট আছে কৰি নচলয় হাত ভৰি
সশৰীৰে বহুৱে কধিৰ ॥ ২২৫৪৯
আকে জানি পিতামহ সমৰক চলি যাহা
সমদলে চপকৰে সাজি ।
পাণ্ডৱ পৰিলা ৰণে যদি হেন বাৰ্তা পাওঁ
তেৱে অষ্টনিধি পাওঁ আজি ॥
নৃপতি যে ধৰ্ম্মৰায় যাৰ যশ সবে গায়
স্বদেশী বিদেশী সবে প্ৰজা ।
ধৰ্ম্মত প্ৰশাস্ত কাম ধৰ্ম্মনাৰায়ণ নাম
খৈলা ণ স্বৰ্গনাৰায়ণ ৰাজা ॥ ২২৫৫০
অথগু মণ্ডলেধৰ হবা তুমি নৃপবৰ
অবিলম্বে লভিয়োক মহী ।
ভীষ্মপৰ্ব বিদগদ ৰচিলো ভাৰত পদ
মহাহুথে যাৰ ৰাজ্যে বহি ॥
বোলে ৰাম সৰস্বতী মই মহা মূঢ়মতি
কৃষ্ণ তুমি কৃপাৰ সাগৰ ।
ভক্তিধনে নিয়ো কিনি উদ্ধাৰিয়ো চক্ৰপাণি
দাস কৰি লৱা দামোদৰ ॥ ২২৫৫১
শুনা সভাসদ তথা মহন্ত ভীষ্মৰ কথা
বৈকুণ্ঠে ঘাইবাৰ যাৰ কাম ।
পাপমানে হোক দূৰ পুণ্যৰ নাহিকে গুৰ
সমানে ঘূৰিয়ো ৰাম ৰাম ॥ ২২৫৫২

ভীষ্মৰ শৰশয্যা লাভ

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নবেধৰ ।
ভীষ্ম কথা শুনিলন্ত তোমাৰ পুত্ৰৰ ॥
অন্ন কৰি হাসি তাক বুলিলা বচন ।
ধাকা আমি বণক চলিলো দুৰ্য্যোধন ॥ ২২৫৫৩
এহি বুলি ধনু ধৰি প্ৰচণ্ড বিশাল ।
পাণ্ডৱক ধাইলা যেন কোপে যমকাল ॥
লগতে ধাইলেক আনো অসংখ্যাত বীৰ ।
হস্তী ঘোঁৰা উট জন নিকজ শৰীৰ ॥ ২২৫৫৪
ত্ৰিভুবন বিজয় অবধ্য বলীয়াৰ ।
সমদলে ভীষ্ম পাণ্ডৱক দিলা ধাৰ ॥
প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন পৰ্বত ৰাখিলা ।
যেন সমুদ্ৰৰ ঢউ তীৰে নিবাৰিলা ॥ ২২৫৫৫
সেহিমতে ভীষ্ম পাণ্ডৱক খেদি যায় ।
ধনু ধৰি ধাইলা যেন মহেন্দ্ৰ পৰায় ॥
ভীষ্ম সেনাপতি বীৰে সমৰ কৰন্ত ।
মণ্ডল আকাৰে ধনুখান ফুৰাবন্ত ॥ ২২৫৫৬
শৰজালে চিকি মিকি দেখি সমন্তত ।
যেন মধ্যাহ্নৰ সূৰ্য্য ভৈলা ভূমিগত ॥
সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
সিবেলাত সমৰ দেখন্তে লাগে ভয় ॥ ২২৫৫৭
সেহিমতে সবে পাণ্ডৱ বীৰগণ ।
নিমিষেকে মাৰি ধীৰে কৰিলন্ত ছন্দ ॥
বাসৱ বজ্জ যেন হুদুট সন্ধানে ।
দণ কুৰি কাটা ঘাই একো একো বাণে ॥ '৫৮
কতো অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে কাটিলা দস্তাল ।
ভূমিত পৰিয়া যেন পৰ্বত সচল ॥
বাৰষ্ঠি হাজাৰ ৰাজা সৈন্য সমন্বিতে ।
নিমিষেকে ভীষ্ম মাৰি পেলাইলা দ্বৰিতে ॥ '৫৯
পাণ্ডৱ দলত উপসন্ন যমকাল ।
দেখি ৰজ ভৈলা দুৰ্য্যোধন মহীপাল ॥

হেন দেখি পাণ্ডৱ মহাবতীগণ ।
 শিখণ্ডীক আগ কৰি বেটি দিলা বণ ॥ ২২৫৬০
 চতুৰ্দ্দিশে আৱৰি আছয় বীৰগণ ।
 ভীষ্মক সম্বোধি পাচে মাতন্তু অৰ্জুন ॥
 সৰ্বকালে পিতামহ আছা বন্ধা কৰি ।
 শিশু চটকক যেন পথায়ে আৱৰি ॥ ২২৫৬১
 দুবাচাৰ কৌৰৱে কবন্ত যত যত ।
 সমস্তে বিদিত আছে তমু চৰণত ॥
 পাণ্ডৱ যত দুখ সবে জানি মনে ।
 সমৰত জয় বৰ দিলাহা আপুনে ॥ ২২৫৬২
 ইদানীক ক্ৰোধ তুমি নকৰিবা মনে ।
 তোমাক যে সম্মুখ বণত হৈবে কোনে ॥
 হাসি ভীষ্ম বোলন্ত যে শুনিয়ে অৰ্জুন ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ সম্বন্ধত পিতা পুত্ৰ কোন ॥ ২২৫৬৩
 আকে জানি বীৰবৰ হেলা পৰিহৰি ।
 ঘোৰ বণ আমাক দিয়োক জাণ্ট কৰি ॥
 এলি বুলি বজ্ৰসম ধনু ধৰি কৰে ।
 অৰ্জুনক ভেদিলেক তিনি কোটি শৰে ॥ ২২৫৬৪
 মাধৱক মাৰিলন্ত বত্ৰিশ হাজাৰ ।
 শৰজালে গোবিন্দে দেখন্ত অঙ্ককাৰ ॥
 একশত শৰে ঘোটকক মাৰি পাচে ।
 শৰ পায় চাৰি ঘোঁৰা থিয় লাগে নাচে ॥ '৬৫
 শিখণ্ডীত পৰে আন আন বীৰবৰ ।
 গাৱে গাৱে প্ৰহাৰিলা গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥
 তাৱক্ষণে স্বস্থ পাচে লভিলা অৰ্জুন ।
 মহাধন্যে মাৰ্জ্জলন্ত গাণ্ডীৱৰ গুণ ॥ ২২৫৬৬
 দেখি ভীষ্মে শিলীমুখ দশ শৰ বেগে ।
 অৰ্জুনৰ হিয়াত তাড়িলা সেহি ছেগে ॥
 মাধৱক মাৰিল যে পঞ্চত্ৰিংশ ভল্ল ।
 হৃদয়ত পৰি পুংখমানে গৈল তল ॥ ২২৫৬৭
 ঐৱা বক্ষস্থল ফুটি বহয় কধিৰ ।
 পীতবস্ত্ৰ তিতিলেক কাম্পয় শৰীৰ ॥
 ভীষ্মক ক্ৰোধত কৃষ্ণ আৰকত বৰ্ণ ।
 অৰ্জুনৰ মুখক চাহয় ধনে ঘন ॥ ২২৫৬৮

প্ৰতিকাৰে অৰ্জুনক সমৰ্থ নেদেখি ।
 বুলিবে লাগিলা পাচে ভীষ্মক নিবেধি ॥
 শুনা কুক বজ্ৰ তুমি পৰম বিশিষ্ট ।
 জানা ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰৰ যেন নিষ্ঠ ॥ ২২৫৬৯
 বণধৰ্ম্ম যতমানে আপুনি বথানি ।
 কি কাৰণে অন্তায় কৰাহা জানি শুনি ॥
 বথী বথী যুজন্ত উচিত ব্যৱহাৰ ।
 দুইকো দুই প্ৰহাৰিয়ে যত বল যাৰ ॥ ২২৫৭০
 নুযুজো সাৰথি ৰূপে বথে আছে বৈ ।
 মোক শৰ কৰা তুমি ধৰ্ম্মৱন্ত দুই ॥
 হাসি ভীষ্ম বোলে শুনিয়েক দামোদৰ ।
 পূৰ্বে অযুগত কৰ্ম্ম কৰি আছা বৰ ॥ ২২৫৭১
 কৌৰৱৰ শত্ৰু পাণ্ডৱক হেন জানি ।
 কি কাৰণে সাৰথি যে তৈলাহা আপুনি ॥
 এতেকেসে মাধৱ আমাত দোষ নাই ।
 লোহাৰ লগত অগনিয়ো বাৰি খাই ॥ ২২৫৭২
 বিশেষত বুলি তুমি ধৰ্ম্ম নাৰায়ণ ।
 পূজিবো তোমাক য়েৰে যাৰ যেন মন ॥
 ব্ৰাহ্মণে পূজিবে ফলে ফুলে অন্ন যৱে ।
 বৈশ্যে পূজিবেক ধন দিয়া তমু পাৱে ॥ ২২৫৭৩
 ক্ষত্ৰিয়ৰ পূজা জানা ঘোৰ শৰ ধৰি ।
 আকে জানি তুফ্ত হৈয়ো দেৱ ক্ৰীহৰি ॥
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা অসংখ্যাত শৰ ।
 পঞ্চ পাণ্ডৱৰ জৰ্জৰিত কলেৱৰ ॥ ২২৫৭৪
 হেন শুনি কেশৱক মাতন্তু অৰ্জুনে ।
 ভীষ্মক বধিবে সধি কাহাৰ পৰাণে ॥
 আছোক মনুষ্য সম নোহে দেৱলোক ।
 এৱে কি কৰিবো সধি দেখায়োক মোক ॥ '৭৫
 মাধৱ বদতি কথা শুনা প্ৰাণসধি ।
 শিখণ্ডীত পৰে আন উপায় নেদেখি ॥
 ভীষ্মক যুজিতে যদি ত্ৰাস কৰা মনে ।
 তেৱে শিখণ্ডীত গৈয়া পশিয়ে শৰণে ॥ ২২৫৭৬
 তাৰ পাচ ছয়া সজুকিয়া কতোক্ষণ ।
 পুনৰপি ভীষ্মক কৰিয়ে ঘোৰ বণ ॥

অৰ্জুন বদতি শুনা সখি দামোদৰ ।
 ত্ৰিভুবনে যশ বহে বীৰ অৰ্জুনৰ ॥ ২২৫৭৭
 শিখণ্ডীত শৰণ পশিবো কোন লাজে ।
 ইটো কথা শুনিলে হাসিবে সামৰাজে ॥
 মাধৱ বদতি সখি শুনা ধনঞ্জয় ।
 আপদত অযুগত কৰিতে যুৱায় ॥ ২২৫৭৮
 দেখিয়া শিখণ্ডী আতি কোঁতুক বিস্তৰ ।
 ঘনে ঘনে ভীষ্মক প্ৰহাৰে দুই শৰ ॥
 প্ৰজ্ঞা সংহাৰিতে যেন কালান্তক নাগ ।
 সেহিমতে শিখণ্ডী ভীষ্মক পায় লাগ ॥ ২২৫৭৯
 দেখি পাণ্ডৱ যত মহাবীৰগণে ।
 শিখণ্ডীৰ উৎসাহ বঢ়াই ঘনে ঘনে ॥
 সাধু সাধু মহাবীৰ ক্ৰপদনন্দন ।
 বীৰগণে প্ৰশংসা কৰন্তু ঘনে ঘন ॥ ২২৫৮০
 সঞ্জয় বদতি শুন্যোক মহাবায় ।
 কতো বেলি পাণ্ডৱে ভীষ্মক ছিদ্ৰে পায় ॥
 আগ ভৈলা বীৰগণ শিখণ্ডীক এৰি ।
 ভীষ্মক প্ৰহাৰে সবে দশোদিশে বেঢ়ি ॥ ২২৫৮১
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন প্ৰচণ্ড অনলে ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন গিৰ গিৰ বোলে ॥
 পাচে অলক্ষিতে ভীষ্ম ধনু লৈলা কৰে ।
 অৰ্জুনে কাটিলা তাক অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে ॥ ২২৫৮২
 সেহি বেলা শতানীক বিৰাটৰ ভাই ।
 মহাকোপে ধনু ধৰি গৈলা আগুৱাই ॥
 ভীষ্মৰ ধনুক কাটিবাক মন কৰি ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণ প্ৰহাৰিলা ঠাত কৰি ॥ ২২৫৮৩
 ধনুত পৰিয়া শৰ উফৰিয়া গৈলা ।
 মহাকোপে ভীষ্ম তাক গৰ্জ্জিবাক লৈলা ॥
 ডাক দিয়া বোলন্তু আমাৰ দোষ নাই ।
 আপুনাৰ দোষে মাৰে বিৰাটৰ ভাই ॥ ২২৫৮৪
 এহি বুলি তুলি লৈলা সৰ্পমুখ শৰ ।
 পাণ্ডৱী দলত হাহাকাৰ নিৰন্তৰ ॥
 অৰ্জুনৰ ভীষ্ম বিৰাট বিস্তমান ॥
 ভীষ্ম শতানীকক কাটিলা এক বাণে ॥ ২২৫৮৫

বধ হস্তে ঢলিয়া পৰিলা ঘোৰ বনে ।
 দেখি বিৰাটৰ শোকে নবহে পৰাণে ॥
 হৰি হৰি প্ৰাণভাই কোথা গৈল মৰি ।
 শতানীক বুলিয়া পাবয় খাউগেৰি ॥ ২২৫৮৬
 সূৰ্য্যৰ যুদ্ধৰ দুখৰ সহিতৰি ।
 এৰে কৈক গৈলা মোক একেধৰ কৰি ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 ঘেৰে শতানীক মৰি গৈলা যমঘৰ ॥ ২২৫৮৭
 দেখি কিটাইলেক খজ্জে ইন্দ্ৰ নন্দনে ।
 ভীষ্মৰ ধনুক কাটিলেক এক বাণে ॥
 ধনুক কাটিলা অৰ্জুনৰ এক বাণে ।
 ক্ৰোধে যেন মুৰ্ছা যান্ত গজাৰ নন্দনে ॥ ২২৫৮৮
 এহিমতে ধনুক লৱয় যত যত ।
 কৰে হানি হানি ধনু কাটন্তু সমন্ত ॥
 জয় জয় বুলি সবে পাণ্ডু বীৰগণে ।
 হৰিণ যন্তুক যেন জাকৰিয়া বাণে ॥ ২২৫৮৯
 ক্ৰোধমনে ধনঞ্জয় প্ৰহাৰন্তু ভল্ল ।
 ভীষ্মৰ গাৱত পৰি গোটে ঘাই তল ॥
 মহাচোটে ভীষ্ম আতি কোপ অপমান ॥
 পাণ্ডৱক চাহিয়া মাতয় ঘনে ঘনে ॥ ২২৫৯০
 আজি মই সবে পাণ্ডৱক কৰো উলি ।
 এহি বুলি বায়ুবেগে ধনু লৈলা তুলি ॥
 ধনু ধৰি বীৰে শৰজাক প্ৰহাৰিলা ।
 দেখি সব পাণ্ডৱ চমক লাগিলা ॥ ২২৫৯১
 প্ৰচণ্ড বতাসে যেন শুকান পত্ৰক ।
 শৰে হানি প্ৰহাৰিলা সবে পাণ্ডৱক ॥
 পাণ্ডৱী দলত প্ৰহাৰিলা কোপ কৰি ।
 যেন যমে ধাৰ দিল কৰে দণ্ড ধৰি ॥ ২২৫৯২
 পাণ্ডৱী দলত আসি ভৈলা মহাভয়
 দশোদিশে বোলে মোক বাখা ধনঞ্জয় ॥
 ত্ৰিভুবনে খ্যাতিবন্ত মাধৱৰ সখি ।
 সম্যকে ভীষ্ময়ে মাৰে কিসক নবাখি ॥ ২২৫৯৩
 এৰে কেনে আমাক এৰিয়া বণমাছে ।
 প্ৰাণ বাখি আছা হাঁহিৰেক সামৰাজে ॥

জানা যদি এৰি পলাইবাহা বণমাজে ।
 তেৱে আগে যুদ্ধক আসিলা কোন লাজে ॥ ২১৪
 তোৰ কথা শুনি হাসিবেক নাৰীগণে ।
 এহিমতে কোঁৱৰক যুজিবে অৰ্জুনে ॥
 কৈক গৈল পাপী সহদেৱ দুবাচাৰ ।
 তোহোৰেসে কাৰণে সৈন্যৰ বৃন্দামাৰ ॥ ২২৫৯৫
 কৈক গৈলি অবে পাপী ভীম দুবাচাৰ ।
 বিফল ভোজন তোৰ পৰ্বত আকাৰ ॥
 বৃকোদৰ নাম তোৰ জৈলা কি কাৰণে ।
 বৃথা তোৰ গদাক প্ৰশংসে অকাৰণে ॥ ২২৫৯৬
 সিয়ো অকাৰণে বহে গৰ্দ্ভভৰ ভাৰ ।
 কি কাৰণে আমাক নকৰা প্ৰতিকাৰ ॥
 কোথা গৈলি পামৰ পাপিষ্ঠ যুধিষ্ঠিৰ ।
 অকাৰণে ধৰ্ম্মিষ্ঠ বোলাস মহাবীৰ ॥ ২২৫৯৭
 ভীষ্মৰ হাতত প্ৰজাগণক মৰাই ।
 পাচে কোন স্বৰ্গক সাধিবা মহাশয় ॥
 এহিমতে দশোদিশে সৈন্যৰ আন্দোল ।
 ভীষ্মৰ শৰত যেন বাতুলৰ বোল ॥ ২২৫৯৮
 হেন দেখি ধনঞ্জয় নসহিল তাক ।
 নাকে মুখে ভীষ্মৰ হানিলা শৰজাক ॥
 ভীষ্ম অৰ্জুনক প্ৰহাৰন্ত নিজবলে ।
 দুইবো শৰে ঢাকিলেক গগনমণ্ডলে ॥ ২২৫৯৯
 দুয়ো দুইহাস্তক বলে যুজিবাক মনে ।
 শৰচয় মাৰন্ত কাটন্ত ঘনে ঘনে ॥
 দুইহানো শৰীৰে ফুটি দুইবো শৰচয় ।
 ফুটিল পলাস যেন দেখি সেহি নয় ॥ ২২৬০০
 ভীষ্ম অৰ্জুনৰ দুইহাস্তৰ ঘোৰ বণ ।
 আকাশ ঢাকিয়া যুদ্ধ চাবে দেৱগণ ॥
 যুদ্ধ এৰি কোঁৱৰী পাণ্ডৱী বীৰগণে ।
 ভীষ্ম অৰ্জুনৰ যুদ্ধ চাহন্ত সঘনে ॥ ২২৬০১
 সেহিবেলা অৰ্জুনৰ বাণ-ধ্বজগোট ।
 ভীষ্মৰ মুখক চাই তেজন্ত অশ্ৰুগোট ॥
 লাজগোট তুলি ঘোৰ তেজন্ত আটাস ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্ত্য পাতালৰ লাগিল তবাস ॥ ২২৬০২

আটাসন্তে ভীষ্মৰ কাণত দিলা তাল ।
 ধনঞ্জয় ছিদ্ৰক লভিলা তত কাল ॥
 বাসৱে দিলন্ত যাক আতি দায়াতৰে ।
 নিবাত কৰচ মাৰিলন্ত একে শৰে ॥ ২২৬০৩
 সেহি শৰ অৰ্জুনৰ পৰিল মনত ।
 মন্ত্ৰ পঢ়ি ধনঞ্জয় যুৰিলা গুণত ॥
 কৰ্ণমানে টানি মাৰিলন্ত ধনঞ্জয় ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে যেন আকাশে চলয় ॥ ২২৬০৪
 বাসৱৰ বজ্জে যেন ভেদিলা পৰ্বত ।
 ফুৰি ফুৰি ভীষ্ম চলি পৰিলা বধত ॥
 ভূমিকম্প যাস্তে যেন পৰ্বত কাম্পয় ।
 মুচ্ছা যাই থাকিলন্ত দেখি তমোময় ॥ ২২৬০৫
 ক্ৰেণেকে চেতন পাইলা গজ্জাৰ কুমাৰ ।
 মাধৱে বোলন্ত কিনো বীৰ বলীয়াৰ ॥
 অৰ্জুনৰ কোপে ক্ৰোধে নসহে শৰীৰ ।
 শৰ এক তুণ হস্তে লৈলা মহাবীৰ ॥ ২২৬০৬
 যাক মহা গজাদেৱী দিলা দয়া কৰি ।
 যিটো শৰে পশুৰাম পলাইলন্ত হাৰি ॥
 সেহি শৰ যুৰি প্ৰহাৰিলা মহাবলী ।
 অৰ্জুনৰ হিয়াত পশিলা হলহলি ॥ ২২৬০৭
 শৰ চোটে বিকল ভৈলন্ত ধনঞ্জয় ।
 বধত পৰিলা চলি মৃতক আশ্রয় ॥
 নাসিকাত বায়ু নাহি গমনাগমন ।
 প্ৰাণসখি বুলি ধৰিলন্ত নাৰায়ণ ॥ ২২৬০৮
 অৰ্জুনৰ অৱস্থা দেখিয়া বৃকোদৰ ।
 ক্ৰোধে কম্পমান নসহয় কলেৱৰ ॥
 বজ্জা দুই চক্ষুক ফুৰায়ে ঘনে ঘন ।
 ভীষ্মক তাকিলা ঘোৰ একশত বাণ ॥ ২২৬০৯
 শৰ পায়ী কুপিলন্ত গজাৰ নন্দন ।
 অগনিত মৃত সেই পটন্তৰ যেন ॥
 ক্ৰোধে দুই চক্ষু বজ্জা ভৈলা যেন ওৰ ।
 শৰে হানি কাটিলা ভীষ্মৰ চাৰি ঘোৰ ॥ ২২৬১০
 ঘোৰ এক শৰে ছেমিলন্ত বধখান ।
 ভীষ্মৰ শৰীৰে শৰ কৰিলা সজ্জান ॥

ক্রোধে আৰকত বৰ্ণ ছুহানো নয়ন ।
 ভীষ্মৰ হিয়াত প্ৰহাবিল শক্তি বাণ ॥ ২২৬১১
 ধনুখান কাটিলন্ত অৰ্জুচক্ৰে শৰে ।
 গদা ধৰি ধাইলা পাচে বীৰ বৃকোদৰে ॥
 গদাগোট ধৰিয়া অনেক দূৰ তুলি ।
 ভীষ্মৰ হিয়াত কোব দিলা হুঁহ বুলি ॥ ২২৬১২
 ভীষ্মৰ গদাৰ কোব বজ্জ বাসৱৰ ।
 তিৰি মিৰি দেখিলেক গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥
 হাচুতি ঘামিলা বীৰে দেখি তমোময় ।
 শৰে হানি গদাক কাটিলা মহাশয় ॥ ২২৬১৩
 দেখি বৃকোদৰে তুলি লৈলা তক শাল ।
 অস্তকালে যেন প্ৰকম্পিত যমকাল ॥
 কোঁৱৰ দলত হাহাকাৰ বোল শুনি ।
 বৃকক কাটিলা ভীষ্ম দশ শৰ হানি ॥ ২২৬১৪
 তেৱে আন অস্ত্ৰক নপাই বৃকোদৰ ।
 লৱৰিয়া ধৰিলেক প্ৰমত্ত কুঞ্জৰ ॥
 ছুয়ো হাতে ধৰি শৰীৰৰ বলমানে ।
 ভীষ্মৰ হিয়াত তাড়িলেক বৰ টানে ॥ ২২৬১৫
 ওপৰত হস্তীগোট চেকাৱন্তে যায় ।
 দেখি কুকসৈন্য মানে বিভজে পলায় ॥
 ভীষ্ম কাটিলেক তাক একশত শৰে ।
 দেখি কোপে কম্পমান ভৈলা কলেৱৰে ॥ ২২৬১৬
 ভীষ্মৰ হাতত হস্তী পৰিলা সমূলি ।
 দেখি বৃকোদৰে আউৰ হস্তী লৈলা তুলি ॥
 পৰ্বত সমান হস্তী হিয়াত পৰিলা ।
 কুকসৈন্য মাজে ঘোৰ চমক লাগিলা ॥ ২২৬১৭
 তথাপি ভীষ্ময়ে ডেৱ দিলা বধ হস্তে ।
 চূৰ্ণাকৃত ভৈলা বধ সাবধি সহিতে ॥
 আজু-নাতিয়েকৰ যুদ্ধ চাৱে নিবন্তৰ ।
 ভীষ্মক প্ৰশংসা কৰে গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥ ২২৬১৮
 সাধু সাধু বৃকোদৰ বৰ যশ পাইলি ।
 সন্দুখ সমবে জাস্তো আমাক ভজাইলি ॥
 ত্ৰিভুবন বিজয় সাধল মোৰ নাতি ।
 যাৰ যশে ভজ মোৰ বহিল খিয়াতি ॥ ২২৬১৯

এহি বুলি ভীষ্ম পাচে শৰীৰৰ বলে ।
 শক্তিগোট তুলি লৈলা অমিসম্বলে ॥
 ছুয়ো হাতে প্ৰহাবিলা মহাকোপ কৰি ।
 মুচ্ছা যায় ভীষ্মেন পৰিলন্ত চলি ॥ ২২৬২০
 হেন দেখি শিখণ্ডী গৈলেক আগুৱাই ।
 ভীষ্মক প্ৰহাবে শৰ ছুনাই ছুনাই ॥
 শিখণ্ডীক আগে দেখি কোঁৱৰৰ নাথ ।
 বৈদ্য দেখি সৰ্পে যেন চপৰাইলা মাথ ॥ ২২৬২১
 ছানি শৰ প্ৰহাবন্ত মৰ্ম্মখান চাই ।
 হেন দেখি গঙ্গাহতে ক্রোধে মুচ্ছা যায় ॥
 ক্রোধে কিবা কৰিলন্ত প্ৰতিয়ো নপাস্ত ॥
 ছুয়ো ওঠ চেলেকন্ত কাষোৰন্ত দাস্ত ॥ ২২৬২২
 কতো বেলি গঙ্গাহতে মনত স্তম্বি ।
 ছুয়ো হাতে ছুৰীৰ শক্তি লৈলা ধৰি ॥
 সাক্ষাতে দেখিয়ো শক্তি যেন যমদণ্ড ।
 প্ৰহাবিলে পৰ্বতক কৰে খণ্ড খণ্ড ॥ ২২৬২৩
 বল দিয়া প্ৰহাবন্ত অৰ্জুনক লাগি ।
 আকাশৰ দেৱগণ পলাইলেক ভাগি ॥
 অৰ্জুনে কাটিলা তাক পঞ্চগোট বাণে ।
 ভীষ্মৰ শক্তি কৰিলন্ত খানে খানে ॥ ২২৬২৪
 শক্তি পৰিলা দেখি গঙ্গাৰ কুমাৰ ।
 অৰ্জুনক প্ৰতি কোপে গৰ্জ্জিলা আপাৰ ॥
 মোৰ আগে কোন বস্ত্ৰ যতেক পাণ্ডৱ ।
 জিনিবাক পাৰো স্তবাস্ত্ৰ যে বাসৱ ॥ ২২৬২৫
 অপাণ্ডৱা বহুমতী কৰিবাক পাৰো ।
 কিন্তু এক কাৰণ ইহাতে বুদ্ধি হাৰো ॥
 জগতৰ কাৰণ দেৱৰো দেৱ হৰি ।
 অৰ্জুনক বাধন্ত প্ৰাণতো অধিক কৰি ॥ ২২৬২৬
 বিশেষত অবধ্য পাণ্ডৱ পুত্ৰচয় ।
 নাৰীগোট আগ কৰি আমাক যুদ্ধয় ॥
 সিকাৰণে পাণ্ডৱক বধন নযায় ।
 আপুনি মাধৱ ভৈলা বাহাৰ সহায় ॥ ২২৬২৭
 এহি বুলি মোন ভৈলা গঙ্গাৰ নন্দন ।
 সেই বেলা স্নাতিলন্ত অৰ্জু বহুগণ ॥

বহুগণে বোলে ভীষ্ম শুনিয়ে বচন ।
 আমাৰ লগৰ ভূমি বহু এক জন ॥ ২২৬২৮
 আমাত অধিক ভূমি ত্ৰৈষ্ঠ মহাভাগ ।
 ভূমি পুত্ৰ ত্ৰৈক্ষক হাততে পাইলা লাগ ॥
 হেৰ ভীষ্ম বাপ যোগবলে দেখিয়োক ।
 দেৱ ছই বাঞ্চা কৰা মনুষ্য ছইবাক ॥ ২২৬২৯
 এহি বুলি মৌন ভৈলা অক্ট বহুগণ ।
 কথা শুনি ভীষ্মৰ কোভুক ভৈলা মন ॥
 আকাশী বচন বুলিলেক যতমানে ।
 ভীষ্ম ব্যতিৰেকে তাক শুননয় আনে ॥ ২২৬৩০
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 সমৰত ভাগবিলা গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥
 সমদলে পাণ্ডৱ যুজন্ত চপকৰে ।
 তথাপিতো ভীষ্ম তাক কটাক্ষ নকৰে ॥ ২২৬৩১
 কিন্তু অৰ্জুনৰ শৰে অগ্নি মৰ্ম্য দহে ।
 পৰ্বত বিদাৰি যেন গেৰুধাৰা বহে ॥
 সেহি চোট গঙ্গাস্থতে নসহয় প্ৰাণ ।
 ক্ৰোধ মনে অৰ্জুনক চাহে ঘনে ঘন ॥ ২২৬৩২
 অৰ্জুনে হানন্ত শৰে আকাশক যায় ।
 দশোদিশে ছানি যেন ফৰিঙ্গা উৰায় ॥
 সেহিমতে অৰ্জুনৰ ছানি যায় শৰ ।
 সশৰীৰে ভীষ্মৰ ঢাকিলা নিবন্তৰ ॥ ২২৬৩৩
 যুগালৰ জল যেন ভৈলেক শৰীৰ ।
 অৰ্জুনৰ পৰে হাত পাৱ নাহি থিৰ ॥
 তথাপিতো ধনঞ্জয় প্ৰহাৰন্ত শৰ ।
 জ্বাৰণৰ মেঘে যেন বৃষ্টি নিবন্তৰ ॥ ২২৬৩৪
 বধ বক্ষা কৰি আছে দুঃশাসন বীৰে ।
 ভীষ্ম তাক সম্বোধি মাতঙ্গ বীৰে ধীৰে ॥
 অৰ্জুনৰ শৰবিষে আপুন অৱস্থা ।
 দুঃশাসন বীৰত কহন্ত ভীষ্ম কথা ॥ ২২৬৩৫
 দেখ বাপু দুঃশাসন আপুন শৰীৰ ।
 অৰ্জুনৰ শৰে হাত পাৱ নুহি থিৰ ॥
 নসহে শৰীৰ পীড়া কৰে ধানে ধানে ।
 মোক ভজাইলেক বাপু অৰ্জুনৰ বাণে ॥ ২২৬৩৬

বধৰ আগত বাপু দেখা মাধৱক ।
 মোক প্ৰতি কোপ জ্বাৰন্ত অৰ্জুনক ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে মোক প্ৰহাৰিলা শৰ ।
 শিখণ্ডী সহিতে ধনঞ্জয় বীৰবৰ ॥ ২২৬৩৭
 উভকোল কৰিলেক সহিতে নপাৰি ।
 কান্ধবীৰ পুত্ৰ যেন হৃদয় বিদাৰি ॥
 দেখ বাপু শৰচয় আসে পাতি পাতি ।
 পৰি সৰোবৰে যেন হংস কৰে কান্ধি ॥ ২২৬৩৮
 জাকে জাকে পৰিয়া কধিৰ কৰে পান ।
 শিখণ্ডীৰ নুই বাপু অৰ্জুনৰ বাণ ॥
 পৰ্বতক যেনমতে ইস্ত দেৱবাজে ।
 হৃদয় বিদাৰি পিঠিভাগে হৰে বাজে ॥ ২২৬৩৯
 ছুইলে প্ৰাণ হৰে যেন বিষ তক্ষকৰ ।
 দৃঢ়তৰ কৱচ ভেদিলা শৰীৰৰ ॥
 শৰবিষে ভৈলো মই মৃতক সমান ।
 শিখণ্ডীৰ নুহি ইটো অৰ্জুনৰ বাণ ॥ ২২৬৪০
 আৰো দেখা সৰ্পৰ সদৃশ শৰচয় ।
 মোক প্ৰতি আকাশত ফোকাৰ কৰয় ॥
 হৃদয়ত পীড়ে যেন সন্নিপাত জ্বৰে ।
 অন্তকালে দেখি যেন কোনো মনুষ্যৰে ॥ ২২৬৪১
 সেহিমতে পীড়ে বাপু মোহোৰ পৰাণ ।
 শিখণ্ডীৰ নুহি ইটো অৰ্জুনৰ বাণ ॥
 আৰো দেখা সৰ্পৰ সদৃশ শৰচয় ।
 জাকেজাকে আসি মোৰ শৰীৰে পৰয় ॥ ২২৬৪২
 মোহোৰ চালক নিবিক্ৰয় শৰীৰৰ ।
 তথাপিতো ধনঞ্জয় প্ৰহাৰন্ত শৰ ॥
 তেৱে খড়্গ চৰ্ম্ম লৈলা গঙ্গাৰ কুমাৰ ।
 মন্ত হস্তী কাটিলন্ত দুতয় হাজাৰ ॥ ২২৬৪৩
 বত্ৰিশ হাজাৰ বথী বধ সমে ছেদি ।
 মহাক্ৰোধ মনে অৰ্জুনক গৈলা খেদি ॥
 সজ্ঞানে হানিলা ধনঞ্জয় দশ শৰ ।
 খড়্গ চৰ্ম্ম কাটিলন্ত ভীষ্মৰ হাতৰ ॥ ২২৬৪৪
 অৰ্ধহীন প্ৰাণী যেন বুদ্ধি ভৈল আটি ।
 নিবন্তিলা বধ মাজে বসিলা পানৰি ॥

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নবেশ্বৰ ।
 মহাকোপে ভীষ্ম যেন কন্দুকপে হব ॥ ২২৬৪৫
 ক্ৰূৰ কেত্ৰি জাতি আতি দাক্ষণ স্বভাৱ ।
 আৰো অৰ্জ্জুনৰ শৰে ভৈলা পৰাভৱ ॥
 কংসাল সৰ্পক যেন লেপ্তে দিলা লাঠি ।
 মহাকোপে ঘনে ঘনে ফোকাবন্ত আতি ॥ ২২৬৪৬
 ক্ৰোধে তাত্ৰবৰ্ণ মুখ নসহে সন্ধানে ।
 চিস্তিলন্ত অৰ্জ্জুনৰ বধৰ কাৰণে ॥
 এহিমতে শৰচয় কৰন্ত মনত ।
 শৰপাট যোবন্তে কাষ্পিল ত্ৰিজগত ॥ ২২৬৪৭
 সিটো শৰ পূৰ্বত অজিলা নাৰায়ণ ।
 আপুনাৰ তেজবল দৈত্যৰ নিদান ॥
 যাহাক দেখিলে দৈত্যগণ পলাই ভাগি ।
 অন্তৰত ভয়ে ইন্দ্রে আনিলন্ত মাগি ॥ ২২৬৪৮
 দেখিয়া অন্তৰগণ গৈলন্ত পাতাল ।
 মহাস্থখে ইন্দ্রে স্বৰ্গ ভুঞ্জিলা সিকাল ॥
 যি কালত ৰামচন্দ্র ৰাৱণ বধিলা ।
 মাতুলিত কৰি ইন্দ্রে সেহি অস্ত্ৰ দিলা ॥ ২২৬৪৯
 যি কালত সীতাদেৱী পাতালক গৈলা ।
 অস্ত্ৰ এৰি ৰামচন্দ্র ব্ৰহ্মচৰ্য্য ভৈলা ॥
 ৰামে তেজিলন্ত যে গঙ্গাত কৰি স্নান ।
 যাইবে খোজে শৰপাট মাধৱৰ থান ॥ ২২৬৫০
 শৰ মধ্যে ত্ৰৈলোক্যাতিমন্ত আতি ভাল ।
 পূজা কৰি গঙ্গা ৰাখিলন্ত কতোকাল ॥
 পাচে কলিযুগে গঙ্গা মনুষ্য ভৈলন্ত ।
 আপুনাৰ প্ৰিয়পুত্ৰ ভীষ্মক দিলন্ত ॥ ২২৬৫১
 অৰ্জ্জুনৰ বধহেতু চিন্তি পাইলা মনে ।
 সেহি শৰ ভীষ্ম যুধিলন্ত ধনুগুণে ॥
 গৰুড়ৰ পক্ষী ছায়া আছে কৰি দৃঢ় ।
 অন্তৰক অন্তৰক যমৰ যম দৃঢ় ॥ ২২৬৫২
 যাক দেখি হোৱে আদিত্যৰ কান্তি দূৰ ।
 পলায় দেৱতাগণ বহুত অন্তৰ ॥
 কুক পাণ্ডৱৰ সবে চমক লাগিলা ।
 চকু টিপি সৈন্তসবে ভূমিতে পৰিলা ॥ ২২৬৫৩

শৰ যুৰি গঙ্গাহতে বুলিলন্ত বাক ।
 শুন অবে ধনঞ্জয় ৰাখা আপুনাৰ ॥
 তোৰ সখি মাধৱক দেখা নেত্ৰে ভৰি ।
 যুধিষ্ঠিৰ ভীষ্মক দেখিয়াে ভাল কৰি ॥ ২২৬৫৪
 এহি বুলি আপেক্ষি আছয় শৰ যুৰি ।
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা ধাতু গৈলা উৰি ॥
 অৰ্জ্জুনৰ সঙ্কট দেখিয়া বিচ্যমান ।
 মহাশোকে নৃপতিৰ নৰহয় প্ৰাণ ॥ ২২৬৫৫
 কৃষ্ণক সন্মোখি বোলে ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 ৰাখা ৰাখা প্ৰভু মোক সঙ্কট সময় ॥
 ধনঞ্জয় বিনে মোৰ জীৱন নযায় ।
 প্ৰাণত অধিক মোৰ ধনঞ্জয় ভাই ॥ ২২৬৫৬
 আজি য়েৱে অৰ্জ্জুন পৰয় সমৰত ।
 কি কথা কহিবো গৈয়া কুন্তী যে মাৱত ॥
 বাট চাহি থাকিবন্ত গধূলিকা হন্তে ।
 দ্ৰৌপদীত ইটো কথা কহিবো কিমতে ॥ ২২৬৫৭
 যদিহে নিজীয়ে ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 তেৱে কৃষ্ণ দিবো মই আপুন শৰীৰ ॥
 যদি মোৰ ভক্তি আছে তযু চৰণত ।
 তেৱে ধনঞ্জয় ৰৌক ভীষ্মৰ শৰত ॥ ২২৬৫৮
 যদি ইটো সমৰে পৰয় ধনঞ্জয় ।
 সত্যে সত্যে তিলেক নিজীবো তেৱে মই ॥
 এত হন্তে ভীষ্ম শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 সকল জগতখান ভৈল তোলপাৰ ॥ ২২৬৫৯
 মাধৱে বোলন্ত সাৱধান হোৱা সখি ।
 শৰপাট আসে দেখা থানিকো নাপেক্ষি ॥
 অৰ্জ্জুনৰ ভয় পাচে দেখি জগজ্ঞাথে ।
 ৰথৰ আগতে থিয় ভৈলা আথেবেথে ॥ ২২৬৬০
 অৰ্জ্জুনক প্ৰতি শৰ আসে গুৰুতৰ ।
 বক্ষস্থল পাতি ধৰিলন্ত দামোদৰ ॥
 হৃদয়ত পৰি হেমহাৰ ভৈলা গলে ।
 দেৱ দীপ্যমান তন্তু সূৰ্য্য সম জ্বলে ॥ ২২৬৬১
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 অৰ্জ্জুনক সন্মোখি স্নাতন্ত যজ্ঞৰায় ॥

যোৰ বোলে সখি ভূমি গুৰুতৰ শৰে ।
দায়া এৰি ভীষ্মক বধিয়ো দৃঢ়তৰে ॥ ২২৬৬২
তোমাৰ দায়ায়ে সৰ্বকাৰ্য্যৰ বিনাশ ।
আৰো খানিতেকে মৰি যাযো যমপাশ ॥
হেন শুনি অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ গুৰুতৰ ।
অমুতে অমুতে বৰষিবে লৈলা শৰ ॥ ২২৬৬৩
সেহি শৰে গঙ্গাস্থত লালকাল ভৈলা ।
তথাপিতো ভীষ্ম উঠি ঘোৰ শৰ লৈলা ॥
দেখিয়া পাণ্ডৱে শৰ মাৰন্ত আপাৰ ।
কোটি কোটি লক্ষ লক্ষ হাজাৰে হাজাৰ ॥ ২২৬৬৪
কুশ গাছ দিবাৰে গাৱত সন্ধি নাই ।
শৰীৰ ঢাকিয়া গাৰ তেজ বহি যায় ॥
হাত পাৰ উদৰ ঢাকিয়া নিবন্তৰে ।
কেৱলে শিৰত মাত্ৰ নাহিকয় শৰে ॥ ২২৬৬৫
আউৰ বদনে আছে দুইগোটা আখি ।
সকল শৰীৰে যেন চটকৰ পাখি ॥
তথাপিতো ধনঞ্জয় বৰষন্ত শৰ ।
বিহ্বল ভৈলন্ত পাচে গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥ ২২৬৬৬
নাহিকে চেতন নলাৰয় ভৰি হাত ।
হুলস্থূল আন্দোল মিলিল সিবেলাত ॥
শৰষিষে অচেতন কণ্ঠাগত প্ৰাণ ।
হাতহস্তে হুসকি পৰিল ধনুখান ॥ ২২৬৬৭
বজ্ৰৰ প্ৰহাৰে যেন চলিলা পৰ্বত ।
হাহাকাৰ শব্দ মিলিল সিবেলাত ॥
মেক গিৰি টলে যেন পৰ্বতৰ বাৰে ।
ইন্দ্রযাণী যেহেন পৰিল সেহি ঠাৱে ॥ ২২৬৬৮
সেহিমতে ভীষ্ম পৰিলন্ত পূব শিৰে ।
আলাগতে ৰাখিলন্ত শৰীৰক শৰে ॥
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
ভীষ্ম পৰিবাৰ কথা কহিল সঞ্জয় ॥ ২২৬৬৯
শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ অগ্নিসয় জ্বলি গৈলা ।
সঞ্জয়ক মহাকোপে গৰ্জ্জিবাক লৈলা ॥
শুনবে সঞ্জয় দুই পাৰ্শ্ব অসতি ।
কি কাৰণে ভীষ্মক শপস মন্দমতি ॥ ২২৬৭০

খানিতেক দেখো ভয় নকৰস মোক ।
আজিনো গঙ্গাৰ স্নাত্তে কি কৰিলে তোক ॥
বাঞ্চিলে সে মিলে যাৰ স্বচ্ছন্দ মৰণ ।
যাত পশুৰামে হাৰিলেক ঘোৰ বণ ॥ ২২৬৭১
তাক কি পাণ্ডৱে বণে বধিবাক পাৰে ।
ছৰালক ভাণ্ডে যেন অধম পামৰে ॥
এতেকে পামৰ তই মিছা কথা এৰি ।
কি কৰিলে ভীষ্ম তাক কহ জাণ্ট কৰি ॥ ৭২
সঞ্জয় বদতি কথা কহো স্বৰূপত ।
সত্যে সত্যে তমু পিতা পৰিল বণত ॥
বিশ্বাস নকৰা যদি আমাৰ বচন ।
কৰ্ণপাতি শুনা তেৱে সৈন্যৰ ক্ৰন্দন ॥ ২২৬৭৩
তব পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন বিকল ভৈলন্তি ।
তাহাৰ ক্ৰন্দন শুনিয়েক কৰ্ণপাতি ॥
দ্রোণেয়ো কান্দন্ত গুণ বৰ্ণাই বৰ্ণাই ।
একেলগে কান্দয় পাণ্ডৱ পাণ্ডু ভাই ॥ ২২৬৭৪
যুদ্ধ এৰি কোঁৱৰী পাণ্ডৱী বীৰগণে ।
ক্ৰন্দনৰ আৰাবক শুনিয়ে প্ৰৱণে ॥
ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজাৰ মনত দুখ আতি ।
ক্ৰন্দনৰ আৰাব শুনিলা কৰ্ণপাতি ॥ ২২৬৭৫
পৰম অপ্ৰিয় শুনি যেন ভৈল হত ।
মুৰ্ছা যাই নৃপতি পৰিলা আসনত ॥
কতো বেলি নৃপবৰে লভিলা চেতন ।
পিতৃ পিতৃ বুলি শোকে কৰন্ত ক্ৰন্দন ॥ ২২৬৭৬
মহাশোকে গুণ তান স্মৰি স্মৰি ।
বৃদ্ধ বয়সত মোক অনাথিতি কৰি ॥
স্বৰ্ণৰ হংস তুলী খাটত শয়ন ।
চন্দ্ৰতাপ ধৱল চামৰ বিতোপন ॥ ২২৬৭৭
সিহেন শৰীৰ ভৈলা শবৰ পাঞ্জৰি ।
কিনো কৰি বিধাতা অজিলে হৰি হৰি ॥
কোথা গৈল পাপী অৰ্জুনক ধৰি আন ।
মাধাগোট কাটিয়া পঠাওঁ যমখান ॥ ২২৬৭৮
কুলবৃদ্ধ মহন্ত পৰম পুণ্য কায় ।
পাপী অৰ্জুনক কিহিতেকে নাহি দায় ॥

এতেকেসে মাথা তান কাটো খাণ্ডা হানি ।
 কোথা গৈলা অৰ্জুন দিয়োক য়োক আনি ॥'৭৯
 আজিসে আমাৰ ভৈল নিফল জীৱন ।
 কাত আশা কৰিবেক পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 শোকতে আকুল দুৰ্য্যোধন মহাশয় ॥ ২২৬৮০
 অচেতনে আছে ৰাজা পৃথিৱীত পৰি ।
 হৃদয়ত শিলা হানি বাগৰি বাগৰি ॥
 কতো বেলি শৰীৰত আসি ভৈল জ্ঞান ।
 ভীষ্মৰ যে অৱস্থা দেখিয়া বিদ্বমান ॥ ২২৬৮১
 চিত হুয়া পৰিয়াছে শবৰ উপৰে ।
 চক্ষু হস্তে লোতক বহয় ধাৰাসাবে ॥
 অৰ্জুনৰ শৰে সশৰীৰে কৰে চোট ।
 শৰ নাই ওলমি আছয় শিৰ গোট ॥ ২২৬৮২
 ছুনাই জ্বলিলা শোক নধৰয় প্ৰাণ ।
 ভীষ্মৰ অৱস্থা দেখি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 যি শৰীৰে স্নগন্ধ চন্দন প্ৰতিনিতি ।
 মহা যত্ন কৰি মই কৰো সালঙ্কত ॥ ২২৬৮৩
 বিনা অলঙ্কাৰে যাৰ শৰীৰ সূৰাৱে ।
 যি শৰীৰে কিছু নেদেখিয় সৰ্ব্বগাৱে ॥
 তাক দেখি কি কাৰণে ৰহে মোৰ প্ৰাণ ।
 বজ্ৰসম হৃদয় নভৈল সাত্থান ॥ ২২৬৮৪
 জ্ঞানবৃদ্ধ বয়োবৃদ্ধ উদাৰ চৰিত্ৰ ।
 সবাত্তে অধিক মহন্তেসে যাৰ মিত্ৰ ॥
 পুত্ৰৱতে আমাক কৰন্তু প্ৰতিপাল ।
 যাৰ স্নেহে নিৰ্ভয়ে বাঢ়িলো এতকাল ॥ ২২৬৮৫
 আজিসে চেৰিয়া ভৈলো অনাথ পৰায় ।
 কৈক এৰি ঘাস য়োক ভীষ্ম আজোকাই ॥
 তুমি বিনে মোৰ হেৰা নবহয় প্ৰাণ ।
 ঝাণ্ট কৰি আমাক দিয়োক প্ৰাণদান ॥ ২২৬৮৬
 যাৰ বাহুবলে পৃথিৱীৰ ৰাজ্যচয় ।
 কোঁৱৰৰ নাম শুনি শৰীৰ কাম্পয় ॥
 সৰ্ব্বগুণে গুণাকৰ পৰম স্তুতি ।
 একে খানি দোষে হেন লজ্জা বিপত্তি ॥'৮৭

আমি হিত আমাৰ বচন পৰিহৰি ।
 কপটীয়া কৃষ্ণক সততে ভক্তি কৰি ॥
 শয়নে ভোজননে চিন্তি থাকো সৰ্বকাল ।
 সি কি কৃষ্ণে অৰ্জুনে তোমাক দেখে ভাল ॥'৮৮
 য়তক সমান ভৈলা আছে প্ৰাণথানে ।
 তথাপি কৃষ্ণৰ নাম লোৱা বান্ধিদিনে ॥
 যাক গহে ত্ৰিদশক তুণ সম দেখি ।
 ভীষ্ম ধনঞ্জয় দুইকো আগত নেলেখি ॥ ২২৬৮৯
 সিটো গৰ্ব্ব বিধি য়োক কৰিলেক ঠাই ।
 হৰি হৰি বিধি কিনো কৰিলা বিলাই ॥
 শত ভাই সমে ৰাজা ধৰণী মোটাই ।
 কাম্ভক্ষ ভীষ্মৰ গুণগণক বৰ্ণাই ॥ ২২৬৯০
 সবাত্তো অধিক শোক কৰে দুৰ্য্যোধন ।
 খনো পৃথিৱীতে পৰি হোৱে অচেতন ॥
 খনো খনো চেতন লভিয়া ছুৰাচাৰ ।
 মনুষ্য নিচিনে যেন বাতুল আকাৰ ॥ ২২৬৯১
 পতিব্ৰতা নাৰী যেন স্বামীৰ শোকত ।
 মহাশোকে বিলাপ কৰন্তু যত যত ॥
 সেহিমত আতি শোকে দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 কৰন্তু বিলাপ গুণ বৰ্ণাই বৰ্ণাই ॥ ২২৬৯২
 শোকানলে দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ বিপত্তি ।
 বজ্ৰ ভৈলা শিখণ্ডীয়ো সাত্যকি সহিতি ॥
 দুৰ্য্যোধন বিপত্তি দেখিয়া বজ্ৰমন ।
 কোঁৱৰক কদৰ্শিয়া বুলিলা বচন ॥ ২২৬৯৩
 শুন অবে দুৰ্য্যোধন কোঁৱৰ অধম ।
 এৱে কি কাৰণে শোক কৰাহা বিষয় ॥
 কি কাৰণে দ্ৰৌপদীৰ ধৰিলা চুলত ।
 ধৰ্ম্মপথ এৰিলাহা ৰাজ সমাজত ॥ ২২৬৯৪
 সেহি দিন হস্তে দ্ৰৌপদীৰ কোপ মন ।
 আয়ু যশ ত্ৰী মানে সবে ভৈলা ছন্দ ॥
 জ্ঞাতি বন্ধু বান্ধৱে বুলিলা যত যত ।
 সিবেলাত কাৰো বাক্য নলৈলি মনত ॥ ২২৬৯৫
 পাণ্ডৱ হাতত সবংশে যাইবে মাৰ ।
 আৱে কি কাৰণে শোক কৰা ছুৰাচাৰ ॥

এহি বুলি সাত্যকি কবন্ত বিকৰ্ণন ।
 হেন শুনি শকুনিৰ নসহয় মন ॥ ২২৬৯৬
 মহাশোকে দুৰ্য্যোধন বাজা আছে পৰি ।
 শকুনি মন্ত্ৰণা কৰে আক্কেৱালি ধৰি ॥
 উঠা উঠা মহাবাজা শোক নুযুৱাই ।
 তোমাৰ শোকত শত্ৰুগণে পাৰে লাই ॥ ২২৬৯৭
 শব্দাৰে ভীষ্ম ছয়া আছে অচেতন ।
 শব্দৰ মহাযত্নে কঢ়ায়ো এখন ॥
 তেৱেঁসে শত্ৰুৰ মাথে পৰিবেক ছাই ।
 হেন শুনি বজ্জ ভৈলা দুৰ্য্যোধন ৰায় ॥ ২২৬৯৮
 দুঃশাসন ভায়েকক মাতিলা তেখন ।
 বৈদ্যগণ মাতি আন আছে কোন ধান ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেধ্বৰ ।
 সেহিবেলা শ্ৰুতি পাইলা গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥ ২২৬৯৯
 অৰ্জ্জুনৰ শব্দবিষে ফুটি যায় প্ৰাণ ।
 তথাপিতো ধৈৰ্য্য ধৰি লভিলন্ত জ্ঞান ॥
 শ্ৰুতি পাই চক্ষু মেলিলন্ত মহাবল ।
 আগতে দেখিলা কুক পাণ্ডৱৰ বল ॥ ২২৭০০
 কতো বীৰে কান্দে শোকে পৃথিৱীত পৰি ।
 মহাশোকে কান্দে সবে মৰ্ম্মে পাৰে গেৰি ॥
 দেখি ভীষ্ম সৰাহানে শোক কৰি দূৰ ।
 সৰাকো সন্তোষি মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥ ২২৭০১
 সন্নীপ চাপিলা যদি বীৰ সমস্তয় ।
 সৰাকো সন্তোষি ভীষ্ম বচন বোলয় ॥
 শুনিয়েক কুক পাণ্ডৱৰ বীৰগণ ।
 মোক প্ৰতি শোক নকৰিবা একো জন ॥ '০২
 বৃদ্ধ তাত সম্মুখত পৰিলো সমৰ ।
 আকে জানি মোক প্ৰতি শোক পৰিহৰ ॥
 ঈশ্বৰ নিমিত্ত যত দেখা জগতত ।
 সৰাবে উপজে যুত্ৰ্য দেহাৰ লগত ॥ ২২৭০৩
 মোক প্ৰতি সব লোকে শোক পৰিহৰি ।
 কৈক গৈলা শুক দ্ৰোণ আশা শীত্ৰ কৰি ॥
 দৃষ্টিমুখি মহাবল বাসৱ সমান ।
 কোথা গৈলা ৰাপ ধনজয় মোৰ প্ৰাণ ॥ ২২৭০৪

কোথা গৈলা যুধিষ্ঠিৰ বীৰ বৃকোদৰ ।
 শীত্ৰ কৰি আশা ছয়ো মাত্ৰীৰ কুমাৰ ॥
 কোথা গৈলি দুৰ্য্যোধন নকৰিবি শোক ।
 শত ভাই সমে ৰাপু শীত্ৰে আসিয়োক ॥ ২২৭০৫
 কোথা গৈলা দামোদৰ অৰ্জ্জুনৰ সখি ।
 সংসাৰতো পৰাহৰা তোমাক নেদেখি ॥
 যাক হৃদয়ত ধৰে মহন্তসকল ।
 শীত্ৰে দেখায়োক মোক চৰণ কমল ॥ ২২৭০৬
 ত্ৰিভুবন ভুবনমোহন তুমি হৰি ।
 নোখোজে বৈকুণ্ঠনাথ তব নিজ পুৰি ॥
 ত্ৰিয়মান সময়ত মাগো এহিমান ।
 তোমাৰ চৰণে দৃঢ়ভক্তি দিয়া দান ॥ ২২৭০৭
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেধ্বৰ ।
 বীৰগণে শুনিলেক উত্তৰ ভীষ্মৰ ॥
 আত অনন্তৰে কথা শুনো নৰেধ্বৰ ।
 ভীষ্মৰ ভক্তিত তুষ্ট ভৈলা গদাধৰ ॥ ২২৭০৮
 প্ৰেমজলে আকুল ভৈলেক নাৰায়ণ ।
 জানুশিৰে নমিলন্ত ভীষ্মৰ চৰণ ॥
 পাচে থিয় ছয়া তান চৰণৰ কাছে ।
 বীৰগণ সমস্তে বিন্ময় ছয়া আছে ॥ ২২৭০৯
 ভীষ্মক গোৱে পৃথিৱীত জানু পাৰি ।
 আপোনাক চিনাইলন্ত বিষ্ণু নাম ধৰি ॥
 দেখিবাক খোজা যদি গঙ্গাৰ কুমাৰ ।
 দেখা হেৰা মই কৃষ্ণ সেৱক তোমাৰ ॥ ২২৭১০
 এহি বুলি ভীষ্মক সাদৰে দামোদৰ ।
 দিব্য কপ দৰশিলা ভুবন সুন্দৰ ॥
 চাক চতুৰ্ভুজ জ্বলে মকৰ কুণ্ডল ।
 যাৰ জ্যোতি প্ৰকাশে পাণ্ডৱ গণ্ডহল ॥ ২২৭১১
 মাখাত কিবীটি জ্বলে অগনিৰ জ্বালা ।
 কণ্ঠে শোভে আজানুলম্বিত বনমালা ॥
 অকণ অলক দুই প্ৰফুল্ল কমল ।
 কিবীটি কুণ্ডলে সমে শোভয় কপাল ॥ ২২৭১২
 কণ্ঠত কোমলত জ্বলে অকণ অধৰ ।
 দেখিতে শোভন বক্সহলে হেমহাৰ ॥

হেন দেখি ভীষ্ম তাত মনে গুণিলন্ত ।
 যোগীৰ মৰণ যোগ্য নহে ইবেলাত ॥ ২২৭১৩
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা একমনে ।
 আঘোণত ভীষ্ম পৰিলন্ত ঘোৰ বণে ॥
 বাট চাহি বহিলেক আঘোণ পৌষক ।
 আঘোণে চলন্ত ববি দক্ষিণ পথক ॥ ২২৭১৪
 এতেকে মাঘক আপেক্ষিয়া মহাবীৰ ।
 আঘোণ মাসত নম্বিলা মহাবীৰ ॥
 যেতিক্ষণে ভীষ্ম পৰিলন্ত ঘোৰ বণে ।
 তেতিক্ষণে গঙ্গা দেৱী জানিলন্ত মনে ॥ ২২৭১৫
 গঙ্গায়ে বোলন্ত মোৰ পুত্ৰ মহাবীৰ ।
 জানো অজিভাসি বাপু তেজয় শৰীৰ ॥
 ইবেলাত দূত কৰি পাণ্ডি দিবো কাক ।
 প্ৰাণ নেৰিবেক হেন কহিবে পুত্ৰক ॥ ২২৭১৬
 এহি বুলি দেৱী মনে গুণিলন্ত পাচে ।
 দেখন্ত তপস্বী কৰি মুনীগণ আছে ॥
 তাসম্বাক পঠাইলেক ভাগিৰথী আই ।
 পুত্ৰত কহিয়ো মোৰ শীঘ্ৰ বেগে যাই ॥ ২২৭১৭
 যেৰে উত্তৰাক সূৰ্য্য নচলন্ত মানে ।
 কোৱা গৈয়া পুত্ৰত নেবোক তাৰে প্ৰাণে ॥
 শূনি ঋষিগণে হংসৰূপে তাৰক্ষণে ।
 চলি গৈলা যৈত আছে গঙ্গাৰ নন্দনে ॥ ২২৭১৮
 বণভূমি পাইলা গৈয়া আকাশ গমনে ।
 ভীষ্মক দেখিলা শৰ-শয্যাতে শয়নে ॥
 ভীষ্মৰ ধৈৰ্য্যক দেখি মনে গুণি সাৰ ।
 আকাশত প্ৰদক্ষিণ কৰি শতবাৰ ॥ ২২৭১৯
 আগক আসিলা পাচে আদৰিত ভাৱে ।
 সবে মিলি দক্ষিণক কৰিলা উৎসৱে ॥
 ইঙ্গিতে জানিলে তাক শূনি নিবন্তৰ ।
 ইঙ্গিতে চিনিলা তাক গঙ্গাৰ কুমাৰ ॥ ২২৭২০
 পাচে তাসম্বাক ভীষ্ম বুলিলন্ত বাক ।
 গঙ্গাদেৱী পঠাইলেক জানো তোমাসাক ॥
 যেৰে উত্তৰাক নোহে তাৰে নেবো প্ৰাণ ।
 ভূমিসবে আমাৰ হাতক দিয়া জান ॥ ২২৭২১

হেন কথা শূনি মুনীগণ গৈলা চলি ।
 কুক-পাণ্ডৱৰ সৈন্তে আছন্ত আকলি ॥
 তথাপিতো নেবো প্ৰাণ শুনা মোৰ বাক ।
 যাৱদেকে আদিত্য নোহয় উত্তৰাক ॥ ২২৭২২
 আকে জানি আমাক দিয়োক সেনাগণ ।
 বাপু দুৰ্য্যোধন শুনা আমাৰ বচন ॥
 চতুৰ্দ্দিশে আমাৰ বান্ধিয়ো গড়খান ।
 আৰো এক বচন শূনিয়ো বীৰগণ ॥ ২২৭২৩
 বিষ্ণুনি চামৰ ধৰিয়োক অকোমল ।
 শৰীৰৰ মাখিবোৰ খেদায়ো সকল ॥
 দেখা মোৰ শিৰগোট ওলমি আছয় ।
 তাৰ বিষে দেখা মোৰ শৰীৰ কাম্পয় ॥ ২২৭২৪
 তাৰ বিষে সকল শৰীৰে কৰে চোট ।
 শৰ নাই ওলমি আছয় শিৰগোট ॥
 ভীষ্মৰ বচন শূনি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 ভাল ভাল বালিশ অনাইলা তেতিক্ষণ ॥ ২২৭২৫
 নলৈলন্ত ভীষ্ম তাক মহাকোপ কৰি ।
 দেখি দুৰ্য্যোধন ৰাজা থাকিল অন্তৰি ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা বৰ গৰিহাক পাইলা ।
 অৰ্জুনৰ মুখ তেৰে গঙ্গাহতে চাইলা ॥ ২২৭২৬
 ভীষ্ম বোলে নাতি মোৰ শূনিয়ো বচন ।
 ইকম্ৰ সামৰ্থ নুহিবেক একোজন ॥
 শূনিয়ো বচন মোৰ বাপু ধনঞ্জয় ।
 পৰম মহন্ত তুনি জানা সমন্তয় ॥ ২২৭২৭
 ওলমি আছয় মাথা মোৰ বৰ টান ।
 আৰ অৰ্থে বাপু মোক দিয়োক শিতান ॥
 হেন শূনি ধনঞ্জয় উঠিলা তেখন ।
 প্ৰদক্ষিণে গাঙ্গেয়ৰ নম্বিলা চৰণ ॥ ২২৭২৮
 গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰি কৰিয়া টঙ্কাৰ ।
 শব্দে পুৰিল গৈয়া স্বৰ্গৰ ছুৱাৰ ॥
 বাছি বাছি প্ৰহাৰিলা ত্ৰিকটিকা শৰ ।
 ভীষ্মৰ শিৰক মাৰি কৰিলা উপৰ ॥ ২২৭২৯
 উৰ্দ্ধমুখ শৰপুংখ ভূমি উপগত
 ভীষ্মৰ শিৰক বাধিলন্ত উপৰত ॥

শয়ন উচিত গাণ্ডু দিলা ধনঞ্জয় ।
 দেখি বজ্জমন ভৈলা গঙ্গাৰ তনয় ॥ ২২৭৩০
 অদ্ভুত দেখিয়া আছে যত বীৰগণ ।
 অৰ্জ্জুনক মাতিলন্ত গঙ্গাৰ নন্দন ॥
 সাধু সাধু ধনঞ্জয় কুন্তীৰ কুমাৰ ।
 তমু সম বীৰ আৰ নাহি বলীয়াৰ ॥ ২২৭৩১
 প্ৰচণ্ড শক্তি সৰ্ব্ব কাজে হুশিক্ষিত ।
 বীৰ শয়নক বাপু এহিসে উচিত ॥
 আন ভাৱে গাণ্ডু যদি দিলি হস্তে মোক ।
 মিছা নুহি অৱশ্যে শাপিলো হস্তে তোক ॥ '৩২
 এহি বুলি মৌন ভৈলা গঙ্গাৰ নন্দন ।
 সেহি সময়ত আসিলেক বৈগ্গণ ॥
 নানাবিধ মন্ত্ৰ জানে ঔষধ লগত ।
 বিশল্যকৰণী কৰে ভীষ্মৰ গাৱত ॥ ২২৭৩৩
 হেন শুনি ভীষ্ম বোলে শুনা বৈগ্গণ ।
 বীৰ শয়নত মই কৰিলো শয়ন ॥
 আৰ ইচ্ছা নাই মোৰ প্ৰাণ ধৰিবাক ।
 ইহাতে থাকিবো য়েৱে নোহে উত্তৰাক ॥ '৩৪
 বাপু দুৰ্য্যোধন শুনা আমাৰ বচন ।
 বৰ দুখ কৰি আসিয়াছে বৈগ্গণ ॥
 মনে ইচ্ছা কৰি ধন পাইবো বহুতৰ
 শৰ কাড়িবাক খোজে মোৰ শৰীৰৰ ॥ ২২৭৩৫
 অনুশোচ কিছু আৰ নকৰা আমাক ।
 ধন দিয়া আসম্বাক জাণ্টে পঠায়োক ॥
 ভীষ্মৰ বচন শুনি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 তেতিয়ক বৈগ্গক দিলেক বহুধন ॥ ২২৭৩৬
 ভীষ্মৰ বচন শুনিয়াছে যুধিষ্ঠিৰ ।
 মহাশোকে কান্দে তান নসহে শৰীৰ ॥

স্নেহে প্ৰবোধন্ত যে বিৰাট বুকোদৰ ।
 দেখিয়া মাধৱ গৈয়া চাপিলা ওচৰ ॥ ২২৭৩৭
 মধুৰ বচনে পাচে দেৱ নাৰায়ণ ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বুলিলা বচন ॥
 শুনা শুনা দদা মোৰ বচন নিশ্চয় ।
 আজি ৰণে অব্যাহতে লভিলা বিজয় ॥ ২২৭৩৮
 ত্ৰিভুবন বিজয় প্ৰচণ্ড বলীয়াৰ ।
 দুৰ্য্যোধন সম আৰ নুহিকে তোমাৰ ॥
 আৰ শঙ্কা নাহিকে জিনিবা ৰিপুগণ ।
 আজিসে জানিবা মোৰ বজ্জ ভৈলা মন ॥ ২২৭৩৯
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰ বুলিলা বচন ।
 পৰাজয় বিজয়ৰ তুমিসে কাৰণ ॥
 তব অংশ বিজয় যুদ্ধত পৰাজয় ।
 সুখ দুখ কাৰণৰ তুমিসে আলায় ॥ ২২৭৪০
 যাৰ কটাক্ষতে সৃষ্টি স্থিতি বিনাশন ।
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু পশিলো শৰণ ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 সেহিবেলা গৈলেক অনেক কন্যাচয় ॥ ২২৭৪১
 অসংখ্যাত কুলবধু পুত্ৰ কোলে লই ।
 ভীষ্মক দেখিবে প্ৰতি আথেবেথে গই ॥
 তেলী মালী চমাৰ কমাৰ যত যত ।
 ভীষ্মক দেখিবে প্ৰতি গৈলেক সমস্ত ॥ ২২৭৪২
 কহে ৰামসৰস্বতী মই বৰ দীন ।
 নাম ধন দিয়া কৃষ্ণদাস কৰি কিন ॥
 য়েৱে তব চৰণত ভকতি বহয় ।
 তেৱে মোৰ মনোৰথ সবে পূৰ্ণ হয় ॥
 শুনিয়েক সভাসদ এখা আন কাম ॥
 জন্মৰ সফল হোক বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২২৭৪৩

ভীষ্মক শবশয্যাতে দেখি নগবর নাৰীসকলৰ বেজাৰ

লেচাবী

দশদিন যুজি দেৱত্ৰেত শবৰ শয্যাতে পৰিলন্ত
 শুনি নগবৰ যত সুকোমল নাৰী ।
 পাট নেত শাৰী পিঙ্কি গই দুৰ্ব্বাক্ত পুষ্প কোচে লই
 বিদ্যাধৰী সম সব গৈলা কাছি পাৰি ॥
 পদ্মিনী সুন্দৰী ৰূপৱতী ভীষ্মৰ চোপাশে ৰেঢ়ি আতি
 তাৰাগণ সয়ে যেন আকাশক ছানি ।
 ভীষ্মৰ অৱস্থা দেখি আতি লাজ থৈলা কাষ কৰি কাতি
 সখিক সন্তোষি বোলে অন্ত অন্ত বাণী ॥ ২২৭৪৪
 সিবেলা ভীষ্মৰ দুখ দেখি লোতকে জুড়াই ছুই আখি
 ক্ৰুৰমতি বিধি কি কৰিলে তযু গতি ।
 নিষ্ঠুৰ হৃদয় বজ্জ সাৰ যেনে যমকাল কৃত্ৰিয়ৰ
 পৰশুৰামক যুজিলন্ত সাত ৰাতি ॥
 শিকিলাহা অস্ত্ৰ তান ঠাই দেখুৱাইলা তাক মুনিষাই
 তোমাৰ শৰত জৰ্জৰিত কলেৱৰ ।
 নাকে কাণে দিলা অস্ত্ৰজাল ভৈলা পশুৰাম লাল কাল
 প্ৰাণৰ কাতৰে ভিড়িয়া দিলে লৱৰ ॥ ২২৭৪৫
 দেখি সৰ্বলোক ভৈলা ভয় দেৱগণে কৈলা জয় জয়
 পৰম বিস্ময় মিলিল সবাৰ মনে ।
 তোমাৰ সমান পৰাক্ৰমী নতু দেখি শুনি শৰত্ৰমী
 হেনয় বীৰক কিমতে জিনিলা ৰণে ॥
 কিনো নিদাকণ ধনঞ্জয় যমদণ্ড সম শবচয়
 ভীষ্মক মাৰন্তে তিলেকো নভৈল দায়া ।
 সহজে কৃত্ৰিয় নিদাকণ ক্ৰোধে ছুই চক্ষু তাত্ৰবৰ্ণ
 গোবিন্দ সাৰথি মহা কপটৰ মায়া ॥ ২২৭৪৬
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে সশৰীৰে অস্থি মজ্জা দহি পীড়া কৰে
 লোতক বহয় নিবন্তৰ মূৰ্ছা যায় ।
 শোণিত বহয় শৰীৰৰ যেন গেৰুখাৰা পৰ্বতৰ
 খনো খনো নেত্ৰে মেলি দশোদিশে চায় ॥
 আমাৰ হৃদয় পোৱে আতি কেনে সহিবন্ত তান মাতৃ
 পঙ্কজলোচনী দেৱী ভাগিৰথী আই ॥

নৃপতিসবৰ শিৰোগত যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য সমৰত
 ভীষ্মক মাৰস্ত কিমতে আছিল চাই ॥ ২২৭৪৭
 অৰ্জুনক দেখা বথ মাজে বজ্জ ধৰি যেন দেৱৰাজে
 পৰ্বত গোটক পৃথিৱীত থৈলা শালি ।
 চন্দ্ৰসম জ্বলে দুই আখি একেয়ে বথত দুয়ো সখি
 দুয়ো একে বৰ্ণ ধনঞ্জয় বনমালী ॥
 সজল জলদ শ্যাম তনু তাহাতে প্ৰকাশে শৰ ধনু
 প্ৰলম্বিত বাহু আতি মুকোমল ।
 ইতি নি ভূৱন ভিতৰত আন্ধ সম নাহি সমৰত
 ভালেতো দ্ৰৌপদী অৰ্জুনত বৰ স্নেহ ॥ ২২৭৪৮
 কৃষ্ণক দেখিয়া সখীগণ কুণ্ডলে মণ্ডিত দুয়ো কৰ্ণ
 পীত বস্ত্ৰে জ্বলে মেঘত যেন বিজুলী ।
 শ্ৰীবৎস ৰত্নৰ বক্ষস্থল কৌন্তভ প্ৰকাশে যাৰ গল
 ৰতিপতি যেন যুৱতীগণ ৰঞ্জিনী ॥
 ভীষ্মৰ অৱস্থা চাই চাই নকাম্পতে লোহ বহি যায়
 মৰ্মত সবাবো আগক নযায় ভৰি ।
 দূৰহস্তে পাচে নাৰীগণে ভীষ্মক চাহন্ত দুখ মনে
 ৰামসৰস্বতী ভণে বোলা হৰি হৰি ॥ ২২৭৪৯

পদ

নাহিক চেতন জ্ঞান বিবৰ্ণ বদন ।
 সৰ্পে যেন নিশ্বাস ত্যজন্ত ঘনে ঘন ॥
 অৰ্জুনৰ শৰবিষে নপাৱন্ত জ্ঞান ।
 সাক্ষাতে দেখিয়ে যেন মৃতক সমান ॥ ২২৭৫০
 পিয়াসে নিজীয়ে মুখ নিস্তেজ শৰীৰ ।
 ক্ৰণে ক্ৰণে চক্ষুক মেলন্ত মহাবীৰ ॥
 ভীষ্মৰ দুখক দেখি যত নাৰীগণ ।
 মহাশোকে সন্তাপ কৰন্ত ঘনে ঘন ॥ ২২৭৫১
 পদ্মিনী স্নানৰী আৰো জগত মোহিনী ।
 চাক হান্স জগত স্বামীত স্তভাগিনী ॥
 সৰ্বকাল লুহি সলোতক যাৰ মুখ ।
 সিয়ো নাৰী কান্দয় ভীষ্মৰ দেখি দুখ ॥ ২২৭৫২

মজল পঢ়িয়া দুৰ্ব্বাক্ত যে সিঞ্চিলা ।
 একপাশ ছয়া কন্ধ্যাগণ অন্তৰিলা ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মোজয় ।
 ভীষ্মৰ শৰীৰ ঢাকি তেজ বৰিষয় ॥ ২২৭৫৩
 শৰ পুংখ ঢাকি তেজ ভৈল সমাপতি ।
 তেৰে গঙ্গাস্নত পিয়াসত আসকতি ॥
 পিয়াসে আকুল আতি নপাস্ত চেতন ।
 তেৰে কোঁৱক চাই বুলিলা বচন ॥ ২২৭৫৪
 শুনিয়ে বচন কোঁৱক বীৰগণ ।
 পিয়াসে শুকাইল মুখ নাপাওঁ চেতন ॥
 আজুৰি মাৰন্তে মোৰ মুখে নাহে বাণী ।
 ৰাপু দুৰ্য্যোধন মোক পিয়ায়োক পানী ॥ ২২৭৫৫

ভীষ্মৰ বচন শুনি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 হৃগন্ধ জলক অনাইলেক তেতিক্ষণ ॥
 ভক্ষ্য দিব্য অনাইলন্ত পায়স মোদক ।
 হেন দেখি ভীষ্ম ক্ৰোধে বুলিলা ৰাজাক ॥ '৫৬
 শুন অৰে চুৰাচাৰ দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 তোহোৰ জলত তাত মোৰ কাৰ্য্য নাই ॥
 শবৰ শয্যাতে মই শয়ন কৰিলো ।
 মনুষ্যৰ ভোগ্য মানে সকলে তেজিলো ॥ ২২৭৫৭
 আৰো এক বচন শুনিয়ো বীৰগণ ।
 অৰ্জ্জুনক দেখিবাক মোৰ বৰ মন ॥
 ছোট হস্তে তুলিলোহো বৰ হাবিলাসে ।
 কোথা গৈলা অৰ্জ্জুন আসোক মোৰ পাশে ॥ '৫৮
 হেন শুনি ধনঞ্জয় উঠিলা তেখনে ।
 প্ৰদক্ষিণে গাঙ্গেয়ৰ নমিলা চৰণে ॥
 কৰঘোৰে মহন্ত মনত নিকচ্ছাস ।
 কি কাৰ্য্য কৰিবো আজ্ঞা কৰা পিতামহ ॥ '৫৯
 ভীষ্ম বুলিলন্ত শুনিয়োক ধনঞ্জয় ।
 দেখা মোৰ শৰীৰক পিয়াসে পীড়য় ॥
 বংশধৰ নাতি তই জলপিণ্ড আশ ।
 যাৰ গৃহে পুনৰ্জন্ম কৰিবন্ত বাস ॥ ২২৭৬০
 মুখ কণ্ঠ মানে মোৰ সকলে শুখাইল ।
 ধনঞ্জয় বাপু মোক পিয়ায়োক জল ॥
 হেন শুনি ধনঞ্জয় গাণ্ডীৱক ধৰি ।
 ৰথত চড়িলা বীৰে এক ডেৱ কৰি ॥ ২২৭৬১
 ৰথে সমে ভীষ্মক কৰিলা প্ৰদক্ষিণ ।
 ধনুত যুৰিলা আনি শিলীমুখ বাণ ॥
 ভীষ্মৰ দক্ষিণ পাশে মুখৰ ওচৰ ।
 পাতালক লাগি তাতে প্ৰহাৰিলা শৰ ॥ ২২৭৬২
 অদভুত দেখি আছে নৃপতিসকল ।
 পাতালৰ পৰা আসি নিকলিল জল ॥
 মুষলৰ ধাৰে উঠিলেক আতি বৰে ।
 ভীষ্মৰ মুখত গৈয়া বেগ ধৰি পৰে ॥ ২২৭৬৩
 দেখিতে হুবেশ আতি হুকোমল জল ।
 ভূষা পুৰি ভীষ্ম পান কৰিলা সকল ॥

অৰ্জ্জুনৰ কৰ্ম্ম অদভুত মনুষ্যৰ ।
 দেখি ভয় লাগিলেক সবে কোঁৱৰৰ ॥ ২২৭৬৪
 ভীষ্ম মাতিলন্ত পাচে তুৰ্দ্ধমন হুই ।
 তোমাৰ ইকৰ্ম্ম বাপু অদভুত নুই ॥
 নদী নদ মাজে বৰ গহীন সাগৰ ।
 হিমালয় যেন পৰ্ব্বততে শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥ ২২৭৬৫
 গৰুড় বলিষ্ঠ যেন পক্ষীৰ মধ্যত ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ মध्ये বাপু তুমি সেহিমত ॥
 নাৰদৰ মুখে শুনিয়াছো যেন যেন ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো নৰ নাৰায়ণ ॥ ২২৭৬৬
 কাৰণেমে দুইহানো মনুষ্য অৱতাৰ ।
 দুৰ্জ্জনক দণ্ডিয়ো খণ্ডিবা ভূমিভাৰ ॥
 তৈসানি বুলিলো শুনিয়োক দুৰ্য্যোধন ।
 পাণ্ডৱক ৰাজ্য তই দিয়ো এতিক্ষণ ॥ ২২৭৬৭
 দ্ৰোণে বুলিলন্ত আৰো বিতুৰে বুলিলা ।
 বলোভদ্ৰে বুলিলন্ত তাকো নুশুনিলা ॥
 তাকেসে শ্ৰবস্তে মন বিকল আমাৰ ।
 পাণ্ডৱৰ হাতত সমস্তে যাইবি মাৰ ॥ ২২৭৬৮
 পুনৰপি দুৰ্য্যোধন বোলো শুনা ৰায় ।
 দোৰ্ঘোৰ সমবে আৰ তোক নুযুৱাই ॥
 কল্যাণক পাউ বাপু বন্ধুগণ ৰৌক ।
 মই অন্তে কোঁৱৰী পাণ্ডৱী ৰঙ্গ হৌক ॥ ২২৭৬৯
 পাণ্ডৱে সহিতে যদি হোৱা একে সঙ্গ ।
 তেৱেতো জানিবা তুমি মোৰ মনে ৰঙ্গ ॥
 ভীষ্মৰ বচন শুনি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 অধোমুখে নৃপতি থাকিলা মনে মন ॥ ২২৭৭০
 ভৈল আয়ুক্য নুশুনয় সদ বুদ্ধি ।
 মৰন্তাক দিবে কোনে জীৱাৰ আশুধি ॥
 বৈশম্পায়ন বদন্তি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 ভীষ্মক ৰাখিবে লোক দিলে দুয়ো ঘৰ ॥ ২২৭৭১
 দুয়ো দলে সৈন্য বাছি দিলেক জোলক ।
 পাণ্ডৱৰ ৰঙ্গ ভৈলা বধিয়া ভীষ্মক ॥
 সবে হস্তে গাঙ্গেয়ৰ নমিলা চৰণ ।
 কুক পাণ্ডু দল গৈল আপুন ভৱন ॥ ২২৭৭২

এত হস্তে বার্তা পাইলা বাধাহত কৰ্ণ ।
 যোৰ সমবত ভীষ্ম কৰিলা শয়ন ॥
 অদভুত শুনি কিছু মনে দুখ ভৈলা ।
 লৱৰিয়া ভীষ্মক চাহিবে লাগি গৈলা ॥ ২২৭৭৩
 বীৰ শয়নতে আছে গঙ্গাৰ কুমাৰে ।
 দেখি কৰ্ণে প্ৰণাম কৰিলা জানু শিবে ॥
 কৰ্ণে বোলে শুনিয়েক গঙ্গাৰ নন্দন ।
 যৈমানি বুলিলা তুমি অৰ্দ্ধবথী কৰ্ণ ॥ ২২৭৭৪
 সেই দিনে অঙ্গীকাৰ কৰিয়াছো দৃঢ় ।
 যাশ্বে তুমি নপবা নধৰোঁ-ধনু শব ॥
 সি কাৰণে স্ন্যুজি আছোহো বাট চাই ।
 চাহিবে আসিলো শুনি তোমাৰ বিলাই ॥ '৭৫
 অৰ্দ্ধবথী স্মৃত মই বাধাৰ কুমাৰ ।
 পূৰ্ব্ব অপবাধ মানে ক্ষেমিয়েো আমাৰ ॥
 হেন শুনি গাঙ্গেয়ৰ স্নেহ ভৈলা আতি ।
 বাধাৰ পুত্ৰৰ সমীপক নিলা মাতি ॥ ২২৭৭৬

বুলিলন্ত ভীষ্ম বাধেয়ৰ মুখ চাই ।
 শুনা কৰ্ণ মোৰ শত্ৰু ত্ৰিভুবনে নাই ॥
 আজি তুমি মোৰ পাশে নাসিলাহা য়েবে ।
 সত্যে সত্যে অৱশ্যে শপিলো হস্তে তেৰে ॥ '৭৭
 কিন্তু বাপু কহো শুনা আমাৰ বচন ।
 স্বৰূপত নোহা তুমি বাধাৰ নন্দন ॥
 কুন্তীৰেমে পুত্ৰ আৰে মোৰ বোল ধৰা ।
 পাণ্ডৱ সহিতে বাপু দন্দ পৰিহৰা ॥ ২২৭৭৮
 বোলে ৰাম সবস্বতী প্ৰণামোহো মাথ ।
 মই দুখিতক কৃপা কৰা জগন্নাথ ॥
 দুখিত বৎসল তুমি জানি নাৰায়ণে ।
 তোমাৰ চৰণে মনে পশিলো শৰণে ॥ ২২৭৭৯
 শৰণাগতক নেৰিবাহা দেৱ হৰি ।
 ঝাখা মোক তোমাৰ ভৃত্যৰ ভৃত্য কৰি ॥
 স্নেহে দুখে মুখে নছাড়োক হৰিনাম ।
 সামাজিক লোকে ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২২৭৮০

ভীষ্মপৰ্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ অসমীয়া মহাভাৰত

দ্রোণপৰ্ব

—:~:—

দ্রোণক সেনাপতি বৰণ

শ্লোক

জয় জয় প্ৰণামো গোপাল বাহুদেৱ ।
যাহাৰ চৰণে সুবাস্তৱে কৰে সেৱ ॥
নবৰূপে পৃথিৱীৰ খণ্ডিলন্তু তাৰ ।
কৃষ্ণ অৱতাৰক মোহোৰ নমস্কাৰ ॥ ২২৭৮১
ভীষ্মে কবিলন্তু দশ দিন ঘোৰ বণ ।
তাত পাচে সেনাপতি ভৈলা গুৰু দ্রোণ ॥
সঞ্জয়ে কহন্তু ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আগত ।
শুনিয়েক ৰাজা যুদ্ধ ভৈল যেনমত ॥ ২২৭৮২
দুৰ্য্যোধন সমৰ ভৈল প্ৰথম দিনত ।
উভয় সন্মুখ ধনঞ্জয় ভগদত্ত ॥
সকল কৰিয়া বণে গৈলা গুৰু দ্রোণ ।
দ্রোণপৰ্ব কথাত বন্দো কৃষ্ণৰ চৰণ ॥ ২২৭৮৩
ভীষ্ম পবিলন্তু যেনে কৰি ঘোৰ বণ ।
মহা শোকে বিলাপ কৰন্তু দুৰ্য্যোধন ॥
হা হা পিতামহ তুমি কৰিলাহা কিস ।
তুমি বিনে শূৰ্য্য ভৈল মোৰ দশোদিশ ॥ ২২৭৮৪
তোমাৰ প্ৰসাদে কুকুলৰ প্ৰচাৰ ।
শান্তনুকুলক যেন কৰিলা উদ্ধাৰ ॥
সিটো পিতামহ পৰে ঘোৰ সংগ্ৰামত ।
দুৰ্য্যোধনে শোক দুখ কবয় মনত ॥ ২২৭৮৫

আপুনি মৰিলে যাৰ সবাব মৰণ ।
অধিক কি গুণ তাক কহিবো কাৰণ ॥
হেন মহাবলী ভীষ্ম বণে পবিলেক ।
চাৰ ৰাজ্যভাৰ তাৰ জীৱনতো ধিক ॥ ২২৭৮৬
এহি বুলি দুৰ্য্যোধনে কৰন্তু বিলাপ ।
পিতামহ ভীষ্ম হস্তে পাইলা ঘোৰ তাপ ॥
পাচে গৈয়া আশ্বাস কৰিলা গুৰু দ্রোণ ।
নকৰিবা ভয় তুমি ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২২৭৮৭
মাৰিবো পাণ্ডৱ যমপুৰে দিবো বাস ।
ধৰ্ম্মক কৰিবো পুনু ৰাজ্যৰ নৈবাশ ॥
বহু বীৰে বেঢ়ি যদি আসন্তু লগত ।
সসৈন্যে বধিবো তাক কৈলো সত্যে সত্যে ॥ '৮৮
হেন শূনি দুৰ্য্যোধনে কৰি মন দুখ ।
ভৃগুৰ জল আনি পথালিলা মুখ ॥
ৰঞ্জমানে সসৈন্যে চলিলা নৃপবৰ ।
নিবন্তুৰে চলি সবে গৈলা ঘৰে ঘৰ ॥ ২২৭৮৯
সঞ্জয় বদতি কথা শুনা কুকপতি ।
পবিলন্তু ভীষ্ম, দ্রোণ ভৈলা সেনাপতি ॥
কহিবো নিশ্চয়ে তুমি শুনিয়ে প্ৰৱণে ।
পাচে যেন কৰ্ম্ম কবিলন্তু গুৰু দ্রোণে ॥ ২২৭৯০
ৰাত্ৰি অৱসানে সূৰ্য্য ভৈল উপসন্ন ।
শয্যাহস্তে গাৱ চালিলন্তু দুৰ্য্যোধন ॥
শুচিমন্তু হুয়া স্নান কৰিলা তৰ্পণ ।
অনুক্ৰমে অন্ন পান কৰিলা ভোজন ॥ ২২৭৯১

নানা অলঙ্কাৰে বিভূষিত দুৰ্য্যোধন ।
 গাৱত পিঙ্গলা ৰাজা উত্তম বসন ॥
 দিব্য গন্ধ পুষ্প পিন্ধি অগৰু চন্দনে ।
 বসিলন্ত তব পুত্ৰ দিব্য সিংহাসনে ॥ ২২৭৯২
 সিংহাসনে বসি পাচে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 দ্ৰোণ আদি বীৰগণ আগে উপসন্ন ॥
 হেন দেখি প্ৰতিদ্বাৰী জনাইলন্ত গৈয়া ।
 দ্ৰোণ আদি কৰি যত আছন্ত বসিয়া ॥ ২২৭৯৩
 হেন শুনি দুৰ্য্যোধনে অঙ্গদেশ কৰিলা ।
 তাসম্বাক শীঘ্ৰে অভ্যন্তৰক আনিলা ॥
 দ্ৰোণক দেখিয়া ৰাজা চালিলন্ত গাৱ ।
 পাণ্ড অৰ্ঘ আচমনি দিলা বহুভাৱ ॥ ২২৭৯৪
 গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ বীৰবৰ দুঃশাসন ।
 সমস্তকে দিলা ৰাজা স্তব্ধ আসন ॥
 ৰাজাও বসিলা পাচে দিব্য সিংহাসনে ।
 আসনে বসিয়া মাতিলন্ত দুৰ্য্যোধনে ॥ ২২৭৯৫
 গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ বীৰবৰ দুঃশাসনে ।
 সবেও বসিলা সেই উত্তম আসনে ॥
 যেনমতে পাণ্ডৱক বধা সমুদায় ।
 সেইসে কাৰ্য্যক সবে চিন্তিয়ো উপায় ॥ ২২৭৯৬
 ৰাজাৰ আদেশে মাতিলন্ত গুৰু দ্ৰোণ ।
 শুনা শুনা বোলো কাৰ্য্য ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 সসৈন্যে বধিবো পাণ্ডৱৰ সেনাগণ ।
 শুনিয়োক দুৰ্য্যোধন স্বৰূপ বচন ॥ ২২৭৯৭
 মোহোত শিখিলা অস্ত্ৰ বীৰ ধনঞ্জয় ।
 শঙ্কৰক যুজি অস্ত্ৰ পাইলন্ত বিজয় ॥
 ইন্দু আদি কৰি যত পাইলা অস্ত্ৰচয় ।
 তথাপি মোহোত লঘু বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২২৭৯৮
 দেৱদত্ত শঙ্খ ধৰি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 অগ্নিদত্ত যানে কৃষ্ণ উঠি আতিশয় ॥
 অৰ্জ্জুনৰ সখা হুয়া দেৱ কৃপাময় ।
 আগ হুয়া সেনা আগে সমৰ কৰয় ॥ ২২৭৯৯
 হৰস্তোক সখা আজি দ্বাৰকাৰ দেৱ ।
 পাণ্ডৱক বধিবো বাথস্তা নাহি কেৱ ॥

পৰশুৰাম গুৰুত শিখিলো যত অস্ত্ৰ ।
 সমৰ মধ্যত আজি কৰিবো বেকত ॥ ২২৮০০
 অস্ত্ৰ গুণ গ্ৰাম যত কৰিবো বেকত ।
 দেৱাস্থৰে নজানন্ত কহিলো তোমাত ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাক বধিবো সংগ্ৰামত ।
 কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় যদি নাথাকে লগত ॥ ২২৮০১
 ধনু ধৰি ৰথে উঠি কৰে শৰ ধৰি ।
 বধিবো পাণ্ডৱ সেনা নিক্ষেপ্তিয় কৰি ॥
 যুগান্ত কালৰ বহ্নি দহে যেনমত ।
 পাণ্ডৱী সেনাক দহি মাৰো সেইমত ॥ ২২৮০২
 হেন জানা দুৰ্য্যোধন কৰিবো সমৰ ।
 গজ ৰাজী সেনা মোক দিয়োক সত্ত্বৰ ॥
 দ্ৰোণৰ বচনে মাতিলন্ত দুৰ্য্যোধন ।
 সবাকো সম্বোধি পাচে বুলিলা বচন ॥ ২২৮০৩
 সেনাপতি পৰিলন্ত হৈলোহো আকুল ।
 গুৰুৰ বচনে মোৰ হৈল কোঁতুল ॥
 গুৰু যাৰ প্ৰসন্ন তাহাৰ কাক ডৰ ।
 হেন জানা আমিগবে জিনিবো সমৰ ॥ ২২৮০৪
 মনে বঙ্গ কৰে দুৰ্য্যোধন মহীপাল ।
 হৰিষ কৰিয়া দ্ৰব্য অনাইলা সকল ॥
 ৰাজাগণ মध्ये বিধিৰতে শুদ্ধমতি ।
 অভিষেকি দ্ৰোণক পাতিলা সেনাপতি ॥ ২২৮০৫
 কুকবলে অভিষেকি সেনাপতি কৰি ।
 বাণ্ড তণ্ড বাৰে কোঁতুলে বঙ্গ কৰি ॥
 হৰিষে ঘোষয় প্ৰজা জয় দশোদিশ ।
 পাণ্ডৱক বধিবাক কৰয় হৰিষ ॥ ২২৮০৬
 স্তম্ভাৰ্ম্মা যে কৃতবৰ্ম্মা আৰু সেনাগণ ।
 অৰ্জ্জুনক প্ৰতি আদেশিলা দুৰ্য্যোধন ॥
 সব সৈন্য লৈয়া তুমি হুয়ো ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 প্ৰথমে অৰ্জ্জুন সন্মুখ কৰিয়ো সমৰ ॥ ২২৮০৭
 সঞ্জয়ক সম্বোধি মাতন্ত বুদ্ধৰাজ ।
 ধৰ্ম্মে হেন শুনি কৰিলন্ত কোন কাৰ্য ॥
 সি কথা কহিয়ো পুনৰপি শুনিবৰ ।
 যেনমতে পূৰ্ব্বাপৰ মিলিল সমৰ ॥ ২২৮০৮

সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক কুকপতি ।
 দুৰ্য্যোধনে দ্রোণক পাতিলা সেনাপতি ॥
 তেবে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য কৰি বজ্জ মন ।
 কৃষ্ণক সম্বোধি হেন বুলিলা বচন ॥ ২২৮০৯
 ভীষ্ম সেনাপতি ভৈলা সমৰ বিবাদে ।
 তাহাঙ্কে বধিবো প্ৰভু তোমাৰ প্ৰসাদে ॥
 তাহাৰ সন্তাপে আতি কৰে ঘোৰ ৰণ ।
 দ্রোণক কৰিলা সেনাপতি দুৰ্য্যোধন ॥ ২২৮১০
 চাৰি বেদ চৌধ্য শাস্ত্ৰ কণ্ঠত পাৰ্গত ।
 পাইলা ধনুৰ্বেদ তেহে পৰশুৰামত ॥
 ধনুৰ্বেদে খ্যাতি যাৰ গৈলা দেশান্তৰ ।
 কোঁৱৰে পাণ্ডৱে যাত অভ্যাসিলা শৰ ॥ ২২৮১১
 হেন গুৰু দ্রোণক পাতিলা সেনাপতি ।
 সমৰ কৰিব দুৰ্য্যোধন নৰপতি ॥
 চৰে আসি আক মোত কৰিলা বেকত ।
 গুৰু দ্রোণে আশ্ৰয়ট কৰিলা যত যত ॥ ২২৮১২
 ভীষ্মৰ বিলাপে আছে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 প্ৰবোধিয়া দ্রোণে পাচে বুলিলা বচন ॥
 বন মধ্যে যেন বহি হৰে উপসন্ন ।
 সসৈন্যে বধিবো পাণ্ডৱৰ সেনাগণ ॥ ২২৮১৩
 গুৰু দ্রোণে অঙ্গীকাৰ কৰি হেনমত ।
 আমিহবে তাসম্বাক পাৰি যেনমত ॥
 তাহাৰ কাৰণ হেতু আমি সমুদায় ।
 হেন জানি প্ৰভু কৃষ্ণ চিন্তিয়ে উপায় ॥ ২২৮১৪
 ধৰ্ম্মৰ বচনে মাতিলন্ত দামোদৰ ।
 হৰন্তোক সেনাপতি তাক নাহি ডৰ ॥
 আমি যাৰ সমৰে বধত উপগত ।
 তাৰ ভজ হৈবে হেন নাহি সমৰত ॥ ২২৮১৫
 অগ্নিদত্ত বধ যাৰ খেত চাৰি হয় ।
 গাণ্ডীৱক লভিল অক্ষয় বাণচয় ॥
 ইন্দ্ৰ আদি দেৱে যাক দিলা যত শৰ ।
 হেনকি জানাহা মই হাবিবো সমৰ ॥ ২২৮১৬
 ধৃষ্টদ্যুম্ন নৃপতিক সেনাপতি কৰি ।
 হেন জানি ৰাজ্য আমি ধৰ্ম্ম অনুসৰি ॥

তুমিসবে চাৰি বীৰ সাত্যকি সহায় ।
 সমৰ কৰিয়ো আগ ছয়া সমুদায় ॥ ২২৮১৭
 আমাক সাজিয়া আসি নৃপতি কুশল্মা ।
 সংশপ্তকগণ * লৈয়া আক কৃতবৰ্ম্মা ॥
 অৰ্জুন সহিতে সাজি কৰিব সমৰ ।
 এথা সেনাগণ সাজিয়োক নৃপবৰ ॥ ২২৮১৮
 হেন য়েৰে বচন বুলিলা দামোদৰ ।
 সমৰক উদ্যম কৰিলা নৃপবৰ ॥
 বধত উঠিলা যুজিবাক ধৰ্ম্মৰাজ ।
 সাজ সাজ বুলি সাজিলেক সামৰাজ ॥ ২২৮১৯
 পাঞ্চাল ৰাজন ধৃষ্টদ্যুম্ন নৃপবৰ ।
 সেনাপতি ভৈল তেহে সকল সৈন্যৰ ॥
 সূৰ্য সন্মাহা গাৱে পিঙ্কলা নৃপতি ।
 বথে চৰি ধনু ধৰি গৈলা শীঘ্ৰগতি ॥ ২২৮২০
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি ভৈলা সাতো আগে ।
 ভীমসেন ভৈলা নৃপতিৰ পৃষ্ঠভাগে ॥
 দক্ষিণ ভাগত সহদেৱ মহাবীৰ ।
 বামপাশে ভৈলন্ত নকুল ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২২৮২১
 সাত্যকি য়ে অভিমন্যু ঘটোৎকচ বীৰ ।
 পাঞ্চালৰ সেনাগণ আৰো নৃপবৰ ॥
 মধ্যম ধানত আৱৰিয়া সমুদায় ।
 এহিমতে থাকিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ॥ ২২৮২২

ভগদত্তৰ সমৰ

সঞ্জয় বদতি বুদ্ধ অন্ধক ৰাজাত ।
 গুৰু দ্রোণে ৰণে যত উপাৰ্জিলা তত ॥
 ভগদত্ত বীৰে যত কৰিলা সমৰ ।
 সিটো কথা কহো শুনিয়েক নৃপবৰ ॥ ২২৮২৩
 সেহি সময়ত কুকপতি দুৰ্য্যোধন ।
 শুনা গুৰু দ্রোণ এক বোলোহো বচন ॥
 পাণ্ডৱক বধি ৰাজ্য লওঁ সমুদায় ।
 হেনজানি গুৰু তুমি চিন্তিয়ে উপায় ॥ ২২৮২৪
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি সেনাপতি দ্রোণ ।
 সমৰক প্ৰতি সাজু ভৈলা তেতিয়ৰ ॥

* নাৰায়ণী সেনা ।

চাৰিগোটা ঘোঁৰা আনি কৰি একতান ।
 স্তব্ধ শিকলি বান্ধি যুগুৰা দাপন ॥ ২২৮২৫
 মুখত মোখোঁৰা দিলা পৃষ্ঠত পাখৰ ।
 ধ্বংস-বস্ত্ৰ চামৰে মণ্ডিত কলেৱৰ ॥
 স্তব্ধ মাণিকে সাজিলন্ত নৃপবৰ ।
 নীল বস্ত্ৰ মেঘ যেন বৰষ উপৰ ॥ ২২৮২৬
 স্তব্ধ সন্মাহা পিঙ্কিলন্ত গুৰু দ্ৰোণ ।
 বামভাগে ধনুখান পৃষ্ঠভাগে টোন ॥
 বথে চড়ি ধনুধৰি কবিল্লা টঙ্কাৰ ।
 সেনা আদি ব্যূহ ভেদিলেক আপোনাৰ ॥ ২২৮২৭
 অগ্ৰভাগ ভৈলা দ্ৰোণ কৃপ দুই জন ।
 দক্ষিণ ভাগত অশ্বখামা বীৰ কৰ্ণ ॥
 বামপাশে জয়দ্রথ বীৰ শল্যৰাজ ॥
 পৃষ্ঠভাগে বেট্ৰিয়া থাকিল সামৰাজ ॥ ২২৮২৮
 ৰাজাৰ আগত হস্তী একযুথ লই ।
 দুঃশাসন যুৱৰাজ থাকিলন্ত গই ॥
 মাধ্য থাকিলন্ত দুৰ্য্যোধন নৰপতি ।
 হেনমতে ব্যূহ পাতিলন্ত সেনাপতি ॥ ২২৮২৯
 সঞ্জয় বদতি শুন্যৈক নৃপবৰ ।
 উভয় সেনাৰ যেন লাগিল সমৰ ॥
 সিকথা সমস্তে কহো শূনা সমুদায় ।
 যেনমতে সমৰ লাগিল কুৰুৱায় ॥ ২২৮৩০
 কোঁৱৰৰ সেনাপতি দ্ৰোণ বিজবৰ ।
 পাণ্ডৱৰ ভিত্তি ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰবৰ ॥
 দুইহানে প্ৰচণ্ড গতি চিনন নযায় ।
 যুগান্ত কালৰ বহ্নি তৰু পৰায় ॥ ২২৮৩১
 প্ৰথমে হানিলা দ্ৰোণে ঘোৰ দশ বাণ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন পথতে কৰিলা খান খান ॥
 অপৰ হানিলা দ্ৰোণে অষ্টাদশ শৰ ।
 তাকো বিনাশিলা পাঞ্চালৰ নৃপবৰ ॥ ২২৮৩২
 হেন দেখি কোপে কম্পমান হৈলা কায় ।
 শতকোটি লক্ষ হানিলন্ত মহাশয় ॥
 বথে ধ্বজে শৰীৰ ভেদিলা শৰে মানে ।
 ঘেৰক ঢাকিলা যেন ৰবিৰ কিৰণে ॥ ২২৮৩৩

দ্ৰোণৰ মহিমা দেখি পাঞ্চাল নৃপতি ।
 বায়ুবাণ হানি শৰ সবে উৰাইলন্তি ॥
 অন্ধকাৰ গুচিল প্ৰসন্ন সমুদায় ।
 তিমিৰ বিনাশি যেন ৰবিৰ উদয় ॥ ২২৮৩৪
 ধৃষ্টদ্যুম্নে শক্তি হানিলা বৰ গতি ।
 পথতে শক্তি কাটিলন্ত সেনাপতি ॥
 শক্তি বিনাশি গুৰু দ্ৰোণ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 হেনমতে হনাইনি মিলিলা সমৰ ॥ ২২৮৩৫
 বথে বথে গজে গজে পদাতি পদাতি ।
 মাছুতে মাছুতে ঘোৰে ঘোৰে কৰে গতি ॥
 বাছুতে বাছুতে ৰণ কৰে নিৰন্তৰ ।
 ধনুকীয়ে ধনুকীক কৰন্ত সমৰ ॥ ২২৮৩৬
 সেই সময়ত শূনা বৃদ্ধ কুৰুপতি ।
 অৰ্জুনে যিমতে গৈলা সমৰক প্ৰতি ॥
 সূশৰ্ম্মা যে কৃতবৰ্ম্মা ছয়ো বীৰবৰ ।
 অৰ্জুনক ডাক দিয়া মাগিল সমৰ ॥ ২২৮৩৭
 আসিয়ো অৰ্জুন তুমি সমৰক প্ৰতি ।
 তোমাৰ অন্তৰ শুদ্ধ হৈবেক সম্প্ৰতি ॥
 যাক যি জিনিতে পাৰে সমৰ মধ্যত ।
 ৰাজ্যভাৰ শূন্য হোৱে তাহাৰ সমস্ত ॥ ২২৮৩৮
 সঞ্জয় বদতি ৰাজা যেন ভৈলা তথা ।
 সাৱশেষে মন দিয়া কহো মই কথা ॥
 শূনি ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে কহিয়ো সঞ্জয় ।
 ইহাক শূনিয়া বৰ কোঁতুক হৃদয় ॥ ২২৮৩৯
 শুনন্তে শুনন্তে মোৰ তৃপ্তি বাঢ়য় ।
 যেন অমৃতৰ পানে শৰীৰ জুৰায় ॥
 কিবা পাচে বুলিলন্ত ধনঞ্জয় বীৰ ।
 হেন বাক্য হৃদাস্তৰ শূনি প্ৰভুতৰ ॥ ২২৮৪০
 বোলন্ত সঞ্জয়ে পাচে তান মুখ চাই ।
 যি বুলিলা ধনঞ্জয় শূনা মহাশয় ॥
 হেন বাক্য শূনিয়া অৰ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 কৃষ্ণক সন্মোহি হেন বুলিলা উত্তৰ ॥ ২২৮৪১
 সূশৰ্ম্মা নৃপতি ভাড়া তৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 ডাক দিয়া হেৰা আসি মাগয় সমৰ ॥

বুলিয়োক কোন প্রভু কবিরো উপায় ।
 আপদত উদ্ধাৰা তুমিসে সমুদায় ॥ ২২৮৪২
 গুণক দ্রোণে শপত কৰিলা গুণকতৰ ।
 জীৱন্তে ধৰিবো যুধিষ্ঠিৰ নববৰ ॥
 কি বুদ্ধি কবিরো আৰে দেৱ দামোদৰ ।
 কিবা হুশস্মাক আমি কবিরো সমৰ ॥ ২২৮৪৩
 কিবা ধৰ্ম্মৰাজাক বাখিবো নাৰায়ণ ।
 বোলা কেনমতে প্রভু বাখে সেনাগণ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ বচনে মাতিলা নাৰায়ণ ।
 ইহাত অধিক তুমি নকৰা বিমন ॥ ২২৮৪৪
 ধৃষ্টদ্যুম্ন থাকন্তে দ্রোণত নাহি ডৰ ।
 প্ৰায়ে বেড়ি আছে নৰপতি দৃঢ়তৰ ॥
 সৈন্য বাখি তাৰাসবে কবন্ত সমৰ ।
 এতেক বুলিলা পাচে দেৱ দামোদৰ ॥ ২২৮৪৫
 তুমি সাজু হোৱা হুশস্মাক কৰো বণ ।
 বুলিলো অৰ্জ্জুন যত সখিৰ কাৰণ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে স্বস্থ ভৈলন্ত অৰ্জ্জুন ।
 বথ সাজু কৰায়ো আমাৰ নাৰায়ণ ॥ ২২৮৪৬
 হেন বুলি ধৰ্ম্মক সম্বোধি সব্যাসাচী ।
 হুশস্মায়ে সমৰ কবন্ত আজি কাছি ॥
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 দ্রোণপৰ্ব নাম ইটো কথা মনোহৰ ॥ ২২৮৪৭
 সংক্ষেপ কৰিয়া মই কৰো নিৰঞ্জন ।
 শুনিয়োক কহো সংক্ষেপিবাব কাৰণ ॥
 ভাৰত পুৰাণ কথা বাহুল্য বিস্তৰ ।
 কলিৰ শেষত আতি অল্পমতি নৰ ॥ ২২৮৪৮
 কৃষ্ণে সমে হুশস্মাক আমি কৰো বণ ।
 এথা তুমি সংযোগে ৰাখিয়ো সেনাগণ ॥
 হেন বুলি কবীৰি বথত দিলা পাৰ ।
 দেৱদত্ত শঙ্খ ফুঙ্কি তেজিলন্ত বাৰ ॥ ২২৮৪৯
 ধনুৰ টকাৰে পুৰিলন্ত দশোদিশ ।
 হুশস্মাব সেনাগণ পলাই চতুৰ্দ্দিশ ॥
 কতো মুৰ্ছা যায় কতো খড়্গা খসিল ।
 হয় হস্তী সবে হুজু পুৰীষ তেজিল ॥ ২২৮৫০

হেন দেখি হুশস্মা নৃপতি ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 অৰ্জ্জুনক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা তিনি শৰ ॥
 কৃষ্ণক হানিলা পাঞ্চ বাণ বামভুজে ।
 একপাট বাণ হানিলেক কপিধ্বজে ॥ ২২৮৫১
 ধ্বজৰ বানৰ গোটে পায় শৰঘাৱ ।
 আটাস তেজিলা তেহো আতি দীৰ্ঘবাৰ ॥
 বানৰৰ বাৰে সেনাগণ সমুদায় ।
 হৃদয় কম্পিয়া মৰে কৰ্ণ ফাটি যায় ॥ ২২৮৫২
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনে কৰিয়া কোপ মন ।
 হুশস্মাব হৃদয়ে হানিলা পাঞ্চ বাণ ॥
 সন্ধানে পৰিয়া হৃদি সবকিয়া গৈল ।
 যেন সৰ্পৰাজে নিজ গৰ্ভে বাসা লৈল ॥ ২২৮৫৩
 হুশস্মা নৃপতি আতিশয় ব্যথা পাইয়া ।
 কৰ্ণমানে টানি সাত শৰে ভেদি কায়া ॥
 তেজিল আটাস আতিশয় ঘোৰতৰ ।
 হেন দেখি কোপ আতি ভৈল অৰ্জ্জুনৰ ॥ ২২৮৫৪
 চাৰি শৰে চাৰি হয় কৰিলা বিনাশ ।
 একশৰে সাৰথিক কৰিলা নৈৰাশ ॥
 হুশস্মাব ধ্বজক কাটিলা একশৰে ।
 অষ্টাদশ শৰে হৃদি ভেদি নিৰন্তৰে ॥ ২২৮৫৫
 হত বথ বিৰথী সাৰথি ৰথী হয় ।
 ধনু ধৰি বণ কৰে ভূমিত নামিয়া ॥
 হেন দেখি কৃতবৰ্ম্মা বীৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 হুশস্মাকো নিজ বথে তুলিয়া সত্বৰ ॥ ২২৮৫৬
 একবথে উঠি তুলিয়া কৰিলা সমৰ ।
 অৰ্জ্জুনকো প্ৰহাৰিলা নানাবিধ শৰ ॥
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনৰ মহাকোপ ভৈলা ।
 টোনহন্তে শবসব বাছি বাছি লৈলা ॥ ২২৮৫৭
 চাৰিপাট শৰে চাৰি ঘোৰাক মাৰিলা ।
 একশৰে সাৰথিগোটক বিনাশিলা ॥
 হুশস্মাক দশ শৰ হানিলা সন্ধানে ।
 কৰ্ণমানে টানি শৰ মাৰিলেক টানে ॥ ২২৮৫৮
 হত বথ সাৰথি যে ভূমিগত ভৈলা
 ধনু ধৰি কৃতবৰ্ম্মা যুজিবাক লৈলা ॥

আপোন ৰাজ্যক ভূমিগত দেখি ৰণে ।
 সমৰ উদ্যোগে ধাইলা সংশপ্তকৰণে ॥ ২২৮৫৯
 কেহো গৈয়া অৰ্জুনৰ ধৰিলন্ত বথে ।
 কেহো গৈয়া কৃষ্ণক ধৰিলা দুয়ো হাতে ॥
 কতো জনে অৰ্জুনৰ ধনু আজুৰিলা ।
 কৃষ্ণৰ হাতৰ কেহো চাবুক ধৰিলা ॥ ২২৮৬০
 হেন দেখি ধনঞ্জয় অধিকে কিটাইলা ।
 চাৰি চাৰি শৰ সবে ধনুতে জুৰিলা ॥
 বাণ হানি সবাকৈ কৰিলা কঙ্কনাশ ।
 হস্তী বধ গজ ৰাজী কৰিলা বিনাশ ॥ ২২৮৬১
 লক্ষকোটি সেনা যত সমৰে আছয় ।
 বাণ হানি সবাকৈ মাৰিলা ধনঞ্জয় ॥
 হেনমতে সেনাগণ কৰিলেক নাশ ।
 কধিৰে বহাইলা নদী সমৰে হতাশ ॥ ২২৮৬২
 সঞ্জয় বদতি বৃদ্ধ অন্ধক ৰাজাত ।
 গুৰু দ্রোণে ৰণত যে কৰিলা সাক্ষাত ॥
 ভগদত্ত বীৰে ঘোৰ কৰিলা সমৰ ।
 সিটো কথা কহো শুনিয়েক নৃপবৰ ॥ ২২৮৬৩
 দ্রোণে ধৃষ্টদ্যুম্ন যুদ্ধ কৰে একপাশে ।
 আউৰ বীৰগণে যুদ্ধ কৰে চতুৰ্দ্দিশে ॥
 বীৰে বীৰে গজে গজে লাগিলা সমৰ ।
 বথে বথে হয়ে হয়ে কৰন্তু প্ৰহাৰ ॥ ২২৮৬৪
 ধনুকী ধনুকী খড়্গ হস্তে খড়্গ হস্তে ।
 মাত্ৰতে মাত্ৰতে ৰণ লাগিল সমস্তে ॥
 ৰাত্ৰতে ৰাত্ৰতে ধ্বজে ধ্বজে ভৈলা ৰণ ।
 হেন ঘোৰ সমৰ লাগিল কতোক্ষণ ॥ ২২৮৬৫
 সেই সময়ত কামৰূপী মহাৰাজ ।
 সমৰক প্ৰতি তেহো ভৈল সবে সাজ ॥
 ভিন্নে ভিন্নে প্ৰহাৰয় ঐকৈক দস্তাল ।
 মহামন্ত গজসব প্ৰমত্ত বিশাল ॥ ২২৮৬৬
 এক এক হস্তীক ৰাখন্ত বধ শত ।
 এক এক বধ ৰাখে ঘোঁৰা দুই শত ॥
 ঐকৈক ঘোঁৰাক ৰাখে ধনুকী দুই শত ।
 দেখন্তা জনৰ ভয় লাগে সমৰত ॥ ২২৮৬৭

একো ধনুকীক ৰাখে দ্বাদশ আৰণে ।
 হেনমতে ভগদত্ত চলিলেক ৰণে ॥
 শ্বেতছত্ৰ চামৰে মণ্ডিত চতুৰ্দ্দিশে ।
 ক্ষুদ্ৰ ঘণ্টা আৰিলা ঘুঘুৰা চতুৰ্দ্দিশে ॥ ২২৮৬৮
 জয়ঘণ্টা আৰিলা প্ৰত্যেকে গলে গলে ।
 কাম্পয় বধৰ ভৰে ধৰণীমণ্ডলে ॥
 নানা মণি বস্ত্ৰে অলঙ্কাৰ আভৰণ ।
 মুকুতাৰ মালা আৰে লম্বিত চৰণ ॥ ২২৮৬৯
 গলে হেমমালা আৰো কিৰীটি আৰিলা ।
 নানা অলঙ্কাৰে ৰাজ্য সবে স্তম্ভিলা ॥
 ব্ৰাহ্মণ সজ্জন আৰো ভাট যত যত ।
 সূৰ্যৰ ৰজত দান দিলা কত কত ॥ ২২৮৭০
 যাত্ৰা লৈয়া ভগদত্ত সমৰে চলিলা ।
 সহস্ৰ কিৰণে যেন সূৰ্য্যক বেটিলা ॥
 স্তম্ভল কৰি ৰাজ্য বথে দিলা পাৰ ।
 কাকপক্ষী উৰাৰ কবন্তু ঠাৰে ঠাৰ ॥ ২২৮৭১
 বামৰ শৃগাল দক্ষিণক লাগি যায় ।
 অজগৰ সৰ্প আসি আগত ফোফাই ॥
 হেন বিমঙ্গল দেখি ৰাজ্য ভগদত্ত ।
 ইক্ষু ভাজিবাক লাগি চলে ময়মন্ত ॥ ২২৮৭২
 মহাগৰ্বে ভগদত্তে কাহাকো নগণে ।
 বথত চৰিলা বীৰ মহাকোপ মনে ॥
 বথে চৰি ধনুভিৰি কৰে শঙ্খ বোল ।
 জয়ঘণ্টা বজায়া বিশাল ঢাক ঢোল ॥ ২২৮৭৩
 নানা বাঢ় বজায়া বধৰ উপৰত ।
 হেনমতে সমৰক গৈলা ভগদত্ত ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক দেখিলা সমৰত ।
 হস্তীদন্ত দিয়া বধ ভাজিলা সমস্ত ॥ ২২৮৭৪
 বধ ভাজি সাবধিক কৰিলা মথন ।
 হেনদেখি মহাগৰ্বে বীৰ ভীমসেন ॥
 ভগদত্ত আগে ভীম উপস্থিত যায় ।
 মহাকোপ কৰি ভীম অগনি পৰায় ॥ ২২৮৭৫
 আক্ৰান্ত কৰিয়া ভীম হস্তীক জঙ্ঘাবি ।
 ভীমৰ বধক প্ৰতি গৈলা অনুগৰি ॥

হস্তীদন্ত দিয়া উজাবিলা ভগদত্ত ।
 ভীমৰ সেনাক মাৰিলন্ত সম্ভবত ॥ ২২৮৭৬
 হেনমতে দন্তে উজাবিয়া খেদি যায় ।
 নকুল সহদেৱৰ বধক মহাশয় ॥
 আনো আনো বীৰ যত দেখিলা সময়ে ।
 ভগদত্ত বথ সেনা মাৰিলা সবাবে ॥ ২২৮৭৭
 ক্ষতো গজ বথ সেনা মাৰি সেই ঠায়ে ।
 পাণ্ডৱী সৈন্যক খেদি মাৰে দন্তধাৰে ॥
 ভগদত্ত বীৰৰ দেখিয়া পৰাক্ৰম ।
 সবাহাকে সম্বোধিয়া মাতিলেক ধৰ্ম্ম ॥ ২২৮৭৮
 শুনিয়ে সাত্যকি শুনিয়েক ভীমসেন ।
 ভগদত্ত বীৰে দেখা কৰিলেক কেন ॥
 সবাবে বধক বিনাশিলা বীৰবৰে ।
 একো বীৰ লুহি থিৰ তাহাৰ প্ৰহাৰে ॥ ২২৮৭৯
 দুৰ্ব্বাৰ হস্তীক তাৰ দেখন্তে তৰাস ।
 তাক দেখি সেনাগণ পলাই দশোদিশ ॥
 হেন আলোচিয়া যেৱে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 সম্ভবত দেখে সেনা মাৰে মহাবীৰ ॥ ২২৮৮০
 মহাগজে বথ সৈন্য মাৰে চতুষ্পাশে ।
 ধূলিয়ে ঢাকিল সবে ৰবিৰ প্ৰকাশে ॥
 ভগদত্ত বীৰে মাৰে সবে সেনাগণ ।
 সমৰভূমিত সম নোহে একোজন ॥ ২২৮৮১
 হেনয় বিক্ৰম পাই সৈন্য সমুদায় ।
 সমৰ এবিয়া সবে বিভজে পলায় ॥
 নাহি বাণ ভণ্ড নাহি ধনুৰ টকাৰ ।
 দশোদিশে শূনি মাত্ৰ ধৰ মাৰ মাৰ ॥ ২২৮৮২
 নাহি চিহ্ন দণ্ড ছত্ৰ নাহি মাতবোল ।
 কোঁৱৰৰ শূনি মাত্ৰ বিপৰীত বোল ॥
 ধনুৰ টকাৰে মাৰ মাৰ কৰে বোল ।
 নানা বাণ বজাৰে নিশান ঢাক ঢোল ॥ ২২৮৮৩
 সৈন্যে কোঁৱৰ উৰ্মি কৰে সমুদায় ।
 ভগদত্ত সজে পাণ্ডৱক খেদি যায় ॥
 সঞ্জয়ক সম্বোধি মাতয় নৃপবৰ ।
 শুনিয়েক শুক ভূমি আমাৰ উত্তৰ ॥ ২২৮৮৪

যেৱে পাণ্ডৱক ভজাই ভগদত্ত ৰণে ।
 সিবেলাত কৃষ্ণে সমে কি কৈলা অৰ্জুনে ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক কুকপতি ।
 অৰ্জুনে কৰিলে যেন শুনিয়ে সম্প্ৰতি ॥ ২২৮৮৫
 ভগদত্ত বীৰত হাবিয়া সমুদায় ।
 সৈন্যে পাণ্ডৱগণ বিভজে পলায় ॥
 শূনি অৰ্জুনৰ বৰ বিষাদক তৈলা ।
 মনোহুখে কেশৱক মাতিবাক লৈলা ॥ ২২৮৮৬
 ৰণে আগছয়া আমি কৰিবো সমৰ ।
 বলে পৰাক্ৰমে মোক নাহি পটন্তৰ ॥
 আৰো বিপৰীত হেন দেখিবো বিলয় ।
 কোঁৱৰী সেনাৰ উৰ্মি দেখি আতিশয় ॥ ২২৮৮৭
 চিহ্ন দণ্ড ছত্ৰ তুলি ধৰি সমুদায় ।
 আক্ৰান্ত কৰিয়া দেখো উত্তৰক যায় ॥
 সমৰ মধ্যত দেখিলেক কোঁৱৰক ।
 পৃথিৱীৰ ধূলা উৰে দক্ষিণ দিশক ॥ ২২৮৮৮
 আমাৰ সেনাৰ নুশুনয় মাতবোল ।
 বাণ ভণ্ড নিশান নবাৰে ঢাক ঢোল ॥
 হস্তী বথ গজৰো আৰাৰ নজকাৰ ।
 শত্ৰু জয় নুশুনয় ধনুৰ টকাৰ ॥ ২২৮৮৯
 চিহ্ন চোণ্ডা ছত্ৰ নোতোলয় দণ্ড ধৰি ।
 ইহাৰ অন্তয় মোত কৰিয়ো মুৰাৰি ॥
 অৰ্জুনৰ মাত শূনি বুলিলা মাধৱ ।
 শুনিয়েক বোলো মোৰ লুহদ ৰাক্ষস ॥ ২২৮৯০
 দুৰ্য্যোধনে দ্রোণক পাতিলা সেনাপতি ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বীৰ বিপুল শক্তি ॥
 তেহে ঘোৰতৰ কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ ।
 তেহে ৰণে জিনি মাৰে সৈন্যক আমাৰ ॥ ২২৮৯১
 সম্ভবত ভজ আক দেখায়া সংশয় ।
 ভীমসেন সাত্যকীয়ো ৰণত দুৰ্জয় ॥
 দ্রোণৰ বধক উপজিলা ধৃষ্টদ্যুম্ন ।
 তেসম্বে আসন্ত কেনে হাবিবেক ৰণ ॥ ২২৮৯২
 লুহি এৰে এসম্বাক নিবাৰিবে ৰণে ।
 কি কাৰণে মহাৰাজ কৰে কুকপণে ॥

অঙ্গীকাৰ সাফল কৰিয়া গুৰু দ্ৰোণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক ধৰিবে ঘোৰ ৰণে ॥ ২২৮৯৩
 তাহাৰ আভাস সবে সমৰ এৰয় ।
 পলায় সেনাগণ সবে ছুয়া মহাভয় ॥
 কিবা নৰক-সুত বীৰ পৃথিৱীৰ নাতি ।
 কামৰূপে ৰাজা ভগদত্ত নৰপতি ॥ ২২৮৯৪
 দুৰ্ব্বাৰ দাৰুণ হস্তী কন্ধে চড়ি বীৰ ।
 পাণ্ডৱীসেনাক সবে কৰিয়া অধিৰ ॥
 হেন মোৰ মনে লয় শুনা ধনঞ্জয় ।
 স্নত পাই অগ্নি যেন জ্বলন্তে আছয় ॥ ২২৮৯৫
 বোলা ভগদত্ত সম বীৰ নাহি কেৱ ।
 তাৰ মোৰ ঘোৰ যুদ্ধ কৰায়ো কেশৱ ॥
 যথা আছে ভগদত্ত হস্তীৰ কন্ধত্ৰ ।
 অৰ্জুনে বোলন্ত হৰি চলোয়োক বথ ॥ ২২৮৯৬
 শীঘ্ৰ কৰি ডাকা বথ চলোহো এখনে ।
 স্বৰূপ জানিলো ৰাজা সাজি আইল ৰণে ॥
 কিঞ্চিত সমৰে তাত নাহি বুদ্ধি বল ।
 পুৰন্দৰ সমসৰ বলেও কুশল ॥ ২২৮৯৭
 ধৰণী তলত পেলাবোহো বীৰ বাছি ।
 ভগদত্ত হুশৰ্ম্মা গৰজে সবাসাচী ॥
 য়েৰে মহাবীৰৰ লাগিল ময়মত্ত ।
 নাহি পৃথিৱীত তুল্য সম সমৰত ॥ ২২৮৯৮
 ঐশৱত সমতুল্য গজ নাহি যাৰ ।
 কেমন শক্তি তাক ৰণে জিনিবাৰ ॥
 সমৰক ঘটন কৰিয়া মহা ক্ৰোধে ।
 বিংশতি সাৰথি বথ চলে যুথে যুথে ॥ ২২৮৯৯
 একৈক দস্তাল তিনি তিনি গ্ৰহৰৰ ।
 ৰথে চড়ি আগ ভৈলা কুলিণ সমৰ ॥
 সেনাক ভাস্মিতে বীৰ ক্ৰোধ কৰি মনে ।
 মহা ক্ৰোধে ধনুশৰ ধৰি তেতিক্ষণে ॥ ২২৯০০
 লগতে আসিল মহা চতুৰ্দশ যুথ ।
 আপোন জ্যোতিক কৃষ্ণ কৈল উপক্ৰোধ ॥
 যত সৈন্য চতুৰ্ভুজ সবে নিৰন্তৰে ।
 চক্ৰ ধৰি গদা কেহো সবে খড়্গ ধৰে ॥ ২২৯০১

হেন কোটি সেনাসব সংশপ্তকগণ ।
 তাহাক সম্মুখে কেনে কৰিবেক ৰণ ॥
 ত্ৰিংশ সপ্ত সেনা লৈয়া হুশৰ্ম্মা নৃপতি ।
 ৰণ কৰিবন্ত সিটো ঘোৰতৰ আতি ॥ ২২৯০২
 গুৰু দ্ৰোণে সিঠাৱতে সত্য কৰিলন্ত ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক জীৱন্তে ধৰিবন্ত ॥
 আলোচি কৃষ্ণ ক হেন বুলিলা বচন ।
 কোন বুদ্ধি কৰিবো বুলিয়ো নাৰায়ণ ॥ ২২৯০৩
 কিবা সংশপ্তক সেনা যুথক এৰিবো ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক কিবা খেদি যাইবো ॥
 হেন শুনি মাতিলন্ত দৈৱকীতনয় ।
 সংশপ্তকগণ মুহিয়োক ধনঞ্জয় ॥ ২২৯০৪
 মোহ লাজ ৰাণে মোহিয়োক সৈন্যগণ ।
 যুধিষ্ঠিৰ পাশে পাছে কৰিয়ো গমন ॥
 হেৰা দেখা আমাৰে যত সৈন্য বল ।
 কৌৰৱৰ বল দেখো আমাৰ নিৰ্বল ॥ ২২৯০৫
 ভগদত্ত বীৰে ঘোৰ কৰিলা সমৰ ।
 হেন দেখা সৈন্যক পীড়িলে নিৰন্তৰ ॥
 হেন জানি ধনঞ্জয় কৰিয়ো সমৰ ।
 সংশপ্তকগণক কৰিয়োক ধাৰে শৰ ॥ ২২৯০৬
 কৃষ্ণৰ বচনে তান ছেদিলা সংশয় ।
 মাৰো সংশপ্তকগণ বোলে ধনঞ্জয় ॥
 বথ বাহুড়াইয়া-যে অৰ্জুন মহাবীৰ ।
 সহস্ৰেক বথ মাৰিলেক একেধৰ ॥ ২২৯০৭
 দেখি কৌৰৱৰ পাচে মনে মহাৰাগ ।
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন সেনা ভৈলা দুই ভাগ ॥
 আউৰক আউৰে কৰিলেক শৰচয় ।
 ভয়হন্তে সাৰথি গুচিলা আতিশয় ॥ ২২৯০৮
 হেন দেখি কিবীটি ধনুক বলে টানি ।
 সবাহাৰে ধনঞ্জয় পঠাইলেক হানি ॥
 সেহি শৰে সকাৰে ভেদিলা মহাবীৰে ।
 হয় হস্তী ৰথক কাটিলা বাহুজোৰে ॥ ২২৯০৯
 টোনবাণ সবাবো কাটিলা অঙ্গ নাথ ।
 কাটিলন্ত ধনুসমে ধ্বজ অসংখ্যাত ॥

অগম্য ভৈলেক বণ ঘোৰতৰ ভৈলা ।
 দেখি মাধৱৰ মনে বিস্ময়ক ভৈলা ॥ ২২৯১০
 আগে কৰযোৰে হেন বদতি দৈত্যাবি ।
 তুমি যে কৰিলা যম কুবেৰ নপাৰি ॥
 আপুনি সাজিয়া য়েৰে আসে দেৱৰাজ ।
 তাহান শক্তি নাই কৰে হেন কাজ ॥ ২২৯১১
 এককোটি সেনা একলগে ভৈলা হত ।
 এৰে বথ বাহা যথা আছে ভগদত্ত ॥
 অৰ্জুনক কৃষ্ণে প্ৰশংসিল মহাশয় ।
 কৃষ্ণে সম্বোধিয়া মাতিলন্ত ধনঞ্জয় ॥ ২২৯১২
 দেখিলাহা সংশপ্তকগণক বণে হত ।
 বথ বাহা যথাত আছয় ভগদত্ত ॥
 মহামন পৱন বথৰ হয় চাৰি ।
 বায়ুবেগে চলিলা বথক চাতিমাৰি ॥ ২২৯১৩
 চিকিমিকি কৰে বথ স্তৰ্ণ পাথৰ ।
 যথা আছে বীৰ ভগদত্ত নৃপবৰ ॥
 আছন্ত পাণ্ডৱ য়েৰে দ্ৰোণ পৰাভৱ ।
 পাচত স্তৰ্ণা খেদি আসে সৰাক্ষৰ ॥ ২২৯১৪
 হেন শুনি সব্যসাচী সাৰথি মাতিল ।
 দেখা দেখা স্তৰ্ণা যে মোক খেদি আইল ॥
 উত্তৰত ৰাজা ভগদত্ত ভাৱে ভাৱে ।
 সামৰাজ লৈয়া সিটো মহাক্ৰোধে ধাৱে ॥ ২২৯১৫
 ইহাক যুজন্ত পৰিৱন্তি লাগে ভয় ।
 ইহাক গুণন্তে হৰি দগধ হৃদয় ॥
 অৰ্জুন বদতি শুনিয়োক হৃষীকেশ ।
 মনে গুণি আপুনি দিয়োক উপদেশ ॥ ২২৯১৬
 বলিয়োক মনে গুণি আপুনি শাস্তত ।
 জানি শুনি কৃষ্ণে আগবাঢ়ি দিলা বথ ॥
 যুদ্ধত আছন্ত দ্বিজগত অধিপতি ।
 পৱন সকাৰে বথ বাহিলা সাৰথি ॥ ২২৯১৭
 প্ৰথমতে অৰ্জুনে মাৰিলা শত শৰ ।
 দূৰতে ভেদিলা স্তৰ্ণাৰ কলেৱৰ ॥
 ধনুখান টানিয়া অপৰ তিনি শৰে ।
 ছয় শৰে ভেদিলন্ত অৰ্জুন অনন্তৰে ॥ ২২৯১৮

বথ ধ্বজ সাৰথি সৰাকো বৰ বাণে ।
 দশ শৰে ৰাজাক তাড়িলা মহাৰণে ॥
 শৰে ফুটি স্তৰ্ণাৰ কোপিত হৃদয় ।
 দীঘল বৰ্তুল শূলন্তৰ লোহাময় ॥ ২২৯১৯
 হানিলা শক্তি সৰ্বৰাজ সমসৰ ।
 অৰ্জুনক লাগি বায়ুবেগে ঘাই থৰ ॥
 আনো তাৰ মহাৰথী পৰিলেক বণে ।
 অবিৰোধে একো বীৰ নথাকিল মনে ॥ ২২৯২০
 সৰাহাকে একেশৰে তাড়ি ধনঞ্জয় ।
 কোঁৱৰ বৰ ভয় মিলিল সংশয় ॥
 অৰ্জুন ভৈলন্ত বহি কুকুল বন ।
 সহিতে নপাৰে তাৰ শৰৰ দহন ॥ ২২৯২১
 সৈন্যক কাটিয়া বৰষিলা শৰচয় ।
 যথাত কৰিয়া বধিলা ধনঞ্জয় ॥
 পুনৰপি অৰ্জুনে গাণ্ডীৱ ধৰি কৰে ।
 মোহন বাণক মাৰিলেক মহাবীৰে ॥ ২২৯২২
 সংশপ্তকগণক মুহিলেক ধনঞ্জয় ।
 যথা আছে ভগদত্ত মিলিলন্ত তয় ॥
 সৰ্প দেখি গৰুড়ে ধাৱয় যেন নয় ।
 ভগদত্ত ৰাজাক ধাইলেক ধনঞ্জয় ॥ ২২৯২৩
 বৈৰমান সদন বদন পৰায়ণ ।
 অৰ্জুনে কৰন্তে শৰ সবাকে নিৰ্য্যাণ ॥
 শৰ চাপ সূদৃঢ় ধৰিলা ধনুশৰ ।
 দেখি ভয় ভৈলা সবে কোঁৱৰ কিল্কৰ ॥ ২২৯২৪
 বিবৰ্ণ বদন প্ৰজা তৰু পৰায় ।
 ইন্দ্রে যেন পৰ্বত ভেদিলা বজ্জ ঘাই ॥
 বিজয়ক ভয় যিটো পৰাজয় পাই ।
 সহস্ৰ যুজাক বীৰ আলোচি উপায় ॥ ২২৯২৫
 দশো দিশ ঢাকিয়া তাড়িলা বাণ আই ।
 মহাবীৰ অৰ্জুনে হানিলা সেহিপ্ৰায় ॥
 মহাপ্ৰলয়ৰ যেন প্ৰচণ্ড পৱন ।
 সেহিমতে কোঁৱৰদলক কৈলা ছন্ন ॥ ২২৯২৬
 কোঁৱৰী সেনাক সব্যসাচী সেহিমতে ।
 সৈন্য ভজ দেখি ৰাজা ধাইলা ভগদত্তে ॥

আগে ভগদত্ত গজ কঙ্কে চড়ি যাই ।
 পাচে সহি গজে অৰ্জ্জুনক লাগ পাই ॥ ২২৯২৭
 অৰ্জ্জুনৰ বথে লগাই কৰে ছলস্থল ।
 গজ বাজী ধ্বজে লাগি গৈলেক তুস্থল ॥
 সজল জলদ নীল সদৃশ কুঞ্জৰ ।
 তাৰ কঙ্কে ভগদত্ত যেন পুৰন্দৰ ॥ ২২৯২৮
 অৰ্জ্জুনক শৰ কৰিলেক বৰ টানে ।
 অৰ্জ্জুনৰ ললাটত ফুটিলা সন্ধানে ॥
 শৰ ফুটাইলন্ত ভগদত্ত ঝঙ্ককাৰে ।
 বাটিলন্ত গজ বথ পৰন সঞ্চাবে ॥ ২২৯২৯
 কোপিত শৰীৰে বাঢ়ি আসে ভগদত্ত ।
 তাক প্ৰহাৰিবে লাগি বাটিলেক বথ ॥
 দেৱ দ্বিজ গুৰুক শুমৰি ধনঞ্জয় ।
 বণক সন্মুখে বাটিলন্ত ধনঞ্জয় ॥ ২২৯৩০
 ভগদত্ত বাজা আসি পাইলা গজ কঙ্কে ।
 প্ৰলয় মিলিল মহা দুইৰো ঘোৰদণ্ডে ॥
 নৃপতি বদতি শুনিয়োক মোৰ বাণী ।
 সংশয় ছেদিয়া মোত কহিয়ো কাহিনী ॥ ২২৯৩১
 পাণ্ডু ভগদত্ত প্ৰবেশিলা যুজিবাক ।
 দুয়ো মহাৰথী বথে কি কৰিলে কাক ॥
 সঞ্জয় বদতি ধৃতৰাষ্ট্ৰক শুনাই ।
 গৈলা ভগদত্ত বাজা অৰ্জ্জুনক ধাই ॥ ২২৯৩২
 দুয়ো প্ৰবেশিলা যেন যমৰ পুৰত ।
 দেখি প্ৰজাগণে সবে বৰ ভয় ভীত ॥
 পুনৰপি ভগদত্ত বাজা মহাশয় ।
 অৰ্জ্জুনক ধাইলা যেন অপনি পৰায় ॥ ২২৯৩৩
 ত্ৰিপুংখ সদৃশ শৰ অগনি সমান ।
 সাৰথিক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা সহি বাণ ।
 ফুটিলা দৈৱকীমুত ভগদত্ত শৰে ।
 বথত আছন্তে আতিশয় ব্যথা কৰে ॥ ২২৯৩৪
 কৰ্ণপুৰি মাৰিলা সবকি গৈল বাণ ।
 ভল্লশৰে অৰ্জ্জুনে কৰিলা খান খান ॥
 কৰে ধৰি আছন্তে কাটিলা শৰ ধনু ।
 কাটিলন্ত কৰচ উদাস ভৈলা তনু ॥ ২২৯৩৫

পৰিহাস কৰি ধনঞ্জয়ে বোলে বাক ।
 এৱে ভগদত্ত বাজা মুজিবি কাহাক ॥
 চতুৰ্দশ শৰ যে গুণত দিলা আনি ।
 বহু বিবচিত যেন জ্বলন্তে অগনি ॥ ২২৯৩৬
 অৰ্জ্জুনৰ শৰ যে বাজাক যাই খেদি ।
 একৈকক তিনি খণ্ড কৈলা বীৰে ছেদি ॥
 বাজাৰ গাৱক ঢাকি বহুৱে কধিৰ ।
 পৰ্বতৰ পৰা যেন বহে গেক্ধাৰ ॥ ২২৯৩৭
 সহি গজে বিমৰষি চড়ি মহাশয় ।
 সাৰথিক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা লোহাময় ॥
 অৰ্জ্জুনে দেখন্ত শৰীৰক আসে ধাই ।
 পথতে শকতি কাটিলন্ত বেলেগাই ॥ ২২৯৩৮
 বথক ধ্বজক সাৰথিক বৰ টানে ।
 দশ শৰ সাৰথিক হানি মৰ্ম্মস্থানে ॥
 দুনাই হানিলেক কঙ্কপত্ৰ শৰচয় ।
 বাজাৰ শৰীৰে ফুটিলেক আতিশয় ॥ ২২৯৩৯
 বাজাও মাৰিলা কঙ্কপত্ৰ এক শৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ মাথাত পৰিলা নিবন্তৰ ॥
 মাথাৰ উপৰে আছে এক অলঙ্কাৰ ।
 সৰ্ব্বজনে বাথানে কিৰীটি নাম যাৰ ॥ ২২৯৪০
 উফৰি পৰিলা সহি কঙ্কপত্ৰ শৰে ।
 দুনাই অৰ্জ্জুনে তাক আনি পিন্ধি শিৰে ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলয় শুন বাজা ভগদত্ত ।
 কাৰ্য্যত জানিলো তোৰ যি দূৰ শকত ॥ ২২৯৪১
 তোমাৰ সমান ধনুৰ্বেদী আন নাই ।
 অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে শাস্ত্ৰে সৰ্ব্ব কাৰ্য্যত জনায় ॥
 একশৰে মাথাৰ কিৰীটি পালটাইলা ।
 বীৰত্ব দৰশি মান বহুতৰ পাইলা ॥ ২২৯৪২
 পৰিহাস কৰিয়া মাতন্তু ধনঞ্জয় ।
 শুনি ভগদত্ত বাজা আনন্দ কৰয় ॥
 অৰ্জ্জুনক সাৰথিক কৰি শৰহুষ্টি ।
 ঢাকিলেক দিশপাশ অন্ধকাৰ দৃষ্টি ॥ ২২৯৪৩
 শৰ সহি অৰ্জ্জুনে আপুনি নিলা বাণ ।
 ভগদত্ত বাজাৰ কাটিলা ধনুখান ॥

কাটিলন্ত টোন বাণ অৰ্জুনৰ শৰে ।
 শৰে মৰ্মস্থানক ভেদিলা নিবন্তৰে ॥ ২২৯৪৪
 মৰ্মস্থান ভেদিয়া ব্যথিত ভৈলা টান ।
 ভগদত্তে লৈলা বাছি অস্ত্ৰ নাৰায়ণ ॥
 মস্ত্ৰ অভিষেক কৰি অগ্নিসম জ্যোতি ।
 ক্ষেপিলন্ত শৰ পাচে অৰ্জুনক প্ৰতি ॥ ২২৯৪৫
 সমস্তকে ব্যাপি আসে শৰ সমুদায় ।
 মহাবহ্নিকুণ্ড যেন জ্বলন্তে আছয় ॥
 মাধৱে জানিলা অৰ্জুনক আসে ধাই ।
 অৰ্জুনক পাচ কৰি আগ ভৈলা যায় ॥ ২২৯৪৬
 অৰ্জুনক ঢাকি গোপকপ ধৰি হৰি ।
 আপোনাৰ হৃদয় পাতিলা ভাল কৰি ॥
 শৰ পৰি কৃষ্ণৰ দুগুণ ভৈল কালা ।
 হৃদয়ৰ মাজে যেন বৈজয়ন্তী মালা ॥ ২২৯৪৭
 অৰ্জুনে বুলিলা তাক কোপ কৰি মন ।
 হে কৃষ্ণ অন্তায় কৰিলা কি কাৰণ ॥
 বথৰ সাৰথি বথ বাঢ়িবাক কাজি ।
 কমন কাৰণে আগ ছয়া যুজা আজি ॥ ২২৯৪৮
 কিবা মই আশাকত আকলিয়া মনে ।
 কিবা পৰাজয় মোৰ দেখিলা আপুনে ॥
 তিনিয়ো লোকত স্তব মুনি যত লোক ।
 আমি ধনুৰ্দ্ধৰ তিনি জগতে বেকত ॥ ২২৯৪৯
 লগত আছয় টোন গাণ্ডীৰ কৰত ।
 আনি যতমান তাক যুজিতে শকত ॥
 তোমাৰ আগত আমি থিত ভগদত্ত ।
 মোক আগকৰি হৰি যুজা কেনমত ॥ ২২৯৫০
 কৃষ্ণক সম্বোধি পাচে বিজয় বদতি ।
 পূৰ্বত বুলিলা মই বথৰ সাৰথি ॥
 সিসব বচন কেনে সবে পাসৰিলা ।
 প্ৰতিজ্ঞাক নৰাথিয়া কি কৰ্ম্ম কৰিলা ॥ ২২৯৫১
 গোবিন্দ বদতি শুনিয়েক সব্যসাচী ।
 ভগদত্তে শৰপাট প্ৰহাৰিলা বাছি ॥
 ইহাক বাধন্তা নাহি ত্ৰিভুবন মাজে ।
 হেন শৰবাজ নাহি কেহো সাধবাজে ॥ ২২৯৫২

সম্প্ৰতিকে কহো মই পূৰ্বৰ যত কথা ।
 এহি শৰপাট ভগদত্তে পাইলো যথা ॥
 চাৰিবিধ কপ আপোনাৰ যেন ঠান ।
 অৰ্জুনে শুনন্তে কথা কহে ভগৱান ॥ ২২৯৫৩
 এক কপে আমি তাৰ তপক আচৰো ।
 আউৰ কপে আমি জগতৰে কৰ্ম্ম কৰো ॥
 আউৰ কপে মনুষ্য লোকত লওঁ ঠাৱ ।
 সেহি কৰ্ম্ম চিন্তোহো যাহাৰ যেন ভাৱ ॥ ২২৯৫৪
 অপৰেক কপ ধৰো তাত অনন্তৰে ।
 সহস্ৰ বৰিষ থাকো জলৰ ভিতৰে ॥
 সস্ৰহ বৎসৰে অনন্তৰ সিঁচাৱত ।
 আমাত ভকতি স্মৰাস্তৰ নৰ যত ॥ ২২৯৫৫
 সেহি বৰ দিবোহো যাহাৰ যেন কাম ।
 পৃথিৱীৰ তনয় নৰকাস্তৰ নাম ॥
 তাক লাগি বৰক মাগিলা আতিশয় ।
 দেৱ দানৱক জিনে আমাৰ তনয় ॥ ২২৯৫৬
 হেন শুনি অস্ত্ৰক স্ৰজিলো মই তাক ।
 দেৱাস্তৰে নপায় তাৰ মহিমা ॥
 পৰম পাৱক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ মध्ये সাৰ ।
 বৰ পাইয়া বহুমতী আনন্দ অপাৰ ॥ ২২৯৫৭
 বৰ পাইয়া সন্তোষে জগতি চলি গৈলা ।
 বৈৰমান মৰ্দন নৰকাস্তৰ ভৈলা ॥
 এহি অস্ত্ৰে জিনিলেক তিনিও জগত ।
 ত্ৰিভুবনে তাক সম নভৈলা বণত ॥ ২২৯৫৮
 পূৰ্বতো দেৱৰ অস্ত্ৰে হিতাগত চিন্তি ।
 মাৰিলো নৰকাস্তৰ সমৰে বিগুটি ॥
 এৱে ভগদত্তক মাৰিয়ো ঘোৰ শৰে ।
 এতেক বচন বুলিলেক দামোদৰে ॥ ২২৯৫৯
 নৰকাস্তৰ অস্ত্ৰ পাইলা ভগদত্তে ।
 অমোঘ শক্তি তাক জানা ভালমতে ॥
 এহি অস্ত্ৰে জিনিলেক তিনিও জগত ।
 গোবিন্দে বোলন্ত কথা কহিলো সমস্ত ॥ ২২৯৬০
 কৃষ্ণে হেন কহিলেক পূৰ্বকথা যত ।
 হেন শুনি অৰ্জুনৰ বদ ভৈলা চিত্ত ॥

হানিল সহস্রবাণ ফুটি সৰ্বগায়ে ।
 সামৰিবা ভগদত্ত বুলি দীৰ্ঘবাৰে ॥ ২২৯৬১
 অপৰ নাৰাচপাট হানি মহাবীৰে ।
 ভেদিল গজৰ দুই কুন্তৰ ভিতৰে ॥
 নিশিত দুৰ্বল হস্তী ভৈলা বৰটানে ।
 যেন মহাগিৰিক পাৰিলা বজ্জ বাণে ॥ ২২৯৬২
 শৰবাৰে হস্তীচয় ভৈ গৈল দুৰ্বল ।
 ভূমি আৰোহিল নিয়া দশন যুগল ॥
 সেহি সময়ত মাতিলন্তু দামোদৰে ।
 হস্তীবৰ পৰে শিব ছেদিয়ো সত্ৰৰে ॥ ২২৯৬৩
 গদাধৰি ভূমিত নামিল ভগদত্ত ।
 কেহো সমৰক আৰ নুহিবে শকত ॥
 পৃথিৱীত নহৌক যে দিয়া আছো বৰ ।
 মোহোৰ উপৰে মৃত্যু নহৌক সত্ৰৰ ॥ ২২৯৬৪
 হেনবৰ পাইয়া সিটো বীৰ ভগদত্ত ।
 কাহাকো নগণে বণে দেখে তৃণৱত ॥
 দেখন্তে অৰ্জুনে গজ নিজম পৰিলা ।
 গজহত দেখি পুনৰপি শৰ লৈলা ॥ ২২৯৬৫
 আৰো ভগদত্তক পীড়িলা ধনঞ্জয় ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ হানি তাৰ ভেদিলা হৃদয় ॥
 কাষ বক্ষস্থল পিঠি কটি চাৰি পাশ ।
 গিৰিৰ উপৰে যেন ফুলিলা পলাশ ॥ ২২৯৬৬
 শৰহানি ভগদত্ত শিৰগোটা ভেদি ।
 সম্পূৰ্ণ কমল যেন পেলাইলেক ছেদি ॥
 গজকঙ্কে চড়িয়া পৰিল অহঙ্কাৰে ।
 যেন পৰ্বতৰ বৃক্ষ উভৰিয়া পৰে ॥ ২২৯৬৭
 গজকঙ্কে চড়ি ভগদত্ত পৰি গৈল ।
 বৈৰী হত দেখি অৰ্জুনৰ বঙ্গ ভৈল ॥
 পুংখিত কৰ্ণক তাৰ আৰ্তি থূলস্তৰ ।
 ভাগিয়া পৰিল যেন গিৰিৰ শিখৰ ॥ ২২৯৬৮
 সেহিমতে ভগদত্ত পৰি ধূলস্তৰ ।
 মহামত্ত গজে চড়ি পৰে আখাস্তৰ ॥
 হস্তীসমে ভগদত্ত পৰিবাৰ দেখি ।
 কেশৱ বদতি শুনিয়োক প্ৰাণসখি ॥ ২২৯৬৯

বচনেক বোলা তাক শুনিয়ো সাম্প্ৰত ।
 হেন জানি প্ৰাণসখি চিন্তিয়ো মনত ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে মাতিলন্তু ধনঞ্জয় ।
 আমি নজানোহো প্ৰভু ইহাৰ অশ্বয় ॥ ২২৯৭০
 যেনমতে বক্ষা যায় তযু সৈন্যগণ ।
 আপদে উদ্ধাৰা প্ৰভু তুমি নাৰায়ণ ॥
 অৰ্জুনৰ বচনে মাতিলা দামোদৰ ।
 ভীমক সম্মুখি পাছে বুলিলা সত্ৰৰ ॥ ২২৯৭১
 ইটো বথ আসি য়েৰে পৰে বণস্থল ।
 আমাৰ সৈন্যক তেৰে মাৰিৰে সকল ॥
 হেন জানি তুমি বীৰ পৰননন্দন ।
 আপোন পিতৃক তুমি কৰিয়ো স্মৰণ ॥ ২২৯৭২
 তব পিতৃসখা আসি হৈব অনুবল ।
 গদা আগে ক্ষেপা তুমি গগনমণ্ডল ॥
 ভীমৰ মনত ভৈলা কৃষ্ণৰ বচন ।
 আপোন পিতৃক ভীমে কৰিলা স্মৰণ ॥ ২২৯৭৩
 মাকতৰ পথে বায়ু জানিয়া তেখন ।
 ভীমৰ আগত আসি ভৈলা উপসন্ন ॥
 পিতৃক দেখিয়া বীৰে কৰি নমস্কাৰ ।
 পদধূলি শিৰে তুলি লৈলেক পিতাৰ ॥ ২২৯৭৪
 যি বলে ভাঙ্গিলা পিতৃ মেৰুৰ শিখৰ ।
 গগনমণ্ডলে বথ ক্ষেপিয়ো সত্ৰৰ ॥
 পুত্ৰৰ বচন শুনি চলিলা পৰন ।
 প্ৰলয়ৰ বায়ু যেন ভৈলা তাৰক্ষণ ॥ ২২৯৭৫
 কেশৱ বদতি যে ভীমৰ মুখ চাই ।
 গদা পাতি বথখান তোলা আলগাই ॥
 অধৰ কামুৰি ভীমসেন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 গদাৰ আগত ধৰিলন্তু বথবৰ ॥ ২২৯৭৬
 ভগদত্ত মুখ চাই বোলে ভীমসেন ।
 মোক সম বীৰ নাই তিনিয়ো ভুৱন ॥
 এহি বুলি বথৰ আগত গদা দিলা ।
 ছত্ৰৰ আকাৰ কৰি তুলিয়া ধৰিলা ॥ ২২৯৭৭
 উৰ্দ্ধক ক্ষেপিলা যেন তাৰা সঞ্চলি ।
 সাতৰাৰ মাথাৰ উপৰে পাক দিল ॥

অজুৰল দিতে কৃষ্ণে দিলা বামহাতে ।
 চম্বৰণে উকুৰাইলা মাকতৰ পথে ॥ ২২৯৭৮
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক কুকপতি ।
 দেখিয়ো ভীমৰ কেন বলৰ শক্তি ॥
 তিনি প্ৰহৰৰ পথ একৈক দস্তাল ।
 হেন সহস্ৰেক হস্তী প্ৰমত্ত বিশাল ॥ ২২৯৭৯
 হেন বথ গদাৰ আগত লৈলা তুলি ।
 উৰায় পঠাইলেক বথ আকাশক বুলি ॥
 মাকতৰ পথে গৈয়া পৰিল সমস্তে ।
 সদায় ফুৰন্ত সিটো ভ্ৰমন্তে ভ্ৰমন্তে ॥ ২২৯৮০
 বথক উৰাইলা দেখি পাচে হৰ্ষমন ।
 থাকিলন্ত আশ্ফাট কৰিয়া ভীমসেন ॥
 কোঁৱৰৰ সেনায়ে দেখিয়া ভৈলা ভয় ।
 পাণ্ডৱৰ সেনাসবে কৰে জয় জয় ॥ ২২৯৮১
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক কহো কথা ।
 ভগদত্ত বিনাশত যি ভৈল অৱস্থা ॥
 তোমাৰ তনয়ে মহা মনোহুখে আতি ।
 ভূমি চাই ক্ষণেক আছিলো নৰপতি ॥ ২২৯৮২
 বাজায়ে বোলন্ত শুনিয়োক পাত্ৰচয় ।
 অৰ্জুন মনুষ্য নুহি জানিবা নিশ্চয় ॥
 এতেকে জানিবা যাৰ কেশৱ সাৰথি ।
 তাহাক জিনিবে কাৰ বাপৰ শক্তি ॥ ২২৯৮৩
 যাহাক সমুখ নুহি ইন্দ্ৰ দেৱবাজ ।
 ভগদত্ত বিনে মোৰ নোশোভে সমাজ ॥
 কাহাত কহিবো বুলি আলোচন্ত মনে ।
 কৃষ্ণ-অৰ্জুনক কোনে সম হৈবে বণে ॥ ২২৯৮৪
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিত কহন্ত সঞ্জয় ॥
 এহিমতে শোকাবুলে আছন্ত নৃপতি ।
 দুৰ্য্যোধন বাজা বোলে মনহুখে আতি ॥ ২২৯৮৫
 মহাবীৰ ভগদত্ত গৈলা যমালয় ।
 জানিলো আমাৰ আৱে মিলিল সংশয় ॥
 ভগদত্ত বাজাৰ শোকত দুৰ্য্যোধন ।
 বিস্ময় লভিয়া পাছে কবন্ত কন্দন ॥ ২২৯৮৬

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৰপতি ।
 প্ৰথম দিনৰ যুদ্ধ ভৈল সমাপতি ॥
 শুনিয়োক সভাসদ পদ ভাৰতৰ ।
 বাম বাম বুলি গতি সাধা নিবন্তৰ ॥ ২২৯৮৭

ভগদত্তৰ মৃত্যুত দুৰ্য্যোধনৰ শোক আৰু
 জ্যোৎস্না লগত মৰণ

পদ

বাজা ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে কহিয়ো সঞ্জয় ।
 পাচে ছয়ো দলে যুদ্ধ ভৈলা কেন নয় ॥
 দাক্ষণ সমৰে ভগদত্ত ভৈলা হত ।
 পাচে কেন যুদ্ধ ভৈল কহিয়ো সমস্ত ॥ ২২৯৮৮
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ।
 যেন যুদ্ধ ভৈল পাচে আত অনন্তৰ ॥
 য়েৰে ভগদত্ত পৰি গৈল যমঘৰ ।
 সেহি সময়ত অন্ত ভৈলা দিবাকৰ ॥ ২২৯৮৯
 ভগদত্ত হত ভৈলা শুনিয়ো নৃপতি ।
 মহা মিত্ৰ বুলি শোক কৰে কুকপতি ॥
 হৰি হৰি সখি তুমি গৈলা পৰলোক ।
 কিনো কৰি দাক্ষণ সন্তাপ দিলা মোক ॥ ২২৯৯০
 পিতামহ হত ভৈল পাইলো বৰ ত্ৰাস ।
 তোমাত কৰিলো পাচে সমৰক সাস ॥
 তুমিও পৰিলা মোৰ কৰ্ম্মবেসে ফলে ।
 জানিলো পাণ্ডৱে বাজ্য পাইব অবিকলে ॥ ২২৯৯১
 সুবাস্তৱ নৰ নোহে তোমাৰ সমান ।
 অৰ্জুনৰ শৰে পৰি গৈলা যমস্থান ॥
 কোন থানে গৈলা প্ৰাণসখি ভগদত্ত ।
 তোমাৰ সমান মিত্ৰ নাহি সংসাৰত ॥ ২২৯৯২
 ভগদত্ত শোকে বাজা বাতুল আকাৰ ।
 নয়নৰ হস্তে বহি যায় জলধাৰ ॥
 অনন্তৰে সন্ধ্যাকাল ভৈল উপসন্ন ।
 মহা অন্ধকাৰ নাহি বৰিৰ কিৰণ ॥ ২২৯৯৩
 বণস্থলী মাজে শোক কৰে কুকবাজ ।
 তথাত মিলিল যত নৃপতি সমাজ ॥

কর্ণ গুহ্যদ্রোণ শল্য বাৰ কৃতবৰ্মা ।
 দুঃশাসন শকুনি দুস্মৃৎ অশ্বখামা ॥ ২২৯৯৪
 কাশ্যোজ নৃপতি বিবিশতি বিৰোচন ।
 বিন্দ অশুবিন্দ শ্রুতায়ুধ স্তম্ভদর্শন ॥
 আনো যত বীৰগণ কোঁৱৰী দলৰ ।
 ৰাজ্যক উপাসি থাকি গৈলা নিবন্তৰ ॥ ২২৯৯৫
 কেহো জন কাহাকো নকৰে সন্তাষণ ।
 নাহি দক্ষ নাহি দন্ত তর্জ্জন গর্জ্জন ॥
 কুকপতি দেখিলা আসিলা ৰাজ্যচয় ।
 ভগদত্ত নৃপতিক স্তম্ভৰি কান্দয় ॥ ২২৯৯৬
 পূৰ্বজন্মে কিনো ঘোৰ আচৰিলো পাপ ।
 সিকাৰণে পাইলো মই দাক্ষণ সন্তাপ ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 যেন কথা ভৈল পাচে আত অনন্তৰ ॥ ২২৯৯৭
 ভগদত্ত নৃপতিৰ প্ৰিয়া পটেশ্বৰী ।
 পদ্মৰেখা নামে কন্যা পৰম স্তম্ভৰী ॥
 স্বামীৰ মৰণ শূনি পৰম বিকলে ।
 ধৰণীত পৰি কান্দে হাকুলে ব্যাকুলে ॥ ২২৯৯৮
 তাপ পৰিহৰি স্তম্ভ কৰিলেক মন ।
 নৃপতিৰ সমীপক কৰিলা গমন ॥
 কন্যাক দেখিয়া শোক চৰিলা ৰাজ্যত ।
 সৰল বৃক্ষত যেন পৰিল নিৰ্যাত ॥ ২২৯৯৯
 শোকাকুলে কন্যাৰ আকুল মুখ দেখি ।
 হা মিত্ৰ বুলি শোকে কৰে অধোমুখি ॥
 পদ্মৰেখা বোলে কথা শুনিয়ে নৃপতি ।
 তাপ পৰিহৰি স্তম্ভ কৰিয়োক মতি ॥ ২৩০০০
 স্বামীৰ লগত মই যাওঁ অনুমতি ।
 হেন জানি চিতা সাজি দিয়োক নৃপতি ॥
 হেন শূনি পাচে দুৰ্য্যোধন আদেশিলা ।
 অগ্নিক চন্দনে চিতাখান বিৰচিলা ॥ ২৩০০১
 ভগদত্ত শৰীৰক তাহাত তুলিলা ।
 মন্ত্ৰ পঢ়ি কন্যায়ে মুখত অগ্নি দিলা ॥
 অসংখ্য কলসে দ্বত ঢালিলা বিস্তৰ ।
 উঠিলা স্তম্ভি ত্ৰাণ চন্দন কাষ্ঠৰ ॥ ২৩০০২

অনন্তৰে বৰনাৰী কাশ্যপ ছহিতা ।
 দেৱগণ সাক্ষী কৰি আৰোহিলা চিতা ॥
 ভগদত্ত শৰীৰক সাৰটি ধৰিলা ।
 মন্ত্ৰস্থাস কৰিয়া চিতাত জুই দিলা ॥ ২৩০০৩
 মুখে বাম বাম বাণী ডাকিলা বিস্তৰ ।
 লজ্জিলা গগন পাচে অগনি শিখৰ ॥
 সঞ্জয় বদতি শূনা ধৃতৰাষ্ট্ৰ বায় ।
 দেৱগণে জানিলা কন্যাৰ অভিপ্ৰায় ॥ ২৩০০৪
 অসংখ্যাত অমৃত অগ্নিত বৰিষিলা ।
 শীতল অনলে ভগদত্তক দহিলা ॥
 কুক পাণ্ডুলে দেখি আছে বিচ্যমান ।
 কন্যাৰ শৰীৰ নদহিলা ছতাশন ॥ ২৩০০৫
 অগ্নিৰ মধ্যত বহি আছে বৰাননা ।
 এদিনাতো কৰি শতগুণে জ্বলে কন্যা ॥
 উৰ্দ্ধ-দৃষ্টি কৰি আছে যত মহাবথ ।
 মাতলি সহিতে আসিলেক দিব্য বথ ॥ ২৩০০৬
 মাতলি বদতি শূনা ইন্দ্ৰৰ ভগিনী ।
 তোমাৰ বিমান আইল চৰিয়ো আপুনি ॥
 স্বৰ্গলোক পাইলা গৈয়া ৰাজ্য ভগদত্ত ।
 অলঙ্কাৰে পৰি সিটো চড়ি বিমানত ॥ ২৩০০৭
 মাতলিৰ বাণী শূনি ইন্দ্ৰৰ ভগিনী ।
 প্ৰদক্ষিণ কৰি বথে চড়িল আপুনি ॥
 চাহি আছে পৃথিৱীৰ যত ৰাজাগণ ।
 কণজুন কৰি বথ চলিল গগন ॥ ২৩০০৮
 ক্ষণিকতে পাইলা গৈয়া স্বৰ্গ দেৱযান ।
 নৃপতি সহিতে গৈয়া ভৈল একধান ॥
 সম্মুখ সমৰে পৰি কৰিলা গমন ।
 তেখনে পাইলেক বাসৱৰ অৰ্দ্ধাসন ॥ ২৩০০৯
 যি কথা পুছিলো তাক কহিলো ব্যৱস্থা ।
 এৰে শুনিয়োক যেন ভৈলা পাচকথা ॥
 শোকে ছুখে অপমানে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 গুৰুৰ পাশক লাগি কৰিলা গমন ॥ ২৩০১০
 শুনিয়োক গুৰু তেৰে কথাৰ মহত্ব ।
 ভগদত্ত মিত্ৰ সমৰত ভৈলা হত ॥

সমবত পবিলন্ত ভীষ্ম পিতামহ ।
 যুদ্ধ আৰম্ভিলো মই কবি যাত্ৰ গহ ॥ ২৩০১১
 আনো বীৰগণ সমবত ভৈলা হত ।
 আউৰ কেনে জয় আশা কৰিবোঁ মনত ॥
 তুমি গুৰু পিতৃ মোৰ তুমি ইষ্টদেৱ ।
 তুমি বিনে স্নহদ বান্ধৱ নাহি কেৱ ॥ ২৩০১২
 হেন জানি গুৰু তুমি চিন্তিয়ো উপায় ।
 বিপাক্তে পৰিলো বক্ষা কৰা তযু পাৰ ॥
 হেন শুনি গুৰু দ্রোণে বুলিলা বচন ।
 কি কাৰণে খেদ কৰা গান্ধাবীনন্দন ॥ ২৩০১৩
 যি কালত কূট-পাশা পাতিলা শকুনি ।
 আমি হাক দিলো তাক নধৰিলা বাণী ॥
 কৰ্ণ শকুনিৰ বাক্য ধৰিলা মনত ।
 আমাৰ বচন মানে নেদেখিলা হিত ॥ ২৩০১৪
 আৰে কি কাৰণে কৰা মনত বিকল ।
 যেন সেতু বান্ধি আগে বাহিৰাইলৈ জল ॥
 যদি বণ কৰয় শতেক ভগদত্ত ।
 জয়বাশি নহৈব হৈবোহো সবে হত ॥ ২৩০১৫
 জয় পৰাজয় সবে কৰ্ম্মেসে প্ৰধান ।
 হেন জানি নৃপতি এৰিয়ো অপমান ॥
 শুনা অঙ্গীকাৰ কৰো দাক্ষণ প্ৰচণ্ড ।
 কালি পাণ্ডৱক কৰিবোহো প্ৰাণদণ্ড ॥ ২৩০১৬
 জীৱন্তে আনিবো ধৰ্ম্ম নৃপতিক ধৰি ।
 তোমাৰ হাতত আনি দিবো বন্দী কৰি ॥
 কিন্তু ধনঞ্জয়ক লাগয় মোৰ ভয় ।
 শুনিয়োক কহো তাৰ উপায় আছে ॥ ২৩০১৭
 সংশপ্তক সেনাগণ একপাশে ধাইব ।
 অৱশ্যে অৰ্জ্জুন ভাস্কাক খেদি যাইব ॥
 পাচে তুমি আমি সবে সাজি সমদলে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক ধৰিবো কেৱলে ॥ ২৩০১৮
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক যেৱে আমি ধৰো বলে ।
 ৰাজা অবিহনে কি কৰিবে পাণ্ডৱলে ॥
 হেন অঙ্গীকাৰক কৰিলা গুৰু দ্রোণে ।
 শুনি মহাৰাজ ভৈল ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৩০১৯

কৌৰৱৰ আলোচ শুনিলা চৰগণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক কহিলা তেথনে ॥
 শুনি যুধিষ্ঠিৰৰ নয়ায় নুপুহায় ।
 মাধৱক তেতিক্ষণে অনাইলা মতাই ॥ ২৩০২০
 শুনিয়োক কৃষ্ণ কথা মিলিল বিষম ।
 মোক ধৰিবাক প্ৰতি দ্রোণ দ্বিজাধম ॥
 কুকৰ্ণ মধ্য কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ ।
 সাৱশেষ কথা মোত কহিলেক চৰ ॥ ২৩০২১
 সাত্যকি আছন্ত বীৰবৰ অকম্পন ।
 পাঞ্চাল তনয় সেনাপতি ধৃষ্টদ্যুম্ন ॥
 ভীমৰ তনয় ঘটোৎকচ অনিৰ্ব্বাৰ ।
 নকুল সহদেৱ দুই মাদ্ৰীৰ কুমাৰ ॥ ২৩০২২
 অভিমন্যুবীৰ দ্ৰোপদীৰ পুত্ৰগণ ।
 সবে মিলি তোমাক যে কৰিবে বক্ষণ ॥
 সংশপ্তক সেনাক কেৱলে ধনঞ্জয় ।
 তাহান সন্ধিতে আমি যুজিবে লাগয় ॥ ২৩০২৩
 সংশপ্তক সেনাৰ যুদ্ধ নুহিকে আনৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ হাতে পৰি যাইবে যমঘৰ ॥
 হেন জানি দদা তুমি নকৰিবা ভয় ।
 বিশেষ তোমাৰ ভ্ৰাতৃ বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৩০২৪
 মাধৱৰ বাণী শুনি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 শয়ন কৰিলা গৈয়া আপোন মন্দিৰ ॥
 প্ৰভাততে উঠি পাচে পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 এক ব্যূহ পাতিলেক আতি ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৩০২৫
 থানে থানে বীৰগণ বৈলা নিৰন্তৰ ।
 আপুনি ৰহিলা সেই ব্যূহৰ ভিতৰ ॥
 পাণ্ডৱে পাতিলা ব্যূহ দেখি লাগে ডৰ ।
 জ্বলন্তে আছে যেন প্ৰচণ্ড ভাস্কৰ ॥ ২৩০২৬
 সাগৰ সঙ্কশ পাণ্ডৱৰ ব্যূহখান ।
 অৰ্জ্জুনে লেখিলা যাৰ অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ নাম ॥
 থানে থানে মহাবীৰগণ ধাপিলন্তি ।
 লজ্জিতে নপাৰে যেন দ্রোণ সেনাপতি ॥ ২৩০২৭
 সাগৰৰ শুনি যেন প্ৰচণ্ড কহেলাল ।
 সেইমতে শুনি সেই ব্যূহৰ আন্দোল ॥

অৰ্জুনে ব্যূহক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 প্ৰলয়ৰ বৰ্ষ যেন দহন্তে আছয় ॥ ২৩০২৮
 এহিমতে ব্যূহপাতি ছয়ো দলে বৈল ।
 তাত অনন্তৰে শুনা যেন কথা ভৈল ॥
 প্ৰভাতে উঠিয়া পাছে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 দিব্যৰথে উঠি বাহিৰাইল তেতিক্ষণ ॥ ২৩০২৯
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন কৃপাচাৰ্য্য কৃতবৰ্ম্মা ।
 শকুনি সুষেন দুঃশাসন অশ্বখামা ॥
 সৈন্ধৱ নৃপতি জয়দ্ৰথ বীৰবৰ ।
 শল্য ভূৰিশ্ৰৱা আদি যত ধনুৰ্দ্ধৱ ॥ ২৩০৩০
 সবাৰো মধ্যত প্ৰকাশন্ত নৰেশ্বৰ ।
 দেৱগণ মध्ये যেন শোভে পুৰন্দৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি সাজিয়া তাৱক্ষণে ।
 মহাবীৰগণ সমে বজাইল তেখনে ॥ ২৩০৩১
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী বিৰাট যুধুধান ।
 নকুল সহদেৱ ঘটোৎকচ চেকিতান ॥
 ভীমসেন আদি কৰি যত বীৰবৰ ।
 নৃপতিক মধ্য কৰি আইল নিবন্তৰ ॥ ২৩০৩২
 সেহি সময়ত সংশপ্তক অধিপতি ।
 অৰ্জুনক প্ৰতি ধাইল স্তম্ভা নৃপতি ॥
 হেন দেখি ধনঞ্জয়ে বুলিলা বচন ।
 সাৱধানে থাকিবাহা যত বীৰগণ ॥ ২৩০৩৩
 সংশপ্তক সেনাক মই যাওঁ যুজিবাক ।
 প্ৰাণ পৰিশ্ৰমে সবে ৰাখিবা ৰাজ্যক ॥
 দাক্ষণ দৰ্পিত দুষ্ট দুৰ্জয় ত্ৰাক্ষণ ।
 জানিয়া সমস্ত সবে কৰিবে বৰ্ণন ॥ ২৩০৩৪
 হেন জানি নৃপতিক কৰিবাহা বক্ষা ।
 যেনমতে কৌৰৱে নুপূৰে মন কক্ষা ॥
 এহি বুলি বথ ডাকিলন্ত নাৰায়ণ ।
 যথাত আছয় সংশপ্তক সেনাগণ ॥ ২৩০৩৫
 অৰ্জুনৰ বথ পাচে খেদি গৈয়া য়েৰে ।
 পাণ্ডৱী দলক কুক দলে ধাইল তেৰে ॥
 পাচে ছয়ো দলে ঘোৰ লাগিল কন্দল ।
 নসহে পৃথিৱী ভৰ কৰে টলবল ॥ ২৩০৩৬

হস্তীয়ে হস্তীক ভিৰি দন্তে দন্তে ভিৰি ।
 মালসবে মৰি যাই মুষ্টিক প্ৰহাৰি ॥
 কতো মাল বান্ধে পৃথিৱীত থাকে পৰি ।
 দুয়হ ক্ৰোধত অন্তে অন্তে যাই মৰি ॥ ২৩০৩৭
 কাহাৰ মূৰত কেহো মাৰে ডাঙ্গ বাৰি ।
 চুলা চুল কৰি মৰে কামোৰা কামুৰি ॥
 একপিণ্ড ছয়া কৰে বাগৰা বাগৰি ।
 মুচৰিয়া মাৰে কতো মাৰে জাম্প গুৰি ॥ ২৩০৩৮
 ক্ষত্ৰিয়সকলে কৰে শৰৰ প্ৰহাৰ ।
 হয় হস্তী বখী বথ মাৰয় অপাৰ ॥
 ধনু ধ্বজ কটা গৈল নানা আভৰণ ।
 মৃতকে অগম্য ভৈলা বৰ্ণস্থান থান ॥ ২৩০৩৯
 উভয় সেনাৰ ঘোৰ ৰণ ভৈলা যদি ।
 মাংস শোণিতৰ বহে বহুতৰ নদী ॥
 শোণিত পৰিয়া ধূলা মানে ভৈলা ছন্ন ।
 অন্ধকাৰ গুচি ৰবি নিৰ্ম্মল বদন ॥ ২৩০৪০
 পাচে বীৰগণে পৰস্পৰে ভেট পাই ।
 ভীমক সন্মুখে ৰাধাসুত কৰ্ণে ধাই ॥
 সহদেৱ বীৰক যে ধাইল কৃতবৰ্ম্মা ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰক ধাইলেক অশ্বখামা ॥ ২৩০৪১
 সাত্যকীক দুঃশাসন শিখণ্ডীক কৃপ ।
 দ্ৰুপদ ৰাজ্যক ধাইল দুৰ্য্যোধন নৃপ ॥
 আনো যত বীৰগণ আছে দুয়োদলে ।
 জুলি বাটি কৌতুহলে যুজ্জ গাৰে বলে ॥ ২৩০৪২
 সেহি সময়ত পাচে দ্ৰোণ দ্বিজবৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক ধাইল আড়ম্বৰে ॥
 গুৰুক দেখিয়া পাচে ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ ।
 গৌৰৱ পূৰ্ব্বক বুলিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥ ২৩০৪৩
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ চাহে যিটো নৰ ॥
 মনুষ্য জন্মৰ এহিমানে প্ৰয়োজন ।
 পুৰাণ ভাৰত শুন্যোক অমুক্ষণ ॥ ২৩০৪৪
 শুনন্তে শুনন্তে পাচে চিত্ত হুইবে শুদ্ধি ।
 পাচে সন্ত সঙ্গ লৈয়া দ্বিৰ হুইবে বুদ্ধি ॥

সাধু সঙ্গে গুচিবেক অজ্ঞান আন্ধার ।
পৰম আনন্দে হুইবে সংসাৰৰ পাৰ ॥ ২৩০৪৫
পৰম আনন্দ মাধৱৰ মোক্ষ লীলা ।
বধৰ সাৰথি হুয়া ভাৰ সংহৰিলা ॥
হেন জানি শুনা কথা একমন কৰি ।
পাঠক গোপীনাথে কহে বোলা হৰি হৰি ॥ ২৩০৪৬

জ্যোৎস্না গুচিবেক অজ্ঞান আন্ধার

বুজুৰি

নৃপতিক দেখি দ্রোণে ধাইলা মহাক্রোধ মনে ।
যম দণ্ড ধৰি যেন খেদি আসে গুৰু দ্রোণ ॥ '৪৭
আগে দ্রোণ সেনাপতি খেদি আসে খৰগতি ।
বায়ে ধ্বজ হালি পৰে কঙ্কণ কিঙ্কিণী লৰে ॥ '৪৮
ঘাঘৰ ঘুঘুৰা বাজে বথ বোৰে মেঘে গাজে ।
কৌৰৱৰ হিত চিন্তি আসে দ্রোণ সেনাপতি ॥ '৪৯
দেখিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ কাৰ্দ্দে উৰু কৰ শিৰ ।
হাতভৰিনোহে থিৰ বুলিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥ '৫০
জানি গুৰু তপোধন কৌৰৱে কৰিলে যেন ।
বিষ দিয়া মাৰিবাক খুজিলে ভাই পঞ্চক ॥ '৫১
সাজিয়া জৌময় ঘৰ থৈয়া তাৰ অভ্যন্তৰ ।
চাইলা পুৰিমাৰিবাক আপুনি জানাহাতাক ॥ '৫২
কূট-পাশ সাজি ছলে ৰাজ্যভাৰ কাঢ়ি বলে ।
খেদিলেক দুৰ্য্যোধনে পশু হেন বনে বনে ॥ '৫৩
শীত বাত নিৰাহাৰ গিৰি গুহা গহৱৰ ।
ফুৰিলোহো ঠাই ঠাই পশুমাৰি মাংস খায় ॥ '৫৪
নিসিজিল একো ধৰ্ম্ম ব্যাধৰ কৰিলো কৰ্ম্ম ।
বিৰাট নগৰে যায় ভৃত্যহেন পাঞ্চে ভাই ॥ '৫৫
গৰু চাৰি খাইলো ভাত সিটো ঘোৰ অৰণ্যত ।
তথাপি নগৈল প্রাণ কিনো দেহ নিদাকণ ॥ '৫৬
তোমাৰ বিদ্যামানে দ্রৌপদীক দুঃশাসনে ।
কেশে ধৰি নিয়া বুলে বিবস্ত্র কৰিতে চাইলে ॥ '৫৭
তোমাৰ বিদ্যামানে যুচমতি দুৰ্য্যোধনে ।
বৈসাইলো আনি উকত ৰজাৱলা সময়ত ॥ '৫৮

তুমি জানা সবে তত্ত্ব যাৰ গুণ দোষ যত ।
সাফলিয়া অঙ্গীকাৰ আসিলোহো পুনৰ্বাৰ ॥ '৫৯
তথাপি নিদিলো বাজ যুজিবাক ভৈলা সাজ ।
পাঞ্চখানিগ্রামখুজি পঠাইলো কাৰ্য্যক বুজি ॥ '৬০
দিবাক নভৈল মন গৰ্ব্বমদে দুৰ্য্যোধন ।
তুমি পিতৃ পিতামহ তোমাতে আমাৰো গহ ॥ '৬১
কৌৰৱত তুমি যেন আমাৰ হৃদয় তেন ।
তুল্য বল পৰাক্ৰমে প্ৰৱৰ্ত্তিব লাগে সমে ॥ '৬২
তেৱেসে উচিত কাজ হেনজানি দ্বিজৰাজ ।
আমাক কৰিবা কৰ্ম্ম যেন পুত্ৰ অশ্বত্থামা ॥ '৬৩
কামৰূপে মধ্য সাৰ পাটচৌৰা নাম যাৰ ।
তাৰ মাজে একগ্ৰাম চিনাকোন যাৰ নাম ॥ '৬৪
ফলে ফুলে জাতিকাৰ ছুতি যেন স্বৰ্গদ্বাৰ ।
থানে থানে পঢ়েবেদ শুনি যেন অবিচ্ছেদ ॥ '৬৫
কেহো গীতা ভাগৱত পঢ়ে শুনে মনোমত ।
ক্ষেত্ৰ মধ্য পূৰ্ণজল ধান্যে কৰে হল ফল ॥ '৬৬
হেনয় গ্ৰামত থাকি আপোন ধৰ্ম্মক বাধি ।
ভাৰতৰ পদ চাই পৰম অমৃতময় ॥ ২৩০৬৭
পাঠক গোপীনাথ কবি কৃষ্ণৰ চৰণ সেৱি ।
বহু দীৰ্ঘ নানা ছন্দে বিৰচিলো পদবন্ধে ॥ '৬৮
শুনিয়োক সৰ্বজন শুদ্ধ হৌক চিত্ত মন ।
নিতো নিতো ঘন ঘন ৰাম ৰাম বোলা মন ॥ '৬৯

অভিমন্যুৰ যুদ্ধ

পদ

সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়োক নৃপবৰ ।
কৰিলা নৃপতি ঘেৰে অনেক কাতৰ ॥
তথাপিতো কৰ্ম্ম নাই দ্রোণ আচাৰ্য্যৰ ।
নৃপতিক লাগি শৰ হানিলা বিস্তৰ ॥ ২৩০৭০
ৰাজ্যে দেখয় মোক নেৰয় ঠাহনে ।
শৰ হানি শৰচয় কাটিলো তেখনে ॥
গুৰুৰ হৃদয়ে হানিলন্ত কুৰি বাণ ।
ছোট পাই সেনাপতি পাইলা বৰ টান ॥ ২৩০৭১

নিদাক্ষণ ছোট পাই দ্বিজবর দ্রোণ ।
 হাততে কাটিলা নৃপতিৰ ধনুখান ॥
 ধনুখান নষ্ট দেখি পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 আন ধনু ধৰি গুণ লগাইয়া সত্ৰৰ ॥ ২৩০৭২
 কৰ্ণমানে ধনু টানি প্ৰহাৰিলা শৰ ।
 প্ৰলয় সূৰ্য্যৰ যেন আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 হৃদয়ত পৰি পিঠিভাগে বাজ ভৈল ।
 পৃথিৱী বিদাৰি পাতালক লাগি গৈল ॥ ২৩০৭৩
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই দ্রোণ সেনাপতি ।
 ফুৰি ফুৰি বথমাজে ভৈল আশংকাত ॥
 ক্ষণেকে চেতন পাই দ্রোণ দ্বিজবৰ ।
 নৃপতিক লাগি তাৰ ক্ৰোধ গুৰুতৰ ॥ ২৩০৭৪
 গুণত জুৰিলা আনি দশপাট শৰু ।
 প্ৰলয়ৰ উল্কা যেন দেখি ভয়ঙ্কৰ ॥
 ধনু টানি সন্ধানে মাৰিলা দ্বিজৰাজ ।
 হৃদয়ত পৰি পিঠিভাগে ভৈলা বাজ ॥ ২৩০৭৫
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰাজ ।
 ঘূৰি ঘূৰি বথতে পৰিলা সামৰাজ ॥
 সাৰথি দেখয় বীৰে চেতন হৰিলা ।
 বিদ্যুত সঞ্চাৰে বথখান পলুৱাইলা ॥ ২৩০৭৬
 দ্রোণে খেদি যাস্ত ক্ৰোধে ধৰিবাক মনে ।
 বিদূৰৰপৰা দেখিলেক ভীমসেনে ॥
 বিদ্যুত সঞ্চাৰে খেদি ধৰিলেক লাগ ।
 বহ বহ বুলি ভীমে ভেটিলেক আগ ॥ ২৩০৭৭
 ভীমক দেখিয়া দ্রোণে আতি কোপমনে ।
 হৃদয়ত কুৰি শৰ হানিলেক টানে ॥
 শৰঘাৱ পাইয়া বীৰ অধিকে জ্বলিলা ।
 প্ৰমত্ত হস্তীক যেন মাছতে খুস্পিলা ॥ ২৩০৭৮
 হাওৰে ব্ৰাহ্মণ তোৰ গহ এতমান ।
 গদা হানি দ্রোণৰ ভাঙ্গিলা বথখান ॥
 বথভঙ্গ দেখি পাচে দ্রোণ সেনাপতি ।
 আন বথে চড়ি ধাইলা বিপুল শক্তি ॥ ২৩০৭৯
 নিমিষেকে বথধ্বজ ধনু টোন বাণ ।
 চাৰি ঘোৰা মাৰি সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ॥

সাত্যকীৰ হাতৰ কাটিলা ধনুখান ।
 নকুলৰ চাৰি ঘোৰা নিলা যমস্থান ॥ ২৩০৮০
 আনো যত বীৰগণ পাণ্ডৱ দলৰ ।
 কাহাকো বিৰথী কাকো নিলা যমঘৰ ॥
 বীৰগণ ভঙ্গ কৰি দ্রোণ দ্বিজবৰ ।
 নৃপতিৰ লাগ ক্ৰোধে ধৰিলা সত্ৰৰ ॥ ২৩০৮১
 নৃপতি দেখন্ত খেদি পাইলা দ্রোণ যমে ।
 নাকে মুখে শৰচয় হানিলা সংগ্ৰামে ॥
 শৰঘাৱ পাইয়া দ্রোণ অধিকে জ্বলিলা ।
 বায়ুবেগে নৃপতিৰ সমীপ চাপিলা ॥ ২৩০৮২
 বথৰ নামিয়া মহাক্ৰোধে খেদি যায় ।
 ধৰ্ম্মক ধৰিবে লাগি মহাক্ৰোধে ধায় ॥
 নৃপতি দেখন্ত দ্রোণ সমীপ চাপিলা ।
 যেন যমে দণ্ড ধৰি উপস্থিত ভৈলা ॥ ২৩০৮৩
 নৃপতিক ধৰে হেন দেখি ভীমসেন ।
 বায়ুবেগে পথ ভেটিলন্ত তেতিক্ষণ ॥
 বথৰ নামিয়া মহাক্ৰোধে খেদি যায় ।
 দ্রোণে সমে বথখান তুলি আলগাই ॥ ২৩০৮৪
 আছাৰি পেলাইলা ক্ৰোধে বহুদূৰ মান ।
 সাৰথি সহিতে হত ভৈলা বথখান ॥
 আন বথে চড়ি পাচে দ্রোণ সেনাপতি ।
 ভীমক ধাইলেক ক্ৰোধে বিপুল শক্তি ॥ ২৩০৮৫
 তীখাল শতেক বাণ গুণত চৰাইলা ।
 ভীমক হৃদয়ে হানি সন্ধানে বৈসাইলা ॥
 নিদাক্ষণ শৰ পাই ভীম মহাবলী ।
 ঘূৰি ঘূৰি বথমাজে পৰিলন্ত ঢলি ॥ ২৩০৮৬
 ভীমক মুৰ্ছিত কৰি দ্রোণ দ্বিজবৰ ।
 নৃপতিৰ লাগ ছুনাই লৈলেক সত্ৰৰ ॥
 হেন দেখি পাণ্ডৱৰ যত বীৰগণ ।
 নাকে মুখে দ্রোণক তাড়িলা তেতিক্ষণ ॥ ২৩০৮৭
 শৰঘাৱে ব্যথিত ভৈলেক গুৰু দ্রোণ ।
 থমকি বহিলা বীৰ খানিতেক মান ॥
 লাগিল অগনি যেন শুখান বনত ।
 দ্রোণেও দহন্ত পাণ্ডুসেনা সেহিযত ॥ ২৩০৮৮

সিৰেলাত দ্রোণক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন অধিকে জ্বলয় ॥
 মহাবীৰগণৰ যে ভাগিল প্ৰতাপ ।
 দ্রোণক আগত যেন দস্ত ভগা সাপ ॥ ২৩০৮৯
 আচোক বাখিব নৃপতিক বিত্তমান ।
 দ্রোণক দেখিয়া সবে ভৈল কম্পমান ॥
 গোপাল বহিত গক পালে কৰে চাৰ ।
 তাক ব্যাভ্ৰে পাইয়া যেন কবয় আছাৰ ॥ ২৩০৯০
 জানিবা নৃপতি সেহিমত পটন্তৰ ।
 দ্রোণ সেনাপতি বণে কৰন্ত সংহাৰ ॥
 সহশ্ৰে সহশ্ৰে মাৰে অযুতে নিযুতে ।
 ধনু টানি সন্ধানে মাৰন্ত মহা দ্ৰুতে ॥ ২৩০৯১
 সেহি শৰে ফুটি হয় হস্তী মহাবথ ।
 বিভঙ্গে পলাই ফিৰি নচায় পথ ॥
 প্ৰমত্ত সিংহক যেন দেখি হস্তীগণ ।
 সেহিমতে পলাই পাণ্ডৱ সেনাগণ ॥ ২৩০৯২
 নৃপতি বোলয় মোৰ নাহিকে বক্ষণ ।
 অভিমন্যু কুমাৰত পশিলা শৰণ ॥
 বাখা বাখা বাপু মোক দ্রোণ বাঘে খায় ।
 তুমি বিনা নেদেখোঁহো বক্ষাৰ উপায় ॥ ২৩০৯৩
 কৃষ্ণৰ ভাগিন তুমি স্তত অৰ্জ্জুনৰ ।
 তোমাৰ সমান বীৰ নাহি শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥
 চক্ৰ ব্যূহ ভেদি বক্ষা কৰা প্ৰজাগণ ।
 শৰণে পশিলেঁ বাপু বাখিও আপোন ॥ ২৩০৯৪
 হেন শুনি অভিমন্যু দিলন্ত উত্তৰ ।
 দাক্ষণ দ্রোণক কোনে কৰিবে সমৰ ॥
 কঠিন হৃদয় সিংহসম পৰাক্ৰম ।
 সৰ্ব্ব বিদ্যা বিশাৰদ ঘোৰশৰ শ্ৰম ॥ ২৩০৯৫
 বিশেষত চক্ৰ ব্যূহ পাৰো ভেদিবাক ।
 নিশিখাইলে পিতৃ মোক বাহিৰ হুঁইবাক ॥
 যদি ব্যূহ ভেদি কৌৰৱক কৰো বণ ।
 সংশয় দেখোঁহো ছনাই পুনৰাগমন ॥ ২৩০৯৬
 শুনি যুদ্ধিষ্ঠিৰ মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰে ।
 ব্যূহ ভেদি চলা পথ কৰিয়া হুঁথিৰে ॥

পাচতে যাইবোঁহো মই সাজি সমদলে ।
 কি কৰিবে পাৰে আজি কৌৰৱসকলে ॥ ২৩০৯৭
 পাচে ভীমসেনে হেন বুলিলা বচন ।
 নকৰিবি ভয় তই স্ততদ্রোণদমন ॥
 মই তোৰ আগে যাইবো কৰে গদা ধৰি ।
 বৰ বৰ বীৰ মানে যাইবোঁহো সংহৰি ॥ ২৩০৯৮
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বিৰাট শিখণ্ডী যুয়ুধান ।
 দ্ৰুপদ নৃপতি সমে বীৰ চেকিতান ॥
 তুমি আগে আগে চলা পথ উপদেশী ।
 আমি সমদলে নিবো কৌৰৱক পিসি ॥ ২৩০৯৯
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুন্যোক মহাবায় ।
 ভীমৰ বচন শুনি স্ততদ্রোণনয় ॥
 যতপি দুক্ষৰ কুৰু সমুদ্ৰতখন ।
 তথাপি কৰিবে লাগে পিতৃৰ বচন ॥ ২৩১০০
 যেন তেজি ঘোটকে দুগ্নহ বহে ভাৰ ।
 অশক্য কৰ্ম্মক কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ ॥
 পাচে অভিমন্যু হেন বুলিলা বচন ।
 নকৰিবা ভয় মই চলিলো এখন ॥ ২৩১০১
 আজি-যদি নকৰিলো তযু বচনক ।
 স্ততদ্রো জননী ভাৰ বহিলা কিসক ॥
 কৃষ্ণ মোমা মোক যত স্নেহ কৰিলেক ।
 অৰ্জ্জুন পিতৃয়ে যত যত শিখাইলেক ॥ ২৩১০২
 সিসৰ সকল ব্যৰ্থ হৈবে অকাৰণ ।
 ব্যূহ ভেদি যদি কৌৰৱক নেদো বণ ॥
 জ্বলন্তে আছন্ত যেন দ্রোণ সেনাপতি ।
 তাত জাম্প দিবো মই পতঙ্গ আকৃতি ॥ ২৩১০৩
 শিশু হুয়া একেধৰে কৰিবো সমৰ ।
 বাহুবল দেখোক যে দেৱতা সত্তৰ ॥
 এহি বুলি সাৰথিক বুলিলা বচন ।
 বথখান সাজি মোৰ শীঘ্ৰ কৰি আন ॥ ২৩১০৪
 পাচে চাৰি ঘোটকৰ সাজি বথখান ।
 বহুময় পতাকা আৰিলা ধানে ধান ॥
 ঘোঁৰাৰ কপালে দিলা বহুৰ দাপনি ।
 পাৱত যুয়ুৰা দিলা কণজুন শুনি ॥ ২৩১০৫

যুদ্ধৰ সস্তাৰ মানে থৈলা থানে থানে ।
 খুজিব নলাগে যেন পাৰয় তেখনে ॥
 এহিমতে বথখান সাজিলা সাৰথি ।
 সৌভদ্ৰৰ আগে নিয়া যোগাইল সম্প্ৰতি ॥২৩১০৬
 বথখান দেখি বীৰ আনন্দিত ভৈলা ।
 বীৰ কাছে কাছি পাচে বথত উঠিলা ॥
 বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ টুপী বস্ত্ৰ আভৰণ ।
 বস্ত্ৰময় কবচ কৰিলা পৰিধান ॥ ২৩১০৭
 সৰ্ব্বাঙ্গে ঘসিয়া আছে আগৰ চন্দন ।
 যাত্ৰা কৰি চলিগৈলা স্তম্ভদ্রানন্দন ॥
 সাৰথিক বোলন্তু সত্ত্বৰে বথ ডাক ।
 যথা আছে দ্ৰোণ বীৰ চলায়ো তথাক ॥ ২৩১০৮
 কুমৰৰ আদেশক শুনিয়া সাৰথি ॥
 ডাকিলেক বথখান বায়ুসম গতি ॥
 পথত চলন্তু বীৰ স্তম্ভদ্রানন্দন ।
 সেহিবেলা সাৰথিয়ে বুলিলা বচন ॥ ২৩১০৯
 আমাৰ বচন যেন শুনা মহাভাগে ।
 দ্ৰোণৰ সহিতে যুদ্ধ কৰিতে নলাগে ॥
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ দ্ৰোণ মহাশৰ শ্ৰমী ।
 পৰম কঠিন দেহা সিংহ পৰাক্ৰমী ॥ ২৩১১০
 বিশেষত দ্ৰোণ কূট কপটৰ ঘৰ ।
 কৰ্ণ কৃপ কৃতবৰ্ম্মা দ্ৰুপদশাসন বীৰ ॥
 একেধৰ বীৰক অনেক বীৰে পাই ।
 বেড়ি প্ৰহাৰিবে ধন্য পথক নচাই ॥ ২৩১১১
 তুমি ৰাজকুমাৰ স্তম্ভতে আছা বুলি ।
 কোমল শৰীৰ যেন লৰণু পুতলি ॥
 বিশেষত সহায় নাহিকে ধনঞ্জয় ।
 হেনজানি যুদ্ধে ক্ষমা কৰিতে যুৱাই ॥ ২৩১১২
 সাৰথিৰ বাণী শুনি স্তম্ভদ্রানন্দন ।
 হাসিয়া বুলিলা পাচে প্ৰথৰ বচন ॥
 কোন বস্ত্ৰ গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ দ্ৰুপদশাসন ।
 কটাক্ষে নকৰে কোঁৱৰৰ বীৰগণ ॥ ২৩১১৩
 ঐৰাৱত কন্ধে ছড়ি দেৱগণে সমে ।
 সাজিয়া আসন্তু যদি দণ্ডে ধৰি যমে ॥

তাক জিনিবাক প্ৰতি মোৰ আছে সাস ।
 কোন বস্ত্ৰ গুৰু দ্ৰোণ তাহাক ডৰাস ॥ ২৩১১৪
 ধিক ধিক আছে তোৰ পৌৰুষত বস ।
 জানিলে উৰুক তই পশুতো আগল ॥
 বিশেষত কৃষ্ণৰ ভাগিন হওঁ মই ।
 অৰ্জুনৰ প্ৰিয়পুত্ৰ সবেয়ো জানয় ॥ ২৩১১৫
 ভীমৰ ভাতিজা যুধিষ্ঠিৰ বৰ তাত ।
 মই অতিবথী বীৰ জগতে প্ৰখ্যাত ॥
 স্তম্ভদ্রা মাতৃৰ গৰ্ভে আছে জাত ধৰি ।
 লুকায়া থাকিবো মই মৰণক ডৰি ॥ ২৩১১৬
 তেবে মই অনাইবোহো পৌৰুষৰ নাও ।
 জাস্তকৰি ডাক বথ যুজিবাক যাওঁ ॥
 হেন শুনি সাৰথিৰ ৰঙ্গ নাহি মনে ।
 বায়ুবেগে বথখান ডাকিলা তেখনে ॥ ২৩১১৭
 বিদ্যুত সঞ্চাবে বথখান গৈলা লৰি ।
 দ্ৰোণে সমে এৰাএৰি ভৈল কুৰি ভৰি ॥
 বস্ত্ৰময় কবচ যে অভেদ শৰীৰে ।
 হেনয় বীৰক ভেদিলেক কুৰি শৰে ॥ ২৩১১৮
 যেন পদ্মপত্ৰে কেশৰক আছে বেড়ি ।
 সেহিমতে সৌভদ্ৰক আছন্তু আৱৰি ॥
 অভিমন্যু বীৰক বেড়িল হেন দেখি ।
 পাণ্ডুলে ধাইলা ক্ৰোধে খানিকো নাপেক্ষি ॥ ২৩১১৯
 উভয় দলৰ ঘোৰ মিলিল সমৰ ।
 প্ৰচণ্ড কহেলাল যেন শুনি সাগৰৰ ॥
 হস্তীসৰ চিহ্নৰয় ঘোটকে চেকাই ।
 বথৰ গৰ্জনে মহী কম্পি কম্পি যায় ॥ ২৩১২০
 এহিমতে দুয়ো দলে কৰন্তু সমৰ ।
 ব্যূহ ভেদি চলে অভিমন্যু বীৰবৰ ॥
 যেন সাগৰত গৈয়া পশিল মগৰ ।
 উজ্জবি পলাইল জলজন্তু নিবন্তৰ ॥ ২৩১২১
 সাক্ষাতে আছিল চাহি দ্ৰোণ সেনাপতি ।
 ৰাখিবাক লাগি কাৰো নভৈল শক্তি ॥
 ভিতৰ পশিলা যেবে বীৰ অভিমন্যু ।
 দেখি কোঁৱৰৰ ক্ৰোধে নসহিলা তনু ॥ ২৩১২২

নানা বাণ্য বাবে কতো বাহয় চাপৰি ।
 কেহো গালি পাবে কেহো মোচৰয় দাড়ি ॥
 হুঙ্কাৰ কৰিয়া কতো বোলে থাক থাক ।
 কেহো সিংহনাদ কৰে বোলে খৰ্ৰবাক ॥ ২৩১২৩
 হান হান কাট কাট বোলে মাৰ মাৰ ।
 এহিবুলি শৰ প্ৰহাৰিলা ধাৰে সাৰ ॥
 চতুৰ্ভিত্তি বেড়ি শৰ পৰে ধাৰা সাৰে ।
 পৰ্বত ঢাকিয়া যেন শৰ বৃষ্টি কৰে ॥ ২৩১২৪
 অন্ধকাৰ কৰে দেখি সুভদ্ৰা তনয় ।
 ধনু টানি সন্ধান হানিলা শৰচয় ॥
 মহামৰ্ম্মে ভেদি অভিমন্যু বীৰ সাৰ ।
 নিবন্তৰে কাটিয়া কৰিলা বুল্লামাৰ ॥ ২৩১২৫
 ঢাকিলেক মহাশবে সমৰ ধৰণী ।
 যেন কুশ পাৰি আছে যজ্ঞৰ কাৰণি ॥
 আজ্ঞাটি সহিতে কাটি পেলাইল আজুলি ।
 শৰ ধনু টোন বাণ পেলাইলা উখালি ॥ ২৩১২৬
 খড়্গ চৰ্ম্ম কাটিলন্ত হেমৰ অকুশ ।
 গদা মৃদগৰ শূল পৰিঘ পট্টিশ ॥
 যাঠী জোঙ্গ লক্কন্ত ডাঙ্গ ভিঙিপাল ।
 লঘুহস্তে অভিমন্যু কাটি ততকাল ॥ ২৩১২৭
 শংখ শিঙ্গা কাটিলন্ত কাহাৰি মহৰি ।
 অম্বহ পটুহ ঢাক ঢোল ভেক ভেৰী ॥
 স্নগন্ধ চন্দনে বাহু দেখিতে শোভিত ।
 কেয়ূৰ কঙ্কণে কড়ি আছে অলঙ্কৃত ॥ ২৩১২৮
 হেনবাহু সব কাটি পেলাইলা ত্বৰিত ।
 যেন সৰ্পগণ পৰি আছয় ভূমিত ॥
 শীতল নাসিকা মুখ প্ৰফুল্ল কমল ।
 মকৰ কুণ্ডল কৰ্ণে কৰে জল মল ॥ ২৩১২৯
 দন্ত গুঁঠ কামুৰিয়া ক্ৰোধে খেদি যায় ।
 শৰে ঘাৰে পৰি বণ ধৰণী স্ফুৰাই ॥
 তেজে তোলবোল তৈলা মাথাৰ পাণ্ডুৰি ।
 নাল কটা পদ্ম যেন আছে পৰি পৰি ॥ ২৩১৩০
 গন্ধৰ্ব নগৰী যেন শোভে ভূমি খান ।
 অন্ন শত প্ৰাণীৰ দেখ্ষে হৰে প্ৰাণ ॥

বথ সব কাটিলেক বথৰ জুৱালি ।
 ঈষা দণ্ড কাটি ছিঙি পেলাইলা বখালি ॥ ২৩১৩১
 ত্ৰিবিধ কুবেৰ বথ নেমি নিবন্তৰ ।
 বথচক্ৰ কাটিলেক নাহি তাৰ ওৰ ॥
 বাহুতে সহিতে ঘোঁৰা পেলাইলেক কাটি ।
 ভূমিত পৰিয়া আছে দশন প্ৰকটি ॥ ২৩১৩২
 হস্তী সব কাটিলা চুৰ্কাৰ শৰ ঘাৰে ।
 পৰ্বত আকাৰ পৰি আছে ঠাৰে ঠাৰে ॥
 অকুশে সহিতে কাটি পেলাইলে মাহুত ।
 টোন বাণ কবচক কাটিলা বহুত ॥ ২৩১৩৩
 গজ ঘণ্টা কাটিলেক কাৰো দন্ত শুণ্ড ।
 কাহাৰো চৰণ কাৰো আলগাইলা মুণ্ড ॥
 সৌভদ্ৰৰ শৰে পৰি গৈলা ছুইয়া লোপ ।
 অঙ্গ বঙ্গ কলিঙ্গত যত আছে ভূপ ॥ ২৩১৩৪
 মদ্ৰনাথ খিৰখৰ জঙ্গম কৰ্ণাক্ষ ।
 ইসব দেশৰ হয় হস্তী লক্ষ লক্ষ ॥
 হয় হস্তী বথ যত যুজাৰো অনেক ।
 সৌভদ্ৰৰ শৰে পৰি গৈল যমলোক ॥ ২৩১৩৫
 যেন বিষু একলে দুৰুৰ কৰ্ম্ম কৰে ।
 লীলায়ে সংহৰে কাকো ভয় যে নকৰে ॥
 সেহিমতে অভিমন্যু তব কটকক ।
 একেধৰে মাৰি নিলা যম সদনক ॥ ২৩১৩৬
 যেন অশ্বৰ বল সংহৰে ঈশ্বৰে ।
 সেহিমতে কোঁৱৰক সুভদ্ৰা কুমাৰে ॥
 কি কৈবো অৱস্থা ৰাজা তব কটকক ।
 পলাইবে লাগিলা সবে এৰি ধনু শৰ ॥ ২৩১৩৭
 সৌভদ্ৰক ভয়ে পাচে তব পুত্ৰগণ ।
 বিভঞ্জে পলাই বাঢ়ি নকৰয় বণ ॥
 শুকাই গুঁঠ কঠ তালু মুখে নাসে মাত ।
 ধান দিলে হোৱে আঠৈ প্ৰজাৰ মুখত ॥ ২৩১৩৮
 আপোনাৰ নাম গোৱা লৈয়া পাবে গেৰি ।
 পিতৃক তনয়ে এৰি পলাইল লৱৰি ॥
 পিতৃ কটা গৈলে পুত্ৰে আটাস পাৰয় ।
 কতো আৰ্ত্তবাৰে কান্দে গৈলেক তৈয়াই ॥ ২৩১৩৯

হস্তী এৰি মাহুতে পলাই প্ৰাণ বাধি ।
 পলাই আসোৱাৰ সব খানিকো নাপেক্ষি ॥
 হাৰবে সৌভদ্ৰে তোৰ গহ এতমান ।
 শিশু দেখি যাতো আমি নকৰো সন্ধান ॥ ২৩১৪০
 তাতে আগে আসি তই কব মুনিসাই ।
 তোৰ মদ গৰ্ব্ব মানে সবে কৰো ছাই ॥
 এহি বুলি খেদি যায় ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 দেখি বীৰগণক বুলিলা গুৰু দ্ৰোণ ॥ ২৩১৪১
 বলৰ প্ৰমাণ নজানিয়া সৌভদ্ৰৰ ।
 দেখা খেদি যায় দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥
 যাহা আগবাঢ়ি গৈয়া কৰাহা বক্ষণ ।
 অভিমন্যু শৰে যাৱে নতু কৰে চম ॥ ২৩১৪২
 গুৰুৰ আদেশ হেন শুনি বীৰগণ ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক বেঢ়িলা তেখন ॥
 দ্ৰোণ দ্ৰৌণী কৃপ কৃতবৰ্ম্মা দুঃশাসন ।
 শল্য ভূৰিষ্ৰবা জয়দ্ৰথ হৃদৰ্শন ॥ ২৩১৪৩
 শকুনি শুসেন কৰ্ণ বীৰ অমৰ্ষণ ।
 নৃপতিক মধ্য কৰি বহিল তেখন ॥
 পাচে বীৰগণ সবে ছুইয়া একথান ।
 সৌভদ্ৰক বেঢ়ি সবে প্ৰহাৰিলা বাণ ॥ ২৩১৪৪
 দুঃশাসনে চাৰি শৰ কৰিলা সন্ধান ।
 কৃপে তিনি শৰ প্ৰহাৰিলা মৰ্ম্মস্থান ॥
 ভূৰিষ্ৰবা দশ শৰ হানিলা দুৰ্ব্বাৰ ।
 অশ্বখামা দশ শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৩১৪৫
 দ্ৰোণে সপ্তদশ শত সনাইবাৰ শৰে ।
 বিবিংশতি সাত শৰ আত অনন্তৰে ॥
 সন্ধান হানিলা বুধসেনে নব শৰ ।
 কৃতবৰ্ম্মা আঠ শৰ আত অনন্তৰ ॥ ২৩১৪৬
 তিনি শৰ সন্ধান হানিলা দুৰ্য্যোধন ।
 শকুনিয়ো দুই শৰ হানিলা সন্ধান ॥
 তাসম্বাৰ শৰে ফুটি বীৰ অভিমন্যু ।
 ক্ৰোধানলে জ্বলি হাতে তুলি লৈলা ধনু ॥ ২৩১৪৭
 গুণত চড়াই আনি তিনি পাত শৰ ।
 যমদগু সদৃশ দেখে লাগে ডৰ ॥

কুণ্ডভেদি স্মৰণ যে দীৰ্ঘ যে লোচন ।
 তিনি শৰে তিনিকো কাটিলা তেতিক্ষণ ॥ ২৩১৪৮
 সাক্ষাতে কৰ্ণক দেখি স্তম্ভো কুমাৰ ।
 সন্ধান হানিলা পাঞ্চ বিংশতি যে শৰ ॥
 অশ্বখামা বীৰক হানিলা কুৰি বাণ ।
 কৰচ ভেদিল পশিলেক মৰ্ম্মস্থান ॥ ২৩১৪৯
 মদ্ৰৰাজ শল্যক আগতে ভেট পাই ।
 হৃদয়ত ছয় শৰ সন্ধান জম্ভাই ॥
 হৃদয়ত সন্ধান পশিলা হলহলি ।
 মুৰ্ছা যাই বথত পৰিলা মহাবলী ॥ ২৩১৫০
 নৃপতিক মুৰ্ছা কৰি পাচে তযু নাতি ।
 পশিলা সেনাৰ মাজে ক্ৰোধ কৰি আতি ॥
 স্তব্ধ পুংসিয়া শৰ হানিলা বিস্তৰ ।
 হয় হস্তী বথী বথ মাৰিলা অপাৰ ॥ ২৩১৫১
 শুকান বনত যেন জ্বলিলা অগনি ।
 সেহিমতে সেনাগণ মাৰন্ত আৰ্জ্জুনি ॥
 বক্ষা পৰিবাৰ হেন নাহি একো থানে ।
 হেন দেখি মহাভয় ভৈলা ৰাজাগণে ॥ ২৩১৫২
 পলাই যুগগণ যেন কেশবীৰ ভয় ।
 খোস মোস কৰি গুৰু দ্ৰোণে আছে চাই ॥
 হস্তৰ লাঘব ঘোৰ শৰৰ সন্ধান ।
 দেখি মহাভয় ভৈলা যত বীৰগণ ॥ ২৩১৫৩
 অদ্ভুত কৰ্ম্মক পাচে দেখি সৌভদ্ৰৰ ।
 সাধু সাধু বুলি দেৱে পূজিলা বিস্তৰ ॥
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 ভুকুতি মুকুতি পদ পাই সাৰোত্তৰ ॥ ২৩১৫৪
 তপ ত্ৰত তীৰ্থ যোগ যাগ সদাচাৰ ।
 দান হোম ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম কৰয় অপাৰ ॥
 ৰাজসূয় ক্ৰতু অশ্বমেধ তুলা দান ।
 কেহো সম নোহে মহাভাৰত ভ্ৰাৱণ ॥ ২৩১৫৫
 হেন ভাৰতক শুনিয়েক সৰ্ব্বজনে ।
 কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰ দ্বিজ গোপীনাথে ভ্ৰণে ॥
 জানিয়া যতনে তৰিবাৰ কৰা কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি কোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৩১৫৬

অভিমুখ্য যুগ

দুলাড়ী

সঞ্জয় বদতি শুনিয়ো নৃপতি
পাচে যেন কথা ভৈলা ।
কহিও সত্ৰব বীৰত্ব শিশুব
অভিমুখ্য কেনে কৈলা ॥
সঞ্জয় বদতি শুনা কুকপতি
অনন্তবে যেন ভৈল ।
শল্য নৃপতিক মুচ্ছিত দেখিয়া
ভাই তার খেদি গৈল ॥ ২৩১৫৭
দশ পাট শব অতি গুরুতব
গুণত যুবিলা আনি ।
সাবধি বথক ঘোটক ধ্বজক
ভেদিলেক বব টানি ॥
শব ঘাব পাই দুগুণে কিটাই
বাসব স্তব স্তব ।
শল্য কনিষ্ঠক লাগি প্রহাবিলা
নাৰাচ ঘোৰ বহুত ॥ ২৩১৫৮
ধ্বজ দণ্ড ছত্ৰ ঘোটক বহুত
বথ চক্ৰ জ্ঞান দণ্ড ।
ধনু টোণ বাণ পতাকা চিকণ
কবিলন্ত খণ্ড খণ্ড ॥
সাবধি সহিতে যম ঘব গৈল
শল্য কনিষ্ঠ ভাই ।
শল্য শিখা বাই পৃথিবী কম্পাই
কৌবরক গৈলা ধাই ॥ ২৩১৫৯
দেখি কুকগণে ধাইলা তেতিয়গণে
বথ ধ্বজ গজ বাজী ।
শূল শক্তি ধৰি শবে টোন ভবি
ধনুৰ গুণক সাজি ॥
বধক আশ্ফালে চিহ্নে দস্তালে
ঘোঁৰা কবে হেলনি ।

প্রজাব আন্দোল পাইল স্বর্গকোল
ধব মাৰ বোল শুনি ॥ ২৩১৬০
কবয় টঙ্কাৰ কাট মাৰ বোল
অস্ত্র শস্ত্র ধৰি ধাবে ।
বারয় চাপৰি নাচয় লহৰি
পঞ্চ শব্দ বেড়ি বাবে ॥
ধনুক টঙ্কাৰি বাক ছাত মাৰি
গৰ্জন্তু আসয় খেদি ।
যেন সমুদ্রেত পৰিবাক যাই
হেন মহা নদ নদী ॥ ২৩১৬১
এহিমতে সবে মহাবীর গণে
সৌভদ্রক দিলা ধাৰি ।
আজি তোক মাৰি নিবো যম পুরী
মোচবয় কেহো দাড়ি ॥
অৰ্জুন পুত্রক বেড়ি শব যাক
দিলা দশো দিশ চানি ।
সুভদ্রা নন্দনে কাটিলে তেখনে
তীক্ষ্ণতব শব হানি ॥ ২৩১৬২
ঘিটো বীরগণে হানিলা তেখনে
সুভদ্রা পুত্রক শবে ।
সবাকো তেখনে অভিমুখ্য বীরে
ছেদিলন্ত তীক্ষ্ণ শবে ॥
অৰ্জুনত শব শিখিলা যতেক
মাধবে শিখাইলা যত ।
সবাকো তেখনে হানিলা সন্ধানে
কৌবরব শবীৰত ॥ ২৩১৬৩
মণ্ডল সমান দেখি ধনুখান
শব পবে ধাবা সাৰ ।
সহস্র সংখ্যাত হয় হস্তী বথ
মৰি যাই যম দ্বাৰ ॥
ধনুৰ টঙ্কাৰ শুনি ভয়ঙ্কর
বজ্জব যেন আশ্ফাল ।
বথব গৰ্জন মহী কাম্পে যেন
কণ্ঠত মাৰয় ভাল ॥ ২৩১৬৪

বথ ফুৰে পাক কুমাৰৰ চাক
 ধনু কৰে চিক্ মিক্ ।
 শৰ পৰে ধাৰে বিদ্যুত সঞ্চাৰে
 মৰে প্ৰজা জাকে জাক ॥
 মধ্যাহ্ন কালত যেহেন আদিত্য
 চাহিবে কেহো নোৱাৰে ।
 মহাৰথীগণ ভয়ে কম্পমান
 বিভঞ্জে সবে লৱৰে ॥ ২৩১৬৫
 পুনু সঞ্জয়ত পুছন্ত নৃপতি
 কহা শুনো একমনে ।
 মোৰ সেনা যত সৌভদ্ৰ কৰত
 পৰি গৈলা যম থানে ॥
 মহাৰথীগণ ভয়ে কম্পমান
 বিভঞ্জে সবে লৱৰে ।
 থেদি আইল বুলি যাই সবে ভাগি
 উলটি বণ নকৰে ॥ ২৩১৬৬
 দ্ৰোণ সেনাপতি নিশৰদে আতি
 শিশুৰ দেখি মহত্ব ।
 পুত্ৰগণ মোৰ পাচে কেন কৰি
 কৰিলা কহা সমস্ত ॥
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়ে নৃপতি
 কহো কথা তাৰ পৰ ।
 একলে শিশুক বেঢ়িয়া সমস্ত
 কৰিলা যেন সমৰ ॥ ২৩১৬৭
 স্তভদ্ৰা নন্দন কৰিলা ক্ৰন্দন
 শত্ৰুৰ মাজত পশি ।
 মহাৰথীগণ ধাইলা তেতিয়ক
 কাৰ্য্য মনে বিমৰিষি ॥
 দ্ৰোণ কৃপ কৰ্ণ বাঁজা দুৰ্য্যোধন
 কৃতবৰ্ম্মা বৃষসেন ।
 শল্য নবপতি বীৰ সোমদত্ত
 অশ্বত্থামা দুঃশাসন ॥ ২৩১৬৮
 শকুনি প্ৰভৃতি যতেক নৃপতি
 যতেক ৰাজকুমাৰ ।

অসংখ্য নৃপতি ছুইয়া এক ভিতি
 সৌভদ্ৰক দিলা ধাৰ ॥
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি ধৰ মাৰ কৰি
 প্ৰহাৰিলা শৰ জাক ।
 মহাৰজ্ঞ মনে স্তভদ্ৰা নন্দনে
 সহিয়া আছিল তাক ॥ ২৩১৬৯
 পাছে ৰথখান ফুৰাইলা তেখন
 অনাত চক্ৰৰ নয় ।
 যত বীৰগণ পলাই সেহিখান
 সবাকো কৰিলা ক্ষয় ॥
 স্তভদ্ৰা স্ততৰ মহিমা দেখিয়া
 যত মহাবীৰ সবে ।
 আছোক যুজিব চাহি থাকিবাব
 শক্তি নভৈল কেৱে ॥ ২৩১৭০
 পাচে গুৰু দ্ৰোণে বুলিবে লাগিলা
 কৃপৰ যুথক চাই ।
 স্তভদ্ৰা স্ততৰ মহিমা দেখিয়া
 মিলিল মনে বিস্ময় ॥
 এহি বয়সত এত পৰাক্ৰম
 আছয় বয়স পৰি ।
 জানিলোহে সাৰে সংসাৰ ভিতৰে
 বীৰ নাহি আক সৰি ॥ ২৩১৭১
 কোঁৱৰী দলক সংহৰিবে প্ৰতি
 অত্যন্ত মনে আক্ৰান্ত ।
 অন্তকালে যেন প্ৰজা সংহৰিতে
 কদ্র দেব আসিলন্ত ॥
 ইহাৰ বিক্ৰম ঘোৰ শৰ শ্ৰম
 দেখি ৰজা ভৈলা মনে ।
 স্তভদ্ৰা স্ততৰ সম ধনুৰ্দ্ধৰ
 নাহিকে তিনি ভুবনে ॥ ২৩১৭২
 হেন প্ৰতিকাৰ বচন দ্ৰোণৰ
 শুনিল কুক নৃপতি ।
 সবাবে উপবে পাতো অধিকাৰী
 বুলিলা কৰ্ণক মাতি ॥

শুনিয়োক কণ গুণক বচন
 কপট অহিতকাৰী ।
 সৰ্বকালে হিত পাণ্ডৱত চিত্ত
 জানিলোহো নিষ্ঠ কৰি ॥ ২৩১৭৩
 যত বীৰগণ আছে সেনাগণ
 যত আছে নবপতি ।
 সবাবে উপৰি পাতো অধিকাৰী
 ময়ো থাকোঁ অনুবৰ্তী ॥
 তথাপি ইহাৰ নঠৈলন্ত ভাল
 পাণ্ডৱক চিন্তে হিত ।
 ব্ৰাহ্মণৰ বাক্য নাযাওঁ সজ্ঞাত
 কিনো অতি বিপৰীত ॥ ২৩১৭৪
 শিষ্যৰ পুত্ৰৰ বঙ্গ চাহি আছে
 মৰায়া পদাতিগণ ।
 খাই কোঁৱৰৰ হিত পাণ্ডৱৰ
 দুৰ্জ্ঞান ইটো ব্ৰাহ্মণ ॥
 হেন জানি মনে চলা এতিক্ষণে
 যুজিবাক লাগি যাহা ।
 সুভদ্ৰা স্ততক মাৰি সমৰত
 আমাৰ শেল গুছাহা ॥ ২৩১৭৫
 শুনি দুঃশাসনে দিলেক উত্তৰ
 নৃপতিৰ মুখ চাই ।
 সুভদ্ৰা স্ততক মই মাৰিবোহো
 দেখা মোৰ মুনিসাই ॥
 চন্দ্ৰক বাহুয়ে গ্ৰাসে যেহিমতে
 গ্ৰাসিবোহো সেহিমতে ।
 সুভদ্ৰা স্ততক মাৰো সেহিমত
 দেখোক পাণ্ডু সমস্তে ॥ ২৩১৭৬
 থাকা বঙ্গ মন তযু বৈৰগণ
 পশিবো যম নগৰী ।
 মহা কোঁতুহলে ভুঞ্জিয়ো সকলে
 অকণ্টকা বহুজ্বৰী ॥
 ভাত্ৰৰ বচন শুনি দুৰ্য্যোধন
 পৰম আনন্দ ভৈলা ।

নানা অলঙ্কাৰে শৰীৰ শ্ৰুতিয়া
 যুদ্ধক মেলানি দিলা ॥ ২৩১৭৭
 ৰাজাত মেলানি পাইয়া দুঃশাসন
 মহাবেগে গৈলা ধাই ।
 সুভদ্ৰা নন্দন বুলিলা বচন
 হাসি হাসি মুখ চাই ॥
 কিনো সুপ্ৰসন্ন দেখিলো খুৰাই
 কিনো মোৰ দিন ভাল ।
 শৰহানি যম কবলে পঠাওঁ
 ভুঞ্জোক কাক শৃগাল ॥ ২৩১৭৮
 দ্ৰৌপদীৰ চুলে ধৰি আনি বলে
 বিবস্ত্ৰা কৰিতে চাইলা ।
 পাণ্ডু পাণ্ডৱক বনক খেদিয়া
 ৰাজ্যভাৰ কাঢ়ি লৈলা ॥
 তাহাৰ ফলক সাধিবো সকল
 প্ৰাণে নপলাস যদি ।
 দুৰ্য্যোধন সমৰে তোক সেক দিবো
 শোণিতে বহাইবো নদী ॥ ২৩১৭৯
 এহি বুলি ধনু বীৰ অভিমন্যু
 ভুলি লৈলা তেতিক্ষণ ।
 তোমাৰ পুত্ৰক হানিলা তেখনে
 বিংশতি চয় মৰ্দ্দিন ॥
 শৰ ঘাৰ পাই দুগুণে জ্বলিল
 প্ৰমত্ত যেন কুঞ্জৰ ।
 সুভদ্ৰা স্ততক ধাইলা ক্ৰোধ মনে
 হাতে ধৰি ধনু শৰ ॥ ২৩১৮০
 দুইবো ৰথ বৰ দুইয়া একতৰ
 পাক ফুৰিবাক লৈলা ।
 ফুৰে চক্ৰাকাৰে মণ্ডল আকাৰে
 দেখি প্ৰজ্ঞাতময় ভৈলা ॥
 যুদ্ধ পল্লব বাৰে চাৰে চাৰে
 দুন্দুভি পটহ ঢোল ।
 শব্দ শিঞ্জা ভেৰী বায়ৰ চাপৰি
 লজ্জিল স্বৰ্গৰ কোল ॥ ২৩১৮১

তাৰ চেষ্টা ধৰি ছয়ো ভজি কৰি
 যুদ্ধ মাৰ্গ প্ৰবৰ্ত্তিল।
 বথৰ বিক্ৰম ঘোৰ শৰ শ্ৰম
 দেখিয়া ভয় ভৈল ॥
 পাচে এক শৰ স্তভদ্রা কুমৰ
 জুড়িলন্ত মন্ত্ৰ পঢ়ি।
 কাল অগ্নি সম বৰি শশী যম
 দুঃশাসন অন্তকাৰী ॥ ২৩১৮২
 টানি কৰ্ণ মানে স্তদৃঢ় সন্ধানে
 প্ৰহাৰিলা মহাবল।
 কপালত পৰি পশি হলহলি
 পুংস মানে তল গৈল ॥
 যেন মহা সৰ্প গীৰ্ত্তত পশিল
 বেগ ধৰি খৰোত্তৰ।
 স্তভদ্রা স্ততৰ শৰৰ প্ৰহাৰে
 হৈল সেই পটন্তৰ ॥ ২৩১৮৩
 আৰু ভয়ঙ্কৰ একশত শৰ
 ছুনাই হানিলা তাক।
 প্ৰলয়ৰ জল অগ্নিৰ কণিকা
 নিকলিলা জাকে জাক ॥
 হৃদয়ত পৰি বথমাজে ঢলি
 পৰিলেক দুঃশাসন।
 নাসাৰ ভিতৰে বায়ু নেখেলয়
 নাহিক গাত চেতন ॥ ২৩১৮৪
 সাৰথি দেখয় কুমৰ মৰয়
 স্তভদ্রা স্ততৰ শৰে।
 বিদ্যুত সঞ্চাৰে কৰিলে অন্তৰ
 বথখান কতো-দূৰে ॥
 সৌভদ্ৰত বণ হাৰি দুঃশাসন
 প্ৰাণ বাধি পলাই গৈল।
 দেখি পাণ্ডুগণে মহাবঙ্গ মনে
 পঞ্চশঙ্ক বাইবে লইল ॥ ২৩১৮৫
 বাবে বাগ্ৰভণ্ড তুলি ছত্ৰদণ্ড
 নচুৰাৰে কতো তোল।

প্ৰজাৰ আন্দোল ধৰণীৰ বোল
 লজ্জিল স্বৰ্গৰ কোল ॥
 এহিমতে বণ সাজি পাণ্ডুগণ
 কোঁৱৰক দিলা ধাৰ।
 উভয় দলৰ আন্দোল মিলিল
 দেখি প্ৰজা ক্ষয়ঙ্কৰ ॥ ২৩১৮৬
 দুই দলে ঘোৰ সমৰ কৰিলা
 হাতাসে পিৰিল যদি।
 মাংসে বণস্থলী হৈলা পঙ্কাকুল
 শোণিতে বহিলা নদী ॥
 দেখি দুৰ্য্যোধন মহা ক্ৰোধ মন
 বুলিলা কৰ্ণক চাই।
 দেখিছা ৰাধেয় প্ৰজাৰ বিলাই
 কোন সতে দিয়া ঠাই ॥ ২৩১৮৭
 দুঃশাসন ভাই ঘোৰ শৰ পাই
 হুইয়া আছে মৃত্যুমান।
 স্তভদ্রা স্ততক যুজিবাক হেন
 নেদেখো বীৰ আন ॥
 হেন জানি মনে চলিয়ো আপোনে
 সমৰক যায়ে সাজি।
 স্তভদ্রা স্ততক সমৰে নামাৰি
 পালটি নাহিবা আজি ॥ ২৩১৮৮
 ৰাজাৰ বচন শুনি বীৰ কৰ্ণ
 বীৰ কাছে কাছিলন্ত।
 দণ্ডে ছত্ৰে সাজি বথ গজ ৰাজী
 সৌভদ্ৰক খেদি যান্ত ॥
 শুনা সৰ্ব্বজনে সাৱধান মনে
 মহাভাৰতৰ কথা।
 ইহেন মনুষ্য জনম লভিয়া
 কিসক গোৱায়ো বৃথা ॥ ২৩১৮৯
 কলিযুগে আৰ ভাৰত বৰিষ
 নৰ তনু নাম পাইয়া।
 তথাপি সংসাৰ সাগৰ নতৰা
 হুখে ৰাম নাম গাইয়া ॥

নমো নাৰায়ণ পশিলেঁ শৰণ
অভয় পদ কমলে।
কৰা কৃপা নাথ মই বৰ অনাথ
মজিলেঁ সংসাৰ ঘোৰে ॥ ২৩১৯০
ব্রাহ্মণৰ ঘৰে জনম লভিলেঁ।
নভৈল সাধুৰ পাশ।
এৰে জানি মনে পশিলেঁ শৰণে
কৰিবো দাস উদাস ॥
বোলে গোপীনাথ মই বৰ অনাথ
তুমি ছুখিতৰ ধন।
তোমাৰ অভয় চৰণ কমলে
জানিয়া লৈলেঁ শৰণ ॥ ২৩১৯১
হেন জানি মনে আপোন চৰণে
কৰেঁ যথোচিত কাম।
তোমাৰ কিস্কৰ নামতে কন্দলি
এৰি নিজ যত কাম ॥
ভাৰতৰ পদ বচিবে লাগিলেঁ।
মনে ভাবি তমু নাম।
অনন্ত ব্রাহ্মণে বোলে নিবন্তৰে
নৰে ডাকি বোলা বাম ॥ ২৩১৯২

অভিমন্ত্যৰ বৃহৎ প্ৰবেশ আৰু অয়ত্ৰথৰ হাতত
পাণ্ডৱসকলৰ পৰাজয়

পদ

সঞ্জয় বোলন্ত শুনিয়োক মহাশয়।
কৰ্ণ অভিমন্ত্যৰ সময় যেন নয় ॥
খেদি আসে কৰ্ণ দেখিলেক অভিমন্ত্য।
হাতে তুলি লৈলা মহা ভয়ঙ্কৰ ধনু ॥ ২৩১৯৩
দশোদিশ পুৰিলেক ধনুৰ টকাৰ।
অভিমন্ত্য বীৰক তড়িলা কুৰি শৰ ॥
লগত আছয় আসি যত অনুচৰ।
সবাকো হানিলা ক্ৰোধে সূৰ্য্যৰ কুমাৰ ॥ ২৩১৯৪
শৰঘাৰে কুমৰৰ নভৈলেক ছুখ।
বাধেয়ক হানিলেক শপ্ত শিলীমুখ ॥

১৯৭

পাচে মহামানী কৰ্ণধনুৰ্দ্ধৰ সাৰ।
সৌভদ্ৰক শত শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৩১৯৫
আৰো সহস্ৰেক শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ।
পৰশুৰামৰ শিষ্য কৰ্ণ বীৰবৰ ॥
বাধেয়ৰ শৰে ফুটি হৈলেক হতাশ।
প্ৰচণ্ড সমৰে আতি সূৰ্য্যৰ সঙ্ক্ৰাশ ॥ ২৩১৯৬
সুৰ্গৰ পুংখীয়া শৰ শিলাত শগাইলা।
তৈলে ধোত কৰি ময়ূৰৰ পাখা চাইলা ॥
ধনুৰ গুণত জুড়ি প্ৰহাৰিলা শৰ।
নিবন্তৰে ধনু ধ্বজ কাটিলা কৰ্ণৰ ॥ ২৩১৯৭
ধনুখান দেখি যেন মণ্ডল আকাৰ।
কৰ্ণৰ হৃদয়ে শৰ হানিলা অপাৰ ॥
যাঠিশত বথ বখী ধনু টোন বাণ।
নিবন্তৰে কাটিয়া কৰিলা খান খান ॥ ২৩১৯৮
বথ হত দেখি বীৰে মনে কৰি মন্যু।
আন বথে চড়ি বীৰে তুলি লৈলা ধনু ॥
অভিমন্ত্য বীৰক যে ভেদিলা সত্ৰৰে।
অৰ্জুন তনয়ে তাক কটাক্ষো নকৰে ॥ ২৩১৯৯
কৰ্ণশৰে ব্যথিত ভৈলেক অভিমন্ত্য।
পুনৰপি কৰ্ণৰ কাটিলা দিব্য ধনু ॥
বথ ধ্বজ সাৰথিক কৰিলেক ছম।
শৰ হানি কৰ্ণৰ কাটিলা ধনুখান ॥ ২৩২০০
নিৰ্ম্মৎসৰ ভৈলা য়েৰে কৰ্ণ মহাবলী।
অচেতন পৃথিৱীত পৰিলেক ঢলি ॥
অচেতন কৰ্ণক দেখিয়া ভাতৃগণ।
মহাক্ৰোধে সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিয়ক ॥ ২৩২০১
দশ শৰ সৌভদ্ৰক হানিলা সঙ্ক্ৰানে।
সিংহনাদ কৰে বেড়ি বাধাৰ নন্দনে ॥
শৰঘাৱ পাইয়া পাচে অৰ্জুন নন্দনে।
কৰ্ণ কনিষ্ঠৰ বথ ধ্বজ তেতিয়ক ॥ ২৩২০২
সাৰথি সহিতে কাটি পেলাইলা তেখনে।
আৰু একপাট শৰ জুবিলন্ত গুণে ॥
আকৰ্ণ পুৰিয়া শৰ পঠাইলেক মাতি।
কৰ্ণ কনিষ্ঠৰ শৰ পেলাইলেক কাটি ॥ ২৩২০৩

বতাসে পাবিল যেন প্ৰফুল্ল কমল ।
 ভূমিত প্ৰকাশে পৰি বদনমণ্ডল ॥
 আনো যত আসিয়াছে তাৰ ভ্ৰাতৃগণ ।
 জীৱ ৰাখি বিভঙ্গে পলাইলা তেতিক্ষণ ॥ ২৩২০৪
 হেন দেখি পাণ্ডৱৰ যত বীৰগণ ।
 জয় সিংহনাদ কৰিলেক ঘনে ঘন ॥
 সাধু সাধু অভিমন্যু নাতি বাসৱৰে ।
 কৰ্ণকো ভঙ্গাইলা গিটো দুৰ্জয় সমৰে ॥ ২৩২০৫
 ভ্ৰাতৃৰ মৰম দেখি কৰ্ণ মহাবল ।
 মনত মিলিল আসি পৰম বিকল ॥
 আনো বাৰগণক তাৰিলা তেতিক্ষণ ।
 কৰ্ণকো ভঙ্গাইলা পাচে হুভদ্ৰানন্দন ॥ ২৩২০৬
 হুৱণ পুংখীয়া শৰ কঙ্কপাখি ছাইলু ।
 মহাবীৰগণক যে সন্ধানে জস্তাইল ॥
 আনো যত বাৰগণ যুজ্জন্তে আসিল ।
 ৰণ পৰিহৰি কতো দূৰে অন্তৰিল ॥ ২৩২০৭
 য়েৰে বীৰগণ পলাই গৈল ৰণ ভঙ্গে ।
 কোঁৱৰ দলত পশিবেক মহাখঙ্গে ॥
 হয় হস্তী ৰথ ৰথী মাৰিলা অপাৰ ।
 তীক্ষ্ণ তীক্ষ্ণ শৰ হানি মাৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৩২০৮
 কিবা দিন কিবা ৰাত্ৰি কিছু নাই থিতি ।
 অভিমন্যু শৰে প্ৰজ্ঞা ভৈল জৰ্জৰিতি ॥
 আকাশে উৰাই পক্ষী ধাৰাসাৰ কৰি ।
 তেখনে প্ৰসন্ন হোৱে তেখনে আক্কাৰি ॥ ২৩২০৯
 ঘনে ঘনে কৰন্তু যে ঘোৰ শঙ্কনাদ ।
 প্ৰলয় কালৰ যেন মেঘৰ সন্বাদ ॥
 ৰথৰ গৰ্জন ঘোৰ ধনুৰ টকাৰ ।
 তাত বাহিৰাইলা শৰ বিহ্বাত সঞ্চাৰ ॥ ২৩২১০
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন বৰিষয় ধাৰে ।
 সহস্ৰে সহস্ৰে পৰি যায় যমদ্বাৰে ॥
 ময়মন্ত হস্তী কাটিলেক শৰবাৰে ।
 পৰ্বত আকাৰে পৰি আছে ঠাৱে ঠাৱে ॥ ২৩২১১
 ঘোঁৰাসৰ কাটিলন্ত বজ্জৰ পাথৰ ।
 শাৰীসৰ কাটিলন্ত নিবাদ বিস্তৰ ॥

মৃতকে ঢাকিল সব সমৰ ধৰণী ।
 উঠিল কবন্ধসব কিল কিল ধ্বনি ॥ ২৩২১২
 অন্তে অন্তে কবন্ধে যুজয় থাণ্ডা ধৰি ।
 মাৰ্গ পকাই নাচে কতো অঙ্গি ভঙ্গি কৰি ॥
 কাটিলা অনেক ৰথ ভূমিত কাঞ্চনে ।
 ৰথী সাৰথীয়ে মৰি আছে একে থানে ॥ ২৩২১৩
 কুণ্ডলে মণ্ডিত শিৰ কাটিলা সকল ।
 মালাৰ খদিল যেন প্ৰফুল্ল কমল ॥
 বাহুসৰ ছেদিলন্ত চন্দনে ভূমিত ।
 যেন মহা সৰ্পসৰ পৰিছে ভূমিত ॥ ২৩২১৪
 অক্ষসৰ কাটিলা অনেক ধ্বজ দণ্ড ।
 ৰথ চক্ৰ কাটিয়া কৰিলা খণ্ড খণ্ড ॥
 শূল শাক্ত কাটিলেক গদা মৃদগৰ ।
 ধনু কাণ্ড খাণ্ডা বয়ু পৰশু তোমৰ ॥ ২৩২১৫
 মৃতকে অগম্য ভৈল ৰণস্থলীখান ।
 অল্প শত প্ৰাণীৰ দেখন্তে হৰে প্ৰাণ ॥
 অসংখ্যাত ৰাজপুত্ৰ সবে মহাৰথ ।
 হুভদ্ৰাতনয়ে পেসিলন্ত যমপথ ॥ ২৩২১৬
 দৌতদ্ৰত ভয়ে পাচে যত বীৰগণ ।
 বিভঙ্গে পলায় সবে নকৰয় ৰণ ॥
 প্ৰলয়ৰ বহি যেন লাগি গৈলা বনে ।
 সেহিমতে দহে প্ৰজ্ঞা হুভদ্ৰানন্দনে ॥ ২৩২১৭
 কোঁৱৰ দলত পশি কৰন্তু ক্ৰন্দন ।
 বাঢ়ি ৰণ দিবে হেন নাহি একোজন ॥
 পলাই সেনাগণ সব কৰি উসমিস ।
 ধূলায়ে ঢাকিল অন্ধকাৰে দশো দিশ ॥ ২৩২১৮
 পলাই কুকদল পাণ্ডুদলে দেখি আছে ।
 ধৰ মাৰ বুলি খেদি যায় পাচে পাচে ॥
 ভীম যুধিষ্ঠিৰ যে নকুল সহদেৱ ।
 ধুউদুয়ে ধাইলা ৰণে সম নাহি কেৱ ॥ ২৩২১৯
 সাত্যকি শিখণ্ডী ধাইলা ধৰি ধনু শৰ ।
 বিৰাট ক্ৰপদ চেকিতান বীৰবৰ ॥
 আনো যত বীৰগণ পাণ্ডৱ দলৰ ।
 কোঁৱৰক ধাইলা সবে তুলি পাটোৱাৰ ॥ ২৩২২০

পলাই সেনাগণ বন্ধাকর্তা কেহো নাই ।
 বিদূৰৰ পৰা জয়দ্রথে আছে চাই ।
 সমদলে সাজি লাগ ধৰিলা ৰাজ্যৰ ।
 বহু বুলি ভেটিলন্তু ব্যূহৰ দুৱাৰ ॥ ২৩২২১
 একেদৰে অভিমুখ্য পশিলা ভিতৰ ।
 সবাকো ৰাখিলা ভেটি ব্যূহৰ দুৱাৰ ॥
 সৈন্ধৱক দেখিয়া থাকিলা বীৰবৰ ।
 কাখৰত লাগি যেন ৰহিলা সাগৰ ॥ ২৩২২২
 শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ পাচে সোধন্তু দুনাই ।
 কথা শুনি মনে মোৰ মিলিল বিস্ময় ॥
 ইসে মহাভাব মই মানোহো মনত ।
 সৈন্ধৱে জিনিলা পাণ্ডৱ সৈন্য যত ॥ ২৩২২৩
 এটক এটক বীৰসব ছুতি হুব নাতি ।
 তাকো জিনিলেক ৰণে সৈন্ধৱ নৃপতি ॥
 কিবা দান পুণ্য কৰিলেক জয়দ্রথ ।
 কোনবা তপস্যা কৰিলেক শুদ্ধপথ ॥ ২৩২২৪
 কিবা দান দিলে সিটো বিশিষ্ট বিপ্ৰক ।
 নুহি কেনে একলে জিনিলে পাণ্ডৱক ॥
 ইকথা শুনিতে মোৰ উদ্বোধন চিত ।
 কহিয়ো সকলে মোক ইহাৰ উচিত ॥ ২৩২২৫
 সঞ্জয়ে বোলন্তু ৰাজা শুনা একমনে ।
 সৈন্ধৱৰ তেজ বৃদ্ধি ভৈল যিকাবেণে ॥
 যি কালত ভৈল দ্রোপদীৰ স্বয়ম্বৰ ।
 লক্ষেক নৃপতি তৈত ভৈল একতৰ ॥ ২৩২২৬
 মৎস্য কাটিবাক নপাবিলা একোজন ।
 লাজ হুইয়া থাকিলেক অসন্তোষ মনে ॥
 মৎস্য কাটিবাক হেন একোজন নাই ।
 ব্ৰাহ্মণৰ বেশে আসিয়াছে পাঞ্চোভাই ॥ ২৩২২৭
 পাচে ধনঞ্জয়ত বদতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 সাৱধান হোৱা তুমি মৎস্য কাটিবাৰ ॥
 ভ্ৰতৰ বচন শুনি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 তেখনে গৈলেক সাজি বীৰ যে বিজয় ॥ ২৩২২৮
 ককালত তুমি বাক্সিলত টানি টানি ।
 বামহাতে ধনুৰ্ৰাণ লৈলন্তু তেখনি ॥

অধোমুখ হুইয়া শৰ প্ৰহাৰিলা বলে ।
 মৎস্যক কাটিলা শৰে আকাশমণ্ডলে ॥ ২৩২২৯
 হুই হুই খণ্ড আসি পৰিলা সভাত ।
 দেখি দেৱতাৰ ভৈল আনন্দিত চিত ॥
 হেন দেখি দ্ৰুপদ জীয়াৰী বৰনাৰী ।
 অৰ্জুনক বৰিলন্তু পুষ্পমালা ধৰি ॥ ২৩২৩০
 দ্রোপদীৰ হাতে ধৰি পাণ্ডৱ নন্দনে ।
 ব্ৰাহ্মণৰ মাজে আসি বসিলা তেখনে ॥
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে ধাইলা ৰাজাগণ ।
 দেখি মহাভয় ভৈলা সকলে ব্ৰাহ্মণ ॥ ২৩২৩১
 কোঠেৰ আসিল ইটো ব্ৰাহ্মণ দুৰ্জন ।
 ইহাৰ কাৰণে ভৈল সবাবে মৰণ ॥
 এভো হেন কৰ তই কন্যা পৰিহৰ ।
 আমাকো ৰাখিয়া আপোনাকো ৰক্ষা কৰ ॥ ২৩২৩২
 ব্ৰাহ্মণৰ শুনি হেন ভয়াতুৰ বাণী ।
 ভয় নকৰিবা বুলি ধাইলা ভীমসেনি ॥
 অৰ্জুনেও ধাইলা ক্ৰোধে হাতে ধনু ধৰি ।
 আন্দোলে আশ্ফাল কৰে মহী গিৰ গিৰি ॥ ২৩২৩৩
 শৰ হানি ৰাজাগণ ভঙ্গাইলা তেখনে ।
 জয়দ্রথ ৰাজাক ধৰিলা তেতিক্ষণে ॥
 দাঢ়ি গোস্ব কাঢ়িয়া চিটিলা চুণ কালি ।
 মাথাত ঢালিয়া ঘোল খেদাইলা নিকালি ॥ ২৩২৩৪
 দ্রোপদীক লৈয়া পাঞ্চোভাই চলি গৈলা ।
 তাত অনন্তৰে শুনা যেন কথা ভৈলা ॥
 শোকে দুখে অপমানে আছে সিদ্ধপতি ।
 তপ কৰিবাক প্ৰতি তাৰ ভৈলা মতি ॥ ২৩২৩৫
 উত্তৰ দিশক প্ৰতি চলিলা সত্বৰ ।
 যথাত আছয় হেমৱন্ত গিৰিবৰ ॥
 হেনজানি জয়দ্রথে বুলিলা বচন ।
 ভূতনাথ শঙ্কৰক ধৰিবো ধিয়ান ॥ ২৩২৩৬
 মনক নিয়ম কৰি ইন্দ্ৰিয়ক দমি ।
 জপিব লাগিলা শিৱ শিৱ অন্তৰ্য্যামী ॥
 এবিলেক ক্ষুধা তৃষ্ণা শীত ঘৰ্ষ যত ।
 শুখাই শৰীৰ আছে আৰ্হি চৰ্ম্ম মাত্ৰ ॥ ২৩২৩৭

অহনিশে চিন্তে মহা ব্ৰহ্ম সনাতন ।
 তাৰ তপে তুষ্ট ভৈলা দেৱ ত্ৰিনয়ন ॥
 পাণ্ডৱক একবাৰ জিনিবো সমৰ ।
 এহিবৰ দিয়া মোক মনে কচিকৰ ॥ ২৩২৩৮
 শঙ্কৰে বোলন্ত তোক দিলো এহি বৰ ।
 ত্ৰৈলোক্য বিজয় একে অৰ্জ্জুনত পৰ ॥
 এহি বুলি অন্তৰ্দ্ধান ভৈল মহেশ্বৰ ।
 জয়দ্রথ চলি গৈলা আপোনাৰ ঘৰ ॥ ২৩২৩৯
 হৰ বৰদান হেতু ৰাজা জয়দ্রথ ।
 চাৰি পাণ্ডৱক ভেদি নিবাৰিলা পথ ॥
 দিব্য ৰথে চৰি ৰাজা চাহে যি দিশক ।
 বিভঙ্গে পলাই সবে পাণ্ডৱী কটক ॥ ২৩২৪০
 হেন বীৰ নাহি পাণ্ডৱৰ কটকত ।
 ধনু ধৰি আগবাঢ়ি যুজিবে শকত ॥
 সিবেলাত ৰাজাক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন চাহন নযায় ॥ ২৩২৪১
 নকুল সহদেৱ দুই আৰো ভীমসেন ।
 শিখণ্ডী সাত্যকি সেনাপতি ধৃষ্টিদ্যুম্ন ॥
 ইসৰ প্ৰমুখে আনো বীৰগণ যত ।
 সৈন্ধৱক যুজিবাক নুহিকে শকত ॥ ২৩২৪২
 দৰ্প কৰি জয়দ্রথ ৰথে চড়িলন্ত ।
 তিনি শৰে সাত্যকিৰ ৰথ কাটিলন্ত ॥
 ভীমৰ শৰীৰে হানিলেক ষাঠি শৰ ।
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰক হানিলা তাৰ পৰ ॥ ২৩২৪৩
 বিৰাটকো কুৰি শৰে পুৰিলা সন্ধানে ।
 দ্ৰুপদকো ভেদিলেক চৌষষ্ঠি মাৰ্গনে ॥
 শিখণ্ডীক কুৰি শৰ পাঞ্চ কৈকেয়ক ।
 গাৰে গাৰে ভেদিলেক দ্ৰৌপদীপুত্ৰক ॥ ২৩২৪৪
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাক ভেদিলা সাত শৰে ।
 আনো বীৰ সমস্তক ভেদিলা সমৰে ॥
 শৰঘাৰে নৃপতি ভৈলেক অচেতন ।
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে ধাইলা ভীমসেন ॥ ২৩২৪৫
 আথে বেথে প্ৰহাৰিলা তিনিপাট শৰ ।
 ধনু শৰ ৰথ ধ্বজ কাটিলা অপাৰ ॥

আন ধনু ধৰি পাচে ৰাজা জয়দ্রথ ।
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোৰা নিলা যমপথ ॥ ২৩২৪৬
 এক শৰ মাৰি সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ।
 আউৰ শৰে হাততে কাটিলা ধনুধান ॥
 হৃদয়ত এক শৰ হানিলা দুৰ্ব্বাৰ ।
 লালকাল ভৈল ভীম বায়ুৰ কুমাৰ ॥ ২৩২৪৭
 লৱৰি উঠিলা গৈয়া সাত্যকিৰ ৰথে ।
 ধৰ ধৰ বুলি খেদি যায় জয়দ্রথে ॥
 ভীম পলাইবাৰ দেখি যত বীৰচয় ।
 বিভঙ্গে পলাই সবে কোঁৱৰক ভয় ॥ ২৩২৪৮
 পাচতে খেদিয়া নেই কোঁৱৰ কটকে ।
 সাৰণক দেখি যেন পলায় চটকে ॥
 হেন দেখি আনন্দ কৰয় কুৰুগণে ।
 সাধু সাধু সিদ্ধপতি প্ৰশংসয় যনে ॥ ২৩২৪৯
 ইন্দ্ৰ চন্দ্ৰ বায়ু বহ্নি কুবেৰ বৰুণ ।
 এসম্বাৰ সম কপে যুদ্ধত নিপুণ ॥
 হেন বীৰসবক যুজিয়া একেশ্বৰে ।
 সিংহক জিনিয়া যেন প্ৰমত্ত কুঞ্জৰে ॥ ২৩২৫০
 যেহিমতে পাণ্ডৱে যুদ্ধৰ ধৰে পথ ।
 তথাপি নিবাৰে জয়দ্রথ মহাৰথ ॥
 অনেক প্ৰকাৰে যুজিলন্ত ঠাই ঠাই ।
 হৰ বৰদানে তাক জিনন নযায় ॥ ২৩২৫১
 একোমতে সৈন্ধৱক জিনিতে নপাৰি ।
 সেনাসব ৰৈয়া চাই উৰ্দ্ধদৃষ্টি কৰি ॥
 একলে পশিলা বীৰ ব্যূহৰ ভিতৰ ।
 লগত সহায় নগৈলেক একো নৰ ॥ ২৩২৫২
 বিবৰ্ণ বদন সবে নাই বোল মাত ।
 অধোমুখে বসিলা গালত দিয়া হাত ॥
 অভিমন্যু কুমাৰক শ্মৰি অধোমুখে ।
 বিভঙ্গে ৰহিলা সবে কৰি মন চুখে ॥ ২৩২৫৩
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 পশিলা একলে বীৰ ব্যূহৰ ভিতৰ ॥
 পাচক চাহন্তে কেহো নাহিকে সহায় ।
 মোক একেশ্বৰে এৰি থাকিলা পলাই ॥ ২৩২৫৪

পলাইলেক বীৰগণ কোঁৱৰক ডৰে ।
 মই পুৰু নপলাবো প্ৰাণৰে কাতৰে ॥
 কৃষ্ণৰ ভাগিন মই হুভদ্ৰাতনয় ।
 জন্ম দিয়া আছে মোক বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৩২৫৫
 বিশেষ ভাতিজা মই চাৰি পাণ্ডৱৰ ।
 মোৰ বৰ্ণভঙ্গে লাজ আসিবে সবাৰ ॥
 এহি মনে গুণি অভিমন্যু সত্য সন্ধ ।
 যুজিবাক লাগি মনে অত্যন্ত প্ৰবন্ধ ॥ ২৩২৫৬
 সাৰথিক বোলন্ত সত্বে ডাক বথ ।
 কোঁৱৰক মাৰি আজি পেসো যমপথ ॥
 হেন শুনি সাৰথি ডাকিলা বথবৰ ।
 পশিলেক বথ গৈয়া ব্যুহৰ ভিতৰ ॥ ২৩২৫৭
 যেন সাগৰত গৈয়া পশিলা মগৰ ।
 উজৰি পলাইলা জলজন্তু নিবন্তৰ ॥
 সেহিমতে সৌভদ্ৰক দেখি বীৰগণ ।
 বিভঙ্গে পলাই সবে নকৰয় বণ ॥ ২৩২৫৮
 সৌভদ্ৰক বণত প্ৰসন্ন হেন দেখি ।
 ধাইলা বীৰগণ সবে থানিকো নাপেক্ষি ॥
 দাক্ষণ দুৰ্ব্বাৰ ঘোৰ মিলিল সমৰ ।
 সৌভদ্ৰক ঢাকি সবে বৰষিলা শৰ ॥ ২৩২৫৯
 কোঁৱৰৰ শৰঘাৱে আৰ্জ্জুনি কিটাইল ।
 নিবন্তৰে শৰসব কাটিয়া পেলাইল ॥
 শৰ নষ্ট দেখি কোঁৱৰৰ বীৰগণে ।
 হয় হস্তী বথে বেটিলেক তেতিক্ষণে ॥ ২৩২৬০
 দেখি অভিমন্যু ক্ৰোধ কৰি গুৰুতৰ ।
 ধনু ধ্বজ কাটিলেক কৰ্ণৰ পুত্ৰৰ ॥
 সাৰথিৰ শিৰ কাটিলন্ত শৰ হানি ।
 চাৰি ঘোঁৰা কাটিলন্ত তিলৰ প্ৰমাণি ॥ ২৩২৬১
 বিবথী ভৈলেক য়েৰে বীৰ বুধসেন ।
 কুৰুদলে সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিক্ষণ ॥
 ধনু ধৰি নিবন্তৰে কৰিলা টকাৰ ।
 নানাবিধ অস্ত্ৰশস্ত্ৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৩২৬২
 পাচে মহা যুদ্ধ মিলি গৈল ভয়ঙ্কৰ ।
 একেশ্বৰ অভিমন্যু কোঁৱৰ বিস্তৰ ॥

তথাপি কবন্ত যুদ্ধ ভয় পৰিহৰি ।
 হস্তীৰ মধ্যত যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥ ২৩২৬৩
 কুণ্ডলে মণ্ডিত শিৰ দেখিতে শোভন ।
 কাটিয়া পেলাইলা শিৰ হুভদ্ৰানন্দন ॥
 আঙ্গঠি সহিতে কাটি পেলাইলা আঙ্গুলি ।
 খাণ্ডা সমন্বিতে বাহু কাটিলা সমূলি ॥ ২৩২৬৪
 সূৰ্যৰ তাৰ থাক চন্দনে ভূষিত ।
 হেন বাহুসব কাটি পেলাইলা ভূষিত ॥
 ধ্বজ দণ্ড কাটিলা কাঞ্চনে বিবচিত ।
 মুকুট কৰচে নানা বস্ত্ৰে অলঙ্কৃত ॥ ২৩২৬৫
 ছত্ৰসব কাটিলন্ত চন্দ্ৰৰ প্ৰকাৰ ।
 চামৰ ব্যজন যেন নক্ষত্ৰ সঞ্চাৰ ॥
 বথসব কাটিলন্ত লেখা জোখা নাই ।
 বথী সাৰথিয়ে পৰি আছে একে ঠাই ॥ ২৩২৬৬
 ইয়া দণ্ড কাটিলা বথৰ কবন্ধৰ ।
 চক্ৰ ছত্ৰ কাটিলা যতক উপক্ষৰ ॥
 সহবান্ধে কাটিলন্ত বথৰ মূলি ।
 খসিল শলখা কাঠি পেলাইল নিকালি ॥ ২৩২৬৭
 হয় হস্তী কাটিলা মহিষ উট খৰ ।
 মৃতকে ঢাকিলা বৰ্ণশূলী নিবন্তৰ ॥
 নানা দেশ হস্তে আসিয়াছে ৰাজাগণ ।
 সৌভদ্ৰৰ শৰে একে তিলে ভৈলা ছন্ন ॥ ২৩২৬৮
 যশক আশায়ে বীৰগণ আসে ধাই ।
 সৌভদ্ৰৰ শৰে একেলগে ভৈলা ঠাই ॥
 ধনুখান দেখি যেন মণ্ডল আকাৰ ।
 দশো দিশে শৰচয় কবন্ত প্ৰহাৰ ॥ ২৩২৬৯
 অভিমন্যু বীৰক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 কদৰূপে হৰে যেন প্ৰজা সংহৰয় ॥
 মহাভয়ে পলাই প্ৰজা শুনি গলাবাব ।
 নুহি অভিমন্যু বীৰ যুজন্ত বাসৱ ॥ ২৩২৭০
 পলায় প্ৰজাগণ সবে কম্পমান কায় ।
 ব্যাত্ৰক দেখিয়া যেন হৰিণ পলায় ॥
 হেন দেখি মহা বীৰগণ নিবন্তৰে ।
 সৌভদ্ৰক ধাইলা আতি মহা আড়ম্বৰে ॥ ২৩২৭১

কেহো বোলে আৰ্জ্জুনিক মই বধোঁ আগে ।
 মইসে বধিবো তই নপাইবিহি লাগে ॥
 কেহো বোলে তোতো আগে মই দিবো বণ ।
 মাৰিয়া পেসিবো বণে স্তভদ্রানন্দন ॥ ২৩২৭২
 এহি অন্তো অন্তো কৰি যত বীৰবৰ ।
 সৌভদ্রক বেড়ি সবে প্ৰহাৰিলা শৰ ॥
 অভিমন্যু দেখে শৰ আসে ধাৰাসাৰে ।
 বৰিৰ কিৰণ ঢাকি ভৈল অন্ধকাৰে ॥ ২৩২৭৩
 ধনু টানি সন্ধানে হানিলা বাণচয় ।
 সবে শৰ কাটিলন্ত স্তভদ্রাতনয় ॥
 পাচে অভিমন্যু প্ৰহাৰিলা বাণগণ ।
 ধনু ধ্বজ বথ চক্ৰ পতাকা তোৰণ ॥ ২৩২৭৪
 বথী বথ সাৰথি ঘোটক টোন বাণ ।
 নিবন্তৰে কাটিয়া কৰিলা খান খান ॥
 হত অৱশেষ যত আছে বীৰগণ ।
 সৌভদ্রক ভয়ে সবে পলাইলা তেখন ॥ ২৩২৭৫
 হাত ভৰি কাম্পে ভয়ে থিৰ নোহে গাৱ ।
 সাগৰ মধ্যত যেন তল গৈল নাৱ ॥
 হেন দেখি কল্পবথ শল্যৰ তনয় ।
 ভয়াতুৰগণক যে দিলেক নিৰ্ভয় ॥ ২৩২৭৬
 নকৰিবি ভয় মই যুজিবাক যাওঁ ।
 আজি ধৰি খণ্ডায়ে অভিমন্যু হেন নাও ॥
 মই যাত নাছিলোহো তাতে এতমান ।
 দেখা এতিক্ষণে মাৰি পেসো যমথান ॥ ২৩২৭৭
 এহি বুলি বথত চড়িলা মহাবল ।
 দিব্য চাৰি ঘোঁৰা বথ বায়ুতো আগল ॥
 স্তৱৰ্ণ মুকুতা মণি কৰে জাতিফাৰ ।
 অৰ্জ্জুন পুত্ৰক ধাইলা শল্যৰ কুমাৰ ॥ ২৩২৭৮
 ধনু টানি সন্ধানে হানিলা শৰজাক ।
 স্তভদ্রানন্দনে সহি আছিলেক তাক ॥
 শৰঘাৱ পাইয়া পাছে স্তভদ্রাকুমাৰ ।
 ধনুত জুৰিলা আনি অসংখ্যাত শৰ ॥ ২৩২৭৯
 বাম হাতে টানি প্ৰহাৰিলা মহাবলী ।
 সৰ্বাঙ্গে পৰিয়া প্ৰৱেশিলা হলহলি ॥

দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই বীৰ কল্পবথ ।
 প্ৰাণ ছাৰি তেখনে চলিলা যমপথ ॥ ২৩২৮০
 য়েৱে কল্পবথ সমৰত ভৈলা হত ।
 দেখি ক্ৰোধে ধাইলা ৰাজপুত্ৰ একশত ॥
 শৰ হানি সৌভদ্রক চাইলা দশো দিশ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধন পাইলা মনত হৰিষ ॥ ২৩২৮১
 দশো দিশ ঢাকিলেক নাকলয় পথ ।
 জানিলো সৌভদ্র পৰি গৈল যমপথ ॥
 গাঢ় বুদ্ধি ভৈল য়েৱে নাতি বাসৱৰ ।
 অক্ষুণ প্ৰহাৰে যেন জ্ঞানিল কুঞ্জৰ ॥ ২৩২৮২
 গন্ধৰ্ব্ব অস্ত্ৰক আনি কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন কৰে জাতিফাৰ ॥
 গন্ধৰ্ব্বত যিটো অস্ত্ৰ শিখিলা অৰ্জ্জুনে ।
 সেহি অস্ত্ৰ সৌভদ্রক দিলা বঙ্গমানে ॥ ২৩২৮৩
 সেহি অস্ত্ৰ অভিমন্যু গুণত জুৰিলা ।
 গিৰ গিৰ কৰি সবে ধৰণী লৰিলা ॥
 লন্তে একপাট শৰ জোৰন্তে শতেক ।
 প্ৰহাৰ কৰন্তে শৰ হোৱে সহস্ৰেক ॥ ২৩২৮৪
 অযুতেক হুইয়া আকাশক চলি যায় ।
 পৰিবাৰ বেলা জানা লেখা জোখা মাই ॥
 অনন্ত চক্ৰৰ সম ফুৰে বথখান ।
 মণ্ডল আকাৰ ধনু ধাৰে পৰে বাণ ॥ ২৩২৮৫
 সেহি শৰে ফুটি প্ৰজা মৰে বহুতৰ ।
 মৃতকে ঢাকিল বগম্বলী নিবন্তৰ ॥
 যত ৰাজপুত্ৰগণ যুজন্তে আছিল ।
 দুৰ্ব্বাৰ অস্ত্ৰৰ ঘাৱে যমঘৰে গৈল ॥ ২৩২৮৬
 কপে গুণে দেখি যেন দেৱৰ কুমাৰ ।
 স্তভদ্রাতনয়ে তাৰ চিস্তিলন্ত মাৰ ॥
 হয় হস্তী পদাতিৰ লেখা জোখা নাই ।
 স্তভদ্রাকুমাৰে তাক কৰিলেক ঠাই ॥ ২৩২৮৭
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 অভিমন্যু কুমাৰক ধাইলা তেতিক্ষণ ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ক্ৰোধে প্ৰহাৰিলা শৰ ।
 নিবন্তৰে কাটিলন্ত অৰ্জ্জুন-কুমাৰ ॥ ২৩২৮৮

পুনৰ্জন্ম শব তাক মাৰিতে নেদিল ।
 ভল্ল হানি ধনুখান হাততে কাটিল ॥
 আৰো এক শব প্ৰহাৰিলা মহাবলী ।
 ভ্ৰূবৰ মধ্যত পশিলন্তু হলহলি ॥ ২৩২৮৯
 নিৰুৰুণ চোট পাই বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 পাচগুটি লৱৰি পলাইলা তেতিক্ষণ ॥
 নৃপতিৰ ভজ দেখি যত বীৰগণ ।
 বিভজে পলাইল গায়ে নাহিকে চেতন ॥ ২৩২৯০
 হস্তী এৰি হস্তীয়াৰ পলাই লৱৰি ।
 ককা জেঠা খুড়া ভায়া বুলি পাৰে গেৰি ॥
 বাক খাণ্ডা এৰি কতো পলাই প্ৰাণ ৰাখি ।
 ধনু কাণ্ড এৰি কতো পলাই ধানুকি ॥ ২৩২৯১
 হেন দেখি নৃপতিৰ দয়াৰ কুমাৰ * ।
 নামত লক্ষ্মণা কপে যেন শশধৰ ॥
 প্ৰজাৰ অৱস্থা দেখি মহা দুখ মনে ।
 ৰথে চড়ি সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিক্ষণে ॥ ২৩২৯২
 লগতে ধাইলেক অসংখ্যাত ৰাজহুত ।
 সমান বয়স সবে যুজ্জক অদ্ভুত ॥
 হয় হস্তী পদাতিৰ লেখা জোখা নাই ।
 মহাক্ৰোধে খেদি সৌভদ্ৰক গৈলা ধাই ॥ ২৩২৯৩
 হেন দেখি সৌভদ্ৰে যে অতি দায়া মনে ।
 লক্ষ্মণাক সম্বোধিয়া বুলিলা বচনে ॥
 পালট পালট বাপু যুজ্জক নলাগে ।
 লাগ পাইলে নেৰিবেক অভিমন্যু বাঘে ॥ ২৩২৯৪
 এতো হেন কৰ পিতৃ মাতৃক নবঞ্চ ।
 পিণ্ডক জলক লাগি কিছু বোক সঞ্চ ॥
 ছৱাল চৰিত্ৰে তই বুদ্ধিত তাকৰ ।
 যুদ্ধ পৰিহৰ বাপু বিপাক্ষে নমৰ ॥ ২৩২৯৫
 তথাপিতো যুদ্ধ যদি কহিলো নিশ্চয় ।
 একপাট শৰে মই নিবো যমালয় ॥
 হেন শুনি মাতিলেক লক্ষ্মণা কুমাৰ ।
 শুন অভিমন্যু দদা তোক নাহি ডৰ ॥ ২৩২৯৬

বিস্তৰ কটক তই মাৰি আছ ৰণে ।
 খানিতেক ৰহ পেসো যমৰ কৰণে ॥
 বাপ মাৰ স্তমৰ যতেক বন্ধুগণ ।
 অৱশ্য পেসিবো তোক যমৰ কৰণ ॥ ২৩২৯৭
 এহি বুলি খেদি গৈল লক্ষ্মণা কুমাৰে ।
 প্ৰমত্ত সিংহক যেন ধাইলেক কুঞ্জৰে ॥
 পাচে মহাকোপ মনে লক্ষ্মণা কুমাৰে ।
 সৌভদ্ৰক হানিলেক তীক্ষ্ণতৰ শৰে ॥ ২৩২৯৮
 চাৰিয়ো ঘোৰাক ভেদিলেক চাৰি শৰে ।
 ধ্বজক বিশাল দশ বাণ নিৰন্তৰে ॥
 অভিমন্যু দেখে তাৰ এতমান দৰ্প ।
 লক দিয়া জঙ্ঘাইলেক যেন কালসৰ্প ॥ ২৩২৯৯
 গুণত জুৰিলা আনি কালান্তক শৰ ।
 ক্ৰোধ পাখি চায়া আছে মহা ভয়ঙ্কৰ ॥
 কৰ্ণমানে ধনু টানি প্ৰহাৰিলা ডাটি ।
 কুণ্ডলে সহিতে শিৰ পেলাইলেক কাটি ॥ ২৩৩০০
 খসিয়া পৰিল যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল ।
 নালৰ খসিল যেন প্ৰফুল্ল কমল ॥
 লগৰ সহায় যত ৰাজাৰ কুমাৰ ।
 তাসম্বাৰ শিৰ কাটিলন্তু মহাবীৰ ॥ ২৩৩০১
 একেখানে পৰি শোভা কৰে ধৰণীত ।
 অসংখ্যাত চন্দ্ৰ যেন উদিত তহিত ॥
 লক্ষ্মণা পৰিল য়েৰে ঘোৰ সমৰত ॥
 হাহাকাৰ শব্দ মিলিল কোঁৱৰত ॥ ২৩৩০২
 গাণ্ডি গোট পৃথিৱীত পৰিলেক ঢলি ।
 বায়ুৰে বৃক্ষক যেন পেলাইলা উভালি ॥
 নৃপতি দেখন্তু মোৰ পুত্ৰ গৈল মৰি ।
 হিয়ে মুণ্ডি হানি ৰাজা কান্দে দুখ কৰি ॥ ২৩৩০৩
 অভিমন্যু শৰে বাপু তই গৈলি মৰি ।
 তোৰ মুখ নেদেখিয়া জীয়ে কেন কৰি ॥
 ইটো ধন জন কি কৰিবো ৰাজ্যভাৰ ।
 তই অবিহনে দেখো দিনতে আন্ধাৰ ॥ ২৩৩০৪
 সিটো সুনাসিকা মুখ কেশ আকৃষ্টত ।
 নেদেখিয়া কেনমতে মই ধৰেঁ চিত ॥

সিংহবন্ধ কটি কঙ্ক বাহু বন্ধস্থল ।
 কামিনী মোহন রূপ দেখি হুকোমল ॥ ২৩৩০৫
 নৃপুৰ কিঙ্কণী হাৰ কেয়ূৰে বজ্জিত ।
 হেন বাহু পৰি আছে কেবল ভূমিত ॥
 ৰাজাৰ কুমাৰীগণে তোৰ ধৰে আল ।
 আজি লাগ ভৈল তোৰ শগুণ শৃগাল ॥ ২৩৩০৬
 কিনো নিদাক্ষণ ইটো সৌভদ্ৰৰ শৰ ।
 একপাট শৰে পৰি গৈল যমঘৰ ॥
 হাক দিলো তথাপিতো কৰিলি সমৰ ।
 তই স্বৰ্গ পাইলি যুগ বুৰিল আমাৰ ॥ ২৩৩০৭
 বিস্তৰ বিলাপ কৰিলন্তু দুৰ্য্যোধন ।
 হেন দেখি প্ৰবোধ দিলেক গুৰু দ্ৰোণ ॥
 নকান্দা নকান্দা বাপু খেদ পৰিহাৰা ।
 যত দেখা আছে মানে ইয়ো সবে মৰা ॥ ২৩৩০৮
 তুমি আমি আদি কৰি যত বীৰবৰ ।
 নিশ্চয়ে জানিবা সবে যাইবো যমঘৰ ॥
 কি কাৰ্য্য কৰিছা ৰাজা আকে বৰ দেখা ।
 যত বন্ধু বান্ধৱ কাহাৰো নাহি ৰক্ষা ॥ ২৩৩০৯
 আমাৰ বচন ৰাজা নধৰিলা মনে ।
 আজি বিপৰীত শোক কৰা কি কাৰণে ॥
 আৰ্জিত কৰ্ম্মক জানা ভুঞ্জিলেসে ক্ষয় ।
 হেন জানি শোক নকৰিবা মহাশয় ॥ ২৩৩১০
 গুৰুৰ বচনে শোক এৰি নৃপবৰ ।
 মহাবীৰ সকলক দিলেক উত্তৰ ॥
 মোৰ পুত্ৰ বধি ইটো স্তম্ভদ্রা কুমাৰ ।
 চাহিবে নলাগে বেড়ি এতিক্ষণে মাৰ ॥ ২৩৩১১
 ৰাজাৰ বচন শুনি মহাবীৰগণে ।
 মহাক্ৰোধে সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিক্ষণে ॥
 কৰ্ণ গুৰু দ্ৰোণ কৃপাচাৰ্য্য কৃতবন্দ্ৰা ।
 মহাধনুৰ্দ্ধৰ বৃহদল অশ্বখামা ॥ ২৩৩১২
 এহি ছয় মহাবীৰী ছইয়া একতৰ ।
 সৌভদ্ৰক বেড়ি সবে প্ৰহাৰয় শৰ ॥
 শৰঘাৰে সৌভদ্ৰৰ ক্ৰোধ গুৰুতৰ ।
 শৰ হানি তাসম্বাক কৰিলা জৰ্জৰ ॥ ২৩৩১৩

অভিমন্যু শৰে ফুটি ছইয়া ভয় বৰ ।
 ৰণ পৰিহৰি সবে ভৈলেক অন্তৰ ॥
 যদি মহাবীৰগণ গৈল ৰণভঙ্গে ।
 নিষাদ দলত তেবে পশিলেক খঙ্গে ॥ ২৩৩১৪
 হেন দেখি মহা কোপে নিষাদৰ গণে ।
 অসংখ্যাত হস্তী লৈয়া বেঢ়িলা তেখনে ॥
 যেন মহা মেঘে ঢাকিলেক আদিত্যক ।
 দিনতে আন্ধাৰ ভৈল নেদেখি সূৰ্য্যক ॥ ২৩৩১৫
 এহিমতে আৰ্জ্জুনিক বেঢ়িলে কুঞ্জৰে ।
 মহাৰঙ্গ ভৈল দুৰ্য্যোধন নৃপবৰে ॥
 হস্তী সমূহত পশি স্তম্ভদ্রা তনয় ।
 শৰ হানি নিৰন্তৰে কৰিলেক ক্ষয় ॥ ২৩৩১৬
 যেন বাহুগ্ৰস্ত এবাই শোভে দিবাকৰ ।
 অভিমন্যু বীৰৰ সেহিসে পটন্তৰ ॥
 হস্তীক নিদলি পাচে স্তম্ভদ্রানন্দনে ।
 কলিঙ্গ দলত গৈয়া পশিলা তেখনে ॥ ২৩৩১৭
 কলিঙ্গৰ পতি শতদ্রুথ মহাবীৰ ।
 আৰ্জ্জুনিৰ শৰে তাৰ ছেদিলন্তু শিৰ ॥
 কলিঙ্গ নৃপতি পৰি গৈল যমঘৰে ।
 পশিল সেনাৰ মাজে অৰ্জ্জুন-কুমৰে ॥ ২৩৩১৮
 পিতৃৰ মৰণ শুনি কেশৰী কেতন ।
 ধনু ধৰি সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিক্ষণ ॥
 হাওৰে সৌভদ্ৰ তোৰ গহ এতমান ।
 মাৰো পিতৃবধী আজি যাইবি কোন থান ॥ ২৩৩১৯
 এহি বুলি শৰচয় কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 বৰিৰ কিৰণ ঢাকি ভৈলা অন্ধকাৰ ॥
 আৰ্জ্জুনিয়ৈ শৰক কাটিয়া তেতিক্ষণে ।
 থাক থাক বুলিলন্তু মহা খঙ্গ মনে ॥ ২৩৩২০
 সহস্ৰে সহস্ৰে শৰ বৰষিলা পৰ ।
 বৰষিলা শৰচয় যেন খুব ধাৰ ॥
 বথ ধ্বজ দণ্ড ছত্ৰে চাৰিয়ো ঘোটক ।
 সাৰথি সহিতে নিলা যম-সদনক ॥ ২৩৩২১
 আৰো এক ভল্ল শৰ জুবিলন্তু গুণে ।
 শিৰ কাটি পেলাইলন্তু স্তম্ভদ্রা নন্দনে ॥

মহাদানী মানী কলিঙ্গাধি নৃপবৰ ।
 সপুত্রে বান্ধৱে পৰি গৈলা যমঘৰ ॥ ২৩৩২২
 কলিঙ্গ দলক নিদলিয়া বীৰবৰে ॥
 কোঁৱৰ সন্মুখ দলে পশিলা সত্বেৰে ॥
 শুনা সৰ্ব্বজনে পদ মহাভাৰতৰ ।
 ঈশ্বৰ মুখ্য লীলা মহা পুণ্যতৰ ॥ ২৩৩২৩
 আক একমনে যিটো শুনে একবাৰ ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ সিজে তাসম্বাৰ ॥
 দ্বিজ গোপীনাথে কহে শুনা মন কৰি ।
 পাতক ছাড়োক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৩৩২৪

—*—

অভিমন্ত্যৰ যুদ্ধ

ছন্দ

সঞ্জয়ত নৰপতি পাচে কথা পুছিলন্ত
 কহা মোত শুনো একমনে ।
 চক্ৰবৃহ মাজে পশি অভিমন্ত্য মহাযশী
 কেন থান কবিলন্ত বণে ॥
 নিজ পিতা পিতামহ মাতুলত কৰি গহ
 যুদ্ধে অতি নিশঙ্ক হৃদয় ।
 পাণ্ডৱ-বহ্নিত যেন পৰয় পতঙ্গগণ
 কোন বীৰ বাঢ়িয়া যুজয় ॥ ২৩৩২৫
 সঞ্জয় বোলন্ত তথা শুনিয়োক পাচকথা
 কহো মই সাৱশেষ কৰি ।
 কোঁৱৰক মোক্ষ দলে অভিমন্ত্য মহাবলে
 ফুৰে প্ৰজাগণক সংহৰি ॥
 পাণ্ডুল আসিবাৰ কোঁৱৰে ভেটিলে দ্বাৰ
 আসিবে নপাৰে দেখি মনে ।
 দেখি সাত মহাৰথে ধনু ধৰি আথে বেথে
 স্তম্ভদ্রা স্তম্ভক তাৱক্ষণে ॥ ২৩৩২৬
 যেন তাল তকবৰ দেখি ধনু ভয়ঙ্কৰ
 শৰ যেন পৰে বজ্জ্বাঘাত ।

১৯৮

ছিদ্ৰ পাই বীৰগণে হানিলেক তাৱক্ষণে
 স্তম্ভদ্রা স্তম্ভক হৃদয়ত ॥
 শৰঘাৱ পায় বৰ কাষ্পে উক কবীকৰ
 বাসৱ-স্তম্ভক প্ৰিয় স্তম্ভ ।
 ধৰি ধনু শৰ জুৰি তাতো মহামন্ত্ৰ পঢ়ি
 তাসম্বাক হানিলা বহ্নিত ॥ ২৩৩২৭
 গুৰু দ্ৰোণ হৃদয়ত ভেদিলেক পাঞ্চ শৰ
 কুৰি শৰে বৃহযে বলক ।
 কৃতবৰ্ম্মা হৃদয়ত আশী শৰে ভেদিলন্ত
 মাঠি শৰে কৃপা আচাৰ্য্যক ॥
 কৰ্ণক মুনিস জানি প্ৰহাৰিলা ধনু টানি
 ঘোৰ শৰ বিংশতি হাজাৰ ।
 অশ্বখামা হৃদয়ত তৈল ধৌত শণাইত
 হানিলন্ত যোড়শ হাজাৰ ॥ ২৩৩২৮
 আৰো দশ শৰ হানি কাটিলন্ত মহামানী
 কৃপ আচাৰ্য্যক চাৰি ঘোঁৰা ।
 পাঞ্চিক সাৰথি সমে বধক যে কাটিলন্ত
 সিংহনাদ কৰিয়া ছুঁঘোঁৰ ॥
 বৃন্দাৰক নামে এক কুকবলে প্ৰাণংসক
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ মध्ये সাৰ ।
 তযু পুত্ৰগণে চাই আঁহে সৰে ঠাই ঠাই
 শিৰ কাটি পেলাইলন্ত তাৰ ॥ ২৩৩২৯
 সৌভদ্ৰৰ শৰে পৰি বৃন্দাৰক গৈল মৰি
 দেখি আছে মহাৰথীগণে ।
 হেন দেখি গুৰুস্তুতে সন্মিতে চাপিয়া ক্ৰন্তে
 খুৰ শৰে ভেদিল তেখনে ॥
 বজ্জৰ সদৃশ টান ভল্ল শৰ বজ্জপাট
 হানিলন্ত মহাক্ৰোধ কৰি ॥
 দেখি অভিমন্ত্য বীৰ শৰ হানি নিবন্ত
 কাটিলন্ত খণ্ড খণ্ড কৰি ॥ ২৩৩৩০
 গুৰুৰ পুত্ৰৰ শৰ নষ্ট কৰি নিবন্ত
 জুৰিলন্ত শকতি সায়ক ।
 অশ্বখামা দ্বিজবৰ চাহি আছে নিবন্ত
 হৃদি ফুটি গৈলা পাতালক ॥

পুত্ৰেৰ সংশয় ছেন দেখিলেক গুৰু দ্ৰোণ
 খেদি লাগ ধৰিলা তেখনে ।
 সৌভদ্ৰেৰ শৰীৰত হানিলন্ত একশত
 ঘোৰতৰ শৰ তাৰক্ষণে ॥ ২৩৩১
 অস্থখামা শ্ৰুতি পাই পিতৃৰ হিতক চাই
 যাঠি শৰে ভেদিলা সন্ধানে ।
 কৰ্ণেও চল্লিশ বাণে ভেদিলেক মৰ্ম্ম স্থানে
 কৃতবৰ্ম্মা চৌষষ্ঠি মাৰ্গণে ॥
 বৃহদ্ৰল নৃপতিয়ো ভেদিলন্ত পাঞ্চবাণে
 কৃপাচাৰ্য্যে হানিলা ততেক ।
 তাসম্বাৰ সহি শৰ অভিমন্যু বীৰবৰ
 দুই গুণে ভেদিলা সবাকৈ ॥ ২৩৩২
 আৰ্জ্জুনিৰ শৰে ফুটি তেজ ধাৰা বহে ছুটি
 মহা ভয় ভৈলা বীৰগণ ।
 হাত পাৰ নোহে থিব কাৰ্দ্দে উক কৰ শিব
 বণ এৰি পলাইলা তেখন ॥
 ঘেৰে মহা বীৰগণ ভঙ্গ দিয়া গৈল বণ
 পশিলন্ত কোঁৱৰী দলত ।
 সীমা সংখ্যা নাহি যত মাৰিলন্ত বখী বধ
 পদাতিৰ লেখা দিবো কত ॥ ২৩৩৩
 কোঁৱৰৰ বধপতি মহাস্তানী মহামতি
 তাক লাগি প্ৰহাৰিলা বাণ ।
 ধনু ধ্বজ পতাকাৰ দণ্ড ছত্ৰ সাৰথিক
 কণিকতে নিলা যমথান ॥
 আৰো একপাট শৰ ভৈল ধৌত নিবন্তৰ
 হানিয়া পঠাইলা ক্ৰোধ মনে ।
 কোঁশলাধি নৃপতিৰ কুণ্ডলে মণ্ডিত শিব
 কাটিয়া পেলাইলা তেতিয়ক ॥ ২৩৩৪
 কোঁশলাধি নৃপতিৰ প্ৰিয়পুত্ৰ বৃহদ্ৰল
 মহাবৰীগণ মাজে সাৰ ।
 তাক লাগি একশৰ মাৰিলন্ত দৃঢ়তৰ
 শিব কাটি পেলাইলন্ত তাৰ ॥
 আৰো দশপাট শৰ প্ৰহাৰিলা দৃঢ়তৰ
 দশ বাজকুমাৰক প্ৰতি ।

খড়্গ চৰ্ম্ম ধনু বাণ সাৰথি সহিতে প্ৰাণ
 সংহাৰ কৰিলা তিলেকতে ॥ ২৩৩৫
 শুন্যোক সৰ্ব্বজন একচিত্ত কৰি মন
 পুণ্যকথা মহাভাৰতৰ ।
 শুনে যিটো একমনে গুচে তাৰ তাৰক্ষণে
 মহাপাপ অনেক জন্মৰ ॥
 ইটো ঘোৰ কলিযুগ অল্প আয়ু বহু ৰোগ
 শৰীৰ নোহয় চিৰস্থায়ী ।
 যেন পদ্মপত্ৰে জল কৰি থাকে টলমল
 এতিক্ৰমে আছে এই নাই ॥ ২৩৩৬
 বিষয়ত সদা বতি নামক নাহিকে মতি
 সাধু এৰে নাহিকে আলাপ ।
 নুশুনি কৃষ্ণৰ কথা জন্মক নকৰা বৃথা
 অহৰ্নিশে নুগুচয় তাপ ॥
 হেন জানি এক চিন্তে সাধু সজ লৈয়ো নিতে
 মুখে লোৱা মাধৱৰ নাম ।
 দিন ৰাতি সমেকাবে কথা শুনা মাধৱৰে
 এৰি গৃহ ধৰ্ম্ম যত কাম ॥ ২৩৩৭
 সাধুৰ লগত যায়ে মহা পুণ্য তেৰে পায়ো
 সদায়ে লৈবাহা হৰি নাম ।
 দ্বিজ গোপীনাথে কয় এবায়ে স্মৃত্ৰয় ভয়
 নিবন্তৰে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৩৩৮

পদ

সঞ্জয়ে বোলন্ত শুন্যোক নৃপবৰ ।
 যেন যুদ্ধ ভৈল পাচে তাত অনন্তৰ ॥
 কোঁশলাধিপতি সমৰত ভৈলা হত ।
 সবংশে মৰিল অভিমন্যুৰ হাতত ॥ ২৩৩৯
 ছেন দেখি মহা ক্ৰোধে ৰাধাৰ নন্দনে ।
 ৰথে চৰি সৌভদ্ৰক ধাইলা তেতিয়ক ॥
 পাঞ্চশত শৰ জুৰি ধনুৰ গুণত ।
 সন্ধানে হানিলা সৌভদ্ৰেৰ হৃদয়ত ॥ ২৩৪০

কৰ্ণশৰে সৰ্বাঙ্গে ভৈলেক জৰ্জৰিত ।
 শৰীৰৰ পৰা ধাৰে বহুৰে শোণিত ॥
 তেজ তোল বোল ভৈল বসন ভূষণ ।
 ফুলিল পলাস যেন দেখিতে শোভন ॥ ২৩৩৪১
 কৰ্ণ শৰে ফুটি বীৰ স্তম্ভদ্রা নন্দনে ।
 কৰ্ণকো ভেদিলো ক্রোধে সহস্র মার্গণে ॥
 সশৰীৰে ফুটি তেজ বহে ধাৰাসাৰ ।
 বসন্ত কালত যেন ফুলিল মন্দাৰ ॥ ২৩৩৪২
 সিবোলাৰ ছয়ো বীৰে কৰিলা প্রকাশ ।
 সন্ধ্যাকালে যেন চন্দ্র সূৰ্য্যৰ প্রকাশ ॥
 কৰ্ণৰ সহায় বীৰ আসিছে অপাৰ ।
 একেলগে দিওঁ লেখা চৌষষ্টি হাজাৰ ॥ ২৩৩৪৩
 কপে গুণে দেখি যেন দেৱৰ কুমাৰ ।
 বধ ধ্বজ দণ্ড ছত্ৰ কাটিলা সবাৰ ॥
 সাৰথি সহিতে কাটি পেলাইলা সমস্ত ।
 জনেকো নৰৈল নিবন্তৰে ভৈল হত ॥ ২৩৩৪৪
 অনেক বহল যেন পদ্ম বনখান ।
 প্রমত্ত মাতঙ্গে পাই কৰিলা নিৰ্য্যাণ ॥
 সেহিমতে বীৰসব সৌভদ্রৰ শৰে ।
 জনেকো নৰৈল সবে গৈল যমঘৰে ॥ ২৩৩৪৫
 বীৰগণ পৰিবার দেখি হুইয়া ভয় ।
 বিভঙ্গে পলাই বণে সূৰ্য্যৰ তনয় ॥
 য়েৰে বাধাহত পলাই গৈল বণভঙ্গে ।
 মাগধ দলত পশিলন্তু মহা খঙ্গে ॥ ২৩৩৪৬
 মাগধ ৰাজ্যৰ স্তত মহা ধনুৰ্দ্ধব ।
 কপে গুণে অনিদ্ৰিত যেন শশধৰ ॥
 তাক লাগি আঠ শৰ কৰিলা প্রহাৰ ।
 সাৰথি সহিতে বধ কাটিলা তাহাৰ ॥ ২৩৩৪৭
 আৰু একপাট শৰ প্রহাৰিলা ডাটি ।
 কুণ্ডলে মণ্ডিত শিৰ পেলাইলেক কাটি ॥
 ভূমিত পৰিল খসি তেজ তোল বোল ।
 পূৰ্ণচন্দ্র সম মুখ দেখিতে আমোল ॥ ২৩৩৪৮
 হয় হস্তী বধী বধ পলাতি বিস্তৰ ।
 যতেক কাটিল কোনে লেখ দিব তাৰ ॥

মাগধ দলক নিদলিয়া মহাবঙ্গে ।
 কাম্বোজ দলত পাচে পশিলেক খঙ্গে ॥ ২৩৩৪৯
 কাম্বোজ নৃপতি নাম কুঞ্জবকেতন ।
 খুবপতি বাণে নিয়া যমৰ সদন ॥
 পাচে দুঃশাসনৰ পুত্ৰক লাগ পাইল ।
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা কাটিয়া পেলাইল ॥ '৫০
 একশৰ মাৰি সাৰথিৰ লৈলা প্রাণ ।
 হৃদয়ত দশ শৰ হানিলা সন্ধান ॥
 আন বথে চড়ি দুঃশাসনৰ তনয় ।
 সাত শৰে সৌভদ্রৰ ভেদিলো হৃদয় ॥ ২৩৩৫১
 শৰ পাই অভিমন্যু বুলিলা বচন ।
 পিতৃ তোৰ বণ এৰি পলাইলা এখন ॥
 পলাবার গোষ্ঠী তোৰ কাপুৰুষ জন ।
 বণ এৰি পলা কুহি কৃত্তিয় লক্ষণ ॥ ২৩৩৫২
 এতেক তোথের লগে নকৰোঁ সমৰ ।
 জানিবি পলোৱা জন খাণ্ডাবেসে চেৰ ॥
 এহি বুলি একশৰ গুণত জুৰিলা ।
 গিৰ গিৰ কৰি সবে ধৰণী লৰিলা ॥ ২৩৩৫৩
 কৰ্ম্মানে ধনু টানি প্রহাৰিলা বলে ।
 পৱনতোধিক প্রচণ্ড বেগে চলে ॥
 গুৰুহুতে দেখে পৰে দুঃশাসন স্তত ।
 আথে বেথে শৰচয় জুৰিলা গুণত ॥ ২৩৩৫৪
 বিদ্যুত সঞ্চাবে গৈয়া খেদি লাগ পাইলা ।
 আলগতে কাটি শৰ ভূমিত পেলাইলা ॥
 গুৰুপুত্ৰ প্রসাদত বন্ধা গৈল প্রাণ ।
 নুহি সেহি শৰে ফুটি যায় যমখান ॥ ২৩৩৫৫
 হেন দেখি মহা ক্রোধে স্তম্ভদ্রা সন্ধান ।
 গুৰুৰ পুত্ৰৰ কাটিলেক ধনুখান ॥
 হৃদয়ত দশ শৰ হানিলা অদ্ভুত ।
 বণ এৰি বিভঙ্গে পলাইলা গুৰুহুত ॥ ২৩৩৫৬
 গুৰুহুতে য়েৰে পলাই গৈলা বণ এৰি ।
 মদ্র দলে পশিলেক মহাক্রোধ কৰি ॥
 হেন দেখি মহা ক্রোধে ৰাজা মদ্রেধৰ ।
 ধনুত জুৰিলা আনি নতপাট শৰ ॥ ২৩৩৫৭

তৈল ধৌত তীক্ষ্ণতৰ শিলাত শণাইল ।
 স্তূৰ্ণে বচিত কৰি গৃধ্ৰ পাখি ছাইল ॥
 গাৱৰ সন্ধানে হানিলেক হুঃ বুলি ।
 আকাশ ছানিয়া আসে সম্যকে বিজুলী ॥ ২৩৩৫৮
 অভিমন্যু দেখে শৰ আসে মোক খেদি ।
 শৰ হানি আকাশতে পেলাইলেক ছেদি ॥
 পুনৰপি শৰ আউৰ কৰিতে নেদিল ।
 ভল্ল হানি ধনুখান মাজতে ছেদিল ॥ ২৩৩৫৯
 হৃদয়ত কুৰিগোটা হানিলা নাৰাচ ।
 বণ এৰি পলাই মদ্রে নচাই আগ পাচ ॥
 য়েৰে শল্য নৰপতি গৈল বণ ভঙ্গে ।
 সৌবল দলত পশিলেক মহা খঙ্গে ॥ ২৩৩৬০
 সৌবল দলৰ পাঞ্চ কুমৰক প্ৰক্তি ।
 পাঞ্চগোটা শৰ প্ৰহাৰিলা অতিৰথা ॥
 শত্ৰুঞ্জয় চন্দ্ৰকেতু চাঞ্চ চন্দ্ৰহাস ।
 চন্দ্ৰশৰ কুমৰ আৱৰ চন্দ্ৰহাস ॥ ২৩৩৬১
 কপে গুণে আনন্দিত পাঞ্চ মহাবথ ।
 সৌভদ্ৰৰ শৰে একেলগে ভৈল হত ॥
 শকুনি দেখয় মৰি গৈল পাঞ্চ সুত ।
 সৌভদ্ৰক ধাইলা ক্ৰোধ কৰি অদভুত ॥ ২৩৩৬২
 সৌভদ্ৰৰ শৰে ফুটি পলাইলা তেখন ।
 দ্ৰোণক মাতন্তু পাচে বাধাৰ নন্দন ॥
 কিনো বিপৰীত ভৈল আৰ্জ্জুনিৰ শৰ ।
 স্তম্ভৰি স্তম্ভৰি মোৰ দহে কলেৱৰ ॥ ২৩৩৬৩
 ইথাৱতে থাকিব নোৱাৰেঁ অৱগাহি ।
 আৰ্জ্জুনিৰ শৰে হেৰা খেদি আসে দহি ॥
 নাহি লেখা জোখা তাৰ যত আছে যুজি ।
 অভিমন্যু সম বীৰ নতু পায়ো খুজি ॥ ২৩৩৬৪
 গুৰু দ্ৰোণ বদতি শুনিয়ে বীৰ কৰ্ণ ।
 মহা যত্নে কৰিয়াছে কবচ বন্ধন ॥
 অনেক প্ৰবন্ধে মই মন্ত্ৰক শিখাইলোঁ ।
 প্ৰিয় শিষ্য বুলি পাচে অৰ্জ্জুনক দিলোঁ ॥ ২৩৩৬৫
 অৰ্জ্জুনক হস্তেসে স্তম্ভদ্রা স্ততে পাইল ।
 সেহিসে কবচ পিঙ্কি যুজিবাক আঁইল ॥

যদি হেন বাসৱে কবন্ত বজ্জাঘাত ।
 তথাপিতো মন্ত্ৰবলে নিবিক্ৰয় তাত ॥ ২৩৩৬৬
 হেন জানি আমাৰ বচন মনে ধৰা ।
 দিব্য অস্ত্ৰ হানিয়া কবচ ছেদ কৰা ॥
 বথ ধ্বজ সাৰথিক কৰিয়ে বিনাশ ।
 তেৱেসে আছয় কিছু বধিবাক আশ ॥ ২৩৩৬৭
 গুৰুৰ মন্ত্ৰণা শুনি সবে বীৰগণ ।
 এক যুক্তি হয় কৰিলেক আলোচন ॥
 পাচে বীৰগণ সমে চাপি চপকৰে ।
 সৌভদ্ৰক বেটিলেক দেপুৰে তেপুৰে ॥ ২৩৩৬৮
 প্ৰথমতে কৰ্ণে কাটিলেক ধনুখান ।
 কূপে চাৰি ঘোঁৰা মাৰি নিলা যমখান ॥
 কৃতবৰ্ম্মা কাটিলেক প্ৰাঞ্চি যে সাৰথি ।
 আথে বেথে ভূমিত নামিলা অতিৰথী ॥ ২৩৩৬৯
 কাটিলা কবচখান গুৰুৰ সন্তানে ।
 চতুৰ্ভিত্তি বেড়ি শৰ হানিলা সন্ধানে ॥
 একেধৰ বীৰক অনেক বীৰে পাই ।
 বেড়ি প্ৰহাৰিলা ধৰ্ম্মপথক নচাই ॥ ২৩৩৭০
 বথ ধ্বজ হত দেখি মনে মহা মৰ্ম্ম ।
 থাক থাক বুলি ধৰিলেক খড়্গ চৰ্ম্ম ॥
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি বীৰে গুণে মনে মনে ।
 ই হেন সময়ে বথ যোগাইবেক কোনে ॥ ২৩৩৭১
 নাহিকন্তু ভীম জেঠা হৈৱন্ত সহায় ।
 নাহিকন্তু পিতৃ মোৰ বীৰ ধনঞ্জয় ॥
 আউৰ কোনে আনি মোক সহায় কৰিব ।
 কোঁৱৰৰ হাতে মোৰ মৰণ মিলিব ॥ ২৩৩৭২
 জানিলোঁ কোঁৱৰে মোৰ ভৈল যমকাল ।
 মৰণক ভয়ে নপলাইবো একো কাল ॥
 উপজিলে মৰিবাক লাগে একবাৰ ।
 কীৰ্ত্তি থাকিবে যাৱে চন্দ্ৰ দিবাকৰ ॥ ২৩৩৭৩
 হৰি হৰি আই মোৰ স্তম্ভদ্রা জননী ।
 অপুত্ৰিনী ভৈলা তুমি মই অবিহিনী ॥
 মই অবিহনে আন পুত্ৰ কেহো নাই ।
 মুখ জুৰাইবাব আৰ নথাকিল ঠাই ॥ ২৩৩৭৪

এহি খুলি অনুশোচ কৰিলা বিস্তৰ ।
 পাচে যি কৰিলা তাক শুনা নৃপবৰ ॥
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি পাচে যি দিশক চাই ।
 বণ পৰিহৰি প্ৰজা বিভঙ্গে পলায় ॥ ২৩৩৭৫
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি দিলা চতুৰ্দশ পাক ।
 শেনে যেন পাক দিয়া গৈলা আকাশক ॥
 তৈৰ পৰা জাম্প দিয়া পৰিলা ভূমিত ।
 মহা ক্ৰোধে চাপিলন্ত দ্ৰোণৰ সম্বিত ॥ ২৩৩৭৬
 বিদ্যুৎ সঞ্চাবে গৈয়া বথত চৰিলা ।
 সাৰথি সহিতে ঘোঁৰা যমঘৰে নিলা ॥
 আথে বেথে জাম্প দিয়া পলাই দ্বিজবৰ ।
 নুহি সেহি ছোটে পৰি যাই যমঘৰ ॥ ২৩৩৭৭
 জাম্প দিয়া ধনুখান কাটিলা কৰ্ণৰ ।
 যেন অমৃতক জাম্প দিলা পক্ষীবৰ ॥
 বেগ ধৰি কৃপৰ কাটিলা চাৰি ঘোঁৰা ।
 অশ্বখামা বীৰৰো কাটিলা ধনু যোৰা ॥ ২৩৩৭৮
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ বিচিত্ৰ ধনুখান ।
 সাৰথি সহিতে কাটি নিলা যমখান ॥
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি বীৰে বিদিশক যায় ।
 হয় হস্তী বথী বথ কাটিবে লাগয় ॥ ২৩৩৭৯
 পাচে গুৰুহুতে প্ৰহাৰিলা তীক্ষ্ণ বাণ ।
 মুঠিতে কাটিলা কুমৰৰ খড়্গখান ॥
 শৰ হানি বাকপাট কাটিলেক কৰ্ণে ।
 দেখি অভিমন্যু চক্ৰ ধৰিলা তেথনে ॥ ২৩৩৮০
 হাতে চক্ৰ ধৰিয়া দ্ৰোণক খেদি গৈলা ।
 দেখি গুৰু দ্ৰোণে ডৰে দূৰক পলাইলা ॥
 শুনা সৰ্বজন পদ মহাভাৰতৰ ।
 আনন্দে বচিলা গোপীনাথ দ্বিজবৰ ॥ ২৩৩৮১
 মহাভাৰতৰ পদ অমৃত সমান ।
 পৰম আনন্দে কৰ্ণভৰি কৰা পান ॥
 কলিমল দুখ যত হৰে এই কথা ।
 ভুকুতি মুকুতি গতি লভিবা সৰ্বথা ॥ ২৩৩৮২
 কামনাপূৰ্ব্বকে যিটো ভাৰত শুনয় ।
 নিশ্চয়ে জানিবা অনোবধ পূৰ্ণ হয় ॥

নিজামে কবয় যিটো ভাৰত শ্ৰৱণ ।
 অৱণ্ডে বৈকুণ্ঠভাগী হোৱে সিটোজন ॥ ২৩৩৮৩
 হেন জানি শুনা সবে ভাৰত পয়াৰ ।
 অৱণ্ডে তৰিবে ভৱ কহিলোহো সাৰ ॥
 কলিয়ুগে মুখ্য ধৰ্ম্ম শ্ৰৱণ-কৌতন ।
 ৰাম কৃষ্ণ বুলি চলা বৈকুণ্ঠ ভূৱন ॥ ২৩৩৮৪

— ০ —

অভিমন্যুৰ লগত সপ্তবথীৰ যুদ্ধ

তুলুড়ী

চক্ৰ ধৰি হাতে বাসৱৰ নাতি
 ফুৰন্ত শক্ৰৰ মাজে ।
 যেহি ভিত্তি চান্ত গুঁঠ কামোৰন্ত
 দেখি পলাই সামৰাজে ॥
 চন্দ্ৰ সম মুখ দেখি মন স্থখ
 অলকা কবয় কান্তি ।
 প্ৰফুল্ল পদ্মত পৰি শোভা কৰে
 উত্তম ভৱৰা পাস্তি ॥ ২৩৩৮৫
 শিৰ হত্ৰাকৃত কেশ আকৃষিত
 উন্নত নাসিকা কৰ্ণ ।
 কমল নয়ন হসিত বয়ন
 মুকুতা পাস্তি দশন ॥
 বহল হৃদয় অলকা শোভয়
 বিশাল বৰ্তুল বাহ ।
 ৰত্নময় তাৰ বলয়া শোভয়
 চন্দ্ৰক ঐসিলে বাহ ॥ ২৩৩৮৬
 সিংহবন্ধ কটি স্কন্ধ দৃঢ়তৰ
 জানু জজ্ঞা মনোহৰ ।
 কৃষ্ণৰ ভাগিন স্তম্ভদ্রা নন্দন
 প্ৰিয় পুত্ৰ অৰ্জুনৰ ॥
 নাতি বাসৱ চাৰি পাণ্ডৱৰ
 স্নেহৰ হোন্ত ভাতিজ ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বয়সে তাকৰ
 ৰূপে যেন চন্দ্ৰ নিজ ॥ ২৩৩৮৭

হেন কুমাৰক কোঁৱৰে বেঢ়িয়া
অন্তায় সমৰে মাৰে ।
দেখি দেৱগণে চাহি অন্তো অন্তে
কোঁৱৰক নিন্দা কৰে ॥
ধিক ধিক ধিক বল পৰাক্ৰম
ধিক বীৰ কোঁৱৰক ।
একল শিশুক বেঢ়িয়া অনেক
কৰয় অন্তায় বৰ ॥ ২৩৩৮৮
হাতে চক্ৰ ধৰি দেৱ দেৱ হৰি
খণ্ডিলা ভূমিৰ ভাৰ ।
সেহিমতে ৰণে স্তম্ভদ্রা নন্দনে
কোঁৱৰৰ চিস্তে মাৰ ॥
হাতে ধৰি চক্ৰ চক্ষু কৰি বক্ৰ
চাস্ত যি দিশক লাগি ।
দেখি বীৰগণ ভয়ে কম্পমান
বিভঙ্গে পলাই ভাগি ॥ ২৩৩৮৯
পাচে অভিমুখ্য কৰি মহামান্য
ৰাধেয়ক দিলা ধাৰ ।
সাৰথি ৰথক যোঁৱাক ধ্বজক
কৰিলন্ত মহামাৰ ॥
দেখি দুৰ্য্যোধন আগতে আছয়
ধৱল ছত্ৰেক ধৰি ।
তাক লাগি বীৰে হান্ধোলা কৰিয়া
হাতে তীক্ষ্ণ চক্ৰ ধৰি ॥ ২৩৩৯০
চন্দ্ৰৰ মণ্ডল সমান ধৱল
ছত্ৰখান স্তম্ভোভিত ।
চক্ৰৰ প্ৰহাৰে স্তম্ভদ্রা কুমাৰে
পেলাইলা কাটি মহীত ॥
পাচে মহাদ্ৰুতে সাৰথি সহিতে
ৰথখান কাটিলন্ত ।
বিহ্বল বিপ্ৰতি জয়া নৰপতি
আথে বেথে পলাইলন্ত ॥ ২৩৩৯১
পাচে গুৰুহুতে দেখন্ত আগত
যুদ্ধক প্ৰৱন্ধে আছে ।

ক্ৰোধে অভিমুখ্য কাটিলন্ত ধনু
সাৰথিৰ শিৰ পাচে ॥
যেহি যেহি বীৰ আগতে দেখন্ত
ধাকে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি ।
দুৰ্ব্বাৰ চক্ৰৰ ঘাৰে তেতিয়া
পেসন্ত যম নগৰী ॥ ২৩৩৯২
দ্রুপদ কুটিল আৰ্থি আৰকত
কাটন্ত ঘনে ছত্ৰাৰ ।
চকু পকাই চাস্ত দশন চোবাস্ত
কদ্ৰ ৰূপে যেন হৰ ॥
ক্ৰোধে চক্ৰ ধৰি যাহাক খেদয়
খেদি যাক লাগ পাৰে ।
হয় হস্তী ৰথ পেসে যমপথ
দুৰ্ব্বাৰ চক্ৰৰ ঘাৰে ॥ ২৩৩৯৩
এহিমতে ৰণে প্ৰজা সংহৰন্ত
বিৰথী বিহীন ধনু ।
মহাবীৰগণে বেঢ়িলা তেখনে
জৰ্জৰিত কৰি তনু ॥
শৰঘাৰে দেহ ছুইয়া অবিচ্ছেদ
বহে তেজ ধাৰাসাৰে ।
যেন পৰ্বতৰ বহে গেকথাৰ
অবিভ্ৰান্তে নিবন্তৰে ॥ ২৩৩৯৪
চতুৰ্ভিত্তি বেড়ি জৰ্জৰিত কৰি
নিসন্ধি শৰে ফুটিলা ।
শৰীৰত পৰি মাংস যায় ছিণ্ডি
যেন যুগালৰ ছালা ॥
তথাপি যুদ্ধক কৰন্ত আক্ৰান্ত
নকৰন্ত পাচতৰি ।
পাচে গুৰুহুতে পাচদিকি হন্তে
চক্ৰ ছেদি শৰ কৰি ॥ ২৩৩৯৫
শুনা নৰ-নাৰী এক চিত্ত কৰি
মহাভাৰতৰ কথা ।
ভাষ ভূষ এৰি শুনা কৰ্ণতৰি
যুক্তি পাইবা সৰ্বথা ।

কলিযুগে আৰ ধৰ্ম নাহি সাৰ
শ্রবণ কৰি কীৰ্ত্তন ।
যত ধৰ্ম কৰ্ম সবে লুপ্ত ভৈল
হেনসে কলিৰ গুণ ॥ ২৩৩৯৬
শ্রবণ কীৰ্ত্তন নেৰিবা সজ্জন
মই মহা মুঢ়মতি ।
মোক কৰা দায়া :দিয়া পদছায়া
নজানোঁ একো ভকতি ॥
হেন জানি মনে কৃষ্ণৰ চৰণে
নেৰিবো দৃঢ় বিশ্বাস ।
বোলো গোপীনাথ কৃপা কৰা নাথ
ভৈলোঁহো দাসৰো দাস ॥ ২৩৩৯৭

অভিমন্ত্ৰ্য বধ
পদ

সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়েক পাচকথা ।
পাচে ঘোৰ যুদ্ধ যেন মিলিলেক তথা ॥
নিবস্ত্ৰ ভৈলেক ঘেৰে অভিমন্ত্ৰ্য তদা ।
বেগে তুলি ধৰিলেক ভয়ঙ্কৰ গদা ॥ ২৩৩৯৮
গদা উৰ্দ্ধ কৰি কোঁৱৰক দিলা ধাৰ ।
যেন যম দণ্ড ধৰি ভৈলা আগুৱাৰ ॥
বতাহে হালয় কেশ কৰ্ণৰ কুণ্ডল ।
প্রত্যেক খোজত মই কৰে টলমল ॥ ২৩৩৯৯
গদাহাতে কৰি বীৰে যি দিশক চাই ।
বণ পৰিহৰি প্রজা দূৰক গলাই ॥
গদাহাতে ধৰি সমবত ভৈলা থিউ ।
দেখি কোঁৱৰৰ ডৰে উৰি গৈলা জীউ ॥ ২৩৪০০
পাচে গুৰুতক আগতে ভেট পাইল ।
নিষ্ঠুৰ কোবেক তাৰ হিয়াত বৈসাইল ॥
নিকৰণ ছোট পাই গুৰুত বলা ।
ফুৰি ফুৰি বধ হস্তে পৰিলন্ত ঢলি ॥ ২৩৪০১
কধিৰে কৰিলা বাস্তি নাই শ্রুতি জ্ঞান ।
চিৰঞ্জীৱ নিমিত্তেই বহিল পৰাণ ॥

বধ ধ্বজ দণ্ড ছত্ৰ চূৰ্ণাকৃত ভৈল ।
চাৰি গোটা ঘোঁৰা মাৰি যমঘৰে গৈল ॥ ২৩৪০২
আৰো মাৰিলন্ত কোবাই সপ্তত্ৰিংশ বধ ।
গদা হানি অভিমন্ত্ৰ্য নিলা যমপথ ॥
কোঁৱৰ দলত গৈয়া পশিলেক পাচে ।
সহস্ৰেক মন্ত হস্তী নিলা যম কাষে ॥ ২৩৪০৩
আঠ শত হাতিয়াৰ ঘোটক বিস্তৰ ।
নীলায়ে মাৰিলা কোবাই শ্ৰুভদ্রা কুমাৰ ॥
পাচে দুঃশাসনৰ তনয় অনিৰ্বাৰ ।
গদা হানি বথখান ভাঙ্গিলা তাহাৰ ॥ ২৩৪০৪
বথভঙ্গ দেখি পাচে দুঃশাসনহুতে ।
সিয়ো ঘোৰ গদা তুলি ধাইলা মহাদ্ৰুত ॥
পাচে দুহাস্তৰ ঘোৰ মিলিল সমৰ ।
পাচে দুঃশাসনৰ তনয় অনিৰ্বাৰ ॥ ২৩৪০৫
চক্ৰাকাৰ দেখি যেন দক্ষিণ মণ্ডল ।
নসহে পৃথিৱী ভৰে কৰে টলবল ॥
গদা উৰ্দ্ধ কৰি গতি ফুৰে ছিদ্ৰ চাই ।
সামৰ সামৰ বুলি মাতে দুই ভাই ॥ ২৩৪০৬
দুয়ো বীৰ দাক্ষণ তৰুণ কলেৱৰ ।
দুইকো দুয়ো ছিদ্ৰ চাই কৰন্ত্ৰ প্রহাৰ ॥
খনো আগবাঢ়ি যাই খনো গুচে পাচে ।
যেন দুই নটে বেষ ধৰি কৰে নাচে ॥ ২৩৪০৭
কাঢ়য় হুঙ্কাৰ দুয়ো কৰয় আশ্ফাল ।
তেজয় আটাস দুয়ো কৰ্ণে লাগে তাল ॥
চক্ষু টেৰ কৰি ঘনে দশন চৰ্ঘয় ।
তেলিয়াৰ শাল যেন শব্দ কৰয় ॥ ২৩৪০৮
দুইকো দুই বধ মনে প্রহাৰ কৰয় ।
শৰীৰত পৰি অগ্নিকণা নিকলয় ॥
দুইহানো মাথাত দুয়ো মাৰে গদা বাৰি ।
ঠং ঠং কৰি গদা পৰয় উফৰি ॥ ২৩৪০৯
ধাৰে বহে শোণিত গাৱত ভৈল ক্ষত ।
গেকধাৰা নিকলয় যেন পৰ্ব্বতত ॥
দুয়ো দুইহাস্তৰ বধ কৰে অভিলাষ ।
চৰ্ম্মে গাঁড়িলেক দুয়ো ভৈলেক হতাশ ॥ ২৩৪১০

সেহি বেলা ছিদ্রে পাই সুভদ্রা নন্দনে ।
 দুঃশাসনী মাথে কোব বৈসাইলা তেথনে ॥
 নিকৰ্ণ ছোটে দুঃশাসনৰ তনয় ।
 কথিব কৰিলা বাস্তি শ্ৰুতি জ্ঞান নাই ॥ ২৩৪১১
 ভূমিত পৰিলা যেন মৃতক আশ্বয় ।
 গদা হাতে লৈয়া অভিমন্যু আছে চাই ॥
 ছুনাই ছোটে নঘালিলা অধশ্বক ভয় ।
 মুচ্ছিত জনক প্ৰহাৰিবে যোগ্য নয় ॥ ২৩৪১২
 দাক্ষণ যুদ্ধত শ্ৰান্ত সুভদ্রা তনয় ।
 নুহি সেহি ছোটে তাৰ জীৱক খেদায় ॥
 কতো বেলি স্তম্ভ হয় দুঃশাসন মৃত ।
 সৌভদ্ৰক চাহি ক্ৰোধে গৰ্জ্জিলা বহুত ॥ ২৩৪১৩
 পুনৰপি যুদ্ধ লাগি ভৈলা ভয়ঙ্কৰ ।
 অন্ধাস্থৰ সমে যেন যুদ্ধন্ত শঙ্কৰ ॥
 বিদূৰবপৰা দুয়ো গৈলা গদা ভুলি ।
 দুইৰো মাথে দুয়ো কোব দিলা হুঃ বুলি ॥ ২৩৪১৪
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে দুয়ো ভৈলা অচেতন ।
 পৃথিৱীত চলিয়া পৰিলা দুয়োজন ॥
 নাসাত নাহিকে বায়ু আমনা গমন ।
 যেন ইন্দ্রঘাটী পৰি আছে দুয়োজন ॥ ২৩৪১৫
 দাক্ষণ যুদ্ধত শ্ৰান্ত ভৈলন্ত পাণ্ডৱ ।
 তাতেসে উঠিল আগে দুৰ্জ্জন কৌৰৱ ॥
 দেখে অভিমন্যু আছে অচেতনে পৰি ।
 মাথাত দিলেক মাৰ ধৰ্ম্মপথ এৰি ॥ ২৩৪১৬
 হেন দেখি তাৰ যত লগৰীয়াগণে ।
 সবে মিলি বেঢ়ি কোবাই মাৰিলা তেথনে ॥
 যেন ব্যাধগণে পশু মাৰিলে কোবাই ।
 সেহিমতে সৌভদ্ৰক মাৰিলে ডকাই ॥ ২৩৪১৭
 এহিমতে একক মাৰিলে বিস্তৰ ।
 সিংহক মাৰিলা যেন প্ৰমত্ত কুঞ্জৰ ॥
 কুমৰক মাৰি বজ্জ ভৈলা কুকৰ্ণ ।
 ব্যাধি দূৰ গৈলে যেন শৰীৰ প্ৰসন্ন ॥ ২৩৪১৮
 কুমাৰ পৰিল দেখি যত বীৰগণে ।
 আনন্দে আসিলা সবে চাহিবাক মনে ॥

যেন দাবাগ্ৰিৰ তাপে দন্ধ কলেবৰ ।
 শিশিৰে গুচাইল যেন দন্ধ নিবস্তৰ ॥ ২৩৪১৯
 বৃক্ষ শাস্ত ভৈল যেন নবহে মাকত ।
 তাপ এৰি সূৰ্য্য যেন ভৈল অন্তগত ॥
 সেহিমতে শাস্ত ভৈল কুক বীৰগণে ।
 য়েৰে অভিমন্যু বীৰক বধিলা ঘোৰ বণে ॥ ২৩৪২০
 পৃথিৱীত উদিত য়েহেন শশধৰ ।
 শুখাই পৰিল যেন সপত সাগৰ ॥
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সম শোভে বদন মণ্ডল ।
 তাক দেখি মহা বজ্জ ভৈলা কুকদল ॥ ২৩৪২১
 সিংহে যেন হুঙ্কাৰ কৰয় ঠাই ঠাই ।
 থানে থানে বাৰে বেঢ়ি বিজয় বিধাই ॥
 কতো বীৰগণে দেখি প্ৰসন্ন বদন ।
 ধাৰায়ে লোতক বহে কবন্ত ক্ৰন্দন ॥ ২৩৪২২
 অন্তৰীক্ষে থাকি দেৱগণে বোলে মন্দ ।
 ভূমিত পৰিয়া যেন শোভে পূৰ্ণ চান্দ ॥
 দ্ৰোণ কৰ্ণ আদি ছয় মহাবীৰগণে ।
 আপোনাকে আপুনি কৰয় গৰিহণে ॥ ২৩৪২৩
 ধিক হোক আমাৰ বীৰত্ব নীচৰ ।
 শিশুক মাৰিলে বেঢ়ি অনায়াস সমৰ ॥
 আমাৰ বীৰত্ব শুনি হাসিবেক লোকে ।
 এহি বুলি গৰিহা কৰয় আপোনাকে ॥ ২৩৪২৪
 অভিমন্যু বীৰ আছে ধৰণীত পৰি ।
 সিকালত শোভা কৰিলন্ত বহুক্ষৰী ॥
 নক্ষত্ৰ সহিতে শোভা কৰন্ত আকাশ ।
 সেহিমতে বহুক্ষৰী কৰন্ত প্ৰকাশ ॥ ২৩৪২৫
 সূৰ্য্য পুংসিয়া শৰ পৰিছে বিস্তৰ ।
 শোণিতাক্ষ নদী তাত বহে নিবস্তৰ ॥
 ক্ষত্ৰিয়সবৰ শিৰ পৰিছে বিস্তৰ ।
 কুণ্ডলে মণ্ডিত যেন দুতি শশধৰ ॥ ২৩৪২৬
 বিচিত্ৰ কুণ্ডল পৰি আছে ঠাই ঠাই ।
 ধ্বজ দণ্ড পৰি বণ-ধৰণী স্নহাই ॥
 থানে থানে পৰি আছে চামৰ ব্যজন ।
 দিব্য অস্ত্ৰ পৰি আছে দেখিতে শোভন ॥ ২৩৪২৭

হয় হস্তী পৰি আছে পদাতি বিস্তৰ ।
নানা অলঙ্কাৰে শোভে দেখিতে সুন্দৰ ॥
খড়্গ চৰ্ম পৰি আছে আকাশ সঙ্কাশ ।
ধনু শব পৰি আছে বিদ্যুত প্ৰকাশ ॥ ২৩৪২৮
প্ৰাস শক্তি পৰি আছে গদা মৃদগৰ ।
যেন পৰি শোভা কৰে ভুজঙ্গ বিস্তৰ ॥
হয় হস্তী বথী বথ মাৰিলা অপাৰ ।
অগম্য কৰিলা ভূমি স্তম্ভদ্রো কুমাৰ ॥ ২৩৪২৯
সি বেলাত মহাবীৰ স্তম্ভদ্রো কুমাৰে ।
তিনি অকৌহিণী সেনা মাৰিলা সমৰে ॥
দশ লক্ষ মত্ত হস্তী মাঠি লক্ষ বথ ।
এক অযুতেক ঘোঁৰা নিল যমপথ ॥ ২৩৪৩০
কপে গুণে অনিন্দিত যেন শশধৰ ।
মাৰিলন্ত দশ শত ৰাজ্যৰ কুমাৰ ॥
এহিমতে বীৰগণ স্তম্ভদ্রো কুমাৰে ।
লীলায়ে মাৰিয়া নিলা যমৰ নগৰে ॥ ২৩৪৩১
পাচে কুকুদলে বেঢ়ি অনায়ায় সমৰে ।
মুৰ্ছিতজনক মাৰি নিলা যমঘৰে ॥
যেৰে অভিমন্যু পৰি গৈলা যমঘৰে ।
সেহি সময়ত অন্ত গৈলা দিবাকৰে ॥ ২৩৪৩২
শৰীৰৰ হস্তে তেজ ধাৰা বাহিৰাইলা ।
চন্দ্ৰমণ্ডলত পৰি তেখনে লুকাইলা ॥
অভিমন্যু হত দেখি কুকুবীৰগণে ।
নাচে গাৱে জয় বাণ্ড বাৱে বঙ্গ মনে ॥ ২৩৪৩৩
নৃপতি শুনিলে অভিমন্যু লৈলা হত ।
সৰল বুকুত যেন পৰিল নিৰ্ঘাত ॥
বিস্তৰ বিলাপ কৰিলন্ত মুখিষ্ঠিৰ ।
তাক নকহিলো পদ বাহুল্যক ডৰ ॥ ২৩৪৩৪
পাণ্ডৱৰ শোক দুখ বিলাপ যতেক ।
জয়দ্রথ বধে তাক শুনিবা প্ৰত্যেক ॥
যতেক পুছিলো তাক কহিবো সম্প্ৰতি ।
এহিমানে অভিমন্যু বধ সমাপতি ॥ ২৩৪৩৫
তাক একমনে যিটো পঢ়য় শুনয় ।
ধন জন লক্ষ্মী তাক নেৰয় সদায় ॥

মৰিলেও বাসা হোৱে বিষ্ণুৰ ভূৱনে ।
হেন জানি ভাৰত শুনিয়ে একমনে ॥ ২৩৪৩৬
যিটো মহাজনে বুজি শাস্ত্ৰৰ সন্মত ।
ব্ৰাহ্মণক দেই দান ধেনু একশত ॥
স্বৰ্গৰ শৃঙ্গ বজতৰ খুৰা চাৰি ।
তাত্ৰ পিঠি কাংশ্ৰোদৰ সালঙ্কতা কৰি ॥ ২৩৪৩৭
বিশিষ্ট বিপ্ৰক দেই কৰিয়া সন্মান ।
ততোধিক ফল পাৱে ভাৰত শ্ৰৱণ ॥
অকস্মাত ভাৰত শুনয় যিটোজনে ।
পুৰুষাদি তীৰ্থ স্নান পাৱে সিটোজনে ॥ ২৩৪৩৮
হেনজানি শুন্য সবে ভাৰতৰ কথা ।
পাঠক গোপীনাথে পদ কৰিলা ব্যৱস্থা ॥
নমো হৰি নমো হৰি তোমাৰ চৰণে ।
কাৰ্যমনোবাক্যে মই পশিলোঁ শৰণে ॥ ২৩৪৩৯
পতিত পাৱন ভূমি অগতিৰ গতি ।
তোমাৰ চৰণে মোৰ নছাড়োক মতি ॥
তযু চৰণত মোৰ নছাড়োক আশ ।
জন্মে জন্মে তোমাৰ দাসৰ হৈবো দাস ॥ ২৩৪৪০
তযু গুণ নাম মোৰ মুখত আসোক ।
তযু গুণ নাম মোক সদা নছাড়োক ॥
এহি মনোবথ পূৰ্ণ কৰিয়ো আমাৰ ।
ডাকি ৰাম বুলি পোৰা পাতক ভাণ্ডাৰ ॥ ২৩৪৪১

অভিমন্যু বধত পাণ্ডৱৰ শোক

পদ

জয় নমো মধু-মূৰ-নৰক নাশন ।
ভকত বঞ্জন নিবঞ্জন নাৰায়ণ ॥
মতি অনুসাৰে ভণে কবি সৰস্বতী ।
দ্রোণপৰ্ব কথা পদবন্ধে নিগদতি ॥ ২৩৪৪২
কমল লোচন হুখ দুখ-বিশোচন ।
নিজ জন বঞ্জন দানৰ শঙ্কোচন ॥
যাৰ পৰিচয়ে সৰ্ব মায়াৰ প্ৰলয় ।
পুৰাণ পুৰুষ নাৰায়ণ জয় জয় ॥ ২৩৪৪৩

নয়নে নিমিলে নিদ্রা নাহি অন্ন পান ।
 কামাভূব জনৰ নাৰীত যেন ধ্যান ॥
 কবিৰো কথাত পদ সেহি পটন্তৰ ।
 কবিলোকে জানে আৰু নজানে অপৰ ॥২৩৪৪৪
 পান্ধবৰ নিন্দা বাণী প্ৰশংসা বচন ।
 কিবা হানি লাভ আছে পদ বিবচন ॥
 বুধজনে যদি নকৰয় অভিনন্দা ।
 তেৱে মোৰ পদ বচনাত নাহি নিন্দা ॥ ২৩৪৪৫
 পদবন্ধে আদিপৰ্ব কৰিলো বিচিত্ৰ ।
 শকুন্তলা উপাখ্যান যথাতি চৰিত্ৰ ॥
 সম্প্ৰতি পদ বিবচিবো বিদগদ ।
 দ্ৰোণপৰ্ব ভাৰতৰ জয়দ্ৰথ বধ ॥ ২৩৪৪৬
 ৰাজা ধৃতৰাষ্ট্ৰে পুছে কহন্ত সঞ্জয় ।
 কোঁৱৰে পাণ্ডৱে যুদ্ধ ভৈলা যেন নয় ॥
 ঘোৰ ৰণে য়েৰে অভিমন্যু ভৈলা হত ।
 শুনিকো পাচকথা ভৈলা যেনমত ॥ ২৩৪৪৭
 বীৰ অভিমন্যু য়েৰে হত ভৈলা ৰণে ।
 অন্তায় সমৰে মাৰিলেক কুকগণে ॥
 যথা কালযোগে অনন্তৰে নৃপবৰ ।
 সঙ্ক্যাকাল ভৈল অন্তগত দিবাকৰ ॥ ২৩৪৪৮
 সঙ্ক্যাকাল সময়ে ভৈলেক অৱসান ।
 বীৰগণ গৈলা সবে স্বকি স্বকি থান ॥
 সংশপ্তক নামে ভয়ঙ্কৰ সেনাগণ ।
 তেমনে সহিতে যুদ্ধ কৰিলা অৰ্জুন ॥ ২৩৪৪৯
 শুনিকো বচন প্ৰাণ সখি নাৰায়ণ ।
 আজি মোৰ কিসক বিকল কৰে মন ॥
 বিকল শৰীৰ মন নকৰে উৎসাহ ।
 কোন গুণে সকল শৰীৰ কৰে দাহ ॥ ২৩৪৫০
 চিত্ত নিকংসাহ উতপাত আতিশয় ।
 দেখোঁ দশো দিশে মই অন্ধকাৰময় ॥
 গদ গদ বচন মুখত নিকংসাহ ।
 ঢলো পৰো কৰে সৰ্ব্ব তমু কৰে দাহ ॥ ২৩৪৫১
 আজি কি কুশলে ধৰ্ম ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ভ্ৰাতৃগণ সহিতে জীৱন্ত মহাবীৰ ॥

আজি কি দুৰ্য্যোৰ ঘোৰ ৰণ সাগৰত ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ দেখা প্ৰাণে ভৈলা হত ॥ ২৩৪৫২
 শুনি অৰ্জুনক কৃষ্ণে বুলিলা বুজাই ।
 অব্যাহতে আছন্ত তোমাৰ জ্যেষ্ঠভাই ॥
 জানা নৃপতিৰ কিছু নাহি পৰাভৰ ।
 তাক লাগি চিন্তা পৰিহৰিয়ো পাণ্ডৱ ॥ ২৩৪৫৩
 সংগ্ৰামত আন কিবা মিলিল প্ৰমাদ ।
 সিহেতু কৰয় তযু চিত্ত উনমাদ ॥
 মাধৱে বুলিলা তাক প্ৰবোধ বচন ।
 পাচে ৰথহন্তে নামিলন্ত দুয়োজন ॥ ২৩৪৫৪
 বেদৰ বিহিত সঙ্ক্যাকাল যত ধৰ্ম্ম ।
 দুই বীৰে তথাত কৰিলা নিত্যকৰ্ম্ম ॥
 অনন্তৰে ৰথত বসিলা দুয়ো বীৰ ।
 কতোক্ষণে পাইলা গৈয়া ভাগিৰথী তীৰ ॥২৩৪৫৫
 পাণ্ডৱী দলত বৰ মিলিল বিৰজ ।
 কাংস্থ পৰি জিম গৈল নাহি ৰজ ঢঙ্গ ॥
 কেশৱক সমুখি মাতন্ত ধনঞ্জয় ।
 দেখা সখি কিনো বিমঙ্গলৰ আশ্বয় ॥ ২৩৪৫৬
 ক্ষত্ৰিয় মধ্যত যেন ধনঞ্জয় বীৰ ।
 ৰাজাৰ মধ্যত অগ্ৰগণি যুধিষ্ঠিৰ ॥
 বীৰৰ মধ্যত য়েৰে গণি বৃকোদৰ ।
 ইসব তিনিৰ সম নোহে পটন্তৰ ॥ ২৩৪৫৭
 মুনিগণ যদিবা হোৱয় মতিভ্ৰম ।
 ভীম সম যদিবা হোৱয় ৰণ শ্ৰম ॥
 আসম্ভাৰ হেন যদি বাঞ্চিয়া পঠাল ।
 লেখকৰ দোষক ধৰিতে নোহে ভাল ॥ ২৩৪৫৮
 শত্ৰু যে দুন্দুভি ভেৰী যুদ্ধ পটৰ ।
 আমাৰ গৃহত আজি নকৰে উৎসৱ ॥
 ঢাক ঢোল জাৰ্জাৰ ডিঙিয় আড়ম্বৰ ।
 নুশুনো সন্মাদ আজি অনেক বাগ্ৰব ॥ ২৩৪৫৯
 নুশুনি আনন্দ বোল প্ৰজাৰ বঞ্চাল ।
 নিশব্দ তাল কৰতাল বামতাল ॥
 নপঢ়ে মঙ্গল স্তুতি নাহি মৃত্যু গীত ।
 ভাটসবে ভটিয়া নপঢ়ে অনোনীত ॥ ২৩৪৬০

বীৰগণে মোৰ মুখ সন্মুখে নচায় ।
 মোক দেখি অধোমুখে বিদূৰে পলায় ॥
 আজি দেখো বীৰগণ শৰীৰ পাণ্ডৱ ।
 যাৰ যেন যোগ্য মোক নকৰে আদৰ ॥ ২৩৪৬১
 আজি বীৰগণ সখি জীৱন্ত পাণ্ডৱ ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ৰণে হৈলা পৰাভৱ ॥
 আনো ৰাজা বন্ধু কিবা আছে পূৰ্বৱৰ্ত্তে ।
 দ্ৰুপদ বিৰাট কিবা আছে ভালমতে ॥ ২৩৪৬২
 ভাতৃবৰ্গ সমে অভিমন্যু পুত্ৰবৰে ।
 আজি মোক আগবাঢ়ি নেনস্ত সাদৰে ॥
 এহি কথা আলাপে অৰ্জুন হৃষীকেশ ।
 মহাদ্ৰুপদে ভৈলা দুয়ো গৃহত প্ৰৱেশ ॥ ২৩৪৬৩
 সহদেৱ নকুল নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 ভীমসেন আনো যত পাণ্ডৱৰ বীৰ ॥
 ধৰণী তলত ধূলি ধূসৰিত কায় ।
 পৰি পৰি আছে সবে দেখিলন্ত যায় ॥ ২৩৪৬৪
 দেখি ধনঞ্জয় বোলে শুনা ভাতৃগণ ।
 কেনে আজি সৰাৰে বদন অপ্ৰসন্ন ॥
 পৰি পৰি আছা যেন হুয়া উনমত্ত ।
 অভিমন্যু পুত্ৰক নেদেখোঁ সমাজত ॥ ২৩৪৬৫
 তুমিসবে মোক আজি মধুৰ বচনে ।
 পূৰ্বমতে আশ্বাস নকৰা কি কাৰণে ॥
 শুনিলোঁ পাতিলে গুৰু দ্ৰোণে চক্ৰবূহ ।
 মনুষ্যত দেখিলোঁ অভেদ যেন ৰাহু ॥ ২৩৪৬৬
 গুৰু দ্ৰোণে বূহ পাতিলন্ত বিপৰীতে ।
 তুমিসবে তাক কেহো নজানা ভেদিতে ॥
 অভিমন্যু কেবলে জানন্ত ভেদিবাক ।
 বাহিৰ হইবাব পুত্ৰ নিশিখাইলো তাক ॥ ২৩৪৬৭
 অভিমন্যু কুমাৰক পাণ্ডৱ সমাজে ।
 যদি হেন সাজিয়া পঠাইলা বূহ মাজে ॥
 অভিমন্যু হত ধেৰে নভৈলা ৰণত ।
 তেৱেতো আনন্দ আজি মোহোৰ মনত ॥ ২৩৪৬৮
 দেখি অনুমানে আজি জানিলোঁ মনত ।
 অভিমন্যু পুত্ৰ সম্ভৱত ভৈলা হত ॥

বৰ্ত্তুল বিশাল বাহু ৰকত নয়ন ।
 মহা গিৰি গহ্বৰৰ মন্ত সিংহ যেন ॥ ২৩৪৬৯
 বাসৱৰ নাতি স্কন্ধমাৰ মহাবল ।
 পৃথিৱী মধ্যত যেন বীৰ আখণ্ডল ॥
 মোৰ মহাপ্ৰিয় হত স্তম্ভদ্রো নন্দন ।
 কহা কেনমতে সিটো ৰণে ভৈলা ছন্ন ॥ ২৩৪৭০
 দ্ৰৌপদীৰ প্ৰিয়কৰ কৃষ্ণৰ ভাগিন ।
 যাক কুন্তী মাৰে ভুলিলন্ত ৰাত্ৰি দিন ॥
 হেননো পুত্ৰক কোনে কৰিলেক ছন্ন ।
 আজি ভৈল তাহাৰ যমক স্তম্ভৰণ ॥ ২৩৪৭১
 মাধৱৰ যেন মহা বিক্ৰম মহিমা ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ শিখিবাৰ যাৰ নাহি সীমা ॥
 আতঙ্কিত শক্তি কৃষ্ণৰ প্ৰিয়কৰ ।
 হেন অভিমন্যু যেৱে গৈল যমঘৰ ॥ ২৩৪৭২
 কায় কান্তি কুহুম কুটিল কেশ পাশ ।
 মহাকাল বৃক্ষ যেন শৰীৰ প্ৰকাশ ॥
 বয়সত শিশু ঠান মূগৰ লোচন ।
 যেন মহা ময় মন্ত হস্তীৰ গমন ॥ ২৩৪৭৩
 ঈষৎ কটাক্ষ হাসি মধুৰ বচন ।
 নকৰিলা হিত গুৰু বাক্যক লঙ্ঘন ॥
 হেনয় তনয় যদি নেদেখোঁ নয়নে ।
 জানিবা মোহোৰ বাসা যমৰ কৰণে ॥ ২৩৪৭৪
 মোৰ অৰ্দ্ধগুণে যাক গণিতাত গণি ।
 তৰুণ শৰীৰ বীৰগণ চূড়ামণি ॥
 প্ৰহুস্মৰ কৃষ্ণৰ মোহোৰ অৰ্দ্ধগুণ ।
 সকলে শিখিল শৰ প্ৰহাৰ নিপুণ ॥ ২৩৪৭৫
 প্ৰথমত সহি থাকে নকৰে প্ৰহাৰ ।
 অনন্তৰে বিপুল কবন্ত বৃন্দামাৰ ॥
 হেনয় পুত্ৰক যদি নেদেখোঁ নয়নে ।
 জানিবা মোহৰ বাসা যমৰ ভুৱনে ॥ ২৩৪৭৬
 শোভন নাসিকা চাক ললাট নয়ন ।
 কচিকৰ দ্ৰৱয়ুগ অধৰ দশন ॥
 পুৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ যেন চাক পুত্ৰমুখ ।
 আজি যদি নেদেখোঁ চিত্তৰ কোন হুখ ॥ ২৩৪৭৭

স্নকোমল কুমার কোমল মুহু বাক ।
 বক্তব্য শয্যাত শয়নে শোভে যাক ॥
 সকলবে নাথ আজি অনাথ পৰায় ।
 জানিলেঁ। বণত পৰি ধৰণী স্নহাই ॥ ২৩৪৭৮
 শয়ন সময়ে যাক অনেক প্ৰকাৰে ।
 সেৱা কৰে পৰম স্নন্দৰী নাৰীবৰে ॥
 সিটে। বাপু আজি ধৰণীত আছে পৰি ।
 মাংস লোভে অনেক শৃগালে আছে বেঢ়ি ॥ ২৩৪৭৯
 নটে ভাটে কৰে তুতি সবে গীত গায় ।
 প্ৰভাতে নিদ্ৰাক যাক প্ৰবোধ কৰায় ॥
 তাক আজি বেঢ়ি বেঢ়ি শৃগাল কুকুৰে ।
 ঘোৰ অমঙ্গল ৰাৱ কবয় নিষ্ঠুৰে ॥ ২৩৪৮০
 স্নৰ্গৰ দণ্ড চাক ছত্ৰ তুলি ধৰি ।
 বোদ্ৰ ভয়ে যাহাৰ উপৰে ছায়া ধৰি ॥
 শৰত কালত শশধৰে কাস্তি কৰে ।
 যাক দেখি তৰুণীগৰ চিত্ত হৰে ॥ ২৩৪৮১
 পুত্ৰৰ হেনয় যদি স্নন্দৰ বদন ।
 ধৰণীত পৰি ধূলি মাতি ভৈলা ছম ॥
 কোঁৱৰৰ শৰে পৰি আছে ধৰণীত ।
 জানো ধূলি ধূসৰিত বিকৃত চৰিত ॥ ২৩৪৮২
 দেখিবাক নপাইলোঁ। তোমাক নেত্ৰভৰি ।
 হৰি হৰি যম-নগৰক সাৰ কৰি ॥
 কৈত এৰি গৈলি অভিমন্যু মহাবল ।
 তুমি অবিহনে মোৰ জীৱন নিষ্ফল ॥ ২৩৪৮৩
 আজি জানো যমৰ নগৰী সাৰ কৰি ।
 হা হা পুত্ৰ চলিলি আমাক পৰিহৰি ॥
 আজি জানো যমৰাজ্য বৰুণ বাসৱ ।
 তোমাক অতিথি পাই কবয় গোঁৱৰ ॥ ২৩৪৮৪
 অগাঢ় সাগৰে পৰি হাবাইলৈক বিত ।
 তাৰ শোকে সাধুজনে বিকল চৰিত্ৰ ॥
 পুত্ৰশোক সন্তাপে দগধ ভৈল কায় ।
 কবন্ত বিলাপ শোকে দগধ পৰায় ॥ ২৩৪৮৫
 হৰি হৰি কোথা গৈল অভিমন্যু বাপ ।
 হেন বুলি ধনঞ্জয় কবন্ত বিলাপ ॥

লোতকে ঢাকিল চক্ষু গদ গদ বাক ।
 অনন্তৰে ধীৰে ধীৰে বুলিলা ৰাজ্যাক ॥ ২৩৪৮৬
 আজি কেনমতে কৰা অনেক ক্ৰন্দন ।
 সম্মুখ সমৰে অভিমন্যু ভৈল ছম ॥
 বীৰগণ সহিতে সম্মুখ বণ কৰি ।
 চলি গৈলা বীৰ আজি যমৰ নগৰী ॥ ২৩৪৮৭
 অনুমানে জানো আজি সমৰ ভূমিত ।
 অভিমন্যু সমৰ কৰিলা বিপৰীত ॥
 কৰ্ণ কুপ দ্ৰোণ অশ্বখামা দুঃশাসন ।
 সবে কুকৰ্ণে আগবাঢ়ি দিলা বণ ॥ ২৩৪৮৮
 একক অনেক বীৰে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 বণত বিকল ছইয়া স্নভদ্ৰা কুমাব ॥
 সহায়ক মনে জানো স্নমৰিলা মোক ।
 ধনঞ্জয় বাপ মোক বক্ষা কৰিয়োক ॥ ২৩৪৮৯
 ধনঞ্জয় বাপে হনু কৰিবা বক্ষণ ।
 তেৱেতো ইবেলা মোৰ বক্ষা পৰে প্ৰাণ ॥
 এহি বুলি বাৰম্বাৰ স্নমৰে আমাক ।
 যি বেলাত কোঁৱৰে মাৰন্ত শৰজাক ॥ ২৩৪৯০
 অথবা স্নভদ্ৰাস্নত কৃষ্ণৰ ভাগিন ।
 অতিৰথী বীৰবৰ বণে নহে হীন ॥
 আমাৰ বীৰ্য্যত জন্ম লভিলা শোভন ।
 কেনে হেন বুলিবন্ত কাতৰ বচন ॥ ২৩৪৯১
 বজ্জতো অধিক মোৰ হৃদয় নিষ্ঠুৰ ।
 পুত্ৰশোক সন্তাপে নুহিকে কেন চুৰ ॥
 অভিমন্যু হেন পুত্ৰ গৈলা যমঘৰ ।
 ইকি শোকে প্ৰাণ আক ৰহে মনুষ্যৰ ॥ ২৩৪৯২
 ধিক ধিক কোঁৱৰৰ যত মহাবীৰ ।
 আতি নিদাক্ষণ ভাৱ স্বভাৱে নিষ্ঠুৰ ॥
 বিশেষত অতি শিশু দেহা স্নকুমাব ।
 হেনকি পুত্ৰক ঘোৰ কৰিলে প্ৰহাৰ ॥ ২৩৪৯৩
 মহা স্নলক্ষণী অভিমন্যুৰ জননী ।
 একে পুত্ৰবতী নাৰী কৃষ্ণৰ ভগিনী ॥
 পুত্ৰশোকে স্নভদ্ৰা আছন্ত অচেতনে ।
 কোনমতে তান মুখ চাহিবো এখনে ॥ ২৩৪৯৪

হুভদ্ৰা হৃদ্দবী আজি পূৰ্বৰ আভাসে
 আসিবন্ত পুত্ৰ দৰশন অভিলাষে ॥
 পুত্ৰক নেদেখি কিনো বুলিবন্ত মোক ।
 যমকাল ভৈলা হুভদ্ৰাৰ পুত্ৰশোক ॥ ২৩৪৯৫
 মহাশোকে সন্তাপে বিকল কুন্তী মাৰ ।
 দ্রোপদী হুভদ্ৰা ছয়ো শোকাকুল ভাৱ ॥
 তাসম্বাৰ আগত কহিবো কোন কথা ।
 হৰি হৰি বিধাতা কৰিলি অন্তৰথা ॥ ২৩৪৯৬
 শুনি আজি বণে অভিমন্যুৰ মৰণ ।
 মোক দেখি বৰনাৰী কৰিবে ক্ৰন্দন ॥
 সিবেলা নয়নে দেখি হুভদ্ৰা নাৰীক ।
 দাক্ষণ হৃদয় ফুটি নপৰিব কিক ॥ ২৩৪৯৭
 অনেক আনন্দ বোল বিজয় সম্বাদ ।
 আপুনি শুনিলো কোঁৱৰৰ সিংহনাদ ॥
 য়েৰে হেন জানো অভিমন্যু ভৈলা হত ।
 সিবেলা কোঁৱৰ জীয়ে মোহোৰ হাতত ॥ ২৩৪৯৮
 সিবেলা আপুনি কৰ্ণে শুনিলা মাধৱ ।
 ভংসিল অনেক যুযুধান মহাশয় ॥
 ছৰালক মাৰি বৰে কৰে কোঁতুহল ।
 ধনঞ্জয় আসিলে ভুঞ্জিবা তাৰ ফল ॥ ২৩৪৯৯
 কোঁৱৰৰ যত বীৰ সবে দুৰাচাৰ ।
 ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ হেন অধম আচাৰ ॥
 একেশ্বৰ বীৰক অনেক বীৰে পাই ।
 বেড়ি প্ৰহাৰিলে ইকি ধৰ্ম্মক যুৱাই ॥ ২৩৫০০
 জানিবা মিলিল হেৰা দুৰ্য্যোৰ প্ৰমাদ ।
 চিন্তাৰ বিষয় আৰ কৰা সিংহনাদ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ বৰ ক্ৰোধে চিন্তিলা বিষম ।
 এৰে আপোনাৰ দৰশায়ে পৰাক্ৰম ॥ ২৩৫০১
 কৃষ্ণৰ ভাগিন অৰ্জ্জুনৰ প্ৰিয় সূত ।
 তাৰ দ্ৰোহ চিন্তিয়া এৰাইবাহা কৈত ॥
 সিংহৰ গৰ্জ্জনে গৰ্জ্জি আতি বিপৰীত ।
 হেৰা মোক কোনে আসি হৈব উপস্থিত ॥ ২৩৫০২
 বেষ্টা কন্যা গৰ্ভে জাত ধৃতৰাষ্ট্ৰ হত ।
 বুলিলাহা যুযুধানে বচন যুগুত ॥

ধনু কাণ্ড কৰচ সবাকৈ পৰিহৰি ।
 মোক এৰি গৈলা বীৰে বহু নিন্দা কৰি ॥ ২৩৫০৩
 হেন কথা শুনি আছে আপোন শ্ৰৱণে ।
 সিবেলাত মোত নকহিলা নাৰায়ণে ॥
 পুত্ৰৰ মৰণ য়েৰে শুনে সিবেলাত ।
 তেতিয়কৈ কোঁৱৰক নকৰোঁ বিঘাত ॥ ২৩৫০৪
 হেনমতে অসন্তোষ কৰন্ত পাণ্ডৱে ।
 প্ৰবোধ বচন পাচে বোলন্ত মাধৱে ॥
 আকুল ব্যাকুল কেনে বাতুল পৰায় ।
 অভিমন্যু মৰন্তে সন্তাপ নুযুৱাই ॥ ২৩৫০৫
 ক্ষত্ৰিয়ৰ এহি ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰৰ বিহিত ।
 বৈৰ সমে সমৰ কৰিবা বিপৰীত ॥
 বৈৰক মাৰিয়া বণে সাধিবা জয়তি ।
 সম্মুখ সমৰে পৰি যাইবা অত্ৰাৱতী ॥ ২৩৫০৬
 তমু ভাতৃগণ আৰো যত ৰাজাগণ ।
 তোমাৰ বিমন দেখি সবাবে বিমন ॥
 বিকল নোহোৱা সখি দাক্ষণ সন্তাপে ।
 সবাকৈ তুমিয়ো প্ৰিয় বচন আলাপে ॥ ২৩৫০৭
 হেনমতে যদি তাক কৃষ্ণে আশ্বাসিলা ।
 দুনাই অৰ্জ্জুনে ভাতৃগণক মাতিলা ॥
 যেনমতে অভিমন্যু বীৰ হৈলা হত ।
 সকলে বৃত্তান্ত মোত কৰিয়ো বেকত ॥ ২৩৫০৮
 যদি বজ্ৰহস্তে ইন্দ্ৰ আছে ক্ৰোধ কৰি ।
 নচেত আসয় যম কৰে দণ্ড ধৰি ॥
 তথাপি নুহিব ভঙ্গ মোৰ হেন মন ।
 যদি তুমিসবে স্বৰূপত কৰা বণ ॥ ২৩৫০৯
 হীনবল পাণ্ডৱৰ আছোক ধিকাৰ ।
 ধিক ধিক ভীমৰ আছোক গদাভাৰ ॥
 সবে মিলি সমৰে আছিলি বিদ্যমান ।
 সবাবে আগত পুত্ৰ ভৈল গতপ্ৰাণ ॥ ২৩৫১০
 এহি বুলি থাকিলন্ত ইন্দ্ৰৰ নন্দন ।
 স্মৰি স্মৰি বীৰে কৰন্ত ক্ৰন্দন ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত গোঁৱৰে জ্যেষ্ঠতাই ।
 কৃষ্ণেয়ো বোলন্ত অৰ্জ্জুনক অৱগাই ॥ ২৩৫১১

শয়নে ভোজনে অন্ন পানে নাহি ভিন্ন ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ মিত্ৰবৃত্তি বাত্ৰি দিন ॥
 অৰ্জুনৰ পৰম গৌৰৱে নৃপতিক ।
 কোনে আনে প্ৰবোধিবে ছুইতো অধিক ॥ ২৩৫১২
 বিপৰীত অৰ্জুনৰ দেখি কোপানল ।
 নিশ্বৰদে থাকিলেক সমাজ সকল ॥
 কতোক্ষণে মনে গুণি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 অৰ্জুনৰ আগত মাতন্তু ধীৰে ধীৰ ॥ ২৩৫১৩
 সংশপ্তকগণক প্ৰতি ভূমি যেতিক্ষণে ।
 কৃষ্ণে সমে ধাই গৈলা সমৰক মনে ॥
 জীৱন্তে ৰণতে মোক ধৰিবাক প্ৰতি ।
 মহা যত্ন কৰিলেক দ্ৰোণ সেনাপতি ॥ ২৩৫১৪
 মহা ভয়ঙ্কৰ চক্ৰব্যূহক পাতিল ।
 সমদলে কটকে আমাক ৰণ দিল ॥
 আমিহো পাতিলো সেনা ব্যূহ গুৰুতৰ ।
 দ্ৰোণে সমে পাচে ঘোৰ লাগিল সমৰ ॥ ২৩৫১৫
 ধৰিবাক প্ৰতি মোক দ্ৰোণৰ যতন ।
 মোক বক্ষা কৰন্তু অনেক বীৰগণ ॥
 হুলস্থূল আন্দোল মিলিল বিপৰীত ।
 দ্ৰোণৰ আমাৰ যুদ্ধ ভৈলা আতঙ্কিত ॥ ২৩৫১৬
 চক্ৰব্যূহ পাতি দ্ৰোণে মোক দিলা ধৰি ।
 আমিহবে এক ছুইয়া দ্ৰোণক নিবাৰি ॥
 নিকৰ্ণ শৰ হানি দ্ৰোণে বিপৰীত ।
 ৰণত আমাক সবে কৰিলে ব্যথিত ॥ ২৩৫১৭
 দ্ৰোণ শৰে ভৈলোঁ আমি জৰ্জৰিত প্ৰায় ।
 আছোক যুজিবো তাক সহন নযায় ॥
 নেদেখি জীৱন হেতু বিকল স্বভাৱ ।
 জলমধ্যে কৰে যেন টল-বল নাৰ ॥ ২৩৫১৮
 সবে মিলি পাচে আলোচিলোহো উপায় ।
 অশ্বখা দ্ৰোণক ৰণে জিনন নযায় ॥
 যদি অভিমন্যু নকৰন্তু পৰিত্ৰাণ ।
 তেয়ে নৃপতিক বক্ষা হেতু নাহি আন ॥ ২৩৫১৯
 সবে মিলি পাচে আলোচিয়া কৰি সাৰ ।
 অভিমন্যু তনয়ন্ত নিবেদিলোঁ ভাৰ ॥

চক্ৰব্যূহ ভেদি ভূমি অৰ্জুনকুমাৰ ।
 যুদ্ধনাৱে ভূমি সাগৰত কৰা পাৰ ॥ ২৩৫২০
 হেন যদি তাক আমি বুলিলো বিনয় ।
 কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ তোমাৰ তনয় ॥
 যেন তেজি ছোটকত বহুৱয় ভাৰ ।
 অসাধ্য কৰ্ম্মক কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ ॥ ২৩৫২১
 পায় আছে অভিমন্যু তয় উপদেশ ।
 চক্ৰব্যূহ ভেদি বীৰ ভৈলন্ত প্ৰৱেশ ॥
 অপাৰ সাগৰ সেনা সমুদ্ৰে মিলিল ।
 গৰুড় উৰাউ কৰি তাহাত পৰিল ॥ ২৩৫২২
 য়েৰে ব্যূহ ভেদি পশিলন্ত ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 সেহি পথে আমিও পশিলোঁ অভ্যন্তৰ ॥
 বীৰ অভিমন্যুৰ পাচত মহাবলে ।
 আমিহব পশিলোঁ কটকে সমদলে ॥ ২৩৫২৩
 জয়দ্রথ সৈন্ধৱ নৃপতি লঘুতৰ ।
 পূৰ্বত হবত পাইয়া আছে এহি বৰ ॥
 হৰ বৰদানে বীৰ পাণ্ডৱ যতক ।
 সবাকো জিনিবা ধনঞ্জয় ব্যতিৰেক ॥ ২৩৫২৪
 সেহি শঙ্কৰৰ বৰে প্ৰমাদ মিলিল ।
 আমাক পথত জয়দ্রথে নিবাৰিল ॥
 যাইবাক নপাৰি জয়দ্রথৰ অন্তৰে ।
 বীৰ অভিমন্যু যে পশিল একেধৰে ॥ ২৩৫২৫
 পাতালে পশিলে যেন মহা সৰ্পৰায় ।
 আন একো বীৰ তান নভৈল সহায় ॥
 ব্যূহ ভেদি অভিমন্যু কৰন্তু কদন * ।
 দেখি ছয় মহাবীৰী বেটী দিলা ৰণ ॥ ২৩৫২৬
 দ্ৰোণ সেনাপতি অশ্বখামা কৰ্ণ ৰূপ ।
 বৃহদ্ৰথ ৰাজা আৰু কৃতবৰ্ম্মা ভূপ ॥
 সবে দল মহাবীৰী একত্ৰে মিলিল ।
 এক ছয়া অভিমন্যু বীৰক ভেদিল ॥ ২৩৫২৭
 ছয়ো ধনুৰ্দ্ধৰ মহা ঘোৰ দিলা ৰণ ।
 ছয়োক ভেদিল ৰণে তোমাৰ নন্দন ॥

একেবারে ঘোৰ বগে ছয়ো মহাবথ ।
 বগ ধৰ্ম্ম এৰি তাক কৰিলা বিবথ ॥ ২৩৫২৮
 ধনু কাণ্ড কৰচ সাৰথি বথ ছেদ ।
 ছয় মহাবথীৰ প্ৰহাৰে অঙ্গ ভেদ ॥
 পাচে দুঃশাসনৰ তনয়ে গদা ধৰি ।
 তোমাৰ পুত্ৰক প্ৰহাৰিলা দৃঢ় কৰি ॥ ২৩৫২৯
 হেন অনিয়ম সমবত বীৰবৰ ।
 অভিমন্যু মৰি গৈলা যমৰ নগৰ ॥
 অদভুত সমবত কৰিলা কদন ।
 সম্মুখে পৰিল বাপু তোমাৰ নন্দন ॥ ২৩৫৩০
 সহস্ৰ দুতয় বাজপুত্ৰে নিবাবিল ।
 নিজৰণে বথ অষ্ট সহস্ৰ বধিল ॥
 ঘোঁৰা নব সহস্ৰ পদাতি তত সম ।
 প্ৰমত্ত দাস্তান নব সহস্ৰ উত্তম ॥ ২৩৫৩১
 আনো বীৰগণ মানে অসংখ্য প্ৰমাণ ।
 তোমাৰ তনয় বগে ভৈল গতপ্ৰাণ ॥
 সম্মুখ সমবে পৰি গৈল স্বৰ্গলোক ।
 হেন আজি আমাৰ মিলিল মহাশোক ॥ ২৩৫৩২
 বাজাৰ বচন শুনি ভৈল সচকিত ।
 হা হা পুত্ৰে বুলি বীৰ পৰিলা ভূমিত ॥
 আকৃষিত কেশ পাশ মুকুত বসন ।
 পৃথিৱীত পৰি ধনঞ্জয় অচেতন ॥ ২৩৫৩৩
 পৰি আছে মহাবীৰ যুতক পৰায় ।
 বেঢ়ি বেঢ়ি আছে বীৰগণ সমুদায় ॥
 অন্তো অন্তে কিছু নকৰন্ত সন্তাষণ ।
 সঘনে চাহন্ত অন্তে অন্তৰ বদন ॥ ২৩৫৩৪

অয়ত্ৰথক বধিবলৈ অৰ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা

অৰ্জুনক দেখিয়া থাকিলা বীৰচয় ।
 কতোক্ষণে চেতন লভিলা ধনঞ্জয় ॥
 কোপে কম্পমান তনু বীৰ পাণ্ডুহত ।
 ঘনে ঘনে নিশ্বাস কাটন্ত অদভুত ॥ ২৩৫৩৫
 বহি যায় চকুৰ লোভক ধাৰাসাবে ।
 দশোদিশ চাহন্ত দেখন্ত অন্ধকাৰে ॥

কিঞ্চিতেক স্বস্থ হইয়া কুন্তীৰ নন্দন ।
 বীৰগণ মধ্যে বোলে প্ৰতিজ্ঞা বচন ॥ ২৩৫৩৬
 শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ কৰো অঙ্গীকাৰ ।
 কালি জয়দ্ৰথৰ চিন্তিবো মহামাৰ ॥
 পাণ্ডৱক প্ৰতি দুৰাচাৰ সিদ্ধুৰায় ।
 ভয় ভীত হইয়া যদি কালি নপলায় ॥ ২৩৫৩৭
 যুভূভয়ে মোত যদি নপশে শৰণে ।
 শৰণ নলয় যদি তোমাৰ চৰণে ॥
 নলয়ে শৰণ যদি চৰণে কৃষত ।
 তেৰে সৈন্ধৱক কালি বধিবো বগত ॥ ২৩৫৩৮
 যতেক তাহাক কৰি আছে উপকাৰ ।
 পাসৰিলে তাক সিদ্ধুৰাজ দুৰাচাৰ ॥
 কোঁৱৰক গোঁৱৰে অনিষ্ট চিন্তে মোক ।
 কালি জয়দ্ৰথ যম নগৰে চলোক ॥ ২৩৫৩৯
 মাতৃহত্যা পিতৃহত্যা যিটো নৰে কৰে ।
 জ্ঞানে বা অজ্ঞানে যিটো গৰু বিপ্ৰ মাৰে ॥
 তাসম্বাৰ হোৱে সেই নৰকত থিত্তি ।
 মোৰ সেহি ঘোৰতৰ নৰকত গতি ॥ ২৩৫৪০
 অধিকাৰ পায় যিটো কৰে উতকোচ ।
 প্ৰথমতে দান দিয়া কৰে অনুশোচ ॥
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ জনক ভাতৃক পৰিহৰি ।
 ভুঞ্জয় মধুৰ পান অন্ন পেট ভৰি ॥ ২৩৫৪১
 কুলধৰ্ম্ম নাহি যাৰ আচাৰ মৰ্যাদা ।
 যিটোজনে কৰয় জনক বাদ নিন্দা ॥
 যিটোজনে ব্ৰাহ্মণক কৰে নিন্দাবাদ ।
 মগ্ধ পান কৰে যেহি কৰে ধৰ্ম্মবাদ ॥ ২৩৫৪২
 শ্ৰাদ্ধ কৰি নেদয় শ্ৰোত্ৰিয় ব্ৰাহ্মণক ।
 যেহিজন মগ্ধ মাংস হোৱয় ভক্ষক ॥
 যত যত পাপীজন আছে সংসাৰত ।
 কাহাকো কহিলো কাকো নভৈল বেকত ॥ ২৩৫৪৩
 তাৰ সঙ্গে হোক মোৰ নৰকত থিত্তি ।
 সমবে নবধো য়েৰে সৈন্ধৱ নৃপতি ॥
 আৰু শুনা মোহোৰ দাকণ অঙ্গীকাৰ ।
 দিবা ভাগে বধিবো সৈন্ধৱ দুৰাচাৰ ॥ ২৩৫৪৪

দিবা ভাগে বধিবাক নপাৰো বীৰক ।
 এতেকে জানিবা অঙ্গীকাৰ নিবৰ্থক ॥
 যদি মোৰ অঙ্গীকাৰ হোৱে লঘুতৰ ।
 সৈন্ধৱ থাকিলে অন্ত যান্ত্ৰ দিবাকৰ ॥ ২৩৫৪৫
 সবাৰে আগতে সত্য কৰিলে। বিশেষি ।
 আপুনি এৰিবো প্ৰাণ অগ্নিত প্ৰৱেশি ॥
 সুৰাসুৰ গন্ধৰ্ব মনুষ্য নিবন্তৰ ।
 পক্ষীগণ নাগগণ যত নিশাচৰ ॥ ২৩৫৪৬
 সৰ্ব চৰাচৰ পিতৃ মাতৃ ঋষিগণ ।
 জয়দ্ৰথ পাপিষ্ঠক কৰিব বক্ষণ ॥
 প্ৰৱেশে পাতালে নোহে ইন্দ্ৰ ভুৱনে ।
 মহাভয়ে যাই যদি কৈলাস ভুৱনে ॥ ২৩৫৪৭
 তথাপিতো কালি তাক বজনী প্ৰভাতে ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাক্ষি বিনাশিবো সমৰতে ॥
 এহি বুলি ধনু ধৰি পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 আকাশত প্ৰতি ক্ষেপিলন্ত সাতবাৰ ॥ ২৩৫৪৮
 পৰম আটোপে কোপে উৎসাহ হৃদয় ।
 জয় সিংহনাদ কৰিলন্ত ধনঞ্জয় ॥
 পাঞ্চজন্ত শঙ্খ ফুলিলন্ত জনাৰ্দন ।
 পৰম উৎসৱ বঙ্গ ভৈল সৰ্বজন ॥ ২৩৫৪৯
 দশোদিশ পূৰিল কৃষ্ণৰ শঙ্খনাদে ।
 অনন্তৰে ভৈলা তথা অনেক প্ৰমাদে ॥
 পাণ্ডৱী দলত ভৈল অনেক উৎসৱ ।
 দশোদিশ ঢাকি প্ৰজা কৰে শিঙাৰাৰ ॥ ২৩৫৫০
 নানাবিধ বাণ ভণ্ড উৎসৱ প্ৰসঙ্গ ।
 পাণ্ডৱী দলত ভৈল বহুবিধ বঙ্গ ॥
 হেন যদি প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা মহাবল ।
 চৰে গৈয়া সৈন্ধৱত কহিলা সকল ॥ ২৩৫৫১
 শূনি অচেতন ভৈল যুতক পৰায় ।
 মনে মনে চিন্তে বীৰ জীৱন উপায় ॥
 কোঁৱৰ নৃপতিগণ আছন্ত যথাত ।
 তথাকে চলিলা কৰি মনে উতপাত ॥ ২৩৫৫২
 মহাকোপে সন্তাপে বিকল সিদ্ধুৰাজ ।
 অৰ্জুনক গালি পাবে কোঁৱৰ সমাজ ॥

পূৰ্বত ইন্দ্ৰৰ ভৈল মদন বিকাৰ ।
 পাণ্ডৱ ভাৰ্য্যাক কৰিলন্ত ব্যভিচাৰ ॥ ২৩৫৫৩
 পৰ পুৰুষত হস্তে জনম প্ৰত্যেক ।
 অৰ্জুনৰ এতেকেসে নাহিকে বিবেক ॥
 সবে মিলি কৰিলন্ত বণে অযুগুত ।
 অনিয়ম সমৰে মাৰিলা তান স্তত ॥ ২৩৫৫৪
 কাক কিছু নাহিকে সবাৰে শুদ্ধ বোধ ।
 মোৰ প্ৰতি অৰ্জুনে কৰিলা মহাক্ৰোধ ॥
 মোক কালি বণত পেসিবে যমালয় ।
 বিবেক ৰহিত ধনঞ্জয় মহাশয় ॥ ২৩৫৫৫
 সবে ৰাজাগণে মোক দিয়োক মেলানি ।
 তথাকে পলাওঁ যেহি দিশক নজানি ॥
 কুশলে কৰিয়ো ৰণ সবে নৃপবৰ ।
 প্ৰাণ ৰক্ষা কৰি চলোঁ আপোন নগৰ ॥ ২৩৫৫৬
 যদি মোক তুমিসবে পাৰা ৰাখিবাক ।
 তৰে ৰাজাগণ বুলিয়োক দৃঢ় বাক ॥
 বদন শুখাই মোৰ কোষ্ঠে হাত পাৰ ।
 মৰণ বেলাত যেন পুৰুষৰ ভাৱ ॥ ২৩৫৫৭
 মোক বধিবাক সত্য কৰিলা পাণ্ডৱ ।
 শূনা পাণ্ডুগণে কেনে কৰন্ত উৎসৱ ॥
 শুনো আতি পাণ্ডৱৰ মনত উৎসাহ ।
 চিত্ত স্থখ নাহি সৰ্ব তনু কৰে দাহ ॥ ২৩৫৫৮
 ৰাক্ষস গন্ধৰ্ব সুৰাসুৰ বিছাধৰ ।
 আসন্ত পন্নগগণ পিণাচ কিম্বৰ ॥
 তথাপিতো কালি মোৰ বণে নাহি ৰক্ষা ।
 অৰ্জুনে পূৰিব কালি অঙ্গীকাৰ কক্ষা ॥ ২৩৫৫৯
 তুমিসব হীনবল মনুষ্য নৃপতি ।
 অৰ্জুনক জিনিবাক নাহিকে শক্তি ॥
 কল্যাণে কুশলে থাকা সবে নৃপবৰ ।
 অনুজ্ঞা দিয়োক মই চলি যাওঁ ঘৰ ॥ ২৩৫৬০
 মহাভয়ে পলাই থাকিবোহো হেন ঠাৱে ।
 কদাচিতো খুজি যেন নপাস্ত পাণ্ডৱ ॥
 অৰ্জুনক ভয়ে হেন মনত সন্তাপ ।
 কুক সমাজত হেন কৰিলা বিলাপ ॥ ২৩৫৬১

শুনি দুৰ্য্যোধন ৰাজা নিজ কৰ্ম্মবশে ।
 সৈন্ধৱক মাতে ৰাজা বচন সবলে ॥
 শুনা জয়দ্রথ ৰাজা নকৰিবা ভয় ।
 আমি বিদ্রুমান কি কৰিব ধনঞ্জয় ॥ ২৩৫৬২
 কৰ্ণ ভুৰিষ্মা চিত্ৰসেন বিবিশ্ৰুতি ।
 শাল্য শল্য বৃহৎসেন কাশ্যোজ নৃপতি ॥
 মক মিত্ৰ জয় কৃতবৰ্ম্মা বীৰবৰ ।
 দুঃশাসন বিকৰ্ণ দুস্মুখ বৰ্ণোত্তৰ ॥ ২৩৫৬৩
 বিষ্ণু অনুবিন্দ দুয়ো দ্রোণ সেনাপতি ।
 দ্রোণস্থত অশ্বখামা বিপুল শক্তি ॥
 আনো মহা মহাৰাজা নৃপতি সমাজ ।
 নিজ দল সমে মই আছোঁ কুকৰাজ ॥ ২৩৫৬৪
 সবে মিলি কালি আমি কৰিবো বক্ষণ ।
 সৈন্ধৱ নৃপতি তুমি এৰিয়ো বিমন ॥
 আপুনিয়ো তুমি বীৰবৰ মহাবৰ ।
 অকাৰণে ভয় কৰা তুমি জয়দ্রথ ॥ ২৩৫৬৫
 একাদশ অশ্বোহিণী মোৰ সেনাগণ ।
 সবে মিলি কালি আমি কৰিবো বক্ষণ ॥
 দ্রোণক সম্বোধি পাচে স্বৰূপ বচনে ।
 সত্বেৰে কহিয়ো আজি কাৰ কেন মনে ॥ ২৩৫৬৬
 দৃঢ়তৰ কৰিয়া কহিয়ো গুৰু দ্রোণ ।
 অৰ্জুনৰ মোহোৰ কাহাৰ কেন গুণ ॥
 দ্রুতে দৃঢ় প্ৰহাৰণে দূৰতে ভেদন ।
 ভূজবল বিক্ৰম অধিক কাৰ গুণ ॥ ২৩৫৬৭
 কিবা ধনঞ্জয়ৰ বিশেষ শৰত্ৰম ।
 কিবা মোৰ সমৰে অধিক পৰাক্ৰম ॥
 শুনি দ্রোণে সৈন্ধৱক দিলা সমিধান ।
 আন গুণে হোৱা ধনঞ্জয়ৰ সমান ॥ ২৩৫৬৮
 কিন্তু ধনঞ্জয়ৰ প্ৰহাৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 বজ্জৰো সন্ধান সহে দৃঢ় কলেৱৰ ॥
 এহি গুণে তোমাত অধিক ধনঞ্জয় ।
 কহিলোঁ সৈন্ধৱ কথা তোমাত নিশ্চয় ॥ ২৩৫৬৯
 তথাপিতো ৰাজা নকৰিবা অপমান ।
 আপুনি কৰিবো ৰণে ভয় ভয় দ্রোণ ॥

যেনমতে অৰ্জুনে নপাৰে বধিবাক ।
 সমৰত আমি বক্ষা কৰিবো তোমাক ॥ ২৩৫৭০
 আমি বক্ষা কৰিলে বধিবে পাৰে কোনে ।
 আছোক মনুষ্য সম নোহে দেৱগণে ॥
 মহা ঘোৰ ব্যূহ কালি পাতিবো ৰণত ।
 ছেদিবাক ধনঞ্জয় নুহিকে শকত ॥ ২৩৫৭১
 ক্ষত্ৰিয় জনম ভৈলে ৰণে কেন ভয় ।
 সম্মুখ সমৰে পৰি সাধিবা বিজয় ॥
 হেন জানি ভয় পৰিহৰি জয়দ্রথ ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ শুনা পিতৃ পিতামহ পথ ॥ ২৩৫৭২
 চাৰিও বেদক অভ্যাসিলা অব্যাহতে ।
 বহুবিধ যজ্ঞক কৰিলা বিধিৱতে ॥
 কৰিলা অনেক হোম দেৱ আৰাধন ।
 পিতৃ গুৰু দ্বিজ অভ্যাগত সম্ভৰ্ণ ॥ ২৩৫৭৩
 আউৰ মৰণ ভয় তোমাৰ কিসক ।
 উপজিলে জঙ্ঘৰ মৰণ অৱশ্যেক ॥
 যত কুক পাণ্ডৱ যতেক ৰাজাগণে ।
 মৰি মৰি যাইব সবে যমৰ ভৱনে ॥ ২৩৫৭৪
 পুত্ৰ অশ্বখামা সমে নিজ কাল ক্ৰমে ।
 জানিবা আমাক সংহৰিব ঘোৰ যমে ॥
 তপে যমে ত্ৰতে উপবাসে অন্ম জনে ।
 স্বৰ্গলোকে ভোগ ভুঞ্জি অনেক যতনে ॥ ২৩৫৭৫
 সম্মুখ সমৰে পৰি পাৰে সেহি লোক ।
 মৰণক প্ৰতি ক্ষত্ৰিয়ৰ কেনে শোক ॥
 দ্রোণৰ বচনে ভৈলা শোকৰ উদাস ।
 কৰিলা সৈন্ধৱে পাচে যুদ্ধক উৎসাহ ॥ ২৩৫৭৬
 তোমাৰ সেনাত ভৈল পৰম উৎসৱ ।
 বাৰে নানা বিধ বাণ যুদ্ধ পল্লব ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিক বদতি সঞ্জয় ।
 যদি ঘোৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা ধনঞ্জয় ॥ ২৩৫৭৭
 হেন উপদেশ হিত মধুৰ বচনে ।
 অৰ্জুনক সম্বোধি মাতন্ত্ৰ নাৰায়ণে ।
 ভ্ৰাতৃগণ সহিতে কৰিলা আলোচন ॥
 মোত সখি নুপুছিলোঁ ইসৰ বচন ॥ ২৩৫৭৮

জয়দ্রথ বধক কৰিলা অঙ্গীকাৰ ।
 ইটো মহা দুগ্ৰহ পীড়ন মহাভাৰ ॥ ২৩৫৭৯
 যেন লোকে আমাক নকৰে উপহাস ।
 কেনে কালি সত্য বাণী নুহিবে বিনাশ ॥ ২৩৫৭৯
 বজনীত দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ঠাৱ ।
 চৰগণ পঠাইয়া আছিল গোপ্যভাৱ ॥
 ইসৰ কথাক তথা শুনিলা যতেক ।
 সকলে শুনিলা মোত কহিলা প্ৰত্যেক ॥ ২৩৫৮০
 তুমি যদি প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা মহাবল ।
 ঘোৰ সিংহনাৎ কৰিলন্ত পাণ্ডুল ॥
 পাণ্ডৱৰ শুনি জয় ঘোৰ কোলাহল ।
 কোঁৱৰৰ লাগি গৈলা উচল পাচল ॥ ২৩৫৮১
 হস্তী হয় সেনাৰ লাগিল উসম্ভিস ।
 সবে বীৰগণ যে চাহন্ত দশোদিশ ॥
 অন্তো অন্তে বীৰগণে কৰে গলাৱাৰ ।
 বাত্ৰি কিয় বাঢ় ভণ্ড বাৱয় পাণ্ডৱ ॥ ২৩৫৮২
 বজনীত পুত্ৰশোকে সন্তাপে কিটাই ।
 জানো ধনঞ্জয় আসে সমৰক ধাই ॥
 এহি বুলি কোঁৱৰৰ যত বীৰগণ ।
 সাৱধানে থাকিলন্ত সচকিত মন ॥ ২৩৫৮৩
 তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা শুনি ভৈল মহাত্ৰাস ।
 কুক বীৰগণে নপাৱন্ত দিশ পাশ ।
 জয়দ্রথ নৃপতিৰ মনত বিষাদ ।
 দেখিল মিলিল ঘোৰ দাক্ষণ প্ৰমাদ ॥ ২৩৫৮৪
 পাচে চলি গৈলা কুক নৃপতিৰ পাশ ।
 ৰাজা দুৰ্য্যোধনক মাতিলা মনত্ৰাস ॥
 বীৰ ধনঞ্জয় কোপে কৰিলা শপত ।
 বজনী প্ৰভাতে মোক বধিবে বণত ॥ ২৩৫৮৫
 সুৰাসুৰ দেৱতা গন্ধৰ্ব্ব বিদ্যাধৰ ।
 কোনে সত্য বিফল কৰিবে অৰ্জুনৰ ॥
 পৰিলেঁ আপদে হেন দুৰ্য্যোধন সঙ্কট ।
 যদি ৰাধিবাক পাৰা কহিয়ো প্ৰকট ॥ ২৩৫৮৬
 বন্ধাক সমৰ্থ যদি নোহা বীৰগণ ।
 চলোঁ তেৱে নিজ দেশ আপোন ভৱন ॥

সিদ্ধু নৃপতিৰ যত বচন আকলি ।
 অধোমুখ ভৈলা দুৰ্য্যোধন মহাবলী ॥ ২৩৫৮৭
 গুণি থাকিলন্ত সৈন্ধৱৰ বিদ্যামানে ।
 যেন মহাযোগীৰ লাগিল যোগধ্যানে ॥
 দেখি নৃপতিৰ পাচে বিবৰ্ণ বদন ।
 সৈন্ধৱক বুলিলন্ত উপেক্ষা বচন ॥ ২৩৫৮৮
 কুক সমাজত হেন আছে কোন বীৰ ।
 অৰ্জুনৰ আগত সমৰে হৈব থিৰ ॥
 তুমি আদি কৰি কোঁৱৰৰ বীৰ যত ।
 অৰ্জুনৰ আগে সবে দেখো তৃণৱত ॥ ২৩৫৮৯
 গাণ্ডীৰ ধনুক যদি ধবন্ত পাণ্ডৱ ।
 আছোক মনুষ্যগণ দেৱৰো পৰাভৱ ॥
 শুনি আছেঁ অৰ্জুনৰ কথা বিপৰীত ।
 পৰম বিষম সিটো হেমন্ত গিৰিত ॥ ২৩৫৯০
 দেৱ সদাশিৱ প্ৰভু জগতকাৰণ ।
 তাক্ষ ভূমিপাৰে ধনঞ্জয়ে দিলা বণ ॥
 আক শুনিয়াছো স্বৰ্গে ইন্দুৰ কাৰণে ।
 দানৱ সহিতে যুদ্ধ ভৈলেক অৰ্জুনে ॥ ২৩৫৯১
 দেৱৰ দুৰ্জ্জন দানৱক একে ৰথে ।
 সহস্ৰেক প্ৰমাণে পেসিলা যমপথে ॥
 সম্প্ৰতি হৰে তাত সহায় মাধৱ ।
 কালি তাক কোনেনো কৰিবে পৰাভৱ ॥ ২৩৫৯২
 তিনিও ভুৱনে এক ছয়া কৰে বণ ।
 আমাক মাৰিবে বীৰে মোৰ হেন মন ॥
 এতেকে আমাৰ বন্ধা হেতু নাহি আন ।
 দ্ৰোণে যেৱে সপুত্ৰে নকৰে পৰিত্ৰাণ ॥ ২৩৫৯৩
 এহিমতে গুণি পাচে জয়দ্রথ নৃপে ।
 সেহিফণে গৈলা বীৰ দ্ৰোণৰ সমীপে ॥
 দ্ৰোণত কহিলা যত প্ৰতিজ্ঞা বচন ।
 অঙ্গীকাৰ ৰাধিবাক কৰিলন্ত দ্ৰোণ ॥ ২৩৫৯৪
 সিবেলাত নিয়মিলা দ্ৰোণ সেনাপতি ।
 দাক্ষণ সঙ্কট ব্যুহ পাতিবাক প্ৰতি ॥
 পদ্মচক্ৰ শকত দাক্ষণ ব্যুহধান ।
 নিয়মিলা তাত বীৰগণ ধানে ধান ॥ ২৩৫৯৫

সবে বীৰ কুৰুগণে কৰে ধনু ধৰি ।
 জয়দ্রথ নৃপতিক থাকিলা আৱৰি ॥
 বীৰ ভূবিশ্ৰবা অশ্বখামা বীৰবৰ ।
 কুপ কৃতবৰ্ম্মা বীৰ বাধাৰ কুমাৰ ॥ ২৩৫৯৬
 এহি ছয় মহাবীৰ বণত পাৰ্গত ।
 থাকিল দাক্ষণ সেনা ব্যুহৰ অগ্ৰত ।
 ছয়ো মহাবৰ বীৰ বল পৰাক্ৰম ।
 একে একে ক্ৰোধে কালান্তক যম সম ॥ ২৩৫৯৭
 এসম্বাক নিজিনিলে নপায় সিদ্ধৰাজ ।
 এৱে প্ৰাণসখি কৰিয়োক কোন কাজ ॥
 সমৰ নিপুণ গুণ ছয়ো মহাবীৰ ।
 ধনু কাণ্ড খাণ্ডা যুদ্ধে অবধ্য শৰীৰ ॥ ২৩৫৯৮
 তাসম্বাৰ দেখি ঘোৰ সমৰ মহিমা ।
 জানো কালি চুৰ্ণ হৰে আমাৰ বিক্ৰমা ॥
 অৰ্জ্জুন বদতি শুনিয়োক প্ৰাণসখি ।
 এহি ছয় বীৰক দুৰ্জয় হেন দেখি ॥ ২৩৫৯৯
 সবাৰে বলৰ পায় আছো পৰিমাণ ।
 ছয়ো নহে মোৰ অৰ্দ্ধ গুণৰ সমান ॥
 কালি দেখিয়োক সখি মহাধনু ধৰি ।
 ঘোৰ শৰে তাসম্বাৰ অস্ত্ৰক নিবাৰি ॥ ২৩৬০০
 দ্ৰোণ সেনাপতিক নগণি ভূগৱত ।
 ৰাজা জয়দ্রথক বধিবো সমৰত ॥
 যদি সাধ্য কদ্ৰ ব্ৰহ্মা দশ দিকপাল ।
 আপুনি আসন্ত স্বৰ্গ পৃথিৱী পাতাল ॥ ২৩৬০১
 যতক মকতগণ অশ্বিনীকুমাৰ ।
 বিশ্বদেৱগণ ইন্দ্র সপত সাগৰ ॥
 কোঁৱৰ দলত গুৰু দ্ৰোণেগে প্ৰধান ।
 তেহেহেস্তে কৰিবেক সৈন্যৰক জ্ঞান ॥ ২৩৬০২
 দ্ৰোণক সন্মুখে প্ৰথমত বাইবো থাই ।
 কেনে ৰণ কৰো কালি সখি থাকা চাই ॥
 দ্ৰোণ সেনাপতিক ভেদিব দৃঢ় কৰি ।
 পাচে প্ৰৱেশিবো সৈন্যৰক অনুসৰি ॥ ২৩৬০৩
 কালি সমৰত দেখা সখি জনাৰ্দ্দন ।
 কোঁৱৰক কৰো কেনে সমৰে বধন ॥

যেন গিৰিশৃঙ্গ ভাগি পৰে যেনমতে ।
 কোঁৱৰক কালি নিপাতিবো শৰ পাতে ॥ ২৩৬০৪
 হয় হস্তী মনুষ্যৰ ভেদিবো শৰীৰ ।
 সমৰ ধৰণী ঢাকি বহিবে কধিৰ ॥
 দেৱতো অভ্যাস কৰি আছো যত শৰ ।
 ঘোৰতৰ তাক দৰশনে ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৩৬০৫
 কালি দেৱঅস্ত্ৰ কৰো বণত প্ৰকাশ ।
 কৰো কোঁৱৰক যম-নগৰত বাস ॥
 ইন্দ্র কদ্ৰগণ যম কুবেৰ বৰুণ ।
 এসম্বাত শিথিয়াছো অস্ত্ৰ নিকাকণ ॥ ২৩৬০৬
 সেহি ঘোৰ দেৱশৰে মাৰো পৰদল ।
 কালি সমৰত সখি দেখা মোৰ বল ॥
 কাক গৃধ্ৰ আদি কৰি শৃগাল অপাৰ ।
 কালি কোঁৱৰক মাংস কবোক আহাৰ ॥ ২৩৬০৭
 ভূমিত বিকল যত পিশাচ ভূতগণ ।
 মৃতক কধিৰ পানে হোক ৰজ মন ॥
 আজি যদি অপ্ৰমাদে পুহাই ৰজনী ।
 কালি দেখা কেনে হবে সমৰ ধৰণী ॥ ২৩৬০৮
 গাণ্ডীৰ ধনুৰ কেনে দেখিয়ো মহিমা ।
 আবাৰ দেখিয়ো কালি বিক্ৰমৰ সীমা ॥
 তুমি কি নাজানা সখি মোৰ পৰাক্ৰম ।
 ত্ৰিভুবনে আছে কোন বীৰ মোক সম ॥ ২৩৬০৯
 আমাৰ গাণ্ডীৰ ধনু সবাতে বিশেষ ।
 তুমি যাৰ সাৰথি সান্ধাতে হৰীকেশ ॥
 অৱশ্যেৰে থাকে যেন সাগৰৰ জল ।
 ব্ৰাহ্মণ জাতিৰ অৱশ্যেৰে তপ বল ॥ ২৩৬১০
 চন্দ্ৰক কলঙ্কে যেন নেৰে কোনো কালে ।
 বীৰ পুৰুষত লক্ষ্মী থাকে যেন ভালে ॥
 তুমি যাৰ জনাৰ্দ্দন আপুনি সহায় ।
 তাহাৰ জয়তি হোৱে কোননো সংশয় ॥ ২৩৬১১
 আপুনি সামৰ্থ আৰু তুমি অনুকূল ।
 অব্যাহতে হৈব মোৰ প্ৰতিজ্ঞা সান্ধল ॥
 শুনিয়োক প্ৰাণসখি আমাৰ বচন ।
 আজি ৰথখান কৰিয়োক সংযোজন ॥ ২৩৬১২

বজ্রনী প্রভাত সময়ত হৈবো বাক্স ।
 অবিলম্বে মাৰিবো পাৰ্শ্ব সিদ্ধবাক্স ॥
 হেন কথা ভৈলা দুয়ো কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 মহাশোকে নয়নত নিদ্রা নিম্নলয় ॥ ২৩৬১৩
 সিটো ঘোৰ দুখ নিশা নুহি অবসান ।
 একবাত্রি ভৈল শত বাত্রিৰ সমান ॥
 আকাশত ইন্দ্র আদি কৰি দেৱগণ ।
 অন্তো অন্তে সম্বোধনে কৰে সন্তোষণ ॥ ২৩৬১৪
 জানো ক্ৰোধানলে ত্ৰিভুৱন হোৱে ছম ॥
 যেন প্রকোপিত যে অৰ্জুন নাৰায়ণ ॥
 মাধৱ নিকাক্ষণ ক্ৰোধ দেখি স্বৰ্গে ।
 মহাভয়ে গলা গোপা কৰে দেৱবৰ্গে ॥ ২৩৬১৫
 অনন্তৰে অদভুত মিলিল বিধিনি ।
 ঘনে ঘনে কাম্পি থিৰ হোৱয় ধৰণী ॥
 বৃক্ষসব উভৰিয়া বহে তপ্ত বাত ।
 উলুকা শতেক জ্বলি নিমাই সিবেলাত ॥ ২৩৬১৬
 অনামেষে বিজুলী ছটকে চিকিমিকি ।
 তীৰ বিয়াপিল জল সাগৰ খলকি ॥
 পথ এৰি উলটি বহিলা যত নদী ।
 ঘোৰতৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা বীৰে যদি ॥ ২৩৬১৭
 উঠি উঠি নাচে সবে কবন্ধ শৰীৰ ।
 বিভৎস বিকৃতি ৰূপ দেখি নাই শিৰ ॥
 হস্তীচয়ে ঘোৰ নাদ কৰে আসৰিণ ।
 একেবাৰে এৰিলেক মৃত্ৰ যে পুৰীষ ॥ ২৩৬১৮
 বেঢ়ি বেঢ়ি সকল শৃংগালে কৰে বাৰ ।
 বেঢ়ি বেঢ়ি কাক পক্ষা কৰয় আৰাৰ ॥
 কোঁৱৰ দলত হেন মিলে পৰাভৱ ।
 একধান হুয়া সবে গুণস্ত কোঁৱৰ ॥ ২৩৬১৯
 অনন্তৰে কৃষ্ণক মাতিলা ধনঞ্জয় ।
 তোমাৰ ভগিনী শোকে দগধ হৃদয় ॥
 পুত্ৰশোক সন্তাপে গাৱত স্বস্থ নাই ।
 তোমাৰ ভগিনী শোকে তৰু পৰায় ॥ ২৩৬২০
 চলিয়োক প্ৰাণসখি আমাৰ ভৱন ।
 কৰিলোক কৃষ্ণ হৃদয়ক প্ৰবোধন ॥

অৰ্জুনক প্ৰবোধন কৰি হৃদীকেশ ।
 হৃদয়ক আগে ভৈল মাধৱ প্ৰবেশ ॥ ২৩৬২১
 দেখন্তে ভগিনী শোকে দগধ শৰীৰ ।
 হৃদয়ক প্ৰবোধি মাতন্ত ধীৰে ধীৰ ॥
 হৃদয় ভগিনী এৰিয়োক পুত্ৰশোক ।
 অভিমন্যু ৰণে পৰি গৈল স্বৰ্গলোক ॥ ২৩৬২২
 সম্মুখ সমৰে পৰি গৈল স্বৰ্গলোক ।
 তাক প্ৰতি শোক আৰু তুমি কৰা কিক ॥
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালৰ যত বীৰগণ ।
 উপজিলে অৱশ্যেই সবাৰো মৰণ ॥ ২৩৬২৩
 সবাৰে মৰণ কিন্তু নিয়ম বিধিৰ ।
 আগ পাচ সবে মৰি যাইব যমপুৰ ॥
 এৰিয়োক ঘোৰ শোক সন্তাপ ক্ৰন্দন ।
 উঠি পুত্ৰবধুক কৰিয়ো সন্তোষণ ॥ ২৩৬২৪
 মৃতক সমান তেহো স্বামীৰ সন্তাপে ।
 আশ্বাসিয়ো বোৱাৰীক বচন আলাপে ॥
 যাহাৰ নিদানে তমু পুত্ৰ ভৈল হত ।
 দুবাচাৰ লঘু জয়দ্রথ পামৰত ॥ ২৩৬২৫
 তাক কালি তমু স্বামী বধিব অৱশ্যে ।
 মোৰ আগে প্ৰতিজ্ঞা কৰিল ক্ৰোধবশে ॥
 মাধৱক দেখি ভৈল দুগুণে সন্তাপ ।
 হৃদয় কৃষ্ণক আগে কবন্ত বিলাপ ॥ ২৩৬২৬
 মহাশোকে নিশ্বাস কাঢ়য় ঘনে ঘন ।
 পৃথিৱীত পৰি নাৰী কবন্ত ক্ৰন্দন ॥
 হা হা অভিমন্যু বুলি কাঢ়ে দীৰ্ঘবাৰ ।
 মোক অভাগিনী কৰি গৈলা কোন ঠাৱ ॥ ২৩৬২৭
 কাৰ মুখ প্ৰভাতে দেখিবো কালি উঠি ।
 এহি বুলি নাৰী হৃদয়ত হানে মুঠি ॥
 মাৰ বুলি কচিকৰ মধুৰ বচনে ।
 হৰি হৰি কালি মোক প্ৰবোধিব কোনে ॥ ২৩৬২৮
 নানা অলঙ্কাৰে অলঙ্কৃত কৰি বেশ ।
 কোনে কালি হৈব মোৰ আগন্ত প্ৰবেশ ॥
 প্ৰফুল্ল কমল যেন বন্ধন নিৰ্দ্দল ।
 গগনে শোভয় যেন চন্দ্ৰৰ স্তম্ভ ॥ ২৩৬২৯

আজি বাপু পৰিয়াছে বণ ধবগীত ।
 ধূলি ধূসৰিত ভৈল দেখিতে বিকৃত ॥
 ক্ষত ভৈল অনেক দাক্ষণ শৰ্ব্বাৰে ।
 ধবগীত পৰি আছে মৃতক স্বভাৱে ॥ ২৩৬৩০
 নয়নৰ মুখ দিয়া ধবগী শয়নে ।
 বেঢ়ি বেঢ়ি তোমাক চাহৰে সৰ্ব্বজনে ॥
 শয্যাখান বিৰচি সাক্ষাতে বজ্জময় ।
 তথাত শয়নে যাৰ শৰীৰ শোভয় ॥ ২৩৬৩১
 শয়নে নিদ্রাত যাক চামৰে বিঞ্চয় ।
 আগে পাচে বেঢ়ি সবে বমণী শোভয় ॥
 প্ৰভাততে নটে ভাটে সবে কৰে স্তুতি ।
 হেন ভাৱে হৰে যাৰ নিদ্ৰা বিমুকুতি ॥ ২৩৬৩২
 আজি পৰি আছা বাপু ধবগী শয়নে ।
 আগ পাচ নকৰে স্তম্ভবী নাৰীগণে ॥
 আজি জানো ভয়ঙ্কৰ বিমঙ্গল ভাৱ ।
 বেঢ়ি বেঢ়ি ফেকুৱা শতেকে কৰে বাৱ ॥ ২৩৬৩৩
 অভাগিনী কৰি বাপু মোক গৈলা এৰি ।
 কোন স্থখে ধবগী তলত আছা পৰি ॥
 তোৰ মুখ দেখি মোৰ নুপুৰিল মন ।
 পুনৰপি আমাক দিয়েক দৰিশন ॥ ২৩৬৩৪
 আজি কেনে দাক্ষণ বণৰ হস্তে আসি ।
 নকহা যুদ্ধৰ কথা মোক হাসি হাসি ॥
 অভিমন্যু হেন পুত্ৰ বণে হত ভৈলা ।
 কি কৰে আমাৰ ছাৰ জীৱন নিষ্ফল ॥ ২৩৬৩৫
 পুত্ৰৰ সন্তাপে শোকে বিকল হৃদয় ।
 আজি দশো দিশে দেখোঁ সবে শূন্যময় ॥
 যদি অভিমন্যু তোৰ নেদেখোঁ বদন ।
 তোৰ শোকে আজি মই তেজিবো জাহন ॥ ২৩৬৩৬
 কঠিন হৃদয় মোৰ বজ্জতো অধিক ।
 শতখান জুইয়া ফাটি নপৰিল কি ক ॥
 ধিক ধিক ভীষ্মৰ নিষ্ফল ভুজবল ।
 ধিক ধিক অকাৰণ হাদৱসকল ॥ ২৩৬৩৭
 ধিক ধিক যত সেনা কৈকেয় পাঞ্চাল ।
 ধিক ধিক যন্ত্ৰেক আছোক মহীপাল ॥

ধিক ধিক অৰ্জুনৰ ধনু কি কাৰণ ।
 সবাবে আগত অভিমন্যু ভৈলা ছন্ন ॥ ২৩৬৩৮
 শিশু অভিমন্যুৰ মৰণ মনে গুণি ।
 প্ৰাণ ধৰিবাক পাৰে কোন নিদাক্ষণী ॥
 মহাযোগীজন সতী ব্ৰতী ব্ৰহ্মচাৰী ।
 দাক্ষণ যমক কোনে নিৰাবিতে পাৰি ॥ ২৩৬৩৯
 শিশু হস্তে তোমাক তুলিলো বৰ ভালে ।
 অনাথ কৰিয়া এৰি গৈলা পৰকালে ॥
 শুদ্ধ চিত্তে নিতে যেহি বোলা কৰা দান ।
 সকল তীৰ্থত যিটো কৰিলেক স্নান ॥ ২৩৬৪০
 গুৰু পিতৃজনক পূজন্তু বাত্ৰি দিন ।
 মহাযজ্ঞ কৰিলা দেৱতা আৰাধন ॥
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত যিটো কৰে সৰ্বকাল ।
 ব্ৰাহ্মণক কৰে দান সহশ্ৰেক পাল ॥ ২৩৬৪১
 এসম্বে ভুঞ্জন্তু স্থখে যেহি স্বৰ্গলোক ।
 মোৰ বৰদানে তোৰ সেহি গতি হোক ॥
 হেন যদি কৰন্তু বিলাপ অপমান ।
 সি বেলাত দ্ৰোণদী মিলিলা সেহি থান ॥ ২৩৬৪২
 মৎস্তৰ দুহিতা অভিমন্যুৰ গৃহিণী ।
 হস্তীৰ বিনাশে যেন বিকল হস্তিনী ॥
 তিনি মিলি সিধানত ভৈলা একঠাৰ ।
 অভিমন্যু বীৰৰ সন্তাপে দুখ ভাৱ ॥ ২৩৬৪৩
 ধবগীত পৰি পৰি কান্দে তিনি নাৰী ।
 অৰ্জুন পুত্ৰৰ গুণ স্মৰি স্মৰি ॥
 স্বামীৰ সন্তাপ তাপে বিকল চৰিত্ৰ ।
 মৎস্তৰ নন্দিনী পৰি ভৈলন্তু মুচ্ছিত ॥ ২৩৬৪৪
 পুত্ৰশোকে হৃভদ্ৰাৰ আচেতন ভাৱ ।
 ধীৰে ধীৰে অনন্তৰে বোলন্তু মাধৱ ॥
 কোনে বাধিবাক পাৰে বিধিৰ লিখিতা ।
 পৰিহৰা শোক ভূমি মৎস্তৰ দুহিতা ॥ ২৩৬৪৫
 বীৰ কৰ্ম্ম কৰি তেহোঁ গৈলা যমালয় ।
 কোন গুণে শোক তাপ কৰা আতিশয় ॥
 অভিমন্যু ভাগিনৰ জৈলা যেন গতি ।
 তাক দেখি কত্ৰিয় সকলে প্ৰশংসন্তি ॥ ২৩৬৪৬

হেন শুদ্ধ ভাবে যেরে হোরে পবলোক ।
 জীবনত কার্য নাই আজি যুত্য় হোক ॥
 শুনিয়ে সুভদ্রা শুন্য দ্রুপদ জীয়াবী ।
 মৎস্তব নন্দিনী শুন্যোক ববনাবী ॥ ২৩৬৪৭
 অভিমন্যু ভাগিনৰ সাফল জীবন ।
 তাহার নিদানে সবে এৰিয়ে ক্রন্দন ॥
 হেনমতে সবাকৈ আশ্বাসি নাৰায়ণ ।
 অৰ্জ্জুনৰ সমীপক কৰিলা গমন ॥ ২৩৬৪৮
 অৰ্জ্জুনে সহিতে কৃষ্ণ ভৈলা একতান ।
 অন্তো অন্তে কৰিলা আলাপ সম্মিধান ॥
 সমাজত আছন্ত যতক বাজাগণ ।
 সবাকৈ মেলানি পাচে দিলন্ত অৰ্জ্জুন ॥ ২৩৬৪৯
 নাৰায়ণো আপোন ভৱনে গৈলা চলি ।
 মহাশোকে থাকিলা অৰ্জ্জুন মহাবলী ॥
 মধ্য নিশি আসি যেন ভৈলা উপসন্ন ।
 সুখ মনে নাৰায়ণে কৰিলা শয়ন ॥ ২৩৬৫০
 শয্যা এক বিৰচিলা দেখি অনুপাম ।
 তথাতে শয়ন কৃষ্ণে কৰিলা বিশ্রাম ॥
 সিটো ঘোৰ দীৰ্ঘ বজনীক দুখ মনে ।
 পাণ্ডৱৰ নিদ্রা নকৰিলা একো জনে ॥ ২৩৬৫১
 ভৈলা সৰ্ব বজনী প্রজাৰ উজাগৰ ।
 দশো দিশে হাহাকাৰ পাণ্ডৱ দলৰ ॥
 সৰ্বজনে অন্তো অন্তে কৰে গলাবাব ।
 যেন কালি অৰ্জ্জুনৰ নোহে পৰাভৱ ॥ ২৩৬৫২
 আকুল চৰিত্ৰ প্রজাগণ নহে সুস্থ ।
 সবে উজাগৰে থাকি গৈল যুথে যুথ ॥
 কতো ৰাত্ৰি যাস্তে কৃষ্ণে লভিলা চেতন ।
 অৰ্জ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা স্মৰি জনাৰ্দন ॥ ২৩৬৫৩
 দাকক স্মৰি যাতন্ত হৃদীকেশ ।
 শুনিয়ে দাকক মোৰ বচন বিশেষ ॥
 জয়দ্রথ বীৰক বধিব কালি বণে ।
 দাকণ প্ৰতিজ্ঞা ঘোৰ কৰিলা অৰ্জ্জুনে ॥ ২৩৬৫৪
 কেনে অৰ্জ্জুনৰ হৈবে প্ৰতিজ্ঞা সাফল ।
 স্মৰি স্মৰি ঘোৰ মনত বিৰল ॥

অৰ্জ্জুনৰ প্ৰতিজ্ঞা শুনিয়ে দুৰ্য্যোধন ।
 অনেক প্ৰকাৰে তাক কৰিবে বন্ধণ ॥ ২৩৬৫৫
 যেন জয়দ্রথক নপাৰে বধিবাক ।
 হেনমতে কুক বলে ৰাখিবেক তাক ॥
 অশ্বখামা পুত্ৰ সমে দ্ৰোণ সেনাপতি ।
 মহা যত্নে সৈন্ধৱক ৰাখিব সম্প্ৰতি ॥ ২৩৬৫৬
 ধনু ধৰি বণত ৰাখয় যদি দ্ৰোণে ।
 তেৰে জয়দ্রথক বধিব কালি কোনে ॥
 জয়দ্রথ ৰাজাক সমৰে বধ হেতু ।
 যদি কোপে আসে পুৰন্দৰ বজ্ৰকেতু ॥ ২৩৬৫৭
 তথাপিতো নাই জয়দ্রথৰ মৰণ ।
 যদি স্বৰূপত দ্ৰোণে কবন্ত বন্ধণ ॥
 জানো ধনঞ্জয়ৰ প্ৰতিজ্ঞা হোৱে ভঙ্গ ।
 তাকেসে স্মৰি মোৰ মনত বিৰঙ্গ ॥ ২৩৬৫৮
 জানিবা দাকক মোৰ বচন গোঁৱৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ সম মোৰ নাহিকে বান্ধৱ ॥
 আপুনি যুজিবো কালি দাকণ সমৰে ।
 নিমিষেকে কোঁৱৰক নিবো যমঘৰে ॥ ২৩৬৫৯
 দ্ৰোণ কৰ্ণ কৃপ যত ৰাজা ৰাজসুত ।
 বথ গজ হয় নব অঘুত নিযুত ॥
 কালি কোঁৱৰৰ সবে সেনা কৰো চূৰ ।
 মাৰি মাৰি সবাকৈ পেসিবো যমপুৰ ॥ ২৩৬৬০
 গন্ধৰ্ব পিণ্ডাচ নৰ বান্ধৱ দেৱতা ।
 অৰ্জ্জুনে সহিতে মোৰ দেখোক মিত্ৰতা ॥
 শুনিয়ে দাকক মোৰ বচন প্ৰমাণ ।
 নতু ৰাত্ৰি পুহাস্তে সাজিয়ে বথখান ॥ ২৩৬৬১
 বথখান সাজা যেন পৰ্বত শিখৰ ।
 টোণ ভৰি থোৱা তাত শৰ নিবন্তৰ ॥
 মেঘপুষ্প সব্য যে স্ত্ৰীৰ বলাহক ।
 বথত জুৰিয়ে আনি চাৰিয়ে ঘোটক ॥ ২৩৬৬২
 শাবঙ্গক দণ্ড খড়্গ কোঁৱৰদক্ষী গদা ।
 বিচাৰি বথত বাজে নপাবোহো কদা ॥
 হেনয় কৰিয়ে বথ অনেক প্ৰকাৰ ।
 কালি যেন সমবত পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥ ২৩৬৬৩

জয়দ্রথ নৃপতিৰ শৰে ছেদি শিৰ ।
 দেখেস্তোক সকলে যতেক কুকবীৰ ॥
 দাকক বদতি শুনিয়োক জনাৰ্দ্দন ।
 অৰ্জুনত তোমাৰ সদায় বৰ মন ॥ ২৩৬৬৪
 ভূমি যাৰ মিত্ৰে তাৰ কোন পৰাজয় ।
 ক্ৰুৰ জয়দ্রথক বধিবা ধনঞ্জয় ॥
 মোহ গৈয়া পৰি আছে পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 তথাত অৰ্জুনে পাচে দেখিলা সপোন ॥ ২৩৬৬৫
 বীৰ ধনঞ্জয় শোকে মোহে অচেতন ।
 সপোনত মাধৱক পাইলা দৰিশন ॥
 আজানুলম্বিত বনমালা শোভে গলে ।
 গাৱে পীত বসন স্তব্ধ সম জ্বলে ॥ ২৩৬৬৬
 নীল উতপল যেন শবীৰ শোভন ।
 অৰ্জুনৰ আগত মাধৱ উপসন্ন ॥
 দেখি অৰ্জুনৰ ভৈল হৰষিত মন ।
 সপোনত মাধৱক দিলন্ত আসন ॥ ২৩৬৬৭
 বিচিত্ৰ আসনে বসিলন্ত দামোদৰ ।
 ভূমিত বসিলা পাচে পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥
 অৰ্জুনক সম্ভোধি মাতন্ত চক্ৰপাণি ।
 ধনঞ্জয় সখি শুনিয়োক মোৰ বাণী ॥ ২৩৬৬৮
 দাক্ষণ কালক কোনে পাৰে বধিবাক ।
 ইটো নিদাক্ষণ কালে নসংহৰে কাক ॥
 চৰাচৰ সংসাৰ অসাৰ হেন দেখি ।
 পুত্ৰশোক সন্তাপ এৰিয়ে প্ৰাণসখি ॥ ২৩৬৬৯
 এৰাইবাক পাৰে কোনে বিধিৰ লিখিত ।
 মৰণক অনুশোচ নকৰে পণ্ডিত ॥
 শোকাকুল হৈলে সৰ্বকাৰ্য্য হোৱে নষ্ট ।
 শোকাকুল হৈলে নৰে পাৰে বহু কষ্ট ॥ ২৩৬৭০
 শোকক পৰম শত্ৰু বুলি মানে নৰ ।
 শোক এৰি হিত কাৰ্য্য চিন্তিয়ো সত্ত্বৰ ॥
 কৃষ্ণক সম্বুধি পাচে মাতন্ত অৰ্জুন ।
 পুত্ৰশোক নকৰিব কোন নিদাক্ষণ ॥ ২৩৬৭১
 তথাপি বান্ধৱ সখি তোমাৰ বচনে ।
 পুত্ৰৰ সন্তাপ শোক এৰিলোঁহো মনে ॥

মহাশোকে প্ৰতিজ্ঞা কৰিলোঁ মহাঘোৰ ।
 কেনমতে মাধৱ সাফল হোৱে মোৰ ॥ ২৩৬৭২
 কেনমতে নষ্ট হোৱে পাপিষ্ঠ সৈন্ধৱ ।
 তাক বন্ধা কৰি সবে যুজিবে কোঁৱৰ ॥
 একাদশ অকোঁহিণী কুকসৈন্য গণি ।
 অৱশেষ আছে আৰো দশ অকোঁহিণী ॥ ২৩৬৭৩
 এক অকোঁহিণী কোঁৱৰৰ ভৈলা ছম ।
 দশ অকোঁহিণী সমে ধাইবে দুৰ্য্যোধন ॥
 দ্ৰোণ কৰ্ণ আদি কোঁৱৰৰ যত বীৰ ।
 সবে মিলি ইষ্ট চিন্তিবন্ত নৃপতিৰ ॥ ২৩৬৭৪
 কালি ৰঙ্গে প্ৰতিজ্ঞা সাফলি বিধিৱতে ।
 পাপী জয়দ্রথক বধিবো কেনমতে ॥
 যদি বিধি সাফল প্ৰতিজ্ঞা হোৱে ছম ।
 নিশ্চয়ে আমিযো তেৱে তেজিবো জীৱন ॥ ২৩৬৭৫
 শীঘ্ৰে অস্ত যাস্তু ৰবি দীৰ্ঘ নোহে দিন ।
 কেনে সৈন্ধৱক কালি ৰণে কৰো ক্ষীণ ॥
 অৰ্জুনত পুনৰপি বদতি মাধৱ ।
 শুনা যেনমতে বধ হৈবন্ত সৈন্ধৱ ॥ ২৩৬৭৬
 আৰাধিয়ো হৰক যে চলিয়ো কৈলাস ।
 পাশুপত নামে শৰ কৰিয়ো প্ৰকাশ ॥
 স্তৰাস্তৰ যুদ্ধত পূৰ্বত শূলপাণি ।
 মাৰিলা অস্ত্ৰৰ সেহি পাশুপত হানি ॥ ২৩৬৭৭
 সেহি পাশুপত যেৱে পাইবা ধনঞ্জয় ।
 তেবে কালি তোমাৰ ৰণত হৈবে জয় ॥
 পাচে হেন দেখন্ত অৰ্জুন মহাবলে ।
 মাধৱ সহিতে আছা গগনমণ্ডলে ॥ ২৩৬৭৮
 অনন্তৰে দেখিলন্ত পৰ্বত কৈলাস ।
 ত্ৰিভুবন নাথ শঙ্কৰৰ যৈত বাস ॥
 ধৱল পৰ্বত শুদ্ধ স্ফটিক সমান ।
 অনেক ঔষধি বৃক্ষ আছে থানে থান ॥ ২৩৬৭৯
 পুষ্প ফল শোভন পল্লৱ তৰুৰৰ ।
 সিংহ বাঘ পশু আনো আছয় বিস্তৰ ॥
 মহিষ ঘোটক সমে কুকুৰ শৃগাল ।
 সৰ্প কুল নভৈল বিৰোধ সৰ্বকাল ॥ ২৩৬৮০

মতেক বিবোধী এবিলেক বৈব ভাব ।
হেনয় কৈলাস গিবি শঙ্কর ঠাব ॥
বোলে বামসবস্তী এবা আন কাষ ।
নিবস্তবে নবে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৩৬৮১

কৈলাস বর্ণনা
চুলড়ী

জয় মধুসূদন নবক নাশন
কংস-কেশী-নিসূদন ।
নিবাকাব হবি ভবভয়হাবী
ভকত জন বঞ্জন ॥
মায়া বিভঞ্জন নমো নাভায়ণ
পুবাণ পুন্স হবি ।-
ভাবত কথাব ভগিবো পয়াব
তযু পদ অনুসবি ॥ ২৩৬৮২
কটিক প্রকাশ হবব কৈলাস
জ্বলে নানা বজ্রময় ।
উগ্গান শতেক দেখিয়ো প্রত্যেক
অনেক বৃক্ষ নিচয় ॥
আম জাম চাম আতি অভিবাম
শাল তাল ভাল দেখি ।
লাগিছে কণ্টকী ফুলিছে কেতকী
ফুল মধ্যে যাক লেখি ॥ ২৩৬৮৩
গুহা নাবিকল জবা পনিয়াল
লেটেকু টেঙ্গা দাড়িষ ।
সোলঙ্গ মাধুবী আছে ভাল ভবি
বসে ভবি আছে জিষ ॥
কমলা সফুবা যেন চেনি চুবা
স্বাদত আতি অমূল্য ।
পবে বস টোপে আছে জোকা জোকে
দবশনে হোরে ভাল ॥ ২৩৬৮৪
চকলা তুলিয়া জায়ীৰ জুকিয়া
জোণ্টাকল জবা কল ।

নানা ফলচয় বৃক্ষত শোভন
কত নাম কৈবো ভাব ॥
নীতল নিশ্চল সর্বোবব জল
বুঝে বুঝে কবে তীব ।
আছে স্নান পান দেখি হুহু মন
নিশ্চল মন শবীৰ ॥ ২৩৬৮৫
অমল কমল হুকোমল দল
ফুলি ফুলি ডাল শোভে ।
পবি মধুকব গুঞ্জে কচিকব
তাৰ মধুপান লোভে ॥
ভ্রমে জাকে জাক হংস চক্রবাক
জলচব পক্ষীগণ ।
কণে কণে উবি ফুবি ফুবি পবি
জলত কবে ক্রীড়ন ॥ ২৩৬৮৬
লবঙ্গ মালতী ফুলিল সেউতি
কুন্দ কুকবক জাঁই ।
চম্পা নাগেশ্বর শিবীষ বিস্তর
হাত মেলি ফুল পায় ॥
বঙ্গীণ বেহতী আছে থুপি থুপি
তগব জয়ন্তী মালী ।
ফুল ভবে হালি পবে ডাল ভাগি
ফুলিল বকুল জালি ॥ ২৩৬৮৭
ফুলিল বন্দুলী গন্ধে নাহি তুলি
কদম্ব দেখি শোভন ।
কেতেকী প্রচুব কনক ধূলু ব
নেহালি মাৰি দশন ॥
ফুলিল শেবালী পবে হালি হালি
ফুল ভবে ভাগে ভাল ।
হেনয় শোভন বিচিত্র উগ্গান
ফুলে তথা সর্বকাল ॥ ২৩৬৮৮
যত মনোহর মন্দাব কুহু
পাৰিজাত তথা আছে ।
হল অভিনয় কুহু পদ
দেখি ভাব পাছে পাছে ॥

ভক্ত কল্পতপঃ আত্ময় অগক
 শুনা তাত কেন কথা ।
 মহা তরুণ যোগি পাই ফল
 মনে অভিলାষি তথা ॥ ২৩৬৮৯
 বসন্ত মিলিল আবারে কোকিল
 বহয় মলয়া বার ।
 ভ্রমর শুভ্রবি চিত্ত চুবি কবি
 কোকিলে তেজস্বী বার ॥
 দাক্ষিণ্য বিবাহে শরীর নসহে
 যতেক বিবাহী জন ।
 পাঞ্চ পাঞ্চ বাণে দুঃস্থ হ সন্ধান
 হৃদয় নহে মদন ॥ ২৩৬৯০
 দেহ শঙ্কর বচন চাক গিবিব
 বক্তব্য মহা ধান ।
 থিৰতব মনে নানা সিদ্ধগণ
 কবন্ত যোগ ধিয়ান ॥
 যুগ চন্দ্র পাবি পদ্মাসন কবি
 গিবি গহবত বসি ।
 নানাবিধ ব্রতে শিবক সততে
 পূজন্ত যত তপস্বী ॥ ২৩৬৯১
 কর্ণে তাত্ৰ কবি যুগব ছবি
 পিঙ্গতে কণ্ঠয় টল ।
 কবত ভবক গারে হৃদয়ক
 হবক ভুতি মঙ্গল ॥
 ব্রহ্মা নাভায়ণ আদি দেবগণ
 তথাত কবা ভক্তি ।
 নানা উপহাৰে বিবিধ প্রকাৰে
 নিতে পূজে হৃদয়পতি ॥ ২৩৬৯২
 নানা অধিগণে অতি শুদ্ধ মনে
 জানে ভক্ত বেদ সাব ।
 আত্ম দীৰ্ঘবাহে শিবক পঢ়াবে
 মধুব শুনি হৃদয় ॥
 ভাসে সমস্ত কবি ভক্ত লব
 চৈতন্য শাস্ত্র চাবি কেন ।

যত তপ ব্রত কবে মনুষ্যত
 দিনেকো নাহি বিচ্ছেদ ॥ ২৩৬৯৩
 কাব্য কোষ যত পুৰাণ ভাষত
 নাটক তর্ক খণ্ডন ।
 তথা অহর্নিশে পড়ে বহু বিধে
 যাহাব যাহাক মন ॥
 বৈদ্য কামিনী ব্যাসক প্রণামি
 কবন্ত ভুতি বিচার ।
 যতক প্রত্যেক সকলে ততক
 একে বিষ্ণু মন্ত্র সাব ॥ ২৩৬৯৪
 যত ভূতগণ কবন্ত প্রণাম
 প্রথমে নাম বখানি ।
 দেখন্তে বিকৃত কপে ভয় ভীত
 কাবো গদ গদ বাণী ॥
 কাবো নাহি শিব কবন্ত শরীর
 কাবো হাণ্ডী হেন পেট ।
 গলত গণ্ডল কোষত কুণ্ডল
 চাপবি নেদেখে হেঁট ॥ ২৩৬৯৫
 কাবো নাহি ভবি থাকে পবি পবি
 কাহাবো অনেক পার ।
 কাবো হাতে খণ্ডা কতো মুণ্ড বণ্ডা
 কাবো বহতব গায় ॥
 কুলা হেন কাণ লবে মনে মন
 কূপ হেন চক্ষু চুই ।
 বদন ভিত্তব পর্বত গহবর
 দেখি ভয় ভীত হুই ॥ ২৩৬৯৬
 কতো চুই পার পশুৰ আকাষ
 নির্ভুব বিকৃত মাত ।
 ফুৰি ফুৰি গৈল একটিত ভৈল
 মুখত বিকৃত দাস্ত ॥
 হেন কুশোভন শিব সোনাগণ
 ভাসে তথা নানা ভাবে ।
 দেখি ভয়কব পাণ্ডু তনয়
 লপোন্মত্ত কাম্পে গারে ॥ ২৩৬৯৭

স্বভাৱে শোভন অশেষবাগণ
 মদন চকিত ভাব ।
 উন্নত কঠিন ঘন পীন স্তন
 তাৰ অৱনত গাব ॥
 সহজে চঞ্চলী মদনে বিকলী
 নিৰ্ভয়ে তকলী জন ।
 কামভাৱে পাশে বতিবঙ্গবসে
 কৰে প্ৰভু হুম্বণ ॥ ২৩৬৯৮
 তান নখে ক্ষত স্থবত বেকত
 নাগৰ প্ৰভুৰ সজে ।
 খোপা সুলকিল কুহুম খসিল
 নিৰ্ভব স্থবতি বঙ্গে ॥
 নিদ্রা বিবহণে আনন্দ নয়নে
 অধৰ দশন যাৰ ।
 বজ্জনী প্ৰসন্ন নবনাবীগণ
 চলে আপোনাৰ ঠাৱ ॥ ২৩৬৯৯
 তিনি চাৰি নাবী হাতে হাতে ধৰি
 পথত বঙ্গে লৱেৰে ।
 গাবত চঞ্চল নেত্ৰৰ আঞ্চল
 বাৰে হালি হালি পৰে ॥
 যৌৱনৰ ভবে চলে ধীৰে ধীৰে
 দুঃসহ নিতম্ব ভবে ।
 নয়ন কটাক্ষে বদন নিবেধে
 চিস্তনে চিত্ত বিকাৰে ॥ ২৩৭০০
 ঘোৰ কামবাণে দুঃসহ সঙ্কামে
 সহিব কাৰ পবাণে ।
 মৌন পৰিহৰি কেহো ববনাবী
 চলি গৈলা প্ৰভুধানে ॥
 হেনয় অনেক তথাপি বসক
 দেখিলা নাবীৰ কৰ্ম্ম ।
 কৰিবো বৰ্ণন জানে বুদ্ধ জন
 পাপবো নজানে ধৰ্ম্ম ॥ ২৩৭০১
 নৃপ শিবোমণি দেৱ মহামণি
 দুৰ্জয় নাৰায়ণ বাজা ।

নিতে পুত্ৰবতে পানিয়া সন্ততে
 পৃথিৱীৰ যত প্ৰজা ॥
 ভাহান ভনয় ভৈল ধৰ্ম্মময়
 ইন্দু নাৰায়ণ দেৱ ।
 মহা বীৰ ধীৰ স্বভাৱে গভীৰ
 নিতে কৃত্য হৰি দেৱ ॥ ২৩৭০২
 নিজ বাহুবলে পাইলা অবিবলে
 অখণ্ড মহী মণ্ডলে ।
 যাত খাতে নামি সততে প্ৰণামি
 বিপক্ষ নৃপসকলে ॥
 যত সৰ্বক্ষণ ইন্দু নাৰায়ণ
 বৰ দৈন্তু সদাশিৱ ।
 হোক নৰেশ্বৰ পাঞ্চ গোবেশ্বৰ
 পিতা পুত্ৰে চিবঞ্জীৰ ॥ ২৩৭০৩
 ছোট শিলা নাম আছে এক গ্ৰাম
 যত গ্ৰাম মধ্যে সাৰ ।
 আছিল তথাত জগত প্ৰখ্যাত
 চক্ৰপাণি শিকদাৰ ॥
 পটু নববৰ কায়স্থ প্ৰব
 ধৰ্ম্মবন্ত মহামণী ।
 পণ্ডিত তিলক কুল প্ৰকাশক
 নিফলক যেন শলী ॥ ২৩৭০৪
 দেৱ দ্বিজগণ কবিলা পূজন
 সঘনে ধৰ্ম্ম প্ৰসঙ্গ ।
 নিত্য উপগত যাৰ অভ্যাগত
 নভৈলেক আশা ভঙ্গ ॥
 নিজ গুণবলে লভিল সকলে
 ধন ধান সতকাৰ ।
 নৃপতি প্ৰধান দুৰ্জয় নাৰায়ণ
 প্ৰসংশয় বাবে বাৰ ॥ ২৩৭০৫
 তানে পৰলোক ভৈল সৰ্ব্বৈৰ বোক
 নিজ তনু ভঙ্গে বশে ।
 বেক শূক ভঙ্গ সিদ্ধ ভৈলা পুৰ
 নাৰিক বিকিলা কুণে ॥

ভাৱান ভৱন আতিশয়ভৱন
কবিত্ব সৰ্বভাষী ।

শ্রোণপৰ্ব পদ জয়ত্ৰেথ বধ
কৌতুহলে নিগদতি ॥ ২৩৭০৬

—*—

জয়ত্ৰেথ বধ নিমিত্তে অৰ্জুনৰ মুখ
পদ

সুগন্ধ শীতল বায়ু বহে ধীবে ধীবে ।
নানা গুণগণ দেখি পৰ্বত কচিবে ॥
দেখন্তে অৰ্জুনে সহি পৰ্বত শিখৰ ।
যোগধ্যান কৰি তাত আছন্ত শঙ্কৰ ॥ ২৩৭০৭
সহস্র আদিত্য যেন প্রকাশে শৰীৰ ।
মাথে হুবেশ্বৰী গজা বহে ধীবে ধীৰ ॥
অৰ্জু অঙ্গে গোবী শিবে শশাক নিৰ্মল ।
অনেক সহস্র চক্ষু দেখিতে উজ্জ্বল ॥ ২৩৭০৮
বেদমন্ত্ৰ পঢ়ি স্তুতি কৰে ঋষিগণ ।
তিনি গুণ প্রকৃতি কাৰণ নিকাৰণ ॥
নিত্য নিবঞ্জন গুণে তপে অনুপাম ।
দেখি কৃষ্ণে ধনঞ্জয়ে কবিলা প্রণাম ॥ ২৩৭০৯
পৃথিৱীত মাত্ৰে অৱনত কৰি শিৰ ।
শঙ্কৰত শৰণ পশিলা ছয়ো বীৰ ॥
নানাবিধ স্তুতি কবিলন্ত অনন্তবে ।
পুষ্প ধূপ উপহাৰে পূজিলা বিস্তবে ॥ ২৩৭১০
অনেক প্রকাৰ কৰি শিৱক তুষিলা ।
পাচে পশুপতি পাশুপত অস্ত্ৰ দিলা ॥
পাশুপত অস্ত্ৰ যদি পাইলা ধনঞ্জয় ।
কৃষ্ণ ধনঞ্জয় গৈলা আপোন আশয় ॥ ২৩৭১১
হেন বিপৰীত বীৰে দেখিলা সপোন ।
সপোনত শঙ্কৰক পাইলা দৰ্শন ॥
পাশুপত অস্ত্ৰ পাইলা বীৰ শিবোদয়ি ।
অনন্তবে কতোক্ৰমে পুৰাইল বজনী ॥ ২৩৭১২
বজনী প্রকাণ্ডে নপোদিশি হুপ্রসন্ন ।
কবে জন কামি যুধিষ্ঠিৰ ভৱন ॥

ভাটসবে ভটিয়া পড়য় দীৰ্ঘবায়ে ।
চাটুকাবসবে স্তুতি কৰে নানা ভাৱে ॥ ২৩৭১৩
নানা নৃত্য গীতে বাণ্ড কবন্তে প্রবোধ ।
চেতন লজিলা যুধিষ্ঠিৰ মহা যোধ ॥
শয্যা এবি উঠি শুদ্ধ কবিলা শৰীৰ ।
স্নান মন্দিৰত প্রৱেশিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৩৭১৪
নিয়ম শৰীৰে শুদ্ধ সেৱকসকল ।
সুৱৰ্ণ কলসে ঢালে স্থপীতল জল ॥
চন্দনে সুগন্ধ জলে কবিলন্ত স্নান ।
পৱিত্ৰে বসন পাচে কবিলা পিঙ্কন ॥ ২৩৭১৫
সমৰীৰে চন্দন পিঙ্কিলা নবনাথে ।
শুৱ্ন মালা আনি বেড়ি পিঙ্কিলন্ত মাথে ॥
বিচিত্ৰে কুম্ভম মালা গাৱত পিঙ্কিলা ।
পূৰ্বমুখ ছয়া বহু মন্ত্ৰক জপিলা ॥ ২৩৭১৬
অনন্তবে হোম যুহে ভৈলন্ত প্রৱেশ ।
নিজ মন্ত্ৰে বাজা হোম কবিলা অশেষ ॥
হোম কৰ্ম্ম সমৰ্পিয়া বাজা আগুসাৰ ।
ব্রাহ্মণবৰ্গক বাজা দেখিলা অপাৰ ॥ ২৩৭১৭
মহা তপশালী বেদ-বেদাঙ্গকুশল ।
মণ্ডপত বসিলন্ত ব্রাহ্মণসকল ॥
পাশ্বে অৰ্ঘ্যে নৃপতি কবিলা বহুমান ।
পৰম আনন্দে ব্রাহ্মণক দিলা দান ॥ ২৩৭১৮
পৱিত্ৰে কবিতা ধেনু প্রথম প্রসূতা ।
ঘটপ্ৰৱা হুল্ললগী দানব যুগুতা ॥
কৃষ্ণপুচ্ছ সকলে লক্ষণে নহে হীন ।
গন্ধে পুষ্পে পূজি কবিলন্ত প্রদক্ষিণ ॥ ২৩৭১৯
ব্রাহ্মণলোকৰ যাৰ বেন ভুৰ্ত্ত মন ।
সুৱৰ্ণ অঞ্জলি ভৰি পূৰি দিলা দান ॥
দিলা ফল পুষ্প নানা ত্ৰেব্যে পঞ্চামৃত ।
কচিকৰ দধি দুগ্ধ শুদ্ধ মধু সূত ॥ ২৩৭২০
বেদ স্বস্তি বিপ্রক সৰ্ব্বস্ব দিলা দান ।
ধেনুব দক্ষিণা দিলা শাস্ত্ৰৰ বিধান ॥
ব্রাহ্মণক পৰিতোষি কৃত্তীৰ কুমাৰ ।
পিঙ্কন কবিলা বাজবোধ্য অলঙ্কাৰ ॥ ২৩৭২১

হেনমতে হবিষে আছন্ত ধর্মবাজ ।
 তথা মিলিলন্ত পাচে নৃপতিসমাজ ॥
 ধুইছন্ত শিখণ্ডী বিবাট যুকোদব ।
 ক্রপদ সাত্যকি আদি আনো ধর্মুর্জব ॥ ২৩৭২২
 নৃপতিব আগত মিলিল বাজাগণ ।
 সবাকৈ দিলন্ত যেন যুগুত আসন ॥
 ভিন্ন ভিন্ন আসনে বসিলা বীরগণ ।
 একাসনে বসিলা সাত্যকি নাবাগণ ॥ ২৩৭২৩
 যদি বাজাগণ আসনত ভৈলা ধিব ।
 মাধবক সমুখি মাতন্ত যুধিষ্ঠিব ॥
 মধুব বচনে কবি মাতে ধর্মবাজ ।
 শুনি শুনি আছে সবে নৃপতি সমাজ ॥ ২৩৭২৪
 যেন দেবগণ বাসবক অমুসবি ।
 দানবক জিনে ঘোবতব শব ধবি ॥
 আমাৰো তেনয়মতে তোমাতেসে আশ ।
 তম্ব বলে কবিলেঁ যুদ্ধক অভিলাষ ॥ ২৩৭২৫
 ছবাচাব কোঁববে কবিলে যেন যেন ।
 যত দুখ নিকাৰ লভিলা ভীমসেন ॥
 দ্রৌপদীৰ দুখ অপমান সমুদায় ।
 অতাপি হুমবি তাক প্রাণ ফাটি যায় ॥ ২৩৭২৬
 বাজাব নন্দিনী স্নলক্ষণী যাজ্ঞসেনী ।
 আমি বিদ্রুমানে তেহো পব সেরকিনী ॥
 নকান্দন্তে চক্ষুব লোতক আসে ধাবে ।
 যে কৰ্ম কবিল কীচক ছবাচাবে ॥ ২৩৭২৭
 স্বভাবতে দ্রৌপদীৰ যতক নিকাৰ ।
 কবিলেক দুঃশাসনে যত খিলিঙ্কাৰ ॥
 কোন বাজকুমাৰীৰ হেন আছে হই ।
 অতাপি হুমবি নয়নব বহে লুই ॥ ২৩৭২৮
 আনো যত দুঃখ নিকাৰ পাণ্ডব ।
 অশেষি বিশেষি তাক জানা দামোদব ॥
 সবে জানা তুমি যেন ঘোহোব ভকতি ।
 জানা ধনঞ্জয়ব তোমাত যেন বতি ॥ ২৩৭২৯
 নাহি আন বাজব কুটুম্ব তুমি সম ।
 তোমাত উৎসাহ যেন রক্তন পবম ॥

কোটি ধনঞ্জয়ব প্রতিজ্ঞা নোহে কব ।
 আজি হেন কবি তাক কবা নাবাগণ ॥ ২৩৭৩০
 অপাব সাগব ভৈল কোঁববসকল ।
 তাতে পবি পাণ্ডব নিশেষে যাওঁ তল ॥
 তুমি নৌকা ভৈলা তাত পশিলেঁ শবণ ।
 অপাব সাগবে পাৰ কবা নাবাগণ ॥ ২৩৭৩১
 মোত কহি আছন্ত নাবদ মুনি সাব ।
 তুমি শত্ৰু চক্ৰ গদাধব অবতাৰ ॥
 গকড়বাহন কংস কেশী বিমর্দন ।
 জয় নমো নাবাগণ জয় জনার্দন ॥ ২৩৭৩২
 ব্রহ্মকপে তোমাক চিন্তন্ত যোগীগণ ।
 পবম পুৰুষ তুমি নিত্য নিবঞ্জন ॥
 লীলা কপে ফুৰা তুমি মনুষ্য আকাৰ ।
 স্বরূপত তোমাব কল্পনা অবতাৰ ॥ ২৩৭৩৩
 অনন্তবে নৃপতিত বদতি মাধব ।
 মহাপবাক্রমী বলী মধ্যম পাণ্ডব ॥
 তাক জিনিবাক পাবে কোন ধর্মুর্জব ।
 যদি বজ্র হাতে ধবি আসে পুৰন্দব ॥ ২৩৭৩৪
 বীর ধনঞ্জয় জানে সবে বণধর্ম ।
 কবিবাক নোরাবে আপুনি কোন কৰ্ম ॥
 তথাপি দেখিয়ে আজি ঘোহোব মহিম্ব ॥
 ছবাচাব সৈন্ধবক নকবিবো ক্ষমা ॥ ২৩৭৩৫
 দেখন্তোক কোঁবব যত মহাবধ ।
 সমবত অর্জুন দেখিবা জয়দ্রথ ॥
 কাক শেন শগুণ যতক পকীগণ ।
 সৈন্ধব মাংস আজি কবোক ভক্ষণ ॥ ২৩৭৩৬
 স্তম্ভদ্রো ভগিনী আজি খণ্ডিয়োক শোক ।
 আজি জয়দ্রথ যমনগবে চলোক ॥
 বাসবে সহিতে যহি আসে দেবগণ ।
 ছবাচাব সৈন্ধবক কলিবে বক্ষণ ॥ ২৩৭৩৭
 অর্জুনব শবত তথাপি সিদ্ধুবাজ ।
 যমনগবক চলিবাক ভৈলা সাজ ॥
 হেন শুনি ঘোনে থাকিলক নাবাগণ ।
 অনন্তবে তথাতে অর্জুনব উপদ্রব ॥ ২৩৭৩৮

বাজ সমাজত প্রবেশিলা কহাতি ।
 যুধিষ্ঠির নৃপতিক কবিতা প্রণতি ॥
 দায়াতবে আলিঙ্গি ধবিতা নৃপক ।
 মুখত চুম্বন দিলা তাত অনন্তর ॥ ২৩৭৩৯
 তুফমনে ভ্রাতৃব কবিতা শিব ভ্রাতা ।
 জয় ধনঞ্জয় বুলি দিলা সমিধান ॥
 যাক যেন যোগ্য তাক কবি সম্ভাষণ ।
 আসনে বসিলা পাচে পাণ্ডব নন্দন ॥ ২৩৭৪০
 সবে রাজাগণব আগত ধনঞ্জয় ।
 সপোনব কথা কহিলন্ত যেন নয় ॥
 যেনমতে পশুপতি দিলা পাশুপত ।
 অৰ্জুনে সকলো কথা কবিতা বেকত ॥ ২৩৭৪১
 সবে নৃপগণে কথা শুনি অনুপাম ।
 উঠি উঠি শঙ্করক কবিতা প্রণাম ॥
 সাধু সাধু মহাদেব ভকত বৎসল ।
 সাধু সাধু অৰ্জুনব ভকতি প্রবল ॥ ২৩৭৪২
 হেন শুনি প্রশংসিলা সবে রাজাগণ ।
 যুধিষ্ঠির নৃপতিব তুচ্ছ ভৈলা মন ॥
 সেই সময়ত ভৈল অনেক উৎসব ।
 সমরক চলা বুলি আসিলা পাণ্ডব ॥ ২৩৭৪৩
 অৰ্জুনব বথ যোগাইলন্ত নাবায়ণ ।
 বথখান জলে যেন পর্বত কাঞ্চন ॥
 প্রভাত কালত যেন আদিত্য উদয় ।
 মেঘ সম বথব গৰ্জ্জন শুনি ভয় ॥ ২৩৭৪৪
 বিজগণে পড়ি নানা প্রকাৰে মজল ।
 বথত কুশব আগে সিঞ্চিলন্ত জল ॥
 দবশনে বাজাব শব্দব পবাতর ।
 হেন মহা বথখান যোগাইলা মাধব ॥ ২৩৭৪৫
 মহাবীৰ ধনঞ্জয় ধবি বীৰবেশ ।
 গারত বাজিলা হেম করত বিশেষ ॥
 শিবত মুকুতা ধবি চাপ বাণ ধবি ।
 তরু শবীবে কণে কণে মনোহরী ॥ ২৩৭৪৬
 অনন্তবে বথত চবিতা ধনঞ্জয় ।
 উদয় হিতৈষী কবি আদিত্য উদয় ॥

অৰ্জুনব বথত সাত্যকি নাবায়ণ ।
 ডের দিয়া বথত চবিতা কুমোজব ॥ ২৩৭৪৭
 জয় ধনঞ্জয় মহাবীৰ শুভময় ।
 সদয় হৃদয় বিপুজনব প্রেময় ॥
 হেন শুনি প্রশংসিলা মধুব বচন ।
 মহা ধর্মশালী শুকতব বৃদ্ধজন ॥ ২৩৭৪৮
 ধবিলন্ত উঠি কৃষ্ণে ঘোঁরাব শিকলি ।
 ইন্দ্রব বথব যেন সাবধি মাতলি ॥
 বৃদ্ধব সন্মুখ মেলি দিলা চাবি ঘোঁরা ।
 বেগে চলে ঘোঁরা গরুড়ব সমজোবা ॥ ২৩৭৪৯
 বৃদ্ধক অৰ্জুন যেরে কবিতা গমন ।
 অজুকুলে বহে সবে শীতল পবন ॥
 দশোদিশে শুনি জয় মণ্ডল বঢ়ারে ।
 জয়ধনি কবিলন্ত ভ্রামণ সদায়ে ॥ ২৩৭৫০
 শতক স্তব্ধ ঘট নিরবে ভবিল ।
 অৰ্জুনব অগ্রভাগে শাবী কবি দিল ॥
 তাহাব উপবে ফল ফুল আমডালি ।
 শাবী কবি পথত প্রদীপ দিলা জালি ॥ ২৩৭৫১
 নানা নটে ভাটে চাটু কবয় আরাব ।
 গিবেলাত কবে ভয় মজল উৎসব ॥
 উকলি জোকাব নাবীগণব সম্মাদ ।
 দুর্বাক্তত সিঞ্চিয়া কবন্ত আশীর্বাদ ॥ ২৩৭৫২
 হেন শুভক্ষণে চলি গৈলা কুন্তীহৃত ।
 জিনন্তো সমবে অবিলম্বে জয়যুত ॥
 পত্র জিনন্তোক সাকলোক অঙ্গীকার ।
 হেন আশীর্বাদ কবিলন্ত বাবুধাব ॥ ২৩৭৫৩
 হেনমতে চলিলন্ত কেশবে সহিতে ।
 কেশব সাবধি বথখান চলে ক্ষুণ্ডে ॥
 সাত্যকিক সন্মুখি মাতন্ত ধনঞ্জয় ।
 শুনিয়োক মহাবীৰ বচন নির্ণয় ॥ ২৩৭৫৪
 আতি কটিকব যোগো বাজাব মজল ।
 জানিলে জয়তি যোগ হাইবে অবিকল ॥
 চলিবো বথাতে আছে উদয় পাশিষ্ঠ ।
 আজি তাক সমরব কবিতা নিজে দিউ ॥ ২৩৭৫৫

আমি চলি যাওঁ সৈকতক বুজিবাঁক ।
 তুমি মহাবীৰ বণে বাখিয়ো বাজাক ॥
 যেনে বন্ধা হৈবন্ত নৃপতি ধৰ্ম্মবাজ ।
 সমবে সাত্যকি তুমি কৰা হেন কাজ ॥ ২৩৭৫৬
 মহা পবাক্ৰমী তুমি বণে যেন যম ।
 বলে পবাক্ৰমে যে নেদেখোঁ তুমি সম ॥
 তোমাক জিনিবে হেন আছে কোন বীৰ ।
 সমবত হিত চিন্তিয়োক নৃপতিৰ ॥ ২৩৭৫৭
 তুমি নাৰায়ণ সম আমাৰ মনত ।
 সমৰ্পিলোঁ বাজা আমি তোমাৰ হাতত ॥
 যেন পৰাভৱ নপাবন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
 হেনমনে বাজাক বাখিবা মহাবীৰ ॥ ২৩৭৫৮
 অৰ্জুনে কবিলা হেন বচন উচ্চাৰ ।
 শুনি তাক সাত্যকি কবিলা অঙ্গীকাৰ ॥
 আপোন বথত চৰি কবিলন্ত গতি ।
 যথাত আছন্ত বণে কোঁৱৰ নৃপতি ॥ ২৩৭৫৯
 সঞ্জয়ত ধৃতৰাষ্ট্ৰে পুছন্ত কাহিনী ।
 অৱসান ভৈল সবে দুৰ্য্যোধন বজনী ॥
 দুখ শোক বিকল সম্ভাপে কুৰুদল ।
 কোন কৰ্ম্ম কৰে তাক কহিয়ো সকল ॥ ২৩৭৬০
 সৰ্বকালে জানোঁ অৰ্জুনেৰ পবাক্ৰম ।
 মোৰ সেনাগণে কবিলেক কোন কৰ্ম্ম ॥
 কোঁৱৰদলত আজি কোন পৰাভৱ ।
 মৃত্যুগীত বাণ্ডত শুনি উৎসৱ ॥ ২৩৭৬১
 বজ ঢঙ্গ পৰিহাস হুলস্থূল বোল ।
 উচল পাচল নাহি প্ৰজাৰ আন্দোল ॥
 কৰ্ণ শৈল্য কৃতবৰ্ম্মা কৃপ সত্যদৃতি ।
 বীৰ ভূবিজ্ঞা জয়দ্রথ সিদ্ধপতি ॥ ২৩৭৬২
 দুৰ্য্যোধন আদি কৰি শতক ঔষ্ম ॥
 আনো যত যত আসিয়াছে নৃপচয় ॥
 এসম্বাৰ মন্দিৰে মুগুনেঁ বাণ্ডত ॥
 প্ৰতি দিনে জয়ধ্বনি প্ৰভাৱ প্ৰচণ্ড ॥ ২৩৭৬৩
 আজি দেখো বাজাগণ নিশব্দ ভৈল ।
 নাহি বাণ্ডত কাণ্ড পৰি জ্বৰ গৈল ॥

চকুৱে নেদেখো কাণে শুনি থাকো নিত ।
 দ্ৰোণ অশ্বখামাৰ মন্দিৰে বিপৰীত ॥ ২৩৭৬৪
 ঢাকঢোল মাদল তবল কবতাল ।
 নানা বিধ বাণ্ডত প্ৰজাৰ ঘঞ্চাল ॥
 আটাস টকালি কেলি হাস পৰিহাস ।
 প্ৰজাৰ আন্দোল বোলে পৰশে আকাশ ॥ ২৩৭৬৫
 নৃত্য গীত অনেক যন্ত্ৰৰ শুনি নাদ ।
 নানা পণ্ডিতৰ উচ্চ উচ্চ গ্ৰন্থবাদ ॥
 অহৰ্নিশে ব্ৰাহ্মণ শতকে পঢ়ে বেদ ।
 হয় হস্তী বথৰ নাহিকে অবিচ্ছেদ ॥ ২৩৭৬৬
 বিদূৰত শুনন্তে কৰ্ণত হানে তাল ।
 ধনুৰ টকাৰে ঘনে ঘনে ভূমিচাল ॥
 কিছু আজি মুগুনেঁ সকল নিশব্দ ।
 দ্ৰোণ অশ্বখামাৰ জানিলো নাহি মদ ॥ ২৩৭৬৭
 অনুমানে জানো দুৰ্য্যোধনৰ ভৱনে ।
 শোক দুখ চিন্তাক কবন্ত সৰ্বকণে ॥
 কুক পাণ্ডৱ মিত্ৰতাক কৰি মন ।
 পূৰ্বতে আপুনি বুলিলেক নাৰায়ণ ॥ ২৩৭৬৮
 পাণ্ডৱ কোঁৱৰ দলে নালাগে ঘঞ্চাল ।
 একজয়া মিত্ৰভাৱে থাকা সৰ্বকাল ॥
 পিতৃ পিতামহ ৰাজ্য পাণ্ডৱ হই ।
 যুধিষ্ঠিৰে সহিতে বিভাগি ভুজা দুই ॥ ২৩৭৬৯
 নানা উপশায় বুলি কবন্ত নিৰ্দম্ব ।
 মুগুনিল তাক দুৰ্য্যোধন মহামন্দ ॥
 মন্দবুদ্ধি কৰ্ণ দুঃশাসনৰ কাৰণে ।
 মাধৱ হিতবাণী মুগুনিল কাণে ॥ ২৩৭৭০
 নিসিজিল কাৰ্য্য যদি মাধৱ বোলে ।
 তৈসানি জানিলো আমি প্ৰাণিলেক কালে ॥
 পাশা খেলিবাক ইচ্ছা নাছিলো আমাৰ ।
 মুখ হানি বিহুৰে বুলিলা শতবাৰ ॥ ২৩৭৭১
 ভীম শৈল্য ভূবিজ্ঞা ৰাজ্য জয়দ্রথ ।
 পুৰুষোত্তম জয় কৃপ দ্ৰোণ মহাবীৰ ॥
 বীৰ অশ্বখামা আৰু যত কৰ্ম্মদল ।
 পাশা খেলিবাক আজি বাখিল সিঁহত ॥ ২৩৭৭২

তাসম্বাৰ বাণী শুনিবলৈ হস্তে কাণে ।
 চিবকালে তেৱে কি নিজীয়ে দুৰ্য্যোধনে ॥
 মধুব চবিত্ৰ ধৰ্ম কুলীন বচন ।
 মহা বুজিবলৈ একো কালে নাহি হীন ॥ ২৩৭৭৩
 বণত কুশল পাণ্ডৱ পাঞ্চ ভাই ।
 তাসম্বাৰ ৰাজ্যতাৰ ভুক্তিতে বুৱাই ॥
 যদি অৰ্জুৰাজ্য দিয়ে দুৰ্য্যোধন বন্দে ।
 তথাপি পাণ্ডৱে ক্ষমা কৰে বিদা হস্তে ॥ ২৩৭৭৪
 কুটুম্ব বান্ধৱ মিত্ৰজনত পোৱে ।
 সবে অপৰাধ ক্ষমা কৰন্তু পাণ্ডৱে ॥
 আপুনি বুলিব নানা বচন সুশুভি ।
 অনেক কৰিবো আতি কাতৰ কাকুতি ॥ ২৩৭৭৫
 মোহোৰ কাকুতি বাণী পাণ্ডৱে শুনিলে ।
 সবে অপৰাধ ক্ষমা কৰিলেক হস্তে ॥
 কৃষ্ণকো বুলিলো হস্তে বচন বিনয় ।
 মোৰ বাক্যে নাৰায়ণ হৈবন্ত সদয় ॥ ২৩৭৭৬
 মহা বলৱন্ত শান্ত পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 কদাচিতো নবাধিবে বচন কৃষ্ণৰ ॥
 হেন বুলি অনেক বুজাইলো বাবে বাবে ।
 মুশুনিলে তাক দুৰ্য্যোধন দুৰাচাবে ॥ ২৩৭৭৭
 এৱে পাণ্ডৱক কোনে কৰিবে সমৰ ।
 যদি দেৱগণ সমে আসে পুৰন্দৰ ।
 পাপবুদ্ধি কৰ্ণ দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন ।
 কপটত পণ্ডিত শকুনি পাপমন ॥ ২৩৭৭৮
 এসম্বাৰ নিমিত্তে মিলিল মহামাৰী ।
 এৱে কেন সমৰ নকৰে এহি চাৰি ॥
 কহিয়ো সজয় শুনি থাকো একমনে ।
 কেনে যুদ্ধ কৰিলে নৃপতি দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৩৭৭৯
 অৰ্জুনৰ কোপানল দেখি ভৱকৰ ।
 কেনমতে কৃষ্ণগণে কৰিলে সমৰ ॥
 অন্ধক ৰাজ্যত কথা সজয়ে কহন্তু ।
 কোঁৱৰৰ আগে তুমি ইঠাৱে মহন্ত ॥ ২৩৭৮০
 হেনতো আপুনি আচৰিলে মহাপাপ ।
 এৱে আনি কৰে বিদা ৰাজ্যিক বিলাপ ॥

প্ৰথমতে তুমি নিবৰ্তাইলা হস্তে পাণ ।
 কি কাৰণে হৈল হস্তে বংশৰ বিনাশ ॥ ২৩৭৮১
 যৈসানি পাণ্ডৱে ৰাজ্য পঠাইলেক মাগি ।
 কিসক ভৈসানি ৰাজ্য নৈদিলে বিভাগি ॥
 যত যত অকৰ্ম কৰিলা দুৰ্য্যোধন ।
 লাত দেখি তোৰাৰ ভৈসানি বজমন ॥ ২৩৭৮২
 সঙ্কটত পৰি এৱে কৰা অনুবন্ধ ।
 জল বহি শৈলে পাচে কৰা সেতুবন্ধ ॥
 অকাৰণে নৃপতি কৰাহা মহাশোক ।
 যেন ৰণ ভৈলা শুনা সাৱধানে তাক ॥ ২৩৭৮৩
 দুৰ্য্যোধ ৰজনী য়েৱে ভৈলা উপশায় ।
 দ্ৰোণে কৰিলেক কটকক সমিধান ॥
 সমনলে কটকে চলিল মহাবলী ।
 ব্যুহ পাতিবাক্ গৈলা কটক আকলি ॥ ২৩৭৮৪
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন শুনি সচকিত ।
 বীৰগণে গৰ্জ্জন কৰিলা বিপৰীত ॥
 অনেক প্ৰকাৰে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি কৰে ।
 বীৰগণে ডেৱ পাৰে আতি আড়ম্বৰে ॥ ২৩৭৮৫
 মাজিলা ধনুৰ গুল দৃঢ় শতবাৰ ।
 কৰ্ণমানে টানি আনি কৰিলা টকাৰ ॥
 আগবাঢ়ি আন্দোল কৰন্তু সেনাচয় ।
 বোলো ইবেলাত কোথাইত ধনঞ্জয় ॥ ২৩৭৮৬
 কেহো খাণ্ডা জিকি পাৰে বিদ্যুত সঞ্চাবে ।
 আকাশক খেপি খেপি ধৰে বাবে বাবে ॥
 কতো কতো বীৰগণে কৰে গদাজয় ।
 দান্ধি মাৰি দৰশাৱে নিজ পৰাক্ৰম ॥ ২৩৭৮৭
 অকুশ পৰশু শেল যুগল শক্তি ।
 কেহো কৰে ধৰি কৰে লয়লাসে গতি ॥
 খাণ্ডা ধৰি কেহো আবে বাক মানে ছাট ।
 মাৰো ধনঞ্জয় বুলি কেপে শবপাট ॥ ২৩৭৮৮
 কৰে ভুলি ধৰি মহা গদা আসবিশ ।
 কোথাইত পাণ্ডৱ বুলি ধায়ে লশোদিশ ॥
 ধনঞ্জয় কৈত আছে কৈত দামোদৰ ।
 কোনখানে আছে মহাৰাণী কৃষ্ণকানন ॥ ২৩৭৮৯

এহি বুলি কুতূহলে সমবক মনে ।
 পাণ্ডবক আক্রোশ কবন্ত বীৰগণে ॥
 ধব ধব মাৰ মাৰ সামৰ সামৰ ।
 দশোদিশে শুনি বাৰ কৌবৰ দলব ॥ ২৩৭৯০
 সমবে হবিষ মনে কবে সিংহনাদ ।
 কর্ণে তাল মাৰি গৈল গগনে সম্বাদ ॥
 বাঘে ভাঙে কোলাহল উচল পাচল ।
 অনেক আশ্ফাল দলদোপ মহীতল ॥ ২৩৭৯১
 প্রজাৰ বঞ্চালে মহী কবে তোলপাৰ ।
 উল্লোল কহ্লেলাল বোল আন্দোল অপাৰ ॥
 বজ্জে ঢঙ্গে বিজ্ঞাৰ কবে ধিতিকালি ।
 আটোপ টঙ্গাৰ কৰি কতো পাৰে গালি ॥ ২৩৭৯২
 চাৰি পাঞ্জে বেটি বেটি কবে হাত তালি ।
 চাপৰি চাপৰি কেহো নাচে হালি হালি ॥
 কূৰ্ম্মস্থলী কৰি প্রজা বাবে ঢাক ঢোল ।
 ভূমিকম্প সঘনে মুগুনি মাতবোল ॥ ২৩৭৯৩
 চেমচি থেমচি ভেৰী তবল ডগৰ ।
 মাদল জিঞ্জিৰি ডিগুণ খাবন্দৰ ॥
 অনেক দূৰক হস্তে ভৈল উপসন্ন ।
 নানাবিধ বেশ নানাবিধ আভরণ ॥ ২৩৭৯৪
 আপোন দেশৰ ভাবে কবে সম্ভাষণ ।
 মাত বোল মুবুজি চৌদিশি সেনাগণ ॥
 অনন্তবে দ্রোণে ঘোৰ শঙ্খনাদ কৰি ।
 সেনামধ্যে ফুৰে খবতৰ বেগ ধৰি ॥ ২৩৭৯৫
 গুৰুতৰ ব্যুহখান পাতিলা শোভন ।
 ভাবে ভাবে ব্যুহত ধাপিলা বীৰগণ ॥
 সৈন্ধৱক সমুধি মাতন্ত সেনাপতি ।
 কৰিলে দুভিতি সেনা ব্যুহৰ সঙ্গতি ॥ ২৩৭৯৬
 তুমি থাকা সৈন্ধৱ ব্যুহৰ পৃষ্ঠভাগ ।
 আছোক পাণ্ডৱ দেবে নপারয় লাগ ॥
 ভূবিশ্ৰবা কর্ণ অস্থখ্যামা বৃষসেন ।
 মহাবাজ শল্য কূপ আৰো বীৰগণ ॥ ২৩৭৯৭
 লঙ্কেক ঘোটক অযুতেক বধবৰ ।
 চতুৰ্দশ সহস্ৰেক দস্তাল জয়কৰ ॥

সনদ্যৰ সহস্ৰ যে বিংশতি বীৰগণ ।
 সবে মিলি তোমাক কৰোক আৱৰণ ॥ ২৩৭৯৮
 হেন বুলি যদি আশ্বাসিলা সেনাপতি ।
 সৈন্ধৱৰ বণক দুগুণে ভৈল মতি ॥
 পঞ্চদশ শত যন্ত তৰুণ দস্তাল ।
 গিৰিবৰ সম ধূলিস্তৰ ক্রিতিপাল ॥ ২৩৭৯৯
 তাক ঘেৰি দুৰ্ম্মৰ্ষণ তোমাৰ তনয় ।
 নিশেষ সেনাৰ আগে বহিলা নিৰ্ভয় ॥
 সৈন্ধৱক বন্ধা কৰিলন্ত বীৰগণে ।
 তযু হৃত দুতয় বিকর্ণ দুঃশাসনে ॥ ২৩৮০০
 যুদ্ধক প্রৱন্ধে মহা সাৱধান হই ।
 তাৰ পৃষ্ঠ দলত সমুখ ভৈলা গই ॥
 মহাব্যুহ পাতিলন্ত দ্রোণ মহাবধ ।
 ব্যুহৰ আবন্ত ছয় প্রহৰৰ পথ ॥ ২৩৮০১
 বহল প্রমাণ জানিবাহা কুৰি দণ্ড ।
 দাকণ সঙ্কট ব্যুহ দেখিতে প্রচণ্ড ॥
 তাৰ অভ্যন্তৰে চক্ৰব্যুহক পাতিলা ।
 চক্ৰৰ মধ্যত পদ্মব্যুহক নিৰ্ম্মিলা ॥ ২৩৮০২
 পদ্মব্যুহ মধ্যে শুচিব্যুহৰ নিৰ্ম্মাণ ।
 হেনমতে দ্রোণে সেনা থৈলা থানে থান ॥
 অনুমানে বুজি আক যুৱাই যথাত ।
 থানে থানে থৈলা তাত নৃপ অসংখ্যাত ॥ ২৩৮০৩
 অবিগণ বিদাৰণ মহা ঘোৰকৰ্ম্মা ।
 শুচিব্যুহ মধ্যে ধাপিলন্ত কৃতবৰ্ম্মা ॥
 ৰাজা যেন মানুষ দেখিলা নৃপবৰ ।
 নিজ দল সমে দুৰ্য্যোধন নৰেখৰ ॥ ২৩৮০৪
 যত যত বীৰ কৌবৰৰ কয়কৰ ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰক ধাপিলা অনন্তৰ ॥
 চক্ৰব্যুহ বেটি বেটি অনেক যুজাৰ ।
 ভাবে ভাবে থৈলা সমবত অনিৰ্ব্বাৰ ॥ ২৩৮০৫
 অস্ত্র শস্ত্র ধৰি সমবত হইয়া সাজ ।
 তাসম্মাৰ পাচত থাকিলা সিদ্ধৰাজ ॥
 নিজবীৰ সেনাগণে কৰিলা আশুতি ।
 দৃঢ় শুচিব্যুহ পৃষ্ঠত সিদ্ধপতি ॥ ২৩৮০৬

শকটব্যূহৰ মধ্যে দ্ৰোণ সেনাপতি ।
 আপুনি থাকিলা সাজি অৰ্জুনক প্ৰতি ॥
 বস্ত্ৰবৰ্ণ চাৰি ঘোঁৰা চলে বথখান ।
 যুগচৰ্ম্মে ধ্বজগোট কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥ ২৩৮০৭
 ধ্বজৰ পতাকা জ্বলে বায়ুৰ আন্দোল ।
 ঘোঁৰাৰ ঘুঘুৰা কৰে কণজুন বোল ॥
 গুল্লবৰ্ণ কৰচ মাথাত কৃষ্ণ কালি ।
 ধ্বজৰ আশ্ফাল কৰে মহা বলশালী ॥ ২৩৮০৮
 কালান্তক যম যেন ভৈল উপগত ।
 আপুনি থাকিলা দ্ৰোণ ব্যূহৰ মুখত ॥
 আকাশত দেৱগণে গন্ধৰ্ব্ব নিচয় ।
 ভয়ঙ্কৰ যুদ্ধ দেখি ভৈলন্ত বিস্ময় ॥ ২৩৮০৯
 সঙ্গৰা পৃথিৱী যতক চৰাচৰ ।
 ইটো ঘোৰ ব্যূহ ভেদিবেক কোন নৰ ॥
 ব্যূহ দেখি আনন্দিত ভৈল কুকপতি ।
 ধৃতবাত্ৰী নৃপতিত সঞ্জয়ে বদতি ॥ ২৩৮১০
 নকুলৰ পুত্ৰ শতানীক নামে সাৰ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি পাঞ্চালকুমাৰ ॥
 এহি দুই বীৰ ব্যূহকৰ্ম্মত সজ্ঞান ।
 পাণ্ডৱৰ ব্যূহখান কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥ ২৩৮১১
 শঙ্খ শিক্কা নাদ ঘোৰ কোঁৱৰ দলৰ ।
 ব্যূহৰ আন্দোলে ৰোমাঞ্চিত কলেৱৰ ॥
 দুৰ্ম্মৰ্ষণে বোলে শুনিয়োক সেনাচয় ।
 আজি মোক সম্মুখে আলোক ধনঞ্জয় ॥ ২৩৮১২
 ভয় নকৰিবা সন্মুখত সেনাগণ ।
 অৰ্জুনক আজি নিবাৰিৰো এহিৰূপ ॥
 মহাদস্তে আড়ম্বৰ কৰি অদভুত ।
 এহি বুলি যদি থাকি গৈলা তমু হৃত ॥ ২৩৮১৩
 বথৰ সাৰথি হাব দেৱ জ্বৰীকেশ ।
 অনন্তৰে ধনঞ্জয় আগতে প্ৰৱেশ ॥
 যেন বজ্জ ধৰি প্ৰেকোপিত দেৱৰাজ ।
 দণ্ডহস্তে যমক সমৰে ভৈলা বাজ ॥ ২৩৮১৪
 বস্ত্ৰময় কৰচ শৰীৰ আৱৰণ ।
 শিৱত মুকুতা ৰূপি মুকুট শোভন ॥

পিঙ্গিলা বিচিত্ৰ মণি গুল্ল আভৰণ ।
 কৰ্ণত কুণ্ডল জ্বলে বস্ত্ৰৰ সমান ॥ ২৩৮১৫
 হুৱণ কিকিণী হীৰা মুকুতাৰ হাব ।
 পিঙ্গিলন্ত বীৰে যেন প্ৰকাশে ভাস্কৰ ॥
 অৰ্জুনৰ চাক বথখান দেৱহৰি ।
 থাকিলন্ত উভয় সেনাৰ আগ কৰি ॥ ২৩৮১৬
 অৰ্জুনে কৰিলা বজ্জ ঘোৰ শঙ্খনাদ ।
 কৰিলা মাধৱে পাঞ্চজন্ত্যৰ সম্বাদ ॥
 দুইহাত্তৰ শঙ্খনাদে পুৰিল গগন ।
 ভয়ভীত ভৈল শুনি কুক-সেনাগণ ॥ ২৩৮১৭
 কতো বীৰে ভয়ে কৰিলেক পটোৱাব ।
 অচেতনে কতো সেনা পৰিলা অপাব ॥
 পুনৰপি ভুসুল বোলে উঠিলিল ।
 উভয় কটকে নানা শব্দ কৰিল ॥ ২৩৮১৮
 শঙ্খ ভেবী মৃদঙ্গ খমুচি ঢাক ঢোল ।
 কটকৰ আন্দোলে মুণ্ডনি মাতবোল ॥
 অৰ্জুন বদতি শুনিয়োক নাৰায়ণ ।
 নিৰ্ম্মল সেনাৰ আগে আছে দুৰ্ম্মৰ্ষণ ॥ ২৩৮১৯
 হস্তীযুথ ধৰি আছে ৰাজাৰ সোদৰ ।
 তাহাৰ দলক বথ বহিয়ো সজ্জৰ ॥
 কৃষ্ণে বথ ডাকিলেক পৱন সঞ্চাৰ ।
 যথা দুৰ্ম্মৰ্ষণ আছে তোমাৰ কুমাৰ ॥ ২৩৮২০
 বহু বীৰগণে সমে আছে দুৰ্ম্মৰ্ষণ ।
 দেখি অৰ্জুনক আগবাঢ়ি দিলা ৰণ ॥
 একেধৰ অৰ্জুন কোঁৱৰ বীৰগণ ।
 প্ৰথমতে মহা ভয়ঙ্কৰ ভৈলা ৰণ ॥ ২৩৮২১
 অৰ্জুনে কৰন্ত নানাবিধ ঘোৰ শৰ ।
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন দেখি নিবন্তৰ ॥
 অৰ্জুনক কৃষ্ণক কোঁৱৰী বীৰচয় ।
 নিবন্তৰে ঢাকি সবে শৰ বৰিবয় ॥ ২৩৮২২
 কিটাইল পাণ্ডৱ কোঁৱৰৰ শৰ পাই ।
 শৰবৃষ্টি কৰিলন্ত ছনাই ছনাই ॥
 কুণ্ডলে মণ্ডিত মুণ্ড পেলাইলন্ত কাটি ।
 ভূমিত পৰিল আসি দশন প্ৰকটি ॥ ২৩৮২৩

কতো চকু যেলি আছে জীৱন্ত পৰাই ।
 নৃপতিগণৰ শিবে ধৰণী চুহাই ॥
 অধৰ কামুৰি কতো থাকি গৈল পৰি ।
 কটা যুগ গাণ্ডিথানি তৈকো থাকে লৰি ॥২৩৮২৪
 যেন পদ্মবন মন্তহন্তী বিপাটিল ।
 সেহিমতে সৈন্য কাটি ভূমি আচ্ছাদিল ॥
 যেন অলঙ্কাৰ বীৰ শৰীৰ শোভয় ।
 পৃথিৱীত পৰি শোভা কৰে বীৰচয় ॥ ২৩৮২৫
 যেন খসি খসি পৰে পুকা তাল ফল ।
 ঠাসঠি স্তম্ভনি তথা শব্দ কহেলাল ॥
 অৰ্জুনে প্ৰহাৰে শৰ ধনুক আকৰ্ষি ।
 সেহিভাৱে বীৰগণ পৰে খসি খসি ॥ ২৩৮২৬
 বায়ুত অধিক অৰ্জুনৰ শৰজালু ।
 লক্ষিতে নপাৰি শিৰ ছেদে ততকাল ॥
 অলক্ষিতে শিৰচয় কাটে শৰ কৰি ।
 গাণ্ডিগোট থাকে পূৰ্ববৰ্তে শৰ ধৰি ॥ ২৩৮২৭
 কতো বীৰগণে ঘোৰ শব্দবৃষ্টি পাই ।
 প্ৰাণক উচৰ্গি অৰ্জুনক খেদি যায় ॥
 অলক্ষিতে শৰ প্ৰহাৰয় ধনঞ্জয় ।
 শিৰশ্চৈদ ভৈলে ধায়ে ভৰি কতিপয় ॥ ২৩৮২৮
 কোন বেলা হানে শৰ জোৰে কোনো ছেগে ।
 একেবাৰে বাহু শিৰ ছেদে কতো বেগে ॥
 একোৱে নেদেখি ধনঞ্জয়ৰ মহিমা ।
 যতেক ছেদিল শিৰ তাৰো নাহি সীমা ॥ ২৩৮২৯
 হৃদয় ললাট কাৰো বাহু শিৰ কটি ।
 উক জানু জজ্ঞা ওঁঠ পেলাইলন্ত কাটি ॥
 হয় হন্তী সেনা বধ কাটিলা বিস্তৰ ।
 বণত নিপুণ ধনঞ্জয় মহাবীৰ ॥ ২৩৮৩০
 গদা ভিণ্ডিপাল প্ৰাণ পৰন্তু তোমৰ ।
 কৰে ধনু ধৰি বীৰে নিদলে বিস্তৰ ॥
 যমদণ্ড সম পাণ্ডৱৰ শৰধাৰে ।
 পৃথিৱীত পৰি আছে যুতক স্বভাৱে ॥ ২৩৮৩১
 ঘোৰ শৰে ফুটি গুহবয় বাপ মাৰ ।
 খুড়া পেশা মোমা জেঠা সোদৰ বাহুৰ ॥

মৰিলো মৰিলো বুলি পৰি পাৰে ডাক ।
 কেহো পাক ফুৰে ঘেন কুমাৰৰ চাক ॥২৩৮৩২
 কেহো বোলে কোথাত অৰ্জুন চুৰাশয় ।
 কেহো বোলে এহি গোট হেৰা ধনঞ্জয় ॥
 কেহো বোলে হেৰা অৰ্জুনক আছে ধৰি ।
 এবে মোক শৰ প্ৰহাৰিবা কেন কৰি ॥ ২৩৮৩৩
 অৰ্জুনৰ শৰে তমু সেনা আশকত ।
 ধনঞ্জয়ময় দেখি সকলে জগত ॥
 কুকসেনা মध्ये হেন নাহি একো বীৰ ।
 অৰ্জুনৰ আগে ধনু ধৰি হৈবে থিৰ ॥ ২৩৮৩৪
 যেহি যেহি বীৰ অৰ্জুনৰ হোৱে আগ ।
 তাকে তাকে শৰ হানি ছেদে মহাতাগ ॥
 দশোদিশ আকাশ কৰিলা শৰজাল ।
 উপসন্ন যেন কোঁৱৰৰ যমকাল ॥ ২৩৮৩৫
 প্ৰভাত কালৰ যেন উদিত ভাস্কৰ ।
 তেখনে বিনাশে অন্ধকাৰ নিবন্তৰ ॥
 সেহিভাৱে ঘোৰ শৰে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 বীৰগণ পশিলন্ত যমৰ আলয় ॥ ২৩৮৩৬
 মধ্যাহ্ন কালত যেন প্ৰচণ্ড দিনপতি ।
 চাহি থাকিবাৰ কাৰো নঠৈল শকতি ॥
 অৰ্জুনৰ শৰত যে তমু বীৰ যত ।
 আছোক যুজিব চাহিবাকো আশকত ॥ ২৩৮৩৭
 বিপৰীত দেখি ধনঞ্জয়ৰ কদন ।
 বধ এৰি ভঙ্গ দিলে তমু বীৰগণ ॥
 সমৰ কৰিবে মনে নাহিকে উৎসাহ ।
 পৰিবৰ্ত্তি সন্দুখে বহিলা নিজবাহ ॥ ২৩৮৩৮
 অৰ্জুনক ভয়ে বণভূমি পৰিহৰি ।
 পলাইলা সকল সেনা খেলা খৈলি কৰি ॥
 তাল ফাল কৰে কেহো নচলে ঘোটক ।
 খেদি জানো পায়ে ধনঞ্জয় সংহাৰক ॥ ২৩৮৩৯
 চুহাৰ টকাৰ চাবুকৰ মাৰে বাৰি ।
 অনেক প্ৰকাৰে ঘোঁৰা চলে আগবাঢ়ি ॥
 ঘোৰ অকুশৰ ঘাৱে প্ৰহাৰে মাহুত ।
 বণ এৰি হন্তীচয় পলায়ন কৰত ॥ ২৩৮৪০

পাচত অৰ্জুন কানো খেদি পাৰে লাগ ।
 পলাই বীৰগণ অস্তো অস্তো হোৱে আগ ॥ ২৩৮৪১
 দেখিলেক ভাগিল হস্তীৰ পটোৱাৰ ।
 ভক্ত দিল দুৰ্ম্মৰ্গ তোমাৰ কুমাৰ ॥ ২৩৮৪২
 হস্তী সেনাযুথ ভাগি দশোদিশে গৈল ।
 প্ৰথমতে তোমাৰ পুত্ৰৰ ভক্ত ভৈল ॥
 অৰ্জুনক সমুখে নধাৰে বীৰগণ ।
 কুকসেনা মध्ये পশি কবন্ত কদন ॥ ২৩৮৪৩
 দেখি দুৰ্ম্মৰ্গ পলাই গৈল বণ ভঞ্জে ।
 অৰ্জুনক দুঃশাসনে ধাইল মহাথঞ্জে ॥
 আগ কৰি বহাইল হস্তীৰ পটোৱাৰ ।
 অৰ্জুনক বেটিলেক তোমাৰ কুমাৰ ॥ ২৩৮৪৪
 ময়মন্ত হস্তীচয় পৰ্বত আকাৰ ।
 মুণ্ড তুলি তুলি নাদ কৰে ভয়ঙ্কৰ ॥
 অৰ্জুনক বেটিলেক মন্ত হস্তীপাল ।
 পৃথিৱীত পৰি পৰি কবন্ত আশ্বাল ॥ ২৩৮৪৫
 শিৰত অক্লুশ ঘাৱ কেপিলে মাহতে ।
 অৰ্জুনক বধিবাক যাই মহাক্ৰতে ॥
 যেন আদিত্যক বেটিলেক মেঘচয় ।
 হস্তীযুথে বীৰক ঢাকিলে সেহি নয় ॥ ২৩৮৪৬
 দেখি ধনঞ্জয়ে নানা শব বৰষিলা ।
 নিবন্তৰে হস্তীযুথ সবাকো বিক্ৰিলা ॥
 কতো হস্তীযুথৰ কাটিলা মুণ্ডচয় ।
 লোহা দাণ্ডি সয়ে মুণ্ড মাটিত লোটয় ॥ ২৩৮৪৭
 মুণ্ড কাটি হস্তীচয় পোলাইলা নেউতি ।
 কতো হস্তীচয়ৰ পোলাইলা মুণ্ড কাটি ॥
 কাৰো চাৰি পাৱ কাটিলন্ত গণ্ডস্থল ।
 পৰিলা মাতঙ্গ ৰেন দেখি হিমাচল ॥ ২৩৮৪৮
 কতো হস্তীযুথক পীড়িলা হস্তীচয় ।
 শুণ্ড তুলি ভক্ত দিলা পালটি নচয় ॥
 মাহতে প্ৰহাৰে শিৰে অক্লুশ ঘাৱে ।
 তথাপি নোভুটে হস্তী পাৰে দীৰ্ঘবাৰে ॥ ২৩৮৪৯
 কতো মাহতৰ শ্বৰে শিৰ বিপাটিল ।
 অক্লুশ সমুখে আলি খুসিত পৰিল ॥

এহিমতে প্ৰথমতে গজযুথ জিনি ।
 বীৰ দুঃশাসনক ধাইলেক মহামানী ॥ ২৩৮৪৯
 অৰ্জুনৰ শবঘাৱ পায় আসৰিষ ।
 হস্তীচয় পলাই ভাগি গৈল দশোদিশ ॥
 ভয়ঙ্কৰ ধূলিস্তৰ বণে অনিৰ্বাৰ ।
 খানিকতে ভাগিল হস্তীৰ পটোৱাৰ ॥ ২৩৮৫০
 দেখে দুঃশাসনে শূন্য ভৈল বণস্থলী ।
 বণভূমি এৰি ভক্ত দিলা মহাবলী ॥
 অৰ্জুনত ভয়ে লৈলা দ্ৰোণত শৰণ ।
 দ্ৰোণত শৰণ পশিলেক দুঃশাসন ॥ ২৩৮৫১
 দুঃশাসন দলক পীড়িলা ধনঞ্জয় ।
 সৈন্ধৱ বধক প্ৰতি উৎসাহ হৃদয় ॥
 পৰম আটোপে দুঃশাসন বণভঞ্জে ।
 দ্ৰোণৰ দলক প্ৰতি ধাইল মহাথঞ্জে ॥ ২৩৮৫২
 দ্ৰোণক সম্বোধি মাধৱৰ অনুমতি ।
 পৰম গৌৰৱ ভাবে অৰ্জুন বদতি ॥
 কিবা পাণ্ডু পিতৃ তুমি কিবা দামোদৰ ।
 কিম্বা যুধিষ্ঠিৰ কিছু নাহিকে অন্তৰ ॥ ২৩৮৫৩
 অশ্বখামা পুত্ৰসম মোক মানিয়োক ।
 সমৰতে পুত্ৰৰতে মোক পালিয়োক ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে চলোঁ ব্যূহৰ ভিতৰ ।
 আমাৰ কুশল বাঞ্ছিয়োক বিজবৰ ॥ ২৩৮৫৪
 তোমাৰ প্ৰসাদে গুৰু সাধো মনোবধ ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাফল কৰি বধো জয়দ্ৰথ ॥
 পৰম সাদৰে হেন বুলিলা অৰ্জুনে ।
 অনন্তৰে হাসি মাতিলন্ত গুৰু দ্ৰোণে ॥ ২৩৮৫৫
 সিদ্ধ নৃপতিক বাধিবাক মন কৰি ।
 ব্যূহ যুথে আছেঁ ৰণধৰ্ম্ম অনুসৰি ॥
 ঘোৰ বণে আমাক নিজিনি এহি ঠাৱে ।
 জয়দ্ৰথ বাজাক জিনিবা কোন ভাৱে ॥ ২৩৮৫৬
 মোক জিনি পশিয়োক ব্যূহৰ ভিতৰ ।
 এহি বুলি দ্ৰোণে প্ৰহাৰিলা বহু শব ॥
 পথতে অৰ্জুনে তাক শব নিৰাবিলা ।
 গুৰুক সমুখে লগু শব প্ৰহাৰিলা ॥ ২৩৮৫৭

নব শব কবিলন্ত ধর্ম অনুসরি ।
 গুপ্তত গোবরে নহানন্ত দৃঢ় কবি ॥
 দ্রোণে তাক শবে কবিলন্ত খান খান ।
 অর্জুনক প্রতি প্রহাৰিলা বহু বাণ ॥ ২৩৮৫৮
 মনে মনে গুণন্ত অর্জুন দৃঢ়ভেদী ।
 শব হানি পেলাইবো গুপ্ত শিব ছেদি ॥
 তাবন্ধনে প্রহাৰ কবিলা গুপ্ত দ্রোণে ।
 অর্জুনৰ হাতৰ কাটিলা ধনুগুণে ॥ ২৩৮৫৯
 বধক ধ্বজক সাবধিক মহাদ্রুতে ।
 অর্জুনক তাবিলন্ত ভবদ্বাজহুতে ॥
 পাচে ধনঞ্জয়ে গাণ্ডীবত দিলা গুণ ।
 গুপ্ততো বিশেষ শব হানিলা অর্জুন ॥ ২৩৮৬০
 দিশে পাশে আকাশে হানিলা বহু শব ।
 দ্রোণৰ কটকে ফুটিলন্ত নিবন্তৰ ॥
 পাণ্ডৱৰ শবে সবে বিহ্বলিত হুই ।
 কেহো বীৰ পৃথিবীত থাকিলন্ত শুই ॥ ২৩৮৬১
 বধ ধ্বজ সেনা হয় হস্তী বহুতৰ ।
 দ্রোণৰ দলৰ বীৰ কাটিলা বিস্তৰ ॥
 অর্জুনে ধৰিলা দিব্য ধনু আকবিষি ।
 পৰে সবে সাবধি বধৰ হস্তে খসি ॥ ২৩৮৬২
 যুগান্ত কালৰ যেন আদিত্যৰ কাস্তি ।
 সেহিমতে অর্জুনৰ দেখি শব পাস্তি ॥
 হয় বধ ধ্বজ গজ পদাতি বিস্তৰ ।
 যুথে যুথে পৰি বণে গৈল যমঘৰ ॥ ২৩৮৬৩
 দেখি অর্জুনক দ্রোণে শব প্রহাৰিলা ।
 ববিৰ কিৰণ যেন মেঘে আচ্ছাদিলা ॥
 বৈৰগণ নিবাণ বোবতৰ শবে ।
 অর্জুনৰ বধক ভেদিল গুপ্ততবে ॥ ২৩৮৬৪
 গুপ্তৰ দাক্ষণ চোটে দুখ পাইলা বৰ ।
 ধৈৰ্য্যক আলম্বি কম্পি কম্পি ভৈলা ধিৰ ॥
 যেন ভূমিকম্প কম্পিলা মহীধৰ ।
 গুপ্ততৰ চোটে কাম্পিলন্ত ধনুর্জব ॥ ২৩৮৬৫
 পুনৰপি অর্জুনে দাক্ষণ সেহি তালে ।
 দ্রোণক সম্মুখে ধৰিষিলা শবজালে ॥

ভেদিলন্ত দ্রোণে পাচে শবে পাণ্ডৱক ।
 মাধৱক প্রহাৰিলা সতৰি শায়ক ॥ ২৩৮৬৬
 চতুর্দিশ ঢাকি দ্রোণে শব প্রহাৰিলা ।
 নিমিষেকে অর্জুনক অদৃশ্য কবিলা ॥
 প্রহাৰন্তে জোৰন্তে দ্রোণৰ শবচয় ।
 লক্ষিতে নপাৰি যাদদেকে নপাৰয় ॥ ২৩৮৬৭
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কবিলা মাগুলি ।
 নানাবিধ শবে জলে ধনুকো নাকলি ॥
 অনেক প্রকাৰে অস্ত্র দ্রোণ সেনাপতি ।
 প্রহাৰ কবন্ত কৃষ্ণ অর্জুনক প্রতি ॥ ২৩৮৬৮
 ধনঞ্জয়ে সহস্রে সহস্রে শতে শত ।
 শবচয়ে প্রহাৰ কবন্ত যথারত ॥
 গুপ্তৰ শিষ্যৰ হেন মিলিল সমৰ ।
 হেন দেখি মনত গুণন্ত দামোদৰ ॥ ২৩৮৬৯
 পাণ্ডৱক সম্বোধি মাতন্ত নাৰায়ণ ।
 দ্রোণে সমে যুদ্ধত নাহিকে প্রয়োজন ॥
 সম্প্রতিক আঙ্ক ভুমি এৰিয়ো সমৰ ।
 সৈন্ধৱক বধিবাক চলিয়ো সত্বৰ ॥ ২৩৮৭০
 হিত উপদেশ হেন বুলিলন্ত হৰি ।
 দ্রোণে সমে ধনঞ্জয় যুদ্ধ পৰিহৰি ॥
 সেহিন্ধনে প্রদক্ষিণ কবিলা দ্রোণক ।
 ব্যুহ ভেদি চলিলেক বিপু সংহাৰক ॥ ২৩৮৭১
 দেখি পৰিৱৰ্ত্তি দ্রোণে দিলা সম্মিধান ।
 আমাক নিজিনি ভুমি চলা কোন খান ॥
 দ্রোণ হেন বিপু আছে। সমৰক মনে ।
 মোক এৰি বিমুখে চলিলা কোন খানে ॥ ২৩৮৭২
 অর্জুন বদতি শুনিয়োক গুপ্ত দ্রোণ ।
 ভুমি সমে মোহোৰ বৈৰতা আছে কোন ॥
 তোমাৰ চৰণে অভ্যাগিলো শব যত ।
 ভুমি বিদ্যা-গুপ্ত হোৱা মোৰ পিতৃবত ॥ ২৩৮৭৩
 অস্ত্র শস্ত্র অভ্যাস কৰাইলা ভালমতে ।
 ভুমি মহাগুপ্ত মোৰ শত্রু কেনমতে ॥
 তোমাক জিনিবে হেন কোন ধনুর্জব ।
 যদি বজ্রহাতে ধাই আসে পুৰুষৰ ॥ ২৩৮৭৪

এহি বুলি পাণ্ডবে দ্রোণক পাচ কবি ।
 ব্যুহ ভেদি চলিলা পৰম বেগ ধৰি ॥
 যুধামন্যু উত্তমোজা পাঞ্চালকুমাৰ ।
 বধ বক্ষা কবন্ত দুইহস্তে অৰ্জুনৰ ॥ ২৩৮৭৫
 সৈন্ধৱক অনুসৰি অৰ্জুনক সঙ্গে ।
 ব্যুহ ভেদি দুয়ো বীৰ গৈলা মন বঞ্চে ॥
 কৃতবৰ্ম্মা শ্ৰুতায়ুধ হৃদদৰ্শন জয় ।
 চাৰি মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বণত নিৰ্ভয় ॥ ২৩৮৭৬
 চাৰি মিলি অৰ্জুনৰ পথ নিৰোধিলা ।
 দ্রোণে সময়দলে অৰ্জুনক বণ দিলা ॥
 অনেক দেশৰ আসিয়াছে বাজাগণ ।
 দ্রোণৰ লগত পাণ্ডৱক দিলা বণ ॥ ২৩৮৭৭
 দক্ষিণ উত্তৰ পূৱ পশ্চিম দুৱাৰ ।
 নানাবিধ সেনা বাখিয়াছে নিবন্তৰ ॥
 সবে এক হুয়া ধনঞ্জয়ক ভেদিলা ।
 যেন মহাব্যাধিক ঔষধে নিৰাবিলা ॥ ২৩৮৭৮
 কুকবীৰগণে সমে বীৰ অৰ্জুনৰ ।
 মিলিল ভুমল যুদ্ধ মহা ভয়ঙ্কৰ ॥
 নিজ বল প্ৰতাপত সবাকৈ নিবাৰি ।
 ব্যুহ ভেদি চলে ধনঞ্জয় দেৱহৰি ॥ ২৩৮৭৯
 প্ৰচণ্ড আদিত্য যেনমতে গ্ৰাস্তকালে ।
 মহাতাপ কৰে খবতৰ বশিষ্ঠজালে ॥
 সেহিভাৱে কৰি ঘোৰতৰ শবচয় ।
 নিখিল বীৰক পীড়িলেক ধনঞ্জয় ॥ ২৩৮৮০
 বিশাল তীখাল ভাল অৰ্জুনৰ শৰ ।
 শৰীৰত পৰি ক্ৰীড়া কৰে কোঁৱৰৰ ॥
 ব্যাধি যেন বাঢ়ি আসি পীড়ে শৰীৰক ।
 সেহি ভাৱে পীড়ে সেনা অৰ্জুন সায়ক ॥ ২৩৮৮১
 বায়ুতো অধিক খবতৰ মহা বেগে ।
 ব্যুহ ভেদি অৰ্জুন পশিল সেহি ছেগে ॥
 দেখি সেনাপতি কণিতেক নাপেকিল ।
 শীঘ্ৰে আগবাঢ়ি অৰ্জুনক বশ দিল ॥ ২৩৮৮২
 হানিলা পক্ষিণ শৰ প্ৰথমতে দ্রোণে ।
 ভল হানি ভাক উৰাইলেক অৰ্জুনে ॥

শৰ হত দেখি কিটাইলেক সেনাপতি ।
 ধৰিলেক ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ পাণ্ডৱক প্ৰতি ॥ ২৩৮৮৩
 মোহোৰ শৰক বাবে বাবে কৰে নাশ ।
 এহি বুলি ব্ৰহ্মাস্ত্ৰক কৰিলা প্ৰকাশ ॥
 হেন দেখি অৰ্জুনে ধৰিলা ব্ৰহ্মশৰ ।
 ব্ৰহ্মাস্ত্ৰক ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰে ছেদিলা দ্রোণৰ ॥ ২৩৮৮৪
 পুনৰপি দ্রোণে শৰ হানিল পক্ষিণ ।
 অৰ্জুনক সেনাপতি হানি আসৰিণ ॥
 মাধৱক প্ৰতি শৰ হানিলা সন্তৰি ।
 দুইহাস্তকে পীড়িলন্ত খবতৰ কৰি ॥ ২৩৮৮৫
 অৰ্জুনে অনেক শৰে দ্রোণক নিবাৰি ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ দলক দিলা ধাৰি ॥
 দেখি কৃতবৰ্ম্মা অৰ্জুনক আগবাঢ়ি ।
 হানিলা টোনৰ ঘোৰ দশ শৰ কাঢ়ি ॥ ২৩৮৮৬
 পাচে তিনি শৰ প্ৰহাৰিলা ধনঞ্জয় ।
 শৰে ভেদিলেক কৃতবৰ্ম্মাৰ হৃদয় ॥
 কিটাই গৈল কৃতবৰ্ম্মা শৰঘাৱ পাই ।
 চোখাল পক্ষিণ শৰ হানিলা দুনাই ॥ ২৩৮৮৭
 কৃষ্ণকো পক্ষিণ শৰে ভেদি পুনৰপি ।
 অৰ্জুনকো দুনাই ভেদিলন্ত শৰ খেপি ॥
 ধনঞ্জয়ে ধনুত জুড়িলা তিনি বাণ ।
 বীৰ কৃতবৰ্ম্মাৰ ছেদিলা ধনু খান ॥ ২৩৮৮৮
 বাজাকো ভেদিলা পৰে ত্ৰিশ ত্ৰিশ শৰে ।
 পাচে কৃতবৰ্ম্মা আন ধনু লৈলা কৰে ॥
 পাঞ্চ পাঞ্চ শৰে কৃতবৰ্ম্মা নিবন্তৰে ।
 হৃদয় ভেদিলা টানে কৃষ্ণ অৰ্জুনৰে ॥ ২৩৮৮৯
 ধনঞ্জয়ো পাঞ্চ শৰে বাজাক ভেদিলা ।
 দেখি পাচে অৰ্জুনক কৃষ্ণে সম্বোধিলা ॥
 কোন গুণে সখি কৰি আছা আল জাল ।
 কৃতবৰ্ম্মা নৃপতিক ভেদিয়ো সকাল ॥ ২৩৮৯০
 ভোজ নৃপতিক সখি দায়া পৰিহৰি ।
 বিলম্ব নকৰি বধিয়োক শীঘ্ৰ কৰি ॥
 মাধৱৰ বাণী শুনি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 নিবন্তৰ কৰি প্ৰহাৰিলা শবচয় ॥ ২৩৮৯১

হৃদয় ললাট বাহু দুতয় ভেদিল ।
 অচেতনে কৃতবৰ্ম্মা বধত পবিল ॥
 অচেতন দেখি দায়া অৰ্জুনে কবিল ।
 কৃতবৰ্ম্মা বাজা সেহি গুণে নমবিল ॥ ২৩৮৯২
 পশিলা অৰ্জুন পাচে কাশ্মোজ দলত ।
 কুণ্ডীৰ পশিলা যেন সাগৰ জলত ॥
 চেতন লাভিয়া অনন্তবে কৃতবৰ্ম্মা ।
 ক্ৰোধে বিমূৰ্ছিত ভৈলা নিদাক্ষণ কৰ্ম্মা ॥ ২৩৮৯৩
 ক্ৰপদকুমাৰ যুধামন্যু উত্তমোজা ।
 অৰ্জুনৰ বধ বক্ষা দুয়ো মহাতেজা ॥
 দুহাস্তকো কৃতবৰ্ম্মা নিবাৰি পথত ।
 কোপ মনে শব প্ৰহাৰিলা সমবত ॥ ২৩৮৯৪
 ক্ৰপদকুমাৰ দুই ভোজ নৃপবৰ ।
 মিলিল সমব পাচে ত্ৰিতয় বীৰব ॥
 অম্ৰো অম্ৰো শব বৰষিলা অসংখ্যাত ।
 ব্যুহ ভেদি অৰ্জুন পশিলা সিবেলাত ॥ ২৩৮৯৫
 ভোজে বাৰিলেক দুয়ো পাকালকুমাৰ ।
 অৰ্জুনৰ সঙ্গে পাচে নপাইলা যাইবাৰ ॥
 যাইবাক নপাইলা কৃতবৰ্ম্মাৰ অন্তবে ।
 সেনা মধ্যে পশিলা অৰ্জুন একেস্থৰে ॥ ২৩৮৯৬
 অনন্তবে মহা পৰাক্ৰমী প্ৰতাপ্যুধ ।
 অৰ্জুনক আগবাঢ়ি বীৰে দিলে যুদ্ধ ॥
 প্ৰহাৰিল প্ৰতাপ্যুধ মহাধনু ধৰি ।
 অৰ্জুনক ত্ৰিশ শব কৃষ্ণক সত্তৰি ॥ ২৩৮৯৭
 বাণৰ ধ্বজক ধনঞ্জয়ৰ বধৰ ।
 খুবে হানি বীৰে ভেদিলেক নিবন্তৰ ॥
 পাচে নব শৰে ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 হৃদয় ভেদিলা প্ৰতাপ্যুধ নৃপতিৰ ॥ ২৩৮৯৮
 অৰ্জুনক প্ৰতাপ্যুধে দৃঢ়তৰ কৰি ।
 ভেদিলেক শৰে আঠ অধিক সত্তৰি ॥
 কোপে কম্পমান ভৈল পাণ্ডৱৰ তনু ।
 প্ৰতাপ্যুধ বাজাব কাটিলা ঘোৰ ধনু ॥ ২৩৮৯৯
 সাত শৰে নৃপতিৰ ভেদিলা হৃদয় ।
 সমবে নিপুণ ধনঞ্জয় মহাশয় ॥

আন ধনু ধৰি প্ৰতাপ্যুধে ঘোৰ বাণে ।
 বাহু দুই হৃদয় ভেদিলা বৰ টানে ॥ ২৩৯০০
 শবচোটে প্ৰকোপিত ভৈলা ধনঞ্জয় ।
 সহস্ৰে সহস্ৰে বৰিষিলা শবচয় ॥
 সাৰথি বধক বধিলন্ত পাণ্ডুহৃত ।
 বাজাক সত্তৰি শৰে পীড়িলা বহুত ॥ ২৩৯০১
 বধ ভঙ্গে ডেৰ দিয়া পবিল মৰীত ।
 তুলিয়া ধৰিলা মহা গদা বিপৰীত ॥
 পাণ্ডৱক ধাইলা বীৰে গদা ধৰি কৰে ।
 যেন দানৱক বণে ধাইল বজ্জধৰে ॥ ২৩৯০২
 যেন অধিপতি দেৱ বৰ্ণৰ সমে ।
 পূৰ্বত পূৰ্ণমা নামে নদীৰ সঙ্গমে ॥
 বৰ্ণৰ বলবীৰ্য্য বৃদ্ধিত প্ৰবুদ্ধ ।
 পূৰ্ণমাৰ গৰ্ভে উতপতি প্ৰতাপ্যুধ ॥ ২৩৯০৩
 পূৰ্ণমা বদতি প্ৰভু শুনিয়ে বৰ্ণ ।
 তোমাৰ আমাৰ সঙ্গমত হোক গুণ ॥
 মোৰ গৰ্ভে ভৈল যেরে তোমাৰ সন্তান ।
 অজৰ অমৰ হোক দিয়া বৰ দান ॥ ২৩৯০৪
 বৰ্ণ বদতি নাবী শুনা প্ৰাণেশ্বৰী ।
 অজৰ অমৰ বৰ দিবাক নপাৰি ॥
 উপজিলে মনুষ্যৰ লাগে মৰিবাক ।
 শুনা বৰনাৰী কিস্তি মোৰ বচনক ॥ ২৩৯০৫
 মহা ভয়ঙ্কৰ মোৰ আছে গদাগোট ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালে নসহে যাৰ চোট ॥
 এহি ঘোৰ গদা দিলে তোমাৰ পুত্ৰক ।
 আক ধৰি জিনন্তোক অনেক লোকক ॥ ২৩৯০৬
 এহি বুলি পুত্ৰৰ হাতত গদা দিলা ।
 পুনৰপি বৰ্ণে পুত্ৰক সন্মোখিলা ॥
 যেহি বীৰে নকৰে তোমাৰ ষাঠি যুদ্ধ ।
 তাক লাগি গদা নাহি নিবা প্ৰতাপ্যুধ ॥ ২৩৯০৭
 মুযুজস্তে কৰা যদি পদাৰ প্ৰহাৰ ।
 পালটিয়া শৰীৰত পৰে আপোনাৰ ॥
 তাহাৰ প্ৰহাৰে হৈবা আপুনি নিৰ্য্যাস ।
 এহি বুলি বৰ্ণ হৈলন্ত অস্তৰ্জুন ॥ ২৩৯০৮

বকশব বব দানে পাইলা ঘোব গদা ।
 তাক ধবি অৰ্জুনক বীবে ধাইল তদা ॥
 কালযশে বকশব বাক্য পাশবিলা ।
 মাধবৰ শবীৰত গদা প্ৰহাৰিলা ॥ ২৩৯০৯
 পৰিল দাক্ষ গদা কৃষ্ণৰ গাৱত ।
 বজ্জৰ আঘাত যেন মহা পৰ্ব্বতত ॥
 দেব নাৰায়ণে গুৰুতৰ চোট সহি ।
 বিদ্য গিৰিবৰ যেন থাকিলন্তু বহি ॥ ২৩৯১০
 মুযুজন্তে মাধবক প্ৰহাৰিলা বীৰ ।
 পালটি পৰিল শ্ৰুতায়ুধৰ শবীৰ ॥
 দাক্ষ গদাৰ কোব পাইলেক প্ৰচুৰ ।
 প্ৰাণ এৰি শ্ৰুতায়ুধ গৈল যমপূৰ ॥ ২৩৯১১
 আপোন গদায়ে শ্ৰুতায়ুধ ভৈলা হত ।
 হাহাকাৰ উঠি গৈল কোঁৱৰ দলত ॥
 সবে ৰাজাগণে চাহি আছে অদভুত ।
 ভূমিত পৰিল ৰাজা বকশব মৃত ॥ ২৩৯১২
 যেন বায়ু আন্দোলে ভাঙ্গিলা তকবৰ ।
 নিজ গদা প্ৰহাবে পৰিল ধনুৰ্দ্ধব ॥
 দেখি কুন্দলত লাগিল উসমিস ।
 অৰ্জুনক ভয়ে পলাই গৈল দশোদিশ ॥ ২৩৯১৩
 তাত পাচে কাশ্বোজ ৰাজাৰ প্ৰিয়মৃত ।
 হৃদক্ষিণ নামে বগে বিক্ৰমে বহুত ॥
 অৰ্জুনক ধাইল সমবক কবি মন ।
 তাকো আগবাঢ়ি ধনঞ্জয়ে দিলা বণ ॥ ২৩৯১৪
 প্ৰথমতে সাত শৰে ভেদিল অৰ্জুনে ।
 হৃদক্ষিণ বীৰক তাবিলা নিদাক্ষণে ॥
 হৃদক্ষিণে দশ শৰে ভেদি পাণ্ডৱক ।
 তিনি শৰে কৃষ্ণৰ হৃদয়ে ভেদিলেক ॥ ২৩৯১৫
 তীখাল চোখাল ঘোব পাঞ্চশৰ কেপি ।
 অৰ্জুনক বীবে ভেদিলেক পুনৰপি ॥
 ছনাই ভেদিলে ঘোৰতৰ তিনি শৰে ।
 শত্ব শিকানাহ কৰিলেক নিবন্তৰে ॥ ২৩৯১৬
 পাণ্ডব নন্দনে তাক কৰিলা সন্ধাৰ ।
 ভল হানি হাতৰ কাটিলা ধনুধান ॥

আৰো এক ভল হানি ধ্বংসক ছেদিল ।
 এক ভলে হৃদয়ত বীৰবে ভেদিল ॥ ২৩৯১৭
 পাচে প্ৰকোপিত ভৈল অৰ্জুনক প্ৰতি ।
 প্ৰহাৰিল হৃদক্ষিণে দাক্ষ শকতি ॥
 ঘণ্টাব শব্দে তাৰ কণকুণ্ডলি ॥
 চলিল শকতি যেন স্থলিল অগনি ॥ ২৩৯১৮
 অৰ্জুনৰ শবীৰত পৰি সেহি ছেগে ।
 পৃথিৱীত শকতি পৰিল মহাবেগে ॥
 প্ৰকোপিত ভৈলা পাচে পাণ্ডব কুমাৰ ।
 পাচে ভয়ঙ্কৰ ধবিলন্তু দশ শৰ ॥ ২৩৯১৯
 বধ সাৰথিক প্ৰথমতে কবি চুৰ ।
 হৃদক্ষিণ বীৰক পেসিলা যমপূৰ ॥
 অৰ্জুনক শৰ ঘাৰে ৰাজাৰ তনয় ।
 নানা অলঙ্কাৰে পৰি শবীৰ শোভয় ॥ ২৩৯২০
 কাশ্বোজ ৰাজাৰ পুত্ৰ বীৰ হৃদক্ষিণ ।
 মহা পৰাক্ৰমী একো গুণে নহে হীন ॥
 পৃথিৱীত পৰি আছে হেন মহাবীৰ ।
 ভাঙ্গিলা শিখৰ যেন হেমন্ত গিৰি ॥ ২৩৯২১
 সম্মুখ সমবে ধনঞ্জয়ৰ হাতত ।
 বীৰ হৃদক্ষিণ য়েৰে বগে ভৈলা হত ॥
 যম সম পৰাক্ৰম দেখি অৰ্জুনৰ ।
 দেখি ভল দিলা পাচে কটক তোমাৰ ॥ ২৩৯২২
 পলাই কোঁৱৰগণ বণ পৰাতৰে ।
 খেদি খেদি শিৰ ছেদে দাক্ষ পাণ্ডৱে ॥
 দেখি অৰ্জুনক যন্তে বৰিষিলা শৰ ।
 অস্ত্ৰাতায়ু শ্ৰুতায়ুধ দুই ধনুৰ্দ্ধব ॥ ২৩৯২৩
 দুয়ো মহা পৰাক্ৰমী ধনুত হুজান ।
 অৰ্জুনক ঢাকি বৰিষিলা বজ্জৰাণ ॥
 অৰ্জুনক বধ মনে দুই ধনুৰ্দ্ধব ।
 অযুতে নিযুতে বৰিষিলা মহাশৰ ॥ ২৩৯২৪
 যেন ভাৰে বাৰিষা কালৰ মেঘ ধাৰে ।
 জলবৃষ্টি কৰি পূৰ্ণ কৰে সৰোবৰে ॥
 সেহিমতে প্ৰথমতে দুয়ো বহাবীৰে ।
 বৰিষিল শৰ ধনঞ্জয়ৰ শবীৰে ॥ ২৩৯২৫

পাচে শ্ৰুতায়ুধ বীৰ বণে অনিৰ্বাৰ ।
 অৰ্জুনক কবিলেক তোমৰ প্ৰহাৰ ॥
 দাক্ষণ তোমৰ পাট দ্ৰুততৰ ধাৰ ।
 বৰ চোটে ফুটি গৈল পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥ ২৩৯২৬
 চোখাল তোমৰে ফুটি পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 মহাভুত পাইল বীৰে নলৱে চেতন ॥
 নাহিকে চেতন জ্ঞান মৰণ সংশয় ।
 দেখি মাধৱৰ ভৈলা মনত বিস্ময় ॥ ২৩৯২৭
 অন্ত্যতায়ু বীৰে শূল ধৰি তাৱক্ষণে ।
 অৰ্জুনক প্ৰহাৰ কবন্তু বৰ মনে ॥
 শৰঘাৱে অচেতনে আছন্ত অৰ্জুন ।
 ছনাই প্ৰহাৰ কবিলন্ত নিকৰ্ণ ॥ ২৩৯২৮
 কুকমলে সিংহনাদ কৰি আসিষি ।
 দশোদিশে ভৈল বোল প্ৰজাৰ হবিষ ॥
 বাণ্য ভণ্ড শঙ্খ নাদ কোৱৰ দলত ।
 বীৰ ধনঞ্জয় সমবত ভৈলা হত ॥ ২৩৯২৯
 শৰঘাৱে বীৰ পৰিয়াছে অচেতনে ।
 মধুৰ বচনে আশ্বাসন্ত নাৰায়ণে ॥
 উঠা উঠা প্ৰাণসখি লভিয়ো চেতন ।
 শৰসৃষ্টি কৰি মাৰিয়োক বীৰগণ ॥ ২৩৯৩০
 প্ৰতিজ্ঞা সাফল সখি কৰিয়ো সত্ৰবে ।
 সৈন্ধৱ ৰাজ্যক বধিয়োক ঘোৰ শৰে ॥
 অন্ত্যতায়ু শ্ৰুতায়ুধ বীৰ লঘুতৰ ।
 লাঘৱ সজ্ঞান সখি কৰিয়ো সত্ৰবে ॥ ২৩৯৩১
 হেন বুলি আশ্বাসন্ত কৃষ্ণ কৃপাময় ।
 ধীৰে ধীৰে চেতন লভিলা ধনঞ্জয় ॥
 কতোক্ষণে ধনঞ্জয় ভৈল হুহু মন ।
 যমপুৰ হস্তে পুনৰপি আগমন ॥ ২৩৯৩২
 তাৱক্ষণে পুনৰপি ছয়ো ধনুৰ্দ্ধৰে ।
 অৰ্জুনকো কৃষ্ণকো তাৰিলা ঘোৰ শৰে ॥
 লজ্জিত ভৈলেক বীৰ পায়্য অপমান ।
 মহাকোপে ধনঞ্জয় ভৈলা কম্পমান ॥ ২৩৯৩৩
 বৰ আড়ম্বৰে বীৰে গাণ্ডীৰ ধবিল ।
 দাক্ষণ ইন্দ্ৰৰ অস্ত্ৰ গুণত জ্বিল ॥

ঘোৰ দেৱ অস্ত্ৰক প্ৰহাৰি ধনঞ্জয় ।
 ছয়ো ধনুৰ্দ্ধৰক পেশিলা যমালয় ॥ ২৩৯৩৪
 মহা দুই তক খবতৰ বেগ লাগি ।
 পৃথিৱীত পৰিল সমূলে যেন ভাগি ॥
 সেহিভাৱে বীৰৰ দাক্ষণ শৰঘাৱে ।
 ধৰণীত পৰি গৈল ছয়ো সেহিভাৱে ॥ ২৩৯৩৫
 পিতৃবধ দেখি কোপে কম্পিত শৰীৰ ।
 ধাইলে দিকজায়ু নিযুতায়ো ছয়ো বীৰ ॥
 দুইহস্তৰ দুই বীৰ বণে অনিৰ্বাৰ ।
 পাণ্ডৱক দেখি বৰষিলা শৰ ধাৰ ॥ ২৩৯৩৬
 তাৱক্ষণে ধনঞ্জয়ে দাক্ষণ সায়েকে ।
 ছয়ো ধনুৰ্দ্ধৰক বধিলা মুহুৰ্ত্তেকে ॥
 পাচে যুৱৰাজে গজযুথ আগ কৰি ।
 দিলা পটোৱাৰ ধনঞ্জয়ক আৱৰি ॥ ২৩৯৩৭
 কলিঙ্গ নৃপতি আদি যত আছে ৰাজ্য ।
 ধৰি ধৰি গজ ৰাজী নিজ ৰথ প্ৰজা ॥
 ৰথত চৰিল যেন জীৱন নৈৰাশি ।
 শ্লেচ্ছৰাজ্য যত আছে পৰ্বত নিবাসী ॥ ২৩৯৩৮
 পশ্চিম পূবৰ উত্তৰৰ দক্ষিণৰ ।
 অনেক দেশৰ আসিয়াছে নৃপবৰ ॥
 ভুবক প্ৰমুখে অকুলীন ৰাজাগণ ।
 কতো শ্লেচ্ছ গৰুৰ যোনিতে উতপন ॥ ২৩৯৩৯
 সবে মিলি পাণ্ডৱক ধাইল এককালে ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ আদেশে প্ৰতিপালে ॥
 ধনঞ্জয় দেখি ধনু ধৰিলা গাণ্ডীৰ ।
 যেন অজগৰ ধৰিলন্ত সদাশিৱ ॥ ২৩৯৪০
 দশোদিশে শৰ বৰিষিলন্ত পাণ্ডৱ ।
 ভাৱে ভাৱে সবাকো কৰিলা পৰাভৱ ॥
 কাৰো শিৰ কাটিলন্ত কাৰো বাহু দুই ।
 ভূমিত পৰিল সবে খণ্ড খণ্ড হুই ॥ ২৩৯৪১
 মহা অলঙ্কাৰে অলঙ্কৃত বাহুচয় ।
 বিমৰিষি মালা হেম মুকুত শোভয় ॥
 কাৰো কটি কাটি জজ্ঞা পেলাইলা শৰীৰ ।
 শৰঘাৱে মৰি মৰি গৈল মহাবীৰ ॥ ২৩৯৪২

কতো বীৰগণে পাণ্ডৱৰ শৰে কুটি ।
 পৃথিৱীত পৰিৱা পাবয় লোটা-সুটি ॥
 চক মক দেখি কতো থাকি গৈল পৰি ।
 পৃথিৱীত পৰি পৰি কৰে জৰা-জৰি ॥ ২৩৯৪৩
 স্তৱণ মুকুত মণি স্তৱণ মণ্ডল ।
 স্তৱণৰ টুপী কতো দেখিতে উজ্জ্বল ॥
 পৃথিৱীত পৰি আছে বীৰ-শিৰচয় ।
 তাৰাগণ কান্তি যেন গগনে শোভয় ॥ ২৩৯৪৪
 জোটা জোট পিঙ্গট বিকট দৰশন ।
 কাৰো মাখে কেশ নাই দেখি অশোভন ॥
 কাৰো কেশ তাৰ নাই অৰ্দ্ধেক মুণ্ডৰ ।
 ওলমি ওলমি আছে কাহাৰো জাপৰ ॥ ২৩৯৪৫
 নাহি স্নান পান সৰ্ব্বকালেয়ো সংযম ।
 বিবেক বহিত অৰণ্যৰ পশু সম ॥
 বাহুত কামোৰ মাৰে সঘনে টকালি ।
 নিজ দেশ ভাষে অৰ্জুনক পাৰে গালি ॥ ২৩৯৪৬
 যুতকৰ মাংস কৰে তথাত আহাৰ ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ সবে বণে অনিৰ্বাৰ ॥
 হেনয় অনেক স্লেচ্ছ দেখিতে বিকৃত ।
 কাটি কাটি ধনঞ্জয়ে পেলাৰে মাটিত ॥ ২৩৯৪৭
 গজস্কন্ধে যুদ্ধ কৰে কতো স্লেচ্ছগণে ।
 তাহাক ছেদিল বণে পাণ্ডৱ নন্দনে ॥
 মাৰিলন্ত নিশেষে সাবধি বধী বধ ।
 কণিতেকে সম্পূৰ্ণ কৰিলা যম-পথ ॥ ২৩৯৪৮
 দূৰহস্তে অৰ্জুনে ক্ৰেপন্ত শবসঙ্গ ।
 আকাশ মণ্ডলে যেন উড়াৰে পতঙ্গ ॥
 কাহাৰ শক্তি তাক কৰিবে গণন ।
 বধিলন্ত যত ৰাজা ৰাজপুত্ৰগণ ॥ ২৩৯৪৯
 ভেদিলন্ত মহাগজ মহাসুৰ কায় ।
 ধাৰাসাবে প্ৰহাৰে শোণিত বহি যায় ॥
 যেন মহা পৰ্ব্বতৰ মহে গেক্কাৰ ।
 শৰীৰ ঢাকিয়া ভেজ বহে ধাৰাসাৰ ॥ ২৩৯৫০
 দশোদিশে দেখি অৰ্জুনৰ শৰময় ।
 শৰে অৰ্জুনৰ তৈল দেখিতে বিন্ময় ॥

কুক পাণ্ডু সেনাগণে আহুয় নিৰেখি ।
 দশোদিশ ঢাকি অৰ্জুনৰ শৰ দেখি ॥ ২৩৯৫১
 প্ৰাণ মাসত যেন মহা মেঘচয় ।
 খাল বায় সম কৰি জল বৰিষয় ॥
 সেহিমতে ধনঞ্জয়ে দিব্যশৰ ছানি ।
 প্ৰজাৰ কধিবে বীৰে ভবাইল ধবণী ॥ ২৩৯৫২
 কুকদল মধ্যে পশি কবন্ত কদন ।
 হেন নাহি বীৰ আগবাঢ়ি দিবে বণ ॥
 পাচে শোণিতৰ নদী এক বাঢ়িছয় ।
 খৰবেগে বহয়ে দেখিলে লাগে ভয় ॥ ২৩৯৫৩
 হস্তী হয় সেনা নিদলিয়া সমুদায় ।
 প্ৰজাৰ কধিবে এক নদী বহি যায় ॥
 অৰ্জুনৰ শৰঘাৰে শৰীৰ বিকল ।
 পাচে বণ এৰি ভঙ্গ দিলা কুকবল ॥ ২৩৯৫৪
 পলাই কোঁৱৰ শূন্য ভৈল বণস্থলী ।
 সৈন্ধৱক প্ৰতি ধনঞ্জয় যায় চলি ॥
 কোঁৱৰ দলত একো নাই প্ৰতিবোধ ।
 বায়তো অধিক বেগে চলে মহাক্ৰোধ ॥ ২৩৯৫৫
 হেন মহাভঙ্গ দেখি কুক নৃপতিৰ ।
 শোকে অপমানে ক্ৰোধে নসহে শৰীৰ ॥
 মহাবেগে গৈল বীৰ দ্ৰোণৰ সমীপ ।
 দ্ৰোণক সম্মুখে মাতে দুৰ্য্যোধন নৃপ ॥ ২৩৯৫৬
 ব্যুহ ভেদি গৈল ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 প্ৰলয় মিলিল জয়দ্রথ নৃপতিৰ ॥
 এৰে সেনাপতি কোন চিন্তিয়ো উপায় ।
 সৈন্ধৱ নৃপতি কেনমতে বন্ধা যায় ॥ ২৩৯৫৭
 ভূমি শুক দ্ৰোণ মোৰ অনাথৰ গতি ।
 সঙ্কটত হস্তে বন্ধা কৰা সেনাপতি ॥
 জয়দ্রথ ৰাজাৰ বাখিয়ো বণে প্ৰাণ ।
 ভূমি বিনে আমাৰ সহায় নাহি আন ॥ ২৩৯৫৮
 সৈন্ধৱক বন্ধা কৰে মহাবীৰচয় ।
 সবাবে মনত হেন আছিল নিৰ্ভয় ॥
 পূবৰ আদিত্য যদি পশ্চিমে উদয় ।
 তথাপি দ্ৰোণক নিজিনিবে ধনঞ্জয় ॥ ২৩৯৫৯

যদি হেন পাণ্ডৱ বণত অনিৰ্বাৰ ।
 ব্যুহ ভেদি পশিল তোমাক মাণ্ডকাৰ ॥
 দেখি সবে নৃপতিৰ মনত বিস্ময় ।
 এৱেসে মিলিল সিদ্ধু ৰাজ্যৰ প্ৰলয় ॥ ২৩৯৬০
 বুজিয়াছে তোমাবাসকলে হুই মায়া ।
 পুত্ৰতো অধিক অৰ্জ্জুনক বৰ দায়া ॥
 সৰ্বকালে জানো গুৰু তোমাৰ চৰিত্ৰ ।
 কোঁৱৰৰ খায়া পাণ্ডৱৰ গোৱা গীত ॥ ২৩৯৬১
 পৰম গোঁৱৰে অশ্বে পানে আচ্ছাদনে ।
 সেৱা কৰেঁ অহনিশি তোমাৰ চৰণে ॥
 তথাপি তোমাৰ মন নভৈলেক ভাল ।
 পাণ্ডৱৰ হিতকাৰ্য্য চিন্তা সৰ্বকাল ॥ ২৩৯৬২
 সৈন্ধৱক কালি বন্ধা কৰিবো বণত ।
 হেন অঙ্গীকাৰ যদি নকৰা পূৰ্বত ॥
 তেখে অৰ্জ্জুনৰ ক্ৰোধ জানি সৈন্ধৱক ।
 নিজ দেশে যাইবাক বাধিলা কিসক ॥ ২৩৯৬৩
 যিবেলাত জয়দ্ৰথে মাগিল মেলানি ।
 সিবেলাত অনেক বুলিলা দৃঢ়বাণী ॥
 নিজ অঙ্গীকাৰ সাফলিয়া কৰা বোধ ।
 মোৰ বচনত গুৰু নকৰিবা ক্ৰোধ ॥ ২৩৯৬৪
 গুৰু দ্ৰোণ বদতি শুনিয়ো দুৰ্য্যোধন ।
 নাহি ক্ৰোধ শুনি মোৰ তোমাৰ বচন ॥
 যুদ্ধত স্বৰূপ কথা শুনা সাৱধানে ।
 কৃষ্ণ সম সাৰথি নাহিক একোথানে ॥ ২৩৯৬৫
 মহাবেগ সঞ্চাবে পৱনো নোহে জোৰা ।
 পৱনতো অধিক বথৰ চাৰি ঘোঁৰা ॥
 সেনা মাৰি বীৰে অশ্ব যোগ কৰি পথ ।
 সেহি বাটে চলে ধনঞ্জয় মহাবথ ॥ ২৩৯৬৬
 বিদ্যুত সঞ্চাবে সঞ্চৰয় মহাভাগ ।
 কাহাৰ শক্তি তাক খেদি পাইবে লাগ ॥
 আগক সন্মুখে ধনঞ্জয়ে হানে বাণ ।
 তাৰ আগ ছয়া দ্ৰুতে চলে বথখান ॥ ২৩৯৬৭
 অনন্তৰে দগু হুই পথৰ অন্তৰ ।
 বথৰ পাচত পৰে অৰ্জ্জুনৰ শৰ ॥

আগৰ কেপিলে শৰ পৰে পাচ হুই ।
 হেনমতে চলে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় হুই ॥ ২৩৯৬৮
 প্ৰহাৰন্তে বীৰ চলে প্ৰহৰ অন্তৰ ।
 কেনমতে গৈয়া লাগ পাইবেক তাহাৰ ॥
 হেন বথ বেগ নতু দেখি নতু শুনি ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি আপুনি চাহা গুণি ॥ ২৩৯৬৯
 তৰুণ শৰীৰ নোহো বৃদ্ধ বুলি মোক ।
 তাৰ সম মোৰ বথ বেগ কেন হোক ॥
 লাগ পাইলে কৰিবাক পাৰো পৰাক্ৰম ।
 নোহো বথ বেগে মই ধনঞ্জয় সম ॥ ২৩৯৭০
 সেহি হেতু অৰ্জ্জুনক নকৰিলেঁ বণ ।
 কহিলো সকলে কথা ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 কিন্তু যুধিষ্ঠিৰ আছে মোহোৰ হাতত ।
 সম্প্ৰতি অৰ্জ্জুন তাৰ নাহিকে লগত ॥ ২৩৯৭১
 ইবেলাত নৃপতিক দাক্ষণ শৰ কৰি ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰক জীৱন্তে আনেঁ ধৰি ॥
 বণ পৰাক্ৰমত যে বলেসে প্ৰধান ।
 তুমি ধনঞ্জয়ৰ সমান দুৰ্য্যোধন ॥ ২৩৯৭২
 মহাবেগে নৃপতি আপুনি যাই ধাই ।
 ধনঞ্জয় সমে যুদ্ধ কৰিয়ো আটাই ॥
 পুনৰপি দ্ৰোণত বদতি কুৰুপতি ।
 অৰ্জ্জুনক যুদ্ধ দিব কাহাৰ শক্তি ॥ ২৩৯৭৩
 যাৰ শৰ প্ৰহাৰে তুমিয়ো দিলা ভঙ্গ ।
 কেনমতে সহিবো তাহাৰ শৰসঙ্গ ॥
 হৃদক্ষিণ নৃপতি শ্ৰুতায়ু অশ্ৰুতায়ু ।
 মহাবীৰ দীৰ্ঘায়ু দাক্ষণ নিযুতায়ু ॥ ২৩৯৭৪
 সবাকো অৰ্জ্জুনে বণে কৰিলা বিঘাত ।
 আনো শ্লেচ্ছগণক মাৰিলা অসংখ্যাত ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰক কৰিলা মূৰ্ছাগত ।
 শ্ৰুতায়ুধ নৃপতিয়ো বণে ভৈলা হত ॥ ২৩৯৭৫
 হেন কি দাক্ষণ শক্তিক পাই যাই ।
 মোৰ বলে বণক সন্মুখে যাইবো ধাই ॥
 আপুনি গুণিয়ো গুৰু হুসম বিষম ।
 অৰ্জ্জুনৰ সম কি মোহোৰ পৰাক্ৰম ॥ ২৩৯৭৬

ভূমি বিনে অৰ্জুনৰ কোন হইব আগ ।
 আপুনি যুদ্ধক সাজু হুয়ো মহাভাগ ॥
 ছনাই বদতি গুৰু দ্রোণ মহাবল ।
 যতেক বুলিলা বাজা স্বৰূপ সকল ॥ ২৩৯৭৭
 সমবে নিপুণ গুণ বীৰ ধনঞ্জয় ।
 দেৱাস্থৰ মনুষ্যত সবাতে বিজয় ॥
 কিন্তু আজি যেন কৰ্ম কৰিব দাক্ষণ ।
 সমবত পৰাভৱ লভিবে অৰ্জুন ॥ ২৩৯৭৮
 সবে নৃপগণ দেখন্তোক মহাবজ্র ।
 কুক নৃপতিত অৰ্জুনৰ বণভজ্র ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিত বীৰ পৰাভৱে ।
 একেৰথে থাকি আজি দেখোক মাধৱে ॥ ২৩৯৭৯
 বাক্ৰিবো কৱচ আজি তোমাৰ শৰীৰে ।
 যাক ভেদিবাক শস্ত্ৰ নোহে একো বীৰে ॥
 স্তৱৰ্ণ কৱচ বাক্ৰিবোহো মহামন্ত্ৰে ।
 ভেদিব নোৱাৰে যেন আৱে একো যন্ত্ৰে ॥ ২৩৯৮০
 স্তৱাস্থৰ যক্ষ বক্ষ গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ ।
 ভেদিবেক নপাবয় সবে চৰাচৰ ॥
 নচ কুন্তীসুত নচ দেৱ দামোদৰ ।
 নচ আন পৃথিৱীৰ যত ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৩৯৮১
 কদাচিতো অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে নকৰে ভেদন ।
 হেনমতে কৱচ বাক্ৰিবো দুৰ্য্যোধন ॥
 হেন বুলি গুৰু দ্রোণ কৰি আচমন ।
 ভূমিত পৰশি ভবদ্বাজৰ মন্দন ॥ ২৩৯৮২
 শুনা কুকনৃপতি মন্ত্ৰৰ যেন নয় ।
 কহো পূৰ্বকথা যত গান্ধাৰীতনয় ॥
 বৃত্ত নামে পূৰ্বত আছিল দৈত্যেশ্বৰ ।
 দেৱ সমে ঘোৰতৰ মিলিল সমৰ ॥ ২৩৯৮৩
 দেৱ দৈত্যে অদভুত সমৰ মিলিল ।
 অস্ত্ৰবলে বৃত্তে দেৱবৰ্গক জিনিল ॥
 বণ ভজ্ঞে নাৰায়ণ আদি দেৱগণ ।
 লৈল পাচে চতুৰ্মুখ ব্ৰহ্মাত শৰণ ॥ ২৩৯৮৪
 সকলে কহিলা যেন স্বৰূপ ভাবতি ।
 পাচে দেৱবৰ্গক আজিলা প্ৰজাপতি ॥

নাৰায়ণ আদি শুনিয়োক দেৱগণ ॥
 শঙ্কৰৰ বীৰ্য্যে বৃত্তে ভৈল উতপন ॥ ২৩৯৮৫
 আমাৰ শক্তি কিছু কৰণ নযায় ।
 যেনমতে নষ্ট হোৱে চিন্তিয়ো উপায় ॥
 মন্দৰ গিৰিক লাগি কৰিয়ো গমন ।
 সবে মিলি শঙ্কৰত পশিয়ো শৰণ ॥ ২৩৯৮৬
 হেন বাক্য বুলিয়া দেৱক প্ৰজাপতি ।
 সেহিফণে চলি গৈল মন্দৰক প্ৰতি ॥
 মন্দৰ গিৰিত বসি আছন্ত শঙ্কৰ ।
 কোটি এক সূৰ্য্যসম জ্বলে কলৈৱৰ ॥ ২৩৯৮৭
 মহাযোগী পৰম পুৰুষ মহাশাস্ত্ৰ ।
 দেখি দেৱগণ পাচে কহিলা বৃত্তাস্ত ॥
 বৃত্তাস্থৰে দেৱক কৰিলা যত যত ।
 সকলে যুদ্ধৰ কথা কহিলা হৰত ॥ ২৩৯৮৮
 শুনি শঙ্কৰৰ মহা দায়া উপজিল ।
 বিমৰিষি শূলপাণি ইন্দ্রক মাতিল ॥
 কৱচেক আছে মোৰ পৰম উজ্জ্বল ।
 শৰীৰত পিঙ্কন কৰিয়ো মহাবল ॥ ২৩৯৮৯
 এহি বুলি কৱচ ইন্দ্রক আনি দিলা ।
 মন্ত্ৰজপ কৰি পাচে গাৱত পিঙ্কিলা ॥
 অভেদ কৱচে দেহা বাক্ৰি দেৱবাজ ।
 বৃত্তক সন্মুখে সমৰক ভৈলা সাজ ॥ ২৩৯৯০
 অনেক প্ৰকাৰে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ নিবস্তৰ ।
 বৃত্তে বাসৱৰ ঘোৰ মিলিল সমৰ ॥
 যত যত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰহাৰে দানৱে ।
 ইন্দ্রৰ নুফুটে তলু মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱে ॥ ২৩৯৯১
 পাচে বৃত্তাস্থৰক পেশিলা যমালয় ।
 মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱে বাসৱৰ বণ জয় ॥
 হেন দিব্যমন্ত্ৰ ইন্দ্রে পাইলা শঙ্কৰত ।
 অজিবা মুনিত পাচে কৰিলা বেকত ॥ ২৩৯৯২
 অজিবাই মন্ত্ৰ বৃহস্পতিক শিখাইলা ।
 বৃহস্পতি মুখে পাচে অগ্নিবৈশ্ণে পাইলা ॥
 অগ্নিবৈশ্ণে মোক পাচে কৰাইলা অভ্যাস ।
 মন্ত্ৰৰ স্বৰূপ কথা কৰিলোঁ প্ৰকাশ ॥ ২৩৯৯৩

হেন মহামন্ত্ৰে মই বান্ধিলোঁ। শৰীৰ ।
 যুদ্ধক চলিয়ো কুকপতি মহাবীৰ ॥
 ছনাই বান্ধিলা বন্ধা গাছি গুৰু দ্ৰোণ ।
 পাচে কুক নৃপতিৰ ভৈলা জুহু মন ॥ ২৩৯৯৪
 মহাবেগে চলি গৈলা অৰ্জুনৰ কোল ।
 তযু সেনা মাজে উথলিল মহাবোল ॥
 যদি মনে সাৰ কৰি গুৰুৰ বচন ।
 অৰ্জুনক ধাইলা কোপে বাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২৩৯৯৫
 যেন বণ ভৈলা পাচে কুক পাণ্ডৱৰ ।
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেখৰ ॥
 দিবসৰ ভৈলা য়েবে প্ৰহৰ দুতয় ।
 উপসন ভৈলা আসি মধ্যাহ্ন সময় ॥ ২৩৯৯৬
 সিরেলাত যত যুদ্ধ ভৈলা আসবিশ ।
 নতু শুনি নতু দেখি আমাৰ বয়স ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি কৰি পাণ্ডৱসকল ।
 দ্ৰোণক সম্মুখে সবে ধাইল কোঁতুহল ॥ ২৩৯৯৭
 আশি সবে সিবেলাত দ্ৰোণক আগ কৰি ।
 পাণ্ডৱক ধাইলো বণধৰ্ম্ম অনুসৰি ॥
 পাণ্ডৱৰ ধৃষ্টদ্যুম্ন কোঁৱৰৰ দ্ৰোণ ।
 সেনামধ্যে অন্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰহাৰে নিপুণ ॥ ২৩৯৯৮
 বধ সেনা হয় হস্তী মাৰে অসংখ্যাত ।
 কদন কবন্ত দুয়ো উভয় সেনাত ॥
 দাক্ষণ বিকণ বিবিশ্ণুতি বৃহৎসেন ।
 বাজাৰ সোদৰ তিনি তোমাৰ নন্দন ॥ ২৩৯৯৯
 তিনি মিলি সম্মুখে ভীষ্মক দিলা বণ ।
 তাসম্বাক ধাইল পাচে পাণ্ডৱ নন্দন ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ধাইল সৈন্ত বায় ।
 সহদেৱ নকুল যুদ্ধক ভৈলা সায ॥ ২৪০০০
 সাত্যকিক ধাইল তযু হৃত্য ক্ৰোধাসন ।
 বিন্দ অনুবিন্দ বিৰাটক দিলা বণ ॥
 বাহ্লিক নৃপতি শিখণ্ডীক দিলা বুদ্ধ ।
 ধাইলা ঘটোৎকচ বান্ধস অলায়ুধ ॥ ২৪০০১
 অলম্বুৰে কুন্তভোজে মিলিল সমৰ ।
 দ্ৰোণে ধৃষ্টদ্যুম্নে বুদ্ধ ভৈল ভয়ঙ্কৰ ॥

মই পাঞ্চশত বীৰগণ ধৰি সঙ্গে ।
 চেকিতান বীৰক বণক ধাইলোঁ বজ্জ ॥ ২৪০০২
 মিলিল দাক্ষণ যুদ্ধ যুগলে যুগলে ।
 অন্তো অন্তো প্ৰহাৰ কবয় কুতুহলে ॥
 সবাবো পাচত আছে জয়দ্রথ বাজা ।
 আৱৰি আৱৰি আছে বহুতৰ প্ৰজা ॥ ২৪০০৩
 কৰ্ণ অশ্বখামা দুই কবন্ত বন্ধণ ।
 বন্ধা কৰে আন বলবন্ত বাজাগণ ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সম্মুখে দ্ৰোণক কৰে শৰ ।
 দ্ৰোণে ধৃষ্টদ্যুম্নক প্ৰহাৰে ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৪০০৪
 আকাশে প্ৰকাশ নাহি দুইহস্তৰ বাণে ।
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ সেনা ফুটিল সন্ধানে ॥
 দৌল পাৰাবত বৰ্ণ পাৰ্ৱতৰ * হয় ।
 দ্ৰোণৰ বান্ধলী ঘোঁৰা আতি শুভনয় ॥ ২৪০০৫
 আঠগোটা ঘোঁৰা একেলগে কেলি কৰে ।
 সজল মেঘত যেন বিদ্যুত সন্ধাৰে ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্নে দেখে দ্ৰোণ আগে আসি ভৈল ।
 তেতিয়কণে বধমাজে ধনু শৰ থৈল ॥ ২৪০০৬
 এহি ছেগে ব্ৰাহ্মণৰ কাটি এবো শিৰো ।
 এহি বুলি খাণ্ডা বাক ধৰিলেক বীৰ ॥
 মাংসখণ্ড দেখি যেন শেনে জাম্প দিল ।
 দ্ৰোণৰ বধৰ ঈষাদশত পৰিল ॥ ২৪০০৭
 ঈষাদশ হস্তে মাজ যুৱলিত পৰি ।
 যুৱলিৰ ওৰা হাতে খড়্গক প্ৰহাৰি ॥
 বাঘজৰী কাটিলন্ত ঘোঁৰাৰ গলৰ ।
 সাধু সাধু হাহাকাৰ উভয় দলৰ ॥ ২৪০০৮
 দ্ৰোণে দেখিলন্ত যম আগতে মিলিল ।
 ধসমসি লাগিল বুদ্ধিত নঘাটিল ॥
 কুদ্ৰেধনু ধৰিয়া কুদ্ৰেক দশ শৰে ।
 খাণ্ডাখান খণ্ড খণ্ড কৰিলা হাতেৰে ॥ ২৪০০৯
 শতচক্ৰ খানক কাটিয়া আঠ বাণে ।
 দশ শৰ ক্ষয়ত হানিলা সন্ধানে ॥

শবচোটে বীৰ যেন মূৰ্ছাগত ভৈল ।
 জাম্প দিয়া আপোনাৰ বধমাজে গৈল ॥ ২৪০১০
 বধৰ ঘোৰাক মাৰিলন্ত যাটি শবে ।
 দুই ভালে বধচক্ৰ কাটিলা বধৰে ॥
 দুই পাশ্বি সাবধিক কাটি দুই বাণে ।
 একে শবে সাবধিক নিলা যমধানে ॥ ২৪০১১
 মহাক্ৰোধে ধনু টানিলন্ত কৰ্ণধানে ।
 ধ্বংসকৃত মৰণ দেখিয়া যুযুধানে ॥
 পথত কাটিল তাক চতুৰ্দ্ধশ বাণে ।
 দ্রোণৰ হৃদয় ভেদিলেক ছয় বাণে ॥ ২৪০১২
 পুনৰপি কুৰি শব কৰিলা সজ্জানে ।
 দ্রোণৰ শৰীৰে পীড়া কৰে বৰ টানে ॥
 যুযুধানে বাখিলন্ত ধ্বংসকৃত বীৰ ।
 ক্ৰোধে গুৰু দ্রোণৰ শৰীৰ নোহে থিৰ ॥ ২৪০১৩
 মোহোৰ শক্ৰক ইটো বীৰে বাখে কিক ।
 এহি বুলি কুৰি শবে ভেদি সাত্যকিক ॥
 সাত্যকিক খেদি গৈলা পার্শ্বতক এবি ।
 পার্শ্বতক পাঞ্চালে বাখিয়া নিলে বেড়ি ॥ ২৪০১৪
 সাত্যকিক বায়ুবেগে দ্রোণে খেদি যান্ত ।
 বধৰ বেগত যেন আকাশ উবন্ত ॥
 নিৰ্ঘাত পৰয় যেন ধনুৰ টকাৰ ।
 নিখাস কাটন্ত যেন সৰ্পৰ ফোকাৰ ॥ ২৪০১৫
 বক্তবৰ্ণ পতাকা বায়ুত কম্পমান ।
 দ্রোণে খেদি আসন্ত দেখিয়া যুযুধান ॥
 সাত্যকি বোলন্ত সাবধিৰ মুখ চাই ।
 দ্রুতে বধ বাহা মোৰ দাককৰ ভাই ॥ ২৪০১৬
 দেখা দেখা ব্ৰাহ্মণ আসয় ক্রুবকৰ্ম্ম ।
 উদৰ পোকেতে এবিলেক নিজকৰ্ম্ম ॥
 এসম্বাক পান্না মল্লবুদ্ধি দুৰ্য্যোধন ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাক পঠাইলা ঘোৰ বন ॥ ২৪০১৭
 বাজকুমাৰৰ গুৰু বীৰপণে মানে ।
 আজি সবে পৰ্জ্বয়ানে চুব কৰে ॥ বণে ॥
 গুল চাৰি বোকে বধে সাত্যকিৰ বধ ।
 বায়ুবেগে চপাইলা দ্রোণৰ সৰীৰ ॥ ২৪০১৮

সাত্যকিক দেখি দ্রোণে অমৃতক বাণে ।
 নিবন্তবে ভেদিলেক মৰ্ম্ম মৰ্ম্ম স্থানে ॥
 শবচোটে সাত্যকি ক্ৰোধত কম্পমান ।
 দ্রোণৰ হিয়াত হানিলন্ত আশী বাণ ॥ ২৪০১৯
 শবচোট পায়ী ভবমাজৰ নঙ্গন ।
 প্রচণ্ড অনলে যেন পাইলে দ্বুত দান ॥
 ভীখাল চোখাল বৰিখিলা বহু বাণ ।
 দ্রোণক লাগিয়া প্রহাৰিল যুযুধান ॥ ২৪০২০
 দুইবো শববৃষ্টি ভৈল নিসন্ধি আকাশ ।
 শবে অক্কাৰ নেদেখয় দিশ পাশ ॥
 পক্ষী নসঞ্চবে তাত নবহে বতাস ।
 মধ্যাহ্নৰ বৰি বশ্মি নকৰে প্রকাশ ॥ ২৪০২১
 দুইতো কৰি দুই বীৰ আতি লঘু হস্ত ।
 পদন সঞ্চাবে ফুৰে দুয়োখান বধ ॥
 চট চটি শবে কুটে দুইহানো গাবত ।
 ঘোঁৰাৰ গাবত সাবধিৰ শৰীৰত ॥ ২৪০২২
 চাৰি পাশ্বি সাবধিক কুটি বহুবাণে ।
 দুনাই দুনাই কৰে দুয়ো শবৰ সজ্জানে ॥
 শবযুখে বোম্বালে কথিব বহি যায় ।
 অশোক ফুলিল যেন অধিকে স্তম্ভাই ॥ ২৪০২৩
 দুয়ো দুইব চক্ৰ কাটি বধ কাটিলন্ত ।
 দুইকো দুই চাই সিংহ সমান পৰ্জ্বন্ত ॥
 যেন দুই নটে নাচে সমাজৰ মাজে ।
 তাক চাহি থাকে যেন সজ্জন সমাজে ॥ ২৪০২৪
 তেনমতে দুই বীৰে কৰে ঘোৰ বণ ।
 মণ্ডলী কৰিয়া চাহি আছে সৰ্বজন ॥
 শাবী শাবী বধ গজ পাইক পটোৱাব ।
 শাবী শাবী গুলবন্ত হাজাৰে হাজাৰ ॥ ২৪০২৫
 উজ্জল নয়নে সবে চাহিয়া আছয় ।
 বোলে কোন বীৰ হবে এহিসে সংশয় ॥
 বিমানত চৰি ব্ৰহ্মা সমে পুৰুষৰ ।
 অপেশৰা চাৰণ গৰ্জৰ বিস্তাৰ ॥ ২৪০২৬
 আনো দেৱগণে যুদ্ধ চাহিয়া আছয় ।
 দুইহানো সমৰ দেখি মনত সংশয় ॥

এমন প্ৰকাৰে যুদ্ধ কৰে মহাবলী ।
 দুইকো দুই প্ৰহাৰ কৰয় হুলহলি ॥ ২৪০২৭
 কিকিতেক চাহি ভৈল বৃষ্টি বীৰবৰ ।
 দ্ৰোণৰ মৰ্দ্দন কাটিলন্ত নিবন্তৰ ॥
 ক্ষুব্ধ হানি কাটিলন্ত দৃঢ় ধনুখান ।
 হৃদয়ত চাৰি শৰ কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪০২৮
 কৰ্ণমানে ধনু টানি ক্ষুব্ধ একপাটে ।
 দৃঢ় কৰি তাড়িলন্ত গুৰুৰ ললাটে ॥
 শীঘ্ৰ বেগে গুৰু আন ধনু ধৰিলন্ত ।
 গুণ দেহে সিয়ো ধনুখান ছেদিলন্ত ॥ ২৪০২৯
 যেহি যেহি ধনু ধৰি দ্ৰোণ ভৈল থিৰ ।
 তাকে তাকে কাটিলা সাত্যকি মহাবীৰ ॥
 মাজে মাজে শৰে ভেদিলন্ত হৃদয়ত ।
 দেখিয়া বিস্ময় বৰ দ্ৰোণৰ মনত ॥ ২৪০৩০
 যেন থান দেখো সাত্যকিৰ পৰাক্ৰম ।
 দেৱৰাজ ইন্দ্ৰেয়ে ইহাৰ হৰে সম ॥
 এহিকপ শৰশ্ৰম পৰশুৰামৰ ।
 সহস্ৰ অৰ্জুনে পাণ্ডুপুত্ৰ অৰ্জুনেৰ ॥ ২৪০৩১
 ভীষ্মত দেখিলেঁ এহিকপ শৰশ্ৰম ।
 জানিলেঁ সাত্যকি বীৰ তাসম্ভাৰ সম ॥
 সাত্যকিক প্ৰশংসা কৰিলা মনে মনে ।
 তোমৰ প্ৰহাৰি ধনু লৈলা তেতিক্ষণে ॥ ২৪০৩২
 দিব্যশৰ প্ৰহাৰিলা আতি খৰতৰ ।
 ফৰিঙ্গাৰ জাক যেন দেখি নিবন্তৰ ॥
 চাৰি শৰে যুযুধানে তোমৰ কাটিল ।
 দিব্যশৰ কাটি দিব্যশৰ প্ৰহাৰিল ॥ ২৪০৩৩
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত ছাদশ মৰ্দ্দন ।
 দুনাই প্ৰশংসিল কুরু-পাণ্ডুবীৰগণ ॥
 যেহি যেহি অস্ত্ৰ দ্ৰোণে প্ৰহাৰ কৰিল ।
 সাত্যকিয়ো সেহি সেহি অস্ত্ৰ নিবাৰিল ॥ ২৪০৩৪
 ছেন দেখি দ্ৰোণে গুণিলন্ত মনে মন ।
 কিনো ভৈল সাত্যকি বণত অকম্পন ॥
 সহস্ৰা নাহিকে আৰ দাকণ সন্ধান ।
 অগ্নিশৰ হানি আক কৰিবো নিৰ্য্যাণ ॥ ২৪০৩৫

এহি বুলি অগ্নিশৰ গুণে নিবন্ধিলা ।
 শৰমুখে বহ্নিকুণ্ড তেখনে উঠিলা ॥
 সাত্যকিয়ো শৰমুখে বৰিষিয়া পানী ।
 নমাবিলা শৰ থাকিলন্ত ধনু টানি ॥ ২৪০৩৬
 এতেকতে চুম্বুখ প্ৰমুখ্যে ভ্ৰাতৃগণ ।
 দ্ৰোণক বাখিয়া সাত্যকিক দিলা বণ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ প্ৰমুখ্যে যতেক পাণ্ডুগণ ।
 গোটে গোটে বাছি ভৈলা সমৰক মন ॥ ২৪০৩৭
 মধ্যাহ্নৰ হস্তে সূৰ্য্য কিছু দিলা ভাটি ।
 দুনাই দুয়োদলে লগাইলেক কটাকটি ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক কুকন্থপ ।
 শল্য ৰাজা গৈলা জয়দেথৰ সমীপ ॥ ২৪০৩৮
 দ্ৰোণৰ আদেশে বিন্দ অনুবিন্দ চলি গৈল ।
 মধ্যাহ্ন সময়ে অৰ্জুনেৰ লাগ ভৈল ॥
 বথ গজ হয় কাটি মোকলন্তে পথ ।
 সেহি পথে নাৰায়ণে খেদিলন্ত বথ ॥ ২৪০৩৯
 কতো সেনা বথ দেখি পলায় ভাগি ভাগি ।
 অৰ্জুনেয়ো শৰ প্ৰহাৰন্ত তাক লাগি ॥
 গোবিন্দে কৰন্ত চিত্ৰবৰ্ধৰ মণ্ডলী ।
 চিত্ৰধাৰ হানন্ত অৰ্জুনে মহাবলী ॥ ২৪০৪০
 দণ্ড দুই আগ লাগি খেপন্ত মৰ্দ্দন ।
 দুই দণ্ড পাচতেসে যবে সেনাগণ ॥
 ইন্দ্ৰৰ অগ্নিৰ কুবেৰৰ শঙ্কৰৰ ।
 গন্ধৰ্ব ৰাক্ষস শৰ বায়ু বৰুণৰ ॥ ২৪০৪১
 এসম্ভাৰ হেন নুহি হৰে বথগতি ।
 যেন ক্ৰন্তে বথ ডাকৰন্ত যদুপতি ॥
 যাক লাগি মনে অৰ্জুনেৰ অভিলাষ ।
 পৱন সঞ্চাবে বথ নেন্ত তাৰ পাশ ॥ ২৪০৪২
 ভিণ্ডা ভিণ্ডি মৰা গজ ৰাজী কলৈবৰ ।
 বহি বহি চলে ঘোঁৰা তাহাৰ উপৰ ॥
 ক্ষুধায়ে পিয়াসে ঘোঁৰা আকুল স্বভাৱ ।
 ঢলো পৰো কৰে ঘোঁৰা থিৰ নুহি পাৰ ॥ ২৪০৪৩
 কতো শৰে ফুটি আছে তাৰ সীমা মাই ।
 হ্ৰেনি কাঢ়য় ঘোঁৰা আকাশত চাই ।

গোবিন্দৰ বধ শিকা আতি বিপৰীত ।
 দিব্য চাৰি ঘোঁৰা সিয়ো ভৈল বিমোহিত ॥ ২৪০৪৪
 বধবৃন্দমাজ পাইল এনয় ছিত্তত ।
 বিন্দ অমুৰিন্দ দুই ভেটিলেক পথ ॥
 অৰ্জুনক প্ৰহাৰিলা চৌষষ্টি মৰ্দ্দন ।
 সত্তৰি শায়কে ফুটিলেক জনাৰ্দন ॥ ২৪০৪৫
 পক্ষি পক্ষি শবে ভেদিলা ঘোঁৰাক ।
 হাসি হাসি দুইহাস্তকো বাক্য বুলিলন্ত ॥
 মাৰব ভগিনী মোৰ কুন্তী তব মাতা ।
 সি সম্বন্ধে হোৱা ভূমি মোৰ জ্যেষ্ঠভ্ৰাতা ॥ ২৪০৪৬
 এহে নাৰায়ণ মোৰ মাতুলৰ হত ।
 আপোনাৰ কুলক কৰিলা ভগ্নীভূত ॥
 কিনো মোৰ ভাগ্য লগ পাইলো একে বথে ।
 একেলগে দুইহাস্ত পেসিবো যমপথে ॥ ২৪০৪৭
 গৰ্ব বাণী শুনি ধনঞ্জয় মহা যোদ্ধে ।
 নব নব শৰ প্ৰহাৰিলা মহা ক্ৰোধে ॥
 সবকি সবকি গৈলা বাহুমূলে পৰি ।
 শৰচোটে সাৰথিও পৰিল উফৰি ॥ ২৪০৪৮
 শৰচোট পায় দুয়ো বৰষিলা শৰে ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক ভেদিলা নিবন্তৰে ॥
 বথক ধ্বজক ঢাকিলন্ত দশোদিশে ।
 সিংহনাদ কৰি ছনাই পুৰিলা আকাশে ॥ ২৪০৪৯
 কৃষ্ণৰ শৰীৰ ক্ষত ভৈল সব্যানাচী ।
 ছয় পাট ভল্ল শৰ জুৰিলেক বাছি ॥
 দুইখান ধনু দুই গোট ধ্বজ কাটি ।
 দুভাইৰ হৃদয় মাজে প্ৰহাৰিলা ডাটি ॥ ২৪০৫০
 আন ধনু ধৰি দুই অবন্তীকুমাৰে ।
 অৰ্জুনৰ হৃদয়ত কৰিলা প্ৰহাৰে ॥
 সিয়ো দুয়োখান ধনু মাজতে কাটিল ।
 পুনৰপি দশ শৰ গুণত জুৰিল ॥ ২৪০৫১
 পাৰ্শ্ব সাৰথি চাৰি চাৰি চক্ৰ বন্ধ ।
 দুই সাৰথিৰ শৰে বিদাৰিলা বন্ধ ॥
 বিন্দৰ কাটিল শিব এক শৰ হানি ।
 অবন্তী সেনাত ভৈল হাহাকাৰ জনি ॥ ২৪০৫২

বিন্দ পৰিলন্ত অমুৰিন্দে দেখি আছে ।
 হাতে গদা ধৰি যেন সমবত নাচে ॥
 ভ্ৰাতৃৰ মৰণে কোপ জ্বলিল তাহাৰ ।
 কৃষ্ণৰ ললাটে দিলা গদাৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৪০৫৩
 গদাৰ প্ৰহাৰ হৰি যুগ পাতি লৈল ।
 তিনিয়ো লোকত হাহাকাৰ বাণী ভৈল ॥
 গদা পাতে কৃষ্ণৰ নভৈল শ্ৰুতি ভঙ্গ ।
 দেখি অৰ্জুনৰ তনু নসহয় থঙ্গ ॥ ২৪০৫৪
 গদা তুলি অৰ্জুনক খেদি যাই বেগে ।
 খুব হানি বাহু কাটিলন্ত সেহি ছেগে ॥
 আতি শীঘ্ৰে ধনঞ্জয় কত্ৰিয়ৰ গুৰু ।
 দুই খুব প্ৰহাৰি কাটিল দুই উৰু ॥ ২৪০৫৫
 একে খবে যুগ কাটি পেলাইলা ভৰিতে ।
 যেন চন্দ্রবিন্দু খসি পৰিল ভূমিতে ॥
 দুভাইৰ দোগোট শিব পৃথিৱীত ভাসে ।
 সমবক মনে যেন অগ্ন অগ্ন হাসে ॥ ২৪০৫৬
 দুই গোট বাজপুত্ৰ হত ভৈল বণে ।
 কোপ অপমানে তাৰ মহাৰথীগণে ॥
 অৰ্জুনক বেঢ়ি দিলা শৰ একজাক ।
 নিমিষেকে ধনঞ্জয় বধিলা সবাক ॥ ২৪০৫৭
 অবন্তী সেনাক বধি বধ বাঢ়ি গৈল ।
 যেন মেঘমালা ভেদি চন্দ্র বাজ ভৈল ॥
 অৰ্জুনক দেখি আগে জীৱ উৰি গৈল ।
 ভ্ৰাস্ত ভৈল দেখি বৰ কোতুহল হৈল ॥ ২৪০৫৮
 ছিদ্ৰ পায় বীৰগণে চৌপাশে বেড়িল ।
 ধনুৰ টঙ্কাৰ সিংহনাদ উধলিল ॥
 হস্তী চিহবয় বৰ ঘোঁৰাৰ হিননি ।
 কিল কিল শব্দত পুৰিল ধৰণী ॥ ২৪০৫৯
 কোঁৱৰৰ যেন বুদ্ধি অৰ্জুনে জানিল ।
 আগ পাচ কথা সব মনে আলোচিল ॥
 গোবিন্দক সন্তুখিয়া বুলিল বচন ।
 এক কথা কহো শুনা দেৱ নাৰায়ণ ॥ ২৪০৬০
 ভূমি ধাতা কৰ্তা প্ৰভু পাণ্ডৱ গতি ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে বিপু ৰাৱিষ্যে সম্প্ৰতি ॥

শবচোটে ঘূৰ্ছা যেন যায় চাৰি হয় ।
 সৈন্ধৱ দূৰত আছে বধ নচলয় ॥ ২৪০৬১
 চাৰিয়ো ঘোঁৰাৰ প্ৰভু মেলিয়ো বন্ধন ।
 শৈল্য উদ্ধাৰিয়োক মোহোৰ এহি মন ॥
 তোমাৰ সন্মত কেনে কহিয়োক সখি ।
 নাৰায়ণে বুলিলন্ত খানিকো নাপেখি ॥ ২৪০৬২
 মোহোৰ সন্মত এই কিন্তু কুকৰ্ণে ।
 চাপি আসে চৌপাশে সঙ্কট মানো মনে ॥
 হাসিয়া কৃষ্ণক বুলিলন্ত ধনঞ্জয় ।
 কোটি কোঁৱৰক দেখি নাহি মোৰ ভয় ॥ ২৪০৬৩
 এবে বধবৃন্দক মাৰিবো একেধৰে ।
 সাগৰৰ ঢৌ যেন নিৰাবে কাখৰে ॥
 এহি বুলি বধৰ নামিলা মহাবীৰ ।
 দৃঢ় ধনু ধৰি সমৰত ভৈলা ধিব ॥ ২৪০৬৪
 গোবিন্দে ঘোঁৰাৰ বাঘজৰী ধবিলন্ত ।
 সকল ঘোঁৰাৰ আগে শৈল্য উদ্ধাৰন্ত ॥
 এহি ছিত্ৰে দেখি কোঁৱৰৰ বীৰগণে ।
 অন্তো অন্তো ডাকি ডাকি বুলিল ৰচনে ॥ ২৪০৬৫
 এনয় ছিত্ৰত যদি নামাৰোঁ ইহাঙ্ক ।
 ছুনাই ৰথে চৰিলে লগাইব বৰ চক্ৰ ॥
 এহি বুলি বীৰগণে বেঢ়ি দশোদিশ ।
 নিবন্তবে শব বৰষিলা আসৰিশ ॥ ২৪০৬৬
 গদা মুদগৰ শেল শূল ভিশিপাল ।
 মুঘল পক্ষিণ শিলা পৰশু তীখাল ॥
 নিবন্তবে অৰ্জ্জুনক বেঢ়ি দেই বোলি ।
 দিনতে আন্ধাৰ ভৈল কটকৰ ধূলি ॥ ২৪০৬৭
 ধব ধব মাৰ মাৰ উৰ্ধলিল বোল ।
 কৈত কোন মৰে সুশুনয় মাত বোল ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনা অশ্বিকাৰিন্দন ।
 বজনীত হৈব মোৰ পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ॥ ২৪০৬৮
 ছুনাই বাজা হৈব গৈয়া হস্তিনাপুৰত ।
 এহিখানি সবেকালে তোমাৰ মনত ॥
 ইবেলাত অৰ্জ্জুনৰ পৰাক্ৰম শুনি ।
 মানিবাহা মোৰ পুত্ৰ গৈল সজীৱনী ॥ ২৪০৬৯

বীৰগণে যত শব কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 চাৰি চাৰি কৰি তাক কৰিলা সংহাৰ ॥
 চৌভিত্তি শবৰ লক্ষে যত মান পাৰে ।
 সাত আঠ কৰি একো কৰি সবকাৰে ॥ ২৪০৭০
 লক্ষে লক্ষে ধ্বজ ধনু একেবাৰে ছেদি ।
 লক্ষে লক্ষে হয় হস্তী একেলগে ভেদি ॥
 লক্ষে লক্ষে বীৰ শিৰ কাটে একেবাৰ ।
 একেলগে বধ কাটি পেলাইলা অপাৰ ॥ ২৪০৭১
 সকলে সেনাক বধিলন্ত পাণ্ডুহৃত ।
 অৰ্জ্জুনক চাই হৰি মাতিলন্ত ক্ৰন্ত ॥
 কোঁড়ুক মিলিল সখি শুনা ধনঞ্জয় ।
 জনপান কৰিবাক খোজে চাৰি হয় ॥ ২৪০৭২
 ঘেৰে সিটো শৰীৰত আছে পৰাক্ৰম ।
 জনৰ নিমিত্তে কিছু কৰা শৰপ্ৰম ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত সখি তব প্ৰসাদত ।
 অসাধ্য নাহিকে মোৰ তিনিও জগত ॥ ২৪০৭৩
 এহি বুলি গুৰুৰ চৰণ প্ৰণামিলা ।
 দিব্য অস্ত্ৰচয় আনি গুণে আলম্বিলা ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনা অশ্বিকাতনয় ।
 আক অদভুত কৰ্ম কৰে ধনঞ্জয় ॥ ২৪০৭৪
 স্তম্ভবন্তে শৰীৰৰ লোম শিহবয় ।
 কহিবাক খোজন্তেয়ো শৰীৰ কাম্পয় ॥
 নাহি হোৱে নাহি হব যি কৰ্ম কৰিল ।
 পাণ্ডৱৰ বংশত সাকল উপজিল ॥ ২৪০৭৫
 শব সজ্জানত চাৰি পাৰক কৰিলা ।
 বাজীপান নামে সৰোবৰক খানিলা ॥
 পাতাল ফুটিল শবে নিকলিল জল ।
 তাতে কেলি কৰে যৎশ্চ কচ্ছপসকল ॥ ২৪০৭৬
 কুমুদ কমল শাৰী শাৰী আছে ফুলি ।
 হংস চক্ৰবাক তাতে পৰি কৰে কেলি ॥
 আকাশত থাকিয়া মাৰল বুনিবৰ ।
 চাহি আছা মহাবলৈ দিব্য সৰোবৰ ॥ ২৪০৭৭
 অনন্তৰে বিকু সৰোবৰ তীৰে থাকি ।
 সাজিলা চৌচাল ঘৰ সৰোবৰ ঘাঁকি ॥

বিদূষ শক্তি আকাশত ভৈল কি।
 সৰোবৰ খানিলা অৰ্জুন মহাবীৰ ॥ ২৪০৭৮
 শবে কাঠি কান্ধি ভৈল শবৰ বাবলি।
 শবৰ কিবল বদ্ধ শবৰ কবলি ॥
 শুক্ল শবে চাইল যেন ধবল পৰ্বত।
 যেন বিশ্বকৰ্ম্মে গৃহ সাজিল স্বৰ্গত ॥ ২৪০৭৯
 হেন দেখি গোবিন্দৰ বিন্ধ্য মিলিল।
 সাধু সাধু বুলি অৰ্জুনক প্ৰশংসিল ॥
 পাচে হৰি বধ চৌচালৰ মধ্য নিলা।
 চাৰিয়ো ঘোঁৰাৰ পাচে যুঁৱলি মেলিলা ॥ ২৪০৮০
 ঘোঁৰাৰ গাৱৰ কাড়িলন্ত শবলজ।
 গাৱ লুস্তি যুস্তি জলে নমাইলন্ত বজ ॥
 চাৰিয়ো ঘোঁৰাক ধুৱাইলন্ত ভাল কৰি।
 জলপান কৰিলা ঘোঁৰায়ো পেট ভৰি ॥ ২৪০৮১
 ঔষধ দিলন্ত পাচে ঘোঁৰাৰ গাৱত।
 কিছু কটী দিল পাচে আছিল বধত ॥
 কটী খাই চুনাই কবিলেক পান জল।
 হৰি কৰ পৰশে দুগুণ ভৈল বল ॥ ২৪০৮২
 পুনৰপি চাৰি ঘোঁৰা জুৰিলা বণত।
 যেন কিছু ছিহ্ন নোহে সৈন্ধৱ বধত ॥
 নিশ্চিন্তে পাণ্ডৱে তথা নিবন্ধত জান।
 কুকৰ্ণে বেড়ি কৰে দাক্ষ সন্ধান ॥ ২৪০৮৩
 চক্ৰাকাৰে ধনঞ্জয় চৌভিত্তি ফুৰন্ত।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ গজ বাজী বীৰ সংহাৰন্ত ॥
 বৈবৰ মাদনে গৈয়া ওচৰ নপাস্ত।
 আমাকো যুজন্ত সৰোবৰক খানন্ত ॥ ২৪০৮৪
 মৎস্য কচ্ছপক সমে জল অঞ্জিলন্ত।
 ওপৰত শবময় গৃহ সাজিলন্ত ॥
 স্নানক কৰন্ত ঘোঁৰা তাতে পানী খাস্ত।
 যুঁৱলি মেলন্ত তাতে তাতে পানী খাস্ত ॥ ২৪০৮৫
 সমাজ মাজত যেন শিশু ওহলন্ত।
 বঙ্গ সমাজত যেন দু-নটে নাচন্ত ॥
 তেনে কৰ্ম্ম কৰন্ত অৰ্জুন ভগৱন্ত।
 জলৰ প্ৰশংসা ধনঞ্জয় শুনিলন্ত ॥ ২৪০৮৬

বিদূষ পথক লাগি সেনা খেদি নিল।
 মধ্যাহ্নৰ সন্ধ্যা ছয়ো বীৰে উপাশিল ॥
 মহাবল পুনৰপি বধত চবিল।
 জয়দ্রথ বধিবাক মজ্জলে লবিল ॥ ২৪০৮৭
 অৰ্জুনৰ বধখান দ্ৰুতে বহি যায়।
 দাস্ত ভগ্না সৰ্প যেন থাকিলেক চাই ॥
 পাচে যত বীৰ নিজিলেক আপোনাক।
 মৰণেসে ভাল ফল নলাগে জীৱাক ॥ ২৪০৮৮
 পদাতিক বীৰে চতুৰঙ্গ যুদ্ধ দিলে।
 আছোক যুজিবো সৰে ভয়াভূত ভৈলো ॥
 কোঁৱৰ সাগৰখান পাণ্ডুহতে শিলা।
 তিবীৰ মধ্যত যেন পুষ্কৰ লীলা ॥ ২৪০৮৯
 কেহো কেহো বোলে যেন শুনিলো পূৰ্বত।
 অৰ্জুনৰ কথা নট ভাটৰ মুখত ॥
 সিসৰ বিক্ৰম আজি দেখিলো আগতে।
 জানিলো জিনন্তা নাহি তিনিও জগতে ॥ ২৪০৯০
 অন্ধকৰ হত ৰাজা দুই চকু খাইলা।
 ইহাক যুজিবে লাগি পৃথিৱী জড়াইলা ॥
 জিনিবাক নপাকিব ৰাজ্যকো নপাইব।
 প্ৰজা মহাইবাৰ লাগি অধোগতি যাইব ॥ ২৪০৯১
 আউৰ নেদেখিবো পুত্ৰ ভাৰ্য্যাৰ বদন।
 জানিলো আমাৰ থান সম্বৰ সদন ॥
 জয়দ্রথ ৰাজাৰ মৰণ হেন জানি।
 তপত পিণ্ডক সাজ কৰিয়োক আনি ॥ ২৪০৯২
 অধিকে অধিকে চলে অৰ্জুনৰ বধ।
 যেহি যেহি বীৰগণে ভেটিলেক পথ ॥
 তাকে তাকে মাৰি পঠাইলেক যমালয়।
 বধ ঘৰিঘণে প্ৰজা বিস্তৰ মৰয় ॥ ২৪০৯৩
 অনেক দেশৰ ৰাজা ৰাজাৰ কুমাৰ।
 বাৰে বাৰে আসি অৰ্জুনক দিলা ধাৰ ॥
 আপোনাৰ গৌৰৱ বাখিলা ধনঞ্জয়।
 তাকে তাকে মাৰি পঠাইলেক যমালয় ॥ ২৪০৯৪
 দুৰ্ভিত্তিৰ সেনা নিবন্তৰে শক কৰে।
 বধক কোন্ত শব শবীৰে নপাৰে ॥

যেন আকাশক জাম্প দেই দেবজন ।
 শুক্লবর্ণ পতাকা বায়ুত কম্পমান ॥ ২৪০৯৫
 হনুমন্ত ধ্বজগোটে কবে ঘোষ নাদ ।
 বথৰ গৰ্জ্জন যেন মেঘৰ সম্বাদ ॥
 ধনুৰ টঙ্কাৰ শঙ্খধ্বনি অৰ্জ্জুনৰ ।
 পাঞ্চজন্ম শঙ্খক ফুঙ্কন্ত দামোদৰ ॥ ২৪০৯৬
 শব্দদতে ত্রস্ত হোৱে সকলে কটক ।
 চাহিবাক নপাৰয় বথৰ চমক ॥
 শৰে ক্ষত বিক্ষত কধিৰ বহি যায় ।
 চাহিবাক নপাৰয় দূৰতে পলায় ॥ ২৪০৯৭
 সেহি সময়ত পশ্চিমৰ ৰাজাগণ ।
 বহু বীৰগণে অৰ্জ্জুনক দিলা ৰণ ॥
 অৰ্জ্জুনকে গোবিন্দকে ছাইল বহু শৰে ।
 মধ্যাহ্নৰ হস্তে ভাটি দিলা দিনকৰে ॥ ২৪০৯৮
 সেহি সময়ত ৰাজা তোমাৰ তনয় ।
 দ্রোণৰ কৰচ পিক্ৰি সমৰে নিৰ্ভয় ॥
 পাঞ্জৰে পাঞ্জৰে মহাবেগে আগ ভৈল ।
 বৰ বৰ বীৰগণ তান আগে গৈল ॥ ২৪০৯৯
 পশ্চিমৰ ৰাজা সমে পাণ্ডৱ প্ৰচণ্ড ।
 দুৰ্য্যোধন সমৰ কৰিলেক এক দণ্ড ॥
 বথ ধ্বজ কাটি বীৰে কৰিলা কদন ।
 শিৰ ছেদি পঠাইলন্ত যমৰ সদন ॥ ২৪১০০
 সাগৰক দেখি যেন নদী নোলোটয় ।
 কত্ৰিয়ো সমৰ দেখি বিমুখ নহয় ॥
 সমৰক দেখি ভয়াভূৰ দূৰ যায় ।
 বেদধ্বনি শুনি যেন পামণ্ড পলায় ॥ ২৪১০১
 বথবৃন্দ ভেদি ৰাজ ভৈল বীৰবৰ ।
 ৰাহত মুকুত যেন ভৈল শশধৰ ॥
 যেন দুই মাছ জাল ফালি ৰাজ ভৈল ।
 যেন কাল সূৰ্য্য দুই একথান ভৈল ॥ ২৪১০২
 দুই গোটা মাছ যেন ওমলে সাগৰে ।
 সেহি থান দেখয় অৰ্জ্জুন দামোদৰে ॥
 অদভুত দেখি সেনা তবধ নয়ন ।
 অস্ত্ৰো অস্ত্ৰো গলাবাব বুলিয়া বচন ॥ ২৪১০৩

পূৰ্বে হেন মাগিলেক কোঁৱৰসকলে ।
 অৰ্জ্জুনক জিনিবা দ্রোণৰ বাহুবল ॥
 কিনো বিপৰীত ভৈল জিনিলে দ্রোণক ।
 কৃতবৰ্ম্মা জিনি জিনিলে কান্দোজক ॥ ২৪১০৪
 কোঁৱৰ বাহিনী দেখে সাগৰ সঙ্কশ ।
 দুই ব্যূহ ভেদি পাইল সৈন্যবক পাশ ॥
 মুণ্ড তুলি তুলি সৈন্যবক নিহালন্ত ।
 পাইলেক সমীপ জানো যেন বেগবন্ত ॥ ২৪১০৫
 অৰ্জ্জুনৰ চক্ষু জয়দ্রথ পাশে যাৱে ।
 কোনে ৰাখিবেক জয়দ্রথ জীৱন্তাবে ॥
 যিবা ছয় ৰথী ৰক্ষা আছে সৈন্যবৰ ।
 কুৰো নসহিব এক অৰ্জ্জুন বীৰৰ ॥ ২৪১০৬
 বজ্র ধৰি ইন্দ্ৰে যাৰ নপাবিল সহে ।
 সিকি অৰ্জ্জুনৰ ঠেলা ছয় বীৰে সহে ॥
 দুইহানো শৰীৰে দেখো শৰে জৰ্জৰিত ।
 গেকধাৰা সম শৰ বহয় শোণিত ॥ ২৪১০৭
 তথাপিতো জলে দুই বদন মণ্ডল ।
 জানিলে কোঁৱৰদল গৈল ৰসাতল ॥
 জনৰ আশঙ্কা শুনি বৰ ৰত্ন পাইল ।
 অবশেষ ৰথবৃন্দ ত্বৰিতে এৰাইল ॥ ২৪১০৮
 সূচি সমন্বিতে পথ ব্যূহ দেখিলন্ত ।
 মনে মনে গুণি আদি অন্ত বুজিলন্ত ॥
 ব্যূহযুখে বৈয়া আছে ছয় মহাৰথ ।
 ছয়ৰো পাচত আছে দুই জয়দ্রথ ॥ ২৪১০৯
 ধ্বজৰ বাবাহ বৰ সূৰ্য্য সম জলে ।
 বিদূৰত দেখিলা অৰ্জ্জুন দামোদৰে ॥
 সৈন্যবক দেখি শতগুণে উল্লাসিলা ।
 গুচিল সংশয় মহাবেগে ধাই গৈলা ॥ ২৪১১০
 মাংসখণ্ড দেখি যেন শেনে জাম্প দিলা ।
 ছয় মহাৰথী ধনঞ্জয়ক খেদিলা ॥
 অৰ্জ্জুনক দেখি উসমিস লাগি গৈলা ।
 চতুৰঙ্গ দলে সমৰক সাজ ভৈলা ॥ ২৪১১১
 হৃদয় কাম্পয় তজো নাই পাচতৰি ।
 সকলে থাকিলা জয়দ্রথক আৰুৰি ॥

এতেকতে তোমাব তনয় মহাজাগ ।
 দেখে ধনঞ্জয় কৈকটক পাইলা লাগ ॥ ২৪১১২
 দ্রোণৰ কৰচ পিকি নিৰ্ভয় শৰীৰ ।
 চতুৰঙ্গ অৰ্জুনৰ আগে ভৈলা থিৰ ॥
 নৃপতিক দেখি কুকগণে কৰে বঙ্গ ।
 একে জোপে বাৰে ঢাক ঢোল যে যুদ্ধ ॥ ২৪১১৩
 মহাবীৰগণে কৰিলেক সিংহনাদ ।
 শঙ্খৰ ধ্বনিতে ভৈল গগনে সন্বাদ ॥
 মাধৱে দেখন্ত দুৰ্য্যোধন আগ ভৈলা ।
 অৰ্জুনক চাই হেন বচন বুলিলা ॥ ২৪১১৪
 দেখিয়োক সখি, কেনে সঙ্কট মিলিল ।
 কাৰ্য্যৰ বেলাত দুমুঠে বিধিনি পাতিল ॥
 পৃথিৱীত খ্যাত দুৰ্য্যোধন মহাবীৰ ।
 লঘুহস্ত দৃঢ়ধনু সমবত থিৰ ॥ ২৪১১৫
 বথে গজে প্ৰহাৰণে দৃঢ় যুদ্ধ জানে ।
 মুখে বাঢ়ি আছে মহাবীৰগণ জানে ॥
 সম্মিথে যুজিবা সখি দেখিয়ো প্ৰমাণ ।
 আজি যুদ্ধে সীমা জয় ভঙ্গ বিগ্ৰহমান ॥ ২৪১১৬
 মই জানেঁ। সখি আজি তোমাবেসে ভাগ ।
 সকলৰ মূলক হাততে পাইলা লাগ ॥
 দ্বাদশ বৎসৰ মানে দুখ পাইলা বনে ।
 অজ্ঞাতবাসৰ দুখ গুণিছাহা মনে ॥ ২৪১১৭
 হুমৰিয়ো দ্ৰোণদীৰ দুখ যত যত ।
 সবেথানি সমৰ্পিবা তাহান মুগুত ॥
 কপটে খেলিলে পাশা ৰাজ্য লৈলে কাঢ়ি ।
 মাতিলেক বহুবিধ বিকৰ্ণনা কৰি ॥ ২৪১১৮
 যাজ্ঞসেনী দ্ৰোণদীৰ কেশ আজুৰিল ।
 বস্ত্ৰ কাঢ়ি লৈল আৰু উক দৰশাইল ॥
 গুৰুজন মাজে যত লাঞ্ছনা মাতিল ।
 হৃদয়ত আছে কিবা কিবা পাসবিল ॥ ২৪১১৯
 এতেকে হুমৰি কৰিয়োক পৰাক্ৰম ।
 জানিলোঁহো আৰু টানি আনিয়াছে যম ॥
 হুখে বাঢ়ি আছে ৰাজ্য মঙ্গলৰ্ঘ্য ভাৱ ।
 নজানয় কেন বীৰ অধ্যম পাণ্ডৱ ॥ ২৪১২০

দেৱানুৱগণে যাক দেখি পলাই ভাগি ।
 তাক খেদি আসে মুঠে মৰিবাক লাগি ॥
 এহি বীৰ তকবৰ সমুলে উদ্ধাৰ ।
 অৱভূথ স্নান হোক বৈবস্ত যজ্ঞৰ ॥ ২৪১২১
 অৰ্জুনে বোলয় সখি আহুয় মনত ।
 তাক লাগি মোৰ ৰথ বাহিয়োক দ্ৰুত ॥
 ৰাজ্য যুদ্ধিষ্ঠিৰ দ্ৰোণদীৰ মান সাৰেঁ। ।
 আপোন পৌৰুষ ৰাখেঁ। পাৰ্শ্বিক মাৰেঁ। ॥ ২৪১২২
 পৃথিৱীৰ যত বন্ধ জিনিয়া আনিলোঁ। ।
 মন্দমতি দুৰ্য্যোধন ভস্মত হুনিলা ॥
 মোৰ ৰাজ্য কাঢ়ি লৈয়া ভুঞ্জে বজ্জমেনে ।
 তাক স্মৰি এতকাল জীওঁ কি কাৰণে ॥ ২৪১২৩
 এহি বুলি নাৰায়ণে ডাকিলন্ত ৰথ ।
 দুৰ্য্যোধনে খেদি আসি ভেণ্টিলেক পথ ॥
 তাক দেখি কৌৰৱৰ বোল উধলিল ।
 সাধু সাধু বুলি দুৰ্য্যোধনক পূজিল ॥ ২৪১২৪
 নৃপতিৰ বিক্ৰম দেখিয়া ধনঞ্জয় ।
 ক্ৰোধে বহুকুণ্ড যেন দশন চোৱায় ॥
 শঙ্খনাদ কৰি বীৰে পুৰিলা গগন ।
 পাঞ্চজন্ত শঙ্খ ফুল্লিলন্ত নাৰায়ণ ॥ ২৪১২৫
 দেখি কুকসেনাগণ ভয় ভীত ভৈল ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্য মাৰিবাক লাগি গৈল ॥
 অৰ্জুন অনল ঘূতাহতি দুৰ্য্যোধন ।
 এহি বুলি দশোদিশে কান্দে বীৰগণ ॥ ২৪১২৬
 সেনাৰ বিকল দেখি ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 আত্মসিয়া সৰাহাঙ্কে বুলিলা বচন ॥
 চাহিয়া থাকিবা ৰঙ্গে নকৰিবা ভয় ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক পেসিবো যমালয় ॥ ২৪১২৭
 হেন বুলি মহাক্ৰোধে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 আগক চলিলা কৰিবাক লাগি ৰণ ॥
 কহে ৰাম সবস্বতী এৰা আন কাম ।
 সংসাৰ তৰিয়ো ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৪১২৮

দুৰ্য্যোধনৰ গৰ্ভ

কুন্তী

সেনাক সমুখি মাতে মন্দবুদ্ধি
গৈলা অৰ্জুনৰ পাশে ।

অৰ্জুনক চাই গৰ্জি অৱগাই
বুলিলা জীষত হাসে ॥

শুনবে অৰ্জুন শুনি মনে গুণ
ধেবে হোৱা পাণ্ডুহত ।

শিখি আছা শব দেৱ মনুষ্যৰ
দেখায়ো মোত শ্ৰান্তত ॥ ২৪১২২

ভুমি শুনি আছে খাণ্ডৱ দহিলা
ইন্দুক জিহ্বা বণে ।

নিপাত কৰচ কালকেয়শ
জিনিলা পৌলোম্যৰণে ॥

পাণ্ডুপুত্ৰ শবে হিৰণ্যৰ পুবে
দানৱ কৰিলা নাশ ।

শক্ৰৰ তোষণ তৰ পৰাক্ৰম
মোতেসে কৰা প্ৰকাশ ॥ ২৪১৩০

মই পাঞ্চালীৰ কেশ আচ্ছুবিলোঁ
বলে কাঢ়ি বস্ত্ৰ লৈলোঁ ।

ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলোঁ লাঞ্ছনা কৰিলো
বনবাসে নিয়া থৈলোঁ ॥

জলত বুৰাইলোঁ বিষক খুৱাইলোঁ
ছনাই স্তম্ভাইলোঁ আৰি ।

আছে মূনিৰালি হোৱা মহাবলী
বিক্ৰম দেখায়ো ভুমি ॥ ২৪১৩১

সবে বেঢ়ি তৰ পুত্ৰক মাৰিলোঁ
সৈন্ধৱে কৰিলে কিস ।

দ্রোণত পলায় পিন্ধবা মাৰিয়া
দেখাইলা বৰ মূনিৰ ॥

কৃষ্ণ সমে সাজি পাৰি আসন্তোক
লক্ষ অৰ্জুনৰ জাম্পে ।

যোক নিজিনিলে সৈন্ধৱ ৰাজ্যক
বধিবা কাহাৰ বাপে ॥ ২৪১৩২

কৃষ্ণৰ তোমাৰ

বত পৰাক্ৰম

সবে আছে বিক বিক ।

মই হেন শক্ৰ হাতে হাতে পাৰা
সমবে নাশৰা কিক ॥

জানিলোঁ পান্ডৱ বল বীৰ্য্য নাই
কচন মাতৰ থৰ্ব ।

আপোন হাততে আজি লাগ পাইলোঁ
সকলে ভাঙ্গিবো গৰ্ব ॥ ২৪১৩৩

দুৰ্য্যোধন-অৰ্জুনৰ বণ

পদ

এহি বুলি তিনি শৰ হানিয়া পঠাইল ।

অৰ্জুনৰ হৃদয়ৰ মাজে সবকাইল ॥

চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা ভেদি নিবন্তবে ।

দশ শৰে মাধৱক ভেদিলা সজ্জবে ॥ ২৪১৩৪

কৃষ্ণৰ চাবুক হাতে সূৰ্য্য সম জ্বলে ।

দুৰ্য্যোধন ৰাজা ভাক কাটিলেক ভালে ॥

থৰ্ববাণী শুনিয়া বিক্ৰম বৰ দেখি ।

অৰ্জুনে খেপিলে বাণ থানিকো নাপেখি ॥ ২৪১৩৫

চতুৰ্দশ বাণ নৃপতিৰ গাৱে পৰি ।

কিঞ্চিতেকো নেভেজিল শৰচ্ছেদ কৰি ॥

শৰ মিছা ভৈল দেখিলন্ত পাণ্ডুহত ।

পাঞ্চ শৰ লৈলা যেন পাঞ্চ যমদূত ॥ ২৪১৩৬

কৰ্ণমানে ধনু টানি পঠাইল খেপিয়া ।

কৰচত পৰি সিটে গৈল উৰিয়া ॥

আক নৱ বাণ প্ৰহাৰিলা মহাভাৰ ।

কৰচত পৰিয়া খোঁখোঁৰা ভৈল আৰ ॥ ২৪১৩৭

হেন দেখি বুলিলন্ত দৈৱকীতনয় ।

কিনো বিপৰীত যেন শিলা ওপকয় ॥

বজ্জকে ভেদিবে পাৰে তোমাৰ মাৰ্জন ।

পাপিষ্ঠৰ শৰীৰত কেনে ভৈলা ছৰ ॥ ২৪১৩৮

কিবা ধনু ছিল কিবা ভূতি ছিল ভৈল ।

কিবা পাণ্ডৱৰ আৰি কাল অস্ত-মৈল ॥

স্বকপ কহিয়ো মোত সখি ধনঞ্জয় ।
 শব্দহম দেখি মোৰ পৰম বিজ্ঞয় ॥ ২৪১৩৯
 অৰ্জুনে বোলয় সখি জানেঁ । অনুমানৈ ।
 অজ্ঞেয় কৰচ বাঞ্ছিলন্ত গুৰুদ্রোণে ॥
 তিনিও ত্রৈলোক্য আছে মাজে কৰচৰ ।
 তাতে পৰি নিশ্চল সকল দিব্য শৰ ॥ ২৪১৪০
 এহিটো কৰচ দ্রোণে পূৰ্বে দিলা য়োক ।
 পুনৰপি পুনন্দবে নিলা স্বৰ্গলোক ॥
 বজ্জ হানি ইন্দ্রে নোৱাৰন্ত ভেদিবাক ।
 তভো বশুভগু কৰি খেলিবো ইহাক ॥ ২৪১৪১
 একেসে কাৰ্য্যত যোৰ মনত বিজ্ঞয় ।
 ত্রৈলোক্যৰ কথা তব মনত আছয় ॥
 তুমি তনু নজানিলা আঘাত পুছিল ।
 কিস্ত নজানিলা বুলি য়োক বিড়ম্বিলা ॥ ২৪১৪২
 উপজোক কৰচ ব্রহ্মাৰ উদবত ।
 গুৰুদ্রোণে বাঞ্ছন্ত বাজাব শৰীৰত ॥
 তথাপিভো আজি দ্ব্যশিবো বাহুবল ।
 গাণ্ডীৰ ধনুৰ বল দেখোক সকল ॥ ২৪১৪৩
 আজি য়েৰে বশুভগু নোহে দুৰ্য্যোধন ।
 তিৰীয়ো খুজিব এহি কৰচ বন্ধন ॥
 এহি বুলি সৰ্ব বিদাৰণ তিনি বাণে ।
 ধনুত জুৰিয়া টানিলন্ত কৰ্ণধানে ॥ ২৪১৪৪
 অশ্বখামা দেখে দুৰ্য্যোধনৰ নিৰ্য্যাণ ।
 দ্রুতে হাবিলন্ত সৰ্বহেতু তিনি বাণ ॥
 ধনুগুণ হাততে কাটিল তিনি বাণ ।
 ছিদ্র জানি মাজতে কৰিলা দুইখান ॥ ২৪১৪৫
 অৰ্জুনে বোলন্ত ইটো কাহাৰ মহিমা ।
 চকু ফুৰাই দেখিল কাটিল অশ্বখামা ॥
 মাধৱত কহিলন্ত শৰ তৈল ছেদ ।
 গুৰুপুত্রে জানন্ত শৰ তত্ত্বভেদ ॥ ২৪১৪৬
 গুণমাজে ছেদিলন্ত সৰ্বহেতু বাণ ।
 মাধৱে বোলন্ত দুৰ্য্যোধন কহিয়ো সন্ধান ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত সখি সৰ্ব এতমান ।
 দুৰ্য্যোধন কহিলন্ত সৰ্ব কাম ॥ ২৪১৪৭

দুৰ্য্যোধন জুৰিলে শৰে মাৰে আপুনাৰ ।
 চাই থাকি কেন কৰো পাণ্ডিৰ বাজাক ॥
 তেতিয়ক দুৰ্য্যোধনে নব নব বাণে ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক ভেদিলা বৰ টানে ॥ ২৪১৪৮
 আৰো বাছি বাছি মাৰিলন্ত শৰজাক ।
 বধী বধ হয় ধ্বজ সবে ছানিলেক ॥
 হেন দেখি কৌৰৱৰ আনন্দ মিলিল ।
 শঙ্খ সিংহনাদে স্বৰ্গমণ্ডল পূৰিল ॥ ২৪১৪৯
 মহাক্রোধে ধনঞ্জয় চোবাস্ত দশন ।
 গুৰু পাণ্ডৱ চেলেকন্ত ঘনে ঘন ॥
 মনে মনে গুণি বীৰে কৰিলন্ত সাৰ ।
 চাৰি ঘোঁৰা মাৰি নিলা যমৰ দুৰ্য্যোধন ॥ ২৪১৫০
 দুৰ্য্যোধন শৰে বধধ্বজ কাটিয়া পেলাইল ।
 দুই পাণ্ডৱ সাৰথিৰ শিৰ আলগাইল ॥
 একেশৰে হাতৰ কাটিল দিব্য ধনু ।
 শৰ মাৰিবাৰ ছিদ্র নাই সবে তনু ॥ ২৪১৫১
 জানিলন্ত বীৰে পাচে মনে গুণি চাই ।
 দুই হাত তলত কৰচ বন্ধ নাই ॥
 দৃঢ় কৰি হস্ততে ভেদিলা ছিদ্র পাই ।
 উফৰি পৰিল বাজা মুখে মাটি খাই ॥ ২৪১৫২
 আপোনাৰ বাজাক দেখিল মুৰ্ছাপত ।
 অৰ্জুনক বেটিলেক কোটি কোটি বধ ॥
 সজাইল সাজিল মত্তগজ গৈল ধাই ।
 পদাতি কটক গৈল চৌভিত্তি জটাই ॥ ২৪১৫৩
 একাৰ্ণৱ কৰি বৰষয় শৰধাৰ ।
 শৰময় দশোদিশ দিনতে আক্কাৰ ॥
 অৰ্জুনক নেদেখি নেদেখি গোবিন্দক ।
 বধখান নেদেখয় নেদেখি ধ্বজক ॥ ২৪১৫৪
 তাসম্ভাৰ বেগ দেখি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 শৰ বৰষিয়া কৰিলেক একাৰ্ণৱ ॥
 সমস্তে কাটিল কৌৰৱৰ সকল ॥
 মাৰিলন্ত বধ বাধি শুভল মাতঙ্গ ॥ ২৪১৫৫
 কাটিলন্ত গাণ্ডীৰ ধনু উকলন্ত ॥
 চৰণ ককাল কৰিলন্ত বশু বশু ॥

এক ভিত্তি হস্তে ধনঞ্জয় নিলা কাটি ।
 আগবাঢ়ি বাড়ি চাপি যায় বায়ু ডাটি ॥ ২৪১৫৬
 সিয়ো দল মাৰি জানা যাই যমঘৰ ।
 ছনাই আন সেনাপাতে তাহাৰ উপৰ ॥
 তাকো মাৰি ধনঞ্জয়ে নেস্ত যমঘৰ ।
 তৰপে তৰপে ভৈল পৰ্বত আকাৰ ॥ ২৪১৫৭
 বায়ু পাতি যুগু তাড়ি দুই দণ্ড পথে ।
 যেনে তেনে ধবিলন্ত অৰ্জুনৰ বথে ॥
 তাকো ধনঞ্জয়ে নিবন্তবে সংহাৰন্ত ॥
 ইদল মাৰিলে আসি আউৰ দলে ধান্ত ॥ ২৪১৫৮
 কাটন্তে কাটন্তে ধনঞ্জয়ে ভাগবিল ।
 গোবিন্দো বিন্ময়ে বথে তন্তিয়া বহিল ॥
 দিব্য চাৰি ঘোঁৰা নকাঢ়য় একো ভৰি ।
 অৰ্জুনক সম্বোধিয়া বুলিলন্ত হৰি ॥ ২৪১৫৯
 সখি ধনঞ্জয় কিয় থাকিল উমলি ।
 গুৰুতৰ কাৰ্য্য আছে শীঘ্ৰে যাওঁ চলি ॥
 শৰ বৰিষিয়া ধনু টকাৰিয়ো টানে ।
 ময়ো শঙ্খ ফুল্কো গাৱে বল আছে মানে ॥ ২৪১৬০
 শব্দদতে সবাবে হৰোক তেজ বল ।
 পাচে বধ ডকাই চলিয়োক অবিকল ॥
 গোবিন্দৰ বাণী শুনি পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 দৃঢ়ধনু টকাৰিয়া প্ৰহাৰিলা শৰ ॥ ২৪১৬১
 চটচটি তলে তলে শব্দ উথলিল ।
 পাঞ্চজন্ত শঙ্খ হৰি ছনাই ধবিল ॥
 মুখে ধবিলন্ত আনি ফুল্কিবাৰ আশে ।
 নীলোৎপল মাজে যেন ফটিক প্ৰকাশে ॥ ২৪১৬২
 আপুনাৰ বলে শঙ্খ ফুল্কিলন্ত স্বামী ।
 নয়ন তৰধ ভৈল মুখ গৈল ঘামি ॥
 কিনো ভৈল দৈত্য পাঞ্চজন্ত শৰীৰ ।
 গোবিন্দৰ বলতো নভৈল চিৰাচিৰ ॥ ২৪১৬৩
 শুনিয়া শঙ্খৰ নাদ ধনুৰ টকাৰ ।
 অগ্নিশত প্ৰাণী গৈল যমৰ দুৱাৰ ॥
 বৰ বৰ বীৰগণো ভৈলেক মোহিত ।
 বধৰ গজৰ হস্তে পৰিলা ভূমিত ॥ ২৪১৬৪

এবাই বধখান বায়ু সফাৰে লখিল ।
 মৰাবধ কুঞ্জৰ উপৰে চলিল ॥
 গোবিন্দে ডাকিলা বধ তাহাৰ উপৰে ।
 সিংহ যেন চৰি গৈল পৰ্বত উপৰে ॥ ২৪১৬৫
 যত বাৰ আছে সৈন্ধৱক অনুসৰি ।
 হৃদয় কম্পয় দেখি ধনঞ্জয় হৰি ॥
 অন্তো অন্তে বোলে হেৰা অৰ্জুনে পাইলন্ত ।
 যুগু তুলি সৈন্ধৱক নিহালি চাহন্ত ॥ ২৪১৬৬
 একজড়ি ছয়া ধনঞ্জয়ক যুজিবো ।
 সৈন্ধৱক বাখিৰাহা পাচ নুগুণিবো ॥
 আপোন পৰৰ কাৰ্য্য ভাল কৰি চাইবা ।
 সাৱহিতে থাকিবা বুদ্ধিত নঘাটিবা ॥ ২৪১৬৭
 য়েৰে সমৰত মৰা স্বৰ্গলোকে যাইবা ।
 য়েৰে যুদ্ধে জীলা তেৰে বৰ যশ পাইবা ॥
 এহিবুলি বীৰগণে ধনু টকাবিল ।
 শঙ্খধ্বনি কৰি মহীমণ্ডল পূৰিল ॥ ২৪১৬৮
 একেলগে ঘোৰ শঙ্খনাদ উথলিল ।
 নিবন্তবে ঢাকঢোল মৃদঙ্গ বাজিল ॥
 শঙ্খধ্বনি কৰিলন্ত কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 পাতাল পৃথিৱী সবে ভৈল একাৰ্ণৱ ॥ ২৪১৬৯
 আকাশ পূৰিয়া শব্দ দশোদিশে গৈল ।
 সমৰ মাজত আসি প্ৰতিধ্বনি ভৈল ॥
 স্থখে ভুঞ্জে মহাজনে যেন পাৱে নিধি ।
 নীচজনে নিধি পাইলে খাইবে নেদে বিধি ॥ ২৪১৭০
 পূৰ্বৰ সাক্ষিত নষ্ট প্ৰাণৰ সংশয় ।
 তেনয় অবস্থা ভৈল তোমাৰ তনয় ॥
 অভেদ কৰচ পিঙ্গি যুজিবাৰ গৈলা ।
 বাছি বাছি বীৰগণ অসংখ্যাত লৈলা ॥ ২৪১৭১
 আছোক বণ জিনিবে প্ৰাণকো হতা হতি ।
 অসংখ্যাত বীৰ মৰাই খেল কুখিয়াতি ॥
 নৃপতিৰ মন্দবুদ্ধি তোমাৰ তনয় ।
 পৃথিৱী মণ্ডল মানে কৰিলন্ত ক্ষয় ॥ ২৪১৭২
 সবাকো মৰাই বাজা চৰি একে বথে ।
 আতি শীঘ্ৰ কৰি গৈলা যথা জগদ্রথ ॥

বাজারে সহিতে নয় বীৰ অনিৰ্বাৰ ।
 সৈন্ধৱক বাধি অৰ্জুনক দিলা ধাৰ ॥ ২৪১৭০
 অসংখ্যাত বাজাগণো ধাইল অৰ্জুনকে ।
 সবাকো তাড়িল বিষ্ণু প্ৰত্যেকে প্ৰত্যেকে ॥
 প্ৰথমতে অশ্বখামা যাঠিপাট শৰে ।
 গোবিন্দৰ হৃদয়ত ভেদি দৃঢ়তবে ॥ ২৪১৭৪
 অৰ্জুনকো তিনি ভল্লৈ কবিলা সন্ধান ।
 চাৰিশৰ ঘোঁৰাক ধ্বজক এক বাণ ॥
 শৰচোটে ধনঞ্জয় কোপে কম্পমান ।
 দ্ৰৌণীক তাড়িলা ঘোৰ ছয় শত বাণ ॥ ২৪১৭৫
 বৃহৎসেন বীৰক তাড়িলা তিনি শৰে ।
 কৰ্ণক দ্বাদশ শৰে ভেদিলা সম্ভৱে ॥
 শৈল্য নৃপতিৰ ধনু মুঠিতে কাটিল ।
 শৈল্য ধনু ধৰি তেতিয়া গুণ দিল ॥ ২৪১৭৬
 অৰ্জুনক ভেদিলন্ত কুৰি গোটা বাণে ।
 ভুবিজ্জৱা তিনি বাণ কবিলা সন্ধান ॥
 কৰ্ণে কুৰি শৰে বৃষসেনে দশ ভল্লৈ ।
 দশগোটা শিলীমুখ হানিলেক শৈল্যে ॥ ২৪১৭৭
 সৈন্ধৱে সম্ভৱি কপে খুব দশপাটে ।
 শৈল্যে দশপাট শৰ ভেদিলা লনাটে ॥
 যাঠি শৰে অশ্বখামা ভেদি অৰ্জুনক ।
 সম্ভৱি শায়কে দুনাই ভেদিলে কৃষ্ণক ॥ ২৪১৭৮
 দুনাই অসিবিষ সম পাঞ্চপাট শৰে ।
 অৰ্জুনৰ হিয়াত মাৰিলা দৃঢ়তবে ॥
 তাসম্বাৰ বিক্ৰম দেখিয়া পাণ্ডুহুতে ।
 সবাবো হৃদয় ভেদিলন্ত বৰ ক্ৰতে ॥ ২৪১৭৯
 তিনি শৰে বৃষসেনে দ্বাদশে কৰ্ণক ।
 দুনাই ধনু কাটি শৰে ভেদিলা সৈন্ধ্যক ॥
 ভুবিজ্জৱা বীৰক ভেদিলা তিনি বাণে ।
 শান্তক কবিলা দশ শৰৰ সন্ধান ॥ ২৪১৮০
 অগ্নিসম দশ শৰে দ্ৰৌণীক ভেদিল ।
 কুৰি শৰ কৃপৰ হৃদয়ে সমৰ্পিল ॥
 শতক মৰ্দ্দনে জয়দ্রথক ভেদিলা ।
 সম্ভৱি শায়কে দুনাই দ্ৰৌণীক কুটিল ॥ ২৪১৮১

ভুবিজ্জৱা বাবে নাৰায়ণৰ হাতৰ ।
 চাবুক কাটিলা ঘোৰতৰ এক শৰ ॥
 পুনৰপি সম্ভৱি ত্ৰিতয় ঘোৰ বাণে ।
 অৰ্জুনক তাড়িলন্ত মৰ্ম্য মৰ্ম্য স্থানে ॥ ২৪১৮২
 শৰচোটে ধনঞ্জয় কোপে অপমানে ।
 গোটে গোটে প্ৰহাৰিলা শত শত বাণে ॥
 ধনুৰ টকাৰে পুৰিলেক দিশ পাশ ।
 শৰবৃষ্টি কৰি বীৰে ছানিলা আকাশ ॥ ২৪১৮৩
 কৰ্ণ প্ৰতিমুখে তোমাথেৰ সেনাগণ ।
 শৰবৃষ্টি কৰি বীৰে ছাইলেক গগন ॥
 নিচিনি আপোন পৰ দিনতে আন্ধাৰ ।
 নিৰ্যাত পৰয় যেন ধনুৰ টকাৰ ॥ ২৪১৮৪
 স্তব্ধ কৰচ স্তব্ধৰ অলঙ্কাৰ ।
 বিজুলী চমকে যেন কৰে জাতিকাৰ ॥
 স্তব্ধভূষিত শৰ বিদ্যুত সঙ্কাৰে ।
 শুক্ল ছত্ৰসৰ চক্ৰ সম শোভা কৰে ॥ ২৪১৮৫
 ধৃতবাহু নৃপতিত সঞ্জয়ে কহিলা ।
 আট্টে প্ৰহৰত সমৰক আৰম্ভিলা ॥
 সন্ধ্যা সময়ক লাগি এনে যুদ্ধ ভৈল ।
 অৰ্জুনৰ হাতে বীৰগণ ক্ষয় গৈল ॥ ২৪১৮৬
 কৰ্ণ ভয় হুয়া নিবন্ধিলা বৰ জ্ঞান ।
 কাশ্মোজ সৈন্ধৱ ঘোঁৰা বণে আগুৱান ॥
 মন্তগজ বিনে আন গজ নুযুজয় ।
 প্ৰসিক্ত যে বীৰেসে সমৰ কৰে তয় ॥ ২৪১৮৭
 চিৰকাল অস্ত্ৰ সাধিলেক বীৰগণে ।
 সেহি অস্ত্ৰ আজি দৰশিলে ঘোৰ বণে ॥
 মনুষ্যৰ শৰ বণ ভৈলা সমাগম ।
 দেৱ দিব্য অস্ত্ৰ দৰশিলে পৰাক্ৰম ॥ ২৪১৮৮
 যশকেসে আশা মৰণক পিঠি দিল ।
 সৈন্ধৱৰ নিমিত্তে প্ৰাণকো উছৰ্গিল ॥
 আগবাঢ়ে পাঁচগুচে বীৰৰ আন্দোল ।
 কৈত কোন মৰে নুশুনয় মাত বোল ॥ ২৪১৮৯
 একজবী হুয়া যুদ্ধ কৰে বীৰগণ ।
 শতধ্বনি সিংহনাদ কৰে যেন ধন ॥

কতো কতো বীৰগণে যুদ্ধে গোটে গোটে ।
 পাচগুটি থাকে অৰ্জুনৰ শৰচোটে ॥ ২৪১৯০
 কতো কতো বথী তাক কুজে ভূমিপারে ।
 বধত পক্ষিা থাকে বৃহিত স্বভাৱে ॥
 একেলগে কুকগণে কবিল সমৰ ।
 কটাকো মঠেল তাত অৰ্জুন বীৰক ॥ ২৪১৯১
 যেহি দল আগ হোৱে সেহি দল মাৰে ।
 পক্ষিাৰ বেলা সেনা আৰ্ত্তনাদ কৰে ॥
 অৰ্জুনৰ হাতে কুকগণ কয় ভৈল ।
 বিমানত চৰি সবে বৈকুণ্ঠত গৈল ॥ ২৪১৯২

দ্রোণচাৰ্য্যক ভগত পাণ্ডৱ বণ

সঞ্জয় বদতি শুনা অধিকাভনয় ।
 আতোধিক ব্যুহযুখে ভৈল ধুৱাৰ্জয় ॥
 কুক পাণ্ডৱ বণ দ্ৰুতন্তে ছিল গৈল ।
 তাহাৰ মাজত গুৰু দ্রোণ আগ ভৈল ॥ ২৪১৯৩
 সকল পাণ্ডৱগণ পাকালে সহিতে ।
 দ্রোণৰ দলক ধাই গৈলা সাৱহিতে ॥
 শৰবৃষ্টি কৰি ব্যুহযুখত আছিল ।
 কুকগণে পাণ্ডৱক দেখিয়া জাম্পিল ॥ ২৪১৯৪
 সমৰ মিলিল দুনাই উভয় দলৰ ।
 দেৱাত্মৰ সমৰ নোহয় সমসৰ ॥
 দ্রোণক বেঢ়িয়া পাণ্ডৱ বীৰজাক ।
 গৰ্জ্জন কৰিয়া প্ৰহাৰিলা শৰজাক ॥ ২৪১৯৫
 দ্রোণকেসে ধাই গৈল সকলে পাণ্ডৱ ।
 মহাৰঙ্গে গোটে গোটে যুদ্ধন্ত কোঁৱৰ ॥
 কোশলৰ ৰাজা বৃদ্ধক্ষেত্ৰ বুলি যাক ।
 ধাই গৈয়া দ্রোণক বোলয় থাক থাক ॥ ২৪১৯৬
 তাহাৰ সপত্নী ডাডু কেমধুত নাৰ ।
 নাইস বুলি বাট ভেঁটলেক যেন বম ॥
 ধুটকেতু বীৰবৰ শিশুপালহুত ।
 দ্রোণক লাগিয়া ধাইল যেন বমদুত ॥ ২৪১৯৭
 বীৰসক বীৰে হাতে দৃঢ় ধনু ধৰি ।
 দ্রোণক ৰাখিলা ধুটকেতুক নিবাৰি ॥

তোমাৰ তনয় ছয়ো বিকৰ্ণ দুৰ্ম্মখ ।
 সহদেৱ নকুলক ভৈলেক সম্মুখ ॥ ২৪১৯৮
 সাত্যকিব পৰাক্ৰম দেখি চমৎকাৰ ।
 বাঢ়ি গৈলা ব্যাত্ৰদগু ৰাজাৰ কুমাৰ ॥
 জটাসুৰ তনয় ৰাক্ষস অলম্বুয ।
 ভীমক ধাইলেক দ্ৰুতন্তে কৰিয়া মুনিস ॥ ২৪১৯৯
 সোমদত্তহুত ভূমিত্ৰৱা শুভানয় ।
 তাৰ সঙ্গে যুদ্ধে পঞ্চ দ্ৰৌপদীতনয় ॥
 সূৰ্য্যৰ সমান জ্বলে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 তাহাক সম্মুখ ভৈলা দ্রোণ মহাবীৰ ॥ ২৪২০০
 সন্তৰি শায়ক ৰাজা কৰিলা সজ্ঞানে ।
 ফুটিলেক গুৰু দ্রোণ মৰ্ম্ম মৰ্ম্ম স্থানে ॥
 কষ্ট ভৈল দ্রোণ পাণ্ডৱৰ শৰচোটে ।
 পক্ষিা নৰাচ মাৰি ভেদিল ললাটে ॥ ২৪২০১
 তিনি শৰ হৃদয়ে সন্তৰি শৰ হানি ।
 বধ ধ্বজ সাৱথি চক্ৰক খেল ছানি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে দেখে আসে সন্তৰি শায়ক ।
 দেখি খণ্ড খণ্ড কৰি ছেদিলেক তাক ॥ ২৪২০২
 শৰ ছেদ দেখি পাচে দ্রোণে ছিদ্ৰ পাই ।
 অনেক সহস্ৰ শৰ হানিয়া পঠাই ॥
 হেৰা যায় হেৰা যায় সামৰ সামৰ ।
 এহি বুলি নিৰন্তৰে বৰিষয় শৰ ॥ ২৪২০৩
 তথাপিতো ক্ৰমা নাই পুনু পুনু হানি ।
 মাৰিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ হেন মনে মানি ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ কটা ধনু আচাৰি পেলাইলা ।
 সবাৰে মাজত আন ধনু তুলি লৈলা ॥ ২৪২০৪
 ক্ৰোধ কৰি দ্রোণে যত শৰ প্ৰহাৰিলা ।
 দুখণ্ড দুখণ্ড কৰি ৰাজায়ো ছেদিলা ॥
 সবে শৰ ছেদি ভেদি দিলন্ত আটাস ।
 ধনুখান খৈলন্ত বধৰ এক পাশ ॥ ২৪২০৫
 হাতে তুলি লৈল পাচে শকতি প্ৰচণ্ড ।
 আঠ গোটা ঘণ্টা বাজে হুৱণৰ কণ্ড ॥
 শকতি ধৰিয়া কবিলন্ত সিংহনাৰ ॥
 সকলে সেনাত ভৈল পলায় বিৰাঘ ॥ ২৪২০৬

স্বস্তি দ্ৰোণ স্বস্তি দ্ৰোণ ঘোষে সৰ্ব্বজনে ।
 বিমানত থাকিয়া বিস্ময় দেৱগুণে ॥
 সকল গাৱৰ বলে শকতি হানিলা ।
 ভকৰ ভকৰ কৰি অগনি উঠিলা ॥ ২৪২০৭
 অগ্নিৰ কণিকা পৰে উফৰি উফৰি ।
 দশোদিশে সেনাৰ শুনিয়া হৰি হৰি ॥
 দ্ৰোণে দেখিলন্ত বৰ শক্তিৰ প্ৰহাৰ ।
 সবে দেৱ অস্ত্ৰতো শকতি অনিৰ্বাৰ ॥ ২৪২০৮
 মনে গুণি ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ হাতে তুলি লৈলা ।
 মস্ত্ৰ অভিষেকি বীৰে হানিয়া পঠাইলা ॥
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ চলিলেক দাক্ষণ চুৰ্ব্বাৰ ।
 অমোঘ শকতি কৰিলেক ছাৰখাৰ ॥ ২৪২০৯
 শক্তি ভস্ম কৰিয়া ৰাজ্যক লাগি যায় ।
 মৰিলেক ৰাজ্য বুলি সেনা আছে চাই ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি বুদ্ধিত নঘাটিল ।
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ হানি ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ নিবাৰিল ॥ ২৪২১০
 পাঞ্চশৰ মাৰি তাৰ হৃদয় ভেদিল ।
 গুৰুৰ হাতৰ খুৰে ধনুক ছেদিল ॥
 কটা ধনুখান পাচে পেলাইলন্ত তদা ।
 ৰাজ্যৰ লাগিয়া পাচে হানিলন্ত গদা ॥ ২৪২১১
 ঘোৰ গদা আসে ধৰ্ম্মৰাজে দেখিলন্ত ॥
 আপোনাৰ গদা তাক লাগি হানিলন্ত ॥
 অগ্নিকুণ্ড জ্বলিল গদাত গদা লাগি ।
 ছয়োগোটা গদা ধৰণীত গৈল ভাগি ॥ ২৪২১২
 ক্ৰোধিলন্ত দ্ৰোণে যে শৰীৰ নসহয় ।
 চাৰি শৰ মাৰি মাৰিলন্ত চাৰি হয় ॥
 একশৰে ধ্বজ কাটি আউৰ শৰে ধনু ।
 তিনি শৰে ধৰ্ম্মৰ যে ভেদিলন্ত তনু ॥ ২৪২১৩
 বথভঞ্জে ভূমিত পৰিল ধৰ্ম্মৰায় ।
 উৰ্জ্বাহু কৰি ৰাজ্য দশোদিশে চায় ॥
 নিৰাশ্রুক হুয়া ৰাজ্য আছে ভূমিগত ।
 জীৱন্তে ধৰিয়া আনোঁ এহি সময়ত ॥ ২৪২১৪
 নিবন্তবে শৰ কৰি সৰাকৈ আহিলা ।
 আতি শীঘ্ৰকৈ কৃষ্ণজিৰ পাশে গৈলা ॥

পৰনৰ সন্ধাৰে ৰাজ্যক খেদি যাস্তু ।
 যুগক দেখিয়া যেন সিংহৰ আক্ৰান্ত ॥ ২৪২১৫
 হৰুৱাইলোঁ ৰাজ্যক কাৰ্য্যক হৰুৱাইলোঁ ।
 কাহাক ৰাখিবে লাগি যুজিৱাক আইলোঁ ॥
 পাণ্ডৱৰ দলত শুনিয়া হাহাকাৰ ।
 সহদেৱে দেখিলন্ত অৱস্থা ৰাজ্যৰ ॥ ২৪২১৬
 আত্মবেথ কৰি আপোনাৰ বথে তুলি ।
 দ্ৰোণক এৰিয়া পেলাইলন্ত জীওঁ বুলি ॥
 ক্ৰোধদৃষ্টি ধনুত জুৰিয়া তিনি বাণ ।
 বৃহৎক্ষেত্ৰে হৃদয়ত কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪২১৭
 বৃহৎক্ষেত্ৰে নবৈৰ শৰে ভেদিলন্ত তাক ।
 মৰ্ম্মে মৰ্ম্মে ভেদিল অপৰ শৰজাক ॥
 শৰচোটে ক্ষেমধৃতি কম্পমান তনু ।
 শৰহানি কৈকেয়ৰ কাটিলন্ত ধনু ॥ ২৪২১৮
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত ছাদশ নাৰাচে ।
 বৃহৎক্ষেত্ৰে আন ধনু ধৰিলন্ত পাচে ॥
 তিল তিল কৰিয়া কাটিল তাৰ বথ ।
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা নিলা যমপথ ॥ ২৪২১৯
 ধ্বজ ধনু সাৰথিক কৰিলা দুখান ।
 ধনুগুণে হৰিল তীখাল ভল্লাবাণ ॥
 কুণ্ডলে মণ্ডিত শিৰ পেলাইলন্ত কাটি ।
 চন্দ্ৰসম শোভে শিৰ ধৰণীত লুটি ॥ ২৪২২০
 যেন মত্ত হস্তীক যে ভূমিত পাৰিলা ।
 দ্ৰোণৰ আগত ব্যূহযুখে আবোহিলা ॥
 ধূমকেতু ৰাজ্য শিশুপালৰ তনয় ।
 বীৰ অৰ্জ্জুসমে যুজি কৰিলা প্ৰলয় ॥ ২৪২২১
 যতেক কৰিলা শৰ তাৰো নাই সীমা ।
 কোনে কহিবেক তাৰ যুদ্ধৰ মহিমা ॥
 যেন মত্ত হস্তী দুই হস্তিনী নিমিত্তে ।
 পৰ্ব্বত কম্পৰে যুজ্জ কসন্ত কালতে ॥ ২৪২২২
 দুইকো দুই শৰ হানে দুইকো দুই কাটে ।
 ধনু শৰ কাটি কৰয় উত্ত চাতে ॥
 কুশ গাছ দিবে সন্ধি নাই দুইবো গায়ে ।
 হুৱাহুৱ গজকৰ্কে বিস্ময় হুৱা চায়ে ॥ ২৪২২৩

ত্রিগৰ্ভ বীৰধনু শাস্ত্র হাতত ।
 ধনুখান কাটিয়া ভেদিল হৃদয়ত ॥
 ছেদীৰ ঋষভ ধ্বংসকৈতু বব চণ্ড ।
 শক্তিগোট ভুলি লৈল লোহাৰ কোদণ্ড ॥ ২৪২২৪
 সকল গাৱৰ বলে শক্তি হানিলা ।
 গগনমণ্ডলে যেন তাৰা সঞ্চাবিলা ॥
 সন্ধানে হানিলা শক্তি হৃদয়ত পৰি ।
 শক্তিৰ বেগে মৰি পৰিল উফৰি ॥ ২৪২২৫
 তাহাৰ যতেক বীৰ যুজিলা লগতে ।
 খেদি খেদি পাণ্ডুগণে মাৰিলা সমস্তে ॥
 দুস্মুখ তোমাৰ পুত্রে পাণ্ডব কুমাৰ ।
 ষাঠিশৰে ভেদিলন্ত হৃদয় ভিতৰ ॥ ২৪২২৬
 সহদেৱে দশ শৰে ভেদিল দুস্মুখে ।
 তাহাৰো ভেদিলে ভল্ল দুস্মুখে সম্মুখে ॥
 ভল্ল হানি সহদেৱে ধ্বজক কাটিলা ।
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰা যমঘৰে নিলা ॥ ২৪২২৭
 সাৰথিৰ শিৰ কাটি বেলগাইল তনু ।
 খুব বাণ হানি তাৰ কাটিলন্ত ধনু ॥
 পাঞ্চগোটা নাৰাচে হৃদয় ভেদি তাক ।
 মাদৌৰ তনয়ে তাক লগাইলেক চক্ৰ ॥ ২৪২২৮
 শৰচোটে দুস্মুখ ভৈলেক লাল কাল ।
 নিৰমিত্ৰে নপাইলে তহিতে হৰে কাল ॥
 দুস্মুখক বধে ভুলি নিৰমিত্ৰ যাস্তু ।
 সহদেৱে খেদি যাস্তু সিংহৰ আক্ৰান্ত ॥ ২৪২২৯
 ভল্লবাণ হানি ভেদিলন্ত হৃদয়ত ।
 দাক্ষ সন্ধানে বীৰ পৰিলা বধত ॥
 ত্রিগৰ্ভ বাজাৰ স্তত বীৰ বলীয়াৰ ।
 একে শৰচোটে গৈলা যমৰ দুৱাৰ ॥ ২৪২৩০
 যুজিবাক নপাইল বাজাৰ কুমাৰ ।
 তোমাৰ সেনাৰ মাজে শুনি হাহাকাৰ ॥
 বিকৰ্ণক ষাঠিশৰে ভেদিলন্ত বব ।
 শৰচোট পায়ী বীৰে বৰিষিলা শব ॥ ২৪২৩১
 ধনু ধ্বজ বধ হয় সাৰথিক কাটি ।
 বিকৰ্ণ হৃদয়ে শব ভেদিলন্ত ডাটি ॥

বিকল ভৈলন্ত বাৰ শব সন্ধানত ।
 লৱৰি চৰিলা দুঃশাসনৰ বধত ॥ ২৪২৩২
 ব্যাত্ৰদন্ত বীৰ মাগধৰ বাজন্তত ।
 সাত্যকিৰ লগে যুদ্ধ কৰিলা বহুত ॥
 যেন বীৰ সাত্যকি আপুনি আছা জানি ।
 বধ ধ্বজ তাহাক খৈলেক শৰে ছানি ॥ ২৪২৩৩
 কুমাৰৰ বিক্ৰম দেখিয়া যুযুধান ।
 হৃদয়ত চাৰি শব কৰিলা সন্ধান ॥
 সাৰথিক মাৰি আগে পাচে খোটকক ।
 ধনুক কাটিয়া পাচে কাটিলা ধ্বজক ॥ ২৪২৩৪
 যুদ্ধত নাচন্তে আছে বাজাৰ কুমাৰ ।
 চাৰি শব মাৰি চলাইলন্ত যমঘৰ ॥
 আগতে পৰিল য়েৰে বাজাৰ কুমাৰ ।
 মাগধ দেশৰ বীৰ সবে বলীয়াৰ ॥ ২৪২৩৫
 চৌদিশে বেটিল আসি সাত্যকি বীৰৰ ।
 ভিশিপাল শক্তি হানে যুঘল তোমৰ ॥
 প্রকাশন্তে পৰ্যত্ৰিশ গদাক হানে ঘনে ।
 ধনু ধৰি কৰে কতো শবৰ সন্ধানে ॥ ২৪২৩৬
 শৰকো ছেদিয়া বীৰে তাসন্ধাক মাৰে ।
 যেহি বীৰে ধাৰে তাক আগবাঢ়ি মাৰে ॥
 যেহি ফোঁজে ধাৰে তাকো শৰে অবিচ্ছেদে ।
 যেহি ফোঁজে পলাই বীৰে পাচে পাচে খেদে ॥ ৩৭
 সকল মাগধ য়েৰে পলাই বিমুখে ।
 সাত্যকিক গুৰু দ্ৰোণে থাকিলা সম্মুখে ॥
 সৌমদত্ততনয় যে ভূৰিঞ্জৰা নাম ।
 দ্রৌপদীতনয় সম্মে কৰিলা সংগ্রাম ॥ ২৪২৩৮
 পাঞ্চ পাঞ্চ শৰে ফুটি পুতু সাত শৰে ।
 হৰিল চেতন পাঞ্চো ধনু ধৰি কৰে ॥
 দোগোটা নাৰাচ লৈলা নকুলৰ স্তত ।
 ভূৰিক হানিয়া নাদ কৰিলা বহুত ॥ ২৪২৩৯
 আউৰ চাৰি ভাই চাৰি চাৰি কৰি বাণে ।
 হৃদয়ত কৰিলন্ত শবৰ সন্ধানে ॥
 ভূৰি পুনৰপি হানিলন্ত পাঞ্চ শব ।
 গাৱে গাৱে পুনৰপি কৰিলা প্রহাৰ ॥ ২৪২৪০

পাক ভাই পাক ভিত্তি হুয়া কবে শব ।
 মৰ্ম মৰ্ম থান চাই কবন্ত প্রহাৰ ॥
 চাৰি গোটা ঘোঁৰা তাৰ অৰ্জুনকুমাৰে ।
 চাৰি শব হানি পঠাইলন্ত যমপুৰে ॥ ২৪২৪১
 অৰ্জুনে ধনু কাটিলন্ত ভীমহুত ।
 সিংহনাদ কবিলে শুনন্তে লাগে ভীত ॥
 ধ্বজগোট জ্বলে যেন সূৰ্য্যৰ উদিত ।
 যুধিষ্ঠিৰহুতে কাটি পেলাইলা ভূমিতে ॥ ২৪২৪২
 নকুলৰ তনয় নামত শতানীক ।
 শব হানি কাটিলা বধৰ সাৰথিক ॥
 সহদেবহুত বীৰে কাটিলন্ত শিৰ ।
 ভূমিত পৰিয়া গৈল যমৰ মন্দিৰ ॥ ২৪২৪৩
 মাখাত কিবীটি কৰ্ণে মকৰ কুণ্ডল ।
 প্রভাত কালৰ যেন সূৰ্য্যৰ মণ্ডল ॥
 পৃথিৱীত পৰি শোভে ভূবিৰ বদন ।
 কোঁৱৰদলত শুনি দাক্ষণ ক্রন্দন ॥ ২৪২৪৪
 অলায়ুধে ভীমসেনে দাক্ষণ সমবে ।
 ভীমে অলায়ুধক ভেদিল নব শৰে ॥
 শবচোটে অলায়ুধে তেজিলা আটাস ।
 পাণ্ডৱদলৰ মাজে জ্বলিল তবাস ॥ ২৪২৪৫
 সেনাক বুলিলা চাপ আপুনিও ধাইলা ।
 ভামৰ শৰীৰে পাঞ্চ শায়কে জন্টাইলা ॥
 ভীমৰ লগৰ বলৱন্ত ত্ৰিশ বধ ।
 বাক্সে মাৰিয়া পঠাইলন্ত যমপথ ॥ ২৪২৪৬
 চাৰিগোটা শব মাৰি ভীমক ভেদিল ।
 শবচোটে ভীমসেনে আটাসেক দিল ॥
 চাৰি শৰে পুনৰপি কবিলা সন্ধান ।
 বধত পৰিল বীৰ হৰিল গিয়ান ॥ ২৪২৪৭
 কতোক্ষণে হুহু হুহু পাণ্ডৱকুমাৰ ।
 স্তব্ধ পুংখীয়া শৰে কবিলা প্রহাৰ ॥
 অগ্নি গিৰিৰ সম বাক্সৰ কায় ।
 পলাশ ফুলিল যেন অধিকে হুহাৰ ॥ ২৪২৪৮
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 ভীম অলায়ুধৰ সন্ধান মহামোৰ ॥

বোলে বাম সবম্বতী এৰি আন কায়
 পাতকক ছাই কৰা বুলি বাম বাম ॥ ২৪২৪৯

— —

ভীম আৰু অলায়ুধৰ যুদ্ধ

দ্বন্দ্ব

শবৰ প্রহাৰ পায়া যে দুৰ্ব্বাৰ
 অলায়ুধ নিশাচৰ ।
 ভীমক সমুখি বুলিলা বচন
 শুনিয়ো বাক্সকুমাৰ ॥
 ভূমিসে আমাৰ বাক্স মাৰিলা
 হিড়ম্ব বক কীচক ।
 জাতিবো নোহয় কুলবো নোহয়
 বাক্সী লাগে তোমাক ॥ ২৪২৫০
 বাক্স কাটি লৈল বনক ডাকিল
 তাক নোৱাৰিলা কিছু ।
 বনচৰ জাতি মুহি অপৰাধী
 আমাসাক মাৰা পিচু ॥
 যাহাক মাৰিলে নিজ বাক্স পায়
 তাৰ নজানাহা মূল ।
 চোৰে চুৰি কৰি আগে আগে যায়
 ঢেকিক বোলে ত্ৰিশূল ॥ ২৪২৫১
 মোৰ অগোচৰে বাক্স মাৰিলা
 হৰিলা আৰো কন্ডাক ।
 তাৰ প্রতিকাৰ এখনে কৰিবো
 প্রাণ বাখ আপোনাক ॥
 এতেকে বুলিয়া অলায়ুধ বীৰ
 ভৈলেক অন্তৰধান ।
 ভৈল অগোচৰ মেঘৰ ভিতৰ
 কবিল শব সন্ধান ॥ ২৪২৫২
 ভীমে ধনু ধৰি শবস্থিতি কৰি
 অদৃশ্যে ভেদিলে তাক ।
 শবচোট পাইয়া আগত পৰিয়া
 পুত্ৰ গৈলা অকালক ॥

কোটি সিংহসৰ বানৰ ভালুক
যত জন্তু মাংস খায় ।
ভীমক বেঢ়িয়া আটাস পাবয়
স্থূল সূক্ষ্ম কৃষ্ণকায় ॥ ২৪২৫৩
ভৈলা অন্ধকাৰ পৰে জাকে জাক
শকতি বৰ ত্ৰিশূল ।
প্ৰাস তিগুপাল পঁয়ত্ৰিশ তোমৰ
বহুত পৰে মুঘল ॥
শতগ্ৰী পৰশু খড়্গ নানাবিধ
মুঘল গদা অশ্বিনী ।
পৰিঘ সমান শবদাষ্টি পৰে
পৰ্বত পৰয় ছানি ॥ ২৪২৫৪
পাণ্ডৱৰ সেনা জাকে জাকে মৰে
বৰ বৰ গজ বাজী ।
সোমক পাঞ্চাল ভীমৰ লগত
যত বীৰ আইল সাজি ॥
সেনাৰ কধিৰে নদী বহি যায়
হস্তী হয় তাতে ভাসে ।
ডাকিনী যোগিনী শৰ খায় টানি
খল খলি কৰি হাসে ॥ ২৪২৫৫
পাণ্ডৱী সেনাৰ বুক খলকিল
বিক্ৰম দেখিয়া তাৰ ।
কোঁৱৰ দলত কিল কিল শুনি
পঞ্চম শব্দ প্ৰচাৰ ॥
কোঁৱৰৰ বজ্ৰ দেখিয়া ভীমৰ
চৰিল ক্ৰোধ গাৱৰ ।
চৰণ প্ৰহাৰ পায় অনিৰ্বাৰ
ক্ষমা যে নাহি সৰ্ব ॥ ২৪২৫৬
মনে মনে গুণি দুৰ্ব্বাৰ অস্ত্ৰক
আনিয়া দিলা গুণত ।
অস্ত্ৰক স্মৰন্তে ধনুগুণ হস্তে
শৰ বজাই অসংখ্যাত ॥
গৈল দশোদিশ লগাই উসমিস
ৰাক্ষসক পাৰে খেদি ।

ৰাক্ষসৰ মায়ী গৰে বিধংসিল
তাকো পুত্ৰ আইল খেদি ॥ ২৪২৫৭
দ্রোণৰ পাশক ৰাক্ষস পলাই
বৰ আটাসেক দিল ।
দ্রোণৰ দলত কদন কৰিয়া
ভীমেয়ো বৰ নাছিল ॥
অল্প শত সৈন্য ভূমিত পৰিল
ভীমৰ নাদে তবসি ।
যিবা বৰ বীৰ তাহাৰ হাতৰ
অস্ত্ৰ পৰি গৈল খসি ॥ ২৪২৫৮
মাকত নন্দন ৰাক্ষস ভজাইল
দেখিলন্তু ধৰ্ম্মৰায় ।
মনত আনন্দে সিংহনাদ কৰে
প্ৰশংসিল সমুদায় ॥
পাণ্ডৱী সেনাৰ প্ৰশংসা শুনিয়া
ভীমৰ প্ৰশংসা বাণী ।
এনয় ৰাক্ষস কত মাৰি আছে
কিসক যুজ্ঞে নজানি ॥ ২৪২৫৯

— —

অলায়ুধ বধ আৰু দ্রোণৰ বুদ্ধ

পদ

ভীমৰ শৰব চোটে অলায়ুধ বীৰ ।
দ্রোণৰ সমীপে ক্লন্তেকতে ভৈলা ধিৰ ॥
পাণ্ডৱীদলত শুনি প্ৰশংসা বচন ।
পলায় ৰাক্ষস বুলি নিন্দে সৰ্বজন ॥ ২৪২৬০
গুঞ্জহেন চক্ষু কৰি দশন কাযুৰি ।
পাণ্ডৱীদলক লাগি গৈল দড় দড়ি ॥
ঘটোৎকচে দেখে অলায়ুধে আসে খেদি ।
আগভেটি তাহাৰ সমবে গৈল খেদি ॥ ২৪২৬১
অলায়ুধে ঘটোৎকচে মিলিল সমৰ ।
প্ৰথমে কৰিলা ছুয়ো শৰব প্ৰহাৰ ॥
মায়ী-যুদ্ধ কৰে পাচে দোপোটা ৰাক্ষস ।
একবীৰে মায়ী কৰে আউৰ বীৰে নাশ ॥ ২৪২৬২

কণো বধে কণো গজে কণো ঘোঁৰা কৰে ।
 যেহেন বাৰণ বামে যুজয় প্ৰৱৰ্ত্তে ॥
 গদা মুদগৰ শিলা হানয় পৰ্বত ।
 ছুনাই ছুনাই প্ৰহাৰন্ত বলৰ দৰ্পত ॥ ২৪২৬০
 ঘটোৎকচে প্ৰহাৰিলা বিংশতি নাৰাচে ।
 অলায়ুধ বান্ধসৰ হৃদয় কয়চে ॥
 অলায়ুধে কুৰি শৰ প্ৰহাৰিলা তাক ।
 আশ্ৰো আশ্ৰো ছয়ো প্ৰহাৰিলা শৰজাক ॥ ২৪২৬৪
 কধিব বহয় গাৱে সন্ধানে শৰব ।
 অগ্ননগিৰিব যেন বহে গেকধাৰ ॥
 বান্ধস দোগোটা যুজে বণে অনিৰ্দ্ধাৰ ।
 সম যুজে যুজে একোবীৰ সুহি চাব ॥ ২৪২৬৫
 যুধিষ্ঠিৰে বুলিলেক আপোন বীৰক ।
 সবে বেড়ি মাৰ অলায়ুধ বান্ধসক ॥
 ভীমসেন প্ৰমুখ্যে পাণ্ডৱা বীৰবৰ ।
 বান্ধসক বেড়ি কৰে শৰক প্ৰহাৰ ॥ ২৪২৬৬
 একভিত্তি কাটি মাৰি ব্যূহ ভেদি গৈল ।
 যেন বন দহনত হস্তী বাজ ভৈল ॥
 বাহু ডান্ধি মাৰি কৰি ধনুৰ টকাৰ ।
 ভীমক কৰিলা পাঞ্চ নাৰাচ প্ৰহাৰ ॥ ২৪২৬৭
 যুধিষ্ঠিৰ নকুলক তিতিনি শায়কে ।
 সাত সাত শৰে সহদেৱে যে ভীমকে ॥
 অপৰ বীৰক পাঞ্চ পাঞ্চ শৰ হানি ।
 আড়ম্বৰে বান্ধসে আটাস দিলা টানি ॥ ২৪২৬৮
 বান্ধসৰ নাদ শুনি কোপে কম্পমান ।
 দশগোটা নাৰাচ হানিলা ভীমসেন ॥
 প্ৰলয় অনল যেন নাৰাচ চলিল ।
 হৃদয়ত পৰি দশ শৰ বাজ ভৈল ॥ ২৪২৬৯
 সহদেৱে সাত শৰে প্ৰহাৰিলা তাক ।
 যুধিষ্ঠিৰে প্ৰহাৰিলা সত্তৰি শায়ক ॥
 তিতিনি শায়কে পঞ্চ পাঞ্চালীনন্দনে ।
 নকুলে হানিলে তাক পঞ্চবাৰি বাণে ॥ ২৪২৭০
 হিড়িম্বো পঞ্চাশ শৰে ভেদিলা সন্ধানে ।
 অলায়ুধ বান্ধস কুটিলি শৰ টানে ॥

হিড়িম্বীৰ পুত্ৰে পাচে আটাসেক দিল ।
 খলকিল মহোদধি পৰ্বত কম্পিল ॥ ২৪২৭১
 সাতখান পৃথিৱী যে একত্ৰে লবিল ।
 সেনাৰ হাতৰ অস্ত্ৰ খসিয়া পৰিল ॥
 সবে হয় হস্তী যুত্ৰ পুৰীষ এৰিল ।
 বৰ বৰ বীৰৰ হৃদয় খলকিল ॥ ২৪২৭২
 অলায়ুধ বীৰে পাই দাক্ষ প্ৰহাৰ ।
 পাঞ্চ পাঞ্চ শায়কে কৰিলা প্ৰতিকাৰ ॥
 পাণ্ডৱক পীড়ে ঘটোৎকচে তাক দেখি ।
 ক্ৰোপিলেক দশ শৰ খানিকো নাপেখি ॥ ২৪২৭৩
 হিড়িম্বৰ দশ শৰ হৃদয়ে পৰিল ।
 কম্পি অলায়ুধে পাচে ক্ৰোধত জ্বলিল ॥
 খানিতেকে স্তম্ভ ছয়া শৰ বৰিষয় ।
 অলায়ুধে ঘটোৎকচে শৰে একাৰ্ণয় ॥ ২৪২৭৪
 হিড়িম্বৰ হৃদয়ত ফুটি বজাই যায় ।
 যেন পৰ্বতত ফুলি শৰ বাহিৰায় ॥
 এক বান্ধসক সবে শৰক প্ৰহাৰে ।
 অলায়ুধে এক হিড়িম্বক শৰ কৰে ॥ ২৪২৭৫
 পাণ্ডৱৰ শৰচোটে কিছুবে নঘাটে ।
 হিড়িম্বৰ শৰচয় হানিলা ললাটে ॥
 হিড়িম্বে দেখয় মোমা নঘাটে বণত ।
 আপোনাৰ বথ তাৰ লগাইল বথত ॥ ২৪২৭৬
 জাম্প দিয়া পৰিলেক তাহাৰ বথত ।
 ধনু আছাবিয়া তাৰ ধৰিলা চুলত ॥
 ভূমিত পেলাইলা আনি একগুলা কৰি ।
 বিগুটি বিগুটি মাৰে ভূমিত আছাৰি ॥ ২৪২৭৭
 যুগোপৰ তুলিয়া ভূমিত নিয়া পিসে ।
 কিল গোৰ লাঠি মাৰে হিড়িম্ব বান্ধসে ॥
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ সবে খসি খসি গৈল ।
 অস্থি চূৰ্ণ ভৈল চক্ষু চেল নিকলিল ॥ ২৪২৭৮
 অলায়ুধ বীৰক কৰিলা চূৰ্ণাকৃত ।
 যেন অলায়ুধ পশু পৰিল ভূমিত ॥
 অলায়ুধ গৈল ঘেৰে বম মন্দিৰক ।
 যুধিষ্ঠিৰে প্ৰশংসিল ভীমতমসক ॥ ২৪২৭৯

সিংহনাদ কবিলেক পাণ্ডবসকল ।
 কাপোব জঙ্ঘাবি সবে উৎসব কবিল ॥
 বান্ধসক মাবিলন্ত হিড়িম্ব বান্ধসে ।
 সকল কৌবরগণ পলাই হতাশে ॥ ২৪২৮০
 জয় লভি পাণ্ডুলে কবে সিংহনাদ ।
 তাক শুনি কৌবরে কবয় শঙ্খনাদ ॥
 ছয়ো শব্দ এক ছয়া পুৰিলেক বণ ।
 দশোদিশ পূৰি পাচে পূৰিলা গগন ॥ ২৪২৮১
 আগধ সেনাক মাৰি শিনিব নন্দন ।
 আগধ সেনাক মাৰি কৈবন্ত কদন ॥
 আগধক বাখি সাত্যকিক ধাইল দ্রোণে ।
 দ্রোণ বিনে সাত্যকিক ধাইব আন কোনে ॥ ২৪২৮২
 পঞ্চিশ শায়ক প্রহাবিলা শবীৰত ।
 পুনু তনু হানিলা দ্রোণৰ হৃদয়ত ॥
 শবচোট পায় ভবভাজব নন্দন ।
 সনাইবার পাঞ্চ শব কবিলা সন্ধান ॥ ২৪২৮৩
 কবচ সবকি শবে ফুটি হৃদয়ত ।
 সাত্যকিব তনু ভেদি পশিলা ভূমিত ॥
 যেন মত্ত হস্তী পাইল অকুশৰুণ্ডাৰ ।
 শবচোট্টে যুষ্মধানে তেনয় স্বভাৱ ॥ ২৪২৮৪
 দীৰ্ঘ বাহু দীৰ্ঘ ধনু দীৰ্ঘ কবি টানি ।
 পঞ্চাশ নাৰাচ জুৰি যেহেন অগনি ॥
 দ্রোণৰ হৃদয় মাজে কবিল প্রহাৰ ।
 শবচোট্টে খজাইল ব্রাহ্মণ অনিৰ্বাৰ ॥ ২৪২৮৫
 সাত্যকিক বহুবাণ কবিলা সন্ধান ।
 দ্রোণকো সাত্যকি প্রহাবিলা বহুবাণ ॥
 পুনৰপি দ্রোণেয়ো শতক প্রহাবিলা ।
 সাত্যকি বীৰক একেবাৰে আচ্ছাদিলা ॥ ২৪২৮৬
 সাত্যকি বীৰব হেনা দেখিয়া প্রমাদ ।
 তোমাৰ তনয় সবে কবে শঙ্খনাদ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে কৌবরব, শুনি সিংহনাদ ।
 আপুনিয়ো দেখিলন্ত ইসব প্রমাদ ॥ ২৪২৮৭
 সেনাক বোলয় চাপ আউব চাপ কিক ।
 হেৰা শুক দ্রোণে যে বধন্ত সাত্যকিক ॥

বাহুয়ে প্রাসয় যেন চক্ৰমণ্ডলক ।
 পুনৰপি মাতিলন্ত পার্শ্বত বীৰক ॥ ২৪২৮৮
 দেখিযো পার্শ্বত কেন মিলিল সংশয় ।
 যমব সন্দন মাজে সাত্যকি আছয় ॥
 ছটকৰ চৰণত বান্ধিয়া ছয়ালে ।
 যেন জবী বান্ধি সূতা গাছতে ওমলে ॥ ২৪২৮৯
 তেনয় অৱস্থা দেখি সাত্যকি বীৰব ।
 মোহোৰ পৰম প্রিয় সকলে উদ্ধাৰ ॥
 ভূমি চলা আগে ভীম মুখ্য সেনা লই ।
 তোমাৰ লগত আমি সবে যাইবো ধাই ॥ ২৪২৯০
 কিন্তু ব্রাহ্মণত মোৰ আছে মহাভয় ।
 সিকারণে আগ নোহো কৰোঁহো সংশয় ॥
 ধুটুছ্যে আগ কবি পাণ্ডুলে ধাইল ।
 সেনাৰ ঘঞ্চালে দশোদিশক পূৰিল ॥ ২৪২৯১
 দ্রোণক কবিয়া মাজ বৰ বৰ বীৰে ।
 পৰম প্রৱন্ধে নিবন্তবে শব কবে ॥
 একেধৰে হাসি বীৰে সবাকো বাৰিলা ।
 যেন মহাজনে পাই অতিথি পূজিলা ॥ ২৪২৯২
 ধনু ধৰি শুক দ্রোণ সমবে নাচন্ত ।
 পাণ্ডৱ পাঞ্চাল সৌম্যকক সংহাৰন্ত ॥
 পাঞ্চাল পঞ্চিশ বধ সমবে মাৰিলা ।
 কৈকেয়ৰ সাত বধ বণে সংহাৰিলা ॥ ২৪২৯৩
 আনো যত মাৰিলন্ত কোনে পাৰে অন্ত ।
 মৎস্ত কৈকেয় পাণ্ডুল অপৰ্য্যন্ত ॥
 যেন মধ্যাহ্নৰ সূৰ্য্য চাহন নষায় ।
 মণ্ডলৰ হস্তে যেন বশ্মি বাহিৰায় ॥ ২৪২৯৪
 দ্রোণ বাজা তনয়ৰ ধনু বজাই শৰে ।
 পাণ্ডৱীদলৰ বীৰ ফুটি ফুটি মৰে ॥
 সকলে পাণ্ডৱ নিৰাৰিলা একেধৰে ।
 আছোক যুজিবে কেহো চাহিতে নপাৰে ॥ ২৪২৯৫
 মৰন্তে কবয় সবে দুৰ্য্যোব আৱাৰ ।
 পাঞ্চাল পাণ্ডৱ দলে কবে হাহাকাৰ ॥
 বিমানত থাকি দেৱে প্রশংসে দ্রোণক ।
 খেদি খেদি মাৰে সবে পাণ্ডৱীদলক ॥ ২৪২৯৬

দ্রোণক সম্মুখে ঘেৰে নোহে একবীৰ ।
 পাঞ্চজন্ত্য নাদ শুনিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥
 তিনিয়ো জগত পুৰি পাঞ্চজন্ত্য নাদ ।
 গাণ্ডীৰ ধনুৰ কিছু মুগুৰেঁ । সম্বাদ ॥ ২৪২৯৭
 বুলিলন্ত মনে গুণি মিলিল প্রমাদ ।
 আউৰ মুগুৰোঁহো দেৱদন্ত শত্নানাদ ॥
 গোবিন্দৰ শত্নানাদ শুনেঁ । নিবন্তৰ ।
 তাৰ সমীপত শুনেঁ । নাদ কোঁৱৰ ॥ ২৪২৯৮
 প্রাণৰ সোদৰ ধনঞ্জয় ভালে নাই ।
 শোকাকুল দহে সাত্যকিৰ মুখ চাই ॥
 গদ গদ বচন মুখত নোলাই মাত ।
 কথা কহিবাক চাশ্তে মৰ্শে মুৰ্ছা যাস্ত ॥ ২৪২৯৯
 শোকত বিহ্বল হুয়া ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 সাত্যকিক বুলিলন্ত আতি ধীৰে ধীৰ ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণ সেৱি ৰামসবস্থতী ।
 ডাকি ৰাম হৰি বোলা লভিবা মুকুতি ॥ ২৪৩০০

—০—

সাত্যকিৰ প্রতি যুধিষ্ঠিৰৰ উপদেশ
 ছবি

যুধিষ্ঠিৰ মহাৰায়   সাত্যকিৰ মুখ চাই
 কান্দিয়া কান্দিয়া কথা কহে ।
 অৰ্জুনক স্তম্ভবন্তে   শোক সাগৰত মজি
 বিষাদে সকলে তনু দহে ॥
 শুনা বাপ যুধুধান   বজু নাই তুমি সম
 সৰ্ব্বভাৱে পৰিলেঁ । তোমাত ।
 আগম পুৰাণ যত   মিত্ৰৰ অৱস্থা দেখি
 তাৰ কাল ভৈল উপগত ॥ ২৪৩০১
 যি জন পৰম বজু   তাতেসে অৱস্থা কহে
 হিত কৰ্ম নিয়োজয় তাত ।
 হৰি যেন মোৰ গতি   তুমিয়ো আমাৰ তেন
 সৰ্ব্বভাৱে স্থপিলো তোমাত ॥
 সকল কালত মই   তোমাত্তেসে আশা কৰেঁ ।
 নকৰিবা জ্ঞান নিৰাশায় ।

তযু সখা ভ্রাতৃ মিত্ৰ   বিপদত পৰিয়ালে
 সখা হুইবে তোমাৰ লাগয় ॥ ২৪৩০২
 দৃঢ় ধনু যাৰ হাতে   পৰাক্ৰম সমবন্তে
 তিনি লোকে ঘাৰ নাই সম ।
 তোমাৰ যতেক গুণ   পৰাক্ৰম দৰশিয়া
 কোঁৱৰৰ হোৱা গৈয়া যম ॥
 মিত্ৰৰ নিমিত্তে ভূমি   আমাৰ হৃদয় ভাৱ
 অৰ্জুনত শিখিয়াছা যত ।
 যাদৱ বংশৰ বীৰ   সহায় হুয়োক মোৰ
 বল দৰশিয়ো কোঁৱৰত ॥ ২৪৩০৩
 সকলে এবিয়া মই   সাত্যকি সহায় লৈয়া
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ তনয় বধিবো ।
 অস্ত্ৰে যেন নাৰায়ণ   বলে বলভদ্রে সম
 পৰাক্ৰম তেনয় জানিবো ॥
 কোন বস্ত্ৰ গুৰু দ্রোণ,   কৰ্ণ কৃপ দুৰ্যোধন
 সবাকেসে বধিতে শকত ।
 সত্যত থাকিয়া তেঁহে   প্রাণ পবিত্ৰ্যাগ কৰে
 সৰ্ব্বকালে মোত অনুগত ॥ ২৪৩০৪
 অৰ্জুনৰ কথা মই   প্রত্যক্ষতে দেখিলোঁহো
 যি কালে শুনিলেঁ । প্রভাতত ।
 সঙ্কল্প ৰাখিয়ো ভূমি   দুৰ্যোধন বধো আমি
 সৌভদ্ৰক থাকিয়ো ৰাজ্যত ॥
 আমাৰ আগত ভূমি   হেন বাণী বুলি আছা
 অৰ্জুনৰ আশা সাফলাহা ।
 দাক্ষণ শঙ্কটে পৰি   ভ্রাতৃ ধনঞ্জয় আছে
 যতমানে পাৰা হৱা সহ ॥ ২৪৩০৫
 পুত্ৰৰ সম্ভাপে বৰ   সঙ্কল্প কৰিয়া দৃঢ়
 দিবাভাগে সৈন্ধৱ বধিতে ।
 একেখান বথে চৰি   হৰিক সহায় কৰি
 পশিলেক দ্রোণৰ ব্যুহতে ॥
 সৈন্ধৱক ৰাখিবাক   বৰ বৰ বীৰ আছে
 যাক দেখি ইন্দ্ৰবো তৰাস ।
 দুৰ্যোধন শৰীৰত   অভৈত কৰত বান্ধি
 জানো সিয়ো গৈয়া পাইল গণ ॥ ২৪৩০৬

পূৰ্বৰ্ত্ত য়ে পৌৰবৰ শুনি আছে। পৰাজয়
বহুবিধ শুনিৰ্লে। আৰাৰ।
অৰ্জুনৰ সমীপত পঞ্চশব্দ কৰিয়া য়ে
বৰ কৰি নাদয় কৌৰৱ ॥
জানিলোঁহো ধনঞ্জয় যুদ্ধে আশকত ভৈল
বথমাজে হুইবে আছে পৰি।
পৰম হুহুদ হৰি অৰ্জুনক বন্ধা কৰি
অপুনি যুদ্ধস্থ দেৱহৰি ॥ ২৪৩০৭
অৰ্জুন বিহীনে মই এক তিল নিজীবোহো
হোৱা গৈয়া অৰ্জুনৰ সখা।
মিত্ৰেৰ নিমিত্তে তুমি যাৱে চন্দ্ৰ সূৰ্য্য থাকে
আপোনাৰ যশৰাশি বাখা ॥
ভামসেন সমে মই দ্ৰোণক বাখিয়া থাকো
তুমি পশা ব্যূহক ভেদিয়া।
অৰ্জুনক লক্ষ্য কৰি চলা শীঘ্ৰে বেগ ধৰি
সবে বীৰ পলাইবে দেখিয়া ॥ ২৪৩০৮

— ০ —

সাত্যকিৰ বাহু প্ৰৱেশ আৰু যুদ্ধ

পদ

সাত্যকি দেখন্তু ৰাজা বিহ্বল পৰায়।
অৰ্জুনৰ শোকানলে হৃদয় দহয় ॥
মুখে মাত নাহি কান্দি কান্দি কথা কহে।
শুনিয়া সাত্যকি বীৰ শৰীৰ নসহে ॥ ২৪৩০৯
সাত্যকি বোলন্ত শুনিয়োক মহাবায়।
যতেক বুলিলা বাক্য সবে সত্য হয় ॥
অৰ্জুনৰ নিমিত্তে উহুগি আছে। প্ৰাণ।
মোৰ যেন চিত্ত তাৰ হৰিসে প্ৰমাণ ॥ ২৪৩১০
ভতোধিক-তমু আজ্ঞা কৰিবাক লাগে।
তোমাৰ পালিবো আজ্ঞা মোৰ বৰ ভাগে ॥
তিনিয়ো লোকক জিনিবাক পাৰো হেলে।
কোন বস্ত্ৰ গুৰু দ্ৰোণ অল্পশত বলে ॥ ২৪৩১১
দ্ৰোণক ভঙ্গাই এতিফণে চলি যাইবো।
তমু আজ্ঞা পালি অৰ্জুনৰ সখা হুইবো ॥

সৈন্ধৱক বধিবা অৰ্জুন মহাবলী।
তোমাৰ চৰণে আসি কৰিবো সেৱলি ॥ ২৪৩১২
অৰ্জুনে বুলিলা যত গোবিন্দৰ আগে।
সেহি কথা তমু আগে কহিবাক লাগে ॥
শুনা যুযুধান তুমি বচন কৰিবা।
গুৰু দ্ৰোণ নিবাৰিবা কাৰ্য্যক সাধিবা ॥ ২৪৩১৩
হেলায়ে সৈন্ধৱ ৰাজা নিবো যমঘৰ।
ইঠাৱে দ্ৰোণক তমু আছয় ৰাজাৰ ॥
দিনে দিনে বোলে ধৰি নিবোহো ৰাজাক।
ধৃষ্টদ্যুম্ন যম তাৰ নজানয় তাক ॥ ২৪৩১৪
ৰাজাক ধৰিলে পুনু হৈবো সৰ্বনাশ।
ৰাজা বন্ধা গৈলেসে জয়ত থাকে আশ ॥
তোমাক আমাক হুস্পি গৈলেক অৰ্জুন।
মই গৈলে তোমাসাক বন্ধা কৰে কোন ॥ ২৪৩১৫
গুৰুৰ বচন বাধি নোৱাৰোঁ। যাইবাক।
নোৱাৰোঁহো তোমাৰ বচন বাধিবাক ॥
ধনঞ্জয় আমি কামদেৱ মহাবথ।
তিনিমাত্ৰ সম দ্ৰোণ বীৰক শকত ॥ ২৪৩১৬
তেৱে কি আছন্ত কামদেৱ মহাবলী।
তান হাতে হুস্পি আমি নিফে যাইবো চলি ॥
অৰ্জুনক লাগি তুমি মুহিবা বিকল।
কোনে দেখি আছে মাৰে সিংহক শৃগাল ॥ ২৪৩১৭
হুৰাহুৰে নৰে যাৰ বণক নসহে।
কোন বস্ত্ৰ কুকৰ্ণ আগত তবহে ॥
তথাপি লৰিলো বিলম্বত কোন কাৰ্য্য।
আপোনাক বন্ধা কৰিয়োক মহাৰাজ ॥ ২৪৩১৮
যুধিষ্ঠিৰে বোলয় শুনियो মহাবীৰ।
তোমাৰ আশ্বাসে মোৰ চিত্ত মুহি থিৰ ॥
অৰ্জুনৰ বন্ধাহেতু চলি যোৱা তথা।
আমাক বন্ধাৰ লাগি নকৰিবা এথা ॥ ২৪৩১৯
ভীমসেন প্ৰমুখ্যে আমাৰ যত বল।
শিখণ্ডীক আদি কৰি পাঞ্চালসকল ॥
মৎস্ত কুন্তিভোজ কৈকেয়ৰ পাঞ্চ ৰাজা।
ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ আছে দ্ৰোণক ৰে যুজা ॥ ২৪৩২০

করুণ কুণ্ডল পিঙ্গি ধনুর্বাণ-হাতে ।
 জ্যোৎস্না বধিবে উপজিলা অগ্নিনিভে ॥
 ধূর্তদ্বন্দ্ব মুখ দেখি জ্যোৎস্না বিহ্বল ।
 আমাক এবিধ তুমি চলা কোতুহল ॥ ২৪৩২১
 রাজার শুনিলে যেহে কাকণ্য বচন ।
 মনে মনে গুণিলন্ত শিনিব নন্দন ॥
 রাজাক এবিধ গৈলে ভয় অর্জুনত ।
 নগৈলেও অপবাদ তিনিয়ো লোকত ॥ ২৪৩২২
 মোৰ সন্ম বীৰ নাহি তিনিয়ো ত্রৈলোক্যে ।
 ভয়াভূব হেন কবি বুলিবেক মোকে ॥
 শুন্যোক ধর্মবাজ আমার বচন ।
 কবিবাক পাৰা যেহে আপোন বন্ধন ॥ ২৪৩২৩
 সংসাধব মাজে সাব গুণ প্রিয়তব ।
 তোমাব বচন দেখো তাহাব উপব ॥
 হেবা চলি যাওঁ মই অর্জুনব পথ ।
 বিমুভয়ে যৈত পলাই আছে জয়দ্রথ ॥ ২৪৩২৪
 সপ্ত তেব ঘটি তিনি প্রহব বথ ।
 মুহূর্তেকে পাইবো গৈয়া আপোনাৰ পথ ।
 হেমবস্ত কন্দব মহা স্নেহগণ ।
 কতো হয় আছন্ত অগ্নিত উতপন ॥ ২৪৩২৫
 গোথবক পবীকিত মনুষ্য যোনিত ।
 জনম ভৈ গৈল পবাক্রম বিপৰীত ॥
 রাজসূয়কালে তাক অর্জুনে জিনিল ।
 তম্ব বনবাসে দুৰ্য্যোধন আগুৱাইল ॥ ২৪৩২৬
 তাতে কোঁৱব গৃহে থাকে কর্ণসঙ্গে ।
 আমাক দেখিলে যুজিবেক মহাবঙ্গে ॥
 দাকণ দানব বীৰ ভবপে তৰুণে ।
 সবাকে জিনিবে লাগে অস্ত্রব প্রতাপে ॥ ২৪৩২৭
 আক এক স্নেহ কৈল হস্তীত কুশল ।
 কুক্ষে প্রশংসন্ত তাক লবে মহাবল ॥
 তাসম্বাব সঙ্গে মোৰ হৈবে মহাবল ।
 ধনু শব বথ মোৰ যোগাইবেক কোন ॥ ২৪৩২৮
 বথব সাবধি ভেহে দাকব জাই ।
 বুলিলন্ত বান-জাহাণ মুখ চাই ॥

পাঞ্চ গুণ কবি মোৰ সাজ বথখান ।
 টোণ ভবি শব খোৱা বথে ধবে মান ॥ ২৪৩২৯
 মুখল প্রমুখ্যে শব খড়গ চর্ম লৈয়ো ।
 ভাল চাই ঘোঁৰা আনি বথত জুৰিয়ো ॥
 সাত্যকিব বাণী শুনি রাজা বজ্রমনে ।
 কাঞ্চনে বচিত বথ সজাইলা আপুনে ॥ ২৪৩৩০
 গীত চাবি ঘোঁৰাক কবাইল মধুপান ।
 আকাশক উড়াও কবে যেন দেবদান ॥
 চাবিবো গলাত দিলা সুর্য্যৰ মালা ।
 সুর্য্যৰ সিংহধ্বজ বথত চবাইলা ॥ ২৪৩৩১
 খড়গ চর্ম গলা ধনু থানে থানে থৈলা ।
 মজল কবিয়া আনি আগত যোগাইলা ॥
 বথখান দেখিয়া কোতুৰ মুখধান ।
 শুচি সংযমন হয় কবিলন্ত স্নান ॥ ২৪৩৩২
 সহস্রেক ধনু ব্রাহ্মণক দিলা দান ।
 কবিলন্ত পাচে কৈল্যাণক মধুপান ॥
 আবকত নয়ন দুগুণে ভৈল বল ।
 দ্বিজগণে কন্যাগণে কবিল মজল ॥ ২৪৩৩৩
 ধর্মবাজ চবণত কবিলা বন্দন ।
 তেহো গলে বাঙ্কি তাক কবিলা চুম্বন ।
 প্রদক্ষিণ কবি পাচে উঠিলা বথত ।
 রাজাক বন্দিয়া ভীম লবিলা লগত ॥ ২৪৩৩৪
 পবন সঞ্চাবে চলি ছয়ো বীৰ যায় ।
 বুলিলন্ত জ্যোৎস্না আপোনাৰ সেনা চায় ॥
 হেবা বথ ডাকি আসে ভীম যুধধান ।
 অর্জুন সমীপ যাইব জানো অনুমান ॥ ২৪৩৩৫
 যাইবাক বেদিবা সত্বে পাতা বাজু ।
 এতিফণে আমিহো যুদ্ধক ভৈলোঁ সাজু ॥
 ভীমক সম্মুখে যুধধানে বোলে বাণী ।
 মই যেন বীৰ আপুনিহে আছা জানি ॥ ২৪৩৩৬
 একলে ভজাইবো বাজু যাইবো অত্যন্তব ।
 মই নৈলে তুমি বাধিবাহা নৃপব ॥
 নিবর্তিলা ভীম নৃপতিব সঙ্গীপক ।
 ধর্মবাজে সেহিবোলা ধাইলেক জ্যোৎস্না ॥ ২৪৩৩৭

ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি বহু দানববায় ।
 চাপ চাপ বোলন্ত আপোন সৈন্য চায় ॥
 দেখিয়ো ভেদিয়ো সবে কি কবহ থাকি ।
 ব্যূহ বিধংসিয়া হুখে যাস্তোক সাত্যকি ॥২৪৩৩৮
 এহি বুলি ধাইলেক পাণ্ডৱী সেনাজাক ।
 আমবাও যাইবো তাবন্ধণে যুজিবাক ॥
 সাত্যকি নিমিত্তে ছয়ো ঘবৰ আন্দোল ।
 কৈত কোন মৰে নুশুনয় মাত বোল ॥ ২৪৩৩৯
 পাইল গৈয়া যুযুধানে ব্যূহ সমিধান ।
 প্ৰথমতে বামহাতে টানি ধনুখান ॥
 টকাৰ কৰিয়া শব মাৰিতে লাগিল ।
 সাত ফৌজ ছয়া কুকসেনায়ে ভাগিল ॥ ২৪৩৪০
 তাৰ সাত মহাবতী কৰিলেক শব ।
 সাত শৰে সাতক নিলন্ত যমঘৰি ॥
 সাতবীৰ পবিল শতেক বীৰে ধাইল ।
 তাকো এক শব মাৰি যমঘৰে নিল ॥ ২৪৩৪১
 তাক মাৰি পাচে কটকত পশিলন্ত ।
 গজ বাজী সেনা বথ সবে বিনাশন্ত ॥
 সবে ব্যূহখান বিধংসিলা ক্ৰণেকতে ।
 আশ্বেষ্ট কৰিয়া বৈল দ্ৰোণৰ আগতে ॥ ২৪৩৪২
 দ্ৰোণৰ আগৰ সেনা পলায় ব্যূহ ভঙ্গে ।
 অৰ্জুনৰ পথে পাচে চলে মন বঙ্গে ॥
 ক্ৰোধ কৰি দ্ৰোণে আসি ভেঙিলেক পথ ।
 সনাইবাৰ পঞ্চ শব ভেদি হৃদয়ত ॥ ২৪৩৪৩
 সাত্যকিয়ো সাত শৰে ভেদিলা ললাটে ।
 আচম্বিতে সাত্যকি ভেদিলা ছয়পাটে ॥
 ক্ৰোধিয়া সাত্যকি আটাসেক দিলা টানে ।
 একশৰে হৃদয়ত ভেদিলা সন্ধানে ॥ ২৪৩৪৪
 কমণ্ডলু ধ্বজক ভেদিয়া এক বাণে ।
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত পুনু যুযুধানে ॥
 শবচোটে দ্ৰোণৰ যে নসহে শবীৰ ।
 দাস্ত কামুৰিয়া কোপে কম্পমান বীৰ ॥ ২৪৩৪৫
 সাত্যকিয়ো শব সন্ধে দ্ৰোণক চাইলন্ত ।
 সাত্যকিক সমুদ্রিয়া দ্ৰোণে বুলিলন্ত ॥

ওবা বৃষ্টি বীৰ ভূমি দেখো যবে যুজা ।
 যাতে ধনঞ্জয় হস্ত তোমাথৈৰ ওজা ॥ ২৪৩৪৬
 ধনু শব ধৰিয়া যুজক আছে চাই ।
 প্ৰদক্ষিণ কৰি তেহো গৈলেক পলায় ॥
 ভূমি বাঢ়ি কৰা দেখো আমাক যুজিবা ।
 জীৱন্তে নেবাইবা ভূমি যমঘৰে যাইবা ॥ ২৪৩৪৭
 য়েৰে পলাই যাইবা অৰ্জুনৰ অনুসৰি ।
 পলন্তাক কোনে খেদে থাকো হাস্য কৰি ॥
 সাত্যকি বোলন্ত গুৰু স্বৰূপ কাহিনী ।
 কোন বীৰে যাইবেক তোমাক যুদ্ধে জিনি ॥'৪৮
 বাজাব আজ্ঞায়ে তযু শিষ্যৰ সম্বন্ধি ।
 অৰ্জুনৰ পাশে যাওঁ তযু পাৰ বন্দি ॥
 বিলম্ব নকৰা মোক এৰি দিয়া পথ ।
 এহি বুলি পাঞ্জৰ কৰিয়া গৈল বথ ॥ ২৪৩৪৯
 দ্ৰোণক এবাইয়া বীৰ কতো দূৰ যায় ।
 বুলিলা বচন সাৰথিৰ মুখ চাই ॥
 শুনিয়োক সাৰথি কপটী গুৰু দ্ৰোণ ।
 পুনু পথ ভেটি গুৰু দ্ৰোণৰ যতন ॥ ২৪৩৫০
 শীত্ৰ কৰি বাহা বথ আৰু কথা জান ।
 প্ৰথম দলত অৱন্তীৰ সেনাগণ ॥
 তাহাৰ অন্তত দক্ষিণাক সেনা আছে ।
 তাৰ পাচে বাহ্লিক কৰ্ণৰ দল পাচে ॥ ২৪৩৫১
 ভিন্নে ভিন্নে বাজু পাতি আছে সেনাগণ ।
 আপোনাৰ বাজুতেহে কবয় সন্ধান ॥
 আনৰ বাজুক লাগি কেহো নযায় খেদি ।
 এতেকেসে শীত্ৰে যাইব পাৰি বাজু ভেদি ॥২৪৩৫২
 যি ফৌজত আছে দেখা কৰ্ণৰ সোদৰ ।
 তাহাক লাগিয়া বথ বাহিয়ো সম্বৰ ॥
 এহি শূনি শীত্ৰে বথ বাহিলা সাৰথি ।
 পাচে পাচে খেদি গৈল দ্ৰোণ সেনাপতি ॥ ২৪৩৫৩
 সেহি সময়ত যে পাণ্ডৱে জিত্ত পাইলা ।
 দ্ৰোণৰ সেনাক তেতিয়াৰে বিধংসিলা ॥
 সাত্যকিয়ো পাইল যাই কৰ্ণৰ দলক ।
 শব বৰিয়া সেনা তন্তাইল বৰক ॥ ২৪৩৫৪

কৰ্ণৰ সোদৰে সাত্যকিক তিনি বাণে ।
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত দাক্ষণ সন্ধানে ॥
 সাত্যকিয়ো কাটিল তাহাৰ ধনুধান ।
 বধ কাটি সাৰথিব লৈলেক পৰাণ ॥ ২৪৩৫৫
 ধনুত জুড়িলা ধুবপাট বাণ ডাটি ।
 কিবীটি সহিতে যুগ পেলাইলেক কাটি ॥
 তাৰ সেনা ভঙ্গাই ভঙ্গাইলন্ত বাহ্লিকক ।
 দক্ষিণাক ভঙ্গাই বিধ্বংসিলা ভাৰতিকা ॥ ২৪৩৫৬
 নাৰায়ণগণ মাজে পশিলেক বধ ।
 ক্ৰোধে কৃতবৰ্ম্মা আসি ভেণ্টিলন্ত পথ ॥
 কৃতবৰ্ম্মা আসে দেখি শিনিব নন্দন ।
 ছয় শৰ হৃদয়ত কবিল সন্ধান ॥ ২৪৩৫৭
 চাৰি শৰ মাৰিয়া যে ঘোঁৰাক মাৰিল ।
 ঘোড়শ শায়কে পুশু হৃদয়ে তাড়িল ॥
 কৃতবৰ্ম্মা পাইল যেনে বৰ শৰচোট ।
 হাতে তুলি লৈল বৎসদন্ত শৰগোট ॥ ২৪৩৫৮
 কৰ্ণমানে ধনু টানি পঠাইল কেপিয়া ।
 ভূমিত পৰিল বাণ হৃদয় ভেদিয়া ॥
 একপাটে মুঠিতে কাটিল শবাসন ।
 দুই স্তন মাজতে ভেদিল দুই বাণ ॥ ২৪৩৫৯
 ধনু কটা গৈল হানিলন্ত শক্তিগোট ।
 বাম ভুজ শক্তি ফুটিলেক বৰ চোট ॥
 আন ধনু ধৰিয়া সাত্যকি বীৰবৰ ।
 অমৃত অৰ্জু দ হানিলেক বহু শৰ ॥ ২৪৩৬০
 সাৰথিব শিব কাটি পেলাইলন্ত ভাঙ্গে ।
 শৰচোটে চাৰি ঘোঁৰা কবিল বিহ্বলে ॥
 সাৰথি পৰিল বধ বাধিল আপুনে ।
 ধনু ধৰি থাকিলেক যুজিবাক মনে ॥ ২৪৩৬১
 সাত্যকি সম্মুখে বীৰ থাকিল নিৰ্ভয় ।
 সাধু সাধু বুলি সৰ্ব্বজননে প্রশংসয় ॥
 দ্রোণে দেখে বাহু বিধ্বংসয় যুধিষ্ঠিৰ ।
 উলটিয়া আপোনাৰ সেনা কৰি থিব ॥ ২৪৩৬২
 হাৰ্দ্ধিকক বাহুদ্বয়ে ধৈৰ্য্যন্ত ভাঙাই ।
 পুশু দেখি গৈলন্ত সাত্যকি বধা স্বয় ॥

যুধিষ্ঠিৰে ব্রাহ্মণৰ আশয় বুজিলা ।
 আপোনাৰ কটকক চাহিয়া মাতিলা ॥ ২৪৩৬৩
 হেৰা শুক দ্রোণ যায় সাত্যকিক খেদি ।
 সবে মিলি তাহাক বধিয়া বাহু ভেদি ॥
 এহি বুলি ভীম ধৃষ্ণদ্যুম্ন বহুদাম ।
 নকুল যে সহদেব পাঞ্চালীন্দন ॥ ২৪৩৬৪
 প্রভদ্রক ভেদি বাণমবে বীৰগণে ।
 ব্যূহৰ মুখত থাকি কবিল কমনে ॥
 কৃতবৰ্ম্মা জবাসন্ধ দুয়ো বীৰবৰ ।
 সংশপ্তকগণে সম্মে সেনা কৰি থিব ॥ ২৪৩৬৫
 পাণ্ডৱক ভঙ্গাইলন্ত দাক্ষণ বিক্রমে ।
 প্রভদ্রক ভঙ্গাইলন্ত নাৰায়ণ সম্মে ॥
 যেন বৃক ভাজিবাক হস্তীযুধ যায় ।
 সিংহৰ আটাস শুনি বিভঙ্গে পলায় ॥ ২৪৩৬৬
 তেনমতে পাণ্ডৱল ব্যূহক ভাজিল ।
 কিছুকো মূৰাৰি আটিমুটিয়ে থাকিল ॥
 সাত্যকিক খেদি সবে গৈল উল্লসিয়া ।
 বোলে সাধিয়োক মান ই বীৰ মাৰিয়া ॥ ২৪৩৬৭
 সাত্যকিক মাজ কৰি বেটিল চৌভিত্তি ।
 গদা যুদগৰ শূল হানিলা শকতি ॥
 সবে অস্ত্র ভেদিয়া সি ফোঁজক ভঙ্গাইলা ।
 মত হস্তী মাজে যেন সিংহে কৰি লীলা ॥ ২৪৩৬৮

—o—

বৃকসৈন্য বধত ধৃতবাহুৰ শোকপ্রকাশ

ছবি

ধৃতবাহু নবপতি সজ্জয়ৰ মুখ চাই
 বুলিলন্ত কাকণ্য বচন ।
 কণিক বিজ্ঞাম কৰা মনে কবে অস্ত্রযথা
 পুত্ৰৰ হুমৰি সেনাগণ ॥
 গজে বধে অস্ত্রে শস্ত্রে প্রহাৰণে সম্বন্ধে
 সৰ্ব্বগুণে পৰীক্ষি বীৰক ।
 সকল গুণত কৰি সাহসিক ঘিটো হৰে
 সেহি বীৰে লজিবে জয়ক ॥ ২৪৩৬৯

জাব মাজে বলবন্ত শুক দ্রোণে চাহিলন্ত
বৃহথান বচিল যতনে ।
অনেক দেশব বীৰ মাজে মাজে জ্ঞাটাই আছে
তাকো বিধবংসিল যুযুধানে ॥
এবেসে জানিলে ভালে দৈব বিনে একো কালে
প্রবন্ধে নিসিজে যিটো কার্য ।
প্রবন্ধ কবিয়া ধৈব .দৈবে অনুকূল হৈব
তেবে লভি ত্রিজগত মাজ ॥ ২৪৩৭০
অৰ্জুনে বধিব সৈন্য সবে সৈন্য কয় ভৈল
তাত মোঁবি নাহিক বিস্ময় ।
দেবব বীৰ্য্যত জাত তিনিলোকে যাব খ্যাত
একো ঠাইত নাহি পৰাজয় ॥
সাত্যকিয়ো ব্যূহ ভেদি বীৰগণ মানে ছেদি
সেনাগণ কবয় কদন ।
অনেক বান্ধব মবে তাক দেখি পুত্রে মোবে
কেনমতে জীৱয় পৰাণ ॥ ২৪৩৭১
সৈন্ধৱক সমীপত ধনঞ্জয় উপগত
সাত্যকিয়ো যান্ত তাক ধায়া ।
কর্ণ কুপ দুৰ্য্যোধন সৈন্ধৱ বাধিতে মন
কি কৰিলা অৰ্জুনক পায় ॥
জয়দ্রথ নবপতি পলাইবাক খুজিলেক
নপাইলেক দ্রোণব নিমিত্তে ।
দুৰ্য্যোধন নৃপতিব সকলে গোঁৱব সাধি
দ্রোণে মবাইলন্ত হাতে হাতে ॥ ২৪৩৭২

— ০ —

কৃতবৰ্ম্মা আৰু সাত্যকিব যুদ্ধ

পদ

বাজাব বিলাপ শুনি বুলিলা সঞ্জয় ।
আপোন দোষত বিলাপক মুয়ুৰাই ॥
আপুনি বঢ়াইলা দন্দ পাণ্ডৱ সহিতে ।
কুশলক লভিলাহা তিনিয়ো জগতে ॥ ২৪৩৭৩
যিকালত দুৰ্য্যোধন ভৈলা উতপতি ।
গণি পড়ি বুলিল বিদ্রুৱ মহামতি ॥

ইহাব নিমিত্তে কুকণ হৈবে ঠাই ।
সমাগবা পৃথিবীৰ হৈবেক প্ৰলয় ॥ ২৪৩৭৪
আমাব বচনে আৰু যতনে পেলায়ো ।
নকবাহা অকাৰণে দুখ বৰ পায়ো ॥
বিদ্রুৱব হিতবাণী মুণ্ডনিতা তাক ।
যাবে জীয়া মানে তযু ভৈল কান্দিবাক ॥ ২৪৩৭৫
আপুনি পাতিলা পাশা পাণ্ডৱক আনি ।
কে জিনে কে জিনে বুলি পুছিলা আপুনি ॥
পাণ্ডৱব বাজ্য কাঢ়ি লৈলা কোন কাজে ।
কেমন কাৰণে পঠাইলাহা বনমাজে ॥ ২৪৩৭৬
পাঞ্চথানি গ্ৰাম খুজি পঠাইল পাণ্ডৱে ।
আপুনি আসিলা বিশ্বভাৱন মাধৱে ॥
ভীষ্ম দ্রোণ বিদ্রুবে বুলিল যত হিত ।
পুত্ৰব নিমিত্তে সবে দেখিলাহা তিত ॥ ২৪৩৭৭
পাঞ্চতালি মাৰি হৰি যেখনে চলিলা ।
বঙ্গ চাহি মহাবাজা সেখানে আছিল ॥
কিছু নকৰিলা তুমি কবিবাক পাৰি ।
আৰে কেনে অকাৰ্য্যে কান্দাহা সবসৰি ॥ ২৪৩৭৮
চিত্ত ধিব কবিয়া শুনিয়ে নৃপবৰ ।
কৃতবৰ্ম্মা আকতিব দাক্ষণ সমৰ ॥
সাত্যকিয়ো যেন যুদ্ধ কৰে ব্যূহমাজে ।
কহিবোহো সকল শুনিয়ে মহাবাজে ॥ ২৪৩৭৯
সাত্যকিক খেদে ভৰষাজব নন্দন ।
ব্যূহমুখে পটোয়াব ভাজে পাণ্ডুগণ ॥
একে কৃতবৰ্ম্মা সবে পাণ্ডু নিৰাৰিল ।
দেখি ভীমসেন অগ্নিসম জ্বলি গৈল ॥ ২৪৩৮০
তিনি শব মাৰি তাৰ তেদিলন্ত তনু ।
ভল্লশব মাৰি তাৰ ছেদিলন্ত ধনু ॥
ধনু কাটি বুকোদৰে কৰে সিংহধ্বনি ।
কটাকো নকৰে কৃতবৰ্ম্মা শিবোমণি ॥ ২৪৩৮১
ধৰ্ম্মবাজে পাঞ্চ শব কৰিলা সন্ধান ।
সহদেৱে হানিলন্ত বিংশতি মাৰ্জন ॥
নকুলে শতেক শত শব জটৌৎকট ॥
দ্রৌপদীৰ পঞ্চ পুত্ৰে তিত্তিৰি মাৰ্য্যক ॥ ২৪৩৮২

ধূতচূড়াম্ বহুদায়ম্ ক্ৰপদ বিবাট ।
 তিতিনি নান্নাচে তাব ভেদিল ললাট ॥
 শিখণ্ডীয়ে পাঞ্চ শবে টানি ভেদিলন্ত ।
 ভল্ল হানিলন্ত যত তাব নাহি অন্ত ॥ ২৪৩৮৩
 এতেকৰ শবচোটে কৃতবৰ্ম্মা বীৰ ।
 আন ধনুখান লৈয়া ধুস্তি কৰি খিৰ ॥
 একৈকক পাঞ্চ পাঞ্চ শবে ভেদিলন্ত ।
 এক শব হানিয়া ধনুক কাটিলন্ত ॥ ২৪৩৮৪
 সত্তৰি শায়কে কৃতবৰ্ম্মা বীৰবৰে ।
 মাকতিক ভেদিলন্ত দুই স্তন ভিতৰে ॥
 কম্পি গৈলা মাকতি দাক্ষ সন্ধানত ।
 পৃথিবী কম্পতে যেন কাম্পয় পৰ্বত ॥ ২৪৩৮৫
 কেক্ষাতে থাকিলা বধ কবৰত ধৰি ।
 বব বব বীৰে ধাইলা তাক পাচ কৰি ॥
 দশোদিশ চাকিয়া কৃতবৰ্ম্মাক পীড়িলা ।
 কতোক্ষণে ভীমসেনে চেতন লভিলা ॥ ২৪৩৮৬
 শক্তিগোটা তুলিলা লোহাৰ যেন দণ্ড ।
 আঠগোটা বৰ্ণা বাজে শুনন্তে প্ৰচণ্ড ॥
 খেপিয়া পঠাইলা ভীমে নিজবাহু বলে ।
 আকাশ প্ৰকাশ কৰি উল্কা যেন চলে ॥ ২৪৩৮৭
 অগ্নিৰ কণিকা যেন ওফাবন্তে যাই ।
 ছয়ো দলে উৰ্দ্ধমুখ ছয়া আছে চাই ॥
 কৃতবৰ্ম্মা দেখে শক্তিগোটা আসে ছানি ।
 কাটিলন্ত শক্তিগোট নিজ অস্ত্ৰ হানি ॥ ২৪৩৮৮
 শক্তি নষ্ট ভৈল দেখিলন্ত বুকোদৰ ।
 আন ধনু ধৰি শব কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 হৃদয় উদৰ কাথ কোষ বক্ষস্থল ।
 নিবন্তৰে ভেদিলন্ত ভীম মহাবল ॥ ২৪৩৮৯
 গেকধাৰা সদৃশ কৰিব বহি যায় ।
 অশোক ফুলিল যেন অধিক হুহাই ॥
 ক্ৰোধে কৃতবৰ্ম্মা হাতে ধনু লৈলা তুলি ।
 পাঞ্চপাট নাবাচে ভীমক ধৈলা শালি ॥ ২৪৩৯০
 তিতিনি শায়কে সৰ্বাহাৰে কুটিলন্ত ।
 গায়ে বাজে বাহি সৰ্বাহাৰে ভেদিলন্ত ॥

পুনু সাত সাত বাণে ভেদিলন্ত তনু ।
 খুববাণে শিখণ্ডীৰ কাটিলন্ত ধনু ॥ ২৪৩৯১
 ধনু কটা ভৈল দেখি ক্ৰপদনন্দন ।
 হাতে খাণ্ডা ধবিলন্ত যুজিবাক মন ॥
 বাম হাতে বাক শত চন্দ্ৰ লিখিয়াছে ।
 ফুৰায়া ফুৰায়া খাণ্ডা হানিলন্ত পাচে ॥ ২৪৩৯২
 ধনু কাটিলন্ত তাব শবে সমন্বিতে ।
 যেন অগ্নিকুণ্ড খাণ্ডা পবিল ভূমিতে ॥
 পক্ষাশ নাবাচে পাচে পাঞ্চালী নন্দনে ।
 হাৰ্দিকৰ ফোঁজ বত কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪৩৯৩
 আন ধনু ধৰি পাচে হাৰ্দিক তনয় ।
 দোহো শবে সৰ্বাহাৰে ভেদিল হৃদয় ॥
 শিখণ্ডীক সাত শবে ভেদিলন্ত কোথে ।
 শিখণ্ডীয়ো হানিল ষোড়শ কুৰ্ম্ম নখে ॥ ২৪৩৯৪
 ক্ৰোধে কৃতবৰ্ম্মা যেন জ্বলিল অগনি ।
 ডাক দিয়া বোলে অবে শুন যাজ্ঞসেনী ॥
 ভীমক যে বধিবাৰ সবে মান সাৰো ।
 নপলাস যেরে আজি সমবন্তে মাৰোঁ ॥ ২৪৩৯৫
 সবাক এবিয়া শিখণ্ডীক খেদি গৈলা ।
 দুই দণ্ডমানে দুইবো পথযুদ্ধ ভৈলা ॥
 ছয়ো বীৰে শব কৰে ছয়ো সংহাৰয় ।
 ধনু কাটি কাটি গদা যুদগৰে যুজয় ॥ ২৪৩৯৬
 বধৰ মণ্ডলি কৰে চাহন নযায় ।
 প্ৰলয়ত যেন দুই আদিত্য উদয় ॥
 কতোবেলি ছিত্ৰ পায় কৃতবৰ্ম্মা বলী ।
 আশী বসন্তদন্ত হানিলন্ত হলহলি ॥ ২৪৩৯৭
 দাক্ষ সন্ধান পায় ক্ৰপদনন্দন ।
 কম্পি কম্পি যুৰ্ছা গৈলা নাহিকে চেতন ॥
 আমবা বুলিলোঁ শিখণ্ডীক আন ধৰি ।
 শূনি কৃতবৰ্ম্মা বীৰ গৈলেক লবধি ॥ ২৪৩৯৮
 যুজনা সাবধি পনুহাই লৈয়া গৈলা ।
 সাবধিৰ গুণে তাব প্ৰাণবন্ধা ভৈলা ॥
 শিখণ্ডীক বাধি পাণ্ডুদেৱে দিলা ধাৰ ।
 সবাকো ভলাইল কৃতবৰ্ম্মা অনিৰ্বাৰ ॥ ২৪৩৯৯

পাণ্ডৱ জিনিয়া পাচে জিনিলন্ত ছেদি ।
 পাঞ্চালক জিনিলা ধ্বংসব সেনা ভেদি ॥
 পাণ্ডৱদলত তৈলা দাক্ষণ আবার ।
 শঙ্খ সিংহনাদ কবে সকলে কোঁবর ॥ ২৪৪০০
 শুনে ব্যূহযুথত যুদ্ধন্ত যুযুধান ।
 কাঞ্চোজব সেনা মাৰি নেন্ত যমধান ॥
 দেখন্ত পাণ্ডৱীদল বণে দিলা ভঙ্গ ।
 কোঁবরব দলত শুনয় বঙ্গ ঢঙ্গ ॥ ২৪৪০১
 বধ পালটায়্য ব্যূহ বাহিবক যায় ।
 বধব বেগত হয় হস্তী ওঁকবায় ॥
 বধচক্রে পঞ্জীগণ ভূমিত পশিল ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰব গৈয়া আগত মিলিল ॥ ২৪৪০২
 পাণ্ডৱীসেনাক এৰি হৃদিক তনয় ।
 ছয় শবে সাত্যকিব ভেদিল হৃদয় ॥
 যুযুধানে এক শবে কাটিলন্ত ধনু ।
 একেধৰে হৃদিকব ভেদিলন্ত তনু ॥ ২৪৪০৩
 সাৰথিক মাৰিয়া মাৰিল বোটকক ।
 হৃদয়ত হানিলন্ত চৌযষ্টি শায়ক ॥
 কুটুম্বৰ গুণে তাৰ নলৈলেক প্রাণ ।
 তাহাব যতেক সেনা কবিল নিৰ্য্যাণ ॥ ২৪৪০৪
 বধ পালটায়্য পাচে শিনিব নন্দন ।
 দ্রোণৰ সেনাত পৰি কবিল কদন ॥
 দুঃশাসনে দেখে সাত্যকিব পৰাক্ৰম ।
 সেনা সংহাবন্ত যেন কালান্তক যম ॥ ২৪৪০৫
 জণ্টায়া আনিয়া দিলা হস্তী পটোৱাব ।
 তাহাব পাচত জলসঙ্ক অনিৰ্ব্বাব ॥
 সাত্যকি বোলন্ত সূত বামপাশে চাহা ।
 দ্রোণৰ দক্ষিণ লাগি মোৰ বধ বাহা ॥ ২৪৪০৬
 দুঃশাসন আছয় চড়িয়া ইন্তীকঙ্কে ।
 বধ গজ হয় প্রজা যুদ্ধক প্রৱন্ধে ॥
 ত্ৰিগৰ্ভব ৰাজা যুদ্ধেৰাজিৰ কুমাৰ ।
 স্তূৰ্ণৰ ধ্বজছত্ৰে কবে জাতিস্কাৰ ॥ ২৪৪০৭
 হস্তীযুথ আছে যেন কালমেঘখণ্ড ।
 স্তূৰ্ণৰ মালা জলে ইন্তেব কোদণ্ড ॥

স্তূৰ্ণৰ বৰ্ণ ৰাজা স্তূৰ্ণ বধন্ত ।
 স্তূৰ্ণ কবচগোট গিচ্ছিছে গাৱন্ত ॥ ২৪৪০৮
 স্তূৰ্ণৰ অলঙ্কাৰ বহু বিবচিত ।
 ধনুখান টঙ্কাবয় বাখবে খচিত ॥
 তাহাব সমীপ লাগি বাহা মোৰ বধ ।
 নগৈলৈয়ো খেদি আসি ভেটিলেক পথ ॥ ২৪৪০৯
 ডাকিলেক বধখান গুৰুতৰ বেগে ।
 হস্তীযুথে আগ ভেটিলেক সেহি ছেগে ॥
 যাৰ যত আছে অস্ত্ৰ হানে নিবন্তবে ।
 দশোদিশে ঢাকিলেক সাত্যকি বীৰবে ॥ ২৪৪১০
 শিনিব নন্দক বীৰ বীৰমধ্যে সাৰ ।
 একভিল লঘু নহে শবৰ প্রহাৰ ॥
 তাসম্বাৰ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ আগে তাক ছেদে ।
 মাহুত থাকন্তে হস্তী কুন্তল ভেদে ॥ ২৪৪১১
 কাহাবো চৰণ কাটে কাৰো কাটে মুণ্ড ।
 কাৰো দন্ত লাজুল কাহাবো কাটে শুণ্ড ॥
 পৰ্বতমানক লক্ষে যেন পূৰন্দৰে ।
 বজ্জ অশনিক বৰিষিলা নিবন্তবে ॥ ২৪৪১২
 সাত্যকিয়ো তেনমতে নাৰাচ খেপিল ।
 বগুতণ্ড কৰি হস্তীযুথক খেদিল ॥
 আৰ্ত্তনাদ কৰি হস্তীসেনা যাই ভাগি ।
 জলসঙ্কে হস্তী খেপিলেক তাক লাগি ॥ ২৪৪১৩
 পৰন সঞ্চাবে মুণ্ড তুলি আছে হস্তী ।
 যেন যমদণ্ড ধৰি ধাইল প্রজাপতি ॥
 লোহাব কবচ গাৱে বস্ত্ৰব ডুমুক ।
 যেন গগনত দেখি চন্দ্রৰ বেখাক ॥ ২৪৪১৪
 সাত্যকি দেখিলা বৰ হস্তীৰ প্রহাৰ ।
 শুণ্ডতে কৰিলা তিনি শবৰ প্রহাৰ ॥
 বৰ চোটে মুণ্ড চপবাইল ময়মন্ত ।
 ক্ৰোধে জ্বলি গৈল জলসঙ্কৰ গাৱন্ত ॥ ২৪৪১৫
 তেখনে দ্বাদশ শবে হৃদয়তে ভেদি ।
 একশৰ হানিয়া তাহাব ধনু ছেদি ॥
 ধনু কটা গৈল বীৰে হানিলা ভোমৰ ।
 বাম বাহু ভেদিলেক সাত্যকি বীৰৰ ॥ ২৪৪১৬

হাতৰ থলিল ধনু দাক্ষ সন্ধানে ।
 পুৰুষ ধনু ধৰি হানিলেক ঘাতি বাণে ॥
 পাচে জলসন্ধ বাজা খড়্গ চৰ্শ্ব ধৰি ।
 কুৰাইলেক খাণ্ডা সাত্যকিক লক্ষ্য কৰি ॥ ২৪৪১৭
 খেপিয়া পঠাইল চক্ৰ চলিল ঘূৰিত ।
 সাত্যকিব ধনু কাটি পেলাইলা ভূমিত ॥
 আন ধনু ধৰি পাচে শিনিব কুমাৰে ।
 গুণ দিয়া কৰি পাচে ধনুৰ টকাৰে ॥ ২৪৪১৮
 ধনুত জ্বলিল আন দুই খুববাণ ।
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কৰিলা সন্ধান ॥
 পৰিষ সমান তাৰ বাহু দুইথান ।
 কৰিবাক লাগি আছে শবৰ সন্ধান ॥ ২৪৪১৯
 কাটিয়া পেলাইল দুই খুৰে লাগ পায় ।
 আউৰ খুব হানি মুণ্ড পেলাইল কাটিয়া ॥
 হস্তীৰ উপৰে তাৰ কক্ৰ যে পৰিল ।
 বাজাৰ শোণিতে তাৰ শৰীৰ তিতিল ॥ ২৪৪২০
 শবৰ চোটত হস্তী পলাইল উলটি ।
 আপোনাৰ সেনাগণ মাৰয় খচকি ॥
 জলসন্ধ পৰিল সিসিক বাজপুত্ৰ ।
 ডাক দিয়া বোলয় সাত্যকি আছে কুত্ৰ ॥ ২৪৪২১
 তোমাকেসে মাৰিলে বাজাৰ মান পাইবো ।
 তোৰ মুণ্ড কাটি ধৰ্ম্মবাজাত যোগাইবো ॥
 ক্ৰোধে কম্পমান যে সাত্যকি মহাবীৰ ।
 ভৰ্জিয়া আসন্তে তাৰ কাটিগন্ত শিৰ ॥ ২৪৪২২
 হস্তীৰ ভেদিলা তিনি শৰে বক্ষস্থল ।
 শৰচোটে হস্তীগণ পলাইল সকল ॥
 বধিলন্ত জলসন্ধ নিষাদ তনয় ।
 তাহাৰ সেনাত পৰি কৰিলা শ্ৰলয় ॥ ২৪৪২৩

সাত্যকিব বৃষ

জ্বৰি

সাত্যকিব পৰাজয় দেখিলন্ত গুৰুদ্রোণ
 কহে কহে আনন্ত বিশ্বয় ।

দুশ্মুখক সমুখিয়া কচন বুলিলা তাক
 গুৰু ভবদ্বাজৰ তনয় ॥
 যত বলীয়াৰ বীৰ আগতে জৰ্ণটাই আছে
 বধ গজ তৰপে তৰপে ।
 বব কৰি যুজিবেক মহাবীৰো নগৈলেক
 সি বীৰক যুজে কাৰ বাপে ॥ ২৪৪২৪
 হেৰা মই ভৈলোঁ আগ হৈয়া মোৰ পাচ ভাগ
 আসিয়োক সকলে তাহাক ।
 অশ্বখায়া দুঃশাসন কৃতবৰ্ম্মা আদি কৰি
 বীৰগণে চৌভিতি বেটোক ॥
 তেতিয়কণে সাত্যকিয়ো দ্রোণ আগে ভৈল পিষ
 উসমিস লাগিল কটকে ।
 যুৰবাজ দুঃশাসন অপৰ সোদৰগণ
 দ্রোণেও দিলন্ত শবজাকে ॥ ২৪৪২৫
 তেসম্বাৰ শব সজ খণ্ড খণ্ড কৰিলন্ত
 সবাবে কাটিল ধনুৰ্বাণ ।
 পটোৱাৰ ভাজিলন্ত তাসম্বাক ভৰ্ম্মাইলন্ত
 বহু শব কৰিয়া সন্ধান ॥
 এতেকতে দুৰ্য্যোধনে আপোনাৰ ফৌজ লৈয়া
 সাত্যকিব ভেটিলেক বাট ।
 চাৰি শৰে দুই কোষ পঞ্চ শৰে হৃদয়ত
 এক শৰে ভেদিল ললাট ॥ ২৪৪২৬
 গুৰু দ্রোণে ভেদিলন্ত সতৰি শায়ক হানি
 দুৰ্ম্মৰ্ষণে হানিল দ্বাদশ ।
 বিকর্ণেও তিনি শৰে কোষে কোষে বক্ষস্থলে
 দুয়হে মাৰিল ভল্ল দশ ॥
 দুশ্মুখে দ্বাদশ শৰে আঠ দুঃশাসন বীৰে
 চিত্ৰসেনে দোগোদ্ধা লাগকে ।
 দুৰ্য্যোধনে দশবাণে আন সবে বীৰগণে
 হানিলেক প্ৰত্যেকে প্ৰত্যেকে ॥ ২৪৪২৭
 সাত্যকিব শৰীৰত সবে শৰে কুটিলেক
 বোম্বালে কৰিব বহি বান ।
 যেন অবণ্যৰ মাজে পক্ষাশ কুটিয়া আছে
 তাতেও কৰি অধিক দুখায় ॥

ভাসাব শবচোট কটাক নকবে বীবে
দৃঢ় ধনু ধবি যুযুধান ।
দ্রোণক দ্বাদশ শবে দশ শবে দুয়হক
বিকর্ণক কবিলা সন্ধান ॥ ২৪৪২৮
দ্বাদশ দ্বাদশ শবে বিবিশতি দুয়র্ধনে
সাত্যকিক দশ শবে ভেদি ।
বিজয়ক দশ শবে বব চক্ৰ লগাইলেক
বাজাব দলক গৈল খেদি ॥
বাবলিৰ ডুজ দণ্ড কাটি কাটি পেলাইলন্ত
কত বীবি পলাইল তবাসে ।
যেন বনে তাল ফল ছুপ ছুপ কবি পবে
যেনমতে প্রচণ্ড বতাসে ॥ ২৪৪২৯

সাত্যকিক সৈতে দ্রোণৰ যুদ্ধ আৰু পৰাভৱ

পদ

দুৰ্য্যোধন বীৰক ভেদিল। তিনি বাণে ।
বাজায়ো কবিলা তিনি শবৰ সন্ধানে ॥
পুনৰপি সাত্যকি বাজাব ধনু ছেদি ।
কম্পাইলন্ত বাজাক চৌষষ্টি শবে ভেদি ॥ ২৪৪৩০
আন ধনু ধবি বাজা কোপে কম্পমান ।
শতক নাৰাচ লৈয়া কবিলা সন্ধান ॥
হৃদয়ত পৰি ফুটি ফুটি বাজ ভৈল ।
সাত্যকি বীৰব তাত কটাকো নঠৈল ॥ ২৪৪৩১
শিনিব নন্দন যে বীৰতে বীৰ সাৰ ।
বাজাক কবিলে আতি শবৰ প্রহাৰ ॥
হৃদয়ত পৰি বব চোটে বজাই গৈল ।
শবৰ সন্ধানে বাজা মুৰ্ছাগত ভৈল ॥ ২৪৪৩২
সকলে সোদৰে দেখে অৰ্দ্ধহা বাজাব ।
সাত্যকিক কবিলেক শবৰ প্রহাৰ ॥
পাঞ্চ পাঞ্চ শবে বীবে সবাকো ভেদিল ।
পুনৰপি সাত সাত সবাকো ছুপিল ॥ ২৪৪৩৩
হৃদয়ত বাজাব ভেদিল আঠ বাণে ।
একশবে হাতক কাটিলা ধনুখানে ॥

অগ্নিময় ধ্বজগোট নাগৰ আকাৰ ।
তাক কাটি ষোটকক কবিলা সংহাৰ ॥ ২৪৪৩৪
সাবধিক কাটিয়া পেলাইল খুববাণে ।
নব শবে ভেদিলেক মৰ্ম মৰ্ম স্থানে ॥
উফবি পবিল বাজা মুখে মাটি খায়া ।
হাহাকাৰ কৰে সবে বাজাক দেখিয়া ॥ ২৪৪৩৫
ধৰিবাক মনে সাত্যকিয়ো খেদি গৈলা ।
মাংসখণ্ড দেখি যেন শেনে জাম্প দিলা ॥
লৱবি চবিলা চিত্তসেনৰ বথত ।
কৃতবৰ্ম্মা সাত্যকিৰ বোচিলেক পথ ॥ ২৪৪৩৬
পুনৰপি ছয়ো বীবে কবিলা সমৰ ।
পূৰ্বত যুজিলা যেন বৃত্ত-পুৰন্দৰ ॥
প্রথমত কৃতবৰ্ম্মা শিনিবন্দনক ।
হানিলন্ত হৃদয়ত সতবি শায়ক ॥ ২৪৪৩৭
সাবধিক সাত সাত শবে ষোটকক ।
বিশতি শায়কে ধেৰে বিজিলা ধ্বজক ॥
সাত্যকি ভেদিল। তাক শতক শায়কে ।
সাত শবে সাবধি পঞ্চাশে ষোটককে ॥ ২৪৪৩৮
শবচোটে কাম্পয় হাৰ্দিক মহাবলী ।
আনো বাণ হানিলেক তাক্কেসে আকলি ॥
যমদণ্ড সম শব পবিল হৃদিত ।
কধিৰে তিমিৰ ছয়া পবিল ভূমিত ॥ ২৪৪৩৯
জানু হানি কৃতবৰ্ম্মা ভূমিত পবিলা ।
কুটুৰ কাৰণে পুনু শব নকবিলা ॥
পৰাজিত ভৈলা ধেৰে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
কৃতবৰ্ম্মা বীৰব ক্ৰণেকে হৰাই প্রাণ ॥ ২৪৪৪০
আন কোন বীৰ তাহাৰ মুখে লাগে ।
ভাগি ভাগি পলাই সেনা নবহয় আগে ॥
অৰ্জ্জুনক দেখো গৈয়া ছেন বজমনে ।
বথ ডাকি নিশঙ্কে চলিলা যুযুধানে ॥ ২৪৪৪১
সঙ্কুৰণ ছয়া পাচে কৃতবৰ্ম্মা বলী ।
আন বথে চবি ব্যুহযুখে গৈলা চলি ॥
পতন সঙ্ঘাবে শুক দ্রোণ গৈল খেদি ।
খাকিলন্ত সাত্যকি বীৰব শব ভেদি ॥ ২৪৪৪২

সকলে সোদৰে পুনৰপি লৈলা লাগ ।
 দ্রোণ পাশ পাইলন্ত সাত্যকি মহাভাগ ॥
 সকলে লোহাৰ বৎসদন্ত তিনিপাটে ।
 তাড়িলেক গুৰু যুধুধানৰ ললাটে ॥ ২৪৪৪৩
 ললাটৰ শবসমে কৰিলা দীপিতি ।
 যেন তিনি শৃঙ্গে সমে পৰ্ব্বতে কৰে গতি ॥
 পুনৰপি বজ্জসম শব বৰিষন্ত ।
 কতেক মাৰিল শব তাৰ নাহি অন্ত ॥ ২৪৪৪৪
 শিনিৰ নন্দনে বৰ বিক্ৰম কৰন্ত ।
 দোখণ্ড দোখণ্ড কৰি শব সংহাৰন্ত ॥
 যেন পৰ্ব্বতৰ হস্তে বশি বজ্জাই যায় ।
 তেনে কৰি ছয়ো বীৰে শব বৰিষয় ॥ ২৪৪৪৫
 ছয়ো বীৰ সমান যুদ্ধত হেন দেখি ।
 বথৰ মণ্ডলী কৰে যেন ছয়ো পক্ষী ॥
 সাত্যকিক গুৰু দ্রোণে বিংশতি শায়কে ।
 দুমাই পঞ্চাশে পুনু ভেদিল শতেকে ॥ ২৪৪৪৬
 সাত্যকি দেখয় গুৰু দ্রোণ ভৈল চাৰ ।
 নবপাট বৎসদন্ত কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 ধ্বজগোট ভেদিল অপৰ তিনি বাণে ।
 সাৰথিক ভেদি পাচে ভেদিলন্ত যানে ॥ ২৪৪৪৭
 কঙ্কপত্ৰে ছায়া আছে সত্তৰি শায়কে ।
 সাত্যকিক এক শৰে চাৰি ঘোটককে ॥
 সাৰথিক এক শৰে ভেদিলন্ত তনু ।
 ভল্ল হানি কাটিলন্ত সাত্যকিৰ ধনু ॥ ২৪৪৪৮
 ধনু কটা গৈল গদা ধৰি দিলা পাক ।
 গদা পাকে অগনি নিকলে জাকে জাক ॥
 ক্লেপিলন্ত গদা চলে দ্রোণৰ বথক ।
 দ্রোণে কাটিলন্ত হানি চৌষষ্টি শায়ক ॥ ২৪৪৪৯
 আন ধনু ধৰি হানিলন্ত তিনি শব ।
 চুই চক্ষু মাজে ভবজ্ঞান নন্দনৰ ॥
 শত্ৰুনাশ কৰিয়া লবৰি দিলা চক্ৰ ।
 শুনিয়া দ্রোণৰ গায়ে উঠি গৈলা খজ ॥ ২৪৪৫০
 শক্তিগোটা ভুলি লৈলা কনকৰ দণ্ড ।
 বল দিয়া আক্ৰমণে উঠিল অধিকন্ত ॥

দশোদিশ প্ৰকাশিয়া শক্তি চলিল ।
 সাত্যকিক পায় তাৰ বথত পৰিল ॥ ২৪৪৫১
 পৃথিৱীত পৰিলন্ত তাহাৰ বথ ফুলি ।
 সাত্যকিয়ো দুৰ্ব্বাৰ নাৰাচ লৈলা ভুলি ॥
 প্ৰহাৰিয়া গুৰুৰ ভেদিলা বাম ভুজ ।
 ধনু পৰিলেক খসি হাত ভৈল কুজ ॥ ২৪৪৫২
 কণিকতে হস্ত হুয়া ভ্ৰাম্মণ প্ৰচণ্ড ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰে ধনুক কৰিল খণ্ড খণ্ড ॥
 সাৰথিয়ো মুৰ্ছা গৈল বথ শক্তি পৰি ।
 আপুনি সাত্যকি ধৰিলন্ত বাঘজৰী ॥ ২৪৪৫৩
 আপোনাৰ বথখান আপুনি বাখন্ত ।
 একশত শায়কে দ্রোণক ভেদিলন্ত ॥
 ধনু মুঠি শব দ্রোণে সবে কৰি ডাট ।
 সাত্যকিৰ হৃদয়ে হানিলা শবপাট ॥ ২৪৪৫৪
 সাত্যকিয়ো দেখন্ত কোঁৱৰে বায়ু ডাটে ।
 আকে যুজি আছেঁ। মই ছেপে কোন কাঠে ॥
 যি কাৰ্য্যে আসিছেঁ। তাক কেনে কৰেঁ। হেলা ।
 সময় প্ৰশস্ত নহে যুজিবাৰ বেলা ॥ ২৪৪৫৫
 চাপ লৈয়া উঠি বীৰে যুজিবে নপাইলা ।
 বোলে বুঝিবংশৰ প্ৰতাপ অন্ত গৈলা ॥
 কিস লাগি দিলেঁ। মই বৈৰক আসজ ।
 দ্রোণক মুহিবো প্ৰহাৰিয়া শব সজ ॥ ২৪৪৫৬
 সাৰথিক কাটিলন্ত এক শবঘায়ে ।
 দৃঢ় কৰি তাৰিলন্ত ঘোটকৰ গাৱে ॥
 বাখন্তায়ো নাহিকে প্ৰহাৰ পায় বৰ ।
 পালটিয়া চাৰি ঘোঁৰা দিলেক লৱৰ ॥ ২৪৪৫৭
 দুৰ্য্যোধন আদি কৰি সকলে সোদৰ ।
 ভবে পলাই গৈল সবে ব্যুহৰ ভিতৰ ॥
 পাণ্ডবে দেখিয়া কৰিলেক সিংহনাদ ।
 কোঁৱৰীদলত বৰ মিলিল প্ৰমাদ ॥ ২৪৪৫৮
 সাত্যকিয়ো সাৰথিক আশ্বাস কৰিয়া ।
 অৰ্জুন দেখিবে লাগি গৈলন্ত লৰিয়া ॥
 দ্রোণে দেখিলন্ত সাত্যকিৰ নহো সৰ ।
 ব্যুহমুখে পাণ্ডৱসেনাৰ হৰ্ষ বৰ ॥ ২৪৪৫৯

এহি বুলি ব্যুহস্থে ভৈলা উপসন্ন ।
ধনু ধৰি পাণ্ডবীসেনাক কবৈ ছন্ন ॥
কহে বামসবম্বতী এৰা আন কাম ।
পাতক ছাড়োক ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৪৪৬০

—০—

সাত্যকিৰ সৈতে কৌবরসকলৰ ধ্বংস

দ্বন্দ্বভী

দ্রোণক জিনিয়া শিনিৰ নন্দন
বায়ুবেগে চলি যাস্ত ॥
সূৰ্য্যৰ সমান ধ্বজগোট জ্বলে
হৃদশনে দেখিলন্ত ॥
হৃদশন বায় পুলিন্দ তনয়
গৈলা সাত্যকিক খেদি ।
আপোন বিক্রমে বথ নিবাবিলা
সতৰি শায়কে ভেদি ॥ ২৪৪৬১
অযুতে নিযুতে শৰ প্রহাবিলা
মহাবীৰ হৃদশন ।
সবে শৰ সঙ্গ ধনু টোণ বাণ
কাটিলন্ত যুযুধান ॥
সাত্যকিয়ে যত শৰ প্রহাবিলা
হৃদশনে তাক ছেদি ।
ছিত্র পায়া পাচে দুইকো দুই বীৰে
বজ্রসম শৰে ভেদি ॥ ২৪৪৬২
দন্ত কামুৰিয়া ধনু টানি টানি
ছুয়ো বীৰে শৰ কৰে ।
দশোদিশে যত কৌবরৰ দলে
শৰে ফুটি ফুটি মৰে ॥
পুনু তিনি শৰে হৃদশন বীৰে
ভেদিলেক সাত্যকিক ।
কবচ ভেদিয়া হৃদয় ফুটিয়া
বিদাবিলা পৃথিবীক ॥ ২৪৪৬৩
পুনু চাৰি শৰ হানি মহাবীৰ
ভেদিলা চাৰি ঘোটক ।

পুনু চাৰি শৰে দুই কোষ ভেদি
চাৰি শৰে চৰণক ॥
শৰচোট পায়া শিনিৰ নন্দন
অগ্নিৰ সমান ভৈলা ।
চাৰি শৰে চাৰি ঘোঁৰাক মাৰিয়া
সাবধিৰ প্রাণ লৈলা ॥ ২৪৪৬৪
কৰ্ণমান কৰি ধনুখানি টানি
খুব ধবিলন্ত ডাটি ।
কিৰীটি কুণ্ডলে সহিতে বাজাব
মুণ্ড পেলাইলন্ত কাটি ॥
তাহাক ছানিয়া শিনিৰ নন্দন
পুনু বেগ টানি গৈল ।
বথৰ সাবধি বথ বহি যাস্ত
সূৰ্য্যক সঘনে চাইল ॥ ২৪৪৬৫
সাবধিৰ চিত্ত জানি যুযুধানে
হাসিয়া বোলে বচন ।
কিসক লাগিয়া বেলিক টলিয়া
ভয় কৰি কি কাৰণ ॥
বিক্রম কৰিয়া হেলায়ে তৰিয়া
ভবদ্বাজ সাগৰত ।
বীৰ জলসন্ধ হৃদিক তনয়
দুখ তেজে সমবত ॥ ২৪৪৬৬
পুলিন্দ তনয় অগ্ন নদী হয়
তাক আসি লওঁ ভেটি ।
আনো যত বীৰ ধনু ধৰি আছে
ভূণ হেন নিবো ছেদি ॥
সবাকে ভেদিয়া অৰ্জুন সমীপ
পাইলো হেন কৰি মন ।
সকলে বীৰহ আজি সাফলিবো
তৰি কুকনদী খান ॥ ২৪৪৬৭
কুক মুণ্ডা মুণ্ড কাছোজ আছিয়
বথ বাহা পিত্ত কৰি ।
সবাকে মাৰিয়া পেসিবো যমক
চাই থাকি বঙ্গ কৰি ॥

জয় নকৰিবা দাককৰ ভাই
বাহা বথ বেগ ধৰি ।
বামসবস্বতী কহে নিবস্তবে
ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৪৪৬৮

—o—

সাত্যকিৰ হাতত কোঁৱৰৰ পৰাভৰ

পদ

সাৰথি বোলন্ত শুন সাত্যকি বিনয় ।
তোমাৰ প্ৰসাদে মোৰ কাকো নাহি ভয় ॥
ভীষ্ম দ্রোণ কৰ্ণ দ্রোণী বীৰৰ আগত ।
কোন দিনা দেখি আছা বিজ্ঞান বথত ॥ ২৪৪৬৯
বিষ্ণুৰ দাকক যেন ইন্দুৰ মাতলি ।
বথত কুশল মই হওঁ মহাবলা ॥
সাত্যকি বোলন্ত শুন দাককৰ ভাই ।
হেথা দেখা কান্ধোজে আমাক আছে চাই ॥ ২৪৪৭০
সুদক্ষিণ ৰাজ্যৰ সমান গোটে গোটে ।
লাগ পাইলে আমাক যুজিবে বৰ চোটে ॥
সবে সেনা মাৰি আজি দেখাইবো প্ৰতাপ ।
ৰাজা দুৰ্য্যোধনৰ হৃদয়ে দিবো তাপ ॥ ২৪৪৭১
পাণ্ডৱৰ যত স্নেহ সকলে দেখাইবো ।
পৰনৰ বেগে গৈয়া অৰ্জুনক পাইবো ॥
নামতেসে বোলাৰ সাত্যকি বলশালী ।
দেখাইবাক নযাওঁ যোহোৰ মূনিবালি ॥ ২৪৪৭২
মোৰ ভাগ্যে দন্দ ভৈল পাণ্ডৱ কোঁৱৰ ।
দেখাইবাক ঠাই পাইলো বলৰ গোঁৱৰ ॥
কিনো কুটুম্বিত ভৈলা ধৃতৰাষ্ট্ৰ পুত্ৰ ।
নুহিবা এতেক মূৰ এক ঠাই কুত্ৰ ॥ ২৪৪৭৩
এতেকতে কান্ধোজদলক পাইল বথ ।
আশ্বেচিট কৰিয়া আসি ভেটিলেক পথ ॥
ধনু ধৰি শৰ কৰি যুদ্ধিৰ প্ৰহাৰ ।
গদা ভিণ্ডিপাল শূল ক্ৰিশূল তোমৰ ॥ ২৪৪৭৪
বথে গজে বাহুতে পদাতি নিবস্তবে ।
তত্তি গৈল ৰথখান অৰ্জুনক শৰে ॥

বথ তত্তিবাৰ দেখি সাত্যকি থকাইল ।
ধনু ধৰি নিবস্তবে শৰ বৰিষিল ॥ ২৪৪৭৫
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ছেদিয়া বীৰৰ কাটে শূল ।
বথৰ আগৰ সেনা কাটিয়া পেলাইল ॥
বায় দক্ষিণৰ ছয়ো ভিত্তি নিলগাইল ।
যেন সোমন্ত ভাগি বৰ বেগে যাই জল ॥ ২৪৪৭৬
সেহিমতে কোঁৱৰৰ সেনা যাই মানি ।
সাত্যকিৰ ৰথখান গৈল বেগ টানি ॥
হস্তী উকুৱাইল সাত্যকিৰ শৰচোটে ।
বৰ চোট পাৰয় ঘোটক দুই গোটে ॥ ২৪৪৭৭
ছয় সাত আঠ পক্ষী ফলে একে শৰ ।
অল্পমাত্ৰ শেষ ভৈল সেনা কান্ধোজৰ ॥
কান্ধোজক ধ্বংসিয়া সবাকো বিধ্বংসিলা ।
দৰদক মাৰি কিৰাটক সংহাৰিলা ॥ ২৪৪৭৮
ভগদত্ত ৰাজ্যৰ যতেক স্নেহগণ ।
তাক মাৰি মাৰিলন্ত অপৰ যৱন ॥
যেন বহুকুণ্ডে বন পুৰি পুৰি যাই ।
ভূমি লাগি পৰৈ কেহো আধাপোৰা হুই ॥ ২৪৪৭৯
সাত্যকিয়ো সেহিমতে ব্যূহ ভেদি যাই ।
কতো মৰে কতো পৰি থাকে শৰঘাই ॥
শৰলক্ষে যাকে পাই তাকে যাই ভেদি ।
তাহাৰ শোণিত যাই বহি এক নদী ॥ ২৪৪৮০
দুই ভিত্তি বৰিষিয়া মহাশৰ কৰে ।
গদা ভিণ্ডিপাল অসি যুদগৰ প্ৰহাৰে ॥
এৰায় বেগে কতো শৰ কৰি কাটে ।
কতো শৰীৰত পৰি যাই উভচোটে ॥ ২৪৪৮১
যেহি ফোঁজে ধৰে তাক গৈল আলোড়িয়া ।
নিবস্তবে শৰ কৰৈ তুতিতক চায়া ॥
সহস্ৰ পৰিলে উটে দোগোটা কহক ।
কহক সহস্ৰে কৰে যুদ্ধক প্ৰহক ॥ ২৪৪৮২
কতোহো কহক পথ শৰদতে নাচে ।
ইফোঁজ যুজন্ত আসি আৰ ফোঁজে কাছে ॥
মহাবেগে ৰথখান চলে ব্যূহ ভেদি ।
তাহাৰ শোণিতে পাচে পাচে বহে নদী ॥ ২৪৪৮৩

সাত্যকিৰ পৰাক্ৰম দেখি দুৰ্য্যোধন ।
 সোদৰক চাহি হেন বুলিলা বচন ॥
 মোৰ সেনা বিধ্বংসিয়া চলয় সাত্যকি ।
 শিয়ালৰ দল হেন কি কবয় থাকি ॥ ২৪৪৮৪
 দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন বিবংশতি বথ ।
 চিত্ৰসেন দুৰ্ম্মৰ্ষণ ছয়ো মহাবথ ॥
 দশ শত্ৰু আদি কৰি শতেক সোদৰ ।
 মহাবীৰ শকুনি ভল্লক বলীয়াৰ ॥ ২৪৪৮৫
 ৰাজ্যৰ ফৌজৰ বীৰ মৈললা বাছি বাছি ।
 পাচে পাচে খেদি যাই বীৰ কাছি কাছি ॥
 আকাশ লজ্জিয়া গৈল সেনাৰ আন্দোল ।
 গগনক পূৰিয়া কৰ্ত্ত দিলা তাল ॥ ২৪৪৮৬
 সাতখান পৃথিৱী একত্ৰ হয়৷ জৰে ।
 একশত বজ্জ যেন একেলগে পৰে ॥
 গিৰ গিৰ শুনিয়া চাহিলা যুযুধানে ।
 দেখে সাজি পাৰিয়া আসয় দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৪৪৮৭
 হেন দেখি পুনৰপি সাত্যকি বদতি ।
 অল্ল কৰি বথখান বাহিয়ো সাৰথি ॥
 কদৰ্থনা কৰি মাত্ৰ বহিয়ো এখনে ।
 কিনো নিলজ্জ মূৰ্খ এই ৰাজ্য দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৪৪৮৮
 কালমেঘখণ্ড যেন লোকে আসে ধাই ।
 আক আজি সেক দিবো হাতে হাতে পাই ॥
 কুইনল ফুল হেন দেখি অশকত ।
 তোহোৰ উপৰে আজি মোহোৰ বীৰত্ব ॥ ২৪৪৮৯
 মোক যুজিবাক লাগি আসে বীৰকাছে ।
 যমদূতবৃন্দ বণে আন কৈত আছে ॥
 এতেকতে দুৰ্য্যোধনে চৌপাশ বেঢ়িয়া ।
 অঙ্ককাৰ কৰিলেক শবু বৰিষিয়া ॥ ২৪৪৯০
 থাক থাক দেখ দেখ সামৰ সামৰ ।
 এহি বুলি দশোদিশ বেঢ়ি কৰে শৰ ॥
 প্ৰথমতে সাত্যকি দাকণ শৰ কৰি ।
 সহস্ৰেক ঘোঁৰা নিলা যমৰ নগৰী ॥ ২৪৪৯১
 নাৰাচে মাৰিল চাৰি শত ময়মত্ত ।
 মাৰিলন্ত আশুয়ান একশত বথ ॥

অগ্নিৰ সমান শৰ সাত্যকি মাৰয় ।
 আশুয়ান বীৰ মাৰি কৰিলা প্ৰলয় ॥ ২৪৪৯২
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক কুৰুৰাজ ।
 শিনিৰ নন্দনে কৰিলন্ত কোন কাজ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ে কৰিলন্ত যেন কাম ।
 তেনয় কৰ্ম্মক কৰিলন্ত যুযুধান ॥ ২৪৪৯৩
 আউদালে তাকে ভেদি মাজতে পশিয়া ।
 বথ গজ বাজী হস্তে পৰিল খসিয়া ॥
 যুগু কাটি পেলাইলন্ত শূনি দুপহুপি ।
 বীৰৰ সমান বথ কৰে হুপহুপি ॥ ২৪৪৯৪
 সৰে ৰাজফৌজ য়েৰে সংহৰন্তে আছে ।
 দুৰ্য্যোধনে সাত্যকিতে বৰিষন্ত পাচে ॥
 প্ৰথমতে দুৰ্য্যোধন হানিলা শায়ক ।
 সাৰথিক তিনি চাৰি শৰে ঘোটকক ॥ ২৪৪৯৫
 সাত্যকিক তিনি শৰে পুতু আঠ শৰে ।
 দুঃশাসনে দশ শৰে কৰিলা প্ৰহাৰে ॥
 শকুনি হানিলা পাঞ্চ বিংশতি মৰ্দ্দিন ।
 চিত্ৰসেনে সাত শৰে কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪৪৯৬
 দুয়্যহে পঞ্চিশ শৰ উল্লুকে শতেক ।
 আনো বীৰে প্ৰহাৰিলা তিতিনি শায়ক ॥
 শৰচোটে সাত্যকি কিটাইলা বৰক্ৰোধে ।
 তিতিনি শায়কে ভেদিলেক সব যোদ্ধে ॥ ২৪৪৯৭
 কঙ্কপত্ৰে শৰ হানি সবাকো ভেদিল ।
 খুবহানি শকুনিৰ ধনুক ছেদিল ॥
 দুই হাত তলে তাৰ কুৰি শৰ হানি ।
 মুখ চাই শকুনিক বুলিলন্ত বাণী ॥ ২৪৪৯৮
 এহি দুই হাতে তই টানিলিহি পাশ ।
 পাঞ্জৱৰ মান সাৰো আৰ কৈক ঘাস ॥
 দুই স্তন মাজে তাৰ হানি সাত বাণ ।
 ললাটত এক শৰ কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪৪৯৯
 চিত্ৰসেনে শত দুই শৰে দুৰ্য্যোধনে ।
 দশৰো কুটিল দুই শৰে মৰ্ম্মথানে ॥
 দুঃশাসন কুৰি শৰে কুটিল ললাট ।
 উল্লুকে কুটিল হাদি মাজে চাৰিপাট ॥ ২৪৫০০

আন ধনু ধৰি পাচে বাজাৰ মাভুলে ।
 সাত্যকিক নাৰাচ মাৰিলা বাহুলে ॥
 আঠ শৰে হৃদয়ত পুনু পাঞ্চ শৰে ।
 বাজাৰ মাভুলে ক্ৰোধে কৰিয়া প্ৰহাৰে ॥ ২৪৫০১
 পুনু ছুঃশাসনে ষাঠি দুয়ুহে সত্ৰৰি ।
 দুয়ুহে হৃদয়ে ভেদিলেক দৃঢ় কৰি ॥
 দুৰ্য্যোধন বাজায়ে সহস্ৰ শৰ হানি ।
 সাত্যকিক বধক ধ্বজক খেলা ছানি ॥ ২৪৫০২
 পাঞ্চ পাঞ্চ শৰে পুনৰপি যুধুধানে ।
 সবাৰো হৃদয়ে বৎসদন্ত দিলা হানি ॥ ২৪৫০৩
 বধ গজ কাটি খুবে কাটিলন্ত ধনু ।
 সাৰথিৰ শিৰ কাটি বেলেগাইলা তনু ॥
 বধভঙ্গ ভৈল সবে পৃথিৱীত পৰি ।
 ভূমিপাৰে বীৰগণ পলাইল লৱৰি ॥ ২৪৫০৪
 বাজাৰো বধৰ সাৰথিৰ মুণ্ড কাটি ।
 চাৰি ষোটকক শৰ প্ৰহাৰিলা ডাটি ॥
 নৃপতিক লাগিয়া হানিলা শৰজাক ।
 শৰচোটে চাৰি ঘোঁৰা লৱৰ দিলেক ॥ ২৪৫০৫
 বধখান ফুৰে তাৰ চক্ৰৰ আকাৰ ।
 হাসি হাসি যুধুধানে কবন্ত প্ৰহাৰ ॥
 আন বধে চড়ি আসি ছুঃশাসনে দেখি ।
 দুৰ্য্যোধন বাজাক প্ৰৱন্ধে নিলা বাধি ॥ ২৪৫০৬
 বাজাক জিনিবা যুধুধান মহাবলী ।
 অৰ্জুনৰ পাশক কণেকে গৈলা চলি ॥
 পটোৱাৰ ছেদি ভেদি চমুকৰি পথ ।
 বায়ুতো অধিক সাৰথিয়ে ডাকে বধ ॥ ২৪৫০৭
 দুনাই দুৰ্য্যোধনে আদেশিলা সবাৰাক ।
 সাত্যকি বীৰক ভুজি নিদিবা যাইবাক ॥
 ইয়ো ভৈল অৰ্জুন আত্মক যাই চৈলি ।
 নমাৰিয়া কেন বাধি আছা এভেবেলি ॥ ২৪৫০৮
 ছুঃশাসন ভুজিও নিশ্চিন্তে কেনে আছি ।
 সংশ্লিষ্টকৰণ-বীৰগণ লোৱা বাছি ॥

আৰো বৰ বৰ বীৰ লৈবাহা লগত ।
 চলে বলে বেঢ়ি মাৰিবাহা সমবত ॥ ২৪৫০৯
 বাজাৰ আদেশে যুধবাজ ছুঃশাসন ।
 বাছি বাছি লৈলা সংশ্লিষ্টক বীৰগণ ॥
 কান্ধোজ বাহিলক ঘনৰ দবদব ।
 কলিঙ্গ অশ্বৰ্চ পিশাচৰ পুলিঙ্গৰ ॥ ২৪৫১০
 ধানে ধানে বাছি বাছি লৈলা বীৰগণ ।
 আগবাঢ়ি পটোৱাৰ দিলা ছুঃশাসন ॥
 পৰ্বতকন্দৰে থাকি জানে মহাযুদ্ধ ।
 পাঞ্চশত মহাবলী সি লৱন্ত আয়ুধ ॥ ২৪৫১১
 বাজাৰ আদেশে সাত্যকিক খেদি গৈল ।
 আক অপৰ্য্যাপ্ত বধ তাৰ পাচে ভৈল ॥
 স্বভাৱত পুণ্ডৰীক কুয়ুদ বামন ।
 পুষ্পদন্ত সৰ্ব্বভোম সুপ্ৰতি কাঞ্চন ॥ ২৪৫১২
 এহি অষ্ট দিগ্গজ কুলত ভৈলা জাত ।
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ দুই হাজাৰ ময়মত ॥
 সিয়ো চলি গৈল আক ত্ৰিতয় হাজাৰ ।
 চলন্তে পৰ্বতে যেন লৈল পটোৱাৰ ॥ ২৪৫১৩
 সবাৰো পাচত বাজা দুৰ্য্যোধন গৈল ।
 আনো অপৰ্য্যাপ্ত সেনা সৌভিত্তি জটাইল ॥
 সাত্যকি বোলন্ত সাৰথিৰ যুথ চাই ।
 অল্প অল্প কৰিয়া চলিয়ো বধ বাই ॥ ২৪৫১৪
 নামাৰি পঠাওঁ বাধি ভীমৰ গোঁৱৰ ।
 দুনাই দুনাই পথ ভেটে নিলাজ কোঁৱৰ ॥
 সুখে দিহা পাইলো যেন মন্ত বাৰ কাঢ়ে ।
 নিলাজৰ নাক যেন কাটিলেও বাঢ়ে ॥ ২৪৫১৫
 এতেকতে কুন্দলে বেঢ়ি দিলে বিজ ।
 প্ৰহাৰিল অস্ত্ৰচয় দেখিতে বিবিজ ॥
 থানিকো বিজ্জাম নাহি শিনিব তনয় ।
 দোধোখান কৰিয়া কাটিল শক্ৰয় ॥ ২৪৫১৬
 সিবলা দেখিলে সাত্যকিক পৰাক্ৰম ।
 অৰ্জুনত পৰে তিনিলোক নাহি সম ॥
 হস্তী হয় বধ মাৰিলন্ত যেন থান ।
 প্ৰত্যেকে প্ৰত্যেকে কৰোঁ শুমা বিজ্ঞান ॥ ২৪৫১৭

মাহুতৰ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰথমে ছেদয় ।
 চাৰি ভৰি কাটি কুন্তললকো ভেদয় ॥
 সাত শৰ হানি মাৰৈ সাত মাহুতক ।
 একেশবে ঘোঁৰা মাৰে আৰ বাহুতক ॥ ২৪৫১৮
 চাৰি শৰ মাৰি চাৰি ঘোঁৰাক মাৰন্তু ।
 দুই পাৰ্শ্বে সাৰথিক দুই শৰে সংহবন্তু ॥
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ কাটিয়া কাটয় ধ্বজ ধনু ।
 কাৰো মুণ্ড কাটন্তে কাহাৰো কাটে তনু ॥ ২৪৫১৯
 একেলগে যেন মাৰিলন্তু সেনাচয় ।
 দেখি সৰ্বলোক ভৈল পৰম বিস্ময় ॥
 অনেক দেশৰ বীৰ পৰি গৈল মৰি ।
 শৰচোটে কতো বীৰ পলাই লৰবি ॥ ২৪৫২০
 দুঃশাসনে দুৰ্য্যোধনে দুৰ্ভিত্তি বেঢ়িয়া ।
 পলোৱা সেনাক দেই জৰ্ণায়া জৰ্ণায়া ॥
 বধ মণ্ডলীত যুযুধানে পাৰে লাগ ।
 শৰ বৰিষিয়া মাৰিলন্তু দুয়ো ভাগ ॥ ২৪৫২১
 পাষণ যুদ্ধক আদেশিলা দুঃশাসনে ।
 মাৰিয়োক সাত্যকিক পাষণ সন্ধানে ॥
 শিলাযুদ্ধ কৰিবাক তোমৰা কুশল ।
 শিলাযুদ্ধ নজানয় ক্ষত্ৰিয়সকল ॥ ২৪৫২২
 পৰ্বতনিবাসী পাঞ্চশত স্লেচ্ছ ৰায় ।
 সাত্যকি বীৰক ভেদিলেক সমুদায় ॥
 হস্তীমুণ্ড সম শিলা হাতে ধৰি ধৰি ।
 একো বীৰ মৰন্তে নকৰে পাচ ভৰি ॥ ২৪৫২৩
 পাষণ যুদ্ধক যুযুধানে দেখিলন্তু ।
 অদভুত দেখি মনে মনে গুণিলন্তু ॥
 হাতে শিল ধৰি কোনে যুজ্জে সমৰত ।
 অৰ্জুনৰ কথা পাচে পৰিল মনত ॥ ২৪৫২৪
 যৈমানি জিনিলা জিযু উত্তৰ দিশক ।
 সাত দিন যুজিলেক অৰ্জুন বীৰক ॥
 মোহোৰেমে ভাগ্যে আসি আছে সবলোকে ।
 ইহাকেসে মাৰিলে প্ৰখ্যাত যশ থাকে ॥ ২৪৫২৫
 পাঞ্চশত বীৰে একেলগে দিলা ধাৰ ।
 একেলগে কৰিলেক শিলাৰ প্ৰহাৰ ॥

দুৰ্জয় সাত্যকি বীৰ যুদ্ধে নৰাটলা ।
 নাৰাচ বিপাট হানি কাটিলন্তু শিলা ॥ ২৪৫২৬
 শিলাত পৰিয়া সবে কৰে ঠাত ঠাত ।
 পৰ্বত উপৰে যেন পৰয় নিৰ্যাত ॥
 অগ্নিৰ কণিকা যেন পৰে জাকে জাকে ।
 সবে কুকৰ্ণ মৰে কটা শিলা পাকে ॥ ২৪৫২৭
 কতো শিলা মাৰে কতো মাৰিতে নপারে ।
 শিলা সমন্বিতে হাত কাটে সেহি ভাৰে ॥
 পাঞ্চশত শৰে পাঞ্চশতকো মাৰিলা ।
 সহস্ৰেক বীৰে ধাইলা হাতে কৰি শিলা ॥ ২৪৫২৮
 একেলগে শিলা হানে সহস্ৰেক বীৰ ।
 শৰ হানি তাসম্বাৰ ছেদিলন্তু শিৰ ॥
 সহস্ৰেক পৰিলা ততেক বীৰে ধাইলা ।
 আধাকে চৌভিত্তি বেঢ়ি বৰিষিলা শিলা ॥ ২৪৫২৯
 দুৰ্য্যোধনে জৰ্ণাইলেক অপৰ কটক ।
 অশ্বৰ্থ পুলিন্দ মকৰাক কলিঙ্গক ॥
 কৌন্তল শক্তি তোমৰ গদা হানি ।
 সাত্যকিৰ দশোদিশে আকাশক চানি ॥ ২৪৫৩০
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ হানি হানি বোলে তোল তোল ।
 গগনমণ্ডল পুৰি উঠিলন্তু বোল ॥
 মৰিল সাত্যকি বুলি কৰে কিল কিলি ।
 কটাক্কে নমৰে তাক বৃষ্টিসিংহ বলী ॥ ২৪৫৩১
 দুই ভিত্তিৰ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ আসয় বথকে ।
 নাৰাচ প্ৰহাৰে শৰ কাটয় আধাকে ॥
 সবে বীৰ সংহাবন্তু সাত্যকি প্ৰচণ্ড ।
 কাৰো উক ভুজ শিৰ মধ্যত দোখণ্ড ॥ ২৪৫৩২
 শিলাত পৰন্তে শৰ উথলে শব্দ ।
 বৰ বৰ বীৰগণে থাকিল তৰুধ ॥
 কটা শিল পৰি অস্ত্ৰ জাকে জাকে পৰে ।
 গজ বাজীসব আকাশৰো সৈন্ত মৰে ॥ ২৪৫৩৩
 মাৰন্তে ক্ষয় সবে দাক্ষ কন্দন ।
 ব্যুহমুখে শুনে ভবদ্বাজৰ নন্দন ॥
 সাৰথিৰ মুখ চায়া বুলিলা বচন ।
 শুনিয়োক ব্যুহ মাজে কিসৰ কন্দন ॥ ২৪৫৩৪

বব বব বীৰ পলাই যায় ব্যূহ ভঙ্গে ।
জানো যুদ্ধ কবয় পাষণ যোদ্ধাগণে ॥
কৌবর্য কালান্তক সাত্যকি মহাবধ ।
যুজস্তা নাহিকে বীৰ তাহান লগত ॥ ২৪৫৩৫
দ্রোণে বধ বাহা মোব তাব সমীপক ।
উলটায় খেদো গৈয়া সাত্যকি বীৰক ॥
সাবধি বোলয় শুনায়োক দ্বিজবব ।
একবোল বোলে বুলিবাক লাগে ডব ॥ ২৪৫৩৬
ব্যূহ যুখত যুজি নোৱাৰিলা যাক ।
ব্যূহ মাজে তাকে লুহি পাৰা যুজিবাক ॥
মাসে মাসে নাহা তুমি তনক নাচাহা ।
আগে নৌকা বাথন্তে গুৰিক বুকুৱাহা ॥ ২৪৫৩৭
ব্যূহ মাজত সাত্যকিক খেদি যাইবা ।
সবে সেনা পাণ্ডৱক হাতে হাতে দিবা ॥
নাহি হেন কৰিলেক তোমাৰ আগত ।
সবে সেনা লৰিবেক তোমাৰ আগত ॥ ২৪৫৩৮
বাথিবাক নোৱাৰিলা সাত্যকি বীৰক ।
ব্যূহমুখ বাথি তুমি যুজা পাঞ্চালক ॥
এতেকতে যুযুধানে সবাকে ভঙ্গাইলা ।
দ্রোণ সমীপক লাগি পলাই আসিলা ॥ ২৪৫৩৯
দ্রোণে পুছিলন্ত দুঃশাসন মুখ চাই ।
কেনে মহাবতীগণ আসিলা পলাই ॥
আপুনি বঢ়াইলা দন্দ পাণ্ডৱৰ সঙ্গ ।
সমাজ মাজক লাগি পাঞ্চালীক অঙ্গে ॥ ২৪৫৪০

দ্রোণদীৰ কপ বৰ্ণনা

যুজাস্তনী

কপদনন্দিনী কয়ল বদনী
হংসৰ গম্বনী কুব্জনয়নী এ
কটাকে চাহন্তে হুৰাজন মন মোহে ।
মৃগাল সমান বাহু দুইখান
বলয়া কঙ্কণ কবে কণজুন এ
বলা আঁহুলি কিশকময় সম শোভে ॥

কয়ল চৰণ নথ পদ্ম যেন
নুপুৰে বজ্জন বাজে কণজুন এ
গমন কবন্তে বাজহংস পলাই লাজে ।
অসিত কুণ্ডল কুম্ভে উজ্জল
মৃগন্ধি শীতল বাসে জলমল এ
মেলান্তে চামৰি পলাই বনৰ মাজে ॥ ২৪৫৪১
যেন শশধৰ বদন মণ্ডল
নাসা তিলফুল কণত কুণ্ডল এ
কুম্ভৰি তিলক শোভন কবে কপোলে ।
দশন পঙ্কতি যুকুতাৰ পাশ্চি
অধৰে শোভন্তি যেন বিশ্বপাশ্চি এ
শোভন নাসিকা জয় জিত তিলফুলে ॥
পীন পয়োধৰ ঘট স্তম্ভৰ
কমণ যুকুতাৰ হাব জাতিস্কাৰ এ
পাঞ্জৰ দেখিয়া মূনিগণো পবে ভোলে ।
আনিল নিলাজে সকলে সমাজে
অশেষ বটিলে সমাজৰ মাজে এ
লাঙ্গুল মাৰিয়া কিসক পলাইল ডবে ॥ ২৪৫৪২

দ্রোণৰ দ্বৰ্য্যোধনক ভংগনা

ছবি

যিকালত যুধিষ্ঠিৰে বাজসূয় কবিলন্ত
লকেক নৃপতি জিনিলন্ত ।
সকলে তীৰ্থৰ জল একধান কৰি আনি
সাগৰৰ জল আনিলন্ত ॥
একলক্ষ নবপতি মহাদেৱ সমস্থিতে
কুম্ভ-অষ্ট মহিবী সহিতে ।
যুধিষ্ঠিৰ সমস্থিতে পাঞ্চালৰ নন্দিনীক
কবাইলেক স্নান অৱস্থতে ॥ ২৪৫৪৩
সেহি কেশে আঁহুলি আক বস্ত্ৰ কাটি লৈল
বুলিলে তই ভৈলি সেৱকিনী ।
দ্বৰ্য্যোধন নৃপতিৰ গৃহত প্ৰৱেশ হুৱা
মানে মানে কৰল মাৰ্জ্জনি ॥

তোৰ পাঞ্চ পতি হেৰা যুচ তিন সম ভৈলা
 ইটো বোল আপুনি বুলিলে ।
 সাত্যকিতে বণ হাবি ব্যুহ ভঞ্জে পলায়
 সকলে লাজক পুৰি খাইলে ॥ ২৪৫৪৪
 পূৰ্বৰ কালত তুমি হেন জানি নজানিয়া
 যি কালত পাতিলাহা ক্ৰতু ।
 পাঞ্চ ভাই মহাযোদ্ধা গাৱত উঠিল ক্ৰোধ
 আমাক কৰিব ভয়ীভুত ॥
 দ্রোণদাৰ যত ক্ৰোধ পাণ্ডবে কি সহিবেক
 আক মৰ্মছেদ বচনক ।
 যান সমে যুযুজিবে যুদ্ধ দেখি পলাইবাহা
 কেনে দন্দ কৰা পাণ্ডৱক ॥ ২৪৫৪৫
 পৰবে ধনত আশা খেলিবাক কুটপাশা
 হাসিবাক দশন প্ৰকটি ।
 তাতেসে তোমৰা কাজি যুদ্ধ দৰশনে আজি
 ভাগিল সকলে আটিমুটি ॥
 চৌৰঞ্চি বাৰঞ্চি বিতি সতাদশ দুই পাঞ্চতি
 দ্বাৰ্চোক দুই চৌক নজানয় ।
 বজ্জসম ধনু ধৰি অগ্নিসম শৰ কৰি
 দেখিলেক গাণ্ডিমুণ্ড কায় ॥ ২৪৫৪৬
 ৰাজাৰ সোদৰ তুমি বণত কৰ্কশ বৰ
 সেনা সম্পিলাহা সাত্যকিতে ।
 সাত্যকিৰ হাতত যে দৰ্পমান চুব ভৈল
 পাণ্ডৱক যুজিবা কিমতে ॥
 ধনঞ্জয় বৃকোদৰ ত্ৰিদশতো অনিৰ্বাৰ
 দুইবো শৰে বজ্জ পটন্তৰ ।
 তাহাৰ প্ৰহাৰ পায় অস্থি মজ্জা ছিণ্ডিবেক
 কেনমতে কৰিবা সমৰ ॥ ২৪৫৪৭
 সাত্যকিৰ শৰচোটে বাত কৰি ঘেলাইলেক
 পলাইবাক কৰিলা নিশ্চয় ।
 ধৰ্ম্মৰাজ চৰণত হাকুতি হাকুতি কৰি
 অৰ্জ্বাজ্য দিবাক যুৱায় ॥
 জীমৰ গদাৰ পাতে অৰ্জুনৰ শৰ ঘাতে
 ঘাবে নাহি মৰা দুই ভাই ।

তই কাটি লৈলি ৰাজ তই ভৈলি যুৱৰাজ
 এবে এৰি আসিলা পলাই ॥ ২৪৫৪৮
 পৰৰ কাৰণে আসি যুদ্ধ কৰে যুযুধানে
 তুমি যুজা আপোনাৰ কাজে ।
 শীত্ৰ কৰি যায়ো খেদি যি থানত যুযুধানে
 কদন কৰয় যুদ্ধ মাজে ॥
 শূনা সৰ্বজন পদ ভাৰত অমৃত সম
 দ্রোণপৰ্ব ইহাক বোলয় ।
 ভণে ৰাম সবস্বতী যিটো নৰ শুদ্ধমতি
 হৰি বুলি বৈকুণ্ঠত যায় ॥ ২৪৫৪৯

দ্রোণৰ যুদ্ধ
 পদ

দ্রোণে বুলিলন্ত হেন দাক্ষণ বচন ।
 শূনি যেন নুশুনিলা তোমাৰ নন্দন ॥
 ভাল ভাল স্নেহসেনা বাছি বাছি লৈলা ।
 আতি শীত্ৰ কৰি সাত্যকিক খেদি গৈলা ॥ ২৪৫৫০
 দ্রোণে পুনৰপি পাঞ্চালত পশিলন্ত ।
 সোমক পাঞ্চাল সৃঞ্জয়ক সংহাৰন্ত ॥
 পাঞ্চাল ৰাজাৰ তনয়ক বিবকত ।
 দ্রোণক মাৰিয়া বৰ দেখাইলা বীৰজ ॥ ২৪৫৫১
 দ্রোণৰ হৃদয়ে ভেদিলেক পাঞ্চ শৰ ।
 সাতশৰে সাৰথিক কৰিলা সংহাৰ ॥
 একশৰ মাৰিয়া ধ্বজক কম্পাইলা ।
 চাৰি শৰ মাৰি তাৰ বথক তন্তাইলা ॥ ২৪৫৫২
 বথ তন্তিবাৰ দেখি সকলে পাঞ্চাল ।
 শঙ্খ সিংহনাদ কৰে কৰিয়া দঞ্চাল ॥
 বৰ বৰ বীৰে দিলে অস্ত্ৰ জাকে জাকে ।
 শৰ হানি শুক্লৰূপে কাটিলন্ত তাকে ॥ ২৪৫৫৩
 তাসম্বাক ভজাই এক শৰ লৈলা তুলি ।
 বিবকত বীৰক মাৰিলে হুহ বুলি ॥
 বৰচোটে শৰপাট পৰিল হৃদিত ।
 ভূমিত পৰিল গৈয়া দাক্ষণ বেগত ॥ ২৪৫৫৪

ভূমিত পবিল গৈয়া যব কলেশব ।
 বাতাসে ভাঙ্গিল যেন বৃক্ষ চম্পকব ॥
 বাজাব কুম্ভাব এক বাণে যে পবিল ।
 পাঞ্চাল বাজাব যেন হৃদয় লবিল ॥ ২৪৫৫৫
 তানে চাৰি সোদৰ ভ্ৰাতৃৰ সন্তাপত ।
 দ্রোণক ধাইলেক আৰু সেনা অপৰ্য্যাপ্ত ॥
 শৰচোটে ভঙ্গাইলেক দ্রোণ সেনাপতি ।
 ক্ৰণেকতে কবিলন্ত চাৰিকো বিবধী ॥ ২৪৫৫৬
 পূৰ্ণচক্ৰ সম জ্বলে চাৰিবো বদন ।
 ভল্লৈ কাটিলন্ত ভবদ্বাজব নন্দন ॥
 চাৰিবো বদন ধবগীত পৰি ভাসে ।
 লালছিন্ন পদ্ম যেন কবয় প্ৰকাশে ॥ ২৪৫৫৭
 আগত পবিল যেন সোদৰ পঞ্চ ভাই ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন কাম্ভন্ত লোতক বহি যায় ॥
 হাঁ কি কৰিলো মই কোথাইক যাওঁ ।
 সহোদৰ পঞ্চ ভাইৰ সন্তাপ এৰাওঁ ॥ ২৪৫৫৮
 দ্রোণক নামাৰি কেনে থৈয়া আছোঁ বাধি ।
 নিতে নিতে ব্ৰহ্মবধী ভাজে মোৰ পাখি ॥
 সাৰথিক বোলো মোৰ দ্ৰুত বাহা বথ ।
 আৰে ব্ৰাহ্মণক মাৰি পেরোঁ যমপথ ॥ ২৪৫৫৯
 সাৰথিও দ্ৰুত কৰি বাহিলন্ত বজ্জে ।
 ধৃষ্টদ্যুম্নে দ্রোণক মাৰিলা শৰ খঞ্জে ॥
 বাহু হৃদি ললাটে ফুটিলা গুৰু দ্রোণে ।
 হাহাকাৰ কবয় সকলে কুৰুগণে ॥ ২৪৫৬০
 ডাটিয়া ডাটিয়া বীৰে হৃদয় ফালয় ।
 গুৰু দ্রোণে তাহাকো কটাক্ষ নকবয় ॥
 দুনাই দুনাই কোপে ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰসাব ।
 কবিলন্ত নকৈ শৰে হৃদয় দোহাৰ ॥ ২৪৫৬১
 বৰ চোট পায় দ্রোণে বথত পবিল ।
 দুনাই দশ শৰে তাৰ ললাটে ভেদিল ॥
 হাহাকাৰ ভৈলে দুনাই কৌবৰদলত ।
 ধৃষ্টদ্যুম্নে খাণ্ডা ধৰি নামিলা বথত ॥ ২৪৫৬২
 খাণ্ডা তুলি ব্ৰাহ্মণক কাটিবাক যান্ত ।
 সৰ্পক দেখিলা যেন গৰুড় কাম্পন্ত ॥

দ্রোণ বাধিবাক মনে সবে বীৰগণ ।
 নিবন্তবে কবিলেক শব্দ সন্ধান ॥ ২৪৫৬৩
 খঞ্জৰ বেগত শৰ কাটিয়া পথত ।
 জাম্প দিয়া চবিলন্ত দ্রোণৰ বথত ॥
 খাণ্ডা তুলি ঘাৰ মাৰিবাক চাস্ত নূপে ।
 চক্ষু মেলি দেখি জাম্প দিলা সেহি চিপে ॥ ২৪৫৬৪
 তেথনে ধৰিলা ধনু বিগত প্ৰমাণ ।
 বিগছিয়া শৰ দ্ৰুত কৰিলা সন্ধান ॥
 লাম্বে লাম্বে ছুয়ো বীৰ ফুবয় বথতে ।
 কাটিবাক নপাবিলা শৰ সন্ধানতে ॥ ২৪৫৬৫
 কোটলা পহুৰ যেন ভৈলে কলহৰ ।
 জাম্প দিয়া নামিলন্ত দ্রোণৰ বথৰ ॥
 ডাঙ্গৰ ধনুক দ্রোণে তেথনে ধৰিলা ।
 ধৃষ্টদ্যুম্নে তেথনে আপোন বথে গৈলা ॥ ২৪৫৬৬
 সেহিক্ষণে ধনু ধৰি দ্ৰুপদনন্দন ।
 দ্রোণক কৰিলা দশ নাৰাচ সন্ধান ॥
 পুনৰপি ভৈলা দুইবো সমৰ অদ্ভুত ।
 দুইবো শৰে সেনাগণ ভৈলে ভয়ীভূত ॥ ২৪৫৬৭
 ছিদ্রে পাই দ্রোণে হানিলেক একবাণ ।
 পাঞ্চালৰ সাৰথিৰ লৈলন্ত পবাণ ॥
 সাৰথি পবিল ঘোঁৰা ফুৰাৰে বীৰক ।
 আন বীৰে দ্রোণক মাৰিলা শৰজাক ॥ ২৪৫৬৮
 দ্রোণে দেখে পাণ্ডুবলে ব্যূহ বিধ্বংসিলা ।
 পাঞ্চালক এৰি পাণ্ডবক খেদি গৈলা ॥
 দ্রোণক সম্মুখ ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ নৃপ ।
 দুঃশাসনো পাইলা গৈয়া সাত্যকি সন্নীপ ॥ ২৪৫৬৯
 ধনু টানি সাত্যকিক ঘাটি বাণ হানি ।
 দশ শৰ প্ৰহাৰিয়া বুলিলন্ত বাণী ॥
 অৰে বৃষ্ণি বংশ তুমি শৰচোট পাইলা ।
 পবৰ নিমিত্তে কেনে মাৰিবাক আইলা ॥ ২৪৫৭০
 শিনিৰ নন্দনে তাক মাতিবে নেদিল ।
 কৰ্ণৰ মূলত চাৰি শাৰকে ভেদিল ॥
 উলটি উলটি আলি ভেদিলেক বাট ।
 এৰি বুলি চাৰি শৰে ভেদিলো সলাট ॥ ২৪৫৭১

শবচোটে যুধোজ নৃজাগত ময় ।
 দুৰ্য্যোধনে দেখি ত্ৰিগৰ্ত্তক আদেশয় ॥
 ত্ৰিভয় সহস্ৰ গৈলা ত্ৰিগৰ্ত্তক বধ ।
 দুহাজাৰ সংশপ্তকে কৰিলা সম্মত ॥ ২৪৫৭২
 পিন্ধাব বলে যেন দিল পটোৱাৰ ।
 চৌদিশ বেঢ়িয়া কৰে শবৰ প্ৰহাৰ ॥
 সাত্যকিয়ো সবাবো কাটিলা শব সজ ।
 হস্তী হয় কাটিয়া বীৰবো ভেদে অঙ্গ ॥ ২৪৫৭৩
 সবাকো বিধ্বংসি হাজাৰেক মাৰি বধ ।
 দুই ভিত্তি যুকল নিলগাইলা পথ ॥
 অৰ্জুনক দেখোঁ বুলি শীঘ্ৰে চলি যাস্ত ।
 ছনাই দুঃশাসনে নব শব হানিলন্ত ॥ ২৪৫৭৪
 সাত্যকিয়ো তাক হানিলন্ত পঞ্চবাণ ।
 পুনঃ আঠ শবে সাত্যকিক বধ টান ॥
 সাত্যকিয়ো বাহুযুগে দুশবে তাড়িলা ।
 ছনাই ধনু ছেদি বৰ বেগে যে লৰিলা ॥ ২৪৫৭৫
 আগুৱান সেনাগণ পলাই ভাগি ভাগি ।
 দুঃশাসনে শক্তি হানিলা পাচ লাগি ॥
 পাঞ্জৰিয়া হাতে শব হানি যুযুধান ।
 কাটিলন্ত শক্তি পৰিল সেহি ধান ॥ ২৪৫৭৬
 আন ধনু ধৰি পাচে পাচে খেদি গৈলা ।
 তিনি শবে ভেদি বৰ আতাসেক দিলা ॥
 ক্ৰোধিয়া সাত্যকি হানিলন্ত মাঠি বাণ ।
 দুঃশাসন হৃদয়ত কৰিলা সন্ধান ॥ ২৪৫৭৭
 দুঃশাসন বীৰ চলি পৰিলা বধত ।
 আক দশ নাবাচ হানিলা হৃদয়ত ॥
 স্বস্থ হুয়া দুঃশাসন ছনাই গৈলা খেদি ।
 সিংহনাদ কৰিলেক কুৰি শবে ভেদি ॥ ২৪৫৭৮
 ছনাই সাত্যকি বীৰে হানি তিনি শবে
 দৃঢ় কৰি ভেদিলেক দুই স্তন ভিতৰে ॥
 চাৰি শব মাৰি ঘোৰা নিলা যমধান ।
 এক শব মাৰি সাবধি লৈলা প্ৰাণ ॥ ২৪৫৭৯
 এক শব হানি তাৰ কাটিলন্ত ধনু ।
 দুই প্ৰাকি সাবধি বেলগাইলা তনু ॥

এক শবে ধ্বজ এক শব হৃদয়ত ।
 বধ ভঞ্জে তনু স্তন ভৈল ভূমিগত ॥ ২৪৫৮০
 ধনুত জ্বলি নমাৰিলা দুই বাণ ।
 ভীমৰ নিমিত্তে তাৰ নলৈলন্ত প্ৰাণ ॥
 ভীমে মাৰিলন্ত তব শতক কুমাৰ ।
 এহি বুলি নকৰিলা ছনাই প্ৰহাৰ ॥ ২৪৫৮১
 জুড়িবাৰ শবপাট আনক মাৰিয়া ।
 অৰ্জুন পাশক গৈলা শীঘ্ৰে বধ বায়া ॥
 ত্ৰিগৰ্ত্তক সেনাপতি নামত সুবত ।
 দেখে দুঃশাসন হুয়া আছে ভূমিগত ॥ ২৪৫৮২
 আপোনাৰ বধে তুলি পলুৱাই নিল ।
 চিৰকালে দুঃশাসন চেতন লভিল ॥
 ঘোৰ যুদ্ধ কৰি চলে শিনিৰ নন্দন ।
 সেনাৰ মাজত ভৈল দাক্ষ ক্ৰন্দন ॥ ২৪৫৮৩
 দুৰ্য্যোধনে সাত্যকিক বাখিবাক মনে ।
 মহাবতীগণ সমে কৰিলা যতনে ॥
 বাখিবাক নপাৰিলা থাকিলা জটাই ।
 যেন দৰিদ্ৰেৰ বাহু মনত লুকাই ॥ ২৪৫৮৪
 এতেকতে ব্যুহযুখে শুনন্ত আৰাৰ ।
 ব্যুহযুখে বিধ্বংসিলা সকলে পাণ্ডৱ ॥
 ব্যুহৰ মুখক গৈলা দুৰ্য্যোধন ৰায় ।
 দেখে ভাগি পলাই গৈল অৱস্থা নলয় ॥ ২৪৫৮৫
 তাতে ধনু ধৰি ধাইল ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 পাণ্ডৱী দলত পশি কৰিলে কদন ॥
 যেন মন্ত হস্তী গোটে সৰোবৰে নামি ।
 আপোনাৰ মন বঞ্জে ভাজে কমলিনী ॥ ২৪৫৮৬
 সকলে পাণ্ডৱী সেনা পলাই ভাগি ভাগি ।
 ভীমসেনে খেদি গৈলা নৃপতিক লাগি ॥
 তাহাৰ লগত গৈলা সবে বীৰগণ ।
 সবাহাফো ৰাজা কৰিলা ঘোৰ বণ ॥ ২৪৫৮৭
 ভীমক কৰিল দশ শবৰ সন্ধান ।
 ভীমৰ পুত্ৰক তাড়িলন্ত পাঞ্চবাণ ॥
 সহদেৱ নকুলকো ভেদিলেক শৰে ।
 দশ শবে হৃদয়ক ভেদি পিখণ্ডীৰে ॥ ২৪৫৮৮

তিনি শবে ভেদি ধর্ম বাজার ললাট ।
 দুই শবে ভেদিলন্ত দ্রুপদ বিবাত ॥
 তিতিনি শায়কে দ্রোণদীৰ তনয়ক ।
 পার্শ্বতক মাৰিলন্ত সন্তবি শায়ক ॥ ২৪৫৮৯
 আনো বব বব বীৰ আগুহান ভেদি ।
 হস্তী হয় পদাতি মাৰয় খেদি খেদি ॥
 ধনুৰ মণ্ডল কবি বিদ্যুত সঞ্চাৰ ।
 আউলাইয়া গৈলেক ভাগি পটোৱাৰ ॥ ২৪৫৯০
 যুধিষ্ঠিৰ বাজা দুনাই পাট ভল্লশৰে ।
 ধনুখান কাটিলন্ত বাজাৰ হাতৰে ॥
 একগোটা ভল্ল শৰ হাতে তুলি লৈলা ।
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কাটিয়া পেলাইলা ॥ ২৪৫৯১
 নৃপতিৰ হৃদয়ৰ কবচ কাটিয়া ।
 ভূমিত প্ৰবেশ ভৈলা উৰচাট হুয়া ॥
 আৰো নবপাট শৰ হানি গোটে গোটে ।
 এক শৰ হানি খেপিলন্ত বব চোটে ॥ ২৪৫৯২
 বধতে কাম্পয় বাজা ধ্বজগোটে ধৰি ।
 আমিসবে ধাইলোঁহো বাজাক পাচ কৰি ॥
 গোটে গোটে আমাক মাৰন্ত শৰগণে ।
 পাচে বাজা দুৰ্য্যোধনে ধাইল কোপমনে ॥ ২৪৫৯৩
 থাক থাক বুলিয়া বাজাক খেদি যন্ত ।
 সকল পাঞ্চালগণে বাজাক বেড়িলন্ত ॥
 শিশু পাঞ্চালক বেড়িলন্ত গুৰু দ্ৰোণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ সন্নীপক পাইলা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৪৫৯৪
 পাণ্ডৱৰ হৃদয়ত যাঠি শৰে হানি ।
 বথকো ধ্বজকো শৰজালে থৈল ছানি ॥
 দোগোটা বাজাৰ যুদ্ধ ভৈলা ধুমাজয় ।
 দুৰ্ভিত্তিৰ সেনা বোলে মিলিল প্ৰলয় ॥ ২৪৫৯৫
 দুয়ো বীৰে শৰ হানে কাটে দুয়ো বীৰে ।
 ধনু কাটি কাটি যুঁজে গদা যুদগৰে ॥
 ছিদ্ৰ পায় ধৰ্ম্মবাজে লৈলা বংশদণ্ড ।
 বোলে কবি এৰেঁ। আজি কলহৰ অন্ত ॥ ২৪৫৯৬
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 নৃপতিৰ হৃদয়ত কৰিলা দোহাৰ ॥

শৰচোটে বধতে পৰিলা কুকষায় ।
 মৰিল মৰিল বুলি পাণ্ডৱে চেফায় ॥ ২৪৫৯৭
 পলুৱাইলা মাৰিষি ঘোঁৰাক বেগে টানি ।
 দশোদিশে গুনি মাত্ৰ হাহাকাৰ ধৰনি ॥
 কোঁতুহলে পাণ্ডুগণে বাজাক বেড়িলা ।
 সাধু সাধু বুলিয়া বাজাক প্ৰশংসিলা ॥ ২৪৫৯৮
 দুৰ্য্যোধনে কতোক্ষণে চেতনক পায় ।
 যুদ্ধ চাহি থাকিলন্ত দূৰত থাকিয়া ॥
 পাণ্ডৱৰ জয় কোঁৱৰৰ ভজ দেখি ।
 ক্ৰোধে গুৰুদ্রোণ ধাইলা কণিকো নাপেখি ॥ ২৪৫৯৯
 মনে মনে ধাইলা গুৰু দ্ৰোণৰ নন্দন ।
 হুৰা মোক চায়া আছে বাজা দুৰ্য্যোধন ॥
 ইবেলাত যদি মই নকবোঁ সমৰ ।
 বুলিবেক দ্ৰোণে খতি থাইলে পাণ্ডৱ ॥ ২৪৬০০
 মনে মনে গুণি পাচে সেনাত পশিল ।
 ব্ৰহ্মাস্ত্ৰক হানি হানি কবন্ত নিশ্চল ॥
 যোহ বীৰে যুঁজে সেহি লাহাবি নসহে ।
 ভাগি ভাগি পলাই বীৰ আগত নবহে ॥ ২৪৬০১
 কৈকেয়ৰ বাজা বৃহক্ষেত্ৰ বুলি যাক ।
 মাৰিলেক দ্ৰোণক লাগিয়া সাতজাক ॥
 দ্ৰোণে হানিলেক তাক বোড়শ শায়কে ।
 মহাবেগে চলি যায় কৈকেয় বাজাকে ॥ ২৪৬০২
 বৃহক্ষেত্ৰে দেখে শৰ আসে আকাশতে ।
 নব নব শৰ হানি কাটিলা বাটতে ॥
 কৈকেয় বাজাৰ বব বিক্ৰমক দেখি ।
 আউৰ শৰ হানিলন্ত খানিকো নাপেখি ॥ ২৪৬০৩
 তাকে শৰ হানি কাটি পেলাইলন্ত পাচে ।
 দুৰ্য্যোধনে দেখিয়া বিস্ময় হয় আছে ॥
 দ্ৰোণে যত হানিলন্ত কাটিলা কৈকেয় ।
 দ্ৰোণেও খোঁখোবা পাতি থাকিলন্ত তত ॥ ২৪৬০৪
 কতোক্ষণে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ মনে গুণি পাইল ।
 মন্ত্ৰ অভিব্যেক কৰি গুণত চৰাইল ॥
 যেতিয়ক ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ গুণে আনি থৈল ।
 ধনু গুণ হস্তে শৰ বজাইবাক লৈল ॥ ২৪৬০৫

পৃথিবীয়ো খলকিল সাগৰ কল্পিল ।
 ত্ৰিদেশ দেহৰ মাজে বিন্ময় মিলিল ॥
 দশোদিশে উল্কা পৰে পৰয় নিৰ্ঘাত ।
 কধিবৰ বৃষ্টি ভৈলা পাণ্ডৱী সেনাত ॥ ২৪৬০৬
 খব বায়ু বহে দিবাভাগে অন্ধকাৰ ।
 সকল সেনাৰ মাজে শুনি হাহাকাৰ ॥
 বল দিয়া হানিলন্ত গুৰু দ্রোণে বাণ ।
 গিৰ গিৰ শব্দে গৈয়া পুৰিলা গগন ॥ ২৪৬০৭
 বৃহস্পতি দেখে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ আসে ছানি ।
 ব্ৰহ্ম শব নিবাৰিলা ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ হানি ॥
 দুনাই পঞ্চাশ শবে ভেদিলা দ্রোণক ।
 দ্রোণৰ হৃদয়ে লাগি গৈলা থকবক ॥ ২৪৬০৮
 স্বপ্ন হয় গুৰু দ্রোণে মনে শ্ৰুণি পাইলা ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ সম শব হানিয়া পঠাইলা ॥
 ধৰণীক গৈল বাণ ভেদিয়া হৃদয় ।
 শবচোটে কাম্পে ৰাজা খিৰ নোহে কায় ॥ ২৪৬০৯
 গুঞ্জ হেন চক্ষু ফুৰাই চাহিলা দ্রোণক ।
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত সন্তৰি শায়ক ॥
 সাৰথিকো দুই শবে বাহুত তাড়িল ।
 পৰম আনন্দে এক আটাস কৰিল ॥ ২৪৬১০
 সিংহনাদ কৰি দ্রোণে ছুপুণে কিটাইল ।
 নিৰন্তৰে কৈকেয়ক শব বৰষিল ॥
 বিস্তৰ কৰিলা শব কৈকেয় নৃপতি ।
 হানন্তে কাটন্তে বীৰ হৈল আশকতি ॥ ২৪৬১১
 কৈকেয়ৰ বিহ্বল স্বভাৱ দেখি দ্রোণে ।
 যাঠি শবে হৃদয়ত হানিলা সন্ধান ॥
 প্ৰাণ ছাৰি গৈল তাৰ শবৰ চোটত ।
 বথহৈতে ৰাজা ঢলি পুৰিল ভূমিত ॥ ২৪৬১২
 ৰাজাক ঢালিয়া গুৰু পশিলা সেনাত ।
 হয় হস্তী বথক মাৰন্ত অসংখ্যাত ॥
 ধূমকেতু ৰাজা দেখে দ্রোণৰ বিক্ৰম ।
 সাৰথিব মুখ চাই বুলিলা বচন ॥ ২৪৬১৩
 হেৰা দেখা কৈকেয়ৰ সেনা যায় ভাগি ।
 বথখান আমাৰ বাহিৰো তাক লাগি ॥

ৰাজাৰ বচন শুনি সাৰথি সন্ধান ।
 দ্রোণৰ সন্মুখে বাহিলন্ত বথখান ॥ ২৪৬১৪
 ধনুখান টঙ্কাৰ কৰিলা গীত্ৰ কৰি ।
 যেন অগনিক লাগি পতঙ্গক ধৰি ॥
 যাঠি শবে দ্রোণক তাড়িলা বাম কাথে ।
 দুনাই পঞ্চাশ শবে হানিলা সন্মুখে ॥ ২৪৬১৫
 ঘোটকক সাৰথিক ভেদি দোহো বাণে ।
 স্পৃহিত সিংহক যেন জগাইল চৰণে ॥
 গুৰু দ্রোণে তাহাৰ কাটিলা ধনুখান ।
 হৃদয়ত কৰিলেক শবৰ সন্ধান ॥ ২৪৬১৬
 আন ধনু ধৰি শিশুপালৰ নন্দন ।
 দ্রোণৰ হৃদয়ে হানিলন্ত যাঠি বাণ ॥
 ক্ৰোধে গুৰু দ্রোণে তাৰ সাৰথি কাটিল ।
 চাৰি শব মাৰি চাৰি ঘোঁৰাক মাৰিল ॥ ২৪৬১৭
 কঙ্কপাথি ছায়া আছে তীক্ষ্ণ শঙ্কবাণ ।
 ৰাজাৰ হৃদয় মাজে কৰিলা সন্ধান ॥
 বথভঙ্গে ধূমকেতু ভূমিগত ভৈল ।
 বাপেকৰ মহাগদা হাতে তুলি লৈল ॥ ২৪৬১৮
 অনুবৰ বিশ্বকৰ্ম্মা ময় যাৰ নাম ।
 নিশ্চিন্ত গদাগোট আতি অনুপাম ॥
 সত্বেৰে ধৰিল তাক অনেক প্ৰবন্ধে ।
 অনুবৰ হস্তে গদা পাইল জবাসন্ধে ॥ ২৪৬১৯
 জবাসন্ধে শিশুপাল ৰাজাক দিলন্ত ।
 গদা ধৰি অনেক ৰাজাক জ্বিনিলন্ত ॥
 সূৰ্য্যৰ্ণে মাণিকে বহু দেখি জাতিকাৰ ।
 সেহি মোক্ষ অস্ত্ৰ ধূমকেতু যে ৰাজাৰ ॥ ২৪৬২০
 আটোপ টঙ্কাৰ কৰি গদা প্ৰহাৰিল ।
 গদা পাকে জাকে জাকে অগ্নি নিকলিল ॥
 দ্রোণে দেখিলন্ত বৰ গদাৰ প্ৰহাৰ ।
 কৰিলেক হাজাৰেক গদাৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৪৬২১
 থণ্ড থণ্ড হয় গদা ভূমিত পৰিল ।
 গগনমণ্ডলে যেন তাৰা সঞ্চৰিল ॥
 গদা ভঙ্গ ভৈলন্ত খলাইল নৃপৰ ॥
 শকতি হানিয়া পাচে হানিলা ভোমক ॥ ২৪৬২২

ভববাজ তনয় যুদ্ধত নঘাটিল ।
 তিতিনি শায়কে শক্তি তোমৰ কাটিল ॥
 যমসম শৰ তুলি লৈল গুৰু দ্রোণে ।
 খেপিয়া পঠাইলা তাক মাৰিবাক যনে ॥ ২৪৬২৩
 কৰচ ভেদিয়া তাৰ হৃদয় ভেদিল ।
 শৰৰ প্ৰহাবে বাজা ভূমিত পৰিল ॥
 ধূমকেতু মৰিলন্ত এক বাণ ঘাৰে ।
 হাহাকাৰ কৰিলন্ত সকল পাণ্ডৱে ॥ ২৪৬২৪
 বাপৰ সন্তাপে ধাইলা তাহাৰ কুমাৰ ।
 দ্রোণক কৰিল দৃঢ় শৰৰ প্ৰহাৰ ॥
 তাকো এক শৰ হানি নিলা সম্মুখি ।
 পাণ্ডৱ দলত ভৈল হাহাকাৰ ধ্বনি ॥ ২৪৬২৫
 বাঘৰ আগত যেন যুগৰ ছৰাল ।
 পতঙ্গক ভুঞ্জে যেন বুভুক্ষিত বাল ॥*
 ধূমকেতু মৰিলেক পুত্ৰ সম্মুখিতে ।
 মহাক্ৰোধে ধাইল পাচে জবাসন্ধ হতে ॥ ২৪৬২৬
 দ্রোণৰ বধক ঢাকিলেক শৰবেগে ।
 ভাস্কৰক ঢাকে যেন বাৰিষাৰ মেঘে ॥
 তাহাৰ বিক্ৰম দেখি দ্রোণৰ বিন্ময় ।
 শৰচোট পায় বৰ শৰীৰ কাম্পয় ॥ ২৪৬২৭
 ধনু টানি টানি তাক প্ৰহাৰয় শৰ ।
 শৰৰ সঙ্কানে তাক নিলা যমঘৰ ॥
 জবাসন্ধহত য়েৰে যমঘৰে গৈল ।
 তাৰ একশত শৰ একেবাৰে ধাইল ॥ ২৪৬২৮
 একশত শৰে তাসম্মাৰো লৈলা প্ৰাণ ।
 বীৰগণ মাৰিল পলাইলা বথ যান ॥
 সিবেলাত দ্রোণক ধাইলেক যেহি বীৰ ।
 তাহাৰ নিবাস ভৈল যমৰ মন্দিৰ ॥ ২৪৬২৯
 প্ৰলয়ৰ বহ্নি যেন সংহবন্ত প্ৰজা ।
 আনন্দে চাহিয়া আছে দুৰ্ব্যোধন বাজা ॥
 সকল পাণ্ডাল বলে হুয়া এক জুৰি ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা দশোদিশে বেড়ি ॥ ২৪৬৩০

অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ হানিয়া দ্রোণক পাৰে গালি ।
 মৰিলেক মৰিলে ব্ৰহ্মবধী পাপশালী ॥
 কিসক লাগিয়া ব্ৰহ্মকূলে উপজিলি ।
 কিসক লাগিয়া ভূমি তপ আচৰিলি ॥ ২৪৬৩১
 পুৰাণ সংহিতা পঢ়িলাহা চাৰি বেদ ।
 ধৰ্ম্মৰো শাস্ত্ৰৰো ভূমি জানা অবিচ্ছেদ ॥
 কোন শাস্ত্ৰ বলে ব্ৰাহ্মণৰ হিংসা ধৰ্ম্ম ।
 কিস লাগি এবিলাহা আপোনাৰ কৰ্ম্ম ॥ ২৪৬৩২
 নিসন্ধি কৰিলা ভূমি পাঞ্চাল সেনাক ।
 কত ধন ধাৰি ভৈলা কোঁৱৰ বাজাক ॥
 সূৰ্য্যবাক নোৱাৰিবা বাহুতে যুঁজিয়া ।
 বাপুতেয়ো মৰি যাইবা বিত্ত লুপ্তজিয়া ॥ ২৪৬৩৩
 তপ জপ কৰি অশ্ব বীৰ স্বৰ্গে যায় ।
 তোথেৰ বা পুতেৰ বা হৈব কোন ঠাই ॥
 আমাক মাৰিলে জানো ভূমি বন্ধা পাইবা ।
 পেটৰ ভাতক লাগি অধোগতি যাইবা ॥ ২৪৬৩৪
 শপি মাৰিবাক পাৰা কেনে কৰা যুদ্ধ ।
 কিসক লাগিয়া হাতে ধৰিলা আয়ুধ ॥
 প্ৰজা মাৰিবাৰ ফলে কোঁৱৰ নৃপতি ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ মৰিয়া যাইবেক অধোগতি ॥ ২৪৬৩৫
 দশোদিশে গলাবাৰ দ্রোণে শুনিলান্ত ।
 উচিত জানিয়া তাক নেদন্ত সিদ্ধান্ত ॥
 শুনি মুশুনিলা যেন পশিলা সেনাত ।
 শৰঘুষ্টি কৰি সেনা কবন্ত নিপাত ॥ ২৪৬৩৬
 মধ্যাহ্ন বেলাত যেন প্ৰচণ্ড মৰ্ত্তণ্ড ।
 হয় হস্তী বধক কবন্ত খণ্ড খণ্ড ॥
 সকল পাণ্ডৱগণে পাইল বিমুখে ।
 ক্ষেত্ৰে ব্ৰহ্মা ধাইলা পাচে দ্রোণক সম্মুখে ॥ ২৪৬৩৭
 দ্ৰুপদৰ পুত্ৰ ধূমকেতুৰ তনয় ।
 যুদ্ধত কুশল শুভানয় আতিশয় ॥
 অৰ্জুচন্দ্ৰ বাণ হানি কাটিলন্ত ধনু ।
 দ্রোণৰ সত্তৰি শৰে ভেদিলন্ত তনু ॥ ২৪৬৩৮
 ব্ৰহ্মতৰ্কে তলি ভববাজৰ নন্দন ।
 আছাৰিলা পলাইলান্ত কাটি ধনুখান ॥

আন ধনু ধৰিয়া তেখেনে গুণ দিলা ।
 যমদণ্ড সম শৰ গুণত জুৰিলা ॥ ২৪৬৩৯
 কৰ্ণমানে ধনু টানি পঠাইল খেপিয়া ।
 হৃদয়ত পৰি শৰ গৈল উফৰিয়া ॥
 সেহি শৰে মৰি গৈলা বাজাৰ কুমাৰ ।
 চেকিতান ভৈলা পাচে সন্মুখ দ্রোণৰ ॥ ২৪৬৪০
 দ্রোণৰ হৃদয়ে ভেদিলন্ত দশ শৰ ।
 শৰ হানি বেগ তন্তাইল ঘোটকৰ ॥
 দুই শৰ হানিয়া ধ্বজক কম্পাইলা ।
 দশ শৰে মাৰিয়া সাৰথি ওফৰাইলা ॥ ২৪৬৪১
 থিয় ছয়া সাৰথি বথক কৰি থিৰ ।
 ধনু ধৰি সন্মুখ ভৈলন্ত দ্রোণ বীৰ ॥
 দশ শৰে হৃদয়ত কৰিলা সঙ্ক্ৰান ।
 দক্ষিণ ভুজত প্ৰহাৰিলা কুৰি বাণ ॥ ২৪৬৪২
 ধ্বজক ঘোড়শ বাণে কৰিলা সঙ্ক্ৰান ।
 সাত শৰ হানি সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ॥
 সাৰথি পৰিল ঘোঁৰা লবৰ দিলেক ।
 বিমুখত গুৰু দ্রোণে খেপিলে শায়ক ॥ ২৪৬৪৩
 শৰ পৰি চাৰি ঘোঁৰা গৈল যমঘৰে ।
 চেকিতান ভূমিমাৰ্জে কবন্ত সমবে ॥
 চাৰি শৰ হানিলন্ত দুনাই হৃদয়ত ।
 লৱৰি চৰিলা গৈয়া দ্রোণৰ বথত ॥ ২৪৬৪৪
 সাত্যকিৰ ভাই য়েৰে ভৈলন্ত বিবথ ।
 ধ্বজদ্বন্দ্ব তনয় সমবে ভৈলা হত ॥
 সকলে পাঞ্চাল দশোদিশ কম্পাইল ।
 সাগৰ খলকে যেন মগৰে আউৰাইল ॥ ২৪৬৪৫
 এতেকে ব্যূহৰ মাৰ্জে বোল উখলিলা ।
 পাঞ্চজন্ম ধ্বনি তিনি লোকক পুৰিলা ॥
 যি ঠাৱত যুদ্ধ কৰে শিনিৰ নন্দন ।
 তথাতে শুনিয়া ঘোৰ দাকণ ক্ৰন্দন ॥ ২৪৬৪৬
 শোকে অপমানে ধৰ্ম্মৰাজা পাণ্ডুহত ।
 সেনাৰ মাজত চিন্তা কবন্ত বহুত ॥
 দ্রোণৰ সন্মুখে বুদ্ধ ক্ৰপদ নৃপতি ।
 ধ্বজদ্বন্দ্ব সমে পুত্ৰ স্নাত্তি সমষ্টি ॥ ২৪৬৪৭

আনো বৰ বৰ বীৰ লগে লৈলা বাহি ।
 সেনা পাচ কৰিয়া থাকিল যুদ্ধ কাহি ॥
 শ্ৰীমন্ত তাত্ৰধ্বজ অনুজ্ঞে সহিতে ।
 বৃদ্ধৰ সমান ধৰ্ম্ম শিশু বয়সতে ॥ ২৪৬৪৮
 বুদ্ধিতে গন্তীৰ ক্ষেমাৱন্ত শুভনয় ।
 যাহাৰ যশক সৰ্ববজনে প্ৰশংসয় ॥
 বিষ্ণুৰ ভকত মহামায়াৰ সেৱক ।
 পুত্ৰৰ সমান কৰি দৰিদ্ৰপালক ॥ ২৪৬৪৯
 দুই ভাইৰ স্নেহ যেন বায় লক্ষ্মণৰ ।
 সৰাক্ষৰে জীৱন্তোক সহস্ৰ বৎসৰ ॥
 শুনিয়েক নৰলোক একচিত্ত মনে ।
 মুক্তিৰ কাৰণে হৰি বিনে নাহি আনে ॥ ২৪৬৫০
 শিশু মাধৱক তিনি লোকত বিদিত ।
 ভকত জনাৰ নানাকপে সমিহিত ॥
 এককপে হৰি ব্ৰহ্মকপে অৱতাৰ ।
 চক্ষুয়ে দেখিলে সংসাৰত পাই পাৰ ॥ ২৪৬৫১
 পুণ্যতীৰ্থ গঙ্গাজলে তাতে কৰি স্নান ।
 পাপক এৰায়া চলে বৈকুণ্ঠ ভৱন ॥
 আৰো ব্ৰহ্মকপ বেদ পুৰাণ ভাৰত ।
 পঢ়িলে শুনিলে থাকে বৈকুণ্ঠ পুৰত ॥ ২৪৬৫২
 হেনজানি একচিত্তে শুনিবা ভাৰত ।
 হৰিত ভকতি হৈবা অচিৰ কালত ॥
 জ্ঞানে বা অজ্ঞানে যত পাপক সাক্ষিয়া ।
 তাকে বিনাশিবা যমপুৰক বক্ষিয়া ॥ ২৪৬৫৩
 সাত্যকি প্ৰৱেশ এহিমানে সমাপতি ।
 হৰিৰ সেৱক কদ্ৰু কন্দলি বদতি ॥
 মহাভাৰতৰ পদ আতি মনোহৰ ।
 কৰ্ণভৰি শুন্য মহাপাপ যাউক দূৰ ॥ ২৪৬৫৪

সৈন্তৰ মৰণ দেখি যুধিষ্ঠিৰৰ হৃদ প্ৰকাশ

ছবি

কৈকেয়ৰ ৰাজা য়েৰে সম্ভৱত হত হৈল
 জবাসন্ধ ৰাজাৰ জনয় ।

পাৰ্শ্বতৰ পাঞ্চ ভাই যমৰ পুৰত ঠাই
 ক্ষেত্রে ব্রহ্মা তাহাৰ তনয় ॥
 পুত্ৰ সমে ধৃষ্টকেতু পতঙ্গত জাম্প তৈল
 গুৰু দ্রোণ অগনিত পৰি ।
 দ্রোণৰ সন্মুখে সেনা একোজন নবহয়
 সকলে পলাইল দৰদৰি ॥ ২৪৬৫৫
 যুধিষ্ঠিৰ নবপতি মনে মনে গুণিলন্ত
 দ্রোণৰ দেখিয়া পৰাক্ৰম ।
 সোমক পাঞ্চাল দল খেদি খেদি মাৰিলন্ত
 দ্রোণেৰে হৈবেক আজি যম ॥
 একে বৃকোদৰ ভাই আপোনাৰ বাহুবলে
 মাৰিলন্ত সবে কৌৰৱক ।
 য়েবেসে অৰ্জুন ভাই মোহোৰ লগত থাকে
 তেবে কি মাৰয় পাঞ্চালক ॥ ২৪৬৫৬
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ দশোদিশ চাহিলেক
 অৰ্জুনক দেখিবাৰ হেতু ।
 কৌৰৱ দলৰ মাজে কপিধ্বজ নেদেখিলা
 সাত্যকিৰ নেদেখিলা কেতু ॥
 দেৱদত্ত শৰাধ্বনি একতিলো নুশুনন্ত
 গাণ্ডীৰ যে ধনুৰ টকাৰ ।
 সাত্যকিৰ সমীপত বৰ বোল উথলিল
 বোলে ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ ॥ ২৪৬৫৭
 বধত বসিয়া ৰাজা সাত্যকিক হুমৰিয়া
 হৃদয়ত কৰিয়া সন্তাপ ।
 অৰ্জুনৰ সমীপক সাত্যকিক পঠাইলোঁহো
 মৰিলে আমাত লাগে পাপ ॥
 মিত্ৰেৰ নিমিত্তে বীৰ অদ্বুত সমৰ কৰি
 অৰ্জুন সমীপে গৈলা খেদি ।
 দুৰ্বাৰ সমৰ কৰি দ্রোণকো ভজাইলা বলে
 সচক্ৰ শকটব্যূহ ভেদি ॥ ২৪৬৫৮
 সাত্যকিৰ অৰ্ঘ্যৰূপে কাক মই পঠাইবোহো
 নপঠালে নেবাওঁ কলঙ্ক ।
 একমনে ধোলেঁ মই ভীমক পঠাইয়া দিওঁ
 সি সি বীৰ সমৰে নিশঙ্ক ॥

বধে চৰি ধনু ধৰি কৌৰৱ দলত পৰি
 সিংহসম কৰিয়া বিক্রম ।
 কোন বস্ত্ৰ কুকবল যেন শিয়ালৰ দল
 একলে সবাবো হৈবা যম ॥ ২৪৬৫৯
 কৌৰৱক বিহৰায়া নিজৰাজ্য লভিযোহো
 যাৰ বাহুবলৰ প্ৰসাদে ।
 দ্বাদশ বছৰ ঘোৰ বনবাস নিস্তৰিলোঁ
 দুখতো তৰিলোঁ অশ্ৰমাদে ॥
 য়েবে ভীমসেন যন্তু অৰ্জুনৰ লগ পাস্ত
 কোঁতুক মিলিব অৰ্জুনত ।
 কুক ভীম যুযুধান তিনিহো সহায় পায়
 দিনতে মাৰিবো জয়দ্রথ ॥ ২৪৬৬০
 সাত্যকিক আগ কৰি যতেক কৌৰৱ বীৰে
 মহাযুদ্ধ কৰে সমৰতে ।
 ভীমৰ গৰ্জ্জন শুনি হৃদি কম্প লবিলেক
 ধ্বজ দেখি পলাই দূৰতে ॥
 ভীমৰ গমন ধীৰ মনত কৰিয়া ধিৰ
 সাবধিক বুলিলা বচন ।
 যথা যুদ্ধে বৃকোদৰ অন্ত কৰে কৌৰৱৰ
 তথা লাগি বাহা মোৰ বধ ॥ ২৪৬৬১
 সাবধিয়ো মহাবেগে বধখান ডাকিলেক
 পাইলা ভীমৰ সম্মিধান ।
 অৰ্জুনক হুমৰিয়া কান্দি কান্দি বুলিলেক
 মাকতিৰ চাহিয়া বদন ॥
 যক্ষ নাগ বান্ধসক জিনিলেক সমৰত
 যি জনে জিনিল একবধে ।
 পাণ্ডৱৰ জয়হেতু অৰ্জুনৰ কপিকেতু
 নেদেখিলে ঘোৰ সমৰতে ॥ ২৪৬৬২
 এতেক বচন বুলি বধত পৰিল চলি
 ধন্যৰাজা পাণ্ডৱ নন্দন ।
 অৰ্জুনক হুমৰিয়া দুই চকু লোহ বহে
 যক্ষমকি কবন্ত ক্ৰন্দন ॥
 কান্দন্ত যে যুধিষ্ঠিৰ দেখিলন্ত ভীম বীৰ
 হাত মেলি ধকিলা চকণে ।

হাকুতি কাকুতি কবি
দুয়ো চৰণত ধৰি
মুখ চাই বুলিলা বচনে ॥ ২৪৬৬৩

— ০ —

অৰ্জুনৰ সাহায্যার্থে ভীষ্ম দ্বাৰলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ উপদেশ

পদ

বাদশ বছৰ ভূমি আছিল। বনত ।
এতেক কল্মষ নেদেখিলে। সিকালত ॥
কিসক লাগিয়া ভূমি কবাহা সম্ভাপ ।
মই বিগ্ৰহানে কেনে কৰা হৃদি তাপ ॥ ২৪৬৬৪
আক মহাবীৰ আছে ভাই ধনঞ্জয় ।
কেমন কাৰণে তমু দাক্ষণ হৃদয় ॥
উঠিয়োক বাজা আজ্ঞা কৰিয়োক মোক ।
বুলিয়োক কোন কাৰ্য্য লাগে লাধিবাক ॥ ২৪৬৬৫
মোহোৰ অসাধ্য নাই তিনি জগতত ।
সকলে উৎসাহ ভঙ্গ তমু বিলাপত ॥
লোতক মলচি বাজা বসিলা বথত ।
গদ গদ কৰি বাজা বুলিলা ভীমত ॥ ২৪৬৬৬
শুনিয়োক পাঞ্চজন্ম শব্দৰ সম্বাদ ।
দেৱদত্ত শব্দৰ যে সুশুনোঁহো নাদ ॥
জানিলোঁহো ধনঞ্জয় গৈল যমঘৰ ।
মাধৱে কবন্ত য়েৱে দাক্ষণ সমৰ ॥ ২৪৬৬৭
সৈন্ধৱ বধিতে মনে গৈল ধনঞ্জয় ।
কৌৰৱত গৈয়া তান মিলিল সংশয় ॥
শ্যামল স্তম্ভৰ শ্যাম স্তম্ভৰ বদন ।
সিংহবদ্ধ কটি দুই চকোৰ নয়ন ॥ ২৪৬৬৮
বহল হৃদয় বাহু পৰিঘৰ সম ।
শত্ৰু ভয়ঙ্কৰ সিংহ সমান বিক্রম ॥
হেন ধনঞ্জয় মই নেদেখোঁ নয়নে ।
মনে মনে চাহোঁ মোৰ বিফল জীৱনে ॥ ২৪৬৬৯
ভীষ্মসেন ধনঞ্জয় দুইৰ বাহুলে ।
কৌৰৱক মাৰি বাজ্য পাইবো অবিফলে ॥
হেন ভাই ধনঞ্জয় মবাই সমবত ।
বাজ্য কি কৰিবো কোন মল জীৱনত ॥ ২৪৬৭০

এক বোল বোলোহো বুলিতে লাগে ভয় ।
ভূমিয়ো তেনুহুয়া মোৰ যেন ধনঞ্জয় ॥
একে বৰ ভাই আৰো বাজা গুৰুজন ।
অৱশ্যে কৰিবে লাগে আমাৰ বচন ॥ ২৪৬৭১
আপুনিসি চলিবা দ্ৰোণৰ সেনা জিনি ।
দুৰ্গম কৰিবা ভূমি কৌৰৱক হানি ॥
তিনিয়ো জগতে যাৰ নাহি পটন্তৰ ।
হেলায়ে জিনিয়া যাইবা সেনা কৌৰৱৰ ॥ ২৪৬৭২
অৰ্জুনকো সাত্যকিকো সংগ্ৰামে দেখিয়া ।
আমাক জনাইবা নাদ সম্বাদ কৰিয়া ॥
হেনমতে গুণি আমি কৰিলোঁ নিশ্চয় ।
যেৱে ভাল দেখা যাইবাক যুৱায় ॥ ২৪৬৭৩
অল্প কৰি হাসি ভীমে বুলিলা বচন ।
অকাৰণে নৃপবৰ কৰিয়া ক্ৰন্দন ॥
একে ধনঞ্জয় বাপ পৃথিৱীৰ সাৰ ।
আৰো নাৰায়ণ মন্ত্ৰী সাৰথি যাহাৰ ॥ ২৪৬৭৪
হাতত গাণ্ডীৱ ধনু মাৰুতি ধ্বজতে ।
সৰ্ব্বকাপে দেৱগণ আছন্ত চৌগতে ॥
বানবৰ লগে ভূতগণে কৰে বাৱ ।
কহিবাক নোৱাৰোঁহো বথৰ প্ৰভাৱ ॥ ২৪৬৭৫
এহি বথে পূৰ্বকালে বহিল ব্ৰহ্মাক ।
হৰক ইন্দ্ৰক কুবেৰক বৰুণক ॥
দেৱমায়া যোগে বথখান অনিৰ্বাৰ ।
তাতে চৰি গৈলন্ত অৰ্জুন দামোদৰ ॥ ২৪৬৭৬
ত্ৰিভুবনে সাৰ এক বথে উপস্থিত ।
তাকো লাগি চিন্তা কৰা কিনো বিপৰীত ॥
তথাপিতো তমু আজ্ঞা লাগে কৰিবাক ।
হেৰা বথে চৰি মই যাওঁ যুঁজিবাক ॥ ২৪৬৭৭

— ০ —

ভীষ্ম যুদ্ধ আৰু অৰ্জুনৰ লগত লাকাত

বুধুৰী

হেৰা মই যাওঁ লবি দুৰ্ব্বাৰ বথত চৰি ।
প্ৰচণ্ড কোদণ্ড ধৰি হস্তীযুদ্ধ কৰ কৰি ॥ ২৪৬৭৮

* কোদণ্ড - ধনু ।

সেনাপতিক মাৰিষো কোঁৱৰক বিদাৰিষো ।
অজবক জাৰিষো সাত্যকিক তাড়িষো ॥ ২৪৬৭৯
অবধ্যকো বধিষো সৈন্ধৱক বধিষো ।
সিংহনাদ পুৰিষো তোমাক জনাইষো ॥ ২৪৬৮০

— ০ —

পদ

ধৃষ্টদ্যুম্ন সমীপ পাইলন্ত ভীমসেন ।
আথেবেথে পাৰ্বতক বুলিলা বচন ॥
ৰাজ্যৰ আদেশ নোৱাৰোঁহো বাধিষাক ।
অৰ্জুনৰ অশ্বেষণে লাগয় ঘাইবাক ॥ ২৪৬৮১
আপুনিয়ো জানাহা দ্রোণৰ যেন কথা ।
নৃপতিক ধৰিষাক চাহয় সৰ্ব্বথা ॥
নৃপতিক ধৰিলে হকুৱাইলোঁ সব ৰাজ ।
ধিক্ পৰাক্ৰম জীৱনত কোন কাজ ॥ ২৪৬৮২
তুমি যেৱে ৰাখা যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
তেৱেসে সমীপ মই এৰিষো ৰাজ্যৰ ॥
লাভক চাহন্তে জানো মূল হকুৱাওঁ ।
এহিহে কাৰণে মই তোমাক মেলাওঁ ॥ ২৪৬৮৩
অৰ্জুনৰ ভঙ্গ নাই তিনিও লোকত ।
নৃপতিৰ পুত্ৰ ভয় আছয় দ্রোণত ॥
ধৃষ্টদ্যুম্নে বুলিলা ভীমৰ মুখ চাই ।
নকহিবা সমীপে দ্রোণৰ মুনিসাই ॥ ২৪৬৮৪
আগে যেৱে ধৃষ্টদ্যুম্ন যমৰবে গৈল ।
তেৱেসে জানিবা নৃপতিক দ্রোণে নিল ॥
গুৰু বুলি তুমি কিছু গোঁৱৰ ৰাখহ ।
আজিলেহে ভাৰিষো দ্রোণৰ মহ মহ ॥ ২৪৬৮৫
ৰাজ্যক দিলন্ত ধৃষ্টদ্যুম্নৰ হাতত ।
লোহাৰ কৰচ আনি পিঙ্গিলা গাৱত ॥
বহুৰ তুমুকা তাত্তে স্থানে স্থানে জলে ।
বহুৰয় পতাকাৰ পিঙ্গিলন্ত গলে ॥ ২৪৬৮৬
বাহুত পিঙ্গিল আনি অনন্ত কৰণ ।
পৰ্বৰ্ষ ৰজা সৈলা শৰীৰবৰ্ষন ॥

২৭৯

যেন কৃষ্ণবৰ্ণক ঢাকিয়া মেঘমালা ।
ইন্দ্রধনু সমে তাত সৰুবে চপলা ॥ ২৪৬৮৭
নমিলন্ত নৃপতিৰ চৰণ যুগল ।
পিঠিত লাগিল বাৱ পাইলন্ত মঙ্গল ॥
ব্ৰাহ্মণে কৰিলে স্বস্ত্যয়ন জয় হেতু ।
মঙ্গল কৰিয়া ৰথে নিবজিলা কেতু ॥ ২৪৬৮৮
আলিঙ্গিয়া নৃপতি কৰিলা শিৰত্ৰাণ ।
মঙ্গল কৰিয়া ভীম বিজয় প্ৰধান ॥
কল্যাণক নামে মধু কৰিলন্ত পান ।
আৰকত নয়ন দুগুণ ভৈলা প্ৰাণ ॥ ২৪৬৮৯
পৰম আনন্দে ভীম ৰথত চৰিলা ।
তেতিকণে পাঞ্চজন্ত বোল উধলিলা ॥
শঙ্খধ্বনি শুনি চুনাই বদতি নৃপতি ।
জানিলোঁ ভৈয়াইৰ ভৈল দাকণ বিপত্তি ॥ ২৪৬৯০
ধনঞ্জয় মবিল যুঁজন্ত দামোদৰ ।
পাঞ্চজন্ত শঙ্খক ফুৰন্ত বাবে বাৰ ॥
তিনিও লোকক ঢাকি শঙ্খৰ সম্বাদ ।
জানো অৰ্জুনৰ বব মিলিল প্ৰমাদ ॥ ২৪৬৯১
পাইবো অৰ্জুনৰ বব জানিলোঁ সন্তাপ ।
সুভদ্ৰা দ্রোণদী বব পাইবো হৃদি তাপ ॥
শীঘ্ৰে চলি যাহা ভীম নকৰা বিলম্ব ।
তোমাতেসে আছে কিছু আমাৰ আলম্ব ॥ ২৪৬৯২
নৃপতিৰ বিষাদ দেখিয়া বৃকোদৰ ।
দুন্দুভি সম্বাদ ধনু কৰিলা টকাৰ ॥
গাৱে বল আছে মানে ফুজিলা শঙ্খক ।
সাৰথিক বুলিলা সন্তবে ৰথ ডাক ॥ ২৪৬৯৩
বিশোকে ডাকিলা ৰথ উক উক কৰে ।
গগনমণ্ডলে যেন গৰুড় সকাৰে ॥
আটোপ টকাৰে মাবিলন্ত বাহ দান্বি ।
খলকিল কোঁৱৰৰ হৃদয় গৈল কম্পি ॥ ২৪৬৯৪
ভীমৰ লগতে গৈল বন্তক পাঞ্চালি ।
সেনাৰ আন্দোলে ঘেঁৰ খায় কুৰি চালি ॥
মাকতিৰ বেগৰ মাকত পটন্তৰ ।
বৰষ বেনত এবাইলন্ত পটন্তৰ ॥ ২৪৬৯৫

ভীমৰ বিক্ৰম দেখি নসহে শৰীৰ ।
 একেলগে ধাইল তমু স্তত কুৰি বীৰ ॥
 বিন্দ অমুবিন্দ কুন্দ ভেদি দুঃশাসন ।
 দুৰ্ম্মুখ দুহুহ বিকৰ্ণ চিত্ৰসেন ॥ ২৪৬৯৬
 বিবিংশতি আদি দীৰ্ঘবাহু স্তদৰ্শন ।
 বৃন্দাবক বৌদ্ধকৰ্ম্মা দীৰ্ঘযে লোচন ॥
 স্বহস্ত অপৰ স্ততকৰ্ম্মা বীৰ সাৰ ।
 স্তসেন অভয় দুৰ্ম্মি লোচনকুমাৰ ॥ ২৪৬৯৭
 আসম্বাৰ লগে যত আছে মহাবধ ।
 নিসন্ধি কৰিয়া সবে বেড়িলেক পথ ॥
 দুৰ্য্যোধনে দেখে ভীম মিলিল আগতে ।
 সবে মিলি ডগ্ৰবাকে কৰিবো নিপাতে ॥ ২৪৬৯৮
 একখান বধত অনেক অস্ত্ৰ আছে ।
 অপৰ সহায় বীৰ নাই আগে পাচে ॥
 কিছু বীৰ মাৰিবন্ত্ৰ প্ৰথম বলত ।
 ভাগবিলে বেড়ি মাৰিবাহা সমৰত ॥ ২৪৬৯৯
 ই বীৰ মৰিলে বল ভাগে পাণ্ডৱৰ ।
 ছয় মহাবৰ্ধী যম হোৱা অৰ্জুনৰ ॥
 সহদেৱ নকুলক গণে কোন বীৰে ।
 বনবাসে চলিবন্ত্ৰ ৰাজা যুধিষ্ঠিৰে ॥ ২৪৭০০
 ভীমসেনে দেখে কুৰি ৰাজাৰ কুমাৰ ।
 আক বৰ বৰ বীৰে লৈল পটোৱাৰ ॥
 ভালে লগ পালোঁহো নপাইলোঁ মাৰিবাক ।
 ৰাজাৰ আদেশে শীত্ৰ লাগয় যাইবাক ॥ ২৪৭০১
 মহাবেগে ভীমসেন পাইল পটোৱাৰ ।
 যুগৰ মাজক যেন সিংহে দিলা ধাৰ ॥
 ভীমক বেড়িয়া কুৰি ৰাজাৰ কুমাৰ ।
 দিব্য শৰ কৰিয়া কবিল অন্ধকাৰ ॥ ২৪৭০২
 সঞ্জয় বদতি শুনা প্ৰধান কোঁৱৰ ।
 ভীমৰ কৰিবো মই দাকণ প্ৰভাৱ ॥
 ঘেৰে শব্দগুণি বধ বেগত এবাইল ।
 বধ ঘৰিঘণে সবে বধ বিহবাইল ॥ ২৪৭০৩
 মহাবেগে গৈল নোৱাৰিলা বাধিবাক ।
 দ্ৰোণৰ আশ্ৰয় ভগ্নাইলেক হস্তীজাক ॥

হুনাই গুৰু দ্ৰোণে হস্তী দিলেক জপ্টাই ।
 হস্তীৰ পাচত আপুনিয়ো গৈলা ধাই ॥ ২৪৭০৪
 উলটিল হস্তী ভীম কোপে কম্পমান ।
 নিবন্ত্ৰবে কৰিলন্ত্ৰ নাৰাচ সন্ধান ॥
 কতো মাৰি গৈল কতো দিলেক লৱৰ ।
 থাক বুলি মাকতি আতাস দিলা বৰ ॥ ২৪৭০৫
 শব্দগুণি কৰি দ্ৰোণে ভেটিলেক বাট ।
 এক শৰে ভেদিলেক ভীমৰ ললাট ॥
 দ্ৰোণৰ বধক পায়ৱ তন্ত্ৰি গৈল বধ ।
 যেন সাগৰৰ উৰ্ম্মি উঠে সাগৰত ॥ ২৪৭০৬
 ললাটৰ শৰে ভীম অধিক স্তহাই ।
 সূৰ্য্যমণ্ডলৰ যেন বশ্মি বাহিৰায় ॥
 গুৰু দ্ৰোণে হেন খানি মনত মানন্ত্ৰ ।
 যেন ধনঞ্জয় মোক সতত পূজন্ত্ৰ ॥ ২৪৭০৭
 ভীমে সেহিমতে মোক কৰিবন্ত্ৰ মান ।
 হাসি মাকতিক চাই বুলিলা বচন ॥
 শুনিয়োক ভীমসেন বচন আমাৰ ।
 যাইবাক খোজাহা দেখো ব্যুহৰ ভিতৰ ॥ ২৪৭০৮
 দ্ৰোণ হেন শত্ৰু আগে আছে । ধনু ধৰি ।
 আমাক নিজিনি তুমি যাইবা কেন কৰি ॥
 তোমাৰ কনিষ্ঠ ধনঞ্জয় মহামানী ।
 তেহো চলি গৈলা মোত মাগিয়া মেলানি ॥ ২৪৭০৯
 আজি মই তোমাক নেদিবো বাট এৰি ।
 যাইবাক নপাইবা ভীম থাকিয়োক পৰি ॥
 দ্ৰোণৰ বচনে ভীম কোপে কম্পমান ।
 গুৰু হেন ফুৰাইলন্ত্ৰ বকত নয়ন ॥ ২৪৭১০
 দ্ৰোণক চাহিয়া নিন্দি বুলিলন্ত্ৰ বাক ।
 অবা ব্ৰহ্মবন্ধু * ভয় নাহিকে তোমাক ॥
 তিনিয়ো লোকত ঘাৰ নাহিকে বিশ্বয় ।
 সেহি বীৰে তোমাক দেখিয়া ভৈল ভয় ॥ ২৪৭১১
 তোমাৰ বচন মোৰ নপশে কাণত ।
 আতিশ্ৰুতি কথাবগ্ৰে কোঁৱৰ মাজত ॥

ইন্দ্রব দলক জিহ্বু পাশে জিনিবাক ।
 শিকি ধনজয়ে পুহু মেলানি লৈলেক ॥ ২৪৭১২
 যদি ধনজয় দয়াবন্ত মহামানী ।
 গুৰুৰ গৌৰৱ বাধি লৈলন্ত মেলানি ॥
 নোহো ধনজয় ক্ৰোধ মুগুচে গাহব ।
 সমাপতি ভৈল আজি গুৰু গৌৰৱৰ ॥ ২৪৭১৩
 আমি জানেঁ। তুমি পিতা মাতা গুৰুদেৱ ।
 তোমাতেসে অধিক আশ্বাস নাহি কেৱ ॥
 কিনো বিপবীত আজি বুলিলা বচন ।
 হেৰ দ্রোণ শত্ৰু আছেঁ। মোক কব বণ ॥ ২৪৭১৪
 গুৰু হুয়া শত্ৰু ভৈলা মোত দোষ নাই ।
 শত্ৰুৰ কৰ্ম্মক কৰেঁ। হেৰা গদা মাই ॥
 যমদণ্ড সম গদা কুৰাইলন্ত টানি ।
 মৰিলাহা বুলি গদা পঠালন্ত হানি ॥ ২৪৭১৫
 গুৰু দ্রোণে জাম্প দিলা পৃথিৱীক লাগি ।
 গদাৰ পাকত বধখান গৈল ভাগি ॥
 সাৰথিক মাৰি সেনা মাৰিলা বহুত ।
 বেগ থিব হুয়া গদা থাকিল ভূমিত ॥ ২৪৭১৬
 এতেকতে কুৰি বীৰ তনয় তোমাৰ ।
 পাচে পাচে খেদি আসি কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 কুৰি বীৰে দশোদিশ বেঢ়িল ভীমৰ ।
 ছনাই গুৰু দ্রোণ গৈলা ব্যূহৰ দুৱাৰ ॥ ২৪৭১৭
 দশোদিশে বেড়িলেক সকলে কোঁৱৰ ।
 বধৰ মণ্ডলি কৰি হুঁজন্ত পাণ্ডৱ ॥
 আগুয়া বীৰৰ বৃন্দ যমঘৰে গৈল ।
 হস্তী হয় পদাতিক অনেক মাৰিল ॥ ২৪৭১৮
 দুঃশাসন যুৱৰাজ বলে অনিৰ্ব্বাণ ।
 ভীমক কৰিল বধ শক্তিৰ প্ৰহাৰ ॥
 বধৰ শক্তিক ভীমে কাটি তিনিবাণে ।
 তিনি পাট ভল্ল আনি চড়াইলন্ত গুণে ॥ ২৪৭১৯
 সেহি তিনি বাণ হানি তিনি সোদৰৰ ।
 মুগু কাটি পেলাইলন্ত বীৰ বুকোদৰ ॥
 দীৰ্ঘলোচন কুণ্ডলেনী যে হুসেন ।
 এহি তিনি বীৰক মাৰিলন্ত ভীমসেন ॥ ২৪৭২০

বৃন্দাবক বীৰ ধনু ধৰি যেন মাচে ।
 নাৰাচ নালিক শব প্ৰহাৰন্তে আছে ॥
 এক শৰে তাৰ মুগু কাটিয়া পেলাইল ।
 কুন্তীৰ তনয়ে যম-কৰণে পঠাইল ॥ ২৪৭২১
 দুৰ্ম্মিলোচন বৌদ্ৰকৰ্ম্ম মহাবীৰ ।
 অভয়কো জানে সবে সমবত থিব ॥
 তিনিবো কাটিলা মুগু তিনি শব হানি ।
 ভীমসেন নীলায়ে পঠালা সজ্জননী ॥ ২৪৭২২
 সোদৰক ছন্ন কৰে সোদৰে দেখিয়া ।
 নিবন্তবে শব কৰে চৌভিত্তি বেঢ়িয়া ॥
 বিন্দ অনুবিন্দ আক হুশৰ্ম্মা প্ৰধান ।
 একেলগে তিনিকো নিলন্ত যমধান ॥ ২৪৭২৩
 তোমাৰ তনয় হৃদৰ্শন মহাশয় ।
 নাৰাচৰ ঘাৰে তাক নিলা যমালয় ॥
 আনো যত মহাবতী সবে লাগ পাইল ।
 হৃদয় সন্তোষে যম-কৰণে পঠাইল ॥ ২৪৭২৪
 একাদশ তবু হুত যমঘৰে নিলা ।
 পৰম আনন্দে ভীম আটাসেক দিলা ॥
 ভয় হুয়া পলাইল অপৰ ভ্ৰাতৃগণ ।
 পাচে পাচে খেদি খেদি মাৰে ভীমসেন ॥ ২৪৭২৫
 যেন বৰ বাঘগোট পশিল গোষ্ঠত ।
 বাছি বাছি গন্ধগণ কৰয় নিপাত ॥
 বাহু দাম্বিক মাৰে যেন কৰি আটি মুটি ।
 বাসবন পোবন্তে যেহেন ফুটে গাতি ॥ ২৪৭২৬
 শবদতে কটকত ভৈলা উসমিস ।
 বধ গজ ডাকি ডাকি পলাই দশোদিশ ॥
 বাজফোজ জিনিলন্ত পাণ্ডৱ নন্দন ।
 দ্রোণৰ বধক লাগি নিলা বধখান ॥ ২৪৭২৭
 অন্ধকাৰ ভেদি যেন উদয় মাৰ্ত্তণ্ড ।
 দ্রোণৰ সেনাক কৰিলন্ত লণ্ডতণ্ড ॥
 ছনাই গুৰু দ্রোণে পথ ভেটিলা ভীমৰ ।
 নিবন্তবে দ্রোণে বৰিবিলা ঘোৰশব ॥ ২৪৭২৮
 দ্রোণৰ শবক সবে কৰিলা নিষল ।
 গুণ্যতে গিলে যেন সাগৰক জল ॥

দ্রোণক কবিতা পাচ সোদৰক খেদে ।
 আগ পাচ পাঞ্জবৰ হস্তীগণ ভেদে ॥ ২৪৭২৯
 পাঞ্জবে পাঞ্জবে দ্রোণে শৰ ববিবস্ত ।
 দোদোখান কবি তাক মাকতি কাটন্ত ॥
 মূপতিৰ আদেশে ধামুকী বীৰগণে ।
 ভীমক বেটিল আসি মাৰিবাক মনে ॥ ২৪৭৩০
 সেনাৰ পাচত যুৱৰাজ দুঃশাসন ।
 তাহাৰ পাচত অৱশেষ জাতৃগণ ॥
 ভীমক বেটিয়া কৰে শৰব প্ৰহাৰ ।
 পৰশু পট্টিশ শূল গদা মৃদগৰ ॥ ২৪৭৩১
 ভীমে দেখিলন্ত বেটিয়াছে বাহু ডাটি ।
 ধনু ধৰি কতো বেলি আটাৰও কাটি ॥
 মন থিৰ কৰি ভীমে আটাসেকু দিল ।
 সিংহনাদ কৰি গদা খেপিয়া পঠাইল ॥ ২৪৭৩২
 ফুৰি ফুৰি ঘোৰ গদা পশিল সেনাত ।
 সমুখৰ সেনাগণ কৰিল নিপাত ॥
 গদাগোট ফুৰে যেন কুমাৰৰ চাক ।
 বথতে লাগন্তে উত্থলয় বহি জাক ॥ ২৪৭৩৩
 গদাৰ প্ৰতাপ দেখি তমু স্ততগণ ।
 ব্যুহ ভঙ্গে পলাই কেহো নকৰয় বণ ॥
 বজ্জৰ সদৃশ ঘোৰ গদাৰ পাকত ।
 বাহনৰ হস্তে কেহো পৰিল ভূমিত ॥ ২৪৭৩৪
 সিকৌজক জিনি গৈল পাণ্ডুৰ তনয় ।
 সৰ্পগণ জিনি যেন গকড় চলয় ॥
 পৰম প্ৰৱন্ধে ভবজাজৰ নন্দন ।
 আগ ভেঙি ভীমক খেপিল শৰগণ ॥ ২৪৭৩৫
 তন্তিলন্ত মাকতি দাকণ শৰ ঘাই ।
 শৰ বৰষিল দ্রোণে সেহি ছিছে পাই ॥
 সিংহনাদ কৰি পাণ্ডু দলক কম্পাইলা ।
 হেন দেখি বুকোদৰে ক্ৰোধে জ্বলি গৈলা ॥ ২৪৭৩৬
 যতক হানিল শৰ তাৰো নাহি সীমা ।
 ঘোৰ যুদ্ধ তৈলা দেৱাত্ৰবেসে উপমা ॥
 ভীখাল চোখাল বাণ হানিলন্ত দ্রোণে ।
 মৰ্ম মৰ্ম খানত ফুটিল ভীমসেনে ॥ ২৪৭৩৭

বোলে ভীমসেনে বিলম্বক মুমুৰাৱ ।
 শীত্ৰগতি চলি যাওঁ দ্রোণক ভজাই ॥
 ক্ৰোধে কম্পমান তনু মাকতি প্ৰচণ্ড ।
 বথহন্তে জাম্প দিয়া চপবাই যুগু ॥ ২৪৭৩৮
 দুই চক্ষু মুদিয়া দ্রোণক খেদি যাস্ত ।
 বোলে ব্ৰাহ্মণৰ আজি কৰি এৰোঁ অন্ত ॥
 ভীমৰ বিক্ৰম দেখি দ্রোণৰ বিস্ময় ।
 ধনু টানি টানি ঘোৰ শৰ ববিষয় ॥ ২৪৭৩৯
 যেন মন্ত শাল গোটে বৃষ্টি সমাজত ।
 যুগু পাতি লৱবয় বৃষ্টিৰ বেগত ॥
 ভীমো সেহিমতে শৰধাৰা সহি যাস্ত ।
 দাকণ শৰক কটাককো নকবন্ত ॥ ২৪৭৪০
 কণেকতে পাইলা গৈয়া দ্রোণ সম্মিধান ।
 দেখি দ্রোণ গুৰুৰ লৰিয়া গৈল প্ৰাণ ॥
 ইমাত ধৰিয়া বথ ভুলিয়া লগাইলা ।
 দূৰক লাগিয়া বথ আছাৰি পেলাইলা ॥ ২৪৭৪১
 পৃথিৱীত পৰি বথ তৈলা চূৰ্ণাকৃত ।
 উৰ্দ্ধবাহু কৰি দ্রোণ থাকিলা ভূমিত ॥
 গুৰু দ্রোণে আন বথে তেখনে চলিলা ।
 শীত্ৰবেগে ব্যুহৰ দ্বাৰত আগুৱিলা ॥ ২৪৭৪২
 বৃষকেতু লাসে লাসে ডকাইলেক বথ ।
 দ্রোণক জিনিয়া ভীম উঠিলন্ত বথ ॥
 বথত উঠিয়া ভীমে কৰিলন্ত হাস ।
 বেগ টানি চলি গৈলা অৰ্জুনৰ পাশ ॥ ২৪৭৪৩
 প্ৰচণ্ড বতাসে যেন ভাঙ্গে তকবন ।
 তেনমতে ভজাই চলি গৈল ভীমসেন ॥
 অনন্তবে ভোজক সেনাক গৈল চলি ।
 যাক ৰাখি আছে কৃতবৰ্ম্মা মহাবলী ॥ ২৪৭৪৪
 কৃতবৰ্ম্মা দেখে বীৰ আগতে মিলিলা ।
 দাকণ শৰৰ চোটে ভীমক তন্তাইলা ॥
 ভীমসেনে হাৰ্দ্দিকৰ কাটিলন্ত ধনু ।
 অকৌদৰ বংশদণ্ডে ভেদিলন্ত তনু ॥ ২৪৭৪৫
 সাৰথিৰ কাটি তাৰ ধ্বজকো ভেদিল ।
 কুটুৰ নিমিত্তে তাৰ প্ৰাণে মৰ্ম্মকিল ॥

বব বব বীৰগণে বাঢ়ি দিলা বণ ।
 ঘোৰ যুদ্ধে সবাকো মখিলা ভীমসেন ॥ ২৪৭৪৬
 কাহাকো ভঙ্গাবে যুঁজি কাহাকো আটাসে ।
 কতো বাহু শরদতে পলাই তবাসে ॥
 কতো কতো সেনাসবে বধব বেগতে ।
 কতো কতো শরদতে পৰয় ভূমিতে ॥ ২৪৭৪৭
 ভোজক জিনিয়া জিনিলেক কাশোজক ।
 পাষণ যুদ্ধিক জিনি জিনিলা স্নেহক ॥
 শালক জিনিয়া জিনিলন্ত দবকক ।
 পৰ্বত কন্দবাসী জিনিলা স্নেহক ॥ ২৪৭৪৮
 কতোদূৰে দেখন্ত যুঁজন্ত যুযুধান ।
 কোঁৱৰ দলক মাৰি কৰিলা নিৰ্যাণ ॥
 সাত্যকিক দেখি কিছু চিত্ত তৈলা থিৰ ।
 পুনৰপি বধ ডাকি গৈলা মহাবীৰ ॥ ২৪৭৪৯
 অধিকে অধিকে চলে সাত্যকিব বধ ।
 ধুমকেতু যেহেন পৰিল কোঁৱৰত ॥
 যেহি যেহি বীৰগণে বাঢ়ি দেই বণ ।
 তাকে তাকে বুকোদৰে কৰিলন্ত ছন্ন ॥ ২৪৭৫০
 সাত্যকিয়ো দেখিল আসিল বুকোদৰ ।
 বাছি বাছি বীৰগণ মাৰে কোঁৱৰব ॥
 আগে পাচে চলে ছয়ো বীৰ বলীয়াব ।
 পৰিত্রাণ নাহি আজি কোঁৱৰ সেনাব ॥ ২৪৭৫১
 কতোক্ষণে মাকতি দেখিলা অৰ্জুনক ।
 নৱধ্বজে বেঢ়িলেক বানৰ ধ্বজক ॥
 স্তৱৰ্ণৰ চিত্ৰ শুদ্ধ মাণিকৰ কাম ।
 সিংহৰ লাজুল গোট আতি অনুপাম ॥ ২৪৭৫২
 সেহি ধ্বজ গোট জ্বলে দ্ৰৌণীৰ বধব ।
 শত্ৰু ভয়ঙ্কৰ যেন উদ্ভিত ভাস্কৰ ॥
 হস্তীককা ধ্বজ জ্বলে কৰ্ণৰ বধব ।
 রূপৰ বধব ধ্বজ বজতৰ সাব ॥ ২৪৭৫৩
 স্তৱৰ্ণৰ বেধা গোট মাণিকে লোচন ।
 সেহি ধ্বজ বিকৰ্ণৰ স্তত ধৃতসেন ॥
 স্তৱৰ্ণ লাজুল ধ্বজ সৈন্তৰ বধব ।
 বজত বাৰাণ্ধ জ্বলে অমৃতৰ বীৰ ॥ ২৪৭৫৪

বজতৰ হস্তীগোট সৈন্তৰ বধত ।
 কাকন ময়ূৰ জ্বলে তাৰ উপবত ॥
 ভূবিশ্ৰৱা বধে জ্বলে স্তৱৰ্ণৰ যুগ ।
 সূৰ্য্যসম বশ্মি জ্বলে বধব স্বৰূপ ॥ ২৪৭৫৫
 মণিময় নাগগোট স্তৱৰ্ণে অকণ ।
 কিকিণী শতক তাত বাজে কণ জুন ॥
 এহি ধ্বজগোট জ্বলে কোঁৱৰ বাজাব ।
 নৱ বীৰে অৰ্জুনক কবন্ত সমব ॥ ২৪৭৫৬
 নৱ কৈদে নৱবীৰে সমব কবন্ত ।
 এক কৈদে পলাইল আউৰ যৈদ যাস্ত ॥
 একে কপিধ্বজে সব ধ্বজক দেখন্ত ।
 ঘোৰ সমবত বুকোদৰে দেখিলন্ত ॥ ২৪৭৫৭
 পৰম আনন্দে ঘোৰ আটাসেক দিল ।
 কৰ্ণত লাগিল তাল পৃথিৱী কাম্পিল ॥
 সাত্যকিয়ো নাদিলেক তাত অনন্তবে ।
 দশোদিশে আকাশ পুৰিল নিবন্তবে ॥ ২৪৭৫৮
 ভীমসেন নাদ শুনিলন্ত ধনঞ্জয় ।
 সাত্যকিব শরদতে কৰিলা নিশ্চয় ॥
 মনত হৰিষ বল বাঢ়িল দুগুণ ।
 অশেষ নাদিল পাণ্ডুতনয় অৰ্জুন ॥ ২৪৭৫৯
 দৈৱকীনন্দনো বজ্জে অশেষ নাদিল ।
 চাৰিবো নাদত কুকবল খলকিল ॥
 যুধিষ্ঠিৰে শুনিলেক মাকতিৰ নাদ ।
 পৰম আনন্দ ভৈলা খণ্ডিলা বিষাদ ॥ ২৪৭৬০
 তুমি হেন ভ্রাতৃ পাইলোঁ কত পুণ্যকলে ।
 শত্ৰুকো জিনিবো বাজ্য পাইবো অৱিকলে ॥
 যাহাৰ ভৈলাহা শত্ৰু তুমি যেন বীৰ ।
 জানিবা তাহাৰ বাসা যমৰ মন্দিৰ ॥ ২৪৭৬১
 যাহাৰ প্ৰসাদে অৰ্জুনৰ বান্ধা পাইলোঁ ।
 ধনঞ্জয় সাত্যকিব সন্তাপ এৰাইলোঁ ॥
 কহে বাহুবল্লভী এৰা আন কাম ।
 নিবন্তবে নবে ডাকি বোলা বাহু বাহ ॥ ২৪৭৬২

অৰ্জুনৰ বাৰ্ভা পাই যুধিষ্ঠিৰৰ আনন্দ

ফুলডী

শি বীৰে খাণ্ডৰ দাহ সময়ত
 ইন্দ্রকো বঙ্গে ভজাইলা ।
 নিপাত কৰচ বাঠি হাজাৰেক
 পাতালপুৰে বধিলা ॥
 পুণ্ড্র দানব কালকুঞ্জগণ
 হিবণ্যপুৰ বিনাশি ।
 একেবথে চৰি এক ধনু ধৰি
 মাৰিলা হাজাৰ আশী ॥ ২৪৭৬৩
 একলে কোঁবৰে বিৰাট নগৰে
 গক হৰিবাক গৈল ।
 লগুভণ্ড কৰি সুবাকো জিনিয়া
 বস্ত্ৰ কাড়ি কাড়ি লৈলা ॥
 দুৰ্য্যোধন ভাইক বান্ধিয়া লৈ যাই
 গন্ধৰ্বৰ বাজা যি কালে ।
 গন্ধৰ্বক জিনি বাজাকো মেলাইলা
 ধনঞ্জয় মহাবলে ॥ ২৪৭৬৪
 মোহোৰ সমান যুগুধ নাহিকে
 তাক লাগি কৰে শোক ।
 পৃথিৱী জিনিয়া বাজসূয় যজ্ঞে
 যি বীৰে কৰাইলা মোক ॥
 পুত্ৰৰ সন্তাপে সঙ্কল্প কৰিল
 সৈন্যবক বধিবাক ।
 দিনৰ ভাগতে যমক পঠাইবে
 কোনে বাধিবেক তাক ॥ ২৪৭৬৫
 সৈন্যৰ মাৰিলে দুৰ্য্যোধন বায়
 কৰিবেক বৰ শোক ।
 কিবা দন্দ এৰি বীৰগণ বাধি
 মিত্ৰতা কৰয় তাক ॥
 অনেক প্ৰকাৰে মনত গুণিয়া
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 আপোন কটকে দ্ৰোণৰ আগৰ
 বাহুবাইল খবতৰ ॥ ২৪৭৬৬

ভীম আৰু কৰ্ণৰ যুদ্ধ

পদ

অৰ্জুনৰ পাচতে ভজাইলা পটোৱাৰ ।
 আটোপ টকাৰে গৈলা দুয়ো বীৰ সাৰ ॥
 পাজ্জৰে পাজ্জৰে চলি যাই দুই বীৰ ।
 দেখি তযু তনয়ৰ নসহে শৰীৰ ॥ ২৪৭৬৭
 ধনু ধৰি ক্ৰোধ কৰি ভেদিলেক পথ ।
 বাজাকো ধাইলেক কোপে দুয়ো মহাবথ ॥
 যুধামন্যু মহাবথ প্ৰথম বণত ।
 ত্ৰিশ শৰে হানিলেক বাজাৰ হিয়াত ॥ ২৪৭৬৮
 কুৰি শৰে সাৰথিৰ ভেদিল হৃদয় ।
 চাৰি শৰ হানিয়া ভেদিলা চাৰি হয় ॥
 আগবাঢ়ি শৰ কৰিলেক যুধামন্যু ।
 দুৰ্য্যোধনে কাটিলেক তাৰ ধ্বজ ধনু ॥ ২৪৭৬৯
 ভল্ল হানি সাৰথিক লৈলেক বথতে ।
 চাৰি শৰে ঘোঁৰাক কম্পাইলা সমবতে ॥
 ছনাই ধনু ধৰি পাচে যুধামন্যু বীৰে ।
 হৃদয়তে বাজাক ভেদিল ত্ৰিশ শৰে ॥ ২৪৭৭০
 উত্তম দ্বাদশ শৰে বাহাক ভেদিল ।
 এক শৰ হানি তাৰ সাৰথি ছেদিল ॥
 যুদ্ধত সজ্ঞান বাজা তোমাৰ তনয় ।
 উত্তমোজা বীৰৰ মাৰিলা চাৰি হয় ॥ ২৪৭৭১
 সাৰথিকো নাবাচে ভেদিল হৃদয়ত ।
 বথ ভঙ্গে উত্তমোজা ভৈল ভূমিগত ॥
 লৰৰি চৰিলা যুধামন্যুৰ বথত ।
 চাৰি ভঙ্গে তাড়িলা বাজাৰ হৃদয়ত ॥ ২৪৭৭২
 সাৰথিকো মাৰিয়া ঘোঁৰাৰ লৈলা প্ৰাণ ।
 বথ ভঙ্গে দুৰ্য্যোধন গৈলা ধান ধান ॥
 সেহিহে যুধামন্যু কাটিলন্ত ধনু ।
 চাৰি শৰে নৃপতিৰ ভেদিলেক তনু ॥ ২৪৭৭৩
 কটা ধনুখান বাজা পেলাইলা আছাৰি ।
 গদাধৰি মহাবাজা গৈলেক লৰৰি ॥
 বেন বন্দন ধৰি ধাইলে বৈয়ৰত ।
 বেন শুণ্ড ফুলিয়া ধাইলেক বৈয়ৰত ॥ ২৪৭৭৪

তেনমতে দুৰ্য্যোধনে ধাইলে গলা ধৰি ।
 দুই ভাই পলাইলন্ত বধ পুৰিহৰি ॥
 গলা হানি বধখান কৰি চূৰ্ণাকৃত ।
 শল্যৰ বধত বাজা উঠিল ত্বৰিত ॥ ২৪৭৭৫
 বীৰগণ মাৰি গৈলা পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 পৰি পৰি আছে বাজা যুদ্ধৰ সজ্জাৰ ॥
 এখন দুখন কৰি আনিলা কোণ্ঠাই ।
 লাসে লাসে দুয়ো বীৰে আসি তাকে লই ॥ '৭৬
 তাতে চৰি গৈলা দুই পাঞ্চালকুমাৰ ।
 বাটে বাটে কোণ্ঠাই যন্ত যুদ্ধৰ সজ্জাৰ ॥
 দুয়ো বীৰে চলে তযু সৈন্ত ছন্দ কৰি ।
 দুই কুণ্ড অগ্নি যেন নেই বন পুৰি ॥ ২৪৭৭৭
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি পুত্ৰন্ত সজ্জয়ত ।
 কৰ্ণে কেন কৰ্ম্ম কৰিলন্ত সমবত ॥
 কুন্তীৰ তনয় হেন জানি আপোনাক ।
 কেনমতে যুঁজিলেক সোদৰ ভীমক ॥ ২৪৭৭৮
 ভীমো জানে কৰ্ণবীৰ যেন বলিয়াৰ ।
 দুয়ো দলে যাহাক নাহিকে সমসৰ ॥
 অৱগাহি যুঁজিলেক ভজাইলে বণত ।
 এৱেসে জানিলে মই দৈৱ বলৱন্ত ॥ ২৪৭৭৯
 লকৈক বাজাৰ বাজা ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 যাক স্তম্ভৰিয়া ৰাত্ৰি নিদ্রা নিমিলয় ॥
 তাকো সমবত যুঁজিলেক ভীমসেন ।
 তাৰ ভজ দেখি কেনে জীৱে দুৰ্য্যোধন ॥ ২৪৭৮০
 কুলাঙ্গাৰ পুত্ৰ মোৰ দুৰ্য্যোধন মন্দ ।
 কৰ্ণক আশায়ে পাণ্ডৱক কৰে দন্দ ॥
 বোলে পাঞ্চ পাণ্ডৱক মাৰিবেক কৰ্ণে ।
 আছোক অৰ্জুন তাক ভজাইলেক ভীমে ॥ ২৪৭৮১
 পূৰ্বৰ যতোক কথা যিভৈল সিভৈল ।
 বুলিলাহু কৰ্ণে ভীমক খেদিয়া গৈল ॥
 কেন যুদ্ধ ভৈল জিনিলেক কোন বীৰে ।
 যুদ্ধৰ প্ৰশংসা কৰিহোৱা সম্ভবে ॥ ২৪৭৮২
 সজ্জয় বদন্তি ভীমক যন্ত দৈৱ টানি ।
 পাচে পাণ্ডৱ কৰ্ণে খেদি ৰাঙা শৰ হানি ॥

ভংসিয়া বুলিলে কৰ্ণে ভীমক সম্বোধি ।
 পিঠি দেখাই পলাই কেনে যাল মন্দবুদ্ধি ॥ ২৪৭৮৩
 কুন্তীৰ গৰ্ভত কেনে জনম লভিলি ।
 উপজিয়া ছইবে তই পলাইবে শিখিলি ॥
 যেৱে বোল তই পাণ্ডু বাজাৰ কুমাৰ ।
 তেৱে মোক সমুখে যুঁজিয়া বুকোদৰ ॥ ২৪৭৮৪
 কৰ্ণৰ বচনে ভীমসেনেৱো খজাইলা ।
 অৰ্দ্ধেক মণ্ডল কৰি বধ গুলোটাইলা ॥
 বোলে আজি কৰি এৰেঁ অস্ত কলহৰ ।
 দুই বাধা-তনয়কো পোৱেঁ যমঘৰ ॥ ২৪৭৮৫
 এহি বুলি নিবন্তৰে শৰ বৰষিলা ।
 কৰ্ণে অস্ত্ৰমায়া কৰি সকলে ণ্ঠাঙ্গিলা ॥
 অস্ত্ৰ কৰি যুদ্ধ কৰে কৰ্ণ মহাবলী ।
 কুন্তীৰ গোৱৰে ভীমক জাতৃ বুলি ॥ ২৪৭৮৬
 তাৰ লীলায়ুক নসহিলা বুকোদৰে ।
 বংশদণ্ডে ভেদিলেক হৃদয় ভিতৰে ॥
 দুনাই হৃদয়ত হানিলেক তিনি বাণে ।
 সত্ত্বৰি শায়কে দুনাই ভেদিলেক টানে ॥ ২৪৭৮৭
 শৰচোট পায় ৰাধাস্তত গৈলা জ্বলি ।
 কুৰি শৰে ঘোঁৰাক ভেদিলা মহাবলী ॥
 বথধ্বজ সাৰথিক ভেদি নিবন্তৰে ।
 ভীমকো ভেদিলা শৰচোটে মহাবীৰে ॥ ২৪৭৮৮
 চৌষষ্ঠি শায়ক হানি ভেদি কৰচক ।
 হৃদয়ত হানিলেক চৌষষ্ঠি শায়ক ॥
 কটাক্কো নকৰে বীৰে কৰ্ণৰ প্ৰহাৰ ।
 ওচৰ চপাইলা বধ কৰ্ণৰ বধৰ ॥ ২৪৭৮৯
 বত্ৰিশ নাৰাচে ভেদিলেক হৃদয়ত ।
 কিছু ক্ৰোধ জ্বলি গৈল কৰ্ণৰ গাৱত ॥
 ভীমকো ভেদিলা কৰ্ণে কৰ্ণকো মাকতি ।
 অলঙ্কিতে দুয়ো বীৰে কৰে বধগতি ॥ ২৪৭৯০
 ভীমৰ যতোক বাণ অগ্নিসম জ্বলে ।
 কৰ্ণৰ বধক লাগি জাকে জাকে চালে ॥
 যেন হৰিণক লাগি জাক খেদি যায় ।
 শৰশল শুনি যেন দুৰ্ভাগ্য লাগায় ॥ ২৪৭৯১

ভীমৰ শায়কে ঘেৰে নেদেখি কৰ্ণক ।
 কৰ্ণবীৰে ভীমক হানিলা শৰজাক ॥
 কৰ্ণ শৰে নপাইলেক ভীমৰ ওচৰ ।
 দোখোখান কৰি কাটিলেক বুকোদৰ ॥ ২৪৭৯২
 পুনৰপি কৰ্ণে হানিলেক ঘোৰ শৰ ।
 মৰ্ম মৰ্মস্থানে হানিলেক বুকোদৰ ॥
 কটলা পশুৰ যেন ভৈলা কলৈৱৰ ।
 শৰমুখে বহি যাই কথিবৰ ধাৰ ॥ ২৪৭৯৩
 শৰচোটে ভীমে ক্ৰোধে চাহিলা কটাক্ৰে ।
 পক্ষিৰ নাৰাচ আনি হানিলেক কোথে ॥
 ছয়শৰে বাহু আঠশৰে হৃদয়ত ।
 পক্ষিৰ নাৰাচ সমৰ্পিলা ললাটত ॥ ২৪৭৯৪
 ধনুখান কাটি কাটিলন্ত টোণ বাণ ।
 বধধ্বজ কাটি সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ॥
 তিনিপাট নাৰাচে ভেদিল হৃদয়ত ।
 পিঠি পাচে বজাই শৰ লুকাইল মহীত ॥ ২৪৭৯৫
 কটা গৈল বধধ্বজ সাৰথি মৰিল ।
 নাৰাচৰ ঘাৰে ভীম বিকল কৰিল ॥
 মাকতিৰ হাতৰ প্ৰহাৰ পায় বৰ ।
 পৰাঙ্গুখে বাধাস্ত দিলেক লৱৰ ॥ ২৪৭৯৬
 সমৰ এৰিয়া পলাই গৈল বাধাস্ত ।
 কুন্তীৰ নন্দনে নাদ কৰিল বহুত ॥
 কৰ্ণৰ দুইবাৰ ভঙ্গ ভীমৰ হাতত ।
 সঞ্জয়ে কহিলা ধৃতবাস্তৱ আগত ॥ ২৪৭৯৭
 ভীমসেন নাদ শুনিলেক কৰ্ণবীৰ ।
 ক্ৰোধে কম্পমান তাৰ নসহে শৰীৰ ॥
 এবিলেক স্নেহভাৱ কৰে আড়ম্বৰে ।
 বোলে ঘূৰবাজ আজি পেষঁ যমঘৰে ॥ ২৪৭৯৮
 ক্ৰোধিলেক কৰ্ণবীৰ দেখি দুৰ্য্যোধন ।
 মৰিল চোহোৰা বুলি শুণে মনে মন ॥
 বৰ চোটে জ্বলি যাই কৰ্ণ মহাবীৰ ।
 ভীমক দিবেক অগ্নি মুখত আঙ্গতি ॥ ২৪৭৯৯
 ভীমে দেখিলন্ত কৰ্ণ ছনাই আসে ধাই ।
 দুৱক সমুখ ভৈল বধ পালটাই ॥

আশুবান যত বীৰ হাতে আঁঠা পাইল ।
 প্ৰথম ক্ৰোধত যমকৰণে পঠাইল ॥ ২৪৮০০
 কৰ্ণকো তাড়িলা তিনি শৰ কৰ্ণমূলে ।
 বাধাস্তে ভীমক তাড়িলা কুড়ুলে ॥
 বধৰ মণ্ডলী কৰি যুঁজে ছয়ো বলী ।
 দুইবোৰে শৰীৰত শৰ হানে হলহলি ॥ ২৪৮০১
 খনো খনো পাচগুচে খনো বাঢ়ে আগ ।
 বাঘিনী নিমিত্তে যেন যুঁজে দুই বাঘ ॥
 অনন্তৰে বুকোদৰ মনে গুণি পাইল ।
 জৌগৃহ সাজি পুৰি মাৰিবাক চাইল ॥ ২৪৮০২
 বনবাসে দুখ পাইলোঁ বাঢ়য় বছৰ ।
 লুকায়া আছিলোঁ আমি অজ্ঞাত বাসৰ ॥
 কপট পাশাক খেলি জিনিলা পাঞ্চালী ।
 সমাজ মাজত নিয়া কৰিলা ধেমালি ॥ ২৪৮০৩
 সেৱকিনী ছলে উপভোগকেসে মন ।
 হৰিবেক খুজিলেক ভণ্ড দুৰ্য্যোধন ॥
 বস্ত্ৰ কাটি লৈলা তান কেশত ধৰিয়া ।
 এতকাল জীওঁ কিয় তাক স্মৰিয়া ॥ ২৪৮০৪
 পাঞ্চালনন্দিনী তাই তান স্বামী বৰ ।
 তোৰ পাঞ্চ পতি মুণ্ড তিল সমসৰ ॥
 আৰো নানা দুখ সমস্তৰে মান সাৰোঁ ।
 বাধাস্ত মাৰি কলহৰ অন্ত কৰোঁ ॥ ২৪৮০৫
 মহাক্ৰোধে কৰিলন্ত ধনুৰ টঙ্কাৰ ।
 প্ৰাণ উছৰ্গিয়া ভীমে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 নিবন্তৰে খবতৰ শৰ বৰিষিলা ।
 দশোদিশে চন্দ্ৰ সূৰ্য্য বশিৰাকো ঢাকিলা ॥ ২৪৮০৬
 সবে শৰজাল কৰ্ণ ছেদিলা সমৰে ।
 ভীমকো ভেদিলা নৱ শৰ দৃঢ়তৰে ॥
 যেন অক্লেশৰ ঘাৰ পাইলা মন্তহন্তী ।
 আঁঠাকে হানয় শৰ কৰে বধপতি ॥ ২৪৮০৭
 কৰ্ণে নিবন্তৰে কৰে শৰ বৰিষণ ।
 চক্ৰাকাৰ কৰিয়া ফুৰাৰে বধধ্বন ॥
 দুয়ো মহাবীৰে শঙ্খ ফুৰে আনৰিষ ।
 সেনাৰ মাজত লাগি গৈল কঁপনি ॥ ২৪৮০৮

ফুটি ফুটি যবে সেনা ছুইব শবজাকে ।
 দশোদিশে পলাই সেনা সমুখে মাথাকে ॥
 দুৰ্য্যোব আবার সেনা যবন্তে কবর ।
 দুইহানো কাৰণে তৈল সেনাব প্রলয় ॥ ২৪৮০৯
 আকাশে নিসঙ্কি তৈল ছুইবো শবজালে ।
 শবে ফুটি তেজসব বহে বোঝানলে ॥
 বায়ুতো অধিক কুবে দুইখান বধ ।
 দুই বীৰে শব ববিবন্ত সমবত ॥ ২৪৮১০
 কুবন্তে কুবন্তে বধ ভৈল এক ঠাই ।
 দুইকো দুই হানিলন্ত হাতে হাতে পাই ॥
 কৃষ্ণসাব সমান ভীমৰ চাৰি ঘোঁৰা ।
 বায়ু সম বেগত বলব নাহি ওৰা ॥ ২৪৮১১
 কৰ্ণৰ বধৰ গুল্লবৰ্ণ চাৰি হয় ।
 একখান ছয়া বধ অধিকে গুহায় ॥
 যেন কৃষ্ণ গুল্ল মেঘ থাকে একধানে ।
 বায়ুৰ মণ্ডলে যেন ফুৰায়ে গগনে ॥ ২৪৮১২
 জলধাৰা যেন ববিষয় নিবন্তবে ।
 তেন পটন্তৰ হৰে ভীমৰ কৰ্ণৰে ॥
 দুইকো ভটি ছয়ো শব নিবন্তবে থাসে ।
 কিঞ্চিতেক হাবে হৈলে খলখলি হাসে ॥ ২৪৮১৩
 দুইব শবঘারে বগন্তলী শূন্য তৈল ।
 মৰা কলেবৰে বগন্তলী ওপচাইল ॥
 ত্রস্ত ছয়া বীৰগণ বিদূৰতে থাকি ।
 যুদ্ধক চাহিয়া থাকে স্তব্ধ কৰি আখি ॥ ২৪৮১৪
 বধৰ নিবন্ধ দেখি কুক নৃপবৰ ।
 কৰ্ণক লাগিয়া কবিলন্ত দুখ বৰ ॥
 ভীমৰ সংগ্রাম দেখি কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 বুলিলন্ত ভীমৰ মিলিল মহাভয় ॥ ২৪৮১৫
 নিবন্তবে সেনাগণে কবে গলাবার ।
 কিবা কৰ্ণ যবে কিবা মৰয় পাণ্ডৱ ॥
 এতেকতে কৰ্ণবীৰে অন্তৰাইলা বধ ।
 কুৰি শবে ভেদিলেক ভীমৰ গাবত ॥ ২৪৮১৬
 ভীমো কুৰি শবে জাৰ ভেদিলেক তনু ।
 খুবপতি ঝাঞ্চে জাৰ কাটিলন্ত ধনু ॥

এক শবে সাবধিক পেলাইলা ভূমিত ।
 ভীমৰ বিক্রম দেখি কৰ্ণৰ বিস্মিত ॥ ২৪৮১৭
 শবচোটে কৰ্ণে কম্পমান কলেবৰ ।
 বোলে অন্ত কৰে। আজি দুই পাণ্ডৱ ॥
 যমদণ্ড সম শক্তি তুলি লৈল হাতে ।
 বৈদূৰ্য্য মাণিক মণি লগাই আছে তাতে ॥ ২৪৮১৮
 পৰশুৰামৰ মন্ত্ৰে নিবন্ধিলা তাকে ।
 শকতিৰ মুখে অগ্নি বজাই জাকে জাকে ॥
 মৰিল চোহোৰা বুলি মৰিল শকতি ।
 গিৰ গিৰ কৰিয়া লৰিলা বহুমতী ॥ ২৪৮১৯
 শক্তি হানি নাদিলন্ত বাধাৰ তনয় ।
 জয় কৰ্ণ জয় কৰ্ণ ঘোষন্ত কোঁৱৰ ॥
 পাণ্ডৱ দলত বৰ বোল উথলিল ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ বৰ বিবাদ মিলিল ॥ ২৪৮২০
 পাণ্ডৱ তনয় বৰ যুদ্ধত গুজান ।
 শকতিক লাগিয়া খেপিলা সাত বাণ ॥
 আঠখান ছয়া শক্তি ভূমিত পৰিল ।
 দেখি বাধাতনয়ৰ হৃদয় লৰিল ॥ ২৪৮২১
 সাত শবে তাড়িলন্ত কৰ্ণৰ হিয়াত ।
 আটাসেক দিলা যেন পৰিল নিখাত ॥
 পুনৰপি কৰ্ণ বীৰে ধৰিলেক দণ্ড ।
 শবসব হানিলন্ত যেন যমদণ্ড ॥ ২৪৮২২
 নৱ নৱ শব হানি কৰি দশ খণ্ড ।
 একো গোটা শবক কবিল খণ্ড খণ্ড ॥
 দুইকো দুই শব হানে অযুতে নিযুতে ।
 দুইবো দুই শবসজ কাটন্ত পথতে ॥ ২৪৮২৩
 দুইকো দুই ছিত্ত চাহে মাৰিবাক মনে ।
 শঙ্খ সিংহনাদ কবে দুই ঘনে ঘনে ॥
 ছিত্তপায়া ভীমে ধনু কাটিলা কৰ্ণৰ ।
 ধ্বজগোট কাটি প্রাণ লৈল ঘোটকৰ ॥ ২৪৮২৪
 উৰ্দ্ধবাহু কৰি কৰ্ণ মাটিত পৰিল ।
 দুৰ্য্যোধনে দুৰ্জয় জাঙ্ক আদেশিল ॥
 শীঘ্ৰে চল দুৰ্জয় বাধিলো বাধেয়ক ।
 কুলান্ধাব ধুবাক পঠায়ো বনক ॥ ২৪৮২৫

হোক বুলি দুৰ্জয় ভীমক গৈল খেদি ।
 তত্কাইলেক ভীমক দ্বন্দ্ব শবে ভেদি ॥
 আঠ শবে ঘোঁৰাক ধ্বজক তিনি শবে ।
 দুই শবে সাৰথিক ভেদিল সম্বৰে ॥ ২৪৮২৬
 পুনৰপি দুৰ্জয় ভীমক সাত শবে ।
 ভীমৰ হৃদয় ভেদিলন্ত দৃঢ়তবে ॥
 দুৰ্জয়ক দেখি ভীম ক্ৰোধে খেদি গৈলা ।
 সনাইবাৰ শবসৰ বাছি বাছি লৈলা ॥ ২৪৮২৭
 চাৰি শবে চাৰি ঘোঁৰা যমঘৰে নিলা ।
 এক শবে সাৰথিক যমঘৰে দিলা ॥
 নৱ শবে দুৰ্জয়ৰ হৃদয় ভেদিল ।
 শবৰ সন্ধানে বীৰ উকৰি পৰিল ॥ ২৪৮২৮
 ধৰণীত পৰি গৈলা ভোমৰ তনয় ।
 লোটালুটি কৰি বীৰে ক্ৰন্দন কৰয় ॥
 বিগুটি বিগুটি বীৰে হানিলেক বাণ ।
 শবচোটে দুৰ্জয় ভাজিল প্ৰিয়প্ৰাণ ॥ ২৪৮২৯
 আগতে পৰিল যেন নৃপতিৰ ভাই ।
 কান্দে বাধাতনয়ে লোতক বহি যায় ॥
 কৰ্ণক তাড়িল ভীমে অসংখ্যাত শবে ।
 শব হানি হানি ভীমে সিংহনাদ কৰে ॥ ২৪৮৩০
 মহাবেগে চলে শব বাজে গুম গুম ।
 কৰ্ণবীৰো ভৈল যেন কদম্ব কুসুম ॥
 ভীমৰ সমৰে কৰ্ণ তিনি বাৰ ভঙ্গ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধনৰ মনত বৰ খজ ॥ ২৪৮৩১
 অনন্তবে বণভঞ্জে কৰ্ণ বাধাহত ।
 ভীমক লাগিয়া ক্ৰোধ কৰিলা বহুত ॥
 আন বথে চৰিয়া যুদ্ধক ভৈলা সাজ ।
 যেন মন্ত গজক ধাইলেক মন্ত গজ ॥ ২৪৮৩২
 কৰ্ণক দেখিয়া ভীমসেন গৈল চলি ।
 কুস্মনখে কৰ্ণক ভেদিল হুলহলি ॥
 কৰ্ণেয়ো ভীমক হানিলন্ত বৎসদন্ত ।
 বোলে চক্ৰবাক্য কৰি এৰে ॥ অস্ত ॥ ২৪৮৩৩
 ছনাই নাৰাচে ভেদিলন্ত হৃদয়ত ।
 সিংহনাদ কৰি ছনাই ভেদিলে কোষত ॥

ভীমসেনো কৰ্ণক হানিল দৰ্শনাশে ।
 পুনৰপি কুৰি শব কৰিলা সন্ধানে ॥ ২৪৮৩৪
 কৰ্ণে নৱ নাৰাচে ভীমৰ হৃদয়ত ।
 পিঠিপাচে বাজ হুয়া ভেদিলে ধ্বজক ॥
 ত্ৰিষষ্টি শায়কে ভীমে হানিলন্ত বেগে ।
 কৰ্ণবো হৃদয়ে তাড়িলন্ত সেহি ছেগে ॥ ২৪৮৩৫
 হৃদয়ত পৰি পিঠিপাচে বজাই গৈল ।
 কধিবে তিমিৰ হুয়া ভূমিত লুকাইল ॥
 মন্তহস্তী পাইলে যেন অকুশৰ ঘাৰ ।
 চাবুকৰ ঘাৰে যেন ঘোঁৰা বশ্য ভাৰ ॥ ২৪৮৩৬
 গুঁঠ চেলেকয় ক্ৰোধে বকত নয়ন ।
 বোলে চক্ৰবাক্য নিবো যমৰ কৰণ ॥
 মৰিলাহা ভীম বুলি খেপিয়া পঠালা ।
 ভীমৰ হৃদয়ে ফুটি ভূমিত লুকালা ॥ ২৪৮৩৭
 শবচোটে খজাইলেক মাকতি প্ৰচণ্ড ।
 গদাগোট তুলি লৈল যেন যমদণ্ড ॥
 হুৰ্ণে বচিত গদা আঠগোটা শিৰ ।
 কৰ্ণক লাগিয়া খেপিলন্ত মহাবীৰ ॥ ২৪৮৩৮
 গদাৰ শব্দ উথলিলা হব হৰি ।
 কৰ্ণৰ বধক ভাঙ্গিলেক দবদৰি ॥
 দুই শব হানিয়া কাটিলে ধ্বজগোটে ।
 সাৰথিক কাটিলন্ত এক শবচোটে ॥ ২৪৮৩৯
 জাম্প দিয়া ভূমিত নামিলা মহাবীৰ ।
 ধনুখান টকাৰি যুদ্ধত ভৈলা থিৰ ॥
 সিবেলা কৰ্ণৰ দেখিলে হো পৰাক্ৰম ।
 ভূমিপাৰে মাকতিক কৰিল সংগ্ৰাম ॥ ২৪৮৪০
 দুৰ্য্যোধনে কৰ্ণক বিদ্ধা ছেন দেখি ।
 দুম্মুখকো আদেশিলা ধানিকো নাপেখি ॥
 ভীমসেনে মাৰিলন্ত কৰ্ণৰ ঘোটক ।
 মাৰিয়োক চক্ৰবাক্য বাখিযো কৰ্ণক ॥ ২৪৮৪১
 বাজাৰ আদেশে গৈল বাজাৰ সৈন্য ।
 মাকতিক লাগিয়া হানিলা দশ শব ॥
 দুম্মুখক খেদি গৈয়া পাণ্ডব কন্দৰ ।
 গুঁঠ চেলেকয় ক্ৰোধে বণভঞ্জে কৰ্ণক ॥ ২৪৮৪২

একগোটা শিলিমুখে ভাঙাইলা কর্ণক ।
 বায়ুৰ নন্দনে খেদি গৈল দুৰ্গুখক ॥
 নব শবে দুৰ্গুখক যমঘৰে নিল ।
 বাজাব হুন্দয়ে বৰ শোক আৰোপিল ॥ ২৪৮৪৩
 সমবত হত দুয়ো বাজাব সোদৰ ।
 কর্ণ মহাবীৰ পৰাঘুখ চাবিবাৰ ॥
 সেহি বথে চবিলেক বাধাৰ নন্দন ।
 দুৰ্গুখ শবীৰক কৰি প্ৰদক্ষিণ ॥ ২৪৮৪৪
 পুনৰপি যুদ্ধ ভৈলা কর্ণ-পাণ্ডৱ ।
 পূৰ্বে যুদ্ধ ভৈল যেন বাম-বাৰণব ॥
 ভীমসেনে প্ৰহাৰিলা চৈধ্যয় নাৰাচ ।
 মহাবেগে বিদাৰিলা কর্ণৰ কৰচ ॥ ২৪৮৪৫
 শবীৰ ফুটিয়া শব ভূমিত পৰিলা ।
 চোট পায় বাধাহত বথতে বসিলা ॥
 কণিকতে কর্ণবীৰ ভৈলন্ত নিকজ ।
 চতুৰ্দশ নাৰাচে ভীমৰ বামভুজ ॥ ২৪৮৪৬
 গোটে গোটে প্ৰহাৰিল বজাই বজাই গৈল ।
 চোট পায় মাকতি বথতে ধনু থৈল ॥
 দক্ষিণ বাহুৰ বলে হানিল খড়গক ।
 কর্ণৰ বথৰ ধ্বজগোট কাটিলেক ॥ ২৪৮৪৭
 কর্ণক কর্ণৰ মূলে তিনি বৎসদন্তে ।
 পাণ্ডৱ নন্দনে দৃঢ় কৰি তাড়িলন্তে ॥
 সাত শৰ তাড়িলন্ত সাবধিৰ গাৱে ।
 বথতে পৰিল কর্ণ বিহ্বল স্বভাৱে ॥ ২৪৮৪৮
 সাবধি দেখিলা কর্ণ পৰিলা বিহ্বলে ।
 বথ পালটায় পুনু আইলা ততকালে ॥
 কর্ণ পলাই গৈল হানিলন্ত বুকোদৰ ।
 কণেকে চেতন পাইল বাধাৰ কুমাৰ ॥ ২৪৮৪৯
 এহি বুলি তাড়িলন্ত শতক বিপাটে ।
 পাঞ্চগোট নাৰাচ হানিল গোটে গোটে ॥
 ললাটত হানিল দাকণ তিনি বাণ ।
 এক শৰে কাটিল হাতক ধনুখান ॥ ২৪৮৫০
 শৰচোটে বধাহত আন ধনু ধৰি ।
 শব হানি ভীমক কুলিলা সৰ্ব কৰি ॥

ভীমসেনে তাৰ চাৰি ঘোঁৰাক বিনাশি ।
 সাবধিৰ প্ৰাণ লৈয়া তুলিলন্ত হাসি ॥ ২৪৮৫১
 এককণে ধনু শৰ কাটিলে মুঠিতে ।
 গদা ধৰি কর্ণে জাম্প দিলেক দ্বৰিতে ॥
 গদাগোট খেপি আন ধনু ধৰি বীৰ ।
 ভীমৰ সমুখে সমবত ভৈলা ধিৰ ॥ ২৪৮৫২
 চাৰি শৰ মাৰি গদা পেলাইলা কাটিয়া ।
 শবহুষ্টি কৰিল কর্ণক আৱিষ্যা ॥
 ভীমে যত হানিল কাটিল বাধাহত ।
 ধনুত জ্বলি চাৰি শৰ অদভুত ॥ ২৪৮৫৩
 ছিত্ৰে পায় চাৰি শৰে কাটিলা সমাহা ।
 কৰচ গুচিলা যে উদাস ভৈলা দেহা ॥
 কুন্তীৰ গৰ্ভত জাত দেৱৰ কুমাৰ ।
 প্ৰচণ্ড মাৰ্ভণ্ড বেন জলয় শবীৰ ॥ ২৪৮৫৪
 আৰো তাড়িলন্ত বীৰে পক্ষিণ নাৰাচে ।
 অদভুত দেখি চাহি সৰ্বলোকে আছে ॥
 কৰচ কাটিলা ভীমে দুগুণে কিটাইল ।
 নব গোটা ভল্লশৰ খেপিয়া পঠাইল ॥ ২৪৮৫৫
 কর্ণৰ দেখিল বাহু ভেদি বৰ চোটে ।
 ধৰণীত শায়ক পৰিল সেহি চোটে ॥
 শৰচোটে কাম্পে কর্ণ দেখি কুকৰায় ।
 ডাকিয়া ডাকিয়া সোদৰক আদেশয় ॥ ২৪৮৫৬
 কুকৰীৰে দেখা ভীমে পীড়য় কর্ণক ।
 কর্ণক ৰাখিয়া মাৰিয়োক চলবাক ॥
 কর্ণক কৰিয়া পাচ বাজাব সোদৰ ।
 ভীমক সমুখ ছয়া বৰিষয় শৰ ॥ ২৪৮৫৭
 পাচে উলটিল কর্ণ পাইলন্ত প্ৰকাশ ।
 তযু পুত্ৰ দেখি ভীমে তুলিলন্ত হাস ॥
 চিত্তত পৱিত্ৰ চিন্তা যুদ্ধ শৰাশনি ।
 চাক ছিত্ৰে চিত্ৰাক কোঁকৰ মাজে গনি ॥ ২৪৮৫৮
 চিত্ৰবৰ্মা মহাবীৰ যুঁজে আগুৱান ।
 ভীমক কৰিলা বেড়ি অজ্জব সজ্জান ॥
 ভীমসেনে বোলে আজি মোৰ কৰতাপ ।
 জেঠাৰ পুত্ৰক বনে বনে পাঠ লান ॥ ২৪৮৫৯

সন্দেশ দিবন্ত যেন হোৱয় উচিত ।
 এহি-বুলি সাত শব ধবিল স্বৰিত ॥
 কৰ্ণমানে ধনু টানি বীৰ বুকোদৰে ।
 বধী সাৰথিকো মাৰিলন্ত একো শৰে ॥ ২৪৮৬০
 চলি চলি সাতো বীৰ পৰয় বধত ।
 উলটি বহিল বধ ৰাজ্যৰ আগত ॥
 নৃপতি দেখিল সাতো বীৰ গৈল মৰি ।
 চক্ষুৰ লোতক বহি যায় সবসৰি ॥ ২৪৮৬১
 শৰৰ পুংখত সাৰথিৰ কলেৱৰ ।
 বধ আগে ভেদি আছে ৰাজ্যৰ কুমাৰ ॥
 মাজে শৰচোটে যেন বান্ধি আছে ভাৰ ।
 কিনো বিপৰীত ভৈল ভীমৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৪৮৬২
 ভীমৰ প্ৰশংসা বাণী দশোদিশে শুনি ।
 কৰ্ণৰ গাৱত যেন জ্বলিলা অগনি ॥
 সাতবাৰ বিন্মুখ তথাপি নাই ক্ৰমা ।
 সংগ্ৰাম কৰিয়া ভীমে দেখাইলা মহিমা ॥ ২৪৮৬৩
 আগতে পৰিল য়েৰে ৰাজ্যৰ কুমাৰে ।
 কৰ্ণৰ নয়নে বহি যায় লোহ ধাৰে ॥
 আন বথে চৰি সমবত প্ৰৱেশিল ।
 ভীমৰ গাৱত দৃঢ় কৰিয়া তাড়িল ॥ ২৪৮৬৪
 তীখাল চৌত্ৰিশ শৰে হানি বুকোদৰে ।
 কৰচ পেলাইলা কাটি কৰ্ণৰ গাৱৰে ॥
 ছুইহানো গাৱৰ য়েৰে গুচিল কৰচ ।
 ছুই ছুইৰ শৰীৰত আসিল নাৰাচ ॥ ২৪৮৬৫
 বোম্বালে কধিৰ বহে ছুইবো শৰীৰত ।
 যেন ছুই ভাস্কৰ উচিত আকাশত ॥
 বধৰ মণ্ডলী কৰি পৱন সঞ্চাৰে ।
 ছুইবো শৰে দশোদিশে দেখি অন্ধকাৰে ॥ ২৪৮৬৬
 যেন ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল বলী-পুৰন্দৰ ।
 তেনে যুদ্ধ কবিলন্ত কৰ্ণ বুকোদৰ ॥
 নিবন্তৰে দেখি ছুইবো ধনুৰ মণ্ডলী ।
 যেন বনে ছুই গাছে পলাশ আছে ফুলি ॥ ২৪৮৬৭
 কতো বেলি ভীমে কিঞ্চিতেকো ছিদ্ৰ পাই ।
 অনেক সহস্ৰ শৰ হানিয়া পঠাই ॥

ফুটি ফুটি গৈল শৰ কৰ্ণৰ গাৱত ।
 শৰচোটে কৰ্ণবীৰ পলুৱাইল বধ ॥ ২৪৮৬৮
 ভীমৰ শৰৰ চোট নপাৱে যহিত ।
 ছুই দশমানে কৰ্ণ আছিল তহিত ॥
 ভীমৰ বিক্ৰম দেখি ৰাজা হুৰ্যোধন ।
 সেনাক সন্মোধি হেন বুলিলা বচন ॥ ২৪৮৬৯
 কৰ্ণক পীড়য় ভীমে সৰাৰে আগত ।
 সৰে বীৰে বেড়ি তাক কৰিয়ো নিপাত ॥
 সকলে সোদৰ সমবক যায়ো চলি ।
 যাৱে বধখান সাজে কৰ্ণ মহাবলী ॥ ২৪৮৭০

ভীমৰ হাতত হুৰ্যোধনৰ ভাতৃসৰৰ মৃত্যু

হুলজী

ৰাজ্যৰ বচন শুনি সেনাগণ
 কাচিলেক বীৰ কাচে ।
 বধত চৰিয়া গজত উঠিয়া
 যত বীৰগণ আছে ॥
 পদাতি কটকে ধনু ধৰি ধাইল
 ৰাউতে ঘোঁৰা দিলা চুটি ।
 বিকৰ্ণৰ লগে সমবে চলিল
 স্নেহসেনা কোটি কোটি ॥ ২৪৮৭১
 আৰো ছয় বীৰ ৰাজ্যৰ সোদৰ
 তাহাৰ লগতে চলে ।
 চাপ চাপ বুলি চৌভিত্তি বেড়িল
 সকল কোঁৱৰ দলে ॥
 সৰে বীৰগণে একে লগে বণ
 মাৰিল অস্ত্ৰৰ জাক ।
 অস্ত্ৰ হানি হানি ডাকি ডাকি বোলে
 মৰিলিহি থাক থাক ॥ ২৪৮৭২
 ভীমে দেখিলন্ত হুৰ্যোধন ৰাৱ
 যেন দঢ়াই দিলা ডাঠি ।
 কোঁৱৰে যতোক শৰ প্ৰহাৰিল
 প্ৰথমে পেলাইলা কাটি ॥

পাচে শব কবি বীৰগণ মাৰি
 যম-কবণে পঠাইল ।
 হয় হস্তী মাৰি মৰা কলেবৰ
 সমৰ ফুমি কৈপিল ॥ ২৪৮৭৩
 অনেক কালৰ দাকণ গহন
 এক কুণ্ডা জুই জ্বলে ।
 পৰ্বত সমান ভুজাবাণি যেন
 একে বতাসতে উৰে ॥
 জাকে জাকে যেন ফৰিঙ্গা আসিয়া
 কণিকতে কৰে জাস ।
 ছেনমতে তৰু সেনা মাৰি গৈল
 নপাইল ভীমৰ পাশ ॥ ২৪৮৭৪
 কতো মৰি গৈল কতো পলাই গৈল
 দেখিল সাত সোদৰে ।
 আপোনাৰ ফোঁজে ভীমক দেখিয়া
 বৰিষিলা ঘোৰ শৰে ॥
 বিকৰ্ণ মুচ্ছিত চিত্ৰসেন দৃঢ়
 উগ্রায়ুধ মহাশয় ।
 শত্ৰু সহ বীৰ সমৰত থিৰ
 মহাবীৰ শত্ৰুঞ্জয় ॥ ২৪৮৭৫
 এহিমতে বীৰে চৌভিত্তি বেঢ়িয়া
 বৰিষে ঘোৰ শায়ক ।
 যেন সাত গ্ৰহে প্রলয় কালত
 যুদ্ধ কৰিল সোমক ॥
 সাত সোদৰক চৌভিত্তি বেঢ়িয়া
 বৰিষে ঘোৰ শায়ক ।
 যাক খুজি লুৰি মাৰিষাক লাগে
 সেহিটো আসে পাশক ॥ ২৪৮৭৬
 সাত গোটা শব সাতকে উদ্দেশি
 ধনুৰ গুণে জ্বলিল ।
 দেখি ঘোৰ শব সাত কুমাৰ
 তেখনে জীৰ-উকিল ॥
 দান্ত কাহ্নুৰিয়া ধনুক টানিয়া
 কৰিল শব প্ৰহাৰ ।

গৈল মহাবেগে পৰি সেহি ছেগে
 হিয়াত কৰি দোহাৰ ॥ ২৪৮৭৭
 সাতকো ফুটিয়া শব বাহিৰাইল
 কধিবতে তোল বোল ।
 কুকসেনা মাজে হাহাকাৰ কৰি
 উথলিল বৰ বোল ॥
 বাজাৰ সোদৰ মাৰি বুকোদৰ
 সেনাত পশিল বজ্জে ।
 হাতে ধনু ধৰি শব কৰি কৰি
 সেনা মাৰিলন্ত ভঙ্গে ॥ ২৪৮৭৮
 সবাকো জিনিয়া বীৰ বুকোদৰ
 কৰিলন্ত সিংহনাদ ।
 ভীমৰ বিক্ৰম দেখি দেৱগণ
 কৰিলন্ত সাধুৰ্বাদ ॥
 দ্ৰোণ ভূবিজ্ঞাৰূপ কপ জয়দ্রথ
 শল্যবাজা মহাশয় ।
 যুধামন্যু বীৰ উত্তমৌজা থিৰ
 সাত্যকি কৃষ্ণ বিজয় ॥ ২৪৮৭৯
 কুক পাণ্ডৱ এহি দল বীৰে
 ভীমৰ বিক্ৰম জানি ।
 শঙ্খ সিংহনাদ কৰিয়া ভীমক
 বুলিলা প্রশংসা বাণী ॥
 ব্যুহ বাহিৰত যুধিষ্ঠিৰ বাজা
 শুনিলা ভীমৰ নাদ ।
 ভীমৰ বিজয় জানি পাণ্ডুলে
 কৰিয়া শঙ্খ সম্বাদ ॥ ২৪৮৮০
 একত্ৰিশ ভাই সমবে সম্বাদ
 মাৰিলন্ত ভীমসেনে ।
 বথতে পৰিয়া ক্ৰন্দন কৰিলা
 কুকৰায় দুৰ্য্যোধনে ॥
 জানি শুনি হিত বিজুৰে বুলিলা
 জানি কৰ্ণ মহাবীৰ ।
 তাৰ ফল পাইলোঁ হাততে মৰাইলোঁ
 সোদৰ প্ৰাণ জাহাৰ ॥ ২৪৮৮১

কৰ্ণৰ হাতত ভীমৰ পৰাজয়

পদ

ভীমৰ সন্ধান জানি কৰ্ণ মহাবীৰে ।
 লোহাৰ কবচ আনি পিঙ্কিলা শৰীৰে ॥
 শুক্ল চাৰি ঘোঁৰা আনি জুৰিলা বথত ।
 হস্তী কক্ষধ্বজ নিরঙ্কিলা উপবত ॥ ২৪৮৮২
 স্তূৰ্ণৰ টুপীগোট চৰাইলন্ত শিৰে ।
 দৃঢ় ধনুখানি আনি ধীৰি বায়কৰে ॥
 আঠবাৰ বণভঙ্গে কৰ্ণ মহাবীৰ ।
 ভীমদাদ শুনি তাৰ নসহে শৰীৰ ॥ ২৪৮৮৩
 সাৰথিয়ো শীঘ্ৰবেগে ডাকিলন্ত বথ ।
 দুই দণ্ড অন্তৰে প্ৰবেশ সমবর্ত ॥
 কৰ্ণক দেখিয়া ভীমসেন গৈল জ্বলি ।
 পুনৰপি সংগ্ৰাম কৰিলা মহাবলী ॥ ২৪৮৮৪
 ধৃতবাহু বুলিলন্ত কহিয়ো সঞ্জয় ।
 মোহোৰ মনত বৰ মিলিল বিশ্বয় ॥
 কুন্তীৰ গৰ্ভত জাত কৰ্ণ বৃকোদৰ ।
 দুয়ো বীৰ সমান দাক্ষণ কলেবৰ ॥ ২৪৮৮৫
 দাক্ষণ সন্ধান সহে ভীমৰ শৰীৰ ।
 দৃঢ়মুষ্টি প্ৰহাৰয় দুয়ো মহাবীৰ ॥
 দেৱৰ বীৰ্য্যত জাত দুয়ো মহাবীৰ ।
 দাক্ষণ সন্ধান সহে দুয়ো মহাবীৰ ॥ ২৪৮৮৬
 দৃঢ়মুষ্টি কৰ্ণৰ প্ৰহাৰ নুহি চোট ।
 শৰীৰত কেনে নসহয় বৰ ছোট ॥
 প্ৰভাতৰ হস্তে ভীম কৰয় সংগ্ৰাম ।
 একতিল নাহি শুনো তাহাৰ বিজ্ঞাম ॥ ২৪৮৮৭
 ভাগবিল ঘোটক কবচ মাহি গাৱে ।
 সাধু ছিণ্ডি ছিণ্ডি গৈল ঘোৰ শবঘাৱে ॥
 কিনো ভৈল দাক্ষণ ভীমৰ কলেবৰ ।
 খানিক বিজ্ঞাম নাহি ঘোৰ সমবৰ ॥ ২৪৮৮৮
 বাৰে বাৰে মোত কথা কহে দুৰ্য্যোধন ।
 বোলে কৰ্ণে মাৰিবেক চাৱে পাণ্ডুপুৰ ॥

কৰ্ণে সবে জিনিবাক পাৰে তিনিমুক ।
 কোন বস্ত পাঞ্চ ভাই বল তেজিয়োক ॥ ২৪৮৮৯
 যেন মধুলোভে নৰে উঠে গৈয়া গাছে ।
 মধু নপাবয় নৰে পৰি মৰে পাচে ॥
 তেনমতে ৰাজ্যলোভে মন্দ দুৰ্য্যোধনে ।
 ভ্ৰাতৃগণ পঠাইলেক যমৰ কৰণে ॥ ২৪৮৯০
 দুৰ্য্যোধন কৰ্ণ যে শকুনি দুঃশাসন ।
 দ্রৌপদীক বুলিলেক নিশ্চিত বচন ॥
 কেশ আজুৰিয়া আৰো বুলিলেক হাসি ।
 বস্ত আজুৰিয়া তাক বুলিলেক দাসী ॥ ২৪৮৯১
 জ্ঞাতি বন্ধু নকৰে পাণ্ডৱ যতি সতি ।
 পাৰন্ত সহায় কোনে বোলে মন্দমতি ॥
 তেৱে কেনে পাৰন্তেৰো নমাৰে পাণ্ডৱে ।
 জানিলেও ৰাখিলেক মোহোৰ গোঁৱৰে ॥ ২৪৮৯২
 বোলে জ্যেষ্ঠ বোলে মোক তুনাই দিয়ো ৰাজ ।
 আশাতেসে পাইলেক দুৰ্য্যোধন বনমাজ ॥
 স্বভাৱে অন্ধক মই শ্ৰুতি মুণ্ড থাইলোঁ ।
 পৰৰ ধনৰ লোভে বৃন্দামাৰ ভৈলোঁ ॥ ২৪৮৯৩
 বিকৰ্ণ মাৰিল আৰো পুত্ৰ বিবিশ্ৰুতি ।
 আনো যত তনয় সকলে মহাবলী ॥
 যুৱৰাজো লক্ষ্মণো চলিল যমবাস ।
 এতো মন্দ তনয়ৰ ৰাজ্যতেসে আশ ॥ ২৪৮৯৪
 একে অন্ধ আৰো বৃদ্ধ পুত্ৰৰ সন্তাপ ।
 অনেক জনমে কত কৰি আছেঁ পাপ ॥
 এহি বুলি মোন ভৈলা অশ্বিকাৰন্দনে ।
 মুৰ্ছা যাই ঢলি পৰিলন্ত সিংহাসনে ॥ ২৪৮৯৫
 পতিব্ৰতা গান্ধাৰী স্বামীৰ শোক দেখি ।
 পুত্ৰশোকে তৰুধ ভৈলেক দুয়ো আখি ॥
 শোক অগনিক ধবিলন্ত হৃদয়ত ।
 সিঞ্চিল চন্দন জল ৰাজ্যৰ গাৱত ॥ ২৪৮৯৬
 হিয়াত হানিয়া মুঠি কোঁৱৰ জননী ।
 অন্তঃপুৰ ঢাকিলেক কন্দনৰ ধ্বনি ॥
 কতো বেগি নৰপতি পাইলন্ত চক্ৰনি ।
 গান্ধাৰী বুলিলা পাণ্ডৱৰ বান্ধৱ ॥ ২৪৮৯৭

দুৰ্য্যোধন কুন্তীক জন্ম সময়ত ।
 বিহবে বুলিলে আক পেলায়ো জলত ॥
 ইহাৰ নিমিত্তে পৃথিবীৰ হৈবে কয় ।
 কোঁৱৰ বংশৰ সবে মিলিবে শ্ৰেণীৰ ॥ ২৪৮৯৮
 আমিয়ে বুলিলে মাতি আনিয়ো ভীমক ।
 ভীমৰ হাতত মৰায়েক পাৰ্শ্বিক ॥
 পাণ্ডৱনন্দন হৈবে কুলৰ শ্ৰেণীপ ।
 ৰাজ্যত যুধিষ্ঠিৰ তেহে হৌক নৃপ ॥ ২৪৮৯৯
 পিতৃতো অধিক মান্য কৰন্তু তোমাক ।
 কুন্তীতো অধিক কৰি পুছন্তু আমাক ॥
 ৰাজ্যভাৰ সমস্তে তোমাত সমপিৰ ।
 নিজ জাতৃসমে শত পুত্ৰক পালিব ॥ ২৪৯০০
 তাকো নুশুনিলে ভূমি পুত্ৰৰ স্নেহত ।
 সন্তাপক নুযুৱায় আপোন দোষত ॥
 গান্ধাৰীৰ বচনত সঙ্কল্প লৈলা ।
 সঞ্জয়ৰ মুখ চাই মাতিবাক লৈল ॥ ২৪৯০১
 কহিয়ে সঞ্জয় মোৰ চিত্ত ভৈল স্থিৰ ।
 কেনমতে যুদ্ধ কৰিলন্তু কৰ্ণবীৰ ॥
 ভীমসেনো কেনমতে যুঁজিলেক তাক ।
 পৰম কোঁড়ক মোৰ কথা শুনিবাক ॥ ২৪৯০২
 সঞ্জয় বোলন্তু ৰাজ্য ছয়ো সাৱধান ।
 সকলে কহিবো মই কথাৰ শ্ৰমাণ ॥
 যি কাৰণে কৰ্ণে চোট নসহ্য বৰ ।
 ভীমৰ শৰীৰ সমৰত দৃঢ় বৰ ॥ ২৪৯০৩
 যি কালত কুন্তী আছে পিতৃৰ গৃহত ।
 উপজিল কৰ্ণবীৰ সেই সময়ত ॥
 কোমল কালত জাত কোমল শৰীৰ ।
 যাতো দেৱবীৰ্য্যে জাত ভৈলা মহাবীৰ ॥ ২৪৯০৪
 তৰুণ কালত কুন্তী তপ আচৰিলা ।
 বায়ুৰ বীৰ্য্যত ভীম পুত্ৰক লভিলা ॥
 অৰ্জুনক লভিলন্তু ইন্দুৰ তেজত ।
 ছয়ো মহাবীৰ চোট সহ্য গাৱত ॥ ২৪৯০৫
 ধৰ্ম্মৰ সন্তান উপজিল যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধৰ্ম্মে পৰাক্ৰম ভাৱ কোমল শৰীৰ ॥

কুন্তীসম বমণী নাহিকে এককাল ।
 যাৰ গৰ্ভে জাত যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ॥ ২৪৯০৬
 কৰ্ণ ভীম অৰ্জুন তিনিয়ো বীৰনাৰ ।
 এহি তিনি বীৰে কৰে সৈন্যৰ সংহাৰ ॥
 পৃথিবীৰ পুৰুষ মাৰিব তাৰ কাজে ।
 এবে হুখে থাকিয়োক বিধবাৰ মাজে ॥ ২৪৯০৭
 আপুনিও পাইলা ভূমি কুবুজিব কল ।
 সকলে পৃথিবী ভৈলা বিধবাসকল ॥
 কৰ্ণৰ ভীমৰ শৰে সেনা মৰে ফুটি ।
 তমু সৈন্য কিছু কিছু কৰি গৈল টুটি ॥ ২৪৯০৮
 নিবন্তৰে শৰ কৰে কৰ্ণ যুকোদৰ ।
 দশোদিশ ঢাকিল গগন অন্ধকাৰ ॥
 পক্ষীয়ো নচলে বায়ু নবহে বাতাস ।
 শৰে ছম ছয়া ছয়ো নকৰে প্ৰকাশ ॥ ২৪৯০৯
 অনন্তৰে কৰ্ণ বীৰ টানি ধনুখান ।
 ছিদ্রে পায় ভীমক তাড়িলা তিনি বাণ ॥
 মহা কোপে ধৰি পাচে ভীমে দুইবাণ ।
 কৰ্ণক কৰিলা বীৰে শৰৰ সন্ধান ॥ ২৪৯১০
 দক্ষিণ কৰ্ণক ফুটি গৈল বাম কৰ্ণ ।
 শৰচোটে কৰ্ণ ভৈল বদন বিবৰ্ণ ॥
 দুই কৰ্ণে পিকি আছে দোগোটা কুণ্ডল ।
 দীপিত কৰয় যেন ৰবিৰ মণ্ডল ॥ ২৪৯১১
 ভীমে দুই খুব হানি কাটিলা স্বকিত ।
 দুইগোটা তাৰা হেন পৰিলা ভূমিত ॥
 দুনাই হাসি হাসি ভীমে লৈলা ভল্ল শৰ ।
 দৃঢ় কৰি ভেদিলন্তু হৃদয় কৰ্ণৰ ॥ ২৪৯১২
 পুনৰপি হানিলে নাৰাচ লমপাট ।
 হলহলি ভেদিলন্তু কৰ্ণৰ লমপাট ॥
 মুৰ্ছা যাই কৰ্ণ বীৰ পৰিল বধত ।
 পৰন্তে ধৰিল বীৰ বধৰ ধ্বজত ॥ ২৪৯১৩
 দুনাই কৰিলা শৰ মুৰ্ছাগত দেখি ।
 সাৱধানে থাকিলন্তু নিজধৰ্ম্ম ৰাখি ॥
 কৰ্ণক কৰিয়া পাচ বৰ বীৰজাকে ।
 আগহুৱা ভীমক ভেদিলা শৰজাকে ॥ ২৪৯১৪

ববিব মণ্ডল যেন ঢাকিল শিশিবে ।
 তেনমতে ভীমক ঢাকিল। কুকবীবে ॥
 ভীমসেনে তাসম্বাৰ শৰ নিবাবিয়া ।
 মুঠি ডাঠ কবিয়া যে ধনুক ধৰিয়া ॥ ২৪৯১৫
 সাত আঠ বীৰ মাৰে একপাট শৰে ।
 এক শৰে দুই তিনি ঘোঁৰাক সংহাৰে ॥
 হস্তী কুস্তম্বে ঘালে নবাচয় ঘাব ।
 সেহিমতে পৰি হস্তী কাঢ়ে ঘোৰ বাৰ ॥ ২৪৯১৬
 কাহাবো কাটিল মুণ্ড কাৰো বাহু দণ্ড ।
 হস্তী হয় বথক কৰিলা খণ্ড খণ্ড ॥
 দুৰ্গম সংগ্রাম ভূমি চাহন নযায় ।
 সেনাৰ শোণিতে নদী এক বহি যায় ॥ ২৪৯১৭
 বথত বিমুখ কৰ্ণ নৱ বাৰ ভৈলা ।
 দ্রোণক উৎসৰ্গি সমৰক চলি-গৈলা ॥
 শগুণৰ পথা চায়া আছে বণ ঘোৰ ।
 সেহি মহাশৰ বাধাতনয় কৰ্ণৰ ॥ ২৪৯১৮
 কৰ্ণে তাতে ভাৰ্গৱৰ শৰ অভিষেকি ।
 ভীমক প্ৰহাৰ কৰে ছিদ্ৰ দেখি দেখি ॥
 তাকো বুকোদৰে কাণো আকুলিতে নাৰে ।
 দিব্য অস্ত্ৰ আনিয়া কৰ্ণৰ গাৱে তাড়ে ॥ ২৪৯১৯
 লাজত অস্ত্ৰ নোহে দাকণ সন্ধানে ।
 বোলে ভীম তোক আজি পেৰে। যমথানে ॥
 নৱগোটো শৰ কৰ্ণে হানিলা ত্বৰিতে ।
 ভীমক ফুটিয়া শৰ লুকাইলা ভূমিত ॥ ২৪৯২০
 বুকোদৰ কৰ্ণৰ কাটিল ধনুখান ।
 হৃদয়ত চাৰি ভল্ল কৰিলা সন্ধান ॥
 আন বাণ ধৰি কৰ্ণে কৰিলন্ত শৰ ।
 ভীমসেনে কৰ্ণক বৰিষে ঘোৰ শৰ ॥ ২৪৯২১
 দুই দণ্ড মানে ভৈল দাকণ সমৰ ।
 দেৱাস্থৰ যুদ্ধে যাৰ নাহি পটম্বৰ ॥
 দুয়ো বীৰে শৰ কৰে দুয়ো বীৰে কাটে ।
 দুয়ো দুই শৰ কৰে ফালে উকচোটে ॥ ২৪৯২২
 কোনে হানে কোনে কাটে নেদেখয় তাক ।
 নশোদিশ দেখে শৰ চলে জাকে জাক ॥

শৰ বৰিষণে অগ্নি উঠে জাকে জাকে ।
 তোমাসাৰ সেনা মৰে দুইৰ অস্ত্ৰ জাকে ॥ ২৪৯২৩
 ভীমক সামৰ বুলি বাধাৰ কুমাৰ ।
 তীখাল চোখাল শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 ভীমে তাৰ শায়কে কাটিল নিবস্তবে ।
 শৰহস্তে মহাক্ৰোধ কৰি মহাবীৰে ॥ ২৪৯২৪
 ভীমসেনো হানিলেক চৌঘটি শায়কে ।
 বথৰ বেগতে শৰে নপাইলেক কৰ্ণকে ॥
 সেহি ছিদ্ৰে খুব শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 ধনু গুণ কাটিলন্ত ভীমৰ হাতৰ ॥ ২৪৯২৫
 দৃঢ় গুণ পাচে ভীম ধনুত জ্বিল ।
 আউৰ খুব শৰ হানি ধনুক কাটিল ॥
 চাৰি খুৰে ঘোঁৰাৰ কাটিল বাঘজবী ।
 আউৰ চাৰি খুব মাৰি ঘোঁৰাক সংহৰি ॥ ২৪৯২৬
 যত আছিলেক বজ্জু ঘোঁৰা বান্ধিবাব ।
 কুৰিষৰে কাটিলেক ঘোঁৰাৰ গাৱৰ ॥
 তিনি শৰ তাড়িলেক বিশোকৰ গাৱে ।
 বিশোকেয়ো লৱড় দিলেক ভূমিপাৱে ॥ ২৪৯২৭
 যুধামন্যু বীৰে যুদ্ধ কৰে সমৰত ।
 বিশোকে চৰিল গৈয়া তাহাৰ বথত ॥
 কৰ্ণৰ বিক্ৰম দেখন্তেয়ো লাগে ডৰ ।
 ধ্বজগোট কাটিলেক ভীমৰ বথৰ ॥ ২৪৯২৮
 ভামৰ শৰীৰগোট ক্ৰোধে কম্পমান ।
 বথ শকতিক ধৰি কৰিলা সন্ধান ॥
 কৰ্ণৰ বথক লাগি শকতি চলিল ।
 আকাশৰ মাজে যেন তাৰা সঞ্চলিল ॥ ২৪৯২৯
 আকাশে প্ৰকাশ কৰে প্ৰচণ্ড শকতি ।
 দশ শৰে কাটিলেক কৰ্ণ মহাবীৰী ॥
 শকতি বিফল ভৈল দেখি মহাবীৰ ।
 বাম হাতে তুলি লৈলা গদা ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৪৯৩০
 হৰ্ণৰ চন্দ্ৰ প্ৰকাশয় পান্ধি পান্ধি ।
 বজনী কালত যেন আকাশে স্থলন্তি ॥
 দক্ষিণ হাতত ধাণ্ডা লৈল মহাশয় ।
 বুলিলন্ত আভে মৃত কিবা পৰাজয় ॥ ২৪৯৩১

নিবন্ধে শব কবে কর্ণ মহাবধ ।
 সবে শব উক্কাইলা বায়ু বৈগত ॥
 আব নকাটিল কর্ণে বহু শব্বায়ে ।
 পাচে খাণ্ডা কুৰাইলন্ত মধ্যম পাণ্ডয়ে ॥ ২৪৯৩২
 হানিলন্ত খাণ্ডাখান পবিল ধনুত ।
 ধনু কাটি প্রবেশিলা কর্ণে বণত ॥
 আন ধনু কবি কর্ণে সমবে নিপুণ ।
 অলঙ্কিতে লগাইলন্ত দৃঢ় ধনু গুণ ॥ ২৪৯৩৩
 প্রথম যুদ্ধত যত ক্রোধক কবিল ।
 তাবে প্রতিকাব কবি ভীমক বঞ্চিল ॥
 ক্রোধে কম্পমান ভীমসেন মহাভাগী ।
 তিনি লাম্ব দিল বীবে আকাশক লাগি ॥ ২৪৯৩৪
 বাহুত মাঝিল দাম্ব দিলন্ত আটাস ।
 কর্ণে মনত বব মিলিল তবাস ॥
 আটোপ টকাৰে জাম্প দিলা মহাবলী ।
 কর্ণে বথক লাগি শীঘ্ৰে গৈলা চলি ॥ ২৪৯৩৫
 সাগৰ তৰিয়া যেন যান্ত হনুমন্ত ।
 সৰ্পক দেখিয়া যেন গকড় উবন্ত ॥
 তোমাৰ তনয়গণ পলাইলা বিদূৰ ।
 বোলে জানো খেদি আসি কবে মসিমূৰ ॥ ২৪৯৩৬
 সেনাগণো দশোদিশে পলাই গৈলা ভাগি ।
 বোলে ভীমে জাম্প দিলা আসি মোক লাগি ॥
 দেৱাস্তব গন্ধৰ্ব বিদ্যয়ে আছা চাই ।
 আকাশে উৰিয়া ভীমসেনে আসে ধাই ॥ ২৪৯৩৭
 বাধাস্থতে দেখে বব মিলিল অকাজ ।
 ভীমসেন পৰে দেখো মোৰ বথমাজ ॥
 ধসমসি লাগি কর্ণ বথত পবিল ।
 চৰণে বাস্তিল বথখান নিবস্তিল ॥ ২৪৯৩৮
 বিহ্বল স্বভাৱে বথব পাচভাগে ।
 পৰি আছে কর্ণ হাতে নপারন্ত লাগে ॥
 ধ্বজত ধৰিয়া ভীম পবিল ভূমিত ।
 কর্ণ বীৰ ধনু ধৰি উঠিলা স্থবিত ॥ ২৪৯৩৯
 বথমাজে কর্ণ ভূমিশাৱে বুকোদৰ ।
 মেঘে ঘেৰা গন্ধৰ্ব সন্তোষ লাগে ॥

লৱি লৱি অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ কোকাই আনে ।
 আথবেধ কৰিয়া কর্ণক লাগি হানে ॥ ২৪৯৪০
 সবে অস্ত্ৰ কাটিয়া দেখাইল মুনিসালি ।
 ভীমৰ গাৱত দৃঢ় শৰে থৈলা শালি ॥
 হস্তীযুথ মাৰি ধনঞ্জয় গৈলা এৰি ।
 ভিণ্ডা ভিণ্ডা ছয়া ধৰণীত আছে পৰি ॥ ২৪৯৪১
 তাতেসে নচলে বথ হেন মনে জানি ।
 তাতে পলাই থাকিলন্ত পলাই মহামানী ॥
 পলাই আছে বীৰ মৰা হস্তীৰ মাজত ।
 শীঘ্ৰ বেগে বাধাস্থতে ঠেকাইলেক বথ ॥ ২৪৯৪২
 শৰে কাটি এবাইল মৰাৰ কলেৱৰ ।
 সেহি পথে খেদি গৈলা কর্ণ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 ভীমসেনো দেখে কর্ণে আসি পাইল লাগ ।
 অনায়ুন্ধে সমুখ ভৈলেক মহাভাগ ॥ ২৪৯৪৩
 মৰা হস্তীগোট ধৰি তাক খেদি যান্ত ।
 যেন মহৌষধি লৈয়া যান্ত হনুমন্ত ॥
 সেহি হস্তীগোট ভীমে পঠাইল খেপিয়া ।
 কর্ণে কাটিলন্ত তাক শৰ প্রহাৰিয়া ॥ ২৪৯৪৪
 হস্তী হয় বথ নব গদা মূদগৰ ।
 জাকে জাকে হাত মেলি পাৱে বুকোদৰ ॥
 কর্ণে বথক লাগি কৰিলা প্রহাৰ ।
 তাকে কর্ণ শৰ হানি কবয় দোহাৰ ॥ ২৪৯৪৫
 হানন্তে কাটন্তে বণস্থল শূন্য ভৈল ।
 বজ্ৰসম মুঠি ধৰি ভীম খেদি গৈল ॥
 বোলে মুঠি হানি মাৰি এৰে। ছুৰাচাৰ ।
 তোৰ গহ ভাঙ্গি এৰে। পাৰ্শ্ব বাজাৰ ॥ ২৪৯৪৬
 এতেকতে মাক্তিৰ পবিল মনত ।
 অৰ্জুনেসে মাৰিবন্ত ঘোৰ সম্ভৱত ॥
 সেহি বেলা কুন্তীৰ বচন শ্রুতবিয়া ।
 যুৰিবাৰ শৰ বাধাস্থতে নমাৰিয়া ॥ ২৪৯৪৭
 পাণ্ড পুত্ৰ ভিকা মোত মাগিল জননী ।
 দিলে। হেন সত্য কৰি বুলিলোঁ হো বাণী ॥
 ভীমক মাৰিলে হৈবে মোৰ সত্যভক্ত ।
 কদৰ্ধিবো ভীমক কৰিবো কিছু বন ॥ ২৪৯৪৮

আগ পাচ কথা কণে গুণিলা মনত ।
 মহাবেগে আগবাঢ়ি গৈলা বাধাস্থত ॥
 শবচোটে বিহ্বল ভৈলেক ভীমসেন ।
 মুৰ্ছাময় ঘনে ঘনে নপারে চেতন ॥ ২৪৯৪৯
 তাতেসে নমাবিল ভীমক বাধাস্থত ।
 ধনুৰ ঘোটক মাৰি নিন্দিলে বহুত ॥
 শুন আবে পেটুৱা ধুবুৰা মূঢ়জন ।
 মই হেন বীৰক আউৰ নকৰিবি বণ ॥ ২৪৯৫০
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ নজানস সংগ্রাম ভিতৰ ।
 বন্ধনশালক লাগি চলি বুকোদৰ ॥
 ভাল অস্ত্ৰ ব্যঞ্জন মোদক পৰমান ।
 সুপকাৰে বান্ধি দেউক কৰিয়ো ভোজন ॥ ২৪৯৫১
 মুহি জটা শিৰে ধৰি চলি যায়ে বন ।
 মুনি হুয়া ফল মূল কৰিয়ো ভোজন ॥
 বনবাসে ভুমি আহাৰিত ফল মূল ।
 অতিথি পূজাত ভুমি বসে বিপুল ॥ ২৪৯৫২
 বিস্তৰ লঘন সহে তোমাৰ শৰীৰ ।
 আমি সঙ্গ্ৰে সংগ্রাম কৰিবা কেনে বীৰ ॥
 হাতত লাখুটি ধৰি আধানক যায়ে ।
 সেৱকিনী সেৱক পাঞ্চিয়ো পঠায়ে ॥ ২৪৯৫৩
 তাসম্বাৰ মাজত তোমাৰ বঞ্জে গৰ্ব ।
 তেসম্বেসে তোমাৰ বচন সহে খৰ্ব ॥
 হাসি হাসি নিন্দা কণে কৰিলা বহুত ।
 পাচে অস্ত্ৰ কৰি মাতিলন্ত কুন্তীস্থত ॥ ২৪৯৫৪
 বচনেক বোলে। শুনা বাধাৰ তনয় ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ আছে বণে জয় পৰাজয় ॥
 তোমাৰ সমান বীৰ নাহি ববিতলে ।
 একবাৰ ভঙ্গ ভৈল নপাৰিলে। বলে ॥ ২৪৯৫৫
 তোমাৰ আমাৰ পুনু আছে পৰলোক ।
 নমাবিবা যেৱে মোক এবিয়া দিয়োক ॥
 মাকতিৰ বচনে কৰ্ণৰ কমা নাই ।
 বহু বিকৰ্ণনা কৰে মুখ চাই চাই ॥ ২৪৯৫৬
 ধনুৰ ঘোটক মাৰি প্ৰকটিল দাস্ত ।
 ইকক কটাক কৰি দিলেক সিদ্ধান্ত ॥

আমি হেন বীৰে কেনে মাৰিবো ছৰালি ।
 এবি দিলে। সম্বৰে গৃহক যায়ে চলি ॥ ২৪৯৫৭
 মুহিবা যায়েক যথা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 তেসম্বেসে মাথিবেক তোমাক নিশ্চয় ॥
 মই হেন বীৰক তুমি নকৰিবা বণ ।
 মাৰিয়া পেৰিবো পুনু যমৰ কৰণ ॥ ২৪৯৫৮
 সকলে কোঁৱৰ দলে কৰে জয় জয় ।
 মহাবেগে চাই আছে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
 গোবিন্দে বোলায় শুনা ধনঞ্জয় সখি ।
 ভীমৰ বিপত্তি কেনমতে আছা দেখি ॥ ২৪৯৫৯
 আথেবেথে প্ৰহাৰিয়ো দাক্ষণ শায়ক ।
 কৰ্ণক পীড়িয়া ভুমি মাথিয়ো ভীমক ॥
 গোবিন্দৰ বচন শুনিয়া সব্যসাচী ।
 গাণ্ডীৰ ধনুক টানি শৰ মাৰি মাছি ॥ ২৪৯৬০
 একেলগে চলি যাই শায়কসকল ।
 কৰ্ণৰ শৰীৰে পৰি গোটে যাই তল ॥
 যেনে বাজহংসজাক পৰে সৰোবৰে ।
 সেহি ভাৱে পৰে শৰ কৰ্ণৰ শৰীৰে ॥ ২৪৯৬১
 ভীমে খাণ্ডাখান আনিলন্ত একেডেৱে ।
 কৰ্ণৰ হাতৰ ধনু কাটি সেহি চেৱে ॥
 মন-পৰনৰ বেগে লৱৰ দিলন্ত ।
 সাত্যকিৰ বধে উঠি কিছু তন্তিলন্ত ॥ ২৪৯৬২
 ধনুখান হাতৰ পেলাইলা মহাবীৰ ।
 আন ধনু ধৰি সমবত ভৈলা থিৰ ॥
 একপাত নাবাচ হানিলা বৰ টানে ।
 নমাবিল দেখি ক্ৰোধ কৰিল অৰ্জুনে ॥ ২৪৯৬৩
 একপাত শৰক জুৰিল ধনু গুণে ।
 দুই বাহু বলে টানিলন্ত কৰ্ণমানে ॥
 খেপিয়া পঠাইল বলে কুটিল শায়ক ।
 যেন মহাক্ৰোধে মৃত পাঞ্চিল যমক ॥ ২৪৯৬৪
 সৰ্পক দেখিয়া যেন গৰুড় চলিল ।
 অৰ্জুনৰ শৰ দেখি জীৱন উৰিল ॥
 অৰ্জুনা দেখে কৰ্ণ চলে যমখান ॥
 নাবাচক কাটিলেক কোষ জিহ্বা ধৰণ ॥ ২৪৯৬৫

শব ভঞ্জে অৰ্জুনৰ মনত আহুত্থে ।
 দ্রৌণীক ফুটিল চৌবাঁহি শিলিধুত্থে ॥
 বধত পৰিয়া দ্রৌণী কেঙ্কাস্তে থাকিলা ।
 থাক থাক বুলিয়া অৰ্জুনে খেদি গৈলা ॥ ২৪৯৬৬
 অৰ্জুনক দেখি পলাই গৈল অৰ্জুনা ।
 তথাপিতো ধনঞ্জয়ে নকৰিলা ক্ষমা ॥
 হস্তীযুধ মাজে দ্রৌণী থাকিলা লুকান ।
 খেদি গৈল জিহু হস্তীযুধ বিধ্বায় ॥ ২৪৯৬৭
 খুজি লুবি অৰ্জুনে নপাই গুৰুত ।
 দ্রৌণীক নপায়া হস্তী মাৰিলা বহুত ॥
 সৈন্ধবৰ সমুখত প্ৰবেশ তেখনে ।
 কৰ্ণৰ ভীমৰ যুদ্ধ ভৈলা এহিমান ॥ ২৪৯৬৮
 যেতিয়কণে ভীমৰ ভৈলেক বধ ভঙ্গ ।
 দেখি যুধাধনৰ মানত বৰ খঙ্গ ॥
 বধখান পালটায় শীঘ্ৰে খেদি যাস্ত ।
 বোলে বাধাস্ত আজি তোৰ কৰে' অন্ত ॥ '৬৯
 বায়ুৰ সমানে চলে সাত্যকিৰ বধ ।
 অলম্বুযে বেটিলেক সাত্যকিৰ পথ ॥
 তাহাৰ পাচত দুঃশাসন ভৈলা সাজু ।
 তাহাৰ পাচত ভৃগুৰ্ত্তৰ লৈলা বাজু ॥ ২৪৯৭০
 তাহাৰ পাচত বায়ু লৈলেক কলিঙ্গ ।
 সবে সেনা সাত্যকিক বেটি দিল বিজ্ঞ ॥
 সাত্যকি দেখিলা খেদি আসে অলম্বুয ।
 গজস্কন্ধে চৰি হাতে লৈ আছে অকুণ ॥ ২৪৯৭১
 ক্ৰোধে একশৰ মাৰিলন্ত মহাবল ।
 কুন্তললে পৰি শব গোটে গৈল তল ॥
 হস্তীগোট চলি পৰে দেখি মহাবাজ ।
 ডেবদিয়া পৰিলন্ত আপোনাৰ মাজ ॥ ২৪৯৭২
 বধত পৰিয়া ধমু ধৰিলা তেখনে ।
 সাত্যকিক লাগি প্ৰহাৰিলা দশবাণে ॥
 সাত্যকি কাটিল দশ শব আকাশতে ।
 হুলাই অলম্বুযে শব ধৰিলা গুণতে ॥ ২৪৯৭৩
 আকৰ্ণ পুৰিয়া প্ৰহাৰিলা তিনি শব ।
 সাত্যকি বীৰৰ ভেটিলেক কলস্কন্ধ ॥

আৰো চাৰি গোটা শব কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 কপালত ভেদিলেক চাৰিও ঘোঁয়াৰ ॥ ২৪৯৭৪
 শবচোটে যুধাধন কোণে কম্পমান ।
 গাৱে বল আছে মানে টানি ধমুখান ॥
 চাৰি শব মাৰি চাৰি ঘোঁষাক মাৰিলা ।
 এক শব মাৰি বধ সাৰথি ঢালিলা ॥ ২৪৯৭৫
 এক শব বাছি লৈল যেন বহুকুণ্ড ।
 সেহি শবে কাটিলন্ত নৃপতিৰ মুণ্ড ॥
 নৃপতি পৰিল দেখি ধাইল দুঃশাসনে ।
 সাত্যকিক ভেদিলন্ত চতুর্দশ বাণে ॥ ২৪৯৭৬
 দুঃশাসন বীৰবো কাটিলা ধমুখান ।
 হিয়াত কৰিলা ত্ৰিশ শবৰ সন্ধান ॥
 তোমাৰ তনয়ে বৰ শবচোট পায় ।
 ভূমিপাৱে দুঃশাসন পলাই লৰিয়া ॥ ২৪৯৭৭
 ত্ৰিগৰ্ত্তে দেখিলা দুঃশাসন পৰাজয় ।
 সাত্যকিক দেখি ঘোৰ শব বৰিষয় ॥
 ত্ৰিগৰ্ত্তৰ বীৰগণ সবে বলিয়াৰ ।
 গদা যুদগৰ শূল কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৪৯৭৮
 তাসম্বাৰ শবসজ বেগতে এৰাইল ।
 পঞ্চাশ বধাক বীৰে যমক ডকাইল ॥
 কলিঙ্গক জিনিয়া সাত্যকি বীৰবৰ ।
 ঠেকাইলন্ত বধখান ভীমৰ ওচৰ ॥ ২৪৯৭৯
 ভীমসেন চৰিলন্ত সেহিসে বধত ।
 যেন সিংহ চৰিল পৰ্ব্বত উপৰত ॥
 সেহি বথে চৰি তুয়ো বীৰ গৈলা চলি ।
 যথা যুদ্ধ কৰে ধনঞ্জয় মহাবলী ॥ ২৪৯৮০
 ভীমৰ সাৰথি বৰ যুদ্ধত হুজান ।
 তেতিয়কণে সিঁঠাত সাজি বধখান ॥
 সেহি বথে চলিলন্ত পাণ্ডৱ নন্দন ।
 কোঁৱৰ দলক দুলাই কৰিল কদম ॥ ২৪৯৮১
 অনন্তবে অৰ্জুনত গোবিন্দ বদতি ।
 দেখিয়োক সখি কেন সাত্যকিৰ গতি ॥
 কুক মহাৰ্ণৱক পোপৰ হেন তৰি ।
 তোমাৰ পালক লাগি আছে লীলা কৰি ॥ ২৪৯৮২

তবু পুত্রে শিশু সম সমান বিক্রম ।
 জলসন্ধ অলম্বুয় দুইবো ভৈলা যম ॥
 দ্রোণ প্রতি বধে যত মহাবীরগণ ।
 তাসম্মাৰ লগে কৰিলেক ঘোৰ বণ ॥ ২৪৯৮৩
 বৰ বৰ বীরগণ সমবত ভেদি ।
 লগে লগে প্ৰবৰ্ত্তাবে শোণিতব নদী ॥
 হেন কৰ্ম কৰিবেক পাৰে আউৰ কোনে ।
 দেখিয়োক কুকগণ তুলা যেন ধুনে ॥ ২৪৯৮৪
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ভ্ৰাতৃ সমস্থিতে ।
 বণ্ড ভণ্ড কৰিলেক দেখিয়ো তহিতে ॥
 ৰাজ্যৰ আদেশে তবু দেখিবাৰ হেতু ।
 কোঁৱৰ দলৰ মध्ये ভৈল ধুমকেতু ॥ ২৪৯৮৫
 অৰ্জুনে বোলন্তু সখি মিলিল অকাজ ।
 এবে জানো ভালে নাহিকন্তু ধৰ্ম্মৰাজ ॥
 সাত্যকিত সমৰ্পি আসিলেঁ পৰিহৰি ।
 সাত্যকি আসিল গুৰু দ্ৰোণে নিবে ধৰি ॥ ২৪৯৮৬
 আৰো এক প্ৰমাদ মিলিব সাত্যকিৰ ।
 হেৰা দেখা খেদি আসে ভুবিজ্ঞৱা বীৰ ॥
 বৰ বৰ বীরগণ তাৰ লগে আছে ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ৰথক যোগাৰে আগে পাচে ॥ ২৪৯৮৭
 ভাগবিল সাত্যকি হেসনি কাঢ়ে ঘোঁৰা ।
 সাত শৰে ফুটি আছে তাৰ নাহি ওৰা ॥
 একখানি ৰথ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ আছে তাত ।
 কিনো সাত্যকিৰ আজি ভৈল উৎপাত ॥ ২৪৯৮৮
 কুক মহাৰণ্য বীৰে আসিলন্তু তৰি ।
 জানো মৰে ভুবিজ্ঞৱা গোপদত পৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য আজি কিনো ভৈলা বাউল ।
 সাত্যকিক পঠাই লগাইল তেনি আউল ॥ ২৪৯৮৯
 সাত্যকি বিহীনে মই ৰাজ্য নপাসৰো ।
 সাত্যকিক ৰাখোঁ কিবা সৈন্ধৱক মাৰোঁ ॥
 অন্তৰ্গণি সমীপ পাইলন্তু দিবাকৰ ।
 সমাপতি কৰিবাক লাগে সঙ্কল্পৰ ॥ ২৪৯৯০
 সৈন্ধৱক মাৰিলেসে ৰাখো আপুনাক ।
 জানো গুৰু দ্ৰোণে ধৰি নিয়ন্তু ৰাজ্যক ॥

বিমৰিষ কৰি জিযু হৰিষ আগত ।
 এতেকতে ভুবিজ্ঞৱা বণে উপগত ॥ ২৪৯৯১

সাত্যকি-ভুবিজ্ঞৱাৰ যুদ্ধ

দুলাড়ী

ভুবিজ্ঞৱা মহাৰায় সমবত ভৈলা ধিৰ
 সাত্যকিক বুলিলা বচন ।
 কত গহ কৰি তই এতমান গৰ্ব্ব কৰি
 ব্যূহ মাজে কৰিলা গমন ॥
 আজি মোৰ মহাভাগ তোমাক পাইলোঁহো লাগ
 মাৰিয়া পেৰিবো যমালয় ।
 তোমাৰ মিলিবে অন্ত ধৰ্ম্মৰাজ শুনিবন্ত
 দেখিবন্ত কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥ ২৪৯৯২
 বিস্তৰ কালৰ মোৰ মনোৰথ সিদ্ধি ভৈল
 মাৰিবোহো সমবৰ মাজ ।
 তোমাৰ অৱস্থা দেখি ৰাজ্যত নৈবাশ হুইব
 সংগ্ৰাম ত্যজিব ধৰ্ম্মৰাজ ॥
 দুৰ্য্যোধন নৰপতি সলাগৰা পৃথিৱীৰ
 আজি লভিবেক অব্যাহতে ।
 মোৰ নিজ পৰাক্ৰম অস্ত্ৰৰ শস্ত্ৰৰ ভ্ৰম
 সবে আজি দেখাইবো তোমাতে ॥ ২৪৯৯৩
 একেসে কাৰ্য্যক লাগি তোমাক কাতৰ কৰোঁ
 নপলাইলা সংগ্ৰামক এৰি ।
 তেৱে তুমি মোৰ হাতে প্ৰাণ এৰি সংগ্ৰামতে
 স্বৰ্গে যাইবা পুন্সৰথে চৰি ॥
 যাক তুমি মাৰিলাহা তাহাৰ বান্ধৱগণে
 তেৱেসে কৰিবে জয় জয় ।
 সংসাৰখানক তুমি চকুমেৰি চাহি এৰা
 তোৰ আজি হৈবেক প্ৰলয় ॥ ২৪৯৯৪
 সাত্যকিয়ো কোঁৱৰক প্ৰচুৰন্তু বুলিলন্তু
 শুন অবে কোঁৱৰ দায়াদ ।
 মাৰিবাক লাগি বিৰা অৰ্জুনে নাহি আছে
 তাৰ বোলে কাৰ্য্যক বিৰা ॥

তাক হেৰা যমদূতে টানিয়া আনিয়া আছে
এখনে মাৰিৰো সংশ্রামত ।
ভূবিজ্ঞাৰ নাম হেন পৃথিৱীত লুকাইল
মোৰ হাতে কৰাইবো নিপাত ॥ ২৪৯৯৫
যেহি বীৰে নিবাসু কৰাইবাক পাৰে বগে
সি বীৰে মাৰিবে পাৰে মোক ।
যেৱে গাৱে আছে বল নপলাইবি এৰি মোক
সমবত তেহে কহিয়োক ॥
নিষ্ফল গৰ্জ্জন যেন শবতকালৰ মেঘ
তাকে শুনি উঠে মোৰ হাসি ।
এহি বুলি ধনু টানি ভূবিজ্ঞাৰ শৰীৰত
দ্বাদশ শায়ক ধৈলা থাসি ॥ ২৪৯৯৬
দ্বাদশ শায়ক ঘোৰ ভৈলা যেৱে ভূবিজ্ঞাৰ
সাত্যকিক কৰিলা সন্ধানে ।
দ্বাদশ দ্বাদশ শৰে দুই বাহু তাবিলেক
হৃদয়ত চতুৰ্দশ বাণে ॥
আৰো একজাক শৰ ভূবিজ্ঞাৰ হানিলেক
কাটিলন্ত বুফি সিংহবলী ।
সাত্যকিয়ো কোঁৱৰক দশ শৰে ভেদিলন্ত
বাহুৰ মূলত হলহলি ॥ ২৪৯৯৭
একেলগে দুয়ো বীৰে দুইখান ধনু কাটি
বথ শকতিক হানে ঘনে ।
দুইবো শৰীৰত পৰি ফুলি ফুলি বাহিৰাইলা
দুয়ো ধনু লৈলা কতোক্ষণে ॥
দশন কামুৰি দুয়ো নিবন্তৰে শৰ কৰে
দুয়ো বীৰে কাটন্ত পথতে ।
দুইহানে দুৰ্দ্ধাৰ শৰে চোট পায় দুয়ো বীৰে
মূৰ্ছা যায় থাকন্ত বথতে ॥ ২৪৯৯৮
দুৰ্ধ্যোধন প্ৰতিমুখে যতক কোঁৱৰগণে
যুদ্ধ চাহি আছে বজ্রমেনে ।
আকাশত দেৱগণে আনন্দে হুন্দুভি বায়
পুষ্পস্ফুটি কৰে ঘনে ঘনে ॥
দুই গোটা কালহস্ত শৰে ফুটি ফুটি গৈল
কেশৱাৰুণে দিগে দিগি লগি ।

দুইহানো শৰীৰ ঢাকি শোণিত ৰহিয়া যায়
শৰৰ পঞ্জৰে ভৈলা বলী ॥ ২৪৯৯৯

সাত্যকিৰ পৰাজয় দেখি অৰ্জুনৰ খাৰা ভূবিজ্ঞাৰ বথ
পদ

দুইৰ দুই শৰ কাটি কাটিলন্ত ধনু ।
বথ মাৰি শক্তি হানি ভেদিলন্ত তনু ॥
পাচে গদা ধৰি সমবক সাজ ভৈল ।
দুয়ো গোটা গদা সমবত ভাগি গৈল ॥ ২৫০০০
চৰৰ চাপৰ কিল মুঠি গুৰি লাঠি ।
মুণ্ডে মুণ্ডে ঠেকামাবে মাৰে ঘৰাকাটি ॥
দুয়ো দুই প্ৰহাৰ কৰয় ঠাট ঠাট ।
যেন বজ্রঘোষ বৃষ্টি পৰয় শিলাত ॥ ২৫০০১
মালবান্ধ ধৰি পাচে ভূমিত পৰিল ।
শৰীৰৰ বলে দুই দুইকো আজুৰিল ॥
কতো ভূবিজ্ঞাৰ তল কতো যুযুধান ।
বন্ধে বিবন্ধে দুয়ো কৰিলা সন্ধান ॥ ২৫০০২
অনন্তৰে ভূবিজ্ঞাৰ কিছু ছল পাইল ।
দোঙ্গা দিয়া সাত্যকিক তুলি আলগাইল ॥
গাৱে বল আছে মানে তুলি আফালিল ।
যেন মত্তহস্তী কতো হস্তীক তাড়িল ॥ ২৫০০৩
সকলে সেনাত উথলিলা হাহাকাৰ ।
অৰ্জুনত শীঘ্ৰে বুলিলন্ত দামোদৰ ॥
বাহুযুদ্ধে সাত্যকি প্ৰথমে ভাগবিল ।
ঘোৰ যুদ্ধ কৰি কোঁৱৰৰ বশ ভৈল ॥ ২৫০০৪
তযু শিষ্য মৰে হেৰা তোমাৰ কাৰণে ।
প্ৰযত্ন কৰিয়ো সখি বাধিবাক মনে ॥
অৰ্জুনেয়ো বোলন্ত আনন্দ ভৈলোঁ সখি ।
ভূবিজ্ঞাৰ বীৰৰ বিজয় বৰ দেখি ॥ ২৫০০৫
সোমদত্ত পুত্ৰ মোৰ পিতৃৰ কনিষ্ঠ ।
শিশুকালহস্তে তেহে মোৰ বৰ ইষ্ট ॥
বৃক্খবংশ বুলি সমবত কৰে লীলা ।
ইহাক দেখিয়া মোৰ কোঁৱৰক জিলা ॥ ২৫০০৬

অনন্তে ভূবিজ্ঞাৰা ধৰিলা কেশত ।
 চৰণে ভাঙিল সাত্যকিৰ জলয়ত ॥
 দক্ষিণ হাতত খাণ্ডাখান লৈলা তুলি ।
 আলগাইলা খাণ্ডাখান কাটিবাক বুলি ॥ ২৫০০৭
 যেন শীত্ৰবেগে চলে কুমাৰৰ চাক ।
 তাতে দণ্ড ধৰিয়া কুমাৰে দেখাই পাক ॥
 তাতো শীত্ৰে সাত্যকিয়ো ফুৰাইলন্ত শিৰ ।
 কাটিবে নোৱাৰে খাণ্ডা চৌৱাই আছে বীৰ ॥ '০৮
 আধবেধ কৰি দুনাই মাতিলন্ত হৰি ।
 যুযুধান চলে হেৰা যমৰ নগৰী ॥
 তাক বাধিবাক লাগি কৰিয়ো যতন ।
 তুমি নবাখিলে সিটো চলে যমখান ॥ ২৫০০৯
 হৰিৰ বচন শুনিলন্ত ধনঞ্জয় ।
 ধৰ্ম্ম সঙ্কটৰ কথা মনে আলোচয় ॥
 একে স্ফাতি আৰো খুড়া প্ৰাণৰ সমান ।
 বিমুখ কৰিবো কেনে শৰৰ সন্ধান ॥ ২৫০১০
 কেনমতে এৰিবোহো আপোনাৰ ধৰ্ম্ম ।
 কেনমতে কৰিবোহো ব্যাধৰাজ কৰ্ম্ম ॥
 গোবিন্দৰ বচন নোৱাৰি বাধিবাক ।
 প্ৰাণসম সাত্যকিক লাগে বাধিবাক ॥ ২৫০১১
 এহি বুলি ধমুত জুৰিল খুববাণ ।
 গোবিন্দৰ মুখ চাই দিলা সমিধান ॥
 হেৰা মন্দকৰ্ম্ম কৰো সাত্যকি নিমিত্তে ।
 থাকিল কলঙ্ক মোৰ তিনিয়ো জগতে ॥ ২৫০১২
 চক্ষু থিৰ কৰিয়া আছন্ত সৈন্ধৱতে ।
 ঘোৰ পাপ আচৰিবো পাঞ্জৰিয়া হাতে ॥
 কৰ্ণমানে গাণ্ডীৰ ধমুক টানিলন্ত ।
 অগনিৰ সম খুববাণ খেপিলন্ত ॥ ২৫০১৩
 ভূবিজ্ঞাৰা বীৰৰ বাহক লাগ পাইল ।
 খড়্গ সমন্বিতে সেহি খুবে বেলগাইল ॥
 খড়্গ সমে বাহুখান পৃথীত পৰিল ।
 ভূবিজ্ঞাৰা বীৰৰ পঞ্চপ্ৰাণয়ে লৰিল ॥ ২৫০১৪
 বুৰিল বুৰিল বোলে সবে কুকৰ্ণ ।
 অৰ্জুনক বুলিলেক গৰিহা বচন ॥

কিনো ধনঞ্জয় ঘোৰ পাপ আচৰিলা ।
 বিমুখত থাকি কেনে শৰ প্ৰহাৰিলা ॥ ২৫০১৫
 ভূবিজ্ঞাৰা বোলে হেন কৰিলেক কোনে ।
 উলটি দেখিলা বাহু কাটিলা অৰ্জুনে ॥
 সাত্যকিৰ কেশৰ এবিলা মহাযুদ্ধ ।
 অৰ্জুনক নিন্দা কৰিলন্ত মহাত্মক ॥ ২৫০১৬
 শুনা ধনঞ্জয় তুমি কোঁৱৰ দায়াদ ।
 তোমাৰ কিসক আজি দাক্ষণ প্ৰমাদ ॥
 বিমুখত কেনে মোৰ বাহু কাটিলাহা ।
 কোঁৱৰ দলৰ কিলিক্কাৰ আনিলাহা ॥ ২৫০১৭
 ধৰ্ম্মবাজে পুছিবন্ত যুদ্ধৰ কাহিনী ।
 তাহান আগত কহিবাহা শুদ্ধবাণী ॥
 বুলিবা খুড়াক মই মাৰিলোঁ বিমুখে ।
 হস্তিনাপুৰত আৰে ৰাজ্য হুয়ো হুখে ॥ ২৫০১৮
 কুন্তীৰ গৰ্ভত জাত পাণ্ডুৰ সন্ততি ।
 তিনিয়ো লোকত খ্যাত তুমি মহামতি ॥
 কুকৰ্ণে কোনে হেন কৰ্ম্ম আছে কৰি ।
 কিয় তুমি আপুনাৰ ধৰ্ম্ম আছা এৰি ॥ ২৫০১৯
 বিমুখৰ অস্ত্ৰ কিবা পায়োছা ইন্দ্রত ।
 যম বায়ু বৰ্ণ কুবেৰ শঙ্কৰত ॥
 বহ্নিকূপে গুৰু দ্ৰোণে উপদেশ দিলা ।
 সেহি শৰে বিমুখত বাহক ছেদিলা ॥ ২৫০২০
 য়েৰে নিজ জনে কৰে অযুগুত কৰ্ম্ম ।
 তেৰে লোকে বোলে তাৰ আপুনাৰ ধৰ্ম্ম ॥
 যদিবা উত্তম হীনকৰ্ম্মক আচৰে ।
 তেৰেতো সকল লোকে তাক নিন্দা কৰে ॥ ২৫০২১
 কোঁৱৰ বংশত তুমি ভৈলা কুলাজাৰ ।
 ৰাজ্য হুয়া কৰিলাহা ব্যাধৰ আচাৰ ॥
 উত্তমো অধম হোৱে সঙ্গৰ দোষত ।
 তুমিয়ো লুব্ধ ভৈলা কৃষ্ণৰ সঙ্গত ॥ ২৫০২২
 যজ্ঞবংশ পাবণ চকল চুৰাশয় ।
 কুলাচাৰ হীন কংস-ভগিনীভনয় ॥
 তাহাৰ বচনে কৰিলাহা হেন কাজি ।
 অহায় সমবে ঘোৰ আজি কৰিলা ॥ ২৫০২৩

এহি বুলি বাম হাতে কোঁকাইলন্ত শব ।
 বাম হাতে শৰ্যাখানি নিৰ্দ্দীলা শবব ॥
 শবশয্যা মাজে বীৰ কৰিলা শয়ন ।
 সূৰ্য্যমণ্ডলত দিলা দোণোটা লোচন ॥ ২৫০২৪
 বেদ উপনিষদক পঢ়ন্ত মনত ।
 মন আৰোপিল নিয়া পৰম ব্ৰহ্মত ॥
 বোলে এহিমতে ব্ৰহ্মলোকে যাওঁ চলি ।
 প্ৰায় উপবাসে থাকিলন্ত মহাবলী ॥ ২৫০২৫
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ক নিৰ্দ্দীলা সৰ্বজনৈ ।
 ভূবিজ্ঞৰাক বুলিলেক প্ৰশংসা বচনে ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় হেন নিন্দাক শুনিলা ।
 স্বৰূপ জানিয়া কাকো উত্তৰ নেদিলা ॥ ২৫০২৬
 অৰ্জ্জুনৰ নিন্দা দশোদিশে গলাবাব ।
 উত্তৰ দিলন্ত তাক মধ্যম পাণ্ডৱ ॥
 সঙ্কল্প কৰিয়া আছে। পূৰ্ব্বে যে কালত ।
 সবে বাজা শুনিয়ো মোহোৰ যেন ব্ৰত ॥ ২৫০২৭
 মোহোৰ শবৰ বেগে পাৰে যতমানে ।
 মোহোৰ পক্ষৰ বীৰ নমাৰিব আনে ॥
 যদি মোৰ বচন কৰয় সমৰত ।
 বিমুখতো তাক মই কৰিবো নিপাত ॥ ২৫০২৮
 নিৰায়ুদ্ধ সাত্যকিক হাতে খাণ্ডা ধৰি ।
 ভূবিজ্ঞৰা কাটিবাক খোজে কেনে কৰি ॥
 সেহি খঙ্গে বিমুখতো কাটিলোঁহো হাত ।
 এহি শুনি ভূবিজ্ঞৰা চপৰাইলা মাথ ॥ ২৫০২৯
 বোল বুলি ভূবিজ্ঞৰা নিজদোষ জানি ।
 কটা হাতখান বীৰে আনিলন্ত টানি ॥
 হৃদয়ত থাপি নবদ্বাৰে নিৰোধিলা ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে নিয়া চিত্ত আৰোপিলা ॥ ২৫০৩০
 ভূবিজ্ঞৰা প্ৰাণ সঙ্কলন্ত হেন জানি ।
 পুনৰপি অৰ্জ্জুনেয়ো বুলিলন্ত বাণী ॥
 যেন মোৰ প্ৰিয় ধৰ্ম্মবাজ ভীমসেন ।
 সহদেৱ নকুল মোহোৰ প্ৰাণ যেন ॥ ২৫০৩১
 তাতেধিক ধুৱা কুৰ্মি মোৰ প্ৰিয়ভব ।
 কৃষ্ণৰ আজ্ঞায়ে চলা বৈকুণ্ঠনগৰ ॥

হৰিয়ো বুলিলা ভূবিজ্ঞৰাক স্নেহত ।
 চলা ভূবিজ্ঞৰা হেৰা আইল দিব্যবথ ॥ ২৫০৩২
 গন্ধৰ্ব ধ্বজ তাত কৰয় দীপিতি ।
 তাতে চৰি বৈকুণ্ঠক চলিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 যাক অভিলাষ কৰে সিদ্ধ যুনিগণে ।
 চতুৰ্ভুজ ছয়া ভূমি থাকা সেহি থানে ॥ ২৫০৩৩
 অনন্তবে সাত্যকি উঠিলা খাণ্ডা ধৰি ।
 ভূবিজ্ঞৰা কাটিবাক হাই শীত্ৰ কৰি ॥
 কুয়ুৰাই কুয়ুৰাই বুলিয়া চেঞ্চায় ।
 ততো খাণ্ডা ধৰি-বীৰে কাটিবাক যায় ॥ ২৫০৩৪
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় বীৰ চূৰ্যোধন নৃপ ।
 যুধামন্যু উত্তমোজা অশ্বখামা ৰূপ ॥
 কৰ্ণ জয়দ্ৰথ বৃহৎসেনে হাক দিলা ।
 তথাপি সাত্যকি ভূবিজ্ঞৰাক কাটিলা ॥ ২৫০৩৫
 সাত্যকি বুলিলা শুনিয়োক বাজালোক ।
 নামাৰা নামাৰা বুলি হাক দিলা মোক ॥
 নিৰায়ুদ্ধ মই মোক খোজে মাৰিবাক ।
 ধৰ্ম্মবন্ত লোকে কেনে নেদিলাহা হাক ॥ ২৫০৩৬
 পোন্ধৰ বছৰ সিটো স্তম্ভদ্রাকুমাৰ ।
 ছয় মহাবতী মিলি কৰিলা সমৰ ॥
 নিৰায়ুদ্ধ কৰি বেঢ়ি মাৰিলাহা তাক ।
 ধৰ্ম্মবন্ত লোক সিবেলাত নাছিলেক ॥ ২৫০৩৭
 বজ্জয়লা কালে বাজমহিষী পাঞ্চালী ।
 বাজসমাজক নিয়া পাতিলা ধেমালি ॥
 সকল কোঁৱৰে বন্ধে আছিলাহা শুনি ।
 লপলপি এৰি থাকা নিজধৰ্ম্ম গুণি ॥ ২৫০৩৮
 আমি কৰি আছোঁহো পূৰ্বত এক ব্ৰত ।
 যি জনে চৰণে তাৰে মোৰ হৃদয়ত ॥
 তাহাকে মাৰিবো যদি হোৱে কিবা বুলি ।
 লপলপি এৰি থাকা নিজধৰ্ম্ম গুণি ॥ ২৫০৩৯
 সাত্যকিক কেহো সমিধান নেদিলন্ত ।
 মনে মনে আতি ভূবিজ্ঞৰা পুজিলন্ত ॥
 ভূবিজ্ঞৰা এৰিলে সঙ্কল্প কলোৱৰ ।
 পুষ্পবধে চৰি গৈল বৈকুণ্ঠনগৰ ॥ ২৫০৪০

সাত্যকিব বধ ভঙ্গ দেখি জনাৰ্দ্দন ।
 পাকজন্ত শব্দ কুলিলন্ত ঘনে ঘন ॥
 হবিষ শব্দ ধনি দাককে শুনিল ।
 পূৰ্বব সঙ্কেত হেন মনত মানিল ॥ ২৫০৪১
 জয়দ্রথ বধিবাক যেখনে চলিল ।
 দাককক সম্বোধিয়া গোবিন্দে বুলিল ॥
 যি কালে সঙ্কেতে কৰে শব্দ আবার ।
 জানিলন্ত আবে মোক মাতন্ত মাধব ॥ ২৫০৪২
 আতি শীঘ্ৰে বধ ডাকি আকাশে চলিল ।
 গোবিন্দৰ আগে গৈয়া তেখনে মিলিল ॥
 গকড়ক ধৈয়া আছে বধক নিবন্ধি ।
 যত্ন কৰি ধৈয়া আছে আদেশৰ সন্ধি ॥ ২৫০৪৩
 এতেকতে শুনিলন্ত আবার শব্দ ।
 সেহি বধে চৰিল সাত্যকি মহাবীৰ ॥
 দুৰ্নাই ধনু ধৰি সমবত ভৈলা থিয় ।
 ভীম যুযুধান দুই দ্ৰুপদতনয় ॥ ২৫০৪৪
 ধৃতবাত্তে বুলিলন্ত শুনিয়ে সঞ্জয় ।
 শিনিৰ নন্দন তিনিলোকত নিৰ্ভয় ॥
 ভীমকে দ্ৰোণকে বীৰে কটাক্ষ নকৰে ।
 তাক কোনে জিনিলেক ভূবিজ্জ্বা বীৰে ॥ ২৫০৪৫
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক নৃপবৰ ।
 যি কালত দৈৱকীৰ ভৈলা স্বয়ম্বৰ ॥
 বনুদেৱে লভিলা দৈৱকী ববনাবী ।
 লঙ্কেক নৃপতি সমে গৈলা পৰিহৰি ॥ ২৫০৪৬
 শিনি সোমদন্তৰ বজ্জতে ভৈল যুদ্ধ ।
 পাচে ছইক কবিলন্ত দুয়ো নিৰাযুদ্ধ ॥
 পাচে মল্লযুদ্ধ কৰি শিনি ভৈলা চাব ।
 হৃদয়ত কবিলন্ত চৰণে প্ৰেমাৰ ॥ ২৫০৪৭
 অপমান পায় পাচে বীৰ সোমদন্ত ।
 তপ আচৰিলা গৈয়া গঙ্গাৰ দ্বাৰত ॥
 কতো দিনে ভুট ভৈলা অনাদি শব্দ ।
 বুলিলন্ত সোমদন্ত বাছি লৈয়ো বৰ ॥ ২৫০৪৮
 সোমদন্তে বুলিলেক এক তনয়ক ।
 সমবত জিনে যেন শিনিৰ বংশক ॥

হৌক বুলি সন্দৰ্শিৰ হৈলা অন্তৰ্জ্ঞান ।
 ভূবিজ্জ্বা তনয়ক পাইলা মহাজ্ঞান ॥ ২৫০৪৯
 শিনিৰ তনয় যে সাত্যকি নাম যাব ।
 সাত্যকিব পিতাভেহে বলে অনিবার ॥
 তেহে সমে ভূবিজ্জ্বা কবিল সমব ।
 সাত্যকিক মাৰি পাঠাইলন্ত যমঘৰ ॥ ২৫০৫০
 সাত্যকিৰো দশ পুত্ৰ ভীমৰ আগত ।
 ভূবিজ্জ্বা বীৰে কৰি আছয় নিপাত ॥
 সাত্যকিক জিনিলেক বৰৰ কাৰণে ।
 মুহি বৃষ্ণিবংশক জিনন্তা আছে কোনে ॥ ২৫০৫১
 দ্বাবকানগৰে বসে যত যদুবংশ ।
 স্বৰূপে জানিবা সবে গোবিন্দৰ অংশ ॥
 গোবিন্দৰ অংশ পাণ্ডৱ পাণ্ড ভাই ।
 তাক নজানিয়া দুৰ্য্যোধন তল যাই ॥ ২৫০৫২
 অনন্তবে অৰ্জ্জুন বদতি নাৰায়ণ ।
 শীঘ্ৰ কৰি সখি মোৰ বাহা বথখান ॥
 অন্তৰ্গিৰি সমীপ পাইলন্ত দিনকৰ ।
 সমাপতি কৰিবাক লাগে সঙ্কল্প ॥ ২৫০৫৩
 দিনভাগে সৈন্ধৱক যমঘৰে নিবো ।
 অভিমন্যু পুতাইব সন্তাপ পাসবিবো ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ চৰণ বন্দিবো ।
 কৌৰৱৰ ৰাজ্যৰ হিয়াত শাল দিবো ॥ ২৫০৫৪
 হেন শনি মাধৱে বাহিলা বৰ যান ।
 শুক চাৰি ঘোঁৰা চলে বায়ুৰ প্ৰমাণ ॥
 বথৰ বেগত কুকসেনা দিলা ফাট ।
 বৰ বৰ বীৰে আসি ভেটিলেক বাট ॥ ২৫০৫৫
 মদ্ৰেৰাজ কৃপ শল্য দুৰ্য্যোধন নৃপ ।
 কৰ্ণন্ত বৃহৎসেন অশ্বখামা ভূপ ॥
 সৈন্ধৱক পাচ কৰি ধাইল ছয় বখী ।
 কবিল সমব যাব যতেক শক্তি ॥ ২৫০৫৬
 অৰ্জ্জুনে দেখন্ত পাচে আছে জয়দ্রথ ।
 সত্য সাকলিলে হেন মানিলা মনত ॥
 ঘোৰ ক্ৰোধ চকু কৰি সৈন্ধৱক চাক্ত ।
 বৰ বৰ বীৰ ভজাই জাক দেখি মান্ত ॥ ২৫০৫৭

কর্ণ-দুর্যোধনৰ দুৰ্ভ আলোচনা
কৰি

হেন দেখি দুর্যোধন কৰ্ণৰ সমীপে গৈয়া
হাসি হাসি দিলন্ত সিদ্ধান্ত ।
বান্ধুতো অধিক কৰি কৃষ্ণ ধনঞ্জয় হেবা
সৈন্ধৱ বাজাক খেদি যান্ত ॥
সকলোয়ো বীৰ গৈয়া সৈন্ধৱক বাধিবাহা
কিঞ্চিতেকো নকৰিবা হেলা ।
তোমাৰ গাৱত যত বল বীৰ্য্য পৰাক্ৰম
সবে দেখাইবাৰ এহি বেলা ॥ ২৫০৫৮
দিবস বিস্তৰ গৈল অল্প অল্প মান তৈল
ছুই দণ্ড বাধিবা যতনে ।
যেৰে সূৰ্য্য অন্ত গৈল সৈন্ধৱবো বন্ধা তৈল
অৰ্জ্জুনেয়ো মৰিব আপুনে ॥
প্ৰতিজ্ঞা বিফল তৈলে বহিত প্ৰৱেশ ছয়া
অৰ্জ্জুনে এৰিবে প্ৰিয় প্ৰাণ ।
অৰ্জ্জুন মৰিলে পাচে অপৰ পাণ্ডৱ চাৰি
তেখনে ঘাইবেক সবে বন ॥ ২৫০৫৯
সঙ্গাৰা পৃথিৱীক অকণ্টকে লভিবোহো
অন্তাগত তৈলে দিবাৰ ।
মোহোৰেসে জয়হেতু আপুনি মৰিবে লাগি
প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে ঘোৰতৰ ॥
যাক বাধে বৃহৎসেনে কৃপে শল্যে গুৰুদ্রোণে
দুঃশাসন মুখ্য ভাতৃগণ ।
তুমিবা প্ৰৱন্ধ কৰি যাক বন্ধা কৰিবাহা
তাক মাৰিবাক পাবে কোন ॥ ২৫০৬০
বাজাৰ বচন শুনি কৰ্ণে মাতিলেক গুণি
শুনিকো কৌৰৱনন্দন ।
ভামৰ দুৰ্ব্বাৰ শৰে অশ্বি মজ্জা ভেদিলেক
মূৰ্ছা গই থাকে ঘনে ঘনে ॥
বণ এৰি গৈলে মোক ভীমসেনে হাসিবেক
আতোসে আছোহো সমবত ।
উঠন্তে বসন্তে মোৰ অগ্নি সম বিম উঠে
বমকে বমকে শবীৰত ॥ ২৫০৬১

তথাপি তোমাৰ কাজে ঘোৰৰ সমবত কাজে
সকলে দেখাইবো মুনিবালি ।
মিত্ৰেৰ সকলে কাজ আজি মই সাফলিবো
কোনে সহিবেক শব চালি ॥
যত মোৰ ঘোৰ শব আছে দেৱ মানুহৰ
দেখাইবোহো তোমাৰ আগত ।
অৰ্জ্জুনৰে মোৰে বুদ্ধ সাৱশেষে দেখিবেক
জয় পুৰুষ দেৱৰ হাতত ॥ ২৫০৬২

জয়ন্ত থ
পুৰুষ

কৰ্ণে দুর্যোধন ঘেৰে হেন কথা তৈলা ।
তেতিয়া ধনঞ্জয় আগতে মিলিল ॥
বথচক্ৰ বাধি ছয়ো পাঞ্চালনন্দন ।
পৃষ্ঠভাগে তৈলেক সাত্যকি ভীমসেন ॥ ২৫০৬৩
প্ৰথমত দশবাণ হানি ধনঞ্জয় ।
দশ মহাবীৰক পঠাইলা যমালয় ॥
কাহাবো কাটিল মুণ্ড কাৰো বাহু দণ্ড ।
হস্তী হয় বথকো কৰিলে খণ্ড খণ্ড ॥ ২৫০৬৪
ধ্বজ চক্ৰ কাটিলন্ত পটোৱাৰ ভেদি ।
কণেকতে প্ৰৱৰ্তাইলা শোণিতৰ নদী ॥
যেন বহুকুণ্ড বনখান পুৰি গৈল ।
বীৰগণ মাৰি সৈন্ধৱক লাগ পাইল ॥ ২৫০৬৫
সৈন্ধৱক পাচ কৰি ধাইলা মহাযুদ্ধ ।
দেখি ধনঞ্জয়ৰ মনত বৰ ক্ৰোধ ॥
গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰি নাচন্তে বথতে ।
তাসম্বাৰ শবসঙ্গ কাটিলন্ত বাটতে ॥ ২৫০৬৬
ভিত্তি বেড়ি ছয় বাৰে শবচয় কৰে ।
দশোদিশ বেড়ি সেনা শায়ক প্ৰহাৰে ॥
অগ্নো অগ্নো ডাকি বোলে নেখিবে সম্ব ।
হেবা দেখা অন্তৰ্গমি পাইলন্ত ভাস্কৰ ॥ ২৫০৬৭
নিবন্তবে ধনঞ্জয়ে বৰিয়লা বাণ ।
তাসম্বাৰ শবসঙ্গ কৰি ছুইখান ॥

সাত শবে কৃষ্ণবো ভেদিল হৃদয়ত ।
 অৰ্জুনক নিবাৰি বাখিলা জয়দ্রথ ॥ ২৫০৬৮
 সবাবো হৃদয়ে হানিলন্ত শিলীমুখ ।
 অশ্বখামা ভৈলা পাচে তাহাক সমুখ ॥
 সৈন্ধৱক পাচ কৰি গুৰুৰ তনয় ।
 দশ শবে অৰ্জুনৰ ভেদিল হৃদয় ॥ ২৫০৬৯
 দুৰ্য্যোধনে দেখে দ্রৌণী একলে যুঁজন্ত ।
 চাপ চাপ বুলি সবে সেনা আদেশন্ত ॥
 আপুনিয়ো গৈল বাজা সেনাকো জ্ঞটাইলা ।
 শৰ বৰিষিলা ধনঞ্জয়কো ভঙ্গাইলা ॥ ২৫০৭০
 কৰে ধনু ধৰি পাচে একে নবেখৰ ।
 দশোদিশে অঙ্ককাৰ কৰে অৰ্জুনৰ ॥
 অশ্বো অশ্বো বীৰে কৰে শৰ বৰিষণ ।
 হাসি পাৰ্শ্ব কৰে ধনু কৰিলা ধাবণ ॥ ২৫০৭১
 কুকণ্ঠে অস্ত্র শস্ত্ৰ যতক মাৰিল ।
 চাৰি চাৰিখান কৰি সবাকো কাটিল ॥
 কৰ্ণমুখ্য কৰি বীৰে সবাবো হৃদয় ।
 দশ দশ বাণে ভেদিলন্ত ধনঞ্জয় ॥ ২৫০৭২
 অৰ্জুনকো অশ্বখামা পক্ষিণ শায়কে ।
 ভেদিলেক বৃহৎসেনা শত কুৰ্মনখে ॥
 দুৰ্য্যোধনো ভেদিলেক সত্তৰি শায়কে ।
 কৰ্ণে দশ শবে ভেদিলন্ত অৰ্জুনকে ॥ ২৫০৭৩
 শল্যে দুয়ো নাৰাচে ভেদিলা দুইকোখত ।
 কপালত শৰ প্ৰহাৰিলা হৃদয়ত ॥
 ধনু টঙ্কাৰিয়া পাচে গৰ্জ্জ যেন সিংহে ।
 শৰ বৰিষিয়া সবে দেখিতে বিৰজে ॥ ২৫০৭৪
 ভিন্নে ভিন্নে দেৱঅস্ত্ৰ কৰয় প্ৰহাৰ ।
 কটাক্ষো নকৰে তাক পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥
 দিব্য অস্ত্ৰ মাৰি দিব্য অস্ত্ৰ নিবাৰিল ।
 হৃদয়ত শৰ হানি সবাকো ভঙ্গাইল ॥ ২৫০৭৫
 সবে সেনা মাৰি পীত্ৰবেগ কৰি যাস্ত ।
 বেগ ধৰি যথা জয়দ্রথ যে আছন্ত ॥
 কৰ্ণে দেখে জয়দ্রথ চলে যমথান ।
 আথেবেথে ডাকিলেক আপুনাৰ যান ॥ ২৫০৭৬

কৰ্ণকো বেড়িল ঘুঘুধান বুকোদৰে ।
 দুইকো ঠেলি জিহ্বুক ধাইলেক ধনুৰ্দ্ধৰে ॥
 পাচে পাচে খেদি গৈল সাত্যকি মাকতি ।
 তিনিকো যুঁজিল বাধান্ত মহাবতী ॥ ২৫০৭৭
 কৰ্ণৰ বিক্ৰম দেখি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 দশ শবে ভেদিলেক কৰ্ণৰ হৃদয় ॥
 সাত্যকিয়ো যম সম লৈলা তিনি বাণ ।
 কৰ্ণৰ দক্ষিণ ভুজ কৰিলা সন্ধান ॥ ২৫০৭৮
 ভীমসেনে প্ৰহাৰিলা তিনিগোটা শৰ ।
 কৰ্ণবো ভেদিলা গৈয়া হৃদয় ভিতৰ ॥
 দুনাই ধনঞ্জয়ে সাত শৰ লৈলা বাছি ।
 বামকোখে কৰ্ণৰ তাড়িলা সবাসাচী ॥ ২৫০৭৯
 শৰ হানি কৰ্ণবীৰে তিনিকো তাড়িল ।
 হেন দেখি অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ সম্পূৰ্ণিল ॥
 একশত শৰ হানি ভেদিলা কৰ্ণক ।
 উৰচাট কৰি গৈল সকল শায়ক ॥ ২৫০৮০
 বোম্বালে কধিৰ বহে ঢাকিয়া কৰ্ণক ।
 অশোক ফুলিল যেন কৰে জকমক ॥
 শৰচোটে বাধান্ত ক্ৰোধে কম্পমান ।
 পঞ্চাশ নাৰাচ দুনাই কৰিলা সন্ধান ॥ ২৫০৮১
 মৰ্ম্মস্থানে ফুটিলন্ত ধনঞ্জয়বীৰ ।
 কৰ্ণৰ বিক্ৰম দেখি নসহে শবীৰ ॥
 খুব হানি কাটিল হাতৰ ধনুখান ।
 হৃদয়ত নৱশৰ কৰিলা সন্ধান ॥ ২৫০৮২
 আৰো এক শৰ লৈলা মাৰিবাক মনে ।
 কৰ্ণমানে ধনু টানি কৰিলা সন্ধান ॥
 মহাবেগে শৰ চলে আকাশক বুৰি ।
 শৰ দেখি কৰ্ণৰ জীৱন গৈল উৰি ॥ ২৫০৮৩
 অশ্বখামা দেখে কৰ্ণ চলে যমথান ।
 অৰ্জুচক্ৰ হানি কাটিলন্ত ঘোৰ বাণ ॥
 অশ্বখামা বাখিলন্ত কৰ্ণৰ জীৱন ।
 কৰ্ণে ধনু টানি কৰে শৰ বৰিষণ ॥ ২৫০৮৪
 অৰ্জুনে কাটিলা তাক দোখোখান কৰি ।
 অৰ্জুনো খেলন্ত শৰে কৰ্ণক আৱৰি ॥

কৰ্ণে দৃঢ় ধনু ধৰি শবসঙ্গ ছানি ।
 অৰ্জুনকো কৃষ্ণকো বধত ঝেলা ছানি ॥ ২৫০৮৫
 ছয়ো মহাবীৰ বালী বলী পটন্তৰ ।
 ছয়ো ছইকো লাগি প্ৰহাৰৰ ঘোৰ শব ॥
 ছইবো ছই মুখ চাই নাদিলা বিস্তৰ ।
 যেন ছই গোটা মাড়ে নাদয় গোষ্ঠৰ ॥ ২৫০৮৬
 অৰ্জুনে বোলন্ত কৰ্ণ ঘোৰ আগে বহ ।
 মই ধনঞ্জয় তোৰ ভাঙ্গো মহমহ ॥
 কৰ্ণে বোলে ধনঞ্জয় চক্ষুমেলি দেখ ।
 হেন মই কৰ্ণবীৰ তোক দিওঁ লোক ॥ ২৫০৮৭
 এহি বুলি ঘোৰ শব কবिला প্ৰহাৰ ।
 ছইকো ছই কবিলন্ত হৃদয় দোহাৰ ॥
 মাৰিবাক মনে ছয়ো কবন্ত সমৰ ।
 কিস্ময় মিলিল সব গজকৰ্ম দেৱৰ ॥ ২৫০৮৮
 ছর্যোধনে ডাকি ডাকি বুলিলা সেনাত ।
 অৰ্জুনক আজি কৰ্ণে কৰিবে নিপাত ॥
 সব কথা কৰ্ণে মোত কহিলা আপুনে ।
 সবে মিলি বাখিবাহা কৰ্ণক যতনে ॥ ২৫০৮৯
 হেন শুনি অৰ্জুনৰ মনে বৰ খজ ।
 কৰ্ণক লাগিয়া প্ৰহাৰিলা শবসঙ্গ ॥
 চাৰি শৰে চাৰি গোটা ঘোঁৰাক মাৰিল ।
 একশৰ মাৰি বধ সাৰথি কাটিল ॥ ২৫০৯০
 শৰে জৰ্জৰিত কৰ্ণে নপাৰে চেতন ।
 কৰ্ণৰ অৱস্থা দেখি শুকব নন্দন ॥
 ঘোৰ শববৃষ্টি কৰে অৰ্জুনক ঢাকি ।
 নিজ বথে তুলিয়া কৰ্ণক নিলা বাধি ॥ ২৫০৯১
 কৰ্ণক বধত তুলি দশ কূৰ্মনখে ।
 অৰ্জুনক প্ৰহাৰিলা মনত আহুখে ॥
 দশ দশ শৰে মন্ত্ৰবাজ তিনিবাৰ ।
 অৰ্জুনৰ শৰীবত কবिला প্ৰহাৰ ॥ ২৫০৯২
 সাত শৰে কুশে মাধৱৰ হৃদয়ত ।
 কুৰি শৰে ভাঙিলন্ত যোদ্ধা সম্ভৱত ॥
 অৰ্জুনবো হৃদয়ত দশ কূৰ্মনখে ।
 ছনাই ছবাই শিলীকুলে কবিলন্ত ঘোঁৰ ॥ ২৫০৯৩

পাক পাক শৰে সিদ্ধবাজ কয়ন্তখে ।
 ভাঙিলন্ত শব ধনঞ্জয়ৰ গাৱতে ॥
 কৰ্ণ তনয়ৰ সাত সাত ঘোৰ শৰে ।
 ফুটিলন্ত ধনঞ্জয় প্ৰভু দামোদৰে ॥ ২৫০৯৪
 পাৰ্শ্বে সৈন্ধৱক ভেদিলন্ত ষাঠি বাণে ।
 শতেকে দ্ৰৌণীক ভেদিলন্ত বৰ টানে ॥
 সৈন্ধৱক দশ শৰে কবिला সন্ধানে ।
 কৰ্ণৰ পুত্ৰক সনাইবাৰ তিনি বাণে ॥ ২৫০৯৫
 কূপক বিংশতি বাণে ভেদিল কপালে ।
 আটাসেক দিলন্ত কৰ্ণক মাৰে তালে ॥
 তাহাৰ শব্দক আমি নকবিলেঁ ক্ষেমা ।
 শত্ৰু সিংহনাদ কৰি দেখাইলেঁ মহিমা ॥ ২৫০৯৬
 বৰবৰ বীৰসবে কবিলে শপত ।
 বোলে অৰ্জুনক বেড়ি পেৰেঁ যমপথ ॥
 বথে হয়ে উটে খৰে গজস্কন্ধে চৰি ।
 অৰ্জুনক প্ৰহাৰয় দশোদিশে বেড়ি ॥ ২৫০৯৭
 গদা মুদগৰ কোন্তশূল ভিঙিপাল ।
 পৰশু পাঁটশ শক্তি মুঘল তীখাল ॥
 বায়ু নসঞ্চাবে ভৈল নিসন্ধি আকাশ ।
 কিঞ্চিতেকো বৰিবশি নকবে প্ৰকাশ ॥ ২৫০৯৮
 শব বৰিষণে অগ্নিকণিকা উভৰে ।
 আপোনাৰ সেনাগণ শব ফুটি মৰে ॥
 আমাঠেৰ পৰাক্ৰম দেখিয়া অৰ্জুন ।
 আপুনি কবिला পৰাক্ৰম শত গুণ ॥ ২৫০৯৯
 বিজুলী চতক যেন চলে বথখান ।
 ধনুত জ্বলি সৰ্ব্ব নিবাৰণ বাণ ॥
 যেতিয়ক শবপাট ধনুত জ্বলিলা ।
 ধনুহস্তে কোটি কোটি শব বাহিৰাইলা ॥ ২৫১০০
 সেহি শৰে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ আগে ছেদিলন্ত ।
 পাচে কুৰুসেনাৰ হৃদয় ভেদিলন্ত ॥
 চক্ষু নিমিষতে বগলী শূন্ত ভৈল ।
 যমৰ নগৰ খান উপচিয়া গৈল ॥ ২৫১০১
 অগম্য ধৰণী মনুষ্যৰ কলৈহেব ।
 দশোদিশে বস্ত্ৰবৰ্ষ দেখিয়া কবিল ॥

দিব্য অস্ত্র মাঝিলেক মহাবীৰী হানে ।
 তাক দেখি দিব্য অস্ত্র হানিলা অৰ্জুনে ॥ ২৫১০২
 মনুষ্য অস্ত্রব বণ ভৈল সমাগম ।
 দেব অস্ত্র ধৰি ধৰি কবিলা সংগ্রাম ॥
 কেতিয়ক কোনে মাৰে নেদেখয় তাক ।
 আকাশত দেখি শব চলে জাক জাক ॥ ২৫১০৩
 পৃথিবীয়ে কাম্পিল সাগৰ থলকিল ।
 গিৰ গিৰ কৰি সবে পৰ্বতো লবিল ॥
 অৰ্জুনকো সমান মুনিষ নাই আন ।
 ধনুত জুবিল আনি বোৰ কদ্রবাণ ॥ ২৫১০৪
 একেধৰে সবে দেব অস্ত্র নিৰাৰিল ।
 সৰাহাবে গজ বাজী সাৰথি মাৰিল ॥
 চন্দ্রসূৰ্য্য যত দেখি মনত আগুথৈ ।
 ধনু টানি সৰাকো ভেদিল কুৰ্মনখে ॥ ২৫১০৫
 বথভঞ্জে বীৰগণে পলাইলা লৰবি ।
 কতো বীৰ পলাই গৈল আন বথে চৰি ॥
 সৰাকো বিহ্বল কৰি অস্ত্রব প্রভাৰে ।
 সৈন্ধৱক লাগ পাইলা মধ্যম পাণ্ডৱে ॥ ২৫১০৬
 সৈন্ধৱক লাগ পাইলা গুচিল সংশয় ।
 চৌষষ্ঠি শায়কে তাৰ ভেদিল হৃদয় ॥
 শৰচোটে ক্ৰোধ কৰিলেক মহামতি ।
 অক্লেশৰ ঘাৰ যেন পাইল মন্ত হস্তী ॥ ২৫১০৭
 ভীখাল চোখাল শৰ সৰ্পৰ সমান ।
 অৰ্জুনৰ হৃদয়ত কৰিলা সন্ধান ॥
 তিনি শৰে গাণ্ডীবত কৰিলা সন্ধান ।
 দুনাই অৰ্জুনক ভেদিলেক ছয় বাণ ॥ ২৫১০৮
 চাৰি গোটা ঘোঁৰাক ভেদিল আঠ শৰে ।
 একশৰে ভেদিলেক ধ্বজৰ উপৰে ॥
 শতক শায়কে গোবিন্দৰ শৰীৰত ।
 মৰ্ম মৰ্মস্থানে ভেদিলেক জয়দ্রথ ॥ ২৫১০৯
 দুনাই দুনাই সিদ্ধ্বাজে দুইবো গাৱতে ।
 প্রাণবো কাতৰে শব হানে আথেবেথে ॥
 শৰচোটে ধনঞ্জয় দুগুণে কিটাইল ।
 দুই গোট শৰ আনি ধনুত জুবিল ॥ ২৫১১০

একেশৰে সাৰথিৰ কাটিলন্ত শিৰ ।
 আউৰ শৰে ধ্বজ কাটিলন্ত মহাবীৰ ॥
 ধ্বজৰ বাবাহ গোট মাণিকে বচিল ।
 নক্সে সঞ্চৰি যেন পবিল ভূমিত ॥ ২৫১১১
 অনন্তবে অৰ্জুনে ধৰিল আউৰ শৰ ।
 আথেবেথে বচন বুলিলা দামোদৰ ॥
 শুনা সখি অন্তাচল পাইলন্ত ভাস্কৰ ।
 অস্ত কৰিবাক লাগে সৈন্ধৱ বাজাব ॥ ২৫১১২
 আছয় সঙ্কত বৰ সৈন্ধৱ বধত ।
 কহিবোহো যেন ভৈল পূৰ্ব সময়ত ॥
 জয়দ্রথ পিতা রাজা বুদ্ধক্ষেত্ৰ নাম ।
 তপস্বন্ত বলস্বন্ত সত্যেসে সংগ্রাম ॥ ২৫১১৩
 অপুত্ৰক রাজা শঙ্কৰক আৰাধিলা ।
 বৰদানে জয়দ্রথ তনয় লভিলা ॥
 সেহি সময়ত ভৈল আকাশৰ বাণী ।
 নৃপতিক সম্বোধিয়া বুলিলা কাহিনী ॥ ২৫১১৪
 তব পুত্ৰ জয়দ্রথে কৰিব সমৰ ।
 শিবশেছদ ছয়া চলিবেক যমঘৰ ॥
 হেনশুনি নৃপতি আশ্চৰ্য্য আতি মন ।
 সমাজক শুনাই থৈলা সময় বচন ॥ ২৫১১৫
 যি বীৰে পুত্ৰৰ শিৰ পেলাৱে ভূমিত ।
 তাহাবো মন্তক ছিণ্ডি পৰোক মৰীত ॥
 এহি বুলি সৈন্ধৱক ধাপিলা বাজ্যত ।
 তপ কৰি আছন্তে সমন্তে পঞ্চকত ॥ ২৫১১৬
 শিবশেছদ কৰি মুণ্ডগোট উদ্ধাৰ্ত্ত ।
 বুদ্ধক্ষেত্ৰ নৃপতিৰ কোলাত পেলাওঁ ॥
 তেহে তেতিয়ক মুণ্ড পেলাইব মৰীতে ।
 তাহাবো মন্তক ছিণ্ডি পৰিব তহিতে ॥ ২৫১১৭
 পৃথিবীত ভূমি যে পেলোৱা তাৰ শিৰ ।
 আপুনে চলিবা তেহে বম্বৰ মঞ্জিৰ ॥
 যত দিব্য অস্ত্র আছে ভোমৰ হাতত ।
 অসাধ্য নাহিক তেহে তিনি জনমত ॥ ২৫১১৮
 আমাৰ বচন কৰিবোক মহামতি ।
 মাৰে চক্ৰ সূৰ্য্য থাকে বৈদ্যকৰিমাতি ॥

অৰ্জুনে শুনিলা হেন হৰিৰ বচন ।
 তেতিয়কণে নমিলন্ত দ্রোণৰ চৰণ ॥ ২৫১১৯
 উলটি পালটি চেলেকন্ত দুই ঙ্ঠ ।
 হাতে তুলি লৈল বজ্জমম শৰগোট ॥
 বোষণ কৰিয়া আছে চন্দনে চৰ্চিত ।
 প্রকৃতি হুৰ্ণ গন্ধমালা বিতুষিত ॥ ২৫১২০
 দিব্যমন্ত্ৰে অভিষেক জুৰিলা গুণত ।
 ঘোৰ শব উখলিলা শব সন্ধানত ॥
 শেনে যেন বেগে চলে মুণ্ডে অগ্নিকুণ্ড ।
 সেহি শৰে সৈন্ধৱ কাটিলন্ত মুণ্ড ॥ ২৫১২১
 ধনঞ্জয় বীৰবৰ যুদ্ধত হুজান ।
 অলঙ্কিতে প্রহাৰ কৰিলা বায়ুবাণ ॥
 বায়ুৰ বেগত মুণ্ড আলগাইলা তুলি ।
 উফৰিয়া নিলা শৰে আকাশক বুলি ॥ ২৫১২২
 কদম্ব কুহুম যেন নিলা উকৰাই ।
 উৎপলৰ নয় সৰ্বলোকে আছে চাই ॥
 বৃদ্ধকেন্দ্ৰ নৃপতি সমস্ত পঞ্চকত ।
 পৰম ব্রহ্মক চিন্তে সন্ধ্যা সময়ত ॥ ২৫১২৩
 কোলাত পৰিল মুণ্ডগোটা বৰ টানে ।
 শব পৰশনে তাৰ ভাগিল ধিয়ানে ॥
 মুণ্ডে কৃষ্ণকেশ দুই কর্ণত কুণ্ডল ।
 গুৰু গুৰু সঙ্গ যেন চন্দ্রৰ মণ্ডল ॥ ২৫১২৪
 কাহাৰ মন্তক বুলি উঠিলন্ত নৃপে ।
 আছাৰিয়া মুণ্ড পেলাইলন্ত সেই চিপে ॥
 যেতিয়কণে মুণ্ডগোট ভূমিত পৰিল ।
 জটবাই নৃপতিৰ মাথাও ছিণ্ডিল ॥ ২৫১২৫
 বাপে পুতে একেলগে গৈল যমঘৰ ।
 বিস্ময় মিলিল সবে দেৱ গন্ধৰ্বৰ ॥
 অৰ্জুনক বজ্জ আলিঙ্গিলা নাৰায়ণ ।
 প্রশংসা কৰিয়া হেন বুলিলা বচন ॥ ২৫১২৬
 কুক মহাৰণি তৰি বহি সিদ্ধপতি ।
 পৃথিৱীত ধাপিলাহা উত্তম থিয়াতি ॥
 যেতিয়কণে সৈন্ধৱ মিলিল বিদ্রাশ ।
 তেতিয়কণে জীৰ্ম্মসহ তেজিলা আটাস ॥ ২৫১২৭

ভীমৰ আটাসে সবে থাকিলা তবসি ।
 অস্ত্র শস্ত্ৰ হাতৰ পৰিল খসি খসি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে শুনিলন্ত মাকতি নাদয় ।
 সৈন্ধৱ পৰিল হেন জানিলো নিশ্চয় ॥ ২৫১২৮
 বাজায়ো নাদিল আপোনাৰ জয় জানি ।
 কিল কিল শবদত পূৰিল ধৰণী ॥
 পাণ্ডৱী দলত বৰ উখলিলা বোল ।
 কাহালি মহৰি তেৰি বাৰে চাপ ঢোল ॥ ২৫১২৯
 থিকিথিকি খুমুচি বাজে কৰে হাত তালি ।
 দশোপাঞ্জে জুমে জুমে কবয় ধেমালি ॥
 জয় লভি মত্ত হুয়া ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 সেনাক আদেশ কৰি বুলিলা বচন ॥ ২৫১৩০
 চাপ চাপ জাস্ত কুকসেনা মাৰি তোল ।
 সেনায়ে ধাইলেক শুনি নৃপতিৰ বোল ॥
 কৰ্কশ সমৰ ভৈলা সন্ধ্যা সময়ত ।
 আৰাৱ ব্রহ্মদন ভৈলা দ্রোণৰ দলত ॥ ২৫১৩১
 অৰ্জুনো মাৰিলা খেদি মহাৰথাগণ ।
 হস্তী হয় বিকথি মাৰিলা ভীমসেন ॥
 সিদ্ধসেনা মাৰিলেক পাঞ্চালকুমাৰ ।
 মনোৰথ সিদ্ধি ভৈল আৱেসে তোমাৰ ॥ ২৫১৩২
 তোমাৰেৰ ভঙ্গ জয় ভৈল পাণ্ডৱৰ ।
 কুবুদ্ধিৰ ফল আৱে পাইলা নৃপবৰ ॥
 সিদ্ধুবাজা মৰিল কম্পিল দুৰ্য্যোধন ।
 বথত পৰিয়া বাজা কৰিলা ব্রহ্মদন ॥ ২৫১৩৩
 হৰি হৰি বিধি মই কোন কাজ কৰে ।।
 জয়দ্রথ বিহীনে কিসক প্রাণ ধৰে ।।
 হাতে হাতে আগবঢ়াই মৰালোঁহো আনি ।
 বিধবা কৰাইলোঁ মই দুঃখীলা বহিনী ॥ ২৫১৩৪
 দানে মানে সবাকো বঢ়াইলোঁ চিৰকালে ।
 একো বীৰে কুৰ্যুজয় মোহোৰ কপালে ॥
 পৰত কবয় আশা যিটো নৃপবৰ ।
 অৱশ্যে চলয় সিটো যমৰ নগৰ ॥ ২৫১৩৫
 দ্রোণৰ আশাত মই মৰাইলোঁ সৈন্ধৱ ।
 একজিণ সোদৰ ভৈলেক মৰাশৰ ॥

পলাইবেক খুজিলেক সৈন্ধব নৃপতি ।
 গলগ্রাহি ভৈলা তাব দ্রোণ সেনাপতি ॥ ২৫১৩৬
 ব্রাহ্মণ জনম হৈয়া মিছামাত কিক ।
 দ্রোণৰ যতেক গুণ আছো সবে ধিক ॥
 উত্তকোচ দিয়া মিত্রে নকবয় কাজ ।
 তেনয় মিত্রব বোলে হকরাইলা বাজ ॥ ২৫১৩৭
 যাবে দিব পাবিমনে কবে মহাবজ ।
 একদিনা নপাইলে কবয় মহাধন ॥
 খাইবাব পাইবাব বেলা হোরে মহাবীৰ ।
 সমবৰ নাম শুনি কাম্পয় শবীৰ ॥ ২৫১৩৮
 পবত আশায়ে মই যাইবো অধোগতি ।
 মোক হেন বুলিলা বিদুব মহামতি ॥
 বিদুবৰ বোল আবে সবে সম্পজিল ।
 একাধিক ত্রিশ ভাই সমবে মবিল ॥ ২৫১৩৯
 জয়দ্রথ মহাবীৰ যমঘবে গৈল ।
 এবেসে সবাব জানো মহাবজ ভৈল ॥
 নৃপতি বচন যেন খাণ্ডাব প্রহাৰ ।
 বাৰগণে শুনি মৰ্ম্ম কবিলা বিস্তৰ ॥ ২৫১৪০
 মহাকোপে কর্ণে অৰ্জুনক গৈলা খেদি ।
 সাত্যকি বেড়িল তাক কুৰি শবে ভেদি ॥
 লগতে ধাইলেক দুই পাঞ্চালকুমাৰ ।
 তিনি বীৰে সমে কর্ণে কবয় সমৰ ॥ ২৫১৪১
 শল্য প্রতিযুখে বীৰগণ চলি গৈলা ।
 ধনু ধৰি ভীমসেনে সবাকো বেড়িলা ॥
 সাবদন্ত কূপ অশ্বখামা গুৰুহুত ।
 অৰ্জুনক শবরুষ্টি কবিলা বহুত ॥ ২৫১৪২
 সোদৰ সহিতে দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ।
 পাচত বহিয়া চাহি থাকিলা সমৰ ॥
 দুই ভিত্তি থাকি দুই ব্রাহ্মণকুমাৰ ।
 অৰ্জুনক লাগি ঘোৰ ববিবিলা শব ॥ ২৫১৪৩
 দূঢ় শবচোট পায়া পাণ্ডব কুমাৰ ।
 গুৰুৰ গোবর বাখিলন্ত একবাব ॥
 তথাপিতো দুই বীৰে সমৰ নাছাবে ।
 অৰ্জুনৰ শবীৰত ঘোৰ শব তাড়ে ॥ ২৫১৪৪

ধনঞ্জয়ো অঙ্গ কবি টানি ধনুখান ।
 অঙ্গ অঙ্গ কবি প্রহাবিলা বহু বাণ ॥
 প্রহাবত যুত্ব কিন্তু বহুতৰ শবে ।
 ফুটিয়া মুচ্ছিত কূপ বধৰ উপবে ॥ ২৫১৪৫
 সাবধি বোলয় কূপ গৈল যমঘব ।
 পলুৱাই নিলা যথা আছে নৃপবৰ ॥
 অশ্বখামা বীৰ বৰ শবচোট পায়া ।
 বধ পালটায়ো তেহো গৈলেক পলায়া ॥ ২৫১৪৬
 কূপৰ সমীপ চাপি কাম্পন্থে থাকিলা ।
 অৰ্জুনে জানিলা কূপে বৰ দুখ পাইলা ॥
 ধনুখান আছাবিয়া পেলাইল বধতে ।
 গুৰুৰ সম্ভাপে মুঠি হানন্ত হিয়াতে ॥ ২৫১৪৭
 কত্রিয় জাতিত আমি উপজিলেঁ কিক ।
 গুৰু শিষ্য ভাবব আছোক ধিক ধিক ॥
 শিষ্য ছয়া গুৰুক মাৰিলেঁ সমবতে ।
 কুশল থাকিল মোৰ তিনিও জগন্তে ॥ ২৫১৪৮
 কুলাধম দুৰ্য্যোধন তোহোৰ কাৰণে ।
 অবধ্য জনকো মই বধো দিনে দিনে ॥
 বধত বসিয়া জিহ্ব কবন্ত ক্রন্দন ।
 কর্ণ সমস্থিতে যুঁজে শিলিব নন্দন ॥ ২৫১৪৯
 গোবিন্দক চাই হেন বুলিলা বচন ।
 কর্ণক লাগিয়া বধ বাহা নাবায়ণ ॥
 ভূবিজ্ঞরা রাজ্যৰ সম্ভাপে কর্ণবীৰ ।
 জানো সাত্যকিৰ আজি কাটি এবে শিব ॥ ২৫১৫০
 হাসিয়া চাহিলা হবি অৰ্জুনৰ মুখ ।
 সাত্যকিক লাগি সখি নকবা আশ্বখ ॥
 কর্ণতে কবিয়া সাত্যকিসে বীৰ চাব ।
 আৰো লগে আছে দুই পাঞ্চালকুমাৰ ॥ ২৫১৫১
 বিশেষতে মোৰ বধে দাকক সাবধি ।
 এতিয়কণে কর্ণক জিনিব মহামতি ॥
 তোমাৰেবে সম অজি কর্ণৰ হাতত ।
 ইন্দ্রৰ শক্তি তাৰ আছয় টোপত ॥ ২৫১৫২
 তোমাক পাইবেক সিটো ব্রোণ সমরত ।
 সেহি শক্তি তোমাক মাৰিব সমরত ॥

যি কালত কৰ্ণক বধিবে বোলা আমি ।
 সি কালত সংগ্রামত বধিবাহি তুমি ॥ ২৫১৫৩
 নেবিলন্ত বধ রহিলন্ত সেহি চাই ।
 থাকিলন্ত সাত্যকি কৰ্ণৰ মুখ চাই ॥
 শল্য বাজা বিবথী ভৈলন্ত তিনিবাব ।
 মৰ্ম্মস্থানে পাইল বব ভীমৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৫১৫৪
 তুমি পাৰে শল্য পলাই গৈল ব্যূহ ভঙ্গে ।
 বণ জিনি ভীমসেনে নাদিলন্ত বঙ্গে ॥
 তেতিয়কণে গৈল অৰ্জ্জুনৰ বিদ্যমান ।
 দেখিলন্তে কৰ্ণে সমে যুজ্জে যুযুধান ॥ ২৫১৫৫
 বণ চাহি থাকিল পাণ্ডৱ দুই ভাই ।
 সকল কোঁৱৰ থাকিলন্ত যুদ্ধ চাই ॥
 বিমানত চৰি চাহি আছে দেৱগণ ।
 মিত্ৰেৰ নিমিত্তে দুয়ো কৰে ঘোৰ বণ ॥ ২৫১৫৬
 মনুষ্যৰ অস্ত্ৰ দুয়ো নকৰে প্ৰকাশ ।
 দেৱৰ অস্ত্ৰক হানি ছাইলন্ত আকাশ ॥
 কৰ্ণবীৰে অগ্নিঅস্ত্ৰ কৰিল প্ৰহাৰ ।
 দশোদিশে দেখি ঘোৰ অগ্নিৰ প্ৰকাৰ ॥ ২৫১৫৭
 সাত্যকি দেখিল অগ্নি আসে জাকে জাক ।
 বৰ্ণৰ অস্ত্ৰ হানি নিবাৰিলা তাক ॥
 কৰ্ণবীৰে প্ৰহাৰিলা ঘোৰ বায়ুবাণ ।
 সাত্যকি পৰ্শ্বত বাণে কৰিলা নিৰ্য্যাণ ॥ ২৫১৫৮
 ব্ৰহ্মাৰ বিষুৱ কুবেৰৰ শঙ্কৰৰ ।
 বাক্স পিলাচ ঘোৰ গজ্জৰ্ব যক্ষৰ ॥
 দুইকো দুই প্ৰহাৰিলা ঘোৰ বায়ুবাণ ।
 পাচে দুয়ো বীৰে দুইবো ছেদিলন্ত বাণ ॥ ২৫১৫৯
 ঘোৰ শব প্ৰহাৰিলা ধনু ভিবি ভিবি ।
 শবৰ প্ৰহাৰে মাংস গৈলা ছিবি ছিবি ॥
 ভূবিভ্ৰৱা জবাসন্ধ দুইবো মান সাৰো ।
 বাজাৰ গোচৰে আজি সাত্যকিক মাৰো ॥ ২৫১৬০
 হেন শুনি কৰ্ণবীৰে কৰিল সমৰ ।
 সাত্যকিৰ নাহি ক্ষমা সৌভদ্ৰে বধৰ ॥
 সেনাৰ হানত হেন হৈল কাণাকাণি ।
 শুনিলা দেৱৰ মুখে আকাশৰ বাণী ॥ ২৫১৬১

বোলে দেৱান্ধব যক্ষ গজ্জৰ্ব সমাজে ।
 হেন যুদ্ধ নাহি দেখো তিনিলোক যাজে ॥
 কৰ্ণে যুযুধানে যেন কৰয় সমৰ ।
 দুয়ো বীৰ যাই আজি যমৰ নগৰ ॥ ২৫১৬২
 হৰিৰ বধত উঠি যুজ্জন্ত সাত্যকি ।
 দাককৰ শিক্কাৰ গজ্জৰ্ব সম দেখি ॥
 বধৰ শব্দ গাত দেখি ঘোটকৰ ।
 কৰ্ণ বিনে কোনে তাক কৰিবে সমৰ ॥ ২৫১৬৩
 অনন্তৰে সাত্যকি সনাইবাৰ যাঠি বাণ ।
 দৃঢ় কৰি কৰ্ণক ভেদিলা ঘোৰ বাণ ॥
 একশৰে সাবধিৰ ভেদিল হৃদয় ।
 চাৰি শৰ মাৰি মাৰিলন্ত চাৰি হয় ॥ ২৫১৬৪
 বথধ্বজ কাটিলেক অনেক শায়কে ।
 কৰ্ণকো দুনাই পীড়িলেক শৰজাকে ॥
 অচেতন ভৈলা কৰ্ণ শব প্ৰহাৰতে ।
 বিহ্বলে থাকিলা কটা বধ উপৰতে ॥ ২৫১৬৫
 বৃষসেনে দেখে পিতা যাই যমঘৰ ।
 সাত্যকিক খেদি গৈল আৰো মদ্ৰেশ্বৰ ॥
 অশ্বখামা বীৰ দুৰ্য্যোধন মহাবলী ।
 পলুৱাইল কৰ্ণক বাজাৰ বথে তুলি ॥ ২৫১৬৬
 দুঃশাসন আদি কৰি সকলে সোদৰ ।
 সাত্যকিক বেড়ি প্ৰহাৰিলা ঘোৰ শব ॥
 সবাকো বিবথী কৰিলন্ত যুযুধানে ।
 ভীমৰ প্ৰতিজ্ঞা ৰাখি নমাৰিলা প্ৰাণে ॥ ২৫১৬৭
 অশ্বখামা আদি কৰি মহাবলীগণ ।
 সাত্যকিক বেড়ি কৰিলেক ঘোৰ বণ ॥
 বথভঙ্গ সবাবো কৰিলা যুযুধানে ।
 বণ জিনি আসিলন্ত হৰি বিদ্যমানে ॥ ২৫১৬৮
 হাহাকাৰ কৰিয়া পলাই কুকণ ।
 সাত্যকিক বোলে সবে প্ৰশংসা বচন ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয়ৰ সমান যুযুধান ।
 তিনিবো সমান পৃথিৱীত মাই আন ॥ ২৫১৬৯
 সাত্যকিৰ সাবধি সোদৰ দাককৰ ।
 বথ নিৰ্ম্মিলেক যেন গজ্জৰ্ব নগৰ ॥

৩৭ জিনি তাতে চবিলন্ত যুযুধান ।
 গোবিন্দ চৰণে গৈয়া কৰিলা প্ৰণাম ॥ ২৫১৭০
 ভীমসেনে বুলিলন্ত অৰ্জুনক চাই ।
 তোমাৰ কাৰণে আজি কৰ্ণে পাইলা লাই ॥
 প্ৰতিজ্ঞা পালিয়া আমি নামাৰো সংগ্ৰামে ।
 এহি জানি ছনাই ছনাই যুঁজে কুলাধৰ্মে ॥ ২৫১৭১
 একবাৰ দৈৱযোগে কবিল বিবধা ।
 সবাকো শুনায়া মোক মাতিল বিকৰ্ণি ॥
 বোলে অৰে ভাঙ্গবাও বুঢ়া পাপশালী ।
 যুদ্ধত কাতৰ বুলি পাৰিলেক গালি ॥ ২৫১৭২
 যেহি মোক ওৰুবা বোলয় সাক্ষাতত ।
 তাক মাৰি মই দেওঁ যমৰ ঘৰত ॥
 তুমি জানা হেন সত্য পূৰ্বত কৰিলেঁ ।
 মাৰো কৰ্ণ বুলি বজ্ৰমুঠিক ধৰিলেঁ ॥ ২৫১৭৩
 ত্ৰয়োদশ বছৰ যত বনক্ৰেশ ।
 সভামাজে দ্ৰোপদীৰো লাঞ্ছনা বিশেষ ॥
 সেহিবেলা সবে আসি পৰিলা মনত ।
 বোলা সবে ক্ৰোধ বিষ সমৰ্পো কৰ্ণত ॥ ২৫১৭৪
 সি বেলাত আসি মোৰ পৰিল মনত ।
 অৰ্জুনেসে কৰ্ণক বধিবে সমৰত ॥
 সমাজ মাজত বীৰে কৰিলা শপত ।
 কৰ্ণক মাৰিয়া মই নিবো যমপথ ॥ ২৫১৭৫
 তোমাৰ সত্যত নেদেখাইলো যমলোক ।
 সি গুণে পাপিষ্ঠ বহু নিন্দিলেক মোক ॥
 তুমি যেৰে মাৰিবাহা মাৰিয়ো সকল ।
 সুহি যেৰে গদা ধৰি মই ছইবো কাল ॥ ২৫১৭৬
 ভীমৰ বচন শুনি ধনঞ্জয়বীৰ ।
 কৰ্ণৰ মুখত দুই চক্ষু কৰি থিৰ ॥
 বচন বুলিল তিনিলোক চমৎকাৰ ।
 শুনিয়া লোকৰ ভৈলা হৃদয় দোহাৰ ॥ ২৫১৭৭
 শুন শুন কৰ্ণ বাধান্তত কুলাধৰ্ম ।
 এতিক্ৰমে যুযুধানে জিনিল সংগ্ৰাম ॥
 নমাৰিয়া যুযুধানে এৰিলেক তোক ।
 মই নোহাবিলে মাৰিবেক কোন লোক ॥ ২৫১৭৮

আমি তিনিবাৰ শব প্ৰহাৰিলেঁ তোক ।
 দুৰ্য্যোধনে বোলে কৰ্ণ চলে যমলোক ॥
 তিনিয়ো শায়কে কাটিলন্ত গুৰুহুত ।
 ধনুৰ্বেদ বলে নোহাবিলা যমদুত ॥ ২৫১৭৯
 বছৰাৰ বিবধী কৰিলা ভীমসেন ।
 একাকৰো মুবুলিলা নিন্দিত বচন ॥
 একবাৰ দৈৱবশে কবিল বিবধী ।
 মোক শুনাই শুনাই তই মাতিলি বিকৰ্ণি ॥ ২৫১৮০
 বৰ ঘিণে চিকা নমাৰয় সৰ্বজনৈ ।
 গন্ধমাদিন নাম বোলা যে আপুনে ॥
 দ্ৰোণক মাৰিয়া তোক মাৰিবোহো মই ।
 তিন দিন সুখভোগ ভুঞ্জ গৈয়া তই ॥ ২৫১৮১
 দান ধ্যান কৰি পুত্ৰে ভাৰ্য্যাক সম্বোধ ।
 যাৰে অৰ্জুনৰ গাৱে নতু উঠে ক্ৰোধ ॥
 যদিবা স্বৰ্গেসে যাস পাতালে লুকাস ।
 তথাপি তোহোৰ মই চিন্তিবো বিনাশ ॥ ২৫১৮২
 সৌভদ্ৰক মাৰিলাহা মোৰ পৰোক্ষত ।
 বৃহৎসেনে মাৰিবোহো তোহোৰ আগত ॥
 হিয়াত দিবোহো শাল শুনৰে মুগুধ ।
 তোহোৰ নিমিত্তে যুদ্ধ কৰিবো আয়ুধ ॥ ২৫১৮৩
 ৰাজসূয় যজ্ঞত জিনিলেঁ ৰাজগণ ।
 ধন দিয়া দুৰ্য্যোধনে কৰিলে আপোন ॥
 সকলে সহিতে ৰাজ্য চতুৰ্থ দিনত ।
 স্নেহে থাকিয়োক থৈয়া যমৰ পুৰত ॥ ২৫১৮৪
 যেতিক্ৰমে ধনঞ্জয় সঙ্কল্প কবিল ।
 সেনামধ্যে গলাবাৰ পৃথিৱী কম্পিল ॥
 পৰ্ব্বতো লবিল মহোদধি খলকিল ।
 কোঁৱৰী সেনাৰ মাজে নিৰ্মাত পৰিল ॥ ২৫১৮৫
 দুৰ্য্যোধনে শুনিলেক অৰ্জুনৰ বাণী ।
 মনে থিৰ কবিল স্বৰূপ হেন জানি ॥
 একোজনে তাত নেদিলেক প্ৰত্যাশ্বৰ ।
 সেহিক্ৰমে অন্তাগত ভৈলা দিৱাকৰ ॥ ২৫১৮৬

অৰ্জুনঃ কথং কথন

হবি

অনন্তৰে নাৰায়ণ অৰ্জুনক বলমানে
গলে বান্ধি বুলিলা বচন ।
দিনতে সৈন্ধৱ মাৰি প্ৰতিজ্ঞাব পাব তৈলে
ধন্য ধন্য পাণ্ডৱ নন্দন ॥
পৃথিৱীমণ্ডলে যত বলিয়াৰ বীৰ আছে
যাক জানে তিনিয়ো জগতে ।
তোমাত অধিক কেহো নাহি বীৰ তুমি সম
সবে আছে কোঁৱৰীদলতে ॥ ২৫১৮৭
যাক দেখি মহেন্দ্ৰবোৰ অনন্ত বিশ্বয় মিলে
তাক জিনিলাহা একবধে ।
মনে মনে গুণি মই তোমাৰ সমান বীৰ
নপাবোহো তিনি জগততে ॥
যেন দেখোঁ পৰাক্ৰম শত্ৰুবেসে তব সম
আন জন নাহিকে উপমা ।
কুকসেনা মহাৰথ গো-পদব সম তৈল
কি কহিবো কলব মহিমা ॥ ২৫১৮৮
যি কালত বাধাস্থতে পুত্ৰ নাতি সমন্বিতে
মৰিয়া চলয় যমঘৰ ।
পৰম আনন্দ দেখি হৃদয় সন্তোষ সখি
তোমাক মই বঢ়াবো বিস্তৰ ॥
প্ৰতিজ্ঞা সাফল তৈল দিনমান অন্ত গৈল
কিছু কাৰ্য্য নাহি ইধানত ।
চৰণ যুগলে বান্ধি যুদ্ধৰ কাহিনী কহোঁ
ধৰ্ম্মহৃত ৰাজ্যৰ আগত ॥ ২৫১৮৯
মাধৱৰ বাণী শুনি অৰ্জুনে মাতিলা গুণি
সবে সখি স্বৰূপ বচন ।
তিনিয়ো লোকৰ মাজে তাহাৰ কি ভজ আছে
যাহাৰ সাৰথি নাৰায়ণ ॥
তুমি ধাতা তুমি কৰ্ত্তা তুমি কাল সংহৰতা
সবে সেনা আপুনি বধিলা ।
আপোনাৰ মনপুত্ৰ পৃথিৱীমণ্ডলে জলে
সৰেপাৰি যোৱত সমৰিলা ॥ ২৫১৯০
২১০

তোমাৰ সৈন্যক আমি আমাৰ সৈন্যক তুমি
তুমি সখি পাণ্ডৱ গতি ।
তোমাৰেবে প্ৰসন্ন হৰাইবাৰ ৰাজ্যখানি
লভিলন্ত পাণ্ডৱ নৃপতি ॥
যাহাৰ চৰণ বেণু সেৱা কৰি মূৰ্খগণো
অবিকলে সাধিল মুকুতি ।
সাক্ষাতে পৰম ব্ৰহ্ম হাতে হাতে লাগ পায়
মই মাৰোঁ সৈন্ধৱ নৃপতি ॥ ২৫১৯১
হাতত গাণ্ডীৱ ধৰি বিষ্ণুক সহায় কৰি
নিস্তৰিলোঁ কুকসেনা মাজে ।
সজ্জন সমাজ পাইবে কথাৰ প্ৰসন্ন তৈলে
ইকথা কহিবো কোন মাজে ॥
এহি শুনি নাৰায়ণে বথখান ডকাইলন্ত
মহাবেগে বথখান ছুটি ।
কেহো দেখিলেক কেহো দেখিবাক নপাইলেক
যেহেন এবস্তা আখি ফুটি ॥ ২৫১৯২
যুধামন্যু উত্তমোজা ভীমসেনে যুধুধান
চাৰি বীৰ লগে চলিলন্ত ।
যুদ্ধৰ দুৰ্গম তুমি প্ৰত্যেক প্ৰত্যেক কৰি
হৰি অৰ্জুনত দেখাইলন্ত ॥
হৃদয় প্ৰতিমুখে যব বব বীৰগণে
যাহা তুমি গৈয়া আছা মাৰি ।
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি ধৰি জীয়েন্তে আহয় যেন
পৰিয়া আহয় শাৰী শাৰী ॥ ২৫১৯৩
এসম্বাৰ অনলকাৰ পৃথিৱীত বগে সাৰ
হীৰা মণি মাণিক বচিতি ।
অগ্নিৰ সমান কান্দি ৰাতি দিনে প্ৰকাশয়
পৰি আছে সৰব ভূমিত ॥
শত্ৰু ছত্ৰসৰ হুয়া শাৰী শাৰী পৰি আছে
শুদ্ধ মাণিকবে তাক কাম ।
হৰণে বন্ধোৱা সবে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ পৰি আছে
দিবে লাগি নাহিকে উপায় ॥ ২৫১৯৪
একৈক বাধৰ সবে জৰিবাৰ সানিয়াছে
যাব কল থাকে চাই চাই ॥

বধব নিমিত্তে বাজা কাটা কাটি কবি যবে
 আবে আক সোধস্তাও নাই ॥
 গলা ধনু ধবি ধবি বব বব বাজাগণ
 পবিয়া আছয় জুমে জুমে ।
 প্রিয় মহিষীক যেন গলে বান্ধি ধবি ধবি
 শুতিয়া আছয় সিংহাসনে ॥ ২৫১৯৫
 আবে এক চিত্রে সখি বজ্রমনে চাহিয়োক
 আপোনাৰ নিজ বাহুবলে ।
 দিব্য অস্ত্র যোগে যিবা সৰোবৰ নিখিলাহা
 ফটক সম্মান যাব জলে ॥
 হংস চক্ৰবাক তাত পবি পবি কেলি কবে
 শাবী শাবী ফুলিল পদ্মিনী ।
 সমবত শ্রান্ত হুয়া হস্তী হয় সেনাগণ
 জল পান কবে নাখি-নাখি ॥ ২৫১৯৬

মুখিষ্ঠিব আগত জয়ন্ত বধব বৃত্তান্ত কথন
 দুলাড়ী

হেন কথা মতে কৃষ্ণ ধনঞ্জয়
 পাইলন্ত আপোন দল ।
 চাবি মহাবীৰে শঙ্খ ফুলিলন্ত
 গারে যত আছে বল ॥
 শঙ্খ ধ্বনি শুনি নৃপ চূড়ামণি
 মহাবাজ মুখিষ্ঠিব ।
 হেবা পাইল আসি কৃষ্ণ ধনঞ্জয়
 মনে কবিলন্ত থিব ॥ ২৫১৯৭
 বধব নামিয়া লবব দিলন্ত
 আনন্দতে মগ্ন ভৈলা ।
 সেহিঙ্গণে আসি কৃষ্ণ ধনঞ্জয়
 বাজাব আগে মিলিলা ॥
 বধব নামিয়া কৃষ্ণ ধনঞ্জয়
 নমিলা বাজাব পাৰ ।
 বাজাথণে বান্ধি হবিষ লোতকে
 তিয়াইলা দুইহাদো গাব ॥ ২৫১৯৮

গাব লুপ্তি হুস্তি বজ্র বুলিল
 শুনা প্রভু দামোদৰ ।
 তোমাৰ প্রসাদে পুনৰপি কল্প
 লভিল মোৰ সোদৰ ॥
 তোমাকে আবাধি দেব হুবপতি
 পাইলন্ত অম্বাবতী ।
 তুমি নাবাযণ প্রভু নিবজ্ঞন
 তুহা পারে মোৰ গতি ॥ ২৫১৯৯
 কবষোৰ কবি বুলিলন্ত হৰি
 শুনিয়োক মহাবায় ।
 তব ক্রোধদৃষ্টি দুই সিদ্ধপতি
 চলি গৈলা যমালয় ॥
 যত কুববীৰ আগে মৰি আছে
 তোমাৰ ক্রোধৰ হিত ।
 পাচে ধনু ধবি বধে চবি বীৰে
 অৰ্জুন হৈব নিমিত্ত ॥ ২৫২০০
 ভীম যুধুধানে বাজাক বন্দিল
 সব নৃপগণ মাজে ।
 গলে বান্ধি বান্ধি প্রশংসা বচন
 বুলিলন্ত ধৰ্ম্মবাজে ॥
 শুভা সভাসদ পদ ভাবতব
 নিচিস্তিবা আনকায় ।
 সৈন্ধব বধ হৈল সমাপত
 ডাকি বোলা বাম ধাম ॥ ২৫২০১

কুব-পাণ্ডব নৈশ-বৃদ্ধ
 পদ

ঘোৰ বধে যদি জয়ন্ত বৈল হত ।
 অনন্তবে কেন কথা মিলিল পাচত ॥
 বীৰ জয়ন্ত বধি হত ভৈল বধে ।
 কি কৰ্ম কবিলা তেবে মোৰ পুজগণে ॥ ২৫২০২
 সৈন্ধব নৃপতি পবি কুববৰে গৈলা ।
 শুনি হোণেসমাপতি কি বাণ্য বুলিলা ॥

বাধাস্থত আদি কবি যত বীৰগণ ।
 তেসখে শুনিয়া কি কবিল আলোচন ॥ ২৫২০৩
 নিশাকালে কেন ধান মিলিল সম্ব ।
 কোন বীৰ পৰি গৈল যমব নগৰ ॥
 সজ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়োক নৃপব ।
 যেন যুদ্ধ ভৈল পাচে কুক পাণ্ডব ॥ ২৫২০৪
 যেরে জয়দ্রথ পৰি গৈল যমব ।
 সেহি সম্বয়ত অন্ত গৈল দিবাকর ॥
 বণস্থলী মাজে শোক কবে কুকপতি ।
 তথাতে মিলিল আসি সকলে নৃপতি ॥ ২৫২০৫
 কর্ণ গুণ দ্রোণ কুপ শল্য কৃতবর্মা ।
 দুঃশাসন শকুনি দুঃশুৰ্ধ অশ্বখায়া ॥
 আনো যত বীৰগণ কোঁবরীদলব ।
 রাজাক আবিধি থাকি গৈলা নিবন্তব ॥ ২৫২০৬
 আউষক আউষে নববর সন্তান ।
 নাহি দন্ত দর্প কিছু তর্জন গর্জন ॥
 কুকপতি দেখিলা আসিল রাজাচয় ।
 জয়দ্রথ নৃপতিক স্মরি কান্দয় ॥ ২৫২০৭
 পূর্বজন্মে কিনো পাপ আচরিলেঁ বাপ ।
 কি কারণে পাইলোঁ যোব দাকণ সন্তাপ ॥
 পিতামহ হত ভৈল পাইলোঁ বব ত্রাস ।
 তোমাতে কবিলোঁ বব সমবর আশ ॥ ২৫২০৮
 তুমিযো পবিলা মোব কবরব ফলে ।
 জানিলো পাণ্ডবে রাজ্য পাইল অনিকলে ॥
 সুবাস্তব নবে নুহি তোমাৰ সমান ।
 অর্জুনব হাতে পৰি হত ভৈল প্রাণ ॥ ২৫২০৯
 কোন থানে গৈল প্রাণ মিত্র জয়দ্রথ ।
 তোমাৰ সমান বন্ধু নাহি সংসবত ॥
 জয়দ্রথ শোকে রাজা বাতুল আকাব ।
 নয়নব হস্তে অহি যায় জলধাব ॥ ২৫২১০
 বিস্তব বিলাপ আকো কবিলা নৃপতি ।
 গুণব পাণ্ডব লবি গৈল মহামতি ॥
 যেনমতে অর্জুনে বহিলা সৈন্যক ।
 সকলে কহিলা কুক পাণ্ডব ॥ ২৫২১১

সমবত ভীষ্ম পিতামহ ভৈল হত ।
 আউষ কেনে জয় আশা কবিরো মনত ॥
 সুবাস্তব নবে নুহি যাহাব সমান ।
 হেন ভগদত্ত পৰি গৈল যমধান ॥ ২৫২১২
 সাত অকোহিণী সেনা অসংখ্যাত বধ ।
 সবাকো ভেদিয়া মাঝিলন্ত জয়দ্রথ ॥
 মোব অর্থে যুদ্ধ কবে যত বাজাচয় ।
 সবাকো বধিলা বণে বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৫২১৩
 পৃথিবীৰ আছিলেক যত নৃপব ।
 আমাৰ নিমিত্তে যুদ্ধ কবিলা বিস্তব ॥
 সকলে পবিল ভীষ্ম অর্জুনব হাতে ।
 আব কেনে জয় আশা কবিরো মনতে ॥ ২৫২১৪
 যতেক মবাইলোঁ বন্ধুজন ইষ্টমিত্রে ।
 কোটি অশ্বমেধ কবি নুহিকো পবিত্রে ॥
 পবয় লুবধ মই পাপী দুবাচাব ।
 মহাধর্মী ধ্বজী মোত পবে নাহি আব ॥ ২৫২১৫
 জগত সংহাবী মই পাতকী প্রধান ।
 মবিলেয়ো হৈবে মোব নবকত স্থান ॥
 বীৰ শয়নত পৰি ভীষ্ম পিতামহ ।
 বুলিলা বচন মোক কবি অনুগ্রহ ॥ ২৫২১৬
 নকববি ভয় মোত পাণ্ডবত হস্তে ।
 ভাবতব যুদ্ধ সাজ হোক মোব অন্তে ॥
 ভ্রাতৃত্বারে বাটি ভোগ করা বহুধাবী ।
 নুহি তেবে যুঁজা সবাকারে যাইবা মবি ॥ ২৫২১৭
 সিসব বচন মই মনে নধরিলোঁ ।
 তোমালাব বাক্যে যুজিবাক সাজ ভৈলোঁ ॥
 তুমি গুণ পিতৃ মোব তুমি পিতামহ ।
 সর্বভাবে কবি আছেঁ তোমাতেসে গহ ॥ ২৫২১৮
 আপুনি কবিছা গুণ অঙ্গীকাব যত ।
 সকলে বিফল ভৈল মোব কপালত ॥
 তোমাতেসে নমস্কাব কবিলা অর্জুনে ।
 চক্রব্যূহ ভেদিয়া পশিলা তেতিঅণে ॥ ২৫২১৯
 তুমি গাব লগাই কবিলা হস্তে বণ ।
 তেবে ব্যূহ ভেদিবাক পাণ্ডব ভীষ্মসেন ॥

সাত্যকি পশিলা গৈয়া তুমি বিদ্যমান ।
 জবাসন্ধ নৃপতিক বধিলেক প্রাণে ॥ ২৫২২০
 বীর ভূবিজ্ঞবাক বধিলা তাতপবে ।
 বজ্র চাহি আছিলাহা সবে বীরববে ॥
 জয়দ্রথ নৃপতি চাহিলা পলাইবাক ।
 সবে মিলি দৰ্প কবি বাখিলাহা তাক ॥ ২৫২২১
 সবাৰে আগত তাক বীর ধনঞ্জয় ।
 শিব কাটি পেমিলেক যমৰ নিলয় ॥
 শিশুকাল হস্তে তুমি অৰ্জুনৰ হিত ।
 নিশ্চয় জানিলেঁ। গুৰু তোমাৰ ইজিত ॥ ২৫২২২
 মুহি কি তোমাৰ আগে বীর ধনঞ্জয় ।
 জয়দ্রথ নৃপতিক বধিবে পাবয় ॥
 বজ্র ধৰি যতাপি আসন্ত হুবপতি ।
 তাকো জিনিবাক আছে তোমাৰ শক্তি ॥ ২২৩
 তথাপি মুয়ুজা গুৰু মোৰ কৰ্মফলে ।
 এবেসে জানিলেঁ। মৰি যাইবো বসাতলে ॥
 নৃপতিৰ বাণী শুনি পাচে গুৰুদ্রোণে ।
 অধোমুখে নম্ৰাতি আছিল কতোক্ষণে ॥ ২৫২২৪
 পাচে গুৰুদ্রোণে হেন বুলিলা বচন ।
 শুন অবে দুৰ্য্যোধন গান্ধাবীন্দন ॥
 বাক্যশৰে ভেদি কিয় মাৰস আমাক ।
 আমিযো মৰিব যুঁজি দিনা চুই থাক ॥ ২৫২২৫
 তেৰে তোৰ মনত আনন্দ হুইবে বৰ ।
 কর্ণ শকুনিৰ লগে বাজ্য ভোগ কৰ ॥
 মিছা পাশ সাজি তই তাসম্বাৰ বোলে ।
 অজাতশত্রুক তই বনক খেদিলে ॥ ২৫২২৬
 মুগচৰ্ম্ম পৰিধান বাকলি বসন ।
 নিবাহাবে দুখ ভুঞ্জিলন্ত বনে বন ॥
 উত্তম কুলত শুদ্ধা ক্রপদজীয়াবী ।
 দুঃশাসনে সভাক আনিলে চূলে ধৰি ॥ ২৫২২৭
 বাজ সমাজত বজ্র কাটি লৈবে চাইলে ।
 উকত বৈসাইলে নিয়া বজ্রখলা কালে ॥
 জোগুহ সাজি পুৰি মাৰিবাক চাইলে ।
 বিব লাক দিল বাহি পলাইলাহা কলে ॥ ২৫২২৮

কর্ণ শকুনিৰ বোল হিত হেন জানি ।
 আমাৰ বচন তোৰ নৃপশিল কাণি ॥
 বিদ্রুবে যতক তোক বুলিলেক হিত ।
 দুৰ্জয়নৰ বোলে তাক দেখিলাহা তিত ॥ ২৫২২৯
 কর্ণ শকুনিৰ বোলে সাজি মিছা পাশ ।
 পাণ্ডৱক খেদি কাটি লৈলা গৃহবাস ॥
 পাণ্ডৱে পাতিলা পাশা আতি বিপবীত ।
 অহি মজ্জা ভেদি মাংস পিবেক খোণিত ॥ ২৫২৩০
 শকুনি মাতুল সখা কর্ণ দুঃশাসন ।
 নকবিলে কেনে জয়দ্রথক বক্ষণ ॥
 মই অৰ্জুনক নবাখিলেঁ। স্নেহ মনে ।
 কোনে ছাই উকরাইলে মহাবীরগণে ॥ ২৫২৩১
 বেড়িয়া আছিল সবে মহাবীরগণে ।
 তথাপি কাটিলা শিব দুৰ্জয় অৰ্জুনে ॥
 তাসম্বাৰ কিছু নাই শৰে শুদ্ধ বুদ্ধ ।
 বুঢ়া ব্রাহ্মণক লাগি ভৈল বৰ ক্রোধ ॥ ২৫২৩২
 অন্নবন্ধে আমাক পুষিলা বহুদিন ।
 প্রাণ দিয়া অৱশ্যে শুজিবো সিটো ঋণ ॥
 প্রাণত অধিক দিবে আন বস্তু নাই ।
 তোৰ অৰ্থে তাকো দিবো জানিয়ো নিশ্চয় ॥ ২৫২৩৩
 যতক কৰিলি মানে সকলে অকাৰ্য্য ।
 আপোনাৰ দোষে হকরাইলা নিজবাক্য ॥
 যি ভৈল সি ভৈল বাজা এৰা অসন্তোষ ।
 সকলে জানিবা বুঢ়া ব্রাহ্মণৰ দোষ ॥ ২৫২৩৪
 এভো হেন কবা তুমি মোৰ বোল লৱা ।
 নিশানত বাৰি দিয়া শল্যক জষ্ঠীৱা ॥
 দাক্ষণ বুদ্ধত প্রান্ত বাব ধনঞ্জয় ।
 ভীম সাত্যকিয়ো দুয়ো যুতক আলয় ॥ ২৫২৩৫
 পাণ্ডৱ অন্নসেনা আমাৰ বিস্তৰ ।
 এহি তিনি বিনে কোনে কৰিবে সম্বৰ ॥
 দুৰ্য্যোধন বজনী আতি ঘোৰ অকৰকৰ ।
 সম দলে বেড়ি চিন্তো পাণ্ডৱ মাৰ ॥ ২৫২৩৬
 শুকব মন্ত্ৰণা শুনি বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 নিশান কুৰিয়া প্রজা কুষ্ঠাইলা জেয়ন ॥

বাস্তৱ ভণ্ডে দণ্ডে ছত্ৰে ধ্বজে গজ বাজী ।
 চতুৰঙ্গ দলে সেনাসব গৈল সাজি ॥ ২৫২৩৭
 যত মহাবতী অৰ্জবতী নিবস্তবে ।
 পাণ্ডৱক বেচিলেক যে পুৰে তে পুৰে ॥
 সজয়ে বোলন্ত শুনা বাজা কুকপতি ।
 তাত পাচে কেন জৈল কহিবো সম্প্ৰতি ॥ ২৫২৩৮
 এহিমতে যুদ্ধক সাজিলা বাজাগণ ।
 কৰ্ণক সম্বোধি পাচে মাতে চুৰ্যোধন ॥
 দেখা বাধান্ত কেনে আশাষ বিলাই ।
 কৃষ্ণক সহায় লৈলা বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৫২৩৯
 গুৰু দ্রোণে ব্যূহ পাতিলন্ত বিপৰীত ।
 আছোক মনুষ্য দেবে নপাবে লজিত ॥
 তাক ভেদি পশিলেক একে বধে সাজি ।
 পৰিল বিস্তৰ বধ ধ্বজ গজ বাজী ॥ ২৫২৪০
 প্ৰতিজ্ঞা সাফলি পাচে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 জয়দ্রথ নৃপতিক বধিলা লীলায় ॥
 সবে বীৰগণে সাজি আছিল সম্প্ৰতি ।
 বাধিবাক লাগি কাবো নভৈল শকতি ॥ ২৫২৪১
 দেখিয়ো বাধেয় কেনে গুৰুৰ দুৰ্গণ ।
 দ্বাব এৰি দিলা তাতে পশিল অৰ্জুন ॥
 সবাতো অধিক স্নেহ অৰ্জুনত চাব ।
 তাতেসে দিলন্ত এৰি ব্যূহৰ দুৱাব ॥ ২৫২৪২
 নুহি ব্যূহ ভেদিবে শকতি আছে কাৰ ।
 নমস্কাৰ কৰিলেক নামিয়া বধৰ ॥
 যাতে আশা কৰে। মই তাৰে কুটবুদ্ধি ।
 আউৰ কেনমতে যোৰ কাৰ্য্য হৈবে সিদ্ধি ॥ '৪৩
 হেন শুনি বাধান্তে দিলন্ত উত্তৰ ।
 গুৰুক বিস্তৰ ক্ৰোধ এৰা নৃপবৰ ॥
 আন বল বীৰ্য্য যেন যত পৰাক্ৰম ।
 যেন তান বধপতি যেন শব্দক্ৰম ॥ ২৫২৪৪
 প্ৰাণ পৰিত্ৰবে যুঁজে আপোনাক লাজে ।
 তাহাক পৰিহা ভূমি কৰা কোন কাজে ॥
 যিবেলা অৰ্জুন জৈলা ব্যূহৰ ভিতৰ ।
 আত কিছু কোৱা নাই অত্যাৰ্থ্য দ্বৈপায়ন ॥ ২৫২৪৫

যদি নক যুৱা পুটী হৃদয় সন্ধান ।
 দিব্য অস্ত্ৰ ধৰি বধ বাণৰ লক্ষণ ॥
 মাধৱে আহন্ত যাব ধৰি বাবজবী ।
 অস্ত্ৰেণ কৰত গাৱে আহুয় আহৰি ॥ ২৫২৪৬
 বিশেষত ব্ৰহ্মগন্থ বীৰ অস্ত্ৰ বল ।
 বধৰ বেগত গাৱ কৰে তলবল ॥
 প্ৰহাৰ নুহিকে দৃঢ় কাষ্পে হাত ভৰি ।
 এতেকে গুৰুৰ দোষ ধৰিবে নোৱাৰি ॥ ২৫২৪৭
 তথাপি কবন্ত যুদ্ধ প্ৰাণ পৰিত্ৰমে ।
 কোন বীৰ আছে অৰ্জুনৰ ছইবে সযে ॥
 এতেকে পশিল বীৰ ব্যূহ ভিতৰত ।
 সৈন্ধৱক বধিলেক সবাবে আগত ॥ ২৫২৪৮
 এতেকে জানিবা মনোবধ সবে মিছা ।
 ভুক্তিবাক লাগে কাল জৈবৰ ইচ্ছা ॥
 জয় পৰাক্ৰম সব কৰ্ম্মসে প্ৰধান ।
 হেন জানি নৃপতি এৰিয়ো অপমান ॥ ২৫২৪৯
 জোগুহ সাজি পুৰি মাৰিবাক চাইলা ।
 বিষ লাক দিলা বান্ধি জলত পেলাইলা ॥
 কিসক তথাপি মাৰিবাক নোৱাৰিলা ।
 বাজ্যভাৰ কাঢ়ি লই বনক খেদাইলা ॥ ২৫২৫০
 পাঞ্চ গুটি ভাই বিনে নাহিকে সহায় ।
 ভৈল দীন-দৰিদ্ৰ পাণ্ডৱ সমুদায় ॥
 বনবাসে দুখ ভুক্তি আইলা পাঞ্চোদ্ভাই ।
 ধৰ্ম্মসে প্ৰধান পৌৰুষত কিছু নাই ॥ ২৫২৫১
 হেন জানি বাজা দুখ এৰিয়ো মনত ।
 জয় আসি নভৈল সবেহি হৈবো হত ॥
 ইকথা থাকোক আপোনাৰ চিন্তা হিত ।
 যুক্তিবাক লাগি সাজ ছয়োক স্ববিত ॥ ২৫২৫২
 কৰ্ণৰ বচন হেন শুনি তেতিয়কণে ।
 বাস্তৱ ভণ্ড অনেক বজাইলা চুৰ্যোধনে ॥
 বাস্তৱ ভণ্ডে দণ্ডে ছত্ৰে ধ্বজে গজ বাজী ।
 চতুৰঙ্গ দলে বহুতৰ বলে সাজি ॥ ২৫২৫৩
 যত মহাবতীৰ গাইলা একে বাবে ।
 বোলে পাণ্ডৱক বধিলোঁ সবে সবে ॥

দুৰ্য্যোধন নৃপতিও সাজি সমদলে ।
 জ্যোত্স্নগ সমে গৈয়া ভৈলা অনুবলে ॥ ২৫২৫৪
 বধব গৰ্জ্জন ঘোব ধনুৰ টঙ্কাব ।
 প্রজাব আলোলে মহী কাশ্মে বান্ধাব ॥
 ধব মাৰ বুলি প্রজা কবয় আলোলা ।
 চিহ্নে মন্তাল বেড়ি বাৰে ঢাকঢোল ॥ ২৫২৫৫
 পাণ্ডবে দেখন্তু খেদি আসে কুকপতি ।
 আগবাঢ়ি সেনাগণ থাকে বাজুপাতি ॥
 পাচে একথান আসি ভৈলা দুয়োদল ।
 প্রাণ পৰিভ্রমে বণ লাগিল কন্দল ॥ ২৫২৫৬
 বথে গজে ঘোটকে ঘোটকে বণ কবে ।
 হস্তীয়ে হস্তীয়ে যুঁজি দুয়োগোটা মবে ॥
 পাইকে পাইকে যুঁজে হাতে ঢাল কাটি ।
 ধনুকি ধনুকি যুঁজে পদাতি পদাতি ॥ ২৫২৫৭
 ফি কহিবো রাজা তব পুত্ৰব প্রতাপ ।
 মধ্যাহ্ন কালত যেন সূৰ্য্য কবে তাপ ॥
 হোহি বেলা মহাকোপে রাজা দুৰ্য্যোধন ।
 প'শুৱী সেনাত গই পশিলা তেখন ॥ ২৫২৫৮
 বথৌ বথ সেনাগণ মাৰিয়া অপাৰ ।
 ভাং দিলে পাণ্ডুসেনা ভুলি পটোৱাব ॥
 অনেক বহল যেন পদ্মবনখান ।
 প্রান্ত মাতঙ্গে পাই কবিল নিৰ্য্যাণ ॥ ২৫২৫৯
 সেহিমতে সেনাগণ মাৰি দুৰ্য্যোধনে ।
 নিৰ্ভয়ে পশিলা যৈত আছে বীৰগণে ॥
 ভী সেনা আদি কৰি যত বীৰগণ ।
 গাৱে গাৱে সবাকো ভেদিল দুৰ্য্যোধন ॥ ২৫২৬০
 প্রথমতে ভীমকে হানিলা দশবাণ ।
 নকুসক তিনিবাণ কবিল সন্ধান ॥
 সহদেৱ বীৰক ভেদিল তিনি শবে ।
 বিৰাটক ছয় শব তাত অনন্তবে ॥ ২৫২৬১
 দ্রুপদক তিনি শব হানিলেক টানে ।
 শতেক হানিল শিখণ্ডীক মৰ্ম্মস্থানে ॥
 দুৰ্ভাষ্য বীৰক আগতে ভেট পাই ।
 সপ্তাব্ধি শবে তাক ধৈলেক জৰ্ভাই ॥ ২৫২৬২

যুধিষ্ঠিৰ রাজাক ভেদিল। দাত শবে ।
 কৈকেয়ক ভেদিলেক আতি আত্মবে ॥
 সান্ধাতে আছয় দ্রৌপদীৰ পুত্ৰগণ ।
 গাৱে গাৱে সবাকো ভেদিল দুৰ্য্যোধন ॥ ২৫২৬৩
 সাত্যকিক পাঞ্চ শব ভেদি হৃদয়তে ।
 ছেন্দী নবপতিক ভেদিল। দৃঢ়মতে ॥
 ঘটোৎকচ বীৰক ভেদিল। কুৰি শবে ।
 তোমাৰ তনয়ে বজ্জে সিংহনাদ কবে ॥ ২৫২৬৪
 সি বেলাত রাজাক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 কালান্তক যম যেন দেখি আতিশয় ॥
 হেন দেখি তাক নসহিল যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধনু ধৰি ধাইলা ক্রোধে নিশঙ্ক শবীৰ ॥ ২৫২৬৫
 দেখি নসহিল তাক বীৰ দুৰ্য্যোধনে ।
 দশ শবে নৃপতিক হানিলা সন্ধান ॥
 আৰো এক শব হানি ধ্বজক ছেদিল ।
 তিনি শবে নৃপতিৰ ললাটে ভেদিল ॥ ২৫২৬৬
 সাবধিক একশবে ভেদিল। সন্ধান ॥
 চাৰিয়ো ঘোঁৰাক ভেদিলেক চাৰিবাণে ॥
 পুনৰপি শব আৰ কবিতে নেদিল ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ ধনু মধ্যতে কাটিল ॥ ২৫২৬৭
 ধনুছেদ দেখি পাচে পাণ্ডুৰ কুমাৰ ।
 আন ধনু ধৰি নিম্নিষেকে দিলা ধাব ॥
 কোঁৱৰৰ বধহেতু চিন্তিয়া মনত ।
 দিব্যশৰ একখানি জুৰিলা গুণত ॥ ২৫২৬৮
 প্রলয়ৰ সূৰ্য্য যেন শবৰ প্রকাশ ।
 প্রচণ্ড কিৰণে বিয়গিল দশোদিশ ॥
 আকৰ্ণ টানিয়া পুৰি কবিল। প্রহাৰ ।
 মাৰে। দুৰ্য্যোধন আজি কৈকেয়ীৰে আৰ ॥ ২৫২৬৯
 বিদ্যুত সঙ্কাৰে শবপাট আসে চলি ।
 হৃদয়ত পৰি বথে সমে খেলা আলি ॥
 দাকৰ প্রহাৰে বীৰ নাহিকে চেতন ।
 বেড়িল ভেতনে পাঞ্চালৰ সেনাগণ ॥ ২৫২৭০
 আপোন ব্যূহক ধৰি আনিবাক চান্ধ ।
 দেখে ভক্তদ্রোণে ধব বিজিল। মনোহর ॥

মূলভিক ধবি বেই আপোনাৰ থান ।
 বহু বুলি বাট ভেটিগন্ত উকলোণ ॥ ২৫২৭১
 শবে হানি প্রজাক যে ককিলা জৰ্জৰ ।
 নৃপভিক এৰি সবে দিলেক লবৰ ॥
 প্রচণ্ড বতাসে যেন নেৰ উকলিইল ।
 দ্রোণ শব্বাৰে প্রজা বিভজে পলাইল ॥ ২৫২৭২
 কথমণি দুৰ্য্যোধনে পাইলন্ত চেতন ।
 আপোন সেনাত গই পশিল তেখন ॥
 বাজা ধৃতবাস্ত্ৰে পাচে পুছে সঞ্জয়ত ।
 কহা সারশেষে পাচে কথা কেনেবত ॥ ২৫২৭৩
 নৃপভিক বন্ধা কৰি দ্রোণ বিজবৰ ।
 পশিলন্ত পাণ্ডৱ সেনাৰ ভিতৰ ॥
 গুৰুক দেখিয়া পাণ্ডৱ বীৰগণে ।
 কোন বীৰ আগবাঢ়ি কবিলেক বশে ॥ ২৫২৭৪
 কোন বীৰে বধক্ৰম বাখে নিবন্তবে ।
 আগ পাচ বন্ধা কৰে কোনে আচাৰ্য্যবে ॥
 কালান্তক যম সন্ম যেন ধুমকেতু ।
 কোনে যুঁজিলেক তাক মৰিবাব হেতু ॥ ২৫২৭৫
 দুৰ্য্যোধ বজনী আতি আৰো অন্ধকাৰ ।
 কেনমতে বীৰগণে কৰিলা প্রহাৰ ॥
 সকলে কহিয়ো মোত শুনো বজ কৰি ।
 নিশাকালে যুঁজি কোন বীৰ গৈল মৰি ॥ ২৫২৭৬
 সঞ্জয়ে বোলন্ত বাজা শুনা তাতপৰে ।
 বাজি যেন বুদ্ধ ভৈলা কুক পাণ্ডৱে ॥
 পাণ্ডৱী সেনাত পশি বীৰ গুৰুদ্রোণে ।
 অসংখ্য পদাতি মাৰি নিলা যমথানে ॥ ২৫২৭৭
 হয় হস্তী বধী বধ মাৰিলা যতেক ।
 সারশেষ কৰি লেখা কৰিবো কতেক ॥
 সিবেলন্ত দ্রোণক দেখন্তে লাগে ভয় ।
 প্রলয়ৰ বহি যেন বহিয়া আসন্ন ॥ ২৫২৭৮
 হেন দেখি তাক নলহিল যুধাণ ।
 দিব্যবধে চৰি ধাইলা কতে ধনুধান ॥
 দিব্যবধে চৰি যুধিষ্ঠিৰ নৃপৰবে ।
 গুৰু সন্থ তৈল ধৰি ধনুশৰ ॥ ২৫২৭৯

তাত পাচে ধাইলন্ত দাক্ষ ভীমসেন ।
 প্রজা সংহবন্তে কালান্তক যম যেন ॥
 ধৃতদ্রুম শিখণ্ডী বিঘাট মহাবীৰ ।
 নকুল সহদেৱ পাঞ্চ পুত্রে দ্রোপদীৰ ॥ ২৫২৮০
 ভীমৰ তনয় ঘটোৎকচ নাম যাব ।
 দ্রুপদ নৃপতি ধাইলা বশে অনিৰ্বাৰ ॥
 প্রভদ্র পাঞ্চাল দ্রোপদীৰ ভাই যত ।
 দ্রোণক ধাইলেক ঘৃত্যু কৰিয়া পাচত ॥ ২৫২৮১
 আৰ যত বীৰগণ পাণ্ডৱীদলৰ ।
 দ্রোণক সমুখ তৈল ধৰি ধনুশৰ ॥
 এহিমতে এক ঠাই তৈল দুয়োদল ।
 প্রাণ অন্তকাৰী ঘোৰ মিলিল কন্দল ॥ ২৫২৮২
 হস্তীয়ে হস্তীক মাৰে ঘোঁৰায়ে ঘোঁৰাক ।
 পদাতি পদাতি মৰৈ যুঁজি জাকে জাক ॥
 বথীয়ে বথীক যুঁজে বধ গতি কৰি ।
 ঘোৰ শব্বাৰে অন্তো অন্তো যায় মৰি ॥ ২৫২৮৩
 সহস্র সংখ্যাত পাবে ফেকৰা আটাস ।
 উল্লাসম জ্বলে মুখে দেখি লাগে দ্রাস ॥
 দুৰ্য্যোধ বজনী অতি ঘোৰ অন্ধকাৰ ।
 ভূত প্রেত পিলাচ যে মিলিল অপাৰ ॥ ২৫২৮৪
 শোণিত ভুঞ্জিয়া নাচে কিল কিল কৰি ।
 অল্পশত প্রাণী দেখি তাত যায় মৰি ॥
 ধ্বজত পৰিয়া ফেঞ্চা নোৱো নোৱো কৰে ।
 যাত দেখি প্রজাগণ মহাভয়ে মৰে ॥ ২৫২৮৫
 উভয় সেনাৰ ঘোৰ মিলিল আন্দোল ।
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি সবে বাৱে ঢাকঢোল ॥
 বধৰ গৰ্জ্জন ঘোৰ ধনুৰ টকাৰ ।
 ঘোঁৰায়ে হেসনি কাঢ়ে শুনি চমৎকাৰ ॥ ২৫২৮৬
 প্রজায় কবয় বোল ধৰ মাৰ কৰি ।
 সহিবে নোৱাৰি তাৰ লবে বহুধৰী ॥
 সন্ধ্যা অৱসানে ঘোৰ মিলিল সমৰ ।
 কাকো কেয়ো নিচিনয় আপোন কি পৰ ॥ ২৫২৮৭
 দুৰ্য্যোধ বজনী আতি ঘোৰ তৰোৱয় ।
 মেলান নবায় চকু অন্ধাৰ ধুময় ॥

কোর বীৰ যবি গুৰু শৰে পবি
চলিলা যম কৰণ ॥ ২৫৩০৩
সজ্জয় বদতি সুনী কুকপতি
পাচে যেন যুদ্ধ ভৈল ।
দ্রোণক দেখিয়া পাণ্ডয়ে গৰ্ভজয়া
বায়ুবেগে খেদি গৈল ॥
দেখি গুৰুদ্রোণে মহাদ্রোণ মনে
ধনুত জ্বিলা শব ।
কৈকেয় বাজাব দয়াব কুমাৰ
পেয়িলন্ত যমঘৰ ॥ ২৫৩০৪
তাত অনন্তবে দ্রোণ হিঙ্গববে
প্রহাৰিলা শব জাতি ।
পাঞ্চাল পুত্ৰব স্নেহব কুমাৰ
শিব পেলাইলন্ত কাটি ॥
যেহি যেহি বীৰ নিঃশব্দ শবীৰ
হুঁজিবেক আসে ধাই ।
হানি ঘোৰ শবে দ্রোণ হিঙ্গববে
সবাকৈ কবন্ত ছাই ॥ ২৫৩০৫
এহিমতে বণে বীৰ গুৰুদ্রোণে
প্রজাক কবে সংহাৰ ।
দেখি শিবিবাজে সাজি বীৰ সাজে
দ্রোণক দিলেক ধাৰ ॥
দেখি গুৰুদ্রোণে মোৰ বিগ্ৰমানে
খেদি আসে শিবিবাজে ।
হানি লণ বাণে অদৃঢ় সন্ধানে
জাতিলা হিয়াব মাজে ॥ ২৫৩০৬
শবঘাৰ পাই দুগুণ জ্বলিল
শিবিবাজ মহাবীৰে ।
দ্রোণৰ শবীৰে সপ্তত্ৰিশ শবে
ভেদিলেক দৃঢ়তবে ॥
আউব একশবে দ্রোণৰ বধবে
সাবধিৰ লৈলা প্রাণ ।
ছনাই কুকিয়াণে অদৃঢ় সন্ধানে
জাতিলা হিয়াব মাজে ॥ ২৫৩০৭

সাবধি পবিল বোঁমা চিহ্নবিল
বধ ফুৰে চক্ৰাকাৰে ।
দেখি গুৰু দ্রোণে ধকিলা তেখনে
বাঘজবী ঘোটকবে ॥
আপুনি সাবধি হুয়া অতিবৰী
প্রহাৰিলা শব জাতি ।
সাবধি সহিতে শিবি নৃপতিব
শিব পেলাইলন্ত কাটি ॥ ২৫৩০৮
সাবধি বিহীন ভৈল গুৰু দ্রোণ
দেখিল কুক নৃপতি ।
হুজান সাবধি পাঞ্চিলা সম্প্রতি
দ্রোণৰ বধক প্রতি ॥
পাচে গুৰু দ্রোণে মহাবজ মনে
পশিল সেনাব মাজে ।
লক্ষ কোটি শত হয় হস্তী বধ
পেয়িলন্ত যমবাজে ॥ ২৫৩০৯
তাত অনন্তবে কলিঙ্গ দেশবে
আছে যত বীৰবৰে ।
ধৰি ধনুবাণ ক্রোধে কম্পমান
ভীমক ধাইলা সম্বৰে ॥
প্রথমে ভীমক হানি পঞ্চশবে
সপ্তত্ৰিশ তাত পবে ।
সাবধি ধ্বজক চাবি শবে ভেদি
দেহ দক্ষিণ আতি কবে ॥ ২৫৩১০
শবঘাৰ পাই দুগুণে কিটাই
ভীমসেন বলিয়াব ।
নামিয়া বধতে বিদ্যুত লক্ষাবে
চৰিলা বধতে তাব ॥
বধ মাজে উঠি কলয়ত কুঠি
বসাইলন্ত বধ টানে ।
হাড় দুগু তার চূৰ্ণীকৃত ভৈল
মৰিয়া গৈলেক প্রাণে ॥ ২৫৩১১
আনো যত বীৰ গণ ভীমসেনে
খেদি কুৰি লক্ষ পায়ে ।

তাসম্বাৰ প্ৰাণ লৱে সেহি থান
 দুৰ্বাৰ মুঠিৰ বাবে ॥
 তাত অনন্তবে বীৰ বুকোদৰে
 খেদি গৈয়া আথে বেথে ।
 বাধাৰ তনয় কৰ্ণৰ যে ভাই
 চৰিলন্ত তাৰ বথে ॥ ২৫৩১২
 ধ্ৰুৱৰ শৰীৰে বীৰ বুকোদৰে
 মুষ্টিৰ দিলা প্ৰহাৰ ।
 ভাঙ্গি শিৰ খুলি পৃথিৱীত ঢলি
 পৰি গৈল যমদাৰ ॥
 পাচে ভীমসেনে সিংহ হেন যেনে
 নাদিলন্ত বাবুদাৰ ।
 জয়বাত বথে চৰি আথে বেথে
 লাঠীৰ দিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৫৩১৩
 দাকৰ ভীমেৰে দুৰ্বাৰ প্ৰহাৰে
 মৰি গৈল দুয়ো ভাই ।
 কৰ্ণ সেনাপতি আগতে সম্প্ৰতি
 বাধিবাক শক্তি নাই ॥
 দেখে কোপমনে সূৰ্য্যৰ নন্দনে
 শক্তি পাট লৈলা তুলি ।
 সৰ্ব লোহাময় জ্বলন্তে আছয়
 হানিলেক হুহুৰুলি ॥ ২৫৩১৪
 কৰ্ণ ভুজবলে আকাশত চলে
 শক্তি ঘোৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 দেখি আলাগতে ধৰিলন্ত হাতে
 বীৰবৰ বুকোদৰ ॥
 সেহি শক্তি তুলি হাসি খলখলি
 হানিলা কৰ্ণক প্ৰতি ।
 বিদ্যুত সন্ধাৰে দুৰ্বাৰ প্ৰহাৰে
 চলয় ঘোৰ শক্তি ॥ ২৫৩১৫
 শব আসে চাহি দেখিয়া শকুনি
 প্ৰহাৰিলা শব ডাটি ।
 আকাশতে যাই শবে লাগ পাই
 ফুৰিত পেলাইলা কাটি ॥

হেন দেখি সবে তমু পুত্ৰপুত্ৰ
 ভীমক কৰিলা ধাৰ ।
 চতুৰ্ভিতি বেড়ি ধৰ মাৰ কৰি
 কৰিলা শব প্ৰহাৰ ॥ ২৫৩১৬
 তমু পুত্ৰগণ দেখি ভীমসেন
 পৰয় আনন্দ ভৈল ।
 খেদি ফুৰোঁ যাক লাগ পাইলোঁ তাক
 বিধিয়ে আনি মিলাইল ॥
 এহি বুলি ভীমে মহাক্ৰোধ মনে
 খেদি গৈল তাসম্বাক ।
 দেখিয়া দুৰ্ম্মদে মনত আনন্দে
 প্ৰহাৰিলা শবজাক ॥ ২৫৩১৭
 দুৰ্ম্মদৰ শব সহি বুকোদৰ
 সন্নিহিত চাপিলা ঘাই ।
 তোমাৰ পুত্ৰৰ দিব্য বধবৰ
 ভাঙ্গিলা লাঠীৰ ঘাই ॥
 বধভঙ্গ দেখি থানিকো নপেখি
 লৱৰ দিলেক বেগে ।
 দুৰ্দ্ধৰ বীৰৰ বধৰ উপৰে
 উঠিলেক সেহি ছেগে ॥ ২৫৩১৮
 হেন দেখি পাচে বীৰ বুকোদৰ
 তথাতে গৈলন্ত ধাই ।
 দুৰ্দ্ধৰৰ বধ নিলা যমপথ
 দোভাই থাকিলা চাই ॥
 হেন দেখি প্ৰজা-গণে হাহাকাৰ
 কৰে সবে উৰ্দ্ধ দৃষ্টি ।
 দুইহানো হৃদয় বায়ুৰ তনয়
 বৈসাইলন্ত দুই মুঠি ॥ ২৫৩১৯
 মুঠিৰ প্ৰহাৰ দুই কুমাৰ
 হাত বৃণ্ড চূৰ ভৈল ।
 দেখি বীৰগণে লবে ক্লম মনে
 কতো দূৰ পলাই গৈল ॥
 দিব্যবথে চৰি সিংহাসন কৰি
 বাজাব পাখক শৈল ॥

দুখিত্তিৰ আদি কৰি বীৰগণে
 সাধু সাধু প্ৰাণংগিলি ॥২৫৩২০
 অন্ধাৰত বধে যেন মহেশ্বৰ
 পুজিলে দেৱগণে ।
 সেহিসতে পূজা কৰিলা ভীষ্মক
 যতক বাজা প্ৰধানত ॥
 তাত অনন্তৰ শুনা নৃপবৰ
 যেন ঠান বুদ্ধ ভৈলা ।
 পুত্ৰশোকে ধাই সোমকন্ত বায়
 সাত্যকিক খেদি গৈলা ॥২৫৩২১
 পুত্ৰৰ সন্তাপে সোমকন্ত নৃপে
 বোলয় গৰিহা বাপী ।
 শুন যুধুধান আমাৰ বচন
 অধম পাপী অজ্ঞানা ॥
 কক্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম সবে পাসবিলি
 যত্ববংশে ভৈলি জাত ।
 শাস্ত্ৰ পুৰাণক সবে পাসবিলি
 জীয়াস কিয় সাক্ষাত ॥২৫৩২২
 পৰাধুখ হুই অন্তৰি পলাই
 অস্ত্ৰশস্ত্ৰ হাতে নাই ।
 শৰঘাৰ পাই থাকে মুৰ্ছা যায়
 যাত ইটো বধ্য নাই ॥
 বিশেষত তই গোবিন্দৰ ভাই
 ধনুৰ্দ্ধৰ মध्ये সাৰ ।
 পুত্ৰ ভূবিজ্ঞাৰ শিৱক কাটিলি
 জীৱন তোৰ বিকাৰ ॥২৫৩২৩
 হেন শুনি হাসি সাত্যকি বোলন্ত
 শুন সোমকন্ত বীৰ ।
 তোৰ পুত্ৰ যদি সমবে বধিলোঁ
 তোহোৰ কাটিবো শিৱ ॥
 যাত ভাসায়ে গৰ্জিয়া কুবস
 শুন সোমকন্ত বায় ।
 সকলে কোঁৱৰ সাজি আদি মোৰ
 কোৱাৰ উপকাৰিহে হুই ॥২৫৩২৪

তোৰ পুত্ৰ মই অম্বায়ে মাৰিলোঁ
 শুনিয়ো উত্তৰ তাৰ ।
 নানা ছলবল শত্ৰুক সৰ্পক
 চিন্তিবাক লাগে মাৰ ॥
 ভূবিজ্ঞাৰ বীৰ সমবে বধিল
 তাতে বৰ দুখ পাইলি ।
 মিছা পাশা সাজি ধৰ্ম্ম নৃপতিক
 কিসক বনে খেদিলি ॥২৫৩২৫
 দ্ৰৌপদীৰ চুলে চুপাসন বলে
 ধৰি নিলা যি কালত ।
 বুঢ়া বুঢ়া লোকে বেঢ়ি হাসিলাহা
 সি কথা নাহি মনত ॥
 বজ্জ্বলা কালে তোমাৰ বোলে
 উকত নিয়া বৈসাইলা ।
 সিকালে কিসক হাক নেদিলাহা
 আজি ধৰ্ম্মবন্ত হৈলা ॥২৫৩২৬
 হুকৃত কৰ্ম্মক ভুজিবাক লাগে
 এৰা বাজা অসন্তোষ ।
 অধৰ্ম্মৰ ফলে যাইবা বসাতলে
 কাহাতো নাহিকে মোৰ ॥
 যতক শকতি আছয় সম্প্ৰতি
 মোৰ লগে তই যুঁজ ।
 তোৰ শিৱ কাটি পূজোঁ বগচণ্ডী
 মোৰ মুনিয়াই বৃজ ॥২৫৩২৭
 সাত্যকিৰ হেন নিষ্ঠুৰ বচন
 শুনি সোমকন্ত বায় ।
 অতি তীক্ষ্ণতৰ ভৱন নশ ধৰ
 হিয়াত থৈলা জস্তাই ॥
 শৰঘাৰ পাই দুগুণে জ্বলিল
 যত্ববীৰ যুধুধানে ।
 গাৱৰ সন্ধানে হানিলন্ত টানে
 শনাইত ছয় বাণে ॥২৫৩২৮
 দাকণ সন্ধানে মানৱৰ বাণে
 দুটি সোমকন্ত বাজে ।

নাথকে মুখে তেজ ধাবা নিকলিলি
পবিল বধব মাজে ॥
সাধবি দেখিল চেতন হবিল
নাহি কিছু শ্রুতি জ্ঞান ।
মাবি ছাট বাবি বিদ্যুত সঞ্চাবি
পলুৱাইলা বধখান ॥২৫৩২৯
এহিমতে বণে বীর যুযুধানে
জিনিলা সোমদন্তক ।
সিংহনাদ কবি ধনুক টঙ্কাবি
খেদি গৈল কোঁবরক ॥
শুনা সভাসদ ভাবতব পদ
হুইয়া আতি নিশবদ ।
ভুকুতি মুকুতি লভিবা ভকতি
খণ্ডিবে ঘোব অঁপদ ॥২৫৩৩০
জগত ঈশ্বর প্রভু দামোদব
যদুকুলে অবতবি ।
যত ভূমিতাব কবিলা সংহাব
হাতে ধবি বাঘজবী ॥
পাণ্ডবৰ ভক্তি বলে বশ্য হুই
হীন কৰ্ম্ম আচবস্ত ।
বধব সাধবি হুয়া যদুপতি
সদায়ে বাধি কুবন্ত ॥২৫৩৩১
হেন মাধবক ভক্ত বান্ধবক
নকবিবা পৰিহাব ।
নাহিকে সংশয় কহিলোঁ নিশ্চয়
পাইবা সংসাৰব পাৰ ॥
বোলে গোপীনাথ মই বব অনাথ
দীন হীন মন্দমতি ।
ডাক মুখভবি বোলা হবি হবি
বৈকুণ্ঠে যাইবা সম্প্রতি ॥২৫৩৩২

অনন্ধ্যা আক বটোংকচব বৃদ্ধ
পদ

সঞ্জয়ে বোলন্ত বাজা শুনা তাত পবে ।
যেন যুদ্ধ তৈল পাচে কুক পাণ্ডববে ॥
বণ হাবি গৈল সোমদন্ত বীৰবব ।
পশিলা সাত্যকি কুকসেনাব ভিতব ॥২৫৩৩৩
অসংখ্য শতক হয় হস্তী বথী বধ ।
পবম লীলায়ে পেমিলন্ত যমপথ ॥
হেন দেখি তাক নসহিল গুরুদ্রোণে ।
যদুবীর বধিবাক ধাইলা কোপমনে ॥২৫৩৩৪
ভুবিশ্রুতা বধে লবে কবি মহামন্যু ।
চতুবঙ্গ দলে ধাইলা হাতে শব ধনু ॥
পাণ্ডবে ধাইলেক আতি আড়ম্বব কবি ।
সেনাব আন্দোলে লবে লবে বহুদ্রবী ॥২৫৩৩৫
পাচে ছুইদল আসি তৈল একতব ।
চিনিবাক নোৱাবি আপোন কিবা পদ ॥
একে অন্ধকাব নিশি ঘোব তমোময় ।
শিশিবে ঢাকিলে লবে দেখি আতিশয় ॥২৫৩৩৬
মই কোন বুলি কতো পুছয় কোঁবরে ।
মাত বুজি কাটি তাক পেলাৱে পাণ্ডবে ॥
বথীয়ে বথীয়ে গৈয়া হোবে একঠাই ।
দুৰ্বাব শবব ঘাৱে ছুয়ো মবি যায় ॥২৫৩৩৭
হস্তী গৈয়া হস্তীৰ কোঁবত গাঢ়ে দাস্ত ।
ঘোটকে ঘোটকে হুঁজি লবে অসংখ্যাত ॥
পাইকে পাইকে কতো কবে কাটাকাটি ।
নাগশবে যুদ্ধ কবে দলি দালমাটি ॥২৫৩৩৮
এহিমতে যুদ্ধ কবি লবে প্রজাচয় ।
ঘোব অন্ধকাব কাকো কেহো বেদেখয় ॥
উন্নত পাগল ঘেন নাহিকে চেতন ।
মবিবাক লাগি লবে অনন্ত যতন ॥২৫৩৩৯
এহিমতে তৈল যুদ্ধ অতি ভয়ঙ্কব ।
অসংখ্য পদাতি মবি গৈল বহুব ॥
বেবে দুয়োদলে যুদ্ধ অতি ভয়ঙ্কব ।
সাত্যকিক প্রতি ধাইলা বোল দিলেন ॥২৫৩৪০

প্ৰথমতে সাত্যকিক ভেদি দশ শবে ।
 যুধিষ্ঠিৰ মৃগতিক তাত অনন্তবে ॥
 ভীমসেন বীৰক তাবিলা দৃঢ় শবে ।
 নকুলক পাক শবে তাত অনন্তবে ॥ ২৫৩৪১
 সহদেৱ বীৰক হানিলা আঠ শবে ।
 নিখন্তীক একশত আতি দৃঢ়তবে ॥
 পাক পাক শবে দ্রোণদীৰ পুত্ৰগণে ।
 বিৰাট ক্ৰপদ দুইকো ভেদিলে তেখনে ॥ ২৫৩৪২
 যুধামন্যু বীৰক ভেদিলে তিনি শবে ।
 উত্তমৌজা বীৰক তাবিলা দৃঢ়তবে ॥
 আনো যত বীৰগণ পাণ্ডৱ সলৰ ।
 গাৱে গাৱে সবাকো তাবিলা-ছিজবৰ ॥ ২৫৩৪৩
 গুৰুদ্রোণে শব ফুটি ভয় হয় বৰ ।
 আৰ্ত্তবাৰ কৰি সবে দিলেক লবৰ ॥
 দ্রোণক দেখিয়া প্ৰজা মহা ভৈলা ভয় ।
 কালান্তক বহি যেন দহিয়া আসয় ॥ ২৫৩৪৪
 ধনুধান দেখি যেন মণ্ডল আকাৰ ।
 সূৰ্য্যৰ কিৰণ যেন পৰে শবধাৰ ॥
 যেহি যেহি বীৰক আগত ভেট পাস্ত ।
 শৰে হানি তেতিয়কণে কাটিয়া পেলাস্ত ॥ ২৫৩৪৫
 পলাই প্ৰজাগণ ভয়ে প্ৰেৰেশিলা ঘৰ ।
 বণ পৰিহৰি সবে দিলেক লবৰ ॥
 হেন দেখি সখিক মাতন্ত ধনঞ্জয় ।
 দ্রোণৰ সমুখে মোৰ ডাকিয়োক হয় ॥ ২৫৩৪৬
 সখিব বচন শুনি প্ৰভু দামোদৰে ।
 শুক্লবৰ্ণ চাৰি ঘোঁৰা ডাকিল সত্বেৰে ॥
 বজত গোখিৰ কুল চন্দ্ৰৰ প্ৰকাশ ।
 হেন চাৰি ঘোঁৰা বথে লজ্জয় আকাশ ॥ ২৫৩৪৭
 দ্রোণৰ সমুখ ছয়া বহিলা অৰ্জ্জুন ।
 দেখি সাত্যকিক মাতিলন্ত ভীমসেন ॥
 সত্বেৰে সাবধি মোৰ ডাক বধবৰ ।
 যথাত আহয় কৰুণদ্রোণ বিজবৰ ॥ ২৫৩৪৮
 শুনিয়া বিশেষকৈ কৰু ডাকিলা তেখনে ।
 দ্রোণৰ পুত্ৰক কৰু কৰিলা তেখনে ॥

ভীম অৰ্জ্জুনক দেখি ধুইছ্যম বীৰে ।
 চতুৰঙ্গ দলে লাগ ধৰিলা সত্বেৰে ॥ ২৫৩৪৯
 সাবধিক সম্বোধি মাতন্ত যুধাধানে ।
 দ্রোণৰ সমুখে মোৰ বাহা বধধানে ॥
 হেন শুনি সাবধি ডাকিলা বিত্তমান ।
 দ্রোণৰ সমুখ ছয়া বৈল যুধাধান ॥ ২৫৩৫০
 সাত্যকি আসিলা দ্রোণ আচাৰ্য্যক ধাই ।
 বধত চৰিয়া অশ্বখামা আছে চাই ॥
 পিতৃক বেড়িল পাণ্ডৱৰ সেনাগণে ।
 বথে চৰি অশ্বখামা ধাইলা কোপমনে ॥ ২৫৩৫১
 য়েৰে অশ্বখামা ধাই আসিলেক বেগে ।
 দেখি ঘটোৎকচ ধাইলেক সেহি ছেগে ॥
 হাজাৰ ভল্লকে তাৰ বহে বধখান ।
 একৈক ভল্লক মত্ত হস্তীৰ সমান ॥ ২৫৩৫২
 ভল্লকৰ ছাল তাৰ পিছন ওৰণ ।
 গুপ্ত শগুনৰ ধ্বজে লজ্জয় গগন ॥
 বিকৃত নয়ন যেন প্ৰচণ্ড অগনি ।
 মাথাৰ উপৰে কেশ তামশলা যেনি ॥ ২৫৩৫৩
 বিকট দশন যেন লাজলৰ ঈষ ।
 মুখ গোটে দেখি যেন গহ্বৰ সদৃশ ॥
 দুইগোট কূপ যেন নাসিকা বীৰৰ ।
 বহয় বাতাস যেন চৈত্ৰে কাকুনৰ ॥ ২৫৩৫৪
 বহল হৃদয় তাৰ বহল কপাল ।
 শুকান পুখুৰী যেন পেট গোটে খাল ॥
 হালুডি চেঙ্গেলিৰ বৰ্ণ আতিশয় কাল ।
 গলত শোভয় মাৰুযৰ হাড় মাল ॥ ২৫৩৫৫
 শিৰত কিৰীটি ছলে আতিশয় কালা ।
 পৰ্বতক ঢাকি যেন আছে মেঘমালা ॥
 হাতভৰি দেখি যেন মহাতক শাল ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ কলেৱৰ দীৰ্ঘে তিনি তাল ॥ ২৫৩৫৬
 তাতে পিঙ্গি আছে লৌহময় অলকাৰ ।
 যেন পৰ্বতত কৰে মেঘ জ্যোতিৰ্বৰ ॥
 হাতত ত্ৰিশূল তাৰ আতি ভয়কৰ ।
 সংহাৰ কালত যেন কৰুণে হয় ॥ ২৫৩৫৭

এক অকোহিণী সেনা বজাইলা লগতে ।
 গদা মুদগৰ বুক শিলা ধৰি হাতে ॥
 ধৰ মাৰ কৰিয়া বাকসে দিল উকি ।
 হাজাৰ ভালুকে বেড়ি কৰে হুকহুকি ॥ ২৫৩৫৮
 প্রজাৰ আন্দোল ভালুকৰ হুকহুক ।
 মহাভয়ে কোঁৱৰৰ খলকিল বুক ॥
 শঙ্খ শিলা ছন্দুভি বজাই ঢাকটোল ।
 শব্দে ভেদিল গই পাইলে স্বৰ্গকোল ॥ ২৫৩৫৯
 হাতত প্রকাশে ধনু প্রচণ্ড প্রতাপ ।
 হাণ্ডিয়া মেঘত যেন শোভে চক্ৰচাপ ॥
 বাকসৰ শুনি হেন প্রচণ্ড প্রতাপ ।
 তমু কটকৰ ভয়ে নাহি দস্ত দৰ্প ॥ ২৫৩৬০
 হস্তী ঘোঁৰা এবিলেক মৃত্যুযে পুৰীষ ।
 ব্যুহ ভঙ্গে সেনাসব পলাই দশোদিশ ॥
 কৰ্ণ আদি কৰি বীৰগণে নিবস্তবে ।
 বিভঙ্গে পলাই প্রজা বাকসক ডৰে ॥ ২৫৩৬১
 তমু পুত্ৰগণে পলাই গৈল নিবস্তবে ।
 নিৰ্ভয়ে বহিলা অস্থখামা বীৰবৰে ॥
 নাহিকে সহায় একেস্থৰে দ্বিজবৰ ।
 বেড়িয়া বাকসে শৰ কৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৫৩৬২
 বুক শিলা বৰিষিলা গদা মুদগৰ ।
 শূল শক্তি প্রহাৰিলা বিপাট তোমৰ ॥
 অৰ্জুন্দ্ৰ নাৰাচ বিশাল ত্ৰিকণ্টক ।
 বৰিষিলা শৰচয় গুৰু পুত্ৰক ॥ ২৫৩৬৩
 যেন মহাশ্বেষে পৰ্বতত বৃষ্টি কৰে ।
 দণ্ডচাৰি মাতে বৰিষিলা একাকাৰে ॥
 অস্থবৰ শৰ সহিছিল গুৰুহুতে ।
 দিব্যঅস্ত্ৰ হানি শৰ কাটিলন্তু দ্রুতে ॥ ২৫৩৬৪
 শৰ হত দেখি পাচে হিড়িম্বানন্দনে ।
 ঘোৰ এক শৰ আনি জুবিলন্তু গুণে ॥
 শবীৰত পৰি শৰ পিঠিত বজাইল ।
 বিদ্যুৎ সকাৰে গই পাতালে লুকাইল ॥ ২৫৩৬৫
 শব্দাৰ পাই কম্পিলন্তু দ্বিজবৰ ।
 ঘটোৎকচ বীৰক ভাবিলা দশ শৰ ॥

শব্দাৰ পাই ভীমহুত বলিয়ার ।
 ভয়ঙ্কৰ চক্ৰ ধৰি কৰিলা প্রহাৰ ॥ ২৫৩৬৬
 ধুবতো অধিক আতি একলক্ষ বীৰ ।
 জম্বুনদ হুৰ্ণে কৰয় জ্যোতিৰ্বৰ ॥
 সূৰ্য্যতো অধিক জ্বলে দেখি লাহে ভয় ।
 হানিলা দ্রৌণীক প্রতি হিড়িম্বাতনয় ॥ ২৫৩৬৭
 প্রলয়ৰ সূৰ্য্য যেন চক্ৰে আসে খেদি ।
 দেখি অস্থখামা বাটে পেলাইলন্তু ছেদি ॥
 চক্ৰ নষ্ট দেখি ঘটোৎকচৰ তনয় ।
 নামত অঞ্জনপৰ্বা নিঃশঙ্ক হৃদয় ॥ ২৫৩৬৮
 পিতৃক কৰিয়া পাচ ধাইলা ধৰি ধনু ।
 যেন আদিত্যক খেদি গৈলা ক্রৌঞ্চ ভানু ॥
 শৰ হানি দ্রৌণীক ভেদিল নিবস্তবে ।
 শবীৰত হস্তে তেজ বহে ধাবাসাবে ॥ ২৫৩৬৯
 শব্দাৰে অস্থখামা কাপে যক্ষসম ।
 কদ্র উপেন্দ্রৰ যেন প্রচণ্ড বিক্রম ॥
 এক শৰে ধ্বজক কাটিল মহাবীৰ ।
 দুই শৰে সাৰথিৰ ছেদিলন্তু শিৰ ॥ ২৫৩৭০
 আৰো এক শৰে কাটিলন্তু ধনুখান ।
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোটকৰ লৈলা প্রাণ ॥
 বধধ্বজ হত দেখি হিড়িম্বাৰ নাতি ।
 খড়্গচৰ্ম্ম ধৰি মহাক্রোধে ধাইলা আতি ॥ ২৫৩৭১
 দেখন্তু অঞ্জনপৰ্বা মোকে আসে খেদি ।
 শৰে হানি খড়্গচৰ্ম্ম পেলাইলন্তু ছেদি ॥
 খড়্গচৰ্ম্ম নষ্ট দেখি ধৰিলেক গদা ।
 দিব্যশৰ হানি কাটি পেলাইলন্তু তলা ॥ ২৫৩৭২
 গদা নষ্ট দেখি ঘটোৎকচৰ নন্দনে ।
 মায়া কৰি আকাশক গৈলা তেতিয়া ॥
 আকাশত ভৈলা সিটো ঘোৰ মেঘখান ।
 আশ্ফাল গৰ্জনে গৰ্জিলেক বটান ॥ ২৫৩৭৩
 প্রলয়ৰ মেঘে যেন বৰিষিলা ধাবে ।
 বুক শিলা পৰ্বত পৰয় ধাবাসাবে ॥
 বাকসৰ মায়া হেন যেন অস্থখানি ।
 যাহানষ্ট কবিলন্তু দিব্যঅস্ত্ৰ হানি ॥ ২৫৩৭৪

মায়াবন্ত কবি শুক্লভূত মহামানী ।
 শিব কাটিলন্ত তাঁব দিব্যশব হানি ॥
 যেন অজ্ঞানবক বধিলা মধৈশ্বৰে ।
 শিব কাটিলন্ত দ্রৌণী অজ্ঞানপৰ্বাবে ॥ ২৫৩৭৫
 ঘটোৎকচে দেখে মোৰ পবিল কুমাৰ ।
 দ্রৌণীক ধাইলেক ক্রোধে কম্পায়া অধৰ ॥
 থাক থাক দ্রোণভূত কৰোঁ প্ৰতিকাৰ ।
 পুত্ৰৰ লগতে তাকো পেৰে। বম্বাৰ ॥ ২৫৩৭৬
 শুনি দ্রোণভূতে পাচে দিলেক উত্তৰ ।
 কাক ভবোৱাস অবে ছুট নিশাচৰ ॥
 তোৰ কথা শুনি মোৰ বব উঠে হাস ।
 অজ্ঞানপৰ্বাব লগে তোকো দিবো বাস ॥ ২৫৩৭৭
 বাপে পুত্ৰে একেলগে থাক বঙ্গমনে ।
 গাণ্ডি গোট বেঢ়ি খাওক শৃগাল শগুনে ॥
 হেন শুনি মহাক্রোধে মাতে দৈত্যেশ্বৰ ।
 যোক ভয় দেখুৱাস ভ্ৰাক্ষণ বৰ্বৰ ॥ ২৫৩৭৮
 ভীমৰ তনয় কুক্কুলে ভৈলোঁ জাত ।
 পাণ্ডৱৰ প্ৰিয় পুত্ৰ জানিবা সাক্ষাত ॥
 বাক্ষসৰ অধিপতি প্ৰচণ্ড বিক্ৰম ।
 কপে গুণে বণে বীৰ্য্যে দশগ্ৰীৱ সম ॥ ২৫৩৭৯
 হেন মহাবীৰ মই মোক ডকৱাস ।
 কালে প্ৰসিলেক তোক সেহুৰে নেবাস ॥
 যুদ্ধ পাইলে বব মোৰ আনন্দ মিলয় ।
 তোৰ শিব কাটিবো ছুৰ্বাব শবদায় ॥ ২৫৩৮০
 এহি বুলি মহাক্রোধে হিড়িম্বানন্দন ।
 মহাক্রোধে ছুই চক্ষু কবি তাত্ৰবৰ্ণ ॥
 দ্রৌণীক ধাইলে ক্রোধে হাতে ধনু ধৰি ।
 গজেন্দ্ৰক ধাইলেক যেন প্ৰমত্ত কেশবী ॥ ২৫৩৮১
 শবে হানি দ্রৌণীক ঢাকিলা নিশাচৰে ।
 পৰ্বতক ঢাকি যেন মেঘ বৃষ্টি কৰে ॥
 অশ্বৰ অস্ত্ৰে তাক শুছাইলেক অঙ্গ ।
 নিবন্তৰে কাটিয়া পেলাইলা শবঙ্গ ॥ ২৫৩৮২
 শব হত দেখি পাচে ভীমৰ সন্তান ।
 মায়াবলে ভেঙে দিলেক অস্ত্ৰধান ॥

আকাশত থাকি শব কবয় প্ৰহাৰ ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন ববিষয় ধাৰ ॥ ২৫৩৮৩
 দ্রৌণীয়ে হানন্ত শব উপবক ছানি ।
 শবে শবে পৰি উঠে প্ৰচণ্ড অগনি ॥
 একে অন্ধকাৰ নিশি ঘোৰ তমোময় ।
 অগ্নিৰ ফিবিজা উঠি প্ৰকাশ কবয় ॥ ২৫৩৮৪
 সেহি হেতু দ্রৌণী শব কবয় প্ৰহাৰ ।
 বাক্ষসৰ মায়া বত কবিলা সংহাৰ ॥
 অশ্বৰ মায়া নষ্ট কবিলা ভ্ৰাক্ষণে ।
 পুনৰপি আন মায়া ধৰিলা তেখনে ॥ ২৫৩৮৫
 তেখনে ভৈলন্ত যেক মন্দৰ আকাৰ ।
 বৃক্ষ শিলা পৰ্বত বৰিষে ধাৰাগাৰ ॥
 শূলশক্তি যুদ্ধগৰ পৰে ধাৰাসাবে ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন প্ৰজাক সংহাৰে ॥ ২৫৩৮৬
 হয় হস্তী বথী বথ মবয় অপাৰ ।
 কুক কটকৰ বব ভৈল মহামাৰ ॥
 বাক্ষসৰ মায়া হেন জানি দ্রোণভূতে ।
 দিব্যঅস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা অঘুতে নিযুতে ॥ ২৫৩৮৭
 বৃক্ষ শিলা পৰ্বতক কবিলন্ত ছয় ।
 মহা ধনুৰ্জব বীৰ গোতমীনন্দন ॥
 হেন দেখি মহাক্রোধে ভীমৰ কুমাৰ ।
 পৰ্বত আক্ষাল কবিলেক পৰিহাৰ ॥ ২৫৩৮৮
 আকাশত ভৈল গই ঘোৰ মেঘখান ।
 আক্ষাল গৰ্জনে গৰ্জিলেক বব টান ॥
 খব বায়ু বহে ঘনে ঘনে বজ্জ পৰে ।
 টলবল কৰিয়া পৃথিৱীখান লৰে ॥ ২৫৩৮৯
 ছেদ ভেদ নাহি ববিষয় ভৈল বব ।
 সহিবে নোৱাৰি প্ৰজা দিলেক লৱৰ ॥
 বগন্তলী খান ঢাকি ভৈল মহাবলে ।
 উটু বুক কবি প্ৰজাগণে তাঁবৈ প্ৰাণে ॥ ২৫৩৯০
 হস্তী তল যায় কতো ঘোঁৰা সান্তোবয় ।
 জলৰ বেগত কতো ভাগিছিগি যায় ॥
 দশোদিশে পলাই গৈল মহাবীৰগণ ।
 কেৱলে বহিলা শুক দ্রোণৰ নন্দন ॥ ২৫৩৯১

দেখন্ত কৌবৰসেনা উটি বুৰি মৰে ।
 বায়ব্য অস্ত্ৰক প্ৰহাৰিলা দ্বিজবৰে ॥
 বহে ধৰতৰ কবি প্ৰচণ্ড বাতাস ।
 মেঘ উৰাইল হৈল নিৰ্মল আকাশ ॥ ২৫৩৯২
 অস্ত্ৰবৰ মায়া নষ্ট কৰি দ্বিজবৰে ।
 দিব্য অস্ত্ৰচয় প্ৰহাৰিলা ধাৰাসাবে ॥
 একশত বধ হয় হস্তী বহুতৰ ।
 দুৰ্বাৰ শৰৰ ঘাৰে নিলা যমঘৰ ॥ ২৫৩৯৩
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে ভীমৰ কুমাৰে ।
 ধনু ধৰি ধাইলা নিজ বধৰ উপৰে ॥
 অসংখ্য বাক্সস সমে ছয়া একতৰ ।
 সিংহ শাৰ্দূলৰ যেন মুখ ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৫৩৯৪
 প্ৰমত্ত হস্তীৰ বোল দেখি লাগে ডৰ ।
 হয় হস্তী বথে চৰি হাতে ধনু শৰ ॥
 বিকৃত বদন কাৰো শিৰ যেন তুল ।
 হাল্‌ডি চেঙ্গালি বৰ্ণ পেট যেন ঢোল ॥ ২৫৩৯৫
 নাক গোটা চেপেটা যে কুলা হেন কাণ ।
 পিঠিত কুজেক হাঙিগোটৰ সমান ॥
 ভেজুৰা ভেজুৰি ভৰি গুলৈ হেন পেট ।
 কুকণ্ডৰ ভবে কতো নেদেখয় হেঁচ ॥ ২৫৩৯৬
 তাত্ৰবৰ্ণ গোফ দাঢ়ি লোহা অলঙ্কাৰ ।
 পিঙ্কন ওৰণ সবে ভালুকৰ ছাল ॥
 যক্ষ বক্ষ পিণ্ডাচ যে গুহুক পৰম ।
 মহাবলবন্ত সবে সিংহ পৰাক্ৰম ॥ ২৫৩৯৭
 নানা অস্ত্ৰ ধৰি নানা কৰচ ভূষণ ।
 ঘোৰ বাৰে পুৰিলেক তিনিয়ো ভূৱন ॥
 একে অঙ্ককাৰ বাত্ৰি তাতে উঠে ধূলি ।
 পিণ্ডাচে কামুৰি খায় তই কোন বুলি ॥ ২৫৩৯৮
 শগুনৰ কিচকিচি ভালুকৰ ছকি ।
 ভূত প্ৰেত পিণ্ডাচে পাবয় বেড়ি উকি ॥
 তাক শুনি কৌবৰৰ ডৰে ধাতু যায় ।
 অঙ্ককাৰ নিশি পলাইবাৰ নাহি ঠাই ॥ ২৫৩৯৯
 হেন দেখি গুৰুহুতে দিলন্ত উত্তৰ ।
 নকৰিয়া ভয় দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥

বাক্সসৰ মায়াক যে জানিবা নিশ্চয় ।
 মই বিদ্যমান কিছু নকৰিবা ভয় ॥ ২৫৪০০
 হেন শুনি মাতিলন্ত দুৰ্য্যোধন বায় ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে গুৰু কাকো নাহি ভয় ॥
 তোমাতেসে ভৰসা কৰিছোঁ সৰ্বভাৱে ।
 বিপাক্সে পৰিলোঁ বন্ধা কৰা তমু পাৰে ॥ ২৫৪০১
 পাচে দুহাস্তৰ ঘোৰ মিলিল সমৰ ।
 জঙ্ঘাস্তৰ সমে যেন দেৱ পুৰন্দৰ ॥
 সেহি বেলা ঘটোৎকচে তীক্ষ্ণ দশবাণে ।
 গৌতমীসুতক ভেদিলন্ত বৰ টানে ॥ ২৫৪০২
 বিঘাল শৰৰ ঘাৰে অগ্নি উথলিল ।
 বিমুচ্ছিত ছয়া বীৰ বধত পৰিল ॥
 কণেকে চেতন পাইলা গৌতমীসন্তান ।
 ঘটোৎকচ বীৰক তাৰিলা কুৰিবাণ ॥ ২৫৪০৩
 শৰঘাৰ পায় পাচে ভীমৰ সন্তান ।
 অশ্বখামা বীৰৰ কাটিলা ধনুখান ॥
 ধনু ছেদ কৰি পাচে গুৰুৰ নন্দন ।
 মহা ঘোৰতৰ ধনু লৈলা তেতিয়ক ॥ ২৫৪০৪
 গুণ লগাই শৰচয় কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 বাৰিষা কালত যেন জল বৃষ্টিকৰ ॥
 স্তবৰ্ণ পুষ্টিয়া শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 বাক্সসৰ সেনাচয় মাৰিলা অপাৰ ॥ ২৫৪০৫
 সিংহে মাৰি যেন মত্ত হস্তী বহুতৰ ।
 যুগাস্তৰ কালত যেন দহে বৈদ্যনৰ ॥
 সি বেলাত গুৰুহুত বীৰ অশ্বখামে ।
 এক অকৌহিণী সেনা মাৰিল সংগ্ৰামে ॥ ২৫৪০৬
 বাঠি লক্ষ মত্ত হস্তী অযুতক বধ ।
 অসংখ্যাত ঘোটক পেৰিলা যমপথ ॥
 যেন ত্ৰিপুরক দহিলন্ত মহেশ্বৰে ।
 সেহিমতে বাক্সস সংহাৰে দ্বিজবৰে ॥ ২৫৪০৭
 যুগাস্ত সময়ে যেন বহুিৰ হাপাল ।
 সেহিমতে দ্ৰোণহুতে কৰন্ত প্ৰকাশ ॥
 দেখে ভীমহুতে ঘোৰ প্ৰকাশ হৈল কৰ ॥
 দ্ৰোণৰ পুত্ৰক চাই পৰিলা নিবৰ ॥ ২৫৪০৮

ধৰ মাৰ বুলি আদেশিলা তেতিয়াশে ।
 দাক্ষিণ্য দানবগণে খাইলা কোপমানে ॥
 ত্ৰিশূল সদৃশ দান্ত ভয়ঙ্কৰ মুখ ।
 ভেজুৰা ভেজুৰ ভবি দেখি মিলে হুথ ॥ ২৫৪০৯
 তাত্ৰিবাৰ ছুই চক্ষু চাহন নবায় ।
 ভয়ঙ্কৰ মুখ মেলি গিলিবাক যায় ॥
 বাকসে খাইবাক আসে দেখি গুৰুহুতে ।
 মন্ত্ৰ অভিষেক শব প্ৰহাৰিলা জনতে ॥ ২৫৪১০
 তেখনে অস্ত্ৰৰ ভৈল মায়া অস্থবৰ ।
 দেখি কোপে জলি গৈল ভীমৰ কুমাৰ ॥
 থাক থাক দ্ৰোণহুত কৰে প্ৰতিকাৰ ।
 ভয়ঙ্কৰ শক্তি এক কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৫৪১১
 হবৰ শক্তি সিটো সৰ্ব লৌহময় ।
 স্তবৰ্ণৰ আঠ ঘণ্টা নিৰ্মিয়া আছয় ॥
 হাতে ভুলি প্ৰহাৰিলা শবীৰৰ বলে ।
 বিশ্বাস শব্দে শক্তি আকাশত চলে ॥ ২৫৪১২
 দেখি জাম্প দিয়া শক্তি ধবিলন্ত হাতে ।
 গৰ্ভে ধবিল যেন সৰ্প আলগতে ॥
 সেহি শক্তি ছুনাই প্ৰহাৰিলা গুৰুহুতে ।
 বিশ্বাস শব্দে গৈ পবিল বথতে ॥ ২৫৪১৩
 বথী বথ সাৰথি ভালুক নিবন্তৰ ।
 ছয় কবি পশিলেক পাতাল বিবৰ ॥
 বথধ্বজ হত দেখি হিড়িম্বাৰ হুত ।
 লবৰি উঠিলা ধৃষ্টিদ্যুম্ন বথত ॥ ২৫৪১৪
 বথত চৰিয়া গই হাতে ধৰি ধনু ।
 শৰে হানি ভ্ৰাক্ষণৰ ভেদিলেক তনু ॥
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ ঘটোৎকচ বলিয়াব ।
 এক বথে চৰি শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৫৪১৫
 স্তবৰ্ণ পুণ্ডিকা শৰ কৰ পখী ছাইল ।
 অশ্বখামা ভ্ৰাক্ষণৰ হিমাতে জন্মাইল ॥
 তাসৰাৰ শব্দ নগনি গুৰুহুতে ।
 হুহানো শবীৰে শৰ প্ৰহাৰিলা জনতে ॥ ২৫৪১৬
 হইকো ছুই প্ৰহাৰিলা শব্দহুতি কৰি ।
 পুৰুষ শৰ্ভক শৰ্ভক শৰ্ভক কেশৰী ॥

ঘোৰ নিদাক্ষণ যুদ্ধ কৰে ছুই জনে ।
 সামান্যৰ ভয় ক্ষত্ৰিয়ৰ বজ মনে ॥ ২৫৪১৭
 বগভঙ্গ ঘটোৎকচে দেখি ভীমসেন ।
 হাজাৰেক বথ লৈয়া দিলা তেতিয়াশে ॥
 তিনিগত মত হস্তী ছয়গত বাজী ।
 অসংখ্য পদাতি সবে চলি গৈল সাজি ॥ ২৫৪১৮
 ভীমক দেখিয়া ধৃষ্টিদ্যুম্ন সেনাপতি ।
 ভ্ৰাতৃগণ সবে খাইলা অসংখ্য পদাতি ॥
 সবে মিলি ভৈলা ঘটোৎকচৰ সহায় ।
 গুৰুৰ পুত্ৰক মহাক্ৰোধে গৈলা ধায় ॥ ২৫৪১৯
 তথাপিহো গুৰুহুত মত্তগজ লীলা ।
 একেধৰে সাজি সবাহাৰো ধাব দিলা ॥
 ক্ষণিতেকে বথধ্বজ ধনু টুণ বাণ ।
 হয় হস্তী কাটিয়া কৰিলা খান খান ॥ ২৫৪২০
 ভীমসেন ঘটোৎকচ ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ ।
 নকুল সহস্ৰেৰ পাঞ্চপুত্ৰ দ্ৰোণদীৰ ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰে ।
 সবে চাহি আছিলন্ত মহা আড়ম্বৰে ॥ ২৫৪২১
 সবাৰো আগতে গুৰুহুত মহাবীৰে ।
 এক অক্ষৌহিণী সেনা মাৰিলা সমবে ॥
 হস্তীসব কাটিলন্ত ঘোঁৰাসব ঘাৱে ।
 পৰ্বত আকাৰে পৰি আছে ঠায়ে ঠায়ে ॥ ২৫৪২২
 বাহু উক কটিবদ্ধ ভুজ নাভি গল ।
 নাক কাণ পেট পিঠি শিৰ বক্ষস্থল ॥
 বথধ্বজ দণ্ডছত্ৰ পতাকা চিৰল ।
 গদা যুদ্ধাৰ শূল পৰিষ যুগল ॥ ২৫৪২৩
 ক্ষণেকেতে কাটিয়া পেলাইলা মহাবলী ।
 মাংসে যে শোণিতে পক্ষ ভৈল বগলী ॥
 ছত্ৰসৰ কাটি শৰে পেলাইল ভূমিত ।
 অসংখ্যাত চক্ষু যেন ভূমিত উদ্ভিত ॥ ২৫৪২৪
 কতেক কহিবো গুণ গুৰুৰ পুত্ৰৰ ।
 মাংসে যে শোণিত বদী বহাইলা বিস্তৰ ॥
 কটা ধ্বজ শৰ ভাসে মথুৰে আনয় ।
 কছপ আকাৰ বাকল্যৰ জালি হান ॥ ২৫৪২৫

করক ভাসিয়া যাই চাপ নৌকাকাব ।
 পল্লসম ভাসি যাই গজমতি হাব ॥
 মাংসমজ্জা ভৈল পক্ষ অস্থি ভৈল শিলা ।
 হেন মহানদী গুহ্যহুতে প্রবর্তাইলা ॥ ২৫৪২৬
 হেন শোণিতব নদী ঘোব তবজিনী ।
 বহুপুবে বহে যেন নদী বৈতবণী ॥
 পাচে মহাক্রোধে ধাইলা গুহ্য তনয় ।
 ঘটোৎকচ বীৰক হানিলা শবচয় ॥ ২৫৪২৭
 তথাপিতো ক্রোধ কম্ম নাহিকে মনত ।
 পশিলন্ত দ্রৌণী পাচু পাঞ্চাল দলত ॥
 দ্রোপদ রাজাব পাঞ্চ কুমারক প্রতি ।
 পাঞ্চ গোটা শব প্রহাৰিলা অতিবথী ॥ ২৫৪২৮
 হুবথ শত্রুজয় জয়দ্রথ বীৰবব ।
 বলানিক জয়ানিক পাঞ্চ সঙ্ঘদব ॥
 কপে গুণে অনিন্দিত পাঞ্চ মহাহুব ।
 দ্রৌণীব শবত একেলগে ভৈল চুব ॥ ২৫৪২৯
 আৰো একগোট শব প্রহাৰিলা ডাটি ।
 চন্দ্রদেব কুমারব শিব নিলা কাটি ॥
 তাত পাচে পশিলন্ত কুন্তীভোজ দলে ।
 দশগোট শব প্রহাৰিলা মহাবলে ॥ ২৫৪৩০
 দশ শবে কাটিলন্ত দশ কুমারক ।
 কুন্তীভোজ রাজাক কবিলা অপুত্রক ॥
 ঞ্জতাহয় নামে এক বাব বলিয়াব ।
 শব হানি দ্রোণহুতে চিহ্নিলন্ত মাৰ ॥ ২৫৪৩১
 প্রজাক সংহাবে যেরে গুহ্য দ্রোণহুতে ।
 বীৰ ঘটোৎকচ ধৃষ্টদ্যুম্ন ধাইল ক্ষুতে ॥
 একে বথে চবি ধাইল দুই বাববব ।
 গুহ্য পুত্রক প্রতি প্রহাৰিলা শব ॥ ২৫৪৩২
 তাসম্বাব শবে ফুটি গোঁঠমীনম্বনে ।
 দিব্য এক শব আনি জ্বিলন্ত গুণে ॥
 কর্ণমানে ধনু টানি প্রহাৰিলা বলে ।
 পরনতো অধিক প্রচণ্ড বেগে চলে ॥ ২৫৪৩৩
 ভীমব তনয় চাহি আছে চমৎকাৰে ।
 ক্ষয়ন্ত পবি শব ভৈল পক্ষি আবে ॥

দাক্ষ প্রহাবে বীৰ বধতে পক্ষি ।
 শববব হুতে যেন ক্রৌঞ্চক ভৈল ॥ ২৫৪৩৪
 দাক্ষ প্রহাবে ঘটোৎকচ নিশাচরে ।
 ফুবি ফুবি পবিলেক বধ উপবে ॥
 বীৰ ঘটোৎকচ যেরে ভৈল মূর্ছামান ।
 পাচে ধৃষ্টদ্যুম্নে অন্তবাইলা বধখান ॥ ২৫৪৩৫
 বণ হাবি গৈলা যেরে হিড়িম্বাতনয় ।
 দেখি ভক্ত দিলা পাণ্ডব বীৰচয় ॥
 কুডুহলে সিংহনাদ কবে দ্রোণহুত ।
 রাজাগণে সাধুবাদ কবিলা বহুত ॥ ২৫৪৩৬
 শুনা সভাসদ মহাভাবতব পদ ।
 অরশে লভিবা হুখ মুকুতি সম্পদ ॥
 জগত জনক হবি প্রভু দামোদব ।
 মহাভক্তি বলে বশ্য ভৈলা পাণ্ডব ॥ ২৫৪৩৭
 পৃথিবীৰ রাজাগণ একস্থান কবি ।
 হবিলা ভূমিব ভাব ধবি বাঘজবী ॥
 আক একমনে যিটো কবয় প্রবণ ।
 ভকতি মুকুতি গতি পাইব সেহজন ॥ ২৫৪৩৮

ভীমব হুত
 হবি

ধৃতবাহু নৃপে পাচে সঞ্জয়ত পুত্ৰিলন্ত
 কথা বাপ শুনে বজমনে ।
 ঘটোৎকচ মহাবলী বণ হাবি গৈলা চলি
 পাচে কি কবিলা পাণ্ডুগণে ॥
 সঞ্জয়ে বোলন্ত বাণী শুনা এরে মহামানী
 কেন কথা ভৈল অনন্তবে ।
 ঘটোৎকচ মহাহুব অন্তবিল কতোদুব
 পাণ্ডুলে দেখি বীৰববে ॥ ২৫৪৩৯
 যুধিষ্ঠির ভাসেন যুধিষ্ঠির ধৃষ্টদ্যুম্ন
 আনো বীৰ পাণ্ডবীন্দব ॥
 চতুবল দলে সাজি যুধিষ্ঠির ভাসি
 কোবর ধাইল নিরন্তর ॥

শান্তর আসন্ন ধাই দেখি সোমদত্ত ঋয়
মহাকোপে ধাইলা তেতিয়গণে ।
পুত্রশোকে কাশ্মে তনু হাতে যোব শব ধনু
সাত্যকিক বধিবাক মনে ॥ ২৫৪৪০
পাচে কুক পাণ্ডুগণে লাগিলা ছুধোব বণে
মহানিশি যোব অন্ধকাব ।
নাহিকে চেতন জ্ঞান যেন বাতুলব ঠান
ভূতপ্রেত পিণ্ডাচ অপাব ॥
এহিমতে ছুই দলে সুজিনেক কতো বেলি
আপোনার যশক আশায় ।
হয় হস্তী বখী বখ মরি গৈল যমপথ
পদাতিব লেখা জোখা নাই ॥ ২৫৪৪১
পাচে সেহি সমবত মহাবাজা সোমদত্ত
সাত্যকিক প্রতি গৈলা ধাই ।
ভীখাল শতক বাণ জুবিয়া ধনুব গুণ
মহাকোপে হিয়াত জন্তাই ॥
শববার পায়্য টান যত্নবীৰ যুযুধান
গুণত জুবিলা দশ বাণ ।
আকর্ণ পুৰিয়া টানি প্রহাবিলা মহামানী
হুদি ফুটি পাইলা মহা টান ॥ ২৫৪৪২
ভীমো সাত্যকিব অর্ধে চবিয়া উত্তম বধে
পবিত্র ধবিয়া বাম কবে ।
বিদ্যুৎ সঞ্চাবে ঘাই নৃপতিক লাগ পাই
দিল কোব মাথাব উপবে ॥
ভীমব প্রহাব পাই কম্পি কম্পি মহাবায়
বধত পবিলা মুর্ছা যায় ।
সাবধি আছয় চাই দেখে শ্রুতি বুজি নাই
বান্ধুবেগে নিলে পলুরায় ॥ ২৫৪৪৩
যেবে সোমদত্ত ঋয় বণ হাধি পলাই যায়
শবীকত শ্রুতি বুজি নাই ।
পুত্রব অকল্য দেখি ক্রোধে বস্ত্রবর্ণ আধি
বাহ্লিক নৃপতি গৈলা ধাই ॥
ববিবিলা শব্দয় যেন অগ্নিশিখা প্রায়
কক রক্তি পাবি আছে চাই ।

কর্ণমানে ধনু টানি প্রহাবিলা মহামানী
সাত্যকিক খৈলন্ত জন্তাই ॥ ২৫৪৪৪
সাত্যকিব অর্ধে ভীমে আপোনার পবাক্রমে
দশপাত জুবিলা মাথাচে ।
কর্ণমানে ধনু টানি প্রহাবিলা মহামানী
বাহ্লিকব কলয়ত পাচে ॥
শববার পায়্য বীবে মহাক্রোধে নৃপববে
ভয়ঙ্কর শক্তি লৈলা ভুলি ।
উদ্ধা যেন প্রকাশয় দেখি লাগে মহাজয়
ভীমক হানিলা হঃ বুলি ॥ ২৫৪৪৫
নৃপতিব ভুজবলে বিদ্যুত সঞ্চাবে চলে
যেন দেখি ইন্দ্রব অগনি ।
ভীমব হৃদয় ফুটি পিঠিত বজাইলা ছুটি
পাতালত পশিলা তেখনি ॥
চোট পাই নিদাকণ মহাবীৰ ভীমলেন
চেতন নাহিকে শবীকত ।
হাত পার নহৈ থিব কাশ্মে উক কব থিব
মুর্ছা ঘাই পবিল বধত ॥ ২৫৪৪৬
কর্ণগে চেতন পাই নৃপতিব ভিত্তি চাই
কোপানলে দশন চোবান্ত ।
ভয়ঙ্কর গদা ভুলি প্রহাবিলা হঃ বুলি
বাহ্লিকব পবিল মাথাত ॥
নিদাকণ চোট পাই কুবি কুবি মহাবায়
অধোমুখে পবিলা ভূমিত ।
হাব মুণ্ড ছিণ্ডি গৈল অস্ত্রশস্ত্র ছয় ভৈল
বধধ্বজ ভৈলা চূর্ণকৃত ॥ ২৫৪৪৭
বাহ্লিক নৃপতি পবি যমপুবে গৈল লবি
দেখি আছে তবু পুত্রগণ ।
ক্রোধে যেন যমসয় মন্তসিংহ পবাক্রম
যেন দেখি দশ দশানন ॥
ধব হাব কবি বোল চাপিয়া ভীমব কোল
শবচয় কবিলা প্রহাব ।
ভাসাব শবে ফুটি ভেজ বাবা বহে ফুটি
ক্রোধিলন্ত পাণ্ডব কুমান ॥ ২৫৪৪৮

কৰ্ণৰ কনিষ্ঠ ভাই মহাবীৰ কুকোদৰ
 ধনু টানি কবিতা সজান ।
 বিদ্যুত সকাৰে ঘাই দশো কুমাৰক পাই
 গাণ্ডি মুণ্ড কবিতা দুখান ॥
 তাত পাচে ভীমসেন প্ৰমত্ত মাতঙ্গ যেন
 খুব শব ধবিলন্ত ডাটি ।
 কৰ্ণৰ কনিষ্ঠ ভাই বৃষৰথ কুমাৰ
 শিবগোট পেলাইলন্ত কাটি ॥২৫৪৪৯
 কৰ্ণৰ কনিষ্ঠ ভাই যমপুৰে লৈলা ঠাই
 দেখি আছে কৰ্ণপুত্ৰগণে ।
 ধনুক টকাৰ কবি বজ্জয় বথে চৰি
 মহাক্ৰোধে ধাইলা তেতিয়গণে ॥
 শকুনিৰ ভাইগণে দেখি আসে ক্ৰোধমনে
 দেখিলন্ত বীৰ ভীমসেন ।
 সাতপাট শব আনি প্ৰহাৰিলা মহামানী
 শিৱ কাটি পেলাইলা তেখন ॥২৫৪৫০
 কোবৰক বীৰগণ সমবে কবিতা ছন্ন
 মহাবীৰ বীৰ ভীমসেন ।
 মহা ভয় দুখ মনে কৰ্ণ আদি বীৰগণে
 বাঢ়ি কেহো নেদিলেক বণ ॥
 শুনা সভাসদ নব পুণ্যকথা ভাৰতব
 চাৰিয়ো বেদৰ ইসে সাৰ ।
 যাত প্ৰভু নাৰায়ণ পৰম আনন্দ মন
 পৃথিৱীৰ খণ্ডিলন্ত ভাৰ ॥ ২৫৪৫১
 পাণ্ডৱ ভক্তিৰলে বশ্য হুয়া কুতূহলে
 বথৰ ধবিতা বাখজবী ।
 দুইক সংহাৰ কৰি ভকতক বন্ধা কৰি
 আনন্দে ক্ৰীড়িলা দেৱহৰি ॥
 আক একমম কৰি শুনে যিটো কৰ্ণ ভৰি
 অৱশ্যে সিঁজিবে প্ৰয়োজনে ।
 ভকতি মুকুতি গতি হৰিপাৰে হৌক বতি
 বাসা হৈব বিষ্ণুৰ ভূৱনে ॥ ২৫৪৫২
 হেন জানি একমনে শুনিয়োক সৰ্বজন
 মহাভাৰত কথ সাৰ ।

পাপত মাৰিয়ো বাৰি শুনা সবে মহাবীৰ
 বাম বুলি তৰিতো সলোৱ ॥
 হেন জানি সৰ্বজন কৰা তান্ত সমৰ্পণ
 সকল হউক সব কাম ।
 কহে বিজ গোপীনাথ মই বৰ অনাথ
 সঘনে ঘূৰিয়ো বাম বাম ॥ ২৫৪৫৩

কৰ্ণ-অৰ্থখামাৰ বৃদ্ধ
 পদ

সজ্জয়ে বোলন্ত ৰাজা শুনা তাত পৰে ।
 যেন যুদ্ধ ভৈল পাচে কুক পাণ্ডৱৰে ॥
 সেহি বেলা মহাক্ৰোধে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কোবৰক ধাইলা মহা নিঃশঙ্ক শৰীৰ ॥ ২৫৪৫৪
 সাক্ষাতে আছন্ত কুন্ত দ্ৰৌণী বিজবৰ ।
 ভ্ৰাতৃগণ সমে দুৰ্য্যোধন নৰেখৰ ॥
 অৰ্থখামা আদি কৰি যত বীৰবৰ ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ তুগৰ্ভাদি নৰেখৰ ॥ ২৫৪৫৫
 সবাবে আগত যুধিষ্ঠিৰ মহাবীৰ ।
 অসংখ্য বীৰক কাটি পেলাইলন্ত শিৰ ॥
 অতি মহাত্মৰ সেনা বাহিলক দেশৰ ।
 অঙ্গ বঙ্গ কলিঙ্গৰ যত বীৰবৰ ॥ ২৫৪৫৬
 নিগুটি কবিতা কাটিলন্ত ধৰ্ম্মৰাজে ।
 শোণিতে কৰ্দম ভৈল বণভূমি মাজে ॥
 তলতল শব উৰিলিলা সিকালত ।
 যুধিষ্ঠিৰ সম দেখে অমন্ত জগত ॥ ২৫৪৫৭
 প্ৰজাক সংহাবে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 বথে চৰি দেখিলন্ত দ্ৰোণ বিজবৰ ॥
 বেগে ধবিলন্ত লাগ আসি নৃপতিৰ ।
 বায়ব্য অস্ত্ৰক প্ৰহাৰিলা মহাবীৰ ॥ ২৫৪৫৮
 নৃপতি দেখন্ত ৰান্ধু বহে খৰ কৰি ।
 দিব্যঅস্ত্ৰ প্ৰহাৰ কবিতা অস্ত্ৰ পড়ি ॥
 দিব্যঅস্ত্ৰে বায়ব্য কবিতা সংহাৰ ।
 দেখি শুকদেৱে ক্ৰোধে কবিতা অস্ত্ৰ ॥ ২৫৪৫৯

বকল বকল চক্ৰ নূৰ্য কুব্জবব ।
 যন্ত্ৰ অভ্যন্তৰিক হানিলন্ত বিজয়ব ।
 পাণ্ডবে দেবৰ অস্ত্ৰ জানন্ত সকল ।
 যন্ত্ৰ দিব্যঅস্ত্ৰমানে কবিল নিষ্ফল ॥ ২৫৪৬০
 পূৰ্বে গুৰু দ্ৰোণে কবিলন্ত অঙ্গীকাৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বুলে ধৰিবাব ।
 সেই অঙ্গীকাৰ দ্ৰোণে নাকলিবে যনে ।
 ইন্দ্রৰ অস্ত্ৰক প্ৰহাৰিলা তেতিয়া ॥ ২৫৪৬১
 ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ প্ৰহাৰ কবিলো জ্যোতিৰ্ময় ।
 অস্ত্ৰে অস্ত্ৰ সংহাৰিলা পাণ্ডব জনয় ।
 ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰে ইন্দ্রঅস্ত্ৰ সংহৰি তেথনে ।
 অনন্ত বিজয় শব্দ বাইলা বজমনে ॥ ২৫৪৬২
 নৃপতিৰ পৰাক্ৰম দেখি ছুই দলে ।
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা কুতূহলে ॥
 হেন দেখি গুৰু দ্ৰোণে নৃপতিক এৰি ।
 দ্ৰোপদ দলত পশিলন্ত শীত্ৰ কৰি ॥ ২৫৪৬৩
 দ্ৰোপদ দলত আলি কবন্ত কদন ।
 বিভজে পলাইলা পাঞ্চালৰ যন্ত জন ॥
 দ্ৰোণে সংহাৰন্ত পাণ্ডু পাঞ্চালৰ জন ।
 দেখি ভীম অৰ্জুনে ধাইলন্ত ক্ৰোধমন ॥ ২৫৪৬৪
 হেন দেখি পাণ্ডবৰ যন্ত বীৰগণ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী বিৰাট যুযুধান ॥
 সবে গই পশিলন্ত কোঁৱৰৰ দলে ।
 হয় হস্তী বথী বথ মাৰে কুতূহলে ॥ ২৫৪৬৫
 যেন পদ্মবন মাজে পশি হস্তীগণে ।
 তেথনে কবিলো ছদ্ম মহাবজ্ৰ মনে ॥
 সেইমতে কোঁৱৰৰ যন্ত বীৰগণ ।
 পাণ্ডু বীৰগণে পশি কবিলেক ছন ॥ ২৫৪৬৬
 প্ৰজাক সংহাৰে পাণ্ডবৰ বীৰগণ ।
 পাচে বাঘেয়ক স্নাতিলন্ত চুৰ্য্যোধন ॥
 দেখিযো বাঘেয় কেন অৰ্জুনা প্ৰজাব ।
 পাণ্ডু বীৰগণে পশি কবিল সংহাৰ ॥ ২৫৪৬৭
 তুমি বিনে মহাবীৰ্য্য নাইকে অৰ্জুন ।
 পাণ্ডু সাধবৰ মনো হৰি উদ্ধাৰ ॥

বিৰাট পাঞ্চাল কৈকেয়ৰ যন্ত জন ।
 সৰ্গ যেন নিখাল কাটয় যনে যন ॥ ২৫৪৬৮
 তাক দেখি ভয়ে মোৰ কাশ্ৰে হাত পাৰ ।
 সাগৰে মজিলে পাৰ কৰা চৰা নাৰ ॥
 প্ৰমত্ত মাতঙ্গ পাণ্ডবৰ বীৰগণ ।
 কতো ইন্দ্র পৰাক্ৰম কতো যেন যম ॥ ২৫৪৬৯
 তুমি বিনে কোনে তাক কৰিবে সমৰ ।
 তুমি সম বীৰ নাহি সংসাৰ ভিতৰ ॥
 হেন শুনি কৰ্ণে পাচে বুলিলা বচন ।
 নকৰিবা ভয় তুমি গান্ধাৰীনন্দন ॥ ২৫৪৭০
 যদি পুৰন্দৰে আসি হোৱয় বন্ধক ।
 তথাপি বধিবো মই কৃষ্ণ অৰ্জুনক ॥
 কহো সত্যবাণী ৰাজা জানিবা নিশ্চয় ।
 পাণ্ডু পাঞ্চালক পেৰিবোহো যমালয় ॥ ২৫৪৭১
 যেন স্নেহে খাণ্ডৱ দহিলা ধনঞ্জয় ।
 অগ্নিক তৰ্ণিলা বাসৱক এৰি ভয় ॥
 এহিমতে মই আজি পাণ্ডু পাঞ্চালক ।
 ভায় অৰ্জুনক যুধিষ্ঠিৰ নকুলক ॥ ২৫৪৭২
 যত্নপি অৰ্জুন হোৱে মহা ধনুৰ্দ্ধব ।
 পৃথিৱীৰ বীৰগণ নাহি সমসৰ ॥
 তথাপি বধিবো হানি ইন্দ্রৰ শক্তি ।
 হেন জানি অসন্তোষ এৰা মহামতি ॥ ২৫৪৭৩
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক যদি বধি লওঁ মনে ।
 তোমাত বৰিবে যুধিষ্ঠিৰ ভীমসেনে ॥
 নকুল সহদেৱ পাঞ্চালৰ বীৰগণে ।
 যদি নবয় ভয়ে পশিব শবণে ॥ ২৫৪৭৪
 তেৱে লভিবাহা অকণ্টক বহুবী ।
 ভুঞ্জিবাহা জম্বুদীপ ৰাজ্য সীমা কৰি ॥
 মই জীঞোমানে কিয় কৰা অসন্তোষ ।
 হেন জানা পাইলা ৰাজ্য হৰা পৰিতোষ ॥ ২৫৪৭৫
 আনো দন্ত দৰ্পৰাণী বুলিলা বিস্তৰ ।
 সহিবে নোৱাৰি কৃপে দিলন্ত উত্তৰ ॥
 সাধু সাধু কৰ্ণ ভাল বুলিলা বচন ।
 আজিলে অনাথ ভৈল ৰাজা চুৰ্য্যোধন ॥ ২৫৪৭৬

কতক লগস নৃপতিব আগে তই ।
 বিস্তব সম্ব ভোব দেখি আছে । মই ॥
 যিটো নাহি দেখে ভোব বিক্রম সমবে ।
 তাব আগে কহ মিছা টাই ॥ অহঙ্কাৰে ॥ ২৫৪৭৭
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক জিনিবাক কব সাস ।
 ইটো কথা শুনি মোব বব উঠে হাস ॥
 গক আনিবাক গৈলা বিবটনগৰে ।
 সমদলে সাজিপাৰি সবে চপকৰে ॥ ২৫৪৭৮
 অকলে অৰ্জুনে আসি সাজি দিল বণ ।
 কিসক পলাইলা আগে তুমি বীৰ কৰ্ণ ॥
 গন্ধৰ্ব বাহিয়া নেই কুৰু ভূপতিক ।
 মুখুজি তৈসানি আগে পলাইলাহা কিক ॥ ৭৯
 কোঁৱৰব আগত তোমাৰ মুনিবাই ।
 অৰ্জুনক দেখিলে ভাঙ্গিবে সবে টাই ॥
 কিসক পাচত তাক বোলা অনন্তৰ ।
 খবতব মেঘে যেন গৰ্জয় বিস্তব ॥ ২৫৪৮০
 যাবত নেদেখ তই বানৰ ধ্বজক ।
 তাবত গৰ্জ্জবে জানো দেখায়া লোকক ॥
 যাবত নেভেদে অস্তি মজ্জা ঘোৰ শবে ।
 তাবত গৰ্জ্জবে তই জানো সাৰা সাৰে ॥ ২৫৪৮১
 ক্ষত্ৰিয়ে গৰ্জ্জন কৰে নিজ বাহুবলে ।
 শাস্ত্ৰবলে পণ্ডিতে গৰ্জ্জয় কুতূহলে ॥
 অৰ্জুনে কবন্ত গৰ্ব শব ধনু ধৰি ।
 তই গৰ্ব কব মিছা মনোবধ স্মৰি ॥ ২৫৪৮২
 বিস্তব বিগুতি কৰি মাতিলন্ত কূপে ।
 শুনি কৰ্ণে উত্তৰ দিলন্ত মহাকোপে ॥
 শুন অবৈ কৃপাচাৰ্য্য দুৰ্জ্জন ব্ৰাহ্মণ ।
 এতমান নিন্দা মোক কবা কি কাৰণ ॥ ২৫৪৮৩
 ক্ষত্ৰিয়ে গৰ্জ্জন কৰে মুক্ত অভিলাষে ।
 বাৰিষাব মেঘে যেন গৰ্জে অৰ্হনিশে ॥
 সেহি গৰ্জ্জনৰ ছাবা হোৱে বৰিষণ ।
 বহুমতী হোৱে সৰ্বশস্ত্ৰে হুস্পন্ন ॥ ২৫৪৮৪

হেন মনে জানি মই গৰ্জে । অনুৰূপে ।
 তই কাপুৰুষ মোক নিন্দা কব কেনে ॥
 যিটো ভাব সহিবাক পাবয় পুৰুষে ।
 মনত নিচিন্ত কৰি বহুতো হৰিষে ॥ ২৫৪৮৫
 অৱশ্যে দেৱতা তাব হোৱন্ত সহায় ।
 সবে মনোবধ পূৰে নাহি কিছু ভয় ॥
 যি কাৰ্য্য কৰিবো মই আছয় মনত ।
 তাতেসে গৰ্জ্জন মই কৰোঁহো সতত ॥ ২৫৪৮৬
 আপোন মহিমা জানি গৰ্ব কৰোঁ মনে ।
 তোৰ কোন হানি ভৈল কহবে ব্ৰাহ্মণে ॥
 মোৰ বল পৰাক্ৰম জানয় অৰ্জুনে ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় যেন মই জানোঁ মনে ॥ ২৫৪৮৭
 একো গুণে ধনঞ্জয় মোক লুহি সম ।
 তাতেসে গৰ্জ্জন কৰোঁ শুনবে গৌতম ॥
 অৱশ্যে বধিবো আজি কৃষ্ণ অৰ্জুনক ।
 বন্দী কৰি দিবো আনি সবে পাণ্ডৱক ॥ ২৫৪৮৮
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ সাধিবো মনোবধ ।
 অকণ্টক বহুমতী ৰাজ্যভোগ অৰ্থ ॥
 হেন শুনি চুনাই মাতিলন্ত কৃপাচাৰ্য্য ।
 মিছা মনোবধ কেনে কবস হুতজ ॥ ২৫৪৮৯
 পাণ্ডৱক বধিবাক মিছা মনোবধ ।
 তুমি কোনবস্ত দেৱো লুহিকে সমৰ্থ ॥
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ যুদ্ধবিদ্যা বিশাৰদ ।
 লুহিকে মনুষ্য দুই দেৱৰ দায়াদ ॥ ২৫৪৯০
 যক্ষ বক্ষ গন্ধৰ্ব পিশাচ লুৰ নব ।
 দেৱ যে অস্ত্ৰৰ সৰ্প অমুষ্য কিম্বব ॥
 এসম্বাৰ মাজে আছে মত বীৰগণ ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক সম লুহি একোজন ॥ ২৫৪৯১
 মহা সত্যবাদী দেৱ শুকত ভকত ।
 সদ কৰ্ম্মশালী অস্ত্ৰ শস্ত্ৰত পাৰ্গত ॥
 ধৃতিমন্ত কৃতপ্ৰোজ্ঞ সাগৰ গম্ভীৰ ।
 ব্ৰাহ্মণ ভকত ধৰ্ম্মৰাজ্য সুধিষ্ঠি ॥ ২৫৪৯২
 ভীষ্ম আদি কৰি ব্ৰাহ্মণ নিবন্তব ।
 দিব্যঅস্ত্ৰ ধৰি ইন্দ্ৰ সম বলিমান ॥

মুকুন্দ্য শিখণ্ডী বিবট জয়জয় ।
 চক্ৰসেন চক্ৰসেন দেবৰ চুৰ্জয় ॥ ২৫৪৯৩
 বহুচক্ৰ দাসচক্ৰ বীৰ একজোদৰ ।
 কীৰ্ত্তিকল্পা সিংহচক্ৰ হুত ক্ৰপদৰ ॥
 আপুনি ক্ৰপদ বাজা সিংহ পৰাক্ৰম ।
 আহুস্তো অৰ্জুন আসনাব কোন সম ॥ ২৫৪৯৪
 আনো যত বীৰগণ পাণ্ডৱী দলৰ ।
 বাজসৰ অধিপতি হুত হিড়িম্বৰ ॥
 সাগৰ সঙ্ক্ৰাণ বিবটৰ পুত্ৰগণ ।
 সাত্যকি আহুস্ত বীৰ বধ অকম্পন ॥ ২৫৪৯৫
 আনো যত বীৰগণ আহুয় সাম্প্ৰত ।
 পাণ্ডৱ অৰ্থে প্ৰাণ দিবাক শকত ॥
 অশ্ৰমেয় বল প্ৰভু কৃষ্ণ জনাৰ্দ্দন ।
 যাব অৰ্থে কৰিয়াছা কৰচ বন্ধন ॥ ২৫৪৯৬
 তাক জিনিবাক ভূমি কৰা অঙ্গীকাৰ ।
 ইটো কথা শুনি হাস উঠে বাবুকাৰ ॥
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 হেন যেরে গৰিহা বুলিলা বিজবৰ ॥ ২৫৪৯৭
 শুনি কৰ্ণে হাসি হাসি বোলন্ত উত্তৰ ।
 যতেক কহিলা গুণগণ পাণ্ডৱৰ ॥
 ইহাতে অধিক গুণ হয় বহুতৰ ।
 যদি বন্ধা কৰিয়া কুবন্ত দামোদৰ ॥ ২৫৪৯৮
 তথাপি বধিবো হানি ইন্দ্রব শকতি ।
 নিশ্চয় কহিলোঁ শুন ব্ৰাহ্মণ চুৰ্মতি ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক যদি বধিলোঁহো বণে ।
 কি কৰিব সাজি পাৰি সব পাণ্ডুগণে ॥ ২৫৪৯৯
 আজি অপাণ্ডৱা কৰিবোহো বহুমতী ।
 আজি দুৰ্য্যোধনে মই পাতিবো নৃপতি ॥
 হেন মনে জানি মই কৰিলোঁ গৰ্জ্জন ।
 তই নিন্দা কৰ কেনে চুৰ্জ্জন ব্ৰাহ্মণ ॥ ২৫৫০০
 আউব যেরে মোক তই কৰা নিন্দাবাগী ।
 খড়্গ ধৰি জিহ্বা ভোব কাটিবোহো টানি ॥
 অবশ্তে কৰিবো আজি ভোব প্ৰতিকার ।
 মোক হেন পৰিহা কৰকা খান কাৰ ॥ ২৫৫০১

এহি বুলি খড়্গ ধৰি খেদি যায় কৰ্ণে ।
 কৃপ আচাৰ্য্যৰ জিহ্বা কাটিবাক মনে ॥
 দেখি অশ্বখামা ধাইলা হাতে খড়্গ ধৰি ।
 সিংহক ধাইলন্ত যেন প্ৰমত্ত কেশবী ॥ ২৫৫০২
 হায়বে পাণ্ডিষ্ঠ হুতপুত্ৰ কুলাধৰ ।
 আমাৰ আগত তই দেখাছা বিক্ৰম ॥
 পাণ্ডৱৰ কথা শুনি যদি লাগে ডব ।
 আগে কেনে আলচিয়া পাতিলা সমৰ ॥ ২৫৫০৩
 আপোনাক মহাবীৰ মানি হেন মনে ।
 আমাক জোকাহা ভোব গহ এতমানে ॥
 আজি ভোব বাগৰ এবান নাহি বণে ।
 খড়্গ হানি কাটিয়া কৰিবো খান খানে ॥ ২৫৫০৪
 ভাগিনক দেখি মহাক্ৰোধে কৃপাচাৰ্য্য ।
 খড়্গ ধৰি ধাইলা বেগে যেন পক্ষিৰাজ ॥
 হেন দেখি মহাভয়ে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 অশ্বখামা বীৰক ধৰিলা তেতিক্ষণ ॥ ২৫৫০৫
 কৃপ আচাৰ্য্যক ধৰিলন্ত দুঃশাসন ।
 প্ৰণতিপূৰ্ব্বে শাস্ত কৰাইলা তেখন ॥
 তোমাতেসে ভাবসা কৰিছোঁ সৰ্বভাৱে ।
 এৰিয়োক ক্ৰোধ বন্ধা কৰা তমু পাৰে ॥ ২৫৫০৬
 ভূমি কৰ্ণ কৃপ দ্ৰোণ শল্য মহাবাজ ।
 তোমাকেসে গহে বুজিবাক ভৈলা সাজ ॥
 ভূমিসবে দন্দ কৰা আপোনাৰ মাজ ।
 শত্ৰুয়ে পাইবেক লাই নিসিজিব কাজ ॥ ২৫৫০৭
 ছৰা দেখা পাণ্ডৱ আসন যোব ধাবে ।
 যুদ্ধক আহ্বান কৰি গৰ্জ্জি বাবুকাৰে ॥
 তাকে লাগি যায়ো সাজি সবে মহাবল ।
 শত্ৰুয়ে আশয় পাইবে এৰিয়ো কমল ॥ ২৫৫০৮
 শুনি কৃপাচাৰ্য্য পাচে দিলন্ত উত্তৰ ।
 দোষ বুজি আমাক খদিবা নৃপবৰ ॥
 যুদ্ধ নিজিনিয়া মিছা কবন্ত গৰ্জ্জন ।
 শুনিবে নোৱাৰি কিছু বুলিলোঁ ৰচন ॥ ২৫৫০৯
 সমবে বৈবক জিনি কৰক গৰ্জ্জন ।
 তাহাক পণ্ডিত জনে বোলে মহাজন ॥

তোমাৰ বচনে আমি এবিলে। কন্দল।
 আপুনি ফুজিবা কুবুজিব যত ফল ॥ ২৫৫১০
 এতেকতে পাণ্ডুসেনা ওচৰ চাণিলা।
 দেখি কৰ্ণ সেনাপতি যুদ্ধক চলিলা ॥
 কৰ্ণক দেখিয়া পাণ্ডৱৰ বীৰগণে।
 ধৰ মাত্ৰ বুলিয়া ধাইলেক তেতিয়কণে ॥ ২৫৫১১
 পাচে লাগিলেক যুদ্ধ কৰ্ণ পাণ্ডৱৰ।
 সিংহনাদে পুৰিলেক দেশ দেশান্তৰ ॥
 কৰ্ণক দেখিয়া পাণ্ডু পাঞ্চালৰ দলে।
 চতুৰ্ভিতি বেচি শৰ হানে কুতুহলে ॥ ২৫৫১২
 কোন গোটি কৰ্ণ কেহো বোলে এহি কৰ্ণ।
 কৈক হাইবি মাৰি পেৰে। যমৰ সদন ॥
 অনর্থক মূল এহি কুক পাণ্ডৱৰ।
 মহাগৰ্ব মূল ব্যাধি ইটো জগত্তৰ ॥ ২৫৫১৩
 আক মাৰি পৃথিৱীৰ খণ্ডাওঁ নিকাৰ।
 মহা মন্দবুদ্ধি কুপুৰুষ কুলাজাৰ ॥
 এহি বুলি শৰ প্ৰহাৰয় বীৰগণে।
 কৰ্ণক বধিবা প্ৰতি অত্যন্ত যতনে ॥ ২৫৫১৪
 তাসম্বাৰ শৰে ফুটি বাধাৰ নন্দনে।
 কিছু ব্যথা নাহি শঙ্কা যুগজিল মনে ॥
 অকলে পশিলা কৰ্ণ সেনাৰ ভিতৰ।
 সাগৰে পশিল যেন প্ৰমত্ত মগৰ ॥ ২৫৫১৫
 সেহিমতে পশি কৰ্ণ সেনাৰ ভিতৰে।
 নিজ বাহুবলে শৰ বৰষিলা ধাৰে ॥
 ধনু টানি শৰচয় কৰিলা প্ৰহাৰ।
 পাণ্ডু পাঞ্চালৰ সেনা মাৰিল অপাৰ ॥ ২৫৫১৬
 সমৰে নিপুণ বীৰবৰ বাধান্তত।
 হয় হস্তী বধ বখী মাৰিলা বহুত ॥
 পাণ্ডুদলে মাৰে শৰ কমে বাধান্ততে।
 কৰ্ণৰ শৰক পাণ্ডুদল কাটে ক্ৰতে ॥ ২৫৫১৭
 যেন দেৱাস্তৰ যুদ্ধ কৰিলা পূৰ্বত।
 ইবেলায়ো সংগ্ৰাম মিলিলা সেহিমত ॥
 বাধাৰ হুতৰ যেন শৰবলা ধাৰ।
 পাণ্ডৱ বীৰগণ কৈলা পৰাভৱ ॥ ২৫৫১৮

বধধৰজ নগ ছত্ৰে পতাকা ভোৰণ।
 কাটিয়া পেলাইলা সৰে নানা আভৰণ ॥
 কৰ্ণমানে অস্তিত বিচিত্ৰ খৰচয়।
 আধাকে হানয় তাক সূৰ্য্যৰ তনয় ॥ ২৫৫১৯
 সেহি শৰে ফুটি প্ৰজা মৰয় আকুল।
 পলাইতে লাগিল প্ৰজা কৰি হুলস্থূল ॥
 হাত পাৰ কাষ্পে প্ৰজা পলাই মহাতয়।
 শীতে শীড়িলেক যেন কাষ্পে গকচয় ॥ ২৫৫২০
 শিৰ উক কটি কঙ্ক বাহু বন্ধহলে।
 পৰি শোভা কৰে বণ ধৰণীমণ্ডলে ॥
 কতো মৰি গৈল কতো মৰন্তে আছয়।
 কতো আধামৰা প্ৰাণী জল খুজি খায় ॥ ২৫৫২১
 য়তকৰ শৰে বণ ধৰণী হুহায়।
 বৈৰস্বত পুৰে যেন দেখি সেহি নয় ॥
 কৰ্ণৰ বিক্ৰম ছেন দেখি দুৰ্য্যোধন।
 দ্ৰৌণীক সম্বোধি ছেন বুলিলা বচন ॥ ২৫৫২২
 দেখিয়োক গুৰু কেন বাধেয়ৰ বল।
 অকলে ভজাইলা পাণ্ডু পাঞ্চালৰ দল ॥
 কাৰ্ত্তিকে ভজাইল যেন সেনা তাৰকৰ।
 সেহিমতে পলাই প্ৰজা পাণ্ডু পাঞ্চালৰ ॥ ২৫৫২৩
 আক সম বীৰ আন নাহি ত্ৰিভুবনে।
 কি কৰিতে পাবে আক শতক অৰ্জুন ॥
 ছৰা দেখা খেদি আসে কৃষ্ণ ধনঞ্জয়।
 কালান্তক যম যেন দেখি সেহি নয় ॥ ২৫৫২৪
 তাক লাগি যায়ে সবে সাজি বীৰচয়।
 যেনমতে ছোৱয় কৰ্ণৰ বণ জয় ॥
 নৃপতিৰ আজ্ঞা ছেন শুনি গুৰুহতে।
 সবে বীৰগণে সাজি চলিলেক ক্ৰতে ॥ ২৫৫২৫
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা অৰ্থখামা বৃষসেন।
 শকুনি দ্ৰুপদে ধাইলা মন্ত্ৰসিংহ যেন ॥
 আনো যত বীৰগণ কোৱলদলৰ।
 কৰ্ণক আৱৰি সনে বৈলা নিৰন্তৰ ॥ ২৫৫২৬
 এতেকে অৰ্জুন আসি সৰীৰ চাণিলা।
 মগৰক দেখি যেন অস্ত্ৰ উলিয়াই ॥

হেন শুনি বাখানুতে অসম্ভব মনে ।
 বহু বুলি আগতেই ধবলা তেখনে ॥ ২৫৫২৭
 পাচে কর্ণে অর্জুনক মহাকোপ মনে ।
 তিনি ভগ্নে হৃদয়ত ভেদিল তেখনে ॥
 কর্ণব লাঘব হেন দেখি ধনঞ্জয় ।
 তিনি শত শবে তাব ভেদিল হৃদয় ॥ ২৫৫২৮
 তৈল-খোত শনাইত ত্রিশূল সদৃশ ।
 হেন শবে ফুটি গারে উথলিল বিষ ॥
 পুনবপি একগোটা হানিলা নাশত ।
 লহ লহ কবে জিহ্বা যেনে সর্পভাঙ্গ ॥ ২৫৫২৯
 বিশ্বাদ শরদে গই পবিলা হিয়াত ।
 ফুটি নিকলিয়া পশিলেক পাতালত ॥
 যমক দেখিয়া ধনু পবিলা হাতব ।
 দেখি হাসি ভুলিলেক কৃষ্ণ দামোদর ॥ ২৫৫৩০
 দেখি কর্ণ নিমিষেকে ভুলি লৈল ধনু ।
 কৃষ্ণ অর্জুনব শবে ভেদিলেক তনু ॥
 পাচে দোহান্তব ঘোব মিলিল সমব ।
 শব হানি দুয়ো দুইকো কবিলা জর্জর ॥ ২৫৫৩১
 যেন ঋতুমতী হস্তিনীৰ গন্ধ পায় ।
 দুগোট মাতঙ্গ যুঁজে যুড়্যকো নচায় ॥
 সেহিমতে যুঁজে দুয়ো নাহি ভঙ্গজয় ।
 দুহৃদয় কর্ণ নিদাক্ষণ ধনঞ্জয় ॥ ২৫৫৩২
 পাচে ধনঞ্জয় শব কবি ঘোবতব ।
 ধনুখান কাটিলন্ত কর্ণব হাতব ॥
 চাৰিয়ো ঘোটক কাটিলন্ত চাৰি শবে ।
 সাবধিক কাটিয়া নিলন্ত যমঘবে ॥ ২৫৫৩৩
 পুনবপি কর্ণক হানিলা শবচয় ।
 মর্য়স্থান ভেদি তেজ ধাবায় বহয় ॥
 বথ ধনু নষ্ট ভৈল হৃদয়ত মর্য় ।
 মনে মনে গুণে আবে কবে' কোন কর্ম ॥ ২৫৫৩৪
 গুণি বিষবহি সাব কবিলা মনত ।
 লববি উঠিল পই কৃষ্ণব বথত ॥
 কর্ণ পলাইবাক দেখি যত বীৰচয় ।
 বিভঙ্গে পলাইলা শবে অর্জুনক ভয় ॥ ২৫৫৩৫

পলাই বীৰগণ হেন দেখি দুর্ঘোষন ।
 সবাকো সম্বোধি হেন বুলিলা বচন ॥
 নকবিবা ভয় শুনা সবে বীৰগণ ।
 অর্জুন বধিতে মই চলিলে' এখন ॥ ২৫৫৩৬
 অর্জুনক বধিবোহো আজিৰ সমবে ।
 পাচে পাণ্ডু পাঞ্চালক নিবো যমঘবে ॥
 যেরে নেদেখয় মানে মোব বাহুবল ।
 অর্জুনব মূনিষাই জানা ততকাল ॥ ২৫৫৩৭
 অকলে বধিবো কৃষ্ণ অর্জুনক বণে ।
 বজ্র চাহি থাকো আজি সব বীৰগণে ॥
 অর্জুনক যদি মই বধি লও বণে ।
 ভীম যুধিষ্ঠির মোত পশিবে শরণে ॥ ২৫৫৩৮
 নকুল সহদেব দুই আতি শিশুমতি ।
 তাসম্বাক লাগি মোব ক্রোধ নাহি আতি ॥
 আপুনি পলাইবে ভয়ে সবে বীৰগণ ।
 অকণ্টকা বহুধরী কবিবো ভোজন ॥ ২৫৫৩৯
 এহি বুলি ধাইলা বাজা ক্রোধ কবি বব ।
 লগত লৈলেক বাছি প্রজা বহুতব ॥
 বাণ্য ভণ্ডে দণ্ডে ছুজ্জে ধ্বজে গজ বাজী ।
 চতুবঙ্গ দলে ধাইলা ধনুগুণ সাজি ॥ ২৫৫৪০
 বিদ্যুত সঞ্চাবে চলি যায় নৃপবব ।
 বহিত ফবিঙ্গ যেন সেহি পটন্তব ॥
 হেন দেখি দ্রৌণীক মাতন্ত কৃপাচার্য্য ।
 দেখিয়ো ভাগিন অসাজ ভৈল কার্য্য ॥ ২৫৫৪১
 ক্রোধে বোবে খেদি যায় বাজা দুর্ঘোষন ।
 অর্জুন বধিবে লাগি অত্যন্ত যতন ॥
 যেন তেজি ঘোটকে দুগ্নহ ভবে ভাব' ।
 অসংখ্য কর্ম্মক যেন কবে অঙ্গীকার ॥ ২৫৫৪২
 সেহিমতে দুর্ঘোষন ক্রোধে আসে ধাই ।
 জলন্ত অগ্নিত যেন পবিবাক যায় ॥
 যাবে লাগ নপারন্ত ধনঞ্জয় বাঘে ।
 তবে নৃপতিক লই পলাটোঁ আগ্নে ॥ ২৫৫৪৩
 অর্জুনব শবে যারে নকবয় ছয় ।
 তাৰে আধা কনিয়োক ব্যাধা দুর্ঘোষন ॥

মহাকাল সৰ্প সম অৰ্জুনৰ শৰ ।
 কলয়ে ফুটিয়া যাৰে নকৰে অৰ্জুন ॥ ২৫৫৪৪
 তাৰে আগভেটি যুদ্ধ কৰা নিবাৰণ ।
 অৰ্জুনৰ হাতে যাৰে নিমিলে মৰণ ॥
 পৰম অযুক্ত ইটো মানো মই মনে ।
 শৰ্দূলৰ আগে যেন শ্ৰবন্ত হৰিণে ॥ ২৫৫৪৫
 যদি অৰ্জুনক যুদ্ধ কৰে দুৰ্য্যোধন ।
 অৱশ্যে মিলিবে তান দুৰ্য্যোধন মৰণ ॥
 কৃপৰ বচন হেন শুনি শুকনুতে ।
 নৃপতিৰ লাগ যায় ধ্বলিস্ত্র দ্রোতে ॥ ২৫৫৪৬
 পালটা পালটা বাজা যুদ্ধক নলাগে ।
 লাগ পাইলে নেৰিবেক ধনঞ্জয় বাঘে ॥
 মই বিদ্রোহানে বাজা নকৰিবা ডৰ ।
 তুমি পাচে হোৱা মই কৰিবো মৰম ॥ ২৫৫৪৭
 আমাৰ বচন যদি কৰা অনাদৰ ।
 অৰ্জুনক যুজিবাক চলা একেধৰ ॥
 তেৱে বৰ ভোঁমাৰ মিলিব অধস্তৰ ।
 হেন জানি পালটিয়ো বাজ বাজেধৰ ॥ ২৫৫৪৮
 দ্রৌণীৰ বচন শুনিলেক দুৰ্য্যোধন ।
 বৈদ্যে যেই দেই বোগী আক সেহিমন ॥
 যি বুলিলা দ্রোণহৃত সব সত্য হয় ।
 শুনিবাক ভাল পৰমার্থ কিছু নাই ॥ ২৫৫৪৯
 শিশুকাল হস্তে গুৰু হিত পাণ্ডৱৰ ।
 গাৱ লগাই একো কালে নকৰা সমৰ ॥
 যদি অকপটে যুদ্ধ কৰা বাপ পোৱে ।
 তেৱে এত বৰ যুদ্ধ কৰয় পাণ্ডৱে ॥ ২৫৫৫০
 তোমাৰ দোষ নাই মই ভাগ্যহীন ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ মিলিল সুদিন ॥
 গুৰু পিতৃ বুলি মনে মানি লওঁ যাক ।
 তথাপি কুবুদ্ধি হেন কবন্ত আমাক ॥ ২৫৫৫১
 ইন্দুক জিনিব যিটো পাবন্ত সমৰে ।
 পৃথিৱীত নাই যাক সম ধনুৰ্দ্ধবে ॥
 হন মনে জানি মই পলিলোঁ শৰণে ।
 মোৰ কৰ্ম্মফলে সিন্ধো ঠৈল অকাৰণে ॥ ২৫৫৫২

মই লুপ্তৰ ধিক ধিক মনোবধ ।
 অৱশ্যে জানিলোঁ মই যাইবো যমলগ্ন ॥
 তুমি গুৰুহৃত মোৰ প্ৰাণ সমলগ্ন ।
 তোমাৰ সমুখে যুঁজিবেক কোন নৰ ॥ ২৫৫৫৩
 হেন জানি এতিকণে চলিলো সন্তৰ ।
 পাণ্ডু পাঞ্চালক মাৰি পেৰা যমঘৰ ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক মাৰিবাৰা তাত পাচে ।
 আপুনি পলাইবে আন বীৰ যত আছে ॥ ২৫৫৫৪
 হেন শুনি শুকনুতে দিলন্ত উত্তৰ ।
 নুবুলিবা ইসৰ বচন নৃপবৰ ॥
 অৰ্জুনক সমৰে জিনিবে কোনে পাৰে ।
 ত্ৰৈলোক্য ঈশ্বৰ এক শঙ্কৰত পৰে ॥ ২৫৫৫৫
 তথাপি যুঁজিবো প্ৰাণ পৰিগ্ৰম কৰি ।
 প্ৰাণসম বস্ত্ৰ দিলে কি কৰিবে পাৰি ॥
 গুৰু গৌৰৱৰ বোল দেখিলাহা তিত ।
 কৰ্ণ শকুনিৰ বোল মানিলাহা হিত ॥ ২৫৫৫৬
 পাণ্ডৱ সহিতে যুদ্ধ লগাইলা ডাঙ্গৰ ।
 এতেকে সকলে মৰি যাইবো যমঘৰ ॥
 যি হোক সি হোক ততো যুজিবাক যাওঁ ।
 কত গুটি বীৰ মাৰি যমক পঠাওঁ ॥ ২৫৫৫৭
 এহি বুলি চলি গৈলা গুৰুৰ নন্দন ।
 পাণ্ডু পাঞ্চালত পলি লগাইলে কদন ॥
 হয় হস্তী বধী বধ মাৰিলা অপাৰ ।
 মাংস শোণিতেবে বণস্থলী পঙ্কাৰ ॥ ২৫৫৫৮
 পলাই বীৰগণে সবে সমৰ উপেক্ষি ।
 পাঞ্চাল তনয় ধৃক্ৰত্যাঙ্গে আছে দেখি ॥
 পাৰাবত বৰ্ণ তাৰ চাৰিগোটা হয় ।
 বধখান দেখি চন্দ্ৰমণ্ডল আলয় ॥ ২৫৫৫৯
 হেন বধে চৰি ধৃক্ৰত্যাঙ্গ সেনাপতি ।
 গুৰুৰ পুত্ৰক ধাইলা ক্ৰোধ কৰি আতি ॥
 শুন দ্রোণহৃত মন্দবুদ্ধি অহকাৰী ।
 আমাক নুৰুঁজি প্ৰজা কুবল সংহাৰি ॥ ২৫৫৬০
 বীৰৰ লগত যুদ্ধ কৰিবাক ডৰে ।
 অস্ত্ৰে অস্ত্ৰে কুৰে প্ৰাণক কাৰি ॥

তোক মাৰি আজি বধ কৰণে পঠাওঁ ।
 আজি ধৰি শুচাওঁ অৰুখামা হেন নাই ॥ ২৫৫৬১
 এহি বুলি ধৃষ্টিদ্যুম্ন পাঞ্চালনন্দনে ।
 শব হানি তাৰ ভেদিলেক বৰ্ম্মস্থানে ॥
 স্তূৰ্ণ পুংথিয়া শব অগ্নি ধুবতব ।
 সৰ্বকায় বিদাৰণ আজি ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৫৫৬২
 হেন শবে ফুটি শোভা কৰে বীৰবৰ ।
 পুন্নিভ বৃক্কত যেন পৰিছে ভ্রমৰ ॥
 শবঘাৱে দুগুণে কিটাইলা ভিজবৰ ।
 পাচে প্ৰহাৰিলা যেন সৰ্প ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৫৫৬৩
 পাচে অৰুখামা মহামানী বীৰবৰ ।
 হাতে ধনু শব ধৰি দিলন্ত উত্তৰ ॥
 থাক থাক ধৃষ্টিদ্যুম্ন যুহুৰ্ত্তেক যানে ।
 তোক মাৰি অৱশ্যে পেৰিবো যমথানে ॥ ২৫৫৬৪
 এহি বুলি কাকে কাকে প্ৰহাৰিলা শব ।
 দশো দিশ ভেদিলেক পাঞ্চাল পুত্ৰৰ ॥
 শবঘাৱ পাই পাচে পাঞ্চালতনয় ।
 গুৰু পুত্ৰক চাহি আশেষ গৰ্জ্জয় ॥ ২৫৫৬৫
 শুন অবে দ্রোণস্থত কথা কহোঁ মই ।
 দ্রোণ বধ হেতু জন্ম জান মোক তই ॥
 পিতৃক বধিবো অবে কালি প্ৰভাততে ।
 আজি তোক মাৰিবোহো জানিবি সাক্ষাতে ॥ '৬৬
 যাতো অহৰ্নিশে হিংসা কৰ পাণ্ডৱক ।
 অহৰ্নিশে মন্দবুদ্ধি দেস কোঁৱৰক ॥
 দ্ৰুপদ স্তব শুনি পৌৰুষতা বাণী ।
 ক্ৰোধে জলিলন্ত যেন তুলাত অগনি ॥ ২৫৫৬৭
 ক্ৰোধে চক্ষু পকাই যেন দহিবাক চান্ত ।
 মহাকাল সৰ্প যেন নিখাল কাটন্ত ॥
 গুৰু তনয়ে শব বৰিষে অপাৰ ।
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন শবে নিবাবিল বাবে বাৰ ॥ ২৫৫৬৮
 পাচে দুহাস্তৰ ঘোৰ জিলিল সমৰ ।
 শবে হানি দুইকো দুই কবিল জৰ্জৰ ॥
 দুইকো দুই শববৃষ্টি কৰে ধাৰসাৰে ।
 যেন ঘেৰে বৃষ্টিৰ সৰ্বত উপৰে ॥ ২৫৫৬৯

দুয়ো দুহাস্তৰ ভেদিলেক বৰ্ম্মস্থানে ।
 তুল্য পৰাক্ৰম বলে বয়স সমানে ॥
 দ্রৌণী পাণ্ডৱ যুদ্ধ দেখি দেৱগণে ।
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা সৰ্বজনে ॥ ২৫৫৭০
 দুহাস্তৰ ঘোৰ শবে জ্বিল আকাশ ।
 অন্ধকাৰ নিশি যেন মেঘৰ প্ৰকাশ ॥
 দুইখান ধনু যেন মণ্ডল আকাৰ ।
 অহৰ্নিশে শুনি সাত্ৰে ধনুৰ টকাৰ ॥ ২৫৫৭১
 দুই খান ধনুৰ হস্তে বাহিৰাই বাণ ।
 শবীৰত পৰে যেন বজ্ৰৰ সমান ॥
 যেন দুই মন্ত হস্তী যুদ্ধ কৰে বনে ।
 সেহিমতে ঘোৰ যুদ্ধ কৰে দুইজনে ॥ ২৫৫৭২
 উভয় দলত লাগি গৈল উসমিস ।
 শব্দ যুদঙ্গৰে পুৰিলেক দশোদিশ ॥
 যুহুৰ্ত্তেক যানে যুদ্ধ ভৈল দুহাস্তৰ ।
 দেখি প্ৰাণ হৰে অল্পশত মনুষ্যৰ ॥ ২৫৫৭৩
 সেহি বেলা ছিহ্নে পাই গুৰু কুমাৰে ।
 ধনুধ্বজ কাটিলন্ত দ্ৰুপদ পুত্ৰৰে ॥
 দণ্ডহুত্ৰ কাটিলন্ত প্ৰাণিষে সাবধি ।
 চাৰি ঘোঁৰা কাটিলন্ত খানিকে নপেধি ॥ ২৫৫৭৪
 ধনুধ্বজ হত দেখি দ্ৰুপদনন্দনে ।
 আপোন সেনাত গই পশিলা তেখনে ॥
 বণ হাবি গৈল য়েৱে দ্ৰুপদকুমাৰ ।
 পাঞ্চাল দলত পশিগন্ত ভিজবৰ ॥ ২৫৫৭৫
 হয় হস্তী বথী বধ মাৰিলা অপাৰ ।
 ভঙ্গ দিলা পাণ্ডুসেনা ভাঙ্গি পটোৱাৰ ॥
 দ্রৌণীৰ বিক্ৰম দেখি কুক বীৰগণে ।
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা সৰ্বজনে ॥ ২৫৫৭৬
 সেহি বেলা সোমদত্ত ৰাজা মহাকোপে ।
 পুত্ৰশোকে সাত্যকিক ধাইলা একেছিপে ॥
 ক্ৰোধে খেদি আসে সোমদত্ত নৃপবৰ ।
 দেখি সাবধিক পাচে দিলন্ত উত্তৰ ॥ ২৫৫৭৭
 দেখা খেদি আসে সোমদত্ত নৃপবৰ ।
 তাকে লাগি কৰ ঘোৰ মাৰিবো সমৰ ॥

হেন শুনি সাবধি ডাকিলা বধব ।
 যথাত আছন্ত সোমদত্ত নৃপব । ২৫৫৭৮
 দেখি সাত্যকিক সোমদত্ত নৃপব ।
 শবে হানি সাত্যকিক ছাইলা নিবন্তবে ।
 যেন মহা মেঘে ঢাকিলেক আদিত্যক ।
 সেহি মতে ঢাকি থৈলা সাত্যকি বীৰক ॥ ২৫৫৭৯
 শবঘাৰ পায় পাচে বীৰ যুযুধান ।
 শনাইবাব শবচয় কবিলা সন্ধান ॥
 পাচে দুইহাস্তৰ ঘোৰ মিলিলা সমৰ ।
 শবে হানি দুইক দুই কবিলা জর্জৰ ॥ ২৫৫৮০
 ধাবে বহে শোণিত গাবত ভৈলা ক্ষত ।
 ফুলিল পলাশ যেন বসন্ত কালত ॥
 দুইখান বধ ফুৰে চক্ৰাকাৰ কৰি ।
 দুইক দুই গর্জে যেন প্রমত্ত কেশবী ॥ ২৫৫৮১
 হুৰ্ণ পুংথিয়া শব ফুটিছে বিস্তৰ ।
 ধাৰাসাৰে বহে তেজ দেখি লাগে ডৰ ॥
 বাৰিষা কালত যেন খড়্গোত বিস্তৰ ।
 দুগোট বৃক্ষত পৰি শোভে নিবন্তৰ ॥ ২৫৫৮২
 সেহিমতে দুইৰ শবে ফুটি দুইবীৰ ।
 তথাপি আক্রান্ত কৰে নিশঙ্ক শবীৰ ॥
 সেহি সময়ত সোমদত্ত নৃপব ।
 হাততে কাটিলা ধনু বীৰ সাত্যকিবে ॥ ২৫৫৮৩
 আক একশত শব অতি ভয়ঙ্কৰ ।
 সাত্যকিৰ হৃদয়ে হানিলা নৃপব ॥
 আতি লঘুহস্ত সোমদত্ত নৃপব ।
 পুত্ন হৃদয়ত হানিলন্ত দশ শব ॥ ২৫৫৮৪
 মহাক্রোধে সাত্যকিৰ কম্পমান তনু ।
 মহা ভয়ঙ্কৰ হাতে তুলি লৈলা ধনু ॥
 তীখাল চোখাল শনাইবাব পঞ্চশবে ।
 নৃপতিৰ হিয়াত হানিলা দৃঢ়তবে ॥ ২৫৫৮৫
 পাচে এক ভল্ল শব প্রহাৰিলা ডাটি ।
 কাখনে ভূষিত শব পেলাইলন্ত কাটি ॥
 কুকপতি দেখে ঘোৰ ধনু তৈল হত ।
 সাত্যকিক হানিলন্ত শব একশত ॥ ২৫৫৮৬

পুনৰপি শব আব কৰিবে নৈলি ।
 ধুব শবে ধনুখান মানতে কাটিল ॥
 হুৰ্ণ পুংথিয়া শব শিলাত শনাইলা ।
 কুক নৃপতিৰ হানি হিয়াত জন্মাইলা ॥ ২৫৫৮৭
 পাচে সোমদত্তে হাতে লৈলা শব ধনু ।
 শবে হানি সাত্যকিৰ ভেদিলন্ত তনু ॥
 নৃপতিৰ শবে ফুটি বীৰ যুযুধান ।
 মহাপীড়া পাইলা দেখিলন্ত ভীমসেন ॥ ২৫৫৮৮
 সাত্যকিৰ অৰ্ধে মহাক্রোধে ভীমসেনে ।
 দশ শবে নৃপতিৰ ভেদিল সন্ধান ॥
 ভীমৰ প্রহাৰ নগণিয়া নৃপব ।
 পুত্ন সাত্যকিক প্রহাৰিলা কুৰি শবে ॥ ২৫৫৮৯
 পুনৰপি ভীমে প্রহাৰিলা নববাণ ।
 হৃদয়ত পৰি বাজা পাইলা বৰ টান ॥
 আৰো ঘোৰ পৰিঘ হানিলা ভীমসেনে ।
 সোমদত্ত নৃপতিক বধিবাক মনে ॥ ২৫৫৯০
 ভীম ভুজবলে চলে পৰিঘ প্রচণ্ড ।
 তাকে আলগতে কবিলেক খণ্ড খণ্ড ॥
 ভীমৰ পৰিঘ নষ্ট কৰি নৃপব ।
 শঙ্খবাবে পুৰিলন্ত দিশ দিশান্তৰ ॥ ২৫৫৯১
 হেন দেখি সাত্যকিৰ ক্রোধ অতিশয় ।
 শত্ৰুৰ আনন্দ দেখি নসহে হৃদয় ॥
 আধে বেধে জ্বলিলন্ত অর্জুচন্দ্রে বাণ ।
 কুক নৃপতিৰ কাটিলন্ত ধনুখান ॥ ২৫৫৯২
 চাৰি ঘোঁৰা কাটিল কনক ধ্বজ দণ্ড ।
 বধখান কাটিয়া কবিলা খণ্ড খণ্ড ॥
 সাবধিৰ শিব কাটিলন্ত শবে হানি ।
 ছত্ৰখান কাটিলন্ত ভিলৰ প্রহাণি ॥ ২৫৫৯৩
 পুনৰপি গুণত জ্বিলা এক শব ।
 জলন্ত অগনি যেন প্রচণ্ড ভাস্কৰ ॥
 হুৰ্ণৰ পুংথ অগ্ৰভাগ ধুবতৰ ।
 যাক দৰশনে প্রাণ হৰে মনুষ্যৰ ॥ ২৫৫৯৪
 কৰ্ণমানে ধনু টানি প্রহাৰিলা জটী ।
 কিবীটি সহিতে শিব পেলাইলন্ত কাটি ॥

কুণ্ডলে দগ্ধিত শিব পবিলেক ধ্বনি ।
 ক্লান্ত উদিত যেন জ্বলে পূর্ণশশী ॥ ২৫৫৯৫
 সৌমদন্ত নৃপতিক পবিবাক দেখি ।
 সাত্যিকি ধাইলা কোপে কণিক নাপেখি ॥
 হেন দেখি যুধিষ্ঠির বাজা কোপমনে ।
 আইস বুলি দ্রোণক মাতিলা ভেত্তিকণে ॥ ২৫৫৯৬
 শবে হারি সেনাগণ মাঝিলা সমবে ।
 পাঞ্চশবে দ্রোণক ভেদিলা অনন্তবে ॥
 অতি বৃদ্ধ ভৈলা যেরে দ্রোণ সেনাপতি ।
 নৃপতিব ধনু ধ্বজ কাটিলা সম্প্রতি ॥ ২৫৫৯৭
 ধনু ধ্বজ নষ্ট ভৈল দেখিলা নৃপতি ।
 আন ধনু ধবি গুণ লগাইলা সম্প্রতি ॥
 দ্রোণক হানিলা ভল্লশব একশত ।
 মূর্ছা যাই গুণ দ্রোণ পবিলা বধত ॥ ২৫৫৯৮
 মুহূর্ত্তেক মানে স্বন্দ্র ভৈল বিজব ।
 নৃপতিক হানিলা প্রচণ্ড বায়ুশব ॥
 পাণ্ডবে দেবর অস্ত্র জানন্ত সকল ।
 পর্বত সায়েকে বায়ু কবিলা নিষ্ফল ॥ ২৫৫৯৯
 বায়ুবাণ নষ্ট কবিলন্ত নৃপবর ।
 সাধু সাধু বুলি প্রশংসিলা সর্ব নব ॥
 হেন দেখি হবি অতিশয় বঙ্গমনে ।
 যুধিষ্ঠির নৃপতিক বুলিলা বচনে ॥ ২৫৬০০
 আমার বচন শুনিয়োক মহাভাগে ।
 গুণয়ে সহিতে যুদ্ধ কবিবে নলাগে ॥
 জিনিলেও নাই যশ হাবিলেও নাই লাজ ।
 জানি গুণক সমে যুদ্ধ এবা মহাবাজ ॥ ২৫৬০১
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিব হিত চিন্তে মনে ।
 তোমাকে ধবিবে চুম্পি কুবে সর্বক্ষণে ॥
 তাকে জানি আব লগে যুদ্ধ পবিহবা ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক বাহিব নকবা ॥ ২৫৬০২
 বাজায়ে বাজায়ে যুদ্ধ কবিবাক ভাল ।
 ব্রাহ্মণব লগে যুদ্ধ এবা অধীশাল ॥
 কৃষ্ণব কচন শুনি আচার্য্যক এবি ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক হাইলা কহকবি ॥ ২৫৬০৩

শুনা সভাসদ পদ একচিত্ত কবি ।
 যেন মতে মহাতার সংহাবিলা হবি ॥
 ভকতক বাধি দুৰ্জ্জনক সংহাবিলা ।
 এহি বাধব জানা মহা মোক্ষলীলা ॥ ২৫৬০৪
 আক একমনে ঘিটো কবয় জয়ণ ।
 ভকতি মুকুতি গতি পাৱে সেহিজন ॥
 বিজ গোপীনাথে কহে এবা আন কাম ।
 মুকুতি মিলোক ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৫৬০৫

কুক পাণ্ডব নৈশ-যুদ্ধ

দুলাড়ী

বাজা ধৃতবাষ্ট্র পুছে সঞ্জয়ত
 কহা শুনে একমনে ।
 ঘোব নিশাকালে কুক পাণ্ডবলে
 কি মতে কবিলা বণে ॥
 ঘোব তমোময় একো নেদেখয়
 কোনোবা আপোন পব ।
 মহা অন্ধকাৰে মগ্ন হুয়া নবে
 কিমতে কবিলা শব ॥ ২৫৬০৬
 হয় হস্তী বথ নেদেখয় পথ
 সাবধি নেদেখে বধী ।
 হস্তীয়ার সবে পথক নেদেখে
 নেদেখে ঘোঁবাব গতি ॥
 দুৰ্য্যোধন বজনী তাত বীকণে
 কিমতে কবিলা বণ ।
 কহা সাবশেষে শুনায়ে নিম্বিবে
 শান্ত হোক ঘোব মন ॥ ২৫৬০৭
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনা নৃপক
 কহো কথা যেন ভৈল ।
 দুই দলে ঘোব লমব কবন্তে
 মহানিশা আসি ভৈল ॥
 বাজ তম চক্ষু মেলন নবায়
 পীড়িল দুখ ভাগবে ।

কুখ্যে তুখ্যে লবিব নোহাবে
 বাজাত দিলা গোচবে ॥ ২৫৬০৮
 শুনা নৃপবব কবোহো গোচব
 কার্য তৈল অখাস্তব ।
 ঘোব তমোময়ে নেদেখো একোয়ে
 নিচিনি আপোন পব ॥
 হয় হস্তী বধ নেদেখয় পথ
 পীড়িলা নিদ্রা ভাগবে ।
 বীৰগণে শব কবিবে নোহাবে
 দিয়োক মোক উত্তবে ॥ ২৫৬০৯
 শুনি ছুর্যোধনে দিলেক উত্তব
 শুনা সবে বীৰগণ ।
 পদাতিসকলে এবা ধনুশব
 প্রদীপ জ্বালা এখন ॥
 বাজাব বচন শুনি বীৰগণ
 ভণ্ডাবক চলি যায় ।
 অসংখ্য হাজাব কলসে কলসে
 আনিলা তৈল নমায় ॥ ২৫৬১০
 ভাল ভাল বস্ত্র তেলত ভিজাই
 আবিয়া লগাইলা পাচে ।
 দূব হৈল ক্লেশ আন্ধার নিশেষ
 পাণ্ডুলে দেখি আছে ॥
 নাচে ঠায়ে ঠায়ে ছন্দুভি বাজারে
 শব্দ শিজা ঠায়ে ঠায়ে ।
 এত তৈল বস্ত্র আমাঠেব ঠায়ে
 কোথेत পাইবে পাণ্ডবে ॥ ২৫৬১১
 মই বাজ্যেধব অসংখ্য ভাণ্ডাব
 তাব মই অধিপতি ।
 এত তৈল বস্ত্র পাণ্ডবে কোথাত
 পাইবেক গই সম্প্রতি ॥
 এহিমানে কবি মহাবঙ্গ কবি
 পাণ্ডবক খেদি যায় ।
 দেখি মুখিতিবে দিলন্ত উত্তব
 আপোন প্রজাক চাই ॥ ২৫৬১২

শুনা বীৰগণ আন্ধার বচন
 চাপিয়ো বোব সমীপ ।
 ভণ্ডাবক যায় তৈল বস্ত্র লইয়া
 আমাবো জ্বালা প্রদীপ ॥
 বাজাব বচন শুনি বীৰগণ
 পবয় আনন্দ তৈলা ।
 ভণ্ডাবক পবা তৈল বস্ত্র আনি
 অগনি সবে জ্বালিলা ॥ ২৫৬১৩
 বধে বধে দশ প্রদীপ জ্বালিলা
 হস্তীৰ পিঠিত সাত ।
 ঘোঁরাব পিঠিত দুইগোটা দিলা
 একগোটা পদাতিত ॥
 বধব গজব চাবিয়ো পঞ্জবে
 চা, চাৰি আবিয়া জ্বলে ।
 ধ্বজব উপবে একগোটা জ্বলে
 দেখিবাক কুতূহলে ॥ ২৫৬১৪
 ঘোটকব আগে পাচে দুইগোটা
 আবিয়া প্রকাশ কবে ।
 প্রত্যেক দুৰাবে গবব উপবে
 জ্বলে বাতি বহুতবে ॥
 অসংখ্য পদাতি এৰি ঢাল কাটি
 ধৰি ফুৰে তৈল কানি ।
 মহাবীৰ গণে সমব ককন্তে
 জ্বলয় ঘেন অগনি ॥ ২৫৬১৫
 এহিমতে বণে কুক পাণ্ডুগণে
 প্রদীপ জ্বালিয়া বৈল ।
 উভয় দলব প্রদীপৰ জ্যোতি
 গগন মণ্ডল গৈল ॥
 দেব বিভাধবে গন্ধৰ্ব কিমবে
 দেবঋষি ব্রহ্মঋষি ।
 প্রদীপৰ জ্যোতি দেখি সবে আতি
 তৈলন্ত মনে হবিষি ॥ ২৫৬১৬
 অস্তো অস্তে সবে কবে কাপাকাপি
 শুনা সবে কোকিল ॥

একোকে কালত নাহি দেখি শুনি
 ছেন ঠান ঘোষ বণে ॥
 এহি কুলি দেখে- গণ নিবস্তব
 প্রাণংগিলা বহুতবে ।
 হুগন্ধ মালতী পুষ্পে ববিবিলা
 কুক পাণ্ডব শিবে ॥ ২৫৬১৭
 পাচে দুই দলে লাগিল সমব
 অন্ধ প্রজা কল্পকাব ।
 হয় হস্তী বধী বধ বহুতব
 মবি গৈল যমঘব ॥
 বধী পবি গৈল সাবধি মবিল
 ঘোঁবাসব পাক কুবে ।
 হস্তীৰ মাহুত পবিল বহুত
 নাদি গৈল বহুতবে ॥ ২৫৬১৮
 মবিল পদাতি হাতে ঢাল কাটি
 ধনুকিৰ হাতে ধনু ।
 মালসব মবি আছে পবি পবি
 মাল বাজে বাজি তনু ॥
 কতো কিলাকিলি কামোবা কামুবি
 কাহাকো মাবে মুচবি ।
 এহিমতে বণে বাউলৰ চানে
 অন্তো অন্তো যায় মবি ॥ ২৫৬১৯
 কটকব বণ ভৈল কতোকণ
 মহানিশি সময়ত ।
 মহা বীৰগণে ভৈলা দেখা দেখি
 প্রদীপৰ কিরণত ॥
 ভৈল পবিচয় যুদ্ধ ধুমাজয়
 লাগি গৈল পুনৰ্বাব ।
 ধর্ম নৃপতিব সমুখে ধাইলেক
 কৃতবর্মা বলিয়াব ॥ ২৫৬২০
 সাত্যকিক প্রতি ধাইলা শুকক্লোণে
 মনে কবি মহা ধরে ।
 প্রমত্ত গজক দেখি যেন ক্লোণে
 ধাইলেক মন কাতকল ॥

সহদেব বীৰ নিঃশঙ্ক শবীষ
 আছে সমবক মন ।
 দেখি ভূবি বীবে ধবি ধনু শবে
 আগবাঢ়ি দিলে বণ ॥ ২৫৬২১
 কণ ভীমসেন লাগিলে কমন
 নকুলক দুর্বোধ্যনে ।
 শকুনি শিখণ্ডী ভৈল ঘোষ বণ
 বিন্দক কূপ ব্রাহ্মণে ॥
 দুঃশাসন সমে লাগিল সমব
 প্রতিবিল্ল মহাবীবে ।
 শুকব পুত্রক বাঢ়িব নেদিল
 ঘটোৎকচ নিশাচবে ॥ ২৫৬২২
 দ্রুপদ বাজাক ধাইলা বুঘসেনে
 বিবাটক মদ্রেধব ।
 শতানিক বীবে ধাইলা চিত্রসেনে
 ক্লোণ কবি ভয়ঙ্কব ॥
 অর্জুনক প্রতি ক্লোণে খেদি গৈল
 অলম্বুষ নিশাচবে ।
 এহিমতে দুই দলে জালি বাতি
 দুর্বোষ সমব কবে ॥ ২৫৬২৩
 পাচে ক্লোণ মনে হার্দিক নন্দনে
 বায়ুবেগে গৈলা ধাই ।
 দেখি যুধিষ্ঠিবে পঞ্চপাট শবে
 হৃদয়ে থৈলা জর্জটাই ॥
 আরো কুবি বাণে পাণ্ডব নন্দনে
 হানিলা গারব বলে ।
 হৃদয়ত কুটি পিঠি ভাগে চুটি
 পুংখমানে গৈল তলে ॥ ২৫৬২৪
 শবদার পাই হুগুণে কিটাই
 কৃতবর্মা নবেধবে ।
 সাত পাট শবে বাজাব শবীবে
 তাবিলেক হৃদয়তবে ॥
 আরো এক শব বাজাব হাতবে
 কাটিলেক ধনুক ॥

দেখি নৃপববে আতি শীঘ্র কবি
 তুলি লৈলা ধনুখান ॥ ২৫৬২৫
 ধবি ধনুখান জুবিলন্ত বাণ
 যুধিষ্ঠির মহাবাজে ।
 তাঁনি কর্ণমানে হৃদয় সন্ধানে
 তাবিলা হৃদয় মাজে ॥
 শব ফুটি গারে ক্রোধিয়া বাজারে
 কবিলন্ত মহামন্য ।
 সপ্তত্রিংশ শবে ভেদি দৃঢ়তবে
 হাতব-কাটিলা ধনু ॥ ২৫৬২৬
 আৰো পাঞ্চ পাট শব ভল্লভাট
 হানিলন্ত হৃদয়তে ।
 কবচ কাটিয়া পাতালে পশিলা
 সপ' যেন বিবরতে ॥
 আক ছয়বাণে হৃদয় সন্ধানে
 হানিলন্ত মহাবীবে ।
 চাবি শবে চাবি ঘোটক ছেদিল
 সাবধিক ছুই শবে ॥ ২৫৬২৭
 শবঘাৱ পাই পাণ্ডুর তনয়
 ক্রোধে কম্পে কলেববে ।
 ভয়ঙ্কর শক্তি তুলিয়া লগাইলা
 বিদ্যুত সঞ্চাবে কবে ॥
 সেহি সময়তে বাজা যুধিষ্ঠিরে
 হাতে তুলি লৈলা ধনু ।
 অসংখ্যাত শবে ভোজ নৃপববে
 সন্ধানে হানিলা তনু ॥ ২৫৬২৮
 শবঘাৱ পাই ছুগুণে জ্বলিল
 কৃতবর্মা নবেশবে ।
 সাবধি বধক ঘোঁবাক ধ্বজক
 পেষিলেক যমঘবে ॥
 বধধ্বজ হত দেখি পাণ্ডু হত
 মনে কবি মহামন্য ।
 থাক থাক বুলি হাতে লৈলা তুলি
 শতচন্দ্র খড়্গাচন্দ্র ॥ ২৫৬২৯

খড়্গাচন্দ্র লই ক্রোধে নৈশা ধাই
 কবিয়া বব আশ্ফাটে ।
 দেখি বৃষ্টি বীবে অসংখ্যাত শবে
 কাটিলা তিলেক চোটে ॥
 তোমর প্রচণ্ড হৃদয় নশ
 বহু আছে চিত্র কবি ।
 গাৱন সন্ধানে পাণ্ডুর নন্দনে
 প্রহাবিলা মস্ত পটি ॥ ২৫৬৩০
 দেখে বৃষ্টি বীবে বিদ্যুত সঞ্চাবে
 তোমর আসে প্রচণ্ড ।
 মাঝি ছুই শব চূর্বাব তোমর
 কবিলন্ত খণ্ড খণ্ড ॥
 পাচে ক্রোধমানে হার্দিক নন্দনে
 প্রহাবিলা শব ডাটি ।
 অমূল্য বস্ত্রব বাজাব গাৱন
 কবচ পেলাইলা কাটি ॥ ২৫৬৩১
 বধধ্বজ হত হৈলা ভূমিগত
 মহাবাজা যুধিষ্ঠির ।
 ঘোঁব শবঘাৱে পীড়িলা মাধৱে
 অন্তৰিলা কতোদূর ॥
 ধর্ম নৃপতিক সমবে জিনিয়া
 পবন আনন্দ মনে ।
 ছুনাই দ্রোণর বধচক্র বাধি
 বহিলা গই তেখনে ॥ ২৫৬৩২
 সেহি সময়তে পাচে ভূবি বীবে
 সাত্যকিক গৈলা খেদি ।
 আতি তীক্ষ্ণতর দশ ভল্ল শব
 হৃদয়ত ধৈলা ভেদি ॥
 শবঘাৱ পাই ছুগুণে কিটাই
 যদুবীর বব সাব ।
 পাঞ্চ পাট বাণে হানি ধানে ধানে
 বাহিবাঁইলা ভেজখাব ॥ ২৫৬৩৩
 সাত্যকির শবে কুষ্টি দৃঢ়তবে
 মহাবীর কুর্কিসেন ।

পাক ভল্ল শবে হানি দৃঢ়তবে
সিংহনাদ অতি টান ॥
পাচে ছুই শবে কুটি ছুই বীবে
নিসন্ধি কবিলা তনু ।
ক্ৰোধে বক্তৃৰ্ণ ছুইহানো নয়ন
মণ্ডল আকাৰ ধনু ॥ ২৫৬৩৪
ভাত অনন্তবে যত্ন বীৰববে
ক্ৰোধে কম্পমান তনু ।
ভয়ঙ্কৰ শক্তি তুলিয়া লগাইলা
বধতে এবিলা ধনু ॥
ছুই হাত তুলি কোবেক চৈছাইলা
সমস্ত গাঁৱৰ বলে ।
কুক কুমাৰৰ হৃদয়ত পৰি
চলিলা আতি সহলে ॥ ২৫৬৩৫
চুৰ্ণাৰ সন্ধান পায়৷ জুৰিসেন
যমঘৰে চলি গৈলা ।
দেখি গুৰুহুতে ক্ৰোধে মহাদ্ৰৱতে
সাত্যকিক ক্ৰোধে ধাইলা ॥
ধাক ধাক বুলি হাতে ধনু তুলি
ববিষিলা শবচয় ।
যেন মহা মেঘে পৰ্বতক ঢাকি
ধাবাসাবে ববিষয় ॥ ২৫৬৩৬
যেবে গুৰুহুতে সাত্যকিক প্ৰতি
প্ৰহাৰিলা শবধাৰ ।
দেখি ঘটোৎকচ সাজি বীৰ কাছে
আগুৱাইলা পুনৰ্বাৰ ॥
ধাক ধাক আবে দ্ৰোণৰ তনয়
পুত্ৰে বধি মোৰ মঙ্গ ।
তোক মাৰি ধম কৰণে পঠাওঁ
মহিবক বেন কন্দ ॥ ২৫৬৩৭
এহি বুলি হাতে শব ধনু ধৰি
খেলি যায় ক্ৰোধ কৰি ।
যেন পৰ্জ্বলক প্ৰতি খেদি যায়
সাক্ষাৎ বহু কেশৰী ॥

গুৰু পুত্ৰক ঢাকি দশোদিশ
ববিষিলা শবচয় ।
যেন পৰ্বতক ঢাকি মেঘগণ
অবিচ্ছেদে ববিষয় ॥ ২৫৬৩৮
শবধাৰ পাই দুগুণে কিটাই
অস্থামা বীৰবধ ।
হিড়িম্বীপুত্ৰৰ বজ্জ কলেৱৰ
ভেদিমন্ত দৃঢ়তবে ॥
শবধাৰে মহা- ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা
ভীমহুত বলিয়াৰ ।
গুৰু পুত্ৰক ঢাকি শবচয়
ববিষিলা ধাবাসাব ॥ ২৫৬৩৯
অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ভল্ল ববাহ নালিক
শিলীমুখ বৎসদন্ত ।
আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনুক টানিয়া
প্ৰহাৰিলা অপৰ্য্যন্ত ॥
দাকণ সন্ধানে বাক্সৰ বাণে
যেন হৰে বজ্জপাত ।
শৰীৰত পৰি মাংস ৰায় ছিঙি
কৃত তৈল অসংখ্যাত ॥ ২৫৬৪০
শবধাৰ পাই গুৰুৰ তনয়
ছুখ পাইলা বিপৰীত ।
ক্ৰোধে অতিশয় ঘোৰ শবচয়
কবিলা মন্ত্ৰে মন্ত্ৰিত ॥
ধনুত জুৰিয়া আকৰ্ণ পুৰিয়া
প্ৰহাৰিলা শব ভাটি ।
হিড়িম্বীপুত্ৰৰ শব নিবন্তৰ
ঘৰিতে পেনাই কাটি ॥ ২৫৬৪১
পাচে ছুইহান্তৰ লাগিল সময়
দেখি লাগে মহাত্ময় ।
ছুইহান্তৰ শবে আকাশ ছানিলা
দেখি সবে শবচয় ॥
শবে পৰি শব কুলিঙ্গ অগনি
বাহিবাইলা বহুতবে ।

যেন নিশাকালে বিদ্যুত সন্ধাবে
অত্যন্ত প্রকাশ করে ॥ ২৫৬৪২
পাচে ভীষ্মহুতে শব একশতে
গুণত জ্বিলা আনি ।
শুক্ল পুত্রব হিয়াব ভিতবে
সন্ধানে পঠাইলা হানি ॥
দাক্ষণ চুর্বাৰ বাঙ্গসব শবে
কুটিলস্ত গুরুহুতে ।
কাম্পে উক শিব সুহিকয় খিব
কদলি যেন বায়ুতে ॥ ২৫৬৪৩
ধ্বজ যষ্ঠী ধবি সঙ্কুক্ষণ হুয়া
বহিলস্ত দ্বিজববে ।
দেখি কুকগণে কবে হাহাকাব
পাণ্ডুগণে বজ্র কদব ॥
লভিলা চেতন গুরুব নন্দন
ধনু টানি বাবস্থাব ।
কবিয়া টঙ্কাব জুবিলস্ত শব
তীক্ষ্ণতব ক্ষুব ধাব ॥ ২৫৬৪৪
যমদণ্ড সম শব ত্রৈলোক্য
প্রহাবিলা গুরুহুতে ।
হৃদয়ত ফুটি পিঠি ভাগে ছুটি
বাহিবাইলা মহাশ্রুতে ॥
দাবণ প্রহাবে বধব উপবে
পবিলেক মুচ্ছা যায় ।
দেখিয়া সাবধি আতি ধবগতি
নিলা বথ পলুৱায় ॥ ২৫৬৪৫
ঘটোৎকচক সমবে জিনিলা
দ্রোণহুত বলিৱাব ।
দেখি কুকগণে প্রশংসা কবিলা
সাধু সাধু বীর সাব ॥
এহিমতে দ্রৌণী বাঙ্গসক জিনি
কবিলস্ত সিংহনাদ ।
দেখি কুকগণে মহাবজ্র মনে
বাজাইলা পক শব্দ ॥ ২৫৬৪৬

নমো নাবায়ণ সংসাব কাবণ
ভবকল্প কুখহাবী ।
ভোমাব চবণে পশিলেঁ। শবণে
নিরোক মোক উদ্ধাবি ॥
মই মন্দমতি নাজানেঁ। তকতি
ভুতি নতি সমুদায় ।
পতিতপারন ভূমি নাবায়ণ
বন্ধা কবা তমু পার ॥ ২৫৬৪৭
শুনা সর্বজনে একচিত্ত মনে
ভাবত কথা শ্রবণ ।
ইহলোকে ভোগ মুকুতি ভুঞ্জিবা
চলিবা বিষ্ণুভুবন ॥
যিটো নাবায়ণ সংসাব কাবণ
পৃথিবীত অবতবি ।
যত ভূমিভাব কবিলা সংহাব
মমুয়া চেটোক ধবি ॥ ২৫৬৪৮
পাণ্ডবব ভক্তি বলে বশ্য হুয়া
হেন কর্ম আচবিলা ।
ধর্ম নুপতিব আত্মা শিবে ধবি
হস্তিনাপুরক গৈলা ॥
বধব সাবধি হুয়া যতুপতি
হাতে ধবি চাট বাবি ।
অর্জুনব হিত চিন্তি অনুক্ষণে
ফুলিলস্ত বন্ধা কবি ॥ ২৫৬৪৯
হেন মাধৱক ভক্ত বাঙ্করক
নেবিবাহা গুণ নাম ।
কর্ণে শুনা নাম হস্তে কবা কাষ
হুখে লৈবা তাব নাম ।
মহিমত ক্রতু সপুত্র জীবন্তে
ধর্মদেব নুপবব ।
তাহান পাঠক মিত্র-মোক্ষিৱাবে
বচিলা ইটো পদ্যাব ॥ ২৫৬৫০
শুনা সবে নব মনুজ মনোবাব
এহিমানে প্রয়োজন ॥

সামু সঙ্গ লৈলা পুৰাণ ভাঙত
কবিতা সঙ্গা জ্ঞান ॥
এহিয়ানে কাম বোলা বাম বাম
সংসাৰ হৈব মোচন ।
জিক গোপীনাথে বোলে নিবন্তবে
জাকি বোলা নাবাৰণ ॥ ২৫৬৫১

কৰ ঘটোৎকচৰ বৃত্ত

পদ

আত অনন্তবে কথা শুনা নৃপবৰ ।
দ্রোণৰ সমুখে খেদি বাস্ত ব্রহ্মোদয় ॥
দেখি চুৰ্য্যোধনে মনে নসহিলা তাক ।
বহ বুলি আগভেটি দিলা শবজাক ॥ ২৫৬৫২
শবঘাৰে ভীমসেনে মহাবজ তৈলা ।
দশ শবে নৃপতিৰ হিয়াত জস্তাইলা ॥
ভীম শবে পীড়িত ভৈলন্ত চুৰ্য্যোধনে ।
কুৰি শবে ভীমক ভেদিলা ক্রোধমনে ॥ ২৫৬৫৩
নৃপতিৰ শবে ঘেৰে ভেদিলেক তনু ।
হাততে কাটিলা কুক নৃপতিৰ ধনু ॥
ধ্বজগোটা কাটিয়া পেলাইলা পাঞ্চ বাণে ।
হৃদয়ত নহ বাণ ফুটিলা সন্ধানে ॥ ২৫৬৫৪
ধনু ধ্বজ নষ্ট দেখি বাজা চুৰ্য্যোধন ।
ভীমক হানিলা ক্রোধে অসংখ্য মৰ্দ্দন ॥
তথাপিতো মনে কমা নাহি কোঁৱৰব ।
অৰ্দ্ধচন্দ্রে ধনুখান কাটিলা ভীমব ॥ ২৫৬৫৫
ধনু ছেদ দেখি পাচে পাণ্ডব নন্দনে ।
আন ধনু ধৰি গুণ দিলা তেতিয়া ॥
স্বৰ্ণ পুংখিয়া শব শিলাত শনাইলা ।
হেন দশ শব হানি হিয়াত জস্তাইলা ॥ ২৫৬৫৬
শবঘাৰে নৃপতি কবিতা মহাবল্য ।
পুনৰপি ভীমৰ কাটিলা মহাবল্য ॥
কটা ধনুখান বীৰে আছবি পেলাইলা ।
মহাভাব সহ ধনু কুটিয়া পেলাইলা ॥ ২৫৬৫৭

সিয়ো ধনু কাটিলা চুৰ্য্যোধন শব হানি ।
পুনু আন ধনু লৈলা ভীম মহাবল্য ॥
শবে হানি সিয়ো ধনু কাটিলা নৃপতি ।
আবো এক ধনু তুলি লৈলা মহাবল্য ॥ ২৫৬৫৮
তাহাকো কাটিলা কুকপতি কুৰি বাণ ।
দেখি ভীমসেনে ক্রোধ কবিলন্ত টান ॥
এহিমতে তুলি লৈলা ধনু দশখান ।
সবাকো কাটিলা লঘু হস্ত চুৰ্য্যোধন ॥ ২৫৬৫৯
যেহি ধনু ধৰে ভীমে কাটে কুকপতি ।
মহাক্রোধে ধনিলেক চুৰ্য্যোধন শক্তি ॥
প্ৰলয়ৰ উল্লা যেন শক্তি আসে ধাই ।
তক তক কৰি আসে প্ৰলয়ৰ ছাই ॥ ২৫৬৬০
ভীম ভুজবলে চলে বিদ্যুত সকাৰে ।
বৃত্তক হানিলা যেন বজ্জ পুৰন্দৰে ॥
নৃপতি দেখন্ত শক্তি আসে মোক খেদি ।
তিনি শবে আলগতে পেলাইল ছেদি ॥ ২৫৬৬১
শক্তি নষ্ট দেখি পাণ্ডুহস্ত বলিয়াব ।
ভয়ঙ্কৰ গদা তুলি কবিতা প্ৰহাৰ ॥
মাথাৰ উপৰে তুলি কুৰায় শত পাক ।
মাৰে। চুৰ্য্যোধন বুলি বাখা আপোনাক ॥ ২৫৬৬২
এহি বুলি প্ৰহাবিলা গদা ভয়ঙ্কৰ ।
পবিল চুৰ্য্যোধন গদা বধৰ উপৰ ॥
সাবধি সহিতে বধখান তৈলা চুব ।
জাম্প দিয়া নৃপতি পেলাইলা কতোদূৰ ॥ ২৫৬৬৩
লৰবি উঠিল গই নন্দকৰ বধে ।
ভীমৰ প্ৰহাবে অন্তবাইলা আখে বেখে ॥
পবিল নৃপতি হেন মানিলন্ত মনে ।
সিংহনামে পৃথিৱী কাম্পন্ত মনে মনে ॥ ২৫৬৬৪
ভোমাব কটকে উঠিলেক হাহাকাৰ ।
নিশ্চয় জানিলে। বাজা পবিল আশাৰ ॥
ভীমৰ দাকণ নাম শুনি যুধিষ্ঠিৰে ।
জানিল কোঁৱৰ যবি নৈল বন্যবৰে ॥ ২৫৬৬৫
এহি বুলি পঞ্চ পঞ্চ বাস্ত মনে মনে ।
যথাত আছন্ত ভীম সৈন্য দেখি গানে ॥

নৃপতিক দেখি পাণ্ডু পাঞ্চালব জনে ।
 ভীষক আরবি আসি বৈরা বদমনে ॥ ২৫৬৬৬
 যেরে দুর্বোদ্ধন পলাই গৈল বণভঙ্গে ।
 সহদেব কুমারক কর্ণে ধাইলা খঙ্গে ॥
 সহদেব বীরব দেখিলা বাধাস্থিতে ।
 দশ শব হৃদয়ত প্রহাবিলা ক্রোড়ে ॥ ২৫৬৬৭
 পুনরপি শবচয় কবিলা সন্ধান ।
 সহদেব বীরক কাটিলা ধনুধান ॥
 ধনুছেদ দেখি পাচে মাত্রীর নন্দনে ।
 আন ধনু ধবি গুণ দিলা তেতিক্ষণে ॥ ২৫৬৬৮
 কর্ণব হৃদয়ে শব হানিলা বহুত ।
 পাচে দুহাস্তব যুদ্ধ মিলিল অদ্বুত ॥
 দুইকো দুই শবে হানি কবিলা অর্জব ।
 দুহানো শবীবে তেজ বহে নিকৃষ্টব ॥ ২৫৬৬৯
 দুধানব বধ পাক ফুবে চক্রাকাব ।
 দুইখন ধনু দেখি যুগল আকাব ॥
 লক্ষিব নোরাবি শব পবে ধাবাসাব ।
 বাসবব ফুটে যেন ধনুব টঙ্কাব ॥ ২৫৬৭০
 সেহি সময়ত পাচে বাধাব তনয় ।
 সহদেব বীরব কাটিলা চাবি হয় ॥
 এক ভল্ল সাবথিব ছেদিলন্ত শিব ।
 বধখান কাটিয়া পেলাইলা মহাবীর ॥ ২৫৬৭১
 বধহত দেখি বীর হৃদয়ত মর্ষ ।
 থাক থাক বুলিয়া ধবিলা খড়্গচর্ম্ম ॥
 শব হানি কর্ণে কাটিলন্ত খড়্গচর্ম্ম ।
 দেখি সহদেব মনে ভৈল মহামর্ষ ॥ ২৫৬৭২
 মনে বিষবষি সহদেব মহামতি ।
 হাতে তুলি আনিলেক দুর্বাব শকতি ॥
 আকাশে চলিয়া আসে অগ্নিবর্ণ দণ্ড ।
 শবে হানি বাটতে কবিলা খণ্ড খণ্ড ॥ ২৫৬৭৩
 শক্তি নষ্ট দেখি মনে নসহিল তলা ।
 হানিয়া পঠাইলা পাচে ভয়ঙ্কব গদা ॥
 বিশ্বাদ শবদে গদাগোট আসে চলি ।
 ভাহাকো কাটিলা অধাস্ত মহাবলী ॥ ২৫৬৭৪

পাচতে আহ্নয় চক্রে দেখি লাগে ক্ষয় ।
 হাতে ধবি তুলি লৈলা মাত্রীর তনয় ॥
 চক্রে হাতে ধবি শোভে মাত্রীর কুমার ।
 কালচক্রে ধবি অগ্নি যেন অনিবার ॥ ২৫৬৭৫
 হানিলন্ত চক্রে আসে আকাশক ভেদি ।
 দেখে বাধাস্থিতে চক্রে মোক আসে খেদি ॥
 অনেক সহস্র শবে পেলাইলন্ত ছেদি ।
 যেন অগ্নি শবক বকণ বাণ মর্দি ॥ ২৫৬৭৬
 পবম পণ্ডিত সহদেব মহাশয় ।
 মনত মিলিল আসি পবম বিষয় ॥
 বধ ধ্বজ নষ্ট দেখি মনে মহামর্ষ ।
 নপাস্ত উপায় মনে কবে। কোন কর্ম্ম ॥ ২৫৬৭৭
 কর্ণব হাতত সবে ভাগি গৈল টোল ।
 বধব ঘোটক মাঝি চপাবন্ত কোল ॥
 শুন সহদেব বাপ মোব বোল কব ।
 দাকণ বীরব লগে যুদ্ধ পবিহব ॥ ২৫৬৭৮
 সমানে সমানে তই কবিবি সমব ।
 দিলোঁহো বিদায় চল আপোনার ঘব ॥
 যদি কাটিবাক পাবে কর্ণ মহাবীর ।
 কুম্ভীর বচন স্মরি বাখিলন্ত শিব ॥ ২৫৬৭৯
 সহদেব কুমারক এহি বুলি কর্ণ ।
 পাঞ্চাল দলত গই পশিল তেখন ॥
 যেরে সহদেব বীর গৈল বণভঙ্গে ।
 অর্জুনক ধাইলা অলম্বুষ মহাধঙ্গে ॥ ২৫৬৮০
 অষ্ট চক্রযুক্ত বধে চবি নিশাচবে ।
 যত সেনাগণ মুখ ঘোটক আকাবে ॥
 বস্ত্রবর্ণ পতাকা হানয় বহুতবে ।
 ওব ফুল মালা শোভে শিবব উপবে ॥ ২৫৬৮১
 লোহাময় অলঙ্কারে শোভে বধখান ।
 ভালুকব ছাল আবি আছে ধানে ধান ॥
 ধানে ধানে আবি আছে চাটকর পাখি ।
 অন্নপত প্রাণী ববে বধখান দেখি ॥ ২৫৬৮২
 ধ্বজগোট ছলে তাক গুণ শঙ্করব ।
 পেচা হুহু লোপকাব আনিছে বিহব ॥

হেন কবে চৰি অলম্বুৰ নিশাচৰে ।
 অঙ্গন পৰ্বত যেন মেখে শোভা কৰে ॥ ২৫৬৮৩
 বীৰ কাছে কাচি অলম্বুৰ নিশাচৰে ।
 খড়গ চৰ্ম্ম ধৰি ধাইলা অতি আড়ম্বৰে ॥
 শৰে হানি খড়গক কাটিলা বীৰবৰে ।
 চৰ্ম্মে সন্মৈ চলে অলম্বুৰ নিশাচৰে ॥ ২৫৬৮৪
 তাহাকো ছেদিল ধনঞ্জয় হানি বাণ ।
 দেখি উৰি গৈলা বাক্সসৰ পাঞ্চ প্ৰাণ ॥
 বাতুল আকাৰে বীৰ দশোদিশে চারে ।
 জীৱনৰ হেতু কিছু গুণিয়া নপারে ॥ ২৫৬৮৫
 পাচগুটি ভিঙি লবৰেক দিলা টানি ।
 নাকটিলা শিৰ তাৰ বীৰ চূড়ামণি ॥
 য়েৱে অলম্বুৰ পলাই গৈলা বণভঞ্জে ।
 পাচে ধনঞ্জয়ে কোঁৱৰক ধাইলা খঞ্জে ॥ ২৫৬৮৬
 সেহি সময়ত পাচে পাঞ্চালনন্দনে ।
 দ্রোণক বধিবে মনে ধাইলা কোপমনে ॥
 স্তব্ধৰ বথে চৰি মাজি ধনুগুণ ।
 দুই হাতে টকাৰ কৰয় ঘনে ঘন ॥ ২৫৬৮৭
 উলটি লবিলা প্ৰজা পাণ্ডু পাঞ্চালৰ ।
 দ্রোণক বেড়িল গই য়েপুৰে তেপুৰ ॥
 হেন দেখি মহাক্ৰোধে তনু পুত্ৰগণে ।
 দ্রোণৰ সহায় জয়া ধাইলা কোপমনে ॥ ২৫৬৮৮
 পাচে দুই দলে গৈয়া হৈল একতৰ ।
 প্ৰচণ্ড বাঁতাসে যেন ক্ষোভিত সাগৰ ॥
 প্ৰথমতে দ্রোণক য়ে পাঞ্চালকুমাৰে ।
 পাঞ্চ শৰে ভেদি বজ্জ সিংহনাদ কৰে ॥ ২৫৬৮৯
 শৰঘাৱ পাই দ্রোণে দুগুণে কটাইলা ।
 কুৰি শৰে কুমাৰৰ হৃদয় জস্তাইলা ॥
 আউৰ এক শৰে তাৰ কাটিলন্ত তনু ।
 ক্ৰপদ কুমাৰ মহাক্ৰোধে ধাইলা মন্ত ॥ ২৫৬৯০
 পাচে ভয়ঙ্কৰ ধনু ছুটিলা ভেখনে ।
 দ্রোণ আচাৰ্য্যৰ শিৰ কাটিবাক মনে ॥
 ধনুখান ৰাৰি টকাইলা ঘনে ঘনে ।
 দ্রোণবধ হেতু শৰ ছুটিলা কোপনে ॥ ২৫৬৯১

প্ৰলয়ৰ বহি যেন শৰৰ প্ৰকাশ ।
 দুয়হ জানায়ে বিদ্যাপিলা দিশপাশ ॥
 শৰযুগ হস্তে শৰ বাহিবাই চলি ।
 গিৰ গিৰ কৰি সবে লবয় ধৰী ॥ ২৫৬৯২
 মন্ত পঢ়ি প্ৰহাৰিলা শৰীকৰ বলে ।
 পৰনতো অধিক প্ৰচণ্ড বেগে চলে ॥
 দ্রোণবধ হেতু শৰপাটি আসে চলি ।
 দুৰ হস্তে দেখিয়াছে কৰ্ণ মহাবলী ॥ ২৫৬৯৩
 আতি আখে বেখে শৰ প্ৰহাৰিলা ডাটি ।
 অম্বোধ সায়কে শৰ পেলাইলেক কাটি ॥
 ছুৰিত পৰিয়া শৰ জয়া দুইখান ।
 কৰ্ণৰ প্ৰসাদে তাৰ বক্স ভৈল প্ৰাণ ॥ ২৫৬৯৪
 শৰ হত কৰি পাছে বাধাহত কৰ্ণে ।
 হৃদয়ত দশ শৰে ভেদিল সন্ধানে ॥
 তাত পাচে পাঞ্চ শৰে ভেদি দ্রোণহস্তে ।
 দ্রোণেয়ো হানিলা পাঞ্চ শৰ মহাভন্তে ॥ ২৫৬৯৫
 শৈল্যেয়ো হানিয়া হৃদয়তে নৱ শৰে ।
 দুঃশাসনে নৱ শৰ তাত অনন্তবে ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি হানিলা কুৰি শৰে ।
 শকুনি হানিলা পাঞ্চ শৰ দৃঢ়তৰে ॥ ২৫৬৯৬
 সেহি সময়ত পাচে পাঞ্চালকুমাৰে ।
 ধনুখান কাটিলেক কৰ্ণৰ হাতৰে ॥
 ধনু ছেদি ধুইছ্যয়ে দিলা বোৰবিজ ।
 কৰ্ণৰ দেখিয়া যেন লেজকটা সিংহ ॥ ২৫৬৯৭
 পাচে কৰ্ণে আন ধনু লৈলা ভাল চাই ।
 পাঞ্চালপুত্ৰক ঢাকি শৰে থৈলা ছাই ॥
 সমবত কৰ্ণক পীড়িলা ধুইছ্যয়ে ।
 দেখি কুক সেনাগণে ধাইলা তেতিয়গণে ॥ ২৫৬৯৮
 হস্তী কন্ধে কুমাৰক বেড়িলে বাহুতে ।
 ঘোটকত চুটি দিয়া বেড়িলে বাহুতে ॥
 বধীগণে বেড়িলেক কৰি বধ গতি ।
 বাক খাণ্ডা হাতে ৰাৰি বেড়িলা পলাতি ॥ ২৫৬৯৯
 এহিমতে কুমাৰক বেড়ি কপকৰে ।
 দশো দিশে বেড়ি শৰ বৰিবিলা ধানে ॥

ভাসম্বাব শব যেরে সহিবে নপাবে ।
 শবে হানি শবচয় কাটিলা সত্বে ॥ ২৫৭০০
 দেখি সাত্যকিক ক্রোধে বাধান্ত কর্ণে ।
 দশ শব হৃদয়ত হানিলা সন্ধানে ॥
 সাত্যকিয়ো কুবি থাকে ভেদিলন্ত তাক ।
 দশন কামুবি ক্রোধে বোলে থাক থাক ॥ ২৫৭০১
 দুইকো দুই শব প্রহাবয় ঘনে ঘন ।
 দুহাস্তব সিংহনাদে পুৰিল গগন ॥
 কাম্পয় পৃথিবীখান দুহাস্তব ভবে ।
 ঘোব বজ্রপাত যেন ধনুৰ টকাবে ॥ ২৫৭০২
 পাচে মহাক্রোধে কুবি বাধাব কুমাৰ ।
 সাত্যকিক লাগি শব হানিলা বিস্তব ॥
 বিপাট নালিক বৎসদন্ত খুব ধাব ।
 ভল্ল ভিণ্ডিপাল শব হানিলা অগাৰ ॥ ২৫৭০৩
 যত শব বাধান্তে কবিল প্রহাব ।
 সাত্যকিয়ো ততেক হানিলা পুনৰ্বাব ॥
 দুইকো শবে দুইহান ফুটিল কলেবর ।
 পবন অদ্ভুত যুদ্ধ ভৈল দুহাস্তব ॥ ২৫৭০৪
 সেহি সময়ত কর্ণন্ত বৃষসেনে ।
 ওলটে সহায় স্তম্ভাখ্যাত সেনাগণে ॥
 সাত্যকিক প্রতি শব ববিষিলা ধাবে ।
 যেন মহামেঘে পর্বতত বৃষ্টি কবে ॥ ২৫৭০৫
 ভাসম্বাব শবচয় কাটিলা সত্বে ।
 বৃষসেন বীৰক হানিলা অনন্তবে ॥
 আৰো একপাট শব কবিল প্রহাব ।
 প্রলয় কালত যেন প্রচণ্ড ভাস্কব ॥ ২৫৭০৬
 মস্ত্র পড়ি প্রহাবিলা শবীৰব বলে ।
 যুদ্ধা যায় বধ মাজে পবিল নিচলে ॥
 হাতব পবিল ধনু নাহিকে চেতন ।
 মবিল তনয় বুলি মানিলেক কর্ণ ॥ ২৫৭০৭
 পুত্রশোকে বাধান্ত বব পাইলা দুখ ।
 সাত্যকিক ভেদিলেক দশ শিলীমুখ ॥
 কর্ণশবে ব্যথিত ভৈলন্ত যুযুধান ।
 কর্ণব হৃদয়ে হানিলন্ত কুবি বাণ ॥ ২৫৭০৮

কতোক্ষণে বৃষসেন চেতন লভিল ।
 বাপে পোরে সাত্যকিক সন্ধানে হানিল ॥
 শবঘারে ব্যথিত ভৈলেক কিছু ভয় ।
 শবহানি বাপ পোব কাটিলন্ত ধনু ॥ ২৫৭০৯
 সাত্যকি মুনিব হেন মনে আকলিল ।
 তাক এবি পাঞ্চালপুত্রক ধাব দিল ॥
 দেখে ধৃষ্টদ্যুম্নে কর্ণে মোক দিলে ধাব ।
 ধনু ধবি আগুড়াইলা পাঞ্চালকুমাৰ ॥ ২৫৭১০
 হেন দেখি মহাক্রোধে বাধাব নন্দনে ।
 হৃদয়ত দশ শব হানিলা সন্ধানে ॥
 কর্ণক হানিলা শনাইত সাত বাণে ।
 মর্ম বিক ভৈল যেরে পাঞ্চালনন্দনে ॥ ২৫৭১১
 পুনবপি দুইহাস্তব মিলিল সমব ।
 দুইকো দুই শব হানি কবিল জর্জর ॥
 কর্ণমানে ধনু টানি কবন্ত প্রহাব ।
 হৃদয়ত পবি শব হরে পড়িলয়াব ॥ ২৫৭১২
 পাচে ছিদ্ৰ কাল লক্ষি সূর্য্যব কুমাৰে ।
 চাবি ঘোঁরা কাটিলেক পাঞ্চালপুত্রে ॥
 আৰো এক শবে কাটিলন্ত ধনুখান ।
 প্রচণ্ড সায়কে সাবধিব লৈলা প্রাণ ॥ ২৫৭১৩
 বধধ্বজ নষ্ট দেখি পাঞ্চালনন্দনে ।
 সহদেব বধে গই চবিল তেখনে ॥
 দ্রুপদ তনয় যেরে গৈল বণভঙ্গে ।
 পাঞ্চাল দলত কর্ণ পশিলন্ত খঞ্জে ॥ ২৫৭১৪
 সাবধি ডকাই ঘোঁরা বায়ু বেগে চলে ।
 শম্ববর্ণ চাবি ঘোঁরা সূর্য্য সম জ্বলে ॥
 হেন বধে চবি কর্ণ যদি দিশ চায় ।
 সহস্রে সহস্রে সেনা পোবে যমালয় ॥ ২৫৭১৫
 কর্ণশবে ব্যথিত ভৈলেক সেনাগণ ।
 বিভজে পলাই সেনা নকবয় বধ ॥
 পলাই সেনাগণ বাঢ়ি নকবয় বধ ।
 সিংহক দেখিয়া যেন পলাই হবিল ॥ ২৫৭১৬
 পলাই প্রজ্ঞাশন খেদি লাগ ধবে কর্ণে ।
 খুব শবে শিব কাটি পেশাব ভৈলেন ॥

হস্তী কহে চবি শোভা কবে বীৰব ।
 হস্তী সনে শিব কাটি নেই বধব ॥ ২৫৭১৭
 ঘোটক সহিতে কাটি পেলোইল বাহুত ।
 বধী সাবধিয়ে বধ কাটিলা বহুত ॥
 কুণ্ডলে মণ্ডিত গণ্ড পেলোইল কাটি ।
 ভেজে তোলবোল লাগি আছে ধূলি মাটি ॥ ২৫৭১৮
 ধ্বজ গণ্ড কাটি ছুয়ে পেলোইলা বিস্তর ।
 ঞ্জগচর্য কাটিলেক গলা মূদগব ॥
 চন্দনে দিগিধ বাহু উক বাহকল ।
 কাটি কহ পোট পিঠি কাবো বন্ধন ॥ ২৫৭১৯
 গণ্ড মুণ্ড কটা গৈল কাহাবো নশন ।
 উজ্জ্বিল হস্তী ফুৰি যাবে প্রজাগণ ॥
 এহিমতে কর্ণে সংহাৰয় প্রজাচয় ।
 দেখি নৃপতিব ক্রোধে নসহে হৃদয় ॥ ২৫৭২০
 অৰ্জুনক চাহি ক্রোধে বুলিলা বচন ।
 কিয় বজ চাহি আছে মৰায় প্রজাগণ ॥
 তোমাব সমান বীৰ নাহি সংসারত ।
 কর্ণক নয়াবা কিয় ঘোব সমবত ॥ ২৫৭২১
 কর্ণব বধব ঘোব শুনি মহাভয় ।
 পলাই সেনাগণ যেন অনাথ পৰায় ॥
 কর্ণক দেখিয়া ঘোব লাগে বব ভয় ।
 কর্ণব মহিমা দেখি কাম্পয় হৃদয় ॥ ২৫৭২২
 প্রজাব অৱস্থা দেখি প্রভু নাৰায়ণ ।
 অৰ্জুনক সম্বোধিয়া বুলিলা বচন ॥
 দেখা প্রাণসখি কেনে অৱস্থা প্রজাব ।
 নিগুটি কবয় সেনা পাণ্ডু পাঞ্চালব ॥ ২৫৭২৩
 হেন জানি ভাসম্বাৰ চিন্তিয়োক হিত ।
 কর্ণক বুজিবা জাণ্টে চলিয়ো ত্বৰিত ॥
 মুহি ঘটোৎকচক পাঞ্চালা এতিক্ষণে ।
 নেদেখোঁহো আন বীৰ তোবা ছুই বিনে ॥ ২৫৭২৪
 ভীমব তনয় ভীমকৰ্ম্ম নিশাচব ।
 পৰম মায়াবী সিটো মহা ধনুৰ্দ্ধব ॥
 বিশেষত বাহকমৰ বাহি বাড়ে কল ।
 জানি তাক বুজিবক পঞ্চ মহাবল ॥ ২৫৭২৫

জয়দ্রথ বধে দুখ পায় আছা বব ।
 ঘোটকক পীড়ি আছে দুয়হ জাগব ॥
 হেন জানি সখি তুমি চিন্তিয়োক হিত ।
 ঘটোৎকচক তুমি পাঞ্চিয়ো ত্বৰিত ॥ ২৫৭২৬
 কৃষ্ণব বচন শুনি বীৰ ধনুৰ্দ্ধব ।
 হিড়িম্বীপুত্রক মাতি বুলিলা বিনয় ॥
 শুন বাপু ঘটোৎকচ আমাব বচন ।
 কর্ণক বধিবে লাগি চলা এতিক্ষণ ॥ ২৫৭২৭
 তোমাব সমান বীৰ নাহি একোজন ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধব তুমি ভীমব সমান ॥
 পৰম মায়াবী তুমি বাহকমৰ পতি ।
 আছয় তোমাত মহা বিপুল শক্তি ॥ ২৫৭২৮
 হেন জানি চিন্তা বন্ধু বাহকব হিত ।
 কর্ণক বধিবে লাগি চলিয়ো ত্বৰিত ॥
 অৰ্জুনে বুলিলা ঘটোৎকচক বচন ।
 পাচে ঘটোৎকচক বুলিলা নাৰায়ণ ॥ ২৫৭২৯
 শুন ঘটোৎকচ পুত্র আমাব উত্তব ।
 ভৈল প্রাপ্তকাল আসি ইটো পাণ্ডবব ॥
 কৃষ্ণ-সমুদ্রত পৰি সবে যায় তল ।
 নৌকা ছয়া পাৰ কৰিয়োক মহাবল ॥ ২৫৭৩০
 বিবিধ অস্ত্রক জানা মায় বাহকমৰ ।
 তুমি বিনে কর্ণক বুজিবে কোন নব ॥
 তুমি মহাযুদ্ধ কবি মাৰিয়ো কর্ণক ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি বুজোক দ্রোণক ॥ ২৫৭৩১
 তোব পক্ষ পূৰ্ব ছয়া যাউক যুযুধান ।
 দীৰ্ঘবাহু চলি যাউক সঙ্গে ভীমসেন ॥
 কৃষ্ণব বচন শুনি হিড়িম্বীনন্দন ।
 নমস্কাৰ কৰি হেন বুলিলা বচন ॥ ২৫৭৩২
 যুদ্ধক চলিয়ো ভয় এয়া সিংগণ ।
 অৱশ্যে বধিবো আজি কর্ণ দুর্যোধন ॥
 আনো যত বীৰগণ বধিবো সমবে ।
 কীৰ্ত্তিক খেবোহো যারে চন্দ্র দিবাকবে ॥ ২৫৭৩৩
 নিগুটি কৰিবো আজি যত বীৰগণ ।
 কৃতজ্ঞকি কবি যেনে নৃপেশ নব ॥

দেখিয়ে মহিমা আজি মোব কেনে ঠান ।
 বাক্সসী মায়া ক ধবি কবিরো নির্ধাণ ॥ ২৫৭৩৪
 এহি গুলি চলি গৈলা আপোনার থান ।
 অদ্ভুত আশ্চর্য সাজিলেক বধখান ॥
 হস্তী মুহি ঘোঁরা মুহি শৈল্য ভয়ঙ্কর ।
 প্রমত্ত হস্তীৰ সম মূল কলৈব ॥ ২৫৭৩৫
 বামুতো অধিক বেগ আতি খবতব ।
 তুলিলা উচ্ছিত ধ্বজ গৃহ শগুনব ॥
 লোহাব প্রতিমা হালে দেখিবাক ভাল ।
 চাৰি পাশে ঢাকি আছে ভালুকৰ ছাল ॥ ২৫৭৩৬
 হেন হাজাৰেক সতে বহে তাৰ যান ।
 জ্বলন্তে আছয় যেন মহা মেঘখান ॥
 আপুনিয়ো সাজিলেক হুঁজিবাক মনে ।
 কালবস্ত্র কালটুপী কাল পৰিধান ॥ ২৫৭৩৭
 হাতত ধৰিলা শূল মহাভয়ঙ্কর ।
 যাত্রা কৰি উঠিলেক বধৰ উপর ॥
 যাত্রা কৰি শুধা হাণ্ডি দেখিলেক যায় ।
 ছুই বাবী দন্দ কৰে চুলাৰি লগায় ॥ ২৫৭৩৮
 তেল লৰা বুলি ডাকে তেলৰ পসাবী ।
 সাজি বান্ধি ধৰি নেই দেখিলা অহুৰি ॥
 হেন বিমঙ্গল দেখি তথাপিতো যায় ।
 বণত নির্ভয় সিটো কাকো নডবায় ॥ ২৫৭৩৯
 এহিমতে হুঁজক প্রবেছে চলি যায় ।
 তমু সেনাগণে ভয়ে দূৰতে পলায় ॥
 কৰ্ণে দেখে মোক খেদি আসে নিশাচর ।
 কালান্তক যম যেন দেখি ভয়ঙ্কর ॥ ২৫৭৪০
 হেন দেখি মহাক্রোধে তমু পুত্ৰগণে ।
 হিড়িম্বীপুত্ৰক লাগি ধাইলা কোপমনে ॥
 হয় হস্তী বধী বধে ধ্বজে গজ খাজী ।
 চতুৰঙ্গ দলে বহুতব বলে সাজি ॥ ২৫৭৪১
 হেন দেখি জটায়ুবহুত বলিয়াব ।
 অলম্বুধা নামে যিটো বাক্স দুৰ্বাব ॥
 নৃপতিব আগছয়া বুলিলা বচন ।
 আজ্ঞা কৰিয়োক মাৰেঁ হিড়িম্বীনজন ॥ ২৫৭৪২

পিতৃক মাৰিছে মোব ভীম অলম্বলে ।
 তাৰ প্রতিকার আজি মাৰিবো সকলে ॥
 সমবে মাৰিবো আজি হিড়িম্বীপুত্ৰক ।
 পাঠে মাৰিবোহো সাজি সবে পাণ্ডবক ॥ ২৫৭৪৩
 বাক্সসৰ শূনি হেন বচন বিচিত্রে ।
 মৰাব যুধত যেন দিলেক অমৃত ॥
 মনে মনে গুণে দুৰ্য্যোধন মহাবাজ ।
 জানিলেঁ ইয়াত হস্তে সিদ্ধি হৈব কাজ ॥ ২৫৭৪৪
 শূনা অলম্বুধা বাপ মোব বোল ধব ।
 ভীমৰ পুত্ৰক মাৰি পেব যমঘব ॥
 লগতে চলোক বধী বধ-সমুদায় ।
 কৰ্ণ আদি বীরগণ তোহোৰ সহায় ॥ ২৫৭৪৫
 নৃপতিব আজ্ঞা পায় ঘোৰ নিশাচবে ।
 হিড়িম্বীপুত্ৰক লাগ ধৰিলা সম্ববে ॥
 তীখাল শতেক বাণ গুণত চবাইল ।
 ভীমৰ পুত্ৰক ক্রোধে হিয়াত জমাইল ॥ ২৫৭৪৬
 আৰো অসংখ্যাত শব কৰিলা প্রহাব ।
 পাণ্ডু পাঞ্চালৰ সেনা মাৰিলা অপাব ॥
 শবঘাবে প্রজাগণ উজবি পলায় ।
 প্রচণ্ড বাতাসে যেন মেঘ উকরাই ॥ ২৫৭৪৭
 ঘটোৎকচ পৰে কুটি কুক সেনাচয় ।
 বণ পৰিহরি সবে বিভজে পলায় ॥
 শবঘাবে সেনাগণ ভয় হয় বব ।
 প্রদীপ পেলাই সবে দিলেক লব ॥ ২৫৭৪৮
 হেন দেখি ক্রোধে অলম্বুধা নিশাচবে ।
 হিড়িম্বীক ভেদিলা দুৰ্বাব দশ শবে ॥
 শবঘাব পাই ঘটোৎকচ নিশাচব ।
 অদ্ভুত প্রহাবে যেন জ্বলিলা কুঞ্জব ॥ ২৫৭৪৯
 শবে হানি তাৰ কাটিলন্ত বধখান ।
 সাবধিৰ শিব কাটি নিলা বমখান ॥
 ধ্বজদণ্ড কাটিয়া পেলাইলা ধ্বজ শব ।
 দিলেক আটাস সি যে আতি ভয়ঙ্কর ॥ ২৫৭৫০
 বিবধা ভৈলেক অলম্বুধা নিশাচল ।
 দেখি কুক বীরগণে ধাইলা বিবধল ॥

চতুর্ভুজি বোটি শব্দ কবিতা ধারে ।
 বেকক চাকিয়া যেন বেখে বৃষ্টি করে ॥ ২৫৭৫১
 পাচে জটাজ্জবে মহা বায়ুবেগে উঠি ।
 হিড়িম্বীর হৃদয়ে বসাইল বজ্রবৃষ্টি ॥
 মুঠিব প্রহাবে তাব কাম্পের হৃদয় ।
 ভূমিকম্প কালে যেন পর্বত কাম্পের ॥ ২৫৭৫২
 ক্ষণেকতে হুহু ভৈলা ভীমব কুমার ।
 দুই হাতে ছুলি লৈলা পবিত্র দুর্বার ॥
 অলম্বুয়া মাথে দিলা পবিত্র বাবী ।
 বোহানলে কথিব বহু সবসবি ॥ ২৫৭৫৩
 পাচে অলম্বুয়া হুহু ভৈলা কতো সৈলি ।
 ঘটোৎকচ বীরক ধকিলা আকোরাণি ॥
 জবাজবি কবি ছয়ো ভূমিত পবিল ।
 গিব গিব কবি সবে পৃথিবী লবিল ॥ ২৫৭৫৪
 কেহো তল হয় কেহো হয় উপব ।
 পবন দর্শিত ছয়ো ঘোব নিশাচব ॥
 পৃথিবীত পেলায় ক্রোধে দুইক দুই আটে ।
 বলবন্ত নাবী যেন পৃথিবীত বাটে ॥ ২৫৭৫৫
 ছয়ো মহা বলবন্ত ছয়ো অতিকায় ।
 দুইকো দুই প্রহাব কবয় ছিদ্রে চাই ॥
 ঘটোৎকচ অলম্বুয়া ঘোব নিশাচব ।
 দুহাস্তব মায়াযুক্ত লাগিলা ডাঙ্গব ॥ ২৫৭৫৬
 যেন বিবোচনে ইন্দ্রে লাগিল সমব ।
 আবা দুইকো বুদ্ধ ভৈলা সেহি পটন্তব ॥
 কণে অগ্নি মায়া কবে কণে মায়া জল ।
 দুহান আন্দোলে পৃথ্বী কবে টলবল ॥ ২৫৭৫৭
 কতো মায়াবলে হুহু ভয়কব সর্প ।
 কতো পক্ষীকাজ হুহু ভয়কব সিটো সর্প ॥
 কেহো মেঘ হুহু বৃষ্টি কবে ভয়কব ।
 কেহো বায়ু হুহু উল্লাসে বিকটব ॥ ২৫৭৫৮
 বজ্রশিলা হুহু ভয়কব প্রহাব কবে হুহু ।
 সচল পর্বত কেহো হুহু ভয়কব ॥
 কেহো ভেতিকাণে হুহু ভয়কব ॥
 ভেতিকাণে হুহু ভয়কব ॥ ২৫৭৫৯

সূর্য হুহু কবে কেহে
 বাহু হুহু গ্রাসিয়া খে
 এহিমতে মায়াবলে হু
 পবন মায়াবী ক্রোধে
 মায়াযুক্ত এবি ছয়ো অহব চুর্জয় ।
 গদা বুলগব শূল শক্তি ববিবয় ॥
 পবিত্র পট্টন হানে বিপাটী তোমব ।
 পবন মুয়ল শেল আভিভয়কব ॥ ২৫৭৬১
 বুদ্ধ শিলা পর্বত হানয় ধাবাসাবে ।
 বুদ্ধবর ভৈলা বণ্ণশলী শিবন্তবে ॥
 বধে বধে গজে গজে পদাতি পদাতি ।
 ঘোটকে ঘোটকে হুঁজে হুঁজে দুই হস্তী ॥ ২৫৭৬২
 এহিমতে হুঁজে ছয়ো বাক্স প্রচণ্ড ।
 দুইহানো আন্দোলে টলবল মহীখণ্ড ॥
 পাচে ঘটোৎকচ উঠি মহাক্রোধ মনে ।
 জাম্প দিয়া চুলত ধকিলা ভেতিকাণে ॥ ২৫৭৬৩
 বাক্সব ইন্দ্রে অলম্বুয়া অতিকায় ।
 ভূমিত পেলাইলা তাক ধকিলা জটায় ॥
 চিত কবি পাণি তাব বসিল বুকত ।
 কালান্তক যম হেন ক্রোধে উনমত ॥ ২৫৭৬৪
 ডাবব খড়গ ক্রোধে পেলাইল আছাবি ।
 শিবিশূঙ্গ সম মুণ্ড ছিণ্ডিলা মুচবি ॥
 মুণ্ড নাহি গাণ্ডীগোট কুবর বাগবি ।
 ত্রিশিবাক ক্রেদে যেনে পেলাইল সংহবি ॥ ২৫৭৬৫
 সেহি মাথাগোট বীবে ধকিলা কুবর ।
 ভয়ে বীরগণ নশো দিশক পলায় ॥
 পাচে সেহি শিবগোট আছাবিলা হাতে ।
 সন্ধান পবিল গৈয়া নৃপতিব বধে ॥ ২৫৭৬৬
 ভেজে ভোলবোল বুদ্ধ দেখি ভয়কব ।
 বধব নামিয়া বাজা দিলেক শব্দ ॥
 নৃপতি পলায় দেখি ভীমব কুমার ।
 দিলেক আটাল সিটো আভিভয়কব ॥ ২৫৭৬৭
 বাক্সব ঘোব বাবে পুণ্ডিল কবত ।
 মহাক্রোধে পলায় কৌরব বীর কব ॥

পাচে ঘটোৎকচে হেন বুলিলা বচন ।
 হেব তোব বন্ধু মাঝিলোঁহো একজন ॥ ২৫৭৬৮
 কেবলে আছয় কর্ণ তাকো দিহো ধাব ।
 অরশো মাঝিবো তাক জানা সাবে সাব ॥
 এতেক বচন বুলি হিড়িম্বীকুমাৰ ।
 কর্ণ বধিবাক প্ৰতি ক্ৰোধে দিলা ধাব ॥ ২৫৭৬৯
 এহি বুলি শবচয় কবিলা প্ৰহাব ।
 কর্ণৰ শৰীৰ ফুটি বহে তেজ ধাব ॥
 পাচে ঘোৰযুদ্ধ ভৈলা নব বাক্সসৰ ।
 টলবল কৰে মহী নসহয় ভাব ॥ ২৫৭৭০
 পাচে সঞ্জয়ত কথা পুছন্ত নৃপতি ।
 তাত পাচে কেন ভৈল কথা মহামতি ॥
 বাক্সসৰ ইন্দ্র ঘটোৎকচ নিশাচৰ ।
 কর্ণে সমে বাজি কেনে কবিলা সমৰ ॥ ২৫৭৭১
 কিদৃশ সমৰ তাৰ বধ কেনে ঠান ।
 কেনে মায়াবন্ত সিটো কেনে কপবান ॥
 কিদৃশ সমৰ তাৰ কেনে শৰজ্ঞান ।
 সকলে কহিবা তাক কবিয়া নিয়ম ॥ ২৫৭৭২
 কিমত কিবীটি তাৰ কিদৃশ কৰচ ।
 পৰম দুৰ্জয় সিটো বীৰ ঘটোৎকচ ॥
 শুনিয়া সঞ্জয় পাচে দিলন্ত উত্তৰ ।
 সকলে কহিবো মই শুনা নৃপবৰ ॥ ২৫৭৭৩
 লোহিতব বৰ্ণ সিটো ধূলন্তব কায় ।
 মুখগোটা দেখি যেন গহ্বৰ পৰায় ॥
 বিকট দশন যেন লাজলৰ ঈষ ।
 লহ লহ কৰে জিহ্বা অনল সদৃশ ॥ ২৫৭৭৪
 নাকগোটা চেপেটা সঙ্কোচ দুই কাণ ।
 শৰীৰৰ লোম মানে উৰ্দ্ধ কতো যান ॥
 তাত্ৰবৰ্ণ গোফ ডাটি দেখিবাক ভাল ।
 শুখান পুখুৰী যেন পেটগোটা ধল ॥ ২৫৭৭৫
 বিশাল বৰ্ত্তুল বাহু কাঠিন দুৰ্ঘোৰ ।
 বহল হৃদয় বজ্র সদৃশ কঠোৰ ॥
 হুঠান হাতকে যে আঙ্গুলা তিনি গল ।
 দুইখান ঠৈল পাঞ্চ হাত যে দীঘল ॥ ২৫৭৭৬

গলত শোভয় মনুষ্যৰ মুণ্ডমাল ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ কলেবৰ দেখিবাক ভাল ॥
 শিবত কিবীটি শোভে নানা আভৰণ ।
 পৰ্বত উপৰে যেন শোভে ইটো বন ॥ ২৫৭৭৭
 কর্ণত কুণ্ডল দ্বলে সূৰ্য্যৰ সঙ্কাশ ।
 স্নৰ্ণৰ মালা শিবে কবয় প্ৰকাশ ॥
 বস্ত্ৰময় কৰচ বাজিছে শবীৰতে ।
 অল্পশত নবে তাক নপাৰে ভেদিতে ॥ ২৫৭৭৮
 সৰ্বাঙ্গে পিকিয়া আছে ভালুকৰ ছাল ।
 দীঘলে বহলে জুৰি আছে তিন তাল ॥
 অৰ্দ্ধবক্ৰযুক্ত বধ ধ্বজ শগুনৰ ।
 পতাকা কিঙ্কিণী তাত আৰিছে বিস্তৰ ॥ ২৫৭৭৯
 থানে থানে লগাই আছে বস্ত্ৰৰ দাপণি ।
 কণ জুন কৰি বাজে কনক কিঙ্কিণী ॥
 একশত ভালুকে বহয় বধধান ।
 দীঘলে ডাঙ্গৰে মন্ত হস্তীৰ প্ৰমাণ ॥ ২৫৭৮০
 পৰম মায়াবী সবে বায়ুবেগে চলে ।
 ঐবাহত হস্তীক জিনিব পাবে বলে ॥
 দুৰ্ঘোৰ বাক্সস তাৰ সাৰথি প্ৰৱৰ ।
 বধ ডাকিবাব মায়া জানে বহুতৰ ॥ ২৫৭৮১
 ধৰি আছে বাঘজৰী আতি দৃঢ়তৰ ।
 প্ৰচণ্ড সূৰ্য্যৰ যেন বশ্মি ভয়ঙ্কৰ ॥
 একে বথে চৰি দুই যুদ্ধক চলায় ।
 বকণে আদিত্যে যেন শোভে একে ঠাই ॥ ২৫৭৮২
 নানা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে শোভ কৰে তনু ।
 বজ্ৰ হাত অলঙ্কৃত কৰে দিব্য ধনু ॥
 সেহি ধনু টকাৰি প্ৰহাৰে শকয় ।
 ধনুৰ্ঘোষ শুনি যেন বজ্ৰপাত হয় ॥ ২৫৭৮৩
 তাক দেখি মহাক্ষয়ে পলায় লৰে মৰ ।
 প্ৰচণ্ড বতাসে কেন কোপিত বায়ব ॥
 পলায় সেনাপন লৰে বাজিবাক ভাল ॥
 দেখি বাট ভেটিয়া বাক্সস কৰয় ॥ ২৫৭৮৪
 দুইকো দুই খেদি অৰ ধৰিলাত পলায় ।
 যেনে হাতকৰ খেলিলা ॥ ২৫৭৮৫

পাঠে বুক লানি ঠৈল কর্ণ বাকসব ।
 যেন বুক ঠৈল পূর্বে ইন্দ্র বাকসব ॥ ২৫৭৮৫
 পাঠে ছুরো ঘোব ধনু তুলি লৈলা হাতে ।
 ছুইকো ছুই সন্ধানে হানিলা দৃঢ়মতে ॥
 আকর্ণ পুৰিয়া ধনু টানে দৃঢ়মতে ।
 ছুইকো ছুই সন্ধানে ভেলিলা হৃদয়তে ॥ ২৫৭৮৬
 যেন মহাক্রোধে হুঁজে ছুই স্বস্তিসংহে ।
 চৌহাতে হুঁজয় যেন প্রমত্ত মাতঙ্গে ॥
 প্রলয় কালত যেন উদ্ভা তরঙ্গব ।
 চাহন নবায় কর্ণ বাকসব শব ॥ ২৫৭৮৭
 সেহি শবে কুটি ভেজ বহে ধাৰালাবে ।
 পর্বতব পৰা যেন বহে গেকধাবে ॥
 ছুইবো শবে কৃত ঠৈল ছুইহানো শবীৰ ।
 নাহি ভঙ্গ জয় ছুরো নিশঙ্ক শবীৰ ॥ ২৫৭৮৮
 একে অক্কাব নিশি ঘোব তরোময় ।
 কর্ণ বাকসব শবে পৃথিবী কাম্পয় ॥
 ছুইকো ছুই অর্ধচন্দ্রে হানন্ত সন্ধানে ।
 শবীৰত পবি মাংস কবে খানে খানে ॥ ২৫৭৮৯
 ছুইহান ধনুব শুনি ছুর্ঘোব টঙ্কাব ।
 তাক শুনি পলায় সেনা উভয় সেনাব ॥
 কর্ণব দেখিয়া ঘোব শব ভয়ঙ্কব ।
 বাকসী মায়াক ধবিলেক নিশাচব ॥ ২৫৭৯০
 তেথনে ধাইলেক সেনাগণ ভয়ঙ্কব ।
 বৃক্ষ শিলা ধবি হাতে গলা যুগব ॥
 বাকসে দিলেক তাক ধব মাঝ মাঝ ।
 কোঁবক ঢাকি দিল অস্ত্রব প্রহাব ॥ ২৫৭৯১
 কতো বৃক্ষ শিলা বরিষিলা ধাবাসাবে ।
 বিভঙ্গে পলাইলা বাজাগণ নিশঙ্কবে ॥
 আপুনিয়ো ধাইলা অস্ত্রবধু ধবি হাতে ।
 ত্রিপুরে বধিবে কেন ধাইলা পশুপতে ॥ ২৫৭৯২
 বাকসব ঘোব হুঁজি জেলিলা সঙ্ঘ ॥
 হস্তী ঘোঁরা এখিলক বুক কে পুৰীয় ॥
 শব শিলা হুঁজি বাকসব অস্ত্রব ।
 বাকসে ছুবিলা বাকসব নিশাচব ॥ ২৫৭৯৩

যিটো বীৰগণে দুবে থাকয় পলায় ।
 তই কোন বুলিয়া বাকসে ধবি খায় ॥
 দশে কুবি আছাবত থাকয় পলায় ।
 দাক্ষ বাকসে তৈতে ধবি ধবি খায় ॥ ২৫৭৯৪
 হস্তীৰ সতয় দাক্ষ চিত্ত কবি পাবি ।
 ঘোটকব গল ছিঙ্গি পেলায়ে আছাবি ॥
 বধক ভুলিয়া ধবি মাঝ আছাবি ।
 কবী সাবধি বৃদ্ধ ছিগুর কুচবি ॥ ২৫৭৯৫
 এহিমতে ভীমমতে কবয় ছেদন ।
 বিভঙ্গে পলাইল সবে তরু পুত্রগণ ॥
 আনো আনো প্রধান প্রধান বীৰচয় ।
 বিভঙ্গে পলাইলা সবে বাকসক ভয় ॥ ২৫৭৯৬
 কেবলে বহিল কর্ণ নিশঙ্ক হৃদয় ।
 বাকসক প্রতি কিকিতেকো নাহি ভয় ॥
 কর্ণে দেখে মোক এবি পলায় সব প্রজা ।
 বৃহত্তঙ্গে পলায় যয় দুর্ঘোবান বাজা ॥ ২৫৭৯৭
 তথাপি হুঁজিবো মই নিজ বাহবলে ।
 বীৰ ঘটোৎকচক হুঁজিবো একলে ॥
 এহি মনে সাব কবি সূর্য্যব তনয় ।
 ধাবাসাবে ববিষিলা দিব্য অস্ত্রচয় ॥ ২৫৭৯৮
 বাকসব মায়া মনে কবিলেক ছয় ।
 মেঘ অস্ত্রবিলে যেন নির্যল গগন ॥
 মায়া নষ্ট কবি ঘটোৎকচ নিশাচব ।
 কর্ণক হানিলা ঘোব শব ভয়ঙ্কব ॥ ২৫৭৯৯
 হৃদয়ত পবি শব পিঠিত বজাইল ॥
 বিভ্রাত সঙ্ঘাবে গৈয়া পাতালে লুকাইল ॥
 যেন মহাসর্পে গৈয়া পশিল বিবব ।
 বাকসব শব ঠৈল সেহি গটন্তব ॥ ২৫৮০০
 নিদাক্ষ চোট পাই কর্ণ বীৰবধ ।
 চলিয়া পবিল সেহি বধব উপব ॥
 কণেকে চেতন পাই সূর্য্যব অস্ত্রব ।
 ঘটোৎকচ বীৰক হানিলা দশবান ॥ ২৫৮০১
 কর্ণ শবদ্যে নকশিলা নিশাচব ।
 ভয়ঙ্কব চক ঠৈলা অস্ত্রব বীৰব

কুৰুভো অধিক ধাব সূৰ্য্যব সন্ধান ।
 নানা মণিয়ৰ বহু কবয় প্ৰকাশ ॥ ২৫৮০২
 গায়ব সন্ধান প্ৰহাৰিলা হুহ বুলি ।
 কৰ্ণৰ সমুখে চলে সম্যকে বিজুলী ॥
 অগ্নিৰ কণিকা জাকে জাকে নিকলয় ।
 প্ৰলম্ব উদ্ধা যেন খেদিয়া আসয় ॥ ২৫৮০৩
 হেন দেখি শব প্ৰহাৰিলা আখে বেখে ।
 আকলগতে কাটিয়া পেলাইলা মহাবখে ॥
 বিকল ভৈলেক য়েৰে অঘোষ সায়ক ।
 শবে হানি ঘটোৎকচ ছাইলৈ বাধেয়ক ॥ ২৫৮০৪
 ভয়ঙ্কৰ গদা ধৰি ক্ৰোধে যমসয় ।
 কদু উপেন্দ্ৰৰ যেন প্ৰচণ্ড বিক্ৰম ॥
 শবে হানি ছাই খৈল হিড়িম্বীপুত্ৰক ।
 পুত্ৰ ঘটোৎকচে ধাইলা বীৰ বাধেয়ক ॥ ২৫৮০৫
 ভয়ঙ্কৰ গদা ধৰি বোলে থাক থাক ।
 মাথাৰ উপৰে কুৰাইলেক শত পাক ॥
 হুহ বুলি হানিলেক বাধেয়ক প্ৰতি ।
 বিশ্বাদ শব্দে চলে বিপুল শকতি ॥ ২৫৮০৬
 কৰ্ণে দেখে খেদি আসে গদা ভয়ঙ্কৰ ।
 খণ্ড খণ্ড কৰিয়া হানিলা ঘোৰ শব ॥
 গদা নষ্ট দেখি পাচে ভীমৰ সন্তান ।
 মায়াবলে তেখনে ভৈলেক অস্তৰ্ধান ॥ ২৫৮০৭
 আকাশত ভৈলা গই ঘোৰ মেঘধান ।
 আক্ষাল গৰ্জনে গজিলেক বৰ চান ॥
 বৰষিবে লৈলা বুকু শিলা নিবস্তব ।
 ধাৰাসাবে পৰে কৰ্ণ বথৰ উপৰ ॥ ২৫৮০৮
 কৰ্ণে জানিলেক ইটো মায়া বাক্সব ।
 মন্ত্ৰ অভিষেকি প্ৰহাৰিলা দিক্যশব ॥
 অজ্ঞবৰ মায়া মানে কৰিলা সংহাৰ ॥
 সূৰ্য্যব উন্নয়ে যেন ওচিল আন্ধাৰ ॥ ২৫৮০৯
 মায়ান নষ্ট কৰি পাচে সূৰ্য্যব কুমাৰ ।
 পুত্ৰ শবচয় আনি কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 আকাশত কাটিলা বথৰ যত হয় ।
 বথ কাটি সাবধিক নিলা যমালয় ॥ ২৫৮১০

পাচে কৰ্ণে শবচয় কৰিলা প্ৰহাৰে ।
 আকুলেক অন্তবে ভেদিল সম্পৰে ॥
 কৰ্ণ শবে নিসন্ধি কুটিল ঘটোৎকচ ।
 পৰ্বতক ঢাকি যেন গজি আছে গাছ ॥ ২৫৮১১
 কৰ্ণ শবে কুটি তাৰ জৰ্জৰিত কায়া ।
 পুনৰপি বাক্সে ধৰিলা ঘোৰমায়া ॥
 সহস্ৰেক শিব তাৰ আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 মৈনাক পৰ্বত সম ধূল কলেবৰ ॥ ২৫৮১২
 সহস্ৰেক মুখ তাৰ কুৰি শত বাহ ।
 চন্দ্ৰক গিলিতে যেন খেদি আসে বাহ ॥
 সেহিমতে কৰ্ণক গিলিবে আসে ধাই ।
 দেখি ভয় নকৰিলা কৰ্ণ যে দুৰ্জয় ॥ ২৫৮১৩
 কৰ্ণে দেখে খেদি মোক বাক্সে আসয় ।
 নাখে মুখে প্ৰহাৰ কৰিল শবচয় ॥
 শবঘাৰ নগনিয়া ঘোৰ নিশাচৰ ।
 অকুশৰ ঘাৰ যেন ছলিল কুঞ্জৰ ॥ ২৫৮১৪
 শবঘাৰ পাই হাসিলেক খলখলি ।
 ধৰিলাক যায় হাজাবেক বাহ খেলি ॥
 অমুতে নিমুতে শব হাজাবে হাজাবে ।
 নাকে মুখে প্ৰহাৰ কবয় খবতবে ॥ ২৫৮১৫
 তথাপিতো খেদি যায় বাক্স দুৰ্জয় ।
 হেন দেখি কৰ্ণৰ মিলিল মহাভয় ॥
 কৰ্ণে দেখে মোক আসি পাইল যমকালে ।
 এহি বুলি হানে শব বত বাহবলে ॥ ২৫৮১৬
 দাকণ শবৰ ঘাৰে অধিক তড়াইল ।
 কৰ্ণক এবিয়া বখ কুলি আলগাইল ॥
 আছাৰি পেলাইলা ধৰি বহুদূৰ পথ ।
 সাবধি সহিতে চুপীকৃত ভৈল বথ ॥ ২৫৮১৭
 জাম্প দিয়া কত্তে দুৰে গৰি অভিবধা ।
 আন কথে চৰি ধাইলা কণিকো মাপেধি ॥
 হেন দেখি ঘটোৎকচ প্ৰহাৰিলা শব ॥
 পুনৰপি অস্তৰ্ধান ভৈলা ভেদিকৰে ॥ ২৫৮১৮
 আকাশত ভৈল নিটো শবত আকলয় ।
 বুকু শিলা পৰ্বত বৰিবে ভয়ঙ্কৰ

শূল শক্তি পবিত্র বকিবে ধাৰালাব ।
 গদা মুগলৰ অসি পবিত্র তোমৰ ॥ ২৫৮১৯
 আনো নানা নিবাসস্থ আছে যত যত ।
 ধাৰালাবে বকিবে কৰ্ণৰ বখত ॥
 দেখে আকাশত কৰ্ণে অজ্ঞান পৰ্বত ।
 তৈব পৰা বৃষ্টি কৰে শিলা শব যত ॥ ২৫৮২০
 তাক লাগি শবচয় কবিলা প্ৰহাৰ ।
 পৰ্বত মায়াক ভাব কবিলা সংহাৰ ॥
 পাচে যেবখণ্ড হুই আকাশক সৈলা ।
 উপবত থাকি বিষ্ঠা মুদ্র ববিবিলা ॥ ২৫৮২১
 কৰ্ণে দেখে বিষ্ঠা মুদ্র পৰে আকাশৰ ।
 বিষ্ঠায়ে পুৰিল বগন্থলী নিবস্তব ॥
 বিষ্ঠা মুদ্র বগন্থলী ভৈলা অসমান ।
 হেন দেখি কৰ্ণে প্ৰহাৰিলা বায়ুবাণ ॥ ২৫৮২২
 বায়ুৰ পাকত উৰি গৈল মেঘখান ।
 মায়া নষ্ট ভৈলা পাচে নিৰ্মল গগন ॥
 মায়া নষ্ট ভৈলা দেখি হিড়িম্বীনন্দনে ।
 খল খল কবি হাসি তুলিলা তেখনে ॥ ২৫৮২৩
 পাচে ধৰিলেক মায়া আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 কৰ্ণৰ সমুখে ধাইলা বাক্স বিস্তৰ ॥
 সিংহ শাৰ্দূলৰ বৰ্ণ আতি অমুপম ।
 ভয়ঙ্কৰ কায় যতসিংহ পৰাক্ৰম ॥ ২৫৮২৪
 কতো বথে কতো গজ কতো ঘোৰে চৰি ।
 কৰ্ণক সমুখে ধাইলা নানা অস্ত্ৰ ধৰি ॥
 নানাধি কৰচ দংশিত সৰ্বকাৰ ।
 যেহেন মদনে বাসকক বেচি যায় ॥ ২৫৮২৫
 সেহিমতে চলে বাক্সেস্ত্ৰ যটোৎকচ ।
 কৰ্ণক সমুখে বেচিলেক আগ পাচে ॥
 ধবমাব কবি দিলা অস্ত্ৰৰ প্ৰহাৰ ।
 তথাপি নিৰ্ভয়ে বৈলা সূৰ্য্যৰ কুমাৰ ॥ ২৫৮২৬
 একেধৰে কৰ্ণক বাক্স বীৰকৰ ।
 নিবস্তবে ঢাকি শবে শব বকিৰ ॥
 কিটাইলা বাৰে বাৰে বাক্সৰ পাই ।
 শববৃষ্টি কবিলা বাক্সৰ পাই ॥ ২৫৮২৭

অসংখ্য বাক্স সেনা পেলাইলেক কাটি ।
 ভূমিত পবিত্র আদি লক্ষণ প্ৰকাটি ॥
 কতো চকু বেচি আছে জীৱন্ত পৰায় ।
 বাক্সৰ শিৰে বণ ধৰী হুহাই ॥ ২৫৮২৮
 হেন দেখি চলি গৈল হিড়িম্বীনন্দনে ।
 পাৰ্শ্ব শবে কৰ্ণৰ ভেদিলা বৰ্ণমাণে ॥
 শব হানি আটান দিলেক ভয়ঙ্কৰ ।
 মহাভয়ে পলায় মাঝাগণ নিবস্তব ॥ ২৫৮২৯
 পাচে বাক্সেস্ত্ৰ যটোৎকচ নিশাচৰ ।
 গুণত জুৰিলা আনি অজ্ঞানিক শব ॥
 কৰ্ণৰ হাতৰ ধনু আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 ভূমিত পেলাইলা কাটি হিড়িম্বীকুমাৰ ॥ ২৫৮৩০
 ধনু ছেদ দেখি কৰ্ণে হুগুণে কিটাইলা ।
 মহাভাব শব ধনু তুলি আলগাইলা ॥
 গুণগাছ লগাই টানিলেক বাবমাব ।
 কৰ্ণমাণে টানি ধনু কবিলা টকাৰ ॥ ২৫৮৩১
 সূৰ্য্য পুংখিয়া শব গুণত চৰাইলা ।
 হিড়িম্বীপুত্ৰৰ টানি হিয়াত জৰ্জাইলা ॥
 পুনৰপি শবচয় কবিলা প্ৰহাৰ ।
 বাক্সৰ সেনা মানে কবিলা সংহাৰ ॥ ২৫৮৩২
 সিংহে মাৰিলেক যেন হস্তী বহুতৰ ।
 কৰ্ণ বাক্সৰ ভৈল সেহি পটন্তৰ ॥
 যুগান্তৰ বহি যেন লাগি গৈল বনে ।
 সেহিমতে অস্ত্ৰৰ দহিলা বীৰ কৰ্ণে ॥ ২৫৮৩৩
 ক্ৰোধানলে জ্বলি কৰ্ণে প্ৰজা সংহৰ ॥
 পলাই বীৰ পাণ্ডৱ বাধেয়ক ভয় ॥
 পলাই বীৰগণে লবে নচাৰয় পাচ ।
 নিৰ্ভয় বহিলা ভীমসুত যটোৎকচ ॥ ২৫৮৩৪
 ভীম বীৰ্য্যবলে জাত হিড়িম্বীনন্দন ।
 কৰ্ণৰ পবক নকৰয় গণাগণ ॥
 হুইক হুই চকু পকাই ক্ৰোধ কবি হুই ।
 যুগান্তৰ বহি যেন পৰন্তে লাগয় ॥ ২৫৮৩৫
 ক্ৰোধানলে জ্বলি জ্বলি লক্ষণ চোকাই ।
 অগ্নিৰ কুণ্ডলিত জ্বলি জ্বলি বিকল ॥

ঘনে ঘনে দুয়ো বীৰে থাক থাক মোলে ।
 কাম্পয় পৃথিবীখান দুহান আলোলে ॥ ২৫৮৩৬
 পাচে মহাক্রোধে উঠি হিড়িম্বীসন্তান ।
 মায়াবলে তেখনে ভৈলেক অন্তধান ॥
 ময়মত্ত হস্তী সম গর্দভ ভাজব ।
 মুখগোট দেখি যেন ভূত পিণ্ডাচব ॥ ২৫৮৩৭
 হেন সহস্রেক খবে যহে বধখান ।
 লগাই আছে তাতে নানা অস্ত্র প্রধান ॥
 ধ্বজগোট জ্বলে তার গৃধ্র শগুনব ।
 বায়ক ধাইলেক যেন বাজা-লঙ্কেশ্বৰ ॥ ২৫৮৩৮
 দুয়ো মহাবীৰ পাচে ভৈল একঠাই ।
 আলোলে আশ্বালে পৃথী কম্পি কম্পি যায় ॥
 দুইকো দুই শব্দয় কবয় সন্ধান ।
 দুইবো শব কাটি দুয়ো কবে খান খান ॥ ২৫৮৩৯
 পাচে মহাক্রোধে উঠি অম্বব নাথে ।
 অকটক্ৰমুস্ত শূল ভুলি লৈলা হাতে ॥
 দুই যোজনৰ পথ উর্দ্ধক উচ্ছিত ।
 এক যোজনৰ পথ আবাসে বিদ্রুত ॥ ২৫৮৪০
 বজ্র লোহাময় সিটো দেবৰ অশনি ।
 চাৰি পাশে অসংখ্যাত শূল আছে ছানি ॥
 শতেক দস্তালে বহে শূল ভয়ঙ্কৰ ।
 কদম্ব পুষ্পৰ যেন চৌপাশে কেশব ॥ ২৫৮৪১
 হেন শূল হাতে ধৰি হিড়িম্বীতনয় ।
 সূৰ্য্যৰ পুত্ৰক চাহি আশেষ গর্জয় ॥
 শুন বাধাহত তই মোৰ বোল ধৰ ।
 ইন্দ্ৰদেৱ বহুজন সত্বে হুমৰ ॥ ২৫৮৪২
 এহি শবপাটে হেৰা তোৰ প্রাণ যায় ।
 এই বুলি প্রহাৰিলা বাকসৰ বায় ॥
 বিদ্রুত সঞ্চাবে চলে দেবৰ অশনি ।
 মহাবেগ ধৰিয়া গকড় আসে যেনি ॥ ২৫৮৪৩
 হেন দেখি বধৰ নামিল অতিবথী ।
 জাম্প দিয়া আলগতে ধৰিলা শক্তি ॥
 সেহি শূল ধৰি প্রহাৰিলা দুই হাতে ।
 নিৰ্বাত শব্দে গই পবিল বধতে ॥ ২৫৮৪৪

সাবধি সহিতে বধখান চূৰ্ণ কৰি ।
 পাতালে পশিলা গই পৃথিবী বিচাৰি ॥
 মায়াবলে ঘটোৎকচ তেৰ আতকিল ।
 তাহাক নপাই বধখান সংহিল ॥ ২৫৮৪৫
 হেন দেখি কর্ণক পুজিলা সৰ্বজন ।
 সাধু সাধু বাধাহত বীৰ অকম্পন ॥
 দেবৰ নিপ্পিত ঘিটো অস্ত্র ভয়ঙ্কৰ ।
 তাকো ধৰিলেক ঘিটো নামিয়া বধৰ ॥ ২৫৮৪৬
 জানিলে। ইহাত পৰে বীৰ নাহি আন ।
 নাহি নিদাক্ষণ বীৰ ইহাৰ সমান ॥
 দিব্যঅস্ত্র ধৰি পাচে বীৰ অতিবথী ।
 পুনৰপি আপোনাৰ চবিলন্ত বথী ॥ ২৫৮৪৭
 কর্ণক দুকৰ কৰ্ম দেখি ঘটোৎকচে ।
 পুনু আন মায়া কবিলেক তাত পাচে ॥
 সিংহ ঘোঁৰা বাঘ আৰু মহিষ ভালুক ।
 বিড়াল কুকুৰ ভেৰা গর্দভ জম্বুক ॥ ২৫৮৪৮
 আকাশবপৰা সৰ্প পৰে বিসদৃশ ।
 অগ্নিবৰ্ণ জিহ্বা নাকে মুখে পৰে বিষ ॥
 শিলাসব উৰে তাৰ একো ফোট কৰে ॥
 হেন ভয়ঙ্কৰ সৰ্প আসিল অপাবে ॥ ২৫৮৪৯
 কাক গৃধ্র কক্ক বক ক্ৰোঞ্চ শেন চিল ।
 ফেচা ছুহু বিহঙ্গম বিস্তৰ আসিল ॥
 বজ্র লোহাময় চোট ভয়ঙ্কৰ কায় ।
 কর্ণক বেঢ়িয়া সৰে ধাইবাক আসয় ॥ ২৫৮৫০
 বাকস পিণ্ডাচ স্নাত ধাইলা নিবন্তব ।
 বিকৃত কুশেশ মুখ দেখি লাগে ভব ॥
 কর্ণে দেখে ইটো সব মায়া বাজলব ।
 মন্ত্ৰ অভিযেকি শব মাৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৫৮৫১
 তথাপি বাকসগণে ভয় কক্কৰ ॥
 কেহো চোটে কেহো নখে মাৰি কৰ্ম্মকৰ ॥
 পিণ্ডাচ দুর্জয় ইটো বধে বাকসৰ ॥
 মন্ত্ৰ অভিযেকি শব মাৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৫৮৫২
 শবীৰব হস্তে ধাবে বহু বৈদ্য শব ॥
 তথাপিতো ভয় নাহি হেৰা বাকসৰ ॥

বধ ষোড়শক অর্পণ ধবে বাজি বাজি ।
 বস্ত্র নখে চটকে বে পেলারে উজালি ॥ ২৫৮৫৩
 এহিমতে মারাবলে হুঁজে নিশাচর ।
 দেখিয়া কর্ণব ক্রোধ জ্বলিল বিস্তর ॥
 জাহ্নব সন্ধান ক্রোধ কাম্পন অধর ।
 মন্ত্ৰ অভিব্যক্তি শব হানিলা বিস্তর ॥ ২৫৮৫৪
 বাকসব মারা অন্তবিল তেতিমখে ।
 সমুখে বহিলা ষটোৎকচ বিস্তরানে ॥
 শুনা সভামল পদ মহাভাবতব ।
 ঈশ্বর মুখ্যলীলা মহাপুণ্যতব ॥ ২৫৮৫৫
 দেখিলোক ঈশ্বর সেবার মহত ।
 ভক্তিবলে পাণ্ডবে কবিলা ভূত্যবত ॥
 বধব সাবধি হুয়া ধবি বাঘজবী ।
 অহর্নিশে হিত চিন্তি থাকে বক্ষা কবি ॥ ২৫৮৫৬
 মাখাত কাকত বাজি ভূত্য যেন বাস্ত ।
 ভীষ্ম যুধিষ্ঠিরক পবিত্রা প্রণামস্ত ॥
 অর্জুনে সহিতে একে পাটে বহি খাস্ত ।
 বউ বুলি দ্রৌপদীত ব্যঞ্জন আগস্ত ॥ ২৫৮৫৭
 বস্ত্র কাড়ি লৈবাক চাহিলা দুঃশাসনে ।
 পশিল দ্রৌপদী এহি কৃষ্ণত শবণে ॥
 যত বস্ত্র লঠৈ গারে হঠৈ তেতিমখে ।
 বিবস্ত্রা কবিত্তে নোবাঝিলা একোজনে ॥ ২৫৮৫৮
 দিব্য অস্ত্র মানে সব গারে পাতিলস্ত ।
 তথাপি ভক্তন নিজ মহিমা বচাস্ত ॥
 হেন ভক্ত বাহুব্রাহ্মণ পূর্ণকায় ।
 তাহাস্তে শবণ লৈয়া শুমা শুণ নাম ॥ ২৫৮৫৯
 তান শুণ মহিমা কবিলা প্রবণ ।
 তেবেসে হৈবেক ভক্তক বিদ্রোহন ॥
 নমো হবি নমো হবি তোমাব চকণ ।
 কাকমনোবাক্য লৈয়া তোমাতে পবণ ॥ ২৫৮৬০
 পতিতপাবন হুসি অধমব গতি ।
 তোমাব চকণ যোব অহোবাক্য অতি ॥
 কয়ে কয়ে তোমাব চকণ বৈক্য বান ।
 বিজ গোপীনাথে কয়ে কয়ে কয়ে ॥ ২৫৮৬১

ষটোৎকচ হাতত হলাহুধ বধ
 হুলাহু
 সজয় বদতি শুনা কুকপতি
 তাত পাচে যেন ভৈল ।
 হলাহুধ নামে যোব নিশাচর
 মহাক্রোধে জ্বলি গৈল ॥
 হুস্তী যোবে চবি নানা অস্ত্র ধবি
 এক স্থান আসি ভৈলা ।
 সাজি চপকবে আতি আড়ম্ববে
 বাজাব পাশক গৈলা ॥ ২৫৮৬২
 দেখা নৃপবর কবোহো গোচর
 হুদক চলিলো সাজি ।
 পাণ্ডব পাণ্ডরক ষটোৎকচক
 সমবে মাঝিবা সাজি ॥
 জানিবা নিশ্চয় দৈবকীভনয়
 কৃষ্ণ ষটোৎকচ বাগি ।
 যাত পবে আন নাহি কুটজন
 তাহাক মাঝিবা বাগি ॥ ২৫৮৬৩
 দেখা নৃপবর গর্ব পাণ্ডবর
 আমাকো নপাঠৈ গুণি ।
 সখি হিড়ম্বকে মাঝিলা বণ্ড
 হবিলা তার ভগিনী ॥
 ভাইক মোব যে যম সমনক
 নিলা এহি ভীমসেনে ।
 কিস্মিকাব বণে এহি ভীমসেনে
 নিলেক যম সদনে ॥ ২৫৮৬৪
 তাব জলাঞ্জলি কবিলা সকলি
 পাণ্ডরক মাঝি ধবি ।
 পাইলা নিজবাজ সিদ্ধি ভৈল কাক
 অকণ্ঠকা বহুজবী ॥
 পাচে কেব ভৈল তোমাব পুত্রব
 কর্তাই শুবা নৃপবর ।
 কেন কোন্সে জনে তব নায়ে চবি
 নগবর জায়ে পান ॥ ২৫৮৬৫

শুনা মহাবাজা ভোমাব পুত্রব
 ভৈলা সেহি পটন্তর।
 হৈবে সিটো ক্ষয় কহিলোঁ নিশ্চয়
 জানা সিটো নবেধব ॥
 এহিমতে গুণি বাজা দুৰ্য্যোধন
 বৈলা মহাবজ কবি।
 এহি বুলি পাচে খোব নিশাচবে
 পাণ্ডবক দিলা ধাবি ॥ ২৫৮৬৬
 পাচে সাবধিক দিলেক উত্তব
 হলানুধ নিশাচবে।
 শুনবে সাবধি বথ সাজি আন
 যুদ্ধক চলোঁ সমবে ॥
 দিব্য চাবি হয় বায়ু নোজোবয়
 প্রমত্ত হস্তী সমান।
 কতো উট থব কতোহো গর্দভ
 কতোহো হয়ব চান ॥ ২৫৮৬৭
 তেজ মাংস সিটো ঘোঁবাব আহাব
 মুখ যেন শৃগালব।
 হেন চাবি হয় দেখিতে কুনয়
 কতো দেখি মনুষ্যব ॥
 হেন চাবি হয় বথে প্রকাশয়
 ধ্বজ গৃধ্র শগুনব।
 হুৱণ কিঙ্কিণী কবে বিগিজিনি
 পতাকা হালে তোবণ ॥ ২৫৮৬৮
 ভালুকব ছাল আতিশয় ভাল
 চোঁপাশে আছে আৱবি।
 রত্নব দাপোণে শোভে ধানে ধানে
 মণি মবকত শাবি ॥
 হেন বথে চবি প্রমত্ত অহবে
 পাণ্ডবক দিলা ধাব।
 প্রজাব হ্রেননি জয় বাণ্ড ধনি
 মই লবে বাবদাব ॥ ২৫৮৬৯
 গর্জক হস্তীচয় ঘোবা চিহ্নব
 বথব ঘোব গন্তীব।

চতুবল দল কবে উল্লসল
 বহুধরী বেলে চিব ॥
 হস্তীত মাহুত ঘোবাত বাহুত
 বধীত বথে সাবধি।
 পদাতি অনেক চলয় প্রাতোক
 হাতে ধবি ঢাল কাটি ॥ ২৫৮৭০
 এহিমতে চলে চতুবল দলে
 অনা যুদ্ধ নিশাচবে।
 দেখি কোঁবব মহাবজ ভৈল
 আনন্দে চিত্ত নধবে ॥
 হস্তী ঘোবে চবি চলে দব দবি
 কতো চবি দিব্য বথে।
 সিংহ ঘোজ বাঘে ববাহ ভালুকে
 উঠি যায় আথে বেথে ॥ ২৫৮৭১
 উটে থবে ছাগে চবি সাতো আগে
 পাণ্ডবক খেদি যায়।
 কতোহো অহবে শৃগাল কুকুবে
 উঠি আসে ক্রোধে ধাই ॥
 কুকুৰ শিয়াল কটলা বিবাল
 চোঁপাশে বেড়ি আছয়।
 গৃধ্র শগুনব ধ্বজ ভয়ঙ্কব
 সূর্য্য সম প্রকাশয় ॥ ২৫৮৭২
 নানা বহুময় কিবীড়ী জলয়
 তাতে হুৱণব মালা।
 প্রচণ্ড সূর্য্যক বেড়ি প্রকাশয়
 অসংখ্যাত বশি জ্বালা ॥
 পবনু মুষল মলা মৃদগব
 শূল শক্তি কনিয়াল।
 বিপাট ভোমব শূর সময়ব
 লৈলা বাহি ভাল ভাল ॥ ২৫৮৭৩
 হেন বথে চবি প্রমত্ত অহবে
 পাণ্ডবক দিলা ধাব।
 তরে কলশব কলস প্রকাশয়
 ফুলি অকলস ॥

পলায় সেনাচর   বান্ধসব ভয়
দেখি আছে ঘটোৎকচ।
বাধেবক এবি   ধাইলা ক্রোধ কবি
হুতুক কবিয়া পাচ ॥ ২৫৮৭৪
পাচে দুইহাস্তব   বুদ্ধ ঘোবতব
লাগি গৈলা ধুমার্কর ।
দুইহাস্তব শবে   আকাশ ছানিয়া
ভৈল সবে তমোদয় ॥
পাচে হলানুধে   উঠি মহাক্রোধে
পবিষ ধবিয়া হাতে ।
গাৱব সন্ধানে   প্রহাব কবিলা
হিড়িম্বীহুতব মাথে ॥ ২৫৮৭৫
দুৰ্বাব প্রহাব   পায় নিশাচব
কম্পমান ভৈলা কায়া ।
কণেকে চেতন   হুয়া সঙ্কুৰণ
মহাক্রোধে গৈলা ধায়া ॥
আথে বেধে তদা   ভয়ঙ্কব গদা
ক্রোধে লৈলা আলগাই ।
হুৱণৰ তাত   ঘণ্টা একশত
লগায় আছে ঠাই ঠাই ॥ ২৫৮৭৬
হুৱণ কিকিণী   কবে বিগি বিগি
ধবল চামবে ছাইল ।
মহাক্রোধ কবি   দশন কামুবি
সন্ধানে হানি পঠাইল ॥
বিদ্যাত সঞ্চাবে   বথব উপবে
পবি ভয়ঙ্কব গদা ।
সাৱথি বথক   বোঁৱাক ধ্বজক
চূৰ্ণ কবিলেক তদা ॥ ২৫৮৭৭
বথ ধ্বজ নষ্ট   দেখি মন কষ্ট
হলানুধ অতিকায়া ।
মনে বিমবিবি   মায়া তেতিঅণে
ধবিলা বাজলী মায়া ॥
আকাশক যাই   ধাবে ববিবয়
কবিব বুদ্ধ শূৰীষ ।

প্রচণ্ড বতাস   বহে অবিচ্ছেদ
কুঁৱাময় দশো দিশ ॥ ২৫৮৭৮
হয় বজ্রপাত   সহস্র সংখ্যাত
শিলা পবে অসদৃশ ।
মেঘব আশ্বাল   যাই কুমিছাল
শব্দ উঠে হৃদি কোষ ॥
হেন দেখি পাচে   বীৰ ঘটোৎকচে
কবিলা মায়া বিস্তব ।
জটায়ুহুতব   মায়া নিবস্তব
কবিলা সবে সংহাব ॥ ২৫৮৭৯
মায়া নষ্ট দেখি   কণিকো নাপেখি
হলানুধ নিশাচবে ।
হিড়িম্বীপুত্রব   বথব উপব
বুদ্ধ শিলা বৃষ্টি কবে ॥
বুদ্ধ শিলাচয়   ধাবয়ে পবয়
দেখিয়া ঘটোৎকরচে ।
ক্রোধে কম্পমান   ভীমব নন্দন
সিয়ো অন্তবিলা পাচে ॥ ২৫৮৮০
আকাশত যাই   ভৈলা একঠাই
দুয়ো ঘোব নিশাচবে ।
দাক্ষণ দুৰ্বাব   বুদ্ধ ভয়ঙ্কব
মিলিলেক দুহাস্তবে ॥
দুইক দুই ক্রোধে   দশন চোবাই
প্রহাবে গদা যুদগব ।
শূল শক্তি ভল্ল   নিস্ত্রিংগ তোমব
হানে ক্রোধ বহুতব ॥ ২৫৮৮১
আনো দিব্যশব   মহা ভয়ঙ্কব
হানে দুইক দুই ক্রোধে ।
শবীবত পবি   মাংস যায় ছিণ্ডি
লুক্ষি খাই কাক গুণ্ডে ॥
পাচে দুইক দুই   শিলা ববিবয়
সমূলে ফুলি উভাষি ।

অশ্বখ কপিথ ইজুদি বদবী
হানে ছয়ো ক্রোধ কবি ॥ ২৫৮৮২
পলাশ পাৰলি কদম্ব শিমলি
খদিব বাজচম্পক ।
শাল তাল বেল বকুল ক্রীকল
নাগেশ্বর কুববক ॥
আনো বৃক্ষজাতি উভাবি দুই হাতে
দুইকো দুই ক্রোধে হানে ।
দুইহানো আশ্বালে আন্দোলে হিন্দোলে
মহী চুলে ঘনে-ঘনে ॥ ২৫৮৮৩
পাচে দুইহাস্তব ক্রোধ ঘোবতব
লাগি গৈল হাতাহাতি ।
চরব চাপব মুষ্টিব প্রহাব
কতো মাৰে ঘবাকতি ॥
কিল ভুকু লাথি ক্রোধে মাৰে আতি
কতো মাৰে জাপ গুৰি ।
মালবান্ধে বান্ধি হাত তবি তবি
ধাকে পৃথিবীত পৰি ॥ ২৫৮৮৪
বাঘে যেন ধৰি কামোবা কামুবি
কৰে পৃথিবীত পৰি ।
দুই বান্ধসব পায় পয়োভব
মহী লবে গিব গিবি ॥
দাকণ প্রহাবে দুইহানো শৰীবে
কৃত ভৈল সশৰীবে ।
পৰ্বতক ভেদি যেন অবিচ্ছেদে
বহি থাকে পেক্ষাবে ॥ ২৫৮৮৫
আউল জাউল কেশ ভয়ঙ্কৰ বেশ
চেতন নাহিকে গাত ।
ত্যজয় আটাস মিলে গৰ্ভদ্রাস
হোৱে যেন বজ্রপাত ॥
দুয়ো আতিকায় পৰ্বত পৰায়
দুয়ো আতি মহাবল ।
দুহান আন্দোলে পৃথিবী নসহে
ভবে যায় বসাতল ॥ ২৫৮৮৬

পূৰ্বকালে যেন বালী হুগ্ৰীৱে
ভৈল যেন ঘোব যুদ্ধ ।
ইবেলায়ো জানা সেহি যুদ্ধ ভৈল
ঘটোৎকচ হলায়ুধ ॥
দুই নিশাচৰে বিবিধ প্রকাৰে
যুঁজিলেক কতোক্ষণে ।
পাচে ক্রোধ কবি খড়গ চৰ্ম্ম ধৰি
বাহিৰাইলা ছয়োজনে ॥ ২৫৮৮৭
কণো আগবাঢ়ে কণো পাচগুচে
কণো যাই বেগ ধৰি ।
কণো ফুৰে পাক শেন হেন থাপ
দেই কতো বিজ পাৰি ॥
দুয়ো আতিকায় পৰ্বত পৰায়
হোৱে কতো মায়া কৰি ।
কতো অল্লকায় তেথনে লুকায়
সূক্ষ্ম কামা থাকে ধৰি ॥ ২৫৮৮৮
খড়গ উৰ্দ্ধ কৰি চক্ৰাকাৰে ফুৰি
যুঁজে আতি ছন্দে বন্ধে ।
ছিত্ৰে পায় পাচে বীৰ ঘটোৎকচে
প্রহাবিলা তাৰ কন্ধে ॥
দাকণ দুৰ্বাব খড়গব প্রহাব
শিব পৰিলেক ছিৰি ।
গিব গিব কৰি তেথনে লবিল
সসাগৰা বহুজবী ॥ ২৫৮৮৯
পাচে গাণ্ডিগোট গিৰিসিত কৰি
পৰি বৈল ধবগীত ।
অসংখ্য হাজাব হয় হস্তী বথ
কবিলেক চূৰ্ণীকৃত ॥
ভীমৰ পুঞ্জৰ হাতত পৰিল
হলায়ুধ নিশাচৰ ।
দেখি পাণ্ডুগণে মহাবল মনে
দুন্দুভি য়াৱে বিকৃত ॥ ২৫৮৯০
বক কনিষ্ঠক যদি সমবত
জীবন্ত মহাবল ॥

হলায়ুধ শিব কুক নৃপতি
 যোগাইলন্ত আনি আগে ॥
 হেব তোব মিত্রে দুগোটা মৰিল
 চিনি লৈয়ো তাব শিব ।
 এতেকেসে তোব কর্ণক মাৰিয়া
 পেৰিবো যম মৰ্জিষ ॥ ২৫৮৯১
 এহি বুলি ক্ৰোধে আটাসেক দিলা
 আতি বৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 দেখি চুৰ্য্যোধন ভয়ে কম্পমান
 বিভজে দিলা লব ॥
 পাটচৌৰা নামে আছে এক গ্রাম
 ছিলা কোন নাম যাব ।
 আতি বিতোপন সৰ্ব্ব হুসঙ্গম
 ছুই যেন স্বৰ্ণহাৰ ॥ ২৫৮৯২
 সেহি গ্রামেধৰ মহা দেশধৰ
 ভীমসেন বিজয়ব ।
 যাব যশবাশি অতাপি প্রকাশি
 যেন পূৰ্ণ শশধৰ ॥
 কুলশীল সন্ত শ্ৰীমন্ত মহন্ত
 মহাভানী ক্ৰিয়ানিষ্ঠ ।
 যাব দান ধৰ্ম্মে জগত জুবিল
 অপৰ যেন বশিষ্ঠ ॥ ২৫৮৯৩
 তাহাব সন্ততি বাম সবম্বতী
 পাঠক শুক্লমজব ।
 যেন শুকশুক অজিবা ভদ্রুক
 আনো মুহি পটম্বব ॥
 তাহানে তনয় আতি শিশুনয়
 গোপীনাথ বিজয়ব ।
 হুয় দীৰ্ঘ ছন্দে বচিলা প্রহৰে
 কথা মহাভাবকবে ॥ ২৫৮৯৪
 নমো নাৰায়ণ ভোমাব চক
 কৰো পৰি দণ্ডব ॥
 কবা কৃপা মৰ্য্য কৰি কব কন্য
 বাস দিলু ভয়ঙ্কৰ ॥

ভূমি আত্মা নিজ জগতব বীজ
 দেহভাবো যিটো দেব ।
 হেনয় কৃষ্ণ চৰণত পৰি
 কৰো লক্ষকোটি সের ॥ ২৫৮৯৫
 ভোমাব ভূত্যব ভূত্যবো ভূত্যব
 ভাবো ভূত্য ভৈলো আৰি ।
 বোলো গোপীনাথ এহি মনোবধ
 পূৰ্ণ কৰিবো স্বামী ॥
 সংসার সাগবে সাভুবি কুৰ্বোহো
 নাহি কিছু কুল পাব ।
 পতিতপাৱন ভূমি নাৰায়ণ
 কৰিয়ো মোক উদ্ধাৰ ॥ ২৫৮৯৬
 তমু গুণ নাম মুখে নছাবোক
 হস্তে কৰো তমু কাম ।
 সাধুসবে মোক হৃদয় ছুইবেক
 গুচোক বিষম কাম ॥
 এহি কৃপালেশ মাগো অহৰ্নিশ
 পূৰিয়োক এহি আশ ।
 শুনা নব-নাৰী বোলা হবি হবি
 মই ভৈলো দাসবো দাস ॥ ২৫৮৯৭

ঘটোৎকচ বধ

পদ

পাচে সঞ্জয়ত কথা পুছিলা নৃপতি ।
 কহা পাচকথা মই শুনিবো সম্প্রতি ॥
 ঘেবে হলায়ুধ মৰি গৈলা যমপুৰ ।
 কেনে যুদ্ধ ভৈলা পাচে কর্ণ বান্ধস ॥ ২৫৮৯৮
 মায়াবলে ঘটোৎকচে বধিলা শব ।
 কোন বীৰ পলাই গৈল দিশ দিশান্তব ।
 সমবে বহিলা কোন নিশক ছন্দ ॥
 সাবশেষ কৰি মোত কৰিবো সঞ্জয় ॥ ২৫৮৯৯
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনিয়োক কুলধৰ ।
 ঘেবে হলায়ুধ পৰি গৈল কলধৰ ॥

নাহিকে জুজ্ঞ বণে হিড়িম্বীকুমাৰ ।
 কোঁবৰৰ আগে বজ্জে নানিলা বিস্তৰ ॥ ২৫৯০০
 তাক শুনি পলায় প্রজ্ঞা তোমাৰ পুত্ৰৰ ।
 নাদ শুনি মহাভয়ে নৈদিল সমৰ ॥
 কুঞ্জৰ কম্পন নাদ শুনি বান্ধসৰ ।
 বিভজে পলাইলা প্রজ্ঞা কুক পাণ্ডৱ ॥ ২৫৯০১
 সেহি সময়ত পাচে বাধাস্ত কৰ্ণে ।
 পাঞ্চাল দলক ধাই গৈল ক্ৰোধমনে ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডীক দশ দশ শবে ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু টানি দৃঢ়তবে ॥ ২৫৯০২
 উত্তমৌজা যুধামন্যু আদি বীৰগণ ।
 সাত্যকিৰ বধ ধ্বজ কবিলেক ছন্ন ॥
 ধনুৰ টকাৰে যেন মেঘৰ গৰ্জ্জন ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে শোভে ধনু বিতোপন ॥ ২৫৯০৩
 শবসৰ পৰে বৃষ্টিধাৰা পটন্তৰ ।
 সেহি বৃষ্টিধাৰা পৰে জল পটন্তৰ ॥
 এহিমতে কৰ্ণে য়েৰে মাৰে প্রজ্ঞাচয় ।
 দেখি মহাক্ৰোধে ধাইলা হিড়িম্বীতনয় ॥ ২৫৯০৪
 কাঞ্চনে ভূষিত বধে চৰি নিশাচৰ ।
 সিংহনাদ কৰি লাগ চাপিলা কৰ্ণৰ ॥
 বজ্জৰ সন্ধানে শব হানিলা বিস্তৰ ।
 ভল্লক নিখান শিলীমুখ বহুতৰ ॥ ২৫৯০৫
 নাৰাচ তোমৰ বৎসদন্ত ত্ৰিকণ্টক ।
 ববাহ বিপাত ভল্ল সাক্ষাতে অন্তক ॥
 আনো যত শবচয় আছে ভয়ঙ্কৰ ।
 কৰ্ণক হানিলা ক্ৰোধে ভীমৰ কুমাৰ ॥ ২৫৯০৬
 কৰ্ণে যে হানিলা শবচয় ভয়ঙ্কৰ ।
 নিসন্ধি ফুটিল সবে ভীমৰ পুত্ৰৰ ॥
 দুইৰ শবে ফুটি ছয়ো শোভে আতি ভালা ।
 নানা পুষ্পে বিৰচিত শোভে যেন মালা ॥ ২৫৯০৭
 স্তব্ধ পুংখিয়া শব হানিলা বিস্তৰ ।
 দুহানে শবীৰে তেজ বহে নিবস্তৰ ॥
 ছয়ো বীৰ দাক্ষ তৰু স্কুম্ভাৰ ।
 দুইক দুই ভুল্য কপে কবয় প্রহাৰ ॥ ২৫৯০৮

দুইক দুই মহাক্ৰোধে নশন চোবায় ।
 ছয়ো মহাবলী ভীম সূৰ্য্যৰ তনয় ॥
 সেহি সময়ত কৰ্ণ অন্ত্ৰ বিতান্ধৰ ।
 বধখান কাটিলেক হিড়িম্বীপুত্ৰৰ ॥ ২৫৯০৯
 বধ হত দেখি পাচে ভীমৰ সন্তান ।
 মায়াবলে তেতিয়কৰ্ণে ভৈলা অন্তৰ্ধান ॥
 য়েৰে ঘটোৎকচ বীৰ অন্তৰ্ধান ভৈলা ।
 কুকসেনা মধ্যে উসমিস লাগি গৈলা ॥ ২৫৯১০
 ইটো কূটয়ুদ্ধী ঘটোৎকচ নিশাচৰ ।
 কিবা মায়া কৰি মাৰি পশে যমঘৰ ॥
 এহি বুলি মহাভয়ে কম্পে বীৰ যত ।
 ধান দিলে আঠে হোৱে সবাবো মুখত ॥ ২৫৯১১
 কোন ছলে কৰ্ণক মাৰয় ঘটোৎকচে ।
 আসা সবে পলাই যাওঁ যাৱে প্রাণ আছে ॥
 কৰ্ণে মনে গুণে ইটো দুষ্ঠ নিশাচৰ ।
 মায়াবলে মোক ইটো কৰিবে সমৰ ॥ ২৫৯১২
 যাৱে নষ্ট নাহি কৰে বান্ধসৰ শবে ।
 তাৱে মন্ত্ৰবলে সাজো শবময় ঘৰে ॥
 এহি বুলি আচান্ত কৰিলা বাধাস্ততে ।
 দিব্য শবচয় আনি জুৰিলা গুণতে ॥ ২৫৯১৩
 আধাকে বাধেয় প্রহাৰিলা দিব্যশব ।
 দশো দিশে ঢাকিলেক শবৰ পজৰ ॥
 যতপি কবন্ত পুৰন্দৰে বজ্জপাত ।
 তথাপিতো মন্ত্ৰবলে নিবন্ধিয়া তাত ॥ ২৫৯১৪
 এহিমতে কৰ্ণে সাজিলেক শবঘৰ ।
 নিৰ্ভয়ে বহিলা তাতে সূৰ্য্যৰ কুমাৰ ॥
 পাচে ঘটোৎকচে মায়া কৰিলা বিস্তৰ ।
 আকাশত তৈল বেক মন্ত্ৰৰ আকাৰ ॥ ২৫৯১৫
 উল্লা সঞ্চবয় ঘনে হোৱে বজ্জপাত ।
 হুলস্থ অগনি পৰে জাকে জাকে স্নাত ॥
 ত্যজয় আটাস শুনি যোৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 হোৱে বজ্জপাত যেন প্রায়ৰ কাঁকৰ ॥ ২৫৯১৬
 পাচে পৰিবাক লৈলা শব হানিলা বিস্তৰ ।
 প্রলয়ৰ যেন যেন বৰিলা বিস্তৰ ॥

স্তব্ধ পুংখিয়া শব বজ্র লোহাময় ।
 কুক কটকক ছানি ধাৰায়ে পবন ॥ ২৫৯১৭
 পবন মুখল অসি নিখিল তোমৰ ।
 তৈলে ধৌত শকচ পবে বহুতৰ ॥
 পবিষ পট্টিশ শূল গদা যুদ্ধগৰ ।
 বৎসদন্ত শতায়িয়ে বিপাত বিস্তৰ ॥ ২৫৯১৮
 প্রমত্ত হস্তীৰ সম পবে শিলাচয় ।
 বজ্রপাত হোৱে যেন মিলিল প্রলয় ॥
 আনো যত অস্ত্র শস্ত্র আছে ঘোৰতৰ ।
 ধাৰাসাবে পবে কুকসেনাৰ উপৰ ॥ ২৫৯১৯
 পবে জলধাৰ হস্তীশুণ্ডৰ সমান ।
 তাতে উটি বুৰি কুকসেনা ছাবে প্রাণ ॥
 শিলা পৰি ভাজে বথ বজ্জে মাৰে বথী ।
 শব পৰি মৰে ঘোঁৰা চক্ৰে মাৰে হস্তী ॥ ২৫৯২০
 মহা আৰ্ত্তবাৰ কৰি মৰে সিবেলাত ।
 সাগৰ শোভিত যেন প্রচণ্ড বায়ুত ॥
 মায়াবলে ঘটোৎকচ প্রহাৰয় শব ।
 জৰ্জৰিত ভৈল সেনাগণ কোঁৱৰ ॥ ২৫৯২১
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা মহাভয়ে কম্পমান ।
 উসমিস কৰি কুবে যাইব কোন থান ॥
 আহা কি কৰিব আৱে যাইব কোন পুৰী ।
 অম্বৰ হাতে সৰাক্ষৰে যাইবো মৰি ॥ ২৫৯২২
 দাক্ষ ছুৰাৰ অস্ত্ৰযুষ্টি ভয়ঙ্কৰ ।
 বিভজে পলায় বীৰগণ কোঁৱৰ ॥
 সহস্ৰ সংখ্যাত পাবে কেকৰা আটাস ।
 উল্লা যেন জলে মুখ দেখি লাগে ত্ৰাস ॥ ২৫৯২৩
 বিকৃত কুবেশ বাগে কুবেয়ে পিলাচ ।
 ঘটোৎকচ বুলি পলায় নচাৰয় পাচ ॥
 তমু পুত্ৰগণ ভয়ে হৈল কম্পমান ।
 ৰাক্ষসে খাইবে পলাই যাইবো কোন থান ॥ ২৫৯২৪
 এহি বুলি প্রজাসত্ত্ব কৰে উসমিস ।
 বণ পৰিহৰি প্রজা সৈন্য দশোদিশ ॥
 বিকট দশন হৈল সৰাক্ষৰ ৷
 মুখগোট দেখি ভয় পৰে সৰাক্ষৰ ॥ ২৫৯২৫

পৃথিবীত পাৰ শিব লাগিছে স্বৰ্গত ।
 হেনয়ে ৰাক্ষসে খেদি কুবে কোটি শত ॥
 তাক দেখি প্রজাগণ বিভজে পলায় ।
 ঘোৰ নিশাচৰে তৈতে খেদি খেদি থায় ॥ ২৫৯২৬
 দশে কুৰি পৰি থাকে হামুখুৰি খাই ।
 আন্ধাৰতো খুজি পাৰে লুকান নয়ায় ॥
 কতো হস্তীকঙ্কে কতো ৰথে থাকে চৰি ।
 বিদূৰতে থাকে পলায় ৰণভূমি এৰি ॥ ২৫৯২৭
 তৈতে ঝাই খেদি পাৰে দাক্ষ অম্বৰ ।
 লক্ষ শিলা মাৰি পশে যমৰ মন্দিৰ ॥
 কতো লুকায় থাকে মৰা হস্তীৰ তলত ।
 কতো মৰা শব ভুলি দেই উপবত ॥ ২৫৯২৮
 খালে জোঙে পৰি থাকে কতো বৃকতলে ।
 পৰ্বত পেলায়া তৈতে মাৰে মায়াবলে ॥
 সঘনে নিৰ্ঘাত পৰে বজ্জ পৰে ধাৰে ।
 বহয় শোষক বায়ু হৃদয় বিদাৰে ॥ ২৫৯২৯
 দলদোপ কৰে মহী নসহয় ভব ।
 গিব গিব শবদক শুনি ভয়ঙ্কৰ ॥
 উল্লা সঙ্কৰয় বনে উবে ধূমকেতু ।
 বহুবিধ বিমঙ্গল মৰণৰ হেতু ॥ ২৫৯৩০
 গুৰুতৰ গদা শূল শক্তি ভয়ঙ্কৰ ।
 ধাৰাসাবে পবে কৰ্ণবধৰ উপৰ ॥
 শতগ্নী বিপাত তোমৰক কনিয়াল ।
 বৎসদন্ত ত্ৰিকণ্টক ভল্ল ভিণ্ডিপাল ॥ ২৫৯৩১
 আনো যত শবচয় আছে ভয়ঙ্কৰ ।
 ধাৰাসাবে বৰিষয় ভীমৰ কুমাৰ ॥
 কৰ্ণেয়ো হানন্ত দিব্য অস্ত্ৰ মস্ত্ৰ পটি ।
 অম্বৰক নপায় শব পতু আসে হুৰি ॥ ২৫৯৩২
 বব বব বীৰগণে প্রহাৰয় শব ।
 গুচৰো নপাৰে ঘটোৎকচ অম্বৰ ॥
 যুঁজিবাক লাগি কাৰো শকতি নাইল ।
 কৰ্ণক এবিয়া পলাই দশোদিশে গৈল ॥ ২৫৯৩৩
 ককা ভায়া জেঠা শুল্ক কিবা জহা আৰ ।
 ৰাক্ষসে খাইবক কেঁচি আটোপাৰ সাৰ ॥

বাক্স মুহুর্তে মনে কবিলে। নিশ্চয় ।
 পাশ্চাত্য অৰ্থে জানো দেবতা যুজয় ॥ ২৫৯৩৪
 এহি বুলি বিভজে পলায় সব নব ।
 নিৰ্ভয়ে বহিলা কর্ণ সাজি শবদব ॥
 কর্ণক দেখয় সাজি আছে শবদব ।
 তাক লাগি হানে বুক পৰ্বত শিখৰ ॥ ২৫৯৩৫
 শবদাবে পৰিয়া পৰ্বত চুব হয় ।
 দেখি ঘটোৎকচে ক্রোধে কম্পিল হৃদয় ॥
 ছুনাই ঘটোৎকচে মহা মত্তগজ লীলা ।
 কর্ণৰ বধক লাগি হানে বুকশিলা ॥ ২৫৯৩৬
 আধাকে বাক্সে শব কবন্ত সজ্ঞান ।
 বুকশিলাময় ভৈলা বণ ভূমিধান ॥
 দশো দিশে ঢাকিলেক বাক্সৰ শবে ।
 শবময় আকাশ ভৈলেক নিবন্তবে ॥ ২৫৯৩৭
 লাজে অপমানে কর্ণ তথাতে বহিলা ।
 বধখান চূর্ণ ভৈলা পৰি ঘোৰ শিলা ॥
 বধভঞ্জে বাধান্ত ভূমিত নামিলা ।
 তথাপি নিৰ্ভয়ে যুজ্জে মত্তগজ লীলা ॥ ২৫৯৩৮
 বধভঞ্জে দেখি কর্ণে গুণে মনে মনে ।
 ইহেন সময়ে বধ যোগাইবেক কোনে ॥
 মোক এৰি পলাই গৈল সবে বীৰগণ ।
 বাক্সৰ হাতে মোৰ মিলিবে মৰণ ॥ ২৫৯৩৯
 ময়ো সম্ভবত যেরে মৰো এহি ঠাই ।
 তথাপিতো নপলাওঁ কবিলে। নিশ্চয় ॥
 এহিমানে গুণি পাচে সূৰ্য্যৰ নন্দনে ।
 দিব্য অস্ত্ৰ প্রহাবিলা মহাকোপ মনে ॥ ২৫৯৪০
 আকাশত সবে বিচাৰয় ঠাই ঠাই ।
 ভীমৰ পুত্ৰক নপাই আসিল ছুনাই ॥
 পাচে ঘটোৎকচে মায়া কৰিলা বিস্তাৰ ।
 সিংহ ব্যাত্ৰ মহিষ যে আসিল অপাৰ ॥ ২৫৯৪১
 কুকুৰ শৃগাল সৰ্প গৃধ্ৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 বিচাৰি বিচাৰি খাই প্রজা কোঁৱৰ ॥
 এহিমতে প্রজা যেরে মাৰয় বাক্স ।
 ত্ৰাহি ত্ৰাহি কর্ণ বুলি পাবয় আটাস ॥ ২৫৯৪২

বহে খববায়ু খোলা খাপৰ উৰায় ।
 আচোক যুজিবে চকু মেলন নয়ায় ॥
 বুক ভাগি পৰে হস্তী ঘোঁৰা ডাটি যায় ।
 বীৰগণ পৰি থাকে হামুখৰি খায় ॥ ২৫৯৪৩
 নয়াতি থাকয় পৰি বাক্সক ডবে ।
 তুমি কোন বোলন্তে যে ভিষি দেই লবে ॥
 ধব ধব বুলিয়া বাক্সে পাৰে গেৰি ।
 পলাই ত্রাসতে বকু বাক্সক এৰি ॥ ২৫৯৪৪
 এহিমতে ঘটোৎকচে কবয় কদন ।
 পলাইবাত পৰে বেড়ি নকবয় বণ ॥
 যুজিবাক শক্য নাহি পলাবে নেবয় ।
 ত্ৰাহি ত্ৰাহি কর্ণ বুলি আটাস পাবয় ॥ ২৫৯৪৫
 বাখা বাখা বাধান্ত পশিলে। শবণ ।
 তুমি বিনে বাধন্তা নাহিকে আন জন ॥
 আমি মৰি যাইবো এবে ভাৰ্য্যা হুইবে বাণী ।
 ছুর্যোদন বজা তই তৈলি তল গাণ্ডি ॥ ২৫৯৪৬
 তোৰ দণ্ডে নকৈ ভৈলা প্রজা জগতৰ ।
 আপুনিয়ো মৰি তই যাইবি যমঘৰ ॥
 এহি বুলি প্রজাসবে আৰ্ত্তবাৰ কৰে ।
 শুনি ছুর্যোদন গৈলা বাধেয়ৰ তৰে ॥ ২৫৯৪৭
 কাতি কুতি কৰি পশিলেক শবদব ।
 কর্ণক সম্বোধি পাচে দিলেক উক্তব ॥
 শুনা বাধান্ত তুমি আমাৰ উক্তব ।
 কাক লাগি থৈয়া আছা শক্তি বালব ॥ ২৫৯৪৮
 যি কালত ইন্দ্র আসি বিজয়ক ধব ।
 অভেদ্য কৰচ মিলা কুণ্ডল কর্ণৰ ॥
 তোমাকো দিলন্ত বজ্জে দেৱ পুৰন্দৰ ।
 এক শত্ৰু নিৰ্বাহি অস্ত্ৰ তয়কৰ ॥ ২৫৯৪৯
 তাক বাখি থৈয়া তুমি আছা কোন কাজে ।
 আমি মৰি গৈলে পাচে কোঁৱন খাইবে কাজে ॥
 বাক্সৰ শবে যেরে আমি হস্ত হুই ।
 কেনে ছাই উকলিবে ঘটোৎকচৰ খাই ॥ ২৫৯৫০
 এভো হেন কবা তুমি মোৰ মেলন কৰা ।
 অৰ্জুন থাকোক এহি বাক্সক জয় ॥

বাকসক মাৰি পাণ্ডৱক কৰা ভুজ্জ ।
 অৰ্জুন বধাৰ্থে টোনে আছে গণ্ড পুচ্ছ ॥ ২৫৯৫১
 তোমাৰ সমান বীৰ নেদেখোঁহো আন ।
 বাকসক বধি বাণ দিয়ো প্ৰাণদান ॥
 যেষে দুৰ্য্যোধন হেন বুলিলা বচন ।
 প্ৰজাৰ আৰাৰ শুনিলেক বীৰ কৰ্ণ ॥ ২৫৯৫২
 মনত বোলয় ধিক জীৱন আমাৰ ।
 মই বিদ্যমান হেন অৱস্থা প্ৰজাৰ ॥
 দশোদিশে ডাকে প্ৰজা ত্ৰাহি কৰ্ণ বুলি ।
 তাক শুনি মহাক্ৰোধে জ্বলিলা সমূলি ॥ ২৫৯৫৩
 মই অতিবধী বীৰ সংসাৰতে সাৰ ।
 ধিক ধিক আছো মোৰ বীৰত্ব কাতৰ ॥
 এক শৰ নিৰ্বাহি শক্তি ইন্দ্ৰৰ ।
 তাক হানি বধো ঘটোৎকচ নিশাচৰ ॥ ২৫৯৫৪
 বাকসৰ হাতে বাৱে আগে হওঁ ছাই ।
 টোণে শৰ থাকি কাৰ উৰাইবো ছাই ॥
 যাৱে বাকসৰ শৰে নমাৰে আমাক ॥
 ঘোৰ শৰ হানি আগে নষ্ট কৰে। তাক ॥ ২৫৯৫৫
 এহি মনে আলোচিয়া সূৰ্য্যৰ নন্দন ।
 অমোঘ শক্তিক ভুলি লৈল তেতিয়ক ॥
 তেতিয়ক শৰ ভুলি ধৰিলেক কৰ্ণে ।
 চতুৰ্দশ ভূৱন কম্পিল তেতিয়ক ॥ ২৫৯৫৬
 বাকসৰ মায়াবাণ সকলে লুকাইল ।
 স্বৰ্গ ছাৰি দেৱগণ দূৰত পলাইল ॥
 প্ৰলয়ৰ বহি যেন শৰৰ প্ৰকাশ ।
 দুয়হ জালায়ে বিয়াপিল দিশপাশ ॥ ২৫৯৫৭
 প্ৰচণ্ড বতাহ বহে ভাগে তকবন ।
 উল্লা সঞ্চয় বজ্জ পৰে ঘনে ঘন ॥
 উৰ্দ্ধমুখ কৰি শৰ প্ৰহাৰিলা বলে ।
 পৱনত অধিক প্ৰচণ্ড বেগে চলে ॥ ২৫৯৫৮
 মায়া কৰি লুকাই আছে নক্ষত্ৰমণ্ডলে ।
 হৃদয়ত পৰিয়া পলিল হলহলে ॥
 বধী বধ সাৰথি ষ্টোটক বহুতৰ ॥
 উপৰক লাগি উৰাইল শৰসাজ ॥ ২৫৯৫৯

আকাশত তাক উৰাইলা নানা ধান ।
 ঘোৰ আৰ্দ্ৰবাৰ কৰি ছাবিলেক প্ৰাণ ॥
 নিচালে পবিল কুক সেনাৰ উপৰে ।
 হয় হস্তী সেনাগণ মৰিল অপাৰে ॥ ২৫৯৬০
 অসংখ্য ঘটোৎকচে বধিলেক কৰ্ণে ।
 আনন্দে চুসুভি বাস্ত কৰে কুকগণে ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা আতি মহাবল মনে ।
 বাধেয়ৰ বাহু পূজা কৰিল তেখনে ॥ ২৫৯৬১
 বীৰ ঘটোৎকচক বধিলা ঘোৰ ৰণে ।
 সিংহনাদে পৃথিৱী কম্পাইলা ঘনে ঘনে ॥
 আনন্দে আশংসা কৰে কুকবীৰগণে ।
 পৰম বিবাদ ভৈলা পাণ্ডৱৰ মনে ॥ ২৫৯৬২
 স্তম্ভিতা দ্ৰৌপদী কান্দে দুখ মনে আতি ।
 কুন্তীদেৱী কান্দে মোৰ বংশধৰ নাতি ॥
 ভীমসেন কান্দন্তু মৰিল প্ৰিয় পুত্ৰ ।
 নকুল সহদেৱে শোক কবন্ত বহুত ॥ ২৫৯৬৩
 যুধিষ্ঠিৰ কান্দন্তু চকুৰ পৰে নীৰ ।
 অৰ্জুনে কান্দন্তু কিনো নিদাকণ বীৰ ॥
 পাণ্ডৱে কান্দন্তু বজ্জ কবন্ত মাধৱে ।
 পাঞ্চজন্তু বজায়া নাচন্তু ঠাৱে ঠাৱে ॥ ২৫৯৬৪
 হেন দেখি প্ৰজাগণে কৰে গলাবাৰ ।
 কিসক আনন্দ বৰ কবন্ত মাধৱ ॥
 হেন দেখি সখিত পুছন্ত ধনঞ্জয় ।
 আমাৰ বিপদ ভূমি আনন্দ হৃদয় ॥ ২৫৯৬৫
 সম্বৰে কহিয়ো সখি ইহাৰ কাৰণ ।
 অৱশ্যে আছয় জানো তোমাৰ বচন ॥
 হেন জানি মাধৱে মাতন্ত মনে গুণি ।
 কহো সাৱশেষ মোৰ আনন্দ কাহিনী ॥ ২৫৯৬৬
 যি কালত বাধাস্ত ভৈল উত্তপন ।
 অভ্যন্ত কৰচ কৰ্ণ কুণ্ডল শোভন ॥
 ইন্দ্ৰে মাগি লৈলা তাক তোমাৰ কাৰণে ।
 কৰ্ণক দিলেক এক শত্ৰু নিৰ্বাণে ॥ ২৫৯৬৭
 ইন্দ্ৰৰ শক্তি সিটো বোৰ অনিৰ্বাৰ ।
 মোক যদি মাৰে মোৰ বাহিকে নিস্তাৰ ॥

সেহি শব আছে যানে কৰ্ণৰ চৌগত ।
 জীৱা বুলি তোক মই নামানে। ২৫৯৬৮
 সেহি শবে পৰিলেক হিড়িম্বীকুমাৰ ।
 তোমাৰ নেচনি লই গৈল যমদৰ ।
 আজিলে শুচিল চিন্তা মোহোৰ মনৰ ।
 মাৰিয়ো কৰ্ণক আৰে নকৰিবা ডৰ ॥ ২৫৯৬৯
 কৃষ্ণৰ বচন হেন শুনি পাণ্ডুগণে ।
 পৰম আনন্দ ভৈল সবে বজ্জুজনে ॥
 হিড়িম্বীপুত্ৰৰ শোক এবিলেক মনে ।
 আনন্দে ছন্দুভি বাৰে নাচে ধানে ধানে ॥ ২৫৯৭০
 পাচে বাধান্তে বসি গুণয় মনত ।
 কি কাৰ্য্য কৰিলে। মই শ্ৰুতি হয় হত ॥
 অৰ্জ্জুন বধাৰ্থে শব বহিলে। একাল ।
 সিংহক এবিয়া যেন মাৰিলে। শিয়াল ॥ ২৫৯৭১
 কাকক মাৰিলে। যেন স্তূৰ্ণৰ কাণ্ড ।
 অমৃত কলস এবি লওঁ বিষভাণ্ড ॥
 অৰ্জ্জুন বধাৰ্থে শব মিছাতে বহিলে। ।
 অৰ্জ্জুন থাকিল ব্যৰ্থে বান্ধস মাৰিলে। ॥ ২৫৯৭২
 এতেকে জানিলে। দৈৱে বুদ্ধি ভৈল ভ্ৰংশ ।
 অৰ্জ্জুনৰ হাতে পৰি মৰিবো সবংশ ॥
 হেন অসন্তোষ মনে কৰ্ণ মহামতি ।
 ঘটোৎকচ বধ এহিমানে সমাপতি ॥ ২৫৯৭৩
 নমো নাৰায়ণ প্ৰভু অনাদি ঈশ্বৰ ।
 জন্মে জন্মে হুইবো তযু চৰণ কিঙ্কৰ ॥
 মই অধমক গতি কৰিয়ো চৰণে ।
 প্ৰচাৰোক পদ মোৰ লোকত অবিদ্যে ॥ ২৫৯৭৪
 তযু চৰণত মোৰ নছাৰোক আশ ।
 জন্মে জন্মে তোমাৰ দাসৰ হুইবো দাস ॥
 মই অধমক বন্ধা কৰিয়ো চৰণে ।
 কায়মনোবাক্যে মই পশিলে। শৰণে ॥ ২৫৯৭৫
 নজানে। ভকতি ভূতি নতি যোগ ধ্যান ।
 নাহি সদাচাৰ তপ জপ তীৰ্থ দান ॥
 চিত্ত নাহিকে শুদ্ধি মুখে নাহি নাম ।
 ৰাতি দিনে কৰিলেয়ো বিষয়ৰ কাম ॥ ২৫৯৭৬

ধন জন আশাতেসে ব্যৰ্থে দিন নিলে। ।
 মহন্তৰ শিকা যত সবে পাসবিলে। ॥
 হেন মই পাবণ্ড অধম মন্দমতি ।
 তুমি বিনে আনে কোনে কৰিবেক গতি ॥ ২৫৯৭৭
 পতিতপাৱন তুমি ছুখিতৰ ধন ।
 দিয়োক অভয় মই পশিলে। শৰণ ॥
 বিজ গোপীনাথে কহে শুন নবনাৰী ।
 ডাকি ৰামকৃষ্ণ বোলা পাপ ঘাটক ছাৰি ॥ ২৫৯৭৮

হোণৰ লগত যুদ্ধ আৰু ক্ৰপন বজাৰ মৃত্যু
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি পুছন্ত সঞ্জয়ত ।
 য়েৰে ব্যৰ্থ শক্তি একশত্ৰু কৰি হত ॥
 এতেকে সবাকৈ বেঢ়ি সূৰ্য্যব তনয় ।
 কিসক সমবে নবধিলা ধনঞ্জয় ॥ ২৫৯৭৯
 যাৰ হস্তে হত যত কোঁৱৰ সঞ্জয় ।
 যাহাৰ নিমিত্তে হোৱে সমৰ বিজয় ॥
 হেন অৰ্জ্জুনক সমৰক ডাকি আনি ।
 নমাৰিলা কিসক ইন্দ্ৰৰ শক্তি হানি ॥ ২৫৯৮০
 মোৰ পুত্ৰে দুৰ্য্যোধন পৰম অজ্ঞানী ।
 কলহ উৎসুক অহঙ্কাৰী মহামানী ॥
 অৰ্জ্জুনক বধিবাক নেদিলা সম্মত ।
 ইন্দ্ৰৰ অমোঘ শক্তি আছন্ত কৰ্ণত ॥ ২৫৯৮১
 এৰে সিটো তাক কৃষ্ণ ব্যৰ্থ কৰিলেক ।
 কোঁকাৰ অৰ্থক যেন বলি হৰিলেক ॥
 কুকুৰ সহিতে যুদ্ধ কৰিয়া শূকৰ ।
 যেই থাক মাৰে তাতে লাভ চণ্ডালৰ ॥ ২৫৯৮২
 বাধেয়ক বান্ধসে মাৰিল হস্তে য়েৰে ।
 পাণ্ডৱৰ মহালাভ হৈল হস্তে তেৰে ॥
 ঘটোৎকচ বধে কেৱে শক্তি নষ্ট ভৈল ।
 অৰ্জ্জুনৰ সিটো যুদ্ধাঙ্গণা দুখ গৈল ॥ ২৫৯৮৩
 কৃষ্ণৰ ব্যক্তি সিদ্ধি উত্তম জগতৰ ॥
 নজানয় তাক দুৰ্য্যোধন কৰাণ্ডানে ॥

ভূমিহো সজ্জয় বুদ্ধি নেদিল। কৰ্ণক ।
 শক্তিৰ প্ৰহাৰে বধিবাক অৰ্জুনক ॥ ২৫৯৮৪
 এবে সিটো শক্তি বাসবৰ পাশে গৈল ।
 এহি বুলি পাচে কুৰুপতি মৌন হৈল ॥
 হেন শুনি নৃপতিত বহতি সজ্জয় ।
 বোলন্ত শুনিয়ো নৃপবৰ মহাশয় ॥ ২৫৯৮৫
 দেবৰো দেৱতা পৰমাত্মা যোগেশ্বৰ ।
 যাৰ আত্মা শিবে ধৰে ত্ৰক্ষা বিষ্ণু হব ॥
 ত্ৰজন্ত পালন্ত সংহাৰন্ত চৰাচৰ ।
 হেন হৰি আশ্ৰয় ভৈলন্ত পাণ্ডৱৰ ॥ ২৫৯৮৬
 এতেকে আপুনি হোৱে সাধৰি বধৰ ।
 অৰ্জুনক বন্ধা কৰি কুৰে দামোদৰ ॥
 যাহাৰ সহায় হৰি ভৈলা ভগৱান ।
 ত্ৰিভুৱনে আছে কৈত তাৰ অকল্যাণ ॥ ২৫৯৮৭
 পূৰ্বে ব্যাস বিদুৰে বুলিলা হিত যত ।
 ৰাজ্যলোভে তাক ভূমি নলৈলা মনত ॥
 পাঞ্চথানি গ্ৰাম খুজিলন্ত পাঞ্চ জনে ।
 নেদিল। দুৰ্ম্মতি দুৰ্য্যোধনৰ বচনে ॥ ২৫৯৮৮
 এবে অসন্তোষ কৰিবাব কোন ফল ।
 শুনা যেন কথা কুৰুপতি মহাবল ॥
 দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন শকুনি সহিত ।
 বোলো আমি ৰজনী কৰ্ণক প্ৰতিনিভ ॥ ২৫৯৮৯
 সবাকো এৰিয়া কালি কৰিয়া সমৰ ।
 মাৰা অৰ্জুনক হানি শক্তি শত্ৰুৰ ॥
 মুহি এক শত্ৰু নিবাৰণ শক্তি ধৰি ।
 মাধৱকে মাৰা অৰ্জুনক পৰিহৰি ॥ ২৫৯৯০
 এতেকে কৃষ্ণক কৰ্ণ মাৰা শীত্ৰ কৰি ।
 কৃষ্ণ বধে অকণ্ঠকা হইবে বহুজীবী ॥
 এহিমতে নিতে নিতে ৰাজি আলোচিয়া ।
 একমতি হয়। যাই সভা বিসৰ্জিয়া ॥ ২৫৯৯১
 যোগেশ্বৰ কৃষ্ণৰ মাত্ৰাবে মোহমতি ।
 কি কৰিব বাসবৰ অমোঘ শক্তি ॥
 কি কৰিব কৰ্ণে কি কৰিব দুৰ্য্যোধনে ।
 কি কৰিব দুঃশাসন ভ্ৰাতৃৰ বন্ধনে ॥ ২৫৯৯২

কি কৰিব শকুনি আপুনি দেখা শুণি ।
 যাহাৰ মাত্ৰাত মোহ হব সিক্ত যুনি ॥
 কৃষ্ণে যাক মাৰন্ত বাখন্ত নাহি তাক ।
 কৃষ্ণে ৰাখে তাক কোনে পাবে বধিবাক ॥ ২৫৯৯৩
 বানৰ কাটিলা কৃষ্ণে হাজাৰেক হাত ।
 ত্ৰিজগত পতি হৰি ৰাখন্তে সাক্ষাত ॥
 মুখ ভাজ খন্তে দেৱৰাজ পুৰন্দৰে ।
 কৰিলন্ত ঘোৰ হুষ্টি ত্ৰজৰ উপৰে ॥ ২৫৯৯৪
 দেখি হৰি কৰে ধৰি গিৰি গোৱৰ্দ্ধন ।
 গোকুলৰ গোপ গোপী কৰিলা বন্ধন ॥
 এহি অৰ্জুনক নৃপবৰ ভগদত্ত ।
 নাৰায়ণ অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিলা সমৰত ॥ ২৫৯৯৫
 যাক হুৰাহুৰে নিবাৰন্ত নাহি কেৱ ।
 তাক ব্যৰ্থ কৰিলন্ত প্ৰভু বাহুদেৱ ॥
 ভকত বৎসল কৃষ্ণ জানিবা স্বতাৱে ।
 সিটোজনে আশ্ৰয় কৰয় তান পাৱে ॥ ২৫৯৯৬
 বলবন্ত কালচক্ৰে কি কৰিব তাক ।
 জিনিলেক অনায়াসে দুৰ্জয় মাত্ৰাক ॥
 যিটো কথা নৃপবৰ আশ্ৰিত পুছিল।
 সাত্যকিত কৃষ্ণে তাক আপুনি কহিলা ॥ ২৫৯৯৭
 ঘটোৎকচ বীৰ হত দেখি সমৰত ।
 শিনি সিংহ যুগ্মধানে পুছিল। কৃষ্ণত ॥
 এক শত্ৰু নিবাৰিণী আছন্তে কৰ্ণত ।
 কিসক পাৰ্থক নবধিলে সমৰত ॥ ২৫৯৯৮
 ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক নাৰায়ণ ।
 হেন শুনি অনন্তৰে ৰাজীৱলোচন ॥
 বোলন্ত সাত্যকি শুনা ইহাৰ কাৰণ ।
 সৈন্ধৱ শকুনি দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন ॥ ২৫৯৯৯
 সবে মিলি মাতি ৰাতি আনি ৰাধেশ্বৰ ।
 কৰ্ণক বোলয় শীত্ৰ মাৰা অৰ্জুনক ॥
 যাৰ হাতে হত পাণ্ডু পাঞ্চালসকল ।
 দেৱসকলৰ ৰেন অগ্নিনৈসে বল ॥ ২৬০০০
 হেন শুনি কৰ্ণে কৰিলেক অলীকাৰ ।
 বধিবো পাৰ্থক কৰি শক্তি প্ৰহাৰ ॥

এহিমতে নিতে বাজি কৰে আলোচন ।
 কুকৰ আসিলে মই মোহ কৰো মন ॥ ২৬০০১
 অৰ্জুনৰ সম মোৰ প্ৰিয় নাহি আন ।
 নেদেখে পাৰ্শ্ব ভুল্য আপোনাৰ প্ৰাণ ॥
 পিতৃ মাতৃ ভ্ৰাতৃ প্ৰাণী পূৰ নিবন্তৰ ।
 নেদেখে তোমাক মই সম অৰ্জুনৰ ॥ ২৬০০২
 যাবত অমোঘ শক্তি আছিল কৰ্ণত ।
 তাৰদেকে স্তম্ভ মোৰ নাছিল মনত ॥
 নাহি নিজা নয়নে ভোজনে স্তম্ভ নাই ।
 নপাওঁ উপায় চিন্তা মুণ্ডচে সদায় ॥ ২৬০০৩
 আজি হৈড়ম্বৰ বধে শক্তি নষ্ট হৈল ।
 লভিলো আনন্দ সিটো দুখ দূৰ গৈল ॥
 যুত্ৰ্যৰ মুখৰ হস্তে আইলা ধনঞ্জয় ।
 বাধাৰ নন্দন কৰ্ণ যাইব যমালয় ॥ ২৬০০৪
 পাণ্ডৱে পাইবেক সঙ্গাগৰা বহুক্ষৰী ।
 হৈব পৰাজয় দুৰ্য্যোধন মন্দমতি ॥
 এহি কথা কৃষ্ণে কহিলন্ত সাত্যকিত ।
 শুনা পাচকথা বাজা ধিৰ কৰি চিত্ত ॥ ২৬০০৫
 হৈড়ম্বৰ বধ দেখি ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 ভীমক বচন বুলিলন্ত অনন্তৰ ॥
 আমাৰ সৈন্যক ভঙ্গাইলন্ত কুকৰণ ।
 বাহুবলে ভীমসেন কৰা নিবাবণ ॥ ২৬০০৬
 হৈড়ম্বৰ শোকে মোৰ দহে কলেবৰ ।
 এহি বুলি বসিলন্ত বধৰ উপৰ ॥
 চকুৰ লোতকে পুৰিলেক আখি মুখ ।
 কৰ্ণৰ বিক্ৰম দৰশনে মহাদুখ ॥ ২৬০০৭
 বাজাৰ ব্যাকুল বৰ দেখি নাৰায়ণ ।
 সম্বোধিয়া তাক হেন বুলিলা বচন ॥
 নকৰিবা শোক ধৰ্ম্মবাজা মহাশয় ।
 সামান্যৰ কৰ্ম্ম ইটো তোমাৰ নহয় ॥ ২৬০০৮
 শত্ৰুগণ সংহাৰণ আছে মহাভাৰ ।
 তোমাৰ অহুখে জয় নাহিকে আমাৰ ॥
 এতেকে সন্তাপ এৰি হোৱা সজুকণ ।
 সত্বে উঠিয়া কৌৰৱক কৰা বণ ॥ ২৬০০৯

কুকৰ বচন হেন শুনি মুখিষ্ঠিৰ ।
 দুই হাতে মুছি দুই নয়নৰ নীৰ ॥
 গদ গদ বাক্যে বুলিলন্ত মাধৱক ।
 আপুনি সমস্তে জানা ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মক ॥ ২৬০১০
 তথাপিতো কহো প্ৰভু আগত তোমাৰ ।
 ঘটোজনে যাক কৰিবেক উপকাৰ ॥
 তাক যদি পাচে সিটো নকৰে স্মৰণ ।
 ব্ৰহ্মহত্যা আদি পাপে পাৰে সিটোজন ॥ ২৬০১১
 তথাপিতো কহো প্ৰভু আগত তোমাৰ ।
 ঘটোৎকচে পাচে হাতে লৈলা ধনুশৰ ॥
 কাম্যবনে স্তম্ভনে বাখিয়া আছিল ।
 যাৱে ধনঞ্জয়ে অস্ত্ৰ শিথিয়া নাসিলা ॥ ২৬০১২
 প্ৰয়াসিল দ্ৰোণদী দুৰ্গম ঘোৰ বনে ।
 যাইবাক নোৱাৰি বসিলন্ত দুখমনে ॥
 হেন দেখি ঘটোৎকচে কান্ধে ডুলি লৈল ।
 গন্ধমাদনক পায় পাচে তাক ধৈল ॥ ২৬০১৩
 কৰিল দুৰ্গম কৰ্ম্ম দুৰ্য্যোধন সমৰে ।
 কুকৰণ সমন্বিতে আমাৰ অন্তৰে ॥
 যেনমত স্নেহ সহদেৱ সৌভদ্ৰত ।
 সেহিমতে দয়া মোৰ ঘটোৎকচত ॥ ২৬০১৪
 হেন প্ৰিয়পুত্ৰ মোৰ গৈল যমলোক ।
 তাৰ শোকানলে কৃষ্ণ দাহ কৰে মোক ॥
 তাহাৰ মৰণে দ্ৰোণ কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ।
 পৰম হৰিষে নাদ কৰে ঘনে ঘন ॥ ২৬০১৫
 অৰ্জুনৰ আগতে মাৰয় সেনাগণ ।
 ভাঙ্গিল কমল যেন প্ৰমত্ত বাৰণ ॥
 সবাকে কদৰ্শি সবাসাচীৰ আগত ।
 হৈড়ম্বক কৰ্ণে বধিলেক সমৰত ॥ ২৬০১৬
 অভিযন্ত্য কুমাৰক কবিলেক হত ।
 অন্তায় সমৰে ধনঞ্জয়ৰ পৃষ্ঠত ॥
 পৰম উপায় দ্ৰোণে কৰ্ণক কহিল ।
 সিকাৰণে সবে মিলি সৌভদ্ৰে মিলিল ॥ ২৬০১৭
 তথাপি অৰ্জুনে এৰি দ্ৰোণৰ কৰ্ম্মক ।
 দুৰ্য্যোধনী অন্নকলী বধে কৈলেক ॥

এতেকে আপুনি আজি বহিবো কর্ণক ।
 বুকোদবে খেদি বাউক দ্রোণ আচর্যক ॥ ২৬০১৮
 এহি বুলি শোকে পাচে ধর্ম নৃপব ।
 কর্ণবধ মনে চলি গৈলন্ত সত্ব ।
 ফুলিলন্ত শব্দ কবি ধনু টঙ্কাব ।
 দেখি লাগ লৈলা আসি পাঁকাল অপাব ॥ ২৬০১৯
 হেন দেখি কৃষ্ণে বুলিলন্ত অর্জুনক ।
 ধর্ম নৃপববে খেদি যান্ত বাধেয়ক ॥
 অপেকা কবিতো মুহি আশাব উচিত ।
 এহি বুলি ঘোঁরা খেদাই গৈলন্ত ভবিত ॥ ২৬০২০
 শোকে দহি মহাবাজা ভৈলন্ত মোহিত ।
 দেখি ব্যাল খুশি আসি আগে উপস্থিত ॥
 বোলন্ত যুদ্ধক বাজা নয়াইবা আপোনে ।
 সমবত বাধেয়ক বহিবে ফলন্তনে ॥ ২৬০২১
 নকবিবা ক্রোধ নকবিবা অসন্তোষ ।
 বিচাৰত অর্জুনত নাহি কিছু দোষ ॥
 কর্ণত আছিল এক শত্রু নিবারণ ।
 সমাগম কৃষ্ণে নকবিলা সি কাৰণ ॥ ২৬০২২
 এবে হৈড়ম্বব বধে শক্তি স্বর্গে গৈল ।
 বাধেয়ব যুত্ব আসি উপস্থিত হৈল ॥
 সংসারব ধর্ম ইটো সংযোগ বিয়োগ ।
 হেন জানি কবা বাজা যুদ্ধক উত্তোগ ॥ ২৬০২৩
 নিতে নিতে তই বাপ চিন্ত স্বধর্মক ।
 পঞ্চম দিনত পাইবি সমস্তে বাজ্যক ॥
 যাবে ধর্ম তাবে জয় জানিবা নিশ্চয় ।
 অধর্ম্য পুন্ম অবিলম্বে নষ্ট হয় ॥ ২৬০২৪
 এহি বুলি অন্তর্দান হৈল ব্যাসমুনি ।
 বহিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ বাজা হেন শুনি ॥
 অনন্তবে হৈড়ম্বব শোকে বিপবীত ।
 ক্রোধবশে নৃপব চকল চক্ৰি ॥ ২৬০২৫
 বীৰ বুকোদবে কুকর্ষ নিখানিলা ।
 হেন দেখি বাজা ধৃষ্টদ্যুম্নক বুলিলা ॥
 শুনা বীৰ ধৃষ্টদ্যুম্ন কহা ইহা কহা
 ভবাজ কহ আরো কহা কহা ॥ ২৬০২৬

ধনু শব খড়গ চর্ম্য কবচে সহিত ।
 উপজিল তান বধে মন্তব বহিত ॥
 এতেকে ভবিতে তাক কবা নিবারণ ।
 লগে তোব চলো জন্মেজয় যশোধন ॥ ২৬০২৭
 হেন শুনি ধৃষ্টদ্যুম্ন সমবক গৈল ।
 দেখি মহাবখৌগণ খেদি লাগ লৈল ॥
 সহদেব নকুল সাত্যকি মহাবীৰ ।
 দুর্মুখ শিখণ্ডী পাঞ্চপুত্র জ্যোপদীৰ ॥ ২৬০২৮
 ক্রপদ নৃপতি মৎস্তবাজা সৌভদ্রক ।
 ভ্রাতৃপুত্র সমস্থিতে গৈলন্ত যুদ্ধক ॥
 দেখি খেদি গৈল দুর্হোয়ান নৃপব ।
 হয় হস্তী লগে লৈয়া সমস্তে সোদব ॥ ২৬০২৯
 পাচে ছয়ো দলে সমে যুদ্ধ কবে আতি ।
 অনন্তবে গৈল ঘেবে তিনিপব বাতি ॥
 নিদ্রায় পীড়িল চক্ষু বৈলিতে নপাবে ।
 ভাগবে পীড়িল চিত্ত ব্যাকুল সবাবে ॥ ২৬০৩০
 অস্ত্র শস্ত্র হাতব পৰয় খসি খসি ।
 লাজে নয়াই উঠি বাহনতে থাকে বসি ॥
 নিদ্রায়ে মোহিত হরে কতো বখীচয় ।
 পববোধে আপোনার মাৰে সেনাচয় ॥ ২৬০৩১
 অন্ধকাৰে আতি ছন্ন কবি দশোদিশ ।
 নপাবে উঠিতে তাতে কবে উসমিল ॥
 কাক কোনে কৈত মাৰে তাৰো নাহি খিত ।
 ঘোব অন্ধকাৰ বাজি আতি বিপবীত ॥ ২৬০৩২
 মবিল সমবে অসংখ্যাত বীৰচয় ।
 হেন দেখি পাণ্ডব তনয় ধনঞ্জয় ॥
 সবাকে সমুখি হেন বুলিলা বচন ।
 শুনা শুনা সমস্তে পাণ্ডব কুকর্ষ ॥ ২৬০৩৩
 নিদ্রায়ে পীড়িল ঘোব অন্ধকাৰ বাতি ।
 দুর্হোব সমবে মাৰে প্রান্ত হৈল আতি ॥
 যুহুর্ভেক মানে মাৰে কবিরো বিজায় ।
 সমব ভূমিত নিদ্রা হৌক উপশায় ॥ ২৬০৩৪
 হৌক চন্দ্র উদয় শুভোক অন্ধকাৰ ।
 বশ হয় সব কবিলা অধোবায় ॥

পৰম ধৰ্ম্মিষ্ঠ ধনঞ্জয়ৰ বচন ।
 শুনিয়া সন্তোষ মনে কুক পাণ্ডুগণ ॥ ২৬০৩৫
 পাচে অৰ্জুনক কবিলেক আশীৰ্বাদ ।
 তোমাৰ কুশল হোক গুচোক প্ৰমাদ ॥
 তিনিয়ো লোকত নাহি তোমাৰ সমান ।
 জানা ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মক পুৰুষ প্ৰধান ॥ ২৬০৩৬
 জানা বেদ বেদান্তক শাস্ত্ৰ সমস্তয় ।
 সমস্তে ভুতত দায়া তোমাৰ আছয় ॥
 মহা পৰাক্ৰমী অস্ত্ৰ শস্ত্ৰত নিপুণ ।
 তোমাতেসে আছে জগতৰ যত গুণ ॥ ২৬০৩৭
 এহিমতে বীৰগণে তুতি নতি কৰি ।
 কেহো বধে কেহো গজে কেহো বশুন্ধৰী ॥
 মহানিদ্ৰা আশ্ৰয় ছয়া গৈলা ধানে ধানে ।
 থাকিলেক অচেতনে দণ্ড দুই মানে ॥ ২৬০৩৮
 খাণ্ডা বাক গদা শৰ ধনু শক্তি লই ।
 বণভূমি জুৰি বহিলেক নিদ্ৰা গই ॥
 আত অনন্তবে আসি সেহি সময়ত ।
 ইন্দ্ৰৰ দিশত চন্দ্ৰ হৈলন্ত বেকত ॥ ২৬০৩৯
 আনন্দ কৰাইতে নব যুৱতীৰ চিত ।
 মদনৰ ধনু যেন হৈলন্ত বিদিত ॥
 সহস্ৰ কিৰণে অঙ্ককাৰ দূৰ কৰি ।
 গজসকলক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥ ২৬০৪০
 মেদিনীমণ্ডল সবে হেন হুপ্ৰসন্ন ।
 হেন দেখি উঠিল সমস্তে বীৰগণ ॥
 মশোদিশে কোলাহল বোল উথলিল ।
 পূৰ্ণিমা দিবসে যেন সাগৰ বাঢ়িল ॥ ২৬০৪১
 সমৰক প্ৰতি সাজিলেক বধীচয় ।
 হেন দেখি দুৰ্য্যোধন তোমাৰ তনয় ॥
 দ্ৰোণৰ নিকটে গৈয়া নমিলা চৰণ ।
 মনে মহাক্ৰোধ কৰি বুলিলা বচন ॥ ২৬০৪২
 শুনা গুৰুদেৱ মই কৰোঁ নিবেদন ।
 সম্ভৱত মহাশ্ৰান্ত ভৈল শত্ৰুগণ ॥
 নিদ্ৰাকালে মাৰিবাক পাৰি নমাৰিলোঁ ।
 তোমাৰ পৰম প্ৰিয় গুৰুক হুধিলোঁ ॥ ২৬০৪৩

আমি বধিলেক তমু বশ হৈব হানি ।
 এতেকে অপেক্ষা কৰিলোঁহো মহামানী ॥
 হেন জানি সম্ভবে শত্ৰুক বধিয়োক ।
 তোমাৰ বিপুল যশ লোকৰ হুইবেক ॥ ২৬০৪৪
 ভূমি পাণ্ডৱক যুদ্ধে কৰা প্ৰতিপাল ।
 সিকাৰণে জীয়েন্তে আছন্ত চিৰকাল ॥
 তোমাক কি সমান সমবে পাণ্ডুগণ ।
 যদি নিৰপেক্ষ ছয়া ভূমি কৰা বণ ॥ ২৬০৪৫
 আছোক পাণ্ডৱগণ দেৱ দানৱক ।
 দিব্য অস্ত্ৰে দহিবাক পাৰা জগতক ॥
 কিবা প্ৰিয়শিষ্য বুলি কৰা প্ৰতিপাল ।
 কিবা মোৰ ভৈল আসি মৰণৰ কাল ॥ ২৬০৪৬
 ইহাৰ কাৰণ মই নজানো নিশ্চয় ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিত বদতি সঞ্জয় ॥
 ৰাজাৰ বচন হেন শুনি দ্বিজবৰ ।
 কোপমনে কতোক্ষণে দিলন্ত উত্তৰ ॥ ২৬০৪৭
 যুৱক কালত বল আছিল গাৱত ।
 নাহি পৰাক্ৰম এৱে বৃদ্ধ বয়সত ॥
 তথাপিতো তোমাৰ কাৰণে মহীপাল ।
 অস্ত্ৰবলে সংহাৰিবো সোমক পাঞ্চাল ॥ ২৬০৪৮
 কিন্তু যোদ্ধাগণ যদি অস্ত্ৰবেস্তা নুই ।
 তাৰ বধে আপোনাৰ তেজ নষ্ট হয় ॥
 তোৰ অৰ্থে অধৰ্ম্মক কৰিবো অৱশ্য ।
 পাঞ্চালক মাৰি নিশি এবিবো কৱচ ॥ ২৬০৪৯
 অৰ্জুন হৈলন্ত শ্ৰান্ত কহিলা নাজানি ।
 তাহাৰ বীৰ্য্যৰ কহো স্বৰূপ কাছিনী ॥
 হুৰাহুৰ যক্ষৰক্ষ আছয় যতেক ।
 ক্ৰোধাবিষ্ট অৰ্জুনক কোনে হুজিবেক ॥ ২৬০৫০
 বাসৱৰ প্ৰিয় বল আছিল খাণ্ডৱ ।
 অগ্নিক দিলন্ত দান মধ্যম পাণ্ডৱ ॥
 শুনি খেদি আসিলন্ত দেৱ পুৰুষৰ ।
 অৰ্জুন সহিতে ক্ৰোধে কহিলা সমৰ ॥ ২৬০৫১
 অস্ত্ৰবলে তাকো কৰিলন্ত নিধাৱন ।
 কুতুহলে অগ্নি দহিলন্ত সিঁহি মন ॥

যক্ষ বক্ষ নাগ দৈত্য যতক আছিল ।
 নব ব্যাত্র ধনঞ্জয়ে সবাকো মাঝিল ॥ ২৬০৫২
 গন্ধর্ব পতি ঘোষণাত্মা সময়ত ।
 লই যাই তোমাক বান্ধি বলব দৰ্পিত ॥
 পাচে কুন্তীহৃত সবাসাচী লাগ পাই ।
 গন্ধর্ব রাজাক জিনি আনিলা ফেলাই ॥ ২৬০৫৩
 দশ দিগপাল দেবরাজ সমস্থিতে ।
 সমুখ সমবে যাত ভৈল পবাজিতে ॥
 কালকেয় নিপাতকবচ বোলে থাক ।
 একেধৰে ধনঞ্জয় বধিলেক তাক ॥ ২৬০৫৪
 নভৈল প্রয়াস অৰ্জুনের সিকালত ।
 আজি ধনঞ্জয় জ্ঞান ভৈল কেন মত ॥
 ক্ষুদ্র ক্ষত্ৰী বধে কোন জ্ঞান অৰ্জুনের ।
 যুগ সংহাৰণে নাহি প্রয়াস সিংহৰ ॥ ২৬০৫৫
 জিনিছে অৰ্জুনে নিজে জিনিছে ভাগব ।
 এহি বুলি মৌনে বহিলন্ত বিজবব ॥
 তাহান বচন হেন শুনি নৃপবব ।
 অনন্তবে ক্রোধে হেন দিলন্ত উত্তৰ ॥ ২৬০৫৬
 ব্যত্ৰি দিনে পাণ্ডবৰ বখানাহা গুণ ।
 ত্ৰিভুবনে এক বীৰ অৰ্জুন অৰ্জুন ॥
 তাক যুজিবাক গুণ নলাগে তোমাৰ ।
 কর্ণ দুঃশাসন মই মাড়ুল আঘাৰ ॥ ২৬০৫৭
 এহি চাবি জনে বণে কবিলো সংহাৰ ।
 সৰ্বকালে গুণ গুণ বখানাহা তাৰ ॥
 হেন শুনি গুণ দ্রোণে দিলা সমিধান ।
 জানো মই বল বীৰ্য্য যাৰ যতমান ॥ ২৬০৫৮
 নটকবি আঘাৰ আগে আৰ দুৰ্য্যোধন ।
 তই তোব মাড়ুল শকুনি দুঃশাসন ॥
 হতপুত্রে কর্ণ সমস্থিতে চাবিজনে ।
 গুড়াকেশ অৰ্জুনক জিনি ঘোৰ বণে ॥ ২৬০৫৯
 মাধবৰ বিদ্যাহানে বধিবাক চাস ।
 ইটো কথা শুনি মোৰ উপজিল হাস ॥
 যক্ষ বক্ষ দানব মানব দেবগণ ।
 যদি একহুয়া অৰ্জুনক করে বধ ॥ ২৬০৬০

তথাপি তো একেধৰে সবাকো সমবে ।
 বধিবেক একদেৰে শঙ্কবত পবে ॥
 হেন অৰ্জুনক মৃত মাঝিবে চলস ।
 মৃত ঢালি অগনিক মুমাইবে খোজস ॥ ২৬০৬১
 মহা মন্দমতি তই পবম কুটিল ।
 দেব বিজ ঘেবী ধর্মহীন পাপপীল ॥
 হুহুদ সোদর গুণ গোবরত জন ।
 কাহাকো বিশ্বাস তোব নাহি দুৰ্য্যোধন ॥ ২৬০৬২
 পূর্বে ব্যাস নাবদে দিলন্ত তোক হাক ।
 বলবন্ত পাণ্ডব সহিতে যুজিবাক ॥
 তথাপি তো তই তাক কাণে মুণ্ডনিলি ।
 কর্ণ শকুনিৰ বোলে যুদ্ধ প্ররতিলি ॥ ২৬০৬৩
 এবে তাসম্বাক লৈয়া পাণ্ডবক যুজ ।
 অৰ্জুনের গাণ্ডীৰ ধনুব বল বুজ ॥
 দুষ্ট দুঃশাসন কর্ণ শকুনি সহিতে ।
 কহিছা পূর্বত ধৃতবাহু নৃপতিতে ॥ ২৬০৬৪
 আমি চাবিজনে মাঝিবোহো পাণ্ডবক ।
 এবে সিটো বাক্য সত্য নকবা কিসক ॥
 অকাৰণে কেনে যুজি হবে ক্ষত্ৰীগণ ।
 থাকন্তে শকুনি তই কর্ণ দুঃশাসন ॥ ২৬০৬৫
 যাক নানা কদম্বনা কবিলি পূর্বত ।
 সিটো শত্রু আসি এবে আগে উপগত ॥
 কিসক অপেক্ষা কবি আছা আসম্বাক ।
 প্রতিজ্ঞা লাকলি কেনে নমাবস তাক ॥ ২৬০৬৬
 আপোনাৰ বাহুবল ক্ষত্ৰিয়ৰ ধর্ম্যে ।
 কিসক শত্রুক নমাবস নিজকর্ম্মে ॥
 এহি বুলি গুণ দ্রোণে ভৎসিয়া রাজাক ।
 বধে চবি দব দবি গৈলা যুজিবাক ॥ ২৬০৬৭
 আপোনাৰ সেনাক কবিল্য দুই ভাগ ।
 মধ্য কবি পাণ্ডবক ক্রোধে ধবি লাগ ॥
 মাঝিবে লাগিলা পাচে পৃথকাল সঙ্গৰ ।
 সেহিবেলা হৈল আসি অকল উদয় ॥ ২৬০৬৮
 পূর্ব দিশে সূর্য আসি কিকিত উদিত ।
 হুহুদ বর্ষ দেখিবার অনাবীত ॥

বজ্জনীৰ অৱশেষে প্ৰৱেশিল দিন ।
 কবিলন্ত দিবাকৰে চক্ৰক মলিন ॥ ২৬০৬৯
 কোপে উষা সমস্ত বীৰ ভীমসেন ।
 সম্বোধিলা অৰ্জুনক বুলিলন্ত হেন ॥
 দ্ৰোণ কৰ্ণ দুঃশাসন দুৰ্ভট দুৰ্য্যোধন ।
 দেখা খেদি আলৈ সবে কুক বীৰগণ ॥ ২৬০৭০
 হেন জানি হেলা এৰি কৰা ঘোৰ বণ ।
 কৰা সংহাৰণ হোঁক যশ বিবৰ্জন ॥
 খণ্ডোক দুৰ্গতি দুখ ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ ।
 মিলোক আনন্দ যাজ্ঞসেনী দ্ৰোণদীৰ ॥ ২৬০৭১
 যি কাৰণে ক্ষত্ৰিয়ৰ জন্ম পৃথিৱীত ।
 সেহিকালে আসি এৱে হৈল উপস্থিত ॥
 এতেকে সত্বে সবে মাৰা বীৰগণ ।
 শুনি সব্যসাচী হেন ভীমৰ বচন ॥ ২৬০৭২
 ধনুগুণ টানি আনি কৰিলা টকাৰ ।
 শৱদে পুৰিলা সাতো স্বৰ্গৰ দুৱাৰ ॥
 খেদি গৈলা ক্ৰোধে খেদাই তুবঙ্গ উত্তম ।
 দ্ৰোণক কৰ্ণক কবিলন্ত অতিক্ৰম ॥ ২৬০৭৩
 বস্ত্ৰে বান্ধি অগ্নি যেন বাখিতে নপাৰি ।
 সেহিমতে গৈলা ধনঞ্জয় কাটি মাৰি ॥
 মহাৰথীগণে নোৱাৰিলে বাধিবাক ।
 কৰিলা উত্তৰ ভাগ কদৰ্শি সবাৰ ॥ ২৬০৭৪
 একো একো বীৰক তাৰিল দশ শৰ ।
 বাণবাৰে কোঁৱৰ বিকল নিবন্তৰ ॥
 অসংখ্যাত হয় হস্তী মনুষ্য মাৰিল ।
 ভয়ঙ্কৰ নদী এক শোণিতে বহিল ॥ ২৬০৭৫
 ঘোৰ শববৃষ্টি দশোদিশ অঙ্ককাৰ ।
 নপাৱে উদিশ ঠাই নাহি পলাইবাৰ ॥
 দেখি অৰ্জুনক খেদি যাস্ত ভবৰাজ ।
 তাহান সমুখ পাচে ভৈল মৎস্তবাজ ॥ ২৬০৭৬
 দ্ৰুপদৰ নাতি ধৃষ্টদ্যুম্নৰ নন্দন ।
 বিৰাটৰ লগতে গৈলন্ত তিনি জন ॥
 দ্ৰুপদ কৈকেয় ছয়ো ৰাজা বথে চৰি ।
 দ্ৰোণ আচাৰ্য্যক খেদি গৈল দৰ কৰি ॥ ২৬০৭৭

তাসম্বাক খেদি দ্ৰোণে শনাইত শৰে ।
 সবাবো শৰীৰ ভেদিলেক নিবন্তৰে ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে পাচে দ্ৰুপদৰ নাতি ।
 অসংখ্যাত বাণ বৰিষিলা ক্ৰোধে আতি ॥ ২৬০৭৮
 বথধ্বজ সাৰথি ভেদিল কলেৱৰ ।
 তাসম্বাক লাঘৱ দেখিয়া বিজবৰ ॥
 শনাইত তিনি শৰে তিনিফো বধিলা ।
 দেখিয়া দ্ৰুপদ ৰাজা ক্ৰোধত জ্বলিলা ॥ ২৬০৭৯
 মৎস্ত সমস্থিতে ছয়ো প্ৰহাৰিলা শৰ ।
 ভেদিলেক কলেৱৰ দ্ৰোণ আচাৰ্য্যৰ ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে দ্ৰোণ ক্ষত্ৰিয় মৰ্দ্দন ।
 কোপমনে অসংখ্যাত মাৰিলা মৰ্দ্দন ॥ ২৬০৮০
 দ্ৰুপদে বিৰাটে তাক পথতে কাটিল ।
 পাচে দ্ৰোণ আচাৰ্য্যৰ হৃদয় ভেদিল ॥
 বিপৰীত বাণঘাৰে ক্ৰোধে কাম্পে তনু ।
 ভয়ঙ্কৰ ভল্লৈ ছুইবো ভেদিলন্ত ধনু ॥ ২৬০৮১
 দেখিয়া তোমৰ দশ হানিলা বিৰাটে ।
 দশ শৰে গুৰুদ্রোণে কাটিলন্ত বাটে ॥
 দ্ৰুপদে হানিল শক্তি আতি বিপৰীত ।
 কনক বতন মণি বৈদূৰ্য্য পুৰিত ॥ ২৬০৮২
 বিধুম অগনি যেন গগন ব্যাপিল ।
 তীক্ষ্ণতৰ তিনিবাণে তাহাক কাটিল ॥
 পুনৰপি গুৰুদ্রোণে কাটি ধনুধান ।
 ভল্লৈ হবিলন্ত ছয়ো নৃপতিৰ প্ৰাণ ॥ ২৬০৮৩
 বথহন্তে ছয়ো ৰাজা ভূমিত পৰিল ।
 অনন্তৰে কৈকেয়ক আচাৰ্য্যে বধিল ॥
 আন অসংখ্যাত বীৰ সমবে মৰিল ।
 হত শেষ সেনাপণ পলাইবৈ লাগিল ॥ ২৬০৮৪

দ্ৰোণৰ বৰ অৰ্ঘ্যে কৃত্যৰ দুখকাৰী

দুৰ্ভাগী

সমস্ত বৰ্ণিত

কৰা দুৰ্ভাগী

কৰা কৰা কৰা কৰা

ক্রোধন নন্দন হৈলন্ত বিঘন
 কর্ত্ত দেখি আচার্য্যবে ॥
 পিতৃব পুত্রব বাহীর বন্ধুব
 শোকানলে দহে তনু ॥
 সবাবে আগত কবিল শপত
 ক্রোধে ধবি দিব্য ধনু ॥ ২৬০৮৫
 আজি সমবত কবিবোহো হত
 অধম বিজ দ্রোণক ॥
 স্বকপত কহো যদি নমাবোহো
 নমাইবো তেবে স্বৰ্গক ॥
 যত তীৰ্থ ত্রত কবিছো পূৰ্বত
 সকলে হৈব বিকল ॥
 এতেক বুলিয়া সবাকে শুনায়া
 পশিল দ্রোণব মল ॥ ২৬০৮৬
 দেখি দুৰ্য্যোধন কর্ত্ত দুঃশাসন
 শকুনিক সঙ্গে লই ॥
 আথ বেধ কবি কবে ধনু ধবি
 দ্রোণক বাখিলা গই ॥
 মহাবতীগণ কবিয়া যতন
 দ্রোণক শবে বাখিল ॥
 তাসম্মার গুণে বীৰ ধৃষ্টদ্যুম্নে
 চাহিবাক নোৱাবিল ॥ ২৬০৮৭
 দেখি ভীমসেন শেন পক্ষী যেন
 গৈলন্ত ডাকি বধক ॥
 মহাকোপমনে নিষ্ঠুর বচনে
 তাবিলা ধৃষ্টদ্যুম্নক ॥
 দুয়ো মহাবীৰ যুৱত শবীৰ
 অস্ত্রত বব নিপুণ ॥
 ইন্দ্র যেন বলে আছয় সকলে
 কত্ৰিয়ব বত গুণ ॥ ২৬০৮৮
 যজ্ঞব বহিত শাস্ত্র সমৰিত
 উপজিয়া ধনুৰ্জব ॥
 শত্রুক সমাবে কিসক সম্প্রতি
 নমায় হুঁহি নমায় ॥

পিতৃক পুত্রক মিত্র বৃহদক
 আগতে দ্রোণে বধিলা ॥
 তাক মাঝিবাক শুনাই সবাক
 ভূমিয়ো সত্য কবিলা ॥ ২৬০৮৯
 এবি সিটো কক্ষা কিসক অপেক্ষা
 কবিয়াছা ব্রাহ্মণক ॥
 জানিলে নিশ্চয় তোমাব হৃদয়
 ভয় আছে সবিবাক ॥
 কত্ৰিয়ব ধৰ্ম্ম মুহি ইটো কর্ত্ত
 সামান্যো নছাবে আক ॥
 কিস্কিতেকো শঙ্কা নাহিকে তোমাব
 নীচজনে নিম্নিবাক ॥ ২৬০৯০
 ইটো মন্দমতি দ্রোণ সেনাপতি
 সংহবয় সেনাগণ ॥
 যেন হতাশর কবয়ে দহন
 গহন শুকান বন ॥
 তাক নিবারণ কবি কুকণ
 ক্রন্দন কবো সম্ভবে ॥
 মোব বাহুবল দেখোক সকল
 মহাবতী নিবন্তবে ॥ ২৬০৯১
 এহি বুলি কোপে পবন আটোপে
 বীৰবর বুকোদব ॥
 দ্রোণ আচার্য্যব সেনাব ভিতর
 পশিলা গৈয়া সম্ভব ॥
 ভীমব চবণে দ্রোণবধ মনে
 ধৃষ্টদ্যুম্নে খেদি গৈলা ॥
 আত অনন্তবে উভয় দলবে
 ভূমুল সমব ভৈলা ॥ ২৬০৯২
 উদিত ভাস্কব কুক প্ৰাণব
 ঘোব যুদ্ধ ভৈল যেন ॥
 কদাচিতো পূৰ্বে নেদেখি মুগ্ধবি
 নহৈবেক পাচে হেন ॥
 ঘোঁৰাব হেসবি কক্ষা ধবি
 বৰ্জক হুঁহি নমায় ॥

বীৰ সমস্তৰ নাদ ভয়ঙ্কৰ
বজ্জায়ে শব্দ তবল ॥ ২৬০৯৩
ধনুৰ টকাৰ ঘণ্টাৰ আক্ষাল
পদাতি সৈন্যৰ বোল।
নানা বাণ্ড ভাণ্ড বদন প্রচণ্ড
লজ্জিল স্বৰ্গৰ কোল ॥
বোঁৱাৰ খুৰাৰ লাগিয়া প্রহাৰ
উঠিলা ধূলা অপাৰ।
বৰিব কিৰণ ঢাকিল গগন
হৈল মহা অন্ধকাৰ ॥ ২৬০৯৪
যাক যৈতে পাৰে তাক তৈতে মাৰে
নিচিনি আপোন পৰ।
ক্লেশক অন্তৰ নদী শোণিতৰ
হৈল মহা ভয়ঙ্কৰ ॥
দণ্ড ছত্ৰচয় তাহাতে উঠয়
গজবাজী গৈল তল।
পৰয় দুৰ্বাৰ বহি যায় ধাৰ
অগাধ শোণিত জল ॥ ২৬০৯৫
অনেক বান্ধসী ভূত প্রেত আসি
আনন্দে কথিব পিল।
মৃতক শবক ধৰি উপৰক
নাচে কৰি কিল কিল ॥
হতশেষ হয় হস্তী বখীচয়
অপৰ পদাতিগণ।
কথিবে আবৃত শোভয় তহিত
যেন পাৰিজাত বন ॥ ২৬০৯৬
পাচে দুৰ্য্যোধন কৰ্ণ ছুশাসন
ভববাজ সমস্থিতে।
এহি চাৰি বীৰে চাৰি পাণ্ডৱক
খেদিয়া গৈলা দ্বৰিতে ॥
ছুশাসন সহ দেৱৰ সমুখে
দুৰ্য্যোধনে নকুলক।
বাধাৰ নন্দনে দুৰ্জয় ভীমক
শুক দ্রোণে অৰ্জুনক ॥ ২৬০৯৭

ধনুৰ টকাৰ কৰি বাঁধাৰ
ক্ৰোধমনে খেদি গৈলা।
শবত কালৰ যেন জলধৰ
একত্ৰে ছুয়াসে বৈলা ॥
দেখি চাৰি বীৰ যেনে শবীৰ
খেদি গৈয়া অনন্তৰ।
তীখাল চোখাল বিশাল সায়ক
ভেদিলেক কলেৱৰ ॥ ২৬০৯৮
সবে মহাবল যুগলে যুগল
কৰয় ঘোৰ সমৰ।
কৃষ্ণ পাদপদ্ম শিৰোগত কৰি
কহে দীন দামোদৰ ॥
সভাসদ লোক কৃপা কৰা যোক
বোলো কৰঘোৰ কৰি।
নিন্দা পৰিহৰি সবে মুখ ভৰি
ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৬০৯৯

অশ্বখামা নামে হাতী ভীমৰ হাতত নিহত

পদ

সজ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ।
যেন যুদ্ধ ভৈল দুৰ্য্যোধন নকুলৰ ॥
খেদি আসে দুৰ্য্যোধনে দেখি মাত্ৰীমুতে।
সূৰ্য্য যেন শুক্ল বথখান ডাকি দ্রুতে ॥ ২৬১০০
আপোনাৰ বায়ভাগ কৰিলা বাজাক।
দেখি কুক নৃপবে নসহিল তাক ॥
নকুলৰ বায়ভাগ কৰিবাক মনে।
অনেক যতন কৰিলেক দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৬১০১
চিত্ৰযোধি নকুলে জানক বথগতি।
বায় কৰিবাক তাক নভৈলা শকতি ॥
ঘোৰ বনবাস স্থৰি আতি দুখ মন।
কুক নৃপতিক প্রহাৰিলা বাপন ॥ ২৬১০২
নকুলৰ শবধাৰে পাচে নৃপবৰ।
বণকুমি হস্তে পলাই যাবি সৰব ॥

হেন দেখি নকুলে কান্দুক কবে ভুলি ।
 পাচে পাচে খেদি বাস্তব বহ বহ বুলি ॥ ২৬১০৩
 খেদি কুবি মাজীহুতে পাচে নিবন্তিল ।
 দেখি মহাবথীগণে প্রশংসা কবিল ॥
 অনন্তবে দুঃশাসন তোমাৰ নন্দনে ।
 সহদেব বীৰক খেদিয়া গৈল বণে ॥ ২৬১০৪
 পৃথিবী কম্পায়া যাই বায়ুবেগে বথে ।
 হেন দেখি সহদেবে হানি ভুল পথে ॥
 শিবদ্রাগণ খান দেখি সাবথিব শিব ।
 কাটিলা সম্ভবে সহদেব মহাবীর ॥ ২৬১০৫
 নিয়মক ব্যতিবেকে দিব্য চাৰি হয় ।
 সংগ্রাম ধৰণী মধ্যে স্বচ্ছন্দে ভ্রময় ॥
 কতোকণে অনন্তবে সাবথি পবিল ।
 দেখি দুঃশাসনে বাঘজবীত ধবিল ॥ ২৬১০৬
 ক্রোধিল মনত জানি সাবথিব হত ।
 ধবি বাঘজবী সহদেবৰ আগত ॥
 বাথি বথখান ধনু টানি কর্ণমান ।
 অসংখ্যাত দিব্যবাণ কবিল সন্ধান ॥ ২৬১০৭
 তোমাৰ পুত্রৰ শব দেখি সহদেব ।
 অলক্ষিতে কাটিলেক নলকিল কেব ॥
 কতো জবী এৰি দুঃশাসনে হানে বাণ ।
 কতো যুদ্ধ এৰি সম কবে বথখান ॥ ২৬১০৮
 বথী সাবথিব কর্ম কবে একেধৰ ।
 দেখি প্রশংসিল মহাবথী নিবন্তব ॥
 পাচে কিছু ছিদ্র পাই পাণ্ডব কুমাৰ ।
 ঘোঁৰাসকলক শব কবিল প্রহাৰ ॥ ২৬১০৯
 চোট পায়া কম্পিল বথব চাৰি হয় ।
 হেন দেখি বৈকৰ্ত্তন বাজাৰ তনয় ॥
 বাথিবাব অভিলাষে তোমাৰ পুত্রক ।
 শব ববিষন্তে খেদি গৈল পাণ্ডৱক ॥ ২৬১১০
 দেখি বুকোদৰে প্রহাৰিলা ভিনি ভুল ।
 ভেদিলা কর্ণৰ দুই বাহু বজ্জল ॥
 শব পায়া কর্ণ সহদেবক কবিল ॥
 মহাক্রোধে বৈকৰ্ত্তনক খেদিয়া ॥ ২৬১১১

বাণগণ ববিষিয়া গগন ঢাকিল ।
 অনন্তবে দুইবো ঘোৰ সমব লাগিল ॥
 ময়মত বুধে যেন নাদে ঘনে ঘন ।
 ক্রোধত কম্পয় তনু বজ্জয়ে লোচন ॥ ২৬১১২
 দুইহাস্তৰ শবদৃষ্টি গগন ঢাকিল ।
 পাচে দুইবো বাণগণ দুহাস্তে কাটিল ॥
 গুৰুতৰ গদা পাচে ধবি বুকোদৰ ।
 কোবাই ভাঙ্গিলা বথ কোঁৱৰ কর্ণৰ ॥ ২৬১১৩
 মাৰিলেক কোব কর্ণে গদায়ে গদাত ।
 ছৈল মহাশব্দ যেন বজ্জে বজ্জপাত ॥
 অনন্তবে গদা ধবি দুহাস্তে গৰ্জ্জয় ।
 ছিদ্র চাই দুইকো দুয়ো প্রহাৰ কবয় ॥ ২৬১১৪
 ভ্রম কৰি এবাই কতো পৰে শবীৰত ।
 অগ্নিব ক্ষুলিঙ্গগণ উঠয় কোঁৱত ॥
 অন্ধকাৰ বাত্ৰি যেম বাৰিষা কালত ।
 প্রকাশে খদ্যোতগণ উচ্ছিত গছত ॥ ২৬১১৫
 সেহিমতে শোভা কবে দুইবো কলেবৰ ।
 এহিমতে কতো বেলি কবন্ত সমব ॥
 ভীমে ভয়ঙ্কৰ গদা প্রহাৰিলা বলে ।
 পৰন সঞ্চাবে চলে গগনমণ্ডলে ॥ ২৬১১৬
 দেখি কর্ণে গদা এৰি ধৰে ধনুখান ।
 প্রহাৰিলা স্বৰ্ণপুংখিয়া দিব্যবাণ ॥
 ভীমৰ গদাক গৈয়া আকাশত পাইল ।
 কৃষ্ণ চক্রে যেন হুতাশনক ফিৰাইল ॥ ২৬১১৭
 সেহিমতে গদাক ফিৰাই দিব্য শবে ।
 পেলাইলেক পাণ্ডৱ ধ্বজৰ উপবে ॥
 নিজ গদা পৰি ধ্বজ ভাঙ্গিল ভীমৰ ।
 বিশোক সাবথি দুখ লভিলা বিস্তৰ ॥ ২৬১১৮
 ধ্বজ দণ্ড ভঙ্গে বীৰবৰ বুকোদৰ ।
 শবাসন কোবাই ভাঙ্গিলা বাধেদয় ॥
 ভৈলন্ত বিমন বব কর্ণ বৈকৰ্ত্তন ।
 দেখি মহামোহ লভিলেক বীৰশ ॥ ২৬১১৯
 দিব্যবথে চৰি দ্রোণ সেহি সমস্ত ।
 অৰ্জুনক খেদিয়া গৈল সমস্ত ॥

আসক্ত আচার্য্য খেদি দেখি ধনঞ্জয় ।
 আগবাঢ়ি গৈলা খেদাই দেহদত্ত হয় ॥ ২৬১২০
 হৈল মহাযুদ্ধ পাচে গুৰুৰ শিষ্যৰ ।
 দেখিয়া বিস্ময় জ্বলন্ত বনুয্যৰ ॥
 যুঁজে ছুই শেন যেন মাংসৰ কাৰণে ।
 দ্রোণ অৰ্জ্জুনৰ সেহিমত হৈল বণে ॥ ২৬১২১
 দ্রোণে দিব্য অস্ত্ৰ প্ৰহাৰন্ত যত যত ।
 হাসি হাসি ধনঞ্জয় কাটন্ত সমস্ত ॥
 হেন দেখি ক্ৰোধমনে পাচে দ্বিজবৰ ।
 প্ৰহাৰিলা পাণ্ডৱক বাসৱ শৰ ॥ ২৬১২২
 ইন্দ্ৰ অস্ত্ৰ হানি তাক কিবীটি কাটিলা ।
 দেখিয়া আচার্য্যে বায়ুবাণ প্ৰহাৰিলা ॥
 মাকতৰ অস্ত্ৰে তাক ছেদিলা অৰ্জ্জুনে ।
 দেখি বকণৰ বাণ প্ৰহাৰিলা দ্রোণে ॥ ২৬১২৩
 জলেধৰ অস্ত্ৰে সব্যসাচী নিবাৰিলা ।
 পাচে দ্রোণে মার্ত্তণ্ডক শৰ প্ৰহাৰিলা ॥
 তাকো কাটিলন্ত শৰ হানিয়া সূৰ্য্যৰ ।
 দেখি দ্রোণে পাণ্ডপত ধৰি অনন্তৰ ॥ ২৬১২৪
 আকৰ্ণ পুৰিয়া মন্ত্ৰ পঢ়ি প্ৰহাৰিলা ।
 মহেশ্বৰ শৰে ধনঞ্জয় নিবাৰিলা ॥
 হেন দেখি দ্রোণে বৰ আনন্দ লভিলা ।
 পাণ্ডপুত্ৰ অৰ্জ্জুনক মনত পূজিলা ॥ ২৬১২৫
 আপোনাক শ্ৰেষ্ঠ মানিলন্ত আতিশয় ।
 যি হেতু মোহোৰ শিষ্য ত্ৰৈলোক্য বিজয় ॥
 ধন্য ধন্য দ্রোণ মই মানিলা মনত ।
 বজাইলা দুন্দুভি দেৱগণে গগনত ॥ ২৬১২৬
 অনন্তৰে সিদ্ধ মুনি গৰুৰ কিম্বৰ ।
 বক্ষ বক্ষ দেৱগণ অস্ত্ৰৰ খেচৰ ॥
 নিজ বিমানত থাকি শ্ৰীমন্ত গগনে ।
 কৰিলা প্ৰশংসা দুইকো মধুৰ বচনে ॥ ২৬১২৭
 ধন্য ধন্য দ্রোণ ধন্য ধন্য ধনঞ্জয় ।
 ধন্য গুৰু ধন্য শিষ্য ধন্য অস্ত্ৰচয় ॥
 দুইহাস্ত সম্বৰ দেখি লাগে যেনমত ।
 পূৰ্বে নাহি দেখি শুনি দেৱ অস্ত্ৰবত ॥ ২৬১২৮

হুয়া দুই ভাগ যদি দেৱ মহেশ্বৰ ।
 আপোনাক আপুনি যে কবন্ত সম্বৰ ॥
 ইহাৰ সমান যুদ্ধ তেৱেলে ছুইবেক ।
 ত্ৰিভুবনে হেন বণ কোনে কৰিবেক ॥ ২৬১২৯
 যত বীৰ আছে সাতৰীপা পৃথিৱীতে ।
 দ্রোণে সমস্তকে যুদ্ধে পাবন্ত বধিতে ॥
 স্বৰ্গ মৰ্ত্ত্য পাতালত যতেক আছেয় ।
 সংহৰিবে সবাকো পাবন্ত ধনঞ্জয় ॥ ২৬১৩০
 ইটো আচার্য্যত কৰি বৰ শতগুণ ।
 বলে বীৰ্য্যে শৰজ্ঞানে অধিকে অৰ্জ্জুন ॥
 এহিমতে অন্তো অন্তে কবন্ত কখন ।
 স্তনন্ত সমস্ত পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ ॥ ২৬১৩১
 পাচে গুৰুদ্রোণে মন্ত্ৰ স্মৰিয়া মনত ।
 ভয়ঙ্কৰ ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ কৰিলা বেকত ॥
 অস্ত্ৰৰ প্ৰতাপে দশোদিশে ব্যাপিলেক ।
 দানৱ মানৱ দেৱতাকো পীড়িলেক ॥ ২৬১৩২
 পৰ্বতে সহিতে মহীমণ্ডল লবিল ।
 অনাবাৰে সাগৰত উৰ্ম্মি উথলিল ॥
 বিমোহিত ভৈল সেনা কুৰু-পাণ্ডৱৰ ।
 কটাক্কো নাহিকে দেখি পাণ্ডৱ পুত্ৰৰ ॥ ২৬১৩৩
 অনন্তৰে হাসি ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ আপোনাৰ ।
 দ্রোণে হানিবাৰ অস্ত্ৰ কৰিলা সংহাৰ ॥
 প্ৰকাশ কৰন্তে আবে গগনমণ্ডলে ।
 শাস্ত কৰি টোণত ৰাখিলা মন্ত্ৰবলে ॥ ২৬১৩৪
 পুনৰপি দুইহাস্তৰ ভৈল ঘোৰ বণ ।
 শৰজালে ঢাকিলেক সকলে গগন ॥
 সেহি শৰ পৰি অসংখ্যাত হস্তী হয় ।
 মৰিল অপাৰ কলবন্ত সেনাচয় ॥ ২৬১৩৫
 খেদি আসে ধৃষ্টদ্যুম্ন দ্রোণ বধ মনে ।
 দেখি আগ ভৈল মহাবীৰ দুঃশাসনে ॥
 ক্ৰোধে ধৃষ্টদ্যুম্ন অলক্ষিত সমকত ।
 কাটিলা সাৰথি বধ ধ্বজ কণ্ঠকত ॥ ২৬১৩৬
 ভয় মনে দুঃশাসন লৰবি পলাইল ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন তাক এৰি আচাৰ্য্যক পাইল ॥

অসংখ্যাত শব হানি দ্রোণক ঢাকিল ।
 দেখি কৃতবৰ্ম্মা ক্রোধে খেদিয়া আসিল ॥ ২৬১৩৭
 লগতে চলিলা সহোদৰ দুই ভাই ।
 আটোপ টঙ্কাবে পাঞ্চালক খেদি যাই ॥
 সহদেব নকুলে কবিতা বর বাণ ।
 ত্বরিত গমনে তাসম্বাৰ ভৈলা লাগ ॥ ২৬১৩৮
 কৃতবৰ্ম্মা তিনি মাদ্রৌক্ষত দুই জন ।
 দেখিয়া সাত্যকি কোপে কবিতা গমন ॥
 তোমাৰ তনয় দুৰ্য্যোধন নৃপবর ।
 আগ হৈয়া বৈলা আসি সাত্যকি পুত্ৰব ॥ ২৬১৩৯
 বালক কালৰ ক্রীড়া কুতূহল স্মৰি ।
 দুইবো মুখ দুহাস্তো চাহিলা হাস্য কৰি ॥
 কতোক্ষণে অনন্তবে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 সাত্যকিক শুনাই হেন বুলিলা বচন ॥ ২৬১৪০
 ধিক ক্রোধ ধিক বল ধিক পৰাক্ৰম ।
 ধিক বাজ্যলোভ ধিক ধিক জাতি ধৰ্ম্ম ॥
 প্রাণতো অধিক ভূমি আছিল পূৰ্বত ।
 সম্প্রতি বণক আইলা ধনৰ লোভত ॥ ২৬১৪১
 কৰি আছে ক্রীড়া যত বালক কালত ।
 অস্ত্র শিখিবাব অৰ্থে গুৰুৰ গৃহত ॥
 সিটো কথা তোমাৰ কি পৰয় মনত ।
 বাজাৰ বচন হেন শুনিয়া সত্যত ॥ ২৬১৪২
 বোলন্ত বচন মোৰ শুনিয়ো নৃপতি ।
 আচাৰ্য্যৰ গৃহ ইটো মুহিকে সম্প্রতি ॥
 মুহিকে বালক মুহি ক্রীড়াৰ ভুবন ।
 সমৰ ধৰণী ইটো বয়স যৌৱন ॥ ২৬১৪৩
 কৃত্রিয়ৰ ধৰ্ম্মে কবিতাক লাগে বণ ।
 নলাগে সিসব শ্রীতি কবিতা স্মৰণ ॥
 বাজা বোলে কালকেসে মানো জ্ঞেষ্ঠ কৰি ।
 ধনলোভে যুজি মিত্ৰভাক পৰিহৰি ॥ ২৬১৪৪
 সিটো ধনে পাচে কবিতাক কোন কৰ্ম্ম ।
 সাত্যকি বোলন্ত কৃত্রিয়ৰ জাতি ধৰ্ম্ম ॥
 এতেকেসে আচাৰ্য্যক মাৰক সুজত ।
 সমবত পৰি স্তম্বে পৰন্ত ॥ ২৬১৪৫

যদি মোক স্নেহ বাজা আহুয় তোমাৰ ।
 শনাইত শবসঙ্গ কবিতা প্রহাৰ ॥
 বধিযো নৃপতি আতি সত্বে সম্প্রতি ।
 সেহি কৰ্ম্মে মোৰ যেন হোৱে সদগতি ॥ ২৬১৪৬
 এহি বুলি ধনুধান উৰ্দ্ধক উঠাই ।
 শিনিসিংহ সাত্যকি গৈলন্ত আগুৱাই ॥
 দেখি দুৰ্য্যোধনে প্রহাৰিলা শতশৰ ।
 সাত্যকিযো দশ শব হানিলা সত্বে ॥ ২৬১৪৭
 পাচে দুৰ্য্যোধনে ক্রোধমনে ধনু টানি ।
 তীক্ষ্ণতৰ নিশান পঞ্চাশ শব হানি ॥
 পুনৰপি ত্ৰিংশ শব কবিতা প্রহাৰ ।
 দশ বাণ সজ্জান কবিতা আৰোবাব ॥ ২৬১৪৮
 তাত পাচে আবো ত্ৰিংশ শব প্রহাৰিলা ।
 একশবে সাত্যকিৰ ধনুক কাটিলা ॥
 পেলাই কটা ধনু বীৰবৰ মুমুধান ।
 কবিলন্ত প্রচণ্ড কোদণ্ড খণ্ডমান ॥ ২৬১৪৯
 প্রহাৰ কবিতা অসংখ্যাত দিব্যবাণ ।
 তাকো কাটি নৃপতি কবিতা খান খান ॥
 অনন্তবে তীক্ষ্ণতৰ শব প্রহাৰিয়া ।
 শব চোটে সাত্যকিৰ বিদাৰিলা হিয়া ॥ ২৬১৫০
 পাচে মুমুধানে বাণ অসংখ্য হানিলা ।
 দেখি দুৰ্য্যোধনে বাণ সহস্র মাৰিলা ॥
 দুহাস্তৰ বাণবৃষ্টি পুৰিলা গগন ।
 বিবৰ কিৰণ নাহি নবহে পৰন ॥ ২৬১৫১
 চৈত্ৰ বৈশাখৰ যেন বন পোৰে বহি ।
 শুনি হব হবি মাত্ৰ দশোদিশে ছানি ॥
 লঘুহস্ত সাত্যকি সমবে জিতক্রম ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি মুহিকে তাৰ সম ॥ ২৬১৫২
 বাধাৰ নন্দন বৈকৰ্ত্তনে জানি তাক ।
 বন্ধা কবিতাক মনে আপোন বাজাক ॥
 তীক্ষ্ণক এৰিয়া খেদি গৈলা সাত্যকিক ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া কোপে প্রহাৰি পত্নিক ॥ ২৬১৫৩
 আকাশ ছানিয়া আসে বাধেয়ৰ বাণ ।
 দেখি শিনিসিংহ দীৰ্ঘবাহু মুমুধান ॥

তিলব প্রমাণে কাটিলন্ত নিবন্তব ।
 ছেদিলন্ত ধনুখান কর্ণব হাতব ॥ ২৬১৫৪
 দাক্ষণ দুৰ্বাব পুনু শব প্রহাবিয়া ।
 বাধেয়ব সাবধিব ভেদিলন্ত হিয়া ॥
 পাচে পাচে খেদি আসি বীৰ বুকোদব ।
 প্রহাব করিয়া গদাগোট গুৰুতব ॥ ২৬১৫৫
 ধ্বজ ধনু দুই ঘোঁৰা বহু চক্ৰ এক ।
 সাবধি সহিতে বীৰে চূর্ণ কবিলেক ॥
 এক চক্ৰে সমে দুই ঘোঁৰা ফুৰে পাক ।
 সমব ভূমিত যেন কুমাৰব চাক ॥ ২৬১৫৬
 তাকে চাই আছন্ত সমন্ত বীৰগণ ।
 দেখি ধৰ্ম্মবাজে হেন বুলিলা বচন ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সাত্যকি আমাব ভাতৃগণ ।
 মাজ পশি কোঁৱৰক কবে ঘোৰ বর্ণ ॥ ২৬১৫৭
 তাসম্বাব সহায় হটুক শীঘ্ৰ কবি ।
 নিজধৰ্ম্ম অমুসবি ভয় পবিহবি ॥
 জীৱনত কীৰ্ত্তি মৰণত সদগতি ।
 হেন জানি বীৰগণ থিব কৰা মতি ॥ ২৬১৫৮
 ত্বৰিত গমনে তাসম্বাব লৈয়ো লাগ ।
 হেন শুনি বীৰগণ হুয়া চাৰি ভাগ ॥
 কুকদল মধ্যে প্রৱেশিল ততকাল ।
 দ্রোণ বধ মনে খেদি গৈলেক পাঞ্চাল ॥ ২৬১৫৯
 দেখি গুৰুদ্রোণে ক্রোধ কবি অনন্তবে ।
 বধিলা পাঞ্চাল যেন পশুগণ হৰে ॥
 দ্রোণ শবপাতে বীৰগণ মোহ গৈল ।
 জলস্থল ভুমল ভৈৰৱ নাদ ভৈল ॥ ২৬১৬০
 শিশিৰক সূৰ্য্যে হতাশনে অবণ্যক ।
 সেহিমতে গুৰুদ্রোণে পাঞ্চাল সৈন্যক ॥
 দেৱ অশ্ববৰ অৰ্থে কবন্ত কদন ।
 দেখি পাণ্ডৱক কৃষ্ণে বুলিলা বচন ॥ ২৬১৬১
 যুঁজে দেৱগণে যদি বাসবে সহিতে ।
 তথাপি দ্রোণক কেহো নপাবে জিনিতে ॥
 আপুনি আচাৰ্য্য অস্ত্ৰ এৰিয়া থাকয় ।
 তেঁৱে তাক বধিবাক মনুষ্যে পাবয় ॥ ২৬১৬২

এতেকে ধৰ্ম্মক এৰি চিন্তিয়ো উপায় ।
 ঘেনমতে দ্রোণ সেনাপতি বধ যায় ॥
 হেন শুনি পাণ্ডৱব বীৰ যত যত ।
 পৰাক্ৰম দ্রোণৰ দেখিয়া সমন্ত ॥ ২৬১৬৩
 সমন্তবে মন হৈল ধৰ্ম্ম এৰিবাক ।
 শুনি সবাসাচী জ্ঞান নকবিলা তাক ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে যুধিষ্ঠিৰ নবপতি ।
 কদাচিতো অধৰ্ম্মে নগৈল তান মতি ॥ ২৬১৬৪
 মাধৱক ভয়ে কিছু নেদিলা উত্তৰ ।
 গোবিন্দৰ অনুমতি বীৰ বুকোদব ॥
 অশ্বখামা নামে ময়মন্ত গজবব ।
 মাৰিলা কোবাই ধৰি গদা গুৰুতব ॥ ২৬১৬৫
 পাচে ভীমে এৰি লাজ শুনায় সবাক ।
 অশ্বখামা হত বুলি দিলা দীৰ্ঘ ডাক ॥
 শুনি সেনাগণে বজ্রমনে বিজ্র দিল ।
 অশ্বখামা হত দশোদিশত ঘুৰিল ॥ ২৬১৬৬
 অপ্রিয় বচন শুনি ভীমৰ মুখত ।
 পৰিল নিৰ্যাত যেন দ্রোণৰ মুণ্ডত ॥
 আপোন পুত্ৰৰ বীৰ্য্য জানন্ত যতপি ।
 নোৱাৰিলা দ্রোণে ধৈৰ্য্য ধৰিবে তথাপি ॥ ২৬১৬৭
 মনে শঙ্কা হুয়া জ্ঞান হৰিল দ্রোণৰ ।
 অচেতনে পৰিলন্ত বথৰ উপৰ ॥
 কতোক্ষণ অনন্তবে চেতন লভিলা ।
 পুত্ৰক জুৱৰি দীৰ্ঘ নিশ্বাস তেজিলা ॥ ২৬১৬৮
 শোকানলে দহয় হৃদয় অনুক্ষণ ।
 গুণন্ত গাধন্ত শাস্ত্র নুহি তান মন ॥
 চিবজীৱী পুত্ৰ স্নোব অবধ্য দেৱব ।
 তাক কোনমতে বধিলেক বুকোদব ॥ ২৬১৬৯
 জীৱন মৰণ হিঁত নাহিকে মনন্ত ।
 অনন্তবে ধৃষ্টদ্যুম্নে সেহি সমন্ত ॥
 শব সহস্ৰক কঙ্কপত্ৰে ছায়া আছে ।
 দ্রোণ আচাৰ্য্যক প্রতি প্রহাবিলা পাচে ॥ ২৬১৭০
 অনন্তবে আৰো শবে ধনুৰক ছেদিল ।
 কটা ধনু শুক দ্রোণে বধিলে জেজিলা ॥

আন ধনু ধৰি প্ৰহাৰিয়া দিব্য শব ।
কাটিলন্ত ধ্বজ ধনু পাঞ্চাল পুত্ৰব ॥ ২৬১৭১
সাৰথিব শিব কাটি পেলাইলা মাটিত ।
ধৃষ্টদ্যুম্নে ধৰি ধনু কাঞ্চনে বচিত ॥
দ্রোণৰ হৃদয়ে ভেদিলন্ত হানি শব ।
অচেতনে পৰিলেক বধৰ উপৰ ॥ ২৬১৭২
পাচে কতোক্ৰণে হুহু ভৈল কলৈবৰ ।
প্ৰহাৰিয়া গুৰু দ্রোণে ভল্ল ভয়ঙ্কৰ ॥
কাটিলন্ত পুৰু পাঞ্চালৰ ধনুখান ।
পাচে প্ৰহাৰিলা হৃদয়ত নব বাণ ॥ ২৬১৭৩
ক্ৰোধমনে বধে বধ লগাইলা ত্বৰিত ।
দুইহানো বধৰ ঘোঁৰা হৈলেক মিশ্ৰিত ॥
সোণাৰ সদৃশ চাৰি ঘোঁৰা আচাৰ্য্যৰ ।
পাৰাবত বৰ্ণ হয়চয় পাৰ্বতৰ ॥ ২৬১৭৪
হ্ৰেনি শব্দে পুৰিলেক নিবন্তৰ ।
গৰ্জে জলধৰে যেন বাৰিষা কালৰ ॥
বণভূমি মধ্যে মিশ্ৰ হয় প্ৰকাশিলা ।
দ্রোণে ইষাবন্ধ বধবন্ধক ছেদিলা ॥ ২৬১৭৫
চক্ৰবন্ধ ত্বৰিতে ছেদিয়া অনন্তৰে ।
বথে যত ধনু শব আছিল অপাৰে ॥
লঘুহন্ত গুৰু দ্রোণে সমস্ত ছেদিল ।
খাণ্ডা বাক গুৰুতৰ গদাকে তেজিল ॥ ২৬১৭৬
ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ পৰি আছে আপদত ।
হাত মেলি গদাগোট পাইলন্ত বধত ॥
দ্রোণ আচাৰ্য্যক প্ৰতি ক্ৰোধে প্ৰহাৰিলা ।
শনাইত শবে দ্রোণে তাহাকে কাটিল ॥ ২৬১৭৭
দেখি ধৃষ্টদ্যুম্নে ক্ৰোধে লৈলা খাণ্ডাখান ।
শত চন্দ্ৰ সন্ম বাক ভানুৰ সমান ॥
সাধু সাধু বুলি দশোদিশে প্ৰশংসিল ।
আচাৰ্য্যৰ যুত্ৰকাল আশিষা মিলিল ॥ ২৬১৭৮
এহি বুলি এক দৃষ্টি কৰি বীৰগণ ।
বথে গজে চৰি চাহি আছে এৰি বণ ॥
বধবন্ধ মধ্যে দ্রোণাচাৰ্য্য বহুদিন ।
ধৃষ্টদ্যুম্নে প্ৰহাৰি বধবন্ধ ॥ ২৬১৭৯

পৰ্বতৰ শৃঙ্গত থাকিয়া দুই শেন ।
মাংসৰ কাৰণে যুজায়ুজি কৰে যেন ॥
অনন্তৰে বধশক্তি নামে দিব্য শব ।
অলক্ষিতে প্ৰহাৰ কৰিয়া দ্বিজবৰ ॥ ২৬১৮০
একো একো শবে একো ঘোঁৰা সংহবিল ।
আৰ্ত্তনাদ কৰি মৰি ভূমিত পৰিল ॥
হৈলা বিমোচন আচাৰ্য্যৰ বধখান ।
ধৃষ্টদ্যুম্নে দেখি নিজ ঘোঁৰাৰ নিৰ্ঘ্যাণ ॥ ২৬১৮১
জাম্প দিলা সিয়ো ক্ৰোধে নয়ন ফুৰাই ।
খাণ্ডা বাক ধৰি দ্রোণ বধে খেদি যাই ॥
পূৰ্বে যেন হিবণ্যকশিপু বধ মনে ।
কৰন্ত আক্ৰান্ত নবসিংহ নাৰায়ণে ॥ ২৬১৮২
কতো পাচগুচে কতো সন্মুখে গমন ।
কতো চক্ৰাকাৰে ঘূৰে বেগত পৰন ॥
কতো দেখা দেখু কতো লুকাস্ত তহিত ।
কৰি বীৰে গতি এক অধিক বিংশতি ॥ ২৬১৮৩
ভাৰতত কৌশিক শাস্ত্ৰৰ শিক্ষা ধৰি ।
দ্রোণ বধে যাস্ত বহু বিগতিত কৰি ॥
দেখি ভবদ্বাজে কৰি শব সহস্ৰেক ।
ছিদ্রে পায় পাচে খড়গখান ছেদিলেক ॥ ২৬১৮৪
অন্তকালে ধৰি দ্রোণে দিব্য শব বাণ ।
শানে শনাইত দীৰ্ঘ বিতস্তি প্ৰমাণ ॥
কৰ্ণ কৃপ অশ্বখামা বীৰ ধনঞ্জয় ।
যুযুধান অভিমন্যু প্ৰদ্যুম্নে জানয় ॥ ২৬১৮৫
এহি আঠ জন বিনে নজানয় আন ।
স্বৰ্ণপুংখিয়া যে বিতস্তি নামে বাণ ॥
নিকটবৰ্ত্তীক প্ৰহাৰয় এহি শব ।
পৰয় হৃদয় যেন সন্ধান বজ্ৰব ॥ ২৬১৮৬
সেহি শব দ্রোণে জ্বলিলন্ত শবাসনে ।
পাঞ্চাল পুত্ৰব প্ৰাণ হৰিবাক মনে ॥
দেখি দীৰ্ঘবাহু শিনিসিংহ যুযুধান ।
অলক্ষিতে কাটিয়া পেলাইলা দশ বাণ ॥ ২৬১৮৭
কৰ্ণ কৃপ বিজয়ানে বাজা দুৰ্য্যোদন ।
যুযুধানে পাঞ্চালক ককিলা মোচন ॥

ভ্রমন্ত সমবে সত্য বিক্রম সাত্যকি ।
 কৃষ্ণক অৰ্জুনে হেন বুলিলন্ত দেখি ॥ ২৬১৮৮
 দেখা সখি রূপ কর্ণ আগে আচার্য্যব ।
 কীর্তি বচনন্ত বৃষ্ণি সাঙ্ঘত বংশব ॥
 ভীষ্ম সহদেব ধর্ম্মবাজা নকুলব ।
 আনন্দ কবাইতে মোব মন নয়নব ॥ ২৬১৮৯
 বধে চবি নির্ভয়ে সাত্যকি ক্রীড়া কবে ।
 দেখি অন্তরীক্ষে সিদ্ধ যুনি বিভাধবে ॥
 সাধু সাধু বুলি প্রশংসন্ত বাবেবাব ।
 উভয় দলত যত কক্রিয় আয়াব ॥ ২৬১৯০
 পবন বিশ্বয় মনে সবে প্রশংসিলা ।
 হেন শুনি হবি হাসি বচন বুলিলা ॥
 সাত্যকিব সম সখি বীৰ নাহি আন ।
 মহা বলবন্ত বৃষ্ণিবংশতে প্রধান ॥ ২৬১৯১
 বীৰ বৈবী বিমর্দন সত্যক নন্দন ।
 তমু উপদেশে শিখি আছে অস্ত্রগণ ॥
 এতেকেসে যুধিষ্ঠির নৃপতিব কর্ম্মে ।
 কবয় কদন বীৰগণ নিজধর্ম্মে ॥ ২৬১৯২
 এহি কথা কথনে আছন্ত দুই সখি ।
 সাত্যকিব কর্ম্ম দুর্ঘ্যোধান রাজা দেখি ॥
 কর্ণ রূপ সম্মুখিতে ক্রোধে খেদি গই ।
 কবিলেক শব দশোদিশে বেড়ি লই ॥ ২৬১৯৩
 শুনা সভাসদ পদ মহাভারতব ।
 দ্রোণ আচার্য্যব বধ কথা মনোহব ॥
 কর্ণব অমৃত মল হবয় মনব ।
 পরলোকে হিত ইটো অঙ্কালু জনব ॥ ২৬১৯৪
 অঙ্কাহীন পুঙ্খব নাহি একো সিদ্ধি ।
 হাতে পাই পেলাই যাই যেন নবনিধি ॥
 জানি যত্ন কবি শুনা কর্ণপুট ভবি ।
 রূপাময় কৃষ্ণব ককণা আগ কবি ॥ ২৬১৯৫
 কৃষ্ণব ককণা বিনে অঙ্ক নোপজয় ।
 পুঙ্খার্থ ব্যতিবেকে রূপাও নহয় ॥
 হেন জানি শুনা নিতে কবি স্তমতন ।
 বাম বাম বুলি কবা বৈকুণ্ঠে গমন ॥ ২৬১৯৬

অবখায্যব বধ শুনি দ্রোণব শোফ
 হবি

ধৃতবাস্ত্র নৃপতিত সজয় কহন্ত কথা
 শুনা রাজা আয়াব বচন ।
 সাত্যকিব সম্ভবত পবাক্রম দেখি পাচে
 দুর্ঘ্যোধান তোয়াব নন্দন ॥
 কর্ণক রূপক লৈয়া ক্রোধমনে খেদি গৈয়া
 সাত্যকিক শব প্রহাঝিলা ।
 দেখি বীৰ স্বকোদব মাদ্রীপুত্র সহোদব
 ধর্ম্মবাজে খেদিয়া আসিলা ॥ ২৬১৯৭
 পাচে মহা ভয়ঙ্কব মহাবীৰসকলব
 নানাবিধ অস্ত্রযুদ্ধ ভৈল ।
 ক্রুবকর্ম্মা দুর্ঘ্যোধান তাব যজ্ঞে যোদ্ধাগণ
 সহস্র সংখ্যাত স্বর্গে গৈল ॥
 হয় হস্তী নববব অবি অবি নিবন্তব
 পবিল সমব ধবণীত ।
 বধচক্র নচলয় আগক নচলে হয়
 খুবা নপাবয় পৃথিবীত ॥ ২৬১৯৮
 পাচে যুধিষ্ঠির বায় কক্রিয়বর্গক চাই
 সম্বোধিয়া বুলিলা বচন ।
 ঐত নথাকিবা বই পাঞ্চালব লাগ লই
 দ্রোণ আচার্য্যক কবা বণ ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন মহাবীৰ আজিব সমবে শিব
 কাটিবন্ত কুন্ত যে যোনিব ।
 নিদাকণ ক্রতীগণ চলি গৈলা তেতিক্ষণ
 আদেশ শুনিয়া নৃপতিব ॥ ২৬১৯৯
 বাহতে বাহতে সাজি বখী বধ গজ বাজী
 ঢালী কাঁড়ী পদাতি কটক ।
 নানাবিধ বাণ ঝাই মাঝ মাঝ কবি যাই
 চতুর্ভুজি বেছিলো দ্রোণক ॥
 অনন্তবে তীক্ষ্ণ শব প্রহাঝিলা নিবন্তব
 চাকিলেক গগনমণ্ডল ।
 যেন উই বাঝিষাব উলাই যাই উল্লাব
 দশোদিশে ব্যাধিলে সকল ॥ ২৬২০০

পবে কতো জজ্ঞালিত ইবা দণ্ড সাবধিত
কতো বধ ধ্বজ ঘোটকত ।
ধেত ছত্ৰ চামবত কতো বধ উপবত
কব শিব উক উদবত ॥
দেখি দ্রোণে কোপমনে নয়ন ফুৰাই ঘনে
ক্রোধ কবিতা ধনু ধৰি ।
প্রহাবিয়া দিব্যশব সেনাগণ পাণ্ডব
এক বিংশ সহস্র সংহবি ॥ ২৬২০১
পুনৰপি দ্বিজব একলক্ষ ধনুৰ্দ্ধব
ব্রহ্ম অস্ত্রে কবিলা বিনাশ ।
শূন্য ভৈলা বণস্থলী শুকদ্রোণ মহাবলী
অগ্নি যেন কবিলা প্রকাশ ॥
ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰবব বীৰ অবি ধনুৰ্দ্ধব
হুয়া আছে আচার্য্যব আগে ।
বহু বিধ ঘোৰ বাণে তাবিলন্ত মৰ্ম্মস্থানে
দেখি ভীমসেন মহাভাগে ॥ ২৬২০২
আপোনাৰ বধে তুলি মধুব বচন বুলি
নিলা নিজ দলব মধ্যক ।
পাচে পাঞ্চালব আগে সাবধি যোগাইল বধ
পদনব সদৃশ ঘোটক ॥
তাতে চৰি দৰদৰি দৃঢ় নব ধনু ধৰি
বায়ুবেগে গৈলন্ত যুদ্ধক ।
কাটি মাৰি হস্তী হয় বধী বধ সেনাচয়
অনন্তবে পাইলন্ত দ্রোণক ॥ ২৬২০৩
ইন্দ্র চন্দ্র বকণব বায়ু বহি কুৰেবব
অস্ত্রগণ দ্রোণে প্রহাবিলা ।
ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰবব দিব্য অস্ত্র আচার্য্যব
আকাশতে সমস্তে কাটিলা ॥
পাচে কুক বাহ্লিকব শিবি সেনাসকলব
ধৃষ্টিদ্যুম্নে অসংখ্য মাৰিলা ।
শনাইত শবণত আচার্য্যব হৃদয়ত
বধ মনে সন্ধান হানিলা ॥ ২৬২০৪
চোট পায়া শুকদ্রোণ টানি আনি ধনুৰ্দ্ধব
অসংখ্যত মাৰিলা মাৰিলা ।

নেদেখয় বীৰগণ নাহিকে বায়ুৰ পথ
দশোদিশ বিদিশ ঢাকিলা ॥
অনন্তবে একশব প্রহাবিয়া পাঞ্চালব
কাটিলন্ত দিব্য ধনুধান ।
আবো শিলীমুখ শব ক্রোধ মনে দৃঢ়তব
হৃদয়ত কবিলা সন্ধান ॥ ২৬২০৫
দেখি ছত্ৰ নৃপতিব বিংশতি সহস্র বীৰ
ক্রোধে খেদি বেজিল দ্রোণক ।
অসংখ্যাত শব কবি দশোদিশ ঢাকিলেক
মেঘে যেন প্রচণ্ড সূৰ্য্যক ॥
কাটি তাসম্বাব শব অনন্তবে দ্বিজবব
বহুদান বীৰক বধিলা ।
হৃদয় হাজাব ছয় পঠাইলা যমালয়
পঞ্চাশ মৎস্যক সংহবিলা ॥ ২৬২০৬
অনন্তবে ব্রহ্ম অস্ত্র ধৰি দ্রোণ লয়ু হস্ত
বিংশতি হাজাব মহাবধ ।
ধৰ্ম্ম এৰি ক্রোধমনে সবাহানে একোক্ষণে
মাৰিয়া পঠাইলা যমপথ ॥
পাচে সেহি সময়ত বিমঙ্গল নানা মত
হৈল আসি আগত দ্রোণব ।
পবে উল্কা অসংখ্যাত ঘনে ঘনে বজ্রপাত
ফান্দে বাম চকু বাম কব ॥ ২৬২০৭
বিধুম্ন অগনি নয় অস্ত্রচয় প্রকাশয়
ঘোঁবাগণে কবয় ক্রন্দন ।
নানা বিমঙ্গলগণ দেখিয়া আকুল মন
ভৈলা ভবভাজব নন্দন ॥
এহি মোৰ কালান্তক বুলি আছা পাঞ্চালক
অসম্ভাষ মাথা চপবাইল ।
হবি হবি প্রাণ পুত্ৰ জুখ আব নেদেখিলে
মোৰ যুভূকাল আসি পাইল ॥ ২৬২০৮
এহি বুলি মহাদ্রুখে শূক এৰি অধোমুখে
আছন্ত আচার্য্য ঘেৰে বই ।
পাচে সেহি সময়ত আসিলন্ত দেবদাজ
দশ দিশপাল লগে লই ॥

পৌতৰ বশিষ্ঠ ভৃগু মৰীচি কাশ্যপ বৰ্ণ
বালখিল্যগণ ভবদ্বাজ ।
অগস্তি পুলস্তি অত্ৰি বিশ্বামিত্ৰ জমদগ্নি
আসিলা অগ্নিৰা ঋষিৰাজ ॥ ২৬২০৯
কত্ৰিয়ৰ দেখি ক্ষয় আসিয়াছে ঋষিচয়
আচাৰ্য্যক বুলিলা বচন ।
ধৰ্ম্মপথ পৰিহৰি কিসক অধৰ্ম্ম কৰি
ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰে মাৰি বীৰগণ ॥
জানি সবে ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম কেনে গৰিহিত কৰ্ম্ম
কৰা তুমি বেদবেত্তা হই ।
প্ৰাণীসকলৰ বধ কত্ৰিয় জাতিৰ ধৰ্ম্ম
ভূতদ্রোহ ব্ৰাহ্মণৰ হুই ॥ ২৬২১০
এতেকে অন্ধ্যায় যুদ্ধ পৰিহৰি দ্বিজবৰ
সম্বৰে এৰিয়ো ধনু শৰ ।
পাপকৰ্ম্মে পৰমায়ু ক্ষয় হৈল নিবন্তৰ
কাল আসি হৈল মৰণৰ ॥
দেৱ ঋষিসকলৰ বাক্য শুনি দ্বিজবৰ
অবিলম্ব ভীমৰ বচন ।
ধৃষ্টদ্যুম্ন পাঞ্চালক আগত দেখিয়া বৰ
গুৰুদ্রোণ হৈলন্ত বিমন ॥ ২৬২১১
সম্প্ৰতি সমবে শিৰ কাটিবেক মহাবীৰ
ধৃষ্টদ্যুম্ন পাঞ্চাল তনয় ।
অশ্বখামা তনয়ৰ ভাল মন্দ বাৰ্ত্তা মই
নজানিলোঁ মৰণ সময় ॥
সিটো একেশ্বৰ পুত্ৰ জীৱন্তে আছয় কিবা
যুদ্ধে পৰি গৈল পৰলোক ।
যমৰ পুৰত মোৰ ইটো সুদাক্ষণ ঘোৰ
কদাচিতো গুণ্ডচিবে শোক ॥ ২৬২১২
শোকানলে দহে হিয়া এহিমতে আলোচিয়া
পাচে মনে কবিলন্ত ধিৰ ।
বোলন্ত মহন্ত শাস্ত্ৰ সত্যবাদী শিষ্ট হস্ত
কুন্তীৰ তনয় যুধিষ্ঠিৰ ॥
যদি ধৰ্ম্ম নৃপবৰ স্বৰ্গমৰ্ত্য পাতালৰ
একছত্ৰে হোন্তে অধিপতি ।

তথাপিভো কদাচিতো মিছা সুবুলিবে লিটো
যিহেতু অধৰ্ম্মে নাহি বতি ॥ ২৬২১৩
এহি বুলি মহাবধ ফিৰাই ঘোঁৰা ধৰি পধ
চলি যাস্ত নৃপতিৰ কাছে ।
হেন দেখি যদুবায় বাজাব নিকটে যায়
বুলিলা বচন হাসি পাচে ॥
দেখা দদা ধৰ্ম্মৰাজ ইটো দ্বিজ ভবদ্বাজ
যদি যুদ্ধ কৰে পুনৰ্বাৰ ।
অৰ্জ্জুন প্ৰমুখ্যে আসি আছয় যতেক বীৰ
সবাহাবে চিন্তিবেক মাৰ ॥ ২৬২১৪
এতেকে সবাকে বক্ষা কৰিবাব অৰ্থে বাজা
ভাল মই দেখোঁ অসত্যক ।
জীৱনৰ অৰ্থে যদি মিছা বুলি প্ৰাণ ৰাখে
নপৰণে পাপ সিজনক ॥
অশ্বখামা হত বুলি দ্রোণৰ আগত ভীমে
কহিলন্ত দিয়া দীৰ্ঘ ডাক ।
সিটো বাক্য অনাদৰ কৰি দেখা দ্বিজবৰ
আসন্তু তোমাত সুধিবাক ॥ ২৬২১৫
যেন জানি মহাভাগ কহিবা তাহান আগ
অশ্বখামা পবিল যুদ্ধত ।
সবাহাকে কৰা বক্ষা এৰা আপোনাৰ কক্ষা
বোলা মিছা মোহোৰ সন্মত ॥
কৃষ্ণৰ বচনে বীৰ ধৰ্ম্মৰাজা যুধিষ্ঠিৰ
ভৈলন্ত বিমন আভিশয় ।
অখোমুখ জয়া বৈলা পৰম শ্যাকুল ভৈলা
অসত্যত হস্তে জয়া ভয় ॥ ২৬২১৬
মাধৱৰ আজ্ঞাবাগী কেমনে কৰিবো হানি
এৰিবো সত্যক কেন কৰি ।
গুণন্ত গাথন্ত চিত্ত কৰিবে নোৱাৰে থিত
দেখি চুনাই বুলিলন্ত ৰবি ॥
শুন্য ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ঘোৰ বাক্য অনাদৰ
কৰা তুমি ধৰ্ম্মক মৰ্যাদা ॥
লোক উপকাৰ অৰ্থে যিহেতু কৰা বোলে
তাহাব ধৰ্ম্ম নাহি ॥ ২৬২১৭

নিজধৰ্ম পৰিহৰি সমবে অন্তায় কবি
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰে মাৰে কৰ্মীগণ ।
 হেনয় জনক ছলে বলে ধৰিবাৰ লাগে
 ভূমি দুখ কৰা কি কাৰণ ॥
 নমো নমো কৃষ্ণদেৱ দণ্ডবতে কৰোঁ সেৱ
 চৰণ কমলে কোটিবাৰ ।
 ভূমিভাৰ সংহাৰণে নিজ যশ বঢ়াইতে
 মায়ায়ে মনুষ্য অৱতাৰ ॥ ২৬২১৮

ধৃষ্টদ্যুম্ন হাতত ব্ৰোণৰ মুখ্য

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 ধৰ্মৰাজে শুনি হেন বচন কৃষ্ণৰ ॥
 অনন্তবে মাথা ভুলি বুলিলা বচন ।
 কৰিবো তোমাৰ আজ্ঞা কমললোচন ॥ ২৬২১৯
 সেহি সময়ত গুৰু দ্ৰোণ উপস্থিত ।
 পুত্ৰৰ কুশল পুছিলন্ত নৃপতিত ॥
 শুন বাপ ধৰ্মৰাজ বচন আমাৰ ।
 শিশুকাল হস্তে জানো স্বভাৱ তোমাৰ ॥ ২৬২২০
 এতেকে নৃপতি মই আসিলোঁ আপুনি ।
 অশ্বখামা তনয়ৰ মন্দ বাৰ্তা শুনি ॥
 ভীমৰ বাক্যত মোৰ নাহিকে প্ৰত্যয় ।
 হেন জানি নৃপবৰ গুচায়ো সংশয় ॥ ২৬২২১
 চিবঞ্জীৰ পুত্ৰ মোৰ দেৱতাৰ বৰে ।
 তাক কেনমতে বধিবন্ত বুকোদৰে ॥
 এহি বুলি মোনে বহিলন্ত দ্বিজবৰ ।
 নিশৰদে থাকিল পাণ্ডৱ নিবন্তৰ ॥ ২৬২২২
 হেন শুনি অসন্তোষে পাণ্ডৱ নন্দন ।
 গুণি গাছি কতোক্ষণে বুলিলা বচন ॥
 অশ্বৰ্ক ভয়ে বাক্য নাসয় মুখত ।
 তথাপি কহিলা অশ্বখামা হৈল হত ॥ ২৬২২৩
 কিন্তু গজ বোলয়ে সমস্ত সেনাপানে ।
 দিলেক জোকাৰ বাহুদেৱৰ অমনে ॥

২২২

অব্যক্তে কৃষ্ণৰ বুলিলন্ত নৃপবৰে ।
 সেহি পাপে চাৰি ঘোঁৰা তাহান বথৰে ॥ ২৬২২৪
 তেতিয়াকৈ আসি সবে পৰিল ভূমিত ।
 দেখিয়া সমস্ত লোক ভৈলেক বিস্মিত ॥
 পূৰ্বে পৃথিৱীৰ চাৰি আঙ্গুল উপৰে ।
 কুৰিছিল বথৰ ঘোটক নিবন্তৰে ॥ ২৬২২৫
 অশ্বখামা হত গুৰু দ্ৰোণে শুনিলন্ত ।
 পুত্ৰশোকে জীৱনৰ আশা এৰিলন্ত ॥
 মহাত্মখে মনত গুণন্ত দ্বিজবৰ ।
 অকাৰণে অপৰাধী হৈলে পাণ্ডৱৰ ॥ ২৬২২৬
 যাৰাৰ নিমিত্তে হেন কবিলোঁ অকাৰ্য্য ।
 সিটো পুত্ৰ মৰি গৈল যমৰ সমাজ ॥
 স্বধৰ্ম্মক এৰি পৰধৰ্ম্ম আচৰিলোঁ ।
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰে প্ৰহাৰিয়া অন্তায় কবিলোঁ ॥ ২৬২২৭
 ইহ পৰলোকে স্থখ গুচিল সকলে ।
 ভৈলোঁহো নাৰকী মই নিজ কৰ্ম্মফলে ॥
 এহিমতে বিলাপন্তে আছিল বথত ।
 হেন দেখি ধৃষ্টদ্যুম্ন সেহি সময়ত ॥ ২৬২২৮
 খেদি গৈলা অতিবথী নৱ ধনুধান ।
 মেঘৰ সদৃশ ধ্বনি বজ্জ যেন বাণ ॥
 আশীৰ্ষ সম আৰু শব বাছি লৈলা ।
 দেখিয়া আচাৰ্য্য বৰ ভয়াতুৰ হৈলা ॥ ২৬২২৯
 পূৰ্ব দিনে বাত্ৰি ঘোৰ কৰিলা সমৰ ।
 পৰদিনো হৈল আসি তৃতীয় প্ৰহৰ ॥
 আছিলেক দিব্য অস্ত্ৰ দেৱতাৰ যত ।
 নাহিকে টোণত শব হৈল সমাপত ॥ ২৬২৩০
 তনয়ৰ শোকানলে দহয় শৰীৰ ।
 বচন স্তমবি সিদ্ধ দেৱতা ঋষিৰ ॥
 ধনুশৰ এবিধক কবিলন্ত মন ।
 সেহি বেলা ভীমে আসি বুলিলা বচন ॥ ২৬২৩১
 নকৰে সমৰ যুদ্ধে সিটো কৰ্ম্মীৰ্গ ।
 স্বধৰ্ম্ম এৰনে নগাৱয় সিটো স্বৰ্গ ॥
 এতেকে কৰয় হিংসা আমি স্বৰ্গভক্ত ।
 তথাপি অহিংসা জেত কৰিয়ে প্ৰজাক ॥ ২৬২৩২

ভবদ্বাজ ধৰ্মবাজ জগতে প্রখ্যাত ।
 তুমি মহা ব্রহ্মজ্ঞানী তাস্তে হস্তে জাত ॥
 চাৰি বেদ চৈধ্য শাস্ত্র সমস্তে পঢ়িলা ।
 শুদ্ধজনে চাণ্ডালৰ কৰ্ম আচৰিলা ॥ ২৬২৩৩
 পুত্ৰেৰ নিমিত্তে উপাৰ্জিবে ধন মান ।
 ধৰ্ম্মী অধৰ্ম্মীক জপাই সংহৰিলা বাণ ॥
 সিটো পুত্ৰ মৰি পৰি আছে ধৰণীত ।
 অম্ভায় আৰ্জিভ কি কৰিব ধন বিত ॥ ২৬২৩৪
 ভীষ্মৰ বচন হেন শুনি শুকদ্রোণে ।
 এবি ধনুশৰ খসাই ধৈল দুই টোণে ॥
 পাচে কৰ্ণ কূপ দুৰ্য্যোধন নৃপতিক ।
 বুলিলা বচন হেন শুনায়া তিনিক ॥ ২৬২৩৫
 নকৰেঁ। সমৰ এবিলোহো ধনুশৰ ।
 হেন জানি তোৰাসবে যুদ্ধে যত্ন কৰ ॥
 কুশল মঙ্গল হোক পঞ্চ পাণ্ডৱৰ ॥
 লোকক নিৰ্ভয় পাচে দিলা দ্বিজবৰ ॥ ২৬২৩৬
 হৈলন্ত ব্যাকুল পুত্ৰশোকে আপোনাৰ ।
 অশ্বখামা অশ্বখামা বুলি বাবদ্বাৰ ॥
 দিয়া দীৰ্ঘ ডাক বথমধ্যে পৰি বৈলা ।
 কতোক্ষণ অন্তবেসে সজ্জ্বল ভৈলা ॥ ২৬২৩৭
 মছি আখি মুখ দুখে নিশ্বাস তেজিয়া ।
 বহিলেক বথে পাচে চিন্তক দঢ়ায়া ॥
 এবিলা পুত্ৰেৰ শোকে থিৰ কৰি মন ।
 যোগ চিন্তিবাক প্ৰতি কৰিলা আসন ॥ ২৬২৩৮
 যেতিক্ষণে দ্রোণে যোগ চিন্তিবাক লৈলা ।
 দেখি ধৃষ্টদ্যুমে ধনুশৰ পেলাই ধৈলা ॥
 বথহস্তে নাৰি দিব্য খাণ্ডাখান ধৰি ।
 দ্রোণবধ অৰ্থে খেদি গৈলা শীত্ৰ কৰি ॥ ২৬২৩৯
 দেখি কতো লোকে কবিলেক হাহাকাৰ ।
 কতো কবিলেক ধৃষ্টদ্যুম্নক ধিকাৰ ॥
 কুতূহলে কিল কিল পাঞ্চালে কবিল ।
 সেনাপতিগণে কাটিবাক নিষেধিল ॥ ২৬২৪০
 দেখি ধনঞ্জয়ে হাক দিলা বাবদ্বাৰ ।
 নকটিবা নকটিবা শুকক আঁঠাৰ ॥

ধৃষ্টদ্যুমে কাহাবো মুণ্ডনি হাক ডাক ।
 খাণ্ডা ভুলি যাই দ্রোণ শিব কাটিবাক ॥ ২৬২৪১
 কুটিছে সহস্ৰ শবে দ্রোণৰ শৰীৰ ।
 ঘাৱমুখ হস্তে ধাবে বহয় কধিব ॥
 কৰ্ণমূলে পৰি আছে সকুঞ্চিত কেশ ।
 দুৰ্বাদল শ্যাম তনু দেখিতে হুবেশ ॥ ২৬২৪২
 বয়সত চাৰিশত বৎসৰ দ্রোণৰ ।
 সমৰত ফুৰে যেন ঘোড়শ বৎসৰ ॥
 দশোদিশ হস্তে চাহি আছে বাজাগণ ।
 বসিয়া আছন্ত বথে কৰি যোগাসন ॥ ২৬২৪৩
 ইন্দ্ৰিয় নিয়মি ব্ৰহ্মে লগাইলেক চিত্ত ।
 চলি গৈল পঞ্চপ্ৰাণ হৈ গৈল লম্বিত ॥
 প্ৰকাশি গগন গৈল ব্ৰহ্মাব ভুবন ।
 নেদেখিলা আনে দেখিলন্ত পাঞ্চজন ॥ ২৬২৪৪
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় অশ্বখামা যুধিষ্ঠিৰ ।
 দেখিলোহো ময়ো বাজা প্ৰসাদে ঋষিৰ ॥
 সেহি বেলা ধৃষ্টদ্যুম্ন পাঞ্চালকুমাৰে ।
 কাটিলা দ্রোণৰ শিব খাণ্ডাৰ প্ৰহাবে ॥ ২৬২৪৫
 পাচে খাণ্ডাখান পাক ফুৰাই আকাশত ।
 কবিলেক ঘোৰ সিংহনাদ আনন্দত ॥
 বথহস্তে শুক দ্রোণ ভূমিত পৰিল ।
 হেন দেখি তযু সেনা সমস্তে ডৰিল ॥ ২৬২৪৬
 ধৰ্ম্মক এবিয়া সংহাৰিলা শত্ৰু বণে ।
 পৰম আনন্দ লভিলন্ত পাণ্ডুগণে ॥
 অনন্তবে আগবাঢ়ি বীৰ বুকোদৰে ।
 পাঞ্চালক আলিঙ্গন কৰিলা সাদৰে ॥ ২৬২৪৭
 মুখ চাহি পাচে হেন বুলিলা বচন ।
 পুনৰপি তোমাক কবিরো আলিঙ্গন ॥
 তুব কৰ্ম্মা কৰ্ণক বৈবধ সমৰত ।
 আমাৰ সোদৰে সংহাৰিবে সিকানত ॥ ২৬২৪৮
 এহি বুলি আনন্দে বহিলা কীৰ্ত্তন ॥
 শুনা নৃপবৰ আত পুৰে পাঞ্চক ॥
 বাসৱৰ পবাকয় পকিল জাহ্নব ।
 বেকৰ পতনে যেন কুশল সূৰ্য্য ॥ ২৬২৪৯

সেহিমতে ভৈল শুক দ্রোণব মরণ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধন ভৈলা সমল নরন ॥
 তোমার পুত্রক আসি বেড়িল ছবিত ।
 কাম্পয় শবীৰ হুয়া ধূলায়ে আবৃত ॥ ২৬২৫০
 তেসখে সহিতে পাচে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 পলাই গৈল দশোদিশ কবি নিবীৰণ ॥
 কুধায়ে ভুগায়ে বোঁদ্রে শবর প্রহাবে ।
 ভৈল আশকত ধৈর্য্য গুঢ়িল সবাবে ॥ ২৬২৫১
 দেখি অশ্বখামা দুৰ্য্যোধনত পুছিলা ।
 পবম অপ্রিয় কথা বাজা নকহিলা ॥
 দ্রৌণীক দেখিয়া শোক শত গুণ ভৈলা ।
 বহয় লোতক ছুখে অধোমুখে বৈলা ॥ ২৬২৫২
 অনস্তবে কুপ গুণ হুয়া যে লজ্জিত ।
 প্রপঞ্চি সমস্ত কথা কহিলা দ্রৌণীত ॥
 যেনমতে দ্রোণে বীৰগণ সংহকিলা ।
 যেনমতে ভীমে গজবাজক বহিলা ॥ ২৬২৫৩
 যেনমতে বুকোদবে দ্রোণত কহিলা ।
 যেনমতে গুণ যুধিষ্ঠিরত পুছিলা ॥
 যেনমতে ধর্ম্ম নৃপবরে কহিলন্ত ।
 যেনমতে গুণ অস্ত্র এবি বসিলন্ত ॥ ২৬২৫৪
 যেনমতে ধৃষ্টদ্যুত্রে ধকিয়া কেশত ।
 কাটিলা দ্রোণব শিব সবাবে আগত ॥
 সিটো কথা সমস্তে দ্রৌণীত কুপে কৈলা ।
 শুনি অশ্বখামা শোকে ক্রোধযুক্ত ভৈলা ॥ ২৬২৫৫
 পাচে নৃপতির মুখ কবি নিবীৰণ ।
 নিখাস তেজিয়া হেন বুলিলা বচন ॥
 শুনা দুৰ্য্যোধন ঝাঝা বচন আশ্রব ।
 পবম অশ্বখা ধর্ম্মপুত্রে কুলাজাব ॥ ২৬২৫৬
 বাজ্যব নিমিত্তে যজ্ঞপাপ কবিলেক ।
 মিছা বুলি আমান পিতৃক বধাইলেক ॥
 পবম ধার্ম্মিক হেন দেখিয়া লোকত ।
 মুহিকে ধর্ম্মিষ্ঠ কহিলেন কী অকপত ॥ ২৬২৫৭
 যেন খণ্টাচোকে জালবন্ধ নিছিকিলে ।
 ধনব লোকত অস্ত্র আশ্রয়ক হইল ॥

সেহিমতে ইটো মন্দমতি যুধিষ্ঠির ।
 অধর্ম্মে কাটিলা শিব আমান পিতৃব ॥ ২৬২৫৮
 মস্ত্রে সমস্তিতে দেব অস্ত্র হুব অস্ত্র ।
 শিষ্য হুয়া কুন্তীপুত্রে শিখিলে সমস্ত ॥
 তথাপিতো গুণবধ কবিল পাপিত ।
 এতেকে তোমাত বাজা কহো মিটে নিকট ॥ ২৬২৫৯
 যুধিষ্ঠির বাজাব যে শিক্স শোণিত ।
 শবর প্রভারে ছেদি পেলাইবো মহীত ॥
 নাহিকে মোহাব দুখ পিতৃ মরণত ।
 যিহেতু নিবাস ভৈল ব্রহ্ম ভুবনত ॥ ২৬২৬০
 পাপিত পাঞ্চালে মোক অনাদব কবি ।
 কাটিলা পিতৃব শিব কেশ কবে ধবি ॥
 ইহাতেসে অধিক দহয় হিয়া শোকে ।
 কিসক কবির পুত্র ইচ্ছা আনলোকে ॥ ২৬২৬১
 এতেকে নৃপতি মই কবে অজীকার ।
 ছলে বলে পাঞ্চালক কবিবো সংহাব ॥
 সমুখ সমবে যদি বধন নয়ায় ।
 অরণ্যে মাঝিবো তেবে কবিয়া অস্ত্রায় ॥ ২৬২৬২
 যতপি নোরাবো ধৃষ্টদ্যুতক বধিত ।
 জপ তপ যজ্ঞ যত কবিছো ত্রুত ॥
 সকলে বিফল তেবে হৈবেক আমান ।
 বাহুবল অস্ত্রবল বিক্রম থিকাব ॥ ২৬২৬৩
 আপোনার বিক্রম নকহে ঐষ্ঠ যত ।
 তথাপিতো কহো মই তোমার আগত ॥
 তেজস্বীৰ মধ্যে মই সূর্য্যব সমান ।
 পুর্বাইব দশোদিশ হানি দিব্য বাণ ॥ ২৬২৬৪
 নিপাতিবো বশে আজি শক্রসকলক ।
 প্রচণ্ড পরনে যেন উজ্জিত ব্রুকক ॥
 একেধবে তিনিলোক পাখো জিনিবাক ।
 হেন দিব্য অস্ত্র পিতৃ শিখাইছা আশ্রক ॥ ২৬২৬৫
 আছোক মনুষ্য দেবগণা নজাকর ।
 পবম অশ্রাব অস্ত্র আশ্রিত আছর ॥
 পূর্বে চিবকাল পিতৃ তুল্য আচরিল ।
 দুই হুয়া বাক্যরণে হন প্রহেলিল ॥ ২৬২৬৬

শুনিয়া সন্তোষে কবযোব কবি হস্ত ।
 বোলন্ত দিয়োক মোক নাবায়ণ অস্ত্র ॥
 হেন শুনি ভকত বৎসল ভগবন্ত ।
 দিয়া দিব্য অস্ত্র পাচে বাক্য বুলিলন্ত ॥ ২৬২৬৭
 অস্ত্রবলে অবধ্যক পাৰি বধিবাক ।
 কিন্তু যাকে তাকে তুমি নমাবিবা আক ॥
 শত্ৰুগণ আসি যদি মাগয় শরণ ।
 নবধিবা আতো অস্ত্রে কবিবা বক্ষণ ॥ ২৬২৬৮
 অস্ত্র শাস্ত কবিবাৰ এহিসে উপায় ।
 আনয়তে নিবাৰন্তা ত্ৰিভুবনে নাই ॥
 এহি বুলি অস্ত্র দিয়া গৈলা নিজলোক ।
 সেহি দিব্য অস্ত্র পিতৃ শিখাইছন্ত মোক ॥ ২৬২৬৯
 আজি নাবায়ণ অস্ত্র কবিয়া গ্ৰহাৰ ।
 কৈকেয়ী পাঞ্চাল যন্ত্ৰ কবিবো সংহাৰ ॥
 মিত্ৰদ্রোহী গুৰুদ্রোহী পাণ্ডুগণ যত ।
 সবাকৈ বধিবো আজি ঘোৰ সমবত ॥ ২৬২৭০
 শচীপতি ইন্দ্রে যেন দৈত্য দানবক ।
 ময়ো সেহিমতে আজি বধিবো শত্ৰুক ॥
 যেন যেন বাঞ্ছা মই কবিবো মনত ।
 সেহি সেহি যতে শব পৰিবে সৈন্যত ॥ ২৬২৭১
 এহি বুলি মৌনে বহিলন্ত দ্বিজবৰ ।
 শুনিয়া কোঁতুক বৰ হৈল কোঁববৰ ॥
 অসংখ্যাত বাণভণ্ড বোল উধলিল ।
 শুনি ধৰ্ম্মবাজে সবাসাচীক পুছিল ॥ ২৬২৭২
 দ্রোণবধে কুৰুগণ লভিয়া বিমাদ ।
 পলাই গৈয়া পুনৰপি কৰে সিংহনাদ ॥
 আসে সমদলে সাজি পৃথিবী কম্পায় ।
 তাসম্মাৰ হৈল কিবা বাসব সহায় ॥ ২৬২৭৩
 দেখা কত গহে খেদি আসে কুৰুচয় ।
 গুচায়ো অৰ্জুন মোৰ মনৰ সংশয় ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত ধৰ্ম্মবাজ মহাশয় ।
 আসন্ত আমাক খেদি দ্রোণৰ তনয় ॥ ২৬২৭৪
 যাৰ জন্মকালে গুৰু আনন্দ মনত ।
 দ্বিলা দিব্য খেদু ব্রাহ্মণক দশ শত ॥

উপজিয়া ঘিটো ঘোৰ হ্ৰেগনি কবিল ।
 যাক শুনি স্বৰ্গবৰ্ত্ত্য পাভাল কম্পিল ॥ ২৬২৭৫
 সি কাৰণে হৈল তান অপকণ নামা ।
 জগতত বিদিত প্ৰতিষ্ঠাত অধ্বখামা ॥
 আচাৰ্য্যৰ বধে নিজ বীৰ্য্য দৰশাই ।
 আসে অধ্বখামা ক্ৰোধে অস্ত্রক পৰায় ॥ ২৬২৭৬
 তাস্ত গহে আসে আনো কুৰবীৰ যত ।
 বজ্রাই বাণ্ড ভাণ্ড সবে নিভয় মনত ॥
 হেন জানি যেন যোগ্য কবিয়ে আপুনি ।
 কবিলা অধৰ্ম্ম অকাৰণে জানি শুনি ॥ ২৬২৭৭
 পৰম পণ্ডিত হুবলিত ধৰ্ম্মবন্ত ।
 জানিয়া তোমাক আসি ধৰ্ম্মে পুছিলন্ত ॥
 তুমি তাত মিছা কথা কহিলা সাক্ষাত ।
 তোমাৰ কথাত গুৰু কবিলা সজ্ঞাত ॥ ২৬২৭৮
 অস্ত্র শস্ত্ৰ এৰি শোকে বসিলা বধত ।
 সেহি বেলা ধুৰ্ভুত্বে ধৰিয়া কেশত ॥
 কাটিলেক শিব মুণ্ডনিয়া মোৰ হাক ।
 দহয় হৃদয় শোকে হৃদয়ন্তে তাক ॥ ২৬২৭৯
 নজানি তোমাক লোকে বোলে ধৰ্ম্মবাজ ।
 ধৰ্ম্মক দেখায়া মাত্ৰ আচৰা অকাৰ্য্য ॥
 পিতৃ যেন পুত্ৰক কবয় প্ৰতিপাল ।
 সেহিমতে আমাক আচাৰ্য্যে চিৰকাল ॥ ২৬২৮০
 দুখ সময়ত প্ৰতিপাল পুত্ৰবত ।
 শিখায়াছে সবে দিব্য অস্ত্ৰ আছে যত ॥
 এবে সিটো উপকাৰ নোলোৱা মনত ।
 বধিল অধৰ্ম্মে অস্ত্ৰ বাক্যৰ লোভত ॥ ২৬২৮১
 বজ্জ্বল শোকে ক্ৰোধ কৰি বিপরীত ।
 আসে অধ্বখামা ধেমি সবাকৈ বধিত ॥
 এবে তাক নিবাৰণ কবিয়া বলত ।
 বাখা পাঞ্চালক বদি আছয় শকত ॥ ২৬২৮২
 মই মুৰ্খ জিবো অধ্বখামাক সম্প্ৰতি ।
 তানে অস্ত্ৰধাৰে মৰে বৌদ্ধ মনসি ॥
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ মিত্ৰ বন্ধু বান্ধব সকলক ।
 সবাতৈ অধিক মোক ক্ৰোধে অধ্বখামাক ॥ ২৬২৮৩

হেনয় গুৰুক বাজ্যলোভে সংহাবিয়া ।
 অতাপি জীৱন্তে আছে। প্রাণ নেতেজিয়া ॥
 ইটো পাণে নবক ভুজিবো চিবকাল ।
 এতেকে জীজাত কবি মৰণেসে ভাল ॥ ২৬২৮৪
 এতেক বোলন্তে শোক অগ্নি গৈল জ্বলি ।
 অসন্তোষে অধোমুখে বৈল অহাবলী ॥
 দেখি বাজাগণে কেবে নেদিল উত্তৰ ।
 যোনে বহিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ॥ ২৬২৮৫
 নুবলিলা প্ৰিয় কিছু অপ্ৰিয় বচন ।
 পাচে ভীমে ক্ৰোধে তাক কবি নিবীৰ্ণ ॥
 বোলন্ত অৰ্জুন শুন বচন আশ্বৰ ।
 কিসক কবহ নৃপতিক অহঙ্কাৰ ॥ ২৬২৮৬
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি নজানে ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম ।
 নাৰায়ণে কিছু নজানন্ত তত্ত্ব মৰ্ম্ম ॥
 যতী সতী ব্ৰহ্মচাৰী বনবাসী যত ।
 নজানে ধৰ্ম্মক তাবাসবে স্বৰূপত ॥ ২৬২৮৭
 দ্রোণেসে জানন্ত মাত্ৰ ধৰ্ম্মৰ বিচাৰ ।
 এতেকেসে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ কবিয়া প্ৰহাৰ ॥
 অসংখ্যাত ক্ষুদ্ৰে ক্ষত্ৰীপণ বিনাশিলা ।
 যেন হত্যাশন ভক্ষাতক্ষক বাচিলা ॥ ২৬২৮৮
 অভিমন্যু কুমাৰ আমাৰ প্ৰাণপ্ৰায় ।
 বধিলেক দ্রোণে তাকে। কবিয়া উপায় ॥
 তথাপি বোলাহা ইষ্ট ধৰ্ম্মনিষ্ঠ দ্রোণ ।
 আমাক নিন্দিয়া ভাল বখানাহা গুণ ॥ ২৬২৮৯
 ব্ৰাহ্মণৰ ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম যেন মত ।
 পূৰ্বত শুনিছে। ব্যাসদেৱৰ মুখত ॥
 কায়দণ্ড মনদণ্ড দণ্ড বচনৰ ।
 ইসব প্ৰযুখে জাতি ধৰ্ম্ম ব্ৰাহ্মণৰ ॥ ২৬২৯০
 ক্ষত্ৰিয়সকলে ধৰ্ম্ম বন্ধা কৰিবেক ।
 সমবত দাক্ষণ প্ৰহাৰ সহিবেক ॥
 মাৰিবেক শত্ৰু সন্ত্য প্ৰতিপালিবেক ।
 তেবেসে তাহাৰ যশ কীৰ্ত্তি বাঢ়িবেক ॥ ২৬২৯১
 অচিৰ কালতে সিটো যুধে নিৰ্দ্ধিষ্ট ॥
 হেন ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম জাতিৰ সন্ততি ॥

তথাপিতো আমাক কিসক কব কষ্ট ।
 পৰধৰ্ম্ম আচবিলে ধৰ্ম্ম হৈল নষ্ট ॥ ২৬২৯২
 পৰধৰ্ম্ম আচবন্তে গিছিলোহো ছাল ।
 পৰধৰ্ম্মে বনত বহিলো চিবকাল ॥
 পৰধৰ্ম্ম আচবণে দুই দুঃশাসন ।
 দ্রৌপদীক সভাত কবিল বিবসন ॥ '৯৩০বিবস
 নপুংসক যেন চাহি আছিলে। লগত ।
 নকবিলে। ক্ৰোধ পৰধৰ্ম্মে হয় বত ॥
 এবে সিটো দুখ স্তম্ভবন্তে অমুক্ষণ ।
 জাতিৰ ধৰ্ম্মত প্ৰৱৰ্ত্তিল মোব মন ॥ ২৬২৯৪
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মে থাকি নিজ বাহুবলে ।
 পিতৃ পিতামহ গুৰু বধিবো সকলে ॥
 যুদ্ধৰ পূৰ্বতে কবিয়াছা অঙ্গীকাৰ ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম সমবত নাহিকে বিচাৰ ॥ ২৬২৯৫
 তই পুত্ৰ পূৰ্বে কৰিছিলি অঙ্গীকাৰ ।
 বধিবো সবাকে যুদ্ধে নকৰি বিচাৰ ॥
 এবে ধৰ্ম্ম বখানস সবাবে আগত ।
 আমাক নিন্দিয়া কহ দ্রৌণিৰ মহত ॥ ২৬২৯৬
 কোঁৱৰদলত সিংহনাদ বিপৰীত ।
 শুনি বীৰগণ হই আছে ভয়ভীত ।
 তাতে তই বাক্যশৰ কবস প্ৰহাৰ ॥
 ঘাৱত ঘস যেন আনি চোখা খাৰ ॥ ২৬২৯৭
 তোৰ বিক্ৰমৰ বোল ভাগৰ ভাগক ।
 কদাচিতো অস্থখামা সম মুহিবেক ॥
 তথাপি তাহাৰ তই বখানস গুণ ।
 দ্রৌণিক যুঁজিবে তোৰ নলাগে অৰ্জুন ॥ ২৬২৯৮
 নলাগে যুঁজিবে আনো বীৰসকলৰ ।
 কুকণ কদৰ্ণ কবিবো একেশ্বৰ ॥ পবিনাশ
 মোৰ পৰাক্ৰম দেখন্তোক হুবাচুব ।
 যুদ্ধ বন পৰ্বত গদায়ে কৰো চুব ॥ ২৬২৯৯
 শবজালে দশোদিশ পুৰিবো গগন ।
 পৃথী বিদাৰিবো মাৰিবোহো দুৰ্য্যোধন ॥
 উদ্ধাৰিবো দ্রৌপদীৰ স্বৰূপ শাল ।
 হত শত্ৰু হইব যুধিষ্ঠিৰ বহীপাল ॥ ২৬৩০০

কৰাছোক বাজ্য পালন্তোক সন্তলোক ।
 ধৃতবাহু মন্দমতি পাউক পুত্ৰশোক ॥
 এহিমতে গৰ্জ্জন্তে আছন্ত বুকোদব ।
 অনন্তবে ধৃতদ্যুম্ন ক্ৰোধে বীৰবব ॥ ২৬৩০১
 পূৰ্বে নৃসিংহক যেন হিবণ্যকশিপু ।
 সেহিমতে তৰ্জ্জিয়া গৰ্জ্জিয়া দেবকিপু ॥
 বোলন্ত অৰ্জ্জুন শুন বচন আশাব ।
 কিসক নিন্দস শাস্ত্ৰ নকবি বিচাব ॥ ২৬৩০২
 যাব যেন জাতি ধৰ্ম্ম তাকেসে কবিব ।
 পৰম ধৰ্ম্মক কদাচিতো নছাবিব ॥
 ব্ৰাহ্মণ জাতিৰ ধৰ্ম্ম পঢ়ন পাঠন ।
 যাজন যজ্ঞন ধন প্ৰতিগ্ৰহনান ॥ ২৬৩০৩
 তাক এৰি কৰে দ্ৰোণে ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ।
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰে মাৰি সেনা কৰিল অধৰ্ম্ম ॥
 পৰধৰ্ম্ম কৰে যিটো সেহিসে পাষণ্ড ।
 এতেকে কবিলে মই যথোচিত নশু ॥ ২৬৩০৪
 বিশেষত দ্ৰোণবধে যজ্ঞত জন্মিলে ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাক্ষি দ্বিজাধমক বধিলে ॥
 পিতৃৰ পুত্ৰৰ ঋণ জুজিলে স্বধৰ্ম্মে ।
 উদ্ধাবিলে সত্যধৰ্ম্ম নৃপতিৰ কৰ্ম্মে ॥ ২৬৩০৫
 বধত থাকন্তে কাটি লওঁ খাণ্ডা হানি ।
 তেয়ে কেনে আমাক বোলস নিন্দাবাগী ॥
 অধৰ্ম্মীক ধৰ্ম্মী বুলি কবয় কথন ।
 কালকূট বিষ সম সিসব বচন ॥ ২৬৩০৬
 ধৰ্ম্মীক অধৰ্ম্মী যিটো পুৰুষে বোলয় ।
 হৰে পূৰ্ব পুণ্য তাৰ অধৰ্ম্ম হোৱয় ॥
 আসে অশ্বখামা পিতৃশোকে যুজিবাক ।
 নোৱাৰোহো যদি আপোনাক বাধিবাক ॥ ২৬৩০৭
 তেবে তাৰ অস্ত্ৰে পৰি যাইবো ব্ৰহ্মলোক ।
 সমুখ সমবে মৰি তাত কোন শোক ॥
 ইসে মহাত্ম গুৰুবাভী বোলে মোক ।
 তোৰ কৰ্ম্মচয় নজানয় যেন লোক ॥ ২৬৩০৮
 বাসৱৰ সখি ভগদত্ত নৃপবৰ ।
 পিতৃৰ সখিয়ে সিটো বাপ সঙ্গাব ॥

তাৰ বধ কালে ধৰ্ম্ম নাছিল বৰত ।
 আজি বব ধনঞ্জয় হৈল ধৰ্ম্মবন্ত ॥ ২৬৩০৯
 জ্ঞানবুদ্ধ বয়োবুদ্ধ সৰ্ব গুণাৱিত ।
 সম্বন্ধতো পিতামহ জগতে বিদিত ॥
 অস্ত্ৰে আচ্ছাদনে পাৰ্শ্বোভাইক পুৰিলন্ত ।
 সবাতে অধিক তোক স্নেহ কৰিলন্ত ॥ ২৬৩১০
 হেন ভীষ্ম বধ কালে ধৰ্ম্ম নন্মৰিলি ।
 আজি ধনঞ্জয় তই ধৰ্ম্মশীল হৈলি ॥
 পাণ্ডৱৰ ক্ষেত্ৰ বাসৱৰ বীৰ্য্যে জাত ।
 বলবীৰ্য্য পৰাক্ৰম জগতে প্ৰখ্যাত ॥ ২৬৩১১
 তথাপি আগতে তোৰ দুই দুঃশাসন ।
 দ্ৰৌপদীক সভাত কৰিল বিবসন ॥
 সিকালত ক্ৰোধ তোৰ নহৈল তাহাক ।
 দ্ৰোণবধে বাৰম্বাৰ নিন্দস আমাক ॥ ২৬৩১২
 সম্বন্ধত থাকিয়া তোহোৰ ভৈলো বশ ।
 সিকাৰণে মোক বহুবাৰ কদৰ্শস ॥
 কৰপাৰি কুঞ্জৰে তোলয় মাহতক ।
 উপবত উঠি সেহি মনুষ্যে গজক ॥ ২৬৩১৩
 বচনে প্ৰহাৰে কতো অক্লশে খোচয় ।
 তোৰ ঠাই আসি মোৰ হৈল হেননয় ॥
 ত্ৰুব দ্ৰোণে মাৰিলেক পিতৃক পুত্ৰক ।
 অসংখ্যাত কৰ্ত্তীগণ বান্ধৱবৰ্গক ॥ ২৬৩১৪
 মোক বধিবাক দ্ৰোণে কৰিলা বতন ।
 ময়ো তাক বধিবাক কৰিলোঁহো বণ ॥
 নোৱাৰিলা মোক কাটিলোঁহো তাৰ শিৰ ।
 তই কেন বাক্যবজ্জ কবস প্ৰহাৰ ॥ ২৬৩১৫
 দ্ৰৌপদীৰ প্ৰীতি অৰ্ধে পাক ভাঙ্গিব ।
 কৰিলোঁহো কৰ্ম্ম তোৰ দায় ইবাক ॥
 পুনৰপি যদি মোক বোল অক্লন্তক ।
 অচিৰ কালত তেয়ে মাইবি বধক ॥ ২৬৩১৬
 একোজন লক লক কৌৰৱ লহিবি ।
 তোৰ অৰ্ধে আমাৰ সমস্ত পৈল মৰি ॥
 আছে অৱশ্যে মোৰ সেনা সন্নিহিত ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ কৰ্ম্ম মোৰ সন্নিহিত ॥ ২৬৩১৭

এতেকে দোষক গুণ বুলিতে বুঝাই ।
 গুণে দোষ আৰোপন সহন নহায় ॥
 এহি বুলি ক্রোধে ধ্বংসহীন বোনে বৈল ।
 শুনি বীৰগণ সবে নিশব্দ হৈল ॥ ২৬৩১৮
 হেন শুনি সবাসাচী ক্রোধদৃষ্টি চায়া ।
 সজল নয়নে দীৰ্ঘ নিশ্বাস তেজিয়া ॥
 গদ গদ বাক্য ধিক ধিক বুলি বৈল ।
 শুনি বীৰগণে সবে নিশব্দ হৈল ॥ ২৬৩১৯
 দুয়ো সলজ্জিত শোক দেখি অৰ্জুনের ।
 পাচে ক্রোধে যুযুধানে দিলন্ত উত্তৰ ॥
 শুনা ছুবাচাৰ ধ্বংসকুল কুলান্নাৰ ।
 কবি উগ্রপাপ আৰো গুরুক আশ্বাৰ ॥ ২৬৩২০
 বাৰম্বাৰ থিকাৰ কৰস সমাজত ।
 এৰি লাজ বথানস আপন বহন ॥
 ধিক তোৰ বচন জীৱন তোৰ ধিক ।
 শত খণ্ড ছয়া জিহ্বা নপৰয় কিক ॥ ২৬৩২১
 কণেকো জীৱাৰ তোৰ লুহিকে উচিত ।
 যাদৱ পাণ্ডৱ মধ্যে হৈলি স্থানিত ॥
 যেতিয়কণে কেশৱ ধৰিয়া টানি আনি ।
 কাটিলি দ্রোণৰ শিৰ চন্দ্রহাস হানি ॥ ২৬৩২২
 সেহিৰূপে স্বৰ্গহন্তে নৰকে দুৰ্য্যোৰ ।
 ভৈল পাত দুই সাত পুৰুষ যে তোৰ ॥
 সূৰ্য্যক চাহিবে লাগে তোৰ মুখ চাই ।
 দৰশনে পাপগণ তেজেনে এবাই ॥ ২৬৩২৩
 তই যদি গুরুক নিন্দস আৰোবাৰ ।
 তেৱে গুরুতৰ গদা কৰিয়া প্ৰহাৰ ॥
 শত খণ্ড কৰিয়া ভাজিয়া শিৰ খুলি ।
 পঠাই দিবো পাচে বহু সদনক বুলি ॥ ২৬৩২৪
 হেন শুনি ধ্বংসহীন বোলে হাসি হাসি ।
 দেখি কেনমতে গদা প্ৰহাৰ আনি ॥
 পূৰ্বাপৰে জানে তই যেন কৃত পৰ ।
 ভূবিজ্ঞাৰ ভাৱনা কৰিয়া কালি চুৰ ॥ ২৬৩২৫
 চুলি ধৰি কদম্বত লাগিব প্ৰহাৰ ।
 ভূমিত পাবিয়া প্ৰাণত্যাগ কৰিবাৰ ॥

তথাপি তো আপোনাক বোলাবল কজি ।
 কালিৰ কাহিনী তই পাসবিলি আজি ॥ ২৬৩২৬
 হেনয় স্বভাৱ আছে ইতৰ জনৰ ।
 অল্পকো বিশ্বব দোষ দেখয় পৰৰ ॥
 পূৰ্বত সমান পাপ যদি আচৰয় ।
 তথাপি তো আপোনাৰ দোষ নেদেখয় ॥ ২৬৩২৭
 ভূবিজ্ঞাৰ উপৰক ভুলিয়া খণ্ডক ।
 কেশৱ ধৰিয়া তোক চাইলা কাটিবাক ॥
 হেন দেখি ধনঞ্জয় মাৰি দিব্যশৰ ।
 প্ৰহাৰিলা খণ্ডাসমে কাটিলেক কব ॥ ২৬৩২৮
 ভূজজেহে ভূবিজ্ঞাৰ বসি শবাসনে ।
 বিষ্ণুক চিস্তিবে লৈলা মৰিবাক যমে ॥
 হাতৰ এবায়া তাক হাস কাটিবাক ।
 নৃপতিসকলে দেখি তোক দিলে হাক ॥ ২৬৩২৯
 তথাপি তো তাসম্মৰ বাক্য অনাদৰি ।
 কাটিলি তাহাক ধৰ্ম্মপথ পৰিহৰি ॥
 হেন কুব কৰ্ম্ম কবি সবাৰে আগত ।
 আমাক নিন্দস আজি পণ্ডিতৰ মত ॥ ২৬৩৩০
 যৈতে যৈতে পৰাভৱ কৰে পাণ্ডৱক ।
 তৈতে তৈতে আগ ছয়া যুঁজো আচাৰ্য্যক ॥
 আছে বথে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰে মাৰে প্ৰজাগণ ।
 হেনয় দ্রোণক বণে কৰিলে নিধন ॥ ২৬৩৩১
 তথাপি অধৰ্ম্মা মই ধৰ্ম্মা তেৱে কোন ।
 আচাৰ্য্য প্ৰমুখ্যে কোৱবৰ কথা শুন ॥
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া ধৰ্ম্মবাজাক বকিল ।
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া দ্রোণলীক দুখ দিল ॥ ২৬৩৩২
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া ধন ধৰণী হৰিল ।
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া অভিমত্যা কৰিল ॥
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া ঘোৰ বনবাস দিল ।
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া শল্য নৃপতিক দিল ॥ ২৬৩৩৩
 আনো নানা অধৰ্ম্ম কোৱাৰে আচৰিল ।
 শুন যেন পাপ পাণ্ডৱসকলে কৰিল ॥
 আমাৰ কনিষ্ঠ শিখণ্ডীক কৰি আন ।
 বধিলা অৰ্জুনে সেৱকৰ মৰাণ ॥ ২৬৩৩৪

কাটিলেক আবে। ভুবিপ্রহাৰ হাতক।
 অধৰ্ম্মে কবিল বন্ধা তোহোৰ মন্তক।
 ভুজছেদে ভুবিপ্রহা এৰি তোক পাচে।
 ত্ৰক্ষে মন লগাই পদ্মাসনে বসি আছে ॥২৬৩৩৫
 সেহি সময়ত লাজ কাজ পৰিহৰি।
 কাটিলি তাহাৰ শিব অধৰ্ম্ম আচৰি ॥
 আজি কেনমতে আসি ধৰ্ম্ম বথানস।
 বাজ সমাজৰ মাজে আমাক নিম্মস ॥২৬৩৩৬
 তথাপি সহিলো দোষ তোৰ বাবেকব।
 পুনৰপি যুধত নানিবি অনুন্তব ॥
 বাধা মুশুনিয়া যদি বোলস ছনাই।
 তেৰে তোৰ পিতৃলোকে দিবোহো পঠাই ॥২৬৩৩৭
 পৌকষ বচন হেন শুনি পাঞ্চালৰ।
 ধনুতে কপিল। যুধুধান বীৰবৰ ॥
 এৰি ধনুশৰ গদা ধৰি অনিৰ্বাৰ।
 ক্ৰোধে আবকত চক্ষু তেজিয়া ফোকাৰ ॥২৬৩৩৮
 বথহস্তে নামি পাঞ্চালক খেদি যায়।
 চৰণৰ চোটে মহীমণ্ডল লবয় ॥
 দেখি বাহুদেৰে বাক্য বুলিলেক হেন।
 সাত্যকিক সত্বে বাখিয়ো ভীমসেন ॥২৬৩৩৯
 কৃষ্ণৰ বচন পাচে শুনি বৃকোদৰ।
 আথ বেধ কৰি বীৰে নামিয়া বধৰ ॥
 পৱন সঞ্চাবে খেদি সাত্যকিক পাইল।
 আক্কাৱালি ধৰি গৈয়া বলে বহুৱাইল ॥২৬৩৪০
 ধৃষ্টদ্যুমে বোলে এৰ এৰ বৃকোদৰ।
 কাটি পেলাওঁ শিব হানি শনাইত শৰ ॥
 জীৱন যুদ্ধত প্ৰজ্ঞা ক্ৰোধ সাত্যকিব।
 শিনিকো সাম্যতা কৰিবোহো ছেদি শিব ॥২৬৩৪১
 কৰ্ণ কুপ অৰ্থথায়া আদি কুকচয়।
 যদি সাত্যকিক বন্ধা অৰ্জুনে কৰয় ॥
 তথাপি মাৰিবো আক নকৰিবো বন্ধা।
 অৱশ্যে বাখিবো আজি আপোনাৰ কৰ্ম্ম ॥২৬৩৪২
 পাঞ্চালৰ আক্ষেপ শুনিয়া যুধুধান।
 ভীমকুক মধ্যে কোপ কৰি বৰ টান ॥

ফোকাই ফুৰে পাক বেন কুৰ্ম্মৰ চাক।
 বৃকোদৰে বৃজাস্ত মাধৱে দেশ্ত হাক ॥২৬৩৪৩
 অনন্তৰে সহদেৱ মাদৌৰ তনয়।
 সাত্যকিক বাক্যচয় বুলিলা বিনয় ॥
 শুনা শিনিসিংহ যুধুধান বীৰবৰ।
 পাঞ্চাল পাণ্ডৱ বৃষ্ণি তিনিয়ো বংশৰ ॥২৬৩৪৪
 এক দেৱ এক ধৰ্ম্ম সবে এক প্ৰাণ।
 কৃষ্ণ আজ্ঞা বিনে কাৰো কৰ্ম্ম নাহি আন ॥
 আজি আপোনাৰ মধ্যে কন্দল কিসৰ।
 এতেকে এৰিয়ো ক্ৰোধ বচনে কৃষ্ণৰ ॥২৬৩৪৫
 ধৰ্ম্মবাজে আসি পাচে শাস্ত কবিলন্ত।
 ক্ৰোধ এৰি সাত্যকি বধত চবিলন্ত ॥
 ক্ৰণেকে গুচয় ক্ৰোধ সাধুসকলৰ।
 কদাচিতো কপট নুগুচে দুৰ্জয়নৰ ॥২৬৩৪৬
 হেন জানি অসাধুৰ সঙ্গ পৰিহৰি।
 শুনা কৃষ্ণকথা সাধু সঙ্গ অনুসৰি ॥
 দামোদৰ দাসে কহে এৰি আন কাম।
 সমস্তে সমাজে ডাকি বোলা বায় বায় ॥২৬৩৪৭

নাবায়ণ অৱন কথা

দুৰ্জয়

সঞ্জয় বদতি শুনা কুকপতি
 কথা আত অনন্তৰে।
 সাত্যকিক শাস্ত কৰি সহদেৱে
 ভীম ধৰ্ম্ম নৃপবৰে ॥
 পাচে পাঞ্চালক কৰিয়া আশ্বাস
 বধত চৰিয়া গই।
 কুকসকলৰ সন্মুখে বহিল
 হাতে বন্ধ শৰ লই ॥২৬৩৪৮
 দেখি পাঞ্চালক পাণ্ডৱবৰ্গক
 অৰ্থথায়া ক্ৰোধপূৰ্ণে ॥
 মন্ত্ৰ মনে ন্যৰি সিংহনাক কৰি
 ধৰি ধনুৰাৰ্শ্ব ॥

নাথানন্দ অস্ত্র জুবিলা তপত
 প্রহাব পাচে কবিল ।
 গহীন গভীর গমন হুস্থি
 গগনে গৈয়া বহিল ॥ ২৬৩৪৯
 প্রলয় কালত যেন আকাশত
 উদ্ভিত আদিত্য আসি ।
 সেহিহতে অস্ত্র পাট প্রকাশিয়া
 সূর্য্য তেজ বিনাশি ॥
 পাচে সেহি অস্ত্র হস্তে নানা অস্ত্র
 অসংখ্যাত বাহিবািল ।
 দিশ যে বিদিশ পৃথিবী ঢাকিল
 গগনমণ্ডল ছাইল ॥ ২৬৩৫০
 দেখি অস্ত্রজাল পাণ্ডব পাকাল
 সৌম্যক স্তম্ভরগণে ।
 লক্ষ্য কবি বাণ কবিলা সঙ্কান
 অস্ত্র নিবাবিবে মনে ॥
 পবি শবে শব বীৰসকল
 অস্ত্র ভঙ্গ্য ছয়া গৈল ।
 দ্রোণব পুত্রব শব নিবস্তব
 একৈক সহস্র হৈল ॥ ২৬৩৫১
 সেহি অস্ত্র পবি অসংখ্যাত মবি
 পুৰিল মহীষগুণ ।
 মহাবতী যত হৈল আশকত
 পলাইল সেনাসকল ॥
 শূন্য বনহলী দেখি মহাবলী
 ধর্ম্মবাজা হুধিতিবে ।
 ক্রোধে অর্জুনক বীৰসকলক
 বুলিলা উচ্চরবে ॥ ২৬৩৫২
 শুনিয়ো পাঞ্চাল কোশল কুপাল
 শুনা বাণ সুস্থান ।
 শুনা হুত্বাক্ষর শিখণ্ডী বিজয়
 শুনা রাজ্য তেজিতবর ॥
 এবিয়া সঙ্ঘ চলিলো লঙ্ঘ
 কোরে অসংখ্য এক ।

লাজ পবিহবি বাহা গীত্র কবি
 প্রাণবন্ধা পবে যৈত ॥ ২৬৩৫৩
 বীৰ বুকোদব নকুল অপব
 সহস্রের সমস্থিত ।
 অর্জুনক মই আনন্দ কবাই
 প্রবেশিবো অগ্নিত ॥
 চাৰিয়ো সৌদব গৈল যমঘব
 কাল্গুনীৰ হৈব বজ ।
 মনোবধ তাব তেরেসে পুৰিব
 গুচিবে আত্মক খঙ্গ ॥ ২৬৩৫৪
 বঙ্গসে বালক নজানে যুদ্ধক
 হেনমত সৌভদ্রক ।
 মধিলেক দ্রোণে তথাপি অর্জুনে
 বথানে তানে ধর্ম্মক ॥
 এবিয়া স্বধর্ম্ম কত্রিয়ব কর্ম্ম
 কবিলে দ্রোণে পূর্বত ।
 তাকো পবিহবি ত্রজ্ঞা অস্ত্র ধবি
 বধিলা সেনা যুদ্ধত ॥ ২৬৩৫৫
 ব্যাধেয়ো নাচবে হেন কর্ম্ম কবে
 তথাপি ধর্ম্মিষ্ঠ দ্রোণ ।
 তাহাক সমবে বধিলাত ববে
 আত্মক নিন্দে অর্জুন ॥
 ধর্ম্মক চাহিয়া রাজ্যক ছাৰিয়া
 ভুঞ্জিলে বনে নিকাষ ।
 পাচে ববিষেক দাস ছয়া মই
 আছিলে মৎস্ত রাজ্যব ॥ ২৬৩৫৬
 তথাপিতো জ্ঞাত শুক বধ ভয়ে
 নকবিলে যুদ্ধ মন ।
 পাঞ্চথানি গ্রাম খুজিয়া পঠাইলো
 নেদিলেক দুর্যোধন ॥
 বৈপায়ন দুনি বুলিলা আপুনি
 কুকরো কিল সপ্তত ।
 ভীষ্ম দ্রোণ কুণ শৈল্য মাতুলত
 পুত্রিলো মই পূর্বত ॥ ২৬৩৫৭

আপোনাৰ যুহু আপুনি আমাত
কহিলন্ত ভীষ্ম দ্রোণে ।
বাক্যে ভাসম্বাব কবিতা সংহাব
তথাপি নিন্দে অৰ্জুনে ॥
হত ভৈল দ্রোণী হেন কথা শুনি
আমাত গুৰু পুছিল ।
অৰ্জুনা হত কৃষ্ণৰ কহিতে
প্ৰজায়ে জোকাৰ দিলা ॥ ২৬৩৫৮
সিকাবেণে শেষ বাক্য মুগুনিল
মোৰ অপবাধ কিবা ।
আগবাঢ়ি তাক কেনে নকহিলা
আমাক নিন্দন মিৰা ॥
দ্রোণক বধিতে ধৰ্ম্মৰ বহিত
ধৃষ্টদ্যুম্ন উপজিছে ।
বচনে পিতৃৰ কাটিবাক শিব
প্ৰতিজ্ঞা আৰো কৰিছে ॥ ২৬৩৫৯
সত্য প্ৰতিপাল কবিতা পাঞ্চাল
দ্রোণৰ শিব কাটিল ।
ইসব কাহিনী ধনঞ্জয় জানি
কিসক তাক আনিল ॥
কোন ধৰ্ম্মবস্তে পুৰুষ মহন্তে
অঙ্গীকাৰ নপালিছে ।
কদ্ৰিয়ৰ বীৰ্য্যে জনম লভিয়া
কোনেনো সত্য ছাৰিছে ॥ ২৬৩৬০
তথাপি আমাক অৱজ্ঞা কবিতা
অৰ্জুনে নিন্দা কৰয় ।
বন্ধা কৰিবাক পাবন্ত আমাক
সেনাগণ নবাধয় ॥
কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে ভীষ্ম গুৰু দ্রোণে
সাগৰ হুখে তবিলে ।।
গন্ধৰ্ব্ব খুৰাব জলত সপ্ৰতি
স্বৰ্গণ সহে যবিলে । ২৬৩৬১
হেন ভগৱান আমাব কল্যাণ
চিহ্নিতকৰ কৰিলে ।

মহা ভগৱান পেনাসকল
দিয়া হিত উপদেশ ॥
তোমাব অভয় চক্ৰে আভায়
কবিতা যই পূৰ্বত ।
মহা বলৱন্ত কোবৰ সহিত
প্ৰৱৰ্ত্তিলোঁ সমবত ॥ ২৬৩৬২
এতেকে আমাক লাগে বাধিবাক
অপেক্ষা কৰা কিসক ।
ভুমি বিনে আন কোনে পৰিত্ৰাণ
কৰিবেক পাণ্ডৱক ॥
ধৰ্ম্মৰ কাভৰ বচনে কৃষ্ণৰ
কৰণা বৰ জন্মিল ।
বাজাব বদন কবি নিবীৰ্ণ
বচন হেন বুলিল ॥ ২৬৩৬৩
ভুমি নৃপবৰ নকৰিবা ভব
আমাব বচন শুনা ।
ক্ষত্ৰীগণ যত হৌক ভূমিগত
এবোক বধ আপোনা ॥
গদা যুদ্ধৰ পৰশু তোমৰ
অপৰ অন্ত সমন্ত ।
পেলাউক সত্ৰৰ আউক নিবন্তৰ
কৃতাজলি কৰি হন্ত ॥ ২৬৩৬৪
তেবে নাৰায়ণ অন্ত নিৰাৰণ
হৈবেক শীঘ্ৰে সম্প্ৰতি ।
আনন্দতে আক শাস্ত কৰিবাক
নাহিকো কাৰো শক্তি ॥
এতেক বচন বুলি নাৰায়ণ
সৰস্বতী সৱন্তিত ।
বুদ্ধৰ সন্তত এবিধা বহিত
বহিলন্ত স্বকীয়ত ॥ ২৬৩৬৫
দেখি ধৰ্ম্মবান এৰি শব সাজ
বধৰ হুখে কামিল ।
সাত্যকি শিখণ্ডী কৰ্ম্মৰ সনে
নকুলো কৰি কামিল ॥

কুতুম্ব আদি আনো বীৰগণ
 সমস্তে বধ এৰিল।
 অস্ত্রক সাদৰি কবোৰ কবি
 ভূমিষ্ঠ হুয়া বহিলা ॥ ২৬৩৬৬
 নাহি সিংহনাদ শব্দ শব্দ
 নিশব্দে সবে বৈল।
 দণ্ড ছত্র যত পেলাইল সমস্ত
 কাস পৰি জিন গৈল ॥
 অস্ত্রক প্রণাম কৰি হৰিনাম
 লবে দশোদিশ ছালি।
 তনু তাসম্বাব নদহয় আৰ
 শীতলে বহন্ত বহি ॥ ২৬৩৬৭
 নোপোকৰ অস্ত্র হৈল সবে হুহ
 পাণ্ডব বীৰগণ।
 কৃষ্ণ প্রসাদে এবাইল প্রমাদ
 সবাবে মুখ প্রসন্ন ॥
 আত অনন্তবে বীৰ বুকোদবে
 কৃষ্ণ বাক্য নাদৰি।
 দিব্য বধে চৰি অৰব কাহুৰি
 কোদণ্ডে প্রচণ্ড ধৰি ॥ ২৬৩৬৮ *৫২
 কৰি সিংহনাদ শব্দ সম্বাদ
 বাহুত আবিয় দাক্ষি।
 হাত তালি বাই পৃথিৱী কম্পাই
 ক্রোধে খেদি যাই হান্ধি ॥
 গুৰু ভক্ত কৰি যেহেন কেশৰী
 কবন্ত বব আক্রান্ত।
 অকণ নয়ন সুবাই জনে জন
 দশন চোবাস্তে আন্ত ॥ ২৬৩৬৯
 কৃষ্ণে দেখে হাক সুশুনন্ত তাক
 নাহি কোপ উপশাম।
 দেব অস্ত্রব প্রহাবন্ত শব্দ
 নেবন্তে বীৰে সংগ্রাম ॥
 নাৰায়ণ অস্ত্র এৰিল সমস্তে
 শব্দবন্ত শব্দ ॥

পাণ্ডব শব্দ দহি নিবন্ত
 বেটিল ভীষ্মসেনক ॥ ২৬৩৭০
 শূল শক্তি গদা মুকল কুলসব
 পবন পৰিষ আসি।
 পাচে পাণ্ডব আক্ৰম পাণ্ডব
 ধবিলন্ত গণি প্রাসি ॥
 বধ শলকা চিৰণ পতাকা
 ফুলি জোটে নিচানি।
 ভীষ্ম বধ ধ্বজ ইবাদণ্ড
 পোকৰ প্রচণ্ড বহি ॥ ২৬৩৭১
 শব্দ বস্ত্র পোষয় সমস্ত
 কৰচে লাগিল জুই।
 তথাপিতো কদা চিত্তে বুকোদব
 সমবে কাতৰ জুই ॥
 নাহি জেব ভক্ত প্রবন্ত আভক্ত
 বাঢ়ি আসে বাই ধক্ত।
 ধনু টানি টানি বাহি বাহি আনি
 প্রহাবন্ত শব্দ ॥ ২৬৩৭২
 নাদয় যতোক বাঢ়য় ততোক
 প্রবল হৈল অনল।
 দশো দিশে বেড়ি হাহাকাৰ বোল
 কবয় সেনাসকল ॥
 ভীষ্ম দাক্ষ কৰ্ম দেখি পাচে
 বীৰগণ নিবন্ত।
 বোলে বুকোদব এৰা ধনুশব
 সমবে নাশা বধ ॥ ২৬৩৭৩
 তাসম্বাব হাক ডাক সুশুনয়
 ক্রোধে ভীষ্ম অচেতন।
 দেখি বহুবার অৰ্জুনক চাই
 বুলিলা হেন বচন ॥
 হেৰা প্রাণসখি কিসক আশেখি
 আছা ইধানন্ত বই।
 যতিকে ভীষ্ম ভক্ত নাহি জুই
 বধ নকোৱা গই ॥ ২৬৩৭৪

কৃষ্ণ বচনে স্ববিত পমনে
অৰ্জুনে ভীষক পাইল ।
কবে ববি টানি বধ হস্তে আনি
ভূমিত বলে নমাইল ॥
পাচে বুকোদব এবিয়া সম্ব
মাথা চপবাই বৈল ।
ভুটিল অনল নপবে ঘূষল
অস্ত্র নিবাকণ হৈল ॥ ২৬৩৭৫
দেখি ধুধিষ্ঠিব ধর্ম নৃপতিব
আনন্দব নাহি পাব ।
সবাবে বনন হৈল হুপ্রসন্ন
প্রজাব জয় জোকাব ॥
বাঘ ভণ্ড বায়ে দণ্ড নচুৱায়ে
গারে গুণ মাধব ।
অসংখ্যাত ভাটে ভটিমা পড়য়
ভূতি নতি মাধব ॥ ২৬৩৭৬
পাচে পাণ্ডব বীব নিবস্তব
ধর্মবাজ সমন্বিত ।
ভূমিপারে আসি আনন্দে কৃষ্ণক
বেটিল সবে স্ববিত ॥
বুদ্ধবধ কালে দশ দিকপালে
পুজিলা যেন ইন্দ্রক ।
সেহিমতে সবে পাণ্ডুগণে ভূতি
কবিল আসি কৃষ্ণক ॥ ২৬৩৭৭
কতো ভক্তিতাবে পবি কৃষ্ণপারে
কতো নমে দূবে থাকি ।
কতো কতো নবে পবন সাদবে
কৃষ্ণ কৃষ্ণ বোলে ডাকি ॥
কতো কপ চাই আছে যুড় প্রায়
কতো নাচে আনন্দত ।
কতো বীবগণ কবে আলিঙ্গন
কৃষ্ণক ধবি মনত ॥ ২৬৩৭৮
বানবে আজত গুটিল সমস্ত
বান্দব শোক দুখ ।

ভদ্রগদ যে ঘন হুয়া বীবগণ
পাইলা ব্রজাবন্দ দুখ ॥
পাচে নাবায়ণ বধুব কন
সবাহাকে আধাসিলা ।
অৰ্জুনক কবে ধবি অনন্তবে
বধত গই চকিলা ॥ ২৬৩৭৯
দেখি বীবগণ আপোন বাহন
উপবে উঠিল গই ।
কুকসকলব সম্মুখে বহিলা
হাতে অস্ত্র শস্ত্র লই ॥
নানা বাঘ ভণ্ড বজায়ে প্রচণ্ড
দণ্ড ভুলি উপবক ।
প্রজাব ঘণ্ডাল কর্ণে দেই তাল
লজায় যেন স্বর্গক ॥ ২৬৩৮০
মহা মহোৎসব কবয়ে পাণ্ডব
দেখি বাজা চুর্ঘ্যোদন ।
দ্রোণব পুত্রব চাঙ্গিয়া গুচব
বুলিলা হেন বচন ॥
গুনা গুণপুত্র হৈল সবে অন্ত
কপটি কৃষ্ণক হস্তে ।
আসা যবে যাও ভাগব পলাও
আজিকাব দিন হস্তে ॥ ২৬৩৮১
এহি বুলি কাজা বীব অশ্বখামা
চলিলা বণক এবি ।
দামোদর কম দ্রোণবধ পদ
হবির চরণে ধবি ॥
গুনা সভাসন খণ্ডোক বিবাদ
সম্পদ হোক উদয় ।
কৃষ্ণক চরণে দেবিধায়া মনে
বচিসোহো পবন ॥ ২৬৩৮২
বাহাব ভকতি ত্রিভুগত পতি
আপুনি হুত হৈলন্ত ।
হেন কৃষ্ণক বধি কবি আশ্বিন
দ্রোণপর্ব হৈল আনন্দ ॥ ২৬৩৮৩

অষ্টাদশ পদ

অসমীয়া মহাভাৰত

কৰ্ণপৰ্ব

—(১)—

বন্দনা

পদ

জয় জয় জগত কাৰণ নিৰাকার ।
তোমাৰ চৰণে কৰে কোটি নমস্কাৰ ॥
হৃদয়ত থকা ভূমি পঙ্কজ আসনে ।
কন্দৰ্পক জিনি কপ যাহাৰ শোভনে ॥ ২৬৩৮৪
কৰ্ণিকাৰ উপৰে সাক্ষাতে ভগবন্ত ।
অষ্টদলে বসি অষ্ট নায়কে সেৱন্ত ॥
দক্ষিণত লক্ষ্মী যে বামত পৃথি দাই ।
মধ্যে ভগবন্তক সাক্ষাতে লগ পাই ॥ ২৬৩৮৫
চতুৰ্ভুজ কপে হৰি জগতৰ সাকী ।
বিশ্বয় হোৱন্ত যোগী যিটো কপ দেখি ॥
শৰীৰত শোভা কৰে পাট বস্ত্ৰ পীত ।
মুখকমলক নীল কুন্তলে বজ্জিত ॥ ২৬৩৮৬
শৰীৰে প্ৰকাশে দাৰ অলঙ্কাৰ শোভা ।
চৰণ পঙ্কজ ভকতৰ মনলোভা ॥
ভুবন মোহন কপ মননক জিনি ।
যিটো কপ দেখি হৰ বিশ্বয় আপুনি ॥ ২৬৩৮৭
যিটো কপ দেখিবাক অশ্ৰুপাত গাই ।
আন এৰি ফুৰে যিটো কৃষ্ণ ভণ পাই ॥
সেহি চুই অকল চৰণে মোৰ পতি ।
কবচোৰ কৰি যোলে দান সৰস্বতী ॥ ২৬৩৮৮

দিয়োক শৰণ কৃষ্ণ নকৰা নৈবাশ ।
কৃপা কৰা তোমাৰ দাসবো হৈবো দাস ॥

যুধিষ্ঠিৰৰ লগত কৰ্ণৰ বণ

শুনিয়োক সৰ্বজন কৰ্ণপৰ্ব পদ ।
যুধিষ্ঠিৰ অৰ্জুনৰ যিহঁত সন্মান ॥ ২৬৩৮৯
প্ৰাণৰ সঙ্কট জানি পশিলা ঘৰত ।
যুধিষ্ঠিৰে ভক্ত দিলা কৰ্ণৰ শৰত ॥
কৃষ্ণে কহিলন্ত পাচে কথা নৃপতিৰ ।
শুনি চাহিবাক আইলা ধনঞ্জয় বীৰ ॥ ২৬৩৯০
যুধিষ্ঠিৰে আজিহঁত পাবিলন্ত গালি ।
অৰ্জুনয়ো ক্ৰোধত খড়্গক লৈলা তুলি ॥
মধ্যে পশি কৃষ্ণে পাচে খণ্ডাইলা দুৰ্গতি ।
পদবন্ধে নিবন্ধিলা বাম সৰস্বতী ॥ ২৬৩৯১
সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
অৰ্জুনে সহিতে যুদ্ধ সংশপ্ত দলৰ ॥
আপুনি কৰ্ণক হুঁজে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
নকুল সহদেৱ ছয়ো দুৰ্জয় শৰীৰ ॥ ২৬৩৯২
সেহিবেলা কৰ্ণক মাতিলা দুৰ্য্যোধন ।
দেখা দেখা কৰ্ণ মোৰ সৈন্যৰ কামন ॥
তোমাৰ প্ৰভাৱ দৰ্প দেখি আতিশয় ।
বণত থাকন্তে পাণ্ডৱৰ মহাত্ম ॥ ২৬৩৯৩

সময়ব যেনা তবু নাহিকৈ বিক্রম ।
 পাণ্ডব আগৈ কৰ্ণ নপুংসক সম ॥
 ভালতো বিদ্ববে তোক বুলিছে বিস্তৰ ।
 পৰম পণ্ডিত তেহো জানে পূৰ্বাপৰ ॥ ২৬৩৯৪
 বিদ্ববৰ বাক্য কিঞ্চিতেক ব্যৰ্থ নাই ।
 মোৰ সৈন্ত মৰে দেখা কৰ্ণ আছে চাই ॥
 বাজাব বচনে কৰ্ণ লাজ পাইলা বৰ ।
 পাণ্ডবক ক্রোধে তুলি লৈলা ধনুশৰ ॥ ২৬৩৯৫
 বোলে হেবা পাণ্ডবক পেৰেঁ। যমপথ ।
 শল্য সাবধিৰ বোলে, জাণ্টে ডাকা বথ ॥
 চপায়ো সন্নিত যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ।
 দেখা আজি কেনে মোৰ যুদ্ধ মহাবীৰ ॥ ২৬৩৯৬
 শুনি শল্যে হাসি বোলে জানো পৰাক্ৰম ।
 তথাপিতো অৰ্জুনে তোমাৰ হৈবে যম ॥
 এহিবুলি ডাকিলেক ঘোঁৰা অষ্ট বৰ্ণ ।
 যুধিষ্ঠিৰে দেখে মোক খেদি আসে কৰ্ণ ॥ ২৬৩৯৭
 নৃপতিয়ো বাছি বাছি এক শত শৰে ।
 নাকে মুখে কৰ্ণক তাড়িলা দৃঢ়তবে ॥
 নাকে মুখে গীড়া পাই হৃদয় সন্ধানে ।
 ধমকি বহিলা বীৰ কতোদূৰ মানে ॥ ২৬৩৯৮
 পাচে কৰ্ণ শব্বষ্টি কবিলন্ত আনি ।
 যুধিষ্ঠিৰে শবসব প্ৰহাৰিলা টানি ॥
 সেহিবেলা কৰ্ণ হানিলন্ত তিনি শৰ ।
 দেখি ভক্ত মিলিলেক পাণ্ডব দলৰ ॥ ২৬৩৯৯
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক হানিলা সন্ধানে ।
 হৃদয়ত পৰি তল গৈলা পুচ্ছমানে ॥
 যেন তিনিগোটা সৰ্প পশিলা গৰ্ভত ।
 ধনুশৰ এৰি বাজা পৰিলা বথত ॥ ২৬৪০০
 আচোক যুজিবে গায়ো কম্পে তবতৰি ।
 সাবধিক বোলে বথ নিয়োক অন্তৰি ॥
 পলাইবেক লাগি যুধিষ্ঠিৰে সাজ ভৈলা ।
 ধব ধব বুলিয়া কোঁবৰে খেদি গৈলা ॥ ২৬৪০১
 ক্ৰপদ বাজাব পুত্ৰগণ চাহি আছে ।
 বাজাক কোঁবৰগণে খেদে পাচে পাচে ॥

দেখি তাক আগবাঢ়ি পথ নিৰোধিলা ।
 কৰ্ণেয়ো অকলে সবাহাৰ যুদ্ধ দিলা ॥ ২৬৪০২
 কিটাইলন্ত কৰ্ণবীৰে হতাশন সম ।
 পাণ্ডব দলত যেন প্ৰৱেশিলা যম ॥
 কাৰো উক ঝটি কৰু গলন্ত কাটিলা ।
 যুদ্ধকজনৰ শৰে ভূমি আচ্ছাদিলা ॥ ২৬৪০৩
 সিবেলাত ঘোৰ যুদ্ধ ভৈলা বিপৰীত ।
 হাহাকাৰ শব্দ মাত্ৰ শুনি চতুৰ্ভিত ॥
 পাঞ্চালসকল মহাত্ৰাসৰ সদৃশ ।
 কৰ্ণৰ সায়ক যেন প্ৰচণ্ড বতাস ॥ ২৬৪০৪
 আই বাপ বুলি দশোদিশে পাবে গেৰি ।
 পলাইলা যুধিষ্ঠিৰ বাজাক তাতে এৰি ॥
 সিবেলাত যুদ্ধে পৰি পাঞ্চশত বথ ।
 কৰ্ণৰ সায়কে মাৰি নিলা যমপথ ॥ ২৬৪০৫
 কবিলন্ত পথ অসংখ্যাত বথ ছেদি ।
 পুনু যুধিষ্ঠিৰক গৈলন্ত কৰ্ণে খেদি ॥
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ আতি ত্ৰাস ভৈলা বৰ ।
 নকুল সহদেবৰ পাশক দিলা লব ॥ ২৬৪০৬
 বাধা বাধা বাপু মোক কৰ্ণ বাঘে থাই ।
 এহিবুলি বহিলা দুহাকো সজ পাই ॥
 সেহিবেলা কৰ্ণে প্ৰহাৰিলা তিনি শৰ ।
 হৃদয়ত পৰিলা ধনু নৃপতিৰ ॥ ২৬৪০৭
 নকুল সহদেব সবে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 গাৱে গাৱে কৰ্ণক ভেদিলা তিনি বীৰ ॥
 তিনিবো প্ৰহাৰ কৰ্ণে কিটাইলন্ত খেদি ।
 অকুশৰ ঘাৱ যেন প্ৰমত্ত মাতকে ॥ ২৬৪০৮
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাব কাটিলা ধনুখান ।
 চাৰি ঘোঁৰা মাৰি সাবধিৰ লৈলা প্ৰাণ ॥
 ধনুখান হাততে কাটিলা এক শৰে ।
 পাণ্ডবৰ সৈন্তে দেখি হাহাকাৰ কৰে ॥ ২৬৪০৯
 তাহাব সাবধি ঘোঁৰা ধনুশৰ বথ ।
 তিলেকতে কৰ্ণ খেদিলন্ত যমপথ ॥
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ সহদেব অকলে বোলে ।
 লৰিয়া উঠিলন্ত বহুমান কৰে ॥ ২৬৪১০

যুধিষ্ঠির নৃপতিব পৰাক্রম মত ।
 কহিলেক বস্তী যেন সিংহব হস্তত ॥
 মহাবীর কর্ণে আবে আগ বাঢ়ি যাস্ত ॥
 যুধিষ্ঠিরে সমনে শল্যব মুখ চাস্ত ॥ ২৬৪১১
 মনত বোম্বস্ত ময়া কবিস্ত জ্ঞাণ ।
 তেহেহে ইবেলি যোব কলা পবে প্রাণ ॥
 ভাগিনব মুখ দেখি শল্য নবেধব ।
 কর্ণব মুখক চাহি দিলস্ত উত্তব ॥ ২৬৪১২
 শুনিয়েক কর্ণ ভুমি ত্রিভুবনে লাব ।
 জগত বিদিত ভুমি যেন বলীয়াব ॥
 এতকাল তোমাক পূজয় দুৰ্য্যোধন ।
 অৰ্জুন সহিতে যোব যুদ্ধব কাষণ ॥ ২৬৪১৩
 নকুল সহদেব দুয়ো কোমল শবীব ।
 মহাসুখী হুকোমল বাজা যুধিষ্ঠিব ॥
 সি কাণে এসম্বাত দেখা মুনিষাই ।
 অৰ্জুনব হাতত সকলে হৈবে ছাই ॥ ২৬৪১৪
 নাহি বধ ধনুশব সাবধি মবিল ।
 যুদ্ধ এবি বণভুমি হস্তে অন্তবিল ॥
 এবিয়েক নৃপতিক বচনে আশাব ।
 যদি যুদ্ধ লাগে অৰ্জুনকে দিয়ো ধাব ॥ ২৬৪১৫
 তথাপিতো নেবা যদি শুনা মহাবল ।
 ধনঞ্জয় আসিলে লতিবা তাব ফল ॥
 নকুল সহদেবক অনেক শবে ভেদি ।
 বিমুখ কবিশা ধবিবাক যাস্ত খেদি ॥ ২৬৪১৬
 কর্ণ সমুদ্রত নিমজ্জিতা যুধিষ্ঠিব ।
 পবিত্রাণ কবিবাক নাহি একো বীৰ ॥
 পুনবপি কর্ণক মাতিলা শল্য বায় ।
 শুনা কর্ণ এক কথা কহো তবু ঠাই ॥ ২৬৪১৭
 এভো কর্ণ নৃপতিক এবা ভালো ভালো ।
 যারে নতু খেদি আসে ধনঞ্জয় কালে ॥
 বানব ধনুজব শুনি অজিগ আসিলা ।
 ধনুব টকাব বধ যবিল যোব ॥ ২৬৪১৮
 মাথা ভুবি দেখা কেহে কোঁকর পলায় ।
 দূৰতে পলাই অৰ্জুন শব শব ॥

ভুমি আমি আন বস্ত বীৰ অসংখ্যাত ।
 ধনঞ্জয় কবিরে সবারে কল্পণাত ॥ ২৬৪১৯
 দেখা কেনে সংশপ্তক দলব বিপত্তি ।
 হাহাকাৰ শবদ শুনিয়ে চতুর্ভুজি ॥
 তাসম্বাক বাধিবাক প্রতি মহাবল ।
 নৃপতিক এবি অৰ্জুনক লাগি চল ॥ ২৬৪২০
 শল্যে বত কহে ভাক কটাক্ষে মচাস্ত ।
 দশ গুণ বেগে আবে ধবিবাক যাস্ত ॥
 নৃপতিয়ো পলাবস্ত দশগুণ প্রাণ ।
 তেহে কর্ণ প্রহাবিলা অসংখ্যাত বাণ ॥ ২৬৪২১
 কর্ণব সায়কে যেরে ভেদিলা হৃদয় ।
 যুদ্ধাগত জৈলা যুধিষ্ঠিব মহাশয় ॥
 শববিষে শবীব কম্পয় তবতবি ।
 বধে টানি নেয় বাজা যায় তাতে চবি ॥ ২৬৪২২
 স্মৃতি পাই যুধিষ্ঠিরে মাথা ভুলি চাইলা ।
 কর্ণ বাবে খেদে পাচতে ভেট পাইলা ॥
 পুতু যথা পলাবয় তথাকে খেদয় ।
 কর্ণময় সমস্ত জগতক দেখয় ॥ ২৬৪২৩
 নাহি পবিত্রাণকর্তা নেদেখয় আন ।
 তেহে কৃষ্ণপদক কবিরে লৈলা ধ্যান ॥
 তযু দুই অকণ চরণে যোব গতি ।
 কর্ণ অন্তকব বক্ষা কবা যদুপতি ॥ ২৬৪২৪
 এহিবুলি চিহ্নিলস্ত মনে মাধবক ।
 সেহিবেলা শল্যে খেদে মাতিলা কর্ণক ॥
 অন্তায়ক লাগি কর্ণ এনয় আক্রোশ ।
 বিমুখজনক পাচে খেদা বব দোষ ॥ ২৬৪২৫
 তথাপিতো খেদা যদি অন্তায়ক যতি ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিব দেখা কেন প্রতি ॥
 ভীয়ে মাবিলস্ত তান সেনা বিকল্প ।
 পাচে পাচে খেদস্ত পলাস্ত একেধব ॥ ২৬৪২৬
 দুৰ্য্যোধন বাজা যেরে ভীয়ে বশবাজে ।
 তেহে যুধিষ্ঠিবক ধবিলে আহে কাজে ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক ভীয়ে আবে পাই ।
 পাচে আক ধবি বস্ত ইন্দ্রবীৰক হাই ॥ ২৬৪২৭

শল্য বধে কবিলেক বাধাহত ।
 বাকিলেক হস্তী যেন স্তম্ভান বাধিত ॥
 চুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ বাধিবাক মনে ।
 অজাত শত্রুক এৰি কবিলেক কৰ্ণে ॥ ২৬৪২৮
 চুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ দেখি অধস্তব ।
 ভীমক সম্মুখে ধাইলা কবি ক্ৰোধবৰ ॥
 কৰ্ণৰ ভীমৰ যুদ্ধ একেণে থাকোক ।
 যুধিষ্ঠিৰে যি কবিলে তাক শুনিয়োক ॥ ২৬৪২৯
 কৰ্ণ সমুদ্ৰত নিস্তাখিলা যুধিষ্ঠিৰ ।
 শববিষে চেতন নপারে মহাবীৰ ॥
 গৃহক চলিলা নকুলৰ হাতে ধৰি ।
 দুই ভাই ধৰিলেক আগ পাচ কৰি ॥ ২৬৪৩০
 তেজ বহে সহস্র জালিয়া যেন ঘট ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ জীৱন সঙ্কট ॥
 কতোবেলি পাইলা ৰাজা আপুন ভুৱন ।
 দ্রৌপদী স্তম্ভদ্রা আদি যত কন্যাগণ ॥ ২৬৪৩১
 নৃপতিৰ অৱস্থাক দেখি বিচক্ষমান ।
 মহাশোকে তাসম্বাৰ নসহয় প্ৰাণ ॥
 হৰি হৰি নৃপতিৰ হেনসে বিলাই ।
 সমবত অৰ্জুনে আছিল কিবা চাই ॥ ২৬৪৩২
 এতহস্তে বধৰ নামিয়া মহাবীৰ ।
 শয়ন কবিলে বীৰ নসহে শবীৰ ॥
 নকুল সহদেৱক মাতিলা মহাভাগ ।
 দুয়ো ভাই সত্বেৰে ভীমৰ লৈয়ো লাগ ॥ ২৬৪৩৩
 কৰ্ণে সয়ে ঘোৰ যুদ্ধ মিলিল ডাকৰ ।
 তাসম্বাৰ অনেক একলা বুকোদৰ ॥
 এহিবুলি যুধিষ্ঠিৰ ভৈলা অচেতন ।
 বেড়ি বেড়ি কাম্পন্তে বহিলা কন্যাগণ ॥ ২৬৪৩৪
 নকুল সহদেৱ দুয়ো বধ সাজি লৈলা ।
 অশুকুলে ভীমৰ পাশক চলি গৈলা ॥

কৰ্ণৰ লগত ভীমৰ বণ

সমুদ্ৰ বদন্তি কথা শুনা নবেধৰ ।
 ঘোৰ যুদ্ধ লাগিলেক কৰ্ণৰ ভীমৰ ॥ ২৬৪৩৫

শল্য বধ ডাকে কৰ্ণে বোলে বাক বাক ।
 আগ ভেটি ভীমক দিলেক অস্ত্ৰজাক ॥
 ধমকিল ভীমেয়ো প্ৰচণ্ড শব পাছ ।
 চুৰ্য্যোধন নৃপতি পলাইলা ছেগ চায় ॥ ২৬৪৩৬
 দেখি ভীমে উভাবি লৈলেক তক্ষণাল ।
 যেন অস্ত্ৰকালে কাম্পয় যমকাল ॥
 কৰ্ণে সচকিত ভৈলা দেখি ঘোৰ কৰ্ম্ম ।
 চুৰ্য্যোধন নৃপতি হুঁহৰে ধম্ম ধম্ম ॥ ২৬৪৩৭
 মুনিষে পাইলেক বুলি হাসে শল্যবায় ।
 কৰ্ণ বক্ষ কাম্পিল দুৰ্ব্বাৰ শবঘাই ॥
 সেহিবেলা কৰ্ণে ভাগৱৰ অস্ত্ৰ লৈলা ।
 ভীমৰ সেনাত পশি বিনাশিবে লৈলা ॥ ২৬৪৩৮
 অস্ত্ৰবলে হয় হস্তী পদাতি বিস্তৰ ।
 কাম্পি কাম্পি ভূমিত পৰিলা নিবস্তব ॥
 মহাবীৰ কৰ্ণ যেন বিধুম অগনি ।
 একেধৰে পাণ্ডৱদলক মাৰে ছানি ॥ ২৬৪৩৯
 যমপুৰে জীৱে যেন যমুনা তুজন্ত ।
 আটাসতে কৰ্ণ ফাৰে শবদ শুনন্ত ॥
 পৰম দুৰ্জয় সিটো ভাগৱৰ শব ।
 আচোক যমুয়া হুঁহাৰে কৰে ভব ॥ ২৬৪৪০
 কৰ্ণ শৰে পীড়িত নপারে দিশপাশ ।
 ত্ৰাহি ধনঞ্জয় বুলি পাকন্ত আটাল ॥
 বন দাহে যেন গজৰাজৰ বিলাই ।
 তৈতে তৈতে বিমোহিত বৈকে বৈকে যায় ॥ ২৬৪৪১
 কৰ্ণৰ শবত নিজ সৈন্যৰ আন্দোল ।
 ধনঞ্জয় শুনিলেক ধব ঘাৰ বোল ॥
 কৰিছে প্ৰকাশ বীৰে ভাগৱৰ শব ।
 সাক্ষাতে দেখিলা ধনঞ্জয় মহাবীৰ ॥ ২৬৪৪২
 কৰ্ণৰ সায়কে নশোণিন জ্যোতিৰ্ময় ।
 মাধৱক সমুখি বাঁহত ধনঞ্জয় ॥
 কৰ্ণৰ বীৰত দেখা পৰি পদাধৰ ।
 ত্ৰিভুবন জিমিৰাক পাৰে এককৰ ॥ ২৬৪৪৩
 নহু দেখি এনয় বীৰৰ একোকাৰে ।
 টলে বহুহস্তী দেখা দিয়া অশ্বপালে ॥

বাবাৰিৰে পোতা ডাঙৰে খেলে মোক চাই ।
 দুৰতে দেখিলা সেনা বিজয়ে পলাই ॥ ২৬৪৪৪
 অৰ্জুনক সমুখি মাধৱ নিগদতি ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ নহানোঁ কিবা গতি ॥
 দেখা আজি নৃপতিৰ লৈয়া যত যত ।
 অচেতনে পৰি আছে কৰ্ণৰ শবত ॥ ২৬৪৪৫
 নৃপতিক নেদেখোঁহো সি দিশত বণে ।
 দণ্ড ছত্ৰে তাহান নেদেখোঁ একো স্থানে ॥
 জাণ্টে বাৰ্তা লৈয়ো যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ।
 পাচে কৰ্ণসমে যুদ্ধ কৰা মহাবীৰ ॥ ২৬৪৪৬
 চলিলন্ত ধনঞ্জয় কৃষ্ণৰ বচনে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক দেখিবাক মনে ॥
 মাধৱে ডাকিলা চাৰি ঘোঁৰা উল্লসিল ।
 দেখি অশ্বখামা আসি পথ নিৰোধিল ॥ ২৬৪৪৭
 ঘোৰ শৰ মাৰি তাক জিনিলা অৰ্জুনে ।
 চলি গৈলা নৃপতিক চাহিবাক মনে ॥
 সমৰ ভূমিত বিচাৰিলা ঠাই ঠাই ।
 দেখিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ একো স্থানে নাই ॥ ২৬৪৪৮
 কৰ্ণৰ সায়কে ভেদিলন্ত সেনাগণ ।
 জীয়েন্তে আছয় কেহো নকৰে চেতন ॥
 কাৰো মৰ্মস্থানে পৰি আছে ঘোৰ শৰ ।
 মৰন্তে শৰীৰ কাম্পে কৰে ধবধব ॥ ২৬৪৪৯
 শৰ বিষে মৰণক জানি কতোজন ।
 কৃষ্ণ বায় যুকুন্দ হুমৰে ঘনে ঘন ॥
 তাসম্মাৰ বিপত্তি দেখিলা বীৰবৰ ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় খেদ কৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৬৪৫০
 বাজাকো নেদেখি ছয়ো অসন্তোষ মনে ।
 বাৰ্তা পুছিবাক লাগি নাপাৰি সিহানে ॥
 কতো দূৰে দেখন্ত আছন্ত কুকোদৰ ।
 কোঁৱৰক সমৰ কৰন্ত একেধৰ ॥ ২৬৪৫১
 বথ ডাকি ছয়ো তাৰ সঙ্গীত চাপিলা ।
 নৃপতিৰ বাৰ্তা তাহে শব্দত পুছিলা ॥
 ভীমক সমুখি বাঢ়ে ধনঞ্জয় বীৰ ।
 কহিয়োক কৈত জ্ঞানী জ্ঞানী যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৬৪৫২

কুকোদৰ বদন্তি শুনিয়ো বাপু কথা ।
 নৃপতিৰ ভৈলা আজি বিয়ত অৱস্থা ॥
 ধনু-শৰ সাৰথি সকলে ভৈলা হত ।
 লালকাল ভৈলা বাজা কৰ্ণৰ শবত ॥ ২৬৪৫৩
 বৰ ভাগ্যে গৈলা বাজা গৃহক পলাই ।
 প্ৰাণে যদি জীয়ে দেখিয়াহা সেহি ঠাই ॥
 নৃপতিৰ জীৱন মৰণ বাৰ্তাচয় ।
 জানি আসি আমাত কহিয়ো ধনঞ্জয় ॥ ২৬৪৫৪
 যুধিষ্ঠিৰৰ লগত কৃষ্ণ-অৰ্জুনৰ সাকাত
 বাজাৰ অৱস্থা শুনি ধনঞ্জয় বীৰ ।
 নকালন্তে ছয়ো নয়নৰ বৰে নীৰ ॥
 ভীমক সমুখি পাচে বুলিলা বচন ।
 দেখা দাদা পুনৰপি খেদি আসে কৰ্ণ ॥ ২৬৪৫৫
 সংশপ্তক দল আসে পৰম আক্ৰোশে ।
 ঘোৰ যুদ্ধ মিলিবেক আজিসে অৱশ্যে ॥
 আমি যুদ্ধ কৰো ভূমি কণেক জিবোৱা ।
 গৃহে যায় আপুনি বাজাৰ বাৰ্তা লোৱা ॥ ২৬৪৫৬
 খঙ্গে কুকোদৰ বোলে ডব কৃষ্ণ বৰ ।
 সংশপ্ত দলক মোৰ নাহি কিছু ডব ॥
 কোন ছাৰ কৰ্ণৰ বীৰত্ব দেখি বণে ।
 বণ এৰি জানিবা নয়াইবো একো স্থানে ॥ ২৬৪৫৭
 দেখা পলাই আসে যত ভয়াভূষণ ।
 বাখা বাখা বুলি মোত পশয় শৰণ ॥
 আকে জানি ধনঞ্জয় আপুনি চলিয়ো ।
 ঘৰে গৈয়া সত্বে বাজাৰ বাৰ্তা লৈয়ো ॥ ২৬৪৫৮
 ভীমৰ বীৰত্ব বাণী শুনি ধনঞ্জয় ।
 প্ৰশংসিয়া কৃষ্ণে ডাকিলন্ত চাৰি হয় ॥
 চাৰি ঘোঁৰা উল্লসিল বায় সমসৰ ।
 বতাসতে পতাকাত লাগিল আকোৰ ॥ ২৬৪৫৯
 লাগ্ত ভুলি বানবধৰ বৰ ঠকি ।
 কুকসেনা সকলত লাগিলা জাবুকি ॥
 চক লাগি চাই আছে কুক সেনাচয় ।
 গৃহত পলিলা পাচে কুক-ধনঞ্জয় ॥ ২৬৪৬০

নৃপতিৰ বেচি কান্দে যত কল্যাণ ।
 শুনি তাতে বধৰ নামিলা ছয়োজন ॥
 গৃহত পশিয়া বাজাক দেখে ছয়ো বীৰ ।
 স্বশৰীৰে শয্যা তিতি বহয় কথিৰ ॥ ২৬৪৬১
 তথাপিতো খৈৰ্য ধৰি আছে বৰ দুখে ।
 কৃষ্ণৰ নামক সঘনে শ্বেবে মুখে ॥
 দেখি ধনঞ্জয় আতি আকুলিত ভায়ে ।
 ছয়ো সখি বাজাক নামিলা গাৰে গাৰে ॥ ২৬৪৬২
 দৈত্যশৰণাৰে যেন ইন্দু আছে পৰি ।
 যেন দুই অশ্বিনীকুমাৰে বোলে ধৰি ॥
 সেহিমতে বোলে কৃষ্ণ-ধনঞ্জয় বীৰ ।
 অমৃতৰ হাতে কৃষ্ণে মাজিলা শৰীৰ ॥ ২৬৪৬৩
 হুহু ছয়ো যুধিষ্ঠিৰে লভিলা চেতন ।
 আগত দেখিলা দুইবো প্ৰসন্ন বদন ॥
 নব ঘনশ্যাম সম জ্বলে দুইবো কায় ।
 অসংখ্যাত শৰে বিকি আছে ঠাই ঠাই ॥ ২৬৪৬৪
 দীৰ্ঘ দুইবো হাত পাৰ বাতুল নয়ন ।
 জলমল কৰে কৰ্ণ কুণ্ডলে শোভন ॥
 দুহাস্তক দেখি বাজা আনন্দিত ভৈলা ।
 কৰ্ণক বধিয়া কৃষ্ণ-অৰ্জুন আসিলা ॥ ২৬৪৬৫
 দুহাস্তৰ গাৰে আছে অসংখ্যাত শৰ ।
 তেজ্জে তোলবোল দেখে দুইবো কলেবৰ ॥
 মোক কৰ্ণে দুখ দিলে দেখি সেহি স্থানে ।
 জানিলো কৰ্ণক আজি মাৰিলা অৰ্জুনে ॥ ২৬৪৬৬
 সিকাৰণে দুহানব শৰীৰে শৰময় ।
 অৱশ্যে জানিলো কৰ্ণক বধিলা নিশ্চয় ॥
 তাক মাৰি হৰিষ লভিলা বিপৰীত ।
 বাৰ্তা পুছিবাক লাগি আসিলা স্বৰিত ॥ ২৬৪৬৭
 হেন মনে শুনিয়া নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 কৃষ্ণ-অৰ্জুনক মতিলন্ত ধীৰে ধীৰ ॥
 বাপু ধনঞ্জয় তুমি কৰ্ণক বধিলা ।
 মৰণ সময়ে আসি আমাক দেখিলা ॥ ২৬৪৬৮
 ইয়ো মনে ভাগ্য মানো তোমাৰ কুশল ।
 সময়ে পৰিল পাপী কৰ্ণ মহাবল ॥

ধৃতবাহু নৃপতিৰ পুত্ৰে যত যত ।
 মোৰ সৈন্তসকলক মাৰয় আগত ॥ ২৬৪৬৯
 বলবন্ত পাপী কৰ্ণ তাৰ যত শৰ ।
 সৰ্পৰ সদৃশ তাক দেখি লাগে ডব ॥
 পৰশুৰামৰ শৰ পাইয়া আছে যত ।
 কাহাকো নগণে পাপী তাহাৰ গৰ্বত ॥ ২৬৪৭০
 কিমতে বধিলা তাক সমুখ সমবে ।
 কহিয়ো অৰ্জুন মোত শুনো নিবন্তবে ॥
 কৰ্ণ নামে মুচ্ছাংগত মোৰ সৈন্ত যায় ।
 সৈন্তৰ ক্ৰন্দন শুনি ময়ো গৈলো ধায় ॥ ২৬৪৭১
 মোক লাগ পাই তাৰ পৰম হৰিষ ।
 যুদ্ধে নপাৰিলো সিটো দুৰ্জয় মুনিষ ॥
 বধ ধনু সাবধিক কাটিলন্ত তাতে ।
 আগতে সাত্যকি চাই আছিল সাব্বাতে ॥ ২৬৪৭২
 প্ৰতিবিন্দ আদি যত পুত্ৰ দ্ৰোণদাৰ ।
 ধৃতদ্যুম্ন শিখণ্ডী সহিতে বীৰবৰ ॥
 বন্ধা পৰিবাক মনে যাওঁ যাৰ ঠাই ।
 কৰ্ণত সকলে হাৰে মোৰ কৰ্ম পাই ॥ ২৬৪৭৩
 আনো বীৰসকল নকুল সহদেৱ ।
 মোক বাধিবাক প্ৰতি নপাৰিলা কেব ॥
 সকলে হাবিলা যদি গৰ্ব গৈলা ভাগি ।
 তেৱেলে লৱৰ দিলো বিদূৰক লাগি ॥ ২৬৪৭৪
 দেখা বাপু আমাৰ শৰীৰে যত শৰ ।
 আবো মোক পাপী গালি পাৰিলা বিস্তৰ ॥
 পাণিষ্ঠক ডবে মই বৈক লাগি হাওঁ ।
 সেহি সেহি স্থানে কৰ্ণক ভেট পাওঁ ॥ ২৬৪৭৫
 নিছাত কৰ্ণক দেখোঁ মোক আসে ধাই ।
 কৰ্ণবেলে বাক্য মই শুনোঁ ঠাই ঠাই ॥
 সপোনে সচিতে দেখোঁ কৰ্ণ পাণিষ্ঠক ।
 পাপী কৰ্ণে জানিলো সিটো শৰীৰক ॥ ২৬৪৭৬
 বন্ধা পাওঁ হেন নধাকিল একো স্থান ।
 পাচেলে ভীমৰ হাতে বন্ধা উল্লাস প্ৰাণ ॥
 সিটো দুবাচাবক বধিলা মোৰ মন ॥
 সেহি কথা বাপু মোক কহিল ॥ ২৬৪৭৭

তোমাক বধিবে মনে সিটো ছুৰাচাৰ ।
 কৌৰৱৰ মাজে কবি আছে অঙ্গীকাৰ ।
 সিটো বিপৰীত দেখে ধনঞ্জয় বাঁৰ ।
 কহিয়ো কিমতে তাৰ ছেদিলাহা শিৰ ॥ ২৬৪৭৮
 দ্রোণদীৰ্ঘ পাণী কৰ্ণে বুলি আছে যত ।
 সিটো অপকাৰ ভুবি হুৱাবি মনত ॥
 অৱশ্যে জানিলো মোৰ পৰাভৱ শুনি ।
 ক্ৰোধিত অগনি সম জ্বলিলা আপুনি ॥ ২৬৪৭৯
 সিবেলাত ঘোৰ কৰ্ম্ম কবি ভয়ঙ্কৰ ।
 একেবাৰে সহস্ৰে সহস্ৰে দিলা শব ॥
 কৰ্ণক সম্মুখে শব হানিলা অপাৰ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধনৰ মিলিলা হাহাকাৰ ॥ ২৬৪৮০
 বিদাৰিলা বজ্জ্বল হানি শবগণ ।
 তোমাক দেখিছা কি কবিল পাণী কৰ্ণ ॥
 সিবেলাত স্মৰি দ্রোণদীৰ্ঘ মুক্ত কেশ ।
 আমাক কৰিছে যেন মৃতকৰ বৈশ ॥ ২৬৪৮১
 বনবাস দুখত নিকাৰ যত যত ।
 সিটো দুখ ক্ৰোধ অগ্নি বাঢ়য় মনত ॥
 দূৰতে পলাই ভাগি কুক সেনাগণ ।
 তব দৰিণনে পাচে কি কবিল কৰ্ণ ॥ ২৬৪৮২
 যিবেলাত কৰ্ণক কাটিলা শব হানি ।
 দশোদিশ কুকসেনা পলাইলেক ছানি ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি কান্দিলা কেনমনে ।
 এহি কথা বাপু মোক কহিয়ো সমস্তে ॥ ২৬৪৮৩
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মৰেধৰ ।
 কৰ্ণৰ ক্ৰোধত যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ॥
 আপোনাৰ বিপত্তি কহিলা যতমানে ।
 ধনঞ্জয় সকলে শুনিলা সাহসানে ॥ ২৬৪৮৪
 পুছিলন্ত কৰ্ণক বধিলা মহাশয় ।
 পাচেসে বাজাক মাতিলন্ত ধনঞ্জয় ॥
 অৰ্জুন বদতি দাদা নৃপতি স্নানেশ ॥
 জানা মোৰ বৈবী স্নেহমতানি আশেৰ ॥ ২৬৪৮৫
 সেহি সমে আজি কুক কৰে অবিচাৰ ॥
 দিবসত এক ঘটি কৰিছে বিচাৰ ॥

মোক আণি তাসম্বাক অজিলন্ত বিধি ।
 কাট মাৰ কবন্তে নাহিকে হৃদি সিদ্ধি ॥ ২৬৪৮৬
 যিবেলাত কৰ্ণে হানিলন্ত শবচয় ।
 তাহাৰ নিৰ্ণয় কিছো নজানোছো মই ॥
 পাচেসে মোহোত কহিলন্ত নাৰায়ণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাক নেদেখো একো ঠানে ॥ ২৬৪৮৭
 এহি কথা শুনি মোৰ অসম্ভৱ বৰ ।
 তোমাক চাহিবে আইলো ছাবিয়া সমৰ ॥
 যিবেলাত তোমাক দুখ দিলন্ত কৰ্ণ ।
 দেখিলে কি সিবেলা আমাৰ সহে প্ৰাণ ॥ ২৬৪৮৮
 সিংহক জোকায়ে বণে তাৰ হেন সাস ।
 পাইলে কি সিবেলা তাক নকৰোঁ বিম্বাশ ॥
 তোমাক জোকাইলা আজি গ্ৰাহিলেক কালে ।
 এবে পাণী নিজক বাখোক ভালে ভালে ॥ ২৬৪৮৯
 তোমাক দেখিলো দাদা জুৰাইলেক মন ।
 আবে আদেশিয়ো বাধেয়ক কৰো বণ ॥
 যদি তাক বন্ধ কৰে দশদিগপাল ।
 তথাপি কৰ্ণক আবে গ্ৰাসিলেক কাল ॥ ২৬৪৯০
 কৃষ্ণৰ আমাৰ গাৱে দেখা শব যত ।
 তোমাক দেখিবে মনে আসন্তে পথত ॥
 দেখি আসি দ্ৰোণহুতে দিলা পৰাভৱ ।
 দেখা তান শবে কেন তৈলন্ত মাধৱ ॥ ২৬৪৯১
 আমাৰ শৰীৰে শব দেখা যতমানে ।
 অস্থামা বীৰৰ যে পৰম সন্ধান ॥
 সিবেলাত বণে পৰি তিনিশত বথ ।
 আমাৰ হাতত পৰি গৈলা যমপথ ॥ ২৬৪৯২
 দ্রোণীক ভজাইলো দাদা অস্থাত্যাত শবে ।
 প্ৰাণ বাধি ব্ৰাহ্মণ পলাইলা একেধৰে ॥
 প্ৰাণ বাধি পলাইলেক দ্ৰোণৰ কুমাৰ ।
 পাচে বাট ভেঙিলেক কৌৰৱ অপাৰ ॥ ২৬৪৯৩
 কৰ্ণৰ গৰ্বত মোক নকৰন্ত ভয় ।
 তাসম্বাৰ পাৰ্শ্বত নিলো যমালয় ॥
 আমাৰ দলত পশিলা অগ্নি পাচে ।
 মোক পাৰ্শ্বত দল ঘেঁৰি মনে আছে ॥ ২৬৪৯৪

বাধৰ গন্ধত গন্ধ ভয়ে যেনমতে ।
 মহাজ্ঞান উজ্বলি ফুৰন্ত লববন্তে ॥
 কৰ্ণৰ ভয়ত পাঞ্চালৰ বন জ্ঞান ।
 মোক দেখি বহিলেক পায়ৱ মহাসান ॥ ২৬৪৯৫
 ভাসান্ধাৰ মাজে বধ বাধিলো প্ৰত্যেক ।
 শবচয় শতমানে কৰ্ণে মাৰিলেক ॥
 কৰ্ণ পাৰ্শ্বিক আৰ্জি আশ্চৰ্য্য বিক্ৰম ।
 কিবা কৰ্ণৰূপে আসিয়াছে কাল যম ॥ ২৬৪৯৬
 কৰ্ণে আমাঠেৰ বধ মাৰিলেক মানে ।
 বিচাৰন্তে তোমাক দেখিলো থানে থানে ॥
 সামান্য সেনাৰ মই লেখা দিবো কত ।
 বধী ছয়হাজাৰ পৰিছে সম্ভবত ॥ ২৬৪৯৭
 চাহিলোহো আমাৰ সৈন্যৰ ভিতৰ ।
 কোঁৱৰক যুদ্ধন্তে আছন্ত বুকোদৰ ॥
 তোমাৰ সঙ্কট তান মুখন্ত শুনিলোঁ ।
 তেৱেঁসে তোমাক চাহিবাক আসি ভৈলোঁ ॥ ২৬৪৯৮
 যাবত নামাৰো বণে কৰ্ণ দুবাচাৰ ।
 তাৱদেক মন শাস্ত মুহুৰ্ত্তে আমাৰ ॥
 তোমাক জোকাইলা আৰে প্ৰাসিলেক কালে ।
 এবে পাপী নিজক ৰাখোক ভালে ভালে ॥ ২৬৪৯৯

অৰ্জুন-যুধিষ্ঠিৰৰ সংবাদ ; যুধিষ্ঠিৰৰ ভৎসনাত

অৰ্জুনৰ খড়্গ উত্তোলন

তোমাক দেখিলোঁ দাদা সেৱিলোঁ চৰণ ।
 আৰে আদেশিয়ো ৰাধেয়ক কৰোঁ বণ ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
 এহি বুলি মোন ভৈলা বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৬৫০০
 সি থানে শুনিলে কৰ্ণে সেনাক মাৰয় ।
 মহাক্ৰোধে ওঠ কাষ্পে নয়ন ঘূৰয় ॥
 অৰ্জুনৰ বচন শুনিয়া যুধিষ্ঠিৰ ।
 সমৰ কৰন্তে আছে কৰ্ণ মহাবীৰ ॥ ২৬৫০১
 ভিৰংকাৰ কবিলন্ত অৰ্জুনক চাই ।
 কৰ্ণক নবধি কিয় আইলা মোৰ ঠাই ॥

নতু বোলে পূৰ্ব্বত বিলম্ব ৰাক্যচয় ।
 সেহি বাক্যে ৰাজা অৰ্জুনক পৰিহয় ॥ ২৬৫০২
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে সবে মই জানো মানে ।
 পাৰন্তে কৰ্ণক তই নবধিলি বণে ॥
 নকহিবি মোৰ আগে তোৰ যুনিয়াই ।
 ইটো কথা কহ গৈয়া চতুৰ্দ্বাৰ ঠাই ॥ ২৬৫০৩
 কৰ্ণৰ বীৰত্ব দেখি ভৈলি মহাভয় ।
 আপুনাৰ লাজ মৰ্য্যাদাক এৰি থয় ॥
 সিটো পাৰ্শ্বিক আৰ্জিবাক নপাবিলি ।
 জীৱন্ত মনুষ্য কোনে সহে তাৰ গালি ॥ ২৬৫০৪
 যোৰ সম্ভবত আছন্তস এতকণ ।
 তই কৈবে আইলি কৰ্ণে মাৰে সেনাগণ ॥
 তাক আৰ্জিবাক পাৰি কৰ্মিবাক লাগে ।
 ইটো কথা কহন্তে আমাৰ লাজ লাগে ॥ ২৬৫০৫
 মহাবলী কৰ্ণৰ প্ৰচণ্ড যুনিয়াই ।
 দেখে তোৰ বলে তাক যুজন নযায় ॥
 নপাবিয়া যুদ্ধক হাবিলি সম্ভলে ।
 তেৱেঁসে পলাইলি মোক চাহিবাৰ জলে ॥ ২৬৫০৬
 ইসে মোৰ বৰ দুখ সহন নযায় ।
 কুন্তীৰ গৰ্ভত কেনে তোৰ ভৈল ঠাই ॥
 মহাশাস্তী গুণৱতী যিটো মাছু মোৰ ।
 তাৰ গৰ্ভে উপজিলি ধনঞ্জয় চোৰ ॥ ২৬৫০৭
 কত্ৰিয়ৰ চোৰ যিটো লুণ্ঠিয়া জ্যাগে ।
 ইটো কথা শুনন্তে মোহোৰ লাজ লাগে ॥
 পাণ্ডু হেন পিতৃৰ সন্মানিত তই নাম ।
 বীৰগণে হাসিবেক শুনি তোৰ কাম ॥ ২৬৫০৮
 আৰো মোৰ মনোজ্ঞ অগম্যন বৰ ।
 সম্ভবত একলো বহিলা বুকোদৰ ॥
 কৰ্ণক নপাৰি তই ভীষক এৰিলি ।
 সোদৰ ভ্ৰাতৃত্ব পাপী নিদাৰক ভৈলি ॥ ২৬৫০৯
 কালৰ কাহিনী তোৰ হাসিৰে লম্বন্তয় ।
 কৰ্ণৰ ভয়ত পলাইলেক মনুষ্য ॥
 মোৰ লাজ লাগে কৰ্মিবাক পাৰিলে ।
 মিত্ৰগণে অৰ্জুনক কৰ্মিবাক ॥ ২৬৫১০

শুনা অবে ধনঞ্জয় বচন আশাৰ ।
 বল ধৰ্পে বিধা বাক্য কবি অঙ্গীকাৰ ॥
 আমাক বোলাহা দাদা নকবিবা ভয় ।
 একলে কৰ্ণক মই নিবো যমালয় ॥ ২৬৫১১
 আবে কেনে নবাখিলি অঙ্গীকাৰ ভ্ৰত ।
 ভীমক এবিয়া তই পলালি বধত ॥
 কৰ্ণক আশ্ৰিতবে নপাবিলি যুদ্ধকালে ।
 তেবে কিয় পূৰ্বত ভবসা মোক দিলে ॥ ২৬৫১২
 ভ্ৰত ধৰি তহিতে ভৈলোহো মোক্ষভাগী ।
 তেবে কিয় এক আসো শ্ৰবিবাক লাগি ॥
 সমৰ এবিয়া দেখিবাক আসা মোৰ ।
 বঙ্গ চাস কিনো দ্ৰোহ কৰিলোহো তোৰ ॥ ২৬৫১৩
 শিশুকালে তোহোৰ আমাত বব লুলি ।
 অমে আচ্ছাদনে কোলে বুকে আছো তুলি ॥
 তাৰ ফল আশা দিয়া কবিলি নৈবাশ ।
 শত্ৰুৰ হাতত মোক শ্ৰাবিবাক চাস ॥ ২৬৫১৪
 ফল আশে বুকে কই কবে কোতুলল ।
 ফলিবাৰ কাল ভৈলে নধবয় ফল ॥
 অৰ্জুনক বটাইলো বব অনুবাগে ।
 সিয়ো সেহিমত ভৈলা মোৰ কৰ্মভাগে ॥ ২৬৫১৫
 সঞ্চয় ববশী সিটো জল কবি আশ ।
 মৎস্য দেখি কৈবৰ্ত্তৰ বব হাবিলাস ॥
 পুৰাতন জল এৰি ববশী পেলাইলা ।
 আচম্বিতে মৎস্য আসি ববশী গিলিলা ॥ ২৬৫১৬
 কৈবৰ্ত্তৰ আনন্দ ববশী টানে ধৰি ।
 ববশী ছিণ্ডিয়া মৎস্য পলাইলা লৰবি ॥
 মৎস্য হেক্কাই কৈবৰ্ত্তৰ মন কৰি ।
 অৰ্জুনত আশে যেন মই ভৈলো নকি ॥ ২৬৫১৭
 দুখ সহি আছো মই ভোত কবি আশ ।
 যোৰ আতি দুখ সমুৎসৰ মনবাস ॥
 মনে বোলে অৰ্জুনো দুখৰ হৈবে কব ।
 সমবত উদ্ধাৰিব নীৰ ধনঞ্জয় ॥ ২৬৫১৮
 সিটো আশা কৰিয়া আছিলো বত বত ।
 সেহি দোষে অৰ্জুন কবিলি কবকব ॥

শুনা আক কথা অন্ন বীৰ ধনঞ্জয় ।
 শত শত পৰ্বতত উপজিলি তই ॥ ২৬৫১৯
 সিবোলা আকাশী বাণী ভৈলা দেহতাৰ ।
 শুনা পাণ্ডু যিটো পুত্ৰ জন্মিল তোহাৰ ॥
 ইন্দু সম পবাক্ৰমী হৈবে ধনুৰ্দ্ধব ।
 সংহাৰিব বৈবীক এহস্তে একেশ্বৰ ॥ ২৬৫২০
 বাহাৰ ভক্তিত কৃষ্ণ নকবিল ভিন্ন ।
 জগতৰ নাথ হৈব তাহান অধীন ॥
 মুনিগণে গাৰে যাব নিৰ্ম্মল যশক ।
 যুদ্ধত সাবধি হৈব জগতনায়ক ॥ ২৬৫২১
 হেলা নকবিবা কুন্তী মধ্যম তনয় ।
 কুকুল বৈবীক পেমিব যমালয় ॥
 সিটো কথা সাকল নভৈলা কিঞ্চিতেক ।
 দেৱলোকে মিছা মাতে জানিলো প্ৰত্যেক ॥ ২৬৫২২
 আকাশী বচন শুনি ব্ৰাহ্মণসকল ।
 তোহোকেসে আশা কবি আছে অবিকল ॥
 সেহি ধৰি পূজা কবে যত কৰ্ত্তীগণ ।
 কেৱলে নমানে তোক ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২৬৫২৩
 সেহি জানে তোৰ মূল কথা যত যত ।
 পৰম আত্মৰ তই কৰ্ণৰ ভৰত ॥
 বিশ্বকৰ্ম্মে নিৰ্ম্মলেক তোৰ বধবৰ ।
 অষ্টবৰ্ণ চাৰি ঘোঁৰা পৰম প্ৰথৰ ॥ ২৬৫২৪
 ত্ৰিভুবন সাৰ কপিধ্বজ বধআগে ।
 যুদ্ধ বিনা যাব আটাসতে সৈন্য ভাগে ॥
 খড়গধাৰে হোৱে যাব পৰ্বত দোহাৰ ।
 ভূগত গাণ্ডীৰ ধনু ত্ৰিভুবনে সাৰ ॥ ২৬৫২৫
 ত্ৰিভুবন নাথ হৰি আছে যাব পাশে ।
 তথাপিতো পাপী তই কিসক ভবাসে ॥
 কৰ্ণৰ ভয়ত হস্তৱালি সৰ্বলোক ।
 ধিক্ ধিক্ ধনু তোৰ গাণ্ডীৰ খাটোক ॥ ২৬৫২৬
 ইদানীক বোলো অন্নবীৰ্য্য ধনঞ্জয় ।
 পূৰ্বে হেন ভয়াত্ম নজানিলো মই ॥
 সি কাৰণে মুখ্য ককি দিলো যুদ্ধিবাক ।
 এতো প্ৰতি প্ৰতি বোলে শুনা মোৰ বাক ॥ ২৭

ত্রিভুবনে জানয় গাণ্ডীৰ ধনুখান ।
 কদাচিতো শোভা নকবয় তোৰ থান ॥
 বীৰবেলে ধনু ইটো পবন শোভন ।
 কি কবিবি তাক তই নপুংসক জন ॥ ২৬৫২৮
 এতেকে কৃষ্ণক দিয়ো ধনু শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 আজি ধৰি সমৰ কৰোক গদাধৰ ॥
 যোৰ অৰ্ধে প্ৰভু নিজ সত্য কথি ছন্ন ।
 সমৰত কৰ্ণক বধিব নাৰায়ণ ॥ ২৬৫২৯
 পাৰ যদি সাবধি ছয়োঁক বধৰ ।
 লুহিবা ভীমক দিয়ো ধনু শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥
 সেহি ধনু ভীমে যদি পাৰে সমৰত ।
 কোন ক্ষুদ্ৰ কৰ্ণ তাৰ আগে তৃণবৎ ॥ ২৬৫৩০
 লুহিবা আনক দিয়ো থিবা গুণ জানে ।
 সকলে সমৰ্ধ তই নপুংসক বিনে ॥
 বাজাৰ বাক্যত অৰ্জুন ভৈলা লাজি ।
 মৰ্গস্থানে বিদাৰিলা বাক্য-বজ্জ আজি ॥ ২৬৫৩১
 বিনা দোষে তিবন্ধাৰ কৰিলা নৃপতি ।
 জ্যেষ্ঠক গৌৰবে বীৰ থাকিলা নমাতি ॥
 যিবেলা আনক দিবে বুলিলা গাণ্ডীৰ ।
 তেৰে ক্ৰোধিলেক যেন কদ্রকপে শিৱ ॥ ২৬৫৩২
 ক্ৰোধী কৰি কক্ৰিয়ক শ্ৰজিলন্ত বিধি ।
 তিবন্ধাৰ শুনি তাৰ নসহিলা হৃদি ॥
 বুলিবাক লাগিলা ক্ৰোধিত বীৰবৰ ।
 পূৰ্ণিমা দিবসে যেন বাঢ়য় সাগৰ ॥ ২৬৫৩৩
 মনে গুণি অৰ্জুনেয়ো কবিলন্ত থিৰ ।
 খড়গ হানি কাটো এহি নৃপতিৰ শিৰ ॥
 এহিবুলি উঠিলন্ত অন্তক সমান ।
 ভাবৰ খসায় শাণিত খড়গখান ॥ ২৬৫৩৪
 কাটিবাক বাজাক চলিলা মহাবাগে ।
 যেন হৰিণক ধাইলা ক্ষুধাভূৰ বাধে ॥
 দেখি ধোম্য ঋষি আদি খেদ কৰে বৰ ।
 দ্ৰৌপদী হুমবে কৃষ্ণ বিষ্ণু গদাধৰ ॥ ২৬৫৩৫
 অনন্ত অচ্যুত ভকতৰ ভয়হাবী ।
 এহি বুলি কাম্পয় দ্ৰৌপদী বৰনাৰী ॥

অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ দেখি ভয়ানকবৰণ ।
 নৃপতিক লাগি খেদ কৰে সৰ্বজন ॥ ২৬৫৩৬
 হাটকোট কবয় সৰাৰ দুখমন ।
 সঘনে চাহয় অশ্ৰো অশ্ৰুৰ বদন ॥
 কেহো বোলে যুধিষ্ঠিৰ অবিচাৰী বৰ ।
 অনা দোষে গালি আৰু পাৰিলা বিস্তৰ ॥ ২৬৫৩৭
 সিবেলাত অৰ্জুনৰ ক্ৰোধ দেখি আতি ।
 মহাভয়ে ঋষিসৰ থাকিলা নমাতি ॥
 চক্ৰ লাগি সমন্তে সমাজে আছে চাই ।
 মাধবে দেখন্ত যুধিষ্ঠিৰ কাটা যায় ॥ ২৬৫৩৮
 ভকতৰ বিপত্তি খণ্ডাইবাক মনে ।
 লৱৰিয়া খড়গত ধৰিলা নাৰায়ণে ॥
 দেখা কেনে ভক্তৰ অধীন বনমালী ।
 সামান্য মনুষ্য যেন থাকে আৰ্জু পাৰি ॥ ২৬৫৩৯
 ভকতক বিপদে কৰিলা পৰিত্ৰাণ ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিত লৈয়োক প্ৰমাণ ॥
 অজিগ্ৰাসি নৃপতিৰ দেখা কেনে কষ্ট ।
 অৰ্জুনে কাটিবে গৈলা জ্ঞান কৰি নষ্ট ॥ ২৬৫৪০
 ক্ৰোধ নামে চাণ্ডালত ভৈলা এতখানি ।
 মহাজনে ক্ৰোধ নকবয় আক জানি ॥
 ক্ৰোধ ভৈলে অৱশ্যে দুৰ্গতি তাক ভেটে ।
 দেখা যুধিষ্ঠিৰক অৰ্জুনে কেনে কাটে ॥ ২৬৫৪১
 ভক্তি ভাৱে কৃষ্ণক কবন্ত যাতো বশ্য ।
 তাহান দুৰ্গতি হৰি খণ্ডাইলা অৱশ্য ॥
 নৃপতিক ধনঞ্জয় কাটিবে ধোজন্তে ।
 থাপ দিয়া খড়গত ধৰিলা ভগৱন্তে ॥ ২৬৫৪২
 নবহন্ত ধনঞ্জয় ক্ৰোধ গুৰুতৰ ।
 তেৰে অৰ্জুনক ভাতিলন্ত দামোদৰ ॥
 মাধৱ বদতি শুনা ধনঞ্জয় সখি ।
 খড়গ ধৰি আছে ভূমি কাক আপে দেখি ॥ ২৬৫৪৩
 সি থানত থাকিলেক কৰ্ণ চূৰ্যোধন ।
 অৱশ্যে জানিবা ভীম সনে কৰ বণ ॥
 গৃহতে খড়গ লৈয়া বাতুলৰ ধাৰ ।
 কাক হুজ কৰিবা নেদেখো মই আৰ ॥ ২৬৫৪৪

যাক দেখিছাছা আগ্ৰে চুৰ্য্যোদন সুই ।
 শববিষে বাজা যুধিষ্ঠিৰ আছে শুই ॥
 বাজা দেখিবলৈ হুয়ো এঠাইব অন্তৰ ।
 নৃপতিক নমানস কিলো অশস্তৰ ॥ ২৬৫৪৫
 অজমীড় কুলে এস্তে মহন্ত উত্তম ।
 মহা গুণবন্ত বাজা নাহি যাক সম ॥
 বিশেষত তোমাৰ আমাৰ নিজ স্বামী ।
 ইহান চৰণে সেৱা কৰোঁ তুমি আমি ॥ ২৬৫৪৬
 সোদৰক লাগি তুমি হেন নিদাক্ষণ ।
 কাক খড়্গ ধৰিয়াছা কহিয়ো অৰ্জুন ॥
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি ধনঞ্জয় বীৰ ।
 ক্ৰোধে হাত ভৰি কাষ্পে বাক্য নহে ধিৰ ॥ ২৬৫৪৭
 খঞ্জে যুধিষ্ঠিৰক চাহয় ঘনে ঘন ।
 পাচেসে কৃষ্ণক বাক্য বুলিলা অৰ্জুন ॥
 অৰ্জুন বদতি শ্ৰেষ্ঠ তুমি হিত মোৰ ।
 ভাল মন্দ দোষাদোষ দেখিয়াছা মোৰ ॥ ২৬৫৪৮
 যেন যুদ্ধ কৰো মই আপুনি শ্ৰমাণ ।
 শৰীৰে নসহে মোৰ শবৰ সন্ধান ॥
 সংগপু দলক যুজন্তে ঠাই ঠাই ।
 আপুনি দেখিছা হৰি আমাৰ বিলাই ॥ ২৬৫৪৯
 ইসে মোৰ মন দুখ অভাগ্য কপাল ।
 এতমান দুখত নঠৈলা মোৰ ভাল ॥
 একৈক বীৰৰ ছোটে কাষ্পে মোৰ তনু ।
 কতো মুৰ্ছা যাওঁ কতো খসি পবে ধনু ॥ ২৬৫৫০
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাক কবন্তে মই হিত ।
 ইসব দুখক ভভো নকৰো ইজিত ॥
 আৰ ফল পাইলোঁ আসি অদৃষ্টে মোহোৰ ।
 কোন দোষে এতমান অপবাধ ঘোৰ ॥ ২৬৫৫১
 তথাপি সহিলো মই অহকাৰ যত ।
 নসহে জীৱন মোৰ ধনু ধিকাৰত ॥
 আপুনি বুলিছা অঙ্গীকাৰ বাক্যচয় ।
 পূৰ্বে হেন অঙ্গীকাৰ কৰি আছে মই ॥ ২৬৫৫২
 ত্ৰিভুবন বিজয় গাভীৰ ধনু মোৰ ।
 আনক দিবাৰ বুলি কৰাৰ বিকাৰ ॥

খড়্গ হানি তাহাক পেৰিবো যমালয় ।
 এহিবুলি অঙ্গীকাৰ কৰি আছে মই ॥ ২৬৫৫৩
 যুধিষ্ঠিৰে কিনো অপবাধ পাইলে ঘোৰ ।
 আনক গাভীৰ ধনু দিবে খোজে মোৰ ॥
 আকে জানি বাধি পূৰ্ব অঙ্গীকাৰচয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক কাটিবোহো মই ॥ ২৬৫৫৪
 শুনিলোক সভাসদ কৰ্ণপৰ্ব পদ ।
 দেখা মহন্তৰ ঘাটি ক্ৰোধৰ বেগত ॥
 কৃষ্ণেসে সকলে সজ্ঞা এৰা আন কাৰ ।
 বাম সবস্বতী ভগ্নে বোলা বাম বাম ॥ ২৬৫৫৫

—০—

ক্ৰীকৰ সাধনা

হৰি

অৰ্জুনৰ বাণী শুনি মাধৱে মাতন্ত গুনি
 সখি তুমি ভৈলা যেন বাউল ।
 বুদ্ধ বালকতো কৈলা পঢ়ি শুনি আউল ভৈলা
 সূতা এৰি কপাসতে আউল ॥
 ধিক্ শত তযু কৰ্ম বন্ধু বান্ধৱৰ ধৰ্ম
 গুৰু দ্ৰোণে ইহাক পঢ়াইলা ।
 অজিভাসি কৰা কৰ্ম মুখ সৰলৰ ধৰ্ম
 আজি তুমি শত্ৰু হুৱাইলা ॥ ২৬৫৫৬
 প্ৰাণী হিংসা ধৰ্মচয় শাস্ত্ৰে তাক নকহয়
 অহিংসাতে আমাৰ সম্মত ।
 মহাগুৰু জ্যেষ্ঠ ভাই তাহাক কাটিবে যায়
 নজানিলোঁ তোমাক মহন্ত ॥
 সূক্ষ্মগতি ধৰ্মচয় মহাজনে মোহ হয়
 নিতান্তে সত্যত দোষ আছে ।
 অধৰ্মত ধৰ্মগণ সিদ্ধ হোৱে সৰ্বকৰণ
 ইটো কথা শুনা মোৰ কাছে ॥ ২৬৫৫৭

চলিত

বিবাহ কালত ঋতু সময়ত
প্রাণব সঙ্কট জানি ।
ব্রাহ্মণ বক্ষাত ধন আশ্রিত
মিছাতো নাহিকে হানি ॥
শুনিয়োক কথা বালক ব্যাধব
প্রাণহিংসা ধর্ম ধবি ।
তাত হস্তে এক ধর্ম সিদ্ধ ভৈলা
স্বর্গক গৈলন্ত লবি ॥ ২৬৫৫৮
কৌশিক ব্রাহ্মণ সত্যক বাথন্তে
পাপ গুণকতব ভৈলা ।
সেহি পাতকত কৌশিক ব্রাহ্মণ
নবকক লাগি গৈলা ॥
সিটো ধর্মচয় ভীমে শিখারয়
বিদূবে শিখাইলা যাক ।
কুন্তী পেসীমাবে যিটো শিক্ষা দেয়
আমিয়ো শিখাইবো তাক ॥ ২৬৫৫৯
অর্জুন বদতি শুনা প্রাণসখি
ভুমিসে আমার গতি ।
ভুমি পিতা মাতা বান্ধব বিধাতা
দেখায়ো মোক সম্প্রতি ॥
কিমতে কৌশিকে নবকে পবিল
সুগুজি শাস্ত্রব গতি ।
পাপ আচরন্তে কিমতে বালক
গৈলন্ত স্বর্গক প্রতি ॥ ২৬৫৬০
মাধব বদতি শুনা প্রাণসখি
বালক ব্যাধব কথা ।
সুগয়া কবন্তে বনত ভ্রমন্তে
শার্দূলক দেখি তথা ॥
প্রাণীৰ কথিবে তুষ্টায়ে পীড়িত
কবিলেক জল পান ।
সেহি সময়ত বালক ব্যাধেয়ো
মাবিলা এগোটা বাণ ॥ ২৬৫৬১

মোব শব পবি শার্দূল ববিল
পুণ্য ভৈলা উপাৰ্জ্জন ।
দিব্য বিমানত চবিয়া ব্যাধেয়ো
গৈলেক স্বর্গ ভুবন ॥
শুনা সভাসদ কর্ণপর্ব পদ
পবম ইটো শোভন ।
কহে কবযোবে বাম সবস্বতী
বোলা সবে নাবায়ণ ॥ ২৬৫৬২

বাক্য প্রসঙ্গি

ছবি

শ্রীধর্মনারায়ণ জয়যুত হোরস্তোক
পিতা পুত্রে হোক চিবঞ্জীর ।
পবম উদার জানি বিপ্রব আশীষ বাণী
সদা বব দেখ্ত সদাশিব ॥
আপোনার তেজবলে যবনক উচ্ছেদিলে
স্বদেশে যে ধর্মক রাখিলা ।
ধর্মবন্ত জানি সবে স্বর্গ মহাবান্ধব বলে
ধর্মনারায়ণ নাম ধৈলা ॥ ২৬৫৬৩
যাব কপ দেখি মনে প্রশংসে বিদেশীগণে
লকলো প্রাণীৰ বঞ্চে চিত্তে ।
মহাবলী স্কুমার কপ গুণ দেখি যাব
ধন্য ধন্য নৃপ স্তবলিত ॥
মোব আশীর্বাদ ববে যাবচন্দ্র দিবাকবে
একজন্মে জয়োক নৃপতি ।
পাত্র পুত্রে সমস্তর একজন্মে মিলিয়া সবে
মহানুগে সুজিলা কুপতি ॥ ২৬৫৬৪
নমো নমো নাবায়ণ ভববন্ধ বিনাশন
অকণ চরণে মোব গতি ।
ভক্তিধনে কিনিয়োক মঙ্গলাবক তাবিয়োক
বোলে দীন রাম কবস্বতী ॥ ২৬৫৬৫

অৰ্জুনৰ আগত ঈৰ্ষকৰ কৌশিক মুনীৰ সত্য কথন

পদ

মাধৱ বদতি সখি কহিলো তোমাক ।
 যিমতে স্বৰ্গক চলি গৈলন্ত বালক ॥
 কৌশিকৰ কথা আৰে শুনিয়ো শ্ৰৱণে ।
 নদীগণ সজ্জম হইছে যেহি স্থানে ॥ ২৬৫৬৬
 সেহি স্থানে বহিলা কৌশিক মুনীৰ ।
 ঘোৰ তপ আচৰিলা দেৱৰ বৎসৰ ॥
 সত্য বিনা যাৰ অসত্যত নাহি বতি ।
 জগত ঢাকিলা যাৰ সত্যবাদী কৃতি ॥ ২৬৫৬৭
 এহিমতে কৌশিকৰ কত কাল গৈলা ।
 তাত পাচে প্ৰবল দুৰ্জ্জনগণ ভৈলা ॥
 দৈত্যগণে সিদেশক লুবি পুৰি থাইলা ।
 মহাভয়ে নৰ-নাৰী দুৰক পলাইলা ॥ ২৬৫৬৮
 সেহি পথে পলাইলা কৌশিক আছে যৈত ।
 সবে প্ৰজাগণ ভয়ে পলাইলেক তৈত ॥
 কৌশিকক দেখি তাক নডৰিলা মনে ।
 কাতো নকহিব এস্তে ধৰ্ম্মবন্ত জনে ॥ ২৬৫৬৯
 কৌশিকে দেখিয়া তাক কিছু মূবুলিল ।
 সেহি পথে গৈয়া পাচে প্ৰমাদ মিলিল ॥
 দুয়ো কাষে দুয়ো নদী সম্মুখে সাগৰ ।
 সেহি স্থানে বৈল সবে চিন্তিয়া ঈশ্বৰ ॥ ২৬৫৭০
 দৈত্যগণে আসি বোলে বিধি সুপ্ৰসন্ন ।
 সমীপত দেখো হেৰা কৌশিক ব্ৰাহ্মণ ॥
 সত্য বিনা যাৰ অসত্যত বৰ শোক ।
 আগা এস্তে পোছো কোনপথে গৈলা লোক ॥ ২৬৫৭১
 এহি বুলি ব্ৰাহ্মণৰ পাশে চলি গৈলা ।
 সবে কথা কৌশিকত পুছিলাক লৈলা ॥
 দৈত্যগণে বোলে প্ৰভু কহিলো আমাত ।
 কোন পথে গৈলা ইটো লোক অসংখ্যত ॥ ২৬৫৭২
 সত্যবাদী ঋষি তুমি পুণ্যময় জন ।
 অসত্য বুলিবা তুমি কিসক কাকন ॥

২২৫

কৌশিকে বোলয় বাৰ কৃষ্ণ বিষ্ণু হৰি ।
 সত্য এৰি অসত্য বুলিবো কেন কৰি ॥ ২৬৫৭৩
 সত্যক বোলন্তে সবে প্ৰজা হোৱে নষ্ট ।
 হৰি হৰি বিধি ইসে ভৈলা মন কষ্ট ॥
 এহি মনে গুণি ঋষি অনেক চিন্তিলা ।
 ধৰ্ম্মসেবে সূক্ষ্ম গতি তাকো নিচিনিলা ॥ ২৬৫৭৪
 অঙ্গীকাৰ বন্ধা কৰি তুমি যেনমন্তে ।
 জ্যেষ্ঠক কাটিবে চাহা খড়্গ ধৰি হাতে ॥
 সেহিমতে কৌশিকে ধৰ্ম্মক নজানিলা ।
 প্ৰজাসকলৰ কথা দৈত্যক কহিলা ॥ ২৬৫৭৫
 প্ৰজা পশিলন্ত এহি ঘনব ভিতৰে ।
 কহিল সকল কথা অসত্যক ডৰে ॥
 কৌশিকে কবন্ত পাপ সত্যক বন্ধন্তে ।
 প্ৰজাগণ মৰাইলন্ত দুৰ্জ্জনৰ হাতে ॥ ২৬৫৭৬
 এতেকে শুনিলা সখি আমাৰ সন্মত ।
 যিটো সত্য বাথন্তে বশু হোৱে হত ॥
 সেহি পাপে হোৱে তাৰ নৰকত ধান ।
 কৌশিক ঋষিত লৈয়ো ইহাৰ প্ৰমাণ ॥ ২৬৫৭৭
 সিবেলাত মিছা মাতিলেয়ো ধৰ্ম্ম হয় ।
 যিটো মিছাহন্তে প্ৰাগীহত্যা বাধা পায় ॥
 অৰ্জুন বদতি সখি কহিলা বহন্ত ।
 যাতো তুমি একান্ত তন্ত্ৰৰ হোৱা বশ ॥ ২৬৫৭৮
 সেৱকৰ যোগ্য নোহো ওহে কৃষ্ণ স্বামী ।
 কিন্তু প্ৰভু তোমাৰ দাসৰো দাস আমি ॥
 ব্যাসৰ মুখত মই শুনি আছো সাৰ ।
 তুমি প্ৰভু নিত্য নিবজ্ঞন অৱতাৰ ॥ ২৬৫৭৯
 এতেকে তোমাত কিছো অবিদিত মাই ।
 সিকাৰণে বোলো মোত কহিয়ো বুজাই ॥
 যিমতে নহয় মোৰ অঙ্গীকাৰ নষ্ট ।
 ইহলোকে দুৰ্ঘণ পৰলোকে হোৱে ভ্ৰষ্ট ॥ ২৬৫৮০

অৰ্জুনৰ অঙ্গীকাৰ বন্ধাৰ উপায় কথন

কিমতে বহিবে ধুমিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 তাতহন্তে ইহাৰাৰ সমস্ত লোকৰ ॥

আপুনি কহিছা সখি ইহাক কহিছিলে ।
 কলঙ্কতা দুর্বোব পাতক আসি মিলে ॥ ২৬৫৮১
 নকাটিলে ইহাক নকি অঙ্গীকার ভ্রত ।
 কত্রি কুলে কন্দি হয়ো ভ্রষ্ট কুশলত ॥
 আক জানি সখি মোত কহিয়ে যুগুতি ।
 জন্মে জন্মে মাধব ভূমিসে যোব গতি ॥ ২৬৫৮২
 আৰো এক গোচৰ শুনিয়ো নাবায়ণ ।
 অহি মজ্জা দহে শুনি বাজাব বচন ॥
 মাধব বদতি শুনা ধনঞ্জয় সখি ।
 নৃপতিক নথঙ্গিয়া আগ পাছ দেখি ॥ ২৬৫৮৩
 যুদ্ধ এৰি ভাগবিলা বোব সমবত ।
 শববিষে বাজাব গৱত নাহি তত ॥
 কৰ্ণশবে আক কবিয়াছে ত্ৰিয়মাণ ।
 ঐতিহত বাজাব নাহিকে কিছো জ্ঞান ॥ ২৬৫৮৪
 সিকাৰণে তোমাক অনায়ে ধৰ্ম্মহত ।
 অজিজ্ঞাসি তিবন্ধাব কবিলা বহুত ॥
 শবঘাৰে তেজ বহে যুযুৰু অৱস্থা ।
 মোৰ গাৰ কাষ্পে তান কি কহিবো কথা ॥ ২৬৫৮৫
 তথাপিতো মাতি বাজা তোমাত পুছিলা ।
 বাপু ধনঞ্জয় তুমি কৰ্ণক বধিলা ॥
 কৰ্ণ যদি আছে তুমি কহিলাহা সাব ।
 তেৰে বাজা তোমাক কবিলা তিবন্ধাব ॥ ২৬৫৮৬
 মোক যদি তিবন্ধাব কবিলাহা হস্তে ।
 ময়ো সহিবাক পাবো বাজাক দেখেস্তে ॥
 সিকাৰণে বোলো সখি নহৈবা দাৰ্শন ।
 বাজাক বাখিলে যশ পাইবা দশগুণ ॥ ২৬৫৮৭
 অঙ্গীকার বাখিবাব শুনিয়ো উপায় ।
 শাপিত খড়্গাখান থৈযোক পেলায় ॥
 নকাটিলে কাটিবাব শাস্তি কবিয়েক ।
 তেৰে বধপাৰে গুৰু গোবৰব লোক ॥ ২৬৫৮৮
 কাটিবাব শাস্তি সখি আছে নানামত ।
 ময়ো তমু আগে কহো ইহাব সম্মত ॥
 কনিষ্ঠত হস্তে জ্যেষ্ঠজন মাগবন্ত ।
 বাৰে মাগ পাৰে তাৰ জানিবা জীৱন্ত ॥ ২৬৫৮৯

অপমান পাৰে যদি জীৱন্ততে মৰা ।
 আকে জানি নৃপতিক তিবন্ধাব কথা ॥
 আমি ভালমতে জানেঁ। তোমাব মহত্ব ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাক শুশ্ৰূষা যেনমত ॥ ২৬৫৯০
 আসনে ভোজনে সখি প্ৰিয় আলাপনে ।
 তই নতু বোলা আৰে তুমি বাক্য বিনে ॥
 আজি যদি তই বুলি তিবন্ধাব কথা ।
 তেৰে যুধিষ্ঠিৰ বাজা জীৱন্ততে মৰা ॥ ২৬৫৯১
 স্নেহ এৰি বন্ধুজনে গৰিহা কৰিলে ।
 খড়্গাব ঘাৰত কৰি আতি দুখ মিলে ॥
 মহাশাস্ত্ৰ স্থখী বাজা সৰ্ব্ব হুলক্ষণ ।
 শুনিবাব যোগ্য নোহে অযোগ্য বচন ॥ ২৬৫৯২
 তুমিয়ো পৰম প্ৰিয় আদৰব ভাই ।
 কন্দল সম্বন্ধে চুইবো সপোনভো নাই ॥
 তাক অধস্কাৰ যদি কৰা বৰ বাধে ।
 তেৰে নৃপতিক আব কাটিবে নলাগে ॥ ২৬৫৯৩
 কিন্তু মোৰ সম্ভাপ মনত এহিমান ।
 গালি শুনি তেখনে এবস্ত জানো প্ৰাণ ॥
 য়েৰে নমবয় তাৰো শুনিয়ো উপায় ।
 উপশাস্ত কৰিবো চৰণে ধৰি যায় ॥ ২৬৫৯৪
 তুমি আমি দুয়ো যদি কৰিলোঁ মিনতি ।
 অগ্নিতে ক্ষমিবো বাজা ধৰ্ম্ম মহামতি ॥
 অঙ্গীকার বাখিবাব কথা হেন কাজ ।
 কৰ্ণক বধিয়া পাচে ভুজা সব বাজ ॥ ২৬৫৯৫
 সবাতো উত্তম বেদ অধৰ্ব্ব কোষ ।
 তোমাত কহিলো গোপ্য কথা মনোহৰ ॥
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেধৰ ।
 কৃষ্ণে কহিলন্ত কথা ধৰ্ম্মতত্ত্ব সাব ॥ ২৬৫৯৬
 অৰ্জুনেয়ো খড়্গা এৰি কৃষ্ণক নমিলি ।
 পাচে নৃপতিক আনি পাবিবাক লৈলা ॥
 যিসব বচনে তদ্বিলাত কহিল ॥
 শুনিয়োক মিসৰ বাক্য মন পৰিহৰ ॥ ২৬৫৯৭
 অৰ্জুন বদতি বাজা কহা যুধিষ্ঠিৰ ।
 আমাক নিন্দস তই কহা কৰি বীৰ ॥

মোব যুদ্ধ দেখি বৈরাগ্য দানবন ভব ।
 দিব্য অস্ত্র প্রহারেতে দেবেরে বিষয় ॥ ২৬৫৯৮
 আমাক নিন্দন তই আতে লাগে শোক ।
 কোন যুদ্ধে পলাইবার দেখিয়াছা যোক ॥
 মহা ভয়াভূত তই আপুনি বিষয় ।
 যুদ্ধ এবি থাকি তই দণ্ড অন্তবত ॥ ২৬৫৯৯
 দ্রোপদীয়ে দেখি দিনে পলায়িত ভোগ্য ।
 নারীৰ আগন্ত দৰ্প কবিবার যোগ্য ॥
 যি কবস সি কবস দ্রোপদীৰ আগে ।
 আমাক নিন্দন আতে বব লাগে লাগে ॥ ২৬৬০০
 ভীমে যদি নিন্দে ততো তাতে গারে সয় ।
 যাব যুদ্ধ দেখি দেব দানব পলায় ॥
 দাক্ষণ অগনি সম প্রলয় কালব ।
 শত্রুক মাৰুত কবি কৰ্ম ভয়বত ॥ ২৬৬০১
 হস্তীয়ে হস্তীক হানি অনেক মাঝিল ।
 ঘোঁরায়ে ঘোঁরাক কথী বধে সংহাশিল ॥
 কাশ্বোজ দলক যিটো নিলে যমঘব ।
 ভীমে নিন্দিলাতো দুখ নোপজে বিস্তব ॥ ২৬৬০২
 আজিব সমবে ঘোব গদা ধবি কবে ।
 শত্রুসব বিদারি পেলাইলা যমঘবে ॥
 যি কৰ্ম কবিত্তে শক্তি নাহিকে তোমাব ।
 কৰ্ণে ভঙ্গ দিলেক মহিমা দেখি যাব ॥ ২৬৬০৩
 খড়গ ঘাবে হস্তীগণ কবল সংহাব ।
 যাব কৰ্ম দেখি কোঁবর চমৎকাব ॥
 ফাট দিয়া কোঁবর স্রো সমস্তে পলায় ।
 তেহো নিন্দে যদি কিঞ্চিৎকাল গারে সয় ॥ ২৬৬০৪
 পবন অদ্ভুত কৰ্ম কবল দাক্ষণ ।
 তেহো মাঝ আমাক কবল দশকণ ॥
 তই মোব মহিমা বজ্রান সৰ্বকাল ।
 বাত্রি দিনে হিত আচর্য নাহি ভাব ॥ ২৬৬০৫
 ভাৰ্যা পুত্র সহিতে আপুনি বিদে গিয় ।
 ভোব হিত আচর্য ঠৈয়া এক দিন ॥
 বনমাঝে দ্রোপদীৰ দুখ যত কব ।
 তোহোব নিমিত্তে কবিত্তে পুত্র হত ॥ ২৬৬০৬

একমাত্র পুত্র মোব আতি আদব ।
 অতাপি মোতক ছেব নাহি হতব ॥
 বাত্রি দিনে পুত্রেশকে মোব পোষে কায় ।
 তোহোব নিমিত্তে মোব এতক বিলাস ॥ ২৬৬০৭
 কুটুম্ব মাজত বৈকতা ভাব মনে ।
 ভীম স্রোণ হত তৈলা তোহোব নিলাসে ॥
 আনো ভাড়া বহুগণ শশব মহাই ।
 পাশ্চাত্য নিমিত্তে তৈলা এনক বিলাস ॥ ২৬৬০৮
 বাজ্য এবি মনবাসে যতমান দুখ ।
 অতাপি দ্রোপদীৰ সলোভক মুখ ॥
 পূৰ্ব পশ্চিম ইত্যদ্য বত লোক ।
 সমস্তে মবিল বহু-মাজব শোক ॥ ২৬৬০৯
 তোহোব দুগুণে তৈলা এতক অবস্থা ।
 আমি ছাখিতব আৰ কি কহিবো কথা ॥
 সজয় বদতি কথা শুনিয়ো বাজন ।
 এহিমতে যদি গালি লাগিলা অৰ্জুন ॥ ২৬৬১০
 মবা যেন হয় বাজা আহিলেক শুনি ।
 অসমর্থ প্রাণীৰ অবস্থা মনে শুনি ॥
 কনিষ্ঠব তিব্কাৰ শবীৰে নসহে ।
 ধাবাসাবে যুগল নয়বে নীর বহে ॥ ২৬৬১১
 শুখাইলেক মুখ আখি নির্জল কখন ।
 চলি পশি নৃপতি তৈলেক অচেতন ॥
 তথাপিতো অৰ্জুনে কবিল তিব্কাৰ ।
 যাবদেক ক্রোধ দুগুণিল আপোনাৰ ॥ ২৬৬১২
 এহিজন অৰ্জুনের মন শান্ত তৈলা ॥
 কৃষক যুথক চাহি মাতিবাক লৈলা ॥
 দেখিলাহা প্রাণসখি আশাব মহত ।
 কত্রিয় কুলব ব্যবহাৰ হেনমত ॥ ২৬৬১৩
 কবো মই নৈবাশ আপোন জীবনত ।
 সোদবত নিদাক্ষণ ক্রোধব বেগত ॥
 তাব প্রতিবল কবো আপুনি মন্তাতি ।
 জন্মে জন্মে মাধব কুসিনে মোক গতি ॥ ২৬৬১৪
 গুহকত্যা পাপ মোক নিমিত্তে দুর্জয় ।
 কেবলমতে প্রাণসখি মোক আশাব ॥

দেহা পবিত্ৰ্যাগেসে ইহাব শুদ্ধি হয় ।
 এহিবুলি প্রাণ নিয়মিল ধনঞ্জয় ॥ ২৬৬১৫
 গুৰুকাৰ্ঠে অগ্নি দিয়া জ্বলিলন্ত চিতা ।
 হেন দেখি লোকৰ মনত বৰ চিন্তা ॥
 দেখি সৰ্ব্ব প্রজাগণ হাহাকাৰ কৰে ।
 হেন দেখি কৃষ্ণে মাতিলন্ত অনন্তবে ॥ ২৬৬১৬
 মাধৱ বদতি নলাগয় মৰিবাক ।
 আছে প্রায়শ্চিত্ত আৰ শুনিয়োক তাক ॥
 গোবৰত প্রাণীক কৰিলে তিবন্ধাব ।
 গুৰুহত্যা পাতক মিলয় সিদ্ধনৰ ॥ ২৬৬১৭
 গুৰুহত্যা পাতকৰ মৰণে প্রায়শ্চিত্ত ।
 মৰণ প্রকাৰে ছুইবিধ যে বিহিত ॥
 লৌকিক সম্মত এই ঋষি সমন্তবে ।
 একবিধ মৰণ বিজনে দেহা এবে ॥ ২৬৬১৮
 আৰো বিধ যিটো আপোনাৰ গুণ কয় ।
 আপুনি লোকত যিটো গুণ প্রশংসয় ॥
 আকে জানি আপুনাৰ গুণ যত যত ।
 আপুনি কহিলে হয় যুভূত্যো অধিক ॥ ২৬৬১৯
 আত্মপ্ৰাণ আত্মহত্যা সম প্রায়শ্চিত্ত ।
 পৰম প্রখ্যাত দুয়োবিধ যে বিহিত ॥
 মাধৱ বচনক ধনঞ্জয় শুনি ।
 প্রশংসিবে লাগিলেক আপুনা আপুনি ॥ ২৬৬২০
 অৰ্জুন বদতি দাদা শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 আমাৰ সমান কোন আছে মহাবীৰ ॥
 এক দেৱ মহেশ্বৰ শঙ্কৰত বিনে ।
 মোৰ সম বলিয়াৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ॥ ২৬৬২১
 যদি আজ্ঞা কৰা দেখা মোৰ বল কেনে ।
 হুবাংহৰ বিনাশ কৰিবো এতিয়কৈ ॥
 বাহুকী সদৃশ ভুজ ইহাব বলত ।
 দিগ্‌বিজয়ক মই দেখা ভূগৰত ॥ ২৬৬২২
 যদি আজ্ঞা কৰা দাদা জিনো দিগপাল ।
 কোনে সহিবেক মোৰ বাহুৰ আশ্বাস ॥
 ধৰ্ম্মী মণ্ডলে যত ৰাজা সমন্তব ।
 জিনি ৰাজসূয় বজ্জ কৰাইলোঁ তোমাৰ ॥ ২৬৬২৩

ইন্দ্রকো জিনিলো পূৰ্বে দহিলো খাণ্ডৱ ।
 সত্তা এক সাজি দিলে ময় যে দানৱ ॥
 যাত দুৰ্য্যোধনে নজানিলে জল থল ।
 সকলে জানিবা দাদা মোৰ বাহুবল ॥ ২৬৬২৪
 সম্প্ৰতিক কোঁৱৰে যুজোক বলে মোৰ ।
 দেখা ছুই বাহু ধনু আজোবন্তে মোৰ ॥
 সমস্তে বহিলো বীৰ চাবিয়ো দিশৰ ।
 কিছো মাত্ৰ সচ আছে সংশয় দলৰ ॥ ২৬৬২৫
 তাকো আজি কালি পঠাইবো যমঘৰ ।
 বীৰত্ব দেখিবা কেনে আমাৰ বলৰ ॥

যুধিষ্ঠিৰ গুৰুত অৰ্জুনৰ ক্ৰমা প্ৰাৰ্থনা

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 পাচে নৃপতিক মাতিলন্ত ধনঞ্জয় ॥ ২৬৬২৬
 নাহি গায়ে চেতন অজ্ঞান মৰা মত ।
 দেখি সমস্তৰ শোক ভৈলা পূৰ্ববত ॥
 হেন দেখি অৰ্জুনৰ মহান্নেহ ভৈলা ।
 চৰণত ধৰি শাস্ত কৰিবাক লৈলা ॥ ২৬৬২৭
 অৰ্জুন বদতি দাদা নকৰিবা শোক ।
 মই অধমৰ বাক্য ক্ৰমা কৰিয়োক ॥
 শিশুকালে পিতৃসহ জানিলো তোমাক ।
 অন্নে আচ্ছাদনে তুমি পালিছা আমাক ॥ ২৬৬২৮
 তথাপিতো দেখা মই পাপী দুৰাচাৰ ।
 তিলেকক লাগি মুখ নচাইলো তোমাৰ ॥
 মই পূৰ্বে কেন অঙ্গীকাৰ কৰো হেন ।
 সৌদৰক খড়্গ ধৰো ব্ৰহ্মৰষী যেন ॥ ২৬৬২৯
 যি কৰিলো সি কৰিলো নকৰিবা তাপ ।
 শাস্ত হয় আমাক কৰিয়ো দাদা ৰাপ ॥
 দুৰ্জ্জনসকলে যত তিবন্ধাব কৰে ।
 আনৰ শক্তি তাক সহিবাক পাৰে ॥ ২৬৬৩০
 মহন্তসকলে অবিলম্বে সহ্য তাক ।
 ইহকৰ ইচ্ছা হেন আমি আপুনাৰ ॥
 এতেকে দুৰ্জ্জন মই পৰম অসুখী ।
 তুমি সন্ত মহন্ত আমাৰ নিজস্ব ॥ ২৬৬৩১

তবু অৰ্থে দাদা জানো আমাৰ জীৱনে ।
 তবু হিঙ আচৰিবো যাৱে জীওঁমানে ॥
 এতেকেসে বোলো দাদা নকৰিবা কোষ ।
 মনত নলৈবা মোৰ অধমৰ দোষ ॥ ২৬৬৩২
 মাথা পাতি দিওঁ দাদা মলচিয়ো পাৰ ।
 আধাৰেক মাতিয়োক জুৰায়োক গাৰ ॥
 এহিমতে প্ৰিয়বাক্য বোলন্ত অৰ্জুন ।
 শুনি নৃপতিৰ শোক ভৈলা দশগুণ ॥ ২৬৬৩৩
 লোতক মলচি উঠিলন্ত আসনৰ ।
 দেখি দেৱ নাৰায়ণ চাপিলা ওচৰ ॥
 ঋষিগণ আছন্ত সঙ্গত নাৰীগণ ।
 সেহিবেলা যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা বচন ॥ ২৬৬৩৪
 লোতকে বুলিলা গদ গদ বাক্যচয় ।
 শুনিয়ে বচন মোৰ বাপু ধনঞ্জয় ॥
 আমি আতি দুৰ্জ্ঞান অধম ছুৰাচাৰ ।
 মোতে থাকি এতমান ভৈলেক তোমাৰ ॥ ২৬৬৩৫
 দেখিয়ে মোহোৰ হস্তে তবু পুত্ৰ হত ।
 বন্ধুগণ সোদৰ বান্ধৱ যত যত ॥
 সি কাৰণে বোলো বাপু কাট মোৰ শিৰ ।
 নকৰি বিলম্ব বাটে ধনঞ্জয় বীৰ ॥ ২৬৬৩৬
 আমি আতি হীনবল নপুংসক প্ৰায় ।
 তথাপিতো নৃপতি হৈবেক বাহ্য যায় ॥
 প্ৰচণ্ড শকতি তোৰ গুণবন্ত ধীৰ ।
 সি কাৰণে বোলো বাপু কাট মোৰ শিৰ ॥ ২৬৬৩৭
 মহাবলবন্ত ভীম পৰম বিক্ৰম ।
 সখা মিছা বোলন্তে নাহিকে কিছু গ্লম ॥
 আমি পুত্ৰ সত্যবাদী মহামন্দ আতি ।
 হুখী হোৱা অৰ্জুন ভীমক বাজা পাতি ॥ ২৬৬৩৮
 নপুংসক পাপী মই মন্দবুদ্ধি কৰ ।
 মোতে থাকি সবে চুৰ জানা পাণ্ডৱ ॥
 ভয়াতুব আমাক কৰিয়ে পৰিহাৰ ।
 থড়গ হানি মায়া মোট কৰিয়ো আমাৰ ॥ ২৬৬৩৯
 একক তেজিমে হুখী হোৱে অৰ্জুনলোক ।
 দুৰ্জ্ঞানক ত্যজিয়াই আমি কিছু শোক ॥

আপুনাৰ অৱস্থাৰ আপুনি লৈলোঁ জানি ।
 অবৰ্ণ্যক লাগি মই কৰিলোঁ মেলানি ॥ ২৬৬৪০
 যুধিষ্ঠিৰ অধম শুছোহো নগবৰ ।
 হুখে ভোকা থাকিয়ো চাৰিয়ো সোদৰ ॥
 পৰিচ্ছেদ কৰিলা দেখিলা সৰ্বলোক ।
 মোক প্ৰতি আৰ কেহো নকৰিবা শোক ॥ ২৬৬৪১
 শুনা প্ৰভু নাৰায়ণ কৰিলোঁ মেলানি ।
 বনক চলিলোঁ তবু আছা শিবে মানি ॥
 তবু ইটো অকণ পঙ্কজ পদ চুই ।
 মহেশে ধৰিছা যাক কৃতকৃত্য চুই ॥ ২৬৬৪২
 জীৱনে মৰণে ধেম কৰোঁ অভিলাষ ।
 জন্মে জন্মে তোমাৰ দাসবো হৈবো দাস ॥
 এহি বুলি বনক চলন্ত ধৰ্ম্মহুত ।
 দেখি ঋষিগণে খেদ কৰিলা বহুত ॥ ২৬৬৪৩
 আমাৰ বচনে বাজা এৰা অসন্তোষ ।
 আপোনাৰ মাজতে বিবাদ বৰ দোষ ॥
 নুহিকে উচিত ইসব হুদি তাপ ।
 তুমি মহাধীৰ শোক নকৰিবা বাপ ॥ ২৬৬৪৪
 দ্ৰৌপদী বোলন্ত প্ৰভু শুনিয়েক কথা ।
 পাসৰিলা পূৰ্বে মোৰ যতক অৱস্থা ॥
 আশা কৰি আছোঁ পাই অপমান শোক ।
 স্বামীগণে উদ্ধাৰ কৰিবে জানোঁ মোক ॥ ২৬৬৪৫
 সিটো কথা যি ভৈলা সি ভৈলা আৰে শুনা ।
 কিন্তু আমি তিলেক নিজীবো তুমি বিনা ॥
 এহি বুলি পাৰে পৰি কান্দিলা বিস্তৰ ।
 তথাপিতো ফিৰি নচাহিলা নৃগবৰ ॥ ২৬৬৪৬
 এহিমতে কেহো বাধিবাক নপাবিলা ।
 দেখি সমস্তৰে শোক অধিকে জ্বলিলা ॥
 কান্দি কান্দি বহিলা যন্তেক নাৰীগণ ।
 সেহিবেলা মাথৱে ত্যজিলা নিজগন ॥ ২৬৬৪৭
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ চকণত ধৰি ।
 অশেষ কাতৰ কৰিলন্ত পাৰে শৰি ॥
 সামান্য মনুষ্যে ধেম নৃপতি জনক ।
 স্তুতি নতি বিনতি বে কৰিলা অনেক ॥ ২৬৬৪৮

এহিমতে কুকে পাণ্ডব আত্মা পালি ।
 কেনে কেনে অধীন বনমানী ।
 মাধব বদতি দাদা এৰা অসন্তোষ ।
 আপোনাৰ মাজত বিবাদ বৰ দোষ ॥ ২৬৬৪৯
 পুত্রে সমতুল্য ছোট জাত্বে যে তোমাৰ ।
 তাম সোম দেখিলে সহন ধৰ্ম্ম সাব ।
 প্রসাদত পুত্রে যদি নিদাক্ষ হয় ।
 তুমিহে দাক্ষ পিতৃ হেন শাস্ত্ৰে কয় ॥ ২৬৬৫০
 বিশেষত তুমি লভি আত্মা দিয়াজ্ঞান ।
 মান অগমান দুইকো কৰিছা সমান ॥
 মনে গুণি চাহিলে সখিত দোষ নাই ।
 পূৰ্ব্ব অজীকাৰ কৰি আছে ধনঞ্জয় ॥ ২৬৬৫১
 গাভীৰক থিঙ্গাব বিজনে কৰে মোৰ ।
 তাহাক কাটিবো মোৰ অজীকাৰ ঘোৱ ॥
 নজানিয়া তাক তুমি থিঙ্গাব ককিলা ।
 অৰ্জুনয়ো ক্ৰোধত খড়্গ তুলি লৈলা ॥ ২৬৬৫২
 মই পাচে ভাবি আন কৰিলে উপায় ।
 গালি পাবিলেও কৰকথ সম হয় ॥
 সি কাৰণে বোলো দাদা নকৰিবা বোষ ।
 অৰ্জুনৰ আশাৰ ক্ষমিযো সৰ্বদোষ ॥ ২৬৬৫৩
 পিতৃ সম আশাৰ গোৱৰ তুমি দেৱ ।
 অৰ্জুনক আমাক মাতিয়ো কৰো সেৱ ॥
 তুমি শাস্ত্ৰ তৈলে পাণ্ড সৰুলে প্রসাদ ।
 বসিয়োক দাদা আৰো নকৰা বিবাদ ॥ ২৬৬৫৪
 নকৰিবা চিন্তা কৰ্ণ পাণ্ডিত্যক প্রতি ।
 আজি তাৰ শোণিত পিবন্ত বহুমতী ॥
 কৃষ্ণ বচন শুনি যুধিষ্ঠিৰ ব্যৰ ।
 প্রেমে নিমজিল চিত্ত ধৰণ নয়া ॥ ২৬৬৫৫
 দেখন্তে মাধব চৰণত আছে পৰি ।
 অকোৱালি যুধিষ্ঠিৰে তুলিলন্ত ধৰি ॥
 কৃতজ্ঞলি কবিয়া মাতিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 দাস বুলি আমাক জানিবা যত্নবীৰ ॥ ২৬৬৫৬
 ক্ৰন্দা আজি দেবে যাক তুলন্ত মানন্ত ।
 আমাক এতেক কিয় বোলা কৰকথ ॥

অজ্ঞান সাগৰে তল বাওঁ ছয়ো আই ।
 ক্ৰোধ নামে চাপালক সৰল নয়া ॥ ২৬৬৫৭
 নপাওঁ কুল পাব পৰি মোৰ সাগৰত ।
 তুমি প্রভু আমাক বাখিলা অব্যাহত ॥
 এহিবুলি যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণৰ চৰণে ।
 পুনৰপি কিৰি আশি বসিলা আসনে ॥ ২৬৬৫৮
 সলোতক মুখে দুখে লাজে আতিশয় ।
 ছয়োক প্রসন্ন বুলিলেক ধনঞ্জয় ॥
 চৰণত পৰি আছে ধনঞ্জয় বীৰ ।
 হেন দেখি সাৱটি ধৰিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৬৬৫৯
 কনিষ্ঠৰ স্নেহে নয়নৰ বহে জল ।
 অৰ্জুনক বোলে এবি শুনা মহাবল ॥
 ক্ৰন্দনত গদ গদ বাক্য নাসে মুখে ।
 দণ্ড দুই মান চুপিলন্ত মুখে মুখে ॥ ২৬৬৬০
 এহিমতে প্রেমভাৱে দুহাছো ছয়ো চাই ।
 গলাগলি কবিয়া কান্দিলা ছয়ো ভাই ॥

কৰকথ কবিতাল অৰ্জুনৰ এতিয়া

অৰ্জুন বদতি দাদা আদেশ নৃপতি ।
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে বাপু শুমিযো নম্ৰতি ॥ ২৬৬৬১
 দুবাচাব পাণ্ডী কৰ্ণে যি কৰিলা মোক ।
 অতাপিযো তাহাক শ্রবণে বৰ শোক ॥
 তুমি যদি তাহাক নকৰা প্রতিকাৰ ।
 তেৱে মই প্রশ্ন ত্যজিবোছো আপোনাৰ ॥ ২৬৬৬২
 অৰ্জুন বদতি দাদা শুনা দাক্ষ মোৰ ।
 তোমাৰ আশত অজীকাৰ কোনো মোৰ ॥
 নথহাইবো কৰকত তাকত শবীৰ ॥
 যাবে মই শিক্ৰুন্দ মকৰো কৰ্ণ ॥ ২৬৬৬৩
 আমাৰো বচন তুমি শুনিয়া অজ্ঞে ॥
 আজি বাথেরক পাইবে যি কৰিযো কৰ ॥
 দিব্য অস্ত্ৰ প্রদানিবা আমাক সৰ্বশা ॥
 নমসিৰ বিশপাশ নকৰে মজলি ॥ ২৬৬৬৪
 যিটো শৰে মোকহন কৰকত জয় ।
 হেৰ শৰে কৰকত শোণিতক কৰকত ॥

শুনি যুধিষ্ঠির কবিলন্ত অশ্বিনীকান ।

সমবত বাপু তোম নরোঁক প্রবাদ ॥২৬৬৬৫

মিত্রগণ বুদ্ধি হোঁক শত্রু হোঁক কর ।-

অব্যাহতে কর্ণক শেখিলোঁ বমালয় ॥

আমার আশীষে দেব কবন্তোঁক হিত ।

মোব মনোবধ সিজি কবিলোঁ স্থবিত ॥২৬৬৬৬

যুধিষ্ঠির বাজাব আশীষ লৈয়া মাথে ।

ধনঞ্জয় কৃষ্ণক মাতন্ত আথে বেথে ॥

সাজিয়োক বধ সখি কিলন্ত নকছি ।

হেন শুনি আসমব উঠিলন্ত হবি ॥২৬৬৬৭

সজাই আনিলা বধ দাককব হাতে ।

দিব্য বধ দেখি ভুঁক ভৈলা জগমাথে ॥

ডের দিয়া উঠিল অর্জুন মহাবলী ।

ধবীলা মাধবে উঠি ঘোঁবাব শিকলি ॥২৬৬৬৮

নমো হবি বুলি যাত্রা কৈলা ধনঞ্জয় ।

সেহিবেলা মাধবে ডাকিলা চাৰি হয় ॥

উথলিলা চাৰি ঘোঁবা সমবক প্রতি ।

বাজপথে ঘোঁবায় ধবীলা মনোগতি ॥২৬৬৬৯

সেহিবেলা চিন্তন্ত অর্জুন মহাবল ।

সকল শবীর হস্তে ধাই ঘণ্ডজল ॥

অর্জুনের অভিপ্রায় বুজিলন্ত হবি ।

বুলিবাক লাগিলন্ত বচনে সাদৰি ॥২৬৬৭০

আচম্বিতে তার যোব পদাঙ্ক দেখি ।

সমবে কর্ণক ভয় নকবিধা সখি ॥

মধ্যস্থেসে জানে যুদ্ধ বাধ যেনমত ।

আমি দেখি আছোঁ সবে বীৰব মহন্ত ॥২৬৬৭১

যিবেলাত ঘোব যুদ্ধ কবা ধনঞ্জয় ।

একে বধে থাকন্তে আমার লাগে ভয় ॥

তাসম্বাক অবিলম্বে কবিধা বণত ।

কর্ণ কোন ক্ষুদ্র তুমি আর্পে ভূবন ॥২৬৬৭২

অর্জুনে বোলন্ত মোব কবিধা হতেক ।

দিব্য শব প্রহাৰন্তে বেধিলা প্রত্যেক ॥

কর্ণক বধিতে কোঁক শবীৰে প্রমোদে ।

সকলে জানিবা কোঁক শবীৰে ॥২৬৬৭৩

যুতবাট্ট বাজা পাচে কবিলোঁ সজয় ।

বাজাক বেধিবে যোবে সৈলা ধনঞ্জয় ॥

সিবেলা কোঁক সমে বীৰ বুকোদব ।

কেনে যুদ্ধ ভৈলা মোত কবিলোঁ সজয় ॥২৬৬৭৪

সজয় বদতি কথা শুনা নবেধব ।

ভীম সমে মহাবুদ্ধ ভৈলা কোঁকব ॥

দুৰ্য্যোধনে পাখি দিলা হয় হস্তী বধ ।

ভীমসেন বীৰব বেছিলে আসি পথ ॥২৬৬৭৫

চতুর্দিকে শববৃষ্টি কবিলেক চাপি ।

বাঝিবার মেঘে যেন গগন বিদ্যাপি ॥

মাহুতে খলিলা হস্তীশব আশ্বল ।

আটাসুতে কাশ ফালে যায় ভূমিচাল ॥২৬৬৭৬

কোঁকব শবত জর্জব ভৈলা তমু ।

পাচে ভীমে তুলি সৈলা ভয়কব ধনু ॥

দিব্য অস্ত্র প্রহাৰিলা দশোদিশে ছানি ।

দশ পাঞ্চ কাটিলেক এক শব হানি ॥২৬৬৭৭

কাবো উক বাজগল কাবো বকশ্বল ।

কাবো শবীৰত পবি গোটে যায় তল ॥

সিবেলাত ভীমব কর্ম অদভুত আতি ।

বিলুকে ডাকয় বধ খবতব গতি ॥২৬৬৭৮

বিশ্বাদ শবদে যেন বতাসে সোসাই ।

দূবতে দেখন্ত সমীপতে সেহি ঠাই ॥

সমীপে থাকন্ত অন্তবয় সেহি হেগে ।

বথখান ফুবে আতি মনোজয় বেগে ॥২৬৬৭৯

যেন যুধিষ্ঠন্ত হুয়া প্রজা কালে ধায় ।

ভীমে সেহিমত পটন্তব সমুদায় ॥

অশ্বখামা যুজিলন্ত ছুই দণ্ডমান ।

তাত পাচে কৃতবর্মা কবিলা সজাব ॥২৬৬৮০

তাত পাচে কর্ণে আসি কবিলা সমব ।

সংকপে কবিলোঁ কথা বাহুল্যক ভয় ॥

ভীমব প্রচণ্ড শব সহিতে মপাবি ।

ভয় দিলা তমু সৈন্তগণ যুদ্ধ হানি ॥২৬৬৮১

এহিমতে ভীমে কোঁকক জিনি বণ ।

পাচে বিলুকে ছুই যুজিলা বচন ॥

বিস্মক সাবধি মোৰ দেখা বাহুল্য ।
 দেখা মোত ভল দিলা কোঁৱৰসকল ॥২৬৬৮২
 ইহেন আনন্দ বেলা কহিয়োক তই ।
 দাক্ষ সমবে কতোমান দেখা মই ॥
 কতো অস্ত্ৰ আছে মোত কহিয়ো সমস্ত ।
 কহিয়ো বিস্মক মোৰ অস্ত্ৰৰ মহত্ত্ব ॥২৬৬৮৩
 সামান্য পুৰুষ হেন নেদেখিবি মোক ।
 পৰ্য্যটি আসিবে পাবো ইটো তিনি লোক ॥
 বিস্মক বদতি তমু কৰিবো বিক্রম ।
 গতিত পৰন যেন বিগ্ৰহত যম ॥২৬৬৮৪
 গম্ভীৰে সাগৰ সম বলে পুৰন্দৰ ।
 মাধৱৰ ভক্তিত নাহিকে পটন্তৰ ॥
 তিনি কোটি শৰ আছে পাৰক সঙ্কাশ ।
 একলক্ষ শিলীমুখ দেখি লাগে ত্ৰাস ॥২৬৬৮৫
 দুইলক্ষ অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ নিযুত তোমৰ ।
 হাজাৰ অগ্ন্যস্ত্ৰ তিনি কোটি ভল্ল শৰ ॥
 আনো অসংখ্যাত শৰ আছয় টোণত ।
 গুৰুতৰ গদা আছে বিদাৰে পৰ্ব্বত ॥২৬৬৮৬
 চন্দ্ৰহাস খড়্গ আছে অভেদ্য কৰচ ।
 যাবে যুদ্ধ দেশ দেৱদানৱৰ ত্ৰাস ॥
 শুনি থলথলি হাসিলেক বৃকোদৰ ।
 তোৰ যত্নে প্ৰসাদক কৰিবো বিস্তৰ ॥২৬৬৮৭
 ভীমে বোলে সাবতৰ শুনি তোৰ বাক ।
 অশেষ বচনে তই কিনিলি আমাক ॥
 ধন কিবা দিবো অস্থায়ী তাক জান ।
 ভাল ভাল চাই লৈয়ো গ্ৰাম আঠখন ॥২৬৬৮৮
 শুনিয়ো বিস্মক আৰে কথা কহোঁ মই ।
 নৃপতিক দেখিবাক গৈলে ধনঞ্জয় ॥
 কিছু নজানিলোঁ বাৰ্তা জীৱন মৰণ ।
 সিকাৰণে মোৰ উদ্ভাৱল কৰে মন ॥২৬৬৮৯
 আৰো দেখা মোৰ পাচে সৈন্তৰ আন্দোল ।
 লৱৰয় প্ৰজাগণ ধৰমাৰ বোল ॥
 কাট কাট মাৰ মাৰ সৈন্তৰ আন্দোল ।
 বিস্মকতে শুনন্তে কৰ্ত লাগে ভাল ॥২৬৬৯০

বিস্মক বদতি কথা জানিলোঁ নিশ্চয় ।
 সেহিহানে অৱশ্যে আসিছে ধনঞ্জয় ॥
 দেখা মেঘ ফেৰি যেন চন্দ্ৰ সম জ্বলে ।
 সেহিটো কোঁস্তত মণি মাধৱৰ গলে ॥২৬৬৯১
 সৈন্তসব মাৰে দেখা হস্তীক সংহবে ।
 ধৃতবাহু জানিবা অৰ্জুন ধনুৰ্দ্ধবে ॥
 কপিলৰ বৰ্ণ দেখা পৰম উচ্ছিত ।
 এহিটো বানবধৰ আতি বিপৰীত ॥২৬৬৯২
 হেন দেখি ভীমৰ পৰম কোঁড়হল ।
 কৰ্ণৰ সমুখে খেদি গৈলা বৃকোদৰ ॥
 গদাঘাতে অচেতন ভৈলা কৰ্ণ বীৰ ।
 তাক লাগি বাজাগণ চলিলা বিস্তৰ ॥২৬৬৯৩
 তব পুত্ৰ উলুক সহিতে মহাবায় ।
 ঘোৰ বণে ভীমক পেৰিবো যমঠাই ॥
 দুৰ্য্যোধন বাজাৰ আদেশ ধৰি মনে ।
 চলিলন্ত বাজাগণ যুদ্ধক যতনে ॥২৬৬৯৪
 সংহাৰিয়া প্ৰজাগণ গৈলা পাচে চাপি ।
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন গগন ৰিয়াপি ॥
 বৰ বেগে ব্যূহ ভেদি চলে স্ফাৰথ ।
 আইস বুলি শকুনি ভেণ্টিল তাৰ পথ ॥২৬৬৯৫
 বিদাৰিয়া ভীমক দাক্ষ শৰ যায় ।
 ৰহিলা সমুদ্ৰ যেন কাষৰিক পায় ॥
 সমবে হানিলা শৰ পৰম প্ৰচণ্ড ।
 শকুনিৰ বথখান কৰি থণ্ড থণ্ড ॥২৬৬৯৬
 বথভঞ্জে ভূমিত পৰিলা গিৰিসাই ।
 তাৰ পুত্ৰ অলেকে ভেণ্টিল পথ যায় ॥
 কাণ্ডে কাণ্ডে যাঠি জোজ হানিলা বিস্তৰ ।
 বৰ টানে হৃদয়ত ভেদিল ভীমৰ ॥২৬৬৯৭
 কৰ্ণেয়ো খেদিয়া যুদ্ধ দিলা সাধানে ।
 নাকে মুখে ভীমৰ ভেদিল বৰ টানে ॥
 সেহিবেলা ঘোৰ যুদ্ধ মিলিলা অপাৰ ।
 হুলস্থূল আন্দোল মিলিলা সিবোলাৰ ॥২৬৬৯৮
 সেহিবেলা সাধৱকি নকল সাধৱকি ॥
 পাণ্ডৱ বীৰগণ নকল নকল ॥

অনুৰূপে ভীমক সমস্তে গৈলা খেদি ।
 বাজ ভৈলা ভীমে যে দুৰ্গম ব্যাহ ভেদি ॥ ২৬৬৯৯
 যেন ভয়ঙ্কৰ মৎস্তে গৈলা জাল ফাটি ।
 ভীমে সেহিমতে গৈলা কোঁৱৰক কাটি ॥
 লাজ ভৈলা কৰ্ণ আতি অপমান বব ।
 পাণ্ডৱগণক ধাইলা ক্ৰোধ কৰি বব ॥ ২৬৭০০
 শুকান বনত যেন লাগিলা অগনি ।
 সেহিমতে পাণ্ডৱগণক মাৰে ছানি ॥
 মাংসে সমাকীৰ্ণ ভৈলা বণভূমি মাজে ।
 সেহিবেলা কৰ্ণক মাতিলা শৈল্য মাজে ॥ ২৬৭০১
 পূবে দেখা ধনঞ্জয় জোমাক খেদি আসে ।
 গাণ্ডীৰ টঙ্কাৰে শব মাৰি দশোদিশে ॥
 বানৰ ধ্বজৰ শূনি আটাস আন্দোল ।
 কাণ ফাটি যায় বধ ঘৰিষণ বোল ॥ ২৬৭০২
 নৃপতিক যত দুখ দিলা মহাবল ।
 ধনঞ্জয় আসিলে লভিবা তাৰ ফল ॥
 সম্প্ৰতি দেখিয়ো যত সেনাগণ ভাগে ।
 যুদ্ধ এৰি তাসম্বাক বাধিবাক লাগে ॥ ২৬৭০৩

অৰ্জুনৰ সমবক্ষেত্ৰত প্ৰৱেশ আৰু কৰ্ণৰ লগত বণ
 সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
 সেহিবেলা সমবে প্ৰৱেশ ধনঞ্জয় ॥
 মাধৱে ডাকন্ত বধ পৰন সকাৰে ।
 দেখি দুৰ্য্যোধন বাজা সচকিত ডৰে ॥ ২৬৭০৪
 কৰ্ণৰ আগত বধ কাটিলা বহুত ।
 অৰ্জুনৰ আগে নিকংসাহ বাধাহুত ॥
 নিকংসাহ কৰ্ণ অৰ্জুনৰ দেখি বল ।
 হত ভৈলা কৰ্ণ বুলি মানিলা সকল ॥ ২৬৭০৫
 ভীমক নমিলা পাচে ধনঞ্জয় বীৰ ।
 বাৰ্তা কহিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ॥
 কৰ্ণক বধিবে নিজ অঙ্গীকাৰ যত ।
 সবে কথা ধনঞ্জয় কহিলা ভীমত ॥ ২৬৭০৬
 থাকিয়োক দ্বাৰা ভূমি বিকায়ো এখন ।
 যুদ্ধ চাই থাকক কৰ্ণ আৰু কৰ্ণক ॥

শূনিয়া ভীমক ক্ৰোধ হুহুলা মনত ।
 কিনো অশকত মোক দেখিলি বনত ॥ ২৬৭০৭
 এহি বুলি কৰ্ণক হানিলা তকশাল ।
 অন্তকালে যেন প্ৰকম্পিত যমকাল ॥
 গদা হানি শকুনিৰ ভাজিলন্ত বধ ।
 লাধি মাৰি উলুকক নিলা যমপথ ॥ ২৬৭০৮
 দেখ নেদেখ বেগে লৰবন্তে ফয় ।
 অৰুখামাৰ বধখান ভাজিলা কোবাই ॥
 বধভঙ্গে দ্বিজবৰ পৰিলা ভূমিত ।
 হৃদয়ত কোবেক বসাইলা বিপৰীত ॥ ২৬৭০৯
 চিৰঞ্জীৱ কাৰণে মগৈলা তাৰ প্ৰাণ ।
 কৃপক কৰিলা পাচে দাক্ষ সন্ধান ॥
 লৰবিয়া কৃপে ভূমিপাৰে চলি গৈলা ।
 সাবধি সহিতে বধ চূৰ্ণাকৃত ভৈলা ॥ ২৬৭১০
 সেহি গদা ধৰি সেনা মাৰিলা বহুত ।
 অযুতেক কুঞ্জৰ মাৰিলা বায়ুহুত ॥
 একেধৰে মাৰি পেৰে কুক সেনাগণ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধনৰ বিষাদ ভৈল মন ॥ ২৬৭১১
 যাকে যাকে নৰপতি সমবক পাঞ্চে ।
 ভীমক দেখিয়া কুৰুজিয়া পাচগুচে ॥

ভীম দুঃশাসনৰ যুদ্ধ আৰু ভীমৰ দুঃশাসন-বৰ্ণন
 দেখি দুঃশাসন বোলে ভায়েকৰ আগে ।
 ভীমক যুজিবে লাগি গোটা গোটি লাগে ॥ ২৬৭১২
 ঘোৰ শব মাৰি বণে পেৰে যমঘৰ ।
 এহিবুলি দুঃশাসন তনয় তোমাৰ ॥
 মহাবেগে বধ ডাকি হানিলা ঘোৰ শব ।
 নাকে মুখে ভীমৰ যে তাড়িলা বিস্তৰ ॥ ২৬৭১৩
 নাকে মুখে পীড়া পায় দাক্ষ সন্ধানে ।
 থমকি বহিলা বীৰ ধানিতেক মানে ॥
 সেহিবেলা বিহুকে যোগাইলা বধবৰ ।
 ডেৰ দিয়া তাহাতে চকিলা বুকোদৰ ॥ ২৬৭১৪
 দেখি দুঃশাসন বিহুকক এক শবে ।
 কেবাই থাকিলা শৰি বধৰ উপৰে ॥

গদা থৈয়া ভীমেয়ো শবক প্ৰহাৰিলা ।
 পাচে দুহাস্তৰ যুদ্ধ অনেক মিলিলা ॥ ২৬৭১৫
 দুইকো দুয়ো শব হানে অনেক টঙ্কাৰি ।
 মৰ্ম ভেদ উচ্চাৰি দুহানো পাৰে গালি ॥
 পূৰ্বে যেন যুদ্ধ কাম সহিতে শঙ্কৰ ।
 সেহিমতে যুদ্ধ দুঃশাসন বুকোদৰ ॥ ২৬৭১৬
 দুইকো দুইয়ো মৰ্মস্থানে প্ৰহাৰন্ত বেগে ।
 দুয়ো মূৰ্ছা যায় পৰি থাকে একেলগে ॥
 সেহিবেলা ভীমে লৈলা অৰ্কচন্দ্ৰ বাণ ।
 দুঃশাসন বীৰৰ কাটিলা ধনুস্থান ॥ ২৬৭১৭
 আৰো শৰে সাৰথিৰ কাটিলন্ত শিৰ ।
 আন ধনু ধবিলন্ত দুঃশাসন বীৰ ॥
 আপুনি সাৰথি হুয়া বথ চামু কৰি ।
 প্ৰহাৰিবে লৈলা পাচে মহা ক্ৰোধ কৰি ॥ ২৬৭১৮
 বিনুকক প্ৰহাৰিলা একশত বাণ ।
 আৰো শৰে কাটিলা ভীমৰ ধনুস্থান ॥
 অদভুত কবিলন্ত তোমাৰ তনয় ।
 প্ৰশংসিলা পাণ্ডৱী কোঁৱৰী বীৰচয় ॥ ২৬৭১৯
 হেন দেখি ভীমে লাজে গদা লৈলা তুলি ।
 শেন যেন জাম্প দিলা কপোতক বুলি ॥
 গদাশ্ৰমে উকুৱাইলা তাৰ যত শব ।
 খেদি গৈয়া কোবেক বৈসিলা বুকোদৰ ॥ ২৬৭২০
 দুঃশাসন জাম্প দিলা পৃথিৱীক লাগি ।
 চাৰি ঘোঁৰা মৰি বথখান গৈলা ভাগি ॥
 তথাপিতো নপলাইলা তনয় তোমাৰ ।
 সিয়ো গদা ধৰিয়া ভীমক দিলা ধাৰ ॥ ২৬৭২১
 দক্ষিণ বামত দুয়ো কৰন্ত মণ্ডলি ।
 দুইকো দুয়ো প্ৰহাৰি হাসন্ত খলখলি ॥
 গদাৰ কোবত গদা অগনি উফৰি ।
 প্ৰহাৰন্তে মাৰন্তে অধিক ক্ৰোধ চৰি ॥ ২৬৭২২
 এহিমতে দুয়োজন প্ৰহাৰে ক্ৰোধত ।
 ভাগৰিলা দুঃশাসন ভীমৰ হাতত ॥
 সিকাৰণে ভীমে দুঃশাসনৰ উপৰে ।
 পীড়া নপাবন্ত বীৰ কটাক্ষ নকৰে ॥ ২৬৭২৩

ভীমৰ গদাৰ কোব যেন বজ্জপাত ।
 দুঃশাসন বীৰৰ নচলে ভৰি হাত ॥
 শৰীৰৰ অলঙ্কাৰ বসন নৰৈলা ।
 গদাৰ কোবত সবে ছিগি ছিগি গৈলা ॥ ২৬৭২৪
 শৰবিষে পীড়া কৰে মুখে নাসে মাত ।
 পলাইবেক লাগি দশোদিশে ছেগ চান্ত ॥
 সেহিবেলা বুকোদৰ ভাবিলন্ত মনে ।
 দ্রৌপদীৰ মুক্তকেশ ইহাৰ কাৰণে ॥ ২৬৭২৫
 বজ্জংঘনা সময়ত বস্ত্ৰ লৈলা কাটি ।
 এহি দুঃশাসন দুৰাচাৰ ঘোৰ বৈৰী ॥
 তাৰ প্ৰতিফল দিওঁ সন্মুখ সমৰে ।
 এহিবুলি ক্ৰোধত জ্বলিলা বুকোদৰে ॥ ২৬৭২৬
 হাতে হাতে মৰ্দি বীৰে চোৰায়ে দশন ।
 ভীমৰ আক্ৰান্তি দেখি দুখে দুঃশাসন ॥
 চক্ৰাকাৰে ফুৰাবন্ত গদা গুৰুতৰ ।
 থাম্প দিয়া কেশত ধৰিলা বুকোদৰ ॥ ২৬৭২৭
 সিংহৰ হাতত যেন বন্দী ভৈলা হাতী ।
 এৰাইবাক লাগি কৰে অনেক আক্ৰান্তি ॥
 পৰম ক্ৰোধতে বুকোদৰে আছে ধৰি ।
 মহাভয়ে দুঃশাসন কাম্পে তৰতৰি ॥ ২৬৭২৮
 ভীমে বোলে ইহাৰ শোণিত কৰো পান ।
 অঙ্গীকাৰ ৰাখিয়া শত্ৰুৰ শুজোঁ মান ॥
 দূৰহন্তে দেখিয়া কোঁৱৰে চাই আছে ।
 দূৰহন্তে ৰাজাক মাতিলা ভীমে পাচে ॥ ২৬৭২৯
 শুনা অৰে দুৰ্য্যোধন দেখা মাথা তুলি ।
 ভায়েক পেৰোঁ যম-সদনক বুলি ॥
 যি গৰ্ব্বত আমাক লগাইলা অপমান ।
 ভায়েকৰ কাটি আজি শুজো তাৰ মান ॥ ২৬৭৩০
 ৰাখিবাক পাৰা যদি কৰা প্ৰতিকাৰ ।
 শুনা শুনা অৰে পাপী কৰ্ণ দুৰাচাৰ ॥
 দুঃশাসন যুৱৰাজক হেৰ কাটো মই ।
 আগবাঢ়ি পাপী কেনে নৰাখস তই ॥ ২৬৭৩১
 শুনা অৰে অৰ্থস্থান কপটী ভ্ৰাতৃগণ ।
 শুনা কৃপ গুৰু কোঁৱৰৰ শুজো অৰ ॥

শুনা অবে বাজাগণ বয়সে প্ৰমাণ ।
 পাৰা যদি ইহাক কৰিয়ো পৰিত্ৰাণ ॥ ২৬৭৩২
 এহিবুলি ভীমে খসাইলেক খড়্গখান ।
 দুৰ্য্যোধন বাজা দেখি আছে বিস্তম্ভান ॥
 সকল কোঁৱৰগণ আছে চাই চাই ।
 বন্ধা কৰিবাক প্ৰতি কাৰো শক্য নাই ॥ ২৬৭৩৩
 ভীমে তাক ভূমিত পেলাইলা চিত কৰি ।
 মহাভয়ে দুঃশাসন কাষ্পে ধৰধৰি ॥
 ধৰধৰ কৰে বাজা হৈলেক আক্ৰান্তি ।
 গলে ভৰি দিয়া ভীমে ধৰিলন্ত ডান্টি ॥ ২৬৭৩৪
 মহাভয়ে কাষ্পে সিটো নপান্ত উশাস ।
 মনত হৰিষে ভীমে তেজিলে আটাস ॥
 পাচে খঞ্জে বিদাৰিলা বন্ধঃস্থল ছিৰি ।
 পিয়ন্তু কধিব দুয়ো আঞ্জলিক ভৰি ॥ ২৬৭৩৫
 তপত কধিব ঢোকে ঢোকে পিয়ে আনি ।
 অমৃততোধিক ভীমে হেন মনে মানি ॥
 কি কৰে ফিৰে বুলি লোকে আছে চাই ।
 নাকত আঙ্গুলি দিয়া সবে আছে চাই ॥ ২৬৭৩৬
 হেন কৰ্ম্ম কোনে কৰে বান্ধসত বিনে ।
 কুৰুসেনা সকলোয়ো মনে মনে গুণে ॥
 মনুষ্যৰ শোণিত মনুষ্যে দেখা খায় ।
 নাহি নুপজিব হেন কালৰ বিলায় ॥ ২৬৭৩৭
 কিবা সপোনক দেখো সচিতৰ কৰ্ম্ম ।
 ৰাম-নাৰায়ণ স্তম্ভন্ত ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম ॥
 এহিমতে শোণিত পিয়ন্তু নিবন্তৰ ।
 পুনু তাক আবাৰ মাতিলা বৃকোদৰ ॥ ২৬৭৩৮
 ভীমে বোলে শুনিয়োক কৃত্ৰিয় সমন্ত ।
 অসংখ্যাত পিঠা লাক ভুঞ্জি আছে যত ॥
 প্ৰথমতে কৰিছে। মাতৃৰ স্তন পান ।
 অনেক ভুঞ্জিছে। আৰু পিঠা পৰমান ॥ ২৬৭৩৯
 দেৱযোগ্য ফল পঞ্চায়ত যড়ৰসে ।
 হেন স্বাদ নতু পাণ্ডু আৰাৰ বয়সে ॥
 মহাস্বাদ শত্ৰুৰ শোণিত যেন লাগে ।
 অমৃতক তুচ্ছময় দেখে। আৰু আগে ॥ ২৬৭৪০

এহিবুলি মাখাক কাটিলা খড়্গ হানি ।
 তাতে মুখ দিয়া যেন পিয়ন্তু আপুনি ॥
 বাঘে যেন ছপি ছপি পশুৰ গলত ।
 দুঃশাসন বীৰক ভীমেয়ো সেহিমত ॥ ২৬৭৪১
 গো মুখে তেজক পিয়ে নিদাক্ষ আতি ।
 দুৰ্য্যোধন বাজাক মাতিলে ভীমে মাতি ॥
 গৰু বুলি পূৰ্বত লগাইছ অপমান ।
 গৰুৰ কৰ্ম্মক পূৰ্বে নতু কৰো আন ॥ ২৬৭৪২
 ভায়েবৰ তেজ পিয়ে নকৰিবা খঙ্গ ।
 এবো যদি গৰু বোলা তেবে মোৰ বঙ্গ ॥
 গো মুখে তেজক পিয়ে গৰু বোলা মোক-।
 গালি নাপাৰিবি নকৰিবি কিছু শোক ॥ ২৬৭৪৩
 এহিবুলি শোণিত পিয়ন্তু মহাবল ।
 দেখি গলাবাব কৰে কোঁৱৰসকল ॥
 মনুষ্য-শোণিত দেখে। মনুষ্যেই খাই ।
 নাহি নুপজিব হেন কালৰ বিলায় ॥ ২৬৭৪৪
 কতো বোলে ইটো কথা শুনিছা অৱশ্য ।
 বান্ধসে বৃকোদৰ নুহিকে মনুষ্য ॥
 মনুষ্যৰ বেশে ইটো মায়া কৰি থাকে ।
 ভাই বুলি যুধিষ্ঠিৰে লুকুৱায় ঢাকে ॥ ২৬৭৪৫
 আগ পাচ ক্ষিত্ৰজাসিয়া দেখা কেন গতি ।
 বান্ধসী হিড়িম্বা সমে পুয়াছে বসতি ॥
 বান্ধসে মানুষ্যে যুজিবাব কোন ফল ।
 এহিবুলি অন্তৰিলা কৃত্ৰিয়সকল ॥ ২৬৭৪৬

দুঃশাসনৰ মৃত্যুত দুৰ্য্যোধনৰ শোক আৰু
 ব্ৰাহ্মসকলৰ যুদ্ধ-বাজা

পলাইবে নপাৰি দুৰ্য্যোধনে আছে চাই ।
 তাসম্বাতে সমস্তে লাগিল বেবুৰাই ॥
 শোণিত পিয়ন্তে পৰাক্ৰম দেখি তান ।
 মহাভয়ে কাহাবো পৰিল ধনুখান ॥ ২৬৭৪৭
 ভাবৰ খড়্গ মানে খসি খসি গৈল ।
 সকল কোঁৱৰগণ মৰা প্ৰায় ভৈল ॥
 বেড়ি বেড়ি আছে তাক অনেক নৃপতি ।
 মহাশোকে কান্ধে দুৰ্য্যোধন নৰপতি ॥ ২৬৭৪৮

বাপু দুঃশাসন কেনে এৰি যাস মোক ।
 যমপুৰে গৈলা নেৰাইবোহো ইটো শোক ॥
 ইটো মোৰ মনোদুখ আগে তোক খালে ।
 মোৰ বুক পোৰে তাৰ কি গতি বঢ়ালে ॥ ২৬৭৪৯
 মোক দেখি গান্ধাৰী মাৰব হৈবে শোক ।
 সবাতো অধিক ইমে শোকে পীড়ে মোক ॥
 শুনি প্ৰাণ ফুটে তোৰ বধূৰ নিকাৰ ।
 কিমতে সহিব দুখ বিধৱাৰ ভাৰ ॥ ২৬৭৫০
 সবাবো আগত খাইলে ভীম বাঘকাল ।
 মিছা কাজে পোষো মই শৃগালৰ পাল ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ দেখি এত কষ্ট ।
 তাৰ আঠ ভাই গৈলা কান্দন্তে কান্দন্ত ॥ ২৬৭৫১
 কৰিলো মেলানি দাদা চৰণে তোমাৰ ।
 ভ্ৰাতৃ দুঃশাসনৰ শুজিব আজি ধাৰ ॥
 মৰাৰ কধিৰ পিয়ে দৰ্প বিপৰীত ।
 আমিহো ভীমৰ আজি পিবোহো শোণিত ॥ ২৬৭৫২
 ব্ৰাহ্মণ বৰিষ আৰো মন্দ বীৰবৰ ।
 অনুলোমী শঙ্ক যে অপাৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 প্ৰজ্ঞবৰ দুম দুষণ এহি বীৰবৰ ।
 ভীমক খেদিয়া গৈলা কৰি মহামাৰ ॥ ২৬৭৫৩
 আঠো একেলগে যায় ব্যূহক বিদাৰি ।
 সমীপ চাপিলা ভীমে সৈন্য মাৰি ॥
 ভঙ্গ দিলা সহাস বীৰে কৰে ছম ।
 কধিৰে প্ৰমত্ত বীৰে নপাৰে চেতন ॥ ২৬৭৫৪
 বিহুকে চিনাইলা যেন খুজিলেক হাতী ।
 ভীমে বুলিলন্ত পাচে তাসম্বাক মাতি ॥
 ফিৰি যোৱা ভ্ৰাতৃগণ আপোনাক সাৰি ।
 আজি ভায়েবাক থলো খাবাক নপাৰি ॥ ২৬৭৫৫
 তথাপিতো আসা যদি মোত দোষ নাই ।
 কাক গৃধ্ৰ শৃগালে ভুজিবো সেহি ঠাই ॥
 ভীমৰ বচন যেন প্ৰহাৰৰ জৰ ।
 ক্ৰোধত শৰীৰ কাষ্পে দশো ভায়েকৰ ॥ ২৬৭৫৬
 দশ বীৰে আগ বাঢ়ি দিলে শবজাক ।
 প্ৰাশ শূল নাৰাচ তোমৰ জাকে জাক ॥

দশজনে শৰ হানে দশগুণ বলে ।
 ভ্ৰাতৃগৰ মেঘে যেন বৰিষয় জলে ॥ ২৬৭৫৭
 শৰৰ প্ৰহাৰে বিহুকৰ গাৱ কাষ্পে ।
 ভীমে সচকিত ভৈলা শৰৰ প্ৰতাপে ॥
 নাহি দিশ বিদিশ নমনি আগ পাচে ।
 শৰবাৰে চাৰি ঘোঁৰা থিউলেঙ্গে নাচে ॥ ২৬৭৫৮
 শৰৰ প্ৰহাৰে ঘোঁৰাৰ কম্পি গৈলা তম্বু ।
 পাচে ভীমে তুলি লৈলা ভয়ঙ্কৰ ধনু ॥
 বায়ুক প্ৰণামি জ্বলিলন্ত বায়ু শৰ ।
 উৰুৱাইলা শৰচয় ভীমে কোঁৱৰৰ ॥ ২৬৭৫৯
 দশ শৰে দশক কাটিলা অপ্ৰয়াসে ।
 যেন দশগোটা বৃক্ষ ভাঙিল বতাসে ॥
 যেন তাৰাসকলৰ পুণ্যক্ষয় ভৈল ।
 বথহন্তে দশোবীৰ খসি খসি গৈল ॥ ২৬৭৬০
 একেলগে তোমাৰ তনয় দশ হত ।
 নৰহে কোঁৱৰ আৰ ভীমৰ হাতত ॥
 অৱশেষে তোমাৰ তনয় যতমান ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাক এৰিয়া সেহি থান ॥ ২৬৭৬১
 মহাভয়ে পলাইলেক এৰি ঘোৰ ৰণ ।
 বাঘৰ খেদাত যেন পলাই গৰুগণ ॥
 সেহিবেলা কৰ্ণক মাতিলা শল্যৰাজ ।
 দেখা ৰাধাহত সমৰৰ কোন কাজ ॥ ২৬৭৬২
 দুৰ্য্যোধন ভঙ্গ দিলা ভ্ৰাতৃগণ শোকে ।
 অস্থস্থামা আদি কৰি যত বীৰ লোকে ॥
 সমৰক ডৰে সবে আছে সেহি ঠাই ।
 ভীমৰ হাতত কেনে সৈন্যৰ বিলাই ॥ ২৬৭৬৩
 আন ছলে পলাই গৈলা কৃত্তয়সকল ।
 তুমি পুনু পলাইবা নাপাবা মহাবল ॥
 দুৰ্য্যোধনে মহাভাৰ অপিছে তোমাত ।
 ধনঞ্জয় আছে যেন কালান্ত সাক্ষাত ॥ ২৬৭৬৪
 জয় ভৈলে ৰাজ্য পাইবা যৰিলে স্বৰ্গক ।
 আকে জানি ৰাধাহত বিলম্ব কিসক ॥
 মাথা তুলি দেখা কৰ্ণ তনয় তোমাৰ ।
 পাণ্ডৱক প্ৰতি বুহসেনে দিলা ধাৰ ॥ ২৬৭৬৫

আপোন তনয় তাৰা এৰা গৰ্ব কত ।
 পাণ্ডৱ অগনি সিটো পতঙ্গ সাক্ষাত ॥
 পুত্ৰৰ সম্ভাৰে হৈবা বাতুলৰ নয় ।
 আকে জানি নিবৰ্ত্তোৱা তোমাৰ তনয় ॥ ২৬৭৬৬
 কৰ্ণে বোলে আমাৰ আগত হেন সাস ।
 পুত্ৰক জঙ্ঘাবে মই নকৰো বিনাশ ॥
 শল্যে বোলে দেখি মই আছো পূৰ্ব্ব হস্তে ।
 দুঃশাসনক বাখিলাহা শোণিত পিয়ন্তে ॥ ২৬৭৬৭
 এতহস্তে বুধসেন কৰ্ণৰ তনয় ।
 ভীমক সন্ধানে ভেদিলেক শৰচয় ॥
 কুক্ৰসৈন্য বিদাৰন্তে গদা ধৰি কৰে ।
 মহাপীড়া পাইলা ভীমে বুধসেন শৰে ॥ ২৬৭৬৮
 কধিৰে প্ৰমত্ত ভীম নপাৰন্ত জ্ঞান ।
 সাক্ষাতে নকুলে চাই আছে বিগ্ৰহমান ॥
 ক্ৰোধত শৰীৰ কাষ্পে সহিতে নপাৰি ।
 পাণ্ডৱক লাগি বুধসেন দিলা ধাৰি ॥ ২৬৭৬৯
 প্ৰথমতে নকুলে হানিলা তিনি শৰ ।
 মৰ্মস্থানে বিদাৰিলা কৰ্ণৰ পুত্ৰৰ ॥
 হৃদয়ত পৰি শৰ গৈলেক নিকালি ।
 আৰো শৰ জুৰিলা নকুল মহাবলী ॥ ২৬৭৭০
 কৰ্ণৰ পুত্ৰৰ শৰ স্ফটিকে গঠিত ।
 ৰাত্ৰি দিনে স্নশোভিত দেখি বিপৰীত ॥
 গোৰতে কাটিলা তাক নকুল কুমাৰ ।
 কুক্ৰ সেনাগণে দেখি কৰে হাহাকাৰ ॥ ২৬৭৭১
 আৰো শৰে বুধসেনৰ কাটিলন্ত ধনু ।
 কৰ্ণৰ পুত্ৰৰ দশ গুণে ভৈলা মন্য ॥
 মহাবেগে আন ধনু লৈলা বীৰবৰ ।
 খুব শৰে হৃদয় ভেদিলা নকুলৰ ॥ ২৬৭৭২
 পুনু আন শৰে নকুলৰ ধনুৰ্বাণ ।
 কৰ্ণহতে কাটিলন্ত কৰি খান খান ॥
 ধ্বজ দণ্ড পতাকা কাটিলা শৰ হানি ।
 দেখি ক্ৰোধে নকুলে শকতি লৈলা আনি ॥ ২৬৭৭৩
 আচোটো কাটিলা ধনু কৰ্ণ তনয়ৰ ।
 সিয়ো কাটিলেক ধনু বীৰ নকুলৰ ॥

সাৰথি ধ্বজক ঘোঁৰা কাটিলেক বৰ্ম্ম ।
 দেখি খঞ্জে নকুলে ধৰিলা খড়্গ চৰ্ম্ম ॥ ২৬৭৭৪
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি বীৰে পহন সজ্জাব ।
 মহাবতী কাটিলন্ত দুতয় হাজাৰ ॥
 নানা দেশ হস্তে ৰাজাগণ আসি আছে ।
 নকুলে কাটিলা ভাল ভাল চাই পাচে ॥ ২৬৭৭৫
 সামান্য সেনাক নকাটিয়া এৰিলন্ত ।
 কৰ্ণৰ পুত্ৰক দেখি বেগে খেদি যাস্ত ॥
 পাচে বুধসেনে শৰ কৰিলা সন্ধান ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে নকুলৰ বাক্থান ॥ ২৬৭৭৬
 খড়্গ চৰ্ম্ম কাটিলা নকুলে চাই আছে ।
 হৃদয়ত দশ শৰ প্ৰহাৰিলা পাচে ॥
 মহা খঞ্জে নকুলেয়ো অপমান বৰ ।
 শিঙ্গা ভাঙ্গা বুধ যেন দিলেক লৱৰ ॥ ২৬৭৭৭
 পৰবলে যত্নে ভীম ভৈলেক কাখৰি ।
 লৱৰিয়া নকুলে গৈলেক ৰণ এৰি ॥
 শুনা সৰ্ব্বজনে সাৰ ভাৰতৰ কথা ।
 ইহেন মনুষ্য জন্ম নকৰিয়ো বৃথা ॥ ২৬৭৭৮
 হৰি ভক্তি কৰি কৰা জনম সফল ।
 জ্ঞান ভক্তি কৰ্ম্ম বিনে সকলো বিফল ॥
 ৰাম সবস্বতী ভণে এৰা আন কাম ।
 জন্মৰ সাফল হোক বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৬৭৭৯

কৰ্ণপুত্ৰ বুধসেনৰ লগত ৰণ

ছবি

নমো নমো নাৰায়ণ   ভৱৰক্ষ বিনাশন
 অৰুণ চৰণে মোৰ গতি ।
 ভক্তি ধনে কিনিয়োক   সংসাৰক তাৰিয়োক
 বোলে দীন ৰাম সবস্বতী ॥
 বুধসেন দেখিলেক   ভীম আসি পৰতেক
 নকুলক কৰিলেক ত্ৰাণ ।
 ক্ৰোধে চিত্ত নোহে ধিৰ   ভীম ধনঞ্জয় বীৰ
 দুইকো শৰ কৰিলা সন্ধান ॥ ২৬৭৮০

অস খ্যাত কাটি শৰে মহাক্ৰোধে অৰ্জুনেয়ো
 ভীমক মাতিল বীৰবৰ ॥
 আগ পাচ নিবিচাৰি হেন আচণ্ডিকা কৰি
 অভিমন্যু গৈলা যমঘৰ ॥
 ইহাক দেখিছে যাবে বিবাদ আমাৰ ভাৱে
 উদবিগ্ন কৰে মোৰ মন ।
 ভীমে বোলে স্নেহ এৰি মাৰা আৰু শীঘ্ৰ কৰি
 অপেক্ষিলে বাঢ়ে শত্ৰুগণ ॥ ২৬৭৮১
 এহিবুলি ব্ৰহ্মোদৰ ধনঞ্জয় বীৰবৰ
 দুইবো শৰে ছানিলা আকাশ ।
 বিপৰীত শৰ আতি দিনতে ভৈলেক বাতি
 নসঞ্চৰে ববিৰ প্ৰকাশ ॥
 বৃষসেনে আগবাঢ়ি দিব্য অস্ত্ৰ কাটি কাটি
 একলে দুহাকো যুদ্ধ দিলা ।
 শৰচয় কাটি নাশি দুইজনে থাসি থাসি
 সিংহনাদে দিশক পুৰিলা ॥ ২৬৭৮২
 ঘোৰ ৰণে বৃষসেনে দেখিলেক দুৰ্য্যোধনে
 পাণ্ডৱক ভঙ্গাইলে একলে ।
 মহাবেগে দুৰ্য্যোধন সঙ্কে লৈয়া বীৰগণ
 বেঢ়ি ৰণ দিলা সমদলে ॥
 পাণ্ডৱৰ বীৰচয় একলে মিলিল তয়
 ঘোৰ যুদ্ধ কৰিলে সকলে ।
 বতাস চলাইলা বেগে যেন প্ৰলয়ৰ মেঘে
 দশো দিশে কৃষ্ণবৰ্ণে চলে ॥ ২৬৭৮৩
 সিবেলাৰ যুদ্ধচয় স্মৰি গা শিহৰয়
 নেদেখিব মুণ্ডনিব কাণে ।
 সামান্য সেনাক এৰি পাঞ্চ শত ৰাজা পৰি
 অন্য অন্যে কাটা গৈল প্ৰাণে ॥
 কলিঙ্গ ৰাজাৰ পুত্ৰ নকুলৰ পুত্ৰে জিনি
 কাটিলেক বিকৰ্ণনা কৰি ।
 দেখি ভয়ে কম্পমান কোঁৱৰৰ বীৰগণ
 সবে হস্তে পলাইলা লৱৰি ॥ ২৬৭৮৪
 একেধৰে কৰ্ণহৃত ধনু শৰ ধৰি দ্ৰুত
 নকুলৰ পুত্ৰক হানি শৰ ।

আৰো শৰে মাধৱৰ বিদাৰিলা বক্ষঃস্থল
 ফুৰণি দেখিলা গদাধৰ ॥
 সাত শৰে নকুলৰ লগাইলা চমক বৰ
 কুৰি শৰে ভীমক বিদাৰি ।
 কুৰি শৰ সৰ্পমুখ বাছি বাছি ভয়ঙ্কৰ
 মহাক্ৰোধে অৰ্জুনক মাৰি ॥ ২৬৭৮৫
 দেখি ক্ৰোধে সব্যসাচী লৈলা ক্ৰোধে শৰ বাছি
 কৰ্ণৰ পুত্ৰৰ বধ মানে ।
 মাধৱে ডাকিলা হয় সৰ্পমুখ শৰচয়
 মহাক্ৰোধে হানিলা অৰ্জুনে ॥
 সহিয়া শৰৰ ঘাৱ কৰ্ণহৃত ত্ৰুণভাৱ
 চক্ষু কৰ্ণ মুন্দি যেনমতে ।
 মাধৱক দশ শৰে বিদাৰিলা বক্ষঃস্থলে
 অৰ্জুনক শৰ একশতে ॥ ২৬৭৮৬
 শৰচোটে কাম্পে তনু ধৰিলা গাণ্ডীৱ ধনু
 ধনঞ্জয় বাছি লৈলা শৰ ।
 সেহি ছেগে বৃষসেনে ত্ৰিশূল সদৃশ শৰে
 বাহুত বিক্ষিলা অৰ্জুনৰ ॥
 নিদাকণ শৰ ফুটি তেজ ধাৰা বহে চুটি
 ধনঞ্জয় নপাৱস্ত বল ।
 শিঙ্গা শঙ্খ নাদচয় কোঁৱৰৰ জয় জয়
 চিন্তা কৰে পাণ্ডৱসকল ॥ ২৬৭৮৭
 পুনু বৃষসেন বীৰে মাধৱক কুৰি শৰে
 ফুৰণি দেখিলা দামোদৰ ।
 অৰ্জুনৰ শৰচোটে শোণিত বহয় গোটে
 যেন গেকধাৰা পৰ্বতৰ ॥
 পৰাভৱ পায়া বৰ গাৱ কাম্পে তবতৰ
 ললাটৰ বৰ্মজল বহে ।
 মাধৱ দেখি দুখ সঙ্কে তাত্ৰবৰ্ণ মুখ
 খঙ্গে যেন জগতক দহে ॥ ২৬৭৮৮
 নিখতিৰ শৰচয় জুৰিলন্ত ধনঞ্জয়
 প্ৰতাপে আদিত্য ভৈলা মন্দ ।
 হানিলা অৰ্জুনে ডাটি দুই বাহু উৰু কাটি
 আৰো শৰে কাটিলন্ত কঙ্ক ॥

যেন গিৰি শৃঙ্গহস্তে বাসব বজ্রপাতে
খসি পবিলেক তৰুবৰ ।
সেহিমতে কৰ্ণহস্তে পবিলন্ত বধহস্তে
দেখি প্ৰাণ নসহে কৰ্ণৰ ॥ ২৬৭৮৯
দীৰ্ঘবাৰে কান্দে শোকে বাপু এৰি যোৱা মোকে
কেনে তই কৰি একেশ্বৰ ।
আদবৰ পুত্ৰ মৰি আমাক চলিলি এৰি
কি লৈয়া পশিবো আজি ঘৰ ॥

বাজ-প্ৰশস্তি

কামৰূপ মध्ये সাৰ অদভুত চমৎকাৰ
বিজয়ৰ নগৰী বিশেষ ।
তাহাতে উত্তম গঢ় ঠাই ঠাই আছে দৃঢ়
সৰ্বভাৱে আদৰে নিশেষ ॥ ২৬৭৯০
তাতে ভৈলা নৃপবৰ দুই ইন্দু সমসৰ
বহুদেৱ নৃপতি প্ৰধান ।
যাৰ গুণ ধৰণীত প্ৰজাৰ আনন্দ চিত
সকল সম্পূৰ্ণ ভূমিখান ॥
যাক নৰনাৰায়ণে প্ৰশংসিলা ঘোৰবণে
সমদলে যুজি দিলা ভঙ্গ ।
আমাৰ গোষ্ঠীত বীৰ বহুদেৱ সম নাই
এহিবুলি কবিলন্ত বজ ॥ ২৬৭৯১
যিটো বণে সেনাচয় মৰণক নগণয়
হস্তী ঘোঁৰা পদাতি অপাৰ ।
তাহাক ভঙ্গাইলা পূৰ্বে ধন্য গুৰুধ্বজ হত
বহুদেৱ ভতিজা আমাৰ ॥
এহি কুল বণ এৰি নৰনাৰায়ণ গৈলা
বহুদেৱ বহিলন্ত ফিৰি ।
জ্যেষ্ঠক আদৰি বজ্জে অন্ন পানে পঠাইলন্ত
পাচে আসি পাতিলা মগৰী ॥ ২৬৭৯২

অৰ্জুন আৰু কৰ্ণৰ বণ
পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
অৰ্জুনে বধিল য়েৰে কৰ্ণৰ তনয় ॥
মহাশোকে অপমানে নসহয় তনু ।
বাম হাতে ধৰিলা বিজয় নিজ ধনু ॥ ২৬৭৯৩
শল্যে ডাকিলেক বধ বিজুলী সঞ্চাৰ ।
শুভযোগে কৰ্ণে অৰ্জুনক দিলা ধাৰ ॥
নাগকন্যা ধ্বজ জ্বলে বধৰ উপৰে ।
বিদূষত থাকন্তে দেখিলা দামোদৰে ॥ ২৬৭৯৪
অৰ্জুনক চাই কৃষ্ণে বুলিলা বচন ।
সাৱধান হোৱা সখি খেদি আসে কৰ্ণ ॥
শল্যে বধ ডাকে দেখা শুক্ল চাৰি হয় ।
আকাশক ছানি আতি বাণ বৰিষয় ॥ ২৬৭৯৫
সমীপ চাপিয়া বধে তয়ু সৈন্য মাৰি ।
আজি বাধেয়ৰ শৰ সহিতে নপাৰি ॥
ফিৰি যুদ্ধ কৰিবেক কৰ্ণৰ শৰ পাই ।
আছোক মনুষ্য দেৱতাৰ সাধ্য নাই ॥ ২৬৭৯৬
দেৱতাৰ গুৰু যিটো দেৱ শূলপাণি ।
সাৱটিলা তেহে যাক আপোনাৰ জানি ॥
মহেশক যুজ্জে বৰ লভিছা আপুনি ।
মনুষ্যত স্বপ্নত দেখিছে তাক কোনি ॥ ২৬৭৯৭
অৰ্জুনে বোলন্ত মই জানিছো আপুনি ।
পুত্ৰক কাটিয়া তাৰ জ্বলাইছো অগনি ॥
প্ৰাণক উছৰ্গি আইলা যুদ্ধৰ কাৰণে ।
সফল ভৰষা তয়ু দুখানি চৰণে ॥ ২৬৭৯৮
ঘোৰ যুদ্ধ লাগিবাব ভৈগৈলা সময় ।
এগোটা মাৰিবো আজি যুদ্ধত নিশ্চয় ॥
কাল অতিক্ৰমি বিলম্বত নাই ফল ।
শীঘ্ৰে ডাকিয়োক মোৰ ঘোঁৰাক প্ৰৱল ॥ ২৬৭৯৯
হেন শুনি মাধৱে ডাকিলা চাৰি ঘোঁৰা ।
উধলিলা বধখান বায়ু নহে জোৰা ॥
বধ ঘৰিষণে বাজে হুৱণ কিঙ্কণী ।
ধিয়লাঞ্জে নাচে চাৰি ঘোঁৰাৰ হ্ৰেননি ॥ ২৬৮০০

বানৰ ধ্বজৰ নাদে ভেদি বহু পথ ।
 কৰ্ণৰ আগত কৃষ্ণে বাখিলন্ত বথ ॥
 কৰ্ণে অৰ্জ্জুনক দেখে অৰ্জ্জুনে কৰ্ণক ।
 দুয়ো বীৰে ধনু ধৰি টঙ্কাবিলা দুইক ॥ ২৬৮০১
 দুয়োৰো শুল্ক চাৰি ঘোঁৰা চন্দ্রসম জ্বলে ।
 দুয়ো মন্ত্ৰ পঢ়িলন্ত আতি স্তম্ভলে ॥
 হুৱণ কঙ্কণ দুহাস্তৰ হেমহাৰ ।
 জিলিমিলি প্ৰদীপৰ জ্যোতি যেন তাৰ ॥ ২৬৮০২
 বাতুল চৰণ দুইৰো নিপোতল কায় ।
 যেন চন্দ্র সূৰ্য্য আসি ভৈল এক ঠাই ॥
 বলি বাসৱৰ যেন মিলিলা সমৰ ।
 বাম বাৱণৰ যেন যুদ্ধ ঘোৰতৰ ॥ ২৬৮০৩
 হুৰাহুৰ বিমোহিত দেখিলে বিস্ময় ।
 একত্ৰে মিলিল যেবে কৰ্ণ-ধনঞ্জয় ॥
 সিবেলাত যুদ্ধ এৰি কুক-পাণ্ডুগণ ।
 কৰ্ণ-অৰ্জ্জুনক বেঢ়ি চাৰে ঘোৰ বণ ॥ ২৬৮০৪
 কৰ্ণৰ হৰিষ বঢ়াই ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 সমদলে জয় জোকাৰিয়া ঘনে ঘন ॥
 ভীম আসি অৰ্জ্জুনক বেঢ়ি সমদলে ।
 সিংহনাদ কৰিলন্ত শৰীৰৰ বলে ॥ ২৬৮০৫
 কৰ্ণ-অৰ্জ্জুনৰ যুদ্ধ চাহিবাক মনে ।
 আকাশ ঢাকিয়া বহিলন্ত দেৱগণে ॥
 ইন্দ্ৰদেৱ আসিলন্ত কুৱেৰ নৈঋতি ।
 আসিলন্ত ঋষিবহু বায়ু ধনপতি ॥ ২৬৮০৬
 সিদ্ধ মুনি বিগ্ৰাধৰ গঙ্ঘৰ্ব চাৰণ ।
 বিমানে চৰিয়া আইলা অপেশ্বৰাগণ ॥
 স্বামী সমে বহিলা যতেক দেৱনাৰী ।
 আসিলা অশ্ববৰণ পাতালক ছাৰি ॥ ২৬৮০৭
 অৰ্জ্জুনৰ পক্ষে ইন্দ্ৰ আদি দেৱগণ ।
 অৰ্জ্জুনৰ জয় হেতু কৰে বঙ্গ মন ॥
 সূৰ্য্য সম জ্বলয় অশ্বৰ নিবন্তৰ ।
 ৰাক্ষসে পিঠাচে জয় সাধে বাধেয়ৰ ॥ ২৬৮০৮
 এহিমতে আসি দুয়োদল নিবন্তৰ ।
 নিশ্চলে বহিলা যেন দুখান সাগৰ ॥

মাধৱে বোলন্ত যুদ্ধ আৰম্ভৰ কালে ।
 ইন্দ্ৰদেৱ শঙ্কৰক চিন্তিয়ো সকলে ॥ ২৬৮০৯
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত সখি তুমি মোৰ দেৱ ।
 তোমাৰ চৰণে লক্ষ কোটি কৰোঁ সেৱ ॥
 এহিবুলি কৃষ্ণক নমিলা ধনঞ্জয় ।
 পাচে প্ৰণামিলা দ্ৰোণ কৃপ মহাশয় ॥ ২৬৮১০
 গাণ্ডীৱ ধনুক ধৰি নমি বাৰম্বাৰ ।
 পিতৃ মাতৃ প্ৰণামিলা পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥
 পৰশুৰামক গুৰু নমি বাধাস্ত ॥
 বিজয় ধনুক সিটো ধৰিলেক দ্ৰুত ॥ ২৬৮১১
 মহাশকে ভীত ভৈলা সমস্ত লোকৰ ।
 একেলগে দুয়ো বীৰে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 দুয়োৰো শৰে আকাশ ঢাকিলা নিবন্তৰ ।
 ৰবিৰ কিৰণ আৰ নপশে ভিতৰ ॥ ২৬৮১২
 যেন দুইখান মেঘে জল বৰিষয় ।
 নিচিনে আপোন পৰ অন্ধকাৰময় ॥
 অৰ্জ্জুনৰ শৰচয় উফৰিয়া পৰে ।
 কুকসেনা মাজে পৰি জাকে জাকে মৰে ॥ ২৬৮১৩
 কৰ্ণৰ সায়ক পৰি মৰে পাণ্ডৱৰ ।
 হাহাকাৰ মিলি গৈলা সমস্তে লোকৰ ॥
 অৰ্জ্জুনে জিনন্ত কিবা বলাধিক কৰ্ণ ।
 নজানি দুয়োৰো আজি মৰে কোন জন ॥ ২৬৮১৪
 সেহিবেলা অৰ্জ্জুনে জুৰিলা এক শৰ ।
 পঞ্চমুখ নাম তাৰ দেখি লাগে ডৰ ॥
 ফোকাৰন্তে অগ্নি জ্বলে পাঞ্চমুখ জুৰি ।
 সন্ধানত হোৱে দশ প্ৰহাৰন্তে কুৰি ॥ ২৬৮১৫
 কৰ্ণৰ আগত পৰি হাজাৰেক মানে ।
 ফুটি ফুটি শোণিত পৰয় থানে থানে ॥
 হাচটি ঘামিয়া দেহা দাক্ষণ সন্ধান ॥
 তিৰিমিৰি দেখিলেক নাই প্ৰতি জ্ঞানে ॥ ২৬৮১৬
 ভূমিকম্প যান্তে যেন পৰ্ব্বত কাম্পয় ।
 ৰথে পৰি দেখে কৰ্ণ বিশ্ব তমোময় ॥
 দেৱতাৰ মহানন্দ অশ্বৰৰ শোক ।
 কৰ্ণে বোলে অৰ্জ্জুনে পীড়িলা শৰে শোক ॥ ২৬৮১৭

ক্ৰোধে ভাষিবৰ্ণ মুখ নগৰে সন্ধান ।
 তুণ হস্তে আন্তৰি লৈলেক এক বাণ ॥
 যাক কৰ্ণে কুহুম চন্দনে ভিন্নে ভিন্নে ।
 অৰ্জ্জুনৰ বধহেতু পূজ্যে এত দিনে ॥ ২৬৮১৮
 যাক ডবে দেৱাত্মৰ গন্ধৰ্ব নাগৰ ।
 কৰ্ণে আনি ধনুত জুৰিলা সেহি শৰ ॥
 মেকগিৰি কম্পিলা কম্পিলা বহুমতী ।
 নকৰে প্ৰকাশ চন্দ্ৰ সূৰ্য্যৰ জেউতি ॥ ২৬৮১৯
 জন্মকথা কহোঁ শুনা শবৰ কাহিনী ।
 অৰ্জ্জুনে খাণ্ডৱ বন দহিলা যৈমানি ॥
 ইন্দ্রৰ খাণ্ডৱ বন প্ৰচণ্ড সাক্ষাত ।
 যুষ্টিমন্ত অগ্নি যায় লাগিল তাহাত ॥ ২৬৮২০
 মৰণক ভয়ে জন্তু পলাইলা ভ্ৰিত ।
 শৰে হানি অৰ্জ্জুনে পেলাইলা অগনিত ॥
 এহিমতে সব জন্তু হোৱয় বিনাশ ।
 দেখি সৰ্পিণীৰ ভয়ে ভৈলা গৰ্ভ ত্ৰাস ॥ ২৬৮২১
 সৰ্পিণী মাতৃক স্নতে বোলে হেন সাস ।
 আসা মাতৃ তুমি আমি পলাওঁ আকাশ ॥
 সৰ্পিণী বদতি বাপু যাইবে কেনমতে ।
 শৰে হানি অৰ্জ্জুনে কাটিব আকাশতে ॥ ২৬৮২২
 আকে জানি বুদ্ধি কহোঁ শুনা কথা মোৰ ।
 যুথগোটা মোৰ গৰ্ভে পশিয়ো তোমাৰ ॥
 আকাশে চলন্তে যদি শৰে মোক কাটে ।
 গৰ্ভৰ ওলাই তই পলাইবিহি জাণ্টে ॥ ২৬৮২৩
 হেন শুনি সৰ্প যায় গৰ্ভত পশিলা ।
 আকাশে চলন্তে তাক অৰ্জ্জুনে দেখিলা ॥
 মহাক্ৰোধে শৰ ধৰি কবিলা সন্ধান ।
 আকাশতে কাটিয়া কবিলা দুইখন ॥ ২৬৮২৪
 লাঞ্ছ কাটা গৈলা খণ্ডপুচ্ছ নাম ভৈলা ।
 অৰ্জ্জুনৰ বধ মনে তপস্তাক গৈলা ॥
 তপস্তা কৰিয়া লভিলা ইষ্ট বৰ ।
 খণ্ডপুচ্ছ নামে শৰ দেখি লাগে ডৰ ॥ ২৬৮২৫
 অৰ্জ্জুনক বৈব ভাৱে মানিলা পূৰ্ব্বত ।
 আশা কৰি আছে সিটো কৰ্ণৰ ভূপত ॥

সেহি শৰ কৰ্ণে যে ধনুত আছে জুৰি
 দেখিয়া যুষ্টিৰিব ধাতু গৈলা উৰি ॥ ২৬৮২৬
 বিশল্যকৰণী কৰি নিকজ শৰীৰ ।
 সমৰ চাহিবে আসি আছে যুষ্টিৰ ॥
 তেহো আতি শোকে আৰাধিয়া মাধৱক ।
 তোমাৰ ভৃত্যৰ প্ৰভু ভূমিসে বন্ধক ॥ ২৬৮২৭
 কৰ্ণৰ বিৱৰ্ণ মুখ বোৰ শৰ দেখি ।
 মাধৱে বোলন্ত সাৱধান হোৱা সখি ॥
 শৰ প্ৰহাৰন্তে ভূমি চপৰাইবা মাথ ।
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত মূৰুলিবা জগন্নাথ ॥ ২৬৮২৮
 মাথা চপৰাইবো মই কৰ্ণৰ ডৰত ।
 আত কৰি কোন চুখ আছে মৰণত ॥
 কৰ্ণে বোলে অৰ্জ্জুন শুনিবি প্ৰাণবৈৰী ।
 ভ্ৰাতৃ বন্ধু মাধৱক চাউ প্ৰাণভৰি ॥ ২৬৮২৯
 প্ৰাণসখি মাধৱক কৰিয়া সন্তাষ ।
 আৰো জীৱনত তই নকৰিবি আশ ॥
 তোহোৰ বধৰ মনে অঙ্গীকাৰ কৰি ।
 বাহুয় বহুৰ মনে নপথলে ভৰি ॥ ২৬৮৩০
 তোক মাৰি পাণ্ডৱৰ খণ্ডাওঁ ৰাজ্য আশ ।
 চাৰিয়ো ভায়েবাক কৰোঁ কোঁৱৰ দাস ॥
 এহি বুলি লক্ষ্য কৰি জুৰিলেক শৰ ।
 হেন দেখি মনে গুণি শল্য নৰেশ্বৰ ॥ ২৬৮৩১
 মই আক বুলিলে কৰিব আন কৰ্ণ ।
 হেনবা উপায়ে বন্ধা পবন্ত অৰ্জ্জুন ॥
 এহি গুণি বাধেয়ক মাতে শল্যবায় ।
 শুনা কৰ্ণ শৰপাট মাৰা চপৰায় ॥ ২৬৮৩২
 উৰ্দ্ধগতি ভৈলে শৰে নপাইবেক গল ।
 মোৰ বোলে চপৰাই মাৰা মহাবল ॥
 কৰ্ণ বোলে নৃপতি পাগল দেখো তোক ।
 এভো বুদ্ধ ভৈলো শৰ-শিক্ষা দিয়া যোক ॥ ২৬৮৩৩
 তোৰ বোল নকৰিবো যাৱে থাকে প্ৰাণ ।
 এহি বুলি উৰ্দ্ধক ভাঙ্গিলা কিছুমান ॥
 দেখি জয় জয় ভৈলা অম্বৰ সৰাৰ ।
 অৰ্জ্জুনক লাগি বীৰে প্ৰহাৰিলা শৰ ॥ ২৬৮৩৪

সকল জগতখান দোল দোপ ভৈলা ।
 আকাশৰ তাৰাগণ খসি খসি গৈলা ॥
 দশোদিশে শুনি সবে হাহাকাৰ বাণী ।
 অৰ্জুনে দেখন্ত আসে দশোদিশ ছানি ॥ ২৬৮৩৫
 সকল জগত আছে কৃষ্ণৰ উদৰে ।
 জগতৰ ভব দিলা বধৰ উপৰে ॥
 জানু পাৰি চাৰি ঘোঁৰা ভূমিত পৰিল ।
 সি কাৰণে বধখান কিছু চাপৰিল ॥ ২৬৮৩৬
 কৰ্ণৰ সায়কে তাতে নপাইলেক গল ।
 মাধৱৰ ভক্তৰ নাহিকে অমুজল ॥
 তথাপিতো বৃথা নাই অমোঘ যে শৰ ।
 শিৰ নপাই কিবীটি কাটিলা অৰ্জুনৰ ॥ ২৬৮৩৭
 জটাং শৱদে গৈলা কিবীটি উফৰি ।
 সূৰ্য্যসম শোভা কৰে ধৰণীত পৰি ॥
 সারটি ধৰিলা কৃষ্ণে হাকুল ব্যাকুলে ।
 মহাশোকে কান্দন্তে অৰ্জুন মহাবলে ॥ ২৬৮৩৮
 দিব্যৰত্নে বিৰচিত মাণিক পোৱালে ।
 বৈতুৰ্য্য মুকুতা মণি সূৰ্য্যসম জ্বলে ॥
 বিধাতা অজিছে যাক অনেক যতনে ।
 সিহেন কিবীটি মোৰ কাটিলন্ত কৰ্ণে ॥ ২৬৮৩৯
 দেখিতে নপাৱে যাক দেৱতা সকলে ।
 তাকো কাটি কৰ্ণে পেলাইলেক মহীতলে ॥
 হেন শুনি অৰ্জুনক মাতিলন্ত হৰি ।
 কিবীটিসে ছাৰ দেখা মৰণত কৰি ॥ ২৬৮৪০
 খণ্ডপুচ্ছ নামে শৰ তয়ু বৈবী ভৈল ।
 খাণ্ডৰ দাহনে তাৰ মাতৃ কাটা গৈল ॥
 কৰ্ণৰ তুণত ছিদ্ৰে চাই ফুৰে সাজি ।
 সেহি শৰে ভাগ্যেসে বহিলা সখি আজি ॥ ২৬৮৪১
 কিবীটি নাহিকে দেখি লাজ পাই যাতে ।
 এহিবুলি পীতবস্ত্ৰ বান্ধিলন্ত মাঁথে ॥
 আন দিনাতো কৰি অৰ্জুনক শোভে আতি ।
 কিৰি গৈলা খণ্ডপুচ্ছ বাধেয়ক মাতি ॥ ২৬৮৪২
 শুনা বাধান্তত মই কহো তয়ু আগে ।
 শল্যৰ বচন নলজিবা খঞ্জে বাগে ॥

পুনু কিৰি মাৰা অৰ্জুনক কাটে। মই ।
 হেন শুনি কৰ্ণে বোলে কহ কোন তই ॥ ২৬৮৪৩
 খণ্ডপুচ্ছ বোলে মই সৰ্পিণী কুমাৰ ।
 পূৰ্ববত অৰ্জুনে মাতৃ কাটিছে আমাৰ ॥
 সেহি বৈব স্মৰি মই তপস্তাৰ ফলে ।
 অৰ্জুনক কাটিবাক পাবো অৱহেলে ॥ ২৬৮৪৪
 কৰ্ণে বোলে ছুৰ পাপী অধম দুৰ্জ্জন ।
 যাৱে নতু কাটে। তোক পলাহ এখন ॥
 তোতেসে আশায় কাটে। অৰ্জুনৰ শিৰ ।
 কৰ্ণক দেখিলি তই শৰৰ কাতৰ ॥ ২৬৮৪৫
 কৰ্ণত নিৰাশ হৈয়া মনে মনে গুণে ।
 অৰ্জুনক কাটিবাক গৈলেক আপুনে ॥
 কতোদূৰ চলন্তে দেখিলা জগন্নাথে ।
 কুৰি শৰে তৰ্জুনে কাটিলা আথেবেথে ॥ ২৬৮৪৬
 কুৰি শৰে কুৰি খণ্ড সৰ্পিণী তনয় ।
 দেখি সব পাণ্ডৱে কবন্ত জয় জয় ॥
 ভাৰত কাহিনী কহো শুনা মন কৰি ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৬৮৪৭

কৰ্ণ বীৰৰ পতন

পুল: পদ

খণ্ডপুচ্ছ মাৰ য়েৱে যমঘৰে গৈলা ।
 দেখি বাধেয়ৰ মহাক্ৰোধ জ্বলি গৈলা ॥
 একপাট শৰ আনি গুণত জুৰিলা ।
 কৰ্ণমানে ধনু টানি হানিয়া পঠাইলা ॥ ২৬৮৪৮
 অৰ্জুনে দেখন্ত শৰ আসে বায়ু বেগে ।
 দশ শৰ হানি কাটিলন্ত সেহি ছেগে ॥
 আৰ শত শৰ কৰ্ণ হানিলা সঙ্কানে ।
 অৰ্জুনে কাটিলা তাক কুবৰপতি বাণে ॥ ২৬৮৪৯
 বকৰ্ণৰ শৰ কৰ্ণে হানিয়া পঠাইলা ।
 গিৰ গিৰ কৰি মেখে বকুণ দিলা ॥
 দেখি ধনঞ্জয়ে মাৰিলা বায়ু বাণ ।
 আকাশতে কাটিলা কৰিল খান খান ॥ ২৬৮৫০

দেখি মহাক্ৰোধ কৰি কৰ্ণ বীৰবৰ ।
 ভল্লশৰে হৃদয়ে ভেদিল অৰ্জুনৰ ॥
 মহাছোট পাইয়া পাচে পাণ্ডুৰ তনয় ।
 গুণত জুৰিলা আনি দিব্য শৰচয় ॥ ২৬৮৫১
 মন্ত্ৰ অভিষেক কৰি হানিলা সন্ধানে ।
 কৰ্ণৰ শৰীৰে ফুটিলেক থানে থানে ॥
 মহাচোট পাইয়া পাচে কৰ্ণ মহাবলী ।
 মূৰ্ছা গৈয়া বথমাজে পৰিল নিচলি ॥ ২৬৮৫২
 শল্য সাৰথিয়ে পাচে আক্কেৱালি ভুলি ।
 কিছো স্তম্ভ কৰিলা মধুৰ বাক্য বুলি ॥
 সন্মত হইয়া কৰ্ণে ধনুক ধৰিলা ।
 দুইপাট অৰ্দ্ধচন্দ্র গুণত জুৰিলা ॥ ২৬৮৫৩
 গাৱৰ সন্ধানে হানিলেক মহাবলে ।
 অৰ্জুনৰ শৰীৰে পৰিলা সেই তালে ॥
 শৰবিষে অৰ্জুনৰ শ্রুতি জ্ঞান নাই ।
 চলিয়া পৰিলা যেন মৃতক পৰায় ॥ ২৬৮৫৪
 মাধৱে দেখন্ত মোৰ সখি মৰে বুলি ।
 আথে বেথে দুয়ো হাতে ধৰি আক্কেৱালি ॥
 অমৃতৰ হাতে গাৱ মাজিলন্ত হৰি ।
 ধনঞ্জয় স্তম্ভ ভৈলা এদিনাত কৰি ॥ ২৬৮৫৫
 মাধৱৰ পাৰে ধৰি বোলন্ত অৰ্জুনে ।
 বন্ধ পৰিলোহো প্ৰভু তোমাৰেবে গুণে ॥
 তমু সম ভকতবৎসল কৈত আছে ।
 এহিবুলি গাণ্ডীৱক ধৰিলেক পাচে ॥ ২৬৮৫৬
 অগস্ত্য দিবাৰ শৰপাট গুণি পাইলা ।
 তুণহন্তে আনি পাচে গুণত চৰাইলা ॥
 মন্ত্ৰ অভিষেক কৰি হানিলন্ত ডাটি ।
 দেখে সেনাগণ ডৰে পলাইল ফাটি ॥ ২৬৮৫৭
 বিশ্বাস শৰদে শৰপাট আসি পাইলা ।
 কৰ্ণৰ হৃদিত পৰি পিঠি বাজ ভৈলা ॥
 চলি পৰিলেক কৰ্ণ মহাপীড়া পায় ।
 সেনাক লাগিয়া শৰপাট গৈলা ধায় ॥ ২৬৮৫৮
 একলক্ষ প্ৰজা সংহৰিয়া অৱহেলে ।
 পুনৰপি শৰপাট পশিলা পাতালে ॥

সাত সাগৰত স্নান কৰি তেতিক্ষণ
 পুনৰপি পশিলেক অৰ্জুনৰ তুণ ॥ ২৬৮৫৯
 কতোবেলি বাধাহতে পাইলা চেতন ।
 অৰ্জুনক বুলিলন্ত প্ৰশংসা বচন ॥
 সাধু সাধু ধনঞ্জয় মহাবলী আৰ ।
 এহিবুলি যাচি শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৬৮৬০
 ধনঞ্জয় প্ৰহাৰিলা কুৰিপাট বাণ ।
 আকাশতে কাটিয়া কৰিলা খান খান ॥
 কৰ্ণ অৰ্জুনৰ যুদ্ধ দেখি ভয়ঙ্কৰ ।
 মনে মনে মনত গুণন্ত দামোদৰ ॥ ২৬৮৬১
 মই কৰিলোহো কিনো কাৰ্য্য বিপৰ্য্যয় ।
 দুই সহোদৰ একে কুস্তীৰ তনয় ॥
 মোহোৰেবে মায়ায় কৰয় ঘোৰ দন্দ ।
 আজি কৰ্ণ ছিজিয়া যাইবে ভৱ বন্ধ ॥ ২৬৮৬২
 পুনৰপি দুয়ো বীৰে দৃঢ় মুঠি ধৰি ।
 সূৰ্য্যসম সায়ক লৈলেক দুয়ো ভুলি ॥
 গুণত চৰাই শৰ মহাক্ৰোধ কৰি ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া প্ৰহাৰিলা মন্ত্ৰ পঢ়ি ॥ ২৬৮৬৩
 সূৰ্য্যৰ সমান হয় আকাশে প্ৰকাশে ।
 দুয়োৰো শৰে উভয় সেনাক বিনাশে ॥
 হেনমতে দুয়ো বীৰে কৰন্ত সমৰ ।
 নাহি সুপজিব হেন যুদ্ধ ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৬৮৬৪
 পাচে কৰ্ণ একঘটি শৰ প্ৰহাৰিলা ।
 ধনঞ্জয় একে শৰে বাটেতে কাটিল ॥
 পুনৰপি কৰ্ণে প্ৰহাৰিলা শৰচয় ।
 পথতে কাটিল তাক পাণ্ডুৰ তনয় ॥ ২৬৮৬৫
 এহিমতে কৰ্ণে প্ৰহাৰিলা শৰ যত ।
 শৰ হানি ধনঞ্জয় কাটন্ত সমন্ত ॥
 কতো শৰ জোৰে কতো নাপায় জুৰিতে ।
 শৰ হানি ধনঞ্জয় কাটয় ত্বৰিতে ॥ ২৬৮৬৬
 কোন বেলা কোন শৰ হানিতে লাগয় ।
 সিসবক কৰ্ণে পাসৰিলা সমুদায় ॥
 পৰশুৰামে শাপি তাক আছয় পূৰ্ব্বত ।
 সময়ৰ শৰ তান নপৰে মনত ॥ ২৬৮৬৭

ধৃতবাঙ্গে বাজাব সংশয় মনে ভৈলা ।
 সঞ্জয়ক মাতি পাচে পুছিবাক লৈলা ॥
 ছেদিয়ো সংশয় মোৰ সঞ্জয় মহন্ত ।
 কি কাৰ্য্যে কৰ্ণক পশু'ৰামে শাপিলন্ত ॥ ২৬৮৬৮
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাবাজ ।
 পূৰ্ব্বত কৰ্ণেয়ো বৰ কৰিছে অকাৰ্য্য ॥
 অস্ত্ৰ শিখিবাক লাগি কৰ্ণ বীৰবৰে ।
 বিচাৰিয়া গুৰু নপাইলন্ত ববিতলে ॥ ২৬৮৬৯
 আপুনাৰ তুল্য গুৰু নেদেখিয়া কৰ্ণে ।
 নমিলন্ত গৈয়া পশু'ৰামৰ চৰণে ॥
 পশু'ৰামে বোলে তই কাহাঁৰ কুমাৰ ।
 কিবা কাৰ্য্যে আসি আছা থানক আমাৰ ॥ ২৬৮৭০
 কৰ্ণে বোলে গুৰু মই বাধাৰ তনয় ।
 গুৰু হুয়ো মোহোক শিখোৱা শৰচয় ॥
 পশু'ৰামে বোলে কৰিয়াছো অঙ্গীকাৰ ।
 ক্ষত্ৰিয় সম্বন্ধে শৰ নিশিখাইবো আৰ ॥ ২৬৮৭১
 দুখীৰ ছাৰাল যেন দেখুৱাইছা তই ।
 যুদ্ধ বিদ্যা শৰচয় শিখাইবোহো মই ॥
 এহি বুলি পশু'ৰামে শৰ শিখাইলন্ত ।
 অকপট ভাৱে শৰ মন্ত্ৰক দিলন্ত ॥ ২৬৮৭২
 এক দিনা কৰ্ণৰ উকত থৈয়া শিৰ ।
 নিদ্ৰা গৈয়া আছে পশু'ৰাম মহাবীৰ ॥
 দৈৱ যোগে এক শালবৃক্ষ গজিলেক ।
 উক শিৰ ভেদি সিটো বৃক্ষ উঠিলেক ॥ ২৬৮৭৩
 শিপাল পৰম দুৰ্জয় বৃক্ষশাল ।
 গজিল মাত্ৰকে উধাই যায় সাত তাল ॥
 কৰ্ণ জগাইলন্ত গুৰু জাগ জাগ বুলি ।
 পশু'ৰামে চাহিলন্ত নয়ন উন্মিলি ॥ ২৬৮৭৪
 উঠিলন্ত মহাবীৰ ঘুমটিৰ জাগি ।
 তেতিক্ষণে সিটো শালবৃক্ষ গৈলা ভাগি ॥
 উক শিৰ ভেদি শালবৃক্ষ গজিলেক ।
 পশু'ৰামে মনত বিস্ময় মানিলেক ॥ ২৬৮৭৫
 মই পশু'ৰাম বীৰ জামদগ্নিস্ত ।
 ব্যথা নাপাওঁ শাল গজে নুহি অদভুত ॥

ইটো শিশুমতি কেনমতে সহিলেক ।
 বাধাৰ তনয় নুহি জানিলেঁ। প্ৰত্যেক ॥ ২৬৮৭৬
 নজানোহো কোন ইটো ক্ষত্ৰিয় তনয় ।
 কপট কৰিয়া শিখিলেক শৰচয় ॥
 এহি বুলি পশু'ৰামে কোপে জ্বলিলন্ত ।
 কৰ্ণক চাহিয়া পাচে গজি বুলিলন্ত ॥ ২৬৮৭৭
 হাওৰে পাৰ্শ্বিষ্ঠ তই অধম দুৰ্জন ।
 মোৰ অঙ্গীকাৰ আসি কৰিলিহি ছম ॥
 কৰ্ণ বোলে প্ৰভো মই বাধাৰ তনয় ।
 কৰ্ণ হেন নাম মোৰ জগতে জানয় ॥ ২৬৮৭৮
 পশু'ৰামে বোলে পাণী কিনো দিল তোৰ ।
 যাতো তই শিষ্য বেটা আসি ভৈলি মোৰ ॥
 শিষ্য পুত্ৰ হৈলে কাটিবাৰ যোগ্য নয় ।
 সি কাৰণে আজি তোক নকাটিলো মই ॥ ২৬৮৭৯
 তথাপিতো শাপ দিওঁ তোক অভিমত ।
 সময়ৰ শৰ তোৰ নপৰোক মনত ॥
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 সেহি শাপে শৰ পাসবিলা সময়ৰ ॥ ২৬৮৮০
 যাতো পাণ্ডৱৰ হৰি আপুনি সহায় ।
 নুহিবা কৰ্ণৰ কোনে উকৰাইবে চাই ॥
 কৰ্ণৰ আসিয়া মৃত্যু উপস্থিত ভৈলা ।
 ধনঞ্জয় বাছি বজ্ৰকুট শৰ লৈলা ॥ ২৬৮৮১
 জাজ্বল্য সমান চণ্ডবায়ু বহি সম ।
 আসিলা হৰিষে সংহাৰিতে যেন যম ॥
 জন্ম কথা কহো শুনা শৰযে পাটৰ ।
 যি কালত ব্ৰত্ৰক বধিলা পুৰন্দৰ ॥ ২৬৮৮২
 দধীচি ঋষিৰ অস্থি বজ্ৰক গঢ়িল ।
 অৱশেষ অস্থি কিছু তাহাৰ বহিল ॥
 বিশ্বকৰ্ম্মে তাহাৰ নিৰ্ম্মিল এক শৰ ।
 বজ্ৰকুট নাম যাৰ দেখি লাগে ডৰ ॥ ২৬৮৮৩
 যিকালত স্বৰ্গক গৈলন্ত ধনঞ্জয় ।
 আপুনি বাসৱে শিখাইলন্ত শৰচয় ॥
 মন্ত্ৰ সমে অৰ্জুনক সেহি শৰ দিলা ।
 পাচে পুৰন্দৰে তাৰ গুণক কহিলা ॥ ২৬৮৮৪

তোমাক বধিবে ঘিটো কৰে অজীকাৰ।
 তাহাকেলে ইটো শব কৰিবা প্ৰহাৰ ॥
 অল্লজন ভৈলে তাক নমাবিবা শব।-
 আপোন পৰক মাৰি নেই যমঘৰ ॥২৬৮৮৫
 এহি বুলি শব ইন্দ্রে পুত্ৰক দিলন্ত।
 সেহি শব অৰ্জুনে গুণত জুবিলন্ত ॥
 বাসৱক প্ৰণামি শবক নমিলন্ত।
 গাণ্ডীৰ ধনুক তুলি গুণ জুবিলন্ত ॥২৬৮৮৬
 মাধৱৰ পদধূলি শিবত লৈলন্ত।
 শবত জপিয়া পুত্ৰ মন্ত্ৰ কহিলন্ত ॥
 কৰ্ণৰ ঘোঁৰাৰ টাব ধৰে বহুক্ষৰী।
 প্ৰতিপদে ঘোটকৰ পোত যায় ভৰি ॥২৬৮৮৭
 চলিবাক নপাবন্ত কৰ্ণ বীৰবৰ।
 ইন্দ্ৰৰ আনন্দ দেখি বিষাদ সূৰ্য্যৰ ॥
 মাধৱে বোলন্ত সখি কিবা চোৱা আৰ।
 এহি শুভক্ষণে শব কৰিয়ো প্ৰহাৰ ॥২৬৮৮৮
 কৃষ্ণৰ আদেশে কৰ্ণমানে ধনু টানি।
 কৰ্ণয় শিবক লক্ষ্য কৰি মহামানী ॥
 টকাৰ কৰিয়া শব প্ৰহাৰিলা ডাটি।
 কৰ্ণৰ শিবক তেতিক্ষণে নিলা কাটি ॥২৬৮৮৯
 কুণ্ডলে মণ্ডিত শিব জ্বলে আতিশয়।
 বজ্ৰকূট শৰে কাটিলন্ত ধনঞ্জয় ॥
 জটাং শৱদে পৰিলন্ত শিবগোট।
 তেতিক্ষণে পাতালে পশিলা শবপাট ॥২৬৮৯০
 সাতো সাগৰত স্নান কৰি তেতিক্ষণে।
 পুনৰপি পশি বৈলা অৰ্জুনৰ ভুণে ॥
 যেতিক্ষণে কৰ্ণ বীৰ বণত পৰিল।
 একাত্মে ভূমিধান উপৰে উঠিল ॥২৬৮৯১
 যুধিষ্ঠিৰ সন্মুখে পাণ্ডৱ চাৰি ভাই।
 মহাবল অৰ্জুনক বেটিলেক যায় ॥
 হৰিষতে স্বৰ্গ যেন পাইলা হাত মেলি।
 অৰ্জুনৰ সহিতে কৰিলা গলাগলি ॥২৬৮৯২
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে ধনঞ্জয় মহাকলী।
 আজি মোৰ হৃদয়ৰ শল্য উদ্ধাৰিলি ॥

শুনা সৰ্বজন মহাভাৰতৰ কথা।
 ইহেন মনুষ্য জন্ম নকৰিবো কুখা ॥২৬৮৯৩
 অসাৰ সংসাৰ চিন্তা এৰি সৰ্বজন।
 অণুকণে হৰিপদ কৰিয়ো স্মৰণ ॥
 কহে বাম সবস্বতী কৃষ্ণৰ চৰণে।
 বোলা বাম বাম হৰি সভাসদগণে ॥২৬৮৯৪

দুৰ্য্যোধনৰ খেদ

দুৰ্য্যোধন

সজ্জয় বদতি শুনা কুৰুপতি
 পাচে যেন তৈলা কাজ।
 যেতিক্ষণে কৰ্ণ বণত পৰিল
 দেখি দুৰ্য্যোধন বাজ ॥
 মহাশোক শোলে হৃদয় বিদাৰে
 যেন গাৱে দিলা জুই।
 কতো বেলি বাজা নম্ৰাতি ধকিলা
 অধোমুখে যোন জুই ॥২৬৮৯৫
 কৰ্ণ পৰে বণ তাৰ মাথে যেন
 স্বৰ্গ পৰিলেক ভাগি।
 মহাশোকে বাজা কান্দিবে লাগিলা
 বাধাৰ পুত্ৰক লাগি ॥
 তোহোৰ বহুত আশ্ৰয় কৰিয়া
 জীয়ো মই সমুদায়।
 বিধাতাই হোক কপট কৰিলা
 কৰ্ণৰ হেন বিলায় ॥২৬৮৯৬
 আৰে কাত মই আশ্ৰয় কৰিবো
 নাপাৰ্শ্ব বিচাৰ কৰি।
 পাৰ্শ্বৰ দুৰ্জ্জন হোক নমাবিয়া
 কৰ্ণক কেন মাৰিলি ॥
 এহিমতে বাজা বিধিক তৰ্জিয়া
 কৰ্ণৰ শোকে অপাৰ।
 নৃপতিৰ শোক দেখি বাজা প্ৰজা
 সবে কৰে হাহাকাৰ ॥২৬৮৯৭

কর্ণবধ পাণ্ডব পাণ্ডব আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ কথোপকথন

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
 তাত পাচে যি কবিলা কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
 কর্ণক বধিয়া মনে আনন্দ মিলিল ।
 গধূলি সময়ে সবে গৃহক আসিল ॥২৬৮৯৮
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক সবে মধ্য কৰি ।
 লবিলেক বীৰগণ চৌপাশে আৱৰি ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো আতি বঙ্গমনে ।
 নৃপতিক মধ্য কৰি চলিলা তেঞি ॥২৬৮৯৯
 ভীমসেন মাদ্ৰীৰ তনয় ভিন্নে ভিন্নে ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাক আৱৰি বঙ্গ মনে ॥
 আনো সব বীৰগণ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি ।
 আগৈ পাচে চলে সবে পতাকাৰ ধৰি ॥২৬৯০০
 চিহ্ন ধ্বজ দণ্ড ছত্ৰ তুলি নচুৱাৰে ।
 শঙ্খ ভেৰী কতো জনে কবতাল বাৰে ॥
 ঢাক ঢোল ডামামা বজাৰে বীৰমাজে ।
 সেনাৰ আন্দোল মুণ্ডনি শব্দ বাজে ॥২৬৯০১
 এহিমতে আনন্দে চলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
 কতোবেলি পাইলা গৈয়া আপোন মন্দিৰ ॥
 বধৰ নামিয়া অভ্যস্তবে পশিলন্ত ।
 স্বকি স্বকি স্থানে বীৰগণ বহিলন্ত ॥২৬৯০২
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো নামিলা বধৰ ।
 হাতে ধৰাধৰি কৰি গৈলা অভ্যস্তব ॥
 চৰণ পখালি কিছু ভোজন কৰিলা ।
 ৰাজাগণ আসি সবে চুৱাবে বহিলা ॥২৬৯০৩
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো আনন্দিত মনে ।
 ৰাজাৰ পাশক লাগি গৈলা বঙ্গমনে ॥
 বঙ্গ সিংহাসনে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 অমৰাৱতী পাতে যেন দেৱ পুৰন্দৰ ॥২৬৯০৪
 এক পাশে আলি কৃষ্ণা দেৱী বসিলন্ত ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় সেই সজাক গৈলন্ত ॥

নৃপতিৰ সমীপক ধীবে ধীবে গৈলা ।
 পাচে কৃষ্ণ শিবৰ পাণ্ডবি নমাই ধৈলা ॥২৬৯০৫
 মাটিত পাণ্ডবি ধৈয়া গোঁৱৰৰ ভাৱে ।
 দুয়ো সখি ৰাজাৰ নমিলা দুয়ো পাৰে ॥
 চৰণৰ ধূলি তুলি শিবত লৈলন্ত ।
 গলত সাৱটি যুধিষ্ঠিৰে ধৰিলন্ত ॥২৬৯০৬
 প্ৰেমভাৱে নেত্ৰেৰ লোতক পৰে ৰাৰি ।
 আশ্বাস কৰিলা মাধৱৰ কৰে ধৰি ॥
 তোমাৰ অজ্ঞান প্ৰভু সমস্তে জগত ।
 ভকত বৎসল হেন দেখায়া লোকত ॥২৬৯০৭
 তযু ইটো গুণক শুজিবো কেন কৰি ।
 চৰণৰ দাস কৰি লৈয়ো মোক হৰি ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় একে আসনে বসিলা ।
 পৰম কোঁতুকে পাচে নৃপতি মাতিলা ॥২৬৯০৮
 বাপু ধনঞ্জয় তুমি কর্ণক বধিলা ।
 আজি মোৰ হৃদয়ৰ শল্য উদ্ধাৰিলা ॥
 ধনঞ্জয় বোলে দাদা বধিলো কর্ণক ।
 আৰ মই ইঙ্গিত নকৰো কোঁৱৰক ॥২৬৯০৯
 মাধৱে বোলন্ত সখি সমস্তে কহিলা ।
 সাক্ষাত দেখিলো তুমি মিছাক মাতিলা ॥
 তোমাৰ মুখত কিয় আসে মিছা বাগী ।
 হৰি হৰি বাপ মোক বন্ধা এত খানি ॥২৬৯১০
 মহন্তেয়ো মিছা মাতে কিনো বিপৰীত ।
 একলে কর্ণক সখি নপাবে যুদ্ধত ॥
 ছয় জনে কর্ণক বধিলা সমৰত ।
 শুনিয়েক কহো ছয় জন কেনমত ॥২৬৯১১
 পশু'ৰাম ইন্দু আৰু কুন্তী বহুমতী ।
 তুমি আমি ছয় জনে বধিছো সম্প্ৰতি ॥
 ই কথাত সখি যদি মোষোৱা প্ৰত্যয় ।
 দেখাওঁ কাৰণ শুনিয়েক ধনঞ্জয় ॥২৬৯১২
 পূৰ্বত কর্ণক পশু'ৰাম শাপিলন্ত ।
 অস্ত্ৰে কৰচ তান বাসবে নিলন্ত ॥
 মোষোৰ তনয় যুলি কুন্তী নকহিলা ।
 বহুমতী বোটকৰ টাবত বধিলা ॥২৬৯১৩

ময়ো তাৰ আয়ুস হবিলো নিবন্তৰ ।
 মোহোৰ ইঞ্জিতে তুমি প্ৰহাবিলা শব ॥
 একলে তাহাক তুমি নাপাবা বধিতে ।
 এহি ছয় বলে কৰ্ণ হত কোনোমতে ॥২৬৯১৪
 এহিমানে ভৈলা কৰ্ণপৰ্ব সমাপতি ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে ভণে বাম সবস্বতী ॥

শুনা সভাসদ সব কবি শিব মন ।
 দুৰ্জন জনক কৃষ্ণে কবে অফতন ॥২৬৯১৫
 ভকত জনক যাত্ৰ কবন্ত বক্ষণ ।
 হেন জানি কৃষ্ণ পাৰে পশিয়ো শবণ ॥
 মনুষ্যৰ ধৰ্ম্ম হবিসেৱা নিজকাম ।
 পাতক ছাবোক ডাকি বোলা বাম বাম ॥২৬৯১৬

কৰ্ণপৰ্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ্ব অসমীয়া মহাভাৰত

শাল্য-পৰ্ব

—:—

মঙ্গলাচৰণ

পদ

জয় নমো নাৰায়ণ দৈৱকীনন্দন ।
সদানন্দ মুকুন্দ মাধৱ জনাৰ্দন ॥
জয়তি যাদৱ যদুবংশ শিৰোমণি ।
যাৰ যশে ভৰি আছে সমস্ত ধৰণী ॥ ২৬৯১৭
দীন দামোদৰে কহে শল্য-পৰ্বপদ ।
জানি নিন্দা নকৰিবা সবে সভাসদ ॥
ই কথা থাকোক আবে শুনিয়ো প্ৰস্তুত ।
সমৰত কৰ্ণক বধিলা কুন্তীহৃত ॥ ২৬৯১৮

কৰ্ণৰ মৃত্যুত দ্ৰুতবাহুব খেদ আৰু সজয়ক প্ৰশ্ন

অৰ্জুনৰ শুনি সিটো বণত বিজয় ।
পৰম আনন্দ তৈল জন্মেজয়ৰ হৃদয় ॥
বৈশম্পায়ন মুনিত পুছন্ত পুনৰ্বাৰ ।
শুনিলে। হৃদয় কথা তোমাৰ মুখৰ ॥ ২৬৯১৯
সমৰত সবাসাটী কৰ্ণক বধিল ।
কৈয়ো সবে কুৰুগণে কি কাৰ্য্য কৰিল ॥
শুনি মূনি বোলন্ত শুনিয়ো জন্মেজয় ।
অতিবৰী কৰ্ণ যেনে গৈল যমালয় ॥ ২৬৯২০

২২৮

দ্রুতবাহু ৰাজা শুনি সজয়ৰ মূখে ।
কতোকগমান মনে গুণি মহাদ্রুথে ॥
অনন্তৰে নৃপতি পুছন্ত সজয়ত ।
কৰ্ণৰ মৰণ দেখি ঘোৰ সমৰত ॥ ২৬৯২১
পাচে দুৰ্য্যোধনে কৰিলেক কোন কৰ্ম্ম ।
কেমনে সহিল ৰাধেয়ৰ মহামৰ্ম্ম ॥
পূৰ্বে যাত গহে দ্ৰোপদীৰ কেশে ধৰি ।
বস্ত্ৰ কাটি লৈল পাণ্ডৱক অনাদৰি ॥ ২৬৯২২
এৱে সিটো কৰ্ণ তৈল সমৰে নিধন ।
তেৱে কোন উপায় কৰিল দুৰ্য্যোধন ॥
ভীষ্মক বধিল বণমধ্যত অৰ্জুন ।
সমস্তে দেখিল পৰিলেক গুৰুদ্রোণ ॥ ২৬৯২৩
প্ৰচণ্ড প্ৰতাপী কৰ্ণ অৰ্জুনে বধিল ।
সঁসৈন্তে সাক্ষাতে তাক চাহিয়া আছিল ॥
তথাপিতো মৃত্যুসবে দেখি নেদেখয় ।
বাড়ৰ অগ্নিত যেন পতঙ্গ পৰয় ॥ ২৬৯২৪
পূৰ্বত বিদ্রুবে মোক কহিয়া আছয় ।
দুৰ্য্যোধনদোষে ছইবে প্ৰজাৰ প্ৰলয় ॥
দৈৱদোষে মোৰ কৰিলেক বুদ্ধি হৃত ।
নগৈলোঁ। সজাত বিদ্রুৰ বচনত ॥ ২৬৯২৫

ৰাজ্যলোভে কবিলোহো যুদ্ধক উদ্যোগ ।
 সম্প্ৰতি ভুজ্জোহো সেহি অকাৰ্য্যৰ ভোগ ॥
 কৰ্ণ সেনাপতি ৰণে পবিল আমাৰ ।
 আগ ছুয়া যুদ্ধ কোনে কবিল সেনাৰ ॥ ২৬৯২৬
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক বুজ কৰিবাক প্ৰতি ।
 কহিয়ো সঞ্জয় খেদি গৈল কোন ৰথী ॥

দুৰ্য্যোধনৰ প্ৰতি ৰজাসকলৰ আশ্বাস বাৰ্য্য আৰু

যুদ্ধ কৰিবলৈ দুৰ্য্যোধনৰ দৃঢ় প্ৰতিজ্ঞা

হেন শুনি নৃপতিত সঞ্জয় বৃন্দতি ।
 অৰ্জুৰথী পুত্ৰে য়েৰে গৈল অত্ৰাৱতী ॥ ২৬৯২৭
 ধ্বজহীন ৰথে চৰি শল্য নৃপবৰ ।
 জনাইলা ৰাজ্যত গৈয়া বধ ৰাধেয়ৰ ॥
 অমঙ্গল বাৰ্তা হেন শুনি কুৰুৰাজ ।
 নিমজ্জিল কৰ্ণশোকসাগৰৰ মাজ ॥ ২৬৯২৮
 হা কৰ্ণ হা কৰ্ণ বুলিলন্ত মহাছুথে ।
 সজল নয়নে বহিলন্ত অধোমুখে ॥
 দেখি অশ্বখামা কৃতবৰ্ম্মা গুৰু রূপ ।
 আনো ৰাজাগণ আসি চাপিল সমীপ ॥ ২৬৯২৯
 ধীৰে ধীৰে বিনাৱন্ত মধুৰ বচনে ।
 নকৰিবা শোক ৰাজ্য কৰ্ণৰ কাৰণে ॥
 পূৰ্বে হুহুদৰ হিত বাৰ্য্য নুশুনিয়া ।
 পাণ্ডৱ সহিতে ঘোৰ সমৰ কৰিয়া ॥ ২৬৯৩০
 বধিলা সমস্তে বন্ধু বান্ধৱ সোদৰ ।
 পিতৃ পিতামহ গুৰু গোঁৱৰ অপৰ ॥
 এৱে কেনে অকাৰণে কৰা অসন্তোষ ।
 কিন্তু তুমি নিমিত্ত স্বৰূপ দৈৱদোষ ॥ ২৬৯৩১
 দৈৱৰ অধীন ইটো সমস্তে জগত ।
 অমৃত্যু কৰিবে নাহি কাহাৰো শকত ॥
 এতেকে সন্তাপ কৰিবাৰ নুহি যোগ ।
 নিজ ধৰ্ম্মে কৰা ৰাজ্য যুদ্ধক উদ্যোগ ॥ ২৬৯৩২

দশোদিশে পলায় সেনা পাণ্ডৱক ভয় ।
 পাচে পাচে খেদে য়েৰে পাঞ্চাল সৃঞ্জয় ॥
 তাসম্বাক বাহুবলে কৰি নিৰাৰণ ।
 বন্ধা কৰা ইটো ভয়াতুৰ সেনাগণ ॥ ২৬৯৩৩
 হেন দেখি দুৰ্য্যোধনে মাথা তুলি চাইল ।
 ভঙ্গ সেনাসকলক দৰশন পাইল ॥
 কতো ৰথে কতো গজে কতো অশ্বে চৰি ।
 কতো কতো পদগতি পলায় ডৰডৰি ॥ ২৬৯৩৪
 হস্তীয়ে ৰথক ভাঙ্গে ৰথে ঘোটকক ।
 ঘোঁৰায়ে গৰকি মাৰে পদাতি সৈন্যক ॥
 অৰণ্যত ভাঙ্গে যেন বৃক্ষক বতাসে ।
 সেহিমত ভৈল সেনা কৰ্ণৰ বিনাশে ॥ ২৬৯৩৫
 দশোদিশে দেখি মাত্ৰ অৰ্জুনৰ মূৰ্ত্তি ।
 বিহ্বল স্বভাৱ শৰীৰতো নাই মতি ॥
 পলাইবে নপাৰি কতো কৰে থকবক ।
 নাম ধৰি আছে বন্ধু-বান্ধৱবৰ্গক ॥ ২৬৯৩৬
 বাখা বাখা বুলি কতোজনে পাৰে উকি ।
 মৃতকৰ মধ্য পৰি কতো থাকে লুকি ॥
 সেনাৰ বিপত্তি হেন শুনি দুৰ্য্যোধন ।
 হাহাকাৰ কৰি ছুখে বুলিলা বচন ॥ ২৬৯৩৭
 দেখা দেখা সাৰথি আমাৰ বিদ্যমান ।
 কৰয় সকল সেনা পাণ্ডৱে নিৰ্য্যাণ ॥
 হৰিণগণক যেন খেদি যায় বাঘ ।
 সেহিমতে অৰ্জুনে সেনাৰ নেৰে লাগ ॥ ২৬৯৩৮
 তাহাৰ সন্মুখে মোৰ ডাক ৰথখান ।
 পাৰ পাই সাগৰৰ হোক হেন ঠান ॥
 সেহিমতে মোক পাই কোঁৱৰৰ হোক ।
 মহাৰথীগণ সবে পৌৰুষ দেখোক ॥ ২৬৯৩৯
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় মহামানী বৃকোদৰ ।
 আনো সব মহাৰথীগণ নিবন্তৰ ॥

সৰাকো সংহৰি পোহোঁ যমৰ দুৱাৰ ।
সমবভূমিত হাতে ধৰি ধনুশৰ ॥২৬৯৪০
কুন্তীণ তনয় কদাচিতো মুহি সম ।
সাক্ষাতে সাৰথি আজি দেখিয়ো বিক্ৰম ॥
বীৰত্ব বচন হেন শুনি নৃপতিব ।
সাৰথিয়ো ঘোঁৰা ডাকিলেক ধীৰে ধীৰ ॥২৬৯৪১

উভয় পক্ষৰ যুদ্ধাবস্থা, কোঁৱৰ সৈন্তৰ পলায়ন
মহাবলবন্ত সেনা পক্ষিণ হাজাৰ ।
পাণ্ডৱক যুজিবাক কৰিলেক ধাৰ ॥
নাহিকে সহায় গজ নাহিকে ঘোটক ।
আটোপে চলয় হেন পদাতি কটক ॥ ২৬৯৪২
ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ বুলি খেদি যাই ।
দেখি মহাক্ৰোধে ভীমসেন গৈল ধাই ॥
বথ এৰি ভূমিত নামিলা ধৰ্ম্মশীল ।
চৰণৰ চোটে মহীমণ্ডল লবিল ॥ ২৬৯৪৩
ভয়ঙ্কৰ গদা ধৰি বোলে থাক থাক ।
মাথাৰ উপৰে ফুৰাইলন্ত সাত পাক ॥
সেনাৰ মাজত পশি মাৰে গদাবাৰী ।
ভাঙ্গে মুণ্ড ভূণ্ড গাণ্ডি প্ৰাণ যায় ছাৰি ॥২৬৯৪৪
কাহাকো মাৰন্ত ক্ৰোধে চৰণ প্ৰহাৰে ।
কতো কতো হত বাণ বাহুব আছাৰে ॥
ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি ভীমৰ পাচত ।
প্ৰৱেশিলা বথে চৰি সেনাৰ মধ্যত ॥ ২৬৯৪৫
শনাইত শৰসৰ মাৰি নিবন্তৰ ।
পদাতি সৈন্তক বীৰে মাৰিলা বিস্তৰ ॥
হেন দেখি কোঁৱৰ বাজাৰ বখীচয় ।
বন্ধুছেদ তেজি নিজ মৰণক ভয় ॥ ২৬৯৪৬
কৰে ধনুশৰ ধৰি পৰম আটোপে ।
ভীম ধৃষ্টদ্যুম্ন খেদি ধাই মহাকোপে ॥

যুদ্ধত দুৰ্ম্মদ নিদাক্ষণ কক্ৰগণ ।
অমিত পতঙ্গগণ পৰে যেন মন ॥ ২৬৯৪৭
দশোদিশে বেচি সবে বৰষিল শৰ ।
দেখি ক্ৰোধ জ্বলি গৈল দাক্ষণ ভীমৰ ॥
আপুনাৰ বাহুবল আশ্ৰয় কৰিয়া ।
সুৱৰ্ণমণ্ডিত ঘোৰ গদাক ধৰিয়া ॥ ২৬৯৪৮
দণ্ড ধৰি যমে যেন প্ৰজা সংহাৰন্ত ।
সেহিমতে বুকোঁদৰে কৰ্ত্তন কৰন্ত ॥
দাহিনত গদা খড়্গাখান ধৰি বামে ।
শেনপক্ষীগোট যেন ফুৰন্ত সংগ্ৰামে ॥ ২৬৯৪৯
বধীসকলকো আৰ পদাতি অপাৰ ।
বলবন্ত ভীমসেনে কৰয় সংহাৰ ॥
ধৃষ্টদ্যুম্ন আগ কৰি ভীমসেন থিত ।
বথে চৰি ধনঞ্জয় মিলিলা তহিত ॥ ২৬৯৫০
সহদেৱ নকুল সাত্যকি মহাবীৰ ।
বেগে আসি সমীপ চাপিলা শকুনিৰ ॥
যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ আনো বীৰগণ ।
পৱন সঞ্চাৰে আসি খেদি দিলা বণ ॥ ২৬৯৫১
বথী বথ গজ বাজী বাহুত মাহুত ।
তীক্ষ্ণতৰ শৰঘাৱে মাৰিলা বহুত ॥
দেখি তয়ু বীৰগণ আগবাঢ়ি গৈলা ।
পাচে কুকপাণ্ডৱৰ ঘোৰ যুদ্ধ ভৈলা ॥ ২৬৯৫২
ত্ৰিভুবন কম্পন দুৰ্জয় ধনঞ্জয় ।
অগ্নিদন্ত যাহাৰ বথৰ চাৰি হয় ॥
সুৰাসুৰে জানে বাজা ধনুৰ প্ৰভাৱ ।
বথৰ সাৰথি যাব আপুনি মাধৱ ॥ ২৬৯৫৩
হেন অৰ্জুনক যুজিবেক কোনজন ।
তেখনে ভাগিল হতশেষ সেনাগণ ॥
সমবত বীৰগণ ভাগিবাক দেখি ।
পদাতিসকলো ধাইলা খানিকো নাপেখি ॥ ২৬৯৫৪

পৰম দাক্ষণ সেনা পক্ষিণ হাজাৰ ।
 অৰ্জুনক বেড়ি শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 দেখি আসি খেদিলা পাঞ্চাল বীৰগণ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি শীঘ্ৰে আগমন ॥ ২৬৯৫৫
 শত্ৰুগণ মঙ্গল ক্ৰীমন্ত যশবন্ত ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বাজপুত্ৰ পুণ্যবন্ত ॥
 পাৰাৱতবৰ্ণ যেন গুৰু চাৰি হয় ।
 স্তবৰ্ণৰ ধ্বজ দণ্ড পতাকা শোভয় ॥ ২৬৯৫৬
 কৰে ধনুশৰ ধৰি কৰিয়াটঙ্কাৰ ।
 পদাতি কটক বীৰ বধিলা অপাৰ ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন পৰাক্ৰম দেখি সেনাচয় ।
 দশোদিশে পলাইবে লাগিল মহাভয় ॥ ২৬৯৫৭
 পলাইবাৰ দেখি নকৰিল আৰো শৰ ।
 মৰ্যাদাক ৰাখি যেন নবাঢ়ে সাগৰ ॥
 সহদেৱ সাত্যকি নকুল বীৰবৰ ।
 শকুনিক প্ৰতি কোপে কৰিলন্ত শৰ ॥ ২৬৯৫৮
 শৰ মাৰিবাৰ দেখি স্তবলকুমাৰ ।
 মাৰিলেক শৰগণ শীঘ্ৰে আপুনাৰ ॥
 ছেন দেখি সহদেৱ নকুল সাত্যকি ।
 কৰিলন্ত শৰবৃষ্টি দশোদিশ ঢাকি ॥ ২৬৯৫৯
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে আতি পৰম বিহ্বল ।
 প্ৰাণৰ কাতৰে পাচে পলাইল সৌৱল ॥
 পাঞ্চালীৰ পঞ্চপুত্ৰ ৰাজা চেকিতান ।
 শিখণ্ডী প্ৰমুখ্যে আৰো যত বীৰগণ ॥ ২৬৯৬০
 অসংখ্যাত সেনাগণ মাৰিলা অপাৰ ।
 পাচে শত্ৰুধ্বনি কৰিলেক বৰিস্কাৰ ॥
 হতশেষ সেনাগণ পলায় মহাভয় ।
 বথে চৰি পাচে পাচে খেদে বধীচয় ॥ ২৬৯৬১
 বৃষক জিনিয়া যেন বৃষ খেদি যায় ।
 কৌৰৱ পাণ্ডৱ যুদ্ধ সেহি প্ৰায় ॥

অৰ্জুনৰ ঘোৰ শৰে ঢাকিল আকাশ ।
 নেদেখি সূৰ্য্যৰ ৰশ্মি বহয় বতাস ॥ ২৬৯৬২
 সৈন্যৰ আন্দোলে ধূলা উঠিল অপাৰ ।
 হৈল অন্ধকাৰ আৱে নেদেখি যে আৰ ॥
 পলায় দশোদিশ সেনা দেখি দুৰ্য্যোধন ।
 কৰিলেক কোপে পাণ্ডৱক নিবাৰণ ॥ ২৬৯৬৩
 যেনমতে বলি ৰাজা পূৰ্বে বাসৱক ।
 মহামত গৰ্বে ডাকিলেক সমৰক ॥
 সেহিমতে দুৰ্য্যোধন ৰাজা মহামানী ।
 মহাবেগে খেদি যায় নানা অস্ত্ৰ হানি ॥ ২৬৯৬৪
 ক্ৰুদ্ধমনে পাণ্ডৱক ভৎসি বাৰম্বাৰ ।
 সমন্ত বীৰক শৰে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 পৰম বিক্ৰম দেখি তযু তনয়ৰ ।
 প্ৰশংসা কৰিলা নিবন্তৰে আত পৰ ॥ ২৬৯৬৫
 পাণ্ডৱ বীৰগণে দেখি বিপৰীত ।
 ধমকি থাকিলা সবে সমবভূমিত ॥
 আগবাঢ়ি ৰাখি ৰাজা মহাৰথীগণ ।
 আপুন সৈন্যক পাচে বুলিলা বচন ॥ ২৬৯৬৬
 শুনা শুনা বীৰগণ আমাৰ বচন ।
 উপজিলে মৰিবাৰ লাগে এক ক্লণ ॥
 কৈত শুনি আছা কোন জীৱন্তে আছয় ।
 তেৰে যুত্ৰভয় কেনে কৰিবে লাগয় ॥ ২৬৯৬৭
 ক্ৰত্ৰিয়ৰ সৰ্বকালে ৰণত মৰণ ।
 লোকতো যশস্তা স্বৰ্গভৱনে গমন ॥
 কদাচিতো উচিত লুহিকে পলাইবাৰ ।
 পৰলোকে পাপ ইহলোকে অনাচাৰ ॥ ২৬৯৬৮
 তথাপি পলায় যদি প্ৰাণৰ কাতৰে ।
 বিচাৰি বিচাৰি মাৰিলন্ত বৃকোদৰে ॥
 পাণ্ডৱ অপৰাধ কৰিলা পূৰ্বভ ॥
 পলাই প্ৰাণৰক্ষা আৱে কৰিবা কিমত ॥ ২৬৯৬৯

অল্প শেষ শত্ৰুসৈন্য আমাৰ বিস্তৰ ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুই ভৈলন্ত দুৰ্ব্বাৰ ॥
 এতেকে বহিয়ে সবে এবিয়া সংশয় ।
 অৱণ্টে হৈবেক আবে আমাৰ বিজয় ॥ ২৬৯৭০
 বিস্তৰ কহিলা আৰো ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 শুনি সাধুৰ্বাদ কৰি মহাবথীগণ ॥
 পুনৰপি খেদি গৈলা পাণ্ডৱক প্ৰতি ।
 বধ গজ ঘোঁৰা চৰি যাস্ত শীত্ৰগতি ॥ ২৬৯৭১
 তোমাৰ তনয় দুৰ্য্যোধনে খেদি যায় ।
 কৰিলা দুৰ্যোধ বণ পাণ্ডৱক পাই ॥
 পাণ্ডৱে দেখিল কুৰুগণে খেদি আইল ।
 হস্তীক দেখিয়া যেন কেশৰী কিটাইল ॥ ২৬৯৭২
 বথীয়ে বথীক মাৰে মাহুতে মাহুত ।
 পদাতিয়ে পদাতিক বধিলা বহুত ॥
 কৰিলেক হত বণে তুৰঙ্গে তুৰঙ্গ ।
 পাচে কোঁৱৰক সমৰত কৈলা ভঙ্গ ॥ ২৬৯৭৩
 প্ৰলয়ৰ কদে যেন প্ৰজা বিনাশিল ।
 সেহিমতে কুন্তীমুতে প্ৰজা সংহবিল ॥
 অসংখ্যাত ৰাজাগণ বধিলা অৰ্জ্জুনে ।
 অদ্ভুত বিক্ৰম হেন দেখি দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৬৯৭৪
 ধাইল সেনাসবৰ হেন দেখিয়া ক্ৰন্দন ।
 শোকে দুখে নৃপতিৰ উদৰিগ্ন মন ॥
 হেন দেখি কৃপা বৰ মিলিল কৃপৰ ।
 ৰাজাক সমুখি মাতিলন্ত অনন্তৰ ॥ ২৬৯৭৫
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 পুৰুষৰ পুৰুষাৰ্থ নাহি আত পৰ ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ পাৱে যাক শুনি ।
 লোকক কৃপায়ে কহিলন্ত ব্যাসমুনি ॥ ২৬৯৭৬
 যোৰ পদ বুলি হেলা নকৰিবা আতি ।
 নেবে যেন লোণা গঢ়িলেয়ে অন্ত্যজ্ঞাতি ॥

সেই পটন্তৰ ইটো পদৰ আমাৰ ।
 বাম বাম বুলি তৰা অপাৰ সংসাৰ ॥ ২৬৯৭৭

দুৰ্য্যোধনৰ প্ৰতি কৃপাচাৰ্য্যৰ প্ৰবোধবাক্য

দুৰ্লভী

সঞ্জয় বদতি   শুনিয়ে নৃপতি
 পাচে কৃপ কৃপাশীল ।
 বীৰসকলৰ   বিপত্তি দেখিয়া
 ৰাজাক হেন বুলিল ॥
 শুনা দুৰ্য্যোধন   আমাৰ বচন
 যদি ভাল মানা মনে ।
 কৃত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম   নাহি আত পৰে
 জানিবা মৰণ বণে ॥ ২৬৯৭৮
 কিন্তু পলাইবাব   সম নাহি আৰ
 কৃত্ৰিয়ৰ মহাপাপ ।
 ঘোৰ নৰকত   পৰি মৰে সিটো
 জীয়ে মানে মনস্তাপ ॥
 তথাপিতো মৃত   কৃত্ৰিয়সকলে
 জীৱনক আশা কৰি ।
 পলাই মহাভয়   যেন যুগচয়
 স্বধৰ্ম্মক পৰিহৰি ॥ ২৬৯৭৯
 যিটো ধৰ্ম্মশীল   কৃত্ৰিয় আছিল
 সমৰে ইন্দু সমান ।
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ   কৰ্ণ জয়দেথ
 ভাতৃপুত্ৰ তৰ আন ॥
 যাক ভাব দিয়া   পৰম নিৰ্ভয়ে
 ভুঞ্জিলা ৰাজ্য সম্প্ৰতি ।
 কৰি ঘোৰ বণ   সিটো বীৰগণ
 চলি গৈলা অত্ৰাৱতী ॥ ২৬৯৮০
 পৰম দুৰ্ব্বল   কৃত্ৰিয়সকল
 আছয় বত আমাৰ ।

অৰ্জুনৰ ঘোৰ শব্দৰ প্ৰহাবে
ব্যথিত প্ৰাণ সৰাব ॥
কুন্তী তনয়ৰ বধৰ উপৰ
ধ্বজ গোট বিপৰীত ।
বাসৱৰ বজ্জ সমান হৃদত
বহুল বব উচ্ছিত ॥ ২৬৯৮১
দৈৱকী নন্দন মহাবাহু কৃষ্ণ
চুৰাশয় দেৱতাৰ ।
সৈন্যৰ মাজত ফুৰাইলন্ত বধ
পৱন সম সঞ্চাৰ ॥
গাণ্ডীৱ ধনুৰ দাক্ষণ শব্দে
ধবণী মণ্ডল লবে ।
চুৰ্জয় ভীমৰ সিংহনাদ ঘোৰ
বজ্জে যেন বজ্জ পৰে ॥ ২৬৯৮২
দিব্য জম্বুনদ হুৱণ মণ্ডিত
বিচিত্ৰ গাণ্ডীৱ ধনু ।
বধৰ উপৰে বাম হাতে ধৰি
ফুৰাবন্ত পুত্ৰ পুত্ৰ ॥
হুদাম পৰ্বত উপৰে যেনে
বিদ্যুত হোৱে সঞ্চাৰ ।
দেখা মহাত্ৰাসে পলায় অসন্তোষে
কৃত্ৰিয়গণ আমাৰ ॥ ২৬৯৮৩
শুদ্ধ হুৱণৰ মণ্ডিত হৃদৰ
চৰিয়া বধ উপৰে ।
পাণ্ডুৰ তনয় বীৰ ধনঞ্জয়
কৰয় শব্দ সমৰেণ ॥
চৈত্ৰ বৈশাখৰ শুকান তৃণক
দহে যেন হতাশন ।
সেহিমতে বণে কুন্তীৰ নন্দনে
সংহাৰয় বখীগণ ॥ ২৬৯৮৪

বীৰগণ মাজে যেন দেৱবাজ
প্ৰকাশন্ত ধনঞ্জয় ।
যেন ঐৰাৱত কমল বনত
বিহাৰ আতি কৰয় ॥
পাণ্ডুৰ ঘোৰ ধনুৰ প্ৰহাবে
বীৰগণ যত যত ।
সিংহ দৰ্শনে যেন যুগগণে
পলায় প্ৰাণ ভয়ত ॥ ২৬৯৮৫
আতি ঘোৰতৰ দাক্ষণ সমৰ
সপ্তদশ দিন সাজি ।
বখী মহাবখী অতিবখী আনো
বধিলন্ত গজ বাজী ॥
বায়ুৰ বেগত পদ্মগণ যত
কাষ্পে যেন জল মাজে ।
সেহিমতে পাৰ্থ ভয়তে তোমাৰ
কম্পমান সামবাজে ॥ ২৬৯৮৬
সখাকৰ বধে ঘোৰ অঙ্গীকাৰ
কবিল পূৰ্বে অৰ্জুন ।
তাক বাধিবাক সবেয়ো যুঁজিল
সমস্তে জানা আপুন ॥
দ্রোণ সেনাপতি বাহুলীক নৃপতি
সূৰ্য্যৰ তনয় কৰ্ণ ।
কৃত্ৰ নিবন্তৰ তোমাৰ সোদৰ
মহাবখী চুঃশাসন ॥ ২৬৯৮৭
ভূমিয়ো আপুনি কবिला সমৰ
সখাৰ বন্ধাৰ হেতু ।
সৰাহাৰে দৰ্প কবিলন্ত চুৰ
দেখিলা বানৰ কেতু ॥
জয়দ্রথ আদি আনো বীৰগণ
অৰ্জুনৰ শৰে পৰি ।

মধুসূদনলোকক অতিক্রম কবি
 দেৱলোকে গৈলা লবি ॥ ২৬৯৮৮
 যত ধনুৰ্দ্ধব কৃষ্ণ অৰ্জুনব
 আগত তৃণ সমান ।
 স্বৰ্গত মৰ্ত্যত পাতালপুৰত
 নাহিকে যাৰ সমান ॥
 হৰক সম্ভৱ কবিলেক যিটো
 বাহুবলে আপুনাৰ ।
 হেন অৰ্জুনক কোঁৱৰ দলত
 কোনে যুঁজিবেক আৰ ॥ ২৬৯৮৯
 বাসৱক বণে জিনিয়া খাণ্ডৱ
 দহিলা যিটো অৰ্জুন ।
 কৈয়ো কুকৰাজ বীৰগণ মাজ
 তাক যুঁজিবেক কোন ॥
 নানাবিধ দিব্য অস্ত্ৰক জানন্ত
 ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 প্ৰচণ্ড কোদণ্ড গাণ্ডীৱৰ ঘোৰ
 মেদিনী মেলয় চিৰ ॥ ২৬৯৯০
 সিটো ধ্বনি শুনি যত বথীগণ
 মহাভয়ে কম্পমান ।
 আচোক যুজিবে বলবীৰ্য্য বুদ্ধি
 হৰয় সৰাৰে স্তান ॥
 বীৰ বুকোদৰ সাত্যকি অপাৰ
 বণে ছয়ো অনিৰ্ব্বাৰ ।
 যাৰ শৰচোটে সাগৰ শুকাই
 পৰ্ব্বতো কৰে বিদাৰ ॥ ২৬৯৯১
 ভূমি বিগ্ৰহানে বীৰ ভীমসেনে
 কৰি আছে অকীকাৰ ।
 সিটো বাক্যচয় হৈল কতো সত্য
 কৰিবেক শেষ আৰ ॥

মহাবলবন্ত অতিবথী কৰ্ণ
 সেনাক আগে বাখিল ।
 তাহাক সমবে বিধি ধনঞ্জয়
 অনাথ আতি কৰিল ॥ ২৬৯৯২
 চন্দ্ৰহীন যেন বজ্জী নজলে
 দন্তহীন যেন গজ ।
 জলহীন যেন নদী নোশোভয়
 বধে নাহি যেন ধ্বজ ॥
 সেহিহতে সেনা শোভা নকৰয়
 সেনাপতি ব্যতিৰেক ।
 পাণ্ডৱত হস্তে অনাথ সৈন্যক
 কোনে এৰে বাখিবেক ॥ ২৬৯৯৩
 অসাধুৰ কৰ্ম্ম কৰিলা পূৰ্ব্বত
 অকাৰণে নবপতি ।
 সেহি অকাৰ্য্যৰ ফল উপগত
 জানিবা ইটো সম্প্ৰতি ॥
 দুৰ্ব্বলী পুৰুষে বলবন্ত সমে
 বিবাদ নোহে উচিত ।
 ৰাজনীতিশাস্ত্ৰ কহিয়া আছন্ত
 পূৰ্ব্বে দেৱপুৰোহিত ॥ ২৬৯৯৪
 আপদ কালক অপেক্ষা কৰিয়া
 ধন ৰক্ষা কৰিবেক ।
 ভাৰ্য্যাৰ ৰক্ষাৰ কাৰণে ধনক
 পাচে পৰিহৰিবেক ॥
 আপুনাৰ অৰ্থে ভাৰ্য্যা ধন জন
 পৃথিৱীকো ত্যজে নৰ ।
 এতেকে আপুন ৰক্ষাৰ কাৰণে
 দুৰ্য্যোধন যত্ন কৰ ॥ ২৬৯৯৫
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষৰ কাৰণে
 দুৰ্লভ মনুষ্য তনু ।

হেনয় দেহব বিয়োগে নৃপতি
সব নষ্ট হোৱে পুত্ৰ ॥

যেন ছন্দ মধু যত আদি আনি
বস্ত্ৰ ধৰে কলসত ।

কুন্ত নষ্টে যেন সব নষ্ট হয়
জানা দেহ সহিত ॥ ২৬৯৯৬

আপুন কুশল অকুশল যিটো
নজানয় ৰাজ্যচয় ।

অচিৰ কালত হেন নৃপবৰ
ৰাজ্য ত্ৰীহত হোৱয় ॥

এতেকে পাণ্ডৱ সহিতে সংগ্ৰাম
ত্যজিয়োক মহামতি ।

হুহুদৰ মোৰ বাক্য-হিত জানি
কৰিয়োক মিত্ৰ আতি ॥ ২৬৯৯৭

মহাবলবন্ত পণ্ডিত মহন্ত
যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ।

তাহাৰ চৰণে প্ৰণাম কৰিয়ো
দিয়োক ৰাজ্য সম্প্ৰতি ॥

পাচে যুধিষ্ঠিৰে তোমাৰ পিতৃৰ
চৰণে ৰাজ্য দিবন্ত ।

কৃষ্ণেয়ো অৱশ্যে তোমাৰ কাৰণে
নৃপতিক বুলিবন্ত ॥ ২৬৯৯৮

কুক নৃপতিৰ বচন নিশ্চয়
কৰিবন্ত হৃষীকেশ ।

ভীমো ধনঞ্জয় আদি জ্ঞাতিচয়
কৰিব কৃষ্ণে আদেশ ॥

আত পৰে আৰ তোমাৰ কুশল
নেদেখো বিচাৰি মনে ।

কদাচিতো জয় নাহিকে আমাৰ
পৰাজয় মাত্ৰ বণে ॥ ২৬৯৯৯

আপুনাৰ প্ৰাণ কাতৰে বা ছুখে
নোবোলো তোমাক বাপ ।

তয়ু হিত অৰ্থে কহো বাবুদাৰ
পৰিহৰা মনস্তাপ ॥

আনো নানা হিত যুগুতি বচন
প্ৰবোধ তাক কৰিল ।

পাচে সাৰ তত্ত্ব মনত আশ্ৰথে
নিশ্বাস ত্যজি ৰহিল ॥ ২৭০০০

শুনা সৰ্বজন থিৰ কৰি মন
শল্য-পৰ্ব্ব কথা সাৰ ।

ইটো কলিয়ুগে শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন
বিনে গতি নাহি আৰ ॥

জানিয়া কৃষ্ণৰ চৰণে শৰণ
লৈয়ো একচিত্ত কৰি ।

কহে দামোদৰ নিবন্তৰে নব
ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৭০০১

দুৰ্য্যোধনৰ আক্ষেপ

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাশয় ।

কৃপৰ বচন শুনি তোমাৰ তনয় ॥

কতোক্ষণ মনে গুণে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।

নিশ্বাস ফোকাৰি হেন বুলিলা বচন ॥ ২৭০০২

শুনিয়োক কৃপ গুণ গৌতম তনয় ।

শুনিলো সকলে যত কহিলা নিশ্চয় ॥

প্ৰাণকো উছৰ্গি মোৰ অৰ্থে দ্বিজবৰ ।

পাণ্ডৱে সহিতে ঘোৰ কৰিলা সমৰ ॥ ২৭০০৩

সাক্ষাতে দেখিলো সিটো তোমাৰ বিক্ৰম ।

নাহি আৰ ৰাজ্যৰ আমাৰ তুমি সম ॥

এতেকে যুগুতি পৰ কহিলা তোমাৰ ।
 কিন্তু পাণ্ডৱক দুখ দিয়া আছে। ঘোৰ ॥ ২৭০০৪
 পূৰ্বে আমি কূটপাশ খেলাইবাৰ ছলে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ৰাজ্য লৈলোঁ বলে ॥
 হয় হস্তী বধ বহু যতেক আছিল ।
 পাশাত হাৰিয়া পাণ্ডুহতে সবে দিল ॥ ২৭০০৫
 তথাপিতো ৰাজ্যে তাক থাকিবে নেদিলোঁ ।
 বাহুয় বছৰক লাগি বনক খেদিলোঁ ॥
 অজ্ঞাত বাসৰে আছিলেক বৰিষেক ।
 মৎস্য নৃপতিৰ পৰিচৰ্যা কৰিলেক ॥ ২৭০০৬
 লক্ষ নৃপতিৰ পতি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 গহীন গন্তীৰ ধীৰ গুণৰ মন্দিৰ ॥
 কিৰীটিৰ অগ্ৰত ধৰিয়া সিংহাসন ।
 যাক বহিলেক মহা মহা ৰাজাগণ ॥ ২৭০০৭
 হেন যুধিষ্ঠিৰ মৎস্য নৃপতিৰ ঘৰে ।
 কিল্কৰালি কৰ্ম্ম কৰিলন্ত নিবন্তৰে ॥
 তথাপিতো কুন্তীৰ তনয় ধৰ্ম্মশীল ।
 কৃষ্ণদূত কৰি পাণ্ডু গ্ৰামক মাগিল ॥ ২৭০০৮
 নেদিলোহো তাক মই বলৰ দৰ্পত ।
 ৰাজাগণ আনি যুদ্ধ কৰিলোঁ বলত ॥
 সমৰত হত যত যত বীৰগণ ।
 নাম ধৰি তাক কত কৰিবো কখন ॥ ২৭০০৯
 তিনিয়ো লোকত যাক নাহি সমসৰ ।
 ভীষ্ম পিতামহ গুৰু দ্ৰোণ ৰাধেয়ৰ ॥
 হুৰাহুৰ জিনিবাক পাৰে একোজনে ।
 মোৰ কৰ্ম্মভাগে সিয়ো হত হোৱে ৰণে ॥ ২৭০১০
 পাণ্ডৱক যুঁজে হেন নাহি একো বীৰ ।
 কাক ভয় কৰিবেক ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 কিসক কৰিবে লাগে মোৰ মিত্ৰৱতি ।
 কোনেবা বিভাগ কৰি দিব বস্তুমতী ॥ ২৭০১১

আপুনাৰ জয় যিটো নাজানে নিশ্চয় ।
 সিটো জনে শত্ৰু সমে মিত্ৰতা কৰয় ॥
 পাণ্ডৱে জানিলো সিটো জয় আপুনাৰ ।
 মোৰ সম শত্ৰু তাসম্বাৰ নাহি আৰ ॥ ২৭০১২
 গবল খুৱাইলো জলে বান্ধিয়া পেলাইলোঁ ।
 জোঁগুহ কৰি পুৰি মাৰিবাক চাইলোঁ ॥
 কৰিলোঁ বিস্তৰ আৰো নানা অপকাৰ ।
 শূণ্ডচয় কদাচিতো সিটো মনে তাৰ ॥ ২৭০১৩
 দুঃশাসনে দ্ৰৌপদীৰ ধৰিলা কেশত ।
 কৰাইলা প্ৰৱেশ আনি ৰাজসমাজত ॥
 সমস্তে দেখিলে কৰিলেক বিকৰ্ণন ।
 অত্ৰাপি পাণ্ডৱে তাক কৰয় স্মৰণ ॥ ২৭০১৪
 এতেকে নহৈব সংগ্ৰামত নিবাৰণ ।
 স্বৰূপ জানিবা গুৰু গৌতমসন্দন ॥
 মহাক্ৰোধী ভীমে কৰিলন্ত অঙ্গীকাৰ ।
 উনশত ভাই সমে মোক মাৰিবাব ॥ ২৭০১৫
 এবে ভীমসেনে কেনে এৰি অঙ্গীকাৰ ।
 মিত্ৰৱতি কৰি বাটি দিবে ৰাজ্যভাৰ ॥
 হুভদ্ৰাৰ স্তত অভিমন্যু বীৰবৰ ।
 আপুনাৰ প্ৰাণতো অধিক অৰ্জ্জুনৰ ॥ ২৭০১৬
 অন্যায় সমৰে তাকো কৰিলেক নষ্ট ।
 অভিমন্যু মৰণত পাইল মন বষ্ট ॥
 পুত্ৰশোকে জ্বলি হৃদয়ত দিলে শাল ।
 কিসক দেখিব ধনঞ্জয় এবে ভাল ॥ ২৭০১৭
 সহদেৱ নকুল যৱজ্ঞা দুই জন ।
 পিন্ধিছে যুদ্ধক প্ৰতি কৰচ-কৰ্ণণ ॥
 সমৰত যম সম মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 বনবাসদুখ ঘোৰ স্মৰি পূৰ্বৰ ॥ ২৭০১৮
 অব্যাহতে পাই আপুনাৰ পৃথিৱীক ।
 মোৰ সমে মিত্ৰৱতি কৰিবে কিসক ॥

মহাহুখে পাঞ্চালী কবয় উগ্রব্রত ।
 স্বামীৰ বিজয় হেতু চিন্তিয়া মনত ॥ ২৭০১৯
 নিবাহাবে আছিলন্ত ভূমিত শয়ন ।
 সঙ্কল্প কৰিয়া মোৰ মৰণ কাৰণ ॥
 কৃষ্ণৰ বহিনী বহুদেৱৰ নন্দিনী ।
 সুভদ্রা হুন্দৰী সৰ্বগুণে সুলক্ষণী ॥ ২৭০২০
 তেজিয়া সপত্নী হিংসা গৰ্ব অভিমান ।
 দ্রৌপদীৰ, শুশ্রূষা কৰিলা ব্রতদান ॥
 সিটো তপ-ফল আসি ভৈল উপগত ।
 কিসক পাণ্ডৱে তাকে তেজিয়া সাম্প্রত ॥ ২৭০২১
 কোন গুণে মোৰ লগে মিত্ৰৱতি কৰি ।
 বাটি দিবে ৰাজ্য ঘোৰ যুদ্ধ পৰিহৰি ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন সেনাপতি শিখণ্ডী অপৰ ।
 কৰিলো পৰম বৈৰ দুইকো দ্বিজবৰ ॥ ২৭০২২
 দ্রৌপদীৰ দুখ মনে কৰিয়া স্মৰণ ।
 কদাচিতো, সিটো আৰ নেৰিবেক ৰণ ॥
 দ্রৌপদী কৃষ্ণৰ আগে কান্দি বাৰম্বাৰ ।
 পাৰে পৰি দুখ নিবেদিলা আপুনাৰ ॥ ২৭০২৩
 তাহাক আশ্বাসি পাচে বুলিলা বচন ।
 অৱশ্যে সাধিবো দেৱি তব প্ৰয়োজন ॥
 হস্তিনাপুৰক পাণ্ডৱৰ প্ৰয়োজনে ।
 গৈলন্ত গোবিন্দ পাচে আমাৰ ভৱনে ॥ ২৭০২৪
 পাঞ্চ গ্ৰাম খুজিলেক নেদিলোঁহো তাক ।
 বিস্তৰ বুলিলোঁ আৰো উপালন্ত বাক ॥
 সিটো কথা অতাপিও কৰন্ত স্মৰণ ।
 শুনে য়েৰে আৰো অভিমন্ত্যৰ মৰণ ॥ ২৭০২৫
 ভাগিনৰ শোক আতি পাইল বিপৰীত ।
 কিসক কেশৱে মোৰ চিন্তিবন্ত হিত ॥
 পাণ্ডৱক দুখ আমি দিলোঁ যত যত ।
 নাহি হুখ শাস্তি শুনি কৃষ্ণৰ মনত ॥ ২৭০২৬

মাধৱৰ অৰ্জুনৰ দুইবো একে প্ৰাণ ।
 জানিবা নিশ্চয় গুৰু তনু মাত্ৰ আন ॥
 শুনিলোঁ পূৰ্বত ইটো দেখিলোঁ সাক্ষাত ।
 কিসক হৈবন্ত তুমি কেশৱে আমাত ॥ ২৭০২৭
 কেনেবা বুলিব যচুৰাজে মোৰ কাজ ।
 কিসক দিবন্ত বাটি ৰাজ্য ধৰ্মৰাজ ॥
 মোৰ পিতৃবাক্য কেনে কৰিবন্ত হৰি ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ বনবাস স্মৰি ॥ ২৭০২৮
 কদাচিতো পাণ্ডৱে নেদিব মোক ৰাজ ।
 যদি দেয় তথাপিতো মোৰ নাই কাজ ॥
 একেধৰে শাসন কৰিলোঁ বসুমতী ।
 এৰে কেনে হৈবো খণ্ড মণ্ডলৰ পতি ॥ ২৭০২৯
 শত্ৰুগণ মধ্যে আনো ৰাজাসকলৰ ।
 প্ৰকাশ কৰিলা যেন দুতি দিবাকৰ ॥
 এৰে মই যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ পাচত ।
 কেনমতে যাইবো সেৱিয়া দাসৱত ॥ ২৭০৩০
 আছিল যতেকক্ষণ আমাৰ আশ্ৰয় ।
 দিয়া আছে আৰু আমি ভূমি সমস্তয় ॥
 পৰম আনন্দে ভোগ কৰিলো পূৰ্বত ।
 কিমতে বৰ্তিবো এৰে হুয়া দীনৱত ॥ ২৭০৩১
 পৰম শোভন মোৰ হিত তযু বাক ।
 কদাচিতো অনাদৰ নকৰোহো তাক ॥
 কিন্তু মিত্ৰৱতিক মোহোৰ নাই মন ।
 যুদ্ধক কুশল দেখোঁ হেন তপোধন ॥ ২৭০৩২
 বাল্য বৃদ্ধ নপুংসক লুহিকো দুৰ্বল ।
 তৰুণ বয়স অস্ত্ৰশস্ত্ৰত কুশল ॥
 পঞ্চযজ্ঞ কৰি দেৱ-পিতৃক ভূষিলোঁ ।
 দ্বিজক দক্ষিণা দিয়া সমস্ত কৰিলোঁ ॥ ২৭০৩৩
 মনৰ বাঞ্ছিত ভোগ সকলে কুজিলোঁ ।
 হুহুদ বাঞ্ছৰ জ্ঞাতিগণক ৰঞ্জিলোঁ ॥

বেদক পড়িলে। পিতৃ-চৰণ বন্দিলে।।
 আপুনাৰ বাহুবলে শত্ৰুক দণ্ডিলে।। ২৭০৩৪
 কবিলেক সেৱা নাৰীগণ অমুপাম।
 সম্ভোগত সম্পূৰ্ণ হৈলেক মনস্কাম।
 তেবে কেনে স্বধৰ্ম তেজিয়া আপুনাৰ।
 পৰম নিৰ্মল কীৰ্ত্তি কৰি পৰিহাৰ।। ২৭০৩৫
 কিসক কৰিবো শত্ৰু সমে মিত্ৰবতি।
 পৰম ধ্ৰুৱৰ স্তম্ভ জানিয়া সম্প্ৰতি।।
 কৈত ৰাজ্য কৈত কীৰ্ত্তি মহতসবৰ।
 তেবে কেনে ৰাজ্যকামে তেজিবো সমৰ।। ২৭০৩৬
 কিসক নিৰ্মল কীৰ্ত্তি কৰিবোহো নষ্ঠ।
 সম্মুখ সমৰে মৰণত কোন কষ্ট।।
 যোগ চিন্তি তনু ত্যাগ কৰয় বনত।
 নতুবা মৰণ হৰে সম্মুখ ৰণত।। ২৭০৩৭
 উভয় মৃত্যুত যিটো গতি পাবে নৰে।
 নপাৰয় তাক যিটো অশ্বমেধ কৰে।।
 বুদ্ধ ভয়া গৃহত মৰয় যিটো নৰে।
 কুৎসিত পুৰুষ আৰ নাহি তাত পৰে।। ২৭০৩৮
 এতেকে কৰিবো শত্ৰু সহিতে সমৰ।
 এৰিলে। ৰাজ্যৰ আশা প্ৰাণৰ কাতৰ।।
 বুলিবাহা কুটুম্বক পুৰিবাৰ কাজ।
 অভিমান তেজিয়া খুজিয়া লৈয়ো ৰাজ।। ২৭০৩৯
 যতক বান্ধৱগণ আছিল আমাৰ।
 সমৰে পাণ্ডৱে সবে কৰিল সংহাৰ।।
 কেৱলে মইসে মাত্ৰ আছো অৱশেষ।
 কাক লাগি মাগি আৱে লৈবো ৰাজ্যদেশ।। ২৭০৪০
 মোৰ অৰ্থে পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ যত।
 প্ৰাণ ত্যাগ কৰিলেক ঘোৰ সমৰত।।
 মই কেনে নিজ কাৰ্য্যে যুদ্ধ পৰিহৰি।
 শত্ৰুত শৰণ লৈবো প্ৰাণ ইচ্ছা কৰি।। ২৭০৪১

উত্তমৰ ইটো কাৰ্য্য নুহিকে নিশ্চয়।
 কদাচিতো ইতৰ জনেও নকৰয়।।
 ইটো কথা শুনি হাসিবেক সৰ্বলোক।
 হেন কি নিশ্চিত কৰ্ম্ম বোলা শুক মোক।। ২৭০৪২
 বিশেষত কোঁৱৰৰ কুলে মই জাত।
 মহামানী দুৰ্য্যোধন জগতে প্ৰখ্যাত।।
 সম্মুখ সমৰ ক্ষত্ৰিয়ৰ নিজধৰ্ম্ম।
 তাক এৰি কেনে মই কৰিবো বিকৰ্ম্ম।। ২৭০৪৩
 প্ৰাণৰ কাতৰে লৈবো শত্ৰুত শৰণ।
 জীৱনত কৰি তেবে মৰণে-শোভন।।
 ভীষ্মক দ্ৰোণক জয়দ্ৰথক কৰ্ণক।
 ভাতৃক পুত্ৰক আনো বান্ধৱবৰ্গক।। ২৭০৪৪
 সবাকো সংহৰি ঘোৰ সংগ্ৰামৰ মাজে।
 এৱে ৰাজ্য ভোগ কৰিবোহো কোন কাজে।।
 কোন লাজে যাইবো আৱে হস্তিনাপুৰক।
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবো বিধৱাসবক।। ২৭০৪৫
 কি কথা কৰিবো পিতৃমাতৃত আমাৰ।
 কুলক্ষয় কৰি বাটি দিলে। ৰাজ্যভাৰ।।
 নেদিবো ধৰণী শুনা বিছৰ খুড়াই।
 আনো বন্ধুগণে মোক বুলিল বুজাই।। ২৭০৪৬
 কহিলো পূৰ্বত সবাহাৰে বিদ্যমান।
 নেদিবো ধৰণী সূচি-অগ্ৰৰ সমান।।
 কদাচিতো নেবিবোহো সিটো অঙ্গীকাৰ।
 শৰীৰত জীৱ যাৱে থাকয় আমাৰ।। ২৭০৪৭
 শত্ৰু সমে যুদ্ধ মই কৰিবো ৰণত।
 জিনো যদি পাইবো আপুনাৰ ৰাজ্য যত।।
 সম্মুখ সমৰে যদি প্ৰাণে হওঁ হত।
 তথাপিতো থিত্তি হৈবো উত্তম স্বৰ্গত।। ২৭০৪৮
 উভয় প্ৰকাৰে মোৰ যুদ্ধেসে কুশল।
 এতেকে নিষেধ নকৰিবা মহাবল।।

উপজিলে মবিবাক লাগে একবার ।
 এয়ে কেনে স্বধর্ম ত্যজিবো আপুনাৰ ॥ ২৭০৪৯
 যুঁজিবোহো পাণ্ডৱক কহিলে নিশ্চয় ।
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মোজয় ॥
 শোকে দুখে অপমানে বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 পাচে ক্ৰোধবশ ছয়া বুলিলা বচন ॥ ২৭০৫০
 শুনিয়েক কৃপ গুৰু গৌতমনন্দন ।
 আনো যত আছে আৰো মহাবীৰগণ ॥
 সবাবো আগত মই কহো দৃঢ় কৰি ।
 অপাণ্ডৱা ধৰণী কৰিবো আজি ধৰি ॥ ২৭০৫১
 যুঁজিবাক আইল বীৰগণ যতমান ।
 গদা হানি কৰিবোহো সবাকে নিৰ্য্যাণ ॥
 মোৰ আগে কোন বস্তু পাণ্ডৱসকল ।
 সাক্ষাতে দেখিয়ে আজি মোৰ বাহুবল ॥ ২৭০৫২
 বাজাসকলৰ নীতি কহিছে শাস্ত্ৰত ।
 নকৰিব নৃপে যুদ্ধ প্ৰথম কালত ॥
 সিকাৰণে নকৰিলে যুদ্ধ প্ৰথমৰ ।
 পাইলো পৰাভৱ অল্প বল পাণ্ডৱ ॥ ২৭০৫৩
 আপুনি কৰিবো আজি দুৰ্য্যোধন সমৰ ।
 শুজিবো সকলে ঋণ বান্ধৱ কৰ্ণৰ ॥
 ভীষ্ম গুৰুদ্রোণ বধিবাৰ ঋণ সাৰো ।
 আপুনাৰ হৃদয়ৰ শল্যক উদ্ধাৰো ॥ ২৭০৫৪
 বাহুবলে বধিবো সকলে পাণ্ডৱক ।
 যেনমতে পূৰ্বে বামচন্দ্ৰে বান্ধসক ॥
 মোৰ অৰ্থে প্ৰাণ তেজিলেক বাজাগণ ।
 তাসম্বাৰ উপকাৰ কৰিয়া স্মৰণ ॥ ২৭০৫৫
 অল্পবাজ্য স্থখভোগ নাহি আক ইচ্ছা ।
 সার্বভৌম পদক দেখোহো মই মিছা ॥
 যুঁজিবোহো পাণ্ডৱক বুলিলে নিশ্চয় ।
 ধৃতবাহু নৃপতিত বদতি সঞ্জয় ॥ ২৭০৫৬

এহিমতে দুৰ্য্যোধনে কবিলা কখন ।
 তাক শুনি প্ৰশংসা কবিলা বীৰগণ ॥
 তেজিলেক অনুশোচ বণ পৰাজয় ।
 পুনৰ্বাৰ কৰিলেক যুদ্ধক নিশ্চয় ॥ ২৭০৫৭
 নিজ বাহিনীক সবে কৰিয়া আশ্বাস ।
 অন্তবীক্ষে গৈলা হিমৱন্ত গিৰিপাশ ॥
 পুণ্যৱতী সৰস্বতী যথাত আছয় ।
 সমস্তে কৌৰৱগণে তাক দেখিলয় ॥ ২৭০৫৮
 নিবস্ত্ৰেৰে বথহস্তে নামিল জলত ।
 স্নান-পান কৰি পাইলা সন্তোষ মনত ॥
 পুনৰপি আসি কুকক্ষেত্ৰে উপস্থিত ।
 কৰিলেক কালে সবাহাৰে যুদ্ধ চিত ॥ ২৭০৫৯
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক কুকপতি ।
 পাচে শল্য চিত্ৰসেন শকুনি কুমতি ॥
 অশ্বখামা কৃপ কৃতবৰ্ম্মা ভোজবাজ ।
 জয়সেন আদি আনো নৃপতি সমাজ ॥ ২৭০৬০
 কৰ্ণৰ মৰণে কাৰো স্থখ শান্তি নাই ।
 সমুখি বুলিলা পাচে নৃপতিক চাই ॥
 শুনিয়েক নৃপবৰ আমাৰ বচন ।
 হৃদয়বাক যিটো কৰিব বৰ্ণন ॥ ২৭০৬১
 সমৰত শত্ৰু জিনি লভিব জয়তি ।
 হেন সেনাপতি কৰিয়োক মহামতি ॥

মন্ত্ৰ অধিপতি শল্য বজাক সেনাপতি পদত নিযুক্ত

হেন শুনি মনে গুণি বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 গুৰু তনয়ক পাচে বুলিলা বচন ॥ ২৭০৬২
 যাৰ সম বীৰ আৰো নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 মহাবলবন্ত যম সম ঘোৰ বণে ॥
 শিৰ ছত্ৰাকৃতি কঙ্ক-কণ্ঠ মনোহৰ ।
 আজ্ঞামূলস্থিত বাহু পুষ্ট কচিকৰ ॥ ২৭০৬৩

কমললোচন মুখ মধুৰ বচন ।
 বেগত বণত যেন গন্ধ পবন ॥
 ব্যাস্ত্রৰ সদৃশ মুখ দেখি ভয়ঙ্কৰ ।
 নিষ্ঠুৰ আৰাৰ যেন হবৰ বুৰৰ ॥ ২৭০৬৪
 প্ৰতাপে আদিত্য যেন বুদ্ধিত ভাৰ্গৱ ।
 ধনুৰ্দ্ধৰ যেন বহুবংশত বাঘৰ ॥
 কপে গুণে কাস্তি শশধৰ সমসৰ ।
 উক কৰী-কৰ চাক জজ্ঞা মনোহৰ ॥ ২৭০৬৫
 সমস্ত শাস্ত্ৰক জানে বেদত পাৰ্গত ।
 মনত বিচাৰি বিধি পাইলা গুণ যত ॥
 পৰম যতনে কৰি সব এক থান ।
 অস্থখামা শৰীৰত কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥ ২৭০৬৬
 হেনয় দ্রৌণীক পাচে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 কৰযোৰ কৰি হেন বুলিলা বচন ॥
 কোঁৱৰ দলত আৰ তুমি ব্যতিবেক ।
 পাণ্ডৱ কালৰ হস্তে কোনে বাখিবেক ॥ ২৭০৬৭
 এতেকে আমাৰ তুমি ছয়ো সেনাপতি ।
 তোমাৰ বাহুৰ বিনে নাহি আন গতি ॥
 হেন শুনি অস্থখামা বুলিলন্ত পাচে ।
 মহাবলবন্ত যশৱন্ত শল্য আছে ॥ ২৭০৬৮
 যাৰ সম বলবন্ত নাই পৃথিৱীত ।
 পৰম শ্ৰীমন্ত অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰত পণ্ডিত ॥
 ভগিনীৰ পুত্ৰগণ ত্যজি আপুনাৰ ।
 আসিল তোমাৰ পাশ স্মৰি উপকাৰ ॥ ২৭০৬৯
 এতেকে শল্যক কৰিয়োক সেনাপতি ।
 তেৱে স্ত্ৰে শস্ত্ৰ জিনি লভিবা জয়তি ॥
 হেন শুনি দুৰ্য্যোধনে বধৰ নামিয়া ।
 কৰযোৰ কৰিলেক ভূমিত পৰিয়া ॥ ২৭০৭০
 মদ্ৰ-অধিপতি শল্য বধত আহন্ত ।
 সমুদ্ৰিয়া তাক পাচে মধুৰ ভাষন্ত ॥

শুনিয়ে মাভুল তুমি বচন আমাৰ ।
 ইটো আপদত তুমি কৰিয়ো উদ্ধাৰ ॥ ২৭০৭১
 আপদ কালত মিত্ৰবতি শ্ৰীক জানি ।
 তুমি পুৰুষ মিত্ৰত বৎসল মহামানী ॥
 এতেকে আমাৰ ৰাজ্য ছয়ো সেনাপতি ।
 আকুল হইবেক দেখি পাণ্ডৱৰ মতি ॥ ২৭০৭২
 পাঞ্চালগণেও যুদ্ধ উদ্যম এবোক ।
 তোমাৰ নিৰ্ম্মল কীৰ্ত্তি জগতে বহোক ॥
 কৰিলে দেৱক ৰক্ষা কাৰ্ত্তিক পূৰ্ব্বত ।
 আমাকো ৰাখাহা তুমি আজি সেহিমত ॥ ২৭০৭৩
 শুনি শল্য হাসি হেন বুলিলা বচন ।
 ত্যজিছে তোমাৰ অৰ্থে ধন-প্ৰাণ-জন ॥
 এতেকে বুলিবে মোক নলাগয় আৰ ।
 অৱশ্যে সাধিবো কাৰ্য্য নৃপতি তোমাৰ ॥ ২৭০৭৪
 যাক মহাযোদ্ধা বুলি জগতে কহয় ।
 একেলগে থাকি যুঁজে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ॥
 নুহি দুই বীৰ মোক সমৰে সমান ।
 পাঞ্চাল সোমকগণ সব কোন আন ॥ ২৭০৭৫
 দেৱ দৈত্য নাগ পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ ।
 সমস্তে আসিয়া যদি মোক দেয় বণ ॥
 তথাপি সবাকো জিনিবোহো সমৰত ।
 নাহি ভয় ইটো অল্প বলী পাণ্ডৱত ॥ ২৭০৭৬
 হৈবো সেনাপতি মই কহিলোঁ নিশ্চয় ।
 ৰাখিবো শস্ত্ৰত হস্তে নাহিকে সংশয় ॥
 মহাবলবন্ত শল্য ৰাজ্য মদ্ৰপতি ।
 এতেক বুলিয়া মোনে বৈলা মহামতি ॥ ২৭০৭৭
 পাছে দুৰ্য্যোধন ৰাজাগণ সমন্বিত ।
 অভিষেক কৰিলেক শাস্ত্ৰৰ বিহিত ॥
 সেনাপতি ভৈলা য়েৱে মদ্ৰৰ ঈশ্বৰ ।
 কৰিলেক সিংহনাল কোঁৱৰে বিস্তৰ ॥ ২৭০৭৮

বাবে বাঘ ভণ্ড দণ্ড উপবক তুলি ।
 কবে সাধুবাদ চিবঞ্জীর রাজা বুলি ॥
 শত্রুক জিনিয়া ছয়ো বণত বিজয় ।
 কবিরোক দূত বণে সোমক সৃজয় ॥ ২৭০৭৯
 তমু বাহুবল প্রসাদে রাজা দুৰ্য্যোধন ।
 সসাগবা পৃথিবীক কবোক শাসন ॥
 একেখবে জিনিবাক পাবা ত্রিভুবন ।
 এতেকে তোমার সম নোহে পাণ্ডুগণ ॥ ২৭০৮০
 এহিমতে স্তুতি আন কবিলী বিস্তর ।
 মনত আনন্দে পাচে মদ্র নবেখর ॥
 অস্থখামা কুপ কৃতবৰ্ম্মা দুৰ্য্যোধন ।
 সবাকো সমুদ্বিহেন বুলিলা বচন ॥ ২৭০৮১
 শত্রু মিত্রে উদাসীন আছে যত লোক ।
 সংগ্রামত আজি মোর বিক্রম দেখোক ॥
 দ্রৌপদীর পুত্রগণ সাত্যকি মাধব ।
 ছেদিবো সোমকগণ পাঞ্চাল পাণ্ডব ॥ ২৭০৮২
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী ভদ্রক নবেখর ।
 আনো মহাবীরগণ বীর নিবস্তর ॥
 ধনুৰ মহত বল লাঘব হস্তর ।
 সাক্ষাতে দেখোক বীর্য্য আমার অস্তর ॥ ২৭০৮৩
 মিত্রক সমুদ্বিহেন যেনমতে কবে। বণে ।
 আমার মহিমা দেখন্তোক পাণ্ডুগণে ॥
 মোহোব ধনুৰ শুনি আটোপ টঙ্কার ।
 মনত আলোচি আপুনার প্রতিকার ॥ ২৭০৮৪
 পলাইব পাণ্ডব সেনাগণ মহাত্মাসে ।
 ভীষ্ম গুণ দ্রোণ সূর্য্যপুত্রের বিনাশে ॥
 দেখিয়ো বিক্রম আজি সমবে আমার ।
 সাধিবো সকল প্রীতি নৃপতি তোমার ॥ ২৭০৮৫
 অরশো বধিবো আজি সব পাণ্ডবক ।
 যদি যবে। তবে যাইবো উত্তম স্বৰ্গক ॥

পৌকষ বচন হেন শল্য মুখে শুনি ।
 কবে কোলাকুলি সেনাগণে মনে গুণি ॥ ২৭০৮৬
 পলাইব অরশো পাণ্ডব সেনাচয় ।
 আমার মনর আরে গুচিল সংশয় ॥
 শল্যর হাতত যত কুস্তীর তনয় ।
 মানিলেক মনে এবে গৈল যমালয় ॥ ২৭০৮৭
 পৰম হবিষে কুকসবে পাইল বল ।
 কর্ণক মৰণ দুখ খণ্ডিল সকল ॥
 পাচে সবে বজনীত স্থখে নিদ্রা গৈল ।
 শুনা পাণ্ডবর তথা যেন কথা ভৈল ॥ ২৭০৮৮
 কুকগণে অভিষেক শল্যর কবিল ।
 চবমুখে যুধিষ্ঠিরে সকলো শুনিল ॥
 পাচে মাধবত রাজা নিবেদিল কাজ ।
 কোঁবর সেনাপতি ভৈল মদ্রবাজ ॥ ২৭০৮৯
 হেন জানি যেন যুৱায় চিন্তিয়ো উপায় ।
 ভূমি বিনে বাঙ্কর আমার আন নাই ॥
 তোমার চরণ চিন্তি থাকো বাতিদিনে ।
 পাণ্ডবক রাখন্তা নাহিকে ভূমি বিনে ॥ ২৭০৯০
 তমু আন্তা শিবে ধরি কবো সবে কাজ ।
 এতেক বুলিয়া বহিলন্ত ধর্ম্মবাজ ॥
 হেন শুনি নৃপতিত মাধব কহন্ত ।
 মই জানো শল্য রাজা যেন বলবন্ত ॥ ২৭০৯১
 ক্রত্ৰিয়র যত গুণ আছয় সমস্ত ।
 পৰম বিক্রমী ধনুর্ধ্ব লঘুহন্ত ॥
 ভীষ্ম পিতামহ যেন দুৰ্য্যোধ বণত ।
 দ্রোণ সেনাপতি বীর কর্ণ যেনমত ॥ ২৭০৯২
 মদ্র সেনাপতি ইটো তাসম্বার সম ।
 মোহোব মনত শল্য সবাতো উত্তম ॥
 শিখণ্ডী সাত্যকি ভীমসেন ধনঞ্জয় ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি আন মহাবীরগণ ॥ ২৭০৯৩

শল্যক সমান বীৰ নাহিকে যুক্ত ।
 বিচাৰি চাহিলো বাজা চিন্তিয়া মনত ॥
 সিংহৰ বিক্রম যেন মন্ত গজবাজ ।
 পৰম নিৰ্ভয়ে ভ্ৰমে সংগ্ৰামৰ মাজ ॥ ২৭০৯৪
 অন্তকালে যমে যেন প্রজা সংহবয় ।
 সেহিমতে শল্যে সেনা কবয় প্রলয় ॥
 তাহান সম্মুখ ছয়া কৰিবেক বণ ।
 নিশ্চয়ে জানিবা নাহি দেৱৰ ভুবন ॥ ২৭০৯৫
 দিনে দিনে সেনাৰ মধ্যত মদ্রপতি ।
 কৰে পৰাভৱ ঘোৰ সমৰে সম্প্ৰতি ॥
 এতেকে আপুনি আজি কৰিয়ো সংগ্ৰাম ।
 তাহাঙ্ক জিনিলে সিদ্ধি হৈব সবে কাম ॥ ২৭০৯৬
 শল্য হস্তে হয় যত যত কুকণ ।
 মদ্রবাজ জীৱনত জায়ে দুৰ্য্যোধন ॥
 জানিয়া যতনে বধিয়োক নৃপবৰ ।
 নমুচিক যেনমতে পূৰ্বে পূৰন্দৰ ॥ ২৭০৯৭
 মামা বুলি দয়া মকৰিবা কদাচিত ।
 ক্ষত্ৰিয়-ধৰ্ম্মত বাজা বধিয়ো ত্বৰিত ॥
 ভীষ্ম পিতামহ দ্ৰোণ কৰ্ণ-সাগৰক ।
 লীলায়ে তৰিলা তাক যেন গোথোজক ॥ ২৭০৯৮
 এৰে শল্য-সমুদ্ৰত তুমি মহাবল ।
 সাগৰে সহিতে পৰি নয়াইবাহা তল ॥
 পাণ্ডৱৰ প্ৰাৱল্য বণত যত যত ।
 সমস্তে দেখাইবা আজি ঘোৰ সমবত ॥ ২৭০৯৯
 বধিয়ো সমৰে মদ্রপতি মহাবলী ।
 এহি বুলি নিজ মন্দিৰক গৈলা চলি ॥
 পাণ্ডুগণে স্তুতি-নতি কবিল অশেষ ।
 পুঞ্জমান* ছয়া তথা বৈলা হৃষীকেশ ॥ ২৭১০০

কৃষ্ণৰ আদেশ হেন শুনি ধৰ্ম্মবাজ ।
 ভ্ৰাতৃগণ আদি আনো নৃপতি সমাজ ॥
 সভাক তেজিয়া গৈল আপুন ভৱন ।
 নিৰ্ভয়ে কুঞ্জৰ যেন কৰিলা শয়ন ॥ ২৭১০১
 পাণ্ডৱ পাঞ্চাল আদি আনো ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 সবে যুখে নিদ্ৰা গৈল মৰণে কৰ্ণৰ ॥
 মহাশত্ৰু হস্তে পাণ্ডৱৰ সেনাগণ ।
 আনন্দে বজনী দিটো কবিল শয়ন ॥ ২৭১০২

শল্য নৃপতিক আগত লৈ বধী-মহাবতীসকলৰ

শপত গ্ৰহণ আৰু যুদ্ধবাজা

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 বজনীৰ অৱশেষে উদিত ভাস্কৰ ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ আদেশ শুনিয়া ।
 বুলিলা বচন বধীসমস্তক চায়া ॥ ২৭১০৩
 শুনা বীৰগণ সবে বচন আমাৰ ।
 কৱচ পিকিয়া বধ সাজি আপুনাৰ ॥
 শীত্ৰ কৰি লৈয়া সবে যুদ্ধৰ সম্ভাৰ ।
 সমৰ ভূমিক লাগি চলিয়ো ইবাৰ ॥ ২৭১০৪
 নৃপতিৰ আদেশ শুনিয়া বীৰগণ ।
 সাজিল ত্বৰিতে পিকি কৱচ কঙ্কণ ॥
 হয় হস্তী বথক কৰিয়া সালঙ্কত ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ কৰি ধাইল শত্ৰুক ত্বৰিত ॥ ২৭১০৫
 নানা বাণ ভণ্ড বেড়ি বাৱে অসংখ্যাত ।
 দুন্দুভিৰ দমদমি নুশুনয় মাত ॥
 সেনাৰ আন্দোলন বোল উঠিল স্বৰ্গত ।
 সাগৰৰ উৰ্ম্মি যেন পূৰ্ণিমা দিনত ॥ ২৭১০৬
 পলাইবাৰ ইচ্ছা নাই কাহাবো মনত ।
 নিশ্চয় কবিল সবে মৰণ বণত ॥
 শল্য সেনাপতি সমবত উপস্থিত ।
 প্ৰচণ্ড আদিত্য যেন আসিয়া উদিত ॥ ২৭১০৭

* পুঞ্জমান—পুঞ্জীভূত (দলবদ্ধ) ।

ঠাই ঠাই সেনাগণ দিল ভাগে ভাগে ।
 মুখ্য মুখ্য বীৰগণ যাক যৈতে লাগে ॥
 তোমাৰ তনয়গণ আসিল সকল ।
 ক্লপ কৃতবৰ্ম্মা অস্থত্ৰামা মহাবল ॥ ২৭১০৮
 শকুনি প্ৰমুখ্যে আনো যত ৰাজাগণ ।
 একধান ছয়া কৰিলেক আলোচন ॥
 শুনিয়ে বচন ক্ষত্ৰগণ নিবস্তব ।
 নকৰিবা পাণ্ডৱক ৰণ একেশ্বৰ ॥ ২৭১০৯
 তথাপিতো যিটোজনে কৰয় সমৰ ।
 যদি পলাই যায় য়েৰে প্ৰাণৰ কাতৰ ॥
 গো-বধ ব্ৰহ্ম-বধ অগম্যা গমন ।
 কৰে ব্ৰাহ্মণৰ যিটো স্তূৰ্ণ-হৰণ ॥ ২৭১১০
 আনো উপপাপগণ আছে যত যত ।
 পৰিবেক পৰলোকে ঘোৰ নৰকত ॥
 সবাকো সবেয়ো ৰাখিবাঁহা সমৰত ।
 এহিমতে ৰথাগণে কৰিয়া শপত ॥ ২৭১১১
 শল্য নৃপতিক আগ কৰি সমদলে ।
 খেদি গৈল পাণ্ডৱগণক কুকবলে ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি পুছয় সঞ্জয়ত ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ হত ঘোৰ সমৰত ॥ ২৭১১২
 তমু মুখে তাক শুনিলোঁহো নিবস্তব ।
 কহিয়োক কেনমতে শল্য নৃপবৰ ॥
 কহিয়োক যুদ্ধ যেন সংগ্ৰামৰ মাজে ।
 কোন বা প্ৰকাৰে বধিলন্ত ধৰ্ম্মৰাজে ॥ ২৭১১৩
 মহাবলৱন্ত ভীমসেন কেনমত ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক কৰিলেক হত ॥
 সাৱশেষে ইটো কথা কহিয়ো সঞ্জয় ।
 হেন শূনি বোলন্ত শুনিয়ে মহাশয় ॥ ২৭১১৪
 হয় হস্তী মনুষ্য লোকৰ মহাক্ষয় ।
 যেনমতে কোঁৱৰৰ ভৈল পৰাজয় ॥

সমস্ত কহিবো শুনিয়োক একমনে ।
 কৰিলেক কৰ্ম্ম যেনমতে দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৭১১৫
 বলৱন্ত আশা ইটো জানিবা নৃপতি ।
 ভীষ্ম পিতামহ দ্ৰোণ কৰ্ণ মহামতি ॥
 সবেয়ো সমৰে মৰি গৈল যমালয় ।
 তথাপিতো মন্দমতি তোমাৰ তনয় ॥ ২৭১১৬
 বধিবেক শল্যে পাণ্ডৱক সমৰত ।
 হেন আশা দুৰ্য্যোধনে কৰিয়া মনত ॥
 মদ্ৰে নৃপতিক বহুবিধ মান্য কৰি ।
 চলিলেক বীৰগণে চৌদিশে আৱৰি ॥ ২৭১১৭
 তমু বীৰগণ আনো ৰথী অপৰ্য্যন্ত ।
 নিৰ্ভয়ে চলন্ত শল্য ছয়া নাথৱন্ত ॥
 কৰ্ণ হতে সিংহনাদ পাণ্ডৱে কৰিল ।
 সিবেগাত মহাভয় কোঁৱৰে লভিল ॥ ২৭১১৮
 শল্যৰ আশ্বাসে দূৰ ভৈল সিটো ভয় ।
 পাণ্ডৱক খেদি ক্ৰোধে গৈল ৰথীচয় ॥
 সমৰত হুনিপুণ চাৰি গোট বোড় ।
 উচ্চৈঃশ্ৰৱা সমান পৰন নোহে জোৰ ॥ ২৭১১৯
 হেন বোটকৰ সাজিলেক ৰথ বৰ ।
 দেৱ দিব্য যান সিটো শুদ্ধ স্তূৰ্ণৰ ॥
 চৰিয়া নৃপতি হেন ৰথৰ উপৰ ।
 প্ৰকাশ কৰিলা যেন দ্ৰুতি দিবাৰ ॥ ২৭১২০
 স্তূৰ্ণ মণ্ডিত ধনুখান ধৰি কৰে ।
 বাৰম্বাৰ ফুৰায় বীৰ ৰথৰ উপৰে ॥
 ৰথীগণ মধ্যে ৰাজা কৰিয়া প্ৰকাশ ।
 তোমাৰ পুত্ৰৰ জয় কৰিয়া বিনাশ ॥ ২৭১২১
 পাণ্ডৱৰ সমুখে ৰহিলা নৃপবৰ ।
 মহাব্যুহখান বিৰচিলা কষ্টকৰ ॥
 কৰ্ণ-পুত্ৰ চিত্ৰসেন স্তসেন প্ৰমুখ্যে ।
 আপুনি ৰহিলা মদ্ৰসেন ব্যুহমুখে ॥ ২৭১২২

বহিলন্ত কৃতবৰ্মা বেহুৰ বাহত ।
 ত্ৰিগৰ্ভৰ বীৰগণ তাহাৰ লগত ॥
 ডাহিনে বহিলা কৃপ গৌতমীতনয় ।
 অপৰ যৱনগণ পৰম দুৰ্জয় ॥ ২৭১২৩
 বেহুৰ পাচত অশ্বখামা বহিলন্ত ।
 তান লগে কাশ্বোজৰ সেনা অপৰ্য্যন্ত ॥
 কুকবীৰগণ আৰো কপট শকুনি ।
 বেহুমধ্যে দুৰ্য্যোধন বহিলা আপুনি ॥ ২৭১২৪
 এহিমতে থানে থানে থৈলা বীৰচয় ।
 বহিলন্ত শল্যৰাজ পৰম নিৰ্ভয় ॥
 পাণ্ডৱে দেখিল হেনমত চমৎকাৰ ।
 আনন্দিতে বেহুখান নিশ্চি আপুনাৰ ॥ ২৭১২৫
 বীৰগণে খলিবাটি লৈয়া ভাগে ভাগে ।
 কোঁৱৰক খেদিয়া গৈলন্ত মহাৰাগে ॥
 সাত্যকি শিখণ্ডী ধৃষ্টদুশ্ন সেনাপতি ।
 ধৰ্ম্মৰ তনয় যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ॥ ২৭১২৬
 হয় হস্তী বধ সেনাগণ সমন্বিত ।
 সৈন্যক সমুখে খেদি গৈলন্ত হৰিত ॥
 ত্ৰিগৰ্ভৰ সমে যৈত হাৰ্দিক আছন্ত ।
 তাহাক অৰ্জ্জুনে ৰণে খেদিয়া গৈলন্ত ॥ ২৭১২৭
 কৃপক সমুখে খেদি গৈল বৃকোদৰ ।
 গৈলন্ত তাহান লগে সৌমক অপৰ ॥
 সহদেৱ নকুল যৱজ্ঞা দুই বীৰ ।
 খেদি গৈল সমুখে উলুক শকুনিৰ ॥ ২৭১২৮
 হেন দেখি কোপে খেদি গৈল কুকগণ ।
 উভয় দলৰ মাজে ভৈল ঘোৰ ৰণ ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি পুছন্ত সঞ্জয়ত ।
 ভীষ্ম কৰ্ণ গুৰু দ্ৰোণ হত সমৰত ॥ ২৭১২৯
 তেবে অৱশেষ বৈল কত সেনাচয় ।
 কুক পাণ্ডৱৰ তাক কহিয়ো সঞ্জয় ॥

হেন শুনি বোলন্ত শুনিয়ে নৃপবৰ ।
 দিয়ো লেখা যত শেষ বৈল উভয়ৰ ॥ ২৭১৩০
 এঘাৰ হাজাৰ পূৰ্ণ আছে তম্বু বধ ।
 অযুতেক হস্তী আউৰাধিক সাতশত ॥
 দুইলক্ষ ভুবঙ্গম আছয় বিশেষ ।
 তিনি কোটি পদাতি বহিছে অৱশেষ ॥ ২৭১৩১
 আমাৰ এতেক বল আছিল সম্প্ৰতি ।
 দিয়ো পাণ্ডৱৰ লেখা শুনা মহামতি ॥
 বধ ছয় হাজাৰ অযুত আছে হয় ।
 যাঠিশত মদমন্ত কুঞ্জৰ আছয় ॥ ২৭১৩২
 এককোটি পদাতি কটক আছে আৰ ।
 পৰম দুৰ্গদ সমৰত অনিৰ্বাৰ ॥
 কহিলোহো কোঁৱৰৰ পাণ্ডৱৰ বল ।
 হয় হস্তী বধ যত পদাতি সকল ॥ ২৭১৩৩
 আপুনাৰ জয় ইচ্ছা কৰি দুয়োদলে ।
 আটোপ টঙ্কাৰে সবে সমৰক চলে ॥
 পাচে ঘোৰতৰ যুদ্ধ ভৈল ভয়ঙ্কৰ ।
 শল্যৰ সৈন্যৰ আৰো পাঞ্চাল বৰ্গৰ ॥ ২৭১৩৪
 শুনা সভাসদ সাধু জন নিবন্তৰ ।
 শল্য-পৰ্ব-কথা পদবন্ধ ভাৰতৰ ॥
 যাহাৰ স্মৰণে সিদ্ধি হোৱে মনকাম ।
 কহে দামোদৰ দাসে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৭১৩৫

দুগড়ী

সঞ্জয় বদতি

শুনিয়ে নৃপতি

যেন কথা আত পৰ ।

সুঞ্জয়গণৰ

কুকসকলৰ

লাগিল ঘোৰ সমৰ ॥

মদমত্ত হস্তী ভাঙ্গে কত বধ
পদাতিগণ সংহবে ।
কতো বধে আসি মাঝে কুঞ্জবক *
ঘোব আৰ্ত্তনাদ কবে ॥ ২৭১৩৬
দাকণ প্রহাবে পলায় কত বধা
কতো কতো খেদি যায় ।
যাক যৈত পারে মাঝে তাক তৈত
অন্তো অন্তে ছিদ্রে চাই ॥
ধনুকীসকলে ধবি ধনু-শব
বধীক বেড়িয়া হানে ।
খড়গ শক্তি শূল ধবিয়া বধীয়ে
পদাতিক মাঝে প্রাণে ॥ ২৭১৩৭
হস্তীয়ে হস্তীক দন্ত ভিড়ি মাঝে
কতো দেখি দেয় ভঙ্গ ।
কতো অশ্বচয় সম্মুখে যুঁজয়
চরণে কতো ভুবঙ্গ ॥
হস্তীসকলব নাদ ভয়ঙ্কর
বধব বর ঘণাল । †
সহস্র সংখ্যাত অশ্বব শরদে
কর্ণত মাঝয় তাল ॥ ২৭১৩৮
পদাতি পাইকব বধীসকলব
সিংহনাদ শঙ্খধ্বনি ।
দুন্দুভি যুদঙ্গ নানা শরদত
ফাটয় যেন ধবগী ॥
স্বর্ণে বচিত ধনু বিপবীত
চিকিমিকি কবে কাস্তি ।
অস্ত্র শস্ত্রচয় প্রকাশ কবয়
করচ কবয় জ্যোন্তি ॥ ২৭১৩৯

বতাস লাগিয়া পকা তালফল
সবি পরে যেন তলে ।
সেহিমতে বীৰ সকলব শিব
ধবগী উপবে জলে ॥
শিব সমস্তয় পবিয়া আছয়
শোণিত আতি তিমিত ।
স্বর্ণব পদ্য গণ যেনমত
প্রকাশ কবে ভূমিত ॥ ২৭১৪০
কেয়ূব কঙ্কণ বঞ্জিত চন্দনে
পবি আছে ভুজচয় ।
ইন্দ্রধ্বজ যেন পবিয়া ভূমিত
প্রকাশ আতি কবয় ॥
ছিন্ন উকচয় তথাতে আছয়
হস্তী গুণ্ড সমসব ।
বাজাসকলব দণ্ড ছত্রচয়
প্রকাশে গুরু চামব ॥ ২৭১৪১
মহা ভয়ঙ্কর কবন্ধ বিস্তব
উঠিল বণ-ভূমিত ।
পরন সঞ্চাবে মেলি দুই বাহ
খেদিয়া যায় স্ববিত ॥
হেন ভয়ে ভীত সমব ভূমিত
নির্ভয় বীৰ সমস্ত ।
শত্রুক সম্মুখে খেদি যায় ক্রোধে
ধবি নানা অস্ত্র শস্ত্র ॥ ২৭১৪২
যেন অবগ্যত ফুলিল পলাশ
কধিবে অস্ত্র শোভয় ।
দাকণ প্রহাবে মদমত্ত নাগ-
গণব কবে প্রলয় ॥
প্রচণ্ড বতাসে খণ্ড খণ্ড যেন
আকাশে মেঘ কবিল ।

* কুঞ্জব—হাতী ।

† ঘণাল—ঘাতাঘাত ।

সেহিমতে হস্তী- গণ নিবস্তব
 সমবে মবি পবিল ॥ ২৭১৪৩
 সমব ভূমিত আতি বিপবীত
 শোণিতে নদী বহয় ।
 ধ্বজগণ যত বৃক্ষ যেনমত
 পৰিয়া তাত উবয় ॥
 খোলা যেন যাৰ নানা অলঙ্কাৰ
 শোণিতত দেয় পাক ।
 বাহু শিৰচয় যেন জলজন্তু
 শোভে কিম্বা চক্ৰবাক ॥ ২৭১৪৪
 বব বব হস্তী পৰ্ব্বতৰ শৃঙ্গ
 ঘোঁৰাসব তাৰ শিল ।
 শৰীৰ যে মাংস মজ্জায়ে কৰ্দ্দম
 বদন পদ্ম ফুলিল ॥
 নদী বেগ ধৰে ধমু ভৈল তাৰ
 পতাকা তক উত্তম ।
 গুৰু ছত্ৰচয় তাতেসে উটয়
 হংসগণ চক্ৰ সম ॥ ২৭১৪৫
 হেন ভয়ঙ্কৰ কুক পাণ্ডৱ
 মধ্যত নদী বহয় ।
 বীৰব হৰিষ ভয়াতুৰ দেখি
 পৰম ভয় লভয় ॥
 ভেকৰ সবাৰ নৌকা ভৈল তাৰ
 গদাগণ মতোৱাৰ ।
 অসংখ্যাত বীৰ- গণ সেহি নদী
 চলিল স্বৰ্গৰ দ্বাৰ ॥ ২৭১৪৬
 হুলস্থূল বণ কবে বীৰগণ
 মৰ্যাদা সবে লজ্জিল ।
 দেৱাস্বৰগণ পুৰ্ব্বত যেমন
 দুৰ্বোৰ বণ কবিল ॥

সেনাসকলৰ যুদ্ধ ভয়ঙ্কৰ
 কৰিলে আক কখন ।
 শুনা আতপৰে বীৰসকলৰ
 যেনমত ভৈল বণ ॥ ২৭১৪৭
 গাণ্ডীৰ ধমুক ধৰি ধনঞ্জয়
 খেদি গৈলা বেহু বামে ।
 অসংখ্যাত হয় হস্তি বখীচয়
 বধিলা বীৰে সংগ্রামে ॥
 বীৰ ভীমসেনে বেহুৰ দক্ষিণে
 সেনাৰ মধ্যে প্ৰৱেশ ।
 যম যেনমত কোঁৱৰ দলত
 কৰিলা হত আশেষ ॥ ২৭১৪৮
 শত্ৰু সমস্তক কৰি পৰাভৱ
 ভীমসেন ধনঞ্জয় ।
 ঘোৰ সিংহনাদ শত্ৰুৰ সংবাদ
 কৰিলা আতি দুৰ্জয় ॥
 ডাহিন বামত শুনি হেনমত
 সিংহনাদ বিপৰীত ।
 ধৰ্ম্মবাজ আগ কৰি ধৃষ্টদ্যুম্ন
 খেদিয়া গৈলা ত্বৰিত ॥ ২৭১৪৯
 পৰম আশ্চৰ্য্য দেখিলে সিবেলা
 সিটো ঘোৰ সমবত ।
 মদ্র নৃপতিৰ সহিতে সংগ্রাম
 কৰিলেক যেনমত ॥
 মাদ্ৰীৰ কুমাৰ তোমাৰ সেনাৰ
 মাজত যেন প্ৰৱেশ ।
 কবে ধমুশৰ ধৰি দুই বীৰ
 মাৰিলা সেনা আশেষ ॥ ২৭১৫০
 বাক্য দুৰ্য্যোধন আনো বীৰগণ
 চাহি আছে বিজ্ঞান ।

বান্ধসক যেন	বাঘৰে বধিলা	কুন্তীপুত্ৰেচয়	ভীষ্ম ধনঞ্জয়
মাৰিয়া গন্ধৰ্বৰ বাণ ॥		যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।	
সেহিমতে পাণ্ডু	ভনয়ে তোমাৰ	সাত্যকি প্ৰমুখ্যে	আনো বীৰগণ
সেনাক কৰে দলন ।		মুহি মোক সমসৰ ॥	
হাহাকাৰ কৰি	পলায় মহাভয়ে	ৰাজাৰ আদেশ	শুনিয়া সাবধি
দশো দিশে সেনাগণ ॥ ২৭১৫১		ডাকিলেক বথবৰ ।	
বহ বহ বুলি	খেদি যায় ক্ৰোধে	যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা	যথাত আছন্ত
মহাবেগে বথে চৰি ।		মহাবল পাণ্ডৱৰ ॥ ২৭১৫২	
পিতা পুত্ৰ ভাই	কাহাকো নচাই	কৌৰৱক দেখি	আসন্তে আহয়
পলায় মাত্ৰ ডবডৰি ॥		বীৰগণ পাণ্ডৱৰ ।	
আপুনাৰ প্ৰাণ	কৰিবাক ত্ৰাণ	পাৰ পাই যেন	ধমকি বহিল
চাৰে মাত্ৰ বীৰচয় ।		মহাজল সাগৰৰ ॥	
বান্ধৱসবক	বথ কুঞ্জবক	সেহিমতে বথী-	গণ বহিলেক
ত্যজিল উত্তম হয় ॥ ২৭১৫২		মদ্ৰ নৃপতিক পাই ।	
পাচে মদ্ৰপতি	হেন বিসঙ্গতি	তাসম্বাৰ আগে	শল্য বহিলেক
দেখিয়া নিজ দলৰ ।		মহেন্দ্ৰ গিৰি পৰাই ॥ ২৭১৫৬	
কৰে ধনু ধৰি	মনে কোপ কৰি	পাণ্ডৱৰ সেনা-	গণ নিবন্তবে
বুলিলা হেন উত্তৰ ॥		বেঢ়িলে মদ্ৰ ৰাজাক ।	
মোৰ বিগ্ৰহানে	দেখাহা সাবধি	পাচে কুকগণ	কবিলেক ৰণ
সেনাৰ বিপত্তি কেন ।		সম্প্ৰতি দেখিল তাক ॥	
মহা ঘোৰ ৰণে	সিংহ দৰশনে	মৰণৰ ভয়	ত্যজি বীৰচয়
পলায় হস্তীযুথ যেন ॥ ২৭১৫৩		নিবৰ্ত্তি পুনু আসিল ।	
এতেকে আমাৰ	ডাক বথখান	কৌৰৱ দলৰ	পাণ্ডৱসবৰ
পাণ্ডৱ দলৰ মাজ ।		সমৰ ঘোৰ লাগিল ॥ ২৭১৫৭	
হেৰ দেখ বথ	উপৰে আছয়	নমো কৃষ্ণদেৱ	দণ্ডৱতে সেৱ
যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰাজ ॥		কৰো লক্ষ কোটি বাৰ ।	
পূৰ্ণচন্দ্ৰ যেন	ছত্ৰক ধৰিছে	মই পতিতক	পতিত পাৱন
মাথাৰ উপৰে তুলি ।		ইবাৰ কৰা উদ্ধাৰ ॥	
মোহোৰ বীৰত্ব	দেখোক পাণ্ডৱে	নানান ঘোনিত	জনম ধৰিয়া
সবাকে নাশেঁ। সমূলি ॥ ২৭১৫৪		মৰিয়া পুনু উপজেঁ ।	

তোমাৰ অভয় চৰণে নিশ্চয়
কৰিয়া নাম নভজোঁ ॥ ২৭১৫৮
এতেকে সংসাৰ সাগৰৰ পাৰ
নপাওঁ মই পামৰ ।
সভাসদ লোক বাম বুলিয়োক
কহে দীন দামোদৰ ॥ ২৭১৫৯

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
চিত্ৰসেন নকুলৰ লাগিল সমৰ ॥
দুইখান বথে চৰি দুই বীৰবৰ ।
স্বৰ্ণৰ বচিত বথে ধৰি ধনুশৰ ॥ ২৭১৬০
দুইখান মেঘে যেন দক্ষিণে উত্তৰে ।
ঘনে ঘনে গৰ্জি বৰষন্ত নিবন্তৰে ॥
সেহিমতে শৰষষ্টি দুহানো কবন্ত ।
দুইহন্ত শৰক দুইজনে সংহবন্ত ॥ ২৭১৬১
চিত্ৰসেন নকুলক নেদেখি যে আৰ ।
দুহাৰ মাজত শৰগণ একাকাৰ ॥
দুয়ো বণে বিশাৰদ দুয়ো ধনুৰ্দ্ধৰ ।
কৰ্ণৰ নন্দন পাণ্ডুবাজাৰ কুমাৰ ॥ ২৭১৬২
ডাহিন বামক দুই বথক ফুৰাস্ত ।
অন্তো অন্তো বধ মনে দুয়ো ছিদ্ৰে চাস্ত ॥
চিত্ৰসেনে শনাইত হানি ভল্ল-বাণ ।
নকুলৰ হাতত কাটিলা ধনুখান ॥ ২৭১৬৩
পুনৰপি বীৰে শৰ হানি তিনিপাট ।
মাজীহুত নকুলৰ ভেদিলা ললাট ॥
আবো তিনিপাট শৰ হানি ভীকুতৰ ।
চাৰিগোটা ঘোঁৰা বীৰে মাৰিল বথৰ ॥ ২৭১৬৪
ধ্বজগোট ছেদিলেক তিনিপাট শৰে ।
তিনি বাণে সাবধিকে নিলা বশবৰে ॥

নকুলৰ কপালত শোভে তিনি শৰ ।
ধৰিলেক তিনি শৃঙ্গ যেন গিৰিবৰ ॥ ২৭১৬৫
বথধ্বজ ধনু সাবধিৰ লৈলা প্ৰাণ ।
পাচে পাণ্ডুপুত্ৰ মহাকোপে কম্পমান ॥
বামহাতে চৰ্ম ডাহিনত খড়্গ ধৰি ।
পৰ্বতৰ হস্তে যেন নামিলা কেশবী ॥ ২৭১৬৬
সেহিমতে ম'ৰাবথ হস্তে নামি পাচে ।
খেদি যাস্ত চিত্ৰসেন বীৰ যৈত আছে ॥
ভূমিপাৰে নকুলে আসন্ত খড়্গ ধৰি ।
হেন দেখি চিত্ৰসেন মনে কোপ কৰি ॥ ২৭১৬৭
অমৃত নিমৃত শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
মেঘগণে শৰষষ্টি কৰে বাৰিষাৰ ॥
তাৰাৰ শৰক সহি পাণ্ডুৰ তনয় ।
মদমত্ত হস্তী যেন পৰম নিৰ্ভয় ॥ ২৭১৬৮
মহাবেগে পাইলা চিত্ৰসেনৰ ওচৰ ।
জাম্প দিয়া উঠিলন্ত বথৰ ওপৰ ॥
কৌৰৱ পাণ্ডৱে দুই দলে চাহি আছে ।
কিৰীটি কুণ্ডলে মুণ্ড স্তম্ভিত পাচে ॥ ২৭১৬৯
নকুলে কৰিলা ছেদ পাচে খড়্গ ধৰি ।
বথৰ উপৰে চলি পৰিলেক মৰি ॥
সূৰ্য্যৰ সদৃশ সিটো প্ৰকাশ কৰয় ।
হেন দেখি প্ৰশংসা কৰয় বীৰচয় ॥ ২৭১৭০
পাণ্ডৱসকলে কৰিলেক সিংহনাদ ।
কৌৰৱ দলৰ দেখি মিলিল বিষাদ ॥
চিত্ৰসেন সমৰত পৰিবাৰ দেখি ।
তাৰ দুই ভাই ধাইলা খানিকো নাপেখি ॥ ২৭১৭১
সত্যসেন স্তসেন যে কৰ্ণৰ তনয় ।
ভ্ৰাতৃৰ সন্তাপে দুখে নসহে হৃদয় ॥
পৰম দুৰ্ম্মদ মহাবথী দুইজন ।
কোপে একে জোপে নকুলক দিলে বণ ॥ ২৭১৭২

সহস্ৰ সংখ্যাত শৰ হানি খেদি যাই ।
 যেন দুই স্নাতক বাঘক গৈল ধাই ॥
 যেন জলধৰে স্থষ্টি কৰে পৰ্ব্বতত ।
 দুই মহাবতী কৰিলেক সেহিমত ॥ ২৭১৭৩
 শৰে জৰ্জৰিত কৰিলেক কলেবৰ ।
 পাচে মহাক্ৰোধ জ্বলি গৈল নকুলৰ ॥
 খড়্গ চৰ্ম্ম এৰি ধৰিলন্ত ধনুশৰ ।
 ত্বৰিতে চৰিলা আন বথৰ উপৰ ॥ ২৭১৭৪
 সত্যসেনে স্নসেনৰ সম্মুখে বহিল ।
 প্ৰজ্ঞা সংহৰিতে যেন অস্তক ক্ৰোধিল ॥
 হেন দেখি ছয়ো পাচে কৰ্ণৰ তনয় ।
 নকুলৰ বথক হানিলা শৰচয় ॥ ২৭১৭৫
 তাসম্বাৰ শৰে ফুটি ব্যথিত কৰিল ।
 হাসিয়া নকুলে বাণ বাছিয়া ধৰিল ॥
 চাৰিগোটা হয় সত্যসেনৰ বথৰ ।
 একৈকত হানিলন্ত চাৰি চাৰি শৰ ॥ ২৭১৭৬
 তীক্ষ্ণতৰ নাৰাচ * হানিলা তাতপৰ ।
 ছেদিলন্ত ধনু সত্যসেনৰ হাতৰ ॥
 আন বথে শীঘ্ৰে চৰিলেক সত্যসেন ।
 ক্ৰোধে ধনু ধৰি খেদি গৈল যম যেন ॥ ২৭১৭৭
 দেখিয়া নকুলে দুইক দুই দুই বাণে ।
 সত্যসেনে স্নসেনক ছাৰিল সন্ধানে ॥
 স্নৰ্ণে মণ্ডিত ধনুখান নকুলৰ ।
 কাটিলা নকুলে হানি খুৰ যেন শৰ ॥ ২৭১৭৮
 আন ধনুখান ধৰি কৰিলা টকাৰ ।
 দেখিয়া স্নসেনে সত্যসেনে পুনৰ্বাৰ ॥
 অসংখ্যাত বাণগণ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 ঢাকিলা আকাশ নাই ববিৰ সঞ্চাৰ ॥ ২৭১৭৯

তাসম্বাৰ বাণ বীৰে কাটিয়া পথত ।
 চাৰিপাট শৰ আনি জুৰিলা গুণত ॥
 দুই দুই শৰে দুইবো ভেদিলা হৃদয় ।
 নকুলৰ ছয়ো হানিলেক শৰচয় ॥ ২৭১৮০
 শনাইত শৰে সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ।
 সত্যসেনে হাততে কাটিলা ধনুখান ॥
 বথৰ চাৰিয়ো হয় স্নসেনে বধিলা ।
 নকুলে বথৰ পাচে জাম্প দি নাশিলা ॥ ২৭১৮১
 হয় বথে শক্তি আছিল ভয়ঙ্কৰ ।
 তীক্ষ্ণতৰ অগ্ৰভাগ দণ্ড স্নৰ্ণৰ ॥
 ভৈলা ধৌত শক্তি সিটো পৰম নিৰ্মল ।
 নাগিনী সদৃশ আতি বিশাল দীঘল ॥ ২৭১৮২
 হেনয় শক্তিক হানিলন্ত বল দিয়া ।
 কৰ্ণ তনয়ৰ শিষ্য লক্ষ্য কৰি হিয়া ॥
 সত্যসেনে বুকুে পৰি শক্তি প্ৰচণ্ড ।
 ভাঙ্গিলেক মাথা কৰিলেক খণ্ড খণ্ড ॥ ২৭১৮৩
 প্ৰাণ ছাৰি পৰিলেক বথখান হস্তে ।
 স্নসেনে খেদিয়া গৈলা বাণ ববিষন্তে ॥
 ভাতৃৰ মৰণ দেখি ক্ৰোধে মুৰ্ছা গৈল ।
 বাছি বাছি শৰ পাচে মাৰিবাক লৈল ॥ ২৭১৮৪
 বথভঞ্জে পাণ্ডুপুত্ৰে ভূমিত আছন্ত ।
 পাঞ্চালী-নন্দন সোমদত্তে দেখিলন্ত ॥
 ত্বৰিতে পিতৃক যোগাইলন্ত বথবৰ ।
 চৰিলা নকুলে সেহি বথৰ উপৰ ॥ ২৭১৮৫
 পৰ্ব্বত উপৰে যেন চৰিলা কেশবী ।
 স্নসেনক খেদি গৈলা আন ধনু ধৰি ॥
 অসংখ্যাত শৰস্থষ্টি কৰে দুই জনে ।
 অন্তোঅন্তে আপুনাৰ জয় চিন্তে মনে ॥ ২৭১৮৬
 স্নসেনে মাৰয় পাণ্ডুহতে সংহৰয় ।
 নকুলৰ বাণ স্নসেনে হত কৰয় ॥

নাহি ভয় জয় দুয়ো পৰম দুৰ্জয় ।
 দাক্ষণ সমবে তুল্য বণত নিৰ্ভয় ॥ ২৭১৮৭
 পাচে কৰ্ণপুত্রে তিনিগোট শব মাৰি ।
 নকুলক প্ৰহাৰ কৰিলা কোপ কৰি ॥
 স্ততসোম বীৰকো হানিলা কুৰি বাণ ।
 বাহু বন্ধস্থল উৰুযুগ মৰ্ম্মস্থান ॥ ২৭১৮৮
 পাণ্ডব নন্দন বিপু-মৰ্দক নকুল ।
 ক্ৰোধ কৰি বোলে আজি কৰিবো নিশ্চল ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আজুৰি আনিল ।
 সহস্ৰ সহস্ৰ শব মাৰিবে লাগিল ॥ ২৭১৮৯
 পুচ্ছে পুচ্ছে লাগি শব যায় ধাৰি বাটি ।
 স্তসেনে সমস্ত পথ পেলাইলেক কাটি ॥
 হেন দেখি দশ গুণে ক্ৰোধ জ্বলি গৈল ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্র বাণগোট বাছি পাচে লৈল ॥ ২৭১৯০
 হীৰা মৰকত বস্ত্ৰ আছে আন আন ।
 অনেক যতনে তাক কৰিলা নিৰ্ম্মাণ ॥
 হেন অৰ্দ্ধচন্দ্র বাণ জুৰিলা গুণত ।
 বল দি হানিলা চলি যায় আকাশত ॥ ২৭১৯১
 স্তসেনৰ শিৰশ্ছেদ কৰিলা ত্বৰিত ।
 কিৰীটি-কুণ্ডল সমে পৰিল মহীত ॥
 চাহি আছে বীৰগণে পৰম অস্থত ।
 স্তসেনক সমবে বহিলা মাদ্ৰীস্থত ॥ ২৭১৯২
 নদীৰ বেগত বৃক্ষ পৰয় উফৰি ।
 সেহিমতে কৰ্ণপুত্ৰগণ গৈল মৰি ॥
 নকুলৰ বিক্ৰম দেখিয়া সেনাচয় ।
 দশোদিশে পলাইবে লাগিল জয়া ভয় ॥ ২৭১৯৩
 হেন দেখি মদ্ৰেবাজ শল্য সেনাপতি ।
 সেনাগণ আত্মাস কৰিলা মহামতি ॥
 পূৰ্ব্বৰতে ভাগে ভাগে সেনা কৰি খিত ।
 কবিলন্ত সিংহনাদ আতি বিপৰীত ॥ ২৭১৯৪

ধনুগুণ মাজি কৰে কৰিয়া টকাৰ ।
 খলকিল বুক শুনি পাণ্ডবী সৈন্যৰ ॥
 নিজ সেনাসকলৰ দূৰ হৈল ছুথ ।
 পুনৰপি হৈল সবে বণক সমুখ ॥ ২৭১৯৫
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ শল্য সমবে বহিলা ।
 মহাবতীগণ আসি তেথনে বেড়িলা ॥
 ভীমসেন সাত্যকি নকুল সহদেব ।
 পাণ্ডৱ বীৰগণ নবহিল কেব ॥ ২৭১৯৬
 পাণ্ডুপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ বাজাক আৱৰি ।
 আসিল সমস্তে মহা সিংহনাদ কৰি ॥
 নানাবিধ বাত্ৰ ভণ্ড ক্ৰীড়া কোতুহল ।
 কৰিয়া বহিলা বীৰগণ মহাবল ॥ ২৭১৯৭
 কোঁৱৰৰ বীৰগণে শল্যক আৱৰি ।
 আগবাঢ়ি পুনৰপি গৈলা ক্ৰোধ কৰি ॥
 যুদ্ধ এৰি পলাইবাহ নাহি কাৰো মন ।
 নিশ্চয় কৰিলা সবে বণত মৰণ ॥ ২৭১৯৮
 উভয় দলৰ সবে লাগিল সমৰ ।
 হেন যুদ্ধ হৈল পূৰ্বে দেৱ দানৱৰ ॥
 ভয়াভূৰ মনুষ্যেৰে ভয়ক জানয় ।
 বীৰসকলৰ দেখি আনন্দ হৃদয় ॥ ২৭১৯৯
 পৰিপূৰ্ণ ভৈল যম বাজাৰ মন্দিৰ ।
 ভূমিভাৰ হব মহাক্ষয় মনুষ্যৰ ॥
 সমস্ত পাণ্ডৱে ধৃষ্টদ্যুম্ন আগ কৰি ।
 কৰৈ শবস্থি মৰ্যাদাক পৰিহৰি ॥ ২৭২০০
 কৰিলেক যুদ্ধ শৰঘাৱে কোঁৱৰক ।
 পলায় দশোদিশ এৰি বন্ধুবান্ধৱক ॥
 মহাবতীসকলৰ খবতৰ বাণে ।
 অসংখ্যাত বীৰগণ মৰি গৈল প্ৰাণে ॥ ২৭২০১
 শৰঘাৱে জৰ্জৰিত তয়ু পুত্ৰ যত ।
 একৈকৰ শৰীৰত বাণদ্বাৰ শত ॥

হৈলন্ত ব্যাকুল দেখি মহাবৰ্ষীচয় ।
 সবাৰে হুৱয়ে আসি প্ৰৱেশিল ভয় ॥ ২৭২০২
 বলহীন ধেনু যেন পবিল পঙ্কত ।
 কোঁৱৰ দলৰ ৰাজা ভৈল সেহিমত ॥
 ছেন দেখি মদ্ৰপতি মহাক্ৰোধ কৰি ।
 পৰম বিচিত্ৰ ধনুখান কৰে ধৰি ॥ ২৭২০৩
 আগবাঢ়ি খেদি গৈলা পাণ্ডৱক প্ৰতি ।
 পৰম বিশিষ্ট ধৰ্ম্মশীল মহামতি ॥
 দেখিলন্ত নানা উতপাত ৰাজা ভয় ।
 পৰ্বত সহিতে মহীমণ্ডল লবয় ॥ ২৭২০৪
 সম্মুখে বহয় বায়ু হোৱে উল্কাপাত ।
 দেখে সূৰ্য্যগ্ৰহ আগে পৰয় নিৰ্যাত ॥
 শূল শক্তি পৰৈ আসি তাহান আগ্ৰত ।
 দেখিলন্ত আন বিমঙ্গল নানামত ॥ ২৭২০৫
 পাচে পাণ্ডৱৰ মহা মহা বৰ্ষীচয় ।
 শল্য নৃপতিক বেড়ি শৰ বৰিষয় ॥
 অসংখ্যাত তীক্ষ্ণ শৰে শল্য মহাবল ।
 কবিল মৰ্দন পাচে পাণ্ডৱৰ দল ॥ ২৭২০৬
 আছন্ত সাক্ষাতে ধৰ্ম্মৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কবন্ত সমৰ মদ্ৰপতি মহাবীৰ ॥
 ছেন দেখি কুকবীৰগণ খেদি গৈল ।
 উভয় দলৰ ভয়ঙ্কৰ যুদ্ধ ভৈল ॥ ২৭২০৭
 পুনৰপি মদ্ৰৰাজে ধৰি ধনুশৰ ।
 ৰখিলা বিস্তৰ সেনাগণ পাণ্ডৱৰ ॥
 মুখ্য মুখ্য বীৰগণ বাছি নিবন্তৰ ।
 গাৱে গাৱে দশ দশ প্ৰহাৰিল্ল শৰ ॥ ২৭২০৮
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক সাত্যকি বীৰক ।
 সহদেৱ নকুলক দুৰ্জয় ভীমক ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডীক পাঞ্চাল পুত্ৰক ।
 দশ দশ শৰে মৰ্দ্দিলন্ত সমন্তক ॥ ২৭২০৯

ইন্দ্ৰে যেন বাৰিষা কালত বৃষ্টি কৰে ।
 সেহিমতে বাণ বৰিষিলা নিবন্তৰে ॥
 সৌমক ভদ্ৰকগণ পাঞ্চাল সৃঞ্জয় ।
 অশেষ মৰিল কতো বধিতে আছয় ॥ ২৭২১০
 গগন-মণ্ডলে দেখি অসংখ্যাত শৰ ।
 জাকে জাকে উৰে যেন ভ্ৰমৰ-নিকৰ ॥
 অসংখ্য ফৰিঙ্গ যেন উৰে আকাশত ।
 শল্য নৃপতিৰ শৰ স্ৰৱে সেহিমত ॥ ২৭২১১
 মাতঙ্গে তুৰঙ্গে পৰে ৰথে শৰচয় ।
 আৰ্ত্তনাদ কৰি পৰি মৰে হস্তীচয় ॥
 আপুনাৰ পৌৰুষ আচৰি ক্ৰোধ কৰি ।
 প্ৰজা সংহৰয় যেন যমে দণ্ড ধৰি ॥ ২৭২১২
 বাৰিষা কালৰ যেনমতে জলধৰ ।
 ঘনে ঘনে গৰ্জ্জন কৰয় নৃপবৰ ॥
 পাণ্ডৱৰ অসংখ্যাত বধি সেনাচয় ।
 অজাত শত্ৰুক পাচে ধৰি খেদি নেয় ॥ ২৭২১৩
 শনাইত শৰগণ হানিয়া সত্তৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি যে পৰিলা সমৰে ॥
 শৰ বৰিষন্তে খেদি আসে মদ্ৰপতি ।
 দেখি ক্ৰোধে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা মহামতি ॥ ২৭২১৪
 ঘোৰ শৰবৃষ্টি কৰি ৰাখিলা শল্যক ।
 অঙ্কুশৰ ঘাৱে যেন মন্ত মাতঙ্গক ॥
 মদ্ৰৰাজে দেখি পাচে পাণ্ডৱৰ শৰ ।
 অসংখ্যাত বাণে কাটিলন্ত নিবন্তৰ ॥ ২৭২১৫
 নৃপতিৰ বাণগণ পৰিল ভূমিত ।
 দেখি ভীমসেন ক্ৰোধ কৰি বিপৰীত ॥
 সাত শৰে শল্যক ভেদিল বৰ টানে ।
 সহদেৱ পাঞ্চাল নকুলেও পাঞ্চবাণে ॥ ২৭২১৬
 পাঞ্চালীৰ পুত্ৰগণে অসংখ্যাত শৰে ।
 শল্যৰ শৰীৰে হানিলেক নিবন্তৰে ॥

একেধৰ মদ্রপতি পাণ্ডৱ বিস্তৰ।
 দেখি ক্ৰোধ জ্বলি গৈল কোঁৱৰবৰ্গৰ ॥২৭২১৭
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা বীৰ শকুনি উলুক।
 আনো বধীগণে খেদি গৈলন্ত শত্ৰুক ॥
 হাসি হাসি পাচে অস্থত্থামা মহামতি।
 পাণ্ডৱক খেদিয়া গৈলন্ত মন্দমতি ॥২৭২১৮
 দুৰ্য্যোধন আদি তযু পুত্ৰ নিবস্তবে।
 শল্য নৃপতিক সবে বাখিলা সমৰে ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বুকোদৰে লাগিল সমৰ।
 ধৃষ্টদ্যুত সমে যুদ্ধ গোঁতমী-পুত্ৰৰ ॥২৭২১৯
 সহদেৱ নকুলক শকুনি যুজয়।
 পাঞ্চালীৰ পাঞ্চ পুত্ৰে দ্ৰোণৰ তনয় ॥
 এহিমতে যুলি বাটি যুজ্জে বীৰচয়।
 ত্যজিল মনৰ চিন্তা পৰম নিভয় ॥২৭২২০
 মহাবলৱন্ত দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ।
 সম্মুখে বহিলা কোপে কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ ॥
 ক্ৰোধে কৃপ আচাৰ্য্যে মাৰিয়া নানাশৰ।
 ধৃষ্টদ্যুত বীৰৰ ভেদিলা কলেৱৰ ॥২৭২২১
 পাচে ধৃষ্টদ্যুত প্ৰহাৰিলা ঘোৰ শৰ।
 নিবস্তবে ভেদিলন্ত শৰীৰে কৃপৰ ॥
 সমৰত সম্ভৱ নুহিকে একোজন।
 ছয়া সাৱধান ছয়ো বীৰে কৰে বণ ॥২৭২২২
 সহদেৱ নকুলক পাঞ্চ পাঞ্চ বাণে।
 সমৰে সৌৱলে ভেদিলেক বৰ টানে ॥
 পাঞ্চ পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ পুত্ৰক সমৰে।
 গুৰুৰ তনয়ে তাড়িলন্ত ঘোৰ শৰে ॥২৭২২৩
 তিনি শিলিমুখ হানিলন্ত কৃতবৰ্ম্মা।
 পথতে কাটিলা বুকোদৰ ঘোৰকৰ্ম্মা ॥
 হেন দেখি পাচে কোপমনে ভোজবাজ।
 ধনু ধৰি টকাৰ কৰিলা বণমাজ ॥২৭২২৪

যুগবৰ্ণ চাৰি ঘোঁৰা ভীমৰ বথৰ।
 বায়ুৰ সমান বেগ অতি থূলন্তৰ ॥
 ছৰিতে বধিলা বীৰে মাৰি কুৰি শৰ।
 দেখি ভীমে জাম্প দিয়া নামিলা সত্তৰ ॥২৭২২৫
 আন বথে চড়ি যুজিবাক ভৈলা সাজ।
 তাৱন্ধণে তাকো বধিলন্ত ভোজবাজ ॥
 ম'ৰাবথ এৰি ভূমিগত ভীমসেন।
 ঘোৰ গদা ধৰি খেদি গৈলা যম যেন ॥২৭২২৬
 পৱন সমান বেগ ধৰি মহাভাগ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ বথক পায় লাগ ॥
 উপৰক তুলি গদা মাৰিলন্ত বাৰি।
 মাৰিল চাৰিয়ো ঘোঁৰা প্ৰাণ গৈল ছাড়ি ॥২৭২২৭
 কৃতবৰ্ম্মা বথহন্তে ভূমিত নামিল।
 তাহাক প্ৰহাৰ আৰো ভীমে নকৰিল ॥
 সমৰত মদ্রবাজে মাৰি ঘোৰ বাণ।
 মাদ্ৰী-তনয়ৰ ছেদিলন্ত ধনুখান ॥২৭২২৮
 পাছে সহদেৱে ভূমিপাৱে মহামানী।
 শল্যৰ পুত্ৰক কাটিলন্ত খাণ্ডা হানি ॥
 দেখি দশগুণে ক্ৰোধ জ্বলিল শল্যৰ।
 পাচে তান সেনাগণ মাৰিলা বিস্তৰ ॥২৭২২৯
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক পীড়িলন্ত শৰে।
 দেখি ক্ৰোধে দশন কামোৰে বুকোদৰে ॥
 মদ্র নৃপতিক বীৰে বধিবাক মনে।
 গুৰুতৰ গদাগোট ধৰিলন্ত বণে ॥২৭২৩০

মদ্রপতি শল্য আৰু ভীমৰ ঘোৰযুদ্ধ
 গজ বাজী মনুষ্যৰ কালান্তক যম।
 প্ৰকাশে কৰয় প্ৰজ্বলিত অগ্নি সম ॥
 মহাসৰ্প যেন কৃষ্ণবৰ্ণ লোহাময়।
 লগাই আছে হীৰা মৰকত মণিচয় ॥২৭২৩১

বাসৱৰ বজ্জ যেন আতি দৃঢ়তৰ ।
 লাগি আছে তেজ-মাংস মত্ত মাতঙ্গৰ ॥
 অন্তকৰ জিহ্বা যেন মহা ভয়ঙ্কৰ ।
 কম্পয় হৃদয় দেখি বিপক্ষসবৰ ॥২৭২৩২
 নিজ সেনাসকলৰ আনন্দ মনত ।
 গিৰি বিদাৰণ গদা প্ৰসিদ্ধ লোকত ॥
 যিকালত পাণ্ডৱ আছিল বনবাসে ।
 স্তৱৰ্ণৰ পদ্ম এক আনিয়া বতাসে ॥২৭২৩৩
 আশ্ৰমৰ সমীপত পেলাইলন্ত আনি ।
 দ্ৰৌপদীক দিলা যুধিষ্ঠিৰ মহামানী ॥
 পদ্মগন্ধে দশোদিশ আমোদ কৰিল ।
 দেখিয়া দ্ৰৌপদী অতি আনন্দ লুভিল ॥২৭২৩৪
 ভীমক মাতিয়া পাচে বুলিলা বিনয় ।
 ঘোৰ মন পূৰ্ণ প্ৰভু কৰিয়ো নিশ্চয় ॥
 আনি দিয়া আৰো ইটো পুষ্প মনোহৰ ।
 প্ৰিয়াৰ বচন হেন শুনি বৃকোদৰ ॥২৭২৩৫
 যি দিশৰপৰা বায়ুৰাজ আসিলন্ত ।
 গদা ধৰি ভীম সেই দিশক গৈলন্ত ॥
 পাইলন্ত পাণ্ডৱ পাচে গন্ধমাদিনক ।
 দেখিলন্ত সৰোবৰে স্নগন্ধি পুষ্পক ॥২৭২৩৬
 অসংখ্যাত যক্ষগণ ৰাখি সিটো বন ।
 দেখি ভীমসেনক খেদিয়া দিল ৰণ ॥
 ঘোৰ গদা ধৰি বধিলন্ত সমস্তক ।
 কৰিলা আহ্বান হৰসখা কুব্জক ॥২৭২৩৭
 দ্ৰৌপদীৰ প্ৰীতি সাধি আনি দিলা ফুল ।
 গিটো গদা ধৰি যক্ষ কৰিলা নিৰ্মূল ॥
 সেই মহাঘোৰ গুৰুতৰ গদা ধৰি ।
 শল্যক গৈলন্ত খেদি ঘোৰনাদ কৰি ॥২৭২৩৮
 পৱনসঞ্চাবে গৈয়া পাইলন্ত ওচৰ ।
 মদ্ৰ নৃপতিৰ চাৰি ঘোটক বধৰ ॥

গদাৰ প্ৰহাৰে মাৰিলন্ত বৃকোদৰ ।
 দেখি ক্ৰোধ জ্বলি গৈল দুৰ্জয় শল্যৰ ॥২৭২৩৯
 বধহন্তে নামি বীৰে ধৰিলা তোমৰ ।
 ধূলন্তৰ হৃদয় ভেদিলা পাণ্ডৱৰ ॥
 কৱচ ভেদিয়া পিঠিপাশে হৈল বাজ ।
 অৰ্দ্ধেক পশিল গৈয়া পৃথিৱীৰ মাজ ॥২৭২৪০
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে নকম্পিল বৃকোদৰ ।
 বলে টানি আনি সেই শত্ৰুৰ তোমৰ ॥
 সাৰথিৰ হৃদয়ত প্ৰহাৰিল টানে ।
 চেতন হৰিল পৰি মৰি গৈল প্ৰাণে ॥২৭২৪১
 বিপৰীত কৰ্ম হেন দেখিয়া ভায়ৰ ।
 পৰম আনন্দ মন পাণ্ডৱ দলৰ ॥
 সাধুৰ্বাদ পূজা কৰিলন্ত বীৰগণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি থাকিলা ৰজ্ঞমনে ॥২৭২৪২
 ভীমৰ বিক্ৰম হেন দেখি আতিশয় ।
 শল্য নৃপতিৰ আতি মনত বিস্ময় ॥
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা বাৰে বাৰ ।
 ধন্য কুন্তীমত ধন্য বীৰত্ব তোমাৰ ॥২৭২৪৩
 এহি বুলি ভয়ঙ্কৰ গদা তুলি লৈল ।
 পৰম নিৰ্ভয়ে মেকগিৰি যেন বৈল ॥
 বাঢ়য় অগনি যেন চাহন নয়ায় ।
 হাতে পাশ ধৰি যেন অন্তক পৰায় ॥২৭২৪৪
 শূল ধৰি অন্তকালে কদ্ৰ যেনমত ।
 শৃঙ্গে সমন্বিতে যেন ধৱল পৰ্বত ॥
 সেইমতে প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে মদ্ৰৰাজ ।
 প্ৰকাশ কৰন্তে আছে সংগ্ৰামৰ মাজ ॥২৭২৪৫
 হেন দেখি বীৰ বৃকোদৰ অনিৰ্বাৰ ।
 শল্যক দেখিয়া গৈল পৱন সঞ্চাব ॥
 মত্ত মাতঙ্গক দেখি যেন গজৰাজ ।
 মহাক্ৰোধে খেদি মায় অৰণ্যৰ মাজ ॥২৭২৪৬

সেহিমতে ভীষে গদা ধৰি খেদি গৈলা ।
 দেখি দশোদিশে মহা সিংহনাদ ভৈলা ॥
 নানা বাণ্ড ভাণ্ড অসংখ্যাত ভেবীনাদ ।
 কৰিলন্ত বীৰগণে শল্যৰ সম্বাদ ॥ ২৭২৪৭
 বীৰসকলৰ মনে আনন্দ মিলিল ।
 ভয়াভূৰ মনুষ্যৰ ভয় নজন্মিল ॥
 দুয়োদলে চাহিয়া আছন্ত বঙ্গমানে ।
 মদমত্ত নাগ যেন ক্ৰোধে দুয়োজনে ॥ ২৭২৪৮
 পৰনসঞ্চাবে আহি ছয়া একঠাই ।
 বহিলন্ত দুই বীৰে গদাক উঠাই ॥
 বাজৰ আশ্বেষট চোটে পুৰিল গগন ।
 ঘনে ঘনে হোৱে যেন নিৰ্ঘাত পতন ॥ ২৭২৪৯
 হেন দেখি পৰম বিস্ময়ে বীৰগণে ।
 কৰিলন্ত পূজা দুইক মধুৰ বচনে ॥
 শল্য নৃপবৰ বলভদ্র বিনে আৰ ।
 কোন বীৰে সহিবেক ভীমৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৭২৫০
 পাণ্ডুৰ তনয় ভীমসেন ব্যতিবেক ।
 শল্যৰ প্ৰহাৰ আৰ কোনে সহিবেক ॥
 এহিমতে অন্তো অন্তো কহে বীৰগণে ।
 লগাইলেক ঘোৰ যুদ্ধ পাচে দুয়োজনে ॥ ২৭২৫১
 মহেশ্বৰ বৃষ যেন দুয়ো নাদ কৰি ।
 মণ্ডল আকাৰে দুয়ো যুদ্ধে গদা ধৰি ॥
 সূৰ্য্য মণ্ডিত গদা নৃপতি শল্যৰ ।
 জ্বলন্ত অগনি যেন আতি ভয়ঙ্কৰ ॥ ২৭২৫২
 হেন গদাগোট কৰে ধৰি মদ্রপতি ।
 মণ্ডল আকাৰে শীত্ৰবেগে কৰি গতি ॥
 ভীমৰ গদাত কোব বসাইলেক বলে ।
 অগনি কণিকা উঠি দশোদিশে জ্বলে ॥ ২৭২৫৩
 শল্যৰ গদাত তাড়িলন্ত বুকোদৰে ।
 জ্বলিল অগনি দেখিলেক নিবন্তৰে ॥

দণ্ডে দণ্ডে যুদ্ধে যেন দ্বিতীয় মাতঙ্গে ।
 দুয়ো গোটা ষণ্ড যেন যুদ্ধে শৃঙ্গে শৃঙ্গে ॥ ২৭২৫৪
 সেহিমতে শল্য ভীমসেন মহাবলী ।
 গদা আগে গদা দিয়া কৰে ঠেলা-ঠেলি ॥
 গদাৰ প্ৰহাৰ কতো পৰয় শৰীৰে ।
 নেদেখি যে অঙ্গ দুয়োৰো পুৰিল কধিৰে ॥ ২৭২৫৫
 পলাশ ফুলিল যেন বসন্ত কালত ।
 শল্যৰ ভীমৰ তনু ভৈল সেহিমত ॥
 ফুৰি ফুৰি মদ্রবাজে প্ৰকাশ কৰয় ।
 গিৰিবৰ যেন বুকোদৰ নচলয় ॥ ২৭২৫৬
 কুন্তীৰ নন্দনে নৃপতিক বাৰে বাৰ ।
 গুৰুতৰ গদা ধৰি কৰন্ত প্ৰহাৰ ॥
 কটাক্কে নকৰে মদ্রপতি মহাবল ।
 গাৱ পাতি থাকে যেন পৰ্ব্বত সচল ॥ ২৭২৫৭
 দন্তে যেন গজৰাজ ঠেলয় পৰ্ব্বত ।
 ভীমৰ প্ৰহাৰ ব্যৰ্থ হৈল সেহিমত ॥
 দুহানো গদাৰ কোব পৰে ঠাত ঠাত ।
 বাৰিষা কালৰ যেন পৰে বজ্জপাত ॥ ২৭২৫৮
 দুই গোটা গদা দুই উপৰক তুলি ।
 কৰয় প্ৰহাৰ মহাক্ৰোধে ছ'ছ' বুলি ॥
 পাচগুটি পুনৰপি দুয়ো ফুৰৈ পাক ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে যেন কুমাৰৰ চাক ॥ ২৭২৫৯
 ভৰি আঠু আগবাঢ়ি পৰনসঞ্চাবে ।
 ওচৰ চাপিয়া দুই দুইকো একবাৰে ॥
 বধিবাক মনে কৰে গদাৰ প্ৰহাৰে ।
 পুনৰপি পাচগুটি পৰন সঞ্চাবে ॥ ২৭২৬০
 উপৰক গদা তুলি ভীমে বোঁলৈ মাৰ ।
 শুনি মদ্রপতি কৰে গদাৰ প্ৰহাৰ ॥
 ৰাজায়ে বোলন্ত ভীমসেন চোট কৰ ।
 কোপে ছ' বুলি কোব মাৰে বুকোদৰ ॥ ২৭২৬১

অতিক্রম কবিলন্ত মনুষ্যৰ কৰ্ম ।

দেখি দুয়ো দলে স্তম্ভবন্ত ধৰ্ম ধৰ্ম ॥

গদাৰ কোবত শৰীৰৰ উঠে জুই ।

ধুত্ৰে বিয়পয় নেদেখয় দুইকো দুই ॥ ২৭২৬২

শৃঙ্গ সম দুয়ো যেন পৰ্বত যুজয় ।

সেহিমতে শল্য সমে কুন্তীৰ তনয় ॥

গদাৰ প্ৰহাৰে দুইবো কৃত ভৈল অঙ্গ ।

তথাপি কাহাৰো ৰণে নাহি জয় ভঙ্গ ॥ ২৭২৬৩

পাচে একেবাৰে দুয়ো কৰিয়া প্ৰহাৰ ।

পৰিল ভূমিত দুয়ো দেখি অক্ৰকাৰ ॥

বাসৱৰ বজ্জে যেন নিধালে পৰিল ।

দেখি ৰথীসকলৰ বিষাদ মিলিল ॥ ২৭২৬৪

হত হৈল বুলি কবিলেক হাহাকাৰ ।

মিলিল বিষাদ দেখি উভয় ৰাজ্যৰ ॥

লাগিল দাক্ষণ চোট দুইবো মৰ্ম্মস্থানে ।

মুৰ্ছা গৈয়া বৈলা দুয়ো নমৰিল প্ৰাণে ॥ ২৭২৬৫

হেন দেখি কৃপে নিজ ৰথৰ উপৰে ।

শল্য নৃপতিক ধৰি তুলিয়া সত্ৰবে ॥

কোঁৱৰ দলৰ মাজে প্ৰবেশ কৰিল ।

কতোক্ষণে মদ্ৰপতি চেতন লভিল ॥ ২৭২৬৬

চক্ষু মেলি চাই আগে নাই বৃকোদৰ ।

আপুনো আছন্ত কৃপ ৰথৰ উপৰ ॥

কৃপক সম্মুখি পাচে বুলিলা বচন ।

কিসক আনিলা মোক গোঁতমী নন্দন ॥ ২৭২৬৭

কৰিবেক নিন্দা বৃকোদৰ মহাজ্ঞানী ।

হেন শুনি কৃপে পাচে বুলিলন্ত বাণী ॥

যুতৱত সমৰত দুহাকো দেখিলো ।

সি কাৰণে ৰথে তুলি তোমাক আনিলো ॥ ২৭২৬৮

কি কাৰণে নিন্দা কৰিবেক কুন্তীহতে ।

নিজ ৰথে চৰি সংগ্ৰামক যায়ে দ্ৰুতে ॥

পাচে আন ৰথে মদ্ৰ নৃপতি চৰিল ।

গদা এৰি ধনু ধৰি সংগ্ৰাম কৰিল ॥ ২৭২৬৯

কতোক্ষণে ভীমসেনে চেতন লভিয়া ।

ত্ৰিভিতে উঠিলা ঘোৰ গদাক তুলিয়া ॥

দেখন্ত আগত নাই শল্য নৃপতৰ ।

তৰ্জিয়া গৰ্জিয়া পাচে বীৰ বৃকোদৰ ॥ ২৭২৭০

সাজি আনি ৰথখান সাৰথি যোগাইল ।

তাতে চৰি পুনৰপি কোঁৱৰক ধাইল ॥

কুকবীৰগণে পাচে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি ।

পাণ্ডৱক দেখি সবে গৈলা কোপ কৰি ॥ ২৭২৭১

কৰে কোলাহল উপৰক তুলি হাত ।

নচুৰায়ে দণ্ডবাণ বাঁৱে অসংখ্যাত ॥

দুৰ্য্যোধন নৃপতিক কৰি সবে আগ ।

পৱনসঞ্চাবে পাণ্ডৱক পাইলা লাগ ॥ ২৭২৭২

দেখি আগবাঢ়িয়া আসিলা পাণ্ডুগণ ।

তোমাৰ তনয় পাচে ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥

চেকিতান ৰাজাক সম্মুখে লাগ পাইল ।

গজক দেখিয়া যেন কেশবী কিটাইল ॥ ২৭২৭৩

প্ৰাশ হানি হৃদয় ভেদিলা নৃপবৰে ।

মৰি গৈল চেকিতান যমৰ নগৰে ॥

চেকিতান বীৰক বধিলা দুৰ্য্যোধন ।

তাক দেখি পাণ্ডৱৰ মহাবীৰগণ ॥ ২৭২৭৪

কবিলেক অসংখ্যাত শৰ বৰিষণ ।

জিনিবাক মনে কোঁৱৰৰ বীৰগণ ॥

ভোজৰাজ কৃতমৰ্ম্মা কৃপ মহাভাগ ।

অপৰ শকুনি মদ্ৰপতি কৰি আগ ॥ ২৭২৭৫

পাণ্ডৱ তনয় যুধিষ্ঠিৰক সমৰে ।

ঘোৰ শৰ বৃষ্টি কবিলেক নিৰন্তৰে ॥

পাণ্ডৱ সেনাপতি ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ ।

মহাবলবন্ত বীৰ্য্যবন্ত মহাবীৰ ॥ ২৭২৭৬

দ্রোণ সেনাপতিক বখিয়া ঘোৰ বণে ।
 কবিলেক তাক যুদ্ধ বাজা দুৰ্য্যোধনে ॥
 বধী তিনি হাজাৰ দ্রোণীৰ আগ কবি ।
 বীর অৰ্জুনক খেদি গৈল ধনু ধৰি ॥ ২৭২৭৭
 বণজয় আশা কবি মনে বধীগণ ।
 ত্যজিয়া দুস্তেজ্য চিন্তা বণত মৰণ ॥
 মহা সৰোবৰে যেন বাজহংসচয় ।
 প্ৰবেশ ভৈলন্ত আতি মনত নিৰ্ভয় ॥ ২৭২৭৮
 সেহিমতে পাণ্ডৱৰ সেনাৰ মাজত ।
 দ্রোণী সমে প্ৰবেশিলা বধীগণ যত ॥
 পাচে ঘোৰ সমৰ লাগিল ভয়ঙ্কৰ ।
 বাজা বাজতনয়ৰ ক্ষয় মনুষ্যৰ ॥ ২৭২৭৯
 বথৰ আন্দোলে ধূলা উৰিল আপাৰ ।
 নেদেখি বিদিশাংশ দিনতে আন্ধাৰ ॥
 আপুনি পৰক চিনৈ বচন শ্ৰৱণে ।
 পাণ্ডৱৰ কোঁৱৰৰ মহাবধীগণে ॥ ২৭২৮০
 বাক্যৰ নিচানে কৰে অন্তৰ প্ৰহাৰ ।
 অসংখ্যাত ক্ষয় ভৈল উভয় সেনাৰ ॥
 পৃথিৱীৰ ধূলি পাচে শোণিতে তিতিল ।
 মহাঘোৰ অন্ধকাৰ তেখনে গুচিল ॥ ২৭২৮১
 পুনৰপি দশোদিশ ভৈল ক্ষুদ্ৰসন্ন ।
 নাহি ভঙ্গ জয় যুদ্ধ কৰে বীরগণ ॥
 নিজস্বামী দুৰ্য্যোধন বাজ্যৰ কাৰ্য্যত ।
 কৰিলা নিশ্চয় মন বীরগণ যত ॥ ২৭২৮২
 অত্যা অত্যা তৰ্জ্জন গৰ্জ্জন ক্ৰোধমানে ।
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰহাৰে অত্যা অত্যা ॥
 দশো দিশে শুনি মাত্ৰে ম্ৰাৰ ধব ধব ।
 কোঁৱৰদলৰ আব পাণ্ডৱগণৰ ॥ ২৭২৮৩
 অতি অনন্তৰে কৰা শুনা নুপৰব ।
 শল্য ধৰ্ম্মবাজে যেন কবিল লক্ষ্য ॥

বধিবাক মনে যুধিষ্ঠিৰক সমৰে ।
 কবিলন্ত শল্যে পীড়া শনাইত শৰে ॥ ২৭২৮৪
 হেন দেখি ধৰ্ম্মবাজে চৈধ্যয় নবাচে ।
 সৰ্বস্থানে লক্ষ কৰি হানিলন্ত পাচে ॥
 পাণ্ডৱৰ শৰগণ আসে আকাশত ।
 দেখি মদ্ৰবাজে তাক ছেদিয়া পশত ॥ ২৭২৮৫
 কঙ্কপত্ৰে চায়া আছে আতি অনিৰ্ব্বাৰ ।
 নৃপতিক প্ৰতি শল্যে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 ধৰ্ম্মৰ শৰীৰে ফুটি শৰ ভৈল বাজ ।
 শল্যৰ বিক্ৰম দেখি আছে সামবাজ ॥ ২৭২৮৬
 পাচে যুধিষ্ঠিৰে কোপ কৰিয়া মনত ।
 শনাইত শৰগণ ছড়াইয়া গুণত ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আজোৰয় টানে ।
 সাৰথিৰ শিৰ ছেদিলন্ত নৱ বাণে ॥ ২৭২৮৭
 চন্দ্ৰসেন দ্ৰুমসেন দুই বীরবৰ ।
 বথচক্ৰ বক্ষা কৰে নৃপতি শল্যৰ ॥
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বলন্ত বীৰ্য্যবন্ত ।
 বথৰ ডাহিনে বামে সমৰ কৰন্ত ॥ ২৭২৮৮
 সত্তৰি শায়কে চন্দ্ৰসেনক বধিল ।
 যাঠি শৰে দ্ৰুমসেন বিধন কৰিল ।
 চক্ৰবক্ষা হত কুৰি কুন্তীৰ তনয় ।
 ভেদিলা পঞ্চিশ শৰে শল্যৰ হৃদয় ॥ ২৭২৮৯
 ভীমসেনো সাত শৰে পীড়িলা শল্যক ।
 সাত্যকিয়ো হানিলন্ত পঞ্চিশ শায়ক ॥
 কোপমনে সহদেৱ নকুল অপৰ ।
 প্ৰহাৰিলা মাভুলক একশত শৰ ॥ ২৭২৯০
 পুনৰপি ধৰ্ম্মবাজে হানি ভুল শৰ ।
 কাটিলন্ত ধ্বজ গোটে শল্যৰ বথৰ ॥
 পৰ্বতৰ শৃঙ্গ যেন পৰিল ভূমিত ।
 সেহিমতে ধ্বজ পোটে আতি বিপবীত ॥ ২৭২৯১

প্ৰকাশ কৰয় বণ-ধবণীৰ মাজে ।
 হেন দেখি ক্ৰোধে খেদি যায় মদ্ৰবাজে ॥
 শব্বস্থি কৰে যেন মেঘ বৰিষয় ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ শল্য সমৰে দুৰ্জয় ॥ ২৭২৯২
 ভীমসেন সাত্যকিক মাদ্ৰীৰ পুত্ৰক ।
 ভেদিলো চাৰিকো মাৰি বিংশতি শায়ক ॥
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বণ মাজে ।
 অসংখ্যাত শব্বস্থি কৰি মদ্ৰবাজে ॥ ২৭২৯৩
 দশোদিশ বিদিশ পুৰিলা - নিবস্তবে ।
 পূৰ্বে যেন জন্তু অশ্বৰক পুৰন্দৰে ॥
 সেহিমতে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক সমৰে ।
 কৰিলেক পীড়া বৰ শল্য নৃপবৰে ॥ ২৭২৯৪
 দেখি বীৰ বৃকোদৰ সাত্যকি অপৰ ।
 সহদেৱ নকুলেয়ো ধৰি ধনুশৰ ॥
 একে জোপে কোপে খেদি কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 পৰ্বত ঢাকিয়া যেন মেঘে বাৰিষাৰ ॥ ২৭২৯৫
 নিবস্তবে শব্বস্থি কৰে অহৰ্নিশে ।
 সেহিমতে চাৰি মহাৰথী দশোদিশে ॥
 কৰিলেক শব্বস্থি শল্যক ঢাকিয়া ।
 উক কৰ জামু জজ্ঞা হৃদয় ভেদিয়া ॥ ২৭২৯৬
 তথাপিতো কটাক্ষো নকৰে মদ্ৰবাজ ।
 প্ৰমত্ত মাতঙ্গ যেন সংগ্ৰামৰ মাজ ॥
 কৰে প্ৰতিকাৰ কৰি দাকণ প্ৰহাৰ ।
 নিৰ্মাত পৰয় যেন ধনুৰ টঙ্কাৰ ॥ ২৭২৯৭
 একেখৰে মদ্ৰবাজ পাণ্ডৱ বিস্তৰ ।
 দেখি সিদ্ধ যুনিগণ চাৰণ কিম্বৰ ॥
 সাধু সাধু বুলি প্ৰশংসিলা নিবস্তৰ ।
 কৰিলন্ত পুষ্পস্থি শল্যৰ উপৰ ॥ ২৭২৯৮
 বিপৰীত পৰাক্ৰম দেখি ৰজমনে ।
 হাসি হাসি কখন কবন্ত দেৱগণে ॥

শল্যসম বীৰ নাই পৃথিৱীমণ্ডলে ।
 অস্ত্ৰত শস্ত্ৰত গদা প্ৰমত্তে বা বলে ॥ ২৭২৯৯
 আসন্ত আপুনি চক্ৰ ধৰি দেৱহৰি ।
 নুহি বলদেৱ হল মুঘলক ধৰি ॥
 য়েৰে মদ্ৰপতি পৰিবেক বণ কৰি ।
 পৃথিৱীৰ বীৰ আৰ নাই তাক্ষ সৰি ॥ ২৭৩০০
 সাত্যকিক সম বীৰ আছে কোন আন ।
 পৃথিৱীতো নাই বৃকোদৰৰ সমান ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰো নাই সমসৰ ।
 মাদ্ৰীপুত্ৰ সম কোন আছে ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৭৩০১
 তথাপি হেনয় পাঞ্চ বীৰক সমৰে ।
 শল্য নৃপবৰে যুদ্ধ কৰে একেখৰে ॥
 পৰম নিৰ্ভয় যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ।
 কুঞ্জবগণক যুদ্ধ কৰে লীলা কৰি ॥ ২৭৩০২
 সেহিমতে মদ্ৰবাজে সমৰ কবন্ত ।
 এহি বুলি শল্য শিৰে পুষ্প বৰিষন্ত ॥
 পাচে কুন্তীহৃত ভীমসেন ক্ৰোধ কৰি ।
 মহা ভয়ঙ্কৰ শূলপাট তুলি ধৰি ॥ ২৭৩০৩
 শল্যৰ হৃদয়ে বীৰে কৰিলা সন্ধানে ।
 ধনু ধৰি পুনু ভেদিলন্ত একবাণে ॥
 আৰো সাত শৰ হানিলন্ত অনিৰ্বাৰ ।
 সাত্যকি শতক বাণ কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৭৩০৪
 ধনুৰাজে নবৈৰ শৰে নকুলে পক্ষিণ ।
 সহদেৱে সাত শৰ হানি অসদৃশ ॥
 পুনৰপি নয় বাণ মাৰিলা ত্বৰিত ।
 কৰিলন্ত পাঞ্চো সিংহনাদ বিপৰীত ॥ ২৭৩০৫
 তাসম্বাৰ সিংহনাদ শুনি নৃপবৰ ।
 তুলি ধৰি ধনুখান আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 সাত্যকিক মাৰিলেক পঞ্চাশ শায়ক ।
 তিনি তল্ল শৰ হানি পীড়িলা ভীমক ॥ ২৭৩০৬

সাত শৰে নকুলৰো ভেদি কলৈব ।
 ভল্ল নামে অস্ত্ৰ বাজা ধৰিলা অপৰ ॥
 সহদেৱ বীৰৰ কাটিলা ধনুখান ।
 পুনৰপি মাৰিলন্ত একবিংশ বাণ ॥ ২৭৩০৭
 ছিন্ন ধনু সহদেৱ পেলাইয়া হাতৰ ।
 কোপমনে ধৰিলন্ত আন ধনু শৰ ॥
 পাঞ্চ গোটা বাণ হানিলন্ত মাতুলক ।
 আকাশত যাই যেন পাঞ্চোটা চাতক ॥ ২৭৩০৮
 সূৰ্য্য যেন প্ৰকাশন্ত আছে মদ্ৰবাজ ।
 উভয় দলৰ ঘোৰ সংগ্ৰামৰ মাজ ॥
 পৰিল ত্বৰিতে শৰ সিটো হৃদয়ত ।
 পাঞ্চ তৰু সমে যেন প্ৰকাশে পৰ্বত ॥ ২৭৩০৯
 মাদ্ৰীৰ তনয়ে পুনৰপি তিনি বাণে ।
 সাৰথিৰ হৃদয়ত ভেদিল সঙ্কানে ॥
 নবৈ শৰে সাত্যকি সত্তৰি বুকোদৰে ।
 ভেদিল শল্যক ধৰ্ম্মবাজে ষাঠি শৰে ॥ ২৭৩১০
 শল্যৰ শৰীৰ হস্তে বহে তেজ ভৰি ।
 পৰ্বতৰ হস্তে গেক পৰে সবসৰি ॥
 পাচে শল্যে ধনু ধৰি কৰিলা টকাৰ ।
 মহাবীৰসকলক কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ২৭৩১১
 পাঞ্চো পাঞ্চ বাণে পাঞ্চ বীৰক ভেদিল ।
 ভল্ল শৰে নৃপতিৰ ধেনুক ছেদিল ॥
 ধৰ্ম্মবাজে আন ধনু ত্বৰিতে ধৰিলা ।
 কোপমনে ঘোৰ শৰ-বৃষ্টি কৰিলা ॥ ২৭৩১২
 বথধ্বজ সাৰথি ব্যথিত বৰ ভৈল ।
 দেখি মদ্ৰপতি মহাকোপে জ্বলি গৈল ॥
 দশগোটা বাণ ধৰ্ম্মবাজে যে মাৰিল ।
 সাত্যকিৰ ধনু খুব-প্ৰহাৰে কাটিল ॥ ২৭৩১৩
 ভীমক প্ৰমুখ্যে পুনু পাঞ্চকো সমৰে ।
 ভেদিল হৃদয়ে শল্য তিনি তিনি শৰে ॥

সাত্যকিৰ সত্য পৰাজয় সমৰত ।
 ধনুৰ্বেদ দেখি কোপ কৰিলা মনত ॥ ২৭৩১৪
 ধৰিলা তোমৰ তুলি মহা ভয়ঙ্কৰ ।
 অগ্ৰভাগ লোহাময় দণ্ড স্তব্ধৰ ॥
 শল্য নৃপতিক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা পাচে ।
 ভীমসেন মাৰিলন্ত দুবন্ত নবাচে ॥ ২৭৩১৫
 নকুলে হানিলা শক্তি সহদেৱে গদা ।
 যুধিষ্ঠিৰে শতঘনী প্ৰহাৰিলা তদা ॥
 কৰিলা প্ৰহাৰ পাঞ্চো বীৰে পাঞ্চ অস্ত্ৰ ।
 দেখিয়া সমৰে মদ্ৰবাজ লঘু-হস্ত ॥ ২৭৩১৬
 বিপৰীত শক্তিগোট মাদ্ৰীতনয়ৰ ।
 খুব শৰে তাকো কাটিলন্ত মদ্ৰেশ্বৰ ॥
 ভল্ল ছেদিলন্ত সাত্যকিৰ তোমৰক ।
 ঘোৰ বাণে কাটিলন্ত ভীমৰ শৰক ॥ ২৭৩১৭
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰ হানি গদা সংহাৰিল ।
 খণ্ড খণ্ড জ্বা বণ-ভূমিত পৰিল ॥
 শতশ্লীকো শতভাগ কৰিয়া ছেদিল ।
 পাচে মদ্ৰপতি সিংহনাদক কৰিল ॥ ২৭৩১৮
 পাণ্ডুপুত্ৰগণ সবে চাহিয়া আছন্ত ।
 ধনু ধৰি শল্যে সেনা কদন * কবন্ত ॥
 শত্ৰুৰ বিজয় যুযুধানে নসহিল ।
 ক্ৰোধে মুৰ্ছা গৈয়া আন ধনুক ধৰিল ॥ ২৭৩১৯
 মদ্ৰ নৃপতিক বিক্লিলন্ত দুই বাণে ।
 সাৰথিক তিনি শৰে ভেদিলন্ত টানে ॥
 তাৰ প্ৰতিকাৰ শল্যে তেখনে কৰিল ।
 দুই দুই শৰে পাঞ্চ বীৰক ভেদিল ॥ ২৭৩২০
 অক্লেশৰ বাবে যেন মদমন্ত ছিপ † ।
 বহিলা দূৰৈতে নাইলা শল্যৰ সমীপ ॥

* কদন—বিনাশ ।

† ছিপ—হাতী ।

মদ্ৰেব সাক্ষাতে পাণ্ডৱৰ বীৰগণ ।
 নহৈল সামৰ্থ্য কৰিবাক প্ৰতি বণ ॥ ২৭৩২১
 সবাকো সমৰে নিবাৰিলা ধনু ধৰি ।
 হস্তীগণ মध्ये যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥
 অসংখ্যাত বীৰগণ কৰিলে কৰ্ত্তন ।
 দেখিয়া তোমাৰ পুত্ৰে বাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২৭৩২২
 শল্যৰ বিক্ৰম দেখি আনন্দ লভিল ।
 মাৰিলেক পাণ্ডুগণ সমস্তে মৰিল ॥
 পাঞ্চাল সৃষ্টিগণ হত ভৈষ্য বণে ।
 পাইলো বাজ্য বুলি বীৰে মানিলেক মনে ॥ ২৭৩২৩
 পাচে পৰাভৱ বৰ দেখিয়া সেনাৰ ।
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ বৃকোদৰ বীৰ সাৰ ॥
 প্ৰাণ আশা এৰি সমৰক ভৈল বাজা ।
 খেদি গৈলা কোপে যেন মত্ত গজৰাজ ॥ ২৭৩২৪
 মহা বলৱন্ত যুধামানে হেন দেখি ।
 মদ্ৰেকো খেদিয়া গৈল কৃণিকো নাপেক্ষি ॥
 সহদেৱ নকুলেয়ো ধৰি ধনুশৰ ।
 বায়ুবেগে খেদি গৈলা সমীপে শল্যৰ ॥ ২৭৩২৫
 কৰয় সংহাৰ মদ্ৰবাজে সেনাগণ ।
 ভেদিলন্ত আগ মহাবীৰ চাৰিজন ॥
 অৰ্জ্জুচন্দ্ৰ কণিয়ালি ভল্ল বৎসদন্ত ।
 প্ৰাশ পৰিঘ গদা হানে অপৰ্য্যন্ত ॥ ২৭৩২৬
 আৰো নানা অস্ত্ৰগণ বাছিয়া হানন্ত ।
 পৰ্ব্বতক ঢাকি যেন শৰ বৰিষন্ত ॥
 বথে চৰি চাৰি চাৰি দিশ বেঢ়িলন্ত ।
 ঘনে ঘনে দিব্য ধনু মণ্ডল কৰন্ত ॥ ২৭৩২৭
 পাচে মদ্ৰবাজ দিব্য বথৰ উপৰে ।
 নানা অলঙ্কাৰে মণ্ডিলেক কলেৱৰে ॥
 শৃঙ্গে সমে যেন প্ৰকাশয় গিৰিবৰ ।
 শল্য নৃপতিৰ সেহিমতে পটন্তৰ ॥ ২৭৩২৮

দিব্য বথখান গিৰিবৰ সমসৰ ।
 মহা শৃঙ্গ সম সিটো শল্যৰ শৰীৰ ॥
 নানা বস্ত্ৰগণ তাত সহজে আছয় ।
 বৃকচয় ভৈল সিটো অস্ত্ৰ সমস্তয় ॥ ২৭৩২৯
 শোণিতে নিজৰা বহি যাই অহৰ্নিশে ॥
 যেন জনধাৰা চাৰি বথীয়ে বৰিষে ॥
 চাৰিদিশে চাৰিখান আছে ইস্ত্ৰধনু ।
 বীৰনাদে মেঘৰ গৰ্জ্জন পুন পুন ॥ ২৭৩৩০
 বজ্জপাত যেন মহা ধনুৰ টকাৰ ।
 গুণৰ চলনে ঘনে বিদ্যুত সঞ্চাৰ ॥
 পাণ্ডুৰ নন্দন ধৰ্ম্মবাজে অনন্তৰে ।
 বথত চৰিয়া খেদি গৈলন্ত সত্তৰে ॥ ২৭৩৩১
 ধনুগুণ মাজি শৰ টকাৰ কৰিল ।
 আকৰ্ণ শৱদে দশো দিশক পুৰিল ॥
 শল্যৰ চক্ৰক বাথে যিটো ছুই বীৰ ।
 খুৰপতি শৰ হানি ছেদিলন্ত শিৰ ॥ ২৭৩৩২
 হেন দেখি মদ্ৰবাজে দুগুণে কিটাইল ।
 ক্ৰোধে কম্পমান হুয়া পাণ্ডৱক ধাইল ॥
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ শল্য বীৰ অসদৃশ ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বণে অজয় মুনিষ ॥ ২৭৩৩৩
 যুগান্ত কালত যেন ঘম সংহৰয় !
 সেহিমতে বীৰে বিনাশিলা বথীচয় ॥
 শল্যৰ বিক্ৰম হেন দেখি অদভুত ।
 পৰম বিস্ময় ধৰ্ম্মবাজ কুন্তীহৃত ॥ ২৭৩৩৪
 শুনিয়োক সৰ্ব্বজন কথা ভাৰতৰ ।
 যাহাৰ স্মৰণে ভূষ্ট হোৱে চৰাচৰ ॥
 জীৱৈ মানে থাকে মহাস্থখে ঘনে জনে ।
 অন্তকালে খিত হোৱৈ বৈকুণ্ঠ ভূৱনে ॥
 জানি বৃথা কথা তেজিয়োক নিবন্তৰে ।
 বোলা বাম বাম কহে দীন দাশৰথীৰে ॥ ২৭৩৩৫

অৰ্জুন-অশ্বখামাৰ যুদ্ধ

ছবি

সঞ্জয় বদতি প্ৰভু শুনিয়োক কুকবৰ
 যেন কথা ভৈলা অনন্তৰ ।
 অসন্তোষে ধৰ্ম্মৰাজ মনত গুণন্ত পাচে
 পৰাক্ৰম দেখিয়া শল্যৰ ॥
 ৰাজ-সমাজৰ মাজে বুলিলন্ত যত্নৰাজে
 মদ্ৰ নৃপতিক বধিবাক ।
 প্ৰলয়ৰ কদ্ৰ যেন শল্যকো দেখন্তে তেন
 কেনমতে মাৰিবোহো আক ॥ ২৭৩৩৬
 যেন পদ্মবন মাজে মদমন্ত গজৰাজে
 অপ্ৰয়াসে কৰয় কদন ।
 বথী বথ ঘোটকক মদমন্ত কুঞ্জৰক
 সেহিমতে কৰয় মৰ্দন ॥
 সহদেৱ নকুলৰ বিশাল চোখাল শৰ
 দেখি যেন ত্ৰিশূল সকল ।
 দেখো সিটো বিগ্ৰহান মদ্ৰৰ শৰীৰে বাণ
 পৰি ভৈল সমস্তে বিফল ॥ ২৭৩৩৭
 ভীম সাত্যকিৰ শৰে পৰ্বত বিদাৰ কৰে
 সমুদ্ৰক শুষিবে সামৰ্থ ।
 যমদণ্ড পটন্তৰ হেনয় দাকণ শৰ
 শল্যৰ শৰীৰে ভৈল ব্যৰ্থ ॥
 মোৰ ইফদেৱ নিজ প্ৰভুৰ বচন সত্য
 কেনমতে কৰিবো সম্প্ৰতি ।
 এহিমতে চিন্তা কৰি কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তি
 সম্ভবক গৈলা মহামতি ॥ ২৭৩৩৮
 হয় হস্তী বথী বথ সাজি ৰাজ নিবন্তৰ
 খেদি গৈলা শল্য নৃপতিক ।
 সিংহনাদে নানা বাজে অশ্ব-কুঞ্জৰৰ শব্দে
 দলদোপ কৰি পৃথিৱীক ॥

বাৰিবাৰ মেঘগণ বায়ুৰাজে আনিলন্ত
 পৃথিৱীত জলবৃষ্টি কৰে ।
 সেহিমতে ধৰ্ম্মৰাজে সামৰাজ জয়া সাজে
 আচ্ছাদিল দশোদিশ শৰে ॥ ২৭৩৩৯
 হেন দেখি মদ্ৰেখৰে মহাধনু ধৰি শৰ
 অস্ত্ৰগণ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 আকাশত দেখি যেন সোণাৰ ফৰিঙ্গা হেন
 উৰি যাই কৰিয়া আক্কাৰ ॥
 পৃথিৱীত জাকে জাকে পৰে সবে দেখি তাক
 যেন নানা বনপক্ষীচয় ।
 কতো আসে কতো পৰে নানাবিধ শব্দ কৰে
 নাহিকে বিচ্ছেদ ক্ষয় বয় ॥ ২৭৩৪০
 শৰে হেন অক্কাৰ নেদেখয় কাকো আৰ
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ ছয়োদলে ।
 লঘু হস্ত মদ্ৰৰাজ ঘোৰ সংগ্ৰামৰ মাজ
 শৰায় কৰিল সকলে ॥
 সসৈন্তে সহিতে পাচে ধৰ্ম্ম নৃপতিক গীড়ি
 সিংহ যেন নাদে ঘনে ঘন ।
 শল্যৰ বিক্ৰম হেন দেখিয়া বিস্ময় মন
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্বদেৱগণ ॥ ২৭৩৪১
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ যুযুধান বুকোদৰ
 মাদ্ৰীৰ তনয় সহদেৱ ।
 নকুল প্ৰমুখে আনো শল্যক যুদ্ধক প্ৰতি
 আগবাঢ়ি নাসিলন্ত কেৱ ॥
 পাণ্ডৱৰ বণ ভঞ্জে পাচে মদ্ৰপতি ৰঞ্জে
 বল দিয়া শব্দ গোট বাইল ।
 শুনি বীৰ অশ্বখামা কণেকো নকৰি ক্ষমা
 সহদেৱ নকুলক ধাইল ॥ ২৭৩৪২
 হেন দেখি ধনঞ্জয় ধৰি দিব্য শৰচয়
 শুক তনয়ক প্ৰহাৰিলা ।

তান যত অনুচৰ বীৰগণ ত্ৰিগৰ্ভব
 নিবস্তবে স্বাকো তাড়িলা ॥
 পুনৰপি কোপ কৰি তিনি শিলীমুখ ধৰি
 ভেদিলন্ত দ্রৌণীৰ হৃদয় ।
 আৰো দুই দুই শৰে প্ৰহাবিলা নিবস্তবে
 সমস্ত বথীক ধনঞ্জয় ॥ ২৭৩৪৩
 তথাপিতো বীৰগণ নেৰিল দুৰ্য্যোৰ বণ
 অসংখ্যাত শৰ প্ৰহাবিলা ।
 বাৰিষাৰ মেঘে যেন অবিচ্ছেদ কৰে বৃষ্টি
 দশোদিশ বিদিশ ঢাকিলা ॥
 দ্রৌণীক কৰিয়া আগ অৰ্জ্জুনক নেদে লাগ
 সমৰত বধিবাক আশে ।
 ত্ৰিতয় হাজাৰ বথী এহিমতে কৰে বণ
 বথে ছড়ি বেঢ়ি আশে পাশে ॥ ২৭৩৪৪
 হুৰ্ণ পুষ্টিয়া শৰ জাকে জাকে পৰে গৈয়া
 অৰ্জ্জুনৰ বথৰ উপৰে ।
 ধ্বজ দণ্ড পতাকাকো ভেদিলন্ত নিবস্তবে
 ফুটিলন্ত দেৱ চক্ৰধৰে ॥
 আপুনিও শৰজালে ফুটিলন্ত ধনঞ্জয়ে
 কুশগাছ দিতে সন্ধি নাই ।
 হেনয় অদ্বুত যুদ্ধ কৰ্ণপথে নৈয়ো শুনি
 চক্ষুৰ গোচৰ কোনো ঠাই ॥ ২৭৩৪৫
 একশত উল্কা সমে প্ৰকাশ কৰয় যেন
 পৃথিৱীত নামিয়া বিমানে ।
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ সমে সেহিমতে শোভা কৰে
 কৃষ্ণ-অৰ্জ্জুনৰ বথুখানে ॥
 পাচে বীৰ ধনঞ্জয় শৰাইত শৰচয়
 অসংখ্যাত প্ৰহাৰ কৰিল ।
 উক শিৰ কৰ কটি জানু জজ্ঞা হুদি ফুটি
 বথীগণ বিস্তৰ মৰিল ॥ ২৭৩৪৬

জম্বুনদ হুৰ্ণৰ শব্দ শুনোহৰ
 তাহাতে পাৰ্থক আছে লেখি ।
 সিটো বণ ধৰণীত দশোদিশ মনোনীত
 অৰ্জ্জুনৰ যুৰ্ত্তিময় দেখি ॥
 ধনঞ্জয় হতাশন দহিলন্ত বথীগণ
 প্ৰকাশয় সমৰ ধৰণী ।
 পতাকা বথৰ চক্ৰে ভূণ বাণে বহু অস্ত্ৰে
 ঈশাদণ্ডে যুৱালি জোটনি ॥ ২৭৩৪৭
 বিচিত্ৰ চামৰছত্ৰে ধ্বজ অলঙ্কাৰে বহু
 কুণ্ডল কিৰীটি সম শিৰে ।
 সহস্ৰ সংখ্যাত বাহু উক জানু জজ্ঞা ছেদি
 বথ পথ ঢাকিলন্ত বীৰে ॥
 দুতয় সহস্ৰ বথ বথী সমে কণিতেকে
 সংহাবিলা অৰ্জ্জুনে সকলে ।
 প্ৰলয় কালৰ যেন ভীষণ অগনি কুণ্ড
 সেহিমত কুন্তীস্থত জ্বলে ॥ ২৭৩৪৮

চুলভী

হেন পৰাক্ৰম দেখিয়া পাৰ্থক
 অস্থখ্যামা মহাভাগ ।
 আপুনাৰ বথে চৰিয়া সত্ৰবে
 ভেটিলন্ত তাৰ আগ ॥
 দুইবো বথৰ শ্বেত মনোহৰ
 বেগবন্ত বায়ু সম ।
 দুয়ো মহাবল পুৰুষ শাৰ্দূল
 সংগ্ৰামত দুয়ো যম ॥ ২৭৩৪৯
 ধনঞ্জয় দ্রৌণী বীৰ চুড়ামণি
 প্ৰহাৰে দুয়ো দাক্ষ ।
 দুয়ো লঘু হস্ত জানে নানা অস্ত্ৰ
 বয়সে দুয়ো তৰুণ ॥

অশ্বখামা পাচে বাহুয় নাবাচে
ভেদিল পাৰ্ধব তনু ।
দশ শব হানি আতি দৃঢ় কবি
আজুৰি আনিয়া ধনু ॥২৭৩৫০
গোবিন্দব অঙ্গে মাঝিলন্ত খঙ্গে
হৃদয়ে পশিল টানে ।
তথাপি প্রহাব নকবি অৰ্জুনে
আছিল মুহূৰ্ত্ত মানে ॥
গাণ্ডীৱ ধনুব ধৰি উপবক
বহিলা নকবি শব ।
শুক তনয়ক মাঅ কবি বীবে
হাসি হাসি অনন্তব ॥২৭৩৫১
সাবধি বধক ছুতয় শায়ক
মাতিলন্ত অল্প কবি ।
তথাপিতো সিটো চাৰিয়ো ঘোটক
তাবন্ধণে গৈল মৰি ॥
পাণ্ডৱৰ কৰ্ম দেখি অশ্বখামা
কিঞ্চিত হাস্য কৰিয়া ।
বধৰ নামিয়া ভূমিত থাকিলা
মুঘল তুলি ধৰিয়া ॥২৭৩৫২
অৰ্জুনক প্রতি প্রহাব কৰিয়া
আকাশে চলিয়া যাই ।
যেন পাট মূৰ মুণ্ডিয়া আছয়
দাকণ পৰিখ প্রায় ॥
দেখি ধনঞ্জয় মাৰি শবচয়
কবিলন্ত খণ্ড খণ্ড ।
সাত ভাগ ছয়া পবিল ভূমিত
প্রচণ্ড মুঘল দণ্ড ॥২৭৩৫৩
দেখিয়া দ্রৌণীৰ কাম্পায় শবীৰ
ক্ৰোধ জ্বলি গৈল বব ।

গিৰি শৃঙ্গ যেন পৰিঘ ধৰিলা
বজ্র যেন ভয়ঙ্কৰ ॥
হৃদয়ক লক্ষ্য কৰিয়া মাঝিল
দ্রৌণী বণে বিশাৰদ ।
গগন মণ্ডলে বায়ু বেগে চলে
আকৰ্ণ কৰি শব্দ ॥২৭৩৫৪
জ্বলন্ত অগনি সদৃশ পৰিঘ
আসে দেখি সব্যসাচী ।
আতি খুবতৰ পাঞ্চপাট শব
ভূণব লৈলন্ত বাছি ॥
পৰিঘক লক্ষ্য কৰি মাঝিলন্ত
আকাশত পাইল লাগ ।
পাঞ্চপাট শবে পুণী যেন কাটি
কবিলন্ত ভাগ ভাগ ॥২৭৩৫৫
আবো তিনি শব আতি ভয়ঙ্কৰ
শুণত জ্বৰিলা আনি ।
শুক তনয়ৰ ভেদিলা হৃদয়
আকৰ্ণ পূৰিয়া টানি ॥
দাকণ প্রহাবে নকম্পিলা দ্রৌণী
পৌৰুষ বাধি বহিলা ।
কৰে ধনু ধৰি শবযুগ্ধি কৰি
আকাশ সমে পূৰিলা ॥২৭৩৫৬
পাচে মহাবথ নায়ত স্তবথ
দ্রুপদ বাজাব ভাই ।
বিক্রম দ্রৌণীৰ নসহিয়া বীৰ
বথে চৰি গৈলা ধাই ॥
বধৰ সম্বাদ যেন ঐশ্বনাদ
ধনুব কৰি টকাব ।
অতি তীক্ষ্ণতৰ শণাইত শব
কবন্তে গৈল প্রহাব ॥২৭৩৫৭

কোপে মহাবথ আময় হুবথ
দেখিয়া শুকনন্দনে ।
খজাল সর্পক প্রহার করিল
নজানি যেন চবণে ॥
সেহিমতে বলী কোপে গৈল জ্বলি
হুবথব দবশনে ।
জ্ঞাতজ্ঞ করিয়া দশন কাম্বুবি
নয়ন ফুৰাৰে ঘনে ॥২৭৩৫৮
যেন যমদণ্ড কবাল প্রচণ্ড
গুণত জ্বলি। আনি ।
বক্ষস্থল ক্ষয় করিয়া স্থবিত
বল দি মাঝিলা টানি ॥
গগন মণ্ডলে শৰে পাক কৰে
পাশ পাইলা হুবথব ।
হৃদয় বিদাৰি পৃথিবীত সিটো
পশিল নবাচ শব ॥২৭৩৫৯
মহাক্রোধ হস্তে কাম্পতে কাম্পতে
হুবথ পৰিল সৰি ।
গিৰি শৃঙ্গ যেন ভূমিত পৰিলা
দেববাজ গৈল ডৰি ॥
সমবে হুবথ ধৰি মহাবথ
গুৰুপুত্র অশ্বখামা ।
তাহানে বথৰ উপবে সত্বে
চবিলন্ত ঘোৰ কৰ্ম্মা ॥২৭৩৬০
সংসপ্ত দলক লৈয়া অৰ্জ্জুনক
কবিলন্ত ঘোৰ বণ ।
পার্শ্ব একেস্থব আমাৰ বিস্তৰ
বেড়ি মাৰে বীৰগণ ॥
ছুতয় প্রহৰ গত দিনকৰ
প্রলয় হৈল প্রজাব ।

কুন্তীৰ তনয় পূৰ্ণ কবিলন্ত
নগৰ যম বাজাব ॥২৭৩৬১
বীৰ অৰ্জ্জুনৰ দ্রোণৰ পুত্রব
সমব সংহৰি থও ।
হুৰ্যোধন আদি বীৰসকলৰ
যুদ্ধৰ কাহিনী কও ॥
নমো যদুপতি চবণে সম্প্রতি
দণ্ডবতে কোটিবাব ।
মই অনাথক তুমি নাথ বিনে
তাৰিবেক কোনে আৰ ॥২৭৩৬২
তুমি নিজ স্বামী নজানোহো আমি
মায়ায়ে মোহিলে মোক ।
কাম ক্রোধ লোভ মোহ অহঙ্কার
নছাড়য় চিন্তা মোক ॥
এবে দীনবন্ধু কৃপা একবিন্দু
পতিতক কৰিয়োক ।
মুখে তমু নাম কর্ণে অবিজ্ঞায়
নির্মাল গুণ শুনোক ॥২৭৩৬৩
তোমাৰ দাসৰ দাসৰ সঙ্গত
সদা মোৰ হোক বতি ।
অভয় চবণ কমলত মন
বহোক মজি সম্প্রতি ॥
এতেক প্রসাদ মাগো তমু পাৰে
কবা প্রভু পূৰ্ণ কাম ।
কহে দামোদৰ নিবন্তবে নব
ডাকি বোলা বাম বাম ॥২৭৩৬৪
শল্য বধ
পদ
সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
ধৃষ্টদ্যুম্ন সমে যুদ্ধ তমু তনয়ব ॥

কৰে ধনু ধৰি দুৰ্যোধন নবপতি ।
 বধে চৰি গৈলা ধৃষ্টদ্যুম্নক সম্প্রতি ॥ ২৭৩৬৫
 শূল শক্তি শৰ অসংখ্যাত বৰিষস্তে ।
 যেন মহা মেঘখণ্ড চলিল গৰ্জ্জস্তে ॥
 পাচে পাঞ্চ বাণ বাজা হানিলা সত্বেৰে ।
 দ্রোণৰ শত্ৰুৰ হানিলন্ত কলেবৰে ॥ ২৭৩৬৬
 পুনৰপি সাত শৰে হৃদয় ভেদিল ।
 পাচে ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ ক্রোধত জ্বলিল ॥
 সত্তৰি শায়ক বাছি জুবিলা গুণত ।
 দুৰ্যোধন নৃপতিৰ হানিলা বুকত ॥ ২৭৩৬৭
 পৰম দাক্ষণ ধৃষ্টদ্যুম্নৰ প্ৰহাৰ ।
 লভিয়া কম্পিল তনু কোঁৱৰ বাজাৰ ॥
 ভাতৃক দুৰ্বল দেখি তবু পুত্ৰচয় ।
 খেদি গৈল লগে লৈয়া সেনা সমস্তয় ॥ ২৭৩৬৮
 আনো বাজাগণ বাজপুত্ৰ নিবস্তবে ।
 খেদি গৈলা কোপে ধৃষ্টদ্যুম্নক সমৰে ॥
 দশোদিশে বেড়ি প্ৰহাৰয় অস্ত্ৰশস্ত্ৰ ।
 দেখাই আপুনাৰ বলবীৰ্য্য লঘুহস্ত ॥ ২৭৩৬৯
 কৃতবৰ্ম্মা শিখণ্ডীৰ লাগিল সমৰ ।
 ভদ্ৰকৰ সন্মৈ যুদ্ধ গোতম পুত্ৰৰ ॥
 আনো বীৰগণে বণ-পাশা পাতিলেক ।
 আপুনাৰ নিজপ্ৰাণ তাত আৰিলেক ॥ ২৭৩৭০
 কুরু-পাণ্ডৱ বীৰগণ নিবস্তব ।
 আপুনাৰ জয় হেতু কবন্ত সমৰ ॥
 আউল জাউল যুদ্ধ কৰে নিবস্তবে ।
 নকৰিলো পদ আৰ বাহুল্যক ডৰে ॥ ২৭৩৭১
 আৰ সাৰ উদ্ধাৰিয়া কৰিলো প্ৰস্থন ।
 জানি নিন্দা নকৰিবা সন্তাসদগণ ॥
 পাণ্ডৱ বখীগণ শল্য নৃপবৰ ।
 শুনা যেনমতে ঘোৰ ককিল সমৰ ॥ ২৭৩৭২

শবদৃষ্টি কৰি শল্যে ঢাকিল গগন ।
 কবিলেক গীড়া পাণ্ডৱ বীৰগণ ॥
 ভীম সাত্যকিকে পীড়িলেক হানি শৰ ।
 বাণাঘাতে জৰ্জৰিত দুইবো কলেবৰ ॥ ২৭৩৭৩
 সহদেৱ নকুল যৱজ্ঞা দুই বীৰ ।
 যম সম পৰাক্ৰম দুৰ্জয় শৰীৰ ॥
 তাহানো শৰীৰ ভেদিলেক মদ্ৰবাজা ।
 নাই তেজ মাংস বহি আছে অস্থি মজ্জা ॥ ২৭৩৭৪
 শুখান বনক যেন দহে ছতাশন ।
 সেহিমতে শল্যে সেনা কৰয় দলন ॥
 মাতুলৰ পৰাক্ৰম নকুলে আকলি ।
 আতি শীঘ্ৰে খেদি পাচে গৈলা মহাবলী ॥ ২৭৩৭৫
 মাদ্ৰীৰ তনয়ে হানিলেক দশ বাণ ।
 দশোদিশ কবিলেক শৰে আচ্ছাদন ॥
 আৰ দশ শৰ বাছি লৈলা ভালমত ।
 হাসি হাসি হানিলেক হৃদয় মধ্যত ॥ ২৭৩৭৬
 সূৰ্য্য পুংথিয়া শগাইত ইটো শৰ ।
 ভেদিলেক মৰ্ম্মস্থান নৃপতি শল্যৰ ॥
 কিঞ্চিত্ত বিহ্বল ভাৱে আছিল নৃপতি ।
 হানিল অসংখ্য বাণ নকুলক প্ৰতি ॥ ২৭৩৭৭
 মাতুলৰ পাইলা বীৰ দাক্ষণ প্ৰহাৰ ।
 চমৎকাৰে বহিলন্ত মাদ্ৰীৰ কুমাৰ ॥
 হেন দেখি ধৰ্ম্মবাজ সাত্যকি অপৰ ।
 মাদ্ৰীপুত্ৰ সহদেৱ বীৰ বুকোদৰ ॥ ২৭৩৭৮
 এহি চাৰি মহাবীৰ খেদি এক জোপে ।
 দশন কামুৰি ধনু ধৰি মহাকোপে ॥
 বধচক্ৰঘোষে দশোদিশক পুৰিল ।
 দলদোপ কৰি মহীমণ্ডল লবিল ॥ ২৭৩৭৯
 সংহৰিতে শত্ৰুক আহুয় মদ্ৰবাজ ।
 বেড়িলেক চাৰি বীৰে সংগ্ৰামৰ মাজ ॥

মহাধনু ধৰি কোপে মদ্র নৃপবৰ ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰক হানিলা তিনি শৰ ॥ ২৭৩৮০
 সাত শৰ প্ৰহাৰিলা ভীষ্মৰ গাৱত ।
 সাত্যকিক মাৰিলন্ত বাণ এক শত ॥
 সহদেৱ শৰীৰে বিক্ৰিলা তিনি শৰ ।
 খুৰপতি বাণ ৰাজা হানি অনন্তৰ ॥ ২৭৩৮১
 স্তৰ্ণ মণ্ডিত দিব্য ধনু নকুলৰ ।
 ছেদিলা লীলায়ে মদ্রপতি ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 নকুলে অৰ্দ্ধেক ধনু আচাৰি পেলাইলা ।
 আন ধনু ধৰি কোপে পুনৰপি ধাইলা ॥ ২৭৩৮২
 যুধিষ্ঠিৰ দশ সহদেৱে দশ শৰে ।
 যাঠি শৰ মদ্রক মাৰিলা বুকোদৰে ॥
 নৱ গোটা বাণ মাৰিলন্ত যুযুধান ।
 শৰ ঘাৱে মদ্রৰাজা কোপে কম্পমান ॥ ২৭৩৮৩
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আজুৰিয়া টানে ।
 নৱ শৰে সাত্যকিক তাড়িলা সন্ধানে ॥
 পুনৰপি মাৰিলন্ত সত্তৰি শায়ক ।
 আৰো চাৰি শৰ মাৰি বথৰ ঘোটক ॥ ২৭৩৮৪
 আঠ বাণে হাততে কাটিলা ধনু শৰ ।
 সাৰথিকো বিবধ কৰিলা নৃপবৰ ॥
 সহদেৱ নকুলক ভীষ্মক সমৰে ।
 তিনিয়ো বীৰক পীড়িল শত শৰে ॥ ২৭৩৮৫
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক সংগ্ৰামৰ মাজে ।
 ভেদিলা হৃদয় দশশৰে মদ্রৰাজে ॥
 অদ্ভুত সমৰ ৰাজা দেখিলা শল্যৰ ।
 বিস্তৰ বীৰক খেদি যাই একেশ্বৰ ॥ ২৭৩৮৬
 সাত্যকি দেখন্ত পাণ্ডুগণ নিবন্তৰ ।
 বশৱৰ্তী হৈল বণে নৃপতি শল্যৰ ॥
 পৰ বীৰ বিমৰ্দ্দন বীৰ যুযুধান ।
 স্তবিত্তে ধৰিয়া পাচে আন ধনুখান ॥ ২৭৩৮৭

শল্য পৱনৰ বেগে আন ৰথে চড়ি ।
 সমৰে মদ্রক খেদি গৈল ডৰডৰি ॥
 সাত্যকি আসন্ত খেদি দেখি মদ্রপতি ।
 আগবাঢ়ি গৈলা কোপমনে মহামতি ॥ ২৭৩৮৮
 অদভুত ঘোৰ যুদ্ধ হৈল দুহাস্তৰ ।
 যেনমতে যুদ্ধ হৈল বলি বাসৱৰ ॥
 আগে পাচে মদ্রৰাজ দেখি যুযুধান ।
 বহ বহ বুলি মাৰিলন্ত দশ বাণ ॥ ২৭৩৮৯
 হেন দেখি মদ্রৰাজ কোপে কম্পমান ।
 জ্বলন্ত অনল সম বাছি লৈলা বাণ ॥
 স্তৰ্ণ পুংথিয়া শৰ আতি তীক্ষ্ণতৰ ।
 কৰ্ম্মমানে টানি প্ৰহাৰিলা নৃপবৰ ॥ ২৭৩৯০
 সন্ধানে পৰিল সাত্যকিৰ হৃদয়ত ।
 তন্ত্ৰিয়া ৰহিলা বীৰে ধৰিয়া ধ্বজত ॥
 দেখি পাচে মহাধনু ধৰি পাণ্ডুগণে ।
 খেদি গৈলা ক্ৰোধে মাভুলক বধ মনে ॥ ২৭৩৯১
 লাগিল তুমুল যুদ্ধ শল্য পাণ্ডৱৰ ।
 নদী যেন বহি যায় তেজে মনুষ্যৰ ॥
 শৰগণে সিংহনাদ কৰে ঘনে ঘন ।
 অন্তো অন্তো আক্ষেপ কৰয় বীৰগণ ॥ ২৭৩৯২
 সহস্ৰে সহস্ৰে শৰ কৰয় প্ৰহাৰ ।
 ঢাকিল পৃথিৱীখান নেদেখয় আৰ ॥
 গগন মণ্ডল ঢাকিলেক নিবন্তৰে ।
 অৰ্দ্ধে উৰ্দ্ধে দশোদিশে ঢাকিলেক শৰে ॥ ২৭৩৯৩
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে পাচে মদ্র নৃপবৰ ।
 কৰন্ত প্ৰহাৰ শৰ সদৃশ সৰ্গৰ ॥
 স্তৰ্ণৰ পুংথ প্ৰকাশয় কচিকৰ ।
 জোৰন্তে মাৰন্তে নেদেখয় একো নৰ ॥ ২৭৩৯৪
 পাণ্ডৱৰ শৰে ছেদি কৰিলে নিৰ্য্যাপ ।
 গুচিল আন্ধাৰ ৰবিমণ্ডল প্ৰসন্ন ॥

পবন বিক্ৰম বীৰ বৈব বিমৰ্দ্দন ।
 সবাৰো সমবে একেবাৰে কৰে বণ ॥ ২৭৩৯৫
 শল্যৰ ধনুৰ হস্তে বাণ বাহিৰায় ।
 কন কন কৰি শৰ গগনে সোমাই ॥
 গজ বাজী মনুষ্যত পৰে শৰচয় ।
 নাই ছেদভেদ যেন মেঘ বাৰিষায় ॥ ২৭৩৯৬
 শৰে ঢাকিলেক বণভূমি নিবস্তব ।
 বায়ুবেগে বধখান ফুৰয় শল্যৰ ॥
 পাচে সমদলে কোঁৱৰৰ বীৰগণ ।
 শল্য সখা কৰি পাণ্ডৱক দিলা বণ ॥ ২৭৩৯৭
 মাৰে কুকৰ্ণে খেদি পাণ্ডৱসেনাক ।
 একেধৰে ভীমে নিবাৰণ কৰে তাক ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুৰহস্তে দেখিলন্ত ।
 পাচে কোপমনে দ্রুতে খেদিয়া গৈলন্ত ॥ ২৭৩৯৮
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা আগবাঢ়ি দিলা বণ ।
 সঙ্গত যৱনসেনা সংসপ্তকগণ ॥
 সসৈন্য শকুনি খেদি আসে বৰ বাগে ।
 ভেদিলন্ত আগ সহদেৱ মহাভাগে ॥ ২৭৩৯৯
 পাঞ্চালিৰ পাঞ্চপুত্ৰে শিখণ্ডীৰহিত ।
 ধনু ধৰি দ্রৌণীৰ আগত উপস্থিত ॥
 সসৈন্যে সহিতে ধৰ্ম্মৰাজ্য যুদ্ধিষ্ঠিৰ ।
 সাত্যকি নকুল সহদেৱ মহাবীৰ ॥ ২৭৪০০
 শল্য নৃপতিক সবে কৰিল সমৰ ।
 লাগিল দাক্ষ যুদ্ধ কুক-পাণ্ডৱৰ ॥
 পবন অদ্ভুত কৰ্ম্ম মদ্র নৃপতিৰ ।
 উভয় দলত নেদেখোহো হেন বীৰ ॥ ২৭৪০১
 সসৈন্যে সহিতে পাণ্ডুগণে যুদ্ধ কৰি ।
 তথাপিহো মদ্রৰাজে কটাক্ষ নকৰি ॥
 তীক্ষ্ণতৰ শৰগণ মাৰি বীৰ শল্য ।
 যুদ্ধিষ্ঠিৰ নৃপতিক কৰিল বিকল্য ॥ ২৭৪০২

চন্দ্রক পীড়িল যেন শনি-স্বৰ গ্ৰহে ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক শল্যে পীড়িলা বিগ্ৰহে ॥
 অহিৰিষ সৰ্প যেন প্ৰহাৰয় শৰ ।
 ভীমক খেদিয়া পাচে গৈল নৃপবৰ ॥ ২৭৪০৩
 মদ্রৰ বিক্ৰম দেখি হস্ত লাঘৱয় ।
 যত কুকৰ্ণ যত পাণ্ডৱ আছয় ॥
 সাধুৰ্বাদ বচনে সবে কৰিলেক পূজা ।
 পলাই মহাভয়ে যত পাণ্ডৱৰ প্ৰজা ॥ ২৭৪০৪
 সৈন্যসকলক ধৰ্ম্ম কবন্তু আশ্বাস ।
 তথাপি পলাই শল্য হস্তে ছয়া ত্ৰাস ॥
 মাৰিলেক শল্য অসংখ্যাত বীৰগণ ।
 দেখি রাজা যুদ্ধিষ্ঠিৰ ছয়া কোপমন ॥ ২৭৪০৫
 আপুনাৰ পৌৰুষ আচৰি ধৰি বাণ ।
 শল্য নৃপতিক প্ৰতি কৰিলা সন্ধান ॥
 কিবা বণজয় কিবা সমৰত হত ।
 কৰিলা নিশ্চয় রাজা চিন্তিয়া মনত ॥ ২৭৪০৬
 মোৰ ইষ্টদেৱ কৃষ্ণে বুলিলন্ত কাজ ।
 বধিব অৱশ্যে সমৰত মদ্রৰাজ ॥
 সিটো বাক্য সত্য মোৰ কৰিবাক লাগে ।
 যেহি লাগে সেহি হোক পাচে কৰ্ম্মভাগে ॥ ২৭৪০৭
 কোটি গুণে সম যদি হোৱে মোক ধিক ।
 তথাপি সমবে বধিবোহো নৃপতিক ॥
 কদাচিতো ব্যৰ্থ নোহে কৃষ্ণৰ বচন ।
 এতেকে অৱশ্যে সিদ্ধ হৈব প্ৰয়োজন ॥ ২৭৪০৮
 হেন অনুভৱ কৰি কুন্তীৰ নন্দন ।
 ভ্ৰাতৃসকলক হেন বুলিলা বচন ॥
 মাধৱক শুনায়া বোলন্ত নৃপবৰ ।
 শুনিয়ো সোদৰ বীৰগণ নিবস্তব ॥ ২৭৪০৯
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ আনো বাজাবৰ্গ ।
 কোঁৱৰৰ অৰ্থে প্ৰাণ কৰিলা উৎসৰ্গ ॥

সৰাকো বধিলা তোৰা কৰিয়া সমৰ ।
 মোৰ শেষভাগ আছে শল্য নৃপবৰ ॥ ২৭৪১০
 অৱশ্যে বধিবো তাক ঘোৰ সমৰত ।
 কৃত্তিযৰ ধৰ্ম্মে গোবিন্দৰ বচনত ॥
 ইন্দ্রবো অজয় মোৰ কনিষ্ঠ দুতয় ।
 সহদেৱ নকুল যে মাত্ৰীৰ তনয় ॥ ২৭৪১১
 কৰিয়োক বধচক্ৰ বন্ধা দুয়োজনে ।
 অৱহেলা নকৰিয়া সাৱধান মনে ॥
 পৌকষ আচৰি বাধি কৃত্তিযৰ ধৰ্ম্ম ।
 কৰিবা সমৰ এৰি মাতুলৰ মৰ্ম্ম ॥ ২৭৪১২
 যদি মদ্রপতি হস্ত তোমাৰ নমস্তু ।
 মোৰ অৰ্থে যুদ্ধ আজি কৰিবা অৱশ্য ॥
 কুশলে থাকিয়ো ভূমিসৰ ভ্ৰাতৃগণ ।
 অৱশ্যে শল্যক বণে কৰিবো চলন ॥ ২৭৪১৩
 লুহি মদ্রৰাজে মোক কৰন্তোক হত ।
 একৰ মৰণ আজি হৈব সমৰত ॥
 বধখান সাজি মোৰ আনোক হৰিত ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ সাজি সবে যুদ্ধৰ সজ্জত ॥ ২৭৪১৪
 সমৰত জয় কিন্মা হোক পৰাজয় ।
 যুজিবোহো মাতুলক কহিলো নিশ্চয় ॥
 যুযুধান ডাহিনত ধ্বংস হুৱাবো বামে ।
 পাচত অৰ্জ্জুনে মোক বাধিবা সংগ্ৰামে ॥ ২৭৪১৫
 বীৰ বৃকোদৰে যুজিবন্ত মোৰ আগে ।
 এহিমতে নিয়োজি দিলন্ত ভাগে ভাগে ॥
 ৰাজ্যৰ আদেশ হেন শুনি বীৰগণ ।
 নৃপতিৰ হিত চিন্তি কৰিলা গমন ॥ ২৭৪১৬
 যি বীৰক যি থানত থাকিবো কহিলা ।
 সাৱধানে সিটো স্থানে সমস্তে বহিলা ॥
 ৰাজ্যৰ প্ৰতিজ্ঞা হেন শুনি সেনাচয় ।
 আনন্দে যুদ্ধক সবে কৰিলা নিশ্চয় ॥ ২৭৪১৭

মৎস্য নৃপ বীৰগণ পাঞ্চাল সোমক ।
 প্ৰতিজ্ঞা শুনিয়া সবে পূজিলা নৃপক ॥
 অসংখ্যাত বাহু ভণ্ড হৈল অনন্তৰে ।
 মহাবীৰগণে সবে সিংহনাদ কৰে ॥ ২৭৪১৮
 হেন দেখি প্ৰচণ্ড প্ৰতাপী মদ্রৰাজ ।
 ধনুগুণ মাজি যুজিবাক তৈল সাজ ॥
 পাণ্ডৱ দলক খেদি গৈল কোপমনে ।
 কোড়ুক লভিলা দেখি কুবীৰগণে ॥ ২৭৪১৯
 দুন্দুভিৰ দমদমি শঙ্কৰ শৱদে ।
 স্বৰ্গকো লজ্জিলা মনুষ্যৰ সিংহনাদে ॥
 অবিগণ বিমৰ্দ্দন ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 স্তব্ধমণ্ডিত ধনু ধৰিয়া কচিৰ ॥ ২৭৪২০
 দ্ৰোণ আচাৰ্য্যৰ উপদেশে নৃপবৰ ।
 নানাৰিধ অস্ত্ৰচয় আতি গুৰুতৰ ॥
 শল্যক সমৰে ক্ৰোধে প্ৰহাৰ কৰিল ।
 পৰ্বতক ঢাকি যেন ইন্দ্রে বৰষিল ॥ ২৭৪২১
 মদ্রৰাজে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক সমৰে ।
 অসংখ্যাত শব প্ৰহাৰিলা অনন্তৰে ॥
 তোমাৰ তনয় দুৰ্য্যোধন মহামতি ।
 ভীমসেন সবে যুদ্ধ কৰিল সম্প্ৰতি ॥ ২৭৪২২
 শৰাইত শবগণ মাৰি দুৰ্য্যোধনে ।
 মহামানী ভীমৰ কাটিলা ধ্বজ বণে ॥
 স্তব্ধৰ ধ্বজগোট কিঙ্কিণী সহিত ।
 বধ হস্তে খসি পাচে পৰিল মহীত ॥ ২৭৪২৩
 পুনৰপি নৃপবৰে ধৰি খুব শব ।
 ছেদিলেক ধনুখান ভীমৰ হাতৰ ॥
 পৰম বিচিত্ৰ ধনু আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 যেন শুণ্ডগোট মদ্রমন্ত কুঞ্জৰ ॥ ২৭৪২৪
 ধ্বজ ধনু ছেদি কোপিলন্ত ভীমসেন ।
 প্ৰলয় কালৰ বীৰ মহাক্ষয় যেন ॥

যমদণ্ড সম শক্তি ভুলি লৈলা বলে ।
 কবিল। প্রহাৰ নৃপতিৰ বক্ষস্থলে ॥ ২৭৪২৫
 হৃদয়ত পৰি শক্তি চেতন হবিল ।
 মহামোহ ছয়া ৰাজা বধত পবিল ॥
 কোপমনে পুনৰপি বীৰ বুকোদৰে ।
 ৰাজাৰ বধক গৈল খেদিয়া সজ্জবে ॥ ২৭৪২৬
 মহাবেগবন্ত আতি দেখিতে হৃদয় ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ঘোটক বধৰ ॥
 সাবধি সহিতে মাৰিলন্ত মুষ্টি হানি ।
 বায়ুৰ তনয় ভীমসেন মহামানী ॥ ২৭৪২৭
 হতবথে দুৰ্য্যোধন ৰাজা আছে পৰি ।
 দেখি বুকোদৰে খেদি যাস্ত ডবডৰি ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক বধিবাক মনে ।
 মহাক্ৰোধে নয়ন ফুৰাৰে ঘনে ঘনে ॥ ২৭৪২৮
 হাহাকাৰ কৰে দুখে কোঁৱৰসকল ।
 দেখি কৃপ কৃতবৰ্ম্মা দ্রোণী মহাবল ॥
 ভীমৰ ভেটিলা বাট অস্ত্ৰশস্ত্ৰ ধৰি ।
 দিব্যৰথে চড়ি দুৰ্য্যোধনক পাচ কৰি ॥ ২৭৪২৯
 সি কাৰণে প্ৰাণৰক্ষা পবিল ৰাজাৰ ।
 ধৰি ভীমে প্ৰচণ্ড কোদণ্ডখান আৰ ॥
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা অশ্বখামাক সমৰে ।
 কৰিলন্ত বীৰ বুকোদৰে অনন্তৰে ॥ ২৭৪৩০
 মনোজয় বথে চড়ি শল্য নৃপবৰ ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক খেদি গৈলন্ত সজ্জৰ ॥
 হেন দেখি কুন্তীৰ তনয় মহাবল ।
 ক্ৰোধত জ্বলিল যেন বাড়ৰ অনল ॥ ২৭৪৩১
 যুগান্ত-কালৰ যেন অগনি কিটাইল ।
 সেহিমতে মদ্রে নৃপতিক ৰাজা ধাইল ॥
 সঞ্জয়ে কহন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিত ।
 দেখিলে। অদ্বুত সিটো আতি বিপৰীত ॥ ২৭৪৩২

পূৰ্বত আছিল। ধৰ্ম্মৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ক্ৰমাবন্ত শাস্ত কৃপাশীল মহাবীৰ ॥
 সম্প্ৰতি দেখিলে। সেই কুন্তীতনয়ক ।
 নিদাক্ষণ ঘোৰ যুষ্টি আতি ভয়ানক ॥ ২৭৪৩৩
 বস্ত্ৰ ওৰপুপ যেন নয়ন দুতয় ।
 সৰ্বদাক্ষ শৰীৰ মহাক্ৰোধত কাম্পয় ॥
 শণাইত ভল্ল শৰ কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 যোদ্ধাসকলক ৰাজা বধিলা অপাৰ ॥ ২৭৪৩৪
 যতদূৰ বাণ বৰিষিয়া পাস্ত লাগ ।
 সমৰত যিটো বীৰগণ হৈল আগ ॥
 সবাকো বধিলা জ্যেষ্ঠ পাণ্ডুৰ তনয় ।
 বথীৰথ সাৰথিক হস্তী হয়চয় ॥ ২৭৪৩৫
 কৰিলন্ত শূন্য ৰণ-ভূমি নিবন্তৰ ।
 বধিলন্ত পশু যেনমতে পূৰ্বে হৰ ॥
 সেনাক সংহৰি যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 বহ শল্য বুলি খেদি গৈলা অনন্তৰ ॥ ২৭৪৩৬
 সমৰত ঘোৰ কৰ্ম্ম দেখিয়া ৰাজাৰ ।
 পলাইল সকল সেনা নৃপতি তোমাৰ ॥
 হেন দেখি মদ্রেৰাজ পাণ্ডৱক ধাইল ।
 হস্তীক দেখিয়া যেন কেশৰী কিটাইল ॥ ২৭৪৩৭
 দুইকো দুয়ো অসংখ্যাত শৰ বৰিষিল ।
 দুয়ো বীৰে দুইৰো বাণে সৰ্বদাক্ষে ফুটিল ॥
 সহস্ৰজালীয়া হৈল দুহানো শৰীৰ ।
 শল্য নৃপবৰ ৰাজা ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৭৪৩৮
 দুইকো দুই ভছন্ত গৰ্জ্জন্ত বাৰম্বাৰ ।
 নানা অস্ত্ৰে দুইকো দুয়ো কবন্ত প্ৰহাৰ ॥
 দুহান্তৰো তলু আতি কধিৰে বুৰিল ।
 পলাশ শিমলু যেন বসন্তে ফুলিল ॥ ২৭৪৩৯
 কবন্ত প্ৰকাশ দিব্য বধৰ উপৰ ।
 ৰণত দুৰ্জয় দুয়ো বীৰ ধনুৰ্জয় ॥

বিপৰীত সমৰ দেখিয়া বীৰগণ ।
 অস্ত্ৰো অস্ত্ৰে চাই সবে কৰে সম্ভাষণ ॥ ২৭৪৪০
 যদি সংগ্ৰামত হত হোৱে মদ্ৰেশ্বৰ ।
 অকণ্টকা ৰাজ্য পাচে হৈব পাণ্ডৱৰ ॥
 শল্য সমৰত যদি বধন্তু ধৰ্ম্মক ।
 দিবন্ত পৃথিৱী পাচে সবে কোঁৱৰক ॥ ২৭৪৪১
 নিশ্চয় নাহিকে কাৰো জয় পৰাজয় ।
 পাচে শল্য শণাইত মাৰি শৰচয় ॥
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ কাটিলন্ত ধনু থান ।
 তাৱক্ষণে যুধিষ্ঠিৰে ধৰি ধনু আন ॥ ২৭৪৪২
 শল্যক মাৰিলা কোপে তিনি সাত বাণ ।
 খুৰশৰে ছেদিলা হাতৰ ধনুখান ॥
 মাৰিলন্ত চাৰি ঘোঁৰা আৰো চাৰি শৰে ।
 দুই শৰে সাৰথিক বধি অনন্তৰে ॥ ২৭৪৪৩
 প্ৰকাশ কৰন্তে আগে আছে ধ্বজগোট ।
 ভল্ল শৰ হানি তাকো কৰি ঘোৰ চোট ॥
 ছেদিলা ত্বৰিতে তাকো কুম্ভীৰ তনয় ।
 দেখি তমু সেনাচয় ভৈল মহাভয় ॥ ২৭৪৪৪
 ৰথভঞ্জে মদ্ৰৰাজ পৰিল ভূমিত ।
 হেন দেখি পাচে দ্ৰোণ তনয় ত্বৰিত ॥
 আপুনাৰ নিজ ৰথে তুলিয়া শল্যক ।
 বায়ু বেগে নিলা কুকসেনাৰ মধ্যক ॥ ২৭৪৪৫
 যুহুৰ্ত্তেক মান শল্যে বিজ্ৰাম কৰিল ।
 যুদ্ধ জিনি যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি নাদিল ॥
 পাচে কিছো হুস্থ হৈয়া মদ্ৰ নৃপবৰ ।
 দীৰ্ঘ ৰথখান বীৰে সাজিয়া সত্ৰৰ ॥ ২৭৪৪৬
 নানা অস্ত্ৰশস্ত্ৰ লৈয়া যুদ্ধৰ সম্ভূত ।
 পুনৰপি সমৰ-ভূমিত উপস্থিত ॥
 যেন নীল মেঘখণ্ড প্ৰকাশ কৰয় ।
 শত্ৰুৰ সৈন্যৰ দেখি মনে মহাভয় ॥ ২৭৪৪৭

দিব্য ৰথখান বীৰে তুলি আলগাই ।
 তীক্ষ্ণতৰ শৰগণ গুণত চড়াই ॥
 বল দি হানিলা যুধিষ্ঠিৰৰ শৰীৰে ।
 তেজে তোল-বোল তমু ফুলিল কধিৰে ॥ ২৭৪৪৮
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক পীড়ি ঘোৰ শৰে ।
 সিংহনাদ মদ্ৰৰাজে কৰি অনন্তৰে ॥
 বীৰগণ চাহিয়া আছন্ত একদৃষ্টি ।
 মেঘ যেন বাৰিষা কৰয় জলবৃষ্টি ॥ ২৭৪৪৯
 সেহিমতে শল্যে শৰগণ বৰষিল ।
 গগন পুৰিল মহীমণ্ডল ভৰিল ॥
 ক্ষত্ৰিয়তো শ্ৰেষ্ঠ ক্ষত্ৰী শল্য নৃপবৰ ।
 যুযুধান বীৰকো হানিলা দশ শৰ ॥ ২৭৪৫০
 ভীম সহদেৱক বিক্ৰিলা ছয় বাণে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বিক্ৰিলা সন্ধানে ॥
 এহিমতে মদ্ৰৰাজে তাড়িয়া সবাৰ ।
 কৰিলা কদন পাচে পাণ্ডৱী-যোদ্ধাক ॥ ২৭৪৫১
 বাহুতক মাহুতক অশ্ব-কুঞ্জৰক ।
 বথী ৰথ সাৰথিক নিলন্ত ঘমক ॥
 আগুলে সহিতে হন্ত শৰ স্তম্ভিত ।
 পৰি আছে কুশ যেন যজ্ঞৰ ভূমিত ॥ ২৭৪৫২
 অন্তকালে অন্তকে সংহাৰে যেন প্ৰজা ।
 সেহিমতে সেনা বধিলন্ত মদ্ৰৰাজা ॥
 পাচে মহাক্ৰোধে পাণ্ডু পাঞ্চাল সৌমক ।
 প্ৰহাৰ কৰন্তে খেদি গৈলন্ত মদ্ৰক ॥ ২৭৪৫৩
 সহদেৱ নকুল সাত্যকি ভীমসেন ।
 সমদলে খেদিয়া গৈলন্ত ঘম যেন ॥
 ডকাডকি কৰি সবে জয়া একঠাই ।
 চৌপাশে বেড়িলে মদ্ৰ নৃপতিক পাই ॥ ২৭৪৫৪
 তীক্ষ্ণতৰ শৰগণ কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 দশো দিশে শৰজালে ভৈল অন্ধকাৰ ॥

দেখি মদ্রপতি কোপ কৰিয়া অপাব ।
 শত্ৰুৰ শবক সবে কৰিলা সংহাৰ ॥ ২৭৪৫৫
 কুণিতেকে সিটো অন্ধকাৰে হৈল ছন্ন ।
 দেখি যোদ্ধাগণ দশোদিশে জুপ্ৰসন্ন ॥
 সবাকো তেজিয়া মদ্রবাজ অনিৰ্ব্বাৰ ।
 ধৰ্ম নৃপতিক প্ৰতি কৰিলেক ধাৰ ॥ ২৭৪৫৬
 যুধিষ্ঠিৰ বাজাক বাধন্ত য়কোদৰ ।
 মাত্ৰীৰ তনয় দুই সাত্যকি অপৰ ॥
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন আদি আনো বীৰ নিবন্তৰে ।
 তথাপি দুৰ্জয় সিটো শল্য নৃপবৰে ॥ ২৭৪৫৭
 সাতপাট শৰে বীৰে ভেদিলা ধৰ্ম্যক ।
 পাচে নৱ বাণে বাজা পীড়িলা শল্যক ॥
 পুনৰপি তীক্ষ্ণতৰ জুৰি ঘোৰ শৰ ।
 দুতয় স্তনৰ মধ্য ভেদিলা শল্যৰ ॥ ২৭৪৫৮
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে কিছো ভৈলন্ত দুৰ্ব্বল ।
 দুৰ্য্যোধন আদি দেখিলেক কুকদল ॥
 নৃপতিৰ অনুমতি লৈয়া বীৰগণ ।
 শল্যক সমবে সবে কৰিলে বক্ষণ ॥ ২৭৪৫৯
 পাণ্ডুৰ তনয় মহাবীৰ যুধিষ্ঠিৰ ।
 বণত দুৰ্ম্মদ মদ্রপতি মহাবীৰ ॥
 দুইৰ দুই ছিদ্ৰে চাই প্ৰহাৰ কবন্ত ।
 পলে পলে মেঘে যেন দুহস্তো গৰ্জন্ত ॥ ২৭৪৬০
 পুৰুষ প্ৰধান দুয়ো নৃপতি উত্তম ।
 মহা বলবন্ত বাণভূল্য পৰাক্ৰম ॥
 ধনুৰ টকাৰ দুইবো যেন বজ্ৰপাত ।
 মাৰে বাহু ডাক্ষি যেন পৰয় নিৰ্ঘাত ॥ ২৭৪৬১
 দুইকো দুয়ো শৰগণ কবন্ত প্ৰহাৰ ।
 শল্য নৃপবৰে আৰো কুন্তীৰ কুমাৰ ॥
 গুণত জুৰিয়া লৈল ধৌত শৰচয় ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ছুয়ো ছুহাকো হানয় ॥ ২৭৪৬২

জোৰন্তে মাৰন্তে দুইকো নেদেখয় কেব ।
 বিন্ময় ভৈলন্ত সমস্ত ত্ৰিদশদেৱ ॥
 দুই গোটা বাঘে যেন যুঁজে ঘোৰ বণে ।
 ভ্ৰমে দুই গৃধ্ৰ যেন মাংসৰ কাৰণে ॥ ২৭৪৬৩
 পৰম বিষাল যেন দুয়ো নাগ সৰ্প ।
 মহাক্ৰোধা ইষ্ট ছুয়া জাত হৈল দৰ্প ॥
 সেহিমতে দুই বীৰ বলৰ দৰ্পত ।
 কৰে ঘোৰ বণ ক্ৰোধ কৰিয়া মনত ॥ ২৭৪৬৪
 ধৰ্ম্মবাজা শল্য কবন্ত অহঙ্কাৰ ।
 মদ্রপতি পাণ্ডৱক নিন্দে মাৰন্তাৰ ॥
 দাক্ষণ সমবে মদ্রেধৰ অনন্তৰ ।
 জ্বলন্ত অনল সম ধৰি ধনু শৰ ॥ ২৭৪৬৫
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আজুড়ি আনিয়া ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ভেদিলন্ত হিয়া ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে নকম্পিলা কুন্তীমুতে ।
 ধনুত জুৰিলা আনি বাণগণ ক্ৰন্তে ॥ ২৭৪৬৬
 শল্যৰ শৰীৰে সবে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 হৃদয়ত পৰি শৰ ভৈল পাৰো আৰ ॥
 কুকবংশধ্বজ যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ।
 মনত আনন্দে পাচে লভিলা সম্প্ৰতি ॥ ২৭৪৬৭
 পৰম বিষাল শৰ আতি তীক্ষ্ণতৰ ।
 হতাশন সম যমদণ্ড পটন্তৰ ॥
 হেন বাণ ঘাৰে মদ্রপতি মহাবীৰ ।
 হত হৈল শ্ৰুতি-জ্ঞান কম্পিল শৰীৰ ॥ ২৭৪৬৮
 মুহূৰ্ত্তেক মান আছিলেক অচেতনে ।
 লভিয়া চেতন পাচে মহাক্ৰোধমনে ॥
 অকণ নয়ন দুই ফুৰায় ঘনে ঘন ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন কৰিয়া গৰ্জন্ত ॥ ২৭৪৬৯
 পৰম প্ৰভাৱ শল্য সমান শত্ৰুৰ ।
 ধৰ্ম্মক মাৰিলা পীত্ৰ একশত শৰ ॥

উক শিব কৰ কটি হৃদয় ফুটিল ।
 শৰঘাৰে ধৰ্মৰাজ ক্ৰোধত জ্বলিল ॥ ২৭৪৭০
 নৱ গোটা দিব্য বাণ ধৰিয়া সজ্বৰ ।
 কাটিলা কৱচখান শল্যৰ গাৱৰ ॥
 হৃদয়ত ভেদিলন্ত তীক্ষ্ণ ছয় শৰে ।
 কুন্তীৰ তনয় যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰে ॥ ২৭৪৭১
 গুচিল কৱচ শল্য হৈলন্ত উদাস ।
 মধ্যাহ্নৰ সূৰ্য্য যেন কৰন্ত প্ৰকাশ ॥
 মহাবলৱন্ত মদ্ৰ ৰণে অনিৰ্ব্বাৰ ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনুখান আপুনাৰ ॥ ২৭৪৭২
 টানি আনি হানি দুই খুবপতি বাণ ।
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ কাটিলন্ত ধনু খান ॥
 হেন দেখি পাচে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ-
 গুৰুতৰ ধনুখান ধৰিয়া সজ্বৰ ॥ ২৭৪৭৩
 শল্যৰ শৰীৰে প্ৰহাৰিলা নিৰন্তৰে ।
 নুমুচিক যেনমতে পূৰ্বে পুৰন্দৰে ॥
 মদ্ৰৰাজে বাছি পাচে লৈলা দিব্য শৰ ।
 গৃধ্ৰপত্ৰে চায়া আছে দণ্ড সূৰ্য্যৰ ॥ ২৭৪৭৪
 ভীমসেন যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ গাৱৰ ।
 কাটিলা কৱচ দুইবো শল্য নৃপবৰ ॥
 নানা ৰত্ন কাম কৰি আছে কৱচৰ ।
 চিকিমিকি কৰে কান্দি আতি মনোহৰ ॥ ২৭৪৭৫
 ভূমিত পবিল খসি শৰীৰৰ হস্তে ।
 দুই কুণ্ড অগ্নি যেন পবিল জ্বলন্তে ॥
 চোঁচ এড়াই সৰ্প যেন আছে দুইজন ।
 হেন দেখি পাচে কুপ গৌতম নন্দন ॥ ২৭৪৭৬
 নৃপতিক প্ৰহাৰিলা পশ্চিম সায়ক ।
 একাধিক কুৰি শৰে দুৰ্জয় ভীমক ॥
 পুনৰপি সাত শৰে ভীমক মাৰিল ।
 নৱ বাণে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক তাড়িল ॥ ২৭৪৭৭

দুই হানো শৰীৰ হস্তে তেজ বহি যায় ।
 অনন্তৰে নৃপবৰ অন্তক পৰায় ॥
 প্ৰকাশন্ত অগ্নি সূৰ্য্য সম ছয় শৰ ।
 গুণত জুৰিয়া বাণ হানিলা সজ্বৰ ॥ ২৭৪৭৮
 পাণ্ডু বাণে কুপক ভেদিলা যুধিষ্ঠিৰ ।
 এক শৰে সাৰথিৰ ছেদিলন্ত শিব ॥
 অধোমুখে সাৰথি পবিল ধৰণীত ।
 দেখি মদ্ৰপতি কোপ কৰে বিপৰীত ॥ ২৭৪৭৯
 আতি তীক্ষ্ণতৰ বীৰে মাৰি চাৰি শৰ ।
 বধিলন্ত চাৰি ঘোঁৰা ৰাজ্যৰ ৰথৰ ॥
 পুনৰপি মদ্ৰপতি হানি ভল্ল বাণ ।
 ভেদিলন্ত ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ মৰ্ম্ম থান ॥ ২৭৪৮০
 সূৰ্য্য পুংথিয়া অসংখ্যাত মাৰি শৰ ।
 প্ৰলয় কৰিলা যোদ্ধাগণ পাণ্ডৱৰ ॥
 হেন দেখি পাণ্ডুৰ তনয় বৃকোদৰ ।
 বিপৰীত কোপে বীৰে কামুৰি অধৰ ॥ ২৭৪৮১
 আকৰ্ণ শৱদে নিজ টানিয়া কোদণ্ড ।
 তীক্ষ্ণ শৰগণ মাৰিলা প্ৰচণ্ড ॥
 মদ্ৰ নৃপতিৰ সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ ।
 ইন্দ্রধনু যেনমতে কাটিলন্ত তান ॥ ২৭৪৮২
 দুই বাণে হৃদয়ত ভেদিলা শল্যৰ ।
 বধিলন্ত চাৰি ঘোঁৰা মাৰি চাৰি শৰ ॥
 যোদ্ধাসকলৰ মध्ये যাক আগে গণি ।
 মহা বলৱন্ত ভীমসেন চূড়ামণি ॥ ২৭৪৮৩
 বাছি বাছি শৰগণ জ্বৰিতে হানিলা ।
 শল্যৰ গাৱৰ দিব্য কৱচ কাটিলা ॥
 আগবাঢ়ি সহদেৱে একশত বাণে ।
 মাড়ুলৰ শৰীৰত তাড়িলা সন্ধানে ॥ ২৭৪৮৪
 ভীমসেন তেতেক হানিলা তীক্ষ্ণশৰ ।
 ভেদিলন্ত কলেৱৰ নৃপতি শল্যৰ ॥

সাত্যকি প্ৰমুখ্যে বীৰগণ নিবস্তুবে ।
 কৰিলা প্ৰহাৰ সবে মদ্ৰক সমবে ॥ ২৭৪৮৫
 নাহি বধ সাবধি সহায় ধনু শৰ ।
 শত্ৰুগণ মধ্যে মদ্ৰপতি একেধৰ ॥
 বাৰম্বাৰ আগ পাচ চাস্ত মাত্ৰ আৰ ।
 নোৱাৰন্ত প্ৰতিকাৰ কৰিবাব তাৰ ॥ ২৭৪৮৬
 দাৰুণ প্ৰহাৰে পাচে মদ্ৰ মহাবাজ ।
 ব্যামোহ ভৈলন্ত ঘোৰ সংগ্ৰামৰ মাজ ॥
 মৃতক বধত বাজ! দেখিলন্ত পাচে ।
 দাৱে সমে খড়্গ খান উপবত আছে ॥ ২৭৪৮৭
 সহস্ৰেক তাৰা সমে আছে চৰ্ম্ম তাতে ।
 ত্বৰিতে তুলিয়া বীৰে ধবিলন্ত হাতে ॥
 মহাবলবন্ত মদ্ৰপতি মহামতি ।
 খেদি যাস্ত কোপে কুন্তীতনয়ক প্ৰতি ॥ ২৭৪৮৮
 বায়ুবেগে যাই ধাই অন্তক পৰায় ।
 মাদ্ৰীৰ তনয় নকুলক লগ পাই ॥
 কাটিলন্ত ঈষা দণ্ড কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 নকৰিলা চোট ছনাই নকুলক আৰ ॥ ২৭৪৮৯
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক যাস্ত ক্ৰোধ কৰি ।
 প্ৰলয়ৰ হৰে যেন কদ্ৰূকপ ধৰি ॥
 পৰম অদ্ভুত দেখি নৃপতিৰ কৰ্ম্ম ।
 মহাবৰ্ণীগণে স্তম্ভবন্ত ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম ॥ ২৭৪৯০
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি যত পাঞ্চাল সৃঞ্জয় ।
 ভীম যুধাৰ্জুন পাণ্ডৱৰ বীৰচয় ॥
 কোপে একে জোপে খেদি গৈলা নিবস্তুৰ ।
 মদ্ৰ নৃপতিক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা শৰ ॥ ২৭৪৯১
 আগ্ৰবে পাণ্ডবে আগে পাচে শৰ বাণে ।
 উক কব কঙ্ক কটি ফুটিল সঙ্কানে ॥
 তথাপিতো বেগ তন্ত নভৈল শল্যৰ ।
 বিপৰীত দেখি পাচে বীৰ বৃকোদৰ ॥ ২৭৪৯২

মনত গুণন্ত কিনো বীৰ বলিয়াৰ ।
 কটাক্ষ নকৰে ইটো আমাৰ প্ৰহাৰ ॥
 বাসৱৰ বজ্জ যেন যাই বেগ ধৰি ।
 আমাক কটাক্ষে নৃপতিক লক্ষ কৰি ॥ ২৭৪৯৩
 বধ ভঞ্জে ধৰ্ম্মবাজ ভূমিত আছন্ত ।
 খড়্গৰ প্ৰহাৰে তাক কৰিবেক অন্ত ॥
 হেন মনে মানি ভীমসেন মহামানী ।
 গুণত জুৰিলা দশ খুববাণ আনি ॥ ২৭৪৯৪
 শল্যৰ চৰ্ম্মক লক্ষ্য কৰি প্ৰহাৰিল ।
 খণ্ড খণ্ড কৰি বীৰে হাততে কাটিল ॥
 পুনৰপি ভল্ল শৰ হানি বৃকোদৰ ।
 খাণ্ডাখান কাটিলন্ত শল্যৰ হাতৰ ॥ ২৭৪৯৫
 খড়্গ নষ্ট দেখি বজ্জমনে ভীমসেন ।
 কৰিলন্ত নাদ মদমন্ত সিংহ যেন ॥
 দেখি বীৰ পাণ্ডুগণ আনন্দ লভিল ।
 শত্ৰুৰ সংবাদ সিংহনাদক কৰিল ॥ ২৭৪৯৬
 কোঁৱৰ দলত বৰ বিবাদ মিলিল ।
 ঘামিল শৰাৰ ভয়ে হৃদয় কম্পিল ॥
 খড়্গা চৰ্ম্ম ছেদ শূন্যহন্ত নৃপবৰ ।
 শৰ ঘাৱে জৰ্জৰিত ভৈল কলেৱৰ ॥ ২৭৪৯৭
 পাণ্ডৱৰ বৰ বৰ বীৰগণ যত ।
 বেটিল বাজাক বথে চড়ি সমবত ॥
 বাছি বাছি শৰগণ হানয় সঙ্কানে ।
 চক্ষু মুখ বাহু বক্ষঃস্থল নাক কাণে ॥ ২৭৪৯৮
 কুশৰ কণ্টক দিবে সন্ধি নাহি গাৱে ।
 সমস্ত শৰীৰ কৃত ভৈল বাণ-ঘাৱে ॥
 কধিৰে ব্যাপিল শিৰ হস্তে পদন্তল ।
 তথাপি সমবে মদ্ৰপতি মহাবল ॥ ২৭৪৯৯
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক খেদি যাই বেগ ধৰি ।
 ক্ষুদ্ৰ হৰিণক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥

বথ ভঙ্গে ভূমিত আছন্ত মহাবল ।
 ক্রোধে প্রকাশন্ত যেন জ্বলন্ত অনল ॥ ২৭৫০০
 বায়ু বেগে মদ্রবাজা আসে বব বেগে ।
 দেখি পাণ্ডুপুত্রে যুধিষ্ঠিৰ মহাভাগে ॥
 গোবিন্দৰ বচনক কবিয়া স্মৰণ ।
 চিস্তিল মনত মদ্রপতিৰ মৰণ ॥ ২৭৫০১
 কহিছা পূৰ্বত মোৰ ভাগ মদ্রপতি ।
 সিয়ো বাক্য সত্য কবিবাক মহামতি ॥
 মৰিছে চাৰিয়ো ঘোঁৰা সাৰ্বাধি সহিত ।
 হেন বথে আছে নিজ শক্তি বিপৰীত ॥ ২৭৫০২
 দুই হাতে টানি আনি তুলি উপবক ।
 লক্ষ্মীয়া ধৰিলা বাজা বধিবে শল্যক ॥
 ইন্দ্র শত্ৰু অস্বৰক বধিবাক মনে ।
 ধৰিলন্ত চক্রে যেনমতে নাৰায়ণে ॥ ২৭৫০৩
 সেহিমতে ধৰিলন্ত শক্তি প্রচণ্ড ।
 জম্বুদ স্তবৰ্ণৰ মনোহৰ দণ্ড ॥
 হীৰা মৰকত মণি প্রহাৰে উজ্জ্বল ।
 শণাইত অগ্রভাগ পৰম নিৰ্মল ॥ ২৭৫০৪
 তপ্ত স্তবৰ্ণৰ ঘণ্টা বৈদুৰ্য্যে শোভয় ।
 দৰশনে দেৱতাৰ ভয় উপজয় ॥
 ঘোৰৰূপে কালে যেন আছে পাশ ধৰি ।
 যমে যেন দৰশনে প্রাণ নেই হৰি ॥ ২৭৫০৫
 বাসৱৰ বজ্র যেন আতি দৃঢ়তৰ ।
 মহা উগ্র তেজ হতানল পটন্তৰ ॥
 ব্রাহ্মণৰ চণ্ডশাপ যেহেন অব্যৰ্থ ।
 আমোঘ শক্তি সিটো পৰম সামৰ্থ ॥ ২৭৫০৬
 বিশ্বকৰ্ম্মে আনি নানাবিধ মণি বহু ।
 শঙ্কৰৰ অৰ্ধে নিৰ্ম্মি কৰি মহাযত্ন ॥
 শত্ৰুৰ শৰীৰ প্রাণ কবিয়া ভোজন ।
 নিৰাৰণ কৰন্তা নাহিকে ত্ৰিভুবন ॥ ২৭৫০৭

সাত খান বহুমতী সাগৰে সহিত ।
 প্রাণীগণ সমে শক্তি পাৰয় দহিত ॥
 ব্রহ্মদেবী সকলৰ কালান্তক যম ।
 মহা বেগবন্ত মন পৱনৰ সম ॥ ২৭৫০৮
 যৈসানি পাণ্ডৱে কৰিলন্ত বাজসূয় ।
 দিলন্ত ঈশানে নৃপতিত ভূষ্ট হই ॥
 সেহিদিনা হন্তে যুধিষ্ঠিৰ মহামতী ।
 বাখিলন্ত শক্তি শত্ৰু সংহৰিতে প্রতি ॥ ২৭৫০৯
 স্তবৰ্ণৰ সিংহাসনে বসন্ত অলঙ্কাৰে ।
 স্তগন্ধি চন্দন নানাবিধ উপহাৰে ॥
 কৰন্ত মঙ্গল দিনে দিনে পূজা কৰি ।
 সম্প্ৰতি পাণ্ডৱে সেহি ঘোৰ শক্তি ধৰি ॥ ২৭৫১০
 কৰিল উদ্যোগ শল্য বধিবাক প্রতি ।
 পৰম নিষ্পাপ পুণ্য আত্মা মহামতি ॥
 অকণ নয়ন দুই ফুৰাই ঘনে ঘন ।
 ক্রোধে মদ্রপতিক কবিয়া নিবীৰ্ণ ॥ ২৭৫১১
 পূৰ্বে অন্ধকক বধিবাক যেন হবে ।
 ভয়ঙ্কৰ শূল ক্রোধে ধৰিলন্ত কৰে ॥
 সেহিমতে শক্তি ধৰ্ম্মবাজে ধৰি তুলি ।
 কৰিলা গৰ্জ্জন পাণী হত ভৈলি বুলি ॥ ২৭৫১২
 সাৰ মন্ত্ৰে অভিষেক কৰিলা যতনে ।
 কৃষ্ণ পাদ-পদ্ম দুই চিস্তি বাজা মনে ॥
 পাচে পাণ্ডুপুত্রে শক্তি হানিলন্ত বলে ।
 প্রলয়ৰ অগ্নি যেন আকাশত জ্বলে ॥ ২৭৫১৩
 সূৰ্য্যৰ জ্যোতিৰ জিনি শক্তি চলয় ।
 মন্দ তেজ অগনি নিস্পত্ত গ্ৰহচয় ॥
 অগনি স্ফুলিঙ্গ জাক জাকে বাহিৰায় ।
 বিপৰীত দেখি দুই দলে আছে চাই ॥ ২৭৫১৪
 শক্তিৰ প্রভাৱ হেন দেখি মদ্রপতি ।
 নাহি ভয় তথাপিতো যাক্ত শীত্ৰপতি ॥

আপুনাৰ নিজ জাতি ধৰ্ম্ম অনুসৰি ।
 হিয়া পাতি লৈলে বীৰে সিংহনাদ কৰি ॥ ২৭৫১৫
 হৃত দেখি হতাশন যেন বাঢ়ি যায় ।
 সেহিমতে শল্যে শকতিক গৈলা ধাই ॥
 তীক্ষ্ণতৰ শক্তি পৰিল হৃদয়ত ।
 মহাসৰ্পগোট যেন পশিল গৰ্ভত ॥ ২৭৫১৬
 মৰ্ম্মস্থানে ভেদি শক্তি নৃপতি শল্যৰ ।
 পৃথিৱী বিদাৰি সাজে প্ৰৱেশে অন্তৰ ॥
 তপত বালিত যেন পৰি বৃষ্টিজল ।
 নবহে নাপেক্ষি তাবক্ষণে যাই তল ॥ ২৭৫১৭
 সেহিমতে বিপুল যশস্তা নষ্ট কৰি ।
 মদ্র নৃপতিৰ প্ৰাণ শক্তি নিলা হৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ সম্মুখে সম্প্ৰতি ।
 প্ৰাণ ছাড়ি ভূমিত পৰিল মহামতি ॥ ২৭৫১৮
 আছিলন্ত পৃথিৱীক জাস্তি মদ্রপতি ।
 তাহান মৰণে উল্লসিল বহুমতী ॥
 আগবাঢ়ি ৰাজ্যক লৈলন্ত যেন কোলে ।
 আলিঙ্গিয়া কামিনী ধৰয় যেন ভোলে ॥ ২৭৫১৯
 নাকে মুখে কাণে চক্ষু শকতিৰ ঘাৰে ।
 পৰয় শোণিত নৃপতিৰ সৰ্ব্ব গাৱে ॥
 ক্ৰৌঞ্চক কাৰ্ত্তিকে ভেদিলন্ত যেনমতে ।
 সেহিমতে শল্য হৃত ঘোৰ সমৰতে ॥ ২৭৫২০
 ইন্দ্ৰৰ বাহন ঐৰাৱত সমসৰ ।
 দুই হাত মেলি পৰিলন্ত নৃপবৰ ॥
 পথা ছেদ হয় যেন বৈল গিৰিবৰ । ।
 সেহিমতে পৰিল শল্যৰ কলেৱৰ ॥ ২৭৫২১
 দুই খান হস্ত ইন্দ্ৰধনু যেন জলে ।
 কেয়ুৰ কঙ্কণ সম ধৰণী মণ্ডলে ॥
 পৰম মহন্ত ধৰ্ম্মবন্ত মদ্রপতি ।
 বধিলন্ত ধৰ্ম্মযুদ্ধে ধৰ্ম্মৰ সন্ততি ॥ ২৭৫২২

যজ্ঞৰ মধ্যত অগ্নি হোৱন্ত প্ৰবল ।
 পাচে মহাশাস্ত হোন্ত ভুঞ্জিয়া সকল ॥
 পাণ্ডৱদলক দহি শল্য শাস্ত ভৈল ।
 তথাপি শৰীৰ শোভা হৰক নগৈল ॥ ২৭৫২৩
 পাণ্ডৱৰ বীৰগণে দেখি ৰজমানে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক পুজিলা ৰচনে ॥
 নানাবিধ ৰাণ্য ভণ্ড বাইল অসংখ্যাত ।
 ৰাৰম্বাৰ সিংহনাদ ভৈল সিবেলাত ॥ ২৭৫২৪
 অঙ্গীকাৰ সত্য কৰিলন্ত কুন্তীমত ।
 মনত আনন্দ ৰাজ্য লভিলা বহুত ॥
 দিব্য ৰথখন সাজি সাৰথি যোগাইল ।
 তাতে চড়ি ধনু ধৰি কোঁৱৰক ধাইল ॥ ২৭৫২৫
 শুনা সৰ্বজন মন সাৱধান কৰি ।
 শল্য হেন ৰাজ্য নিমিষেকে গৈল যবি ॥
 বল দৰ্প অহঙ্কাৰ হৈল সবে ছাই ।
 কালৰ আগত বৰ ছোট কিছো নাই ॥ ২৭৫২৬
 ব্ৰহ্মা দেৱ আদি কৰি পিন্ধৰা পৰ্য্যন্তে ।
 সবাবো মৰণ আছে নিজ আয়ু হস্তে ॥
 জানি পৰলোক হিত চিন্তা মন কৰি ।
 কহে দামোদৰ দাসে বোলা হৰি হৰি ॥ ২৭৫২৭

দ্বন্দ্বী

সঞ্জয় বদতি	শুনিয়ে সম্প্ৰতি
অনন্তৰে কুকপতি ।	
শল্যক সংহতি	কবে ধনু ধৰি
যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ॥	
পক্ষীৰাজ যেন	খেদে সৰ্পগণ
সেহিমতে কুন্তীমতে ।	
অনাথ সেনাক	মাৰি শৰজাক
ক্ৰোধে খেদি যাই ক্ৰতে ॥ ২৭৫২৮	

অৰ্ণৱকতে শত সহস্ৰেক হত
কবিলন্ত ভল্ল শবে ।

শল্যৰ কনিষ্ঠ ছয়া শোকাৱিষ্ট
খেদি গৈলা অনন্তবে ॥

আতি ছবাসদ বণত দুৰ্ম্মদ
শল্যৰ সিটো সোদৰ ।

ভাইৰ প্ৰতিকাৰ কৰো বুলি ক্ৰোধে
হানিলা নাৰাচ শব ॥ ২৭৫২৯

আবো ছয় বাণ কবিলা সন্ধান
নৃপতিৰ হৃদয়ত ।

দুই খুব শব আতি তীক্ষ্ণতৰ
ধৰি সিটো সমৰত ॥

ভয়ঙ্কৰ ধনু ছেদি বীবে পুনু
বথৰ ধ্বজ কাটিল ।

ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ বক্ষঃস্থলে দুই
বিংশতি শব হানিল ॥ ২৭৫৩০

মনে কোপ কৰি আন ধনু ধৰি
পাচে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।

আতি তীক্ষ্ণতৰ মাৰি ভল্ল শব
ছেদিলন্ত তাৰ শিৰ ॥

কিৰীটি কুণ্ডল সমে শিৰ তাৰ
পৰিল খসি ভূমিত ।

যেন স্বৰ্গবাসী পুণ্য ক্ষয় ভৈলে
পতন হোৱে ভূমিত ॥ ২৭৫৩১

তাহান মৰণ দেখি কুৰুগণ
কবিলেক হাহাকাৰ ।

দশোদিশ ভাগি পলাইবে লাগিল
মিলিল ভয় সবাৰ ॥

দিব্য বথে চড়ি খেদে ডৰডৰি
সাত্যকি শিলিৰ নাতি ।

দেখি কৃতবৰ্ম্মা বণে ঘোৰ কৰ্ম্মা
খেদি গৈলা ক্ৰোধে আৰ্জি ॥ ২৭৫৩২

যেন গজৰাজ দেখি মদমত্ত
কুঞ্জৰে খেদিয়া যাই ।

হাৰ্দিকক দেখি সেহিমতে ক্ৰোধে
সাত্যকিয়ো গৈলা ধাই ॥

দুইকো দুই খেদি হৈল একধান
কৃতবৰ্ম্মা যুযুধান ।

দুয়ো মহাবীৰ দুৰ্জয় শৰীৰ
বলত দুয়ো সমান ॥ ২৭৫৩৩

দুয়ো বিশাৰদ পৰম দুৰ্ম্মদ
জানয় অস্ত্ৰ সমন্ত ।

দৃঢ় মুষ্টি দুয়ো মহা ধনুৰ্দ্ধব
দুয়ো বীৰ যুযুস্ত ॥

ক্ৰোধে ছতাশন বেগত পৰন
প্ৰতাপত দিনকৰ ।

গগন মণ্ডল ঢাকিল সকল
শব বৃষ্টি ছহাস্তৰ ॥ ২৭৫৩৪

কৃতবৰ্ম্মা কোপে পৰম আটোপে
ধনুক কৰি টকাৰ ।

দশ গোটা বাণ সাত্যকি বীৰৰ
হিয়াত কৰি প্ৰহাৰ ॥

পাচে কতো পৰে ভাস্ক তিনি শবে
বথৰ ঘোঁৰা হানিল ।

মাৰি এক বাণ পুনৰপি তান
মুঠিতে ধনু কাটিল ॥ ২৭৫৩৫

কটা ধনু খান পেলাই যুযুধান
আন ধনু আৰ লৈল ।

অৰুণ নয়ন কুৰাই ধনে ঘন
ক্ৰোধত বীৰ কলিল ॥

স্তনব অস্তব দশপাট শব
 হানিল কৃতবশ্মাৰ ।
 বধব যুৱলি কাটিলন্ত পাচে
 হানি ভল্ল অনিৰ্বাৰ ॥ ২৭৫৩৬
 সাবথিবো শিব ছেদিলন্ত বীৰ
 অৰ্দ্ধচন্দ্র এক হানি ।
 আৰো চাৰি শবে ঘোঁৰাক সম্ভবে
 মাৰিলন্ত মহামানী ॥
 বধভঞ্জে বীৰ ভূমিত পবিল
 পাচে হামথুড়ি খাই ।
 তান পৰাজয় দেখি কুকচয়
 পলাইল যুগ পৰায় ॥ ২৭৫৩৭
 কোঁৱৰৰ ভঙ্গ দেখি মনবঙ্গ
 কৰি পাণ্ডৱৰ দলে ।
 জয় বাঢ়া বাবে দণ্ড নচুৱাবে
 খেদি গৈল কোঁতুহলে ॥
 উভয় দলৰ ঘঞ্চালে পদৰ
 উঠিল ধূলা আপাব ।
 গগন মণ্ডল ঢাকিল সকল
 দিনতে হৈল আন্ধাৰ ॥ ২৭৫৩৮
 অশ্ব-কুঞ্জবৰ মনুষ্য সবাৰ
 শোণিতে ভূমি ভিজিল ।
 যুহুৰ্ত্ত অস্তবে ভৈল স্তম্ভসম
 আন্ধাৰ পাচে গুচিল ॥
 দেখে দুৰ্য্যোধন নিজ সেনাগণ
 পলাই সবে মহাভয় ।
 ভুবঞ্জে মাতঞ্জে চড়ি মনবঞ্জে
 খেদি মাৰে পাণ্ডৱ ॥ ২৭৫৩৯
 পাচে ক্ৰোধ কৰি কৰে ধনু ধৰি
 বথে চড়ি একেধৰে ।

আপুন সৈন্তক আশ্বাস কৰিয়া
 বায়ু বেগে বীৰববে ॥
 পাণ্ডৱৰ বীৰ- গণক সমবে
 নিৰাৰিলা বাহুবলে ।
 হেন দেখি পাচে সমস্তে কোঁৱৰ
 পুনৰপি সমদলে ॥ ২৭৫৪০
 নানা অস্ত্র শস্ত্র ধৰিয়া সমস্ত
 খেদি গৈলা যম সম ।
 পৰম দুস্তেজ প্রাণক উছৰ্গি
 কৰিল সবে বিক্রম ॥
 সাত্যকিব শব ঘাৰে কৃতবশ্মা
 কতোক্ষণ আছে পৰি ।
 সঙ্কুক্ষণ হয় পাচে সমবক
 আন বথে গৈল চড়ি ॥ ২৭৫৪১
 দেখি ধৰ্ম্মৰাজে সংগ্রামৰ মাজে
 কৰ্ণ মানে ধনু টানি ।
 বধখান তাৰ কৰিলা নিৰ্য্যাণ
 তীক্ষ্ণ তিনি শব হানি ॥
 আৰো ছয় ভল্ল ধৰি মহাবল
 হানিলা কৃপক প্রতি ।
 পাচে শব হত ঘোৰ সমবত
 ক্ৰোধে অতি মহামতি ॥ ২৭৫৪২
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আঁহৰিয়া
 বাছি লৈয়া আঠ শব ।
 কুস্তী-তনয়ৰ স্তনব মধ্যত
 ভেদিলন্ত দ্বিজবৰ ॥
 আৰো তীক্ষ্ণতৰ শিলীমুখ শব
 আঠপাট গুণে জুৰি ।
 চাৰিয়ো ঘোঁৰাক দুই দুই কৰি
 হানিল ধনু আঁজুৰি ॥ ২৭৫৪৩

ভক্ত কৃতবৰ্ম্মা দেখি অৰুণায়া
ভুলিয়া নিজ বধত ।
পৰন সমান কৰি বথখান
প্ৰবেশে কুক দলত ॥
দেখি পাণ্ডুগণে মহাবজ্জমানে
কবিলেক সিংহনাদ ।
কাহাল কৰ্ণাল ভেৰী তুৰি তাল
দুন্দুভি শঙ্খ সম্বাদ ॥ ২৭৫৪৪
ধৰ্ম্মৰ পুত্ৰৰ শিৰত চন্দ্ৰৰ
সমান ছত্ৰ ধৰিল ।
মহাবৰ্ণীগণে আনন্দে আসিয়া
প্ৰশংসা সবে কৰিল ॥
বৃত্তে বধ কালে “দশদিগপালে
ইন্দুক যেন পুজিল ।
সেহিমতে শল্য বধ পাণ্ডুগণে
ৰাজ্যক বস্ত্ৰে অৰ্চিত ॥ ২৭৫৪৫
হেন মহোৎসৱ কৰিয়া পাণ্ডৱ
বণ মাজে যেনে বৈল ।
শুনা কুকপতি তোমাৰ কুমতি
বিসঙ্গতি যেন ভৈল ॥
শুনা সভাসদ ভাৰতৰ পদ
সাৱধান নিশব্দে ।
দেখা দুৰ্য্যোধন আদি ৰাজাগণ
নষ্ট হৈল ক্ৰীমদে ॥ ২৭৫৪৬
কদ্ৰু ৰূপে যিটো জগত সংহাৰ
কবন্ত সৃষ্টিৰ আস্তে ।
বধৰ সাৰথি অৰ্জুনৰ সেহি
পূৰ্ণচন্দ্ৰ ভগৱন্তে ॥
তথাপি বয়ল বল বিচা মদে
অন্ধ হুয়া জয়মানে ।

কৃষ্ণসখা পাণ্ডু-গণক অসুখা
কৰিয়া মৰিল বণে ॥ ২৭৫৪৭
এতেকেসে সৰ্ব্ব অহঙ্কাৰ ভেজি
শুনিয়ে কৃষ্ণৰ কথা ।
দেৱৰ দুৰ্জ্জত মনুষ্য শৰীৰ
আক নকৰিয়ো বৃথা ॥
বিষয়ৰ স্তম্ভ সমস্তে যোনিত
পাই জানি তাক এৰি ।
কহে দামোদৰে নিবন্তৰে নৰে
ৰাম ৰাম বোলা বেচি ॥ ২৭৫৪৮

শল্যৰ সৈন্যৰ লগত পাণ্ডৱৰ বণ

পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক আতপৰে ।
সমৰত হত যেনে শল্য নৃপবৰে ॥
ষাঠি শত বীৰ নিজ ৰাজ্যৰ লগৰ ।
বণত দুৰ্ম্মদ সবে মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৭৫৪৯
আপুন স্বামীৰ নিজ উপকাৰ স্মৰি ।
ঋণ শূজোঁ বুলি সবে মহা ক্ৰোধ কৰি ॥
কোঁৱৰৰ মহাদল হস্তে বাহিৰাই ।
ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰক সমস্তে গৈলা ধাই ॥ ২৭৫৫০
গিৰিবৰ যেন এক হস্তী মদমত্ত ।
আছে দুৰ্য্যোধন চড়ি তাৰ উপবত্ত ॥
দেখি পাণ্ডৱক বীৰগণে খেদি যায় ।
কৰিল নিষেধ তাসম্বাক লাগ পাই ॥ ২৭৫৫১
নযাইবা নযাইবা সমৰক বীৰগণ ।
বাক্যৰ নিষেধ কৰিলা দুৰ্য্যোধন ॥
তথাপিহো সিটো মদ্ৰদেশী বীৰগণে ।
যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বধিৰাক মৰে ॥ ২৭৫৫২

ক্ৰোধে একে জোপে পাণ্ডৱক গৈল ধাই ।
 কৈত আছে যুধিষ্ঠিৰ বুলিয়া চেকাই ॥
 ভীম ধনঞ্জয় কৈত মাদ্ৰীৰ তনয় ।
 পাঞ্চাল সৌমকগণ কৈত বা শৃঙ্গয় ॥ ২৭৫৫৩
 এহিমতে ডকাডকি কৰি দশোদিশে ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া নানা অস্ত্ৰক বৰিষে ॥
 পৱন সঞ্চাবে নৃপতিৰ পাইল কোল ।
 ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ বুলি কবে বোল ॥ ২৭৫৫৪
 পাচে হেন দেখি ধনঞ্জয় ক্ৰোধ কৰি ।
 বথে চড়ি খেদি গৈলা গাণ্ডীৱক ধৰি ॥
 ধৃষ্টদ্যুম্ন ভীম দুই মাদ্ৰীৰ নন্দন ।
 সাত্যকি শিখণ্ডী পাঞ্চালৰ বীৰগণ ॥ ২৭৫৫৫
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক আৱৰি সত্ৰৰ ।
 বথীসকলক কৰি তীক্ষ্ণভৰ শৰ ॥
 কুন্তীৰ মগৰ মৎস্য আদি জলচৰ ।
 কম্পাৱয় যেনমতে জল সাগৰৰ ॥ ২৭৫৫৬
 বথীসকলক পাণ্ডুগণে সেহিমত ।
 বাহুবলে চানিলেক ঘোৰ সমৰত ॥
 দ্রৌপদীৰ পাঞ্চপুঞ্জ সাত্যকি সহিত ।
 এহি ছয় বাবে ক্ৰোধ কৰি বিপৰীত ॥ ২৭৫৫৭
 বথে চড়ি প্ৰৱেশিয়া মদ্ৰেৰ মাজত ।
 বিস্তৰ কৰিলা বথ বথী অশ্ব হত ॥
 তথাপিতো সিটো বীৰগণ অনিৰ্ব্বাৰ ।
 নেদিলেক যুদ্ধ কৰি প্ৰতিকাৰ তাৰ ॥ ২৭৫৫৮
 হেন দেখি ভীম ধনঞ্জয় যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডীক আদি বত বীৰ ॥
 সবে মহাবথী বেঢ়ি কৰিয়া সমৰ ।
 মদ্ৰ অনুচৰগণ নিলা ধমঘৰ ॥ ২৭৫৫৯
 শকুনি বুলিলা পূৰ্বে কৰিলে। শপত ।
 সবে সৰাহাকে বক্ষ্য কৰিয়া কণত ॥

সিটো সত্য নষ্ট কেনে কৰিয়া সম্প্ৰতি ।
 প্ৰতিকাৰ কিসক নকৰা মহামতি ॥ ২৭৫৬০
 হেন শুনি দুৰ্য্যোধনে বোলৈ মাতুলক ।
 কৰিলে। নিষেধ সবে বথীসকলক ॥
 তথাপিতো মন্দবুদ্ধি মদ্ৰবীৰগণ ।
 পাণ্ডৱ দলৰ মध्ये পশি দিলা বণ ॥ ২৭৫৬১
 শকুনিৰ বাণী হেন শুনি দুৰ্য্যোধন ।
 সমদলে সাজি সবে কুকবীৰগণ ॥
 মহা সিংহনাদ কৰি পৃথিৱী কম্পাই ।
 হৃন্দুভি তৱলা ভেৰী কৰ্ণাল বজাই ॥ ২৭৫৬২
 বাজাৰ বচন শুনি শকুনি বদতি ।
 তথাপি ক্ৰোধৰ কাল সুহিকে সম্প্ৰতি ॥
 বথ গজ বাজী সাজি যায়োক সত্ৰৰ ।
 বাখা বাজা মদ্ৰগণ সেৱক শল্যৰ ॥ ২৭৫৬৩
 ধৰ ধৰ মাৰ বুলি সবে কবে বোল ।
 প্ৰচণ্ড বাতাস যেন সাগৰ কল্লোল ॥
 পাণ্ডৱগণক মদ্ৰগণে নিবস্তৰ ।
 শল্যৰ বিয়োগ ছুখে কৰয় সমৰ ॥ ২৭৫৬৪
 দেখে খেদি আসে কুকবীৰগণ যত ।
 কৰিলেক সিংহনাদ আনন্দে মনত ॥
 সেহি বেলা উত্তপাত ভৈল অসংখ্যাত ।
 শল্যৰ মাজত আসি পৰিল নিৰ্যাত ॥ ২৭৫৬৫
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি দশগুণ প্ৰাণে ।
 মহাবথীসকলৰ শৰীৰত হানে ॥
 গৃধ্ৰ কাক পক্ষীগণ উপৰত ভ্ৰমে ।
 আনো নানা বিমজল দেখিলেক জনমে ॥ ২৭৫৬৬
 অৰ্জ্জুনে গাণ্ডীৱ ধনু কৰিয়া টকাৰ ।
 অসংখ্যাত বাণগণ কৰিয়া প্ৰহাৰ ॥
 শবধাৱে কতো বীৰগণ হৈল আইল ।
 বথক এৰিয়া কতো ভুৰজ পলাইল ॥ ২৭৫৬৭

কাৰো দুই ভুবঙ্গক মাৰিলন্ত বীৰে ।
 আৰো দুই ঘোঁৰা ভগা বধ সমে ফুৰে ॥
 নাহি বধ সাৰথি আছয় চাৰি হয় ।
 পৱন সঞ্চাৰে বগভূমিত ভ্ৰময় ॥ ২৭৫৬৮
 বধহন্তে মৰি কতো পৰে বীৰচয় ।
 পাত হোৱে সিদ্ধগণ যেন পুণ্যক্ষয় ॥
 তথাপিতো শল্যৰ সেৱক নিবন্তৰ ।
 প্ৰাণৰ কাৰণে কেহো নেদিল সমৰ ॥ ২৭৫৬৯
 সবে বধীগণ ভৈল সমবত্ত হত ।
 দেখিয়া আনন্দ বৰ হৈল পাণ্ডু যত ॥
 কবিলেক শত্ৰু সিংহনাদ অনিৰ্বাৰ ।
 হেন দেখি সেনাগণ কোঁৱৰ ৰাজ্যৰ ॥ ২৭৫৭০
 পলাইবে লাগিলা বীৰগণ সমন্বিত ।
 মদ্ৰৰ মৰণে ভয় ছয়া বিপৰীত ॥
 কাণ্ডাৰী বিহীনে যেন নাও টলবল ।
 দন্ত ভগা গজ যেন হীন ছয়া বল ॥ ২৭৫৭১
 শিঙ্গ ভগা বৃষ ভয়ে পলাই যেনমতে ।
 পলাই কুকবীৰগণ সেনাপতি হতে ॥
 শল্য হতে আছে বীৰগণ যত আৰ ।
 ৰাজা দুৰ্য্যোধন আদি তনয় তোমাৰ ॥ ২৭৫৭২
 সেনা ৰক্ষা কৰি পাণ্ডুগণকে সম্প্ৰতি ।
 জয় আশা দূৰ গৈল হতে মহাবতী ॥
 পাণ্ডৱৰ শত ঘাৱে সমস্তে ব্যথিত ।
 যাই সবে বেগে চড়ি ঘোটক হস্তীত ॥ ২৭৫৭৩
 পলাই কতো পদগতি বধী বধে চড়ি ।
 কাকো কেও নচাবয় যাই দড়দড়ি ॥
 পৰ্বত সমান দুই সহস্ৰ কুঞ্জৰ ।
 মাছতে দেখয় পলাই যাই নিবন্তৰ ॥ ২৭৫৭৪
 দেখিয়া পাঞ্চাল পাণ্ডৱ বীৰগণ ।
 শৰ বৰিষন্তে দেখি যাস্ত বজ্ৰমন ॥

ধনুৰ শৰদে সিংহনাদ শত্ৰুধ্বনি ।
 পয়োভবে দলদোপ কবয় ধৰণী ॥ ২৭৫৭৫
 আপুনাৰ মাজে পাণ্ডু পাঞ্চাল শৃঙ্গয় ।
 অন্তো অন্তে ইফঁ কথা কথন কবয় ॥
 আজি ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰে লভিবন্ত জয় ।
 কোঁৱৰৰ ৰাজ-ত্ৰী গুচিব নিশ্চয় ॥ ২৭৫৭৬
 আজি শুনিবন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপবৰে ।
 দুৰ্য্যোধন প্ৰিয়পুত্ৰ পবিল সমৰে ॥
 হৃদয়ত মুঠি ঘাৱ হানি বিপৰীত ।
 দাক্ষণ সমৰে পৰিবেক পৃথিৱীত ॥ ২৭৫৭৭
 আজি জানিবেক পাঞ্চ পাণ্ডৱৰ বল ।
 বিদুৰৰ বাক্য আজি স্মৰিয়ো সকল ॥
 আজি নিজবুদ্ধিক গুণিব মনে মন ।
 পাণ্ডৱৰ দুখ আজি কৰিব স্মৰণ ॥ ২৭৫৭৮
 অৰ্জুনৰ ঘোৰ ধনু শৰক সম্প্ৰতি ।
 আজিসে জানিব ধৃতৰাষ্ট্ৰ মন্দমতি ॥
 দেৱৰ দুৰ্জয় মহাবীৰ মদ্ৰপতি ।
 যিমতে বধিলা যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ॥ ২৭৫৭৯
 শুনিবা সমস্তে সিটো মহাদুখ মনে ।
 ভীমৰ বিক্ৰম যেন জানিবন্ত বণে ॥
 দুঃশাসন দুৰ্ম্মতিৰ তপত কধিব ।
 অঙ্গীকাৰ পূৰি পান কবিলন্ত বীৰ ॥ ২৭৫৮০
 পৰম আশ্চৰ্য্য ইটো তিনিয়ো লোকত ।
 নাহি দেখি নতু শুনি কাহাৰো মুখত ॥
 শুনিবন্ত মাদ্ৰীতনয়ৰ ৰাহুবল ।
 বধিবন্ত যেনমতে পাঞ্চাবসকল ॥ ২৭৫৮১
 ভীমসেন সাত্যকি শিখণ্ডী ধনঞ্জয় ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ আৰো মাদ্ৰীৰ তনয় ॥
 মহাধনুৰ্দ্ধৰ পাঞ্চপুত্ৰ দ্ৰৌপদীৰ ।
 পৰম মহন্ত দৰ্শনৰাজ যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৭৫৮২

কবন্তু সমব হেনমতে যোদ্ধাচয় ।
 তেবে কেনে নহৈবেক সংগ্রামত জয় ॥
 জগতৰ পতি যিটো কৃষ্ণ জনাৰ্দন ।
 তাহাক কৰিছে নাথ ইটো পাণ্ডুগণ ॥ ২৭৫৮৩
 অনিচ্ছায় যাব নাম কৰিলে গ্ৰহণ ।
 পায়ে পৰম্পদ মহামহা পাপীগণ ॥
 কায়বাক্যমানে ইটো পাণ্ডুগণ যত ।
 কবয় ভকতি হেন ঈশ্বৰ কৃষ্ণত ॥ ২৭৫৮৪
 ভকত জনৰ কৃষ্ণ পূৰ্ব মনস্কাম ।
 এতেকেসে ধৰ্ম্মবাজে জিনিলা সংগ্রাম ॥
 মহাবলবন্ত শত সহস্ৰ নৃপতি ।
 জিনিবাক পাবে বলে কাহাৰ শক্তি ॥ ২৭৫৮৫
 এতেকেসে যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 যাব নাম হুযীকেশ দেৱ গদাধৰ ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্রোণ কৰ্ণ শল্য নৃপবৰ ।
 একোজনে জিনিবাক পাবে পুৰন্দৰ ॥ ২৭৫৮৬
 হেনয় দুৰ্জয় বাৰগণ সমবত ।
 কৰিলে পাণ্ডৱে অনায়াসে সবে হত ॥
 কৃষ্ণ অনুগ্ৰহ বিনে নঘটে সমূলি ।
 কবন্তু আনন্দ বীৰগণ এহি বুলি ॥ ২৭৫৮৭

দুৰ্য্যোধনৰ লগত পাণ্ডৱৰ বণ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাশয় ।
 পাচে দুৰ্য্যোধন বাজা তোমাৰ তনয় ॥
 সাৰথিক চাই হেন বুলিলা বচন ।
 মোক অতিক্ৰম কৰিলেক পাণ্ডুগণ ॥ ২৭৫৮৮
 বথত চড়িয়া হাতে ধনু শৰ ধৰি ।
 হৰিণযুধক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥
 অসংখ্যাত বীৰগণ বধিলেক প্ৰাণে ।
 ঘোৰ সিংহনাল কৰে ঘোৰ বিস্তাৰনে ॥ ২৭৫৮৯

সাৱধানে সাৰথি সাজিয়া আন বথ ।
 কুন্তীহৃতসকলক নেয়ো যম-পথ ॥
 বাজাৰ আদেশ হেন সাৰথি শুনিয়া ।
 অশ্ব মন্দিৰক প্ৰতি গৈলেক চলিয়া ॥ ২৭৫৯০
 সেহি সময়ত সৈন্য একৈশ হাজাৰ ।
 গজ বাজী বথ কিছো নাই তাসম্বাৰ ॥
 বণত দুৰ্ম্মদ মহা পদাতি কটক ।
 ফিৰিয়া ধৰিল কোপমানে পাণ্ডৱক ॥ ২৭৫৯১
 ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ বুলি কৰে বোল ।
 কিল কিল ধ্বনিত মুগুনি মাত বোল ॥
 নানা জাতি নানা কপ নানা অলঙ্কাৰ ।
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি কবয় প্ৰহাৰ ॥ ২৭৫৯২
 ধূমুহুয় সেনাপতি বীৰ বুকোদৰ ।
 দেখিল পদাতিগণ নানান দেশৰ ॥
 পৰম আটোপে সাজি চতুৰঙ্গদলে ।
 পদাতিগণক নিবাৰিলা কুতুহলে ॥ ২৭৫৯৩
 ভীষ্মক দেখিয়া সেনাগণ কোপমানে ।
 বাণ বৰিষন্তে আসি বেঢ়িলেক বণে ॥
 হেন দেখি বীৰ বুকোদৰ সমবত ।
 লীলায়ে বহিলা যেন কৈলাস পৰ্ব্বত ॥ ২৭৫৯৪
 পাচে বথ হস্তে ভীষ্ম নামিলা ভূমিত ।
 ভয়ঙ্কৰ গদা গোটে ধৰিয়া স্থৰিত ॥
 যম যেন দণ্ড ধৰি প্ৰজা সংহাৰিল ।
 সেহিমতে ভীষ্ম সেনাগণক বধিল ॥ ২৭৫৯৫
 গজ বাজী হীন সেনা একৈশ হাজাৰ ।
 বধিলা সমস্তে কৰি গদাৰ প্ৰহাৰ ॥
 বণভূমি জুৰি পৰি বৈল মৰা শৰ ।
 পাচে পুনৰপি বথে চড়িলা পাণ্ডৱ ॥ ২৭৫৯৬
 অনন্তবে দুৰ্য্যোধন তোমাৰ তনয় ।
 সাৰথি যোগাইল বথ হেন যে সময় ॥

গজ এৰি তাহাত চৰিলা দুৰ্য্যোধন ।
 বাট ভেটি আগত বহিলা কোপমন ॥ ২৭৫৯৭
 পাৰ পাই সাগৰ বহিলা যেনমত ।
 বহিলন্ত পাণ্ডুবীৰগণ সেহিমত ॥
 দেখিলে পৌৰুষ বৰ তোমাৰ পুত্ৰৰ ।
 একেধৰে সবাকো বাখিলা কুকবৰ ॥ ২৭৫৯৮
 নৃপতিৰ নিকটত বখীগণ আছে ।
 পলাইবেক যেন ৰাজা দেখিলন্ত পাচে ॥
 ভয়াভূৰ বখীগণ দেখি দুৰ্য্যোধন ।
 সন্দুখিয়া তাসম্বাক বুলিলা বচন ॥ ২৭৫৯৯
 নেদেখোঁহো পলাই যেন প্ৰাণ ৰাখিবাৰ ।
 পাণ্ডৱত হস্তে ইটো জগততে সাৰ ॥
 বিস্তৰ আমাৰ সেনা অল্প পাণ্ডৱৰ ।
 কৃত যে বিকৃত অঙ্গ কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ ॥ ২৭৬০০
 এতেকে বহিয়ো সবে এবিয়া সংশয় ।
 অৱশ্যে আমাৰ আজি হৈবে বণ জয় ॥
 কিবা ভয়াভূৰ কিবা নিৰ্ভয় জনৰ ।
 অৱশ্যে মৰণ আছে সৰ্ব্ব জগতৰ ॥ ২৭৬০১
 মাৰিবে অন্তকে কাৰো নাহিকে নিস্তাৰ ।
 তেবে কেনে অধৰ্ম্ম তেজিয়ো আপুনাৰ ॥
 পলাই মৃৎসবে ইটো প্ৰাণৰ কাতবে ।
 নাহি মহাপাপ সংসাৰত তাত পৰে ॥ ২৭৬০২
 পৰম শ্ৰেয়স ধৰ্ম্ম বণত মৰণ ।
 লোকত যশস্তা দেৱভূৱনে গমন ॥
 এতেকে ক্ষত্ৰিয়গণ তেজি যত্নভয় ।
 সংগ্ৰামক প্ৰতি সবে কৰিয়ো নিশ্চয় ॥ ২৭৬০৩

শাৰব লগত পাণ্ডৱ বণ আৰু শাৰব যত্ন
 কুকনৃপতিৰ হেন শুনিয়া বচন ।
 কৰিলেক সাধুৰ্বাদ মহাবখীগণ ॥

পুনৰপি পাণ্ডৱক খেদি গৈলা বণে ।
 হেন দেখি পাচে ধনঞ্জয় কোপমনে ॥ ২৭৬০৪
 গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰি কৰিলা টকাৰ ।
 কুকসকলক প্ৰতি কৰিলন্ত ধাৰ ॥
 সহদেৱ সাত্যকি নকুল বৃকোদৰ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি বীৰগণ নিবন্তৰ ॥ ২৭৬০৫
 পৰম আটোপে কোপে পৰন সঞ্চাবে ।
 কোঁৱৰক প্ৰতি খেদি গৈলা একেবাৰে ॥
 হেন দেখি শ্লেচ্ছপতি শাস্ত্ৰ নৃপবৰ ।
 বণত দুৰ্ম্মদ সিটো মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৭৬০৬
 মদমত্ত হস্তী এক পৰ্বত সমান ।
 উভয় দলত গজ নাহি সম আন ॥
 মহাবলৱন্ত ঐৰাৱত কুলে জাত ।
 প্ৰকাশ কবন্ত শাস্ত্ৰ ৰাজা চড়ি তাত ॥ ২৭৬০৭
 উদয় গিৰিত যেনমতে দিবাৰ ।
 প্ৰকাশ কবন্ত সেহিমতে নৃপবৰ ॥
 আগবাঢ়ি খেদি গৈল কুকদল হস্তে ।
 শৰাইত শৰগণ প্ৰকাশ কবন্তে ॥ ২৭৬০৮
 যেন পুৰন্দৰ পূৰ্বে ঐৰাৱত কঙ্কে ।
 খেদি গৈলা অম্বৰক মাৰিবে প্ৰৱন্ধে ॥
 ঐৰাৱত হস্তীত চৰিয়া সেহিমত ।
 পাণ্ডৱ সেনা শাস্ত্ৰে কৰিলেক হত ॥ ২৭৬০৯
 সাগৰ সমান সিটো সেনা পাণ্ডৱৰ ।
 মহা ভয়ে পলাইবে লাগিল নিবন্তৰ ॥
 উৰ্ম্মি উথলিল যেন সমুদ্ৰত বাৱে ।
 পলাইল পাণ্ডৱসেনাগণ সেহি ভাৱে ॥ ২৭৬১০
 দেখি কুকগণ মহা আনন্দ লভিল ।
 শাস্ত্ৰ নৃপতিক সবে আনন্দে পুজিল ॥
 চন্দ্ৰসম শুক্ল শস্য কৰিল সন্ধান ।
 কোঁতুকতে কৰিলেক সবে সিংহবাদ ॥ ২৭৬১১

ঢাক ঢোল তবল মাদল ভেৰী বাৰে ।
 স্বৰ্গকো লজিল কিল কিলব প্ৰভাৰে ॥
 দায় জাৰ দমদমি ফুকয় কৰ্ণাল ।
 দশোদিশে শুনি গজ ঘণ্টাব আশ্বাল ॥ ২৭৬১২
 আনো নানাবিধ বজ কবয় উৎসব ॥
 হেন দেখি পাচে কোপ কৰিয়া পাণ্ডব ॥
 পাঞ্চাল সৌমকগণ বিবাটতনয় ।
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন আদি আনো মহাবীৰ্য্য ॥ ২৭৬১৩
 কোঁৱৰ সিংহনাদ সবেয়ো ক্ৰোধিয়া ।
 মন পৱনৰ বেগে গৈলন্ত খেদিয়া ॥
 সবাৰো আগত ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰব ॥
 পুৰন্দৰ দেৱ যেন মহা ধনুৰ্জ্ব ॥ ২৭৬১৪
 শুক্লবৰ্ণ চাৰি ঘোঁৰা আতি মনোহৰ ।
 মহা বেগৱন্ত গকড়ৰ সমসৰ ॥
 পাইলন্ত নিকট ঐবাৰত কুঞ্জবৰ ।
 একশত নাৰাচ ধৰিয়া অনন্তৰ ॥ ২৭৬১৫
 কোপমনে কুন্তস্থলে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 পঞ্চাশ নাৰাচ বীৰে ধৰি পুনৰ্বাৰ ॥
 মৰ্মস্থান চাই হানিলন্ত নিবন্তৰে ।
 দ্ৰুপদনন্দন ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰবৰে ॥ ২৭৬১৬
 ঐবাৰত গজৰাজ দাক্ষ প্ৰহাৰে ।
 চেঞ্চাই পলাইবে লৈলা পৱন সঞ্চাবে ॥
 হেন দেখি অকুশ ধৰিলা বাজা শাস্ত্ৰ ।
 সিটো গজৰাজক বাখিলা তত কাল ॥ ২৭৬১৭
 মহামত অমৃত হস্তীৰ বল গাৱে ।
 প্ৰত্যেক পদত মহীমণ্ডল কম্পাৱে ॥
 অকুশৰ ঘাৱে হেন হস্তীক কিৰাইল ।
 দ্ৰুপদপুত্ৰৰ পাচে বথক বেখাইল ॥ ২৭৬১৮
 পৱন সঞ্চাবে সিটো মহামত জিপ ।
 পাঞ্চাল পুত্ৰৰ পাচে পাইলেক সমীপ ॥

দেখি ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰ গদাগোট ধৰি ।
 পৃথিৱীত জাম্প দি নামিলা শীত্ৰ কৰি ॥ ২৭৬১৯
 পাচে বথখান ঐবাৰতে লাগ পাইল ।
 তলে দাস্ত দিয়া উপবক আলগাইল ॥
 চাৰি গোটা ভুৰঙ্গও সাৰথি সহিত ।
 মাৰিল ছবিত্তে কোপে আচাৰি ভূমিত ॥ ২৭৬২০
 হেন দেখি পাণ্ডৱ মহাবীৰ্য্য ॥
 শিখণ্ডী সাত্যকি ভীমসেন ধনঞ্জয় ॥
 খেদি গৈলা নানা বাণগণ বৰিষন্তে ।
 পৰৈ বশ্মি-জাল যেনমতে সূৰ্য্য হন্তে ॥ ২৭৬২১
 দেখিয়া অকুশ শাস্ত্ৰে মাত্তক দিলা ।
 ভয়ঙ্কৰ ধনুখান ছবিত্তে ধৰিলা ॥
 বথীসকলক প্ৰতি প্ৰহাৰিয়া শব ।
 নিবাবিলা বাজা বীৰগণ পাণ্ডৱ ॥ ২৭৬২২
 দেখিয়া বিস্ময় মনে সুৰগণ যত ।
 হাহাকাৰ কৰি সবে বহিলা দূৰত ॥
 অনন্তৰে ধৃষ্টিদ্যুম্ন দ্ৰুপদতনয় ।
 ঐবাৰত হস্তী হন্তে পাই মহাভয় ॥ ২৭৬২৩
 পাচে বিমৰষি বীৰ ক্ৰোধিয়া মনত ।
 শৃঙ্গ সমন্বিতে যেন কৈলাস পৰ্বত ॥
 বিদ্যুত সঞ্চাবে খেদি গৈলা কুঞ্জবক ।
 বহ বহ বুলি গদা তুলি উপবক ॥ ২৭৬২৪
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন বীৰক দেখিয়া হস্তী গোট ।
 খেদি গৈলা কোপমনে কৰিয়া আশ্ৰেণি ॥
 প্ৰত্যেক খোজত মহীমণ্ডল লবয় ।
 দেখিয়া বিমল পাণ্ডৱ বীৰচয় ॥ ২৭৬২৫
 কোঁৱৰ দলৰ বব আনন্দ মনত ।
 ধৃষ্টিদ্যুম্ন নিৰ্ভয়ে আত্মন্ত সমবত ॥
 গিৰিবৰ মান গজৰাজ ভয়ঙ্কৰ ।
 প্ৰকাশ কবয় যেন নব জলধৰ ॥ ২৭৬২৬

শুণ্ড তুলি উপবক আসে মহানাগ ।
 পাঞ্চালপুত্ৰক কোপ কৰি পাইলা লাগ ॥
 শুণ্ডৰ আচাৰ মাৰিলেক বৰ লাগে ।
 এৰাইলেক তাক ধৃষ্টদ্যুম্ন মহাভাগে ॥ ২৭৬২৭
 দম্ভ ভিড়িবাক প্ৰতি কৰয় যতন ।
 দেখি চক্ৰাকাৰে ফুৰি দ্ৰুপদনন্দন ॥
 কতোক্ষণে ছিছে পাচে পায়৷ মহাবলে ।
 মাৰিলন্ত কোব কুঞ্জবৰ কুন্তস্থলে ॥ ২৭৬২৮
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে কুন্ত ভাগিল হস্তীৰ ।
 কৰিলেক বাস্তি মুখে ওলাইল কধিৰ ॥
 বিষ্ঠা মূত্ৰ এৰি পাচে পৰিলা মহীত ।
 কম্পিল ধবণী মহীমণ্ডল সহিত ॥ ২৭৬২৯
 হাহাকাৰ কৰিলেক যত কুকদল ।
 আনন্দ লভিলা দেখি পাণ্ডৱসকল ॥
 সেহি সময়ত সমৰত যুযুধান ।
 শাল্লব কাটিলা শিব.হানি ভল্লবাণ ॥ ২৭৬৩০
 মৃতক হস্তীৰ হতে পাচে নৃপবৰ ।
 চলিয়া পৰিল বণ-ধবণী উপৰ ॥
 পূৰ্বে যেনমতে বজ্ৰে পৰ্বত শিখৰ ।
 কাটিয়া পেলাইলা পৃথিৱীত পুৰন্দৰ ॥ ২৭৬৩১
 সেহিমতে হস্তী সমে শাল্ল মহাবলী ।
 সমৰত য়েবে যমপুৰে গৈলা চলি ॥
 ভাগিবে লাগিলা মহাবল কৌবৰৰ ।
 প্ৰচণ্ড বতাসে যেন বৃক্ষ অবণ্যৰ ॥ ২৭৬৩২

সাত্যকি আৰু কৃতবৰ্ম্মাৰ যুদ্ধ

হেন দেখি পাচে কৃতবৰ্ম্মা মহাবথ ।
 সমৰে শক্ৰৰ বীৰে নিৰাবিলা পথ ॥
 বহিলা নিৰ্ভয়ে যেন সচল পৰ্বত ।
 দেখিলা সাত্যকি কোপ কৰিয়া মনত ॥ ২৭৬৩৩

স্তব্ধ-বচিহ্ন বথে চৰি শীত্ৰ কৰি ।
 খেদি গৈলা প্ৰচণ্ড কোদণ্ড কৰে ধৰি ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰ আগে বধখান আছে ।
 ভেদিলা হৃদয় তীক্ষ্ণ বিংশতি নাৰাচে ॥ ২৭৬৩৪
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই কৃতবৰ্ম্মা বীৰ ।
 বিপৰীত কোপে আতি কম্পাইলা শৰীৰ ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া প্ৰহাৰিলা সাত শৰ ।
 ভেদিলা সাত্যকিৰ সমস্ত কলেহৰ ॥ ২৭৬৩৫
 বাছি পাচে সাত্যকি হানি সাত বাণ ।
 পুনৰপি দশ বাণ কৰিলা সন্ধান ॥
 আৰ বাৰ প্ৰহাৰ কৰিলা সাত শৰে ।
 ভয়ঙ্কৰ নাদ কৰিলন্ত অনন্তৰে ॥ ২৭৬৩৬
 সমস্তে ভেদিলা কৃতবৰ্ম্মাৰ শৰীৰ ।
 ঘাৱমুখ হস্তে বহি পৰয় কধিৰ ॥
 হাদিকে কৰিয়া ক্ৰোধ ধৰি যাঠিবাণ ।
 সাত্যকিক প্ৰতি ক্ৰোধে কৰিয়া সন্ধান ॥ ২৭৬৩৭
 শৰ আসিবাৰ দেখি আছে যুযুধান ।
 আকাশতে কাটিয়া কৰিলা থান থান ॥
 দেখি কৃতবৰ্ম্মা কোপ কৰিয়া মনত ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ নাৰাচ পৰিঘ বংশদণ্ড ॥ ২৭৬৩৮
 দশোদিশে ভল্ল ভিণ্ডি মুঘল হানিল ।
 তাহাকো সাত্যকি শৰে পথতে কাটিল ॥
 হেন দেখি তিনি শৰ কৃতবৰ্ম্মা বীৰ ।
 কোপে ললাটত তাড়িলন্ত সাত্যকিৰ ॥ ২৭৬৩৯
 তিনি শৰ সমে প্ৰকাশয় যুযুধান ।
 পৰম দুৰ্গদ হতাশনৰ সন্ধান ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰ যেন প্ৰচণ্ড আদিত্য ।
 আকাশৰ হস্তে নামি আছন্ত ভূমিত ॥ ২৭৬৪০
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ দুয়ো কৃষ্ণত ভকত ।
 কৰে পৰাক্ৰম দুয়ো জনে সমৰত ॥

যেন দুই মহা মদমত্ত গজবাজ ।
 কৰয় কমল ঘোৰ অৰণ্যৰ মাজ ॥ ২৭৬৪১
 দুইখন বথে দুই পৰন সঞ্চাবে ।
 ডাহিন বামত ফুৰাবন্ত বাবে বাবে ॥
 দুইক দুই ছিদ্রে চাই কবন্ত সন্ধান ।
 আকাশত কোলাহল কৰে দুই বাণ ॥ ২৭৬৪২
 ববিৰ কিৰণ ঢাকিলেক শৰ সঙ্গে ।
 চাহি আছে কুক পাণ্ডুগণ মনবঙ্গে ॥
 তেজিয়া স্তম্ভ মহাস্তম্ভ আপুনাৰ ।
 বধিবাক মনে দুয়ো কৰয় প্ৰহাৰ ॥ ২৭৬৪৩
 কৰৈ মহা সিংহনাদ দুয়ো ঘনে ঘন ।
 বাৰিষাৰ মেঘ যেন কৰয় গৰ্জ্জন ॥
 অনন্তৰে সত্যকৰ্ম্ম সাত্যকি তনয় ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ বথৰ চাৰি হয় ॥ ২৭৬৪৪
 ভেদিলন্ত চাৰি শৰ হানি তীক্ষ্ণতৰ ।
 আৰো আঠ গোটা বাণ হানিয়া সত্ৰৰ ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ হানিলা হৃদয়ত ।
 মহা সপৰ্গণ যেন পশিল গৰ্ভত ॥ ২৭৬৪৫
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে কৃতবৰ্ম্মা যত্নসিংহ ।
 তিনি শৰ হানি বীৰে দিলা ঘোৰ বিজ্ঞ ॥
 মাৰো যুযুধান বুলি প্ৰহাৰিলা শৰ ।
 পৰিল হৃদয় মাজে সত্যক পুত্ৰৰ ॥ ২৭৬৪৬
 শগাইত একেশ্বৰ মাৰিলন্ত পুত্ৰ ।
 সাত্যকিৰ বথৰ কাটিলা দিব্য ধনু ॥
 শিলিকৰ কমল ভাস্কৰ যুযুধান ।
 পেলাইলা আছাৰি আধাকটা ধনুখান ॥ ২৭৬৪৭
 ধনুতে উত্তম ধনু ধৰি পুনৰ্ব্বাৰ ।
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ যুযুধান অনিৰ্ব্বাৰ ॥
 বলবন্ত বুদ্ধিমন্ত মহা গুণশালী ।
 প্ৰথমে হানিলা বাণ ময় কণিকাণি ॥ ২৭৬৪৮

অনন্তৰে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ হানি এক শৰ ।
 কাটিলন্ত ধনুখান আতি কচিকৰ ॥
 আৰো দশ শৰ শিলীসিংহ প্ৰহাৰিল ।
 সাত্যকি সহিতে চাৰি ঘোঁৰাক মাৰিল ॥ ২৭৬৪৯
 ধ্বজ গোটা কাটিলন্ত খুব শৰ হানি ।
 হেন দেখি পাচে কৃতবৰ্ম্মা মহামানী ॥
 ক্ৰোধৰ বেগত বীৰ যেন মুৰ্ছা গৈল ।
 সাত্যকিৰ বধমানে মহাশূল লৈল ॥ ২৭৬৫০
 বিপৰীত শূল গোটা আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 দৰশনে বল বীৰ্য্য হৰে মনুষ্যৰ ॥
 হানিলেক বাহুবলে গগনে চলয় ।
 চাহিয়া আছন্ত বঙ্গে মহাবধীচয় ॥ ২৭৬৫১
 দেখিয়া সাত্যকি শূল আসে আকাশত ।
 বাছি বাছি শৰগণ জুৰিলা গুণত ॥
 পুনৰপি তীক্ষ্ণতৰ হানি ভল্ল শৰ ।
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰৰ ভেদিলা কলেবৰ ॥ ২৭৬৫২
 লক্ষ কৰি শূল শৰ হানিয়া পঠাইল ।
 আকাশৰ পথে নিমিষেকে লাগ পাইল ॥
 আগুল প্ৰমাণে কাটি পেলাইলা ভূবিত ।
 চূৰ্ণাকৃত হয় পাচে পৰিল ভূমিত ॥ ২৭৬৫৩
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে বীৰ হৈলন্ত বিহ্বল ।
 দেখি কুপ গৌতম তনয় মহাবল ॥
 আপুনাৰ নিজ বথে তুলি হাৰ্দ্দিকক ।
 সত্ৰৰে নিলন্ত কুকসেনাৰ মাজক ॥ ২৭৬৫৪
 বণ জিনি সাত্যকি কৰিলা সিংহনাদ ।
 তয়ু তনয়ৰ গুনি মিলিল বিষাদ ॥
 পলাইল সমস্ত সেনাগণ নিবন্তৰ ।
 কোঁৱৰ দলৰ যত আছে ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৭৬৫৫

দুৰ্য্যোধনৰ পাণ্ডৱ লগত বণ

পাণ্ডৱ ভয়ত সকলৈ দিলা ভঙ্গ ।
 দেখি দুৰ্য্যোধনৰ মনত বৰ খঙ্গ ॥
 শত্ৰুৰ সন্মুখে বহিলেক একেস্থৰে ।
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপে যেন কদ্ৰুৰূপে হৰে ॥ ২৭৬৫৬
 পৃথিৱী আকাশ সবে হৈল একাকাৰ ।
 বধী বধ গজ বাজী মাৰিলা আপাৰ ॥
 সমুখ সমৰে যাক যাক পাইলা লাগ ।
 সবাকো বধিলা দুৰ্য্যোধন মহাভাগ ॥ ২৭৬৫৭
 যত যত মহাবীৰ্য্য সমৰে আছিল ।
 বাছি বাছি সমস্তকে প্ৰহাৰ কৰিলা ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক একশত বাণ । -
 বাজা দুৰ্য্যোধন ক্ৰোধে কৰিলা সঙ্কান ॥ ২৭৬৫৮
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰক হানিয়া পাঞ্চ বাণে ।
 চৌষষ্টি সায়ক নকুলক বৰ টানে ॥
 পুনৰপি দুৰ্য্যোধনে হানি ভুল শৰ ।
 ছেদিলেক দিব্য ধনুখান নকুলৰ ॥ ২৭৬৫৯
 মাদ্ৰৌৰ তনয় মহা প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ ।
 নৃপতিক ক্ৰোধ কৰি ধৰি আন চাপ ॥
 দশপাট শৰ আনি জুৰিলা গুণত ।
 প্ৰহাৰ কৰিলা দুই স্তনৰ মাজত ॥ ২৭৬৬০
 দাক্ষ প্ৰহাৰে নকম্পিলা কুকৰায় ।
 নৱপাট বাণ বাছি মাৰিলা দুনাই ॥
 সাত্যকি মাৰিলা বহুবীৰ্য্য বাণগণ ।
 ধৰ্ম্মৰাজে একাদশ কৰিলা সঙ্কান ॥ ২৭৬৬১
 দ্ৰৌপদীৰ পুত্ৰগণে ছিয়াত্তৰি শৰে ।
 কৰিলা সঙ্কান নৃপতিৰ কলেৱৰে ॥
 তুণ হস্তে বাছি আনি আশীপাট শৰ ।
 বাজাব শৰীৰে প্ৰহাৰিলা বৃকোদৰ ॥ ২৭৬৬২

ধৃষ্টদ্যুম্নে সাত শৰ কৰিলা সঙ্কান ।
 আনো বীৰগণে ভিনে ভিনে হানি বাণ ॥
 কৰিলেক সিংহনাদ আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 প্ৰহাৰ লভিয়া দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥ ২৭৬৬৩
 মহাক্ৰোধ কৰি ধৰি খুবপতি বাণ ।
 দ্ৰুপদপুত্ৰৰ কাটিলন্ত ধনুখান ॥
 পুনৰপি শণাইত শৰগণ হানি ।
 ভেদিলা হৃদয় দুৰ্য্যোধন মহামানী ॥ ২৭৬৬৪
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বিপৰীত প্ৰহাৰ লভিয়া ।
 কৰিলেক যুদ্ধ আন আয়ুধ * ধৰিয়া ॥
 অসংখ্যাত শৰ হানি ভেদিলা হৃদয় ।
 কৰিল প্ৰহাৰ আনো মহাবীৰ্য্যচয় ॥ ২৭৬৬৫
 একেস্থৰে দুৰ্য্যোধন পাণ্ডৱ বিস্তৰ ।
 দশোদিশ হস্তে শৰ কৰি নিবস্তৰ ॥
 কৰিলেক সিংহনাদ আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 তথাপিতো তোমাৰ তনয় নৃপবৰ ॥ ২৭৬৬৬
 সচল পৰ্বত যেন বহিল নিৰ্ভয় ।
 দেখিয়া আমাৰ যত মহাবীৰ্য্যচয় ॥
 খেদি গৈলা পাণ্ডৱক অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি ।
 কৰিলেক দ্বন্দ্ব যুদ্ধ মহাক্ৰোধ কৰি ॥ ২৭৬৬৭
 ভীমৰ সন্মুখে খেদিলন্ত অশ্বখামা ।
 দেখি কোপমনে বৃকোদৰ ঘোৰকৰ্ম্ম ॥
 অসংখ্যাত বাণ হানি পুৰিলে গগন ।
 পথতে ছেদিলা তাক দ্ৰোণৰ নন্দন ॥ ২৭৬৬৮
 পুনৰপি ভীমসেনে শৰ বৰিষিল ।
 অনন্তৰে দশোদিশ বিদিশ পুৰিল ॥
 বৰিষ কিৰণ নাই দিনতে আক্কাৰ ।
 কৰে জলবৃষ্টি যেন মেঘ বৰিষাৰ ॥ ২৭৬৬৯
 হেন দেখি অশ্বখামা দ্ৰোণৰ তনয় ।
 ভীমৰ বাণক প্ৰতি মাৰি শৰচয় ॥

আকাশতে কাটিয়া পেহ্লাইল ক্ৰণেকত ।
 মাৰিলা বাসন্তৰি বাণ ভীমৰ অঙ্গত ॥ ২৭৬৭০
 দ্রৌণীৰ শ্ৰেহাৰে বৃকোদৰ মহাবল ।
 ক্ৰোধত জ্বলিলা যেন বাড়ৰ অনল ॥
 শৰণহিত শৰগণ হানিয়া নিকজ ।
 গোঁতমপুত্ৰৰ হানিলন্ত বামভুজ ॥ ২৭৬৭১
 বামহস্তখান তাৰ ভৈল বলহীন ।
 তাৰক্ৰণে ধনু বীৰে কৰিয়া দক্ষিণ ॥
 শ্ৰেহাৰ কৰিলা বামহস্তে গুণ টানি ।
 কাটিলন্ত তাক ভীমসেন মহামানী ॥ ২৭৬৭২
 এহিমতে যুদ্ধ ছয়ো কৰে ক্ৰোধ কৰি ।
 মহা অবণ্যৰ যেন প্ৰমত্ত কেশবী ॥
 বধমনে দুইকো দুই কবন্ত শ্ৰেহাৰ ।
 বাহুবলে আপুনাৰ কৰে প্ৰতিকাব ॥ ২৭৬৭৩
 গান্ধাৰ বাজাৰ পুত্ৰে শকুনি কুমতি ।
 খেদি গৈল যুদ্ধিষ্ঠিৰ নৃপতিক প্ৰতি ॥
 শৰণহিত শৰগণ হানিয়া বিস্তৰ ।
 মৰ্গস্থানে ভেদিলেক ধৰ্ম্মৰ পুত্ৰৰ ॥ ২৭৬৭৪
 বথৰ চাৰিয়ো ঘোঁৰা বধি অনন্তৰ ।
 সিংহনাদ কৰিলেক আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 হেন শুনি সহদেৱ মাদ্ৰীৰ কুমাৰ ।
 তুলিলা বাজাক হস্তে বথে আপুনাৰ ॥ ২৭৬৭৫
 শকুনিৰ প্ৰতি কোপে বাণ বৰিষিলা ।
 সাৰথি সাজিয়া বথ বাজাক যোগাইলা ॥
 পাচে সেহি বথে চৰি ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 শকুনিক মাৰিলন্ত কোপে নৱ শৰ ॥ ২৭৬৭৬
 পুনৰপি পাঞ্চ বাণ হানিয়া জ্বৰিত ।
 সিংহনাদ কৰিলন্ত আতি বিপৰীত ॥
 কোপমনে নকুলৰ শকুনি তনয় ।
 খেদি গৈলা সমবত্ত হানি শৰচয় ॥ ২৭৬৭৭

মাদ্ৰীৰ তনয় কৰিলন্ত প্ৰতিকাব ।
 বথৰ চাৰিয়ো ঘোঁৰা মাৰিলন্ত তাৰ ॥
 চৰিয়া শল্লক আন বথৰ উপৰ ।
 নকুলক প্ৰতি শৰ মাৰিলন্ত আৰ ॥ ২৭৬৭৮
 পৰ বীৰ বিমৰ্দ্দন মাদ্ৰীৰ নন্দন ।
 পথতে ছেদিল উলুকৰ শৰগণ ॥
 বাণ ছেদ দেখি পাচে শকুনিৰ স্তত ।
 শ্ৰেহাৰ কৰিলা এক শৰ অদভুত ॥ ২৭৬৭৯
 বিধুম অগনি যেন আকাশত যাই ।
 কাটিলন্ত তাকো নকুলৰ শৰে পাই ॥
 তিনিপাট শৰ পাচে তেখনে মাৰিল ।
 শকুনিৰ পুত্ৰে পাচে তেখনে কাটিল ॥ ২৭৬৮০
 ছয়ো মহাবতী ছয়ো মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 পৰম দাক্ষিণ ছয়ো বাজাৰ কুমাৰ ॥
 কৰৈ ছয়ো ঘোৰ যুদ্ধ যেন মদমত্ত ।
 হস্তিনীৰ অৰ্থে ক্ৰোধ কৰিয়া মনত ॥ ২৭৬৮১
 পাঞ্চ পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ পুত্ৰক সমৰে ।
 খেদি গৈলা গোঁতম তনয় দ্বিজবৰে ॥
 দেখি পাঞ্চ ভাই যম যেন গৈল ধাই ।
 শ্ৰেহাৰিলা বাণগণ গোঁতমক পাই ॥ ২৭৬৮২
 উক কৰ বাহু বন্ধস্থল বিদাৰিলা ।
 সাৰথি সহিতে বথ ধ্বজক ভাঙ্গিলা ॥
 জীৱক আকুল যেন কৰৈ ইন্দ্ৰিগণ ।
 সেহিমতে কৃপক কৰিলা পাঞ্চজন ॥ ২৭৬৮৩
 এহিমতে আনো যত মহাবতীচয় ।
 কৰৈ ঘোৰ যুদ্ধ তেজি মৰণক ভয় ॥
 উভয় দলৰ চতুৰঙ্গ সেনাগণ ।
 অশ্ৰো অশ্ৰে সিবেলা কৰিলা ঘোৰ বণ ॥ ২৭৬৮৪
 ঘোঁৰায়ে ঘোঁৰাক মাৰে হস্তীয়ে হস্তীক ।
 পদাতিসকলে খেদি মাৰে পদাতিক ॥

পৰম ভুঙ্কুল যুদ্ধ ভৈল ভয়ঙ্কৰ ।
 পৰিপূৰ্ণ কৰিলেক যমৰ নগৰ ॥ ২৭৬৮৫
 পদাতি প্ৰমুখ্যে বথীগণ নিবন্তৰ ।
 যতেক মনুষ্য আছে উভয় দলৰ ॥
 সমস্তে সম্মুখে কৰিলেক ঘোৰ বণ ।
 অক্ষয় স্বৰ্গক আশে বাঙ্কিয়া মৰণ ॥ ২৭৬৮৬
 সহস্ৰ সংখ্যাত সেনা মুহূৰ্ত্তে মৰিল ।
 সমৰ ভূমিক বেধি কথিব বহিল ॥
 শুনা সভাসদ শল্যপৰ্ব্ব কথা সাৰ ।
 পুণ্যৰ উদয় মহা পাপৰ উদ্ধাৰ ॥ ২৭৬৮৭
 কলিৰ লোকক অনুগ্ৰহে নাৰায়ণ ।
 ব্যাসকপে ভাৰতক কৰিলা গ্ৰহন ॥
 জানি অৱহেলা নকৰিবা কদাচিত ।
 পৰম মঙ্গল গুণ কৰ্ণৰ অমৃত ॥ ২৭৬৮৮
 নাহি ধৰ্ম্ম শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন সমসৰ ।
 জানিয়া সমস্তে শূন্যক নিবন্তৰ ॥
 কহে দামোদৰে মুঢ়ে এৰি আন কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৭৬৮৯

ছবি

শকুনিৰ পাণ্ডৱ লগত যুদ্ধ

সঞ্জয়ে বোলন্ত পুনঃ শূন্যক মহাৰাজ
 যেন কথা আতি অনন্তৰে ।
 কৌৰৱৰ পৰাক্ৰম দেখিয়া অমৃত হেন
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰে ॥
 কোপে তনু কম্পমান ধীৰ তীক্ষ্ণ তিনি বাণ
 কৃপৰ শৰীৰে তাড়িলন্ত ।
 হাৰ্দ্দিকৰ চাৰি ঘোৰ পৱন সমান জোৰ
 ছৰিতে তাহাকো মাৰিলন্ত ॥ ২৭৬৯০
 কৃতবৰ্ম্মা বৰ ছুংখে পৰিলন্ত অধোমুখে
 বথভঞ্জে সমৰ ভূমিত ।

দেখি নিজৰথে ভুলি অশ্বখামা মহাবলী
 সেনামধ্যে নিলন্ত ছৰিত ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই কোপে কৃপ গৈল ধাই
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক প্ৰতি ।
 হানি আঠপাট শৰ ভোদলন্ত কলেৱৰ
 কুন্তীৰ তনয় মহামতি ॥ ২৭৬৯১
 পাচে ধৰ্ম্মে ধনু ধৰি ঘোৰ শৰ বৃষ্টি কৰি
 দশোদিশ পূৰিলা কৃপৰ ।
 দেখি ৰাজা দুৰ্য্যোধন সাতশত বথীগণ
 বিমৰিষি পঠাইলা সত্তৰ ॥
 ৰাজ-আজ্ঞা শিৰে ধৰি বথীগণ শীঘ্ৰ কৰি
 নৃপতিক তেখেত বেঢ়িল ।
 অসংখ্যাত তীক্ষ্ণ শৰ প্ৰহাৰিলা নিবন্তৰ
 সূৰ্য্যৰ কিৰণ নিবাৰিল ॥ ২৭৬৯২
 শিখণ্ডী সমুখে মহা বথীগণ পাণ্ডৱ
 দেখি খেদি গৈলা নিবন্তৰে ।
 সিটো শত বথীগণ সৰাহাক্কে সংহাৰণ
 বাহুবলে দুৰ্য্যোধৰ সমৰে ॥
 অনন্তৰে কৌৰৱৰ বীৰগণ নিবন্তৰ
 প্ৰাণক উছৰ্গি খেদি গৈল ।
 দেৱাস্বৰগণ পূৰ্বে কৰিলেক যেন যুদ্ধ
 সেহিমতে ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল ॥ ২৭৬৯৩
 পাচে বথীসকলক শকুনি সম্মুখি বোলে
 শুনা বীৰগণ নিবন্তৰ ।
 সম্মুখ সমৰে শৰ কৰিয়োক ক্ৰণিতক
 মই পাচ লওঁ পাণ্ডৱৰ ॥
 এহিবুলি মন্দমতি শকুনি চলিল যেনে
 শুনা ৰাজা সেহি সময়ত ।
 মদ্ৰদেশী বীৰগণ কৰিয়া দুৰ্য্যোধৰ বণ
 সমৰত পৰিল সমস্ত ॥ ২৭৬৯৪
 দেখি তাসম্বাৰ হত মহাভয়ে সমৰত
 পলাইবে লাগিল সেনাগণ ।
 সিটো যোদ্ধাসকলক শকুনি হুৱলপুত্ৰে
 পুনৰপি বুলিলা বচন ॥

অধম কক্ৰিয়গণ কিসক তেজিয়া বণ
 পলাই যাহা প্রাণৰ কাতৰে ।
 ভয়াতুৰ পুঙ্ঘব মহাম্ৰব সকলব
 যুত্ৰ ভয় আছয় সবাবে ॥ ২৭৬৯৫
 তেবে কেন নিজধৰ্ম এৰি কৰা পাপকৰ্ম
 সদকৰ্ম এৰি স্বৰ্গস্থ ।
 হেন জানি বীৰগণ পাণ্ডৱক কৰা বণ
 তেজি মহামোহ মহাভুখ ॥
 শকুনিৰ হেন বাণী শুনিয়া কক্ৰিয়গণ
 পুনৰপি গৈলা সমবক ।
 পৰম নিৰ্ভয়ে সবে কবিলেক ঘোৰ যুদ্ধ
 নিশ্চয় কৰিয়া সমবক ॥ ২৭৬৯৬
 মহা বলৱন্ত দশ সহস্ৰ ঘোটক লৈয়া
 শকুনি সেনাৰ লৈলা পাচ ।
 আতিশয় তীক্ষ্ণতৰ ভল্ল ভিণ্ডিপাল শৰ
 প্ৰহাৰিলা অসংখ্য নাৰাচ ॥
 যেনমতে আকাশৰ মেঘগণ নিবন্তব
 প্ৰচণ্ড বাতাসে উৰাইল ।
 শকুনियो সেহিমতে মহাবল পাণ্ডৱ
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে পুনু আইল ॥ ২৭৬৯৭
 পাচে বাজা যুধিষ্ঠিৰ কৰ্ম দেখি শকুনিৰ
 সহদেৱ সোদৰক আনি ।
 অঙ্গুলি উদ্দেশ কৰি গান্ধাৰ বাজাক দেখাই
 সমুখিয়া বুলিলন্ত বাণী ॥
 দেখ সহদেৱ বাপ দুৰ্ম্মতি শকুনি পাপ
 সেনাগণ মাৰয় আমাৰ ।
 তাহাৰ যুদ্ধক প্ৰতি চলি যাহা মহামতি
 সঙ্গে লৈয়া পাঞ্চালী কুমাৰ ॥ ২৭৬৯৮
 তোমাৰ লগতে ইটো পাঞ্চালসকলে যাউক
 আৰো বখীগণ গজ বাজী ।
 সৈন্তে সহিতে সিটো সৌৱলক সমবত
 অৱশ্যে কৰিবা হত আজি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ আদেশ শুনিয়া বীৰ
 মাদ্ৰীৰ তনয় সহদেৱ ।

পৰম আনন্দমনে সান্ধবে বাজাৰ পাৰে
 প্ৰণিপাতে কবিলন্ত সেৱ ॥ ২৭৬৯৯
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ তিনি হাজাৰ পদাতি সেনা
 ময়মন্ত হস্তী সাত শত ।
 বায়ু সমসৰ পাঞ্চ সহস্ৰ উত্তম ঘোৰা
 পাণ্ডুপুত্ৰ লৈলন্ত লগত ॥
 আৰো দ্ৰৌপদীৰ পাঞ্চ তনয়ক লৈয়া লগে
 উত্তম বথত শীঘ্ৰে চৰি ।
 শকুনিৰ সমবত সহদেৱ বীৰবৰ
 সমদলে গৈল দৰদৰি ॥ ২৭৭০০
 পলাই সেনাগণ তাক বাখিয়া আশ্বাস কৰি
 আগবাঢ়ি পাইলা পৰদল ।
 নানাবিধ বাণগণ প্ৰহাৰিলা নিবন্তবে
 মাদ্ৰীৰ তনয় মহাবল ॥
 হেন দেখি শকুনियो কোপমনে সমবত
 পাণ্ডৱ পুত্ৰক খেদি গৈলা ।
 শুনা কুক নৃপবৰ ঘোৰ যুদ্ধ অনন্তব
 যুদ্ধ কাছে তেখনে ধৰিলা ॥ ২৭৭০১
 ময়মন্ত কুঞ্জবত চৰিয়া মাত্ত যত
 সেনাগণ বধিল বিস্তৰ ।
 মধ্য মধ্য কুঞ্জবৰ থাকিয়া পদাতি নৰ
 শৰ বৰিষিয়ে নিবন্তৰ ॥
 হেন দেখি শকুনিৰ সেনাগণ কোপমনে
 প্ৰতিকাৰ কৰয় তাহাৰ ।
 কোঁৱৰ পাণ্ডৱ হয় হস্তী মনুষ্য
 মহা ক্ষয় মিলিল প্ৰজাৰ ॥ ২৭৭০২
 কৰিব পৰিচয়
 জুলবী
 বৰপেটা নাম গ্ৰাম অনুগাম
 মধ্যত কামৰূপৰ ।
 নিকট জলৰ অৰ্দ্ধেক চন্দ্ৰৰ
 আকৃতি আতি মনুষ্যৰ ॥
 পৰম কচিৰ দেৱৰ মন্দিৰ
 পাই ঠাই আছে ভাৰ ।

লক্ষ্মী সৰস্বতী সমে বাহুদেৱ
কাষতে আছন্ত যাৰ ॥ ২৭৭০৩
দক্ষিণত তীৰ্থ- ৰাজ ব্ৰহ্মপুত্ৰ
উত্তৰে বহে লোহিত ।*
শঙ্কৰ মাধৱ ৰাম দামোদৰ
ধাকিয়া পূৰ্বে যহিত ॥
পাষণ্ডৰ পথ দূৰ কৰি হৰি
দেৱক ব্যস্ত কৰিল ।
যাহাৰ কৃপাত দুৰাচাৰো আতি
সংসাৰ সিদ্ধ তৰিল ॥ ২৭৭০৪
তাসম্বাৰ বিষ্ণু পদক গমনে
নাৰায়ণ অংশে আসি ।
ভাগৱত শাস্ত্ৰ প্ৰকাশ কৰিল
কুতৰ্ক তৰ্ক বিনাশি ॥
নক্ষত্ৰে সহিতে পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ
যেন গৈল অন্তৰ্জাত ।
সহস্ৰ কিৰণ সমে দিনকৰ
উদিত পূৰ্ব দিশত ॥ ২৭৭০৫
সেহিমতে ইটো দূৰ কৰি মহা
অজ্ঞান নাম আন্ধাৰ ।
হৈলন্ত বেকত শ্ৰীভাগৱত
ভট্টাচাৰ্য্য নাম যাৰ ॥
তাহান চৰণ বেণু শিৰে ধৰি
মহা মুৰ্খ দামোদৰ ।
পৰম গহন ভাৰতৰ পদ
কৰিল শল্য পৰ্বৰ ॥ ২৭৭০৬
জানি সভাসদ গণ নিবন্তৰ
নিন্দা নকৰিবা মোক ।
শিশুসকলৰ অস্পষ্ট বচন
মুণ্ডনিলা সাধু লোক ॥
কিন্তু মহাজন গুণক গ্ৰহণ
কৰে মাত্ৰ দোষ এৰি ।
জানি নিন্দা তেজি কৃষ্ণপদে ভজি
ৰাম ৰাম বোলা বেঢ়ি ॥ ২৭৭০৭

কুৰুসৈন্তসহ শকুনিৰ পলায়ন আৰু পুনঃ যুদ্ধ
পদ
সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক নৃপবৰ ।
এহিমতে কতোক্ষণে কৰিয়া সমৰ ॥
পাচে মহাভয়ে সেনাগণ ভঙ্গ দিল ।
গান্ধাৰ ৰাজাৰ পুত্ৰে তাহাক দেখিল ॥ ২৭৭০৮
ঘোঁৰা ছয় হাজাৰ বহিছে অৱশেষ ।
যুদ্ধ এৰি তাসম্বাৰ মধ্যত প্ৰৱেশ ॥
যথাত আছন্ত নৃপবৰ দুৰ্য্যোধন ।
কৰিল শকুনি পাচে তথাক গমন ॥ ২৭৭০৯
সহদেৱ আদি কৰি আনো যত বীৰ ।
একে একে গৈলা যৈত আছে যুদ্ধিষ্ঠিৰ ॥
সমস্ত পাণ্ডৱ য়েৱে নিৰ্বৰ্ত্তিয়া গৈলা ।
দেখিয়া শকুনি পুনৰপি সাজ ভৈলা ॥ ২৭৭১০
যথাত আছন্ত চতুৰঙ্গ সেনাগণ ।
সমৰক প্ৰতি পঠাইলন্ত দুৰ্য্যোধন ॥
ডাকিয়োক বথখান তাসম্বাৰ মাজে ।
শণাইত শৰ মাৰি পঠাই যমৰাজে ॥ ২৭৭১১
শকুনিক প্ৰতি খেদি গৈলা মহাকাপে ।
বথে চৰি ধনু ধৰি পৰম আটোপে ॥
উভয় দলৰ ঘোৰ লাগিল সমৰ ।
প্ৰাণক উছৰ্গি ক্ষেত্ৰীগণ নিবন্তৰ ॥ ২৭৭১২
গদা যুদ্ধৰ শূল শক্তিৰ প্ৰহাৰ ।
আনো নানা শৰগণ মাৰিল আপাৰ ॥
কাৰো উক কৰ কটি কাটিলেক শিৰ ।
অসংখ্যাত মৰি গৈল যমৰ মন্দিৰ ॥ ২৭৭১৩
উঠিল কৰকগণ সমৰ ভূমিত ।
দুই বাহু মেলি কুৰে দেখি ভয়ভীত ॥
ঢাকিল ধৰণীখান যুদ্ধকৰ অঙ্গে ।
অনন্তৰে শকুনিৰ সেনা বণজ্ঞে ॥ ২৭৭১৪

* লোহিত—পাটবাউসীৰ উত্তৰে থকা আন কোনো ব্ৰহ্মপুত্ৰৰে হ'তি হব লাগে । * কৰক—গাঁৰি-দুখ নাইকিয়া হ'ত ।

পলাইবে লাগিল অৱশেষ আছে যত ।
 ফুলিল অশোক যেন বসন্ত কালত ॥
 ক্ষত যে বিক্ষত তমু ঘোৰ সমবত ।
 শকুনি সহিতে হেন ঘোঁৰা সাত শত ॥ ২৭৭১৫
 কোঁৱৰ দলৰ পাচে মাজত পশিল ।
 কৈয়ো কৈত আছে ৰাজা সেনাত পুছিল ॥
 অঙ্গুলি উদ্দেশি দেখাইলন্ত বীৰগণ ।
 যৈত আছে মহামানী ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ২৭৭১৬
 বথে চৰি কৱচ পিকিয়া বখীচয় ।
 কুৰু নৃপতিক সবে বেঢ়িয়া আছয় ॥
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সম ছত্ৰ ধৰিছে উপৰে ।
 বাৱৈ নানাবিধ বাণ্ড সিংহনাদ কৰে ॥ ২৭৭১৭
 আছয় চৌপাশে আৰো ময়মন্ত দ্বিপাশ ।
 হুৱল তনয় পাচে পাইলন্ত সমীপ ॥
 হাসি হাসি অনন্তবে শকুনি কুমতি ।
 ঝুলা বচন কুৰুনৃপতিক প্ৰতি ॥ ২৭৭১৮
 যেন প্ৰিয়কৰ্ম্ম কৰি আসিছে ৰাজ্যৰ ।
 সেহিমতে আনন্দে বোলন্ত দুবাচাৰ ॥
 শত্ৰুক অপেক্ষা কেনে কৰি মহাৰাজ ।
 আছাহা নিচিন্তি এৰে সংগ্ৰামৰ মাজ ॥ ২৭৭১৯
 পাচে গৈয়া পাণ্ডৱক কৰিলেঁ সমৰ ।
 পাঞ্চাল শৃঙ্খয়গণ বধিলেঁ বিস্তৰ ॥
 পাচে সমদলে মোক সাজি দিল বণ ।
 কৰিলেঁ সবাকৈ সমবত নিবাৰণ ॥ ২৭৭২০
 যাৱত থাকয় প্ৰাণ পাঞ্চ পাণ্ডৱৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰে কদাচিতো নেৰিব সমৰ ॥
 হেন জানি সত্বে বধিয়ো সেনাগণ ।
 হেন শুনি তোমাৰ তনয় দুৰ্য্যোধন ॥ ২৭৭২১
 বাহত মাহত হস্তী পলাতিগণক ।
 কৰিল আদেশ সৰ্বহাঙ্গে সমৰক ॥

ৰাজ্যৰ আদেশে ক্ষেত্ৰীগণ নিবন্তৰ ।
 পিঠিত বান্ধিয়া তুণ হাতে ধনুশৰ ॥ ২৭৭২২
 সিংহনাদ শঙ্খধ্বনি কৰি বাৰম্বাৰ ।
 পাণ্ডৱ দলক কোপে কৰিলেক ধাৰ ॥
 হেন দেখি কুন্তীৰ তনয় ধনঞ্জয় ।
 মাধৱক সন্মুখিয়া বোলন্ত বিনয় ॥ ২৭৭২৩

 কৃষ্ণ আৰু অৰ্জুনৰ কথোপকথন
 দেখা দেখা সখি চতুৰঙ্গ সেনাগণ ।
 সমৰক প্ৰতি পঠাই দিলা দুৰ্য্যোধন ॥
 ডাকিয়োক বথখান তাসম্বাৰ মাজে ।
 শনাইত শব মাৰি পঠাওঁ যমৰাজে ॥ ২৭৭২৪
 অষ্টাদশ দিবস সম্পূৰ্ণ আজি হস্তে ।
 হেন ক্ষেত্ৰীগণ কৰ্ম্ম সমৰ কৰন্তে ॥
 কোঁৱৰৰ সেনাগণ অপাৰ সাগৰ ।
 পাইলোঁ তাৰ পাৰ বত্ৰদ্বীপ সমসৰ ॥ ২৭৭২৫
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণ কৰ্ণ শল্য নৃপবৰ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে সবে গৈল যমঘৰ ॥
 লভিলোঁ বিজয় আৰো নাহি কিছো ভয় ।
 কিন্তু মোৰ মনে বৰ আছয় সংশয় ॥ ২৭৭২৬
 ধৃতৰাষ্ট্ৰপুত্ৰ দুৰ্য্যোধন মহামতি ।
 অত্ৰাপি উদ্যোগ কৰে সমৰক প্ৰতি ॥
 কিবা দৈৱ দোষে আৰ বুদ্ধি হৈল হত ।
 এতমান গৰ্ব্ব কৰে কাহাৰ বলত ॥ ২৭৭২৭
 পূৰ্ব্বত বিদূৰ খুড়াই বুলিলন্ত হিত ।
 মদে অন্ধ হুয়া তাকে দেখিলেক তিত ॥
 ভীষ্ম পিতামহ গুৰু দ্ৰোণেও কহিল ।
 ক্ৰীমদে অন্ধ তাক কটাক্ষ নকৰিল ॥ ২৭৭২৮
 জামদগ্নি বামে আৰো বুলিলা বুজাই ।
 যুধিষ্ঠিৰ সৰে বিবাদক দুমুহাই ॥

মুণ্ডনিল তাকো ছুৰাশয় দুৰ্য্যোধন ।

ইতিহাস নাৰদেয়ো কবিল কথন ॥ ২৭৭২৯

দস্ত নামে ৰাজা গৰ্ব কৰিয়া পূৰ্বত ।

সামৰাজ্যে হত নাৰায়ণৰ ক্ৰোধত ॥

তথাপিতো হিত বাক্য সিটো মুণ্ডনিল ।

বাঁড়ৰ কাকত যেন কদ্রে মস্ত্ৰ দিল ॥ ২৭৭৩০

বৃদ্ধ পিতৃ মাতৃ ৰূপ গুৰুৰ বচন ।

মদে মত্ত হুয়া নকবিল দুৰ্য্যোধন ॥

ত্ৰিজগত পতি ভূমি হস্তিনাপুৰত ।

পাঞ্চখানি গ্ৰাম দিবৈ বুলিলা পূৰ্বত ॥ ২৭৭৩১

নেদিলেক তাক দুৰ্য্যোধন ছুৰাচাৰ ।

মদে অন্ধ হুয়া আজ্ঞা লজিলে তোমাৰ ॥

পূৰ্বে অহঙ্কাৰ আছিলেক যিটো মদে ।

এৰে সিটো দূৰ ভৈল পাইলেক আপদে ॥ ২৭৭৩২

তথাপিতো ইটো ছুৰাশয় দুৰ্য্যোধন ।

সংগ্ৰামক মাত্ৰ কেনে কৰয় যতন ॥

শাস্ত্ৰৰ প্ৰিয়পুত্ৰ ভীষ্ম পিতামহ ।

যাত গহে ইটো ঘোৰ কবিল বিগ্ৰহ ॥ ২৭৭৩৩

তাহান দেখিয়া শৰশয্যাতে শয়ন ।

কিসক নঠৈল সেহিদিনা নিবৰ্তন ॥

ভবদ্বাজপুত্ৰ ব্ৰহ্ম বীৰত উত্তম ।

নাহি ধনুৰ্দ্ধৰ তিনি লোকে যাক সম ॥ ২৭৭৩৪

হেন গুৰু দ্ৰোণ সমবত হত প্ৰাণ ।

দুৰ্য্যোধনে চাহিয়া আছিল বিদ্যমান ॥

তথাপি কোঁৱৰে কেনে নেৰিলা সমৰ ।

মহামুঢ়সবে নেদেখয় আতপৰ ॥ ২৭৭৩৫

মহা ধনুৰ্দ্ধৰ কৰ্ণ সূৰ্য্যৰ তনয় ।

যাৰ ভুজযুগে ইটো কৰিয়া আশ্ৰয় ॥

আমাক বিৰুদ্ধ কৰিলেক অকাৰণে ।

ৰাজ্য কাঢ়ি লৈয়া খেদাইলেক ঘোৰ বনে ॥ ২৭৭৩৬

যাৰ বলে হুহুদৰ বাক্য মুণ্ডনিল ।

সিটো অতিবৰ্ণী কৰ্ণ ৰণত পবিল ॥

সিটো ভক্ষ্য হৈল কাক গৃধ্ৰ শৃগালৰ ।

তথাপিতো উপশাম নহয় বৰ্বৰ ॥ ২৭৭৩৭

শল্যৰ সন্ধান বলবন্ত আছে কোন ।

সুৰাস্ত্ৰৰ নাগে যাৰ বথানয় গুণ ॥

যাহাৰ শৰীৰ সবে বজ্জৰ সন্ধান ।

হেন মদ্ৰপতি সমবত হতপ্ৰাণ ॥ ২৭৭৩৮

তথাপিতো ইটো দুৰ্য্যোধন কুলাঙ্গাৰ ।

প্ৰাণ ৰক্ষা কেনে নকৰয় আপুনাৰ ॥

ভূবিজ্ঞাৰা শ্ৰুতায়ুধ ৰাজা ভগদত্ত ।

বাহুলীক বিকৰ্ণ সোমদত্ত জয়দ্রথ ॥ ২৭৭৩৯

জৰাসন্ধ সুদক্ষিণ কাশ্যোজ নৃপতি ।

বিন্দ অমুৰিন্দ দুঃশাসন মন্দমতি ॥

অসংখ্য নৃপতি আনো পবিল ৰণত ।

একাদশ অকৌহিণী সেনাগণ যত ॥ ২৭৭৪০

অল্পমাত্ৰ অৱশেষ আছয় সম্প্ৰতি ।

তথাপিতো দুৰ্য্যোধন ৰাজা মন্দমতি ॥

অতাপি নকৰে হিত চিন্তা আপুনাৰ ।

মহামুৰ্খ নাহি আত পৰে আন আৰ ॥ ২৭৭৪১

আপুনাতে অধিক যিজন গুণে বলে ।

নকৰে বিবোধ তাক পণ্ডিতসকলে ॥

কৌৰৱ কুলত দুৰ্য্যোধন বিনে আন ।

কোননো পণ্ডিতে কৰিবৈ হেন ঠান ॥ ২৭৭৪২

অকাৰণে বৈৰভাৱ কৰিয়া বংশত ।

ভ্ৰাতৃ পুত্ৰ ভ্ৰাতৃ কন্য কৰিয়া সমস্ত ॥

যি কালত ইটো মন্দ ভৈলা উতপন ।

সেহিকালে কহিয়া আছন্ত সিদ্ধগণ ॥ ২৭৭৪৩

ইহাৰ কাৰণে ক্ষত্ৰাগণ হৈবৈ নষ্ট ।

মহাজ্ঞান বিদ্ববে কহিলা কবি কষ্ট ॥

কৌৰৱকুলত দুৰ্য্যোধন ধূমকেতু ।
অৱশ্যে সবংশে ক্ষয় হৈবে তাৰ হেতু ॥ ২৭৭৪৪
সিটো বাক্য সত্য হৈল জানিলে। সম্প্ৰতি ।
যাৰে জীৱ থাকে মানে ইটো মন্দমতি ॥
নছাড়িব যুদ্ধ ভাগ নেদিব ৰাজ্যৰ ।
এতেকে সাধিয়া শ্ৰীতি নৃপতি ধৰ্ম্মৰ ॥ ২৭৭৪৫
অল্প মাত্ৰ অৱশেষ বল হুঁচকেশ ।
বথখান কৰা কুৰুদলত প্ৰৱেশ ॥
অৰ্জুনৰ বচন শুনিয়া কৃপাময় ।
সেনাৰ মাজক প্ৰতি ডাকিলন্ত হয় ॥ ২৭৭৪৬

অৰ্জুনৰ পুনঃ যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত আৰু অসংখ্য কুৰুসৈন্য বধ
প্ৰমত্ত কেশৰী যেন যুগৰ মাজত ।
শত্ৰুগণ মাৰে ধনঞ্জয় সেহিমত ॥
প্ৰৱেশ হৈলন্ত আতি পৰম নিৰ্ভয় ।
হেন দেখি মহাক্ৰোধে কুৰুবীৰচয় ॥ ২৭৭৪৭
কৰে ধনু ধৰি বাণগণ বৰষিল ।
অৰ্জুনৰ দশোদিশে বিদিশ পূৰিল ॥
সহস্ৰ কিৰণ সমে যেন দিনকৰ ।
কৰিল প্ৰকাশ সেহিমতে বীৰবৰ ॥ ২৭৭৪৮
অনন্তৰে গাণ্ডীৱ ধৰিয়া ধনঞ্জয় ।
কৰিল প্ৰহাৰ শৰাইত শৰচয় ॥
কৰচ সহিতে তনু বিদাৰ কৰিল ।
হয় হস্তী মনুষ্যৰ প্ৰলয় মিলিল ॥ ২৭৭৪৯
মাৰন্তে জোৰন্তে শৰ নেদেখয় আৰ ।
আকাশ পৃথিৱী শৰে জলে একাকাৰ ॥
ধনুৰ শব্দ মাত্ৰ শুনি নিবন্তৰ ।
ঘনে ঘনে গৰ্জে যেন মেঘ বাৰিষাৰ ॥ ২৭৭৫০
হৈল অন্ধকাৰ সিটো অৰ্জুনৰ বাণে ।
কোনবা বিদিশ দিশ একোৱে নজানে ॥

পাৰ্থ যেন অগ্নি তনু বৰ্ণ পুংখশৰ ।
পূৰ্ণ তৈল সমৰ ধৰণী নিবন্তৰ ॥ ২৭৭৫১
আছিলেক যত বথী বথ হস্তীচয় ।
কৰিল প্ৰলয় সবাহাক্কে ধনঞ্জয় ॥
বৃক্ষ লতা ভূগ যেন ঘোৰ অৰণ্যত ।
মহাঅগ্নি লাগি ভস্ম কৰে ক্ষণেকত ॥ ২৭৭৫২
সেহিমতে তনু তনয়ৰ সেনাগণ ।
দহিলন্ত কুন্তীৰ তনয় হতাশন ॥
কতো কতো হত অৱশেষ সেনাচয় ।
সমৰ এৰিয়া গৈল পলাই মহাভয় ॥ ২৭৭৫৩
বিশ্ৰাম কৰিয়া কতোক্ষণে স্তবগণ ।
তাম্বুল কপূৰ জল কৰিল ভোজন ॥
চাইল ভাতপুত্ৰ মিত্ৰ বান্ধৱগণক ।
শিবিবত প্ৰৱেশ কৰিয়া সমস্তক ॥ ২৭৭৫৪
নিজ বাহনকো জলপান কৰাইলেক ।
কৰচ পিক্ৰিয়া পাচে বথ সাজিলেক ॥
বণত দুৰ্ম্মদ ক্ষেত্ৰিগণ অনিৰ্ব্বাৰ ।
নানা অস্ত্ৰশত্ৰুগণ লৈয়া আপুনাৰ ॥ ২৭৭৫৫
কুৰু নৃপতিৰ শ্ৰীতি সাধিবাক মনে ।
বথে চৰি খেদি গৈলা পাণ্ডৱক বণে ॥
বথৰ কিক্কিণী বাজে কণজুন কৰি ।
চন্দ্ৰসম শুক্ল চামৰৰ দণ্ড ধৰি ॥ ২৭৭৫৬
নচুৱাই যাই নানাবিধ বাণ বাই ।
ঘোৰ সিংহনাদ কৰি গদাক উঠাই ॥
অসংখ্যাত বথধ্বজ পতাকা শোভয় ।
দেৱতাক খেদি যেন যাই দৈত্যচয় ॥ ২৭৭৫৭
ধূম্ৰদ্বায় শিখণ্ডীক খেদি দিল বণ ।
পাচে হেন দেখি পাঞ্চালৰ বীৰগণ ॥
চতুৰঙ্গে সেনাগণ হুয়া এক ঠাই ।
ক্ৰোধমনে কৌৰৱগণক গৈল ধাই ॥ ২৭৭৫৮

উভয় দলৰ ঘোৰ লাগিল সমৰ ।
 দেখি তমু পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥
 খেদি গৈল অসংখ্যাত হানি তীক্ষ্ণ শৰ ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰৰ ভেদিল কলেৱৰ ॥ ২৭৭৫৯
 পুনৰপি বাহু উক ভেদিল নাৰাচে ।
 অক্লেশৰ ঘাৰে যেন গজৰাজ পাচে ॥
 ক্ৰোধত জ্বলিল দুই চক্ষু আৰকত ।
 ভূমিকম্প যাস্তে যেন কাম্পয় পৰ্বত ॥ ২৭৭৬০
 সেহিমতে ধৃষ্টদ্যুম্ন ক্ৰোধিয়া আপাৰ ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক ভৎসিয়া বাৰে বাৰ ॥
 প্ৰচণ্ড কোদণ্ড যেন ধৰি বাম কৰে ।
 চাৰি গোটা শৰ বীৰে ধৰি অনন্তৰে ॥ ২৭৭৬১
 মাৰিলন্ত চাৰি ঘোঁৰা কুক নৃপতিৰ ।
 এক ভল্ল শৰে বীৰ ছেদিলন্ত শিৰ ॥
 বথভঙ্গে দুৰ্য্যোধন ভূমিত পৰিল ।
 পাইলেক তুৰঙ্গ এক তাহাত চৰিল ॥ ২৭৭৬২
 সমৰ এৰিয়া পাচে স্থৰিতে পলাইল ।
 আন বথখান আনি সাৰথি যোগাইল ॥
 অনন্তৰে দুৰ্য্যোধন চৰিয়া বথত ।
 অসন্তোষ মনে বহিলন্ত সমীপত ॥ ২৭৭৬৩
 পাচে ধৃষ্টদ্যুম্নে সেনাগণ লাগ পাইল ।
 পদ্মবন মাজে যেন কুঞ্জৰ সোমাইল ॥
 কৰিলা কদন অসংখ্যাত বথীচয় ।
 অৱশেষ সেনাগণ ছয়া মহাভয় ॥ ২৭৭৬৪
 পলাইবে লাগিল সবে প্ৰাণৰ কাতৰে ।
 হেন দেখি দুৰ্য্যোধন বাজা অনন্তৰে ॥
 যথাত আছয় দুফ শকুনি কুমতি ।
 গৈলন্ত তথাকে তমু পুত্ৰ কুকপতি ॥ ২৭৭৬৫
 য়েৰে বথীগণ পলাই গৈল এৰি বণ ।
 খেদিয়া আসিল দেখি মত্ত হস্তীগণ ॥

পৰ্বত সমান থূলন্তৰ গজচয় ।
 চাৰি ধাৰে মদ তাৰ সদায়ে বহয় ॥ ২৭৭৬৬
 পাঞ্চাল দেশৰ পাঞ্চ বীৰক সমৰে ।
 চতুৰ্ভিতি আসি বেঢ়িলেক নিবন্তৰে ॥
 সূৰ্য্যক ঢাকিল যেন মেঘে বাৰিষাৰ ।
 ময়মত্ত গজ হেন দুতয় হাজাৰ ॥ ২৭৭৬৭
 পাঞ্চ মহাবথীক বেঢ়িল সেহিমত ।
 দেখি সব্যসাচী ক্ৰোধ কৰিয়া মনত ॥
 গোবিন্দক চাই হেন বুলিলা বচন ।
 পাঞ্চ মহাবথীক বেঢ়িল হস্তীগণ ॥ ২৭৭৬৮
 বক্ষা কৰো তাসম্বাক ডাকিয়োক বথ ।
 কুঞ্জৰগণক মাৰি নেওঁ যমপথ ॥
 সখিৰ বচন হেন শুনি হৰীকেশ ।
 গজগণ মধ্যে বথ কৰিলা প্ৰবেশ ॥ ২৭৭৬৯
 অনন্তৰে কুন্তীৰ তনয় ধনঞ্জয় ।
 প্ৰহাৰিয়া নাৰাচ নিৰ্ম্মল শৰচয় ॥
 গিৰিবৰ সমসৰ কুঞ্জৰ প্ৰমত্ত ।
 কদন কৰন্তে আছে ঘোৰ সমবত ॥ ২৭৭৭০
 সেহি সময়ত ভীমসেনে গদা ধৰি ।
 খেদি গৈলা হস্তীসমূহক ক্ৰোধ কৰি ॥
 ডেৰ দিয়া ভূমিত নামিল বথ হন্তে ॥
 শূল ধৰি কদ্ৰ যেন প্ৰলয়ৰ অন্তে ॥ ২৭৭৭১
 ঘোৰৰূপে প্ৰজা বণে কবন্ত সংহাৰ ।
 সেহিমতে গদা ধৰি পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥
 হস্তীগণ কদন কবন্ত গদা ধৰি ।
 যুগসকলক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥ ২৭৭৭২
 কতো গদা বাৰি কতো মুষ্টিৰ প্ৰহাৰে ।
 শুণ্ডত ধৰিয়া কতো আছাৰিমা মাৰে ॥
 দুই হাতে দুই গজ কতো টানি আনি ।
 লীলা কৰি মাৰে বীৰে মুণ্ডে মুণ্ডে হানি ॥ ২৭৭৭৩

কতো ময়মন্তক ধৰিয়া উপবক ।
 আছাৰিয়া বলে কতো মাৰন্ত গজক ॥
 কতো হস্তীসকলক পাৰি ধৰি বলে ।
 কাটিলন্ত দাস্ত পাদ দিয়া কুন্তস্থলে ॥ ২৭৭৭৪
 এহিমতে ভীমে হস্তীগণক মাৰিল ।
 যেন গজবাজে পদ্মবনক ভাঙ্গিল ॥
 অৰ্জুনো বিস্তৰ হস্তী বধিল মাৰাচে ।
 শুনা কুকপতি যেন হৈল কথা পাচে ॥ ২৭৭৭৫
 পাঞ্চালপুত্রত যুদ্ধ হাৰি দুৰ্য্যোধন ।
 শকুনিৰ সমীপক কৰিল গমন ॥
 পাচে ক্লপ কৃতবৰ্ম্মা দ্রোণৰ তনয় ।
 নেদেখি বাজাক বণে আকুল হৃদয় ॥ ২৭৭৭৬
 সমৰ ভূমিত বিচাৰন্ত তিনি জনে ।
 চকিত নয়নে হত ভৈল বুলি বণে ॥
 যোদ্ধাসকলক পাচে পুছিলন্ত কাজ ।
 কৈকনো গৈলন্ত সুধিষ্ঠিৰ মহাবাজ ॥ ২৭৭৭৭
 হেন শুনি বীৰগণে বুলিলা বচন ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিত কোন প্ৰয়োজন ॥
 দেখা খেদি আসে পাঞ্চালৰ বীৰচয় ।
 ধৃষ্টদ্যুম্ন আদি কৰি পৰম নিৰ্ভয় ॥ ২৭৭৭৮
 তাসম্বাৰ আগ ছয়া কৰিয়ো সমৰ ।
 জীয়ো যদি পাইবা দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥
 এতহস্তে ধৃষ্টদ্যুম্ন সমীপক পাইল ।
 দেখি কৃতবৰ্ম্মা ক্লপ দ্রৌণীয়ে পলাইল ॥ ২৭৭৭৯
 অসন্তোষে শকুনিৰ সমীপক গৈল ।
 পাঞ্চালৰ সমে মোৰ ঘোৰ যুদ্ধ হৈল ॥
 পাঞ্চালসকলে ধৃষ্টদ্যুম্ন কৰি আগ ।
 চাৰি বীৰ সমে আছে পাইল মোক লাগ ॥ ২৭৭৮০
 কৰিল প্ৰহাৰ ঘোৰ শৰে দশোদিশে ।
 অহৰ্নিশে মেঘে যেন বাৰিষা বৰ্ষিষে ॥

পাঞ্চালগণক কোণ কৰি দিলে বণ ।
 বখীগণ মাজে আনি শত্ৰু চাৰিজন ॥ ২৭৭৮১
 হেন দেখি কুকবীৰগণ খেদি গৈল ।
 উভয় দলৰ বিপৰীত যুদ্ধ ভৈল ॥
 মহাধনুৰ্দ্ধৰ ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰবৰ ।
 জৰ্জৰিত কৰিল আমাৰ কলেবৰ ॥ ২৭৭৮২
 বসন্ত কালত যেন ফুলিল মন্দাৰ ।
 তেজে তোলবোল তনু কৰিল আমাৰ ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ লভি হৈলোঁ মোহমান ।
 যুদ্ধ এৰি পলাইলোঁ ডাকিয়া বধখান ॥ ২৭৭৮৩
 চাৰিশত বধ সঙ্গে লৈয়া যুযুধান ।
 ভঙ্গ কোঁৱৰক খেদি যাস্ত হানি বাণ ॥
 তাসম্বাৰ মধ্যত প্ৰৱেশ হৈলোঁ বেগে ।
 দেখি বীৰগণে বেটিলেক সেহি ছেগে ॥ ২৭৭৮৪
 মহাবতী ধৃষ্টদ্যুম্ন পাঞ্চালৰ পতি ।
 তাত হস্তে মুক্ত হৈলোঁ পলায়া সম্প্ৰতি ॥
 সাত্যকিৰ সেনা মধ্যে পৰিয়া ছনাই ।
 হত ভৈল বল বুদ্ধি প্ৰচতি সমুদাই ॥ ২৭৭৮৫
 যেন পাপ কৰি পাপী পৰে নৰকত ।
 মোৰ অৱস্থাও বাজা ভৈল সেহিমত ॥
 শক্ৰটে পৰিয়া ক্ষেত্ৰীধৰ্ম্ম অনন্তৰ ।
 দুই দণ্ড মানে ঘোৰ কৰিলোঁ সমৰ ॥ ২৭৭৮৬
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ যুযুধান মহাবলী ।
 মোৰ শৰঘাৱে ক্ৰোধানল গৈল জ্বলি ॥
 অৰুণ নয়ন দুই ফুৰাই ঘনে ঘন ।
 তুণ হস্তে বাছি পাচে লৈলা বাণগণ ॥ ২৭৭৮৭
 ধনুৰ টকাৰ কৰি প্ৰহাৰ কৰিল ।
 কৰচে ভেদিয়া মোৰ হৃদয় ভেদিল ॥
 বথ হস্তে মুৰ্ছা গৈয়া পৰিলো মৰীত ।
 সকলো শৰীৰ জ্বৰি বহুয়ে শোণিত ॥ ২৭৭৮৮

নকৰিলা শৰ আৰো নবধিলা প্ৰাণে ।
 জীৱন্তে ধৰিয়া বাখিলন্ত যুযুধানে ॥
 ভীম ধনঞ্জয়ো হস্তীযুথ সংহৰিলা ।
 মৰি পৰি গজগণে পথ নিৰোধিলা ॥ ২৭৭৮৯
 মন্দগতি হৈল বথখান নিবন্তৰ ।
 হেন দেখি মহামানী বীৰ বুকোদৰ ॥
 টানি আনি পেলাইলন্ত এক পাশ কৰি ।
 আতি অপ্ৰয়াসে যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥ ২৭৭৯০
 বথ-পথ মুক্ত কৰি পাণ্ডুৰ তনয় ।
 দণ্ড ধৰি যমে যেন ভ্ৰমন্ত নিৰ্ভয় ॥
 হেন দেখি হতশেষ তযু পুত্ৰগণ ।
 সমসেন ভূৰিবল কৰি দুৰ্ম্মসেন ॥ ২৭৭৯১
 দুৰ্ব্বিসহ দুৰ্ব্বিমোচ স্ৰজাস্ত শ্ৰুতান্ত ।
 দুপ্ৰধৰ্ষ শ্ৰুতৰ্ব্বা যে মহা বলবন্ত ॥
 তৈতে ধৰ্ম্মে সমস্ত সোদৰগণ কোপে ।
 বাণ বৰিষন্তে খেদি গৈলা একে জোপে ॥ ২৭৭৯২
 চতুৰ্ভিতি ভীমক বেঢ়িল নিবন্তৰ ।
 হেন দেখি বথত চৰিল বুকোদৰ ॥
 তযু পুত্ৰসকলক খেদি গৈলা কোপে ।
 ধনুৰ টকাৰ কৰি পৰম আটোপে ॥ ২৭৭৯৩
 শঙ্কাৰ সংবাদে সিংহনাদ কৰি বলে ।
 অঙ্গীকাৰ সত্য কৰিবাক কুতূহলে ॥
 তুণ হন্তে তীক্ষ্ণতৰ শৰগণ আনি ।
 মহাৰথীসকলৰ মৰ্ম্মস্থানে হানি ॥ ২৭৭৯৪
 ঘোৰ সিংহনাদ কৰিলন্ত পুনৰ্ব্বাৰ ।
 শুনি নসহিল পুত্ৰ সমস্তে তোমাৰ ॥
 ভীমৰ শৰীৰে শৰ অসংখ্য মাৰিল ।
 গগন মণ্ডল সূৰ্য্যমণ্ডল ঢাকিল ॥ ২৭৭৯৫
 শৰঘাৰে ভীমসেন ক্ৰোধত জ্বলিল ।
 ধুবপতি নামে শৰ তুলিয়া ধৰিল ॥

দুঃশাসন বীৰৰ কণ্ঠক লক্ষ্য কৰি।
 প্ৰহাৰ কৰিল বামহাতে ধনু ধৰি ॥ ২৭৭৯৬
 কুণ্ডলে মণ্ডিত আতি পৰম কচিৰ ।
 কাটিয়া ভূমিত পেলাইলন্ত হেন শিৰ ॥
 কৰিল প্ৰকাশ সিটো ধৰণীমণ্ডল ।
 হানিলা ত্বৰিতে ভীমে পুনৰপি ভল্ল ॥ ২৭৭৯৭
 সাতো আৱৰণক ভেদিবে পাৰে শৰে ।
 হেন বিপৰীত ভল্ল হানি বুকোদৰে ॥
 মহাৰথী বীৰ যত ভেদিলা হৃদয় ।
 ভূমিত পৰিল খসি তোমাৰ তনয় ॥ ২৭৭৯৮
 সমসেন হৃদয়ত তাড়িল নাৰাচে ।
 বথহন্তে ভূমিত পৰিল বীৰ পাচে ॥
 তোমাৰ তনয় জয়সেন হতপ্ৰাণ ।
 হেন দেখি তিনি বীৰ কোপে কম্পমান ॥ ২৭৭৯৯
 গুপ্তপত্ৰে চায়া আছে আতি কচিকৰ ।
 শণাইত সাত শৰ পুত্ৰ স্তবৰ্ণৰ ॥
 ভীমৰ শৰীৰে হেন একশত বাণে ।
 তাড়িল শ্ৰুতৰ্ব্বা তাক পদন সন্ধানে ॥ ২৭৮০০
 দাক্ষণ প্ৰহাৰে কুন্তীস্নাত ভীমসেন ।
 বাঢ়িল সাগৰ খান আতিশয় যেন ॥
 কংসাল সৰ্পৰ যেন মাথে দিল লাথি ।
 কুপিত সিংহক যেন জোকাইলন্ত হাথী ॥ ২৭৮০১
 সেহিমতে শৰঘাৰে বীৰ বুকোদৰ ।
 ক্ৰোধত কম্পিত তনু কাম্বুৰি অধৰ ॥
 গুণত জুৰিলা আনি তিনিপাট শৰ ।
 দীঘল ডাক্ষৰ বৰ সদৃশ সৰ্পৰ ॥ ২৭৮০২
 কৰিল প্ৰহাৰ কৰ্ম্মানে ধনু টানি ।
 অগনি ফুলিঙ্গা যায় দশোদিশ চানি ॥
 ভূৰিবল যৈত বই তোমাৰ তনয় ।
 ভীমক সন্ধানে বুকু কবন্তে আছয় ॥ ২৭৮০৩

তিনি শবে তিনি বীৰ ফুটিয়া সন্ধানে ।
 বধহস্তো ভূমিত পবিল হতপ্রাণে ॥
 বসন্ত কালৰ যেন ফুলিল পলাশ ।
 উভলি পবিল লাগি প্রচণ্ড বতাস ॥ ২৭৮০৪
 সেহিমতে তযু পুত্ৰগণ পৰি বৈল ।
 অপৰ নাৰাচ ভীমসেনে ভুলি লৈল ॥
 দুৰ্ব্বিমোচ কুমাৰৰ ভেদিল হৃদয় ।
 ভূমিত পবিল দেখি বীৰে তমোময় ॥ ২৭৮০৫
 পূৰ্বে যেন বজ্জে দেৱৰাজ পুৰন্দৰ ।
 ভূমিত পেলাইল কাটি পৰ্বত শিখৰ ॥
 সেহিমতে দুৰ্ব্বিমোচ তোমাৰ কুমাৰ ।
 নিটালে পবিল পায় ভীমৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৭৮০৬
 আৰো চাৰি শিলীমুখ মাৰি বুকোদৰ ।
 দুস্পৰ্ধ হুজাতক নিলা যমঘৰ ॥
 অপৰ ভল্লক ভীমে কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 দুৰ্ব্বিসহ মহাবধ কৰিলা সংহাৰ ॥ ২৭৮০৭
 এহিমতে ভীমে দশ তনয় তোমাৰ ।
 একেধৰে সমবত কৰিলা সংহাৰ ॥
 অৱশেষ শ্ৰুতৰ্বা আছয় সমবত ।
 ভাতৃগণ হেতু ক্ৰোধ কৰিয়া মনত ॥ ২৭৮০৮
 স্বৰ্ণে ৰচিত ধনুখান ধৰি কৰে ।
 উপৰক তুলি ফুৰাই মাথাৰ উপৰে ॥
 গুণত জুড়িল আনি বাছি পাঞ্চ বাণ ।
 প্রচণ্ড প্ৰতাপ অগ্নি সূৰ্য্যৰ সমান ॥ ২৭৮০৯
 ভীমৰ হাতৰ দিব্য কাটি লৈলা ধনু ।
 বিংশতি সায়ক বীৰে প্ৰহাৰিলা পুনু ॥
 সমবত পাণ্ডৱৰ ভেদিল হৃদয় ।
 হেন দেখি ভীমসেন কুন্তীৰ তনয় ॥ ২৭৮১০
 আন ধনুখান তুলি ধৰিয়া সজ্জৰ ।
 বহ বহ বুলি মাৰিলন্ত সাত শৰ ॥

পুনৰপি সজ্জৰি সায়ক প্ৰহাৰিলা ।
 গগন মণ্ডলে শৰ শ্ৰুতৰ্বা দেখিলা ॥ ২৭৮১১
 আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু আজুৰিয়া টানে ।
 পথতে ছেদিল ভীমসেনে নিজ বাণে ॥
 পাচে ভীমে তিনি শৰ কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 ভেদিল হৃদয় মহাবধ শ্ৰুতৰ্বাৰ ॥ ২৭৮১২
 শ্ৰুতৰ্বায়ে অনন্তৰে হানি দশ শৰ ।
 ভেদিল ভীমৰ দুই স্তনৰ অন্তৰ ॥
 বাণ-ঘাৱে কুন্তীৰ তনয় মহাবল ।
 শৰ হানি পুৰিলন্ত গগনমণ্ডল ॥ ২৭৮১৩
 দ্ৰোণ উপদেশে ৰাজা তোমাৰ তনয় ।
 পুনৰপি পথতে কাটিলা শৰচয় ॥
 বিপৰীত ঘোৰ যুদ্ধ ভৈল দুইহস্তৰ ।
 যেন পূৰ্বে জন্তাস্থৰ সমে পুৰন্দৰ ॥ ২৭৮১৪
 আতি তীক্ষ্ণতৰ যমদণ্ড সমসৰ ।
 দুই বীৰে প্ৰহাৰ কৰিলা নিবন্তৰ ॥
 পুৰিল পৃথিৱীখান গগনমণ্ডল ।
 শৰময় দশো দিশ বিদিশ সকল ॥ ২৭৮১৫
 ৰবিৰ প্ৰকাশ নাই নবহে পৱন ।
 মেঘে যেন জলবৃষ্টি কৰে ঘনে ঘন ॥
 মহাক্ৰোধে শ্ৰুতৰ্বা হানিয়া পাচে শৰ ।
 বাহু উক বক্ষস্থল ভেদিল ভীমৰ ॥ ২৭৮১৬
 শত্ৰুগণ বিমৰ্দ্দন বীৰ বুকোদৰ ।
 দাক্ষ প্ৰহাৰে কোপে কামুৰি অধৰ ॥
 পাঞ্চ গোটা শিলীমুখ শৰ বাছি আনি ।
 মাৰিলা ত্বৰিতে ধনু কৰ্ণমানে টানি ॥ ২৭৮১৭
 সাৰথি সহিতে চাৰি ঘোঁৰা শ্ৰুতৰ্বাৰ ।
 বধিলন্ত সমবত পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥
 বধভঙ্গে ভূমিত পবিল মহাবীৰ ।
 দেখি ভীমে খুবৰ সদৃশ তিনি শৰ ॥ ২৭৮১৮

কুমাৰৰ শৰীৰত কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 মনত চিন্তিয়া মৰণক শ্ৰুতৰ্বাৰ ॥
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই পাচে বৰ খঞ্জে ।
 জাম্প দিয়া ভূমিত নামিল বথভঞ্জে ॥ ২৭৮১৯
 শত চন্দ্ৰ সম শূৰ্প ধৰি বায় কৰে ।
 ভাহিনত খড়্গগথান লৈলন্ত সত্বেৰে ॥
 সেহি সময়ত ভীমসেন মহাবীৰ ।
 খুবশৰে শ্ৰুতৰ্বাৰ ছেদিলন্ত শিৰ ॥ ২৭৮২০
 কিবীটি কুণ্ডলে স্তম্ভিত মুণ্ড পাচে ।
 পৰিল ভূমিত সৰ্বলোকে চাহি আছে ॥
 তোমাৰ তনয়গণ বধি ঘোৰ বণে ।
 সেনাৰ মধ্যত প্ৰৱেশিলা সেহিফণে ॥ ২৭৮২১
 হাজাৰ দশেক ক্ৰোধে মাৰিল পদাতি ।
 সাতশত মাৰিলন্ত ময়মন্ত হস্তী ॥
 পাঞ্চ শত বথ ভুবঙ্গম আঠ শত ।
 কৰিলন্ত হত বৃকোদৰ সমবত ॥ ২৭৮২২
 ৰাজাৰ সোদৰগণ বধিয়া বণত ।
 কৃতকৃত্য ভৈলোঁ বুলি ভাবিলা মনত ॥
 আজিসে মোহোৰ ভৈল জন্মৰ সাক্ষল ।
 নিজ অঙ্গীকাৰ সত্য কৰিলোঁ সকল ॥ ২৭৮২৩
 হেন মনে চিন্তি মহামানী ভীমসেন ।
 কৰিলেক সিংহনাদ মন্তসিংহ যেন ॥
 হত অৱশেষ অল্প কুকসেনাচয় ।
 পাণ্ডৱৰ সিংহনাদ শুনি মহাভয় ॥ ২৭৮২৪
 সঞ্জয় বদতি শুনিয়োক মহাশয় ।
 ক্ৰুদ্ধমনে দুৰ্য্যোধন তোমাৰ তনয় ॥
 মাদ্ৰীপুত্ৰ সহদেৱ বীৰক সমৰে ।
 কৰিলা প্ৰহাৰ পাচে মাথাত সত্বেৰে ॥ ২৭৮২৫
 দাক্ষণ প্ৰহাৰ পাই পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 হৰিল চেতন দেখিলেক অন্ধকাৰ ॥

শোণিত সমস্তে পুৰিলেক কলেৱৰ ।
 কম্পি কম্পি বহিলেক বথৰ উপৰ ॥ ২৭৮২৬
 ঘোঁৰাসকলক বধিলন্ত অনন্তৰ ।
 শূন্য হৈল সমৰ-ধৰণী নিবন্তৰ ॥
 স্তম্ভাক খেদি পাচে গৈলন্ত অৰ্জুন ।
 গাণ্ডীৰ ধনুৰ বলে আজুৰিলা গুণ ॥ ২৭৮২৭
 অসংখ্যাত বাণগণ কৰিয়া প্ৰহাৰ ।
 হেন দেখি বথীগণ ত্ৰিগৰ্ত্ত ৰাজাৰ ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক বেটিলেক তত কাল ।
 মাৰিল অসংখ্য শৰসমূহ বিশাল ॥ ২৭৮২৮
 খুব শৰগণ পাচে মাৰি ধনঞ্জয় ।
 বধিলা সমস্ত সমবত বথীচয় ॥
 ঘোৰ অৰণ্যৰ মাজে প্ৰমত্ত কেশৰী ।
 মাৰে ক্ৰুদ্ধ হৰিগণগক লীলা কৰি ॥ ২৭৮২৯
 গগনমণ্ডল যাই বেগে পাইলা লাগ ।
 কাটিয়া ত্বৰিতে কৰিলেক ভাগ ভাগ ॥
 খণ্ড খণ্ড হুয়া শক্তি ভূমিত পৰিল ।
 দেখি শকুনিৰ ভয়ে হৃদয় কম্পিল ॥ ২৭৮৩০

শকুনি বধ

পাচে পাচে খেদয় নেদয় তাৰ লাগ ।
 ভঙ্গ কুঞ্জৰক যেন খেদে মহানাগ ॥
 ডাক দিয়া বোলে শুন আবে দুবাচাৰ ।
 কিসক পলাস প্ৰাণ ৰাখি আপুনাৰ ॥ ২৭৮৩১
 আগতে বধিলোঁ তোৰ পুত্ৰ বণমাজে ।
 প্ৰতিকাৰ তাৰ নকৰস কোন কাজে ॥
 সভামধ্যে যত গৰ্ব কৰিলি পূৰ্বত ।
 সিটো বল আজি কেনে নকৰ বেকত ॥ ২৭৮৩২
 এবে শৃগালৰ ধানে পলাস কিসক ।
 কিমতে দেখাবি মুখ স্ত্ৰী সমস্তক ॥

লোকে হাসিবাক প্রতি তোৰ নাই ডব ।
 পৰম ইতৰ তই নিলাজ বৰ্বব ॥ ২৭৮৩৩
 কৰ্ণমানে টানি আনি প্রহৰিলা বলে ।
 গগনমণ্ডলে শব সূৰ্য্য সম জ্বলে ॥
 পৱন সঞ্চাবে শকুনিক লাগ পাইল ।
 সৰ্ব্ব আৱৰণ ভেদি ছেদিয়া পেলাইল ॥ ২৭৮৩৪
 কধিৰে পূবিল অঙ্গ সৰ্ব্ব শকুনিৰ ।
 কিৰীটি কুণ্ডলে স্তম্ভিত তাৰ শিৰ ॥
 পৃথকে পৃথকে পৰি বৈল মহীতলে ।
 দেখি কুকবীৰগণে মনত বিকলে ॥ ২৭৮৩৫
 পলাইবে লাগিল অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি কৰে ।
 মাদ্ৰীৰ নন্দন সহদেৱে অনন্তৰে ॥
 অনর্থৰ মূল শকুনিক বধি বণে ।
 মহা শঙ্খ-ধ্বনি কবিলন্ত বঙ্গমানে ॥ ২৭৮৩৬
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় আন বীৰগণ যত ।
 ফুঙ্কিলন্ত শঙ্খ সবে আনন্দে মনত ॥
 প্রশংসা বচনে সহদেৱক পূজিলা ।
 যুধিষ্ঠিৰ মহাৰাজে আনন্দ লভিলা ॥ ২৭৮৩৭
 আলিঙ্গন চুম্বন কৰিয়া অনন্তৰ ।
 সকল শবীৰ মাজিৰলন্ত সোদৰৰ ॥
 ধন্য ধন্য সহদেৱ বীৰ বলিয়াৰ ।
 হৃদয়ৰ শল্য মোৰ কৰিলা নিস্তাৰ ॥ ২৭৮৩৮
 ৰাজ্যৰ মৰণে ক্ৰোধ কৰিয়া মনত ।
 পাশুপত সম শক্তি ধৰিয়া হস্তত ॥
 মাদ্ৰীপুত্ৰ সহদেৱ বীৰক সমবে ।
 বধিবাক মনে বেটিলেক নিবন্তৰে ॥ ২৭৮৩৯
 দেখি তুৰ্দ্ধমানে ধনঞ্জয় ভীমসেন ।
 খেদি গৈলা গান্ধাৰগণক যম যেন ॥
 ক্ষণে ক্ষণে সবাকো বধিলা ছুইজনে ।
 তোমাৰ তনয় দেখি ৰাজা দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৭৮৪০

আপুনাৰ সঙ্গে আছে যত বীৰগণ ।
 তাসম্বাক সমুদ্ৰিয়া বুলিলা বচন ॥
 হয় হস্তী বধ যত পদাতিসকল ।
 বিলম্ব নকৰি সবে সমৰক চল ॥ ২৭৮৪১
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লৈয়া যুদ্ধৰ সজ্জাত ।
 পাণ্ডৱৰ দলমধ্যে প্ৰৱেশ ত্বৰিত ॥
 দেখি মহাৰথীগণ বেঢ়ি তাসম্বাক ।
 কৰে ধনু ধৰি কৰি ঘোৰ শৰজাক ॥ ২৭৮৪২
 দুই দণ্ড মধ্যে বধিলেক নিবন্তৰ ।
 হয় হস্তী পদাতি কটক কোৰৱৰ ॥
 একাদশ অক্ৰোহিণী সেনা বলৱন্ত ।
 মহা বলৱন্ত আৰো ৰাজা অপৰ্য্যন্ত ॥ ২৭৮৪৩
 বধিলেক পাণ্ডুগণে সবাকো সমবে ।
 অৱশেষে দুৰ্য্যোধন আছে একেশ্বৰে ॥
 চকিত নয়নে দশোদিশ নিৰীক্ষিল ।
 দৃষ্টিৰ গোচৰে নিজগণ নেদেখিল ॥ ২৭৮৪৪
 শূন্য ভৈল সমৰ-ধৰণী সমুদায় ।
 গদাগোট বিনে আৰ নাহিকে সহায় ॥
 যত প্ৰয়োজন সিদ্ধে পাণ্ডুপুত্ৰচয় ।
 কৌতুহলে সিংহনাদ কৰন্তে আছয় ॥ ২৭৮৪৫
 তাক শুনি নৃপতিৰ হৃদয় কম্পিল ।
 বিদ্রৱৰ বচনক মনত স্মৰিল ॥
 ভয় পায় দুৰ্য্যোধনে শোকক লভিয়া ।
 কতেক্ষণ মান পাচে আছিল ৰহিয়া ॥ ২৭৮৪৬
 অনন্তৰে আলচ কৰিয়া মনে মনে ।
 পলাইবাক নিশ্চয় কৰিলা দুৰ্য্যোধনে ॥
 গুৰুতৰ গদাগোট ধৰি ভূমিপাৰে ।
 পলাই গৈল কুকপতি বিহ্বল স্বভাৱে ॥ ২৭৮৪৭
 সাৰ্বভৌম ৰাজাগণ পৃথু আদি কৰি ।
 কৰিলা ভকতি যুদ্ধতকো পৰিহৰি ॥

শ্ৰেয়ণ কীৰ্ত্তন ভক্তি জানা নিষ্ঠ কৰি ।
 স্বধৰ্ম্মত থাকি ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৭৮৪৮
 যুধিষ্ঠিৰ আদেশত যুযুৎসুৰ যুদ্ধত নিহত বীৰসকলৰ
 বিধবা পত্নীসকলক বধত তুলি হস্তিনালৈ প্ৰেৰণ
 তুলসী
 সঞ্জয় বদতি শুনা কুকপতি
 যেন কথা ভৈল পাচে ।
 হেন বিসঙ্গতি শুনিয়া সম্প্ৰতি
 ৰাজভাৰ্য্যা যত আছে ॥
 হৃদয়ত মুষ্টি হানি নিবন্তবে
 বাহিৰিলা গৃহ হস্তে ।
 স্বামীৰ গুণক বৰ্ণাই বৰ্ণাই
 বিলাপ আতি কৰন্তে ॥ ২৭৮৪৯
 নৃপতিগণৰ বৃদ্ধা অনুচৰ
 দ্বাৰত যত আছিল ।
 বিহ্বল স্বভাৱে স্ত্ৰী সমস্তৰ
 নিকটে সবে আসিল ॥
 শোকে বিপৰীত পৰিয়া ভূমিত
 কান্দে ৰাজভাৰ্য্যাগণ ।
 মহা মনদুখে সবাক সম্মুখি
 বুলিলা হেন বচন ॥ ২৭৮৫০
 শুনা মাতৃলোক এৰা ইটো শোক
 আপুনাৰ চিন্তা হিত ।
 শত্ৰুগণে যাৰে নুই পাৰে আসি
 উঠিয়ো সবে ত্বৰিত ॥
 কুলধৰ্ম্ম ৰাখি কণিকো নাপেক্ষি
 চলিয়ো হস্তিনাপুৰ ।
 হেন বাণী শুনি নাৰী নিবন্তৰ
 ভয়ত আতি সত্বৰ ॥ ২৭৮৫১
 শিৰৰ সিন্দূৰ কৰি দুখ দুৰ
 পেলাইলেক অলঙ্কাৰ ।
 কেহো কেহো উঠি পঠৈ ধাত-ধাত
 শোকে দেখে অন্ধকাৰ ॥
 দেখি দাসীগণে মহাদুখ মনে
 ধৰিয়া নেয় কান্দন্তে ।

চৰণৰ হস্তে পঠৈ তেজ ধাৰা
 প্ৰত্যেক খোজ কাতন্তে ॥ ২৭৮৫২
 চন্দ্ৰে সূৰ্য্য যাক নেন্দেখিল পুৰ্বে
 হেন দিব্য নাৰীগণ ।
 সবাহাৰে বিদ্য-মানে মহাদুখে
 ভূমি-পাৰে আগমন ॥
 অনন্তবে হেন দেখিল যুযুৎসু
 ভয়াভূৰ নাৰীলোক ।
 কতোক্ষণ মানে চিন্তিয়া আছিল
 লভিয়া দাকণ শোক ॥ ২৭৮৫৩
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ
 নিকটক প্ৰতি গৈলা ।
 মহিষীগণৰ দুখৰ কাহিনী
 প্ৰপঞ্চি সমস্তে কৈলা ॥
 কৰঘোৰ কৰি বুলিলন্ত পাচে
 যদি তযু আজ্ঞা পাওঁ ।
 ভয়াভূৰ নাৰী-গণ নিবন্তবে
 নগৰক লৈয়া যাওঁ ॥ ২৭৮৫৪
 পাচে শ্ৰীতিমানে কুন্তীৰ নন্দনে
 আশ্বাস তাক কৰিল ।
 স্ত্ৰী সমস্তক নিয়ো নগৰক
 যুযুৎসুক আদেশিল ॥
 ভীমতো অনুজ্ঞা লৈয়া অনন্তবে
 যুযুৎসু অতি সত্বৰে ।
 স্ত্ৰী সমস্তক তুলিয়া ৰথত
 প্ৰৱেশে আসি নগৰে ॥ ২৭৮৫৫
 বন্ধু বান্ধৱক স্মৰিয়া মনত
 সন্তাপ আতি লভিলা ।
 সজল নয়নে যত নাৰীগণে
 নিজ নগৰত বৈলা ॥
 শুনা সভাসদ ভাৰতৰ পদ
 এৰি সবে আন কাম ।
 সবে ভাষভুষ জানি নিবন্তবে
 ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৭৮৫৬

অষ্টাদশ পদ অসমীয়া মহাভাৰত

গদ্য পদ

দুৰ্য্যোধনৰ বৈপায়ন হৃত আঞ্জয়

পদ

ধৰ্মৰক্ষা যুধিষ্ঠিৰ বনবাস খপি ।
বিৰাট নগৰে একঠাই পুনৰপি ॥
সবন্ধু বান্ধৱে আলোচিয়া যত কাৰ্য্য ।
মাধৱক পঠিয়া মাগিলা অৰ্দ্ধৰাজ্য ॥ ২৭৮৫৭
পাঞ্চগ্ৰাম মাগিলন্ত গোত্ৰ হত্যাভয় ।
তাহাকো নেদিলা দুৰ্য্যোধন দুৰাশয় ॥
ভিক্ষা মাগি খাইবো হেন বুলিল বচন ।
গীতাত আপুনি কহিলন্ত সনাতন ॥ ২৭৮৫৮
আৰম্ভিলা যুদ্ধ মাধৱৰ অনুমতি ।
প্ৰথমতে পৰিলন্ত ভীষ্ম সেনাপতি ॥
পাচৰ যুদ্ধত দ্ৰোণ পৰিলন্ত তয় ।
পাচে কৰ্ণ সেনাপতি গৈলা যমালয় ॥ ২৭৮৫৯
অনন্তৰে শল্য সেনাপতি যুদ্ধ দিল ।
সঁৈসন্দ্ৰে পাণ্ডৱে তাক যমপুৰে নিল ॥
হাতী ঘোঁৰা পদাতি সকলে কৈলা হত ।
চাৰি মহাবীৰ মাত্ৰ এৰিলা বণত ॥ ২৭৮৬০
কৃপ কৃতবৰ্মা অশ্বখামা তিনিজন ।
বণে হাবি চাৰিও ভৈলেক দুখমন ॥

২৩৭

মহা মন দুখে দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ।
প্ৰৱেশিলা গৈয়া বৈপায়ন সৰোবৰ ॥ ২৭৮৬১
যদি পাণ্ডৱৰ হাত পাবে এৰাইবাক ।
তপ কৰিবাক মনে শঙ্কৰ ব্ৰহ্মাক ॥
স্ত্ৰীৰ ক্ৰন্দন শুনি নাথাকোঁ নগৰে ।
এহি বুলি গৈলা বৈপায়ন সৰোবৰে ॥ ২৭৮৬২
শুনিয়েক পাচ কথা বিজয় পৰ্বৰ ।
যেনমতে বণজয় ভৈলা পাণ্ডৱৰ ॥
সঞ্জয় বদতি ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপবৰ ।
সন্ধ্যাকালে বণে জয় ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৭৮৬৩
পঞ্চল্লিশ দিনমানে কৰিলন্ত বণ ।
সন্ধ্যাকালৈ ভঙ্গ দিয়া গৈলা দুৰ্য্যোধন ॥
পাচে পাঞ্চ পাণ্ডৱে খেদন্তে যান্তে ঠাই ।
মহাবীৰগণ সন্মিলি নগৰী বেঢ়াই ॥ ২৭৮৬৪
ঢাক ঢোল জয় বাজ প্ৰজাৰ আন্দোল ।
হস্তী ঘোঁৰা চিহ্নবয় প্ৰজা কৰে বোল ॥
পোহাৰী থামৰি যোগনীয়া বৃত্তিগাৰ ।
বৈদ্যসব গৰগৰায় যতেক কমাৰ ॥ ২৭৮৬৫
বোজা বিৰা বান্ধে কতো কৰে বিভাও ।
দদা খুড়া বাপ ভাই জাণ্টে বাজ হও ॥

এতেকতে ব্যাপি দেখে আসে ভগনীয়া ।
 বোজা এৰি প্ৰাণ বাধি পলাই লৱবীয়া ॥ ২৭৮৬৬
 মাৰিলে কান্দয় শিশু হেমেলারে গাই ।
 কুকুৰে ডুকয় অচিনাকি লোক পাই ॥
 কেহোজনী বোলে বাই পলাওঁ আপুনে ।
 ওলাইব নোৱাৰে শিশুক নিব কোনে ॥ ২৭৮৬৭
 ৰণত পৰিল স্বামী দেৱৰ যে থাল ।
 কেনি ঘাইবো কোনে কৰিবে প্ৰতিপাল ॥
 বিধবাৰ পুত্ৰতেসে আশা সৰ্বকাল ।
 পুত্ৰ সমে মৰা ইটো নোহে কভু ভাল ॥ ২৭৮৬৮
 এহিমতে কান্দে কোঁৱৰৰ নাৰীগণ ।
 ৰাজ্যৰ ওৱাৰি যুধিষ্ঠিৰ দৰশন ॥
 নাহি দুৰ্য্যোধন ৰাজা গৈলা কোন ঠাই ।
 চাৰি দিশে গৈলা প্ৰজা বিচাৰি নাপাই ॥ ২৭৮৬৯
 যায় এৰি গ্ৰাম গিৰি গুহা নদীবন ।
 সবে ঠাই শুনি মাত্ৰ প্ৰজাৰ ক্ৰন্দন ॥
 কুপ কৃতবৰ্ম্মা অশ্বখামা বৰ বীৰ ।
 প্ৰজাৰ ক্ৰন্দন শুনি নসহে শৰীৰ ॥ ২৭৮৭০
 বীৰ ছয়া পলাই থাকিব আমি কৈক ।
 প্ৰজাৰ ক্ৰন্দন শুনি জীউ ধিক ধিক ॥
 এহি বুলি ৰাজাৰ পাশক গৈলা চলি ।
 যৈত গদাধৰ আছে দুৰ্য্যোধন বলী ॥ ২৭৮৭১
 মহা বেগে উঠি কৰি গদাৰে মণ্ডল ।
 তিনি প্ৰহৰৰ পথ অস্তৰাৱে জল ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ গদাৰ লাগি পাক ।
 ঘূৰি থাকে জল যেন কুমাৰৰ চাক ॥ ২৭৮৭২
 পাশ চাপি যেতিয়গে চাপি আসে জল ।
 ছনাই আহি কৰে বীৰে গদাৰ মণ্ডল ॥
 এহিমতে জল মাজে আছে দুৰ্য্যোধন ।
 শুনি সিদ্ধ যুনিৰ বিশ্বয় হোৱে মন ॥ ২৭৮৭৩

কুপ কৃতবৰ্ম্মা অশ্বখামা তিনি বীৰ ।
 নৃপতিক সমুখি মাতন্ত ধীৰে ধীৰ ॥
 শুনা গদা পৰ্ব পদ সন্তোষিত মন ।
 ব্যাসৰ বচনচয় অমৃত সমান ॥
 কবিরাজ মিশ্ৰে কহে মুকুতি উপায় ।
 বোলা ৰাম ৰাম আতপৰে গতি নাই ॥ ২৭৮৭৪

দুৰ্বী

দ্ৰৌণী নিগদতি শুনা মহামতি
 তাক শুনি কেনে জীউ ।
 উঠা মহাশয় নকৰিবা ভয়
 পুনৰপি যুদ্ধ দিউ ॥
 বোলে দুৰ্য্যোধন শুনা তিনিজন
 অবৈৰ বান্ধৱ মোৰ ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ আন বীৰগণ
 কৰিলোঁহো যুদ্ধ ঘোৰ ॥ ২৭৮৭৫
 বিধিৰ বিপাকে পাণ্ডৱে আমাক
 মাৰিয়া ৰাজ্য লৈলেক ।
 পাণ্ডৱগণক জিনিৰ তথাত
 হেন বীৰ নভৈলেক ॥
 ৰাখিছোঁ জীৱন আমি চ
 শৰ বিষে কাম্পে কায় ।
 যেহি হোক ভাগে যুজিৰাক
 থাকিবো ৰাত্ৰি জিৰাই ॥ ২৭৮
 শুনি গুৰু হুত প্ৰতিজ্ঞা
 কৰিয়া বোলে বচন ।
 কৰি আছে যত জ্ঞপ তপ
 সবে হৈবে মোৰ ছয় ॥
 যদি দুৰ্য্যোধন উঠি ক
 নাহি মোৰ পাচ ভৰি ।
 জিনি ৰাজ্য পায় দ্বিধা স্বৰ্গে
 সমুখ সন্মুখ কৰি ॥ ২৭৮৭৭

শুনা সৰ্বজন এৰি আন কাম
ভাৰতৰ পদ শুনি।

হিয়ে কপ ধৰি বোলা হৰি হৰি
তৰিবা তেবে আপুনি ॥ ২৭৮৭৮

দুৰ্য্যোধনৰ ওচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰ আহিব গমন
পদ

সঞ্জয় বদতি শুনা ব্যাসৰ নন্দন।
হেন কথা মাতে য়েৰে আছা দুৰ্য্যোধন ॥
পশু মাৰি ব্যাধ গৈলা জল পান মনে।
যতক কাহিনী শুনি আছিল শ্রৱণে ॥ ২৭৮৭৯
নিতে নিতে পশু মাৰি যোগাৰে ভীষক।
হেন কথা শুনি ব্যাধে গৈলা নগৰক ॥
খুজি লৰি পাণ্ডৱে নাপাইলা দুৰ্য্যোধন।
পাঞ্চ ভাই আছন্ত পৰম দুখ মন ॥ ২৭৮৮০
সেহি বেলা ভীমত কহিলা ব্যাধে কাজ।
দুৰ্য্যোধন ৰাজা পলাই আছে জল মাজ ॥
শুনি ভীমসেনে ভৈলা হৰিষ অপাৰ।
ব্যাধৰ কণ্ঠত পিচ্ছালন্ত হেম হাৰ ॥ ২৭৮৮১
অদৰিদ্ৰ কৰি তাক দিলা বস্ত্ৰ ধন।
ৰাজাত জনাইলা যথা আছে দুৰ্য্যোধন ॥
শুনি যুধিষ্ঠিৰ হৰিষ ভৈল মন।
মহাৰথীগণ সমে সাজিল তেখন ॥ ২৭৮৮২
অৰ্জুন নকুল সহদেৱ ভীমসেন।
সোমক পাঞ্চাল দল ধাইলা যম যেন ॥
ধৃষ্টদ্যুম্ন শিখণ্ডী অপৰ যত ৰাজা।
যুধামন্যু বিৰাট সাত্যকি উত্তৰমোজা ॥ ২৭৮৮৩
মাধৱ প্ৰমুখ্যে আসিলন্ত যত বীৰ।
চতুৰঙ্গ দলে আসিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥
হয় হস্তী বথ ধ্বজ নচুৱাৱে দণ্ড।
প্ৰজাৰ আৱৰ কজাৱন্ত বাহু ভণ্ড ॥ ২৭৮৮৪

ঢাক ঢোল মৃদঙ্গ বজাৰে কবতাল।
মাদলী উৰলি দৰা ধুমুচি কাহাল ॥
পনৱ পণহ ভেক গোমুখ ঝাঝৰ।
বীণা বেণু বাঁশী পেপা খোদা চাবন্দাৰ ॥ ২৭৮৮৫
বিপক্ষি দগৰ দৰমণ্ডল দতোৰা।
শঙ্খ শিঙ্গা বাহু বাজে নগৰৰ পৰা ॥
পৰম প্ৰাৰম্ভে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ।
বেগে পাইলা গৈয়া দ্বৈপায়ন সৰোবৰ ॥ ২৭৮৮৬
হেন দেখি কুপ কৃতবৰ্ম্মা বোলে কাজ।
অসাৱধানে আসি পাইলা ধৰ্ম্মৰাজ ॥
কোন কৰ্ম্ম কৰো আদেশিয়ো নৰেশ্বৰ।
দুৰ্য্যোধনে বোলে যাওঁ বনৰ ভিতৰ ॥ ২৭৮৮৭
বট মূলে বসিলা ৰাজাৰ ভিত্তি চাই।
হা হা দুৰ্য্যোধন বায় কি ভৈল বিলাই ॥
অসংখ্য নৃপতি যাক থাকে সেৱা কৰি।
দণ্ড ছত্ৰে বিচিত্ৰে চামৰ কৰে ধৰি ॥ ২৭৮৮৮
যাৰ দ্বাৰে সহস্ৰেক প্ৰমত্ত বাৰণ।
সিসে ৰাজ কিৰীটিয়ে চোৱে সিংহাসন ॥
হেন স্থানে ধবল চামৰ কৰে ধৰি।
যাক বিচি সেৱা কৰে অনেক সুন্দৰী ॥ ২৭৮৮৯
হিৰণ্য খাটত হৰে যাহাৰ শয়ন।
সেৱা বৰি থাকে যাক ৰাজ কন্যাগণ ॥
সসাগৰা পৃথিৱীৰ যত আছে ৰাজা।
কৈত গৈলা সিটো নৃপ কোটি কোটি প্ৰজা ॥ ২৭৮৯০
গদ্য ব্যতিৰেকে একো নাহিকে সহায়।
কিনো সুখী কৰি বিধি অজিলে বিলাই ॥
বীৰত্ব কৰিয়া খেদি আসে পাণ্ডুগণ।
কোনে বথ যোগাইবে সাৰথি হৈবে কোন ॥ ২৭৮৯১
হেন দুঃখ মানি মনে বৈলা তিনি বীৰ।
সেহিবেলা আসি ভেটিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥

কৌৰৱ ৰাজ্যৰ স্মৰি দাক্ষণ কৰ্ম্মক ।
 মাতিবে লাগিলা ধৰ্ম্মে সন্তোষি কৃষ্ণক ॥ ২৭৮৯২
 দেখিয়োক বল প্ৰভু কৌৰৱ ৰাজ্যৰ ।
 জলকে কৰিয়া স্থল আছে দুৰাচাৰ ॥
 গদাৰ পাকত সব জল দূৰ কৰে ।
 তাত পলাই বহিলন্ত প্ৰাণৰ কাতৰে ॥ ২৭৮৯৩
 পলস্তাক খেদি বলে মাৰিবাক দোষ ।
 দেখি ধৰ্ম্ম নৃপতি কবন্ত অসন্তোষ ॥
 মাধৱে বোলন্ত দদা শুভা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 নাজানাহা ধৰ্ম্ম কৰিবাহা কোন কাজ ॥ ২৭৮৯৪
 প্ৰবৃতি অৰ্থত বেদে কহে হেন কাজ ।
 ৰাজ্য নমাৰিলে নহে অকণ্টকা বুজ ॥
 পৰম অধৰ্ম্ম দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ।
 অধৰ্ম্ম প্ৰবৃতি বৰ অধৰ্ম্মৰ ভাৰ ॥ ২৭৮৯৫
 লজ্বিলেক পিতৃ মাতৃ গুৰুজন বাক ।
 মনে সদা শ্ৰেষ্ঠ মানিলেক আপোনাক ॥
 পিতৃৰো এৰিয়া বাক্য গুৰু গৌৰৱৰ ।
 পিতামহ গুৰু বজু মৰাইলা সবাক ॥ ২৭৮৯৬
 আপোনাৰ কাৰ্য্য মাৰয় সকলে জগত ।
 প্ৰাণৰ কাতৰে পলাই আছয় জলত ॥
 ইহাক মাৰিলে অল্পমানো নাহি দোষ ।
 হেন জানি ৰাজ্য মাৰা এৰা অসন্তোষ ॥ ২৭৮৯৭
 অশ্রায় কৰিয়া হৰি জিনাইলা দেৱক ।
 কপটে দৈত্যক মাৰি ভুঞ্জাই ত্ৰিলোকক ॥
 ছলে বলে শত্ৰুনাশ কৰিবাক লাগে ।
 নৃপতিৰ শত্ৰুংশেষ থৈবাক নালাগে ॥ ২৭৮৯৮
 যদি ধৰ্ম্মাচাৰী তুমি নকৰাহা বণ ।
 তপ কৰি পুনু ৰাজ্য লৈবে দুৰ্য্যোধন ॥
 গুৰু বহু প্ৰাণী বহু জাতি কৈল হত ।
 তাৰ প্ৰায়শ্চিত্ত কিবা কৰিবা বণত ॥ ২৭৮৯৯

বনত ফুৰিবা দুখে শাক আলু খাই ।
 ৰাজ্য ভৈলে যজ্ঞ দানে এৰাইবাক পায় ॥
 যেন এক নাৰী স্বামী সঙ্গৈ যাইবে চাই ।
 চিতা হস্তে আধা পোৰা ছয়া পলাই যায় ॥ ২৭৯০০
 তাইক দেখে সৰ্ব্বজনে বোলে হৰি হৰি ।
 সেহিমতে ছয়া আৱে তুমি ক্ৰমা কৰি ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে ধৰ্ম্মে সংশয় এৰিলা ।
 মহা ক্ৰোধে গৈয়া সৰোবৰক বেঢ়িলা ॥ ২৭৯০১
 কুক নৃপতিৰ ঘোৰ কৰ্ম্মক স্মৰি ।
 মাতিবে লাগিলা মুখিষ্ঠিৰে কোপ কৰি ॥
 শুনা শুনা মন্দ দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ।
 জলত পশিলি কেনে এৰি ৰাজ্যভাৰ ॥ ২৭৯০২
 পঞ্চগ্ৰাম মাগিয়া পঠাইলোঁ মাধৱক ।
 নেদো বুলি যুঁজিয়া মৰাইলি বান্ধৱক ॥
 সূচী অগ্ৰে ভেদিবাক নেদিলাহা ভূমি ।
 এৰে কেনে জল মাজে লুকাই আছ তুমি ॥ ২৭৯০৩
 ধিক ধিক তোহোৰ জীৱন অকাৰণ ।
 বীৰ ছয়া এৰা কেনে প্ৰতিজ্ঞা বচন ॥
 সবাকো মৰায়া জীৱ নিন্দিত জীৱনে ।
 দেশ দেশে শুনিয়া হাসিবে ৰাজাগণে ॥ ২৭৯০৪
 নিৰ্ম্মল যশস্ত্ৰ তোৰ পৌৰুষ থিয়াতি ।
 তাক কিয় এৰিলা বৰ্বৰ দুৰ্দ্ধ মতি ॥
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ে মুখিষ্ঠিৰ ।
 অকাৰণে নিন্দস বীৰক ছয়া বীৰ ॥ ২৭৯০৫
 বণত ভৈলোঁহো প্ৰান্ত পৰাজিত বলে ।
 হয় হস্তী বধ নষ্ট হইল সকলে ॥
 সেৱক বিনাই বিজ্ৰামত স্থখ নাই ।
 সি কাৰণে জল মাজে আছোঁহো লুকাই ॥ ২৭৯০৬
 যি বুলিলা বীৰ যশ ঢাকিলা ধৰণী ।
 কুককূলে জাত দুৰ্য্যোধন অগ্ৰগণি ॥

বিখ্যাত পুৰুষ সত্যবাদী বীৰবৰ।
 ইসৰ বচনে দদা কৰো নমস্কাৰ ॥ ২৭৯০৭
 পৰসেৱা নকৰেঁ। সুবোলোঁ। চাটুৰাক।
 ভৃত্য ছয়া সেৱা মই কৰিবোহো কাক ॥
 মহামানী দুৰ্য্যোধন জগতৰে ৰাজী।
 পলাইবাক লাগি মোৰ নাহিকয় ৰাজী ॥ ২৭৯০৮
 যুধিষ্ঠিৰ বোলে জানো তুমি মহামানী।
 কুকৰ্ণেৰে ধানত নাহিকে তেৰে প্ৰাণী ॥
 পুৰুষ মৰিল আছে যত সেৱকিনী।
 বহু ৰাজকন্যা আছে তোমাৰ ঘৰণী ॥ ২৭৯০৯
 বিখ্যাত লাগি জল নাপাইলাহা ঘৰে।
 অৰণ্যক পশি প্ৰৱেশিলা সৰোবৰে ॥
 দুৰ্য্যোধনে বোলে আৰ আছে অভিপ্ৰায় ॥
 ইকথাত মন্দ মোক নোবোলা ককাই ॥ ২৭৯১০
 যি কালত ভাৰত যুদ্ধক আৰম্ভিলোঁ।
 পুৰুষীৰ সেৱা মই তৈসানি এৰিলোঁ ॥
 বিধবাৰ পুৰী ভৈল আমাৰ নগৰে।
 ক্ৰন্দন শুনিয়া এথা আইলোঁ সৰোবৰে ॥ ২৭৯১১
 একেধৰ ভৈলোঁ বধ পদাতি বৰ্জিত।
 তুমি যুধিষ্ঠিৰ বহু যুধপে সহিত ॥

মাৰি সবে বীৰ ৰাজ্য পাইলাহা সকলে।
 অৰণ্য জলত তপ কৰিবো অকলে ॥
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰ মাতে ক্ৰোধ কৰি।
 শুনিয়ো ভাৰত ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৭৯১২

দ্বন্দ্ব

যুধিষ্ঠিৰ ৰায় কোপে কাৰ্শ্বে কায়
 বোলে শুনা দুৰ্য্যোধন।
 লোকে হাসিবাৰ বাক্য দুৰাচাৰ
 বোলস কিয় এখন ॥
 আকুলেক ভূমি নেদো বুলি তুমি
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা বৰে।
 কামোৰ ভেজাই শিলা টিলা পাই
 তাক কি শিয়ালে এৰে ॥ ২৭৯১৩
 মহা বৈৰী সন্ধি নিজ ৰাজ্য বন্ধি
 কৰিলি যত অন্তায়।
 গুণি চোৱা মনে খেদিবো আপুনে
 পলাইলে আৰো নেবাই ॥
 শকুনি কৰ্ণৰ বুদ্ধি হত কৰি
 ডাকি ৰাজ্য লৈলি মোৰ।
 ময়ো খেলি পাশ গৈলোঁ বনবাস
 দ্ৰৌপদী কি শত্ৰু তোৰ ॥ ২৭৯১৪

জুমুৰী

কেশত ধৰিয়া টানি।
 শিৰে বলে লাঠি হানি।
 কদৰ্ঘিয়া আমালাক।
 ঘৰক সাজিয়া লাৰ।
 তাতে থৈয়া দিলি জুই।
 ৰাজিয়া পেলাইলি জলে।
 আন জুখ দিলি যত।
 আজি তাৰ শুভো মান।

ৰাজসমাজক আনি ॥
 লেঙটাইলা বস্ত্ৰ খানি ॥
 উকত বসাইলা তাক ॥
 আমাৰ চিন্তিয়া মাৰ ॥ ২৭৯১৫
 যুমটিত আছেঁ শুই ॥
 বিষক খুৱাইলি ছলে ॥
 হুৱাবি নপাওঁ অন্ত ॥
 কদৰ্ঘিয়া লৈবো প্ৰাণ ॥ ২৭৯১৬

যেন সৰ্পে ভয় পাই।
 জাগ দিলি গাত খান্দি।
 বিশেষত উপকাৰ।
 সবাহাবে দ্ৰোহকাৰী।
 মিত্ৰ বন্ধু কবাই নাশ।
 সৰ্ব্ব কৰ্ম্ম ভৈল নাশ।
 বিনা চমু বণ ঐত।
 জানি ধৰ্ম্ম বাক্য সাৰ।
 বোলে চুৰ্য্যোধন বীৰ।
 যি বুলিল ধৰ্ম্মবাক।
 ভীষ্ম ভগদত্ত দ্ৰোণ।
 ইসবৰ মহা শোকে।
 আনো মিত্ৰ জাতি কুল।
 বিধি মোৰ ভৈল বাম।
 আছিল উদয় বিধি।
 হস্তীনাপুৰৰ মাজ।
 পাশা খেলাই ৰাজ্য পাইলোঁ।
 কৰিলোঁ সমস্তে ভোগ।
 অশাস্তত মৰ্ত্য লোক।
 সবাবে মৰিবে লাগে।
 শুনা শুনা বন্ধু নৰ।
 ছাড়া ভাষ ভুষ কাম।

গৰ্ভতে প্ৰবেশে যাই ॥
 যেন দুখে মাৰি প্ৰাণী ॥
 কৰো গুণ ছৰাচাৰ ॥
 গুৰু ভাতৃ পুত্ৰ মাৰি ॥২৭৯১৭
 আপুনি জীৱাক চাস ॥
 নৰকত হুই বাস ॥
 তোৰ গতি আছে কৈত ॥
 ওলাই আসা কুলাঙ্গাৰ ॥২৭৯১৮
 শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 কোনেনো কৰাৰে তাক ॥
 কৰ্ণসম হুইব কোন ॥
 পুৰিয়া মাৰয় মোকে ॥২৭৯১৯
 সবে ভৈলা নিৰমূল ॥
 থৈয়া যাইবে লাগে মান ॥
 ভুঞ্জিয়ে সকলে সিদ্ধি ॥
 জম্বু দ্বীপ হেন কাজ ॥ ২৭৯২০
 তেড়য় বৎসৰ খাইলোঁ ॥
 যত পাওঁ দেৱযোগ ॥
 স্মৃথ দুখ ভয় শোক ॥
 কিন্তু আমি যাইবো আগে ॥২৭৯২১
 পদ মহা ভাৰতৰ ॥
 ডাকি বোলা বাম ৰাম ॥২৭৯২২

ভীম চুৰ্য্যোধনৰ যুদ্ধ
 পদ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়েক কুকৰায়।
 তমু পুত্ৰে কহি হেন শাস্ত্ৰ অভিপ্ৰায় ॥
 বোলে শুনিয়েক যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ।
 নাহি মোৰ সূত ৰথ সেনা ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ২৭৯২৩

যুদ্ধৰ সস্তাৰ মোৰ সবে ভৈলা হত।
 গদাগোট আছে ৰাজ্য কেবল হাতত ॥
 অনিয়ম যুদ্ধ এৰি ধৰ্ম্ম কৰা সাৰ।
 গদায়ুদ্ধে ভাই আজি তোমাৰ আমাৰ ॥ ২৭৯২৪
 কেশৱ সাত্যকি ভোমাসাৰ পাকভাই।
 একো একো বধী আজি মাৰিবো কোবাই ॥

আজি সভা পাতি চাই থাকোঁ কোঁড়হলে ।
 দুৰ্য্যোধন বজাৰ দেখিয়ে বাহুবলে ॥ ২৭৯২৫
 শুনি হাসি যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা বচন ।
 আজি বৰ ধৰ্ম্মিষ্ঠ ভৈলাহা দুৰ্য্যোধন ॥
 অভিমন্যু পুত্ৰ মোৰ একেধৰ পাই ।
 পশু হেন বেঢ়ি সবে মাৰিলি কোবাই ॥ ২৭৯২৬
 তথাপি কৰিবো আজি নিয়ম সমৰ ।
 আপন ইচ্ছায়ে তই যাকে লাগে বৰ ॥
 একক ভঙ্গাইলে ভঙ্গ হৈবেক আমাৰ ।
 পুনৰপি হস্তিনাত ভুঞ্জ বাজ্যভাৰ ॥ ২৭৯২৭
 হেন শুনি কোপে হৰি মাতে অঙ্গ কৰি ।
 কিনো ধৰ্ম্মনন্দন আজলা হৰি হৰি ॥
 নজানিয়া সীমাবদ্ধ কৰা কিশলই ।
 নতু হাৰি আস পাশ শাক আলু খাই ॥ ২৭৯২৮
 যদি দুৰ্য্যোধনে বোলে বৰিলো তোমাক ।
 গদাযুদ্ধে তুমি কি সমান হোৱা তাক ॥
 ধনঞ্জয় নকুল সাত্যকি সহদেৱ ।
 গদাযুদ্ধে তাৰ সম আন আছে কেৱ ॥ ২৭৯২৯
 ভীমসেনে কিছু শিখি আছে মাত্ৰ গদা ।
 তুল্য পৰাক্ৰম বুলি কহিলন্ত দদা ॥
 বনবাস দুখে কিন্তু ভীম ক্ৰোধ ভাৱ ।
 মহাভোগ ভুঞ্জি দুৰ্য্যোধন পুষ্টগাৱ ॥ ২৭৯৩০
 সঞ্জয়ে বোলন্ত শুনা অশ্বিকাতনয় ।
 পুনু দুৰ্য্যোধনে যুধিষ্ঠিৰক মাতয় ॥
 শুন্যোক দদা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মবাজ ।
 অঙ্গবলী বীৰক যুঁজিবে মোৰ লাজ ॥ ২৭৯৩১
 নকুল সহদেৱ পাঞ্চাল বলগণ ।
 গদাপাকে উবাইবো যেন ভূগবন ॥
 একেলগে গদা শিখি মাৰো ভীমে সমে ।
 দৃঢ়মুষ্টি প্ৰহাৰ মণ্ডল গদাজয়ে ॥ ২৭৯৩২

ভীমক যুজিবো আজি কৰি বাহুবল ।
 পাচে সংহাৰিবে পাণ্ডু পাঞ্চালৰ দল ॥
 গদা যুদ্ধে পাণ্ডৱক মোৰ কোন ভয় ।
 যাৰ গদাযুদ্ধ দেখি দেৱবো বিস্ময় ॥ ২৭৯৩৩
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে সাধু সাধু দুৰ্য্যোধন ।
 অকোঁহিণী সেনা একলে দিলি বণ ॥
 তোৰ বীৰ যশস্তা থাকিবে মহীতলে ।
 ভীমে সমে বাহু যুদ্ধ কৰা বাহুবলে ॥ ২৭৯৩৪
 অজ্ঞাত শত্ৰুৰ বাক্য শুনি সেহিকালে ।
 শাল যেন তৰুত পৰিল উৰুফালে ॥
 সত্যযুদ্ধে যশ থৈবো মনে কৰি জপ ।
 ফল পাৰিবাক যেন উঠিলা কশ্যপ ॥ ২৭৯৩৫
 হাজাৰ লোহাৰ গদা তুলি কৰি আগ ।
 জল হস্তে উঠি আছে যেন মত্ত নাগ ॥
 চন্দ্ৰসম সুন্দৰ বিপুল ভুজভাৰ ।
 থানে থানে প্ৰকাশে বত্ৰিশ অলঙ্কাৰ ॥ ২৭৯৩৬
 কৈলাস পৰ্বত যেন জলে দুৰ্য্যোধন ।
 অলঙ্কাৰ সব যেন বস্ত্ৰ মণিগণ ॥
 গদা ধৰি আসে বীৰে অদ্ভুত বিক্ৰমে ।
 দেখি বাজাগণে বোলে পাইলা যমে ॥ ২৭৯৩৭
 স্থিৰ হুয়ো বুলিয়া আশ্বাসে বীৰগণে ।
 তথাপি ভয়ত প্ৰজা প্ৰৱেশয় বনে ॥
 কথমপি থিয় ভৈল মহাবলীগণ ।
 সবাবো মাজত থিয় ভৈলা দুৰ্য্যোধন ॥ ২৭৯৩৮
 কৰে গদা ধৰি বীৰে যিদিশক চায় ।
 তল মুণ্ড কৰি প্ৰজা পাচে গুচি যায় ॥
 গদা ধৰি উৰ্দ্ধক জকাৰে ছুই ভুজ ।
 চাহিবে নপাৰি যেন মধ্যাহ্ন সূৰ্য্য ॥ ২৭৯৩৯
 মাধৱে বোলন্ত শুনা বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 আব গদা ধৰি যুঁজিবেক কোন বীৰ ॥

একে ভীমসেন বিনে আন কোহা নাই।
 যেহি দিকে চাবে প্রজা জাগিয়া পলায় ॥২৭৯৪০
 কবে গদা ধৰি ধারে যেন দুই যম।
 দানব মানব দেবতাতে কোনে সম ॥
 মাধব বচনক ভীমসেনে শুনি।
 পৰম উসাহে বাজ ভৈলন্ত আপুনি ॥ ২৭৯৪১
 নকবিবা ভয় প্রভু জগত নিবাস।
 কোবব অস্তক আছোঁহো তযু দাস ॥
 যাব কটাক্ষতে নষ্ট হোরে চবাচব।
 আপুনি সহায় যাব হেন গদাধব ॥ ২৭৯৪২
 আজি মোব বীৰত্ব দেখিয়ো বাহুদেব।
 মাৰো দুৰ্য্যোদনক বাখস্তা নাহি কেব ॥
 হেবা আসি ভৈলো দেখা গদাক উধাই।
 ভীমব সমবে যশ কহে ঠাই ঠাই ॥ ২৭৯৪৩
 ধনুৰ্দ্ধব ধনঞ্জয় গদাধব ভীম।
 বধিলোঁহো খটাত্তব বাক্স হিড়িম্ব ॥
 বক কিচকক বধিলোঁহো জবাসন্ধ।
 আজি দুৰ্য্যোধনব কৰোঁহো সীমাবন্ধ ॥ ২৭৯৪৪
 এহি বুলি গদা ধৰি ভীম মহাবল।
 থিয় ভৈলা গদা ধৰি যেন হিমাচল ॥
 হেন দেখি জয় জয় কবে সৰ্বজন।
 সাধু সাধু বুলি প্রশংসিলা বাজাগণ ॥ ২৭৯৪৫
 ধনু ভীমসেন বীৰ বংশব উদ্ধাব।
 সাধিয়া দিয়োক জ্যেষ্ঠ ভাইব রাজ্যভাব ॥
 জবাসন্ধ সম বীৰ আছে কোন ঠাই।
 বক নামে দানব মানুষ তাত নাই ॥ ২৭৯৪৬
 স্ত্রধা হাতে কিচকব চিন্তিলাহা মাৰ।
 উদ্ধাব দিয়োক জ্যেষ্ঠ ভাইব রাজ্যভাব ॥
 এহি বুলি মাধবে অনেক প্রশংসিলা।
 মহাবীৰগণে ভীমবাহক পুজিলা ॥ ২৭৯৪৭

অগক চন্দন মালা দিলন্ত ব্রাহ্মণে।
 উকলি জোকাব জয় দিলা কন্যাগণে ॥
 যুধিষ্ঠিৰ প্রভৃতি আছন্ত যত বাজা।
 প্রশংসা বচনে কবিলন্ত বহু পূজা ॥ ২৭৯৪৮
 সবাবো সম্মত লৈয়া আশীৰ্বাদ জল।
 অষ্টগুণে প্রাণ দশগুণে তেজবল ॥
 চাহিতে নাপাৰি প্রকাশয় বৃকোদব।
 পূৰ্ণমাক লাগি যেন বাঢ়ে শশধব ॥ ২৭৯৪৯
 যেন দধীচিব তেজে বজ্র কৰি সাব।
 ব্রতাস্তব বধক ধাইলন্ত পুৰন্দব ॥
 গৰ্জ্জবে লাগিলা বীৰে বিক্রম বচন।
 শুনা ভারতব পদ সভাসদগণ ॥ ২৭৯৫০
 পৃথিৱী উপৰে তীৰ্থ আছে যতমানে।
 সবাহাবে ফল পাৰে পুষ্কবত স্নানে ॥
 ভারত অরণে ফল পাৰে ততোধিক।
 দুষ্কব পুষ্কব স্নান কৰি যবে কিক ॥ ২৭৯৫১
 হেন জানি সারধানে শুনা সবে নব।
 গদাপৰ্ব হবিকথা পদ ভারতব ॥
 কবিবাজ মিশ্ৰে কহে সংক্ষেপে কবিয়া।
 বাম বাম বুলি যোৱা সংসাৰ তৰিয়া ॥ ২৭৯৫২

ভূমি

মহা ক্রোধে বোলে ভীমে বচন।
 শুনবে কুলাজাব দুৰ্য্যোধন ॥
 কুলক নাশি হোৱা একেশ্বৰ।
 কিসক পশিলি পানী ভিতব ॥ ২৭৯৫৩
 সৰ্বকালে সিয়ো আমাৰ বৈবী।
 কিমতে ক্ষেমিবো তাক স্তম্বি ॥
 জোগৃহ দাহে বিব খুৱাইলি।
 বজ্রশলা কালে ধৰি পাৰ্শ্বানী ॥ ২৭৯৫৪

বস্ত্ৰ লৈ কাটি বসাইলি কোলে ।
 আজি তাৰ আন লাধো লাধো সকলে ॥
 দুৰ্য্যোধনে বোলে শুনতো বুঢ়া ।
 অকাৰণে কিসক গৰ্ব্ব কৰা ॥ ২৭৯৫৫
 আজিৰ যুদ্ধে যদি বহে প্ৰাণ ।
 কৰিবি পাচে হেন অভিমান ॥
 অনায়ে যদি নসাধয় জয় ।
 তায় যুদ্ধে কৰো তোৰ প্ৰলয় ॥ ২৭৯৫৬
 এহি বুলি দুৰ্য্যোধন গৈলেক ধাই ।
 আছে ৰাজা প্ৰজা অনেক চাই ॥
 যুধিষ্ঠিৰ প্ৰমুখে আছা আৰবি ।
 শুনিয়ে ভাৰত ঘোষিয়া হৰি ॥ ২৭৯৫৭

বলৰামৰ উপদেশ

পদ

সঞ্জয় বদতি শুন্যোক অনুপাম ।
 দেহিবোলা তথাতে প্ৰবেশে হলিৰাম ॥
 চন্দ্ৰ যেন প্ৰকাশন্ত যুখে অল্প হাসি ।
 পৰম ঈশ্বৰ ৰাম মহা তীৰ্থবাসী ॥ ২৭৯৫৮
 যুধিষ্ঠিৰ আদি ৰাজা মহাবীৰগণ ।
 প্ৰণাম কৰিলা বলভদ্ৰৰ চৰণ ॥
 কিসক আসিলা প্ৰভু কৰোঁ কোন কাজ ।
 বলভদ্ৰে বোলে কথা শুনা ধৰ্ম্মৰাজ ॥ ২৭৯৫৯
 কুক পাণ্ডৱে শুনি যুদ্ধৰ কাহিনী ।
 মিত্ৰত বিৰোধ কৈলা মনে হেন মানি ॥
 পুত্ৰত অধিক শিষ্য কুক পাণ্ডুগণ ।
 কাৰো ভিত্তি-হুয়া কাকো নকৰিবো ৰণ ॥ ২৭৯৬০
 এহিমতে শুনি মই মহা দুখ কৰি ।
 পুষ্য নক্ষত্ৰত আইলোঁ গৃহ পৰিহৰি ॥
 প্ৰথমতে স্বৰ্গহস্তে গজা নৈত নামে ।
 তত চলি গৈলোঁ তীৰ্থ কৰিবাক কায়ে ॥ ২৭৯৬১

২৩৮

কৌশিক যে সবষু প্ৰয়াগ গোদাবৰী ।
 কাশী বিন্দু সৰোবৰ প্ৰতীচী কাবেৰী ॥
 শৰায়ু হুবতী পুষ্প বিশাল গোমতী ।
 গণ্ডুকিনী বৃন্দা গয়া গঙ্গা ভোগবতী ॥ ২৭৯৬২
 পয়স্বিনী তাত্ৰপৰ্ণী যমুনা নৰ্মদা ।
 ব্ৰহ্মপুত্ৰ সোণকুশী কমলা কামদা ॥
 বাৰাণসী গোদাবৰী পুষ্পৰেণুমতী ।
 সবাতো স্নানিয়া আসি পাইলো সবম্বতী ॥ ২৭৯৬৩
 পৰম প্ৰভাৱ যাৰ মহা পাপ হৰ ।
 ব্ৰহ্মপাপ এৰাইলা যাহাত নিশাকৰ ॥
 এহি কথা শুনিয়া পুছন্ত জন্মিজয় ।
 কিমতে এৰাইলা পাপ কহিয়ে নিৰ্ণয় ॥ ২৭৯৬৪
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মিজয় ।
 সতাইশ ছুহিতা পাইলা দক্ষ মহাশয় ॥
 চন্দ্ৰক দিলন্ত বিহা সমস্ত স্তম্ভবী ।
 বোহিণীৰ ৰূপ শ্ৰেষ্ঠ সমস্ততে কৰি ॥ ২৭৯৬৫
 নয়নে নিন্দয় তান কমলৰ পাহি ।
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ মণ্ডল নিন্দয় তান হাঁহি ॥
 নাসা তিল সম দাস্ত মুকুতাৰ পাস্তি ।
 কৰ্ণত কুণ্ডল গোভে হিয়ে হাৰ কাস্তি ॥ ২৭৯৬৬
 বহল হৃদয় তাল ফল স্তনভাৰ ।
 মধ্য ক্ষীণ দেহা দেখি ডম্বক আকাৰ ॥
 মোলানৰ বাহু পাৱ উক কৰি-কৰ ।
 স্তদীৰ্ঘ আঙ্গুলি নথ চন্দ্ৰ সমসৰ ॥ ২৭৯৬৭
 চৰণ কমল গতি হংস যেন যায় ।
 প্ৰতি খোজে তেজ ফুটি পৰিল ধৰায় ॥
 ভুকয়ুগ দেখিয়া কটাক্ষ ৰজমানে ।
 আপুনাৰ শৰচাপ ধাপিল মদনে ॥ ২৭৯৬৮
 নয়ন পুতলি কায় দেখি কাম জলে ।
 আলিঙ্গি কোলাত লৈবো হেন মনে বলে ॥

যেহি অঙ্গে দৃষ্টি পবে থাকে তাকে চাই ।
 মহা মুনিগণ যাক দেখি মোহ যায় ॥ ২৭৯৬৯
 সবে কন্ডামধ্যে তাক দেখিয়া সুন্দর ।
 মোহ গৈয়া সন্তোষি মাতন্ত শশধর ॥
 অপ্রয়াসে প্রাণেশ্বরী কৰা আলিঙ্গন ।
 কোলাত বসিয়া কৰা বদন চুম্বন ॥ ২৭৯৭০
 তোৰ মুখ দেখি মোক পাৰে বতিকান্ত ।
 স্তনযুগ মধ্যে গাঞ্ছি মোক কৰ শাস্ত ॥
 হেন শুনি বোহিগী কটাক্কে হাস্য কৰি ।
 যুগল সমান দুই বাহু মেলি ধৰি ॥ ২৭৯৭১
 চন্দ্রে ধৰি বাহুমেলি স্তন মটি হিয়ে ।
 গাঢ় আলিঙ্গনে মুখে মুখে চুম্ব দিয়ে ॥
 দশনে অধৰ পীড়ি মধু পিয়ে বসি ।
 চক্ষু মুদি থাকে বসি হৃদয়ে সন্তোষি ॥ ২৭৯৭২
 ক্ৰণে হৃদি নিলগত স্তন মৰ্দি কৰে ।
 দুনাই মুখ চায়া কতো আকোৱালি ধৰে ॥
 কৰ্পূৰ তাম্বুল সঞ্চবিল মুখে মুখে ।
 মহা মন সন্তোষি থাকন্ত কাম সুখে ॥ ২৭৯৭৩
 চন্দ্র কাম সুন্দরী কমল ভুজ বলে ।
 আকোৱালি মুখ চায়া থাকৈ কুতূহলে ॥
 লাজ এৰি চন্দ্র সুখে চুম্বয় বদন ।
 বাতুল পিঙ্কিয়া বালা কামে মোহে মন ॥ ২৭৯৭৪
 কুসুম শয়ন জোৰা কৰি দুয়োজন ।
 ঘৰ্মজল বাজ হৈয়া তিতিল বসন ॥
 হোৰা অবসানে শশী স্বামীক সুন্দরী ।
 বিচিত্র আসনে ঘৰ্মজলে বাজ কৰি ॥ ২৭৯৭৫
 অমৃত ভোজনে বঢ়াইলন্ত গাৱে বল ।
 স্নগন্ধ শীতল দেহে কবিল নিৰ্মল ॥
 এহিমতে হবিল মনৰ অধিপতি ।
 বোহিগীত বৈলা এৰি সমস্তে যুবতী ॥ ২৭৯৭৬

হেন দেখি দক্ষৰ মনত মহাতাপ ।
 ক্ষয়বোগ হোক বুলি দক্ষে দিলা শাপ ॥
 এহি ব্রহ্মশাপে ক্ষয় ভৈল নিশাকৰ ।
 হেনদেখি মনত অমুখ ত্ৰিদশৰ ॥ ২৭৯৭৭
 স্বৰ্গ হস্তে গৈয়া অতি দক্ষক পূজিলা ।
 তাসম্বাক চায়া দক্ষে বচন বুলিলা ॥
 আপুনাৰ পাপে হেন চন্দ্রৰ বিলাই ।
 দুখ দিলে পৰক আপুনি দুখ পায় ॥ ২৭৯৭৮
 সবে জীক এৰিলেক এজনীক পাই ।
 তাতেহে দিলোহৌ শাপ হেন সে বিলাই ॥
 সবে জীক দিলোহৌ সুন্দৰ দেখি আগে ।
 সবাহানে স্বামী ভোগ কৰিবাক লাগে ॥ ২৭৯৭৯
 দুখ দিলে পৰক আপুনি দুখ পায় ।
 পূৰ্বৰ বচন এৰিবাক নুযুৱাই ॥
 তোমাসাকে চাস্তে তভো কিছো কৰো ভাল ।
 সবে কন্ডা মানে সে কৰোক প্ৰতিপাল ॥ ২৭৯৮০
 পঞ্চদশ দিনে কলাক্ষয় বৃদ্ধি হোক ।
 দুয়োবাক্য সত্য হোক জগতে দেখোক ॥
 সবস্বতী স্নানিলে গুচোক ক্লেশ বিষ ।
 শুনিয়া চন্দ্রৰ ভৈল পৰম হৰিষ ॥ ২৭৯৮১
 সবস্বতী স্নানি ভৈল নিৰ্মল আভাস ।
 সেহি দিনা হস্তে নাম ভৈলন্ত প্ৰভাস ॥
 যত মহাতাপমানে বতাসত উৰে ।
 বিধিমতে স্নানিলে মুকুতি পাৰে নৰে ॥ ২৭৯৮২
 মাধৱৰ প্ৰিয় যোগমাতা বাগেশ্বরী ।
 জগত তাৰিতে মহাতীৰ্থ ৰূপ ধৰি ॥
 মাধৱ পূৰ্ণিমা দিনা যাই জলপানে ।
 ব্ৰত বিধি অনুসৰি সৰ্বশাস্ত্ৰ জানে ॥ ২৭৯৮৩
 হেন সবস্বতী পুস্পৱতী যে পুৰব ।
 বিলক্ষণ লক্ষণ গন্ধৰ্ব তীৰ্থ সৰ ॥

সবস্বতী তীৰ্থে মুখে ইসব কবিলেঁ।
 বলভদ্ৰ তীৰ্থস্নান সজ্জেকপি কহিলেঁ। ॥ ২৭৯৮৪
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মিজয়।
 ইসব বৃতাস্ত কথা কহন্ত সঞ্জয় ॥
 শুনি ধৃতবাষ্ট্র বাজা পুনু পুচে কাৰ্য্য।
 কহিলন্ত কাৰ্য্য শুনিলন্ত ধৰ্ম্মবাজ ॥ ২৭৯৮৫
 পাচে বামে যাক যেন বুলিলন্ত বাণী।
 ভীম দুৰ্য্যোধনে কয়ো যুদ্ধৰ কাহিনী ॥

সঞ্জয় বদতি বামে কহি হেন কাজ।
 সমুখি বোলন্ত শুনিয়োক ধৰ্ম্মবাজ ॥ ২৭৯৮৬
 সবস্বতী বিধিমতে স্নান দান কৰি।
 মৈত্ৰেব আশ্রমে গৈলা মন্যু পৰিহৰি ॥
 ভাৰত পয়াৰ শুনা সভাসদগণ।
 জলৰ বুদবুদ যেন অস্থিৰ জীৱন ॥
 কবিচন্দ্ৰ বোলে যদি হিত কথা চাৰা।
 বাম বাম বোলা তেবে বৈকুণ্ঠক পাৰা ॥ ২৭৯৮৭

— ০ —
 লেছাৰি

বলভদ্ৰদেৱ নিগদতি
 মৈত্ৰেব আশ্রমে নাৰদক লাগ পাই।
 নমস্কাৰ কৰি চৰণত
 কুকপাণ্ডৱৰ কথা যত
 যুদ্ধৰ কাহিনী পুছিলহেঁ তাক চাই ॥
 নাৰদে কহিলা কথা যত
 ভীষ্ম দ্রোণ কৰ্ণ শল্য কত
 ভুৰিশ্ৰবা ভগদত্ত জয়দ্ৰথ হত।
 সেনা অৰ্জ্যদশ অৰ্ক্ষোহিণী
 সবাকো মাৰিয়া বণে জিনি
 কুক নৃপতিৰ ভাই হত উনশত ॥ ২৭৯৮৮
 শোকে দুখে কুক নৃপবৰ
 গৈলা দ্বৈপায়ন সৰোবৰ
 নিন্দাবাণী তাক মাতিলন্ত যুধিষ্ঠিৰে।
 দুৰ্য্যোধন বাজা মহামানী
 সি কি সহিবেক নিন্দাবাণী
 ঘোৰ গদাধৰি সমৰ কৰিলা বীৰে ॥
 গদাযুদ্ধে ভীম দুৰ্য্যোধনে
 বেঢ়ি আছে বাজা প্রজাগণে
 শিষ্যৰ সমৰ চাহিয়োক বলৰাম।
 নাৰদৰ বাক্য শিৰে ধৰি
 বিপ্ৰসব নমস্কাৰ কৰি
 আসিলো শিষ্যৰ যুদ্ধ চাহিবাব কাম ॥ ২৭৯৮৯
 শুনি যুধিষ্ঠিৰ আদি বাজা
 পাণ্ডৱ পাঞ্চাল আদি প্রজা
 বলভদ্ৰ পাৰে প্রণাম কৰিলা বেড়ি।
 যত আছে মহাবীৰগণ
 ভীমসেন বাজা দুৰ্য্যোধন
 বামৰ চৰণে প্রণামিলা বণ এবি ॥
 মহাবীৰগণে বলৰাম
 কৈয়ো দুইহস্তৰ গুণ নাম
 কেনে কেনে বীৰ কাৰ হইব ভজ জয়।

বামে বোলে ছয়ো একে সম শিক্ষাধিক একে পৰাজয়
 নিয়ম যুদ্ধত ছয়ো ভঙ্গ নাহিকয় ॥ ২৭৯৯০
 জানি যুধিষ্ঠিৰ শুনা বাক স্যমন্ত পঞ্চক বোলে যাক
 তাক লাগি চলা ছয়ো যুদ্ধ কৰিবাক ।
 তথা দেহা এৰি ছয়ো জনে সপ্ত স্বৰ্গ পাৰে সেহিঙ্গণে
 মহা ঋষিগণে ক'হিছন্ত মোত আক ॥
 বলোৰ বচন শিৰে ধৰি উঠিলন্ত ছয়ো শীঘ্ৰ কৰি
 স্যমন্ত পঞ্চকে পাতিলা গৈয়া সমাজ ।
 শুন্যোক সভাসদগণ বাম বাম বোলা ঘনে ঘন
 ভাৰত কাহিনী কহে মিশ্ৰ কবিৰাজ ॥ ২৭৯৯১

দুৰ্য্যোধনৰ উকভল

পৰ

সঞ্জয় বদতি ধৃতৰাষ্ট্ৰ মহাবায় ।
 স্যমন্ত পঞ্চক যুধিষ্ঠিৰ পাইলা যায় ॥
 অসংখ্যাত প্ৰজা ৰাজা যায় চতুঃ পাশে ।
 তাহাৰ মাজত দুৰ্য্যোধন ৰাজা আছে ॥ ২৭৯৯২
 নাহি ভয় ভীত যেন মত্তগজ প্ৰায় ।
 কৈলাশ পৰ্ব্বত যেন গদাক উধায় ॥
 স্যমন্ত পঞ্চক গৈয়া পাইলা সোম ৰাজ ।
 তথাতে পাতিলা গৈয়া বহল সমাজ ॥ ২৭৯৯৩
 দক্ষিণ দিশত সবস্বতী নদী তীৰে ।
 সমাজ পাতিলা গৈয়া সেনাবৰ বীৰে ॥
 দুৰ্য্যোধন মাতে ভীমসেন আইল বুলি ।
 ভীম ধাই গৈলা উপৰক গদা তুলি ॥ ২৭৯৯৪
 তেজন্ত আটাস যেন ছয়ো মত্ত সিংহ ।
 প্ৰহাৰয় গদা ঘনে ঘনে পাৰে বিং ॥
 গদাৰ মণ্ডল কৰে ভীমে দুৰ্য্যোধনে ।
 চতুঃপাশে বেড়ি আছে ৰাজা প্ৰজাগণে ॥ ২৭৯৯৫
 জয় ভীমসেন বুলি চৌপাশে আৰবে ।
 ধনুত টকাৰি আৰণত চাটি মাৰে ॥

শত্ৰু সেনা মাজে দুৰ্য্যোধন একেধৰ ।
 ইন্দ্রে বৃত্তাহবে যেন বলি বাসৱৰ ॥ ২৭৯৯৬
 বাম-বাম্ণায়ে যেন বলি-সুগ্ৰীৱৰ ।
 ভীমে দুৰ্য্যোধনে যুদ্ধ সেহি পটন্তৰ ॥
 ভীমে বোলে দুৰ্য্যোধন শুনা ছৰাচাৰ ।
 অকাৰণে ৰাজ্য সংবে লৈলিহি আমাৰ ॥ ২৭৯৯৭
 কুলক্ষয়কাৰী কুলান্ধৰী ধুমকেতু ।
 কুক পিতামহ মৰি গৈলা তোৰ হেতু ॥
 তাসম্বাৰ সদবুদ্ধি নধৰিলি তই ।
 তোৰ যমকাল ভৈল শকুনি মমাই ॥ ২৭৯৯৮
 নীতিক এৰিয়া বাক্য শুক গোৰবৰ ।
 শত্ৰুৰ মধ্যত আৰে পশু হেন পৰ ॥
 অবৈৰ কোঁৱৰ মাৰি ভুঞ্জ তাৰ ফল ।
 আজি ৰাজ্য ভাৰ এৰি যম ঘৰে চল ॥ ২৭৯৯৯
 দুৰ্য্যোধন বোলে বুঢ়া শুনতো অৰ্জ্জুন ।
 সমুখ সমবে লোক নিন্দা অকাৰণ ॥
 ৰাজ্যৰ নিমিত্তে যুদ্ধ ক্ষেত্ৰিয় জাতিৰ ।
 নিদাকণ কৰ্ম ইটো নিৰ্মাণ বিধিৰ ॥ ২৮০০০
 তাক নিন্দা বিকৰ্ণনা কৰে যিবা নৰে ।
 অকাৰণে লপে যিটো বুলিয়া বৰ্ণবে ॥

বজ্জসম জটায়ু সম্পাতি বলিৰায় ।
 দেবান্নবে কবে যুদ্ধ বাজ্যক আশায় ॥ ২৮০০১
 কৃত্তিয় জাতিৰ ধৰ্ম-বিদিত বেদৰ ।
 তাক নামানিয়া কেনে লপস বৰ্বৰ ॥
 জয়তি পাণ্ডৱ পাঞ্চ ভাইৰ একে তিৰী ।
 ৰাক্ষস পতিত তই পাতকৰ গিৰী ॥ ২৮০০২
 যদি তই পাৰ কৰ সমুখ সমৰ ।
 আগে খৰ্ব বোলা পাচে কৰা সতকাৰ ॥
 তাক নিন্দা বিকৰ্ণনা কৰৈ সবে নৰ ।
 অকাৰণে লপে যিটো বুলিয়া ইতৰ ॥ ২৮০০৩
 বজ্জসম গদাধৰি আছে তোক চাই ।
 তই হেন বীৰ বীৰসতে কতো নাই ॥
 যদি বল আছে গাৱে কবহ বিক্ৰম ।
 নুহি অকাৰণে কিয় লপ কুলাধম ॥ ২৮০০৪
 নোহো বক কীচক হিড়ম্ব জবাসন্ধ ॥
 মই দুৰ্য্যোধন ৰাজা পাৰো তোৰ কন্ধ ॥
 কোঁৱৰ ৰাজাৰ হেন শুনিয়া বচন ।
 উচিত জানিয়া প্ৰশংসিলা ৰাজাগণ ॥ ২৮০০৫
 পাচে দুয়ো বীৰে গদা তুলি একেবাৰে ।
 দুয়ো মহাক্ৰোধে দুইবো গাৱত প্ৰহাৰে ॥
 দুইকো দুই গদা প্ৰহাৰয় ঠাট্ কৰে ।
 গদাক পাতিয়া দুয়ো দুইবো কোব ধৰে ॥ ২৮০০৬
 অগনি বজাৱে গদা পৰিয়া গদাত ।
 বজ্জৰ উপৰে যেন পৰে বজ্জপাত ॥
 দুয়ো দুই গদাক ফুৰাৱে চক্ৰাকাৰে ।
 ছিদ্ৰ পাইলে দুয়ো দুই হাতে কোব ধৰে ॥ ২৮০০৭
 পৃথিৱী উপৰে হেন বীৰ নাহি আৰ ।
 কুক নৃপতিৰ মাৰ সহিবে গদাৰ ॥
 ভীম ব্যতিৰেকে পৃথিৱীত বীৰ নাই ।
 যাৰ গাৱে পৰে গদা অগনি ৰাজয় ॥ ২৮০০৮

জবাসন্ধ শল্য দুৰ্য্যোধন বিনে আৰ ।
 কোনে সহিবাক পাৰে ভীমৰ প্ৰহাৰ ॥
 চৌষষ্টি চাৰণ সমে ৰথ আকাশত ।
 ফুৰিবে লাগিছে যাৰ গদাৰ পাকত ॥ ২৮০০৯
 ভীমৰ গদাৰ পাকে লাগিয়া বতাস ।
 চতুপাৰ্শ্বে প্ৰজাগণে নপাৰে উন্মাহ ॥
 গদাৰ প্ৰহাৰে যদি ভীম হোৱে চাৰ ।
 চতুদিকে প্ৰজাগণে কবয় ফোঁকাৰ ॥ ২৮০১০
 যদি দুৰ্য্যোধন ৰাজা বলে শ্ৰমে চাৰ ।
 তাক দেখি প্ৰজাগণে কৰে হাহাকাৰ ॥
 কোঁৱৰৰ ভিত্তি পাণ্ডৱক যুদ্ধ কৰি ।
 যিটো ৰাজা ভাবে পাণ্ডৱক আছে বৰি ॥ ২৮০১১
 কোঁৱৰৰ শ্ৰম দেখি নিশ্বাস ফোঁকাৰে ।
 বোলে জানো বুঢ়া ভীমসেনে যুদ্ধ হাৰে ॥
 আকাশত গদায়ুদ্ধ চাৱে দেৱগণে ।
 ধন্য বীৰ শিৰোমণি ভীম দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮০১২
 জয় পৰাজয় যাৰ বশ হৈয়া বৈলা ।
 যাৰ সম গদা যুদ্ধ পিচত নবৈলা ॥
 সেহি বেলা ভীমসেন বায়ুৰ কুমাৰ ।
 শুনিলা প্ৰশংসা বাণী দেৱ মনুষ্যৰ ॥ ২৮০১৩
 মণ্ডলত ছিদ্ৰ পাই গদাক উধাই ।
 যেন ফেটিগোমে লাক্কুলত কোব পাই ॥
 মণ্ডলত ছিদ্ৰ পাই গদা তুলি ধৰি ।
 দুৰ্য্যোধন মুণ্ডত মাৰিলা ঠাট্ কৰি ॥ ২৮০১৪
 অগনি শোণিত কণা দুয়ো ভৈলা ৰাজ ।
 তমোময় দেখি কাম্পি গৈলা কুকৰাজ ॥
 বামহাতে ভূমি ধৰি পুনশ্চ উঠিল ।
 পাণ্ডৱগণত বৰ বোল উথলিল ॥ ২৮০১৫
 পৰিল বুলিয়া বৰ দিলেক জোকাৰ ।
 চাপৰি বজায়া নাচিলেক বাবদ্বাৰ ॥

আগ বাঢ়ি আসনত চাটি মাৰে উঠি ।
 ধনুক আজুৰি বান্ধাৰয় দৃঢ় মুঠি ॥ ২৮০১৬
 জিনিলে । বুলিয়া কতো দিয়ে কবতালি ।
 চাপৰি চাপৰি নাচে কতো হালি হালি ॥
 ঢাক ঢোল তাল খোল বজাৰয় বঙ্গে ।
 জিনিলে । বুলিয়া আৰ নাচে অঙ্গে ভঙ্গে ॥ ২৮০১৭
 মুহূৰ্ত্তেক মানে বীৰে স্তম্ভি আছে চাই ।
 পুনঃ উঠি গৈলা গদা উৰ্দ্ধক উছাই ॥
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 গদা পৰ্ব্ব হৰিকথা জয় পাণ্ডৱ ॥ ২৮০১৮
 সংক্ষেপ কৰিয়া মই কৰো নিবন্ধন ।
 শুনিয়েক কহো সংক্ষেপিয়াৰ কাৰণ ॥
 ভাৰত পুৰাণ কথা বহল বিস্তৰ ।
 কলিৰ শেষত হৈবে অল্পমতি নব ॥ ২৮০১৯
 শুনিয়ে আজুৰি নাই ভাগৱত গীতা ।
 বোঁগাবিষ্ট দেহা তাতে বিষয়ৰ চিন্তা ॥
 তাতেসে সংক্ষেপি কৈলো কথাৰ প্ৰসঙ্গ ।
 আউৰ বেলা নপাৰে শুনিয়ে আছে বঙ্গ ॥ ২৮০২০
 অষ্টাদশ পুৰাণ ভাৰত শাস্ত্ৰ মত ।
 বহুকাল পঢ়ি শুনি জানে আৰ তত্ব ॥
 শুনা ভাৰতৰ সাৰ কহো তত্ব মৰ্ম্ম ।
 যদি প্ৰাণ যায় তবু নেৰিবাহা ধৰ্ম্ম ॥ ২৮০২১
 ধৰ্ম্ম সদা নেৰে যিটো তাৰে বশ্য হৰি ।
 ধৰ্ম্মিষ্ঠক বাথে কৃষ্ণে অধৰ্ম্মীক মাৰি ॥
 অগ্নায়ে বাধন্ত হৰি নিজ ভকতক ।
 ভকত বৎসল জানিবাহা মাধৱক ॥
 কহে কবিকাজ মিশ্ৰে মাধৱৰ যশ ।
 বোলা বাম বাম পাপ হোক সৰ্বনাশ ॥ ২৮০২২

ছন্দ

পাচে দুৰ্য্যোধন ভীমসেন ।
 চক্ৰাকাৰে ফুৰে শেন যেন ॥
 দুইকো দুই হানে ছল চাই ।
 গদায়ে গদাক অন্তৰায় ॥ ২৮০২৩
 দুনাই যায় দূৰক অন্তৰি ।
 বেগে আসি হানে গদা ধৰি ॥
 ভঙ্গ ভাৰে দেখাৰে প্ৰকট ।
 যেন নাচি ফুৰে দুই নট ॥ ২৮০২৪
 ভাগি ভাগি লাগৰে সমৰ ।
 গদাক ফুৰাৰে খবতৰ ॥
 দুইকো দুই হানে ছিদ্ৰ চাই ।
 দুইবো শোণিত বহি যায় ॥ ২৮০২৫
 তবু দুইবো নাহি ভ্ৰভঙ্গ ।
 বজ্জৰ সমান দুইবো অঙ্গ ॥
 পাচে ছিদ্ৰ পায় কুক ৰায় ।
 হানিলা ভীমক কুক্ষি পাই ॥ ২৮০২৬
 কোঁৱৰৰ চোট গুৰুতৰ ।
 সহি বৈল যেন গিৰিবৰ ॥
 হেন দেখি ৰাজা প্ৰজাগণে ।
 ভীমক প্ৰশংসে সেহি ধানে ॥ ২৮০২৭
 ভীমে গদা হানি তেতিয়কণে ।
 গদা পাতি বৈলা দুৰ্য্যোধনে ॥
 অগনি জ্বলিল ঠৈকা লাগি ।
 দেখি প্ৰজা পলাই গৈলা ভাগি ॥ ২৮০২৮
 কণে দুয়ো ফুৰে যেন ভুঞ্জ ।
 যেহেন নিচিনে হেন সূৰ্য্য ॥
 দুইকো দুই তাবিলা অপাৰ ।
 গুৰুতৰ গদাৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৮০২৯

ধিব তৰ ভৈলা ছয়ো এবি বণ ।
 দুইকো দুই গদায় গৰ্জ্জন ॥
 ছয়ো বীৰ মধ্যে অনুপম ।
 গভাসদে বোলা বাম বাম ॥ ২৮০৩০

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 দুইবো যুদ্ধ চাহে সিদ্ধ য়ুনি নিবন্তৰ ॥
 বিস্ময়ে কহন্তু কথা অন্তে অন্তো চাই ।
 কিনো অদভুত যুদ্ধ ভঙ্গজয় নাই ॥ ২৮০৩১
 কেহো বোলে আজি এক হৈব অশস্তৰ ।
 একেবাৰে ছয়ো মৰি যাবে যমঘৰ ॥
 ধূলি ধূসৰিত যত তেজ পঙ্কাকাৰ ।
 বসন্ত কালৰ যেন ফুলিল মন্দাৰ ॥ ২৮০৩২
 সীমা সংখ্যা পৰাক্ৰম নাই ভুবভঙ্গ ।
 এহিমতে কথা কৰে সবে চাৰে বঙ্গ ॥
 ক্ষণে আগ বাঢ়ি ধৰে ভাৱ ভঙ্গি কৰি ।
 পুনৰপি ছয়ো চলি যায় পাচ ভৰি ॥ ২৮০৩৩
 আগবাঢ়ি পাচ গুটি ছয়ো ছিদ্ৰ পাই ।
 যুতুসীমা কৰি চণ্ড কৰে ছয়ো ভাই ॥
 ভীমৰ কুষিত কৰ দিলেক বসাই ।
 তমোময় দেখি ভীম তবধ পৰায় ॥ ২৮০৩৪
 গদাৰ প্ৰহাৰে ভৈল ব্যথিত শৰীৰ ।
 ধৰফৰ কৰি ভীম পুনু ভৈলা ধিব ॥
 পূৰ্ববৰ্ত্তে শাস্তবৰ ধিব নোহে পাৱ ।
 ভ্ৰমন্তে ব্যথিত হুয়া নপৰয় পাৱ ॥ ২৮০৩৫
 পাচে একগোট ভীমে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 গদা পাতি লৈলা দুৰ্য্যোধন অনিৰ্বাৰ ॥
 ঠাটকাৰ শব্দে অগনি ভৈলা বাজ ।
 তাক ভয়ে পলায় সবে দেৱতা সমাজ ॥ ২৮০৩৬

ভূমিত পৰিয়া কতো পৃথিৱী আছাবে ।
 যুদ্ধে পুৰীষক এবিলেক হস্তী ঘোৰে ॥
 ভীমৰ প্ৰহাৰ এবাই পাচে দুৰ্য্যোধনে ।
 ফুৰি আসি ভীমক হানিলা সেহিঙ্গে ॥ ২৮০৩৭
 গদাৰ প্ৰহাৰ ঘোৰ পায়া ভীমসেন ।
 সহি বহিলেক বীৰে গিৰিবৰ যেন ॥
 হেন দেখি স্থৰ সিদ্ধ নৰবীৰগণে ।
 সাধু সাধু ভীম বুলি প্ৰশংসিল মনে ॥ ২৮০৩৮
 কিনো বজ্জয় মহা শৰীৰ মাৰুতি ।
 এহি বুলি প্ৰশংসিয়া কৰিলন্ত স্তুতি ॥
 দুৰ্য্যোধন বাজপুৰী প্ৰৱেশিলা যাই ।
 পাক ফুৰি গৈল ভীম গদাক উধাই ॥ ২৮০৩৯
 মহাবেগে ভীম গদা কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 গাৱ পাতি লৈলা দুৰ্য্যোধন বীৰ সাৰ ।
 কুকৰাজ সম বীৰ নাহি আন কেৱ ।
 মনুষ্য বিস্ময় প্ৰশংসিল সবে দেৱ ॥ ২৮০৪০
 ভীমৰ প্ৰহাৰ সহি কৰে ডেৱ দাম্ভি ।
 পুনৰপি গদা তুলি লৈলা বীৰে হাম্ভি ॥
 ধিব ছয়ো ভীমসেন বোলে কুকৰাজ ।
 গদা প্ৰহাৰিলে বীৰে হৃদয়ৰ মাজ ॥ ২৮০৪১
 ফুৰি ফুৰি ভীম কথমপি ভৈল ধিব ।
 নাকে মুখে কাণে বাজ ভৈলেক কধিব ॥
 হেন দেখি মহাবীৰগণে ভৈলা ভয় ।
 জানিলো ভীমৰ আজি ভৈলেক সংশয় ॥ ২৮০৪২
 উপৰক গদা তুলি আশেষ ফোকাৰ ।
 ভীমৰ ললাটে চোট কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 বিপৰীত সন্ধান লভিয়া বুকোদৰ ।
 সহি থাকিলেক যেন বিদ্য গিৰিবৰ ॥ ২৮০৪৩
 কুন্তল ভাগিয়া কধিব বহি যায় ।
 বক্তবস্ত্ৰ গাৱে যেন অধিকে গুহাই ॥

প্ৰহাৰ সম্ভবি বীৰে বৰ কোপে তদা ।
 দুৰ্য্যোধন গাবত হানিলা ঘোৰ গদা ॥ ২৮০৪৪
 পৰিলে মাৰিবে ধৰি পৃথিৱীক লাগি ।
 যেন শাল বৃক্ষ বতাসতে গৈলা ভাঙ্গি ॥
 কম্পিল পৃথিৱী কমিলন্ত কুকৰাজ ।
 সাধু বীৰ ভীম বুলি পূজিলা সমাজ ॥ ২৮০৪৫
 পুনৰপি দুৰ্য্যোধনে লভিলা চেতন ।
 গদা ধৰি ভীমক ধাইলেক কোপমন ॥
 যেন মহামত্ত সিংহ ধাইল গদা তুলি ।
 ভামৰ শৰীৰে হানিলেক হোঁহ্ বুলি ॥ ২৮০৪৬
 যেন ক্ৰৌঞ্চ গিৰিবৰ গোবীৰ তনয় ।
 ভূমিত পৰিল ভীম দেখি তমোয়ুয় ॥
 সকল শৰীৰ ঢাকি বহয় কধিৰ ।
 শোভয় পৃথিৱী পৰি ভীমৰ শৰীৰ ॥ ২৮০৪৭
 আকাশত দেৱগণে দেখি প্ৰশংসিলা ।
 সাধু দুৰ্য্যোধন বুলি পুষ্প বৰিষিলা ॥
 মনুষ্য সমাজ যত আছে যুজ চাই ।
 ভীমৰ দেখিয়া ভঙ্গ ৰাৱ হাই নাই ॥ ২৮০৪৮
 দুৰ্য্যোধন ভৈল বৰ হৰষ অশেষ ।
 চাহিয়া অৰ্জুন যুধিষ্ঠিৰ হৃষীকেশ ॥
 অচেতন ভীম দেখি প্ৰহাৰ নকৰি ।
 চতুৰ্ম্মুখ দুৰ্য্যোধন নাচে ভঙ্গি কৰি ॥ ২৮০৪৯
 মুৰ্চ্চিত ভীমক দেখি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 অৰ্জুনে সহিতে ভৈলা বিকল শৰীৰ ॥
 কতো বেলি চেতন লভিলা মহাবীৰ ।
 গদাত আলম্বি ধৰি কবিলন্ত স্থিৰ ॥ ২৮০৫০
 যুগেগাৱে বহি যায় কধিৰ বিয়াপি ।
 দুই হাতে টুকি চক্ষু মেলিলা তথাপি ॥
 দেখে দুৰ্য্যোধনৰাজা ফুবে চতুৰ্ম্মুখে ।
 গদা ধৰি সমুখ ভৈলন্ত লাসে লাসে ॥ ২৮০৫১

ভীমৰ অৱস্থা দেখি ধনঞ্জয় বীৰ ।
 মাধৱৰ সমীপ চাপিলা ধীৰে ধীৰ ॥
 শুনা প্ৰাণ সখি ইন্দ্ৰদেৱ হৃষীকেশ ।
 কোন কৰ্ম্ম কৰেঁ আৱে কৰিয়ো আদেশ ॥ ২৮০৫২
 সমৰত বলহীন ভৈল ভীমসেন ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাজা দেখো মত্ত সিংহ যেন ॥
 ভীমক কৰিয়া পাচে ধাইলোঁ হস্তে আমি ।
 নিবন্ধ কৰিয়া পূৰ্বে যুধিষ্ঠিৰ স্বামী ॥ ২৮০৫৩
 এবে কেনে হুইবে কহিয়ো প্ৰাণসখি ।
 দাক্ষণ যুদ্ধত কোন বীৰসাৰ দেখি ॥
 বোলন্ত মাধৱে শুনিয়োক গুড়াকেশ ।
 শুনা নিজ ধৰ্ম্ম কহো হিত উপদেশ ॥ ২৮০৫৪
 দুয়ো বীৰ শিৰোমণি যুদ্ধত বিষম ।
 একে গুৰু শিষ্য শিক্ষা তুল্য পৰাক্ৰম ॥
 ধনুৰ্দ্ধৰ তুমি গদাধৰ ভীমসেন ।
 কোঁৱৰৰ কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন ৰাজা যেন ॥ ২৮০৫৫
 গদা যুদ্ধে কুশল দাক্ষণ কুকৰৰ ।
 সত্য যুদ্ধে জানা জয় নাহিকে ভীমৰ ॥
 যথোচিত পৰিহৰি পূৰ্বে দেৱৰাজ ।
 উপায়ে দৈত্যক চলি কাটি লৈলা ৰাজ ॥ ২৮০৫৬
 মালী মাল্যৱন্ত বৃত্ৰাহৰ বলপাক ।
 একেশ্বৰে ত্ৰিভুবন পাবে জিনিবাক ॥
 হেন বীৰ সবক জিনিয়া কুট ৰণে ।
 আজিয়ো স্বৰ্গত ভোগ ভুঞ্জে দেৱগণে ॥ ২৮০৫৭
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ ভূৰিষ্মৰা ভগদত্ত ।
 তাসম্বাক উপায়ে মতাইল ৰণত ॥
 একেশ্বৰে বীৰ দুৰ্য্যোধন হত ৰাজ্য ।
 তাক সত্য কৰি যুঁজিব কি কোন কাজ ॥ ২৮০৫৮
 পিতামহ গুৰুভাত পুত্ৰক মৰাই ।
 পশুহেন প্ৰাণ ৰাখি একলে পলাই ॥

জানি আছে। দুৰ্য্যোধন যোদ্ধা পৰাক্ৰম ।
 সি কি দাক্ষক কবি বচন নিয়ম ॥ ২৮০৫৯
 ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ অধৰ্ম্মত বতি নাই ।
 ধৰ্ম্মতেসে সাব পাণ্ডৱৰ পাকভাই ॥
 ধৰ্ম্মযুদ্ধে ৰাজ্য জিনি লৈব কুকৰায় ।
 পুত্ৰ বণে দুখ ভুঞ্জা শাক আলু খাই ॥ ২৮০৬০
 পূৰ্বে হেন বচন বুলিলা ভীমসেনে ।
 উক ভঙ্গ কবি তাক মাৰিবোহো বণে ॥
 সেহি সত্য সাফলিয়া গদা তুলি ধৰি ।
 মাৰেঁ। তোক দাক্ষক উকক ভঙ্গ কবি ॥ ২৮০৬১
 মাধৱ বচন শুনিয়া ধনঞ্জয় ।
 যদি অনুচিত ততো কৰিলা নিশ্চয় ॥
 ভীমক দেখায়া দিলা উকত চাপৰ ।
 সোঁৱৰি পাইলন্ত বীৰে বচন পূৰ্ব্বৰ ॥ ২৮০৬২
 অৰ্জ্জুনৰ সঙ্কেতক জানি মনে গুণি ।
 অন্ধ্যায়ক চিন্তি ভীমে চিন্তিলা আপুনি ॥
 গদা তুলি কোঁৱৰক ক্ৰোধে গৈলা ধাই ।
 দেখি সাৱধান ভৈলা দুৰ্য্যোধন ৰায় ॥ ২৮০৬৩
 দুয়ো গদা পাতিয়া কোঁৱৰক অন্তৰায় ।
 তাৰ ঘৰষণ লাগি অগনি ওলায় ॥
 পাচে ছিদ্ৰ পায়। ভীমে কোবেক বসাইলা ।
 দেঙ্গ দিয়া দুৰ্য্যোধনে তেথনে এৰাইলা ॥ ২৮০৬৪
 মন্তসিংহ দুয়ো যেন নাহে আশী বুষ ।
 পক্ষ লাগি যুঁজে যেন দুৰ্জ্জয় মহিষ ॥
 তেজে টলবল দুই আবদ্ধ আকাৰ ।
 বসন্ত কালত যেন দুদল মন্দাৰ ॥ ২৮০৬৫
 পবন সঞ্চাবে গদা তুলি দুৰ্য্যোধনে ।
 ভীমৰ গাবত প্ৰহাৰিলা কোপমনে ॥
 বিপৰীত চোটে ভীমে পাক ফুৰি ফুৰি ।
 গদাক পাতিয়া বৈলা পাতিয়া ফুতৰি ॥ ২৮০৬৬

অশকত দেখি দুৰ্য্যোধনে আছে বই ।
 সেহি বেলা ভীমে এক কোৰ দিলা গই ॥
 অসাৱধানতে কোৰ পৰিল বিফলে ।
 মাংস ছিগ্ৰি পৈল তেজ বহবে বোম্বালে ॥ ২৮০৬৭
 কধিৰ মলছি দুৰ্য্যোধনে কৰে দৰ্প ।
 যেন লাধি পায়। কোকাৰয় নাগ সৰ্প ॥
 ভীমসেনে বোলে দুৰ্য্যোধন ক্ৰুবৰ্মতি ।
 কিনো ভৈল দাক্ষক বিপুল শক্তি ॥ ২৮০৬৮
 সেহিহুণে দুৰ্য্যোধন গদাৰ মণ্ডলে ।
 ছিদ্ৰে পায়। হানিলা ভীমৰ বক্ষস্থলে ॥
 মহাচোটে ভীমসেনে দেখিলা তিমিৰ ।
 ফুৰি ফুৰি পৰিলন্ত চক্ষু ভৈল খিৰ ॥ ২৮০৬৯
 দুৰ্য্যোধনে দেখে ভীম যুতুক পৰায় ।
 প্ৰহাৰ নকৰি থাকিলন্ত বাট চাই ॥
 গৈয়া দেখে চেতন নলভে পাণ্ডুহুত ।
 কেনমতে প্ৰহাৰ কৰিলেঁ। অযুগুত ॥ ২৮০৭০
 কতো বেলি চেতন লভিলা ভীমসেনে ।
 চক্ষু মেলি গুণিবে লাগিলা মনে মনে ॥
 যথোচিত কৰিলে জীৱাক আশা নাই ।
 নোহোঁ। সম অগণিত পতঙ্গ পৰাই ॥ ২৮০৭১
 কৰিলা নিশ্চয় বীৰে ধৰ্ম্ম পৰিহৰি ।
 দুৰ্য্যোধন বধ মনে উঠি গদা ধৰি ॥
 বিপৰীত কোপ মনে যান্ত শীঘ্ৰে ধাই ।
 দেখি সাজ ভৈলা দুৰ্য্যোধন মহাৰায় ॥ ২৮০৭২
 শৰীৰ আৱৰি বীৰে ঘূৰায়ে গদাক ।
 লক্ষিতে নপাৰি যেন কুমাৰৰ চাক ॥
 সমৰ নিয়ম হেন গদাৰ যুদ্ধত ।
 যতক প্ৰহাৰ কৰে নাভিৰ উৰ্দ্ধত ॥ ২৮০৭৩
 হেনয় নিয়ম অনুসৰি কুকৰবে ।
 নাভিৰ উৰ্দ্ধত গদা পাতিলা সমবে ॥

ভীমে সিটো নিয়ম কৰিলা পৰিহাৰ ।
 উকত দিলন্ত কোব গদাৰ প্ৰহাৰ ॥ ২৮০৭৪
 ইন্দ্র যেন বজ্জ হানি পৰ্বত ভেদিলা ।
 সেহিমতে দুৰ্য্যোধনৰ উকক ভাঙ্গিলা ॥
 কৰি কৰ সময় হুবলিত উক দুই ।
 যাক দেখি নাৰীগণে কাষে মোহ হুয়া ॥ ২৮০৭৫
 হেন উক ভাঙ্গিলন্ত ভীম কূট বণে ।
 গিৰিসিত্ কৰিয়া পৰিলা দুৰ্য্যোধনে ॥
 টলবল কৰিয়া কম্পিল মহীতল ।
 সেহিবেলা ভীমসেন তহিত মিলিল ॥ ২৮০৭৬
 বৰিয়য় শিলা তেজে দেখি ধুত্ৰানয় ।
 উঠি নাচিলেক কোঁৱৰৰ মৰা শৰ ॥
 কধিৰে ঢাকিলে যেন তথা পুষ্পহৃদ ।
 উলটি উলটি বৰে যত নদী নদ ॥ ২৮০৭৭
 নাৰী সকলত ভৈল পুৰুষ আকাৰ ।
 পুৰুষত ভৈল সবে মৌনী স্তন ভাৰ ॥
 অৰণ্যৰ পশু আনি গৃহে পশি মৰে ।
 যত বৃক্ষ সব অকালত ফল ধৰে ॥ ২৮০৭৮
 শুনা সভাসদ দেখা বীৰৰ অৱস্থা ।
 সংহাৰয় কালে সামান্যৰ কোন লেখা ॥
 অযুত হস্তীৰ বল ৰাজা দুৰ্য্যোধন ।
 কালৰ হাতত একেতিলে ভৈল চূৰ্ণ ॥ ২৮০৭৯
 জানি মনে মদ অহঙ্কাৰ পৰিহৰা ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি সংসাৰত তৰা ॥
 কবিৰাজ মিশ্ৰে বোলে মোৰ এহি কাম ।
 তেৱেমে মুকুতি ডাকি বোলা ক্লম ৰাম ॥ ২৮০৮০

ছবি

দুৰ্য্যোধনৰ মৃত্যু. ভীমৰ লাথি

সঞ্জয় বদতি ৰাজ এহিমতে তমু পুত্ৰ
 উক ভঙ্গ হুয়া আছে পৰি ।
 পূৰ্বৰ স্তম্ভৰ কাজ যেন মহা সৰ্প ৰাজ
 ভীমৰ গৈলেক কোপ চৰি ॥
 শুন ওৰে দুৰাচাৰ পাঞ্চালীক বসাইবাৰ
 প্ৰতিকাৰ কৈল এহিৰূপে ।
 পাঞ্চ ভাইক নগণিয়া জঙ্ঘাৰিলি চুৰামণি
 তাক আৰ্জি ভাঙ্গিবো চৰণে ॥ ২৮০৮১
 এহি বুলি খেদি যাই বাম পাৰে লাথিঘাৰে
 মুকুট পেলাইলা উফৰাই ।
 ভাল নোহে বুলি তাক যুধিষ্ঠিৰে দিলা হাক
 মৰ্ম্মে তান নসহয় হায় ॥
 শুন ভীম মন্দ কাম বংশৰ অনাইলি নাম
 কিসক কৰিলি হেন কাজ ।
 অনায়ে সাধিয়া জয় সৰ্ব্বজনে দেখি কয়
 উদ্ধাৰিলা আপুনাৰ কাজ ॥ ২৮০৮২

জুহুৰী

মহাবীৰ শিৰোমণি ।
 নৃপতিৰ অগ্ৰগণী ॥
 মৰন্তে নেৰিলা ধৰ্ম্ম ।
 আচৰিলি মন্দ কৰ্ম্ম ॥ ২৮০৮৩
 তাক লাথি হানি পাৰে ।
 কিনো মৰ্ম্ম দিলি গাৰে ॥
 শুনি আছা কোন থানে ।
 যুত্থকক কোনে হানে ॥ ২৮০৮৪
 তাৰ প্ৰহাৰত বীৰ ।
 মৰি চক্ষু কৰি থিৰ ॥

পৰিহিলি অচেতনে ।

যদি মাৰে দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৮০৮৫

তেৱে কি জীৱন আছে ।

কি কৰিলি হস্তে পাচে ॥

দুৰ্য্যোধন মহাবায় ।

নামাৰিলে ধৰ্ম্ম চাই ॥ ২৮০৮৬

অন্যায় সাধিয়া জয় ।

নাথি হানে দুৰাশয় ॥

দুৰ্য্যশ থাকিল বহি ।

যাবদেকে থাকে মহী ॥ ২৮০৮৭

জীৱন সচেত নহে ।

লোকতে বেদতে কহে ॥

ধিক্ সুখ ৰাজ্যভাৰ ।

দুৰ্য্যশ থাকিল যাৰ ॥ ২৮০৮৮

এহি বুলি মুখিষ্ঠিৰ ।

কান্দিলন্ত মহাবীৰ ॥

বুলিলন্ত দুখমন ।

ই। ভাই দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮০৮৯

কুবুদ্ধি ভৈলেক তোৰ ।

ৰাজ্য কাঢ়ি লৈলি মোৰ ॥

মোক মহা দিলি দুখ ।

ভুঞ্জিলিহি ৰাজ্য সুখ ॥ ২৮০৯০

ইটো ৰাজ্য নাটে কাক ।

ভাগেক নেদিলি তাক ॥

মবাই গুৰু পুত্ৰ ভাই ।

জলত পৰিলি যাই ॥ ২৮০৯১

তভো কোপ লগা মোক ।

মাতিলে। বান্ধব তোক ॥

নিয়ম সম্বন্ধ কৈলি ।

গতি লভি কীৰ্ত্তি খেলি ॥ ২৮০৯২

তোক শোকে নাৰীগণে ।

শাপিবেক সৰ্ব্বক্ষণে ॥

তোক দোষ দিলো মিছা ।

বিধাতাৰ হেন ইচ্ছা ॥ ২৮০৯৩

শুনিয়েক সভাসদ ।

জুঘুৰী ভাবত পদ ॥

আন কাম পৰিহৰি ।

ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৮০৯৪

বলবামৰ ক্ৰোধ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।

পুত্ৰৰ মৰণ শূনি অস্থিকা তনয় ॥

মহামৰ্ম্মে সঞ্জয়ক বুলিলা বচন ।

বলভদ্রে দেখি হেন অনিয়ম ৰণ ॥ ২৮০৯৫

ভীম দুৰ্য্যোধন দুইকো কাক কি বুলিলা ।

উক ভঙ্গ ছয়া দুৰ্য্যোধনে কি কৰিলা ॥

সঞ্জয় বদতি ৰামে দেখিয়া অন্তায়,।

ভীমক মাৰিবে যায় মুঘল ভেজাই ॥ ২৮০৯৬

ৰামৰ আক্ৰান্ত বৰ দেখি বনমালী ।

দুইহাতে সাৱটি ধৰিলা আক্ৰোৰালি ॥

মধুৰ বচনে হাসি বোলে নাৰায়ণে ।

ভূমি ক্ৰোধ কৰা দদা কিসৰ কাৰণে ॥ ২৮০৯৭

বেদৰ বচন দদা আছে সাৰোত্তৰ ।

সবাতো অধিক সত্য ধৰ্ম্ম পুৰুষৰ ॥

পূৰ্বে দ্ৰৌপদীক ইটো বসাইলা উকত ।

তৈতে ভীমে প্ৰতিজ্ঞা কৰিলা অদভুত ॥ ২৮০৯৮

যিটো উক দ্ৰৌপদীক বসাই দেখায় ।

তাক মই ভাঙ্গিবোহো গদায়ে কোবাই ॥

ইটো সত্য বাধিবাক নপাবোঁহো য়েৰে ।

যত পুণ্য কৰে। মানে নষ্ট হোৱে তেৱে ॥ ২৮০৯৯

আৰো ব্ৰহ্মশাপ পায়। আছে কুৰ্ব্বাজ।
 যিকালত গৈলোঁ। মই কোঁৱৰ সমাজ ॥
 ব্ৰহ্মপুত্ৰে মুখ্য সপ্তঋষি সেহি বেলা।
 যোৰ লগে বসিলেক কোঁৱৰৰ মেলা ॥ ২৮১০০
 ইতিহাস কৰিলেক দস্তৰ চৰিত্ৰ।
 অৰ্দ্ধৰাজ্য বাটি ৰাজ্য দুয়ো কৰেঁ। মিত্ৰ ॥
 ইটো বচনক তেহে কৰি অনাদৰ।
 হাসি মাৰিলেক ইটো উকত চাপৰ ॥ ২৮১০১
 পাচে ঋষিগণে তাক ক্ৰোধে দিলা শাপ।
 উক ভাঙ্গি তোক ভীমে ভাঙ্গোক প্ৰতাপ ॥
 সেহি ভীমে ভাঙ্গিলেক উক কোঁৱৰৰ।
 যেখনে মাৰিলা হাসি উকত চাপৰ ॥ ২৮১০২
 দেৱতাৰ গুৰু পিতৃ ঋষি বাক্য এৰি।
 সেহি পাতকীক পাচে চতুৰ্ভিতি বোঁটি ॥
 ভীম দ্ৰোণ কৰ্ণ সঞ্জয় ধৃতৰাষ্ট্ৰ।
 গান্ধাৰীকো এৰিলন্ত বুকৈ বান্ধি কাঠ ॥ ২৮১০৩
 আৰে দেখিয়োক দদা কুৰ্ব্বীৰ বল।
 পৰম কুবুজি দিয়া যাইব বসাতল ॥
 শকুনি দিলেক হেন কুবুজি পৰক।
 আগে সিটো মৰি গৈলা যমৰ ঘৰক ॥ ২৮১০৪
 কুবুজিক লৱে শুবুজিক পৰিহৰে।
 আপোনাক আপুনি বঞ্চিলা সিটো নৰে ॥
 মদ মত্ত দুৰ্ভট ইটো পৰম দুৰ্জ্জন।
 তোমাৰেই প্ৰিয় মাত্ৰ ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮১০৫
 অজাতশত্ৰুক ইটো বৈৰ বুদ্ধি কৰি।
 পিতা ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বচন পৰিহৰি ॥
 সবাবো অগ্ৰিয় ভৈল নধৰি বচন ॥
 আপোনাৰ পাপে নষ্ট ভৈল দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮১০৬
 এহি বুলি জ্যেষ্ঠক সাৱটি দুইহাতে।
 ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম কৰিয়া সাদৰি হৰি মাতে ॥

যাহাৰ পৰশে সংসাৰৰ তাপ হৰে।
 হেন কৰ পৰশ লভিলা হলধৰে ॥ ২৮১০৭
 গুচিলেক তাপ কোপ শাস্ত ভৈল মন।
 লাল্লল মুমল থৈয়া বুলিলা বচন ॥
 ধিক পৌকষতা বাহুবল ক্ষত্ৰিয়ৰ।
 ৰাজ্যলোভে কৰে যিটো অনায়াস সমৰ ॥ ২৮১০৮
 বীৰ হুয়া নকৰয় দুৰ্য্যশক ভয়।
 পৃথিৱীত শোভনয় সকল নহয় ॥
 অধিৰ জীৱন প্ৰাণ কেতিয়কণে যায়।
 আসম্ভাৰ অৰ্থে কৰে অনেক অনায়াস ॥ ২৮১০৯
 এহি বুলি বলভদ্ৰে মনে দুখ কৰি।
 কুক নৃপতিৰ হেন বচনে সাদৰি ॥
 কোঁৱৰৰ শ্ৰেষ্ঠ দুৰ্য্যোধন বীৰবৰ।
 পৌকষ বিক্ৰম কৰি সমুখ সমৰ ॥ ২৮১১০
 স্বধৰ্ম্ম বণত প্ৰাণ তেজিলা হৰিষে।
 এহি শুভ কীৰ্ত্তি প্ৰকাশয় দশ দিশে ॥
 স্ৰমন্ত পঞ্চক থানে এৰিলাত প্ৰাণ।
 এহি পুণ্যে সপ্তম স্বৰ্গত হইবে থান ॥ ২৮১১১
 এহি বুলি দ্বাৰকাক গৈলা হলধৰ।
 পাণ্ডৱক নিন্দি কোঁৱৰক দিয়া বৰ ॥
 ৰামৰ বচন শুনি লাজে নৃপবৰ।
 ভাতৃশোকে দুৰ্য্যশে জামুত দিলা শিৰ ॥ ২৮১১২
 প্ৰবোধন্ত কৃষ্ণে দদা এৰা ইটো মৰ্ম্ম।
 বিধিৰ নিৰ্ম্মাণ নিদাকণ ক্ষত্ৰধৰ্ম্ম ॥
 বীৰ হৈলে শত্ৰুক কৰিব প্ৰতিকাৰ।
 হৰিষ কালত কেনে বিষাদ তোমাৰ ॥ ২৮১১৩
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো নাৰায়ণ।
 ভীমৰ দাকণ কৰ্ম্মে পুৰে যোৰ মন ॥
 আপোনাৰ ভাই আৰু পৃথিৱীৰ ৰাজা।
 উকভৰে পৰিল এৰিল সৰ্ব্ব প্ৰজা ॥ ২৮১১৪

ততো দেখা ভীমে তাক লাথি হানে কিক ।
 কিনো নিদাকণ আমি প্ৰমত্ততোধিক ॥
 যাতো মোৰ অৰ্ধে ভীমে পাইলা মহাছুখ ।
 সিকাৰণে ভীমৰ উলটি চাওঁ মুখ ॥ ২৮১১৫
 ভীমে দেখিলন্ত কিছু বাজা শাস্ত ভৈলা ।
 কৰযোৰ কৰি হেন বুলিবাক লৈলা ॥
 জয় মহামানী যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মবাজ ।
 শত্ৰুক মাৰিলেঁ ভৈল অকণ্টকা বাজ ॥ ২৮১১৬
 তোমাৰ বিবোধে নষ্ট ভৈলেক পাঞ্চালী ।
 ভুঞ্জিয়ে পৃথিৱী নিজ ধৰ্ম্ম প্ৰতিপালি ॥
 পাশা সভা মধ্যত তোহাক দাস বুলি ।
 অলঙ্কাৰ কাঢ়ি লৈলা পিঙ্কাইলা বাকলি ॥ ২৮১১৭
 সমাজত হাসিলেক মুকুট জঙ্কাৰি ।
 আজি সেহি ক্ৰোধত মাৰিলেঁ লাথি মাৰি ॥
 যদি দোষ ভৈল প্ৰভু কৰ্ম্মিয়ে আপুনি ।
 নিদাকণ ক্ষত্ৰ জাতি চাৱা মনে গুণি ॥ ২৮১১৮
 হেন শুনি ভীমক মাতিলা যুধিষ্ঠিৰ ।
 পালিলাহা সত্য ধন্য ধন্য মহাবীৰ ॥
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে জয় সাধিলা সকল ।
 বাজমাতা কুন্তীৰ সাধিলা কোঁতুহল ॥ ২৮১১৯
 বাজাৰ হৰিষ দেখি প্ৰজা বঙ্গ ভৈল ।
 বণজয় হুয়া বাণ্ড বজাইবাক লৈল ॥
 পঞ্চম শব্দ বাবে কৰে জয় জয় ।
 বজাৰে চাপৰি কেহো আনন্দে নাচয় ॥ ২৮১২০
 ভীমক প্ৰশংসা কৰি বোলে বাজাগণ ।
 কিমতে বধিলা বীৰবৰ চুৰ্য্যোধন ॥
 যেতিয়কণে জলহন্তে আসি ভৈল ধিৱ ।
 পলায় বাজা প্ৰজা দেখি উৰি গৈলা জীৱ ॥ ২৮১২১
 যেতিয়কণে মণ্ডল কৰয় গদা ধৰি ।
 আছোক হুঁজিবে প্ৰজা দেখি কৰে মৰি ॥

হেন শুনি হাসিয়া মাতিলা নাৰায়ণ ।
 পাৰ্শ্বিক প্ৰশংসা কৰাহা কি কাৰণ ॥ ২৮১২২
 যৈমানি বীৰে এৰিলা গুৰু পিতৃ বাক ।
 তৈমানি জানিবা বধিলেক আপোনাক ॥
 মাধৱৰ নিন্দাবাণী শুনি চুৰ্য্যোধন ।
 দোঙ্গা দিয়া উঠিয়া বসিলা কোপমন ॥ ২৮১২৩
 কতোদূৰ পৃথিৱী কম্পিয়া ভৈল ধিৱ ।
 দশনে অধৰ চেপি কম্পিয়া শৰীৰ ॥
 হুতুক বাঘক যেন নলৱয় পাশ ।
 চুৰ্য্যোধন বাজাত প্ৰজাৰ সেহি ত্ৰাস ॥ ২৮১২৪
 যি দিশক চাবে প্ৰজা দূৰক পলায় ।
 কোপমনে মাতিলন্ত মাধৱক চাই ॥
 ধিক্ ধিক্ মাধৱ জীৱন নাৰায়ণ ।
 ধৰ্ম্মপালি হুয়া অধৰ্ম্মত দিলি মন ॥ ২৮১২৫
 শুনিলে অৰ্জুনে তবু মুখৰ উত্তৰ ।
 ভীমক কহিয়া দিলা উকত চাপৰ ॥
 মৰাইলা হৰি মোক অনিয়ম বণে ।
 ধৰ্ম্মক এৰিলা তুমি মিত্ৰৰ কাৰণে ॥ ২৮১২৬
 হেন শুনি হাসি হৰি বুলিলা বচন ।
 মোৰ দোষ নাই আত শুনা চুৰ্য্যোধন ॥
 দূত হুয়া গৈলোঁ মই ইহাক জুমৰি ।
 বাথিবে'চাহিলি তই মোক বন্দী কৰি ॥ ২৮১২৭
 পাণ্ডৱৰ উচ্ছেদ কৰিলি পিতৃবাজ ।
 পাঞ্চালীক কদৰ্খিলি সমাজৰ মাজ ॥
 জোঁগৃহ দাহ বিষদান মগ্ন জলে ।
 অজাত শত্ৰুক জিনি কুটপাশা ছলে ॥ ২৮১২৮
 বৃহস্পতি গুৰু বচন অনাদৰি ।
 আপুনি মৰিলা বাপ আলে আলে কৰি ॥
 মোৰ দোষ দিয়া মনে গুণিয়া নচাই ।
 তোৰে অধৰ্ম্মতে ভৈল সবাৰে অজ্ঞান ॥ ২৮১২৯

গোবিন্দৰ বচন শুনিয়া কুৰুৰায় ।
 মৰন্তে নেবিলা বীৰে আপোন বৰাই ॥
 শাস্ত্ৰ বেদ পুৰাণৰ জানৈ সবে মৰ্ম্ম ।
 উপজি কৰিলা কৃত্তিবৰ যেন ধৰ্ম্ম ॥ ২৮১৩০
 ৰাজ্যৰ নিমিত্তে আক যুদ্ধ কৃত্তিবৰ ।
 দেৱান্দৰ মনুষ্যৰ চাৰিও জাতিৰ ॥
 চম্বৰণে পৰিল আচৰি বীৰব্ৰত ।
 তোমাৰ ভঞ্জন নাই ইতিনি লোকত ॥ ২৮১৩১
 সবে বোলে ধন্য ধন্য দেৱ নাৰায়ণ ।
 ভূমি কি অধৰ্ম্ম বুলি লৱে মোৰ মন ॥
 অধৰ্ম্মে আমাক মৰাইলাহা ছল কৰি ।
 ভূমি পাপ ভুঞ্জিবা পাণ্ডৱ বশ কৰি ॥ ২৮১৩২
 যদি কুবুদ্ধিৰ হোৱা ভূমিসে কাৰণ ।
 তেবে তমু দেহাত দহিবে হত্যাশন ॥
 কোঁৱৰৰ বচন শুনিয়া দামোদৰ ।
 উচিত জানিয়া ছুলাই নিদিলা উত্তৰ ॥ ২৮১৩৩
 অধৰ কামুৰি বীৰে চোৱে আগ পাচ ।
 নিৰ্ব্বাণ কালত যেন জ্বলে দীপ গাছ ॥
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ উচিত বাক্য শুনি ।
 আকাশত প্ৰশংসা কৰয় সিদ্ধ মুনি ॥ ২৮১৩৪
 সাধু সাধু দুৰ্য্যোধন কিনো বীৰযুত ।
 এহি বুলি পুষ্প ৰূপ্তি কৰিলা শিবত ॥
 দুন্দুভি বজাৰে দেৱে মহা ভূষ্ট মনে ।
 ৰাজ্যক প্ৰশংসি গৈলা আপোন ভৱনে ॥
 ভাৰত কাহিনী শুনা সভাসদ লোক ।
 ৰাম কৃষ্ণ হৰি বোলা পাতক চাৰোক ॥ ২৮১৩৫

দুৰ্য্যোধনৰ অহুতাপ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰবোধ
 দুৰ্লভ

সঞ্জয় বদতি শুনিয়ো নৃপতি
 পাচে যেন কথা শুনি ।

পাণ্ডৱ ৰাজ্যৰ শুনি হাহাকাৰ
 আপোন কৰ্ম্মক গুণি ॥
 কৰিয়া অন্তায় বধিলোঁহে ভাই
 ৰাজ্যভোগ হুথ আশে ।
 ধিক্ বীৰযশ থাকিল কুশল
 মুনি চতুৰ্ভিতি হাসে ॥ ২৮১৩৬
 ক্ৰন্দন আকাৰ মুখ সৰাকৰ
 দেখি পাচে দেৱহৰি ।
 মধুৰ বচনে সৰাকো তেখনে
 প্ৰবোধন্ত বুদ্ধি কৰি ॥
 শুনা ৰাজাগণ এৰা কষ্টমন
 আত দুখ মুয়ুৰাই ।
 যিটো দেৱগণে প্ৰশংসে গগনে
 তাৰাৰো আছে অন্তায় ॥ ২৮১৩৭
 সন্ধি বুদ্ধি কৰি দৈত্যক সংহৰি
 স্বৰ্গ ভুঞ্জে দেৱগণে ।
 তেজস্বীৰ কৰ্ম্ম অধমেয়ো ধৰ্ম্ম
 বুলিয়া মানিবা মনে ॥
 নাহিকে সংশয় পাতক দহয়
 অগ্নিতে যেন পতঙ্গ ।
 কৃষ্ণৰ বচনে সৰাকৰ মানে
 পুনঃ ভৈলা মনৰঙ্গ ॥ ২৮১৩৮
 আনন্দ বঢ়াই কৃষ্ণ মুখ চাই
 চলি গৈলা নিৰন্তৰ ।
 ৰণ সিদ্ধু পাৰ স্তম্ভন কাণ্ডাব
 প্ৰশংসে সবে কৃষ্ণৰ ॥
 কোঁৱৰ ৰাজ্যৰ ৰত্নৰ ভাণ্ডাব
 যত ধন দাসী দাস ।
 মহা ভয় মনে কৰন্ত ক্ৰন্দনে
 কৰিবা তাক আশাল ॥ ২৮১৩৯

আপোন মন্দিৰ গৈলা যুধিষ্ঠিৰ
 যৈত সুখ ঘৰ আছে ।
 মহাবতীগণে সবে বজ্জমনে
 বথবো নামিলা পাচে ॥
 মাধৱে বোলন্তু নামা ধনঞ্জয়
 মোৰ বথ পাচ কৰি ।
 অৰ্জ্জুন নামিল অন্তৰ্দ্ধান ভৈল
 কপিধ্বজ পৰিহৰি ॥২৮১৪০॥
 গোবিন্দ নামিল অগনি লাগিল
 বথ খান ভস্ম ভৈল ।
 দেখি পাণ্ডৱ কাষ্পে কলেৱৰ
 কৃষ্ণৰ শৰণ লৈল ॥
 শুনা সভাসদ কহে কবিৰাজ
 শুনা ভাবতৰ পদ ।
 এৰি আন কাম বুলি ৰাম ৰাম
 চুড়িয়ো সব আপদ ॥২৮১৪১॥

—০—

প্ৰতাপ গান্ধাৰীৰ লগত শ্ৰীকৃষ্ণৰ কথোপকথন
 পদ

সঞ্জয় কহন্তু কথা শুনা ব্যাসস্বত ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা হেন শুনি অদভুত ॥
 কৃষ্ণত শৰণ লৈয়া কৰন্তু কাকূতি ।
 গোত্ৰ হত্যা পাপ হস্তে কৰিয়ো মুকুতি ॥২৮১৪২॥
 অৰ্জ্জুনৰ বথ ভস্ম ভৈল এহিঙ্কণে ।
 নাহি ভয় বুলি আত্মামিলা নাৰায়ণে ॥
 মোহৰ ভক্তৰ পাতকত ভয় নাই ।
 ই কথা শুনিলে আছে আন অভিপ্ৰায় ॥২৮১৪৩॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণদেৱ দুৰ্জয় দেৱৰ ।
 বায়ু বহি গন্ধৰ্ব মাৰিতে ব্ৰহ্মশৰ ॥

তাসম্মাৰ শৰে ভস্ম ভৈলেক পূৰ্বত ।
 মোহোৰ প্ৰভাৱে ৰাখিছিলোঁ সম্ভৱত ॥ ২৮১৪৪ ॥
 অৰ্জ্জুনক সিহেতু নমালোঁ জানা আগে ।
 মই নামিলেসে বথখান অগ্নি লাগে ॥
 শুনি যুধিষ্ঠিৰ ভয় ভৈলন্তু মনত ।
 সি সব বীৰৰ আগে আমি তৃণবত ॥ ২৮১৪৫ ॥
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে সম্ভৱত ভৈলা জয় ।
 এহি বুলি মাধৱক সবে প্ৰশংসয় ॥
 বাৰে বাৰে ৰাখিছা সকল আপদত ।
 ইবাৰ ৰাখিয়ো প্ৰভু তোমাৰ পাৱত ॥ ২৮১৪৬ ॥
 মাধৱে বোলন্তু শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 পুনৰপি অৰ্জ্জুন সহিতে হৈব বণ ॥
 শুনি যুধিষ্ঠিৰে বোলে কৰি যোৰহাত ।
 জয় জয় কৃষ্ণ লৈলে শৰণ তোমাত ॥ ২৮১৪৭ ॥
 তোমাৰ পৰম প্ৰিয় বীৰ ধনঞ্জয় ।
 আপুনি ৰাখিবা তাক কৃষ্ণ কৃপাময় ॥
 কেশৱে বোলন্তু দদা এৰা উৎপাত ।
 অৰ্জ্জুনৰ কাৰ্য্য মানে লাগিত আমাত ॥ ২৮১৪৮ ॥
 বৰ বৰ আপদত কৰিবো ৰক্ষণ ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰৰ হৰিষ ভৈল মন ॥
 কৃষ্ণ নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 নগৰ প্ৰৱেশ হুইবে আজি নলাশয় ॥ ২৮১৪৯ ॥
 সবে ৰাজাগণ যাক নিজ নিজ ঠাই ।
 এহি থানে থাকিয়ো তোমৰা পাঞ্চ ভাই ॥
 হৰিৰ বচন শিৰে ধৰি যুধিষ্ঠিৰে ।
 পাঞ্চ ভাই তথাতে ৰহিলা নদী তীৰে ॥ ২৮১৫০ ॥
 কৃষ্ণক বোলন্তু যুধিষ্ঠিৰ মহাৰায় ।
 পুত্ৰশোকে আমাক লাগিবে ৰাপ মাই ॥
 বাৰে বাৰে ৰাখিছা সকল আপদত ।
 ইবাৰ ৰাখিয়ো প্ৰভু স্বাক্ষত ৰাপত ॥ ২৮১৫১ ॥

হস্তিনাপুৰক প্ৰতি আপুনি যাবোক ।
 ধৃতবাহু গান্ধাৰীক শাস্ত কৰিয়োক ॥
 ৰাজ্যৰ আদেশে আপোনাৰ বধে চৰি ।
 হস্তিনাপুৰক নাৰায়ণ গৈলা লৰি ॥ ২৮১৫২
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰ আৰাসে প্ৰৱেশিলা ।
 ধৃতবাহু গান্ধাৰীক মাধৱে দেখিলা ॥
 বৃদ্ধ ৰাজা অন্ধকক কৰি নমস্কাৰ ।
 কহিলন্ত নমস্কাৰ পাণ্ডৱগণৰ ॥ ২৮১৫৩
 মাধৱ বদতি ৰাজা শুনা সাৱধান ।
 ভূত ভৱিষ্যত তুমি জানু বৰ্ত্তমান ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ জানাহা যেন চিত্ত ।
 শুক গোবৰত যেন ধৰ্ম্মত বিনীত ॥ ২৮১৫৪
 সঙ্গাৰা বহুমতী লৈলা দুৰ্য্যোধন ।
 দুখ ভুঞ্জি আপুনি ফুৰিলা বনে বন ॥
 আমাক পঠাইলা কৰি তোমাক প্ৰণাম ।
 অৰ্জ্জুৰাজ্য মাগিয়া নাপাইলা পাঞ্চ গ্ৰাম ॥ ২৮১৫৫
 দ্ৰোণ ভীষ্ম সঞ্জয় বিদূৰ আদি কৰি ।
 এসম্বাৰ বাক্য দুৰ্য্যোধনে অনাদৰি ॥
 মৃত্যু দণ্ড বোগ যেন ভৈলা ধেনুৱাৰ ।
 কাকো নমানিল দুৰ্য্যোধন অনিৰ্ব্বাৰ ॥ ২৮১৫৬
 ৰণ কৰি শত্ৰুজয় ভৈল ধৰ্ম্মৰাজ্য ।
 মই তোমাসাক বোলো একাদিক কাৰ্য্য ॥
 কোবৰক সমুখ সমবে ৰণে জিনি ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা শোক কৰে বাতি দিনি ॥ ২৮১৫৭
 তোৰা দুহাস্তক চিন্তি বিকল শৰীৰ ।
 সৰ্ব্বদায়ে থাকন্ত জানুত দিয়া শিৰ ॥
 পাণ্ডৱৰ দোষ তুমি নধৰিবা মনে ।
 যুধিষ্ঠিৰ সম ৰাজা নাহি ত্ৰিভুবনে ॥ ২৮১৫৮
 শুনিয়ো গান্ধাৰী মাও তুমি ধৰ্ম্মশালী ।
 অধৰ্ম্মাকো নচাইল ধৰ্ম্মক প্ৰতিপালি ॥

তোমাতে বিদায় মাগিলেক কুৰুৱায় ।
 তথাপিতো তুমি কিছু সুবুলিলা আই ॥ ২৮১৫৯
 হেনসে লক্ষিলেঁ। তুমি ধৰ্ম্মতে প্ৰৱল ।
 মাও হুয়া পুত্ৰক নেদিলা হুমঙ্গল ॥
 হেনসে বচন সুবুলিলা ধৰ্ম্মময় ।
 যাৰ ধৰ্ম্ম আছে তাৰ হুইব ৰণজয় ॥ ২৮১৬০
 তোমাৰ কি বচন বিফল হোৱে মাও ।
 তযু অনুমতি কোবৰক ভৈল শাউ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে ৰণ জিনি পাইলা বহুক্ষৰী ।
 ছ্যোক প্ৰসন্ন মাও শোক পৰিহৰি ॥ ২৮১৬১
 কুন্তীত অধিক কৰে তোমাত ভকতি ।
 হেন পাণ্ডৱত তুমি এৰা ক্ৰোধমতি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ধৃতবাহু গান্ধাৰীয়ো কৃষ্ণক বোলয় ॥ ২৮১৬২
 গান্ধাৰী বোলন্ত শুনি কোপ ভৈলা মনে ।
 পুনৰপি শাস্ত ভৈলা কৃষ্ণৰ বচনে ॥
 দেখিয়ো মাধৱ মোৰ কেনে কৰ্ম্মফল ।
 শত পুত্ৰে আশা নভৈলেক পিণ্ডজল ॥ ২৮১৬৩
 ইহা দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন শত পুত্ৰ ।
 মোক আজি এৰি তোমাসাৰ গৈলা কুত্ৰ ॥
 নভৈলেক আশা মোৰ এগুটি পুত্ৰত ।
 আৰো আই বোলন্তা নাহিকে ইলোকত ॥ ২৮১৬৪
 কি কাৰণে জীৱ মই আক অভাগিনী ।
 শত পুত্ৰ লভি আবে ভৈলোঁ। অপুত্ৰিণী ॥
 কৈক গৈলা দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন বাপ ।
 বৃদ্ধকালে মোক হেন দিলা হৃদি তাপ ॥ ২৮১৬৫
 হাক দিলোঁ। তন্তো মই সুশুনীলা তাক ।
 তোৰাসে মৰিলি যম নলৈলে আমাক ॥
 সবাক এৰিয়া ভৈলি আপোন জাভৰ ।
 হিতবাক্য সুশুনিলি তাক সোঁৱৰ ॥ ২৮১৬৬

একত্বে নাথাকি গৈল মৰিবাক লাগি ।
 আচাৰি আহুৰি কৰি সবে নাচি বাগি ॥
 এহিমতে গান্ধাৰী কান্দন্ত যুষ্টি হানি ।
 বিকল হৃদয় ভৈল দেখি চক্ৰপাণি ॥ ২৮১৬৭
 মাধৱে বোলন্ত মাৰ চিন্তা এৰা মনে ।
 নিজ কৰ্ম্মভাগে ভৈল হেন বীৰগণে ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে শোক এৰিলা গান্ধাৰী ।
 মাধৱে বোলন্ত মাৰ শুনা ববনাৰী ॥ ২৮১৬৮
 উক ভঙ্গ হুয়া আদেশিলা দুৰ্য্যোধনে ।
 কৃতবৰ্ম্মা কুপ অশ্বখামা তিনিজনে ॥
 অপাণ্ডৱা কৰিবো বুলিলোঁ সত্য কৰি ।
 গধূলিকা আমি যাইবো পাণ্ডৱ নগৰী ॥ ২৮১৬৯
 গান্ধাৰী বোলন্ত বৃদ্ধ অনাথ নৃপতি ।
 যুধিষ্ঠিৰ কৃষ্ণ বিনে আন নাহি গতি ॥
 হেন জানি কৃষ্ণ চলি যায়োক সকাল ।
 পাণ্ডৱক বাখি বাখা পুৰুষ সকল ॥ ২৮১৭০
 হেন শুনি নাৰায়ণ গৈলন্ত জ্বৰিত ।
 পাণ্ডৱত কহিলা য়েহেন কথাযুত ॥
 শুনি পাণ্ডৱৰ আনন্দৰ সীমা নাই ।
 কৰিলা প্ৰশংসা ত্ৰোহি সাধু যত্নবায় ॥ ২৮১৭১

প্ৰতাপৰ আগত সঞ্জয়ৰ দুৰ্য্যোধন নিহত হোৱা
 বিবৰণ কথন

অন্ধক নৃপতি বোলে কহিয়ো সঞ্জয় ।
 মহামানী দুৰ্য্যোধন দেৱৰো দুৰ্জয় ॥
 মোহোৰ তনয়জাত ত্ৰিজগতে জানি ।
 সকলে পাত্ৰত তাক লেখে অগ্ৰগণী ২৮১৭২
 দেৱৰ তনয় পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই ।
 মনুষ্যৰ পুত্ৰে তাক ভজাইলা গদাই ॥

ভীম হেন গদাধৰ থাকে মাৰ মাৰি ।
 পাচে মাৰিলন্ত তাক অনিয়ম কৰি ॥ ২৮১৭৩
 অযুত হস্তীৰ বল শৰীৰত যাৰ ।
 যাৰ কোপ দেখি ভয় উপজে প্ৰজাৰ ॥
 জম্বুদীপ পৃথিৱীৰ নাথ অধিকাৰী ।
 লক্ষেক নৃপতি খাটিলেক জানু পাৰি ॥ ২৮১৭৪
 হেনয় ৰাজ্যক লাখি হানিলেক শিবে ।
 সিয়ো অপমানক যে সহিলন্ত বীৰে ॥
 যাক যি বুলিলা হেন গুলিলন্ত মনে ।
 শুনি মন শাস্ত হোঁক কহিয়ো এথনে ॥ ২৮১৭৫
 সঞ্জয় কহন্ত কথা শুনা মহাশয় ।
 পাচে যেন ভৈল তযু পুত্ৰৰ বিলাই ॥
 শ্ৰামন্ত পঞ্চকে পৰি আছা উকভঙ্গে ।
 দশনে অধৰ চকিৰ কম্পাৱয় খঙ্গে ॥ ২৮১৭৬
 পৰিঘ সদৃশ বাহু ভূমিত পেলাই ।
 পাচে হেন বচন বুলিলা মহাৰায় ॥
 ধিক্ ধিক্ পাণ্ডৱ নৃপতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধৰ্ম্মক এৰিলা তুমি হুয়া মহাবীৰ ॥ ২৮১৭৭
 একাদশ অকৌহিণী মোৰ সেনাবল ।
 হস্তী ঘোঁৰা বথ যেন সাগৰ বহল ॥
 ভূৰিঅ্ৰা কৰ্ণ দ্ৰোণ আৰ দেৱব্ৰত ।
 চাৰি অতিবৰ্থীক বধিলা অন্তায়ত ॥ ২৮১৭৮
 মোহোক কৰিলা হত অনিয়ম বণে ।
 ইকি কথা শুনিব ক্ষত্ৰিয় ৰাজাগণে ॥
 সমৰ নিয়ম পৰিহৰি কৰে মন্দ ।
 কোননো পণ্ডিতে শুনি কৰিবে আনন্দ ॥ ২৮১৭৯
 ধিক্ ধিক্ ভীমসেন ক্ষেত্ৰি হুয়া জীৱে ।
 অনিয়মে মাৰি মোক শিবে লাখি দিয়ে ॥
 যিটো প্ৰজা বণ চাহি নগৰক যাই ।
 তাৰ মুখে বাৰ্তা শুনিবেক বাপ যাই ॥ ২৮১৮০

যিহে পুত্ৰ ভ্ৰাতৃ বন্ধু সবাকো পালিলোঁ ।
 জম্বুখীপে চক্ৰবৰ্তী নৃপতি আছিলোঁ ॥
 মোত নাখাটীলা হেন পায় নবেখব ।
 পৃথিৱীত ভোগ মই ভুঞ্জিলোঁ বিস্তৰ ॥ ২৮১৮১
 বিপু নৃপতিক জিনি কৰিলোঁহো এক ।
 ভ্ৰাক্ষণক দিলোঁ দান পূজিলোঁ দেৱক ॥
 ক্ষত্ৰিয় জাতিৰ নিজধৰ্ম পৰিহৰি ।
 সমুখ সমবে বীৰ ভ্ৰতক আচৰি ॥ ২৮১৮২
 ধৰ্ম্মক এৰিয়া ছুৰাচাৰ পাণ্ডুগণে ।
 ধৰ্ম্মবস্ত্ৰ বাজাক বধিলা কূটৰণে ॥
 সৰ্বলোকে দেখিলা যেহেন ভৈল বণ ।
 তাক নিন্দা মোক প্ৰশংসিলা দেৱগণ ॥ ২৮১৮৩
 যদি বোলোঁ অন্ন আয়ু ভৈলেক আপুনে ।
 ইহাৰ সিদ্ধাস্ত শুনা থিব কৰি মনে ॥
 পৃথু পুৰুষৰ গাধি মাক্ৰাতা সগৰ ।
 খটুঙ্গ উত্তানপাদ বাম বঘুবৰ ॥ ২৮১৮৪
 পৃথিৱীৰ পাত্ৰ ক্ষত্ৰ শাস্ত্ৰত কহয় ।
 ভুঞ্জিলে ভুকুতি মৰি স্বৰ্গক পাবয় ॥

যশ হেন পুষ্পক পিঙ্কয় যত্ন কৰি ।
 অনিত্য জীৱন যাইব আজি কালি কৰি ॥ ২৮১৮৫
 যুদ্ধ বিনে মৰণ নিন্দিত ক্ষত্ৰিয়ৰ ।
 সি কাৰণে মৰো কৰি সমুখ সমৰ ॥
 জিনিলে পাণ্ডৱে মোক কুট বণ কৰি ।
 সি লোকত দিন ভুঞ্জিবেক বহুক্ষৰী ॥ ২৮১৮৬
 পাণ্ডৱে জিনিলে নাম থাকিল আমাৰ ।
 গাৱে গাৱে একো পৰ্ব ভাৰত পয়াৰ ॥
 এহি বুলি তমু পুত্ৰে থাকিলন্ত তথা ।
 পিতৃ মাতৃ আমাৰ শুনিলে এহি কথা ॥ ২৮১৮৭
 স্বধৰ্ম্ম জানিয়া দিবো হৃদয়ত ঠাই ।
 অনাথ ভৈলেক মোৰ বৃদ্ধ বাপ আই ॥
 দুঃশলা ভগিনী মোৰ জীৱে কেন কৰি ।
 হত ভ্ৰাতৃ ভাৰ্য্যাৰ স্বামীয়ো গৈলা মৰি ॥ ২৮১৮৮
 সবে কৰ্ম্মফল ভুঞ্জা কাৰো দোষ নাই ।
 এহি জানি সবেয়ো চিত্তক দিয়া ঠাই ॥
 এহি শুনি তথাত আছয় দুৰ্য্যোধন ।
 বোলা বাম বাম সবে সভাসদগণ ॥ ২৮১৮৯

অৱশিষ্ট কোঁৱৰ সেনানীৰ বিলাপ

ছবি

কৃপ কৃতবৰ্ম্মা দ্ৰৌণী

লোকৰ মুখত শুনি

সমৰ ভূমিত লবিলন্ত ।

দেখিলন্ত পাচে যাই

পৰি আছে কুৰ্ব্বায়

পুৰন্দৰ যেন স্বৰ্গহন্ত ॥

কৃপ দ্ৰোণ-তনয়ৰ

শোকে দহে কলেৱৰ

কি ভৈলা বিলাই কুৰ্ব্বাজ ।

একাদশ অকৌহিণী   সেনাবীৰ চূড়ামণি
 মহাবতী নৃপতি সমাজ ॥ ২৮১১০
 কৈত গৈল দণ্ড ছত্ৰ   দস্তবাক্য বাস্তবত
 কৈত গৈলা হয় হস্তী বধ ।
 চাষবে ঢোলস্তা নাই   ধূলি ধূসৰিত কায়
 উকত্বে ভৈলা ভূমিগত ॥
 ভূমি আমি ছয়োজন   অস্ত্ৰ শিখি সৰ্ববক্ষণ
 শিশু ধৰি ফুৰেঁ। কোঁতুহলে ।
 আজি এৰি কৈত ঘাস   মোহোৰ ছেদিয়া আশ
 এহি বুলি ধৰিলন্ত গলে ॥ ২৮১১১
 শেয়তি পুষ্পৰ সম   হংস ভূমি মনোবম
 পাৰি ধৰে হংসিনীসকলে ।
 উকত ভুলিয়া ভৰি   জাণ্টে অল্ল অল্ল কৰি
 ধাকা ভূমি মন কোঁতুহলে ॥
 অগক চন্দনে কায়   শোভা কৰে সৰ্বদায়
 উপবত খেত ছত্ৰ ভুলি ।
 কিনো ভৈলা দৈবগতি   আজি হেন নবপতি
 ভূমিত পৰিলা ধূলি লাগি ॥ ২৮১১২

অখখামাক সেনাপতি বৰণ

গেছাবি

দুৰ্য্যোধন বাজা বোলে বাণী   শুনা কুকপুত্ৰ মহামানী
 মোহোৰ নিমিত্তে শোক নুযুৱায় ।
 স্তম্ভ ভোগ যত দুখ শোক   ভুঞ্জে দেখা আক সৰ্বলোক
 কাল কৰ্ম্ম দৈবপতিয়ে আনি মিলায় ॥
 সমাগবা পৃথিৱীৰ বাজা   জনুৱীপ আদি মোৰ প্রজা
 দেৱ ঋষি পিতৃ অতিথি অগ্নি পূজিলেঁ ।

কালকৰ্ম্মে দিলা যত দিন   ধৰিছিলোঁ মই ৰাজচিন
 দেৱতাৰ যোগ্য বিস্তৰ বস্তু ভুঞ্জিলোঁ ॥ ২৮১৯৩
 বিধিৰ লিখিত যাৰ যৈত   তাক এৰাইবাক পাৰে কৈত
 জন্ম মৃত্যু জৰা স্নেহ দুখ চিন্তা বৰ শোক ।
 যদি বেদশাস্ত্ৰ সত্য হয়   তেৰে মোৰ কিছু নাহি ভয়
 চমুৰণে মোক প্ৰশংসিলা দেৱলোক ॥
 পুত্ৰ মিত্ৰ গুৰু পিতামহ   সমৰ কৰিলোঁ যাত গহ
 তাসম্বাৰ সঙ্গ চলি যাওঁ স্বৰ্গলোক ।
 তুমি চিবঞ্জীৰ থাকিবাহা   বৃদ্ধ পিতৃমাতৃ পালিবাহা
 মোক প্ৰতি আৰে কেহো নকৰিবা শোক ॥ ২৮১৯৪
 এতেক বুলিয়া কুকৰায়   চক্ষুৰ লোতক বহি যায়
 মৌনে বহিলন্ত তিনিবো মুখক চাই ।
 দেখি মহাবীৰ অশ্বখামা   নৃপতিৰ শোক নাই ক্ৰমা
 কৰিলা শপত পুনু যুঁজিবাক পাই ॥
 অন্যায় পিতৃক কৈলা হত   তাতে নভৈলেক হেনমত
 তমু শোকে আজি যিমতে পুৰে শৰীৰ ।
 সবে তপ ধৰ্ম্ম হৰে ছন্ন   পাচে চলি যাইবো তপোবন
 আনিবে নপাবো যদি পাণ্ডৱৰ শিব ॥ ২৮১৯৫
 তমু প্ৰিয় সাধি এহিষ্কণে   পাচে চলি যাইবো তপোবনে
 তোমাৰ হুঁইবেক যেন প্ৰয়োজন ।
 থাকিয়োক দুৰ্য্যোধন ৰাজা   মাৰে। পাণ্ডু পাঞ্চালৰ ৰাজা
 পাণ্ডৱৰ শিব কাটি আনে। এতিক্ৰণ ॥
 শুনিয়োক সভাসদ নৰ   পুণ্য পদ মহাভাৰতৰ
 আন শাস্ত্ৰ সবে নুহিকে আৰ উপায় ।
 কহয় উপনিষদ সাৰ   আত পৰে মূল নাহি আৰ
 বোলা জয় হৰি কৃষ্ণ কৃষ্ণ ৰাম ৰাম ॥ ২৮১৯৬

অস্থামা প্রভৃতিৰ যুদ্ধব'জা

পদ

সঞ্জয় বদতি কথা শুনা মহাশয় ।
কৰিলা প্ৰতিজ্ঞা যেবে দ্ৰোণৰ তনয় ॥
হেন শুনি তষু পুত্ৰ ভৈলা আনন্দিত ।
আন্দোলক দিয়া উঠি বসিলা মাটিত ॥ ২৮১৯৭
কৃপক চাহিয়া হেন বুলিলন্ত বাণী ।
এতিক্ৰমে জল কলসেক দিয়া আনি ॥
মৰণ কালত পাওঁ তযু হাতে পানী ।
শুনি কৃপে জল কলসেক দিলা আনি ॥ ২৮১৯৮
চক্ষু মুখ পথালিয়া বুলিলন্ত বাণী ।
শুন্যোক গুৰুপুত্ৰে গোঁতমী-নন্দনি ॥
গুৰুদ্ৰোণ-সুত অস্থামা মহাবতী ।
এতেক বীৰক পাতিয়োক সেনাপতি ॥ ২৮১৯৯
বাজাৰ আদেশে বীৰে ধৰি ছুয়োজন ।
বিধিমতে সেনাপতি পাতিলা তেখন ॥
আশংসি শিৰত দিলা অভিষেক জল ।
বণজয় হুইব হেন পাইলন্ত মঙ্গল ॥ ২৮২০০
অস্থামা মহাবীৰ বিশাল শৰীৰ ।
সাগৰ গভীৰ বীৰ গুণৰ মন্দিৰ ॥
জয়বাঢ় মহাশঙ্খ নাদ কৰিলন্ত ।
এহিমতে অস্থামা বীৰ চলিলন্ত ॥ ২৮২০১
থাকিয়োক মহামানী বাজা দুৰ্য্যোধন ।
তযু শত্ৰু মাৰি জয় সাধিবো এখন ॥
এহি বুলি পয়াণ কৰিলা মহামানী ।
যেন পশু বধিতে ধাইলা শূলপাণি ॥ ২৮২০২
কৃপ কৃতবৰ্ম্মা ছয়ো ভুল্যে ভৈলা সাজ ।
কদলী বনক যেন ধাইলা তিনি গজ ॥
দুৰ্য্যোধন বাজা বহিলন্ত বাট চাই ।
উক ভঞ্জে কধিবে লোপিত হুয়া কাষ ॥ ২৮২০৩

যত্নপি বেদনা কৰে সকলে শৰীৰ ।
বণত দুৰ্জয় দুৰ্য্যোধন মহাবীৰ ॥
এহি মানে গদ্যপৰ্ব ভৈলা সমাপতি ।
শুন্যো সংক্ষেপে নৃপতিৰ স্বৰ্গগতি ॥ ২৮২০৪

ধৃষ্টদ্যুম্ন আৰু দ্ৰোণদীৰ পঞ্চপুত্ৰ বধ
কৃপ কৃতবৰ্ম্মা অস্থামা তিনিজন ।
পাণ্ডৱগণৰ ধান পাইলা সেহিঞ্চন ॥
দ্বাবত শঙ্কৰ আছে পাইলা দৰিষন ।
স্তুতি নতি কৰি তাক কৰাইলা প্ৰসন্ন ॥ ২৮২০৫
তান অনুমতি প্ৰৱেশিলা প্ৰাঞ্চি ভেদি ।
পাঞ্চাল সোমক বাজা পেলাইলন্ত ছেদি ॥
তীক্ষ্ণ নখে ভেদিলন্ত ধৃষ্টদ্যুম্ন শিৰ ।
অস্ত্ৰ হানি কাটিলন্ত আন যত বীৰ ॥ ২৮২০৬
পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই বৈলা নদীতীৰে ।
পাঞ্চপুত্ৰে পায় শিৰ কাটিলন্ত বীৰে ॥
পঞ্চ পাণ্ডৱৰ শিৰ হেন মনে মানি ।
জয় বাঢ় বজাই লৰিলা মহামানী ॥ ২৮২০৭
নালাছেদি লৈলা যেন পাঞ্চটা কমল ।
গাৱ ঢাকি পাঞ্চৰো বহৰে যেন জল ॥

দুৰ্য্যোধনৰ মৃত্যু

অস্ত্ৰ ভঞ্জে কৰিয়া নাচয় বাঢ় বাই ।
দুৰ্য্যোধন বাজাৰ সমীপ পাইলা যাই ॥ ২৮২০৮
পাঞ্চালীক আগত যোগাইলা তেতিঞ্চন ।
মৰিল পাণ্ডৱ জানিলেক দুৰ্য্যোধন ॥
বণজয় হুয়া হাসিলেক কতোঞ্চন ।
স্বৰ্গহন্তে আসিলা বিমান তেতিঞ্চন ॥ ২৮২০৯
প্ৰাণ পৰিহৰি বাজা চৰি বিমানত ।
দুন্দুভি বজাবে দেবে প্ৰশংসে স্বৰ্গত ॥

এহিমতে পাণ্ডবে যে মাৰিলা কোঁৱৰ ।
চুনাই পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিলন্ত মাধৱ ॥ ২৮২১০

পাশাত শকুনিৰ জয়ৰ কাৰণ

জন্মেজয় বদতি শুনিয়ে মহামুনি ।
যিবা হেতু পাশাত্ৰমী ভৈলন্ত শকুনি ॥
যেহি ঢাল ঢালে সেহি পৰে ব্যৰ্থ নাই ।
কহিয়োক গুৰু আৰ শুনৈ। অভিপ্ৰায় ॥ ২৮২১১
ঋষি নিগদতি ৰাজা শুনী পূৰ্বকাজ ।
গান্ধাৰক দেশৰ গান্ধাৰ মহাৰাজ ॥
গন্ধৱতী গন্ধৰ্বী তাহান দুই জায়া ।
পুত্ৰেবৰ সাধিলেক শঙ্কৰক পায় ॥ ২৮২১২
দুইহস্তে লভিলা পুত্ৰ শতেক ঘোড়শ ।
পৰম সুন্দৰী আৰো কন্যা চতুৰ্দশ ॥
তেঢ় জীউ যোৱা কন্যা পুত্ৰ গন্ধৰ্বীৰ ।
পৰম ধৰ্ম্মিষ্ঠ সবে গুণৰ মন্দিৰ ॥ ২৮২১৩
গন্ধৱতী শত পুত্ৰ লভি এক কন্যা ।
গান্ধাৰী নামতে তিনি জগততে ধন্যা ॥
গান্ধাৰীত হস্তে ভৈলা শতেক তনয় ।
দুৰ্য্যোধন আদি কৰি পৰম দুৰ্জয় ॥ ২৮২১৪
নামানয় পিতামাতা গুৰু গোঁৱৰক ।
এক দিনা বুলিলন্ত গান্ধাৰী মাৰক ॥
পাণ্ডৱক অপকাৰ কৰো যত যত ।
জোঁগৃহ দাহ বিষদান সঙ্কটত ॥ ২৮২১৫
মাভুলৰ পুত্ৰে ৰাখে অনেক উপায় ।
তোৰ ভ্ৰাতৃগণে মোৰ নভজে সহায় ॥
এহি বুলি মন্দ দুৰ্য্যোধন দুবাচাৰ ।
শতেক মাভুল বন্দী কৰি একবাৰ ॥ ২৮২১৬
কাঠৰ শালত থৈলা সবাকো দণ্ডিয়া ।
সবেকৰ মাজে চাউল দেই একটিয়া ॥

শত যাজি জ্যেষ্ঠ ভাই পৰম শোভন ।
সোদৰ সবাক দুখে বুলিলা ৰচন ॥ ২৮২১৭
অকোঁৱৰা পৃথিৱী কৰিব যিটো জনে ।
সেহি চাউল কঠা ভুঞ্জিবেক সিটোজনে ॥
শতেক সোদৰে মনে নমাতিলা গুণি ।
সবাবো কনিষ্ঠ মাতি উঠিলা শকুনি ॥ ২৮২১৮
মই কৰিবোহো পৃথী কোঁৱৰ বৰ্জিত ।
ইন্দ্ৰদেৱ আছে মোৰ শঙ্কৰ নৈঋত ॥
এহি বুলি শকুনি ভুঞ্জিলা সেহি অম ।
অনাহাবে শতভাই ত্যজিলা পৰাণ ॥ ২৮২১৯
সবাবো শৰীৰ দিয়া নৈঋতক পূজি ।
পাশাৰ যে জয়ক লৈলেক তান্ত খুজি ॥
শতেকৰ অৱশেষ ৰহিলা আপুনি ।
সিকাৰণে নাম তাৰ থাকিলা শকুনি ॥ ২৮২২০
শত যাজি দাদাৰ বাহুৰ দুই হাৰে ।
পাশা গুটি কাটিলন্ত কোঁৱৰত আৰে ॥
সিহেতু পাশাত যোঁহি ঢালন্ত শকুনি ।
সেহি ঢালে নৈঋতিয়ে পেলায়ে আপুনি ॥ ২৮২২১
সিকাৰণে যুধিষ্ঠিৰে পাশা হাবিলন্ত ।
সভাৰ্য্যা সোদৰে বনবাস খপিলন্ত ॥
ভাৰতৰ কথা শুনিয়েক ৰজ কৰি ।
আন যত কথাচয় সবে পৰিহৰি ॥
এহিমাণে ভাৰতৰ পৰ্ব্বৰ কাহিনী ।
সভাসঙ্গে হৰি বোলা ৰামকৃষ্ণ বাণী ॥ ২৮২২২

দ্বন্দ্বী

নমো কৃষ্ণদেৱ দণ্ডৱতে সেৱ
কৰে। কোটি শতাব্দ ।
তম্ব অনুমতি ৰচিলো। সপ্ৰতি
ভাৰত ইটো পদ্য ॥

সমৰ্পিলো মনে তোমাৰ চৰণে
 ভুৰ্ত্ত হুয়ো মোক প্ৰতি ।
 নাই গতি আন তমু পদে ধ্যান
 তমু নামে হোক বতি ॥ ২৮২২৩
 যিটো কৃপাময় ছেদিলো সংশয়
 দেখায়া আপুন ধান ।
 উপনিষদৰ তন্ত্ৰ বহুস্তব
 কৰি দিলো দিব্য জ্ঞান ॥
 দেৱতাৰ গতি আশ্ৰয় সম্প্ৰতি
 গুৰুদেৱ মমুস্তব ।
 দেৱ ঋষিগণ কৰাই দৰ্শন
 দিলাহা দিব্য অক্ষৰ ॥ ২৮২২৪
 উপনিষদৰ তন্ত্ৰ বহুস্তব
 পৰম গোপনী হেতু ।
 অলৌকিক জ্ঞান মোক্ষৰ নিদান
 ঘোৰ সংসাৰৰ হেতু ॥
 কিন্তু কলিমলে ব্যাপিলে সকলে
 হৰিনামে ধ্বনি কৰি ।
 নাহি ভক্তি জ্ঞান মোক্ষৰ নিদান
 ফুৰে মাত্ৰ বেষ ধৰি ॥ ২৮২২৫
 অনন্ত অজ্ঞান গুৰু শিষ্য মান
 নজানয় পুছিবাক ।
 তমু নিজধৰ্ম্ম বেদ তন্ত্ৰ মৰ্ম্ম
 কিমতে দিবোহো তাক ॥
 তমু আজ্ঞাবাগী মন্ত্ৰৰ কাহিনী
 কৈবাব নপাই পাত্ৰ ।
 কিন্তু বিবন্ধাবে ভূত দয়াতবে
 শাস্ত্ৰেমে বিচ্ছিলে মাত্ৰ ॥ ২৮২২৬
 গুৰুৰ শিষ্যৰ নাহিকৈ অস্তব
 আকাশ পতন সম ।

আছয় একত্ৰে দেখিয়ো সৰ্ব্বত্ৰে
 নেদেখে তাক অধৰ ॥
 তাহাৰ আগতে কহিবো কিমতে
 ইটো মহা ব্ৰহ্মজ্ঞান ।
 বহুস্ত বেদৰ জ্ঞান তত্ত্বপৰ
 সম্বন্ধে যাব প্ৰমাণ ॥ ২৮২২৭
 নমো হৃদীকেশ জ্ঞান উপদেশ
 দিলো যিটো কৃপা কৰি ।
 তোমাৰ অভয় চৰণ দুতয়
 থাকোঁ যেন সদা স্মৰি ॥
 অনিত্য দেহৰ ইন্দ্ৰিয় সঙ্গত
 ভোগ্যতে আসক্ত মন ।
 মিলিব বৈবাগ নাহি মোৰ ভাগ
 কালে ধৰে যেতিক্ষণ ॥ ২৮২২৮
 ভক্তি তমু পাৰে তমু নাম গাৰে
 তৰেমে সংসাৰ ঘোৰ ।
 তুমি কৃপাময় ছ্যোক সদয়
 বাঞ্ছা সিদ্ধি হোক মোৰ ॥
 দেহৰ লগত দুখ নানা মত
 ভুঞ্জিয়া নপাওঁ পাৰ ।
 মনোবশ চয় নিতে ক্ষয় হয়
 সাধন্তে ভুঞ্জো নিকাৰ ॥ ২৮২২৯
 দেখা শিষ্টজন কালৰ মহন্ত
 কৈল কেন বিপৰীত ।
 ঘোৰ কলিমলে ব্যাপিল সকলে
 অসত্যত মাত্ৰ বত ॥
 মুণ্ডচে কপট বেষধাৰী নট
 যেন ভৈল লোকচয় ।
 শিষ্যে আচাৰ্য্যক ভাৰ্য্যয়ে স্বামীক
 ব্যাপক পুত্ৰে ভাণ্ডয় ॥ ২৮২৩০

ফলহীন তক   মন্ত্ৰহীন গুৰু
 শস্ত্ৰহীন বহুমতী ।
 যিহে স্নেহহীন   গো বংশহীন
 কালৰ হেনসে গতি ॥

গদাপৰ্ব্ব কথা   আতিকে গহন
 সংক্ৰমণ কৰিয়া কৈলোঁ ।
 নাই শাস্ত্ৰ জ্ঞান   আতি শিশু মতি
 নিজে কৰিচন্দ্র বোলোঁ ॥ ২৮২৩১

গদাপৰ্ব্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ

অসমীয়া মহাভাৰত

ঐশ্বিক পৰ

মজলাচৰণ আৰু বৈশম্পায়নৰ প্ৰতি জন্মেজয়ৰ প্ৰশ্ন

পদ

জয় জয় জগন্নাথ সনাতন হৰি ।
পৰম পুৰুষ ত্ৰৈলোক্যৰ অধিকাৰী ॥
দুষ্টৰ অস্তক তুমি সম্ভৱ পালক ।
চৰণে শৰণ লৈলোঁ ৰাখিয়ো আমাক ॥ ১
তুমিসি জীৱৰ গতি মতি আৰো বিধি ।
তোমাৰ সেৱাত হোৱে সৰ্ব্ব কাৰ্য্য সিদ্ধি ॥
এতেকতে আৰোবাৰ কৰোঁ নমস্কাৰ ।
পৰম পতিত জানি ৰাখিবা ইবাৰ ॥ ২
সবে সমজ্যাক বোলোঁ কৰপুটে বাক ।
মহামুঢ় জানি নিন্দা নকৰা আমাক ॥
আছে নানা দোষচয় যদিবা পদত ।
ভাৰতৰ পদ বুলি হৈয়ো সম্ভোষিত ॥ ৩
পুৰাণৰ সাৰ গ্ৰন্থ ব্যাসৰ বচিত ।
হেনয় শাস্ত্ৰক শুনি সজ্জন মুখত ॥
কায়মনে সজ্জন সবাৰো পাৱে নমি ।
ঐশ্বিক পৰ্বৰ কথা বিবচিলোঁ আমি ॥ ৪
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
চোব-যুদ্ধ কৰি ৰাখি দ্ৰোণৰ তনয় ॥
দুষ্টদ্বন্দ্ব শিখণ্ডী প্ৰভৃতি বীৰগণ ।
পাণ্ডৱৰ পক্ষপুত্ৰ সমে সেনাগণ ॥ ৫

সমস্তকে মাৰি য়েৱে কৰিলা প্ৰস্থান ।
বাৰ্তা পাই কি কৰিলা পাণ্ডৱ নন্দন ॥
কহিয়োক মহামুনি কথা সবিশেষ ।
পাণ্ডৱে ত্যজিলা কেনে শিবিৰ আবাস ॥ ৬
ধৰ্ম্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ পৰম ধাৰ্ম্মিক ।
কায়মনোবাক্যে সদা উপাসে কৃষ্ণক ॥
হেনয় জনৰ হেন বিপত্তি মিলিল ।
শুনন্তে আমাৰো ভৈলা হৃদয় আকুল ॥ ৭
বৈশম্পায়ন বদতি ওবা নবপতি ।
পুছিলাহা কথা যিটো শুনা মহামতি ॥
কুকক্ষেত্ৰে যুদ্ধ ভৈলা অষ্টাদশ দিন ।
শিৱিৰতে থাকিলন্ত পাণ্ডুপুত্ৰগণ ॥ ৮
নৱ দশ দিনে দুৰ্য্যোধন উকভঙ্গ ।
কুকক্ষেত্ৰে যুদ্ধ শেষ পাণ্ডৱৰ বঙ্গ ॥
উক ভাজি মহাহুখে হাকুলে ব্যাকুলে ।
কুকপতি চলিয়া পৰিল ক্ষিতিতলে ॥ ৯
ইটো যেন পাণ্ডৱৰ আনন্দৰ ভাষ ।
নিজনাৰী সমুহত কৰিব প্ৰকাশ ॥
মাতৃদেৱী কুন্তীৰ চৰণে সেৱা কৰি ।
কুকক্ষেত্ৰ বণ জয় কহিবো বিৱৰি ॥ ১০

হেন আলোচিয়া মনে পাণ্ডুপুত্ৰগণ ।
 লগত সাত্যকি আৰো দৈৱকীনন্দন ॥
 শিৱিৰত নথাকিয়া ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে গৈলা ।
 কুন্তীৰ আদেশে তৈত বজনী বঞ্চিলা ॥ ১১
 এতেকে মিলিল জানা হেন অশ্বত্থৰ ।
 পাণ্ডৱ থাকিলে কিবা শকতি দ্ৰৌণীৰ ॥
 দৈৱেসে সবাৰো হয় সম্পাদৰ মূল ।
 দৈৱবলে অশ্বত্থামা পাইলা বুদ্ধি বল ॥ ১২
 জন্মহন্তে বাঢ়ি শিশু যৌৱন লভয় ।
 বাৰ্দ্ধক্য দুৰ্বল আৰো শেষত মৰয় ॥
 স্কুল শৰীৰৰ জানা এহি য়ে বিকাৰ ।
 কৰ্মফল বুলি বুজিয়োক নৰেধৰ ॥ ১৩
 পূৰ্বজন্ম কৰ্মফলে হয় দৈৱবল ।
 দৈৱ অনুসৰি মিলে সুখ দুখ ফল ॥
 দেহৰ স্কুলতা কৰ্ম বৰ্ণ বুদ্ধি বল ।
 আয়ু জ্ঞান কৰ্ম ভাৱ দৈৱৰ সম্বল ॥ ১৪
 দৈৱেসে সবাৰ বল হয় কালে কালে ।
 দৈৱৰ কাৰণে দেহে তিনি তাপ মিলে ॥
 আধিভৌতিক আধিদৈৱিক আৰো আধ্যাত্মিক ।
 তিনি তাপে দন্ধ কৰে বিষয়ী জনক ॥ ১৫
 এতেকে বুজিবা তুমি নৃপ মহাবল ।
 দৈৱৰ কাৰণে পাই বুদ্ধি আৰো বল ॥
 অশ্বত্থামা বিনাশিল পাণ্ডৱ কটক ।
 দৈৱদোষে পাণ্ডৱৰ মিলে মহাশোক ॥ ১৬
 এতেকে তত্ত্বক জানি সাধু সন্ত লোক ।
 স্তখে দুখে সমজ্ঞান বথানি দৈৱক ॥
 কৃষ্ণৰ সেৱাত সাফলয় আশা কাম ।
 বিৰচিল কালিদাস বোলা বাম বাম ॥ ১৭

যুধিষ্ঠিৰৰ আগত শিৱিৰৰ বাৰ্তা বৰ্ণন

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰপতি ।
 অশ্বত্থামা ত্যজি মৃত্যু প্ৰবাহৰ ভীতি ॥
 পাণ্ডৱ শিৱিৰ ত্যজিলন্ত যেতিক্ষণ ।
 শেষ নিশা আছে ৰাক্তি অৰ্দ্ধপৰ মান ॥ ১৮
 অনন্তৰে ভৈলা যেৱে বজনী প্ৰভাত ।
 আছিলন্ত যিবা শুতি মৃতক সঙ্গত ॥
 আছিলন্ত যত জন আৰে বেৰে গই ।
 মৃত্যু ভয়ে ভীত হুয়া নিজক লুকাই ॥ ১৯
 সমস্তয়ে আসি দেখি লোকৰ বিপত্তি ।
 কান্দিবে লাগিল বান্ধৱৰ বধ প্ৰতি ॥
 কেহো দাদা খুৰা বুলি কান্দে বিজিয়াই ।
 কেহো শোকে স্তব্ধ হুয়া লোতক তেজয় ॥ ২০
 হেনমতে কান্দি পাচে কিছু হুহু হুই ।
 অনন্তৰে আলোচিয়া নানা কথা কই ।
 মৰিলন্ত ধৃষ্টদ্যুম্ন দ্ৰুপদনন্দন ।
 আছিল সাৰথি তান মহাৰথ নাম ॥ ২১
 তাক আদেশিলা সবে শুনা মহাশয় ।
 পাণ্ডৱক বিসংবাদ কহিতে যুৱাই ॥
 অনন্তৰে বাৰ্তা লই সাৰথি প্ৰধান ।
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ লাগি পাচে কৰিলা গমন ॥ ২২
 নিশি অৱসানে যেৱে ভৈলন্ত প্ৰভাত ।
 শয্যা ত্যজি যুধিষ্ঠিৰ স্নানিল গজাত ॥
 স্নান অন্তে কৰিলন্ত সন্ধ্যা আচমন ।
 কেশৱৰ স্কুল মূৰ্ত্তি হুদে কৰি ধ্যান ॥ ২৩
 অনন্তৰে বসিলন্ত ৰাজ সমাজত ।
 যেন ইন্দ্ৰ বিৰাজিত দেৱৰ সভাত ॥
 সেহিবেলা উপস্থিত সাৰথি প্ৰধান ।
 নয়নে লোতক ৰূপে বিষম বদন ॥ ২৪
 পাচে দণ্ডৱতে নৃপতিক প্ৰবোধিলা ।
 মহাশোকে দন্ধ হুয়া কান্দিবে স্নানিলা ॥

যুধিষ্ঠিৰ বদন্তি কহিয়ো অভিপ্ৰায় ।
 ৰাজসমাজত কান্দিবাক সুযুৰাই ॥ ২৫
 ৰাজ্যৰ বচনে দূত কোকাৰি কোকাৰি ।
 কথমপি প্ৰাণটাকি শোক দূৰ কৰি ॥
 গদ গদ স্বৰে পাচে বচন বুলিলা ।
 পাঞ্চাল সাৰথি আজি সৰ্বশূন্য ভৈলা ॥ ২৬
 শিবিৰৰ বাৰ্ত্তা শুনিয়োক মহাৰাজ ।
 দ্ৰোণপুত্ৰ অশ্বখামা কৰিলা অকাজ ॥
 মধ্যৰাত্ৰি নিশব্দে প্ৰহৰীক মাৰি ।
 অভ্যস্তবে পশিলন্ত নানা অস্ত্ৰ ধৰি ॥ ২৭
 পৰম সন্তোষে কৰি বিশিষ্ট ভোজন ।
 নিদ্ৰাক লভিল শিবিৰৰ যত জন ॥
 নিদ্ৰা মৃত্যু সমভূল্য সকলে জানয় ।
 নিদ্ৰিত জনক পাই দ্ৰোণৰ তনয় ॥ ২৮
 শত শত বধ বধী কটক মাৰিলা ।
 যেন মুহূৰ্ত্ততে শিবিৰক বিধ্বংসিলা ॥
 পৰম পাৰ্শ্বিষ্ঠ দ্বিজ স্বভাৱে বলিষ্ঠ ।
 চিন্তিলেক পাণ্ডৱৰ পৰম অনিষ্ট ॥ ২৯
 দ্ৰুপদ বিৰাট আদি বংশ বলিয়াৰ ।
 সমস্তকে মাৰিলন্ত যত আপোনাৰ ॥
 দ্ৰৌপদীৰ পঞ্চপুত্ৰ সবে ভৈলা নাশ ।
 পাণ্ডৱৰো বংশ যেন কৰিলা নিশেষ ॥ ৩০
 ঘোৰ অন্ধকাৰ ৰাত্ৰি নিদ্ৰাত বিভোল ।
 এতেকে আমাৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ব্যৰ্থ ভৈল ॥
 চুব ভৈল দম্ভ দৰ্প সমস্ত বীৰৰ ।
 সৰ্বশূন্য কৰিলন্ত পাণ্ডৱ শিবিৰ ॥ ৩১
 শয্যাতে মাৰিলা সবে নানা অস্ত্ৰ ধৰি ।
 কত জনে ৰাখা বুলি পাৰে ধাউ গেৰি ॥
 কাৰো হাত ভৰি ভাজি পাচে লোৱে প্ৰাণ ।
 ভুকু কিল মাৰি কাৰো নাশিল জীৱন ॥ ৩২
 হেনমতে অশ্বখামা ষিকৰ্ণি মাৰিলা ।
 চেতন লভিয়া সবে পলাইবে চাহিলা ॥
 চণ্ডবেগে পায় যেনে শিবিৰ ছুৰাৰ ।
 যুগু গাণ্ডি ছেদি সমস্তৰে সাধে মাৰ ॥ ৩৩

কাৰ্য্যত বুজিলে। নিষ্ঠ মহা অস্ত্ৰ ধৰি ।
 আহিলন্ত দুৰাৰত বিশাল প্ৰহৰা ॥
 পৰি পৰি আছে যেনমতে জামু শিব ।
 স্তম্ভৰণে হিয়া যোৰ কাম্প থৰ থৰ ॥ ৩৪
 আছে যিবা জন তাৰো যিমত দুৰ্গতি ।
 বিশেষ বখানি কৈবে নাহিকে শকতি ॥
 শয্যাৰ তলত কেহো থাকিলন্ত পৰি ।
 প্ৰাণক ৰাখিলা কেহো শিবিৰত ঘূৰি ॥ ৩৫
 মৃতক লগতে কেহো কৰিলা শয়ন ।
 নিশ্বাস নেভেজে ভয়ে যেন মৃত জন ॥
 আমিযো ৰাখিলে। প্ৰাণ মৃতক পৰায় ।
 তৰিলে। দুৰ্ঘট মৃত্যু যাতনা এৰাই ॥ ৩৬
 শুনি সভাসদ লোকে কৰে কোলাহল ।
 হায় হায় অশ্বখামা কি কাৰ্য্য সাধিল ॥
 কুক আৰো পাণ্ডৱৰ গুৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্য ।
 তাৰ পুত্ৰ কৰিলন্ত এতেক কুকাৰ্য্য ॥ ৩৭
 শুনন্তে কাৰ্য্যক লোম শিহৰে গাৱৰ ।
 ধিক ধিক অশ্বখামা কিনো দুৰাচাৰ ॥
 উক ভাজি মৰা নাই দুৰ্ঘট দুৰ্য্যোধন ।
 তাহাৰ কাৰণে ভৈল এতেক ঘটন ॥ ৩৮
 আজ্ঞা হোক নৃপতিৰ আমি সবে যাওঁ ।
 কৈত আছে অশ্বখামা প্ৰতিশোধ লওঁ ॥
 বেঢ়ি ধৰি ভুকু কিলে সাধিম বিলয় ।
 স্বৰূপে চণ্ডাল ব্ৰহ্মবধে নাহি ভয় ॥ ৩৯
 দুৰ্য্যোধন ৰাজ্যৰো ভৰিত লগাই জবী ।
 চোচবাই লই ফুৰে। হস্তিনা নগৰী ॥
 এহিমতে বুলি সবে নানা কটু বোল ।
 সমজ্যাৰ লোক মানে ভৈল উত্তবোল ॥ ৪০
 শুনা সভাসদ পদ ঐষিক পৰ্বৰ ।
 কেদিন জীৱন আছে বিষয়ী জনৰ ॥
 দম্ভ ঘেষ কাম ক্ৰোধে নছাবে সজ্জতি ।
 ৰাম নাম বিনা কাৰো নাহি আন গতি ॥ ৪১
 অন্তকালে যাইবে লাগে যমৰ আলয় ।
 জানি কৃষ্ণপদে সবে কৰাহা আশ্ৰয় ॥

মানব জন্মৰ এহি পৰমার্থ কাম ।
বিবচিল কালিদাস বোলা বাম বাম ॥ ৪২

যুধিষ্ঠিৰ খেদ আৰু শিৱিবলৈ আগমন
ছবি

জৈমিনি বদতি বাণী শুনিয়োক নৃপমণি
অনন্তৰে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
অসংখ্য কটক সমে পঞ্চপুত্ৰ বধিলন্ত
শুনি ইটো বাৰ্ত্তা গুৰুতৰ ॥
শোকে গৈলা হিয়া জ্বলি ভূমিত পৰিল ঢলি
মুখত নসৰে কিছু বাণী ।
ভীম আদি ভ্ৰাতৃ চাৰি ধৰিলন্ত আক্কেৱালি
মহাশোকে শোকাকুল জুনি ॥ ৪৩
স্তব্ধ ভৈলা কিছুক্ষণ নাহি যেন স্মৃতি জ্ঞান
চক্ষুৰ লোতক বহে ধাৰে ।
অনন্তৰে স্মৃতি পাই শোকাকুল আতিশয়
বচন ত্যজয় ধীৰে ধাৰে ॥
কিনো বিপৰীত বিধি যাক আমি বাদ সাধি
স্বৰূপে কৰিলোঁ পৰাজিত ।
হেন শত্ৰু হাততেই পুত্ৰ ভৈলোঁ পৰাজয়
যিটো চিন্তা নিমিলে স্বপ্নত ॥ ৪৪
মনে মোৰ অনুমান যদিবা মনীষী জন
কাল গতি সবাবো অজ্ঞাত ।
বান্ধবাদি সমে বৈৰী সমস্ত নিশেষ কৰি
শেষে আমি ভৈলোঁ পৰাজিত ॥
দৈৱবল প্ৰভাৱত মনুষ্যৰ মিলে হিত
অনর্থয়ো অৰ্থক মিলায় ।
দৈৱৰ বিষম বল অৰ্থ অনর্থৰ মূল
জন্ম জীৱনক ধিকাৰয় ॥ ৪৫
পাণ্ডৱৰ জয়লাভ ভৈলা জানা হেনমত
জয়লাভে ভৈলোঁ পৰাজিত ।
বিপক্ষ শত্ৰুৰ দল যদিওবা পৰাজিত
জয় সম ভৈলন্ত নিশ্চিত ॥

যিবা জয়লাভ কৰি বিপদ সিদ্ধান্ত পৰি
লাগে অনুতাপ কৰিবাক ।
তাক মুৰুলিবা জয় স্বৰূপত পৰাজয়
শোক দুখে নহাৰে আত্মাক ॥ ৪৬
যাৰ হেতু অস্ত্ৰ ধৰি বন্ধু বান্ধৱকো মাৰি
মহাপাপ কৰিলোঁ বিস্তৰ ।
পৰাজিত সবলোক মনে পায় দুখ শোক
পুত্ৰাদিকো কৰিলে সংহাৰ ॥
মহাবীৰ ধৃষ্টদ্যুম্ন বিদ্ৰমমে কেশৰী সম
কৰ্ণে যাক যুদ্ধে নপাবিলা ।
সিটো মদমত্ত বীৰ সাৱধান পৰিহৰি
দুৰ্বলীৰ হাতত মৰিলা ॥ ৪৭
বায়ু বেগী অশ্ব যত যাৰ বথে সংযোজিত
সমৰপিপাসু দ্ৰোণাচাৰ্য্য ।
হেনয় দ্ৰোণৰ ঠাই বন্ধা পাইলা পুত্ৰচয়
পিতৃসম যাৰ শৌৰ্য্য বীৰ্য্য ।
হেন বাজপুত্ৰ যত মিলিল প্ৰমাদ কত
নষ্ট গৈল কালৰ অধীন ।
এতেকে বুজিলোঁ সাৰ মৰ্ত্যলোকে মনুষ্যৰ
মৃত্যু মিলে প্ৰমাদ কাৰণ ॥ ৪৮
সাৱধান হীন জন অৱগৰ্ব্ব সৰ্ববক্ষণ
অল্পকালে সিটো নষ্ট পায় ।
অনৰ্থে গ্ৰাসয় তাক তপ কীৰ্ত্তি বিত্তা যত
লভিবে সমৰ্থ নাহি হয় ॥
হায় হায় কিনো মোৰ আছিলন্ত পাপ ঘোৰ
সেহি হেতু এতেক সন্তাপ ।
জ্ঞাতি গোত্ৰ মিত্ৰ ভাই কৈন্ত ভৈলা ঠাই ঠাই
কৈন্ত গৈলা মোৰ পঞ্চৰূপ ॥ ৪৯
কিনো নিকৰ্ণ বিধি অশ্বখামা কৃপ আদি
বংশনাশ কৰিলা আমাৰ ।
কুক আৰো পাণ্ডৱৰ পিণ্ড লাগি নাহি আৰ
পিণ্ডকুল নষ্টল উদ্ধাৰ ॥
অভিমন্যু পাৰ্শ্বৰত্ন পৰাক্ৰমে অদভুত
যদিবা বধিল জয়ন্ত ।

পঞ্চপুত্রে মুখ চাই সুমালে। শোকৰ জুই
আবে কেনমতে ধৰে। চিত্ত ॥ ৫০
যেন মহা বাৎসবনে দুই বাৎস ঘৰিষণে
উঠে তাত প্রচণ্ড অগনি।
পাচে সেহি অগনিযে সমস্ত বনক পোবে
ভৈলা তেনে আমাৰ কাহিনী ॥
কুক আৰ পাণ্ডৱ লাগিল বিবাদ ঘোৰ
হস্তিনাৰ আধিপত্য লাগি।
ধৰণীৰ বীৰ যত সমস্তয়ে ভৈলা হত
আমি সমস্তৰে বধভাগী ॥ ৫১
অস্ত্র-শস্ত্র শাস্ত্র শিখি বিষয় সুখক লিখি
ঐশ্বৰ্য্য বৈভবে সাৰ মানি।
দন্ত দ্বেষ তিবন্ধাৰ পৌৰুষত্ব মানি সাৰ
দাৰা পুত্রে ভাভুগণে আনি ॥
যেন মনুষ্যৰ তেজ ধৰণীক পূজি মই
ঘোৰ নৰকৰ ভৈলোঁ। যোগ্য।
সাধিলোঁ যতপি কাজ নাৰীৰেমে ভৈল বাজ
আমি কিনো জ্ঞান অন্ধ অভয় ॥ ৫২
ধন-বত্ন বাজপদ সমস্তকে কৰি ত্যাগ
আমি য়েৰে ভৈলোঁ। বনবাসী।
সঙ্গে থাকে ঋষিবৰ্গ সেয়ে মোৰ ভৈল স্বৰ্গ
ভিক্ষা কৰি সমস্তক উপাসি ॥
বাজপদ কৰি আশ যেন নৰকত বাস
শোক তাপে সদায় বিকল।
অৱশেষে হেন ফলে বংশ নাশি আপুনাৰ
কৈলোঁ নাশ বাহুবলকল ॥ ৫৩
গুণবন্ত বলবন্ত মহাবীৰ অপৰ্য্যন্ত
সমস্তয়ে ভৈলা পলু ছাই।
কাৰো মাতৃ কাৰো পত্নী কান্দিলন্ত দিনে বাতি
মহাশোকে বিষ্মিত্তা হই ॥
আমাক নিন্দিবে আতি আমাৰেমে সাধি শ্রীতি
সমস্তৰে ভৈল কুলক্ষয়।
মনত নাপাওঁ শুনি পঠিয়াই কিবা বাণী
প্রবোধিবে সৰাৰ ক্ষয় ॥ ৫৪

মোৰ প্ৰিয়তমা পত্নী দ্ৰুপদকুমাৰী সতী
শুনি ইটো শোকৰ বাতৰি ॥
মহা শোকানলে পুৰি নিশ্চয় ভূমিত পৰি
মৃত্যুৰত হৈব নিষ্ঠ কৰি ॥
শুনাহা নকুল বাপ বাহা ভুজি এৰা তাপ
মন্দভাগী দ্ৰৌপদীৰ চাই।
মাতৃকুল সমন্বিতে বধোপৰি দ্ৰৌপদীক
শীঘ্ৰ কৰি আনা এহি চাই ॥ ৫৫
এহি বুলি ধৰ্ম্মৰায় অৱনত কৰি কায়
পুত্রে শোক ত্যজি দৃঢ় যতি।
যেন যুঁজিবাক কাছি অস্ত্র-শস্ত্র লৈলা বাছি
শিবিৰক কৰিলন্ত গতি ॥
পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত আছিল বাহুব যত
সমস্তয়ে গৈলন্ত লগত।
শুন্যোক সৰ্ব্বজন বিষয়ী জনৰ কেনে
মিলে শোক-তাপ বিপৰীত ॥ ৫৬
বিষয়ৰ অনুবাগে যতেক কৰয় মানে
সমস্ততে মিলে শোক-দুখ।
সমস্তকে অৱগাই বুজা য়েৰে মুনিষাই
ধৰ্ম্মত বিমুখে নাহি স্তম্ভ ॥
বিৰচিল কালিদাস সন্ত সেৱা মনে আশ
মহন্তৰ কৃপা অনুপম।
ঐষিক পৰ্বৰ পদ পুণ্য কথা বিদগদ
যুযি়োক সবে বাম বাম ॥ ৫৭

দ্ৰৌপদীৰ বিলাপ আৰু অশ্বখামাক বধিবলৈ
ভীষ্ম গমন
পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জগ্নোজয়।
যুধিষ্ঠিৰ গৈলা য়েৰে শিবিৰ আলয় ॥
অনন্তৰে শুনিলো দ্ৰৌপদী মহাদই।
মৰিলন্ত শিবিৰ যত সেৱাচয় ॥ ৫৮

পঞ্চপুত্রে সমে নিজ ভ্রাতৃ ভৈলা নাশ ।
 হা প্রাণ পুত্রে বুলি পাবন্তু আটাস ॥
 ক্রন্দনব বোলে যেন ধাতু গৈল উবি ।
 পবি মুচ্ছা গৈলা পাণ্ডৱৰ পটেখৰী ॥ ৫৯
 অশ্বেষপুৰত আৰো আছে নাৰী যত ।
 দ্রৌপদীৰ অশ্বেষণে মিলিল তথাত ॥
 হুভদ্রো উত্তৰা কালী কুন্তী আৰ্ত্তবাৰে ।
 সমস্তয়ে আসি মিলিলন্তু সেহি ঠাৱে ॥ ৬০
 অশ্বে অশ্বে নাৰীসবে মিলি সেহিষ্কণে ।
 দ্রৌপদীক বিঞ্চিলন্তু চামৰ ব্যক্তনে ॥
 কতোবেলি ধাতু আইল কোঁকাৰে নিখাস ।
 খসিল বিচিত্ৰ খোপা মুক্ত ভৈল কেশ ॥ ৬১
 কৃষ্ণবৰ্ণ শ্যাম তনু যেন শশীকলা ।
 লয়নু পুতলী যেন স্কুম্বাৰী বালা ॥
 বদন মলিন ভৈলা শোকত কাতৰ ।
 বচন নোলায় মুখে কম্পয় অধৰ ॥ ৬২
 কতোবেলি সঙ্কুৰিয়া হেনমতে সতী ।
 কান্দিবে লাগিল পুৰু আৰ্ত্তবাৰে আতি ॥
 কৈক গৈলা পিতা মোৰ কৈক গৈলা ভাই ।
 মোক এৰি গৈলা কৈক প্ৰাণৰ পুতাই ॥ ৬৩
 ৰাক্ষিত শুনিলে পাণ্ডৱৰ ভৈলা জয় ।
 কোঁৱৰৰ সেনামানে সবে ভৈলা ক্ষয় ॥
 অশ্বখামা কৃতবৰ্ম্মা আৰো কৃপাচাৰ্য্য ।
 তিনিজন থাকি কাৰ্য্য কৰিলা আশ্চৰ্য্য ॥ ৬৪
 বিৰাট পাঞ্চাল আৰো পাণ্ডৱ বংশত ।
 পিণ্ড লাগি নৰহিল একগুটি সূত ॥
 জ্বলন্তে লুমায় যেন প্ৰদীপ অগনি ।
 পাণ্ডৱৰ জয়বাৰ্ত্তা সিমত কাহিনী ॥ ৬৫
 শুন অশ্বখামা তই ব্ৰাহ্মণ নন্দন ।
 ৰাক্ষি আসি শিশুক হিংসিলি কি কাৰণ ॥
 শিশুগণ নিদ্ৰা গৈল ভোজনৰ পৰে ।
 দণ্ডিবাক যোগ্য নোহে ধৰ্ম্মৰ বিচাৰে ॥ ৬৬
 হেনয় শিশুক তই কৰিলি অনায়া ।
 তোত পৰে মন্দমতি ক্ৰুৰ সৰ্প নাই ॥

কৃতান্ত কিঙ্কৰ সম তই নিদাকণ ।
 বনপশু ব্যাত্ৰ সম কৈলি আচৰণ ॥ ৬৭
 বিজ্ঞেষ্ঠে দ্রোণাচাৰ্য্য সকলে বন্ধানে ।
 সৰ্ববাহানে পায় পূজা আপোনাৰ গুণে ॥
 তান পুত্ৰ জয়া নিশা শিবিৰত পশি ।
 কিবা যশ পাইলি নিদ্ৰাতুৰক বিনাশি ॥ ৬৮
 হস্তিনাৰ সিংহাসন লাগি লোভ ভৈলা ।
 সিকাৰণে এতমান অনর্থ কৰিলা ॥
 হেনমতে নানা বোল বুলি মহাসতী ।
 অশ্বখামা দ্বিজক ভৎসনা কৰি আতি ॥ ৬৯
 নেদেখিলে পুত্ৰমুখ বুলি দীৰ্ঘবাৰে ।
 কান্দিবে লাগিলা সতী ৰিমোহিত ভাৱে ॥
 দ্রৌপদীৰ ক্রন্দন শুনন্তে অনন্তৰ ।
 আসিয়া মিলিল তৈত বীৰ বুকোদৰ ॥ ৭০
 ভীমক দেখন্তে দেৱী দ্ৰুপদনন্দিনী ।
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি কান্দে বুকু মুঠি হানি ॥
 দ্রৌপদীৰ ক্রন্দন শুনিয়া বুকোদৰ ।
 পুত্ৰশোক অগনিয়ৈ দহিল অন্তৰ ॥ ৭১
 সজল নয়ন ছুই লোতক ঝৰিল ।
 অধোমুখ জয়া হাত শিৰতু তুলিল ॥
 শিশুকাল হস্তে যাৰ প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱ ।
 দয়া-মায়া বিবৰ্জিত বিষম স্বভাৱ ॥ ৭২
 হেনয় ভীমৰ চিত্তে লাগি শোক ব্যথা ।
 যেন ডালহীন বৃক্ষ নভাসয় কথা ॥
 হৃদীৰ্ঘ নিখাস ছাবিলন্তু ঘনে ঘন ।
 নেত্ৰত নিমেষ নাহি বিবৰ্ণ বদন ॥ ৭৩
 হেনমতে ভীমসেন থাকি কতোক্ষণ ।
 অনন্তৰে ধৈৰ্য্য ধৰি বুলিলা বচন ॥
 কোঁৱৰৰ সৈন্য একাদশ অকোঁৱৰী ।
 সপ্ত অকোঁৱৰী ভৈল আশ্বাৰ বাহিনী ॥ ৭৪
 অকোঁৱৰ দ্বাদশ দিন কৰি বুদ্ধ ভয়ঙ্কৰ ।
 কোঁৱৰক জিনি ভৈলা আনন্দ অপাৰ ॥
 উক ভাজি কুৰ্যোবান প্ৰাণ ৰাক্ষে ॥
 কৃপা কৃত অশ্বখামা হৈল নিবন্ধন ॥ ৭৫

তথাপি তো হেন নশা ঘটিল আশাৰ ।
 দৈৱেসে কবিলা ইটো জানা সাৰে সাৰ ॥
 কৰ্মফলে দৈৱকপ জানিবা নিশ্চয় ।
 দৈৱত আছয় যিবা খণ্ডন নহয় ॥ ৭৬
 যাঠিসহস্ৰেক স্তুত সগৰ বাজাৰ ।
 এককালে ভৈল নষ্ট বংশ নাহি আৰ ॥
 হেন কথা জানি তুমি নকবিবা শোক ।
 শোক কৰি পায় কোনে যুতক জনক ॥ ৭৭
 ক্লেশমান ভাবি চাহা সংসাৰৰ চিত্ৰ ।
 কোন কাৰ পত্নী পুত্ৰ কোন কাৰ মিত্ৰ ॥
 অশাস্ত দন জন জীৱন যৌৱন ।
 সংসাৰেসে ছায়া চিত্ৰ মায়াৰ সপোন ॥ ৭৮
 যেন এক বুদ্ধে বহু পক্ষী থাকে বহি ।
 প্ৰভাত সময়ে ভৈলে দশোদিশে যায় ॥
 আমাৰো বিষয় জানা তেহু পটন্তৰ ।
 কালপূৰ্ণ অনুসৰি যায় যমঘৰ ॥ ৭৯
 কৰ্মফল ভোগ লাগি কালে নেই টানি ।
 পিতা মাতা দাৰা স্তুত স্নেহৰ ভগিনী ॥
 সমস্তয়ে বেচি থাকি দেখিতে নপায় ।
 মিছাতেসে মোৰ বুলি কান্দে উভভায় ॥ ৮০
 এতেকতে মহাসতী নহৈবা আকুল ।
 নিবৰ্থক শোক কৰি নাহি কিছু ফল ॥
 বিশেষত আছে যদি আমাৰ জীৱন ।
 সমস্ত মিলিব আৰো বিষয় বন্ধন ॥ ৮১
 হেনমতে বুলি নানা প্ৰবোধ বচন ।
 যদিবা সান্ত্বনা দিলা নমানয় মন ॥
 পুনৰপি কান্দে কুন্ডা মনত অস্থখে ।
 বোলে শত্ৰুগণ নাৰী কান্দে যেন দুখে ॥ ৮২
 তাহাত অধিক দুখ ভৈলন্ত আমাৰ ।
 পিতৃ ভাতৃ পুত্ৰ শোকে দহিল শবীৰ ॥
 পৰম দুৰ্ভাগা মই পৰম পাণ্ডিতী ।
 এতে মোৰ পাপ প্ৰাণ কেনে নয়ায় ফুটি ॥ ৮৩
 বিধিৰ বিধান কিবা মোৰ কৰ্মফলে ।
 ইজমত স্থখ শাস্তি নহৈল ক্লেশমলে ॥

জন্মাবধি পালোঁ মই নানা দুখ কষ্ট ।
 মোৰ ভাগ্যবলে পাণ্ডবৰো স্থখ নষ্ট ॥ ৮৪
 কৃষ্ণবৰ্ণ তনু মোৰ যেন শশীকলা ।
 সবলোকে বোলে মোক স্কন্ধমাৰী বলা ॥
 অৰ্জুনক সমপিবে পিতৃৰ প্ৰবন্ধ ।
 পূৰ্ণ ভৈল অভিলাষ বিধিৰ নিৰ্বন্ধ ॥ ৮৫
 অৰ্জুনক আক্ৰমিল লক্ষেক নৃপতি ।
 মহাভয়ে ভৈল মোৰ দাক্ষণ বিপত্তি ॥
 মনে মনে ঈশ্বৰক কৰো নমস্কাৰ ।
 বাখা বাখা প্ৰভু মোক উদ্ধাৰা ইবাৰ ॥ ৮৬
 কৃষ্ণৰ কৃপাত ভৈল বাঞ্ছিত পূৰণ ।
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে পাণ্ডুপুত্ৰ পাইলা সিংহাসন ॥
 কুবেৰ সম্পদ জিনি ঐশ্বৰ্য্য বৈভৱ ।
 ৰাজ চক্ৰবৰ্ত্তী ৰাজা ভৈলন্ত পাণ্ডৱ ॥ ৮৭
 ৰাক্ষস কৃষ্ণৰ পাণ্ডৱত স্নেহ আতি ।
 ৰাজসূয় যজ্ঞ লাগি দিলা অনুমতি ॥
 লক্ষ লক্ষ ৰাজা আসি যোগাইলন্ত কৰ ।
 ধনে বস্ত্ৰে পূৰ্ণ ভৈল সমস্ত ভাণ্ডাৰ ॥ ৮৮
 দেখি কোঁৱৰৰ মনে আৰ নসহিল ।
 কূটপাশা খেলা কৰি সৰ্বস্ব হৰিল ॥
 কেশে ধৰি নিলা মোক দুৰ্ঘ দুঃশাসন ।
 এক বস্ত্ৰে আছেঁ তাকো কাঢ়িবাক মন ॥ ৮৯
 কাৰ্শ্মল সৰ্পক যেন কঙ্কালে প্ৰহাৰে ।
 চলিতে নপাৰি ফোকাবন্ত বাৰে বাৰে ॥
 তুমি চাহি আছা হেনমতে ত্ৰোথে জ্বলি ।
 দেখন্ত নৃপতি নেত্ৰে মুখে নাহি বুলি ॥ ৯০
 তথাপি কবিলা তুমি প্ৰতিজ্ঞা ভীষণ ।
 যুদ্ধ কৰি ধৰণীত পাৰি দুঃশাসন ॥
 হিয়া ছিৰি বস্ত্ৰপান কৰিবো তাহাৰ ।
 তেৰে স্ত্ৰীতল হৈব হৃদয় আমাৰ ॥ ৯১
 দুৰ্ঘ কৰ্ণ বুলিলন্ত অশান্ত বচন ।
 মোক দেখুৱাইলা উৰ্দ্ধদেশ দুৰ্য্যোধন ॥
 কবিলা প্ৰতিজ্ঞা তুমি আতি বিপৰীত ।
 উৰ্দ্ধ ভাঙ্গি দুৰ্য্যোধন কৰিবো নিপাত ॥ ৯২

বাখিলা প্ৰতিজ্ঞা স্বামী সিবক মাৰি ।
 দীৰ্ঘবাৰে কান্দে যত কোঁৱৰ নাবী ॥
 সিসহত কৰি শোক মোৰ ভৈল চাব ।
 নাখাকিল পিতৃ ভ্ৰাতৃ তনয় আমাৰ ॥ ৯৩
 অশ্বখামা বিজাখম পাশে নিলাজ ।
 নিদ্ৰিত বালক মাৰি সাধে কিবা কাজ ॥
 ইটো মহাশোকে শেল হানিল হিয়াত ।
 অহি মজ্জা ছেদি ভেদি দক্ষ কৰে চিত্ত ॥ ৯৪
 দুখ ভৈলা অতিচাৰ যজ্ঞগা অপাৰ ।
 মই মন্দভাগী কেনে নযাপ্ত যমঘৰ ॥
 মোৰ শাস্তি লাগি যদি তোমাৰ আয়াস ।
 শীত্ৰগতি চলিয়োক অশ্বখামা পাশ ॥ ৯৫
 ভাল মন্দ বিধি মই কিছুবে নজানি ।
 তাৰ মুণ্ডগোট কাটি মোক দিয়া আনি ॥
 আছে এক মহামণি তাহাৰ শিকত ।
 তাক পাই জানে। শাস্ত হোৱে মোৰ চিত্ত ॥ ৯৬
 হৰি হৰি দয়াময় প্ৰাণ যত্নপতি ।
 কৰা কৃপা অণু মোক অগতিৰ গতি ॥
 এহি বুলি কান্দে পুত্ৰ ফোকাৰি ফোকাৰি ।
 অনন্তৰে সভাসদ বোলা হৰি হৰি ॥ ৯৭

— — —
 ছলডী

পাণ্ডৱ নাবী দ্ৰৌপদী হৃন্দৰী
 ফোকাৰি ফোকাৰি কান্দি ।
 কিছু সজুকিয়া ধৰণী লোটায়ে
 ভীমৰ চৰণ বন্দি ॥
 বোলে পুনৰপি মই মহাপাপী
 আচৰিলোঁ কিবা পাপ ।
 এতেকে মাধৱ বান্ধব থাকন্তে
 মিলিল যোৰ সন্তাপ ॥ ৯৮
 পাণ্ডৱ সকল পাশাত হাবিল
 কক্ৰিয় ধৰ্ম্ম আচৰি ॥

ঋতুমতী নাবী এক বস্ত্ৰ পৰি
 আছিলে। শয়ন কৰি ॥
 দুৰ্ঘ ছঃশাসনে বুলি কুবচন
 নানা বিকৰ্ণনা কৰি ।
 কেশে ধৰি টানি সমাজক আনি
 ভাল মন্দ নিবিচাৰি ॥ ৯৯
 বসনত ধৰি টানিবাক লৈলা
 মোৰ মনে মহাত্ৰাস ।
 কোঁৱৰ বাহিৰে যত সভাসদ
 দেখি কৰে উসয়িস ॥
 কোঁৱৰ সকল দাক্ষ বিশাল
 বিবস্ত্ৰ কৰিবে মন ।
 মিলিল প্ৰমাদ মনত বিষাদ
 যায় মোৰ লাজ মান ॥ ১০০
 কৈত যত্নপতি অগতিৰ গতি
 চৰণে লৈলোঁ। শৰণ ।
 মই অভাগীক এহি কৃপা হোক
 কৰা লজ্জা নিবাৰণ ॥
 তুমি দয়াশীল সেৱক কৃপাল
 অনাথ জনৰ বন্ধু ।
 অনাথ নাবীক প্ৰভু বাখিয়োক
 কৃপা কৰা কৃপাসিদ্ধ ॥ ১০১
 কৃষ্ণ কৃপাময় ভৈলন্ত সদয়
 লজ্জা নিবৰিলা মোৰ ।
 পৰ্বত প্ৰমাণে বস্ত্ৰক কাটন্তে
 নভৈল বস্ত্ৰৰ ওৰ ॥
 কোঁৱৰ দুৰ্জ্ঞান সন্তোষ কাৰণ
 শশিমা দুৰ্ব্বাসা ঋষি ।
 বাত্ৰিৰ ভোজন অন্তত মিলিল
 পাণ্ডৱ কুটীৰ আসি ॥ ১০২
 যেন বস্ত্ৰঘাত মুখে নামে মাত
 পাচে কৰি যোবকৰ ।
 প্ৰাণৰ বান্ধৱ তুমিসে মাধৱ
 উদ্ধাৰা প্ৰভু ইবাৰ ॥

বুলি স্তুতি বাণী কবিলে। কাকণ্য
 আসিল দাবকাপতি।
 মোক উদ্ধাবিলা পাণ্ডব বাখিলা
 কৃষ্ণ ককণা শ্রীতি ॥ ১০৩
 জানিলে। আমার কৃষ্ণ ভৈল পব
 এতেকে মিলে বিপত্তি।
 তুমি মোর স্বামী শ্রিয়জায়া আমি
 সাধিয়ো আমার শ্রীতি ॥
 তোমার যিমন্ত বাজার সিমন্ত
 জানিবা নিশ্চয় কবি।
 মনত হবিষি তুমিয়োক দাসী
 দ্রোণব পুত্রক মাৰ ॥ ১০৪
 কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন পৰম দুৰ্জ্জন
 আদেশিলা জয়দ্রথ।
 কাম্যবনে আসি ভৈলন্তু অতিথি
 বিদূৰত বাধি বধ ॥
 পঞ্চ ভ্রাতৃ নাহি আছন্তু অন্তৰি
 দিলে। সম্ভাষণা বাক।
 ইটো কথা জানি মোক নিলা টানি
 নিবো বুলি হস্তিনাক ॥ ১০৫
 তুমি আসি পাইলা মোক উদ্ধাবিলা
 বুলি নানা খবর বাক।
 নৃপতি বচনে নমাবিলা প্রাণে
 বাহুবিল হস্তিনাক ॥
 জটাহব নামে দুৰ্জ্জন নিকবে
 আমাক কুটীবে দেখি।
 বলে ধবি তার পিঠিত তুলিল
 তোমাক বিগুতি হাসি ॥ ১০৬
 মোর মনে ত্রাস পাবিলে। আটাস
 মই মবে। মবে। বুলি।
 তুমি গদা ধবি ভয় নাহি বুলি
 আধাসিলা বাহু তুলি ॥
 পঞ্চক আগুবি দম্ব বাদ কবি
 ক্রোধে আক্রমিলা তাক।

দুবস্ত অম্বব গৈলা যমদব
 হুমবি মার বাপক ॥ ১০৭
 অজ্ঞাত বাসব কাণে আমার
 ভৈলন্তু সৈবিক্তী নাম।
 বিবাট বাজার অস্ত্রমপুৰত
 কবিলে। দাসীৰ কাম ॥
 মোক নিবেক্ষিয়া বিমোহিত হৈয়া
 দুৰ্ম্মতি কীচক বীৰ।
 মোত কৈলা আশ প্রাণত তবাস
 দুখ পাইলো। বহুতব ॥ ১০৮
 কহিলে। তোমাত সমস্ত কথাক
 মোর মহা ভয় লাজ।
 ছলে তাক মাৰি বাখিলা আমাক
 বিবাট নগর মাজ ॥
 এতেকে জানিলে। তুমিসি আমার
 বিপদ সিদ্ধুব তবী।
 তোমার ককণা হেতুসে তবিলে।
 কহিলে। নিশ্চয় কবি ॥ ১০৯
 যদি প্রাণ জায়া বুলি কবা দায়া
 বধিয়োক অশ্বখামা।
 তাক নামাবিলে নিষ্ফল হৈবন্তু
 তোমার যত গৰিমা ॥
 সিটো পাপমতি বাক্স প্রকৃতি
 পৰম দুৰ্জ্জন অতি।
 তাহাক বধিলে নোহে ব্রহ্মবধ
 কহিলে। নিষ্ঠ যুগুতি ॥ ১১০
 এহি বুলি দেবী নিশ্বাস বজাই
 জুবিলা আবে ক্রন্দন।
 মন নোহে শান্ত ভীমক চাহন্তু
 সজল ছই নয়ন ॥
 শুনা জন্মেজয় বুজিবা আশয়
 শুনন্তে এতক কথা।
 বীৰ ব্রহ্মদেব ক্রোধত অস্থির
 পায় হৃদয়ত ব্যথা ॥ ১১১

বোলে নকুলক বধ্ৰুখান সাজা
 তুমিসে হোৱা সাৰথি ।
 শুক্ল পুত্ৰক নিশ্চয় বধিবো
 আমি হৈয়া মহাবীৰী ॥
 এহি বুলি বীৰ কৰচ পিঙ্গিল
 নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লৈলা ।
 দ্ৰৌপদী সস্তাপে পৰম আটোপে
 বথে চড়ি খেদি গৈলা ॥ ১১২
 নকুল সাৰথি যুকোদৰ বধী
 সহদেৱ আদি যত ।
 গৈলন্ত লগত অশ্বখামা হত
 লাগি হৈয়া আসকত ॥
 শুনা সভাসদ ভাৰতৰ পদ
 ঐষিক পৰ্বৰ কথা ।
 শুনন্তে দগধ সবাবো হৃদয়
 দ্ৰৌপদীৰ শোক ব্যথা ॥ ১১৩
 পদ বচনাত বঢ়া-টুটা যত
 সমস্ত দোষক এৰা ।
 পুণ্য শ্লোক কীৰ্ত্তি জানি সাধা শ্ৰীতি
 কৃষ্ণ পদ হৃদি ধৰা ॥
 কৃষ্ণ সেৱা শ্ৰীতি কৰিয়া যুগুতি
 বিবচিল কালিদাস ।
 নিবন্তৰে মনে কীৰ্ত্তনে কৃষ্ণৰ
 সাধিয়ো বৈকুণ্ঠ বাস ॥ ১১৪

যুধিষ্ঠিৰৰ শিৱিৰ দৰ্শন আৰু শ্ৰীকৃষ্ণ-সংবাদ

পদ

মুনি নিগদতি জন্মেজয় নৃপবৰ ।
 শুনা অনন্তৰে যেন কথা তাত পৰ ॥
 মায়। মোহ অন্ধকাৰে ৰাজ। যুধিষ্ঠিৰ ।
 য়েৰে গই পাইলন্ত আপোন শিৱিৰ ॥ ১১৫

দেখিলা নৃপতি অৱশিষ্ট সৈন্তগণ ।
 ৰাঙ্কৰব শোকে সবে কৰিছে ক্ৰন্দন ॥
 ক্ৰন্দন শুনন্তে চিন্ত ভৈলন্ত বিহ্বল ।
 চক্ষুৰ লোতক ৰাবে নসৰয় বোল ॥ ১১৬
 অনন্তৰে ধৰ্ম্মৰাজ তন্ত্ৰি কিছোক্ষণ ।
 মহাজ্ঞান বলে পাচে হৃদয় কৰি মন ॥
 ইটো গৃহ এৰি ৰাজ। আন গৃহে যাস্ত ।
 যুতকসৰক নেত্ৰে নিবধি চাহন্ত ॥ ১১৭
 কিবীটি কুণ্ডল নাহি বিকট বদন ।
 কাহাবো গাৱত নাহি বসন ভূষণ ॥
 কাৰো হস্ত পদ নাহি কাৰো নাহি শিৰ ।
 চাৰে চাৰে পৰি আছে বিভৎস শৰীৰ ॥ ১১৮
 নৃপতি লগত পাত্ৰ মিত্ৰ যত লোক ।
 যুতক দেখন্তে ভয়ে নিত্ৰীক ভৈলেক ॥
 মহাভয়ে হৃদি কম্পি টুটি গৈলা সাস ।
 কোনোজনে কিছু বোল নকৰে প্ৰকাশ ॥ ১১৯
 হেনমতে কতো গৃহ চাহি নৃপবৰ ।
 এক গৃহে দেখিলন্ত পালঙ্ক ওপৰ ॥
 পঞ্চখান তনু আছে নাহি তাৰ শিৰ ।
 অনুমানে বুজিলন্ত পুত্ৰ আপুনাৰ ॥ ১২০
 দুয়হ পুত্ৰৰ শোক আসিল ৰাজাৰ ।
 মহাশোকে চলিয়া পৰিল অনন্তৰ ॥
 দেখি পাত্ৰ মিত্ৰগণে আকোৱালি আনি ।
 চামৰ ব্যজনে বিধে শিৰে ঢালি পানী ॥ ১২১
 পুত্ৰশোক অগনিত দহিল হৃদয় ।
 কতোবেলি অচেতন কিছু জ্ঞান নাই ॥
 মুকুট পৰিল খসি মলিন বদন ।
 ধূলায় ভূষিত ভৈলা বসন ভূষণ ॥ ১২২
 অনন্তৰে মহ। মোহ ক্ৰমে ভৈলা নাশ ।
 কৈত গৈলি পুত্ৰ বুলি কোকাৰে নিখাস ॥
 শুনা ৰাজ। জন্মেজয় নিষ্ঠে কহে। আমি ।
 সকলোৰে আত্ম। কৃষ্ণ সৰ্ব্ব অন্তৰ্হাৰী ॥ ১২৩
 প্ৰণতপালক কৃষ্ণ সম্ভৱ সহায় ।
 তকতক সন্তোষিবে আকুল ললায় ॥

এতেকতে যুধিষ্ঠিৰ শোক দুখ জানি ।
 তাক প্ৰবোধিবে লাগি প্ৰভু চক্ৰপাণি ॥ ১২৪
 আৰো জানা অশ্বখামা বধিবাক লাগি ।
 মহাকোপে বুকোদৰ চলিলন্ত বাগি ॥
 ক্ৰুবুদ্ধি অশ্বখামা বিপুল শক্তি ।
 হেনকাৰ্য্যে মিলিবাক পাৰে বিসঙ্গতি ॥ ১২৫
 এতেকে পাৰ্থক লই কৃষ্ণ যত্নপতি ।
 সেহি যুদ্ধে যাওঁ বুলি জানিবা নৃপতি ॥
 বিজয় বধত চৰি সাবধি বেষত ।
 সেহিবেলা সিঠাৱতে ভৈলা উপস্থিত ॥ ১২৬
 কৃষ্ণক দেখন্তে পাচে ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ ।
 কান্দি কান্দি বোলে বাক্য শুনা যদুবীৰ ॥
 ৰাজ্য কামে পঞ্চ ভ্ৰাতৃ ত্যজি বনবাস ।
 আপুনি সাধিলেঁ আপুনাৰ সৰ্বনাশ ॥ ১২৭
 জন্মাবধি শোক দুখে গোৱাইলোঁ জীৱন ।
 পৰকালে কিবা নৰকত পাইবো থান ॥
 তুমি অন্তৰ্য্যামী কৃষ্ণ সকলোৰে গতি ।
 কহিয়োক কেনমত মিলিব বিপত্তি ॥ ১২৮
 নিশ্চয় জানিলোঁ আমি পূৰ্ব জনমত ।
 নকৰিলোঁ কিছু সদকৰ্ম্ম জগতত ॥
 পৰহিংসা পৰপীড়া ভৈলা কচিকৰ ।
 এতেকে মিলিল হেন সন্তাপ আমাৰ ॥ ১২৯
 ইটো সন্তাপত মোৰ স্থিৰ নাহি মতি ।
 অন্তকালে হৈবে কিবা কহিয়ো যুগুতি ॥
 তুমি সৰ্বজ্ঞান দেৱ সকলোৰে স্বামী ।
 সমস্ত জীৱৰ পূৰ্বাপৰ জানা তুমি ॥ ১৩০
 পৰম পাতকী আমি কিনো মন্দভাগী ।
 অশাশ্বত ধন-বস্তু ৰাজপদ লাগি ॥
 আপোনাৰ পুৰুষত্ব বখানি বিস্তৰ ।
 গুণ জ্ঞাতি বান্ধৱক কৰিলোঁ সংহাৰ ॥ ১৩১
 হায় হায় পিতামহ তপস্বী পৰম ।
 নিজগুণ দ্ৰোণাচাৰ্য্য ব্ৰাহ্মণ উত্তম ॥
 মমা মোৰ শল্য বীৰ মদ্রদেশ ৰায় ।
 আছোক যুঁজিবো বন্দ্য বাক্য মুমুৰ্শ্বায় ॥ ১৩২

দস্ত হেৰ পশুঘল মনত আদৰি ।
 হেনয় জনক বধিলোঁহো অস্ত্ৰ ধৰি ॥
 ইটো মহাপাপ আমি মোৰ ধাতু উৰে ।
 কিবা শাস্তি দিব মোক যমৰ কিস্তিবে ॥ ১৩৩
 ইটো শোক মোহ ভয়ে মোক কৰে গ্ৰাস ।
 মোক উদ্ধাৰিয়ো কৃষ্ণে তুমি জয়ীকেশ ॥
 সাধুসবে বোলে কৃষ্ণ পতিত পাৱন ।
 এতেকে চৰণে হেৰা পশিলোঁ শৰণ ॥ ১৩৪
 নিজ নাম বেষ যত কৰি পৰিহাৰ ।
 বিৰাট নগৰে থাকি অজ্ঞাত বৎসৰ ॥
 লোকত বিদিত ভৈলোঁ আতি বজ্জ মন ।
 অনন্তবে আসিলাহা বুজাইবাক জ্ঞান ॥ ১৩৫
 জ্ঞান ভক্তি মুপুছি মাগিলোঁ সিংহাসন ।
 সিংহাসন লাগি ভৈল সবাবো যতন ॥
 এতেকে ভৈলন্ত বণ ৰাজ্যমোহ ফলে ।
 দয়া কৰ্ম্ম সত্য যত ত্যজিলোঁ সকলে ॥ ১৩৬
 তাৰ ফলে ভৈলোঁ জনশূন্য মহীপতি ।
 আপোনাৰো বংশনাশ ভৈলন্ত সম্প্ৰতি ॥
 এতেকতে উপদেশি তুমি নাৰায়ণ ।
 মই পাতকীৰ শাস্ত কৰা তমু মন ॥ ১৩৭
 যুধিষ্ঠিৰ বাক্য শুনি বোলে যত্নপতি ।
 শুনিয়োক মহাৰাজ পাণ্ডৱ নৃপতি ॥
 হুথ দুখ শোক ভয় মনেসে কাৰণ ।
 মনক নিয়মি তুমি শাস্ত কৰা মন ॥ ১৩৮
 তুমি আমি আনো যত দেখা চৰাচৰ ।
 দৈৱ অনুকপ ফল মিলয় সবাব ॥
 দৈৱবল মহাবল বিধিৰ নিৰ্ব্বন্ধ ।
 দৈৱৰ কাৰণে গণেশৰ গজদ্বন্দ্ব ॥ ১৩৯
 হেন দৈৱ উলজিবে যাহাৰ যুগুতি ।
 ভক্তি আৰো জ্ঞান সমে কৰ্ম্মে হৌক স্থিতি ॥
 হেনয় কৰ্ম্মক সাধুসবে যত্ন কয় ।
 হেন কৰ্ম্ম ত্যাগী ভৈলে সম্যাস নহয় ॥ ১৪০
 এতেকতে যুজি কৰা আপোন কৰম ।
 পত্নী ভ্ৰাতৃ বান্ধৱক কৰা উপশম ॥

হেন ভৈলে দূৰ হৈব শোক মোহ মদ ।
 অনায়াসে তৰিবাৰা সংসাৰ আপদ ॥ ১৪১
 জ্ঞানবলে বুজা যদি সৃষ্টিৰ স্বৰূপ ।
 ঐশ্বৰ্য্য বৈভৱ যত সবে মায়াকপ ॥
 আত্মা বিনা জগতত আন কিছো নাই ।
 দেখা মানে স্বপ্ন সম সবে মায়াময় ॥ ১৪২
 গুৰু জ্ঞাতি পুত্ৰ মিত্ৰে কিছো নুহি সাৰ ।
 আপুনি আপোন বন্ধু সমস্ত জীৱৰ ॥
 ধৰ্ম্মক মানিলে হয় দেহৰ কুশল ।
 ঈশ্বৰ সেৱাত মিলে মহামোক্ষ ফল ॥ ১৪৩
 ইহাঙ্ক নামানে মনুষ্যত যিটো জন ।
 আপোনাক আপুনি নাশিল সিটো জন ॥
 শুনা শুনা ধৰ্ম্মপুত্ৰ স্বৰূপ বচন ।
 দুহাঙ্কে মানিলে তাক বুলি মহাজন ॥ ১৪৪
 এতেকতে তুমি ৰাজা শ্বিৰ কৰি মন ।
 ৰোগ শোক চিন্তা ভয় কৰি সম জ্ঞান ॥
 মহাজন সব পছ মানে অনুসৰি ।
 ঈশ্বৰ কৃষ্ণক ভজা ধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰি ॥ ১৪৫
 শুনিয়োক সভাসদ বুজিবা সম্প্ৰতি ।
 বিষয় বিষম মায়া মোহিনী প্ৰকৃতি ॥
 পৰম দুৰ্জ্জন মন কিছোৱে নুবুজে ।
 কাম ক্ৰোধ লোভ মোহে বিষয়ত মজে ॥ ১৪৬
 সিকাৰণে কেহোবেলা আনন্দ কৰয় ।
 কেহোবেলা ৰোগ শোকে অপাৰ কান্দয় ॥
 কাৰো নানা ৰোগ হয় শৰীৰ বিকৃত ।
 কোনো গেলি-পচি মৰে দেখন্তে অদ্বিত ॥ ১৪৭
 জানি কৃষ্ণ সেৱা কৰি মায়া বঞ্ছিয়োক ।
 অন্তকালে যমৰ যাতনা তৰিয়োক ॥
 কৃষ্ণ সেৱা বিনা নাহি তৰণৰ কাম ।
 নিৰন্তৰে ডাক ছাৰি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ১৪৮

কুলদী

শ্ৰীকৃষ্ণ বদতি শুনা নবপতি
 ভাৰত কুলৰ নাথ ।
 ধৰ্ম্মৰ কাৰণ কৰ্ম্ম নিকপম
 পূৰ্ণ কৰে মনোবথ ॥
 ধৰ্ম্ম হীন লোক নুবুজে কৰ্ম্মক
 যদিবা ধৰণীপতি ।
 ঈশ্বৰ সেৱাত নমজয় চিত্ত
 নেৰয় কালৰ ভীতি ॥ ১৪৯
 সাৰ কৰি মানা নবৰ কামনা
 চতুৰ্ভুৱৰ্গ ফল বস ।
 পূৰ্ণ ভৈল যাৰ কৰ্ম্ম শেষ তাৰ
 দূৰ ভৈল ভোগ আশ ॥
 ভোগে আনি ত্যাগ হোন্ত মহাভাগ
 সাধিলন্ত আত্ম হিত ।
 নবজন্ম পাই কৰ্ম্মে স্পৃহা নাই
 নুবুজে ধৰ্ম্মৰ মত ॥ ১৫০
 বেদ বাণী যত সেয়ে ধৰ্ম্মমত
 সন্ত সবে বথানিল ।
 নিমি অশ্বৰীষ জনক প্ৰভৃতি
 কৰ্ম্ম যোগে আচৰিল ॥
 কৰ্ম্মে পুৰুষক যাবন্ত নেৰয়
 কৰিবন্ত তত কাল ।
 কৰ্ম্মৰ পূৰ্ববত অপিব কৃষ্ণত
 কৰ্ত্তাদি ক্ৰিয়া সকল ॥ ১৫১
 স্বধৰ্ম্মক ধৰি ফল ত্যাগ কৰি
 কৰিব যতেক কৰ্ম্ম ।
 যেন ভৃত্য জনে আকাজ্ঞা বিহীন
 কৰে আজ্ঞাবহ কৰ্ম্ম ॥
 জানি নবপতি শ্বিৰ কৰা মতি
 শোক মোহ পৰিহৰি ।
 আপোন কৰ্ম্মক সদা বাখিয়োক
 ধৰ্ম্ম নিৰোগত কৰি ॥ ১৫২

পাই হেন বোধ মানিল প্রবোধ
ধৰ্মপুত্রে যুধিষ্ঠিৰ ।
বোলে শুবা কৃষ্ণ জানিলে। নিশ্চয়
ভুমিসি বান্ধব মোৰ ॥
সম্পদ বিপদে তোমাৰ ত্রীপদে
আমাক বাধা সদায় ।
কহিলে। নিশ্চয় তোমাৰ সহায়
খণ্ডয় বিঘিনি ভয় ॥ ১৫৩
কহিয়োক আবে কিবা কৰ্ম কৰে।
তোমাৰ কিবা যুগুতি ।
চুফ অশ্বখামা আমাক হিংসিল
তাজি ধৰ্ম্ম ন্যায় নীতি ॥
বোলে কৃষ্ণ বাক দ্রোণৰ পুত্ৰক
নুমুৰাই ক্ষমিবাক ।
সেয়ে বাজধৰ্ম্ম কবিলে কুকৰ্ম্ম
লাগে দণ্ড বিহিবাক ॥ ১৫৪
তাক মাৰে। বুলি ভীমে গৈলা চলি
নভৈল ন্যায় যুগুতি ।
পৰম দাক্ষণ দ্রোণৰ নন্দন
জানিবা তুমি নৃপতি ॥
যুঁজিবাক বুলি লজ্জি হেমগিৰি
গিৰিশৃঙ্গ ভাঙ্গিলন্ত ।
মহা অস্ত্ৰ বলে কুবেরক জিনি
শিবোমণি আনিলন্ত ॥ ১৫৫
কৌবরৰ পতি নকৰিলা শ্রীতি
নজানে তান প্রভাব ।
যদি অশ্বখামা হয় সেনাপতি
পাণ্ডবৰ পৰাভব ॥
হেন পবাক্ষম ভয়ে কম্পে যম
ত্রিলোক জিনিবে পাবে ।
পূৰ্বে যেন মত আমাৰ সাক্ষাত
শুনা কথা অনন্তবে ॥ ১৫৬
কূট পাশা খেলি বাজ্য ধন এৰি
ভূমি সবে গৈলা বনে ।

সেহিটো সময় দ্রোণৰ তনয়
কৌবরৰ বিগ্ৰহানে ॥
দণ্ডবত ছই পিতৃক বোলয়
মনে মহা ক্রোধ কৰি ।
আপোন পুত্ৰৰ নিচিন্তিলা ভাল
বেদৰ বাক্য আচৰি ॥ ১৫৭
ভুমি ভৈলা চুফ যত মহা অস্ত্ৰ
অৰ্জুনক দিলা দান ।
যেন যোগ্য পুত্ৰ নাহিকে তোমাৰ
বংশতো নাহি সম্ভান ॥
হেন কটু বাণী দ্রোণাচার্য্যে শুনি
নকৰি বাক্যে বিবোধ ।
ব্রহ্মশিৰা নামে অস্ত্ৰক প্রদানি
মনাইলা তাক প্রবোধ ॥ ১৫৮
ব্রহ্মতেজ হস্তে সিটো অস্ত্ৰ ভৈলা
বিপুল তান শকতি ।
সবে জগতক নাশিবাক পাবে
অব্যর্থ তাহান গতি ॥
যতপি দিলন্ত নিখাস তেজন্ত
বিমৰিষি গুৰু বৰ ।
বোলে পুত্ৰ মোৰ কিছো নজানিল
সজ্জনৰ ব্যবহাব ॥ ১৫৯
অশাস্ত চৰিত্ৰে ভৈলা তাৰ মিত্ৰে
পিতৃকো মিত্ৰ নমানে ।
যশ ধন মান শূন্য হৈব প্রাণ
আপুন চৰিত্ৰে গুণে ॥
শুনি সিটো বোল ভৈলন্ত বিকল
অশ্বখামা মহাবলী ।
হস্তিনা এৰিলা হেমগিৰি গৈলা
কুবেরক যুঁজো বুলি ॥ ১৬০
কুবেরক জিনি শিবোমণি আনি
পাচে দ্বাবকাক গৈলা ।
আমাক সম্ভাষি যুদ্ধ যুদ্ধ হাসি
বচন বুলিবে গৈলা ॥

বল যশ রূপ   তোমার স্বরূপ
জগতে কবে প্রকাশ ।
শুনা যত্নপতি   আমার মিনতি
পূরিয়োক মন আশ ॥ ১৬১
ব্রাহ্মণক দান   দিয়ে হৃদশর্ন
আমার আনন্দ আতি ।
আবো চাটু নাটু   বচন বুলিল
শলাগি আমার শ্রীতি ॥
শুনা নৃপবর   আকাঙ্ক্ষা বিজব
মোহিবাক লাগি চিত্ত ।
আত অনন্তবে   দিলে চক্র বর
ধবিলা দ্রোণব স্তত ॥ ১৬২
ছহাতে ধবিলা   আলগাই চাইলা
তুলিবাক নপাবিলা ।-
তেরে বোলে বাণী   ওবা চক্রপাণি
আমাক সম্ভৃষ্ট কৈলা ॥
খোরা চক্রবর   আছে অস্ত্র মোর
তান শক্তি অদভুত ।
তিনিও লোকক   পারো নাশিবাক
যদি কবো মস্ত্রপুত ॥ ১৬৩
শুনি সিটো বাণী   সচকিত আমি
পুছিলে বাক্য প্রমাণি ।
কি কারণে আবো   চক্রক বাঞ্ছাহা
কহিয়োক সত্য বাণী ॥
অশ্বখামা বোলে   হৃদশর্ন বলে
তোমাক জিনিবো হেলে ।
ইটো মোর ভ্রম   কিবা অহম্মম
পিতৃব বিষাদে মিলে ॥ ১৬৪
দিলে পরিচ্ছেদ   তোমাত বিবাদ
নকবিবো কোনো কাল ।
এহি বুলি দ্বিজ   অন্য স্থানে গৈলা
মনত হইয়া বিকল ॥
ইটো কথা জানি   মোর বাক্য মানি
কবিয়ো কার্য্য নৃপতি ।

অর্জুন সহিতে   চবিরো বধত
চলিয়োক দ্রুতগতি ॥ ১৬৫
অশ্বখামা কাল   পবন বিশাল
ব্রহ্মশিবা অস্ত্র ধরি ।
তাহার দলনে   অর্জুনত বিনে
নাহি জগতব বৈবী ॥
ভীম গৈলা ধাই   যদি তাক পাই
অশ্বখামা কবে কোপ ।
ভীম হৈব নাশ   আমার দুর্ঘশ
মিলিব মহা সম্ভাপ ॥ ১৬৬
শুনি হেন বাণী   বোলে নৃপমণি
কৃষ্ণক শ্রমবি মনে ।
ভুমি দামোদর   পাণ্ডব ঈশ্বর
তোমাকেসে মানে প্রাণে ॥
সবাবো কাবণ   ভুমি নাবায়ণ
ইষ্ট নাহি তমু সম ।
এতেকে মাধব   যিহয় উচিত
সাধিয়ো আমার কাম ॥ ১৬৭
বোলে চক্রপাণি   উঠা নৃপমণি
বসিয়ো বধত উঠি ।
যেন মনোবধ   দেখায়োক পথ
গুড়াকেশ মহাবতী ॥
এহি বুলি কৃষ্ণ   বধত বসিলা
মনত আনন্দ কবি ।
পার্থ যুধিষ্ঠির   সম্মুখে বসিলা
কৃষ্ণক মধ্যত কবি ॥ ১৬৮
বধ দিলা এবি   বায়ুক সঞ্চাবি
বধ অশ্বসবে ধায় ।
কণেকতে পাইলা   ভীমব সমীপ
অর্জুনব বধ গই ॥
ঐষিক পর্বব   কথা মনোহর
শুনন্তে মিলে ভূমিতি ।
শুনা সভাসদ   তবিবা আপদ
অবগত হোক বতি ॥ ১৬৯

কৃষ্ণ নাম গুণ অৰণ কীৰ্ত্তন
 মুকুত সবাবো ধৰ্ম্ম ।
 হেনন কৃষ্ণক নভজিলা যদি
 ভৈলা গৰিহিত কৰ্ম্ম ॥
 জানি কৃষ্ণ সেৱা নকৰিবা ত্যাগ
 গৃহৰ মিছা জঞ্জালে ।
 কৃষ্ণৰ সন্তোষে কৰা গৃহকৃত্য
 যাবত নধৰে কালে ॥ ১৭০
 বাম কৃষ্ণ বাণী সততে ধৰিয়ো
 আন ধৰ্ম্ম পৰিহৰি ।
 ইহাত বিনায় নাহি আন গতি
 জানিয়োক নিষ্ঠ কৰি ॥
 বোলে কালিদাস মোৰ মনে আশ
 বেদৰ বাক্য আচৰি ।
 নিবন্তৰে মুখে যুযিয়োক হুখে
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বাম হৰি ॥ ১৭১

অশ্বখামা আৰু অৰ্জুনৰ মহাঅস্ত্ৰ ত্যাগ ; ব্ৰহ্মশিৰা
 অস্ত্ৰৰ দ্বাৰা উত্তৰাৰ গৰ্ভনাশ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ দ্বাৰা
 পৰীক্ষিতৰ প্ৰাণ সঞ্চাৰ
 পূৰ্ণ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনা জন্মেজয় ।
 মিলিল সমৰ যেন অৰ্জুন বিজয় ॥
 পুত্ৰৰ সম্ভাপে আৰো দ্ৰোণদীৰ ছুখে ।
 খেদি গৈলা ভীমসেন ক্ৰোধে আসৰিশে ॥ ১৭২
 কুক্কেত্ৰে নপাইলা একোয়ে উদ্দেশ ।
 অশ্বখামা কৃপাচাৰ্য্য গৈলা কোন দিশ ॥
 অনন্তৰে শুনিলন্ত লোকৰ মুখত ।
 দুয়োজনে গৈলা বাঙ্গালীকিৰ আশ্ৰমত ॥ ১৭৩
 যদি ৰাজা পুনৰপি পুছাহা আমাত ।
 কিবা হেতু অশ্বখামা গৈলা আশ্ৰমত ॥
 শুনা কথা সবিশেষ শ্ৰিৰ কৰি মন ।
 পিতামহ কথা লাগি ভোমাব ধন্তন ॥ ১৭৪

বাতি শিবিৰত পনি অশ্বখামা বীৰ ।
 নিদ্রাতুৰ জনৰ সাধিলে মহামাৰ ॥
 মাৰিলন্ত পাণ্ডৱৰ পঞ্চগুটি হত ।
 শোক পাই কুকপতি নিদ্রিল বহুত ॥ ১৭৫
 অনন্তৰে দুৰ্য্যোধন গৈলা পৰলোক ।
 কৃপ কৃত অশ্বখামা চলে হস্তিনাক ॥
 যাহন্তে মনত অশ্বখামা চিন্তে আতি ।
 কিনো অৱগৰ্ব্বী মই কিনো মন্দমতি ॥ ১৭৬
 মৃতকক সন্তোষিবে হাতে অস্ত্ৰ ধৰি ।
 অন্ধকূপ অন্ধকাৰে নিদ্রিতক মাৰি ॥
 কিবা কাৰ্য্য আচৰিলেঁ। কিবা পৰাক্ৰমে ।
 লোকত দুৰ্ব্বশ পৰকালে নিবে যমে ॥ ১৭৭
 উগ্ৰশাস্তি কৰিবন্ত নবকত ধৰি ।
 পৰম পাতকী মই ছোৱালক মাৰি ॥
 স্বৰূপে তক্ষৰ ভৈলেঁ। অতি পাপাচাৰী ।
 কৰিলেঁ। এতেক পাপ কিবা আশা কৰি ॥ ১৭৮
 বহু জন্মে স্বধৰ্ম্ম আচৰে যিটো জন ।
 শত জন্মান্তৰে হয় ব্ৰাহ্মণ নন্দন ॥
 সত্য শৌচ দয়া ক্ষমা যতেক সংঘম ।
 সঙ্ক্যা ন্যাস আদি কৰি দ্বিজৰ নিয়ম ॥ ১৭৯
 সমস্ত ত্যজিলেঁ। হই ব্ৰাহ্মণ সম্ভতি ।
 কিবা কৰ্ম্মফলে মোৰ এতেক বিপত্তি ॥
 দুৰ্জ্জনক সন্তোষিবে ভৈলেঁ। দুৰ্ব্বিনীত ।
 আপুনি সাধিলেঁ। আপুনাৰ আজ্ঞাঘাত ॥ ১৮০
 ইন্দ্ৰিয়সবক দমি নিয়মি মনক ।
 মহা মহা দ্বিজসবে চিন্তে দৈববক ॥
 কিবা মহা মোহে মই মজিলেঁ। আশাত ।
 মহাপাপ আচৰিলেঁ। পৰৰ বেলাত ॥ ১৮১
 ধিক ধিক বাহুবল বীৰত্ব আমাৰ ।
 এহি বুলি আপুনাৰ ধিকাৰে বিস্তৰ ॥
 বোলে অনৰ্থৰ কাৰ্য্য কৰিলেঁ। বহুত ।
 মনক নিয়মি আবে সাধেঁ। নিজ হিত ॥ ১৮২
 হেন মত আলোচিয়া দ্ৰোণৰ কুমাৰ ।
 বাঙ্গালীকিৰ আশ্ৰমত গৈলা একেধৰ ॥

অনন্তবে শুনা বাজা যেন পাচ কথা ।
 শোক দুখে লই অন্তবত মহা ব্যথা ॥ ১৮৩
 ক্রান্তগতি চলে ভীম হুয়া ক্রোধে অন্ধ ।
 অশ্বখামা বধিবাক মনত প্রবন্ধ ॥
 বাল্মীকিব আশ্রমত ভৈলা উপস্থিত ।
 কৃষ্ণার্জুন দুয়োজনে মিলিল তহিত ॥ ১৮৪
 দেখিয়া ভীমক বধে কিছোদূর হস্তে ।
 ক্রণেক বহিয়ো দদা পার্শ্বে মাতিলস্তে ॥
 পার্শ্বব বাক্যত ভীমে নেদিলস্ত কাণ ।
 বোলে অশ্বখামা ছুফি আছা কোন স্থান ॥ ১৮৫
 লোকক মাঝিলি তই নিদ্রাতুব পাই ।
 সম্মুখত ধব অস্ত্র বুজ্জি মুনিবাই ॥
 কৈত অশ্বখামা বুলি পারস্ত আটাস ।
 শুনি ঋষি সমজ্যাত মিলিল তবাসু ॥ ১৮৬
 হেন শুনি অশ্বখামা ভৈলস্ত কম্পিত ।
 বোলে মোৰ ব্যর্থ ভৈলা আত্ম চিন্তা যত ॥
 কৰ্ম্মফলে আসিয়া মিলিল বিসঙ্গতি ।
 ভীমৰ হাতত আজি নেদেখোঁ নিষ্কৃতি ॥ ১৮৭
 মাঝিবো মঝিবো কিম্বা ভীমৰ হাতত ।
 এহি বুলি দশন চোবাবে দ্রোণহৃত ॥
 ব্রহ্মশিবা অস্ত্র লৈলা পিতৃপদ স্মরি ।
 অনন্তবে ব্রহ্মমস্ত্রে মস্ত্রপূত কবি ॥ ১৮৮
 চাৰিদণ্ড মহা অস্ত্র শত্রুক হুঙ্কাৰি ।
 বোলে আজি অপাণ্ডরা হৌক বহুঙ্কাৰী ॥
 মেঘব গৰ্জ্জনে অস্ত্র আকাশে উঠিল ।
 অস্ত্রব মুখত জ্বলে ভীষণ অনল ॥ ১৮৯
 দেখি ঋষি দেবগণে কৰে হায় হায় ।
 নাবদ আসিল লবি দেখি বিপর্যয় ॥
 হেন কালে উপনীত অৰ্জ্জুনৰ বথ ।
 বথব সাবধি কৃষ্ণ জগতৰ নাথ ॥ ১৯০
 আকাশত দেখি হেন প্রচণ্ড অগনি ।
 আথে বেধে বোলে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক বাণী ॥
 কিবা চাহি আছা সখি কিবা ভাবনাত ।
 ইটো মহাকাল অস্ত্র দেখন্তে সাক্ষাত ॥ ১৯১

দণ্ড পৰে হৈব নাশ পাণ্ডব যতেক ।
 জানি শীঘ্ৰে অস্ত্র ধৰি বাধা আপোনাক ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনা বাজা সন্ত ।
 এতেক বুলিলা যেবে কৃষ্ণ ভগবন্ত ॥ ১৯২
 গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 জাম্প মাঝি গই ধবণীত ভৈলা থিয় ॥
 অনন্তবে বোলে গৰ্জ্জি শুনা দ্রোণ-হৃত ।
 পাণ্ডবক হেন জ্ঞান তোহোৰ মনত ॥ ১৯৩
 নিদ্রাতুব ভয়াতুব শৰণাগতক ।
 সৰ্ববধা কবন্ত বক্ষা যত আৰ্য্য লোক ॥
 তই বিপৰীত ভৈলি কাৰ্য্য বিপর্যয় ।
 পশুতো অধম হেন পৰম নির্দয় ॥ ১৯৪
 তোৰ প্রাণ লৈবো আজি মোৰ অঙ্গীকাৰ ।
 এহি বুলি শঙ্খনাদ কৰি বীৰবৰ ॥
 আতি কোপে বাছি লৈলা পাশুপাত অস্ত্র ।
 গুরুক সেবিল মনে গলে ধৰি বস্ত্র ॥ ১৯৫
 কৃষ্ণ আৰো যুধিষ্ঠিৰে কবিলন্ত সেব ।
 বোলে বাক্য তুমি কৃষ্ণ মোৰ ইচ্ছাসেব ॥
 যদি তমু পারে থাকে মোৰ মন চিত ।
 অস্ত্রসমে অশ্বখামা হৌক ভঙ্গীভূত ॥ ১৯৬
 এহি বুলি গাণ্ডীৰ ধনুত দিলা গুণ ।
 অনন্তবে অস্ত্র বাছি লৈলন্ত অৰ্জ্জুন ॥
 চিকিমিকি কৰে বাণ আতি অনুপাম ।
 মহেশ প্রদত্ত অস্ত্র পাশুপাত নাম ॥ ১৯৭
 মস্ত্র পড়ি ধনঞ্জয় অস্ত্র দিলা এৰি ।
 টলমল কৰে ক্ষিতি কম্পে থবধৰি ॥
 ঘনে ঘনে আকাশত হয় বজ্রপাত ।
 বহিল প্রচণ্ড বায়ু পৰে উল্কাপাত ॥ ১৯৮
 শুনন্তে দেখন্তে লোকে মিলে মহাভয় ।
 সবে বোলে মিলে আজি অকালে প্রলয় ॥
 হেন বিপৰীত কাৰ্য্য দেখি আচম্বিত ।
 ধাম ধাম বুলি ব্যাস নাবদ বদতি ॥ ১৯৯
 দুহোৰ সম্মুখে থাকি বোলে দুয়ো বাক ।
 আপোন বিবাদে কিয় মাঝিবা সৃষ্টিক ॥

হৃদয়ত নিচিস্থিয়া সৃষ্টিৰ কাৰণ ।
 পশুবলে গৰ্ব কৰি যিবা মুজেন ॥ ২০০
 সৃষ্টি নাশিবাক চাহে আত্ম প্ৰয়োজনে ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম ঈশ্বৰক নমানিল মনে ॥
 এতেকে কাৰ্য্যত নিজ পুণ্য হোৱে ক্ষয় ।
 অন্তকালে যমদূতে নৰক ভুঞ্জায় ॥ ২০১
 উভয়ৰ বাক্য শুনি বুজি অভিপ্ৰায় ।
 হৃদয়ৰ ক্ৰোধ গৰ্ব ত্যজি ধনঞ্জয় ॥
 পুনু মন্ত্ৰবলে কৰি অন্তৰ আহ্বান ।
 আপোনাৰ মহা অন্ত কৈলা সম্বৰণ ॥ ২০২
 অৰ্জুনৰ অন্ত যেৰে আসিল হাতক ।
 ডাক পাৰি অশ্বখামা বুলিলন্ত বাক ॥
 ক্ৰোধে অন্ধ হই আমি অন্ত দিলোঁ এৰি ।
 পাণ্ডৱক নমাৰিলে নাহিব বাহুৰি ॥ ২০৩
 ব্ৰহ্মশিৰ অন্ত শক্তি সকলে জানয় ।
 বক্ত স্পৰ্শ নকৰিলে মন্ত্ৰ নাদৰয় ॥
 তথাপিতো পাণ্ডৱক বাধিবাক মন ।
 উত্তৰাৰ গৰ্ভে আছে পুৰুষ সন্তান ॥ ২০৪
 উত্তৰাৰ গৰ্ভে পশি সন্তানক মাৰি ।
 আসন্তোক অন্ত মোৰ সত্য বন্ধা কৰি ॥
 অশ্বখামা বাক্য শুনি ধনঞ্জয় বীৰ ।
 ক্ৰোধত অস্থিৰ হুই কাম্পি থৰ থৰ ॥ ২০৫
 বোলে বোল নবধিলে পাপ অশ্বখামা ।
 অৰ্জুনৰ মনে নমানিব দয়া ক্ষমা ॥
 এতেক বুলিল যেৰে ছয়ো ঋষি আগে ।
 অনন্তৰে বোলে বাণী কৃষ্ণ মহাভাগে ॥ ২০৬

ছবি

বাহুদেৱ নিগদতি শুনা কথা মহামতি
 অশ্বখামা ব্ৰাহ্মণ তনয় ।
 য়েৰে বাজা যুধিষ্ঠিৰ বিৰাট নগৰে থাকে
 উত্তৰাৰ ভৈল পৰিশয় ॥

২৪০ (ঘ)

সেহিবেলা একজন তপস্বী ব্ৰাহ্মণ শুদ্ধ
 বুলিলন্ত উত্তৰাক চাই ।
 অগ্নিকালে কুকবংশ হৈবেক জানিবা ধ্বংস
 সেহিকালে জানিবা নিশ্চয় ॥ ২০৭
 তযু গৰ্ভে একগুটি পুত্ৰ হৈব উতপতি
 কুকবংশ বন্ধাৰ কাৰণ ।
 যিহেতু জন্মিব সিটো পৰীক্ষাৰ অৱস্থাত
 এতেকতে মিলি ঋষিগণ ॥
 ধৈৰ পৰীক্ষিত নাম সাধি চতুৰ্ভুগ কাষ
 যাঠিবৰ্ষ পাইব সিংহাসন ।
 হেনয় জনক আৰে নিবা তুমি যমলোক
 সাধিবাহা কিবা প্ৰয়োজন ॥ ২০৮
 কৃষ্ণৰ বাক্যক শুনি অশ্বখামা বোলে বাণী
 শুনা কৃষ্ণ ওবা চক্ৰপাণি ।
 তুমি নিকৰ্ণ মতি পাণ্ডৱৰ পক্ষপাতী
 মনে যেন কহিলা বথানি ॥
 আমাৰ বাসনা ইটো নহৈব সাম্ফল সিটো
 কুক পাণ্ডুবংশ হোক অন্ত ।
 তোমাৰ ছলনা যত সমস্তয়ে হোক হত
 নষ্ট হোক প্ৰভাৱ অনন্ত ॥ ২০৯
 কৃষ্ণ নিগদতি শুনা দ্বিজপুত্ৰ অশ্বখামা
 অৱশ্য তোমাৰ মন্ত্ৰপুত ।
 অন্ত ব্যৰ্থ নাহি হৈব পৰীক্ষিত বিনাশিব
 আমি পুনু কৰিবো জীৱিত ॥
 তুমি কাপুৰুষ বুলি হাসিবন্ত খলখলি
 আছে যত বীৰৰ সমাজ ।
 বুজিবন্ত জ্ঞানীগণ তুমি পাপ পৰায়ণ
 এতেকতে কৰিলা ইকাজ ॥ ২১০
 শিশুঘাতী মহাপাপ সম্যকে মিলাব তাপ
 বেদ শাস্ত্ৰ সবাৰ বিচাৰ ।
 কৰ্মফলে দৈৱ বল ভৱাৰ্ণৱে কৰ্ণধাৰ
 তিনিলোকে সমস্ত জীৱব ॥
 দুৰ্জজনক দণ্ডে যম প্ৰচণ্ড অগনি সম
 মনে কিছু দয়া ক্ষমা নাই ।

কোটি কোটি কল্পমান নবকত দিয়ে স্থান
তাক কেনে মুণ্ডগাহা তই ॥২১১
এতেক কহিলে। মই আতি অসহায় হই
মৌন ভাবে সহস্র বৎসৰ।
নিৰ্জন প্ৰদেশ স্থান কৰি সদা পৰ্য্যটন
মহাদুখ লভিবা বিস্তৰ ॥
ক্ৰোধহত্যা মহাপাপ মহাৰোগে পাই তাপ
লোকালয়ে থাকিবে নপাবে।
তেজ পুঞ্জ দুৰ্গন্ধত সৰ্ব্বথায় বিকলিত
হেন দুখ মিলিব তোমাৰে ॥২১২
পাণ্ডুকুল উজ্জ্বালক উত্তৰাৰ তনয়ক
যদিবা গৰ্ভত থাকা মাৰি।
গৰ্ভতে জীৱন্ত হই মাতৃ গৰ্ভ এৰি থই
পাণ্ডৱৰ আদৰত বাঢ়ি ॥
কুপাচাৰ্য্য পাশে থাকি অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ শিকিৱন্ত
শৌৰ্য্যে বীৰ্য্যে হৈব খ্যাতিমন্ত।
এন্তে হৈব মহাৰাজা আনন্দে পালিব প্ৰজা
তাক কোনে বৈৰ আচৰন্ত ॥২১৩
পৰম নিৰ্বোধ ভূমি এতেকে কহিলে। আমি
এহিসে আমাৰ ঠাকুৰালি।
সত্য আৰো তপস্তাৰ চাহা পৰাক্ৰম মোৰ
আজি মোহ অন্ধ চক্ষু মেলি ॥
কৃষ্ণৰ বাক্যক শুনি ব্যাসে বিমৰিষি গুণি
বোলে শুনা দ্ৰোণৰ নন্দন।
ঋষি মুনি যত লোক অৱহেলি সমস্তক
যেৰে তুমি ভৈলা নিদাৰ্দ্ধ ॥২১৪
যেৰে ব্ৰাহ্মণৰ ধৰ্ম্ম তেজি আচৰিলা কৰ্ম্ম
কৰ্ম্মবন্ধে হৈবা আসকতি।
এতেকতে নিষ্ঠ কৰি কৃষ্ণবাক্য অনুসৰি
ইজন্মতে ভুঞ্জিবা সম্প্ৰতি ॥
ব্যাসৰ বচন শুনি অনন্তৰে মনে গুণি
বোলে বাক্য দ্ৰোণৰ নন্দন।
শুনা ব্যাস মহাঋষি ওবা কৃষ্ণ মহাযশী
যেনমত বুলিলা বচন ॥২১৫

মনুষ্য শৰীৰ পাই কুৰ্ম্মা কুৰ্ম্মা বোগ ভয়
তাজিবাক পাৰে কোন জন।
নহৈব অসত্য বাক্য যেহে এই জীৱ লোক
থাকিবাক ভৈলা মোৰ স্থান ॥
কিন্তু বুজিয়োক সাৰ ক্ৰিতিপতি পাণ্ডৱ
আছে যত ঐশ্বৰ্য্য বিস্তৃতি।
সিটো সম্পদৰ মূল্য নোহস্ত মণিৰ তুল্য
সত্যে সত্যে কহিলে। প্ৰকটি ॥২১৬
ইটো মণি শিবে ধৰে শৰীৰৰ দুখ এৰে
দৈত্য তক্ষকত শঙ্কা নাই।
যাবত থাকন্ত প্ৰাণ কোনে কৰিবন্ত দান
হেন মহা মণি বহুচয় ॥
দেৱৰ্ষি নাৰদ ব্যাস দুহো পাৰে মোৰ আশ
এতেকে দুইৰ বাক্য ৰাখি।
দিলে। শিৰোমণি মোৰ এহিবুলি মহাবীৰ
মণি লই আতি বিমৰিষি ॥২১৭
ব্যাসৰ আগত থৈলা বোলে যেন ইচ্ছা কৰা
আৰে মোৰ মহা অস্ত্ৰ গই।
গৰ্ভস্থ সন্তান মাৰি সত্বেৰে আসোক চলি
তেৱে পাণ্ডৱৰ বক্ষা হয় ॥
ব্যাসদেৱে বোলে ভাল ইটো অস্ত্ৰ মহাকাল
মনত অসূয়া নকৰিবা।
ধৰা মোৰ উপদেশ ভজা তুমি হৃষীকেশ
তেৱে নিষ্ঠে নিজক তৰিবা ॥২১৮

পদ

ব্যাস বাক্য শুনি অস্থথামা কৰ যুৰি।
বোলে তোমাৰে বাক্যে নিজ কক্ষা এৰি ॥
সংসাৰে বিষয় হুখ বোলয় ঘাহাক।
আজি বৈৰাগ্যৰ পদে সমৰ্পিলে। তাক ॥২১৯
কৰাহা আদেশ কৃষ্ণ ঋষি দুয়োজন।
আজি মই চলি যাওঁ বদৰিকা স্থান ॥

আজি হস্তে নাহি পাণ্ডুৱত কিছু কোণ ।
এহি বুলি মন্ত্ৰে দিলা ধনুত আটোপ ॥ ২২০
মন্ত্ৰবলে ব্রহ্মশিৰা মহা! অস্তবব ।
বিদ্যুৎ চমকে গই আকাশে বিস্তৰ ॥
উত্তৰাৰ গৰ্ভ লাগি বায়ুবেগে গৈলা ।
গৰ্ভস্থ শিশুক মাৰি বাহুৰি আসিলা ॥ ২২১
জগতৰ আত্মা স্বামী কৃষ্ণ ভগৱন্ত ।
যাৰ কাৰ্য্য কাৰণৰ নাহি আদি অন্ত ॥
মৃতকক জীয়াইবে লাগি কিবা অদভুত ।
সূক্ষ্মৰূপে গৈলা কৃষ্ণ অস্ত্ৰৰ লগত ॥ ২২২
বালকক মাৰি যেনে অস্ত্ৰ বাহুবিলা ।
কৃষ্ণ চতুৰ্ভুজ ৰূপে গৰ্ভত পশিলা ॥
অমৃত নয়নে চাই প্ৰাণ সঞ্চাবিল ।
চক্ষু মেলি পৰীক্ষিত কৃষ্ণক দেখিল ॥ ২২৩
কৃষ্ণক দেখন্তে ভৈল ভকতিৰ পাত্ৰ ।
ভাগৱত শুনিবাবো এয়ে ফল মাত্ৰ ॥
শুনা ৰাজা তাত পাচে ভৈল যেন কথা ।
অখণ্ডামা অন্তৰত পাই মহা ব্যথা ॥ ২২৪
অনন্তৰে বৈবাগ্যক কৰি দৃঢ়মতি ।
সংসাৰ স্থখত ভৈল মহা বিৰকতি ॥
তাজিলন্ত ইন্দ্ৰিয়ৰ যতমানে কাম ।
উৰ্দ্ধবেতা জয়া গৈলা বদৰিকাশ্ৰম ॥ ২২৫
অনন্তৰে মনি পাই পাণ্ডুপুত্ৰগণ ।
কাষমনোবাক্যে কৰি কৃষ্ণক বন্দন ॥
ব্যাস আৰো নাৰদক লৈলন্ত সংহতি ।
ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ লাগি সবে কৰিলন্ত গতি ॥ ২২৬
যাহন্তে বথত বসি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
কৃষ্ণক বোলন্ত ৰাণী আশংসা বিস্তৰ ॥
মায়াৰ ৰচনা গৃহ পৰিবাৰ যত ।
মিলে স্থখ দুখ আদি দৈৱৰ বিহিত ॥ ২২৭
সবে ইটো স্বপ্নপ্ৰায় ভাল মতে জানি ।
শোক দুখ পাণ্ডু তাক মনত সুগুণি ॥
পুত্ৰ পুত্ৰ খণ্ডিছা আমাৰ সিটো তাপ ।
পাণ্ডৱসব যেন তুমি মাৰ ৰাপ ॥ ২২৮

অনন্তৰে কৰা কৃপা কৰণা সাগৰ ।
পৰম বান্ধৱ বুলি সেৱা কৈলোঁ সাৰ ॥
কায় কৰ্ম্মে হোক মনে অচলা ভকতি ।
দেৱ দ্বিজ সম্ভজন সেৱাত হোক মতি ॥ ২২৯
শ্ৰীকৃষ্ণ বদতি বাহু পুৰিল নৃপতি ।
আপুনাৰ কৰ্ম্মগুণে ভৈলা শুদ্ধমতি ॥
পৰকাল লাগি নাহি কিছো চিন্তা ভয় ।
জাহন্ততে আপোনাক তাবিলা নিশ্চয় ॥ ২৩০
হেন আলোচনে পাচে হস্তিনাক পাইলা ।
বাগ্ৰভণ্ডে সেনাচয় আটাস পাবিলা ॥
ৰণ জয় কৰি যেন পশিলা নগৰে ।
ডাক পাৰি জয় জয় ঘোষে নিবন্তৰে ॥ ২৩১
শুনিয়োক সভাসদ বুজিবা নিশ্চয় ।
দৈৱত আছয় যিবা খণ্ডন নহয় ॥
ধাৰ্ম্মিক জনৰো দুখ নিবন্তৰে দেখি ।
সাক্ষাত প্ৰমাণি পাণ্ডুৱত লোৱা সাক্ষী ॥ ২৩২
জানি বোগ শোক ভয় চিন্তা আদি যত ।
শীত উষ্ম সম সহিয়োক হৃদয়ত ॥
যতেক সংসাৰ দেখা আশাৰ সম্পদ ।
লোকৰ বিষয় মানে জীৱৰ আপদ ॥ ২৩৩
জানি সমস্তকে মনে কৰি পৰিহাৰ ।
কায় বাক্য মনে কৃষ্ণ সেৱা কৰা সাৰ ॥
বিৰচিল কালিদাস দীন হীন মতি ।
সভাসদে কৃষ্ণ কৃষ্ণ ঘোষিয়ো সম্প্ৰতি ॥ ২৩৪

দ্রৌপদীৰ সাঙ্ঘনা, যুধিষ্ঠিৰৰ শিৰোমণি ধাৰণ আৰু

শ্ৰীকৃষ্ণ-সংবাদ

ছবি

বৈশম্পায়ন নিগদতি শুনিয়োক নৰপাত
অনন্তৰে যেন পাচ কথা ।
অখণ্ডামা শিৰোমণি পাই পাণ্ডু পুত্ৰগণ
তাজি শোক চিন্তা আদি ব্যথা ॥

নিজ নগৰক পাই ভীমসেন অভিপ্ৰায়
 বুজি মনে পাৰ্থ মহাজ্ঞানী ।
 অশ্বখামা শিবোমণি ভীমৰ হাতত দিলা
 দাদা লোৱা বুলি মহামানী ॥ ২৩৫
 মণি লই বুকোদৰ বন্ধে গৈলা অভ্যস্তৰ
 যথা আছে দ্ৰুপদনন্দিনী ।
 দ্ৰৌপদীক আশ্বাসিলা শিবোমণি সমৰ্পিলা
 কহিলন্ত যুদ্ধৰ কাহিনী ।
 শুনি দ্ৰুপদৰ স্ততা মনে ভৈলা হৰ্ষযুতা
 পুত্ৰশোক ত্যজিল মনত ।
 প্ৰশংসিল প্ৰিয় পতি সাধিলা আমাৰ প্ৰীতি
 এৰি মায়া মমতা প্ৰাণত ॥ ২৩৬
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ বসিলন্ত সমাজত
 কৃষ্ণক সম্মুখে বহুৱাই ।
 পাত্ৰে মিত্ৰ সভাসদ বসিলন্ত চতুৰ্ভিতি
 যাৰ যেন আসন আছয় ॥
 কৃষ্ণৰ অপূৰ্ব ৰূপ দেখি সবে চাপ চুপ
 নেত্ৰৰ নিমিষ এৰি চাস্ত ।
 বহু তাৰাগণ মাজে যেন আকাশক ৰাজি
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ বিৰাজ কবন্ত ॥ ২৩৭
 শ্যাম তনু পীত বাস যুখে মৃদু মৃদু হাস
 কণ্ঠে শ্ৰমন্তক মণি জ্বলে
 লম্বিত অলকা পাস্তি শিৰত শোভে কিৰীটি
 দেখি সমজ্ঞ্যাৰ মন ভুলে ॥
 কপালে তিলক জ্বলে কৰ্ণত কুণ্ডল ভোলে
 সুপ্ৰসন্ন বদন কমল ।
 কমল নয়ন দুই স্ৰৱ আতি মনোময়
 যেন কামধেনু নিবমিল ॥ ২৩৮
 চাক কৰ্ণে তিনিবেথা তিল ফুল জিনি নাসা
 মনোময় অৰুণ অধৰ ।
 অৰুণ দশন কাস্তি যেন মুকুতাৰ পাস্তি
 বক্ষস্থল আতি কচিকৰ ॥
 গলে ভোলে বনমালা লম্বিত জানুত পৰা
 আৰো নানা মকৰত মণি ।

আজানু লম্বিত হাত কেয়ূৰ কঙ্কণে তাত
 উজ্জলয় চিকিমিকি আনি ॥ ২৩৯
 নাভি পদ্মকোষ সম জানু দুই মনোৰম
 কৰীকৰ সম উকল্লল ।
 অৰুণ চৰণ দুই দৰশনে স্তম্ভী হুই
 সাধে সবে মাত্মাৰ মঙ্গল ॥
 হেনয় কৃষ্ণক চাই বসি আছে ধৰ্ম্মৰায়
 কৃষ্ণত অপিল হেন প্ৰাণ ।
 কৃষ্ণৰ মহিমা গীত শ্ৰবি মনে পুলকিত
 ভক্তি ভাৱে সজল নয়ন ॥ ২৪০
 পাণ্ডৱৰ মহাদই পৰম হৰ্ষিত হই
 অশ্বখামা শিবোমণি লই ।
 ৰাজ সমাজৰ প্ৰতি সেহিবেলা কৰি গতি
 অনন্তৰে ৰাজাত বিনায় ॥
 মোৰ শোক দুখ দেখি আকুলিত বাক্য ৰাখি
 গুৰুৰ পুত্ৰক দিলা ধাৰ ।
 আনিলাহা শিবোমণি তান গুণ নতু শুনি
 কেনমতে কৰোঁ ব্যৱহাৰ ॥ ২৪১
 দ্ৰৌপদীৰ বাক্য শুনি বোলে পাচে যদুমণি
 যুধিষ্ঠিৰে থাকিল নম্ৰাতি ॥
 শুনা পাণ্ডৱৰ বাণী কুব্জৰ ইটো মণি
 অশ্বখামা লভিল সম্প্ৰতি ॥
 ইহাৰ মহিমা গুণ শ্ৰমন্তক মণি সম
 যদি তাক শিৰত ধৰয় ।
 ক্ষুধা তৃষ্ণা নিবাবয় নাহি ৰোগ ব্যাধি ভয়
 একোৱে বিধিনি নলজয় ॥ ২৪২
 যক্ষ ৰক্ষ দানৱত নাহি শঙ্কা হৃদয়ত
 ৰক্ষা কৰে সদায় শৰীৰ ।
 শত্ৰু হস্তে পীড়া ভয় কিছো মাত্ৰ শঙ্কা নাই
 অকালে মৃত্যুক নাহি ডৰ ॥
 মণিৰ মহিমা শুনি পাণ্ডৱৰ মহাবাণী
 বোলে সৰ্বকণে পুনু বাণী ।
 আমাৰেই অশ্বখামা ভয় এৰি ব্ৰহ্মবধে
 যদিবা আনিলো ইটো মণি ॥ ২৪৩

মোৰ হেন অভিপ্ৰায় শিবে ধৰে ধৰ্ম্মবায়
ভেৰে মিলে আনন্দ আমাৰ ।
শুনি বাক্য সমুচিত সভাসদ পুলকিত
সম্মিলা বাক্য যদুবৰ ॥
বোলে দৈব অবিজ্ঞাত বাঞ্ছা কৰা অৰ্থ যত
দৈবৰ বলত পায় লাগ ।
দৈবলক অৰ্থ যত সময়ে কৰি বঞ্চিত
জ্ঞানী সবে কবন্ত সন্তোষ ॥ ২৪৪
কৃষ্ণৰ আদেশ জানি যুধিষ্ঠিৰ মহামানী
মণি মুকুটত আৰি লৈল ।
কৃষ্ণসে মোহিল চিত্ত ভাৰ্য্যা ভাই অৰ্থ বিত
মনে মনে কৃষ্ণত অপিল ॥
অনন্তৰে বোলে বাণী শুনা কৃষ্ণ যদুমণি
পুত্ৰ দিয়া স্নমধুৰ বাণী ।
তুমি দেৱ সৰ্বজ্ঞান পূৰ্ব্বাপৰ যতমান
জানা তুমি বিশ্বৰ কাহিনী ॥ ২৪৫
এতেকে আমাৰ মতি শুনিবাতো আতি প্ৰীতি
হৃদয়ক পৰিত্বে কৰয় ।
পুছো কথা নাৰায়ণ দিয়া মোক সমিধান
দূৰ হোক মনৰ সংশয় ॥
ধনুৰ্দ্ধাৰী দ্ৰোণসুত পাইলা মণি অদভুত
বথানিলা মহিমা বিস্তৰ ।
পাইলা অস্ত্ৰ ব্ৰহ্মশিৰা নাশিবাক পাৰে ধৰা
হেনয় শক্তি আছে যাৰ ॥ ২৪৬
মহাৰথী হৈব থাক বথী নুবুলিলা তাক
কুকৰ্ণে মহা সমবত ।
খুলি শিৰিবৰ দ্বাৰ সাধিলন্ত মহামাৰ
ইটো কথা শুনন্তে অদ্বিত ॥
জানো মোৰ কৰ্ম্মদোষ বিধাতা কৰিলা ৰোষ
ততো শুনিবাক বাঞ্ছা ভৈলা ।
অশ্বখামা একজন কৰি কিবা প্ৰবৰ্ত্তন
আমাৰ পক্ষক নাশ কৈলা ॥ ২৪৭
যেন মদমত্ত হস্তী অবাধিত যাৰ গতি
হে বীৰ ক্ৰপদৰ হৃত ।

লক্ষ লক্ষ মহাবীৰ সম্মুখত নোহে দ্বিৰ
তাহাক বধিল কেনমত ॥
কিনো হিয়া বজ্ৰসম নিদ্রিতৰ ভৈল যম
কোন মহতৰ আজ্ঞা পালি ।
সমস্ত বীৰক মাৰি নিৰ্ভয়ে গৈলন্ত কিৰি
পাণ্ডৱক শোকশেলে শালি ॥ ২৪৮
শুনা শুনা যদুবৰ বিপদ আপদ দ্বাৰ
শোক দুখ সিন্ধুত বুৰিলো ।
অবিজ্ঞাত মায়া ডোৰ তাক মানি হৃথকৰ
নানা মতে যাতনা ভুঞ্জিলে ॥
জানিলে নিশ্চয় কৰি সন্তসেৱা পৰিহৰি
আচৰিলে ঈশ্বৰৰ দ্ৰোহ ।
এতেকতে স্মৃথ বুলি দুখ সমুদ্ৰত পৰি
মায়া পাশে সদায় নিগ্ৰহ ॥ ২৪৯
দুস্ত্যজ দুঃসহময় যতেক বিষয়চয়
তাক লাগি তথাপি যতন ।
কিনো মায়া মধু পাই চুৰ্ত্তি জ্ঞান কিছো নাই
কিবা গতি হৈব নাৰায়ণ ॥
পৰম বিষয়ী নৰে মৰিলে নৰকে পৰে
জীৱন্ততে ভুঞ্জয় নিকাৰ ।
ইটো কথা মনে স্মৰি কাম্পে হিয়া তৰতৰি
নেদেখে তৰণ আপুনাৰ ॥ ২৫০
বিৰচিল কালিদাস সন্ত সেৱা মনে আশ
হেন কৃপা মিলোক আমাৰ ।
সমস্ত সন্তোষ লাগি কৃষ্ণ দ্বৈপায়ন ঋষি
বচিলন্ত ভাৰত পয়াৰ ॥
অৱগাই মন চিত্ত শুনিলে ভাৰত পদ
হোৱে স্বধৰ্ম্মত নিষ্ঠ মতি ।
হৰিব সন্তোষে বুলি বিষয় কৰ্ম্মক কৰি
সাধে পৰকালত মুক্তি ॥ ২৫১
সমস্ত শাস্ত্ৰত কয় সন্তসেৱে যুখে গায়
সমস্ত ধৰ্ম্মৰ বাজা নাম ।
জানি বাত্ৰি কিবা দিন ঘোষিয়োক সৰ্ব্বক্ষণ
নিবন্তৰে কৃষ্ণ ৰাম ৰাম ॥ ২৫২

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাক্য শুনি দৈবকী তনয় ॥
 বোলে পুছিলাহা যেন কথা শুনিয়োক ।
 আত্মজ্ঞানে সংসাৰৰ মায়া এৰিয়োক ॥ ২৫৩
 সৰ্বগুণে স্তম্ভিত হয় স্বধৰ্ম্মত ।
 যমক জিনিল সিটো জানিবা নিশ্চিত ॥
 পৰকালে হয় তাৰ বৈকুণ্ঠত ঠাই ।
 বিষয়ীৰ দোষ গুণে তাক নোচোৱয় ॥ ২৫৪
 মনুষ্য জনমে পাপ পুণ্য অসংখ্যাত ।
 যিবা লাগে কৰ্ম্মফলে খুজি পায় তাত ॥
 এতেকে বুজিবা কৰ্ম্ম পুণ্যৰ নিদান ।
 জানি কৰ্ম্মপথে ৰাজা হোৱা পুণ্যৱান ॥ ২৫৫
 ব্ৰহ্মা হৰ যম আদি যতেক মহন্ত ।
 কৰ্ম্মপন্থে মহাতপ সবে আচৰন্ত ॥
 অনন্তৰে শুনা কথা শিবিৰ প্ৰমাদ ।
 যাক স্তম্ভৰণে মিলে মনত বিষাদ ॥ ২৫৬
 যি কালত হই দ্ৰোণ সেৱাপায়ণ ।
 অৰ্জ্জুনক নানা অস্ত্ৰ কৰিলন্ত দান ॥
 সেহিবেলা মহা অস্ত্ৰ লৈলা বলে সাধি ।
 দ্ৰোণে বুলিলন্ত বাণী তনয়ক বাধি ॥ ২৫৭
 ইটো ব্ৰহ্মশিৰা অস্ত্ৰ কালৰ সদৃশ ।
 যাৱত জীৱিত আমি নকৰা প্ৰকাশ ॥
 নধৰিবা ইটো অস্ত্ৰ লোকৰ আহ্লাদে ।
 মোৰ বাক্য নাৰাখিলে পৰিবা বিপদে ॥ ২৫৮
 ইহকালে কদাচিতো নহৈব স্তম্ভতি ।
 অন্তকালে হৈব তোৰ নৰকেসে গতি ॥
 এহিহেতু অশ্বখামা কপট স্বভাৱে ।
 ঘোৰ যুদ্ধ নকৰিলা জানো ক্ৰোধ হোৱে ॥ ২৫৯
 কুকপতি নজানিলা তাহান শক্তি ।
 এতেকতে তাক নকৰিলা সেনাপতি ॥
 আপোন কৰ্ম্মৰ ফল ফলে নিবন্তৰ ।
 যেৰে উক ভাঙ্গিলন্ত কুক নৃপতিৰ ॥ ২৬০

পৃথিৱীত পৰিলন্ত হাকুলে ব্যাকুলে ।
 শৰীৰৰ দুখে যেন জীৱ ৰাজ কৰে ॥
 কিনো নিদাকণ ভীম দয়া বিবৰ্জিত ।
 সেহিবেলা কৰিলন্ত শিবে পদাঘাত ॥ ২৬১
 শোক দুখ অপমানে যুতুৱত হই ।
 কেঙ্কাই বহিল ৰাজা মহাদুখ পাই ॥
 সন্ধ্যা ভৈলা আমি সবে আসিলোঁ গৃহত ।
 কৃপা কৃত অশ্বখামা মিলিল তথাত ॥ ২৬২
 ৰাজাৰ অৱস্থা দেখি মনে শোক পাই ।
 সেহিবেলা বুলিলন্ত দ্ৰোণৰ তনয় ॥
 সেনাপতি ভৈলা মানে সবে চাটুকাৰ ।
 মনে মনে পাণ্ডৱত চেনেহ বিস্তৰ ॥ ২৬৩
 আমি সেনাপতি ভৈলে তোমাৰ বান্ধৱ ।
 নিশ্চয় আছিল পাণ্ডৱৰ পৰাভৱ ॥
 আছন্ত শক্তি হেন আজিও বাহত ।
 আজিও নাশিব পাৰোঁ পাণ্ডুপুত্ৰ যত ॥ ২৬৪
 শুনি গাধুৰ্ব্বাদ কৰি দ্ৰোণৰ পুত্ৰক ।
 কৰিলন্ত সেনাপতি পদে অভিষেক ॥
 শুনিয়োক নৰপতি পৰম মহন্ত ।
 কালেসে সবাবো স্তম্ভ দুখ সাধিৱন্ত ॥ ২৬৫
 দ্ৰৌণিৰ শক্তি নাহি হেনয় কাৰ্য্যত ।
 দৈৱবলে মাৰিলন্ত শিৱৰ কৃপাত ॥
 শিৱৰ অসীম শক্তি বুজিবা নিতান্ত ।
 শিৱৰ আশীষে মনোবথ পুৰিলন্ত ॥ ২৬৬
 ভগৱন্ত কদ্ব যাৰ স্তম্ভসম হয় ।
 বল বীৰ্য্য তুচ্ছ তাৰ অমৰত্ব পায় ॥
 বাসৱৰো পৰাজয় প্ৰভাৱে শিৱৰ ।
 অশ্বখামা জয় ভৈলা প্ৰসাদে কদ্বৰ ॥ ২৬৭
 দেৱৰ দেৱতা শিৱ জানি আছেঁ তন্ত্ৰ ।
 অল্পমতি নজানয় শিৱৰ মহন্ত ॥
 সকলো ভূতৰে শিৱ আদি মধ্য অস্ত্ৰ ।
 স্বকপত শিৱ সৃষ্টিপতি ভগৱন্ত ॥ ২৬৮
 দেৱৰ দেৱতা শিৱ সবাব অস্ত্ৰক ।
 অল্প ক্ৰোধে পাৰে কৰ্ম্মবিৰে ব্ৰহ্মাণ্ডক ॥

অলপ সেৱাত তুষ্ট হোন্ত আশুতোষ ।
 সেৱক জনত নৰাখন্ত কিছো বোম্ব ॥ ২৬৯
 শুনা বাজা পূৰ্বকালে দক্ষ প্রজাপতি ।
 কবিলন্ত মহাযজ্ঞ শিৱক নম্ৰাতি ॥
 নকৰিলা শিৱক কিছোই সতকাৰ ।
 মনে অৱগৰ্ব্ব আতি ভৈলা নৃপবৰ ॥ ২৭০
 সি কাৰণে তাৰ মহা যজ্ঞ ভৈলা ভ্ৰষ্ট ।
 ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি সমে দক্ষ গৈলা নষ্ট ॥
 শিৱৰ সন্তোষে দক্ষ পুনু পাইলা প্রাণ ।
 পুনৰপি কবিলন্ত যজ্ঞ সম্পাদন ॥ ২৭১
 সেহিহেতু সিদ্ধ সাধ্য কিম্বৰ চাৰণ ।
 সমস্তয়ে সেৱা কৰে শিৱৰ চৰণ ॥
 হেন ভোলানাথ শিৱ সন্তোষ কাৰণ ।
 মৰিল তোমাৰ পুত্ৰ ইষ্ট বন্ধুগণ ॥ ২৭২
 কৃষ্ণৰ মুখত শুনি হেন বাক্যচয় ।
 মজল নয়নে বোলে ধৰ্ম্মৰ তনয় ॥
 পৰম মহন্ত শিৱ আতি শুভাশয় ।
 সমস্ত জীৱক দেখে শুদ্ধ ব্ৰহ্মায় ॥ ২৭৩
 বুলিলা বচন হেন শিৱৰ কাৰণ ।
 মৰিল তোমাৰ পুত্ৰ যত ইষ্ট জন ॥
 ইটো বাক্যে ভৈলা ঘোৰ মনত সংশয় ।
 দিয়ে পৰিচ্ছেদ মোক দীন দয়াময় ॥ ২৭৪
 কেশৱে বোলন্ত শুনা নৃপ যুধিষ্ঠিৰ ।
 পৰম দয়ালু শিৱ সন্ত সেৱাপৰ ॥
 কুৰুক্ষেত্ৰ মহাযুদ্ধ য়েৰে আৰম্ভিলা ।
 পাণ্ডৱ শিৱৰ দ্বাৰ সদায় বক্ষিলা ॥ ২৭৫
 ভালে ভালে অষ্টাদশ ৰাত্ৰি গৈলা বই ।
 শিৱৰ বক্ষিলা শিৱ আহ্লাদিত হই ॥
 য়েৰে সেনাপতি হই অশ্বখামা বীৰ ।
 মধ্য ৰাত্ৰি উপস্থিত পাণ্ডৱ শিৱৰ ॥ ২৭৬
 দেখে ছুৱাৰত আছে এক মহাবীৰ ।
 হাতত ত্ৰিশূল খড়্গ আতি চমৎকাৰ ॥
 তথাপিতো অশ্বখামা বোলে আগবাঢ়ি ।
 বোলে কোন জন তুমি কোঁৱৰৰ বৈবী ॥ ২৭৭

শিৱৰ দুৱাৰ এবিয়োক ঝাণ্ট কৰি ।
 নহলে মৰিবা শৰ অগনিত পুৰি ॥
 ছদ্মবেশী শিৱে বোলে শুনন্তে অদ্ভুত ।
 কিবা অস্ত্ৰ লই তোৰ এতেক আশ্ৰফাট ॥ ২৭৮
 চোৰ যুদ্ধে কোঁৱৰক সন্তোষিবা তুমি ।
 হেন কৰ্ম্ম কৰিবাক কেনে দিবো আমি ॥
 মহেশ মুখত শুনি হেন দস্ত বাণী ।
 পৰম আটোপে দ্ৰৌণি ধৰি ধনু খানি ॥ ২৭৯
 বাছি বাছি শেল শূল নানা অস্ত্ৰ এৰে ।
 ধূৰ্জ্জটিৰ গাৱে পৰি উকৰিয়া পৰে ॥
 হেন দেখি পৰম বিস্ময়ে দ্ৰৌণমুত ।
 বোলন্ত মিনতি বাক্য হই অষ্টাদত ॥ ২৮০
 তুমি ব্ৰহ্মা বিষ্ণু কিবা কাল কদ্ৰহৰ ।
 স্বৰূপ বুজাই দুখ খণ্ডিয়োক মোৰ ॥
 ভকত বৎসল দেৱ দেৱ আশুতোষ ।
 দ্ৰৌণিৰ প্ৰাৰ্থনা শুনি ভৈলন্ত প্ৰকাশ ॥ ২৮১
 শিৱক আগত দেখি দ্ৰৌণৰ নন্দন ।
 কবিলন্ত বহুস্ততি সন্তোষ কাৰণ ॥
 অনন্তৰে প্ৰাৰ্থিলন্ত দুৱাৰক তেজা ।
 পাণ্ডৱক মাৰি মই কৰোঁ ৰাজপূজা ॥ ২৮২
 শিৱে বোলে জন্ম মৃত্যু দুয়ো মায়াময় ।
 কালক্ৰমে কালেসে সবাবো সাধে লয় ॥
 অনন্তৰে কৰিয়োক কাৰ্য্য যেন হিত ।
 এহি বুলি আশুতোষ ভৈলা অস্তহিত ॥ ২৮৩
 কৃপ কৃত অশ্বখামা শিৱৰক গৈলা ।
 পঞ্চপুত্ৰ সমে শিৱৰক বিধৱংসিলা ॥
 যদি শিৱে শিৱৰ নছাৰে দুৱাৰ ।
 হেন বা শক্তি কিবা আছিল দ্ৰৌণিৰ ॥ ২৮৪
 এতেকে বুজিবা তুমি দৈৱেসে কাৰণ ।
 কাল পূৰ্ণ ভৈলে মিলে সবাবো মৰণ ॥
 তুমি কিবা আমিযো মৰিবো যথা কালে ।
 দুদিনৰ আগ পাচ হয় কৰ্ম্মফলে ॥ ২৮৫
 কাল পাত্ৰ ভেদ নাহি মৃত্যুৰ সাক্ষাত ।
 জন্মিলে মৰণ মিলে সমস্ত দেহত ॥

আৰু জানি জ্ঞানীগণে মৃত্যু চিন্তা এৰি ।
 কৰ্মক কৰন্তু স্বধৰ্মক বন্ধা কৰি ॥ ২৮৬
 স্বধৰ্মত থাকি কৰি নিষ্কাম কৰম ।
 পত্নী পুত্ৰ বান্ধৱক কৰে উপশাম ॥
 যতেক কৰয় মানে দন্ত দ্বেষ এবে ।
 ঈশ্বৰ আজ্ঞায় বুলি মাত্ৰ কৃত কৰে ॥ ২৮৭
 সৰ্ব্বক্ষেপে স্তম্ভবন্ত ঈশ্বৰৰ নাম ।
 এহিমানে আপোনাৰ পৰম ধৰম ॥
 এহিসে মনুষ্য ধৰ্ম মুক্তিৰ উপায় ।
 নাম ভিন্ন শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম অন্য নাহিকয় ॥ ২৮৮
 হেন জানি শুদ্ধচিত্ত হোৱা ভূমি নৃপবৰ ।
 শোক মোহ ভয় চিন্তা হৈব মৰিমূৰ ॥
 মুচুৰে তোমাক আৰু কৰ্মৰ বন্ধনে ।
 স্বভাৱতে হৈবা মুক্ত জীৱন মৰণে ॥ ২৮৯
 মুনিয়ে বোলন্ত শুনা ৰাজা জন্মেজয় ।
 তযু পিতামহ শ্ৰেষ্ঠ পাণ্ডৱ তনয় ॥
 কৃষ্ণৰ কৃপাত পাই এতেক মুকুতি ।
 শোক তাপ এৰি সবে ভৈলা শুদ্ধমতি ॥ ২৯০
 দ্ৰুপদ কন্যাবো স্তম্ভ ভৈলা তনু মন ।
 স্বকী স্বকী কৰ্ম পন্থে নিমজিল মন ॥
 ঐষিক পৰ্বৰ কথা ব্যাসৰ বচন ।
 এহিমানে সমাপতি স্মৰা নাৰায়ণ ॥ ২৯১
 বিৰচিল কালিদাস মহা মৃত্যুমতি ।
 মহা অৱগব্বী লোক আতি মন্দমতি ॥
 ইন্দ্ৰিয় বিকল দেহ কণ আতিশয় ।
 অহৰ্নিশে বিষয়ৰ চেষ্টা নছাৰয় ॥ ২৯২
 ক্ষণে সুখ ক্ষণে দুখ ক্ষণে ভয় পাৱে ।
 কতোমান অপমান কতো ক্ষুণ্ণ হোৱে ॥
 হেনয় চিন্তৰ ইটো মহা চিন্তা জানি ।
 সৰ্বদোষ ক্ষমিবাহা যত মহাজ্ঞানী ॥ ২৯৩

শুনিয়োক সভাসদ বুজা এহিমান ।
 পৰম মুকুতি লাগি আছে যাৰ মন ॥
 হৰিৰ সন্তোষে বুলি গৃহকৃত্য কৰা ।
 মন চিন্তে মাধৱৰ সেৱা ধ্যান ধৰা ॥ ২৯৪
 সমস্ত লোকৰ জানা ইসে পুৰুষাৰ্থ ।
 পৰম সম্পদ ৰূপ চাৰি পৰমাৰ্থ ॥
 ইসে সনাতন ধৰ্ম মনুষ্য লোকৰ ।
 সেয়ে হলে সিদ্ধিৱন্ত কৰ্ম মনুষ্যৰ ॥ ২৯৫
 পৰকালে মিলে পুণ্য ইহকালে কীৰ্তি ।
 নিবন্তৰে সাধুসবে গায় গুণ গীতি ॥
 কীৰ্তিসমে পুণ্য যাৰ সঞ্চিত নহয় ।
 কিবা কাৰ্য্য সাধিলন্ত নৰ জন্ম পাই ॥ ২৯৬
 সকলো দেহতে পাই বিষয়ৰ বস ।
 মিলে পত্নী পুত্ৰ আদি বিষয় সৰ্ব্বস ॥
 মল মূত্ৰ ভুঞ্জি কৰে হৰিৰ মনত ।
 কিছো কাৰ্য্য নসাধিল সিসৰ জন্মত ॥ ২৯৭
 জানি মনে বিষয়ৰ আশা পৰিহৰি ।
 হৰি সেৱা কৰিয়োক ধৰ্ম বন্ধা কৰি ॥
 এতেকে হৈৱন্ত জানা আমাৰ কুশল ।
 লোকত থাকিব খ্যাতি বুলি ধৰ্মশীল ॥ ২৯৮
 ঘোৰ কলিকাল ইটো পৰম দুৰ্বাৰ ।
 নাম ধৰ্ম বিনা নাহি জীৱৰ উদ্ধাৰ ॥
 তপ ব্ৰত যাগ যোগ ধৰ্ম নিবন্তৰ ।
 জানা সমস্তয়ে হৰিনামৰ কিঙ্কৰ ॥ ২৯৯
 হেন হৰিনাম জানা সংসাৰ তৰণী ।
 জীৱৰ মুকুতি মূলমন্ত্ৰ শিৰোমাণ ॥
 জানি নিবন্তৰে তেজি আন যত কাম ।
 পাতক ছাড়োক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩০০

অষ্টাদশ পৰ্ব অসমীয়া মহাভাৰত

জ্ঞানী পৰ্ব

—*—

বন্দনা

পদ

জয় নমো নাৰায়ণ ব্ৰহ্ম সনাতন ।
ব্ৰহ্মা হৰে চিন্তে যাৰ অভয় চৰণ ॥
নমো নমো ভগৱন্ত পৰম পুৰুষ ।
ভকতৰ গতি দেৱ জয় হৃষীকেশ ॥ ২৮২৩২
হৰি বিনে গতি নাই জীৱন মৰণে ।
সৰ্ব পুৰুষাৰ্থ সিদ্ধি তাহাক্ৰ স্মৰণে ॥
হৃদয়ত থাকি যেহি দিয়ে সৰ্ব বুদ্ধি ।
সেহি হৰি স্মৰণে আৰম্ভ হোক সিদ্ধি ॥ ২৮২৩৩
অনন্ত ঈশ্বৰ হৰি অনন্ত চৰিত্ৰ ।
তমু নামে কৰে ইটো জগত পৰিত্ৰ ॥
তোমাৰ মহিমা নজানয় হৰ বিধি ।
দাস বুলি কৰা হৰি আৰম্ভৰ সিদ্ধি ॥ ২৮২৩৪
সবস্তু মাৰ মোত ছয়োঁক প্ৰসন্ন ।
ভাৰতৰ কথা মই কৰোঁহো বচন ॥
নাৰীপৰ্ব কথা ইটো সংসাৰতে সাৰ ।
ব্যাস মহামুনি পূৰ্বে কৰিলা প্ৰচাৰ ॥ ২৮২৩৫
বোলো কৃতাঞ্জলি মই শুনা সভাসদ ।
মহামুঢ় ছয়া কৰো ভাৰতৰ পদ ॥
কবিতাৰ গুণ নাই নহওঁ পণ্ডিত ।
তথাপি ভৈলেক পদ কৰিবাক চিত ॥ ২৮২৩৬
যুধিকে বাঞ্ছয় যেন হস্তী সমে যুঁজে ।
টিপটি চটকে পৰ্বত লৈবে খোজে ॥

সেহিমতে মোৰ মনে আশা ভৈল বৰ ।
পজু হৈয়া ঘোৰাৰ লগত দিলো লব ॥ ২৮২৩৭
পঞ্চায়ত ভোগ যেন ইচ্ছা দৰিদ্ৰৰ ।
মই অজ্ঞানীৰো ভৈল সেহি পটন্তৰ ॥
জানি জ্ঞানীগণে নিন্দা নকৰিবা মোক ।
মই মুৰখৰ প্ৰতি প্ৰসন্ন ছয়োঁক ॥ ২৮২৩৮
হৰিৰ চৰণ মনে শিৰোগত কৰি ।
বচিবো ভাৰত পদ মতি অনুসৰি ॥
ঘোৰ আশা কৰো কিন্তু বিঘা বুদ্ধিহীন ।
আদৰিবা জ্ঞানীজনে জানি অতি দীন ॥ ২৮২৩৯
নীচজনে বিকে যদি অমূল্য বতন ।
তাক জানো ঘৃণা কৰে কোন মহাজন ॥
হৰিৰ চৰিত্ৰচয় মহাৰত্ৰ জানি ।
যুগ্মতি বুলি ঘৃণা নকৰিবা জ্ঞানী ॥ ২৮২৪০
শুন্যোক সৰ্বজন ভাৰতৰ পদ ।
আতপৰে নাহি আউৰ ভৱৰ সম্পদ ॥
হেন জানি শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰা আক ।
তেৱেঁসে এৰাইবা ঘোৰ যম যাতনাক ॥ ২৮২৪১
সদায় শূনিবা বিষ্ণু বৈষ্ণৱ চৰিত ।
ইহলোকে পৰলোকে তেবে পাইবা হিত ॥
জানি শূনি সবে তৰিবা কৰা মন ।
বাম বাম ঘূষিয়োক যত সাধুজন ॥ ২৮২৪২

শতপুত্ৰৰ মৃত্যু শুনি ধৃতবাহুৰ শোক আৰু সঞ্জয়ৰ
সাধনা দান

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
শুনিলাহা কুৰুক্ষেত্ৰ যুদ্ধৰ নিৰ্ণয় ॥
তাত পাচে যেন ভৈল কৰিয়ো শ্ৰৱণ ।
ধৃতবাহু যেনমতে কৰিল ক্ৰন্দন ॥ ২৮২৪৩
যিটো জনে তাহাৰ কৰিলৈ শোক ক্ৰান্ত ।
বুলিবো তোমাত মই সিসব বৃত্তান্ত ॥
ভীষ্ম দ্ৰোণ সমে পুত্ৰসবৰ মৰণ ।
সঞ্জয়ৰ মুখে ৰাজ্য কৰিলা শ্ৰৱণ ॥ ২৮২৪৪
যেখনে শুনিলা জ্যেষ্ঠ পুত্ৰৰ মৰণ ।
বাপ দুৰ্য্যোধন বুলি হৰিলা চেতন ॥
গুৰি কটা বৃক্ষ যেন ভূমিত পৰিলা ।
ধৃতবাহু নৃপতিৰ চেতন হৰিলা ॥ ২৮২৪৫
নাসাত নাহিকে বায়ু নলবয় গাৱ ।
নিটালে পৰিলা যেন মৃতক স্বভাৱ ॥
চিত হুয়া পৰি আছে ভূমিৰ উপৰে ।
কেৱলে চক্ষুৰ জল পৰে ধাৰাসাৰে ॥ ২৮২৪৬
দেখি সঞ্জয়ৰ মনে মিলিল সংশয় ।
যদিবা ৰাজ্যৰো শোকে মৰণ মিলয় ॥
এহি গুণি সঞ্জয়ে তুলিলা ধৰি হাতে ।
শীতল জলক আনি ঢালিলেক মাথে ॥ ২৮২৪৭
তথাপিতো ৰাজ্যৰ শৰীৰ নোহে থিৰ ।
ছুই ধাৰে পৰে আতি নয়নৰ নীৰ ॥
হেন দেখি সঞ্জয়ৰ আকুল স্বভাৱ ।
কিনো বিধাতাৰ কাৰ্য্য বিপৰীত ভাৱ ॥ ২৮২৪৮
বৃদ্ধ বয়সত আন্ধ কৰি অনাথিত ।
পুত্ৰশোক সাগৰত পেলাইলেক আতি ॥
স্বৰ্গৰ খাটে যাৰ সতত শয়ন ।
উপৰত চন্দ্ৰাতপ দেখি বিতোপন ॥ ২৮২৪৯

সিহেন শৰীৰ পৰে ধূলাত বাগৰি ।
কিনো কৰি বিধাতা অজিলা হৰি হৰি ॥
হেন মনে গুণি সঞ্জয়ৰ দুখ মন ।
ৰাজ্যক সাবটি ধৰি মাতে ঘনে ঘন ॥ ২৮২৫০
কতোবেলি ধৃতবাহু লভিলা চেতন ।
হা হা দুৰ্য্যোধন বুলি কৰয় ক্ৰন্দন ॥
হৰি হৰি কৈক গৈল প্ৰাণৰ পুতাই ।
তোমাৰ বিষহে মোৰ ইটো প্ৰাণ যায় ॥ ২৮২৫১
যি শৰীৰে স্নগন্ধ চন্দন প্ৰতি নিত ।
মহাযত্নে কৰে দাসীগণে সালঙ্কত ॥
ইন্দু চন্দ্ৰ সূৰ্য্য সম শৰীৰৰ আভা ।
হেন মোৰ তনয়ৰ লুপ্ত ভৈল প্ৰভা ॥ ২৮২৫২
দাসগণে যাহাক সেৱয় অনুক্ষণ ।
হেন তনয়ৰ ভৈল মৃতিকা শয়ন ॥
কোমল শৰীৰ আতি ৰূপ বিতোপন ।
হেন শৰীৰক খাইবে শৃগাল শগুণ ॥ ২৮২৫৩
যাহাৰ প্ৰতাপ দেখি সবে কৰে ভয় ।
দ্বিতীয় বাসৱ যেন আমাৰ তনয় ॥
হেন মোৰ পুত্ৰক নিলেক কোন যমে ।
এহিবুলি হৃদয়ত ঘনে মুৰ্ত্তি হানে ॥ ২৮২৫৪
পুত্ৰশোকে ৰাজ্যৰ গাৱত নাহি থিৰ ।
ধাৰে বহি যাই আতি নয়নৰ নীৰ ॥
কপালত মুৰ্ত্তি হানি কৰয় ক্ৰন্দন ।
দিলেক বিধিয়ে মোক শতেক নন্দন ॥ ২৮২৫৫
মোৰ দুই চক্ষু হীন ভৈল জন্মাবধি ।
পুত্ৰচক্ষু দিল দান কৃপা কৰি বিধি ॥
পূৰ্ব্ব পাপফলে নভৈলেক কাৰ্য্য সিদ্ধি ।
হাতে দিয়া কাটি নিল পুত্ৰ হেন নিধি ॥ ২৮২৫৬
অকালতে কালে হৰি নিল পুত্ৰগণ ।
একেলগে মিলিলেক সবাবো মৰণ ॥
এক পুত্ৰ মৰিলে হৃদয়ে অসহন ।
মোৰ ভাগ্যে ভৈল শত পুত্ৰৰ মৰণ ॥ ২৮২৫৭
কিনো মোৰ বজ্জয় হৃদয় কঠিন ।
পুত্ৰৰ মৰণ শুনি নয়ায় জীৱন ॥

হৰি হৰি কিনো ঘোৰ কৰি আছো পাপ ।

একেলগে পাওঁ শতপুত্ৰৰ সন্তাপ ॥ ২৮২৫৮

মহাশোকে ৰাজ্যৰ গৱত নাহি থাকি ।

বীৰগণ স্তম্ভৰি কান্দয় পৰি পৰি ॥

হা হা দুৰ্য্যোধন বাপ দুঃশাসন কৰ্ণ ।

দুৰ্দ্ধৰিষ বুৰকেতু শকুনি বিকৰ্ণ ॥ ২৮২৫৯

হা বাপ দুৰ্ম্মুখ দুহুহ মহাবীৰ ।

ভগদত্ত হেন বীৰ পৰিল শৰীৰ ॥

বিৰোচন জয়দেথ বিজয় স্তবৰ ।

হা হা ভুৰিগুৱা বীৰ শৈল্য নৃপবৰ ॥ ২৮২৬০

হৰি হৰি ভীষ্ম পিতৃ মোক গৈলা এৰি ।

নৰহে জীৱন মোৰ তোমাক স্তম্ভৰি ॥

প্ৰতিপালি তুলিলা আমাক পুত্ৰ সম ।

এৱে মোক এৰি তুমি গৈলা কোন যম ॥ ২৮২৬১

বাঞ্জিলে মিলয় তমু আপোন মৰণ ।

পশুৰামে তোমাত হাৰিলে ঘোৰ ৰণ ॥

হেন ভীষ্মবীৰ তুমি পৰিলাহা ৰণে ।

কিমতে সহিবো প্ৰাণে নৰয় জীৱনে ॥ ২৮২৬২

কৰ্ণ হেন বীৰ যেন ত্ৰৈলোক্য বিজয় ।

যাৰ নাম শুনি দেৱাসুৰেও কান্দয় ॥

হেন কৰ্ণ বীৰ পৰি বৈল ঘোৰ ৰণে ।

কিমতে সহিবো প্ৰাণে তাহাৰ মৰণে ॥ ২৮২৬৩

দ্রোণ সম বীৰ নাই ই তিনি লোকত ।

অব্যৰ্থ সন্ধান যাৰ পণ্ডিত ৰণত ॥

শক্ৰগণে ভয় কৰে যাৰ নাম শুনি ।

হেন দ্রোণবধে মোৰ নৰয় পৰাগী ॥ ২৮২৬৪

ধৰি হৰি কৈক গৈলি শকুনি দুৰ্ম্মতি ।

তইসে কৰাইলি মোক এনুৱা দুৰ্গতি ॥

ভীষ্ম দ্রোণ বিদুৰে বুলিল বহু হিত ।

আপদ কালত তাক দেখিলোছো তিত ॥ ২৮২৬৫

পূৰ্ব জন্মে কিনো ঘোৰ আচৰিলা পাপ ।

সিকাৰণে পাওঁ মই দাক্ষণ সন্তাপ ॥

শত পুত্ৰশোকে মোৰ প্ৰাণ ফুটি যায় ।

বৃদ্ধকালে মোৰ কিনো ভৈলেক বিলায় ॥ ২৮২৬৬

হা পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন অন্ধৰ নয়ন ।

তোৰ শোকে মোৰ দেহে নৰহে জীৱন ॥

হস্তী ঘোৰা ৰথে যাৰ আগ পাচ কৰি ।

সৈন্য সেনাগণে থাকে সতত আৱৰি ॥ ২৮২৬৭

পাত্ৰ মন্ত্ৰী ভ্ৰাতৃ সমে বহল বিস্তৰ ।

সভা মাজে থাকে যেন দ্বিতী পুৰন্দৰ ॥

হেন পুত্ৰ পৰি বৈল ৰাজ্য পৰিহৰি ।

ইটো মহাশোক মই সহো কেন কৰি ॥ ২৮২৬৮

যাত ভেক নিশান ৰাজ্য জয়টোল ।

প্ৰজা সমূহৰ নুশুনিয়া মাত বোল ॥

হেন হস্তিনাত ৰৱ নাহি মানুষৰ ।

কাংস পৰি জিম গৈল সমস্তে নগৰ ॥ ২৮২৬৯

শতক পুত্ৰৰ নৰহিল একজন ।

কোনে মোৰ পিণ্ড জলাঞ্জলি দিবে দান ॥

বিধিৰ কপট মোত মিলিল অধিক ।

ইটো চাৰ জীৱন আছোক ধিক ধিক ॥ ২৮২৭০

যৈত পৰি আছে পুত্ৰ শুনিয়ে সঞ্জয় ।

তৈকে লাগি নিয়া মোক পৰাণ নৰয় ॥

শতক পুত্ৰৰ মোৰ শতক বোৱাৰী ।

মোৰ হেন দশা কিনো সবে ভৈল বাঁৰী ॥ ২৮২৭১

শুনহা সঞ্জয় মোৰ কৰ্ণাগত প্ৰাণ ।

পটেধৰী গান্ধাৰীক জান্তে মাতি আন ॥

পুত্ৰ শোকশেলে মোৰ ভেদিল হৃদয় ।

ক্ষণিকতে যাওঁ মই যমৰ নিলয় ॥ ২৮২৭২

এহি বুলি ৰাজা আতি আকুলিত ভৈলা ।

পুনৰপি ধৰণীত পৰি মূৰ্ছা গৈলা ॥

নাহিকে ৰাজ্যৰ গায়ে চেতন সমূলি ।

দেখিয়ে সঞ্জয়ে ধৰিলন্ত হাতে তুলি ॥ ২৮২৭৩

কতোবেলি ধৃতৰাষ্ট্ৰ লভিলা চেতন ।

পুত্ৰৰ সন্তাপে আতি ভৈল ক্ৰোধমন ॥

শোক অগ্নি উধাই মনে ৰাগি গৈলা আতি ।

বুলিলা বচন পাচে সঞ্জয়ক মাতি ॥ ২৮২৭৪

শুনিয়ে সঞ্জয় মোক নিয়ো এতিক্ষণ ।

যৈত আছে দুবাচাৰ পাণ্ডুপুত্ৰগণ ॥

পাপিষ্ঠ ভীমৰ আজি হৃদয় বিদাৰো ।
 খাণ্ডা হানি অৰ্জুনৰ শিৰশ্ছেদ কৰো ॥ ২৮২৭৫
 ধৰ্ম্মাত্মা সুধীৰ যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 সমগ্ৰিবো আন্ধ আজি হস্তিনা নগৰ ॥
 এহি বুলি বৃদ্ধ ৰাজা বাতুলৰ নয় ।
 পুত্ৰৰ সন্তাপে আতি শৰীৰ জ্বলয় ॥ ২৮২৭৬
 দেখিয়া সঞ্জয় দুখী ৰাজাৰ স্বভাৱ ।
 কৰে কৰ ধৰি তাক বুলিলন্ত ভাৱ ॥
 নকৰা সন্তাপ থিয় হোৱা মহাৰাজ ।
 দেখিছা যতেক সবে বিধাতাৰ কাজ ॥ ২৮২৭৭
 নকৰিবা অনুশোচ তুমি মহাজ্ঞানী ।
 আগম পুৰাণ শাস্ত্ৰ জানিছা আপুনি ॥
 মই কি প্ৰবোধ দিবো তুমি মহাজ্ঞানী ।
 নিজ হৃদয়ত ভালমতে চোৱা গুণি ॥ ২৮২৭৮
 বৃদ্ধতো প্ৰধান শাস্ত্ৰে পৰম পণ্ডিত ।
 ধৰণীমণ্ডলে তুমি ৰাজা অখণ্ডিত ॥
 অকণ্টকে মহাস্থখে প্ৰজাক পালিলা ।
 স্বৰ্গতো অধিকে তুমি ভোগক ভুঞ্জিলা ॥ ২৮২৭৯
 শতপুত্ৰ তুমি লভিলাহা মহাৰাজ ।
 মহাস্থখে পালি আছিলাহা ৰাজ কাজ ॥
 এতিয়া তোমাৰ সেই দশা পালটিল ।
 পুত্ৰশোকে চিৰকাল কান্দিবাক ভৈল ॥ ২৮২৮০
 জানিবাহা কৰ্ম্মাধীন সমস্ত সংসাৰ ।
 বিষয়ৰ যত সুখ সকলো অসাৰ ॥
 ধন জন পুত্ৰ ভাৰ্য্যা বিষয়ৰ যোগ ।
 কৰ্ম্ম অনুসাৰে মাত্ৰ পাই ভোগাভোগ ॥ ২৮২৮১
 ক্ষণিক সংসাৰ ইটো নোহে চিৰস্থায় ।
 আত চিন্তা কৰা মিছা জানা মহাৰায় ॥
 পূৰ্বে যত আছিলেক ৰাজা ৰাজেশ্বৰ ।
 দিলীপ মান্ধাতা পৃথু ৰঘু নৃপবৰ ॥ ২৮২৮২
 নহুয যযাতি হৰিশ্চন্দ্ৰ মহামতি ।
 সগৰ প্ৰমথ্যে আনো আছিল নৃপতি ॥
 সসাগৰা বহুমতী সিসবে ভুঞ্জিলা ।
 মহাযজ্ঞ দান আদি অনেক কৰিলা ॥ ২৮২৮৩

পৃথিৱীৰ ত্ৰাঙ্গণক নানা দান দিলা ।
 দুখী ভিক্ষী আদি সবে অদৰিদ্ৰ ভৈলা ॥
 কৰিলা অনেক সদকৰ্ম্ম যজ্ঞবৰ ।
 তথাপি নেৰাইলা কেহো কালৰ হাতৰ ॥ ২৮২৮৪
 আছিল ৰাৱণ ৰাজা বীৰ মাজে সাৰ ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল কৰিলা অধিকাৰ ॥
 অলেখ আছিল তাৰ পুত্ৰ নাতিগণ ।
 কোনে সীমা কৰিবেক যত পৰিজন ॥ ২৮২৮৫
 নাছিল বলৰ ওৰ মুনিস প্ৰধান ।
 তাৰ ভয়ে দেৱগণো সদা কম্পমান ॥
 যেখনে ধৰিলে কালে কোনে ৰাখে তাক ।
 একেতিলে সৰ্বনাশ কৰিলে সবাক ॥ ২৮২৮৬
 এতেকতে মনে তুমি কৰিয়ো বিচাৰ ।
 জনম মৰণ দুই কৰ্ম্ম বিধাতাৰ ॥
 উপজিলে মৃত্যু আছে সংসাৰ ভিতৰে ।
 কাল অনুসাৰে জীৱ যাতায়াত কৰে ॥ ২৮২৮৭
 কেহো চিৰঞ্জীৱ নোহে ই তিনি ভুৱনে ।
 হেন জানি ৰাজা শোক নকৰিবা মনে ॥
 হেনমতে সঞ্জয়ে প্ৰবোধে নানাভাৱে ।
 তথাপিতো কান্দে ৰাজা শোকত বিনাৰে ॥ ২৮২৮৮
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনা হুভদ্ৰাৰ নাতি ।
 আৰোবাৰ বুলিলন্ত সঞ্জয় স্মৃতি ॥
 শুনা শুনা ৰাজা কুকুলৰ নন্দন ।
 হেনয় বিকল তযু নহয় শোভন ॥ ২৮২৮৯
 ভালমতে গুণি চোৱা আপোন মনত ।
 মৰণ এৰাইবে কোনে পাৰে ত্ৰৈলোক্যত ॥
 ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰো আছয় পতন ।
 ই তিনি লোকত কেহো নাই অমৰণ ॥ ২৮২৯০
 শুনা শুনা মহাৰাজা বোলোহো তোমাত ।
 কালৰ অধীন জানা তিনিয়ো জগত ॥
 কাল পূৰ্ণ ভৈলে ৰাখে নাহি হেন জন ।
 সি জনৰ যেনে তেনে মিলিবে মৰণ ॥ ২৮২৯১
 সমস্তৰে মৃত্যু আছে জানা নৰৰায় ।
 হেন জানি আত শুধু শোক দুখৰায় ॥

নাৰদে তোমাত পূৰ্বে বুলিলা যেহেন ।
বংশ নাশ হেতু দুৰ্য্যোধন উতপন্ন ॥ ২৮২৯২
সেহি কথা মনে হুমৰিয়ো অন্ধৰাজ ।
দুৰ্য্যোধন হেতু নাশ সমস্ত সমাজ ॥
ভীষ্ম দ্রোণ বিদুৰে বুজাইল যেন নীত ।
দুৰ্য্যোধন দুৰ্কে তাক দেখিলে অহিত ॥ ২৮২৯৩
মহাশাস্তি গান্ধাৰী তাহান নিজমার ।
তেহো বাধা-বাণী বহু বুজাইলন্ত ভার ॥
তথাপি কাহাৰো বাক্য নমানি দুৰ্জ্জন ।
আপুনি মৰিল মাৰিলেক জ্ঞাতিগণ ॥ ২৮২৯৪
শুনা আৰো মহাৰাজা বোলোহো উচিত ।
পূৰ্বে নুশুনিলা তুমি বিদুৰৰ হিত ॥
যি কালত পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন উপজয় ॥
কাঢ়িলা গৰ্ভত বার জন্মি দুৰাশয় ॥ ২৮২৯৫
তৈসানিয়ে বুলিলা বিদুৰ মহাজ্ঞানী ।
ইটো পুত্ৰ কুলক্ষয় হেতু নিষ্ঠ জানি ॥
হেন জানি আক তুমি যত্নে পৰিহৰা ।
আত শ্রদ্ধা কৰি পাচে দুখত নপৰা ॥ ২৮২৯৬
বিদুৰৰ হিতবাণী নুশুনিলা তাক ।
যাৰে জীবা মানে তমু ভৈল কান্দিবাক ॥
পুৰণি কথাক হুমৰিয়া মহাশয় ।
এবে তমু শোক কৰিবাক যোগ্য নয় ॥ ২৮২৯৭
তুমিসে বঢ়াইলা হৃদয় পাণ্ডৱ সহিতে ।
তোমাৰ কুশল বৈল তিনিয়ো জগতে ॥
তুমি পাশা পাতিলাহা পাণ্ডৱক আনি ।
কে জিনে কে জিনে বুলি পুছিল আপুনি ॥ ২৮২৯৮
পাণ্ডৱৰ কাঢ়িয়া লৈলাহা সামৰাজ ।
মাৰিবাক লাগিয়া পঠাইলা বনমাজ ॥
পঞ্চথানি গ্ৰামক খুজিলা পাণ্ডৱত ।
আপুনি আসিলা হৰি নিজে ছয়া দূত ॥ ২৮২৯৯
কৃষ্ণক বিমুখ কৰিলেক দুৰ্য্যোধন ।
কিন্তু তুমি তাত নিদিলাহা সমিধান ॥
ভীষ্ম দ্রোণ কুপে বুলিলন্ত হিতবাণী ।
নুশুনিলা তাক তুমি পুত্ৰবাক্য মানি ॥ ২৮৩০০

কেবলে দেখিলা কৰ্ণ শকুনিক হিত ।
আন সমস্তৰে কথা মানিলা অহিত ॥
হাসি দুৰ্য্যোধনে য়েৰে কবতালি দিলা ।
বঙ্গ চাহি তুমি বজা তেখনে আছিল ॥ ২৮৩০১
কিছু নকৰিলা তুমি কৰিবাক পাৰি ।
এবে অনুতাপে একো ফলক নধৰি ॥
হেন জানি চিত্ত স্থিৰ কৰা মহাৰাজ ।
দৈৱেসে কৰাৰে মাত্ৰ ভাল মন্দ কাজ ॥ ২৮৩০২
ধৃতৰাষ্ট্ৰে শুনি হেন সঞ্জয়ৰ কথা ।
হৃদয় দগধ আতি মনে পাই ব্যথা ॥
শোকে দেহা দহে আতি উৎকণ্ঠিত চিত্ত ।
পুনৰপি মুৰ্ছা গৈয়া পৰিল ভূমিত ॥ ২৮৩০৩
বৈশম্পায়ন বোলে বজা কহো শুনা সাৰ ।
বিদুৰে দেখিলা পাচে অৱস্থা বজাৰ ॥
সমিত চাপিয়া ধৰি বুলিলা বচন ।
উঠা উঠা মহাৰাজা নকৰা দ্রুমন ॥ ২৮৩০৪
যাব যেহি দিন মৃত্যু লিখি আছে ধাতা ।
তাক এৰাইবাক কাৰ আছয় ক্ষমতা ॥
শুনি আছা পূৰ্বে যত মহাৰাজগণ ।
চিৰজীৱী হয় জানো আছে কোনজন ॥ ২৮৩০৫
উপজিলে মৃত্যু তাৰ অৱশ্যে আছয় ।
আত চিন্তা কৰা মিছা জানা মহাৰায় ॥
যেন জীৰ্ণ বস্ত্ৰ এৰি নৱবস্ত্ৰ লয় ।
ভগ্নগৃহ এৰি নৱগৃহে প্ৰবেশয় ॥ ২৮৩০৬
তাৰ ভিন্ন ভাৱ নাই জনম মৰণ ।
কাল ভৈলে হৈবে জানা সবাবো ধ্বংসন ॥
উপজিয়া মৰে কেহো মৰে দশমাসে ।
গৃহবাসে মৰে কেহো কেহো বা ঔদাস্যে ॥ ২৮৩০৭
গৰ্ভতে মৰয় কেহো নিজ কৰ্মফলে ।
কেহো কাকো মাৰিবে নোৱাৰে মহাবলে ॥
সকলো মৰিব কিন্তু নিয়ম বিদুৰ ।
আগ পাচ কৰি সবে যাইবে যমপুৰ ॥ ২৮৩০৮
মৃতজন হেতু তুমি নকৰিবা শোক ।
বণত পৰিয়া সবে গৈল স্বৰ্গলোক ॥

সম্মুখ সমৰে যাৰ মিলয় মৰণ ।
 অৱশ্যে সিজন কৰে স্বৰ্গক গমন ॥ ২৮৩০৯
 এতেকে নকৰা শোক তুমি মহাৰায় ।
 কান্দিলেয়ো তযু পুত্ৰ নাসিব ছনাই ॥
 আৰো মহাৰাজ তুমি গুণিয়ো মনত ।
 দুৰ্য্যোধন কুমতিৰ জন্ম সময়ত ॥ ২৮৩১০
 মই যে বুলিলো তাক পেলায়ো জলত ।
 আতহন্তে পাচে মিলিবেক উতপাত ॥
 ইহাৰ কাৰণে কুককুল হৈবে ক্ষয় ।
 সসাগৰা পৃথিবীৰ মিলিবৈ প্ৰলয় ॥ ২৮৩১১
 গান্ধাৰীয়ো তোমাক বুলিলা বহু হিত ।
 মৰায়েক দুৰ্জ্জনক ভীমৰ হাতত ॥
 তাকো নুশুনিলা তুমি পুত্ৰৰ স্নেহত ।
 সন্তাপক নুযুৱাই আপোন দোষত ॥ ২৮৩১২
 বিদুবৰ শূনি হেন প্ৰবোধ বচন ।
 লোতক মুচিয়া কিছু ভৈলা সঙ্ক্ৰমণ ॥
 কিন্তু শোকে দহে আতি ৰাজাৰ পৰাণ ।
 মনত বোলয় ধিক মোৰ এ জীৱন ॥ ২৮৩১৩
 হা হা মৰিলেক মোৰ শতেক তনয় ।
 বৃদ্ধকালে মোৰ কোন হৈবেক আশ্ৰয় ॥
 কিনো মোৰ বজ্ৰময় হৃদয় কঠিন ।
 পুত্ৰৰ সন্তাপে কেনে নয়ায় জীৱন ॥ ২৮৩১৪
 এহি বুলি বৃদ্ধৰাজা কৰিছে ক্ৰন্দন ।
 ৰাজাৰ দেখিয়া দুখ কান্দি সৰ্বজন ॥
 শূনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 মনুষ্যৰ লাভ আৰ নাই আত পৰ ॥ ২৮৩১৫
 বিষ্ণু বৈষ্ণৱৰ কথা সবে কৰা ৰতি ।
 একচিত্ত মনে কৰা কৃষ্ণত ভক্তি ॥
 তেৱেসে এৰাইবা ঘোৰ সংসাৰৰ নিকাৰ ।
 ৰাম ৰাম বুলি কৰা পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ২৮৩১৬

ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতি ব্যাসৰ উপদেশ আৰু পূৰ্ণবৃত্তান্ত ৰথন
 ছবি

মুনিয়ৈ বোলন্ত বাণী শূনা শূনা নৃপমণি
 কহো যেন ভৈল পাচ কথা ।
 ৰাজা আতি দুখ মনে বিবাদ কৰন্ত ঘনে
 কান্দি পৃথিবীত দিয়া মাথা ॥
 হিয়াত হানন্ত মুঠি বাতুল লক্ষণ আতি
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি গেৰি পাৰে ।
 কিনো আচৰিলো পাপ পাণ্ড হেন পুত্ৰ তাপ
 কিয় প্ৰাণ নয়াই বাহিৰে ॥ ২৮৩১৭
 হৰি হৰি দৈৱ বিধি হাতে দিয়া পুত্ৰ নিধি
 পুত্ৰ নিলা সমস্তকে বধি ।
 তনয়ত কৈলো আশ তুমি কৰিলাহা নাশ
 যেন ভৈল সপোনৰ নিধি ॥
 এক পুত্ৰ হন্তে লোক ভুঞ্জয় বিবিধ সুখ
 মোৰ তেন শতেক তনয় ।
 তভো সুখ নিমিলল শকুনি বংশক খাইল
 যেন অগ্নি কাঠক দহয় ॥ ২৮৩১৮
 বৃদ্ধকালে হেন মোৰ মিলিলেক দুখ ঘোৰ
 কিনো মোৰ এ মন্দ কপাল ।
 বিধিয়ে কৰিলে হেন অন্ধ বৃদ্ধ পুত্ৰহীন
 সহো কেনে হেন হৃদিশাল ॥
 পুত্ৰৰ বিয়োগ দুখে গান্ধাৰী মৰিব শোকে
 কাৰ্য্য নাই মোৰো জীৱনত ।
 ভাগ্যে ৰাজ্য হৰুৱাইলো সুখৰ বঞ্চিত ভৈলো
 কুখ্যাতিয়ো বৈল জগতত ॥ ২৮৩১৯
 এহিমতে ৰাজা শোকে বিলাপ কৰন্ত দুখে
 হেন সময়ত মুনি ব্যাস ।
 অন্ধকৰ দুখ জানি তথাকে আসিলা মুনি
 পাইলা কুক নৃপতিৰ পাশ ॥
 ৰাজাক বিবাদ হুত দেখি পৰাশবহুত
 বুলিলাহা বচন সাদৰি ।

শুনা শুনা কুকবৰ নাকান্দিবা তুমি আউৰ
চিন্তা স্থিৰ কৰা ধৈৰ্য্য ধৰি ॥ ২৮৩২০
মিছাতে কৰিছা শোক শৰীৰত দিছা দুখ
কপালেসে জানা আদি মূল ।
আৰো শুনা কহো মই পূৰ্বৰ কাহিনীচয়
উপজিলা যত ক্ষত্ৰি কুল ॥
একদিনা মই গৈলো ব্ৰহ্মাৰ স্থানক পাইলো
দেখিলো উত্তম সভাথান ।
নাৰদাদি মুনিবৰ্গ মাৰ্কণ্ড অঙ্গিৰা ভাৰ্গ
আছিল তহিতে মুনিগণ ॥ ২৮৩২১
আসি হেন সময়ত পৃথিৱীয়ে বিনাৰম্ভ
বিধাতাৰ ধৰিয়া চৰণে ।
নমো নমো ব্ৰহ্মাদেৱ তথু পাৰে কৰো সেৱ
মোৰ গুৰু নাহি তুমি বিনে ॥
এখনি গোচৰ কৰো মই মহাদুখে মৰো
শুনা কহো সমস্ত তোমাক ।
ক্ষত্ৰি কুলে লভি জাত মোক কৰে উতপাত
সেহি দুখ হস্তে বাখা মোক ॥ ২৮৩২২
পূৰ্বৰ ভৈলা উতপন্ন বান্ধুস দানৱগণ
মোক দুখ দিলেক অপাৰ ।
জন্মি পাচে নাৰায়ণ বিনাশিয়া দুষ্কৰণ
সিটো দুখে কৰিলা উদ্ধাৰ ॥
সম্প্ৰতি সিসব খ্যাত ক্ষত্ৰি কুলে ভৈলা জাত
আৰোবাৰ মোক দিয়ে দুখ ।
একোমতে পিতৃ মোৰ নাহিকে দুখৰ ওৰ
অতাপি নাহিকে মোৰ স্মৃথ ॥ ২৮৩২৩
নবয় নবয় প্ৰাণ হেন দুখে কৰা ভাণ
তুমিসে আমাৰ আদি দেৱ ।
তুমি মোৰ আদি কৰ্তা স্মৃথ দুখ মোক্ষদাতা
তুমি বিনা মোৰ নাহি কেৱ ॥
যদি তুমি উপকাৰ নকৰিবা মোক আৰ
তেৱেতো যাইবোহো বসাতল ।
এহি বুলি বহুমতী মোন ছয়া বৈলা সতী
মন দুখ চিন্তিয়া সকল ॥ ২৮৩২৪

পৃথিৱীৰ বাণী শুনি বিধাতা মনত গুণি
পাচে তাক দিলা সমিধান ।
শুন্যোক বহুমতী চিন্তা নকৰিবা অতি
শুনা বোলো বচন প্ৰমাণ ॥
কৌৰৱ বংশত জাত দুৰ্য্যোধন নাম খ্যাত
হৈব ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ তনয় ।
তান হস্তে তোমাসাৰ খণ্ডিবেক মহাভাৰ
মনে তুমি নকৰা সংশয় ॥ ২৮৩২৫
পুনৰপি মহাসতী বুলিলা ব্ৰহ্মাক মাতি
হে পিতামহ শুন্যোক ।
কেনমতে দুখ ঘোৰ নিবাৰণ হৈবে মোৰ
প্ৰপঞ্চিয়া মোত কহিয়োক ॥
শুনি ব্ৰহ্মাদেৱে তান্ত আৰোবাৰ বুলিলন্ত
আশ্বাসিয়া মধুৰ বচন ।
যেনমতে তোমাসাৰ গুচিবেক মহাভাৰ
শুনা কহো তাৰ বিবৰণ ॥ ২৮৩২৬
চন্দ্ৰবংশে উতপন্ন কুক পাণ্ডু নাম ভিন্ন
একে সহোদৰ দুইজন ।
ধৃতৰাষ্ট্ৰ হস্তে জাত দুৰ্য্যোধন আদি খ্যাত
হৈবে তান শতক নন্দন ॥
পাণ্ডু হস্তে পাঁচজন উপজিবে ভ্ৰাতৃগণ
দেৱ অংশে পৰম সজ্জন ।
ৰাজ্য হেতু দুইহাস্তৰ মিলিবে কন্দল ঘোৰ
একত্ৰ হৈবেক ক্ষত্ৰিগণ ॥ ২৮৩২৭
যদুকুলে অৱতৰি তাৰ হৰিৰাক হৰি
পাণ্ডৱৰ হৈবেক সহায় ।
কুকক্ষেত্ৰে লগাই ৰণ তাতে যত ক্ষত্ৰিগণ
সমস্তকে লগাইবেক ঠাৰ ॥
এতেকে পৃথিৱী আমি বুলিলো নিশ্চয় বাণী
নকৰিবা চিন্তা অকাৰণ ।
দুৰ্য্যোধন হেতু সাৰ গুচিবে তোমাৰ ভাৰ
এবে তুমি কৰিয়ো গমন ॥ ২৮৩২৮
হেন শুনি বহুমতী প্ৰণামি ব্ৰহ্মাক সতী
নিজ স্থানে কৰিলা পয়াণ ।

শুনা আবে নবনাথ যেনয় শুনিলো তাত
 বুলিলোহো তোমাত প্ৰমাণ ॥
 সেই দুৰ্য্যোধন আসি গান্ধাৰীৰ গৰ্ভে পশি
 ভৈলা মহা দুৰ্ঘ ক্ৰোধশালী ।
 তম্বু বংশ ধ্বংস হেতু জন্মিলাহা আসি সিটো
 জানিবা নিশ্চয় ত্রুব কলি ॥ ২৮৩২৯
 সি কাৰণে কুত্ৰিগণ ছয়া সবে একস্থান
 কুক্কেত্ৰে ভৈলেক নিৰ্যাণ ।
 এতেকতে ৰাজা তুমি শোক এৰা মনে জানি
 পূৰ্ব্ব কথা কৰিবা শ্ৰবণ ॥
 শুনা সভাসদগণ কৰি সবে এক মন
 ইটো মহা পদ ভাৰতৰ ।
 শুনে আক যিবা জনে শুচে তাৰ তেতিয়কণে
 মহাপাপ অনেক জন্মৰ ॥ ২৮৩৩০
 শিশুমতি ধৰ্ম্মেশ্বৰ ভণিলোহো সাৰেসাৰ
 হৰিসে সবাবো শ্ৰেষ্ঠ ধন ।
 তান পদে সবে যেন মতি কৰা অলুক্ষণ
 নাশ যাউক যত পাপগণ ॥
 সবে পুৰুষাৰ্থ কৰা বৈষ্ণৱৰ সঙ্গ ধৰা
 সদায়ে স্তম্ভৰা হৰিনাম ।
 তেৱেৰে এৰাইবা দুখ যম্বৰ যাতনা ভোগ
 ডাক ছাৰি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৮৩৩১

গান্ধাৰী প্ৰভৃতি ক্ৰীসকলৰ শোক আৰু ধৃতবাষ্ট্ৰ

আদি সকলোৰে কুক্কেত্ৰলৈ গমন

পদ

অনন্তৰে জন্মেজয় সাদৰে পুছন্ত ।
 কহিয়োক পাচ কথা শুনো আদি অন্ত ॥
 অন্ধক নৃপতি কিবা কৰিলে তথাত ।
 গান্ধাৰী প্ৰভৃতি আনো নাৰী অসংখ্যাত ॥ ২৮৩৩২
 যাহাৰ তনয় শত বণত মৰিল ।
 ছেন পুত্ৰশোক ৰাণী কিমতে সহিল ॥

মৰিল বণত আসি যত ৰাজাগণ ।
 কহা কোনে কৰিলেক তাৰ পিণ্ডদান ॥ ২৮৩৩৩
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৃপবৰ ।
 ব্যাসৰ বচনে স্তম্ভি বৈলা কুকবৰ ॥
 এতহস্তে সঞ্জয়ে বুলিলা কৰযোৰ ।
 এক কথা বোলো শুনিয়োক নৃপবৰ ॥ ২৮৩৩৪
 বহু দেশ হস্তে আইল অনেক নৃপতি ।
 নিমজিয়া আনিলেক তোমাৰ সম্ভৃতি ॥
 সৰাক্ষৰে কুক্কেত্ৰে ৰণে ভৈলা ক্ষয় ।
 তাৰ প্ৰেতকৰ্ম্ম কৰিবাক যোগ্য হয় ॥ ২৮৩৩৫
 শুনি ধৃতবাষ্ট্ৰ পাচে সঞ্জয়ৰ কথা ।
 নিশ্বাস তেজিয়া দুখে বুলিলন্ত তথা ॥
 শুনাহা বিদুৰ তুমি আমাৰ বচন ।
 অন্তেষপুৰক শীঘ্ৰে কৰিয়ো গমন ॥ ২৮৩৩৬
 গান্ধাৰী প্ৰভৃতি যত আছে নাৰীগণ ।
 যাওঁ কুক্কেত্ৰে তাক আনা এতিক্ষণ ॥
 যিটো কথা বুলিলন্ত সঞ্জয় স্তম্ভতি ।
 তাক আমি কৰিবাক লাগয় সম্প্ৰতি ॥ ২৮৩৩৭
 এহি বুলি ৰাজা মনে বিষাদ কৰিলা ।
 বথ সংযোজিবে তেতিক্ষণে আদেশিলা ॥
 শুনিয়া বিদুৰ পাচে কৰিলা গমন ।
 গান্ধাৰী সহিতে যৈতে আছে নাৰীগণ ॥ ২৮৩৩৮
 বিদুৰ বদতি শুনিয়োক পটেশ্বৰী ।
 ৰাজাৰ আদেশে যাইবে লাগে শীঘ্ৰকৰি ॥
 বোৱাৰী সহিতে বজায়োক সমুদায় ।
 কুক্কেত্ৰে যাইবে সাজু ভৈলা নৰৰায় ॥ ২৮৩৩৯
 একাদশ অক্ষৌহিণী সমে দুৰ্য্যোধন ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ সমস্তৰে মিলিল মৰণ ॥
 সিসবৰ প্ৰেতকাৰ্য্য কৰিবাক প্ৰতি ।
 কুক্কেত্ৰে গমন কৰিল নৰপতি ॥ ২৮৩৪০
 এতেকে তোমাবাসবে নকৰি গহন ।
 ৰাজাৰ আদেশে চলিয়োক এতিক্ষণ ॥
 মৰিলেক দুৰ্য্যোধন গান্ধাৰী শুনিল ।
 আকাশী স্বৰণ যেন মাখাত পৰিলা ॥ ২৮৩৪১

বিহ্বল ভৈলেক আতি গান্ধাবনন্দিনী ।
 পুত্ৰশোকে মুৰ্ছা গৈয়া পৰিলা ধবগী ॥
 যেন নিদ্রা ভৈলে গাৱে নাথাকে চেতন ।
 সিমতে গান্ধাবী শোকে ভৈলা অচেতন ॥ ২৮৩৪২
 কতো বেলি চেতন লভিয়া ববনাবী ।
 কান্দিবে লাগিলা আতি পুত্ৰক স্মৰি ॥
 শিৰে কৰ হানে ঘনে বাতুল পৰায় ।
 বাগৰে মাটিত পৰি শ্ৰুতি বুদ্ধি নাই ॥ ২৮৩৪৩
 হিয়াত হানন্ত মুৰ্ত্তি কোঁৱৰজননী ।
 অস্তেষপূৰত ভৈল ক্ৰন্দনৰ ধ্বনি ॥
 কেহো জনী গেৰি পাৰে পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি ।
 কেহো জনী স্বামীশোকে ভৈলেক বাতুলী ॥ '৪৪
 ভানুমতী কান্দে আতি স্মৰি আলাপে ।
 মৃতক সমান ভৈল স্বামীৰ সন্তাপে ॥
 সিবেলাত উন্মি উথলিল ক্ৰন্দনৰ ।
 শোকে জ্ঞান নাহি তৈত নাৰীসকলৰ ॥ ২৮৩৪৫
 শৰীৰৰ বস্ত্ৰ ছিৰে খণ্ড খণ্ড কৰি ।
 দেৱাঙ্গ ভূষণ মানে পেলাৱে আজুৰি ॥
 যতক স্মৰণ বস্ত্ৰ আছিল গাৱত ।
 অলঙ্কাৰ মানে ছিণ্ডি পেলাইলা তাৱত ॥ ২৮৩৪৬
 হৰি হৰি বিধি কিনো লিখিলা কপালে ।
 স্বামী পুত্ৰ বিচ্ছেদ ভৈলোহো অল্পকালে ॥
 কৈক লাগি যাওঁ আৱে কৰিবোহো কিক ।
 নযায় জীৱন কেনে আছো ধিক ধিক ॥ ২৮৩৪৭
 এহি বুলি কপালত মুৰ্ত্তিক হানয় ।
 কেহো জনী ঘনে ঘনে হিয়া থাকুৱয় ॥
 মহাৰাৱে খলকয় যেহেন সাগৰ ।
 ক্ৰন্দনৰৰ বোল তেন জ্ঞানীসকলৰ ॥ ২৮৩৪৮
 বিদূৰে দেখিয়া শোকে চিন্তে হৰি হৰি ।
 অনন্তৰে বুলিলন্ত বচন সাদৰি ॥
 নাকান্দা নাকান্দা আৰো নাহি প্ৰয়োজন ।
 কান্দিলে কি পুনৰপি পাইবা মৃত জন ॥ ২৮৩৪৯
 নহয় উচিত তোমাৰ হেন ভাৱ ।
 বাজাব আদেশে গীত্ৰে চলিলোক পাৱ ॥

দেখা জন্মেজয় কেনে দৈৱৰ বিপাক ।
 অনপিক প্ৰাণীয়ে দেখয় সিসবাক ॥ ২৮৩৫০
 সহস্ৰ শতক দাসী যাহাক সেৱিল ।
 দৈৱবশে তাৰ হেন বিপত্তি মিলিল ॥
 চিৰকাল সমান নযায় কাৰো দিন ।
 সমস্ত সংসাৰ ইটো কৰ্ম্মৰ অধীন ॥ ২৮৩৫১
 এক বস্ত্ৰ পিন্ধি যায় ৰাজ পটেশ্বৰী ।
 বাতুল ভৈলেক যেন পুত্ৰক স্মৰি ॥
 হা নাথ বুলিয়া কেহো দীৰ্ঘদাক পাৰে ।
 দুখপোষ্য শিশুক পেলাৱে কতোদূৰে ॥ ২৮৩৫২
 কতো জনী পৰি কান্দে শশুৰৰ আগে ।
 কৰঘোৰ কহি কেহো স্বামীদান মাগে ॥
 কতো জনী বোলে পাণ্ডৱক ৰাজ্য দিয়া ।
 কৰিবে নলাগে হুন্দুৱে স্থখে কাল নিয়া ॥ ২৮৩৫৩
 কতো জনী বোলে মিছা নভৈলেক ৰণ ।
 বন্ধুতা কৰিল দুয়ো কুক পাণ্ডুগণ ॥
 কেহো বোলে ৰণে কুক কুশলে আছয় ।
 ৰাজাক বুলিল মিছা কোন দুৰাশয় ॥ ২৮৩৫৪
 এহিমতে শোকাকুল যত নাৰীগণ ।
 শুনি অন্ধ নৃপতিৰ বিষাদিত মন ॥
 চৌভিত্তি বেঢ়িয়া কান্দে যত নাৰীগণ ।
 হৰি হৰি আমাৰ নযায় জীৱন ॥ ২৮৩৫৫
 এতহস্তে বথ আনি যোগাইল সাৱধি ।
 চৰিলা বথত শোকে কোঁৱৰ নৃপতি ॥
 গান্ধাবী উঠিলা বথে বধুগণ সজে ।
 শোকত বিহ্বল কতো বস্ত্ৰ নাহি অঙ্গে ॥ ২৮৩৫৬
 হস্তিনাত আছিলেক যত নাৰী মান ।
 ৰণ ধবগীক সবে কৰিলা পয়াণ ॥
 যাহন্তে পথত কতো হোৱে অচেতন ।
 স্মৰিয়া স্বামী পুত্ৰ কৰয় ক্ৰন্দন ॥ ২৮৩৫৭
 কেহো জনী লৈলা হাতে ধৰি আত্মভাল ।
 বিয়ুহুত কেশ কাৰো দেখি আউল জাউল ॥
 প্ৰথম যৌৱনী কতো দেখিতে উত্তম ।
 কতো জনী পূৰ্ণমাৰ চন্দ্ৰ নোহে সম ॥ ২৮৩৫৮

বোঁদে ঘৰ্মবিন্দু উঠে শোভয় বৰণ ।
 সূৰ্য্যৰ কিৰণ পৰি প্ৰকাশে বদন ॥
 হুৰণ প্ৰতিমা সম কেশমুক্ত মাথা ।
 কতো জনী নাৰীক দেখন্তে লাগে ব্যথা ॥ ২৮৩৫৯
 স্ত্ৰীসব সহিতে যাই অম্বিকানন্দন ।
 আকাশৰ হস্তে চাহি আছে দেৱগণ ॥
 শোকে ধৃতবাষ্ট্ৰ যায় অৱনত শিবে ।
 পথে ভেট ভৈলা পাচে তিনি মহাবীৰে ॥ ২৮৩৬০
 কৃপ কৃতবৰ্ম্মা অস্থখামা বীৰবৰ ।
 দিলা পৰিচয় নৃপতিক আপোনাৰ ॥
 পাচে অন্ধ নৰপতি বুলিলা বচন ।
 কোৱা গুৰুত শুনো কেনে ভৈল বণ ॥ ২৮৩৬১
 শুনি তিনি বীৰৰ যে হৃদয় শুখাইল ।
 চিন্তা দুখে মুখে তান বচন হৰিল ॥
 তিনিয়ে শোকত মহা তেজিল নিশ্বাস ।
 কৰযোৰে বুলিলন্ত চাপি তান পাশ ॥ ২৮৩৬২
 কি বুলিবো মহাৰাজ যেন ভৈল বণ ।
 মাতিবে খোজন্তে মুখে নোলাই বচন ॥
 তথাপি তো বোলো শুনা সমবৰ কথা ।
 বিধিয়ে কৰিল যেন আমাৰ অৱস্থা ॥ ২৮৩৬৩
 বণে আছিলেক যত মহাবীৰগণ ।
 একাদশ অক্ৰোহিণী সমে সেনাগণ ॥
 তযু শতপুত্ৰ সমে জানা মহাবায় ।
 সমস্তৰে কুকক্ষেত্ৰে লাগিলেক ঠাই ॥ ২৮৩৬৪
 কেৱল এৰাইলো মাত্ৰ আমি তিনিজন ।
 বুলিলো তোমাত সবে স্বৰূপ বচন ॥
 বায়ুহুতে কৰিলেক তযু বংশ ক্ষয় ।
 অকলে মাৰিল ভীম শতেক তনয় ॥ ২৮৩৬৫
 শুনিয়ে গান্ধাৰী দেৱী আমাৰ বচন ।
 নকৰিবা শোক তুমি পুত্ৰৰ কাৰণ ॥
 শতপুত্ৰ তোমাৰ কৰিলে বীৰকৰ্ম্ম ।
 যেহেন ঘূৰায় ক্ষত্ৰিয়ৰ নিজধৰ্ম্ম ॥ ২৮৩৬৬
 মহা পৰাক্ৰম বণে অনেক কৰিল ।
 সম্মুখ সমবে পৰি স্বৰ্গক চলিল ॥

শোক পৰিহৰা মাৰ নকৰা সস্তাপ ।
 দুৰ্য্যোধনে কৰিলেক অসীম প্ৰতাপ ॥ ২৮৩৬৭
 উক ভাঙ্গিলেক ভীমে অন্তায় কৰিয়া ।
 সি কাৰণে মোৰো মনে গৈলেক বাগিয়া ॥
 কৰিলো অধৰ্ম্ম ময়ো ন্যায় নিবিচাৰি ।
 নিশাভাগে গৈলো মই হাতে অস্ত্ৰ ধৰি ॥ ২৮৩৬৮
 শিবিৰে প্ৰবেশি কৰিলোহো মহামাৰ ।
 সৰাক্ষৰে পাঞ্চালক কৰিলো সংহাৰ ॥
 দ্ৰৌপদীৰ পাঞ্চপুত্ৰ আছিল শয়নে ।
 শিৰশ্ছেদ সৰাৰো কৰিলো জনে জনে ॥ ২৮৩৬৯
 বণ শেষ পাণ্ডৱৰ আছে সাতজন ।
 কৃষ্ণ যুযুধান পঞ্চ পাণ্ডৱ নন্দন ॥
 সংক্ষেপে সকলো কথা কহিলো তোমাত ।
 অনুশৌচ নকৰিবা নৃপতি আমাত ॥ ২৮৩৭০
 শক্তি অনুসৰি কৰিলোহো আমি বণ ।
 তথাপি নভৈল জিত বুলিলো বচন ॥
 এতেকতে মহাৰাজ পৰিহৰা শোক ।
 ছনাই নেদেখিবা আউৰ দুৰ্য্যোধন পোক ॥ ২৮৩৭১
 যদি মৰা শৱ চাহিবাক আছে মন ।
 তেৱে কুকক্ষেত্ৰে তুমি কৰিয়ো গমন ॥
 তহিতে আছয় পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই ।
 এবে মহাৰাজ আমি ভৈলোহো বিদায় ॥ ২৮৩৭২
 এহি বুলি ৰাজ্যত মেলায় তিনি বীৰ ।
 কৃতবৰ্ম্মা চলি গৈলা আপোন মন্দিৰ ॥
 হস্তিনা নগৰে গৈলা কৃপ মহাশয় ।
 বদৰিকাশ্ৰমে গৈলা দ্ৰোণৰ তনয় ॥ ২৮৩৭৩
 অনন্তৰে অন্ধৰাজ মনত বিকলে ।
 পাইলা যাই কুকক্ষেত্ৰ নাৰী সমদলে ॥
 ধৃতবাষ্ট্ৰ আসিবাৰ শুনি পাণ্ডুগণে ।
 পাঞ্চভ্ৰাতৃ আলোচ কৰয় ভীত মনে ॥ ২৮৩৭৪
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণক সন্মোখি বুলিলন্ত ।
 দেখা জ্যেষ্ঠপিতৃ কুকক্ষেত্ৰে আগিলন্ত ॥
 মোৰ ইটো মুখ তাক দেখাওঁ কোন সতে ।
 কিবা কথা পুছিলে বুলিবো কেনবতে ॥ ২৮৩৭৫

পুত্ৰশোকে গান্ধাবী আসিছে ক্ৰোধে ধাই ।
 তান চণ্ডশাপে আজি মৰো পাঞ্চভাই ॥
 শতপুত্ৰ মাৰিলেক ভীমে গদাঘাতে ।
 হেন শোক মাৰ হৈয়া সহিব কিমতে ॥ ২৮৩৭৬
 এতেকে গান্ধাবী শাপ দিবেক নিশ্চয় ।
 আজি বন্ধা হেতু প্ৰভু নেদেখো উপায় ॥
 মিছাতে কৰিলো আমি হেন ঘোৰ বণ ।
 পিতামহ ভীষ্মক মাৰিলো অকাৰণ ॥ ২৮৩৭৭
 মিছাতে সাধিলো গুৰুবধ মহাপাপ ।
 মিছাতেসে দিলো ধৃতবাহুৰ সন্তাপ ॥
 বন্ধু বান্ধৱক মৰাইলোহো অকাৰণ ।
 মিছাতেসে বধিলোহো ভ্ৰাতৃ পুত্ৰগণ ॥ ২৮৩৭৮
 যতক কৰিলো মানে ভৈলেক নিষ্ফল ।
 চাইত হুনিলা যেন কিছু নাই ফল ॥
 আজি পাঞ্চ ভাইৰ জীৱনত নাই আশা ।
 ৰাজ্যক লাগিয়া মই কৰিলো নৈবাশা ॥ ২৮৩৭৯
 শুনা ভীম ধনঞ্জয় মাটীৰ নন্দন ।
 তুমিসবে উপায় চিন্তিয়ো এতিক্ষণ ॥
 পলাইয়া প্ৰাণ বন্ধা কৰা চাৰিভাই ।
 অভিষাপ দিয়োক গান্ধাবী মোক পাই ॥ ২৮৩৮০
 মোৰ এই জীৱনে নাহিকে প্ৰয়োজন ।
 কিমতে দেখাইবো মই লোকত বদন ॥
 ধৃতবাহু গান্ধাবীৰ দেখি শোক বৰ ।
 কিমতে সহিবো মই তাক নিবস্তৰ ॥ ২৮৩৮১
 এতেকে মোহোৰ জীৱনত নাহি কাজ ।
 দিয়োক ঘোৰ শাপ মোক যাওঁ যমৰাজ ॥
 হেন শুনি কৃষ্ণ পাচে বুলিলা বচন ।
 শুনা কুন্তীমুত দুখ কৰা কি কাৰণ ॥ ২৮৩৮২
 কোনে কাক ৰাখে আৰো কোনে কাক মাৰে ।
 নজানিবা আছে বুলি আন মোত পৰে ॥
 মই যাক বন্ধা কৰো মাৰে তাক কোনে ।
 যাক সংহাৰিবো তাক ৰাখে কোনজনে ॥ ২৮৩৮৩
 মোৰেসে অধীন জানা দত্ত চৰাচৰ ।
 মাৰন্তা বাধন্তা আউৰ নাহি মোতপৰ ॥

হেন জানি মনে তুমি নকৰা সংশয় ।
 গান্ধাবী নিদিব শাপ জানিবা নিশ্চয় ॥ ২৮৩৮৪
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি পাণ্ডৱ তনয় ।
 কৰয়ুৰি বুলিলন্ত বচন বিনয় ॥
 যি বুলিলা তুমি প্ৰভো দৈৱকীতনয় ।
 তোমাৰ বচন সৰেধানি সত্য হয় ॥ ২৮৩৮৫
 তথাপিভো মোৰ মনে আছিলেক ভয় ।
 তমু বাক্যে এবিধ মোৰ গুচিল সংশয় ॥
 এতেকতে বিলম্ব নকৰি নাৰায়ণ ।
 ধৃতবাহু গান্ধাবীৰ সেৱোহো চৰণ ॥ ২৮৩৮৬
 এহি বুলি পাণ্ডুহুত উঠি তাৱক্ষণ ।
 আগবাঢ়ি গৈলা ধৃতবাহুৰ সদন ॥
 সৰ্বজনৈ পাইলা ৰাজ সদন আকলি ।
 পৰিচয় দিলা মই যুধিষ্ঠিৰ বুলি ॥ ২৮৩৮৭
 ধৰ্ম্মৰ পুত্ৰৰ য়েৱে শুনিলেক মাত ।
 জানিলা পাণ্ডৱ বুলি কৌৰৱৰ নাথ ॥
 বথ হস্তে ভূমিত নামিলা তেতিক্ষণ ।
 গান্ধাবী সহিতে আৰো যত নাৰীগণ ॥ ২৮৩৮৮
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য চাৰিভাও সমে ।
 জানু শিৰে প্ৰণামিলা অঙ্কৰ চৰণে ॥
 শুনা সভাসদ পদ মহাভাৰতৰ ।
 বিচিত্ৰ পয়াৰ স্ত্ৰীপৰ্ব নাম যাৰ ॥ ২৮৩৮৯
 কুক পাণ্ডৱৰ স্ত্ৰীসবৰ ক্ৰন্দন ।
 শুনিলে ভণিলে দুখ হৰে তেতিক্ষণ ॥
 বোলে দীন জনে সবে এবি আন কাম ।
 পাতোক ছাৰোক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৮৩৯০

ধৃতবাহুৰ মৌহভীম চূৰ্ণ

জুয়ুৰী

বৈশম্পায়ন নিগদতি ।

শুনা অভিমুখ্য নাতি ॥

সঞ্জয়ে ৰাজ্যক ধৰি ।

বসাইলা আসন পাৰি ॥ ২৮৩৯১

বসিলন্ত পাঞ্চ ভাই ।
 বাজাৰ সমুখে যাই ॥
 ত্ৰীকৃষ্ণ সাত্যকি সমে ।
 বসিলন্ত সৰ্ব্বজনে ॥ ২৮৩৯২
 সভা পাতি বহিলন্ত ।
 ধৃতবাহু বুলিলন্ত ॥
 কৈত আছ ভীম তই ।
 দেওঁ আলিঙ্গন মই ॥ ২৮৩৯৩
 সমীপ চাপিয়ো মোৰ ।
 দেওঁ মুখে চুমা তোৰ ॥
 কৈলি শতপুত্ৰ নাশ ।
 গুচাইলি পিশুৰ আশ ॥ ২৮৩৯৪
 দুৰ্য্যোধন কুমাৰৰ ।
 উক ভাঙ্গি কৈলি চুৰ ॥
 শুনি মই এঠা আইলো ।
 হৰিষ বিষাদ পাইলো ॥ ২৮৩৯৫
 এবে কোল চাপ মোৰ ।
 দিবোহো প্ৰসাদ ঘোৰ ॥
 এহি বুলি নবনাথ ।
 আগবঢ়াই দিলা হাত ॥ ২৮৩৯৬
 মন জানি নৃপতিৰ ।
 যোগবলে যদুবীৰ ॥
 লোহাৰ প্ৰতিমা তাতে ।
 দিলা নৃপতিৰ হাতে ॥ ২৮৩৯৭
 লোহাৰ ভীমক পাই ।
 আনন্দৰ সীমা নাই ॥
 মুণ্ড টিপি মাৰো বুলি ।
 ধৰিলা কোলাত তুলি ॥ ২৮৩৯৮
 ধৃতবাহু নৃপতিৰ ।
 নাহিকে বলৰ ওঁৰ ॥
 অযুত হস্তীৰ সম ।
 গাৰে আছে পৰাক্ৰম ॥ ২৮৩৯৯
 মহাবলে আটিলেক ।
 ঘোৰ শব্দ উঠিলেক ॥

চূৰ্ণাকৃত ছয়া গৈল ।
 মাটিত পেলায়া দিল ॥ ২৮৪০০
 অনন্তবে কুৰুপতি ।
 লোকত দেখায়া আতি ॥
 নিশ্বাস তেজস্ব বনে ।
 হৃদয়ত বঙ্গমনে ॥ ২৮৪০১
 কপটে কবয় দুখ ।
 অন্তবে মিলিল সুখ ॥
 ভৈলেক ভীমৰ নাশ ।
 পুৰিলা মনৰ আশ ॥ ২৮৪০২
 এহি বুলি নবপতি ।
 কপটে কান্দয় আতি ॥
 পৰিলা মাটিত ঢলি ।
 সমূলি মৰিলো বুলি ॥ ২৮৪০৩
 হাসি আছে চক্ৰপাণি ।
 বাজাক বুলিলা বাণী ॥
 শুনা শুনা নৃপবৰ ।
 নাকান্দিবা তুমি আৰ ॥ ২৮৪০৪
 ভীমসেন মহাতেজা ।
 কুশলে আছয় বাজা ॥
 তোমাৰ ক্ৰোধক জানি ।
 তাক মই অনুমানি ॥ ২৮৪০৫
 লোহাৰ প্ৰতিমা আনি ।
 দিলোহো তোমাক জানি ॥
 এবে খেদ পৰিহৰা ।
 তবু মন শাস্ত কৰা ॥ ২৮৪০৬
 ভীমক মাৰিলে কিবা ।
 দুৰ্য্যোধন পুত্ৰ পাইবা ॥
 দুৰ্য্যশ থাকিবে মাত্ৰ ।
 নিশ্চিবেক সংসাৰত ॥ ২৮৪০৭
 হেন জানি মহাবাজ ।
 এৰিয়ো নিশ্চিত কাজ ॥
 চিত্ত শুদ্ধ কৰা তুমি ।
 পাণ্ডৱক পুত্ৰ জানি ॥ ২৮৪০৮

তোমাৰ তনয় যেন ।
পাঞ্চ ভাইক দেখা তেন ॥
হৃদি খেদ পৰিহৰা ।
মনক সন্তোষ কৰা ॥ ২৮৪০৯
শুনিয়েক সভাসদ ।
মহাভাবতৰ পদ ॥
দ্বীপৰ্ণ নাম যাৰ ।
শুনা আৰু সাৰে সাৰ ॥ ২৮৪১০
খণ্ডিবে সমস্ত বোগ ।
মিলিবেক মহাভোগ ॥
লোৱা মাধৱৰ নাম ।
সিজিবে মনৰ কাম ॥ ২৮৪১১
মহাপাপ ধ্বংস যায় ।
এৰাইবা যমৰ দায় ॥
কহে দীন ধৰ্ম্মেৰে ।
হৰি বাম বোলা নৰে ॥ ২৮৪১২

পদ

মুনিয়ে বোলন্ত শুনিয়েক জন্মেজয় ।
পাচে আৰো বুলিলন্ত দৈৱকী তনয় ॥
শুনা কুৰুপতি তুমি বুলিলা পূৰ্বত ।
যেন মোৰ পুত্ৰ তেন পাণ্ডৱৰ স্তত ॥ ২৮৪১৩
এবে কিয় পাসৰিলা সিসৰ বচন ।
জানিলোহো খলৰ নোহয় শুদ্ধ মন ॥
স্মৰিয়ো মহাৰাজ সিসৰ কথাৰ ।
যত দুখ দিলা শিশুহস্তে পাণ্ডৱক ॥ ২৮৪১৪
পঞ্চভ্ৰাতৃ দোষ নাহি গুণি চোৱা মনে ।
যত কৰ্ম্ম ভৈল তহু পুত্ৰৰ কাৰণে ॥
শিশুকালে মাৰিবে উপায় চিন্তি মনে ।
ভীমক খুৱাইলা বিষ দুষ্ট দুৰ্য্যোধনে ॥ ২৮৪১৫
অগনিত পুৰি মাৰো হেন মনে কৰি ।
জোঁগৃহ সাজিয়া খেলা পাতিয়া নগৰী ॥

শকুনিক কুটপাশা খেলিবে বুলিলা ।
ভাগ্যবশে যুধিষ্ঠিৰ সৰ্বস্ব হাবিলা ॥ ২৮৪১৬
দুঃশাসনে দ্রৌপদীৰ কেশত ধৰিলা ।
সভামাজে আনি তাক বস্ত্ৰক কাটিল ॥
জয়দ্রথ ৰাজাক পাঞ্চিলা দুৰ্য্যোধন ।
বনহস্তে কৰি নিলে দ্রৌপদী হৰণ ॥ ২৮৪১৭
মন দুখে বনত আছন্ত পাঞ্চভাই ।
দুৰ্ব্বাসাক দুৰ্য্যোধনে দিলেক পঠাই ॥
তথাপিতো পাণ্ডৱৰ ক্ৰোধ নজন্মিল ।
তোমাৰ পুত্ৰৰ কিছু হিংসা নাচৰিল ॥ ২৮৪১৮
সৈন্যসমে সাজি নবপতি দুৰ্য্যোধন ।
তীৰ্থ স্নানিবাক লাগি কৰিলা গমন ॥
চিত্ৰসেন সমে ৰণ মিলিলেক তথি ।
ৰণ জিনি বান্ধি নিলে গন্ধৰ্বৰ তৃপ্তি ॥ ২৮৪১৯
পাচে সেহি সমাচাৰ পাইলা পাঞ্চভাই ।
অৰ্জুনে খেদিয়া গৈয়া আনিলা মেলাই ॥
সিসৰ কথাৰ তুমি শুনিছা সতত ।
সমূলি নাহিকে দোষ পাণ্ডৱ পুত্ৰত ॥ ২৮৪২০
সমৰত অন্তায় কৰিলে দুৰ্য্যোধন ।
ধৰ্ম্ম এৰি অনিয়মে কৰিলেক ৰণ ॥
অৰ্জুনৰ পুত্ৰ যোল ববিবৰ শিশু ।
সপ্তৰথী বেঢ়ি মাৰিলেক যেন পশু ॥ ২৮৪২১
পাচে পাঞ্চভ্ৰাতৃ শোকে মনত ৰাগিলা ।
প্ৰতিজ্ঞা সাক্ষি কৌৰৱক সংহাৰিলা ॥
যিজন ক্ষত্ৰিয় কৰে প্ৰতিজ্ঞা লঙ্ঘন ।
চিৰকাল নৰকত ভুঞ্জয় সিজন ॥ ২৮৪২২
তেৱে তুমি কি কাৰণে কৰিছা আক্ৰোশ ।
গুণি চোৱা পাণ্ডৱত কিছু নাহি দোষ ॥
পুত্ৰৰ নিদানে যদি কৰিবা অকৰ্ম্ম ।
কুশল ঘোষিবে লোকে হৈবেক অধৰ্ম্ম ॥ ২৮৪২৩
সমস্ত শাস্ত্ৰৰ তত্ত্ব জানিছা নৃপতি ।
জানি শুনি কি কাৰণে কৰা ক্ৰোধমতি ॥
যদিবা দিবাছা তুমি পাণ্ডৱক শাপ ।
তেৱে জানো তোমাৰ পুত্ৰক পাইবা লাগ ॥ ২৮৪২৪

নিদ্ৰিবেক লোকে তমু কথাক আকলি ।
 হেন জানি এৰা বোষ মোৰ বাক্য পালি ॥
 অনিয়মে মহাবাজ অধৰ্ম নকৰা ।
 পাণ্ডৱৰ প্ৰতি ভূমি চিত্ত শুদ্ধ কৰা ॥ ২৮৪২৫
 ভ্ৰাতৃৰ তনয় বুলি নানিবা মনত ।
 আপোন পুত্ৰতোধিক জানিবা সতত ॥
 এহিমতে ৰাজাক বুজায়া যত্নপতি ।
 পাচে আৰো বুলিলন্ত গান্ধাৰীক মাতি ॥ ২৮৪২৬
 শূনা কোঁৱৰৰ মাৰ বোলোহো বচন ।
 পূৰ্বকথা মনে ভূমি কৰা স্মৰণ ॥
 যৈসানি তোমাৰ পুত্ৰ ৰণক বজাইলা ।
 যাত্ৰাকালে দুৰ্য্যোধনে তোমাত বুলিলা ॥ ২৮৪২৭
 শুনিয়োক মাৰ তমু চৰণে মেলাওঁ ।
 পাণ্ডৱৰ সঙ্গ ৰণ কৰিবাক যাওঁ ॥
 যুজিবে ওলাইলো লৈয়া বহু সেনাগৰ্গ ।
 কৰিবা মঙ্গল মাৰ মই জিনো ৰণ ॥ ২৮৪২৮
 সিকালত তমু মুখে বজাইল বচন ।
 যথা ধৰ্ম তথা জয় শুন দুৰ্য্যোধন ॥
 এবে কিয় সিটো কথা ভৈলা বিস্ময়ণ ।
 তোমাৰ অলজ্য বাক্য নভৈলা খণ্ডন ॥ ২৮৪২৯
 এতেকে জিনিব ৰণ জানা পাণ্ডৱাই ।
 হেন জানি তাত তমু ক্ৰোধ নুযুৱায় ॥
 শূনা মহাশাস্তি ভূমি অসন্তোষ এৰা ।
 মোৰ বাক্যে এসম্বাক পুত্ৰজ্ঞান কৰা ॥ ২৮৪৩০
 শুনিয়া গান্ধাৰী নমি কৃষ্ণৰ চৰণ ।
 কৰযোৰ কৰি পাচে বুলিলা বচন ॥
 নমো নমো পৰম পুৰুষ নাৰায়ণ ।
 যতেক বুলিলা ভূমি স্বৰূপ বচন ॥ ২৮৪৩১
 কিন্তু কেনমতে মই সহো হৃদিতাপ ।
 স্মৰিয়া মোৰ শত পুত্ৰৰ সন্তাপ ॥
 একেলগে গৈল সবে যমসদনক ।
 সুগুচে মনৰ শোক পুৰি মাৰে মোক ॥ ২৮৪৩২
 নথৈলা পাণ্ডৱে মোৰ সঞ্চ পৃথিৱীত ।
 তাতেসে মনৰ খেদ পাণ্ডৱ পুত্ৰত ॥

তথাপি এৰিলো ক্ৰোধ তমু বাক্য পালি ।
 কিন্তু পুত্ৰশোকে মোক দহয় সমূলি ॥ ২৮৪৩৩
 এহি বুলি কুৰুমাৰ মৌন ছয়া বৈলা ।
 ভীমক চাহিয়া পাচে বুলিবাক গৈলা ॥
 নমো নমো কৃষ্ণদেৱ পৰম পুৰুষ ।
 ভকতৰ গতিদাতা জয় হৃদীকেশ ॥ ২৮৪৩৪
 তমু পাদপদ্মত কৰিলো মই আশ ।
 কৃপা কৰা জগন্নাথ বুলি নিজদাস ॥
 জ্ঞানহীন ভক্তিহীন মই বৰ পামৰ ।
 দাস বুলি যোক দায়া কৰা দামোদৰ ॥ ২৮৪৩৫
 শূনা সৰ্বজন মুকুতিক ইচ্ছা যাৰ ।
 ভাৰতৰ পদ স্ত্ৰীপৰ্ব কথো সাৰ ॥
 পৰম মধুৰ ইটো কথা অনুপাম ।
 সংসাৰ ব্যাধিৰ মহা ঔষধ উত্তম ॥ ২৮৪৩৬
 বিষ্ণু বৈষ্ণৱৰ একো নাহি ভিন্ন পৰ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্তনে ফল মিলয় ইহাৰ ॥
 শুনিবাকো অমৃত সিঙ্গম মন কাম ।
 পাপক নাশিয়ো সবে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৮৪৩৭

গান্ধাৰীৰ সৈতে পাণ্ডৱসকলৰ উত্তৰ-প্ৰত্যুত্তৰ

দ্বন্দ্বী

অনন্তৰে দেৱী গান্ধাৰী বুলিলা
 ভীমক আতি বিমনে ।
 শুন শুন ভীম কৰিলিহি যেন
 তই অনিয়ম ৰণে ॥
 দুৰ্য্যোধন সমে তোৰ যেৰে ভৈল
 গদাধুৰু ভয়ঙ্কৰ ।
 তৈসানিয়ে তই কৰিলিহি যেন
 কৰ্ম্ম অতি শুকতৰ ॥ ২৮৪৩৮
 নাভিৰ অৰ্ধোত্ত গদা প্ৰহাৰিতে
 নাহিকে শাস্ত সম্ভৱ ।

তেৱে তই কেনে ধৰ্ম্মক উচ্ছেদি
 কৰিলি উকত ঘাত ॥
 অনিয়মে ঘোৰ মাৰিলিহি মোৰ
 জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ।
 শতক তনয় মাৰি আছ তই
 বংশক কৰি উচ্ছন্ন ॥ ২৮৪৩৯
 তাতে আৰো তোৰ সম্বন্ধত হোৱে
 জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ দুৰ্য্যোধন ।
 তাক তই কেনে আগবাঢ়ি বণে
 কৰিলি গদা ঘাতন ॥
 শাস্ত্ৰৰ বিবোধ কৰ্ম্ম আচৰিয়া
 ভৈলিহি সোদৰবধী ।
 ক্ৰণেকতে তই নাশি পুত্ৰগণ
 কৰিলি সপোন নিধি ॥ ২৮৪৪০
 গান্ধাৰীৰ হেন শুনিয়া বচন
 ভয়ে কাষ্পে ভীমসেন ।
 আগবাঢ়ি কৰ- ঘোৰ কৰি পাচে
 বুলিবে লৈলা বচন ॥
 শুনা মাৰ যেন তোমাত মেলাওঁ
 পূৰ্ব্বৰ যত কাহিনী ।
 আমাৰ প্ৰতিজ্ঞা আছিল যেহেন
 তাক ভূমি আছা জানি ॥ ২৮৪৪১
 সি কাৰণে মই আচৰিলো হেন
 কৰ্ম্ম আতি গুৰুতৰ ।
 বণে তাক আমি জিনিবে নোৱাৰি
 অন্যায়ে চিন্তিলো মাৰ ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম আছে যথাবত
 তাক ভূমি জানা মাৰ ।
 প্ৰতিজ্ঞা এৰিলে অধৰ্ম্ম সিজয়
 নবকত হোৱে ঠাৱ ॥ ২৮৪৪২
 সি কাৰণে নিজ প্ৰতিজ্ঞা সান্ধলি
 ভাঙ্গিলো উক তাহাৰ ।
 আপোন দোষত সবেয়ো মৰিল
 তনয় শত তোমাৰ ॥

শুনিয়োক মাৰ শিশুকাল হস্তে
 যত দুখ দিলে মোক ।
 সিসব কথাক জানি আছা ভূমি
 বোলন্তে বিদাৰে বুক ॥ ২৮৪৪৩
 বালক কালত দিলা বিষ মোক
 মাৰিবাক দুৰ্য্যোধনে ।
 জতু গৃহে ধৈলা অগনি জ্বালিলা
 আমাক দহিবে মনে ॥
 তাত বাখিলেক জগত ঈশ্বৰ
 আছিল আয়ু আমাৰ ।
 তথাপি তাহাৰ দয়া নজন্মিল
 পাশাক পাতিল আৰ ॥ ২৮৪৪৪
 যত ধন জন সবে কাঢ়ি লৈল
 দয়াহীন দুৰ্য্যোধন ।
 দেশৰ ডকাইল বনক খেদাইল
 নুশুনি কাৰো বচন ॥
 বনবাসে যত দুখক ভুগিলো
 কি কৈবো মাৰ তোমাত ।
 মনত স্মৰি সিসব কথাক
 অগনি জ্বলে গাৱত ॥ ২৮৪৪৫
 কাম্যক কাননে আছো কত দিন
 তৈতো তুৰ দুৰ্য্যোধন ।
 সৈন্ধৱ বাজাক পাৰ্শ্বিয়া দিলন্ত
 দ্রৌপদী কৈলা হৰণ ॥
 আত অনন্তবে দুৰ্ব্বাসা ঋষিক
 অনেক কৰি যতন ।
 মনত হৰিবে দিলন্ত পঠাই
 শাপিবাক প্ৰতি মন ॥ ২৮৪৪৬
 তাতো আমাসাক ব্ৰহ্মশাপ হস্তে
 বাখিলা মাধৱে যাই ।
 অন্তেষপুৰত থাকি ভূমি মাৰ
 সমস্ত বাৰ্ত্তাক পাই ॥
 তোমাৰ তনয়ে দিলা দুখ যত
 কতনো বুলিবো আই ।

সি কাৰণে ময়ো গুৰুতৰ ক্ৰোধে
 মাৰিলো ছলক পাই ॥ ২৮৪৪৭
 আৰো শুনা মৱ বোলোহো তোমাত
 আমাৰ যেন কপাল ।
 বিৰাট নগৰে অজ্ঞাত বৰিষ
 দাসত্বে বঞ্চিলো কাল ॥
 বনবাস হস্তে নিকাৰ ভুঞ্জস্তে
 আসি ভৈলো কতো কালে ।
 পঞ্চথানি গ্ৰাম খুজিবাক লাগি
 পঠাইলো অম্মি গোপালে ॥ ২৮৪৪৮
 উভয় কুলৰ কন্দল ভাঙ্গিবে
 গৈলা যত্নকুলপতি ।
 ঋষি মুনিগণো গৈলন্ত তথাকে
 তাক্ষ বুজাইবাক প্ৰতি-॥
 তথাপি তোমাৰ তনয়ে বুলিল
 ৰাজ্য নেদো যুদ্ধ বিনে ।
 সিসব কথাক শুনি আছা তুমি
 লোকমুখে দিনে দিনে ॥ ২৮৪৪৯
 ৰাজ্য দিব কথা দূৰতে তেজিয়ে
 কৃষ্ণক বান্ধিবে মন ।
 কৈত শুনি আছা হেন নিদাক্ষ
 কৰ্ম কৰে কোন জন ॥
 পাচে ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদূৰ প্ৰমুখ্যে
 বুলিলা অনেক বাক ।
 তুমিয়ো বুজাইলা এবো পাসৰিলা
 মনে স্মৰিয়ো তাক ॥ ২৮৪৫০
 কাৰো বাক্য সিটো নুশুনিল কাণে
 ৰণকেসে কৈলা সাৰ ।
 সি কাৰণে মই মাৰিলো তাহাক
 কি দোষ ভৈল আমাৰ ॥
 তাক নমাৰিলে নাপাওঁ ৰাজ্য আমি
 বঞ্চিত সকলো হুখে ।
 তুমি জানা মৱ দুখক লাগিয়া
 কোনে বাহ্মা কৰি থাকে ॥ ২৮৪৫১

সূৰ্যৰ নিদানে সৰাৰো বাঞ্ছিত
 সবেয়ো কৰে যতন ।
 সি কাৰণে আমি ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম এৰি
 বধিলো তমু নন্দন ॥
 সভামাজে নিয়া দ্ৰৌপদী দেৱীক
 দেখাইলা আপোন উক ।
 তাতেসে মোহোৰ দাক্ষ ক্ৰোধত
 ভাঙ্গিলো তাহান উক ॥ ২৮৪৫২
 আপোন দোষত অধৰ্ম্মৰ ফলে
 সবে গৈল যমলোক ।
 হেন জানি মৱ মনে অসন্তোষ
 নকৰিবা তুমি মোক ॥
 শুনিবাহা আই তোমাৰ চৰণে
 এতেক কৰো গোচৰ ।
 কোঁৱৰক মাৰি আবেসে মোহোৰ
 হৰিষ ভৈল অস্তৰ ॥ ২৮৪৫৩

পদ

ভীষ্মৰ বচন শুনি গান্ধাৰনন্দিনী ।
 নিশ্বাস তেজিয়া দুখে বুলিলন্ত বাণী ॥
 যি বুলিলা বাপ তুমি সবে সত্য হয় ।
 আপোন দোষতে আপুনিয়ৈ গৈল ক্ষয় ॥ ২৮৪৫৪
 জানিলোহো দুৰ্য্যোধন বহু অপৰাধী ।
 সি কাৰণে নিষ্কণ্টক ভৈলি তাক বধি ॥
 দুৰ্য্যোধন পুত্ৰ মোৰ বৰ দুৰাচাৰ ।
 ভাল কৰিলিহি তাক কৰিয়া সংহাৰ ॥ ২৮৪৫৫
 কিন্তু দুঃশাসনে কি কৰিলে অপকাৰ ।
 অকাৰণে কিয় তাৰ চিন্তিলিহি মাৰ ॥
 তাতে তোৰ কনিষ্ঠ ভায়েৰ পুত্ৰ সম ।
 কেনমতে তেজ তাৰ কৰিলিহি পান ॥ ২৮৪৫৬
 শুনন্তে ইকথা যেন ৰাক্ষসৰ নয় ।
 কিয় কৰিলিহি হেন কাৰ্য্য বিপৰ্য্যয় ॥

বায়ুহত বদতি শুনিয়ো মাৰ ভূমি ।
 কি কাৰণে পুছা মোত সব আছা জানি ॥ ২৮৪৫৭
 তযু উদৰত যত জন্মিল নন্দন ।
 জানিবা নিশ্চয় সবে কপটী দুৰ্জ্জন ॥
 য়েবে ছুশাসনে জ্যোপদীৰ চুলে ধৰি ।
 টানি আনি সভামাজে বস্ত্ৰ লৈব কাটি ॥ ২৮৪৫৮
 তেখনে বুলিলো মই অঙ্গীকাৰ কৰি ।
 ইহাৰ শোণিত খাইবো হৃদয় বিদাৰি ॥
 পূৰ্বতে কৰিলো মই হেন অঙ্গীকাৰ ।
 জানা দিকাৰণে মাৰি পিলো তেজ তাৰ ॥ ২৮৪৫৯
 কৃত্ৰিয় জাতিৰ মাৰ কাতো নাই মোহ ।
 কতোক্ষণে বাপ পোৱে নথাকয় স্নেহ ॥
 হেন জানি মোত কোপ নহয় যুগুত ।
 প্ৰতিজ্ঞা সাম্বলি মাৰি আছো তযু হত ॥ ২৮৪৬০
 এহিবুলি নমাতি বহিলা ভীমবল ।
 পুত্ৰশোকে গান্ধাবীৰ মনত বিকল ॥
 পুনু বুলিলন্ত শুন বায়ুৰ নন্দন ।
 শতপুত্ৰ শোকে মোৰ নবহে জীৱন ॥ ২৮৪৬১
 গৰ্ভত ধৰিলো য়েবে সহো কেনে প্ৰাণ ।
 কুপুত্ৰ সপুত্ৰ দুহো মাৰত সমান ॥
 পুত্ৰৰ বিয়োগে দেহা পুৰি মাৰে মোক ।
 একোমতে নপাসৰো তনয়ৰ শোক ॥ ২৮৪৬২
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে বুলিলা বচন ।
 শুনা মাৰ ভূমি শোক কৰা অকাৰণ ॥
 মিছাতেসে অসন্তোষ কৰিছা আমাক ।
 কোনে এৰাইবাক পাৰে দৈৱৰ বিপাক ॥ ২৮৪৬৩
 আৰো তযু গৰ্ভে যত ভৈলেক নন্দন ।
 সবে দুৰাচাৰী কাৰো ধৰ্ম্মে নাহি মন ॥
 নিজ দোষে তোমাৰ তনয় মৰিলেক ।
 ছিদ্ৰ মাত্ৰ কেৱল আমাত বহিলেক ॥ ২৮৪৬৪
 কাল অনুসাৰে মিলে সবাবো মৰণ ।
 মৰণ জনৰ এক থাকয় কাৰণ ॥
 কেহোজন সৰ্পৰ লংশনে মৃত্যু হয় ।
 কেহোজন বৃক্ষহস্তে পৰিহা অৰয় ॥ ২৮৪৬৫

মহিষত মৃত্যু কাৰো কেহোবা গণ্ডত ।
 কাৰোবা মৰণ মিলে হস্তীৰ শুণ্ডত ॥
 জলে ডুবি মৰে কেহো কেহোবা ব্যাত্ৰত ।
 অস্ত্ৰাঘাতে মৰে কেহো কেহো বৰাহত ॥ ২৮৪৬৬
 আস্ত্ৰঘাত হৈয়া কাৰো মিলয় মৰণ ।
 মৃতক জনৰ এক থাকিব কাৰণ ॥
 তযু পুত্ৰগণ মাৰ মৰিল আপুনি ।
 কিন্তু আমি ভৈলো মাত্ৰ কেৱল কাৰণি ॥ ২৮৪৬৭
 পৃথিৱীত অপয়শ বহিল আমাৰ ।
 মৰিলেক শতভাই দোষে আপোনাৰ ॥
 অনীতি কৰিলে বহু তোমাৰ নন্দনে ।
 নানা দুখ আমাক দিলেক দিনে দিনে ॥ ২৮৪৬৮
 বালক কালতে আমি ভৈলো পিতৃহীন ।
 দুখে স্নেহে বৈলো জ্যেষ্ঠপিতৃৰ অধীন ॥
 কতোকালে নৃপতিৰ স্তব্ধ পা মিলিল ।
 দয়া কৰি মোক ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ ৰাজ্য দিল ॥ ২৮৪৬৯
 তাক দেখি দুৰ্য্যোধন নসহিল গাৱ ।
 শকুনিৰ সহিতে পাতিলা কুট ভাৱ ॥
 জন্মাবধি বহুহিংসা আমাক কৰিল ।
 তথাপিতো তাৰ মনে দয়া নুপজিল ॥ ২৮৪৭০
 মোক মাতি আনি পাশাখেলক পাতিলা ।
 ৰাজ্য কাটি লৈলা বনে আমাক খেদিলা ॥
 জানা মাৰ যদি বিষবৃক্ষক ৰোপয় ।
 আপুনি কাটিলে তাৰো মহাপাপ হয় ॥ ২৮৪৭১
 হেনমতে শাস্ত্ৰত কহয় মুনিগণ ।
 তথাপিতো তাকো নুগুণিল দুৰ্য্যোধন ॥
 নথৈলেক বাকী আৰো দুৰ্য্যোধন ভাই ।
 বনে বনে ভ্ৰমাইল য়েহেন দীন প্ৰায় ॥ ২৮৪৭২
 তাক স্তম্ভিলে মোৰ বিদাৰে পৰাণ ।
 হৰি হৰি জীৱন নগৈল কি কাৰণ ॥
 নমৰি আছিলো হেতু পুনু আসি ভৈলো ।
 ধৌম্যক পাঞ্চিয়া নিজৰাজ্যক মাগিলো ॥ ২৮৪৭৩
 নুশুনিল ঋষিবাক্য ৰাজ্যক নিদিল ।
 তাক শুনি মোৰ মনে বিদাৰ মিলিল ॥

পূৰ্বে যেন নিয়ম কৰিল দুৰ্য্যোধন ।
 তাত নিস্তাৰিয়া আনিলেক নাৰায়ণ ॥ ২৮৪৭৪
 এবে কিয় ৰাজ্য পুত্ৰ নিদিয়ৈ আমাক ।
 সি কাৰণে স্থিৰ কৈলো বণ কৰিবাক ॥
 পুনৰপি গুণিয়া চিন্তত দিলো ঠাই ।
 ভাই ভাই বিৰোধে আমাৰ কাৰ্য্য নাই ॥ ২৮৪৭৫
 কিন্তু ভীম ধনঞ্জয় মাদ্ৰীৰ তনয় ।
 মুশুনে বাধাকো মোৰ ক্ৰোধে অগ্নিময় ॥
 তেবে কৃষ্ণ সমে মই কৰিয়া যুগুতি ।
 পঠাইলো তাহাক পুত্ৰ বুজাইবাক প্ৰতি ॥ ২৮৪৭৬
 বিবাদে নাহিকে কাৰ্য্য শুনিয়ে গোসাই ।
 লউক সমস্ত ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ভাই ॥
 আমাক দিয়েক মাত্ৰ গ্ৰাম পাঞ্চখানি ।
 সমস্ত কথাক তাক বুলিবা আপুনি ॥ ২৮৪৭৭
 শুনি কৃষ্ণ পাইলা পাচে হস্তিনাক যাই ।
 নৃপতিত সব কথা বুলিলা বুজাই ॥
 কৃষ্ণৰো বচন মুশুনিল দুৰ্য্যোধন ।
 বুলিলা তথাতে বহু সমজ্যাৰ জন ॥ ২৮৪৭৮
 ভীষ্ম দ্ৰোণ বিদুৰেয়ো বুজাইলা বহুত ।
 কাহাৰো কথাক মুশুনিল তয়ু স্তত ॥
 কেৱল কৰিল মাত্ৰ বণকেসে সাৰ ।
 কৃষ্ণ মুখে বুজিলোহো সব সমাচাৰ ॥ ২৮৪৭৯
 যুজিবাক সাজু ভৈল পাচে দুৰ্য্যোধন ।
 পৃথিবীৰ ৰাজ্যক দিলেক নিমন্ত্ৰণ ॥
 একাদশ অক্ৰোহিণী সাজি সেনাগণ ।
 লগত সহায় আৰো লৈলা বীৰগণ ॥ ২৮৪৮০
 শুনি ভীত ভৈলা পাচে ভীম ধনঞ্জয় ।
 শেষে সংযোজিলা আনি অগ্নি সেনাচয় ॥
 কেৱল কৃষ্ণক মাত্ৰ আমি সখা পাইলো ।
 তাহান সহায়ে সমৰক লাগি গৈলো ॥ ২৮৪৮১
 তথাপিতো বণমাজে বুলিলো ছনাই ।
 শুনা দুৰ্য্যোধন বিৰোধত কাৰ্য্য নাই ॥
 কাঢ়ি লৈলা তুমি মোৰ সবে ৰাজ্যভাৰ ।
 বাকলি বসন ফল মূলেসে আহাৰ ॥ ২৮৪৮২

বনত ফুৰিলো আমি দণ্ডে যুগ যায় ।
 স্তখে ৰাজ্য কৰা তুমি দুৰ্য্যোধন ভাই ॥
 এভো ৰাজ্য এৰি যদি দিবাহা আমাৰ ।
 তেবেসে আমাৰ তুমি আমিযো তোমাৰ ॥ ২৮৪৮৩
 বোলোহো তোমাত জ্ঞাতিগণ বন্ধা কৰা ।
 দুয়োঘৰ বহোক কন্দল পৰিহৰা ॥
 এহিমতে অনেক বুলিলো বাৰম্বাৰ ।
 তথাপিতো মুশুনিল তনয় তোমাৰ ॥ ২৮৪৮৪
 গুণি চোৱা মাৰ আমাসাত দোষ নাই ।
 বাৰে বাৰে কতেক যে বুলিলো বুজাই ॥
 প্ৰতিজ্ঞা পালনে ক্ষত্ৰিয়ৰ আছে ধৰ্ম্ম ।
 তাক নাচৰিলে আই সিজয় অধৰ্ম্ম ॥ ২৮৪৮৫
 সিকাৰণে কোঁৱৰক মাৰিলো বণত ।
 যাৰ যেন অঙ্গীকাৰ আছিল পূৰ্বত ॥
 তথাপি তোমাৰ মনে আছে অসন্তোষ ।
 শাপি ভষ্ম কৰা হোক তোমাৰ সন্তোষ ॥ ২৮৪৮৬
 শাপযোগ্য কৰ্ম্ম কৰি আছো নৰাধমে ।
 ৰাজ্য লোভে জ্ঞাতিবধ কৰিলো অধমে ॥
 জ্ঞাতি বধি চাণ্ডাল কৰিলো পাপ কৰ্ম্ম ।
 সংসাৰে কুখ্যাতি বৈল সিজিল অধৰ্ম্ম ॥ ২৮৪৮৭
 এতেকে মোহৰ জীৱনত কিবা ফল ।
 দিয়া চণ্ডশাপ মোক যাওঁ বসাতল ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ শুনিয়া হেন বাণী ।
 মনত সন্তোষ পাইলা কোঁৱৰজননী ॥ ২৮৪৮৮
 পাণ্ডৱসবত পুত্ৰ সম স্নেহ ভৈলা ।
 বচনে সাদৰি পাচে বুলিবাক লৈলা ॥
 যি বুলিলা বাপ তুমি সবে সত্য হয় ।
 তোমাসাত দোষ নাই জানিলো নিশ্চয় ॥ ২৮৪৮৯
 নিদিবোহো শাপ ভয় নকৰিবা মনে ।
 কিন্তু মোৰ পুত্ৰশোক নসহয় প্ৰাণে ॥
 তোমাৰ জননী কুন্তী আসিছা ইঠাই ।
 তাক ভেটিয়োক শীঘ্ৰে তুমি পঞ্চভাই ॥ ২৮৪৯০
 এহি বুলি নিচুকি থাকিলা কুৰুমাৰ ।
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ চলিলেক গাঁৱ ॥

গান্ধাৰীৰ বাক্য মানি পাঞ্চ বীৰবৰ ।
 শ্রীকৃষ্ণ সাত্যকি সমে উঠিল সত্ৰৰ ॥ ২৮৪৯১
 নমিলন্ত গৈয়া সবে কুন্তীৰ চৰণে ।
 মাতৃ পোৱে দৰ্শন ভৈলা চিৰদিনে ॥
 পাঞ্চ ভাইক কুন্তী পাচে দিলা আশীৰ্বাদ ।
 কিন্তু কৰ্ণশোকে দেৱী মনত বিবাদ ॥ ২৮৪৯২
 হেন দেখি কুন্তীক বুলিলা নাৰায়ণ ।
 হৰিষ কালত কিয় দেখোহো বিমন ॥
 মই যেন তোমাক বুলিলো পূৰ্বকালে ।
 চোৱা এবে সান্ধলিলো কাৰ্য্যক সকলে ॥ ২৮৪৯৩
 শুভকালে তোমাৰ কিসৰ চিন্তা সতী ।
 হস্তিনাত ভৈল তমু পুত্ৰ অধিপতি ॥
 কুকুল সমস্ত গৈলেক বসাতল ।
 দেখা পুত্ৰ স্বামীশোকে কান্দিছে সকল ॥ ২৮৪৯৪
 আত কেনে বিবাদ দেখোহো তমু মন ।
 হেন শুনি কুন্তীদেৱী বুলিলা বচন ॥
 যতক বুলিলা প্ৰভু সকলো সিঞ্জিল ।
 কিন্তু এক কামে মোৰ বিবাদ মিলিল ॥ ২৮৪৯৫
 তুমি সকলোৰে কৰ্তা তুমি আদি দেৱ ।
 তুমি বিনে কৰন্তা নাহিকে আন কেৱ ॥
 ত্ৰৈলোক্যৰ অধিকাৰী তুমি নাৰায়ণ ।
 তুমি বিনে ৰাখে মাৰে নাহি হেন জন ॥ ২৮৪৯৬
 তুমি হেন সিদ্ধ পাণ্ডৱৰ সখা ভৈলা ।
 তেবে কিয় স্তম্ভদ্বাৰ পুত্ৰক মৰাইলা ॥
 তাতে আৰো অভিমন্যু ভাগিন তোমাৰ ।
 তাহাৰ মৰণ শুনি দুখ পাইলো বৰ ॥ ২৮৪৯৭
 সেহি শোকে মোৰ দেহা দহে অনুক্ষণ ।
 নবহে জীৱন মোৰ শুনা নাৰায়ণ ॥
 হেন শুনি কৃষ্ণ পাচে বুলিলন্ত মাতি ।
 কি কাৰণে মোত তুমি দুখ কৰা আতি ॥ ২৮৪৯৮
 যাৰ ভাগ্যে যেন লিখি আছয় বিধাতা ।
 তাক খণ্ডাইবাক কাৰ আছয় ক্ষমতা ॥
 ময়ো তাক অজ্ঞা কৰিবে নপাবিবো ।
 বিধিৰ নিয়ম তাক কিমতে লজিৰো ॥ ২৮৪৯৯

আয়ু অনুৰূপে প্ৰাণী জীৱন মৰণ ।
 কাৰ শক্তি আছে তাক কৰে নিবাৰণ ॥
 কোনোজনে বহুকাল জীৱে কৰ্মফলে ।
 কেহোজন কৰ্মফলে মৰে অল্পকালে ॥ ২৮৫০০
 পাপতো নমৰে প্ৰাণী নিজীৱে পুণ্যত ।
 কৰ্ম অনুসাৰে জীৱ কৰে যাতায়াত ॥
 হেন জানি মোত নকৰিবা অসন্তোষ ।
 কৰ্মফল জানি কৰা চিত্তক সন্তোষ ॥ ২৮৫০১
 এতহন্তে আসি পাইলা উত্তৰা কুমাৰী ।
 স্বামীশোকে কান্দে সতী পৃথিৱীত পৰি ॥
 হা হা প্ৰাণনাথ অভিমন্যু মহাবীৰ ।
 তোমাৰ বিৰহে মোৰ নবহে শৰীৰ ॥ ২৮৫০২
 যাৰ মাতুল শ্রীকৃষ্ণ বাপ ধনঞ্জয় ।
 সিজন মৰণে মোৰ পৰাণে কি সয় ॥
 এহি বুলি কান্দে শোকে উত্তৰা কুমাৰী ।
 দ্ৰৌপদী বিবাদ কৰে কুন্তীপাৱে ধৰি ॥ ২৮৫০৩
 শুনা শাস্ত আই মোৰ দশা ভৈল যেনে ।
 মোৰ পাঞ্চ পুত্ৰ ৰাত্ৰি আছিল শয়নে ॥
 দিবাভাগে বগন্ত্ৰমে ভাগৰে গীড়িল ।
 সেহি হেতু ঘোৰনিদ্ৰা পাৰিয়া বহিল ॥ ২৮৫০৪
 হেন ছল পাই দ্ৰোণমুত ক্ৰোধমতি ।
 মাৰিল তনয় মোৰ খড়্গে শিৰ কাটি ॥
 সহো কেনমতে মই হেন হৃদিতাপে ।
 পুৰি মাৰে তনয়ৰ দাক্ষণ সন্তাপে ॥ ২৮৫০৫
 আৰো কি বুলিবো আই মোৰ দুখকথা ।
 পূৰ্বে ছঃশাসনে যেন কৰিলে অৱস্থা ॥
 চুলি ধৰি কদৰ্খিলে মুখ চাই চাই ।
 শৰীৰৰ বস্ত্ৰ কাটি নিলে সমুদায় ॥ ২৮৫০৬
 কৰিলো শপত মই সভাৰ ভিতৰ ।
 মুক্তকেশে আছিলোহো দ্বাদশ বছৰ ॥
 তেতিয়া কৰিল ভীমে প্ৰতিজ্ঞা পুৰণ ।
 আনি দিলে তেজ তাৰ মাৰি ছঃশাসন ॥ ২৮৫০৭
 সেহি তেজ তৈল সমে মাজিলো শিৰত ।
 সিদিনাৰে পৰা দুখ গুচিল মনত ॥

চিৰদিন তোমাত আছিলো অদৰ্শন ।
 আজিসে ভেণ্টিলো আই তোমাৰ চৰণ ॥২৮৫০৮
 শুনিয়েক সৰ্ব্বজন ধৰি কৰি মন ।
 স্ত্ৰীপৰ্ব্ব কথা ইটো অতি বিতোপন ॥
 শুনন্তা ভগন্তা দুইৰো মিলয় মুকুতি ।
 পাপ নাশ ঘাই মিলে হৰিত ভকতি ॥ ২৮৫০৯
 নমো নাৰায়ণ প্ৰভু মই বৰ অনাথ ।
 মই দুখীতক দায়া কৰা জগন্নাথ ॥
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভো মই কৰো আশ ।
 জন্মে জন্মে হৈবো তমু চৰণত দাস ॥ ২৮৫১০
 ভূমি হৰি মোৰ হৃদয়ত দিলা মন ।
 ইটো ভাৰতৰ পদ কৰিলো বচন ॥
 বঢ়া টুটা দোষ মোৰ কৰা উপশাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৮৫১১

গান্ধাৰী প্ৰভৃতি ক্ৰীসকলৰ মুখৰ ঠাইলৈ গমন আৰু
 নিজপতিপুত্ৰৰ মৃত শৰীৰ দেখি সকলোৰে শোক

পদ

মুনিয়ে বোলন্ত শুন পৰীক্ষিত স্মৃত ।
 নাৰীসকলৰ যেন ক্ৰন্দন অদ্ভুত ॥
 কুক পাণ্ডু দুইহাস্তৰ যত নাৰী মানে ।
 মৃত শৰ চাইবে গৈলন্ত দুখ মনে ॥ ২৮৫১২
 সঞ্জয়ে ধৰিলা ধৃতবাস্ত্ৰৰ হাতত ।
 লাসে লাসে লৈ যাস্ত সমৰ ভূমিত ॥
 ভীমার্জুন যুধিষ্ঠিৰ ক্ৰীকৃষ্ণ সহিতে ।
 সৰ্ব্বজন যায় ধৃতবাস্ত্ৰৰ পাচতে ॥ ২৮৫১৩
 বণভূমি মাজত পশিলা সবে ঘাই ।
 মহাভয় পাইলা সবে দেখি সেহি ঠাই ॥
 শোণিতে ভৈলেক পক্ষ বণভূমিখান ।
 মৰা শৰ পৰি আছে পৰ্ব্বত সমান ॥ ২৮৫১৪
 হাতে মুণ্ড তুলিয়া নাচিছে ভূতগণ ।
 প্ৰেত পিণ্ডাচক দেখি ভীত হৈব মন ॥

কৰিছে আৰাৱ যত কাক গৃধ্ৰগণ ।
 শোণিত মাংসক কতো কৰিছে ভক্ষণ ॥ ২৮৫১৫
 ফেকৰাই কৰে বাৰ কুকুৰে নাদয় ।
 কতো কতো শৰ ধৰি জন্তুকে টানয় ॥
 ডাকিনী যোগিনীগণে আটাস পাৰয় ।
 শৰৰ উপৰে শৰ দেখি লাগে ভয় ॥ ২৮৫১৬
 স্থাপদ জন্তুয়ে আতি কৰে কোলাহল ।
 লোম শিহৰিয়া যায় দেখি বণমূল ॥
 তথাপি নকৰে ভয় যত নাৰীগণ ।
 নিজপতি পুত্ৰ সবে কৰে অশ্বেষণ ॥ ২৮৫১৭
 কোনো জনী পাইলা ঘাই স্বামীক দৰ্শন ।
 বুকত সাবটি ধৰি কৰিছে ক্ৰন্দন ॥
 হা হা কৈক গৈলা মোৰ প্ৰভু প্ৰাণনিধি ।
 কিমতে কৰিলা মোক বিধৱাৰ সিদ্ধি ॥ ২৮৫১৮
 কাৰ মুখ চাই গৃহবাসে ভুঞ্জো স্মৃথ ।
 হৰি হৰি আউৰ নেদেখিবো স্বামীমুখ ॥
 উঠা উঠা প্ৰাণনাথ নিদ্ৰো পৰিহৰা ।
 কান্দে তমু প্ৰাণপ্ৰিয়া কোলে চাপি ধৰা ॥ ২৮৫১৯
 হেনমতে কতো কতো কৰয় ক্ৰন্দন ।
 কেহোজনী কৰে স্বামী পুত্ৰ অশ্বেষণ ॥
 কতোজনী পুত্ৰ বুলি ফুৰে গেৰি পাৰি ।
 কেহোজনী স্বামী বুলি ফুৰয় বিচাৰি ॥ ২৮৫২০
 স্তূপাকাৰ শৰ আতি দেখি ভয় ভীত ।
 ঘোৰমূৰ্ত্তি ধৰি প্ৰেত চেলেকে শোণিত ॥
 তথাপিতো নাৰীগণ তাহাক নভৰি ।
 শৰ মাজে মাজে শোকে ফুৰয় লৰৰি ॥ ২৮৫২১
 হেন মতে বহু কষ্টে যত নাৰীগণ ।
 কতোবেলি পতি পুত্ৰ পাইলা দৰ্শন ॥
 কান্দিবে লাগিলা সবে শিৰে কৰ হানি ।
 হৰি হৰি কেনমতে ধৰিবো পৰাগী ॥ ২৮৫২২
 কতোজনী হৃদয়ত হানে বজ্জ মূৰ্তি ।
 কতোজনী মাটিত পৰয় উঠি উঠি ॥
 কেহোজনী অলঙ্কাৰ পেলাইলা খসাই ।
 কেহোজনী মৰাৰ মুখত চুমা খাই ॥ ২৮৫২৩

কেহোজনী শরণগোটি কোলে লৈবে তুলি ।
 কেহোজনী গারে নাই চেতন সমুলি ॥
 কেহোজনী গাণ্ডিত জোবয় মুণ্ড আনি ।
 তারক্ষণে চিনে আপোনাৰ পুত্ৰ স্বামী ॥ ২৮৫২৪
 কেহোজনী ধৰি কান্দে স্বামীৰ চৰণ ।
 কেহোজনী কপালত হানয় কঙ্কণ ॥
 কেহোজনী মৰাৰ মুখত মুখ দিয়া ।
 শব্দ সদৃশ হৈয়া থাকিলা পৰিয়া ॥ ২৮৫২৫
 কিনো কুক্ষণত কৰিবাক গৈলা বণ ।
 অভাগীৰ সঙ্গে আৰো নভৈল দৰ্শন ॥
 কেহোজনী নাৰী কান্দে পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি ।
 দাক্ষ সন্তাপে বাপু মোক মাৰে পুলি ॥ ২৮৫২৬
 কোনে আই বুলি আৰে মাতিবেক মোক ।
 হৰি হৰি কিমতে সহিবো পুত্ৰশোক ॥
 হেনমতে কোঁৱৰৰ যত নাৰীগণ ।
 পুত্ৰ স্বামী শোকে আতি কৰয় ক্ৰন্দন ॥ ২৮৫২৭
 অনন্তৰে গান্ধাৰীৰ দগধ হৃদয় ।
 বধূসকলৰ শোক দেখি আতিশয় ॥
 বণভূমিখান দেখি আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 মহাশোকানলে দেৱী কান্দিলা বিস্তৰ ॥ ২৮৫২৮
 তেখনে মিলিল যেন ৰোল ক্ৰন্দনৰ ।
 বাধা দিয়া ৰাখে হেন নাই একো নৰ ॥
 শোকে অচেতন সৰে যেন মৰা বেষ ।
 কৈত কোন পৰি বৈলা নাহিকে উদ্দেশ ॥ ২৮৫২৯
 শব্দ উপৰে শব্দ অন্ত নাহি তাৰ ।
 গজ বাজী বধ পৰি আছয় অপাৰ ॥
 নানা স্থানে অলঙ্কাৰ পৰিয়া আছয় ।
 দেখি গান্ধাৰীৰ আতি মনত বিস্ময় ॥ ২৮৫৩০
 স্থানে স্থানে পৰি আছে শিবৰ মুকুট ।
 কুণ্ডলে মণ্ডিত মুণ্ড দেখি অদভুত ॥
 কাৰো হাত কাৰো পাৰ কাৰো শিব নাই ।
 বিপৰীত ভাবে শব্দ আছে ঠাই ঠাই ॥ ২৮৫৩১
 ধ্বজ ছত্ৰ চামৰ আছয় স্থানে স্থানে ।
 অস্ত্ৰ তুণ ধনুক গণিবে পাৰে কোনে ॥

মকৰ কুণ্ডল পৰি আছে অগণন ।
 কোনো শব্দে কৰি আছে ধৰণী শোভন ॥ ২৮৫৩২
 সিবেলা বাতুল যেন দেখি গান্ধাৰীক ।
 বিচাৰি ফুৰন্ত দুৰ্য্যোধন নৃপতিক ॥
 কতো বেলি পাইলা পাচে তাক দৰ্শন ।
 মাটিত পৰিয়া চিতে আছে দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮৫৩৩
 দেখিয়া গান্ধাৰী ভৈলা বিষাদে মগন ।
 হা দুৰ্য্যোধন বুলি হৰিল চেতন ॥
 গুৰুতৰ শোকে বিমূৰ্ছিত ভৈল মায় ।
 ভূমিত পৰিলা যেন মৃতকৰ ভাৱ ॥ ২৮৫৩৪
 গাৱত নাহিকে স্তান চক্ষু থিৰ ভৈল ।
 সৰ্ব্বজনে বোলে গান্ধাৰীৰো প্ৰাণ গৈল ॥
 দেখি পাণ্ডৱৰ মনে বিষাদ জন্মিল ।
 আথে বেথে পাণ্ডুভাই তুলিয়া ধৰিল ॥ ২৮৫৩৫
 তথাপি গাৱত নাহি চেতন সমুলি ।
 বিস্ময় মানিলা সৰে ধাতু গৈল বুলি ॥
 পাচে কতোবেলি গান্ধাৰীৰ প্ৰাণ আইলা ।
 সঙ্কুক্ষণ ছয়া দেৱী চক্ষুমেলি চাইলা ॥ ২৮৫৩৬
 দুৰ্য্যোধন ৰাজাৰ মৃতক কলেৱৰ ।
 দুই হাতে ধৰি শোকে কান্দয় বিস্তৰ ॥
 হৰি হৰি বিধি মোক কি কাৰ্য্য কৰিলা ।
 আগে নিধি দিয়া কেনে পাচত হৰিলা ॥ ২৮৫৩৭
 মাৰিলা শতক পুত্ৰ কেনে ধৰো দেহ ।
 সবাতো কৰিয়া মোৰ দুৰ্য্যোধনে স্নেহ ॥
 হা কৈক গৈলা বাপু পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ।
 তোমাৰ সন্তাপে মোৰ নৰহে জীৱন ॥ ২৮৫৩৮
 আই বুলি কোনে আৰো মাতিবেক মোক ।
 কোননো দাক্ষ যমে হৰি নিলে তোক ॥
 মোৰ এই দেহা কিনো লোহায়ে গড়িল ।
 পুত্ৰৰ মৰণ দেখি প্ৰাণ নছাৰিল ॥ ২৮৫৩৯
 হৰি হৰি কিনো মোৰ কপালে লিখিল ।
 পুত্ৰৰ আগত মোক মৰিবে নিদিল ॥
 পূৰ্ব্বজন্মে কিনো ঘোৰ আচৰিলো পাপ ।
 সি কাৰণে পাণ্ডু শতপুত্ৰৰ সন্তাপ ॥ ২৮৫৪০

এহি বুলি মাটিত পৰয় ঘনে ঘন ।
 পুত্ৰেৰ সন্তাপ আতি বাঢ়ে অমুক্ৰণ ॥
 হৰি হৰি কিনো দুখ দিলা মোক বিধি ।
 শতপুত্ৰ ভৈল যেন সপোনৰ নিধি ॥ ২৮৫৪১
 হা হা দুৰ্য্যোধন বুলি কাঢ়ে দীৰ্ঘবাৰ ।
 মোক অনাধিনী কৰি গৈলা কোন ঠাৱ ॥
 যেহি দিন ধৰি পুত্ৰে বজাইলা বণক ।
 সেহিদিন হস্তে আৰো নেদেখিলো তোক ॥ '৪২
 নানা অলঙ্কাৰ পিন্ধি কৰিয়া সুবেশ ।
 কোনে আৰো হৈব মোৰ আগত প্ৰবেশ ॥
 স্তম্ভৰ শৰীৰ তোৰ বদন নিৰ্ম্মল ।
 আকাশত শোভে যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল ॥ ২৮৫৪৩
 আজি দেখো পৰি আছা বণ ধৰণীত ।
 ধূলি ধূসৰিত ছয়া দেখিতে কুৎচিৎ ॥
 স্তম্ভৰ শীতল তোৰ শয্যা বদ্রময় ।
 তথাতে শয়ন তোৰ শৰীৰ শোভয় ॥ ২৮৫৪৪
 স্তম্ভৰী বমণীগণে চোঁপাশে বেঢ়িয়া ।
 চৰণ সেৱয় তোৰ চামৰে বিঞ্চিয়া ॥
 আজি কেনে পৰি আছা ধৰণী শয়নে ।
 নিবিঞ্চয় চামৰে স্তম্ভৰী নাৰীগণে ॥ ২৮৫৪৫
 নট ভাটগণে প্ৰভাতত কৰি স্তুতি ।
 নিদ্ৰা হস্তে হেন ভাৱে কৰে বিমুকুতি ॥
 আজি তোৰ দেখো কেনে বিমঙ্গল ভাৱ ।
 বেঢ়ি বেঢ়ি শৃগাল কুকুৰে কাঢ়ে বাৰ ॥ ২৮৫৪৬
 বৃদ্ধ মাৱ বাপ তোৰ কৈক গৈলা এৰি ।
 ঘোৰ নিদ্ৰা পাৰি বৈলা ধৰণীত পৰি ॥
 আছিল তোমাৰ যেন প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱ ।
 আজি কেনে ঐত পৰি ভৈলা মৃত শৱ ॥ ২৮৫৪৭
 এহি বুলি কান্দে বাণী ধৰণীত লুটি ।
 শতপুত্ৰ শোকে যেন যেন প্ৰাণ যাই ফুটি ॥
 হেনমতে গান্ধাৰীৰ হৃদয়ে সন্তাপ ।
 অনন্তৰে শুনা ভানুমতীৰ বিলাপ ॥ ২৮৫৪৮

ভুলভী

পাচে ভানুমতী স্বামীৰ শৱক
 পাইলা কতোবেলি মানে ।
 মহাশোকে সতী কান্দিবে লাগিলা
 স্বামীৰ ধৰি চৰণে ॥
 হৰি হৰি প্ৰভো কৈক লাগি গৈলা
 প্ৰাণৰ বল্লভ স্বামী ।
 তোমাৰ বিবহে জীৱন নবহে
 যাওঁ যমপুৰে আমি ॥ ২৮৫৪৯
 এহি বুলি সতী স্বামীৰ সন্তাপে
 শোকে অগ্নি গৈলা জ্বলি ।
 সমস্ত সংসাৰ দেখি শূণ্যময়
 ভূমিত পৰিলা ঢলি ॥
 কতোবেলি মানে লভিলা চেতন
 নিদ্ৰাৰ যেন জাগয় ।
 মহাশোকে আতি কান্দিবে লাগিলা
 স্বামীৰ শৱক চাই ॥ ২৮৫৫০
 হা হা বিধি মোক কিকৰ্ম্ম কৰিল
 কপালে লিখিলা কিক ।
 শিখাৰ সিন্দূৰ গুচাইলা মোহোৰ
 ইটো জীৱনত ধিক ॥
 বিধৱা ভাৰক কিমতে সহিবো
 নপাইবো কিঞ্চিত স্তম্ভ ।
 লোকৰ নিন্দিত সহিবো কতেক
 পাইবো মনে মহাদুখ ॥ ২৮৫৫১
 এহি বুলি সতী দুই হাতে ধৰি
 হানয় ছিয়াত মুঠি ।
 কেশ ভৈল আউল ঘেহেন বাতুল
 ৰূপে পৰে ৰূপে উঠি ॥
 হা হা প্ৰাণস্বামী আজি দেখো কেন
 তমু বিপৰীত ভাৱ ।
 তোমাৰ স্তম্ভৰ চন্দ্ৰ সম কাণ্ডি
 আতি হুকোমল গৰি ॥ ২৮৫৫২

দুহুকেন সম শীতল শয্যা
 নাসয় নিদ্রা তোমাৰ ।
 অসংখ্য স্তম্ভবী সেরকিনী সবে
 সেৱয় চৰণ যাৰ ॥
 হেনয় শৰীৰ মাটিৰ উপৰে
 আজি ঘোৰ নিদ্রা গৈলা ।
 তমু সেরকিনী ভৈল কাক গৃধ
 সেৱক শৃগাল পাইলা ॥ ২৮৫৫৩
 তোমাৰ উপৰে আৰিয়া আছিল
 চন্দ্রাতপ বিত্ৰোপন ।
 হেন চন্দ্রাতপ এৰি পাইলা আজি
 প্রচণ্ড ৰবি কিৰণ ॥
 তোমাৰ হেনয় অৱস্থা দেখিয়া
 কিমতে ধৰো জীৱন ।
 আপোন মৰণ আপুনি চিন্তিলা
 নধৰি কাৰো বচন ॥ ২৮৫৫৪
 পূৰ্বতে তোমাক বুলিলে বহুত
 ভীষ্ম দ্রোণ সাধুজন ।
 পাণ্ডৱৰ সঙ্গে বিবাদ কৰিবে
 বুলিলা বাধা বচন ॥
 কাৰো কথা ভুমি নুশুনিলা প্রভু
 তাতেসে মৃত্যু তোমাৰ ।
 মোক অনাথিনী কৰি স্বামী দেৱ
 দিলাহা বিধৱা ভাৰ ॥ ২৮৫৫৫
 সহো কেনমতে মৰণ তোমাৰ
 নবহে মোৰ জীৱন ।
 যমৰ পুৰত স্তম্ভৰিবা মোক
 নিয়ো লগে এতিক্ষণ ॥
 এহি বুলি শোকে নিশ্বাস তেজস্ব
 মনত আতি সন্তাপ ।
 হা হা স্বামী বুলি পৰিয়া মাটিত
 কবন্ত আতি বিলাপ ॥ ২৮৫৫৬
 নমো নাৰায়ণ পতিত পাৱন
 কৰো মই নিবেদন ।

তোমাৰ চৰণে পশিলো শৰণে
 কৃপা কৰা জনাৰ্দন ॥
 মই আতি দীন ধৰ্ম্মে মতিহীন
 তথাপি কৰিলো আশ ।
 পানী বুলি প্রভো নছাৰিবা মোক
 চৰণত দিয়া বাস ॥ ২৮৫৫৭
 বোলো ধৰ্ম্মেশ্বৰে আতি অল্পমতি
 নজানোহো কিছু আন ।
 সমু সাধু যত বৈষ্ণৱ ভকত
 সৰাৰো ধৰো চৰণ ॥
 আমাৰ পদত আছে দোষ যত
 তাহাক সবে ক্ষমিবা ।
 আতি মুখ জানি বঢ়া টুটা দোষ
 তাকো একো নধৰিবা ॥ ২৮৫৫৮
 ইটো সংসাৰৰ মিছা মায়া মোহ
 এৰিয়োক সাধুজন ।
 আপুনিয়ো তৰা বংশকো উদ্ধাৰ
 নষ্ট হোক পাপগণ ॥
 জানি সৰ্বজন তেজি আন কাম
 লোৱা মাধৱ নাম ।
 তেবে তৰিবাহা মুখে সংসাৰক
 মুখে গোৱা হৰি নাম ॥ ২৮৫৫৯

গান্ধাৰী প্রভৃতি দ্বীপকলৰ শোক আৰু শ্রীকৃষ্ণৰ প্রতি
 গান্ধাৰীৰ শাপ প্রদান

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে মহাৰাজ ।
 আন অনন্তবে শুনা যেন ভৈল কাজ ॥
 স্বামীশোকে ভানুমতী কৰিছা বিলাপ ।
 দেখি গান্ধাৰীৰ ভৈল দ্বিগুণ সন্তাপ ॥ ২৮৫৬০
 হৰি হৰি কৈক গৈলি পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ।
 বাবেক কৰিয়ো বাপু মোক সন্তোষন ॥

একবাৰ চক্ষু মেলি চায়ে দৃষ্টি ভৰি ।
 প্ৰিয়া ভানুমতী কান্দে ধবণীত পৰি ॥ ২৮৫৬১
 দেখি হেন সন্তাপে দহয় তনু মোৰ ।
 ধিক ধিক জীৱন নযায় যমপুৰ ॥
 অকলে পৰিয়া তুমি আছা পৃথিৱীত ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৃপ কৰ্ণ নাহিকে লগত ॥ ২৮৫৬২
 নাহিকে তুলত তোৰ শকুনি মাতুল ।
 আৰো তোৰ উনশত ভাতৃ মহাবল ॥
 একাদশ অৰ্কোহিণী নাহি সেনাগণ ।
 অকলে কৰিয়া আছা ভূমিত শয়ন ॥ ২৮৫৬৩
 তেজিয়ো আলাস বাপু হাতে অস্ত্ৰ ধৰ ।
 যুদ্ধ হেতু হাঙ্কাৰিয়া আছে বৃকোদৰ ॥
 উঠা উঠা পুত্ৰ আৰো নিদ্রো পৰিহৰা ।
 হাতে গদা লই ভীষ্ম সন্মুখে বণ কৰা ॥ ২৮৫৬৪
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় তোক মাতিছে সঘনে ।
 মৌন হুয়া আছা প্ৰভুত্বৰ নেদা কেনে ॥
 চিৰকাল হেতু কৈলি মাটিত শয়ন ।
 আৰো কি দেখিবো তোৰ সূচান্দ বদন ॥ ২৮৫৬৫
 এহি বুলি গাঙ্কাৰী ভৈলেক সচেতন ।
 সমূলি মৰিল যেন নাহিকে চেতন ॥
 মধুৰ বচনে বুলিলন্তু বহুভাৱ ।
 শুনা ৰাজপটেশ্বৰী কোঁৱৰৰ মাৰ ॥ ২৮৫৬৬
 মিছাতে নকৰা তুমি সন্তাপ অসীম ।
 যত দেখা চৰাচৰ দৈৱৰ অধীন ॥
 কৰ্মফলে হোৱে মাত্ৰ জনম সংহাৰ ।
 আনৰ নাহিকে তাত কিছু অধিকাৰ ॥ ২৮৫৬৭
 কিন্তু লোকগণে যেন কৰ্ম আচৰয় ।
 অৱশ্যে তাহাৰ তেনে ফলক পাবয় ॥
 দেৱতাক নিন্দে আৰো নিন্দে বিজগণ ।
 পিতৃ মাতৃ গুৰুক নিন্দয় অজ্ঞজন ॥ ২৮৫৬৮
 ইসবক বেদে বুলি আছয় কুৰ্ম ।
 তাক আচৰিলে মহা সিঁজয় অধৰ্ম ॥
 মন্দকৰ্ম তেজি যিটো স্বকৰ্ম আচৰে ।
 ইহজন্মে পবজন্মে স্থখ ভোগ কৰে ॥ ২৮৫৬৮

জীৱন্তে সংসাৰে বহু ভোগক ভুঞ্জয় ।
 মৰিলেয়ো সৰ্বজনেন গুণ বখানয় ॥
 অহঙ্কাৰে মত্ত হুয়া যিটো দুষ্ট নৰে ।
 সমস্ত সৃজনৰ বাক্য তাক অনাদৰে ॥ ২৮৫৭০
 স্বেচ্ছাচাৰী হৈয়া মন্দকৰ্ম আচৰয় ।
 পৰিশেষে ভয়ীভূত সিঁজন হোৱয় ॥
 তবু পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন আতি ক্ৰুবমতি ।
 মন্দকৰ্ম আচৰি ফুৰিল দিনে ৰাতি ॥ ২৮৫৭১
 শেষে নিজ কৰ্মফল অৱশ্যে ভুঞ্জিল ।
 কাৰো কথা সুশুনি সৰংশে তল গৈল ॥
 হেন জানি আত তবু শোক সুমুৱায় ।
 উপজিলে যেনে তেৰে যমপুৰে যায় ॥ ২৮৫৭২
 বিজুলী চমক যেন আকাশে উদয় ।
 কণিক শৰীৰ ইটো জানা সেহি নয় ॥
 বিশেষ জানিবা ইটো অনিত্য সংসাৰ ।
 সূহাদ বান্ধৱ আদি পুত্ৰ পৰিবাৰ ॥ ২৮৫৭৩
 কাৰ কোন আছে পিতৃ মাতৃ পুত্ৰ ভাই ।
 কালৰ গতিকৈ সবে হোৱে এক ঠাই ॥
 যেন ভৃগু কাঠচয় নদীৰ বেগত ।
 একত্ৰ হোৱয় আসি একহি স্থানত ॥ ২৮৫৭৪
 কণেকতে অন্তৰে জলৰ বেগ পাই ।
 সেহিমতে কালে জানা জীৱক চলাই ॥
 কোন জন অম্বৰ আছয় সংসাৰত ।
 তাক ভালে গুণি চোৱা আপোন মনত ॥ ২৮৫৭৫
 বিধিয়ে কপালে যেন লিখি আছে যাৰ ।
 তাক খণ্ডাইবাক পাৰে হেন শক্তি কাৰ ॥
 তুমি মহাবিজ্ঞান আতি নাবীত প্ৰবীণ ।
 তথাপি কৰিছা শোক যেন জ্ঞানহীন ॥ ২৮৫৭৬
 জানি তুমি এৰা শোক মোৰ বাক্য ধৰি ।
 বিধিৰ নিৰ্ব্বন্ধ তাক এৰাইবে নোৱাৰি ॥
 কৃষ্ণৰ প্ৰবোধ শুনি কোঁৱৰজননী ।
 মনচুখে কৰায়ে বুলিলন্তু বাণী ॥ ২৮৫৭৭
 যি বুলিলা হৰি তুমি দৈৱকীতনয় ।
 সবে সত্য কিন্তু মোৰ জন্ময়ে নসয় ॥

হে কৃষ্ণ মোৰ কিনি অভাগ্য কপাল ।
 একেলগে ভৈল শত তনয়ৰ কাল ॥ ২৮৫৭৮
 এজনো নঠৈল বাকী মৰিল সকল ।
 তাতে কেনে সহো বধুসবৰ বিকল ॥
 দেৱগণে যাক নেদেখিল একো কালে ।
 হেনয় বোহাৰী কান্দে পৰিয়া ভূতলে ॥ ২৮৫৭৯
 ঘনে ঘনে ডাক পাৰে স্বামী পুত্ৰ বুলি ।
 কপালে কঙ্কণ মাৰে বিমুক্ত চুলি ॥
 হৃন্দৰ বদন যেন প্ৰফুল্ল কমল ।
 নবীন বয়স আতি তনু সুকোমল ॥ ২৮৫৮০
 যাৰ কপ দেখি মোহ হোৱে দেৱগণ ।
 হেন নাৰী কুকক্ষেত্ৰে কৰন্তু ক্ৰন্দন ॥
 স্বামী শোকে আৰ্ত্তনাদে পুৰিল আকাশ ।
 লোতকে বেঢ়িল নাকলিয় দিশপাশ ॥ ২৮৫৮১
 শোকৰ জমক চৰি গৈলা তাসম্বাৰ ।
 কণ্ঠস্বৰ শুনি যেন দহয় শৰীৰ ॥
 বীৰবেশ ধৰে কতো স্বামীহীন নাৰী ।
 শোকে নৃত্য কৰে কতো হাতে অস্ত্ৰ ধৰি ॥ ২৮৫৮২
 হেন দুখ দেখি মোৰ নসহয় মন ।
 হৰি হৰি কৈক গৈল মোৰ পুত্ৰগণ ॥
 যাক আবৰিয়া আছিলেক পাত্ৰবৰ্গ ।
 ৰাজ্য ভোগ ভুঞ্জিলেক যেন ইন্দ্ৰে স্বৰ্গ ॥ ২৮৫৮৩
 হেন মোৰ প্ৰতাপী তনয় কৈক গৈল ।
 তাৰ আগে মোৰ কেনে মৰণ নঠৈল ॥
 স্তৰ্ণৰ ছত্ৰ যাৰ শিৰত শোভয় ।
 হৃন্দৰী বমণীগণে চামৰে বিঞ্চয় ॥ ২৮৫৮৪
 চোৱা কৃষ্ণ হেন মোৰ পুত্ৰৰ অৱস্থা ।
 ধূলিত বাগৰি পৰি আছে কায় মাথা ॥
 কেনমতে সহো তাক নবয় পৰাণ ।
 কুপুত্ৰ সুপুত্ৰ দুয়ো মাৱত সমান ॥ ২৮৫৮৫
 সকলো শোকত কৰি জ্ঞেষ্ঠ পুত্ৰশোক ।
 হেন শোকশেলে প্ৰভু ভেদি আছে মোক ॥
 গৰ্ভধাৰী ছয়া থিৰা আছে নাৰীগণ ।
 তেহো বুজিবাক পাৰে পুত্ৰৰ মৰণ ॥ ২৮৫৮৬

শতপুত্ৰ শোক মোৰ বাঢ়ে অনুকণ ।
 অনিবাৰ্য্য শোক প্ৰভু নোহে নিবাৰণ ॥
 মহাৰাজাগণে যাৰ সেৱয় চৰণ ।
 মাটিত পৰিয়া আছে হেন দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮৫৮৭
 একছত্ৰে ৰাজ্যস্থত ভুঞ্জিল অপাৰ ।
 বিধিয়ে কৰিল এবে গৃধৰ আহাৰ ॥
 শৰেৰ ভূষিত যাৰ স্তম্ভ চন্দন ।
 শৃগালে কৰিছে তাৰ মাংসক ভোজন ॥ ২৮৫৮৮
 যি শৰীৰ মৰ্জন্তু হৃন্দৰী দাসীগণে ।
 এবে হেন শৰীৰ টানয় কাকগণে ॥
 নিদ্ৰাক নপায় ঘিটো শীতল শয্যাত ।
 এবে ঘোৰ নিদ্ৰা ভৈল কঠিন ধৰাত ॥ ২৮৫৮৯
 ইজম্বাক লাগি পুতাই গৈল পৰলোক ।
 কেৱল ডুৱাইল শোক সাগৰত মোক ॥
 হে কৃষ্ণ মোৰ পুত্ৰে মুশুনিল কথা ।
 সিকাৰণে ভৈল তাৰ এমুৱা অৱস্থা ॥ ২৮৫৯০
 আচৰি মৰিল পুত্ৰ ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ।
 তাৰ হেতু আমিযো এৰিলো শোক মৰ্ম্ম ॥
 কিন্তু এক ভৈল মোৰ ঘোৰ হৃদিতাপ ।
 বগক্ষেত্ৰ দেখি দুৰ্য্যোধনৰ ভাৰ্য্যাক ॥ ২৮৫৯১
 নেদেখিল যাক চন্দ্ৰ সূৰ্য্য একো কালে ।
 হেনয় বোহাৰী কান্দে পৰম বিকলে ॥
 চোৱা হাৰ বাতুল ভৈলেক বধুগণ ।
 হেন দুখ কিমতে সহিবো নাৰায়ণ ॥ ২৮৫৯২
 মোৰ ভাই শকুনি কপটী ছৰাচাৰ ।
 তাৰ বুদ্ধিতেসে ভৈল সবংশে সংহাৰ ॥
 কাৰো বাক্য নমানিল মোৰ পুত্ৰগণ ।
 তাৰ সমুচিত ফল পাইল সিকাৰণ ॥ ২৮৫৯৩
 কিন্তু মোৰ হেন খেদ হৃদয়ত আতি ।
 বৃদ্ধকালে নৃপতিৰ হৈব কোন গতি ॥
 একে অঙ্ক তাতে বৃদ্ধ এবে পুত্ৰহীন ।
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি কান্দিবেক ৰাত্ৰি দিন ॥ ২৮৫৯৪
 নুৰুচিব অন্ন পান কান্দিব সততে ।
 হেন দুখ দেখি মই সহিবো কিমতে ॥

হৰি হৰি পুতাই পৰি বৈলা পৃথিৱীত ।
 অসম্ভৱ কৰ্ম্ম কিনো বিধিৰ লিখিত ॥ ২৮৫৯৫
 সজ্জনৰ বাধা এৰি পৰাণ তেজিলা ।
 নাহিকে তোমাৰ দোষ বিধিয়ে বিহিলা ॥
 এহি বুলি গান্ধাৰী হৃদয়ে মুঠি হানে ।
 পুত্ৰৰ সন্তাপে যেন মৰয় পৰাণে ॥ ২৮৫৯৬
 হেন দেখি সৰ্বজন বৈলা অধোমুখে ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ কান্দে আতি মনদুখে ॥
 ভূতলে পৰিয়া সতী দ্ৰৌপদী স্তন্বৰী ।
 পাঞ্চপুত্ৰ শোকে কান্দে হিয়ে মুঠি ধৰি ॥ ২৮৫৯৭
 স্তভদ্ৰা কান্দয় পৰি অভিমন্যু বুলি ।
 তোমাৰ সন্তাপে ভৈলা দগধ সমূলি ॥
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি ঘনে কাঢ়ে দীৰ্ঘবাৰ ।
 বাপ মাৰ এৰি বাপু গৈলা কোন ঠাৱ ॥ ২৮৫৯৮
 বিৰাটনন্দিনী বোলে কৈক গৈলা স্বামী ।
 তোমাৰ বিৰহে প্ৰভু কেনে জীৱো আমি ॥
 মোক অনাধিনী কৰি তুমি গৈলা এৰি ।
 নৰয় জীৱন মোৰ তোমাক স্মৰি ॥ ২৮৫৯৯
 বাপ ধনঞ্জয় তমু মোমা নাৰায়ণ ।
 তথাপি তোমাৰ কেনে মিলিল মৰণ ॥
 হেন দেখি মহাশোকে কান্দে যুধিষ্ঠিৰ ।
 ভীষ্ময়ো কান্দয় আতি শোকত অস্থিৰ ॥ ২৮৬০০
 অৰ্জুনৰো মনত বিকল আতিশয় ।
 বিলাপি কান্দিছে দুয়ো মাদ্ৰীৰ তনয় ॥
 কৰ্ণ শোকে কুন্তীৰ হৃদয় মাৰে পুৰি ।
 অস্তৰ দগধ কিন্তু প্ৰথ্যাতে নোৱাৰি ॥ ২৮৬০১
 সিকালত মহাবোল ভৈল ক্ৰন্দনৰ ।
 নাহি শ্ৰুতি জ্ঞান যত নাৰীমকলৰ ॥
 কুকৰ্ণেত্ৰে ভৈল আতি ক্ৰন্দনৰ বোল ।
 প্ৰলয় বতাসে যেন সাগৰ কল্লোল ॥ ২৮৬০২
 হা হা স্বামী বুলি কতো পাৰে বাৰ ।
 মোক অনাধিনী কৰি গৈলা কোন ঠাৱ ॥
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি কতো হোৱে অচেতন ।
 আউল জাউল কেশ কাৰো বাতুল লক্ষণ ॥ ২৮৬০৩

নিশ্বাস তেজিয়া কতো পৰি মুৰ্ছা যায় ।
 কেহো পৃথিৱীত পৰি ভৈলা মৃত্যুপ্ৰায় ॥
 নয়নৰ নীৰে পল্ল ভৈল বগভূমি ।
 লাসে লাসে প্ৰবল ভৈগৈল শোক উৰ্ম্মি ॥ '০৪
 গান্ধাৰী কেবল কান্দে দুৰ্য্যোধন বুলি ।
 ঘনে ঘনে মুঠি হানে শিবে কৰ তুলি ॥
 ইটো চাৰ জীৱন নাযায় কি কাৰণে ।
 হস্তিনা ভৈলেক শূন্য তনয় বিহীনে ॥ ২৮৬০৫
 গান্ধাৰীৰ সন্তাপে দহয় তমু মন ।
 দেখি কৃষ্ণে বুলিলেক মধুৰ বচন ॥
 নাকান্দা নাকান্দা মাৰ নকৰিবা শোক ।
 কান্দিলে কি পাইবা আৰো দুৰ্য্যোধন পোক ॥ '০৬
 জগ্মিলে মৰণ আছে জানা সমস্তৰে ।
 চিৰজীৱী লোক জানো দেখিছা সংসাৰে ॥
 কাল ভৈল মৰিল তোমাৰ স্ততগণ ।
 পূৰ্ব্বত বিধিয়ে যেন কৰিছে লিখন ॥ ২৮৬০৭
 হেন জানি শোক এৰা কৰ্ম্মফল জানি ।
 মিছা শোকে ফল নাই বুলিলো প্ৰমাণি ॥
 হেন শুনি গান্ধাৰীৰ স্থিৰ কৰি মন ।
 লোতক মুচিয়া পাচে বুলিলা বচন ॥ ২৮৬০৮
 হে কৃষ্ণ যি বুলিলা দৈৱকীতনয় ।
 সবে সত্য হয় কিন্তু ভাণ্ডিছা নিশ্চয় ॥
 তিনিয়ো লোকৰ মাত্ৰ তুমি অধিকাৰী ।
 অজস্তু পালস্তা সৃষ্টি সংহাৰণকাৰী ॥ ২৮৬০৯
 তুমি বিনে কৰ্ত্তা নাহি ইটো ব্ৰহ্মাণ্ডত ।
 স্বচ্ছন্দে কৰিছা ভাল মন্দ কাৰ্য্য যত ॥
 সমস্ত জীৱৰ গতি পৰমাত্মা কৰী ।
 ইটো জগতত তুমি আছা সৰ্বব্যাপী ॥ ২৮৬১০
 হৃদয়ত যেন বৃদ্ধি দিয়া নাৰায়ণ ।
 সেহিৰূপে কৰ্ম্ম আচৰয় প্ৰাণীগণ ॥
 তেবে তুমি আনক দেখিছা কি কাৰণ ।
 কৰণ কাৰণ মাত্ৰ তুমি নাৰায়ণ ॥ ২৮৬১১
 এতেকতে মোহোৰ পুত্ৰত কিবা দোষ ।
 তোমাৰ ইচ্ছাতে ভৈল সবংশে নিশেষ ॥

কুক পাণ্ডু ছয়ো আছিলেক একে ভাই।
 তুমি কুটনাটে ছইকো দিলা বিহবাই ॥ ২৮৬১২
 কি বুলিবো প্ৰভু মই তোমাৰ চৰিত্ৰ।
 তুমি কোঁৱৰ যেন চিন্তি আছা হিত ॥
 কুকুল নাশ হেতু চিন্তিলা উপায়।
 দিলা পাণ্ডৱৰ সজ্ঞে বিবাদ লগাই ॥ ২৮৬১৩
 সমূলি নজ্ঞানে ৰেষ ধৰ্ম নৰপতি।
 তুমি মাত্ৰ ভ্ৰাতৃভেদ শিকাই দিলা আতি ॥
 যদিবা ভ্ৰাতৃৰ মাজে কন্দল মিলিল।
 তৈত ৰহিবাক তযু উচিত নাছিল ॥ ২৮৬১৪
 সমান সম্বন্ধ তযু কুক পাণ্ডুসমে।
 পাণ্ডৱৰ সখা তুমি ভৈলা কি কাৰণে ॥
 বুদ্ধহেতু নিমন্ত্ৰণ কৰিবাক মন।
 তোমাৰ সমীপে গৈল পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮৬১৫
 তৈসানি দেখিয়া তাক মুদীলা নয়ন।
 কপট নিদ্ৰায় তুমি কৰিলা শয়ন ॥
 পাচে কতোবেলি গৈলা বীৰ ধনঞ্জয়।
 তেতিক্ষণে জাগিয়া বসিলা মহাশয় ॥ ২৮৬১৬
 ছল কৰি প্ৰথমে বৰিলা অৰ্জ্জুনক।
 নাৰায়ণী সেনা দিলা মোৰ তনয়ক ॥
 আপুনি সাৰথি ভৈলা অৰ্জ্জুনৰ বথে।
 সমান সম্বন্ধ তযু ৰহিল কিমতে ॥ ২৮৬১৭
 যদি নভৈলাহা হস্তে সাৰথি ৰথৰ।
 সৈন্যকো নিদীলা হস্তে তনয়ক মোৰ ॥
 তেতিক্ষণে শুদ্ধমন বুলিবাক পাৰি।
 সমান সম্বন্ধ ৰহে তেখনে মুৰাৰি ॥ ২৮৬১৮
 দূত ছই গৈলা আৰো কোঁৱৰ সভাক।
 পাণ্ডৱৰ হেতু পঞ্চ গ্ৰাম খুজিবাক ॥
 নিদিলেক ৰাজ্য দুৰ্য্যোধনে কিবা গুণি।
 তুমি আসি পাণ্ডৱত বুলিলা প্ৰমাণি ॥ ২৮৬১৯
 একখানি কথাকে লগাইলা নানা মতে।
 যুজিবে উদ্যোগ ভৈল তোমাৰ কপটে ॥
 হে কৃষ্ণ কিনো মই বুলিবো তোমাত।
 শুনাইলা ইসৰ কথা সজ্ঞে আমাত ॥ ২৮৬২০

মহন্ত পাণ্ডৱ পুত্ৰ ৰণে নাহি মন।
 তুমি কুটনাট কৰি লগাই দিলা ৰণ ॥
 যদি দুইহাস্তত তযু আছিলেক মৰ্ম।
 তেবে তুমি কিয় কৰিলাহা হেন কৰ্ম ॥ ২৮৬২১
 দুয়োফুল যৈসানি যুজিবে সাজু ভৈলা।
 তৈসানি গৃহক তুমি কিসক নগৈলা ॥
 এতেকে জানিলো তুমি ভৈলা আদি মূল।
 তুমিসে কৰিলা মোৰ সবংশে নিশ্চুল ॥ ২৮৬২২
 তযু অভিসন্ধিতে কৰিছা যত কৰ্ম।
 মিছাত বুলিছা উভয়ত আছে মৰ্ম ॥
 কি বুলিবো প্ৰভু মই জ্ঞানহীন নাৰী।
 উচিত বোলন্তে দুখ নাপাবা মুৰাৰি ॥ ২৮৬২৩
 পৰম পুৰুষ তুমি দেৱতাবো দেৱ।
 ইটো ব্ৰহ্মাণ্ডত তুমি বিনে নাহি কেৱ ॥
 সবাবো নায়ক তুমি জগত কাৰণ।
 তযু ইচ্ছাতেহে হয় জনম মৰণ ॥ ২৮৬২৪
 যিজনে নাজানে তযু গুণ মহিমাক।
 ভাগিয়া বচন তেবে বুলিবাহা তাক ॥
 জানো মই তোমাৰ মহিমা গুণগণ।
 মোৰ আগে নুবুলিবা কপট বচন ॥ ২৮৬২৫
 অৰ্জ্জুনৰ বধ চিন্তি কৰ্ণ মহাবীৰ।
 দিব্য অস্ত্ৰ ৰাখিলা কৰিয়া মনে স্থিৰ ॥
 কিন্তু হৰি তাত তুমি বিধিনি পাতিলা।
 ভীমৰ পুত্ৰক ৰাতি যুজিবে বুলিলা ॥ ২৮৬২৬
 ঘটোৎকচে মায়া ধৰি জিনিলেক ৰণ।
 সেহি অস্ত্ৰে কৰ্ণে তাক কৰিলে ঘাটন ॥
 মহা শৰঘাৱে ঘটোৎকচ গৈলা মৰি।
 অৰ্জ্জুনৰ জীৱন ৰাখিলা তুমি হৰি ॥ ২৮৬২৭
 এতেকতে মনে গুণি চোৱা নাৰায়ণ।
 তযু বুদ্ধি বলে বৈল পাৰ্শ্বৰ জীৱন ॥
 যৈসানি গঙ্গাৰ স্নাতে ঘোৰ শৰ ধৰি।
 হানিলন্ত পাণ্ডৱক বধ মনে কৰি ॥ ২৮৬২৮
 সেহি শৰ দেখি ভয় পাইলা হৰীকেশ।
 সবাকো বিমুখ হেতু কৰিলা আদেশ ॥

পাণ্ডৱী দলত সবে ধনু শৰ এৰি ।
 পিঠি দিয়া বহিলেক তমু আঙা ধৰি ॥ ২৮৬২৯
 কেৱল বিষুখ নঠৈলেক ভীম বীৰ ।
 গদা পাতি বহিলন্ত মন কৰি থিৰ ॥
 হেন দেখি ভূমিয়ে বিকল আতি ভৈলা ।
 ভীমক কৰিয়া পাচ আগবাঢ়ি বৈলা ॥ ২৮৬৩০
 খেদি আইল শৰপাট দহিবে ভীমক ।
 বুকুপাতি সেহি শৰ ধৰিলা কিসক ॥
 যদি ভূমি নাৰাখিলা হস্তে পাণ্ডৱক ।
 তেবে সেহি শৰে দহি নিয়য় যমক ॥ ২৮৬৩১
 যেনে তেনে পাণ্ডৱক ভূমি বক্ষা কৰা ।
 মোৰ তনয়ৰ মাত্ৰ বিধিনি আচৰা ॥
 ভীম হেন মহাবীৰে কবিল সমৰ ।
 তাহাক জিনস্তা নাই ত্ৰৈলোক্য জিতৰ ॥ ২৮৬৩২
 ৰাঙ্কিলে মিলয় যাৰ স্বচ্ছন্দ মৰণ ।
 তমু বুদ্ধি বিনে তাক জিনে কোনজন ॥
 আছিল কোঁৱৰ পক্ষে যত বীৰগণ ।
 দেৱতো অভঙ্গ তাৰ একো একো জন ॥ ২৮৬৩৩
 তাক কি পাণ্ডৱ পুত্ৰে জিনিবে পাবয় ।
 তোমাৰ কপটে ভৈল কুকুল ক্ষয় ॥
 তোমাৰ কথাৰ মই মনে আছো জানি ।
 যেনে তেনে চিন্তিলাহা কোঁৱৰৰ হানি ॥ ২৮৬৩৪
 পাণ্ডৱৰ সপক্ষে ভৈলাহা কৃপাময় ।
 তাতেসে ভৈলেক পঞ্চভাতৃ ৰণ জয় ॥
 আৰো এক কথা মই বোলোছো তোমাত ।
 শুনাইলেক ইটো কথা সঞ্জয়ে আমাত ॥ ২৮৬৩৫
 যৈসানি হুভদ্ৰাসুত ৰণত পৰিল ।
 শূনি ক্ৰোধে ধনঞ্জয়ে প্ৰতিজ্ঞা কবিল ॥
 কালি দিবাভাগে জয়দ্ৰথক বধিবো ।
 তাক নামাৰিয়া আউৰ গৃহে নপৰিবো ॥ ২৮৬৩৬
 যদি সূৰ্য্য অন্ত পূৰ্বে তাহাক নামাৰো ।
 তেবে সত্যে ইটো দেহা অগ্নি জাস কৰো ॥
 হেন অঙ্গীকাৰ কৰি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 ৰঞ্জিলা ৰজনীগোট হুখে আতিশয় ॥ ২৮৬৩৭

পাচদিনা প্ৰভাতে কৰিয়া স্নান দান ।
 জয়দ্ৰথ বধ হেতু কৰিলা পয়াণ ॥
 ভূমি ভৈলা অৰ্জুনৰ সাৰথি বধৰ ।
 সিদিনা মিলিল আতি দুৰ্য্যোধৰ সমৰ ॥ ২৮৬৩৮
 দেখি ভয়ে দ্ৰোণে বেহু পাতিলেক যাই ।
 জয়দ্ৰথ নৃপতিক থৈলা পলুৱাই ॥
 একোমতে সৈন্ধৱক লাগক নধৰি ।
 চিন্তিলা উপায় পাচে ভূমিসে মূৰাৰি ॥ ২৮৬৩৯
 তোমাৰ মায়াতে দিবসতে সন্ধ্যা ভৈল ।
 দেখি কোঁৱৰৰ মনে আনন্দ মিলিল ॥
 অৰ্জুনৰ মনত বিকল আতিশয় ।
 অগ্নি জালি কৰিলন্ত মৰিবে নিশ্চয় ॥ ২৮৬৪০
 সেহি সময়ত বঙ্গ চাহিবাক প্ৰতি ।
 আসিলন্ত দুৰ্য্যোধন সৈন্ধৱ সহিতি ॥
 হেন ছল পাই ইন্দ্ৰহুত মহাবীৰ ।
 একে শৰে ছেদিলন্ত সৈন্ধৱৰ শিৰ ॥ ২৮৬৪১
 যেতিয়কণে জয়দ্ৰথ ৰণত পৰিল ।
 তেতিয়কণে সন্ধ্যা গুচি দিবা আসি ভৈল ॥
 কোৱা প্ৰভু সেই কৰ্ম্ম কৰিলেক কোনে ।
 আৰবি ৰাখিলা ভূমি সূৰ্য্য হৃদদৰ্শনে ॥ ২৮৬৪২
 যতেক কৰিলা মানে ভূমি নাৰায়ণ ।
 মোহোৰ পুত্ৰক দোষ দিয়া কি কাৰণ ॥
 হেনকি উপায় জানে পাণ্ডুপুত্ৰগণ ।
 তোমাৰ ইচ্ছাতে ভৈল সবাবো মৰণ ॥ ২৮৬৪৩
 যেনে তেনে পাণ্ডৱৰ সাধিলাহা ইষ্ট ।
 মোৰ তনয়ৰ মাত্ৰ চিন্তিলা অনিষ্ট ॥
 হৰি হৰি কিনো মোৰ অভাগ্য কপাল ।
 তোমাৰ দয়াৰ পাত্ৰ নঠৈলো গোপাল ॥ ২৮৬৪৪
 কৰ্ম্মৰ লিখন বুলি ভাণ্ডিছা ৰচনে ।
 ভূমি বিধাতাবো অষ্টা সৰ্ব্বশাস্ত্ৰে ভণে ॥
 ভূমি কূট নাটক কৰি সবাকো মাৰিলা ।
 কৰ্ম্মফল বুলি কেনে মোক প্ৰবোধিলা ॥ ২৮৬৪৫
 নোৱাৰোছো পতিয়াৰ বুলি কৰ্ম্মমূল ।
 ভূমিসে কৰিলা নাশ যত কুকুল ॥

কৌৰৱত তযু কিনো নিষ্ঠুৰ মিলিল ।
 তিলান্ন তোমাৰ মনে দয়া নুপজিল ॥ ২৮৬৪৬
 একটিয়ো পুত্ৰ নাৰাখিলা সংসাৰত ।
 বংশনাশ হেতু তুমি চিন্তিলা মনত ॥
 মোৰ হৃদয়ত তুমি যেনে দিলা শাল ।
 বিদাৰে পৰাণ মোৰ কি কৈবো গোপাল ॥ ২৮৬৪৭
 তুমি সৰ্ব্ব আদি মূল শ্ৰজ্ঞন পালন ।
 কৰি আছা তুমি ত্ৰিজগত সংহৰণ ॥
 স্তুমতি কুমতি দাতা তুমি কৃপাময় ।
 শুভাশুভ কৰ্ম্ম তযু ইচ্ছাতেসে হয় ॥ ২৮৬৪৮
 সৰ্ব্বত্ৰ জীৱত পশি আছা নাৰায়ণ ।
 তুমি বিনে কৰস্তা নাহিকে আন জন ॥
 বুলি আছা সমস্তকে কালেসে কৰয় ।
 তুমি বিনে কাল নাহি জানিছো নিশ্চয় ॥ ২৮৬৪৯
 বলে বা উপায়ে কৰা যাক যেনে ইচ্ছা ।
 তোমাৰ বাঞ্ছিত কোনে কৰিবেক মিছা ॥
 বুলিবাছা দুৰ্য্যোধন দুৰ্জ্জন কপটী ।
 নমানিল কাৰো বাক্য আতি মন্দমতি ॥ ২৮৬৫০
 কিন্তু তাক কি বুলিবো তোমাত গোসাই ।
 বিচাৰি নপাওঁ তযু বিনে আন ঠাই ॥
 হৃদয়ত থাকি তুমি যেনে বৃদ্ধি দিলা ।
 দুৰ্য্যোধনে তাত তেনেমতে আচৰিলা ॥ ২৮৬৫১
 আৰে তুমি তাক দোষ দিয়া কোন ফলে ।
 গুণি চোৱা যত দোষ তোমাতেসে মিলে ॥
 তুমি মাত্ৰ ভৈলা কৌৰৱৰ বধভাগী ।
 অনাথ কৰিলা মোক ইজ্ঞাক লাগি ॥ ২৮৬৫২
 যাৰে ইটো প্ৰাণ মোৰ শৰীৰে ৰহয় ।
 তাৰে মোৰ শোক অগ্নি নিবৃতি নহয় ॥
 পুত্ৰৰ সন্তাপে দেহা দহে অমুক্ষণ ।
 এক দুই নোহে মোৰ শতেক নন্দন ॥ ২৮৬৫৩
 তোমাৰ কথাত মই নঘাওঁ সঞ্জাত ।
 যতেক কৰিলা তুমি আপোন ইচ্ছাত ॥
 তুমি মোক দিলা যেন দাক্ষণ সন্তাপ ।
 দিবো মই তোমাক তেনয় ঘোৰশাপ ॥ ২৮৬৫৪

তেবেসে গুচিব হৃদয়ৰ গুল গুলি ।
 এহি বুলি সতী হাতে জল লৈলা তুলি ॥
 মোক যেন দহি আছা পুত্ৰ শোকশালে ।
 তুমিয়ো লভিবা পুত্ৰশোক অল্পকালে ॥ ২৮৬৫৫
 যেন মোৰ বোহাৰী কান্দিছে দুখ মনে ।
 তেনয় কান্দিবে তযু পুত্ৰবধুগণে ॥
 যেন কৰি আছা তুমি কুকবংশ ক্ষয় ।
 তোমাৰো বংশৰ তেনে মিলিবে প্ৰলয় ॥ ২৮৬৫৬
 আপোনাক আপুনি চিন্তিবা মহামাৰ ।
 যাদৱ বংশৰ তৈতে মিলিবে সংহাৰ ॥
 এহি বুলি মোঁন ভৈলা কৌৰৱৰ মাৰ ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰৰ কম্পিয়া গৈল গাৱ ॥ ২৮৬৫৭
 অন্তৰ্য্যামী নাৰায়ণ বুজিলন্ত কথা ।
 সতীৰ অব্যৰ্থ বাক্য নহৈবে অন্যথা ॥
 খণ্ডিবাক হেতু পৃথিৱীৰ মহাভাৰ ।
 বনুদেৱ গৃহে মই ভৈলো অৱতাৰ ॥ ২৮৬৫৮
 ইদানীক ভৈল শেষ ধৰণীৰ ভাৰ ।
 আপোন বংশকো মই কৰিবো সংহাৰ ॥
 হেন গুণি হাসি কৃষ্ণে বুলিলা বচন ।
 মোৰ বংশ মাৰিবে পাৰয় কোনজন ॥ ২৮৬৫৯
 দুৰ্য্যোধন হেতু তযু বংশ ভৈল ক্ষয় ।
 মিছাতেসে মোক শাপ দিলা আতিশয় ॥
 যদি মোত আছে দোষ মিলিবেক শাপ ।
 আপোন দোষত মই লভিবো সন্তাপ ॥ ২৮৬৬০
 এহি বুলি কৃষ্ণে পাচে মায়া বিস্তাৰিলা ।
 গান্ধাৰীৰ মনক তেখনে সন্তোষিলা ॥
 অনন্তৰে পৰম পুৰুষ নাৰায়ণ ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিক বুলিলা বচন ॥ ২৮৬৬১
 সমস্তৰে প্ৰেতকাৰ্য্য কৰিবাক লাগে ।
 যাৰ যেন মৰণ মিলিল কৰ্ম্মভাগে ॥
 শুনা সৰ্ব্বজন ইটো পদ ভাৰতৰ ।
 আত পৰে লাভ আৰো নাহি মানুষৰ ॥ ২৮৬৬২
 বৈষ্ণৱত কৰি শ্ৰেষ্ঠ নাহি সংসাৰত ।
 তাহাৰ প্ৰমাণ চোৱা পাণ্ডৱসকল ॥

যেন মাৰে তনয়ক বাখয় আৰবি ।
 সঙ্কটত তাহাক বাখিলা দেৱ হৰি ॥
 হেন জানি বিষু বৈষ্ণৱত দিয়া ৰতি ।
 ৰাম ৰাম বুলি তৰা সংসাৰ দুৰ্গতি ॥ ২৮৬৬৩

যুধিষ্ঠিৰাদিৰ দ্বাৰা মৃতসকলৰ শৰীৰ-সংস্কাৰ আৰু হস্তিনালৈ
 ঘাবলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি শ্ৰীকৃষ্ণৰ উপদেশ

পদ

বৈশম্পায়ন মুনিত পুহন্তু নৰপতি ।
 কহা পাচকথা আৰে শুনোহো সম্প্ৰতি ॥
 অষ্টাদশ অক্ষৌহিণী ৰণত মৰিল ।
 কেনমতে তাৰ প্ৰেতকাৰ্য্যক কৰিল ॥ ২৮৬৬৪
 বুলিলাহা মোত পূৰ্বাপৰ কথা যত ।
 শুনিয়া কৰ্ণত যেন বৰিষে অমৃত ॥
 মুনিয়ে বোলন্ত শুনিয়োক নৰনাথ ॥
 সকলো কথাক মই বুলিবো তোমাত ॥ ২৮৬৬৫
 শুনি আছা কৃষ্ণে যেন কৰিলা আদেশ ।
 মৃতকৰ কৰ্ম্ম কৰিবাক সৰিষেষ ॥
 শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা মন থিৰ কৰি ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বুলিলা সাদৰি ॥ ২৮৬৬৬
 শুন। বাপ পাণ্ডুসুত বোলোহো তোমাত ।
 যত যত বীৰ মানে মৰিল ৰণত ॥
 ৰাণ্টে চিতা সাজিয়োক মিলায়ো সম্ভাৰ ।
 সমস্তৰে শৰীৰক কৰিয়ো সংস্কাৰ ॥ ২৮৬৬৭
 আমাতে লাগিয়া মাৰিলেক যত ৰাজ ।
 নকৰিলে প্ৰেতকাৰ্য্য মোৰ হৈবে লাজ ॥
 হেন জানি সত্বেৰে মোহোৰ বোল ধৰা ।
 চিতা সাজি সমস্তৰে শৰীৰক পোৰা ॥ ২৮৬৬৮
 আপোন পৰক তুমি নিবিচাৰি মনে ।
 সাধিয়ো কাৰ্য্যক শীঘ্ৰে পৰম যতনে ॥
 ইন্দ্ৰসেন ধৰ্ম্মসেন যুয়ুৎসু সঞ্জয় ।
 বিদ্বৰক আদি যত আছে লোকচয় ॥ ২৮৬৬৯

সৰ্বজন তোমাৰ লগত সঙ্গী হোক ।
 বেদৰ বিহিত ধোম্য ঋষিয়ে কবোক ॥
 যুধিষ্ঠিৰে শুনি হেন অন্ধৰ বচন ।
 শিৰোগত কৰি লৰি গৈলা তেতিক্ষণ ॥ ২৮৬৭০
 ভীমসেন আদি সবে চিতা নিয়োজিলা ।
 মৃতক শৰীৰ তুলি অগনি জ্বালিলা ॥
 চিতাৰ অগনি পাইলা আকাশৰ কোল ।
 নাৰীসবে কান্দে আতি কৰি মহাবোল ॥ ২৮৬৭১
 অষ্টাদশ অক্ষৌহিণী নিমিষে দহিলা ।
 বতো নাৰী স্বামী সঙ্গ সহগামী ভৈলা ॥
 দেখি যুধিষ্ঠিৰৰ বিকল আতি মন ।
 মহাশোকে পৰি ৰাজা কৰয় ক্ৰন্দন ॥ ২৮৬৭২
 হা দুৰ্য্যোধন তাই কি কাৰ্য্য সাধিলা ।
 মিছা কাৰ্য্যে বিস্তৰ প্ৰাণীক বিনাশিলা ॥
 ধৰ্ম্মপথ এৰি পাপ কৰিলা সকল ।
 নিমিষতে পাইল আৰে অধৰ্ম্মৰ ফল ॥ ২৮৬৭৩
 হেনমতে যুধিষ্ঠিৰ কান্দয় অশেষ ।
 প্ৰবোধ কৰয় দেখি পাচে হৃষীকেশ ॥
 বিস্তৰ ক্ৰন্দনে মৃতকৰ নোহে হিত ।
 হেন জানি সন্তাপক এৰিবে উচিত ॥ ২৮৬৭৪
 হৰিৰ মহিমা কোনে বুজিবে শকত ।
 তান ইচ্ছা যেহেন আচৰে ক্ষণেকত ॥
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ আদি যত জন ।
 গজাৰ তীৰক সবে কৰিলা গমন ॥ ২৮৬৭৫
 সবলোক পাইলা গৈয়া জাহ্নবীৰ তীৰ ।
 বিধিৱতে প্ৰেতকৰ্ম্ম কৰে যুধিষ্ঠিৰ ॥
 নাৰী সকলেয়ো কৰে গজাজলে স্নান ।
 মৃতকৰ হিতে তৈতে কৰে নানা দান ॥ ২৮৬৭৬
 নিজগুৰু ব্ৰাহ্মণে বোলন্ত বেদবাণী ।
 আচৰিলা যুধিষ্ঠিৰ মনে দুখ মানি ॥
 শত ভাই কৌৰৱৰ কৰিলা তৰ্পণ ।
 ৰণে মাৰিলেক আৰো যত ৰাজাগণ ॥ ২৮৬৭৭
 বিধিৱতে বেদক্ৰিয়া প্ৰত্যেকে কৰিলা ।
 হেনকালে কুন্তীদেৱী বচন বুলিলা ॥

শুনা বাপু যুধিষ্ঠিৰ বোলোহো বচন ।
 যাক বাধাস্থত বুলি নিন্দে সৰ্বজন ॥ ২৮৬৭৮
 সেহি কৰ্ণবীৰ হস্ত তমু সহোদৰ ।
 তাহান তৰ্পণ আবে কৰিয়ো সত্বৰ ॥
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে বিন্ময় মানিলা ।
 কেনে মাতৃ তুমি হেন আশ্চৰ্য্য বুলিলা ॥ ২৮৬৭৯
 কেনমতে ভৈল কৰ্ণ তোমাৰ তনয় ।
 তাক কহি মোৰ মনে ছেদিয়ো সংশয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ শুনিয়া হেন বাণী ।
 কুন্তীদেৱী বুলিলন্ত সমস্ত কাহিনী ॥ ২৮৬৮০
 কুমাৰী কালত দুৰ্বাসাত মন্ত্ৰ পাইলো ।
 তাক পৰীক্ষিবে আদিত্যক আৰাধিলো ॥
 তুষ্ট হয় সূৰ্য্য তেতিক্ষণে আসি ভৈলা ।
 তাহাক দেখিয়া মোৰ ধাতু উৰি গৈলা ॥ ২৮৬৮১
 কিন্তু কি কৰিবো তান কামনা সিজিল ।
 তাহাৰ ওৰসে সেহি পুত্ৰ উপজিল ॥
 কন্যাকাল দেখি মই বৈলক্ষণ পাইলো ।
 সক্ষুৰাত ভৰাই তাক জলত পেলাইলো ॥ ২৮৬৮২
 পাচে স্নতে পায়্য তাক কবিল পালন ।
 সিকাৰণে খ্যাত ভৈল বাধাস্থত কৰ্ণ ॥
 দুৰ্য্যোধনে নিলা তাক মহাবীৰ জানি ।
 বুলিলো তোমাত মই পূৰ্ব্বৰ কাহিনী ॥ ২৮৬৮৩
 কৰ্ণ তমু জ্যেষ্ঠ ভাতৃ বুলি জানিয়োক ।
 তাৰ প্ৰেতকাৰ্য্য বিধিমতে কৰিয়োক ॥
 কুন্তীৰ বচন শুনি ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ ।
 বিন্ময় মানিয়া বহে নয়নৰ নীৰ ॥ ২৮৬৮৪
 হৰি হৰি মাৰ কিনো নিদাক্ষণ ভৈলা ।
 কৰ্ণ সহোদৰ বুলি আগে নকহিলা ॥
 যদি আগে বুলিলাহা হস্তে ইটো কথা ।
 তেবে কিকাৰণে হৈবে এনয় অৱস্থা ॥ ২৮৬৮৫
 জ্যেষ্ঠ ভাই পিতৃভুল্য বেদৰ বচন ।
 গুৰুবধ কৰি পাপ সাধো কি কাৰণ ॥
 ভাতৃবধী চাণ্ডাল কৰিলো পাপ কৰ্ম্ম ।
 ইহ পৰকালে মই লভিলো অধৰ্ম্ম ॥ ২৮৬৮৬

হা হা ভাই বুলিয়া কান্দয় পাঞ্চজন ।
 তুমি হেন বীৰৰ যে চিন্তিলো মৰণ ॥
 মোৰ সম পাণী নাই সংসাৰ ভিতৰে ।
 কুণ্ঠ বহিল যাৰে চন্দ্র দিবাকৰে ॥ ২৮৬৮৭
 পূৰ্ব্ব যদি জানো আমি ইসৰ কাৰণ ।
 তেৰে কি মৰিব মোৰ ভাই দুৰ্য্যোধন ॥
 শত ভাইৰ কিসৰ চিন্তিবো আমি মাৰ ।
 সিকাৰণে পিতামহ মৰিবে আমাৰ ॥ ২৮৬৮৮
 এহিবুলি ৰাজ্যৰ চেতন নাহি গাত ।
 কতোবেলি সক্ষুৰণ ভৈলা নবনাথ ॥
 কৰঘোৰে বুলিলন্ত জননীক মাতি ।
 তুমিসে কৰিলা মাৰ এনয় দুৰ্গতি ॥ ২৮৬৮৯
 প্ৰতিকূল ভৈলা তুমি নুবুলি আমাত ।
 তুমি নিদাক্ষণ আই জানো স্বৰূপত ॥
 পূৰ্ব্ব যদি কোৱা তুমি ইসৰ বচন ।
 তেবে নাশ যাইবে কেনে জ্ঞাতি গোত্ৰগণ ॥ ২৮৬৯০
 তুমি জানি আছা দুৰ্য্যোধনৰ চৰিত্ৰ ।
 কৰ্ণসমে তাহাৰ প্ৰাণৰ মহামিত্ৰ ॥
 ভৃত্য যেন পালি থাকে স্বামীৰ বচন ।
 কৰ্ণৰো আদেশ তেনে মানে দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮৬৯১
 কোঁৱৰৰ অধিকাৰী কৰ্ণ মহাভাগে ।
 যুদ্ধ নভৈলাহা হস্তে জানো যদি আগে ॥
 ৰাজ্য হেতু বধিলো প্ৰাণৰ সম ভাই ।
 হৰি হৰি ইটো প্ৰাণ কিসক নয়ায় ॥ ২৮৬৯২
 মোৰ হৃদয়ত বৈল ইটো মহাতাপ ।
 নজানি মাৰিলো আমি প্ৰাণৰ দদাক ॥
 শুনা আই তুমি যেন দিলা হৃদি তাপ ।
 তাৰ অনুৰূপ ময়ো দিওঁ আজি শাপ ॥ ২৮৬৯৩
 যেন আৰো স্ত্ৰীসবে হেন নকৰিব ।
 মাতি গোপ্য কথা তাকো প্ৰকাশ কৰিব ॥
 নথাকিব গুপ্ত নাৰীৰ উদৰত ।
 যেনে তেনে কৰিবেক তাহাক বেকত ॥ ২৮৬৯৪
 যদি কায়বাক্য মোৰ ধৰ্ম্মে আছে মন ।
 তেবে মিছা নহৈবেক মোহোৰ বচন ॥

এহিবুলি যুধিষ্ঠিৰ আকুল কবন্ত ।
 কুণ্ঠ বহিল মোৰ ইটো জগতত ॥ ২৮৬৯৫
 ৰাজ্যৰ দেখিয়া শোক দৈৱকীতনয় ।
 প্ৰবোধ কৰিলা তাক প্ৰভু কৃপাময় ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে তুষ্ট ভৈলা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 বিধিমতে কৰিলা কৰ্ণৰ প্ৰেতকাজ ॥ ২৮৬৯৬
 অনন্তৰে স্নান দান কৰি সৰ্ব্বজনে ।
 জাহ্নবীৰ তীৰত বসিলা দুখমনে ॥
 স্বামীশোকে কান্দে কতো পটেখৰী লোকে ।
 গান্ধাৰী কান্দয় আতি তনয়ৰ শোকে ॥ ২৮৬৯৭
 কান্দে যুধিষ্ঠিৰ ভীম বীৰ ধনঞ্জয় ।
 শোকত অস্থিৰ ছয়ো মাদ্ৰীৰ তনয় ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ আদি সবে কৰয় ক্ৰন্দন ।
 প্ৰবোধ কৰন্ত হৰি দৈৱকীন্দন ॥ ২৮৬৯৮
 কিন্তু একোমতে নোহে শোক নিৰাৰণ ।
 শিবিৰক লাগি সবে কৰিলা গমন ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ যুধিষ্ঠিৰ আদি সৰ্ব্বজনে ।
 অনাহাৰে শৰ্কৰী বঞ্চিলা দুখ মনে ॥ ২৮৬৯৯
 নিৰাহাৰে তৃতীয় দিবস বহি গৈলা ।
 নিশাভাগে সৰ্ব্বজনে ফলাহাৰ কৈলা ॥
 দিবা নিশি গান্ধাৰী কান্দয় পুত্ৰশোকে ।
 শতপুত্ৰ আৰে মোৰ গৈলা পৰলোকে ॥ ২৮৭০০
 মই অভাগীক গৈলা অনাথিনী কৰি ।
 আজি ধৰি ভৈল শূন্য হস্তিনা নগৰী ॥
 কোৱা হৰি মোহোৰ তনয় স্কুমাৰ ।
 পুনৰপি দেখা কি পাইবোহো আৰোবাৰ ॥ ২৮৭০১
 যাহাৰ স্তম্ভৰ মুখ চন্দ্র নোহে সৰি ।
 হেন পুত্ৰ ভগ্ন ভৈল অগনিত পুৰি ॥
 নানা অলঙ্কাৰে যাৰ সৰ্ব্বাঙ্গ ভূষিত ।
 অগৰু চন্দন গাৱে আছিল লিপিত ॥ ২৮৭০২
 যিবা ভূঞ্জিছিল যড়বস পঞ্চামৃত ।
 হেনয় শৰীৰ ছাই ভৈল অগনিত ॥
 সপোন সদৃশ দেখো সমস্ত সংসাৰ ।
 যেন জলবিন্ধ কণিকতে যাই মাৰ ॥ ২৮৭০৩

স্তম্ভৰ আৰাস সব শূন্য হুয়া বৈল ।
 কোৱা হৰি মোৰ শতপুত্ৰ কৈক গৈল ॥
 হৰি হৰি প্ৰভু মই কত পাপ কৈলো ।
 শতপুত্ৰ সবাতো বঞ্চিত মই ভৈলো ॥ ২৮৭০৪
 বৃদ্ধকালে কেনে গতি হৈবেক ৰাজ্যৰ ।
 কিমতে সহিবোঁ মই শোক অনিবাৰ ॥
 কৰিছিলো তনয়ত জল পিণ্ড আশ ।
 আমাৰ প্ৰাক্তনে সিয়ো ভৈলেক নৈৰাশ ॥ ২৮৭০৫
 আমাৰেমে প্ৰতি নিদাৰ্শ ভৈল বিধি ।
 শতপুত্ৰ ভৈল যেন সপোনৰ নিধি ॥
 শূন বাপু ভীম তই মোহোৰ বচন ।
 আৰো কি তোমাক বিষ দিবে দুৰ্য্যোধন ॥ ২৮৭০৬
 কোনে আৰো কৰিবেক জৌগৃহ নিৰ্ম্মাণ ।
 কোনে চিন্তিবেক সদা তোৰ অকল্যাণ ॥
 মোৰ ভাই শকুনি গৈলেক পৰলোক ।
 কোনে আৰো কুবুজি দিবেক মোৰ পোক ॥ ২৮৭০৭
 যুধিষ্ঠিৰ তোমাক ভৈলেক শুভ দশা ।
 কোনে তযু সঙ্গে আৰো খেলিবেক পাশা ॥
 নাহি আৰো শকুনি নাহিকে দুৰ্য্যোধন ।
 নাহিকে কুবুজিদাতা কৰ্ণ দুঃশাসন ॥ ২৮৭০৮
 সৰ্ব্বভয় নিবাৰিল দৈৱকীন্দন ।
 অকণ্টক কৰি দিল নাশি শত্ৰুগণ ॥
 এহি বুলি গান্ধাৰীৰ হৰিল চেতন ।
 মুচ্ছা হুয়া মাটিত পৰিল তেতিয়ক ॥ ২৮৭০৯
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য বিকল ভৈলন্ত ।
 দুইহাতে তেতিয়ক তুলি ধৰিলন্ত ॥
 অনেক বিনয় ভাৱে বচন বুলিল ।
 কতোবেলি কুমাৰ চেতন লভিল ॥ ২৮৭১০
 চেতন লভিয়া পাচে গান্ধাৰনন্দিনী ।
 কৈক গৈলা পুত্ৰ বুলি কান্দে মুঠি হানি ॥
 নিৰিলাহা বিধি মোক ক্ৰোধ লগতে ।
 শতপুত্ৰ সন্তাপ সহিবো কোন সতে ॥ ২৮৭১১
 এহি বুলি বুকুে কৰি হানে ঘনে ঘন ।
 পাচে সম্বোধিয়া মাতিলন্ত নাৰায়ণ ॥

শুনা শুনা মাৰ শোক নকৰিবা আৰ ।
 কান্দিলে কি আসিবেক তনয় তোমাৰ ॥ ২৮৭১২
 ব্ৰহ্মা শিৱ প্ৰমুখ্যে আৰব যত দেৱ ।
 জানা স্বৰূপত চিৰজীৱী নোহে কেৱ ॥
 তুমি আমি আদি পৃথিৱীৰ যত জন ।
 দিন কতিপয় থাকি সবে হৈবো ছন্ন ॥ ২৮৭১৩
 পদ্মপত্ৰে পানী যেন ক্ষণে বহি যাইব ।
 শোক পৰিহৰা মাৰ সবেয়ো মৰিব ॥
 কান্দিলে বাহুৰে যদি মৰাৰ জীৱন ।
 তেৱে কান্দি পাইল হস্তে সবে মৃতজন ॥ ২৮৭১৪
 এতেকে মোহোৰ বাক্য কৰিয়ো পালন ।
 সন্তাপ এৰিয়ো জানি বিফল ক্ৰন্দন ॥
 জন্ম সময়ত দুৰ্য্যোধনৰ কাহিনী ।
 বিদূৰে বুলিলা যেন তাক লোৱা মানি ॥ ২৮৭১৫
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনিয়োক জন্মেজয় ।
 হেনমতে প্ৰবোধিলা দৈৱকীতনয় ॥
 তথাপিতো শোক নুগুচিল একোমতে ।
 শুনা পাচকথা আৰো বোলোহো প্ৰস্তুতে ॥ ২৮৭১৬
 পাচে যুধিষ্ঠিৰক বুলিলা নাৰায়ণ ।
 শুনা মহাৰাজ তুমি মোহোৰ বচন ॥
 শূন্য হৈল ৰাজপাট হস্তিনা নগৰে ।
 তাকে লাগি যাইবে সাজু ছয়োক সত্ৰৰে ॥ ২৮৭১৭
 আজি বহুদিন ভৈল বনত ভ্ৰমণ ।
 তোমাক নেদেখি দুখী যত প্ৰজাগণ ॥
 তুমি ৰাজা হৈলে সমস্তৰে ৰঙ্গ মন ।
 তোমাত আশায়ে আছে হস্তিনাৰ জন ॥ ২৮৭১৮
 অযোধ্যাৰ লোক যেন ৰামত ভকতি ।
 হস্তিনাৰো প্ৰজা তেনে তোমাতেসে ৰতি ॥
 হেন জানি অসন্তোষ এৰা মহাৰাজ ।
 আপোন নগৰে গৈয়া পালিয়োক ৰাজ ॥ ২৮৭১৯
 যদি দয়া নহৈ আছে প্ৰজাত তোমাৰ ।
 জাটে গৈয়া লৈয়োক হস্তিনা ৰাজ্যভাৰ ॥
 শুনি যুধিষ্ঠিৰ হেন কৃষ্ণৰ বচন ।
 কৰযোৰে বুলিলন্ত শুনা নাৰায়ণ ॥ ২৮৭২০

নযাওঁ হস্তিনা মোক নকৰা আদেশ ।
 এহি কুকক্ষেত্ৰে কৰিবোহো প্ৰাণ শেষ ॥
 দিবা নিশি গান্ধাৰী কান্দিবে পুত্ৰশোকে ।
 বিধৱা ৰমণীসৰে নিন্দিবেক মোকে ॥ ২৮৭২১
 উত্তৰাদি আছে যত পতিহীনা নাৰী ।
 সৰ্বদা কান্দিবে সবে স্বামীক স্মৰি ॥
 হেন শোক দেখি কেনে ধৰিবো জীৱন ।
 মৰণেসে শ্ৰেষ্ঠ মোৰ জানা নাৰায়ণ ॥ ২৮৭২২
 অশান্তি স্মৃত মোৰ নাহি প্ৰয়োজন ।
 সমাধি ধৰিয়া এতে তেজিবো জীৱন ॥
 মোৰ সম পাপী নাহি ইটো জগতত ।
 ৰাজ্য আশে কৰি আছে কৰ্ম গৰিহিত ॥ ২৮৭২৩
 ভীষ্ম পিতামহ মোৰ পিতৃতো গৰিষ্ঠ ।
 ৰাজ্যক আশায়ে তান চিন্তিলো অনিষ্ট ॥
 দ্ৰোণ মহা বিখ্যাত ব্ৰাহ্মণ গুৰুজন ।
 ৰাজ্যৰ কাৰণে তানে চিন্তিলো মৰণ ॥ ২৮৭২৪
 কৰ্ণ জ্যেষ্ঠ ভাই মোৰ পিতৃ সমসৰ ।
 ৰাজ্য লোভে তাকো মই মৰাইলো পামৰ ॥
 দুৰ্য্যোধন আদি মোৰ শতক ভৈয়াই ।
 মৰাইলো ৰণত মই ৰাজ্যৰ আশায় ॥ ২৮৭২৫
 হুচাক স্তবল আতি স্তবদাৰ স্তত ।
 স্তথক বন্ধিয়া তাকো মৰাইলো ৰণত ॥
 বিৰাট দ্ৰুপদ আদি যত বন্ধুগণ ।
 মোহোৰ নিমিত্তে ভৈল সবাবো মৰণ ॥ ২৮৭২৬
 ৰাজ্যলোভে কৰি আছে সবাকো নিৰ্য্যাণ ।
 ইসৰ পাপত কেনমতে পাওঁ ত্ৰাণ ॥
 আকে জানি মোক প্ৰভু নুবুলিবা হেন ।
 ইটো জীৱনত মোৰ নাহি প্ৰয়োজন ॥ ২৮৭২৭
 কোন স্তখে হস্তিনাত ভুঞ্জিবোহো ৰাজ ।
 লগত নাহিকে আৰো কুটুম্ব সমাজ ॥
 মই মহাপাতকী কৰিলো মন্দকৰ্ম্ম ।
 ৰাজ্য ভুঞ্জি আউৰ কিয় আৰ্জিবো অধৰ্ম্ম ॥ ২৮৭২৮
 সদায় দেখিবো ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ সন্তাপ ।
 দ্ৰৌপদীয়ো পুত্ৰশোকে কৰিবে বিলাপ ॥

কান্দিবে বিধবাগণে হা হা স্বামী বুলি ।
 কর্ণ শোকে কুন্তী আই মৰিবেক পুলি ॥২৮৭২৯
 ইসব সস্তাপ কেনে হৃদয়ে সহোক ।
 হেন জানি প্রভো মোক ক্ষমা কৰিয়োক ॥
 কান্দিবে গান্ধাৰী নিতে পুত্ৰৰ শোকত ।
 মই কোন সতে তাক দেখিবো আগত ॥২৮৭৩০
 ইসব দুখত মোৰ ৰাজ্যে নাহি মন ।
 জানি হৰি মোক ভূমি নোবোলা বচন ॥
 অনিত্য সংসাৰ মায়া আত নাহি স্তথ ।
 মিছা আশে কি কাৰণে ভুঞ্জো গৈয়া দুখ ॥২৮৭৩১
 ভীম ধনঞ্জয়ক লগত নিয়া হৰি ।
 ছয়ো ভাইক দিয়ে ৰাজ্য অভিষেক কৰি ॥
 শুনা ভীমার্জুন মই বোলো যেন কাজ ।
 দুই ভাই একেলগে পালিবাহা ৰাজ ॥২৮৭৩২
 কনিষ্ঠ দুই ভাইক আতি স্নেহ কৰিবাহা ।
 চাৰি মিলি ভালমতে ৰাজ্য পালিবাহা ॥
 অন্ধকৰ বচন মানিবা যত্ন কৰি ।
 তেবে ধৰ্ম্ম লভিবাহা জানা নিষ্ঠ কৰি ॥২৮৭৩৩
 যেন মতে নিজ মাতৃ কুন্তীক মানিবা ॥
 ততোধিক গান্ধাৰীৰ চৰণ সেৱিবা ॥
 তেবেসে জানিবা বাপ সবাবো কল্যাণ ।
 মোহোৰ বচন ভাই নকৰিবা আন ॥২৮৭৩৪
 মোতে লাগি স্ত্রীতি বন্ধু সবে ভৈল হত ।
 ধৰিবোহো ময়ো অবিলম্বে সেহি পথ ॥
 এহি বুলি মৌন ভৈলা ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 হেন দেখি বুলিলন্ত কৃষ্ণ কৃপাময় ॥২৮৭৩৫

ছবি

শুনা মহাৰাজ ধৰ্ম্ম সমস্তে বিধিৰ কৰ্ম্ম
 তাত অনুশোচ অকাৰণ ।
 তুমি মহা স্ত্রীনী লোক মিছাতে কৰিছা শোক
 বোলো যেন শুনিয়ে কাৰণ ॥

কৰ্ম্মৰ লিখন যেন ভুঞ্জিবেক সৰ্বজন
 তাক এৰাইবাৰ নাহি শক্য ।
 হেন জানি এৰি শোক নিজ ৰাজ্য পালিয়োক
 দৃঢ় মানি লোৱা মোৰ বাক্য ॥২৮৭৩৬
 ভাতৃবধ পাপচয় মানিছা মনত ভয়
 সিয়ো মিছা স্বৰূপ কৰম ।
 কাশ্যপ মুনিত জাত ভৈলা ইন্দু নামে খ্যাত
 আৰো তাতে বলিৰো জনম ॥
 পৃথিৱীত ভৈলা ৰাজ্য বলিদৈত্য মহাতেজা
 স্বৰ্গে ভৈলা ইন্দু অধিপতি ।
 পাচে বলি দৈত্যেখৰ দেখি পুৰী বাসৱ
 নগৰ লৈবাক ভৈলা মতি ॥২৮৭৩৭
 সমদলে সাজিলেক স্বৰ্গপুৰে পশিলেক
 ইন্দুসমে ৰাজিল সমৰ ।
 কতোকাল ৰণ ভৈল বাসৱক পৰাজিল
 বলি লৈলা অমৰ নগৰ ॥
 বাসৱৰ স্তথ নাহি দণ্ডে যুগ যায় বহি
 ভ্ৰমে আতি নানা বেশ ধৰি ।
 দেখি তান মাতৃ পাচে হৰিক আৰাধি আছে
 কতো কালে তুফ্ত ভৈলা হৰি ॥২৮৭৩৮
 বামন স্বৰূপ ধৰি অদিতিত অৱতৰি
 বলিক ছলিলা নাৰায়ণ ।
 বুদ্ধি বলে পৰাজিলা পাতালত স্থান দিলা
 ইন্দু ৰাজ্য কৰিলা গ্ৰহণ ॥
 ভাই ভাই বিৰোধিলা দুইকো দুই পৰাজিলা
 চোৱা পূৰ্বাপৰ হেন নীতি ।
 তুমি কেনে সি কথাৰ মনত দিছাহা ঠাই
 সংশয় এৰিয়ো মহামতি ॥২৮৭৩৯
 ত্ৰিজগতে আছে যত দেৱতা দানৱ যক্ষ
 - ৰাক্ষস গন্ধৰ্ব্ব দৈত্যগণ ।
 নাগ নৰ আদি কৰি আপোন সোদৰ মাৰি
 ৰাজ্য ভুঞ্জে বহু বহু জন ॥
 দেখা যত আছে নাগ গন্ধৰ্ব্ব ভাতৃ বুলি
 জানে জগতত সৰ্বজন ।

তথাপি গন্ধে পাইলে ভাই বুলি নেবে তাক
 খেদি খেদি কবয় ভক্ষণ ॥ ২৮৭৪০
 বারণ আছিলেক বৈমাত্রেয় ভ্রাতৃ বব
 কুবের নামত যজ্ঞেশ্বর ।
 তাক খেদাই তেতিকণে লঙ্কা নগৰক লৈলা
 দশস্কন্ধ বাজা বাকসব ॥
 আৰো শুনি আছা ভূমি বালী স্ত্রীৰ নাম
 একে সহোদৰ ছয়ো ভাই ।
 এক প্ৰীতি কাল বঞ্চে কিঙ্কিৰ্য্য নগৰ ভুঞ্চে
 দুইহাস্তৰ স্থখে কাল যায় ॥ ২৮৭৪১
 কতোকাল বহি গৈল দুইভাইৰ কন্দল ভৈল
 কহো তাক শুনা মনবঞ্চে ।
 মায়াৱী দুন্দুভি নামে আছিল অশ্বৰ দুই
 মহাবীৰ বণত অভঞ্চে ॥
 একদিনা দুইজন বালীত মাগিল বণ
 কৰিলা সমৰ বালীৰায় ।
 দুন্দুভি মৰিল প্ৰাণে মায়াবন্ত হৰি বণে
 গহবত পশিলেক যায় ॥ ২৮৭৪২
 অশ্বৰ দেখি ভঞ্চ বালীৰ মনত খঞ্চ
 বুলিলা বচন স্ত্রীৰক ।
 ইটো গহবৰ দ্বাৰ বাখিবা যতনে ভূমি
 যাবে নাসো মাৰি অশ্বৰক ॥
 এহি বুলি বালীৰায় বিবৰে পশিলা যায়
 তৈতে বৰিষেক পূৰ্ণ ভৈলা ।
 বালীক নাসিবে দেখি স্ত্রীৰ জানিলা মনে
 বালী দাদা নিশ্চয়ে মৰিলা ॥ ২৮৭৪৩
 হেন মনে গুণি পাছে ঢাকিয়া স্বৰজ দ্বাৰ
 নগৰক লাগি চলি গৈলা ।
 অনন্তবে বণ জিনি অশ্বৰক বধি পাচে
 কতোকালে বালী আসি ভৈলা ॥
 পাত্ৰ মেলেকব সঙ্গে সিংহাসনে বসি বঞ্চে
 বাজ্য চৰ্চ্চি আছন্ত স্ত্রীৰ ।
 দেখি তান কাৰ্য্যবালী আতি কোপে গৈলা ছলি
 খড়গ ধৰি আগে তৈল থিয় ॥ ২৮৭৪৪

হাওৰে পাপিঠ আজি তোক খাণ্ডা হানি কাটো
 এহি বুলি স্ত্রীৰক ধাইলা ।
 স্ত্রীৰ ডৰিলা আতি আসনৰ হস্তে উঠি
 প্ৰাণ ভয়ে লৱি পলাইলা ॥
 সেহি দিন ধৰি তাৰ দুখৰ নাহিকে ওৰ
 বনত ভ্ৰমন্ত দিবা নিশি ।
 কতোকাল বহি গৈলা বিধি স্ত্ৰপসন্ন ভৈলা
 শ্ৰীৰাম মিলিলা তৈতে আসি ॥ ২৮৭৪৫
 স্ত্রীৰ ভৈলা আতি পবন হৰিষ মতি
 লভি বাম-লক্ষ্মণৰ লাগ ।
 বামত শৰণ লৈলা ছয়ো মিত্ৰবতি কৈলা
 বামেয়ো মানিলা মহাভাগ ॥
 কৰি দিব্য ঘোৰ শৰ বালীক বধিলা বামে
 স্ত্রীৰক স্থম্পিলা নগৰ ।
 বাজ্য লভি স্ত্রীৰ হৰিষ মিলিল আতি
 স্থখে বাজ্য পালে নিবন্তৰ ॥ ২৮৭৪৬
 হেনমতে আছে নীতি পূৰ্ব হস্তে জগতত
 ভাইক মাৰি স্বৰাজ্য ভুঞ্জয় ।
 এতেক মনত জানি ভ্ৰাতৃবধ পাপ বুলি
 ভূমি কিছো নকৰা সংশয় ॥
 মোহোৰ বচন পালি উঠা বাজ্য গাৱ চলি
 নগৰক কৰিয়ো গমন ।
 শুনিয়োক সৰ্ব্বজনে হৰি হৰি বোলা ধনে
 তেবে পাইবা বৈকুণ্ঠ ভূৱন ॥ ২৮৭৪৭

যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি শ্ৰীকৃষ্ণ, ব্যাস, নাৰদাদিৰ উপদেশ দান
 আৰু সকলোৰে হস্তিনালৈ গমন

পদ

বৈশম্পায়ন নিগদতি শুনা জন্মেজয় ।
 বিস্তৰ বুলিলা বাণী দৈৱকীতনয় ॥
 তথাপিতো বাজ্যৰ মনত নাহি থাকি ।
 পুনৰপি বুলিলন্ত শ্ৰীকৃষ্ণ বুবাৰি ॥ ২৮৭৪৮

শুনা বোলো মহাবাজ পাণ্ডৱ নন্দন ।
 মোৰ বাক্য পালি তুমি থিৰ কৰা মন ॥
 কেনে পাসবিলা ৰাজ্য পৌৰাণি কথাক ।
 দুৰ্য্যোধনে যেন দুখ দিলা তোমাসাক ॥ ২৮৭৪৯
 একবস্ত্ৰী বজ্জশ্বলা দ্ৰোণদী আছিল ।
 চুলে ধৰি দুঃশাসনে আজুৰি আনিল ॥
 উক দেখাইল নৰপতি দুৰ্য্যোধন ।
 তুমি বনে ভ্ৰমিলা যেহেন দীনজন ॥ ২৮৭৫০
 তথাপি কৰিছা তুমি অধৰ্ম্মক ভয় ।
 মোৰ বাক্য মানি ৰাজ্য লৈয়োক নিশ্চয় ॥
 তুমি ৰাজ্য ভৈলে হৰ্ষ পাইবে প্ৰজাগণ ।
 প্ৰজা সমূহৰ পুৰিবাক লাগে মন ॥ ২৮৭৫১
 এহিমতে কৃষ্ণে বহু বুলিলা বচন ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য দিলা সমিধান ॥
 যতেক বুলিলা প্ৰভু তুমি নাৰায়ণ ।
 তথাপিতো সন্তোষ নোহয় মোৰ মন ॥ ২৮৭৫২
 আপোনাৰ দোষে ফল পাইলা দুৰ্য্যোধন ।
 ধৰ্ম্মত থাকিয়া মোক নকৰে শোভন ॥
 জ্ঞাতি গোত্ৰ ভাই বন্ধু সবে ভৈল নাশ ।
 হেন জানি ৰাজ্যে মোৰ নাহি অভিলাষ ॥ ২৮৭৫৩
 ইসব বচন প্ৰভু আমাত নোশোভে ।
 অধৰ্ম্ম কৰিবো কেনে ৰাজ্যভোগ লোভে ॥
 ধন জন ৰাজ্য মানে সবে অকাৰণ ।
 কৰিবেক কালসৰ্পে সবাকো দংশন ॥ ২৮৭৫৪
 অল্পকালে আমাৰ জীৱন হৈবে হত ।
 তেবে কিয় প্ৰবৃত্ত হৈবোহো অধৰ্ম্মত ॥
 নিৰ্দয় উচিত মোৰ নোহে নাৰায়ণ ।
 ভীম অৰ্জ্জুনক লৈয়া কৰিয়ো গমন ॥ ২৮৭৫৫
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ মৌন ছয়া বৈলা ।
 পুনৰপি নাৰায়ণে বুলিবাক লৈলা ॥
 শুনা ধৰ্ম্মৰাজ বোলো তোমাত বচন ।
 মোৰ বাক্য অৱহেলা কৰা কি কাৰণ ॥ ২৮৭৫৬
 তুমি ৰাজ্য লৈলে মই হৰিষক পাণ্ড ।
 সিকাৰণে হেন কথা তোমাত বুজাওঁ ॥

মোৰ বাক্য ৰাখি তুমি শোক পৰিহৰি ।
 জাণ্টে লৈয়ো আপোনাৰ হস্তীনা নগৰী ॥ ২৮৭৫৭
 ৰাজ্য হেতু তোমাৰ নাছিল যদি মন ।
 তেন্তে হেন দুখ কৰিলাহা কি কাৰণ ॥
 পাশা কালে অঙ্গীকাৰ যেহেন আছিল ।
 তযু ভ্ৰাতৃগণ আৰে তাক সান্ফলিল ॥ ২৮৭৫৮
 ৰাজ্য দিবে তোমাত সবাবো আছে চিত ।
 সেহি বাঞ্ছিতক তুমি পালিবে উচিত ॥
 চাৰি ভাইত দয়া যদি আছয় তোমাৰ ।
 অমান্য নকৰা তুমি বচন আমাৰ ॥ ২৮৭৫৯
 আৰো যদি সবাবো মনত দিবা স্মৃথ ।
 তেন্তে লৈয়ো স্বৰাজ্যক এৰি মন দুখ ॥
 এহিমতে অনেক বুলিলা দামোদৰ ।
 দুখমানে অনুমতি দিলা নৃপবৰ ॥ ২৮৭৬০
 হস্তিনাক যাইবে প্ৰতি কৰিলা আদেশ ।
 শুনি সমস্তৰে ভৈল মনত হৰিষ ॥
 নগৰক যাইবে সাজু ভৈলা সৰ্বজন ।
 হেন দেখি ধৃতৰাষ্ট্ৰ কৰিলা ক্ৰন্দন ॥ ২৮৭৬১
 হা হা দুৰ্য্যোধন মোৰ প্ৰাণৰ পুতাই ।
 উনশত ভাই সমে থাকা ইটো ঠাই ॥
 তোমাসাক পৰিহৰি যাওঁ নিজস্থান ।
 হেন কি সন্তাপ মোৰ সহিবেক প্ৰাণ ॥ ২৮৭৬২
 পাণ্ডৱে নিলেক ধন জন ৰাজ্যস্মৃথ ।
 দেশে গৈয়া আমি দেখিবোহো কাৰ মুখ ॥
 শতপুত্ৰ তেজি মই অভাগ্য পামৰ ।
 কোন স্মৃথ আশে যাওঁ হস্তিনা নগৰ ॥ ২৮৭৬৩
 এহি বুলি ধৃতৰাষ্ট্ৰ কবয় ক্ৰন্দন ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰ শোকে ভৈলা অচেতন ॥
 নিঢালে পৰিলা নাহি চেতন সমূলি ।
 বিস্ময় মানিল সবে প্ৰাণ গৈল বুলি ॥ ২৮৭৬৪
 দেখি কৃষ্ণে তুলি ধৰিলন্ত তেতিক্ষণ ।
 কতোবেলি নৰপতি লভিলা চেতন ॥
 সজুৰুণ ছয়া ৰাজ্য বুলিলা বচন ।
 হে কৃষ্ণ মোৰ দেহে নাহি প্ৰয়োজন ॥ ২৮৭৬৫

জ্যেষ্ঠ বাপ কান্দি আছে পুত্ৰ স্মৰিয়া ।
 নবয় জীৱন মোৰ সি শোক দেখিয়া ॥
 ৰাজ্য লভি কোন স্মৃৎ ভুক্তিবো তহিতে ।
 সৰ্বদা কান্দিবে ধৃতবাষ্ট্ৰ হেনমতে ॥ ২৮৭৬৬
 কিতে স্মৰিবো হেন সন্তাপ দাক্ষণ ।
 বিষময় স্মৃৎ মোৰ নাহি প্ৰয়োজন ॥
 গান্ধাৰীয়ো সততে কান্দিবে পুত্ৰ বুলি ।
 কুন্তী আই কৰ্ণশোকে দগধ সমূলি ॥ ২৮৭৬৭
 বিৰাটনন্দিনী কান্দিবেক স্বামীশোকে ।
 পুত্ৰ স্বামী সন্তাপে নিন্দিবে সবে মোকে ॥
 হৰি হৰি মই হেন পাতক কৰিলো ॥ ২৮৭৬৮
 ভাই বন্ধু জ্ঞাতি গুৰু সবাকো মাৰিলো ॥ ২৮৭৬৮
 পৃথিৱীৰ যত মানে ক্ৰতী ৰাজাগণ ।
 মই পাতকীৰ হৈছো সবাবো মৰণ ॥
 পাপৰ নিস্তাৰ নেদেখোহো ভগৱন্ত ।
 হোক প্ৰায়শ্চিত্ত মোৰ প্ৰাণ কৰো অন্ত ॥ ২৮৭৬৯
 শিশু হস্তে প্ৰতিপালি তুলিলা আমাক ।
 বাপ বুলি পাঞ্চভাই জানিলো যাহাক ॥
 হেন ভীষ্ম পিতামহ ৰণত পাৰিলো ।
 শিশুগুণীক আগে ৰাখি অন্ত্যয়ে মৰাইলো ॥ ২৮৭৭০
 ইসব পাপৰ শাস্তি মৰণে উচিত ।
 ৰাজকাৰ্য্যে নাহি মোৰ কৰি অবিহিত ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ কৰয় ক্ৰন্দন ।
 হেন দেখি ব্যাসদেৱে বুলিলা বচন ॥ ২৮৭৭১
 শুনিয়োক বাপ তুমি ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 তুমি মহাবিজ্ঞ আতি ধৰ্ম্মাত্মা স্মৰীৰ ॥
 কি কাৰণে কৰা শোক ইতৰৰ নয় ।
 মৃতকৰ হেতু শোক উচিত নহয় ॥ ২৮৭৭২
 উপজিলে সকলোৰে আছয় মৰণ ।
 তাক এবাইবাক পাৰে নাহি হেন জন ॥
 পদ্মপত্ৰে জল যেন অধিৰ জীৱন ।
 যেনে তেনে একদিনা মিলিবে মৰণ ॥ ২৮৭৭৩
 মহাপঞ্চভূত হোৱে দেহত বিলয় ।
 কালে নুগু হুয়া ইটো জীৱন ভেজয় ॥

অনিত্য শৰীৰ ইটো কণিক সংসাৰ ।
 একেতিলে মিলে আসি প্ৰাণীৰ সংসাৰ ॥ ২৮৭৭৪
 তুমি কেনে বিষাদ ভাবিছা মহাৰাজ ।
 সংযোগ বিয়োগ যত দৈৱবেসে কাজ ॥
 ইটো ব্ৰহ্মাণ্ডত চিৰজীৱী লোক নাই ।
 জানি শুনি আত তয় শোক নুঘূষায় ॥ ২৮৭৭৫
 নানা দিব্য ভোগ ভুক্তি আছে ৰাজাগণ ।
 দৰিদ্ৰেয়ো ভিক্ষা মাগি হোৱে প্ৰবৰ্ত্তন ॥
 কাল ভৈলে যুত্ৰু জানা আছে উভয়ৰে ।
 স্মৃৎ দুখী কালে তাক একো নিবিচাৰে ॥ ২৮৭৭৬
 পাপে নমৰয় প্ৰাণী পুণ্যে নিজীৱয় ।
 কালত মৰণ তাৰ অৱশ্যে মিলয় ॥
 কিন্তু সৰ্বশাস্ত্ৰে কহে পুণ্য আচৰিব ।
 যমৰ যাতনা হস্তে তেহে নিস্তৰিব ॥ ২৮৭৭৭
 তাহাৰ প্ৰমাণ চোৱা পাণ্ডৱ নন্দন ।
 পূৰ্বে বহু আছিল ধাৰ্ম্মিক ৰাজাগণ ॥
 দিলীপ মাৰ্দ্ধাতা হৰিশ্চন্দ্ৰ মহামতি ।
 ভগীৰথ শিবি আদি অনেক নৃপতি ॥ ২৮৭৭৮
 তেহো সলে কৰিছিল নানা পুণ্য দান ।
 তথাপি কালত ভৈল সবাবো নিৰ্যাণ ॥
 চিৰজীৱী নভৈলেক মহাপুণ্য বলে ।
 ব্ৰহ্ম ভূৱনতো যুত্ৰু মিলিবেক কালে ॥ ২৮৭৭৯
 জানা কেহ কাকো মাৰিবাক নপাবয় ।
 কৰ্ম্ম অনুসাৰে প্ৰাণী আপুনি মৰয় ॥
 মৃগ মীনগণে কাকো হিংসা নছাবয় ।
 জলে থাকে মীন মৃগ বনত চৰয় ॥ ২৮৭৮০
 তথাপিতো দেখা তাৰ কালত মৰণ ।
 এতেকে জানিবা সবে কৰ্ম্মৰ লিখন ॥
 পাপ পুণ্য কিছো নজানয় শিশুগণ ।
 তথাপি কালত তাৰ মিলয় মৰণ ॥ ২৮৭৮১
 জানিবা নিশ্চয় যত কালবেসে গতি ।
 আছিল তোমাৰ বাপ পাণ্ডু নৰপতি ॥
 তেহো কৈক লাগি গৈল গুণি চোৱা মনে ।
 হেন কি শুনিছা লোক আছে অমৰণে ॥ ২৮৭৮২

আছিল উপৰি বংশে যত নৃগণ ।
 কালপ্ৰাপ্তে ভৈল জানা সবাৰো মৰণ ॥
 যত দেখা পুত্ৰ ভাৰ্য্যা বজ্জবৰ্গ লোক ।
 মিছা মোৰ মোৰ কৰি পাই দুখ শোক ॥ ২৮৭৮৩
 মৰিলে লগত কাৰো কেহো নযাইব ।
 সকলো কুটুম্ব মাত্ৰে চাহিয়া থাকিব ॥
 এতেকে জানিবা ৰাজা কেহো কাৰো নয় ।
 জীৱন্তে সম্বন্ধ মাত্ৰে জানিবা নিশ্চয় ॥ ২৮৭৮৪
 নদীৰ বেগত যেন জাজি উঠি যায় ।
 ৰাজ্যৰ সমাগম তেনয় পুৰায় ॥
 তাত জ্ঞানীজনে নকৰয় চিন্তা শোক ।
 কেৱল মিছাতে কান্দে জ্ঞানহীন লোক ॥ ২৮৭৮৫
 যেহিদিন ধৰি জীৱ মাতৃ গৰ্ভে স্থিতি ।
 সেহিদিন হস্তে যম ভৈল অধিপতি ॥
 দিনে দিনে গণিয়া আছয় আয়ু তাৰ ।
 কাল পূৰ্ণ ভৈলে তাক কৰিবে সংহাৰ ॥ ২৮৭৮৬
 যেন দিবা নিশি ঘূৰি আছে সৰ্বকালে ।
 যড় ঋতু যেন পৰিবৰ্ত্তি হয় চলে ॥
 জন্ম মৃত্যু প্ৰাণীৰো জানিবা সেহি নয় ।
 উপজিলে মৃত্যুত্ৰাস সবাৰো আছয় ॥ ২৮৭৮৭
 দেখি আছা নৰপতি মহাযোগীগণ ।
 নিবন্তৰে চিন্তি আছে ঈশ্বৰ চৰণ ॥
 কাম ক্ৰোধ লোভ আদি বিপুত বৰ্জ্জন ।
 কাৰো হিংসা নাচৰয় হৰিতেসে মন ॥ ২৮৭৮৮
 একমনে কৃষ্ণত অৰ্পিয়া নিজ প্ৰাণ ।
 ধ্যান ধৰি চিন্তি আছে অৱণ্যত স্থান ॥
 তথাপি কালত দেখা মিলিছে মৰণ ।
 জানিবা নিশ্চয় কেহো নাই অমৰণ ॥ ২৮৭৮৯
 হেন জানি তুমি ৰাজা চিন্তা নকৰিবা ।
 আনৰ এৰিয়ো চিন্তা নিজেয়ো মৰিবা ॥
 এতেকে তেজিয়ো শোক মানিয়া বচন ।
 আপোন ৰাজ্যক তুমি কৰিয়ো গ্ৰহণ ॥ ২৮৭৯০
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰ মনে গুণি আতি ।
 মৌনে বহিলন্ত ৰাজা একোকে নম্ৰাতি ॥

অনন্তৰে কৃষ্ণক বুলিলা ধনঞ্জয় ।
 শুনা প্ৰাণ সখি কৃষ্ণ দৈৱকী তনয় ॥ ২৮৭৯১
 ৰাজ্য হেতু আশা তেজিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
 কিন্তু ভীম দদাৰ মনত নাহি স্থিৰ ॥
 কিমতে লভিবো ৰাজ্য নেদেখো উপায় ।
 মিছাতে কৰিলো হেন সমৰ দুৰ্জ্জয় ॥ ২৮৭৯২
 মিছাতেসে পঞ্চ ভাই বনত ভ্ৰমিলো ।
 দেশস্তুৰী হয় নানা ক্লেশক ভুঞ্জিলো ॥
 দীনজন সদৃশ ফুৰিলো নিবন্তৰে ।
 দাসকৰ্ম্ম কৰিলোহো বিৰাট নগৰে ॥ ২৮৭৯৩
 মিছাতেসে বধিলো সমৰে বহু প্ৰাণী ।
 নিশ্ফল ভৈলেক সবে জানা চক্ৰপাণি ॥
 ৰাঞ্জিত আছিল ৰাজ্য ভুঞ্জিবাক প্ৰতি ।
 বিঘিনি পাতিল যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি ॥ ২৮৭৯৪
 কিন্তু তয়ু বিনে প্ৰভু নেদেখো উপায় ।
 তোমাৰ অসাধ্য সংসাৰত কিছু নাই ॥
 ৰাজ্যৰ কৰিয়ো মায়া দূৰ নাৰায়ণ ।
 যেন ৰাজ্য ভুঞ্জিবে তাহাৰ হোৱে মন ॥ ২৮৭৯৫
 অৰ্জ্জুনৰ বচন শুনিয়া দামোদৰ ।
 ভক্তিভাৱে চাপিলন্ত ৰাজ্যৰ ওচৰ ॥
 হাতে ধৰি বুলিলন্ত বচন সাদৰি ।
 শুনা শুনা ৰাজা তুমি মন থিৰ কৰি ॥ ২৮৭৯৬
 যাৰ যেন মৰণ মিলিল কৰ্ম্মভাগে ।
 তাত তুমি অনুশৌচ কৰিবে নালাগে ॥
 নকৰা নকৰা ৰাজা শোক অকাৰণ ।
 কান্দিলেও নপাইবাহা আৰো মৃতজন ॥ ২৮৭৯৭
 তুমি মহাজ্ঞানী আতি শাস্ত্ৰত নিপুণ ।
 জানি শুনি মিছা শোক কৰা অকাৰণ ॥
 কিসক লুপ্তনা তুমি ব্যাসৰ বচন ।
 ইতৰ লোকৰ নয় কান্দা কি কাৰণ ॥ ২৮৭৯৮
 শোকে মন দিলে তাক ৰাজলক্ষ্মী এৰে ।
 বুদ্ধিকৰ্ম্ম আপোনাৰ জিহানি কৰে ॥
 এতেকতে ৰাজা তুমি শোক পৰিহাৰ ।
 আমাৰ বচন পালি হুখে ৰাজ্য কৰা ॥ ২৮৭৯৯

হেনমতে কৃষ্ণে বহু বুলিলা বাজাক ।
 পুনৰপি ব্যাসেয়ো বুলিলা নানা বাক ॥
 তথাপিতো বাজা একো নেদিল উত্তৰ ।
 অনন্তবে বুলিলা নাৰদ মুনিবৰ ॥ ২৮৮০০
 শুনা শুনা বাজা তুমি অসন্তোষ এৰা ।
 সজ্জন জনৰ বাক্য অমায় নকৰা ॥
 মৃতকৰ হেতু শোক এৰিয়ো সত্বেৰে ।
 কৰিয়ো গ্ৰহণ বাজ্য হস্তিনা নগৰে ॥ ২৮৮০১
 সদায় কৰিবা ধৰ্ম্মকথাক শ্ৰৱণ ।
 তেবেসে হৈবেক তমু শোক নিবাৰণ ॥
 জ্ঞাতিবধ পাপ বুলি কৰি আছা ভয় ।
 আমাৰ বচনে তুমি নকৰা সংশয় ॥ ২৮৮০২
 গঙ্গাৰ তনয় ভীষ্মবীৰ মহাজ্ঞানী ।
 সমস্ত ধৰ্ম্মৰ তত্ত্ব তেহো আছে জানি ॥
 মাৰ্কণ্ডেয় মুনিত লভিল মহাজ্ঞান ।
 তান মুখে ধৰ্ম্মতত্ত্ব কৰিবা শ্ৰৱণ ॥ ২৮৮০৩
 তেবেসে শুচিব তমু মনৰ সংশয় ।
 বুলিলা নিশ্চয় তাক জানা মহাশয় ॥
 এবে তুমি কৰা শীঘ্ৰে স্বৰাজ্যে গমন ।
 বিলম্ব নকৰা আবে উঠা এতিক্ষণ ॥ ২৮৮০৪
 হেনমতে নাৰদে বুলিলা বহু নীত ।
 শুনি নৰপতি স্থিৰ কৰিলা কিঞ্চিত ॥
 এৰাইবে নপাৰি বাজা তিনিবো বচন ।
 হস্তিনাক যাইবে আদেশিলা তেতিক্ষণ ॥ ২৮৮০৫
 শুনি ভাম অৰ্জুনৰ হৰিষ হৃদয় ।
 আনন্দ লভিলা ছয়ো মাদ্ৰীৰ তনয় ॥
 কৃষ্ণৰো মনত আনন্দৰ সীমা নাই ।
 সাৰথি আনিলা বথ হেন চল পাই ॥ ২৮৮০৬
 যুয়ুৎশ সঞ্জয় ধৃতবাত্ৰী নৰপতি ।
 ভীম ধনঞ্জয় কৃষ্ণ সাত্যকি প্ৰভৃতি ॥
 কুন্তী সমে যতেক আছিল নাবীগণ ।
 সৰ্বজন বথত উঠিলা তেতিক্ষণ ॥ ২৮৮০৭
 পুত্ৰশোকে গান্ধাৰীৰ বিকল স্বভাৱ ।
 শতপুত্ৰ স্তমবি কান্দিয়া বোলে মাৰ ॥

থাকা এহি স্থানে বাপু শতেক নন্দন ।
 তোমাসাক এৰি মই কৰিলো গমন ॥ ২৮৮০৮
 নিদাকণ বিধাতা অজিলা কেন কৰি ।
 অভাগী গৃহক যাওঁ পুত্ৰে পৰিহৰি ॥
 কান্দয় গান্ধাৰী স্তমবিয়া কৰ্ম্মভাগে ।
 স্তজান সাৰথি বথ ডাকিলন্ত বেগে ॥ ২৮৮০৯
 কুকৰ্ণেত্ৰে এৰাই গৈলা কতোদূৰ পথ ।
 সিংহনাদ কৰে ভীমে পুৰি মনোবথ ॥
 শুনা জন্মেজয় কুকুলৰ নন্দন ।
 বায়ুহৃত ভীম আতি আনন্দে মগন ॥ ২৮৮১০
 কোতুহলে বজ্জে ঢঙ্গে নগৰক যায় ।
 শুনিয়া গান্ধাৰী শোকে মৃতক পৰায় ॥
 অনন্তবে পাইলা সবে নগৰীৰ কোল ।
 আনন্দ উৎসৱ আতি উঠে মহাবোল ॥ ২৮৮১১
 নগৰক লাগি দূত আগবাঢ়ি গৈলা ।
 আসিছে পাণ্ডৱ বুলি লোকত জনাইলা ॥
 বাৰ্ত্তা শুনি প্ৰজাৰ স্তম্বৰ নাহি অন্ত ।
 মৃত শৰীৰত যেন জীৱন পাইলন্ত ॥ ২৮৮১২
 সবে প্ৰজাগণে কৰে লৱৰা লৱৰি ।
 স্থান পৰিষ্কাৰ হেতু গৈলা দ্বৰা কৰি ॥
 নিচুকাই নিশ্ৰুল কৰিলা ঘাট বাট ।
 ছুৱাবে ছুৱাবে আৰি দিলা আত্মপাত ॥ ২৮৮১৩
 কইলা কদলী পদূলিৰ দুইশাৰী ।
 দিলাহা তথাতে ধূপ দীপ ভৰি পুৰি ॥
 শাৰী শাৰী ঘটসব কৰিয়া স্থাপন ।
 স্থানে স্থানে সিঞ্চি দিলা স্তগন্ধি চন্দন ॥ ২৮৮১৪
 স্তম্ভাণ পুষ্পক আনি কইলা মাজে মাজে ।
 আগ বাঢ়িবাক গৈলা সকলো সমাজে ॥
 বিপ্ৰগণে হাতে লৈলা তুলসী মালাক ।
 আগ হৈয়া আশীৰ্বাদ দিলন্ত বাজাক ॥ ২৮৮১৫
 পৰম সন্তোষ পাইলা মনে বাজা যত ।
 সিঞ্জে দুৰ্ব্বাক্ত সবে বাজাৰ শিবত ॥
 নৃপতিক দেখি স্তম্ব মিলিল প্ৰজাৰ ।
 শুভ শুভ বুলি সবে দিলেক জোকাৰ ॥ ২৮৮১৬

সবে বোলে আমাৰ খণ্ডিল ললাট ।
 এহি বুলি প্ৰজ্ঞাসবে ছানি যায় বাট ॥
 যেন বাপ পোৱে কতোকালে একঠাই ।
 গুচিল বিয়োগ হবিষৰ সীমা নাই ॥ ২৮৮১৭
 বাঘ ভণ্ড বাৰে প্ৰজ্ঞা অশেষ বিশেষ ।
 শুভক্ৰমে ভৈলা ৰাজ্য নগৰে প্ৰৱেশ ॥
 ৰাজ্য ৰাজ্য ভৈল মুখিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 প্ৰজাগণে আনন্দে কৰয় জয় জয় ॥ ২৮৮১৮
 এহিমনে স্ত্ৰী পৰ্বৰ ভৈল সমাপতি ।
 ৰচিলো পয়াৰ ছন্দ দীন হীনমতি ॥
 ভাৰতৰ স্ত্ৰীপৰ্বৰ অমৃততো সাৰ ।
 পূৰ্বৰ ব্যাস মুনি আৰু কৰিলা প্ৰচাৰ ॥ ২৮৮১৯
 ইহাক শুনিলে মহাপাপ যায় নাশ ।
 গুচয় দুৰ্গতি হোৱে বৈকুণ্ঠত বাস ॥
 বোলো কৰঘোৰে শুন্যোক সৰ্বজন ।
 আতি মুঢ়মতি মই নজানো কখন ॥ ২৮৮২০
 নজানো শাস্ত্ৰৰ তত্ত্ব নহওঁ পণ্ডিত ।
 তথাপি কৰিলো মই পদ বিৰচিত ॥
 মোৰ পদ বুলি কেহো নিন্দা নকৰিবা ।
 হৰিকথা বুলি সাধুজনে আদৰিবা ॥ ২৮৮২১
 নমো নমো পৰম পুৰুষ নাৰায়ণ ।
 অখিল ব্ৰহ্মাণ্ড স্বামী দেৱ নিৰঞ্জন ॥
 তুমি ইন্দু তুমি সূৰ্য্য তুমি বৈষ্ণৱ ।
 আকাশ পাতাল তুমি পৰ্বত সাগৰ ॥ ২৮৮২২
 তুমি সৰ্ব বিশ্বব্যাপী জগত কাৰণ ।
 তোমাৰ চৰণে মই পশিলো শৰণ ॥
 শৰণাগতক নেৰিবাছা দেৱহৰি ।
 ৰাখা মোক তোমাৰ দাসৰ দাস কৰি ॥ ২৮৮২৩

স্ত্ৰী পৰ্ব সমাপ্ত

মুঢ় ধৰ্ম্মেশ্বৰে প্ৰভু কৰিছো কাকূতি ।
 দিয়া হৰি তোমাৰ চৰণে মোক ৰতি ॥
 তমু চৰণৰ ভূত বুলি কৰা দয়া ।
 দীনজনে মাগো প্ৰভু ভকতি অমিয়া ॥ ২৮৮২৪
 গুচায়োক হৰি মোৰ ভৱৰ আপদ ।
 তোমাৰ চৰণে মাগো ভকতি সম্পদ ॥
 বিধুৰ পিঠিত বহু স্থাপিবা হৰিষে ।
 তাত পাচে নেত্ৰ আৰো বাণগণ শেষে ॥ ২৮৮২৫
 ইটো শাকে শুক্লপক্ষ ভৈল ফাগুনৰ ।
 দ্বাবিংশ দিবস গত ভাৰ্গৱ বাসৰ ॥
 এহি পুথি আজি মই কৰিলোহো শেষ ।
 দিবা অস্তে সন্ধ্যা আসি কৰিল প্ৰৱেশ ॥ ২৮৮২৬
 শুনা সৰ্বজনে ইটো ভাৰতৰ পদ ।
 ইহাক শুনিলে মহা গুচিব আপদ ॥
 বিষ্ণু বৈষ্ণৱৰ কথা ত্ৰৈলোক্যতে সাৰ ।
 যাক শুনি ভণি লোক তৰয় সংসাৰ ॥ ২৮৮২৭
 সাক্ষে পাক্ষে শুনা ইটো বৈষ্ণৱৰ কথা ।
 মুখৰ বচন বুলি নকৰা অন্যথা ।
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে দিয়া মন ।
 সমস্ত শাস্ত্ৰত পাইবা এহিসে বচন ॥ ২৮৮২৮
 দিনে দিনে মনুষ্যৰ আয়ু ক্ষয় যায় ।
 কাল অজগৰে গিলে উমান নপায় ॥
 যতে ততে একদিনা মিলিবে মৰণ ।
 যমৰ পুৰীক লাগি নিবে দুতগণ ॥ ২৮৮২৯
 যমৰ নগৰে শাস্তি ভুঞ্জাইবেক আতি ।
 হেন জানি হৰিৰ চৰণে দিয়া ৰতি ॥
 মুঢ় ধৰ্ম্মেশ্বৰে কহে স্থিৰ কৰি মন ।
 বাম বাম বুলি কৰা বৈকুণ্ঠে গমন ॥ ২৮৮৩০

ত্ৰয়োদশ পৰ অসমীয়া মহাভাৰত

শান্তি পৰ

মঙ্গলাচৰণ

পদ

জয় জয় জগত জীৱন কৃষ্ণদেৱ ।
ব্ৰহ্মা হৰ আদি দেৱগণে কৰে সেৱ ॥
অন্তৰ্য্যামী ৰূপে হৰি থাকা জগতত ।
ধ্যান ধৰি যোগীয়ে চিন্তন্ত হৃদয়ত ॥ ২৮৮৩১
নমো নমো দৈৱকীনন্দন দেৱ হৰি ।
মহা মহা পাপীগণো তৰে যাক স্মৰি ॥
একে ব্ৰহ্মে তিনি মূৰ্ত্তি ধৰি ভিনে ভিন ।
অৰ্জুন পালন প্ৰভু কৰা সংহাৰণ ॥ ২৮৮৩২
নবৰূপে ভৈলা পৃথিৱীত অৱতাৰ ।
দুৰ্ভক দণ্ডিয়া খণ্ডিলাহা ভূমিতাৰ ॥
পাণ্ডৱৰ লগে ভৈলা আপুনি সহায় ।
অৰ্জুনৰ সাৰথি ভৈলাহা যদুৰায় ॥ ২৮৮৩৩
হেন কৃষ্ণ পদত সদায়ে কৰি নতি ।
চৰণে প্ৰণাম কৰো দেৱী সৰস্বতী ॥
শুভাশুভ বাৰ্য্যৰ কাৰণ বীণাপাণি ।
পশিলো শৰণে কৃপা কৰিয়ো গোসানী ॥ ২৮৮৩৪
গুৰু চৰণ মনে কৰি শিৰোগত ।
ইন্দ্ৰদেৱ চৰণক ধৰি কৰমত ॥

জ্ঞানৰ বৰ্জিত মই অল্পমতি জন ।
ততো কৃষ্ণ চৰিত্ৰ বৰ্ণাইবে ভৈল মন ॥ ২৮৮৩৫
মহাভাৰতৰ শান্তি পৰ্ব অন্তৰ্গত ।
ৰাজধৰ্ম্ম নাম যাৰ প্ৰধান শাস্ত্ৰত ॥
পদবন্ধে নানাছন্দে কৰিবো নিবন্ধ ।
ইহাৰ অৱগে পাতোকৰ ছিণ্ডে কঙ্ক ॥ ২৮৮৩৬
শুনি ক্ৰমা কৰিয়োক যত সাধুজন ।
হঠাতে নোবোলা মোক নিন্দিত বচন ॥
সৰ্বকালে মহন্তৰ ক্ৰমাসে উচিত ।
যদি বালকৰ দোষ থাকয় বহুত ॥ ২৮৮৩৭
তাক আচ্ছাদন কৰি গুণক বথানে ।
অল্প গুণ ভৈলে তাক বহু কৰি মানে ॥
যদি দুৰ্ভে প্ৰশংসা কৰয় সৰ্বক্ষণ ।
তাহাত নাহিকে কিছো মোৰ প্ৰয়োজন ॥ ২৮৮৩৮
নিন্দা কৰিলেও তাত কিছো হানি নাই ।
যেন কাকে ৰাটীয়া থাকয় সৰ্বদায় ॥
হেন জানি শুনা সবে ভাৰত চৰিত্ৰ ।
ৰাজধৰ্ম্ম কথা ইটো পৰম পৱিত্ৰ ॥ ২৮৮৩৯
জন্মেজয়ে পুছে পাচে বৈষ্ণৱায়নত ।
পিতামহগণে যুদ্ধ কৰি সমাপ্ত ॥

কোন কোন কৰ্ম সিটো কৰিলা সম্প্ৰতি ।

কহা মুনিৰাজ শুনিবাক্ যায় মতি ॥ ২৮৮৪০

ধন্য ধন্য ৰাজা বুলি প্ৰশংসা কৰিলা ।

ক্ৰিয়মাণ কথাক কহিবে সাজ ভৈলা ॥

যুধিষ্ঠিৰৰ শোক প্ৰকাশ আৰু ব্যাসদেৱৰ সাধনা দান

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।

তষু পিতামহ সবে কি কৰিলা তয় ॥ ২৮৮৪১

ঘোৰ সমবত বন্ধুগণ কুৰি হত ।

নানাদেশী ৰাজাগণ বধিলা সমস্ত ॥

যতোক বধিলা সৈন্য লেখা জোখা নাই ।

তাৰ শোকে বিহ্বল ভৈলেক ধৰ্ম্মৰায় ॥ ২৮৮৪২

কুন্তীয়ে কৰয় শোক আৰো চাৰি ভাই ।

মহাশোকে দুখে কাৰো নাযায় নুপুহায় ॥

পাচে ব্যাস মুনিত কহন্ত ধৰ্ম্মৰাজ ।

কৰিলোহো মই জানা বহুত অকাৰ্য্য ॥ ২৮৮৪৩

পুত্ৰ অভিমন্যু মোৰ দায়াৰ তনয় ।

দ্রৌপদীৰ পাঞ্চ পুত্ৰ আতি শোভনয় ॥

ধৃষ্টদ্যুম্ন বিৰাট দ্ৰুপদ মহাহিত ।

বন্থসেন ধৃষ্টকেতু আৰৱ সহিত ॥ ২৮৮৪৪

ইসব প্ৰমুখ্যে ৰাজা আছে যত যত ।

ৰাজ্যৰ নিমিত্তে যুদ্ধে কৰিলোহো হত ॥

জাতিক বধিলো সবে কুল ভৈল ছন্ন ।

শোকত আতুৰ ভৈলো বিকলিত মন ॥ ২৮৮৪৫

ভীষ্মক দেখাহা মোৰ পিতামহ গুটি ।

ছোট হস্তে তাহাৰ কোলাত লুটি ঘুটি ॥

আতি স্নেহে উমলিয়া থাকো সৰ্ব্বক্ষণে ।

আত্মপুত্ৰ সম কৰি মানে তান মনে ॥ ২৮৮৪৬

পিতৃহীন দেখি সদা কৰে প্ৰতিপাল ।

মই মহাপাতকী ভৈলোহো তান কাল ॥

অবণ্যৰ মাজে যিটো থাকে বুদ্ধ সিংহ ।

নৰৰ মধ্যত তেনে সিংহ পিতামহ ॥ ২৮৮৪৭

ইঙ্গিতো নকৰে যিটো অৰ্জ্জুনৰ বাণ ।

শিখণ্ডীক দেখিয়া হোৱয় কম্পমান ॥

জমদগ্নিস্থত পশুৰাম মহাবীৰ ।

পিতামহ সমে দুয়ো কৰিলা সমৰ ॥ ২৮৮৪৮

কুকক্ষেত্ৰ মধ্য যুদ্ধ ভৈলা ভয়ঙ্কৰ ।

যেন যুদ্ধ ভৈলা তাৰ নাহি পটন্তৰ ॥

সপ্ত দিন সপ্ত ৰাত্ৰি সমৰ কৰিলা ।

দাক্ষণ সংগ্ৰামে পশুৰামক ভঙ্গাইলা ॥ ২৮৮৪৯

আৰো বাৰাণসী স্থানে সুনীল অশ্বৰ ।

কন্যা অভিলাষে গৈলা গঙ্গাৰ কুমৰ ॥

অসংখ্য নৃপতি আসি আছে সেহি ঠাই ।

কন্যাক লভিবো বুলি আছে বাট চাই ॥ ২৮৮৫০

সেহি কন্যা পিতামহে আনিলেক হৰি ।

দেখি সবে নৃপতি ধাইলেক ধনু ধৰি ॥

দাক্ষণ সমৰে পাচে সবাকো ভঙ্গাইলা ।

একেধৰে কন্যা লৈয়া নগৰে পশিলা ॥ ২৮৮৫১

স্বয়ংসে যত্নক জিনি আছে মহাভাগ ।

অৰ্জ্জুনে বধিলা শিখণ্ডীক কৰি আগ ॥

অৰ্জ্জুনৰ শৰে গাব কৰে জৰ্জৰিত ।

ভূমিত পৰিয়া আছে কধিৰে লেপিত ॥ ২৮৮৫২

এহিমতে গৈয়া মই দেখিলো যেখনে ।

মোৰ গাৱে জুই বিষ উঠিল তেখনে ॥

শিশুকাল হস্তে তুলি আছয় বঢ়াই ।

পিতৃ যেন পুত্ৰক ৰাখন্ত সৰ্বদায় ॥ ২৮৮৫৩

হেন পিতামহক বধিয়া ঘোৰ ৰণে ।

জানা মুনিৰাজ মই জীওঁ কি কাৰণে ॥

আৰো কহো দ্বৈপায়ন কথা গুৰুতৰ ।

যি বেলাত দ্ৰোণ সন্মুখি মিলিল সমৰ ॥ ২৮৮৫৪

পঞ্চম দিনৰ যুদ্ধ দেখি লাগে ভয় ।
 উভয় কটক কাৰো নাহি ভঙ্গ জয় ॥
 অশ্বখামা নামে হস্তী পবিল বণত ।
 বৰ বোল উঠিলেক পাণ্ডৱ দলত ॥ ২৮৮৫৫
 অশ্বখামা হত বুলি নাচে ঠাৰে ঠাৰে ।
 বিপক্ষি দোতৌৰা কেহো মৃদঙ্গ বজায়ে ॥
 আত্মপুত্ৰ হত বুলি শুনি গুৰু দ্রোণে ।
 পুত্ৰশোকে তাহান বিকল কৰে মনে ॥ ২৮৮৫৬
 কিবা সঞ্চা কিবা মিছা নাহিকে প্ৰত্যয় ।
 কাহাত পুছিয়া আৰ কৰিবো নিশ্চয় ॥
 অন্যত পুছিলে সঞ্চা নকৈবেক এথা ।
 যুধিষ্ঠিৰে মোহোত নকহে মিছা কথা ॥ ২৮৮৫৭
 এহি বুলি গুৰু আইলা মোহোৰ নিকট ।
 পুছিলাহা ইটো কথা কৰিয়া প্ৰকট ॥
 শুনা মোৰ বাক্য যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰাজা ।
 অশ্বখামা হত দশোদিশে ঘোষে প্ৰজা ॥ ২৮৮৫৮
 তাক শুনি মোৰ মনে লাগিল বিস্ময় ।
 এতেকে তোমাৰ স্থানে আসিলোহো মই ॥
 স্বৰূপ কৰিয়া মোত কহিয়ো কাহিনী ।
 মহা সত্য ধৰ্ম্মবন্ত তুমি মহামানী ॥ ২৮৮৫৯
 যেতিয়কৈ ইটো কথা পুছিলে আমাত ।
 মোহোৰ গাৱত যেন ভৈল বজ্ৰপাত ॥
 জানা মুনিৰাজ মই অকাৰ্য্য কৰিলো ।
 ধৰ্ম্ম-কৰচক মই দূৰ কৰি থৈলো ॥ ২৮৮৬০
 স্বৰূপত অশ্বখামা গজ ভৈলা হত ।
 তাক অন্তৰায় কৈলো গুৰুৰ আগত ॥
 মিছা কথা কহি মই গুৰু কৈলো বধ ।
 সেই দিনা ধৰি মোৰ শৰীৰ দগধ ॥ ২৮৮৬১
 দুৰ্দ্ধৰ্ম কৰিয়া মই হাইবো কোন লোক ।
 দিবা বাত্ৰি পীড়া কৰে মোৰ এহি শোক ॥

কৰ্ণক দেখাহা যিটো মোৰ জ্যেষ্ঠ জন ।
 একে উদবতে আমি সবে উতপন ॥ ২৮৮৬২
 পৰম প্ৰচণ্ড বীৰ নাহি সৰিবৰি ।
 কদাচিতো যুদ্ধত নকৰে পাচভৰি ॥
 হেনয় কৰ্ণক মই কৰাইলো নিধন ।
 মোত কৰি পাপী কেহো নাহি একোজন ॥ ২৮৮৬৩
 শুনা পিতামহ মই ৰাজ্যক আশাই ।
 অভিমন্যু কুমাৰক যুদ্ধক পঠাই ॥
 সিংহৰ সমান পৰাক্ৰমী বলবন্ত ।
 দ্রোণ সেনা মধ্যে গৈয়া ভৈলা সিয়ো হত ॥ ২৮৮৬৪
 সেই দিনা ধৰি তাৰ শোকে প্ৰাণ যায় ।
 অৰ্জুনৰ মুখ ভয়ে চাহন নযায় ॥
 যেন ব্ৰহ্মবধী জনে পাপৰ কাৰণে ।
 মুখ দেখাইবাক নপাৰয় শিষ্টজনে ॥ ২৮৮৬৫
 ময়ো সেইমতে জানা কৃষ্ণৰ আগত ।
 দেখাইবে নপাৰো মুখ সেইসে ভয়ত ॥
 দ্ৰৌপদীক দেখি মোৰ সদা লাগে শোক ।
 তেহোৰ পাঞ্চ পুত্ৰ মৰি গৈল পৰলোক ॥ ২৮৮৬৬
 দেখা পাঞ্চ পুত্ৰে হীন ভৈলা মহাসতী ।
 পাঞ্চ পৰ্বতেৰে হীন যেন বহুমতী ॥
 ইমত কৰিয়া মই কেনে প্ৰাণ ধৰো ।
 কৰি অগ্ৰেণ ইটো শৰীৰক এৰো ॥ ২৮৮৬৭
 কদাচিতো অম্লক নখাইবো জানা মই ।
 ইটো প্ৰিয় শৰীৰক এৰিবো নিশ্চয় ॥
 এতেকে তোমাৰ পাৰে কৰো নমস্কাৰ ।
 দিলোহো বিদায় ঘাৱা হুখে আপুনাৰ ॥ ২৮৮৬৮
 সকলে জানোক মই ছাড়োহো জীৱন ।
 তোমাৰ আগত কৈলো স্বৰূপ বচন ॥
 বৈশম্পায়ন বোলে কথা শুনা নৰেখৰ ।
 বন্ধু শোকে আকুল ভৈলেক যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৮৮৬৯

ব্যাসে দেখে রাজা মৰিষাক কৰে মন ।
 নমৰা বুলিয়া পাচে বুলিলা বচন ॥
 ব্যাস নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ।
 তুমি যি বুলিছা ইটো কথা নহে ভাল ॥ ২৮৮৭০
 একবাৰ কহিলোহো নুপজিল জ্ঞান ।
 কহো পুনৰ্বাৰ রাজা কৰা অৱধান ॥
 যত প্ৰাণীগণ জন্মি আছে সংসাবত ।
 জীৱে মানে সন্তোষ মৰিলে হোৱে অন্ত ॥ ২৮৮৭১
 জল বৃদবৃদ যেন হোৱে এক ঠাই ।
 ক্ষণ মাত্ৰ থাকি পাচে তাতৈ মাৰ যায় ॥
 হেনয় জানিবা বান্ধৱৰ সন্মিলন ।
 কহিলো তোমাত ইটো স্বৰূপ বচন ॥ ২৮৮৭২
 স্তম্ভৰ উদয় ভৈলে দুখ দুৰে যায় ।
 দুখ ভৈলে অৱশ্যে থাকয় অপায় ॥
 কাৰ্য্যদক্ষ ভৈলে তাৰ নাহিকে আলস ।
 শ্ৰী-লজ্জা ধৈৰ্য্য কীৰ্ত্তি তাহাতে নিবাস ॥ ২৮৮৭৩
 হেন জানি যুধিষ্ঠিৰ মোৰ বোল ধৰা ।
 বিধিৰ বিধান তুমি সদায়ে আচৰা ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 জ্ঞাতিশোকে তাপিত ভৈলেক যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৮৮৭৪
 সিটো শোক গুচাইবাৰ কৰি অভিমত ।
 ইতিহাস কহিলাহা সত্যৱতীসুত ॥
 ব্যাস নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 পুৰাতন কথা কহো আত দিয়া মন ॥ ২৮৮৭৫
 জনক নৃপতি বসি আছয় শোকত ।
 অশ্বক ব্ৰাহ্মণ আসি ভৈলা উপগত ॥
 জনকে পুছয় কথা কৰিয়া বিনয় ।
 তুমি গুণ গুচায়োক মনৰ সংশয় ॥ ২৮৮৭৬
 জ্ঞাতিবধ নৰ যদি হোৱে আগমন ।
 বিনাশত দুখ কিবা কহিয়ো কাৰণ ॥

হেন শুনি অশ্বকে দিলেক প্ৰভুত্ব ।
 যি পুছিলো সকলে কহিবো নৰেশ্বৰ ॥ ২৮৮৭৭
 যেতিয়কণে মনুষ্য সকলে ভৈলা জাত ।
 তেতিয়কণে স্তম্ভে দুখে কৰিলে আবৃত ॥
 ঐশ্বৰ্য্য ভৈলেক তাৰ হৰাৱে চেতনা ।
 দুখৰ জানিবা তাৰ সেহিসে বেদনা ॥ ২৮৮৭৮
 আকাশত মেঘগণ থাকে নিবস্তৱ ।
 যেন বায়ু পাই তাক কৰয় অন্তৰ ॥
 সেহিমতে স্তম্ভে দুখে হৰাৱে চেষ্ঠাক ।
 তোমাৰ আগত কহিলোহো সত্য বাক ॥ ২৮৮৭৯
 জন্ম ধৰি আছে মই জানা সদকূলে ।
 যেহি আজ্ঞা কৰো সিদ্ধি হোৱে একে তিলে ॥
 মোত কৰি সিদ্ধ আন জন কেহো নাই ।
 এহি গৰ্ব্ব কৰি সিটো থাকন্ত সদায় ॥ ২৮৮৮০
 পিতৃ পিতামহৰ ঐশ্বৰ্য্য যত যত ।
 তাক এৰি হোৱে সিটো পৰম দুখিত ॥
 পৰদ্রব্য আগ্ৰহ কৰয় সৰ্বদায় ।
 মনে মনে বোলে মোত কৰি সাধু নাই ॥ ২৮৮৮১
 এৰিলেক মৰ্য্যাদাক জানা সেহি জন ।
 সদ অসদৰ দ্ৰব্য কৰয় গ্ৰহণ ॥
 ব্যাধে যেহিমতে পশুগণ পীড়া কৰে ।
 তাকো সেহিমতে নৃপতিয়ে পীড়া কৰে ॥ ২৮৮৮২
 জৰা মৃত্যু এহি দুই থাকয় প্ৰাণীত ।
 ইহাক এৰাইবে নপাৰয় কদাচিত ॥
 দুখী স্তম্ভী আৰো জানা নৃপতি বহুত ।
 জৰা মৃত্যু দুয়ো ক্ৰমে প্ৰৱৰ্ত্তে সতত ॥ ২৮৮৮৩
 জৰা মৃত্যু স্মৰিয়া ভয়ত প্ৰাণ যায় ।
 বাৰল কুকুৰে যেন মাংস ছিঙি থায় ॥
 সাগৰ পৰ্য্যন্তে যদি পৃথিৱী জিনয় ।
 ততো জৰা মৃত্যুক জিনিবে নপাৰয় ॥ ২৮৮৮৪

স্তম্ভকেনে বাজা কৰে সদায়ে মনুষ্যে ।
 অকস্মাতে দুখ আসি মিলয় অৱশ্যে ॥
 প্ৰথম বয়সে কিবা আসি মধ্যমত ।
 স্তম্ভ দুখ আসি কিবা মিলয় শেষত ॥ ২৮৮৮৫
 জানিবা নৃপতি আৰু এৰাইতে নপাবে ।
 কৰ্মবশে আসিয়া মিলয় সাৰে সাৰে ॥
 ইফৰ আলাপে হোৱে অৰ্থ বহুতৰ ।
 দুফৰ আলাপে হোৱে দোষৰ ভাণ্ডাৰ ॥ ২৮৮৮৬
 কালৰ বিচিত্ৰ গতি কহন নযায় ।
 কহিবো তোমাত সাৰ বুজা অভিপ্ৰায় ॥
 ধনস্তুৰী সম কতো থাকে বৈয়চয় ।
 তাহাৰো শৰীৰে বহু ব্যাধিয়ে পীড়য় ॥ ২৮৮৮৭
 সৈন্য সমে বলবন্ত দেখি বুজা যায় ।
 তাহাৰো শৰীৰে কৰাতৰ বল নাই ॥
 হৰয় ক্ৰীমন্ত জন অৰ্থ বহুতৰ ।
 সিয়ো নপুংসক ভোগ নাহিকে বিস্তৰ ॥ ২৮৮৮৮
 সদকুলে জন্ম পৰাক্ৰমী কপৱন্ত ।
 ভোগ ভুঞ্জিবাক পাৰে হৰে ভাগ্যৱন্ত ॥
 এহি পাঞ্চ গুণ তুমি জানা মহাশয় ।
 পূৰ্ব জন্মে তপস্যাব ফলেসে লভয় ॥ ২৮৮৮৯
 বিধিৰ বিচিত্ৰ চেষ্টা দেখা মহাৰায় ।
 বহু অৰ্থ হৰে বাঞ্ছে ততো পুত্ৰ নাই ॥
 দৰিদ্ৰ জনৰ বাজা দেখিয়ো বিচিত্ৰ ।
 নকৰয় বাঞ্ছা কিছো হৰে বহু পুত্ৰ ॥ ২৮৮৯০
 বিধিৰ গতিক নজানয় একো জনা ।
 কতো স্তম্ভী হৰে কাকো কৰে বিড়ম্বনা ॥
 ক্ৰীমন্তৰ ঘৰে জন্ম ধৰে যিটো জন ।
 খাইবে নপাবয় হৰে অল্পতে মৰণ ॥ ২৮৮৯১
 দৰিদ্ৰে কাৰ্ত্তক যদি কৰয় ভঞ্জন ।
 সিয়ো জীৰ্ণ যায় শত বৰ্ষেক জীৱন ॥

মৃত জনে মানে সৰ্ব্ব কাৰ্য্য কৰে সেই ।
 বিশেষত জানিবাহা কালেসে কৰয় ॥ ২৮৮৯২
 শীত উষ্ণ যেহিমতে আসিয়া ঘটয় ।
 স্তম্ভৰো দুখৰো বাজা জানা সেই নয় ॥
 জৰা বোগ আসি যাত ভৈল উপস্থিত ।
 মৰণ আসিয়া যাৰ চাপিল সম্বিত ॥ ২৮৮৯৩
 পাঠ হোম জপ আৰো ঔষধ বহুত ।
 জৰা মৃত্যু খণ্ডাইতে নপাবে কদাচিত ॥
 আৰো কহো শূনা বন্ধু জনৰ প্ৰমাণ ।
 যেন দুই কাৰ্ত্ত জলে হৰে এক থান ॥ ২৮৮৯৪
 জলৰ বেগত যেনমতে অন্তৰয় ।
 বন্ধু বান্ধৱৰ বাজা জানা সেই নয় ॥
 পথতে চলন্তে প্ৰাণীগণ নিবন্তৰে ।
 ৰাত্ৰি ভৈলে সৰে মিলি থাকে একে ঘৰে ॥ ২৮৮৯৫
 প্ৰভাত ভৈলেক যেন দশো দিশে যাই ।
 বন্ধু বান্ধৱৰ জানা সেইসে পৰায় ॥
 পিতৃ মাতৃ পুত্ৰ ভাৰ্য্যা দেখা যত মান ।
 সমস্তকে কালে আনি কৰে এক থান ॥ ২৮৮৯৬
 মুহূৰ্ত্তেক মানে সবাৰাহে কৰে ছাই ।
 কালৰ আগত কেহো নাহিকে বৰাই ॥
 এহিটো সংসাৰ দেখা গহীন সাগৰ ।
 তাতে জৰা মৃত্যু গ্ৰাহ ভৈলেক ডাঙ্গৰ ॥ ২৮৮৯৭
 সক সক মৎস্য তাত ভৈলা প্ৰাণীচয় ।
 মহাবল্লে সেই গ্ৰাহে ধৰিয়া ভুঞ্জয় ॥
 দেখা মহাবাজ বৈষ্ণ আছে যত যত ।
 আয়ুৰ্বেদ অধ্যয়ন কৰয় সতত ॥ ২৮৮৯৮
 বেদ অধ্যয়ন কৰে যজ্ঞ অসংখ্যাত ।
 তপস্যা কৰয় কত ভুঞ্জি পকা পাত ॥
 দান ধৰ্ম্ম অসংখ্যাত সদায় আচৰে ।
 ততো জৰা মৃত্যু কেহো সাৰিতে নপাবে ॥ ২৮৮৯৯

সমুদ্ৰেৰ ঢউ যেন নিৰাবস্থা নাই ।
 জৰা যুত্থু চুহাস্তৰো তেনয় বিলাই ॥
 শুনিয়ো জনক ৰাজা ইহাৰ প্ৰমাণ ।
 তযু পিতৃ পিতামহ গৈল কোন থান ॥ ২৮৯০০
 জীৱন থাকয় মানে সকলে আমাৰ ।
 মৰিলে মাত্ৰকে জানা কেহো নোহে কাৰ ॥
 স্বৰ্গ নৰ্ক থানক সম্প্ৰতি কোন নৰে ।
 দেখিছো বুলিয়া কেহো কহিতে নপাৰে ॥ ২৮৯০১
 আগমাদি শাস্ত্ৰ চক্ষু সন্তসকলৰ ।
 এতেকে নৃপতি তুমি শাস্ত্ৰক আচৰ ॥
 ৰাজাৰ ধৰ্ম্মক কিছো কহিবো ৰাজন ।
 সদায়ে ধৰ্ম্মত নৃপে কৰিবেক মন ॥ ২৮৯০২
 দান পুণ্য যজ্ঞচয় কৰিবে নৃপতি ।
 তাৰ কীৰ্ত্তি দশোদিশে যাইবেক সম্প্ৰতি ॥
 এহি য়েবে বাক্যচয় শুনি অশ্বকৰ ।
 তেতিক্ষণে শোক দূৰ ভৈল জনকৰ ॥ ২৮৯০৩
 দণ্ডৱত কৰি প্ৰিয় বুলিলা বচন ।
 সভা বিসৰ্জিয়া গৈল আপুন ভৱন ॥
 যুধিষ্ঠিৰ আগে ব্যাস মুনি নিগদতি ।
 অশ্বকৰ বাক্যে যেন জনক নৃপতি ॥ ২৮৯০৪
 শোক দুখ এৰি মন ভৈলেক প্ৰসন্ন ।
 সেহিমতে শোক ছাড়ি কৰা স্বস্থ মন ॥
 কত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মে বহুমতী আছা পাই ।
 গোত্ৰহত্যা পাতেকত কিছো দোষ নাই ॥ ২৮৯০৫
 পিতৃ পিতামহৰ স্বভাৱ ধৰ্ম্ম ধৰা ।
 পৰম আনন্দে ইটো ৰাজ্য ভোগ কৰা ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ব্যাসৰ বচনে যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥ ২৮৯০৬
 কিছো নুবুলিয়া ৰাজা মোন ছয়া বৈলা ।
 দেখি ধনজয়ে পাচে কৃষ্ণক বুলিলা ॥

অৰ্জুন বদতি আৰে শুনিয়ো মাধৱ ।
 জ্ঞাতিশোকে ধৰ্ম্মৰাজা বিকল স্বভাৱ ॥ ২৮৯০৭
 এতেকতে সখি তুমি মোৰ বোল ধৰা ।
 আশ্বাসি ৰাজাক সবে চুখ দূৰ কৰা ॥
 বৈশম্পায়নে বোলে শুনা পৰীক্ষিত সূত ।
 অৰ্জুনৰ বাক্যে পাচে দেৱ যে অচ্যুত ॥ ২৮৯০৮
 পৰম সুন্দৰ মুখ যেন জ্বলে শশী ।
 চক্ষু দুই জ্বলে যেন কমলৰ পাসি ॥
 দশন পঙ্কতি নিন্দে মুকুতাৰ পাস্তি ।
 মুখে অল্ল অল্ল হাস্য সদায়ে শোভন্তি ॥ ২৮৯০৯
 হেনয় প্ৰকাৰে পাচে প্ৰভু দেৱ হৰি ।
 বুলিলা বচন নৃপতিৰ হাতে ধৰি ॥
 এৰিয়োক শোক তুমি ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 শোকে জানা পুৰুষৰ শোষণ শৰীৰ ॥ ২৮৯১০
 ৰণৰ মধ্যত যিবা জন ভৈলা হত ।
 তাক পাইবো বুলি যেন নানিবা মনত ॥
 স্বপ্নত পুৰুষে লভে নানা ৰত্ন ধন ।
 চেতনা লভিলে তাক পাৰে কোন জন ॥ ২৮৯১১
 ৰণে পৰি যিটো জনে এৰিলে শৰীৰ ।
 তাহাৰ বুজিবা ৰাজা সেহি পটন্তৰ ॥
 যত বীৰগণ তুমি বধিলা ৰণত ।
 মহা বলৱন্ত অস্ত্ৰশস্ত্ৰত পাৰ্গত ॥ ২৮৯১২
 পৰম সুন্দৰ ৰণ ধৰণী শুহায় ।
 সমুখে সমৰ কৰি পাচতৰি নাই ॥
 আতি পৰাক্ৰমী বেদ শাস্ত্ৰত পাৰ্গত ।
 এৰিলে শৰীৰ সবে সমৰ ক্ৰিয়িত ॥ ২৮৯১৩
 সবে অস্ত্ৰ হত ছয়া পাইলা স্বৰ্গলোক ।
 সিসবক প্ৰতি ৰাজা সূৰ্য্যবাই শোক ॥
 গোবিন্দ বদতি দম্পা শুনা কুন্তীহত ।
 কেহো ইতিহাস এক ভোমাত প্ৰস্তুত ॥ ২৮৯১৪

পুত্ৰশোক শৃঙ্খল বিকল ভৈলা যথা ।
 নাৰদে আসিয়া বুলিলেক যিটো কথা ॥
 সিসব তোমাত মই কহিবো কাহিনী ।
 শোক এৰি শ্ৰদ্ধা ভাৱে শুনা মহামানী ॥ ২৮৯১৫
 নাৰদ বদতি কথা শুনিয়ো শৃঙ্খল ।
 স্তূথ দুখ কৰ্মফলে সবাতে মিলয় ॥
 তুমি আমি আদি কৰি যত প্ৰাণীগণ ।
 অৱশ্যে জানিবা আছে সবাৰে মৰণ ॥ ২৮৯১৬
 আপুনিয়ো যদি মৰি যাইবা পৰলোক ।
 পুত্ৰৰ নিমিত্তে কেনে কৰা ইটো শোক ॥
 পুৰাতন কথা এক কহিবো তোমাত ।
 যাহাক শুনিলে ফল হোৱে অসংখ্যাত ॥ ২৮৯১৭
 যত ক্ৰূৰ গ্ৰহ সিয়ো হোৱয় প্ৰগল্ভ ।
 জানা পুৰুষৰ আয়ু কৰয় বৰ্দ্ধন ॥
 পৃথিৱীত শ্ৰেষ্ঠ ৰাজ্য যতেক আছয় ।
 হৰে শোক দূৰ সিয়ো ৰাজ্য বশ্য হয় ॥ ২৮৯১৮
 পৰীক্ষিত স্তূত ৰাজ্য আছিল মকত ।
 যাৰ সম শ্ৰেষ্ঠ ৰাজ্য নাই পৃথিৱীত ॥
 নামত সম্বৰ্ত আছিলেক পুৰোহিত ।
 বেদ বেদান্তৰ তত্ত্ব সকলে জানন্ত ॥ ২৮৯১৯
 সবাতে পাৰ্গত নানা মন্ত্ৰণা জানয় ।
 বৃহস্পতি গুৰু যাৰ সম নুহিকয় ॥
 তান সমে যজ্ঞ ৰাজ্য কৰয় বহুত ।
 যাহাৰ যজ্ঞত ব্ৰহ্মা আসি উপস্থিত ॥ ২৮৯২০
 বিশ্বদেৱগণ আসি হোৱে সভাসদ ।
 মৰুগণে খেটন কৰয় অবিচ্ছেদ ॥
 ইন্দ্ৰ আদি দেৱগণ আসয় যজ্ঞক ।
 বৃহস্পতি সমে গ্ৰহ আসয় প্ৰত্যেক ॥ ২৮৯২১
 তাহান যজ্ঞত সবে স্তূৰ্ণৰ পাত্ৰ ।
 বজতৰ পাত্ৰ কিঞ্চিৎকো নাহি ঋত্ৰ ॥

যজ্ঞ অৱসানে মন পুৰি দেয় দান ।
 সুহি সুপুজিব ৰাজ্য তাহান সমান ॥ ২৮৯২২
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ বৰ্ণ চতুৰ্ঘয় ।
 ইহাকেসে পুণ্যে জিনিলেক মহাশয় ॥
 স্বধৰ্ম্মত প্ৰতিপাল কৰয় প্ৰজাক ।
 কৃষি নকৰন্তে শস্য হোৱয় অনেক ॥ ২৮৯২৩
 হেনয় নৃপতি মৰি গৈল পৰলোক ।
 অকাৰণে শৃঙ্খল কৰাহা পুত্ৰশোক ॥
 আৰো এক কথা কহো শুনিয়ো শৃঙ্খল ।
 অতিথি ৰাজ্যৰ প্ৰিয় স্তূৰ্ণ বোলায় ॥ ২৮৯২৪
 পৰম বৈষ্ণৱ ৰাজ্য গুণৰ সাগৰ ।
 যাৰ দেশে স্তূথে প্ৰজা থাকে নিবন্তৰ ॥
 বৰ্ষে বৰ্ষে ইন্দ্ৰে ববিষয় বজ্জয় ।
 পৰম আনন্দে ধৰে প্ৰাণী সমস্তয় ॥ ২৮৯২৫
 শস্য ভৈলা নাশ সবে জানা পৃথিৱীৰ ।
 নাহিকে শৃঙ্খল কৈতো হেন নবেশ্বৰ ॥
 যাহাৰ দিনত দেখা নদী সমস্তয় ।
 স্তূৰ্ণ সকলে তেহে সদায়ে বহয় ॥ ২৮৯২৬
 কচ্ছপ কৰ্কট শিশু কুন্তীৰ মকৰ ।
 নদীত পেলাৱে ইন্দ্ৰ ইসব স্বৰ্গৰ ॥
 মৎস্য যে কচ্ছপ যত জন্তু স্তূৰ্ণৰ ।
 তাহাক যে আনিয়া মকত নবেশ্বৰ ॥ ২৮৯২৭
 কুক যে জঙ্গল দেশ ভৈল বজ্জয় ।
 যজ্ঞ কৰি সেহি স্বৰ্গ বিপ্ৰে সমৰ্পয় ॥
 অপ্ৰয়াসে চাৰি বৰ্গ কৰিলেক সিদ্ধি ।
 প্ৰজাৰ মনত সেহি ৰাজ্য নবনিধি ॥ ২৮৯২৮
 হেন ৰাজ্য মৰিয়া গৈলেক ঘমালায় ।
 অকাৰণে পুত্ৰশোক কৰাহা শৃঙ্খল ॥
 শুনিয়ো শৃঙ্খল আৰো অপৰ কাহিনী ।
 অজ নামে ৰাজ্য আছিলেক মহামানী ॥ ২৮৯২৯

বাছি বাছি যদমত্ত লক্ষ গজচয় ।
 বজ্জে যজ্ঞ যজিয়া বিপ্রত সমপৰ্য ।
 লক্ষেক ঘোটক উচ্ছৈশ্ৰৱাৰ সমান ।
 স্বৰ্গে মণ্ডিয়া ব্ৰাহ্মণক দেই দান ॥ ২৮৯৩০
 এক লক্ষ বৃষভক আনিয়া চপাই ।
 স্বৰ্গৰ অলঙ্কাৰে মণ্ডি সৰ্ব্ব কায় ॥
 আতি পয়স্বিনী জানা সহস্ৰেক ধেনু ।
 স্বৰ্গৰ অলঙ্কাৰে মণ্ডিলেক পুনু ॥ ২৮৯৩১
 বিষ্ণুৰ পদত যজ্ঞ কৰি অবসান ।
 আত্ম পুৰোহিত আনি কৰিলেক দান ॥
 সি থানে আসিলা ইন্দু আদি দেৱগণ ।
 বজ্জে সোমলতাৰস কৰিলেক পান ॥ ২৮৯৩২
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ আৰো যত নৰগণ ।
 বেদ পৰগামী জানা অসংখ্য ব্ৰাহ্মণ ॥
 ইসবক মনপুৰি দিলেক দক্ষিণা ।
 শত যজ্ঞ পূৰ্বে যজিলেক সেহি জনা ॥ ২৮৯৩৩
 আগেয়ো নভৈল হেন ৰাজা একো জন ।
 সম্প্ৰতিয়ো তেনে ৰাজা নোহে উতপন্ন ॥
 হেনয় নৃপতি মৰি গৈল যমস্থান ।
 শুনियो শৃঙ্গয় শোক কৰা অকাৰণ ॥ ২৮৯৩৪
 শুন্যোক নৰনাৰী কথা বিতোপন ।
 পাপ দুৰ হোক কৰা ইহাৰ শ্ৰৱণ ॥
 অজ্ঞাভাৱে শুনে যিটো কথা ভাৰতৰ ।
 গজা আদি তীৰ্থে স্নান কৰিলে সি নৰ ॥ ২৮৯৩৫
 গজাৰ তীৰত শত ধেনু কৰে দান ।
 সিয়ো পুণ্য নোহে জানা ইহাৰ সমান ॥
 হেন জানি ভাৰতক শুনা সাৱহিতে ।
 আপুনি তৰিবা কোটি পুৰুষে সহিতে ॥ ২৮৯৩৬
 ভাৰত শ্ৰৱণে যিটো কৰে অন্য মন ।
 মহাপাপী হুয়া নৰ্কে কবয় গমন ॥

আলাস এৰিয়া আক শুনা শ্ৰাণীচয় ।
 মনমল গুচিয়া কৃষ্ণত ভক্তি হয় ॥ ২৮৯৩৭
 হৰি তুষ্ট ভৈলে অগ্ৰয়াসে সাধে গতি ।
 এৰি ভাষভূষ কৰা কৃষ্ণত ভক্তি ।
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা সাৰ ।
 বোলা হৰি হৰি হোক পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ২৮৯৩৮

নাৰদৰ দ্বাৰা শিবি, ভৰত, বামদেৱ, মাত্ৰাতা আদি

ৰজাৰ বিবৰণ কথন

দুৰ্লভী

পাচে দেৱঋষি কহন্তু হৰিবি
 শুনियो ৰাজা শৃঙ্গয় ।
 উজীনৰপতি দেশৰ নৃপতি
 নামত শিবি বোলায় ॥
 ইটো বহুমতী জানিবা সম্প্ৰতি
 যাহাৰ অধীন ভৈলা ।
 ৰথৰ চক্ৰৰ শব্দ শুকতৰ
 পৃথিৱী সবে পৃথিলা ॥ ২৮৯৩৯
 একে ৰথে চৰি ইটো বহুমতী
 জিনিয়া লৈলেক কৰ ।
 মহা চক্ৰবৰ্ত্তী নৃপতি সম্প্ৰতি
 কেহো নাহি পটন্তৰ ॥
 দেখা অৰণ্যত পশু আছে যত
 তাহাৰ সংখ্যা সমান ।
 তত মান ধেনু যজ্ঞক যজিয়া
 ব্ৰাহ্মণক দিলা দান ॥ ২৮৯৪০
 যাহাৰ সমান অন্য ৰাজাগণ
 সম নাহি পৃথিৱীত ।
 ইন্দুৰ সমান বল পৰাক্ৰম
 প্ৰজাৰ সাধয় হিত ॥
 হেন নৰেশ্বৰ গৈলা যমঘৰ
 জানাহা ভূমি শৃঙ্গয় ।
 দান যজ্ঞ নাই ভোমাৰ পুত্ৰ
 তাত শোক নঘটয় ॥ ২৮৯৪১

দুঃস্বপ্ন পুত্রে নামত ভবত
 শকুন্তলা মাভূ যাব ।
 তাহান চকিত্ত শুনিয়ে শৃঙ্গয়
 কহিবো তোমাত আৰ ॥
 ভবত সমান নাহি বাজা আন
 অসংখ্য ধন বহুত ।
 অশ্বমেধ দশ শত যজ্ঞিলেক
 বাজসূয় এক শত ॥ ২৮৯৪২
 ভবতৰ হেন মহত কৰ্ম্মক
 দেখিয়া যত ভূপতি ।
 বাহুবলে কেহো সমতা হৈবাব
 নভৈল কাৰো শকতি ॥
 জানাহা শৃঙ্গয় সিয়ে যমালয়
 গৈল জানা নৃপবৰ ।
 কিছো গুণ নাই তোমাৰ পুত্ৰৰ
 বৃথা শোক দূৰ কৰ ॥ ২৮৯৪৩
 দাশবধী বায় গুণে অনুপাম
 অযোধ্যাৰ অধিপতি ।
 আত্মা-পুত্ৰ সম প্রজাক পালয়
 জানে সবে বাজনীতি ॥
 যাহাৰ দেশত নাহিকে অনাথ
 বিধবা নাহিকে আৰ ।
 বামে পিতা মাতা বামে গতিদাতা
 মনত সবে প্রজাব ॥ ২৮৯৪৪
 কালে মেঘচয় বৃষ্টিক কৰয়
 শস্ত্ৰে পূৰ্ণ বহুমতী ।
 দেখা প্রাণীচয় সৰ্ব্ব সুখময়
 দুভিক্ত ভৈল সম্প্ৰতি ॥
 অকালত মৃত্যু নাহিকে প্রজাব
 নাহি অগ্নি ব্যাধি ভয় ।
 সহস্ৰ বৎসৰ আয়ু যে প্রজাব
 বহুত পুত্ৰ জন্ময় ॥ ২৮৯৪৫
 পৰম্পৰে কাৰো নাহিকে বিবাদ
 সদায় ধৰ্ম্ম আচৰে ।

আনন্দতে মগ্ন জানা সৰ্বজন
 নিভঁয়ে প্রজটি কুৰে ॥
 বহু ধন জন সত্য যে বচন
 সদায়ে ব্ৰত আচৰে ।
 বৃক্ষ লতাগণ দেখি হুশোভন
 ভাগে যেন ফলভৰে ॥ ২৮৯৪৬
 বায়ুৰে মুভুঞ্জ শাবী শাবী বজ্জে
 দেখিতে আতি শোভন ।
 যত প্রজাগণ প্রসন্ন বদন
 দুঃখবতী ধেমুগণ ॥
 পিতৃৰ আদেশ ধৰি চৈধ্য বর্ষ
 খপিলন্ত বনবাস ।
 ধৰি ধনুশৰ কৰিয়া সমৰ
 বাকস কৰিলা হত ॥ ২৮৯৪৭
 দশ অশ্বমেধ যজ্ঞক কৰিলা
 বায় বহু বংশধৰ ।
 আতি মনোহৰ শ্যাম কলেবৰ
 মুখ যেন শশধৰ ॥
 আজানুলম্বিত বাহু হুহলিত
 সিংহবন্ধ কটি কন্ধ ।
 আৰকত বৰ্ণ নয়ন যুগল
 শবীৰ মাতঙ্গ বন্ধ ॥ ২৮৯৪৮
 এঘাৰ হাজাৰ বর্ষ নিবন্তব
 বাজ্য ভোগ কৰিলন্ত ।
 হেন বহুপতি মৰিলা সম্প্ৰতি
 কেনে কৰা পুত্ৰশোক ॥
 ভগীৰথ নামে আছিল নৃপতি
 যাৰ সম নাহি আন ।
 যাহাৰ যজ্ঞত ইন্দ্র আদি দেবে
 কৰে সোমলতা পান ॥ ২৮৯৪৯
 ঐকৈক যজ্ঞত দক্ষিণা দিমত
 শুনন্তে লাগয় ভয় ।
 দশ লক্ষ কন্যা কপে গুণে ধন্য
 অলঙ্কাৰ হেমময় ॥

বোলে কিবা পাইবো কিসক ভুঞ্জিবো
সমূলি বিকল ভৈলা ।
বাজা নজানিয়া সেহি দধি স্নাত
ক্ষুধাত আনি ভুঞ্জিলা ॥
তাহাক ভুঞ্জিয়া ভূপতি লভিয়া
কাহাতো ভাজি নকৈলা ।
তাক ঋষিগণে বিচাৰি নপায়া
ঈশ্বৰক সাকী দিলা ॥ ২৮৯৫৯
পাচে নৃপতিৰ গভৰ লক্ষণ
সম্প্ৰতি ধৰিলা আসি ।
দিনে দিনে বৃদ্ধি ভৈলেক বালক
পিতৃৰ গভৰত পশি ॥
পাচে কুক্কি ফুটি ওলাইল বালক
দেখি আছে দেৱচয় ।
পিতৃৰ কোলাত শুতিয়া থাকয়
আহাৰ নাহি নিশ্চয় ॥ ২৮৯৬০
তাক দেখি দেৱে বোলে অম্ৰোঅম্ৰো
শিশু থাইবে কাৰ স্তন ।
হেনয় বচন শুনিয়া দেৱৰ
পাচে দেৱ ভগৱান ॥
বোলে মোক পান কৰোক বালকে
চাপিয়া গৈয়া ওচৰে ।
এহি হেতু তান নামেমে মাক্কাতা
থৈলা দেৱ পুৰন্দৰে ॥ ২৮৯৬১
মাক্কাতা শিশুৰ মুখে পুৰন্দৰ
তৰ্জ্জনী আঙুলি দিলা ।
চপ চপ কৰি জিহ্বায়ে চুম্পিল
তাহাতে ক্ৰীৰ শ্ৰবিলা ॥
সেহি ক্ৰীৰ পানে জানা সেহি দিনে
মাক্কাতা ভৈলা ডাঙ্গৰ ।
হস্ত বাৰ থান দেখিতে স্থঠান
দেৱ যেন পটন্তৰ ॥ ২৮৯৬২
বাৰ দিবসত নৃপতি তৈলন্ত
সপ্ত ৰীপা পৃথিৱীৰ ।

অন্তঃশাস্ত্ৰ যত জানয় সমস্ত
যুদ্ধে যেন পুৰন্দৰ ॥
আজাৰ মকত গজ যে অস্তিত
বৃহদ্ৰথ আৰো অজ ।
ইসব নৃপতি সমবে সম্প্ৰতি
মাক্কাতা কৰাইলা ভজ ॥ ২৮৯৬৩
আৰো যি কালত আজাবে সহিতে
মাক্কাতা কৰিলা ৰণে ।
শুনি দেৱগণে ধনুৰ সম্বাদ
গৌৰৱ মানিলা মনে ॥
দেখা সূৰ্য্য যৈত হোৱন্ত উদিত
যি ধানত যায় অস্ত ।
এহিটো পৰ্য্যন্তে জানা মাক্কাতাৰ
অধীন ভৈল সমস্ত ॥ ২৮৯৬৪
অশ্বমেধ যজ্ঞ যজিলা শতেক
বাজসূয় একশত ।
দক্ষিণা যিমত দিলন্ত যজ্ঞত
শুনন্তে লাগয় ভীত ॥
বোহিত মৎস্যক সাজি স্বৰ্ণৰ
উচ্ছিত এক যোজন ।
প্ৰস্থে কৰি দশ যোজন প্ৰমাণ
দিলা আনি বিপ্ৰগণ ॥ ২৮৯৬৫
লভিয়া আনন্দ বিপ্ৰে আশীৰ্বাদ
কৰিলন্ত কুতূহলে ।
যিবা অৱশিষ্ট থাকিল তাহাৰ
সকলে বিৱৰ্ত্তি নিলে ॥
হেন নৃপগণ যমৰ সদন
গৈল দেখা মৰি মৰি ।
কেনে অকাৰণে শোক কৰা মনে
স্বস্থ হোৱা বিমুগ্ধ স্মৰি ॥ ২৮৯৬৬
নমোহো অচ্যুত দৈৱকীৰ স্তত
নমো দেৱ সনাতন ।
কায়-বাক্য-মনে পশিলো শৰণে
কৃপা কৰা নাৰায়ণ ॥

সংসাৰ সাগৰ পৰম গন্তীৰ
 ঢউ উঠে নানামত ।
 উৰ্মিৰ আন্দোল কৰে টলবল
 চমক লাগে হৃদিত ॥ ২৮৯৬৭
 সংসাৰবো ভাৱ দেখি কাম্পে গাৱ
 ভয়ে মোৰ ধাড়ু যাই ।
 সদা মোৰ চিন্তা নেদেখো তাৰস্তা
 তুমি বিনে নাই নাই ॥
 এতেকেসে নাথ নকৰা অনাথ
 কেৱলে পতিত আমি ।
 পাপত বুৰিলো সংসাৰে মজিলো
 উদ্ধাৰ কৰিয়ো স্বামী ॥ ২৮৯৬৮
 বিজ লক্ষ্মীনাথ বোলে নাহি পথ
 কেৱলে কৃষ্ণত পৰে ।
 বোলা বায় জয় পাপ যাউক ক্ষয়
 সমজ্যাৰ যত নৰে ॥ ২৮৯৬৯

শৃঙ্গৰ আগত নাৰদৰ যযাতি, অশ্বৰীষ, গয়, বস্তিদেৱ,
 সগৰ, বেণ, পৃথু আদি বজাৰ আখ্যান কথন

পদ

শুনিয়ে শৃঙ্গয় তুমি কথা আতপৰ ।
 কহিবোহো আখ্যান যযাতি নৃপতিৰ ॥
 যিটো নৃপতিয়ে সপ্তদ্বীপা বহুমতী ।
 বাহুবলে জিনি আৰে ভৈলেক নৃপতি ॥ ২৮৯৭০
 সহস্ৰ যজ্ঞিলা ক্ৰতু বাজপেয় শত ।
 তিনিখান উছৰ্গিলা কাঞ্চন পৰ্বত ॥
 পুৰন্দৰ সমে সবে দেৱক তুমিলা ।
 পৰ্বত বিৱৰ্তি পাচে ব্ৰাহ্মণক দিলা ॥ ২৮৯৭১
 সপ্তদ্বীপা বহুমতী জানাহা লীলাই ।
 প্ৰদক্ষিণ কৰিলা যযাতি মহাবায় ॥
 যৈমানি মিলিলা যুদ্ধ দেৱ দানৱৰ ।
 দেৱতাৰ অৰ্থে বাজা কৰিলা সমৰ ॥ ২৮৯৭২

নিষ্ঠুটি কৰিয়া দৈত্য দানৱ বধিলা ।
 বজ্জৈ আসি আপুনাৰ ৰাজ্যক ভুজিলা ॥
 পুত্ৰক আনিয়া পাচে ৰাজ্য সমৰ্পিলা ।
 ভাৰ্য্যায়ৈ সহিতে ৰাজা অৰণ্যে চলিলা ॥ ২৮৯৭৩
 শুনিয়ে শৃঙ্গয় আৰে ৰাজাৰ চৰিত্ৰ ।
 অশ্বৰীষ ৰাজা যিটো নাভাগৰ হৃত ॥
 পৰম বৈষ্ণৱ ৰাজা ত্ৰিজগতে জানে ।
 মহাধৰ্ম্মী ৰাজা বুলি প্ৰজায় বথানে ॥ ২৮৯৭৪
 সহস্ৰ যজ্ঞক যজ্ঞা লক্ষেক নৃপতি ।
 সেহি যজ্ঞে যত ধৰ্ম্ম কৰিলা ভূপতি ॥
 এক অশ্বৰীষে কৰিলেক ততমান ।
 ব্ৰাহ্মণৰ মন পূৰি কৰিলেক দান ॥ ২৮৯৭৫
 পূৰ্বেৰো নাছিল হেন আচৰস্তা কৰ্ম্ম ।
 সম্প্ৰতিয়ো কোনে হেন আচৰিবে ধৰ্ম্ম ॥
 অশ্বমেধৰ যে দুই লক্ষেক নৃপতি ।
 তাহান যজ্ঞত গৈয়া ভৈলেক সজ্জতি ॥ ২৮৯৭৬
 আৰো কহো কথা অসবিন্দ নৃপতিৰ ।
 শুনিয়ে শৃঙ্গয় তুমি মন কৰি থিৰ ॥
 বলে পৰাক্ৰমে ৰাজা তান সম নাই ।
 লক্ষেক ভাৰ্য্যাক বিহাইলেক মহাবায় ॥ ২৮৯৭৭
 দশ দশ পুত্ৰ ভৈলা একৈক ভাৰ্য্যাত ।
 একো পুত্ৰ কন্যা বিহাইলেক একশত ॥
 এক পুত্ৰবধু সজ্জৈ একশত দাসী ।
 পৰিচৰ্যা কৰি সদা থাকন্ত উপাসি ॥ ২৮৯৭৮
 শুনিয়েক আৰো যেন যজ্ঞৰ দক্ষিণা ।
 তাহাক গণনা কৰিবেক কোন জনা ॥
 একশত কন্যা বত্ৰে শৰীৰ মণ্ডিয়া ।
 স্বৰ্ণময় বস্ত্ৰ শৰীৰত আছে দিয়া ॥ ২৮৯৭৯
 একশত বথ আৰো গজ একশত ।
 প্ৰতি বথে ঘোৰা শত হুৰ্গেৰে যন্তিত ॥

একৈক ঘোটকে গক দিয়া একশত ।
 অজব শতক দিলা গক একৈকত ॥ ২৮৯৮০
 একৈক কন্তাব লগে যায় এতমান ।
 এহিমতে ব্রাহ্মণগণক কবে দান ॥
 প্রতি অশ্বমেধ এহিমতে কবে দান ।
 বর্ষে বর্ষে কবে যজ্ঞ সহস্র প্রমাণ ॥ ২৮৯৮১
 গয় নামে আছিলেক নৃপতি প্রধান ।
 জানা শৃঙ্খল তাৰো কহিবো আখ্যান ॥
 শতক বৎসৰ মানে কৰাইলা হয়ন ।
 তাৰ অৱশিষ্ট মাত্ৰ কৰয় ভোজন ॥ ২৮৯৮২
 তুষ্ট হয় বহি বোলে বাজা লোৱা বৰ ।
 বাজা বোলে দিয়া বৰ মন কচিকৰ ॥
 এহি বুলি বাজা মাগিলেক বৰচয় ।
 সৰ্বকালে মোৰ ধন হোক যে অক্ষয় ॥ ২৮৯৮৩
 ব্রাহ্মণক দিওঁ মানে যেন নোহে ক্ষয় ।
 এহি এক বৰ মোক দিয়োক নিশ্চয় ॥
 দ্বিতীয় বৰক মাগো শুনা হতাশন ।
 সদায়ে ধর্মত শ্রদ্ধা হোক মোৰ মন ॥ ২৮৯৮৪
 তৃতীয় বৰক আৱে শুনियो সম্প্রতি ।
 সৰ্বকালে মোৰ যেন সত্যে হোৱে বতি ॥
 মোৰ মুখে নাসে যেন অসত্য বচন ।
 এহিসে বৰক মোক দিয়া হতাশন ॥ ২৮৯৮৫
 এহি হোক বুলি বহি দিলা ইফ বৰ ।
 শুনিয়োক কহো পাচে আত অনন্তৰ ॥
 সহস্র বৎসৰ মানে সিটো নৃপবৰ ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞক যজিলা নিবন্তৰ ॥ ২৮৯৮৬
 কবিলা দক্ষিণা যেন মহাবাজা তয় ।
 কহন নযায় তাক শুনন্তে বিশ্বয় ॥
 প্রত্যেক যজ্ঞৰ শেষে ঘোটক শতক ।
 গকক কবয় দান জানাহা লক্ষক ॥ ২৮৯৮৭

অৰ্ধ দিয়া ব্রাহ্মণৰ পুৰিলেক মন ।
 যজ্ঞ যজি ভূমিলেক সবে দেৱগণ ॥
 স্বকীয় ভাৰ্য্যাক কাম হস্তে কৈলা জ্ঞাণ ।
 স্তৱৰ্ণৰ পৃথিৱী নিখিলা একথান ॥ ২৮৯৮৮
 দীৰ্ঘে কুৰি যোজন প্ৰস্থে দশ প্ৰমাণ ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞক কৰিয়া অৱসান ॥
 তিলে কুশে উছৰ্গি বিপ্ৰক দিলা দান ।
 গঙ্গাত বালুকা জানা আছে যতমান ॥ ২৮৯৮৯
 তত সংখ্যা গক গাই কৰিলেক দান ।
 মুহি নুপজিব বাজা তাহান সমান ॥
 আছিলেক বস্ত্ৰিদেৱ পৰম প্ৰবল ।
 তাহাৰ কাহিনী কহো শুনা মহাবল ॥ ২৮৯৯০
 ইন্দ্রক আৰাধি লৈলা মনোনীত বৰ ।
 বোলে মোৰ অনুচৰ হোক বহুতৰ ॥
 অতিথিসবক মই লভিবো সতত ।
 মই নোখোজোহো কাৰোখোজকমোহোত ॥ ২৮৯৯১
 শত্ৰু হস্তে বাজা লভিলেক ইফ বৰ ।
 অতি যশৱন্ত বাজা নাহি তাত পৰ ॥
 গ্ৰাম্য অৰণ্যত পশু আছে যত যত ।
 তাহাঙ্ক উপাসা আসি কবয় সতত ॥ ২৮৯৯২
 প্রতিদিনে বাজাৰ সভাত বিপ্ৰ যত ।
 দান দেয় তাসম্বাক স্বৰ্ণ দশ শত ॥
 যজ্ঞত লাগয় যত পাত্ৰ নিবন্তৰ ।
 অশ্বৰ নাহিকে কিছো সবে স্তৱৰ্ণৰ ॥ ২৮৯৯৩
 বিপ্ৰগণ বহে ৰাত্ৰি গৃহত বাজাব ।
 প্ৰাতসে লভয় গক বিংশতি হাজাৰ ॥
 সুপকাৰগণে সদা ফুৰে ডাক পাৰি ।
 বোলয় অতিথিগণ কুঞ্জা যত পাৰি ॥ ২৮৯৯৪
 দধি দুগ্ধ ঘৃত মধু আৰো পক্ষায়ত ।
 সবে আংস ব্যঞ্জন দিবোহো মানামত ॥

শুনিয়ো শৃঙ্গয় তুমি আমাৰেৰ বাক ।
 ইক্ষাকুৰ পুত্ৰ যে সগৰ বুলি যাক ॥ ২৮৯৯৫
 যাৰ সম পৰাক্ৰমী নাহি বলবন্ত ।
 গুচিলেক ছত্ৰ পৃথিৱীৰ ৰাজ্য যত ॥
 এক ছত্ৰ কৰি সবে লৈলেক ধৰণী ।
 হেনয় নৃপতি নতু দেখি নতু শুনি ॥ ২৮৯৯৬
 একৈক ভাৰ্যাত পুত্ৰ ষাঠি যে হাজাৰ ।
 অপৰ জনীত এক পুত্ৰ ভৈলা সাৰ ॥
 শৰত কালৰ যেন নিৰ্মল গগনে ।
 চন্দ্ৰক বেঢ়িয়া কান্তি কৰে তাৰাগণে ॥ ২৮৯৯৭
 সেহিমতে ৰাজ্যক বেঢ়িয়া পুত্ৰচয় ।
 পুত্ৰগণ সমে ৰাজ্য কান্তিক কৰয় ॥
 স্তূৰ্ণৰ স্তম্ভ কৰা সোণাৰ মাণ্ডলি ।
 স্তূৰ্ণৰ চাল বাৰ স্বৰ্ণৰ কবলি ॥ ২৮৯৯৮
 এহিমতে স্বৰ্ণ গৃহ কৰি অসংখ্যাত ।
 নানাবিধ দ্ৰব্যগণ নিয়োজিয়া তাত ॥
 লক্ষ্মীৰ সমান কপে গুণে আতি ধন্য ।
 স্বৰ্ণময় কৰি গৃহে গৃহে থৈলা কন্যা ॥ ২৮৯৯৯
 শয়নৰ স্থানে স্থানে গৃহ নিয়োজিলা ।
 আনিয়া বিপ্ৰক এহিমতে দান দিলা ॥
 ঘোড়াৰ লগত ৰাজ্য বৰ ক্ৰোধ কৰি ।
 পৃথিৱীক খানি ঘোড়া আনিলেক ধৰি ॥ ২৯০০০
 সগৰে খানিলে নাম ভৈলেক সাগৰ ।
 অষ্টাপিয়ো সেহি নাম ঘোষে নিবন্তৰ ॥
 আৰো কিছো কহো পৃথু নৃপতিৰ কথা ।
 বেণৰ শৰীৰ হস্তে জন্মিলেক যথা ॥ ২৯০০১
 আছিলেক বেণ ৰাজ্য পৰম দুৰ্মতি ।
 আপুনি ঈশ্বৰ হেন সদা তাৰ মতি ।
 গুৰু গোবৰক পাপী নপালে দৰ্পত ।
 সন্না নিন্দা বাণী তাৰ নুগুচে মুখত ॥ ২৯০০২

বিপ্ৰগণ আসি যত নীতিক শিখাইলা ।
 তথাপি তাহাৰ আতি ক্ৰোধ ছলি গৈলা ॥
 খঞ্জে ঋষিগণে হেন বুলিলা বচন ।
 এতিয়কণে পাপী তোৰ গুচোক জীৱন ॥ ২৯০০৩
 ঋষিৰ শাপত থাকি সিয়ো গৈল মৰি ।
 নেতিয়কণে শূন্য ইটো ভৈলা বহুধৰী ॥
 মন্ত্ৰীগণে দেখয় অকাৰ্য্য ভৈল বৰ ।
 ঋষিসকলত গৈয়া কৰিলা গোচৰ ॥ ২৯০০৪
 অকাৰ্য্য ভৈলেক ভাবি চাইল ঋষিগণ ।
 বেণৰ শৰীৰ আনি কৰিলা মথন ॥
 তাত হস্তে শিশু এক ভৈল উতপতি ।
 পৰম বৈষ্ণৱ তেজ আতি শুদ্ধমতি ॥ ২৯০০৫
 ৰাজ্য অভিষেক কৰি পৃথু নাম থৈলা ।
 মন্ত্ৰীগণ সমে আসি নগৰে পশিলা ॥
 পৃথুক দেখিয়া পাচে সবে প্ৰজাচয় ।
 বৰ প্ৰীতি পাইলা বুলি সকলে কহয় ॥ ২৯০০৬
 যাহাৰ প্ৰসাদে পৃথু শস্ত্ৰেৰে সম্পূৰ্ণ ।
 আতি দুৰ্ম্মবতী ভৈল যত ধেমুগণ ॥
 প্ৰাণীসকলত কিছো ৰোগ নাহিকয় ।
 যেহি মনে বাঞ্ছয় সমস্তে সিদ্ধি হয় ॥ ২৯০০৭
 সকলে প্ৰাণীৰ কাৰো হস্তে নাহি ভয় ।
 পৰম আনন্দে বঞ্চে ভয় নাহিকয় ॥
 যাৰ আজ্ঞা শুনিয়া সমুদ্ৰো সচকিত ।
 নদীগণো স্তম্ভিত হোৱন্ত জয়া ভীত ॥ ২৯০০৮
 যিটো নৃপতিয়ে যজ্ঞ যজি নানা মত ।
 বিংশতি স্তূৰ্ণময় কৰাইলা পৰ্ব্বত ॥
 সপ্তাধিক বিংশতি হস্তেৰে পৰিষিত ।
 একৈক পৰ্ব্বত এহি মানৰ উচ্ছিত ॥ ২৯০০৯
 বিধিমতে ব্ৰাহ্মণসৰক কৰে দান ।
 পৃথুৰ সমান ৰাজ্য নাহিকয় আন ॥

হেনয় নৃপতি আছিলেক যত যত ।
কালৰ আগত ভৈলা সমস্তয়ো হত ॥ ২৯০১০
তযু পুত্রে দান যজ্ঞ কিছো কৰা নাই ।
তাক লাগি তোমাসাৰ শোক নুযুৱাই ॥
তথাপি তো শৃঙ্গয় যে মোন হুয়া বৈলা ।
পুনৰপি নাৰদেয়ো বুলিবাক লৈলা ॥ ২৯০১১
মই যিটো কৈলো তাক নশুনো কেমনে ।
সবে মিছা বুলি তুমি মানি আছা মনে ॥
যি জনৰ মৃত্যু আসি চাপিলা সমিত ।
দিয়ে হিত বাণী নুশুনয় কদাচিত ॥ ২৯০১২
তুমি সেহিমতে নুশুনোহা হিত কথা ।
নাহি মাত বোল কেনে বসি আছা এথা ॥

নাৰদৰপৰা শৃঙ্গয়ৰ ববলাভ

শৃঙ্গয় বদতি পাচে শুনিয়ো নাৰদ ।
কহিলাহা তুমি যিটো ৰাজ্যৰ সম্বাদ ॥ ২৯০১৩
মালী যেন মালা গাছি আছয় শোভন ।
সেহিমতে তুমি কহি আছা গুণগণ ॥
সবে ৰাজস্বয়ি পুণ্যআত্মা মহাবল ।
তাৰ কীৰ্ত্তি গুণগণ কহিছা সকল ॥ ২৯০১৪
ইহাৰ শ্ৰৱণে শোক দুখ কৰে হত ।
তোমাৰ মুখৰ হস্তে শুনিলো সমস্ত ॥
তুমি সমে যেখনে মোহৰ দেখা ভৈল ।
তেখনে জানিবা মোৰ শোক দুৰে গৈল ॥ ২৯০১৫
জানাহা নাৰদ মিছা নমানোহো মনে ।
যতেক কহিলা মানে শুনিছো শ্ৰৱণে ॥
অমৃত পিৱন্তে যেন শ্ৰদ্ধা নপলায় ।
তোমাৰ কথাত মোৰ ভৈল সেহি প্ৰায় ॥ ২৯০১৬
তুমি দেৱঋষিক দেখিলো ভৈল স্বাৰ্থ ।
তোমাক দশনে কদাচিতো নাহি ব্যৰ্থ ॥

পুত্ৰ শোকে দগ্ধ হুই আছে কলেবৰ ।
অনুগ্ৰহ কৰিয়া জীৱাৰ দিয়া বৰ ॥ ২৯০১৭
তোমাৰ প্ৰসাদে যেন পুত্ৰ গুটি পালো ।
তোমাৰ চৰণে মই এহিসে প্ৰাৰ্থিলো ॥
নাৰদ বদতি কথা শুনিয়ো শৃঙ্গয় ।
স্বৰ্গৰ্ত্তিবি পুত্ৰ তযু মৰিয়া আছয় ॥ ২৯০১৮
মোৰ বৰে জীৱ সিটো পাইবা পুনৰ্বাৰ ॥
হুইব পৰমায়ু তাৰ সহস্ৰ বৎসৰ ॥
যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো দামোদৰ ।
স্বৰ্গৰ্ত্তিবি পুত্ৰ কেনে ভৈল শৃঙ্গয়ৰ ॥ ২৯০১৯
কি কাৰণে কুমাৰ কালত গৈল মৰি ।
ইহাৰ কাৰণ মোত কহিয়ো সংহৰি ॥
গোবিন্দ বদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
সাৱশেষ কথা মঞি কহিবো পূৰ্ববৰ ॥ ২৯০২০
দেৱলোক হস্তে আইলা নাৰদ পৰ্বত ।
শৃঙ্গয়ৰ গৃহে আসি ভৈল উপগত ॥
দেখিয়া শৃঙ্গয় গাৱ চালি বাঢ়ি আগ ।
কিসৰ কাৰণে ছয়ো আইলা মহাভাগ ॥ ২৯০২১
ঋষি বোলে আইলো আমি আপুন ইচ্ছাই ।
থাকো দিন চাৰি তযু গৃহে দিয়া ঠাই ॥
হেন শুনি ৰাজা পাচে দিলা বাসা ঘৰ ।
ভক্ষ্য ভোজ্য দিলা সবে কৰিয়া সাদৰ ॥ ২৯০২২
আপুনি ঋষিৰ ৰাজ্য নিতে ধৰে আল ।
এহিমতে নৃপতি আছয় কত কাল ॥
কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ ছয়ো এহিমতে আছে ।
তথাতে নাৰদ গৈয়া প্ৰৱেশিলা পাচে ॥ ২৯০২৩
দেখি কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ উঠি গাৱ চালি ।
নমস্কাৰ কৰিয়া জুৰিলা কৃতাজলি ॥
কি কাৰ্য্যে আসিলা গুৰু কহা আগমন ।
ঋষি বোলে কিছো মোৰ নাহি প্ৰয়োজন ॥ ২৯০২৪

কৃষ্ণে বোলে ভাল ভৈল আইল দেৱঋষি ।
 এহি সাৱশেষ কথা কহোক হৰিষি ॥
 নাৰদ বদতি কথা শুনা কুন্তীহত ।
 সম্ভাষণ কৰিলা ৰাজা আমাক বহুত ॥ ২৯০২৫
 তাহাৰ ভক্তিত আমি ছয়ো তুষ্ট ভৈলো ।
 পৰ্বতক প্ৰতি মঞি বাক্যক বুলিলো ॥
 শুনিয়ে ভাগিন তুমি বচন মোহোৰ ।
 শৃঙ্গয় ৰাজাক দিয়া মনোনীত বৰ ॥ ২৯০২৬
 মোহোৰ বচনে তাক মতাৰ্হ আনিলা ।
 বৰ লোৱা বুলি হেন বচন বুলিলা ॥
 যিটো বৰে দেৱতাৰ হিংসা নিমিলয় ।
 হেনসে বৰক বৰা ৰাজা মহাশয় ॥ ২৯০২৭
 শৃঙ্গয় বদতি ছয়ো শুনা ঋষিৰাজ ।
 তোমৰাৰ তুষ্টে মোৰ ভৈলা সবে কাঁজ ॥
 ছয়ো ঋষি মোহোত যেখনে তুষ্ট ভৈলা ।
 তেতিয়া মোৰ সবে বৰ সিদ্ধি ভৈলা ॥ ২৯০২৮
 শুনিয়ে শৃঙ্গয় তুমি বচন আমাৰ ।
 লৈয়ো বৰ যিটো বাঞ্ছা মনত তোমাৰ ॥
 শৃঙ্গয়ে বোলে কথা শুনা দেৱঋষি ।
 মনৰ বাঞ্ছিত মোৰ কহিবো হৰিষি ॥ ২৯০২৯
 মহাবীৰ পৰাক্ৰমী আতি বলৱন্ত ।
 আয়ুৰ্দ্ধম ইন্দ্ৰৰ সমান কাস্তিমন্ত ॥
 এনয় এগুটি পুত্ৰ হোক দিয়া বৰ ।
 এহি বৰ দিয়া মোৰ মন কচিকৰ ॥ ২৯০৩০
 হেন শূনি পৰ্বতে যে বুলিলা ৰাজাক ।
 হৈব তেন পুত্ৰ কিস্ত আয়ুসত পাচ ॥
 অভিমত পুত্ৰ হৈব নামে স্বৰ্গৰ্ত্তিবি ।
 শত্ৰু হস্তে আছে ভয় প্ৰযত্নে ৰাখিবি ॥ ২৯০৩১
 পৰ্বতৰ মুখে হেন শূনি ছিত্ৰে বৰ ।
 অনেক মিনতি বাণী বুলিলা বিস্তৰ ॥

নোবোলা ইমত বাক্য নোহোৱে উচিত ।
 আয়ুৰ্দ্ধম পুত্ৰ হোক বোলাহা ইমত ॥ ২৯০৩২
 পৰ্বতে শূনিয়া তাক কিছো মূৰুলিল ।
 শৃঙ্গয় ৰাজাৰ ভৈল মনত বিকল ॥
 তাহাক দেখিয়া মঞি বিষাদ লভিলো ।
 শোক দূৰ কৰি তাক বচন বুলিলো ॥ ২৯০৩৩
 শুনিয়ে শৃঙ্গয় তুমি দূৰ কৰা শোক ।
 পুত্ৰৰ সঙ্কট ভৈলে স্মৰিবাহা মোক ॥
 পৰলোক হস্তে পুত্ৰ আনি দিবো মঞি ।
 শোক পৰিহৰি স্বস্থ হুয়োক শৃঙ্গয় ॥ ২৯০৩৪
 এহি বাক্য বুলি আমি গৈলো অন্য থান ।
 ৰাজায়ে গৈলেক পাচে আপুন ভৱন ॥
 এহিমতে নৃপতি আছয় কত দিন ।
 তাহাৰ ভাৰ্য্যাৰ ভৈলা গৰ্ভৰ লক্ষণ ॥ ২৯০৩৫
 দশ মাস বহি গৈল জন্মিলেক সূত ।
 মহা কাস্তিমন্ত পুত্ৰ তেজোৰে জনিত ॥
 সৰোবৰে পদ যেনমতে বৃদ্ধি হয় ।
 সেহিমতে দিনে দিনে কুমাৰ বাঢ়য় ॥ ২৯০৩৬
 স্বৰ্গৰ্ত্তিবি নাম তাৰ ভৈলেক প্ৰখ্যাত ।
 ঋষিৰ বৰক ইন্দ্ৰে বৃজিলে সাক্ষাত ॥
 পুত্ৰৰ লক্ষণ শূনি শত্ৰুে পাইলা ভয় ।
 কৰো কোন কৰ্ম্ম মনে লাগিল সংশয় ॥ ২৯০৩৭
 পাচে বৃহস্পতি আসি বুলিলা ইন্দ্ৰক ।
 বজ্জক পঠাই তুমি বধিয়ো শিশুক ॥
 বৃহস্পতি-বাক্য শূনি সহস্ৰলোচন ।
 বজ্জক আনিয়া পাচে বুলিলা বচন ॥ ২৯০৩৮
 তুমি মূৰ্ত্তিমন্ত অস্ত্ৰ মোৰ বাক্য ধৰ ।
 ব্যাত্ৰ ছই শৃঙ্গয়ৰ বধিয়ো কুমাৰ ॥
 যেনমতে পৰ্বত শূনিয়ে দিল বৰ ।
 সাক্ষোপাঙ্গে বজ্জত কহিলা পুৰুষৰ ॥ ২৯০৩৯

সেহিটো ডাঙ্গৰ ভৈলে মোক দিবে কষ্ট ।
 যথা তথা নৃপতিৰ পুত্ৰ কৰা নষ্ট ॥
 ইন্দ্রৰ আদেশে বজ্জ পৃথিৱীক আইল ।
 স্বৰ্গৰ্ভি কুমাৰৰ আসি লাগ লৈল ॥ ২৯০৪০
 মায়া কৰি কুমাৰৰ ছিদ্ৰ ফুৰে চাই ।
 তাক মাৰিবাক কিছে। নপাস্ত উপায় ॥
 নৃপতিয়ো যেখনে দেখয় পুত্ৰমুখ ।
 মজে ব্ৰহ্মানন্দে যেন পাৰে স্বৰ্গস্থ ॥ ২৯০৪১
 পাচে নৃপতিৰ যেন ভৈলা অশাস্তৰ ।
 কহিবো তোমাত জানা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 কুমাৰৰ ভৈলে আসি পঞ্চম বৎসৰ ।
 ক্ৰীড়াতেসে সদা মন মগ্ন কুমাৰৰ ॥ ২৯০৪২
 একদিনা কুমাৰে ধাত্ৰীক সঙ্গে লই ।
 নিৰ্জন থানত ভাগীৰথী তীৰে গই ॥

পৰম আনন্দ মনে বন্ধে ক্ৰীড়ে যথা ।
 ব্যাত্ৰকপ ধৰি বন্ধে দংশিলেক তথা ॥ ২৯০৪৩
 নিচালে পৰিল তাৰ প্ৰাণ গৈল ছাড়ি ।
 আৰ্ত্ত হয় ধাত্ৰীয়ে কান্দন্ত বিজ্ঞ পাৰি ॥
 এহিমতে মায়া-ব্যাত্ৰে কুমাৰ বধিলা ।
 অস্ত্ৰদ্বান হয় পাচে অত্ৰাৱতী গৈলা ॥ ২৯০৪৪
 ধাত্ৰীৰ ক্ৰন্দন বাব শুনিয়া নৃপতি ।
 আধে বেধে দিলা বাব ভ্ৰম ভৈল মতি ॥
 এহিমতে গৈয়া পাইল ভাগীৰথী তীৰ ।
 দেখে ধাত্ৰী কান্দিয়া আছয় একেশ্বৰ ॥ ২৯০৪৫
 পটেশ্বৰীগণে হেন শুনিয়া ক্ৰন্দন ।
 ৰাজ্যৰ লগত সবে কৰিলা গমন ॥
 এহিমতে ধাত্ৰীক এসম্বে দেখিলেক ।
 অশাস্তৰ জানি মনে সবে পাইলা শোক ॥ ২৯০৪৬

শৃঙ্গৰ পুত্ৰশোক
 লেছাবী

দেখিলা নৃপতি দৃষ্টি কৰি প্ৰাণ ছাৰি পুত্ৰ আছে পৰি
 ব্যাত্ৰে মাৰি পান কৰিয়া আছে শোণিত ।
 তেজে তোলবোল সৰ্ব গাৱ মৰি পৰি আছে সেই ঠাৱ
 যেন পূৰ্ণচন্দ্ৰ আসি ভৈলা ভূমিগত ॥
 কোলে লৈলা তাক ভুলি আনি বুকত সাৱটি বোলে বাণী
 মোক পৰিহৰি ঘাস পুত্ৰ কৈক লাগি ।
 তোমাৰ বিয়োগে যাই প্ৰাণ পিতা বুলি কৰ সমিধান
 কেনে নমাতস দেখ মৰো মন্দভাগী ॥ ২৯০৪৭
 যেতিয়কণে দেখো তোৰ মুখ মিলে ব্ৰহ্মানন্দ মোৰ মুখ
 আজি ধৰি কাৰ মুখ চাইবো মন্দমতি ।
 কাহাক মাতিবো পুত্ৰ বুলি কাক লৈবো বন্ধে কোলে ভুলি
 নিদাক্ষণ বিধি কৰিলিহি বিসঙ্গতি ॥
 পিতা পিতা বুলি কতোক্ষণ কোলে চৰি মোৰ মোহ মন
 তাহাক হুমৰি বৈবো মই কেন কৰি ।
 হেন প্ৰাণ পুত্ৰ গৈল মৰি জীয়া আছে কেনে প্ৰাণ ধৰি
 কিনো নিদাক্ষণ ভৈলো মই হৰি হৰি ॥ ২৯০৪৮

কৈক যাইবো আৰে কি কৰিবো হেন প্ৰিয় পুত্ৰ কৈত পাইবো
 নিদাকণ বিধি বঞ্চিলিহি কি কাৰণ ।
 ঋষিৰ প্ৰসাদে পাইলো তোক গৈল যমপুৰে এৰি মোক
 বিষ খায়া ছাড়িবো ইটো জীৱন ॥
 নাহি সাত পাণ এক গুটি তোৰ শোকে যাই প্ৰাণ ফুটি
 গৃহে গৈয়া মই থাকিবোহো কাক চাই ।
 কোন সতে যাইবো তোক এৰি দুয়ো একেলগে যাইবো মৰি
 নিদাকণ বিধি কৰিলি হেন বিলাই ॥ ২৯০৪৯
 শুনিয়োক আক বুধলোক দেখা মহন্তৰ কেন শোক
 হৰি নভজিয়া কেনে আছা মনে মনে ।
 ছাৰ গৃহবাস এৰা আক হৰি হৰি সদা বোলা বাক
 কৃষ্ণৰ চৰণে দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণে ॥ ২৯০৫০

স্বৰ্গাৰ্হিবি বজাৰ বিবৰণ আৰু যুধিষ্ঠিৰক সাধনা দান
 পদ

এহিমতে মাতৃগণে কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 শৃঙ্খয় নৃপতি পাচে ভৈল সঙ্কুৰ্ণ ॥
 মোৰ পূৰ্বকথা তান মনত পৰিলা ।
 নিয়মিত ছয়া মনে মোহোক স্মৰিলা ॥ ২৯০৫১
 এহি কথা জানি মনে মই আসি পাইলো ।
 কৃষ্ণে যিটো কৈয়া আছে সকলে কহিলো ॥
 এহি ইতিহাসে পাচে শোকক গুচায় !
 ৰাজাৰ পুত্ৰক মই দিলোহো জীয়ায়া ॥ ২৯০৫২
 পিতৃ মাতৃ সকলৰ শৰীৰ জুৰাইল ।
 পুত্ৰ কোলে লৈয়া পাচে গৃহত পশিল ॥
 হব লগা কাৰ্য্য যিটো পূৰ্বে আছে হুই ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ মনুষ্যৰ শক্তি নুই ॥ ২৯০৫৩
 শৃঙ্খয় মৰিয়া পাচে স্বৰ্গে চলি গৈলা ।
 আত অনন্তৰে স্বৰ্গাৰ্হিবি ৰাজা ভৈলা ॥
 বহু যজ্ঞ কৰিয়া বিপ্ৰক দিলা দান ।
 তান সম নৃপতি নাহিকে কেহো আন ॥ ২৯০৫৪
 সিটো নৃপতিৰ পুত্ৰ ভৈল বহুতৰ ।
 আছিলেক শতাধিক সহস্ৰ বৎসৰ ॥

কাল অৱসানে পাচে সিয়ো ভৈলা ঠাই ।
 জানা ধৰ্ম্মৰাজ আত শোক নুযুৱাই ॥ ২৯০৫৫
 কৃষ্ণদেৱে সিটো কথা কহিছে তোমাত ।
 মহামুনি ব্যাসে কহি আছে যত যত ॥
 এহি বাক্যচয় তুমি শিৰোগত কৰি ।
 স্বস্থ মন ছয়ো ৰাজা শোক পৰিহৰি ॥ ২৯০৫৬
 পৈতৃক ৰাজ্যক তুমি লভিয়ো বিশিষ্ট ।
 যজ্ঞক যজাহা তুমি ফল পাইবা ইষ্ট ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনয়ো জন্মোজয় ।
 তযু পিতামহ যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥ ২৯০৫৭
 কৃষ্ণে ব্যাসদেৱে কহিলেক যত যত ।
 তভো মোনে বৈলা শোক কৰিয়া মনত ॥
 পুনৰপি ব্যাসে পাচে জিজ্ঞাসিয়া চাইলা ।
 শোক গুচাইবাক লাগি কহিবে লাগিলা ॥ ২৯০৫৮

যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি উপদেশ

ব্যাস নিগদতি কথা শুনা কুন্তীমত ।
 নৃপতিৰ ধৰ্ম্ম সিদ্ধি প্ৰজাপালনত ॥
 কৰিয়ো শাসন প্ৰজাগণক ধৰ্ম্মত ।
 পিতৃ পিতামহৰ ধৰ্ম্মত ছয়া দ্বিত ॥ ২৯০৫৯

বেদে যিটো কহি আছে ধৰ্ম্মৰ প্ৰমাণ ।
 বেদৰ বিহিত ধৰ্ম্ম কৰয় ত্ৰাঙ্গণ ॥
 সকলো ধৰ্ম্মক জানা কৃত্ৰিয়ে বাধিব ।
 ধৰ্ম্ম নষ্ট কৰে যিটো তাহাক দণ্ডিব ॥ ২৯০৬০
 যিটো চুৰ্ঘে লোকৰ ধৰ্ম্মক নষ্ট কৰে ।
 তাৰ দুই বাহু কাটিবেক নৃপবৰে ॥
 মোহত থাকিয়া যিটো অজ্ঞ নবচয় ।
 অপ্ৰমাণ তথাক যে প্ৰমাণ কৰয় ॥ ২৯০৬১
 যদিবা হোৱয় ভৃত্য আৰো হোৱে পুত্ৰ ।
 হোৱে যদি তপস্বী ৰাজ্যৰ হোৱে মিত্ৰ ॥
 উপায়েৰে নৃপতি কৰিব নিবাৰণ ।
 ততো যদি সিদ্ধি নোহে লৈবে তাৰ প্ৰাণ ॥ ২৯০৬২
 বিবেচনা নকৰয় যিসৰ নৃপতি ।
 ইটো পাপচয়ে তাক পাইবেক সম্প্ৰতি ॥
 যিসৰ মনুষ্যে ধৰ্ম্ম কৰে জানা ভ্ৰষ্ট ।
 যিটো নৃপতিয়ে তাক নকৰয় নষ্ট ॥ ২৯০৬৩
 ভৈলেক ধৰ্ম্মাত্মা জানা সেহি ৰাজাগণ ।
 স্বৰূপ কৰিয়া মই কহিলো ৰাজন ॥
 তুমি বধিলাহা সমৰত যত যত ।
 সকলে ধৰ্ম্মাত্মা ৰাজা জানা স্বৰূপত ॥ ২৯০৬৪
 সম্প্ৰতি সেহিসে ধৰ্ম্মে তুমি হোৱা স্থিত ।
 জানাহা পাণ্ডৱ শোক নকৰা কিঞ্চিত ॥
 ৰাজা ভৈলে দিয়েয়ো মাৰয় যত যত ।
 প্ৰজা প্ৰতিপাল কৰিবেক স্বধৰ্ম্মত ॥ ২৯০৬৫
 হেন যদি বচন শুনিলা কুন্তীহৃত ।
 মিনতি কৰিয়া কথা কহিলা ঋষিত ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে তুমি যি কহিলা মোত ।
 তোমাৰ কথাত শঙ্কা নমানো মনত ॥ ২৯০৬৬
 যি কহিয়া আছা জ্ঞান ধৰ্ম্ম কথা তুমি ।
 সাক্ষাততে সিসৰক দেখি আছে আমি ॥

কিন্তু মই মুঢ়ে ৰাজ্যলোভত থাকিয়া ।
 অবধ্য কৰণে মই আছোহো বধিয়া ॥ ২৯০৬৭
 সিসৰ কৰ্ম্মক মই স্তম্ভি স্তম্ভি ।
 মহা শোকানলে সৰ্ব্ব গাৱ মৰো পুৰি ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনियो মহাৰায় ।
 বুথা মাত্ৰ কৰা শোক তাত কাৰ্য্য নাই ॥ ২৯০৬৮
 সদ বা অসদ কৰ্ম্ম আছে যত যত ।
 কৰয় পুৰুষে তাক ঈশ্বৰ ইচ্ছাত ॥
 তাৰ ফল কদাচিতো পুৰুষে নপায় ।
 যত ফল হোৱে যায় ঈশ্বৰৰ ঠাই ॥ ২৯০৬৯
 অৰণ্যত গৈয়া বৃক্ষ ছেদয় পুৰুষে ।
 তাত পাপ ঘটে পৰশুত কিবা দোষে ॥
 যদি মই কৰো বুলি মানয় মনুষ্যে ।
 তাহাৰ ফলক সিটো লভয় অৱশ্যে ॥ ২৯০৭০
 দণ্ড শাস্ত্ৰে বিহিত কৰয় কৰ্ম্ম যত ।
 তাৰ দোষ কিঞ্চিতো নঘটে পুৰুষত ॥
 এতেকে নৃপতি তুমি এৰা শোকচয় ।
 স্বধৰ্ম্মে ধৰ্ম্মক তুমি কৰিছা নিশ্চয় ॥ ২৯০৭১
 যদি চুৰ্ঘগণে তথু গাৱে অপবাদ ।
 তোমাক নপাৰে জানা সেহিটো সংবাদ ॥
 অকাৰণে শোক কৰি দেহ কৰা হত ।
 নেদেখি শোভন তাক জানা স্বৰূপত ॥ ২৯০৭২
 যদি শঙ্কা কৰা মনে আছে প্ৰায়শ্চিত্ত ।
 প্ৰাণ এৰিলেসে পাপ যাৱয় লগত ॥
 এতেকে জীৱন্তে তুমি কৰা প্ৰায়শ্চিত্ত ।
 নকৰিলে পৰলোকে পাইবা বৰ ভীত ॥ ২৯০৭৩
 পুনু যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা ঋষিৰাজ ।
 মন দিয়া চাৱা যেন কৰিলো অকাৰ্য্য ॥
 বধিলো সমৰে পুত্ৰ পৌত্ৰ ভ্ৰাতৃগণ ।
 শশুৰ মাতুল পিতৃ আৰো শুকজন ॥ ২৯০৭৪

সম্বন্ধী হুহুদগণ আৰো পিতামহ ।
 সমান বয়সী বধিলোহো এৰি স্নেহ ॥
 জ্ঞাতিসব ভাগিন আউৰ ৰাজাচয় ।
 নানা দেশ হস্তে সব আসিয়া আছয় ॥ ২৯০৭৫
 ৰাজ্যৰ আশাতে থাকি সবাকৈ বধিলো ।
 সমৰ কৰিয়া মনে একো নচাহিলো ॥
 স্মৰি স্মৰি সদায়ে বিকল কৰৈ মন ।
 চাৰা মন কৰি কিবা পাইবো তপোধন ॥ ২৯০৭৬
 ৰাজ্যৰ বিহীন ইটো ভৈল বহুৱতী ।
 বহু জ্ঞাতি বধ দেখি দহে মোৰ মতি ॥
 কোটি অসংখ্যাত মৰিলেক সেনাগণ ।
 তাক দেখি সদায়ে তাপিত মোৰ মন ॥ ২৯০৭৭
 তাসম্বাৰ স্ত্ৰীৰ আৰো ছুইব কেন গতি ।
 ভাতৃ যে তনয় আৰো হীন ভৈলা পতি ॥
 কৃষ্ণ সন্মৈ সিসবৰ লৈলো আমি প্ৰাণ ।
 কৰিলো অকৰ্ম্ম যেন অজ্ঞানীৰ থান ॥ ২৯০৭৮
 ভাতৃ পুত্ৰ স্বামী শিশু সব নেদেখিয়া ।
 আৰ্ত্তবাৰে কান্দিবেক আকুল যে ছয়া ॥
 শোকৰ জালত যেন হৈবেক বাতুল ।
 পৰি পৃথিৱীত কেশ হৈব আউল জাউল ॥ ২৯০৭৯
 দুঃসহ তাপত ক্লীণ হৈবেক শৰীৰ ।
 প্ৰাণ এৰি যাইবে সবে যমৰ মন্দিৰ ॥
 দায়াত থাকিয়া সবে যাইবে যমালয় ।
 মোহোৰ কথাত ঋষি নাহিকে সংশয় ॥ ২৯০৮০
 লোকে বোলে ধৰ্ম্ম মোক্ষ পাইবে যুধিষ্ঠিৰ ।
 বাস্তৱত পাইলো যে স্ত্ৰীবধ নিবস্তব ॥
 সেহিসে হুহুদগণ বধিলো ৰণত ।
 অধোমুখ ছয়া পৰিবোহো নৰকত ॥ ২৯০৮১
 ইসৰ চিন্তায়ে আৰে কেনে কৰ্ম্ম কৰো ।
 মুহি উগ্ৰ তপ কৰি শৰীৰক এৰো ॥

আৰো পিতামহ মোত কহিয়ো আশেষ ।
 চাৰি আশ্ৰমৰ মध्ये কেনে যে বিশেষ ॥ ২৯০৮২
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনা ৰাজা জন্মোজয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাক্য শুনি ব্যাস মহাশয় ॥
 ধৰ্ম্মৰ মুখক চাই বুলিবাক লৈলা ।
 শুনা বুলি ঋষি কহিবাক আৰম্ভিলা ॥ ২৯০৮৩
 ব্যাস নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 বিষাদ এৰিয়া তুমি হোৱা স্বস্থ মন ॥
 কৃত্তিয়ৰ ধৰ্ম্ম জানা যুদ্ধেসে স্বধৰ্ম্ম ।
 তোমাৰ আগত আৰে কহিবোহো মৰ্ম্ম ॥ ২৯০৮৪
 সবে সম্পত্তিক ইচ্ছা কৰি ৰাজাগণে ।
 সসৈন্যে সহিতে প্ৰবেশিলা ঘোৰ ৰণে ॥
 যুদ্ধ যজ্ঞে পৰি পাচে গৈলা স্বৰ্গলোক ।
 তাসম্বাৰ প্ৰতি মুয়ুৰাই তযু শোক ॥ ২৯০৮৫
 তুমি ভীম অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ ।
 তোৰাসবে বহু ৰাজা কৰ্ত্তা নোহা কেৱ ॥
 জানা যুধিষ্ঠিৰ তুমি ইটো ভালে ভালে ।
 তুমিসে নিমিত্ত জানা সংহৰিল কালে ॥ ২৯০৮৬
 অনিমিত্তে জন্ম গুটি হোৱে পুৰুষৰ ।
 নকৰয় ইচ্ছা ততো যায় যমঘৰ ॥
 হৰ্ষ শোক কৰে অজ্ঞানত থাকি ব্যৰ্থ ।
 স্বৰূপত দেখা ইটো সাধয় অনৰ্থ ॥ ২৯০৮৭
 অকাৰণে দেখো তব চিত্তৰ বিকল ।
 প্ৰায়শ্চিত্ত কৰি স্বস্থ হুয়ো মহাবল ॥
 সম্প্ৰতি শুনियो তুমি পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 পূৰ্বে দেৱ-দৈত্যে যেনে কৰিলে কন্দল ॥ ২৯০৮৮
 দৈত্য ভৈল জ্যেষ্ঠ যে কনিষ্ঠ দেৱগণ ।
 সম্পত্তিত থাকি কৰিলেক ঘোৰ ৰণ ॥
 বহুশ সহস্ৰ বৰ্ষ কৰিলা সমৰ ।
 শোণিতেবে ভৈল সপ্তাৰ্ধৰ একাকাৰ ॥ ২৯০৮৯

সমবে বধিলা জানা যত দেববৰ্গ ।
 যুদ্ধ জিনি দেবগণে লভিলেক স্বৰ্গ ॥
 সেহি দৈত্যগণে আসি ইটো পৃথিৱীত ।
 ব্ৰাহ্মণ ভৈলেক বেদ শাস্ত্ৰত পাৰ্গত ॥ ২৯০৯০
 অষ্টাধিক অশীতি সহস্ৰ ভৈলা জাত ।
 শালবৃক নামে তিনি লোকত প্ৰখ্যাত ॥
 ধৰ্ম্মক গুচায়া অধৰ্ম্মক প্ৰবৰ্ত্তায় ।
 দেখি দেবে সজে আইলা অগনি পৰায় ॥ ২৯০৯১
 অগ্নি যেন দহি নেই শুখান বনক ।
 সেহিমতে দেবে সিটো বধিলা বিপ্ৰক ॥
 শিষ্ঠৰ কুলত জন্মে দুফট এক জনা ।
 সেহি দুফটে সমস্তকো দিবয় বেদনা ॥ ২৯০৯২
 তাহাক বধিলে সবাহাবে সুখ হয় ।
 যদি কুল সমে দুফট দেশত থাকয় ॥
 তাহাক বধিলে সবে দেশ স্বস্থ হই ।
 ইসবক বধিলে কিঞ্চিতো দোষ নাই ॥ ২৯০৯৩
 যি কহিলো সকলে শুনিয়া যুধিষ্ঠিৰ ।
 এতেকে সম্প্ৰতি তুমি মন কৰা থিৰ ॥
 পূৰ্বে দেবগণে যিটো দেখাই আছে পথ ।
 সেহি পথে গতি কৰি আছা মহাবথ ॥ ২৯০৯৪
 হেন কৰ্ম্ম কৰি যিটো আছা মহাশয় ।
 হেন সবে নবকক গতি নকৰয় ॥
 ভ্ৰাতৃ বন্ধু স্নহদক আশ্বাস কৰিয়ো ।
 বিকল এৰিয়া আপুনিয়ো স্বস্থ হয়ো ॥ ২৯০৯৫
 থাকে একো পুৰুষ সদায়ে পাপে মতি ।
 পাপকেসে মাত্ৰ সিটো কৰয় সম্প্ৰতি ॥
 লোকে হাসিলেও তাৰ মিলয় সন্তোষ ।
 পাপ কৰ্ম্ম কৰিয়া নপারে অসন্তোষ ॥ ২৯০৯৬
 সেহি জন প্ৰায়শ্চিত্ত যোগ্য নাই হয় ।
 যদি প্ৰায়শ্চিত্ত কৰে পাপ ক্ষুণ্ণ হয় ॥

তুমি সদ শুদ্ধ কুলে জন্ম আছা ধৰি ।
 পৰ দোষে ইটো কৰ্ম্ম আছা আচৰি ॥ ২৯০৯৭
 অনিচ্ছাত ইটো কৰ্ম্ম কৰি আছা বাপ ।
 তভো কৰ্ম্ম কৰি মনে কৰিছা সম্ভাপ ॥
 অশ্বমেধ যজ্ঞক যজিয়ো মহাশয় ।
 হৈব শুদ্ধ কলেবৰ পাপ হৈব ক্ষয় ॥ ২৯০৯৮
 পূৰ্বে ইন্দ্রে অৰিক জিনিয়া বাবদ্বাৰ
 একে অশ্বমেধক কৰিয়া শত বাৰ ॥
 লভিলেক স্বৰ্গ পাপ গুচিল সকল ।
 অতি সুখ লভিলেক ইন্দ্র মহাবল ॥ ২৯০৯৯
 দেবগণ সমে ইন্দ্র দিশ প্ৰকাশয় ।
 অপেশ্বৰাগণে সমে আনন্দে বঞ্চয় ॥
 দেবতা সহিতে ঋষিগণে উপাসন্ত ।
 এহিমতে স্বৰ্গে ইন্দ্রে আনন্দে বঞ্চন্ত ॥ ২৯১০০
 তুমি সেহিমতে আপুনাৰ বাহুবলে ।
 পৃথিৱী লভিলা ৰাজা জিনিয়া সকলে ॥
 পৰম নিষ্পাপ যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ।
 সিসবৰ থানে তুমি কৰিয়োক গতি ॥ ২৯১০১
 ভ্ৰাতৃ পুত্ৰ পৌত্ৰ যিটো আছে তাসম্বাৰ ।
 স্বকী স্বকী ৰাজ্যে তাক পাতা অধিকাৰ ॥
 যিটো নৃপতিৰ নাই বংশ পৰিবাৰ ।
 যদিবা আছয় তাৰ গৰ্ভস্থ কুমাৰ ॥ ২৯১০২
 তাহাৰ মাতৃক শাস্ত বুলিয়া অনেক ।
 সিটো দেশে তাক তুমি কৰা অভিষেক ॥
 গৰ্ভস্থ কুমাৰ নাই যিসব ৰাজ্যৰ ।
 তাৰ দুহিতৃক আনি পাতা অধিকাৰ ॥ ২৯১০৩
 প্ৰকৃতিসবক তুমি সন্তোষিত কৰি ।
 ধৰ্ম্ম প্ৰতিপাল তুমি কৰা বহুদৰী ॥
 কামত আশক্তি যিটো আছয় স্ত্ৰী লোক ।
 হৈবেক প্ৰসন্ন মন তড়িবেক শোক ॥ ২৯১০৪

এহিমতে দেশে দেশে ফুৰি যুধিষ্ঠিৰ ।
 আশ্বাস কৰিয়া সবাহাকে কৰা স্থিৰ ॥
 মহা পৰাক্ৰমী দেখা যতক নৃপতি ।
 আপুনাৰ বলে মোহ ভৈলেক সম্প্ৰতি ॥ ২৯১০৫
 স্বকৰ্ম্মৰ ফলে মৰি পাইলা স্বৰ্গলোক ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ ভূমি কেনে কৰা শোক ॥
 ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্মত পাইলা অকণ্টকা ৰাজ্য ।
 সদ কৰ্ম্ম কৰি চিন্তা পৰলোক কাৰ্য্য ॥ ২৯১০৬
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো ব্যাস ঋষি ।
 মনৰ সংশয় পুছো কহিয়ো হৰিষি ॥
 কিবা কৰ্ম্ম কৰিলে লাগয় প্ৰায়শ্চিত্ত ॥
 কেনে ব্যৱস্থাবে তাত হস্তে হোৱে মুক্ত ॥ ২৯১০৭
 সকলে কথাক মোক কহা প্ৰপঞ্চিয়া ।
 যদি পিতামহ তব মোত আছে দায়া ॥
 ব্যাস নিগদতি শুনা পাণ্ডুৰ সন্ততি ।
 কহিবো তোমাত মই যথা লৱে মতি ॥ ২৯১০৮
 বিহিত কৰ্ম্মক এৰি নিষিদ্ধ আচৰে ।
 প্ৰায়শ্চিত্ত মতি হৱে সেহি সব নৰে ॥
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰতক আচৰে কতো জন ।
 আদিত্য উদয় ভৈলে এৰয় শয়ন ॥ ২৯১০৯
 ভোজন কৰিয়া পুনৰপি দিবাভাগে ।
 কৰয় শয়ন সূৰ্য্য অস্ত গৈলে জাগে ॥
 কুলক্ষ্মী হোৱয় জানা থাকে শ্ৰাবদন্ত ।
 ব্ৰহ্মবধ কৰে আৰো আচাৰ বহিত ॥ ২৯১১০
 ব্ৰত উপবাসে স্ত্ৰীক কৰয় গমন ।
 ব্ৰাহ্মণগণক যিটো কৰয় হিংসন ॥
 শূদ্ৰক পঢ়াৱে বেদ গ্ৰাম দাহ কৰে ।
 মাংসক বিক্ৰয় কৰি ফুৰে যিটো নৰে ॥ ২৯১১১
 স্ত্ৰী বধ কৰে আৰো গুৰুক বধয় ।
 বৃথা কাৰ্য্যে পক্ষীক মাৰয় ছৰাশয় ॥

মিছা ঔষধক দিয়া পেট প্ৰবৰ্তায় ।
 গুৰু দেৱতাক যিটো হিংসে সৰ্বদায় ॥ ২৯১১২
 বেদক বিক্ৰয় কৰে যিটো ছুষ্ট চিত্ত ।
 এহি সব নৰে কৰিবেক প্ৰায়শ্চিত্ত ॥
 শুনিয়েক আত পাচে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 অকাৰ্য্য বোলয় যাক কৈবো ভিনে ভিন ॥ ২৯১১৩
 নিষেধ হোৱয় যিটো লোকত বিদিত ।
 কহিবো তোমাত যুধিষ্ঠিৰ দিয়া চিত্ত ॥
 স্বধৰ্ম্মক এৰি যিটো পৰধৰ্ম্ম ধৰে ।
 অযাজ্যক যজে অভক্ষ্যক ভক্ষ কৰে ॥ ২৯১১৪
 শৰণাগতক এৰে নোপোষে ভৃত্যক ।
 বেচে মধু গুড় আদি যড় যে বসক ॥
 অকাৰণে পশুপক্ষী মাৰে যিটো জন ।
 শক্তিমন্তু ছয়া স্ত্ৰীক নকৰে বমণ ॥ ২৯১১৫
 বিপ্ৰক নেদয় দান হোৱয় কৃপণ ।
 ব্ৰাহ্মণক নিন্দা যিটো কৰে সৰ্বক্ষণ ॥
 পিতৃয়ে সহিতে যিটো বিবাদ আচৰে ।
 গুৰুপত্নী গমন কৰয় যিটো নৰে ॥ ২৯১১৬
 যতক অকাৰ্য্য আৰে কৈলো মহাশয় ।
 আৰো কহো যিসৰত দোষ নাহিকয় ॥
 সম্ভৱত যিটো বিপ্ৰে আসে অস্ত্ৰ ধৰি ।
 মাৰিবাক মনে খেদি আসে ক্ৰোধ কৰি ॥ ২৯১১৭
 আপুনি ৰহিব তাক সম্ভৱত বধি ।
 সেহি জন অৱশ্যে নহয় ব্ৰহ্মবধী ॥
 প্ৰাণৰ সঙ্কটে যিটো জনে অজ্ঞানত ।
 কৰে হুৰাপান অকস্মাত কদাচিত ॥ ২৯১১৮
 জানা যুধিষ্ঠিৰ তাত নাহিকে সংশয় ।
 পুনৰ সংস্কাৰে জানা সিটো শুদ্ধ হয় ॥
 গুৰুৰ আজ্ঞায়ে যিটো গুৰুপত্নী হৰে ।
 আত কিছো দোষ সিটো নপাৱয় নৰে ॥ ২৯১১৯

পূৰ্বে উলীনৰ গুৰু আপুন ভাৰ্য্যাত ।
 শিশুক আনিয়া পাচে কৰাইলা সঙ্গত ॥
 শ্বেতকেতু নামে পুত্ৰ পাচে জন্মাইলেক ।
 ইহাতে নাহিকে দোষ কহিলো প্ৰত্যেক ॥২৯১২০
 গুৰুৰ নিমিত্তে চৌৰ কৰয় ডকাইতে ।
 নাহিকয় কিছো দোষ এহিসে কৰ্ম্মতে ॥
 প্ৰাণৰ সঙ্কটে আৰে বিপ্ৰৰ নিদানে ।
 গুৰুৰ নিমিত্তে আৰো বিবাহ কাৰণে ॥ ২৯১২১
 গুৰুৰ নিমিত্তে আত্ম-ভাৰ্য্যাব আগত ।
 দোষ নাহিকয় মিছা মাতিলে ইহাত ॥
 বিপ্ৰৰ নিমিত্তে যিটো দ্ৰব্য আনে হৰি ।
 তাত দোষ নাহিকয় কৈলো নিষ্ঠ কৰি ॥২৯১২২
 আৰো এক কথা কহো শুনা কুন্তীমুত ।
 জ্যেষ্ঠ জন যদি জানা তৈলেক পতিত ॥
 যদি বা সম্যাসী হোৱে ভিক্ষা মাগি খাই ।
 কনিষ্ঠে বিহাইলে আত কিছো দোষ নাই ॥২৯১২৩
 অকাৰণে পশুহিংসা যোগ্য নুহিকয় ।
 পৰক পঠায়া মৰাইলেও ভাল নয় ॥
 মাৰিবাৰ পশুক যি জনে মৃত্ত কৰে ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞক যজিলে সিটো নৰে ॥ ২৯১২৪
 যদি অন্য ভাৰ্য্যায়ৈ বা বেশাধৰ্ম্ম ধৰে ।
 তাক ত্যাগ কৰিবেক ধৰ্ম্মবস্ত নৰে ॥
 যিটো কাৰ্য্যে দোষ নাহি কহিলো তোমাত ।
 আৰো যি পুছাহা কথা কহিবো সাম্প্ৰত ॥ ২৯১২৫
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে ব্যাসত বদতি ।
 কিবা দ্ৰব্য ভক্ষ্য কিবা অভক্ষ্য সম্প্ৰতি ॥
 দানৰ মধ্যত কাক প্ৰশস্ত বোলয় ।
 কোন পাত্ৰ অপাত্ৰ যে কহিয়ো নিৰ্ণয় ॥ ২৯১২৬
 হেন প্ৰশ্ন শুনি পাচে ব্যাস মহামুনি ।
 কহো ইতিহাস সাবধানৈ থাকা শুনি ॥

তুমি যিটো কথা পুছি আছাহা মোহোত ।
 ঋষিগণে পুছি আছে স্বয়ম্ভু মনুত ॥ ২৯১২৭
 মনু বোলে শুনিয়োক সবে ঋষিগণে ।
 কহিবো তোমাত মই যথা লৱে মনে ॥
 খাইবেক স্বৰ্ণ বহু জলে কৰে স্নান ।
 দেৱস্থানে যাইবে ঘৃত কৰিবে ভোজন ॥ ২৯১২৮
 এহি সবে পুৰুষক কৰয় পবিত্ৰে ।
 কৈলো তোমাসাত আকুনমানিবা চিত্ৰ ।
 আয়ুসক বাঞ্ছাক কৰয় যিটো জন ।
 তিনি বাত্ৰি উষোদক কৰিবেক পান ॥ ২৯১২৯
 অদন্তক কদাচিতো নকৰে গ্ৰহণ ।
 সদা দান কৰে তপ কৰে অধ্যয়ন ॥
 সৰ্ব্বদায়ে হিংসা শূন্য অসত্য বৰ্জিত ।
 ক্ৰোধক বৰ্জিব যজ্ঞ যজিব সতত ॥ ২৯১৩০
 ইহাকে বোলয় ধৰ্ম্ম কৈলো তোমাসাত ।
 অধৰ্ম্ম বোলয় যাক শুনিয়ো সাক্ষাত ॥
 সদায়ে গ্ৰহণ হিংসা অসত্য বোলয় ।
 ইহাকে অধৰ্ম্ম বুলি কৈলো মহাশয় ॥ ২৯১৩১
 বিষৰ সমান ইটো খাইতে নুহি ভাল ।
 অপৰ নিষেধ কথা শুনিয়ো সকল ॥
 যিটো মৎস্য বাকলিৰে হোৱয় বৰ্জিত ।
 তাহাক ব্ৰাহ্মণে নখাইবেক কদাচিত ॥ ২৯১৩২
 কচ্ছপত বাজে আৰো চতুষ্পাদচয় ।
 মণ্ডুকা সহিতে আৰো নখাইব নিশ্চয় ॥
 ভেঙা হংস এবাক আৱৰ চক্ৰবাক ।
 ময়ূৰ যে শেন ফেঞ্চ গৃধ্ৰ চিলা কাক ॥ ২৯১৩৩
 চতুষ্পদ পক্ষী জলচৰ পক্ষীচয় ।
 ইহাক খাইবেক জানা যোগ্য নুহিকয় ॥
 চতুষ্পদ পশুৰ নিষেধ কহো কথা ।
 শুনা ঋষিগণ আৰে শুনিয়ো ব্যৱস্থা ॥ ২৯১৩৪

দুয়োফালে দস্ত চতুর্দস্ত হোৱে যাৰ ।
 খৰ উট মানুষৰ সূতিকা ধেমুৰ ॥
 যুগী সয়ে ভেৰাৰ দেখাহা যত দুখ ।
 ব্ৰাহ্মণেও নখাইব যতপি হোৱে শুদ্ধ ॥ ২৯১৩৫
 প্ৰেতজ্ঞান্ধে উচ্ছিষ্ট থাকয় যিটো অন্ন ।
 সূতিকাৰ অন্ন মুভুঞ্জিবে কদাচন ।
 সূতিকা ধেমুৰ দুখ দশাহ ভিতৰে ।
 অভক্ষ্য বুলিয়া জানিবাহা ব্ৰাহ্মণৰে ॥ ২৯১৩৬
 ৰাজ্যৰ্ম্মে ব্ৰাহ্মণৰ তেজক হৰয় ।
 শূদ্ৰ অন্ন খাইলে জানা ব্ৰাহ্মণ গুচয় ॥
 সোণাৰীৰ অৰ্ম্মে আয়ুসক কৰে ক্ষীণ ।
 অবিবাৰ অন্নৰ কহিলো সেহি গুণ ॥ ২৯১৩৭
 অৰ্থৰ বাঢ়িক লৈয়া কৰে প্ৰবৰ্ত্তন ।
 বিষ্ঠা সম বুজিবাহা সি জনৰ অন্ন ॥
 বেষ্টা নাৰী স্ত্ৰী যিটো পুৰুষকল ।
 এসম্বাৰ অৰ্ম্মে কৰে ইন্দ্ৰিয় বিকল ॥ ২৯১৩৮
 বহুতৰ কৰি যিটো অৰ্থক আৰ্জয় ।
 আপুনি নখাৰে সিটো দিবে নপাৰয় ॥
 সদায়ে অৰ্থক যিটো চিন্তে ৰাত্ৰি দিনে ।
 তাহাক কদৰ্য্য বুলি জানিবাহা মনে ॥ ২৯১৩৯
 কদৰ্য্য জনৰ আৰো পণ্য বিক্ৰয়ীৰ ।
 তক্ষক ৰজক বৈদ্য চৰ্ম্মকাৰকীৰ ॥
 ভ্ৰামত থাকয় সিটো অভিশপ্ত জন ।
 চিত্ৰকৰ্ম্ম কৰি যিটো কৰয় জীৱন ॥ ২৯১৪০
 বেষ্টা স্ত্ৰীৰ হস্তে যিবা জীৱিকা কৰয় ।
 সদা উচটাৰে যিটো খেলে পাশ্চাচয় ॥
 ইসৰৰ অন্ন যিটো অশুচি সতত ।
 জ্ঞানীজনে ইহাক নখাইবে কদাচিত ॥ ২৯১৪১
 দেৱতা পিতৃক সদা কৰিবে অৰ্চন ।
 অধিতি দ্বিজৰ পাচে সন্তোষিবে মন ॥

তেবেসে গৃহস্থে গৈয়া অন্নক ভুঞ্জিব ।
 সম্যাসীৰ মতে জানা গৃহত ৰক্ষিব ॥ ২৯১৪২
 ভাৰ্য্যায়ে সহিতে গৃহে ৰক্ষিব এমনে ।
 তেবেসে ধৰ্ম্মক লভিবেক সেহি জনে ॥
 আৰো শুনিয়োক ঋষিগণ সৰ্ব্বজান ।
 কহিবোহো কেনে পাত্ৰে কৰিবেক দান ॥ ২৯১৪৩
 দিনে দিনে মোৰ যশ বাঢ়োক লোকত ।
 এহি বুলি দান কৰে যিটো দুষ্টিচিত্ত ॥
 যিটো দান দিলে হুনিলেক ভস্ম মাজ ।
 তাৰ ফল নিষ্ফল জানাহা ঋষিৰাজ ॥ ২৯১৪৪
 ভয়ত থাকিয়া দান নেদিবে সম্প্ৰতি ।
 উপকাৰী জনক নেদিবে মহামতি ॥
 নৃত্য গীত কৰে যিটো অন্নতে হাসয় ।
 ইসবক দান দিলে ফল নাহিকয় ॥ ২৯১৪৫
 গব্বী যে উন্মত্ত চোঁৱ হৰয় নিন্দিত ।
 বহুকাপে বন্ধি যিটো থাকয় সতত ॥
 সকলে দ্ৰব্যত বিৰকত যাৰ মন ।
 দেহা গোটা হ্ৰস্ব আৰো যিটো অঙ্গহীন ॥ ২৯১৪৬
 দুৰ্জ্জন জনত আৰো পতিত কুলত ।
 গায়ত্ৰী নথাকে জানা যিসৰ বিপ্ৰত ॥
 কৃষ্ণবৰ্ণ হোৱে যদি যিটো বিপ্ৰচয় ।
 এসম্বাত দান দিলে ফল নাহিকয় ॥ ২৯১৪৭
 শ্ৰোত্ৰিয় বিপ্ৰত দান কৰিবে সদায় ।
 তেবেসে দানৰ ফল অসংখ্যত পাই ॥
 অপাত্ৰত দানক কৰয় যিটো জন ।
 যদিবা অপাত্ৰ জনে কৰয় গ্ৰহণ ॥ ২৯১৪৮
 যিটো দান দিৱে জানা সিয়ো হোৱে ব্যৰ্থ ।
 উভয় জনৰ আৰে সাধয় অনৰ্থ ॥
 যেন শিলা আলম্বে তৰিবে খোজে জল ।
 পাৰকো নপাই শিলা সয়ে যাই তল ॥ ২৯১৪৯

চিত্ৰকৰ নিৰ্মিত যে কাঠৰ কুঞ্জৰ ।
 নাম মাত্ৰ হস্তী সিটো লুহিকে কাৰ্য্যৰ ॥
 চৰ্ম্মৰ নিৰ্ম্মাণ কৰে দিব্য যুগচয় ।
 তথাপি তাহাক যেন যুগক বোলেয় ॥ ২৯১৫০
 জাতিত ব্ৰাহ্মণ হোৱে নজানয় শাস্ত্ৰ ।
 এহি তিনি জনৰ জানিবা নাম মাত্ৰ ॥
 জানা যুধিষ্ঠিৰ মনু ঋষিৰ সম্বাদ ।
 কহিলো তোমাত শুনিলাহা অপ্ৰমাদ ॥ ২৯১৫১
 শুনিয়োক নবনাৰী ভাৰতৰ কথা ।
 ইটো পুণ্য নৰতনু নকৰাহা বৃথা ॥
 মহাপুণ্যভূমি ইটো ভাৰত বৰিষে ।
 আত জন্ম লভিছা কৃষ্ণৰ কুপালেশে ॥ ২৯১৫২
 ব্ৰহ্মা আদি পুৰুষৰ যত দেৱচয় ।
 ভাৰতত জন্ম দিবে সবেও বাঞ্ছয় ॥
 হেন ভাৰতত জন্ম লভিয়া আছাহা ।
 হৰি নভজিয়া কেনে আয়ুস নিয়াহা ॥ ২৯১৫৩
 হৰি সম দাতাবন্ত দেৱ নাহি আন ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে মাত্ৰ কৰে পৰিত্ৰাণ ॥
 হেন কৃষ্ণ চৰিত্ৰ শ্ৰৱণে কৰি পান ।
 জনম সাফল কৰা বৰ্জি যমস্থান ॥ ২৯১৫৪
 হেন শূনি এৰা সবে বিষয় জঞ্জাল ।
 নিচিন্তি আছস হেৰা পাইলৈ আসি কাল ॥
 দ্বিজ, লক্ষ্মীনাথে বোলে ভজা হৰিপদ ।
 বোলা বাম হৰি তেৰে খণ্ডিব আপদ ॥ ২৯১৫৫

—:~:—

যুধিষ্ঠিৰৰ বাজধৰ্ম্মবিষয়ক প্ৰশ্ন

নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়োক দ্বিজবৰ
 মোহোৰ মনৰ কথা যত ।
 যি কহিলা কথাচয় শুনন্তে অমৃতময়
 আৰো শুনিবাক বাহু চিত্ত ॥

বাজধৰ্ম্ম নৃপতিৰ শুনিবাক কৰো ইচ্ছা
 যেন ধৰ্ম্ম চাৰিয়ো বৰ্ণৰ ।
 আপদত যেন নীতি ধৰিবোহো মহামতি
 কোন ধৰ্ম্ম লৈবো মহিমাৰ ॥ ২৯১৫৬
 ধৰ্ম্ম আচৰিলো হস্তে কিমতে পালিবো বাজ
 ৰাজ্য প্ৰতিপাল ধৰ্ম্ম নোহে ।
 দেখোহো বিৰুদ্ধ বৰ সংশয় লাগয় মোৰ
 কহিয়োক ভূমি পিতামহে ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শূনা ৰাজা মহামতি
 য়েবে প্ৰশ্ন কৈলা যুধিষ্ঠিৰে ।
 শূনি সত্যৱতীশ্ৰুতে বুলিলেক আতি দ্ৰুতে
 মুখ চাই নাৰদ ঋষিৰে ॥ ২৯১৫৭
 শুনিয়োক ধৰ্ম্মৰাজ কহিবো তোমাত কাৰ্য্য
 যদি ধৰ্ম্ম শূনা নিবন্তবে ।
 তোমাৰ মনৰ যত সংশয় আছয় মানে
 ছেদিবন্ত গঙ্গাৰ কুমাৰে ॥
 যাক ভাগীৰথী দেৱী জন্মাইলেক পুত্ৰ কৰি
 সমস্ত ধৰ্ম্মক তেহো জানে ।
 মনুষ্যৰ শৰীৰত ইন্দু আদি দেৱ যত
 সকলে দেখিলে বিচ্যমানে ॥ ২৯১৫৮
 বৃহস্পতি গুৰু যত ৰাজনীতি জানি আছে
 শুক্ৰেও জানন্ত যত যত ।
 শাস্ত্ৰনুসন্দ্ৰনে পাচে নীতিসৰ শিথিলেক
 দেৱগুৰু আৰব শুক্ৰত ॥
 পূৰ্ণ ভাগৱত হস্তে চ্যৱন ঋষিত আৰে
 বেদ যে বেদাঙ্গ শিথিলেক ।
 বশিষ্ঠত হস্তে যাই সনতকুমাৰ ঠাই
 তদ্বজ্ঞান সমস্তে পাইলেক ॥ ২৯১৫৯
 জাতি ধৰ্ম্ম নিবন্তব মাৰ্কণ্ডেয় ঋষিত য়ে
 সমস্তে লভিলা গঙ্গামতে ।
 পৰশুৰামত অন্ত শিথিলেক অসংখ্যাত
 আৰো শিথিলেক শক্ৰ হস্তে ॥
 মনুষ্যৰ জন্মি যিটো যুত্থ্যক জিনিয়া আছে
 তান্ত কৰি জানী নাহি আন ।

নাহিকে সম্ভতি যাৰ পুণ্য স্থান নাহি তাৰ
তথাপি লভিলে পুণ্য স্থান ॥২৯১৬০
মহা পুণ্যবন্ত ঋষি সভাসদ হয়। বসি
থাকে কৃষ্ণকথাক বখানি ।
কিঞ্চিতেক অবিন্দিত নাহিকে যাহাৰ মনে
আতি দানবন্ত মহামানী ॥
যেথনে অৰ্জুনে ঘোৰ সমৰে পেলাইলা তাক
তেতিক্ষণে এৰিলেক প্ৰাণ ।
জান। তুমি ধৰ্ম্মৰাজ কৰিয়ো এমন কাজ
চলি যায়ে। গীৰ্ণ্যেৰ স্থান ॥ ২৯১৬১
যত ধৰ্ম্ম লাগে মানে জিজ্ঞাসিয়ো তান স্থানে
কহিবেক সকলে তোমাত ।
ব্যাসৰ বচন শুনি কুন্তীমতে মনে গুণি
পুনৰপি কহন্ত কাহাৰ্ত ॥
শুনিয়োক দ্বিজশ্ৰেষ্ঠ মোত হস্তে যত কষ্ট
লভি আছে গঙ্গাৰ নন্দনে ।
কোন মুখে তান ঠাই জিজ্ঞাসিবো ধৰ্ম্ম যাই
মোত কহিবেক কোন গুণে ॥২৯১৬২
যেহেন কৰিলো কৰ্ম্ম শুনি শিহুৰয় বোম
জ্ঞাতিক কৰিলো সৰ্বনাশ ।
পৃথিবীৰ ৰাজ্যচয় সমৰে কৰিলো ক্ষয়
নঠৈলোহো পিণ্ড-জল আশ ॥
পিতামহ ধৰ্ম্মবন্ত যুদ্ধ কৰে স্বধৰ্ম্মত
আমি তাক ছদ্মবে বধিলো ।
সম্প্ৰতি তাহান আগে কেনে মুখ দেখাইবোহো
ভাবিতে ভাবিতে হত ভৈলো ॥২৯১৬৩
বৈশম্পায়ন ঋষি পাচে কহে জন্মেজয় আগে
হেন শুনি দেৱ জনাৰ্দন ।
যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক - সম্বোধিয়া বুলিলেক
শুনা দদা স্থিৰ কৰি মন ॥
ইদানিক শোক তুমি দূৰ কৰিয়োক ৰাজ্য
হোৱে যেন উচিত সম্প্ৰতি ।
ভগবন্ত ব্যাসদেৱ যি কহি আছয় কথা
তাক কৰিয়োক মহামতি ॥ ২৯১৬৪

দেখা ইটো বিপ্ৰচয় তযু ভ্ৰাতৃ চতুৰ্ভুজ
সৰ্বদায় আছন্ত উপাসি ।
যেন নৰে উষ্য পাই মেঘক আহ্বান কৰে
শীত্ৰে বৃষ্টি কৰিয়োক আসি ॥
সেহিমতে তোমাসাক সকলোৱে বাঞ্ছা কৰে
সমস্তৰে পুৰিয়োক মন ।
হতশেষ ৰাজ্য যত আসিয়া আছয় এথা
দেখা তুমি প্ৰতি জনে জন ॥ ২৯১৬৫
তোমাৰ দেশস্থ লোক আসি সবে আছা যত
তযু প্ৰিয়া দেখো দ্ৰৌপদীৰ ।
সকলৰ প্ৰীতি সাধি চিত্ত দূঢ় কৰিয়োক
বাখিয়োক বচন ঋষিৰ ॥
পাচে বৈশম্পায়ন মুনি কহে জন্মেজয় আগে
শুনা ৰাজ্য কহিবো সকলে ।
কৃষ্ণৰ ব্যাসৰ যত প্ৰবোধ শুনিয়া বাণী
তযু পিতামহ মহাবলে ॥ ২৯১৬৬
প্ৰজাৰ সাধিয়া হিত শোক দুখ আছে যত
দূৰ কৰি ভৈলা স্বস্থ মন ।
নিজ নগৰক লাগি যাইবে চিত্ত কৰিলেক
সম্বুধি সঙ্গৰ যত জন ॥
যতেক নৃপতিগণ ৰাজ্যৰ সঙ্গত আছে
বিপ্ৰগণ আছে যত যত ।
যেন চন্দ্ৰমাক বেঢ়ি নক্ষত্ৰে কৰয় গতি
ৰাজ্যয়ে চলিলা সেহিমত ॥২৯১৬৭
শুনিয়োক সৰ্বজন পুণ্য কথা ভাৰতৰ
অৱগতে পাতক পলাই ।
পুণ্য সাধা অভ্যুদয় কৃষ্ণত ভকতি হয়
অন্তে বৈকুণ্ঠত লোৱা ঠাই ॥
তপ জপ যজ্ঞ দান গঙ্গা আদি তীৰ্থ স্নান
ইহাৰা অৱগে সবে মিলে ।
ইটো গৃহবাসচয় এৰি ভজা কৃপাময়
দেখা আহু যায় তিলে তিলে ॥ ২৯১৬৮
ভক্তৰ দাস্যত হৰি বৈকুণ্ঠকো পৰিহৰি
বাখিয়া কুৰু পাচে পাচে ।

দীন দায়াল দেব ভকত বৎসল স্বামী
 তাস্ত বিনে কোন দেব আছে ॥
 ভকতৰ দেখি দুখ প্রভুৰ নাহিকে স্থখ
 দেখা যুধিষ্ঠিৰত প্রমাণ ।
 তাহাৰ মনৰ শোক দূৰ কৰাইবাক লাগি
 কহিলাহা নানা দিব্যজ্ঞান ॥২৯১৬৯
 হেন হৰি নভজিয়া নিশ্চিন্ত আছস কেনে
 যমে তৈতে আছে বাট চাই ।
 য়েবে আয়ু যাই নষ্ট যমদূতে আসি কষ্ট
 দিবে নৰ্ক ভুঞ্জাইবে সদায় ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণে শুনিয়োক সৰ্ব্বজনে
 কৃষ্ণপদে ভজা নিষ্ট কৰি ।
 নষ্ট হুইব পাপচয় এৰাইবা যমৰ ভয়
 নিবন্তৰে বোলা হৰি হৰি ॥ ২৯১৭০

—*—

পাণ্ডবসকলৰ হস্তিনাপুৰলৈ গমন
 ঋষুৰী
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ বায় ।
 ব্রাহ্মগগনক পাই ॥
 নানাবিধ দিয়া দান ।
 সবাবে পূৰ্বিলা মন ॥ ২৯১৭১
 সেৱিলেক নত্ৰ হুই ।
 শিবেৰে মহীক ছুই ॥
 বিপ্ৰে দিলা আশীৰ্বাদ ।
 যায়ে ৰাজা অপ্ৰমাদ ॥ ২৯১৭২
 বিপ্ৰতে মেলানি কৰি ।
 পাচে নৰ বথে চড়ি ॥
 বথৰ ঘোড়শ ঘোঁৰা ।
 বায়ু তাৰ নোহে জোৰা ॥ ২৯১৭৩
 নানা চিত্ৰে ৰিচিক্ৰিত ।
 বথখান বিপৰীত ॥

ভাটগণে চতুৰ্ভিত্তি ।
 বেঢ়িয়া কৰয় স্তুতি ॥ ২৯১৭৪
 বথখান শুক্লবৰ্ণ ।
 দেখিয়া মোহয় মন ॥
 হেন বথে পায়োসাৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ॥ ২৯১৭৫
 ভীমোয়ো সাৰথি ভৈলা ।
 বাবজৰী হাতে লৈলা ॥
 শুক্লবৰ্ণ আত চিত্ৰে ।
 অৰ্জুনে ধৰিলা ছত্ৰ ॥ ২৯১৭৬
 দেখা শুক্ল মেঘগণ ।
 শোভে আকাশত যেন ॥
 সেহিমতে নৃপতিৰ ।
 ছত্ৰে প্ৰকাশয় শিৰ ॥ ২৯১৭৭
 নকুল সহদেৱ দুই ।
 চামৰ ব্যজন লই ॥
 শোভন চামৰ ধ্বত ।
 কৰি আছে অলঙ্কৃত ॥ ২৯১৭৮
 পাঞ্চে ভাই একে বথে ।
 চলি যাস্ত ৰাজপথে ॥
 সাত্যকি সহিতে হৰি ।
 হেমময় বথে চড়ি ॥ ২৯১৭৯
 চলি যাস্ত পাচে পাচে ।
 কাচি পাৰি বীৰ কাচে ॥
 যুধিষ্ঠিৰ কৰি আগ ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ মহাভাগ ॥ ২৯১৮০
 গান্ধাৰীক সঙ্গে কৰি ।
 চতুৰ্দোলে যাস্ত চড়ি ॥
 কুন্তী কৃষ্ণ মুখ্য কৰি ।
 কোঁৱৰৰ যন্ত নাৰী ॥ ২৯১৮১

স্বকী স্বকী বধে চৰি।
 চলি যাস্ত দবদৰি ॥
 হয় হস্তী অপৰ্য্যস্ত।
 বধে চলে অসংখ্যাত ॥২৯১৮২
 পদাতিৰ লেখা নাই।
 জুমে জুমে চলি যায় ॥
 কতো হস্তী ঘোঁৰে-বধে।
 হস্তিনাপুৰৰ পথে ॥২৯১৮৩
 যাস্ত সবে বৈজ্ঞ কৰি।
 শোভা কৰে শাৰী শাৰী ॥
 চতুৰ্দ্দিশে শুনি বোল।
 কৰি যাই মাত বোল ॥২৯১৮৪
 শুনা সবে নৰ নাৰী।
 কথা ইটো পুণ্যকাৰী ॥
 শ্ৰৱণে মিলয় স্তুত।
 দূৰ হোৱে মন ছুত ॥২৯১৮৫
 হৰি বিনে বন্ধু নাই।
 তান নাম ফুৰা গাই ॥
 দেখা যত গৃহ-বাৰী।
 সকলে অনর্থকাৰী ॥২৯১৮৬
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা ধন জন।
 জানা সবে অকাৰণ ॥
 মৰি যাইবা একেশ্বৰে।
 ধন জন নিবস্তবে ॥২৯১৮৭
 ইঠাইতে থাকিবো পৰি।
 যাতনা ভুঞ্জাইবে ধৰি ॥
 বুজি সবে উচ্চ কৰি।
 মঘনে ঘুমিয়ো হৰি ॥২৯১৮৮

হস্তিনাপুৰত পাণ্ডৱৰ সমাদৰ

পদ

এহিমতে সসৈন্যে সহিতে পাণ্ডুগণ।
 হস্তিনাপুৰক লাগি কৰিলা গমন ॥
 এহি কথা নগৰ নিবাসী যত জনে।
 পাণ্ডৱ আসিল বুলি শুনিলা শ্ৰৱণে ॥২৯১৮৯
 পৰম আনন্দ মন ভৈলেক সবাৰ।
 ৰাজমাৰ্গ নগৰ কৰিলা জাতিকাৰ ॥
 দিব্য ঘট প্ৰদীপ থৈলেক শাৰী শাৰী।
 কদলী পুতিয়া আম ডালি দিলা আৰি ॥২৯১৯০
 থানে থানে পুতিলেক ধ্বজ যে তোৰণ।
 এহিমতে নগৰক কৰিলা শোভন ॥
 দিব্য শুল্ক মালা আৰি থৈলেক প্ৰচুৰ।
 অগৰু ধূপৰ গন্ধে মোহে বহু দূৰ ॥২৯১৯১
 থানে থানে স্তম্ভবী ৰমণী কন্যাগণ।
 গৌৰবৰ্ণ স্তলক্ষণী দেখিতে শোভন ॥
 কাষে হেম ঘট আতি দেখি জাতিকাৰ।
 মঙ্গলৰ দ্ৰব্য লৈয়া পাবয় জোকাৰ ॥২৯১৯২
 সূহৃদ সহিতে পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই।
 আপুন নগৰে পাচে প্ৰৱেশিলা যাই ॥
 যেতিয়কণে নগৰত ভৈলেক প্ৰৱেশ।
 নগৰৰ প্ৰজাৰ মাগিল উসমিস ॥২৯১৯৩
 দেখিবাক লাগি সবাহানে ভৈল চিত।
 বসন ভূষণ আনি চড়াইলা গাৱত ॥
 লাস বেশ কৰি কোটি কোটি প্ৰজাগণ।
 যুদ্ধিষ্ঠিৰ সমে দেখিলাহা পাঞ্চ জন ॥২৯১৯৪
 আসিল পাণ্ডৱ হেন শুনি কন্যাগণ।
 আনন্দে দ্ৰৱিল চিত্ত হৰাইল চেতন ॥
 পিন্ধি নেতশাৰী লৈলা কৰ্ণত কুণ্ডল।
 বহু অলঙ্কাৰে গাৱ কৰে ঝলমল ॥২৯১৯৫

শিখত সিন্দূৰ খোপা বান্ধি উচ্চ কৰি ।
 মালতীৰ চাকি পিঙ্কি বঞ্জিলেক বৰি ॥
 এহিমতে কাচি পাৰি গৃহে চড়িলন্ত ।
 কন্যাৰ ভৰত যেন গৃহ ভাগি যাস্ত ॥ ২৯১৯৬
 তাহাত চড়িয়া সবে নিহালিয়া চাই ।
 চাহন্তে চাহন্তে যেন তৃপ্তি নপায় ॥
 হেন দেখি সখীগণে চাহি অন্যোঅন্যে ।
 পাঞ্চ ভাইক প্রশংসা কৰয় ঘনে ঘনে ॥ ২৯১৯৭
 ধন্য ধন্য স্নভাগিনী দ্রুপদহুতি ।
 আতি পতিব্রতা পাঞ্চ ভাই বিবাহিতা ॥
 পাঞ্চ স্বামী শুশ্রূষা কৰয় ভাগ্যবতী ।
 বশিষ্ঠৰ ভাৰ্য্যা যেন দেখি অক্লান্তী ॥ ২৯১৯৮
 ব্রত উপবাসে যিটো মনত বাঙ্ছিল ।
 সিসব বাঙ্ছনি সারশেষে সিঙ্কি পাইলা ॥
 তোমাৰ সমান কেহো নাহি ভাগ্যবতী ।
 পাঞ্চ ত্ৰৈলোক্য পুৰুষক লভি আছা পতি ॥ ২৯১৯৯
 এহিমতে নগৰ নিবাসী কন্যা যত ।
 অন্যোঅন্যে দ্রৌপদীত প্রশংসা কবন্ত ॥
 এহিমতে কথামাতে নগৰ কল্লোল ।
 হাত মেলি প্রজা যেন পাইল স্বৰ্গকোল ॥ ২৯২০০
 প্রজাক নিহালি বাজা চাহে চতুৰ্দ্দিশ ।
 পাচে মন্দিৰত গৈয়া ভৈলন্ত প্রবেশ ॥
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী গৈয়া পাচে বসিলা আৰবি ।
 নানা প্ৰীতি বাক্যচয় বুলিলা সাদৰি ॥ ২৯২০১
 ধন্য ধন্য বাজা বাজ্য পাইলা অবিকলে ।
 ধৰ্ম্মৰ কাৰণে আৰো নিজ বাহুবলে ॥
 পৰম আনন্দ মন ভৈলেক আমাৰ ।
 ধন্য বাজা যুধিষ্ঠিৰ পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥ ২৯২০২
 শতক বৎসৰ হৌক তোমাৰ কল্যাণ ।
 বাজা হুয়া ধৰ্ম্মে প্রজা কৰাহা পালন ॥

ইন্দ্রে যেন স্বধৰ্ম্মেৰে দেৱক পালয় ।
 তুমি সেহিমতে পালিয়োক মহাশয় ॥ ২৯২০৩
 পাচে বিপ্রগণে কৰিলেক বেদনাদ ।
 নৃপতিক দিলা কোতুহলে আলীৰ্বাদ ॥
 কৰযোৰে গ্ৰহণ কৰিলা নৃপবৰ ।
 আত হস্তে পশিলেক গৃহ অভ্যন্তৰ ॥ ২৯২০৪
 দেৱৰাজ সম গৃহ প্রকাশে শোভন ।
 মণি মৰকত স্তম্ভ খচিত বতন ॥
 অভ্যন্তৰে দেৱতাক কৰিলা পূজন ।
 গন্ধ পুষ্প মালা দিলা অনেক বতন ॥ ২৯২০৫
 পাচে গৃহ হস্তে বাজ ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ ।
 দেখিলাহা বিপ্রগণ পৰম স্তম্ভৰ ॥
 দেখি বিপ্রগণে পাচে গৈলা আগবাঢ়ি ।
 আলীৰ্বাদ কৰো বুলি ধৰিলা আৰবি ॥ ২৯২০৬
 সি বেলাত নৃপতিক দেখিতে শোভন ।
 চন্দ্রমা উদিত যেন নিৰ্ম্মল গগন ॥
 তাৰাগণে আৰবি কৰয় যেন কান্তি ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাজা সেহিমতে প্রকাশন্তি ॥ ২৯২০৭
 বিপ্রসকলক বাজা পূজি বিধিৱতে ।
 নমস্কাৰ কৰিলেক হুয়া অৱনতে ॥
 গো বস্ত্ৰ স্তব্ধক কৰিলেক দান ।
 নানা ভাৱে সবাহাকো কৰিলা সন্মান ॥ ২৯২০৮
 বিপ্রগণে বেদ পঢ়িলেক উচ্চৈঃস্বৰে ।
 পৰম আনন্দ পাইলা শুনি নৃপবৰে ॥
 আত হস্তে চুন্দুতি শঙ্খৰ ভৈলা নাদ ।
 জয় জয় কৰি প্রজা হুয়া নিশব্দ ॥ ২৯২০৯

চাৰীক বাক্স বধ

আত অনন্তৰে কথা শুনা জন্মেজয় ।
 বিপ্রকপে বাক্সেক আসিল নিৰ্ভয় ॥

নামত চাৰ্ব্বাক ইটো দুৰ্য্যোধন সখি ।
 কবত ত্ৰিদেশ মাথে ময়ূৰৰ পাখি ॥ ২৯২১০
 ছদ্মৰূপ ধৰি পাচে বান্ধস দুৰ্জ্জন ।
 বিপ্ৰৰ মধ্যত গৈয়া ভৈলা উপসন ॥
 পাণ্ডৱক নিন্দা কৰিবাক ভৈলা চিত্ত ।
 কেহো নোপোছয় তভো কৰিলা বিদিত ॥ ২৯২১১
 চাৰ্ব্বাক বদতি কথা শুনা কুন্তীহৃত ।
 দেখা এহি বিপ্ৰে কহি আছয় মোহোত ॥
 পৃথিৱীত তুমি সে কুৎসিত নৰপতি ।
 সকলো জ্ঞাতিক বণে বধিলা সম্প্ৰতি ॥ ২৯২১২
 বন্ধুক বধিলা ইটো ৰাজ্য লাগে কিক ।
 জানা মহাৰাজা তোমাসাৰ ধিক ধিক ॥
 বান্ধৱ গুৰুক বধি ৰাজ্যে নাহি কাজ ।
 কিসক লাগিয়া তুমি জীয়া মহাৰাজ ॥ ২৯২১৩
 হেন নিন্দা বাক্য পাচে শুনি অশ্বৰৰ ।
 সমস্তে বিপ্ৰৰ ক্ৰোধে কাম্পে কলেবৰ ॥
 দুৰ্জ্জনৰ বাক্যে হৃদয়ক বিদাৰিলা ।
 দুঃসহ ক্ৰোধত গালি পাৰিবাক লৈলা ॥ ২৯২১৪
 বিপ্ৰগণ সমে যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি ।
 লজ্জা পায় সৰাহানে থাকিলা নমাতি ॥
 পাচে নত্ৰ জয়া ৰাজ্য বিপ্ৰত বদতি ।
 মোহোত প্ৰসন্ন তোৰা জয়োক সম্প্ৰতি ॥ ২৯২১৫
 অল্প দিন মাত্ৰ ভৈল শোক গুচিবাৰ ।
 তথাপিতো মোক কেনে কৰাহা ধিকাৰ ॥
 বৈশম্পায়নে বোলে আবে শুনা নৰেশ্বৰ ।
 হেন যদি মিনতি কৰিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৯২১৬
 ব্ৰাহ্মণে শুনিয়া বোলে আশীষ বচন ।
 তোমাসাৰ শ্ৰী.হোক জানা সৰ্ব্বক্ষণ ॥
 ইসব বচন আমি কেহো বোলা নাই ।
 কৈব হস্তে ইটো দুৰ্জ্জ আছিল তযু ঠাই ॥ ২৯২১৭

এহি বুলি বিপ্ৰগণে ধ্যান কৰি চাইলা ।
 চাৰ্ব্বাক বান্ধস বুলি মনে গুণি পাইলা ॥
 বিপ্ৰগণে বোলে শুনা পাণ্ডৱ কুমাৰ ।
 বিপ্ৰ নোহে জানা ইটো চাৰ্ব্বাক অশ্বৰ ॥ ২৯২১৮
 দুৰ্য্যোধন সমে আৰ আছে মিত্ৰবতি ।
 সি কাৰণে তোমাক নিন্দয় মন্দমতি ॥
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ সাধি হিত কাজ ।
 সি কাৰণে আইল দুৰ্জ্জ তোমাৰ সমাজ ॥ ২৯২১৯
 এতেকে নৃপতি আত কিছো শঙ্কা নাই ।
 কল্যাণে থাকিয়ো তুমি সমে পাণ্ডো ভাই ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে মহাৰায় ।
 পাচে যেন ভৈল কথা শুনা অভিপ্ৰায় ॥ ২৯২২০
 অশ্বৰক লাগি বিপ্ৰ ক্ৰোধত জ্বলিলা ।
 জ্বলাৰ কৰিয়া পাচে অশ্বৰ বধিলা ॥
 ইন্দুবজ্জ পৰি যেন বৃক্ষ ভৈল দগ্ধ ।
 সেহিমতে বান্ধসক বিপ্ৰে কৈলা বধ ॥ ২৯২২১
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য আনন্দ লভিলা ।
 পাণ্ড অৰ্ঘ্যে ধনে বভ্ৰে দ্বিজক পূজিলা ॥
 ৰাজ্যৰ পূজাত ঋষিসব তুষ্ট ভৈলা ।
 প্ৰশংসিয়া আপুনাৰ গৃহে চলি গৈলা ॥ ২৯২২২
 পাইলা হৰ্ষ যুধিষ্ঠিৰ সমে পাণ্ডুগণে ।
 আনন্দ লভিলা সবে ইফঁ আপ্ত জনে ॥
 আত অনন্তৰে কথা শুনা জন্মেজয় ।
 কৃষ্ণৰ মনত কিছো লাগিল সংশয় ॥ ২৯২২৩
 দদা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মবন্ত শিষ্ট লোক ।
 বান্ধসৰ বাক্যে জানো লভিলেক শোক ॥
 এহি কথা কৃষ্ণদেৱে মনত ভাবিলা ।
 শোক গুচাইবাক লাগি ৰাজ্যক বুলিলা ॥ ২৯২২৪
 শ্ৰীকৃষ্ণ বদতি শুনা কুন্তীৰ নন্দন ।
 ইটো পৃথিৱীত দেখা কৰ্ত্ত বিপ্ৰগণ ॥

তাহান চৰণে মই কৰোঁহো বন্দন ।
 পাশ্চ অৰ্ঘ দিয়া নিতে কৰোঁহো পূজন ॥ ২৯২২৫
 জানা দদা তোমাসাত কৰিবো নিষ্ঠতা ।
 ইটো পৃথিৱীত জানা বিপ্ৰেমে দেৱতা ॥
 ব্ৰহ্মক জানয় শাস্ত্ৰৰ ৰে জানে মীতি ।
 অল্প তুতি মাত্ৰে তুষ্টি হয় সম্প্ৰতি ॥ ২৯২২৬
 ইটো বিপ্ৰগণে দেখা বহিছে অশুৰ ।
 ইহাৰ কাহিনী কহো শুনাহা পূৰ্বৰ ॥
 পূৰ্বৰ সত্যযুগে ইটো চাৰ্বাক ৰাক্ষসে ।
 বদৰিকাশ্ৰমে গৈলা তপ অভিলাষে ॥ ২৯২২৭
 ঘোৰ তপ কৰিলেক অনেক বৎসৰ ।
 তুষ্টি হুয়া পাচে দেখা দিলা সৃষ্টিকৰ ॥
 চাৰ্বাকক পিতামহে বুলিলা উত্তৰ ।
 তোৰ তপ দেখি আমি তুষ্টি ভৈলো বৰ ॥ ২৯২২৮
 যিবা বৰ লাগে তোক লৈয়োক এখন ।
 হেন শুনি ৰাক্ষসে মাতিলা তেতিক্ষণ ॥
 যদি সৃষ্টিকৰ তুমি মোক দিয়া বৰ ।
 সংসাৰত প্ৰাণী যত আছে নিৰন্তৰ ॥ ২৯২২৯
 কাতো হস্তে মোৰ ভয় যেন নোপোজয় ।
 এহি বৰ প্ৰভু মোক দিয়োক নিশ্চয় ॥
 এহি হোক বুলি বৰ দিলা প্ৰজাপতি ।
 কিন্তু বৰ ছিত্ৰ কহো শুনিয়ো সম্প্ৰতি ॥ ২৯২৩০
 যেতিক্ষণে বিপ্ৰক কৰম অপমান ।
 তেতিক্ষণে জান তোৰ হৈবেক নিৰ্যাণ ॥
 বৰ দিয়া নিজস্থানে ব্ৰহ্মা চলি গৈলা ।
 শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ পাচে যেন ভৈলা ॥ ২৯২৩১
 বৰ পাই তাহাৰ দুগুণে বল ভৈলা ।
 দেৱতাগণক হিংসা কৰিবাক লৈলা ॥
 অশুৰত হস্তে দেৱে বৰ ভয় পাইলা ।
 সবে মিলি ব্ৰহ্মাৰ নিকটে চলি গৈলা ॥ ২৯২৩২

দেৱগণ বদতি শুনিয়ো সৃষ্টিকৰ ।
 আমাৰ যেন মহা ভৈল অশুৰ ॥
 চাৰ্বাক ৰাক্ষসে তোমাসাত বৰ পাই ।
 আমাৰ কৰিলে সিটো অনেক বিলাই ॥ ২৯২৩৩
 তাত হস্তে কেনে বন্ধা পৰো দেৱগণ ।
 ইহাৰ উপায় তুমি কৰিয়ো এখন ॥
 দেৱৰ শুনিয়া হেন বচন বিধাতা ।
 বোলে দেৱগণ কিছো নকৰিষা চিন্তা ॥ ২৯২৩৪
 যেতিক্ষণে তাক মই দেওঁ বৰ দান ।
 তেতিক্ষণে তাৰ যুত্ব কৰিছো বিধান ॥
 পৃথিৱীত দুৰ্য্যোধন হইবেক নৃপতি ।
 তান সঙ্গে ৰাক্ষসে কৰিব মিত্ৰৱতি ॥ ২৯২৩৫
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি যেখনে বধ যাইব ।
 তাৰ হিত চিন্তি ইটো বিপ্ৰক হিংসিব ॥
 বিপ্ৰৰ হুকাৰ লাগি মৰিব দুৰ্জন ।
 ভয় পৰিবৰি স্বস্থ হুয়ো দেৱগণ ॥ ২৯২৩৬
 এহিমতে ব্ৰহ্মায়ে দেৱক সম্বোধিলা ।
 দেৱগণো পাচে স্বকী থানে চলি গৈলা ॥
 সেহিটো চাৰ্বাক ইটো সদা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ব্ৰাহ্মণৰ শাপে মৰি গৈলা যমপুৰ ॥ ২৯২৩৭
 এতেকতে সদা তব শোক মুযুৰাই ।
 পূৰ্বাপৰ কথা মই কহিলো বুজাই ॥
 স্বধৰ্ম্মত থাকি সিটো যত ক্ষত্ৰী লোক ।
 যুদ্ধ যন্ত্ৰে স্বৰ্গে গৈলা মুযুৰাই শোক ॥ ২৯২৩৮
 ধৈৰ্য্য ধৰি যিটো কাৰ্য্য কৰিবে লাগয় ।
 তাহাক কৰিয়ো যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥
 শত্ৰুক বধিয়া প্ৰজা কৰাহা বন্ধন ।
 ব্ৰাহ্মণক নিতে নিতে কৰাহা অৰ্চন ॥ ২৯২৩৯

যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্যাভিষেক

কৈশিকপায়ন বদতি শুনিয়ো নবেশ্বৰ ।
 তযু পিতামহ যেন দ্বিতী পুৰন্দৰ ॥
 বন্ধু ৰাজ্যৰ আৰে শোক দূৰে গৈল ।
 আপুনাৰ হিত কাৰ্য্য চিন্তিবাক লৈল ॥ ২৯২৪০
 কৃষ্ণে বুলিলেক দদা শুনিয়ো নৃপতি ।
 অভিষেক কাল আসি ভৈল উপস্থিতি ॥
 ৰাজ্য অভিষেক হোক আসা বাহিৰক ।
 কৃষ্ণৰ বচনে যুধিষ্ঠিৰ আসিলেক ॥ ২৯২৪১
 বাহিৰে আসিয়া পাচে পূৰ্বমুখ ভৈলা ।
 বত্ৰময় সিংহাসনে উঠিয়া বসিলা ॥
 ৰাজ্যৰ আগত এক সূৰ্ণ আসনে ।
 সাত্যকি সহিতে বসিলন্ত নাৰায়ণে ॥ ২৯২৪২
 নৃপতিক মধ্য কৰি ভীম যে অৰ্জুনে ।
 বসিলেক দুয়ো দিব্য বত্ৰৰ আসনে ॥
 গজদন্তে নিৰ্ম্মি আছে দিব্য সিংহাসন ।
 বতনে খচিত আতি দেখিতে শোভন ॥ ২৯২৪৩
 হেন আসনত দুয়ো মাদ্ৰীৰ কুমাৰে ।
 কুন্তী সমে তিনিয়ো বসিলা একেতৰে ॥
 স্বধৰ্ম্ম ব্ৰাহ্মণ ধোম্য আৰু বিভুৰ ।
 তাহাত বসিলা তিনি আসনে স্বৰ্ণৰ ॥ ২৯২৪৪
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি আসিলা সেহি থানে ।
 অৱশিষ্ট কোঁৱৰ আছিল যতমানে ॥
 সবে আসি স্বকী স্বকী আসনে বসিলা ।
 সঞ্জয় সহিতে গান্ধাৰীয়ো আসি ভৈলা ॥ ২৯২৪৫
 তাত পাচে যুধিষ্ঠিৰে কৰিয়া আচান্ত ।
 মঞ্জলৰ দ্ৰব্য সমস্তকে স্পৰ্শিলন্ত ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰীসকলে ধোম্যক আগ কৰি ।
 নিকটে বসিলা মঞ্জলৰ দ্ৰব্য ধৰি ॥ ২৯২৪৬

যুগ্মিকাৰ সূৰ্ণৰ আৰো বজতৰ ।
 নানা ৰঙে নিৰ্ম্মিলেক ঘট নিবস্তৰ ॥
 পঞ্চ পল্লবক দিয়া থৈলা শাৰী শাৰী ।
 পূৰ্ণ কৰি দিয়া আছে স্নগন্ধিত বাৰি ॥ ২৯২৪৭
 তাত্ৰ সূৰ্ণৰ বজতৰ যুগ্মিকাৰ ।
 পূৰ্ণকুন্ত কৰি তাৰ থৈলেক বিস্তৰ ॥
 সমিধ পলাশ যজ্ঞকাষ্ঠ নিবস্তৰ ।
 স্ৰুগ স্ৰুগ কৰি তাত থৈলেক তাত্ৰৰ ॥ ২৯২৪৮
 সূৰ্ণে ভূষিত এক শঙ্খ বিতোপন ।
 যজ্ঞৰ স্থানত তাক কৰিলা স্থাপন ॥
 কৃষ্ণৰ আদেশে পাচে ধোম্য পুৰোহিত ।
 বেদিকা নিৰ্ম্মিলা আতি কৰিয়া শোভিত ॥ ২৯২৪৯
 বিধিৱতে তাত নিয়া অগ্নিক থাপিলা ।
 তাহাৰ সমীপে এক মণ্ডল নিৰ্ম্মিলা ॥
 মণ্ডলৰ উপৰত দিলা ভদ্ৰাসন ।
 তাহাতে পাৰিলা ব্যাত্ৰ চৰ্ম্ম বিপোতন ॥ ২৯২৫০
 যুধিষ্ঠিৰ দ্ৰৌপদীক বৈসালে তাহাত ।
 হৰন কৰিলা ধোম্যে তাহাৰ আগত ॥
 আসনৰ উঠি আসি প্ৰভু চক্ৰপাণি ।
 পূজিত শঙ্খক হস্তে তুলি লৈলা আনি ॥ ২৯২৫১
 শঙ্খৰ উদকে যুধিষ্ঠিৰ দ্ৰৌপদীক ।
 বিধিৱতে ৰাজ্যক কৰিলা অভিষেক ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ সমে পাণ্ডৱৰ চাৰি ভাই ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী যত আনো আছে সেহি ঠাই ॥ ২৯২৫২
 পাচে কৃষ্ণে পাণ্ডৱ শঙ্খৰ উদকে ।
 সেহি জলে অভিষেক কৰিলা সবাকে ॥
 অভিষেক হুয়া সবাহানে ভৈলা মুখ ।
 হৰিষিত সম চন্দ্র তুল্য ভৈল মুখ ॥ ২৯২৫৩
 হেন দেখি প্ৰজাৰ মিলিল মহানন্দ ।
 পণ্ড আনক বাবে দুৰ্দ্ভুজ শৱন ॥

দশোদিশে প্রজামানে ঘোষে জয় জয়।
 চাপৰি বজাৰে কেহো আনন্দে নাচয় ॥ ২৯২৫৪
 পুৰনাবীগণে দেই উকলি জোকাৰ।
 আনন্দৰ বোলে পাইল স্বৰ্গৰ দুৱাৰ ॥
 আত অনন্তৰে পাচে ধৰ্ম্মৰ নন্দন।
 ব্রাহ্মণগণক আনি কৰয় পূজন ॥ ২৯২৫৫
 গাৱে গাৱে দিলা বাজা প্রচুৰ দক্ষিণা।
 মনতুষ্টে আশীৰ্বাদ দিলা প্রতিজ্ঞনা ॥
 উচ্চ কৰি বিপ্রগণে দিলা আশীৰ্বাদ।
 শুনি মনোনীত যেন বাজহংস নাদ ॥ ২৯২৫৬
 বিপ্রগণে আনন্দে বাজাক প্রশংসিল।
 ধন্য যুধিষ্ঠিৰ তোমাসাৰ বাহুবল ॥
 শত্ৰুগণ জিনি বাজ্য লভিলাহা তুমি।
 তাক দেখি পৰয় আনন্দ পাইলো আমি ॥ ২৯২৫৭
 ভীম ধনঞ্জয় দুয়ো মাত্ৰীৰ কুমাৰ।
 ঘোৰ সংগ্রামক জিনি ভৈলেক নিস্তাৰ ॥
 ধন্য মহাবাজা তোমাসাৰ পাঞ্চ ভাই।
 আনন্দ লভিলো তোমাসাক দেখা পাই ॥ ২৯২৫৮
 আগন্তুক কাৰ্য্য তুমি আপুনি কৰিয়ো।
 গৃহে চলি যাওঁ আমাসাক আজ্ঞা দিয়ো ॥
 এহি বুলি বিপ্রগণ গৃহে চলি গৈলা।
 শুনা জন্মেজয় আতপৰে যেন ভৈলা ॥ ২৯২৫৯
 মন্ত্ৰীগণ নিগদতি শুনা মহাবাজ।
 যি কৰ্ম্ম কৰিলা মানে সবে ধন্য কাজ ॥
 তব ভ্রাতৃগণ পৰাক্ৰমী মহামানী।
 হেন বীৰগণ কৈত নতু দেখি শুনি ॥ ২৯২৬০
 মন্ত্ৰীৰ বচন শুনি বাজা যুধিষ্ঠিৰ।
 হাসি হাসি তাসন্ধাক দিলন্ত উত্তৰ ॥
 শুনियो অমাত্যগণ মোহোৰ বচন।
 তুমিসৰ সহিতে আতৰ বিপ্রগণ ॥ ২৯২৬১

সত্যে বা অসত্যে গুণ বথানা আমাৰ।
 যাতে অনুগ্রহ ভাৱ আছে তোমাসাৰ ॥
 আৰো কহো দেখা ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপবৰ।
 আমাসাৰ পিতৃ ইটো দেৱ সমসৰ ॥ ২৯২৬২
 যেনমতে ইহান সদায়ে হোৱে শ্ৰীতি।
 আজ্ঞা পালি তুমি আমি থাকিবো সম্প্ৰতি ॥
 শুনা মন্ত্ৰীগণ কহো ইহাৰ কাৰণ।
 ঘোৰ সংগ্রামত বধিলোহো জ্ঞাতিগণ ॥ ২৯২৬৩
 তাসন্ধাৰ শোকে ময়ো গৈলো হস্তে মৰি।
 এহিসে কাৰণে আৱে আছে প্রাণ ধৰি ॥
 আলাস এৰিয়া কৰিবোহো শুশ্ৰূষণ।
 জানিবা সদায়ে আমাঠেৰ এহি মন ॥ ২৯২৬৪
 আৰো কহো শুনিয়োক মন্ত্ৰী যে সমূহ।
 যদি তোমাসাৰ মোত আছে অনুগ্রহ ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতিৰ পূৰ্বে যেন থানে।
 আজ্ঞা প্রাজ্ঞা আচৰি আছিলি বিদ্যমানে ॥ ২৯২৬৫
 সম্প্ৰতিয়ো সেহিমতে থাকিবা সতত।
 নিশ্চয়ে কহিলো এহি মোৰ অভিমত ॥
 এহে জগতৰ নাথ জানা সৰ্বজন।
 তুমি আমি যত দেখা ইহানে অধীন ॥ ২৯২৬৬
 মোৰ এহি বাক্য মনে বাখিবা সতত।
 নিশ্চয় কৰিয়া কহিলোহো তোমাসাত ॥
 পিতৃত অনুজ্ঞা কৰি চলিয়ো এখন।
 মোত হুধিবাৰ আৰ নাহি প্ৰয়োজন ॥ ২৯২৬৭
 আত অনন্তৰে শুনা পাণ্ডৱৰ নাতি।
 কনিষ্ঠ ভীমক থৈলা যুৱৰাজ পাতি ॥
 মন্ত্ৰণা কাৰ্য্যত আৰ উপায় চিন্তনে।
 বিচুৰক নিয়োজিলা কুন্তীৰ লন্দনে ॥ ২৯২৬৮
 কৰিবে লাগয় যিটো নলাগে কৰিতে।
 মোহোত সঞ্জয় কৰিবেক প্রতি নিতে ॥

যত যোদ্ধা আছে মানে মোৰ ইটো স্থানে ।
 যাক যিবা লাগে ধন বৃদ্ধি অমুক্ৰণে ॥ ২৯২৬৯
 খাইখাব সামগ্ৰী দিব যাক লাগে যত ।
 নকুলক নিয়োজিলা সেহিসে কৰ্ম্যত ॥
 পৰচক্ৰ আগমনে ছুটক দমনে ।
 এহিসে কাৰ্য্যক নিতে কৰিবে ফাল্গুনে ॥ ২৯২৭০
 ব্ৰাহ্মণে কৰিবে লাগে যিটো কৰ্ম্যচয় ।
 ধৌম্য পুৰোহিত তাক কৰাবে নিশ্চয় ॥
 ৰাজাৰ সমীপে বসি থাকিবে সদায় ।
 সহদেৱক আদেশ কৰিলা মহাৰায় ॥ ২৯২৭১
 যিবা যিবা কাৰ্য্যৰ সামৰ্থ্য যিবা জন ।
 সেহি কাৰ্য্যে নিয়োজন কৈলা তাৱক্ষণ ॥
 বিদুৰ সঞ্জয় আৰো যুযুৎসুক আনি ।
 এসম্বাক যুধিষ্ঠিৰে বুলিলেক বাণী ॥ ২৯২৭২
 তোমৰা তিনিয়ো সৰ্ব্ব কাৰ্য্যত পাৰ্গত ।
 পিতৃৰ লগত লাগি থাকাহা সতত ॥
 সাৱধান হুয়া তিনো থাকিবা সদায় ।
 যেনমতে পিতৃ মোৰ কষ্টক নপায় ॥ ২৯২৭৩
 দেশ নগৰত যিটো আছে প্ৰজাচয় ।
 যাৰ যিবা কাৰ্য্যকেসে কৰিবে লাগয় ॥
 ৰাজাত জনায়া সবে কৰিবা সকলে ।
 মোৰ আজ্ঞা ইটো শুনা তিনি মহাবলে ॥ ২৯২৭৪

জাতিসকলৰ প্ৰেতক্ৰিয়া সম্পাদন

বৈশম্পায়ন ঋষি জন্মেজয়ত কহন্তু ।
 পাচে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা যেন ক'বিলন্তু ॥
 তাহাক কহিবো মই যেন লবে মনে ।
 আলাস এৰিয়া তুমি শুনা সাৱধানে ॥ ২৯২৭৫
 ৰণ মধ্যে বন্ধু যত মৰি স্বৰ্গে গৈলা ।
 তাৰ প্ৰেতকাৰ্য্য মানে কৰাইবে লাগিলা ॥

ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজা পাচে পুত্ৰ সমস্তৰ ।
 প্ৰেতকাৰ্য্য কৰি দান দিলা বহুতৰ ॥ ২৯২৭৬
 গো ভূমি দাসী দাস অমূল্য বতন ।
 দিব্য অলঙ্কাৰ দিয়া ভূজাইলেক অন্ন ॥
 আত অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 দ্ৰোণ ধৃষ্টদ্যুম্ন অভিমন্যু যে কৰ্ণৰ ॥ ২৯২৭৭
 বিৰাট দ্ৰুপদ ঘটোৎকচ বীৰবৰ ।
 আসম্বাক মুখ্য কৰি হুহুদসবৰ ॥
 আৰো দ্ৰৌপদীৰ পঞ্চগুটি তনয়ৰ ।
 নৃপতি কৰাইলা প্ৰেতকাৰ্য্য নিবন্তৰ ॥ ২৯২৭৮
 তাসম্বাৰ উদ্দেশে আনিয়া বিপ্ৰ যত ।
 মন পুৰি দক্ষিণা দিলেক অপৰ্য্যন্ত ॥
 যিসৰ ৰাজাৰ নাহি প্ৰীতি বন্ধুজন ।
 তাসম্বাৰ ছয়া ৰাজা কৰিলা আপুন ॥ ২৯২৭৯
 স্থানে স্থানে পুষ্কৰিণীগণক নিৰ্ম্মিলা ।
 মৃতকৰ উদ্দেশে তাহাকে উছৰ্গিলা ॥
 প্ৰেতকাৰ্য্য কৰি ৰাজা ভৈলা কৃতকৃত্য ।
 মৃতকসবৰ ঋণ হুজিল সমস্ত ॥ ২৯২৮০
 লোকত প্ৰশংসা হুই পালয় প্ৰজাক ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ গান্ধাৰী আউৰ বিদুৰক ॥
 কৌৰৱৰ মন্ত্ৰীচয় আছে যত জন ।
 যথাযোগ্য যুধিষ্ঠিৰে কৰিলা পূজন ॥ ২৯২৮১
 পতি পুত্ৰহীনা নাবী আছিলেক যত ।
 সকলকো প্ৰতিপাল কবয় দায়াত ॥
 দেশত আছয় যত দুখী ভিক্ষীগণ ।
 তাকো ধন দিলা ৰাজা বসন ভূষণ ॥ ২৯২৮২
 যিসবৰ থাকিবাক লাগি নাহি ঘৰ ।
 লোক দিয়া গৃহ সাজি দিয়াইল সৰ্ব্বৰ ॥
 পৃথিৱীক জিনি ঋণ হুজিলা বৈবৰ ।
 পাচে ৰজা বিহাৰ কৰন্ত যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৯২৮৩

আত অনন্তবে কথা শুনা জন্মেজয় ।
 পাচে যি কবিলা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥
 যিটো ত্ৰক্ষাশুৰ পতি কৃষ্ণ নাৰায়ণ ।
 কৰযোৰ কৰি ভুতি বুলিলা বচন ॥ ২৯২৮৪
 হে কৃষ্ণ জগন্নাথ কৰো নমস্কাৰ ।
 ন্যায়বলে পৰাক্ৰমে বুদ্ধিয়ে তোমাৰ ॥
 পিতৃ পিতামহৰ ৰাজ্যক পাইলো মই ।
 পুনৰ্বাৰ প্ৰণামোহো কৃষ্ণ কৃপাময় ॥ ২৯২৮৫
 তুমি পৰমাত্মা এক পুৰুষ প্ৰধান ।
 ভকতৰ গতি তুমি জানা বিদ্যমান ॥
 বহু নাম গুণ প্ৰভু আছয় তোমাৰ ।
 দ্বিজগণে সদা স্তুতি কৰে বাৰম্বাৰ ॥ ২৯২৮৬
 ইটো সংসাৰক তুমি কৰিছা নিৰ্মাণ ।
 সকলো জন্তুত আত্মাকপে অধিষ্ঠান ॥
 কৰোহো প্ৰণাম চৰণত থৈয়া মাথ ।
 মোহোত প্ৰসন্ন হুয়ো দেৱ যদুনাথ ॥ ২৯২৮৭
 আৰো নানা ভুতি কৰিলেক যুধিষ্ঠিৰে ।
 নকৰিলো পদ আৰ বাহুল্যক ভৰে ॥
 নৃপতিৰ স্তুতিত গোবিন্দ তুষ্ট ভৈলা ।
 সভাৰ মধ্যত কৃষ্ণে প্ৰশংসিবে লৈলা ॥ ২৯২৮৮
 সাধু যুধিষ্ঠিৰ মোক কৰিলাহা বশ্য ।
 তুমি সম ভক্ত মোৰ নাহিকে অৱশ্য ॥
 এহিমতে ভুতি নতি কৰিয়া বিস্তৰ ।
 সভা বিসৰ্জিয়া ৰাজ্য গৈলা অভ্যস্তৰ ॥ ২৯২৮৯
 কৃষ্ণ সমে পাচত চলিলা চাৰি ভাই ।
 অভ্যস্তবে গৈয়া সবে ভৈলা এক ঠাই ॥
 পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণ চলি গৈলা নিজ ঘৰ ।
 শুন্যক কথা পাচে আত অনন্তৰ ॥ ২৯২৯০
 যেনে গৈয়া ভিতৰত পাত্ৰিলা সমাজ ।
 চাৰি ভাইক প্ৰশংসা কৰিলা ধৰ্ম্মৰাজ ॥

শুন! ভীম ধনঞ্জয় মাত্ৰীৰ কুমাৰ ।
 মোহোৰ নিমিত্তে দুখ লভিলা আপাৰ ॥ ২৯২৯১
 বনবাসে যত যত আছা দুখ পাই ।
 মোৰ এক মুখে তাক কহন নয়ায় ॥
 সম্প্ৰতি দুৰ্জয় বণে শত্ৰুৰ অন্তত ।
 ক্ষত যে বিক্ষত গাৱে ভৈলা জৰ্জৰিত ॥ ২৯২৯২
 যেন কুপুকম সঙ্গ প্ৰাণী সমস্তয় ।
 অনেক বিপত্তি সদা লভিয়া থাকয় ॥
 মোৰ সঙ্গ সেহিমতে তোৰা চাৰি ভাই ।
 শোক দুখ যত পাইলা কহন নয়ায় ॥ ২৯২৯৩
 দিসব বৃত্তান্ত সম্প্ৰতিয়ো গৈল ক্ষয় ।
 ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা যেন লভিলোহো জয় ॥
 চাৰিয়ো কনিষ্ঠ আৰে মোৰ বোল ধৰা ।
 ভাৰ্য্যায়ে সহিতে এভো সুখ ভোগ কৰা ॥ ২৯২৯৪
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ দেখাহা ওৱাৰি ।
 তাহাৰ উপমা কত কহিতে নপাৰি ॥
 নানা ধৌলিগণ তাত কৰিছে শোভন ।
 থানে থানে লগাই আছে বহুত ৰতন ॥ ২৯২৯৫
 নানাবিধ বস্ত্ৰ আছে ভাণ্ডাবে ভাণ্ডাবে ।
 দাস-দাসীগণ আছে অসংখ্য আপাৰে ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰাজ্যত যে লৈয়া অনুমতি ।
 হেন ঘৰ ভীমক দিলেক নৰপতি ॥ ২৯২৯৬
 যেন ইন্দুদেৱে পাইলা মন্দাৰ পৰ্বত ।
 সিটো গৃহ ভীমেয়ো লভিলা সেহিমত ॥
 যেনমত গৃহ দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ ।
 সেহিমত গৃহ দুঃশাসন কুমাৰৰ ॥ ২৯২৯৭
 ধৌলিৰ গৃহে শাৰী শাৰী কৰে কাশ্টি ।
 আছোক মনুষ্য দেখি দেৱে পাৰে জাশ্টি ॥
 থানে থানে প্ৰকাশয় স্বৰ্ণ ভোৰণ ।
 গৃহ ভৰি ভৰি আছে ধন-ধাত্মগণ ॥ ২৯২৯৮

দাস-দাসীগণ তাত আছয় প্ৰচুব ।
 সেহি গৃহ অৰ্জুনক দিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 যিটো গৃহে প্ৰবেশিলা বীৰ যে ফাল্গুন ।
 দুৰ্ম্মৰ্ষণ গৃহ তাতো কৰি দশ গুণ ॥ ২৯২৯৯
 বতনে খচিত আতি সবে মণিময় ।
 কুৰেবৰ গৃহ যেন জ্বলন্তে আছয় ॥
 আতি দায়াতবে পাচে ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 হেন গৃহ নকুলক দিলেক নিশ্চয় ॥ ২৯৩০০
 দুৰ্ম্মুখৰ গৃহচয় আতি মনোময় ।
 সূৰ্য্যৰ বজতে চিত্ৰে কৰিয়া আছয় ॥
 ধন বহু অনেক আছয় ভৰি পূৰি ।
 তাহাৰ গৃহৰ কৈত নাহি সৰি বৰি ॥ ২৯৩০১
 সূৰ্য্যবী নাৰীৰ সংখ্যা আছয় অনেক ।
 সেহি গৃহ দিলা সহদেৱ কুমাৰক ॥
 কুৰেবে লভিলা যেন পৰ্ব্বত কৈলাস ।
 সিটো গৃহ পায়ী সহদেৱৰ উল্লাস ॥ ২৯৩০২
 যুয়ুৎসু বিদূৰ ধোম্য সূৰ্য্যমা সঞ্জয় ।
 এসম্বয়ে গৈলা চলি আপুন নিলয় ॥
 সাত্যকি সহিতে পাচে দেৱ হৃষীকেশ ।
 অৰ্জুনৰ গৃহে গৈয়া ভৈলন্ত প্ৰৱেশ ॥ ২৯৩০৩
 যেন ব্যাস প্ৰৱেশিয়া পৰ্ব্বত গহবৰ ।
 অৰ্জুনৰ গৃহে সেহিমতে দামোদৰ ॥
 পৰম উৎসুকে তাত কৰিলা ভোজন ।
 আতি স্নেহে নিদ্ৰা কৰিলেক জনাৰ্দন ॥ ২৯৩০৪
 এহিমতে গৃহে গৃহে সবে বঞ্চিত ॥
 ৰাজ্যক উপাসা কৰি সততে থাকন্ত ॥
 ভাৰত কাহিনী ইটো শুনা সৰ্বজন ।
 বৈকুণ্ঠক ঘাইবাৰ ঘাহাৰ আছে মন ॥ ২৯৩০৫
 আজি কালি কৰিয়া আয়ুস বহি যাই ।
 হৰি নভজিয়া কেনে আছা বাটা চাই ॥

হৰি বিনে সংসাৰত নাহিকে তাৰতা ।
 হৰিসে জানিবা সংসাৰৰ পিতা মাতা ॥ ২৯৩০৬
 হৰি নভজিয়া যত্নে ভঞ্জে অমৃত দেৱ ।
 তাত কৰি অজ্ঞ জন নাহিকয় কেৱ ॥
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা সাৰ ।
 আপুনিয়ো তৰা কৰা পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কহে ইমে মোক্ষ কাম ।
 জন্মক সাফলি সবে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ২৯৩০৭

শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শমতে ৰাজ্য সংগঠন

তুলতী

পাচে জন্মেজয় কৰিয়া বিনয়
 খবিত পুছন্ত কথা ।
 পিতামহগণ ৰাজ্যক লভিয়া
 পুত্ৰ কি কৰিলা তথা ॥
 জগতৰ গুৰু দৈৱকী নন্দনে
 কৰিলেক কোন কাৰ্য্য ।
 সিসৰ সম্প্ৰতি অনুগ্ৰহ কৰি
 কহিয়োক মুনিৰাজ ॥ ২৯৩০৮
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনা জন্মেজয়
 যি পুছিল মোৰ আগে ।
 পাণ্ডু পুত্ৰগণে কৃষ্ণ দেৱ সমে
 যি কৰিলা মহাভাগে ॥
 সকলো তোমাত কহিবো সাক্ষাত
 শুনিয়োক মন কৰি ।
 পাচে যুধিষ্ঠিৰে কৰিয়া বিচাৰ
 বাহুদেৱ আত্মা ধৰি ॥ ২৯৩০৯
 চাৰিয়ো বৰ্ণক স্বকী স্বকী স্থানে
 কৰিলেক নিয়োজন ।
 অসংখ্য ব্ৰাহ্মণ আনি ভিমে ভিন্ন
 সূৰ্য্য কৰিলা দান ॥
 প্ৰত্যেক বিপ্ৰত সহস্ৰেক তোলা
 দিয়া পুৰিলেক মন ।

বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ স্বৰ্ণ আপাব
 ধেনু দিলা শতমান ॥ ২৯৩১০
 ধৌম্যক আনিয়া বিধিৰতে দান
 দিলেক মন পুৰিয়া ।
 বিহুৰ গান্ধাৰী বাজা ধৃতবাঞ্ৰ
 তিনিতো বাজ্য অপিয়া ॥
 কুন্তীৰ তনয় আতি শুভনয়
 স্নুথতে তথা বঞ্চিলা ।
 আত অনন্তবে বাজা যুধিষ্ঠিৰে
 কৃষ্ণৰ সন্নীপে গৈলা ॥ ২৯৩১১
 দিব্য মণিময় বতনে বঞ্জিত
 হেনয় খাটত চৰি ।
 সদানন্দময় দৈবকী তনয়
 আছয় শয়ন কৰি ॥
 নব মেঘ সম তনু প্ৰকাশয়
 কোটি সূৰ্য্য সম জ্বলে ।
 দিব্য আভৰণ ভূষিত শৰীৰ
 কৰ্ণত কুণ্ডল দোলে ॥ ২৯৩১২
 গাৰে পীতবস্ত্ৰ কৰয় প্ৰকাশ
 মেঘত যেন বিজুলী ।
 হিয়াত কৌমুভ মণি মহাবল
 কৰি আছে জিলিমিলি ॥
 উদয় গিৰিত সূৰ্য্যোদয় ভৈলে
 প্ৰকাশ কৰে যিমত ।
 সেহিমতে কৃষ্ণ প্ৰকাশ কৰয়
 উপমা নাহি কহিত ॥ ২৯৩১৩
 হেন কপ দেখি ধৰ্ম্মৰ তনয়
 পৰম বিন্ময় ভৈলা ।
 কৃতাজ্জলি কৰি জীৱত হাসিয়া
 কৃষ্ণত বিনাইবে লৈলা ॥
 অহে কৃপাময় আজিৰ বজনী
 তুমি কি স্নুথে বঞ্চিলা ।
 সৰ্ব জ্ঞানময় তুমিসি অচ্যুত
 বুজি দেৱী প্ৰকাশিলা ॥ ২৯৩১৪

তিনিয়ো লোকত তোমাৰ বিক্ৰম
 উপমাৰ নাহি ঠাই ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে ইটো পৃথিৱীক
 লভি আছে যদুৰায় ॥
 যশস্তা লভিলো ধৰ্ম্ম উপাৰ্জিলো
 পৃথিৱী ভৈলা অধীন ।
 কৃষ্ণৰ আগত বাজা যুধিষ্ঠিৰ
 বুলিলা এহি ৰচন ॥ ২৯৩১৫
 তথাপিতো হৰি ধ্যান আছে ধৰি
 ৰাক্য কিছো নুবুলিলা ।
 ধৰ্ম্মৰ নন্দনে দেখিয়া বিন্ময়
 পুনু বুলিবাক লৈলা ॥
 অহে দেৱবৰ্গ দেখোহো আশ্চৰ্য্য
 বিক্ৰমৰ নাহি সীমা ।
 তুমি অন্তৰ্ধ্যামী পুৰুষ প্ৰধান
 অসংখ্য তব মহিমা ॥ ২৯৩১৬
 তিনিয়ো লোকৰ প্ৰাণী নিবন্তৰ
 সকলৰ আত্মা তুমি ।
 কেনে কৰা ধ্যান ব্ৰহ্মৰ ধান
 ধ্যান কপে তুমি স্বামী ॥
 কৰি সক্ষুগণ আছাহা কেমন
 নেদেখে কিছো কাৰণ ।
 মোহোৰ মনৰ এহিটো সংশয়
 শুচায়োক নাৰায়ণ ॥ ২৯৩১৭
 নাহি আদি অন্ত তুমিসে অনন্ত
 তুমি ব্ৰহ্ম নিৰাকাৰ ।
 তোমাতেসে হস্তে সৃষ্টি স্থিতি লয়
 ছয়া থাকে বাবে বাৰ ॥
 শৰণাগতক নকৰা নৈৰাশ
 তুমি দেৱ কৃপাময় ।
 তোমাৰ সেৱক হও যদি মই
 কহিবে উচিত হয় ॥ ২৯৩১৮
 নৃপতিৰ বাণী শুনি চক্ৰপাণি
 হাসিয়া দিলা উত্তৰ ।

যি কাৰণে মই আছো মৌন হুই
 কহো শুনা নৃপবৰ ॥
 শবৰ শয্যাতে পৰিয়া আছন্ত
 গঙ্গাহত মহাজ্ঞেষ্ঠ ॥
 হৃদয় পদ্মত চিন্তি আছে মোক
 দেহৰ এৰিয়া কষ্ট ॥ ২৯৩১৯
 জানা মহাশয় কহিলো নিশ্চয়
 তোমাত স্বৰূপ কৰি ॥
 ভীষ্মৰ হৃদয়ে দেখা দিয়া আছো
 বাহু দৃষ্টি পৰিহৰি ॥
 এতেকেসে মই তব বাক্যচয়
 নাহি কৰা অৱধান ॥
 জানা গঙ্গাহত বীৰ অদভুত
 সমান নাহিকে আন ॥ ২৯৩২০
 ধনুৰ টকাৰ আতি ভয়ঙ্কৰ
 শুনি কাষ্পে পুৰন্দৰ ॥
 যিটো স্বয়ম্ভবে গৈয়া একেধৰে
 দুৰ্য্যোধন কৰি সমৰ ॥
 ত্ৰিতয় কন্যাক হৰিয়া আনিলে
 জিনি ৰাজ্য অসংখ্যাত ॥
 জামদগ্নি ৰাম সহিতে সমৰ
 কৰিলাহা যি বেলাত ॥ ২৯৩২১
 ইয়ো বিংশ দিন সংগ্ৰাম কৰিলা
 দেখন্তে লাগে তৰাস ॥
 দেৱে পাইলা ভয় মেদিনী কাষ্পয়
 তথাপি গাৱে উল্লাস ॥
 ৰামে দিলা ভঙ্গ পাই শৰ সজ
 হেন বীৰ নাহিকয় ॥
 ইন্দ্ৰিয়ক দম্বি মনক নিয়মি
 মোকেসে সদা চিন্তয় ॥ ২৯৩২২
 যাক গঙ্গাদেৱী গৰ্ভত ধৰিলা
 হেনয় শুদ্ধ সন্তান ॥
 দিব্য অস্ত্ৰচয় সমন্তে জানয়
 বুদ্ধিত আতি হুজান ॥

সাক্ষোপাঙ্গ চাৰি বেদত পাৰ্গত
 জ্ঞানীৰ মध्ये প্রধান ॥
 পশুৰাম হেন শুকক লভিলা
 নাহি শিষ্য সম তান ॥ ২৯৩২৩
 সকলো বিদ্যাৰ ভেষ্টেসে আধাৰ
 দুতয়ক নজানয় ॥
 এতেকে তাহান হৃদয় কমলে
 ধিতি হুয়া আছো মই ॥
 হেন গঙ্গাহত কৰ্ম্ম অনুসৰি
 যদিবা স্বৰ্গে চলয় ॥
 চন্দ্রহীন ৰাতি যেহেন আন্ধাৰ
 পৃথিৱী হৈব তেনয় ॥ ২৯৩২৪
 শুনা সমজ্যাৰ লোক নিবন্তৰ
 ভজিয়ো কৃষ্ণ চৰণে ॥
 কৃষ্ণ সম বন্ধু নাহি আন দেৱ
 ভাবিয়া চাহিয়ো মনে ॥
 ভকত বৎসল দৈৱকী তনয়
 স্মৰণে সন্তুষ্ট হয় ॥
 দেখা পাণ্ডুগণ ৰাজ্যৰ তনয়
 ঐশ্বৰ্য্য সবে আছয় ॥ ২৯৩২৫
 তথাপিতো হৰি হৃদয়ত ধৰি
 ক্লণেক চিন্তন কৰে ॥
 তাহাতে সন্তোষ হুয়া হৃষীকেশ
 ভূত্য যেন সদা ফুৰে ॥
 দেখাহা ভীষ্মৰ হৃদয়ত সদা
 থাকে শ্ৰদ্ধা দয়াময় ॥
 হেন ঈশ্বৰ চৰণ নিচিন্তি
 আছা কেনে প্ৰাণীচয় ॥ ২৯৩২৬
 দেহা অশাশ্বত নাহিকে সঞ্জাত
 নকৰা আতি বিশ্বাস ॥
 কেতিক্ৰমে যাম তাৰ ধিতি নাই
 কেনে কৰা তাত আশ ॥

পৰলোকে ধন কৃষ্ণবেলে নাম
জানা আক নিষ্ঠ কৰি ।
চিত্ত দৃঢ় কৰা আপুনি নিস্তৰা
সত্বে যুযিও হৰি ॥ ২৯৩২৭

যুধিষ্ঠিৰ আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভীষ্মৰ সমীপলৈ গমন
পদ

পুনৰপি মাধৱে কহন্ত নৃপতিত ।
শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ কহো স্বৰূপত ॥
ভীষ্মৰ সমীপে ভূমি কৰিয়ো গমন ।
তোমাৰ লগত মই যাইবোহো এখন ॥ ২৯৩২৮
তোমাৰ মনত যিটো আছে অভিপ্ৰায় ।
পুছিয়া লভিয়ো সবে তাসম্বাৰ ঠাই ॥
চাৰিয়ো বেদৰ যিটো মত চতুষ্টয় ।
চাৰি বেদী বিপ্ৰৰ হৈবেক যেন নয় ॥ ২৯৩২৯
চাৰি বিধ আশ্ৰমৰ লৈয়ো অভিপ্ৰায় ।
ৰাজধৰ্ম্ম যত পুছিয়োক তান ঠাই ॥
মহাপ্ৰাজ্ঞ ভীষ্ম জানা কুক বংশধৰ ।
জানা ৰাজা তেহে যদি এৰে কলেৱৰ ॥ ২৯৩৩০
এহি জ্ঞান সমস্ত হৈবেক লুপ্তপ্ৰায় ।
জানা যুধিষ্ঠিৰ এবে পুছি লৈয়ো যাই ॥
কৃষ্ণৰ শুনিলা হেন বচন যুগুতি ।
ধীৰে ধীৰে মাতিবে লাগিলা মহামতি ॥ ২৯৩৩১
ভীষ্মৰ প্ৰভাৱ প্ৰভু যি কহিলা মোত ।
বিপ্ৰসকলৰ মুখে শুনিছো পূৰ্বত ॥
সকলো লোকৰ কৰ্ত্তা ভূমিসে নিশ্চয় ।
ভূমি যে কহিলা আত নাহিকে সংশয় ॥ ২৯৩৩২
ভীষ্মৰ সমীপে প্ৰভু অৰিনিসূদন ।
তোমাক আগত কৰি কৰিয়ো গমন ॥
জানা নাৰায়ণ যেন হৈবে উত্তৰাৰ্ক ।
তেবে পিতামহে একিবাক শৰীৰক ॥ ২৯৩৩৩

ভূমি আদি দেৱ সাৰ কপ যে অক্ষৰ ।
সদানন্দ ব্ৰহ্মময় ভূমি নিৰ্ব্বিকাব ॥
তোমাক দেখিলে তান আছে বৰ লাভ ।
এতেকে যাইবাক লাগে দেৱ পদ্মনাভ ॥ ২৯৩৩৪
বৈশম্পায়ন বোলে শুনা বিষ্ণুৰাতনুত ॥
নৃপতিৰ হেন বাণী শুনিলা অচ্যুত ॥
সাত্যকিক চাই পাচে বুলিলা বচন ।
দাককক কহিয়ো আনোক বথখান ॥ ২৯৩৩৫
কৃষ্ণৰ বিশেষ আজ্ঞা সাত্যকিয়ে কৈলা ।
দাককেও বথখান নিয়োজিবে লৈলা ॥
কাঞ্চনে ভূষিত বথ দেখিতে বিচিত্ৰ ।
নানা মণিগণে ৰঞ্জি কৰি আছে চিত্ৰ ॥ ২৯৩৩৬
চক্ৰকো ৰত্নেৰে কৰি আছে ভূষিত ।
সাক্ষাতে দেখিয়ো যেন আদিত্য উদিত ॥
গৰুড় ধ্বজক আনি নিয়োজিলা তাত ।
পতাকা আৰিলা শুদ্ধ দেখিয়া সাক্ষাত ॥ ২৯৩৩৭
সব্য যে স্তম্ভাৰ মেঘপুষ্প বলাহক ।
বথত জুৰিলা এহি চতুৰ্থ ঘোটক ॥
সূৰ্য্যে মণ্ডিত ঘোৰা আতিশয় জ্বলে ।
মনত কৰিয়া বেগে আগ হুয়া চলে ॥ ২৯৩৩৮
হেনয় বথক পাচে সাৰথি দাকক ।
কৃতাজ্জলি কৰি সিটো জোগাইলা কৃষ্ণক ॥
পুৰুষ জন্মেজয় পাচে পুহন্তু ঋষিত ।
পিতামহ পৰি আছে শৰৰ শয্যাত ॥ ২৯৩৩৯
কিবা যোগ ধৰি তেহে এৰিলে শৰীৰ ।
অনুগ্ৰহ কৰি মোত কহা মুনিবৰ ॥
বৈশম্পায়ন বোলে জন্মেজয় নবপতি ।
যি পুছিলো কহো তাক শুনা সাৱহিত্তি ॥ ২৯৩৪০
উত্তৰ অয়নে যেনে সূৰ্য্যে কৰে গতি ।
মন নিয়া আত্মাত যে কবিলেক প্ৰতি ॥

যেন আদিত্যৰ বশ্মি দেখি অসংখ্যাত ।
 সেহিমতে শৰ সিটো ভীষ্মৰ গাৱত ॥ ২৯৩৪১
 চাৰি পাশে আৱৰি আছয় বিপ্ৰগণ ।
 তাসম্বাৰ নাম কহোৱা কৰি ভিন্ন ভিন্ন ॥
 বেদবেত্তা ব্যাস যে নাৰদ দেৱ মুনি ।
 বাৎস্য অথৰ্ব্ব স্মৃতি পুলস্তি জৈমিনী ॥ ২৯৩৪২
 শাণ্ডিল্য দেৱল আৰো মৈত্ৰেয় অসিত ।
 বশিষ্ঠ কৌশিক মহামুনি য়ে হাৰীত ॥
 লোমশ আত্ৰেয় শুক্ল গুৰু বৃহস্পতি ।
 সনতকুমাৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ মহামতি ॥ ২৯৩৪৩
 বায়্মকি কপিল পশুৰাম য়ে তুশুৰ ।
 ভৃগুবিষ্ণু পিঙ্গলাদ বাহ্লীক চকুৰ ॥
 সম্বৰ্ত্ত পুলহ ক্ৰতু দক্ষ য়ে পুলস্তি ।
 পৰাশৰ বামদেৱ ভৃগু মহামতি ॥ ২৯৩৪৪
 অগ্নিৰা গৌতম কাশ্য বিভাণ্ড গালৱ ।
 ধৌম্য য়ে মাণ্ডব্য ধৌত্ৰ কৃষ্ণ মাৰ্কণ্ডেয় ॥
 উলুক ভাস্কৰী কৃষ্ণা পুৰণ য়ে সূত ।
 মহা ধৰ্ম্মৱন্ত সবে তপস্যায়ে যুত ॥ ২৯৩৪৫
 ঐসম্বাক মুখ্যে আৰো ঋষি অপৰ্য্যন্ত ।
 ভীষ্মৰ চৌপাশে সবে আৱৰি আছন্ত ॥
 চন্দ্ৰমাক বেড়ি যেন নক্ষত্ৰসকলে ।
 ভীষ্ম সেহিমতে তাসম্বাৰ মধ্য জলে ॥ ২৯৩৪৬

ভীষ্মৰ কৃষ্ণ-স্তুতি

কৃষ্ণক হৃদয়ে ধৰি মন কৰি স্থিৰ ।
 কৃতাজ্জলি কৰি ভূতি বোলে ধীৰে ধীৰ ॥
 যোগেশ্বৰ পদ্মনাভ জগতৰ পতি ।
 বিষ্ণু নাৰায়ণ দেৱ সদায় চিস্তন্তি ॥ ২৯৩৪৭
 পুৰুষত শ্ৰেষ্ঠ মোত ছ্যোক প্ৰসন্ন ।
 পুণ্ডৰীক স্মৃতি চুতয় চৰণ ॥

পৰব্ৰহ্ম নিৰ্বিকৰ নিত্য নিৰঞ্জন ।
 দেৱতা ঋষিৰ যাত সুপজয় জ্ঞান ॥ ২৯৩৪৮
 হেন চৰণত মই কায়-বাক্য-মনে ।
 পশিলো শৰণে মোক বাখা নাৰায়ণে ॥
 তোমাত বিয়ুথ হৈবে দেখি মোৰ মনে ।
 কৃপা কৰা কৃষ্ণ হেৰা পশিলো শৰণে ॥ ২৯৩৪৯
 তুমিসি অব্যয় এক ব্ৰহ্ম সনাতন ।
 জগতৰ পিতা মাতা ধাতা নাৰায়ণ ॥
 তয়ু কৃপালেশে হেৰা দেৱঋষিগণ ।
 ঈশ্বৰ বুলিয়া সবে পশয় শৰণ ॥ ২৯৩৫০
 দেৱতা বান্ধসগণ যক্ষ য়ে গন্ধৰ্ব্ব ।
 পন্নগ সহিতে সবে সদা কৰে গৰ্ব্ব ॥
 নজানে তোমাক নজানয় আদি অন্ত ।
 পশিলো শৰণ মই হেন ভগৱন্ত ॥ ২৯৩৫১
 ইটো বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডৰ যত প্ৰাণীগণ ।
 তোমাতেসে জন্ম তোমাতেসে যায় লীন ॥
 যেন সূত্ৰে মণি গাছি আছে নিবন্তৰ ।
 তোমাতে সে বিশ্বসব সেহি পটন্তৰ ॥ ২৯৩৫২
 তোমাৰ সহস্ৰ বাহু সহস্ৰলোচন ।
 সহস্ৰেক শিৰ আৰো সহস্ৰ চৰণ ॥
 হেন নাৰায়ণ প্ৰভু জগত আশ্ৰয় ।
 বেদবেত্তা ঋষিগণে কহিয়া আছয় ॥ ২৯৩৫৩
 গৃহ অন্ধকাৰে প্ৰকাশিয়া থাকি হৰি ।
 তোমাকে জানিলে সবে মুক্তক নিস্তৰি ॥
 হেন জানি তোমাৰ চৰণে বাবে বাৰ ।
 হে দীনবন্ধু মই কৰো নমস্কাৰ ॥ ২৯৩৫৪
 মুখ হস্তে বিপ্ৰচয় তৈলা উতপন্ন ।
 বাহু হস্তে জগন্নিয়া আছয় কেন্দ্ৰীগণ ॥
 উভয় উকত জগ্নি আছে বৈষ্ণৱ যত ।
 শূদ্ৰ জগ্নি আছে জানো তৰ চৰণত ॥ ২৯৩৫৫

হেন বৰ্ণ আত্মা ৰূপ প্ৰভু জগন্নাথ ।
 প্ৰণামো তোমাৰ চৰণত থৈয়া মাথ ॥
 অগ্নি তৈল মুখ স্বৰ্গ তৈলেক মস্তক ।
 শূন্য যে গগন খান নাভিয়ো তৈলেক ॥ ২৯৩৫৬
 চক্ষু তৈল আদিত্য যে দিশ তৈল কৰ্ণ ।
 পৃথিবীয়ো তৈল তযু দুখানি চৰণ ॥
 হেন কাল আত্মা ৰূপ তোমাৰ চৰণে ।
 অল্পমতি ছয়া মই পশিলো শৰণে ॥ ২৯৩৫৭
 কালৰেসে পৰ তুমি যজ্ঞত প্ৰধান ।
 ব্ৰহ্মাদিৰো ত্ৰৈষ্ঠ তুমি বিশ্বৰ কাৰণ ॥
 অনাদি নিধন তুমি দেৱ যদুপতি ।
 বিশ্ব আত্মা হেৰা কৃষ্ণ কৰোহো প্ৰণতি ॥ ২৯৩৫৮
 অম্ল জল ঈশ্বৰ স্বৰূপ নাৰায়ণ ।
 বস প্ৰাণ প্ৰভু নিতে কৰাহা বন্দন ॥
 প্ৰাণীসকলক যিটো ধৰি আছা তুমি ।
 হেন বিশ্ব আত্মাত শৰণ লৈলো আমি ॥ ২৯৩৫৯
 প্ৰাণী সমস্তৰ প্ৰাণ লক্ষ্মীৰ কাৰণে ।
 চাৰি বিধ অম্লক তুমিসি সনাতনে ॥
 জঠৰাগ্নি ৰূপে সদা কৰাহা ভোজন ।
 হেন পাক আত্মা প্ৰভু কৰোহো বন্দন ॥ ২৯৩৬০
 অনন্ত স্বৰূপে আছা জগতকে ধৰি ।
 প্ৰণাম কৰোহো বীৰ্য্যবন্ত মহা হৰি ॥
 সৃষ্টি বক্ষা হেতু তুমি লৈয়া মোহ-জবী ।
 সমস্তকে বান্ধি আছা জৰপুৰ কৰি ॥ ২৯৩৬১
 মোহ আত্মা জানি প্ৰভু তোমাৰ চৰণে ।
 পশিল শৰণে মই কায়-বাক্য-মনে ॥
 সৰ্ব্বক্ৰণে ত্ৰিশূলক হাতে থাকা ধৰি ।
 ত্ৰিলোচন ভষ্ম বিভূষিত ত্ৰিপুৰাৰি ॥ ২৯৩৬২
 মস্তক প্ৰদেশে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কৰে দীপ্তি ।
 নবগুণ কৰি লৈলা নাগক সম্প্ৰতি ॥

পিনাক ধনুক যিটো কৰে আছা ধৰি ।
 উগ্ৰ আত্মা ৰূপক প্ৰণামো দেৱ হৰি ॥ ২৯৩৬৩
 এহিমতে নানা বুলিলেক ভূতি বাক ।
 পদ বাহুল্যক ভয়ে নেলিখিলো তাক ॥
 জানা জন্মেজয় আৰে শুনিয়ে প্ৰস্তুত ।
 ভীষ্মৰ ভূতিত ভুষ্ণ তৈলা ভগৱন্ত ॥ ২৯৩৬৪
 শ্ৰীকৃষ্ণৰ পাণ্ডৱসকলৰ সৈতে কুৰুক্ষেত্ৰ গমন আৰু
 বাটত পৰশুৰামৰ বিবৰণ কথন
 অন্তৰ্হ্যামী ৰূপে হৃদয়ত দিয়া স্থিতি ।
 ত্ৰৈলোক্য দৰ্শন জ্ঞান দিলেক সম্প্ৰতি ॥
 সকলো বৃত্তান্ত আৰে কাহিলোহো এথা ।
 কৃষ্ণে যি কৰিলা শুনিয়েক পাচকথা ॥ ২৯৩৬৫
 সাত্যকি সহিতে কৃষ্ণে বথে আৰোহিলা ।
 ৰাজা ধনঞ্জয় একে বথে চৰিলা ॥
 ভীমসেন সমে দুই মাদ্ৰীৰ কুমাৰ ।
 এহি তিনিজন একে বথে পয়োসাৰ ॥ ২৯৩৬৬
 ৰূপ যুয়ুৎসু আৰো সঞ্জয় মহন্ত ।
 ইয়ো তিনিজন একে বথে চৰিলন্ত ॥
 সৈন্য সমে এহিমতে কৰয় গমন ।
 বথৰ শব্দে বসুমতী কম্পমান ॥ ২৯৩৬৭
 নাগৰ আকাৰ বথ দেখি লাগে ভয় ।
 পতাকা সহিতে বথ অধিকে জ্বলয় ॥
 এহি ৰূপে গৈয়া কুৰুক্ষেত্ৰক লভিলা ।
 দৌলা দৌলি কৰি কেশ অস্থিক দেখিলা ॥ ২৯৩৬৮
 যিটো থানে ক্ষত্ৰিয়সকলে এৰে প্ৰাণ ।
 নাহি পুণ্যভূমি জানা তাহাৰ সমান ॥
 হস্তীৰ ঘোৰাৰ অস্থি আছয় আপাৰ ।
 থানে থানে দেখি যেন পৰ্বত আকাৰ ॥ ২৯৩৬৯
 যতকে জুৰিয়া আছে ধবগী মণ্ডল ।
 শিৰ পৰি আছে শঙ্খ সমান ধবল ॥

দক্ষ চিতাগণ তাতে আছে ঠাই ঠাই ।
 কৰচ পৰিয়া আছে ধৰণী স্তম্ভাই ॥ ২৯৩৭০
 শঙ্কৰ আসিয়া যেন কৰিলেক পান ।
 তেহে চলি গৈলা ভৈলা পিলাচৰ থান ॥
 পাঞ্চগোট হুদ পাচে দেখিলেক তথা ।
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণত পুছিল তাৰ কথা ॥ ২৯৩৭১
 মাধৱে বোলন্ত দদা শুনা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 পূৰ্বে পশুৰামে যেন কৰিলেক কাজ ॥
 প্ৰদক্ষিণ কৰি ভূমি তিনি সাত বাৰ ।
 যতেক ক্ষত্ৰিয় মানে কৰিলা সংহাৰ ॥ ২৯৩৭২
 তাহাৰ শোণিতে হুদ ভৈলা বিতোপন ।
 সেহিসে শোণিতে তপিলেক পিতৃগণ ॥
 সিটো কৰ্ম্ম এৰি আৱে ভৈলেক বিৰাম ।
 তপ ধৰ্ম্ম আচৰি আছন্ত পশুৰাম ॥ ২৯৩৭৩
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে প্ৰভু শুনা কৃপাময় ।
 তুমি যি কহিলা তাত লভিলো সংশয় ॥
 ইটো পৃথিৱীক যদি তিনি সাত বাৰ ।
 প্ৰদক্ষিণ কৰি ক্ষত্ৰিয়ক কৈলা মাৰ ॥ ২৯৩৭৪
 তথাপিতো দেখো কেনে ক্ষত্ৰিয় আছয় ।
 মোহোৰ মনৰ প্ৰভু গুচায়ো সংশয় ॥
 কিবা হেতু ৰামে ক্ষত্ৰিয়ক কৈলা ছম ।
 ইহাৰ কাৰণ কহা দৈৱকীনন্দন ॥ ২৯৩৭৫
 বাসুদেৱ বদতি শুনিয়ে কুন্তীসুত ।
 ৰামৰ প্ৰভাৱ যত কহিবো তোমাত ॥
 মহা ঋষিগণ মুখে শুনি আছোঁ আগে ।
 ৰামৰ বিক্ৰম জন্ম শুনা মহাভাগে ॥ ২৯৩৭৬
 পূৰ্বে আছিলেক ৰাজা যদু যাৰ নাম ।
 তান পুত্ৰ অজ ভৈলা আতি অনুপাম ॥
 তান স্তত ভৈল জানা নামত বলাক ।
 বলাকৰ পুত্ৰ আৱে ভৈলেক কুশিক ॥ ২৯৩৭৭

মহাধৰ্ম্মবন্ত সিটো নৃপতি প্ৰবৰ ।
 বোলে মোৰ পুত্ৰ হৌক ইন্দু সমসৰ ॥
 এহি অভিলাষে উগ্ৰ তপ আচৰিলা ।
 তপে ভুষ্ট হুয়া ইন্দু পুত্ৰ আসি ভৈলা ॥ ২৯৩৭৮
 সেহিটো পুত্ৰৰ পাচে গাধি নাম থৈলা ।
 মহা পৰাক্ৰমী বীৰ্য্যবন্ত ৰাজা ভৈলা ॥
 তানে এক কন্যা ভৈল নামে সত্যৱতী ।
 তাক বিহা দিলা ঋষি ঋচীকক মাতি ॥ ২৯৩৭৯
 বিধিৱতে তাহাক কৰিলা কন্যাদান ।
 কন্যা সমে ঋষি চলি গৈলা নিজ স্থান ॥
 আপুনাৰ শশুৰৰ পুত্ৰৰ কাৰণ ।
 যজ্ঞ যজ্ঞিবাক ঋষি কৰিলেক মন ॥ ২৯৩৮০
 পুত্ৰৰ নিমিত্তে ছুই চকু কৈলা পাক ।
 ভাৰ্য্যাক সম্বোধি পাচে বুলিলেক বাক ॥
 এহি চকু ভুঞ্জিবেক তোমাৰ জননী ।
 পুত্ৰ এহি চকুগুটি ভুঞ্জিয়ে আপুনি ॥ ২৯৩৮১
 তোমাৰ মাতৃৰ গৰ্ভে পুত্ৰ হৈবে জাত ।
 ক্ষত্ৰিয় কুলত হৈব জগত প্ৰখ্যাত ॥
 মহা ধনুৰ্দ্ধৰ হৈব আতি দীপ্তিমন্ত ।
 সেহিটো কৰিবে জানা ক্ষত্ৰিয়ৰ অন্ত ॥ ২৯৩৮২
 শুনিয়ে কল্যাণি হেৰা মোহোৰ বচন ।
 তযু তনয়ৰ হৈব যিমত লক্ষণ ॥
 মহা বীৰ্য্যবন্ত হৈব শাস্তশীল আতি
 সদা তপস্বীত ৰতি হৈব শুদ্ধমতি ॥ ২৯৩৮৩
 ইটো কথা কহি ঋষি ৰনে চলি গৈলা ।
 সত্যৰ্যে নৃপতি তান আশ্ৰমে চলিলা ॥
 পিতৃমাতৃ আসিবাৰ দেখি সত্যৱতী ।
 উল্লসিত ভৈলা যব আনন্দিত যতি ॥ ২৯৩৮৪
 অভিষেক কৰি স্বামী চকু ছুই থৈলা ।
 উভয় চকক লৈয়া দ্বাদ্ধ পাশে গৈলা ॥

সত্যবতী বোলে আবে শুনিয়ো জননি ।
 এহি চক গুটি মাতৃ ভুঞ্জিয়ো আপুনি ॥ ২৯৩৮৫
 এহি গুটি চক স্বামী দিয়া আছে মোক ।
 পাচে মই খাইবো মাতৃ আগে ভুঞ্জিয়োক ॥
 স্বামীর বচন আবে শুনিয়ো জননি ।
 হৈব আমাসাৰ পুত্ৰ অতি মহামানী ॥ ২৯৩৮৬
 হেন শুনি পটেশ্বৰী মনে গুণি চাইলা ।
 ভাল বুলি ছহিতাৰ চকক ভুঞ্জিলা ॥
 অজ্ঞানত সত্যবতী সি গুটি ভুঞ্জিলা ।
 ভাৰ্য্যা সমে গাধি নৃপ গৃহে চলি গৈলা ॥ ২৯৩৮৭
 কতো দিন মানে পাচে সত্যবতী সতী ।
 গৰ্ভৰ লক্ষণ আসি ভৈলেক সম্প্ৰতি ॥
 পৰম বৃহত গৰ্ভ দেখি লাগে ভয় ।
 দেখি ঋষি বোলে হৈবে ক্ষত্ৰিয় তনয় ॥ ২৯৩৮৮
 জানা সত্যবতী তুমি কবিলাহা যেনে ।
 গৰ্ভক দেখিয়া জানিলোহো অনুমানে ॥
 ভাৰ্য্যাক সম্বোধি বুলিলেক ঋষিৰাজ ।
 জানা সত্যবতী তুমি কবিলা অকাৰ্য্য ॥ ২৯৩৮৯
 ব্ৰাহ্মণৰ চক তব মাতৃয়ে ভুঞ্জিলা ।
 নজানিয়া চক তুমি ক্ষত্ৰিয়ৰ খাইলা ॥
 হৈবেক তোমাৰ পুত্ৰ ক্ষত্ৰিয় দুৰ্জয় ।
 মহা ক্ৰুৰ কৰ্ম্মে ক্ৰোধী হৈবেক নিশ্চয় ॥ ২৯৩৯০
 তযু ভাতৃ যি গুটি হৈবেক উতপন ।
 তপ ধৰ্ম্মে বত হৈবে ব্ৰাহ্মণৰ চিন ॥
 কৰিবেক তপ ঘোৰ সহিবেক কষ্ট ।
 সকলো বিপ্ৰৰ মধ্যে হইবেক বিশিষ্ট ॥ ২৯৩৯১
 বিপৰ্য্যয় ভৈল আৰ শুনিয়ো কাৰণ ।
 তোমাত ক্ষত্ৰিয় হৈবে মাতৃত ব্ৰাহ্মণ ॥
 স্বামীর বচন হেন শুনিলা যুগুতি ।
 মহাত্ম্য পাই কম্পমান সত্যবতী ॥ ২৯৩৯২

স্বামীর চৰণে শিৰ থৈয়া প্রণামিলা ।
 গদ গদ কৰি পাচে বচন বুলিলা ॥
 যি বুলিলা প্রভু বুলিবাক যোগ্য নয় ।
 ভাৰ্য্যাব বচন শুনি ঋষি কি বোলয় ॥ ২৯৩৯৩
 শুনিয়োক প্রিয়া মই কহিবো বুজাই ।
 উগ্রকৰ্ম্মা পুত্ৰত মোহোৰ বাঞ্ছা নাই ॥
 চক ব্যতিক্ৰমে পুত্ৰ হৈবে হেন ঠান ।
 মোত নকৰিবা কিঞ্চিতেক অপমান ॥ ২৯৩৯৪
 পুনৰপি সত্যবতী বুলিলা স্বামীক ।
 যদি মনে বাঞ্ছা কৰি আছাহা স্বৰ্গক ॥
 হেন পুত্ৰ হৈলে কিবা কাৰ্য্য আছে তাত ।
 দিয়া মোক পুত্ৰ প্রভু যেন হোবে শাস্ত ॥ ২৯৩৯৫
 ঋষিয়ে বোলয় তাক নোৱাৰোহো আৰো ।
 অগ্নি সাক্ষী কৰি কবিলোহো দুই চক ॥
 জপিলোহো তাত মই বেদমন্ত্ৰগণ ।
 ব্যতিক্ৰম কৰি তাক কবিলা ভোজন ॥ ২৯৩৯৬
 তাহাক গুচাইবে লাগি মোৰ শক্য নাই ।
 পূৰ্ব্বৰ সঙ্কেত মই কহিলো বুজাই ॥
 আৰো কহো স্তম্ভবী শুনাহা অবিকলে ।
 পূৰ্বে জানি আছো মই তপস্তাৰ বলে ॥ ২৯৩৯৭
 কৰা অৱধান প্রিয়া কহিলো নিশ্চয় ।
 তোমাসাৰ পিতৃকুল হৈবে ব্ৰহ্মময় ॥
 হেনয় নৈৰাশ বাণী শুনি সত্যবতী ।
 প্রাৰ্থনা কৰিয়া পাচে স্বামীত বদতি ॥ ২৯৩৯৮
 হে দ্বিজৰাজ মই কৰোহো কাকুতি ।
 দুৰ্জয় ক্ষত্ৰিয় হোক আমাঠেৰ নাতি ॥
 মোহোৰ তনয় গুটি হোক শুভনয় ।
 তপধৰ্ম্মে হোক বতি সদা ব্ৰহ্মময় ॥ ২৯৩৯৯
 এনয় প্রকাৰে যদি স্তম্ভবী বাঞ্ছিলা ।
 এহি সত্য হোক বুলি ঋষিয়ে বুলিলা ॥

বাহুদেৱ বদতি শুনিয়ো যুধিষ্ঠিৰ ।
 কহিবো তোমাত কথা আত অনন্তৰ ॥ ২৯৪০০
 পাচে সত্যৱতীৰ জন্মিল ঐক স্তত ।
 নাম ভৈলা জমদগ্নি তপধৰ্ম্মে বত ॥
 বিশ্বামিত্ৰ নামে পুত্ৰ ভৈলন্ত গাধিৰ ।
 সবে চিহ্ন তাহাত ভৈলেক ব্ৰাহ্মণৰ ॥ ২৯৪০১
 তপস্তাৰ বলে ঘিটো ভৈলেক ব্ৰাহ্মণ ।
 ব্ৰহ্মাণ্ডৰ মধ্যে ব্ৰহ্মগুণেমে সম্পূৰ্ণ ॥
 ঋচীকে জন্মাইলা জমদগ্নি তপোধন ।
 তেহো জন্মাইলেক পুত্ৰ পৰম দাক্ষণ ॥ ২৯৪০২
 নাম পশু নাম সৰ্ব বিছাক জানন্ত ।
 ধনুৰ্বেদ জানে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰত পাৰ্গন্ত ॥
 আতি দীপ্তিমন্ত যেন অগনিৰ ঠান ।
 তেহো কবিলন্ত জানো ক্ষত্ৰিয় নিৰ্য্যাণ ॥ ২৯৪০৩
 পাচে ৰামে গন্ধৰ্বদানক চলি গৈলা ।
 তাতে গৈয়া দুঃসহ তপস্তা আচৰিলা ॥
 ৰামৰ তপত সদাশিৱ ভুট ভৈলা ।
 বৃষভ বাহনে আসি তাক দেখা দিলা ॥ ২৯৪০৪
 শিৱত লভিলা পাচে মনোনীত বৰ ।
 পৰশু লভিলা অস্ত্ৰ পাইলা নিবন্তৰ ॥
 সেহিটো কুঠাৰখান তীক্ষ্ণতৰ ধাৰ ।
 জলন্ত অগনি যেন লোক চমৎকাৰ ॥ ২৯৪০৫
 আত অনন্তৰে কথা শুনা কুন্তীস্থত ।
 কহিবো তোমাত ইটো কথা অদভুত ॥
 কাৰ্ত্তবীৰ্য্য নামে ৰাজা হৈছে বংশত ।
 তাহান তনয় ভৈল অৰ্জুন নামত ॥ ২৯৪০৬
 দত্তাত্ৰেয় আশ্ৰমক সিটো চলি গৈলা ।
 কৰি নানা তুতি পাচে ঋষিক নমিলা ॥
 ভুট হুয়া ঋষি দিলা সহস্ৰেক বৰ ।
 সপ্তদীপা পৃথিৱী দিলেক নিবন্তৰ ॥ ২৯৪০৭

ইষ্ট বৰ পায় পাচে গৃহে চলি গৈলা ।
 পৰম আনন্দে পাচে মনত ভাবিলা ॥
 সহস্ৰ বাহুয়ে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি বলে ।
 সপ্তদীপা পৃথিৱীক জিনিলা অকলে ॥ ২৯৪০৮
 তাহাৰ ভয়ত সবে দেৱতা কাম্পয় ।
 আজ্ঞা বাজে কৰিবাক একো নপাৰয় ॥
 একদিনা ৰাজা পাশে অগ্নি চলি গৈলা ।
 ক্ষুধাতুৰ হুয়া পাচে ৰাজাত মাগিলা ॥ ২৯৪০৯
 ক্ষুধায়ে তৃষায়ে মই হুয়াছো পীড়িত ।
 দহিবাক লাগি স্থান দিয়োক কিঞ্চিত ॥
 সহস্ৰ অৰ্জুনে পাচে ভাবিবে লাগিলা ।
 গ্ৰাম যে নগৰ বন দহিবাক দিলা ॥ ২৯৪১০
 তাত পাচে ৰাজা প্ৰহাৰিলা অগ্নিবাণ ।
 পৰ্বত বনক দহি কৰিলা নিৰ্য্যাণ ॥
 তাহাত অগ্নিৰ সখা বায়ু আসি ভৈলা ।
 বশিষ্ঠৰ তপোবন আশ্ৰম দহিলা ॥ ২৯৪১১
 তাক দেখি বশিষ্ঠৰ কোপ জ্বলি গৈলা ।
 অৰ্জুনক চাই পাচে বচন বুলিলা ॥
 কৰো প্ৰতিকাৰ মোৰ বাক্য শুনিয়াক ।
 তোৰ হাজাৰেক বাহু ৰামে ছেদিয়োক ॥ ২৯৪১২
 মহা দাতাৱন্ত সদা ব্ৰাহ্মণত ভক্ত ।
 নয়ানিলা সিটো শাপ বলৰ দৰ্পত ॥
 আত অনন্তৰে শুনা দদা যুধিষ্ঠিৰ ।
 জন্মিলেক বহু পুত্ৰ সিটো নৃপতিৰ ॥ ২৯৪১৩
 মহা বলবীৰ্য্য সবে কাকো নগণয় ।
 যুগয়া কৰিয়া বনে সদায়ে জয়য় ॥
 জমদগ্নি ঋষিৰ আশ্ৰম পাইলা বাই ।
 ধেনু দেখি বৎস সমে আনিলা ডকাই ॥ ২৯৪১৪
 ইসৰ কথাৰ ৰাজা কিছো নাজানিলা ।
 তান হেতু ৰাম সমে মোৰ যুদ্ধ ভৈলা

পৰশু অস্ত্রক বীৰে মাৰিলেক ডাটি ।
 ৰাজাৰ সহস্র বাহু পেলাইলেক কাটি ॥ ২৯৪১৫
 সহস্রাৰ্জুনৰ পাচে পুত্ৰ আছে যত ।
 সবেয়ো আলচি পাচে ভৈলা একমত ॥
 পিতৃৰ কৰিলা ৰামে হেনসে বিলাই ।
 তাহাৰ পিতৃৰ আমি শিৰ আনো যাই ॥ ২৯৪১৬
 সবে মিলি গৈলা পাচে আশ্রমে ঋষিৰ ।
 শৰে হানি ঋষিক কাটিয়া নিলা শিৰ ॥
 যজ্ঞকাঠ আনিবাক পশুৰাম গৈলা ।
 হেনয় সময়ে জমদগ্নিক বধিলা ॥ ২৯৪১৭
 অৰণ্য মধ্যত পশুৰাম সৰ্বজ্ঞানে ।
 পিতৃৰ বধক জানিলাহা অনুমানে ॥
 হাতত কুঠাৰ লৈলা পুৰুষ দুৰ্বাৰ ।
 নিক্ৰিয় কৰো বুলি কৈলা অঙ্গীকাৰ ॥ ২৯৪১৮
 চলি গৈলা ৰাম সাক্ষাততে হুতাশন ।
 হৈছেয় বংশত গৈয়া ভৈলা উতপন ॥
 অৰ্জুনৰ পুত্ৰ নাতি যতেক আছিল ।
 অসংখ্য বধিয়া যম-কৰণে পঠাইল ॥ ২৯৪১৯
 তাহাৰ কুলত আছিলেক যত যত ।
 সমৰত ৰামে সবাহাৰে কৈলা হত ॥
 পৃথিৱীত ক্ৰিয় পাইলেক যত মান ।
 যমৰ নগৰে সমস্তকে দিলা ধান ॥ ২৯৪২০
 শোণিতে কৰ্দম ভৈলা নিশেষে ধবণী ।
 নিক্ৰিয় হৈল জানা সমস্ত ধবণী ॥
 কুপাত থাকিয়া এৰিলেক অৱশেষ ।
 তপস্বাত লাগি ভৈলা বনত প্ৰৱেশ ॥ ২৯৪২১
 কবিলেক সহস্র বৎসৰ বোৰ তপ ।
 শুনাহা ৰামৰ যেন জ্বলাহা কোপ ॥
 বিশ্বামিত্ৰ নাতি পৰাবহু যাক বোলে ।
 পৰম পণ্ডিত শাস্ত্ৰ জানয় সকলে ॥ ২৯৪২২

শুনা পশুৰাম আবে বচন আমাৰ ।
 মিছা কাৰ্য্যে ডুমি কৰিলাহা অঙ্গীকাৰ ॥
 তযু অঙ্গীকাৰ দেখো ভৈলেক বিফল ।
 প্ৰাতৰ্দ্ধন প্ৰমুখ্যে ক্ৰিয় সবে বৈল ॥ ২৯৪২৩
 বুজিলো তোমাৰ আমি বলৰ প্ৰমাণ ।
 ক্ৰিয়ৰ ভয়ে লৈলা পৰ্বতত ধান ॥
 পৰাবহু মুখে হেন শুনি নিন্দা বাক ।
 ক্ৰোধত জ্বলিল ৰাম যেহেন পাৰক ॥ ২৯৪২৪
 পূৰ্বে যত বহিলেক ক্ৰিয় সম্ভতি ।
 তাত হস্তে বুদ্ধি হৈয়া ভৈলেক নৃপতি ॥
 পাচে পশুৰামে ক্ৰোধে হাতে অস্ত্ৰ ধৰি ।
 যতেক ক্ৰিয় মানে নিলেক সংহৰি ॥ ২৯৪২৫
 যতেক আছিল শিশুগণ অপৰ্য্যন্ত ।
 গৰ্ভৰো শিশুক সবে কৰিলেক হত ॥
 তিনি সাত বাৰ কৰি কৰি প্ৰদক্ষিণ ।
 ক্ৰিয়ৰ নামে নথাকিল একোজন ॥ ২৯৪২৬
 পশুৰামৰ অশ্বমেধ যজ্ঞ
 ক্ৰিয়ৰ অস্ত্ৰ কৰি জমদগ্নিস্থত ।
 কাশ্যপ ঋষিক মাতি অনাইলা স্বৰিত ॥
 অশ্বমেধ যজ্ঞক যজিলা তপোধন ।
 প্ৰাণীহত্যা বধপাপ এৰাইবাক মন ॥ ২৯৪২৭
 অৱশেষ ক্ৰিয়ৰ বন্ধাৰ কাৰণে ।
 পূৰ্ণাহুতি কাশ্যপেয়ো দিলা মনে মনে ॥
 জানা পশুৰামে ইটো সাতো পৃথিৱীক ।
 উৎসৰিয়া দান দিলে কাশ্যপ ঋষিক ॥ ২৯৪২৮
 কাশ্যপে বোলন্ত শুনা ৰাম মহাশয় ।
 মোৰ আধিপত্যে থাকিবাক যোগ্য নয় ॥
 পাচে পশুৰামে সাগৰক কৈলা ধ্যান ।
 সমুদ্ৰেয়ো ইটো কথা জানি অনুমান ॥ ২৯৪২৯

হুপাৰিক নামে দেশ জলৰ মধ্যত ।
 নিশ্চাণ কৰিলা পশুৰামৰ নিমিত্ত ॥
 পাচে সেই থানে পশুৰাম চলি গৈলা ।
 কাশ্যপেয়ো সপ্তদ্বীপা আক্ৰমিয়া লৈলা ॥ ২৯৪৩০
 ব্ৰাহ্মণগণক থাপিলেক থানে থানে ।
 কাশ্যপেয়ো চলি গৈলা ঘোৰ তপোবনে ॥
 আত অনন্তৰে কথা ভৈল যেন ঠান ।
 কহো দদা যুধিষ্ঠিৰ কৰা অৱধান ॥ ২৯৪৩১
 বৈশ্য শূদ্ৰ আদি আছিলেক যত যত ।
 চৌৰ ভাৱে ভৈল বিপ্ৰভাৰ্য্যাত সঙ্গত ॥
 অৰাজক ভৈল সবে ইটো পৃথিৱীত ।
 বলৱন্তে নিৰ্বলীক কৰয় পীড়িত ॥ ২৯৪৩২
 অধৰ্ম্মৰ বলে ভৈল পৃথিৱী বিকল ।
 সহিবাক নপাবিয়া যাই বসাতল ॥
 কাশ্যপে দেখিলা পৃথিৱীৰ শোক আতি ।
 আথে বেথে ঋষিয়ে ধৰিলা উক পাতি ॥ ২৯৪৩৩
 এতেকে পৃথিৱীখন বৈলেক সঞ্জাত ।
 সেই হেতু উৰ্ম্মি নাম জগতে প্ৰখ্যাত ॥
 কাশ্যপত পৃথিৱীয়ে নিবেদিলা কাৰ্য্য ।
 ৰাজা পাতি মোক বন্ধা কৰা ঋষিৰাজ ॥ ২৯৪৩৪
 পৃথিৱী বদতি মুনি শুনা অভিপ্ৰায় ।
 যৈত যৈত কৃত্ৰিয় আছন্ত বন্ধা পাই ॥
 মোহোৰ বন্ধাৰ তুমি চিন্তিয়ো উপায় ।
 প্ৰতি জনে জনে মই দিবোহো চিনাই ॥ ২৯৪৩৫
 হৈহেয় বংশত জানা স্ত্ৰী কপক ধৰি ।
 এক গুটি কৃত্ৰিয় আছয় বন্ধা পৰি ॥
 পুৰুষ ৰাজ্যৰ বিদ্বৰ্থৰ তনয় ।
 ঋক্ষ পৰ্বতত সিটো লুকায়া আছয় ॥ ২৯৪৩৬
 ঙ্গসংখ্য ভালুকে তাক আছয় আৱৰি ।
 সেই একগুটি ঋষি আছে বন্ধা পৰি ॥

পৰাশৰ ঋষিয়ে সততে দায়া কৰি ।
 শূদ্ৰভাৱে দাস হুয়া আছে আজ্ঞা কৰি ॥ ২৯৪৩৭
 সদায়ে ঋষিৰ পৰিচৰ্যা আচৰন্ত ।
 জানা মুনিৰাজ সিটো এগুটি আছন্ত ॥
 সকল কাৰ্য্যক সিটো জনেসে জানয় ।
 সিয়ো জনে মোক বন্ধা কৰিতে পাৰয় ॥ ২৯৪৩৮
 সিদ্ধি নৃপতিৰ পুত্ৰ নামত গোপতি ।
 সৰ্বগুণে গুণাকৰ আতি শুদ্ধমতি ॥
 বনত বাঢ়িছে গোৰ দুহু কৰি ভোগ্য ।
 সিয়ো জনে মোক বন্ধা কৰিবাক যোগ্য ॥ ২৯৪৩৯
 প্ৰাতৰ্দ্দন পুত্ৰৰ যে বংশল যাৰ নাম ।
 গৰুৰ গোষ্ঠত সদা কৰিছে আশ্ৰম ॥
 গোক্ষীৰক ভুঞ্জি বন্ধা কৰিছে জীৱন ।
 মোক বন্ধা কৰিবে পাৰয় সিটো জন ॥ ২৯৪৪০
 দধিৰাহনৰ পুত্ৰ দিবিৰথ নাম ।
 তাহাৰ তনয় অঙ্গ আতি অনুপাম ॥
 তাক গঙ্গাদেৱী ছদ্যে ৰাখিছে সদায় ।
 সেই এক জন জানা আছে বন্ধা পাই ॥ ২৯৪৪১
 বৃহদ্ৰথ নামে এক পৰম মহন্ত ।
 গৃধ্ৰকূট পৰ্বতত লুকায়া আছন্ত ॥
 গোলাঙ্গুল বানৰে ৰাখিছে যত্ন কৰি ।
 মহা সঙ্কুচিত ভাৱে আছে বন্ধা পৰি ॥ ২৯৪৪২
 মৰুতৰ বংশত আছয় যিবা জন ।
 যত্নে সমুদ্ৰেয়ো তাক কৰিছে বন্ধন ॥
 আৰো শূনি আছে মুনি মোহোৰ প্ৰৱণে ।
 লোহাকাৰ স্বৰ্ণকাৰ হুয়া কতো জনে ॥ ২৯৪৪৩
 সাৱহিত হুয়া প্ৰাণ ৰাখিয়া আছয় ।
 প্ৰতি প্ৰতি কৰি আৰে চিনাইলোহো মই ॥
 সেইসকলৰ পিতৃ পিতামহগণ ।
 মোহোৰ নিমিত্তে খুন্দে এৰিলেক প্ৰাণ ॥ ২৯৪৪৪

সেহিসকলক আনি কৰিয়ো নৃপতি ।
 তেবেসে মোহোৰ বন্ধা হৈবেক সম্প্রতি ॥
 বাসুদেবে বোলে দদা শুনা মহামতি ।
 হেন যদি আদেশ কৰিলা বহুমতী ॥ ২৯৪৪৫
 পৃথিৱীৰ বাক্যত কাশ্যপ মুনিবৰ ।
 যোগবলে সমস্তকে আনিলা সত্ত্বৰ ॥
 বিধিৰতে সমস্তকে কৰি অভিষেক ।
 থানে থানে নৃপতি সবাকে পাতিলেক ॥ ২৯৪৪৬
 সেহিসকলৰ পুত্ৰ পৌত্ৰ যত যত ।
 সম্প্রতিয়ো যুধিষ্ঠিৰ দেখাছা সাক্ষাত ॥
 মোতে যিটো পুছিল্লাহা পূৰ্ববৰ বৃত্তান্ত ।
 মতি অনুসাৰে মই কহিলো তোমাত ॥ ২৯৪৪৭
 বৈশম্পায়নে বোলে শুনা ৰাজা জন্মেজয় ।
 পথত চলন্তে যুধিষ্ঠিৰ কৃপাময় ॥
 এহিমতে কথামাতে চলে কুতূহলে ।
 কৃষ্ণক দেখিয়া যেন কোটি সূৰ্য্য জ্বলে ॥ ২৯৪৪৮
 শুনা পুণ্য কথা সমস্তৰে যত প্ৰাণী ।
 ব্যাসৰ অবধ ইটো পৱিত্ৰ কাহিনী ॥
 লোকক কৃপায়ে হৰি ব্যাস কপ ধৰি ।
 শাস্ত্ৰচয় নিৰ্ম্মিলেক ভাগ ভাগ কৰি ॥ ২৯৪৪৯
 জ্ঞান কৰ্ম ভক্তি আৰো প্ৰবৃত্তি নিবৃত্তি ।
 বেদৰ বহু নিৰঙ্কিলা যত নীতি ॥
 আদি অন্তে মধ্যে শাস্ত্ৰে হৰিকেসে কয় ।
 হৰি সম অন্য দেৱ নাহিকে নিশ্চয় ॥ ২৯৪৫০
 নলাগে কৰিতে তপ জপ যজ্ঞ কষ্ট ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে কৃষ্ণ হোৱয় সন্তুষ্ট ॥
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা ধন জন দেখা নিবস্তবে ।
 সকলে থাকিবে যমে নিৰে একেধৰে ॥ ২৯৪৫১
 হেন জানি সকলত জ্যোত নৈবাশ ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা হৃদুচ বিশ্বাস ॥

কৃষ্ণেসে পৰম দেৱ কৃষ্ণে মোক্ষ কাম ।
 ভণে দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে বোলা বাম বাম ॥ ২৯৪৫২
 ত্ৰীকৃষ্ণ পাণ্ডৱকলবসৈতে ভীষ্মৰ ওচৰত উপস্থিত
 ছবি
 বৈশম্পায়নে বোলে কথা শুনা ৰাজা জন্মেজয়
 আতপৰে যেন কথা তৈল ।
 বামৰ বিক্ৰম শুনি যুধিষ্ঠিৰ মহামানী
 মনে বৰ বিস্ময় লভিল ॥
 গোবিন্দত পূৰ্বপাৰ কহে পাছে নৃপবৰ
 বামৰ বিক্ৰম নিবস্তব ।
 ক্ৰোধে যেন যম সম প্ৰতাপত হতাশন
 পৰাক্ৰমে ইন্দু সমসৰ ॥ ২৯৪৫৩
 যতেক ক্ষত্ৰিয় মানে বধিলেক ঘোৰ ৰণে
 নিক্ষত্ৰিয় কৰিলা ধৰণী ।
 যিবা বৈল অৱশেষ পলাই গৈলা দশোদিশ
 ৰামেসে ৰাখিলা মনে গুণি ।
 সমুদ্রে ৰাখিলা কাকো গঙ্গাদেৱী ৰাখিলন্ত
 কতো কতো গোষ্ঠে ৰহিলেক ।
 কাশ্যপে আনিয়া পাচে নৃপতি পাতিয়া থৈল
 কিনো ধন্য ধন্য নৰলোক ॥ ২৯৪৫৪
 এহিমতে যত্নবীৰ সঙ্গে লৈয়া যুধিষ্ঠিৰ
 কথামাতে পথে চলি যাস্ত ।
 শবৰ শয্যাত পৰি শুতি আছে গঙ্গানুত
 ছয়োজনে গৈয়া দেখিলন্ত ॥
 ভীষ্মৰ প্ৰতাপ ৰশ্মি সমস্তে টুটিয়া গৈল
 যেন সায়াহুৰ দিবাৰ ।
 চতুৰ্ম্মুখ শূনিগণে আৱৰি আছয় বসি
 দেৱ মধ্যে যেন পুৰন্দৰ ॥ ২৯৪৫৫
 সামীপ্যত বহে নদী যাৰ নাম মোঘৱতী
 আনো ক্ষুদ্ৰ মধ্যত প্ৰধান ।
 দূৰত দেখিয়া হেন যুধিষ্ঠিৰ নাৰায়ণ
 বধহন্তে নামিয়া তেখন ॥
 যত্ন সৈন্য সমস্থিতি পাণ্ডৱ চাৰি ভাই
 একেলগে নামিলা বধৰ ।

মনক সঙ্কোচ কৰি ধীৰে ধীৰে যাস্ত চলি
পাইলা ঋষিসবৰ ওচৰ ॥২৯৪৫৬
গোবিন্দ সাত্যকি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ সমন্বিতে
সমস্তেয়ো নমিলা ঋষিক ।
এহি সমস্তেয়ো যাই ভীষ্মৰ সমীপে গৈয়া
নিয়মে আৰবি বসিলেক ॥
সবে গাঙ্গেয়ক গৈয়া সাৱহিতে প্ৰণামিয়া
দুখে কৃষ্ণে বুলিলা বচন ।
শুনিয়েক গঙ্গাসুত পুছো মই তোমাসাত
দেখো সবে ব্যথিত জীৱন ॥২৯৪৫৭
সৰ্বগাৱে শৰঘাৱ দেখিয়া কাম্পয় গাৱ
বুদ্ধি কিবা আছে পূৰ্বৱতে ।
মৰণ দুখত কৰি অধিক শৰীৰ দুখ
বেদনাক সহিছা কিমতে ॥
আত্মা শৰীৰক ভিন্ন কৰি মানে যিটোজনে
তভো গাৱে কৰয় বেদনা ।
কুক-কুল-বংশ শ্ৰেষ্ঠ জানে সবে নিষ্ঠে নিষ্ঠ
তুমি সম নাহি একো জনা ॥ ২৯৪৫৮
তযু সম জ্ঞানৱন্ত নাহি কেহো সংসাৰত
তিনিয়ো কালক জানা তুমি ।
দেৱতাৰ সৃষ্টি লয় কহিবে সমৰ্থ হয়
নিষ্ঠে আক জানি আছেো আমি ॥
জ্ঞানীসকলৰ মধ্যে সবাতে প্ৰধান তুমি
সমুদায় ধৰ্ম্মৰ ভাণ্ডাৰ ।
যেথনে সম্পূৰ্ণ ৰাজ্যে আছিলাহা ৰাজ্য কৰি
স্বথ ভোগ ভুঞ্জিলা আপাৰ ॥২৯৪৫৯
সহস্ৰ স্তম্ভবী নাৰী থাকে পৰিচৰ্যা কৰি
তথাপিতো নটলয় মন ।
আৰো নানা শাস্ত্ৰ যত সাজোপাজে ধনুৰ্বেদ
জানা তুমি শাস্ত্ৰনুন্দন ॥
সমস্ত প্ৰাণীতে হিত হিংসা বিৰহিত শাস্ত্ৰ
মহাধীৰ তুমি সম নাই ।
দেৱতা গন্ধৰ্ব যত অহৰ ৰাক্ষস যক্ষ
একে ৰথে জিনিলা হেলাই ॥২৯৪৬০

বিপ্ৰগণে আছে কহি বহুৰ মধ্যত তুমি
গুণৱন্ত বাসৱ সমান ।
মনুষ্যৰ মध्ये ইন্দ্ৰ দেখোহো তোমাক আমি
তুমি সম নেদেখোহো আন ॥
তযু নাতি যুধিষ্ঠিৰ জ্ঞাতি শোকে কলেৱৰ
দহিয়া আছয় সৰ্বক্ষণ ।
নিবেদন কৰো মই খণ্ডায়োক শোকচয়
ৰাজাৰ হৃদয়োক স্বস্থ মন ॥২৯৪৬১
চাৰিয়ো জ্ঞাতিৰ ধৰ্ম্ম যাৰ যেন ঠান কৰ্ম্ম
আৰো চাৰি বিধ আশ্ৰয়ক ।
বেদত আছয় যত শিষ্টে ঘিৰা আচৰয়
সকলৰ জানাহা ধৰ্ম্মক ॥
প্ৰবৃত্তি নিবৃত্তি মাৰ্গ জানা উভয়ৰ তত্ত্ব
ইতিহাস আচাৰ পুৰাণ ।
ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰ আছে যত সবাৰো জানাহা ওত্ব
সমস্তকে কৰাহা ব্যাখ্যান ॥২৯৪৬২
লোকৰ মনৰ যত সংশয় আছয় মানে
তাহাকো ছেদিবা পাৰা তুমি ।
এতেকে ৰাজাৰ মনে আছে যত সংশয়ক
গুচায়োক চাহি থাকো আমি ॥
ঋষি নিগদতি কথা শুনা পৰীক্ষিতসুত
কৃষ্ণে যত বুলিলা যুগুতি ।
শাস্ত্ৰনুন্দনে পাচে অল্প কৰি তুলি মুণ্ড
কৃতাজ্জলি বুলিলেক তুতি ॥২৯৪৬৩
শুনিয়েক সৰ্বজন কৃষ্ণত অৰ্পিয়া মন
কৃষ্ণে সে খণ্ডিবে দুখ শোক ।
তান পদে কৰা ৰতি সততে কৰিয়ো ভক্তি
তেবেসে লভিবা বৈকুণ্ঠক ॥
কৃষ্ণে স্তবণ হেতু জানা আক নিষ্ঠ কৰি
তেবে ভকতৰ পূৰ্ণকাম ।
দীন বীজে বোলে বাণী সমজ্যাৰ যত প্ৰাণী
সবনে সুৰিয়ো ৰাম ৰাম ॥২৯৪৬৪

জীৱন শীৰ্ষকভিত্তি

পদ

নমো নমো ভগবন্ত মহিমা অনন্ত ।
চৰাচৰ লোক অজি আছা যত যত ॥
লোকসকলৰ কৰ্তা সংহাৰাহা তুমি ।
কায়-বাক্য-মনেৰে শৰণ লৈলো আমি ॥২৯৪৬৫
অজিছা ব্ৰহ্মাণ্ড তুমি জানো সকলৰ ।
তোমাতেসে জন্ম হোৱে প্ৰাণী নিবন্তৰ ॥
তযু পাদপদ্মত কৰোহো নমস্কাৰ ।
প্ৰণামোহো নাৰায়ণ ত্ৰৈলোক্য ঈশ্বৰ ॥ ২৯৪৬৬
তুমি যোগেশ্বৰ যোগীগণৰ আশ্ৰিত ।
লোকৰ আশ্ৰয় তুমি নমো চৰণত ॥
জ্ঞানী মध्ये বৰ ভক্ত বুলিছাহা মোক ।
মই অজ্ঞমতি নজানোহা তোমাসাক ॥ ২৯৪৬৭
শিৰ ঢাকি আছা অৰ্দ্ধ পদেৰে মহীক ।
দশোদিশে ভুজ ছুই তোমাৰ ভৈলেক ॥
ববিত উভয় নেত্ৰ বীৰ্য্যে পুৰন্দৰ ।
গীতবন্তে প্ৰকাশিত শ্যাম কলেৱৰ ॥ ২৯৪৬৮
সজল মেঘত যেন প্ৰকাশে বিজুলী ।
মকৰ কুণ্ডল কৰ্ণে কৰে জিলিমিলি ॥
মই দেখা দামোদৰ মৃতক আকাৰ ।
দিয়া ইফৈ গতি মোক প্ৰভু ইকালৰ ॥ ২৯৪৬৯
কৃষ্ণে বোলে শুনা তুমি শাস্ত্ৰনু নন্দন ।
তুমি সম ভক্ত মোৰ আছে কোন জন ॥
ইমত সৰুটে কপ দেখাইলো তোমাক ।
অভকত জনে জানা নজানয় মোক ॥ ২৯৪৭০
তপ জপ দান যন্ত্ৰ যজি আছা তুমি ।
সেহিসে কাৰণে আৱে দেখা দিলো আমি ॥
শুনা কুকবীৰ আৱে মোহোৰ বচন ।
ছাপন দিবস তৰু আছয় জীৱন ॥ ২৯৪৭১

স্বকীয় ইচ্ছাতে তুমি এৰিবাৰা প্ৰাণ ।
আপুনাৰ শুভকৰ্ম্মে পাবা নিজ স্থান ॥
তোমাৰ লগৰ জানা অফৈ বহুগণ ।
সকলেয়ো বিমানত কৰি আৰোহণ ॥ ২৯৪৭২
উদিত সূৰ্য্যক যেন দেৱগণে আসি ।
বিমানত থাকি সদা থাকন্ত উপাসি ॥
তোমাসাক সেহিমতে অফৈ বহুগণে ।
অস্তৰ্দ্ধান ছয়া বেঢ়ি আছে সৰ্ব্বক্ষণে ॥ ২৯৪৭৩
উত্তৰ অয়নে যেনে সূৰ্য্যে কৰে গতি ।
তেবে সেহি কালে প্ৰাণ এৰিবা সম্প্ৰতি ॥
যিটো উত্তৰাৰ্কে প্ৰাণ এৰে জ্ঞানী জন ।
তাসম্বাৰ পুনৰপি নাহি আগমন ॥ ২৯৪৭৪
তুমি সেহি পদ পাইবা কহিলো নিশ্চয় ।
আমাৰ বাক্যত আৰ নাহিকে সংশয় ॥
তুমি যদি সেহি লোকে গৈলা মহাশয় ।
যত জ্ঞান আছে মানে যাইবেক নিশ্চয় ॥ ২৯৪৭৫
এতেকে সমস্তে আসি আছে তযু ঠাই ।
ধৰ্ম্ম জিজ্ঞাসিবে মনে কৰি অভিপ্ৰায় ॥
জ্ঞাতিশোকে হত ছয়া আছে মহাৰায় ।
ধৰ্ম্ম অৰ্থ কথা যত কহিয়ো বুজাই ॥ ২৯৪৭৬
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
কৃষ্ণৰ বচন শুনি ভীষ্ম মহাশয় ॥
কৃতাজ্জলি কৰি বাক্য বুলিলা মিনতি ।
কৃষ্ণ লোকনাথ শিৱ অগতিৰ গতি ॥ ২৯৪৭৭
তোমাৰ চৰণে মোৰ আনন্দিত মন ।
তুমি বাক্য পতি যে অচ্যুত নাৰায়ণ ॥
তোমাৰ চৰণে মোৰ হৌক সদগতি ।
নেদেখে উপায় প্ৰভু তুমি বিনে গতি ॥ ২৯৪৭৮
তোমাৰ আগত মই কি কহিবো আৰ ।
তযু উদৰত আছে ইটো চৰাচৰ ॥

আৰো নিবেদন কৰো শুনা নাৰায়ণ ।
 শৰধাৰে বিকল হুই আছে মোৰ মন ॥ ২৯৪৭৯
 সকল শৰীৰ মোৰ বিষে জৰ্জৰিত ।
 বুদ্ধি থিৰ কৰিবে নপাৰো কদাচিত ॥
 আগে শৰীৰৰ কান্তি আছিলেক যেনে ।
 চাহিয়োক কৃষ্ণ মোক আৰে ভৈলো কেনে ॥ ২৯৪৮০
 বিষানল সম শৰে মোহোৰ গাৱত ।
 বেদনা কৰয় সৰে বল ভৈল হত ॥
 বিষৰ জালত কতো প্ৰগতিয়ো হবাই ।
 প্ৰাণ মৰি যায় যেন মৰ্ম্মে পীড়া পাই ॥ ২৯৪৮১
 আজুৰিলে মুখহস্তে নাসে মোৰ বাণী ।
 কেনমতে জ্ঞানক কহিবো চক্ৰপাণি ॥
 মোহোত প্ৰসন্ন হয়ো দেৱ যদুপতি ।
 মৃতক আকাৰ মই ছয়াছো সম্প্ৰতি ॥ ২৯৪৮২
 নপাৰো কহিবে মুখে নোলায় বচন ।
 হেন জানি ক্ৰমা কৰিয়োক নাৰায়ণ ॥
 কিবা আকাশত আছে কিবা পৃথিৱীত ।
 দিশক নজানো মোৰ গাৱে নাহি তত্ত্ব ॥ ২৯৪৮৩
 তোমাক দেখিয়া কিছো লভিছো চেতন ।
 যেনে তেনে অল্প কৰি বুলিছো বচন ॥
 ৰাজাৰ আগত হিত কথা কহা তুমি ।
 তুমি বিদ্যমানে কেনে কহিবোহো আমি ॥ ২৯৪৮৪
 আৰে তোমাৰ আগত তুমিসে জনাৰ্দন ।
 কহিবো দৃষ্টান্ত লৈয়ো ইহাৰ প্ৰমাণ ॥
 শিষ্যগণে আসি যেন গুৰুৰ আগত ।
 ধৰ্ম্ম কহিবাক লাগি নোহয় উচিত ॥ ২৯৪৮৫
 জানা দামোদৰ আমি তোমাৰ আগত ।
 ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰ কহিবাক নুহিকে শকত ॥
 বাহুদেৱ বদতি শুনियो গঙ্গাসুত ।
 যিটো কহিলাহা তুমি সকলে উচিত ॥ ২৯৪৮৬

কহিলাহা যত মোত গাৱৰ বেদনা ।
 আৰো বোলা মোৰ গাৱে নাহিকে চেতনা ॥
 তোমাত প্ৰসন্ন ভৈলো কুক বংশধৰ ।
 দিওঁ লোৱা তোমাঠেৰ অভিমত বৰ ॥ ২৯৪৮৭
 গানি যুচ্ছা দাহচয় সব হৌক দূৰে ।
 ক্ষুধা তৃষ্ণা নলাগোক তোমাৰ শৰীৰে ॥
 তমু মুখে জ্ঞানচয় হৌক প্ৰকাশিত ।
 মন বুদ্ধি সদায়ে হয়োক ধৰ্ম্মবস্ত ॥ ২৯৪৮৮
 আৰো শুনা কুকবুদ্ধ মোহোৰ বচন ।
 তোমাসাৰ দিব্যচক্ষু হৌক সৰ্বক্ষণ ॥
 সকল প্ৰাণীত সদা চলি থাকো আমি ।
 সমস্তে প্ৰাণীত মোক দেখিবাহা তুমি ॥ ২৯৪৮৯
 যিহাতে কৈৱৰ্ত্তে মীন দেখয় জলত ।
 মোক সেহিমতে তুমি দেখিবা লোকত ॥
 বৈশম্পায়নে বোলে জন্মোজয় নৰপতি ।
 পাচে যেন ভৈলা কথা শুনियो সম্প্ৰতি ॥ ২৯৪৯০
 ব্যাসদেৱ মুখে জানা যত ঋষিগণ ।
 বেদবাক্যে কৃষ্ণক অৰ্চিলা সেহিৰূপ ॥
 সেহি সময়ত পাচে যেন কথা ভৈলা ।
 আকাশত থাকি দেৱে পুষ্প বৰষিলা ॥ ২৯৪৯১
 আকাশত ছানি বাঘ বাৰে বিগ্ৰাধৰে ।
 গন্ধৰ্ব্বৰ গাৱয় গীত আতি উচ্চৈশ্বৰে ॥
 নানা ছন্দে অপেশ্বৰা নাচয় তথাত ।
 জয় কৃষ্ণ বোল উঠিলেক সিবেলাত ॥ ২৯৪৯২
 স্নগন্ধ শীতল বায়ু দিশ ছানি বহে ।
 তাৰ স্পৰ্শ লাগিয়া জনৰ মন মোহে ॥
 পৰম নিৰ্ম্মল জানা ভৈলা দশোদিশ ।
 যুগ পক্ষীগণে বাৰ তেজিলা অশেষ ॥ ২৯৪৯৩
 সেহি সময়ত পাচে দেৱ জ্বৰীকেশ ।
 দেখে সূৰ্য্য অন্তাচলে ভৈলেক প্ৰৱেশ ॥

সেহি সময়ত ব্যাস আদি ঋষি লোক ।
 কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ ভীষ্ম সমে ইসবক ॥ ২৯৪৯৪
 সৎকাৰ কৰিয়া বুলিলেক প্ৰিয় বাক ।
 বিদায় কৰিলো আমি চলিলো গৃহক ॥
 কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ সমে পঞ্চম পাণ্ডৱ ।
 সাত্যকি সঞ্জয় কৃপ সবে একে ঠাৱ ॥ ২৯৪৯৫
 লগতে আসিয়া যত আছয় নৃপতি ।
 জানুশিৰে কৃষ্ণক কৰিলা সবে নতি ॥
 ঋষিসকলেও কৰি আশীষ বচন ।
 প্ৰভাতে আসিবো বুলি কৰিলা গমন ॥ ২৯৪৯৬
 হৃষীকেশ সমে সবে কুন্তীসুতগণ ।
 প্ৰদক্ষিণে গান্ধেয়ক কৰিলা বন্দন ॥
 স্বকীয় বথত পাচে আবোহিলা যাই ।
 সন্ধ্যে হয় হস্তী পদাতিৰ সীমা নাই ॥ ২৯৪৯৭
 শ্ৰীকৃষ্ণ পাণ্ডৱসকলৰ সৈতে ৰাতি ঋক্ষবস্ত পৰ্বতত বাস
 আৰু পাচদিনা পুনঃ ভীষ্মৰ ওচৰত উপস্থিত
 বৈশম্পায়নে বোলে ৰাজা শুনিয়োক এথা ।
 পান্ধগণ সমে কৃষ্ণে যি কৰিলা তথা ॥
 এহিমতে যুধিষ্ঠিৰে কৰিলা গমন ।
 প্ৰজাৰ আন্দোলে ভূমি কাম্পে ঘনে ঘন ॥ ২৯৪৯৮
 সৈন্যসকলক দেখি ভয়ে কাম্পে হিয়া ।
 বহে মহানদী যেন পৃথিৱী জ্বৰিয়া ॥
 যুধিষ্ঠিৰে কৃষ্ণ পাচে বুলিলা বচন ।
 তোমাৰ চৰণে মনে পশিলো শৰণ ॥ ২৯৪৯৯
 এহিমতে গৈয়া ঋক্ষবস্ত গিৰি পাইলা ।
 দেখি পূৰ্ব দিশে চন্দ্ৰ উদ্ভিত যে ভৈলা ॥
 অন্ধকাৰ গুচি দিশ ভৈলেক প্ৰসন্ন ।
 প্ৰজাসকলৰ ভৈলা আনন্দিত মন ॥ ২৯৫০০
 কতোক্ষণে গৈয়া পাচে পাইলেক নগৰ ।
 প্ৰবেশ ভৈলেক গৈয়া স্বকী স্বকী ঘৰ ॥

সিংহ যেন প্ৰৱেশিলা পৰ্বত গহৱৰে ।
 সেহিমতে পাণ্ডৱ সহিতে দামোদৰে ॥ ২৯৫০১
 বৈশম্পায়নে বোলে ওবা পৰীক্ষিতসুত ।
 শুনা কহো ইফঁদেৰ কৃষ্ণৰ চৰিত ॥
 তৃতীয় প্ৰহৰ ৰাত্ৰি ভৈলা নিৱৰ্ত্তন ।
 শয্যা লভি শয়ন কৰিলা জনাৰ্দন ॥ ২৯৫০২
 ৰজনীৰ শেষ জানি দেৱ দামোদৰ ।
 উঠিয়া বসিলা পাচে শয্যাৰ উপৰ ॥
 ধ্যান কৰি চিন্তিলেক ব্ৰহ্ম সনাতন ।
 জ্ঞান-দৃষ্টি সমস্তকে কৰি নিবীক্ষণ ॥ ২৯৫০৩
 আত অনন্তৰে পাচে ভাটগণে আসি ।
 কৰিলন্ত তুতি কৃষ্ণ-গুণক প্ৰকাশি ॥
 গায়নসকলে কৃষ্ণ-গুণক বৰ্ণাই ।
 হাতে তালযন্ত্ৰ ধৰি হৰিগুণ গাই ॥ ২৯৫০৪
 পণৰ গোমুখ শঙ্খ বজাৰে যুদঙ্গ ।
 বীণা বেণু বাঢ়ক বজায়া কৰে বঙ্গ ॥
 এহিমতে বাঢ় ভণ্ড কৰি স্তলনিত ।
 স্তম্ভধৰ কৰিয়া গায়নে গাৱে গীত ॥ ২৯৫০৫
 আত অনন্তৰে জানা নৃপতিৰ ঘৰে ।
 স্তুত যে মাগধ বন্দীগণে তুতি কৰে ॥
 তুতি কৰি কৃষ্ণক জগাইলা প্ৰভাতত ।
 নট ভাটগণে তুতি কৰিলা বহুত ॥ ২৯৫০৬
 শঙ্খ তুৰ্য্য ভেৰী বীণা অসংখ্য বজাইলা ।
 নৃপতিক এহিমতে নিদ্রাৰ জগাইলা ॥
 শয্যা হস্তে উঠি শৌচ ভৈলা নাৰায়ণ ।
 স্নানৰ মন্দিৰে পশি কৰিলেক স্নান ॥ ২৯৫০৭
 অনন্তৰে সন্ধ্যা কৰি গায়ত্ৰী জপিলা ।
 অগ্নিক ধাপিয়া পাচে আহুতি কৰিলা ॥
 হোম অৱসানে আসি সহস্ৰ ব্ৰাহ্মণ ।
 গাৱে গাৱে দিলা খেদু সহস্ৰ প্ৰমাণ ॥ ২৯৫০৮

আত পাচে মঙ্গলব দ্রব্যক স্পর্শিলা ।
 সৰ্ব্বাজ্ঞ দৰ্পণ আনি আপুনাক চাইলা ॥
 সাত্যকিক চায়া হৰি বুলিলা বচন ।
 নৃপতিৰ পাশে তুমি কৰিয়ো গমন ॥ ২৯৫০৯
 ভীষ্মৰ সমীপে যাইবে লাগে মহাশয় ।
 সাজ পাৰ হোক শীঘ্ৰে কৰিয়ো নিশ্চয় ॥
 কৃষ্ণৰ আদেশ পাই সাত্যকি চলিলা ।
 ৰাজ্যৰ আগত গৈয়া সকলে কহিলা ॥ ২৯৫১০
 সাত্যকিৰ বাণী শুনি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 অৰ্জ্জুনক চায়া পাচে বুলিলা উত্তৰ ॥
 এতিফণে শীঘ্ৰ কৰি আনা বথখান ।
 সৈন্যসকলক এবে কৰা সাৱধান ॥ ২৯৫১১
 তেখনে অৰ্জ্জুনে পাচে সৈন্যক জ্ঞপ্তাইলা ।
 বথকো সাজিয়া পাচে ৰাজ্যক যোগাইলা ॥
 বৈশম্পায়নে বোলে ৰাজা শুনা আতপৰে ।
 বথত চৰিলা যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰে ॥ ২৯৫১২
 সঙ্গত লৰিলা ভীম সমে চাৰি ভাই ।
 সসৈন্যে কৃষ্ণৰ গৃহে প্ৰৱেশিলা যাই ॥
 ৰাজ্যো আসিলা হেন গোবিন্দে দেখিলা ।
 সাত্যকি সহিতে গৈয়া বথে আৰোহিলা ॥ ২৯৫১৩
 সস্তাষণ কৰি সবে কৰিলা গমন ।
 বথ ঘৰষণে যেন মেঘৰ গৰ্জ্জন ॥
 দাককে ডাকিলা বথ বায়ুবেগে চলে ।
 সবে গৈয়া কুৰুক্ষেত্ৰ পাইলা একে তিলে ॥ ২৯৫১৪
 ভীষ্ম যৈত পৰি আছে শৰব শয্যাতে ।
 সবে গৈয়া উপস্থিত ভৈলা সিবেলাত ॥
 যেন দেৱগণে আছে ব্ৰহ্মাক উপাসি ।
 সেহিমতে ভীষ্মক আৱৰি আছে ঋষি ॥ ২৯৫১৫
 কৃষ্ণ সমে পাঞ্চ ভাই বথৰ নামিলা ।
 যথাবেত গৈয়া ঋষিগণক পূজিলা ॥

ব্ৰহ্মাৰ পাশক যেনমতে পুৰুষৰ ।
 সৈন্যৰ মাজত ৰাজা সেহি পটন্তৰ ॥ ২৯৫১৬
 আদিত্য পৰিয়া যেন আছে পৃথিৱীত ।
 শৰব শয্যাতে ভীষ্ম শোভে সেহিমত ॥
 এহিমতে পাণ্ডবে ভীষ্মক দেখিলন্ত ।
 নহৰে মনুষ্য ভীষ্ম মনে গুণিলন্ত ॥ ২৯৫১৭
 ৰাজা জন্মেজয় পাচে পুছন্ত ঋষিত ।
 ভীষ্ম পৰি আছে যেবে শৰব শয্যাতে ॥
 কৃষ্ণ পিতামহসব তথা চলি গৈলা ।
 কহিয়োক ঋষি মোত যেন কথা ভৈলা ॥ ২৯৫১৮
 ঋষিয়ে বোলন্ত শুনা পৰীক্ষিতমুত ।
 কহিবো তোমাত যিটো পুছিলাহা মোত ॥
 ভীষ্মৰ চোপাশে যেন নাৰদাদি ঋষি ।
 সিদ্ধসবে আসি বসি আছেয় উপাসি ॥ ২৯৫১৯
 হেন সময়ত কৃষ্ণ সমে পাণ্ডুগণ ।
 ভীষ্মৰ সমীপে গৈয়া ভৈলা উপসন্ন ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ প্ৰমুখে যতোক নৃপবৰ ।
 সবেয়ো বসিলা গৈয়া ভীষ্মৰ ওচৰ ॥ ২৯৫২০
 সৰাহানে দেখি পাচে ভীষ্মৰ অৱস্থা ।
 অসন্তোষ কৰি অহো অহো কহে কথা ॥
 কুৰুবংশ মধ্যে শ্ৰেষ্ঠ যাক সম নাই ।
 হেনয় ভীষ্মৰ ভৈলা এমত বিলাই ॥ ২৯৫২১
 নাৰদ বদতি পাণ্ডৱৰ পাঞ্চ ভাই ।
 মন দিয়া শুনা সবে কহো অভিপ্ৰায় ॥
 কিসক লাগিয়া সবে আছা বাট চাই ।
 বিলম্ব কৰিতে কিছো প্ৰয়োজন নাই ॥ ২৯৫২২
 ভীষ্মৰ মৰণ আসি চাপিলা ওচৰ ।
 যেন অন্তাচলে অন্ত গৈলা দিবাৰ ॥
 যি পুছিবে লাগি আসি আছা মন কৰি ।
 সত্বে পুছিয়া লৈয়ো বিলম্ব নকৰি ॥ ২৯৫২৩

নাৰদৰ বাক্য শুনি পাণ্ডুপুত্ৰগণ ।
 অস্ত্ৰো অস্ত্ৰে চাই পাচে বুলিলা বচন ॥
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো নাৰায়ণ ।
 তুমি বিনে ভীষ্মত পুছিবে কোন জন ॥ ২৯৫২৪
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম জিজ্ঞাসা কৰিয়ো তান ঠাই ।
 তুমি বিনে মাধৱ আমাৰ গতি নাই ॥
 ৰাজাৰ বচন শুনি দেৱ চক্ৰপাণি ।
 ধীৰে ধীৰে গাঞ্জেয়ক বুলিলেক বাণী ॥ ২৯৫২৫
 শুনা কুকৰুজ তুমি বচন আমাৰ ।
 কিবা স্থখে গৈলা আজি ৰজনী তোমাৰ ॥
 মন বুদ্ধি শৰীৰৰ কহিয়ো লক্ষণ ।
 তোমাৰ অৱস্থা দেখি নসহয় মন ॥ ২৯৫২৬
 ভীষ্ম নিগদতি প্ৰভু শুনা দামোদৰ ।
 তমু প্ৰসাদত মোৰ নিকজ শৰীৰ ॥
 দুখ মোহ গ্লানি পীড়া সবে দূৰ গৈলা ।
 তমু কৃপালেশে জ্ঞান কৰাগত ভৈলা ॥ ২৯৫২৭
 বেদশাস্ত্ৰে যিটো কৰি আছে নিকপণ ।
 দেশ জাতি কুলৰ যে জানোহো লক্ষণ ॥
 প্ৰৱৃতি নিবৃতি নিষ্ঠ লোকত বেকত ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে আত জানোহো সমস্ত ॥ ২৯৫২৮
 চাৰিবিধ আশ্ৰমৰো ধৰ্ম্ম জানো মই ।
 তমু বৰদানে মোৰ গুচিলা সংশয় ॥
 ৰাজাসকলৰ ধৰ্ম্ম আছে যত যত ।
 সকলো বিদিত প্ৰভু তমু চৰণত ॥ ২৯৫২৯
 সকলৰো ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম জ্ঞান যত যত ।
 সকলে কহিবে পাৰো তব প্ৰসাদত ॥
 সকলে কহিবে প্ৰভু তুমিসে সাধৰ্থ ।
 তথাপিতো মোক কহিবাক বোলা ব্যৰ্থ ॥ ২৯৫৩০
 হাসিয়া ভীষ্মক পাচে বোলন্ত অচ্যুত ।
 আমাৰ বচন তুমি শুনা প্ৰজ্ঞান্বত ॥

ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম বেদৰো জানোহো অভিপ্ৰায় ।
 মোৰ অবিদিত কৈতো কিঞ্চিতেকো নাই ॥ ২৯৫৩১
 তথাপিতো তমু মুখে কৰায়ো বিদিত ।
 তোমাৰ যশস্তা আবে বোক পৃথিৱীত ॥
 এতেকে অপিলো বুদ্ধি যশস্তা তোমাড ॥
 যাৱতে পৃথিৱী থাকে জানা দেৱত্ৰত ॥ ২৯৫৩২
 তাৱত অবধি কীৰ্তি থাকোক তোমাৰ ।
 কদাচিতো মিছা নোহে বচন আমাৰ ॥
 ৰাজা সমে তুমি যিটো কৰাহা কখন ।
 পৃথিৱীত বৈব যেন বেদৰ বচন ॥ ২৯৫৩৩
 ইটো সম্বাদক যিটো শুনে বা আচৰে ।
 অস্ত্ৰে গৈয়া বৈকুণ্ঠ লভিব সিটো নৰে ॥
 এতেকে তোমাত অৰ্পিলোহো দিব্যজ্ঞান ।
 কাহিবাক লাগি তুমি হোৱা সাৱধান ॥ ২৯৫৩৪
 যিটো পুৰুষৰ কীৰ্তি থাকে পৃথিৱীত ।
 মৰিলেয়ো সিটো জন থাকয়ে জীৱিত ॥
 হতশিষ্ঠ যিটো ৰাজাগণ নিবন্তৰ ।
 ধৰ্ম্ম শুনিবাক চাপি আছয় ওচৰ ॥ ২৯৫৩৫
 পিতৃ যেন পুত্ৰত কহয় নীতিচয় ।
 তুমি সেহিমতে কহিয়োক মহাশয় ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 যেন কথা ভৈল পাচে আত অনন্তৰ ॥ ২৯৫৩৬
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি শান্তমুনন্দন ।
 কহিবোহো ধৰ্ম্ম হেন বুলিলা বচন ॥
 শুনিয়োক দামোদৰ তব প্ৰসাদত ।
 মন বুদ্ধি দৃঢ় মোৰ ভৈলা পূৰ্ব্বৱত ॥ ২৯৫৩৭
 ধৰ্ম্মময় যুধিষ্ঠিৰে পুছোক মোহোত ।
 তেবে কহিবাক মই হৈবোহো শকত ॥
 মহা ধৰ্ম্মবন্ত যুধিষ্ঠিৰ যি বেলাত ।
 জন্মিলাত বৃষ্ণিকুল ভৈলা আনন্দিত ॥ ২৯৫৩৮

কুকৰ বংশত ৰাজা গৈল যত মান ।
 হেন কীৰ্ত্তিমন্ত নাছিলেক একো জন ॥
 মহা ধৰ্ম্মবন্ত যাক সম নাই লোক ।
 হেন যুধিষ্ঠিৰে ধৰ্ম্ম আৰ্মাত পুছোক ॥ ২৯৫৩৯
 ব্ৰহ্মাচৰ্য্য ত্ৰতে সদা আচৰে ধৰ্ম্মক ।
 মহা ধৈৰ্য্যবন্ত দমি আছে ইন্দ্ৰিয়ক ॥
 সৰ্বতে সমান তেজবন্ত বলবন্ত ।
 হেনয় পাণ্ডবে প্ৰশ্ন কৰোক আৰ্মাত ॥ ২৯৫৪০
 সন্তোষি অতিথি ভৃত্য আতি প্ৰমী জন ।
 আসন্মাক নিতে যিটো কৰে বহু মান ॥
 সদা সত্য বোলে জানা তপস্ৰাত বত ।
 মহা পৰাক্ৰমী যিটো হোৱে ক্ষমাৱন্ত ॥ ২৯৫৪১
 সকল কাৰ্য্যত যাৰ ভ্ৰম নাহি মন ।
 হেন নৃপতিয়ে মোক বোলোক বচন ॥
 অৰ্থ উপাৰ্জ্জন্তে যিটো নকৰে অধৰ্ম্ম ।
 আতি ভয় পাইলৈ এভো আচৰয় ধৰ্ম্ম ॥ ২৯৫৪২
 কামত ক্ৰোধত যিটো পাপ নাচৰয় ।
 হেন কুন্তীহুতে মোত পুছোক নিশ্চয় ॥
 কৃষ্ণে বোলে শুনা কহো শাস্তনুন্দন ।
 তোমাক ভয়ত ৰাজা নোবোলে বচন ॥ ২৯৫৪৩
 ৰাজ্যৰ কাৰণে বধিলেক যত প্ৰাণী ।
 তোমাক ইমত কৰিলেক মহামানী ॥
 যোনো শাপ দিয়া তুমি ছয়া সঙ্কুচিত ।
 তাতেসে ভয়ত ৰাজা নুপুছয় মত ॥ ২৯৫৪৪
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা কৃপাময় ।
 তোমাৰ আজ্ঞাত কহিবোহো নীতিচয় ॥
 দান তপ অধ্যয়ন ধৰ্ম্ম ব্ৰাহ্মণৰ ।
 সমৰত শৰীৰ এৰিব ক্ষত্ৰিয়ৰ ॥ ২৯৫৪৫
 পিতৃ পিতামহ ভ্ৰাতৃ গুৰু বন্ধুজন ।
 সংগ্ৰামত ইসক কৰিব হনন ॥

মিছাত প্ৰৱৰ্ত্তে সদা এৰে অঙ্গীকাৰে ।
 আৰো লুকজন সদা হিংসাক আচৰে ॥ ২৯৫৪৬
 গুৰুজন ভৈলৈয়ো বধিবে নিৰন্তৰ ।
 জানা কৃষ্ণ এহিসব ধৰ্ম্ম ক্ষত্ৰিয়ৰ ॥
 যেহিটো ক্ষত্ৰিয়গণে যুদ্ধ বিষয়ত ।
 শৌণিতক জলৰূপ কৰে পৃথিৱীত ॥ ২৯৫৪৭
 কেশেৰে হোৱয় তৃণ হস্তীয়ে পৰ্বত ।
 ধ্বজচয়ে বৰ বৰ বৃক্ষ হোৱে তাত ॥
 সংগ্ৰামত পৰাক্ৰমী হেন যিটোজন ।
 ধৰ্ম্মবন্ত ক্ষত্ৰী সিটো কহিলো কাৰণ ॥ ২৯৫৪৮
 বাঞ্ছা নকৰিলে যিটো খেদি কৰে বণ ।
 সেহিটো ক্ষত্ৰিয় এবে সাফল জীৱন ॥
 মনু কহি আছে এহি যুদ্ধ ধৰ্ম্মময় ।
 হেনয় সংগ্ৰামে পৰি স্বৰ্গক চলয় ॥ ২৯৫৪৯
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে ৰাজা ধীৰ ।
 ভীষ্মৰ বচন শুনি ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ॥
 পৰম প্ৰসন্ন হৈয়া সঙ্কোচিত মনে ।
 ছয়ো হাতে ধৰিলেক ভীষ্মৰ চৰণে ॥ ২৯৫৫০
 ভীষ্ম আনন্দিত ছয়া আলিঙ্গিয়া কৰে ।
 শিৰস্ত্ৰাণ কৰিলেক আতি দায়িতবে ॥
 ভীষ্ম নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 পুছিয়োক যত মোত এৰিয়া সংশয় ॥ ২৯৫৫১
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 কহিবোহো কথা মই আত অনন্তৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে প্ৰণামিলা চৰণে কৃষ্ণৰ ।
 ভীষ্মক নমিলা পাচে আত অনন্তৰ ॥ ২৯৫৫২
 ঋষিসকলক পাচে প্ৰণামিলা পাৰে ।
 কৰযোবে ভীষ্মক বুলিলা নত্ৰভাৰে ॥
 জানো পিতামহ ৰাজধৰ্ম্মে প্ৰধান ।
 ৰাজ্যতাৰ সম কেহো নাহিকয় আন ॥ ২৯৫৫৩

কহিয়ো বিশেষ কবি বাজধৰ্ম্যচয় ।
 বাজাৰ ধৰ্ম্মেসে প্ৰাণীগণৰ আশ্ৰয় ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ বৰ্গ চতুষ্টয় ।
 বাজধৰ্ম্মে এহি চাৰিবৰ্গ সিদ্ধি হয় ॥ ২৯৫৫৪
 ঘোটকৰ বন্ধু যেন অক্লুশ হস্তীৰ ।
 বাজনীতি সেহিমত জানিবা প্ৰাণীৰ ॥
 যিটো নৃপগণে বাজনীতি নজানয় ।
 তাৰ প্ৰাণী সমস্তৰ স্থান স্থিতি নাই ॥ ২৯৫৫৫
 যেন সূৰ্য্য উদয়ে গুচয় অন্ধকাৰ ।
 বাজাৰ নীতিয়ে দুখ গুচয় প্ৰজাৰ ॥
 এতেকে পুছোহো বাজধৰ্ম্মনীতিচয় ।
 অনুগ্ৰহ কৰি মোত কহিয়ো নিশ্চয় ॥ ২৯৫৫৬

যুধিষ্ঠিৰৰ আগত ভীষ্মৰ বাজধৰ্ম্মনীতি কথন
 ভাষ্য নিগদতি ধৰ্ম্ম কৰো নমস্কাৰ ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে সেৱা কৰো বাৰে বাৰ ॥
 ব্ৰাহ্মণসবৰ মই প্ৰণামো চৰণ ॥
 সম্প্ৰতি শুনিয়ো ধৰ্ম্ম কুন্তীৰ নন্দন ॥ ২৯৫৫৭
 মই যেহিমতে জানো বিধিৰ বিধান ।
 দেৱতা ব্ৰাহ্মণ কৰিবাহা সনমান ॥
 ব্ৰাহ্মণ দেৱক যিটো পূজয় সদায় ।
 তেবেসে ধৰ্ম্মৰ জানা ঋণ স্ৰজা যায় ॥ ২৯৫৫৮
 দেৱতা ব্ৰাহ্মণ যিটো নজানে তুপিতি ।
 তাৰ একো ধৰ্ম্ম সিদ্ধি নোহোৱে সম্প্ৰতি ॥
 কদাচিতো বাজাৰ আপদ আসি মিলে ।
 ধৈৰ্য্য ধৰি থাকিবা নৃপতি মহাবলে ॥ ২৯৫৫৯
 সত্য এৰি অসত্যত যদি হোৱে বুদ্ধি ।
 সিটো নৃপতিৰ একো কাৰ্য্য নোহে সিদ্ধি ॥
 যিটো নৃপতিৰ সদা সত্য হোৱে বত ।
 ইহলোকে সুখ পৰলোকে হোৱে দ্বিত ॥ ২৯৫৬০

সত্য বিনে নৃপতিৰ নাহিকে বিশ্বাস ।
 অসত্যত বতি ভৈলে হোৱে সৰ্বনাশ ॥
 আত পাচে শুনিয়োক বাজাৰ লক্ষণ ।
 যিমত লক্ষণ বাজা বোলয় শোভন ॥ ২৯৫৬১
 হৈবেক নৃপতি গুণবন্ত শীল শাস্ত ।
 দমিব ইন্দ্ৰিয় শুদ্ধ বুলিবা নিতাস্ত ॥
 সবাতে সমান দৃষ্টি দীৰ্ঘ যে দৰ্শিত ।
 সদ লোক বিচাৰিয়া লৈবেক সঙ্গত ॥ ২৯৫৬২
 কুটিলৰ হিত হৈব সকল কাৰ্য্যত ।
 ভিক্ষুক জনক ব্ৰাহ্মণক নিতে নিত ॥
 নৃপতিসকল নদণ্ডিবে কদাচিত ।
 দোষ গুণ লই সিটো দণ্ডিবে উচিত ॥ ২৯৫৬৩
 সদা এহি ছই বাজা কৰিব পোষণ ।
 দান যজ্ঞ আচৰিবে সেহিটো শোভন ॥
 পূৰ্বে মনু কহি আছে ইহাৰ লক্ষণ ।
 এতেকেসে ব্ৰাহ্মণক জানা সৰ্বলক্ষণ ॥ ২৯৫৬৪
 এহি হেতু ব্ৰাহ্মণক পূজিবা সকলে ।
 বাঢ়িবে সম্পত্তি বাজা ছইবে অবিকলে ॥
 তিনি লোক নষ্ট কৰে যিটো বিপ্ৰচয় ।
 নিগ্ৰহ কৰিবে তাক নৃপতি নিশ্চয় ॥ ২৯৫৬৫
 আৰো কহো শুনিয়োক স্ত্ৰকৰ কথন ।
 অস্ত্ৰ ধৰি বিপ্ৰে যদি খেদি কৰে বণ ॥
 তাক নৃপতিয়ে নবধিবে সম্ভৱত ।
 নিগ্ৰহ কৰিয়া বাজা থৈবেক সতত ॥ ২৯৫৬৬
 ধৰ্ম্মসব যদি নষ্ট ছইবাৰ দেখয় ।
 তাক যিটো ধৰ্ম্মবন্তে সদায়ে বাখয় ॥
 ব্ৰহ্মহত্যা ভ্ৰূণহত্যা গুৰুভাৰ্য্যা হৰে ।
 জ্ঞানত থাকিয়া যিটো বাজদোহ কৰে ॥ ২৯৫৬৭
 তথাপিহো বিপ্ৰৰ শৰীৰে দণ্ড নাই ।
 দেশান্তৰী কৰি বাজা খেদিবে ডকাই ॥

যদি আৰো ব্রাহ্মণক অভিশপ্ত কৰে ।
 তথাপিতো বিপ্রক বাখিব দায়াতৰে ॥ ২৯৫৬৮
 শুনা সৰ্বজন ইটো কথা বিতোপন ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে সদা অৰ্পিয়োক মন ॥
 কৃষ্ণ সম বন্ধু আৰ সংসাৰত নাই ।
 সকল শাস্ত্রত আৰ লোৱা অভিপ্রায় ॥ ২৯৫৬৯
 গাৱে কিছো নাই শ্রম টকা নোহে ব্যয় ।
 শ্রবণ কীৰ্তনে ভুষ্ট হোৱে কৃপাময় ॥
 তথাপি নভজি হৰি বৃথা কৰ্ম্ম কৰা ।
 পাপে পৰ্য্যটিলে ভৈলা জীৱন্ততে মৰা ॥ ২৯৫৭০
 কৃষ্ণৰ নামেৰে জানা পাপৰ দহন ।
 শুখান ভৃগক যেন দহে হুতাসন ॥
 হৰিৰ নামেৰে মন কৰয় নিৰ্মল ।
 হেন জানি ভজা তান চৰণকমল ॥ ২৯৫৭১
 তেবে অশ্রয়াসে ইটো সংসাৰক তৰি ।
 অশ্বে গৈয়া লভিবাহা বৈকুণ্ঠ নগৰী ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণে শুনা সৰ্বজন ।
 বাম বাম কৃষ্ণ বুলি শুদ্ধ কৰা মন ॥ ২৯৫৭২

দুৰ্গা

অৰ্থত নৃপতি নকৰিবে মতি
 প্রজাক বাখিব আৰ ।
 প্রজাতেসে হস্তে সৰ্ব সিদ্ধি হয়
 প্রজায়ে জানা ভাণ্ডাৰ ॥
 সমস্ত স্বৰ্গৰ মধ্যে শ্রেষ্ঠতৰ
 দুৰ্জ্জনৰ আতিশয় ।
 এহি হেতু ৰাজা চাৰিয়ো বৰ্ণক
 কৰিবে দায়া নিশ্চয় ॥ ২৯৫৭৩
 যিটো ৰাজ্যচয় সদা ধৰ্ম্মময়
 সত্যত প্রবৰ্ত্তে নিত ।
 তাহাৰ দেশৰ প্রজা নিবন্তৰ
 আতি হোৱে আনন্দিত ॥

নৃপতি প্রজাক পুত্রে সম কৰি
 মানিবেক প্রতিদিন ।
 তেবেসে ৰাজ্যৰ নিতে ধৰ্ম্ম হোৱে
 জানাহা কুন্তীনন্দন ॥ ২৯৫৭৪
 যদি নৃপবৰ আতি যত্নতৰ
 হোৱে জানা যুধিষ্ঠিৰ ।
 সেহিটো পৰম নৃপতি অধম
 কহো শুনা পটন্তৰ ॥
 আতি থুলন্তৰ জন্তুতো ডাঙ্গৰ
 মহা বলৱন্ত হস্তী ।
 ক্ষমাৰ কাৰণে দেখা নবগণে
 শিৰত চড়ে সম্প্রতি ॥ ২৯৫৭৫
 আতি ক্ষমাৱন্ত ভৈলেসে নৃপতি
 ভৃত্যে পাৰে বৰ লাই ।
 এহি হেতু ৰাজা যত্ন নহৈবেক
 ভৈলেয়ো মিলে অপায় ॥
 বসন্ত কালত সূৰ্য্যৰ তাপত
 জানা লোক নিবন্তৰ ।
 আতি শীত উষ্ণ নপাৰে মনুষ্য
 আহ্লাদ মিলে মনৰ ॥ ২৯৫৭৬
 যেনয় সন্তৰ সূৰ্য্য পটন্তৰ
 সৰ্ব্বত্বে হৈব নৃপতি ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ তেবেসে প্রজাৰ
 মিলয় সুখ সম্প্রতি ॥
 সাক্ষাতে প্রজাৰ পৰ আপুনাৰ
 অনুমানে লক্ষ্য কৰি ।
 জিজ্ঞাসিবে চিত যি ৰাজা মণ্ডিত
 তেবেসে দুৰ্গতি তৰি ॥ ২৯৫৭৭
 যদি ব্যসনত প্রবৰ্ত্তে নৃপতি
 প্রজাহস্তে পায় ভয় ।
 শুনিয়ো ব্যসন কহো ভিন্নে ভিন্ন
 শুনা ভূমি মহাশয় ॥
 দ্বীত আসকতি নৃত্য গীতে বতি
 সন্ধ্যা খেলায়ে দ্যুত ।

যুগ মাৰি বনে ফুৰে সৰ্ব্বক্ষণে
 পিয়ে সুৰা ছুয়া মত্ত ॥ ২৯৫৭৮
 এহিহে ব্যসন কহিলো লক্ষণ
 জানাহা পাণ্ডুনন্দন ।
 নৃপতিৰ হিংসা ধৰ্ম্মেহে অধৰ্ম্ম
 প্রজাত মিলে কন্দল ॥
 সদায়ে প্রজাৰ চিন্তিবেক হিত
 বাজাৰ এহি লক্ষণ ।
 যেন গৰ্ভৱতী নাৰীৰ সম্প্ৰতি
 গৰ্ভত সদায়ে মন ॥ ২৯৫৭৯
 আপুনাৰ প্ৰিয় স্বামীক ত্যোজিয়া
 গৰ্ভৰ চিন্তয় হিত ।
 কহিলো নিশ্চয় যত বাজাচয়
 হৈবে জানো এহিমত ॥
 অপ্ৰিয় জনক সদা তেজিবেক
 হীনজন সঙ্গে লৈব ।
 ভৃত্যজন সমে সদা পৰিহাস
 নৃপতিয়ে নকৰিব ॥ ২৯৫৮০
 যদি পৰিহাস কৰয় সতত
 তাহাৰ শুনা লক্ষণ ।
 অৱজ্ঞা কৰয় মনে নমানয়
 উলজা কৰে বচন ॥
 গোপ্য কথা যত কৰয় বিদিত
 দেখে আতি সমসৰ ।
 বাজযোগ্য দ্ৰব্য গণকো খোজয়
 আপুনি হোৱে বৰ্বৰ ॥ ২৯৫৮১
 বাজাতো অধিকে খোজে প্ৰকাশিবে
 কহয় কথা ভাঙ্গৰ ।
 বাজা যিবা কহে তাহাকো খণ্ডাৰে
 বেদনা জন্মে প্রজাৰ ॥
 বাজাৰ যশস্তা সবে দূৰ কৰে
 গৱত নাহি চেতন ।
 আপুনি প্ৰকাশ কৰে সৰ্ব্বক্ষণে
 বোলয় জ্ঞেয় বচন ॥ ২৯৫৮২

বোলে থৰ্ব্ব যাত বাজাৰ কাৰ্য্যত
 সকলকে নষ্ট কৰে ।
 বাজাৰ সদৃশ ভৃত্য কৰে বেশ
 বাজাৰ থাকি ওচৰে ॥
 বাজনাৰীচয় যতক আছয়
 সঙ্গত জানা বাজাৰ ।
 মুখ চাই চাই হাহে যুচকাই
 চক্ষুৰে দিয়ন্ত ঠাৰ ॥ ২৯৫৮৩
 কতো হয়ে গজে বধত চৰয়
 বাজাক উলজা কৰি ।
 তথাপিহো বাজা সিসৰ লোকেৰে
 পৰিহাস থাকে কৰি ॥
 শুনা ধৰ্ম্ম মন্ত্ৰী ইমত নৃপতি
 অধম সবে বোলায় ।
 বাজাৰ ক্ৰোধত ভয় নকৰয়
 হাসিয়া বঙ্গ কৰয় ॥ ২৯৫৮৪
 বাজা বোলে ধন্য ধন্য মোৰ ভৃত্য
 ক্ৰোধত লভে আনন্দ ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়য় আপাৰ
 তথাপি নোবোলে মন্দ ॥
 বাজাৰ দ্ৰব্যক আপুনি হবয়
 ক্ৰীড়িবাক কৰে মন ।
 হতে বন্ধু যেন পক্ষীৰ সঙ্গত
 তেমনে কৰে কীৰ্তন ॥ ২৯৫৮৫
 কহৰে লোকত কিছো নৃপতিত
 জানা একো কাৰ্য্য নাই ।
 আমি যেহি কৰো সেহি সিদ্ধি হোৱে
 আমিসে কাৰ্য্যৰ ঘাই ॥
 সদা পৰিহাস কৰে যিটো বাজা
 হোৱে আতি শাস্তমতি ।
 এহিসে লক্ষণ যিসৰ নৃপতি
 তাহাৰ হেন বিপত্তি ॥ ২৯৫৮৬
 বাজ্য বাখিবাক নপাৰে নিশ্চয়
 প্রজাৰ মিলে প্ৰমাদ ।

কতো কতো লোক আতি সুখী হোৱে
কতোহো হোৱে উচ্ছেদ ॥

প্ৰজায়ে জানাহা হেন নৃপতিক
মনে নমানয় ভাল ।

ভূত্যৰ মানত উচিত নৃপতি
লোকে বোলে যমকাল ॥ ২৯৫৮৭

শুনা বুধ জন অধিব জীৱন
জানিয়া কৰা যতন ।

অন্যক গমন সবে অকাৰণ
চিন্তাহা কৃষ্ণ চৰণ ॥

যত অন্য দেৱ মুহুৰ্দ বাহুৰ
পিতা মাতা পুত্ৰচয় ।

সবে অকাৰণ ভাবি চাৰা মন
মিছা সবে ভ্ৰমময় ॥ ২৯৫৮৮

এবিয়া মায়াক কৃষ্ণত বিশ্বাস
কৰিয়া ধৰা ভকতি ।

সংসাৰ সাগৰ তৰিবা হেলায়
হাততে পাইবা মুকুতি ॥

দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে বোলে এহি পথ
ধৰিয়োক সৰ্বজন ।

বোলা ৰাম ৰাম সিদ্ধি হোক কাম
কৰিয়ো মন পূৰণ ॥ ২৯৫৮৯

পদ

ভীষ্ম নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
আৰো কিছো কহো ৰাজাগণৰ লক্ষণ ॥
নৃপতি হৈবেক জানা সদা দানস্থিত ।
সৰ্বকাৰ্য্য জানিবেক পথ যে বিপথ ॥ ২৯৫৯০
হেনয় ৰাজাক জানা লোকে প্ৰশংসয় ।
কুৎচিত ৰাজাৰ কথা শুনা মহাশয় ॥
উদ্যম ৰহিত যিটো কৰয় আলস ।
নাৰীতো অধিক সিটো কৰে সৰ্বনাশ ॥ ২৯৫৯১

ইহাৰ কহিবো এক পূৰ্বৰ কাহিনী ।
শুভ্ৰৰ মুখত যিটো কথা আছে শুনি ॥
হিংসাশূন্য জয়া ৰাজা থাকে যিটো জন ।
জন্মাবধি গৃহে যিটো থাকয় ভ্ৰামণ ॥ ২৯৫৯২
ভূমিয়ে ভ্ৰময় নিষ্টে এহি দুই লোক ।
সৰ্পে যেনমতে জানা গিলয় ভেকক ॥
জানা যুধিষ্ঠিৰ ইটো কথা ধৰ মনে ।
তোমাসাক সদায় হিংসয় যিটো জনে ॥ ২৯৫৯৩
সেহিসে জনক ভূমি হিংসিবা অৱশ্যে ।
তোমাক যুজিবে আসে যিসৰ মনুষ্যে ॥
তাহাকো যুজিবা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
এহিসে শুভ্ৰৰ বাক্য কহিলো নিশ্চয় ॥ ২৯৫৯৪
ৰাজাৰ প্ৰজাৰ যিটো দ্ৰোহক আচৰে ।
গুৰু মিত্ৰ ভৈলেয়ো বধিব নৃপবৰে ॥
আছিল মকত নামে পূৰ্বে নৃপবৰ ।
বৃহস্পতি হস্তে নীতি শিখিল বিস্তৰ ॥ ২৯৫৯৫
এহি কহি আছে এক কথা বিতাপন ।
তোমাত কহিবো মই ইসৰ বচন ॥
যিসৰ গুৰুৱে কাৰ্য্য অকাৰ্য্য নজানে ।
মই বৰ বুলি আপুনাক শ্ৰেষ্ঠ মানে ॥ ২৯৫৯৬
উৎপথে গমন কৰে যিটো গুৰুচয় ।
সেহিসে গুৰুক দণ্ডিবাক যোগ্য হয় ॥
সগৰৰ পুত্ৰ অসমঞ্জস প্ৰধান ।
দুৰ্ভৰ মধ্যত কেহো নাহিকে সম্মান ॥ ২৯৫৯৭
পুৰবাসী প্ৰজাৰ বালক যত পাই ।
ধৰি আনি সবযুত দিগন্ত পেলাই ॥
হেন দেখি সগৰ মহন্ত নবপতি ।
প্ৰথম পুত্ৰক জ্যাগ কৰিলা নৃপতি ॥ ২৯৫৯৮
উদালক নামে ঋষি আছিল পূৰ্বত ।
তান পুত্ৰ খেতকেহু তপস্তাত ৰত ॥

মিথ্যা কবি জঙ্ঘাইলেক ব্রাহ্মণসবক ।
 তাক দেখি উদ্ধালকে ভ্যজিলা পুত্ৰক ॥ ২৯৫৯৯
 প্রজাৰ ঘিৰতে হিত হৈবেক সম্প্ৰতি ।
 তাকে তাকে অৱশ্যে কৰিবে নৰপতি ॥
 সুখ দুখ প্রজাৰ লৈবেক অনুক্ষণ ।
 সকলে প্রজাৰ ৰাজা সম্ভাৱিবে মন ॥ ২৯৬০০
 এহিসে ৰাজাৰ জানা ধৰ্ম সনাতন ।
 কহিলো তোমাত ইটো স্বৰূপ বচন ॥
 সত্যক নেবিব আৰো ৰাজ্যব্যৱহাৰ ।
 অনায়া কৰিয়া ধন নলৈবে প্রজাৰ ॥ ২৯৬০১
 পুণ্যকালে ব্রাহ্মণক কৰিবেক দান ।
 ৰাজাৰ ৰাজ্যৰ তেবে হৈবেক কল্যাণ ॥
 মহা বলৱন্ত ক্ষমাৱন্ত হৈবে শাস্ত ।
 মহা ধৈৰ্য্যৱন্ত শাস্ত্ৰ জানিব নিতান্ত ॥ ২৯৬০২
 ধৰ্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ আত দিবে মন ।
 কদাচিতো পথত নহৈব বিচলন ॥
 গৱক্ষণে পাপক লভয় নৰপতি ।
 চাৰিয়ে বৰ্ণৰ ধৰ্ম ৰাখিব সম্প্ৰতি ॥ ২৯৬০৩
 কাতো নকৰিব আতি বিশ্বাস নৃপতি ।
 গুণ দোষ জিজ্ঞাসিয়া থাকিব সম্প্ৰতি ॥
 সদায়ে শত্ৰুৰ ছিত্ৰে থাকিবেক চাই ।
 সেহিসে ৰাজ্যে জানা প্রশংসাক পাই ॥ ২৯৬০৪
 অৰ্থ সঞ্চয়নে হৈব সম কুবেৰৰ ।
 দণ্ডৰ কালত যেন যম পটন্তৰ ॥
 কাক গুণ বোলো দোষ বোলয় কাহাক ।
 ভালমতে নৃপৰে জানিবা ইহাক ॥ ২৯৬০৫
 কেনে স্থানে বুদ্ধি হোৱে কেনে স্থানে ক্ষয় ।
 ইহাক জানিবা যিটো নৃপ মহাশয় ॥
 দুখিত জনক নৃপে কৰিবে পোষণ ।
 ভৃত্যসকলক সদা কৰিব ৰক্ষণ ॥ ২৯৬০৬

অল্প কবি হাসি ৰাক্য বুলিব সুন্দৰ ।
 প্ৰসন্ন বদন আতি হুইব পটন্তৰ ॥
 সৰ্বক্ষণে বুদ্ধ জনে কৰিব আশ্ৰয় ।
 নৃপতিয়ে নিদ্রা নকৰিব আতিশয় ॥ ২৯৬০৭
 লোভক এৰিয়া হৈব সন্তৰ লক্ষণ ।
 সাধুৰ আচাৰ ধৰিবেক সৰ্বক্ষণ ॥
 সাধুসকলৰ অৰ্থ নলৈব কদাপি ।
 দুৰ্ভবেসে লৈয়া সম্ভে দিবেক তথাপি ॥ ২৯৬০৮
 দান দিয়া পুণ্য নলৈবেক নৰপতি ।
 হৈবেক স্বতন্ত্ৰ ৰাজা জানিবা সম্প্ৰতি ॥
 সঙ্গত ৰাজ্যে লৈব যেন প্ৰাণীগণ ।
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ কহো তাহাৰ লক্ষণ ॥ ২৯৬০৯
 আতি পৰাক্ৰমী হৈব ৰাজাত ভকত ।
 হৈবেক সহায় নেৰিবেক আপদত ॥
 সদ কুলে জন্ম হৈব গাৱে বোগহীন ।
 সদা শান্তমুৰ্তি আতি শিশুৰ লক্ষণ ॥ ২৯৬১০
 সম্বন্ধ কৰিবে আৰো শিষ্ট জন চাই ।
 হৈবেক মৰ্যাদা গৰ্ব এৰি সৰ্বদায় ॥
 কোন কোন লোক তাক জানিব সতত ।
 সকলো শাস্ত্ৰত তেস্তে হৈবেক পাৰ্গত ॥ ২৯৬১১
 পৰলোকে স্বৰ্গ নৰ্ক দেখিব নিতান্ত ।
 সদায়ে ধৰ্মত যতি হৈবেক একান্ত ॥
 হৈবেক অচল ধীৰ পৰ্বত আশ্ৰয় ।
 হেন লোকগণ ৰাজা কৰিব সহায় ॥ ২৯৬১২
 ভোগে নৃপতিৰ সবে হৈব সমসৰ ।
 আজ্ঞাচয় মাত্ৰ বঢ়া হৈবেক ৰাজাৰ ॥
 বিচাৰ নকৰি প্ৰাণী লৱয় সঙ্গত ।
 জানা সিটো ৰাজা মজিলেক আপদত ॥ ২৯৬১৩
 স্বকীয় লোকৰ হস্তে পাৱে মহাভয় ।
 নিষ্ঠে বুদ্ধিৱাহা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥

প্ৰজাৰ সৰ্বস্ব যদি আনয় হৰিয়া ।
 কুটিল হোৱয় আতি হোৱয় লুতীয়া ॥ ২৯৬১৪
 নুপুছে কাহাতো জানা হোৱে উনমত্ত ।
 মৰে সিটো ৰাজা আগে প্ৰজাৰ হাতত ॥
 যিটো ৰাজা হোৱে আতি শুচি ধৰ্ম্মবন্ত ।
 অধৰ্ম্মত মতি নেদিবেক কদাচিত ॥ ২৯৬১৫
 লোকৰ চৰিত্ৰে ৰাজা বুজিবে সদায় ।
 শত্ৰুসকলৰ পৰা নপাইবে অপায় ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নববৰ ।
 কহিবোহো শুনা কথা আত অনন্তৰ ॥ ২৯৬১৬
 ব্যাস ৰাহুদেৱ কৃপ সাত্যকি সঞ্জয় ।
 তুতি কৰি ভীষ্মক এসম্বে প্ৰশংসয় ॥
 আত অনন্তৰে পাণ্ডুহৃত যুধিষ্ঠিৰ ।
 ভীষ্মৰ সমীপে চলি গৈলা ধীৰে ধীৰ ॥ ২৯৬১৭
 দুখ মনে চলন্ত চক্ষুৰ বহে নীৰ ।
 ভীষ্মৰ চৰণে ধৰি বোলে যুধিষ্ঠিৰ ॥
 মোহোৰ সংশয় যত পুছিবো তোমাত ।
 তুমি অবিহনে আমি পুছিবো কাহাত ॥ ২৯৬১৮
 সূৰ্য্যে যেন পৃথিৱীৰ বস কৰি পান ।
 অন্তাচলে গৈয়া পাচে হোৱে অন্তৰ্দ্ধান ॥
 সেহিমতে পিতামহ তুমি গৈলে অন্ত ।
 সন্ত-নীতি ধৰ্ম্ম মানে যাইবে লগত ॥ ২৯৬১৯
 আত অনন্তৰে পাচে দেৱ শ্ৰীহৰি ।
 ব্ৰাহ্মণগণক নমিলেক জানু পাৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ আসি পাচে যাদৱ পাণ্ডৱ ।
 সৰাহানে গৈয়া নমিলেক সেহি ঠাৱ ॥ ২৯৬২০
 প্ৰদক্ষিণে গাঙ্গেয়ক কৰি নমস্কাৰ ।
 কৃষ্ণ সমে বথে গৈয়া ভৈলা পয়োনাৰ ॥
 আনন্দিত মনে সৰাহানে চলি গৈলা ।
 এহি তে গৈয়া দৃষতী নদী পাইলা ॥ ২৯৬২১

তাত স্নান কৰি পাচে সন্ধ্যা আচৰিলা ।
 অনন্তৰে হস্তীনাপুৰক প্ৰৱেশিলা ॥
 স্বকী স্বকী গৃহে গৈয়া প্ৰৱেশিলা যাই ।
 অন্ন ভুঞ্জি শয়ন কৰিলা মহাৰায় ॥ ২৯৬২২
 এহিমতে নিদ্ৰাতে ৰজনী ক্ষয় ভৈলা ।
 উঠি স্নান কৰি নিত্যকৰ্ম্ম আচৰিলা ॥
 স্বকী স্বকী বথে কৃষ্ণ আদি যুধিষ্ঠিৰ ।
 বথে চৰি কুকৰ্ণেতে লৰিলা সম্ভৱ ॥ ২৯৬২৩
 যৈত ভীষ্ম আছে গৈয়া পাইলা শীত্ৰ কৰি ।
 ব্যাস আদি ঋষিক নমিলা জাণ্ট কৰি ॥
 সেহিমতে ভীষ্মক নমিলা সমস্তয় ।
 ৰজনী কি গৈলা হুখে বুলিয়া পুছয় ॥ ২৯৬২৪
 কৃতাজ্জলি কৰি পাচে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 ভীষ্মক মিনতি কৰি বুলিলা বচন ॥
 কিবা হেতু ৰাজা নাম ভৈলা পৃথিৱীত ।
 ইহাৰ অশ্রয় তুমি কহিয়োক মোত ॥ ২৯৬২৫
 ৰাজাৰ বিশেষ কিঞ্চিতেকো নাহি চিহ্ন ।
 মনুষ্যে সহিতে একো অঙ্গে নাহি ভিন্ন ॥
 ক্ষুধা তৃষ্ণা লোভ মোহ সকলে সমান ।
 ইন্দ্ৰিয়ৰ বৃত্তি যত সিয়ো একে ঠান ॥ ২৯৬২৬
 জনম মৰণ দেখো ভিন্ন নাহিকয় ।
 মনুষ্যৰ কথা মাত সিয়ো একে নয় ॥
 সবে একে মনুষ্য দেখোহো একাকৰ ।
 তথাপিতো ৰাজা কেনে ভৈলা অধিকাৰ ॥ ২৯৬২৭
 ৰাজাত কৰিয়া বুদ্ধিবলে কতো চাৰ ।
 এতেকেসে নৃপতি ভৈলেক অধিকাৰ ॥
 বিপ্ৰগণ সাধুসৰ আৰো পৰাজয়ী ।
 নিঃশেষ পৃথিৱী আছে সকলে আক্ৰমি ॥ ২৯৬২৮
 হেনয় পৃথিৱীখন জপতি অকলে ।
 কিমতে পালয় মোক কহিয়ো সকলে ॥

নৃপতিৰ প্ৰসাদ বাঞ্ছয় কেনে নৰে ।
 ৰাজা ভুৰ্ত্ত ভৈলে ভুৰ্ত্ত হোৱে সৰাহাৰে ॥ ২৯৬২৯
 ৰাজা যদি কদাচিতো হোৱয় ব্যাকুল ।
 নিঃশেষ মনুষ্য কেনে হোৱয় আকুল ॥
 এহিটো সকল শুনিবাক মোৰ চিত্ত ।
 অনুগ্ৰহ কৰি মোক কহা গজামৃত ॥ ২৯৬৩০
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 যি পুছিলো কথা মোত মনে কচিকৰ ॥
 কহিবো তোমাত ইটো কথা প্ৰপঞ্চিয়া ।
 ধৰ্ম্মৰ নন্দন তুমি শুনা মন দিয়া ॥ ২৯৬৩১
 জানাহা পূৰ্বত সত্য যুগৰ আদিত ।
 ৰাজা ৰাজ্য নাছিলেক ইটো পৃথিৱীত ॥
 নাহিকয় দণ্ড দণ্ডকৰ্ত্তা কেহো নাই ।
 সকলো ৰাজ্যক ধৰ্ম্মে ৰাখন্তু সদায় ॥ ২৯৬৩২
 ধৰ্ম্মত থাকিয়া অন্তো অন্তো বন্ধা যাই ।
 পাচে যেন ভৈলা তাক শুনা ধৰ্ম্মৰায় ॥
 তাসম্বাত আসি মোহ ভৈলেক প্ৰৱেশ ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ সবে ভৈলা মোহ বস ॥ ২৯৬৩৩
 মোহত থাকিয়া দান ধৰ্ম্ম নষ্ট ভৈলা ।
 পাচে লোভে আসি সৰাহাৰে আক্ৰমিলা ॥
 লোভে বশ হৈয়া যে আক্ৰোশ বাঢ়ি গৈলা ।
 আত অনন্তৰে কামে শোকেও লজ্জিলা ॥ ২৯৬৩৪
 মোহ হস্তে প্ৰজাৰ মিলিল ৰাগচয় ।
 ৰাগযুক্ত হুয়া কাৰ্য্যাকাৰ্য্য নজানয় ॥
 অগম্যাগমন পাপ নধৰয় মনে ।
 যেহি আসে তাকে বোলে দোষক নজানে ॥ ২৯৬৩৫
 ভক্ষ্য যে অভক্ষ্য কিছো নাহিকে বিচাৰ ।
 দোষ কি অদোষ কিছো নজানয় আৰ ॥
 বেদৰ আচাৰ মানে শুচিল সকলে ।
 মতি অনুসাবে সৰে প্ৰৱৰ্ত্তয় বলে ॥ ২৯৬৩৬

এহি হেতু সবে যত ধৰ্ম্ম ভৈলা নষ্ট ।
 দেখি দেৱতাৰ মনে জন্মিলেক কষ্ট ॥
 ভয়ে দেৱগণ গৈলা ব্ৰহ্মাৰ নিলয় ।
 শৰণ পশিয়া পাচে বুলিলা বিনয় ॥ ২৯৬৩৭
 দেৱগণ বদতি শুনিয়ো সৃষ্টিকৰ ।
 শুনিয়ো গোচৰ যেন ভৈলা অথন্তৰ ॥
 লোভে মোহে আক্ৰমিলা সবে প্ৰজাগণ ।
 যত ধৰ্ম্ম আছিল সকলে ভৈলা চম ॥ ২৯৬৩৮
 তাক দেখি বৰ ভয় ভৈলেক আমাৰ ।
 বেদধৰ্ম্ম নষ্ট ভৈল জানা সাৰে সাৰ ॥
 সেহি হেতু মনুষ্যেৰে ভৈলোহো সমান ।
 কৰিয়োক পিতামহ তাহাৰ বিধান ॥ ২৯৬৩৯

নীতিশাস্ত্ৰ কথন

ব্ৰহ্মাদেৱে বোলে শুনিয়োক দেৱগণে ।
 সাধিবো কল্যাণ ভয় নকৰিবা মনে ॥
 পাচে ব্ৰহ্মা কৰিলেক নীতিশাস্ত্ৰচয় ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম তুতি কহিয়া আছয় ॥ ২৯৬৪০
 মোক্ষৰো বিধান তাতে কৰিছে বৰ্ণন ।
 সত্ত্ব ৰজ তম কহি আছে তিনি গুণ ॥
 মান বুদ্ধি ক্ৰমা দণ্ড ৰাজনীতি যত ।
 আৰো নানা ধৰ্ম্মচয় বৰ্ণাইছে শাস্ত্ৰত ॥ ২৯৬৪১
 এহি শুভ শাস্ত্ৰ কৰি আছে সৃষ্টিকৰ ।
 দেৱতাগণক চাই বুলিলা উত্তৰ ॥
 লোক-উপকাৰ তিনিবৰ্গ সংস্থাপন ।
 দণ্ডনীতিচয় কৰিলোহো নিকপণ ॥ ২৯৬৪২
 অনুগ্ৰহ নিগ্ৰহ হে আছয় দণ্ডত ।
 এহি দণ্ডে ব্ৰহ্মাণ্ডক কৰিব নিয়ত ॥
 এহি কথা কহি পিতামহ মৌন ভৈলা ।
 সেহি দণ্ডনীতিশাস্ত্ৰ শব্দে ধৰিলা ॥ ২৯৬৪৩

পাচে সদাশিবে আক চাইলা মন কৰি ।
 অল্প আয়ু হুইবে প্ৰজা পাপক আচৰি ।
 হেন বিমৰিষ কৰি দেৱ পশুপতি ।
 ব্ৰহ্মকৃত শাস্ত্ৰক সংক্ষেপ কৰি আতি ॥২৯৬৪৪
 বিশালাক্ষ নামে শাস্ত্ৰ নিৰ্মাণ কৰিলা ।
 অমৃত অধ্যায়ে সেহি গ্ৰন্থ নিয়োজিলা ॥
 পাচে সেহি শাস্ত্ৰক পাইলেক পুৰন্দৰে ।
 তাহাকো সংক্ষেপে কৈলা দেৱৰ ঈশ্বৰে ॥২৯৬৪৫
 বাহুদণ্ড নাম ভৈলা সেহিসে গ্ৰন্থৰ ।
 অধ্যায় সহস্ৰ পঞ্চ ভৈলা কচিকৰ ॥
 সেহি শাস্ত্ৰ পায় পাচে দেৱ বৃহস্পতি ।
 তাহাকো সংক্ষেপে কৈলা যথা লবে মতি ॥২৯৬৪৬
 অধ্যায় নিয়ম কৈলা ত্ৰিতয় হাজাৰ ।
 বাহুদণ্ড নামে শাস্ত্ৰ ভৈলা মনোহৰ ॥
 পুনু সেহি শাস্ত্ৰ পাচে শুক্ৰে সংক্ষেপিলা ।
 সহস্ৰ অধ্যায় মানে তাত নিৰন্ধিলা ॥২৯৬৪৭
 সেহি শাস্ত্ৰ সংক্ষেপিলা মহাঋষিগণে ।
 মনুষ্যৰ অল্প আয়ু জিহ্বাসিলা মনে ॥
 এহি কথা অনুৰূপে কহিলো তোমাত ।
 ৰাজাৰ অস্থয় কহো শুনিয়ো সাক্ষাত ॥২৯৬৪৮
 দেৱগণে আলোচিয়া থিৰ কৰি মন ।
 ব্ৰহ্মা বিষ্ণু দুহাস্তকো বুলিলা বচন ॥
 মনুষ্যৰ মধ্যে যিটো পুৰুষ বিশেষ ।
 প্ৰজা বাথিবাক প্ৰভু কৰিয়ো আদেশ ॥২৯৬৪৯
 দেৱতাৰ শুনি হেন বচন সম্প্ৰতি ।
 ধ্যান ধৰি চিন্তিবে লাগিলা লক্ষ্মীপতি ॥
 বিষ্ণুৰ মানস পুত্ৰ ভৈলেক তেখন ।
 নামত বিৰক্ত আতি পৰম শোভন ॥২৯৬৫০
 পৃথিৱী ভোগত ইচ্ছা নভৈলা তাহাৰ ।
 সম্যাস ধৰ্ম্মত বুদ্ধি ভৈলেক ডাঙ্গৰ ॥

কীৰ্ত্তিমন্ত নামে তাৰ ভৈলেক তনয় ।
 ইন্দ্ৰিয় মনক দমিলেক আতিশয় ॥২৯৬৫১
 তান পুত্ৰ ভৈল যে কৰ্দ্দম নামে খ্যাত ।
 মহা ধৰ্ম্মবন্ত ভৈল ইচ্ছা তপস্বীত ॥
 কৰ্দ্দমৰ পুত্ৰ ভৈলা অনঙ্গ সম্প্ৰতি ।
 প্ৰজা বক্ষণত তাৰ সদা ভৈলা মতি ॥২৯৬৫২
 ভৈলেক নৃপতি অৰ্থ ইন্দ্ৰিয়ত বশ ।
 প্ৰজা প্ৰতিপালে সৰ্ব্বদায়ে পাইলা যশ ॥
 সূৰ্য্যৰ সমান এক জন্মিলেক কন্যা ।
 নামত সুনীথা আতি ৰূপে গুণে ধন্যা ॥২৯৬৫৩
 যাৰ নাম তিনিয়ো লোকত ভৈলা খ্যাত ।
 যাহাৰ উদৰে বেণ আসি ভৈলা জাত ॥
 ভৈলেক নৃপতি সিটো অধৰ্ম্ম পৰায় ।
 ৰাগ হেৰ ইন্দ্ৰিয়ৰ বশ সমুদায় ॥২৯৬৫৪
 বিপ্ৰক অৱজ্ঞা সিটো কৰয় দুৰ্জ্জন ।
 তাক দেখি ক্ৰোধিলন্ত সবে বিপ্ৰগণ ॥
 মন্ত্ৰপুত কুশ আনি হাতে তুলি লৈলা ।
 সেহি কুশঘাৰে পাচে বেণক বধিলা ॥২৯৬৫৫
 অৰাজক ভৈলা দেখি পাচে ঋষিগণে ।
 বেণৰ দক্ষিণ উক মধিলা তেখনে ॥
 তাতহস্তে পুৰুষক ভৈলা উতপন্ন ।
 পৰম বিকৃত ৰূপ দেখিতে কুঠান ॥২৯৬৫৬
 আধা পোৰা কাষ্ঠ যেন শৰীৰ কুৰূপ ।
 বক্তবৰ্ণ দুই চকু যেন অন্ধকূপ ॥
 জুটুলা জুটুলা চুলি প্ৰকাশে মাথাত ।
 শৰীৰৰ অঙ্গসব ভৈলেক সাক্ষাত ॥২৯৬৫৭
 ভৈলেক চাণ্ডাল এক পাপৰ আকাৰ ।
 অপৰ ভৈলেক য়েহ হাজাৰ হাজাৰ ॥
 তাসম্বাৰ ভৈল স্থান পৰ্ব্বত বনত ।
 আৰো বিদ্যাচলে স্থান লৈলা অপৰ্য্যন্ত ॥২৯৬৫৮

দক্ষিণ ভুজক পুতু মথিবাক লৈলা ।
 তাতহস্তে দিব্য পুৰুষক জাত ভৈলা ॥
 কবচ কুণ্ডল গায়ে যেন পুৰন্দৰ ।
 হস্তত প্রকাশে খড়্গ আতি তীক্ষ্ণতৰ ॥ ২৯৬৫৯
 আৰো হাতে প্রকাশয় দিব্য ধনুৰ্বৰাণ ।
 কণ্ঠত ভৈলেক স্থিতি বেদ চাবিধান ॥
 ধনুৰ্বেদ শাস্ত্রক জানিলা ভালমতে ।
 দণ্ডনীতি সবে লাগ লৈলেক স্বৰিতে ॥ ২৯৬৬০
 কৃতান্তলি কৰি বেণপুত্ৰ নিগদতি ।
 শুনা ঋষিসব মোৰ বচন সম্প্ৰতি ।
 তোমাসাৰ আশীৰ্বাদে সূক্ষ্মবুদ্ধি ভৈলা ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ আকো মোৰ হৃদয়ে জানিলা ॥ ২৯৬৬১
 কৰিয়ো আদেশ কিবা কৰিবো সম্প্ৰতি ।
 তোমাসাৰ যিটো আজ্ঞা সেহিসে যুগুতি ॥
 তাহান শুনিয়া হেন বচন বিনয় ।
 ধন্য ধন্য বুলি বিপ্ৰগণে প্রশংসয় ॥ ২৯৬৬২
 লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ দূৰে পৰিহৰা ।
 বিধিৰ বিধান ধৰ্ম্ম সদায়ে আচৰা ॥
 এতেকতে আচৰিবা যত ধৰ্ম্মচয় ।
 তোমাক দেখিয়া যেন প্ৰাণী সমস্তয় ॥ ২৯৬৬৩
 প্ৰজ্ঞাক শিখাইবা সবে শাস্ত্ৰতিক ধৰ্ম্ম ।
 যদি ধৰ্ম্ম নাচৰা হৈবাহা যম সম ॥
 ভালমতে স্বধৰ্ম্মে বাখিবা প্ৰাণীগণ ।
 যেন অধৰ্ম্মত কিছো নকৰয় মন ॥ ২৯৬৬৪
 বিপ্ৰগণ আছয় যতক নিবস্তব ।
 সেহিসে অদন্তভূমি জানা নবেশ্বৰ ।
 নমো নমো নাৰায়ণ পশিলো শৰণ ।
 দাস বুলি উদ্ধাৰ কৰিয়ো জনাৰ্দন ॥ ২৯৬৬৫
 ভকত বৎসল ভূমি পতিত পাবন ।
 পতিত তাৰণ তয়ু দুখানি চৰণ ॥

ভূমি যিনে পাপহস্তে নিস্তাবস্তা নাই ।
 যাৰ নাম শুনি যমকিঙ্কৰ পলায় ॥ ২৯৬৬৬
 তোমাক জানয় যিটো বৃধ নবচয় ।
 গোথোজ সমানে ইটো সংসাৰ তবয় ॥
 তথাপিতো মই কিনো অন্তানী পামৰ ।
 তোমাত নজন্মে মতি কি ভৈলো বৰ্ৰব ॥ ২৯৬৬৭
 সদা পবদ্রব্যে মন ভৈলেক বিকল ।
 হে কৃষ্ণ সাঙ্গো মই পাশে গৈলো তল ॥
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা পুষ্টিবে সদায়ে মোৰ মন ।
 কেনমতে অৰ্থচয় হুইবে উতপন্ন ॥ ২৯৬৬৮
 দিবাৰাত্ৰি সদা মন ভ্ৰময় ইহাত ।
 তোমাক নজানি কৰিলোহো আত্মঘাত ।
 হে জয় জগন্নাথ পশিলো শৰণে ।
 কৰিয়ো উদ্ধাৰ মোক অকণ চৰণে ॥ ২৯৬৬৯
 তাতো ভ্ৰম কৰা দূৰ মোহোৰ মনৰ ।
 কৰোহো প্ৰাৰ্থনা মই দেৱ দামোদৰ ॥
 শয়নে ভোজনে মোৰ ভ্ৰমহস্তে পথত ।
 তয়ু নাম সদা যেন মুণ্ডচে মুখত ॥ ২৯৬৭০
 তোমাৰ চৰণে মোৰ সদা হৌক বতি ।
 এহিসে প্ৰাৰ্থনা মোৰ সাধা লক্ষ্মীপতি ॥
 শুনা সভাসদ মহাভাৰতৰ পদ ।
 বোলা বাম হৰি হৌক পাতক উচ্ছেদ ॥ ২৯৬৭১

বেণব আদি বৃগতিৰ কথা

ছবি

বেণব নন্দনে শুনি যাতিলন্ত মনে গুণি
 শুনা সবে ব্ৰহ্মঋষিগণ ।
 সংসাৰৰ বিপ্ৰগণ মোহোৰ নমস্ত হৌক
 বোলা সবে ইসব বচন ॥
 এহি হৌক বুলি ঋষি সৰ্বাহানে বুলিলেক
 তোমাৰ সংকল্প হৌক সিদ্ধি ।

সিটো নৃপতিৰ পাচে শুক্ৰ ভৈলা পুৰোহিত
 জানা যিটো ব্ৰহ্ম অৱনিধি ॥ ২৯৬৭২
 বালখিল্য ঋষি যত মন্ত্ৰী হুয়া উপাসন্ত
 গৰ্গ ভৈলা জ্যোতিষ পাঠক ।
 স্নত যে মাগধ ছই উতপন্ন ভৈলা পাচে
 বেণপুত্ৰে বুলিল তাহাক ॥
 শুনা তোৰা দুয়োজন পৃথিৱীক কৰি ভিন্ন
 তোৰা ছই পালিবা সতত ।
 পাচে পৃথু নৃপতিয়ে পৃথিৱী বিষম দেখি
 উপায় এক চিন্তিলা মনত ॥ ২৯৬৭৩
 ধনুৰ অগ্ৰেৰে খানি শিলাসব কোণাইলেক
 থানে থানে থাপিলা পৰ্বত ।
 পাচে ব্ৰহ্মা বিষ্ণু সন্মে পুৰন্দৰ সমন্বিতে
 সকলে মিলিল আসি ত্ৰৈত ॥
 যত প্ৰজাপতিগণ আসি ভৈলা উপসন
 দেৱঋষি সমস্তে আসিলা ।
 সকলো আনন্দ ভাৱে নৃপতিক সেহি ঠাৱে
 আতি বঞ্চে ৰাজ্য সমপিলা ॥ ২৯৬৭৪
 মণ্ডৱীপা বসুমতী আনন্দ কৰিয়া আতি
 স্বামী কৰি পৃথুক ভজিলা ।
 দিক্ষু হিমালয় ইন্দ্ৰে ধন দিলা অপৰ্য্যাপ্ত
 মেকগিৰি পৰ্বতক দিলা ॥
 কুৰেৰেও দিলা ধন ভাণ্ডাৰে ভাণ্ডাৰে বহু
 তাক পাই আনন্দ লভিলা ।
 হয় হস্তী বথগণ অসংখ্যাত অপৰ্য্যাপ্ত
 চিন্তিল মাত্ৰকে সবে ভৈলা ॥ ২৯৬৭৫
 নাহি যাৰ ৰোগ শোক সৰ্ব্বস্বখী সবে লোক
 সৰ্পাদিতো নাহিকয় ভয় ।
 নৃপতিৰ শাসনত চোৰ ডকাইত হস্তে
 কাতো হস্তে ভয় নুপুজয় ॥
 নদীগণে ভীত হুয়া তন্ত্ৰি থাকে যাক দেখি
 ভয়ে গিৰিসবে দেই বাট ।
 আজ্ঞা ভঙ্গ কদাচিত নোহে জানা স্বৰূপত
 ভয়ে শিলাগণে মেলে ফাট ॥ ২৯৬৭৬

পৃথিৱীক ছই পাচে শস্ত্ৰগণ নামাৰিধ
 বহুসব কৈলা উপাৰ্জন ।
 যক্ষ ৰাক্ষসৰ যত নাছিলেক উতপাত
 তাহাকো কৰিলা নিবৰ্ত্তন ॥
 যিবা হেতু প্ৰজাগণ ধৰ্ম্মৰো ৰঞ্জিলা মন
 এহি হেতু ৰাজা নাম ভৈলা ।
 বিষ্ণু ললাটৰ মল হস্তে সোণা উতপন্ন
 আদি তেজ লোহা জাত ভৈলা ॥ ২৯৬৭৭
 বৈশম্পায়ন ঋষি বোলে শুনা জন্মেজয় ৰাজা
 আত অনন্তৰে পাচকথা ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ কৰি ছই কৰযোৰ
 গাঙ্গেয়ত বিনাৱন্ত তথা ॥
 নৃপতিৰ আদি কথা সকলে কহিলা মোত
 শুনিলোহো তোমাৰ কৃপাত ।
 সকলে ধৰ্ম্মৰ জানা কেনমত ধৰ্ম্মচয়
 চাৰিয়ো বৰ্ণৰ কেনমত ॥ ২৯৬৭৮
 ৰাজাৰ বা কেন ধৰ্ম্ম ইসৰৰ ছেদি মৰ্ম্ম
 প্ৰত্যেকে দেখায়ে পিতামহ ।
 কিবা ধৰ্ম্মে বাঢ়ে প্ৰজা কিবা ধৰ্ম্মে বাঢ়ে ৰাজা
 কহিয়োক কৰি অনুগ্ৰহ ॥
 নগৰ নিবাসী নৰ ভৃত্য থাকে যত যত
 অৰ্থৰ ভাণ্ডাৰ বহুতৰ ।
 কেনমতে হৈব বৃদ্ধি কহিয়ো সংশয় ছেদি
 ভূপিতিক লভোহো মনৰ ॥ ২৯৬৭৯
 দণ্ড দুৰ্গ যত যত ৰাজাৰ সহায় আৰে
 আৰো কেনমত মন্ত্ৰীলোক ।
 ঋত্বিজ যে পুৰোহিত জানাহা আচাৰ্য্য জন
 কেনে ভৈলে ৰাজা বৰ্জিবেক ॥
 আপদ সময় ভৈলে বিশ্বাস কৰিবো কাত
 কেনে দৃঢ় হৈবেক আপুনি ।
 ইসৰক প্ৰপঞ্জিয়া কহিয়ো গাঙ্গেয় মোত
 আনন্দিত মনে থাকো শুনি ॥ ২৯৬৮০
 যুধিষ্ঠিৰ হেন বাণী শুনি ভীষ্ম মহামানী
 ধৰ্ম্মক যে মমিলন্ত মনে ।

পুণ্ড কৃষ্ণ চৰণত কবিলন্ত প্ৰণিপাত
 ব্ৰাহ্মণৰ নমিল চৰণে ॥
 মনক নিয়ম কৰি হৃদয়ে কৃষ্ণক ধৰি
 ধৰ্ম্ম কহিবাক সাজ ভৈলা ॥
 সংসাৰৰ সাধুজন সবাকো নমিয়া মনে
 তেবে ধৰ্ম্ম বুলিতে লাগিলা ॥২৯৬৮১
 নমো নমো হৰিপদ পঙ্কজত দিয়া মাথ
 কৰো মই লক্ষ কোটি সেৱ ॥
 দুৰ্বাদল সম শ্যাম হৃদয়ৰ শৰীৰ গুটি
 যাক সম নাহি আন দেৱ ॥
 অন্তৰ্যামী কপে ভূমি সবাবো হৃদিত থাকা
 শুভাশুভ কৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তাই ॥
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম পাপ-পুণ্য সমস্তে জানোহো আমি
 প্ৰৱৰ্ত্তাৰে ততো শক্তি নাই ॥২৯৬৮২
 তথু অনুগ্ৰহ লেশ মিলয় যাহাক প্ৰতি
 তাৰ বান্ধী কিঞ্চিতো নঠেলা ॥
 হৃদয়ত থাকি তাক শুভ উপদেশ দিয়া
 আনন্দে সংসাৰে পাৰ পাইলা ॥
 যিসব জনক প্ৰতি তোমাৰ নিগ্ৰহ ভৈল
 দিনে দিনে বাঢ়িবে কুমতি ॥
 কৰয় অনায়াস পাপ হোৱে অভ্যুদয়
 একো কপে নাহিকে নিষ্কৃতি ॥২৯৬৮৩
 হে প্ৰভু হৃষীকেশ কৰা অনুগ্ৰহ লেশ
 মই মহা পতিতক প্ৰতি ॥
 তোমাৰ চৰণ তলে মজিয়া বহোক মন
 এহি কৃপা কৰা লক্ষ্মীপতি ॥
 শুনা সভাসদ লোক পুণ্য কথা ভাৰতৰ
 ইসে জানা তৰণ উপায় ॥
 বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণে ৰাম বোলা যেন যেন
 জানা নাম বিনে গতি নাই ॥২৯৬৮৪
 চাৰিবৰ্ণৰ ধৰ্ম্ম কখন
 পদ
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥
 বৰ্ণাদিৰ ধৰ্ম্ম কহো কবি বিবেচন ॥

ক্ৰোধক বৰ্জিয়া সত্যে বুলিব বচন ॥
 স্বকীয় জাতিত থাকিবেক সৰ্বজন ॥ ২৯৬৮৫
 স্বকীয় দাবাত পুত্ৰ কৰিবেক জাত ॥
 কৰ্ম্মাৱন্ত হৈবে জানা সকলে প্ৰজাত ॥
 সদা শুচি কৰিবেক দেহা আপুনাৰ ॥
 কদাচিতো দ্ৰোহ নিচিন্তিবা কেৱে কাৰ ॥ ২৯৬৮৬
 কুটিল স্বভাৱ এৰিবেক সৰ্বজন ॥
 যদি ভৃত্য থাকে তাক কৰিবা পোষণ ॥
 এহি গুণ গুটি ধৰ্ম্ম সকল বৰ্ণৰ ॥
 চাৰিয়ো বৰ্ণৰ ধৰ্ম্ম শুনা আতপৰ ॥ ২৯৬৮৭
 প্ৰথমতে কহো ব্ৰাহ্মণৰ ধৰ্ম্মচয় ॥
 ইন্দ্ৰিয়ক দমি মন কৰিব নিশ্চয় ॥
 বেদক অভ্যাস কৰিবেক প্ৰতিনিতি ॥
 এহি ব্ৰাহ্মণৰ কৰ্ম্ম কৰিলো বিদিত ॥ ২৯৬৮৮
 স্বধৰ্ম্মত থিবা দ্ৰব্য হোৱে উতপন্ন ॥
 তাক বিপ্ৰগণে জানা কৰিব গ্ৰহণ ॥
 কুৎসিত ধৰ্ম্মক জানা বৰ্জিব সতত ॥
 সৰ্বদায় তাসম্বাৰ চিত্ত হৈব শাস্ত ॥ ২৯৬৮৯
 আশ্ৰম কৰিয়া জন্মাইবেক পুত্ৰচয় ॥
 সদৰ্থত দান নিতে কৰিব নিশ্চয় ॥
 যিটো অৰ্থ থাকে তাক কৰিয়া বিভাগ ॥ ২৯৬৯০
 বিপ্ৰে দেৱে সমৰ্পি ভুক্তিব একভাগ ॥
 এহিসব গুণচয় কৰিলো বিপ্ৰৰ ॥
 আন অনন্তৰে ধৰ্ম্ম শুনা কৰ্ম্মিয়ৰ ॥
 কৰিবেক দান কিছো নলৈব পৰ ॥
 আপুনি নযজি যজাইবেক আন নৰ ॥ ২৯৬৯১
 পঢ়িব সততে নপঢ়াইব কদাচিত ॥
 শত্ৰু ডকাইতৰ বধে হুইবেক উগ্ৰত ॥
 যুদ্ধ সময়ত হুইব আতি পৰাজয়ী ॥
 জানিবেক ধনুৰ্বেদ হুইব সব শ্ৰমী ॥ ২৯৬৯২

অনেক শত্ৰুৰ মध्ये কৰিব সমৰ ।
 শত্ৰু জিনি আসিবেক নীকজ শৰীৰ ॥
 তাকে প্রশংসিবা বাজা বাৰ বলিয়াৰ ।
 সেহিসে ক্ষত্ৰিয় মই কৈলো সাৰে সাৰ ॥ ২৯৬৯৩
 দান যজ্ঞ কৰিবেক বেদ অধ্যয়ন ।
 কৰ্মাযুক্ত হুয়া বাজা আতি শাস্ত মন ॥
 প্রজা প্রতিপাল কৰিবেক সদা যুদ্ধ ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মে বত সেহিসে প্ৰবুদ্ধ ॥ ২৯৬৯৪
 সেহিসে নৃপতি প্ৰাণীসকলৰ মিত্ৰ ।
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ তাত নমানিবা চিত্ৰ ॥
 অতি অনন্তৰে কহো বৈশ্যধৰ্ম্ম যত ।
 দান বেদ অধ্যয়ন কৰিব সতত ॥ ২৯৬৯৫
 যজ্ঞ যজ্ঞিবেক উপাৰ্জ্জিবে ধৰ্ম্ম ধন ।
 সেহি শুদ্ধবিত্তক কৰিবে সঞ্চয়ন ॥
 পিতৃতুল্য কৰি পালিবেক পশু যত ।
 গৰু প্রতিপালে ধৰ্ম্ম জানাহা উচিত ॥ ২৯৬৯৬
 পশু প্ৰতিপালে মহামুখ পাৰে বৈশ্ণে ।
 এহি মোক্ষ ধৰ্ম্ম তাৰ কহিলো অৱশ্ৰে ॥
 কোন বৃত্তি কৰি সিটো কৰিবে জীৱন ।
 প্ৰপঞ্চি কহিবো শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥ ২৯৬৯৭
 যদি ছয় পয়স্বিনী ৰাখে জানা ধেনু ।
 এগোটাৰ ক্ষীৰ পান কৰিবেক পুণ্য ॥
 শতক ধেনুক যদি বক্ষা কৰে বৈশ্ণে ।
 তাহাৰ এগোটা সিটো লৈবেক অৱশ্ৰে ॥ ২৯৬৯৮
 এহি অনুক্ৰমে পশু কৰিবে বক্ষণ ।
 তাৰতম্য মূল্য লৈয়া কৰিবে জীৱন ॥
 বৈশ্যত কৰিয়া জানা অন্য ভিন্ন জন ।
 পশুসব বক্ষা নকৰিবে কদাচন ॥ ২৯৬৯৯
 বৈশ্যধৰ্ম্ম এহিমনে ভৈল সমাপত ।
 কহো শূদ্ৰধৰ্ম্ম মই তোমাৰ আগত ॥

পূৰ্বে ব্ৰহ্মাদেৱে জানা ইটো শূদ্ৰ জাতি ।
 ব্ৰাহ্মণৰ পৰিচৰ্যা কৰিবেক প্ৰতি ॥ ২৯৭০০
 এতেকে জানিবা এহি তিনিয়ো বৰ্ণৰ ।
 শূদ্ৰে পৰিচৰ্যা কৰিবেক নিবন্তৰ ॥
 এহি হেতু তাৰ হুথ মিলিবেক আতি ।
 অৰ্থ সঞ্চয়ন নকৰিবে শূদ্ৰ জাতি ॥ ২৯৭০১
 অৰ্থহন্তে শূদ্ৰৰ মিলয় মহাপাপ ।
 কহিলো নিশ্চয় জানা যুধিষ্ঠিৰ বাপ ॥
 জীৱে লাভ যিটো আজ্ঞা কৰে তিনি বৰ্ণে ।
 সদা প্ৰৱৰ্ত্তিব নিষ্ঠে জানা শূদ্ৰজনে ॥ ২৯৭০২
 তাৰ উপজীৱ্য কহো শুনা মোৰ নাতি ।
 কহো হুৰপতি শুন্যোক কাণ পাতি ॥
 তিনি বৰ্ণে শূদ্ৰক সদায় পুষিবেক ।
 ছত্ৰ বস্ত্ৰ ব্যঞ্জন যে আউৰ যে পাত্ৰকা ॥ ২৯৭০৩
 ভোগ কৰিলে সে আৰ যিটো হোৱে জীৰ্ণ ।
 তাকেসে শূদ্ৰক জানা দিব তিনি বৰ্ণ ॥
 সেহি দ্ৰব্যে কৰিবেক জীৱন উপায় ।
 আত বাজে জানিবাহা শূদ্ৰৰ গতি নাই ॥ ২৯৭০৪
 এহিমনে কৈলো ধৰ্ম্ম সমস্ত বৰ্ণৰ ।
 চাৰি আশ্ৰমৰ কথা শুনা আতপৰ ॥
 গঙ্গানুত বদতি শুন্যো যুধিষ্ঠিৰ ।
 প্ৰথমে শুনিবা ধৰ্ম্ম বান যে প্ৰস্থীৰ ॥ ২৯৭০৫
 সত কৰ্ম্ম কৰিয়া কৰিবে সংস্কাৰ ।
 তেবে বেদ অধ্যয়ন কৰিবে সাৰে সাৰ ॥
 তেবে ভাৰ্য্যা বিবাহ কৰিবে মনোনীত ।
 যদি ভাৰ্য্যা বিবাহ নকৰে কদাচিত ॥ ২৯৭০৬
 গৃহাশ্ৰম ধৰ্ম্ম যত কৰি সমাপত ।
 দিব্য জটা-জুট পাচে ধৰ্ম্মে শিৱত ॥
 গৃহাশ্ৰম ধৰ্ম্মত হৈবেক কৃতকৃত্য ।
 বাণপ্ৰস্থাস্থানে গৈয়া হৈবে উপস্থিত ॥ ২৯৭০৭

অবণ্যত বেদক কৰিবে অধ্যয়ন ।
 পাচে উৰ্দ্ধবেতস হৈবেক সিটো জন ॥
 ব্ৰত কৰি সন্ন্যাসক কৰিবে গ্ৰহণ ।
 তেবে ব্ৰহ্মভাৰক লভিবে সেহিজন ॥ ২৯৭০৮
 অন্ন কৰি সদায়ে নিদ্ৰাক আচৰিব ।
 সমুদায় মানো জানা আশাক বৰ্জিব ॥
 একে ধানে নথাকিব সিটো কদাচিত ।
 কৰিবে ভোজন যিবা হোৱে উপাগত ॥ ২৯৭০৯
 বানপ্ৰস্থ আশ্ৰমৰ कहিলো লক্ষণ ।
 গৃহাশ্ৰমী ধৰ্ম্মক শুনিয়ে একমন ॥
 বেদ অধ্যয়ন কৰিবেক প্ৰথমতে ।
 শুভকৰ্ম্ম যত কৰিবেক বিধিৱতে ॥ ২৯৭১০
 কন্যাক বিবাহ কৰি পুত্ৰ আৰ্জিবেক ।
 ভোগ কৰিবেক জানা সকল সুখক ।
 ঋতু সময়ত ভাৰ্য্যা কৰিবে গমন ।
 নিয়মিত কৰি সিটো কৰিবে ভোজন ॥ ২৯৭১১
 দুৰ্জ্ঞান কুটিল নহৈবেক কদাচিত ।
 দেৱতা পিতৃক জানা তৰ্পিবে সতত ॥
 পৰ উপকাৰ সদা গ্ৰহণ কৰিব ।
 সত্য বাজে কদাচিতো মিথ্যা নভাবিব ॥ ২৯৭১২
 হৈব যুদ্ধভাৰ কাকো হিংসা নকৰিব ।
 ক্ষমাৱন্ত হুয়া সিটো ইন্দ্ৰিয় দমিব ॥
 ব্ৰাহ্মণত সদায়ে অন্নক নিবেদিব ।
 সৰ্বদায়ে আত্মগৃহে শ্ৰৱণ কৰিব ॥ ২৯৭১৩
 আপুনাৰ ভাৰ্য্যা সমে কৰিবেক ৰতি ।
 সদা পূজা কৰিবেক গৃহীয়ে অতিথি ॥
 যিটো বিপ্ৰে এহিভাৱে গৃহধৰ্ম্ম কৰে ।
 অন্তে সেহিজনে স্বৰ্গভোগক আচৰে ॥ ২৯৭১৪
 ব্ৰহ্মচাৰী লক্ষণ শুনিয়ে আত পাচে ।
 জিজ্ঞাসি চাহিবা সন্ত শুক কৈত আছে ॥

তাতে গৈয়া কৰিবেক দীক্ষাক গ্ৰহণ ।
 শুক ভক্তি কৰিবেক সিটো অনুর্তান ॥ ২৯৭১৫
 বেদক অভ্যাস কৰিবেক প্ৰতিনিতি ।
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰতক ধৰিব স্বভাৱত ॥
 নিয়মিত আহাৰ কৰিব সৰ্বকালে ।
 ইন্দ্ৰিয় দমিয়া থাকিবেক ভালে ভালে ॥ ২৯৭১৬
 ব্ৰহ্মচৰ্য্যব্ৰত ধৰ্ম্ম কৰি সমাপতি ।
 ভিক্ষুকৰ ধৰ্ম্ম কহো শুনিয়ে সম্প্ৰতি ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ সংস্কাৰ কৰিবেক আগে ।
 পাচে কন্যা বিবাহ কৰিব অনুরাগে ॥ ২৯৭১৭
 ইন্দ্ৰিয়সবক সদা যিজনে দমিব ।
 ভিক্ষা কৰি অন্ন আনি কৃষ্ণে নিবেদিব ॥
 ভাৰ্য্যা সমে ৰঙ্গে পাচে কৰিব ভোজন ।
 আৰো কৃষ্ণ চৰণত অৰ্পিবেক মন ॥ ২৯৭১৮
 যদিবা অতিথি আসি মিলয় গৃহত ।
 আপুনি নুভুঞ্জি অন্ন সমৰ্পিবে তাত ॥
 পাচক লাগিয়া কিছো দ্ৰব্য নসাকিব ।
 পুনু অন্ন মাগি আনি তেবেসে ভুঞ্জিব ॥ ২৯৭১৯
 চাৰিবিধ আশ্ৰমৰ कहিলো নিৰ্ণয় ।
 আৰো কিবা আশঙ্কা পুছিয়ে মহাশয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা গঙ্গাৰ তনয় ।
 পুছো আউৰ কথা মই কৰিয়া বিনয় ॥ ২৯৭২০
 মোহোৰ সমান যত প্ৰাণী নিৰন্তৰ ।
 যেনমতে কল্যাণ হৈবেক তাসম্বাৰ ॥
 হিংসাশূন্য হোৱে যেন সকলো প্ৰাণীত ।
 সাৱশেষ ধৰ্ম্মচয় कहियो মোহোত ॥ ২৯৭২১
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ।
 যি পুছিলা সমুদায় कहিবো বুজাই ॥
 চাৰিয়ো আশ্ৰম জানা कहিবো বিপ্ৰৰ ।
 অধিকাৰ নোহে জানা ইতিনি বৰব ॥ ২৯৭২২

কৃত্ত্বিয় বৈশ্যৰ যিবা আউৰ শূদ্ৰৰ ।
 ভিন্ন ভিন্ন কৰি ধৰ্ম্য কহো নিবন্তৰ ॥
 সেহি সেহি ধৰ্ম্যে প্ৰৱৰ্ত্তিব নিষ্ঠ কৰি ।
 তোমাৰ আগত সবে কহিবো সংহৰি ॥ ২৯৭২৩
 কৃত্ত্বিয় বৈশ্যৰ জানা আউৰ শূদ্ৰৰ ।
 যিটো বিপ্ৰে ধৰ্ম্য ধৰে জানা ইসবৰ ॥
 ইহলোকে দুখ পাৱে হোৱয় নিন্দিত ।
 পৰলোকে গৈয়া সিটো পৰয় নৰ্কত ॥ ২৯৭২৪
 কুকুৰ পশুক আদি বাৱল কুকুৰ ।
 লোকত বিহিত নীচ প্ৰাণী নিবন্তৰ ॥
 নিন্দিত ব্ৰাহ্মণে নিন্দা লভিবেক আৰ ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ তত্ত্ব কহিলো ইহাৰ ॥ ২৯৭২৫
 ব্ৰাহ্মণ হৈবেক সদা সদকৰ্ম্মে বত ।
 গৃহাশ্ৰম ধৰ্ম্মে সদা কৰিয়া নিতান্ত ॥
 গৃহত থাকিয়া পাচে হৈবে কৃতকৃত্য ।
 পাচে গৈয়া নিবাস কৰিবে অৰণ্যত ॥ ২৯৭২৬
 এহিসে উত্তম বিপ্ৰ জানা নৃপবৰ ।
 হীন ব্ৰাহ্মণৰ কথা শুনা আতপৰ ॥
 ৰাজআজ্ঞাকাৰী যিটো থাকয় ব্ৰাহ্মণ ।
 বাণিজ্য কৰিয়া যিটোজনে আৰ্জ্জি ধন ॥ ২৯৭২৭
 অৰ্থক লাগিয়া যিটো বাঢ়ি লোৱে ধন ।
 জানিবাহা ইটো বিপ্ৰ স্বধৰ্ম্মত হীন ॥
 আৰো শূদ্ৰাণীত যিটো হোৱয় পতিত ।
 হীনকৰ্ম্ম কৰয় সদায় দুষ্কৰিত ॥ ২৯৭২৮
 নৰ্ত্তন কৰয় গ্ৰাম্য হোৱয় যাজক ।
 দেৱকৰ্ম্মে দানে বৰ্জ্জিবাহা ইসবক ॥
 কৃত্ত্বিয়ে কৰিব সদা প্ৰজাৰ পালন ।
 ৰাজসূয় আদি কৰিবেক যজ্ঞগণ ॥ ২৯৭২৯
 ব্ৰাহ্মণক আনি ধন দিবে অসংখ্যাত ।
 শত্ৰুক জিনিয়া জয় হুইবেক যুদ্ধত ॥

প্ৰজা পালনত পাচে ধাপিবে পুত্ৰক ।
 দেৱতা পিতৃক ঋষিসব পূজিবেক ॥ ২৯৭৩০
 পাচে গৈয়া ঋষিৰ আশ্ৰমে হুইব স্থিতি ।
 ভিক্ষা কৰি উপজীৱ্য কৰিব সম্প্ৰতি ॥
 ভাৰত পুৰাণ শুনিবেক নিতে নিতি ।
 ৰাজঋষি ধৰ্ম্ম ধৰি সাধিবেক গতি ॥ ২৯৭৩১

ৰাজধৰ্ম্ম কথন

সমস্ত ধৰ্ম্মত ৰাজধৰ্ম্মেৰে প্ৰধান ।
 কহো সাৱধানে শুনা ইহাৰ প্ৰমাণ ॥
 হস্তীৰ খোজত অন্য খোজ যায় লয় ।
 আৰো এহি পটন্তৰ জানা মহাশয় ॥ ২৯৭৩২
 ৰাজধৰ্ম্মে জানা সবে ধৰ্ম্মৰ নিবাস ।
 সব ধৰ্ম্ম ইহাত সিজয় অপ্ৰয়াস ॥
 নীতি ধৰ্ম্ম ধৰি যিটো প্ৰৱৰ্ত্তে সদায় ।
 সকলো ধৰ্ম্মৰ জানা আত ফল পায় ॥ ২৯৭৩৩
 যিটো নৃপতিয়ে ৰাজধৰ্ম্মক এৰয় ।
 সমস্ত ধৰ্ম্মৰ জানা ফল নষ্ট হয় ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
 আৰো এককথা কহো শুনা আতপৰ ॥ ২৯৭৩৪
 পূৰ্ব্বত দানৱে পৃথিৱীক পৰ্য্যটিল ।
 চাৰি আশ্ৰমৰ ধৰ্ম্ম সবে নষ্ট কৈলা ॥
 সেহি সময়ত ৰাজা হৈলেক মাহাত্মা ।
 সকল প্ৰাণীৰ জগ্মিলেক যেন পিতা ॥ ২৯৭৩৫
 যজিলে অনেক যজ্ঞ নৃপতি প্ৰধান ।
 বিমুগ্ধত শৰণ পশি সমৰ্পিলা প্ৰাণ ॥
 তাহাৰ ভক্তিত ভুই হুয়া লক্ষ্মীপতি ।
 বাসৱৰ ৰূপ ধৰি সাক্ষত তৈলন্তি ॥ ২৯৭৩৬
 মাহাত্মা সহিতে হুইবো সম্বাদ ভৈলেক ।
 আত অনন্তৰে পাচে ইন্দ্ৰে বুলিলেক ॥

ধৰ্ম্মবস্ত্ৰ মধ্যে ভূমি আতি শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 যাহাক দেখিবে বাঞ্ছা কৰাহা মনৰ ॥ ২৯৭৩৭
 যিটো নাৰায়ণ তেস্তে জানা আদিদেৱ ।
 সদা লক্ষ্মী সৰস্বতী প্ৰেমে কৰে সেৱ ॥
 যাৰ আদি অস্ত নাহি অন্তৰ্ক মহিমা ।
 তাহান বীৰ্য্যৰ কোনে কহিবেক সীমা ॥ ২৯৭৩৮
 আমাৰ দৃষ্টিৰ তেস্তে নুহিকে গোচৰ ।
 যাহাক নেদেখে ব্ৰহ্মা আদি নিবস্তৰ ॥
 হেন ঈশ্বৰক দেখা পাইবা কেনমতে ।
 যিটো আৰ বাঞ্ছা আছে কহিয়োক মোতে ॥ ২৯৭৩৯
 ভূমি মহা পৰাক্ৰমী সদধৰ্ম্মে বত ।
 সদায় কৰিবা ভক্তি কৃষ্ণ চৰণত ॥
 যিবা বৰ লাগে তাক দিবোহো আপুনি ।
 এতেকে নৃপতি তাক লৈবো মনে গুণি ॥ ২৯৭৪০
 মাক্ৰাতা বদতি আৰো শুনা পুৰন্দৰ ।
 কহিবো তোমাত বাঞ্ছা মোহোৰ মনৰ ॥
 হৰি সম বন্ধু নাই ঘোৰ সংসাৰত ।
 এৰি ৰাজ্যভাৰ গৈয়া চিন্তিবো বনত ॥ ২৯৭৪১
 যিটো ৰাজধৰ্ম্ম জানা ধৰ্ম্মতে প্ৰধান ।
 তাক আচৰিয়া লভি আছে পুণ্য স্থান ॥
 নাৰায়ণ হস্তে প্ৰৱৰ্ত্তিলা ৰাজধৰ্ম্ম ।
 মই মূঢ়মতি নজানোহো তাৰ ধৰ্ম্ম ॥ ২৯৭৪২
 মহেন্দ্ৰ বদতি কথা শুনা নৰেশ্বৰ ।
 কহিবো তোমাত মই বৃত্তান্ত পূৰ্ব্বৰ ॥
 ৰাজনীতি পূৰ্ব্বকালে কিঞ্চিত আছিল ।
 সমস্তে প্ৰাণীক জানা অধৰ্ম্মে আঁসিল ॥ ২৯৭৪৩
 পাচে আদিদেৱ ক্ষেত্ৰধৰ্ম্মক নিৰ্ম্মিলা ।
 সেহিসে ধৰ্ম্মক নৃপগণে আচৰিলা ॥
 অন্য ধৰ্ম্মগণক অজিল ভিন্নে ভিন্ন ।
 সেহি ধৰ্ম্ম কৰি গতি পালে সৰ্ব্বজন ॥ ২৯৭৪৪

সকল ধৰ্ম্মত শ্ৰেষ্ঠ জানা ৰাজনীতি ।
 এহি ধৰ্ম্মে মোক্ষ সাধিবেক নৰপতি ॥
 এতেকে নৃপতি ভূমি মোৰ বোল ধৰা ।
 এহি ধৰ্ম্ম ধৰি প্ৰজা প্ৰতিপাল কৰা ॥ ২৯৭৪৫
 প্ৰথমে কৰিব দিগ্‌বিজয় সম্প্ৰতি ।
 আকে ভূমি সংস্কাৰ জানা মহামতি ॥
 পাচে কৰিবেক আসি ৰাজ্য অভিষেক ।
 ৰাজ-সংস্কাৰ এহি লোকত প্ৰত্যেক ॥ ২৯৭৪৬
 নকৰিব ভিক্ষা প্ৰজা পালিবে সতত ।
 আতি দয়াবস্ত্ৰ হৈব সমস্ত প্ৰাণীত ॥
 সংগ্ৰাম যজ্ঞত জানা সমৰ্পিব প্ৰাণ ।
 নিশ্চয় জানিবা সেহি নৃপতি প্ৰধান ॥ ২৯৭৪৭
 ঋষিগণে কহিয়া আছয় ইটো কথা ।
 সকলো তোমাত মই কহিলোহো এথা ॥
 শুনিয়োক নৰপতি কথা কহো আৰ ।
 ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰগণ নুশুনিয়া যিটো নৰ ॥ ২৯৭৪৮
 কদাচিতো ধৰ্ম্মে ৰতি নহয় তাহাৰ ।
 তোমাৰ আগত কহিলোহো সাৰে সাৰ ॥
 নৃপতিক যিটো জনে অৱজ্ঞা কৰয় ।
 তাৰ হাতে দেৱ পিতৃ জলকো নলয় ॥ ২৯৭৪৯
 যিটো নৃপতিক দেৱগণে কৰে মান ।
 মনুষ্যে নমানে কিনো পৰম অজ্ঞান ॥
 পূৰ্বে ব্ৰহ্মাদেৱে অজিলেক জগতক ।
 ৰাজ্যক অজিলা জানা ধৰ্ম্মৰ বন্ধক ॥ ২৯৭৫০
 অপ্ৰচাৰ ধৰ্ম্ম যিটো কৰয় প্ৰচাৰ ।
 সেহি ধৰ্ম্মবস্ত্ৰ ৰাজ্য কহিলোহো সাৰ ॥
 তাহাত ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্ম সদা হোৱে স্থিতি ।
 সেহিসে জনক জানা মোহোৰ প্ৰণতি ॥ ২৯৭৫১
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা কথা নৃপবৰ ।
 মাক্ৰাতাত কৈলা কথা ছায়ে পুৰন্দৰ ॥

নিজ থানে গৈলা ইন্দুকপী গদাধৰ ।
 শুনা পাচকথা আৰে আত অনন্তৰ ॥ ২৯৭৫২
 হেনয় কত্ৰিয় ধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তি আছয় ।
 যিটো অস্ত্ৰজন সিটো উলজ্জা কৰয় ॥
 প্ৰৱৰ্ত্তি নিবৰ্ত্তি কৰ্ম্ম কিছো নজানয় ।
 অন্যায়ে প্ৰৱৰ্ত্তি সিটো নৰকে চলয় ॥ ২৯৭৫৩
 হেনয় কত্ৰিয় ধৰ্ম্মে প্ৰৱৰ্ত্তা সদায় ।
 তোমাৰ আগত মই কৈলো অভিপ্ৰায় ॥
 শুনা সৰ্বজন ইটো কথা ভাবতৰ ।
 মহা মহা পাপ পলায় প্ৰৱৰ্ত্তে ইহাৰ ॥ ২৯৭৫৪
 জনম সাফলা আক শুনা কৰ্ণ ভৰি ॥
 যি জনে যাইবাহা স্তখে সংসাৰক তৰি ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণ মনে হিয়ে কপ ধৰি ।
 দীন দ্বিজে ভণে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৯৭৫৫

দুলভী

পাণ্ডুৰ তনয় কৰিয়া বিনয়
 পুছন্ত গঙ্গাসুতত ।
 চাৰি আশ্ৰমীৰ কথা নিবন্তৰ
 কহিলা মোৰ আগত ॥
 সম্প্ৰতি তাহাৰ কৰিয়া বিস্তাৰ
 বুজায়োক সাৱশেষে ।
 শুনিয়া হেনয় গঙ্গাৰ তনয়
 কহিবে লৈলা হৰিষে ॥ ২৯৭৫৬
 ঋষিৰ মুখত শুনিলোহো যত
 সমস্তে কৈলো বেকত ।
 আৰে যুধিষ্ঠিৰ কহিৰো তোমাত
 পালিবা প্ৰজা যিমত ।
 পণ্ডিত বিপ্ৰক সাধুসকলক
 যত্নে কৰা প্ৰতিপাল ।
 দুখী ভিক্ষী যত প্ৰাণী অসংখ্যাত
 বাজধৰ্ম্ম এহি ভাল ॥ ২৯৭৫৭

ঋষিধৰ্ম্ম যত ধৰ্ম্ম উপাৰ্জ্জন্ত
 আৰো যত সম্যাসত ।
 আশ্ৰমীগণৰ ধৰ্ম্ম নিবন্তৰ
 উপজায়া সেহিমত ॥
 তাৰ শতগুণ ধৰ্ম্মক নৃপতি
 পাৰে ফল বৰ্দ্ধনত ।
 বিবিধ ধৰ্ম্মক কহিলো তোমাক
 আচৰা তুমি সাক্ষাত ॥ ২৯৭৫৮
 পুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ পুছন্ত ভীষ্মক
 জয়া আতি অৱনত ।
 তোমাৰ মুখত শুনিলো অসংখ্য
 আৰো পুছো মনোমত ॥
 প্ৰজাগণে কেন মতে নৃপতিক
 উপাসিবে প্ৰতিদিনে ।
 কৰি অনুগ্ৰহ কহা পিতামহ
 শুনো মই একমনে ॥ ২৯৭৫৯
 বাজাৰ বচনে গঙ্গাৰ নন্দনে
 কহিবাক সাজ ভৈলা ।
 ভীষ্ম নিগদতি শুনিয়ে সম্প্ৰতি
 মোত তুমি যি পুছিলো ॥
 সদায়ে বাজাক প্ৰজাগণে আসি
 কৰিবেক উপাসনা ।
 তেবেসে শত্ৰুৰ গুচৈ পৰাভৰ
 নপাৰে কিছো বেদনা ॥ ২৯৭৬০
 নৃপতি নভৈল জানাহা দেশত
 কাকো কেৰে নমানয় ।
 অন্তো অন্তে নৰে কৰয় হনন
 বিপত্তি আসি মিলয় ॥
 বলী দুৰ্ব্বলীক সদা পীড়া কৰে
 দেশৰ জানা দিকাব ।
 এতেকে বাজাক সৰে প্ৰজাগণে
 কৰি আতি সতকাৰ ॥ ২৯৭৬১
 যেন দেৱগণে বেঢ়িয়া ইন্দুক
 সততে থাকে উপাসি ।

সেহিমতে প্রজ্ঞা নৃপতিসবক
উপাসা কৰিবে আসি ॥
নৃপতিক মাণ্ড্য কবয় যি নবে
ইন্দ্রৰ সমান কৰি ।
সততে ৰাজাক কৰিবে পূজন
চিত্তক একাগ্ৰ কৰি ॥ ২৯৭৬২
জানা নৃপবৰ মোহোৰ উত্তৰ
কহিবো সবে বুজাই ।
নৃপতি বজ্জিত যিসব দেশত
নিবাসে মিলে অপায় ॥
বলবন্ত যদি নৃপতি আসিয়া
ৰাজাক বলে জিনয় ।
সেহিসে দেশৰ প্রাণী নিবন্তৰ
পূজিব তাক নিশ্চয় ॥ ২৯৭৬৩
আকে স্তম্ভগণা বুলিয়া তোমাত
কহিলো জানা নৃপতি ।
যিটো দেশে ৰাজা নাহিকে নৃপতি
হোৱে পাপ প্ৰতিনিতি ॥
সন্তসকলৰ অৰ্থ পত্নীচয়
পাপিষ্ঠে নিয়য় হৰি ।
একৈক জনক বজ্জতে মাৰিয়া
বলেসে নিয়য় ধৰি ॥ ২৯৭৬৪
দাস নভৈলেও লোৱে দাস কৰি
বলেসে আনে ভাৰ্য্যাক ।
এহি হেতু দেৱে প্রজ্ঞা পালিবাক
অজিলা আগে ৰাজাক ॥
অৰাজক ভৈলে জানা যুধিষ্ঠিৰ
শুনা আৰ পটন্তৰ ।
পাখাহীন যেন চটকগগক
ধৰিয়া খাৱে কুকুৰ ॥ ২৯৭৬৫
বৰ স্তম্ভগণে জলত আনন্দে
ক্ষুদ্রে মীন ধৰি খায় ।
নৃপতি নভৈলে জানা কুন্তীসুত
প্ৰাণীৰ হেন বিলাই ॥

ভীষ্ম নিগদতি শুনা মোৰ নাতি
ইতিহাস পটন্তৰ ।
বহুমান লোকে নৃপতি আছিল
অধিপতি কোশলৰ ॥ ২৯৭৬৬
জানা মহাশয় ইটো কথাচয়
পুছিলা বৃহস্পতিত ।
তাহান আগত দেৱৰ গুৰুৱে
কহিলেক নীতি যত ॥
দিসব কাহিনী শুনা মহামানী
কহিবো আৱে বুজাই ।
তোমাৰ আগত কহিবো সমস্ত
লোৱা আৰ অভিপ্ৰায় ॥ ২৯৭৬৭

ঝুলা

ৰাজা বহুমানে বুলিলা বাণী ।
শুনিয়ে গুৰু তুমি মহামানী ॥
কিবা হেতু প্রজ্ঞা বুদ্ধি লভয় ।
কেনে বা প্ৰাণীগণ নষ্ট হয় ॥ ২৯৭৬৮
কাক পূজিলেসে স্তম্ভক পায় ।
কহিয়ে গুৰু আৰ অভিপ্ৰায় ॥
নৃপতিৰ হেন বচন শুনি ।
প্ৰশংসিয়া গুৰু বুলিলা বাণী ॥ ২৯৭৬৯
ধন্য ধন্য তুমি ৰাজা প্ৰধান ।
তযু সম ৰাজা নাহিকে আন ॥
লোকত জানা ৰাজা মূলধৰ্ম্ম ।
ৰাজা হেতু হোৱে সবাৰে মৰ্ম্ম ॥ ২৯৭৭০
অন্যো অন্যে হিংসা নকৰে আৰ ।
কাৰো কেৱে জানা নিচিন্তে মাৰ ॥
যদিবা নৃপতি নভৈল দেশে ।
তাহাৰ কথা শুনা সাৱশেষে ॥ ২৯৭৭১
গোবন্ধ নাহি যেন গকচয় ।
অন্ধকাৰে গৈয়া প্ৰবেশ হয় ॥

নৃপতি নৈলে প্রজা ইমত ।
 নিশ্চয়ে প্রাণী পবে আপদত ॥ ২৯৭৭২
 পিতৃ মাতৃ গুরু কাকো নমানে ।
 অতিথি ব্রাহ্মণ কেহো নজানে ॥
 সকল ধর্ম্যক কবে বিঘাত ।
 কেবলে প্রজা অধর্ম্যত বত ॥ ২৯৭৭৩
 অকালত মৃত্যু হোরে প্রজাত ।
 ডকাইত অধিক প্রজা সমস্ত ॥
 নবকে পবে দৈরে বাধা নাই ।
 সমস্তে যোনিতে ভ্রমে সদায় ॥ ২৯৭৭৪
 কৃষিয়ো নোহোরে জানা প্রজাব ।
 বাণিজ্য বিক্রয় গুচে লোকব ॥
 বেদধর্ম্য যত হোরে লুপ্ত ।
 প্রজা যজ্ঞ সবে হোরে হত ॥ ২৯৭৭৫
 উদবিগ্ন আতি হৈব হৃদয় ।
 দেশত হৈব হাহাকাবময় ॥
 ক্ষণমাত্র যদি নৈলে রাজা ।
 নিশ্চয় জানো নষ্ট হোরে প্রজা ॥ ২৯৭৭৬
 সেতু সাকো যত হইবে নষ্ট ।
 সবাবো মনত মিলিবে কষ্ট ॥
 অরাজক ভৈলে হেন লক্ষণ ।
 আবো কহো কথা দিবাহা মন ॥ ২৯৭৭৭
 শুনিয়ে রাজাব যেহেন বীতি ।
 কহিবো রাজা আত দিবা মতি ॥
 রাজা হুয়া স্মৃথে বাখিবা প্রাণী ।
 ধর্ম্য অধর্ম্যক থাকিবে জানি ॥ ২৯৭৭৮
 জানিবা নৃপতি স্মৃথ কাৰণ ।
 মনুষ্য বুদ্ধি নকৰিবা মন ॥
 মহন্ত দেব আসি উতপতি ।
 নবরূপ ধৰি ভৈলেক স্থিতি ॥ ২৯৭৭৯

কালে কালে ধবে পঞ্চ লক্ষণ ।
 শুনিয়ে কহিবো তাৰ কাৰণ ॥
 মিথ্যা মাতি পাপ কবে যি জনে ।
 তাহাকে রাজা জানে অনুমান ॥ ২৯৭৮০
 উচিত দণ্ডে গুচে পাপচয় ।
 বুজিবা তেখনে অগ্নিব নয় ॥
 চৰ দিয়া যিটো নৃপতি জানী ।
 লোকব কাৰ্য্যক থাকয় জানি ॥ ২৯৭৮১
 সূর্য্যে যেনমতে দেখে সবাক ।
 চৰ দ্বাৰা নৃপে চাইবে প্রজাক ॥
 তেখনে জানিবা সূর্য্যৰ প্রায় ।
 কহিলো রাজা লৈয়ো অতিপ্রায় ॥ ২৯৭৮২
 অশুদ্ধ লোকক জানিয়া মনে ।
 পুত্র মন্ত্ৰী ভ্রাতৃ হোরে যি জনে ॥
 ক্রোধৰ বেগত কৰিবা ঠাই ।
 জানিবা রাজা অন্তকৰ নয় ॥ ২৯৭৮৩
 অধর্ম্মী লোকক আনি সকলে ।
 কৰিব দণ্ড পাইলেক ছলে ॥
 সদায়ে ক্রোধত নেদিবে মন ।
 ধাৰ্ম্মিক জনক কবে বক্ষণ ॥ ২৯৭৮৪
 ক্রোধত থাকিয়া কবে অজ্ঞান ।
 জানিবা তেখনে যম সমান ॥
 জানিয়া রাজা হোবা শাস্তমতি ।
 সমস্ত প্রাণীক পালিবা নীতি ॥ ২৯৭৮৫
 শত্রুৰ অর্থক আনয় হৰি ।
 ব্রাহ্মণক দেয় মনক পুৰি ॥
 দিয়ে ঐশ্বৰ্য্যক উপকাৰীত ।
 জানিবা তেবে হইবে মোৰ মত ॥ ২৯৭৮৬
 রাজাব আদেশ কহে বি থানে ।
 নথাকি তান্ত পণ্ডিত মানে ॥

ৰাজ্যৰ লক্ষণ মহিমা যত ।
 কৈলা গুৰু বহুমান আগত ॥ ২৯৭৮৭
 সি সব কাহিনী কৈলো তোমাত ।
 আৰো কিবা লাগে পোছা আমাত ॥
 শুনা সৰ্বজন মহাভাৰত ।
 যেষে শৰীৰত আছয় তত্ত্ব ॥ ২৯৭৮৮
 গঙ্গা আদি তীৰ্থ স্নানৰ ফল ।
 তাহাৰ প্ৰৱণে পাইবা সকল ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণে হৈবে ভকতি ।
 সংসাৰৰ পাৰ পাইবা সম্প্ৰতি ॥ ২৯৭৮৯
 ভগিলা বুনা বিজ্ঞ লক্ষ্মীনাথ ।
 সংসাৰ তৰণ এহিসে পথ ॥
 হৈবা যদি ভৱাৰ্ণৱৰ পাৰ ।
 ৰাম হৰি বুলি হুয়ো উদ্ধাৰ ॥ ২৯৭৯০

পদ

নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়ে গাঙ্গেয় ।
 পুছো আউৰ কথা মোৰ মনৰ সংশয় ॥
 যদিবা হোৱয় যিটো বিশিষ্ট নৃপতি ।
 কোন কোন কাৰ্য্য সিটো কৰিব সম্প্ৰতি ॥ ২৯৭৯১
 ৰাজ্য ৰক্ষা কিমতে কৰিব নৰপতি ।
 শত্ৰু জিনিবাৰ সিটো কেমন হুণুতি ॥
 যত্নে নিয়োজিব ৰাজ্য কেনে চাৰগণ ।
 বিশ্বাসৰ পাত্ৰ কৰি লৈব কোন বৰ্ণ ॥ ২৯৭৯২
 ৰাজভৃত্য হৈবেক কেমন প্ৰাণীচয় ।
 ৰাজভাৰ্য্যা ৰাজপুত্ৰ হৈবে কেন নয় ॥
 প্ৰপঞ্চি ইহাক মোত কথা পিতামহ ।
 যদি তোমাৰ মোত আছে অনুগ্ৰহ ॥ ২৯৭৯৩
 ভীষ্মে বোলে শুনা ধৰ্ম্ম মোহোৰ বচন ।
 প্ৰৱৰ্ত্তন কিমতে কৰিবে ৰাজাগণ ॥

কহিবো তোমাত মই যেন লোৱে মতি ।
 শুনা সাৱধানে তুমি পাণ্ডব সন্ততি ॥ ২৯৭৯৪
 প্ৰথমে জিনিবে আপুনাক ৰাজাচয় ।
 তেবেসে জিনিতে পাৰে শত্ৰু সমস্তয় ॥
 আপুনাকে যিটো ৰাজ্য নোৱাৰে জিনিতে ।
 সেহিজনো শত্ৰুক জিনিবে কেনমতে ॥ ২৯৭৯৫
 অহঙ্কাৰ আদি লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ ।
 জিনিলেক আক যিটো নৃপতি প্ৰবুধ ॥
 জিনিলেক সিটো জনে ইন্দ্ৰিয় নিশ্চয় ।
 শত্ৰুক জিনিবে সেহি ৰাজ্য শক্ত হয় ॥ ২৯৭৯৬
 থানে থানে দুৰ্গ পাতি কৰিবে ৰক্ষণ ।
 সদায়ে সঞ্চিত ৰাজ্য কৰিবেক ধন ॥

চৰণ লক্ষণ

আৰো কহো যুধিষ্ঠিৰ তোমাৰ আগত ।
 যেন যেন চৰ ৰাজ্য লৈবেক সঙ্গত ॥ ২৯৭৯৭
 তাহাৰ লক্ষণ মই কৈবো প্ৰপঞ্চিয়া ।
 কুকৰ নন্দন আক শুনা মন দিয়া ॥
 পুৰুষৰ চিত্তক বুজিয় ইজিততে ।
 শাস্ত্ৰ-জ্ঞান তাহাত হৈবেক ভালমতে ॥ ২৯৭৯৮
 ক্ষুধা তৃষ্ণা সৰ্বক্ষণে সহিবে লাগয় ।
 বহু শ্ৰম পাইলে তাক শ্ৰম নোবোলায় ॥
 হেন চৰগণ নিয়োজিব থানে থানে ।
 নগৰে নগৰে বনে পুষ্পৰ উত্থানে ॥ ২৯৭৯৯
 দেশে দেশে গ্ৰামে গ্ৰামে ৰাজ-অভ্যন্তৰে ।
 প্ৰযত্নে ফুৰিব চৰগণ নিবন্তৰে ॥
 চৰ বুলি চিনিতে নপাৰে একোজন ।
 জড় অন্ধ বধিবৰ ধৰিব লক্ষণ ॥ ২৯৮০০
 মন্ত্ৰীসকলৰ গৃহে থাকিব সদায় ।
 যত মিত্ৰ আছে তাৰ লৈবে অভিপ্ৰায় ॥

পুত্ৰৰ লগত চৰ থাকিব বহুশ্ৰে ।
 সততে ভাৰ্য্যাৰ মন বুজিব অৱশ্যে ॥ ২৯৮০১
 নৃপতিৰ বশ্য ৰাজা আছে যত যত ।
 তাৰ অভ্যন্তৰে চৰ থাকিব সতত ॥
 যেন অন্য ৰাজ্যে নজানে ভালমতে ।
 এহিমতে চৰ নিয়োজিব বুদ্ধিমন্তে ॥ ২৯৮০২
 পৰজনে নিয়োজিয়া থাকে যিটো চৰ ।
 তাক জ্ঞান হৈব ৰাজা কৰিয়া বিচাৰ ॥
 বজাৰে সমাজে আৰো সম্যাসীৰ ধাৰে ।
 উদ্যানত পণ্ডিতৰ সভাত স্বভাৱে ॥ ২৯৮০৩
 আপুন দেশত আৰো গৃহৰ মধ্যত ।
 কৰিব বিচাৰ আৰো শয্যা সমীপত ॥
 হেন সে প্ৰকাৰে চৰ বিচাৰ কৰয় ।
 পৰচৰ গণ যিটো ৰাজা জ্ঞান হয় ॥ ২৯৮০৪

মন্ত্ৰীৰ লক্ষণ

সিটো নৃপতিৰ হুখ হুইবেক সম্প্ৰতি ।
 কহিলো সাৰাংশ ইটো জানা মহামতি ॥
 চৰহীন ৰাজা যদি থাকে কদাচিত ।
 মন্ত্ৰণা কৰিবে পাচে মন্ত্ৰীয়ে সহিত ॥ ২৯৮০৫
 বিপদ কালত যেন উপকাৰ পাই ।
 মিত্ৰতা কৰিব বুলি নৃপতিৰ ঠাই ॥
 আজ্ঞা নিবাৰণে হীন নৃপতিৰ ঠাই ।
 হেনসে ৰাজ্যত জানা মিত্ৰ যুগুৰাই ॥ ২৯৮০৬
 দ্ৰব্য লভিবাৰ যাৰ উৎসাহ সম্প্ৰতি ।
 আতি গুণবন্ত ধৰ্ম্ম জানে মহামতি ॥
 বেদ বেদান্তত হৈবে সদায়ে পাৰ্গত ।
 প্ৰজাগণ প্ৰতিপাল কৰে স্বধৰ্ম্মত ॥ ২৯৮০৭
 হেনসে ৰাজ্যৰ ঠাই হৈবে মিত্ৰৱতি ।
 তৰিব হেলায়ে সিটো বিপদ দুৰ্গতি ॥

পূৰ্ব্ব অপকাৰী জন থাকয় দেশত ।
 আপুনি উচ্ছন্ন ৰাজ্য মানিবে মনত ॥ ২৯৮০৮
 ছলে বলে সিটো শত্ৰু মাৰিবে ৰাজাই ।
 সিটো নৃপতিৰ সৰ্বকাল হুখে যায় ॥
 বল বীৰ্য্যহীন যিটো থাকয় নৃপতি ।
 উপায়ে গুচায়া ৰাজ্য লৈবেক সম্প্ৰতি ॥ ২৯৮০৯
 যিটো ৰাজা মন্ত্ৰীয়েৰে প্ৰীতি অনুক্ষণ ।
 উপায়েৰে দুইবো ভেদ কৰিবেক মন ॥
 আতি বুদ্ধিমন্ত যিটো নৃপতি হৈবেক ।
 ৰাজ্যক ইচ্ছায়ে সদা যুদ্ধ বৰ্জিবেক ॥ ২৯৮১০
 সাম দান ভেদ আৰো ত্ৰিতয় উপায়ে ।
 অৰ্থ পৰিগ্ৰহ নৃপে কৰিবে স্বভাৱে ॥
 নানা ভাৱে বুলিবেক সাম্যতা বচন ।
 তাকে সাম বুলি কহি আছে প্ৰাজ্ঞজন ॥ ২৯৮১১
 অনেক জন্মৰ বস্ত্ৰ দিবেক সম্প্ৰতি ।
 শত্ৰুৰ মনত যেন বাঢ়িবেক প্ৰীতি ॥
 আকে দান বুলি বাপু শুনা বুধিষ্ঠিৰ ।
 পূৰ্ব্ব আক কহিয়া আছয় মহাবীৰ ॥ ২৯৮১২
 যদিবা প্ৰৱল সম থাকয় ইকুতা ।
 জ্ঞান মন্ত্ৰীয়ে সমে কৰয় মিত্ৰতা ॥
 অনেক প্ৰকাৰে তাৰ লগাইবেক ভেদ ।
 আক ভেদ বুলিয় কহিলো পৰিচ্ছেদ ॥ ২৯৮১৩
 এহি তিনি উপায় কৰিবে জানা আগে ।
 তথাপি যুদ্ধক ইচ্ছা কৰিবে নলাগে ॥
 বাহুবলে যিটো ৰাজা অৰ্থক লভয় ।
 সেহি অৰ্থে ব্ৰাহ্মণক ভূষিবে নিশ্চয় ॥ ২৯৮১৪

ৰাজ্যৰ লক্ষণ

প্ৰজাৰ উচিত কৰ লৈবেক নৃপতি ।
 সিটো নৃপতিক জানা নগাৰে দুৰ্গতি ॥

অকাৰণে কদাচিতো নদণ্ডিবে প্রজা ।
 আত্ম-পুত্রে সম কবি পালিবেক প্রজা ॥ ২৯৮১৫
 বিবাদ পুত্ৰেস্তে অত্রে ঠেবেক পণ্ডিত ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম যত কথা জিজ্ঞাসিবে তাত ॥
 এহিমতে যিটো রাজা প্রবর্তে সদায় ।
 তাহাৰ প্রতিষ্ঠা যশ দশো দিশে যায় ॥ ২৯৮১৬
 যি ধানত বহুচয় হোয়ে উতপন্ন ।
 তাত নিয়োজিবে মন্ত্ৰী আপ্ত হিত জন ॥
 যিটো যিটো দোষ নবে কবয় সম্প্রতি ।
 তাহাক উচিত দণ্ডে দণ্ডিবে নৃপতি ॥ ২৯৮১৭
 হেনয় সমান দণ্ড কবয় সতত ।
 সিটো নৃপতিৰ যশ বাঢ়ে অপৰ্য্যন্ত ॥
 দণ্ডক নজানে যিটো দুষ্ট রাজ্যচয় ।
 নিতে পাপ সিদ্ধি হই রাজ্য নষ্ট হয় ॥ ২৯৮১৮
 ইহাৰ কাৰণ কহো শুনা মন কবি ।
 সিদ্ধি চোৰ পাই নৰে আনিলেক ধৰি ॥
 নৃপতিৰ আগে তাক ভেটাইলেক নিয়া ।
 তাক দেখি নৃপতিৰ সম্পজিল দয়া ॥ ২৯৮১৯
 তাহাৰ উচিত দণ্ড শুনে বিঘাতন ।
 অনুকম দণ্ড কবি এবিলা তেখন ॥
 যদি পুত্রে ভাৰ্য্যা আদি মুহূদ সম্প্রতি ।
 তথাপি উচিত দণ্ডে দণ্ডিবে নৃপতি ॥ ২৯৮২০
 নদণ্ডিলে সমূলে পাপ যায় তল ।
 দেশত মিলয় বিঘ্নি নষ্ট হোৱে বল ॥
 এতেকে পণ্ডিত হৈৰে লাগয় নৃপতি ।
 তপস্তা সংযুক্ত হৈৰে আতি শুদ্ধমতি ॥ ২৯৮২১
 দান দিয়া ভূমিবেক দেহতা ব্রাহ্মণ ।
 যজ্ঞ যজ্ঞিবাক লাগি সলা হৈব মন ॥
 এহি গুণাবৃত যিটো হৈব রাজ্যচয় ।
 তাহাৰ দেশত কিছো বিঘ্ন নিজিলয় ॥ ২৯৮২২

চিবকাল রাজ্যভোগ কৰিবে সম্প্রতি ।
 সদায়ে ধৰ্ম্মত তাৰ ভ্রমিবেক মতি ॥
 দান ধৰ্ম্ম তপস্তাত নাহিকয় বতি ।
 যশস্তা গুচয় স্বৰ্গ নপাবে সম্প্রতি ॥ ২৯৮২৩
 বলবন্ত রাজ্যয়ে পীড়িবে কৰে মতি ।
 তাৰ অভিপ্রায় রাজা বুজিয়া সম্প্রতি ॥
 দুৰ্গম স্থানক পাচে কৰিবে আশ্রয় ।
 যেনমতে শত্ৰুৱে লজ্জিবে নপাবয় ॥ ২৯৮২৪
 উচ্ছত কৰিয়া গড় বান্ধিব যতনে ।
 তাহাত প্রবেশ হৈব সখা পৰিজনে ॥
 পথকো দুৰ্গম কৰিবেক আতিশয় ।
 পৰজনে কদাপি চলিতে নপাবয় ॥ ২৯৮২৫
 যথাত আছয় দুৰ্গ রাজ্য জিজ্ঞাসিব ।
 ধনী বলবন্ত সব তাতে নিয়োজিব ।
 দেশ সুজনক নিয়া তথাতে বৈসাব ।
 পুনঃ পুনঃ শাস্ত বাক্য নৃপতি বুলিব ॥ ২৯৮২৬
 অসংখ্য ভাণ্ডাৰ তৈতে কৰিব যতনে ।
 ধন ধান্য তৈকে নিয়া ভৰাইব তেথনে ॥
 নিবে নপৰিয়া যিটো শস্তাগণ থাকে ।
 শত্ৰুকপ কবি রাজা মানিবেক তাকে ॥ ২৯৮২৭
 ক্ষেত্ৰত থাকয় যদি শস্ত সমস্তয় ।
 তাকো নষ্ট কৰিবেক রাজা মহাশয় ॥
 নদীসব বান্ধি জন বৈসাইবে তথা ।
 জল দুৰ্গ প্রধান কহিলো ইটো কথা ॥ ২৯৮২৮
 সেহি জলে পৰিখাৰ কৰিবে পূৰণ ।
 যাইবে য়েবে নপাবয় তাত একোজন ॥
 আতি বুদ্ধিমন্ত রাজা থাকয় যিজন ।
 পৰহিত কাৰ্য্য নষ্ট কৰাবে সিজন ॥ ২৯৮২৯
 অৰণ্য দুৰ্গত যদি মনে পাৱে জয় ।
 তাহাৰ উপায় কহো শুনা মহাশয় ॥

ক্ষুদ্রে বৃক্ষ যত আছে মূলক হেবিল ।
 পূজনীয় বৃক্ষচয় যতনে বাধিব ॥ ২৯৮৩০
 বৰ বৰ বৃক্ষচয় আছয় যতেক ।
 তাহাৰ সকল শাখাগণ ছেদিবেক ॥
 স্তম্ভৰ কৰিয়া স্থান কৰাইবে নৃপতি ।
 যেন নিজ সৈন্যে কৰিবাক পাৰে গতি ॥ ২৯৮৩১
 দ্বাৰ পুৰগণ সবে কৰিব সঙ্কট ।
 লজ্জিতে নপাৰে যেন দেখিতে প্ৰকট ॥
 সদা দ্বাৰ পুৰ বাজা কৰিবে এনয় ।
 তেবেসে শত্ৰুত হস্তে নাহিকয় ভয় ॥ ২৯৮৩২
 দ্বাৰে নিয়োজিয়া থৈবে বহু যন্ত্ৰচয় ।
 একো যন্ত্ৰে যেন শত লোক নষ্ট হয় ॥
 প্ৰযত্নে বাধিব যেন শত্ৰুৱে নপাৰে ।
 সময়ত আত্ম-সৈন্য মাৰিবাক পাৰে ॥ ২৯৮৩৩
 বৰ বৃক্ষগণ আনি প্ৰস্থতে থৈবেক ।
 বগৰাইলে যেন প্ৰাণী মৰয় শতেক ॥
 থানে থানে গৰ্ভচয় খনন কৰিব ।
 স্ততীক্স শূলক নিয়া তাতে নিয়োজিব ॥ ২৯৮৩৪
 ভূগেৰে নিশ্চিত যত থাকে গৃহগণ ।
 পক্ষ আনি তাক বাজা কৰাইব লেপন ॥
 গৃহে ভূগণ আনি থৈয়া আছে যত ।
 বেলেগাই থৈবে চৈত্ৰে অগ্নিৰ ভয়ত ॥ ২৯৮৩৫
 যদি শত্ৰুভয় আসি হোৱে উপস্থিত ।
 দিবা নকৰিবে পাক বাত্ৰিসে উচিত ॥
 দিবসত অগ্নি বাজা সদা নিষেধিব ।
 হবনৰ অগ্নিমাত্ৰ কেৱলে থাকিব ॥ ২৯৮৩৬
 কমাৰশালৰ অগ্নি বাধিব যতনে ।
 গৃহ অভ্যন্তৰে নথৈবেক একোজনে ॥
 দিবসত বহুক জালয় যিটো প্ৰাণী ।
 তাক ধৰি নৃপতিয়ে দণ্ডিবেক আনি ॥ ২৯৮৩৭

ভিক্ষুক কুলাল উনমত্ত দুৰ্ভিচিহ্ন ।
 বাজগৃহে ইহাক নথৈবে কদাচিত ॥
 বাহিব কৰিয়া তাক নিৰ্ব্বন্ধি থৈবেক ।
 জানা নৃপতিৰ দোষচয় শুচিবেক ॥ ২৯৮৩৮
 বাহিবত যিবাঞ্জন থাকিব সম্প্ৰতি ।
 তীৰ্থে পঠাইবাক যাক দেখয় যুগুতি ॥
 সভামধ্যে থাকিবাক দেখয় উচিত ।
 শয়ন স্থানক যাইবে হোৱয় বিহিত ॥ ২৯৮৩৯
 হেন বৰ্ণ চাই চৰ লৈবেক নৃপতি ।
 সেহিটো বাজাক আৰে নপাৰে দুৰ্গতি ॥
 নিশ্চিবেক বাজপথ বহল কৰিয়া ।
 ছল বুজি হাট ঘাট থৈবে নিয়োজিয়া ॥ ২৯৮৪০
 অৰ্থৰ ভাণ্ডাৰ আয়ুধৰ গৃহগণ ।
 গৃহ কৰি প্ৰযত্নে বাধিবে যোদ্ধাগণ ॥
 অশ্বশালা গজশালা কৰাইব যিথানে ।
 যেন তাসম্বাৰ বল বাঢ়ে অনুক্ষণে ॥ ২৯৮৪১
 পৰিখাসকল বৃত্তি কৰিব সততে ।
 সেতুসব নিয়োজিব কৰি ভালমতে ॥
 পৰম পীড়াত যিটো থাকে বাজাগণ ।
 অৰ্থচয় সাধিবেক কৰিয়া যতন ॥ ২৯৮৪২
 ঘৃত মধু তৈল যে ঔষধ যত যত ।
 অন্য ভূগণক বাধিবে স্বভাৱত ॥
 শুখান কাষ্ঠক কৰিবেক সঞ্চয়ন ।
 স্বভাৱে বাধিব বাজা আৰো কুশ বন ॥ ২৯৮৪৩
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰগণক পাৰয় যত যত ।
 সাধিবেক মুক্তৰ সস্তাৰ অপৰ্য্যন্ত ॥
 যিবা বস্তু পাৰে বাজা সাধিবে তেখন ।
 সকলো ঔষধি আৰ ফল মূলগণ ॥ ২৯৮৪৪
 চাৰিবিধ বৈদ্য লৈবেক মহামানী ।
 তেবে আয়ুৰ্ভক্ষ লোক নথৈবেক হানি ॥

নব-বৈশ্ব অৰ্থ-বৈশ্ব হস্তী-বৈশ্ব আৰ ।
 গো-বৈশ্ব সমে চাৰি বৈশ্ব সাৰে সাৰ ॥ ২৯৮৪৫
 নট যে নৰ্ত্তকীগণ বৰ বৰ মানে ।
 মায়াবী মনুষ্যসব লৈব ভাল মানে ॥
 ৰাজকৰ্ম্ম সততে সাধয় যিটোজন ।
 অৰ্থ দিয়া ৰাজা তাক কৰিব পূজন ॥ ২৯৮৪৬
 ব্রাহ্মণক নেদে দান নমানে দেৱক ।
 মৃত্যুভাৱ কৰি তাৰ মুখে নাসে বাক্য ॥
 অৰ্থ লোভে সদা সিটো প্ৰাণীক হিংসয় ।
 ছল পাইলে কদাচিতো মৰাইবে খোজয় ॥ ২৯৮৪৭
 হেনসে জনক ৰাজা নথৈবে সজ্ঞত ।
 তাৰ দোষে নৃপতিৰ ধৰ্ম্ম হোৱে হত ॥
 যদি পুৰাতন ভৃত্য আউৰ মন্ত্ৰীত ।
 এসম্বাত হস্তে ভয় মিলয় মনত ॥ ২৯৮৪৮
 উপায় কৰিয়া তাক কৰিবে অধীন ।
 যথাযোগ্য অৰ্থ দিয়া পূৰিবেক মন ॥
 অনেক সাস্তুনা বাক্য বুলিব যুগুতি ।
 আপুনিয়ো ভুচ্ছ হৈয়া বুজিবেক মতি ॥ ২৯৮৪৯
 ততো যদি তাৰ চিন্ত নেদেখয় ভাল ।
 তাক বধি নৃপতিয়ে গুচাবে জঞ্জাল ॥
 আৰো নৃপতিৰ কিছো কহিবো লক্ষণ ।
 যাক যাক প্ৰযত্নে ৰাখিবে ৰাজাগণ ॥ ২৯৮৫০
 আপুনাক ৰাজ্যে ৰাখিবে সৰ্ব্বক্ষণে ।
 অমাত্যগণক সদা ৰাখিবে যতনে ॥
 ভাণ্ডাৰক দত্তক ৰাখিবে নবন্ধৰে ।
 মিত্ৰক ৰাখিবে যেন চিন্ত নিবিগৰে ॥ ২৯৮৫১
 সকলো জনক সদা ৰাখিবে সততে ।
 আপুন নগৰ ৰাখিবেক জালমতে ॥
 এই সপ্তাত্যেক ৰাজ্য জানা যুধিষ্ঠিৰ ।
 আক বন্ধা কৰে যিটো নৃপতি হুথিৰ ॥ ২৯৮৫২

আৰো ছয়গোটা গুণ কহো নৃপতিৰ ।
 সাৱধান মনে আক শুনা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 বসিবাৰ অৰ্থে ৰাজ্য কৰাবে আসন ।
 সদায়ে কৰিব তাত অনু যে সন্ধান ॥ ২৯৮৫৩
 পথত চলন্তে ৰাজ্য ফুৰিবে যতনে ।
 যেন পীড়' কৰিতে নপাৰে শত্ৰুজনে ॥
 শত্ৰুদত্ত আসনৰ লৈয়া অনুমান ।
 তেবে নৃপতিয়ে আৰোহিব সেহি যান ॥ ২৯৮৫৪
 যুদ্ধক সমুখে চলে যিবা ৰাজাগণ ।
 বলৱন্ত ৰাজী সজ্ঞে লৈব বহুজন ॥
 অন্যজন সকলৰ জিজ্ঞাসিবে মন ।
 দ্বিধাভাৱ নোহে যেন কৰিব যতন ॥ ২৯৮৫৫
 য়েবে নৃপতিৰ সৰ্ব্বকাৰ্য্য সিদ্ধি হয় ।
 ৰহিবে লাগিলে কোঠ কৰিবে আশ্ৰয় ॥
 এই ষড় গুণ মই কৈলো ভিন্নে ভিন্ন ।
 কহিবো ত্ৰিবিৰ্গ যুধিষ্ঠিৰ দিবা মন ॥ ২৯৮৫৬
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম আক কলিত নৃপতি ।
 বুদ্ধি কয় বুজিয়া কৰিব যথামতি ॥
 তিনিবিৰ্গ সপ্তগুণ আৰো ষড়গুণ ।
 ইহাক জানয় যিটো নৃপতি হুজন ॥ ২৯৮৫৭
 সেহিটো পুৰুষ ব্যাত্ৰ ভুঞ্জিবে অৱনা ।
 কহিলো তোমাত ইটো কথা মহামানী ॥
 স্বধৰ্ম্মে প্ৰজাক যিটো কৰে প্ৰতিপাল ।
 সেহি নৃপতিয়ে ৰাজ্য ভুঞ্জে চিৰকাল ॥ ২৯৮৫৮
 প্ৰজা পালনত পৰে ধৰ্ম্ম নাহি আন ।
 অজিবাৰ বাক্যে ৰাজ্য লৈয়োক প্ৰমাণ ॥
 ধৰ্ম্ম কাৰ্য্য কৰি যিটো পালয় মেদিনী ।
 সেহিমতে ৰাজ্যৰ শালয় যত প্ৰাণী ॥ ২৯৮৫৯
 সেহি নৃপতিৰ তপ ব্ৰত অনশন ।
 যজ্ঞ যজিবাৰ কিছো নাহি প্ৰয়োজন ॥

প্ৰজাৰ পালনে সব ধৰ্ম্ম সিদ্ধি পায় ।
 ইটো কথা তোমালত কহিলো বুজাই ॥ ২৯৮৬০
 শুনা সৰ্বজন ইটো কথা কচিকব ।
 শাস্তিপৰ্বৰ বাজধৰ্ম্ম পৰম স্তম্ভব ॥
 ভীষ্ম সম ভকত নাহিকে একোজন ।
 তেহে বীৰ শয়নত কৰিছে শয়ন ॥ ২৯৮৬১
 পহৰীয়াগণ দিয়া আছে যুধিষ্ঠিৰ ।
 হৃদয়ত কৃষ্ণক চিন্তন্ত বীৰবৰ ॥
 অন্ন জল এৰিলেক ভোগ মনুষ্যব ।
 হৃদয়ত দেখা দেস্ত প্ৰভু দামোদৰ ॥ ২৯৮৬২
 ব্ৰহ্মানন্দ স্তখে মজি থাকে গজাস্ত ।
 শৰীৰৰ যত দুখ নকৰে ইঞ্জিত ॥
 কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ ধনঞ্জয় বলিয়াব ।
 ভীষ্মেন সমে দুই মাত্ৰীৰ কুমাৰ ॥ ২৯৮৬৩
 এসম্মে সহিতে প্ৰতিদিনে যাস্ত চলি ।
 ভীষ্মৰ চৰণে যাই কৰন্ত সেৱলি ॥
 কৃষ্ণ সমে মাটিত চোঁপাশে থাকে বসি ।
 যুধিষ্ঠিৰে বাজনীতি পোছন্ত হৰিষি ॥ ২৯৮৬৪
 সেহিটো সম্বাদ ইটো পৰম পৱিত্ৰ ।
 বিশেষ বৈষ্ণৱ ইটো উত্তম চৰিত্ৰ ॥
 ইহাত প্ৰৱেশ ভৈল যি জনৰ মতি ।
 কলুব গুচিয়া সিটো শুদ্ধ ভৈল আতি ॥ ২৯৮৬৫
 পঢ়ে বা পঢ়াবে ইটো শুনে যত্ন কৰি ।
 পুৰুষ উদ্ধাৰি যায় আপুনি নিস্তৰি ॥
 স্মৰে যিটো মহাভাৰতক একবাৰ ।
 আজন্মপ্ৰসূত পাপ থাকয় তাহাৰ ॥ ২৯৮৬৬
 স্মৰণ মাত্ৰেৰে সৰ্ব পাপৰ নিৰ্যাণ ।
 শুখান ভৃগক বহি দহে যেন ঠান ॥
 মহাপুণ্য পদ ইটো কথা ভাৰতৰ ।
 অৱণে পলায় পাপ নিশেষ জন্মৰ ॥ ২৯৮৬৭

হেন জানি যতনে শুনিয়ে কৰ্ণভৰি ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ২৯৮৬৮

—

যুগধৰ্ম্ম লক্ষণ

দুৰ্লভী

যুধিষ্ঠিৰ বায়   ভীষ্মত দুনাই
 পুছন্ত কৰি বিনয় ।
 দণ্ডনীতি দুই   পুছিলন্ত বাজা
 তাত কিবা সিদ্ধি হয় ॥
 ইটো কথা যত   কহা স্বৰূপত
 মোত যদি দায়া আছে ।
 বাজাৰ বচনে   গজাৰ নন্দনে
 শুনি হাসিলেক পাচে ॥ ২৯৮৬৯
 শুনা ধৰ্ম্মবায়   কহিবো বুজাই
 যথা লোৱে মোৰ মতি ।
 মহা ভাগ্যচয়   দণ্ডতে মিলয়
 কহিবো তাক সম্প্ৰতি ॥
 জানা স্বধৰ্ম্মত   চৰিয়ো বণত
 দণ্ড নিয়োজিব জানি ।
 যদি অধৰ্ম্মত   দণ্ডকো নিযুক্ত
 কৰে যিটো মহামানী ॥ ২৯৮৭০
 পাপ হোৱে তাৰ   কৈলো সাৰে সাৰ
 বুজিবা ধৰ্ম্মনন্দন ।
 জানা প্ৰাণীচয়   অধৰ্ম্মে নিচয়
 কদাপি নকৰে মন ॥
 যিটো বাজাগণে   কৰে অনুকণে
 স্বধৰ্ম্মে দণ্ড নিশ্চয় ।
 সিজন বাজাৰ   নিশ্চয় প্ৰজাৰ
 কান্তো হস্তে নাহি ভয় ॥ ২৯৮৭১
 ক্ৰমে নৃপবৰে   তিনিয়ো বৰ্ণত
 দণ্ডিব যথা বিধানে ।
 তাহাৰ দেশৰ   নিশেষ জনৰ
 স্তখে ধাৰ সৰ্বকণে ॥

আবো যুধিষ্ঠিৰ মোহোৰ উত্তৰ
তোমাত কহিবো মৰ্ম্ম ।
দেখা চাৰি যুগ নোহয় স্বতন্ত্ৰ
ৰাজ্যসে যুগৰ ধৰ্ম্ম ॥ ২৯৮৭২
সত্য ত্ৰেতা আদি ছাপৰ যে কলি
ৰাজ্যসে যুগ কাৰণ ।
নৃপতিত হস্তে যুগ প্ৰবৰ্ত্তয়
কহিলো সত্য বচন ॥
দণ্ডনীতি যিবা কালত নৃপতি
স্বধৰ্ম্মে আচৰি থাকে ।
হবা ধৰ্ম্মৰাজ বুজিবাহা কাৰ্য্য
সত্যযুগ বোলে তাকে ॥ ২৯৮৭৩
সিটো সত্যযুগ হৈবে ধৰ্ম্মময়
অধৰ্ম্মনাহি কিঞ্চিত ।
সকলো বৰ্ণৰ বুজিবা নৃপতি
অধৰ্ম্ম নাসে মনত ॥
যাগ যোগ ক্ষমা প্ৰবৰ্ত্তে প্ৰজাত
ইহাত নাহি সংশয় ।
বৈদিক কৰ্ম্মত সদা হৈবে বত
তাত বিল্লি নুপজয় ॥ ২৯৮৭৪
দেখা ঋতু ছয় সৰ্ব্ব সুখে যায়
প্ৰাণীত নোহোৱে ৰোগ ।
ভুইবেক প্ৰসন্ন সমস্তৰ মন
কিঞ্চিতো নাহিকে শোক ॥
স্বকণ্ঠ হৈবেক নব নাৰী যত
সকলে জানিব নীতি ।
বিধিয়ে বৰ্জয় নোহে অন্নায়ুস
কলিৰ মৃত্যু সম্প্ৰতি ॥ ২৯৮৭৫
যত নাৰীচয় বিধৱা নহয়
দুখৰো নাহিকে লেশ ।
কৃষি নকৰন্তে তথাপি পৃথক
ঔষধি হোৱে আশেষ ॥
ফল মূল যত ধান্য অপৰ্য্যন্ত
স্বভাৱে হোৱে নিত্যন্ত ।

কেৱলে ধৰ্ম্মত প্ৰজা অনুবক্ত
অধৰ্ম্ম নাসে মনত ॥ ২৯৮৭৬
স্বকী স্বকী ধানে থাকি নবগণে
ধৰ্ম্ম কৰে অসংখ্যাত ।
সত্যযুগে ইটো ধৰ্ম্ম আচৰয়
কহিলো মই তোমাত ॥
যি কালত ৰাজ্য দণ্ডৰ নীতিক
এক অংশ ত্যাগ কৰে ।
ইতিনি অংশক ৰাজ্যে প্ৰত্যেক
সততে যদি আচৰে ॥ ২৯৮৭৭
জানিবাহা তদা প্ৰবৰ্ত্তয় ত্ৰেতা
যুগৰ ধৰ্ম্ম মিলয় ।
অধৰ্ম্মৰ চাৰি অংশৰ অংশেক
তাত আসি প্ৰৱেশয় ॥
হাল বাহনাদি জন্ম কৰিলেয়ো
তভো হোৱে সৈন্তগণ ।
আৱৰ তোমাত কহিবো সাক্ষাত
ছাপৰ যুগ লক্ষণ ॥ ২৯৮৭৮
যি কালত ৰাজ্য অৰ্দ্ধেক নীতিক
ত্যাগ কৰি প্ৰবৰ্ত্তয় ।
তাহাক ছাপৰ যুগ বলি কহে
জানা তুমি মহাশয় ॥
অধৰ্ম্মৰ দুই অংশ আসি তেবে
তথাত হোৱে প্ৰৱেশ ।
কৃষ্ণক মনুষ্যে অতি জন্ম কৰি
শস্ত্ৰক আৰ্জে আশেষ ॥ ২৯৮৭৯
তথাপিতো অৰ্দ্ধ ফলক লভয়
জানাহা ধৰ্ম্মৰ স্তত ।
কণা মাত্ৰ ধৰ্ম্ম বহে অৱশিষ্ট
অধৰ্ম্ম বাঢ়ে বহুত ॥
যি কালে নৃপতি দণ্ড নীতি আদি
এবি প্ৰবৰ্ত্তয় বলে ।
হিংসা ঘেষ কৰি প্ৰাণীক পীড়য়
তদা পাইলে কলিকালে ॥ ২৯৮৮০

অধৰ্ম্মত বত হোৱে লোক যত
 ধৰ্ম্ম কৰে কদাচিত ।
 সকলো বৰ্ণৰ মন নিবন্তৰ
 ধৰ্ম্মতে হোৱে স্থলিত ॥
 শূদ্ৰে পৰিচৰ্যা কৰি বিপ্ৰগণে
 সততে বৃত্তি কৰিব ।
 শূদ্ৰেৰ ঘৰত কৰি ভিক্ষাটন
 তেবেসে বৃত্তি জন্মিব ॥ ২৯৮৮১
 যাগ যোগ ক্ৰমা গুচিবে সকল
 বৰ্ণত হইবে সঙ্কৰ ।
 বৈদিক কৰ্ম্মত গুণ গুচিবেক
 লুপ্ত হৈব নিবন্তৰ ॥
 ঋতু সকলৰ স্বভাৱ পূৰ্ব্বৰ
 গুচিব জানা সমস্ত ।
 যিবা ঋতু যিবা শস্য উতপন্ন
 তাত ৰোগ অপৰ্য্যন্ত ॥ ২৯৮৮২
 নিঃশেষ জনৰ হৰ্ষ যে মনৰ
 বাক্যৰ গুচিবে হৰ ।
 জানা মনুষ্যত ৰোগ অপৰ্য্যন্ত
 পীড়িবেক নিবন্তৰ ॥
 হুইব গতায়ুস অল্পতে মৰিব
 বিধবা বহু হৈবেক ।
 স্বভাৱে প্ৰাণীত হিংসা প্ৰৱৰ্ত্তিব
 সকলে হৈব ঘাতুক ॥ ২৯৮৮৩
 জানা মনুষ্যৰ বস নিবন্তৰ
 সমস্ত হইবেক ছন্ন ।
 মনুষ্যৰ কেনে বসক বোলয়
 তাহাৰ শূনা লক্ষণ ॥
 শৃঙ্গাৰত যত বীৰ পুৰুষত
 কৃপাত জন্ময় বস ।
 কৰয় অদ্ভুত কৰ্ম্মক যিজনে
 তাহাৰ বস বিশেষ ॥ ২৯৮৮৪
 আৰো কোঁতুকত বীভৎস গানত
 পৃথিবীৰ বসচয় ।

জানা মহাশয় কহিলো নিশ্চয়
 সমস্তে হইবেক ক্ষয় ॥
 শূনা ধৰ্ম্মময় তোমাত নিশ্চয়
 কহিলো নিষ্ঠ বচন ।
 সত্য আদি দেখা যুগ চতুষ্টয়
 ৰাজ্যৰ জানা অঞ্জন ॥ ২৯৮৮৫
 সত্য ধৰ্ম্ম যিটো ৰাজা প্ৰৱৰ্ত্তাবে
 স্বৰ্গ স্থখ বহুতৰ ।
 ত্ৰেতা প্ৰৱৰ্ত্তক যিসব নৃপতি
 তাহাৰ শূনা উত্তৰ ॥
 তাৰতম্যে স্বৰ্গ ভোগক ভুঞ্জয়
 ছাপৰ হেন নকয় ।
 কলি প্ৰৱৰ্ত্তক নৃপতিৰ কথা
 শুনিয়ে আৰে নিশ্চয় ॥ ২৯৮৮৬
 প্ৰজাৰ কল্যাণে হৈব সিটো মগ্ন
 যমে দণ্ডিবেক ধৰি ।
 হৰাইবে চেতনা ভুঞ্জাবে যাতনা
 নৰকে থাকিব পৰি ॥
 অমাত্যগণৰ এহি পটন্তৰ
 পাপত যাইবে তল ।
 এতেকে তোমাত কহিলো সাম্প্ৰত
 এহিটো কথা সকল ॥ ২৯৮৮৭
 জীৱন্তে অকীৰ্ত্তি যাইবে চতুৰ্ভিতি
 সুখৰ নাহিকে স্থিতি ।
 মিলে নানা ভয় আয়ু যায় ক্ষয়
 বুজিবা এহিসে ৰীতি ॥
 এতেকে নৃপতি আগে দণ্ডনীতি
 সদায়ে লাগে শিখিত ।
 ব্যৱস্থাবে লোক পালিবে সতত
 সদা প্ৰৱৰ্ত্তাইবে নীতি ॥ ২৯৮৮৮
 ধৰ্ম্মে প্ৰজাগণ কৰিবে বক্ষণ
 জানাহা ধৰ্ম্মতনয় ।
 মিলে পুণ্য বশ নিতে বাঢ়ে হৰ্ষ
 অখণ্ড স্বৰ্গ লক্ষয় ॥

শুনা নৰ নাৰী কথা পুণ্যকাৰী
 অৱণে পাপৰ ক্ষয় ।
 মহা পুণ্যতৰ কথা ভাবতৰ
 সাধে পুণ্য অভ্যুদয় ॥ ২৯৮৮৯
 হৰিচৰণত ভকতি সতত
 মিলে হোৱে সৰ্ব সিদ্ধি ।
 মনে যত মল গুচাবে সকল
 ই সে জানা নৱনিধি ॥
 নপাতা জঞ্জাল পাইলে কলিকাল
 ধৰ্ম্মত ভৈল বিঘাত ।
 অধৰ্ম্মে গ্ৰাসিল পাপে পৰ্য্যটিল
 দেখিয়ে আক সাক্ষাত ॥ ২৯৮৯০
 সদা বিষয়ত ভ্ৰমে মাত্ৰ চিত্ত
 মুখত নাসয় নাম ।
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যাচয় কুটুম্ব পোষয়
 সদা চিন্তে এহি কাম ॥
 অধৰ্ম্ম আচৰে হিংসা চুৰি কৰে
 বেণ্যা কৰ্ম্মে কৰে ৰতি ।
 কামিনীত মন কৰে সৰ্বক্ষণ
 ধৰ্ম্মতো নাহিকে মতি ॥ ২৯৮৯১
 বোলে মোত পৰ নাহি আন নৰ
 ৰূপত নাহি সমান ।
 সম্প্ৰতি আগতে মৰয় সাক্ষাতে
 দেখিয়ে নেদেখে কাণ ॥
 ইহাত আসক্ত এৰিয়ো সতত
 যমে আছে দণ্ড ধৰি ।
 জানা বুধ জন অল্পতে মৰণ
 মিলিবেক ভজা হৰি ॥ ২৯৮৯২
 হৰিৰ চৰণ চিন্তা সৰ্বক্ষণ
 আন চিন্তা পৰিহৰি ।
 মিলিবে ভকতি সাধিবাহা গতি
 তেবেসে যাইবে নিস্তৰি ॥
 কৃষ্ণে পিতা মাতা কৃষ্ণে গতি দাতা
 কৃষ্ণে সংসাৰৰ সেতু ।

কৃষ্ণৰ নামত সদা কৰি ৰতি
 নামেৰে তৰণ হেতু ॥ ২৯৮৯৩
 দ্বিজ মহেশ্বৰে বোলে বাৰে বাৰে
 ধৰিয়ো কৃষ্ণৰ নাম ।
 আপুনিয়ো তৰা কুলকো উদ্ধাৰা
 ঘূষিয়োক ৰাম ৰাম ॥ ২৯৮৯৪

—*—

পদ

যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা গঙ্গাব কুমাৰ ।
 পুছো আৰো কথা মোৰ সংশয় মনৰ ॥
 ইদানিক ৰাজ্য প্ৰৱৰ্ত্তিব কেন নয় ।
 কোন স্থখে থাকিব নৃপতি সমস্তয় ॥ ২৯৮৯৫
 হেন বাক্য শুনি পাচে গঙ্গাব নন্দন ।
 কহো এহি কথা যুধিষ্ঠিৰ দিবা মন ॥
 বিংশতি ষোড়শ গুণ থাকিব ৰাজ্যত ।
 তেবে নৃপতিৰ স্থখ মিলে অসংখ্যাত ॥ ২৯৮৯৬
 জানা নৃপতিয়ে ধৰ্ম্ম কৰিব সতত ।
 যেন কটুবাৰ্য্য তাৰ নাসয় মুখত ॥
 যিটো অৰ্থ দিয়া নৃপে ধৰ্ম্মক আৰ্জিব ।
 সেইটো অৰ্থত সদা মোহক বৰ্জিব ॥ ২৯৮৯৭
 প্ৰাণীসকলৰ কষ্ট নহৈবেক মন ।
 হেনসে প্ৰকাৰে ৰাজ্য আৰ্জিবেক ধন ॥
 লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ সদায়ে আৱৃত ।
 তথাপি কিঞ্চিতো ৰাজ্য নহৈব উদ্ধৃত ॥ ২৯৮৯৮
 সততে বুলিব আৰো প্ৰিয় বাক্যগণ ।
 মহা দানী মানী হৈব নহৈব ৰূপণ ॥
 স্ত্ৰৰ পৰাক্ৰমী ভাব হৈব নৃপতিত ।
 অকাৰ্য্যত নকৰিব তাহাক বিদিত ॥ ২৯৮৯৯
 অপাত্ৰত নকৰিব দান বিতৰণ ।
 বহু বাক্য সদায়ে এৰিব নৃপগণ ॥

শাস্ত্রমুৰ্ত্তি দয়াযুক্ত হৈব মহাধীৰ ।
 কদাচিতো দয়াহীন নহৈব নিষ্ঠুৰ ॥ ২৯৯০০
 মিত্ৰ নাচৰিব অসমর্থ নৃপতিত ।
 বন্ধুৰ অৰ্থক লৈবে নহৈবে উচিত ॥
 ভক্ত চৰণ নিয়োজিব ভাল চাই ।
 তাত হস্তে প্ৰাণী যেন পীড়াক নপাই ॥ ২৯৯০১
 অৰ্থ নিদিবেক দুৰ্দ্দমনৰ হাতত ।
 ব্যাখ্যা নকৰিব জানা আপুন মহত ॥
 সাধু সকলৰ ধন নলৈবে নিশ্চয় ।
 দুৰ্দ্দত্ত শঠত আবে নঘটে আশ্ৰয় ॥ ২৯৯০২
 সোধন্তে পোছন্তে থিব নোহে কদাচিত ।
 হেনয় জনক দণ্ড নোহয় উচিত ॥
 জনসকলৰ যদি নপায় আশ ।
 নকৰিব মন্ত্ৰণাক সততে প্ৰকাশ ॥ ২৯৯০৩
 লুভীয়া জনক নথৈবেক ভাণ্ডাৰত ।
 পূৰ্ব্ব অপকাৰী বিশ্বাসৰ নোহে পাত্ৰ ॥
 স্ত্ৰীত নকৰিব জানা অত্যন্ত বিশ্বাস ।
 আত হস্তে পুৰুষৰ নষ্ট হোৱে আশ ॥ ২৯৯০৪
 যদি মিষ্ট অন্নক লভয় যথোচিত ।
 উদৰ পূৰিয়া নথাইবেক কদাচিত ॥
 কামুক জনৰ ভাৰ্যা কৰিবে গোপন ।
 বিচাৰিত নিন্দা নহৈবেক কদাচন ॥ ২৯৯০৫
 মান্য জন দেখি ৰাজা নহৈব তৰুধ ।
 শীত্ৰ কৰি পূজিবেক নৃপতি প্ৰবুধ ॥
 সদায়ে সেৱিব আত্মা গুৰু-চৰণত ।
 দস্ত অহঙ্কাৰ মায়া হৈবেক বৰ্জিত ॥ ২৯৯০৬
 শঠত নকৈব ৰাজা প্ৰিয় বাক্যগণ ।
 আগে ৰাখি পাচে ত্যাগ নকৰিব জন ॥
 অনেক জিজ্ঞাসে প্ৰহাৰিবে অস্ত্ৰচয় ।
 শত্ৰুক মাৰণে জানা শোক নঘটয় ॥ ২৯৯০৭

অকাৰণে নৃপতিয়ে ক্ৰোধক বৰ্জিব ।
 পূৰ্ব্বশত্ৰু ভৈলে প্ৰিয় বাক্য সুবুলিব ॥
 যদি মনে কল্যাণ বাঞ্ছস যুধিষ্ঠিৰ ।
 আপুনাৰ ৰাজ্য এহি স্বৰ্ণ আচৰ ॥ ২৯৯০৮
 আত কৰি অন্যথা প্ৰবৰ্ত্তে নৰপতি ।
 তাহাৰ সৰ্বথা ভয় মিলিবে সম্প্ৰতি ॥
 তোমাত কহিলো যিটো গুণ সমস্তয় ।
 এহি গুণে যিটো ৰাজাগণ প্ৰবৰ্ত্তয় ॥ ২৯৯০৯
 ইহলোকে সৰ্বস্থখে ভুঞ্জিবেক স্থখ ।
 পৰলোকে লভিবেক স্বৰ্গ মহাশুখ ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 ভীষ্মৰ শুনিলা হেন বাক্য মহাশয় ॥ ২৯৯১০
 যুধিষ্ঠিৰ সম্মে পাণ্ডৱৰ পাণ্ডুভাই ।
 ভীষ্মৰ চৰণে পৰি প্ৰণামিলা যাই ॥
 সেহি আচৰণে পাচে আচৰিলা তথা ।
 পুনৰপি ভীষ্মত পুছিলো হেন কথা ॥ ২৯৯১১
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা শাস্ত্ৰমুনন্দন ।
 কোন কোন নিৰ্বন্ধে ৰাখিব প্ৰজাগণ ॥
 কোনমতে অপৰাধী নহৈব ধৰ্ম্মত ।
 যদি অনুগ্ৰহ আছে কহিয়োক মোত ॥ ২৯৯১২
 যুধিষ্ঠিৰ বাক্য ভীষ্ম শ্ৰৱণে শুনিলা ।
 সংক্ষেপ কৰিয়া কথা কহিবে লাগিলা ॥
 শুনা কুন্তীশুত ধৰ্ম্ম কহিবো শাস্ত্ৰত ।
 অত্যন্ত কৰ্ম্মক যেন লভিব গৃহত ॥ ২৯৯১৩
 নানা ধৰ্ম্ম ভালমতে জানিবে সতত ।
 ব্ৰত উপবাসে যুক্ত বেদত পাৰ্গত ॥
 এহি গুণযুক্ত হিঁজ ভাল ভাল চাই ।
 গৃহে আনি নৃপতিয়ে অৰ্চিবে সদায় ॥ ২৯৯১৪
 দেখি গাৱ চাৰিবে প্ৰবুধ নৃপগণ ।
 চৰণৰ লৈব ধূলি কৰিয়া বন্দন ॥

এহিমে প্ৰকাৰে কৰ্ম কৰিবেক যত ।
 সকল কাৰ্য্যত সঙ্গ লৈবে পুৰোহিত ॥ ২৯৯১৫
 দ্বিজৰ লৈবেক হেন আশীৰ বচন ।
 শাস্ততিক ধৰ্ম্ম এহি কহিলো বাজন ॥
 যিটো বুদ্ধিমন্ত বাজা হৈবেক সম্প্ৰতি ।
 অহিংসা কৰিয়া সদা কৰিবেক বৃত্তি ॥ ২৯৯১৬
 কাম ক্ৰোধ লোভ মোহ হৈবেক বৰ্জিত ।
 এহিমতে অৰ্থচয় লৈবেক ধৰ্ম্মত ॥
 মোহাবৃত্ত জয়া অৰ্থ কৰয় গ্ৰহণ ।
 পৰম অজ্ঞানী সিটো কহিলো বচন ॥ ২৯৯১৭
 যদি মূৰ্খ হোৱে আৰো হোৱয় কামুক ।
 পৰম নিৰ্দয়ভাৱ লুৰ্হ অতিবেক ॥
 যদি হেন জন কাৰ্য্যে কৰে নিয়োজন ।
 তাহাৰ অকীৰ্ত্তি বাঢ়ে লুপ্ত হৈব গুণ ॥ ২৯৯১৮
 লোভাবিষ্ট নহৈবেক বুদ্ধিত পাৰ্গত ।
 নিযুক্ত কৰিবে হেন জনক কাৰ্য্যত ॥
 অধৰ্ম্ম কৰিয়া যদি সাংখে বহু ধন ।
 নোহে সদকাৰ্য্যে জয় কহিলো কাৰণ ॥ ২৯৯১৯
 চোৰে বা ডকাইতে লুটে অগ্নিয়ে দহয় ।
 নতুবা অসন্ত জনে সদা কৰে ব্যয় ॥
 এহিমতে অৰ্থ তাৰ হৈব সমাপতি ।
 তোমাৰ আগত কৈলো জানা মহামতি ॥ ২৯৯২০
 সদায়ে অৰ্থত যিটো বাজা কৰে আশা ।
 জানিবাহা সিটো আপুনাক কৰে হিংসা ॥
 অধৰ্ম্মে কৰক লই প্ৰজাক পীড়য় ।
 বাজ্য নষ্ট হোৱে আপুনিয়ো পাৱে ক্ষয় ॥ ২৯৯২১
 কীৰ অৰ্থে পৰম অজ্ঞানী এক আসি ।
 ধেনুৰ ওচৰ চাপি চাহন্ত জিজ্ঞাসি ॥
 কীৰৰ আশ্ৰয় স্থান এইখ ওহাবত ।
 আক কাটি লৈলে কীৰ লজিবো বহুত ॥ ২৯৯২২

আশাত থাকিয়া সিটো কাটিলেক পুতু ।
 কীৰো নষ্ট ভৈল পাচে মৰিলেক ধেনু ॥
 এহিটো দৃষ্টান্ত জানা সিটো নৃপতিব ।
 স্বধৰ্ম্মত বাজ্যভোগ কৰা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৯৯২৩
 উপায়েৰে ভুঞ্জি বাজ্য বাধা প্ৰজাগণ ।
 ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম সিদ্ধি হোৱে বাঢ়ে বহুধন ॥
 স্বধৰ্ম্মে পালয় প্ৰজা যিটো নৃপবৰ ।
 প্ৰজাৰ বাঢ়য় ধন ধান্য বহুতৰ ॥ ২৯৯২৪
 যেন মালাকাৰে পুষ্প বাটিকা পাতয় ।
 তাহাৰ তলক সদা সুন্দৰ কৰয় ॥
 বোদ্ৰে পীড়িলেক জল ঢালয় মূলত ।
 বিচাৰি মাৰয় কীট পাৱে যত যত ॥ ২৯৯২৫
 সুন্দৰ পুষ্পিত ভৈলে পুষ্পক ছিণ্ডয় ।
 মুদ্ৰিত কলিকাগণ হস্তে নপৰয় ॥
 মালী যেন নানাভাবে পুষ্পক পালয় ।
 প্ৰজা পালনত বাজা হুইবে হেন নয় ॥ ২৯৯২৬
 যিটো প্ৰাণীগণ জানা পৰয় দোষত ।
 তাহান সম্বন্ধে হৈব হুতাশন মত ॥
 যদি এহিমতে বাজা পালয় সৰ্ব্বথা ।
 তাহাৰ পুণ্যৰ আৱে কি কহিবো কথা ॥ ২৯৯২৭
 পৰচক্ৰাগমে যদি ক্ষয় হোৱে ধন ।
 যেন অৰ্থে উপাৰ্জিব শুনিয়ে লক্ষণ ॥
 ব্ৰাহ্মণত বাজে ধনী আছে যিবা জন ।
 তাহাক আনিয়া সাম্য বুলিবে বচন ॥ ২৯৯২৮
 এহিমতে অৰ্থ উপাৰ্জিবে যথোচিত ।
 ব্ৰাহ্মণত লৈবে নভাবিবে কদাচিত ॥
 বিপ্ৰত লোৱয় অৰ্থ যিটো মন্দমতি ।
 কাৰ্য্য নষ্ট হোৱে তাৰ বাঢ়য় বিপত্তি ॥ ২৯৯২৯
 এতেকে বিপ্ৰক দান কৰিবে সদায় ।
 মিলে সৰ্ব্বমুখ পৰলোকে স্বৰ্গ পায় ॥

এহি ধৰ্ম্মে প্ৰজাক পালিবা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ধৰ্ম্ম সিদ্ধি হৈবে যশ বাঢ়িব প্ৰচুৰ ॥ ২৯৯৩০
 প্ৰাণীসকলত দায়া বাধিবা সতত ।
 তেবেসে তোমাৰ সিদ্ধি হৈবে অভিমত ॥
 আতপৰে ধৰ্ম্ম জানা নাহিকে ৰাজ্যৰ ।
 তোমাৰ আগত মই কৈলো সাৰে সাৰ ॥ ২৯৯৩১
 ভয় হস্তে প্ৰাণীক নকৰে পৰিত্ৰাণ ।
 সিটো নৃপতিৰ নৰ্ক কল্পশত মান ॥
 নিৰ্ভয়ে প্ৰাণীক ৰক্ষা কৰে নৃপবৰ্গ ।
 পৰলোকে ভুঞ্জে সিটো অৰ্হণিত স্বৰ্গ ॥ ২৯৯৩২
 ব্ৰত উপবাসে যজ্ঞ তপে যত ফল ।
 প্ৰজা পালনত ৰাজ্য লভয় সকল ॥
 অৰাজক দেশ ভৈলে ধৰ্ম্ম নঘটয় ।
 ধৰ্ম্মিষ্ঠ নৃপতি হৈলে সৰ্ব্বসিদ্ধি হয় ॥ ২৯৯৩৩
 এতেকে লৈবেক ৰাজ্য পুৰোহিত চাই ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম জানিব শাস্ত্ৰৰ অভিপ্ৰায় ॥
 অধৰ্ম্মত নৃপতিৰ নয়াইবেক মন ।
 যেন ধৰ্ম্ম আচৰি থাকয় সৰ্ব্বৰক্ষণ ॥ ২৯৯৩৪
 যিটো পুৰোহিতে আক কৰিবে পাৰয় ।
 হেন পুৰোহিত ৰাজ্য লৈবেক নিশ্চয় ॥
 কহো ইতিহাস আৰু শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 যেহেন সন্বাদ বায়ু ঐল নৃপতিৰ ॥ ২৯৯৩৫
 ঐল বোলে বায়ু মোত কহিয়ো কাৰণ ।
 কৈব হস্তে চাৰি বৰ্ণ ভৈল উতপন্ন ॥
 কৰ্ম্মৰ মধ্যত কাক শ্ৰেষ্ঠ বুলি কয় ।
 ইহাক কহিয়া মোৰ শুচায়ো সংশয় ॥ ২৯৯৩৬
 হেন শুনি বায়ু পাচে বুলিলা বচন ।
 ঈশ্বৰৰ মুখহস্তে জন্মিলা ব্ৰাহ্মণ ॥
 বাহুহস্তে কৃত্ৰিয়সকল ভৈলা জাত ।
 উকহস্তে বৈশ্যসব জন্মিলা সাক্ষাত ॥ ২৯৯৩৭

ই তিনি বৰ্ণৰ পৰিচৰ্যাৰ কাৰণে ।
 শূদ্ৰসব ভৈলা জাত জানিবা চৰণে ॥
 সকলো প্ৰাণীৰ ধৰ্ম্ম বৈবাৰ কাৰণে ।
 এতেকে বিপ্ৰক অজিনন্ত নাৰায়ণে ॥ ২৯৯৩৮
 দণ্ড ধৰি কৃত্ৰিয়ে জানাহা পৃথিৱীত ।
 ৰক্ষা কৰি প্ৰাণীক কৰিবে নিয়মিত ॥
 এহিসে কাৰণে ভৈলা জন্ম কৃত্ৰিয়ৰ ।
 কহিলো তোমাত মই ঐল নৃপবৰ ॥ ২৯৯৩৯
 তিনিয়ো বৰ্ণক দিবে ধন ধান্য়চয় ।
 এহিসে বৈশ্যৰ ধৰ্ম্ম কহিলো নিশ্চয় ॥
 পৰিচৰ্যা কৰিবে শূদ্ৰৰ এহি ধৰ্ম্ম ।
 পূৰ্বে ব্ৰহ্মাদেৱে আক কৰিছে নিয়ম ॥ ২৯৯৪০
 পুনু ঐল বদতি শুনিয়ে তুমি বায়ু ।
 পুছো আৰো কথা কহা জগতৰে আয়ু ॥
 ব্ৰাহ্মণ কৃত্ৰিয় দেখো দুই বৰ্ণ আৰ ।
 ৰত্নগৰ্ভা বহুমতী হুইবেক কাহাৰ ॥ ২৯৯৪১
 বায়ু বোলে শুনা আবে ৰাজ্য মহামতি ।
 এহিটো সঙ্কেত কথা কহিবো সম্প্ৰতি ॥
 জ্যেষ্ঠ সদকুলে জাত ভৈলেক ব্ৰাহ্মণ ।
 কহিয়া আছয় আক ধৰ্ম্ম-জ্ঞানীগণ ॥ ২৯৯৪২
 এতেকে জগতে দ্ৰব্য আছে যত যত ।
 তাৰ অধিকাৰী বিপ্ৰ জানা স্বভাৱত ॥
 তেবে জানা বিপ্ৰে যিটো কৰয় ভোজন ।
 নিবাস কৰিবে লাগি লোৱে যিটো স্থান ॥ ২৯৯৪৩
 যিটো দ্ৰব্যগণক দিৱয় নিবস্তব ।
 পৰশ্ব নহয় সিটো জানা নৃপবৰ ॥
 যাতে জ্যেষ্ঠ হয় জন্ম ধৰি আছে শ্ৰেষ্ঠ ।
 সকলো বৰ্ণৰ গুণ হুয়াছে বিশিষ্ট ॥ ২৯৯৪৪
 এতেকে নভৈল জানা স্বভাৱে নৃপতি ।
 কহিলো তোমাত মই যথা লৱে ৰতি ॥

স্বামীৰ বিয়োগে যেন যোষিতসকলে ।
 দেৱৰক স্বামী কৰি থাকে কোতুহলে ॥ ২৯৯৪৫
 হেনসে প্ৰকাৰে জানা বুজিবা নৃপতি ।
 ক্ষত্ৰিয়ক স্বামী কৰি লৈলা বহুমতী ॥
 এহিসে প্ৰথম কল্প কহিলোহো মই ।
 আৰো কিছো কহো শুনা নৃপ মহাশয় ॥ ২৯৯৪৬
 যদি মনে বাঞ্ছা কৰা স্বৰ্গ যশস্তাক ।
 তাহাৰ উপায় কহো শুনা মোৰ বাক ॥
 শাস্ত্ৰক জানিবা আৰো হৈবা সদাচাৰ ।
 হেনসে বিপ্ৰক ভূমি কৰিয়া বিচাৰ ॥ ২৯৯৪৭
 যথোচিত ভূমি বিধিৱতে কৰা দান ।
 যশস্তা বাঢ়িব আত পাইবা স্বৰ্গধান ॥
 ৰাজাৰ সঙ্গত যিটো থাকয় ব্ৰাহ্মণ ।
 স্বধৰ্ম্মো হৈবেক সদা মধুৰ বচন ॥ ২৯৯৪৮
 সদায়ে অৰ্থত আশা ছইবেক বৰ্জিত ।
 কৰ্ম্মক জানিবা আৰো ছইবেক বিনীত ॥
 হেনয় ব্ৰাহ্মণে জানা নৃপতিক পাই ।
 বুদ্ধি অনুসাৰে ধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তাইবে যাই ॥ ২৯৯৪৯
 সিটো নৃপতিৰ সৰ্ব্ব কাৰ্য্য পৰিপূৰ্ণ ।
 সেহিসে পণ্ডিত ৰাজা বাঢ়িব কল্যাণ ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মে যত ছইবেক সম্প্ৰতি ।
 ব্ৰাহ্মণে দেখাইবে ধৰ্ম্ম কৰিব নৃপতি ॥ ২৯৯৫০
 সিটো জ্ঞানবন্ত যশ থাকে পৃথিৱীত ।
 সমে ফল ভোগ কৰে ৰাজা পুৰোহিত ॥
 ৰাজাক দেখিয়া প্ৰজা ধৰ্ম্ম আচৰয় ।
 সেহি ধৰ্ম্ম বাখিবে নৃপতি মহাশয় ॥ ২৯৯৫১
 সিটো ধৰ্ম্ম চতুৰ্ধ ভাগৰ ভাগ এক ।
 অৱশ্যে জানিবা তাক ৰাজা লভিবেক ॥
 দেৱগণ পিতৃসৰ আত্মৰ আশুৰ ।
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ সৰ্প জানাহা ৰাজস ॥ ২৯৯৫২

যজ্ঞে মাত্ৰ জীৱন জানিবা সৰাহানে ।
 আমাৰ বচনে ৰাজা বুজিবা প্ৰমাণে ॥
 এহি ধৰ্ম্ম ৰাজায়ে বাখিব ভালে ভালে ।
 সিটো নৃপতিৰ সুখ যায় সৰ্ব্বকালে ॥ ২৯৯৫৩
 উষ্ণকালে সুখ বৃষ্ণছায়া আৰো জল ।
 বতাস লাগিলে গাৱ কৰয় শীতল ॥
 শীতকালে সুখ নাই অগ্নিৰ সমান ।
 সূৰ্য্যতাপে মন জানা হোৱয় প্ৰসন্ন ॥ ২৯৯৫৪
 নানা ছন্দে শব্দ কৰি গাৱে নানা গীত ।
 সুন্দৰী ৰমণী নাৰী স্পৰ্শে শৰীৰত ॥
 পৰম শোভন ৰূপ ভৈলেক যাহাৰ ।
 মনোহৰ গন্ধে মন মোহয় সবাৰ ॥ ২৯৯৫৫
 সদায়ে প্ৰাণীৰ মন ৰময় সবাত ।
 ভোগত মিলয় জানা সুখ অসংখ্যাত ॥
 তাতে যদি আসি ভয় হোৱে উপস্থিত ।
 ইসবৰ ভোগে সুখ নলভে কিঞ্চিৎ ॥ ২৯৯৫৬
 এতেকে অভয় দান সবাতে বিশিষ্ট ।
 প্ৰাণদান সম দান নাহিকে গৰিষ্ঠ ॥
 তিনিয়ো লোকত দান নাহি আতপৰ ।
 কহিলো তোমাত মই ঐল নৃপবৰ ॥ ২৯৯৫৭
 ইন্দ্র ধৰ্ম্ম যমৰ ধৰিবে ৰাজনয় ।
 সকলো কহিলো আক জানা মহাশয় ॥
 ভীষ্মে বোলে নাতি ভূমি শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কহিলো সম্বাদ বায়ু-ঐল নৃপতিৰ ॥ ২৯৯৫৮
 আত অনন্তৰে কথা শুনা ধৰ্ম্মবায় ।
 পূৰ্ব্বাপৰ কথা মই কহিবো বুজাই ॥
 পুৰোহিত ৰাজা সঙ্গে থাকিবে লাগয় ।
 বহুশাস্ত্ৰ জানিবে ধৰ্ম্মৰ পৰিচয় ॥ ২৯৯৫৯
 ৰাজাৰো সেহিসে গুণে ছইবেক কুশল ।
 দেৱ পিতৃ সদায়ে অৰ্চিত অবিৰল ॥

ব্রাহ্মণে রাজ্যে পৰম্পৰে দুয়োজনে ।
 সমবুদ্ধি সুহৃদ দুইবেক সৰ্ব্বক্ষেণে ॥ ২৯৯৬০
 বিপ্ৰ কৃত্তিয়ক রাজা মানিবে সদায় ।
 তেবেসে দেশৰ জানা সৰ্ব্বস্থখে যায় ॥
 অপমান কৰিলেহে শ্রলয় মিলয় ।
 জানিবা নিশ্চয় প্রজাগণ হৈবে ক্ষয় ॥ ২৯৯৬১
 সকলো বৰ্ণৰ মূল কৃত্তিয় ব্রাহ্মণ ।
 'কহিবো তোমাত মই ইহাৰ কাৰণ ॥
 ঐল নৃপতিৰ আৰো কাশ্যপ মুনিৰ ।
 কহিবো সম্বাদ রাজা শুনা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ২৯৯৬২
 ঐলে বোলে শুনियो কাশ্যপ ব্রহ্মঋষি ।
 পুছো এক কথা মোত কহিয়ো হৰিষি ॥
 যি কালত দ্বিজ ত্যাগ কৰে কৃত্তিয়ক ।
 কৃত্তিয়ে এবয় যিকালত ব্রাহ্মণক ॥ ২৯৯৬৩
 কৃত্তিয় বিয়োগে প্রজা ভজিবেক কাক ।
 বৰ্ণাদি সকলে গুৰু মানিবে কাহাক ॥
 এহি বাক্য শুনি পাচে কাশ্যপ বদতি ।
 একচিত্তে শুনियो নৃপতি মহামতি ॥ ২৯৯৬৪
 বিপ্ৰক নৃপতি যদি বিবোধ কৰয় ।
 নিশ্চয়ে কহিলো জানা রাজ্য নষ্ট হয় ॥
 রাজপুত্ৰসব নীতিশাস্ত্ৰত বৰ্জিত ।
 নিষেধ হৈবেক দেৱপূজা যজ্ঞ যত ॥ ২৯৯৬৫
 মহা ভাগ্যবন্ত যিটো নৃপতি থাকয় ।
 তাক জিনি সিটো রাজ্য লভয় নিশ্চয় ॥
 যদি বিপ্ৰে নৃপতিসবক ত্যাগ কৰে ।
 শুনियो বৃত্তান্ত কহো আত অনন্তৰে ॥ ২৯৯৬৬
 তেবেসে আসিয়া পাৰে ডকাইত প্রচণ্ড ।
 ব্রাহ্মণক ধৰিয়া কৰয় বণ্ডভণ্ড ॥
 এতেকে জানিবা দুইবো'দুয়েসে বন্ধক ।
 সন্মিলনে বাঢ়ে শ্ৰী লভে যশশাক ॥ ২৯৯৬৭

উভয় যে মৈত্ৰতা ভাগয় কদাচিত ।
 তেথনে হোৱয় দুয়ো সম্পদ বৰ্জিত ॥
 ভয় নৌকা লৈয়া যিটো অজ্ঞ নবচয় ।
 অগাধ জলত পাৰ লভিবে খোজয় ॥ ২৯৯৬৮
 পাৰক নপাৰে সিটো জানিলা নিশ্চয় ।
 মৰণ সমান কৰি লাভমাত্ৰ ভয় ॥
 দ্বিজৰ রাজ্যৰ এহিমতে নাহি সিদ্ধি ।
 জানিবা দুইবো'দা বক্ৰ ভৈলা বিধি ॥ ২৯৯৬৯
 চাৰিয়ো বৰ্ণৰ এবি মিলয় বিপত্তি ।
 ক্ৰমে ক্ৰমে প্রজা ক্ষয় লভিব সম্পত্তি ॥
 যিটো জ্ঞানী নৃপতিয়ে বিপ্ৰক সতত ।
 যত্নে বন্ধা কৰি পূজা কৰে নানা মত ॥ ২৯৯৭০
 সিটো নৃপতিয়ে সদা স্থখে মগ্ন হয় ।
 তাহাৰ দেশত সদা পাপ বৰিষয় ॥
 ব্রাহ্মণৰ আচাৰ সমস্তে নষ্ট হয় ।
 সকলে হোৱয় নষ্ট বেদ নপাঠয় ॥ ২৯৯৭১
 আত হস্তে অদ্বুত মিলয় নৰেশ্বৰ ।
 মহত বৃষ্টিক মেঘে কৰে নিবন্তৰ ॥
 দ্বী ব্রাহ্মণক মাৰে যিটো পাপীচয় ।
 রাজ্যৰ সভাত সিয়ো প্রশংসা লভয় ॥ ২৯৯৭২
 বিপ্ৰৰ বিয়োগে দণ্ড কৰিতে নপাৰে ।
 আত হস্তে রাজা ভয় লভে সাৰে সাৰে ॥
 পাপী যদি পাপক কৰন্ত আচৰণ ।
 হিংসাকপ কৰে তাত হোৱে উতপন্ন ॥ ২৯৯৭৩
 সাধু যে অসাধু লোক আছে যত যত ।
 সেহি কৰে হিংসাক কৰয় নানামত ॥
 ঐলে বোলে গুৰু মোত কহিয়ো স্বৰূপ ।
 কেনে জন্মিলন্ত কৰে জ্ঞাৰ কিবা কপ ॥ ২৯৯৭৪
 মনুষ্যেবে কেনমতে মাৰয় মনুষ্য ।
 ইটো কথা গুৰু মোত কহিয়ো অবশ্য ॥

মনুষ্যৰ হৃদয়ত যিটো অহঙ্কাৰ ।
 তাত হস্তে জন্মে কদ্রু কহিলোহো আৰ ॥ ২৯৯৭৫
 সেহি কদ্রে জানা আপুনাক কৰে নষ্ট ।
 পৰক হিংসয় আৰে দেয় মহাকষ্ট ॥
 বায়ু হস্তে যেন মহা উৎপাত নিলয় ।
 হেনসে স্বৰূপ কদ্রু বুজিবা প্ৰত্যয় ॥ ২৯৯৭৬
 মেঘে যেন বৰিষে ধৰিয়া নানা বৰ্ণ ।
 জানা ৰাজা কদ্রুৰ বুজিবা সেহি ঠান ॥
 পুনৰপি ঐল নিগদতি কাশ্যপত ।
 সংশয় জন্মিল আসি মোহোৰ মনত ॥ ২৯৯৭৭
 উৎপাতিক বায়ু যাই এক প্ৰদেশত ।
 প্ৰচণ্ড বৃষ্টিক মেঘে কৰে সেহিমত ॥
 সেহিসে প্ৰকাৰে আৰে দেখো মনুষ্যত ।
 কাম ক্ৰোধ কতো বন্ধ কতো হোৱে মুক্ত ॥ ২৯৯৭৮
 হেন যদি প্ৰশ্ন শুনিলেক প্ৰজাপতি ।
 কহিবে লাগিল ঐল নৃপতিক মাতি ॥
 যেন এক গৃহে বহি লাগিলেক প্ৰায় ।
 যিমতে সকল গ্ৰাম পুৰি কৰে ছাই ॥ ২৯৯৭৯
 সেহিমতে কদ্রুদেৱে চুৰ্ত্তি কৰে হত ।
 পাপৰ পুণ্যৰ ৰাজা জানা সেহিমত ॥
 পুনৰ্বাৰ ঐলে বোলে কাশ্যপক চাই ।
 আৰো কথা পুছো মোত কহিয়ো বুজাই ॥ ২৯৯৮০
 যিটো জনে কৰে পাপ সম্ভৱ সঙ্গত ।
 তাহাক দণ্ডিবে যিটো নৃপতি মহন্ত ॥
 ছইকো ধৰি আনি কেনে নৃপতি দণ্ডয় ।
 ইহাক কহিয়া মোৰ শুচায়ে সংশয় ॥ ২৯৯৮১
 কাশ্যপে বোলয় শুনা কহিবো কাৰণ ।
 শুখানৰ লাগে বহি দহে কেঞ্চা বন ॥
 পাতকীৰ সঙ্গত সাধুক দোষে পায় ।
 ছট সঙ্গ এতেকে সাধুক পীড়া যায় ॥ ২৯৯৮২

পুনৰ্বাৰ ঐলে পুছে কাশ্যপৰ চাই ।
 সাধু অসাধুৰ দেখো তাৰতম্য নাই ॥
 সাধু অসাধুক ছইকো পৃথিৱী ধৰয় ।
 সূৰ্য্যে তাপ দেয় দেখো বায়ুৰে স্পৰ্শয় ॥ ২৯৯৮৩
 জলেয়ো পবিত্ৰ কৰে সাধু অসাধুক ।
 ইয়াৰ উত্তৰ প্ৰজাপতি কহিয়োক ॥
 এহি লোকে যদি বা হেনসে প্ৰবৰ্ত্তয় ।
 পৰলোকে স্মৃথ দুখ আছে মহাভয় ॥ ২৯৯৮৪
 সাধু লোকে যি কালত এৰয় শৰীৰ ।
 বিষুদূতগণে আসি নেয় স্বৰ্গপুৰ ॥
 পুণ্য অনুসাৰে স্বৰ্গস্থ কৰে ভোগ ।
 পঞ্চায়ত মড়ৰস দেৱ উপভোগ ॥ ২৯৯৮৫
 এহিমতে আনন্দতে সৰ্ব্বস্থ কৰে ।
 ভোগ অস্তে সাধুৰ গৃহত জন্ম ধৰে ॥
 পাচে ভক্তি কৰে আসি হৰি চৰণত ।
 তাত জন্ম নিবাৰণ হোৱে কদাচিত ॥ ২৯৯৮৬
 পাতক কৰিলে যমদূতে আসি পায় ।
 যাতনা দেহত পাচে তাহাক ভৰায় ॥
 হাতে গলে গো-চৰমে বান্ধে টান কৰি ।
 বান্ধব চোটত তাৰ প্ৰাণ যায় মৰি ॥ ২৯৯৮৭
 লোহাৰ ডাঙ্ৰেবে দেয় অসংখ্যাত মাৰ ।
 মাৰৰ চোটত ভাঙ্গি যায় হাড় ঘাৰ ॥
 এহিমতে নানা শাস্তি কৰি লৈয়া যায় ।
 পাচে ধৰ্ম্ম নৃপতিত দিয়ন্ত ভেটায় ॥ ২৯৯৮৮
 দেখি ঘোৰ ৰূপ তাৰ চাহন নযায় ।
 দেহ যুগু কৰি থাকে যেন স্তম্ভ প্ৰায় ॥
 বাৰম্বাৰে গৰ্জিয়া থাকয় যমৰায় ।
 বোৰৰ আদি নবকত নিয়া দেয় ঠাই ॥ ২৯৯৮৯
 পাপ অনুৰূপে সিটো নৰ্ক ভোগ কৰে ।
 পাচে নীচ মানুহত জন্ম আসি ধৰে ॥

নমানে ব্ৰাহ্মণ গুৰু সদায়ে নিন্দয় ।
 তাহাৰ মুখৰ কটুবাণ্য সুগুচয় ॥ ২৯৯১০
 ঈশ্বৰৰ নাম তাৰ নাময় মুখত ।
 কি মায়েক ভক্তি সিটো থাকে বিদূৰত ॥
 দ্বিজ ক্ষত্ৰিয়ৰ বিবোধত এহি খানি ।
 প্ৰজাৰ বিপত্তি মিলে কৈলো সত্য বাণী ॥ ২৯৯১১
 বহুত শোকত যেন অগ্নিয়ে দহয় ।
 দুঃসহ দুখত প্ৰজাগণ হোৱে ক্ষয় ॥
 হেন জানি ব্ৰাহ্মণক লৈবে পুৰোহিত ।
 তাহাৰ বিহিত ধৰ্ম্ম কৰিবে সতত ॥ ২৯৯১২
 অগ্ৰপূজা অগ্ৰভোক্তা অগ্ৰসনমান ।
 পূৰ্বে ব্ৰহ্মাদেৱে আক কৰিছে বিধান ॥
 ব্ৰাহ্মণত কৰি কেহো নাহিকে দেৱতা ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ মই কহিলো নিষ্ঠাত ॥ ২৯৯১৩
 বিশিষ্ট দ্ৰব্যক পাইলো যিটো ৰাজ্যচয় ।
 পৰম আদৰ ভাৱে বিপ্ৰে সমৰ্পয় ॥
 এহিমতে ব্ৰাহ্মণক পূজিবে সদায় ।
 তেবেসে ৰাজ্যৰ সৰ্বকাল সুখে যায় ॥ ২৯৯১৪
 শুনা সৰ্বজন ইটো ভাৰতৰ কথা ।
 হেন পুণ্য নৰতনু নকৰিবা বৃথা ॥
 দেখা জন্মেজয় পাণ্ডুকুলত বিশিষ্ট ।
 ব্ৰহ্মবধ কৰি সৰ্বগাৱে ভৈলা কুষ্ঠ ॥ ২৯৯১৫
 ব্যাস উপদেশ বৈশম্পায়নক আনি ।
 প্ৰযত্নে শুনিলা ইটো ভাৰত কাহিনী ॥
 ইয়াৰ অৱণে পাপ গুচিল সকল ।
 কুষ্ঠ গুচি সৰ্বগাৱে ভৈলেক নিৰ্মল ॥ ২৯৯১৬
 হেন পুণ্যকথা ইটো মহাভাৰতৰ ।
 আলাস এৰিয়া শুনা যত বুধ নৰ ॥
 গুচিবেক পাপ-মল হুইবেক নিৰ্মল ।
 জানা চিত্ত দৃঢ় হৈব গুচিব বিকল ॥ ২৯৯১৭

পাচে উপজিব কৃষ্ণ চৰণত মতি ।
 তাত হস্তে মিলে যাই হৰিত ভকতি ॥
 ভক্তি হেতু সংসাৰত তৰিবা অপ্ৰয়াস ।
 পাচে বৈকুণ্ঠত গৈয়া কৰয় নিবাস ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কহে ইসে মোক্ষ কাম ।
 পুণ্যকথা শুনা কৰ্ণে মুখে বোলা ৰাম ॥ ২৯৯১৮

—:~:—

মুচুকুন্দ-কুবেৰ সন্বাদ কথন

ছবি

ভীষ্ম যে বদতি কথা শুনা যুধিষ্ঠিৰ এথা
 ব্ৰাহ্মণে সহিতে ৰাজ্যচয় ।
 সদায়ে ধৰ্ম্মত ৰতি কৰিবেক নৰপতি
 তেবে প্ৰাণী সুখে বন্ধা হয় ॥
 যিটো নৃপতিয়ে পাই বাহুবল প্ৰদৰ্শাই
 আপুন সৈন্যক বন্ধা কৰে ।
 তাহাৰ দেশত যত নৰনাৰী অপৰ্য্যন্ত
 সুখে সবে থাকে নিবন্তৰে ॥ ২৯৯১৯
 মুচুকুন্দ নৃপতিৰ আৰো ৰাজ্য কুবেৰৰ
 যেন দুইবো সন্বাদ মিলিল ।
 ইতিহাস পুৰাণত যুধিষ্ঠিৰ দিবা মন
 কহিবোহো তোমাত সকল ॥
 মুচুকুন্দ মহাৰাজ এদিনা আলোচি কাৰ্য্য
 সৈন্যসৰ লৈলেক জ্ঞটাই ।
 পাতি সৈন্যে পাটোৱাৰী যেন যমে দিলে ধাৰি
 কুবেৰক প্ৰতি খেদি যাই ॥ ৩০০০০
 দেখি পাচে বৈষ্ণৱণ অজিলা ৰাক্ষসগণ
 বলে বীৰ্য্যে সম নাহি যাৰ ।
 নৃপতিৰ সৈন্যে পশি লগাইলেক ধসমসি
 সমন্তৰে চিন্তিলেক মাৰ ॥
 দেখি সবে সৈন্য হত ৰাজ্যৰ বিকল চিত্ত
 গাৱ সাৰি আসিলা গৃহক ।
 বশিষ্ঠক গৃহে আনি বুলিলা গৰিহা বাণী
 ভূমি লগে থাকাহা কিসক ॥ ৩০০০১

তুমি মোৰ পুৰোহিত কিসক নসাধা হিত
সবে সৈন্য় মাৰিলা কুবেবে ।
পাইলো দুৰ্ঘোৰ ৰাজ জানো মোৰ যাইব ৰাজ্য
হহুৱাইলো লোক নিবস্তবে ॥
তুমি থাকি কিবা কাৰ্য্য কৰিলাহা ঋষিৰাজ
হাসিবে তোমাক সামৰাজ ।
যেন ভৈল দুখচয় কহিলো তোমাত মই
যিবা লাগে কৰা তুমি কাজ ॥ ৩০০০২
ৰাজাৰ বচন শুনি ঋষি পাচে মনে গুণি
আচৰিলা তপ গুৰুতৰ ।
সেহি তপ প্ৰভাৱত বান্ধসৰ সেনা যত
মৰিল সমস্ত কুবেবৰ ॥
সৈন্য় মৰিবাৰ দেখি আসিলা শিৱৰ সখি
মুচুকুন্দ নৃপতিৰ ঠাই ।
মৰি গৈল সেনাগণ দুখত বিকল মন
বুলিলেক নৃপতিক চাই ॥ ৩০০০৩
তুমিসৰ বলবন্ত পূৰ্বে ৰাজা আছিলন্ত
পুৰোহিতো আছিল ইমত ।
তথাপিতো একোজন নাহি কৰা প্ৰবৰ্ত্তন
তুমি আচৰিলা যিটো মত ॥
কৰয় সমৰ ঘোৰ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ প্ৰহাৰণ
তেবে দেখো শত্ৰুক জিনয় ।
কতোহো উপায় কৰি শত্ৰুৰ কৰয় ভঙ্গ
কতো বাহু খঙ্গেবে খেদয় ॥ ৩০০০৪
পূৰ্বে আতি বলবন্ত আছিলি নৃপতি যত
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি বাহুবলে ।
তথাপি তোমাত জানা সদা কৰে উপাসনা
সুখ দুখ দি আছে সকলে ॥
ত্ৰাঙ্কণত কৰি গহ দেখুৱাহা মহ মহ
সিটো প্ৰবৰ্ত্তন দূৰ কৰ ।
যদি বাহুবল আছে দেখুৱাই মোৰ কাছে
সম্বৰে বিলম্ব পৰিহৰ ॥ ৩০০০৫
কুবেবৰ শুনি বাগী মুচুকুন্দ মহামানী
ক্ৰোধ কৰি বুলিলা বচন ।

শুন ওবে ধনপতি কৈলা যিটো মোক প্ৰতি
দেখো তোমাৰ ভয় মন ॥
ত্ৰাঙ্কণ ক্ষত্ৰিয় দুইকো পূৰ্বে ত্ৰাঙ্কা অজিলেক
সাহায্য কৰিয়া উভয়ৰ ।
যদিবা স্বতন্ত্ৰ হুই দুয়োজনে প্ৰবৰ্ত্তয়
বিসঙ্গতি হুইবেক লোকৰ ॥ ৩০০০৬
তপ-বল যন্ত্ৰ-বল হুইবে জানা ত্ৰাঙ্কণৰ
অস্ত্ৰ-বাহু-বল ক্ষত্ৰিয়ৰ ।
দুয়ো সন্মিলন ভাবে প্ৰজা ৰক্ষা কৰিবেক
এহি বাক্য জানাহা বিধিৰ ॥
পূৰ্ব্বাপৰ নজানিয়া মোক কেনে কৰা নিন্দা
শুনা অলকাৰ অধিপতি ।
হেন যদি বাক্যচয় কুবেবে শুনিয়া তয়
নৃপতিক বুলিলা সম্প্ৰতি ॥ ৩০০০৭
শুনা মুচুকুন্দ তব্ব আৰো শুনা পুৰোহিত
যতেক আছে ৰাজাগণ ।
পৃথিৱীৰ ৰাজাচয় বাণিষ্ঠা নিয়াছো যুই
ইটো পৃথিৱীক জনে জন ॥
হেন বাগী কুবেবৰ মুচুকুন্দ নৃপবৰ
শুনিয়া দিলেক প্ৰভুতৰ ।
তুমি দিবা যিটো ৰাজ্য তাত মোৰ নাহি কাৰ্য্য
মনতো নাহিকে কচিকৰ ॥ ৩০০০৮
আপুনাৰ বাহুবলে আৰ্জিবোহো যিটো ৰাজ্য
তাক হুখে কৰিবোহো ভোগ্য ।
যিটো কথা কৈলা তুমি ভাবিয়া চাহিলো আমি
সকলোকে দেখিলো অযোগ্য ॥
শুন্যোক সভাসদ মহাভাৰতৰ পদ
শাস্তিপৰ্ব নামে ৰাজধৰ্ম্ম ।
ইটো পুণ্য কথাচয় শ্ৰৱণে অমৃতময়
শুনা সবে বুজি আৰ মৰ্ম্ম ॥ ৩০০০৯
গঙ্গা আদি তীৰ্থ স্নান তপ জপ ভূমিদান
ইসব প্ৰমুখে ধৰ্ম্ম যত ।
ভাৰতৰ শ্ৰৱণত সকলো হোৱয় সিদ্ধি
ভক্তি মিলে কৃষ্ণ চৰণত ॥

হে প্ৰভো দামোদৰ মই দীন অধমৰ
 তম্বু পাৰে কৰোঁহো গোচৰ ।
 বিষয়ত সদা ৰতি তোমাত নোপজে ৰতি
 কোন গতি হুইবে অধমৰ ॥ ৩০০১০
 বিষয় বিষয় পাক হেন কুলালৰ চাক
 তাহাত সদায়ে ভ্ৰমে ৰতি ।
 হে কৃষ্ণ কৃপাসিন্ধু জানো তুমি দীনবন্ধু
 কেনে মোৰ সাধিবাঁহা গতি ॥
 মই বৰ অজ্ঞজন জন্ম ভৈল অকাৰণ
 ইটো পুণ্য-ভাৰতভূমিত ।
 প্ৰাণবন্ধু মাধৱক নজানিলো কদাচিত
 জ্ঞানী বেদে কহিছে সতত ॥ ৩০০১১
 কৃষ্ণ বিনে গতি নাই অন্তথা নৰকে যাই
 তথাপি তোমাত নাহি ৰতি ।
 কিনো মই আত্মঘাতী বিষয়ত দিনে ৰতি
 সদায়ে আসক্ত মাত্ৰ ৰতি ॥
 ইটো মহা মোহচয় শুচায়োক কৃপাময়
 তেবেসে গোচৰ মোৰ সিদ্ধি ।
 তুমিসি কৃপাৰ সিদ্ধু তুমি ছুখিতৰ বন্ধু
 তুমি ভকতৰ নৱনিধি ॥ ৩০০১২
 কৰিয়োক কৃপালেশ দিয়া ভক্তি উপদেশ
 জন্মে জন্মে হৈবো তম্বু দাস ।
 পতিত পাৱন তুমি মই বৰ পতিত স্বামী
 ভক্তিবস দিয়া পূৰা আশ ॥
 লক্ষ্মীনাথ দ্বিজবৰ বোলে মূঢ় প্ৰভুতৰ
 বিষয়ক ছাৰিয়ো যতনে ।
 সমজ্যাৰ যত জন কৃষ্ণপাৰে দিয়া মন
 বাম বাম বুলিয়ো সঘনে ॥ ৩০০১৩

পদ

গঙ্গাস্নত বদতি শুনিয়ে যুধিষ্ঠিৰ ।
 হেন বাণী শুনি মুচুকুন্দ নৃপতিৰ ॥
 ক্ষত্ৰী ধৰ্ম্মে স্থিৰ গাৱে ভ্ৰম নাহিকয় ।
 কুবেৰে লভিলা পাচে পৰম বিন্ময় ॥ ৩০০১৪

শূনা বাপু যুধিষ্ঠিৰ কহিবো তোমাত ।
 বাহু বীৰ্য্যে আৰ্জ্জি ৰাজা ভুঞ্জিব সতত ॥
 শুচি ব্ৰাহ্মণত হুইব ক্ষত্ৰী ধৰ্ম্মে ৰত ।
 এহিসে ধৰ্ম্মৰো যিটো নৃপতি আৱৃত ॥ ৩০০১৫
 ইটো পৃথিৱীত সিটো লভিব বিজয় ।
 দশোদিশে যশ তাৰ যাইবেক নিশ্চয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শূনা শান্তনু-কুমাৰ ।
 আৰো এক কথা মই পুছো নৃপতিৰ ॥ ৩০০১৬
 যিটো প্ৰবৰ্ত্তনে প্ৰজাগণ বৃদ্ধি হয় ।
 কেনে স্বৰ্গ আদি পুণ্যধানক জিনয় ॥
 কহা পিতামহ মোত ইহাৰ কাৰণ ।
 শূনা বুলি ভীষ্মে পাচে বুলিলা বচন ॥ ৩০০১৭
 দান যজ্ঞ উপবাসে ৰাজা হৈব ৰত ।
 প্ৰজা পালনত ৰত তপস্যা সংযুত ॥
 ধৰ্ম্মে নিত্যে প্ৰজাক পালিব নৃপবৰ ।
 ব্ৰাহ্মণক দেখি গাৱ চাৰিব সত্বৰ ॥ ৩০০১৮
 নিতে নিতে দান পুণ্য কৰিবে নৃপতি ।
 প্ৰজায়ে ধৰিবে সেহি ধৰ্ম্মক সম্প্ৰতি ॥
 যিটো যিটো ধৰ্ম্ম জানা নৃপতিয়ে কৰে ।
 সেহি সেহি ধৰ্ম্ম তেবে প্ৰজায়ে আচৰে ॥ ৩০০১৯
 সদায়ে উদ্যত দণ্ড হৈব নৃপতিৰ ।
 শত্ৰু বিষয়ত যেন যম পটন্তৰ ॥
 চোৰ বা ডকাইত জন ধৰিয়া মাৰিব ।
 যদি কোনো জনে মাতে ক্ষমা নকৰিব ॥ ৩০০২০
 যিটো যিটো ধৰ্ম্ম প্ৰাণী কৰে নিবন্তৰে ।
 তাক হুখে ৰক্ষা কৰিবেক নৃপবৰে ॥
 তাৰ চাৰি ভাগৰ ভাগক ৰাজা পায় ।
 পাপৰো এহিলে ক্ৰম বুজা অভিশ্ৰায় ॥ ৩০০২১
 মিছা মাতি ব্ৰাহ্মণৰ কাটি লৱে ধন ।
 চোৰে বা কৰয় যদি সৰ্ব্বদ্বয় হৰণ ॥

ডকাইতে আসিয়া প্রজাগণক মাৰয় ।
 ইসৰ পাপক বাজা অৰ্কেক লভয় ॥ ৩০০২২,
 এহি পাপহন্তে কেনে হৈব নিবৰ্ত্তন ।
 প্রপঞ্চি কহিবো শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥
 ব্রহ্মস্বত কৰি পাপ নাহিকে সম্প্রতি ।
 স্বভাৱে বিপ্রৰ ধন বাখিবে নৃপতি ॥ ৩০০২৩
 চোৰ হস্তগত যদি হোৱে বিপ্রধন ।
 বিচাৰ কৰিয়া দিব নৃপতি তেখন ॥
 বিচাৰি দিবাৰ যদি নোহয় সমর্থ ।
 আপুনাৰ ভণ্ডাৰৰ দিবে সেহি অৰ্থ ॥ ৩০০২৪
 সেহি ধন দানে বাজা হৈব কৃতকৃত্য ।
 তেবে ব্রহ্মস্বৰ পাপে নপাৱে কিঞ্চিত ॥
 সকলো বৰ্ণৰ ধৰ্ম্ম এহিসে উচিত ।
 ব্রাহ্মণৰ ধন জানা বাখিবে সতত ॥ ৩০০২৫
 বিশিষ্ট নৃপতি সদা প্রজায়ে বাঞ্ছয় ।
 তাত হস্তে উপজীৱ্য সততে মিলয় ॥
 যেন বৃষ্টিজল প্রাণী বাঞ্ছয় কালত ।
 পক্ষী যেন বাঞ্ছে বৃক্ষ ডাঙ্গৰ উচ্ছ্রিত ॥ ৩০০২৬
 এতেকে বিশিষ্ট বাজা হৈলে সুখ মিলে ।
 শুনা বাপু যুধিষ্ঠিৰ বুজিয়ো সকলে ॥
 কাম-ক্ৰোধ-লোভ-মোহে সদায়ে আবৃত ।
 প্রাণীহিংসা কৰিবে সততে যাৰ চিত্ত ॥ ৩০০২৭
 হেন বাজা ভৈলে প্রজা পালিতে নপাৰে ।
 প্রজাৰ মিলয় দুখ জানা সাৰে সাৰে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা গজাৰ নন্দন ।
 কহিলাহা যিটো বাজাগণৰ লক্ষণ ॥ ৩০০২৮
 তাহাক শুনিয়া মোৰ মনে পাইলো ভয় ।
 বাজ্যভাৰ সকলক এৰিলো নিশ্চয় ॥
 ধৰ্ম্মৰ কাৰণে বাজ্যপদে ইচ্ছা যাই ।
 ধৰ্ম্ম সিদ্ধি নভৈলে তাহাত কাৰ্য্য নাই ॥ ৩০০২৯

এতেকতে পিতামহ কৰো নিবেদন ।
 এৰিলোহো বাজ্য বনে কৰোহো গমন ॥
 ঋষিধৰ্ম্ম ধৰি আৰাধিবো নাৰায়ণ ।
 ফল মূল শাকচয় কৰিয়া ভোজন ॥ ৩০০৩০
 হেন শুনি ভীষ্মে পাচে তুলিলেক হাস ।
 পূৰ্বে বুজি আছো নীতি তোমাদেৰ আশ ॥
 হিংসা বিবহিত তুমি আতি প্রাজ্ঞজন ।
 সদা ধৰ্ম্মবত মৃদু বোলাহা বচন ॥ ৩০০৩১
 যিটো কৈলা যুধিষ্ঠিৰ নেদেখে উচিত ।
 লজ্জামন এৰি তুমি হোৱা দৃঢ়চিত্ত ॥
 তমু পিতৃ পিতামহ সবে যেন ভাৱে ।
 বাজ্যভোগ কৰা তুমি এহিসে স্বভাৱে ॥ ৩০০৩২
 হিংসা এৰি প্রজাগণ পালিবা আশেষ ।
 ধৰ্ম্ম সিদ্ধি হৈব জানা বাঢ়িবেক যশ ॥
 বনে যাইবো বুলি তুমি যিটো কৰা মন ।
 পাণ্ডুৰ সম্মত নোহে কুন্তীৰ বচন ॥ ৩০০৩৩
 তোমাৰ পিতৃৰ আৰে শুনियो লক্ষণ ।
 বলবন্ত শৌৰ্য্য সত্য বোলায় বচন ॥
 নিতে পিতৃ দেৱতাক কৰয় তৰ্পণ ।
 পুত্ৰৱতে স্বধৰ্ম্ম পালয় প্রজাগণ ॥ ৩০০৩৪
 নিতে নিতে দেয় দান ব্রাহ্মণসবক ।
 উচ্চৈশ্বৰ কৰি সদা পঢ়াৱে বেদক ॥
 জনম অৱধি সদা আচৰিছে ধৰ্ম্ম ।
 কিঞ্চিতেকো মাত্ৰ জানা নাহিকে অধৰ্ম্ম ॥ ৩০০৩৫
 বসস্তাদি কালে যজ্ঞ কৰে যিটো জন ।
 ব্ৰত উপবাসত সদায়ে কষ্ট মন ॥
 তথাপিতো কীৰ্ত্তি তাৰ হোৱয় প্রখ্যাত ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ শঙ্কা নকৰিবা আত ॥ ৩০০৩৬
 অভয় দানত কৰি জানা নৃপতিৰ ।
 কহিলো তোমাত ধৰ্ম্ম নাহিকে ভাঙ্গৰ ॥

অল্প ধৰ্ম্য বুলি শঙ্কা নকৰিবা আত ।
 ইহাৰ কাৰণ কহো শুনিয়ো সাক্ষাত ॥ ৩০০৩৭
 নিৰ্দোষ কৰিয়া যিটো কৰে অল্প ধৰ্ম্য ।
 বহুফল লভে সৰ্ব্বসিদ্ধি হোৱে কৰ্ম্য ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে মনে গুচিল সংশয় ।
 আৰো এক কথা পুছো কৰিয়া বিনয় ॥ ৩০০৩৮
 ভীষ্ম বোলে কুন্তীহৃত শুনা মন দিয়া ।
 পুছিলাহা যিটো কহিবোহো প্ৰপঞ্চিয়া ॥
 বিদ্যা লক্ষণেৰে যিটো হৈবেক সম্পূৰ্ণ ।
 সৰ্ব্বশাস্ত্ৰ জানিবে ধৰ্ম্মত হৈবে মন ॥ ৩০০৩৯
 সেহিসে ব্ৰাহ্মণ জানা ব্ৰাহ্মণ সমান ।
 আমাৰ বচনে আত বুজিবা প্ৰমাণ ॥
 ঋগ্ যজুৰ্বেদ আৰু জানা সামবেদ ।
 এহি তিনি বেদক জানায় অবিচ্ছেদ ॥ ৩০০৪০
 স্বকীয় কৰ্ম্মক সদা কৰে অনুষ্ঠান ।
 সেহিটো ব্ৰাহ্মণ জানা দেৱতা সমান ॥
 অসন্তৰ কুলে জন্মি হীন হোৱে কৰ্ম্য ।
 তাকেসে কদৰ্য্য বুলি বিপ্ৰতো অধম ॥ ৩০০৪১
 তাহাৰ জানিবা কিঞ্চিতেকো নাহি জ্ঞান ।
 সেহি বিপ্ৰ হয় জানা শূদ্ৰৰ সমান ॥
 সদায়ে আজ্ঞাত যিটো চলিয়া কুবয় ।
 দেৱলক হয় যিটো আছে বিপ্ৰচয় ॥ ৩০০৪২
 দৈৱজ্ঞ বৃত্তিক যিটো ধৰয় দুৰ্ম্মতি ।
 গ্ৰাম্যক যজিয়া ফুৰৈ আতি মন্দমতি ॥
 হস্তী শৃঙ্গী ব্যাঘ্ৰ সৰ্প থাকে প্ৰৱৰ্ত্তিয়া ।
 সেহি পথে কৰে গতি যুড়্য নগণিয়া ॥ ৩০০৪৩
 এহি পঞ্চবিধ বিপ্ৰ চাণ্ডালৰ সৰি ।
 কহিলোহো যুধিষ্ঠিৰ চাৰা মন কৰি ॥
 যিটো বিপ্ৰগণ জানা হৈবে পুৰোহিত ।
 ৰাজ মন্ত্ৰণাত লাগি থাকয় সতত ॥ ৩০০৪৪

দূতৰ কৰ্ম্মত যিটো কৰে প্ৰৱৰ্ত্তন ।
 বাৰ্ত্তাবহ হয় যিটো ফুৰে অনুক্ষণ ॥
 তোমাৰ আগত মই কহিলোহো ধৰ্ম্ম ।
 সেহিসৰ বিপ্ৰ জানা ক্ষত্ৰিয়ৰ সম ॥ ৩০০৪৫
 অশ্ব গজ বিদ্যা যিটো কৰয় ব্ৰাহ্মণ ।
 পদাতি কৰ্ম্মক কৰি ফুৰে যিবা জন ॥
 সেহিসৰ বিপ্ৰ জানা বৈশ্যৰ সমান ।
 কহিলোহো মই ৰাজা কৰা অৱধান ॥ ৩০০৪৬
 অৰ্থহীন কদাচিতো হোৱয় নৃপতি ।
 প্ৰজা যোগ্য দ্ৰব্য এসম্বাত লভি ৰতি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে পুছে পুনু ভীষ্মত চুনাই ।
 মনৰ সংশয় পুছো কহিয়ো বুজাই ॥ ৩০০৪৭
 কোন ব্ৰাহ্মণৰ অৰ্থ লভিব নৃপতি ।
 কেনমতে প্ৰৱৰ্ত্তিব কহা মহামতি ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা তুমি পাণ্ডুৰ সন্ততি ।
 যিসকল অব্ৰাহ্মণ কহিলো সম্প্ৰতি ॥ ৩০০৪৮
 এসম্বাৰ অৰ্থ যদি থাকে বহুতৰ ।
 অন্য স্বামী নোহে তাৰ ৰাজা অধিকাৰ ॥
 যদি বা ব্ৰাহ্মণ হোৱে অন্য কৰ্ম্মে স্থিত ।
 ত্যাগ নকৰিবে নৃপতিয়ে কদাচিত ॥ ৩০০৪৯
 বৃত্তিহীন হয় যদি বিপ্ৰ হোৱে চৌৰ ।
 বিপ্ৰত নাহিকে দোষ দোষ নৃপতিৰ ॥
 সেহি ব্ৰাহ্মণক ৰাজা দিবে বহু বৃত্তি ।
 যেনমতে তাহাৰ মনত হোৱে ভৃগুি ॥ ৩০০৫০
 তথাপিহো চৌৰবৃত্তি ৰেবয় ব্ৰাহ্মণে ।
 সবংশে দেশৰ টাকি খেদাইব তেথনে ॥
 এতেকে নৃপতি সৰে বুজিয়া লক্ষণ ।
 বিপ্ৰ প্ৰতিপাল কৰিবৈক সৰ্ব্বক্ষণ ॥ ৩০০৫১

কেকয় নৃপতি আৰু বান্ধৱ সংবাদ কথন

আত পুৰাতন কথা শুনা সুধিষ্ঠিৰ ।
 যেন কথা ভৈলেক কেকয় নৃপতিৰ ॥
 এক দিনা অৱণ্যত তপস্বী নৃপবৰ ।
 তপ ত্ৰত কৰি সদা আবাধে ঈশ্বৰ ॥ ৩০০৫২
 দৈৱৰ সংযোগে এক বিধিনি মিলিল ।
 ভয়ঙ্কৰ নিশাচৰ আসি ভেট পাইল ॥
 বৰ বজ্জ মিলিলেক বান্ধৱ মনে ।
 ৰাজাক থাইবেক লাগি কৰিলেক মনে ॥ ৩০০৫৩
 নৃপতিৰ মনে সম্পজিল মহাভয় ।
 ৰান্ধৱক শুনাই হেন বচন বোলয় ॥
 শুন ওৰে নিশাচৰ কথাৰ প্ৰস্তুত ।
 মোহোৰ দেশত পাপ নাহিকে কিঞ্চিৎ ॥ ৩০০৫৪
 মোহোৰ দেশত চোৰ নাহিকে কৃপণ ।
 মন্থপান কদাপি নকৰে একোজন ॥
 নিবস্ত্ৰেৰে যতেক আছেয় দ্বিজগণ ।
 প্ৰতিদিনে অগণিত কৰয় হৰন ॥ ৩০০৫৫
 বেদ বেদান্তত জানা সকলে পাৰ্গত ।
 ত্ৰত যজ্ঞ সততে কৰয় প্ৰতিনিতি ॥
 নানা যজ্ঞ কৰে দ্বিজগণে থানে থানে ।
 মোহ মুক্ত দ্ৰব্য ব্ৰাহ্মণকে দেই দানে ॥ ৩০০৫৬
 পঢ়াৰে পঢ়য় প্ৰতিগ্ৰাহ কৰে দান ।
 যজন যাজ্ঞন যড়কৰ্ম্মে অধিষ্ঠান ॥
 হেন পুণ্যআজ্ঞা মই বোলোহো তোমাক ।
 দুৰ গুচ নিশাচৰ নখাইবি মোহোক ॥ ৩০০৫৭
 সত্যবাদী গুৰুসৰ আছে ভাৱে ভাৱে ।
 বিপ্ৰগণে পূজা কৰি আছে চাৰে চাৰে ॥
 নোখোজে লোকত দ্ৰব্য দিব পৰক ।
 সত্যধৰ্ম্ম বিশাৱদ কোলে যুহুৱাক ॥ ৩০০৫৮

মোৰ দেশে ক্ষত্ৰিয় আছেয় যত যত ।
 নপঢ়াৰে ব্ৰাহ্মণক পঢ়য় সতত ॥
 নযজয় পৰক আপুন মাত্ৰ যজ্ঞে ।
 ব্ৰাহ্মণক বন্ধা কৰি ফুৰয় সহজে ॥ ৩০০৫৯
 সংগ্ৰামত নিপুণ নকৰে পাচ ভৰি ।
 স্বধৰ্ম্মত থাকিয়া শত্ৰুক মাৰে ধাৰ ॥
 এতেকে বোলোহো তোকে শুন নিশাচৰ ।
 নখাইবিহি মোক ঐশ সত্ত্বৰে অস্ত্ৰ ॥ ৩০০৬০
 আমাঠেৰ ৰাজ্য বৈশ্য আছে যত যত ।
 কৃষি বাণিজ্যিক সদা কৰে স্বধৰ্ম্মত ॥
 গৰু চাৰয় কতো বেচে তাৰ কীৰ ।
 এহিমে প্ৰকাৰে বৃত্তি জানিবা বৈশ্যৰ ॥ ৩০০৬১
 প্ৰমত্ত নোহয় ক্ৰিয়াবন্ত ত্ৰতস্থিত ।
 সত্যবাদী অসত্য নোবোলে কদাচিত ॥
 মহা শুচি ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মৰ জানে ভেদ ।
 সকলক সময়ভাৱে দেখয় সুহৃদ ॥ ৩০০৬২
 মোৰ শূদ্ৰসব যত আছে নিবস্ত্ৰেৰে ।
 তিনিয়ো বৰ্ণৰ সদা শুশ্ৰূষা আচৰে ॥
 হেন শূদ্ৰ আছে মোৰ স্বধৰ্ম্মত স্থিত ।
 অধৰ্ম্মত কদাপিয়ো নকৰয় চিত ॥ ৩০০৬৩
 এতেকে বান্ধৱ তই কৰ অৱধান ।
 নখাইবি মোহোক চলি যাবো অস্ত্ৰ স্থান ॥
 সকলক দিয়া মই কবোহো ভোজন ।
 পৰিত্ৰীত কদাচিতো নাহি মোৰ মন ॥ ৩০০৬৪
 আপুনাৰ স্ত্ৰীত স্ত্ৰীত স্ত্ৰীত ভোগৰ কাৰণে ।
 সঙ্গত নহওঁ আমি জানা একো দিনে ॥
 পুত্ৰ কামনায়ে যদি কৰয় বাঞ্ছিত ।
 তেবে সঙ্গ হওঁ মই জানা কদাচিত ॥ ৩০০৬৫
 বুদ্ধজন বৈশ্যজন সন্ন্যাসীত পশি ।
 মোহোৰ ৰাজ্যত সৰে আছেয় উপাশি ॥

এসম্বাক অরজ্ঞা নকৰো মোৰ মনে ।
 বুজহ প্ৰমাণ তই মোহোৰ বচনে ॥ ৩০০৬৬
 ৰাক্ষি ভৈলে প্ৰজা নিদ্ৰা কৰে যি কালত ।
 নিদ্ৰা এৰি অস্ত্ৰ ধৰি ফুৰোহো দেশত ॥
 আছে পুৰোহিত মোৰ জ্ঞানেৰে সম্পন্ন ।
 তপ ধৰ্ম ব্ৰতত সদায় মাত্ৰ মন ॥ ৩০০৬৭
 ব্ৰাহ্মণক প্ৰতিপাল কৰোহো যতনে ।
 গুৰু গুৰুশ্ৰৱণ সেৱা কৰো দ্বিনে দিনে ॥
 এতেকে তোহোত মই কহিলো নিশ্চয় ।
 ৰাক্ষসত হস্তে মোৰ ভয় নাহিকয় ॥ ৩০০৬৮
 বিধবা নাহিকে জানা মোহোৰ দেশত ।
 নাহিকয় দুৰ্গ চোৰ আৰৱ ডকাইত ॥
 কদাচিতো বিপ্ৰে অযাজ্যক নযজয় ।
 এতেকে মোহোৰ নাহি ৰাক্ষসত ভয় ॥ ৩০০৬৯
 দেখহ ৰাক্ষস মোৰ শৰীৰ স্বভাৱে ।
 কৃত যে বিকৃত হুই আছে অস্ত্ৰধাৰে ॥
 স্বধৰ্ম্মত থাকি মই কৰো ঘোৰ ৰণ ।
 বিৰথী বিধনু হুই যায় যিটো জন ॥ ৩০০৭০
 শৰণে পশয় যিটো প্ৰাণৰ কাতৰে ।
 তাহাক ক্ষমোহো মই জান নিশাচৰে ॥
 মোৰ দেশে ব্ৰাহ্মণ আছয় যত জন ।
 নিতান্তে কৰয় মোক আশীষ বচন ॥ ৩০০৭১
 স্বৰূপ কৰিয়া মই বোলো হেৰ তোক ।
 চল অস্ত্ৰ স্থানে ভয় নেদিবি মোহোক ॥
 ৰাক্ষস বদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
 সৰ্বকালে ধৰ্ম্ম তুমি কৰিলা বিস্তৰ ॥ ৩০০৭২
 গো-ব্ৰাহ্মণক যিটো নৃপতিয়ে পায় ।
 স্বধৰ্ম্মে পালয় ৰক্ষা কৰন্তু সদায় ॥
 অগ্ৰপূজা অগ্ৰদ্রব্য অগ্ৰ সনমান ।
 নিতে নিতে ব্ৰাহ্মণক দিয়ে অগ্ৰ দান ॥ ৩০০৭৩

এহি সব বুদ্ধি যাৰ ভৈলেক বিপ্ৰত ।
 সিটো জনে স্বৰ্গক জিনিলে অব্যাহত ॥
 এতেকে নৃপতি তুমি থাকিয়ো কল্যাণে ।
 গৃহক চলিলো হেৰা দেখা বিদ্যমানে ॥ ৩০০৭৪
 ভীয়ে বোলে শুনা আৰে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 এতেক বিপ্ৰক যিটো ৰাথে নৃপবৰ ॥
 দ্বিজৰ আশীষ সিটো পাৰে নিৰন্তৰে ।
 দেশে সমে ৰক্ষা তাক কৰয় ঈশ্বৰে ॥ ৩০০৭৫
 যদি বিপ্ৰগণ বিকৰ্ম্মত হোৱে স্থিতি ।
 তাক গুচাই নিয়মিত কৰিব নৃপতি ॥
 তেবে তাৰ প্ৰজাগণ ৰক্ষা পৰে ভালে ।
 আপুনিয়ো থাকে সিটো পৰম মঙ্গলে ॥ ৩০০৭৬
 এহিমতে যিটো ৰাজা প্ৰৱৰ্ত্তে সততে ।
 ইহলোকে সুখ ভোগ কৰে অসংখ্যাতে ॥
 কালক্ৰমে যেতিয়কণে হোৱয় নিৰ্য্যাণ ।
 পাৰে অত্ৰাবতীপুৰ ইন্দ্ৰৰ সমান ॥ ৩০০৭৭
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা ভাগিৰথীহুত ।
 কেকয় ৰাজাৰ কথা কৈলা যথোচিত ॥
 আৰো এক পুছো কথা কহিয়ো কাৰণ ।
 যি সব বিপ্ৰৰ আৰে হোৱে বৃত্তিহীন ॥ ৩০০৭৮
 বৈশ্ব ধৰ্ম্মে বৃত্তি কৰিলেসে কিবা দোষ ।
 ইহাক কহিয়া মোক কৰিয়ো সন্তোষ ॥
 পুনু ভীষ্ম নিগদতি শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কহিবো বিধান মই ছুখিত বিপ্ৰৰ ॥ ৩০০৭৯
 একোৰূপে বৃত্তি নাহি যিসৰ বিপ্ৰৰ ।
 ক্ষত্ৰী ধৰ্ম্ম ধৰি হস্তে লৈব ধনু শৰ ॥
 ক্ষত্ৰী ধৰ্ম্মে যিটোজন হৈবেক অক্ষয় ।
 তেবেসে কৰিব সিটো বৈশ্বৰূপে কৰ্ম্ম ॥ ৩০০৮০
 কুৰি কৰি গৰুক ৰাখিবে ঠাৱে ঠাৱে ।
 নতুবা ৰাণিজ্য বৃত্তি কৰিবে স্বভাৱে ॥

পুনু যুধিষ্ঠিৰে পোছে কৰিয়া বিনয় ।
 কহ পিতামহ মনে আছয় সংশয় ॥ ৩০০৮১
 কোন কোন দ্ৰব্য বিপ্ৰে কৰিব বিক্ৰয় ।
 ইহাক কহিয়া দুৰ কৰিয়ো সংশয় ॥
 ভীষ্মে বোলে যি পুছিলা পুছিব লাগয় ।
 কহিবো শুনিয়ো যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥ ৩০০৮২
 গুড় যে লবণ তিল আৰো অশ্বগণ ।
 মৃগ পশু বৃষভ আৰব সিদ্ধ অন্ন ॥
 মধু মাংস সমে এহি দ্ৰব্য যত যত ।
 বিক্ৰী নকৰিব যদি পৰে বিপদত ॥ ৩০০৮৩
 তথাপিতো দ্বিজো যদি কৰয় বিক্ৰয় ।
 কুমি ছয়া সিটো জন গোষ্ঠিত থাকয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰে পোছে আৰো ভীষ্মক তুনাই ।
 যিটো কহিলাহা তাৰ পালো অভিপ্ৰায় ॥ ৩০০৮৪
 আৰো এক কথা কহো কহিয়োক পিতা ।
 সদায়ে মোহোৰ মনে লাগি আছে চিন্তা ॥
 যি কালত ক্ষত্ৰিয়ৰ বল হোৱে হান ।
 ধৰ্ম্মক উলজি অস্ত্ৰ ধৰে প্ৰজাগণ ॥ ৩০০৮৫
 সেহি দেশে থাকে যিটো ধৰ্ম্মবন্তচয় ।
 ৰাজ্যৰ অভাৱে কাত কৰিবা আশ্ৰয় ॥
 যদি অনুগ্ৰহ মোত আছয় তোমাৰ ।
 সংশয় ছেদিয়া তুমি কহিয়ো ইহাৰ ॥ ৩০০৮৬
 ভীষ্মে বোলে যিটো কথা পুছিলাহা তুমি ।
 যথা মনে লৱে তাক কহিবোহো আমি ॥
 যেখনে দেখয় ক্ষীণ নৃপতিৰ বল ।
 বিপ্ৰ আদি বৰ্ণে যদি চিন্তয় কুশল ॥ ৩০০৮৭
 ইন্দ্ৰিয়ক দমি এৰিবেক হিংসাচয় ।
 দান যজ্ঞ আচৰিব তপস্তা নিচয় ॥
 এতেকে হুইবেক জানা কুশল সৰাৰ ।
 কহিলো তোমাত ইটো কথা সাৰে সাৰ ॥ ৩০০৮৮

তাহাৰ মধ্যত বলবন্ত যিটো নৰ ।
 সবে চলি যাইবে পাচে ৰাজ্যৰ ওচৰ ॥
 পৰাক্ৰম দেখায়া বুলিবে বাক্যচয় ।
 আমি বিদ্যমানো তোমাসাৰ কাত ভয় ॥ ৩০০৮৯
 এহিমতে বলক বঢ়াইবে নৃপতিৰ ।
 দেৱগণে বল যেন বঢ়াৱে ইন্দ্ৰৰ ॥
 ৰাজ্যায়ো কৰিব পাচে হেনসে উপায় ।
 যতেক ব্ৰাহ্মণ আছে আনিব চপাই ॥ ৩০০৯০
 ঈশ্বৰ আনিয়া মনে কৰিব সেৱন ।
 বিনয় কৰিয়া হেন বুলিব বচন ॥
 বিপ্ৰযুৰ্ত্তি তোমৰা সাক্ষাতে নাৰায়ণ ।
 তোমাসব হস্তে ক্ষত্ৰিয়ৰ উতপন্ন ॥ ৩০০৯১
 এতেকে দেখাহা মোৰ ভৈলা হীনবল ।
 তপ জপ যজ্ঞ হোম কৰিয়ো সকল ॥
 যতেক লাগয় মানে দিবোহো সম্ভাৰ ।
 মন তুষ্টি কৰি দিবো দক্ষিণা আপাৰ ॥ ৩০০৯২
 এহিমতে বলক বঢ়াইবে নৃপবৰে ।
 তেবেসে শত্ৰুক জানা জিনিব সম্ভবে ॥
 শত্ৰু জিনি নৃপতিয়ে হুইব কৃতকৃত্য ।
 তেবেসে প্ৰজাত ধৰ্ম্ম কৰিব বিদিত ॥ ৩০০৯৩
 যেনমতে প্ৰজাৰ ধৰ্ম্মত হোৱে ৰতি ।
 উপায় কৰিয়া তাক কৰাইবে নৃপতি ॥
 মৰ্যাদা উলজি শত্ৰুগণ আছে যত ।
 যদি যুদ্ধ কৰে আসি হৈয়া উনমত্ত ॥ ৩০০৯৪
 প্ৰজায়ো ধৰিব অস্ত্ৰ পায়ো পৰাভৱ ।
 আত দোষ নাহিকয় জানিবা পাণ্ডৱ ॥
 এহি কথা শুনি পাচে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 ভীষ্মক শুনায়া হেন বুলিলা বচন ॥ ৩০০৯৫
 ক্ষত্ৰিয়ৰ কোপ যদি ভৈলা ব্ৰাহ্মণক ।
 কোনে ত্ৰাণ কৰিবেক ব্ৰাহ্মণসৰক ॥

কেনমতে জানা ধৰ্ম্মচয় সিদ্ধি হইব ।
 বিপ্রগণে গৈয়া কাত আশ্রয় কবিব ॥ ৩০০৯৬
 এহি যদি প্রশ্ন ভীষ্মে শুনিলা সম্প্রতি ।
 যি পুছিল কহো শুনা ধৰ্ম্ম মহামতি ॥
 পাচে বিপ্রগণে করিবেক হেন কৰ্ম্ম ।
 তপ ব্রহ্মচর্য্য ধৰি আচৰিবে ধৰ্ম্ম ॥ ৩০০৯৭
 হাতে অস্ত্র লৈয়া কতো দৰশাই বল ।
 অনেক মায়াবী বাক্য বুলিব সকল ॥
 নানা নীতি বাক্য বুলিবেক যথোচিত ।
 তেবেসে ক্ষত্রিয় হইব বিপ্রীত ভকত ॥ ৩০০৯৮
 ইহাৰ দৃষ্টান্ত কহো রাজা দিবা মন ।
 জল হস্তে জানিবা অগ্নিৰ উৎপন্ন ॥
 ব্রাহ্মণত হস্তে যে ক্ষত্রিয় হৈলা জাত ।
 শিলা হস্তে লোহা জন্মি আছয় সাক্ষাত ॥ ৩০০৯৯
 উৎপত্তি স্থানত বল নাহিকে প্রধান ।
 কহিবো তোমাত লৈয়ো ইহাৰ প্রমাণ ॥
 জল পাই যেহেন অগ্নিৰ গুচে বল ।
 ব্রাহ্মণক দেখি নত্ন ক্ষত্রিয়সকল ॥ ৩০১০০
 শিলাত পৰিয়া যেন অস্ত্র ভাগি যাই ।
 জননীত জানিবাহা কাৰো বল নাই ॥
 আৰো কিছু কহো মই কথার প্রস্তুত ।
 ব্রহ্মবীৰ্য্য যুহু যদি ভৈল কদাচিত ॥ ৩০১০১
 ক্ষত্রিয়ৰ বীৰ্য্য যদি ভৈলেক দুৰ্ব্বল ।
 তাক দেখি দুৰ্ভগণ ক্রোধিলা সকল ॥
 ব্রাহ্মণক প্রতি ধায় অস্ত্র শস্ত্র লই ।
 তাক দেখি যিটো জনে আগ-বাঢ়ি গই ॥ ৩০১০২
 বিপ্রক বাথিয়া প্রাণ টান্ধি কবে বণ ।
 বাথয় বিপ্রক যুদ্ধে আপুন জীবন ॥
 তেজবন্ত হুধবন্ত পারে পুণ্যলোক ।
 জানা সিটো জনে সৰ্বকালে পায় শোক ॥ ৩০১০৩

ব্রাহ্মণৰ অৰ্থে যিটো অস্ত্রক ধৰয় ।
 বেদ অধ্যয়ন সিটো ফলক লভয় ॥
 মহাকষ্ট ব্রত কৰি আচৰয় তপ ।
 তাৰো ফল লভে জানা যুধিষ্ঠিৰ বাপ ॥ ৩০১০৪
 ব্রাহ্মণ ক্ষত্রিয় বৈশ্য এহি তিনি বর্ণ ।
 বিপ্রৰ কাৰণে অস্ত্র কৰিবো গ্রহণ ॥
 ব্রাহ্মণক বাথন্তে যতপি যায় প্রাণ ।
 নাহি আন ধৰ্ম্ম জানা ইহাৰ সমান ॥ ৩০১০৫
 বিপ্রবন্ধা হেতু যদি এবে শৰীৰক ।
 কৰো নমস্কাৰ আসি সিসব লোকক ॥
 তাসম্মত কৰি প্রিয়লোক কেহো নাই ।
 পাচে গৈয়া বিষ্ণুৰ ভবনে লোৱে ঠাই ॥ ৩০১০৬
 ব্রাহ্মণক হেৰ কবে যিটো দুৰ্ভলোক ।
 ইহলোকে শোক পারে পৰলোকে নৰ্ক ॥
 অস্ত্রে পৰি যিটোজনে যুদ্ধে এবে প্রাণ ।
 অথমেধ যজ্ঞি অৰভ্ধ কৈলা স্নান ॥ ৩০১০৭
 সিটোজন ভৈল জানা আতি পুণ্যবন্ত ।
 যিটো পাপ আছিলেক সবে ভৈল হত ॥
 শুনা সৰ্বজন কথ্য ভীষ্মৰ মুখৰ ।
 ব্রাহ্মণক কষ্ট নলগাইবা একো নব ॥ ৩০১০৮
 চাৰিয়ো বেদত কহে বিপ্ৰেসে প্রধান ।
 পৃথিবীত বিপ্র সম দেৱ নাহি আন ॥
 ঈশ্বৰ তনু জানা ব্রাহ্মণসকল ।
 বিপ্র শুভ্রমাত পারে মনোনীত ফল ॥ ৩০১০৯
 ইক্ষ্বাকু মাক্ষাতা আদি সপ্ত বীপেশ্বৰ ।
 বিপ্ৰকৈসে সেৱি ৰাজ্য কৈলা নিবন্ত ॥
 নিতে সেৱা কবে যাক দৈৱকী নন্দনে ।
 হেন ব্রাহ্মণক নিন্দা কবে যুদ্ধজনে ॥ ৩০১১০
 জ্ঞানশূন্য হয় যিটো বিপ্রনিন্দা কবে ।
 যমদূতে ধৰি তাৰ জিহ্বা ছেদ কবে ॥

বিপ্ৰব সেৱাত যিটো তৈলেক নিপুণ ।
সাকল জীৱন তাৰ সাকল জনম ॥ ৩০১১১
শুনা সভাসদ মোৰ এহি অভিযত ।
সদা শিৰ বোক মোৰ বিপ্ৰ চৰণত ॥
এক চিন্ত হুয়া শুনা ভাবতৰ পদ ।
বোলা হৰি হৰি হোক পাতক উচ্ছেদ ॥ ৩০১১২

ছলড়া

পুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ কৰি কৰযোৰ
পুছন্ত গঙ্গাস্নতত ।
নৃপতিৰ মন্ত্ৰী হুইবে কেন নয়
স্বভাৱ হোৱে কিমত ॥
কেনয় লোকত কৰিব বিশ্বাস
নকৰিব কেন জনে ।
ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক মোত
তুমিসি গঙ্গানন্দনে ॥ ৩০১১৩
ভীষ্ম নিগদতি শুনিয়ে সম্প্ৰতি
যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
চাৰি বিধ মিত্ৰ জানা নৃপতিৰ
কহিবো তাৰ নিৰ্ণয় ॥
অৰ্থক আশায় একচিন্তে মনে
নৃপতিৰ চিন্তে হিত ।
এহিতো সদৰ্থ মিত্ৰে বুলি জানা
কহিলো আৰে নিশ্চিত ॥ ৩০১১৪
সদা নৃপতিত হোৱে অনুবক্ত
মানে গুৰুবুদ্ধি কৰি ।
ভজ মান মিত্ৰ ইহাক বোলয়
কহিলোহো নিষ্ঠ কৰি ॥
পুৰুষানুক্ৰমে আতি শুদ্ধভাৱে
ভক্তি কৰি সাধে হিত ।
সোহটো সহজ মিত্ৰে বুদ্ধি কৰি
জানা কুৰ্মি কুন্তীহৃত ॥ ৩০১১৫

বোলে সখি সাজি মিত্ৰা বোলে বান্ধ
বুলিয়া কৰয় হিত ।
তাকেসে কৃত্ৰিম মিত্ৰ বুলি জানা
কহিলো আৰে শ্ৰেস্তত ॥
এই চাৰি বিধ মিত্ৰেৰ লক্ষণ
কহিলোহো যুধিষ্ঠিৰ ।
পঞ্চম মিত্ৰেৰ কহিবোহো কথা
শুনিয়েক অনন্তৰ ॥ ৩০১১৬
আতি পুণ্যবন্ত যিটো ধৰ্ম্মবন্ত
শৰীৰ আতি পবিত্ৰ ।
কেৱলে বাজাৰ মিত্ৰে মুহিকয়
জানাহা সবাবো মিত্ৰ ॥
হেনসে জনক মিত্ৰে বুলি বাজা
জানিবেক সৰ্বদায় ।
যিটো অনিশ্চিত হোৱয় নৃপতি
তাৰ ইষ্ট মিত্ৰ নাই ॥ ৩০১১৭
সৰ্বকালে তাক নছাৰে প্ৰমাদ
জানাহা পাণ্ডুনন্দন ।
অসাধুকে সাধু কৰয় নৃপতি
সাধুক কৰয় হীন ॥
মিত্ৰক জানিবা শত্ৰু কৰি মানে
শত্ৰুক মানয় হিত ।
জানা যুধিষ্ঠিৰ কহিলোহো নিষ্ঠে
সেহিসে বাজা কুংচিৎ ॥ ৩০১১৮
যেহিটো প্ৰধান কাৰ্য্য উপস্থিত
সবাতো পুছি আচৰে ।
একত পুছিয়া নাচৰিব তাক
ধৰ্ম্ম অৰ্থ নাশ কৰে ॥
সমুদায়ে কাতো নকৰে বিশ্বাস
পাৰে সিটো বিপত্তিক ।
যদি সৰ্বজন কৰয় বিশ্বাস
তথাপি পাৰে যত্নক ॥ ৩০১১৯
যেহি যেহি জনে কৰয় বিশ্বাস
তথাপি হুইব শক্তিত ।

হেন নীতি যিটো   ধৰয় নৃপতি
 তাহাত লক্ষ্মীৰ স্থিত ॥
 ষিটোজনে মনে   মানে সৰ্বদায়
 বাজাৰ যিগুটি দেহ ।
 সেহিসে মোহোৰ   সম কলেৱৰ
 কবয় সদায়ে স্নেহ ॥ ৩০১২০
 বাজাৰ বিশ্বাস   নকহে লোকত
 তাকো জিজ্ঞাসিব ভালৈ ।
 হেনসে জনত   কৰিব বিশ্বাস
 নৃপতিয়ে সৰ্বকালে ॥
 যেহেন তনয়   বিশ্বাস কবয়
 সদায়ে পিতৃত যথা ।
 সেহিসে জনত   জানাহা নৃপতি
 পুছিব বিশ্বাস কথা ॥ ৩০১২১
 বাজাৰ ব্যসন   দেখি যিটো নবে
 তাপ কৰে সৰ্বদায় ।
 উন্নতি দেখিয়া   নকবয় তাপ
 আনন্দৰ পাব নাই ॥
 সেহিসে বাজাৰ   পৰয় হুহুদ
 কহিলোহো নিষ্ঠ কৰি ।
 মন্ত্ৰীৰ লক্ষণ   কহিবো তোমাত
 শুনা বাজা মন কৰি ॥ ৩০১২২
 হৈব কপনন্ত   আতি পৰাক্ৰমী
 বিচাৰে আতি দিপুল ।
 হিংসা বিবহিত   সমস্তে প্রাণীত
 সদকুলে উতপন্ন ॥
 বুদ্ধিত চতুৰ   হুইব জ্ঞানবন্তে
 কাৰ্য্যত হৈবেক দক্ষ ।
 সকলো কাৰ্য্যত   হুইবে হুমুখিত
 সাধিবে বাজাৰ পক্ষ ॥ ৩০১২৩
 কদবা প্রজায়ে   মানে ঐ নমানে
 তভো মন্ত্ৰী জ্যেষ্ঠতৰ ।
 কদাচিত ছুট   নোহে সিটো মন্ত্ৰী
 প্রতিনিধি নৃপতিৰ ॥

যাব যশকীৰ্ত্তি   যায় চতুৰ্ভিত্তি
 বাক্যত নাহিকে লব ।
 সমর্থ জনক   দেব নকবয়
 অৰ্থ কৰে বহুতৰ ॥ ৩০১২৪
 কাম ক্ৰোধ লোভে   বশ ছয়া যিটো
 তথাপি নচাবে ধৰ্ম্ম ।
 যিটো বাক্য বোলে   সবাতো সমান
 এহিসে মন্ত্ৰীৰ কৰ্ম্ম ॥
 বাজাৰ ঐশ্বৰ্য্য   দেখি মাত্ৰ জ্ঞাতি
 সবাহানে অসহন ।
 তথাপিতো জ্ঞাতি-   গণক নৃপতি
 কৰিব সদা বক্ষণ ॥ ৩০১২৫
 জ্ঞাতি নভৈলেসে   জানা নৃপতিক
 শত্ৰুৱে পীড়া কবয় ।
 যেন দুখিতৰ   জ্ঞাতিসে আশ্রয়
 নৃপতিৰ হেন নয় ॥
 যদি অন্তৰ্জনে   কবয় নিকাৰ
 বান্ধৱে নসহে তাক ।
 বন্ধুব বেদনা   বন্ধুৱে সহয়
 আপুনাক মানি তাক ॥ ৩০১২৬
 শুনা সৰ্বজন   কেদিন জীৱন
 দেখা সৰে মায়ায়ৰ ।
 নভজি কৃষ্ণক   আন চেফা কৰা
 মিহাতে অঙ্গুস বয় ॥
 কৃষ্ণ হেন বন্ধু   নাহি নাহি আন
 জানা আক নিষ্ঠ কৰি ।
 যেহেন মাতৃয়ে   আপুন পুত্ৰক
 সদা কুৰে বক্ষা কৰি ॥ ৩০১২৭
 অগ্নি সৰ্পে জলে   নতু কণ্টকত
 পকিয়া কৰয় আনো ।
 এহি বুলি মাতৃ   কুৰে পথে পাচে
 কৈতৰ বন্ধন পুত্ৰ ॥
 সেহি মতে হৰি   কাখে যত কৰি
 বিবৰ্ণে বৰ্ণন ॥

হেনয় কৃষ্ণক নভজিয়া কেনে
 থাকাহা নিলাজ নয় ॥ ৩০১২৮
 এতেকে কৃষ্ণত কথিয়া ভকতি
 কৃষ্ণে সে বন্ধু সবার ।
 তাহান চৰণে চিন্তা সৰ্বক্ষণে
 হৈবা ভবসিদ্ধ পাৰ ॥
 কোটি কুলসমে হৈবাহা উদ্ধাৰ
 জানা আক নিষ্ঠ কথি ।
 দীন দ্বিজে ভণে শুনা সৰ্বজনে
 সঘনে ঘুমিয়ো হবি ॥ ৩০১২৯

বাসুদেব-নাৰদ সংবাদ কথন

পদ

যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ে কুকৰ্ণক ।
 মোহোৰ মনত বৰ লাগিল সন্দ্বিধ ॥
 জ্ঞাতি শত্রু মিত্ৰেত হুইবেক কেন নয় ।
 ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক মহাশয় ॥ ৩০১৩০
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা যুধিষ্ঠিৰ বায় ।
 যি পুছিল কথ্য তাৰ কহো অভিপ্ৰায় ॥
 বাসুদেব নাৰদে কহিলা যিটো কথা ।
 সেহিটো সম্বাদ কহো শুনিয়োক এথা ॥ ৩০১৩১
 এক দিনা দ্বাৰকাত কৃষ্ণ হুইকেশ ।
 বসিয়া আছন্ত মন কথিয়া হবিষ ॥
 তথাতে নাৰদ ঋষি তৈলা উপসন্ন ।
 দেখি কৃষ্ণে আসনৰ উঠি তারক্ষণ ॥ ৩০১৩২
 জানুশিবে কৃষ্ণে পাচে কবিলা সেৱলি ।
 পাণ্ড অৰ্য্য দিয়া কবিলেক কৃতাজলি ॥
 কি কাৰ্য্যে আসিলা দেৱ ঋষি ইধানক ।
 ঋষি বোলে দেখিবে আসিলো তোমাসক ॥ ৩০১৩৩
 জ্ঞাতিগণ সমে কৃষ্ণে কথিবে মন্ত্ৰণা ।
 জিজ্ঞাসিবে লাগি সোধে প্ৰতি জনা জনা ॥

তাক দেখি পুছিবে লাগিলা ঋষিৰাজ ।
 কিসৰ মন্ত্ৰণা কৰা কহা যত্নবাজ ॥ ৩০১৩৪
 বাসুদেব বদতি শুনিয়ে তপোধন ।
 জ্ঞাতি সমে মন্ত্ৰণা কৰোহো প্ৰতিদিন ॥
 আতপবে স্নান নাহিকে সংসাবত ।
 গোত্ৰত যিমত তাৰ নাহিকে আনত ॥ ৩০১৩৫
 শুনিয়ে নাৰদ কহো ইহাৰ উত্তৰ ।
 বুদ্ধি বলে মোৰ সম নাহি পটন্তৰ ॥
 তথাপি জ্ঞাতিত মই পুছোঁহো সন্তত ।
 জ্ঞাতিৰ মানত মই যেন থাকো ভৃত্য ॥ ৩০১৩৬
 মোৰ অৰ্দ্ধ ভোগক ভুঞ্জয় জ্ঞাতিগণ ।
 দুৰ্বাক্য বুলিলে তাকো সহি থাকো মই ॥
 বলবন্ত মध्ये বলভদ্ৰে সে প্ৰধান ।
 গদাৰ সমবে গুৰু নাহিকয় আন ॥ ৩০১৩৭
 কামদেৱ সম কপৰন্ত কেহো নাই ।
 স্বৰূপে কহিলো মই বুজা অভিপ্ৰায় ॥
 তুমি জানা মোহোৰ সদায় কিবা কাজ ।
 তথাপি সহায় জ্ঞাতি জানা মুনিৰাজ ॥ ৩০১৩৮
 বুঝি যে অন্ধক ভোজবংশে জ্ঞাতিগণ ।
 ইসবো মোহোৰ বল জানা তপোধন ॥
 যিটো নৃপতিৰ জানা নাহি জ্ঞাতিগণ ।
 শত্ৰুৱে পীড়য় তাক মিস্ফল জীৱন ॥ ৩০১৩৯
 নাৰদ বদতি শুনা প্ৰভু জনাৰ্দন ।
 আপুনি কহিবা কিছো জ্ঞাতিৰ লক্ষণ ॥
 জ্ঞাতিসবে মনে কৰে কামনা বহুত ।
 নানা কটু প্ৰীতি বাক্যে সন্তোষিবে চিত্ত ॥ ৩০১৪০
 কাৰো কোনো সহায় নাহিকে ভগৱান ।
 তুমি সবাৰো আত্মা আত্ময় প্ৰধান ॥
 মহত ভাবক বাস্তৱ্য ৰবি আছা তুমি ।
 ববাহ স্বৰূপে স্বামী উদ্বাহিতা তুমি ॥ ৩০১৪১

দুঃসহ ভাবক যেন গর্দভে বহয় ।
 তাহার সমান ভাব অন্যে কি সহয় ॥
 গণমুখ্য ভৈলে যিটো মনে দেখি ভিন্ন ।
 যত গোট্র থাকে মানে সবে হোরে ছন্ন ॥ ৩০১৪২
 এতেকে মাধব তুমি মোর বাক্য ধৰা ।
 গোট্র সমস্তক যত্ন কৰি বন্ধা কৰা ॥
 যত্ন বুঝি ভোজ যে অন্ধক কুকবংশ ।
 ব্রজা কদ্র দেবগণ সবে তযু অংশ ॥ ৩০১৪৩
 তযু বুদ্ধি অনুসৰি সবে প্রবর্তয় ।
 চৰাচৰ প্রাণীৰ যে তুমিসে আশ্রয় ॥
 দেখা দামোদৰ তুমি যত্নবীৰচয় ।
 তোমাৰ বলত প্রভু এসম্বো বাঢ়য় ॥ ৩০১৪৪
 ভীষ্মে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 প্রথম বৃত্তান্ত যত কহিলোহো মই ॥
 দ্বিতীয় বৃত্তান্ত আবে কহিবো সম্প্রতি ।
 শুনা আক এক চিন্তে রাজা মহামতি ॥ ৩০১৪৫
 রাজাৰ ধনক উপার্জয় যিটোজন ।
 তাহাক নৃপতি বাণিবক সৰ্ব্বক্ষণ ॥
 ভূত্যে বা মন্ত্ৰীয়ে নৃপতিৰ হবে ধন ।
 ভাণ্ডাৰ অর্থ চুৰি কৰে কোনোজন ॥ ৩০১৪৬
 চৌৰ ভৈল অনেক বখীয়া একজন ।
 ভালমতে রাজা তাক কৰিবে বন্ধন ॥
 রাজা যদি ভালে বন্ধকক নবাখয় ।
 নিশ্চয়ে জানিবা সিটো যায় যমালয় ॥ ৩০১৪৭
 আত এক ইতিহাস শুনা পাণ্ডুশ্রুত ।
 কাকবৃতি নামে মুনি আছিল পূৰ্বত ॥
 পঞ্জবে সহিতে এক কাক হস্তে লই ।
 কোশল রাজাৰ দেশে প্রবেশিলা গই ॥ ৩০১৪৮
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী রাজভৃত্য যতক আছয় ।
 কাকহস্তে লৈয়া সবাহাকে জিজ্ঞাসয় ॥

মুনি বোলে কাকবিদ্যা জানোহো সসাজ ।
 শুনি হেন প্রজ্ঞায়ে ঋষিৰ লৈলা সজ ॥ ৩০১৪৯
 এহিমতে মুনি সবে দেশক ফুৰিলা ।
 রাজ হিতাহিত প্রাণী সবাকে চিনিলা ॥
 কাকহস্তে ধৰিয়া রাজাৰ পাশে গৈলা ।
 মইসে সৰ্ব্বজ্ঞ বুলি রাজাত কহিলা ॥ ৩০১৫০
 নৃপতি আছয় পাত্ৰ মন্ত্ৰীয়ে সহিত ।
 হেন শুনি রাজা পাচে পুছন্ত মুনিত ॥
 মোহোৰ লগত প্রাণী আছে যত যত ।
 কাৰ কিবা জ্ঞা আছে কহিয়োক মোত ॥ ৩০১৫১
 কাক নিগদতি কথা শুনিয়ো নৃপতি ।
 তযু ধন হৰি আছে এই দুই মতি ॥
 এয়ে সিয়ে দুয়োজনে ই কথা জানয় ।
 লুটিছে ভাণ্ডাৰ আৰো এহি সমস্তয় ॥ ৩০১৫২
 কাকবাক্য সত্য বুলি জানিবা সকলে ।
 স্বৰূপ জানিয়া বুলিলেক নৃপবলে ॥
 পাচে যেন কথা ভৈলা শুনা নবেশ্বৰ ।
 বজনী মিলিল আসি ভৈল অন্ধকাৰ ॥ ৩০১৫৩
 রাজাৰ ভাণ্ডাৰ হৰা যত প্রাণীচয় ।
 বোলে এই কাক কবে আমাৰ শ্রলয় ॥
 এহি বুলি আলচি কৰিলা এহি মতি ।
 ধনুৰ্বাণ ধৰি লৈলা কাকৰ সমিতি ॥ ৩০১৫৪
 পঞ্জবৰ মধ্যে কাক আছে নিদ্রা যাই ।
 বাণে হানি কাকক মাৰিলা সেহি ঠাই ॥
 প্রভাতে উঠিয়া পাচে দেখে মুনিবাজে ।
 মৰি পৰি আছে কাক পঞ্জবৰ মাজে ॥ ৩০১৫৫
 তাক দেখি ক্রোধৰ লাগিলেক ক্রোশ ।
 শীঘ্ৰে চলি গৈলা পাচে নৃপতিৰ পাশ ॥
 নৃপতিক চাই পাচে বুলিলা বচন ।
 যদি আজ্ঞা কৰা কহিলা কহো প্রয়োজন ॥ ৩০১৫৬

কাকে কহিলেক তোমাসাত যিটো কথা ।
 তাহাৰ যিমত ভৈল শুনিয়ে ব্যৱস্থা ॥
 কহিলেক তোমাঠেৰ যত হিত বাণী ।
 মৰাইলা কাকক কেনে তাহাক নমানি ॥ ৩০১৫৭
 ৰাজা বোলে শুনা বিপ্ৰ কহো তোমাসাত ।
 কাকবধ কথা নজানোহো স্বৰূপত ॥
 সম্প্ৰতি বুলিলো কহা কথা মোৰ আগে ।
 যেহি বোলা অৱশ্যে কহিবাক লাগে ॥ ৩০১৫৮
 ব্ৰাহ্মণে বোলয় কথা শুনা মহাৰাজ ।
 ফুৰিয়া চাহিলো মই তযু দেশ মাজ ॥
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সবাহাৰো বুজিলোহো মন ।
 তযু হিত প্ৰাণী নেদেখিলো একোজন ॥ ৩০১৫৯
 চলে পাইলো তোমাক নেৰয় একোপ্ৰাণী ।
 নিশ্চয় বুজিয়া মই কৈলো সত্যবাণী ॥
 আৰো কহো মহাৰাজ তোমাত এখন ।
 ৰাজদ্ৰব্য হৰি প্ৰৱৰ্ত্তয় যিটোজন ॥ ৩০১৬০
 তাত পৰে পাতকী নাহিকে সংসৰত ।
 হেন যদি লোক হোৱে ৰাজাৰ লগত ॥
 যেহেন সৰ্পৰ মध्ये নিবাস কৰয় ।
 তাত হস্তে ৰাজাৰ মিলিবে মহাভয় ॥ ৩০১৬১
 তোমাৰ ভৈলেক জানা সেহি পটন্তৰ ।
 জিজ্ঞাসা নকৰি কেনে আছা নৰেখৰ ॥
 কহিলেক কাকে যিটো স্বৰূপ বচন ।
 কাকবাক্য বুলি তাত নিদিলাহা মন ॥ ৩০১৬২
 মোহোৰ লাগিল মনে পৰম বিশ্বাস ।
 এহি হেতু কাকো অৰি গৈল যমালয় ॥
 মোহোক মাৰিব ধৰ্ম্ম এহি সৰ্ব্বজনে ।
 আজ্ঞা কৰা ৰাজা চলি যাওঁ অন্য স্থানে ॥ ৩০১৬৩
 পৃথিৱীত নদী থাকে পৰম দুষ্কৰ ।
 তাত থাকে তিমিৰজিহ্ম অন্ধস্ত যে অগৰ ॥

নক্ৰ যে গোখিকা থাকে জলগ্ৰাহচয় ।
 আচোক তৰিব তাক দেখি লাগে ভয় ॥ ৩০১৬৪
 তাৰ দুই পাৰে থাকে সিংহ ব্যাস্ত্ৰ গই ।
 বৰাহ মহিম গজ থাকে বাস লই ॥
 তথাপি তৰিবে তাক আছয় উপায় ।
 ৰাজদুৰ্গ তৰিবে কাহাৰো শক্তি নাই ॥ ৩০১৬৫
 তযু ৰাজ্যখান দেখো পৰম গহন ।
 তমোগুণে আৱৰি আছয় সৰ্ব্বক্ষণ ॥
 সেহি অন্ধকাৰে আছে দেশক আৱৰি ।
 বিশ্বাসৰ পাত্ৰ মই নপাইলো বিচাৰি ॥ ৩০১৬৬
 তোমাৰ বিশ্বাস নাই ইহেন দেশত ।
 নিষ্ঠ কৰি আক মই জানো ভালমত ॥
 সকলো অসতি ৰাজা জানিবা নিশ্চয় ।
 এহিটো দেশত নিবাসৰ যোগ্য নুই ॥ ৩০১৬৭
 ইহাত নিবাস ভৈলে অৱশ্যে মৰণ ।
 কহিলো তোমাত মই দেশৰ লক্ষণ ॥
 দুষ্কৰ্য কৰিলে মৰিবাৰ যোগ্য হয় ।
 সদকৰ্ম কৰে যিটো সেহিসে মৰয় ॥ ৩০১৬৮
 এহি দেশে সব ৰাজা এহি পটন্তৰ ।
 যৱনে আৱৃত যেন জ্ঞানী দ্বিজবৰ ॥
 সীতা নামে নদী এক পৰম দুস্তৰ ।
 তাত জল বহিছে অদ্ভুত খবতৰ ॥ ৩০১৬৯
 একোৰূপে তাক তৰিবাৰ শক্য নাই ।
 নৌকাত চৰিলে সমুদায় তল যাই ॥
 পৰম গহন নদী জীৱন হৰণ ।
 তোমাৰ দেশৰ জানা সেহিসে লক্ষণ ॥ ৩০১৭০
 বচনে মধুৰ বৃষ্টি কৰাহা সদায় ।
 পাত্ৰসব বিষেৰে মিশ্ৰিত সমুদায় ॥
 পান্ধবসকলে সবে আনন্দে বঞ্চয় ।
 সন্তসকলৰ ইটো স্থান সুহিকয় ॥ ৩০১৭১

কহিবো দৃষ্টান্ত বাজা জানা স্বৰূপত ।
 দিব্য কূপ আছে এক পথ সমীপত ॥
 সেহি পথে চলি যায় পথিকসকল ।
 বোঁদ্রব তাপত সবে ভৈলেক বিকল ॥ ৩০১৭২
 জিৰাইবাক লাগি কৈতো বৃক্ষ ছায়া নাই ।
 ক্ষুধায়ে তৃষায়ে সবাহাবে প্রাণ যাই ॥
 চক্ষু বলাই দেখে কৈতো জল নাহিকয় ।
 জল বিনে কাৰো জানা প্রাণ নবহয় ॥ ৩০১৭৩
 কতো দূৰে নিহালি দেখিলা সেহি কূপ ।
 লাসে লাসে চলি গৈলা তাহাৰ সমীপ ॥
 জল পাইবো বুলি সবাহাবে বঙ্গমন ।
 উদৰ ভৰিয়া কৰিবোহো জলপান ॥ ৩০১৭৪
 দেখে নাহি জল তাত সৰ্পৰ আলয় ।
 তাক দেখি পথিক সবাৰ ভৈলা ভয় ॥
 গুচিল পিয়াস প্রাণ বৈবে কেনমতে ।
 আধেবেধে ভয়ে পলাই গৈলেক ত্বৰিতে ॥ ৩০১৭৫
 যিমত অবস্থা ভৈলা পথিকসবৰ ।
 মোহোৰ ভৈলেক জানা নেহি পটন্তৰ ॥
 যেহেন বৃহত নদী পৰম সুন্দৰ ।
 আতি সুমধুৰ জল সুখা সমসৰ ॥ ৩০১৭৬
 বেত্রে বংশে কণ্টকেৰে ছয়াছে আবৃত ।
 জানা মহাবাজা তোমাসাৰ সেহিমত ॥
 কুকুৰ শৃগাল গৃধ্ৰগণ আশ্ববিস ।
 তাহাৰ মধ্যত যেন থাকে বাজহংস ॥ ৩০১৭৭
 এহিসে দৃষ্টান্ত কহিলোহো বিদ্যমান ।
 তোমাৰ ভৈলেক বাজা জানা সেহি ঠান ॥
 মহত বৃক্ষৰ বাজা মধ্য কোটৰত ।
 আশ্রয় কৰিয়া বহি থাকে যেনমত ॥ ৩০১৭৮
 বৃদ্ধি হই সেহি বৃক্ষ পুৰি কৰে ছাই ।
 সেহি পটন্তৰ তযু জানা মহাবায় ॥

তুমি ভৈলা বৃক্ষ মন্ত্ৰীসব অগ্নিসম ।
 বিচাৰ কৰিয়া তুমি কবাহা নিয়ম ॥ ৩০১৭৯
 ইটো মন্ত্ৰীগণ দেখো তোমাৰ পালন ।
 তোমাসাৰ প্ৰিয়কাৰ্য্য কৰয় হনন ॥
 ইহাক জিজ্ঞাসাহেতু আসি ভৈলো আমি ।
 কহিলোহো যেহি লাগে কৰা তুমি স্বামী ॥ ৩০১৮০
 কোশল নৃপতি পাচে ঋষিত বলতি ।
 যি কহিলা কথা মোত সকলে যুগুতি ॥
 সমস্তে মন্ত্ৰীক মই এৰিবাক পাবো ।
 তুমি যাতে যাইবে খোজা আতে বুদ্ধি হাবো ॥ ৩০১৮১
 এতেকতে মুনিবাজ থাকা মোৰ ঘৰে ।
 তোমাসাত ইচ্ছা নকৰয় কোন নৰে ॥
 মোৰ দেশে সিটো নব থাকিবে নপায় ।
 কৈলো সত্য কৰি তাক দিবোহো বিদায় ॥ ৩০১৮২
 কালকবুদ্ধিয়া ঋষি শুনি ভুৰ্ত্ত ভৈলা ।
 পুত্ৰ নৃপতিক কথা কহিবাক লৈলা ॥
 ঋষি বোলে শুনা বাজা মোহোৰ বচন ।
 কহিবো তোমাৰ হৈব যিমতে কল্যাণ ॥ ৩০১৮৩
 তোমাসাৰ যত আছে দুৰ্ব্ব মন্ত্ৰীচয় ।
 বিচাৰ কৰিয়া লৈয়ো ইহাৰ নিৰ্ণয় ॥
 দুৰ্ব্বল কৰিয়া তাক থৈয়ো মহাশয় ।
 দোষক জিজ্ঞাসা পাচে কৰিতে লাগয় ॥ ৩০১৮৪
 যেহি যিবা দণ্ডৰ হোৱয় অধিকাৰ ।
 ক্ৰমে ক্ৰমে সবাহাকে কৰিয়ো সংহাৰ ॥
 এক দোষে কৰে যদি বহুতৰ নৰে ।
 জানা মহাবাজা কণ্টককো মুছ কৰে ॥ ৩০১৮৫
 অবশ্যে জানিবা মন্ত্ৰীশাস্তো হোৱে ভেদ ।
 এহি হেতু তাসমাৰ কথা কহায়েন ॥
 যাতে তযু পিতৃ সৰ্ব্ব মোৰ বিজয়তি ।
 এতেকে তোমাত মই কহিলো যুগুতি ॥ ৩০১৮৬

ঋষিৰ বচন শুনি কোশল নৃপতি ।
 মাৰিবাৰ লৈলা ছুৰ্গগণক সম্প্ৰতি ॥
 ৰাজাক কৰাইলা বস্ত্ৰ ঋষি মহাশয় ।
 বিপ্ৰৰ প্ৰসাদে এৰাইলৈক মহাভয় ॥ ৩০১৮৭
 ঋষিৰ বচনে ৰাজা পৃথিৱী জিনিলা ।
 একছত্ৰ কৰি পাচে পৃথিৱী লভিলা ॥
 কালকল্লিকিয়ে যত কহিলেক হিত ।
 কোশল নৃপতি তাক কৰিলা সন্মত ॥ ৩০১৮৮
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা শাস্ত্ৰমু-নন্দন ।
 পুছো এক কথা আৰো কহিয়ো কাৰণ ॥
 সভাসদ সুহৃদ সহায় অমাত্যৰ ।
 ৰাজগৃহে পৰি চাৰি থাকে কোনো নৰ ॥ ৩০১৮৯
 ইহাৰ লক্ষণ মোত কহিয়ো সম্প্ৰতি ।
 এক চিত্তে শুনিবাৰ মোৰ লোৱে মতি ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনিয়েক মহাশয় ।
 তুমি যি পুছিলা মোত কহিবে লাগয় ॥ ৩০১৯০
 প্ৰথমে শুনিয়ে সভাসদৰ লক্ষণ ।
 লজ্জা এৰি সদা যুক্তি বুলিব বচন ॥
 কুটিল ৰহিত হুইব সাধুৰ লক্ষণ ।
 সমুচিত সত্য বুলিবেক সৰ্ব্বজন ॥ ৩০১৯১
 আকে সভাসদ বোলে শাস্ত্ৰৰ সন্মত ।
 বিচাৰিয়া হেন নৰ লৈবাহা সভাত ॥
 হুইবে মহামন্ত্ৰী প্ৰিয় বলত প্ৰধান ।
 সন্তুষ্ট ব্ৰাহ্মণ হুইব হুইব শাস্ত্ৰজ্ঞান ॥ ৩০১৯২
 বিপদে সম্পদে লৈবা ইমত সহায় ।
 যিটো জনে ধৰ্ম্মপথে অশ্ৰয় নভায় ॥
 হুইব সদকুলে জাত দেশে আপুনাৰ ।
 অন্ন পানী সবাহাৰে লৈবেক বিচাৰ ॥ ৩০১৯৩
 কাৰাগাৰে বন্দী হুৱা থাকে যিটোজন ।
 তাহাকো বিচাৰি নিতে কৰাবা ভোজন ॥

হৈবে কপৰন্ত সদা বাক্যত চক্ৰব ।
 কাৰ্য্যে কাৰ্য্যে বুজি বাক্য বুলিব মধুৰ ॥ ৩০১৯৪
 হেন পৰিচাৰক নৃপতি লৈবা সঙ্গ ।
 লভিবা মুকুতি ভোগ ভুঞ্জিবাৰা বঙ্গ ॥
 নীচৰ বংশত যিটোজন হোৱে জাত ।
 দ্ৰব্য দেখি লুব্ধ সদায় হোৱে চিত্ত ॥ ৩০১৯৫
 সদায় প্ৰাণীকে হিংসা কৰে যিটোজন ।
 নিলাজ স্বভাৱ যাৰ হোৱে সৰ্ব্বক্ষণ ॥
 হেন দুৰ্ভ জনক নলৈবা সঙ্গ কৰি ।
 আয়ু শ্ৰী যশস্তা তোমাৰ নিব হৰি ॥ ৩০১৯৬
 হুইব সদকুলে জাত জ্ঞানেৰে সম্পূৰ্ণ ।
 যিটো বাক্য বোলে নেবিবেক সেহিজন ॥
 দেশৰ স্বভাৱ আৰো কালৰ ব্যৱস্থা ।
 নৃপতিৰ হিত কাৰ্য্য কৰিব সৰ্ব্বথা ॥ ৩০১৯৭
 হেনসে জনক মন্ত্ৰী কৰিব নৃপতি ।
 তেবে নৃপতিৰ স্থখ মিলিবে সম্প্ৰতি ॥
 কাৰ্য্য অকাৰ্য্যক যিটো জনে নজানয় ।
 শাস্ত্ৰজ্ঞান কিঞ্চিতেকো যাত নবহয় ॥ ৩০১৯৮
 হেনসে জনক যিটো ৰাজা মন্ত্ৰী কৰে ।
 কুশল বঢ়াৱে তাৰ দেশ ছম কৰে ॥
 সুন্দৰ অমাত্য সমে যিটো ৰাজাচয় ।
 নীতিযুক্ত হুয়া যিটো জনে প্ৰৱৰ্ত্তয় ॥ ৩০১৯৯
 হেন নৃপতিৰ জানা শত্ৰু নাহিকয় ।
 যদি শত্ৰু থাকে সিয়ো মিত্ৰতা লভয় ॥
 আৰো কিছো কহো শুনা মন্ত্ৰীৰ লক্ষণ ।
 যিমতে মন্ত্ৰীক কৰিবেক পৰীক্ষণ ॥ ৩০২০০
 নতুবা সমুদ্বি অশ্ৰু কুলত জন্ময় ।
 সুন্দৰ কুলত সিটো জন্মিবে লাগয় ॥
 হুইবেক স্বদেশী বেশ্যাকৰ্ম্মত ৰহিত ।
 কিছো অহঙ্কাৰ নহৈবেক শৰীৰত ॥ ৩০২০১

এহি গুণসব ৰাজা জিজ্ঞাসি চাহিব ।
 তেবেসে অমাত্য কৰি সহায় কৰিব ॥
 শুনিয়েক আৰো কহো মন্ত্ৰীৰ চৰিত্ৰ ।
 বুদ্ধিত তৰুণ হুইব শৰীৰ পৱিত্ৰ ॥ ৩০২০২
 স্তম্ভৰ চৰিত্ৰ হুইব গুণে বত্নাকৰ ।
 স্তম্ভ দুখ প্ৰাণীৰ বুজিবে নিবস্তব ॥
 সদায় ধৰ্ম্মত তাৰ নিমজিল চিত্ত ।
 ৰাজ্যভাৰ ধৰিবাৰ হোৱয় উচিত ॥ ৩০২০৩
 সেহিসে জনক ৰাজা মন্ত্ৰী কৰি লৈব ।
 তেবে নৃপতিৰ কীৰ্ত্তি দেশে দেশে যাইব ॥
 হৈব জাতি কুল সিটো নীতিক নজানে ।
 দীৰ্ঘদৰ্শী নোহে দেৱ ব্ৰাহ্মণ নমানে ॥ ৩০২০৪
 হেনয় জনক যিটো ৰাজমন্ত্ৰী কৰে ।
 ৰাজ্য নষ্ট হোৱে সব কীৰ্ত্তি লোপ কৰে ॥
 যদিবা মন্ত্ৰীৰ ৰাজা নপাৱয় চিত্ত ।
 তাত হিত মন্ত্ৰণা নকৈব কদাচিত ॥ ৩০২০৫
 যদি হিত মন্ত্ৰণাক তাহাত কহয় ।
 ৰাজ্যত বিপত্তি হোৱে পাৱে ৰাজা ভয় ॥
 স্তম্ভৰ বৃক্ষৰ বহি থাকে অভ্যস্তবে ।
 বায়ুৰ সংযোগে বৃক্ষ পুৰি ছন্ন কৰে ॥ ৩০২০৬
 সেহিমতে দুফট মন্ত্ৰী ৰাজাক দহয় ।
 নিশ্চয় কহিলো যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥
 যাত ৰাজ-মন্ত্ৰণা কহিবা যুধিষ্ঠিৰ ।
 শুনিবাক উচিত নোহোৱে যিটো নৰ ॥ ৩০২০৭
 তাহাক কহিবো মই শুনো মন দিয়া ।
 কৰিবা মন্ত্ৰণা হিত লোকসৰ নিয়া ॥
 সদায়ে কুটিল ভাৱ ৰাজাত অহিত ।
 ইতৰ হোৱয় ৰাজা গুণেৰে বৰ্জিত ॥ ৩০২০৮
 সেহিজনৈ মন্ত্ৰণা শুনিলে যোগ্য নয় ।
 আমাৰ বচনে ৰাজা যাইবাহা প্ৰত্যয় ॥

শত্ৰুৱে সহিতে যদি হোৱে মিত্ৰবতি
 উত্তম লোকক তুচ্ছ দেখে প্ৰতিনিতি ॥ ৩০২০৯
 পৰোক্ষে ৰাজাৰ যিটো চিন্তয় অহিত ।
 মন্ত্ৰণা শুনিলে সিটো নোহয় উচিত ॥
 শাস্ত্ৰজ্ঞান কিঞ্চিতেকো নাহিকে যাহাৰ ।
 শুচি যে অশুচি কিছো নকৰে বিচাৰ ॥ ৩০২১০
 নামাতি নুবুলি যিটো বসিয়া থাকয় ।
 শত্ৰুৰ থানত যিটো কৰয় আশ্ৰয় ॥
 সদা ক্ৰোধযুক্ত সন্ত জনক নিন্দয় ।
 লোভাৱিষ্ট যিটোজন আতি মন্দাশয় ॥ ৩০২১১
 যাহাৰ পিতৃক দণ্ড কৰিছে ডাঙ্গৰ ।
 তাহাৰ পুত্ৰক ৰাজা কৰিছে আদৰ ॥
 এহি সবে মন্ত্ৰণা শুনিলে নাহি ভাল ।
 কহিলো তোমাত যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ॥ ৩০২১২
 একবাৰ পূৰ্বে দোষ আছয় আচৰি ।
 তাক আনি নৃপতি আছয় দায়া কৰি ॥
 কণা কুজা হুয় নপুংসক যিটোজন ।
 আদৰব স্ত্ৰী যদি থাকয় একজন ॥ ৩০২১৩
 এসম্বাক মন্ত্ৰণাক কৰিলে গুপ্ত ।
 যিটো ৰাজা হোৱে জানা পৰম পণ্ডিত ॥
 আছয় স্তম্ভৰ বুদ্ধি বোলে পটুবাৰ ।
 অনেক সংশয় যত পাৰে ছেদিবাক ॥ ৩০২১৪
 দেশস্থ লোকক সবে জানে ভাল কৰি ।
 সমস্ত লোকেও থাকে যাক দায়া কৰি ॥
 আতি শুদ্ধ শুচি মন সদায়ে যাহাৰ ।
 মন্ত্ৰণা কৰিলে জানা সঙ্গত তাহাৰ ॥ ৩০২১৫
 সদায়ে সন্তুষ্ট মন সৰাৰে সম্মত ।
 সত্যবাদী হুইব সদা হিংসা বিবহিত ॥
 যি বেলাত যেহিসে মন্ত্ৰণা হোৱে ভাল ।
 তাহাক জানয় আৰো বুজি সবে কাল ॥ ৩০২১৬

আতি পৰাক্ৰমী সৰ্ব্ব কাৰ্য্যতে পাৰ্গত ।
 মন্ত্ৰণা পুছিবে ৰাজা হেনসে লোকত ॥
 সম্ভুগুণে সমস্ত প্ৰাণীক বশ কৰে ।
 তাহাতো মন্ত্ৰণা পুছিবেক নৃপবৰে ॥ ৩০২১৭
 শাস্ত্ৰ পৰমার্থ জ্ঞান থাকয় যাহাত ।
 স্বভাৱকো জানিবেক যাৰ যেনমত ॥
 নৃপতিৰ হিতকাৰ্য্য বত সৰ্বদায় ।
 সততে ৰাজাক দেখিবেক সমুদায় ॥ ৩০২১৮
 মন্ত্ৰণাৰ যোগ্য হোৱে জানা সেহি জনা ।
 তাহাক আনিয়া ৰাজা কৰিবে মন্ত্ৰণা ॥
 সত্য বিনে অসত্য নোবোলে কদাচিত ।
 পিতৃ পিতামহ ক্ৰমে গৈলেক মন্ত্ৰীত ॥ ৩০২১৯
 দেশ নগৰৰ প্ৰাণী আছে যত মান ।
 সকলোয়ো বিশ্বাস কৰয় যাৰ স্থান ॥
 যুদ্ধৰ নিৰ্ব্বন্ধ যত সকলোকে পাই ।
 মন্ত্ৰণা কৰিব ৰাজা তাসম্বাৰ ঠাই ॥ ৩০২২০
 এহি সৰ্ব্বগুণযুক্ত মন্ত্ৰী তিনি জনা ।
 বিশ্বাস কৰিয়া ৰাজা কৰিবে মন্ত্ৰণা ॥
 এহিসে মন্ত্ৰণা যেন আনে নজানয় ।
 আপুনাৰ অঙ্গ কূৰ্ম্মে ঘিষতে ঢাকয় ॥ ৩০২২১
 এহিমতে মন্ত্ৰণাক কৰিবে বহুশ্ৰ ।
 তেবেসে শত্ৰুক কৰিবাক পাৰে বশ ॥
 মন্ত্ৰীসে জানিবা ৰাজা মন্ত্ৰণাৰ মূল ।
 মন্ত্ৰীহীন ভৈলে হোৱে ৰাজ্যৰ নিৰ্ম্মূল ॥ ৩০২২২
 সদ মন্ত্ৰী হৈলে প্ৰজাগণ সুখী হয় ।
 ৰাজাৰো সম্পত্তি বাঢ়ে শত্ৰু হোৱে ক্ষয় ॥
 তিনি জন মন্ত্ৰী সমে মন্ত্ৰণা কৰিব ।
 তিনি তিনি প্ৰকাৰে যে মন্ত্ৰণা ৰচিব ॥ ৩০২২৩
 তাহাৰ এগোট পাচে থিব কৰি লৈব ।
 পণ্ডিত বিপ্ৰত আৰো গুৰুত পুছিব ॥

যদি গুৰু বিপ্ৰে তাক বোলয় বিশিষ্ট ।
 সেহি মন্ত্ৰণায়ে সাধে নৃপতিৰ ইষ্ট ॥ ৩০২২৪
 এহিমতে মন্ত্ৰণা কৰিবা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 সুখে ৰাজ্য ভুঞ্জিবাহা সিদ্ধি হুইব কাৰ্য্য ॥
 কহো ইতিহাস আৰে শুনিয়ো সম্প্ৰতি ।
 যেহেন সম্বাদ ভৈলা ইন্দু-বৃহস্পতি ॥ ৩০২২৫
 ইন্দু বোলে গুৰু শুন। বচন মোহোৰ ।
 কিমত স্বভাৱে পূজ্য হোৱয় লোকৰ ॥
 সমস্ত প্ৰাণীয়ে বশ হোৱে কেন কৰি ।
 কীৰ্ত্তিক লভয় কেনে কহিয়ো সংহৰি ॥ ৩০২২৬
 হাসি বৃহস্পতি পাচে দিলা প্ৰভুতৰ ।
 শাস্ত্ৰ স্বভাৱেসে হিত সাধয় লোকৰ ॥
 প্ৰিয়বাক্যে পুৰুষৰ সাধে যশকীৰ্ত্তি ।
 কটুবাক্যে সাধে জানা পৰম অকীৰ্ত্তি ॥ ৩০২২৭
 প্ৰাণী দেখি মাতয় ক্ৰকুটি কৰি মুখ ।
 মৰণতো কৰি সেহি জনে পাৰে দুখ ॥
 সদা কোপ কৰি যিটো থাকয় নমতি ।
 সেহিটো জনত সৰ্বলোক বিবকতি ॥ ৩০২২৮
 প্ৰাণীক দেখিয়া পাচে যিটো লোকচয় ।
 অন্ন কৰি হান্স যুহু বচনে পুছয় ॥
 তাহাত জানিবা সব প্ৰাণীয়ে প্ৰসন্ন ।
 পৰোক্ষত প্ৰশংসা কৰয় তাৰ গুণ ॥ ৩০২২৯
 কটুবাক্যে দেয় যদি ধন বহুতৰ ।
 তথাপি তাহাত তুষ্ট নোহে একো নৰ ॥
 ব্যঞ্জন বহিত কৰি হুদা ভাত খায় ।
 তাত যেনে কোনো জনে তৃপ্তি নপায় ॥ ৩০২৩০
 তাহাৰো জানিবা আৰে এহি পটন্তৰ ।
 কহিলো তোমাত ইটো কথা পুৰুষৰ ॥
 যদি দান দিবাক নপাবে একো প্ৰাণী ।
 অন্ন হান্স কৰি যুহু বুদ্ধিবেক বাণী ॥ ৩০২৩১

তথাপি সকলো লোক হোৱে বশবৰ্ত্তী ।
 প্রশংসা কৰয় লোকে পাৱে বহু কীৰ্ত্তি ॥
 দণ্ডধাৰী পুৰুষ আছয় যতজন ।
 এহি হেতু ধৰিবেক সম্ভৱ লক্ষণ ॥ ৩০২৩২
 সমস্ত ধৰ্ম্মৰ সিটো ফলক লভয় ।
 তাত হস্তে প্ৰাণীৰ নজন্মে কিছো ভয় ॥
 তাৰ সম নাহিকয় পুৰুষ হৃন্দৰ ।
 কহিলো তোমাত ইটো কথা পুৰুষৰ ॥ ৩০২৩৩
 এহিমতে বৃহস্পতি ইন্দুক শিখাইলা ।
 গুৰু শিক্ষা ধৰি শক্ৰে তাক আচৰিলা ॥
 তুমি সেহিমতে আচৰাহা মহাবাজ ।
 মনোনীত যত সিদ্ধি হৈবে সৰ্ব্ব কাৰ্য্য ॥ ৩০২৩৪
 শুনা সৰ্ব্বজন ইটো কথা বিদগধ ।
 ইহাৰ প্ৰৱণে সবে খণ্ডয় আপদ ॥
 পৰম বৈষ্ণৱ ভীষ্ম সম নাহি আন ।
 যাহাৰ সাক্ষাত লক্ষ্মীপতি ভগৱান ॥ ৩০২৩৫
 তেহো কহি আছে ইটো ধৰ্ম্মৰ ব্যাখ্যান ।
 যত্ন কৰি সকলে প্ৰৱণে কৰা পান ॥
 মুক্তিৰ পথকো সাধে জ্ঞান উপজয় ।
 প্ৰবৃত্তি নিবৃত্তি মাৰ্গ সবাকো জানয় ॥ ৩০২৩৬
 দূৰে যায় মনৰ থাকয় যত মল ।
 কৃষ্ণ চৰণত শক্তি মিলয় সকল ॥
 আন ধান্দা এৰি কৰা ইহাৰ প্ৰৱণ ।
 তেবেসে চলিয়া যাইবা বিষ্ণুৰ ভূৱন ॥ ৩০২৩৭
 হেন দেখি কৃষ্ণ চৰণত কৰা সাৰ ।
 আপুনিয়ো তৰা কৰা পুৰুষ-উদ্ধাৰ ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কহে ইসে মোক্ষ কাম ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা কৃষ্ণ বাম ॥ ৩০২৩৮

ছবি

যুধিষ্ঠিৰ নিগদতি পিতামহ মহামতি
 পুছো আৱে মনৰ সংশয় ।
 পৃথিৱীৰ ৰাজাগণ কোন ধৰ্ম্ম আচৰিয়া
 কেনে মহা কীৰ্ত্তিক লভয় ॥
 ভীষ্মে পাচে হেন শুনি মাতিলাস্ত মনে গুনি
 যিটো নাতি পুছিলো আমাত ।
 শুদ্ধ ব্যৱহাৰ ধৰি প্ৰজা প্ৰতিপাল কৰি
 যশ কীৰ্ত্তি লভে অসংখ্যাত ॥ ৩০২৩৯
 ইহলোকে সদা স্তুত ভোগক ভুঞ্জয় আৰো
 পাৱে পৰলোকে যত স্তুত ।
 ব্যতিক্ৰম ভৈলে জানা মহাপাপ সিদ্ধি হয়
 মিলে পৰলোকে বৰ দুখ ॥
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰ মাতে পাচে ধীৰে ধীৰ
 শুনিয়োক গঙ্গাৰ কুমাৰ ।
 কেনে ব্যৱহাৰ ধৰি প্ৰৱৰ্ত্তয় ৰাজাগণে
 কহিয়োক কাৰণ ইহাৰ ॥ ৩০২৪০
 পুনু যুধিষ্ঠিৰে পাচে ভীষ্মত পুছন্ত কথা
 মনে বৰ পাইলেক সংশয় ।
 কেনে লোক লৈয়া সজ্ঞ ৰাজাগণে মনৰঙ্গ
 ব্যৱহাৰ কৰিবে কেনয় ॥
 পূৰ্বে যিটো যিটো গুণ কহিলাহা পুৰুষৰ
 সম্প্ৰতি নেদেখো একো জনে ।
 সকলো প্ৰজাৰ মध्ये চাহিছো জিজ্ঞাসা কৰি
 হেনজন নলৱয় মনে ॥ ৩০২৪১
 হাসি ভীষ্মে বোলে বাণী শুনা ৰাজা মহামানী
 তুমি বৰ বুদ্ধিত চতুৰ ।
 এহি গুণ-গণমুক্ত নাহি লোক ইকালত
 প্ৰশংসিলো বচন তোমাৰ ॥
 কিন্তু সংক্ষেপক কৰি কহিব তোমাত মই
 যেনে যন্ত্ৰী লৈয়াহা সঙ্গত ।
 চতুৰ্থ ব্ৰাহ্মণ আনি সদায়ে লগত লৈবা
 যেনে শাস্ত্ৰ হৈবেক পাৰ্গত ॥ ৩০২৪২

ব্রাহ্মণত আতি ভক্ত দেশব হৈবেক হিত
নানা নীতি জানিব সমস্ত ।
প্রজাবো জানিবে ধর্ম বাজাবো জানিবে ধর্ম
হেন নীতি শূদ্রক সঙ্গত ॥
লৈবা তুমি জিজ্ঞাসিয়া শুনা বাজা মন দিয়া
মোহব বচনে সাবতন্ত্র ।
পঞ্চাশ বৎসৰ হুইব বাক্যত চতুৰ আতি
হিংসা ঘেষ নহৈব গাৱত ॥ ৩০২৪৩
হুইবে শুদ্ধমতি আতি ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম জানিবেক
নীতিযুক্ত সবাতে সমান ।
প্রাণীৰ বিবাদচয় গুচাইবাৰ শক্ত হয়
লোভাবিষ্ট নহৈব অজ্ঞান ॥
বৰ্জিব ব্যসন যত এহি অষ্ট গুণযুক্ত
হেন মপুজন লৈবা স্তত ।
কহিব পুৰণিকথা সদা তাত দিবা চিত্ত
সিটো কথা শুনিবা নিতান্ত ॥ ৩০২৪৪
অষ্টজন মন্ত্ৰী লৈয়া কৰিবে মন্ত্ৰণা বাজা
পাচে তাক হুধিবে সবাতে ।
প্রজাব বুজিবে বল সিদ্ধি হৈবে সৰ্ব্বকাৰ্য্য
প্রাণীয়ে হৈবেক আনন্দিত ॥
কহিবেক নানাভাৱে বুজিয়া লৈবাহা তাক
তেবে সিদ্ধি হৈবে সৰ্ব্বকাৰ্য্য ।
স্বকীয় মন্ত্ৰণাচয় গোপ্য কৰি কবিবাহা
এহিমতে ভুজিবাহা বাজ ॥ ৩০২৪৫
হুথিতক যিটোজন গীড়াক কৰয় বলে
ভৃত্য হুই কৰয় গোচৰ ।
দিয়া কতো আল-ভাল জানিবেক তত কাল
আগ কৰি চপাইবা ওচৰ ॥
পুছিবাহা যুত্ৰ বাণী কহিবেক ছয়ো প্রাণী
ভালমতে জিজ্ঞাসিবা তত্ত্ব ।
ব্যক্ত কৰি দোষগুণ যদি পোৱা তেতিয়ক
দণ্ড ধৰি খেদাইবা ত্বৰিত ॥ ৩০২৪৬
যদিবা লাগয় সাক্ষী পুছিবা আপুনি দেখি
তাক আনি লৈবাহা প্রমাণ ।

সাক্ষী মুখে যিটোজন পৰয় দোষত জানা
দণ্ডিবা আপুনি বিচ্যমান ॥
যদি ছয়ো জন সাক্ষী দিবে জানা মহাশয়
তাহাকো আনিয়া জিজ্ঞাসিবা ।
এক কথা লিমে কয় তোমাত কহিলো মই
ভালমতে সাক্ষীক দণ্ডিবা ॥ ৩০২৪৭
জানিবাহা নাহি সাক্ষী দিবাহা পৰীক্ষা বুজি
যদি সিটো পৰে পৰীক্ষাত ।
দোষ অনুকূলে দণ্ড কবিবাহা যুধিষ্ঠিৰ
নিৰ্দোষক দিবা অৰ্থ যত ॥
হুৰ্বৃত্ত যিজন হোৱে প্রহাৰ কৰিয়া তাক
নীতিমন্ত কৰিবা আপুনি ।
শান্তগুণে জানা সাধু জনক সম্প্রতি তুমি
প্রতিপাল কবিবাহা জানি ॥ ৩০২৪৮
নৃপতিৰ বধ যিটো জনে জানা ইচ্ছা কৰে
তাহাকো বধিবা ছুথ দিয়া ।
আবো বা হুৰ্জ্জন জন চুৰি কৰি ফুৰে যিটো
ফুৰে বেণ্ঠা কৰ্ম্মক কৰিয়া ॥
তাক ধৰি নৃপতিয়ে যত্ন কৰি দণ্ডিবেক
আত ধৰ্ম্ম বাঢ়ে নৃপতিৰ ।
অবিচাৰ কৰি প্রাণী- গণক দণ্ডয় যিটো
ইহলোকে লভয় অকীৰ্ত্তি ॥ ৩০২৪৯
মৰিয়ো নৰকে যায় শুনা যুধিষ্ঠিৰ বায়
অকাৰণে নদণ্ডিবা প্রজা ।
পৰব দোষত যিটো পৰক আনিয়া দণ্ডে
নকৰিব বুদ্ধিমন্ত বাজা ॥
আবো কহো ধৰ্ম্মবাজ কৰিবা বিষত কাৰ্য্য
যদিবা পৰাহা আপদত ।
পৰব দূতক ধৰি নদণ্ডিবা কদাচিতো
ইটো জানা শাস্ত্ৰৰ সম্মত ॥ ৩০২৫০
দণ্ডিলে অযশ পায় মন্ত্ৰী সমে নৰ্কে যায়
আক মই কহিলো তোমাক ।
যদিবা দূতক জানা ধৰ্ম্ম বাক্য বুলিবাক
শিখায়া পাঠাবে কদাচিত ॥

পাচে সেহি দূতে আসি নৃপতিৰ যুধ চাই
 সেহিপে বোলয় বচন ।
 তথাপিহো নৃপতিয়ে নদণ্ডিয়া কদাচিতো
 ধৈৰ্য্য ধৰি বৈবেক তেখন ॥ ৩০২৫১
 ক্ৰোধত থাকিয়া যদি দূতক দণ্ডয় ধৰি
 আপুনি নবকে কৰে গতি ।
 সিটো নৃপতিৰ পিতৃ- পিতামহ আদি কৰি
 ক্ৰণহত্যা পাবয় সম্প্ৰতি ॥
 হুইবে সদকুলে জাত হুন্দৰ স্বভাৱ আতি
 হৈবেক চতুৰ ধৈৰ্য্যবন্ত ।
 বুলিলেক প্ৰিয় বাক যিটো দেখে বোলে তাক
 দক্ষ হুইবে সমস্তে কাৰ্য্যত ॥ ৩০২৫২
 শুনিয়োক সৰ্বজন ৰাজধৰ্ম্ম বিতোপন
 অৱগত মিলয় যুক্তি ।
 পাইবাহা সবাবো অশ্ম সিদ্ধি হুইব মন কাম
 অস্তে বৈকুণ্ঠত লৈবা থিতি ॥
 কত পুণ্য কৰি আসি পুণ্যভূমি ভাৰতত
 লভি আছা ইটো নব তনু ।
 জন্ম নকৰিয়ো বৃথা শুনিয়ো কৃষ্ণৰ কথা
 মহামুখ লভিবাহা পুন ॥ ৩০২৫৩
 অৰ্থচয় উপাৰ্জ্জন্তে ইষ্ট কুটুম্বক পুৰি
 মিছাতে আয়ুস কৰা পাত ।
 ধৰা মাধৱৰ নাম হস্তে কৰা তান কাম
 নকৰা আপুনি আত্মঘাত ॥
 দীন দ্বিজ লক্ষ্মীনাথ কৃষ্ণ পাৱে থৈয়া মাথ
 ইটো ছবি ৰচিলা সম্প্ৰতি ।
 শুনা সমজ্যাৰ লোক এৰি সবে হিংসা শোক
 ৰাম বুলি শুদ্ধ কৰা মতি ॥ ৩০২৫৪

পদ

হুইব ধৈৰ্য্যবন্ত নৃপতিত আতি হিত ।
 সকলো প্ৰাণীৰ জানা হুইব প্ৰশংসিত ॥

যত ব্যহ বচনাৰ জানিব ব্যৱস্থা ।
 শত্ৰুৰ চিত্তৰ বুজিবেক পাৰে কথা ॥ ৩০২৫৫
 যত যন্ত্ৰ আছে মানে জানিব সবাকৈ ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ সকলোকে জানে মাৰিবাকৈ ॥
 আতি পৰাক্ৰমী হুইব বুদ্ধিত সজ্ঞান ।
 ভদ্ৰাভদ্ৰ সমস্তৰে থাকিবেক জ্ঞান ॥ ৩০২৫৬
 বাতৰ্হাষ্ট শীত উষ্ণ সহিবে পাবয় ।
 সেহি জনা সেনাপতি হুইবে যোগ্য হয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা গজাৰ তনয় ।
 কেন নগৰত ৰাজা নিবাস কৰয় ॥ ৩০২৫৭
 ইহাক প্ৰপঞ্চি ভূমি কহিয়োক মোত ।
 যেন নগৰত ৰাজা হুইব উপস্থিত ॥
 নৃপতিৰ বাণী শুনি ভীষ্ম নিগদতি ।
 যি কহিলা তাক মই কহিবো সম্প্ৰতি ॥ ৩০২৫৮
 প্ৰহৰ অস্তৰে চতুষ্পাশে হুইব ৰণ ।
 তাহাত ৰাখিব পথ কৰি বিতোপন ॥
 যেন শত্ৰুগণে তাক লজ্জিতে নপাবে ।
 এহিমতে দুৰ্গ কহিলোহো সাৰে সাৰে ॥ ৩০২৫৯
 তাৰ অভ্যস্তৰে জানা গিৰি দুৰ্গ হুইব ।
 জল দুৰ্গ কৰি তাক ভিতৰে থাপিব ॥
 তাৰ চতুষ্পাশে জানা কইব বৃক্ষচয় ।
 শত্ৰুগণে দেখি যেন পাৱে মহাভয় ॥ ৩০২৬০
 তাত পাচে যুক্তিকাৰ নিৰদ্ধিব গড় ।
 সবাবো ভিতৰে হুইব দুৰ্গ মনুষ্যৰ ॥
 এহি ছয় দুৰ্গ কৰি নিৰ্ম্ময়বন্ত স্থান ।
 তাত নিৰদ্ধিব নৃপতিৰ গৃহগণ ॥ ৩০২৬১
 থানে থানে দেৱতা থাপিব নৃপবৰে ।
 পণ্ডিত ব্ৰাহ্মণ আনি ধৈৰ্য অনন্তৰে ॥
 সদায়ে ব্ৰাহ্মণে কৰিবেক বেদবাদ ।
 দুৰ হস্তে শুনি যেন বেদৰ সম্বাদ ॥ ৩০২৬২

হস্তী অথ বশ আৰো অসংখ্য পদাতি ।
 নিয়োজিয়া ধানে ধানে খেবেক নৃপতি ॥
 ধাতু আয়ুধৰ কৰিবেক গৃহগণ ।
 তাহাক ভৰিয়া খৈব কৰিয়া সম্পূৰ্ণ ॥ ৩০২৬৩
 দেৱা ব্ৰাহ্মণৰ সদা পুৰিবেক আশ ।
 হেনয় পুৰুষ নৃপে কৰিবে নিবাস ॥
 যজ্ঞ কৰি দান দিবে ব্ৰাহ্মণসবক ।
 সেহি দান হস্তে গীড়া নিদিবে পৰক ॥ ৩০২৬৪
 যদি কৰ্ম কৰন্তে প্ৰাণীৰ গীড়া কৰে ।
 প্ৰাণীকো নপাৰে সিটো ধৰ্ম নিৰন্তৰে ॥
 বৃথাত কৰয় কৰ্ম গীড়িয়া পৰক ।
 ফল নষ্ট হোৱে সিটো চলয় নৰক ॥ ৩০২৬৫
 এতেকে কৰিবা দান অহিংসা স্বভাৱে ।
 এক গুণ কৰিলে শতগুণ ফল পাৰে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা বচন মোহোৰ ।
 নিবাসৰ ধান কহিলোহো নৃপতিৰ ॥ ৩০২৬৬
 কেনমতে প্ৰতিপাল কৰিবে প্ৰজাক ।
 ৰাজ্য সংগ্ৰহক কেনমতে কৰিবেক ॥
 যদি মোত অনুগ্ৰহ আছয় তোমাৰ ।
 স্বৰূপ কৰিয়া কহা শাস্ত্ৰনুকুমাৰ ॥ ৩০২৬৭
 হাসি ভীষ্মে বোলে শুনা কুন্তীৰ নন্দন ।
 কহো সাৱশেষ তুমি শুনা এক মন ॥
 প্ৰতিগ্ৰামে অধিকাৰ থৈবা একোজন ।
 এহি কপে দশৰ উপৰি একজন ॥ ৩০২৬৮
 বিংশতি গ্ৰামৰ মধ্যে নিয়োজিবা এক ।
 আৰো জন কৰি গ্ৰাম দিবাৰা শতক ॥
 সহস্ৰৰো মধ্যে এক নিয়োজিবা পাচে ।
 এহিসে নিবন্ধ জানা পূৰ্ব্ব হস্তে আছে ॥ ৩০২৬৯
 গ্ৰামে যত দোষ অধিকাৰে বিচাৰিব ।
 জিজ্ঞাসিয়া যত দোষীগণক দণ্ডিব ॥

গ্ৰামাধিপে যদি নপাৰয় কদাচিত ।
 দশ অধিপতি গৈয়া কৰিবে বিদিত ॥ ৩০২৭০
 এহিমতে বিংশতি শতক সহস্ৰত ।
 তাৰ আগে গৈয়া পাচে কৰিব বেকত ॥
 এত্ৰিকপ পাতিয়া দিবাৰা অধিকাৰ ।
 চৰ দিয়া চৰিত্ৰ বুজিবা তাসন্দাৰ ॥ ৩০২৭১
 চলে পাইলে প্ৰাণীক মাৰয় যিৰাজন ।
 সদায়ে পাপত ভ্ৰমি ফুৰে যাৰ মন ॥
 পৰৰ দ্ৰব্যক যিটো বলেৰে আনয় ।
 চোৰভাৱ ধৰি যিটো সৰ্বস্ব হৰয় ॥ ৩০২৭২
 দুৰ্জ্জন বৃত্তিক ধৰি ফুৰে যিটো নৰ ।
 খলৰ স্বভাৱ ধৰে নতুবা সবৰ ॥
 তাসন্দাৰ হস্তে প্ৰজাগণক ৰাখিব ।
 তেবেসে ৰাজ্যৰ জানা ধৰ্ম সিদ্ধি হুইব ॥ ৩০২৭৩
 কহিলো তোমাত মই কাৰণ ইহাৰ ।
 যিমতে নৃপতি কৰ লৈবেক প্ৰজাৰ ॥
 ৰাজ্য পথে নিবন্ধিব হাট গঞ্জ স্থান ।
 তাত ক্ৰয়-বিক্ৰয় কৰয় যিবা জন ॥ ৩০২৭৪
 বিক্ৰয় কৰিব অন্ন-ব্যঞ্জন সহিত ।
 এহিমতে গঞ্জচয় নিৰ্ম্মিব নৃপতি ॥
 সেহি গঞ্জে যতক দেখহ প্ৰাণীচয় ।
 যেহি যিবা দ্ৰব্য আনি বিক্ৰয় কৰয় ॥ ৩০২৭৫
 সেহি সেহি দ্ৰব্য ৰাজ্য কৰিবা গণন ।
 কোন কোন লোকে কত বোচায় ধন ॥
 তাৰতম্য বুজি কৰ লৈবেক নৃপতি ।
 বিসঙ্গতি ভৈলে দোষ লভয় সম্প্ৰতি ॥ ৩০২৭৬
 শিল্পবিদ্যা কৰি যিবা জনে আৰ্জ্জ ধন ।
 তাহাৰো নৃপতি জানা জিজ্ঞাসিব মন ॥
 তাৰো কৰ নৃপতি লৈবেক সেহিমতে ।
 তাত যেন অন্তায় নহৈব সৰ্বাহাতে ॥ ৩০২৭৭

অস্থায়ত যিটো নৃপতিয়ে লোৱে কৰ ।
 সেহি নৃপতিক হিংসে প্ৰাণী নিবন্তৰ ॥
 প্ৰজাৰ হিংসাত নৃপতিয়ে পাৰে কষ্ট ।
 ৰাজকাৰ্য্য মানে সবাহাৰে হোৱে নষ্ট ॥ ৩০২৭৮
 এতেকে নৃপতি জানা হুইব বৎস প্ৰায় ।
 ধেনুকপ জানা প্ৰজা যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ॥
 যেনমতে বৎসে দুগ্ন পানক কৰয় ।
 সেহিমতে নৃপতিয়ে লৈবে কৰচয় ॥ ৩০২৭৯
 আদৰত ধেনুৱে পিয়াৱে বৎসগণ ।
 বৎসৰো উদৰ ভৰে প্ৰসন্ন বৈদন ॥
 পীড়াকো নপাৰে ধেনু স্নেহ বাঢ়ি যায় ।
 সেহিমতে লৈবা কৰ ভূমি মহাৰায় ॥ ৩০২৮০
 পুষ্পৰ মধুক যেন পিৰয় ভ্ৰমৰ ।
 সেহিমতে নৃপে কৰ লৈবেক ৰাজ্যৰ ॥
 ব্যাত্ৰী যেন প্ৰসৱ কৰয় পুত্ৰগণ ।
 প্ৰসৱ কৰিয়া এক কৰয় ভোজন ॥ ৩০২৮১
 সেহিমত নহৈবে জানিবা নৃপচয় ।
 সদা বৎসপ্ৰায় হুইব ভ্ৰমৰৰ নয় ॥
 বিপ্ৰসকলৰ কৰ নলৈব কিঞ্চিত ।
 ব্ৰাহ্মণক হিংসে যিটো নৃপ গৰিহিত ॥ ৩০২৮২
 আকে জানি বিপ্ৰগণ প্ৰতিপাল কৰা ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ধৰি শত্ৰুক সংহৰা ॥
 সদা যজ্ঞ যজ্ঞ সাধা আপুন কল্যাণ ।
 বিপ্ৰক ভুলিয়া ধন ৰত্ন দিবা দান ॥ ৩০২৮৩
 আপুনাক ভূমি ৰাখিবাহা ভালমতে ।
 তেবে সৰ্ব্বজনে বন্ধা পৰে অব্যাৰ্থতে ॥
 গুপ্তচৰ দিয়া শত্ৰু মিত্ৰে জিজ্ঞাসিব ।
 সেই চৰে গৈয়া দেশ পৰ্য্যটি ফুৰিব ॥ ৩০২৮৪
 কোন জনে নৃপতিক সদা কৰে নিন্দা ॥
 প্ৰশংসা কৰিয়া কোন জনে কৰে বন্দা ॥

কিবা সৰ্ব্বজনে নৃপতিৰ কৰে দোষ ।
 নতুবা ৰাজাৰ সৰ্ব্বজনে কহে যশ ॥ ৩০২৮৫
 আক সৰ্ব্বকণে বিচাৰিব নৃপচয় ।
 তেবেসে ৰাজাৰ হুখ সম্পত্তি মিলয় ॥
 চৰহীন নৃপতি ভৈলেক যেন অন্ধ ।
 তাহাক দণ্ডিবে কৰে বিধিয়ে প্ৰৱন্ধ ॥ ৩০২৮৬
 ৰাজ্যৰ সংগ্ৰহ গুপ্তি কহিলো তোমাত ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনিয়োক তাত ॥
 মাক্কাতাত উত্থ্য ধাৰিয়ে কৈলা যত ।
 সেহি ৰাজনীতি কৈবো তোমাৰ আগত ॥ ৩০২৮৭

উত্থ্য-মাক্কাতা সংবাদ কথন

উত্থ্য বদতি শুনা মাক্কাতা নৃপতি ।
 ধৰ্ম্মৰ নিমিত্তে জানা হুইব নৰপতি ॥
 বুদ্ধি অনুসাৰে নকৰিবে প্ৰৱৰ্ত্তন ।
 প্ৰজাক ৰাখিব ৰাজা কৰিয়া যতন ॥ ৩০২৮৮
 ৰাজা যদি ধৰ্ম্মক আচৰে সৰ্ব্বকণ ।
 সেহিটো নৃপতি জানা দেৱৰ সমান ॥
 অধৰ্ম্ম কৰিলে কৰে নৰকে গমন ।
 কহিলো তোমাত মই ইসব কাৰণ ॥ ৩০২৮৯
 নৃপতিত আশ্ৰয় কৰয় ধৰ্ম্মচয় ।
 সেহিসে ধৰ্ম্মক প্ৰাণীগণে আচৰয় ॥
 সিটো ধৰ্ম্মচয় যিটো ৰাখয় নৃপতি ।
 তেবে সেহিজন জানা পৃথিৱীৰ প্ৰতি ॥ ৩০২৯০
 পৰম অধৰ্ম্মী যদি হোৱে নৰেশ্বৰ ।
 তথাপি ঐশ্বৰ্য্য তাৰ হোৱয় বিস্তৰ ॥
 দেৱতাসকলে তাক গৰিহা কৰয় ।
 সৰ্ব্বলোকে পাৰ্শ্বিষ্ট ভুলিয়া তাক কয় ॥ ৩০২৯১
 অধৰ্ম্মত বত ভৈলে ভাঙে হোৱে অৰ্থ ।
 ধৰ্ম্ম নষ্ট হুয়া পাচত সাধয় অৰ্থ ॥

যদি পাপ নিবৃত্তি কৰিবে নপাৰয় ।
 তাত হস্তে উৎপন্ন হোৱে মহাভয় ॥ ৩০২৯২
 সাধু অসাধুত বাক্য ভৈল একাকাৰ ।
 যত দ্ৰব্য দেখে বোলে সকলে আমাৰ ॥
 অপূৰ্ব সুন্দৰী কন্যা কৰে বেশ লাশ ।
 মোৰ ভাৰ্য্যা বুলি গৈয়া চাপে তাইবো পাশ ॥ ৩০২৯৩
 দেৱতা অতিথি পিতৃ কাহাকো নাজানে ।
 আপুনাক সৰ্বদেৱ বুলি মনে মনে ॥
 বিপ্ৰে নপঢ়য় বেদ যন্ত নকৰয় ।
 বেদপথ এৰি সদা অধৰ্মে চলয় ॥ ৩০২৯৪
 বৃদ্ধ ভৈলে প্ৰাণী যেন গাৱে নাহি ধিৰ ।
 জানা এহি পটন্তৰ সমস্তে প্ৰাণীৰ ॥
 ইহ সুখ পৰলোকে জিজ্ঞাসিয়া মনে ।
 পূৰ্বে নৃপতিক অজি আছে ঋষিগণে ॥ ৩০২৯৫
 যিসব নৃপতি সদা হোৱে ধৰ্ম্মময় ।
 তাকে বোলে ৰাজা তুমি জানা মহাশয় ॥
 দেশত বাঢ়িলে ধৰ্ম্ম বাঢ়ে প্ৰজাগণ ।
 ধৰ্ম্ম নষ্ট ভৈলে জানা প্ৰজা হোৱে ছম ॥ ৩০২৯৬
 এতেকে ধৰ্ম্মক ৰাজা কৰিবে বক্ষণ ।
 জানা সমস্তৰে ৰাজা ধৰ্ম্মেৰে কাৰণ ॥
 ধনৰ আগ্ৰহ ভৈলে ধৰ্ম্ম নষ্ট হয় ।
 তায় কপে লৈলে কৰ স্বধৰ্ম্ম বাঢ়য় ॥ ৩০২৯৭
 এতেকে উচিত কৰ লৈবেক নৃপতি ।
 তাকেৰে বোলয় কৰ কহিলো সম্প্ৰতি ॥
 এহি ধৰ্ম্মে সকলো অধৰ্ম্ম নষ্ট কৰে ।
 এহি হেতু ধৰ্ম্মক অজিলা স্থাষ্টিকৰে ॥ ৩০২৯৮
 এতেকে ধৰ্ম্মক বঢ়াইবেক নৃপবৰ ।
 তেবেৰে ছইবেক বুদ্ধি প্ৰজা নিবন্তৰ ॥
 সদা ব্ৰাহ্মণত ধৰ্ম্ম হোৱে উত্তপতি ।
 এতেকে বিপ্ৰক পুজিবেক নবপতি ॥ ৩০২৯৯

যি কৰ্ম্মত বিপ্ৰগণে ক্ৰোধক লভয় ।
 বিপ্ৰৰ ক্ৰোধত ৰাজা পাৰে মহাভয় ॥
 বিপ্ৰক কোপত আৰে দেখিয়া প্ৰত্যেক ।
 বলিক তেজিয়া লক্ষ্মী ভজিলা ইন্দুক ॥ ৩০৩০০
 ইন্দুৰ সম্পত্তি দেখি পাচে বলিৰায় ।
 চুঃসহ পীড়াক পায় কাৰ্শ্পে সৰ্বকায় ॥
 বিপ্ৰৰ হিংসাত হোৱে ইমত বিপত্তি ।
 কহিলো তোমাত জানা মাকাতা নৃপতি ॥ ৩০৩০১
 যদি তুমি কল্যাণক বাঞ্ছস প্ৰবুদ্ধ ।
 তেবে তো বিপ্ৰৰ মনে নোতোলাইবা ক্ৰোধ ॥
 তেবে লক্ষ্মী তোমাসাক নকৰয় ত্যাগ ।
 কহিলো স্বৰূপ ইটো কথা মহাভাগ ॥ ৩০৩০২
 দৰ্প নামে পুত্ৰ জন্মিলেক অধৰ্ম্মৰ ।
 ধৰ্ম্ম ধৰি আক যিটো জিনে নৃপবৰ ॥
 তাকেৰে নৃপতি বুলি জানিবা মাকাতা ।
 দৰ্প জিনিবাক যিটো নপাৰে নিষ্ঠতা ॥ ৩০৩০৩
 তাক ৰাজা বুলিবাৰ যোগ্য নুহিকয় ।
 জানিবাহা সিটো ৰাজা দোষৰ আলায় ॥
 যদি তুমি ৰাজলক্ষ্মী বাঞ্ছা চিৰকাল ।
 দম্ভ-দৰ্প এৰি ৰাজ্য ভুঞ্জিয়ো সকল ॥ ৩০৩০৪
 আৰো কহো কথা তুমি শুনিয়ো সাক্ষাত ।
 নজানয় কন্যা ইটো কৈত ভৈলা জাত ॥
 যিটো নাৰী বেষ্ঠাৰ কৰ্ম্মত ভৈলা বত ।
 যিসব নাৰীৰ জানা নাহিকয় হুত ॥ ৩০৩০৫
 পৰভাৰ্য্যা সুন্দৰীক দেখয় সতত ।
 ইসবত ৰাজা মন্ত্ৰী নহৈব সঙ্গত ॥
 যদি বেষ্ঠা কৰ্ম্মে ৰাজা মন্ত্ৰী প্ৰবৰ্ত্তয় ।
 তাহাৰ বংশত জানা বান্ধস জন্ময় ॥ ৩০৩০৬
 সিটো ৰাজা মন্ত্ৰীৰ নজন্মে পুত্ৰচয় ।
 নিশ্চয়ে জানিবা ৰাজা কন্যাসে জন্ময় ॥

উত্থ্য বদতি শুনা মাঙ্কাতা নৃপতি ।
 মিসব ৰাজ্যৰ ভৈলা স্বধৰ্ম্মত ৰতি ॥ ৩০৩০৭
 কালত বৰিষে মেঘগণ নিবন্তৰ ।
 মহাস্থখে থাকে প্ৰাণী সেহিসে দেশৰ ॥
 যদি বা নৃপতি কৰে উৎপথে গমন ।
 তাৰ পুত্ৰ ভাৰ্য্যায়ে স্নহদ বন্ধুগণ ॥ ৩০৩০৮
 হয় হস্তী আদি কৰি যত পশুচয় ।
 সবাবো মনত বৰ বিবাদ নিশ্চয় ॥
 অন্তায়ৰ বল ৰাজা বুজা অভিশ্ৰায় ।
 এহি হেতু ৰাজ্যক অজিলা বিধাতায় ॥ ৩০৩০৯
 মিছা অপবাদ যদি দেয় একজনে ।
 তাহাক তৰাইব ধৰ্ম্মবস্ত নৃপগণে ॥
 অন্তায় কৰিয়া যিটো জিনে বিবাদত ।
 তাসম্বাকো নৃপতি তৰাইবে স্বধৰ্ম্মত ॥ ৩০৩১০
 যদি বা তাহাত বোলে অন্তায় বচন ।
 মিথ্যাবাদে দুখ পাই কৰয় ক্ৰন্দন ॥
 তাসম্বাৰ চক্ষুৰ লোতক যদি পৰে ।
 জানিবা ৰাজ্যৰ পুত্ৰ পশুগণ মৰে ॥ ৩০৩১১
 সত্য বাক্য সততে নেৰিবা নৰপতি ।
 ব্ৰাহ্মণক ভূমিদান কৰিবা সম্প্ৰতি ॥
 অতিথিক নিতে কৰিবেক শুশ্ৰূষণ ।
 সততে ভৃত্যৰ জানা পূৰিবেক মন ॥ ৩০৩১২
 এহিসে ৰাজ্যৰ ধৰ্ম্ম কহিলো নিশ্চয় ।
 কহিলো মাঙ্কাতা আৰো নাহিকে সংশয় ॥
 হেনয় নীতিক পাচে উত্থ্যে কহিলা ।
 সেহি ধৰ্ম্মে মাঙ্কাতা নৃপতি প্ৰৱৰ্ত্তিলা ॥ ৩০৩১৩
 পুনঃ যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য ভীষ্মক বোলয় ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ যুদ্ধৰ ব্যৱস্থা কেন নয় ॥
 কেনয় স্বৰূপে জিনিলেসে পাৰে ধৰ্ম্ম ।
 শুনিবাক চিত্ত যায় কহা তাৰ ধৰ্ম্ম ॥ ৩০৩১৪

হাসি ভীষ্মে বোলে ওবা বংশধৰ নাতি ।
 কহো যুধিষ্ঠিৰ আৰো শুনা কৰ্ণ পাতি ॥
 অসম্বন্ধ হয় আসে যুদ্ধক ইচ্ছাই ।
 ইগোটায়ে সেহিমতে তাক যাইব ধাই ॥ ৩০৩১৫
 যদি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰহীন হোৱে সমৰত ।
 তাহাক নকৰি যুদ্ধ থাকিয়া ধৰ্ম্মত ॥
 সংগ্ৰামত মৰি বীৰে পাৰে কোন লোক ।
 ইহাক কহিবো মই ৰাজ্য শুনিয়েক ॥ ৩০৩১৬

ইন্দ্ৰ-অশ্বৰীষ সংবাদ কথন

ইন্দ্ৰ অশ্বৰীষৰ সংবাদ ভৈলা যেন ।
 তোমাক বুজাইবো ৰাজ্য মিসব বচন ॥
 নাভাগৰ পুত্ৰ অশ্বৰীষ নৰেশ্বৰ ।
 তেহে চলি গৈলা পাচে অত্ৰাবতী পুৰ ॥ ৩০৩১৭
 আছে পুৰন্দৰ বসি দিব্য সভা পাতি ।
 দেখিয়া বিচিত্ৰ সভাখানৰ জেউতি ॥
 সেনাপতি স্নদেৱক দেখিলন্ত তাত ।
 বাসৱৰ অৰ্দ্ধাসনে বসিয়া আছন্ত ॥ ৩০৩১৮
 সেনাপতি স্নদেৱক অশ্বৰীষে দেখি ।
 কতোবেলি মানে ৰাজ্য আছিলো নিবেশি ॥
 তাহাৰ সম্পত্তি দেখি বিস্ময় লভিলা ।
 ধীৰে ধীৰে বাসৱত পুছিবে লাগিলা ॥ ৩০৩১৯
 অশ্বৰীষ বদতি শুনিয়ে পুৰন্দৰ ।
 সাগৰাস্ত ইটো পৃথিৱীক নিবন্তৰ ॥
 বিধিৰ বিধান ধৰি পালিলো পৃথিৱী ।
 নানা যজ্ঞ কৰি আছো দেৱতাক সেৱি ॥ ৩০৩২০
 চাৰিয়ো বৰ্ণৰ মध्ये বেদধৰ্ম্মচয় ।
 সকলো প্ৰাণীত প্ৰৱৰ্ত্তিয়া আছো মই ॥
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰতেৰে যজিলো লক্ষ্মীপতি ।
 সদায়ে ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম্মে জুয়া আছো স্থিতি ॥ ৩০৩২১

এহিটো স্ত্ৰদেব জানা অল্প মতিজন ।
 মোক অতিক্রমি তব পাইলা অৰ্দ্ধাসন ॥
 নাহি কিছো তপ যপ যজ্ঞ কৰ্ম্য দান ।
 তথাপিতো কেনে হেন পাইলেক বিমান ॥৩০৩২২
 পুৰন্দৰ বদতি নৃপতি অম্ববীষ ।
 কহো ইটো কথা ভূমি শুনিয়ে হৰিষ ॥
 এহিটো স্ত্ৰদেব জানা পৰম সজ্জন ।
 যুদ্ধ কৰি তাতে এৰিলেক নিজ প্ৰাণ ॥ ৩০৩২৩
 প্ৰাণক টাকিয়া স্বধৰ্ম্যত যিটো জন ।
 শত্ৰুৰ সন্মুখ ছয়া কৰে ঘোৰ বণ ॥
 সেহি যুদ্ধ যজ্ঞে পৰি পাৰে যিটো থান ।
 কহিলো তোমাত ৰাজ্য স্বৰূপ আখ্যান ॥৩০৩২৪
 অম্ববীষে বোলে শুনা সহস্ৰলোচন ।
 কেনে যজ্ঞ বোলে আক কহিয়ো কাৰণ ॥
 কোন হৰনীয় দ্ৰব্য কাক বোলে দ্বুত ।
 কোন ভৈল ঋত্বিজ দক্ষিণা কেনমত ॥ ৩০৩২৫
 ইন্দ্ৰে বোলে শুনা অম্ববীষ মহামানী ।
 যি পুছিলা কহো শুনা স্বৰূপ কাহিনী ॥
 যুদ্ধ যজ্ঞে ঋত্বিজ ভৈলেক হস্তীচয় ।
 বিধিদৰ্শী ভৈলা তাত ঘোটক নিশ্চয় ॥ ৩০৩২৬
 হৰি দ্ৰব্য ভৈলা তাত শত্ৰু মাংসগণ ।
 শোণিতক আজ্য কৰি কৰয় হবন ॥
 শৃগালক আদি কাক গৃধ্ৰ যে ক্ৰব্যাদ ।
 যজ্ঞৰ জানিবা এহি লোক সভাসদ ॥ ৩০৩২৭
 যজ্ঞ শেষ হৰি দ্ৰব্য আজ্য সমন্তয় ।
 পৰম আনন্দ কৰি তেমনে ভুঞ্জয় ॥
 পৰশু তোমৰ শক্তি পাশ যুদ্ধগৰ ।
 আকে অৰু বুলি ভূমি জানিবা যজ্ঞৰ ॥ ৩০৩২৮
 ধনু হস্তে নিকলীয়া যায় শবগণ ।
 তাকে অৰু বুলি জানা নাভাগ-নন্দন ॥

অগ্নিৰ বৰ্কক ভৈলা তীক্ষ্ণ খড়্গচয় ।
 শক্তিশেল শত্ৰু গাৰে যত প্ৰহাৰয় ॥ ৩০৩২৯
 ক্ষত ছয়া বোম্বালে কধিব হোৱে বাজ ।
 সেহি পূৰ্ণাহতি বুলি জানিবা বাজ ॥
 কাট কাট মাৰ মাৰ বোলে ছেদ ভেদ ।
 এহি সব খৰ্ববাণী ভৈলা সামবেদ ॥ ৩০৩৩০
 সহস্ৰে সহস্ৰে হস্তী ঘোটক অপাৰ ।
 দৌলাদৌলে মৰে যত পৰ্ব্বত আকাৰ ॥
 তাকে চেনচিত্ত নামে অগনি বোলয় ।
 যৈত সহস্ৰেক সেনা মৰিয়া পৰয় ॥ ৩০৩৩১
 তাহাতে কৰক উঠে বিকৃত কুকপ ।
 তাহাকে জানিবা ৰাজ্য সেহি যজ্ঞ যুপ ॥
 শৰৰ অগ্ৰত যিটো পুখ্ৰ সমন্তয় ।
 তাকে সে অষ্টাৰ্চি সেহি যজ্ঞত বোলয় ॥ ৩০৩৩২
 অক্লেশৰ ঘাৱে হস্তী পাৰয় চিঞৰ ।
 তাকে বেদমন্ত্ৰ বুলি জানিবা যজ্ঞৰ ॥
 সেহি যজ্ঞে অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে নকৰিয়া ডৰ ।
 উছৰ্গি দিয়য় যিটো আত্মা-কলেবৰ ॥ ৩০৩৩৩
 সেহিসে যজ্ঞৰ জানা দক্ষিণা অনন্ত ।
 তাহাৰ ফলক কহি কোনে পাইব অন্ত ॥
 স্বামীক বাখিবে লাগি যিটো বীৰচয় ।
 প্ৰাণক টাকিয়া ঘোৰ সমৰ কৰয় ॥ ৩০৩৩৪
 সেহি বণে কদাপি নকৰে পাচ ভৰি ।
 ভয় পৰিহৰি যুদ্ধ কৰি যায় মৰি ॥
 সি সব লোকৰ ৰাজ্য জানা এহি স্থান ।
 তোমাৰ আগত কহিলোহো বিদ্যমান ॥ ৩০৩৩৫
 হুতীক্ষ্ণ খড়্গক লৈয়া যিটো বীৰগণে ।
 শত্ৰু সৈন্যমানে সংহৰয় ঘোৰ বণে ॥
 হেনয় সমৰ কৰি এবে যিটো প্ৰাণ ।
 তাহাবে জানিবা ৰাজ্য ঘোৰ অৰু ॥ ৩০৩৩৬

হাতে অস্ত্ৰ ধৰি আগ পাচক নাচায় ।
 জয়ক ইচ্ছায়ে চক্ৰ মध्ये খেদি যায় ॥
 একেধৰ হুয়া সিটো কৰে ঘোৰ বণ ।
 দাকণ সমবে সেনাগণ কৰে ছন্ন ॥ ৩০৩৩৭
 হেনয় সমবে যিটো প্ৰাণ হৰুৱাই ।
 সেহিজন আসি মোৰ স্থানে লোৱে ঠাই ॥
 প্ৰজাৰ শোণিতে নদী বহে তীক্ষ্ণতৰ ।
 ভেৰিসব উটে বেং কচ্ছথ আকাৰ ॥ ৩০৩৩৮
 বীৰসকলৰ অস্থিগণ অসংখ্যাত ।
 জাজি হুয়া ঠায়ে ঠায়ে পৰি আছে তাত ॥
 শোণিতে সহিতে মাংসসব পক্ৰ ভৈলা ।
 খড়্গ চৰ্ম্ম গদা শক্তি নৌকা হুয়া বৈলা ॥ ৩০৩৩৯
 মন্দে মন্দে শোণিত-নদীত উটি যায় ।
 গৃধ্ৰ কাকগণ ভৈলা সদাগৰ প্ৰায় ॥
 আপুনিয়ো খায় অস্থ পক্ষীক দিয়য় ।
 যেন সদাগৰে কৰে ক্ৰয় যে বিক্ৰয় ॥ ৩০৩৪০
 কিৰীটি সহিতে মুণ্ড পদ্মফুল প্ৰায় ।
 কেশসব ভৈলা তাত শেৱালৰ প্ৰায় ॥
 এহি মতে গহীন গভীৰে নদী বহে ।
 তাহাক তৰিবে কাৰো বল শক্তি নোহে ॥ ৩০৩৪১
 কটা হস্তীগণ ভৈলা নক্ৰ যে প্ৰধান ।
 সেহি নদীসব লৈয়া যায় যমস্থান ॥
 সমবে কৰয় যিটো হেন নদীখান ।
 সেহি বীৰে কৰে জানা অৱভূথ স্থান ॥ ৩০৩৪২
 হয় হস্তী পদাতিৰ শিৰ অপূৰ্য্যন্ত ।
 কাটিয়া পেলাৰে যিটো সমৰ ভূমিত ॥
 সেহি বণস্থলীখান যজ্ঞ ভূমি ভৈলা ।
 হেন যজ্ঞ কৰি যিটো প্ৰাণক অৰ্পিলা ॥ ৩০৩৪৩
 মোৰ অৰ্দ্ধাসনে সেহিজনে পাৱে ঠাই ।
 এৱে জানা নৃপতি ইহাত ছিদ্ৰ নাই ॥

আৰো কহো অশ্বৰীষ তোমাৰ আগত ।
 সমৰ উপেক্ষি যিটো পলাৱে বণত ॥ ৩০৩৪৪
 তাহাৰ কুশল জানা দশোদিশে যায় ।
 মৰিলেও সেহিজন নৰকে পৰয় ॥
 সমৰত সেনাপতি কৰয় হনন ।
 তাহাৰ যানত গৈয়া কৰে আৰোহন ॥ ৩০৩৪৫
 বিষ্ণুৰ সমান তাৰ ভৈলা পৰাক্ৰম ।
 প্ৰত্যাভবে জানা সিটো বৃহস্পতি সম ॥
 হেনয় বিক্ৰমে যিটো এবয় শৰীৰ ।
 সেহি জনে পাৱে জানা মোৰ এহি পুৰ ॥ ৩০৩৪৬
 সমুখ সংগ্ৰাম কৰি পৰে যিটো লোক ।
 তাহাক লাগিয়া কিছো মুয়ুৱাই শোক ॥
 কহিলো তোমাত ইটো কথা অশ্বৰীষ ।
 মোৰ থানে থাকি সিটো কৰয় হৰিষ ॥ ৩০৩৪৭
 বিক্ৰম কৰিয়া সমৰত হোৱে হত ।
 অস্ত্ৰ জল জ্বালাদিতো নকৰে বাঞ্ছিত ॥
 তাহাৰ অশৌচ নাহি কৈলো বিদ্ৰমান ।
 শুনা কহো সিটোজনে পায় কোন স্থান ॥ ৩০৩৪৮
 পথে অপেশ্বৰাগণে আসিয়া আৱৰি ।
 স্বামী বুলি লৈয়া যায় অত্ৰাৱতী পুৰী ॥
 স্ত্ৰী বৃদ্ধ বালকেয়ো থাকে সমৰত ।
 যত্ৰপি ব্ৰাহ্মণ থাকে সৈন্তৰ সঙ্গত ॥ ৩০৩৪৯
 তাহাক সমবে নৰধিৰ বীৰগণ ।
 ইহাক বধিলে হোৱে পাপৰ কাৰণ ॥
 যদি সমৰত জয় হুয়া কতো নৰ ।
 দাস্তে তৃণ ধৰি বোলে ভৈলোহো তোমাৰ ॥ ৩০৩৫০
 তাহাক বধিলে জানা ঘোৰ পাপ হয় ।
 যত পুণ্য থাকে মানে সিয়ো হোৱে কয় ॥
 হেন নীতিচয় যদি পুৰুষৰে কৈলা ।
 তাক বুজি অশ্বৰীষে আনন্দ লভিলা ॥ ৩০৩৫১

অশ্বৰীষ শত্ৰুৰ সংবাদ এহিমনে ।
 কহিলো তোমাত মই কথা লোৱা মনে ॥
 নমো দেৱ দামোদৰ শিৱ সনাতন ।
 চৰণ পঙ্কজে মই লৈলোহো শৰণ ॥ ৩০৩৫২
 পতিত পাৱন নাম ভৈলেক তোমাৰ ।
 তোমাক স্মৰণে পাপী হোৱয় নিস্তাৰ ॥
 তুমি সি কবাহা ভকতৰ মন পূৰ ।
 অনুগ্ৰহ কৰি কৰ্মবন্ধ কৰা দূৰ ॥ ৩০৩৫৩
 দীন-বন্ধু দয়াময় কৰুণা সাগৰ ।
 কৃপানিধি কল্পতক জানা ভকতৰ ॥
 তোমাতেসে হস্তে জন্মি আছে চৰাচৰ ।
 শুভাশুভ কৰ্ম প্ৰৱৰ্ত্তোৱা নিবন্তৰ ॥ ৩০৩৫৪
 নাহি শত্ৰু নাহি মিত্ৰ নাহি ভিন্ন পৰ ।
 নাহি পূৰ্বাপৰ যাৰ বাহিৰ ভিতৰ ॥
 নাহিকে আপুন কেহো সবাতে সমান ।
 এহি গুণ চাৰি বেদে কৰিছে ব্যাখ্যান ॥ ৩০৩৫৫
 চৈধ্যয় শাস্ত্ৰত আৰু বৰ্ণাইছে সম্প্ৰতি ।
 হে কৃষ্ণ মই কিছো দেখো বিসঙ্গতি ॥
 যদি সবাহানে তুমি ভৈলা বাপ-মাৰ ।
 তথাপিহো কেনে কৰা বিষম স্বভাৱ ॥ ৩০৩৫৬
 কাৰো হৃদয়ত থাকি কৰা অনুমতি ।
 তোমাৰ চৰণে কৰো নিৰ্মল ভকতি ॥
 ভক্তি হেতু হোৱে কোটি পুৰুষ উদ্ধাৰ ।
 গো খোজ সমান কৰি তৰয় সংসাৰ ॥ ৩০৩৫৭
 কাৰো হৃদয়ত থাকি বঢ়োৱা কৃমতি ।
 তুমি হেন বন্ধু বুলি নজানো সম্প্ৰতি ॥
 সদকৰ্ম কিঞ্চিতো নকৰে সিটো নৰে ।
 সদা পৰদ্ৰব্যে আশা পৰদাৰা হৰে ॥ ৩০৩৫৮
 বিপ্ৰ বৈষ্ণৱক গুৰুজনক নিন্দয় ।
 কিঞ্চিতো নকৰে পুণ্য পাপক সাধয় ॥

এতেকে তোমাৰ প্ৰভু মহিমা অতৰ্ক ।
 সৃষ্টিৰক্ষা হেতু কৰা টাটক নাটক ॥ ৩০৩৫৯
 তোমাৰ চৰণে মই কৰোহো প্ৰণতি ।
 মই অধমক কৃপা কৰা যত্নপতি ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে বোলে মই বৰ অনাথ ।
 কৰা অনুগ্ৰহ মোক দেৱ জগন্নাথ ॥ ৩০৩৬০
 শুনা সৰ্বজন পুণ্য ভাৰতৰ কথা ।
 ইহেন মনুষ্য জন্ম নকৰিয়ো বৃথা ॥
 কৃষ্ণৰ ভকতি বিনে সকলে অনাথ ।
 বোলা হৰি হৰি কহে দ্বিজ দীননাথ ॥ ৩০৩৬১

দুলভী

ভাস্ব নিগদতি নৃপ মহামতি
 কহো কথা পুৰাতন ।
 মিথিলা নৃপতি প্ৰতৰ্দ্ধন সমে
 ভৈল যেন যোৰ বণ ॥
 যি মতে বীৰক কৰিলা উদ্ধাৰ
 দেখায়া স্বৰ্গ নৰক ।
 সেহি কথা যত তোমাৰ আগত
 কহিবো মই প্ৰত্যেক ॥ ৩০৩৬২
 আইল প্ৰতৰ্দ্ধন লৈয়া যোদ্ধাগণ
 যুদ্ধ কৰিবাক প্ৰতি ।
 সেহি কথা পাচে শুনিলা প্ৰৱণে
 মিথিলাৰ অধিপতি ॥
 বধ গজ বাজী বীৰগণ সাজি
 চলিলেক আড়ম্বৰে ।
 সেহিগুণে পাচে জনক মৃগতি
 বাক্য বোলে ধীৰে ধীৰে ॥ ৩০৩৬৩
 দেখা শত্ৰুদল যেন মেঘদল
 দেখি নকৰিবা ভয় ।
 যুদ্ধ দেখি ভয় যিসৰে কৰয়
 সিসৰ নৰকৈ চলয় ॥

যিসবে বণত নকবয় ভয়

মাৰে শত্ৰু সেনাগণ ।

সেহি বীৰচয় পুণ্যক সঞ্চয়

চলয় স্বৰ্গ ভুবন ॥ ৩০৩৬৪

এহি জ্ঞান দিয়া বীৰক দঢ়ায়া

কৰাইলা যুদ্ধ ডাক্ষৰ ।

কৰি ঘোৰ বণ বধি সেনাগণ

নিলা সবে যম ঘৰ ॥

এহিমতে জানা জনক নৃপতি

যুদ্ধৰ সাধিলা জয় ।

এহিমতে বাজা যুদ্ধক জিনিয়া

সদায়ে ভৈলা নিৰ্ভয় ॥ ৩০৩৬৫

জানা যুধিষ্ঠিৰ তুমি সেহিমতে

যুদ্ধত হুইবা উত্তত ।

সকল বৃত্তান্ত কহিলো তোমাত

যুদ্ধৰ এহিসে মত ॥

যুদ্ধ উপস্থিত ভৈলে বীৰগণে

কৰিবে যেন উপায় ।

জানা কুন্তীমুত তোমাৰ আগত

কহিবো সবে বুজায় ॥ ৩০৩৬৬

নিগ্রহ কৰিয়া সেনাগণ আনি

সঙ্গত লৈবে কোণ্কাই ।

যিমতে শত্ৰুক জিনিবাক পাৰি

কহিবো তাৰ উপায় ॥

মার্গশীৰ্ষ মধু- মাসত জানিবা

যুদ্ধৰ প্রশস্ত কাল ।

পৃথিৱীত বস থাকে ই কালত

সেনাৰ গাৱত বল ॥ ৩০৩৬৭

পাৰে শুভতিথি শুভ যেন নক্ষত্ৰ

জিজ্ঞাসিবে শুভ যোগ ।

যিটো জ্ঞানীগণ কৰি অনুমান

কৰিবে যুদ্ধ উদ্যোগ ॥

তেবে হুইব জয় কহিলো নিশ্চয়

জানাহা পাণ্ডুনন্দন ।

আৰো সৈন্য মাৰ্জে বুলিবে বচন

শুনিয়োক সেনাগণ ॥ ৩০৩৬৮

যদি সমবত পলাইবাহা দ্ৰুততে

কহিয়ো তেবে আঘাত ।

সমুখ সংগ্রামে ভয়ে পলাইবাহা

সৈন্যৰ হৈবেক হত ॥

যত দ্ৰব্যগণ সবে হোৱে নষ্ট

আপুনাৰ হোৱে মাৰ ।

অযশ অকীৰ্তি লভে সিটো জনে

গোত্ৰে পাৰে খিলিঙ্কাৰ ॥ ৩০৩৬৯

যিটোজন থাকে জীৱন্তে জানিবা

তথাপি মৰা সিজন ।

দাস্ত কামুৰিয়া উৎসাহ বঢ়ায়া

কৰিবাহা ঘোৰ বণ ॥

তেবে হুইবে জয় যশস্তা বাঢ়য়

শত্ৰুৰো মিলে সংশয় ।

এহিমতে সব প্রজাক দঢ়ায়া

যুদ্ধৰ সাধিবা জয় ॥ ৩০৩৭০

আৰো কহো শুনা তোমাৰ আগত

জয়ৰ যেন লক্ষণ ।

যদিবা সৈন্যৰ বাঢ়য় উৎসাহ

হয় হস্তী যানগণ ॥

তাসম্ভাৰ জয় কহিলো নিশ্চয়

কৰিলো আৰো বিদিত ।

কহিবোহো আৰো লক্ষণ ইহাৰ

নৃপতি দিবাছা চিত ॥ ৩০৩৭১

সৈন্যৰ লগত সদা বায়ু বহে

শত্ৰুৰ সমুখ হুই ।

তাহাৰ লগত স্বেদসবো লবে

ধবতৰ বেগ হুই ॥

কুকুৰ শৃগাল চলে পালে পাল

কাক গৃধ্ৰ অসংখ্যাত ।

শত্ৰুৰ সমুখ হুয়া চলি যায়

আনন্দ কৰি মনত ॥ ৩০৩৭২

শব্দ ভেবী বাণ্ড   বাজয় গন্তীৰ
 শুনি আতি হুমধুৰ ।
 তেবে জানা জয়   হইবেক নিশ্চয়
 শুনিবাহা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 যাত্ৰা সময়ত   স্নিগ্ধ পশু পক্ষী
 বামত দক্ষিণে যায় ।
 এহিসে লক্ষণ   জয়ৰ কাৰণ
 জানিবাহা মহাবায় ॥ ৩০৩৭৩
 নমো দামোদৰ   দৈবকী-নন্দন
 ভকত বৎসল জানি ।
 মই অনাথক   নকৰিবা ত্যাগ
 দেৱ দেৱ চক্ৰপাণি ॥
 পতিত পাৱন   তব গুণগান
 সাক্ষাতে অমৃত প্ৰায় ।
 পৰলোক-ধন   মোক্ষৰ সাধন
 ফুৰে আক যিটো গাই ॥ ৩০৩৭৪
 তাৰ পাচে পাচে   বাধি ফুৰা ভূমি
 দেৱ দেৱ কৃপাময় ।
 হেনয় কৰুণা   সাগৰ জানিয়া
 চৰণে গৈলো বিক্ৰয় ॥
 কৰিয়ো উদ্ধাৰ   দেৱ গদাধৰ
 পাপত গৈলোহো তল ।
 ত্ৰিতয় তাপত   সদা মৰো পুৰি
 ভৈলেক চিন্ত বিকল ॥ ৩০৩৭৫
 শুনা সভাসদ   ভাৰতৰ পদ
 জ্বৰণে পাপ পলায় ।
 ছবুজি গুচয়   পুণ্যসে মিলয়
 পাইবা বৈকুণ্ঠত ঠাই ॥
 কৰিয়া যতন   আত দিবা মন
 এৰি ভাষ-ভুষ কাম ।
 দীন দ্বিজ ভণে   শুনা সৰ্বজনে
 ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৩০৩৭৬

ইন্দ্ৰ-বৃহস্পতি সংবাদ কথন

পদ

পুনঃ যুধিষ্ঠিৰ পাচে পুছন্ত ভীষ্মত ।
 অপক্ষ বীৰৰ মধ্যে নৃপতি কি মত ॥
 প্ৰৱৰ্ত্তিব বাজা কেনে নীতি ধৰ্ম্ম ধৰি ।
 কহা পিতামহ মই শুনো কৰ্ণ ভৰি ॥ ৩০৩৭৭
 ভীষ্মে বোলে শুনা মোৰ নাতি বংশধৰ ।
 আত ইতিহাস কহো গুৰুৰ শত্ৰুৰ ॥
 একদিনা গুৰুৰ গৃহত পুৰন্দৰ ।
 কৃতাজ্জলি কৰি হেন বুলিলা উত্তৰ ॥ ৩০৩৭৮
 পুৰন্দৰ বদতি শুনিয়ে বৃহস্পতি ।
 কিমতে দুষ্কৰ মই চিনিবো সম্প্ৰতি ॥
 কিবা চিন তাহাৰ কহিয়ে মোৰ আগে ।
 সৰ্ববেদ বিশাৰদ গুৰু মহাভাগে ॥ ৩০৩৭৯
 হেন প্ৰশ্ন শুনি বৃহস্পতি নিগদতি ।
 কহিবো তোমাত ইটো কথা স্মৰপতি ॥
 পৰোক্ষত দূৰ কৰি গুণ সমস্তয় ।
 দুৰ্জ্জন সবক জানা প্ৰকটিক হয় ॥ ৩০৩৮০
 শত্ৰু সৈন্য আসিলেয়ো কিঞ্চিতো নভাষে ।
 যুদ্ধক পঠাইলে পৰাভুখ হয় আসে ॥
 নিশ্বাস ফোকাৰি শিৰ কৰয় কম্পন ।
 দাস্ত কামুৰিয়া কত বোলয় বচন ॥ ৩০৩৮১
 ভাল মন্দ মিশ্ৰ কৰি কৰয় কথন ।
 দেহ আৰ্ত্ত বুলি পৰি থাকে ঘিৰা জন ॥
 বোলে মিছা কথা সিটো ধৰি আছে ভ্ৰম ।
 তাহাৰ শৰীৰ বেদনাবো নাই লেশ ॥ ৩০৩৮২
 প্ৰীতিমন্ত লোক ভৈলে বোলয় অপ্ৰীতি ।
 কহিলো তোমাত এহি দুৰ্জ্জনৰ নীতি ॥
 পুনঃ যুধিষ্ঠিৰে বোলে ভীষ্মৰ আগত ।

শব্দ-ধৰ্ম্ম জ্যেষ্ঠ জানা সমস্ত ধৰ্ম্মত ॥ ৩০৩৮৩

যিটো ধৰ্ম ইহ পৰলোকে শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 প্ৰপঞ্চি কহিয়ো মোত গঙ্গাব কুমাৰ ॥
 হেন বাক্য শুনি পাচে শান্তনু-নন্দন ।
 ধীৰে ধীৰে নৃপতিক বুলিলা বচন ॥ ৩০৩৮৪
 নিগদতি গঙ্গানুত কুন্তীৰ নন্দন ।
 যি পুছিলো কহো কথা যথা লোৱে মন ॥
 পিতৃ মাতৃ আৰো গুৰুজনক সম্প্ৰতি ।
 থাকে পূজা কৰি নিতে কৰয় ভকতি ॥ ৩০৩৮৫
 পাৱয় যশস্তা হুথ লভয় প্ৰধান ।
 পৰলোক ভৈলে পাৱে বৈমানিক স্থান ॥
 শ্ৰেষ্ঠ জনে যিটো কাৰ্য্য বোলে কৰিবাক ।
 যদিবা বিৰুদ্ধ দেখা কৰিবাহা তাক ॥ ৩০৩৮৬
 পিতৃ মাতৃ গুৰু এহি গুৰু তিনিজন ।
 ত্ৰিতয় অগনি বুলি জানিবা ৰাজন ॥
 তিনিবেদ তিনিলোক জানিবাহা আক ।
 নিশ্চয়ে বুজিবা ৰাজা ইটো সত্যবাক ॥ ৩০৩৮৭
 পিতৃক জানিবা গাহপত্যঅগ্নি নাম ।
 মাতৃক জানিবা দক্ষিণাগ্নি অনুপাম ॥
 হৱনীয় অগ্নি বুলি জানিবা গুৰুক ।
 আৰো ভুলোক বুলি জানিবা পিতৃক ॥ ৩০৩৮৮
 মাতৃক স্বলোক বুলি জানিবা সাক্ষাত ।
 গুৰু ব্ৰহ্মলোক বুলি কহিলো তোমাত ॥
 ঋগ্বেদ যজুৰ্বেদ সামবেদ তিনি ।
 এহি তিনিজনক জানিবা ভিন্নে ভিন্নি ॥ ৩০৩৮৯
 হেন জানি তিনিবো চৰণে ভক্তি কৰা ।
 তাসম্বাৰ বাক্য তুমি সদায়ে আচৰা ॥
 তিনিলোক জিনি ধৰ্ম যশস্তা লভিবা ।
 নিতে তাসম্বাৰ পৰিচৰ্যা আচৰিবা ॥ ৩০৩৯০
 ইহাকে স্মৃতি বুলি জানিবা নিশ্চয় ।
 বেদৰ বিহিত এহি জানা মহাশয় ॥

এহি তিনিজনক আদৰে যিটো জন ।
 তাহাক আদৰে সবে নবনাবীগণ ॥ ৩০৩৯১
 তাসম্বাক অনাদৰি অকৰ্ম আচৰে ।
 সকলে বিফল তাৰ জানা নৰেখৰে ॥
 ইহ পৰলোকে জানা নাহিকে কল্যাণ ।
 জীৱন্তে থাকন্তে কেহো নকৰয় মান ॥ ৩০৩৯২
 দশ ব্ৰাহ্মণত শ্ৰেষ্ঠ যিটো সদাচাৰী ।
 উপাধ্যায় শ্ৰেষ্ঠ দশ আচাৰ্য্যত কৰি ॥
 তাহাৰ দশত শ্ৰেষ্ঠ জানিবা পিতৃক ।
 পিতৃৰ দশত শ্ৰেষ্ঠ মানিবা মাতৃক ॥ ৩০৩৯৩
 সপ্তদ্বীপা বহুমতী মাতৃৰ সমান ।
 তাহাতো অধিক জানা গুৰুসে প্ৰধান ॥
 পিতৃ মাতৃ গুৰু যদি কৰে অপকাৰ ।
 ততো হিংসা নকৰি কৰিবা নমস্কাৰ ॥ ৩০৩৯৪
 যিসব গুৰুত হস্তে বিদ্যা শিখে নৰে ।
 কৰ্ম্ম মনে বাক্যে ততো অনাদৰ কৰে ॥
 সেহি গুৰু কষ্ট হুই তাক দেয় শাপ ।
 এতেকে অৱজ্ঞা তুমি নকৰিবা বাপ ॥ ৩০৩৯৫
 যথাযোগ্য বিধানৰে অৰ্চন কৰিবা ।
 লভিবা যশস্তা আত কল্যাণ সাধিবা ॥
 পিতৃ-মাতৃ সম গুৰু নাহিকয় আন ।
 যাতো শৰীৰক অজি আছে দুয়োজন ॥ ৩০৩৯৬
 পিতৃক তৃপ্তি কৈলে ভূষ্ট প্ৰজাপতি ।
 এতেকে কৰিয়ো ভক্তি তাহাতে সম্প্ৰতি ॥
 যি জনে মাতৃৰ পাৱে কৰয় ভকতি ।
 মাতৃ ভূষ্টে ভূষ্ট সপ্তদ্বীপা বহুমতী ॥ ৩০৩৯৭
 উপাধ্যায় বিপ্ৰক পূজয় যিটো জন ।
 তাত ভূষ্ট হোৱে দেৱ ব্ৰহ্ম সনাতন ॥
 পিতৃ মাতৃ দেৱতা যন্তেক ঋষিগণ ।
 গুৰু ভূষ্ট ভৈলে ভূষ্ট জানা সৰ্বজন ॥ ৩০৩৯৮

এতেকে গুৰুৰ সম নাহিকে দেহতা ।
 স্বৰূপ কহিলো বাপু তোমাৰ নিষ্ঠতা ॥
 পিতা মাতা গুৰু এহি জানা তিনি জনা ।
 মনে কৰ্মে বাক্য যিটো কৰয় বেদনা ॥ ৩০৩৯৯
 সেহি জনে পাৰে নিষ্ঠে ক্ৰণহত্যা পাপ ।
 নিশ্চয় কৰিয়া কৈলো যুধিষ্ঠিৰ বাপ ॥
 যদি বৃদ্ধ ভৈলো পিতা মাতা গুৰুজন ।
 যিটো পুত্ৰে এসম্বাদ নকৰে পোষণ ॥ ৩০৪০০
 তাত কৰি পাতকী নাহিকে সংসারত ।
 কহিলো স্বৰূপ মই তোমাৰ আগত ॥
 মিত্ৰদ্রোহী কৃতঘ্ন স্ত্ৰীজন বধ কৰে ।
 খল যে পৈশুণ্য কৰ্ম যি নৰে আচৰে ॥ ৩০৪০১
 নাহিকে নিষ্কৃতি এই চাৰিয়ো জনৰ ।
 কহিলো তোমাৰ যুধিষ্ঠিৰ নববৰ ॥
 সকলো ধৰ্ম্মক মই কৰিয়া আশ্রয় ।
 কহিলো তোমাৰ ইটো কথা মহাশয় ॥ ৩০৪০২
 তোমাৰ কহিলো ইটো কথা শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 নাহি নাহি ধৰ্ম্ম আত কৰিয়া ডাঙৰ ॥
 পুনৰপি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য নিগদতি ।
 পুছো আৰো কথা মই তোমাৰ সম্প্ৰতি ॥ ৩০৪০৩
 যিসৰ মনুষ্য সদা ধৰ্ম্মে ইচ্ছা কৰে ।
 কেনে কপে প্ৰবৰ্ত্তন কৰিব সি নৰে ॥
 কাক সত্য বোলে কাক অসত্য বোলয় ।
 সনাতন ধৰ্ম্ম আৰে কহা মহাশয় ॥ ৩০৪০৪
 কোন কালে সত্য কৰি বুলিবে বচন ।
 কোন কালে অসত্যক কৰিবে কথন ॥
 ইহাক প্ৰপঞ্চি যোত কহা কৃপা কৰি ।
 পুছো প্ৰণিপাতে মই কৃতাজলি কৰি ॥ ৩০৪০৫
 ভীষ্ম নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 কহিবো শুনিয়ো তুমি কথা ইসবৰ ॥

সত্যসে জানিবা সাধু বচন সম্প্ৰতি ।
 অসত্যত কৰি পাপ নাহি মহামতি ॥ ৩০৪০৬
 যি থানত সত্য কথা নাহিকে কিঞ্চিত ।
 সত্য কথা তাহাত নকৈবে কদাচিত ॥
 যি থানত অসত্যৰ নাহিকে সঞ্চাৰ ।
 সি থানত অসত্য নকৈব সাৰে সাৰ ॥ ৩০৪০৭
 সত্য অসত্যক জানা কৰিয়া জিজ্ঞাস ।
 তেবে ধৰ্ম্মবশ্তে ধৰ্ম্ম কৰিব প্ৰকাশ ॥
 নিশ্চয় কৰিতে নপাৰয় যি জনত ।
 সদা মিথ্যাবাদ কৰে অধম্যত বত ॥ ৩০৪০৮
 অধৰ্ম্ম কৰন্তে ধৰ্ম্ম হোৱে কদাচিত ।
 ইহাৰ প্ৰমাণ লোৱা কৌশিক মুনিত ॥
 যৈত ধৰ্ম্ম সিদ্ধি হৈবে কৰিবে তাহাক ।
 পাপ হেতু নুবুলিবা আঘাৰেক বাক ॥ ৩০৪০৯
 অহিংসা স্বৰূপ কৰি বুলিবা বচন ।
 নিশ্চয় কহিলো এহি ধৰ্ম্মৰ লক্ষণ ॥
 যিটো ধৰ্ম্ম ধৰি প্ৰজা কৰিবে পালন ।
 সেহিটো জানিবা ধৰ্ম্ম পাণ্ডৱ নন্দন ॥ ৩০৪১০
 বেদৰ বিহিত ধৰ্ম্ম বুলি কত কহে ।
 আৰো কত লোকে বোলে ইটো ধৰ্ম্ম নোহে ॥
 যেহিটো অধৰ্ম্মী দুৰ্ভচিত দুৰাশয় ।
 প্ৰাণীৰ সৰ্বস্ব মানে লুটিয়া আনয় ॥ ৩০৪১১
 অমুকৰ ধন নাহি বুলি বন্ধা কৰে ।
 তাকে ধৰ্ম্ম বুলিয়া কহয় কত নৰে ॥
 সত্যত থাকিয়া সত্য কৰিবে কাহিনী ।
 অনুকৃত কৰিয়া মিছা নুবুলিবা বাণী ॥ ৩০৪১২
 প্ৰাণৰ সঙ্কটে আৰো বিবাহ কালত ।
 আপুনাৰ অৰ্থচয় বন্ধাৰ নিমিত্ত ॥
 পৰৰ ধৰ্ম্মক নষ্ট কৰিবাক চায় ।
 এহিসে কাৰ্য্যত মিছা কৈলে নাহি দায় ॥ ৩০৪১৩

যদি কোনো জনে আসি কবে বলাৎকাৰ ।
 দিম বুলি তাহাতে কৰিব অঙ্গীকাৰ ॥
 তাহাতো জানিবা কিঞ্চিতেকো দোষ নাই ।
 বুজিবাহা ইটো কথা যুধিষ্ঠিৰ বায় ॥ ৩০৪১৪
 নৃপতি বোলে শুন গঙ্গাৰ তনয় ।
 পুছো এক কথা মোৰ মনৰ সংশয় ॥
 কেনে প্ৰাণীগণে আৰে দুৰ্গতি তৰয় ।
 ইহাৰ কাৰণ মোত কহা মহাশয় ॥ ৩০৪১৫
 ভীষ্মে বোলে কহো শুন কুন্তীৰ নন্দন ।
 দুৰ্গতি তৰয় যিবা হেতু প্ৰাণীগণ ॥
 পূৰ্বে যিটো কহিলোহো আশ্ৰমীৰ ধৰ্ম্ম ।
 সাৰধানে থাকি কৰিবেক সিটো কৰ্ম্ম ॥ ৩০৪১৬
 তেবেসে জানিবা সিটো তৰয় দুৰ্গতি ।
 কহিলো তোমাত যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি ॥
 দম্ভ অহঙ্কাৰ গাৰে নাহিকে কিঞ্চিত ।
 স্তম্ভৰ স্বভাৱ ভৈল যাৰ শুদ্ধ চিত্ত ॥ ৩০৪১৭
 ইন্দ্ৰিয়ক দমি সদা স্থিৰ কৰে মতি ।
 সেহি সেহি প্ৰাণীগণে তৰয় দুৰ্গতি ॥
 হিংসা কৰিলেয়ো কাকো হিংসা নকৰয় ।
 পাৰে মানে দ্ৰব্য ব্ৰাহ্মণত সমৰ্পয় ॥ ৩০৪১৮
 পৰম দ্ৰব্যত কিঞ্চিতেকো নাহি ৰতি ।
 হেন জনে জানা ৰাজা তৰয় দুৰ্গতি ॥
 অতিথি শুশ্ৰূষা যিটো সদায়ে কৰয় ।
 প্ৰাণীহিংসা নকৰিবা স্বধৰ্ম্মে থাকয় ॥ ৩০৪১৯
 বেদ অধ্যয়ন কৰি থাকে প্ৰতিনিতি ।
 সিয়ো জনে জানা ৰাজা তৰয় দুৰ্গতি ॥
 পিতৃ মাতৃ বচনক সদায়ে আচৰে ।
 দিবসত নিদ্ৰা নকৰয় যিটো নৰে ॥ ৩০৪২০
 লোভাৰিষ্ট হয় অৰ্থ নকৰে গ্ৰহণ ।
 স্বধৰ্ম্মত থাকি প্ৰজা কৰয় পালন ॥

স্বকীয় দাৰাৰ যিটো ঋতু সময়ত ।
 দোষ কাল বৰ্জি যিটো হোৱয় সঙ্গত ॥ ৩০৪২১
 পঞ্চযজ্ঞ যিটো কৰি থাকে প্ৰতিনিতি ।
 হেনা জনে জানা ৰাজা তৰয় দুৰ্গতি ॥
 সংগ্ৰামত যিটো ৰাজা ভয় নকৰয় ।
 স্বধৰ্ম্ম কৰিয়া শত্ৰুগণক জিনয় ॥ ৩০৪২২
 পাপ নকৰয় যিটো কায়-বাক্য-মনে ।
 কৰ্ম্ম নিয়োজিব দণ্ড জানা প্ৰাণীগণে ॥
 প্ৰাণৰ সঙ্কট ভৈলে নমাতয় মিছা ।
 প্ৰাণী ৰক্ষণত যাৰ সদা ভৈল ইচ্ছা ॥ ৩০৪২৩
 যিটো কৰ্ম্ম কৰে তাক নকৰয় গুপ্ত ।
 বাক্যচয় বোলে তাক শুনিতে সঙ্গত ॥
 পৰৰ অৰ্থক যিটো আত্ম বুলি মানে ।
 দুৰ্গতি তৰিব যুধিষ্ঠিৰ এহি জনে ॥ ৩০৪২৪
 অনধ্যায় দিবসে নকৰে অধ্যয়ন ।
 সদায়ে তপস্বী মাত্ৰ কৰে আচৰণ ॥
 কুমাৰ কালৰ পৰা তপস্বী আচৰে ।
 বেদত কুশল যিটো হোৱে বিজবৰে ॥ ৩০৪২৫
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰতত সদায় ভৈল ৰতি ।
 সেহিসে ব্ৰাহ্মণগণে তৰয় দুৰ্গতি ॥
 ত্ৰাস নাই আপুনি লোকক নেদে ভয় ।
 আত্ম সব কৰি মানে যত প্ৰাণীচয় ॥ ৩০৪২৬
 সৰ্বগুণে সৰ্বত ভৈলেক যিটো থিতি ।
 কহিলোহো মই সিটো নপাৰে দুৰ্গতি ॥
 পৰজীক দেখি তাক নকৰে কিঞ্চিত ।
 পৰঅগ্নে আশা নকৰয় কদাচিত ॥ ৩০৪২৭
 সৰ্ব দেৱতাক যিটো কৰয় পূজন ।
 শ্ৰৱণ কৰয় নিতে ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰগণ ॥
 আপুনাৰ মান যিটো নকৰয় ইচ্ছা ।
 পৰক মৰ্যাদা কৰিষাক কৰে বাহা ॥ ৩০৪২৮

মানুজনবেসে সদা বন্দয় চৰণ ।
 দুৰ্গতিত হস্তে সিটো হোৱয় তৰণ ॥
 বিহিত তিথিত যজ্জিবেক পিতৃগণ ।
 ক্ৰোধক বৰ্জিয়া থিব কবিবেক মন ॥ ৩০৪২৯
 যিটোজনে ক্ৰোধ কৰি আসে ধৰিবাক ।
 সাস্তুনা কৰিবা তাক বুলি যুত্বাক ॥
 প্ৰাণীসকলক কোপ নকৰিবা মতি ।
 সেহি জনে কৈলো নিষ্ঠে তবয় দুৰ্গতি ॥ ৩০৪৩০
 মধু মাংস সততে বৰ্জিব প্ৰতিনিতি ।
 কৰিব ভোজন জানা জীৱনক প্ৰতি ॥
 পুত্ৰৰ নিমিত্তে ভাৰ্যা কৰিব গমন ।
 সত্যৰ নিমিত্তে বাঁক্য বোলে যিটো জন ॥ ৩০৪৩১
 সিয়ো জনে তৰিবেক মহত দুৰ্গতি ।
 কহিলো তোমাত যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি ॥
 সৃষ্টি স্থিতি লয় যাত হস্তে প্ৰৱৰ্ত্তয় ।
 আদি অন্ত শূন্য নাৰায়ণক জানয় ॥ ৩০৪৩২
 বক্তৃপদ্য ভুল্য যাৰ নয়ন ছুতয় ।
 চতুৰ্ভুজ পীতবস্ত্ৰে শৰীৰ শোভয় ॥
 যাহাৰ উদৰে আছে সকলো জগত ।
 ভাত মিত্ৰ কৰি পাইলা হেনয় অচ্যুত ॥ ৩০৪৩৩
 ইচ্ছাময় সমৰ্থ গোবিন্দ দেৱহৰি ।
 প্ৰজা প্ৰতিপাল কৰে বিমুকুপ ধৰি ॥
 বৈকুণ্ঠপুৰৰ ভূমি প্ৰভু নাৰায়ণ ।
 ভক্তিভাৱে আশ্ৰয় কৰয় যিটো জন ॥ ৩০৪৩৪
 হেন হৰি ভৈলা যাৰ সততে সহায় ।
 তৰিব দুৰ্গতি আৰ কিছো শঙ্কা নাই ॥
 এহিসব কথা যিটো পঢ়য় শুনয় ।
 আদৰ কৰিয়া যিটো বিপ্ৰত কহয় ॥ ৩০৪৩৫
 তবয় দুৰ্গতি সৰ্বপাপ যায় ক্ষয় ।
 অস্তে গৈয়া বিমুখ শৰীৰে পায় লয় ॥

হেন জানি শুনা সবে আন পৰিহৰি ।
 শ্ৰৱণ মাত্ৰকে যাত দুৰ্ঘট ছুইব হৰি ॥ ৩০৪৩৬
 আতি পুণ্যবন্ত কথা মহাভাৰতৰ ।
 যুধিষ্ঠিৰ আগে ইটো ভীষ্মৰ উত্তৰ ॥
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা সাৰ ।
 বোলা হৰি হৰি কৰা পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ৩০৪৩৭

শৃগাল-ব্যাজ বৃত্তান্ত কথন

ছবি

যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য পাচে ভীষ্মত বিনয় কৰি
 পুছিলাহা কৰিয়া বিস্ময় ।
 যদি দুৰ্ঘটলোক ঠংকে তাহাকো বুজিবো কেনে
 সম্ভৱ বুজিবো কেনে নয় ॥
 ইহাকে কহিয়া মোত দৃঢ় কৰিয়োক চিত্ত
 যদি মোত আছে অনুগ্ৰহ ।
 নৃপতিৰ শুনি বাণী আছিলেক মনে গুণি
 কহিবাক লৈলা পিতামহ ॥ ৩০৪৩৮
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনিয়োক নৃপবৰ
 ইতিহাস কহো পুৰাতন ।
 শৃগাল ব্যাজৰ ছুইবো সম্বাদ যিমত ভৈলা
 কহিবোহো আত দিয়া মন ॥
 আছিল নগৰ এক পৰম শোভন আতি
 যেন জ্বলে সূৰ্য্যৰ জেউতি ।
 নামত পৌৰিক তাৰ নানা বস্ত্ৰে জাতিকাৰ
 দৰশনে মোহ যায় মতি ॥ ৩০৪৩৯
 কৌশিক নৃপতি জানা ভৈল অধিপতি তাৰ
 মহা দুৰ্ঘটচিত্ত ছৰাশয় ।
 আতি মহা ক্ৰোধবন্ত প্ৰজাক হিংসয় সদা
 যাক মন্দ নৃপতি বোলয় ॥
 আয়ুস ভৈলেক ক্ষয় সিটো গৈল যমালয়
 দেখা কেনে পাতকৰ ফল ।
 প্ৰাণীহিংসা অধৰ্ম্মত দেখা কেনে আচৰিত
 মৰি গৈয়া ভৈলেক শৃগাল ॥ ৩০৪৪০

পূৰ্ব কৰ্ম্ম শ্মশি মনে খেদ কৰে অনুক্ষণে
 বোলে মই কি কাম কৰিলো ।
 দানধৰ্ম্ম নাচৰিলো সদায়ে ক্ৰোধত বৈলো
 অকাৰণে প্ৰজাক হিংসিলো ॥
 এহি চিন্তি বাবন্ধাৰ বৈবাগ্য জন্মিল তাৰ
 মৎস্য মাংস এৰিলা সকল ।
 যত প্ৰাণী হিংসাচয় এৰি ভৈল ত্ৰতময়
 বৃক্ষৰ পতিত খায় ফল ॥ ৩০৪৪১
 অন্য স্থানে এৰি আশ সদায়ে শ্মশানে বাস
 কৰি থাকে ত্ৰতক আচৰি ।
 দেখি তাৰ জ্ঞাতিগণে সকলো আলচি মনে
 বোলে আত কহো আগধৰি ॥
 আমাৰ নগৰে দেখো এগুটি শৃগাল ইটো
 জাতি ধৰ্ম্ম এৰি ভৈলা ত্ৰতী ।
 সবে তাৰ কাষে যাওঁ জিজ্ঞাসা কৰিয়া চাওঁ
 পাবো যদি গুচাওঁ দুৰ্ম্মতি ॥ ৩০৪৪২
 এহি বুলি সবে গৈলা তাহাক বুলিবে লৈলা
 শূনা জ্ঞাতি বচন সম্প্ৰতি ।
 আমাৰ লগৰ তুমি জানো জ্ঞাতি এক জন
 কিবা হেতু ভিন্ন ভৈলা মতি ॥
 এৰিলাহা জাতি ধৰ্ম্ম সকলো প্ৰাণীত মৰ্ম্ম
 কৰি থাকা শ্মশানে নিবাস ।
 মাংসে সে জীৱন যাৰ ধৰিলাহা কদাচাৰ
 জীৱনৰ এৰিলাহা আশ ॥ ৩০৪৪৩
 ইটো ধৰ্ম্ম দূৰ কৰা আমাৰ বচন ধৰা
 জাতি ধৰ্ম্মে থিৰ কৰা মন ।
 দিব্য মাংস সব আনি দিবোহো তোমাৰ আগে
 মহাবস্তু কৰাহা ভোজন ॥
 আমাৰ সঙ্গ কৰি আপুনি স্বধৰ্ম্ম ধৰি
 আমি সন্মৈ ফুৰো বনে বনে ।
 পশু মাৰি মাংস খাই ফুৰিবোহো সৰ্বদায়
 হেন বাঞ্ছা কৰো আমি মনে ॥ ৩০৪৪৪

পদ

জ্ঞাতিসকলৰ বাক্য শুনিয়া সম্প্ৰতি ।
 ধীৰে ধীৰে কৰি পাচে শৃগাল বদতি ॥
 শূনা জ্ঞাতিলোক আৰে মোহোৰ বচন ।
 হেন ধৰ্ম্ম ধৰি মই আছো যি কাৰণ ॥ ৩০৪৪৫
 পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত যত আছে মোৰ মনে ।
 সেহি জ্ঞান লুপ্ত হুইব ফুৰিলে অবণ্যে ॥
 এতেকে শ্মশানে মই কৰিছো বসতি ।
 সদায় বাঞ্ছোহো মই যশস্তাক প্ৰতি ॥ ৩০৪৪৬
 শ্মশানত যি হেতু আছোহো বাস কৰি ।
 তাহাৰ কাৰণ কহো শূনা মন কৰি ॥
 আত্মাক চিন্তনা কৰি আছো নিৰ্যাগত ।
 সঙ্গত থাকিলে জ্ঞানসৰ হুইবে হত ॥ ৩০৪৪৭
 আৰো কহো শূনা জ্ঞাতি মোহোৰ বচন ।
 সঙ্গত থাকিয়া বিপ্ৰ কৰয় হনন ॥
 ব্ৰহ্মবধ পাপে কিবা নপাৰে তাহাক ।
 চোৱা মন কৰি জ্ঞাতি আমাৰ বাক ॥ ৩০৪৪৮
 এহি থানে থাকি যদি ব্ৰাহ্মণক আনি ।
 গো হুৰ্ণক দান কৰে যিটো প্ৰাণী ॥
 তাত কি মহত পুণ্য নলভয় কোনে ।
 বুজিয়ো প্ৰমাণ জ্ঞাতি মোহোৰ বচনে ॥ ৩০৪৪৯
 তোমাবাসত দেখো ইটো জ্ঞান নাই ।
 কেৱলে আহাৰে মাত্ৰ বৃত্ত সৰ্বদায় ॥
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা বজু সন্মৈ সদা প্ৰবৰ্ত্তয় ।
 তাহাতে যিমান নিত্যে দোষ সিদ্ধি হয় ॥ ৩০৪৫০
 এহি জ্ঞান তোমাৰাত কিজিতোকো নাই ।
 আৰ ভালমতে মই জানো অভিপ্ৰায় ॥
 অসঙ্গাত কথা যিটো আৰো গৰিহিত ।
 হৰিয়া আনয় পৰমেশ্বৰ পৰমিত ॥ ৩০৪৫১

ইহলোকে অকীৰ্ত্তি পাবয় সিটোজন ।
 মৰিলেয়ো নৰকক কবয় গমন ॥
 এতেকে ই কাৰ্য্যে জ্ঞান মোৰ কাৰ্য্য নাই ।
 কহিলো তোমাত মই কথা সমুদায় ॥ ৩০৪৫২
 এহি কথাসব যেবে স্মৃতিত কহিলা ।
 সমীপত থাকি ব্যাঘ্ৰে তাহাক শুনিলা ॥
 মনে বোলে আছয় শৃগাল জন্ম পাই ।
 এনে জ্ঞান শৃগালৰ কৈতো শুনা নাই ॥ ৩০৪৫৩
 শৃগাল নহয় ইটো বৰ জ্ঞানীজন ।
 লাসে লাসে গৈয়া তাত লৈলেক শবণ ॥
 ব্যাঘ্ৰ নিগদতি কথা শুনা জ্ঞানীবৰ ।
 শুনিয়া আছিলো মই তোমাৰ উত্তৰ ॥ ৩০৪৫৪
 পশু শৰীৰত জ্ঞান ভৈলেক তোমাৰ ।
 ধিক ধিক বৃথা জন্ম ভৈলেক আমাৰ ॥
 শুনা মহাবাজ তুমি আমাসাৰ বাক ।
 আজি ধৰি মন্ত্ৰী হুই বৰিলো তোমাক ॥ ৩০৪৫৫
 পূৰ্ব জনমত তুমি আছিলি নৃপতি ।
 এখনো ছ্যোক বাজা তুমিসে সম্প্ৰতি ॥
 তব মন্ত্ৰী ছয়া মই বাজ্য প্ৰৱৰ্ত্তাওঁ ।
 যত বাজভোগ মানে তোমাক ভুঞ্জাওঁ ॥ ৩০৪৫৬
 ইহ পৰলোকে ছুইবো ছুইবেক কল্যাণ ।
 অধিক কহিবো কিবা তুমি সৰ্বজ্ঞান ॥
 যুহুতৰ বাক্যচয় ব্যাঘ্ৰৰ শুনিলা ।
 পাচে শৃগালৰ বাজা বুলিবে লাগিলা ॥ ৩০৪৫৭
 শুনা যুগবাজ তুমি বচন আমাৰ ।
 যি বুলিলা সাধুবাৰ্য্য সকলে তোমাৰ ॥
 মন্ত্ৰী ছুইব বুলি যাতো কহিলাহা তুমি ।
 শুনিয়োক কথা এক কহিবোহো আমি ॥ ৩০৪৫৮
 যিটো নৃপতিৰ ভৈলা ছুই মন্ত্ৰীচয় ।
 একোৰূপে নৃপতিৰ মাতক নবয় ॥

কহিবোহো শুনা মই মন্ত্ৰীৰ লক্ষণ ।
 নৃপতিৰ সহায় ছুইবেক সৰ্বক্ষণ ॥ ৩০৪৫৯
 সৰ্বদায়ে বজাৰ ছুইবেক মনোনীত ।
 ছুইবেক কুশল জানা সকল নীতিত ॥
 প্ৰাণীৰ হিংসাত তাৰ মুছুইবেক মতি ।
 মুছুইব লুভীয়া সদা যুদ্ধে ছৈব বতি ॥ ৩০৪৬০
 সৰ্বদায়ে দানধৰ্ম্মে তাৰ ছুইব বত ।
 সকল শাস্ত্ৰত সিটো ছুইবেক পণ্ডিত ॥
 প্ৰাণীৰ হিতক চিন্তিবেক সৰ্বক্ষণ ।
 প্ৰজাত সদায়ে ছুইব প্ৰসন্ন বদন ॥ ৩০৪৬১
 পিতৃক যেহেন পুত্ৰে পূজে সৰ্বক্ষণ ।
 সেহিমতে বাজাক পূজিব মন্ত্ৰীগণ ॥
 হেনয় মন্ত্ৰীক মোৰ মনে কচিকব ।
 অন্যায় মন্ত্ৰীত কাৰ্য্য নাহিকয় মোৰ ॥ ৩০৪৬২
 সুখ-ভোগ ঐশ্বৰ্য্যত মোৰ বাঞ্ছা নাই ।
 পুৰাতন ভৃত্য যত তাতো কাৰ্য্য নাই ॥
 পৰম অজ্ঞানী সিটো ছুই চিত্ত জন ।
 তোমাৰ আমাৰ ভেদ কৰিবেক মন ॥ ৩০৪৬৩
 এতেকে মিসবে জানা কিছো কাৰ্য্য নাই ।
 সকলো নীতিৰ মই জানো অভিপ্ৰায় ॥
 ছুথক ভুঞ্জিয়া মই আছো দিনে দিন ।
 তাসম্বাৰ সেৱায়ে কিঞ্চিতো নাহি মন ॥ ৩০৪৬৪
 ছুই পাত্ৰ ভৈলে দোষ লভয় নৃপতি ।
 সদায়ে বণত ভ্ৰমে অতি ছুইমতি ॥
 কেৱলে নিঃশঙ্ক মন কাকো ভয় নাই ।
 বণত ভ্ৰমিয়া মাত্ৰ থাকে সৰ্বদায় ॥ ৩০৪৬৫
 নৃপতি মাতিলে যাৰ ভয় নজন্ময় ।
 হেনসে মন্ত্ৰীয়ে কিবা বাজাক শোভয় ॥
 স্বাছু ভ্ৰব্য স্বাছু অন্ন যিসবে বাঞ্ছয় ।
 জিজ্ঞাসা কৰিয়া চালো সবে পাৰে ভয় ॥ ৩০৪৬৬

যাহাৰ ইহাত কিঞ্চিতেকো বাঞ্ছা নাই ।
 নিশ্চয়ে জানিবা দিটো ভয়ক নপায় ॥
 যিসৰ নৃপতি ছুট মন্ত্ৰীয়ে আবৃত ।
 নৃপতিয়ো মৰে আপুনিয়ো হোৱে হত ॥ ৩০৪৬৭
 সদা মন্ত্ৰী ভৈলে সুখ মিলয় সৰাৰ ।
 আপুনিয়ো বন্ধা পাৰে কল্যাণ ৰাজ্যৰ ॥
 যদি ভাল মতে মোত প্ৰৱৰ্ত্তিবা ভূমি ।
 কৰাহা শপত তেবে সত্য বোলো আমি ॥ ৩০৪৬৮
 তোমাৰ কথাত আমি নপাওঁ সজ্ঞাত ।
 ভূমি ভৈলা ব্যাত্ৰ আমি শৃগালত জাত ॥
 যদি সৰ্বদায়ে মোৰ বাখিৰাহা মান ।
 শপত কৰিয়া কহা যাইবোহো প্ৰমাণ ॥ ৩০৪৬৯
 সৈন্য সমে ময়ো জানিবাহা যুগৰাজ ।
 ভূমি বিনে নকৰিবো মন্ত্ৰণাৰ কাজ ॥
 একস্থান ছয়া ভূমি আমিহি বহন্ত্যে ।
 হিতাহিত মন্ত্ৰণাক কৰিবো অৱশ্যে ॥ ৩০৪৭০
 মোহোত তোমাৰ আতি প্ৰীতিক দেখাই ।
 অন্য সচিবক ভূমি নমাতিবা যায় ॥
 যতেক দেখাহা মোৰ জাতিৰ সমাজ ।
 তাক দণ্ড নকৰিবা জানা যুগৰাজ ॥ ৩০৪৭১
 নৃপতি শৃগালে যত নীতিক কহিলা ।
 ভাল ভাল বুলি ব্যাত্ৰে তাক প্ৰশংসিলা ॥
 যতেক শৃগাল মানে দেখিলা তাহাক ।
 মিত্ৰভাৱে শত্ৰু কৰি মানিলা ৰাজ্যক ॥ ৩০৪৭২
 নানা লোভ দেখাই সবে বোলয় বচন ।
 তথাপি ৰাজ্যৰ দেখো মন্ত্ৰণাৰ ঘাই ।
 ব্যাত্ৰক কৰিলে দেখো মন্ত্ৰণাৰ ঘাই ।
 ভাল কেনমতে ইটো ৰাজ্য প্ৰৱৰ্ত্তায় ॥ ৩০৪৭৩
 সমস্ত শৃগালে এহি বুলি আলোচিয়া ।
 কৰে লুটি হুটি কতো মিত্ৰতা দেখায়া ॥

সকলে আলোচি এক কৰিলেক সাস ।
 ব্যাত্ৰ সমে লগাই আৰ কৰো সৰ্বনাশ ॥ ৩০৪৭৪
 ব্যাত্ৰ সমে ইহান লাগিয়া দেখো ভেদ ।
 তেবেসে ৰাজ্যৰ জানা হুইব কঙ্ক ছেদ ॥
 এহিবুলি সকলেও কৰি আলোচন ।
 ছদ্মভাৱে গৈলা এক ব্যাত্ৰৰ তৱন ॥ ৩০৪৭৫
 থাইবে লাগি ব্যাত্ৰে যিটো মাংস থৈলেক ।
 তাক চুৰি কৰি ৰাজ্য গৃহে থাপিলেক ॥
 আত পাচে যেন ভৈলা নৃপে শুনিয়োক ।
 মাংস থাইবে লাগি ব্যাত্ৰ তাহাক গৈলেক ॥ ৩০৪৭৬
 মাংস নেদেখিয়া ব্যাত্ৰ ক্ৰোধে জ্বলি গৈলা ।
 শৃগালগণক শুনাই বুলিবেক লৈলা ॥
 কোনে হৰিলেক মাংস কৰিয়ো বিচাৰ ।
 নপাইলে জানিবা দণ্ড হুইবেক তোমাৰ ॥ ৩০৪৭৭
 হেন বাণী শূনি পাচে বন যুগচয় ।
 পিত পিত কৰি সবে মাংস বিচাৰয় ॥
 কুটিয়া থৈয়াছে মাংস ৰাজ অভ্যস্তবে ।
 তাকে দেখি শীত্ৰে আইলা ব্যাত্ৰৰ গোচৰে ॥ ৩০৪৭৮
 শৃগাল বদতি শুনা ৰাজ মন্ত্ৰীবৰ ।
 তব মাংস দেখিলোহো ৰাজ অভ্যস্তবে ॥
 তোমাসাত দেখাৱয় ব্ৰহ্মচৰ্য্য ব্ৰত ।
 স্বভাৱক জানা ৰাজ্য ইটো স্বৰূপত ॥ ৩০৪৭৯
 এহিসে মাংসত তাৰ বুজিয়ো লক্ষণ ।
 মৎস্য মাংস সকলোকে কৰয় ভোজন ॥
 বহিয়োক ব্যাত্ৰ আত নাহিকয় কাৰ্য্য ।
 আপুনি নৃপতি হুই জুজা ইটো ৰাজ্য ॥ ৩০৪৮০
 হেন যদি বাক্যসৰ শৃগালে কহিলা ।
 শূনি শাৰ্দূলৰ মৰ ক্ৰোধে জ্বলি গৈলা ॥
 বুজিলো ইহাত তাৰ ব্ৰতৰ লক্ষণ ।
 জানী নোহে কেৱলে জানিলো ভণ্ডজন ॥ ৩০৪৮১

এতেকে সকলে ধৰি আক বধিয়োক ।
 আক প্ৰতি জানা কিস্তিতেকো নাহি শোক ॥
 শৃগালগণক হেন বুলিলেক বাণী ।
 তাকে শুনি শীঘ্ৰে আইলা ব্যাত্ৰৰ জননী ॥ ৩০৪৮২
 পুত্ৰক সম্বোধি হেন বুলিলা উত্তৰ ।
 মিছা কাৰ্য্যে কৰা কেনে ক্ৰোধ গুৰুতৰ ॥
 দেখিলো তোমাৰ বাপু কাৰ্য্য বিসঙ্গতি ।
 কি কাৰণে বধা হেন ধাৰ্ম্মিক নৃপতি ॥ ৩০৪৮৩
 এহি সবে তোমাত কহিছে ভাণ্ড কৰি ।
 নিশ্চয় জানিবা সবে নৃপতিৰ বৈবী ॥
 জ্ঞাতিৰ সম্পত্তি দেখি জ্ঞাতি-চক্ষু পোবে ।
 সহিবে নপাৰি তাৰ বধক আচৰে ॥ ৩০৪৮৪
 শুচি সদাচাৰ কৰি থাকে শুদ্ধজন ।
 তাতো খলজনে দোষ কৰে আৰোপণ ॥
 মুনিগণে ধ্যান কৰি থাকে অবণ্যত ।
 তথাপিতো তাৰ শত্ৰু হোৱে উপস্থিত ॥ ৩০৪৮৫
 সন্ত ধৰ্ম্ম ধৰিয়া সদায় প্ৰবৰ্ত্তয় ।
 তাহাকো লুভীয়া জনে হিংসা আচৰয় ॥
 সকলো কাৰ্য্যত যিটো হোৱে সূচকিত ।
 কাৰ্য্যৰ অন্তৰ্জনে নপাৰে দেখিত ॥ ৩০৪৮৬
 পণ্ডিতগণক ৰেষ কৰে মুৰ্খজনে ।
 ধনবন্ত জনক হিংসয় ধনহীনে ॥
 ধাৰ্ম্মিকক অধাৰ্ম্মিকে সদায়ে হিংসয় ।
 কপৱন্ত ভৈলে তাক কুৰূপে নিন্দয় ॥ ৩০৪৮৭
 মুৰ্খ মায়াবন্ত লোভাবিষ্ট যত যত ।
 এসম্বাৰ সজ যদি ভৈলেক বহুত ॥
 বৃহস্পতি সম হুয়া প্ৰবৰ্ত্তে নিয়ত ।
 তথাপি এসবে দোষ জন্মাৱে কিস্তিত ॥ ৩০৪৮৮
 অসত্যকো সত্য হেন দেখি কদাচিত ।
 সত্যকো অসত্য কৰি নপাৰে চিনিত ॥

দুৰ্ভাগে কহে নানা ধৰিয়া ভাৱক ।
 বিচাৰ কবিলে বুজি সত্য অসত্যক ॥ ৩০৪৮৯
 পৃথিৱী যেমন দেখি আকাশো তেমন ।
 বিচাৰিলে ভাৰ্য্যা পুত্ৰ দুয়ো হোৱে ভিন্ন ॥
 অগ্নি ফিৰিজতি যেন দেখিয়া খণ্ডোত ।
 কবিলে বিচাৰ বাপু তাৰো পায়ে তন্ত ॥ ৩০৪৯০
 পৰীক্ষা কৰিয়া জানা অৰ্ধক থৈবেক ।
 তাত হস্তে পৰে জানা নপাৰে তাপক ॥
 দুৰ্বলক বধনত কিছো ছিদ্ৰ নাই ।
 জিজ্ঞাসা কবিলে পাচে বৰ তাপ পায় ॥ ৩০৪৯১
 পূৰ্বত আপুনি তুমি পাতিছ নৃপতি ।
 ক্ৰোধৰ বেগত কেনে কৰা বিসঙ্গতি ॥
 ক্ৰোধত থাকিয়া কেনে নকৰা বিচাৰ ।
 ৰাজা ননিয়াৱে মাংস জানিবা তোমাৰ ॥ ৩০৪৯২
 ইসবে হৰিছে মাংস জানিবা নিশ্চয় ।
 শত্ৰুভাৱে ইটো দোষ ৰাজাত অপৰ্য ॥
 মাতৃ পুত্ৰে সম্বাদ কৰিলা এহিমানে ।
 এণ্ডটি শৃগাল আসি ভৈলা সেহি থানে ॥ ৩০৪৯৩
 যিমতে নিলেক মাংস সকলে কহিলা ।
 তাহাৰ কাৰ্য্যত কিছো দোষ নপৰিলা ॥
 মাতৃক কৰয় ঘনে ঘনে নমস্কাৰ ।
 ভাল ক্ৰোধ-শাস্তি মাৱে কৰিলা আমাৰ ॥ ৩০৪৯৪
 ৰাজাক সমীপে ব্যাত্ৰ শীঘ্ৰে চলি গৈলা ।
 সকলো বৃত্তান্ত পাচে ৰাজাত জনাইলা ॥
 যিটো কৰ্ম্ম আৰিয়া ব্যাত্ৰৰ সৰ্ব গায় ।
 দুঃসহ শোকত গাৱে অগনি উৰায় ॥ ৩০৪৯৫
 পূৰ্বত কৰিয়া দুইবো বাঢ়িলেক শ্ৰীতি ।
 এহিমতে কতোদিন কৰিলা বসতি ॥
 পাচে কালক্ৰমে দুহানৰ ভৈলা অন্ত ।
 কহিলো তোমাত নাতি এহিসে বৃত্তান্ত ॥ ৩০৪৯৬

সজ্জ দুই দুহানক চিনন নয়ায় ।
 বিচাৰ কৰিলে বাপু তেহে চিনি পায় ॥
 পুনৰপি ধৰ্মপুত্ৰে পুছন্ত ভীষ্মত ।
 বিশেষ নৃপতি আচৰিব কেনমত ॥ ৩০৪৯৭
 কোন কোন ৰূপে স্মৃথ হুইবেক নৃপৰ ।
 মোক অনুগ্ৰহি কহা শাস্তমুকুমাৰ ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা কুন্তীৰ নন্দন ।
 শুনিয়ো কহিবো মই কবি বিদ্বৰণ ॥ ৩০৪৯৮
 যিবা যিবা কৰ্ম কৰিবেকু বাজাচয় ।
 যিবা কৰ্ম কৰিলে নৃপতি স্মৃথী হয় ॥
 সকলো কহিবো মই ৰাজা শুনিয়োক ।
 পূৰ্বে সত্যযুগে এক উট আছিলেক ॥ ৩০৪৯৯
 মহা জাতিস্মৰ* সিটো তপ ধৰ্ম্মে শত ।
 তপস্তা কৰিলা পাচে গৈয়া অবণ্যত ॥
 কষ্ট ব্ৰত আচৰি আছিলো বহুদিন ।
 এহিমতে ব্ৰহ্মাক কৰিয়া আৰাধন ॥ ৩০৫০০
 তাহাৰ তপত বিধি বৰ তুষ্ট ভৈলা ।
 হংসত চৰিয়া সেই অবণ্যক গৈলা ॥
 উটক সম্বোধি বিধি বুলিলা বচন ।
 কি কাৰণে মোক তই কৰা আৰাধন ॥ ৩০৫০১
 মনৰ বাঞ্ছিত তুমি বৰিয়োক বৰ ।
 হেন শুনি উটে পাচে দিলেক উত্তৰ ॥
 কি কহিবো প্ৰভু তুমি জানাহা সকল ।
 শতক যোজন দীৰ্ঘ হোক মোৰ গল ॥ ৩০৫০২
 এক স্থানে থাকি যেন পাওঁ বহুদূৰ ।
 এহি বৰ দিয়ো মোক বাঞ্ছিত মনৰ ॥
 এহি হোক বুলি ব্ৰহ্মা ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান ।
 ভৈলা দীৰ্ঘ গ্ৰীৱা শত যোজন প্ৰমাণ ॥ ৩০৫০৩
 বৰ পাই তাহাৰ আনন্দ আতি ভৈলা ।
 এৰি সিটো বন আপুনাৰ বনে গৈলা ॥

দৈববশে তাহাৰ আলস্তে পাইলা আসি ।
 নাহি লবচৰ একে ঠাইতে থাকে বসি ॥ ৩০৫০৪
 গ্ৰীৱা দীৰ্ঘ কৰি সিটো কল্পয় আহাৰ ।
 পাচে যেন কথা ভৈলা শুনিয়ো তাহাৰ ॥
 একদিনা সেহি উটে আহাৰক মনে ।
 মেলি পঠাইলেক গল আতি দূৰ স্থানে ॥ ৩০৫০৫
 আনিলেক বাত-বৃষ্টি আতি গুৰুতৰ ।
 আলস্তত থাকি গ্ৰীৱা নানিলা ওচৰ ॥
 সমীপত দেখিলেক গিৰি গহ্বৰ ।
 গল কোচাই তাহাৰ থাপিলা তাত শিব ॥ ৩০৫০৬
 ঘোৰ বৃষ্টি জলে বুৰাইলেক বহুমতী ।
 পাচে যেন ভৈলা তাক শুনিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 শৃগাল শৃগালী আছিলেক সেহি ঠাৱ ।
 শীতে পীড়িলেক তাৰ কাম্পে সৰ্বগাৱ ॥ ৩০৫০৭
 জলে ব্যাপি আছে কৈক নপাবে ঘাইবাক ।
 শৃগালী সহিতে গৈলা সেহিতো গুহাক ॥
 ক্ষুধিত শৃগালে দেখিলেক গ্ৰীৱা শিব ।
 বোলে আজি পিবো আৰ তপত কধিব ॥ ৩০৫০৮
 এহি বুলি শৃগাল শৃগালী সাজ ভৈলা ।
 লাসে লাসে গৈয়া তাৰ মাংসক ভুঞ্জিলা ॥
 বেদনাক পাই পাচে কৰে লবচৰ ।
 কতো তলে নেয় কত থাকয় উপৰ ॥ ৩০৫০৯
 তাক দেখি শৃগালৰ ভয় সম্পোজিলা ।
 গাৱৰ সন্ধানে ছয়ো কামোৰ বসাইলা ॥
 সেহিসে কামোৰে তাৰ গল ছিণ্ডি গৈলা ।
 সেহি বেদনাত উঠি বহুপুৰে গৈলা ॥ ৩০৫১০
 আলস্ত থাকি দেখা উট গৈলা মৰি ।
 নাহি আন পত্ৰ জানা আলস্তত কৰি ॥
 এতেকে আলস্ত এৰি জানা নৃপবৰ ।
 নীতি ধৰ্ম্ম ধৰি ৰাজ্য ভোগক আচৰ ॥ ৩০৫১১

বুদ্ধি মন্ত্ৰণায়ে নৃপতিৰ আদি মূল ।
 ইহাক নজানে যিটো নৃপতি বাতুল ॥
 গুপ্ত কৰি মন্ত্ৰণা কৰিব সৰ্বদায় ।
 বাচিয়া লৈবেক ৰাজ্য আপুন সহায় ॥ ৩০৫১২
 প্ৰাণীৰ চিত্তক পৰীক্ষিব সৰ্বভাৱে ।
 সেহি নৃপতিয়ে সৰ্ব সম্পত্তিক পাৱে ॥
 নৃশিক্ষিত মন্ত্ৰী ভৈল যিটো নৃপতিৰ ।
 পাৰে অধিপতি হুইব সাতো পৃথিৱীৰ ॥ ৩০৫১৩
 মহেন্দ্ৰ সমান তাৰ হোৱয় প্ৰতাপ ।
 সেহিমতে আচৰিয়ো যুধিষ্ঠিৰ বাপ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো কুকবীৰ ।
 সহায় নাহিকো জানা যিটো নৃপতিৰ ॥ ৩০৫১৪
 নাহি বল পৰাক্ৰম বৃদ্ধ ভৈল আতি ।
 যদিবা হেনসে জন ভৈলেক নৃপতি ॥
 কেনে নীতি ধৰি প্ৰৱৰ্ত্তিবে ভাগে ভাগে ।
 সেহি নীতি পিতামহ কহা মোৰ আগে ॥ ৩০৫১৫
 ভীষ্ম বোলে সাধু মোৰ পুছিলাহা নাতি ।
 আতে ইতিহাস কহো শুনা কৰ্ণ পাতি ॥
 পৃথিৱীত যত নদী আছয় সম্প্ৰতি ।
 সকলোৱে কৰে গতি সমুদ্ৰক প্ৰতি ॥ ৩০৫১৬
 একদিনা সমুদ্ৰৰ লাগিল সংশয় ।
 সকল নদীক চাই বচন বোলয় ॥
 সমুদ্ৰ বদতি কথা শুনা সৰে নদী ।
 সদা বহি আছা গিৰি দুৰ্গমক ভেদি ॥ ৩০৫১৭
 বৃক্ষ লতা ডালে মূলে আনাহা উভাৰি ।
 নানা বংশ কিবা তোৰা বলেৰে নপাৰি ॥
 শৰীৰ ডাঙ্গৰ নোহে শিখা উপবত ।
 তথাপিতো নানি তাক এৰিলা কিমত ॥ ৩০৫১৮
 বৃক্ষ সকলোয়ো জন্ম আছয় ধৰিয়া ।
 ছোট দেখি নানা কিৰা অৱজ্ঞা কৰিয়া ॥

কহিয়ো কাৰণ ইটো সবাবে সম্মত ।
 শুনিবাক লাগি আমাৰ ভৈল চিত ॥ ৩০৫১৯
 হেন যদি কথা পাচে সাগৰে পুছিলা ।
 তাক শুনি গজা পাচে কহিবেক লৈলা ॥
 ভাগীৰথী বদতি শুনিয়ো বজ্জাকৰ ।
 যি পুছিলা কথা কহিবোহো সাবোক্তৰ ॥ ৩০৫২০
 দেখা সৰে নদী আমাসক নিবন্তৰ ।
 বৰ্ষাত ধৰয় বেগ আতি খবতৰ ॥
 ঢউৰ জোঁৱাৰ তাত অনেক ফুটয় ।
 দেখিয়া মনুষ্যগণে পাৰে মহাভয় ॥ ৩০৫২১
 তথাপি বৃক্ষৰ কিস্কিতেকো শঙ্কা নাই ।
 কটাক্ষ নকৰি গৰ্বে থাকন্তু সদায় ॥
 মহাক্ৰোধ উঠে তাৰ গৰ্বক দেখিয়া ।
 মূলক উভাৰি তাক আনোহো খসয়া ॥ ৩০৫২২
 যিসৰ নানোহো বংশ শুনা অভিপ্ৰায় ।
 আমাৰ তীখত সিটো থাকে সৰ্বদায় ॥
 খবতৰ বেগ আতি দেখিয়া আমাৰ ।
 বিদূৰতে বংশে পৰি কৰে নমস্কাৰ ॥ ৩০৫২৩
 ভুতি নতি অনেক বোলয় বংশগণ ।
 তাহাক নানিয়া এৰো এহিসে কাৰণ ॥
 কালকো জানয় আৰো জানয় সময় ।
 সকলোৰে বশৱৰ্ত্তী উদ্ধত নহয় ॥ ৩০৫২৪
 আমাক দেখিয়া নথাকয় ধৈৰ্য্য ধৰি ।
 জানা জলনিধি আমি নানো কুপা কৰি ॥
 বায়ুৰ বেগত যিটো বৃক্ষ লতাচয় ।
 বলবন্ত জানি যিটো প্ৰণাম কৰয় ॥ ৩০৫২৫
 সিসৰ আমাত নাহিকে কিছো ভয় ।
 যিসৰ নমানে তাৰ মিলয় প্ৰলয় ॥
 বলবন্ত জনৰ গৰ্বক নসহয় ।
 সিটো অৱশ্যেই জানা যায় যমালয় ॥ ৩০৫২৬

আপুনাৰ যিটো জানে বল পৰাক্ৰম ।
 সাৰ অসাৰক বুজিবক অনুক্ৰম ॥
 শত্ৰুৰ জানিবে বল দুৰ্বল স্বভাৱ ।
 সেহিসৰ জনে নপাৰয় পৰাভৱ ॥ ৩০৫২৭
 প্ৰধান শত্ৰুক যিটো দেখি প্ৰাণীচয় ।
 বহু মায়া কৰি প্ৰীতি বাক্যক বোলয় ॥
 বেতস বৃত্তিক ধৰি কৰে নমস্কাৰ ।
 জ্ঞানীৰ লক্ষণ এহি কহিলোহো সাৰ ॥ ৩০৫২৮
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ পাচে কৰি অৱনত ।
 পণ্ডিতে বা কি কৰিব মুৰ্বৰ আগত ॥
 দুৰ্জ্ঞানৰ মध्ये মুছ বৈবেক কিমত ।
 ইহাক প্ৰপঞ্চি আৰে কহিয়ো আশ্ৰিত ॥ ৩০৫২৯
 ভীষ্মে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 যি পুছিলো কহো শুনা ইহাৰ উত্তৰ ॥
 পণ্ডিতক মুৰ্খে যদি বোলে নানা মন্দ ।
 সহিয়া থাকিব তাক নকৰিব দন্দ ॥ ৩০৫৩০
 যুদ্ধভাৱ দেখাই তাক বুলিবক প্ৰীতি ।
 সেহিসে পণ্ডিতে জানা লভিবক কীৰ্ত্তি ॥
 সঙ্গত নলৈব ৰাজা দুৰ্জ্ঞানীগণ ।
 তাত হস্তে নৃপতিৰ নবহে জীৱন ॥ ৩০৫৩১
 যদি নীচ জনক দিবয় উচ্চপদ ।
 সেহিসে ৰাজাৰ জানা মুণ্ডচে আপদ ॥
 কহো ইতিহাস এক শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 পশুৰাম সমে যিটো সম্বাদ ঋষিৰ ॥ ৩০৫৩২

ঋষি-পৰশুৰাম সংবাদ

ঋষিগণে কহে কথা পৰশুৰামত ।
 পূৰ্বে এক ঋষি গৈয়া আছিল বনত ॥
 থাকে হিংস্ৰ জন্তু এহি বনে পালে পালে ।
 ঋষিৰ প্ৰভাৱে কেহো কাহাকো নঘালে ॥ ৩০৫৩৩

মহা ধৈৰ্য্যবন্ত ঋষি তপস্শাত বত ।
 সিংহ ব্যাঘ্ৰ আদি কৰি থাকয় সঙ্গত ॥
 ঋষি ভৈলে গুৰু সেহিসৰ শিষ্যপ্ৰায় ।
 ঋষিত অনুজ্ঞা লই ফুৰিবাক যায় ॥ ৩০৫৩৪
 এগুটি কুকুৰ থাকে ঋষিৰ সঙ্গত ।
 মুনিৰো স্নেহৰ পাত্ৰ ভৈলেক ভকত ॥
 ঋষিৰ সঙ্গত সিটো নচাবে কিঞ্চিত ।
 ফল মূল আহাৰ কৰয় যথোচিত ॥ ৩০৫৩৫
 যেন মুনিগণে ধ্যান সদায়ে আচৰে ।
 সেহিমতে পৰি থাকে ঋষিৰ ওচৰে ॥
 আসিলেক ব্যাঘ্ৰ এক ছয়া ক্ষুধাতুৰ ।
 ঋষিৰ পাশক গৈয়া দেখিলা কুকুৰ ॥ ৩০৫৩৬
 তাহাক খাইবাক প্ৰতি তাৰ ভৈল মন ।
 কুকুৰে বুজিয়া পাচে ব্যাঘ্ৰৰ লক্ষণ ॥
 খাব বুলি তাৰ আতি ভয় সম্পঞ্জিল ।
 ভয় পায় ঋষিপাশে শৰণ পশিল ॥ ৩০৫৩৭
 ঋষিক সম্বোধি হেন বচন বোলয় ।
 ত্ৰোহি ত্ৰোহি মুনিৰাজ তুমি কৃপাময় ॥
 দেখা দেখা ব্যাঘ্ৰ আসে খাইবেক আমাক ।
 কোন ৰূপে নিবাৰণ কৰিয়ো তাহাক ॥ ৩০৫৩৮
 কেনমতে মোৰ প্ৰাণ গুটি বক্ষা পাওঁ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে যেন ভয়ক নপাওঁ ॥
 তাহাৰ কাতৰ দেখি ঋষি মহাভাগ ।
 চাৰে চক্ষু মেলি ব্যাঘ্ৰ আসি পাৰে লাগ ॥ ৩০৫৩৯
 ক্ষুধাতুৰ ছয়া ব্যাঘ্ৰ আসিছে সম্প্ৰতি ।
 কুকুৰ গুটিক খাইবে কৰি অনুমতি ॥
 কুকুৰকো ঋষি পাচে চাইলা টেব কৰি ।
 ব্যাঘ্ৰৰ ভয়ত সিটো কাষ্পে ধৰধৰি ॥ ৩০৫৪০
 কিকপে ব্যাঘ্ৰৰ হাতে ৰাখিবো ইহাক ।
 এহি ভাৱি কুকুৰক বুলিলেক ঋক ॥

ব্যাঘ্র হোৱা বুলি ঋষি বচন বুলিলা ।
 কুকুৰ গুচিয়া তেতিয়াৰে ব্যাঘ্র ভৈলা ॥ ৩০৫৪১
 ব্যাঘ্র দেখি সিটো ব্যাঘ্র ভৈল নিবৰ্তন ।
 আৰো যেন ভৈল পাচে শুনিয়ো লক্ষণ ॥
 নিতে নিতে সিটো ব্যাঘ্রে পশু মাৰি খায় ।
 নিতে নিতে সিটো তৈতে থাকন্ত জিৰায় ॥ ৩০৫৪২
 তাহাত ভ্ৰময় এক প্ৰমত্ত কুঞ্জৰ ।
 যেন কালমেঘ সম দেখি ভয়ঙ্কৰ ॥
 ব্যাঘ্ৰক দেখিলা সিটো বৃক্ষৰ মূলত ।
 তাক মাৰিবাক প্ৰতি চলিলা ক্ৰোধত ॥ ৩০৫৪৩
 দেখিয়া ব্যাঘ্ৰৰ বৰ সম্পজিলা ভয় ।
 লৰবি ঋষিৰ গৈয়া লৈলেক আশ্ৰয় ॥
 দেখা প্ৰভু ঋষিৰাজ ভৈলেক অকাৰ্য্য ।
 মোক মাৰিবাক প্ৰতি আসে গজৰাজ ॥ ৩০৫৪৪
 ইটো সঙ্কটত হস্তে কেনে পাৰ কৰা ।
 তুমি নাৰাখিলে ভৈলো জীৱন্ততে মৰা ॥
 তাহাৰ সঙ্কট দেখি দায়া সম্পজিল ।
 ব্যাঘ্ৰ গুচাই প্ৰমত্ত কুঞ্জৰ কৰি থৈল ॥ ৩০৫৪৫
 মহামেঘ সদৃশ দেখিয়া ভয়ঙ্কৰ ।
 আচোক মাৰিবে ভয়ে দেখি দিলা লৰ ॥
 যুহুৰ্তেক মানে জানা তাৰ ভয় গৈল ।
 পৰম আনন্দে বনে ভ্ৰমিবাক লৈল ॥ ৩০৫৪৬
 মন্ত হুয়া নামি কতো ভাঙ্গে পদ্মবন ।
 পদ্মবেণু লাগি কত দেখি স্তম্ভোভন ॥
 এহিমতে বঙ্গ কৰি কত দিন আছে ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনিয়োক পাচে ॥ ৩০৫৪৭
 সেহি সময়ত এক আসিল কেশবী ।
 আতি ভয়ানক ৰূপ পৰ্বতৰ সৰি ॥
 হস্তীৰ অন্তক সিটো কেশবী প্ৰমত্ত ।
 দশ পাখ হস্তী খায়ে একৈক বাবত ॥ ৩০৫৪৮

হেন সিংহ আসিবাৰ দেখিয়া কুঞ্জৰ ।
 ঋষিৰ চৰণে গৈয়া কৰিলা গোচৰ ॥
 হস্তী নিগদতি কথা শুনা ভপোধন ।
 দেখা সিংহ হস্তে হোৱে মোহোৰ মৰণ ॥ ৩০৫৪৯
 দেখিয়া মুনিৰ বৰ কৰুণা জন্মিল ।
 হস্তী গুচাই তেবে তাক কেশবী কৰিল ॥
 হেন দেখি বন্যসিংহ আকুণ্ঠিত মন ।
 মোত কৰি বঢ়া দেখো ভৈল একজন ॥ ৩০৫৫০
 তাত কৰি বঢ়া দেখি আতি বলবন্ত ।
 গৈলেক অন্তৰি সিটো থাকিয়া ভয়ত ॥
 ঋষিৰ আশ্ৰয়ে যত আছে জন্তুচয় ।
 সিয়ো পলাই গৈলেক তাহাত পাই ভয় ॥ ৩০৫৫১
 এহিমতে কোঁতুকে আছন্ত সিটো তথা ।
 আত অনন্তৰে আৰে শুনা পাচকথা ॥
 আসিল শৰভ এক আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 সকল প্ৰাণীৰ মধ্যে যম পটন্তৰ ॥ ৩০৫৫২
 আঠখান পাৰ তাৰ আতি খুলন্তৰ ।
 দুই কৰ্ণ লাগু গোটে আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 দীৰ্ঘ মুখ গোটে দুই চক্ষু উপবত ।
 দুইকুৰা অগ্নি যেন দেখি সেহিমত ॥ ৩০৫৫৩
 দুই গোটা ওষ্ঠক দেখিয়া কৃষ্ণবৰ্ণ ।
 দেখি ভয় জন্মে আতি হৃদীৰ্ঘ দশন ॥
 ভয়ঙ্কৰ উচ্ছ্ৰিত তাহাৰ দেখি কায় ।
 যল্ল শত প্ৰাণীৰ জীৱন উৰি যায় ॥ ৩০৫৫৪
 পৰাক্ৰম কৰি আইলা অৰণ্যক ভেদি ।
 এহিমতে শৰভে সিংহক আইলা খেদি ॥
 তাক দেখি কেশবীৰ ঋষি উৰি গৈলা ।
 ঋষিৰ চৰণে গৈয়া শৰণ পশিলা ॥ ৩০৫৫৫
 ত্ৰাহি ত্ৰাহি ঋষিৰাজ কৰা পৰিত্ৰাণ ।
 শৰভত হস্তে প্ৰভু বন্ধা কৰা প্ৰাণ ॥

তাহাৰ কাকণ্য শুনি ঋষি মহাশয় ।
 ভূমিয়ো শবত হুয়ো বুলিলো নিশ্চয় ॥ ৩০৫৫৬
 তেখনে শবত সিটো ভৈল ভয়ানক ।
 আৰণ্যক শবভৈয়ো তাক দেখিলেক ॥
 মনে বোলে বলে পৰাক্ৰমে দেখো চাৰ ।
 ইঠাইত থাকিলে জানো চিন্তে মোৰ মাৰ ॥ ৩০৫৫৭
 এহিমতে ভাৰি পাচে উপায় নপাইল ।
 ভয়ৰ কাৰণে তথা হস্তে আতৰিল ॥
 ঘেৰে সেহি শবত ভয়ত পলাই গৈল ।
 আত অনন্তৰে শুনা যেন কথা ভৈল ॥ ৩০৫৫৮
 ঋষিৰ শবত পাচে আশ্ৰমত বৈল ।
 যত বনচৰ প্ৰাণী হিংসিবে লাগিল ॥
 এটি ছুটি কৰি সবাহাঙ্গে ধৰি খায় ।
 তাহাৰ ভয়ত দশোদিশে পলাই যায় ॥ ৩০৫৫৯
 এহিমতে জন্তুচয় গৈলেক পলাই ।
 খাব নপাই তাহাৰ ভোকত প্ৰাণ যায় ॥
 ঋষিক খাইবাক প্ৰতি কৰিল যতন ।
 অনুমানে ঋষি তাৰ বুজিলেক মন ॥ ৩০৫৬০
 ঋষি বোলে শুন পাপী মোহোৰ বচন ।
 পূৰ্বে তই আছিলি কুকুৰ একজন ॥
 ব্যাঘ্ৰ কৰিলোহো তোক আতি দয়াতৰে ।
 কৰিলোহো হস্তী পাচে তাত অনন্তৰে ॥ ৩০৫৬১
 ভৈলি মদমত্ত কেহো নাহি সৰিবৰি ।
 তাতো ভয় পাইলি দেখি কৰিলো কেশৰী ॥
 কৰিলো শবত তোৰ বঢ়ায়া উৎসাহ ।
 এভো অপকাৰী ভৈলো মোকি খাইবে চাহ ॥ ৩০৫৬২
 কৰো প্ৰায়শ্চিত্ত পাপী শুনিয়ে বচন ।
 পূৰ্বৰ কুকুৰ তই হৈয়ো এতিকণ ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা তুমি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 শবত গুচিয়া পাচে ভৈলেক কুকুৰ ॥ ৩০৫৬৩

কুকুৰ যে হুয়া বৰ অভিমান পাইল ।
 হেন দেখি ছুফ্ট পাচে ভাৰিতে লাগিল ॥
 হৰি হৰি বিধি মই কি কাম কৰিলো ।
 ঋষিৰ ক্ৰোধত দেখো সমূলে মৰিলো ॥ ৩০৫৬৪
 ভৈলোহো বৰতো বৰ মূনিৰ প্ৰসাদে ।
 ঋষিৰ ক্ৰোধত আৰে পাইলো প্ৰমাদে ॥
 এহিমতে ভাৰি ছুফ্ট তথাতে আছিল ।
 তাক দেখি ব্ৰাহ্মণৰ ক্ৰোধ জ্বলি গৈল ॥ ৩০৫৬৫
 ক্ৰোধ কৰি তাহাক বুলিলা ঋষিবৰ ।
 মোৰ ইথানৰ পৰা সত্ৰৰে অন্তৰ ॥
 প্ৰাণবক্ষা কৰি সিটো গৈলেক অন্তৰি ।
 এহিসে দৃষ্টান্ত ৰাজা চোৱা মন কৰি ॥ ৩০৫৬৬
 যদি ছুফ্ট জনক দিবয় উচ্চপদ ।
 সেহিতো ৰাজাৰ জানা মিলয় আপদ ॥
 ভূত ভবিষ্যত জানে বেদতো পাৰ্গত ।
 চৰাচৰ নষ্ট হোৱে যাহাৰ বাক্যত ॥ ৩০৫৬৭
 দেখিয়ো আশ্চৰ্য্য কেনে ছুফ্টৰ লক্ষণ ।
 হেনয় ঋষিক মাৰিবাক কৰে মন ॥
 সদ কুলে জন্মিবেক হুইবে সদাচাৰ ।
 ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মৰ তাৰ জানিবে বিচাৰ ॥ ৩০৫৬৮
 হেনসে জনক সঙ্গে লৈবেক নৃপতি ।
 তেবে যশকীৰ্ত্তি বাঢ়ে নপাৱে দুৰ্গতি ॥
 যিটো যি কৰ্ম্মৰ লোক তাতে নিয়োজিব ।
 তেবেসে নৃপতি হুখে ৰাজ্যক ভুঞ্জিব ॥ ৩০৫৬৯
 নমো নমো কৃষ্ণ পূৰ্ণ ব্ৰহ্ম অৱতাৰ ।
 নৱ ঘনশ্ৰামসম তমু জুহুমাৰ ॥
 নমো পীতবস্ত্ৰধাৰী নমো লক্ষ্মীপতি ।
 নমো পূৰ্ণানন্দ হৰি নমো পশুপতি ॥ ৩০৫৭০
 বামণ স্বৰূপ নমো নমো পৰশুৰাম ।
 নমো সূৰ্য্যবংশধৰ শাক বোলে বাম ॥

বৰাহ স্বৰূপ নমো মৎস্যৰূপধাৰী ।
 নৃসিংহক নমো যিটো দৈত্য অন্তকাৰী ॥ ৩০৫৭১
 নমো হলিৰাম কুৰ্মৰূপী ভগবন্ত ।
 বুদ্ধকল্পী নমো যাৰ মহিমা অনন্ত ॥
 কৰোহো প্ৰণাম যিটো ভকতৰ গতি ।
 তোমাৰ চৰণে মোৰ সদা বৌক মতি ॥ ৩০৫৭২
 অৰ্জুনে সহিতে প্ৰভু কৰি মিত্ৰবতি ।
 তাহান সাৰথি প্ৰভু তৈলা যত্নপতি ॥
 এহি চলে পৃথিৱীৰ খণ্ডিলাহা ভাৰ ।
 অসংখ্য প্ৰাণীক প্ৰভু কৰিলা নিস্তাৰ ॥ ৩০৫৭৩
 তব গুণ কীৰ্ত্তনৰ মহিমা অপাৰ ।
 জাতি অজাতিক তুমি নকৰা বিচাৰ ॥
 যেহি ভঞ্জে তাতে তুফি হোৱা নাৰায়ণ ।
 এতেকে জানিলো তুমি সবাতে সমান ॥ ৩০৫৭৪
 শূনা সমজ্যাৰ লোক এৰি আন কাম ।
 নেৰিবা মুখত বন্ধু মাধৱৰ নাম ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে বোলে ইসে তত্ত্বসাৰ ।
 বোলা ৰাম ৰাম হৌক পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ৩০৫৭৫

মহু-বশিষ্ঠ সংবাদ কথন

দ্বলভী

যুধিষ্ঠিৰে বোলে শূনা পিতামহ
 ৰাজনীতি অসংখ্যাত ।
 ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মৰ আৰো আশ্ৰমৰ
 কহিয়ো সবে আশাত ॥
 আৰো বোলা দণ্ডে সবে বশ্য হয়
 দেৱতা মনুষ্যচয় ।
 কিবা কপ দণ্ড কিমত আকাৰ
 কাত হস্তে জন্মিছয় ॥ ৩০৫৭৬
 কাহাত আশ্ৰয় কৰিয়া থাকয়
 কিমত লক্ষণ তাৰ ।

সবে প্ৰাণীগণ ধৰি নিতে মনে
 কিহেতু কবয় ডৰ ॥
 ইহাৰ সংশয় শুচায়োক মোৰ
 তুমি ভাগীৰথীহৃত ।
 ভীয়ে বোলে শূনা যুধিষ্ঠিৰ ৰায়
 কহিবোহো যথোচিত ॥ ৩০৫৭৭
 যিটো দণ্ডে প্ৰাণী গণ বশ হোৱে
 সেহিসে দণ্ড কেৱল ।
 দণ্ডৰ কাহিনী বশিষ্ঠৰ আগে
 পূৰ্বত মনু কহিল ॥
 জন্মদায়িক কপ সাক্ষাতে দেৱতা
 দিব্য বাহু দুইখন ।
 চাৰিটা দশন ত্ৰিশূল প্ৰমাণ
 উচ্চ দুইখন কাণ ॥ ৩০৫৭৮
 শৰীৰৰ লোম আছয় শিহৰি
 সবে উৰ্ক গতি কৰি ।
 শিৰে ঘোৰ জটা আছে উৰ্ক দুই
 দেখিয়া ভয়ত ডৰি ॥
 লহ লহ কৰে দুইখন জিহ্বা
 দেখি আতি ভয়ানক ।
 তাত্ৰবৰ্ণ মুখ পিঙ্গলীয়া ভাতি
 চক্ষু জলে অসংখ্যক ॥ ৩০৫৭৯
 নীল উতপল সম শ্যাম তনু
 ব্যাগ্ৰ চৰ্ম্ম পৰিধান ।
 হেন উগ্ৰ কপ কহিলো দণ্ডৰ
 জানাহা আৰ প্ৰমাণ ॥
 অসি ধনু গদা ত্ৰিশূল যুদ্ধগৰ
 যুগল শক্তি শৰ ।
 চক্ৰ পশু প্ৰাসঃ দণ্ড বিষ্টিচয় ঋ
 জানাহা শেল তোমৰ ॥ ৩০৫৮০
 আৰো যত যত প্ৰহাৰ কবয়
 দণ্ডৰ এহি আশ্ৰয় ।
 ইহাত আশ্ৰয় কৰিয়া জাগ্ৰত
 দণ্ডে সদা প্ৰৱৰ্ত্তয় ॥

প্ৰাস = অস্ত্ৰ বিশেষ । ‡ বিষ্টি = খল

কাকো কবে ছেদ কাকো কবে ভেদ
 কাকো কবে অঙ্গ হানি ।
 চক্ষু উৎপাটয় সমূলে মাৰয়
 কাহাকো বাঙ্কয় টানি ॥ ৩০৫৮১
 চক্ষো পীড়া কবে তাড়ে চাবুকেবে
 কাকো লোহে কবে বন্দী ।
 নাকে কাণে কতো শালক মাৰয়
 পীড়াত থাকয় কান্দি ॥
 এহিমতে দণ্ডে সবাতে প্রবর্তে
 জানাহা পাণ্ডুনন্দন ।
 এহিকপে ধৰ্ম্ম দণ্ড পুৰুষৰ
 কহিলো সত্য বচন ॥ ৩০৫৮২
 ভিন্ন ভিন্ন কবি কহিবো সংহৰি
 আন নাম আছে যত ।
 অতি তীক্ষ্ণ কৰ্ম্মা বোলে দুৰ্ব্বাধৰ্ঘ
 স্ত্রী-গৰ্ভ বোলে সাম্প্রত ॥
 বিষয় প্রশস্ত আৰো ব্যবহাৰ
 বোলে জানা প্রজাগৰ ।
 অনিৰ্ব্বিষ মন ধৰ্ম্ম নাম যাব
 আয়ুৰ্বেদ তাসম্ভাৰ ॥ ৩০৫৮৩
 ধৰ্ম্মৰ পালক অক্ষৰ যে দেব
 সত্যগ নিত্যগ আৰ ।
 কদেব তনয় অসঙ্গ অগ্ৰজ
 শিৱকৰ নাম যাব ॥
 কতো বোলে মুনি কতো বোলে জ্যেষ্ঠ
 এহিসে নাম দণ্ডৰ ।
 কহিলো তোমাত জানা যুধিষ্ঠিৰ
 আৰো শুনা আতপৰ ॥ ৩০৫৮৪
 দণ্ডে জানা বিষ্ণু যজ্ঞ ভগবন্ত
 দণ্ডে প্রভু নাৰায়ণ ।
 চৈতন্য পুৰুষ মহা প্রকৃতিক
 ধৰে যিটো সৰ্বক্ষণ ॥
 মহন্ত পুৰুষ জানিবা দণ্ডক
 আৰো কহো শুনিয়োক ।

তোমাৰ আগত কহিবো শুনাহা
 দণ্ডনীতি বোলে যাক ॥ ৩০৫৮৫
 ব্রহ্মা বধু যাক বোলয় সাবিত্রী
 লক্ষ্মী দেবী সবস্বতী ।
 বোলে জগদ্ধাত্ৰী দেবী মহামায়া
 যিটো মাতৃ ভগবতী ॥
 আৰো যুধিষ্ঠিৰ শুনাহা দণ্ডৰ
 ধৰিছে বহু শৰীৰ ।
 সুখ দুখ অৰ্থ অনর্থ অধৰ্ম্ম
 ধৰ্ম্ম বলাবল কৰ ॥ ৩০৫৮৬
 সৌভাগ্য দুৰ্ভাগ্য আৰো পুণ্যাপুণ্য
 স্তম্ভন দুগুণ হেতু ।
 কাম যে অকাম দিবস শৰবী
 মাস বোলে যাক ঋতু ॥
 বেলা ক্ষণ অল্প বাদ যে প্রবাদ
 হৰ্ষ ক্রোধ সম দম ।
 হিংসা অহিংসন ভয় যে অভয়
 মোক্ষামোক্ষ আৰো যম ॥ ৩০৫৮৭
 তপ যজ্ঞ দান বিষ যে নিৰ্ব্বিষ
 আদি মধ্য যিটো অন্ত ।
 যত কৰ্ম্মকপ তাহান পালক
 দণ্ড কপ ভগবন্ত ॥
 দমন প্রমাদ দুই দম্ব ধৈৰ্য্য
 জানিবা নীতি অনীতি ।
 মান অপমান ব্যয় যে অব্যয়
 শক্তি আৰো অশক্তি ॥ ৩০৫৮৮
 বিনয় অসঙ্গ জানা লোকালোক
 কহিলো আৰে তোমাত ।
 সত্য যে অসত্য ব্রহ্মা অহঙ্কাৰ
 জানা মহা জ্ঞানবন্ত ॥
 দ্বিৰ ব্যৱসায় লাভ যে অলাভ
 দণ্ডে জয় পৰাজয় ।
 তীক্ষ্ণ মুহুৰ্ত্তৰ গম অনাগম
 বিৰোধ-বিৰোধি মৰ ॥ ৩০৫৮৯

কাৰ্য্য যে অকাৰ্য্য আৰো বলাবল
অসূয়া হিংসা বহিত ।
লজ্জা কপ আৰো নিৰ্ভজ্ঞ স্বৰূপ
সম্পদ আৰো বিপদ ॥
তেজস্বী পণ্ডিত চতুৰ বাক্যত
তত্ত্বজ্ঞানী বোলে যাক ।
জানা যুধিষ্ঠিৰ একপ দণ্ডৰ
কহিলোহো স্বৰূপক ॥ ৩০৫৯০
দণ্ড নভৈলেসে জানাহা প্ৰাণীত
ভৈল হস্তে বিসঙ্গতি ।
জানাহা দণ্ডৰ ভয়ে নিবস্তৰ
কাকো কেৰে নিহিংসন্তি ॥
দণ্ডেৰে প্ৰজাক বক্ষা কৰি আছে
ৰাজাকো দণ্ডে বঢ়াইছে ।
এতেকে দণ্ডত সবাবো আশ্ৰয়
ব্যৱস্থা কৰিয়া আছে ॥ ৩০৫৯১
দণ্ড হস্তে সত্য নীতি ব্ৰাহ্মণৰ
বিপ্ৰত প্ৰবৰ্ত্তে বেদ ।
বেদ প্ৰবৰ্ত্তিলে যজ্ঞ সিদ্ধি হয়
কহিলোহো পৰিচ্ছেদ ॥
যজ্ঞ হেতু সৰ্ব দেৱ ভুক্ত হোৱে
বৃষ্টি হেতু হোৱে অন্ন ।
অম্মেসে জানিবা প্ৰজা সকলৰ
নিশ্চয় প্ৰাণ জীৱন ॥ ৩০৫৯২
সদায়ে প্ৰজাত দণ্ড জাগি থাকে
তেৰে সচকিত মতি ।
এহি হেতু দণ্ডে জানা যুধিষ্ঠিৰ
ৰাজাকো কৰিলে গতি ॥
এতেকতে ৰাজা যাক নদণ্ডিব
তাৰ কহো অভিপ্ৰায় ।
পিতৃ মাতৃ ভ্ৰাতৃ ভাৰ্য্যা পুৰোহিত
স্বকীয় ধৰ্ম্ম থাকয় ॥ ৩০৫৯৩
আসন্মাক ৰাজা দণ্ড নকৰিবা
শাস্ত্ৰৰ এহি উচিত ।

মধুৰ বাক্যেৰে সদা আশ্বাসিবা
বুলিবক যথোচিত ॥
নমো নমো দণ্ড কৰী ভগৱন্ত
যাব নাহি আদি অন্ত ।
ব্ৰহ্মৰূপে ব্ৰজা বিষ্ণুৰূপে পালা
কদ্ৰুৰূপে কৰা অন্ত ॥ ৩০৫৯৪
দেখা ঈশ্বৰৰ প্ৰজা সমস্তত
দায়া কেনে অতিৰেক ।
দণ্ডৰূপ ধৰি কবয় সাধন
নৃপতি আসি ভৈলেক ॥
হেন ঈশ্বৰৰ চৰণ কমলে
সম্প্ৰতি গৈলো বিক্ৰয় ।
পৰম পাতকী সংসাৰে বহিলো
উদ্ধাৰিয়ো দয়াময় ॥ ৩০৫৯৫
গমৰ যাতনা শুনি মোৰ গাৱ
ভয়ে কাষ্পে তৰতৰি ।
অসংখ্য যোনিত ভ্ৰমি দুখ পালো
উপজিয়া মৰি মৰি ॥
ইহেন দুৰ্ভৰ্ত্ত ভাৰত ভূমিত
আছো নৰতনু পায় ।
তথাপিতো নাথ তোমাক নজানো
মুহিলেক বিষ্ণুমায়া ॥ ৩০৫৯৬
দুৰ্ভৰ্ত্তৰ মায়াৰ তৰিবাৰ প্ৰতি
কাহাৰো শক্তি নাই ।
তোমাৰ নিগ্ৰহ ভৈল যাক প্ৰতি
ভ্ৰমি থাকে সৰ্বদায় ॥
তব কৃপালেশ ভৈল যি জনক
মায়ায়ো নচাপে পাশ ।
মহামোহ পাশ ছিগিয়া মোহোক
কৰি লৈয়ো নিজ দাস ॥ ৩০৫৯৭
সত্যে সত্যে প্ৰভু তোমাৰ চৰণে
শৰণ পালিলো মই ।
কৃপা কৰা নাথ সংসাৰ সাগৰে
ভুমি যিনে গতি নাই ॥

শুনা সৰ্বজন

অগ্নিতে মৰণ

ধিব নোহে ইটো কায়।

হেন জানি হৰি

চৰণে ভজিয়া

ৰায় বোলা সৰ্বদায় ॥ ৩০৫৯৮

বহুহোম-মাকাতা সৰ্বদা কথন

পদ

জন্মোজয় পুছে মুনি বৈশম্পায়নত ।
 আৰো গঙ্গাস্নতে কি কহিলে নৃপতিত ॥
 ঋষি বোলে শুনা পৰীক্ষিত ৰাজস্নত ।
 তব পিতামহে কথা পুছিল বহুত ॥ ৩০৫৯৯
 আৰো পুছিলেক কথা কৃতাপ্তলি কৱি ।
 ইতিহাস দেখাই ভীষ্মে কহিলা সংহৰি ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ।
 কহো ইতিহাস এক তোমাত বুজায় ॥ ৩০৬০০
 অঙ্গবহুহোম নামে আছিল নৃপতি ।
 আতি কান্তিমন্ত ধৰ্ম্মবন্ত নবপতি ॥
 আত্মপুত্রে সম কৰি পালিলেক প্ৰজা ।
 দান যজ্ঞে দেৱ ঋষি ভূষিলেক ৰাজা ॥ ৩০৬০১
 এহিমতে স্বধৰ্ম্মত কতোদিন আছে ।
 আত অনন্তৰে কথা যেন ভৈল পাচে ॥
 পুত্ৰত সমৰ্পি ৰাজ্য পত্নীয়ে সহিতে ।
 যুগ্মপৃষ্ঠ বনক চলিলা অব্যাহতে ॥ ৩০৬০২
 সেহি দেশে মেক হিমালয় সমীপত ।
 তাহাতে আছয় এক কনক পৰ্বত ॥
 তাতে এক বটবৃক্ষ আছে বিতৌপন ।
 শুনা সেহি বটৰ যে কহিবো কাৰণ ॥ ৩০৬০৩
 পিতৃআজ্ঞা ধৰি ৰায় ব্ৰহ্ম সনাতন ।
 যৈসানি অৰণ্যে লাগি কৰিলা গমন ॥
 সঙ্কে সীতাদেৱী গৈলা অমুক্ত লক্ষ্মণ ।
 সেহি বটমূলে বহিলেক তিনি জন ॥ ৩০৬০৪

সেহি থানে শঙ্কৰক আৰাধি পূজিলা ।

ব্ৰহ্মচৰ্য্য ধৰি শিবে জটাক বাক্সিলা ॥

দেৱঋষিগণে পাচে আনন্দ লভিলা ।

সেহিসে দেশৰ নাম যুগ্মপৃষ্ঠ দিলা ॥ ৩০৬০৫

ঘিটো শিৱ প্ৰভু ৰামে গৈলেক ধাপিয়া ।

ঋষিগণে তৈতে থাকে পূজা আৰতিয়া ॥

পাচে বহুহোম সেহি আত্ময়ে পশিলা ।

ভাৰ্য্যা সমে ৰাজা তাত আনন্দে বক্সিলা ॥ ৩০৬০৬

যত বিপ্ৰ আছে মানে ৰাজাক আৰবি ।

বসিয়া থাকয় সবে হয় শাৰী শাৰী ॥

বিপ্ৰগণ সমে ৰাজা আলাপ কবন্ত ।

ভক্তিভাৱে ব্ৰাহ্মণৰ চৰণ সেৱন্ত ॥ ৩০৬০৭

দেৱঋষি সম সিটো ভৈলেক নৃপতি ।

একদিনা সেহিস্থানে কৰিলেক গতি ॥

বহুহোম নৃপতিৰ তপশ্চাক দেখি ।

পৰম আনন্দ ভৈলা পুৰন্দৰ সখি ॥ ৩০৬০৮

তাহান সমীপে ৰাজা উপস্থিত ভৈলা ।

দেখি বহুহোমে পাণ্ড অৰ্ঘ্যেৰে পূজিলা ॥

বহুহোমে বোলে শুনিয়োক নবপতি ।

কি কাৰ্য্যে আসিলা তব কুশল সম্প্ৰতি ॥ ৩০৬০৯

তোমাৰ দেশত যত প্ৰাণী সমস্তয় ।

ভুমি বিচ্যমানে কিবা কুশলে আছয় ॥

কি কাৰণে মোৰ পাশে আসিলা সম্প্ৰতি ।

হেন শুনি মাকাতা নৃপতি নিগদতি ॥ ৩০৬১০

শুনা বহুহোম ভুমি নৃপতি বিশেষ ।

বৃহস্পতি যত ভুমি জানা সাৱশেষ ॥

ভগৱত নীতিশাস্ত্ৰ কৰা অধ্যয়ন ।

কিবাৰূপে দণ্ডজানা ভৈল উতপন্ন ॥ ৩০৬১১

কেনৰূপে দণ্ড জানি থাকয় প্ৰজাত ।

পৰম প্ৰধান দণ্ড ভৈলেক কিমত ॥

কজিয়ক পূৰ্বে কেনে কৰিলা গমন ।
 সম্প্ৰতি কিকপে দণ্ড কৰে প্ৰবৰ্ত্তন ॥ ৩০৬১২
 ইহাকে পুছিবে লাগি আইলো তযু থান ।
 কহিয়োক আৰো তুমি ৰাজা সৰ্বজান ॥
 বহুহোম বোলে শুনা মাৰ্জাতা নৃপতি ।
 কহিবোহো ইটো কথা তোমাত সম্প্ৰতি ॥ ৩০৬১৩
 প্ৰজাৰ নীতিৰ বাখিবাৰ কৰি মন ।
 ব্ৰহ্মৰূপে দণ্ড পূৰ্বে ভৈল উতপন্ন ॥
 পূৰ্বে বিধি যজ্ঞ যজ্ঞিবাক মন কৈলা ।
 আত্মসম ঋত্বিজ কাহাকো নেদেখিলা ॥ ৩০৬১৪
 মনত ভাবিয়া শিবে গৰ্ভ ধৰিলেক ।
 বহুত বৎসৰ শিবে গৰ্ভ আছিলেক ॥
 সম্পূৰ্ণ সহস্ৰ বৰ্ষ যেবে বহি গৈল ।
 হাচিৰ বেগত সিটো গৰ্ভ নিকলিল ॥ ৩০৬১৫
 অপূৰ্ব স্তম্ভৰ পাচে পুত্ৰ এক ভৈল ।
 দেখি ব্ৰহ্মাদেৱে তাৰ যুপ নাম থৈল ॥
 যজ্ঞৰ ঋত্বিজ নাম ভৈল প্ৰজাপতি ।
 তেহে সমে যজ্ঞ কৰি কৈলা সমাপতি ॥ ৩০৬১৬
 যজ্ঞ অৱসানে বিধি মনে জিজ্ঞাসিল ।
 দেখন্তে অকাৰ্য্য মানে প্ৰাণীত মিলিল ॥
 পৰদাৰ হৰে কতো হৰে পৰ ধন ।
 জাতি অজাতিকো নজানয় সৰ্বজন ॥ ৩০৬১৭
 কাৰ্য্যাকাৰ্য্য দোষগুণ নকৰে বিচাৰ ।
 স্বধৰ্ম্ম এৰিয়া সবে ভৈল একাকাৰ ॥
 হেন দেখি বিধি বোলে কৰো কোন কৰ্ম্ম ।
 দণ্ড বিনে প্ৰবৰ্ত্তাবে নপাৰোহো ধৰ্ম্ম ॥ ৩০৬১৮
 এহি বুলি শিৱৰ পাশক চলি গৈল ।
 পাৰ্বতী সহিতে মহেশ্বৰ দেখা পাইল ॥
 কৃতাজলি কৰি পাচে কৰিলেক তুতি ।
 নমো শূলপাণি নমো নমো পশুপতি ॥ ৩০৬১৯

নমো ত্ৰিনয়ন নমো বৃষভবাহন ।
 উষক বায়ক নমো নমো পঞ্চানন ॥
 এহিমতে বিধি কৰিলেক নানা তুতি ।
 তাহান তুতিত তুষ্টি ভৈলা পশুপতি ॥ ৩০৬২০
 ব্ৰহ্মাক সম্বোধি শিৱে বুলিলা বচন ।
 মোহোৰ থানক আসিলাহা কি কাৰণ ॥
 হেন শুনি হাসি নিগদতি সৃষ্টিকৰ ।
 অজিলোহো ইটো মই দেখা চৰাচৰ ॥ ৩০৬২১
 ব্ৰাহ্মণক আদি অজিলোহো প্ৰজাগণ ।
 কদাচিত্তো এসম্বাৰ ধৰ্ম্মে নোহে মন ॥
 ইহাৰ উপায় তুমি কৰা মহেশ্বৰ ।
 যেন ধৰ্ম্মে প্ৰবৰ্ত্তয় লোক নিবন্তৰ ॥ ৩০৬২২
 ব্ৰহ্মাৰ প্ৰাৰ্থনা শুনি দেৱ দিগম্বৰ ।
 মৌন হুয়া তেতিয়কণে ভৈল ধ্যানপৰ ॥
 ধ্যান ধৰি কতো ক্ষণ মৌন হুয়া বৈল ।
 আপুনাৰ তেজ বলে দণ্ডক অজিল ॥ ৩০৬২৩
 যিটো দেৱী ভগৱতী জগত জননী ।
 দণ্ডনীতি কৰি তাক থাপিলা আপুনি ॥
 মনুষ্যৰ মध्ये মध्ये ৰাজাক অজিলা ।
 দেৱতাৰ ৰাজা পাতি ইন্দ্ৰক থাপিলা ॥ ৩০৬২৪
 পিতৃগণ মध्ये ৰাজা পাতিলা যমক ।
 পৰ্বতৰ মध्ये ৰাজা পাতিলা যমক ॥
 যক্ষ যে ৰাক্ষস ধন আছে যত যত ।
 কুবেৰ ভৈলেক ৰাজা তাহাৰ মধ্যত ॥ ৩০৬২৫
 নদীসকলৰ ৰাজা পাতিলা সিদ্ধক ।
 জল অধিকাৰী কৰি থৈলা বৰুণক ॥
 যুত্ৰ্যক পাতিলা ৰাজা যত আছে প্ৰাণ ।
 তেজস্বী সৰব মध्ये ৰাজা হুতাশন ॥ ৩০৬২৬
 ঈশান ভৈলেক ৰাজা কদম্ব মধ্যত ।
 সবাবো ঈশ্বৰ দেৱ ভৈল ভগৱন্ত ॥

যুগ নামে ব্ৰহ্মপুত্ৰ আতি ধৰ্ম্মবন্ত ।
 যজ্ঞসকলৰ ৰাজা তাক পাতিলন্ত ॥ ৩০৬২৭
 যজ্ঞ সমাপতি হেন মনে মানিলেক ।
 ধৰ্ম্মৰ বিহিত দণ্ড বিমুগ্ধক দিলেক ॥
 বিমুগ্ধে দিলন্ত দণ্ড ঋষি অঙ্গিৰাক ।
 অঙ্গিৰায়ে দিলা পাচে ইন্দু মৰীচিক ॥ ৩০৬২৮
 মৰীচিয়ো সেহি দণ্ড ভৃগুক দিলন্ত ।
 পাচে ভৃগু ঋষি দণ্ড অপিলা ঋষিত ॥
 ঋষিগণে দিলা দিগপাল সমন্তক ।
 দিগপালে দিলা ব্ৰহ্মপুত্ৰ অযুপক ॥ ৩০৬২৯
 ব্ৰাহ্মণেৰ মনুক দিলেক প্ৰজাপতি ।
 আপুন পুত্ৰক ব্ৰাহ্ম দেৱেয়ো দিলন্তি ॥
 কহিলো মাৰ্দ্ধাতা ইটো স্বৰূপ বচন ।
 যেনমতে দণ্ড ইটো ভৈল উতপন্ন ॥ ৩০৬৩০
 যথাযোগ্য অনুসাৰে দণ্ড নিয়োজিবা ।
 মনৰ ইচ্ছায়ে দণ্ড কাকো নকৰিবা ॥
 দুৰ্ভক নিত্ৰহ কৰি পালিবা সন্তক ।
 তেবে সিটো নৃপে ধৰ্ম্ম যশ লভিবেক ॥ ৩০৬৩১
 অল্পদোষে বধ দণ্ড নহয় উচিত ।
 অঙ্গৰাহু হানি নকৰিবা কদাচিত ॥
 কৰ্ত্ত্ব কপ দণ্ড ইটো নৃপতি জানিব ।
 ধৰ্ম্মবন্ত ৰাজাগণে ন্যূয়ে প্ৰৱৰ্ত্তিব ॥ ৩০৬৩২
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা বাপু নৃপবৰ ।
 কহিলো আখ্যান বনুহোম নৃপতিৰ ॥
 ইহাক শুনয় যিটো ৰাজা প্ৰজাগণ ।
 মনত কামনা সব হোৱয় পূৰণ ॥ ৩০৬৩৩
 যুধিষ্ঠিৰ নিগদতি শান্তমুতনয় ।
 কহিলা বুজিলো মই দণ্ডৰ সংশয় ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম তিনিবৰ্গ কেন ধান ।
 কোন বা ইহাৰ মূল কৈত হোৱে স্থান ॥ ৩০৬৩৪

এক স্থানে কিবা তিনিবৰ্গ প্ৰৱৰ্ত্তয় ।
 কিবা ভিন্নে ভিন্নে তুমি কহিয়ো নিশ্চয় ॥
 কামান্দক ঋষি অঙ্গবিষ্ট ৰাজা সংবাদ কথন
 ভীষ্ম নিগদতি ৰাজা শুনা বিদ্যমান ।
 কহিবোহো ইটো তিনিবৰ্গৰ আখ্যান ॥ ৩০৬৩৫
 শৰীৰত হস্তে ধৰ্ম্ম হোৱে উতপন্ন ।
 কৰ্ম্মহস্তে উতপত্তি হোৱে কামগণ ॥
 সংকল্পৰ পৰা অৰ্ধসবৰ নিবাস ।
 আত হস্তে জানা তিনিবৰ্গৰ প্ৰকাশ ॥ ৩০৬৩৬
 কহো ইতিহাস এক তোমাৰ আগত ।
 কামান্দক নামে ঋষি আছিল পূৰ্বত ॥
 অঙ্গবিষ্ট ৰাজা গৈল তাহান আশ্ৰম ।
 অৱনত হুয়া ৰাজা কৰিলা প্ৰণাম ॥ ৩০৬৩৭
 লোভে মোহে বশ হোৱে যিটো ৰাজাচয় ।
 পৰম অজ্ঞানী হুয়া পাপ আচৰয় ॥
 কেনমতে তাহাৰ হুইবেক পাপকয় ।
 ইহাৰ কাৰণ তুমি কহা মহাশয় ॥ ৩০৬৩৮
 অধৰ্ম্মক যিটো ৰাজা মানে ধৰ্ম্ম কৰি ।
 কেনে ৰাজা বোলাইবেক কহিয়ো সংহৰি ॥
 হেন শুনি ঋষি পাচে সম্বোধি ৰাজাক ।
 যি পুছিল ৰাজা শুনিয়োক সিটো বাক ॥ ৩০৬৩৯
 ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম এৰি যিটো ৰাজা দুৰাশয় ।
 সদায়ে কামত মাত্ৰ আশ্ৰয় কৰয় ॥
 কাম বাঢ়িলাত সবে ধৰ্ম্ম হোৱে নষ্ট ।
 ইহ পৰলোকে সিটো ৰাজা পাৰে কষ্ট ॥ ৩০৬৪০
 কামত থাকিয়া সবে বুদ্ধি লোপ হয় ।
 বুদ্ধি ভ্ৰংশ হৈলে পাচে মোহ প্ৰৱৰ্ত্তয় ॥
 মোহাবিষ্ট ভৈলে আত্মা গুচয় সৰ্বাত ।
 তাত পাচে দুৰাচাৰ হোৱে দুৰ্ভাৰিত ॥ ৩০৬৪১

ৰাজা যদি দুবাচাৰ হোৱয় সম্প্ৰতি ।
 দুই প্ৰজাগণেও ধৰয় সেই নীতি ॥
 সমস্ত শিষ্ট লোকক কৰয় সৰ্বনাশ ।
 গৃহৰ ভিতৰে যেন সৰ্পে লৈল বাস ॥ ৩০৬৪২
 সিটো নৃপতিক জানা কেহো নমানয় ।
 সমস্ত শিষ্ট ব্ৰাহ্মণেয়ো অৱজ্ঞা কৰয় ॥
 ক্ৰীণ্ণতু হয় সিটো ৰাজা নষ্ট যায় ।
 যতপি জীৱয় সিটো কষ্টমাত্ৰ পায় ॥ ৩০৬৪৩
 কহিলো তোমাতে ইটো নৃপতি ইজিত ।
 এতেকে নৃপতি হুইবে শাস্ত্ৰত পণ্ডিত ॥
 সদা আচৰিবে ৰাজা বেদৰ আচাৰ ।
 বিপ্ৰসকলক কৰিবেক সতকাৰ ॥ ৩০৬৪৪
 বিপ্ৰ চৰণত নিতে কৰিবেক নতি ।
 সেইটো ৰাজাৰ ধৰ্ম্ম সিজ্ঞে প্ৰতিনিতি ॥
 দুৰ্নীতি গুচাই সদানীতি প্ৰবৰ্ত্তাইব ।
 সেই নৃপতিৰ সদা স্তখে কাল যাইব ॥ ৩০৬৪৫
 যুধিষ্ঠিৰ বোলে শুনা গজাৰ তনয় ।
 কেনে নৃপতিক প্ৰজাগণে প্ৰশংসয় ॥
 কেনে শীল স্বভাৱ কি মতে উতপত্তি ।
 ইহাক শুনিবে মোৰ উত্তোৱল মতি ॥ ৩০৬৪৬

সংশীল ধৰ্ম্ম কথন ; প্ৰহ্লাদৰ ওচৰত ইন্দ্ৰৰ

ছদ্মবেশে শীল ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ

ভীষ্মে বোলে শুনা কহো ইহাৰ কাৰণ ।
 তব সম্পত্তিক যি কৰিলা দুৰ্য্যোধন ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে যৈমানি আছিল পাঞ্চ ভাই ।
 নিমন্ত্ৰণ কৰিয়া আনিলে যত্নবায় ॥ ৩০৬৪৭
 পাতিলন্ত যজ্ঞ সভা দেখি লাগে ভয় ।
 তাত যি কৰিলা দুৰ্য্যোধন দুৰাশয় ॥
 সিসৰ বৃত্তান্ত কহো শুনা মন দিয়া ।
 দুৰ্য্যোধনে মোহ পাইল সভাক দেখিয়া ॥ ৩০৬৪৮

২৬৩

ঈশ্বৰ নিৰ্ম্মিত ভৈল তব সভাধান ।
 জল স্থল নিচিনিল অন্ধকৰ ঠান ॥
 স্থল বুজি জনত পবিল গৈয়া ৰাজা ।
 বিপত্তি দেখিয়া তাৰ হাসিলেক প্ৰজা ॥ ৩০৬৪৯
 দ্ৰৌপদী প্ৰমুখ্যে হাসিলেক নাবীগণে ।
 মৰণ সমান পীড়া পাইল দুৰ্য্যোধনে ॥
 লজ্জা পাই চলি গৈলা আপুন নগৰে ।
 সিসৰ দুখক ৰাজা নসহে শৰীৰে ॥ ৩০৬৫০
 নাহি বঙ্গ ঢঙ্গ লুকচয় অন্ন পানী ।
 সদা মনে তাপ কৰে ৰাজা মহামানী ॥
 কৰ্ণ শকুনিক মাতি কৰি আলোচন ।
 কৰ্ণক সম্বোধি হেন বুলিলা বচন ॥ ৩০৬৫১
 দেখা দেখা দুখ আৰে মোৰ বাধাস্ত ।
 তুমি সম বন্ধু মোৰ নাই সংলাবত ॥
 পাণ্ডৱত হস্তে দুখ লভিলো অপাৰ ।
 কেনমতে তাহান শুজিবো মই ধাৰ ॥ ৩০৬৫২
 ইহাৰ উপায় তুমি কহিয়ো সংহৰি ।
 পাণ্ডৱৰ ইটো শ্ৰীক পাইবো কেন কৰি ॥
 হেন শুনি বাধাস্তে বুলিলন্ত বাণী ।
 শুনিয়ে উপায় দুৰ্য্যোধন মহামানী ॥ ৩০৬৫৩
 সাক্ষাতে আছয় তব পিতৃ মহাৰাজ ।
 চলা তুমি আমি গৈয়া কহো ইটো কাজ ॥
 এহি বুলি তিনিজন কৰিলা গমন ।
 কৰ্ণ যে শকুনি আৰো ৰাজা দুৰ্য্যোধন ॥ ৩০৬৫৪
 নৃপতিক গৈয়া জাহ্নুশিৰে প্ৰণামিলা ।
 ৰাজাক সম্বোধি পাচে বচন বুলিলা ॥
 শুনা মহাৰাজ তুমি কুক বংশধৰ ।
 তব জ্যেষ্ঠ পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন নৃপধৰ ॥ ৩০৬৫৫
 অন্ন পানী এৰি সদা মনে কৰে তাপ ।
 নুপুছাহা কেনে তুমি আৰু হয় বাপ ॥

কণ্ঠস্থে ধৃতৰাষ্ট্ৰে শুনি এহি বাণী ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিক বুলিলা আপুনি ॥ ৩০৬৫৬
 কি কাৰণে মনে তাপ কৰা বাপ তই ।
 কহা শীত্ৰ কৰি খেদ দূৰ কৰো মই ॥
 নেদেখো কাৰণ কিছো তোমাৰ শোকৰ ।
 হস্তিনাপুৰত যেন দুটি পুৰন্দৰ ॥ ৩০৬৫৭
 তোমাৰ আছয় দেখো উনশত ভাই ।
 ৰাত্ৰি দিনে সেৱা কৰে কিঙ্কৰ পৰায় ॥
 যতক আছয় মিত্ৰ সকল মনস্থ ।
 কি কাৰণে বাপু তোৰ মনত অস্থস্থ ॥ ৩০৬৫৮
 দুৰ্য্যোধন বদতি শুনিয়ো নৃপবৰ ।
 কহো শুনা কি কাৰণে শোক ভৈল মোৰ ॥
 পাণ্ডৱ গৃহত দেখিলো আচৰিত ।
 নিতে অসংখ্যাত লোকে ভুঞ্জে অন্ন যত ॥ ৩০৬৫৯
 সবাৰে স্তৱৰ্ণপাত্ৰ আতি মনোনীত ।
 বহু-অলঙ্কাৰ শোভে সবাৰে গাৱত ॥
 দেখিলোহো সভা উপমাৰ নাই ঠাই ।
 অত্ৰাৱতী পুৰ যেন দেৱসভা প্ৰায় ॥ ৩০৬৬০
 স্তৱৰ্ণ ৰতন আছে ভাণ্ডাৰে ভাণ্ডাৰ ।
 তাহাক গণিবে প্ৰতি শক্তি আছে কাৰ ॥
 সমুদায় লক্ষ্মীদেৱী কৰিলা নিবাস ।
 যেন লক্ষ্মী লক্ষ্মীপতি ভৈল দাসী দাস ॥ ৩০৬৬১
 পাণ্ডৱ সম্পত্তি কহিবে নাই ঠাই ।
 স্বৰ্গে পুৰন্দৰ হুইবে কিছো কাৰ্য্য নাই ॥
 দহে প্ৰাণ পাণ্ডৱ দেখিয়া সমৃদ্ধি ।
 কি কাৰণে নিগ্ৰহ কৰিলা মোক বিধি ॥ ৩০৬৬২
 আতি শোকাকুল বাণী শুনিলা পুত্ৰৰ ।
 কহিবে লাগিলা ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰেখৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ শ্ৰীক যদি বাঞ্ছা কৰা মনে ।
 নতু ততোধিক শ্ৰীক বাঞ্ছস এখনে ॥ ৩০৬৬৩

এতেকে তনয় সন্ত স্বভাৱক ধৰ ।
 সবাতো অধিক শ্ৰীক বঞ্চে ভোগ কৰ ॥
 যেহিটো পুৰুষে সন্ত স্বভাৱ ধৰয় ।
 ইটো কোন চিত্ৰ তিনি লোকক জিনয় ॥ ৩০৬৬৪
 একহি ৰাত্ৰিয়ে জানা মাঙ্কাতা নৃপতি ।
 তিনিয়ো লোকৰ সিটো ভৈল অধিপতি ॥
 ত্ৰিতয় ৰাত্ৰিয়ে জন্মেজয় ৰাজাধি ।
 সপ্তদ্বীপা বহুমতী লভিল হৰিষি ॥ ৩০৬৬৫
 নাভাগে পাইলন্ত ৰাজ্য সপ্তম দিবসে ।
 সদভাৱে পৃথিৱীক পাৱে অপ্ৰয়াসে ॥
 যেহিটো পুৰুষ হোৱে ভাণ্ডাৰ গুণৰ ।
 তাকে বহুমতী জানা বাচি লোৱে বৰ ॥ ৩০৬৬৬
 দুৰ্য্যোধন নৃপতি পিতৃত নিগদতি ।
 স্থলীল স্বভাৱ কেনে কহিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 যেনে শীল স্বভাৱে লভিল বহুমতী ।
 তাক কৈত পাইল পিতা দিসৰ নৃপতি ॥ ৩০৬৬৭
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নিগদতি শুনা দুৰ্য্যোধন ।
 ইতিহাস কহো এক কথা পুৰাতন ॥
 নাবদৰ মুখে পূৰ্বে প্ৰহ্লাদ কুমাৰ ।
 জ্ঞান ধৰ্ম্ম নীতিক শিখিল নিবন্তৰ ॥ ৩০৬৬৮
 সেহি নীতি ধৰি দৈত্য তনয় প্ৰহ্লাদ ।
 তিনি লোক জিনি কাঢ়ি লৈলা ইন্দ্ৰপদ ॥
 গুচিল সম্প্ৰতি দুখ মিলিল শুক্ৰৰ ।
 আথে বেথে শুকপাশে গৈল পুৰন্দৰ ॥ ৩০৬৬৯
 কৃতাজ্জলি কৰি পাচে বুলিলা বিনয় ।
 শুনা নিবেদন মোৰ শুক মহাশয় ॥
 কেনে শীলভাৱে দৈত্য লৈলা অত্ৰাৱতী ।
 সেহি শীল স্বভাৱ কহিয়ো বৃহস্পতি ॥ ৩০৬৭০
 বৃহস্পতি বোলে শুনা মহাত্মলোচন ।
 শুক্ৰৰ সমীপ লাগি কহিয়ো গমন ॥

এহি নীতি কহিবাব তান আছে শক্তি ।
 সম্ভবে কবিয়ে তান চৰণত ভক্তি ॥ ৩০৬৭১
 হেন শুনি শুক্লব নিকটে চলি গৈলা ।
 মিনতি কবিয়া কথা কহিবাক লৈলা ॥
 শীল সংস্কাৰ শিখিবে আইলো মই ।
 অনুগ্রহ কৰি কহিয়োক মহাশয় ॥ ৩০৬৭২
 শুক্লে বোলে শুনা কহো দেৱ শচীপতি ।
 অধিক পুছিলি যাতো জ্যেয়স বুণ্ডতি ॥
 ইটো নীতি প্ৰহ্লাদত আছে ভাল কৰি ।
 কহিবাক পাৰে তেহে সকল সংহৰি ॥ ৩০৬৭৩
 হেন শুনি ইন্দ্রে পাচে আনন্দ লভিলা ।
 তেতিয়া বুদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ ৰূপ ভৈলা ॥
 পৃথিৱীক লাগি সিটো কৰিলা গমন ।
 প্ৰহ্লাদৰ ভৱনত ভৈলা উপসন্ন ॥ ৩০৬৭৪
 দেখিয়া আনন্দে পুছিলন্ত দৈত্যেশ্বৰ ।
 কিবা কাৰ্য্যে আসি আছা তুমি দ্বিজবৰ ॥
 ব্ৰাহ্মণে বোলয় শুনা আহিলো কি কাৰণে ।
 শীল সংস্কাৰক জানিবে কৰি মনে ॥ ৩০৬৭৫
 নীতি কহিবাক প্ৰতি নতু হোৱে ক্ষণ ।
 হেন শুনি প্ৰহ্লাদেয়ো বুলিলা বচন ॥
 ব্ৰাহ্মণে বোলয় আবে শুনা দৈত্যেশ্বৰ ।
 কহিবাহা জ্ঞান যদি পাবা অৱসৰ ॥ ৩০৬৭৬
 হেন শুনি প্ৰহ্লাদৰ দায়া সম্পজিল ।
 ক্ষণ লভি পাচে জ্ঞান ব্ৰাহ্মণত কৈল ॥
 ব্ৰাহ্মণে বোলয় কৈলা আত্মতত্ত্ব জ্ঞান ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে পাইলো আৰ সমিধান ॥ ৩০৬৭৭
 ইতিনি লোকৰ সম্পত্তিক যেনে পায় ।
 সম্ভবে কবিয়া কথা তাহাৰ উপায় ॥
 প্ৰহ্লাদ বদতি কথা শুনা দ্বিজবৰ ।
 মই বাজা বুলি হিংসা নকৰো বিপ্ৰ ॥ ৩০৬৭৮

বিপ্ৰগণে যিসৰ বচন কহে মোত ।
 তাহাক কৰোহো মই জানাহা সতত ॥
 ইন্দ্ৰিয়ক দমি ধৰ্ম্ম কৰোহো চিন্তন ।
 হিংসা অপ্ৰিয়ক এৰিলোহো সৰ্বক্ষণ ॥ ৩০৬৭৯
 এতেকে ব্ৰাহ্মণ সবে অভিষেক কৰি ।
 তিনিয়ো লোকৰ পাতিলেক অধিকাৰী ॥
 যেন মধুমক্ষিকায় বঢ়াৱে মধুক ।
 সেহিমতে বিপ্ৰসবে বঢ়াইলেক মোক ॥ ৩০৬৮০
 স্বকীয় ধৰ্ম্মক মই আচৰো সদায় ।
 নক্ষত্ৰে সহিতে যেন চন্দ্ৰমা শুৱায় ॥
 মই সেহিমতে কৰো বিপ্ৰসম প্ৰীতি ।
 সিকাৰণে থাকে মোত ত্ৰৈলোক্য সম্পত্তি ॥ ৩০৬৮১
 বিপ্ৰগণে যিটো জ্ঞান দেয় উপদেশ ।
 পৃথিৱীত জানা ইটো অমৃত বিশেষ ॥
 এহিসে জানিবা তুমি মোক্ষৰ সাধন ।
 ইহাক বোলয় জানা চক্ষু বিতোপন ॥ ৩০৬৮২
 ব্ৰাহ্মণৰ মুখে যিটো প্ৰৱৰ্ত্তে নৃপতি ।
 ইহাকে জ্যেয়স বুলি জানা মহামতি ॥
 এহি নীতিধৰ্ম্মক প্ৰহ্লাদে যেনে কৈলা ।
 শুনা সাৱধানে পাচে যেন কথা ভৈলা ॥ ৩০৬৮৩
 জ্ঞান লভি ছদ্ম বিপ্ৰ ভুই ভৈলা আতি ।
 গুৰুভাৱে ভূতিনতি কৰিলা ভকতি ॥
 ভুই ভৈলা দৈত্যনাথ বিপ্ৰৰ ভক্তিত ।
 বোলে বৰ লৈয়ো বিপ্ৰ তোৰ অভিষত ॥ ৩০৬৮৪
 ব্ৰাহ্মণ বদতি কথা শুনা দৈত্যপতি ।
 মোক বৰ দিবে প্ৰতি তব ভৈলা মতি ॥
 তোমাৰ গাৱৰ শীল স্বভাৱ সুন্দৰ ।
 তাহাকে বাঞ্ছোহো মোৰ মনে কচিকৰ ॥ ৩০৬৮৫
 হেনয় বৰক যদি ব্ৰাহ্মণে ৰবিলা ।
 এহি হোক বুলি পাচে প্ৰহ্লাদে বুলিলা ॥

বব লভি বিপ্রে নিজ আশ্রমক গৈলা ।

পাচে প্রহ্লাদব ঘোর চিন্তা উপজিলা ॥ ৩০৬৮৬

শুনিয়েক সর্বজন কথা কচিকব ।

অরণে মুকুতি সাধে অমৃত কর্ণব ॥

ইহাব অরণে মিলে কৃষ্ণত ভকতি ।

হবি তুষ্ট ভৈলে অপ্রয়াসে সাধে গতি ॥ ৩০৬৮৭

দেখাহা সংসারচক্রে অতি গুরুতব ।

দিবা বাত্ৰি কবি কবে গতি খবতব ॥

সর্বকণে আয়ু যায় ইহাব লগত ।

নিচিন্তি আছাহা চেষ্টা নাহিকে গাবত ॥ ৩০৬৮৮

নকবা ভকতি ইটো নবতন্তু পাই ।

কৃষ্ণ নাম বিনে জানা আন গতি নাই ॥

যত তপ ধর্ম যজ্ঞ দান তীর্থ স্নান ।

নাহি নাহি নাহি হবি নামব সমান ॥ ৩০৬৮৯

ধর্ম শাস্ত্র দেখাহা প্রলোভ বাক্য বত ।

তাক আচরিয়া ভ্রমিবাহা সংসারত ॥

কৃষ্ণব ভকতি জন্ম কর্ম নিবারণ ।

হবি সমে বঙ্গে বঞ্চে বৈকুণ্ঠ ভুবন ॥ ৩০৬৯০

পবন আনন্দে মজি থাকে সর্বদায় ।

জবা মৃত্যু লোভ মোহ তাত কিছো নাই ॥

হেনয় থানক যদি বাপ্পা কবা মনে ।

আন কর্ম এবি ভজা কৃষ্ণব চরণে ॥ ৩০৬৯১

গাবত নলাগে দুখ নলাগয় ধন ।

কেবলে নামত তুষ্ট হোস্তু নাবাগয় ॥

হেন জানি কৃষ্ণ পারে কবিয়ে ভকতি ।

বাম হবি বুলি তবা শুদ্ধ হৌক মতি ॥ ৩০৬৯২

লেহাড়ী

বিধিয়ে বঞ্চিলে দৈত্যবাজ

পাচে যেন ভৈলা শুনা কাজ

বব দিয়া বাজা শোকতে বিহ্বল ভৈলা ।

মৌনে বসি আছে দৈত্যবাজ

চিন্তায়ুক্ত জয়া দমাই মাথ

শবীৰত হস্তে কাস্তি পাচে বাজ ভৈলা ॥

বাজ হৈয়া ভৈলা মূর্তিমন্ত

বিস্ময়ে প্রহ্লাদে পুছিলস্ত

ভুমি কোন মোত কহিয়োক জাণ্ট কবি ।

মোক কাস্তি বোলে মহাভাগ

কহিলোহো মই তযু আগ

ভুমি দিলা বিপ্র পাশক যাওঁ লববি ॥ ৩০৬৯৩

এহি বুলি কাস্তি চলি গৈলা

তাত পাচে শীল বাজ ভৈলা

মূর্তিমন্ত দেখি পুছিলস্ত দৈত্যনাথ ।

ভুমি কোন মোত কথা আব

হেন শুনি শীলে কহিলস্ত

মোক শীল বোলে চলি যাওঁ বিপ্রপথ ॥

যদি গৈলা শীল অনন্তবে

ধর্ম বাজ ভৈলা শবীৰবে

মূর্তিমন্ত দেখি পুছিলস্ত দৈত্যেশব ।

সম্বোধিয়া ধর্ম্যে বোলে বাণী

মই ধর্ম জানা মহামানী

শীলব সঙ্গত ধানে যাওঁ ব্রাহ্মণব ॥ ৩০৬৯৪

অন্তৰিয়া ধৰ্ম গৈলা যেবে সত্য আবিৰ্ভাব ভৈলা তেবে
 দেখিয়া প্ৰহ্লাদে পুছিলোহা কোন বুলি ।
 কহিলাহা সত্যে মুখ চাই মোক সত্য বোলে মহাবাজ
 দিলাহা বিপ্ৰক তান পাশে যাওঁ চলি ॥
 আত পাচে ধৃতি ভৈলা বাজ দেখিয়া পুছিলো দৈত্যবাজ
 তুমি কোন জন কহিয়ো মোক সম্প্ৰতি ।
 শুনা মহাবাজ মই ধৃতি আছিলোহো তব শৰীৰত
 ধৰ্ম যেত থাকে তাহাকে কবোহো গতি ॥ ৩০৬৯৫
 অনন্তবে বল ভৈলা বাজ দেখি দৈত্যেশ্বৰে পুছিলন্ত
 বলে বোলে যাওঁ যথাতে বিপ্ৰ থাকয় ।
 আত অনন্তবে লক্ষ্মী আই বাজ ছয়া দেবী আছে চাই
 পুছিলো প্ৰহ্লাদে কৰিয়া আতি বিনয় ॥
 তুমি কোন মাতৃ কহা মোত দেখো ৰূপ আতি অদভুত
 হেন শুনি দেবী মাতিলা পাচে বাজাক ।
 আছিলোহো তমু শৰীৰত সুখভোগ কৈলো নানামত
 তোমাক এৰিয়া চলোহো ধৃতি পাশক ॥ ৩০৬৯৬
 পাচত অভয়া দেবী সতী যুতি ধৰি পাচে ওলাইলন্তি
 দেখি পুছিলন্ত দৈত্যনাথে পায়া ভয় ।
 সদায়ে কমলে থাকা তুমি লোকৰ ঈশ্বৰী জানো আমি
 বিপ্ৰ পাশে যোৱা বুজিলোহো অভিপ্ৰায় ॥
 শ্ৰী নিগদতি প্ৰহ্লাদত নুবুজিলা বাজা আৰ তত্ত্ব
 বিপ্ৰকপে শত্ৰুৱে শিথিলে নীতি তোমাত ।
 ত্ৰৈলোক্যৰ শ্ৰীক লৈলে ছলে নুবুজিলা তুমি মহাবলে
 শীলধৰ্মে বশ কৰিলে তিনি জগত ॥ ৩০৬৯৭
 হেন দেখি পাচে শচীপতি চলে তব শীল লভিলন্তি
 আজি ধৰি তুমি জানোহো ভৈলা উদাস ।
 ধৰ্ম সত্য ধৃতি বল আৰ জানা আমাসাক সাৰে সাৰ
 শীলৰ লগত কবোহো সবে নিবাস ॥
 শুনিয়েক সজ্জ সাধুজন কৃষ্ণৰ কথাত দিয়া মন
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণিল ইটো পয়াৰ ।
 আক শুনা সবে যত্ন কৰি অগ্নিতে সন্তুষ্ট হৈব হৰি
 হেন জানি হৰি ঘৃণ্যোক বাবস্বাৰ ॥ ৩০৬৯৮

পৰ

ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
 কহিবো তোমাত কথা আত অনন্তৰ ॥
 ত্ৰীসমে প্ৰহ্লাদৰ শীল যদি গৈল ।
 পাচে দুৰ্য্যোধন ৰাজা পিতৃক বুলিল ॥ ৩০৬৯৯
 শুনিয়েক পিতৃ মোৰ মনৰ সংশয় ।
 কেনমতে শীল কিবা উপায়ে লভয় ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে শুনা কুলৰ নন্দন ।
 যি পুছিলো কহো শুনা শীলৰ লক্ষণ ॥ ৩০৭০০
 কৰ্ম্মেৰে মনেৰে বাক্যে প্ৰজা সমস্তৰ ।
 হিংসা নকৰিবা আৰো সকলো প্ৰাণীৰ ॥
 আৰ্ত্তজন ভৈলে তাক কৰিবা বন্ধুগ্ৰ ।
 ব্ৰাহ্মণক আনি দান দিয়ে সৰ্ব্বক্ষণ ॥ ৩০৭০১
 আকেসে বিশিষ্ট শীল বুলিয়া কহয় ।
 কহিলো তোমাত মোৰ দায়াৰ তনয় ॥
 যাৰ দায়া নভৈলেক প্ৰাণী সমস্তত ।
 নপাৰে পৌৰুষ সিটো নৃপতি কুৎচিত ॥ ৩০৭০২
 যি কৰ্ম্ম কৰিলে জানা হৈবেক লজ্জিত ।
 সিটো কৰ্ম্ম কৰিবাক নহয় উচিত ॥
 যি কৰ্ম্ম কৰিলে সভাসদে প্ৰশংসয় ।
 সি কৰ্ম্ম কৰিবে নৃপতিৰ যোগ্য হয় ॥ ৩০৭০৩
 সংক্ষেপে কহিলো মই শীলৰ লক্ষণ ।
 আৰো কিছো কহো পুত্ৰ শুনা এক মন ॥
 তুম্ব স্বভাৱ যাৰ ভৈলেক সম্প্ৰতি ।
 অকস্মাতে সিটো যদি লভয় সম্পত্তি ॥ ৩০৭০৪
 অল্পকালে জানা তাৰ ভোগ নষ্ট হয় ।
 পাচে সমূলৰূপে সিটো নষ্টক লভয় ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে শুনা গান্ধাৰী নন্দন ।
 যুধিষ্ঠিৰ সম ত্ৰীক বাহুস আপুন ॥ ৩০৭০৫

এতেকে ধৰিয়ো শীল স্বভাৱ সম্প্ৰতি ।
 তিনিয়ো লোকৰ তেবে পাইবাহা সম্পত্তি ॥
 ভীষ্ম নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 পুত্ৰত কহিলা ইটো অধিকা তনয় ॥ ৩০৭০৬
 এহিসে স্বভাৱ তুমি ধৰা যুধিষ্ঠিৰ ।
 তবে ৰাজ্যভোগ তুমি কৰিবাহা চিৰ ॥
 পুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা গন্ধাম্বত ।
 শীলক প্ৰধান কৰি কৈলা পুৰুষত ॥ ৩০৭০৭
 যিটো কৈলা পুৰুষত শীলৰ লক্ষণ ।
 তাত আশা কেনমতে হোৱে উতপন্ন ॥
 সবাকৈ জিনিবে প্ৰতি মোৰ ইচ্ছা গৈল ।
 কিবা হেতু ইটো আশা উতপন্ন ভৈল ॥ ৩০৭০৮
 ইহাক শুনিয়ে প্ৰতি মোৰ ইচ্ছা যায় ।
 পিতামহ ইটো মোৰ শুচায়ো সংশয় ॥
 যিটো যিটো আশা মোৰ আছিল মনত ।
 পাপী দুৰ্য্যোধনে সবাহাকৈ কৈলা হত ॥ ৩০৭০৯
 আশা হত ভৈলা চাৰ মৰণত কৰি ।
 আশা সমুদ্ৰত ইটো তৰিতে নপাৰি ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা মোৰ নাতি বংশধৰ ।
 কহো ইতিহাস মই তোমাত পূৰ্বৰ ॥ ৩০৭১০

ঋষি-স্বমিত্ৰ সংবাদ কথন

নামত স্বমিত্ৰে ৰাজা হৈহয় বংশৰ ।
 পাচে যুগয়াক চলি গৈলেক সন্তৰ ॥
 অবশ্যত পশি যুগ মাৰিলা বহুত ।
 পাচে যেন ভৈল আত শুনা অদভুত ॥ ৩০৭১১
 শৰ লাগি এক যুগ গৈলেক অন্তৰি ।
 ৰাজ্যায়ো গৈলেক খেদি তাক লক্ষ্য কৰি ॥
 যুগক বিচাৰি পশিলেক বনমাজ ।
 যুগক নপাই আশু ভৈল মহাৰাজ ॥ ৩০৭১২

সঙ্গত নাহিকে সৈন্ত বাজা একেশ্বৰ ।
 ক্ষুধায়ে ভূষায়ে তান কাম্পে কলেবৰ ॥
 নাহিকয় পথ তাত গহীন কানন ।
 দিশ ধৰি বন ভাজি কৰিলা গমন ॥ ৩০৭১৩
 এহিমতে স্মিত্রে পাইলেক বৰ ভ্ৰম ।
 অনন্তৰে পাইলা যাই ঋষিৰ আশ্ৰম ॥
 তাহাত দেখিলা পাচে অসংখ্যাত ঋষি ।
 প্ৰণাম কৰিলা বাজা পৰম হৰিষি ॥ ৩০৭১৪
 পূজিলা বাজাক দিয়া বহুত সন্তাৰ ।
 নানা দ্ৰব্য দিয়া কৰিলেক সতকাৰ ॥
 ঋষি নিগদতি শুনিয়োক নৃপবৰ ।
 কৈব পৰা আসি আছা দেখো একেশ্বৰ ॥ ৩০৭১৫
 তোমাসাৰ নাম কিবা কোন বা নৃপতি ।
 কোন বংশজাত শুনিবাক যায় মতি ॥
 হেন যদি বাক্য বুলিলেক বিপ্ৰগণে ।
 স্মিত্ৰে নৃপতি পাচে বুলিলা বচনে ॥ ৩০৭১৬
 হৈহয় বংশত মই আছো জন্ম ধৰি ।
 নামত স্মিত্ৰে মোক জানা নিষ্ঠ কৰি ॥
 যুগয়া কৰিবে লাগি আসিলো বনক ।
 বাণ লাগি লৰবি গৈলেক যুগ এক ॥ ৩০৭১৭
 তাক খেদি একেশ্বৰ পাইলো ঘোৰ বন ।
 এহি হেতু তোমাসাক ভৈলো দৰশন ॥
 বাজ্য শ্ৰীয়ে দূৰে গৈল পালো বৰ খেদ ।
 যিটো মনে ভাবিছিলো ভৈলা আশা ছেদ ॥ ৩০৭১৮
 আশা ছেদ সম ছুখ নাহি মোৰ মনে ।
 যতপি আছয় গুৰু কথা ঋষিগণে ॥
 যদি বাজ্য নষ্ট হোৱে ততো হানি নাই ।
 বাজচিহ্ন পুৰ নষ্ট হোৱে সমুদায় ॥ ৩০৭১৯
 সহিবাক পাৰো মই ইসৰ ছুখক ।
 আশাহত ভৈলে দেখো ইহাত অধিক ॥

হিমালয় মহোদধি তৰিবাক পাৰি ।
 আশা সমুদ্ৰক দেখো তৰিতে নপাৰি ॥ ৩০৭২০
 শুনা বিপ্ৰগণ আবে বচন আমাৰ ।
 আশা নায়ে সমুদ্ৰৰ নপাইলোহো পাৰ ॥
 এতেক পুছোহো গুৰু তোমৰা সবত ।
 আকাশকো দেখো বৰ মোহোৰ মনত ॥ ৩০৭২১
 আশা আকাশৰ মধ্যে কোন শ্ৰেষ্ঠতৰ ।
 অনুগ্ৰহ কৰি কথা ইহাৰ উত্তৰ ॥
 দেৱত্ৰতে বোলে ওবা কুন্তীৰ যে স্তত ।
 স্মিত্ৰে পুছিলে যদি ইমত প্ৰস্তুত ॥ ৩০৭২২
 সকল ঋষিৰ মধ্যে পৰম মহন্ত ।
 সবাত অধিক জানা ঋষত পণ্ডিত ॥
 নৃপতিৰ বাণী শুনি ঋষত বদতি ।
 পুছিলাহা কহো তুমি শুনিয়ে সম্প্ৰতি ॥ ৩০৭২৩
 পূৰ্বকালে তীৰ্থ কৰি ফুৰিলো সদায় ॥
 অনন্তৰে বদৰিকাশ্ৰম পাইলো যায় ॥
 সুন্দৰী বদৰী তাত আছে অপৰ্য্যন্ত ।
 বৈহায়স নামে এক সৰোবৰ তান্ত ॥ ৩০৭২৪
 আতি পুণ্যক্ষেত্ৰ যাৰ জল নিবমল ।
 স্নান কৰি দেৱতা পিতৃক দিলো জল ॥
 যৈত আছে নৰনাৰায়ণ ঋষিবৰ ।
 দেখিলো সমীপে এক দিব্য বাসাঘৰ ॥ ৩০৭২৫
 সিথানৰ পৰা পাচে তাক চলি গৈলো ।
 তাৰ অভ্যন্তৰে এক ঋষিক দেখিলো ॥
 পৰম উচ্ছিত যাৰ শৰীৰ ডাঙ্গৰ ।
 যাৰ কলেবৰ আঠ মনুষ্যৰ বেৰ ॥ ৩০৭২৬
 কৃশ ছয়া আছে শৰীৰত ছাল হাড় ।
 কুৎচিত শৰীৰ দেখি বিকৃত আকাৰ ॥
 শিবে জটা ধৰি আছে আতি বিলক্ষণ ।
 জাৰ্ণ ব্যাঘ্ৰ চৰ্ম্ম কৰি আছে পৰিধান ॥ ৩০৭২৭

হেনয় বিপ্ৰক দেখি ভৈলোহো বঞ্চিত ।
 কৃতাজ্জলি কৰি আগে ভৈলো উপস্থিত ॥
 সেই ভল্ল ঋষি মোক কবিল ঈক্ষণ ।
 বসিবাৰু লাগি মোক দিলেক আসন ॥ ৩০৭২৮
 সেই আসনত বসিলোহো নত্ৰ হুই ।
 আত্মোপাস্ত কৰি পাচে চিনা দিলো মই ॥
 মোক অনুগ্ৰহ কৰি ঋষি সৰ্বজ্ঞান ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষ কৰিলা ব্যাখ্যান ॥ ৩০৭২৯
 আত অনন্তৰে বাজা শুনা পাচকথা ।
 ভূবিদ্যুন্ন নৃপতিৰ যেন-ভৈল তথা ॥
 বীৰদ্যুন্ন নামে তাৰ পুত্ৰ যুৱৰাজ ।
 যুগয়া কৰিতে একদিনা ভৈলা সাজ ॥ ৩০৭৩০
 ঘোটকত চৰি বজ্জে লৈয়া সেনাগুণ ।
 যুগয়াক মনে প্ৰৱেশিলা ঘোৰ বন ॥
 যুগ মাৰি থৈলা পাচে দৌলা-দৌলি কৰি ।
 একগুটি যুগ গৈল দূৰক অন্তৰি ॥ ৩০৭৩১
 তাক দেখি যুৱৰাজ গৈলা একেধৰ ।
 পশিলেক গৈয়া ঘোৰ অৰণ্য ভিতৰ ॥
 যুগকো নপাইলা প্ৰাণী নাহিসে সঙ্গত ।
 ক্ষুধায়ে তৃষায়ে চেষ্ঠা নাহিকে গাৱত ॥ ৩০৭৩২
 বাহিৰ ওলাইবে নপায় দিশ পাশ ।
 বোলে হৰি হৰি জীৱনৰ গৈল আশ ॥
 এহি বুলি বিচাৰি চাহিবে গৈলা জল ।
 দেখিলেক সৰোবৰ পৰম নিৰ্মল ॥ ৩০৭৩৩
 জলপান কৰিবাৰু তাহাতে নামিলা ।
 বলে ধৰি গ্ৰাসে তাক জল মাজে নিলা ॥
 সেহিমতে বীৰদ্যুন্ন গৈলা যমঘৰ ।
 শুনিয়ো হুমিত্ৰে কথা আত অনন্তৰ ॥ ৩০৭৩৪
 তাৰ সঙ্গ আসিয়া আছিল প্ৰজা যত ।
 বাট চাই সবে হস্তে বৈল বাহিবত ॥

নাসিবাৰ দেখি বিচাৰিলা ধানে ধান ।
 পাচে ভূবিদ্যুন্ন নৃপতিত দিলা জ্ঞান ॥ ৩০৭৩৫
 শুনি ভূবিদ্যুন্ন বাজা থিয়াই মৰিল ।
 সৰল বৃক্ষত যেন নিৰ্যাত পৰিল ॥
 মোক এৰি গৈল বাপ একেধৰ কৰি ।
 জানেকি বাসিংহ বাঘে তাৰে খাইলে ধৰি ॥ ৩০৭৩৬
 এহিমতে বহু শোক কৰিলা নৃপতি ।
 সঙ্গ লৈলা বহুতৰ অসংখ্য পদাতি ॥
 পুত্ৰক বিচাৰি বাজা ফুৰে বনে বনে ।
 ভল্লৰ সমীপে গৈয়া মিলিলা তেখনে ॥ ৩০৭৩৭
 ঋষিক দেখিয়া বাজা কৰিলা সেৱলি ।
 বসিয়া বহিলা বাজা কৰি কৃতাজ্জলি ॥
 মিনতি কৰিয়া বাজা বুলিবাৰু লৈলা ।
 পুত্ৰৰ বৃত্তান্ত পাচে সকলে কহিলা ॥ ৩০৭৩৮
 পুত্ৰক বিচাৰি ফুৰিলোহো বনে বন ।
 শ্ৰম মাত্ৰ পাইলো নপাইলোহো একো স্থান ॥
 দেখিবো বুলিয়া কৰিলোহো বৰ আশ ।
 আশাত থাকিয়া মই ভৈলো সৰ্বনাশ ॥ ৩০৭৩৯
 আশাত কৰিয়া কোন আছয় ভাঙ্গৰ ।
 অনুগ্ৰহ কৰি মোত কহা মুনিবৰ ॥
 ভল্ল ঋষি বোলে শুনা ইহাৰ উত্তৰ ।
 আছে কৃশতৰী আশা আতি দুখতৰ ॥ ৩০৭৪০
 হেন বাক্য শুনি বাজা বুলিলা বচন ।
 কোন কৃশতৰী আশা কহিয়ো লক্ষণ ॥
 ভল্ল ঋষি বোলে শুনা হুমিত্ৰে নৃপতি ।
 হেন বাক্য যদি ভূবিদ্যুন্ন নিগদতি ॥ ৩০৭৪১
 শুনা ভূবিদ্যুন্ন ভূমি ঘোৰোৰ বচন ।
 কহিবো তোমাত কৃশ আশাৰ লক্ষণ ॥
 আচ্যৱন্ত হুয়া নকৰয় উপকাৰ ।
 তাত আশা কৰি বিটৌ থাকে বাৰিবাৰ ॥ ৩০৭৪২

তাকে কুশ আশা বুলি জানিবা নৃপতি ।
 আৰো কহো মোহোৰ কথাত দিবা রতি ॥
 কৃতম্ব খলত আশা কৰে যিটো জন ।
 হিংসকক আশা যদি কৰে সৰ্বক্ষণ ॥ ৩০৭৪৩
 অন্ন পান দিবাক নপাৰে ঘিৰা প্ৰাণী ।
 তাত যিটো আশা কৰে পৰম অজ্ঞানী ॥
 ইয়ো কুশতৰী আশা কৈলো মহাশয় ।
 কহিলো স্বৰূপ আত যাইবাহা প্ৰত্যয় ॥ ৩০৭৪৪
 একগুটি পুত্ৰ যিটো থাকে মনুষ্যৰ ।
 যদি সিয়ো পুত্ৰ মৰি যায় যমঘৰ ॥
 নতুবা প্ৰবাসী হুই যায় দেশান্তৰ ।
 প্ৰবৃতি নজানি আশা কৰে যিটো নৰ ॥ ৩০৭৪৫
 আকো কুশতৰী আশা জানা নৰেখৰে ।
 যিটো বুদ্ধে নাৰী বিহাই পুত্ৰ আশা কৰে ॥
 পিতৃৰ গৃহত জানা থাকি কন্যাচয় ।
 মোক কৈত দিব বুলি আশাক কৰয় ॥ ৩০৭৪৬
 পিতৃ মাতৃ ভ্ৰাতৃ জেঠা খুৰা ইষ্ট জন ।
 কৈত কন্যা দিবো বুলি কৰে আলোচন ॥
 ছলে কন্যাগণে থাকে তাহাক অনাই ।
 ইয়ো কুশতৰী আশা জানা মহাৰায় ॥ ৩০৭৪৭
 এহিসব কথা যদি নৃপতি শুনিলা ।
 ঋষিক প্ৰণাম কৰি বচন বুলিলা ॥
 মোহোত প্ৰসন্ন আৰে হৈয়ো মুনিৰাজ ।
 পুত্ৰদশনত মোৰ কিছো নাই কাজ ॥ ৩০৭৪৮
 মোহোত কহিলা তুমি যিটো জ্ঞানচয় ।
 মিছা নোহে জানিলো সকল সত্য হয় ॥
 এতেকে পুত্ৰত আশা ছাবিলোহো আমি ।
 ভাল অনুগ্ৰহ মোক কৰিলাহা স্বামী ॥ ৩০৭৪৯
 ঋষভ বদতি শুনা হুমিত্ৰে নৃপতি ।
 হেন যদি কথা বীৰহুয় নিগদতি ॥

শুনি হস্ত কবিলন্ত ভল্ল মহাঋষি ।
 যোগবলে বাজপুত্ৰ আনিলা হৰিষি ॥ ৩০৭৫০
 নৃপতি দেখিল পুত্ৰ বনৰ ওচৰ ।
 লাসবেশ কৰি পুত্ৰ ভ্ৰমে একেধৰ ॥
 ঋষিৰ প্ৰসাদে সিটো মোহ দূৰ গৈলা ।
 পুত্ৰক দেখিয়া বাজা কিছো সুবুলিলা ॥ ৩০৭৫১
 এতেকে হুমিত্ৰে তুমি সেহি ধৰ্ম্ম ধৰা ।
 ইটো কুশতৰী আশা দূৰে পৰিহৰা ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা নাতি বংশধৰ ।
 ঋষভৰ বাক্যত হুমিত্ৰে নৰেখৰ ॥ ৩০৭৫২
 তেতিক্ষণে সিটো আশা কবিলেক দূৰ ।
 তুমি সেহিমত আশা এৰিয়ো ঠাকুৰ ॥
 মোহোৰ বচন তুমি ধৰা স্বৰূপত ।
 ছয়োক গন্তীৰ যেন হেমন্ত পৰ্বত ॥ ৩০৭৫৩
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ে গজাস্তত ।
 তোমাৰ মুখৰ বাণী যেহেন অমৃত ॥
 শুনন্তে শুনন্তে মোৰ প্ৰজ্ঞা বাঢ়ি যায় ।
 অমৃতৰ পানে যেন আদি স্বাদ পায় ॥ ৩০৭৫৪
 যেন যোগীগণে ধ্যান ধৰিয়া সতত ।
 পৰমাত্মা বস্তুক দেখিলা হৃদয়ত ॥
 বাহ্য দৃষ্টি এৰি ভজ্যে তাহান চৰণ ।
 পৰম আনন্দে যজি থাকে যোগীগণ ॥ ৩০৭৫৫
 তোমাৰ কথাত মই ভৈলো সেহিমত ।
 কদাচিতো অন্য কৰ্ম্মে নভ্ৰময় চিত ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ নৃপৰৰ ।
 কহো ইতিহাস আৰো যম গৌতমৰ ॥ ৩০৭৫৬

যম-গৌতম সংবাদ কথন

পাৰিপাত্ৰ গিৰিত গৌতম ঋষিৰৰ ।
 তপস্তা কৰিল যষ্টি সহস্ৰ বৎসৰ ॥

একদিনা যম ৰাজা তথাকে চলিলা ।
 তপ কৰি আছে ঋষি দৰ্শন ভৈলা ॥ ৩০৭৫৭
 যম আসি আছে ঋষি ধ্যানতো জানিলা ।
 পাণ্ড অৰ্ঘ দিয়া ধৰ্ম্মৰাজাক পূজিলা ॥
 যম নিগদতি শুনিয়েক তপোধন ।
 ইটো পৰ্বতত তুমি আছা কি কাৰণ ॥ ৩০৭৫৮
 গৌতম বদতি শুনিয়েক ধৰ্ম্মৰাজ ।
 তুমি যি পুছিলা পাচে কৈবো সিটো কাজ ॥
 সম্প্ৰতি পুছোহো এককথা তযু আগে ।
 মোক অনুগ্ৰহ কৰি কহা মহাভাগে ॥ ৩০৭৫৯
 পিতৃ মাতৃ মহাশুৰ জানা অভিপ্ৰায় ।
 কেনমতে আসম্ভাৰ ঋণ শুদ্ধা যায় ॥
 কিবা হেতু পুৰুষে পাৰয় শুভলোক ।
 ইহাৰ কাৰণ কহি বুজায়োক মোক ॥ ৩০৭৬০
 যমে বোলে কহো আৰে শুন তপোধন ।
 তপস্যা আচৰি শুচি হুইবে সৰ্বক্ষণ ॥
 পিতৃ মাতৃ প্ৰতি দিনে কৰিবে অৰ্চন ।
 সদায়ে হুইবেক জানা সত্য ধৰ্ম্মে মন ॥ ৩০৭৬১
 অশ্বমেধ যজ্ঞ যজি দিবেক দক্ষিণা ।
 তেবে পিতৃ-মাতৃ ঋণ শুজিল সিজন ॥
 অশ্বন্তে শুভ লোক পাৰে ভুঞ্জি ভোগচয় ।
 কহিলো তোমাত আত নাহিকে সংশয় ॥ ৩০৭৬২
 এহি ভাৱ যুধিষ্ঠিৰ ধৰিয়া সতত ।
 যম গৌতমৰ কথা ভৈলা সমাপত ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুন ধৰ্ম্মৰ তনয় ।
 আৰো পুছা যিটো মনে আছয় সংশয় ॥ ৩০৭৬৩
 ভীষ্মৰ শুনিয়া হেন বচন মধুৰ ।
 লাসে লাসে পুছিবে লাগিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুন ভাগীৰথী স্তত ।
 যদি নৃপতিৰ জানা ভৈল বহু বিত ॥ ৩০৭৬৪

তাক কেনমতে ভোগ কৰিব নৃপতি ।
 ইহাৰ কাৰণ কহিয়েক মহামতি ॥
 ভীষ্মে বোলে যি পুছিলা পৰম সঙ্কেত ।
 সাৱধানে শুন কহিবোহো আৰ তত্ত্ব ॥ ৩০৭৬৫
 যদিবা প্ৰজাৰ দুখ মিলিল আসিয়া ।
 নৃপতিয়ে ধন দিবে ভাণ্ডাৰ মেলিয়া ॥
 এহিমতে বিভাগি ভুঞ্জিবে অৰ্থচয় ।
 সিটো নৃপতিয়ে সদা সুখক লভয় ॥ ৩০৭৬৬
 আত এক ইতিহাস কহো পুৰাতন ।
 এক চিত্ত মনে শুন পাণ্ডুৰ নন্দন ॥
 ক্ষত্ৰিয়ত হস্তে এক পুত্ৰ ভৈল জাত ।
 নামত কায়ব্য ভৈলা জগত প্ৰখ্যাত ॥ ৩০৭৬৭
 মহা বলশালী ধনুৰ্বেদত পাৰ্গত ।
 জানে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ যুদ্ধ নীতিক জানন্ত ॥
 পাচে তাৰ শুনিয়ে আশ্চৰ্য্য ভৈলা কৰ্ম্ম ।
 ধৰিলেক দনু্যবৃষ্টি এৰি আন কৰ্ম্ম ॥ ৩০৭৬৮
 বহুত ডকাইতগণ লৈলেক সঙ্গত ।
 গধূলি সময় গৈয়া পশয় গ্ৰামত ॥
 কাটি মাৰি লুৰি পুৰি আনে দ্ৰব্যচয় ।
 সেই দ্ৰব্য আনি পিতৃ মাতৃক পূজয় ॥ ৩০৭৬৯
 আছে বনখণ্ড এক তাৰ সমীপত ।
 তাহাতে আছয় বিপ্ৰ যদি অপৰ্য্যন্ত ॥
 সিটো দ্ৰব্য নিয়া কিছো দেয় তাসম্বাক ।
 যুগ মাৰি দেয় কতো বুলি ভুতি বাক ॥ ৩০৭৭০
 এহিমতে ডকাইত বহুত লৈয়া সঙ্গ ।
 যিসবে নমানে লুটি আনে মহা বঙ্গ ॥
 দনু্যগণ বদতি শুনিয়ে মহাবীৰ ।
 তোমাৰ দেখোহো বৰ ডাকৰ শৰীৰ ॥ ৩০৭৭১
 নত্ৰ হুই আপুনাৰ কৰো সতকাৰ ।
 আমাৰ মধ্যত তুমি হুয়ো অধিকাৰ ॥

তব আত্মা পালি থাকিবোহো সৰ্বৰক্ষণ ।
 তেবেসে হুইবেক আমাৰ বঙ্গ মন ॥ ৩০৭৭২
 পিতৃমাতৃ যেনমতে পালয় পুত্ৰক ।
 তুমি সেহিমতে বাজা ছয়া পালিয়োক ॥
 কায়ব্য বদতি শুনা যত দহ্ম্যগণ ।
 তোমাৰ কহো মই স্বৰূপ বচন ॥ ৩০৭৭৩
 ভয়াভুৰ জন আৰো স্ত্ৰী সমস্তয় ।
 তপস্বী শিশুক যিটো যুদ্ধ নকৰয় ॥
 ইসব জনক জানা বধিবে নপায় ।
 বন্দীয়া জনক নবধিবা ছিদ্ৰে পায় ॥ ৩০৭৭৪
 নিতে নিতে ব্ৰাহ্মণৰ চিন্তিবা কল্যাণ ।
 তাসম্বাৰ নিমিত্তে কবিবা ঘোৰ বণ ॥
 বিপ্ৰক জানিবা সদা মুখৰ কাৰণ ।
 এতেকে উচিত নোহে তাহাৰ হিংসন ॥ ৩০৭৭৫
 বিপ্ৰসকলক যিটো হিংসয় দুৰ্ম্মতি ।
 অৱশ্যে জানিবা তাৰ মিলয় দুৰ্গতি ॥
 সৰ্বকালে ব্ৰাহ্মণক কবিবা বন্দন ।
 নতু সৰ্বস্বক দিয়া কবিবা পোষণ ॥ ৩০৭৭৬
 বিপ্ৰগণে যাহাৰ চিন্তয় পৰাভৱ ।
 তাহাৰ জানিবা বন্ধাকৰ্ত্তা নাই কেৱ ॥
 যিটো দহ্ম্যগণ ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰে প্ৰবৰ্ত্তয় ।
 ক্ৰুৰ কৰ্ম্ম কৰি ততো মোক্ষক লভয় ॥ ৩০৭৭৭
 ভীষ্মে বোলে শুনা আৰে যুধিষ্ঠিৰ ৰায় ।
 কায়ব্যে দহ্ম্যৰ আগে কহিলে বুজায় ॥
 তাহাৰ শিক্ষাত সৰে লভিলেক মুখ ।
 যত পাপকৰ্ম্ম তাত ভৈলা পৰাঙ মুখ ॥ ৩০৭৭৮
 পাতকীক পাপহস্তে কৈলা নিবৰ্ত্তন ।
 শিষ্টসকলক সদা কৰিয়া পালন ॥
 ইহাতে কায়ব্যে জানা সিদ্ধিক লভিলা ।
 কায়ব্যৰ কথা এহিমানে সাক্ষ ভৈলা ॥ ৩০৭৭৯

কায়ব্য চৰিত যিটো শুনে বা পঢ়য় ।
 অৰণ্যত সিজনৰ ভয় নোপজয় ॥
 মনুষ্য দেৱতা হস্তে ভয় নাহি আৰ ।
 নাহি ভয় ভুত পিশাচত হস্তে তাৰ ॥ ৩০৭৮০
 চোৰ যে ডকাইত হস্তে নাহিকে সংশয় ।
 সম্ভসকলৰ আত কুপাসে মিলয় ।
 হেন জানি ইহাত সদায় কৰা মতি ॥
 ইহাক আৱণে মিলে হৰিত ভকতি ॥ ৩০৭৮১
 অমৃত সমান ইটো কথা ভাবতৰ ।
 কৰ্ণে পান কৰা আক যত বুধ নৰ ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে ভণে এৰি আন কাম ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩০৭৮২

দুৰ্গা

সম্বন্ধট বিপদত আত্মৰক্ষা উপদেশ

ভীষ্ম নিগদতি শুনা নবপতি
 ব্ৰহ্মাৰ মুখৰ কথা ।
 সেহি কথা মই তোমাৰ আগত
 সম্প্ৰতি কহিবো এথা ॥
 যেন ব্যৱস্থায় নৃপতিসকলে
 উপাৰ্জ্জিবে অৰ্থচয় ।
 জানা ব্ৰাহ্মণৰ অৰ্থ নিবস্তব
 লৈবাক উচিত নয় ॥ ৩০৭৮৩
 ইহাকে ব্ৰহ্মা দেৱস্ব বোলয়
 হৰিবে নুহি উচিত ।
 চোৰ যে ডকাইত ক্ৰিয়াহীন যত
 এসম্বাৰ লৈবা বিত ॥
 ইটো প্ৰজা যত ক্ষত্ৰিয়ে সত্তত
 কৰিবেক প্ৰতিপাল ।
 যজ্ঞৰ নিমিত্তে প্ৰজাৰ কাৰণে
 ধন লৈবে মহীপাল ॥ ৩০৭৮৪

দুৰ্জ্জনৰ ধন জানা অকাৰণ
 কাহাবো নসাধে হিত ।
 তাহাকো নিগ্ৰহি আনিয়া নৃপতি
 ভৰিয়া থৈব কোষত ॥
 সেহিটো অৰ্থক দিবে ব্ৰাহ্মণক
 যজ্ঞত কৰিবে ব্যয় ।
 যিটো ধনবস্ত্ৰে দেৱতা পিতৃক
 সুপূজয় ধন থই ॥ ৩০৭৮৫
 নেদয় বিপ্ৰক আৰো মনুষ্যক
 সেহিটো বৰ কৃপণ ।
 সিটো মনুষ্যৰ ধাৰ্মিক ৰাজ্যে
 নিগ্ৰহি লৈবেক ধন ॥
 নসাধিবে তাক বুলি প্ৰিয়বাক
 সমৰ্পিবে ব্ৰাহ্মণত ।
 সিটো নৃপতিৰ সিজ্ঞে সবে ধৰ্ম্ম
 কহিলোহো স্বৰূপত ॥ ৩০৭৮৬
 ভীয়ে বোলে শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ
 শুনিয়ো আৰো অপৰ ।
 থাকয় মনুষ্য আতি সুশিক্ষিত
 ব্যৱস্থা বুজে কাৰ্য্যৰ ॥
 আসিব বিপত্তি মনে কৰি স্থিতি
 পূৰ্বত চিন্তে উপায় ।
 যদিবা বিপত্তি আসিয়া মিলয়
 মনে তাক অবগায় ॥ ৩০৭৮৭
 আলাস এৰিয়া উপায় কৰিয়া
 খণ্ডাবে যত বিঘিনি ।
 নপাৱে আপদ সদায় সম্পদ
 এহি দুই বিধ প্ৰাণী ॥
 দীৰ্ঘসূত্ৰী ভৈলে আপদে নেবয়
 লভয় বহুত কষ্ট ।
 দুখৰ ভাজন সেহিসে ৰাজন
 অস্তত হোৱয় নষ্ট ॥ ৩০৭৮৮
 ইহাৰ প্ৰমাণ জানা যুধিষ্ঠিৰ
 কহিবো এক আখ্যান ।

আছে জলাশয় গহীন নোহোৱ
 সেহিটো মৎস্যৰ স্থান ॥
 অসংখ্য অপাৰ মৎস্য আছে ক্ৰীড়ি
 চপ্ চপ্ মাত্ৰ কৰে ।
 তাহাৰ মধ্যত আছে তিনি গোট
 জ্যেষ্ঠ মৎস্য সকলৰে ॥ ৩০৭৮৯
 নাম ত্ৰিতয়ৰ শুনা যুধিষ্ঠিৰ
 দীৰ্ঘসূত্ৰী এক জন ।
 প্ৰাপ্ত যে কালজ্ঞ নাম ভৈলা এক
 দীৰ্ঘদৰ্শী এক জন ॥
 এহি কপে জলে ক্ৰীড়িয়া থাকয়
 জলজন্তু সবে মানে ।
 আত অনন্তৰে কৈৱৰ্ত্তসকলে
 দেখিলন্তু বিচ্যমানে ॥ ৩০৭৯০
 দেখে বহু মীন পাইবো বহু ধন
 ধৰিবে কৈলা উপায় ।
 বুজি অনুমান খানিলেক জান
 দিলেক জল বোৱাই ॥
 পাচে দীৰ্ঘদৰ্শী কাৰ্য্যসব লক্ষি
 দেখয় মিলে মৰণ ।
 সিটো দুইকো লাগি বুলিবে লাগিলা
 শুনাহা যুক্তি বচন ॥ ৩০৭৯১
 আমাৰ আসি মিলয় অপায়
 কৰিবো কোন ব্যৱস্থা ।
 শুনা তোৰা দুই মোহোৰ উপায়
 লোৱা যদি মোৰ কথা ॥
 নৈতো ঠেক হস্তে আৰম্ভ কালত
 অন্তবোহো শীঘ্ৰ কৰি ।
 জল বহি গৈলে কৰিবে বন্ধন
 তিনিকো নিবেক ধৰি ॥ ৩০৭৯২
 দীৰ্ঘদৰ্শী হেন মন্ত্ৰণা কহিয়া
 পাচে মৌন হুৱা বৈলা ।
 হেন শুনি পাচে প্ৰাপ্ত যে কালজ্ঞে
 পুত্ৰ বুলিবাৰ লৈলা ॥

যেখনে আসিয়া অপায় মিলিব
 ভেবেসে উপায় উচিত ।
 কবিবা মন্ত্ৰণা সাবিবোধো গার
 সম্প্রতি কিসৰ ভীত ॥ ৩০৭৯৩
 হেন শুনি দীৰ্ঘ- সূত্ৰীয়ে বোলয়
 শুনিয়েক দুয়োজন ।
 আতি ভয়াতুৰ দেখো তোৰা দুইকো
 ডৰে ভৈলা কম্পমান ॥
 সম্প্রতি বিপত্তি ঈশ্বৰ ইচ্ছাত
 জানাহা আসি মিলয় ।
 হৈবে লাগে যিটো পূৰ্বে আছে হুই
 নজানি কবহ ভয় ॥ ৩০৭৯৪
 দীৰ্ঘ যে সূত্ৰীৰ শুনি হেন বাক্য
 দীৰ্ঘদৰ্শী কৈলা কাৰ্য্য ।
 ছহাঙ্কো এবিয়া তেতিয়ক সিন্ধে
 সঙ্কৰে ভৈলেক বাজ ॥
 হেন সময়ত দেখিল কৈবৰ্ত্তে
 মৎস্ত দিলা গার জাগ ।
 আধ-বেথ কৰি হাতে বাণ ধৰি
 ভেঙিলেক গৈয়া আগ ॥ ৩০৭৯৫
 জল বহি গৈল মৎস্ত পাচে বৈল
 দেখিয়া মন প্রসন্ন ।
 হাতে সূত্ৰ ধৰি কৈবৰ্ত্ত নাছিল
 আতি উদ্ভাবল মন ॥
 ধৰি মীনচয় সূত্ৰক গান্ধয়
 আতি বজ মন কৰি ।
 দীৰ্ঘ যে সূত্ৰীক লাগ পাই পাচে
 সূত্ৰত গান্ধিলে ধৰি ॥ ৩০৭৯৬
 হেন দেখি পাচে প্রাপ্ত যে কালজ্ঞে
 কৰিলে বৰ উপায় ।
 মৎস্তৰ শাবীত গৈয়া সূত্ৰে ধৰি
 বৈলা গছা মৎস্ত প্রায় ॥
 কৈবৰ্ত্তে জাৰিলা সকল মৎস্তক
 গান্ধিলো সূত্ৰত আনি ।

বিশাল জলত পখালিবে লৈলা
 ঐথিত মৎস্তক আনি ॥ ৩০৭৯৭
 তেতিয়ক পাচে প্রাপ্ত যে কালজ্ঞে
 বজ্জ্বৰ কাষোৰ এৰি ।
 গহীন জলত প্রৱেশিলা গই
 দীৰ্ঘদৰ্শী সজ কৰি ॥
 বুদ্ধিহীন দীৰ্ঘ সূত্ৰীৰ মৰণ
 মিলিলেক দেখা পাচে ।
 মুঢ় মন্দ চিত্ত ভৈল যিটো জন
 তাহাৰ বিপত্তি কাছে ॥ ৩০৭৯৮
 জানা নৃপবৰ যিটো মুঢ়গণ
 আপদক নজানয় ।
 বিপদ দেখিয়া নকৰে উপায়
 সিটো যায় যমালয় ॥
 আপদ জানিয়া পূৰ্বতে উপায়
 নকৰি থাকে গৰ্বত ।
 দীৰ্ঘসূত্ৰী ঠানে সিসৰ মনুষ্যে
 পৰে নিষ্ঠে বন্ধনত ॥ ৩০৭৯৯
 আগন্তুক মোৰ মিলিব বিপদ
 ইহাক জানিয়া নৰে ।
 পূৰ্বতে নিতাস্ত কৰিয়া উপায়
 যিসবে আপদ তৰে ॥
 সেহিটো কল্যাণ পাৰে সৰ্বকণ
 দীৰ্ঘদৰ্শী যেনমতে ।
 যিটো বুদ্ধিমন্ত আপদত হস্তে
 তৰে জানা অব্যাহতে ॥ ৩০৮০০
 শুনা সৰ্বজন কথা বিতাপন
 সৰ্বদায়ে কৰা বতি ।
 ইহাৰ শ্রবণে মিলে সৰ্ব সিদ্ধি
 কৃষ্ণত জন্মিবে মতি ॥
 দেখা কলিকাল অন্নায়ুস নৰ
 অধৰ্ম্মে আসি বেড়িল ।
 কুল ত্ৰিষা ধৰ্ম্ম সবে নষ্ট গৈল
 কয় ভৈল তেজ বল ॥ ৩০৮০১

হে জগন্নাথ মই বৰ অনাথ
 কৰা কৃপা দয়াময় ।
 চৰণ কমল বন্ধা পদতল
 তাহাতে গৈলো বিক্ৰয় ॥
 দুৰ্ভাগ্য ভাবে জন্ম লভিলোহো
 নামত ভৈলো ব্রাহ্মণ ।
 তোমাত ভকতি নভৈল সম্প্ৰতি
 কি মই পামৰ দীন ॥ ৩০৮০২
 বৃথা আয়ু যায় তভো চেষ্টা নাই
 বাঢ়য় চিত্তে আক্ৰোশ ।
 হেনয় দুৰ্ম্মতি গুচায়ো সম্প্ৰতি
 দীনবন্ধু হৃদীকেশ ॥
 পতিত পাৰন নাম যে তোমাৰ
 ব্যৰ্থ নকৰাহা স্বামী ।
 এতিক্ষণে তমু চৰণ পঙ্কজে
 শৰণ পশিলো আমি ॥ ৩০৮০৩
 মৰণ বেলাতে ঘোৰ সন্নিপাতে
 শৰীৰ ছুইবে তবধ ।
 কক্ষ বাত পিত্ত ইসবে আসিয়া
 কৰিবে কণ্ঠ নিৰোধ ॥
 অত্যাধি পদ পঙ্কজ পঞ্জবে
 সন্মিলিলো মন নিয়া ।
 মোহোতে প্ৰসন্ন হুয়া নাৰায়ণ
 কৰিয়ো এহিসে দায়া ॥ ৩০৮০৪
 শুনা সমজ্যাব লোক নিবন্তৰ
 সকলে দেখা অসাৰ ।
 পুত্ৰ ভাৰ্য্যা ধন সবে অকাৰণ
 কৃষ্ণৰ চৰণ সাৰ ॥
 শুনা সৰ্বজন কেদিন জীৱন
 নেৰিবা সম্প্ৰতি নাম ।
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথ বোলে এহি পথ
 ধৰিয়োক সৰ্বজন ॥ ৩০৮০৫

শত্ৰুগণৰ আশ্ৰয়ৰ উপদেশ
 পদ

যুদ্ধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ে দেৱব্ৰত ।
 সকলো বুদ্ধিক তুমি কহিলাহা মোত ॥
 দীৰ্ঘসূত্ৰী উতপন্ন আৰো অনাগত ।
 এহি তিনি বুদ্ধি পাইলো তব প্ৰসাদত ॥ ৩০৮০৬
 কেনে অবিদ্যা বুদ্ধি কহিয়ো বুজায় ।
 তমু মুখে ইহাক শুনিয়ে ইচ্ছা যায় ॥
 যিটো বুদ্ধি হস্তে শত্ৰুগণক জিনয় ।
 শত্ৰু দেখি তাৰ মনে ভয় নোপজয় ॥ ৩০৮০৭
 এহিসে বুদ্ধি যে কহিয়োক মোৰ আগে ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে বুদ্ধি হোক অনুৰাগে ॥
 এহিসব কথা মোত কহিয়ো সমস্ত ।
 যেনমতে মোহোৰ যে মন হোৱে স্থস্থ ॥ ৩০৮০৮
 যিটো নৃপতিৰ যুদ্ধ ভৈলেক বহুত ।
 সিটো নৃপতিৰ বন্ধা হৈবে কেনমত ॥
 পূৰ্বত শত্ৰুক বৰ দি আছে বেদনা ।
 তাত বন্ধা পৰে কেনে কৰিয়া প্ৰাৰ্থনা ॥ ৩০৮০৯
 শত্ৰু মিত্ৰ দুহান জানিব কেনমত ।
 চেষ্টা কৰিবেক কেনে ইহাৰ মধ্যত ॥
 যদি জ্ঞানবন্ত শত্ৰু ভৈলা মিত্ৰবত ।
 সেহিটো পূৰ্বে কৰিবেক কোন মত ॥ ৩০৮১০
 কোন কৰ্ম্ম কৰি সিটো স্থখক লভয় ।
 ইসব সংশয় ছেদিয়োক মহাশয় ॥
 গঙ্গাসুত বদতি শুনিয়ে নৃপবৰ ।
 যি পুছিলো মোত কহো তাহাৰ উত্তৰ ॥ ৩০৮১১
 যদি শত্ৰুগণে মিত্ৰতা কৰে গতি ।
 মিত্ৰ যদি দোষশীল হোৱয় সম্প্ৰতি ॥
 শক্তি অশক্তিক বুদ্ধিবেক প্ৰতিদিন ।
 বিবাস কৰিব তেবে নকৰিবে বণ ॥ ৩০৮১২

যদিবা কাৰ্য্যৰ মনে নিশ্চয় কৰয় ।
 তৰে দেশ কালক জানিবে মহাশয় ॥
 আপুনাৰ হিত যদি বাঞ্ছা কৰে মনে ।
 তেবেসে মিত্ৰতা কৰিবেক সেহি জনে ॥ ৩০৮১৩
 যদিবা থাকয় পূৰ্ব কালৰ বৈৰতা ।
 প্ৰাণৰক্ষা হেতু তাত কৰিবে মিত্ৰতা ॥
 প্ৰাণৰ সঙ্কটে যিটো জনে অমিত্ৰত ।
 নকৰয় মিত্ৰ সেহি জন অপণ্ডিত ॥ ৩০৮১৪
 পুৰাতন মিত্ৰ যদি থাকে কত নৰে ।
 ভাবিয়া চাহিব শত্ৰু কৰিতে নপাৰে ॥
 হেনয় মিত্ৰক এৰি শত্ৰুত সম্প্ৰতি ।
 কাৰ্য্য বুজি পণ্ডিতে কৰিব মিত্ৰবতী ॥ ৩০৮১৫
 যেহেন অৰ্থেৰে অৰ্থ উপাৰ্জ্জ সৰল ।
 এহিমতে সিয়ো জানা পাইবে মহাফল ॥
 পুনু ভীষ্ম নিগদতি শূনা নৰেধৰ ।
 আতে এক ইতিহাস কহো মনোহৰ ॥ ৩০৮১৬
 বটমূলে মাৰ্জ্জাৰ মুষিকে যেন বাদ ।
 কহিবো তোমাত শূনা সেহিটো সন্বাদ ॥
 বৰ বটবৃক্ষ এক আছিল বনত ।
 অনেক লতায়ে তাক কৰিছে আবৃত ॥ ৩০৮১৭
 নানাবিধ পক্ষী তাত কৰয় নিবাস ।
 শাখাগণ দেখি যেন মেঘৰ সঙ্কাশ ॥
 আতি মনোৰম ছায়া শৰীৰ জুৰায় ।
 নানা মৃগগণ তাত থাকয় জিৰায় ॥ ৩০৮১৮
 পলিত মুষিক নামে তাহাৰ মূলত ।
 শতমুখ কৰি গৰ্ভে বৈলা সি থানত ॥
 মহা জ্ঞানবন্ত সিটো যাৰ সম নাই ।
 পৰম আনন্দে বঞ্ছ আছে সেহি ঠাই ॥ ৩০৮১৯
 সেহিসে বৃক্ষৰ শাখা কৰিয়া আশ্ৰয় ।
 বোমশ মাৰ্জ্জাৰ তাতে হুখেৰে বঞ্চয় ॥

পক্ষীৰ ছাৰাল মানে ধৰি ধৰি থায় ।
 এহিমতে তাহাতে থাকয় সৰ্বদায় ॥ ৩০৮২০
 সেহি বনমাজে পশি বটৰ মূলত ।
 চণ্ডালেক যায় ফান্দ পাতে প্ৰতিনিহিত ॥
 সূৰ্য্য অস্ত ভৈলে দিনে গৃহে চলি যায় ।
 প্ৰভাত ভৈলেক মাত্ৰে আসয় ছুনায ॥ ৩০৮২১
 সেহি ফান্দে লাগিয়া থাকয় পশুগণ ।
 তাহাকে আনিয়া সিটো কৰয় জীৱন ॥
 শূনা পাচে যেন ভৈল ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 দৈববশে সেহি ফান্দে লাগিল মাৰ্জ্জাৰ ॥ ৩০৮২২
 একোৰূপে এৰাইবে নপাইলেক সন্ধি ।
 ফান্দত মাৰ্জ্জাৰ জানা ছয়া বৈল বন্দী ॥
 পলিতে জানিলা মনে সিটো বন্দী ভৈল ।
 এহি বুলি মনে তাৰ আনন্দ মিলিল ॥ ৩০৮২৩
 গৰ্ভৰ ওলাই সিটো পৰম নিৰ্ভয় ।
 আতি আনন্দিত মনে তাহাতে ভ্ৰময় ॥
 ফান্দৰ উপৰে তাৰ দণ্ডত চৰিয়া ।
 তাহাৰ ভক্ষ্যক ৰঙ্গে ফুৰে বিচাৰিয়া ॥ ৩০৮২৪
 নিৰ্ভয়ে ফুৰিয়া তাক কৰয় ভোজন ।
 শত্ৰু পৰিবাৰ দেখি কৰয় হসন ॥
 আহাৰত চিত্ত দিয়া দেখিলেক পাচে ।
 দেখে ভয়ঙ্কৰ শত্ৰু গোট লাগি আছে ॥ ৩০৮২৫
 নামত হৰিত সিটো নকুল প্ৰধান ।
 পলিতক লাগি কৰি আছে অৱধান ॥
 পৰম চঞ্চল দুই চক্ষু তাত্ৰবৰ্ণ ।
 বোলে এই মুষিকক কৰোহো ভক্ষণ ॥ ৩০৮২৬
 এহি বুলি জিহ্বা তাৰ কৰে লটপট ।
 উৰ্দ্ধমুখ কৰি বৈলা তাৰ সমীপত ॥
 শূনা যুধিষ্ঠিৰ কথা আত অনন্তৰে ।
 আছয় উলুক বটবৃক্ষৰ কোটেৰে ॥ ৩০৮২৭

বজনী জানিয়া কোটৰৰ ভৈলা বাজ ।
 দেখি মুখিকক সিটো খাইবে ভৈলা সাজ ॥
 অতি তীক্ষ্ণতৰ ঠোট দেখি লাগে ভয় ।
 হেন সময়ত পাচে পলিতে দেখয় ॥ ৩০৮২৮
 মোক নকুলেও চুপ্পি বহিলা আগত ।
 চিত্ৰক উলুক বৈলা চুপ্পি উপৰত ॥
 জানিলো বিপদ আসি মিলিল এখন ।
 উভয়ত হস্তে মোৰ মিলিল মৰণ ॥ ৩০৮২৯
 যদিবা বিপদ মৃত্যু চাপয় ওচৰ ।
 তাক কেন উপায় কৰিবে জ্ঞানী নব ॥
 যদি শত্ৰুগণে আসি ধৰয় আৱৰি ।
 সাৰিবাক নপাৰিলে চাব মন কৰি ॥ ৩০৮৩০
 সবাবে মধ্যত যিটো হোৱয় প্ৰৱল ।
 কৰিব মিত্ৰতা তাত বাঞ্ছিয়া কুশল ॥
 অম্ল শত্ৰুগণ দেখি হৈবে সঙ্কোচিত ।
 মোৰ ইকালত দেখো সেহিসে উচিত ॥ ৩০৮৩১
 ভূমিত নামিলে ধৰি খাইবেক নকুলে ।
 উলুকে দংশিবে মোক ইথানে থাকিলে ॥
 পাশ হস্তে মুক্ত যদি হোৱয় মাৰ্জ্জাব ।
 অৱশ্যে জানিলো আত হস্তে যাবো মাৰ ॥ ৩০৮৩২
 শাস্তিক বৈৰ ইটো মাৰ্জ্জাবে সহিত ।
 সঙ্কটে পৰিয়া আত কৰো মিত্ৰৱতী ॥
 নকুল উলুক কিবা নিৰন্তিয়া যায় ।
 আতপৰে কিছো আৰো নেদেখো উপায় ॥ ৩০৮৩৩
 মই যেনে বিপাক্ষে পৰিলো আপদত ।
 তথাপিহো জ্ঞানী মোহ নপাৰে কিঞ্চিত ॥
 বিপদ তৰিবে যত্ন কৰে অনুক্ষণ ।
 পুৰুষাৰ্থ কৰে যেনে জীৱ থাকে মান ॥ ৩০৮৩৪
 মোহক নপাৰে যিটো হেন আপদত ।
 সেহিহে জনা অৰ্থ লভে অপৰ্য্যন্ত ॥

ইহাক যে কহো শুনা পাণ্ডৱ যে শ্রুত ।
 নেদেখিবা আত আৰো কথা 'অদভুত ॥ ৩০৮৩৫
 মাৰ্জ্জাবত বিনে আৰো আন গতি নাই ।
 তাহাৰ সমীপে গৈয়া মিত্ৰ কৰো যায় ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম ধৰি হিত বোলো যায় ।
 এতেকে মাৰ্জ্জাব মোৰ হৈবেক সহায় ॥ ৩০৮৩৬
 দৈৱগতি সিয়ো বন্দী ভৈলেক পাশত ।
 যদি প্ৰিয় বোলো যায় তাহাৰ আগত ॥
 জীৱন নিমিত্তে মোক কৰিবে কাকুতি ।
 অৱশ্যে আমাৰ সঙ্কে ছইব মিত্ৰৱতী ॥ ৩০৮৩৭
 বলৱন্ত শত্ৰু যদি সঙ্কটে পৰয় ।
 তথাপি শত্ৰুত সিটো মিত্ৰতা কৰয় ॥
 শত্ৰু পণ্ডিত ভৈলে জানিবা বিশিষ্ট ।
 মুখ মিত্ৰ ভৈলে সিটো সাধয় অনিষ্ট ॥ ৩০৮৩৮
 মোহোৰ অমিত্ৰ ইটো দেখাহা মাৰ্জ্জাব ।
 তেহে সমে মিত্ৰ যদি ঘটয় আমাৰ ॥
 তেবেসে মোহোৰ জানা বন্ধা পৰে প্ৰাণ ।
 ময়ো মাৰ্জ্জাবৰ জানা সাধিবো কল্যাণ ॥ ৩০৮৩৯
 এহি মনে আলোচিয়া পলিত মুখিক ।
 লাসে লাসে মাৰ্জ্জাবৰ চাপিলা পাশক ॥
 আতি মূঢ়ভাৱে তাক বুলিলা বচন ।
 কিবা দৈৱগতি আসি ভৈলাহা বন্ধন ॥ ৩০৮৪০
 বন্ধনে পৰিয়া বৈলা মৃতক আকাৰ ।
 মুক্ত হৈবে লাগি নকবাহা কাৰবাৰ ॥
 বজনী প্ৰসম্মে আসি মিলিব চণ্ডাল ।
 বাঙ্কি ধৰি লৈয়া ঘাৰ যেন ঘমকাল ॥ ৩০৮৪১
 নিশ্চিন্ত নথাকা ভূমি কৰিয়ো উপায় ।
 যেনমতে তোমাৰ প্ৰাণ বন্ধা পায় ॥
 মোহোৰ সংশয় ভৈল দেখিয়ো এখন ।
 নকুল উলুকে খাইবে কৰয় ধন ॥ ৩০৮৪২

বন্ধা নাই দেখি আসি ভৈলো তমু থান ।
 তোমাসাত হস্তে কিবা বন্ধা পবে প্রাণ ॥
 হেন যদি বচন শুনিলা মুষিকৰ ।
 বোমশ মাজ্জাবে পাচে দিলেক উত্তৰ ॥ ৩০৮৪৩
 দেখা মই বন্দী হৈয়া আছোহো পাশত ।
 মৰণ আসিয়া মোৰ মিলিল নিকট ॥
 পাশ ছেদি মুক্ত তুমি কবियो আমাক ।
 বাখিবো তোমাক আবে কৈলো সত্যবাক ॥ ৩০৮৪৪
 জানিলো মোহোৰ বিধি ভৈল সুপ্রসন্ন ।
 হেন কালে তোমাক পাইলোহো দৰ্শন ॥
 এতিৰূপে তুমি সমে কৰিলো মিত্ৰতা ।
 বাখিবো তোমাক কিছো নকৰিবা চিন্তা ॥ ৩০৮৪৫
 মুষিকে বোলয় তমু বাক্যে নাই ভয় ।
 কিস্ত এক খানি মোৰ মনত সংশয় ॥
 তুমিতো মাজ্জাৰ ভৈলা আমিতো মুষিক ।
 পূৰ্ব হস্তে জানো তুমি আমাৰ ভক্ষক ॥ ৩০৮৪৬
 হেন শুনি মাজ্জাবে বুলিলা তাক্স চাই ।
 মিত্ৰদ্রোহ সম পাপ ত্ৰিভুবনে নাই ॥
 যদি মই তোমাসাৰ চিন্তোহো যে মাৰ ।
 সত্য কৰি মই হেৰা কৰো অঙ্গীকাৰ ॥ ৩০৮৪৭
 যদি তোমাসাৰ মই চিন্তোহো অপায় ।
 এহি মিত্ৰদ্রোহ পাপে তেবে মোক পায় ॥
 হেন যদি বাক্যচয় শুনি মাজ্জাৰৰ ।
 পলিত মুষিক পাচে চাপিল ওচৰ ॥ ৩০৮৪৮
 সম্বোধি বোলয় মিত্ৰ কৰা অৱধান ।
 ইটো পাশ ছেদি তমু বাখিবো পৰাণ ॥
 দেখা মোৰ ভয় আসি ভৈল উপসন্ন ।
 মোৰ ভয় কৰা দূৰ পালিলো শৰণ ॥ ৩০৮৪৯
 মুষিকৰ শুনি হেন স্বৰূপ বচন ।
 হৰ্ষযুক্ত হৈয়া পাচে কৰিলা পূজন ॥

এহিমতে পূজা কৰি বোলে প্ৰিয় বাণী ।
 ভৈলো প্ৰীতি সখি তোমাসাৰ ভাব জানি ॥ ৩০৮৫০
 শীঘ্ৰ কৰি সখি তুমি আসা মোৰ কোলে ।
 তোমাৰ আপদ তৰিবাহা অবিকলে ॥
 প্ৰাণসম সখি তুমি আসিলা যেখনে ।
 জানিলো কল্যাণ মোৰ মিলিল এখনে ॥ ৩০৮৫১
 যদি মই বন্ধনৰ ভৈলোহো মুক্ত ।
 তব কাৰ্য্য সাধিবাক হৈবোহো শকত ॥
 তোমাসাৰ প্ৰীতিক সাধিবো ভাল কৰি ।
 শীঘ্ৰে মুক্ত কৰা মোক বিলম্ব নকৰি ॥ ৩০৮৫২
 এহিকপে মাজ্জাবে বুলিলে অসংখ্যাত ।
 তাহাৰ বাক্যত গৈলা মুষিক সজ্জাত ॥
 হেন শুনি মুষিকৰ ভৈল বঙ্গমন ।
 মাজ্জাৰৰ ক্ৰোড়ে চৰি কৰিলা শয়ন ॥ ৩০৮৫৩
 পিতৃৰ কোলাত যেন থাকয় তনয় ।
 বোমশৰ কোলাত পলিত সেহি নয় ॥
 পলিতে লৈলেক মাজ্জাৰৰ কোলে বাস ।
 নকুল উলুক দুই ভৈলেক নৈবাশ ॥ ৩০৮৫৪
 পাচে জ্ঞানবন্ত সিটো পলিত মুষিক ।
 লাসে লাসে কুটিবেক লাগিল পাশক ॥
 দেখয় মাজ্জাবে পাশ কুটে ধীৰে ধীৰ ।
 হেনকপে কেনে মুক্ত হৈবো বন্ধনৰ ॥ ৩০৮৫৫
 হেন দেখি পলিতক বুলিল বচন ।
 লাসে লাসে পাশ তুমি ছেদা কি কাৰণ ॥
 পৰম সূহৃদ দেখো তুমি সি আমাৰ ।
 কি কাৰণে কৰা তুমি এতেক নিকাৰ ॥ ৩০৮৫৬
 নতু কিবা অৱজ্ঞা কৰিয়া আছা মনে ।
 নতু মুক্ত হোস্তে ব্যাধে পাইবেক এখনে ॥
 শীঘ্ৰ কৰি বন্ধনৰ কৰাহা মোচন ।
 এবেসে মোহোৰ বন্ধা পৰয় জীৱন ॥ ৩০৮৫৭

এহি কথা বুলি সিটো মৌন হুয়া বৈলা ।
 পুনৰপি যুধিকেয়ো বুলিবাক লৈলা ॥
 শুন ওবে অবোধ মোহোৰ হিত বাণী ।
 ভয়ত থাকিয়া বোলা কালক নজানি ॥ ৩০৮৫৮
 যাতো মই কালক জানোহো ভালমতে ।
 অকালত মুক্ত মই কৰিবো কিমতে ॥
 অকালত কৰ্ম যিটো কৰে আবস্ত্য ।
 অৱশ্যে তাহাত বিঘ্নি হোৱে উতপন্ন ॥ ৩০৮৫৯
 সেহি কৰ্ম কালত যত্নপি আবস্ত্য ।
 সেহিটো কৰ্মত ফল সমাজ্ঞা লভয় ॥
 অকালত যদি মুক্ত কৰো বন্ধনৰ ।
 তাত হস্তে কিবা ভয় জন্ময় মোহোৰ ॥ ৩০৮৬০
 এতেকে কালক তুমি থাকা বাট চাই ।
 শীঘ্ৰ কৰিবাব জানা কিছো কাৰ্য্য নাই ॥
 যেতিয়কণে চণ্ডাল আসয় বেগ কৰি ।
 ধৰিবাক ইচ্ছায়ে হাতত অস্ত্ৰ ধৰি ॥ ৩০৮৬১
 হেনকপে মই তাক দেখো যেতিয়কণে ।
 তোমাৰ বন্ধন মুক্ত কৰিবো তেখনে ॥
 কম্পমান হৈবা তুমি তাহাৰ ভয়ত ।
 বন্ধমুক্ত হৈয়া তুমি চৰিবা বৃক্ষত ॥ ৩০৮৬২
 তেবে ভয় মোহোৰ নহৈব তোমাসাত ।
 প্ৰৱেশ কৰিবো বঙ্গ মোহোৰ গৰ্ভত ।
 জানা ধৰ্ম্মৰাজ তুমি পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 মাজ্জাৰে শুনীলা যদি হেনয় বচন ॥ ৩০৮৬৩
 চিৰকাল দেখো তাৰ ভয়ে কাম্পে বুক ।
 পলিতক শুনাই হেন বাক্য বুলিলেক ॥
 জানা সখি তুমি দেখো কৰা চিৰকাল ।
 মিত্ৰৰ কাৰ্য্যত ইটো কথা নোহে ভাল ॥ ৩০৮৬৪
 সংসাৰত যতক আছয় সাধুজন ।
 জয় নতোহস্তে জানা কবয় বন্ধন ॥

তুমি মহা জ্ঞানবন্ত বুদ্ধিত মজান ।
 শীঘ্ৰে যত্ন কৰা হোক চুহানো কল্যাণ ॥ ৩০৮৬৫
 কিবা পূৰ্ববৈৰী বুলি শ্মৰি আছা মনে ।
 আত্মক্ষয় ভৈল কিম্বা জানিছা আপুনে ॥
 আৰ মুবুজিলো মই কিছো প্ৰয়োজন ।
 কিবা হেতু তুমি কাল কৰিছা ক্ষেপণ ॥ ৩০৮৬৬
 তোমাক অজ্ঞানী কিবা কৰি আছো দোষ ।
 কৰোহো কাতৰ মিত্ৰ ছয়োঁক সন্তোষ ॥
 মাজ্জাৰ যদি হেন শুনিলেক বাণী ।
 বুলিল পলিতে পাচে তাৰ মন জানি ॥ ৩০৮৬৭
 শুন্য যুধিষ্ঠিৰ মই কহো স্বৰূপত ।
 মহা জ্ঞানবন্ত মূষ পৰম পণ্ডিত ॥
 বুদ্ধিত চতুৰ সবে শাস্ত্ৰত পাৰ্গত ।
 মাজ্জাৰক শুনাই পাচে বচন বোলন্ত ॥ ৩০৮৬৮
 যুধিকে বোলয় মিত্ৰ কথা শুনিয়েক ।
 ভালমতে জানোহো তোমাৰ স্বভাৱক ॥
 মোহোৰ স্বভাৱ তুমি জানা ভালমতে ।
 যদি মিত্ৰ হীনজনে কৰে বলবন্তে ॥ ৩০৮৬৯
 তাতহস্তে আপুনাৰ নবাধি জীৱন ।
 জানিবা কৰিলা সিটো অপথ্য ভোজন ॥
 একবিধ মিত্ৰ আছে শুনিয়ে লক্ষণ ।
 মনে ভাবি বোলে কৰি মিত্ৰ কোন জন ॥ ৩০৮৭০
 কাৰ কোন হুহুদ বান্ধৱ কেৱ কাৰ ।
 অৰ্থেসে অনর্থ বন্ধু কৰে সাৰে সাৰ ॥
 যেহেন হস্তীয়ে বনে হস্তীক ধৰয় ।
 সেহিমতে শত্ৰুগণে মিত্ৰক মাৰয় ॥ ৩০৮৭১
 কাৰ্য্য বুজি যিটো জনে কাৰ্য্য নকৰয় ।
 আপুনাৰ সিজনে বাধিবে নপাৰয় ॥
 এহি হেতু কাৰ্য্য কৰিবেক কাল চাই ।
 তেহে কাৰ্য্যসিদ্ধি হোৱে প্ৰাণ বন্ধা যায় ॥ ৩০৮৭২

এতেকতে হোক আসি বজনী প্রসন্ন ।
 চণ্ডালক দেখি তুমি হৈবা কম্পমান ॥
 সকলো তন্তুক মই কুটিলোহো বলে ।
 কিন্তু এক গাছি মাত্র বাখিবোহো গলে ॥ ৩০৮৭৩
 চণ্ডালক দেখি পাচে ছেদিবো তাহাক ।
 তেবে ভয়ে আৰোহিবা বৃক্ষৰ শাখাক ॥
 এতেকতে মিত্রে তুমি নকৰিবা ভয় ।
 নিশ্চয় कहিলো দুইবো নাহিকে সংশয় ॥ ৩০৮৭৪
 ভীষ্মে বোলে শুনা বাজা কুন্তীৰ নন্দন ।
 এহিমতে আপদত পৰি দুয়োজন ॥
 সম্বাদত থাকোতে বজনী ভৈলা ক্ষয় ।
 পাচে যেন ভৈল কথা শুনা মহাশয় ॥ ৩০৮৭৫
 প্রভাত সময়ে পাচে পৰিষ চণ্ডাল ।
 দেখিতে বিকৃত আতি ঘোৰবৰ্ণ কাল ॥
 স্থূলস্তুৰ কায় তাৰ জানু জজ্ঞা চুটি ।
 ভয়ঙ্কৰ পেটগোট যেন যায় লুটি ॥ ৩০৮৭৬
 আতি স্থূলস্তুৰ হ্রস্ব বাহু দুইখান ।
 স্থূল যে আঙ্গুলিচয় দেখিতে কুঠান ॥
 বহল বিকৃত মুখ উচ্চকর্ণ দুই ।
 জুটুলা জুটুলি চুলি আছে থিয় ছই ॥ ৩০৮৭৭
 লাঙ্গলৰ ঈহ যেন দুই পাৰি দন্ত ।
 মউবাহ সম ওষ্ঠ ওলমি আছন্ত ॥
 তাত্র সম বর্ণ ভাটি দেখিতে কুকপ ।
 ভেঙ্গুৰা নাসিকা বন্ধ যেন অন্ধকূপ ॥ ৩০৮৭৮
 ঢোলা দুই চক্ষু তাৰ দেখি উপবত ।
 হেন রূপ মার্জ্জাবো দেখিলে বিদূৰত ॥
 হাতে অস্ত্র ধৰি শীত্ৰবেগে আসে যায় ।
 মার্জ্জাবো দেখয় আসে যমদূত প্রায় ॥ ৩০৮৭৯
 হেন দেখি বোম্বেশৰ খাড়া গৈল উৰি ।
 চক্ষু বলাই সকলো চাহন্ত কিঞ্চি কিঞ্চি ॥

ভয়গ্রস্ত হয় সিটো কম্পিবাক লৈলা ।
 মুষিকক চাই হেন বুলিবে লাগিলা ॥ ৩০৮৮০
 দেখিয়ো আসিয়া হেৰা মিলিল চণ্ডাল ।
 জানিলো মিলিল মোৰ মৰণৰ কাল ॥
 চণ্ডালক দেখি পাচে উলুক নকুল ।
 আশাহত হয় দুয়ো নিবৰ্ত্তিয়া গৈল ॥ ৩০৮৮১
 পলিত মুষিক পাচে হেন সময়ত ।
 পাশক ছেদিয়া গৈয়া পশিল গৰ্ভত ॥
 যেতিক্ষণে পাশ ছেদি আঁটাইলা গলৰ ।
 মার্জ্জাবো চৰিলা গৈয়া বৃক্ষৰ উপৰ ॥ ৩০৮৮২
 চণ্ডাল আসিয়া শুনা ফান্দক দেখিল ।
 বগুভগু কৰি কুটি স্তম্ভ কৰিল ॥
 চপায়া কোথায়া লৈয়া চলিল গৃহক ।
 নপাতো ইথানে ফান্দ হেন বুলিলেক ॥ ৩০৮৮৩
 দেখয় চণ্ডাল যেবে নিবৰ্ত্তিয়া গৈল ।
 বৃক্ষ থাকি বিবালেয়ো বুলিবে লাগিল ॥
 বোম্বেশ বদতি শুনা মোৰ প্রাণ সখি ।
 স্নেহে মোৰ পোৰে বুক তোমাক নেদেখি ॥ ৩০৮৮৪
 জনম অবধি দুইবো আছিল শত্রুতা ।
 আপদে পৰিয়া কৰিলোহো প্রাণমিতা ॥
 তোমাৰ প্রসাদে মোৰ বহিল জীবন ।
 গৰ্ভ হস্তে আসা দুয়ো কৰো সম্ভাষণ ॥ ৩০৮৮৫
 কৰিলা বিশ্বাস মোত দিলা প্রাণ দান ।
 আপদ গৈলেক কেনে নেদা সমিধান ॥
 পূৰ্বে মিত্র কৰিয়া নকৰে অনুষ্ঠান ।
 নাহিকে দুৰ্ম্মতি জানা তাহাৰ সমান ॥ ৩০৮৮৬
 আপদে পৰয় সিটো পৰয় দুৰ্ম্মতি ।
 চোরা মন কৰি মোৰ বচন যুগুতি ॥
 আসা প্রাণমিত্র মই কৰি আছো আশ ।
 গলত বান্ধিয়া মই কৰিবো আশ্বাস ॥ ৩০৮৮৭

মোৰ মিত্ৰে বান্ধৱ আছয় যত জন ।
 সবে আসি তোমাসক কৰিবে পূজন ॥
 শুকক পূজয় শিষ্যগণ যেনভাৱে ।
 তোমাক পূজিবে মিত্ৰ সেহিসে স্বভাৱে ॥ ৩০৮৮৮
 যিটোজনে সঙ্কটত ৰাখয় জীৱন ।
 তাক নুপূজয় যিটো সেহি মৃতজন ॥
 মোহোৰ ঈশ্বৰ তুমি মানিছো সম্প্ৰতি ।
 গৃহে যত আছয় সবাবো অধিপতি ॥ ৩০৮৮৯
 এতিয়াকে সপি দিলো তোমাৰ চৰণে ।
 মোহোক শাসন কৰিবাহা সৰ্বক্ৰমে ॥
 মন্ত্ৰী ছই পিতৃ যেন শিখাৰে পুত্ৰক ।
 সেহিমতে জ্ঞান তুমি দিবাহা আমাক ॥ ৩০৮৯০
 বুদ্ধিত স্বৰূপে তুমি শুক্ৰৰ সমান ।
 মই বৰ বলৱন্ত জানা বিদ্যমান ॥
 তুমি আমি দুয়ো যদি ভৈলো এক থান ।
 তেবেসে দেখোক লোকে বলৰ প্ৰমাণ ॥ ৩০৮৯১
 কাতোহন্তে আমাসাৰ নুপজিব ভয় ।
 তুমি আমি সৰ্বকালে লভিবো বিজয় ॥
 হেন শাস্ত বাক্য যদি মাৰ্জ্জাৰে বুলিল ।
 পলিত মুষিকে তাক শুনিয়া আছিল ॥ ৩০৮৯২
 আপুনাৰ হিত বাক্য মনত ভাবিয়া ।
 বুলিবে লাগিল পাচে তাহাক শুনায় ॥
 মুষিক বদতি তোৰ কথা আছে শুনি ।
 মই কিছো কহো কথা শুনাহা আপুনি ॥ ৩০৮৯৩
 শত্ৰু মিত্ৰ দুহানক চিনন নযায় ।
 আতি সূক্ষ্ম কথা ইটো শত্ৰু সম্প্ৰদায় ॥
 ৰাগে লোভে থাকি শত্ৰু হোৱয় মিত্ৰতা ।
 সেহিসে নিমিত্তে মাত্ৰ কৰয় শত্ৰুতা ॥ ৩০৮৯৪
 শত্ৰু মিত্ৰ ভিন্ন কৰি পূৰ্বে বিধাতাই ।
 দুই গোটা জাতি কৰি অজিয়া আছয় ॥

কাৰ্য্যৰ নিমিত্তে সব জন্তুৰ মধ্যত ।
 শত্ৰু মিত্ৰ ভাব জানা হোৱে স্বভাৱত ॥ ৩০৮৯৫
 যাহাৰ মৰণে জানা হৰ্ষ মনে পায় ।
 তাকে শত্ৰু বুলিয়া জানিবা সৰ্বদায় ॥
 যিটো মোক কৰে আৰ মৰিবাব দেখি ।
 মিত্ৰৰ মধ্যত সেহিগুটি মাত্ৰ লেখি ॥ ৩০৮৯৬
 সৰ্বত্ৰে নথাকে শত্ৰু মিত্ৰ একে ভাৱে ।
 অৰ্থহেতু শত্ৰু মিত্ৰ হোৱয় স্বভাৱে ॥
 কাৰ্য্যক নুবুজি যিটো কৰয় বিশ্বাস ।
 সেহি হেতু জানা সিটো হয় সৰ্বনাশ ॥ ৩০৮৯৭
 শত্ৰুত মিত্ৰত যিটো নকৰি জিজ্ঞাস ।
 কৰে শুভকাৰ্য্য সিয়ো হোৱে সৰ্বনাশ ॥
 মিত্ৰ কৰি শত্ৰুক কৰিবে লাগে নাশ ।
 কহিলো তোমাত ইটো পৰম বিশ্বাস ॥ ৩০৮৯৮
 অবিশ্বাসী ভৈলে তাত নকৰি বিশ্বাস ।
 বিশ্বাসী জনত আতি নকৰিব আশ ॥
 আতহন্তে জানিবা মিলয় মহাকষ্ট ।
 পাচে সেহিজন সমূলক্ষে যায় নষ্ট ॥ ৩০৮৯৯
 পিতৃ মাতৃ হত বন্ধু বান্ধৱ যতোক ।
 ভাগিন মাতুল আন এসম্বো অনেক ॥
 কাৰ্য্য নুবুজিয়া যদি বিশ্বাস কৰয় ।
 এসম্বাত হস্তেয়ো লভয় মহাভয় ॥ ৩০৯০০
 অবিশ্বাসী পুত্ৰ পিতৃ-মাতৃয়ে তেজয় ।
 তথাপিতো আপুনাৰ সদায়ে ৰাখয় ॥
 এতেকে চঞ্চল বুদ্ধি দেখোহো তোমাৰ ।
 ফালে পৰি আপুনাৰ চিন্তিলাহা মাৰ ॥ ৩০৯০১
 তুমি যত মধুৰ বুলিয়া আছা ৰাণী ।
 বোলাহা আলাপ কৰো আসিয়ো আপুনি ॥
 এহিটো সকলে মিছা জানি আছে আমি ।
 ৰাহুল্য কৰিয়া কহো শুনিয়ে আপুনি ॥ ৩০৯০২

কাৰ্য্য কাৰণত থাকি হোৱে শত্ৰু মিত্ৰ ।
 কহিলো তোমাত আক নমানিবা চিত্ৰ ॥
 অৰ্থৰ নিমিত্তে শ্ৰীতি জানিবা সবাৰ ।
 স্বৰূপত প্ৰিয় কেহো নুহিকে কাহাৰ ॥ ৩০৯০৩
 সহোদৰ ভ্ৰাতৃচয় ভাৰ্য্যা স্বামী যত ।
 আসম্বাৰ শ্ৰীতি জানা হোৱে স্বভাৱত ॥
 ক্ৰোধত অশ্ৰীতি আসি মিলয় যদুপি ।
 কাৰ্য্যবশে শ্ৰীতিযুক্ত হোৱে পুনৰপি ॥ ৩০৯০৪
 এতেকতে সখি তুমি ভাবি চোৱা মন ।
 তোমাৰ আমাৰ নাই শ্ৰীতিৰ কাৰণ ॥
 দানৰ আশায়ে শ্ৰীতি হোৱে কত নৰ ।
 প্ৰিয়বাক্য শুনি শ্ৰীতি হোৱয় অপৰ ॥ ৩০৯০৫
 মন্ত্ৰ হোম জপে শ্ৰীতি হোৱে দেৱগণ ।
 তোমাৰ আমাৰ কিছো নেদেখো কাৰণ ॥
 উভয়ৰ বিপদ ভৈলেক যি বেলাত ।
 তেতিয়ক্ৰমে শ্ৰীতি আমি কৰিলো সাক্ষাত ॥ ৩০৯০৬
 এহি হেতু আপদত ভৈলোহো উদ্ধাৰ ।
 সেহি শ্ৰীতি মনে কিবা আছয় তোমাৰ ॥
 সেহি শ্ৰীতি আমাৰ গৈল নিৰ্বৰ্ত্তন ।
 এখনে শ্ৰীতিৰ দেখো নাহি প্ৰয়োজন ॥ ৩০৯০৭
 মহা জ্ঞানবন্ত মই পৰম পণ্ডিত ।
 এতেকে শ্ৰীতিৰ মই নেদেখো উচিত ॥
 যিবা হেতু এখনে শ্ৰীতিক কৰা তুমি ।
 তাক ভালমতে হেৰা জানি আছে আমি ॥ ৩০৯০৮
 জানিছো উদৰে তোৰ লাগি আছে ভোক ।
 সেহিসে কাৰণে শ্ৰীতি বুলিছাহা মোক ॥
 কালেসে ঘটাবে কাৰ্য্য কালে নষ্ট কৰে ।
 এতেক বুজিয়া কাৰ্য্য জ্ঞানীয়ে আচৰে ॥ ৩০৯০৯
 এতেক নকহা মোত মনেয়ো নমানো ।
 আত্মকাৰ্য্যে জ্ঞানী তুমি ভালমতে জানো ॥

অকালত দেখো কৰা স্নেহ আতিশয় ।
 অনুমান সিটো কথা জানি আছে মই ॥ ৩০৯১০
 ইধানৰ হস্তে নঘাইবোহো একোৰূপ ।
 মোক খাইবে প্ৰতি কৰি আছে চাপচূপ ॥
 চপল জনৰ সদা মিত্ৰ নথাকয় ।
 ক্ষণে মিত্ৰ দেখে ক্ষণে দেখে শত্ৰুময় ॥ ৩০৯১১
 ক্ষণে ক্ষণে মেঘে যেনে ধৰে নানা বৰ্ণ ।
 চপল জনৰ জানা সিমত লক্ষণ ॥
 শাস্তিতক বৈৰ তুমি আমাৰ সম্প্ৰতি ।
 আপদত পৰি ছয়ো ভৈলো মিত্ৰবতী ॥ ৩০৯১২
 যেতিয়ক্ৰমে মুক্ত ভৈলো আপদত হস্তে ।
 ভৈল শত্ৰুভাৱ আসি জানা পূৰ্ববৰ্ত্তে ॥
 যদি নীতিশাস্ত্ৰ তুমি জানাহা আপুনি ।
 তেবে কেনে পাশে বন্দী ভৈলা কেন গুণি ॥ ৩০৯১৩
 মোৰ বীৰ্য্যে থাকি তুমি ভৈলাহা মুকুত ।
 ময়ো মুক্ত ভৈলো জানা তোমাৰ বীৰ্য্যত ॥
 ভৈলো মুক্ত ছয়োজন দুৰ্য্যোৰ আপদে ।
 এখনে থাকিবে লাগে ছয়ো অপ্ৰমাদে ॥ ৩০৯১৪
 এখনে শ্ৰীতিক মোত কৰা কোন কাজে ।
 আন হেতু নেদেখোহো ভোজনত বাজে ॥
 আমি অন্ন তুমি সদা কৰাহা ভোজন ।
 মহা বলবন্ত তুমি আমি বলহীন ॥ ৩০৯১৫
 বন্ধনত মুক্ত হুই চৰিলা বৃক্ষত ।
 জানিলো তোমাৰ ভোক ভৈল উদৰত ॥
 এহি হেতু শ্ৰীতি মোক কৰাহা সাদৰি ।
 উপায়ে মোহোক নিয়া খাবা বঙ্গ কৰি ॥ ৩০৯১৬
 এহিসে তোমাৰ চিত্ত পালো অনুমানে ।
 নকৰিবো শ্ৰীতি নঘাইবোহো সিটো স্থানে ॥
 আৰো যিটো মোৰ আগে বচন বুলিলা ।
 যত ভাৰ্য্যা পুত্ৰ আছে মোত সমৰ্পিলা ॥ ৩০৯১৭

শুনিয়েক কহিবো তোমাৰ অভিপ্ৰায় ।
 বন্ধনে আছিলো এভো ভোকে প্ৰাণ যায় ॥
 এতেকে মোহোক ভূমি কৰাহা বিচাৰ ।
 জানিলো সকলে ধৰি কৰিবা আহাৰ ॥ ৩০১১৮
 জীয়েন্তা জনক দ্ৰব্য লাগে যত নই ।
 তযু আগে মৰো যদি কি কৰিবো মই ॥
 এতেকে ইসব ভূমি নপাতা জঞ্জাল ।
 বৃক্ষত থাকন্তে আসি পাইবেক চণ্ডাল ॥ ৩০১১৯
 পলিতৰ হেন বাক্য কৰি অৱধান ।
 ভয়ত মাৰ্জ্জাব আতি ভৈল কম্পমান ॥
 চণ্ডালক ডৰে সিটো অন্ত স্থানে গৈলা ।
 পলিতেয়ো পাচে সিটো গৰ্ভক এৰিলা ॥ ৩০১২০
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ মোৰ কথা যথোচিত ।
 যদিবা দুৰ্বল হোৱে হৈব বুদ্ধিমন্ত ॥
 পলিততে লৈয়ো ইটো কথাৰ প্ৰমাণ ।
 বুদ্ধি জ্ঞানে সবে কৈলা শত্ৰুক নিৰ্য্যাণ ॥ ৩০১২১
 এহিমতে দুৰ্বল নৃপতি যত যত ।
 নীতিত পাৰ্গত হৈব হৈব বুদ্ধিমন্ত ॥
 যদি কোনো নৃপতি পৰয় আপদত ।
 এহিটো সম্বাদ শ্ৰৱিবেক হৃদয়ত ॥ ৩০১২২
 এহিকপে বিশ্বাস কৰিবে কাল চাই ।
 তেবেতো তাহাক জানা বিপদে নপায় ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ নবপতি ।
 কহিবো সাৰাংশ কথা আত দিয়া মতি ॥ ৩০১২৩
 ব্ৰাহ্মণে সহিতে সদা কৰিবা গমন ।
 তেবেতো তোমাৰ জানা হুইবেক শোভন ॥
 যিটো ৰাজ্য ব্ৰাহ্মণক কৰে সনমান ।
 ইহ পৰলোকে তাৰ মিলয় কল্যাণ ॥ ৩০১২৪
 দেখাহা ব্ৰাহ্মণ সবে ধৰ্ম্মক জানয় ।
 সত্য বিনে অসত্যত বুদ্ধি নলবয় ॥

এতেকে বিপ্ৰক ভূমি পূজিবা সতত ।
 নিশ্চয় তোমাৰ শুভ হুইবে প্ৰতিনিতি ॥ ৩০১২৫
 ব্ৰাহ্মণত ভক্তি ভূমি সদায়ে নেবিবা ।
 প্ৰজাবো কল্যাণ যশ কীৰ্ত্তিকো লভিবা ॥
 শুনা সৰ্বজন ইটো ভাৰত চৰিত্ৰ ।
 ৰাজনীতি কথা ইটো পৰম পৰিত্ৰ ॥ ৩০১২৬
 কৃপাময় কৃষ্ণে হিত চিন্তিয়া ৰাজ্যৰ ।
 ভীষ্ম মুখে নীতিচয় কৰিলা প্ৰচাৰ ॥
 হেন জানি যতনে শুনিয়ে জ্ঞানীচয় ।
 ইহাৰ অৱণে জানা পুণ্যক সাধয় ॥ ৩০১২৭
 কৃষ্ণ ভুফু হুয়া তাক লোৱে দাস কৰি ।
 যাহাৰ শ্ৰৱণে যম যাতনাক তৰি ।
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কহে ইসে তত্ত্বসাৰ ।
 ৰাম কৃষ্ণ বুলি তৰা দুৰ্য্যোৰ সংসাৰ ॥ ৩০১২৮

ব্ৰহ্মদত্ত আৰু চটকপক্ষীৰ বৃত্তান্ত কথন

ছবি

যুধিষ্ঠিৰ নিগদতি শুনিয়েক মহামতি
 কৈলা মোত যত নীতিচয় ।
 নীতি শাস্ত্ৰ যথোচিত কৈলা মোত সমুচিত
 তথাপিতো লাগিল সংশয় ॥
 শত্ৰু মিত্ৰ উভয়ত যদিবা সঞ্জাত নাই
 শত্ৰুক চিনিবা ভালমতে ।
 এহিটো সংশয় মোৰ শুচায়োক পিতামহ
 শুনিলে আনন্দ মোৰ চিত্তে ॥ ৩০১২৯
 যুধিষ্ঠিৰ হেন বাণী শুনি ভীষ্ম মহামানী
 মনে গুণি বুলিলা বচন ।
 তোমাৰ আগত এখা কহো পুৰাতন কথা
 শুনা নীতি কুন্তীৰ নন্দন ॥

ব্রহ্মদত্ত নামে এক পূৰ্বে বাজা আছিলেক
মনোহৰ কাম্পিল্য নগৰে ।
চটক পূজনী নামে পুৰিছিল নৃপবৰে
আনন্দে আছিল অভ্যস্তবে ॥ ৩০৯৩০
ভূত ভবিষ্যত সিটো সমস্তে জানয় কথা
আত্মি জ্ঞানবন্ত পক্ষীৰ ।
সমস্তে জানয় মৰ্ম শাস্ত্ৰবো জানয় মৰ্ম
বাক্য বুজে সমস্ত জীৱৰ ॥
পাচে আত অনন্তৰ শুনিয়োক নৃপবৰ
যেন কথা ভৈলা ছহাস্তৰ ।
একদণ্ডে একক্ষণে চটকৰো পুত্ৰ এক
এক পুত্ৰ ভৈল মহিষীৰ ॥ ৩০৯৩১
পুত্ৰৰ নিমিত্তে পক্ষী সমুদ্ৰৰ পাৰে গৈয়া
দিব্যফল দুতয় আনিয়া ।
অমৃত সমান ফল যাক খালে বাঢ়ে বল
বঙ্গে ছয়ো তনয়ক দিয়া ॥
এহি মতে প্ৰতিদিনে ভুঞ্জায় বঙ্গমনে
আনিয়া চটকে দিয়া আছে ।
জন্মিলেক যেন কষ্ট শুনিয়োক নৰঞ্জেষ্ঠ
যেন কথা ভৈল আত পাচে ॥ ৩০৯৩২
আৰো একদিনা পক্ষী সমুদ্ৰৰ পাৰে গৈয়া
সেহি ফল আনিবাক প্ৰতি ।
বাজাৰ কুমাৰে পাচে ধাইব কোলাত চৰি
পক্ষীৰ আলয়ে ভৈল থিত্তি ॥
দেখি পক্ষী শিশুগুটি কোলাৰ নামিয়া পাচে
ধাত্ৰীৰ বচনে চলি গৈলা ।
পক্ষী-শিশু সমে ছয়ো পৰম আনন্দ মনে
সেহি স্থানে ক্ৰীড়িবাক লৈলা ॥ ৩০৯৩৩
পক্ষীৰ শিশুৰ সিটো ফলকো লৈলেক কাড়ি
দেখি তাৰ ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা ।
বাজ-তনয়ক পাচে নখে ঠোটে তাৰিলেক
বাজন্ততে বৰ পীড়া পাইলা ॥
কোপে শিশু চটকক ছল পাই ধৰিলেক
মাৰি তাক পঠালা বমক ।

তাহাক মাৰিয়া বলে চৰিলা ধাত্ৰীৰ কোলে
সেহি স্থানে তন্ত্ৰি বহিলেক ॥ ৩০৯৩৪
হেন সময়ত আসি পক্ষী ফল লৈয়া পালে
দেখে মৰি আছয় তনয় ।
কিনো ভৈল বিপৰীত মৰি পৰি আছে মৃত
তাক দেখি পূজনী কান্দয় ॥
শুনিয়োক সৰ্বলোক আজ্ঞমৰ হেন শোক
আক এৰি ভজা নাৰায়ণ ।
দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কয় বিষয়েসে বিষময়
বাম বুলি থিৰ কৰা মন ॥ ৩০৯৩৫

পুষ্কোত পক্ষীৰ বিলাপ

পক্ষী নিগদতি বিধি মোক দিলা শোক
কিবা হেতু মোক বঞ্চিলাহা হৰি হৰি ।
তনয়ক পালো কৰি শ্ৰম ফুটে মৰ্ম
হা হা প্ৰাণ-পুত্ৰ ! কেনে গৈলি মোক এৰি ॥
বাজপুত্ৰ তোৰ যম ভৈল মাৰি থৈলা
জানো ক্ষত্ৰিয়ৰ কিছোতে সজ্জাত নাই ।
তোহোৰ বিবহে দহে প্ৰাণ নপাওঁ জ্ঞান
হেৰা যম কেনে নেনি আছা মোক চাই ॥ ৩০৯৩৬
মই নিদাকণী জীওঁ কেনে অকাৰণে
জীয়াই থাকিবো কাহাৰ দেখিয়া মুখ ।
নিদাকণ যম গৈলি কোথা আসি এথা
মোহোক মাৰিয়ো খণ্ডোক মোহোৰ দুখ ॥
দুখ নমানিয়া সমুদ্ৰৰ হওঁ পাৰ
দিনে দিনে ফল আনো কৰি বঙ্গমনে ।
ছয়ো তনয়ক দেওঁ আনি মনে জানি
আক খায়া বৃদ্ধি হোৱা জানো ছয়োজনে ॥ ৩০৯৩৭
ইটো আশা মোৰ ভৈল ছেদ ভৈলা খেদ
ইটো ফলগুটি ভুঞ্জাইবো মই কাহাক ।

আজি প্ৰাণপুত্ৰ গৈলি কৈক মোক থই
মুখ চায়া কেনে নোবোলাহা প্ৰিয় বাক ।
এহি বুলি কান্দি বৈলা পক্ষী ছুয়ো আখি
লোতকে ভেঙিল নেদেখয় দিশপাশ ।
দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে এহি ভণে সৰ্বজনৈ ।
বাম হৰি বোলা পূৰ্ণ হোক মন আশ ॥ ৩০৯৩৮

শব্দ

এহি মতে কান্দি পাচে পক্ষী স্থিৰ ভৈল ।
বাজাৰ পুত্ৰক চাই বুলিবাক লৈল ॥
কৃত্ৰিয় জাতিৰ জানা নাহিকে বিশ্বাস ।
চল পালে মুহূৰ্ত্তে কৰয় সৰ্বনাশ ॥ ৩০৯৩৯
সকলোৰে দ্ৰব্যক হৰিয়া নেয় বলে ।
তভো দণ্ড কৰে দোষ নাহিকে কেবলে ॥
বিশ্বাসঘাতকী এহি ক্ৰূৰ দুৰ্ঘ চিত্ত ।
মইসে ইহাৰ আজি কৰিবো উচিত ॥ ৩০৯৪০
একেলগে জন্ম ধৰি ছয়াছে বদ্ধিত ।
কৰয় ভোজন দুয়োজন প্ৰতিনিতি ॥
ছয়াছো শৰণাগত তামস্বাৰ ঠাই ।
তথাপি মৰিলা পুত্ৰ একোকে নচাই ॥ ৩০৯৪১
এহি তিনি বিধ পাপ সিজিল আহাত ।
কৰো দণ্ড আত দোষ নাহিকে মোহোত ॥
এহি বুলি পক্ষী পাচে ক্ৰোধত জ্বলিল ।
চৰণৰ ঘাৰে দুই চক্ষু বিদাৰিল ॥ ৩০৯৪২
অন্ধ ছয়া বাজপুত্ৰ পৰিয়া বহিল ।
ভয়ত পূজনী পাচে আকাশক গৈল ॥
কুমাৰৰ অৱস্থা দেখিয়া ধাই পাচে ।
আথেবেথে লৈয়া গৈল নৃপতিৰ কাছে ॥ ৩০৯৪৩
নৃপতি দেখিল পূজনীৰ হেন কৰ্ম্ম ।
পুত্ৰ অন্ধ দেখি স্তম্ভয় ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম ॥

আত্মোপাস্ত কথা ধাই কহিল বাজাত ।
কথা শুনি বাজা তাপ কৰয় মনত ॥ ৩০৯৪৪
দেখিয়া পূজনী উৰি গৈল আকাশক ।
পক্ষীক সম্বোধি হেন বাক্য বুলিলেক ॥
শুনियो পূজনী আবে মোহোৰ বচন ।
মোক এৰি পূজনী গৈলাহা কি কাৰণ ॥ ৩০৯৪৫
তোমাৰ কৰিলে যেনে পুত্ৰে অপকাৰ ।
তুমিয়ো কৰিলা তেনে অৱস্থা পুত্ৰৰ ॥
এতেকে তোমাৰ জানা কিছো শঙ্কা নাই ।
পূৰ্ব্বৱৰ্ত্তে আসিয়া থাকিয়ো মোৰ ঠাই ॥ ৩০৯৪৬
নৃপতিৰ হেন বাক্য শুনিয়া পূজনী ।
বুলিবে লাগিল নৃপতিক মনে গুণি ॥
মোৰ আগে বাজা তুমি যি কৈলা বচন ।
শুন্যোক কহো মই তাহাৰ কাৰণ ॥ ৩০৯৪৭
এক বাৰ দ্ৰোহ যদি ভূত্যে আচৰয় ।
পুনঃ তাৰ সঙ্গে থাকিবাব যোগ্য নয় ॥
যদি তভো তাহান গৃহত কৰে বাস ।
জ্ঞানীগণে ইকথাক নকৰে প্ৰশংসা ॥ ৩০৯৪৮
যদি সিটো অপৰাধ বাজায়ে ক্ষময় ।
কদাচিতো পেটে তাক ভাল নেদেখয় ॥
নিশ্চয় জানিবা তাৰ নাহিকে কল্যাণ ।
ছিদ্ৰ পাইলে জানা তাক কৰয় নিৰ্য্যাণ ॥ ৩০৯৪৯
অন্য অন্তে বৈব যদি স্বভাৱে কৰয় ।
বৈবত থাকয় যদি ছয়ো নষ্ট হয় ॥
পুত্ৰ পোত্ৰ অনুক্ৰমে থাকে বৈব তাৰ ।
পবলোকে বৈব যদি থাকে এক ঠাৱ ॥ ৩০৯৫০
বিশ্বাস উচিত নোহে সকলো বৈবত ।
বিশ্বাস কৰিলে স্তম্ভ নাহি কদাচিত ॥
বিশ্বাসঘাতকী যিটো হোৱে সৰ্বদায় ।
তান ঠাই বিশ্বাস কৰিছে কাৰ্য্য নাই ॥ ৩০৯৫১

অগ্নো অগ্নে জনে যদি কবয় বৈবতা ।
 সেহিসে জনব পৰে নঘটে মিত্রতা ॥
 পূৰ্বকালে তযু গৃহে কবিলো নিবাস ।
 এখনে বিহুব ভৈল মিত্রতাৰ আশ ॥ ৩০৯৫২
 পূৰ্বে যিটো জনে জানা কৰে অপকাৰ ।
 মাগু দিয়া তাক যদি বাখে পুনৰ্বাৰ ॥
 তথাপি তাহাৰ বাজা নপারে বিশ্বাস ।
 অল্প ছিদ্ৰ ভৈলে জানা মিলে মহাত্মাস ॥ ৩০৯৫৩
 পূৰ্বে সন্মান দিয়া যতপি বন্ধা কৰে ।
 পাচত অৱজ্ঞা কৰি মৰ্যাদাক হৰে ॥
 সেহিসে আথেৰ বাসা এবয় যি জনে ।
 তেবেসে তাহাৰ জানা বন্ধা কৰে প্ৰাণে ॥ ৩০৯৫৪
 তোমাৰ গৃহত আছিলোহো বহু দিন ।
 কাকো নকবিলো মই কিঞ্চিত হিংসন ॥
 দৈৱগতি তুমি সমে ভৈল বৈবভাৰ ।
 ইথানে নাথাকো আৰে যাওঁ অগ্নি ঠাৱ ॥ ৩০৯৫৫
 ব্ৰহ্মদত্ত নিগদতি শুনিয়ো পূজনী ।
 যি কহিলা তুমি মোত সবে সত্যবাণী ॥
 কিন্তু শুনিথোক আৰে বচন আমাৰ ।
 পূৰ্ব অপকাৰী হুইলে কৰে প্ৰতিকাৰ ॥ ৩০৯৫৬
 ইহাত জানিবা কিঞ্চিতেকো দোষ নাই ।
 এতেকে পূজনী আসি থাকা মোৰ ঠাই ॥
 নৃপতিৰ বাণী শুনি পূজনী বোলয় ।
 তুমি যি কহিলা আত নাহিকে প্ৰত্যয় ॥ ৩০৯৫৭
 পৰম্পৰে উভয়ক কৰে প্ৰতিকাৰ ।
 দুহান গৰ্ভত দুইকো প্ৰতি কুবধাৰ ॥
 বাজা বোলে শুনা পক্ষী কথা কহো মই ।
 বৈবভাৰ এবি যদি মিত্ৰতা কবয় ॥ ৩০৯৫৮
 মিত্ৰ ভৈলে অভ্যন্তৰে নথাকে কপট ।
 উভয়ৰ মনে পুস্তু বিন্দুৰ কট ॥

পক্ষী বোলে বাজা তুমি যি বুলিলা বাণী ।
 ময়ো কিছো কহো তুমি শুনিথো আপুনি ॥ ৩০৯৫৯
 শত্ৰু ভৈলে মিত্ৰ নঘটয় একো কাল ।
 যুখে যদি মিত্ৰ পেটে নেদেখয় ভাল ॥
 তাহাত নঘটে জানা কিঞ্চিতে বিশ্বাস ।
 বিশ্বাসত হস্তে মোৰ পুত্ৰ ভৈল নাশ ॥ ৩০৯৬০
 পুস্তু ব্ৰহ্মদত্তে বুলিলেক তুলি হাস ।
 শত্ৰু ভৈলে কৰে যদি একত্ৰে নিবাস ॥
 তথাপি মিলয় স্নেহ দেখোহো সৰ্বথা ।
 স্বপচে* কুকুৰে একেলগে দেখি যথা ॥ ৩০৯৬১
 অগ্নো অগ্নে যদি বা বৈবক আচৰয় ।
 সহনীয় বাক্যে সিয়ো যুতুত লভয় ॥
 যেন পদ্মপত্ৰে সদা জল নথাকয় ।
 সেহিমতে উভয়ৰ কপট গুচয় ॥ ৩০৯৬২
 চটকে বোলয় বাজা শুনা বিগ্ৰহান ।
 বৈব যত উতপন্ন কহো তাৰ থান ॥
 পঞ্চবিধ থান আৰ বৃজয় পণ্ডিত ।
 ভিন্ন ভিন্ন কৰি কহো তোমাৰ আগত ॥ ৩০৯৬৩
 স্ত্ৰী গৃহ বাক্য যে সম্পত্তি অপৰাধ ।
 বৈবৰ জানিবা এহিথান পঞ্চ বিধ ॥
 কত্ৰিয়সকলে সিটো বৈবক মাৰয় ।
 তেবেলে তাহাৰ জানা মন হুস্থ হয় ॥ ৩০৯৬৪
 শত্ৰুৰ বুজিবা বলাবলৰ জিজ্ঞাস ।
 তেবে তাসম্মত জানা কৰিব বিশ্বাস ॥
 বৈবভাৰ সততে থাকয় গুপ্ত হুই ।
 যেনমতে কাৰ্ত্তে গুপ্ত হুয়া থাকে জুই ॥ ৩০৯৬৫
 অৰ্থে পুৰুষাৰ্থে ক্ৰান্তি শাস্ত বাক্যচয় ।
 একোৰূপে বৈব অগ্নি শাস্ত মুহিকয় ॥
 দেখা বাড়বাগি শাস্ত মোহে সমুজত ।
 বৈব অগ্নিৰ বাজা জানা সেহিমত ॥ ৩০৯৬৬

পূৰ্বে তোমাসাত মই কৰিছিলো আশ ।
 জ্বলিলেক বৈৰ আত নকৰো বিশ্বাস ॥
 ব্ৰহ্মদত্তে বোলে শুনা বচন আমাৰ ॥
 তুমি যি কহিলা ইটো কথা নহে সাৰ ॥ ৩০৯৬৭
 শত্ৰু মিত্ৰ কৰিবাৰ কাৰো শক্য নাই ।
 বিধিৰ কৰ্মকো জানা কালেসে ঘটাই ॥
 কৰে অপৰাধ কোনে কৰিবে শকত ।
 দেখাহা সংসাৰ জুৰি কালৰ মহত্ব ॥ ৩০৯৬৮
 শুখান তৃণক যেন অগ্নিৰে দহয় ।
 কালে সেহিমতে সংহৰয় প্ৰাণীচয় ॥
 এতেক পূজনী কিছো তোত দোষ নাই ।
 কালেসে কৰিলে দুইৰো ইমত বিলাই ॥ ৩০৯৬৯
 পূৰ্বে যেনমতে স্নেহ আছিল মোহোত ।
 সেহিকপে নিবাস কৰিয়ো পূৰ্ব্বৰত ॥
 মোৰ যত দোষ ভৈল ক্ষমা কৰ তই ।
 তোমাৰো যতেক দোষ ক্ষমিবোহো মই ॥ ৩০৯৭০
 পক্ষীয়ে বোলন্ত বাজা কথা শুন্যোক ।
 কাল বলবন্ত কৰি বুজাইলাহা মোক ॥
 যদি বা কালক সবে মানয় কাৰণ ।
 শত্ৰু মিত্ৰ কেনে তেৰে যাইবেক চিনন ॥ ৩০৯৭১
 পূৰ্বে কেনে বৈৰী ভৈল দেৱাসুৰগণ ।
 অগ্নো অগ্নে মৰি গৈল কৰি ঘোৰ বণ ॥
 আৰো বোলা কালে কৰে সবাৰে নিৰ্য্যাণ ।
 মোৰ মনে আত কিছো নাহিকে প্ৰমাণ ॥ ৩০৯৭২
 কালে যদি সুখ দুখ হোৱে ভয়াভয় ।
 কি কাৰণে বৈতগণে ঔষধ দিয়য় ॥
 ৰোগীগণে কেনে বৈত্বে ঔষধ বিচাৰে ।
 যদি কালবশে জানা সব প্ৰাণী মৰে ॥ ৩০৯৭৩
 কালক প্ৰমাণ যদি মানা মহাবায় ।
 শুভাশুভ কাৰ্য্য জানা কালেসে কৰয় ॥

ব্ৰহ্মবধ আদি নৰে পাতক আচৰে ।
 তাৰতম্য কৰি দেখা নৰ্ক ভোগ কৰে ॥ ৩০৯৭৪
 কালেসে কৰায় বুলি বুজালাহা মোক ।
 বিপ্ৰ বুলিলেয়ো তেৰে পাতক নোহোক ॥
 এতেকে জানিলো মই তোমাৰ কথাক ।
 ছলবুদ্ধি কৰি বাঞ্চিলাক চোৱা মোক ॥ ৩০৯৭৫
 পক্ষীত নেদেখো আন কাৰ্য্য মনুষ্যৰ ।
 নতুবা পোষণ কৰি পূৰয় উদৰ ॥
 বধ-বন্ধনত যুক্ত হোৱে প্ৰাণীচয় ।
 পুনু বধ-বন্ধনক বাঞ্ছা নকৰয় ॥ ৩০৯৭৬
 সকল প্ৰাণীৰ ভাৰ্য্যা সম নাহি আন ।
 ভাৰ্য্যাসকলৰ স্বামী পুত্ৰ জানা প্ৰাণ ॥
 আসম্বাৰ দুখ ভৈলে পাৰৈ শোকচয় ।
 এতেকে দুখক কেহো বাঞ্ছা নকৰয় ॥ ৩০৯৭৭
 এতেকে সুখক বাঞ্ছা কৰে সৰ্বকাল ।
 সৰ্বকালে কেনমতে মোৰ হুইবে ভাল ॥
 দুখ জৰা মৃত্যু অনিষ্টৰ গৃহে বাস ।
 আৰো দুখ সততে পৰত কৰে আশ ॥ ৩০৯৭৮
 আৰো দুখ জানা বন্ধুজন বিয়োগত ।
 আতি দুখ জানাহা বৈৰৰ বন্ধনত ॥
 এহি দুখ শৰীৰত যিটো নজানয় ।
 তাক মহাজন বুলি পণ্ডিতে কহয় ॥ ৩০৯৭৯
 পৰদুখ নজানিয়া আত্মদুখ জানে ।
 তাহাকে যুগুধ বুলি কহে প্ৰাজ্ঞগণে ॥
 যিটো জন পৰে জানা ঘোৰ আপদত ।
 বাক্য বুলিবাৰ সিটো নুহিকে শকত ॥ ৩০৯৮০
 সকলো প্ৰাণীৰ দুখ জানে যিটো জনে ॥
 তাহাকে সৰ্বজ্ঞ বুলি কহে প্ৰাজ্ঞ জনে ॥
 মই যিটো অপকাৰ কৰিলো তোমাৰ ।
 তুমি যিটো শত্ৰুবুদ্ধি কৰিলা আমাৰ ॥ ৩০৯৮১

শতক বৎসৰ লাগি মুণ্ডে মনৰ ।
 কহিলো তোমাত ইটো কথা নৰেখৰ ॥
 পুত্ৰৰ মুখক তুমি স্মৰিয়া মনে ।
 নবীন নবীন শত্ৰু হুইব ক্ষণে ক্ষণে ॥ ৩০৯৮২
 যেন মৃত্তিকাৰ পাত্ৰ ভাগিল পৰায় ।
 পুনৰপি তাক জানা গঢ়ন নযায় ॥
 এহিমতে শত্ৰু সমে নঘটে মিত্ৰতা ।
 কহিলো নৃপতি ইটো পৰম নিষ্ঠতা ॥ ৩০৯৮৩
 অৰ্থশাস্ত্ৰ জ্ঞানীসবে কহিছে নিশ্চয় ।
 শত্ৰুত বিশ্বাসে জানা স্তম্ভ নঘটয় ॥
 পূৰ্বে প্ৰহ্লাদত শুক্ৰে কৰিছে কথন ।
 বৈৰত বিশ্বাস কৰি মিলয় মৰণ ॥ ৩০৯৮৪
 সূক্ষ্ম তুণে যেন মধুমক্ষিকা মাৰয় ।
 শত্ৰু সমে বিশ্বাসত হোৱে হেন নয় ॥
 কদাচিতো বৈৰ সমে নাহিকে মিত্ৰতা ।
 দশ যুগ অন্তৰতো নঘটে ইষ্ঠতা ॥ ৩০৯৮৫
 পূৰ্বে অপৰাধ কৰি আছে যিজনৰ ।
 তাহাতো বিশ্বাস নকৰিবা নৃপবৰ ॥
 শিলাত লাগিয়া যেন পূৰ্ণকুন্ত নষ্ট ।
 সেহিমতে নৃপতিৰ মিলে মহাকষ্ট ॥ ৩০৯৮৬
 ব্ৰহ্মদত্ত বদতি শুনিয়ো মোৰ বাণী ।
 তুমি যি কহিলা মিছা সকল কাহিনী ॥
 বিশ্বাসত হস্তে অৰ্থ হোৱে উপাৰ্জ্জন ।
 বিশ্বাস হেতুকে চেষ্টা কৰে সৰ্বজন ॥ ৩০৯৮৭
 আতি ভয়াতুৰ ভৈলে কাৰ্য্য হোৱে নষ্ট ।
 মৰণ সমান সেহি জনে পাৰে কষ্ট ॥
 আত অনন্তৰে পাচে পক্ষী নিগদতি ।
 ইহাৰ উত্তৰ কহো শুনিয়ো নৃপতি ॥ ৩০৯৮৮
 শত্ৰুভাৱে কদাচিতো সুকাইতে নপাৰি ।
 ইহাৰ দৃষ্টান্ত কহো শুনা মন কৰি ॥

ত্ৰণ হুই খঞ্জ যাৰ ভৈল পদ দুই ।
 পূৰ্ব্বৰতে চৰণ চলাইতে নপাৰয় ॥ ৩০৯৮৯
 খঞ্জভাৱ গুপ্ত কৰি চলাই চৰণ ।
 ততো খঞ্জ বুলিয়া চিনয় সৰ্বজন ॥
 যি জনৰ চক্ষু বেদনাত ধাতু যায় ।
 জুৰ কৰিবাক প্ৰতি বতাস লগায় ॥ ৩০৯৯০
 নপৰয় জুৰ ধূলি-কুটা মাত্ৰ পৰে ।
 পূৰ্ব বেদনাত কৰি পীড়া বৰ চৰে ॥
 জিজ্ঞাস কৰিয়া যিটো বলৰ দৰ্পত ।
 অজিজ্ঞাসি গতি কৰে দুৰ্গম বনত ॥ ৩০৯৯১
 বল থাকে মানে সিটো চলে শ্ৰম কৰি ।
 বলহীন ভৈলে পাচে তাতে যায় মৰি ॥
 বৃষ্টিক নজানি যদি কষিক কৰয় ।
 শ্ৰম মাত্ৰ পাৰে শস্য কিছো নলভয় ॥ ৩০৯৯২
 যিটো ৰোগী অপথ্যক ভোজন কৰয় ।
 সেহিটো অপথ্যে তাৰ প্ৰাণক মাৰয় ॥
 একে পুৰুষাৰ্থে কাৰ্য্য নোহে পুৰুষৰ ।
 কেৱল দৈৱেয়ো সিদ্ধি নপায় আৰ ॥ ৩০৯৯৩
 দৈৱ পুৰুষাৰ্থ দুয়ো যৱজ্ঞা সম্প্ৰতি ।
 দুয়ো যাৰ ভৈল সিটো লভয় সম্প্ৰতি ॥
 দৈৱে যে সিদ্ধিক পাৰে ভাগ্যৱন্তচয় ।
 ইতৰ জনত জানা হেন নঘটয় ॥ ৩০৯৯৪
 আত্মহিত কৰ্ম্ম সদা প্ৰাণী আচৰিব ।
 যদি তীক্ষ্ণ যুহু হয় তথাপি কৰিব ॥
 আত্মহিত নজানিয়া কৰ্ম্ম নকৰয় ।
 জানিবা তাহাক সেহি কৰ্ম্মেৰে আশ্ৰয় ॥ ৩০৯৯৫
 সময় দেখিলে কৰিবেক পৰাক্ৰম ।
 সৰ্বস্বক এৰি কৰিবেক বৰ শ্ৰম ॥
 বিঘা পৰাক্ৰম সৰ্বকাৰ্য্যত কুশল ।
 মহাধৃতিবন্ত গাৱত হুইব বল ॥ ৩০৯৯৬

এহি পাঞ্চবিধক সহজ মিত্র বোলে ।
 কহিলো তোমাত আক জানা মহাবলে ॥
 পুত্ৰনী কহিলে আৰো সত নীতিবাক ।
 সংক্ষেপ কৰিয়া নিবন্ধিলো সবে তাক ॥ ৩০৯৯৭
 পুত্ৰ পক্ষী বোলয় শুনিয়ো নৃপবৰ ।
 কহিবো তোমাত আৰো যুগুতি উত্তৰ ॥
 কুভাৰ্য্য কুপুত্ৰ আৰো কুৎসিত নৃপতি ।
 কুমিত্ৰ কুদেশ যদি ভৈলেক সম্প্ৰতি ॥ ৩০৯৯৮
 বুধনবগণে আক বৰ্জিবে সদায় ।
 তেবেসে নিশ্চয়ে জানা প্ৰাণ বক্ষা যায় ॥
 কুপুত্ৰে বিশ্বাস নাহি নাহি মিত্ৰব্ৰতি ।
 কুৎসিত ভাৰ্য্যাত জানা নাহিকে স্ৰবতি ॥ ৩০৯৯৯
 কুৰাজ্যত কদাচিতো স্ত্ৰুথ নিমিলয় ।
 কুদেশে থাকিলে জানা যায় যমালয় ॥
 যিটো প্ৰিয় বোলয় সেহিসে ভাৰ্য্যা ভাল ।
 যি যি পুত্ৰহস্তে স্ত্ৰুথে যায় সৰ্বকাল ॥ ৩১০০০
 যেহিটো মিত্ৰত সদা থাকয় বিশ্বাস ।
 সি দেশে থাকিলে জীৱনৰ বৈব আশ ॥
 যিটো ৰাজ্যে বলৎকাৰ নাহিকে কেৱলে ।
 জানা ব্ৰহ্মদত্ত ইসবক ভাল বোলে ॥ ৩১০০১
 যি দেশত গুণবন্ত থাকয় নৃপতি ।
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ মিত্ৰ বান্ধৱৰ তাতে ৰতি ॥
 যিটো ৰাজ্যে প্ৰজাক নিতান্তে দেয় ভয় ।
 সেহিটো অধমী ৰাজ্য নৰকে চলয় ॥ ৩১০০২
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰগণে তাক নেদেখয় হিত ।
 তাহাৰ সমীপে কেহো নবায় কচিৎ ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম এহি তিনিয়ে বৰ্গৰ ।
 নৃপতি ইহাৰ মূল জানা নৰেশ্বৰ ॥ ৩১০০৩
 স্বধৰ্ম্মত প্ৰজাগণ কৰয় পালন ।
 সেহিটো নৃপতি জানা গুণে নাকায় ॥

স্বধৰ্ম্মে নৰাথে প্ৰজা বোলয় মোহোৰ ।
 নহয় নৃপতি সিটো জানিবাহা চোৰ ॥ ৩১০০৪
 নিবিচাৰি যথার্থ প্ৰাণীক দেয় ভয় ।
 প্ৰজাৰ পাতকে ৰাজ্য নৰকে চলয় ॥
 প্ৰজাক অভয় দেয় যেহিটো নৃপতি ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম যথার্থক জিজ্ঞাসি সম্প্ৰতি ॥ ৩১০০৫
 এহিমতে প্ৰাণীক কৰয় প্ৰতিপাল ।
 সিটো নৃপতিৰ স্ত্ৰুথে যায় সৰ্বকাল ॥
 সদায়ে নৃপতি হুইব পিতৃ মাতৃ সম ।
 গুৰু যেন শিষ্যক কৰাৱে নানা ধৰ্ম্ম ॥ ৩১০০৬
 দুখী ভিক্ষী প্ৰজা সদা কৰিব বক্ষণ ।
 অগ্নি যম কুবেৰৰ ধৰিব লক্ষণ ॥
 নৃপতিৰ জানা ৰাজ্য এহি সপুণ্ডণ ।
 পূৰ্বে মনু প্ৰজাপতি কৰিছে কথন ॥ ৩১০০৭
 যেহি ৰাজ্য প্ৰজাৰ সদায়ে চিন্তে ইষ্ট ।
 সৰ্বকাল স্ত্ৰুথে যায় নলভয় কষ্ট ॥
 যিটো নৃপতিয়ে প্ৰাণীগণক হিংসয় ।
 দুঃসহ বেদনা দিয়া কৰভাৰ লয় ॥ ৩১০০৮
 প্ৰজাৰ মনত বৰ নাই স্ত্ৰুথ শাস্তি ।
 ইদেশে নপাৰি বৈবে যাইবো কোন ভিত্তি ॥
 প্ৰজাৰ মনত বৰ মিলয় বিষাদ ।
 নিশ্চয়ে জানিবা সিটো হুইবেক উচ্ছেদ ॥ ৩১০০৯
 যিটো নৃপতিত হস্তে স্ত্ৰুথী হোৱে প্ৰজা ।
 সবোবৰে পদ্য যেন প্ৰকাশয় ৰাজ্য ॥
 সকলোৰো ফলক পাৰয় সেহি জন ।
 সেহিটো ৰাজ্যক পূজা কৰে প্ৰজাগণ ॥ ৩১০১০
 বলী সয়ে বিব্ৰাহ কৰিবে কুয়ুৰা ॥
 স্ত্ৰুথ নিমিলয় তাৰ ৰাজ্য বক্ষয় ॥
 ভীয়ে বোলে ৰাজ্য সিটো কৰা আছা শুনি ।
 ব্ৰহ্মদত্ত আগৈ আক কহিলে পুত্ৰনী ॥ ৩১০১১

পক্ষীৰ বচনে ব্ৰহ্মদত্ত শাস্ত্ৰ ভৈল ।
 শকুনী পক্ষীয়ো যথা দিশে চলি গৈল ॥
 ব্ৰহ্মদত্ত পক্ষীৰ সম্বাদ সাক্ষ ভৈল ।
 পুণ্ড যুধিষ্ঠিৰ নৃপে পুছিবে লাগিল ॥ ৩১০১২
 নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ গজাৰ তনয় ।
 পুছে ইটো কথা মোৰ মনৰ সংশয় ॥
 ধৰ্ম্ম লুপ্ত হুইয়া যদি বাঢ়িল অধৰ্ম্ম ।
 চাৰি আশ্ৰমীৰ লুপ্ত ভৈল যত কৰ্ম্ম ॥ ৩১০১৩
 নৃপতি পীড়য় যদি চৌৰে হবে ধন ।
 ডকাইত স্বভাৱ আৰে ধৰে সৰ্বজন ॥
 কাম ক্ৰোধ লোভ মোহে হুইবেক আবৃত ।
 পৰস্পৰে সবাহাৰে জন্মিবেক ভীত ॥ ৩১০১৪
 সকল প্ৰাণীত জ্ঞান হুইবে বিশ্বাস ।
 বলাৎকাৰে পূৰিবেক আপুনাৰ আশ ॥
 তাপিত ভৈলেক যদি প্ৰজা সমস্তয় ।
 বিপ্ৰসকলৰ যদি মিলিল প্ৰলয় ॥ ৩১০১৫
 মেঘসকলত যদি নভৈলেক জল ।
 কৃষি নষ্ট ভৈলে প্ৰজাপ্ৰায় যে বিফল ॥
 হেনয় বিফলে কেনে বৈবে প্ৰাণীচয় ।
 কেনমতে প্ৰৱৰ্ত্তি যত বাজাচয় ॥ ৩১০১৬
 মোত তোমাসাৰ যদি আছে অনুগ্ৰহ ।
 এহিসে সকলো কথা কহা পিতামহ ॥
 নৃপতিৰ প্ৰশ্ন শুনি ভীষ্মে বোলে মাতি ।
 কহিবো শুনিয়ো মোৰ বংশধৰ নাতি ॥ ৩১০১৭

বিশ্বামিত্ৰ-চণ্ডাল সংবাদ কথন

দেশত মিলিল যদি হেনসে আপদ ।
 বিশ্বামিত্ৰ খপচৰ শুনিয়ো সম্বাদ ॥
 বাজা যে সবাবো মূল জামিবা নিশ্চয় ।
 যতপি নৃপতিগণে অধৰ্ম্ম কৰয় ॥ ৩১০১৮

সেহিটো অধৰ্ম্ম জ্ঞান প্ৰজাত মিলয় ।
 অকালত মৃত্যু ব্যাধি পাৰে মহাভয় ॥
 কহো পুৰাতন কথা শুনিয়ো এখন ।
 ত্ৰেতা ৰূপৰৰ সন্ধি মিলিল যেখন ॥ ৩১০১৯
 অনাৱৃষ্টি ভৈলে তাত দ্বাদশ বৎসৰ ।
 প্ৰাণীগণ মৰি সবে গৈল যমঘৰ ॥
 শুক বক্ৰ ভৈলে নৱ সহস্ৰ বৎসৰ ।
 নাহি স্থখ শাস্তি সবে প্ৰজা ভয়ঙ্কৰ ॥ ৩১০২০
 উত্তৰ পথক চক্ৰে সমূলি এৰিলে ।
 দক্ষিণ অয়নে গতি কৰিবাক লৈলে ॥
 আচোক হুইবেক ৰূপ্তি নাহিকে নিয়ৰ ।
 মিলিল দুৰ্ভিক্ষ জ্ঞান ঔষধিসবৰ ॥ ৩১০২১
 নদনদী সৰোবৰ কূপ তৰাগত ।
 কতো যে নিৰ্জল ভৈল কতো বা কিঞ্চিত ॥
 যত যত পানীশালা সিহো ভৈল ছন্ন ।
 মিলিল দুৰ্ভিক্ষ জ্ঞান দেশৰ উচ্ছন্ন ॥ ৩১০২২
 লুপ্ত ভৈল বেদপাঠ আৰো যজ্ঞচয় ।
 বিপ্ৰৰ গুচিল পূজা যেন শূদ্ৰনয় ॥
 কৃষিয়ে গোবক্ষ ক্ৰয়-বিক্ৰয় গুচিল ।
 উৎসৱ গুচিয়া মহা দুৰ্ভিক্ষ মিলিল ॥ ৩১০২৩
 গো অশ্ব মহিষৰ মিলিলেক কয় ।
 খাব নপাই প্ৰজাসৰ গৈল যমালয় ॥
 বোদ্ৰৰ তাপত ৰুক্ষ-তৃণ গৈল মৰি ।
 অগ্নিয়ে সকল আৰে ভৈল বহুক্ষৰী ॥ ৩১০২৪
 কতো চৌৰ ডকাইতে বাজায়ো নেম লুটি ।
 এহিমতে প্ৰজা মৰি ভৈলেক বিগুটি ॥
 সকলো দেশক জুৰি ভৈল হাহাকাৰ ।
 দাকণ দুখত প্ৰাণীগণ কয়ছাৰ ॥ ৩১০২৫
 হেন ধৰ্ম্মহীন পৃথিৱীত সি কোলাত ।
 যেন কথা ভৈল কহো জোহাক সাকাত ॥

হতশেষ প্ৰাণীগণ যতক আছিল ।
 ক্ষুধায়ে পীড়িত ছয়া ভূমিবে লাগিল ॥ ৩১০২৬
 যাক য়েয়ে পাৰে বলে মাৰিয়া তেখন ।
 যিবা দ্ৰব্য পাৰে আনি কৰয় ভোজন ॥
 ঋষিদকলেয়ো ধৰ্ম কৰ্মক ত্যাগিল ।
 আশ্ৰম এৰিয়া সবে ভূমিতে লাগিল ॥ ৩১০২৭
 শূন্যক নাতি তুমি ই কথা হৰিষি ।
 গাধিৰ তনয় বিশ্বামিত্ৰ মহাঋষি ।
 পুত্ৰ ভাৰ্যা আশ্ৰমক কৰি পৰিত্যাগ ।
 ক্ষুধা আৰ্ত্ত ছয়া ভূমি ফুৰে মহাভাগ ॥ ৩১০২৮
 সদায়ে ভূমিয়া ফুৰে নাহিক উদ্দেশ ।
 পাচে গৈয়া চণ্ডালৰ গৃহত প্ৰৱেশ ॥
 পৰম হিংস্ৰক লুৰু চণ্ডাল সম্প্ৰতি ।
 অৰণ্যৰ মध्ये জানা কৰিছে বসতি ॥ ৩১০২৯
 ভয় কলসৰ খোলা গৃহত তাহাৰ ।
 কুকুৰৰ চৰ্ম্মে সিটো দিয়া আছে বাৰ ॥
 বৰাহ গৰ্দ্ভ অস্থিগণ অপৰ্য্যস্ত ।
 কাস্তি কৰি আছে আৰে তাহাৰ গৃহত ॥ ৩১০৩০
 মৃতক নৰৰ গাৰ আনি বস্ত্ৰগণ ।
 পুষ্প সমে আনি গাৰে কৰয় ভূষণ ॥
 মৃতক সৰ্পৰ মোটগণ অপৰ্য্যস্ত ।
 থানে থানে বঞ্জি আছে তাহান গৃহত ॥ ৩১০৩১
 পালে পালে কুকুৰাসকলে কৰে ধ্বনি ।
 গৰ্দ্ভৰ নাদ তাত বিপৰীত শূনি ॥
 তাৰ ভাৰ্যা সমে খৰ্ব্বাক্য বোলে মন্দ ।
 ৰাত্ৰি দিনে তাহাৰ নাৰীয়ে কৰে দন্দ ॥ ৩১০৩২
 তাৰ দেৱগৃহে পুতি আছে ধ্বজগণ ।
 উলুকৰ পাখি তাত দিয়াছে নিচান ॥
 লৌহ ঘণ্টাসব আৰি আছে থানে থানে ।
 জাকে জাকে কুকুৰক দেখি বিগমানে ॥ ৩১০৩৩

হেনয় গৃহত গাধিপুত্ৰ মহাঋষি ।
 আহাৰ বিচাৰি গৈয়া পশিলা হৰিষি ॥
 ফল মূল মাংস অন্ন তাহাৰ গৃহত ।
 ঋষিয়ে বিচাৰি তাত নপাইল কিঞ্চিৎ ॥ ৩১০৩৪
 কৰিলো নিশ্চয় মোৰ নথণ্ডে দুৰ্গতি ।
 এহি বুলি নিশ্চয় কৰিলা মহামতি ॥
 খাব নপাই দুৰ্বল ভৈলেক শৰীৰত ।
 পৰিল নিঢালে চণ্ডালৰ চোতালত ॥ ৩১০৩৫
 পৃথিবীত পৰি ঋষি কৰিল চিন্তন ।
 কেনমতে মোৰ আৰে বহিবে জীৱন ॥
 কৰিলোহো আৰে মই পুণ্য অসংখ্যত ।
 এখনে জানিলো সবে যাইবেক বৃথাত ॥ ৩১০৩৬
 দুঃসহ পীড়াত কেনে আছোহো নমৰি ।
 কিবা হেতু দুৰ্ভগীয়া জীওঁ হৰি হৰি ॥
 পাচে দেখিলেক ঋষি চণ্ডাল গৃহত ।
 সত্তে মৰা কুকুৰৰ মাংস অপৰ্য্যস্ত ॥ ৩১০৩৭
 মনত আলচি ঋষি কৰিলে চাৱৰ ।
 বোলে চুৰি কৰো মাংস এহি কুকুৰৰ ॥
 আহো একোৰূপে মই নেদেখো উপায় ।
 যদি খাব নপাওঁ দেখো প্ৰাণ মৰি যায় ॥ ৩১০৩৮
 আপদত অযুগুত কৰিতে যুৱায় ।
 বিশিষ্ট হীনৰ দ্ৰব্য হৰিবাক পায় ॥
 প্ৰাণ ৰক্ষা হেতু বিপ্ৰে কৰিলেক স্থিৰ ।
 প্ৰথমে হৰিবে দ্ৰব্য জানাহা হীনৰ ॥ ৩১০৩৯
 অনন্তৰে আনিবেক সামাগ্ৰ জনৰ ।
 অসত্যবাদীৰ আনিবেক তাত পৰ ॥
 বিশিষ্টজনৰ অৰ্থ পাচত হৰিব ।
 এহিমতে বিপ্ৰসবে জীৱন ৰাখিব ॥ ৩১০৪০
 চণ্ডালৰ দ্ৰব্য মই হৰিবাক যাওঁ ।
 তাক খাই কিবা মোৰ প্ৰাণৰক্ষা পাওঁ ॥

আক হৰিলাত মোৰ দোষ নঘটয় ।
কুকুৰৰ মাংস মই হৰিবো নিশ্চয় ॥ ৩১০৪১
মাংস নিয়মিয়া থৈয়া শুভিল চণ্ডাল ।
চুৰি কৰিবাক ঋষি পাচে পাইলা ছল ॥
ধীৰে ধীৰে উঠি গাধিপুত্ৰ মুনিবৰ ।
চণ্ডালৰ গৃহৰ পশিল অভ্যস্তৰ ॥ ৩১০৪২
খপচ শয্যাতে পৰি আছে নিদ্ৰা যায় ।
শ্লেপ্তে বান্ধি আছে চক্ষু মেলন নযায় ॥
মাংসত লাগিয়া তাৰ কৰ্ণ জাগি আছে ।
মাংস আক্ৰাদন ঋষি গুচাইলেক পাচে ॥ ৩১০৪৩
ঘটমট্ট শূনি পাচে চণ্ডাল বদতি ।
মোৰ গৃহে পশি কোনে কৰস বিপত্তি ॥
নিদ্ৰা নাই মোৰ হেৰা হুয়াছে তৰধ ।
উঠিয়া তোহোক গৈয়া কৰিবোহো বধ ॥ ৩১০৪৪
তাৰ খৰ্ববাণী শূনি গাধিৰ তনয় ।
ভয়তে তাহাৰ কৰ-চৰণ কম্পয় ॥
নমাতিলে মোক আজি বধিবে নিশ্চয় ।
হেন চিন্তি মাতিবে লাগিল মহাশয় ॥ ৩১০৪৫
বিশ্বামিত্ৰ বোলে মই গাধিৰ নন্দন ।
ক্ষুধায়ে পীড়িত মোৰ নবহে জীৱন ॥
কুকুৰৰ মাংস খাব কৰি আছে মন ।
এতেকে তোমাৰ গৃহে সোমালো এখন ॥ ৩১০৪৬
নমাৰিবা মোক তুমি কল্যাণে থাকিয়ো ।
এহি মাংস খাবো মোক বাধা নকৰিয়ো ॥
ঋষিৰ বচন হেন শুনিলে চণ্ডালে ।
হৰিহৰি কিনো বিপৰীত কৈলা কালে ॥ ৩১০৪৭
শ্রান্ত হুই নিদ্ৰা হস্তে উঠিয়া বসিলা ।
ছুই হাতে ছুই চক্ষু পিসিবাক লৈলা ॥
বহমান কৰিয়া কৰিলা কৰযোৰ ।
কহো ঋষিৰাজ কিছো ষাক্য শূনা মোৰ ॥ ৩১০৪৮

তুমি ব্ৰহ্মঋষি সবে জানি আছা ধৰ্ম্ম ।
বাত্ৰি মোৰ গৃহে কেনে কৰাহা অকৰ্ম্ম ॥
শূনি চণ্ডালৰ হেন যুগুতি বচন ।
তাক শাস্ত কৰি পাচে বুলিলা ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩১০৪৯
শুনিয়ে খপচ তুমি বচন আমাৰ ।
ক্ষুধাতুৰ মই দেখা কিবা আছে গাৰ ॥
হাত ভৰি কাম্পে মোৰ হীন ভৈল বল ।
বুদ্ধি জ্ঞান বল মোৰ গুচিল সকল ॥ ৩১০৫০
শৰীৰৰ জোৰা যেন ছিগি ছিগি যায় ।
তন্ত্ৰিব নপাৰো সৰ্ব শৰীৰ কাম্পয় ॥
এতেকতে ভক্ষ্যাভক্ষ্য নাহিকে বিচাৰ ।
এহি হেতু মাংসে চিত্ত গৈলেক আমাৰ ॥ ৩১০৫১
তুষায়ে পীড়িয়া মোৰ হেৰা প্ৰাণ যায় ।
ক্ষুধাতুৰ জনৰ কিঞ্চিতো লজ্জা নাই ॥
ক্ষুধাতুৰ হৈয়া হৰো কুকুৰ মাংসক ।
হেন জানি দোষ তুমি নেদিবাহা মোক ॥ ৩১০৫২
দেৱতাৰ মুখ অগ্নি আৰৰ ব্ৰাহ্মণ ।
এসম্বাৰ মুখে ভুঞ্জি দেৱ তুষ্ট মন ॥
সকল যজ্ঞৰ ভোক্তা ব্ৰহ্মা যেন নয় ।
স্বধৰ্ম্মত মোক তুমি জানা সেহি নয় ॥ ৩১০৫৩
হেন শূনি চণ্ডালেয়ো দিলন্ত উত্তৰ ।
মোহোৰ বচন তুমি শূনা মুনিবৰ ॥
যেনমতে তুমি ধৰ্ম্মে নহৈবাহা হীন ।
সেহিৰূপে আচৰিয়ো কৰি স্থিৰ মন ॥ ৩১০৫৪
শৃগালত কৰিয়া অধম জানা স্থান ।
পণ্ডিতৰ মুখে শূনি আছে বিদ্যমান ॥
জাতিত অধম নাহি আমাসাত কৰি ।
আপুনি খাইবাক মাংস গৈয়া আছে মাৰি ॥ ৩১০৫৫
অধম উদ্দেশে আক আনি আছে আমি ।
আতি মহাভ্ৰাতী ধৰ্ম্মবন্ত ঋষি তুমি ॥

স্বকীয় আৰ্জিত যিটো দ্ৰব্য চণ্ডালৰ ।
 বিশেষত অভক্ষ্য জানাহা তোমাৰ ॥ ৩১০৫৬
 ব্রাহ্মণসবৰ ইটো মুহুৰ্ত্তে উচিত ।
 জানা মহামুনি ইটো কৰ্ম্ম গৰিহিত ॥
 প্ৰাণৰক্ষা হেতু অশু চিন্তিয়ো উপায় ।
 মাংসলোভ হেতু তব তপ নষ্ট হয় ॥ ৩১০৫৭
 বিহিত মাৰ্গক তুমি ধৰা মনোহৰ ।
 মহাজ্ঞানী জানা ধৰ্ম্ম নকৰা শক্ৰৰ ॥
 স্বধৰ্ম্মক জানা তুমি বেদে আছা শুনি ।
 এতেকে ধৰ্ম্মক ত্যাগ নকৰা আপুনি ॥ ৩১০৫৮
 তুমি সবে কৰা যদি হেন ব্যৱহাৰ ।
 নিশ্চয়ে লোকত জানা হুইবেকু প্ৰচাৰ ॥
 শুনা সৰ্বজন দুখ দেখা মহন্তৰ ।
 ঈশ্বৰ জনৰ হেন কি লেখা আনৰ ॥ ৩১০৫৯
 আন হেতু দুখৰ নাহিকে পৰিত্ৰাণ ।
 কেৱলে কৃষ্ণৰ পদ কৰা মনে ধ্যান ॥
 কৃষ্ণত ভকতি কৰি পাবা মহাজ্ঞান ।
 জানি হৰি ভক্তিত কৰিয়ো মনে জ্ঞান ॥ ৩১০৬০
 এহিসে উপায় জানা দুখ তৰিবাৰ ।
 হৰি তুষ্ট ভৈলে হুইবা সংসাৰৰ পাৰ ॥
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা মতি ।
 বোলা বাম হৰি সবে পাবা সদগতি ॥ ৩১০৬১

পদ

ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
 যি বুলিলা আৰে বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ ॥
 ধাৰি বোলে শুনা আৰে মোহোৰ বচন ।
 বহুকাল নিৰাহাবে নবহে জীৱন ॥ ৩১০৬২
 নেদেখো উপায় মই প্ৰাণ ৰাখিবাৰ ।
 তোৰ ইটো ধৰ্ম্মাংসক কৰি আছো সাৰ ॥

যেন তেন প্ৰকাৰে প্ৰাণক ৰাখিবো ।
 যদি ভালে থাকো পাচে ধৰ্ম্ম আচৰিবো ॥ ৩১০৬৩
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম জানা পুৰুষালি কৰ্ম্ম ।
 অগ্নিত হবন ব্ৰাহ্মণৰ নিজধৰ্ম্ম ॥
 ব্ৰহ্ম বস্তু অগ্নিত মোৰ বৰ সাস ।
 এতেকে খাইবো তব কুকুৰৰ মাংস ॥ ৩১০৬৪
 যথা তথা ৰূপে প্ৰাণ ৰাখিবে লাগয় ।
 যেহেন প্ৰাণীতে কিছো পীড়া নঘটয় ॥
 মৰণত কৰি জানা জীৱন উত্তম ।
 শৰীৰ থাকিলে সবে সিদ্ধিবেক ধৰ্ম্ম ॥ ৩১০৬৫
 জীৱন হেতুয়ে অভক্ষ্যত কৈলো ৰতি ।
 নপাতা জঞ্জাল তুমি দিয়া অনুমতি ॥
 যদি ইটো মোৰ প্ৰাণ জীৱনে বহয় ।
 তপ বিদ্ভাবলে পাপ কৰিবোহো ক্ষয় ॥ ৩১০৬৬
 সূৰ্য্যৰ উদয়ে যেন গুচে অন্ধকাৰ ।
 সেহিমতে সব পাপ হুইবেক সংহাৰ ॥
 স্বপচ বদতি বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ ।
 স্বভাৱে কুকুৰ মাংস অভক্ষ্য দ্বিজৰ ॥ ৩১০৬৭
 আক খাইলে তোমাৰে নবৈবেক প্ৰাণ ।
 আয়ুসো সুদীৰ্ঘ নোহে জানা বিদ্যমান ॥
 অমৃত সমান আত তৃপ্তি নাপাইবাহা ।
 অস্ত্ৰস্থানে জিজ্ঞাসিয়া ভিক্ষা মাগি থাহা ॥ ৩১০৬৮
 বিশ্বামিত্ৰে বোলয় স্বপচ শুনা বাক ।
 দুৰ্ভিক্ষত স্থলভ মই দেখিলো মাংসক ॥
 অশু বিত্ত নাহি মোৰ জিজ্ঞাসিয়া পালো ।
 এবে এহি মাংস খাইবে চীৱৰ কৰিলো ॥ ৩১০৬৯
 পৰম সুখাৰ্থ মই নপাওঁ উদ্দেশ ।
 কুকুৰৰ মাংসক মানিছো যত্নবস ॥
 চণ্ডালে বোলয় ব্ৰাহ্ম শুনা মুনিবৰ ।
 পৰমৰী পৰাধিৰ অভক্ষ্য দ্বিজৰ ॥ ৩১০৭০

যদি শাস্ত্ৰে প্ৰমাণ মানিছা ভাল কৰি ।
 নথাইবাহা মাংস ইটো যায়ে পৰিহৰি ॥
 বিশ্বামিত্ৰে বোলে শুন শ্বপচ বচন ।
 পূৰ্বত অগস্তি মুনি কৰি আছে যেন ॥ ৩১০৭১
 নিমিত্তে খাইলে জানা বাতাপি অশুৰ ।
 তাকো দণ্ড কৰিলেক পাপো গৈল দূৰ ॥
 আপদত পৰি হেৰা ভোকে মৰো মই ।
 খাবো ইটো মাংস বাধা নিদিবিহি তই ॥ ৩১০৭২
 শিষ্টগণে যিটো কাৰ্য্য প্ৰবৰ্ত্তায় যাই ।
 তাক আচৰিবে জানা কিছো দোষ নাই ॥
 চণ্ডালে কহয় ঋষি যি কহিলা মোত ।
 পূৰ্বত অগস্তি কৰি আছে অশুভ ॥ ৩১০৭৩
 সিটো ধৰ্ম্ম জানা মুনি নোহে চিৰন্তন ।
 এতেকে অকাৰ্য্যে তুমি নেদিবাহা মন ॥
 শুনিয়ে শ্বপচ তুমি বচন মোহোৰ ।
 ইটো পাতকক মই নকৰোহো ডৰ ॥ ৩১০৭৪
 কুকুৰ যুগক মই মানো সম কৰি ।
 এতেকে জানিবা ইটো মাংস খাবো হৰি ॥
 হেন শূনি শ্বপচে ঋষিত নিগদতি ।
 শুনা বিশ্বামিত্ৰ তুমি গাধিৰ সন্ততি ॥ ৩১০৭৫
 বিপ্ৰৰ উদ্দেশে দ্ৰব্য কৰয় সঞ্চিত ।
 তাকেসে ব্ৰাহ্মণে জানা খাইবাক উচিত ॥
 পৰম অজ্ঞানী আমি জ্ঞাতিত অধম ।
 আপুনাৰ হেতু মাংস কৰিছো নিয়ম ॥ ৩১০৭৬
 ইটো গৰিহিত কৰ্ম্ম লোকত নিন্দিত ।
 সকল উপায়ে আক বন্ধাসে উচিত ॥
 আত্মৰত বিপ্ৰে যদি কৰয় দুৰ্দ্ধৰ্ম্ম ।
 নিবাৰণ কৰিলে লজ্জা মহাধৰ্ম্ম ॥ ৩১০৭৭
 শুন্যোক দ্বিজবাজ ! আমাথেৰ বাক ।
 নথাইবাহা মাংস বাধা দিলোহো ভোম্বাক ॥

বিশ্বামিত্ৰে বোলে শুনা শ্বপচ বচন ।
 যি কহিছা মোত তুমি সবে অকাৰণ ॥ ৩১০৭৮
 দেখহ ব্ৰাহ্মণী মোৰ আতি প্ৰিয়তমা ।
 লোকত পূজিতা মোৰো সঙ্গে আত্ম সমা ॥
 তাসম্বাক লাগি এহি মাংস হৰো মই ।
 তই ঘাতুকৰ বাক্যে নকৰোহো ভয় ॥ ৩১০৭৯
 চণ্ডালে বোলয় ঋষি শুনা মোৰ বাণী ।
 তোমাৰ আগত কহো একপ কাহিনী ॥
 দেখাহা যতেক সংসাৰত সাধুজন ।
 আপুনি মৰয় দুৰ্দ্ধৰ্ম্ম দ্বিত নেদে মন ॥ ৩১০৮০
 সমস্ত কামনা অপ্ৰাণে হোৱে সিদ্ধি ।
 পৰলোকে গৈয়া সিটো পাৰে ঋক্ৰনিধি ॥
 সকলে জানাহা তুমি ঋষি সৰ্বজ্ঞান ।
 নেৰিবা স্বধৰ্ম্মাচাৰ ছাৰি বাউক প্ৰাণ ॥ ৩১০৮১
 হেন শূনি বিশ্বামিত্ৰ ঋষি নিগদতি ।
 শুনিয়ে চণ্ডাল মোৰ বচন সম্প্ৰতি ॥
 যি কহিলি তই কথা মৰণ উচিত ।
 শৰীৰ বিনাশে ধৰ্ম্ম নোহয় কিঞ্চিত ॥ ৩১০৮২
 শৰীৰ থাকিলে সিদ্ধি হোৱে সব কৰ্ম্ম ।
 তপ জপ যজ্ঞ আচৰিবে পাৰে ধৰ্ম্ম ॥
 অভক্ষ্য ভক্ষণ ইটো পাপ অল্পমান ।
 অল্প তপস্যাৰে আক কৰিবো নিৰ্য্যাণ ॥ ৩১০৮৩
 পৰম দুৰ্দ্ধৰ্ম্ম তই অধম জ্ঞাতিত ।
 তোৰ শৰীৰত জ্ঞান নাহিকে কিঞ্চিত ॥
 শুনিলেহে কহিবাক পাৰস বৰ্দ্ধৰ ।
 মোহোৰ আগত কেনে কৰস উত্তৰ ॥ ৩১০৮৪
 যতপি সংশয় কৰ্ম্ম আচৰোহো জানা ।
 তথাপিতো নোহো জানা তোমাৰ নিচিনা ॥
 ঋষিৰ বচন শূনি বোলয় চণ্ডাল ।
 যি কহিলা কথা আমি নেদেখোহো ভাল ॥ ৩১০৮৫

তুমি হেন ব্রাহ্মণক লভিলো সম্প্রতি ।
 অৰ্চিবে নপালো মই পৰম দুৰ্ম্মতি ॥
 বিশ্বামিত্ৰে বোলে শুন স্বপচ বচন ।
 কহিবো দৃষ্টান্ত এক কৰ্ণপাতি শুন ॥ ৩১০৮৬
 মণ্ডুকৰ বাৰ শুনি যেন গাৱচয় ।
 তভো কিবা তাৰ ভয়ে জল নথায় ॥
 জাতিত অধম তই ধৰ্ম্ম নজানস ।
 তোহোৰ বাধাত এহি নছাৰিণো মাংস ॥ ৩১০৮৭
 হেম শুনি চণ্ডালে ষোলয় শুনা কথা ।
 তোমাক দেখিয়া মোৰ বৰ লাগে বেথা ॥
 এহিসে নিমিত্তে দেওঁ উপদেশ হিত ।
 লোভ হেতু পাপ ইটো লোৱা অনুচিত ॥ ৩১০৮৮
 হেন শুনি বিশ্বামিত্ৰ ঋষি বোলে বাণী ।
 ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মক মই জানোহো আপুনি ॥
 যদি হিত কৰ্ত্তা তই ভৈলি আসি মোৰ ।
 আপদে পৰিলো মোক কৰিয়ো উদ্ধাৰ ॥ ৩১০৮৯
 ক্ষুধায়ে আতুৰ ভৈলো নবহয় প্ৰাণ ।
 মোহোৰ নিমিত্তে ইটো কৰ মাংস দান ॥
 ঋষিৰ বিনয় হেন শুনিয়া চণ্ডাল ।
 সন্মোখি বোলয় ইটো কথা নোহে ভাল ॥ ৩১০৯০
 কুকুৰৰ মাংস ইটো পৰম কুচ্ছিত ।
 নপাৰো দিবাক ইটো নহয় উচিত ॥
 তাহাৰ বচন শুনি গাধিৰ তনয় ।
 চণ্ডালক চাই হেন বচন বোলয় ॥ ৩১০৯১
 খাইবো মাংস মই ইটো নাহিকল্প ছিদ্ৰ ।
 প্ৰাণ ৰক্ষা ভৈলে পাচে হৈবোহো পৱিত্ৰ ॥
 মৰণত কৰিয়া যে ক্ৰীড়ন বিশেষ ।
 পূৰ্বাপৰ নচাই কেনে নিষেধ কৰস ॥ ৩১০৯২
 অনন্তৰে স্বপচ মাতিল মনে শুনি ।
 আত্মা সাকী বুলি তুমি জানাহা আপুনি ॥

যিটো দুৰ্ঘ পৱিত্ৰ তাহাকো জানি আছা ।
 তথাপিতো শ্বমাংসক খাব কৰা ইচ্ছা ॥ ৩১০৯৩
 যিটো জনে কুকুৰৰ মাংসক ভুঞ্জয় ।
 তাহাৰ বৰ্জ্জিবে দ্ৰব্য কিছো নথাকয় ॥
 ইহাৰ উত্তৰ পাচে দিলা মুনিবৰ ।
 শুনিষোক নীতি কহো স্বপচ বৰ্ষৰ ॥ ৩১০৯৪
 হিংসাশূন্য যিটো হোৱে গ্ৰহণ ভোজন ।
 তাহাৰ ভোজন ভৈলে নাহিকে দূষণ ॥
 অভক্ষ্য বুলিয়া মাত্ৰ লোক অপবাদ ।
 মিছা মাতি যিটো জনে কৰয় সম্বাদ ॥ ৩১০৯৫
 অন্তৰ সম পাপ নাহিকে ইহাত ।
 স্বৰূপ কৰিয়া মই কহিলো তোমাত ॥
 চণ্ডালে বোলয় তঘু সম ঋষি যত ।
 কুকুৰৰ মাংস খাব নভৈলেক চিত ॥ ৩১০৯৬
 এতেকতে ইটো মাংস নকৰা ভক্ষণ ।
 ভক্ষ্য দ্ৰব্য খাইলে কিছো নাহিকে দূষণ ॥
 স্বপচৰ বাণী শুনি ঋষি বোলে পাচে ।
 কুকুৰৰ মাংস খালে দোষ কৈত আছে ॥ ৩১০৯৭
 শুনি আছে স্তৰা যিটো লেণমাত্ৰ খায় ।
 আচোক পাতক তাৰ জাতিয়ো হৰায় ॥
 অশ্ল দোষ সঙ্কটত যগুপি আচৰে ।
 তপ আচৰিয়া অল্প ক্ৰমে পাপ হৰে ॥ ৩১০৯৮
 বুজাব নপাৰি চণ্ডালেয়ো বোলে বাণী ।
 শুনা ঋষিৰাজ মোৰ স্বৰূপ কাহিনী ॥
 হেন দুৰ্ব্বুদ্ধি যিটো জনে দেয় মন ।
 ধৰ্ম্ম দেখাই যিটো সাধু কৰে নিবাৰণ ॥ ৩১০৯৯
 যিটো জনে পুণ্যক সঞ্চয় অভ্যুদয় ।
 পাচে সিহো ক্ৰমে জানা স্তম্বক লভয় ॥
 এতেকে কহিলো এভো মোত দোষ নাই ।
 যেহিলাগে কৰা প্ৰভু আপুনি ইচ্ছাই ॥ ৩১১০০

ভীষ্ম নিগদতি যুধিষ্ঠিৰ মহামানী ।
 হেন যদি চণ্ডালৰ শুনিলেক বাণী ॥
 গাধীৰ তনয়ে মনে আনন্দ লভিল ।
 কুকুৰৰ মাংস পাচে বোজা বান্ধি লৈল ॥ ৩১১০১
 যি থানত আছে তান ভাৰ্য্যা-পুত্ৰগণ ।
 সেহি অৰণ্যক লাগি কৰিলে গমন ॥
 ভাৰ্য্যা-পুত্ৰগণে সেহি মাংসক দেখিল ।
 মৰাৰ মুখত যেন অমৃত পৰিল ॥ ৩১১০২
 আত হস্তে ঋষি পাচে পাইলেক গুচৰ ।
 সিটো মাংস বোজা নমাই থৈলেক কাকৰ ॥
 ভাৰ্য্যায়ে বোলন্তু প্ৰভু মাংস খাওঁ স্বামী ।
 ঋষি বোলে দেৱতাক দিয়া খাওঁ আমি ॥ ৩১১০৩
 এহি বুলি ঋষি পাচে কৰি থিৰ মন ।
 বিধিৱতে অগনিক কৰিলে থাপন ॥
 দেৱতাৰ অৰ্থে ছুই চক পাক কৈলা ।
 বলি বিশ্বদেৱ কৰি পিতৃক তৰ্পিলা ॥ ৩১১০৪
 ইন্দুক প্ৰমুখ কৰি যত দেৱমানে ।
 ভাগ ভাগ কৰি দিলা বিধিৰ বিধানে ॥
 দেখা পৃথিবীত ঘোৰ দুৰ্ভিক্ষ মিলিল ।
 বজ্জ হোম শ্ৰাদ্ধ আদি সবে লুপ্ত ভৈল ॥ ৩১১০৫
 ক্ষুধায়ে আতুৰ ভৈল সবে দেৱগণ ।
 খাব নপাই পৃথিবীক কৰিল গমন ॥
 ভিক্ষাকো নপাই কতো নিৰন্ত্ৰিয়া যাই ।
 পূজা গুচিলাত ভৈল মৃতক পৰায় ॥ ৩১১০৬
 কুকুৰৰ মাংস পাচে হেন সময়ত ।
 পূজা কৰি ভাগে ভাগে দিলে গাধিহৃত ॥
 সেহি পূজা লভি দেৱে সন্তোষ লভিলা ।
 ইন্দুৰ আদেশে মেঘে বৃষ্টিক কৰিলা ॥ ৩১১০৭
 বৃষ্টি পাই গজিলেক তৃণ বন যত ।
 শস্যসব ভূমিত ভৈলন্তু অপৰ্য্যন্ত ॥

পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সমে ঋষি মাংসক ভুঞ্জিল ।
 এহিমতে পৃথিবীৰ দুৰ্ভিক্ষ গুচিল ॥ ৩১১০৮
 তপস্বী আচৰি পাচে ঋষি মহামানী ।
 সংহবিল পাপ যেন তুলাত অগনি ॥
 সৰুট ভৈলেক হেন বুদ্ধি আচৰিবা ।
 সকলো কাৰ্য্যৰ জানা তেবে সিদ্ধি পাইবা ॥ '১০৯
 জীৱন্তে থাকিলে জানা সবে সিদ্ধি পাই ।
 কহিলোহো নাতি মই তোমাত বুজাই ॥
 - শুনা সৰ্বজন ইটো ভাৰত পয়াৰ ।
 ইহাৰ প্ৰৱণে হোৱে পুৰুষ উদ্ধাৰ ॥ ৩১১১০
 অনাদি জন্মৰ যিটো পাতক সঞ্চিত ।
 সিয়ো পাপসব জানা হৰয় ত্ৰুটিত ॥
 মনো থিৰ হুয়া জানা প্ৰৱৰ্ত্তে নীতিত ।
 হেন জানি ইয়াৰ প্ৰৱণে কৰা চিত্ত ॥ ৩১১১১
 ধৰ্ম্ম অধৰ্ম্মৰ তাসম্মত ছুইবে জ্ঞান ।
 ভীষ্মৰ মুখৰ কথা অমৃত সমান ॥
 হেন জানি শুনা আক মহাযত্ন কৰি ।
 তৰ্ণে দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে বোলা হৰি হৰি ॥ ৩১১১২

শৰণাগতক বন্ধা আৰু অতিথি গুৰুদ্বাৰ ফল

ছলডী

ধৰ্ম্ম নিগদতি শুনা মহামতি
 তুমি ভাগীৰথী হৃত ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্মচয় তোমাত আছয়
 শাস্ত্ৰকো জানা বহুত ॥
 শৰণাগতক আৰো অতিথিক
 গুৰুদ্বাৰ কেন ফল ।
 কৰি অনুগ্ৰহ কহা পিতামহ
 শুনোহো মই সকল ॥ ৩১১১৩
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা মোৰ নাতি
 পুছিলা কথা ডাঙ্গৰ ।

শৰণাগতৰ বন্ধাৰ সমান
 ধৰ্ম্য নাহি আন বৰ ॥
 নৃগ আদি কৰি যতোক নৃপতি
 ৰাখিয়া শৰণাগত ।
 জানাহা সম্প্ৰতি সিসব নৃপতি
 সিদ্ধিক পাইলা পূৰ্বত ॥ ৩১১১৪
 কহিবো তোমাত যিমতে কপোতে
 শত্ৰুত লৈল শৰণ ।
 আপুন মাংসক দিলাহা শত্ৰুক
 সাদৰে বুলি বচন ॥
 হেন শুনি পাচে নৃপতি পুছন্ত
 কথাত পাওঁ সংশয় ।
 জানা কেনমতে সেহিটো কপোট
 শত্ৰুত গৈল বিক্ৰয় ॥ ৩১১১৫
 আপুনাৰ মাংস কেনে ভুঞ্জালেক
 লভিল কেনয় গতি ।
 ইসব কথাক কহিয়োক মোত
 শুনিবাক যায় মতি ॥
 হেন শুনি ভীষ্ম হাসিয়া কহন্ত
 শুনিয়োক মহাভাগে ।
 এইটো চৰিত্ৰ পৰম পৱিত্ৰ
 কহিবো তোমাৰ আগে ॥ ৩১১১৬
 যাৰ শ্ৰৱণত কলিমল যত
 গুচে হোৱে পুণ্যৰাশি ।
 মুচুকুন্দ আগে ভাৰ্গৱে পূৰ্বত
 কহিলা মোক প্ৰকাশি ॥
 ঋষিয়ে বোলন্ত শুনিয়ো মহন্ত
 মুচুকুন্দ নৰপতি ।
 কাম অৰ্থ যত এহিটো কথাত
 কহিবো আক সম্প্ৰতি ॥ ৩১১১৭
 আছিলেক এক পক্ষীৰ হিংসক
 বৰ্জিত সবে আচাৰ ।
 জন্মাবধি সিটো পক্ষী মাৰি ফুবে
 তাহাৰ মাংস আহাৰ ॥

কৃষ্ণবৰ্ণ কায় কাকৰ পৰায়
 দেখিতে আতি কুঠান ।
 মধ্য ধূলন্তৰ কৃষ্ণ যে শৰীৰ
 হৃষ্য তাৰ গ্ৰীৱাধান ॥ ৩১১১৮
 তাহাৰ শ্ৰুহদ নাহি সংসাৰত
 নাহি তাৰ বন্ধুজন ।
 বান্ধৱে এৰিল দেখি ঘোৰ কৰ্ম্ম
 পাপত সদায়ে মন ॥
 যেহিটো মনুষ্যে পাপত অৱশ্যে
 সদা কৰে প্ৰৱৰ্ত্তন ।
 সেহিসে জনক পণ্ডিতসকলে
 ত্যাগ কৰে সৰ্ব্বক্ষণ ॥ ৩১১১৯
 যিটো নজানয় জানাহা নিশ্চয়
 আপুনাৰ হিতাহিত ।
 সিটোজনে জানা পৰৰ হিতক
 জানিবেক কেনমত ॥
 যিটো মহাক্ৰূৰ সহজে নিষ্ঠূৰ
 প্ৰাণীৰ হৰয় প্ৰাণ ।
 সবাহানে ভয় জন্মায় ফুৰয়
 যেহেন সৰ্পৰ ঠান ॥ ৩১১২০
 হাতে অস্ত্ৰ ধৰি পক্ষীক মাৰিয়া
 ফুৰয় বনত সদা ।
 সেহি পক্ষী ধৰি বিক্ৰয় কৰিয়া
 আহাৰ কৰয় সদা ॥
 এহিকপে সিটো প্ৰৱৰ্ত্তি থাকন্তে
 বহুত বৎসৰ গৈল ।
 সদায় পাপত তাৰ মাত্ৰ চিত্ত
 ধৰ্ম্মৰ লেশ নভৈল ॥ ৩১১২১
 জানা যুধিষ্ঠিৰ সেহিটো ব্যাধৰ
 পাচে যেন কথা ভৈল ।
 আছে যজ্ঞজাল লৈল আঠ নল
 পক্ষী মাৰিবাক গৈল ॥
 পাইল ঘোৰ বন দেখি পক্ষীগণ
 মনত বৰ আনন্দ ।

যজ্ঞ কৰে ধৰি উচ্চ বৃক্ষে চৰি
পাতিলেক সিটো ফন্দ ॥৩১১২২
বৃক্ষৰ নামিল পাচে যেন ঠৈল
শুনিয়ে আৰে অপৰ ।
মুহূৰ্ত্তেক মানে দেখয় গগনে
মেঘে আসি নিবস্তব ॥
ঢাকিল গগন নযায় চিনন
দিশপাশ সমুদায় ।
ধূলায়ে আকুল ভৈল হলধূল
চাহিবাব শক্তি নাই ॥ ৩১১২৩
মেঘৰ আক্ষাল কৰ্ণে হানে তাল
বৰিষয় ধাৰাসাৰ ।
বায়ুৰ সোসনি শূনি দিশ চানি
দিনতে ভৈলা আক্ষাৰ ॥
বিদ্যুতিকাচয় আকাশে শোভয়
দেখি আতি তমোময় ।
প্ৰলয় কালৰ যেন জলধৰ
ধাৰাসাৰে বৰিষয় ॥৩১১২৪
লাগিল বতাস বৃক্ষ নিবস্তব
শাখাসৰ ভাগি যায় ।
বটবৃক্ষচয় উভৰি পৰয়
বায়ুৰ আক্ষাল পাগ ॥
ভালুক বান্দৰ যুগ নিবস্তব
মহিষ ব্যাত্ৰৰ পাল ।
পক্ষী নিবস্তব শীতত আতুৰ
ভৈল সবে লালকাল ॥ ৩১১২৫
ক্ষন্তেকতে সবে জানাহা পৃথিবী
বৃষ্টিজলে তল গৈল ।
খাল বায় একো চিনন নযায়
সবে পৰিপূৰ্ণ ভৈল ॥
পাচে সিটো ব্যাধ শীতে ভৈল স্তব্ধ
নাহিকে গায়ে চেতন ।
কাম্পে হাত পাৰ হিব নুহি গাৰ
ভমিবে লাগিল বন ॥ ৩১১২৬

ইটো বায় বুলি দেয় কতো ভৰি
গৰ্ভে পৰে গিবিসাই ।
যেন অক্ষ ঠৈল জ্ঞান দূৰে গৈল
নপাৰে একো উপায় ॥
যেন মাতিবাক শক্তি নভৈল
সৰ্ব গাৰ হৈল থৰ ।
পাচে ব্যাধে পাপ কতোক্ষণে মানে
দেখিলা তাৰ ওচৰ ॥ ৩১১২৭
শীতত আতুৰ নাহি লৰচৰ
কপোতী পক্ষী বিশেষ ।
আছে কাষে পৰি মৃতকৰ সাৰ
ব্যাধৰ ভৈল হৰিষ ॥
তথাপি তাহাৰ গাৰৰ সন্ধান
কিঞ্চিতেকো নাহিকয় ।
তথাপিতো পৰে দুখকো দিষয়
আতি দুষ্ট মন্দাশয় ॥ ৩১১২৮
আপুনি দুখত পৰিয়া থাকন্ত
পৰক দুখ দিষয় ।
সিটো মহাপাপী জানিবা নিশ্চয়
সদা দুখ নুশুচয় ॥
সেহি কপোতীক ধৰিয়া আনিয়া
দুষ্টে থৈলা পিঞ্জৰত ।
হেন সময়ত সূৰ্য্য অন্তগত
দেখিয়া গুণে মনত ॥ ৩১১২৯
দূৰ মেঘগণ নিশ্চল গগন
প্ৰকাশে নক্ষত্ৰচয় ।
শৰত কালৰ যেন সৰোবৰ
পদ্ম সমে প্ৰকাশয় ॥
নক্ষত্ৰ সহিতে জানা সেহিমতে
প্ৰকাশ কৰে গগন ।
হেনয় গগন দেখিয়া লুৰকে
কিঞ্চিত মন প্ৰসন্ন ॥ ৩১১৩০
শীতে আৰ্ত্ত ভৈল বচন হৰিল
অঙ্গ কাম্পে কলেবৰ ।

দিশক আকলি চাহে চক্ষু মেলি
 দেখে গৃহ বহু দূৰ ॥
 মনে বোলে আজি কি গতি হইবেক
 গৃহক নপাইবো আৰ ।
 পথ হল স্থল জলেৰে আকুল
 বাত্ৰিয়ো বৰ আন্ধাৰ ॥৩১১৩১
 পাচে নিহালিয়া সমীপে দেখিলা
 এক বৃক্ষ ভয়ঙ্কৰ ।
 শাখা পত্ৰচয় অধিকে শোভয়
 যেন খণ্ড জলধৰ ॥
 নানা পক্ষী তাত নিবাস কৰয়
 ফলকো বগ্নে ভুঞ্জয় ।
 পৰ উপকাৰ মিমিত্তে বিধিয়ে
 পূৰ্বতে অজি আছয় ॥ ৩১১৩২
 হেনয় বৃক্ষক দেখিয়া লুৰুক
 তাহাৰ সমীপে গৈল ।
 বোলে আৰ তলে বজ্জনী বঞ্ছিবো
 হেন মনে থিৰ কৈল ॥
 কৃতাজলি কৰি অৱনত জয়
 বোলয় তুতি বচন ।
 ইটো বৃক্ষে যিবা দেৱতা আছাহা
 মোহোত হৈবা প্ৰসন্ন ॥৩১১৩৩
 শৰণাগতক মোক বক্ষা কৰা
 এহিসে বজ্জনী থানি ।
 হেন বাক্যচয় বুলিয়া বিনয়
 পাচে মনে অনুমানি ॥
 শুখান পত্ৰক বিচাৰিয়া আনি
 নিশ্চিলেক শয্যাথান ।
 পাচে সিটো দুফে শুইলা মনকটে
 শিফাত দিয়া সিথান ॥ ৩১১৩৪
 নমো নমো হৰি চৰণত মাথ
 থৈয়া কৰো দণ্ডবত ।
 সংসাৰ ঔষধ তৰ গুণ নাম
 সদায়ে বোঁ ক মুখত ॥

নামে সৰ্বানন্দ সদায়ে আনন্দ
 বিপ্ৰ মধ্যে অগ্ৰগণী ।
 নাসা কাব্যাকোষ পুৰাণ ভাৰত
 সমস্ত থাকে বথানি ॥৩১১৩৫
 সদা হৰিপাৰে ভকতি কৰয়
 নৃপতি যাক আদৰে ॥
 বুলি প্ৰিয়বাক বঢ়াইল সম্মান
 কদ্দসিংহ নৃপবৰে ॥
 বহু জন ভূমি স্বৰ্গ বজ্জত
 দিলা সবে মন পূৰি ।
 লোহিত্যৰ জানা উদ্ভৰ পাৰ্শ্বত
 কৰিলেক গৃহ বাৰী ॥৩১১৩৬
 সেহি থানে এক বহে দিব্য নদী
 হেলচি নামে উপায় ।
 যাৰ দিব্য হল কেৱলে নিশ্চল
 গ্ৰামৰো সেহিসে নাম ॥
 তাহাতে নিবাস কৰিলেলেক সিটো
 বিপ্ৰ আতি শাস্ত শিষ্ট ।
 তাহান সম্ভতি বিকৃতকৃত আতি
 সবাতে কৰি কনিষ্ঠ ॥ ৩১১৩৭
 শাস্ত্ৰত পণ্ডিত সৰ্বগুণ যুক্ত
 দাতাৱন্ত দ্বিজবৰ ।
 হৰি চৰণৰ যেন মধুকৰ
 সদায়ে নেৰে চিত্তৰ ॥
 তাহান সম্ভান হয় জন্ম পালো
 মই আতি অল্পমতি ।
 অকাৰ্য্যত মাত্ৰ জীৱন গোৱাইলো
 নভৈল হৰি ভকতি ॥ ৩১১৩৮
 অজ্ঞানে পৰিল জ্ঞান নজ্ঞানিল
 সংসাৰে বৈলো পৰিয়া ।
 কিবা ক্ষুৰ্ত্তি ভৈল মনত জ্ঞানিল
 ভৈলেক কৃষ্ণৰ দায়ী ॥
 হৰিৰ চৰিত্ৰ পৰম পৰিত্ৰ
 ইহাত নাহিকে দোষ ।

কৰি পুৰুষাৰ্থ বচিলো পয়াৰ
মোহোত হুয়ো সন্তোষ ৩১১৬৯
ৰাম কৃষ্ণ নাম স্মৰণ মাত্ৰকে
মহা মহা পাপী তৰে ।
ইহাক ঠাৱৰ কৰিয়া মনত
মোৰ মতি অনুসাৰে ॥
বৰ্ণালো কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ সুন্দৰ
হুয়োক নাথ প্ৰসন্ন ।
শুনা বুধজন চঞ্চল জীৱন
ভজাহা হৰি চৰণ ॥ ৩১১৮০
এহিটো সংসাৰ তৰণ দুৰুৰ
আনৰূপে শক্তি নাই ।
কেৱলে হৰিৰ চৰণত বাঞ্চে
নাহিকে আন উপায় ॥
দ্বিজ লক্ষ্মীনাথ বোলে এহি পথ
ধৰা সবে প্ৰাণীচয় ।
সবে উচ্চ কৰি বোলা ৰাম হৰি
পাপসব হোক ক্ষয় ॥ ৩১১৮১

পদ

ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
কপোত বৃত্তান্ত শুনিয়োক আত পৰ ॥
চিত্ৰগ্ৰীৱ নামে এক কপোতৰ ঘাই ।
সেহি বৃক্ষে নিবাস কৰয় সৰ্বদায় ॥ ৩১১৮২
সেহি দিনা তাৰ ভাৰ্য্যা পৰম শোভন ।
আহাৰ কৰিতে লাগি কৰিল গমন ॥
স্বামীক গৃহত থৈয়া ছুয়া একেশ্বৰী ।
প্ৰভাতে চলিয়া গৈল পৰম সুন্দৰী ॥ ৩১১৮৩
পাচে সেহি চিত্ৰগ্ৰীৱে আছে বাট চায়া ।
নাহিলা প্ৰাণেশ্বৰী ভৈল বজনী আসিয়া ॥
তাহাৰ হৃদয়ে বৰ তাপ জন্মি গৈল ।
ভাৰ্য্যাৰ গুণক পাচে বৰ্ণাইবাক লৈল ॥ ৩১১৮৪

বোলে চিত্ৰগ্ৰীৱ মোৰ কৈক গৈলি প্ৰিয়া ।
পোৰে সৰ্বগাৰ মোৰ তোক নেদেখিয়া ॥
ঘোৰ বাত-বৃষ্টি আক্ৰি হৈল দিশ চানি ।
নাহি প্ৰাণপ্ৰিয়া জানো কি ভৈল বিধিনি ॥ ৩১১৮৫
দিশ ভৈল প্ৰসন্ন গুচিল মেঘগণ ।
এভো বাটকৈ নাহিল যে কি ভৈল কাৰণ ॥
যৈতে আছে তৈতে তোৰ হউক কল্যাণ ।
তুমি বিনে মোৰ গৃহে নাহি প্ৰয়োজন ॥ ৩১১৮৬
যদি পুত্ৰ পৌত্ৰ ভৃত্য পুত্ৰবধূচয় ।
যতপি এসবে সদা আৱৰি থাক ॥
তথাপিতো ভাৰ্য্যাহীন ভৈলেক যাহাৰ ।
ওভো তাৰ গৃহশূন্য দেখে অন্ধকাৰ ॥ ৩১১৮৭
গৃহে গৃহ নোহয় কহিলো নিষ্ঠ কৰি ।
যাহাৰ গৃহত জানা নভৈল সুন্দৰী ॥
তাৰ গৃহ জানিবাহা অৰণ্যৰ প্ৰায় ।
এতেকে গৃহিণী গৃহ জানাহা সদায় ॥ ৩১১৮৮
যাৰ বক্তবৰ্ণ চক্ষু দেখি মন তুষ্টি ।
সদা চাই থাকো মই চিত্ৰ দেহা গুটি ॥
যাৰ মুখে বাক্যচয় শুনন্তে মধুৰ ।
হেন যদি প্ৰিয়া আজি নাসে মোৰ ঘৰ ॥ ৩১১৮৯
কাৰ মুখ চায়া মই থাকিবো এখন ।
কৈলো নিষ্ঠ কৰি মই তেজিবো জীৱন ॥
মোক যদি দেখয় লজনে থাকিবাব ।
কদাচিতো প্ৰাণেশ্বৰী সুভুঞ্জে আহাৰ ॥ ৩১১৯০
মই স্নান নকৰিলে সুধুৱয় গাৱ ।
মই যৈত থাকো প্ৰিয়া থাকে সেহি ঠাৱ ॥
মোৰ বঙ্গ দেখি সুখী ঘোৰে পতিব্ৰতা ।
যদি দুখ দেখে মোৰ হোৱয় দুখিতা ॥ ৩১১৯১
যেথনে প্ৰবাসে মই কৰোছো গমন ।
অসন্তোষ কৰি থাকে মলিন বদন ॥

পতিব্ৰতা পতিক দেখয় যেন প্ৰাণ ।
 পতিৰ হিতক চিন্তি থাকে সৰ্বক্ষণ ॥৩১১৫২
 যেন প্ৰিয়ভাৰ্য্যা যাৰ ভৈলেক ইমত ।
 ধন্য সেই পুৰুষ জন্মিল পৃথিবীত ॥
 মোৰ ক্ষুধা তুষাক জানয় সৰ্বক্ষণ ।
 যিটো বাঞ্ছা কৰো দেয় মোৰ পূৰি মন ॥৩১১৫৩
 মোৰ ক্ৰোধ দেখিলে নেদয় প্ৰত্যন্তৰ ।
 সঙ্কুচিত মনে থাকে দাসী সমসৰ ॥
 হেন প্ৰিয়া সমে যদি থাকে অৰণ্যত ।
 সেই স্থান জানা তাৰ অধিক গৃহত ॥ ৩১১৫৪
 দেৱযোগ্য গৃহ যদি থাকে বিতোপন ।
 ভাৰ্য্যাহীন ভৈলে জানা সেইটো অৰণ্য ॥
 ভাৰ্য্যা সমে ধৰ্ম্ম অৰ্থ সিঞ্জে বিঘ্ৰমান ।
 কাল সাগৰত হস্তে কৰে পৰিত্ৰাণ ॥৩১১৫৫
 যদিবা পুৰুষ আৰে যায় বিদেশক ।
 বিশ্বাস কৰিবে জানা লাগয় ভাৰ্য্যাক ॥
 ভাৰ্য্যায়ে পৰম নাথ কৈলো পুৰুষৰ ।
 আপুন ইচ্ছায়ে প্ৰীতি সাধে শৰীৰৰ ॥ ৩১১৫৬
 যেতিক্ষণে ৰোগে পীড়া কৰে শৰীৰত ।
 অথবা পুৰুষ যদি পৰয় দুখত ॥
 হেন সময়ৰ ভাৰ্য্যা ঔষধে প্ৰধান ।
 ভাৰ্য্যা সম বন্ধু আৰ নাহিকয় আন ॥ ৩১১৫৭
 নাহি ভাৰ্য্যা সম কেহো পুৰুষৰ গতি ।
 ধৰ্ম্ম সাধিবাৰ ভাৰ্য্যা সহায় সম্প্ৰতি ॥
 যাৰ মাতৃ গৃহত নভৈল কদাচিত ।
 ভাৰ্য্যায় অপ্ৰিয় বাক্য বোলেয় সতত ॥ ৩১১৫৮
 অৰণ্যে গমন তাৰ কৰিতে নলাগে ।
 গৃহ মহাৰণ্য বুলি জানা মহাভাগে ॥
 যিটো ব্যাধ আসি বৃক্ষমূলে উপাগত ।
 সেই থৈয়া আছে কপোতীক পিঞ্জৰত ॥৩১১৫৯

উপৰত স্বামীৰ বিলাপ বাক্য শুনি ।
 পৰম আনন্দ বাক্য বোলে মনে গুণি ॥
 কপোতী বদতি মই বৰ ভাগ্যবতী ।
 মোহোৰ সম্বন্ধি দেৱ সম নিজপতি ॥ ৩১১৬০
 হেনয় স্বামীয়ে প্ৰশংসয় পৰোক্ষত ।
 মোত কৰি ভাগ্যবতী নাহি সংসাৰত ॥
 যিটো স্ত্ৰীৰ সম্বন্ধি স্বামী যে হস্ত তুষ্ট ।
 তাহাক জানিবা আতিশয় ভাগ্যবন্ত ॥ ৩১১৬১
 স্বামীত কৰিয়া স্ত্ৰীৰ দেৱ নাহি আন ।
 জানা নিষ্ঠ কৰি আৰ অগনি প্ৰমাণ ॥
 হেনয় স্বামীক যিটো তুষ্ট নকৰয় ।
 দাৰায়িত লতা যেন পুৰি ভস্ম হয় ॥৩১১৬২
 ইহাকে চিন্তিয়া তাই পৰম দুখিতা ।
 পিঞ্জৰে থাকিয়া সদা মনে কৰে চিন্তা ॥
 শুনিলেক স্বামীৰ দুখৰ নাহি পাৰ ।
 হেনয় স্বামীক শুনাই বুলিলেক আৰ ॥ ৩১১৬৩
 শুন্যোক স্বামী তুমি নকৰিবা শোক ।
 পিঞ্জৰে বান্ধিয়া ব্যাধে ৰাখি থৈছে মোক ॥
 বিধিৰ বন্ধনা কেহো ছাৰিতে নপাৰে ।
 সুখ দুখ মিলে আসি এহিটো সংসাৰে ॥৩১১৬৪
 ইকথা এৰিয়া শুন্য কথা কহো ভৰ্তা ।
 সাধা পৰলোক হিত এৰিয়োক চিন্তা ॥
 মোক বন্দী কৰি ব্যাধ তৰুৰ তলত ।
 শুতি আছে দুখ পায় হৈয়া অভাগত ॥ ৩১১৬৫
 সিটো ভোখে আৰ্ত্ত ছয়া আসিয়া তোমাত ।
 শৰণাগতক ছয়াছে লাম্পত আমাত ।
 ইটো অতিথিৰ পূজা কৰিয়ো বিধান ।
 তোমাসাত হস্তে আৰ বন্ধা পৰোক প্ৰাণ ॥৩১১৬৬
 শৰণাগতক বন্ধা কৰে যিটোজন ।
 অতিথি বুলিয়া যিটো দেয় জল অন্ন ॥

অতিথিক দেখি বাক্য বোলয় সাদৰি ।
 ইসবৰ পুণ্য জানা কহিতে নপাৰি ॥ ৩১১৬৭
 গো-ব্ৰাহ্মণৰ বধে যত পাপ হয় ।
 শৰণাগতক বধে সি পাপ লভয় ॥
 কপোতৰ বৃত্তি যে সবাতো কৰি হীন ।
 আমাৰ অতিথি আৰে নাহি কোনো দিন ॥ ৩১১৬৮
 আমাৰ ভাগ্য হেতু সম্প্ৰতি মিলিল ।
 দৈৰ্ঘ্যোগে ইটো ব্যাধ অভ্যাগত ভৈল ॥
 শক্তি অনুসাৰে যিটো অতিথি পূজয় ।
 পৰকালে তাহাৰ অক্ষয় লোক হয় ॥ ৩১১৬৯
 আমাৰ আছে দেখো পুত্ৰ পৰিবাৰ ।
 এতেকে দেহৰ আশা এৰি সাৰে সাৰ ॥
 ইহাৰ মনৰ শ্ৰীতি সাধিয়ে নিশ্চয় ।
 তেবে গৃহস্থৰ পৰকালে স্তুত হয় ॥ ৩১১৭০
 মোক লাগি চিন্তা নাথ নকৰা কিঞ্চিত ।
 শৰীৰ থাকিলে ভাৰ্য্যা পাবা অব্যাহত ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 হেন ধৰ্ম্ম বাক্যচয় শুনি কপোতীৰ ॥ ৩১১৭১
 মহাপ্ৰেমে তাহাৰ চক্ষুৰ পৰে নীৰ ।
 পুলকিত অঙ্গ বাক্য নোলায় মুখৰ ॥
 কতোক্ষণ সঙ্কুচিয়া ভাবিতে লাগিল ।
 বৃক্ষহন্তে নামি ব্যাধ সমীপ চাপিল ॥ ৩১১৭২
 অৱনত হুইয়া তাক বুলিলেক চাই ।
 কৈব হন্তে বাপু তুমি আইলা ইটো ঠাই ॥
 দুৰ্য্যোৰ জাবনি ইটো মূলত বৃক্ষৰ ।
 কিবা হেতু অভ্যাগত আসি ভৈল মোৰ ॥ ৩১১৭৩
 তথাপি তো হেৰা মোৰ শুনিয়ে বচন ।
 সংশয় এৰিয়া তুমি হৈয়ো স্বস্থ মন ॥
 তোমাৰ গৃহত যেন থাকি সৰ্বদায় ।
 মোৰ এহি স্থান মানিকাহা সেহি প্ৰায় ॥ ৩১১৭৪

তোমাৰ ইচ্ছা কিবা আছয় মনত ।
 কি কৰিবা বাপু আৰে কহিয়োক মোত ॥
 স্বৰূপ কৰিয়া কহো তোমাৰ আগত ।
 যাতো তুমি শৰণীয়া হুই আছা আমাত ॥ ৩১১৭৫
 যতপি শত্ৰুৱে আসি হোৱে অভ্যাগত ।
 তথাপি তো গৃহস্থৰ শুশ্ৰূষা যুগুত ॥
 হাতে অস্ত্ৰ ধৰি বৃক্ষ কাটিবাক যায় ।
 তভো বৃক্ষে বোলে ইটো অভ্যাগত প্ৰায় ॥ ৩১১৭৬
 ধৰ্ম্মবন্ত বৃক্ষে ছায়া দিবয় সাদৰি ।
 অতিথি পূজাৰ সম আন নাহি সৰি ॥
 অতিথিক শুশ্ৰূষাক কৰিতে লাগয় ।
 তোমাৰ আগত মই বুলিলো নিশ্চয় ॥ ৩১১৭৭
 যিটো গৃহাশ্ৰমী নুপূজয় অতিথিক ।
 জানিবা তাহাৰ নাই ইহ পৰলোক ॥
 যিবা মনে ইচ্ছা তাকে বোলা মহাভাগে ।
 নকৰিবা শোক কৰিবোহো তব আগে ॥ ৩১১৭৮
 কপোতৰ বাক্যে ব্যাধে লভিল বিস্ময় ।
 কিনো ধৰ্ম্ম পক্ষী ইটো বিনয় বোলয় ॥
 হেন শুনি কপোতত বদতি লুকক ।
 শুন পক্ষী ! জোৰে পীড়া কৰয় মোহোক ॥ ৩১১৭৯
 প্ৰথমতে তুমি সিটো কৰা নিবাৰণ ।
 তেবেসে মুখৰ মোৰ ওলাব বচন ॥
 ব্যাধৰ মুখৰ হেন শুনিলেক বাণী ।
 শুক পত্ৰচয় তথা বিচাৰিয়া আনি ॥ ৩১১৮০
 অগনি আনিবে সিটো কৰিল গমন ।
 কৈত অগ্নি পাবো বুলি চাৰে থানে থান ॥
 কতো দূৰ গৈয়া পক্ষী চাহিলা নিহালি ।
 অৰণ্যে লাগিয়া এক অগ্নি আছে জ্বলি ॥ ৩১১৮১
 চোটেত কৰিয়া এক আনিল আগ্ৰাৰ ।
 শীত্ৰ কৰি সেহি থানে ভৈল পয়োসাৰ ॥

শুখান পত্ৰত পাচে অগনি জ্বালিল ।
 অগ্নিতাপ কৰা বুলি ব্যাধক বুলিল ॥ ৩১১৮২
 অগ্নিতাপ কৰি ব্যাধে শীত কৈলা দূৰ ।
 কপোতক চাহি বুলিলেক যুতুতৰ ॥
 শুন্যোক পক্ষী মোৰ বাক্য বিদ্যমান ।
 ক্ষুধায়ে পীড়িত মোৰ নৰহে পৰাণ ॥ ৩১১৮৩
 যেহিমতে পাৰা মোৰ ক্ষুধা কৰা দূৰ ।
 তেবে জানা আজি বক্ষা পৰয় শৰীৰ ॥
 হেন বাক্য শুনিলেক ব্যাধৰ মুখৰ ।
 চিন্তাগ্ৰস্ত হইয়া পাচে দিলেক উত্তৰ ॥ ৩১১৮৪
 পক্ষী নিগদতি কথা শুনা অভ্যাগত ।
 তোমাসাৰ ক্ষুধা গুচাইবো কেনমত ॥
 যিটো দ্ৰব্য তোমাসাৰ ক্ষুধা হোৱে দূৰ ।
 সিটো দ্ৰব্য জানা ঘৰে নাহিকে আমাৰ ॥ ৩১১৮৫
 নাহিকে ভাণ্ডাৰ মোৰ নাহি সঞ্চয়ন ।
 ফল মূল খাই আমি ফুৰো বনে বন ॥
 নদী পুষ্কৰিণী যত আছে পৃথিবীত ।
 সেহি জল পাত্ৰ জানা আমাৰ বিহিত ॥ ৩১১৮৬
 এহিসে প্ৰকাৰে আমি ধৰোহো জীৱন ।
 অৰণ্যৰ মध्ये যেন থাকে যুনিগণ ॥
 হেনয় প্ৰকাৰে যদি বুলিল বচন ।
 বিষাদক লভি ভৈল বিবৰ্ণ বদন ॥ ৩১১৮৭
 জানা যুধিষ্ঠিৰ পাচে সেহিটো কপোত ।
 কিবা দিবো বুলি পাচে ভৈল চিন্তায়ুক্ত ॥
 আপুন বৃত্তিক নিন্দা কুৰিবাক লৈল ।
 পক্ষীৰ জন্মৰ জানা থিকাৰ কবিল ॥ ৩১১৮৮
 হৰি হৰি বিধি কেনে জন্মাইলা আমাক ।
 কিঞ্চিত নভৈল দেখো জন্মৰ সাধক ॥
 বাত্ৰি ভৈলে বৃক্ষত থাকোহো নিদ্ৰা যায় ।
 বাত বৃষ্টি ভয়তে কাষ্পয় সৰ্বকায় ॥ ৩১১৮৯

নেদেখোহো দিশ পাশ ঘেহেন অন্ধক ।
 স্তম্ভৰিয়া প্ৰাণ যায় সিটো বৃত্তান্তক ॥
 তাতে যদি শিলাবৃষ্টি বাতে আসি পায় ।
 সেহিটো দুখৰ কথা কহন নযায় ॥ ৩১১৯০
 এহিমতে বাত্ৰি যাই আসয় দিবস ॥
 আহাৰক লাগি উৰি যাওঁ দশোদিশ ॥
 বনত ফুৰিয়া সবে খাওঁ বনফল ।
 সদা আহাৰত আমি স্বভাৱে বিকল ॥ ৩১১৯১
 নাহিকয় গৃহ-বাৰী বসন ভূষণ ।
 আমাসাত কৰি নাহি কুৎসিত জীৱন ॥
 এহিমতে আপুনাক গৰিহা কবিল ।
 পুনৰপি অতিথিক বচন বুলিল ॥ ৩১১৯২
 মুহূৰ্ত্তেকমানে তুমি ছয়ো সন্মুখণ ।
 নিশ্চয়ে তোমাক মই কৰিবো তপণ ॥
 এহি বুলি পক্ষী পাচে চিন্তিলা মনত ।
 আমি মনুষ্যৰ ভক্ষ্য জানোহো পূৰ্বত ॥ ৩১১৯৩
 শৰীৰৰ মাংস দিয়া ভুষিবো ইহাক ।
 নিশ্চয় কৰিয়া বুলিলোহো সত্যবাক ॥
 এহি বুলি পক্ষী পাচে শুকপত্ৰ আনি ।
 প্ৰজ্বলিত কৰি পাচে জ্বালিল অগনি ॥ ৩১১৯৪
 পৰম হৰ্ষিত ভৈল প্ৰসন্ন বদন ।
 পুনৰপি পক্ষী হেন বুলিল বচন ॥
 দেৱ পিতৃ আৰো শ্ৰেষ্ঠ আছে যত যুনি ।
 আসন্মাদ যুখে মই পূৰ্বে আছে শুনি ॥ ৩১১৯৫
 অতিথি পূজাৰ সময় নোহে আন ধৰ্ম্ম ।
 এতেকে এৰিযো মই শৰীৰৰ মৰ্ম্ম ॥
 শুন্যো অতিথি মোক কৰা অনুগ্ৰহ ।
 অতিথি পূজাৰ অৰ্থে এৰো ইটো দেহ ॥ ৩১১৯৬
 এহি বুলি পক্ষী পাচে সাহায্যন ভৈল ।
 প্ৰলম্বিত ভৈলিবাৰ অগ্নিক কবিল ॥

হাস্য কৰি প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া আসৰিশ ।
 ভুলন্ত অগ্নিত পাচে ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ৩১১৯৭
 সাম্প্ৰতে দেখিলা ব্যাধে পক্ষী কৈলা জাস ।
 চিন্তাযুক্ত ছয়া বোলে ভৈল সৰ্বনাশ ॥
 মই বৰ অজ্ঞানীয়ে কৰিলো কি কৰ্ম্ম ।
 পক্ষী জন্ম ছয়া কৰিলেক বৰ ধৰ্ম্ম ॥ ৩১১৯৮
 মই বৰ ঘাতুক আতি অধৰ্ম্ম পৰায় ।
 আপুনাৰ কৰ্ম্মেৰে নিদ্ৰিত ভৈল কায় ॥
 জানিলোহো মোহোৰ সিজিল পাপচয় ।
 ছইলেক নৰক ঘোৰ নাহিকে সংশয় ॥ ৩১১৯৯

পক্ষীৰ আত্মাহুতিত ব্যাধৰ বেদ

লেছাবী

ব্যাধ নিগদতি হৰি হৰি
 কিনো মন্দমতি নযাওঁ মৰি
 নভৈলেক ধৰ্ম্ম সিজিল সবে অধৰ্ম্ম
 মোত পৰে নাহি নিদাকণ
 প্ৰাণী হিংসা কৈলো সৰ্বক্ষণ
 ভাবি চালো এভো সিজিল সবে অকৰ্ম্ম ॥
 দেৱতা ব্ৰাহ্মণ বেদপথ
 নজানিলো ইটো কেনমত
 শিশুকাল হস্তে কুকৰ্ম্মে কৰিলো বতি ।
 হাতে যন্ত্ৰ লৈয়া ঘোৰ বনে
 পক্ষী মাৰি ফুৰো বাত্ৰি দিনে
 অসংখ্য প্ৰাণীক বধিলোহো মন্দমতি ॥ ৩১২০০
 তাহাক বিক্ৰম কৰো যাই
 ধাতু তণ্ডলক আনো পাই
 ভাৰ্যা পুত্ৰ মমে আপুনি কৰো ভোজন ।

যতপি যাচকে মোৰ ঘৰে
 যাচুঞা কৰে আতি দীৰ্ঘস্বৰে
 মনে উঠে উন্মি নেনদোহো এণ্ডটি কণ ॥
 কি মই পায়ৰ মন্দবুদ্ধি
 জন্মৰ নভৈল কিছো সিদ্ধি
 বুদ্ধ ভৈলো আমি আয়ু গৈল অকাৰণ ।
 জ্ঞান নাহি কিছো পক্ষী জাতি ।
 মনুষ্যৰ জ্যেষ্ঠ দেখো আতি
 অতিথিত লাগি আপুনি দিলা জীৱন ॥ ৩১২০১
 পক্ষীৰ অজ্ঞোৎসৰ্গ আদৰ্শত ব্যাধৰ কৰ্ম্ম পৰিত্যাগ ;
 স্বামীশোকত পক্ষীৰ বিলাপ আৰু সহগমন ।

পদ

নিগদতি গাঙ্গেয় শুনিয়ে নৃপবৰ ।
 ব্যাধে যি কৰিল আৰে শুনা আতপৰ ॥
 কপোত অগ্নিত জাস কৰিবাক দেখি ।
 কৃপায়ে ব্যাধৰ সলোকত ভৈল আখি ॥ ৩১২০২
 মই মহা দুৰ্ব্বুদ্ধি ঘাতুকে কিবা কৈলো ।
 সাক্ষোপাঙ্গে তল গৈলো জীৱন্তে মৰিলো ॥
 এহিমতে আপোনাক নিন্দে বাৰম্বাৰ ।
 মই দুৰ্ব্বুদ্ধিৰ ভৈল জীৱন ধিকাৰ ॥ ৩১২০৩
 শুভকৰ্ম্ম মানে মই সৰাকৈ এৰিলো ।
 জীৱহিংসা কৰি ব্যাধকৰ্ম্ম আচৰিলো ॥
 মই মহাপাতকী খুজিলো তাত অন্ন ।
 আপুনাৰ মাংস দিয়া ছাবিল জীৱন ॥ ৩১২০৪
 মোক ধৰ্ম্ম উপদেশ দিলন্ত কপোত ।
 এৰিলোহো প্ৰিয় প্ৰাণপুত্ৰ দাৰা যত ॥
 শৰীৰৰ স্তম্ভ ভোগ এৰিলো সৰাক ।
 নিশ্চয় কৰিলো মনে ইটো দৃঢ়বাক ॥ ৩১২০৫
 যেন গ্ৰীষ্মকালত আদিত্য তাপ দিয়া ।
 বহুত জলক শয়ন কৰয় শুষিয়া ॥

ময়ো সেহিমতে শুষিবোহো শবীৰক ।

অস্থি-নাৰীসব ওলায়োক জকমক ॥ ৩১২০৬

ব্রত উপবাস মই কৰিবো বহুত ।

যিমতে ছইবেক মোৰ পৰলোক হিত ॥

অতিথি পূজাত পক্ষী দেহ দান কৰি ।

ধৰ্ম্ম দেখাটিলেক সিটো মোহোক সাদৰি ॥ ৩১২০৭

শুনা কুন্তীমুত তুমি ধৰ্ম্ম মহীপাল ।

ক্ৰূৰকৰ্ম্ম ব্যাধৰ এৰিয়া ততকাল ॥

ভাল যন্ত্ৰ পঞ্জৰক দুৰ কৰি থৈলা ।

পঞ্জৰত হস্তে কপোতীক মুক্ত কৈলা ॥ ৩১২০৮

এৰিলে সবাৰে মৰ্ম্ম স্থিৰ কৰি মন ।

পাচে মহাপথে সিটো কৰিল গমন ॥

কপোতী যেখনে মুক্ত ভৈল পঞ্জৰৰ ।

পাচে যি কৰিলা কথা শুনা নৃপবৰ ॥ ৩১২০৯

আপোনাৰ স্বামীক মনত স্মৰি স্মৰি ।

শোকত বিহ্বলে কান্দে পৃথিৱীত পৰি ॥

কপোতী বদতি মোৰ কি ভৈল বিলাই ।

মোক এৰি গৈলা শোকসাগৰে পেলাই ॥ ৩১২১০

তোমাৰ অপ্ৰিয় মই নকৈলো স্বপ্নত ।

এভো নাথ মোক এৰি গৈলা কেনমত ॥

যতপি হোৱয় নাৰী বহু পুত্ৰহতী ।

স্বামীহীন ভৈলে হোৱে ক্ষণেকে দুৰ্গতি ॥ ৩১২১১

বিধবা বুলিয়া শোক কৰে বন্ধুগণে ।

বৃথা জন্ম জানা তাইৰ স্বামী অবিহনে ॥

লালনা কৰিছা মোক বহু মায়া কৰি ।

ইসব স্মৰি নিদাকণী নযাওঁ মৰি ॥ ৩১২১২

মধুৰ বচন মোক বোলা বাৰম্বাৰ ।

কটু-বাক্য তোমাৰ নপালো একাষাৰ ॥

প্ৰিয়বাক্যে সান্ত্বনা কৰাহা চাহি মুখ ।

তয়ু সঙ্গে থাকি নবাহোহো স্বৰ্গস্থ ॥ ৩১২১৩

কুলা

তোমাৰ শোকত ভৈলো জৰ্জৰিত

চেতন গাৱত নাহিকে সাম্প্ৰত এ—

তুমি হেন স্বামী ইজন্মে ভৈলো বঞ্চিত ।

গুণ তোমাসাৰ আছয় আপাৰ

মোৰ মুখে আৰ কৈ নপাওঁ পাৰ এ—

মই দুৰ্ভাগিনী পৰি বৈলো ইঠাৱত ॥

পৰ্বত গহ্বৰে নদীৰ নিৰ্ঝৰে

ক্ৰমৰ শিখৰে ক্ৰীড়িলো তোমাৰে এ—

ইসব থানত কৰিলো বঙ্গ বহুত ।

তয়ু সঙ্গ কৰি আকাশক উৰি

যাওঁ বঙ্গ কৰি মোহোক সাদৰি এ—

হাস্য কৰি বাক্য বোলা নানামত ॥ ৩১২১৪

অমৃত সমান তব বাক্যগণ

শুনোহো যেখন হৰ্ষ মোৰ মন এ—

এভো হেন বাক্য শুনিবো মই কাহাৰ ।

কিবা হেতু মোক দিলা ইটো শোক

দহে মোৰ বুক আৰে যা ইবো কৈক এ—

নিদাকণ বিধি চিন্তিলি কিহেতু মাৰ ॥

সুন্দৰ বদন চাহো সৰ্বক্ষণ

দেখি মোৰ মন পীড়য় মদন এ—

মোহোৰ কামনা সিদ্ধি কৰা সেহিক্ষণ ।

এবে কোনে হাসি সম্বোধিবে আসি

ধাকিবে আশ্বাসি সমীপত বসি এ—

ইসব স্মৰি ধৰোহো কেনে জীৱন ॥ ৩১২১৫

পৰ

মোৰ হাস্য লাস্য লুখ যতক আছিল ।

তোমাৰ লগতে নাথ সকলো গুচিল ॥

পিতৃ মাতৃ জানা ভ্ৰাতৃ আপুনাৰ মৃত ।

সংখ্যা কৰি দেখে জৰ্য্য কৰি উপযুক্ত ॥ ৩১২১৬

স্বামীৰ যত্নেৰে দেব্য সবে আপুনাৰ ।
 বন্ধে স্নেহভোগ কৰি ভুঞ্জো সাৰে সাৰ ॥
 পৰক দিয়য় বন্ধে আপুনিয়ো খায় ।
 তথাপিতো কেৱে কিছো বোলন্তায়ো নাই ॥২১৭
 হেন স্বামীদেৱ নিন্দয় কোন নাবী ।
 তাইতো কৰি জানা নাবী নাই ছুৰাচাৰী ॥
 স্বামী বিনে জীৱ আৰো বন্ধু নাহি আন ।
 স্বামীসে পৰম সখা স্বামী নিজ প্ৰাণ ॥২১৮
 ধন বত্স ঐশ্বৰ্য্যক এৰিয়া নিশ্চয় ।
 কেৱলে স্বামীকে জীয়ে কৰিব আশ্ৰয় ॥
 নিশ্চয়ে মোহোৰ কাৰ্য্য নাই ইহলোকে ।
 এৰিবো জীৱন নাথ তোমাসাৰ শোকে ॥২১৯
 যিটো শাস্তী জীৱ জানা স্বামী হোৱে হীন ।
 কদাচিতো তাইৰ জানা নাহিকে জীৱন ॥
 ধৰি আছে প্ৰাণ কেনে মই দুৰ্ভাগিনী ।
 প্ৰাণনাথ গৈল এৰি ভৈলো অনাথিনী ॥২২০
 মোক সঙ্গে লৈয়া যায়ে ঐ প্ৰাণনাথ ।
 তয় প্ৰাণ প্ৰিয়া মোক নকৰা অনাথ ॥
 মুহূৰ্ত্তক মানৈ মোক নাছিলাহা এৰি ।
 এভো দেখো এৰি গৈলা একেশ্বৰী কৰি ॥২২১
 যতপি থাকাহা মোক থানিক নেদেখি ।
 তাতেসে তোমাৰ সলোভক হোৱে আখি ॥
 এভো কোনসতে প্ৰভু এৰি গৈলা মোক ।
 ইটো গুণ স্নেহৰ অধিকে বাঢ়ে শোক ॥২২২
 যদি কোনো দিনা মোৰ গাৱে হোৱে দুখ ।
 ক্ষণিতেকো নেৰা সঙ্গ মান হোৱে মুখ ॥
 ভোখে পীড়া কৰয় আকুল কৰে প্ৰাণ ।
 তভো চলি যোৱা মোক কৰি সমিধান ॥২২৩
 এভো প্ৰাণনাথ কেনে নম্ৰাতিয়া গৈলা ।
 ইহাক স্নেহৰি যদি ছুই ফাল ভৈলা ॥

আত অনন্তৰে পাচে সেহিটো কপোতী ।
 স্বামীৰ কপক তাই হৃদয়ত চিস্তি ॥২২৪
 শিৱত ধৰিয়া ছুই স্বামীৰ চৰণ ।
 নিয়মিত জয়া প্ৰৱেশিল হুতাশন ॥
 পাচে তাই গৈয়া দেখিলেক আকাশত ।
 আপুনাৰ স্বামী বসি আছে বিমানত ॥২২৫
 কোটি সূৰ্য্য সম জ্বলে শৰীৰৰ কান্তি ।
 সৰ্ব্বগাৱে প্ৰকাশন্ত অলঙ্কাৰ পাস্তি ॥
 পূজা কৰি উপাসন্ত পুণ্যবন্তগণে ।
 গাৱে প্ৰকাশয় মাল্য দেৱাজ বসনে ॥২২৬
 শত কোটি বিমানেৰে আছয় প্ৰকাশি ।
 চন্দ্ৰমাক বেঢ়ি যেন নক্ষত্ৰৰ বাশি ॥
 হেনকপে কপোতে চাহিলা লক্ষ্য কৰি ।
 দেহা এৰি ভাৰ্য্যা আসে দিব্য কপ ধৰি ॥২২৭
 ভাৰ্য্যাক দেখিয়া আতি আনন্দিত ভৈলা ।
 আশ্বাস কৰিয়া পাচে বিমানে তুলিলা ॥
 পৰম আনন্দ ভৈল পুলকিত কায় ।
 ভাৰ্য্যাক সম্বোধি হেন বুলিলা শুনাই ॥২২৮
 জানা প্ৰিয়া তোমাক প্ৰশংসা কৰো আমি ।
 মোৰ সঙ্গে যি হেতু ভৈলাহা অনুগামী ॥
 পাইলো আশ্চৰ্য্য তোমাসাৰ দেখি কৰ্ম্ম ।
 জানা প্ৰাণেশ্বৰি! আৰ্জ্জিলাহা বৰ ধৰ্ম্ম ॥২২৯
 তিনি কোটি অৰ্দ্ধ কোটি দেৱতাৰ বৰ্ষে ।
 সতীৰ শৰীৰে যত ৰোম সাৱশেষে ॥
 এহি সংখ্যা কৰি স্বৰ্গভোগক ভুঞ্জয় ।
 স্বামীৰ লগত যিটো অনুগামী হয় ॥২৩০
 যেন বদিয়াৰে সৰ্প ধৰিয়া বলেৰে ।
 আজুৰিয়া গৰ্ভহস্তে ত্ৰমে বাজ কৰে ॥
 সেহিমতে সতীয়ে স্বামীক উদ্ধাৱয় ।
 ভৰ্তা সমে বন্ধে গৈয়া স্বৰ্গক ভুঞ্জয় ॥২৩১

এহি কথা কপোতে ভাৰ্য্যাৰ আগে কৈলা ।
 পৰম আনন্দে ছয়ো স্বৰ্গে চলি গৈলা ॥
 স্বৰ্গত বঞ্ছিতা ছয়ো নানা ভোগ কৰি ।
 ভাৰ্য্যা সমে কোঁতুকতে নানা ক্ৰীড়া কৰি ॥৩১২৩২

ব্যাধৰ সদগতি লাভ

আত অনন্তৰে কথা শুনা যুধিষ্ঠিৰ ।
 বিমানে পক্ষীক দেখি যি ভৈল ব্যাধৰ ॥
 পক্ষী শৰীৰত ভৈল হেনসে সম্পত্তি ।
 চিন্তিবে লাগিলা আপুনাৰ সদগতি ॥৩১২৩৩
 কেনে তপ কৰিয়া সাধিবো হেন গতি ।
 ইহাক ভাবিয়া থিৰ কৰিলেক স্মৃতি ॥
 অন্ন-জল শৰীৰৰ আশাক এৰিলা ।
 ইন্দ্ৰিয়ক দমি বায়ু ভক্ষিবাক গৈলা ॥৩১২৩৪
 হেনমতে গৈয়া এক পাইলা সৰোবৰ ।
 বিকশিত পদ্মগণ আছে নিৰন্তৰ ॥
 স্নানলত জল আতি দেখিতে নিৰ্মল ।
 পাৰ ভৰি পূৰি আছে কৰে তলবল ॥৩১২৩৫
 জলচৰ পক্ষী সবে তাতে কৰে কেলি ।
 বাজহংস কোটা কক্ক বক যে শৰালি ॥
 নানাবিধ জলহংস জল পাৰায়ত ।
 চক্ৰবাক সমে আনো পক্ষী যত যত ॥৩১২৩৬
 শাবী শাবী ছয়া বজ্জি আছে ঠায় ঠায় ।
 জলপান কৰি গুললিত তেজে বায় ॥
 হেন সৰোবৰৰ উপমা নাহি চাই ।
 তৃষ্ণাতুৰজনে দৰ্শনতে তৃপ্তি পায় ॥৩১২৩৭
 তাহাৰ নিকটে এক আছে ঘোৰ বন ।
 আছে সিংহ ব্যাঘ্ৰ আদি হিংস্ৰ জন্তুগণ ॥
 হেন বনখণ্ড ব্যাধে সমীপে দেখিল ।
 মনক নিৰ্ভয় কৰি তাতে প্ৰৱেশিল ॥৩১২৩৮

যেবে ব্যাধ গৈয়া ঘোৰ বন প্ৰৱেশিল ।
 কণ্টকে তাহাৰ গাৰ জৰ্জৰিত কৈল ॥
 শৰীৰ ঢাকিয়া তেজ বহে ধাৰাসাৰ ।
 তথাপিতো চেষ্ঠা নাহি তাহাৰ গাৱৰ ॥৩১২৩৯
 ভ্ৰমিবে লাগিল সেহি নিৰ্জ্ঞান বনত ।
 তাহাত আছয় মাত্ৰ যুগ অপৰ্য্যন্ত ॥
 পাচে একদিনা ভৈল বায়ুৰ আশ্বাস ।
 সেহিসে বনত বৰ লাগিল ঘঞ্চাল ॥৩১২৪০
 বায়ুৰ আন্দোলে বৃক্ষে লাগি ঘৰষণ ।
 উঠিল অগনি বন ছন্নৰ কাৰণ ॥
 প্ৰলয় কালৰ যেন অগনি পৰায় ।
 গিৰ্ গিৰ্ শব্দতে প্ৰাণ উৰি যায় ॥৩১২৪১
 দহিবে লাগিল বৃক্ষ বন লতা যত ।
 অগ্নিৰ বাঢ়য় বল বায়ুৰ বলত ॥
 সেহি বনে আছিলেক পশু পক্ষী যত ।
 ভস্ম হৈয়া গৈল পাচে সেহি অগনিত ॥৩১২৪২
 হেনয় প্ৰচণ্ড বহি ব্যাধে দেখি পাচে ।
 মনত আলচি যুহুৰ্ত্তেক মানে আছে ॥
 বোলে এহি অগনিত মই কৰো জাস ।
 যতেক পাতক আছে সব কৰো নাশ ॥৩১২৪৩
 যেহি দিশে প্ৰচণ্ড অগনি আসে ধাই ।
 ব্যাধ চলি গৈল পাচে সেহি দিশ চাই ॥
 সেহি অগনিত সিটো প্ৰৱেশিল যাই ।
 যুহুৰ্ত্তেক নালাগিল পুৰি ভৈল ছাই ॥৩১২৪৪
 তাৰ যত পাপমানে সবে গৈল দূৰ ।
 বিমানত চৰি পাচে গৈল স্বৰ্গপূৰ ॥
 স্বৰ্গে প্ৰকাশয় সিটো দিব্য ৰূপধৰ ।
 দেৱতাৰ মध्ये যেন দ্বিতী পুৰন্দৰ ॥৩১২৪৫
 তিনিঘো স্বৰ্গক গৈল পুণ্য কৰ্ম্মকলে ।
 স্বৰ্গভোগ কৰি বৈল অমৃতৰ কলে ॥

পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত ইটো কহিলো তোমাত ।
 ইহাৰ প্ৰৱণে পুণ্য লভয় সাক্ষাত ॥৩১২৪৬
 ইটো ইতিহাস কথা যিবা জনে গায় ।
 তাহাৰ অশুভ মানে সবে দূৰে যায় ॥
 ভীষ্মে বোলে যুধিষ্ঠিৰ ইটো মহাধৰ্ম্ম ।
 শ্ৰৱণে হৰয় গোহত্যা পাপ কৰ্ম্ম ॥৩১২৪৭
 ব্ৰহ্মবধ আদি যত মহাপাপচয় ।
 ইহাক খণ্ডাবে প্ৰতি শকতি আছয় ॥
 শৰণাগতৰ ত্যাগে নাহিকে নিষ্কৃতি ।
 নিশ্চয়ে বুজিবা যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ॥৩১২৪৮
 শৰণাগতক বন্ধা যিবা জনে কৰে ।
 কহিবাৰ শক্য নাই তাহাৰ পুণ্যৰে ॥
 এতেকে শৰণাগত কৰিবে বন্ধন ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞ ফল লভিবা তেখন ॥৩১২৪৯
 শুনা সৰ্বজন ইটো কথা মনোহৰ ।
 অমৃত সমান বাণী ভীষ্মৰ মুখৰ ॥
 কৰ্ণপথে কৰা পান পাপ যাউক ক্ষয় ।
 কৰ্ম্মজৰী ছিণ্ডি সম্পঞ্জিব জ্ঞানচয় ॥৩১২৫০
 দেখা পক্ষী জাতি স্তভাৱতে নাহি জ্ঞান ।
 অতিথিক লাগিণা আপুনি দিলা প্ৰাণ ॥
 আজন্ম প্ৰভৃতি ব্যাধে জীৱবধ কৈল ।
 কপোতক দেখি তাৰ জ্ঞান উপজিল ॥৩১২৫১
 যতক পাতক তাৰ গৈলেক নিৰ্য্যাণ ।
 দেহা এৰি অক্ষয় স্বৰ্গত পাইল স্থান ॥
 এতেকে মনুষ্য জন্ম কৰিয়ো সাৰ্থক ।
 আন ধৰ্ম্ম এৰি কৰা আশ্ৰয় জ্ঞানক ॥৩১২৫২
 জ্ঞান ভৈলে ঈশ্বৰত সম্পঞ্জিব মতি ।
 অশ্ৰয়াসে তৰিবাহা সংসাৰ দুৰ্গতি ॥
 দ্বিজ লক্ষ্মীনাথৰ ভণে শুনা সৰ্বলোক ।
 বাম হৰি বুলি ভবা সংসাৰৰ শোক ॥৩১২৫৩

ব্ৰাহ্মণ আৰু গৃধ্ৰ-শৃগাল সন্ধাৰ কথন
 আৰু যত ব্ৰাহ্মণপুত্ৰৰ জীৱনলাভ

ছবি

ভীষ্মৰ আগত তথা যুধিষ্ঠিৰে পুছে কথা
 শুনিয়েক গঙ্গাৰ নন্দন ।
 কৈলা যিটো কথাচয় শুনিলো সকল মই
 তথাপিতো স্থিৰ নুহি মন ॥
 পৰম চিৰায়ু তুমি শুনিলো দেখিলো আমি
 সকল শাস্ত্ৰত আছে জ্ঞান ।
 কোন প্ৰাণী যত্ন হুইয়া পুনৰ্বাৰ আছে জীয়া
 দেখিছা শুনিছা কোন স্থান ॥৩১২৫৪
 হেন যদি পুছিলেক গঙ্গাস্নতে বুলিলেক
 শুনা কহো পাণ্ডুৰ সন্ততি ।
 ইতিহাস পুৰাতন কহিবো দিয়োক মন
 মোৰ আৱে যথা লৰে মতি ॥
 গৃধ্ৰ আৰো শৃগালৰ আছয় সম্বাদ বৰ
 তোমাত বুজাবো ভালমতে ।
 পূৰ্বত ব্ৰাহ্মণ এক নৈমিষাত আছিলেক
 পুত্ৰশোক লভিল তথাতে ॥৩১২৫৫
 দৈৱযোগে ব্ৰাহ্মণৰ ভৈলেক তনয় এক
 পৰম শোভন কচিকৰ ।
 স্নিগ্ধ আতি কলেৱৰ মুখ পূৰ্ণ শশধৰ
 উপমাৰ নাহি পটম্বৰ ॥
 ভৈল দুই বৰ্ষ আসি কতো তোলে যুছু হাসি
 বচনতে বৰিষে অমৃত ।
 পিতৃ মাতৃ জাতিচয় শুনিয়া আনন্দময়
 সবাহানে ভৈল অনুৰক্ত ॥৩১২৫৬
 দৈৱযোগে গৈল মৰি কান্দয় সকলে বেঢ়ি
 হা কৈক গৈলাহা পুতাই ।
 ভৈলেক বংশৰ ছেদ ইহাতে লাগয় খেদ
 এহি বুলি সকলে চেঞ্চাই ॥
 ভুলি লৈল গলে বান্ধি চলিল সকলে কান্দি
 পালে গৈয়া শ্মশান ওচৰ ।

খলে নিয়া বৃকে লৈয়া কান্দে দীৰ্ঘ উকি দিয়া
 বাপু কেনে গৈলি যমঘৰ ॥৩১২৫৭
 কত হিয়ে দিগ্ধে মৃষ্টি ডাক ছাৰে উঠি উঠি
 লোটালুটি পৰে পৃথিবীত ।
 এহিটো শ্মশানে ঘোৰ তোক থৈয়া একেশ্বৰ
 এৰি গৃহে যাবো কোন সতে ॥
 শুনি সিটো কোলাহল আইল গৃহ ততকাল
 বুলিলেক তাহাক সন্মোখি ।
 শুনিয়ো মনুষ্যগণ মোৰ বাক্যে দিয়া মন
 তোৰাসব কেৱলে অবুদ্ধি ॥৩১২৫৮
 এহি শ্মশানত কত স্ত্রী পুৰুষ অসংখ্যাত
 ইহাতে সমস্তে ভৈলা ঠাই ।
 তথাপিতো কোনো নৰ জীৱ ধৰি পুনু ঘৰ
 যাইবাক কাহাকো দেখা নাই ॥
 সিসব জনৰ কিবা বন্ধুজন নাছিলেক
 মোহ কিবা নাছিল তাহাৰ ।
 কালত সকলো নৰ মৰি যায় যমঘৰ
 তোৰা কেনে কৰা হাহাকাৰ ॥৩১২৫৯
 দেখা ইটো জগতত সুখ দুখ নানা মত
 জন্ম ভৈলে অৱশ্যে মৰণ ।
 যি সব আসিয়া আছা মৃতকৰ সঙ্গ কৰি
 আয়ু সাঙ্গৈ যাইবেক জীৱন ॥
 এহি ঘোৰ শ্মশানত ভূত প্ৰেত অসংখ্যাত
 ভয় জন্মে দেখি মনুষ্যৰ ।
 হেনয় থানত থাকি সবে বন্ধুগণ মিলি
 দেখা নাই কাকো জীয়াইবাৰ ॥৩১২৬০
 এহিসে মনুষ্যালোকে জন্ম ধৰি অৱশ্যে
 প্ৰিয় বা যদিবা হোৱে অৰি ।
 আয়ুক্ষয় ভৈলা যাৰ দেখি আছো বাৰম্বাৰ
 সকলোৱে যাগ মৰি মৰি ॥
 পূৰ্বত ঈশ্বৰে এহি পথক নিৰ্ণিয়া আছে
 জীয়া কৈত আছে মৃত জন ।
 ভূমি সব যাইবা মৰি মিছা আছা খেদ কৰি
 কৰ্ত্ত এৰি ছয়ো স্বহ্মন ॥৩১২৬১

সিটো স্নেহ পৰিহৰি যাৰা সবে ঘৰাঘৰি
 দেখা সূৰ্য্য আসি ভৈল অন্ত ।
 গৃহৰ বচন হেন শুনি পাচে বন্ধুগণ
 শোক এৰি ভৈল মন স্বহ্ম ॥
 মৃতক শিশুক সবে এৰি গৈল শ্মশানত
 চলি আৱে ভৈল কতমান ।
 শিশু আৱে গৈল মৰি চলি যায়ো পৰিহৰি
 আপুনাৰ যৈত নিজ থান ॥৩১২৬২
 এহি বুলি চলি যায় যেহেন মৃতক প্ৰায়
 বৈয়া কতো থাকয় থমকি ।
 বৈয়া আছে যেন মৰা ওলাইল গৰ্ভৰপৰা
 দেখিলেক আগত জন্মুকী ॥
 ধূত্ৰবৰ্ণ কলেৱৰ দেখি কাম্পে তৰতৰ
 দেখি আসে সমীপ চাপিয়া ।
 শৃগালে বোলয় শুনা তোমৰা মনুষ্যগণ
 তোমাসাৰ কিছো নাহি দয়া ॥৩১২৬৩
 সূৰ্য্য নতু যায় অন্ত ভয়তে ভৈলেহি ত্ৰস্ত
 জানি মুঢ় দুৰ কৰা ভয় ।
 কিবা অল্প কালে জীৱে জানা কিবা বহু কালে
 স্নেহ কৰ জীৱাক পাৰয় ॥
 যেন কুশ দলি মাৰি পুত্ৰ স্নেহ পৰিহৰি
 শ্মশানত পেলায়া তনয় ।
 বালকৰ ইটো জানা অমৃত সমান বাক্য
 শুনি সব আনন্দ লভয় ॥৩১২৬৪

পদ

তনয়ে যেখনে মৃত কৰয় ভাষণ ।
 তেখনে অমৃত পান কৰে বন্ধুগণ ॥
 শ্মশানে পেলায়া জানা হেন তনয়ক ।
 নিৰ্দ্দয় স্বৰূপে কেনে চলাহা গৃহক ॥৩১২৬৫
 জ্ঞান শূণ্য পশু পক্ষী আছে যত যত ।
 আপুনাৰ মৃত তেহে দায়া অদভুত ॥
 তাহাতো অধিক স্নেহ নাহি মনুষ্যৰ ।
 ধিকাৰ মনুষ্য জাতি কি বৰ পাৰয় ॥৩১২৬৬

পশুৰ স্তত জনা কিছো কাৰ্য্য নাই ।
 বৃদ্ধ পিতৃ মাতৃক নোপোমে সৰ্বদায় ॥
 মৰণ সময়ে কিছো শুশ্ৰূষা নকৰে ।
 পৰলোকে হিত কাৰ্য্য কিঞ্চিতো নাচৰে ॥ ৩১২৬৭
 তথাপি শিশুক স্নেহ কৰে আতিৰেক ।
 কিনো দায়াহীন মনুষ্যক থিক থিক ॥
 কুলৰ বৰ্দ্ধক ইটো শোভন তনয় ।
 তাক ত্যাগ কৰি কেনে চলা মন্দাশয় ॥ ৩১২৬৮
 চক্ষুৰ লোতক দেখো বহে চিৰকাল ।
 তথাপিতো তোৰাৰ স্নেহ নেদেখোহো ভাল ॥
 যিবা জনে জানা আসি পৰে আপদত ।
 ক্লীণ ছয়া ব্যাধিয়ে গাঁড়য় শৰীৰত ॥ ৩১২৬৯
 শ্মশানাভিমুখ যিটো হৈবাক লাগয় ।
 আসন্যাক বন্ধুগণে সদা নছাড়য় ॥
 বান্ধৱ থাকিলে তাৰ নাহিকে বিঘিনি ।
 কেনে এৰি গৈলি স্তত একোকে নুগুণি ॥ ৩১২৭০
 সকলো প্ৰাণীৰ জানা ভাৰ্য্যায়েসে প্ৰাণ ।
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ সম আৰ নাহি কেহো আন ॥
 পশু পক্ষী জন্মতো ইহাতে স্নেহ বৰ ।
 আজিসে জানিলো নৰ বৰসে পামৰ ॥ ৩১২৭১
 পদ্মপত্ৰ সম যাৰ দুগুটি নয়ন ।
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সম কাস্তি যাহাৰ বদন ॥
 মাল্য গন্ধ চন্দনে লেপিত কলেৱৰ ।
 বিবাহক সাজি যেন নেয় নৱ-বৰ ॥ ৩১২৭২
 হেন তনয়ক কোন সতে এৰি আস ।
 দায়াৰে বৰ্জিত ছয়া কৈক লাগি যাস ॥
 জম্বুকৰ হেন বাণী যেনে শুনিলা ।
 মনুষ্যৰ গাৱে যেন মৰ্ম্ম চৰি গৈল ॥ ৩১২৭৩
 পুত্ৰশোকে সৰাহাৰে স্নেহ লুহি মন ।
 পুনৰপি শ্মশানক কৰিয়া গমন ॥

ম, ২য়—২৬৯

শৱৰ সমীপে য়েৰে মনুষ্য আসিল ।
 তাক দেখি গৃধ্ৰে হেন বুলিবাক লৈল ॥ ৩১২৭৪
 কি বৰ আশ্চৰ্য্য জম্বুকৰ কথা শুনি ।
 লুক্ক অল্লীক সিটো স্বভাৱে আপুনি ॥
 তাৰ বাক্য শুনি কেনে আসিলা পালটি ।
 হীন জন বাক্যে সন্তে সদা খায় ঘাটি ॥ ৩১২৭৫
 কুমাৰৰ শৰীৰত পঞ্চপ্ৰাণ নাই ।
 নাহিকয় চেফ্টা ভৈল শুককাঠ প্ৰায় ॥
 তোমাসবে কেনে অনুশোচ কৰা আক ।
 ইকথা এৰিয়া চিন্তা কৰা আপুনাক ॥ ৩১২৭৬
 এতেকে ইকথা এৰি শুনিয়োক নৰ ।
 পাপ ক্ষয় যাউক গৈয়া তপস্তা আচৰ ॥
 তপস্তাত সিদ্ধি হইব সকলো কৰ্ম্মৰ ।
 মন স্বস্থ কৰিয়া বিলাপ পৰিহৰ ॥ ৩১২৭৭
 য়েৰে জন্ম ধৰয় পুৰুষ মহাভাগে ।
 জানাহা অনিষ্ট ভাগ্য জন্মে একেলগে ॥
 দুৰ্দ্ধৰ্ম্মৰ ফলেসে বালক গৈল মৰি ।
 সবে স্বস্থ ছয়ো ইটো খেদ পৰিহৰি ॥ ৩১২৭৮
 গো আদি ধন বত্ৰ অপত্য স্তৰ্ণ ।
 তপস্তাতে জানা ইটো হোৱে উৎপন্ন ॥
 পূৰ্ব্ব জনমতে যিবা কৰ্ম্মক আচৰে ।
 স্তখ দুখ ভোগ কৰে সেই অনুসাৰে ॥ ৩১২৭৯
 পূৰ্ব্ব জন্ম অনুসাৰে পিতা পুত্ৰগণ ।
 প্ৰাৰদ্ধৰ ফলে সবে কৰয় গমন ॥
 শুভকৰ্ম্মফলে গৈয়া পাৱে সদলোক ।
 অশুভ কৰ্ম্মৰ ফলে কৰে নৰ্ক ভোগ ॥ ৩১২৮০
 পুত্ৰৰ মৰণে পিতৃ নযায় লগত ।
 পুত্ৰয়ো লগত নযায় কৈলো স্বকপত ॥
 জানা এহিকপে শুভ অশুভ কৰ্ম্মেৰে ।
 গমন কৰয় ইটো প্ৰাণী নিবস্তবে ॥ ৩১২৮১

ইটো পুত্ৰস্নেহ আক জানিয়া অকৰ্ম্ম ।
 ইহাক এৰিয়া আচৰিয়ো তপ ধৰ্ম্ম ॥
 দেৱতা ব্ৰাহ্মণে গৈয়া কৰ বিতৰণ ।
 ভক্তি কৰি নানা ভাৱে সেৱিয়ো চৰণ ॥ ৩১২৮২
 এহি হেতু শুভকৰ্ম্ম হুইব উতপন্ন ।
 পুত্ৰস্নেহ এৰি শীঘ্ৰে কৰিয়ো গমন ॥
 শুভ বা অশুভ কৰ্ম্ম আচৰে মনুষ্যে ।
 তাৰ ফল ভোগ সিটো কৰিব অৱশ্যে ॥ ৩১২৮৩
 তাৰ ভাগ কিঞ্চিতো নপাৱে বন্ধুগণ ।
 নিজ স্থানে চল আৰ ছয়া নিৰ্বৰ্ত্তন ॥
 যদি প্ৰিয় জনৰ যত্নপি হোৱে অন্ত ।
 বান্ধৱে আনিয়া পেলৱয় শ্মশানত ॥ ৩১২৮৪
 চক্ষুৰ লোতক আসি পৰে সব সৰি ।
 স্নেহ ত্যাগ কৰি পুনু যায় ঘৰাঘৰি ॥
 পণ্ডিত হোৱয় যদি হোৱে মুৰ্খ জন ।
 হোৱে লক্ষ্মীযুক্ত এভো হোৱয় নিৰ্ধন ॥ ৩১২৮৫
 কালবশ ছয়া চলি যায় যমালয় ।
 শুভাশুভ কৰ্ম্ম মাত্ৰ সঙ্গত চলয় ॥
 যৌৱন বালক বৃদ্ধ আৰো গৰ্ভগত ।
 প্ৰবেশ হোৱয় কাল সমস্ত জন্তুত ॥ ৩১২৮৬
 কালৰ অধীন জানা সমস্তে জগত ।
 হেন জানি এৰা স্নেহ যুতক পুত্ৰত ॥
 গৃধৰ বচন শুনি যত বন্ধুজন ।
 পুত্ৰ স্নেহ এৰি চলিবাক কৈলা মন ॥ ৩১২৮৭
 গৃধৰ বাক্যত চলি যায় বন্ধুজন ।
 দেখিয়া জম্বুকে পাচে বুলিলা বচন ॥
 দেখিলো আশ্চৰ্য্য মই কিনো অদভুত ।
 এৰিলিহি স্নেহ কেনে গৃধৰ বাক্যত ॥ ৩১২৮৮
 হেন যদি নবলোক স্নেহশূন্য ভৈল ।
 জানিলোহো শূন্য হুইব ধৰণী বণ্ডল ॥

মনুষ্যৰ শোকে মানে জানিলো এখন ।
 স্নেহ এৰি কেনমতে ঘাহা যে এখন ॥ ৩১২৮৯
 আজিসে জানিলো মই মনুষ্যৰ শোক ।
 মিছাতেসে শোক কৰি ভাণ্ডা সবে লোক ॥
 তোমাসাৰ তনয়ত দেখি বৰ স্নেহ ।
 নকান্দতে মোহোৰ চক্ষুৰ বহে লোহ ॥ ৩১২৯০
 কোন ভাগ্যৱন্তে আসি শুনিছো পূৰ্বত ।
 যুতক প্ৰাণীক জীয়াই আছে কদাচিত ॥
 পুত্ৰক এৰিয়া কেনে চল নিজ ঘৰ ।
 সবে মিলি কিছোমান পুৰুষাৰ্থ কৰ ॥ ৩১২৯১
 দৈৱে তৈলে অৱশ্যেকে জীৱেক সন্ততি ।
 কৰ পুৰুষাৰ্থ সবে থিৰ কৰি মতি ॥
 দৈৱ পুৰুষাৰ্থ জানা যৱজ্ঞা সদায় ।
 পুৰুষাৰ্থ নকৰিলে কিছোকো নপায় ॥ ৩১২৯২
 পুৰুষাৰ্থ কৰিবাব যৈত থাকে ঠাই ।
 তাতে দৈৱ থাকে হেন জানা অভিপ্ৰায় ॥
 যিবা কাৰ্য্য পুৰুষাৰ্থে কিছো নঘটয় ।
 তাহাতেহে জানিবাহা দৈৱ নাহিকয় ॥ ৩১২৯৩
 তোমাসাৰ পুৰুষাৰ্থ কিছো কাল আছে ।
 পুৰুষাৰ্থ কৰা কিবা পুত্ৰ জীয়ে আছে ॥
 পুৰুষাৰ্থী জনৰ সদায়ে হোৱে স্তথ ।
 পুৰুষাৰ্থশূন্য যিটো নুশুচয় দুখ ॥ ৩১২৯৪
 এতেকে প্ৰযত্ন কৰি কৰা সবে শোক ।
 হেন পুত্ৰ এৰি কেনে চলহ গৃহক ॥
 আপুনাৰ মাংস পুত্ৰ লভয় আপুনাৰ ।
 পুত্ৰে অৰ্দ্ধ শৰীৰ জানাহা নিকৈ সাৰ ॥ ৩১২৯৫
 শ্মশানে এৰিয়া দেখো হেন তনয়ক ।
 পৰম নিৰ্দয় ভাৱে চলহ গৃহক ॥
 তোমাসাত কৰি কেহো নিদাকণ নাই ।
 অনুমানে সবাৰে বুজিলো অভিপ্ৰায় ॥ ৩১২৯৬

যদি সূৰ্য্য অস্ত যায় হোৱে সন্ধ্যা আসি ।
 জীয়ে যদি পুত্ৰ কোলে লৈয়া যাবা হাসি ॥
 ততো নিজীৱয় আৰে তোমাৰ স্তত ।
 যেহি লাগে কহ সবে বুজিয়া যুগুত ॥ ৩১২৯৭
 জম্বুকৰ বচনত মৰ্ম্ম ভেদ কৈলা ।
 ছুনাই মনুষ্য গাৰে শোক জ্বলি গৈলা ॥
 শোকতে গাৱত কাৰো নাহিকয় জ্ঞান ।
 বৈত পুত্ৰ আছে পুত্ৰ গৈল সেহি থান ॥ ৩১২৯৮
 হেন দেখি গৃধ্ৰে পাচে ভাবিব লাগিল ।
 মনুষ্যকে শুনাই হেন বুলিবে লাগিল ॥
 গৃধ্ৰে বোলে শুনা অৰে বচন মোহোৰ ।
 অগাৱধি ভৈল মোৰ সহস্ৰ বৎসৰ ॥ ৩১২৯৯
 স্ত্ৰী-পুংস-নপুংসক যত মৃত জন ।
 মাৰিয়া জীৱাক নেন্দেখিলো একোজন ॥
 গৰ্ভত মৰিয়া কত জন বাজ হয় ।
 জন্ম মাত্ৰকতে কেহো যায় যমালয় ॥ ৩১৩০০
 যুৱা ছুয়া বিক্ৰম কৰয় অসংখ্যাত ।
 হেন জন মৰিবাৰ দেখিছো আগত ॥
 তথাপিতো জীৱাৰ কাহাকো দেখা নাই ।
 বৃথাতে আছাহা কেনে গৃহক নযাই ॥ ৩১৩০১
 অনিত্য জানিবা ইটো সবাবে জীৱন ।
 আয়ু নষ্ট ভৈলে আসি মিলয় মৰণ ॥
 আৰো দেখা বৃক্ষ লতা আছে যত যত ।
 আয়ু নষ্ট ভৈলে সবাহানে সমাপত ॥ ৩১৩০২
 যদি স্বামী ভাৰ্য্যা পুত্ৰ হোৱয় স্তম্ভদ ।
 শোকে দম্ব ছুয়া আতি কৰে মহা খেদ ॥
 তথাপিতো ইথানত কেহো থাকা নাই ।
 মৰ্ম্মে দম্ব ছুয়া ঘৰাঘৰি চলি যায় ॥ ৩১৩০৩
 শত্ৰু মিত্ৰ ইষ্ট যদি হোৱে বন্ধু জন ।
 ততো ত্যাগ কৰি গৃহে কৰয় গমন ॥

দেখা ইটো শিশুৰ গাৱত তেজ নাই ।
 নাহিকে চেতন ইটো ভৈল নষ্ট প্ৰায় ॥ ৩১৩০৪
 যদি কৰ্ম্ম কৰিবে তোমাৰ আছে মন ।
 শীঘ্ৰে অগ্নি আনি আক কৰিয়ো দহন ॥
 ইটো দেহ এৰি নবীনক কৈলা ইচ্ছা ।
 স্নেহ শোক দায়া তোমাৰ সবে মিছা ॥ ৩১৩০৫
 হিয়ে যুষ্টি মাৰি যিটো কৰি আছা শোক ।
 দীৰ্ঘশ্বৰে ক্ৰন্দন কৰিছা অতিবেক ॥
 ইসব নেন্দেখে সবে মেলিয়া নয়ন ।
 কৰ্ণেয়ো নুশুনে জানা তোমাৰ ক্ৰন্দন ॥ ৩১৩০৬
 কাৰ্ঠপ্ৰায় ইসব কেনে আছাহা আৰবি ।
 ব্যৰ্থ শ্ৰম কৰা কেনে যায়ো পৰিহৰি ॥
 জ্ঞানযুক্ত বাক্য শুনি গৃধ্ৰৰ মুখত ।
 স্নেহ এৰি স্বস্থ ভৈল তাৰ বন্ধু যত ॥ ৩১৩০৭
 গৃধ্ৰৰ বচনে জ্ঞাতীগণ ফিৰি গৈল ।
 দেখিয়া জম্বুকে পাচে বুলিবাক লৈল ॥
 তপ্ত স্তম্ভৰ সম বৰ্ণ শৰীৰৰ ।
 অলঙ্কাৰে মণ্ডি আছে দেখিতে কচিৰ ॥ ৩১৩০৮
 পিতৃৰ জানিলো আতে জল পিণ্ডে আশ ।
 হেন তনয়ক এৰি কৈক লাগি যাস ॥
 এথনে জানিলো সবে মনুষ্যৰ জ্ঞান ।
 গৃধ্ৰৰ বাক্যত মনে মানিলি প্ৰমাণ ॥ ৩১৩০৯
 দেখোহো এথনে যেন দুখ শোক নাই ।
 গৃহে গৈলে তাপ শোক বাঢ়িবে ছুনাই ॥
 আগে শুনি আছো মই কথা স্বৰূপত ।
 নামত জম্বুকসূত্ৰ আছিল পূৰ্ব্বত ॥ ৩১৩১০
 অজ্ঞানত মাৰিলেক ব্ৰাহ্মণৰ স্তত ।
 পাচে জ্ঞান লভি সিটো ভৈলেক বিন্মিত ॥
 পাচত নগৈলো বুলি কৰিলা ক্ৰন্দন ।
 বনত ভ্ৰমন্তে বামে পাইলা দৰ্শন ॥ ৩১৩১১

দেখিলেক বামে তাৰ দুৰ্বোৰ বিলাপ ।
 তাতে ভুট ভৈল প্ৰভু জগতৰে বাপ ॥
 ভুট হুই বামে পাচে তাক বৰ দিলা ।
 বৰদানে বিপ্ৰস্তুত উঠিয়া বসিলা ॥ ৩১৩১২
 সেহি এক জীয়া আছে আমি আছে শুনি ।
 আৰো এক কহো কথা শুনিয়ো আপুনি ॥
 পূৰ্বে শ্বেত নামা আছিলেক বাজাধৰি ।
 নাহিকয় পুত্ৰ বৃদ্ধকাল ভৈল আসি ॥ ৩১৩১৩
 বৃদ্ধ বয়সত এক ভৈলেক তনয় ।
 পৰম স্তম্ভৰ স্তত আতি শোভনয় ॥
 অদৃষ্টৰ ফলে শিশুকালে গৈল মৰি ।
 জ্ঞাতিগণে সমে বাজা কান্দন্তু আৰুৰি ॥ ৩১৩১৪
 পৰম বিহ্বল বাজা গাৱে নাহি তত ।
 হিয়ে মুষ্টি হানি কান্দে পুত্ৰৰ শোকত ॥
 আতি উচ্চৈশ্বৰ কৰি কৰয় ক্ৰন্দন ।
 ক্ৰন্দনৰ ধ্বনিত নাৰদ উপসন্ন ॥ ৩১৩১৫
 পৰম দয়ালু ঋষি হৰি পটন্তৰ ।
 বৰ দিয়া জীয়াইলন্ত বাজাৰ কুমাৰ ॥
 ঋষিৰ প্ৰভাৱে বাজা লভিল তনয় ।
 ইয়ো এটি কথা পূৰ্বে শুনি আছে মই ॥ ৩১৩১৬
 দেখা তোমাৰ পুত্ৰ যেন পূৰ্ণচন্দ্ৰ ।
 ফিৰি গৈয়া বৰ কৰি সবে বেড়ি কান্দ ॥
 দেৱতা ঋষিয়ে কিবা আসিয়া নিশ্চয় ।
 বৰ দিয়া জীয়ায় কিবা তোমাৰ তনয় ॥ ৩১৩১৭
 জন্মকৰ হেন বাক্য শুনি তেতিয়গণ ।
 পুনু ফিৰি গৈল পাচে শব সন্নিধান ॥
 সেহি শৰগোটক সবেয়ো ধৰি ধৰি ।
 কান্দিবে লাগিল শোকে আৰুৰি আৰুৰি ॥ ৩১৩১৮
 হেন দেখি গুপ্তে পাচে বুলিল বচন ।
 অকাৰণে শ্মশানত কৰস ক্ৰন্দন ॥

শবক ধৰিছা কেনে মিছাতে সাধটি ।
 যমৰ আদেশে দীৰ্ঘ আসিছে ঘুমটি ॥ ৩১৩১৯
 যাৱে জীয়ে মানে যদি ক্ৰন্দন কৰস ।
 কদাচিতো মৃতক জনক নলভস ॥
 অনেক মৃতক আমি দেখিছো এখন ।
 শোক দুখ কৰি এৰি যায় বন্ধুগণ ॥ ৩১৩২০
 অশৌচ অৱধি শোক থাকে শৰীৰত ।
 মায়ায়ে মোহিত হুয়া নপৰে মনত ॥
 যিটো দেহ আৱে ত্যাগ কৰিয়া থাকয় ।
 সিটো দেহ পুনৰ্জীৱ আসি নলভয় ॥ ৩১৩২১
 এনয় জন্মকে কয় সহস্ৰ প্ৰমাণে ।
 তথাপিতো শিশু ইটো নিজীয়ে পৰাণে ॥
 যদি ব্ৰহ্মা বিষ্ণু কদ্ৰ আসয় সত্বৰ ।
 ভুট হৈয়া এসম্বন্ধে আসিয়া দেয় বৰ ॥ ৩১৩২২
 তেবেতো জীৱয় যদি তোমাৰ তনয় ।
 অশ্লকপে জীৱ হেন মনে নধৰয় ॥
 চক্ষুৰ লোতকে যদি তিতয় ধৰণী ।
 বহুকাল কান্দে যদি হিয়ে মুষ্টি হানি ॥ ৩১৩২৩
 তথাপি নিজীয়ে পুত্ৰ জানাহা সম্প্ৰতি ।
 শোক এৰি সমস্তে হুয়োক স্বস্থ মতি ॥
 মইসে শৃগালে যত কৰিছো কথন ।
 জিজ্ঞাসি চাহিয়ো আৰ থিৰ কৰি মন ॥ ৩১৩২৪
 কোন ধৰ্ম্ম কৰিছে অধৰ্ম্ম কোন হয় ।
 ভালমতে বুজি আৰ মোহা অভিপ্ৰায় ॥
 যিটো প্ৰাণী হোৱে তাৰ কহো অভিপ্ৰায় ।
 পৰৰ অপ্ৰিয় নকৰয় সমুদায় ॥ ৩১৩২৫
 পৰ স্ত্ৰীক হিংসা নকৰয় কদাচিত ।
 আশ্ৰয় নকৰে সমুদায় পৰ বিত ॥
 কটুবাৰ্য্য আবাৰেক মোলায় মুখত ।
 অসত্য নভাৱে সলা ধৰ্ম্মকৈসে বত ॥ ৩১৩২৬

ধৰ্ম সত্য শুভকাৰ্য্য আচৰিবা জায় ।
 সকল প্ৰাণীত দায়্য হইবে সৰ্বদায় ॥
 কপট বহিত হইব নাইব দুৰ্জ্ঞান ।
 পিতৃ-মাতৃ-চৰণ নমিব সৰ্বক্ষণ ॥ ৩১৩২৭
 পিতৃ-মাতৃ-বান্ধৱক জীৱন্তে নেদেখে ।
 তাৰ ধৰ্ম বিপৰ্য্যয় বুলি গান্তে লেখে ॥
 চক্ষুৱে নেদেখে যিটো নুশুনয় কৰ্ণে ।
 মৰি পৰি আছে যিটো পৰিয়া শ্মশানে ॥ ৩১৩২৮
 তাৰ আগে অকাৰণে নকৰা ক্ৰন্দন ।
 আক এৰি গৃহে গৈয়া হয়ো স্বপ্নমন ॥
 হেন যদি বাক্যচয় শুনিলে গৃধৰ ।
 পুত্ৰস্নেহে সমস্তৰে দগ্ধ কলেৱৰ ॥ ৩১৩২৯
 শ্মশানত পুত্ৰক এৰিয়া তেতিক্ষণ ।
 আপুন ভৱনে চলিবাক গৈল মন ॥
 দেখিয়া জন্মকে হেন বুলিলে শুনাই ।
 মনুষ্যৰ সম কেহো নিদাকণ নাই ॥ ৩১৩৩০
 সকল প্ৰাণীৰ মাত্ৰ কৰ নিৰক্ষণ ।
 ইক মিত্ৰ বন্ধুগণ নাই কোনজন ॥
 দায়্যাহীন সৰ্বদায় জানিলো অসতী ।
 ভালমন্দ স্বৰূপক নুবুজো সম্প্ৰতি ॥ ৩১৩৩১
 এহিটো নৰৰ ভাব দেখি সৰ্বদায় ।
 মুহুৰ্ত্তেকো থাকিবাব মোৰ ইচ্ছা নাই ॥
 তোমাসাৰ ধিকাৰ থাকোক নৰলোক ।
 গৃধৰাক্যে যাইতে খোজা এৰি পুত্ৰশোক ॥ ৩১৩৩২
 জানিলো তাপিত ভৈল পুত্ৰৰ শোকত ।
 যেয়ে যিবা কহে সদা তাতে ভ্ৰমে চিত্ত ॥
 দেখ গৃধ জাতি সবাহাতে গৰিহিত ।
 নেবিবিহি পুত্ৰশোক তাহাৰ বাক্যত ॥ ৩১৩৩৩
 পক্ষীত অধম ইটো গৃধ পাপাশয় ।
 কেত শূনি আছে জ্ঞান তোমাসাত কয় ॥

আপুনাৰ কাৰ্য্যে সিটো দেখাৰে পণ্ডিত ।
 তাত কৰি আন কেহো নাহি দুৰ্দ্ধ চিত্ত ॥ ৩১৩৩৪
 তাৰ বাক্যে পুত্ৰ স্নেহ এবাহা কিসক ।
 কিছো কাল থাকা সবে নয়াইবা গহক ॥
 স্তম্ভৰ অন্তত দুখ আসিয়া মিলয় ।
 দুখৰ পাচত স্তম্ভ মিলে অভ্যদয় ॥ ৩১৩৩৫
 এহি সংসাৰত স্তম্ভ দুখেৰে অস্থিত ।
 কেৱলে দুখত প্ৰাণী নথাকে কাচিত ॥
 যেহিটো তনয়ে কৰে কুলক প্ৰকাশ ।
 হেন তনয়ক কোন সতে এৰি যাস ॥ ৩১৩৩৬
 দেখে ইটো বালক মৰিয়া আছে পৰি ।
 তাৰ কান্ধি প্ৰকাশ কৰয় বসুন্ধৰী ॥
 শুতিয়া আছয় যেন মোৰ মনে লয় ।
 অৱশ্যে জীৱেক পুত্ৰ নাহিকে সংশয় ॥ ৩১৩৩৭
 বিনাশৰ হেতু আৰ নাহি কিঞ্চিতেক ।
 তোমাসাৰ স্তম্ভ মিলিবেক অৱশ্যেক ॥
 পুত্ৰশোকে সম্ভাপিত হৈয়া আছে প্ৰাণ ।
 হইব তোমাসাৰ পাচে স্তম্ভৰ বিধান ॥ ৩১৩৩৮
 কৈক এৰি যাস যুত হেন তনয়ক ।
 জ্ঞানিলো অৱশ্যে নব বুদ্ধিত অগ্নক ॥
 ভীয়ে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ।
 আত্ম হেতু অতমান কহয় শৃগাল ॥ ৩১৩৩৯
 দিবসত গৃধৰ জানিবাহা নিজ বল ।
 ৰাত্ৰি ভৈলে হোৱে জানা শৃগালৰ ছল ॥
 অমৃত সমান বাক্য কহে দুয়োজন ।
 এৰিবে নপাবে জানা মনুষ্য শ্মশান ॥ ৩১৩৪০
 আত অনন্তৰে গুপ্তে বোলে মনুষ্যক ।
 দেখা প্ৰেতস্থান ইটো বৰ ভয়ানক ॥
 যক্ষ যে বাক্স আৰো ভয় ইহাত ।
 ভূত প্ৰেত পিলাচৰ নিবাস সাক্ষাত ॥ ৩১৩৪১

কৃষ্ণবৰ্ণ থান ইটো দেখিতে দাকণ ।
 পেচক পক্ষীৰ বাৰ শুনি সৰ্বক্ষণ ॥
 ঘোৰতৰ বন গাৱ কাষ্পে তৰতৰ ।
 শীত্বে গৃহে গৈয়া সবে প্ৰেতকাৰ্য্য কৰ ॥ ৩১৩৭২
 আকণ্ঠ শেন পক্ষী সকলৰ নাদ ।
 চতুৰ্দ্দিশে কৰে দেখা শৃগালে সম্বাদ ॥
 সূৰ্য্য অন্ত নতু হস্তে আৰ হোৱা বাজ ।
 গৃহে গৈয়া পুত্ৰৰ কুৰিয়ো প্ৰেতকাৰ্য্য ॥ ৩১৩৮০
 সূৰ্য্য অন্ত গৈলে আসি হুইবেক আন্ধাৰ ।
 সিংহব্যাঘ্ৰগণে নাদ কৰিবে আপাৰ ॥
 চিতাধূমে বৃক্ষচয় দেখি কৃষ্ণবৰ্ণ ।
 নিৰাহাৰ প্ৰেতগণ ভ্ৰমে এহি থান ॥ ৩১৩৮৪
 খাওঁ খাওঁ বুলিয়া তেজিবেক আটাস ।
 দেখি তোমাসাৰ মনে মিলিবেক ত্ৰাস ॥
 আন নাহি সকলে মাংস যে ফুৰে খাই ।
 বিকৃত আকাৰে খেদি আসিবেক ধাই ॥ ৩১৩৮৫
 মোহোৰ বচন শুনা আৰে অভিপ্ৰায় ।
 কহিলো তোহোত আক জানিবা নিশ্চয় ॥
 তোমাসাৰ মহাভয় হৈব উপস্থিত ।
 মোৰ বাক্যে সকলে কৰিয়া দৃঢ় চিত্ত ॥ ৩১৩৮৬
 কাৰ্ঠপ্ৰায় ভৈল দেখো শিশুৰ শৰীৰ ।
 ইহাতে প্ৰমাণ লৈয়ো বাক্যে জন্মকৰ ॥
 চলিয়োক গৃহে সবে এৰি পুত্ৰশোক ।
 কহিছে সকলে মিছা জানাহা জন্মক ॥ ৩১৩৮৭
 হেন শুনি গৃহে চলিবক কৈলা মন ।
 দেখিয়া জন্মকে পাচে বুলিল বচন ॥
 শৃগাল বদতি শুনিয়োক নৰচয় ।
 যাবত আদিত্য থাকে নকৰিবা ভয় ॥ ৩১৩৮৮
 সূৰ্য্য থাকে মানে স্নেহ নেৰিবা পুত্ৰৰ ।
 পুত্ৰক এৰিয়া সবে ক্ৰন্দন আচৰ ॥

এহি ঘোৰ শ্মশানত কহিলোহো আৰ ।
 নিশ্চয়ে জানিবা ভয় নাহিকে তোমাৰ ॥ ৩১৩৮৯
 পৰম সৌভাগ্য ইটো জানাহা শ্মশান ।
 পিতৃসকলৰ আতে হৈয়াছে নিৰ্য্যাণ ॥
 যাবত আদিত্য নপাৰয় অন্তাচল ।
 তাৰত কিঞ্চিত ভয় নকৰা সকল ॥ ৩১৩৯০
 গৃহবাক্যগণক নলৈবা সমুদায় ।
 যদি সেহি বাক্য লোৱা নিজীয়ে তনয় ॥
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 ক্ষুধাতুৰ ছয়া ছয়ো বোলয় বচন ॥ ৩১৩৯১
 স্বকাৰ্য্যত দক্ষ ছুই গৃহ যে শৃগাল ।
 যতকৰ বন্ধুক বোলয় ভালে ভাল ॥
 পৰম পণ্ডিত ছয়ো কুশল শাস্ত্ৰত ।
 শাস্ত্ৰক আলম্বি বাক্য বোলে নানা মত ॥ ৩১৩৯২
 অমৃত সমান বাক্য ছুহাস্তৰ বোল ।
 খণো এৰি যাস্ত পুত্ৰ খণো চাপে কোল ॥
 বুদ্ধিত চতুৰ ছয়ো জ্ঞানেৰে সম্পূৰ্ণ ।
 শিশুৰ বন্ধুৰে ছয়ো ভ্ৰমাই আছে মন ॥ ৩১৩৯৩
 এহিমতে জ্ঞাতিগণে কৰয় ক্ৰন্দন ।
 শোকত ব্যাকুল ছুইয়া বৈলা সেহি স্থান ॥
 এহিমতে ছয়ো য়েবে আছে বিবাদত ।
 বজ্জনী মিলিল আসি সূৰ্য্য ভৈল অন্ত ॥ ৩১৩৯৪
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ পাচে আত অনন্তৰ ।
 পাৰ্ব্বতী সহিত আসি মিলিল শঙ্কৰ ॥
 দেখি ভগৱতী পাছে মনুষ্যৰ ক্ৰেশ ।
 হিয়ে মৃষ্টি হানি কাশে আউল আউল কেশ ॥ ৫৫
 দেখিয়া দেৱীৰ বৰ দায়া উপজিল ।
 শঙ্কৰক চাহি হেন বচন বুলিল ॥
 দেখা দেখা প্ৰভু ইটো দুখ মনুষ্যৰ ।
 পুত্ৰশোকে ব্যাকুল ছুইয়া কলেশৰ ॥ ৩১৩৯৬

শাশানে পেলাই আত গৃহক নয়ায় ।
 মৃতকৰ লগে ভৈল মৃতক পৰায় ॥
 তুমি কৃপাসিদ্ধ তুমি আৰো দান্বাময় ।
 ভূত ভবিষ্যত প্ৰভু তোমাত আছয় ॥৩১৩৫৭
 জগত ঈশ্বৰ তুমি পুৰুষ প্ৰধান ।
 ভূত দান্বাময় প্ৰভু তুমি নাৰায়ণ ॥
 চৰাচৰ প্ৰাণীৰ তুমিসে নিজ গুণক ।
 ভূতসকলৰ প্ৰভু তুমি কল্লতক ॥৩১৩৫৮
 এতেকে তোমাৰ পাৰে কৰোহো বিনয় ।
 বৰদানে জীয়ায়োক ইহান তনয় ॥
 দেৱীৰ বচন হেন শুনি শূলপাণি ।
 চিত্ত আদ্ৰ্ভৈল নয়নৰ পৰে পানী ॥৩১৩৫৯
 মনুষ্যক শুনাই হেন বুলিল সত্ৰৰ ।
 বৰ লহ হেৰা মই আসিছো শঙ্কৰ ॥
 শিৱৰ বচন শুনি সচকিত ভৈলা ।
 আথ বেথ কৰি সবে মাথা তুলি চাইলা ॥৩১৩৬০
 বৃষভ বাহনে হৰ পাৰ্বতী সঙ্গত ।
 সঙ্গে আসি আছে ভূতগণ অপৰ্য্যন্ত ॥
 দণ্ডৰতে পৰি সবে কৰিল সেৱলি ।
 বিনয়ে বুলিবে লৈলা জুৰি কৃতাজ্জলি ॥৩১৩৬১
 প্ৰণামো শঙ্কৰ নমো নমো পশুপতি ।
 পাৰ্বতীবল্লভ নমো অগতিৰ গতি ॥
 নমো নমো ভোলানাথ নমো ত্ৰিনয়ন ।
 ডম্বকবাগক নমো বৃষভবাহন ॥৩১৩৬২
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু কৰোহো বিনয় ।
 গোষ্ঠীৰ মধ্যত ভৈল এগুটি তনয় ॥
 আমাৰ অদৃষ্টে তান হৰাইল প্ৰাণ ।
 শৰৰ লগত পৰি আছে এহি ধান ॥৩১৩৬৩
 গৃহক যাবাৰ আৰ নাহি প্ৰয়োজন ।
 ইহাৰ সঙ্গত আমি তেজিবো জীৱন ॥

অন্য বৰ নমাগো নমাগো বহু বিত ।
 কৰোহো প্ৰাৰ্থনা এহি জীয়োক যে মৃত ॥৩১৩৬৪
 যদি বৰ দিয়া প্ৰভু জীয়ায়ো কুমাৰ ।
 জানিবাহা জীৱদান কৰিলা আমাৰ ॥
 হেনয় প্ৰাৰ্থনাচয় শুনি ভগৱন্ত ।
 হাতে জল লৈয়া পাচে বাক্য বুলিলন্ত ॥৩১৩৬৫
 শতক বৎসৰ আয়ু হৈবেক শিশুৰ ।
 জীৱদান পাই উঠি বসিলা কুমাৰ ॥
 সকলো ভূতত দায়া প্ৰভু ভগৱান ।
 গৃধ্ৰ গৃগালৰ ক্ষুধা কৰিল নিৰ্য্যাণ ॥৩১৩৬৬
 শঙ্কৰক সমস্তে পৰিয়া প্ৰণামিলা ।
 পুত্ৰ কোলে লৈয়া সবে গৃহক চলিলা ॥
 দেখা কুন্তীমৃত বেনে কথা আচৰিত ।
 কৃতকৃত্য ছয়া প'চে ভৈল হৰ্যযুক্ত ॥৩১৩৬৭
 বহু কাল তপ জপ নাহি উপবাস ।
 ক্ৰন্দন কৰিল জীৱনৰ এৰি আশ ॥
 বহু দুখ কৰি শোক লভিল বিস্তৰ ।
 শঙ্কৰৰ প্ৰসাদে লভিল ইষ্ট বৰ ॥৩১৩৬৮
 মুহূৰ্ত্তেক মানে দুখ সব গৈল দূৰ ।
 সমস্তোষ লভিয়া স্নেহ লভিল প্ৰচুৰ ॥
 শুনা ধৰ্ম্মৰাজ সবে লভিল বিন্ময় ।
 শঙ্কৰত হস্তে পাইল মৃতক তনয় ॥৩১৩৬৯
 শোক দুখ এৰি সবে পাইলা বৰ হৰ্ষ ।
 পুত্ৰ কোলে লৈয়া গৃহে কৰিল প্ৰৱেশ ॥
 চাৰিয়ো বৰ্গক দেখাইলেক এহি বুদ্ধি ।
 অম্ব পুৰুষাৰ্থে সবে কাৰ্য্য পাৰে সিদ্ধি ॥৩১৩৭০
 এহি ইতিহাস ধৰ্ম্ম অৰ্থ মোক্ষকৰ ।
 অৱণ মাত্ৰকে শুভ দেয় মনুষ্যৰ ॥
 এহি ইতিহাস যিটো শুনে সৰ্ব্বদায় ।
 ইহ পবলোক তাৰ কাল গুথে যায় ॥৩১৩৭১

শুনিয়েক সৰ্বজন নপাতা জঞ্জাল ।
 আজি কালি কৰি হেৰা চাপি আসে কাল ॥
 কাল অজগৰে সদা আছে বেষ্ট বাই ।
 তাৰ মুখে পৰি হকৰাইবা ইটো কায় ॥৩১৩৭২
 পিতৃ পিতামহ ভাৰ্য্যা যতেক তনয় ।
 আগতে মৰিয়া সবে যায় যমালয় ॥
 তথাপি অজ্ঞানী বৰ নৰকী পামৰ ।
 আপুনাৰ মানে সদা অজ্ঞৰ অমৰ ॥৩১৩৭৩
 হেন মনে মানি গৰ্বেৰে প্ৰাপীক হিংসয় ।
 ব্ৰাহ্মণ দেৱতাসব কাকো নমানয় ॥
 সদা অহঙ্কাৰে মহা মদে হৰে চিত ।
 পৰৰ দাৰাক হৰে হৰে পৰিত্ৰিত ॥৩১৩৭৪
 পুণ্যক নাচৰে আচৰয় পাপচয় ।
 হেন কৰ্ম্মেৰে তাৰ আয়ু যায় ক্ষয় ॥
 যমৰ আদেশে যমদূত আসি পায় ।
 হাতে গলে বান্ধি যমপুৰে লৈয়া যায় ॥৩১৩৭৫
 চৌৰাশী নৰকে তাক ভুঞ্জাৰে নিকাৰ ।
 যাৰে চন্দ্ৰ সূৰ্য্য থাকে নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 এতেকে মনুষ্য তনু বিফল নকৰ ।
 লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ দূৰে পৰিহৰ ॥৩১৩৭৬
 হৰিৰ চৰণে কৰা হৃদয় বিশ্বাস ।
 তাহাৰ চৰিত্ৰ শুনা এৰিয়া আলাস ॥
 কুপাৰ সাগৰ প্ৰভু দেৱ নাৰায়ণ ।
 স্মৰণ মাত্ৰকে সবে সাধে প্ৰয়োজন ॥৩১৩৭৭
 হেন জানি ইটো জন্ম নকৰিয়ো বৃথা ।
 মুখে ৰাম বোলা কৰ্ণে শুনা কৃষ্ণকথা ॥
 দীন ৰিজে বোলে কাৰ্য্য কৰা আপুনাৰ ।
 ৰাম হৰি বুলি ভৱনদী হোৱা পাৰ ॥৩১৩৭৮

দুন্দী

শালগী,-নাৰদ আৰু বায়ুৰ সন্ধান কখন
 যুধিষ্ঠিৰ ৰায়   ভীষ্মত দুন্দী
 পুছিবে লৈলেক তথা ।
 কৰি অনুপ্ৰহ   কহ পিতামহ
 মনৰ সংশয় কথা ॥
 যিটো নৃপতি   পাত্ৰমন্ত্ৰীগণ
 ভৈলেক আতি প্ৰবল ।
 ৰাজাৰ সঙ্কট   থাকে প্ৰতিনিতি
 আতিশয় বীৰ্য্যবল ॥৩১৩৭৯
 সিসৰে ৰাজাক   পাৰে কৰিবাক
 উপকাৰ অপকাৰ ।
 ৰাজা অগ্নবল   নাহি পৰাক্ৰম
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী বৰ চাৰ ॥
 পাচে নৰেশ্বৰ   বেগত ক্ৰোধৰ
 তাসম্বাক মাতি আনি ।
 মোহে অন্ধ হুই   কৈলা কদৰ্শনা
 বুলিলেক লঘু বাণী ॥৩১৩৮০
 ৰাজাৰ বাক্যত   তাহাৰ গাৱত
 ক্ৰোধ ভৈল গুৰুতৰ ।
 গুচাইবো নিশ্চয়   ৰাজ্যভোগচয়
 আজি ইটো নৃপতিৰ ॥
 এহি বুলি যদি   আসিলেক খেদি
 চিন্তিবে লাগি উপায় ।
 সেহি জন নৃপে   জানা কোনৰূপে
 পিতামহ ৰক্ষা যায় ॥৩১৩৮১
 ইহাৰ উপায়   কহিয়ো বুজাই
 মোত ভূমি গঙ্গাস্থত ।
 ইহাৰ উত্তৰ   শুনিবে মোহোৰ
 উদ্ভাৱল কৰে চিত্ত ॥
 ৰাজাৰ স্বচন   শুনি তেতিয়ক
 গঙ্গাস্থতে বোলে বাণী ।
 কহো ইতিহাস   শুনি পাবা হৰ্য
 এক মনে থাকি শুনি ॥৩১৩৮২

জানা কুন্তীহৃত শাল্মলী বায়ুৰ
যিহত তৈল সম্বাদ ।
গিৰি হেমবস্ত তাৰ উপৰত
বাঢ়ি আছে অপ্ৰমাদ ॥
শাল্মলী নামত বৃক্ষৰ মাজত
সবাত কৰি উচ্ছিত ।
জানা মহীপাল বাঢ়ে কতকাল
যুগ বৰ্ষ অপৰ্য্যন্ত ॥ ৩১৩৮৩
বহু শাখা তাৰ পত্ৰে জাতি স্কাৰ
দেখি আতি মনোময় ।
তাহাৰ তলত আসিয়া সতত
জিৰায় হস্তীচয় ॥
যুগ অসংখ্যাত আসিয়া তথাত
বিশ্রাম কৰয় তাত ।
উচ্ছিত ডাঙ্গৰ গাৰ থুলন্তৰ
বেৰ হস্ত চতুঃশত ॥ ৩১৩৮৪
শুক যে শাৰিক। আদি পক্ষীচয়
নিবাস বঙ্গে কৰয় ।
ফল মূল ভক্ষি বঙ্গে নানা পক্ষী
স্বস্বৰ বাৰ তেজয় ॥
জানাহা তাহাৰ দক্ষিণ পাৰ্শ্বত
আতি বম্য দিব্য স্থান ।
যত সদাগৰ আসিয়া তথাত
মিলিয়া কৰে দোকান ॥ ৩১৩৮৫
যতেক তপস্বী সেই স্থানে পশি
তথাত কৰে নিবাস ।
কতো আসে যায় তাহাতে জিৰায়
কতো কৰি যায় লাশ ॥
আত অনন্তৰে জানা নৃপবৰ
নাবদ আসি মিলিলা ।
বহু শাখা পত্ৰ দেখিয়া বৃক্ষৰ
সম্বোধি ঋষি বুলিলা ॥ ৩১৩৮৬
নাবদে বোলয় শুনিয়ে শাল্মলী
তুমি মহা ভাগ্যবন্ত ।

তোমাৰ লক্ষণ দেখি মোহে মন
শাখা পত্ৰ অসংখ্যাত ॥
যুগ পক্ষী বসি তোমাক উপাসি
থাকে দেখো সৰ্বকাল ।
ছায়া মনোনীত দেখি হবে চিত
আছা তুমি ভাল ভাল ॥ ৩১৩৮৭

নমো নমো ব্রহ্ম- কপী সনাতন
নমো দেৱ হৃষীকেশ ।
হে দামোদৰ মই বৰ পামৰ
নাপালো একো উদ্দিশ ॥
পূৰ্ব জনমৰ স্মৃতিৰ ফলে
ভাৰতত জন্ম পাইলো ।
নভৈল ভকতি হে লক্ষ্মীপতি
মিছাত জন্ম গোৱাইলো ॥ ৩১৩৮৮
দিবা ৰাত্ৰি মাত্ৰ কুকথাতে বত
মিছাতে ফুৰিছো ভ্ৰমি ।
পৰ অন্ন ধন তাতে মাত্ৰ মন
নিৰ্ব্বন্ধি ভৈলোহো আমি ॥
গৃহবাসী পুত্ৰ ভাৰ্য্যা ভাতৃগণ
ইহাকে দেখি শাস্তত ।
সংসাৰ ঔষধ তুমিসি মাধৱ
তথাপি নাহি মনত ॥ ৩১৩৮৯
ইটো ভ্ৰম মোৰ খণ্ডায়ো ঈশ্বৰ
চৰণে কৰো কাতৰ ।
গৰুবধী বিপ্ৰ- সবক মাৰয়
হবে স্বৰ্গ ভ্ৰাক্ষণৰ ॥
গুৰুপত্নী হবে মিত্ৰদ্রোহ কৰে
হৰয় পৰৰ ধন ।
আনো মহাপাপ সন্ম আচৰয়
লোকৰ লোৱে জীৱন ॥ ৩১৩৯০
ইটো মহা মহা- পাণীকো তাৰাহা
ভক্তবৎসল স্বামী ।

এতেকে এখনে তোমাৰ চৰণে
 শৰণ পশিলো আমি ॥
 যতেক দুৰ্গতি গুচায়ো সম্প্ৰতি
 হেৰা প্ৰভু জগন্নাথ ।
 অজ্ঞান আন্ধাৰে তল গৈলো আৰে
 ভৈলোহো বৰ অনাথ ॥ ৩১৩৯১
 হে দেৱ হৰি তযু পাৰে পৰি
 কবোহো এহি বিনয় ।
 ইজ্ঞায়ে মোহোৰ যাতনা দুৰ্ঘোৰ
 গুচায়ো যুমৰ ভয় ॥
 শুনা সবে নৰ হেলা পৰিহৰি
 কৃষ্ণত অৰ্পিয়ো মন ।
 কৃষ্ণ সম বন্ধু নাহিকে নিশ্চয়
 কৃষ্ণৰ নামেমে ধন ॥ ৩১৩৯২
 জীৱন যৌৱন যত ধন জন
 যেহেন জলৰ বেখা ।
 এহি আছে নাই যেন স্বপ্ন প্ৰায়
 বিচাৰিয়া তাক দেখা ॥
 লক্ষ্মীনাথ দ্বিজ বোলে মূল বীজ
 মাধৱৰ গুণনাম ।
 সবে উচ্চ কৰি বোলা হৰি হৰি
 পূৰ্ণ হুইবে মনস্কাম ॥ ৩১৩৯৩

পদ

পুনৰপি শাল্মলীক ঋষিয়ে বোলয় ।
 তোমাক দেখিয়া বৰ প্ৰীতি পালো মই ॥
 বায়ুৰে তোমাক কিবা বলে নপাৰয় ।
 কিবা হেলাতেসে তুমি আগে আছা হুই ॥ ৩১৩৯৪
 বায়ু সমে তোৰ কিবা আছে মিত্ৰৱৰ্তি ।
 বলে তোমাসাক মনে স্নহদ মানস্তি ॥
 কিবা তোমাসাক দেখো তানে আছে বাধি ।
 বিন্ধ্য দেখিছো তব শাখা পত্ৰ দেখি ॥ ৩১৩৯৫

অশ্ব স্থানে দেখে বৃক্ষ লতা যত যত ।
 সবে খুন হুয়া আছে বায়ুৰ বেগত ॥
 পৰ্বতৰ শিখৰো বায়ুত যায় ভাগি ।
 শোষয় পাতাল যাৰ মহা বেগ লাগি ॥ ৩১৩৯৬
 ব্ৰহ্ম যত আছে আৰো নদী সমস্তয় ।
 সাগৰ পৰ্য্যন্তে জানা মাকতে শোষয় ॥
 হেন বায়ু তোমাক বাধিছে ভাল কৰি ।
 বহু শাখা ফল পুষ্পে আছা কান্দি কৰি ॥ ৩১৩৯৭
 সকল বনক তুমি আছাহা শুৱাই ।
 নানাবিধ পক্ষী পৰি আছে ঠাই ঠাই ॥
 ভিন্ন ভিন্ন বাৰ তাৰ শুনিছা মধুৰ ।
 তাক শুনি বাঢ়ি যায় আনন্দ প্ৰচুৰ ॥ ৩১৩৯৮
 বসন্ত কালত পুষ্প ফুলে সমস্তয় ।
 তাক দেখি বঙ্গ কৰে নানা পক্ষীচয় ॥
 বঙ্গে মত্ত হস্তীচয় হুয়া ঘৰ্ম্ম আৰ্ত্ত ।
 আসি সিটো শ্ৰম গুচাই তোমাৰ তলত ॥ ৩১৩৯৯
 এহিমতে অসংখ্যাত যুগগণ আসি ।
 সবে শ্ৰম গুচায় তোমাক উপাসি ॥
 মেৰুৰ সমান তুমি আছা শোভা কৰি ।
 সবে বন খণ্ডে আছে তোমাক আৱৰি ॥ ৩১৪০০
 ব্ৰাহ্মণ তপস্বী আৰো বানপ্ৰস্থীগণে ।
 তোমাৰ তলক স্বৰ্গ সম কৰি মানে ॥
 পুনু ঋষি শাল্মলীক সম্বোধি বোলয় ।
 শুনিয়ে বচন মোৰ হেন মনে লয় ॥ ৩১৪০১
 কিবা বন্ধু কিবা সখি বায়ু সমে আছে ।
 এতেকে মাকতে বন্ধা তোমাক কৰিছে ॥
 অথবা বায়ুক তুমি কৰিছা কাতৰ ।
 মোক বন্ধা কৰা'ৰাপ ভৈলোহো তোমাৰ ॥ ৩১৪০২
 হেনয় বাক্যত বায়ু বাধিছে তোমাক ।
 নিশ্চয় কৰিয়া মই বুজি আছো আক ॥

তুমি বৃক্ষজ্ঞাতি নোহোৱাহা দৃঢ়তৰ ॥
 পৰ্বতত কৰি মই নেদেখো ডাঙ্গৰ ॥৩১৪০৩
 যিটো বল বায়ুৰ দেখিয়া লাগে ভয় ।
 পৃথিবীক উঠটাইবে পাৰয় নিশ্চয় ॥
 তুমি কোন বস্তু জানো আগত বায়ুৰ ।
 ৰহি আছা ভালে তাক কৰিয়া কাতৰ ॥৩১৪০৪
 শাল্মলী বোলয় কথা শুনিয়ো নাৰদ ।
 যি বুলিলা বায়ু মোৰ নহয় সুহৃদ ॥
 নোহৰয় সখি মোৰ নোহে বন্ধুগণ ।
 সৃষ্টিকৰ্ত্তা ব্ৰহ্মা নোহে কহিলো বচন ॥৩১৪০৫
 মোৰ তেজ বলেৰে ৰহিছো ভালে ভালে ।
 কি কৰিবে পাৰে মোক মাকতৰ বলে ॥
 অষ্টাদশ কলা বল জানাহা মোহোৰ ।
 তাৰ এক কলাৰ বায়ুসে নোহে জোৰ ॥৩১৪০৬
 যেতিয়কৈ বায়ু চলি আসয় ক্ৰোধত ।
 মোহোক দেখিয়া ভয়ে হোৱে সচকিত ॥
 বৃক্ষ লতা পৰ্বতক ভাঙ্গি চূৰ কৰে ।
 ভয়ত মোহোৰ পাশে আসিতে নপাৰে ॥৩১৪০৭
 মোত যাতো বায়ুৰ উগ্ৰম হোৱে ভয় ।
 এতেকে বায়ুৰ নাম ভৈল প্রভঞ্জন ॥
 এতেকে বায়ুক মোৰ কিছো ভয় নাই ।
 যদি ক্ৰোধ কৰি তভো মোক আসেধাই ॥৩১৪০৮
 হেনয় দৰ্শিত বাণী শাল্মলীৰ শুনি ।
 পুনৰপি ঋষি হেন বুলিলেক বাণী ॥
 নাৰদ বদতি কথা শুনিয়োক কাৰ্য্য ।
 বায়ুৰ সমান কাৰো নাহি বল বীৰ্য্য ॥৩১৪০৯
 ইন্দ্র যম অগ্নি আৰো বৰুণ কুবেৰ ।
 এসম্মো সমান বল নোহোৱে বায়ুৰ ॥
 নাৰদ বচন শুনি শাল্মলী যে বৃক্ষ ।
 মনে গুণি বহিলন্ত হুয়া অন্তৰীক্ষ ॥৩১৪১০

এহি সবো বলে তুল্য নোহোৱে বায়ুৰ ।
 তুমি কোন বস্তু বৃক্ষ জানাহা বনৰ ॥
 ইহ জগততে প্রাণী যতক আছয় ।
 সকলোৰে আয়ু বায়ু জানাহা নিশ্চয় ॥৩১৪১১
 বায়ুক নবহিলে সবে প্রাণী হোৱে জড় ।
 বায়ুক জানিবা সকলৰে প্রাণকৰ ॥
 হেনয় বায়ুক পূজা নকৰাস তই ।
 তোত কৰি লঘু বুদ্ধি নেদেখোহো মই ॥৩১৪১২
 অসাব শাল্মলী তই সাৰ কিছো নাহি ।
 তোৰ বৰ কথা শুনি মোৰ উঠে হাহি ॥
 মিছা ক্ৰোধ দেখুৱাই ভৰ্ছ বাৰম্বাৰ ।
 সকলে তোহোৰ মিছা জানিলোহো সাৰ ॥৩১৪১৩
 তোৰ গৰ্ব শুনি মোৰ থঙ্গ উঠে গাৰে ।
 এতিয়কৈ কৈবো বায়ু দেৱতাৰ ঠাৰে ॥
 চন্দন কদম্ব তাল দেৱদাক্ষয় ।
 বেতসাদি আৰো বৃক্ষ বিশেষ নিশ্চয় ॥৩১৪১৪
 এসম্মে বায়ুক দেখি কৰে নমস্কাৰ ।
 তই বৃক্ষ ছই তাক কৰহ ধিকাৰ ।
 থাক তই ভালে মই বায়ুপাশে যাওঁ ।
 তোৰ গৰ্ববাণী ইটো সকলো জনাওঁ ॥৩১৪১৫
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা ধৰ্ম্ম নৰেশ্বৰ ।
 এহি বুলি চলিলা নাৰদ শুনিবৰ ॥
 শীঘ্ৰ কৰি পাইলা বায়ু দেৱতাৰ ঠাৰ ।
 ঋষিক দেখিয়া বায়ু চালিলন্ত গাৰ ॥৩১৪১৬
 কৃতাজ্জলি কৰি বায়ু পুছিল হৰিষি ।
 কি কাৰণে মোৰ পাশে আসিলা দেৱঋষি ॥
 নাৰদ বদতি কথা শুনিয়োক পাচে ।
 হিমালয় পৃষ্ঠত শাল্মলী বৃক্ষ আছে ॥৩১৪১৭
 বহু শাখা বহু পত্ৰ বহু শিফাচয় ।
 তাহাৰ সমীপে বন্ধে চলি গৈলো মই ॥

সিটো বৃক্ষে জানিবাৰা নমানে তোমাক ।
 মোৰ আগে বুলিলে বহুত নিন্দা বাক ॥৩১৪১৮
 তোমাৰ আগত কহিবাৰ শক্য নাই ।
 মুখে মোৰ সিটো কথা কহন নযায় ॥
 তোমাক জানোহো মই মহা বলবন্ত ।
 শত্ৰুসকলৰ তুমি সদা কৰা অন্ত ॥৩১৪১৯
 সবাত কৰিয়া শ্ৰেষ্ঠ সবাত ডাঙৰ ।
 কোনোজন নাহিকয় তুমি সমসৰ ॥
 তোমাৰ ৰূপক দেখি আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 ক্ৰোধ সময়ত হেন যম পটন্তৰ ॥৩১৪২০
 হেন যদি বাক্যচয় নাৰদত শুনি ।
 শাল্মলীৰ পাশে বায়ু চলিল আপুনি ॥
 বৃক্ষক দেখিয়া বায়ু ক্ৰোধত জ্বলিল ।
 শাল্মলীক খঙ্গে হেন বুলিবাক লৈল ॥৩১৪২১
 মোক যত দুৰ্বাক্য বুলিয়া আছ তই ।
 নাৰদত হস্তে তাক শুনি আছো মই ॥
 মই বায়ু নজানস বল কতমান ।
 আজি দেখা যাব তোৰ বলৰ প্ৰমাণ ॥৩১৪২২
 তই যেনে বৃক্ষ মই জানো ভাল মতে ।
 কহিবো তাহাক মই শুন এক চিন্তে ॥
 যৈমানি পূৰ্বত ব্ৰহ্মা প্ৰজাক অজিলা ।
 তোহোৰ তলত আসি বিজ্ঞান কৰিলা ॥৩১৪২৩
 এতেকে তোহোক দায়া কৰো সৰ্বদায় ।
 তই বৃক্ষ বল নজানস অভিপ্ৰায় ॥
 তই বোল মোহোৰ দেখিয়া বল আতি ।
 এতেকে বায়ুৰে মোৰ সম নুহিকন্তি ॥৩১৪২৪
 তই কোন ক্ষুদ্ৰ বৃক্ষ আগত মোহোৰ ।
 কৰিবাক পাৰো খানিতেকে দৰ্প চুৰ ॥
 পূৰ্বক লাগিয়া শিখাই এৰিবো তোহোক ।
 যেন নিন্দা বাণী তই নোবোলস মোক ॥৩১৪২৫

আত অনন্তবে শূনিয়োক যুধিষ্ঠিৰ ।
 হেন বাক্যচয় যদি শূনিলা বায়ুৰ ॥
 হাসিয়া শাল্মলী পাচে দিলেক উত্তৰ ।
 মোক যিটো ক্ৰোধ বায়ু কৰিছা ডাঙৰ ॥৩১৪২৬
 ইটো ক্ৰোধ মোহোত এৰিয়ো সমুদায় ।
 তযু ক্ৰোধে মোৰ কিবে উকৰাইবে ছাই ॥
 তুমি বলবন্ত বুলি নকৰোহো ডৰ ।
 তোমাত কৰিয়া মই বুদ্ধিত ডাঙৰ ॥৩১৪২৭
 বলে বল নুহিকয় বুদ্ধিহেঁসে বল ।
 এতেকে জানিবা বল তোমাৰ বিফল ॥
 শাল্মলীৰ গৰ্ব বাণী শূনি বায়ুদেৱ ।
 বোলে তোক বাখন্তা নাহিকে আন কেৱ ॥৩১৪২৮
 তোক পৰাভৱ মই দেখাবো এখনে ।
 হেন সময়ত ৰাত্ৰি ভৈলেক তেখনে ॥
 পাচে বায়ু গৈল চলি আপুন নিলয় ।
 অনন্তবে শূনা যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥৩১৪২৯
 য়েবে বায়ুদেৱ চলি গৈলা নিজঘৰ ।
 মহাভয় লাগি গৈলা শাল্মলী বৃক্ষৰ ॥
 একো গুণে বায়ু সমে সম নোহো মই ।
 নাৰদে মোহোৰ আগে কহিয়া আছয় ॥৩১৪৩০
 বায়ুৰ সমান কেহো বলে নোহো জোৰ ।
 আদি অন্ত কথাক নাৰদে কৈলা মোৰ ॥
 সকল বৃক্ষৰ মধ্যে মইসে দুৰ্বলী ।
 আপুনাক সৰ্বভাৱে বুলিলো আকলি ॥৩১৪৩১
 মইসে সবাতো কিন্তু বুদ্ধিত ডাঙৰ ।
 মোৰ সম বুদ্ধি নাহি অস্ত্ৰ যে বৃক্ষৰ ॥
 সেহি বুদ্ধি ধৰি মই বক্ষা কৰো প্ৰাণ ।
 আন ৰূপে একোমতে নাহি পৰিজ্ঞান ॥৩১৪৩২
 যদি ইটো বুদ্ধি ধৰে অস্ত্ৰ বৃক্ষচয় ।
 তেবেসে বায়ুত হস্তে ভয় বলভয় ॥

জানো সিটো বুদ্ধগণ পৰম অজ্ঞান ।
 মই মাত্ৰ জানো আৰু নজানম আন ॥ ৩১৪৩৩
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা পাণ্ডুৰ নন্দন ।
 ভাবি চিন্তি শাল্মলী আছিল কতোক্ষণ ॥
 আপুনাৰ ডাল পত্ৰ আপুনি এৰিলা ।
 লঠা মুঠা ছয়া সেহি থানে পৰি বৈলা ॥ ৩১৪৩৪
 এহিমতে শাল্মলী তথাত বহি আছে ।
 বায়ুদেৱে যি কৰিলে তাক শুনা পাচে ।
 শাল্মলীক বুলি হেন নিষ্ঠুৰ বচন ।
 আপুনাৰ থানে বায়ু তৈলা উপসন ॥ ৩১৪৩৫
 ভাবন্তে চিন্তন্তে ৰাত্ৰি গোট বহি গৈল ।
 উণকোটি বায়ু আসি সঙ্গ কৰি লৈল ॥
 প্ৰভাত সময়ে সেহি পথে গৈল চলি ।
 ধূলায়ে আন্ধাৰ দিশ পাশক নাকলি ॥ ৩১৪৩৬
 ছব্ ছব্ শব্দত কৰ্ণত হানে তাল ।
 পৰম প্ৰচণ্ড বেগে বৰ যে আশ্বাল ॥
 যেহি পথে বায়ুয়ে চলিছে বেগ ধৰি ।
 গিৰিয়ো পসয় বুদ্ধ পৰম উভৰি ॥ ৩১৪৩৭
 খাল বাম সকলে সমান ছয়া গৈল ।
 তৃণ বন সেহি পথে কিছোৱে নৰৈল ॥
 ভীষ্ম বোলে প্ৰস্তুত শুনियो নৃপবৰ ।
 এহিৰূপে বায়ু আসি চাপিল ওচৰ ॥ ৩১৪৩৮
 দেখে শাল্মলীৰ পত্ৰ পুষ্প ডালচয় ।
 শাখা সমে ভাগি ছিগি পৰিয়া আছয় ॥
 সবে হীন দণ্ড যেন বহিছে শাল্মলী ।
 হেন দেখি বায়ুৱে হাসয় খলখলি ॥ ৩১৪৩৯
 বায়ুৱে বোলায় শুনা শাল্মলী বচন ।
 সমুদায়ে তোক আজি দেখো কুলক্ষণ ॥
 ডাল পত্ৰ পুষ্পেৰে আছিল শোভা কৰি ।
 লঠা ছয়া বৈলি দেখো মৰাছাছে এৰি ॥ ৩১৪৪০

মোহোক দুৰ্ব্বাক্য আগে বুলিলা গৰ্ব্বত ।
 এৰিলিহি শাখা পত্ৰ মোৰেমে ভয়ত ॥
 যদি ভয় আছে আগে দৰ্প বোলা কেনে ।
 মোহোৰ বলৰ বণ তৈলিহি এখনে ॥ ৩১৪৪১
 আপুনাকে আপুনি কৰিলি দণ্ড যত ।
 তাকে মই কৈলো হস্তে নকৰো বহুত ॥
 মোহোৰ কাৰ্য্যক তই আপুনি কৰিলি ।
 বুজিলো মিছাতে অত গৰ্ব্বক বুলিলি ॥ ৩১৪৪২
 শাল্মলীয়ে নিন্দা বাণী শুনিলে বায়ুৰ ।
 লাজে অপমানে তাৰ চপৰাইল শিৰ ॥
 নাৰদৰ বাক্য তাৰ পৰিল মনত ।
 তাহাক স্মৰিয়া তাপ কৰিল বহুত ॥ ৩১৪৪৩
 এহিমতে যদি যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ।
 দুৰ্ব্বলীৰ সমে যিটো শত্ৰুতা কৰয় ॥
 শাল্মলীয়ে যেনে তাপ পাইলন্ত বায়ুত ।
 আনৰো জানিবা ৰাজা কথা এহিমত ॥ ৩১৪৪৪
 হিংসা ঘেম নকৰি থাকয় বলী যত ।
 তাক বৈৰ কৰিবাৰ নোহয় উচিত ॥
 যিটো জন থাকে আতি বুদ্ধিমন্ত নৰ ।
 দুৰ্ব্বলীয়ে তান সঙ্গ নকৰিব বৈৰ ॥ ৩১৪৪৫
 দুৰ্ব্বুদ্ধিত কদাচিতো বুদ্ধি নুপজয় ।
 যিটো বুদ্ধিমন্ত তাতে বুদ্ধিৰ আশ্ৰয় ॥
 তৃণ পাইলে যেহেন অগ্নিৰ বাঢ়ে বল ।
 বুদ্ধিমন্ত জনত বুদ্ধিৰ হোৱে ছল ॥ ৩১৪৪৬
 সোধন্তে পৰৰ কথা কহে স্বৰূপত ।
 বুদ্ধি সম শুভ একো নাহি পুৰুষত ॥
 বলৱন্তে বুদ্ধিমন্তে নুহিকে সমান ।
 ইটো কথা আপুনাতে লৈয়োক প্ৰমাণ ॥ ৩১৪৪৭
 কোঁৱৰৰ সেনায়ে একাদশ অকোঁৱৰী ।
 সপ্ত অকোঁৱৰী দেখা তোমাৰ ৰাছিনী ॥

শল্য দ্রোণ কৃপ বীৰ কৰ্ণ অশ্বখামা ।
 একৈক বীৰক দেখা কৈত আছে সমা ॥ ৩১৪৪৮
 যিহেতু তোমাৰ লগে ভৈল গদাধৰ ।
 তাতে ভৈল অৰ্জুন লগত ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 এহি হেতু কোঁৱৰক সংহৰিলা বলে ।
 লভিলাহা ৰাজ্য যশ লভিলা সকলে ॥ ৩১৪৪৯
 ৰাজধৰ্ম্ম আদি কহিলোহো ধৰ্ম্মচয় ।
 আন কিবা আছে সোধা কহিবোহো মই ॥
 কহিবো তোমাত মোৰ যথা লোৱে মতি ।
 এহি বুলি ভীষ্ম যুধিষ্ঠিৰত বদতি ॥ ৩১৪৫০
 পুনু নৃপতিয়ে কথা পুছন্ত ভীষ্মত ।
 যদি পিতামহ অনুগ্রহ ভৈল শোত ॥
 সৰ্বদায়ে মনে মোৰ লাগয় সংশয় ।
 কৈত পাপ উতপত্তি কেনে প্ৰৱৰ্ত্তয় ॥ ৩১৪৫১
 ইহাকে শুনিবে মোৰ মনত উৎসাহ ।
 অনুগ্রহ কৰিয়া কহিয়ো পিতামহ ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা মহাশয় ।
 লোভ মোহ গ্ৰাসে ভৈল পাপৰ আশ্রয় ॥ ৩১৪৫২
 সেহি লোভ হস্তে পাপ উতপন্ন হয় ।
 তাহাতেসে হস্তে উভয়ৰ বৃদ্ধি হয় ॥
 তাৰ মূল ছেদিবাক পাৰে যিটো নৰ ।
 সেহিজন জানিবাহা বন্ধক ধৰ্ম্মৰ ॥ ৩১৪৫৩
 লোভ মোহ হস্তে কাম ক্ৰোধ বাঢ়ি যায় ।
 লোভ হস্তে মোহ হোৱে আবৃত মায়ায় ॥
 মানকো খণ্ডাৰে মৰিলেও হোৱে প্ৰেত ।
 ক্ষমা লজ্জা পৰিত্যাগ কৰয় লোভত ॥ ৩১৪৫৪
 ক্লীক নষ্ট কৰয় ধৰ্ম্মৰো কৰে ক্ষয় ।
 সৰ্বদা বিষয়ে মন ভ্ৰমিয়া থাকয় ॥
 দিবে নপাৰয় জ্ঞান হোৱয় লুপ্ত ।
 আগ পাচ নেদেখি ক্ৰিয়ায়ো হোৱে হত ॥ ৩১৪৫৫

আপুনাত কৰি কেহো নাহি কুলবন্ত ।
 বিত্ৰাবন্ত নাহি কেহো মোহোৰ মনত ॥
 কৃপ-ঐশ্বৰ্য্যত কোনো মোৰ সম নাই ।
 লোভতেসে হস্তে নিতে গৰ্ব্ব বাঢ়ি যায় ॥ ৩১৪৫৬
 বিশ্বাস নাহিকে তাৰ সকলো প্ৰাণীত ।
 সদায়ে কুটিল জানা তাসম্মাৰ চিত ॥
 ছল পাইলে সবাহাবে দ্ৰোহ আচৰয় ।
 সমস্ত প্ৰাণীত কিছো মৰ্ম্ম নাহিকয় ॥ ৩১৪৫৭
 নিতে হৰিবাক চাৰে পৰবেসে ধন ।
 পৰৰ দাৰাত নিতে ভ্ৰমি থাকে মন ॥
 বাক্যৰ উদ্বেগ মন যেন বাঢ়ে সদা ।
 ভাল মন্দ নজানে সবাকো কৰে নিন্দা ॥ ৩১৪৫৮
 উপস্থৰ বেগ আৰো বেগ উদৰৰ ।
 দাক্ষণ মৃত্যুক প্ৰতি কিছো নাহি ডৰ ॥
 অসূয়া বাঢ়য় শিক্ষা এৰিতে নপাৰে ।
 খণ্ডিতে নপাৰে ত্ৰিহ্ৰাবেগ সাৰে সাৰে ॥ ৩১৪৫৯
 পৰনিন্দা কৰয় গৰ্ভকো কৰে নষ্ট ।
 দুৰ্ভবাক্য বুলিয়া সম্বন্ধো দেয় কষ্ট ॥
 আতি যত্ন কৰিয়া কৰয় পাপচয় ।
 সদায়ে পাপৰ ক্ৰিয়া কৰিয়া ফুৰয় ॥ ৩১৪৬০
 মনুষ্যৰ বালকক মাৰে ওজা ছই ।
 জীৰ্ণতাৰ আসিয়া প্ৰাণীত প্ৰৱৰ্ত্তয় ॥
 শোভাৰ বুজিয়া শিশু বুদ্ধ ভাৱ নাই ।
 সদায়ে তৰুণ আৰ জানিয়া নিশ্চয় ॥ ৩১৪৬১
 দম ভৈলে পুৰুষৰ ভেজ বাঢ়ি যায় ।
 দমে জানা প্ৰাণীৰ পৰিত্ৰ কৰে কায় ॥
 দমৰ সদৃশ ধৰ্ম্ম নেদেখো আপুনি ।
 দমে মোক্ষ ধৰ্ম্ম লোকমুখে আছে শুনি ॥ ৩১৪৬২
 ইন্দ্ৰিয়ৰ যিটো জনে দমিলে সম্প্ৰতি ।
 সকল জন্তুও তাৰ অগ্নিলৈক প্ৰীতি ॥

তাৰ মন প্ৰসন্ন ভৈলেক সমুদায় ।
 ইহ পৰলোকে জানা কিছো দুখ নাই ॥৩১৪৬৩
 ভীষ্ম বোলে শুনা আৰে কুন্তীৰ তনয় ।
 যাত হস্তে থাকি হোৱে দমৰ উদয় ॥
 ক্ষমা বুদ্ধি হিংসাশূন্য সবাতে সমান ।
 কুটিল বৰ্জিত সত্য ইন্দ্ৰিয় দমন ॥ ৩১৪৬৪
 সদা শুদ্ধ হাৰ যাৰ মুহিকে চঞ্চল ।
 কৃপণ নহৈব সন্তোষতে যাব কাল ॥
 হেনয় স্থানত হোৱে দমৰ উদয় ।
 কহিলো তোমাত যুধিষ্ঠিৰ মহাশয় ॥ ৩১৪৬৫
 শুনা সৰ্বজন ইটো কথা কচিকৰ ।
 অমূল্য চৰিত ইটো মহাভাৰতৰ ॥
 আক শ্ৰদ্ধা কৰিয়া শুনয় যিটো জন ।
 তাহাত সন্তুষ্ট প্ৰভু দৈৱকীনন্দন ॥ ৩১৪৬৬
 ইহাৰ শ্ৰৱণে সবে পাপ দূৰে যায় ।
 মনমল গুচিয়া পৱিত্ৰ হোৱে কায় ॥
 পাপ দূৰে গৈলে নিৰ্মল হোৱে মতি ।
 তেবে অপ্ৰয়াসে হোৱে হৰিত ভকতি ॥ ৩১৪৬৭
 হৰিভক্তি হেতু সংসাৰৰ হইবা পাৰ ।
 তৰিবা যমৰ ভয় দুৰ্য্যোৰ নিকাৰ ॥
 দীন দ্বিজ কহে ভাই হেৰা পালে কোল ।
 নিশ্চিন্তে আছাহা কেনে বাম কৃষ্ণ বোল ॥৪৬৮

খড়্গযুদ্ধৰ প্ৰাণশূন্যতা কথন

হুলজী

বৈশম্পায়ন বদতি শুনা বাজা জন্মেজয়
 আত অনন্তবে যেন ভৈল ।
 খড়্গযুদ্ধ বিশাৰদ ভীষ্মৰ আগত পৰি
 নকুলেয়ো বিনাইবে লাগিল ।
 নকুলে বোলয় বাণী ভূমি মোৰ পিতামহ
 খণ্ডাৰ্ছোক মনৰ সংশয় ।

ধনুৰ্বিদ্ধা খড়্গবিদ্ধা দুহান মনত আৰে
 কোন বিদ্ধা প্ৰশস্ত বোলয় ॥৩১৪৬৯
 মোহোৰ মনেসে লৰে খড়্গবিদ্ধা শ্ৰেষ্ঠ বুলি
 দেখন্তেয়ো পৰম শোভন ।
 যদি ধনু কাটিলেক বথচক্ৰ ভাগিলেক
 সময় ভৈলেক যদি হেন ॥
 খড়্গখান ধৰি হাতে হেনয় যুদ্ধত দেখো
 বক্ষা যাইবে আপুনি পাৰয় ।
 ধনু গদা শক্তিধৰ সবাকো কাটিলা যদি
 খড়্গ ধৰা বীৰ যিটো হয় ॥ ৩১৪৭০
 ইহাৰ সংশয় মোত কহিমোক গঙ্গানুত
 কিবা শ্ৰেষ্ঠ যুদ্ধ সময়ত ।
 কাহাৰ নিমিত্তে কোনে ইটো খড়্গ অজিলেক
 ইহাৰ কাহিনী কহা মোত ॥
 বৈশম্পায়ন নিগদতি শুনা পাণ্ডৱৰ নাতি
 হেন যদি মাত্ৰয়ে পুছিল ।
 শাস্ত্ৰনুন্দনে শুনি মাতিলন্ত মনে গুণি
 নকুলক প্ৰশংসা কৰিলা ॥৩১৪৭১
 ভীষ্ম নিগদতি বৰ শুনা নাতি বংশধৰ
 কহো মই কথা পুৰাতন ।
 এহিটো জগতখান জলে একাৰ্ণৱ ভৈল
 আত নাছিলেক একজন ॥
 নাহিকয় নৰ চৰ নাহিকে আকাশ খান
 ৰবি চন্দ্ৰ সূৰ্য্যৰ প্ৰকাশ ।
 ভৈল বৰ অন্ধকাৰ দেখিতে লাগয় ডৰ
 নিচিনয় পূৰ্বাপৰ দিশ ॥ ৩১৪৭২
 কাহাৰো নাহিকে শব্দ বায়ুৰ সঞ্চাৰ নাহি
 জল মাত্ৰ আছিলেক তাত ।
 শুনা পাচে তাত পৰে বহুকাল অনন্তবে
 পিতামহ ব্ৰহ্মা ভৈলা জাত ॥
 পাচে ব্ৰহ্মা অনুমানি অজিলেক বায়ু অগ্নি
 তাত পাচে অজিলা ভাস্কৰ ।
 পৃথিৱী আকাশ খান নিৰ্মাণ কৰিয়া থৈল
 উৰ্দ্ধ অধঃ নিৰ্মিলা অপাৰ ॥ ৩১৪৭৩

চক্ৰ তাৰা অঞ্জিলেক এহমৰ নিৰ্ম্মিলেক
 শশধৰ অঞ্জিলেক পাচে ।
 দিন ৰাত্ৰি ঋতুচয় অঞ্জিলেক শশধৰ
 দণ্ডন বক্ষণ যত আছে ॥
 আত য়েবে অনন্তৰে জন্মাইল সপ্তম পুত্ৰ
 আতি তেজৱন্ত মুনিবৰ ।
 পৰম বৈষ্ণৱ আতি অগ্ৰাধি যাৰ খ্যাতি
 কহো শুনা নাম তাসম্বাৰ ॥ ৩১৪৭৪
 মৰীচি পুলস্ত্য অত্ৰি অগ্নিবা বশিষ্ঠ আদি
 ক্ৰতু য়ে পুলহ সমে সাত ।
 পিতামহ ব্ৰহ্মাদেৱ লনাটত হস্তে জানা
 কদ্ৰদেৱ পাচে ভৈলা জাত ॥
 প্ৰচেতস আদি কৰি আৰো দক্ষ প্ৰজাপতি
 কলা যষ্টি জন্মাইলা অপৰ ।
 আৰো ব্ৰহ্ম ঋষি যত জন্মাইলেক অপৰ্য্যন্ত
 অঞ্জিলেক অসংখ্যাত বন ॥ ৩১৪৭৫
 নিৰ্ম্মিল ব্ৰহ্মাণ্ডগণ প্ৰাণীসব ভিনে ভিন
 আৰো অঞ্জিলেক পিতৃগণ ।
 গন্ধৰ্ব্ব অপেশ্বৰা বিবিধ ৰাক্ষস যত
 অঞ্জিলেক কৰিয়া যতন ॥
 অশ্ব যুগ মীন যত বানবাদি অসংখ্যাত
 অস্ত্ৰৰ বিবিধ সৰ্পচয় ।
 জলচৰ থলচৰ পক্ষীগণ নিবন্তৰ
 তৰলতা যতোক আছে ॥ ৩১৪৭৬
 আৰো কুমি ডাস মস জন্মিল ব্ৰহ্মাৰ হস্তে
 স্থাৱৰ জঙ্গম সৃষ্টি যত ।
 পূৰ্বে হুই আছিল নষ্ট অজিয়া কৰিলা স্পষ্ট
 বেদধৰ্ম্ম থাপিলা তাহাত ॥
 দ্বাদশ আদিত্যগণ অষ্টবহুমান জন
 আৰো একাদশ কদ্ৰ দেৱ ।
 লিঙ্গ মুনি ঋষিচয় সেহিসে ধৰ্ম্মত স্থিত
 অনুক্ৰমে সবে আচৰয় ॥ ৪১৪৭৭
 হিৰণ্যকশিপু আৰ হিৰণ্যাক বলীয়াৰ
 বিৰোচন আৱৰ সম্বৰ ।

প্ৰহ্লাদ কুমাৰ বলি বিপ্ৰচিহ্নিত সমে মিলি
 আৰো অশ্ব দৈত্য নিবন্তৰ ॥
 যেনে দেৱ আমি তেনে এহি বুলি মনে মানে
 বেদধৰ্ম্ম যত লুপ্ত কৰে ।
 জানা প্ৰাণী নিবন্তৰ - নসাধন প্ৰতিকাৰ
 কিঞ্চিতেকো দায়াকো নাচৰে ॥ ৩১৪৭৮
 সাম দান ভেদ এৰি কেৱল দণ্ডক ধৰি
 সমস্ত প্ৰাণীক হিংসা কৰে ।
 বেদে বিহিলেক যত ধৰ্ম্মগণ কৰি ছন্ন
 ঋষিৰ ধৰ্ম্মক নষ্ট কৰে ॥
 হে নমো নাৰায়ণ ভৱ ভয় বিমোচন
 তব দুই অৰুণ চৰণ ।
 চিন্তয় যিসব নৰে সিয়ো ভয় বন্ধ তাৰ
 বেদে সদা কৰিছে কীৰ্তন ॥ ৩১৪৭৯
 তুমি দায়াশীল স্বামী হেন চৰণত আমি
 অগ্ৰাধি গৈলোহো বিক্ৰয় ।
 মই জানা অধমত কিঞ্চিতেক কৰা দায়া
 কৃপাময় হুয়োক সদয় ॥
 শুনিয়োক সৰ্বজন কৃষ্ণ নামে নিজ ধন
 জানি নাম নেৰিবা মনত ।
 কহে ব্ৰিজ লক্ষ্মীনাথ ইসে তৰণৰ পথ
 ৰাম নাম ঘূষিয়ো সতত ॥ ৩১৪৮০

পদ

বৈশম্পায়ন ঋষি বোলে শুনা জন্মেজয় ।
 পাচে যিটো কথা কৈলা ভীষ্ম মহাশয় ॥
 কহিবে লাগিলা কথা নকুলক মাতি ।
 শুনিয়ে নকুল মোৰ বংশধৰ নাতি ॥ ৩১৪৮১
 দৈত্যৰ দেখিয়া হেন প্ৰচণ্ড প্ৰভাৱ ।
 দেৱগণ চলি গৈলা ব্ৰহ্মাৰ যে ঠাৱ ॥
 সকল হুতান্ত পিতামহ নিষেদিল ।
 যেহিকপে দৈত্যসৰে ধৰ্ম্ম বিধাংসিলা ॥ ৩১৪৮২

দেবতাগণক ব্ৰহ্মা বচনে সাদৰি ।
 ঋষিগণ সঙ্গে লৈয়া হিমবন্ত গিৰি ॥
 দেখিলেক গৈয়া পাচে আতি বম্য স্থান ।
 মণি মুকুতাৰ কান্তি আতি হুশোভন ॥ ৩১৪৮৩
 বহল যে শতেক যোজন মান ভৈল ।
 যজ্ঞভূমি কৰি সেহি স্থানখান লৈল ॥
 নানাবিধ দ্রব্য তাতে হুয়াছে পুষ্পিত ।
 ভ্রমবৰ বোল তাত শুনি বিপৰীত ॥ ৩১৪৮৪
 সহস্ৰ বৎসৰ তাতে যজ্ঞ আৰম্ভিলা ।
 কুশণ্ডি কৰিয়া পাচে অগ্নিক থাপিলা ॥
 যজ্ঞৰ যতেক পাত্ৰ সবে নিৰমিল ।
 পাচে সবে মিলিয়া যজ্ঞক আৰম্ভিল ॥ ৩১৪৮৫
 যজ্ঞত লাগিয়া আছে ব্ৰহ্ম ঋষি যত ।
 বেদৰ পাৰক তেহে পায়ছে সমস্ত ॥
 মন্ত্ৰ পঢ়ি বিপ্ৰসবে আহুতি দিয়য় ।
 হুৰ হুৰ কৰি অগ্নি দিশ প্ৰকাশয় ॥ ৩১৪৮৬
 প্ৰকাশ কৰয় যজ্ঞভূমিখান যত ।
 ঋষিগণে প্ৰকাশ কৰয় বিপৰীত ॥
 চন্দ্ৰমাক বেঢ়ি যেন নক্ষত্ৰ সকলে ।
 নিৰ্মল গগন যেন আতিশয় জ্বলে ॥ ৩১৪৮৭
 সেহিমতে যজ্ঞভূমিখান শোভা কৰে ।
 শুনিয়েক কথা আৰে আত অনন্তৰে ॥
 অগ্নিক বিদাৰি এক মূৰ্ত্তি উতপন ।
 নীল উৎপল যেন শৰীৰৰ বৰ্ণ ॥ ৩১৪৮৮
 তীক্ষ্ণ দন্তসব আতি দেখি লাগে ভয় ।
 খালী পেট গোট যেন পিঠিত লাগয় ॥
 আতি তেজ তাহাৰ চাহিবে শক্তি নাই ।
 হেন কপ দেখি ঋষি দেৱে আছে চাই ॥ ৩১৪৮৯
 বহিহস্তে যেতিয়া সিতো ব্যক্ত ভৈল ।
 সঙ্গাৰা মৰী মেক মন্দাৰ লবিল ॥

সাগৰৰ জলে মহা উৰ্ম্মিৰ আন্দোল ।
 জল স্থল সমস্তে ভৈলেক টলবল ॥ ৩১৪৯০
 সকল জগত্থান ভৈল উতপাত ।
 সৰ্বদেশ জুৰিয়া ভৈলেক উদ্ধাপাত ॥
 হেনয় প্ৰচণ্ড ইটো উতপাত লাগি ।
 বৃক্ষ শাখাগণ পৰিলেক ভাগি ভাগি ॥ ৩১৪৯১
 দশ দিশ জুৰিয়া ভৈলেক অন্ধকাৰ ।
 বহে চণ্ড বায়ু ভৈল লোক চমৎকাৰ ॥
 উসমিস লাগি বুলি মিলিল প্ৰলয় ।
 শুনা আই বাপ হেৰা কৈক যাইবো মই ॥ ৩১৪৯২
 হেন উতপাত ভৈল দেখি সি বেলাত ।
 আত অনন্তৰে কথা শুনিয়ে সাক্ষাত ॥
 যদি এহি ভাবে খড়্গ উতপন্ন ভৈলা ।
 ঋষিগণ সমস্তক ব্ৰহ্মায়ে বুলিলা ॥ ৩১৪৯৩
 লোকক বন্ধাৰ হেতু বধে অম্বৰৰ ।
 মই চিন্তি ইটো মূৰ্ত্তি জন্মাইলো ডাঙৰ ॥
 দেখা ইটো জানা অগ্নিৰ নাহি পাৰ ।
 পৰম অদ্ভুত ইটো ঘোৰ চমৎকাৰ ॥ ৩১৪৯৪
 মূৰ্ত্তিমন্ত্ৰ কপ পাচে এৰিলা তেখন ।
 প্ৰকাশয় অসি কপ ধাৰ আতি তীক্ষ্ণ ॥
 যেন কালাস্তক ইটো দেখি হৰে প্ৰাণ ।
 শত্ৰুসকলক যেন কৰয় নিৰ্য্যাণ ॥ ৩১৪৯৫
 অধৰ্ম্ম গুচাইবে প্ৰতি দেৱ প্ৰজাপতি ।
 সিতো অসি দিলা শিতিকণ্ঠক সম্প্ৰতি ॥
 ঋষিগণে শঙ্কৰক কবিলেক ভূতি ।
 নমো কদ্ৰ কপ নমো নমো পশুপতি ॥ ৩১৪৯৬
 আমাৰা প্ৰীতি সাধি বধিলা ত্ৰিপুৰ ।
 সংগ্ৰামে বধিলা দুই যতেক অম্বৰ ॥
 নমো বিশ্বকপ শিৱ শাস্ত সনাতন ।
 পিণাকধাৰী যে নমো নমো ত্ৰিনয়ন ॥ ৩১৪৯৭

নমোহো ত্রিশূলী ভস্ম বিভূষণ হব ।
 গাৰে ব্যাত্ৰ চৰ্ম্ম নমো দেৱ দিগম্বৰ ॥
 বৈকুণ্ঠে নিবাস কৰা বিষ্ণুরূপ ধৰি ।
 মেকমূলে ব্ৰহ্মা হুয়া আছা সৃষ্টি কৰি ॥ ৩১৪৯৮
 পাতালত শ্বেত যে বৈকুণ্ঠ দিব্য স্থান ।
 অনন্ত স্বৰূপে তাত আছা পঞ্চানন ॥
 শিৱৰূপে কৈলাশত কৰিছা বসতি ।
 গিৰিৰাজ দুহিতৃৰ তুমি নিজ পতি ॥ ৩১৪৯৯
 প্ৰলয় কালত ৰুদ্ৰ ৰূপ ধৰা ঘোৰ ।
 তব ৰূপ দেখি কম্পমান চৰাচৰ ॥
 জটাসব থিয় কৰি মুগ্ধক জোকাৰি ।
 ঘোৰ আটাসেক দিয়া হাতে শূল ধৰি ॥ ৩১৫০০
 সেহি আটাসত তিনি লোক হোৱে ব্ৰহ্ম ।
 অনন্তৰে কৰত লৱাহা পাশুপত্ৰ ॥
 সেহি অস্ত্ৰে সংহাৰ কৰাহা প্ৰাণী যত ।
 হেন ৰুদ্ৰ ৰূপী নমো তব চৰণত ॥ ৩১৫০১
 আৰো অস্ত্ৰি আছা ব্ৰহ্মঅণু যত যত ।
 সমস্তে ভাসিয়া আছে জল উপৰত ॥
 ঠেকা লাগি জোনো ডিম্বসৰ ভাগি যায় ।
 তুমি মহেশ্বৰে এহিমান আশঙ্কায় ॥ ৩১৫০২
 হাতত ত্ৰিশূল ধৰি উপৰে জলৰ ।
 ভিন্ন ভিন্ন কৰি আছা ডিম্ব নিবন্তৰ ॥
 সৃষ্টিবিধায়ক প্ৰভু কৰো নমস্কাৰ ।
 ইহেন সঙ্কটে হেৰা কৰিয়ো উদ্ধাৰ ॥ ৩১৫০৩
 ঋষিসবে আৰো স্তুতি বুলিলেক বাক ।
 পদ বাহুল্যক ভয়ে নেলিখিলো তাক ॥
 হেন স্তুতি বাণী শুনি দেৱ দিগম্বৰ ।
 হাতে অসি ধৰি ৰূপ ভৈল ভয়ঙ্কৰ ॥ ৩১৫০৪
 ঘোৰ চতুৰ্ভূজ তেতিয়কো অসি ভৈল ।
 পদে উৰ্বশীৰ দূৰ্য্য মণ্ডলে খাপিল ॥

উৰ্দ্ধ দৃষ্টি থূলন্তৰ শৰীৰ সাক্ষাত ।
 মুখ হস্তে অগনি নিকলে জাত জাত ॥ ৩১৫০৫
 বহুবৰ্ণ ধৰিয়া আছয় শৰীৰত ।
 নীল জেতুক বৰ্ণ আৰো যে লোহিত ॥
 ব্যাত্ৰ চৰ্ম্ম প্ৰকাশ কৰয় আতিকায় ।
 হেম তাৰা যেন প্ৰকাশয় ঠাই ঠাই ॥ ৩১৫০৬
 ললাটৰ চক্ষু যেন ভাস্বৰ সম্প্ৰতি ।
 কৃষ্ণ যে পিঙ্গল নেত্ৰ ভালে শোভে আতি ॥
 প্ৰলয়ৰ অগ্নি সম পৰম বিশাল ।
 হেন খড়্গ লৈয়া হাতে আৰো হাতে ঢাল ॥ ৩১৫০৭
 স্তৰ্ণৰ তাৰা হাতে আছে ঠাই ঠাই ।
 চিকিমিকি দেখে যেন বিজুলীকা প্ৰায় ॥
 হাতে খড়্গ ধৰি আকাশত দিলা পাক ।
 ভয়ানক শব্দ কৰি দীৰ্ঘ দিলা ডাক ॥ ৩১৫০৮
 খল খল কৰিয়া হাসিবে তথা লৈলা ।
 হেন ঘোৰ ৰূপ শিৱে প্ৰকাশ কৰিলা ॥
 হেন সমস্ত শব্দ দানৱে শুনিলা ।
 ইটো কোন জন বুলি আনন্দ কৰিলা ॥ ৩১৫০৯
 হাতে ধনু কাড় পাশ লৈলা মুদগৰ ।
 শীঘ্ৰ বেগে আইলা লৰি কৰিবে সমৰ ॥
 ৰুদ্ৰক দেখিয়া কোন বুলি দিলা ডাক ।
 নাকে মুখে সবে বেঢ়ি দিলা শৰজাক ॥ ৩১৫১০
 প্ৰহাৰয় বেঢ়ি শব যেন খুব ধাৰ ।
 বৃক্ষ শিলা আদি সব হানিলা আপাৰ ॥
 তথাপিতো কহে তাক কটাক নকৰে ।
 যত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ মাৰে উৰিয়া পৰে ॥ ৩১৫১১
 আত পাচে দানৱৰ অসংখ্যাত যত ।
 পৰম চঞ্চল সিটো সবে ছুট চিত্ত ॥
 খড়্গধৰ ৰুদ্ৰদেৱে কৰে কিল কিল ।
 দেখিয়া দানৱসবে ভৈলেক চঞ্চল ॥ ৩১৫১২

আতি চিত্র দেখিয়া কাটয় শীত পদ ।
 এনয় কদ্রক দৈত্যে মানয় অৰ্বুদ ॥
 দানবৰ মধ্যে পশি দেব পঞ্চানন ।
 শুখান তৃণক দহে যেন হতাশন ॥৩১৫১৩
 সেহিমতে সংহৰে দানব যত যত ।
 কাৰো উক শিৰ কাটি পেলাবে ভূমিত ॥
 কাৰো খড়্গ ঘাৰে মাৰি হৃদয় বিদাৰে ।
 আধা কাটা ছুয়া কতো ভূমিত বাগৰে ॥৩১৫১৪
 কাৰো দুই হাত কাটে কাৰো দুই পাৰ ।
 মাটিত বাগৰি ফুৰে বোলে বাপ মাৰ ॥
 অম্বৰ মৰা শৰে ধৰণী ঢাকিল ।
 পৰ্বত আকাৰে দৌলানৌলে পৰি বৈল ॥৩১৫১৫
 অৱশিষ্ট দৈত্যে অগ্নোঅগ্নে মুখ চাই ।
 উঠিয়া বোলয় চলা যাওঁ অশ্ব ঠাই ॥
 মহাভয়ে পলায় দৈত্য পাচক নচাই ।
 কতোহো বহিল গৈয়া জলত লুকাই ॥৩১৫১৬
 কতো গৈয়া পৃথিবীৰ তলত লুকাইল ।
 পৰ্বতে কাননে কতো ভয়ে প্ৰবেশিল ॥
 এহিমতে দৈত্য বগে ছুইলেক হতাশ ।
 প্ৰৱেশ কৰিলে গৈয়া কতোহো আকাশ ॥৩১৫১৭
 সেহি সময়ত ভৈলা দাকণ সমৰ ।
 নুহি নুপজিব হেন যুদ্ধ ভয়ঙ্কৰ ॥
 তদা বণ ভূমিখণ্ডে প্ৰকাশ কৰয় ।
 কধিৰ কৰ্দমে জানা অধিক শোভয় ॥৩১৫১৮
 যতক শৰীৰ দানবৰ সেহি ঠাই ।
 শোণিতে লেপিত ছুয়া অধিকে শুৱাই ॥
 যেহেন পৰ্বতে ফুলি আছয় পলাশ ।
 সেহিমতে শব্দেহে কবয় প্ৰকাশ ॥৩১৫১৯
 হৃদবী বমণী জীৱ ঋতু সম্বয়ত ।
 যেনে বজ্জে প্ৰকাশয় ধৌত বসনত ॥

বণভূমিখান সেহিমতে কাস্তি কৰে ।
 শুনিয়োক কথা নাতি আত অনন্তৰে ॥৩১৫২০
 এহিমতে সমৰত দৈত্য কৰি হত ।
 ধৰ্ম্ম সংস্থাপন কৈলা ইতিনি লোকত ॥
 পাচে কদ্রকপ এৰি জগতৰ জীৱ ।
 শাস্তমূৰ্তি ভৈলেক আপুনি সদাশিৱ ॥৩১৫২১
 দেৱতা গন্ধৰ্ব আৰো যত দেৱ ঋষি ।
 গন্ধে পুষ্পে শঙ্কৰক পূজিলা হৰিষি ॥
 সেহিটো পূজাত সদাশিৱ তুষ্ট ভৈলা ।
 সেহি অসিখান পাচে বিষ্ণুত অপিল ॥৩১৫২২
 বিষ্ণুৱে আনন্দে দিলা মৰীচি ঋষিক ।
 মৰীচিয়ে দিলা পাচে ঋষিসকলক ॥
 সকলো ঋষিয়ে দিলা মহেন্দ্ৰ হাতে ।
 অস্ত্ৰ পাশা মহেন্দ্ৰ আছিল আনন্দতে ॥৩১৫২৩
 দিক্‌পালসবক মহেন্দ্ৰে দিলা পাচে ।
 কতিপয় কাল খড়্গ সিসবত আছে ॥
 সূৰ্য্যপুত্ৰ মনুক দিলন্ত অনন্তৰে ।
 খড়্গ দিয়া শিখাইলন্ত নীতি নিবন্তৰে ॥৩১৫২৪
 আদিতো ভৈলাহা তুমি প্ৰজাৰ ঈশ্বৰ ।
 ইটো ধৰ্ম্ম গৰ্ভ অসি ধৰিয়া সত্ত্বৰ ॥
 যিবা জনে ধৰ্ম্ম হেতু কৰে উলঙ্ঘন ।
 ইটো অসি ধৰি তাক কৰিবা খণ্ডন ॥৩১৫২৫
 দোষ অনুৰূপে দণ্ড কৰিবা চাই ।
 নকৰিবা দণ্ড তুমি আপুন ইচ্ছায় ॥
 কাকো বাক্যে দণ্ডিবাহা কাকো বন্দী কৰি ।
 দোষ বুজি কাহাৰো সৰ্ব্বস্ব লৈবা হৰি ॥৩১৫২৬
 কাৰ্য্য চাই অঙ্গ ব্যঙ্গ কৰিবা ছেদন ।
 অঙ্গ দোষ বৰ নকৰিবা কদাচন ॥
 এহি হেতু খড়্গক দিলোহো তম্বু হাতে ।
 নীতি ধৰ্ম্ম ধৰি প্ৰজা পালা অব্যাহতে ॥৩১৫২৭

মনুপুত্ৰ ক্ষুপক মনুৰে পাতি ৰাজা ।
 ইটো খড়্গ দিলেক পালিবে প্ৰতি প্ৰজা ॥
 ক্ষুপ হস্তে পাইল খড়্গ ইক্ষাকু নৃপতি ।
 তাত হস্তে আয়ুস্বস্ত ৰাজা লভিলন্তি ॥৩১৫২৮
 নহ্মে লভিল খড়্গ আয়ুস্বস্ত হস্তে ।
 ঋতুৰে ধৰিলা সিটো খড়্গ আত হস্তে ॥
 ঋতুহস্তে যযাতি নৃপতি খড়্গ পাইলা ।
 তাত হস্তে পুৰুষাৰ্জা আনন্দে ধৰিলা ॥৩১৫২৯
 অমৃত বয়সে তাত হস্তে লভিলেক ।
 তাত অনন্তৰে গয় নৃপতি পাইলেক ॥
 গয়ত লভিলা ভূমিসম্ব নৃপবৰ ।
 তাত হস্তে ভৰতে পাইলেক জনস্বৰ ॥৩১৫৩০
 পৰম বৈষ্ণৱ ঐলবিল নৰপতি ।
 ভৰতত হস্তে খড়্গ আনন্দে পাইলন্তি ॥
 সিয়ো দিলে ধুকুমাৰ নৃপতিক প্ৰতি ।
 মুচুকুন্দে অনন্তৰে পাইলেক সম্প্ৰতি ॥৩১৫৩১
 মকত নৃপতি পাইলা আত অনন্তৰে ।
 পাইলা খড়্গ তাত য়েবে আত অনন্তৰে ॥
 অনন্তৰে যুৱনাথ নৃপতিয়ে পাইলা ।
 যুৱনাথ হস্তে ৰঘু ৰাজায়ে লভিলা ॥৩১৫৩২
 ইক্ষাকুৰ বংশে হৰিনাথ নৰেশ্বৰ ।
 ৰঘুহস্তে লভিলেক সিটো অসিবৰ ॥
 শুনকে পাইলেক হৰিনাথ নৃপতিত ।
 তাত হস্তে উজীৱ নৃপতি পাইলন্তি ॥৩১৫৩৩
 উজীৱহস্তে ইটো ধৰ্ম্ম অসিধান ।
 ভোজ যদুবংশেয়ো লভিলা বিদ্যমান ॥
 যদুবংশ হস্তে পাইলা শিবি নৃপে অসি ।
 অনন্তৰে পাতৰ্দনে ধৰিলা হৰিষি ॥৩১৫৩৪
 প্ৰাৰ্দনে দিলা ৰক্তে অক্ষকক পাই ।
 আত লভিলেক উসনাথ মহাৰায় ॥

আত অনন্তৰে পাইল দ্ৰোণ ভৰদ্বাজ ।
 তাত লভিলেক খড়্গ ক্ষুপ বিজৰাজ ॥৩১৫৩৫
 কুপাহস্তে পালে তোমাসাৰ পাঞ্চভাই ।
 এহিমাৰে কহিলো খড়্গৰ অভিপ্ৰায় ॥
 খড়্গৰ দেৱতা অগ্নি কৃত্তিকা নক্ষত্ৰ ।
 শুক ৰুদ্ৰ দেৱ আৰো কহিত যে গোত্ৰ ॥৩১৫৩৬
 কহিবো অসিৰ অষ্টবিধ আছে নাম ।
 শুনিয়ে নকুল তাৰ নাহিকে উপায় ॥
 অসি বিশসন খড়্গ আৰো তীক্ষ্ণধাৰ ।
 দুৰাসদ শীৰিগৰ্ভ বিজয় আৱৰ ॥৩১৫৩৭
 ধৰ্ম্মপাল সমে এহি কৈলো নাম অষ্ট ।
 যাহাৰ কীৰ্ত্তনে শুচে সংগ্ৰামৰ কষ্ট ॥
 সৰ্বত্ৰে জয়ক লভে নাহি পৰাজয় ।
 অসিৰ কহিলো এহি মহিমা নিশ্চয় ॥৩১৫৩৮
 আৰো কহো ধনুৰ্বিঠা ভৈল যেন ৰূপে ।
 প্ৰথমে অজিলা ইটো পৃথু মহানৃপে ॥
 সেহি পৃথু নৃপে ইটো দুহিলে ধৰণী ।
 সবাতো কৰিয়া সিটো ৰাজা অগ্ৰগণী ॥৩১৫৩৯
 নমো নন্দস্বত কৃষ্ণ পুৰুষ উত্তম ।
 ভকতৰ ধন দুষ্কসকলৰ যম ॥
 নমো গোৱৰ্দ্ধনধাৰী গোপীৰ বান্ধৱ ।
 কৰা অনুগ্ৰহ মোক তুমি সি মাধৱ ॥৩১৫৪০
 অজ্ঞান আন্ধাৰে মোক এসিলে সদায় ।
 যাতো প্ৰভু তোমাসাৰ কিছো কুপা নাই ॥
 তয়ু পাদপদ্মে সদা কৰোহো গোচৰ ।
 ইটো মহা মোহজৰী ছিণ্ডিয়ে মোহোৰ ॥৩১৫৪১
 তয়ু কুপালেশে কিবা হওঁ তয়ু দাস ।
 মই প্ৰাৰ্থকৰ মন সিদ্ধি কৰা আশ ॥
 আগমাদি শাস্ত্ৰত কহিছে সমস্তয় ।
 কৰুণা-সাগৰ দীপ-বক্স দয়াময় ॥৩১৫৪২

কৃপাৰ সাগৰ হৰি দেৱ জনাৰ্দন ।
অগ্নে তুষ্ট হুয়া সবে সাধে প্ৰয়োজন ॥
হেন জানি শৰণ পশিলো দুই পাৰে ।
কৃপালেশ দিয়া মোক ভূমি সি বান্ধৰে ॥৩১৫৪৩
শুনা সৰ্বজন কথা অমৃতৰ সৰি ।
ইহাৰ শ্ৰৱণে নিষ্ঠে তুষ্ট হোস্ত হৰি ॥
গঙ্গা আদি তীৰ্থ যত আছে সংসাবত ।
সমস্তৰে পুণ্য সিঞ্জে আৰে শ্ৰৱণত ॥ ৩১৫৪৪
হেন জানি শুনিয়ে আলাস পৰিহৰি ।
পাপক্ষয় হুইব পাইবা বিষ্ণুৰ নগৰী ॥
দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কহে শুনা সৰ্বজন ।
ৰাম হৰি বুলি সবে তৰিয়ে এখন ॥ ৩১৫৪৫

পদ

যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা শাস্তনু-নন্দন ।
কেনে লোকসবত কৰিবো সম্ভাষণ ॥
মিত্ৰ কৰিবাৰ কোন জন হুইব পাত্ৰ ।
কোন কেন জন একো নজানোহো মাত্ৰ ॥'৫৪৬
তুৰ্লভ হৃদ হিত জন কেহো নাই ।
এহি কথাসাৰ মোত কহিয়ে বুজাই ॥
ভীষ্ম বোলে শুনিয়েক কুন্তীৰ নন্দন ।
কহিবো তোমাত মই ইহাৰ কাৰণ ॥ ৩১৫৪৭
কোন শত্ৰু কোন মিত্ৰ চিনাইবো তোমাক ।
এক চিত্ত মনে বাপু শুনিয়ে ইহাক ॥
যিটো যিটো লুৰ্কে এৰিলে ধৰ্ম্মচয় ।
পৰ নিকাৰ যেন শঠৰ আশয় ॥ ৩১৫৪৮
আতি অল্পজন পাপ সদায়ে আচৰে ।
সদায়ে আশঙ্কা মনে আলাসতে মৰে ॥
দীৰ্ঘসূত্ৰী কুটিল যে গুৰুভাৰ্য্যা হৰে ।
আতি তুষ্টচিত্ত কিছো ব্যাপাৰ নাচৰে ॥৩১৫৪৯

সৰ্বকালে পাপে বত দেৱক নিন্দয় ।
ইন্দ্ৰিয়ৰ কৰ্ম্ম পাপ কৰিয়া ফুৰয় ॥
সদায়ে অসত্য বোলে লোকক পীড়য় ।
পৰম দুৰ্জ্জন খল সবে পাপাশয় ॥ ৩১৫৫০
চলে পাইলে মিত্ৰক কৰয় অপকাৰ ।
পৰম ঘাতুক আতি তুষ্ট দুৰাচাৰ ॥
মনুষ্যৰ যথাশক্তি দেয় তথা ধন ।
সেহিসে দানত যাৰ তুষ্ট নোহে মন ॥ ৩১৫৫১
অকাৰণে ক্ৰোধ সদা কৰিয়া থাকয় ।
মিত্ৰ কৰিবাৰ ইসবত যোগ্য নয় ॥
অল্লদোষে হৃদক তেজে যিবাঞ্জন ।
সেহিসে পৰম মূঢ় জানাহা ৰাজন ॥ ৩১৫৫২
ভাল মন্দ নচাই যিটো জোৰায় ভাৰ ।
সদায় কৰিয়া ফুৰে লোক অপকাৰ ॥
মিত্ৰ দ্ৰোহ কৰে উপকাৰক পাসৰে ।
সকলোৰে ছিদ্ৰ চাই অনুক্ষণে ফুৰে ॥ ৩১৫৫৩
ইসবত মিত্ৰ নকৰিবা মহাশয় ।
যাত মিত্ৰ কৰিবাহা কহিবো নিৰ্ণয় ॥
কুলবন্ত হুইব আতি বাক্যত চতুৰ ।
মুত্ৰ-বাক্য বুলিবেক শুনিতে মধুৰ ॥ ৩১৫৫৪
সদা মিত্ৰ হুইব জানা জ্ঞানেৰে সম্পন্ন ।
লোভ মোহ আদি বৰ্জিবেক সৰ্বক্ষণ ॥
আতি ৰূপবন্ত শ্ৰম সহিবে পাবয় ।
মধুৰ গুণেৰে যুক্ত হুইবে সদাশয় ॥ ৩১৫৫৫
শক্তি অনুৰূপে জানা সন্তক সেৱয় ।
আপুনাৰ পীড়া দিয়ে মিত্ৰক ৰাখয় ॥
বিৰক্তি ভৈলেয়ো তাত নাহি অসন্তোষ ।
গালি পাৰিলেয়ো মনে নকৰয় ৰোষ ॥ ৩১৫৫৬
যেন বস্ত্ৰ বসনে সবাবে মন যায় ।
সেহিমতে পুত্ৰে প্ৰীতি ৰাখয় সদায় ॥

ধৰ্ম অধৰ্মক যিটো নিতান্তে জানয় ।
 দলি স্তব্ধতাতো যাৰ সম বুদ্ধি হয় ॥ ৩১৫৫৭
 হেন লোক চাই মিত্ৰে কৰিবাহা নাতি ।
 তেবেসে সন্তোষ পাবা বাঢ়িব খিয়াতি ॥
 যেন চন্দ্ৰে প্ৰতি দিনে কলা বুদ্ধি পায় ।
 সেহিমতে নৃপতিৰ ৰাজ্য বাঢ়ি যায় ॥ ৩১৫৫৮
 যুধিষ্ঠিৰ বদতি শুনিয়ো নববৰ ।
 এক গুটি সংশয় মোৰ লাগিছে ডাঙ্গৰ ॥
 মিত্ৰদ্রোহী কৃতঘ্নৰ কহিয়ো লক্ষণ ।
 ইহাক শুনিলে মোৰ স্বস্থ হোৱে মন ॥ ৩১৫৫৯
 ভীষ্ম নিগদতি শুনা কুন্তীৰ কুমাৰ ।
 আত এক ইতিহাস কহিবো-সুন্দৰ ॥
 সম্বাদ ভৈলেক যেন শ্লেচ্ছ ব্ৰাহ্মণৰ ।
 সাৱধান মনে শুনিয়োক নৰেশ্বৰ ॥ ৩১৫৬০
 মধ্যদেশে আছিলেক এক বিপ্ৰবৰ ।
 তাত ব্ৰহ্মগুণ জানা নাহিকে বিস্তৰ ॥
 ভিক্ষাৰ নিমিত্তে সিটো ভ্ৰমিবে লাগিল ।
 পথ ক্ৰমে গৈয়া ডকাইতৰ গ্ৰাম পাইল ॥ ৩১৫৬১
 সেহি গ্ৰামে ডকাইতৰ আছে অধিপতি ।
 অৰ্থ পৰিপূৰ্ণ নিতে বাঢ়িছে সম্পত্তি ॥
 লুটি পুটি মাৰি কাটি আনে অৰ্থচয় ।
 যেহি যিবা খোজে তাক দিবাক পাৰয় ॥ ৩১৫৬২
 তাৰ ঘৰে গৈয়া সেহি বিপ্ৰ উপসন্ন ।
 বিপ্ৰক দেখিয়া সিটো বুলিলা বচন ॥
 কৈব পৰা বাপু তুমি আসি আছা এথা ।
 নাভাণ্ডিবা মোত স্বৰূপত কথা কথা ॥ ৩১৫৬৩
 মোৰ গৃহে আইলা কিবা যাচঞা কৰিবাক ।
 কহা জ্ঞাণ কৰি সত্যে দিবোহো তোমাক ॥
 হেন শুনি ব্ৰাহ্মণৰ বঙ্গ ভৈলা বৰ ।
 ডকাইতক প্ৰতি হেন বুলিলা উত্তৰ ॥ ৩১৫৬৪

জানিলো তোমাক মই বৰ দাতাবন্ত ।
 মোহোৰ দুখৰ তুমি কৰিয়োক অন্ত ॥
 পেটত নাহিকে ভাত গাৰে কানি নাই ।
 বহিবাক লাগি হেৰা কৈত নাহি ঠাই ॥ ৩১৫৬৫
 এতেকে তোমাৰ থানে কৰিবো আশ্ৰয় ।
 অনুগ্ৰহ কৰি মোৰ গুচায়োক ভয় ॥
 হেন বাক্যে ডকাইতৰ দায়া সম্পজিলা ।
 নবীন বসন আনি ব্ৰাহ্মণক দিলা ॥ ৩১৫৬৬
 নবীন যুৱতী আনি পৰম সুন্দৰী ।
 কটাক্ষতে মুনিবো চিত্তক নেয় হৰি ॥
 কেশচয় সুন্দৰ বান্ধিছে উচ্চ কৰি ।
 মাগতীৰ মালা পিন্ধি ৰঞ্জিছে কৰবী ॥ ৩১৫৬৭
 কপালে সিদ্ধুৰে প্ৰকাশয় আতিশয় ।
 ক্ৰম-যুগ জলে মদনৰ ধনু নয় ॥
 নাসা তিল-ফুল ঠান দস্ত মুক্তাপাস্তি ।
 কমলৰ পাহি চক্ষু ছুযো কৰে কাস্তি ॥ ৩১৫৬৮
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সমান আনন্দে সদা ৰাজে ।
 স্তব্ধৰ গলপতা গলত বিৰাজে ॥
 হিয়ে প্ৰকাশয় স্তন ডালিম্বৰ নয় ।
 কুশ মধ্যদেহ হৰ উন্মক আশ্ৰয় ॥ ৩১৫৬৯
 বাহুত বলয়া কৰে প্ৰকাশে কঙ্কণ ।
 কেতেকী কুন্তুম যেন শৰীৰৰ বৰ্ণ ॥
 হেন কণ্ঠা গোঁতম বিপ্ৰক প্ৰতি দিলা ।
 দেখি ব্ৰাহ্মণৰ বৰ আনন্দ মিলিলা ॥ ৩১৫৭০
 গৃহবাৰী কৰিয়া বিপ্ৰক দিলা দান ।
 কণ্ঠা সমে ব্ৰাহ্মণে লভিলা সেহিস্থান ॥
 আনন্দতে সেহিস্থানে কৰিলা নিবাস ।
 কণ্ঠা পায় ব্ৰাহ্মণৰ পূৰ্ণ ভৈল আশ ॥ ৩১৫৭১
 ডকাইতৰ বৃত্তি সিটো কৰিলা গ্ৰহণ ।
 পক্ষী মাৰিধাক লাগি লৈলা ধনুৰ্বৰ্ণণ ॥

বনত পশিয়া সিটো মাৰে পক্ষীচয় ।
 বিক্ৰয় কৰয় কত আপুনি ভুঞ্জয় ॥ ৩১১৭২
 চক্ৰবাক পক্ষীচয় জলে থাকে পৰি ।
 তাক বাণে বিক্ৰিয়া মাৰয় লক্ষ্য কৰি ॥
 এহিমতে পক্ষী মাৰি ফুৰে বাত্ৰি দিন ।
 তাহাক বিক্ৰয় কৰি ধৰিছে জীৱন ॥ ৩১৫৭৩
 ব্ৰাহ্মণৰ কৰ্ম যত সবাকৈ তেজিলা ।
 সদা প্ৰাণিবধতে তাহাৰ চিত্ত বৈলা ॥
 যেহেন ডকাইত সিটো বিপ্ৰ তেন ভৈলা ।
 এহিমতে কতকাল তাহাত বঞ্চিলা ॥ ৩১১৭৪
 কহিলো তোমাত ইটো কুন্তীৰ তনয় ।
 পাচে যেন কথা ভৈল শূনা মহাশয় ॥
 আসিল ব্ৰাহ্মণ এক পৰম সুধিৰ ।
 গাৱে পীতবস্ত্ৰ আতি দেখিতে সুন্দৰ ॥ ৩১৫৭৫
 মাথে প্ৰকাশিয়া আছে দিব্য জটাভূট ।
 ললাটত শোভা কৰে চৰাচৰ ফোট ॥
 জকমক কৰে দাস্ত আতি শুক্ল প্ৰায় ।
 ওষ্ঠ প্ৰকাশন্তে যেন বিজুলীকা প্ৰায় ॥ ৩১৫৭৬
 চাৰি বেদ চৈধ্য শাস্ত্ৰ সবাতৈ পাৰ্গত ।
 সদা ঈশ্বৰৰ মূৰ্ত্তি চিন্তে হৃদয়ত ॥
 পৰম শ্ৰীমন্ত্ৰ জানা সবাতৈ বিনীত ।
 নিয়ত আহাৰ তেহে কৰে প্ৰতিনিত ॥ ৩১৫৭৭
 সবাতৈ সমান সিটো ব্ৰহ্মগুণ যত ।
 ৰামকৃষ্ণ নাম মাত্ৰ নেৰন্ত মুখত ॥
 শূদ্ৰৰ অন্নক সিটো নখায়ে সমূলি ।
 চাহে মানে বিপ্ৰ গৃহ কৈত পাইবো বুলি ॥ ৩১৫৭৮
 পাচে গৈয়া পাইলা পথে গ্ৰাম ডকাইতৰ ।
 সমস্ত ডকাইত তাতৈ আছে নিৰন্তৰ ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ গৃহ তাতৈ অপাৰে বিচাৰি ।
 সৰ্বত্ৰে আহুত শূদ্ৰ গৃহ পাৰী পাৰী ॥ ৩১৫৭৯

চক্ষু বলাই চাৰে কৈতো নেদেখে উত্তম ।
 পাচে গৈয়া পাইল যথা আছয় গৌতম ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ গৃহ পাই মনত হৰিষ ।
 পৰম আনন্দে গৈয়া ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ৩১৫৮০
 প্ৰভাতে গৌতম গৈলা পক্ষী মাৰিবাক ।
 গৃহত আসিয়া দেখে সিটো ব্ৰাহ্মণক ॥
 কৈব হস্তে ইটো বিপ্ৰ আসিল কেমনে ।
 ইহাৰ আগত মুখ দেখাইবোহো কেনে ॥ ৩১৫৮১
 এহি বুলি গৌতম ভৈলন্ত লজ্জা তাৰ ।
 সেহি বিপ্ৰে গৌতমক পাইল সেহি চাৰ ॥
 জীউ মাত্ৰ ব্ৰাহ্মণৰ দেখে কুলাধম ।
 ঘোৰ মূৰ্ত্তি ধৰি আছে সাক্ষাতে যে যম ॥ ৩১৫৮২
 হাতে ধনুৰ্বাণ পিঠিত যে মৰা পক্ষী ।
 সকল শৰীৰে তেজে টলবল দেখি ॥
 হেন দেখি গৌতমক বুলিলা ব্ৰাহ্মণ ।
 শুন অৰে মুঢ় তই গৌতম বচন ॥ ৩১৫৮৩
 কি কাৰণে বিপ্ৰ কুলে ভৈলি উতপন্ন ।
 কুচ্ছিত স্বভাৱ ধৰি কুল কৈলি ছন্ন ॥
 মধ্যদেশে অকাৰণে সদকুলে ভৈলি ।
 কি কাৰণে মুঢ় ব্যাধকৰ্ম্মক ধৰিলি ॥ ৩১৫৮৪
 ভাবিয়া চাহিয়ো তোৰ পূৰ্ব পুৰুষক ।
 মহাজ্ঞানী পায়্যা আছে বেদৰ সাৰক ॥
 সিসবৰ খ্যাতি দশোদিশে আছে জলি ।
 সেহিটো বংশত তই ধুমকেতু ভৈলি ॥ ৩১৫৮৫
 ভাবি চোৱা আপুনাক ভৈলি কুলাধম ।
 এতেকে এৰিয়ো তই ইটো কুলধৰ্ম্ম ॥
 ডকাইতৰ সঙ্গত কৰিলি গৃহবাস ।
 মোৰ বাক্যে ইহাৰ এৰিয়ো ঝাণ্টে আশ ॥ ৩১৫৮৬
 এহিমতে বিজে যদি কহিলেক তথা ।
 ভীয়ে বোলে মুখিৰ্ত্তিৰ স্তম্ভ পাচ কথা ॥

পাচে সেহি বিপ্ৰে শুনিলেক হেন বাণী ।
 আৰ্ত্ত ভাৰে গৌতমেয়ো বুলিলা আপুনি ॥ ৩১৫৮৭
 শুনা দ্বিজবাজ মোৰ কহো অভিপ্ৰায় ।
 মোত্ত পৰ ছুখিত দাক্ষণ কেহো নাই ॥
 নাহিকয় জ্ঞান মোৰ শাস্ত্ৰকো নজানো ।
 অৰ্থেমে পৰম বন্ধু সদা মনে মানো ॥ ৩১৫৮৮
 তোমাক দেখিলো মই ঠৈলোহো কৃতার্থ ।
 তথাপিতো মনে মোৰ বাঞ্ছা মাত্ৰ অৰ্থ ॥
 তুমি সমে যাইবো কীলি বুলিলোহো বাণী ।
 এখনে থাকোহো দুয়ো এহি ৰাত্ৰি খানি ॥ ৩১৫৮৯
 গৌতমৰ শূনি হেন বচনসকল ।
 ঘিণত তাহাৰ ঘৰে নুছুইলেক জল ॥
 নানা দ্ৰব্য দিলা আনি গৌতমে সম্প্ৰতি ।
 ভুঞ্জিবেক লাগি কৰিলেক স্তুতি নতি ॥ ৩১৫৯০
 সেহিটো ব্ৰাহ্মণ যদি ক্ষুধাত আতুৰ ।
 তথাপিতো সেহি দ্ৰব্য নকৰিলে টেৰ ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা কুন্তীৰ তনয় ।
 এহিমতে তথাতে ৰজনী গৈল ক্ষয় ॥ ৩১৫৯১
 ৰাত্ৰি অবিহনে গৈলা দ্বিজেন্দ্ৰ ওলাই ।
 গৌতমেয়ো সমুদ্ৰক শীত্ৰে গৈলা ধাই ॥
 পথত দেখিলা গৈয়া সদাগৰচয় ।
 সমুদ্ৰক গতি সিসবেয়ো কৰিছয় ॥ ৩১৫৯২
 সেহিসব সঙ্গে কৰি আনন্দিত মতি ।
 পৰম আনন্দে সমুদ্ৰক কৈলা গতি ॥
 নদীত গৈ আছে সবে নৌকাৰ উপৰ ।
 দেখে গজহস্তীচয় আছয় ওচৰ ॥ ৩১৫৯৩
 পৰম উন্মত্ত বহু দূৰ জুৰি আছে ।
 দেখে হস্তীচয়ে নৌকাসব যায় কাছে ॥
 উজ্জবিলা হস্তীচয় ক্ৰোধৰ বেগত ।
 কৰে ধৰি দশনে সবাকে কৈলা হত ॥ ৩১৫৯৪

সেহিটো গৌতম যেবে পৰিলা জলত ।
 ডুব দিয়া শীত্ৰে গৈয়া উঠিল পাৰত ॥
 ভয়হস্তে মুক্ত হৈয়া চাহে চতুৰ্ভিত্তি ।
 শীত্ৰবেগে উত্তৰ দিশক কৈলা গতি ॥ ৩১৫৯৫
 বনে বনে ফুৰে সিটো নাহিকে উদ্দেশ ।
 দেখিগা তাহাক যেন কুচ্ছিত পুৰুষ ॥
 পাচে কত দূৰে গৈয়া পাইল দিব্য বন ।
 ফলে ফুলে জাতিকাৰ আছে বৃক্ষগণ ॥ ৩১৫৯৬
 সকল ঋতুত তাতে শোভে বৃক্ষচয় ।
 পুষ্পিত ছই আছে বন অধিকে শোভয় ॥
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ যক্ষ বানৰসকল ।
 নিবাস কৰিয়া তাত কৰে কোতুহল ॥ ৩১৫৯৭
 শাল তাল তম্বাল অশ্বথ বৃক্ষ যত ।
 অগৰু চন্দন বট বৃক্ষ অপৰ্য্যন্ত ॥
 নানা দ্ৰৱ্য লতা সব ফুলি ফুলি আছে ।
 শীতল স্নগন্ধি পুষ্প আছে কাছে কাছে ॥ ৩১৫৯৮
 বিবিধ চটক তাত আছে পৰি পৰি ।
 মধুপানে ৰাৱ তেজো সুললিত কৰি ॥
 আছে একবিধ পক্ষী কৈতো দেখা নাই ।
 তাহাৰ বদন যেন মনুষ্যৰ প্ৰায় ॥ ৩১৫৯৯
 বৃক্ষৰ উপৰে তাক অধিকে শুৱাই ।
 আৰো নানাবিধ পক্ষী সীমা সংখ্যা নাই ॥
 জলচৰ পক্ষী সব সমুদ্ৰে থাকয় ।
 সিসবো আসিয়া সেহি বনত বঞ্চয় ॥ ৩১৬০০
 হৃষ্ট পুষ্ট হুয়া থাকে আতি আনন্দিত ।
 তাহাৰ মধুৰ বাৰে মনক মোহন্ত ॥
 সেহিটো স্তম্ভৰ ৰাৱ শূনিয়া গৌতম ।
 লাসে লাসে গতি কৰে দূৰে গৈল ভ্ৰম ॥ ৩১৬০১
 সেহি বন তল সব আশ্ৰিত বন্য স্থান ।
 প্ৰতি গাছতলে ভিত্তি কৰিছে নিৰ্ম্মাণ ॥

স্বৰ্গ মাণিকে তাতে কৰি আছে চিত্ৰ ।
 পৰম স্তম্ভৰ তাক দেখিতে বিচিত্ৰ ॥ ৩১৬০২
 জানা যুধিষ্ঠিৰ তাৰ সম কৈতো নাই ।
 নিশ্চয় বুজিবা সিটো স্বৰ্গপুৰ প্ৰায় ॥
 তাতে এক বটবৃক্ষ আছে মনোহৰ ।
 কাণ্ডি কৰি আছে দেখিতে ভয়ঙ্কৰ ॥ ৩১৬০৩
 তাৰ বহু শাখায়ে জুৰিছে বহু দূৰ ।
 অসংখ্য আপাৰ পত্ৰ গহীন স্তম্ভৰ ॥
 যাৰ তলে বোঁদে বৃষ্টি একোৰে নপায় ।
 আতি ঘন ছায়া তাৰ যেন চন্দ্ৰপ্ৰায় ॥ ৩১৬০৪
 চন্দনৰ জলে মূল কৰিছে লেপন ।
 শোভা কৰি আছে তাৰ দিব্য পুষ্পগণ ॥
 সেহিমে বৃক্ষৰ কৈতো নাহিকে উপাম ।
 পৰম ক্ৰীমন্ত যেন ব্ৰহ্মদত্ত সম ॥ ৩১৬০৫
 যেন দেৱতাৰ গৃহে আছে আৱৰি ।
 সিমতে আৱৰি বৃক্ষ আছে শাৰী শাৰী ॥
 ফল পুষ্পগণে আতি কৰে জাতিকাৰ ।
 তাহাৰ উপমা কৈতে শক্তি আছে কাৰ ॥ ৩১৬০৬
 হেনয স্থানত ভৈলো গোঁতম প্ৰৱেশ ।
 সবে শ্ৰম দূৰে গৈল লভিলেক হৰ্ষ ॥
 দিব্য স্থান পাইয়া তাতে বসিল ব্ৰাহ্মণ ।
 দুগন্ধি শীতল মন্দ বহিছে পৰন ॥ ৩১৬০৭
 পুষ্পৰো স্তম্ভ গন্ধে মনক মোহয় ।
 গোঁতমৰ মনে বৰ আনন্দ মিলয় ॥
 সেহি বায়ু পৰ্ণে তাৰ ভাগৰ গুচিল ।
 মহাস্থখে পৰিয়া তাহাতে নিদ্ৰা গৈল ॥ ৩১৬০৮
 সেহি সময়ত জানা সূৰ্য্য গৈল অন্ত ।
 মিলিল বজ্জনী সন্ধ্যা কাল উপস্থিত ॥
 সেহি সময়ত যুধিষ্ঠিৰ নৃপবৰ ।
 শুনা পাচকৰ কহো আত্ম অনন্তৰ ॥ ৩১৬০৯

কণ্ঠপৰ আশ্ৰয় স্তম্ভ হস্তে জাত ।
 নাবীজ্ঞ বক বোলে জগতে প্ৰখ্যাত ॥
 সমস্ত বকৰ মধ্যে ভৈলেক ঈশ্বৰ ।
 পক্ষীৰ মধ্যত জানা সেহি শ্ৰেষ্ঠতৰ ॥ ৩১৬১০
 বাজধৰ্ম বোলে তাক জানা মহামতি ।
 প্ৰতিদিনে ব্ৰহ্মাৰ সভাক কৰে গতি ॥
 ব্ৰহ্মায়ে সহিতে দুইবোৰ ভৈল মিত্ৰবতি ।
 সখি বুলি পিতামহে আশ্বাসে সম্প্ৰতি ॥ ৩১৬১১
 সেহি বটবৃক্ষ তাৰ ভৈল নিজ ঘৰ ॥
 তাহাতে আহয় সিটো অনেক বৎসৰ ॥
 প্ৰভাততে গৈয়া ব্ৰহ্মসভাতে আহিল ।
 সন্ধ্যা সময়ত সিটো বটমূলে আইল ॥ ৩১৬১২
 দেৱকণ্ঠা গৰ্ভে জন্ম ধৰিয়া আছে ॥
 দেৱ সম কাণ্ডি তাৰ অধিকে জলয় ॥
 সকলো শৰীৰে অলঙ্কাৰ বাণি বাণি ।
 প্ৰভাতৰ সূৰ্য্য যেন আসক্ত প্ৰকাশি ॥ ৩১৬১৩
 দেখিয়া গোঁতমে তাক লভিলো বিষয় ।
 পক্ষীৰ আকাৰ দেখা দেৱতাৰ নয় ॥
 ক্ষুধাৰ্ত্ত বহিয়া বিপ্ৰ সিথানতে আছে ।
 বাজধৰ্ম দেখি হেন বুলিলেক পাচে ॥ ৩১৬১৪
 কৈব হস্তে কুণ্ডলে আসিলা দ্বিজবৰ ।
 কিবা হেতু তুমি প্ৰৱেশিলা মোৰ ঘৰ ॥
 তোমাক দেখিয়া মই ভৈলো আনন্দিত ।
 সন্ধ্যাকাল আসি হেৰা ভৈলো উপস্থিত ॥ ৩১৬১৫
 মোৰ ঘৰে আনন্দিত পালোহো অতিথি ।
 বিধি অনুসাৰে আজি পূজিবো সম্প্ৰতি ॥
 ভীষ্ম নিগদতি কথা শুনা নৃপবৰ ।
 পক্ষীৰ শুনিয়া হেন বচন স্তম্ভৰ ॥ ৩১৬১৬
 বিষয়ে গোঁতমৰ আনন্দৰ নাহি পাব ।
 তুমি কোন বুলিয়া পুজিলা দ্বিজবৰ ॥

ৰাজধৰ্ম্ম বোলে বিপ্ৰ শুনিয়ে কাহিনী ।
 পিতৃ মোৰ কণ্ঠপ জননী দাক্ষায়ণী ॥ ৩১৬১৭
 তোমাক অতিথি কৰি পালো দ্বিজৰাজ ।
 জানিলো সকলে মনোনীত ভৈলা কাজ ॥
 কুশলে আসিলা প্ৰভু শোভন গমন ।
 এহি বুলি পক্ষী তাক কৰয় কাৰ্পূণ্য ॥ ৩১৬১৮
 ভীষ্ম নিগদতি এহিমতে সিটো পক্ষী ।
 বিধি অনুসাৰে পূজা কৰিলাহা দক্ষী ॥
 শালবৃক্ষ পত্ৰে শয্যা নিৰ্ম্মিলা তেখন ।
 ব্ৰাহ্মণক দিলা তাতে শুইবাৰ কাৰণ ॥ ৩১৬১৯
 গঙ্গানদী হস্তে বৰ মংগ্ৰসব আনি ।
 বিপ্ৰৰ সমীপে পাচে জ্বালিলা অগনি ॥
 সেহি অগনিত মংগ্ৰসব দগ্ধ কৈলা ।
 সেহি দগ্ধ মীন অতিথিক সমৰ্পিলা ॥ ৩১৬২০
 তাক ভুঞ্জি গোঁতমেয়ো উদৰ পূৰিলা ।
 সেহি শয়্যামাজে গৈয়া শয়ন কৰিলা ॥
 পৰম স্নগন্ধি শয্যা গন্ধে আমোদিত ।
 গোঁতমত বকৰাজে পুছে আনন্দত ॥ ৩১৬২১
 কি কাৰ্য্যে আসিলা বিপ্ৰ ইটো বনমাজ ।
 মনুষ্যৰ থান নোহে ইমে দেহৰাজ ॥
 হেন শুনি গোঁতমে মাতিলা তাক চাই ।
 মোত কৰি দৰিদ্ৰ জানাহা কোন নাই ॥ ৩১৬২২
 দ্ৰব্যক আশায়ে মই আইলো সমুদেক ।
 তাক শুনি বাক্য হেন বুলিলেক বক ॥
 শুনা দ্বিজৰাজ মোৰ বচন সম্প্ৰতি ।
 অৰ্থ উপাৰ্জনৰ জানাহা চাৰি নীতি ॥ ৩১৬২৩
 পৰম্পৰা কপে কতো অৰ্থক লভয় ।
 দেহতায়ে দিগ্ৰে কাকো জানা অৰ্থচয় ॥
 কৰ্ম্ম অনুসাৰে কতো জনে পাবে ধন ।
 মিত্ৰহস্তে অৰ্থ পাবে জানা কোনো জন ॥ ৩১৬২৪ ॥

মোহোৰ স্তম্ভদ আসি ভৈলাহা যেনন ।
 কৰিবোহো যত্ন যেনমতে পাবা ধন ॥
 এহিমতে কথাতে বজ্জনী ভৈল কয় ।
 প্ৰভাত আসিয়া ভৈল সূৰ্য্যৰ উদয় ॥ ৩১৬২৫
 ৰাজধৰ্ম্ম বদতি শুনিয়ে দ্বিজবৰ ।
 বিকপাক্ষ নামে ৰাজা আছে ৰাক্ষসৰ ॥
 পৰম ধাৰ্ম্মিক ৰাজা দানে ধৰ্ম্মে বত ।
 যাচকৰ মন পূৰি দেয় অপৰ্য্যন্ত ॥ ৩১৬২৬
 তাহাৰ ওচৰে যত গৈ আছে দৰিদ্ৰ ।
 দুখ দুৰ কৰে তাৰ হোৱে অদৰিদ্ৰ ॥
 তাহাৰ নগৰে এখা চলিয়ো সহৰ ।
 ইথানৰ পৰা পথ তিনি প্ৰহৰৰ ॥ ৩১৬২৭
 তোমাৰ কামনা যত কৰিবেক দিদ্ধি ।
 সিটো নৃপতিত হস্তে পাবা অন্তনিধি ॥
 হেন কথা যদি ৰাজ-ধৰ্ম্মে কহিলেক ।
 জানা যুধিষ্ঠিৰ বিপ্ৰ আনন্দ পাইলেক ॥ ৩১৬২৮
 সেহি বাক্যে গোঁতমেয়ো হৰ্ষিত চলিল ।
 দিব্য ফলগণ বগ্নে ভুঞ্জিয়া লবিল ॥
 শীঘ্ৰবেগে গৈয়া সিটো পাইলেক নগৰ ।
 দেখিলে নগৰখন পৰম স্তম্ভৰ ॥ ৩১৬২৯
 দ্বাৰ পাখি দ্বাৰ ঘৰ সকলে শিলৰ ।
 লজ্জিতে নপাৰে কেহো আতি চমৎকাৰ ॥
 বিপ্ৰে এহিমতে গৈয়া দ্বাৰত বহিল ।
 দ্বাৰীক সন্মোখি হেন বচন বুলিল ॥ ৩১৬৩০
 শুনিয়োক দ্বাৰী তই আমাৰ বচন ।
 ৰাজাৰ সমীপে শীঘ্ৰে কৰিয়ো গমন ॥
 আমাৰ কথাক শীঘ্ৰে জনাইয়ো ৰাজাত ।
 অতিথি আসিয়া এক আছয় দ্বাৰত ॥ ৩১৬৩১
 হেন বাক্য শুনি দ্বাৰী শীঘ্ৰে চলি গৈলা ।
 দ্বাৰৰ দ্বাৰত কৰে ৰাজাত জনাইলা ॥

কৰযোৰে দ্বাৰী পাচে বিনাইলা বাঁজাত ।
 শুনা মহাজন মোৰ বচন সাক্ষাত ॥৩১৬৩২
 দ্বাৰত আছয় আসি ব্রাহ্মণ বিশেষ ।
 তোমাত জনাইবে মোক কৰিছে আদেশ ॥
 তোমাৰ মুহূৰ্ত্ত বাৰ্দ্ধক্য বোলে যাক ।
 তেহে পঠাই আছে শুনা তোমাৰ সভাক ॥৩১৬৩৩
 অতিথি স্বৰূপে আসি আছয় দ্বাৰত ।
 সকল বৃত্তান্ত আৰে কহিলো তোমাত ॥
 দ্বাৰীৰ মুখত হেন শুনিল নৃপতি ।
 দূতক সম্বোধি বাজা বুলিলা সম্প্রতি ॥ ৩১৬৩৪
 শুন দূতগণ সবে মোহোৰ বচন ।
 দ্বাৰক লাগিয়া শীঘ্ৰে কৰিয়ো গমন ॥
 গোঁতম ব্রাহ্মণ আছে মোৰ দ্বাৰে বই ।
 এতিফ্ৰণে মোহোৰ পাশক আন গই ॥ ৩১৬৩৫
 বাজাজ্ঞা শুনি দূতে ভৈলাহা সফ্টম ।
 পথে চলি যাস্তে মুখে ডাকয় গোঁতম ॥
 এহিমতে গৈয়া দূতে পাইলেক দুৱাৰ ।
 গোঁতমৰ গৈয়া ভৈলা আগে পয়োসাৰ ॥ ৩১৬৩৬
 গোঁতমক চান্ধা দূতে বোলয় বচন ।
 উঠা শীঘ্ৰে বাজা কৈছে কৰিয়ো গমন ॥
 তোমাক নিবাক বাজা পঠাইলা আমাক ।
 বাজাৰ উৎসাহ দেখো দেখিতে তোমাক ॥৩১৬৩৭
 জাণ্টে উঠা বাপুহে বিলম্ব পৰিহৰি ।
 বাজাৰ দৰ্শন তুমি কৰা জাণ্ট কৰি ॥
 দূতৰ বচন হেন শুনিল ব্রাহ্মণ ।
 দূত সমে অভ্যস্তৰে কৰিলা গমন ॥ ৩১৬৩৮
 বসি আছে বাজা দিব্য সিংহাসনে চৰি ।
 চতুপ্পাশে বান্ধসেয়ো আছয় আৱৰি ॥
 হেন দিব্য সভাৰ নাহিকে পটন্তৰ ।
 অত্ৰাৱতীপুৰে যেন দেখি পুৰন্দৰ ॥ ৩১৬৩৯

এমুৱা সভাক গৈয়া ব্রাহ্মণে দেখিলা ।
 পৰম অদ্ভুত দেখি বিস্ময় লভিলা ॥
 গৃহসৰ কাণ্ডি কৰে সূৰ্য্যৰ আশ্রয় ।
 ফটিকৰ তন্তুসৰ অধিকে জ্বলয় ॥ ৩১৬৪০
 স্বৰ্ণ দৰ্পণ লগাই আছে ঠাই ঠাই ।
 মুকুতা প্ৰহাল জ্বলে নক্ষত্ৰৰ প্ৰায় ॥
 স্বৰ্ণমাণ্ডলি সব বপাৰ কৰলি ।
 স্বৰ্ণৰ কাষীয়ে কৰি আছে জিলিমিলি ॥৩১৬৪১
 হেন গৃহসৰ আছে কোটি অসংখ্যাত ।
 সবাতো বিশিষ্ট এক গৃহ আছে তাত ॥
 সেহি গৃহমধ্যে এক আছে সিংহাসন ॥
 তাত লগাই আছে মণি মুকুতা বতন ॥ ৩১৬৪২
 সেহি সিংহাসন মध्ये কৰি আছে জ্যোতি ।
 বিৰূপাক্ষ নামে বান্ধসৰ অধিপতি ॥
 ভীষ্মে বোলে শুনা বাজা মোহোৰ বচন ।
 সেহি গৃহে প্ৰৱেশিলা গোঁতম ব্রাহ্মণ ॥ ৩১৬৪৩
 ব্রাহ্মণক দেখি গাৱ চালিলা নৃপতি ।
 দিলেক আসন এক বসিবাক প্ৰতি ॥
 সেহি দিব্য আসনত ব্রাহ্মণ বসিলা ।
 পাত্ৰ অৰ্ঘ্য দিয়া পাচে নৃপতি পূজিলা ॥ ৩১৬৪৪
 নৃপতি পুছন্ত বিপ্ৰ কি গোত্ৰ তোমাৰ ।
 কিবা শাখা কি চৰণ কহিয়োক আৰ ॥
 কিবা পঢ়ি আছা তুমি কোনবা আশ্ৰমী ।
 কহিয়ো আমাত আক জিজ্ঞাসিছো আমি ॥ '৪৫
 নজানয় আন কিছো গোত্ৰ মাত্ৰ জানে ।
 মুখ বিপ্ৰ বুলি বাজা পাইলা অনুমানে ॥
 বান্ধস বদতি কথা শুনা দ্বিজবৰ ।
 পুছো এক কথা মই কহিয়ো সত্তৰ ॥ ৩১৬৪৬
 কোন স্থানে নিবাস কৰিছা মহামানী ।
 কি গোত্ৰৰ বিহা কৰি আছাছা ব্রাহ্মণী ॥

ইহাক জিজ্ঞাসা কৰি কহা মহাশয় ।
 মই বিদ্যমানে কিছো মকৰিবা ভয় ॥ ৩১৬৪৭
 বান্ধসৰ বাণী শুনি গৌতম বদতি ।
 মধ্যদেশভাগে জন্ম লভিছো সম্প্ৰতি ॥
 কুলত কিৰাত ডাকু কাৰ্য্যে বৰ সাস ।
 সেহি গ্ৰাম মध्ये মই কৰিছা নিবাস ॥ ৩১৬৪৮
 শূদ্ৰৰ নাৰীৰ স্বামী আছয় মৰিয়া ।
 পৰম সুন্দৰ পতি আছিল বন্ধিয়া ॥
 পাচে তাইক আনি মই কৰি আছো ঘৰ ।
 কহিলো তোমাত ইটো স্বৰূপ উত্তৰ ॥ ৩১৬৪৯
 ভীষ্মে বোলে শুনা যুধিষ্ঠিৰ নবপতি ।
 হেন কথা শুনি বান্ধসৰ অধিপতি ॥
 সচিস্তিত হুয়া বোলে বুজিলো কাৰণ ।
 জানিলো গৌতম মই জন্মত ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩১৬৫০
 আক দান দিলে পুণ্য কিঞ্চিতেকো নাই ।
 ইকজনে যাতো আক দি আছে পঠাই ॥
 এহি হেতু আক কিছো দান দিতে লাগে ।
 নেদিলেয়ো পাব দুখ সিটো মহাভাগে ॥ ৩১৬৫১
 পিতৃ মাতৃ জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ আৰো যে কনিষ্ঠ ।
 এসম্বাত কৰি তেহো মোৰ বৰ ইষ্ট ॥
 এতেকে দিবোহো আক আমি কিছো ধন ।
 এহি বুলি নৃপতি কৰিল থিৰ মন ॥ ৩১৬৫২
 বোলে মই বৎসৰি কাৰ্ত্তিকী পূৰ্ণিমাত ।
 সহস্ৰ বিপ্ৰক আনি ভুঞ্জাওঁ সাক্ষাত ॥
 সেহি লগে গৌতমক কৰাইবো ভোজন ।
 তেবেসে দক্ষিণা কৰি দিবো আক ধন ॥ ৩১৬৫৩
 পাচে তাক অতিথি শুশ্ৰূষা কৰি থৈলা ।
 সেহি সমগ্ৰত আসি কাৰ্ত্তিক মিলিলা ॥
 ভৈল পৌৰ্ণমাসী অনাইলেক বিপ্ৰগণ ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে বাৰ্ত্তা কৰাইলা ভোজন ॥ ৩১৬৫৪

বিধি অনুসাৰে গন্ধে পুষ্পেৰে পূজিলা ।
 ভোজন কৰাইবে সবে সজ্জাৰ মিলাইলা ॥
 সুবৰ্ণৰ পাত্ৰ আনি সমস্ত বিপ্ৰক ।
 গাহে গাহে পঞ্চ পঞ্চ সবাকৈ দিলেক ॥ ৩১৬৫৫
 শুনियो ভাৰত কথা সবে প্ৰাণীচয় ।
 বহু পুণ্য পায় আত পাপ যায় ক্ষয় ॥
 যিটো মহাভাৰত বোলয় একবাৰ ।
 পৰ জন্মার্জিত পাপ সিয়ো ক্ষমাৰ ॥ ৩১৬৫৬
 পয়স্বিনী ধেনু শত সহস্ৰ সমান ।
 তিলে কুশে ব্ৰাহ্মণসবক দেয় দান ।
 গ্ৰহণত অসংখ্য বিপ্ৰক কৰে দান ।
 সিয়ো পুণ্য নোহে জানা ইহাৰ সমান ॥ ৩১৬৫৭
 হেন জানি ভাৰত শ্ৰৱণ কৰা নৰ ।
 পাপক্ষয় হুইবে জানা নিশেষ জন্মৰ ॥
 পাপক্ষয় গৈলে হৈব হৰিত ভকতি ।
 অসংখ্যাত ব্ৰহ্মাণ্ডত হৰি নিজ গতি ॥ ৩১৬৫৮
 যাহাৰ মায়াত সৃষ্টি স্থিতি হোৱে লয় ॥
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য বায়ু যাৰ আক্ৰান্ত চলয় ॥
 ব্ৰহ্মাণ্ডে অজিছে বিগু কৰে প্ৰতিপালন ।
 কদ্রুৰূপে অন্তে সবাহানে হোৱে কাল ॥ ৩১৬৫৯
 এহিটো সংসাৰধান নাহি পাবা আৰ ।
 আন একো কপে আত নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 হেন জানি কৃষ্ণৰ চৰণে কৰা সাৰ ।
 বোল বাহুহৰি মুখে তৰিবা সংসাৰ ॥ ৩১৬৬০

চুলভী

শালি জহা চাউল ব্যঞ্জনসকল
 দধি দুগ্ধ ঘৃত চেনি ।
 কুশ্মাণ্ড বাৰ্ত্তাক মাটি-মুগ ডালি
 সৰে দিলা ভিন্ন ভিন্ন ॥

বোহিত কাঞ্চলি মাশোল ববালি
 চিতল আবি ইলিল ।
 চেনি-পুঠী ভেউ মূৰঠি যে বাট
 বা-শলা বহু কুড়িশ ॥৩১৬৬১
 শিক্ৰবা এলেক্সা চেঙ্গেলী যে চেঙ্গ
 খলিহা বিঠা গৰই ।
 কাঠৈ দৰিকণা বটীয়া যে শল
 আকে আদি মীনচয় ॥
 কবালা ভোজন কৰি পৰিপূৰ্ণ
 দক্ষিণা দিলা বিপুল ।
 স্তৰ্ণৰ ঘিবা দিয়াছিল পাত্ৰ
 তাহাকো সবাকে দিল ॥৩১৬৬২
 নৃপতি বদতি শুনা বিপ্ৰচয়
 কিছো নকৰিবা ভয় ।
 এহিটো বাক্স আঞ্জিৰ দিবস
 তোমাসাৰ দান নয় ॥
 সহস্ৰ ব্ৰাহ্মণ ধেনু পৰিপূৰ্ণ
 কৰিলা সিটো নৃপতি ।
 স্তৰ্ণৰ ভাণ্ড হীৰায়ে খচিত
 তাহাৰ বিপুল জ্যোতি ॥৩১৬৬৩
 মণি মুক্তাগণ অসংখ্য বতন
 দিলো বাক্স গাৰে গাৰে ।
 যাক ঘিবা দ্ৰব্য লাগয় বিপ্ৰক
 বুজি দিলা ভাৰে ভাৰে ॥
 পুনু নৃপতিয়ে বিপ্ৰ সমস্তক
 বুলিলা যুছু উত্তৰ ।
 গাৰে গাৰে এক বাক্স দিলোহো
 চলিযোক নিজ ঘৰ ॥৩১৬৬৪
 বাক্সাৰ বচন শুনি বিপ্ৰগণ
 নিজাত্মমে চলি গৈল ।
 গোঁতমেয়ো পাচে অসংখ্য স্তৰ্ণ
 ভাৰ বাক্সি কান্ধে লৈল ॥
 গৈল পথ ধৰি মনে বঙ্গ কৰি
 বট বৃক্ষ আছে যৈত ।

বটমূল পাই খৈলা পিৰিসাই
 কান্ধৰ নমায়া তৈত ॥৩১৬৬৫
 দেখি বাক্সধৰ্ম্ম কৰে মহাধৰ্ম্ম
 পাখায়ে তাক বিচিলা ।
 যথাস্ত কথো পুছিলাহা তাত
 গোঁতমে সবাকে কৈলা ॥
 ক্ষুধায়ে আতুৰ দেখি পক্ষী পাচে
 আনি বৰ বৰ মীন ।
 পৰম সাদৰে অগ্নি দন্ধ কৰি
 কৰাইল তাক ভোজন ॥৩১৬৬৬
 গ্ৰাম গৈল দূৰ পুৰিল উদৰ
 তথাতে বহিল শুতি ।
 গোঁতমেয়ো পাচে মনত আলচে
 হৈব কেনে মোৰ গতি ॥
 খাইবে কিছো নাই লগত মোহোৰ
 কিমতে যাইবোহো চলি ।
 বোলে আক মাৰি মাংস লৈবো কাটি
 থিৰ কৈলা এহি বুলি ৩১৬৬৭
 ভীষ্ম নিগদতি বংশধৰ নাতি
 শুনা কথা আত পৰ ।
 সেহিটো কৃতয় কৰিলেক যেন
 শুনন্তে লাগয় ডৰ ।
 অগ্নি তাপ কৰি শুয়া বৈলা পৰি
 ছদ্মভাৰে দুৰ্দ্ধ চিত্ত ।
 নুবুজিয়া মৰ্ম্ম পক্ষী বাক্সধৰ্ম্ম
 শুতিলা সিযো তথাত ॥৩১৬৬৮
 আপুনি যেহেন তাকো মানি হেন
 সমস্ত বুলি বুজি আশ ।
 জাতিত ব্ৰাহ্মণ পায়া আছে ধন
 গৈলেক তাতো বিশ্বাস ॥
 এহি চিন্তি পক্ষী অচিন্তিত মনে
 পৰি তাতে নিদ্রা গৈলা ।
 নিদ্রা যাইবে দেখি আছিল নিবেধি
 গোঁতম উঠি বসিলা ॥৩১৬৬৯

আধাপোৰা কাঠ হাতে ভুলি ধৰি
 মাথাত কোবেক দিলা ।
 কোবৰ চোটত সিটো ৰাজধৰ্ম
 পক্ষী যম-ঘৰে গৈলা ॥
 হেন সময়ত মিলিল তথাত
 নিশাচৰ চৰী দুই ।
 দেখিল পক্ষীৰ মৃত্যু যেনে ভৈল
 আছিল বিস্ময় হুই ॥৩১৬৭০
 একজন ধৰি গৌতম বিপ্রক
 ৰাখিলেক বন্দী কৰি ।
 তাৰ একজন কৰিলে গমন
 যথা নৃপতিৰ পুৰী ॥
 ৰাজাৰ সভাত মিলিল সাক্ষাত
 চাপিল গৈয়া ওচৰ ।
 কৰিয়া প্ৰণাম হুয়া নত্ৰ আতি
 কৰিলেক কৰঘোৰ ॥৩১৬৭১
 ৰাক্ষস বদতি শুনিয়ো নৃপতি
 কথা আত অনন্তৰ ।
 বটমূলে সিটো ৰাজধৰ্ম পক্ষী
 তোমাৰ স্নহদ বৰ ॥
 নাম যে গৌতম বিপ্র একগোট
 তোমাৰ নিলেক দান ।
 দান লৈয়া সিটো পথে চলি গৈলা
 ৰহিলেক সেহি থান ॥৩১৬৭২
 অতিথি স্বৰূপে তোমাৰ মিত্ৰে
 কৰিলা শুশ্ৰূষা আতি ।
 কৰাইলা ভোজন কৰি পৰিপূৰ্ণ
 আশ্বাসিয়া বুলি মাতি ॥
 নিচেষ্টিত হুয়া পক্ষীয়ে শুতিলা
 গৌতমে আছিল শুতি ।
 দেখয় পক্ষীৰ নিদ্ৰা আসিলেক
 উঠিলেক দুৰ্ভমতি ॥৩১৬৭৩
 হাতে কাঠ লৈয়া পক্ষীক মাৰিলা
 আসি সেহি সময়ত ।

চাহিয়া ফুৰন্তে হুয়া সাৰহিতে
 মিলিলো সেহি থানত ॥
 দেখিলোহো আমি ৰাক্ষসৰ স্বামী
 জানা ভূমি মহাশয় ।
 এগোট আছয় ব্ৰাহ্মণক ৰাখি
 শীত্ৰে আসি ঠৈলো মই ॥৩১৬৭৪
 সকলো বৃত্তান্ত কহিলো তোমাত
 আৰে কথা যেহি লাগে ।
 চৰৰ মুখত শুনিয়া অপ্রিয়
 খেদ কৰি মহাভাগে ॥
 ভাল বাছি বাছি দিলেক ৰাক্ষস
 সখিক কৰা দহন ।
 প্ৰেতকাৰ্য্যচয় সবে সঙ্কলিয়া
 নেৰিব সিটো ব্ৰাহ্মণ ॥৩১৬৭৫
 সখিৰ সম্ভাপ পলুৱাইবো তাত
 কৰিবো দণ্ড উচিত ।
 হেন বাগী শুনি ৰাক্ষসসকল
 চলিয়া গৈলা হুৰিত ॥
 পালে বটমূল দেখিলা তাহাতে
 ৰাজধৰ্ম মৰি আছে ।
 কাঠচয় আনি চিতাক নিৰ্ম্মিয়া
 দহিবে লাগিল পাচে ॥৩১৬৭৬
 হেন সময়ত ৰাক্ষসৰ পাতি
 বিৰূপাক্ষ যাৰ নাম ।
 আসিলা তেখনে লৈয়া প্ৰজাচয়
 গাৱত নামানি ভ্ৰম ॥
 চতুৰঙ্গ দলে বটবৃক্ষমূলে
 শীত্ৰ ঠেকিলেক যায় ।
 দেখে পাতে চিতা চাহে চতুৰ্ভিতা
 শোকে দহে সৰ্ব্বকায় ॥৩১৬৭৭
 প্ৰাণমিত্ৰ বুলি বস্ত্ৰে অলঙ্কাৰে
 সাজিলেক সৰ্ব্বগাৱ ।
 বিধিহতে তাক মৃত্যু মঙ্গলক
 কৰাইলেক সৰ্ব্বভাৱ ॥

অগনি ধাপিলা চিতাত ভুলিলা
 দহিবে কবিলা মন ।
 আত অনন্তবে দক্ষৰ চুহিতা
 সুবতি আইলা তেখন ॥ ৩১৬৭৮
 পুত্ৰৰ অৱস্থা দেখিলেক তথা
 শোকত আৰ্ত্ত ভৈলন্ত ।
 মাৰিলা ফোকাৰ মুখ হস্তে হেন
 পৰিল গৈয়া চিতাত ॥
 অমৃতৰ মিশ্ৰ দুখ যেন পৰি
 পক্ষীৰ আইলা জীৱন ।
 চিতাৰ উপৰে সিটো পক্ষীবৰে
 কাঙ্ক্ষি কৰে বিলক্ষণ ॥ ৩১৬৭৯
 অগনি নুমািল পক্ষীয়ো নামিল
 চিতাহস্তে তেতিক্ষণ ।
 সেহি সময়ত পুৰন্দৰ সমে
 আসিলন্ত দেৱগণ ॥
 পুৰন্দৰে আসি বদন প্ৰকাশি
 আশ্বাসিল নৃপতিক ।
 ইন্দ্ৰ নিগদতি ৰাক্ষসৰ পতি
 শুনিয়োক বাক্য এক ॥ ৩১৬৮০
 এহি বকাধিপে পায়্যা আছে শাপ
 বিধাতাৰ ক্ৰোধবশে ।
 একদিনা বিধি বকক সম্বোধি
 বুলিলেক বৰ ৰোষে ॥
 শুন বকাধম মোহোৰ বচন
 মোৰ স্থানে কেনে নাস ।
 তোহোৰ সম্প্ৰতি জানা বকপতি
 অকস্মে হৈবি বিনাশ ॥ ৩১৬৮১
 হেন শাপ তাৰ পূৰ্বে আছে লাগি
 কহিলো মই তোমাত ।
 এতেকে গোঁতমে আক ছলে পাই
 কবিলেক অপৰাধ ॥
 হেন বাক্য ইন্দ্ৰে ৰাক্ষসাধিপক
 বুজাইলা সত্য বচনে ।

শুনি বকপতি তেখনে সম্প্ৰতি
 ইন্দ্ৰৰ নমি চৰণে ॥ ৩১৬৮২
 এহিটো গোঁতম মোহোৰ স্তম্ভদ
 আৰ সম নাহি ইন্দ্ৰ ।
 নকৰা নিগ্ৰহ কৰা অনুগ্ৰহ
 বন্ধনত পাইছে কষ্ট ॥
 এহি বুলি তাক বন্ধন চোৰাইলা
 কৰিয়া বহু সম্মান ।
 ধন ৰত্ন দিয়া সাদৰ কৰিয়া
 পঠাইলেক নিজ স্থান ॥ ৩১৬৮৩
 ইন্দ্ৰক পূজিলা চৰণে নমিলা
 শত্ৰো গৈলা অত্ৰাৱতী ।
 বিৰূপাক্ষ পাচে বকক আশ্বাসি
 নিজাশ্ৰমে গৈলা গতি ॥
 বকৰাজে পাচে ব্ৰহ্মলোকে গৈয়া
 ব্ৰহ্মাত লৈলা শৰণ ।
 পাচু অঘ দিয়া কৰিলা পূজন
 বিধিৰ নমি চৰণ ॥ ৩১৬৮৪
 গোঁতম ব্ৰাহ্মণ ডকাইতৰ গ্ৰামে
 গৈয়া ভৈল উপগত ।
 ভাৰ্য্যাৰ হাতত তেতিক্ষণে নিয়া
 দিলা ধন ৰত্ন যত ॥
 সেহিসে ভাৰ্য্যাতে পুত্ৰ অসংখ্যাত
 জন্মাইলা আতি দুৰ্ম্মতি ।
 ভীষ্মে বোলে নাতি ভৈলা সমাপতি
 এহিটো কথা সম্প্ৰতি ॥ ৩১৬৮৫
 নাৰদৰ মুখে এহি ইতিহাস
 পূৰ্বত আছোহো শুনি ।
 সেহি কথা যত কহিলো তোমাত
 বুজিয়া লৈয়ো আপুনি ॥
 কৃতঘ্ন জনৰ নাহিকে যশস্তা
 তাৰ স্থান কৈতো নাই ।
 নাহিকয় সুখ সৰ্বকালে দুখ
 জানি লৈয়ো অতিপ্ৰায় ॥ ৩১৬৮৬

চক্ষু দিবাকৰ থাকে মানে তাৰ
নৰকে নাহি নিস্তাৰ ।

এতেকে মিত্ৰৰ দ্ৰোহ আচৰিব
যিটো আছে জ্ঞানী নৰ ॥

মিত্ৰদ্ৰোহী ভৈলে নৰকে চলয়
জানা কল্প কোটি শত ।

জানা যুধিষ্ঠিৰ কৃতয় জনৰ
মিত্ৰভাৰ কৰা তাত ॥ ৩১৬৮৭

মিত্ৰৰ নিমিত্তে হোৱে সৰ্বসিদ্ধি
মিত্ৰহেতু বাঢ়ে পূজা ।

মিত্ৰহন্তে ভোগ ভুঞ্জিবে পাৰয়
আক নিষ্ঠ কৰি বুজা ॥

আপদত হন্তে মিত্ৰে উদ্ধাৰয়
মিত্ৰে ৰাখে সৰ্বক্ষণে ।

এতেকে জানাহা উত্তম মিত্ৰক
পূজে বিচক্ষণ জনে ॥ ৩১৬৮৮

হৰি

নমো নমো নাৰায়ণ ভৱ ভয় বিনাশন
তব দুই অৰুণ চৰণ ।

হেন দুই চৰণত কায়-বাক্য-মন-চিতে
জানি মই লৈলোহো শৰণ ॥

যাৰ নাহি আদি অন্ত চাৰি বেদে নজানন্ত
সবাৰে নিয়ন্তা যিটো তুমি ।

ভক্তক কৃপা কৰি পৃথিৱীত অৱতৰি
হুয়াছা সাকাৰ তুমি স্বামী ॥ ৩১৬৮৯

মুখ্য অৱতাৰ দশ ধৰি বিস্তাৰিলা যশ
উদ্ধাৰিলা সবে জীৱবালী ।

নিত্যানন্দ দেৱ হৰি পৃথিৱীৰ দুখ স্মৰি
দৈৱকীত জাত ভৈলা আসি ॥

লুকাই থৈলা কংসক ডৰে বহুদেৱে নন্দ-বৰে
মুৰঞ্জিয়া তোমাৰ মহিমা ।

শিশুকপ হুয়া তৰু কৰিলা পুতনা বধ
সেহিদিন ধৰি কৈলা সীমা ॥ ৩১৬৯০

শিশুলীলা অসংখ্যত কৰিলাহা গোকুলত
নন্দ যশোদাক হৰ্ষ দিয়া ।

পাচে লৈয়া শিল্প বেণু ৰাখিবে লাগিলা খেচু
সবে শিশুগণ সঙ্গে লৈয়া ॥

অতসী পুষ্পৰ নয় যাৰ দেহা বিৰাজয়
চক্ষু দুই প্ৰফুল্ল কমল ।

গোপদৰ জলে পুহু ব্যাপিছে কমল তনু
দেখি আতি পৰম উজ্জ্বল ॥ ৩১৬৯১

গোবৎস বন্ধন বজ্জু শিৰত কৰিছে বিজু
মেহাই আছা তুমিসি সাক্ষাত ।

ময়ূৰৰ পুচ্ছ আনি প্ৰভু তুমি চক্ৰপাণি
জুৰা কৰি পিন্ধিছা মাখাত ॥

তাতে গুঞ্জা মণিচয় আতিশয় প্ৰকাশয়
কৰ্ণতো পিন্ধিছা সেহি মণি ।

মুখ পূৰ্ণ শশধৰ তাতে বংগী মনোহৰ
সদায়ে কৰাহা মূঢ় ধৰনি ॥ ৩১৬৯২

দুই হাতে শিল্প বেত শোভে আছে আৱৰত
বনমালা আজানুলম্বিত ।

দামুৰী বন্ধন জৰী তাক দুয়ো কৰে ধৰি
বান্ধি আছা কটি প্ৰদেশত ॥

উৰু কৰীকৰ নয় জজ্ঞা পদতলদ্বয়
যাক দেখি পৰম সন্তোষ ।

গাৱে নাহি পীত পট শিশুকপ উলপট
কলেৱৰ সমূলে উদাস ॥ ৩১৬৯৩

গোপ শিশু বৎস যত সিসবেৰে হুয়াবৃত
হাসি বঙ্গে খেল খেলা তুমি ।

হেন পূৰ্ণানন্দ হৰি অফাঙ্গে প্ৰণামো পৰি
কৰো সেৱা উদ্ধাৰিয়ো স্বামী ॥

মই বৰ দুখিতৰ তুমিসি আশ্ৰয় বৰ
কৃপালেশে চাহিয়োক মোক ।

কিঞ্চিতো নাহিকে ভক্তি কিনো মই আশ্ৰয়তী
চিন্তিতে চিন্তিতে ৰাঢ়ে শোক ॥ ৩১৬৯৪

তোমাৰ বৈষ্ণৱী মায়া গুচাই কৰিয়ো দায়া
মোকতো নাহিকে প্ৰয়োজন ।

নবাঙ্কোহো স্বৰ্গ ভোগ তোমাৰ চৰণযুগ
কিকিতেকো নাহিকে ভজন ॥
মৰণ কালৰ ঘোৰ বেদনাক স্মৰি মোৰ
ভাৰস্তুে শৰীৰে নাহি তহ ।
কৰোহো প্ৰগতি শত মোৰ সেহি সময়ত
তব নাম আসোক মুখত ॥ ৩১৬৯৫
এহিসে প্ৰাৰ্থনা মোৰ তযু পাৰে দামোদৰ
লেশমাত্ৰ জ্ঞান নাহি কয় ।
বাস্তৱত সবে মিছা সত্য মাত্ৰ তযু ইচ্ছা
যথোচিত কৰা দায়াময় ॥
মই মহাপাপী ঘোৰ সকলে অশুদ্ধ মোৰ
কেন মত হৈবা স্প্ৰসন্ন ।
শান্তিপৰ্ব ভাৰতৰ বাজধৰ্ম্য শ্ৰেষ্ঠতৰ
আত আছে যত তযু গুণ ॥ ৩১৬৯৬
বৰ্ণাইলোহো পদবন্ধে হৃদয় দীৰ্ঘ নানা ছন্দে
বঢ়া-টুটা আছে যত দোষ ।
ক্ষমিয়োক কুপাময় মৰণে অপিলো মই
আতে ভুৰ্ত্ত হৈয়ো হৃদীকেশ ॥
শুনিয়োক সভাসদ ইটো ভাৰতৰ পদ
শ্ৰৱণে কলুষ কৰে নষ্ট ।

অসংখ্য পুণ্যক সাধা পাপৰ ক্ষয়ক বাঞ্ছা
গাৱত নাহিকে কিছো কষ্ট ॥ ৩১৬৯৭
পুত্ৰ ভাৰ্য্যা গৃহবাস এসবতো নাহি আশ
জানি ভজা কৃষ্ণৰ চৰণ ।
মিছাতে কৰাহা আশ তোমাত ভকতি বিনে
গাৱে কিছো নাহিকে চেতন ॥
মুহূৰ্ত্তেকে কালে পাই সবাৰো কৰিব ছাই
এৰা সবে ভাষভুষ কাম ।
হৰিত ভকতি কৰা হৃথে সংসাৰক তৰা
চাহা সবে স্থিৰ কৰি মন ॥ ৩১৬৯৮
যেবে নিদ্রা সময়ত গাৱে কি থাকয় তত
কৈত পুত্ৰ কৈত ভাৰ্য্যা ধন ।
লোভ মোহ মায়াচয় সমুদায় দুৰ হয়
পাচে সবে পাইলেক চেতন ॥
তথাপিতো জ্ঞান নাই যেন অন্ধলাৰ প্ৰায়
কালে পাইলে সবে হুইব চুব ।
দ্বিজ লক্ষ্মীনাথে কয় শুনা সভাসদচয়
ৰাম বুলি তৰা যমপুৰ ॥ ৩১৬৯৯

শান্তিপৰ্ব সমাপ্ত

ঐক্য নমো নমঃ

ত্ৰয়োদশ পৰ্ব

অসমীয়া মহাভাৰত

অশ্বমেধপৰ্ব

জ্ঞাতবধ হেতু যুধিষ্ঠিৰৰ খেদ আৰু পাণ্ডৱ

পদ

ধৰ্ম্মৰ চৰিত ৰাজা বিশ্ব ভক্তমতি ।
পুৰাণ ভাৰত ৰাজা শুনে প্ৰতিনিতি ॥
একদিনা জন্মেজয় পৰম হৰিষে ।
পূজা কৰি জিজ্ঞাসিলা জৈমিনিৰ পাশে ॥ ৩১৭০০ ॥
কেনমতে যজ্ঞ কৈলা পিতামহসৰ ।
তোমাৰ প্ৰসাদে শুনো কথা গুৰুদেৱ ॥
মুনি বোলে কথা ৰাজা শুনা দিয়া চিত ।
অশ্বমেধ কথা শুনা ধৰ্ম্মৰ চৰিত ॥ ৩১৭০১ ॥
ভীষ্ম পিতামহ যদি গৈলা স্বৰ্গলোক ।
পাচে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা পাইলা মহাশোক ॥
সেহিকালে ব্যাস মুনি মিলিলা সভাত ।
ভক্তি কৰি পাৰে বন্দিলন্ত নৰনাথ ॥ ৩১৭০২ ॥
বসিবাৰু দিলা ৰাজা কনক আসন ।
মুনি বোলে ৰাজা কেনে নৈৰাশ বদন ॥
কৰযোৰে ভক্তি কৰি বোলে যুধিষ্ঠিৰ ।
জ্ঞাতবধ পাপ হেতু মন নোহে স্থিৰ ॥ ৩১৭০৩ ॥
ৰাজ্যলোভে জ্ঞাতি বিজ্ঞ গুৰু কৈলো বধ ।
মোৰ সম পৃথিবীত নাহিকে যুগুধ ॥

ৰাত্ৰি দিনে দহে মোক এহি বৰ শোকে ।
হেন জানি মহাভাগ বুদ্ধি দিয়া মোকে ॥ ৩১৭০৪ ॥
ভীষ্ম পিতামহ গৈল গুণৰ প্ৰধান ।
হেন জন অধমৰ কেনে আছে প্ৰাণ ॥
শিশুকাল হস্তে ভৈলো পিতৃৰ বিয়োগ ।
পালন কৰিলা মোক দিগা নানা ভোগ ॥ ৩১৭০৫ ॥
ধূলায়ে ধূসৰ তনু আসি কোলে তোলে ।
বাপ বাপ বুলিয়া সাৱটি ধৰো গলে ॥
বচনে প্ৰবোধ কৰি সন্তোষয় মোক ।
পিতামহ মই আৰে নহওঁ জনক ॥ ৩১৭০৬ ॥
ছোট হস্তে বৰ কৰি পুষিয়া পালিয়া ।
ৰাজ্যৰ উচিত ধৰ্ম্ম দিলেক বাছিয়া ॥
স্মৰিলা ভীষ্মৰ গুণ মনে লাগে দুখ ।
হেন পিতামহ মাৰি ৰাজ্যে কোন সুখ ॥ ৩১৭০৭ ॥
আৰু বধ কৈলো বীৰ জ্যেষ্ঠ মহোদৰ ।
মহাদানী ধৰ্ম্মবন্ত কৰ্ণ বীৰবৰ ॥
ব্ৰাহ্মণক পৰিতোষি কৰ্ণ মহাশয় ।
তেজে বীৰ্য্যে পৰাক্ৰমে সমবে দুৰ্জয় ॥ ৩১৭০৮ ॥
অধৰ্ম্মী পাতকী মই পৰম যুগুধ ।
অজ্ঞান পূৰ্ব্বকৈ কৰি হেন ভ্ৰাতৃ বধ ॥
কৰ্ণ বীৰ অবিহনে কোন আছে দাতা ।
স্মৰিতে কৰ্ণৰ গুণ মনে লাগে ব্যথা ॥ ৩১৭০৯ ॥

ভীষ্ম কৰ্ণ বিনে মোৰ ৰাজ্যে কিবা হিত ।
 শৰীৰ আছয় মোৰ অনলে দহিত ॥
 আৰো দেখা দ্রোণাচাৰ্য্য গুৰু পুৰোহিত ।
 অস্ত্ৰ-গুৰু শাস্ত্ৰ-গুৰু কুল পুৰোহিত ॥ ৩১৭১০
 মোৰ বিগ্ৰহানে তাক্ষ ধৃষ্টদ্যুম্নে কাটে ।
 সেহি ব্ৰহ্মবধ যত সবে মোতে ঘটে ॥
 যেন মোৰ কুন্তী মাতা তেনয় গান্ধাৰী ।
 তানে মহাদুখ দিলো শতপুত্ৰ মাৰি ॥ ৩১৭১১
 আমি পাণ্ডু পুত্ৰ দেখি মাতৃৰ সন্তোষ ।
 পুত্ৰহীন গান্ধাৰীৰ মনে বৰ শোক ॥
 অভিমন্যু বীৰ মোৰ ভৈগৈল নিধন ।
 দেখিলে বাধিবে নৰো বধুৰ ক্ৰন্দন ॥ ৩১৭১২
 ঘটোৎকচ বৎস বীৰ পৰিল বুগত ।
 সৰ্ব্বদায়ে বন্ধা মোক কৰিলা বনত ॥
 সপুত্ৰে মৰিয়া গৈলা বিৰাট ভূপাল ।
 বৎসৰেক যাৰ দেশে বঞ্চিতোহো কাল ॥ ৩১৭১৩
 কল্যাণে থাকিতে ৰাজ্য কণ্ঠাদান দিলা ।
 আমাৰ কাৰণে সিটো সবংশে মৰিলা ॥
 বাপত অধিক মোৰ দ্ৰুপদ নৃপতি ।
 সিটো যে বিনাশ ভৈল সবংশে সহিত ॥ ৩১৭১৪
 ধৃষ্টদ্যুম্ন বীৰ আৰো শিখণ্ডী দুৰ্জয় ।
 অষ্টপুত্ৰ সমে ৰাজ্য ৰণে ভৈলা ক্ষয় ॥
 বন্ধু-বান্ধৱক মাৰি ৰাজ্যে অভিলাষ ।
 অধোগতি গৈলো মোৰ নগৰত বাস ॥ ৩১৭১৫
 নকৰিষো ৰাজ্যভোগ পুনু যাইবো বন ।
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে কৰিলা ক্ৰন্দন ॥

জ্ঞাত্ৰিধ পাপ মোচনৰ কাৰণে অসিপত্ৰ ব্ৰত আৰু
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰিবৰ কাৰণে যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি
 ব্যাসদেৱৰ উপদেশ আৰু উপায় কথন

এহি শুনি হাসিয়া বুলিলা ব্যাস মুনি ।
 আৰো বাক্য শুনা ৰাজ্য শাস্ত কৰা প্ৰাণী ॥ ৩১৭১৬
 কোন কাৰ্য্যে চিন্তা ৰাজ্য এতেক উপায় ।
 গোবিন্দ সহায় ভৈলে আছে কিবা ভয় ॥

ক্ষত্ৰী ধৰ্ম্মে ৰাজ্য লৈলা শত্ৰুসৰ বধি ।
 ইহাত নাহিকে দোষ মই দিলো বিধি ॥ ৩১৭১৭
 অসিপত্ৰ ব্ৰত কৰা ত্ৰিহৰি পীৰিত ।
 তেবে জ্ঞাত্ৰিধ হস্তে পাইবাহা মুকুতি ॥
 ব্ৰত কৰিলেসে হৈবে সবে পাপক্ষয় ।
 অসিপত্ৰ কৰিলেসে পাপৰ নাহি ভয় ॥ ৩১৭১৮
 সত্যবাদী ৰাজ্য ভূমি জগতে বিদিত ।
 পাৰিবা কৰিতে যজ্ঞ আমি জানো তত্ত্ব ॥
 ব্যাসক সম্বুধি তেবে বুলিবেক ধৰ্ম্ম ।
 বিনা অৰ্থে যজ্ঞ জানা হোৱে কোন কৰ্ম্ম ॥ ৩১৭১৯
 আপুনি আসক্ত জানা নাহি পৰিচাৰ ।
 কেনমতে কৰো আমি যজ্ঞৰ সম্ভাৰ ॥
 ৰাজ্যসৰো শিশু কাৰো নাহি মাৱ বাপ ।
 ধনবলে দুৰ্য্যোধনে দিলা বৰ তাপ ॥ ৩১৭২০
 যজ্ঞ হেতু ধন লৈলে প্ৰজা পাইবো শোক ।
 পুণ্য হেতু পাতেক বুলিব সৰ্বলোক ॥
 ব্যাসে বোলে কেনে ৰাজ্য এত দুখ ভাৰ ।
 ধন আছে আনিয়ো উদ্দেশ্য কৰো তাৰ ॥ ৩১৭২১
 পূৰ্বে যজ্ঞ কৰি আছে মকত নৃপৰ ।
 ব্ৰাহ্মণক দান দিলা স্তৰ্গণ বিস্তৰ ॥
 তুষ্ট হৈয়া বিপ্ৰগণ গৈলা ঘৰাঘৰি ।
 এবিলেক ধন যত নিবাক নপাৰি ॥ ৩১৭২২
 হিমালয় নিকটত ৰহি আছে জুৰি ।
 কনক পৰ্ব্বত হয় ৰহি আছে পৰি ॥
 সেহি ধন আনি যজ্ঞ কৰা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 মনৰ অভীষ্ট তোৰ সিদ্ধি হোক কাজ ॥ ৩১৭২৩
 ৰাজ্য বোলে সেহি ধন সাক্ষাতে ব্ৰহ্মৰ ।
 তাক আনি যজ্ঞ কৰো লোকে অপৰাধ ॥
 সহজ কৰ্ম্মক বোলা লৈবে মোৰ মন ।
 শুনি নিন্দা কৰিবে হাসিবে বিপ্ৰগণ ॥ ৩১৭২৪
 আৰো ৰাজ্য যজ্ঞ কৰে সি ধন আনিলে ।
 অপকীৰ্ত্তি আমাৰ হাসিবে মহীতলে ॥
 মুনি বোলে সি ধন ব্ৰহ্মৰ নোহে জানি ।
 পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত কহো শুনা মহামানী ॥ ৩১৭২৫

কাশ্যপ অধীন ৰাজ্য আছিলেক পূৰ্বে ।
 ব্ৰাহ্মণৰ হস্তে কাটি ৰাখে দৈতসবে ॥
 ক্ষত্ৰিয় অধীন ৰাজ্য আছিল সংসাৰ ।
 ব্ৰাহ্মণৰ যত কিছু ৰাজ্য অধিকাৰ ॥৩১৭২৬
 আনিয়োক ধন যত যজ্ঞৰ কাৰণে ।
 এৰিলেক ধন জন সকল ব্ৰাহ্মণে ॥
 তাক আনি যজ্ঞ কৰা আমি দিলো বিধি ।
 মনৰ অভীষ্ট যজ্ঞকাৰ্য্য হৈবো সিদ্ধি ॥৩১৭২৭
 ৰাজ্য বোলে অশ্বমেধ যজ্ঞৰ বিধান ।
 কেনমতে যজ্ঞ কৰো কহা মোৰ থান ॥
 লাগয় কতেক দ্ৰব্য ঘোৰা কোন বৰ্ণ ।
 কতেক ব্ৰাহ্মণ লাগে যজ্ঞৰ কাৰণ ॥৩১৭২৮
 ব্যাসে বোলে ৰাজ্য শুনা ভালে দিয়া চিত্ত ।
 অনুক্ৰমে কহো যত যজ্ঞৰ নিমিত্ত ॥
 জিতেন্দ্রিয় হুইবে চাৰি বেদে হুইবে পাৰ ।
 ইমত ব্ৰাহ্মণ হুইবে বিংশতি হাজাৰ ॥৩১৭২৯
 এক বথ চাৰি ঘোৰা পতাকা সূসাৰ ।
 সহস্ৰেক ধেনু দিবা দশ বাজী আৰ ॥
 এক ব্ৰাহ্মণক দিবা প্ৰথম দিনৰ ।
 গোখুৰা হুইব পদ্মফুল সমসৰ ॥৩১৭৩০
 কৃষ্ণবৰ্ণ দুই কৰ্ণ পীন পূজ্যবৰ ।
 নুহি কৃষ্ণ বৰ্ণ হুইব ব্যাঘ্ৰ গতিসৰ ॥
 ঘোৰাৰ কপালে বান্ধি কনকৰ পাশ্চি ।
 তাহাত লেখিব পত্ৰ প্ৰতিজ্ঞা সম্প্ৰতি ॥৩১৭৩১
 চৈত্ৰ মাসি মহাৰাজ্য পূৰ্ণমাসী দিনে ।
 ঘোৰা ডকাইবেক সেহিদিনা শুভক্ষণে ॥
 আলগত ভ্ৰাতৃ কিবা থাকয় যাহাৰ ।
 স্নশোভিত হৈবো জানাঘোৰা ৰাখিবাৰ ॥৩১৭৩২
 যিজনে আসিয়া ঘোৰা বিৰোধিয়া ৰাখে ।
 মেলিয়া আনিবা ঘোৰা পৰাজিয়া তাকে ॥
 বেটিয়া ৰাখিব সঙ্গে মহাৰথীগণে ।
 বৎসৰেক ফুৰাই আনিবেক নিজ স্থানে ॥৩১৭৩৩
 দীক্ষিত যে হৈবে ঘোৰ বজ্জ উপদেশি ।
 ভাৰ্য্যা সমে বন্ধিবক মধ্যে থৈয়া আসি ॥

মুষ্টি ভোগ কৰিবেক যেন আছে নীতি ।
 জীৱ সঙ্গে বন্ধিবক নকৰিবো ৰতি ॥৩১৭৩৪
 কিক্ষিত নটলে যেন জীৱ দেখি মন ।
 এতেক বিধান তাৰ সবে অকাৰণ ॥
 কামদেৱ নিজে হেন শক্তি আছে কাৰ ।
 মৃত অগ্নি সংযোগত কমনে নিস্তাৰ ॥৩১৭৩৫
 অসিপত্ৰ ব্ৰত কৈলে বহুফল হয় ।
 শত অশ্বমেধ তুল্য কহিলো নিশ্চয় ॥
 এহি ব্ৰত অনুষ্ঠান কৰিলো বচন ।
 পৃথিৱী পৱিত্ৰ হোৱে পাপ বিমোচন ॥৩১৭৩৬

যজ্ঞৰ ঘোৰা আনিবলৈ ভীম, বৃষকেতু আৰু
 মেঘবৰ্ণৰ প্ৰতিজ্ঞা

এহি শুনি ধৰ্ম্মে বোলে শুনা মূনিবৰ ।
 নপাৰো কৰিতে যজ্ঞ চিত্তে লৱে মোৰ ॥
 ধন নাই জন নাই গজ বাজী বথ ।
 সদায় সমূলে নাই আপুনি অসজ্জ ॥৩১৭৩৭
 যিসকল ভ্ৰাতৃ আছে কনিষ্ঠ আমাৰ ।
 যুদ্ধত অনেক দুখ পাই আছে অপাৰ ॥
 বৃষকেতু শিশু সেই কৰ্ণৰ সম্ভতি ।
 ষোড়শ বৎসৰ সিটো শিশু অল্পমতি ॥৩১৭৩৮
 মেঘবৰ্ণ আছে আৰো শিশু স্তন মুখে ।
 কেনমতে পঠাই দিবো যুদ্ধক সমুখে ॥
 কোথা গৈলে পাইবো কহা যজ্ঞ-অশ্ববৰ ।
 সকলে আছয় মোৰ ভাই বৃকোদৰ ॥৩১৭৩৯
 এতেকেসে নাহি দেখো কাৰ্য্যৰ কুশল ।
 যত কিছু আশা কৰো সকলে বিফল ॥
 বাহুদেৱ নাহি জানা আমাৰ সহায় ।
 জ্ঞাতিবধী পাতকীৰ নাহিকে উপায় ॥৩১৭৪০
 মহাপাপী ভৈলো নৰকৰ নাহি নীমা ।
 কেনমতে যজ্ঞ কৰো বুদ্ধি দিয়ো ভীম ॥
 এহি বুলি নৃপতি ৰহিলা দুৰ্ধমনে ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া তেবে বোলে ভীমসেনে ॥৩১৭৪১

মোৰ বাক্য শুনা ৰাজা শাস্ত কৰা চিত্ত ।
 কৃষ্ণদেৱ থাকন্তে মোহোৰ নাহি ভীত ॥
 ৰাহুদেৱ স্মৰি কৰ্ম কৰে যিবা নৰে ।
 নাহিকে অলাভ তাৰ ইতিনি সংসাৰে ॥৩১৭৪২
 যজ্ঞৰ আৰম্ভ কৰা বেদৰ বিধান ।
 আমাত লাগিল ঘোৰা আনিবাৰ জান ॥
 ভীমে বোলে কথা শুনো ঘোৰাৰ উদ্দেশ ।
 পাইবোহো যজ্ঞৰ ঘোৰা গৈলেকোন দেশ ॥১৭৪৩
 ভীমৰ বচন শুনি ৰঙ্গে বোলে মুনি ।
 প্ৰশংসা কৰিয়া কথা কহন্ত আপুনি ॥
 ধন্য ধন্য বৃকোদৰ কৰি আছা দৃঢ় ।
 তোমাৰ বচন শুনি তুমি ভৈলো বৰ ॥৩১৭৪৪
 আছয় বিচিত্ৰ ৰাজ্য নামে চন্দ্ৰপুৰী ।
 যৌৱনাস্থ নামে ৰাজা তাৰ অধিকাৰী ॥
 যজ্ঞ কৰিবাক লাগি ৰাখিছে ঘোটক ।
 অলঙ্কিতে গণ্ড যেন দেখিতে চমক ॥৩১৭৪৫
 দশ অক্ষৌহিণী সেনা কৰয় ৰক্ষণ ।
 মহা যত্নে ৰাখে যেন কৃপণৰ ধন ॥
 মহাৰথীগণে বেঢ়ি ৰাখে আশে-পাশে ।
 বায়ু পৰশিতে নপায় ৰবিৰ প্ৰকাশে ॥৩১৭৪৬
 ধৰ্ম্মে বোলে তাক আনে কাহাৰ শক্তি ।
 যাহাক বেঢ়িয়া থাকে গজ ৰাজী ৰথী ॥
 লীলায়ে জিনিয়া মই তানি দিবো হয় ।
 জগন্নাথ প্ৰসাদত কাক আছে ভয় ॥৩১৭৪৭
 ধৰ্ম্মে বোলে বৃকোদৰ হেন বোলা কেনে ।
 একেশ্বৰে যাইবা তুমি ভয় কৰো মনে ।
 ধৰ্ম্মৰ বচন শুনি বৃষকেতু কোলে ।
 পৰম আনন্দ ভৈল মন কোতূহলে ॥৩১৭৪৮
 একেশ্বৰে যাইবা তুমি নোহৰে যুগুতি ।
 পাচে পাচে যাইবো আমি তোমাৰ সঙ্গতি ॥
 এহি শুনি ভীমসেনে বোলে বৃষকেতু ।
 তোমাক বুলিবে মোৰ লজ্জা লাগে হেতু ॥৩১৭৪৯
 বাপ তোৰ পৰিলেক অৰ্জুনৰ বাণে ।
 সেহি হেতু নাহি বোলা লজ্জা লাগে মনে ।

পিতৃবধ মনে লৈয়া যদি দুখশাল ।
 বৃষকেতু বোলে বৰ কৰ্ম কৈলা ভাল ॥৩১৭৫০
 লোক অপযশ কৰ্ম জীয়ে অসার্থক ।
 দুৰ্য্যোধন নৃপতিৰ আছিল সেৱক ॥
 ইমৰ সোদৰ ভাই তাহাক জিনিয়া ।
 কীৰ্ত্তিক কৰিলা ৰাজ্য লৈছিল হৰিয়া ॥৩১৭৫১
 মন্ত্ৰীৰ বচন জানা নধৰিলা মনে ।
 ধৰ্ম্মপন্থ ভ্ৰষ্ট ভৈলে মৰে সিকাৰণে ॥
 দ্ৰৌপদী কনিষ্ঠ ভাইৰ বধুক জানিয়া ।
 তাক অপমান দিলা সভাক আনিয়া ॥৩১৭৫২
 শুনিছো আমাৰ বাপে কুকৰ্ম কৰিলা ।
 বিৰাট ৰাজ্যৰ ধেনু হৰিয়া আনিলা ॥
 উদ্ধৱতো কৃষ্ণ বাক্য কৰিলা লজ্জন ।
 এহি পাপে বাপ মোৰ ত্যোজিলা জীৱন ॥৩১৭৫৩
 উপকাৰ কৰিলাহা মাৰিলা তাহাক ।
 অথগু নিৰ্ম্মল যশ থৈলা সৰ্বলোক ॥
 অকৰ্ম কৰিলে হোৱে বিধি অসন্তোষ ।
 আপুন কুবুদ্ধি মৰি গৈলা কিবা দোষ ॥৩১৭৫৪
 উপকাৰ কৰিলা পেশিলা তাক ৰণে ।
 খণ্ডাইলা কুবুদ্ধি গৈলা চতুৰ ভূৱনে ॥
 আমি জন্মি তোমাক দিবোহো কোন যশ ।
 দুৰ্জয় সমৰ ঘোৰ কৰিবো আশেষ ॥৩১৭৫৫
 যাইবোহো খুৰাৰ সঙ্গ আজ্ঞা দিয়া মোক ।
 জিনি যৌৱনাস্থ বীৰ আনিবো ঘোৰাক ॥
 বৃষকেতু বচনত তুমি ভৈল মন ।
 মেঘবৰ্ণ সন্মুখিয়া বুলিলা বচন ॥৩১৭৫৬
 বাপ তোৰ ঘটোৎকচ হিড়িম্বী নন্দন ।
 যত উপকাৰ কৈলা নযায় কহন ॥
 ঘোৰা আনিবাক যাউ চন্দ্ৰাৱতীপুৰী ।
 পাৰ্শে সমে থাকো আমি ধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰি ॥৩১৭৫৭
 মেঘবৰ্ণে বোলে শুনা দেৱ পিতামহে ।
 একেশ্বৰে যাইবে তুমি যুক্ত কাৰ্য্য নহে ॥
 অনুবল হুয়া আমি যাইবো তুমি সঙ্গ ।
 অলঙ্কিতে আনি দিবো হৰিয়া ভূৰঙ্গে ॥৩১৭৫৮

ঘোৰা লৈয়া আকাশে উঠিয়া অন্তৰীক্ষে ।
ধূলা বালু সম ঘোৰা দেখিবো বিপক্ষে ॥
ইসব প্ৰতিজ্ঞা কৰিলেক তিনি বীৰে ।
শুনিয়া প্ৰশংসা কৰিলেক যুধিষ্ঠিৰে ॥ ৩১৭৫৯

যুধিষ্ঠিৰ যজ্ঞত শ্ৰীকৃষ্ণ আনিভাৰ

ই কথা কহন্তে গৈলা তিনিপৰ নিশি ।
ৰাজাক সম্মুখি পাচে গৈলা ব্যাস ঋষি ॥
একত্ৰে সকলে বসি যুক্তি কৈলা সাৰ ।
বান্ধৱেৰ বিনে গতি নাহিকে আমাৰ ॥ ৩১৭৬০
ভৱসিদ্ধু তৰিতে তৰঙ্গ নৌকা খানি ।
গোবিন্দ নাহিকে মোৰ কেনে বুদ্ধি জানি ॥
কৃষ্ণ বিনা জীৱন যৌৱন অকাৰণ ।
অনাথৰ নাথ হৰি শ্ৰীমধুসূদন ॥ ৩১৭৬১
হৰি বিনে যজ্ঞ আমি কৰো কেনমতে ।
নিকটে নাহিকে কৃষ্ণ আছে দ্বাৰকতে ॥
এহি শুনি ভীমে বোলে শুনা দিনমণি ।
মতিভ্ৰমে বোলা কেনে হুয়া অগিয়ানী ॥ ৩১৭৬২
দূৰত নহয় কৃষ্ণ আছয় নিকটে ।
যাৰ প্ৰসাদে তৰি দাক্ষণ সঙ্কটে ॥
এহি কথা কহন্তে সাক্ষাতে নাৰায়ণে ॥
দ্বাৰত আছন্ত কৃষ্ণ জানন্ত তাহানে ॥ ৩১৭৬৩
প্ৰতিকামী বোলে কৃষ্ণ যায়ে অভ্যন্তৰ ।
তোমাক ৰাখিবে জ্ঞান শক্তি আছে কাৰ ॥
পূৰ্বে ধৰ্ম্মৰাজে বাক্য বুলিছে আমাৰে ।
জনাৰ্দন আইলে কেৱে নৰাখিব দ্বাৰে ॥ ৩১৭৬৪
যুক্তিহেতু ধৰ্ম্মৰাজে চলা পুৰী মাজে ।
সময় উচিত গৌঁসাই আছে বৰ কাজে ॥
কৃষ্ণে বোলে সত্বেৰে জনৰা যাই কথা ।
বিনা ৰাজ-আজ্ঞায়ে নযাওঁ আমি তথা ॥ ৩১৭৬৫
তেবে দ্বাৰ কহিলেক ৰাজ্যৰ বিদিত ।
আচম্বিতে গোবিন্দ দ্বাৰতে উপস্থিত ॥
শুনিয়া হৰিষ ভৈলা ধৰ্ম্ম মহীপাল ।
অনুজ্ঞনে জাভ লৈয়া চলিলা সত্বেৰ ॥ ৩১৭৬৬

দেখিয়া হৰিষ ভৈলা ধৰ্ম্মৰ কুমাৰ ।
কৃষ্ণে দেখি যুধিষ্ঠিৰে কৈলা নমস্কাৰ ॥
দুই ভুজ চাপি ধৰি তুলি লৈলা কোলে ।
মন্ত্ৰকে চুম্বন দিয়া হাসি বাক্য বোলে ॥ ৩১৭৬৭
ভীমসেন আসিয়া সত্বেৰে পদ বন্দে ।
গৌৰৱ কৰয় তাক পৰম আনন্দে ॥
বসিলেক জগন্নাথ আসন উপৰে ।
পাত্ৰ অৰ্ঘ্য দিয়া কৃষ্ণে পূজে নৃপবৰে ॥ ৩১৭৬৮
কৃষ্ণ দেখি পাণ্ডৱ বিস্ময় মনে গুণি ।
কৃষ্ণক সম্মুখি তেবে বোলে যাজ্ঞসেনী ॥
বান্ধৱেৰ আসিলা দেখি বিস্ময় অসক ।
সৰ্বক্ষণে গতি মোৰ নাৰায়ণ লক্ষ ॥ ৩১৭৬৯
আমাৰ নিকটে তেবে থাকে ভগৱান ।
যথা তথা আপদত কৰা পৰিত্ৰাণ ॥
অঠাইতে পূৰি সক্ষ্যা ভৈল আসি নিশা ।
অতিথি স্বৰূপে আসি মিলিল দুৰ্বাসা ॥ ৩১৭৭০
ষাঠি সহস্ৰ মুনি লৈয়া দ্বাৰে আইল ।
কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে তাতে অব্যাহতি পাইল ॥
দুঃশাসনে যেখনে আনিল কেশে ধৰি ।
একবস্ত্ৰে সভা মध्ये আছে কেশে ধৰি ॥ ৩১৭৭১
বস্ত্ৰৰূপে কৃষ্ণে তাতে কৰি পৰিত্ৰাণ ।
পুঞ্জ পুঞ্জ স্থানে স্থানে বিচিত্ৰ নিৰ্ম্মাণ ॥
পিতৃ ভক্ত গুৰুজন আছিল তহিতি ।
ৰক্ষা কৰিবাক কাৰো নাহিকে শক্তি ॥ ৩১৭৭২
যথা কালে আপদত হোৱে উপসন্ন ।
আপদ কালত তুমি ৰাখা নাৰায়ণ ॥
প্ৰকাশিত কমল কৰিয়া দিনপতি ।
তুমি পৰে পাণ্ডৱৰ আন নাহি গতি ॥ ৩১৭৭৩
দ্রৌপদীৰ বচনে হৰিষ ভৈলা মন ।
কৃষ্ণক সম্মুখি ধৰ্ম্মে বুলিলা বচন ॥
কাৰ্য্যসিদ্ধি ভৈল হেন বুজিলো লক্ষণ ।
স্বৰণ কৰিতে আইল দেৱ নাৰায়ণ ॥ ৩১৭৭৪
অন্তৰ্য্যামী ভগৱন্ত কৃপা ভৈলা মোৰ ।
বুজিয়া সঙ্কট মোৰ আইলা দামোদৰ ॥

তোমাৰ আদেশ হোক অশ্বমেধ কৰো।
 তেবে জ্ঞাতিবধ হস্তে পাৰ হৈবে পাবো ॥ ৩১৭৭৫
 ব্যাসে কহি আছে মোত যজ্ঞৰ প্ৰসঙ্গ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিছে ভীমে আনিবে তুবঙ্গ ॥
 এহিমতে আছে আমি অপেক্ষা যে কৰি।
 কি কৰ্ম কৰিবো আমি কহা দেৱহৰি ॥ ৩১৭৭৬

শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভীমৰ প্ৰতি পৰিহাস আৰু ভীমৰ প্ৰত্যুত্তৰ

এহি শূনি হাসিয়া বুলিলা জগন্নাথে।
 তোমাৰ শক্তিয়ে যজ্ঞ কৰো কেনমতে ॥
 অশ্বমেধ যজ্ঞবিধি শুনিতো কৰ্কশ।
 তাহাক কৰিতে পাৰে কাহাৰ সাহস ॥ ৩১৭৭৭
 দেৱতা গন্ধৰ্ব্ব সিদ্ধ দৈত্যে কৰে আৰ।
 এই যজ্ঞ কৰিবাক শক্তি আছে কাৰ ॥
 ভীমৰ মন্ত্ৰণা ৰাজা লৈবে নুঘুৰাই।
 লক্ষ্যোদৰ শৰীৰ বিস্তৰ মাত্ৰ খায় ॥ ৩১৭৭৮
 আতি বৰ ডাঙ্গৰ যে ক্ৰোধাধিক মতি।
 কামাতুৰ লজ্জাহীন ৰাক্ষসীৰ পতি ॥
 কুযোনিক ফুৰিয়া ৰাক্ষস যোনি পাই।
 হেন জনে যুক্তি লৰা কিবা আছে দায় ॥ ৩১৭৭৯
 সৰ্বকালে বৰ পেট খাই বহুতৰ।
 সদায় কঠোৰ বাণী থাকয় যাহাৰ ॥
 কামাতুৰ হোৱে আৰ স্ত্ৰীজীৱবধী।
 হেনজনে যুক্তি দিলে কাৰ্য্য নহে সিদ্ধি ॥ ৩১৭৮০
 ৰাজসূয় যজ্ঞ কৰে যি যি ৰাজাসব।
 মহাতেজ বলবন্ত বৰ পৰাভৰ ॥
 আতি শুদ্ধ ধৰ্ম্মশীল গুণে নাহি অন্ত।
 সত্যবাদী জিতেদ্ৰিয় আতি বীৰ্য্যবন্ত ॥ ৩১৭৮১
 হেনসব ৰাজা আছে পৃথিৱীৰ পতি।
 তাহাক জিনিতো আছে কাহাৰ শক্তি ॥
 অৰ্জ্জুনে প্ৰতিজ্ঞা কৈলা জয়দ্রথ বধ।
 তাতে আমি মন্ত্ৰণা পাতিলো নানামত ॥ ৩১৭৮২
 পূৰ্বে অশ্বমেধ কৈলা ৰাম ৰঘুপতি।
 ভৰত লক্ষ্মণ দুইতো লৈয়া অনুমতি ॥

বনে পাইয়া সেহি ঘোৰা ধৰিলা বালকে।
 শ্ৰীৰামে অনেক যত্নে আনিলা তাহাকে ॥ ৩১৭৮৩
 ধন নাই জন নাই নাহিকে পদাতি।
 ইকৰ্ম কৰিতে পাৰে কাহাৰ শক্তি ॥
 বৎসৰেক মানে ৰাখিবাক লাগে হয়।
 সকলে আছয় তযু ভাই ধনঞ্জয় ॥ ৩১৭৮৪
 কোনজনে অৰ্জ্জুনক ৰণে বন্দী কৰি।
 কোন জনে দিব আনি তাহাক উদ্ধাৰি ॥
 কোনে থাকিবেক ঐত তোমাৰ ৰক্ষক।
 হেন কৰ্ম কৰি আছা শুনিতো অশক্য ॥ ৩১৭৮৫
 কৃষ্ণৰ বচন শূনি বীৰ বৃকোদৰ।
 ভক্তি কৰি বোলে ভীমে যুৰি দুই কৰ ॥
 শূলস্তৰ বৰ পেট বহু খাইতে পাৰে।
 ৰাক্ষসী কুযোনি বৰ কৰিতে নপাৰে ॥ ৩১৭৮৬
 যত কিছু লাগে মানে সবে মোতে ঘটে।
 মনে ভাবি চাৰা তুমি তোমাৰ নিকটে ॥
 সাগৰ ভূধৰ আদি তোমাৰ উদৰে।
 তুমি অন্ন খোৱা আমি খাওঁ বহুতৰে ॥ ৩১৭৮৭
 কল্পিণী প্ৰভৃতি ষোল সহস্ৰ যে নাৰী।
 তেবে কেনে কৈলা বিহা ভালুক কুমাৰী ॥
 তুমি সম কামাতুৰ আৰ কেহো নাই।
 মৎস্য কৰ্ম যোনিতেসে আছা স্তম্ভ পাই ॥ ৩১৭৮৮
 কামভাৱে ভাল মন্দ নকৰা বিচাৰ।
 আপুনি ভৈলাহা কাম তনয় তোমাৰ ॥
 নাৰদে আনিয়া দিলা এক পাৰিজাত।
 মালা গাণ্ঠি লৈলা তাক কল্পিণী গলত ॥ ৩১৭৮৯
 শূনি আকলিলা তাক সত্ৰোজিতহতা।
 চৰণে ধৰিয়া কৰে অনেক ব্যগ্ৰতা ॥
 সহবে আনিয়া বৃক্ষ দিলা তাক পাচে।
 তুমি সম স্ত্ৰীজিত আৰে কৈত আছে ॥ ৩১৭৯০
 ব্ৰহ্মাণ্ড ভাণ্ডাৰ মধ্যে শৰীৰ আছন্ত।
 যোগীগণে যাক কহি নপাৰন্ত অন্ত ॥
 বলিক ছলিলা তুমি ৰাঘৱৰ যুৰ্ত্তি।
 সঙ্কটত মাগি কৈলা দ্বাৰকা বসতি ॥ ৩১৭৯১

ক্ৰীৰোদ মথিয়া পাইলা ভাৰ্য্যা দেবেসমে ।
 অতাপি আছাহা ভূমি শত্ৰব স্থানে ॥
 বৰে কৰে অপকৰ্ম বচনে আপেক্ষি ।
 অল্পজনে দোষ কৰে সৰ্বজন দোষী ॥ ৩১৭৯২
 তোমাত ভাৰসা কৰি আছিলোহো সবে ।
 সৰ্ব কাৰ্য্য নষ্ট কৈলা আসিয়া মাধৱে ॥
 মেঘ দেখি আকাশত চাতকি বনাস্ত ।
 বৃষ্টিধাৰা আশা কৰি যাইবে খোজন্ত ॥ ৩১৭৯৩
 বদন প্ৰকাশ কৰি চাৰে আক দৃষ্টি ।
 জল হৰি মুখে পৰে আশ্ৰাবৰ বৃষ্টি ॥
 ধেনু যেন পঙ্কত সৰ্ব্বাঙ্গে আছে মজি ।
 পূৰ্বে যেন আশা কৈলা সিয়ো গৈলা ত্যজি ॥ ১৯৪
 সেহিমত আমাৰ কৰিলা জগন্নাথ ।
 আচম্বিতে মাথে যেন পৰে বজ্ৰপাত ॥
 এভৱ সাগৰে গোসাই হোৱাহা সদয় ।
 বহুভাৱ নেদেখাইবা নেদিবাহা ভয় ॥ ৩১৭৯৫
 প্ৰসন্ন হৈলোক প্ৰভু কৰাহা আশ্বাস ।
 ধৰ্ম্মৰ খণ্ডোৱা যত মনৰ দুখ তাপ ॥
 সহায় হৈলোক মাত্ৰ কৰিয়ো আদেশ ।
 প্ৰসন্ন আমাত প্ৰভু হৈলো হৃদীকেশ ॥ ৩১৭৯৬

ভীমৰ উত্তৰত শ্ৰীকৃষ্ণ সঙ্কট হৈ যজ্ঞ
 কৰিবলৈ উপদেশ

ভীমৰ বচন তেবে শুনিয়া তেখনে ।
 হৃদয় প্ৰসন্ন হৈয়া বোলে জনাৰ্দনে ॥
 ধন্য ধন্য বৃকোদৰ কৰি আছা দৃঢ় ।
 তোমাৰ বচনে আমি ভুট্ট ভৈলো বৰ ॥ ৩১৭৯৭
 বচনেক বোলো আমি শুনা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞ ভূমি কৰা কোন কাজ ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণবীৰ ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 দুঃশাসন বিবিংশতি দুৰ্জয় সুদৰ্শন ॥ ৩১৭৯৮
 ই সৰক বধি যদি মনে বৰ তাপ ।
 আমি খণ্ডাইবোহো যত জ্ঞানবধ পাপ ॥

আমাতেসে লাগোক যে আছে পাপকৰ্ম্ম ।
 নিষ্পাপ শৰীৰ ছই থাকা ভূমি ধৰ্ম্ম ॥ ৩১৭৯৯
 তেবে শুনি হাসি বোলে শুনা বৃকোদৰ ।
 আত্মা শুদ্ধ মনে বোলা চিত্তে নলয় মোৰ ॥
 পাপকৰ্ম্ম কৰি যদি দেই মোৰ হাতে ।
 কোটি যজ্ঞ ফল ছইব জানিলোহো তাতে ॥ ৩১৮০০
 ভূমি যাৰ অনুকূল সাফল জীৱন ।
 ভূমি বিনে আন গতি নাহি নাৰায়ণ ॥
 ঘোৰা লৈয়া পুনৰপি নিকিৰো যাবত ।
 ধৰ্ম্মৰ বন্ধক ছইয়া থাকিবা তাৱত ॥ ৩১৮০১
 এহি শুনি কৃষ্ণে তেবে বোলে শুনা ধৰ্ম্ম ।
 মনৰ বাঞ্ছিত যেহি কৰা সেহি কৰ্ম্ম ॥
 ভীম পাঞ্চ ভাই যাৰ আছয় সহিত ।
 সেহি পুনু যজ্ঞ কৰ্ম্ম কৰিতে উচিত ॥ ৩১৮০২
 লোক অৰ্থে যজ্ঞ কীৰ্ত্তি পৱিত্ৰ ধৰণী ।
 এহি কৰ্ম্ম কৰা ৰাজ্য ভুট্ট ছইবো আমি ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে ৰাজ্য আনন্দিত অঙ্গ ।
 মকবন্দ পায় যেন সন্তোষিত ভৃঙ্গ ॥ ৩১৮০৩
 ৰজনী উদিত ভৈল প্ৰভাত সময় ।
 যাত্ৰা কৰি চলে ভীম আনিবাক হয় ॥
 কুন্তী যুধিষ্ঠিৰ কৃষ্ণ বন্দিয়া চৰণ ।
 পাচে সন্তুধিয়া ভীমে বুলিলা বচন ॥ ৩১৮০৪
 কৃষ্ণে সমে থাকা ভূমি হস্তিনানগৰী ।
 দ্বিজগণ প্ৰজাগণ ৰাজ্য বন্ধা কৰি ॥
 এহি বুলি বৃকোদৰ চলিলা নতুবে ।
 বৃষকেতু মেঘবৰ্ণ ছই সঙ্গী কৰে ॥ ৩১৮০৫
 তিনিজনে চলি যাই পদব্ৰজ গতি ।
 কতোদিনে পাইলা গৈয়া পুৰী ভদ্ৰাৱতী ॥
 যৌৱনাশ্ব পুৰী ভীমে দেখিলেক দূৰে ।
 যজ্ঞ ধূত্ৰে দিব্যঘট শোভে প্ৰতিঘৰে ॥ ৩১৮০৬
 বিচিত্ৰ পতকা উৰে দেখিতে সুন্দৰ ।
 যজ্ঞ ধূমে গগন দেখিয় অন্ধকাৰ ॥
 নানা বাণ নৃত্য গীত কৰে শত্ৰুধৰনি ।
 বেদ ধ্বনি মন্ত্ৰ পাঠ এহি মাত্ৰ শুনি ॥ ৩১৮০৭

মণ্ডপ উত্থান মঠ বিচিত্র নগৰ ।
 পুৰী দেখি হৰষিত ভৈলা বৃকোদৰ ॥
 পুৰীৰ লক্ষণ দেখি হৰিষ ভৈলা মন ।
 বৃষকেতু দেখাই বোলে চাহা ভীমসেন ॥ ৩১৮০৮
 দেখাহা বিচিত্র ৰাজ্য ভদ্ৰাবতী পুৰী ।
 যতোক বিচিত্র আত কহিতে নপাৰি ॥
 দুই পৰ গৈলা দিন তুষায়ে পীড়িলে ।
 ঘোৰা লৈয়া আসিবেক সৰোবৰ কোলে ॥ ৩১৮০৯
 চিনিবা যজ্ঞৰ ঘোৰা হৰিবা তেখনে ।
 পাচ ছয়া থাকিবো আঁমৰা দুইজন ॥
 হেনমতে মন্ত্ৰণা কৰিলা দুইজন ।
 গুপ্তভাৱে ৰহিলেক একচিত মন ॥ ৩১৮১০
 কহে গঙ্গাদাসে শুনা স্থিৰ কৰি মতি ।
 অশ্বমেধ পুণ্যকথা ৰচিলা সম্প্ৰতি ॥
 হেন জানি নৰলোক এৰা আন কাম ।
 পাতোক ছাৰোক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩১৮১১

মেঘবৰ্ণৰ ঘোৰাহৰণ-উজোগত ইন্দ্ৰৰ ভয়

আৰু দূতৰ দ্বাৰা পৰিচয় গ্ৰহণ

পদ

ভীমৰ বচন শুনি বৃষকেতু বোলে ।
 হৃদয় আনন্দ ভৈল মন কোঁতুহলে ॥
 দশ অৰ্ক্ষোহিণী সেনা যৌৱনাশ্বে দিতে ।
 মোৰ মতে ইসকল দেখা একমতে ॥ ৩১৮১২
 গঙ্গা দৰশনে যেন পাপ পলায় ভয়ে ।
 আমাক দেখিয়া যেন পলাই সৈন্যচয়ে ॥
 ধৰ্ম্মৰ আদেশে মাধৱক প্ৰতিহিতে ।
 সি কাৰণে আসি আছে ঘোৰা হৰি নিতে ॥ ৩১৮১৩
 এহি কথা কহে বৃষকেতু ভীমসেনে ।
 অচকিতে গজ সৈন্য দেখে বিচ্যুতমানে ॥
 গজ পুষ্প ধূপ দ্বীপ নৃত্যগীত বাজে ।
 পৃথী তোলাপাৰ ছই গজঘণ্টা শব্দে ॥ ৩১৮১৪
 আগে হস্তীচয় পাছে যাই মাছুতগণ ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ দেখি যেন শিৰত অঞ্জন ॥

শিৰত সিন্দূৰে মণ্ডি দেখিতে স্তম্ভৰ ।
 তথা পৰি মধুপান কৰয় ভ্ৰমৰ ॥ ৩১৮১৫
 সৰোবৰ মধ্যে যেন কুঞ্জবসকলে ।
 স্নান কৰি জলপান কৰে কোঁতুহলে ॥
 সৰোবৰ মধ্যে যেন কৰয় হিন্দোল ।
 সিন্দূৰে মণ্ডিত ভৈলা সৰোবৰ জল ॥ ৩১৮১৬
 গজকুস্ত চাৰি ভ্ৰজ গৈলা চাৰি যথা ।
 অসংলোক সমে প্ৰীতি নহয় সৰ্ব্বথা ॥
 হেন দেখি ভীমসেন ভৈলা আনন্দিত ।
 সেহি কালে ঘোৰা লৈয়া ভৈলা উপস্থিত ॥ ৩১৮১৭
 কতো খেত কতো কৃষ্ণ দেখিতে স্তম্ভৰ ।
 মহাৰথীগণে সমে লৈয়া ধনুশৰ ॥
 ব্যাল্লিগ মৃদঙ্গ বাজ বজাৰে মহৰি ।
 আকাশ ঢাকিয়া বাণ দেখি শাৰী শাৰী ॥ ৩১৮১৮
 ভীমে সন্মুখিয়া বোলে বৃষকেতু বাক ।
 এহি যৌৱনাশ্বে সৈন্য দেখহ কোঁতুক ॥
 সৈন্য আগে গৈয়া তেবে বুজ সব পৰে ।
 পতকাসকল যেন কালমেঘে লৰে ॥ ৩১৮১৯
 এহিকথা বৃষকেতু কহন্তে ভীমত ।
 আসিয়া ঘোৰাৰ যুথ মিলিলা আগত ॥
 জলপান কৰিয়া সন্তোষ ভৈলা চিত ।
 কতো আসে কতো যাই নাই পৰিমিত ॥ ৩১৮২০
 তাক দেখি ভীমসেনে নসহয় মনে ।
 বৃষকেতু সন্মুখিয়া বুলিলা বচনে ॥
 নিবেক্ষিয়া চাইলো মই ৰঙ্গে সৈন্যচয় ।
 আনসব ঘোৰা দেখো নাহি যজ্ঞ-হয় ॥ ৩১৮২১
 যি নিমিত্তে আসিলো নভৈল কাৰ্য্য সিদ্ধি ।
 যজ্ঞ-হয় নাপালে কৰিবো কোন বুদ্ধি ॥
 মুহি কিবা ঘোৰা লৈয়া গৈলা অন্তঃপুৰী ।
 তুণ লৈয়া জল যেন দেখো যত্ন কৰি ॥ ৩১৮২২
 কুপণৰ ধন যেন নেৰয় সদায় ।
 পৰক নেদয় যেন আপুনি নথায় ॥
 লোক যেন স্নেহভাৱে পুত্ৰমুখ চাৰে ।
 কামুকে কামিনী যেন নচাবে সদায়ে ॥ ৩১৮২৩

ভক্তিহীন লোকে যেন যুক্তি নাহি পাবে ।
 নাৰায়ণ বস চাৰি আনকৈসে ধাৰে ॥
 ইসৰ প্ৰকাৰে ঘোৰা বাথে বাজা নৃপে ।
 নপাওঁ যজ্ঞৰ ঘোৰা বুজিলো স্বৰূপে ॥ ৩১৮২৪
 বিনা ঘোৰা জিনি যাইবো হস্তিনা নগৰী ।
 দেখিয়া হাসিবে কৃষ্ণে বৰ লজ্জা কৰি ॥
 বৃষকেতু সমে ভীমে ইকথা কহিতে ।
 হেনকালে ঘোৰা আসি মিলিলা ত্বৰিতে ॥ ৩১৮২৫
 আকাশ ভৰিয়া বাণা চন্দ্ৰমল ছাতা ।
 আগে চলে অশ্বগণ পাচে চলে মাতা ॥
 মহাবীৰ্য্যগণ আগে চলে চাৰিভিতে ।
 বিচিত্ৰ কৰচ অঙ্গে ধনুবাণ হাতে ॥ ৩১৮২৬
 আতি সুলক্ষণ দেখি অশ্বসেনাগণ ।
 স্বৰ্গহস্তে নামি আইল ইন্দ্ৰবীৰগণ ॥
 স্তব্ধৰ পত্ৰ দিলা কপালে দৰ্পণ ।
 চন্দনে লেপিত অঙ্গ কুক্কুম ভূষণ ॥ ৩১৮২৭
 নানাবস্ত্ৰে বিভূষিত হাবমালা গলে ।
 জয়ধ্বনি সব বাঢ়া শুনি স্তম্ভলে ॥
 নানাবস্ত্ৰে পুৰীসব দেখিতে শোভিত ।
 ধূপে দীপে অঙ্ককাৰ গগন ব্যাপিত ॥ ৩১৮২৮
 অশ্ব চাৰি খুৰা ভূমি নাহিকে পৰশে ।
 অলঙ্কিতে গতি যেন বিদ্যুত আকাশে ॥
 গজ বাজী বধ বধী সৈন্য নাহি অন্ত ।
 মেঘনাদ সমুদ্ভিয়া ভীমে বুলিলন্ত ॥ ৩১৮২৯
 পূৰ্বে কহি আছা ভূমি ঘোৰা ধৰি দিতে ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া আছা ধৰ্ম্মৰ আগতে ॥
 সেহি প্ৰতিজ্ঞাক ভূমি পূৰা মনোবধ ।
 যশ কীৰ্ত্তি পুৰুষাৰ্থ হোক ত্ৰিজগত ॥ ৩১৮৩০
 আপুনাৰ ভুজদৰ্পে ঘোৰা গৈয়া ধৰ ।
 আজি বণে বল তোৰ দেখাউ সত্ত্বৰ ॥
 তেবে মেঘবৰ্ণে বোলে শুনা পিতামহ ।
 আনিবো যজ্ঞৰ ঘোৰা কোন বস্ত্ৰ সাহ ॥ ৩১৮৩১
 লীলায়ে তুব্ধ ধৰো সৈন্য-মাজ পশি ।
 মোৰমতে সৈন্যসৰ হেন তৃণবাসী ॥

বৃষকেতু সহিতে বসিয়া থাকা ভূমি ।
 আনিতে যজ্ঞৰ ঘোৰা হেৰা চলো আমি ॥ ৩১৮৩২
 এহিবুলি নিজমূৰ্ত্তি ধৰি নিশাচৰে ।
 মহা সিংহনাদ কৰে ঘোৰ নিশাচৰে ॥
 দশো দিশ চমৎকাৰ শুনিয়া গৰ্জ্জন ।
 মেঘে অঙ্ককাৰ ভৈল চাইলন্ত গগন ॥ ৩১৮৩৩
 চাৰি দিকি শিলাবৃষ্টি বজ্জ হোৱে পাত ।
 বিজুলি চমক যেন পৰয় নিৰ্ঘাত ॥
 মেঘৰ স্বৰূপ ত্ৰয়া ব্যাপিলা আকাশ ।
 শুনিয়া কম্পিত ভৈল দেৱতা মানুহ ॥ ৩১৮৩৪
 ত্ৰাস পাই ইন্দ্ৰে বাৰ্ত্তা পুছে ঘনে ঘনে ।
 স্বৰ্গ জিনিবাক আজ্ঞা পাইলা কোন জনে ॥
 দূত পঠাই দিলা বাৰ্ত্তা জানিতে সুসাৰ ।
 প্ৰলয়ৰ মত যেন সকলে সংসাৰ ॥ ৩১৮৩৫
 ইন্দ্ৰৰ আজ্ঞায়ে দূত আইল শীত্ৰ গতি ।
 যথা আছে মেঘবৰ্ণ মায়াকপ মূৰ্ত্তি ॥
 সম্ভাষা বোলে দূত বসিয়া আগত ।
 কাহাৰ কুমাৰ ভূমি কহা স্বৰূপত ॥ ৩১৮৩৬
 তথু ভয়ে কম্পমান দেৱগণ শলী ।
 বাৰ্ত্তা জিজ্ঞাসিবে লাগি আমি আছো আসি ॥
 মেঘবৰ্ণে বোলে দূত বাৰ্ত্তা শুনা মোৰ ।
 নাম মোৰ মেঘবৰ্ণ পৌত্ৰক ভীমৰ ॥ ৩১৮৩৭
 যুধিষ্ঠিৰ মহাবাজা হস্তিনাপুৰত ।
 জ্ঞাতিবধ ভয়ে কৰে অশিপত্ৰ ব্ৰত ॥
 পিতামহ বৃষকেতু দুইহানো সহিতে ।
 তিনিজন আসি আছো ঘোৰা হৰি নিতে ॥ ৩১৮৩৮
 যৌৱনাশ্ব নৃপতিৰ হৰি নিবো হয় ।
 এহি বাৰ্ত্তা দূত তেবে কহিবা নিশ্চয় ॥
 এহি শুনি দেৱদূত ভৈলা আনন্দিত ।
 সত্ত্বৰে কহিলা গৈয়া ইন্দ্ৰৰ বিদিত ॥ ৩১৮৩৯
 বাৰ্ত্তা পাই হৰষিত ভৈলা দেৱবাজ ।
 যুধিষ্ঠিৰে যজ্ঞ কৰে বৰ শুভ কাৰ্য্য ॥
 দেৱগণ সঙ্গে কৰি বধে মাতলিক ।
 যথা মেঘবৰ্ণ আইল চাহন্তকৌতুক ॥ ৩১৮৪০

মেঘবৰ্ণৰ অথ হৰণ আৰু যৌৱনাশৰ লগত তিনি বীৰৰ যুদ্ধ
 গজবাজী ঐৰাহতে চৰি সহস্ৰেকৈ ।
 মেঘবৰ্ণ বীৰ চাহি থাকে অন্তৰীক্ষে ॥
 তেবে যজ্ঞ ঘোৰা লইয়া উঠে আকাশত ।
 সৰ্বলোকে দেখিয়া যে পাইলা মহা ভীত ॥৩১৮৪১
 ধূলী দৃষ্টি অন্ধকাৰ পথক নেদেখি ।
 কি ভৈল কি ভৈল বুলি মুদি দুই আখি ॥
 অশ্ব লৈয়া কেহো জনে চাহন্ত আকাশে ।
 নিৰেক্ষিয়া সৰ্বলোকে চাস্ত দশোদিশে ॥৩১৮৪২
 বুজিতে নপাৰো কিছু কৈক নিলা হয় ।
 কিনো অদভুত কথা নজানো নিশ্চয় ॥
 হেন বিপৰীত ফল কিনো দৈৱযোগে ।
 বাৰ্তা জনাইবাক গৈলা নৃপতিৰ আগে ॥ ৩১৮৪৩
 বসি আছে নৰপতি পাত্ৰ সমস্থিতে ।
 চাৰিপাশে সৈন্যসব আছন্ত বেষ্টিতে ॥
 হেনকালে দূতে যাই জনাইলেক হিত ।
 যুৰিয়া যুগল কব ৰাজ্যৰ আগত ॥ ৩১৮৪৪
 দুইপৰ অভ্যন্তৰে ঘোৰা নাহি শালে ।
 স্নান কৰাইলো নিয়া সৰোবৰ জলে ॥
 বিপৰীত ভৈল তাতে জানো কোন হেতু ।
 আচম্বিতে ঘোৰা হৰি নিলা ধ্বংসকৈতু ॥ ৩১৮৪৫
 এহি শুনি নৃপতি গুণিয়া দুখ মনে ।
 মন্ত্ৰীক সমুখি ৰাজ্য বুলিলা তেখনে ॥
 দেৱতাৰ মন বৰ যজ্ঞ কৰিবাৰ ।
 অনুমানে জানো ঘোৰা নিলে পুৰন্দৰ ॥ ৩১৮৪৬
 মহাদেৱ হৰে কিম্বা বিষ্ণু নিলা হয় ।
 তিনিমধ্যে কোনে নিলা জানিবা নিশ্চয় ॥
 এহিবুলি যৌৱনাশ ভৈলন্ত কুপিত ।
 আজ্ঞা দিলা সব সৈন্য সাজক হৰিত ॥ ৩১৮৪৭
 যেনমতে আদেশ কৰিল নৃপবৰ ।
 দশ অক্ষৌহিণী সেনা সাজিল সত্ৰৰ ॥
 স্বেগ কুমাৰ সাজে ৰাজ্যৰ প্ৰধান ।
 দুৰ্জয় বিজয়ে বীৰ মহা বলবান ॥ ৩১৮৪৮

সৰ্ব সৈন্য সাজিলেক চতুৰঙ্গ দলে ।
 চক্ষুৰ নিমিষে সবে গৈলা ৰণস্থলে ॥
 চাৰি সহস্ৰেক বথী আকাশে চলয় ।
 অলক্ষিত বেগে গৈলা যথা আছে হয় ॥ ৩১৮৪৯
 ৰাজ্যৰ আদেশ পাই মহাবথীযুথে ।
 ধাইলা আকাশৰ পথে অস্ত্ৰ লৈয়া হাতে ॥
 বীৰসব আকাশে দেখিল চক্ষু জ্বালা ।
 ভয়ঙ্কৰ কলেৱৰ মেঘ যেন কালা ॥ ৩১৮৫০
 যজ্ঞ অশ্বৰ আছে তাহাৰ যে পাশে ।
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ বাহু যেন কৰিছা গৰাসে ॥
 মহাবথীগণক সবে কৰিলেক তাজি ।
 মোৰ হাতে পৰি আছা নেৰিবোহো আজি ॥'৫১
 এথনে আমাৰ হাতে যাইবি যমপুৰী ।
 নিচিন্তি আছাহা কেনে ঘোৰা চুৰি কৰি ॥
 এহি বুলি বীৰসবে বেঢ়ি মাৰে বাণ ।
 মেঘবৰ্ণ বীৰে তাক নকৰে সন্ধান ॥ ৩১৮৫২
 হেন দেখি ডাক দিয়া বোলে নিশাচৰ ।
 নিশ্চয়ে জানিলো তই যাইবি যমঘৰ ॥
 মাথা মেঘে জানিয়া কৰিলা শিলাবৃষ্টি ।
 সংহৰিলা বীৰসবে প্ৰহাৰিয়া মুষ্টি ॥ ৩১৮৫৩
 উৰা কৰি ৰাক্ষস হৰিষ কৰি চিত ।
 মাৰিলেক নৃপতিৰ বীৰ ভাগ যত ॥
 ঘোৰা লৈয়া নিশাচৰ গৈলা পূৰ্বস্থানে ।
 যথা আছে বসি বৃষকেতু ভীমসেনে ॥ ৩১৮৫৪
 প্ৰণাম কৰিয়া বোলে শুনা পিতামহ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে আনি দিলো যজ্ঞ হয় ॥
 লৈ যাওঁ যজ্ঞ-ঘোৰা চলিয়ো সত্ৰৰ ।
 যথা আছে যুধিষ্ঠিৰ হস্তিনা নগৰ ॥ ৩১৮৫৫
 এহি কথা কস্তে ভীমসেন মেঘবৰ্ণ ।
 দূৰে থাকি দেখিলেক যৌৱনাশ সৈন্য ॥
 ক্ৰোধ কৰি বীৰ সবে ধনু লৈয়া হাতে ।
 ধাইলা ৰাক্ষসক প্ৰতি ক্ৰোধে মহাবথে ॥ ৩১৮৫৬
 দশোদিশ চাপি কৰে বাণ বৰিষণ ।
 চাৰিভিতি অন্ধকাৰ নেদেখি গগন ॥

তাক দেখি বৃষকেতু অগ্নিসম বোষে ।
 মেঘনাথ অশ্বাসিয়া ভীমেও প্রশংসে ॥ ৩১৮৫৭
 ধন্য ধন্য মেঘবৰ্ণ ঘটোৎকচ স্তুত ।
 বৰ কাৰ্য্য কৰি আছা শুনন্তে অদ্বুত ॥
 হেনন্ম সাহস বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 একেধৰে ঘোৰা আনে জিনি ঘোৰ বণে ॥ ৩১৮৫৮
 বিপক্ষৰ সমে বণ কৰে একেধৰে ।
 অনুকূল ছইয়া আমি বন্ধা কৰো তাৰে ॥
 এহি বুলি বৃষকেতু পশিলা বণত ।
 মাতিয়া পাৰয় সেনা আসি আছে যত ॥ ৩১৮৫৯
 বৃষকেতু বেঢ়ে দেখি ক্ৰোধে বোলে ভীম ।
 ক্ৰোধে আতি ভীমসেন কালাস্তক যম ॥
 ধেনু লৈয়া হেন কালে দেখিলা তৰাসে ।
 পিণাকী ধাইলেক যেন দানব উদ্দেশে ॥ ৩১৮৬০
 বক্ত যেন নয়ন কৰি ক্ৰোধে আতিশয় ।
 গজ বাজী সৈন্য কাটি কবিলেক ক্ষয় ॥
 কৰ্ণপুত্ৰ বৃষকেতু কৰ্ণৰ সমান ।
 দুৰ্জয় কাৰ্য্যক হাম্বে দুৰ্জয় সন্ধান ॥ ৩১৮৬১
 শত শত বাণ সন্ধি এৰে বাহুবলে ।
 বীৰসব কাটিয়া পেলাইলা মহীতলে ॥
 সিংহসম পৰাক্ৰম সিংহনাদ কৰে ।
 যাড় কুম্ভ বিদাৰিয়া গজসব মাৰে ॥ ৩১৮৬২
 পৰিল যতেক বীৰ শঙ্কা নাহি তাতে ।
 বথী বথ গজ বাজী পদাতি অনন্তে ॥
 বৃষকেতু দেখে বণে বিপক্ষ পলায় ।
 মৃগ দেখি সিংহ যেন লৰি খেদি যায় ॥ ৩১৮৬৩
 বাহুদেৱ শবণত পাপ নাহি বয় ।
 এহিমতে সৈন্যসব কাটি কৰে ক্ষয় ॥
 অশ্বসব শৰে কাটি কৰিলা সংহাৰ ।
 বীৰ লৈয়া বীৰ মাৰে সংগ্ৰামে দুৰ্ব্বাৰ ॥ ৩১৮৬৪
 বৃষকেতু যুদ্ধ দেখি বাজাৰ বিদিত ।
 হৃদয়ে ভাবিয়া দুখ ভৈলেক বিন্মিত ॥
 মন্ত্ৰী সব সম্মুখিয়া নৃপতি বোলয় ।
 এহি তিনি বীৰ দেখি মনে লাগে ভয় ॥ ৩১৮৬৫

বলবন্ত পৰাক্ৰম দুৰ্জয় প্রতাপ ।
 দেখি যেন ধাইয়া আসে অজগৰ সাপ ॥
 এক বীৰে ঘোৰা লৈয়া গৈলা আকাশক ।
 লীলায়ে জিনিলা অশ্ব চাৰি সহস্ৰেক ॥ ৩১৮৬৬
 কোন দেৱ আসি আছে ঘোৰা নিৰে সাজি ।
 মনুষ্য নোহয় ইটো অনুমানে বুজি ॥
 ভীমে হেন বৃষকেতু বণ দেখি আগে ।
 প্রশংসা কৰিয়া ধাইলা বীৰ মহাভাগে ॥ ৩১৮৬৭
 ধন্য ধন্য বৃষকেতু বালক ছৱাল ।
 সিংহ পৰাক্ৰম বীৰ বিক্ৰম বিশাল ॥
 মৃগ মধ্য সিংহ যেন নাহিকে সংশয় ।
 নিৰোগী শৰীৰ যেন নাহিকয় ভয় ॥ ৩১৮৬৮
 ভুজ দৰ্প সাহস কৰিয়া তেনমতে ।
 মাৰিলা অনেক সেনা পশিলা বণতে ॥
 একেধৰ শিশু জানা সৈন্য বহুতৰ ।
 তথাপি নপাস্ত কেহো তাহাৰ ওচৰ ॥ ৩১৮৬৯
 এতেকে উচিত নহে পশিবেক বণে ।
 আমি গৈয়া বণ কৰো বিপক্ষৰ সমে ॥
 গদাযুদ্ধে মাৰো আজি সৈন্য সমুচ্চয় ।
 বণ জিনি আসো আজি দিয়া বহু ভয় ॥ ৩১৮৭০
 বৃষকেতু বোলে শুনা খুৰা বৃকোদৰ ।
 অনুচিত কিয় বোলা মনে নলয় মোৰ ॥
 ত্ৰিভুবনে সাজিয়া একত্ৰে আসে যদি ।
 তুমি অনুকূল ছইয়া বিপক্ষক বধি ॥ ৩১৮৭১
 আমি গৈয়া সংহৰিয়া সৈন্য সমুদয় ।
 কাটিয়া পেলাইবো যেন পকা ফলচয় ॥
 বৃক্ষপকা পত্ৰ যেন বতাসে উৰায় ।
 হেনমতে বণ জিনি আসো অৱগাই ॥ ৩১৮৭২
 এহি বুলি বৃষকেতু পৰম হৰিষে ।
 ভীমক বন্দিয়া বীৰ বণত প্ৰবেশে ॥
 সন্ধান পূৰিয়া বীৰ ধনু লৈলা হাতে ।
 বীৰসব কাটিয়া পেলাইলা যুখে যুখে ॥ ৩১৮৭৩
 শৰ ভেদি কুম্ভস্থানে হস্তীগণ মাৰে ।
 হস্তীগণ সিংহে যেন নখাত্ৰে বিলাৰে ॥

সুৰলিত তীক্ষ্ণশৰ ধনুৰ্বৰ্ণ ধৰি ।
 অন্ধকাৰ কৰিলেক স্বৰ্গপথ পুৰী ॥ ৩১৮৭৪
 সৈন্যসব কাটিয়া পেলাইলা ঘোৰে ঘোৰে ।
 তৰুণ কদলী যেন বতাসত পৰে ॥
 গজকুস্ত বিদাৰিয়া মুক্তা পৰে তথা ।
 তিনি বীৰে সৈন্যসব ছেদিলেক মাথা ॥ ৩১৮৭৫
 কাটিয়া সকলে সৈন্য কৰিলা উছন্ন ।
 অগ্নি যেন দহিলেক শুকান কানন ॥

যৌৱনাথ আৰু বৃষকেতুৰ যুদ্ধ আৰু বৃষকেতুৰ যুদ্ধ

সৰ্ব সৈন্য পৰিলেক দেখি বিচ্যুতানে ।
 আপুনি নৃপতি গৈয়া পশিলেক বগে ॥ ৩১৮৭৬
 গজ কন্ধে চৰি ৰাজা থিৰ ভৈলা আগে ।
 বৃষকেতু সন্মুখিয়া বোলে মহাভাগে ॥
 বধৰ উপৰে আমি তুমি ভূমিতল ।
 তোমাৰ আমাৰ যুদ্ধ নোহে কোঁতুহল ॥ ৩১৮৭৭
 দিব্য বথ দেওঁ তুমি সাৰথি সহিতে ।
 তাতে চৰি যুদ্ধ কৰা যদি লৰে চিত্তে ॥
 কোন বংশে জন্ম তোৰ হৰা কাৰ পুত্ৰ ।
 আপুনি জনায়ে মোত কহা নাম গোত্ৰ ॥ ৩১৮৭৮
 ধন্য ধন্য বীৰ তুমি ধন্য কুলে জাত ।
 বৰ তুফত ভৈলো তোক দেখিয়া সাক্ষাত ॥
 যৌৱনাথ বাক্য শুনি কৰ্ণৰ কুমাৰ ।
 পৰিচয় দিয়া কহে কথা আপুনাৰ ॥ ৩১৮৭৯
 কাণ্ডপ কুলত জন্ম সূৰ্য্য পিতামহে ।
 শুনি আছা চাৰি দাতা প্ৰসিদ্ধ লোকে কহে ॥
 তাৰ মध्ये প্ৰধান যে কৰ্ণ সেনাপতি ।
 বৃষকেতু নাম মোৰ কৰ্ণৰ সন্ততি ॥ ৩১৮৮০
 যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰাজা যজ্ঞ কৰিবাক ।
 সেহি হেতু আসি আছা ঘোটক নিবাক ॥
 তোমাৰ বথত চৰি যুজো তুমি সমে ।
 হেন নীতি শাস্ত্ৰ শিক্ষা দিছে কোন জনে ॥ ৩১৮৮১
 শত্ৰুৰ অধীন বথ হিত কিবা মোৰ ।
 অনুচিত বাক্য কয়ি বোলা নৃপবৰ ॥

বৃষকেতু বাক্য শুনি বোলে যৌৱনাথে ।
 ধন্য ধন্য বৃষকেতু জন্ম সূৰ্য্য বংশে ॥ ৩১৮৮২
 কোমল শৰীৰ তুমি বালক হৃদয় ।
 আগে নকৰিবো শৰ তোমাৰ উপৰ ॥
 আগে তুমি প্ৰহাৰ কৰিবা যেনে মোক ।
 তেবেসে এৰিবো অস্ত্ৰ লাগিয়া তোমাক ॥ ৩১৮৮৩
 বৃষকেতু বোলে ৰাজা মিছা কৰা লপ ।
 যুদ্ধত পশিলে ৰাজা যিবা কৰে দৰ্প ॥
 যুদ্ধত বঢ়াই কৰি কাৰ্য্য নোহে সিদ্ধি ।
 আমি শিশু জানা তুমি আপুনিৰে বুদ্ধি ॥ ৩১৮৮৪
 বচনেক বোলে ৰাজা শুনা মতিমন্ত ।
 পুত্ৰসব আছে তান মহা বলবন্ত ॥
 তাৰা সমে যুদ্ধ কৰো কোনে পাৰে বগে ।
 বসিয়া কোঁতুক দেখা যদি লৰে মনে ॥ ৩১৮৮৫
 এহি বুলি যৌৱনাথে ক্ৰোধ কৰি মনে ।
 এৰিলেক দশ বাণ ৰাজী ধনুগুণে ॥
 আৰো দশ বাণ ৰাজা এৰি তেতিক্ষণি ।
 জাঙ্ঘল্য সমান ৰাজা জ্বলয় অগনি ॥ ৩১৮৮৬
 নৱ বাণে সিয়ো শৰ কাটি বৃষকেতু ।
 খেপিলন্ত দশ বাণ নৃপতিৰ হেতু ॥
 হৃদয় ভেদিয়া বাণ পৃথিৱীত পৰে ।
 পুনু অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণে দশ কাটি পাৰে ॥ ৩১৮৮৭
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণে ধেনু কাটিলা ত্বৰিত ।
 ভানু বশ্মি পায়ো যেন যুগ সন্তোষিত ॥
 চাৰি বাণ ভেদি তেবে ফুটি কলেশৰ ।
 শোণিতে লেপিত ভৈলা সকলে গাৱৰ ॥ ৩১৮৮৮
 গেক ধাৰা বহে যেন শোণিতে শুহিত ।
 হৃদয় ভেদিয়া বাণ বজাইলা পিঠিত ॥
 চাৰি বাণে চাৰি ঘোৰা পঠাই যমঘৰ ।
 সাৰথিৰ মাথা তেবে কাটি তিনি শৰ ॥ ৩১৮৮৯
 পুনু হস্ত ছুয়া ৰাজা চক্ৰ লৈলা হাতে ।
 বৃষকেতু ধাই গৈলা ত্ৰুন্ধ ছুয়া চিত্তে ॥
 তাক দেখি বৃষকেতু ক্ৰোধে বাণ সাক্ষি ।
 বাণে অন্ধকাৰ কৈলা সূৰ্য্য পথ বন্দী ॥ ৩১৮৯০

পুনু ৰাজা যৌৱনাথে এৰি অগ্নিশৰ ।
 বৰ্ণৰ অস্ত্ৰ এৰে সূৰ্য্যৰ কুমাৰ ॥
 অগ্নিক নিৰাৰি পাচে চলে কৰ্ণহৃত ।
 নৃপতিক লাগি বাণ এৰিলা বহুত ॥ ৩১৮৯১
 দেখি পাচে যৌৱনাথে আৰোহিলা বথ ।
 বৃষকেতু লাগি হানে ধৰিয়া পৰ্বত ॥
 যুৰিয়া বৰ্ণ বাণ এৰিলস্ত্ৰ ক্ৰুদ্ধে ।
 শিলাবৃষ্টি অন্ধকাৰে যুৰিলা আকাশে ॥ ৩১৮৯২
 বৃষকেতু চক্ৰবাণে পৰ্বত ভেদিল ।
 সবে ব্যৰ্থ ভৈলা দেখি নৃপতি ক্ৰোধিল ॥
 ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ বুকে মাৰি ভেদিল হৃষিত ।
 মূৰ্ছা গৈলা বৃষকেতু পৰিলা ভূমিত ॥ ৩১৮৯৩
 হেনয় দেখিয়া ভীমে সূৰ্য্য যেন মূৰ্ত্তি ।
 কি বুলিব শুনি লোক ধৰ্ম্ম যে নৃপতি ॥
 কি বুলিব শুনিয়া অৰ্জ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 কি বুলিব শুনিয়া মোক দেৱ গদাধৰ ॥ ৩১৮৯৪
 কি বুলিব শুনিয়া দ্ৰৌপদী পটেশ্বৰী ।
 কোন মুখে যাইবো মই হস্তিনা নগৰী ॥
 প্ৰাণ ছাৰি যাইবো কুলী ইহাক শুনিলে ।
 কি বুলিবো সহদেৱে শুধিলে নকুলে ॥ ৩১৮৯৫
 এহিবুলি ভীমসেনে আতি বৰ ৰোষে ।
 গদাক ধৰিয়া ভৈলা ৰণত প্ৰবেশে ॥
 গজ মুণ্ড সম দেখি গদা স্প্ৰশোভিত ।
 নব গজ অশ্ব ৰথ পৰিল ভূমিত ॥ ৩১৮৯৬
 বহুতৰ সৈন্য মাৰি পেলাইলেক ৰণে ।
 সৈন্যসব ফুৰাইলস্ত্ৰ উৰায়া গগণে ॥
 সমৰে পশিয়া বীৰগণ কৈলা অস্ত্ৰ ।
 শুকান কানন যেন অগ্নিয়ে দহন্ত ॥ ৩১৮৯৭
 মাংসে বৰ্দ্ধম ভৈল তেজে বহে নদী ।
 পৰিল যতেক সেনা নাহি এতাৱধি ॥
 অৱশেষ যত বৈলা সবে দিলা ভঙ্গ ।
 নিৰ্ম্মল সমুদ্ৰে যেন ভৈলস্ত্ৰ তৰঙ্গ ॥ ৩১৮৯৮
 তাক দেখি স্বেৰ্গে ৰথত মহাশয় ।
 নৃপতিৰ স্তত বীৰ সমৰে দুৰ্জয় ॥

থিয় হৈয়া ভীমক যে ক্ৰোধ কৰি বোলে ।
 ভালমতে ভাল যুদ্ধ দিয়া মহাবলে ॥ ৩১৮৯৯
 স্বেৰ্গে যে মোৰ নাম নৃপতিৰ স্তত ।
 তোৰ মোৰ ৰণ ক্ৰৌড়া কৰিতে উচিত ॥
 এহি বুলি ততকালে গদা লৈলা হাতে ।
 সন্ধানে মাৰিলা কোৰ বৃকোদৰ মাথে ॥ ৩১৯০০
 অশিক্ষিত বৃকোদৰ ৰণত কুশল ।
 বাথিলেক গদাগোট তুলিয়া মুমল ॥
 পুনৰপি গদা লৈয়া ক্ৰোধে আগবাঢ়ি ।
 স্বেৰ্গে মাথায়ৈ গৈয়া মাৰি গদাৰাৰি ॥ ৩১৯০১
 অন্তো অন্তো গদাযুদ্ধ কাৰো নাহি ক্ষমা ।
 নুহি ভূত ভৱিষ্যত নেদেখি উপমা ॥
 নাভিৰ অৰ্দ্ধত নাহি গদাৰ প্ৰহাৰ ।
 অলক্ষ্যে ফুৰায়ে গদা যেন চক্ৰাকাৰ ॥ ৩১৯০২
 গদা লৈয়া অন্তো অন্তো প্ৰহাৰ কৰন্ত ।
 দুয়ো বীৰ সমান বিক্ৰম নাহি অস্ত ॥
 কতোক্ষণে স্বেৰ্গ ক্ৰোধে মহাৰোষে ।
 অলক্ষিতে গদা উৰাই ভ্ৰমাইয়া আকাশে ॥ ৩১৯০৩
 পৰিল স্বেৰ্গ মহাশয় ধৰণীত ।
 পুনৰপি উঠিলেক আপুন ৰথত ॥
 তেবে বীৰ বৃকোদৰ ক্ৰুদ্ধ হৈয়া মতি ।
 গজ মাৰি মাৰিলেক স্বেৰ্গক প্ৰতি ॥ ৩১৯০৪
 সেই গজ স্বেৰ্গেও তুলি লৈলা কোপে ।
 ক্ৰোধ কৰি পুনৰপি ভীম প্ৰতি থেপে ॥
 ধৰা ধৰি মাৰামাৰি ৰাজি হাতে হাতে ।
 বজ্ৰপাত হোৱে যেন শুনিয়া নিৰ্ঘাতে ॥ ৩১৯০৫
 বুকে বুকে ভিৰি ভিৰি নাহি পৰিমিত ।
 ধূলায়ে ধূসৰ তনু শোণিতে লেপিত ॥
 ক্ষণে উঠে ক্ষণে পৰে ক্ষণে দুই ক্ৰোধে ।
 ইন্দ্ৰসম দুইবীৰ মহাকোপ ৰেণে ॥ ৩১৯০৬
 কেৱে কাকো জিনিবে নোৱাৰে দুইবীৰ ।
 কধিৰে লেপিত হইল দুহান শৰীৰ ॥
 সেইবেলা চেতন পাইলেক বৃষকেতু ।
 ধাইলা সমৰক প্ৰতি নৃপতিৰ হেতু ॥ ৩১৯০৭

বজ্জ সম তিনি বাণ জুৰি ধমুগুণে ।
 ক্ৰোধ কৰি নৃপতিৰ মধ্য বুকৈ হানে ॥
 হৃদয়ে ফুটিয়া বাণ পিঠি বাজ ভৈলা ।
 মূৰ্ছা যাই বাজা পাছে ভূমিত পৰিলা ॥ ৩১৯০৮
 গজাদাস ভক্তে কহে মোৰ বাক্য শুন ।
 গোবিন্দত পৰে গতি নাহি নাহি আন ॥
 হেনয় কৃষ্ণক বন্দে এৰি আন কাম ।
 দুৰ্গতি নাশন হোক বোলা বাম বাম ॥ ৩১৯০৯

বৃষকেতু যৌৱনাশ্ব মিত্ৰতা স্থাপন
 ছবি

নৃপতি দেখিয়া হত পলাইলা সৈন্য যত
 ত্ৰাস পাই মনে বৰ ভীত ।
 তাক দেখি বৃষকেতু মনে ভীবি দুখহেতু
 ধীৰে ধীৰে গৈলা সন্নিহিত ॥
 নৃপতিক ভুলি আনে কোলে লৈলা তেতিক্ষণে
 আপোনাৰ উক দিয়া শিৰ ।
 স্তম্ভ কৰে কোলে কৰি আপোনাক তিবক্ষাবী
 ধীৰে ধীৰে বহয় শোণিত ॥ ৩১৯১০
 ধিক ধিক ক্ষত্ৰ জাতি নিষ্ঠুৰ চৰিত্ৰ আতি
 ধৰ্ম্মবুদ্ধি নাৰহে মনত ।
 হেন যুদ্ধ দূৰ দেশে তোহোক নকৰি স্নেহে
 নিষ্ঠুৰে যে পীড়িলো অঙ্গত ॥
 কৃষ্ণ দেৱ স্মৰণত দৃঢ় মন প্ৰসঙ্গত
 যত পুণ্য হোৱে উপাৰ্জন ।
 তাৰ পুণ্য ফলে আজি বক্ষা হোক নৃপমণি
 কৰ্ণপিতৃ পুণ্যৰ কাৰণ ॥ ৩১৯১১
 চক্ষু মেলি নৰনাথ দেখিলেক একমত
 শুভি আছে বৃষকেতু-বীৰ ।
 মুখ ইন্দু চক্ষু বিন্দু বচনে প্ৰলৱে মধু
 সন্মোখিয়া বোলে ধীৰে ধীৰ ॥
 শত্ৰু হুয়া মিত্ৰভাৱে পুত্ৰস্নেহে সৰ্গোৰৱে
 প্ৰাণ দান দিয়াইলা আমাৰ ।

ইজন্মে তোমাৰ গুণ হুজিতে নপাৰি প্ৰাণ
 যশ কীৰ্ত্তি যত উপকাৰ ॥ ৩১৯১২
 ঘোৰা দিলো লৈয়া চল যত চতুৰঙ্গ দল
 সাধু বীৰ পৰিচয় বৰ্ণে ।
 ধন্য বীৰ কৰ্ণহৃত খৈলা কীৰ্ত্তি অদভুত
 তোক দেখি শোক লাগে প্ৰাণে ॥
 এহি বুলি নৰপতি চলি যাই শীঘ্ৰগতি
 যথাত স্তবেগ আক ভীম ।
 দেখিলেক দুয়োবীৰ ভূমিত পৰিয়া শিৰ
 কধিৰ বহয় নাহি সীম ॥ ৩১৯১৩
 বাজা বোলে বীৰবৰ বচনেক শুনা মোৰ
 যুদ্ধ এৰা বৃকোদৰ সমে ।
 সমৰ এৰিয়ো বাপ দিলো ঘোৰা এৰ তাপ
 সাধু বীৰ কৰ্ণৰ নন্দনে ॥
 তেবে বীৰ যৌৱনাশ্ব বহিলা ভীমৰ পাশ
 ভক্তি কৰি লাগিলা বুলিত ।
 তুমি বীৰ মূৰ্ত্তিমন্ত যশৰ নাহিকে অন্ত
 অপৰাধ ক্ষমা কৰা চিত্ত ॥ ৩১৯১৪
 চলা বীৰ নাৰনাথ যথা আছে জগন্নাথ
 বিলম্বৰ আছে কোন ফল ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে দেখি ভৰিয়া যুগল আখি
 শ্ৰীহৰিৰ চৰণ কমল ॥
 লৈয়োক বচন মোৰ শুনা সাধু বীৰবৰ
 কালি প্ৰভাততে যাইবো তথা ।
 পূজা কৰি ভদ্ৰাৱতী জুয়া আনন্দিত মতি
 আজি বীৰ বহি থাকা এথা ॥ ৩১৯১৫
 এহি বুলি যৌৱনাশ্ব প্ৰবেশিলা পুৰী মাজে
 তান পাচে স্তবেগ কুমাৰ ।
 ভীম বৃষকেতু সমে গজ কন্ধে মহাবাহু
 মেঘবৰ্ণে লৈয়া অশ্ববৰ ॥
 প্ৰৱেশিলা পুৰী মাজে ব্যালিছ বাজন বাজে
 যন্ত্ৰ কালি বজাৱে মহৰি ।
 দিব্য পুৰী বহুময় যেন দেখি সূৰ্য্যোদয়
 বিচিত্ৰ পতকা শাৰী শাৰী ॥ ৩১৯১৬

ভদ্রাবতী ৰাজধানী ভীমসেন আইলা শুনি
পৰম আনন্দ ভৈল মনে ।
অৰ্ঘ জল লৈয়া হাতে ৰাজা ৰাণী সমন্বিতে
আইল সখী সকলৰ সঙ্গে ॥
হেন কালে যুৱৰাজে আসিয়া নগৰ মাজে
বথ এৰি পুৰী প্ৰবেশিয়া ।
বথ এৰি মেঘবৰ্ণ বৃষকেতু মহাজন
এহি তিনি সঙ্গে কৰি লৈয়া ॥ ৩১৯১৭
অন্তেষপুৰৰ নাৰী বিচিত্ৰ বসন পাৰি
হাতে লৈয়া ধান দুৰ্বাসনে ।
স্বতৰ প্ৰদীপ মাথে পুষ্প মালা লৈয়া হাতে
শাৰী শাৰী বৈল দ্ৰব্যমানে ॥
বজায়ে ব্যালিছ ধ্বনি জয় জয় শব্দ শুনি
সৰ্বলোকে বোলয় হৰিষে ।
ঘট জল লৈয়া হাতে পূজিলা বিবিধ মতে
অতিথিৰ ভাৱ যেন আসে ॥ ৩১৯১৮
ভোজন কৰিলা পাচে নানা উপহাৰ আছে
সুৱৰ্ণৰ থালে লৈয়া অন্ন ।
দধি দুগ্ধ স্তত মধু ইক্ষুবস মধু ইন্দু
ভুষ্ট হয়। তিনি মহাজন ॥
তিনি বঞ্ছিত হুথ ৰাত্ৰি দিব্য পুৰী ভদ্রাবতী
দিব্য যে বিচিত্ৰ শয্যাতে ॥
নৃত্য গীত বৰ ৰঙ্গ নানা কথাৰস সঙ্গ
ৰজনী বঞ্ছিলা কোঁতুহলে ॥ ৩১৯১৯
পুণ্য ভাৰতৰ কথা ব্যাসৰ চৰিত্ৰ এথা
শুনিতে আনন্দ হুথ সাৰ ।
কহে স্বস্তিৱৰ স্তত কলিত সম্প্ৰীতি হোক
গঙ্গাদাসে ৰচিলা পয়াৰ ॥
শুনিয়ে হৰিৰ কথা নকৰিয়ে জন্মবৃথা
সদায়ে লৈয়োক হৰি নাম ।
এৰিয়োক আল জাল নিকটে আছয় কাল
সঘনে বুলিয়ে ৰাম ৰাম ॥ ৩১৯২০

পদ

ঘোৰনাথৰ সৰাস্বৰে ঘোৰা সহ হস্তিনা ৰাজা

বৃকোদৰ বৃষকেতু আৰু মেঘবৰ্ণ ।
বসিলা সভাৰ মध्ये কনক আসন ॥
অনুচৰ আগত আদেশ কৈলা ৰাজা ।
পুৰী মध्ये জনায়োক সাজ হোক প্ৰজা ॥ ৩১৯২১
স্ত্ৰী বাল্য বৃদ্ধ আৰো যত যুৱা সব ।
হস্তিনাপুৰক চল দেখিতে কেশৱ ॥
চলিয়ো সকলে লোক নাহিকে কপট ।
নানা বস্ত্ৰসব লৈয়ো ভৰিয়া শকট ॥ ৩১৯২২
প্ৰভাৱতী চলোক দ্ৰৌপদী দেখিবাবে ।
বন্ধুগণ চলোক যে হস্তিনা নগৰে ॥
সভাসদ দেখিবহো ধৰ্ম্ম যে ৰাজন ।
যশ কীৰ্ত্তি লাভবোহো পাপ বিমোচন ॥ ৩১৯২৩
বৃদ্ধে বোলে ই বচন মনে নুহি হয় ।
পুৰী চাৰি হস্তিনাক যাইবে নুযুৱায় ॥
কি কৰিবে ভক্তি মোৰ মাতা পিতাজনে ।
দেৱ ধৰ্ম্ম পুণ্যকথা শুনয় শ্ৰৱণে ॥ ৩১৯২৪
সব ধন নষ্ট হুইবে ধান্য আদি কৰি ।
কোন ধৰ্ম্ম সাধিবেক অন্নসব মাৰি ॥
বস্ত্ৰসব নষ্ট তেবে ভাল নহে মন ।
সবে বস্ত্ৰ বিনাশিয়া কৰিব উচ্ছন্ন ॥ ৩১৯২৫
নানা বস্ত্ৰ সাক্ষাতে দেখিয়ো নৃপবৰ ।
ইসবক উপেক্ষিতে কিবা আছে মোৰ ॥
দধি দুগ্ধ ব্ৰজসব দেখিয়ো সৰ্ব্বথা ।
দাস দাসী পলাইবেক যাইবে যথা তথা ॥ ৩১৯২৬
তুমি পুত্ৰ থাকন্ত্যো কি কৰিব পুণ্যে ।
আমাৰ ব্যগ্ৰতা নাহি ধৰ্ম্ম দৰশনে ॥
তথা নযাওঁ আমিসব শুনা নৃপবৰ ।
ৰাজ্য এৰি কেনে যাইবো হস্তিনা নগৰ ॥ ৩১৯২৭
এহিসব লোকে দুখ দিবেক প্ৰচুৰ ।
ৰাজা বোলে অনুচৰ বাক্য শুনা মোৰ ॥

মাতৃক ভুলিয়া লৈয়ো দোলাক কবিয়ে ।
 এহিণ্ডনি অনুচৰে ৰাজ্যৰ আজ্ঞায়ে ॥ ৩১৯২৮
 মহাদৈ যত আছে সবয়ো চলয় ।
 ৰাজমাতৃ পাচে আহি চলিল দোলায় ॥
 তেবে ৰাজ্য যৌৱনাঞ্চ তুষ্ট ভৈলা মতি ।
 সব সৈন্য লৈয়া চলে আতি শীঘ্ৰগতি ॥ ৩১৯২৯
 পুত্ৰ-পৌত্ৰ ভাৰ্য্যাসমে সৈন্য সমুদায় ।
 দলদোপ কৰে পৃথ্বী হস্তিনাক যাই ॥
 গজ-ৰাজী চতুৰঙ্গ চলয় ত্বৰিতে ।
 পাঞ্চদিন লাগিলেক হস্তিনা যাইতে ॥ ৩১৯৩০
 হস্তিনা নিকট পাইলা সব সৈন্য সমে ।
 যৌৱনাঞ্চ সন্মুখিয়া বোলে ভীমসেনে ॥
 বৃষকেতু মেঘবৰ্ণ সঙ্গ লৈয়া তুমি ।
 ধৰ্ম্মৰ আগত গৈয়া জনাওঁ আপুনি ॥ ৩১৯৩১
 এহিবুলি ভীমসেন হস্তিনাপুৰীত ।
 যথা আছে ধৰ্ম্মৰাজ কৃষ্ণৰ সহিত ॥
 দণ্ডৱতে পৰি তেবে বসিলেক আগে ।
 চৰণে বন্দিয়া তেবে কহে মহাভাগে ॥ ৩১৯৩২
 তোমাৰ প্ৰসাদে তেবে আইলো তিনিসমে ।
 ঘোৰাসমে যৌৱনাঞ্চে আসিছে আপুনে ॥
 পুত্ৰ পৌত্ৰ সমে ৰাজ্য ভাতৃ বন্ধুগণে ।
 প্ৰভাবতী আসিছে দ্ৰৌপদী দৰশনে ॥ ৩১৯৩৩
 সহস্ৰেক নাৰী লৈয়া হৰিষিত মন ।
 এহিণ্ডনি নৃপতিৰ হৰ্ষ ভৈলা মন ॥
 ভীমসেন সন্মুখিয়া বুলিলা বচন ।
 মোৰ বাক লৈয়া ভীম চলিয়ো এখন ॥ ৩১৯৩৪
 সত্ৰৰে চলিয়া যাযো অস্ত্ৰসমুখী যথা ।
 দ্ৰৌপদীত জনাই দিয়ো ইসবক কথা ॥
 ধৰ্ম্মৰ আদেশ পাই চলে বৃকোদৰ ।
 যথা বসি আছে দ্ৰৌপদী অভ্যন্তৰ ॥ ৩১৯৩৫
 আচম্বিতে সাক্ষাততে ভীমৰায়ক দেখি ।
 হৰিষে কুশল বৰ্তা শোধে চন্দ্ৰমুখী ॥
 অন্ত্ৰাঘাত দেখি ভীম শৰীৰ সকল ।
 বৃষকেতু মেঘবৰ্ণ পুছিল কুশল ॥ ৩১৯৩৬

হাসিয়া বুলিলা ভীমে শুনা প্ৰাণেশ্বৰী ।
 কুশলে আসিলো সবে কাৰ্য্যসিদ্ধি কৰি ॥
 যৌৱনাঞ্চ আপুনিয়ৈ আনিছয় হয় ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ চতুৰঙ্গে ৰাজ্য আসিছয় ॥ ৩১৯৩৭
 প্ৰভাবতী কন্যাও আসি আছে দেখিবাৰ ।
 দশহাজাৰ ৰমণী আসে সজ্জত কন্যাৰ ॥
 দিব্যৰূপ কন্যাসব পৰম স্তম্ভৰী ।
 স্ফুটিতে থাকিয়ো তুমি আপুনি স্তম্ভৰী ॥ ৩১৯৩৮
 কুক জ্ঞাতি-বধূসৰে সভা কৰি মিলি ।
 ধৰ্ম্মৰ আদেশে হেৰা আমি যাওঁ চলি ॥
 পুনৰপি দ্ৰৌপদীত শোধে বৃকোদৰ ।
 কৃষ্ণক নেদেখো কেনে পুৰীৰ ভিতৰ ॥ ৩১৯৩৯
 দ্বাৰকাক গৈলা কিবা ঐতে আছে হৰি ।
 বিস্ময় যে ভৈলো মই কহা শীঘ্ৰ কৰি ॥
 কৃষ্ণ নথাকিলে ঐত শুনা চন্দ্ৰমুখী ।
 ইধন সমাজত অকাৰণ দেখি ॥ ৩১৯৪০
 দেৱী বোলে পুৰীমধ্যে আছে নাৰায়ণ ।
 ভোজন কৰিয়া হৰি কৰিছে শয়ন ॥
 বৰ্তা পায়া ভীমসেন হৰিষ বিশেষ ।
 সেহিবেলা পুৰীমধ্যে আইলা হৰীকেশ ॥ ৩১৯৪১
 ভীম কৃষ্ণ সমে আইল সব সৈন্য সাজি ।
 যৌৱনাঞ্চ আনিবাক যাই সবে সাজি ॥
 বৃষকেতু সৈন্য সমে হৰিষিত চিত্তে ।
 মেঘবৰ্ণ বীৰ থাকে ঘোৰায়ে সহিতে ॥ ৩১৯৪২
 ধৰ্ম্মে দেখি দূৰহস্তে হাসে নৃপমণি ।
 নানা বাস্তৱ শব্দ কৰে কম্পয় ধৰণী ॥
 সৈন্য দেখি ধৰ্ম্মৰাজ্য বোলে বঙ্গমনে ।
 সন্তোষা কৰিয়া ভক্তি কৰে অগুৰ্ণে ॥ ৩১৯৪৩
 গজ-কুন্ত হস্তে নামি ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 স্তবেগৰ হাতে ধৰি দিলা আলিঙ্গন ॥
 দণ্ডৱতে যৌৱনাঞ্চে কৰি নমস্কাৰ ।
 আলিঙ্গিয়া ধৰ্ম্মে তেবে বোলে বাৰম্বাৰ ॥ ৩১৯৪৪
 একত্ৰ কৰিব ৰাজ্য সবে ৰাজাগণ ।
 অৰ্জ্জুনৰ সখা হৰি দেৱ নাৰায়ণ ॥

প্রভাবতী চলি যাই যথা অন্তঃসপুৰী ।
 কুন্তীৰ বচনে যাই দ্রুপদকুমাৰী ॥ ৩১৯৪৫
 ধৰ্ম্মৰ বচন শুনি বাজা যৌৱনাশ্বে ।
 কৃষ্ণক প্ৰণাম কৰে পৰম হৰিষে ॥
 তুষ্ট হুইয়া বোলে বাজা প্ৰসন্ন বদন ।
 ধন্য অশ্ববৰ মোৰ পুণ্যৰ কাৰণ ॥ ৩১৯৪৬
 বৃষকতু মেঘবৰ্ণ ভীম সেনাপতি ।
 মোৰ ভাগ্যফলে তিনি গৈলা ভদ্ৰাবতী ॥
 ধন্য ধন্য বৃষকেতু কৰ্ণৰ কুমাৰ ।
 সংগ্ৰাম সঙ্কটে প্ৰাণ ৰাখিলি আমাৰ ॥ ৩১৯৪৭
 ঘোৰা ৰাখিছিলো মই যজ্ঞ কৰিবাৰ ।
 যজ্ঞ কৈলে কৃষ্ণপ্ৰীতি বেদে কহে সাৰ ॥
 ধন্য ভীমসেন বৃষকেতু মোৰ পুৰী ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে হৰি দেখো চক্ষু ভৰি ॥ ৩১৯৪৮
 কোটি কোটি জন্ম যোগী তপ কৰি মৰে ।
 তথাপিতো নাৰায়ণ দেখিবে নপাবে ॥
 বৰ ভাগ্য ভৈল যজ্ঞ আৰম্ভণ কৰ্ম্ম ।
 পালিয়া যজ্ঞৰ ঘোৰা কৈলো বৰ ধৰ্ম্ম ॥ ৩১৯৪৯
 যজ্ঞ কৰ্ম্ম কৰি সাধো কোন প্ৰয়োজন ।
 নয়ন ভৰিয়া মই দেখো নাৰায়ণ ॥
 খণ্ডিত বন্ধন মোৰে দেশ-দেশান্তৰ ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ উদ্ধাৰ কৰিলা দামোদৰ ॥ ৩১৯৫০
 এহি বুলি চৰণত ধৰিয়া নৃপতি ।
 কৃপায়ে ধৰিয়া কোল দিলা লক্ষ্মীপতি ॥
 কোথা কৃষ্ণ কোথা পাৰ্থ দেৱ চক্ৰপাণি ।
 বৈষ্ণৱসকল মध्ये যাক অগ্ৰগণি ॥ ৩১৯৫১
 অনাথৰ নাথ তুমি সংসাৰ কাৰণ ।
 তোমাক দেখিলে হোৱে পাপ বিমোচন ॥
 তথা প্ৰভাবতী গৈয়া পুৰীমধ্যে বস্ত্ৰে ।
 দ্ৰৌপদীক বন্দি আসি কুন্তীক আলিঙ্গে ॥ ৩১৯৫২
 যৌৱনাশ্বে পদসেৱি বোলে ধনঞ্জয় ।
 ভক্তি ভাৱে বোলে বীৰ কৰিয়া বিনয় ॥
 জানা যুধিষ্ঠিৰ মোৰ ভ্ৰাতৃ পিতৃ যেন ।
 তাহান সমান পূজ্য মানো মই তেন ॥ ৩১৯৫৩

অৰ্জুনেও বাক্য শুনি তুষ্ট ভৈলা মন ।
 স্বেৰ্গ বুলিলা কৃষ্ণ বন্দিয়া চৰণ ॥
 সাফল জন্মিলা বীৰ কৰ্ণৰ নন্দন ।
 শুনা মহামতি দেৱ আমাৰ বচন ॥ ৩১৯৫৪
 বৃষকেতু মহিমা কহিতে নপাৰি ।
 যাহাৰ প্ৰসাদে মই দেখিলো মুৰাৰি ॥
 আনন্দ যে হুইয়া কৃষ্ণ ভুলিলা সাদৰি ।
 হৰি-পাদপদ্ম ছুই হৃদয়ত ধৰি ॥ ৩১৯৫৫
 স্বেৰ্গৰ বচনে আনন্দ ভৈলা হৰি ।
 বৃষকেতু সমে কৃষ্ণ গৈলা অন্তঃসপুৰী ॥
 স্বস্তিৰ স্মৃতি যেন কহে গজাদাসে ।
 সমুদ্ৰে প্ৰৱেশ ভৈলো হৰিত সাহসে ॥ ৩১৯৫৬
 মহাভাৰতৰ কথা অমৃত ভাষিত ।
 শুনিলেও ধৰ্ম্ম হোৱে পাপ বিমোচিত ॥
 হেনয় আনন্দ ভৈলা বাজ নৃপবৰ ।
 নাৰায়ণে বুলিলে ধৰ্ম্মৰ গোচৰ ॥ ৩১৯৫৭
 চৈত্ৰ মাসগতে ধৰ্ম্ম পূৰ্ণমাসী দিনে ।
 যজ্ঞ আৰম্ভণ হোৱে শুনियो বাজনে ॥
 একাদশ মাস আছে যজ্ঞ আৰম্ভিতে ।
 ষড়ঋতু মধুমাস বসন্ত আদিত ॥ ৩১৯৫৮
 এতদিন থাকিবাৰ কৰ্ম্ম নাহি মোৰ ।
 তুমি থাকা আমি যাওঁ দ্বাৰকানগৰ ॥
 তুমি যজ্ঞ আৰম্ভিলে আসিবো তেখনে ।
 যৌৱনাশ্বে সমে ঘোৰা ৰাখিবা যতনে ॥ ৩১৯৫৯
 যজ্ঞ আৰম্ভণ কালে মধুমাস সমে ।
 আমাক দ্বাৰকা হস্তে আনিবন্ত ভীমে ॥
 বুজিয়া কৃষ্ণৰ মন ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 দুখমন হুইয়া বাজা নেদিলা উত্তৰ ॥ ৩১৯৬০
 জনে জনে প্ৰবোধিয়া বুলিলন্ত হৰি ।
 বথে আবোহিয়া চলে দ্বাৰকা নগৰী ॥
 আনন্দিত যুধিষ্ঠিৰে বজ্জগণ লৈয়া ।
 কতো দূৰ সঙ্গে গৈয়া আগবঢ়াই থৈয়া ॥ ৩১৯৬১
 দ্বাৰকা নগৰে যদি গৈল জগন্নাথ ।
 সেহিকালে ব্যাস মুনী মিলিলা সভাত ॥

বাস যুধিষ্ঠিৰ কথোপকথন

পাণ্ডা অৰ্থ দিয়া তান বন্দিল চৰণ ।
 ব্যাসক সম্বুধি ৰাজা বুলিলা বচন ॥ ৩১৯৬২
 কেনমতে যজ্ঞ কৰে মকত ৰাজাই ।
 সেহি কথা শুনিবাক ইচ্ছা মহাশয় ॥
 মুনি বোলে কথা ৰাজা শুনা দিয়া চিত্ত ।
 যেনমতে যজ্ঞ কৈলা নৃপতি মকত ॥ ৩১৯৬৩
 বৃহস্পতি বৰিলন্ত যজ্ঞকৰ বিধি ।
 যজ্ঞক অনাইলা গুৰু ইন্দ্রত বিৰোধি ॥
 কনিষ্ঠ সম্ভৱ নামে আৰ্হে মহামুনি ।
 নাৰদ বচনে পুত্ৰ তাহাকে আপুনি ॥ ৩১৯৬৪
 ইন্দ্র সমে বাদ কৰি যজ্ঞ কৰি লৱে ।
 স্বৰ্গত গৈলন্ত ৰাজা পুণ্যৰ প্ৰভাৱে ॥
 ব্যাসক সম্বুধি ৰাজা বুলিলেক পুত্ৰ ।
 কেনমতে ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম তাক কহা শুনু ॥ ৩১৯৬৫
 সৰ্বলোক হিত ধৰ্ম্ম পুণ্য উপাৰ্জন ।
 কথা মাত্ৰ যেই শুনে পাপ বিমোচন ॥
 ভগৱন্ত বিনে লোকে গতি নাহি আৰ ।
 ভৱসিন্ধু হস্তে হৰি তৰায়ে সংসাৰ ॥ ৩১৯৬৬
 ব্যাস মুনি বোলে ৰাজা শুনা দিয়া চিত্ত ।
 চাৰি জাতি যেন নীতি হোৱয় উচিত ॥
 ব্ৰাহ্মণে পঢ়িব শাস্ত্ৰ ধৰ্ম্ম যত জানি ।
 নকৰিব আন ধৰ্ম্ম লোকে নিন্দা বাণী ॥ ৩১৯৬৭
 স্তৱকৰ্ম্ম কৰিলে লোকে ঘোষে ধৰ্ম্ম নীতি ।
 পৰদুৰ্য্যশ বঞ্চিত পৰনিন্দা আতি ॥
 কামভাৱে পৰদাৰ নকৰিব চিত ।
 ধৰ্ম্ম জানি মাতৃভাৱে বুলি প্ৰতিনিভ ॥ ৩১৯৬৮
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্মযুদ্ধে নহৈবে বিমুখ ।
 সমৰত প্ৰাণ দিবে সংগ্ৰামে সগুখ ॥
 সেহি পুণ্যে যুদ্ধে লুইয়া যাইবে স্বৰ্গপুৰ ।
 যশ কীৰ্ত্তি বাঢ়িবেক পাৰ সংসাৰ ॥ ৩১৯৬৯
 বৈশ্য সত্যবাদী হৈব ভক্তি উপজাইব ।
 অতিথি পূজিয়া আৰো বাণিজ্য কৰিব ॥

তেবে তাৰ মোক্ষ হৈব পাপ বিমোচন ।
 পাইব উত্তম গতি দেৱ নাৰায়ণ ॥ ৩১৯৭০
 চাৰি জাতি লোকে সেৱা কৰে একমনে ।
 ঈশ্বৰ চৰণে সেৱা কৰিব যতনে ॥
 যি পুত্ৰ বিধবা নাৰী কামে মন্ত গতি ।
 পুৰুষ সঙ্গমে হোৱে নবকত গতি ॥ ৩১৯৭১
 বিধবা যে ভৈলে নাৰী শত্ৰুৰ সেৱিব ।
 তিনি ধৰ্ম্মে ৰত লুইয়া গৃহত বঞ্চিত ॥
 শত্ৰুৰ শত্ৰুৰী আৰো পুঞ্জি ঘিবা জনে ।
 তাসম্বাৰ সেৱা তেৱে কৰিব যতনে ॥ ৩১৯৭২
 পাইবেক উত্তম গতি জানিব নিশ্চয় ।
 কৃষ্ণপদে ৰত লুইয়া পৱিত্ৰ হোৱয় ॥
 জাতি ধৰ্ম্ম পালিব জাপিয়া নাৰায়ণ ।
 তাহাক একান্ত চিত্তে কৰিব সেৱন ॥ ৩১৯৭৩
 বালকে ৰাখয় পিতৃ যৌৱনত পতি ।
 বৃদ্ধকালে ৰাখে পুত্ৰ নাৰী ভাগ্যৱতী ॥
 স্ত্ৰী ভৈলে তীৰ্থযাত্ৰা যাৱে একাকিনী ।
 ধৰ্ম্ম ৰক্ষা পালে তাক শুনা নৃপমণি ॥ ৩১৯৭৪
 সত্যভঙ্গ হৈলে নাৰী দোষ বহুতৰ ।
 অসতী বুলিয়া তাক ঘোষে সব নৰ ॥
 অধো বস্ত্ৰ শৰীৰত মাথাক নাটাকে ।
 ভিন জনে দেখি হাসে চাহয় কটাক্ষে ॥ ৩১৯৭৫
 হেনয় প্ৰকাৰ নাৰী থাকে যাৰ ঘৰে ।
 সংসাৰত যত পাপ পাৱে সেহি নৰে ॥
 অতিথি আসিলে মন্দ বোলে তাক নৰে ।
 ইসব জ্ঞানৰ নাৰী নৰাখিব ঘৰে ॥ ৩১৯৭৬
 মালাকৰ নাপিত যে ৰজক পসাবী ।
 কুণ্টগী সাৰথি অনাচাৰী সেহি নাৰী ॥
 দুফটা হৰে ইসকল কহে সবে কথা ।
 ইসকল নাৰী জানা পতি বিবৰ্জিতা ॥ ৩১৯৭৭
 যেন বেষ্টা তাৰ তুল্য ইসকল নাৰী ।
 দৰশনে পাপ হোৱে দূৰে পৰিহৰি ॥
 বামবুদ্ধি স্ত্ৰীজাতি চিত্ত যে মলিতা ।
 এহি জানি স্ত্ৰীত গোপ্য নকহিবা কথা ॥ ৩১৯৭৮

ৰাজাই পালিব প্ৰজা পুত্ৰ তুল্য কৰি ।
 যাবত নহবে লোক চুৰ্ত ব্যৱহাৰী ॥
 প্ৰজাৰ অধৰ্ম হৈলে ৰাজাকেসে পীড়ে ।
 ৰাজাই অধৰ্ম কৈলে লক্ষ্মী তাৰ ছাড়ে ॥৩১৯৭৯
 ধৰ্মৰ বিচাৰ নাহি নুপুজে কেশৱ ।
 নাৰায়ণ নাহি পূজে পাৰে পৰাভৱ ॥
 দেৱ তুল্যমানে যিবা দেৱ আৰাধ্য ।
 হৰি প্ৰিয় হোৱে যদি চণ্ডাল হোৱয় ॥ ৩১৯৮০
 স্বস্তিৱৰ স্ততসেন গজাদাসে কয় ।
 ধৰ্ম উপাখ্যান কথা অৰ্থম অধ্যায় ॥
 কৃষ্ণৰ কীৰ্তন কৰা হৃদি ৰূপ স্মৰি ।
 পাপৰ প্ৰলয় হোক বোলা হৰি হৰি ॥ ৩১৯৮১

—০—

পদ

ৰাজা বোলে আৰ কথা শুনা মুনিবৰ ।
 কেনমতে থাকে লক্ষ্মী মনুষ্যৰ ঘৰ ॥
 গোবিন্দৰ প্ৰিয়া লক্ষ্মী যথা তথা থাকে ।
 হেন দিব্য প্ৰিয় কথা কহা বুজি মোকে ॥৩১৯৮২
 ব্যাসে বোলে মোৰ কথা শুনা দিয়া চিত্ত ।
 কহিবো লক্ষ্মীৰ কথা ধৰ্মৰ চৰিত্ৰ ॥
 যাৰ ঘৰে থাকে ৰাজা ভাৰ্য্যা গুণৱতী ।
 পতি পুত্ৰ সদাচাৰে হোৱে মহামতি ॥ ৩১৯৮৩
 স্বামী বোল নলজিৱ সদা গুৰুভক্ত ।
 সহায়ে থাকন্ত লক্ষ্মী তাহাৰ গৃহত ॥
 শুদ্ধ শৌচ হুইয়া থাকে যিটো নবজন ।
 অতিথি ব্ৰাহ্মণ পায় ভক্তি যাৰ মন ॥ ৩১৯৮৪
 পিতৃ মাতৃ জ্যেষ্ঠভাতৃ পুত্ৰ পৰিবাৰ ।
 বান্ধৱ সোদৰ জন বন্ধুজন আৰ ।
 ইসৰত ভক্তি তেবে থাকে বিজনত ।
 অচলা হোৱয় লক্ষ্মী তাহাৰ ঘৰত ॥ ৩১৯৮৫
 পৰনাৰী পৰবিত্ত সমে নাহি দেখি ।
 কূট অনায়াত গৈয়া দিবে সত্যসাক্ষী ॥

পিতৃ আজ্ঞা নলজিয়া অধৰ্ম নকৰে ।
 দান কৰি কীৰ্তিলজা নকৰে যি নৰে ॥ ৩১৯৮৬
 ঘুৱা হুয়া যুদ্ধ কৰি নকৰে ব্যাথানে ।
 পৰদ্বীক দেখি যেন মাতৃ হেন মানে ॥
 নীচপথ উচ্চ কৰি চলে যিবা নৰ ।
 বিষ্ণু মন্দিৰক আৰ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰ ॥ ৩১৯৮৭
 কদাচিতো নচাৰয় লক্ষ্মী তাৰ ঘৰ ।
 সত্য সত্য এহি বাক্য শুনা নৃপবৰ ॥
 পাশ পাতি যিবা নৰে জীৱবধ কৰে ।
 তাৰ সম পাপী নাই সংসাৰ ভিতৰে ॥ ৩১৯৮৮
 অসত্য কৰিয়া যেন মিছা ৰটে বাণী ।
 মন্ত্ৰ খায়া বিপ্ৰহিংসা মাৰয় ব্ৰাহ্মণী ॥
 পৰবিত্ত খাই আৰো পৰে কৰে আশ ।
 কদাচিতো নযায় লক্ষ্মী হেন জন পাশ ॥ ৩১৯৮৯
 গোপ্যকথা ভাঙ্গে যিবা সাধুহিংসা কৰে ।
 স্তৰ্ণাদি অৰ্দ্ধধাতু হৰে যিবা নৰে ॥
 কদাচিতো নযায় লক্ষ্মী হেনজন ঘৰে ।
 ষড়ৰস আদি কৰি হৰে যিবা নৰে ॥ ৩১৯৯০
 পুস্তকক নেই যিবা ধান্য কৰে চুৰি ।
 তৃণ কাষ্ঠ পুষ্প ফল অন্ন আদি কৰি ॥
 কহিতে সংশয় বৰ পুণ্যকথা যত ।
 কাৰ্য্যভাগ চিন্তা ৰাজা যজ্ঞ উপাগত ॥ ৩১৯৯১

শ্ৰীকৃষ্ণক আনিবলৈ ভীষ্মক ৰাণকালৈ প্ৰেৰণ,
 শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভোজন আৰু সত্যভামাৰ পৰিহাস
 বিনা কৃষ্ণ নাইলে যজ্ঞ কোন কৰ্ম হয় ।
 ভীষ্মক পঠিয়া দিয়ো ধৰ্ম মহাশয় ॥
 তেবে যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা বৃকোদৰ ।
 কৃষ্ণক আনিবে চল দ্বাৰকা নগৰ ॥ ৩১৯৯২
 পুত্ৰ পৌত্ৰ সঙ্গে যেন আসয় শ্ৰীহৰি ।
 যশোদা দৈৱকী আনো কলিঙ্গী স্তম্ভৱী ॥
 এহি শুনি ভীষ্ম ভৈলা আনন্দিত মন ।
 যুধিষ্ঠিৰ প্ৰণামিয়া কৰিলা গমন ॥ ৩১৯৯৩
 ৰথে চলি ব্যাস্ৰগতি চলিলা তেখন ।
 মহাবেগে গৈলা ভীষ্ম কৰিয়া গমন ॥

পথত নৰৈলা কিছু ভীম বায়ুহৃত ।
 প্ৰৱেশ ভৈলন্ত গৈয়া কৃষ্ণৰ পুৰীত ॥ ৩১৯৯৪
 কৃষ্ণ ভীমে যেতিয়কণে ভৈলা দৰশন ।
 কৃষ্ণৰ কোঁতুক তেবে শুনা দিয়া মন ॥
 নানা উপহাৰ দ্ৰব্য অনেক ব্যঞ্জন ।
 দৈৱকী দিয়ন্ত অন্ন ভুঞ্জে নাৰায়ণ ॥ ৩১৯৯৫
 ভোজন কৰিবে হৰি বসিছে আসনে ।
 যশোদায়ে দ্ৰব্য নিয়া দেই বিগ্ৰহানে ॥
 স্তূৰ্ণ বণ্টাত তান উপহাৰ মানে ।
 খালৰ নিকটে নিয়া থৈলা স্থানে স্থানে ॥ ৩১৯৯৬
 দুগ্ধৰ পায়স তেবে দিলন্ত খালত ।
 চন্দ্ৰসম কাস্তি কৰে খালৰ মধ্যত ॥
 মৃগমাংস আদি কৰি অনেক প্ৰকাৰ ।
 আদাৰস ইক্ষুমূল আদি কৰি আৰ ॥ ৩১৯৯৭
 নৰিকল খৰখণ্ড মধুৰস যত ।
 মিষ্ট মধু দিলা আনি শৰ্কৰা মিলিত ॥
 নানা দ্ৰব্য দিলা আনি তাতেসে মিসালি ।
 ভৰিয়া ভোজন পাত্ৰ স্তূৰ্ণৰ খালী ॥ ৩১৯৯৮
 দাস্তে ওঠে মিসলাই খাই নাৰায়ণ ।
 আত্মপৰ্ণৰস আৰো কৰন্ত ভোজন ॥
 নানা উপহাৰ দ্ৰব্য অনেক যে খাইলা ।
 বাৰি ভৰি পিয়ে মধু তৃষায়ে পীড়িলা ॥ ৩১৯৯৯
 দধি দুগ্ধ হৃত মধু শৰ্কৰা কদলী ।
 নানা ফলমূল বস খায় বনমালী ॥
 ভোজন কৰয় হৰি দৈৱকীকুমাৰ ।
 নানা বস মিসলাই খাই একবাৰ ॥ ৩২০০০
 সৰ্ববস খাই তান ঘৰ্ম বৈলা গায় ।
 কন্ধিগীয়ে সত্যভামা চামৰ চলায় ॥
 জাম্বৱতী সত্যভামা লক্ষ্মণা আসে কাষে ।
 নানা অলঙ্কাৰে দ্ৰব্যে শোভে সেহি কাষে ॥ ৩২০০১
 চৰণে নূপুৰ বাজে হৃদয়ে কাঞ্চলি ।
 কেয়ূৰ কঙ্কণ হাৰ কৰে জ্বলমলি ॥
 পাৰিজাত পুষ্পমালা গলে আছে ভৰি ।
 আনন্দে কটাক্ষে চাৰে নিহালে শ্ৰীহৰি ॥ ৩২০০২

চাৰিদিশে নাৰীগণ থিয় হুইয়া আছে ।
 চামৰক লৈয়া হাতে বিচি আগে পাচে ॥
 উপহাস্য কৰি বোলে সত্ৰোজিতহুতা ।
 ইমত ভোজন দেৱ কৰি আছা কতা ॥ ৩২০০৩
 গোৱালৰ বস্ত্ৰ কাঢ়ি খাইলা সিকালত ।
 দানহলে গোপনাৰী ৰাখিলা পথত ॥
 গোপীকাৰ মध्ये ক্ৰীড়া কৰিয়া কোঁতুক ।
 দুগ্ধ চুৰি কৰি কৰি ৰমিলা গোপীক ॥ ৩২০০৪
 পাৰে ধৰি গোপীসবে বৰ শ্ৰীতি আশে ।
 গলে জৰী দিয়া বৎস ফুৰাই আশে পাশে ॥
 ধেমুসৰ ৰাখি ফুৰা ধূলসৰ গায়ে ।
 গোপনাৰী সমে ভূমি ক্ৰীড়িলা স্বভাৱে ॥ ৩২০০৫
 বিস্তৰ যে খাইলা ঘোল ভাণ্ডৰি যত ।
 বাৰি ভৰি পিয়া মধু এবাৰে সেহিমত ॥
 সেহিবেলা যুধিষ্ঠিৰে বসিয়া সভাত ।
 ৰাজনীতি ব্যৱহাৰ কৰিলেক যত ॥ ৩২০০৬
 আমিসৰ ৰাজকন্যা পদ্মিনী সমান ।
 কৰিবো তোমাক সেৱা শুনা ভগৱান ॥
 কৃষ্ণবৰ্ণ তনু ভূমি কুংচিত আকাৰ ।
 কৰিবো তোমাক সেৱা কি হৈবো আমাৰ ॥ ৩২০০৭
 জন্মে জন্মে হোক গতি তোমাৰ কিঙ্কৰী ।
 কৰ্ম্মপাশ জৰীবন্ধ খণ্ডায়ে শ্ৰীহৰি ॥
 মহাজন মুখত শুনিছো বেদবাণী ।
 কৰিবো তোমাৰ সেৱা ভাল হেন জানি ॥ ৩২০০৮
 সিকাৰণে সেৱা কৰো মাধৱ মুৰাৰি ।
 ৰাজকন্যা হুয়া আমি তযু সেৱাকাৰী ॥
 এহি শুনি দৈৱকী বুলিলা ক্ৰোধ কৰি ।
 অল্লৰুদ্ধি ভূমিসৰ লঘুয়ে কুমাৰী ॥ ৩২০০৯
 ভোগে পুৰন্দৰ যেন ইন্দুজিনি মুখ ।
 কোনকালে পাইবা মোৰ পুত্ৰহেতু দুখ ॥
 বহুদেৱ ঔবসে উদৰে জন্ম মোৰ ।
 হেন বাক বোলন্তেও লজ্জা নাহি তোৰ ॥ ৩২০১০
 জন্মিয়া উদৰে মোৰ ধৰণীত পৰি ।
 খণ্ডাইলা বন্ধন মোৰ কৰ্ম্মপাশ জৰী ॥

অনুকূল গতি মোৰ শ্ৰীমধুসূদন ।
 মাতা পিতা ভাৰ্যা বন্ধু সৰ্বাবে জীৱন ॥ ৩২০১১
 যশোদাৰ ঘৰে আছিলেক সিকালত ।
 নানা উপহাৰ বস্তু খাইল যে মনত ॥
 এখানে হৈলাহা কৃষ্ণ এখানে প্ৰসন্ন ।
 এখানে ব্ৰহ্মাণ্ড দেখা যাহাৰ অধীন ॥ ৩২০১২
 মোৰ আগে বোলা তাক বচন নিষ্ঠুৰ ।
 পুত্ৰ নোহে শুনা তোৰা বাপৰ ঠাকুৰ ॥
 মুখত পথৰা তোৰা সৰ্বলোকে জানি ।
 সি কাৰণে মন্ত হুয়া বোল মুঢ়বাণী ॥ ৩২০১৩
 এহি শুনি সত্যভামা হাসিয়া বোলয় ।
 সত্যেসে জননী তুমি কহিলা নিশ্চয় ॥
 মুনিকনে প্ৰশংসে জগত শুক হৰি ।
 তাকে তুমি পুত্ৰ বোলা শঙ্কাময় কৰি ॥ ৩২০১৪
 সৰ্বলোক জীৱ হৰি দয়াৰ ঠাকুৰ ।
 কৰ্মপাশ বন্ধন কৰিতে পাৰে দূৰ ॥
 উদৰে ধৰিছা তুমি নীৰ ক্ষীৰ দিয়া ।
 আমিহে হৃদয়ে তাক ধৰি আছো মায়া ॥ ৩২০১৫
 কৰ্ম যত কৰিতে আছয় জগদীশ ।
 সত্যভামা বচনত ভৈলন্ত হৰিষ ॥
 কথা কহি বসি আছে কৃষ্ণ সমগ্নিত ।
 সেহিকালে ভীমসেন ভৈলা উপস্থিত ॥ ৩২০১৬
 ভীম আইলা শুনি কৃষ্ণে পঠাইলা শয়ন্ত্ৰী ।
 পুৰীমধ্যে আসে তাক বাখিলা নিৰোধি ॥
 মহাভাৰতৰ কথা শুনা কৰ্ণ ভৰি ।
 দুৰ্গতি খণ্ডোক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৩২০১৭

শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰতি ভীমৰ উপহাস

পদ

আসনে বসিয়া অন্ন ভুঞ্জে যদুৰায় ।
 দুই ওঠে বাঢ় বায়া ভীমক বুজায় ॥
 পায়স পিষ্টক লাক খাইলন্ত সকল ।
 মধুপান শব্দ কৰে উঠে কলকল ॥ ৩২০১৮

শয়ন্ত্ৰী বাখিতে ভীম বহি আছে দ্বাবে ।
 হাসিয়া বোলয় যেন মেঘে শব্দ কৰে ॥
 ডাক দিয়া বোলে ভীমে উপহাস্য কৰি ।
 ভীমক বাখিয়া দ্বাবে ভুঞ্জয় শ্ৰীহৰি ॥ ৩২০১৯
 বিপৰীত কৰ্ম কৰে ভাল নাহি দেখি ।
 সত্যভামা নাহি ঐত নাহিকে দৈৱকী ॥
 নুহি কিবা দ্বাৰকাত দুৰ্ভিক্ষ হুয়াছে ।
 ভাৰ্যা পুত্ৰ সব কিবা খাইলন্ত বাক্‌সে ॥ ৩২০২০
 হেনয় কুৎচিৎ কোন দেশ ব্যৱহাৰ ।
 ভোজন কৰয় অতিথিক বাখি দ্বাৰ ॥
 নুহি কিবা নাৰীসঙ্গে ভুঞ্জয় শ্ৰীহৰি ।
 সিকাৰণে নিৰোধিলা যাইতে তান পুৰী ॥ ৩২০২১
 কোকোনি শব্দ বৰ উঠে মৰমৰি ।
 মহাশব্দ কৰে যেন শিলাবৃষ্টি কৰি ॥
 এখানে নিশব্দ কৈলা কৃষ্ণ পাশবসে ।
 বুজিলা মোহোৰ ডাক গলা ঠেলি আসে ॥ ৩২০২২
 আতি ছোট গল তযু পৰম সুন্দৰ ।
 সেহি হেতু গল মধ্যে হেন বৰ সুৰ ॥
 তযু মাতৃ দৈৱকীয়ে মন্দ কৰ্ম কৈলা ।
 কণ্ঠ চেপা কৰি যেন গলক বঢ়াইলা ॥ ৩২০২৩
 মোক যদি আজ্ঞা কৰা দেৱ দামোদৰ ।
 গদা দিয়া বৰ কৰো উদৰ ভিতৰ ॥
 ইতিনি ভুৱনে যাৰ শৰীৰ ব্যৱসায় ।
 গল বৰ চেপা আছে পৰম বিস্ময় ॥ ৩২০২৪
 মহাকায় মহোদৰ খাই বহুতৰ ।
 বাক্কৰ বুলিয়া তুমি কিসৰ আদৰ ॥
 দ্বাৰত বসিয়া আছো আশা কৰি মনে ।
 ভোজন কৰিয়া পাচে বসে নাৰায়ণে ॥ ৩২০২৫
 একলে আসিছো আমি আজ্ঞায়ে ৰাজ্যৰ ।
 নাহিকে দ্বিতীয়জন সঙ্গতি আশাৰ ॥
 কুন্তীসে জানয় মোৰ দুখৰ কাৰণ ।
 পুত্ৰস্নেহ কৰি মোক কৰায়ে ভোজন ॥ ৩২০২৬
 যদি উপবাসে মোক পঠায়ে গোপাল ।
 কুন্তীয়ে শুনিয়া তাক নুবুলিব ভাল ॥

ভোজন কৰিলা তুমি বজ্জে বান্ধি হিয়া ।
 স্তম্ভদ্রো ভৰ্চিব হৰি বান্ধস বুলিয়া ॥ ৩২০২৭
 এহি শুনি জগন্নাথে হাসে খলখলি ।
 ভীম প্ৰতি বচন বোলয় বনমালী ॥
 বার্তা কহ কুশলে আসিলা বৃকোদৰ ।
 সেহি কালে হৰি আছে পুৰী অভ্যস্তৰ ॥ ৩২০২৮
 বিলম্ব নকৰা শুনা আমাৰ বচন ।
 আমাৰ সহিতে আসি কৰিয়ো ভোজন ॥
 ভীমে গৈয়া বোলে থাকো বসি আসনত ।
 সকলে কৰিলা শেষ কিংখাইবো গৰ্ভত ॥ ৩২০২৯
 সপ্তসিদ্ধু সাগৰ হাজাৰ পেটে বসে ।
 কিবা লক্ষ্মী উপহাৰ দ্ৰব্য বাখি আছে ॥
 তোমাৰ তৃপ্তি ভৈল কৰিয়া ভোজন ।
 ক্ষুধা নাহি আমাৰ সন্তোষ ভৈল মন ॥ ৩২০৩০
 কৃষ্ণে বোলে ভীমসেন কহিলা নিশ্চিত ।
 ধনজয় পৰে আৰ নাহিকে ব্যথিত ॥
 কিবা ভাৰ্য্যা কিবা পুত্ৰ কিবা বন্ধুজন ।
 পাৰ্থ বিনা কিবা মোৰ নাহিকে জীৱন ॥ ৩২০৩১
 শুভ বুলি বৃকোদৰ অভ্যস্তৰে গৈল ।
 মাথে ধৰি ভীমসেন বৈসালস্ত থাল ॥
 ভোজন কৰিয়া ভীমে বহুদেৱমুতে ।
 আচমন কৰি ছুয়ো বসি আসনতে ॥ ৩২০৩২
 গন্ধ চন্দনক পিঙ্কি কৰ্পূৰ ভক্ষণ ।
 বিচিত্ৰ পুষ্পৰ মালা কৰিলা ভূষণ ॥
 তুষ্ট হুইয়া বসিলেক কৃষ্ণ বৃকোদৰ ।
 কৃষ্ণে বোলে কহ ভীম কুশল ধৰ্ম্মৰ ॥ ৩২০৩৩

যুধিষ্ঠিৰ যজ্ঞৰ নিমজ্ঞ পাই শ্ৰীকৃষ্ণ

হস্তিনাপুৰ গমনৰ আয়োজন

ভীমে বোলে ধৰ্ম্মৰাজ্য পঠাইছে আমাক ।
 যজ্ঞৰ কাৰণে নিবা পঠাইছে তোমাক ॥
 দৈৱকী যশোদা আৰু যত ভাৰ্য্যাগণ ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ যজ্ঞ লাগি যাইবা নাৰায়ণ ॥ ৩২০৩৪

এহি শুনি তুষ্ট হুইয়া বোলে নাৰায়ণ ।
 কৃতব্ৰজা আদি কৰি যত সেনাগণ ॥
 কৃষ্ণে বোলে কৃতব্ৰজা বাক শুন মোৰ ।
 সত্বেৰে জানোৱা গৈয়া দ্বাৰকা নগৰ ॥ ৩২০৩৫
 যায়েক সকলে লোক হস্তিনা নগৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰ নিমজ্ঞে যজ্ঞ চাহিবাৰে ॥
 কলিগী দৈৱকী আৰু যশোদা জননী ।
 কলিগী প্ৰভৃতি আৰু যতেক ৰমণী ॥ ৩২০৩৬
 প্ৰহুন্ন প্ৰভৃতি যাইবো যতেক যাদৱ ।
 ব্ৰাহ্মণ প্ৰভৃতি কৰি নট ভাট সৰ ॥
 উগ্ৰসেন বহুদেৱ বলভদ্ৰ ভাই ।
 এহি তিনিজনে ৰাজ্য ৰাখিব উপায় ॥ ৩২০৩৭
 যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি কাৰ্য্য বহুতৰে ।
 আমাৰ অনেক ব্যগ্ৰ পাঞ্চ পাণ্ডৱৰে ॥
 অনেক প্ৰৱন্ধে প্ৰভু মাতিছে ৰাজ্যয় ।
 ইসে হেতু নাহি মোৰ কৌতুক উৎসৰ ॥ ৩২০৩৮
 তেবে কৃতব্ৰজা যে কৃষ্ণৰ আজ্ঞা পায় ।
 বজাইলা ছন্দুভি বাণ নগৰক গৈয়া ॥
 কৃষ্ণৰ আদেশ পায় সবে বীৰ লৰে ।
 গজ ৰাজী চতুৰঙ্গ সৈন্যসব ঘোৰে ॥ ৩২০৩৯
 প্ৰথমে ব্ৰাহ্মণ লৰে বৰ্ণ অষ্টগুণ ।
 সৰ্ব্ব-শাস্ত্ৰ বিশাৰদ ধৰ্ম্ম সমাচাৰ ॥
 দৈৱজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ লৰে চাৰি বেদ পাৰ ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ সবে লৰে বহু পৰিৱাৰ ॥ ৩২০৪০
 চলিলা সকলে লোক দ্বাৰকাত বৈসে ।
 পৰম হৰিষে লৰে নাৰীয়ে পুৰুষে ॥
 চলিলেক সৰ্বলোক যাৰ যেই নীতি ।
 অসংখ্য অৰ্ব্বুদ লোক চলিলা ত্বৰিতি ॥ ৩২০৪১
 চলিলেক যত্নবংশ যত বীৰগণ ।
 প্ৰহুন্নক আদি কৰি কৃষ্ণৰ নন্দন ॥
 সৰ্বলোক সাজি ৰাজ্য ভৈলা নগৰৰ ।
 গগণ ঢাকিয়া ধূলি দেখি অন্ধকাৰ ॥ ৩২০৪২
 দিব্যৰথে চৰি কেহো যাই বাণ পছে ।
 কেহো গজে কেহো অশ্বে কেহো দিব্যৰথে ॥

নানান বাহনে চলিলেক প্ৰজাগণ ।
 পৰম আনন্দে চলে বায়ুৰ নন্দন ॥ ৩২০৪৩
 গন্ধৰ্বক দেখি যেন বণে ভয় আসে ।
 চলিলা সকলে লোক মনত উৎসাসে ॥
 বৃষভৰ পৰিলেক বাগৰি ভূমিত ।
 সৰ্বলোকে বেঢ়িয়া হাসয় চাৰিভিত ॥ ৩২০৪৪
 বৃষভৰ স্কন্ধৰ হস্তে পৰিল ভূমিত ।
 পুণ্যহীন জন যেন নৰকে পতিত ॥
 এহিসব প্ৰসঙ্গ কবন্তু সবে বেঢ়ি ।
 শুনিয়া সত্বেৰে তেবে উঠে ধূল জাৰি ॥ ৩২০৪৫
 ধাই গৈয়া বৃষস্কন্ধে উঠিলেক পুত্ন ।
 সৰ্বলোকে সমুদ্বিয়া বুলিলেক পুত্ন ॥
 বৃষৰ উপৰে উঠি কৃষ্ণ নাম ঘোষে ।
 নজানিয়া মূঢ়লোকে ব্যৰ্থে মোক হাসে ॥ ৩২০৪৬
 সৰ্বপাপ নাশ হোৱে স্মৰিলে কেশৱ ।
 পতিত পাৱন হৰি শ্ৰীকৃষ্ণ মাধৱ ॥
 তেবে ৰামনাম জপি চৰিয়া তুবঙ্গে ।
 আগে যাই কৃষ্ণদেৱ নাৰীগণ সঙ্গে ॥ ৩২০৪৭
 মধ্যাহ্ন কালত তেবে সৰ্বলোকে ঘূৰি ।
 হাসিয়া চলিয়া যাই হস্তিনা নগৰী ॥
 যথা ধৰ্ম্মৰাজা তৈক যাহন্তু সত্বেৰে ।
 ভীমসেন সমে তেবে পুত্ন পৰিবাৰে ॥ ৩২০৪৮
 স্বস্তিৱৰ স্ততসেন গঙ্গাদাসে কয় ।
 কৃষ্ণৰ গমন কথা দশম অধ্যায় ॥
 কৃষ্ণৰ কিস্কৰে কহে শূনা সৰ্বলোক ।
 বোলা ৰাম ৰাম সবে ছুৰ্গতি খণ্ডোক ॥ ৩২০৪৯

ভীম আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰস্পৰৰ উপহাস্য বাণী
 আৰু বহুদেৱৰ ওচৰত শ্ৰীকৃষ্ণৰ মেলানি

পদ

পৰিহাস্য কৰি ভীম কৃষ্ণক বোলয় ।
 সৰ্বলোক আলাপৰ তুমি প্ৰীতি হয় ॥
 নাপিতী সম্ভৱী আৰু তেলিনী মালিনী ।
 স্বামীত অধিক কৰি তোমাত ভাষিনী ॥ ৩২০৫০

ভীমৰ বচন শুনি বোলে চক্ৰপাণি ।
 ই কৰ্ম্মত ভাল তুমি প্ৰিয় হেন জানি ॥
 কৃষ্ণ বোলে সম্ভৱী বচন শুন মোৰ ।
 বৃকোদৰ ভীমসেন তাকে গৈয়া বৰ ॥ ৩২০৫১
 তোৰ স্বামী যোগ্য এই বৃকোদৰ বটে ।
 জনম সাফল হেতু হেন স্বামী ঘটে ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে গৈলা ভীমৰ সাক্ষাতে ।
 ক্ৰোধ কৰি ধাই বীৰে গদা লৈলা হাতে ॥ ৩২০৫২
 কিবা যদি আশা থাকে যাবা কৃষ্ণপাশ ।
 গদাৰ প্ৰহাৰে আজি কৰিবো বিনাশ ॥
 মোৰ ঘৰে নাৰী আছে হিড়িম্বী ৰাক্ষসী ।
 সমুখত পাইলে নাৰী খাইব যে বিভুক্ষী ॥ ৩২০৫৩
 উপদেশ কহো শূনা তোমাৰা বৰ্বৰ ।
 ত্ৰিভুবনপতি কৃষ্ণ বৰিয়ো সত্বেৰে ॥
 ত্ৰৈলোক্যৰ পতি কৃষ্ণ দেৱ গদাধৰ ।
 থাকিব পৰম স্তখে তাক গৈয়া বৰ ॥ ৩২০৫৪
 সতিনী বহুত পাউবি হিংসা বিবৰ্জিত ।
 ক্ৰীড়াস্থ বৰলাভ কৃষ্ণৰ সহিত ॥
 কৰ্ম্মিণী যে সত্যভামা আন যত নাৰী ।
 সমান সদৃশ হুইয়া থাকিব স্তম্ভৱী ॥ ৩২০৫৫
 ভীমৰ বচন শুনি হাসি নাৰায়ণে ।
 সাধু সাধু বীৰ তুমি পাণ্ডুৰ নন্দনে ॥
 অমৃতৰ ধাৰা যেন পৃথিৱীত পৰে ।
 সন্তোষ যে ভৈলো মই তোমাৰ মধুৰে ॥ ৩২০৫৬
 এহি কথা কহন্তু যে কৃষ্ণৰ সহিতে ।
 বথ হস্তে স্বস্তিকা যে পৰিল ভূমিতে ॥
 উচ্চৈশ্বৰে ডাকি বোলে নাৰায়ণ প্ৰতি ।
 দৈৱকীনন্দন হৰি কৰা অব্যাহতি ॥ ৩২০৫৭
 বহুদেৱ প্ৰভৃতি যাদৱগণ যত ।
 কৰিবে স্বস্তিকা কৰ্ম্ম বুদ্ধি বিবৰ্জিত ॥
 আপুনি জন্মিলা তুমি দৈৱকী উদৰে ।
 তোমাৰ নিৰ্ণয় বুদ্ধি জানে কোন নৰে ॥ ৩২০৫৮
 আশাময় পৰিত্ৰাণ কৰাহা আমাৰ ।
 কৃষ্ণ বোলে ভীম তুমি শূনাহা উত্তৰ ॥

বহুদেৱে বোলে পাচে দেখি হেন জানি ।
 আথেবেথে স্বতীকাক বথে তুলি আনি ॥ ৩২০৫৯
 ভীমে কৃষ্ণে বহুদেৱ নমস্কাৰ কৰি ।
 মাথা দোৱাই ৰহিলেক কৃতাঞ্জলি কৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি যজ্ঞ কৰিবাক ।
 ভীমসেনে আসি আছে আমাক নিবাক ॥ ৩২০৬০
 হেন হেতু দৈৱকীয়ে লৈয়া যাই ৰঙ্গে ।
 ধৰ্ম্মৰ আজ্ঞায়ে যথা যজ্ঞৰ প্ৰসঙ্গে ॥
 উগ্ৰসেনে বলে লৈয়া থাকে দ্বাৰপুৰী ।
 যাৱত নাসউ আমি যজ্ঞ সাজ কৰি ॥ ৩২০৬১
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি বহুদেৱে বোলে ।
 হৃদয় দুখিত হৈয়া মহা শোকাকুলে ॥
 চল চল জগন্নাথ হস্তিনা নগৰে ।
 তুমি পৰিত্যাগ কৰা যায়েক সত্ৰৰে ॥ ৩২০৬২
 দৈৱকী জননী তুমি যায়ে হস্তিনাক ।
 প্ৰযত্ন কৰিয়া তেবে নিয়ো দৈৱকীক ॥
 ধন্য দৈৱকী দেৱী সতী মহাভাগী ।
 আমি ভাগ্যহীন জাত কৃষ্ণে যাই ত্যাগী ॥ ৩২০৬৩
 শীঘ্ৰে আসিবাহা পুত্ৰ দূৰ নকৰিবা ।
 কিন্তু বচনেক বোলো শুনা মহামায়া ॥
 শিষ্টগণ সঙ্গে লৈয়ো সত্যবাদী জাতি ।
 অশিষ্ট নেনিবা সঙ্গে যাৰ ক্ৰুদ্ধমতি ॥ ৩২০৬৪
 ধনৱন্ত জন নিবা যত দ্বিজগণ ।
 বেদ-পাঠ নিবা যত শাস্ত্ৰ যে পুৰাণ ॥
 সত্যবাদী শিষ্টজন ধৰ্ম্মপৰায়ণ ।
 তাহাঙ্ক সঙ্গত কৰি নিবা যজ্ঞস্থান ॥ ৩২০৬৫
 বহুদেৱ বচন শুনিলা যত যত ।
 প্ৰদক্ষিণে বন্দিয়া বুলিলা জগন্নাথ ॥
 তুমিসে কহিছা যত বৰ হিত কথা ।
 পালিবো বচন মই নাহিকে অন্যথা ॥ ৩২০৬৬
 দুৰ্ভজ্ঞ ত্যাগি হৰি নিবা শিষ্ট জন ।
 যাইবোহো হস্তিনাপুৰী ধৰ্ম্ম দৰশন ॥
 এ'হ শুনি বিস্ময় ভৈলন্ত বৃকোদৰ ।
 নাৰায়ণ সমুখিয়া দিলন্ত উত্তৰ ॥ ৩২০৬৭

বহুদেৱন্ত তুমি বুলিলা বচন ।
 দুৰ্ভজ্ঞ ত্যাগিয়া নিবাহা শিষ্টজন ॥
 সাধুজন নিবা যেন দুৰ্ভ পৰিহৰি ।
 তোমাৰ চিত্তক যেন বুজিতে নপাৰি ॥ ৩২০৬৮
 তোমাৰ অজ্ঞান সৃষ্টি তুমি উপসাম ।
 সমস্তৰে জীৱ তুমি সৱাতে সমান ॥
 তুমি যেহি বুদ্ধি দিয়া সেহি মোৰ মতি ।
 এনে কৰ্ম্ম কৰিবাব কাৰ আছে শক্তি ॥ ৩২০৬৯
 উত্তম অধম যেন তাৰ হৃদি পশে ।
 সকলে ব্যপিয়া আছা কহিয়াছে ব্যাসে ॥
 সাধুৰ জ্ঞানতাধীনে উত্তমে হোৱে গুণ ।
 তুমি যাৰ অনুকূল কিবা পাপ পুণ্য ॥ ৩২০৭০
 বহুদেৱে বোলে ভাল বুলি আছে ভীমে ।
 জ্ঞানাত্মী যতলোক যাউক তুমি সমে ॥
 পুৰী মध्ये যায়ে তুমি বলোৰাম সঙ্গে ।
 প্ৰাণত্যাগ কৰো আমি তোমাৰ প্ৰসঙ্গে ॥ ৩২০৭১
 তোমাৰ বিয়োগ দুখ নসহে পৰাণে ।
 সৰ্ব্বকাৰ্য্য সিদ্ধি হোৱে তুমি দৰশনে ॥
 দশৰথে শ্ৰীৰামক পঠাইলেক বনে ।
 ত্যজিয়া গৈলন্ত ৰাম পিতৃগত প্ৰাণে ॥ ৩২০৭২
 মুনিপুত্ৰ মাৰি ৰাজা মুনিশাপ পাইল ।
 জনক জননী সবে পাপমুক্ত ভৈল ॥
 সেহিমতে ঘোৰ দুখ-সাগৰত মজি ।
 ত্যজিবো শৰীৰ আমি তযু শোকে মজি ॥ ৩২০৭৩
 ভাগ্যৱতী দৈৱকীয়ে সঙ্গতি কৰিয়া ।
 গলত ধৰিয়া বোলে নেদিম এৰিয়া ॥
 ৰহিলেক বহুদেৱে কৃষ্ণৰ প্ৰবোধে ।
 মৃতকল্প প্ৰায় হয় দুখ ভাবি হৃদে ॥ ৩২০৭৪

শ্ৰীকৃষ্ণ হস্তিনা যাত্ৰা

যত দূৰ যাৰে কৃষ্ণ চাৰে এক দিশি ।
 ৰহি আছে বহুদেৱ নমাৰে নিমিষি ॥
 দূৰ গৈল কৃষ্ণদেৱ আখি নেদেখয় ।
 কান্দিয়া কান্দিয়া পাচে গৈলা মহাশয় ॥ ৩২০৭৫

জৈমিনী বোলয় কথা শুনাহা বাজন ।
বহুদেব দুখ কথা নয়ায় কথন ॥
তথা সৈন্য চলি যায় কৃষ্ণ সমন্বিতে ।
স্ত্রী-পুত্রে চলি যায় গজ বাজী বথে ॥ ৩২০৭৬
কতোদূৰ পথ গৈয়া দেখিলা দামোদৰ ।
বিগ্ৰহানে অবস্থানে দেখি বাবস্বাৰ ॥
হংস চক্ৰবাকসব দেখি স্থশোভিত ।
নানা বৰ্ণে স্থশোভিত গন্ধে আমোদিত ॥ ৩২০৭৭
পদ্মপুষ্পসব ফুটি আছে সৰোবৰে ।
কুঞ্জৰে যুগল খায় হংসে কেলি কৰে ॥
বিকশিত পদ্মে পৰি গুঞ্জৰে ভ্রমৰে ।
কল্পিণীক প্ৰবোধিয়া বোলে দামোদৰে ॥ ৩২০৭৮
দেখা প্ৰিয়া কুটনীৰ কেনে ব্যৱহাৰ ।
স্বামী থৈয়া আগতে পদ্মিনী কৰে জাৰ ॥ উপপতি
গজে উপভোগ কৰে শুগুসব চালি ।
নখে খণ্ড খণ্ড কৰি হংসে কৰে কেলি ॥ ৩২০৭৯
বামবুদ্ধি স্ত্ৰীজাতি চঞ্চলতা মন ।
নিজ স্বামী এৰি ক্ৰীড়া কৰে ভিন্ন ভিন্ন ॥
ক্ৰীড়া কৰে কলভূঙ্গী দেখিয়া কুনয় ।
কলা বৰ্ণ দেখি আৰ সূৰ্য্য পাইলা ভয় ॥ ৩২০৮০
এতেকে বুজিতে নাৰি স্ত্ৰীজাতিৰ মতি ।
অকাৰণে বোলয় পদ্মিনীসব সতী ॥
বাসুদেব বাক্য শুনি প্ৰসন্ন বদনে ।
হাসিয়া কল্পিণী তেবে বুলিলা বচনে ॥ ৩২০৮১
ত্ৰৈলোক্যৰ নাথ সূৰ্য্য হৰি যাৰ ভৰ্তা ।
মই জানো জগতে পদ্মিনী পতিব্ৰতা ॥
কুঞ্জৰে সমান গতি হোৱে তান সম ।
পদ্মিনীত লৈয়া ভূঙ্গী জানে সৰ্বকাম ॥ ৩২০৮২
মাতৃ কোলে বসি পুত্ৰে কৰে স্তনপান ।
বাপে কি বুলিব তাকে দেখি বিগ্ৰহান ॥
যি পুত্ৰ পুৰুষ জাতি এৰে সতী জাৰ ।
দ্বিপতি কদাচিতো প্ৰত্যয় নাহি তাৰ ॥ ৩২০৮৩
মনত ভাবিয়া চাহা স্ত্ৰীহৰি গোপাল ।
এহি কৰ্ম পদ্মিনীয়ে কৰি আছে ভাল ॥

স্বামী দূৰে গৈলে হোৱে মন চঞ্চলতা ।
নাৰীৰ উচিত যিটো হোৱে পৱিত্ৰতা ॥ ৩২০৮৪
নাৰীক ত্যজিয়া স্বামী যাই আন ভীতা ।
তাৰ হেন বুদ্ধি হৰে মলিনতা চিত ॥
ৰাত্ৰি বিৰহিনী নাৰী পুত্ৰ লৈয়া কোলে ।
সেহি দোষে নিদ্ৰা যাই বৰ শোকাকুলে ॥ ৩২০৮৫
পদ্মিনী হৃদয়ে অগ্নি নকট কোৱে পদ্ম ।
কৰ্মৰ অযুক্তা দেৱতাত লাগে বন্ধ ॥
পদ্মিনী উত্তম গতি পতিধৰ্ম কৰে ।
সঙ্কটৰ প্ৰভৃতি যত দেৱে যাক ধৰে ॥ ৩২০৮৬
হৰে খালিঙ্গিলা গঙ্গা শিৰে জটা বলে ।
হৰিৰ চৰণ ধূলা পখালিয়া তোলে ॥
সেহি ধূলা পদজলে জন্মিছে পদ্মিনী ।
কনমতে দুফটা পদ্মা তাৰ তত্ত্ব শুনি ॥ ৩২০৮৭
বাৰে বাৰে পদ্মিনী যে চাহে মোৰ মন ।
তুমি পৰে মোৰ গতি নাহি নাৰায়ণ ॥
অহৰ্নিশে তুৱা পাৱে কৰো আমি সেৱ ।
সকলে ব্যাপিত তুমি ভিন্ন নাহি কেৱ ॥ ৩২০৮৮
কল্পিণীৰ বাক্য শুনি কৃষ্ণ হৰষিত ।
অশ্বপৃষ্ঠ হস্তে হৰি নামিলা ভূমিত ॥
তেৱে কৃতবৰ্ম্মায়ে ছন্দুভি দিলা বাৰি ।
বাস কৰি ৰহিলা সকলে সৈন্যে বেঢ়ি ॥ ৩২০৮৯
সূৰ্য্যৰ উদয় ভৈল প্ৰসন্ন বিহান ।
চলিলা হস্তিনাপুৰী ধৰ্ম্মৰাজ স্থান ॥
গোকুলৰ মধ্যে সবে যাই সেই পথে ।
শুনিয়া চাহিবে আইল ব্ৰজগণ যতে ॥ ৩২০৯০
নন্দঘোষ যশোদা যে হোৱয় ব্যাখিত ।
এহিসব শিশু লৈয়া চাহন্ত নিশ্চিত ॥
ভ্রমৰে ভূষিত হাব শিঙ্গা লৈয়া হাতে ।
মাথাতে চন্দন বাটি নটী নট তাতে ॥ ৩২০৯১
নানা বাণ্ড মঙ্গল যে কৰয় মঙ্গল ।
সহৰে গৈলন্তু খাই গোৱালসকল ॥
দধি দুগ্ধ য়ত আনি দিলন্তু আগত ।
এতেক সম্পদ কৃষ্ণ আমি পাইলো কৈত ॥ ৩২০৯২

গজ বাজী কৈত পাইলো কোস্তভ যে মণি ।
 স্ত্রী-পুত্ৰ কোথা পাইলো এতেক বাহিনী ॥
 আৰো একজন বোলে বুজিলো নিশ্চয় ।
 ব্ৰাহ্মণে মাৰিলে লাথি ইহাৰ হৃদয় ॥ ৩২০৯৩
 পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত কথা আমি কহো দৃঢ় ।
 সেহি দিনা হস্তে কৃষ্ণ সম্পদ ভৈলা বৰ ॥
 আৰো একজনে বোলে লক্ষ্মী যে চঞ্চল ।
 যাৰ যেন অনুরূপ কৰয় কমল ॥ ৩২০৯৪
 আৰো একজনে বোলে কৃষ্ণসে ভগৱানী ।
 বিস্তৰ গোৱাল বস্ত্ৰ খায় কাঢ়ি কাঢ়ি ॥
 গোকুলে আছয় সব পুত্ৰ পৰিবাৰ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে কৃষ্ণ গোকুল নগৰ ॥ ৩২০৯৫
 এহিসে আমাৰ দুখ শুনা মহাশয় ।
 গোকুলে বহিবে নৰি সমুদ্ৰক ভয় ॥
 যাৰ যিবা গৃহ আছে কৰ্ম যিবা নৰি ।
 সেহিমতে ধাই গৈলা কৃষ্ণ অনুসৰি ॥ ৩২০৯৬
 দধি দুগ্ধ লৱনীকে লৈয়া উপহাৰ ।
 বিচিত্ৰ বসন পিন্ধি নানা অলঙ্কাৰ ॥
 সবে গোপী স্নান কৰি ভৈলা শুদ্ধসাৰ ।
 তেবে চলি যাই সবে কৃষ্ণ দেখিবাৰ ॥ ৩২০৯৭
 গোপী বোলে তুমিসৰে মিছা পৰিকাৰ্য্য ।
 এহিজলে সৰ্ব্বঅঙ্গে নাই কিছু লাজ ॥
 হৰ বিৰঞ্ছিয়ে উদ্দেশন পাই ভাৱি ।
 যাৰ পদ-যুগে অসংখ্যাত যুগ সেৱি ॥ ৩২০৯৮
 হেন পদ বিৰোধিয়া মজয় গহনে ।
 তেবেসে জানিবা শঙ্কা লৱয় মোৰ মনে ॥
 হেনমতে গোপীসৰ মনে আলাপিয়া ।
 কৃষ্ণৰ যে সমীপ সত্বে লাগ লৈয়া ॥ ৩২০৯৯
 প্ৰণাম কৰিয়া গোপী কৃষ্ণৰ চৰণে ।
 দিব্যমালা হাতে লৈয়া পুণ্যৰ কাৰণে ॥
 সাগৰ যে ত্ৰিভুবন পৰ্বত গৰ্ভৰ ।
 মায়া কৰি খাইলা তুমি উদৰ ভিতৰ ॥ ৩২১০০
 সেহিমতে আজি তুমি লৱণী ভাণ্ড খাই ।
 যেনমতে দেখা যাই সিমতে দেখায় ॥

এহি শুনি হাসি বোলে প্ৰভু নাৰায়ণ ।
 প্ৰবোধিয়া বোলে গোপী মধুৰ বচন ॥ ৩২১০১
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা দিয়া চিত্ত ।
 মহাভাৰতৰ কথা পৰম অমৃত ॥
 তেবে কৃষ্ণ মহাবুদ্ধি দৈৱকী তনয় ।
 কালিন্দীৰ তীৰে গৈয়া সৈন্য সমুচ্চয় ॥ ৩২১০২
 সৈন্য লৈয়া তথাতে বসিলা নাৰায়ণ ॥
 জনে জনে সমুদ্বিয়া মধুৰ বচন ॥
 দৈৱকী প্ৰভৃতি যত নাৰীগণ লৈয়া ।
 কুন্তীক কৰিবা ভক্তি সৰ্ব্বজনে গৈয়া ॥ ৩২১০৩
 আমাৰ সাক্ষাতে পিতামহৰ নন্দিনী ।
 বম্ভদেৱ সহোদৰী ধৰ্ম্মৰ জননী ॥
 অকঙ্কতী অনুসূয়া মুনৰ বনিতা ।
 সেৱিবা তাহাঙ্ক জানা পৰম দেৱতা ॥ ৩২১০৪
 প্ৰত্নান্ন প্ৰভৃতি জানা মোহোৰ বচন ।
 মন দিয়া শুনা কহো যত বীৰগণ ॥
 হস্তিনা নগৰে যাইবা ধৰ্ম্মৰ পুৰক ।
 আসি আছে বহু সৈন্য যজ্ঞ উৎসৱক ॥ ৩২১০৫
 তাসম্বাক পূজা কৰি পালিবাহা সৰ্ব্ব ।
 অৰ্জ্জুনক দেখি তেবে নকৰিবা গৰ্ব্ব ॥
 মহাবীৰ যদি হয় তেজে বীৰ্য্যে পুৰ ।
 অৰ্জ্জুনক দেখি সৰ্ব্ব গৰ্ব্ব হোৱে চূৰ ॥ ৩২১০৬
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যক কৰিবা নমস্কাৰ ।
 প্ৰণাম কৰিয়া ভক্তি কৰিবা তাহাৰ ॥
 কল্লিণী সহিতে শুনা যতেক অঙ্গনা ।
 সত্যভামা জাম্বৱতী আৰো যে লক্ষ্মণা ॥ ৩২১০৭
 দ্ৰৌপদীৰ চৰণ সেৱিবা প্ৰিয় বুলি ।
 তোমাৰ মায়াত্তৰ হোৱয় পাঞ্চালী ॥
 অমৃত সহস্ৰ নাৰী দেখিবা প্ৰত্যেক ।
 দ্বীপ হস্তে যজ্ঞ কৰে আসিব যতেক ॥ ৩২১০৮
 আমি যাইবো সৈন্য সমে জ্যেষ্ঠ ধৰ্ম্মৰায় ।
 তুমিসৰ পাচে যাইবা আমি আগে যায় ॥
 সৈন্যসব পাচে যাই মধ্য জগন্নাথ ।
 অশ্বপুৰ্ণে আৰোহিয়া যায় হস্তিনাক ॥ ৩২১০৯

হস্তিবৰ স্নতসেন গজাদাসে কয় ।
হস্তিনাক কৃষ্ণ গৈলা সপুত্ৰ বান্ধৱ ॥
কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ শুনিয়োক কৰ্ণভৰি ।
পাপৰ প্ৰলয় হোঁক বোলা হৰি হৰি ॥ ৩২১১০

শ্ৰীকৃষ্ণৰ সবাঙ্কৰে হস্তিনাপুৰ উপস্থিত

পদ

জৈমিনী বোলন্ত ৰাজা শুনা দিয়া মন ।
পুৰীমধ্যে আইলা কৃষ্ণ ধৰ্ম্ম দৰশন ॥
ধৃতৰাষ্ট্ৰ কৃপাচাৰ্য্য বিদূৰ পণ্ডিত ।
কুন্তীপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ দেখিয়া বিদিত ॥ ৩২১১১
ইসৰক প্ৰণামিয়া দেৱ বনমালী ।
অৰ্জুনক কৃষ্ণদেৱে ধৰি আক্কেৱালি ॥
অৰ্জুন সহদেৱ নকুল মহামতি ।
দণ্ডৱতে কৰিলেক কৃষ্ণকে প্ৰণতি ॥ ৩২১১২
ধৰ্ম্মে বোলে কুশলে কি আইলা নাৰায়ণ ।
বহুদেৱ আদি কৰি আইল সৰ্বজন ॥
ৰোহিণী দৈৱকী আদি তযু মাতৃসব ।
শ্ৰী পুত্ৰ পৰিৱাৰ যতক বান্ধৱ ॥ ৩২১১৩
এহি শুনি হাসিয়া বোলয় লক্ষ্মীপতি ।
যত কৈলা সবে ৰাজ-কুলৰ সম্প্ৰতি ॥
বহুদেৱ ৰহিলেক বলাই সহিতি ।
আৰো যত ৰহি আছে ৰাজা সমগ্ৰিতি ॥ ৩২১১৪
ভীমৰ লগত আইলা চতুৰঙ্গ দলে ।
সৰ্বজন ৰহি আছে জাহ্নৱীৰ থলে ॥
শুনিয়া হৰিষ ভৈলা কৃষ্ণৰ বচনে ।
অৰ্জুনক আজ্ঞা দিলা চলিলা তেখনে ॥ ৩২১১৫
সব সৈন্য সাজিয়া যে চলিযো সত্ৰবে ।
কৃষ্ণবোল অনুবুদ্ধি আনিবাক ত্ৰবে ॥
কুন্তী গান্ধাৰী যায়োক ক্ৰপদ কুমাৰী ।
দৈৱকী প্ৰভৃতি যত আনিবা সাদৰি ॥ ৩২১১৬

মহাজন যত আছে হস্তিনা নগৰে ।
বিলম্ব নকৰি সবে চলিযো সত্ৰবে ॥
যেনমতে আদেশ কৰিলা ধৰ্ম্মৰাজ ।
সৰ্বজন লৈয়া চলে অৰ্জুন সসাজ ॥ ৩২১১৭
যৌৱনাশ্ব ৰাজা চলে লৈয়া সব সেনা ।
গজ ৰাজী ৰথ চতুৰঙ্গ ধ্বজ বানা ॥
গায়নে বাৱয় গীত বাণ্ড কৰে নটে ।
সব সৈন্য লৈয়া চলে অৰ্জুনৰ ভাণ্টে ॥ ৩২১১৮
নানা বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ দিলা সূৰ্য্য কস্তুৰী ।
দ্রৌপদীক পুৰস্কাৰ কৰি সবে নাৰী ॥
সবে নাৰী একত্ৰে বসিয়া কোঁতুহলে ।
সত্যভামা দ্রৌপদীক আশ্বাস কৰিলে ॥ ৩২১১৯
ধন্য যে দ্রৌপদী তোমাৰ সাফল জীৱন ।
একে নাৰী পাঞ্চ স্বামী কৰি আছা বন ॥
ষোল সহস্ৰ শত মুখ্য অষ্ট নাৰী ।
তথাপিতো বেঢ়িয়া ৰাখিতে নৰি হৰি ॥ ৩২১২০
আমি সবে পৰিত্যাগি হস্তিনা নগৰে ।
অহৰ্নিশে আহো আমি আৰো গদাধৰে ॥
ভিন্ন বুদ্ধি হৃদয়ত নাহিকে আমাৰ ।
পাঞ্চ গুপ্তস্থান নুহি স্বামীৰ গোচৰ ॥ ৩২১২১
মায়াৱী মোহন জানা কিবা মোহ শুদ্ধি ।
আমাতে স্বৰূপে তুমি কহিবা দ্রৌপদী ॥
এহি শুনি হাসিয়া বুলিলা যাজ্ঞসেনী ।
তুমিসব ভাগ্যৱতী কৃষ্ণৰ ৰমণী ॥ ৩২১২২
কিবা কথা পুছা মোত উপহাস্য কৰি ।
স্বৰূপে জিজ্ঞাসা যদি কহিবাক পাৰি ॥
দিবাক নিবাক পাৰে সেৱিৰ গোবিন্দে ।
সেহিসে সাফল যাৰ কৃষ্ণ থাকে হৃদে ॥ ৩২১২৩
জীৱন যৌৱন ধন সম্পত্তি বিভৱ ।
কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে মোৰ জানিবাহা সব ॥
কৃষ্ণ বিনে হৃদি মোৰ আন গতি নাই ।
শুনা সত্যভামা কহো তোমাত বুজাই ॥ ৩২১২৪
লৈবাহা কৃষ্ণৰ নাম সেৱা প্ৰতিনিভ ।
তোমাত মনত সদা সত্ত্বিনীক ভীত ॥

সেহি অপমানে কৃষ্ণ লজ্জা কৰি মনে ।
 তোমাক ত্যজিয়া আইলা আমাৰ যে স্থানে ॥ ২৫
 লজ্জা নাই হৃদয়ে ধৰিছো নাৰায়ণ ।
 সঙ্কট সময়ে যেই কৰিছে বক্ষণ ॥
 দুঃশাসনে যেখনে আনিছে কেশে ধৰি ।
 একবস্ত্ৰে সভামধ্যে অঙ্গ মুক্ত কৰি ॥ ৩২১২৬
 বস্ত্ৰে ধৰি মুঢ়মতি কৰে উপহাৰ ।
 গোবিন্দ হুমৰো মই পায় বৰ ত্ৰাস ॥
 বস্ত্ৰৰূপ ধৰি হৰি কৈলা পৰিত্ৰাণ ।
 পুঞ্জ পুঞ্জ স্থানে স্থানে বিচিত্ৰ নিশ্ৰাণ ॥ ৩২১২৭
 যত টানে তত বাঢ়ে নাহি পৰিমিত ।
 সৰ্বলোকে দেখিয়া বিস্ময় ভৈল চিত ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে মোৰ কিবা বস্তু হীন ।
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে মোৰ কোন বস্তু ক্ষীণ ॥ ৩২১২৮
 তোমাৰ কাৰণে কৃষ্ণ কৰিলা অনেক ।
 পাৰিজাত আনি দিলা জিনিয়া ইন্দুক ॥
 দেৱগুৰু মনে ধৰি কৰিলাহা পূজা ।
 এহিমতে অভিলাস নাহি তাৰ লজ্জা ॥ ৩২১২৯
 দ্ৰৌপদীৰ বচন শুনিয়া তেতিক্ষণে ।
 নমাতিয়া ৰহিলেক লজ্জা ভাবি মনে ॥
 ভীমসেনে দেখি বোলে নাৰীগণ যত ।
 আনয় যজ্ঞৰ ঘোৰা দেখা কেনমত ॥ ৩২১৩০
 সেহিবেলা আনন্দিত ভৈলা বৃকোদৰ ।
 সত্বে পাইলেক গৈয়া ধৰ্ম্মৰ ওচৰ ॥
 ধৰ্ম্মে বোলে চতুৰঙ্গ তুৰঙ্গক ধৰ ।
 হুসজ্জিত হুয়া পুনু নিয়ো অভ্যস্তৰ ॥ ৩২১৩১
 ধৰ্ম্মৰ আদেশ পায় চলে বৃকোদৰ ।
 মেঘবৰ্ণ কৃতবৰ্ম্মা কৰ্ণৰ কুমাৰ ॥
 বিচিত্ৰ কৰচ গাৱে চৰি দিব্য ৰথে ।
 সাৰধান হুয়া চলে ধনু লৈয়া হাতে ॥ ৩২১৩২
 যৌৱনাথে আপুনি ঘোৰাৰ ধৰি শিখা ।
 দুইপাশে যত বীৰ তাৰ নাহি লেখা ॥
 ধৰিয়া আনিলা ঘোৰা নাৰীগণ মধ্যে ।
 অলক্ষিতে গতি যেন শশধৰ মধ্যে ॥ ৩২১৩৩

তুৰুট হুয়া তুৰঙ্গ দেখিয়া সমুদিত ।
 সেহি বেলা অনুশাল ভৈলা উপস্থিত ॥
 অনুশাল নামে দৈত্য শালৰ শোদৰ ।
 অত্যন্ত দুৰ্জয় বীৰ গুণৰ সাগৰ ॥ ৩২১৩৪

অনুশালৰ ঘোৰা ঘোৰা হৰণ

যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ সেনাগণ যতি ।
 পুত্ৰে পৌত্ৰে আসিয়াছে ঘোৰা বক্ষা প্ৰতি ॥
 পূৰ্বে কৃষ্ণ অৰ্জুনে সহিতে দৈত্য মাৰি ।
 সেহি দুখে শত্ৰু ভাবি মনে আছে ধৰি ॥ ৩২১৩৫
 ভ্ৰাতৃ শত্ৰু কৃষ্ণক যে পাইবো কেনমত ।
 সেহি দুখে দৈত্যৰাজ চিন্তয় মনত ॥
 এহি ঘোৰা ধৰিলে কৃষ্ণক পাইবো লাগ ।
 তেবেসে খণ্ডিব মোৰ মনৰ বৈৰাগ ॥ ৩২১৩৬
 এহি বুলি সভামধ্যে ঘোৰা নিলা হৰি ।
 অন্তৰে ৰহিলা গৈয়া গৃধ্ৰ ৰূপ ধৰি ॥
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া দৈত্য বুলিলা বচন ।
 জনে জনে সম্বোধিয়া বুলিলা তেখন ॥ ৩২১৩৭
 কিবা ভ্ৰাতৃ কিবা পুত্ৰ কিবা বন্ধুগণ ।
 গজ বাজী ৰথ আৰু পদাতিক জন ॥
 মোৰ বাক্য শুনা সবে বীৰগণ যত ।
 কৃষ্ণক ধৰিবা বেঢ়ি পলাব ৰণত ॥ ৩২১৩৮
 যেহি বীৰে অপেক্ষয় ৰণে পাই হৰি ।
 সেহি মোৰ হিত নুই প্ৰাণ হিংসা বৈৰী ॥
 ৰাজ্য নষ্ট ধৰ্ম্ম নষ্ট অপকাৰ কৈলে ।
 সকলো ক্ষমিছো তাৰ কৃষ্ণক ধৰিলে ॥ ৩২১৩৯
 কৃষ্ণ মোৰ বৰ শত্ৰু দৃঢ় কৰি চিত্ত ।
 ভালমতে চলা তোৰা গজ বাজী ৰথ ॥
 কৃষ্ণক ধৰিবে পালে বহু পুণ্য পাই ।
 চক্ষুৱে দেখিলে তাক ধৰিবে নপায় ॥ ৩২১৪০
 অতি বৰ ধূৰ্ত্ত কৃষ্ণ সৰ্বলোকে বোলে ।
 তাহাক জিনস্তা কেহো নাহি ৰবিতলে ॥
 ধুত্ৰে পাৰে ধৰিবাক সিপুনু ছয়াল ।
 বলিয়ো ধৰিতে পাৰে আছয় পাতাল ॥ ৩২১৪১

বিভীষণে আছে ধৰি থাকে লক্ষ্মা মাজে ।
 কৃত্যয়ে ধৰিবে পাৰে তাহান অনুজে ॥
 মুনিগণ মধ্যে পাৰে ধৰিবে নাৰদে ।
 কৃপাহেতু সত্যভামা ধৰি আছে হৃদে ॥ ৩২১৪২
 এহি বুলি অনুশাল আছে সচকিতে ।
 সাজিলা বহুত সেনা গজ বাজী বথে ॥
 নানা অলঙ্কাৰে ভূষি আছে কলেবৰ ।
 দীপ্তিমান কৰে যেন উদিত ভাস্কৰ ॥ ৩২১৪৩
 বীৰগণে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লৈয়া ধনুশৰে ।
 কোথা কৃষ্ণ কোথা পাৰ্থ ধৰ ধৰ কৰে ॥
 জৈমিনী কহয় কথা মহা ভাৰতৰ ।
 অনুশাল ঘোৰা লৈয়া গৈলা কতোদূৰ ॥ ৩২১৪৪
 তেবে জন্মেজয় বাজা ভৈলন্ত বিস্মিত ।
 কৃতাজ্জলি হৈয়া বৈলা কৃষ্ণৰ বিদিত ॥
 এত বীৰগণ আছে গজ বাজী বথে ।
 আচম্বিতে ঘোৰা লৈয়া গৈলা কোন পথে ॥ ৩২১৪৫
 কৃষ্ণ ভীম অৰ্জ্জুন যে বীৰ অসংখ্যাত ।
 যুধিষ্ঠিৰ বাজা পাছে কি বুলিলা তাত ॥
 কোন বীৰ পঠাইলেক ঘোৰা আনিবাৰ ।
 শুনিবাক প্ৰীতি মোৰ কহ মুনিবৰ ॥ ৩২১৪৬

প্ৰহ্মা আৰু বৃষকেতুৰ ঘোৰা উদ্ধাৰৰ প্ৰতিজ্ঞা,
 অনুশালবসৈতে যুদ্ধ, প্ৰহ্মাৰ বণভঙ্গ আৰু
 শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰহ্মাৰ ভংগনা

জৈমিনী বোলয় বাজা শুনা জন্মেজয় ।
 কৃষ্ণৰ মহিমা যত কহন নাযায় ॥
 পাণ্ডৱৰ ঘোৰা হৰি দৈত্যে নিলে যেবে ।
 দেখিয়া দৈত্যক মনে লজ্জা বাসুদেৱে ॥ ৩২১৪৭
 দাকক সাৰথি বথে আৰোহণ কৰি ।
 তেবে কৃষ্ণ চলিলেক শঙ্খধ্বনি কৰি ॥
 অনুশালে ঘোৰা হৰি নিলা সভা হস্তে ।
 যদুবংশ পাণ্ডুবংশ বীৰৰ আগতে ॥ ৩২১৪৮
 তেবে বীৰসৱে বোলে শুনা চক্ৰপাণি ।
 দৈত্য জিনি তমু আগে ঘোৰা দিলো আনি ॥

কৃতবৰ্ম্মা সাত্যকি যে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 যৌৱনাশ্ব মেঘবৰ্ণ মাদ্ৰীৰ তনয় ॥ ৩২১৪৯
 তেবে কৃষ্ণ বোলে বাজা গজ বাজী বথ ।
 যুধিষ্ঠিৰে বেঢ়ি থাকা বীৰগণ যত ॥
 ভীমসেন বৃষকেতু প্ৰহ্মা কুমাৰ ।
 এহি চাৰি জনে যাওক ঘোৰা আনিবাৰ ॥ ৩২১৫০
 এহিবুলি গোবিন্দে যে বীৰ লেখা কৰি ।
 বীৰগণ সম্বোধিয়া বুলিলা শ্ৰীহৰি ॥
 কোন বীৰ বলবন্ত গুৱা লৈয়ো হাতে ।
 ঘোৰা সমে দৈত্য আন আমাৰ সাক্ষাতে ॥ ৩২১৫১
 প্ৰহ্মা আসিয়া গুৱা হাতে কৰি লৈয়া ।
 বুলিবে লাগিলা বীৰ প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া ॥
 তমু আগে দৈত্য সমে আনি দিবো হয় ।
 তৃণবত সব সৈন্য জানিবা নিশ্চয় ॥ ৩২১৫২
 কৃষ্ণ বোলে মহাবলী প্ৰহ্মা সমান ।
 দ্বিতীয় সহায় ছয়া যাইবা কোন জন ॥
 মহাবল দৈত্যৰাজ সূৰ্য্য সম তেজ ।
 হুসজ্জিত হৈয়া সৈন্য যাওক সব সাজ ॥ ৩২১৫৩
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি বীৰ তেতিক্ষণে ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া বোলে কৰ্ণৰ নন্দনে ॥
 প্ৰহ্মা সহিতে যাইবো অনুকূল ছয়া ।
 বচনেক বোলো তাক শুনা মন দিয়া ॥ ৩২১৫৪
 অনুশাল দৈত্যক জিনিয়া বাহুবলে ।
 আনিবো তাহাক বোলো বন্দী হাতে গলে ॥
 যদি আমি প্ৰতিজ্ঞা পালিবে নৰো আজি ।
 চিৰকাল নৰকত থাকিবোহো মজি ॥ ৩২১৫৫
 ব্ৰাহ্মণ কৰমে শূদ্ৰে পাপ হোৱে যত ।
 শ্ৰদ্ধা কৰিয়া কৰে মৈথুনত বত ॥
 কিছু কালে ভাৰ্য্যাত যে ঋতু নপালয় ।
 সিসব অধৰ্ম্ম যত লোকত হোৱয় ॥ ৩২১৫৬
 সেহি ঘোৰ সঙ্গতি নৰক হোৱে মোৰ ।
 সত্য যদি পালিতে নপাৰো দামোদৰ ॥
 কৰ্পূৰ তাম্বুল হাতে দিলন্ত গোপাল ।
 বিলম্বত কাৰ্য্য নাই চলিয়ো সকল ॥ ৩২১৫৭

জৈমিনী বোলন্ত কথা শুনা ৰাজাগণ ।
 বৃষকেতু বাক্যে তুষ্ট ভৈলা নাৰায়ণ ॥
 কৃষ্ণে দিলা গুৰা বীৰে লৈলা মেলি হাত ।
 পৰম আনন্দে চলে কামৰ সাক্ষাত ॥ ৩২১৫৮
 প্ৰদক্ষিণে প্ৰণাম কৰিলা গদাধৰ ।
 চলি গৈলা ছয়ো বীৰ সংগ্ৰাম ভিতৰ ॥
 শঙ্খনাদ কৰি বীৰে ধায়া গৈলা বোম্বে ।
 যথা আছে অনুশাল দৈত্যৰ উদ্দেশ্যে ॥ ৩২১৫৯
 পিঠিত টোণক লৈয়া ধনুত দিয়া বাণ ।
 থিয়য়ে বহিলা বীৰ অনুশাল স্থান ॥
 প্ৰহুন্নক সম্বোধিয়া বোলে দৈত্যৰাজ ।
 মোহোক যুজিবে আইলা মৰিবাৰ কাৰ্য্য ॥ ৩২১৬০
 শত্ৰুগণ মাৰি পেশো সৈন্যৰ মধ্যত ।
 কোনজনে যুজিবাহা কহা শুনোঁ মোত ॥
 এহি যুদ্ধে পশ তোৰা কিনো বৰ সাহ ।
 পূৰ্বে তোৰ শিৰ ছেদি গুচাও মহমহ ॥ ৩২১৬১
 পুষ্প ধনু হাতে লৈয়া ভৈলা আগুৱান ।
 প্ৰহুন্নক জিনা বীৰ নাহিকে সমান ॥
 পৰ্বত সদৃশ হৈয়া দৈত্য বোলে বেস্তে ।
 কৈলাশে তপস্বী যত আছে বৰ শক্তে ॥ ৩২১৬২
 যতী সতী তীৰ্থবাসী ভ্ৰমে গৈয়া চিত্ত ।
 ব্ৰহ্মচাৰী সম্যাসীয়ে কৰয় অনিত্য ॥
 দুৰ্য্যোৰ সংগ্ৰামে মোৰ কিসক প্ৰশংসা ।
 প্ৰাণ লৈয়া ঘৰে যাইবা যিবা কৰ আশা ॥ ৩২১৬৩
 অনুশালে বাক্য শুনি বোলে প্ৰহুন্নক ।
 এবিলেক পঞ্চবাণ যুৰিয়া ধনুক ॥
 পঞ্চবাণ নিবাৰিলা দৈত্যবৰ ক্ৰোধি ।
 হানিলেক পঞ্চবাণ প্ৰহুন্নক হৃদি ॥ ৩২১৬৪
 হৃদয়ত হানি বাণে দেখি অন্ধকাৰ ।
 মূৰ্ছিত যে ভৈলা বীৰ প্ৰহুন্নক কুমাৰ ॥
 বাণে নিয়া আকাশত তুলি আতি বেগে ।
 ফুৰায়া পেলাইলা নিয়া ক্ৰীকৃষ্ণৰ আগে ॥ ৩২১৬৫
 অচেতনে কুমাৰক দেখিলা ভূমিত ।
 প্ৰহুন্নক দেখি কৃষ্ণ ভৈলন্ত কুপিত ॥

চক্ষু ফুৰাই আসনৰ উঠিলা ত্বৰিতে ।
 হৃদয়ত মুষ্টি মাৰি লাগিলা বুলিতে ॥ ৩২১৬৬
 পূৰ্বে কহি আছো মই বুজায়া বিশেষ ।
 দ্বাৰকাত জান দিবা যাওক নিজ দেশ ॥
 বিচক্ষণে ভিন্নস্থানে থাকিবা মাননী ।
 গৰ্ব্ব এৰি মানে থাকি ভদ্ৰা ভদ্ৰ জানি ॥ ৩২১৬৭
 সঙ্কল্প কৰিয়া যুদ্ধ যুদ্ধে গৈলা কেনে ।
 প্ৰাণ লৈয়া হাৰি আইল অশ্বৰ বণে ॥
 ইসব বীৰৰ মध्ये কিসৰ প্ৰসঙ্গ ।
 পুৰুষত্ব নাহি কিবা আপুনি অনঙ্গ ॥ ৩২১৬৮
 সিকাৰণে যুদ্ধে গৈয়া থৈলি অপযশ ।
 ভালেসে সি বৰ বাক্য কৰিলিহি ভস্ম ॥
 তুমি পুত্ৰ হন্তে মোৰ কিছু নাহি স্মৃথ ।
 দশ মাস কৰ্ম্মণীক গৰ্ভে দিলি দুখ ॥ ৩২১৬৯
 অশ্বৰে পাইলন্ত তোক যতী পূজা দিনে ।
 তিমিজিলে গিলে তেবে নমৰিল প্ৰাণে ॥
 অপযশ থৈলা মোৰ লোকসবস্থানে ।
 গোবিন্দৰ তনয় বিমুখ ভৈলা বণে ॥ ৩২১৭০
 বীৰমধ্যে থাকিবাৰ কাৰ্য্য নাহি মোৰ ।
 বনমধ্যে চলি যাওঁ যৈত মুনিবৰ ॥
 আপুনাৰ গুণ গৈয়া ব্যক্ত কৰ তথা ।
 শিৱপূজা কৰিয়োক শিৱ আছে যথা ॥ ৩২১৭১
 যতী ভ্ৰমে যত ঋষি যতক তপসী ।
 শাপ দিয়া তোক যেন কৰে ভস্মবাশি ॥
 ভীমে বোলে জগন্নাথ ক্ৰোধ এৰা মনে ।
 যিবা দোষ ঘটি আছে অশ্বৰ বণে ॥ ৩২১৭২
 যুদ্ধত হাৰিয়া আইলা শত্ৰুক ভয়তে ।
 ভ্ৰমায়া পেলাইলা আনি অশ্বৰ আঘাতে ॥
 পোৰা ঘাত পথ দিলা ক্ৰোধ ভৈলা বৰ ।
 পৰৰ যে দুখ নাহি নিদাকণ বৰ ॥ ৩২১৭৩
 প্ৰহুন্নক লৈয়া হেৰা আমি দেখা যাওঁ ।
 অনুশাল বীৰক আজি বীৰত্ব দেখাওঁ ॥
 কৃষ্ণে বোলে শুন ভীম যৈত দৈত্য সৈন্য ।
 সাধু সাধু মহাবীৰ বৃষকেতু ধন্য ॥ ৩২১৭৪

একেধৰে বহি আছে অহৰৰ বণে ।
ক্ষমিলোহো সবে দোষ তোমাৰ বচনে ॥
তেবে ভীম মহাবলে গদা লৈয়া হাতে ।
যুদ্ধে গৈলা ভীমসেনে প্ৰত্যাগ্ন সহিতে ॥ ৩২১৭৫

ভীম আৰু কৃষ্ণৰ অহুশালৰ সৈতে যুদ্ধ
আৰু ছয়োৰে পৰাজয়

পদাতি অসংখ্য যত গজ বাজী বথ ।
গদাৰ কোবত সবে কৰে চূৰ্ণাকৃত ॥
অশ্ব লৈয়া অশ্ব মাৰে গজ লৈয়া গজ ।
বথ লৈয়া বথ মাৰে মৰে সব বাজ্য ॥ ৩২১৭৬
বীৰ লৈয়া বীৰ মাৰে মহাবীৰী যত ।
গজদন্ত উপাৰিয়া ক্ষেপয় সতত ॥
অশ্ব গজ বথ সৈন্য অসংখ্যাত পৰে ।
ধৰিয়া ধৰিয়া সবে বণত আচাবে ॥ ৩২১৭৭
সৈন্যসব সংহৰিলা গদাৰ আঘাতে ।
ঘোৰ তৰঙ্গিণী ভৈলা প্ৰজাৰ শোণিতে ॥
বথ বথী সাৰথিয়ো গজ বাজীগণ ।
মাৰিলা অনেক সৈন্য কৰিয়া উচ্ছন্ন ॥ ৩২১৭৮
চুৰ্জয় অতুল্য ভীম নিশঙ্ক বিক্ৰম ।
মাংসে বত্ৰে পৃথিৱীক কৰিলা কৰ্দম ॥
তাক দেখি চাহি আছে কৰ্ণৰ নন্দন ।
ভীমক সম্বোধি দৈত্য বুলিলা বচন ॥ ৩২১৭৯
শুনা মহামতি বীৰ পাণ্ডুৰ তনয় ।
সৈন্যসব মাৰিবাক উচিত নহয় ॥
অগ্ন জীৱ সৈন্য মাৰি বলে কৰ খেৰি ।
সৰ্বলোকে দেখি তাক হাসিবেক বেড়ি ॥ ৩২১৮০
ৱষ্টি বিন্দুজলে যেন ধূলক তিয়াস্ত ।
সূৰ্য্যৰ কিৰণে যেন তিমিৰ নাশস্ত ॥
সিংহ দেখি হস্তী যেন গুচে সব দৰ্প ।
গৰুড়ৰ মুখে যেন লাগে ক্ষুদ্ৰ সৰ্প ॥ ৩২১৮১
অকীৰ্ত্তি নথৈবা তুমি সংগ্ৰামৰ মধ্য ।
উলটিয়া যাহা তুমি ক্ষমা কৰা যুদ্ধে ॥
ভীমৰ প্ৰতিজ্ঞা যত কৃষ্ণৰ সাক্ষাতে ।
ঘোৰা সমে দৈত্যক যে বন্দী কৰি দিতে ॥ ৩২১৮২

ভীমে বোলে কৃষ্ণকেতু বসি থাকা তুমি ।
যুদ্ধ কৰি ভুৰঙ্গক জিনি দিবো আমি ॥
এহি বুলি বণমধ্যে প্ৰবেশিলা ভীম ।
যতেক মাৰিলা বীৰ কি কহিবো সীম ॥ ৩২১৮৩
তাক দেখি অনুশালে অতিশয় ক্ৰোধে ।
মাৰিলেক মহাক্ৰোধে বাৰ ছয় হুদে ॥
বজ্জাঘাত পায় যেন কম্পিলা পৰ্বত ।
মূৰ্ছা ঘাই বীৰবৰ পৰিল ভূমিত ॥ ৩২১৮৪
ভীমসেনে মূৰ্ছা গৈলা দেখি বিচ্যুতমান ।
আপুনি গোবিন্দে আসি প্ৰবেশিলা বণে ॥
গৰুড়ৰ ধ্বজ বাণ চলাইলন্ত বেগে ।
থিয়ায়ে ৰাখিলা বথ দৈত্যবাজ আগে ॥ ৩২১৮৫
হাসিয়া বোলায় দৈত্যে শুনা নাৰায়ণ ।
লীলায়ে জিনিলো তমু যত বন্ধুগণ ॥
প্ৰথমে হাৰিয়া গৈলা প্ৰত্যাগ্ন কুমাৰ ।
জিনিয়া পঠাইলো ভীম সাক্ষাতে তোমাৰ ॥ ৩২১৮৬
তোমাৰ কথাক আমি জানিছো গোপাল ।
নিদৰ্য়ালু তুমি বৰ কৰুণা কুপ'ল ॥
মহাজন মুখে মই শুনি আছো কথা ।
পুৰাণ পুৰুষ তুমি জগতৰে কৰ্তা ॥ ৩২১৮৭
জনম নাহিকে কৃষ্ণ নাহিকে মৰণ ।
কদাচিতো নচাৰিবো তোমাৰ চৰণ ॥
দৈত্যসব মাৰিয়া কৰিলা উপকাৰ ।
মনুষ্য হুয়া তুমি খণ্ডিলা ভূমিভাৰ ॥ ৩২১৮৮
শালক মাৰিলা তুমি মাৰিলা শিশুপাল ।
কংসক মাৰিলা তুমি পাতিয়া জঞ্জাল ॥
জৰাসন্ধ মাৰি কৃষ্ণ গৈলা তান পুৰী ।
তুমি সম কপটী সংসাৰে নাহি হৰি ॥ ৩২১৮৯
তুমি সম বিবেকীয়ো নিষ্ঠুৰ হৃদয় ।
গো ব্ৰাহ্মণ বন্ধা মৰা কিছু নাহি ভয় ॥
বাহুযুদ্ধ কৰিয়া জিনিছো বহু বীৰ ।
এক বাণ সহ্য তুমি আগে হুয়া থিৰ ॥ ৩২১৯০
এহিবুলি দৈত্যবাজে ক্ৰোধে মুষ্টি ধৰি ।
সন্ধানে পুৰিয়া ধনু কৰ্ণ সম কৰি ॥

চাৰি বাণে চাৰি ঘোৰা কৰিলা জৰ্জৰ ।
 সাৰথিৰ হৃদয়ে হানিলা এক শৰ ॥ ৩২১৯১
 মৃতবত সাৰথিক দেখি নাৰায়ণ ।
 বণ ছাৰি অন্তৰীক্ষ ভৈলা তেতিক্ষণ ॥
 অন্তৰীক্ষ গোবিন্দ দেখিলা বণ মাজে ।
 আপুনাৰ নিন্দা কৰি বোলে দৈত্যৰাজে ॥ ৩২১৯২
 এখনে দেখিলো হৰি সংগ্রাম ভিতৰ ।
 কোন পাপে হৰি মোৰ ভৈলা অগোচৰ ॥
 ৰাজ্যত অনিষ্ট কিবা হৈলা হেন জানি ।
 শূদ্রে হুয়া হৰি আছে অকৰ্ম্ম ত্ৰাঙ্কণী ॥ ৩২১৯৩
 মোৰ ৰাজ্যে কোন জনে পাইছে ৰজস্বলা ।
 কিবা হৰি আছে কোন অকুমাৰী বালা ॥
 পিতৃ মাতৃ পুত্রে কিবা ভক্তি কৰে হীন ।
 নুহি কিবা কন্যা দিবে ত্যজিয়া কুলীন ॥ ৩২১৯৪
 কৃষ্ণৰ মহিমা কিছু নযায় কহন ।
 বিস্ময় হোৱন্ত জানা মহামুনিগণ ॥
 ৰথে চলি গোবিন্দ আসিলা শীঘ্ৰগতি ।
 তিনি বাণ ক্ষেপিলন্ত দানৱক প্ৰতি ॥ ৩২১৯৫
 একে বাণে তাহাৰ কাটিল অনুশালে ।
 গোবিন্দক সমুখিয়া বোলায় সকলে ॥
 দেখিয়ে মাধৱ এহি তেজবীৰ্য্য মোৰ ।
 একেবাণে তোমাৰ কাটিলো তিনি শৰ ॥ ৩২১৯৬
 এহি বুলি একশত বাণ হানিলেক ।
 গুৰ্ছা যাই কৃষ্ণ পাচে ৰথে পৰিলেক ॥
 অচেতন দেখি কৃষ্ণ পাইলা মৰ্ম্ম ব্যথা ।
 দাককে লৈ গৈলা ৰথ স্ত্ৰীগণ যথা ॥ ৩২১৯৭

সত্যভামাৰ বীৰত্ববাণী শুনি বৃষকেতুৰ যুদ্ধবাতা

আৰু জয়লাভ, বৃষকেতুৰ অনুশালৰ প্ৰশংসা

দেখিয়া সমস্ত লোকে হাহাকাৰ কৰে ।
 পলাইলেক ধৰ্ম্মৰাজা অম্বৰক ভৰে ॥
 বিক্ৰম প্ৰচণ্ড বীৰ দেখয় দুৰ্ব্বাৰ ।
 পিতা পুত্ৰ জিনিলেক ভীমসেন আৰ ॥ ৩২১৯৮

তাক দেখি সত্যভামা উপহাস কৰে ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া গৈলা যুদ্ধ কৰিবাবে ॥
 ছাৰালক অপযশ পূৰ্বে দিলা কেনে ।
 আপুনি হাৰিয়া আইলা অম্বৰক বণে ॥ ৩২১৯৯
 তোমাৰ প্ৰতিজ্ঞা দেখি হাসিবেক লোকে ।
 চণ্ডীৰ প্ৰসাদে যুজো আজ্ঞা দিয়া মোকে ॥
 বাণ হানি ছেদিবো মই আকাশৰ পথ ।
 মাৰিয়া পেলাইবো দৈত্য যেন ভৃগবত ॥ ৩২২০০
 দৈত্য সমে যুদ্ধ কৰো আজ্ঞা দিয়া তুমি ।
 যুদ্ধ কৰি যশক যে বঢ়াই দিবো আমি ॥
 সত্যভামা বচনত লজ্জা ভৈলা হৰি ।
 তথাহন্তে বাহিৰ ভৈলা ৰথ থিৰ কৰি ॥ ৩২২০১
 কৃষ্ণক মুচ্ছিত দেখি আৰকত বৰ্ণ ।
 ক্ৰোধে কম্পে বৃষকেতু কৰ্ণৰ নন্দন ॥
 ধনুখান টঙ্কাৰিয়া কৰিয়া সঙ্কান ।
 ৰথখান কাটিলেক তিলেক প্ৰমাণ ॥ ৩২২০২
 পুনু সাৰথিৰ শিৰ কাটি এক শৰে ।
 আৰোপিলা অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ধনুত কুমাৰে ॥
 অশ্ব ৰথ সাৰথি পদাতি গজদণ্ড ।
 চূৰ্ণাকৃত কৰিলা কাটিয়া খণ্ড খণ্ড ॥ ৩২২০৩
 ৰথৰ নামিয়া বীৰে ধৰিলেক বলে ।
 পিঠিপৰা হাতে বান্ধি লৈলা হাতে গলে ॥
 ঘোৰাসমে বান্ধিলেক কৃষ্ণৰ আগত ।
 প্ৰণাম কৰিয়া বোলে যুৰি দুইহাত ॥ ৩২২০৪
 আনি দিলো তমু আগে দৈত্যক ধৰিয়া ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে আজি প্ৰতিজ্ঞা পালিয়া ॥
 কুমাৰৰ বচনে আনন্দ ভৈলা হৰি ।
 প্ৰশংসিলা বৃষকেতু ধন্য ধন্য কৰি ॥ ৩২২০৫
 অনুশাল দৈত্যক নপাৰে জিনিবাক ।
 ঘোৰাসমে বন্দী কৰি আনিলেক তাক ॥
 এহি কথা কন্তে কৃষ্ণে দেখি অনুশাল ।
 দেখিলেক জগন্নাথ নৱশ্যাম নীল ॥ ৩২২০৬
 পৰম আনন্দ হুয়া মন কোঁড়ুল ।
 বৃষকেতু প্ৰশংসিয়া বোলে অনুশাল ॥

পিতৃ মাতৃ বহুজন গুৰুজন আৰ।
 তোমাৰ গুণৰ কথা কহি নপাওঁ ওৰ ॥ ৩২২০৭
 তোমাৰ যশস্তা কীৰ্ত্তি নযায় কহন।
 শত্ৰু ছয়া দেখাইলেক শ্ৰীমধুসূদন ॥
 দেৱতায়ে দেখিবাক নপাৱে সাক্ষাত।
 ভক্তি মুক্তি দাতা হৰি জগতৰ নাথ ॥ ৩২২০৮
 দীনৰ কৃপাল হৰি ভকত বৎসল।
 হেন হৰি দেখিলোহো চৰণ কমল ॥
 বৃষকেতু বোলে শুন দৈত্য অনুশাল।
 পৰম পুৰুষ দেখা শ্ৰীহৰি গোপাল ॥ ৩২২০৯
 যোগীগণে যাহাক ধৰিছে হৃদয়ত।
 আদি অন্ত নাহি প্ৰভু দেখিয়ো সাক্ষাত ॥
 হেন প্ৰভু নাৰায়ণ দেখিয়া আগত।
 আমাক প্ৰশংসা কৰি লজ্জা লৱা চিত্ত ॥ ৩২২১০
 অনুশালে বোলে শুন কৰ্ণৰ সন্ততি।
 মোৰ মুখে কহি তোৰ নপায় যশ কীৰ্ত্তি ॥
 এহি বাক্য আসে মোৰ তোমাৰ প্ৰসাদে।
 কৃষ্ণক দেখিয়া মোৰ পাপ নষ্ট হুদে ॥ ৩২২১১
 কৃষ্ণ স্মৰণ মুখে নছাৰোক মোৰ।
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু ভক্তি নিবন্তৰ ॥
 মোৰ অস্ত্ৰ প্ৰহাৰে হৃদয়ে পালা বৰ।
 বিমুখ হইয়া আইলা পুৰীৰ ভিতৰ ॥ ৩২২১২
 বিশ্বেশ্বৰ বিশ্বকপ কহি আছে বেদে।
 অক্ষয় অব্যয় যাক অস্ত্ৰে নাহি ছেদে ॥
 পৰাজয় নাহি তান তিনিলোক জিনি।
 মোৰ বাণে বিমুখ বিশ্বয় হেন মানি ॥ ৩২২১৩
 যাহাৰ প্ৰসাদে লোকে চতুৰ্ভুজ হোৱে।
 শঙ্খ চক্ৰ গদা পদ্য মুক্তিপদ পাৱে ॥
 দিব্য ৰথে আৰোহিয়া বৈকুণ্ঠক যাই।
 মৎস্য কৃষ্ণ ববাহ যোনিক আছা পাই ॥ ৩২২১৪
 ইন্দ্ৰ বিষ্ণাধৰীসৰ বস্ত্ৰা আদি কৰি।
 আপুনি কৰিলা ক্ৰীড়া লৈয়া ব্ৰজনাৰী ॥
 এতেকে হৰিৰ মায়া বুজন নযায়।
 সৰ্বতত্ত্বময় হৰি সৰ্বভূতকাৰ ॥ ৩২২১৫

শ্ৰীকৃষ্ণৰ অনুশালক আলিঙ্গন দান আৰু অনুশালক
 যজ্ঞ-ঘোৰা বন্ধক নিযুক্ত

জৈমিনী বোলন্ত কথা শুনियो ৰাজন।
 অনুশাল বচনত তুষ্ট ভৈলা মন ॥
 আলিঙ্গন দিয়া দৈত্যে দেৱ গদাধৰ।
 ধৰ্ম্মক দেখায়া কৃষ্ণ তুলি ছুই কৰ ॥ ৩২২১৬
 তেবে যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা আনন্দিত মনে।
 প্ৰশংসিয়া দৈত্যক বুলিলা প্ৰতিজ্ঞে ॥
 যেন ভীম ধনঞ্জয় ভাই সহোদৰ।
 তুমি সম বান্ধৱ নাহিকে আৰো মোৰ ॥ ৩২২১৭
 যজ্ঞক ৰাখিবো তুমি কৃষ্ণ যেন পালে।
 ঘোৰাৰ বন্ধক ছুই যাইবা পাৰ্থ তুলে ॥
 নৃপতিৰ হেন বাক্য শুনিয়া নিৰ্ণয়।
 পৰম আনন্দ ছয়া দৈত্য মহাশয় ॥ ৩২২১৮
 ভীম ধনঞ্জয় তেবে ধৰি আক্ৰোহালি।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া তেবে বচনক বুলি ॥
 প্ৰাণক অপিবো মই যজ্ঞ কৰ্ম্ম অৰ্থে।
 যৈকে যাই ঘোৰা যাইবো পাৰ্থ সমন্বিতে ॥ ৩২২১৯
 এহি বুলি ঘোৰা নিয়া দিলন্ত আগত।
 দেখিয়া নৃপতি ভৈল বৰ সন্তোষিত ॥
 চতুৰঙ্গ সেনা লৈয়া ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ।
 কৃষ্ণ সমে প্ৰশংসিয়া দৈত্য মহাবীৰ ॥ ৩২২২০
 প্ৰতিজ্ঞা পালিলা ভাল আমাৰ আগত।
 অনুশাল বান্ধৱক পালোহো মহন্ত ॥

ধৰ্ম্মৰাজৰ অস্ত্ৰসমূহ প্ৰবেশ আৰু যজ্ঞৰ ঘো-জ।

এহি বুলি সৈন্যসৰ লৈয়া ধৰ্ম্মৰাজ।
 প্ৰবেশ ভৈলন্ত গৈয়া অস্ত্ৰসমূহ মাজ ॥ ৩২২২১
 দৈৱকী যশোদা দেৱী আৱৰ ৰোহিণী।
 অৰুন্ধতী অনুসূয়া মুনীৰ ব্ৰাহ্মণী ॥
 সত্যভামা কৰ্ম্মিণী যে আৱৰ লক্ষ্মণা।
 জাম্বৱতী নামজিতা প্ৰভৃতি অঙ্গনা ॥ ৩২২২২
 প্ৰত্নস্ন সাত্যকি আৰো যত বীৰগণ।
 নানা ধাতু বিচিত্ৰে যে গাৱৰ বসন ॥

গন্ধ চন্দন পুষ্পে কৰি আভৰণ ।
 নানা আভৰণ সবে তুমিলেক মন ॥ ৩২২২৩
 গজবাজী চতুৰঙ্গ বথ আৰোহণ ।
 আনন্দিত মহোৎসব ভৈলা জনে জন ॥
 প্ৰভাৱতী আদি কৰি যত নাৰী সঙ্গৈ ।
 অনেক বস্ত্ৰক সবে পিন্ধিলেক বস্ত্ৰে ॥ ৩২২২৪
 যৌৱনাশ্ব স্বেবেগ অনুশাল দৈত্যৰাজ ।
 দিব্যমণি হাৰ পিন্ধি নৃপতি সমাজ ॥
 ভীম আদি চাৰি ভাই কৰ্ণৰ নন্দন ।
 আপুনি পিন্ধিলা ধৰ্ম্মে অমূল্য ভূষণ ॥ ৩২২২৫
 দৈৱকী কলিগী আদি যতেক সুন্দৰী ।
 জ্ঞাতি কুটুম্ব যত থাকে অন্তেষপুৰী ॥
 অমূল্য ভূষণ পিন্ধে ৰাজ মহাদেৱী ।
 দ্ৰৌপদী পিন্ধিলা যত আনন্দ প্ৰভাৱি ॥ ৩২২২৬
 হস্তী ঘোৰা চতুৰঙ্গ সৈন্য সমুচ্চয় ।
 দেৱাঙ্গ ভূষণ পিন্ধি ধৰ্ম্ম মহাশয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰ আদি কৰি পাঞ্জে সহোদৰ ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে ভক্তি কৰি বহুতৰ ॥ ৩২২২৭
 কৃষ্ণৰ সুন্দৰ তনু নৱ-ঘন-শ্ৰীম ।
 দিব্যমণি হাৰ পিন্ধি চম্পকৰ দাম ॥
 দুই কৰ্ণে জ্বলে আতি মকৰ কুণ্ডল ।
 শৰতৰ চন্দ্ৰ জিনি কৰে জলমল ॥ ৩২২২৮
 যুধিষ্ঠিৰে পিন্ধাইলেক বস্ত্ৰ পীতবাস ।
 অৰ্জুনেয়ো পিন্ধিলেক কৰিয়া শোভাস ॥
 সহদেৱ নকুলেয়ো কঙ্কণ বলয়া ।
 বৃকোদৰে বস্ত্ৰে তুলি দিলা মালা গৈয়া ॥ ৩২২২৯
 কুমাৰ স্বেবেগ যৌৱনাশ্ব অনুশাল ।
 মেঘৱৰ্ণ আদি কৰি সবাৰ গোপাল ॥
 কস্তুৰী কুঙ্কুম যত অগৰু চন্দন ।
 দ্ৰৌপদীয়ো আতি বস্ত্ৰে কৰিলা লেপন ॥ ৩২২৩০
 ত্ৰৈলোক্য মোহন ৰূপ ধৰি নাৰায়ণ ।
 তাতে নানা ধাতু শোভে জগত শোভন ॥
 তাক্ষ দেখি হাসিয়া বোলয় সত্যভামা ।
 ধৰ্ম্মৰ ভাগ্যৰ সীমা কি দিবো উপমা ॥ ৩২২৩১

ইমত সদৃশ ৰূপ নাহিকয় দেখি ।
 হাসিয়া গোবিন্দে বোলে শুনা চন্দ্ৰমুখী ॥
 যুধিষ্ঠিৰ আদি কৰি পঞ্চম পাণ্ডৱ ।
 তান পৰে আনসব নাহিকে বান্ধৱ ॥ ৩২২৩২
 যজ্ঞ সম কৰ্ম্ম নাহিকয় পাণ্ডৱৰ ।
 জ্ঞাতিবধ সম পাপ নাহিকে ধৰ্ম্মৰ ॥
 আপুনি হৈলোহো মই যজ্ঞৰ সহায় ।
 পাপনাশ যুক্তিপদ ধৰ্ম্মে যেন পায় ॥ ৩২২৩৩
 ইবাক্য শুনিয়া ৰাজা হসিত বদন ।
 বোমাঞ্চিত ভৈলা তনু পুলকিত মন ॥
 পাঞ্জে সহোদৰ সমে চৰণে পৰিলা ।
 সাৰ্থক কৃষ্ণৰ পদে সাক্ষাতে সম্পিলা ॥ ৩২২৩৪
 পাৰ্থক তুলিলা শিবে ধৰি নাৰায়ণ ।
 ধনঞ্জয় সম মোৰ নাহি ত্ৰিভুবন ॥
 দেখি সবে ৰাজা বোলে ধৰ্ম্ম নৰনাথ ।
 তুমি সম ভাগ্যৱন্ত নাহিকয় আত ॥ ৩২২৩৫
 যাক মহাদেৱ ব্ৰহ্মা ধ্যানত নাপায় ।
 পূৰ্ণব্ৰহ্ম কৃষ্ণ হৰি পাইলন্ত সহায় ॥

যজ্ঞ আৰম্ভ, যজ্ঞ অৰ্থ মেলি দি অৰ্জুন

আৰু বৃষকেতুক বন্ধাৰ্থে নিয়োগ

বিংশতি দিৱস ভৈলা ইসব কৰ্ম্মত ।
 সেহিবেলা কৃষ্ণে কহে ধৰ্ম্মৰ আগত ॥ ৩২২৩৬
 যজ্ঞ আৰম্ভণ কৰা মিলিল সময় ।
 কৃষ্ণৰ বচনে ৰঙ্গ ধৰ্ম্ম মহাশয় ॥
 বসন্ত সময় ভৈলা পূৰ্ণমাসী দিন ।
 যজ্ঞৰ আৰম্ভ কৰা এহি শুভক্ষণ ॥ ৩২২৩৭
 যতেক বান্ধৱসব মিলাইলা সমস্ত ।
 কৃষ্ণাসমে আৱন্তিল অসিপত্ৰ ত্ৰত ॥
 দীপে ধূপে ঘোৰা পূজি বিবিধ বিধানৈ ।
 কুঙ্কমে লেপিত অঙ্গ বিবিধ চন্দনে ॥ ৩২২৩৮
 সূৰ্য্যৰ পত্ৰ লেখি প্ৰতিজ্ঞা অক্ষৰ ।
 ঘোৰাৰ কপালে দিলা ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ॥

নানা বাণ্ড মঙ্গল কৰিলা নৃত্যগীত ।
 জয় জয় বেদধ্বনি জোকাৰে পুৰীত ॥ ৩২২৩৯
 ভূমিল ভুবঙ্গ তেবে শুদ্ধ যে চামৰে ।
 অৰ্জুনক লগে দিলা ঘোৰা বাখিবাৰে ॥
 চম্পক নিৰ্ম্মিত মালা দিলা তান গলে ।
 আশীৰ্বাদ কৰি ধৰ্ম্মে সন্মোখিয়া বোলে ॥ ৩২২৪০
 শুনা বুধকেতু মোৰ কৰিয়ো বচন ।
 ধাৰ যে গম্ভীৰ বীৰ কৰ্ণৰ নন্দন ॥
 বাহুদেৱ প্ৰসাদে তোমাৰ বাহুবল ।
 অৰ্জুনে সহিতে বাপু ঘোৰা বাখি চল ॥ ৩২২৪১
 জ্যেষ্ঠ ভাই যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়া বচন ।
 পৰম আনন্দ ভৈলা অৰ্জুনেৰ মন ॥
 দৈৱকী কৃষ্ণৰ মাতা কুন্তী অকঙ্কতী ।
 কলিগী গান্ধাৰী আৰু বৃদ্ধ নবপতি ॥ ৩২২৪২
 সমস্তকে সেৱা কৰি কৰ-ঘোৰ হাতে ।
 কুন্তীক সমুখি বাক্য বুলিলন্ত পাৰ্থে ॥
 যজ্ঞকৰ্ম্ম অৰ্থে ঘোৰা গোত্ৰপাপ নাশে ।
 ঘোৰা লৈয়া যাওঁ আমি ধৰ্ম্মৰ আদেশে ॥ ৩২২৪৩
 কুন্তী বোলে সঙ্গ বাপ যাইবাৰ সম্প্ৰতি ।
 কত সৈন্য যাইবো লগে কত মহাবীৰ ॥
 এহি শুনি বোলে পাৰ্থ শুনিয়ে জননী ।
 শঙ্কা নাই সঙ্গ যত বহুত বাহিনী ॥ ৩২২৪৪
 আপুনাৰ পুত্ৰসব দি আছে শ্ৰীহৰি ।
 সসৈন্যে সহিতে আগে যাইবন্ত মুৰাৰি ॥
 আমাক অৰ্পণ কৰি প্ৰহুস্বৰ হাতে ।
 শুনি আছে যি বাক্য বুলিছে জগন্নাথে ॥ ৩২২৪৫
 প্ৰহুস্বৰ সহিতে যত বীৰভাগ সব ।
 পাণ্ডুপুত্ৰ সম মোৰ নাহিকে বান্ধৱ ॥
 যৈকে বোলে তৈকে ভূমি যাইবা ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণৰ বচন ভূমি পালিবা নিশ্চয় ॥ ৩২২৪৬
 কুন্তী বোলে বুধকেতু পালিবাহা ভূমি ।
 দায়া কৰি বাখিবাহা বুলিলোহো আমি ॥
 এই আছে শিশু মাত্ৰ সম্ভৱিৰ আশা ।
 পিতৃকুলে জলাঞ্জলি পিণ্ডৰ প্ৰত্যাশা ॥ ৩২২৪৭

পুত্ৰৱত প্ৰতিপাল কৰিয়া পালিলা ।
 এহি বুলি অৰ্জুনেৰ হাতত সম্পিলা ॥
 মাতৃৰ বচনে পাৰ্থ হৰিষ অপাৰ ।
 পুনু পুনু কৃষ্ণক কৰয় নমস্কাৰ ॥ ৩২২৪৮
 মাতৃৰ বচন ধৰি বিদায় কৰিলা ।
 আশীৰ্বাদ কৰি মাতৃ শিবত ধৰিলা ॥
 দ্ৰৌপদী স্তভদ্ৰা আনো অনেক বমণী ।
 পৰম আনন্দ বঙ্গে বোলে যাজ্ঞসেনী ॥ ৩২২৪৯
 যদি সতী হওঁ আমি জগত ভিতৰ ।
 অৰিলম্বে ঘোৰা লৈয়া আনি নিজঘৰ ॥
 জ্ঞাতবধ পাপনাশ কৃষ্ণত ভৰ্কাতি ।
 যজ্ঞকাৰ্য্য শুভ হোক ধৰ্ম্মৰ পীৰতি ॥ ৩২২৫০
 কিন্তু বুধকেতু যাই তোমাৰ লগত ।
 পালিবাহা তাক জানা সমৰ ভূমিত ॥
 যথা তথা সঙ্কটে পৰিলে ঘোৰ বণে ।
 কৃষ্ণহেন নামখানি লৈবাহা যতনে ॥ ৩২২৫১
 কুন্তী দৈৱকীৰ বাক্য শিৰোগত কৰি ।
 দ্ৰৌপদী পাৰ্থক নিয়া কৃষ্ণ পদে ধৰি ॥
 তাক দেখি অৰ্জুনে ধৰিয়া কৃষ্ণ পাৰে ।
 নানা বঙ্গ কৰি তেৱে কৃষ্ণ গুণ গাৱে ॥ ৩২২৫২
 দিব্যকপ কন্যাগণ কৃষ্ণৰ আগতে ।
 মঙ্গল পূৰ্বকৈ সিঞ্জে চুহানো বথতে ॥
 দুৰ্ব্বাস্কত সিঞ্চিলেক আগত সকল ।
 ধূপ দীপ সবে দিয়া কৰয় মঙ্গল ॥ ৩২২৫৩
 ঋতুৰাজ পূৰ্ণমাসী বসন্ত সময় ।
 আপুনি গোবিন্দে গৈয়া মেলিলেক হয় ॥
 কৃষ্ণয়ে বাখয় ঘোৰা চলিলা দক্ষিণে ।
 পাচে পাচে যাই পাৰ্থ সমস্ত সসৈন্যে ॥ ৩২২৫৪
 ধৰ্ম্মক প্ৰণাম কৰি চলে মহাবীৰ ।
 শিৰে ধৰি সমস্তক চুখিলা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 বুধকেতু অৰ্জুনক ধৰি নবনাথে ।
 হৰিষ আনন্দ মনে দিলা কৃষ্ণ হাতে ॥ ৩২২৫৫
 প্ৰহুস্বৰ সাত্যকি যৌৱনাধ অনুশাল ।
 সমস্তকে সমৰ্পি দিলন্ত মহীপাল ॥

ধৰ্ম্মক প্ৰণাম কৰি বৃষকেতু বীৰে ।
 ভদ্ৰাবতী জনাইবাক গৈলা অন্তঃপুৰে ॥ ৩২২৫৬
 বৃষকেতু বোলে প্ৰিয়া তুমি থাকি ঘৰে ।
 পাৰ্থসমে যাওঁ আমি ঘোৰা বাখিবাৰে ॥
 শ্ৰেষ্ঠজন মানিবা থাকিবা শুদ্ধমতি ।
 তেবেসে জানিবো আমি পতিত্ৰতা সতী ॥ ৩২২৫৭
 কুন্তী যে গান্ধাৰী আৰু দ্ৰুপদদুহিতা ।
 সেৱিবা তাহান পাৰ পৰম দেৱতা ॥
 এহি শুনি কুমাৰী ভৈলা হৰিষিত মন ।
 কৰঘোৰ কৰি বোলে মধুৰ বচন ॥ ৩২২৫৮
 তোমাৰ হৃদয়ে হৰি ভাবিয়ো সাক্ষাত ।
 তোমাৰ হৃদয়ে যেন থাকে জগন্নাথ ॥
 কিন্তু বচনেক বোলো শুনা দিয়া মন ।
 কদাচিতো যুদ্ধে প্ৰভু নহবা বিমন ॥ ৩২২৫৯
 জিনিলে সকলে যশ পাৱে স্বৰ্গে গতি ।
 বিমুখে নৰকে যায় লোকত অকীৰ্ত্তি ॥
 সতীসবে শুনিয়া হাসিব সবে লোকে ।
 লজ্জায়ে মৰিবো আমি কহিলো তোমাকে ॥ ৩২২৬০
 বৃষকেতু বোলে প্ৰিয়া কহিলা নিশ্চয় ।
 সময় উচিত হোৱে মোৰ মনে লয় ॥
 কৰ্ণ পিতৃ পিতামহ সূৰ্য্য দীনমণি ।
 ৰণত বিমুখ হৈবো কৈতো নাহি জানি ॥ ৩২২৬১
 পৃথিৱীৰ বীৰ যদি আসয় ৰণত ।
 তথাপি বিমুখ নাহি জানা কদাচিত ॥
 এহিবুলি বৃষকেতু পৰম হৰিষে ।
 যথাত আছে ঘোৰা তাহাৰ উদ্দেশে ॥ ৩২২৬২
 ভীমক বন্দিয়া পাৰ্থ বুলিলা বচন ।
 ধৰ্ম্মক বাখিবা তুমি কৰিয়া যতন ॥
 শূণ্য পুৰী দেখি কিবা কোন দ্ৰীৰজাক ।
 ৰাজ্যৰ নিমিত্তে কিবা আসে হস্তিনাক ॥ ৩২২৬৩
 সহদেৱ নকুল যে বীৰ মেঘবৰ্ণ ।
 সচকিত হয় ৰাজ্য কৰিবা বৰুণ ॥
 তাক শুনি হৰিষ ভৈলন্ত বৃকোদৰ ।
 শিৰে ধৰি আশীৰ্বাদ কৰয় আদৰ ॥ ৩২২৬৪

সহদেৱ নকুল ছুই কৰি যোৰহাত ।
 তাহাক সাদৰি ৰথে উঠিলেক পাৰ্থ ॥
 মাদ্ৰীৰ তনয় আৰো ভীমৰ বচনে ।
 প্ৰণামিয়া বৃষকেতু চলে পাৰ্থসমে ॥ ৩২২৬৫
 মুনিসবে অৰ্জ্জুনক দিলা আশীৰ্বাদ ।
 অবিলম্বে ঘোৰা লৈয়া সহিতে গোবিন্দ ॥
 জৈমিনী বোলায় কথা শুনা কহো তাক ।
 সৈন্যসমে পাৰ্থ ভৈলা ঘোৰাৰ ৰক্ষক ॥ ৩২২৬৬
 কৃষ্ণৰ চৰণে ধৰি কৰয় কাকূতি ।
 বোলে গঙ্গাদাসে প্ৰভু মই মুঢ়মতি ॥
 পাপৰ প্ৰলয় হৌক বিঘ্নি বিনাশন ।
 বোলা হৰি হৰি ডাকি মমাজিক জন ॥ ৩২২৬৭

মহেশ্বতী নগৰত ঘোৰাৰ প্ৰবেশ, নীলধ্বজ
 পুত্ৰৰ হাতত ঘোৰা আৱদ্ধ আৰু যুদ্ধ

পদ

দক্ষিণে চলয় ঘোৰা নদী তীৰে তীৰে ।
 প্ৰৱেশ ভৈলন্ত গৈয়া মহেশ্বতী পুৰে ॥
 নৰ্ম্মদাৰ তীৰে গৈয়া মহেশ্বতী পুৰী ।
 দেৱতাৰ অত্ৰাৱতী ইন্দ্ৰৰ নগৰী ॥ ৩২২৬৮
 সহস্ৰাৰ্জ্জুন নৃপতি আছে সেহি ৰাজে ।
 ৰাৱণ বান্ধিলা সেই আপুনাৰ তেজে ॥
 তাহান বংশত জন্ম নাম নীলধ্বজ ।
 তেজে বীৰ্য্যে পৰাক্ৰমে পালে সেহি ৰাজ ॥ ৩২২৬৯
 পুষ্পৰ উগ্ৰান সেই নৰ্ম্মদাৰ কোলে ।
 বসন্তে পুষ্পিত ভৈলা কুলি আছে ডালে ॥
 বিকশিত পুষ্পমালা আমোদিত গন্ধ ।
 মধু পিয়া ভ্ৰমৰে বেবাৰে বৃন্দে বৃন্দ ॥ ৩২২৭০
 নীলধ্বজন্ত ভৈল প্ৰবীণ কুমাৰ ।
 স্ত্ৰী লৈয়া গৈলা তৈক ক্ৰীড়া কৰিবাৰ ॥
 সহস্ৰ যুৱতী সঙ্গে লৈয়া আলঙ্কৃত ।
 মদনমঞ্জৰী তাতে প্ৰধান বৰ্ণিতা ॥ ৩২২৭১

তাহান কপক মই কি কহিবো সীমা ।
 ত্ৰিভুবন মধ্যে নাই কপৰ উপমা ॥
 কপৰ মধ্যত যেন নৃপতি কেশবী ।
 ধৈলন্ত বাপেকে নাম মদনমঞ্জৰী ॥ ৩২২৭২
 হেন নাৰী সমে তৈত প্ৰবীণ কুমাৰ ।
 নানা ক্ৰীড়া কৰি তৈতে কৰয় বিহাৰ ॥
 কতো নাৰী পুত্ৰবতী কত নাৰী বালা ।
 তাহাক সঙ্গত লৈয়া কৰে নানা খেলা ॥ ৩২২৭৩
 পাইলা সেহিবেলা তৈতে ঘোৰা সেহি ঠাই ।
 মদনমঞ্জৰী কন্যা কহে স্বামী ঠাই ॥
 হেৰা দেখা প্ৰাণনাথ ঘোৰা আসে চলি ।
 অলঙ্কিত গতি যেন দেখিয় বিজুলী ॥ ৩২২৭৪
 হেন কুণ্ড চাৰি খুৰা সমান সুন্দৰ ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ দুই কৰ্ণ তাত্ৰ যে অধৰ ॥
 বক্তকণ্ঠ পীন গ্ৰীবা বায়ুগতি চলে ।
 কুঙ্কমে ব্যাপিত বস্ত্ৰ পীনপয়ো জ্বলে ॥ ৩২২৭৫
 ইমত লক্ষণ ঘোৰা কৈত নাহি দেখি ।
 চাহন্তে অমৃত দেখি জুৰায় দুই আখি ॥
 মোৰ বাক্য শুনা প্ৰভু যদি লৰে চিন্তে ।
 তুবঙ্গক ধৰিবাক চলিয়ো ত্বৰিতে ॥ ৩২২৭৬
 ই বাক্য শুনিয়া বীৰে উঠিলা সত্ৰবে ।
 ঘোৰাৰ কেশত ধৰি আনিলা সত্ৰবে ॥
 প্ৰতিজ্ঞা লেখন দেখি ঘোৰাৰ কপালে ।
 তাক দেখি নৃপহুত অগ্নি যেন জ্বলে ॥ ৩২২৭৭
 যুধিষ্ঠিৰ নামে ৰাজা হস্তিনা নগৰে ।
 জ্ঞাতিবধ ভয়ে অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰে ॥
 ঘোৰা সমে বক্ষক যে আছয় অৰ্জুন ।
 শক্তি যাৰ থাকে ঘোৰা বান্ধিব তাহান ॥ ৩২২৭৮
 ক্ৰুদ্ধ ভৈলা কুমাৰ ঘোৰাৰ কেশে ধৰি ।
 আপুন নগৰে নিয়া ধৈলা বন্দী কৰি ॥
 নাৰীগণ চলি গৈলা অস্ত্ৰেপুৰ মাজে ।
 বাপৰ আগত তেবে কৈলা যুৱাজ্ঞে ॥ ৩২২৭৯
 সব সৈন্য সাজিয়া নৃপতি নীলধ্বজ ।
 অৰ্জুনক খেদি গৈলা যুজিবাক সাজ ॥

জৈমিনী বদতি কথা শুনা নবনাথ ।
 প্ৰবীণে ধৰিলা ঘোৰা দেখায়া মহত্ব ॥ ৩২২৮০
 ঘোৰা নেদেখিয়া পাৰ্থ ভৈলন্ত বিন্ময় ।
 সকলো বাৰক পাচে অনাইলা মতায় ॥
 কৃতবৰ্ম্মা বৃষকেতু প্ৰত্ন্যস্ত কুমাৰ ।
 যৌৱনাশ্ব অনুশাল যতশ্চীৱবৰ ॥ ৩২২৮১
 জনে জনে জিজ্ঞাসিলা আনি বিচ্ৰমান ।
 ঘোৰা নিলা নীলধ্বজে কি হৈবো এখন ॥
 এহি শুনি বৃষকেতু দিলন্ত উত্তৰ ।
 ঘোৰা আনি দিবো মই শুনা ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ৩২২৮২
 নীলধ্বজ জিনি আমি আনি দিবো হয় ।
 মাৰিয়া কৰিবো চূৰ্ণ শুনিয়ে নিশ্চয় ॥
 এহি বুলি বৃষকেতু অগ্নি হেন ৰোষে ।
 ধনুক টকাৰ কৰি ৰণত প্ৰবেশে ॥ ৩২২৮৩
 বৃষকেতু বাণ দেখি প্ৰবীণ কুমাৰে ।
 ৰথত চৰিয়া বীৰ আগে ভৈলা ধিৰে ॥
 ক্ৰোধ কৰি বৃষকেতু ধনুক সঙ্কানে ।
 প্ৰবীণৰ সমুখে খেপিলা পাঞ্চ বাণে ॥ ৩২২৮৪
 চাৰি বাণে চাৰি ঘোৰা কৰিলা জৰ্জৰ ।
 সাৰথিক প্ৰতি হানিলেক একশৰ ॥
 চক্ৰবাণে অৰ্জুনেয়ো আৰোপিলা বৃষ্টি ।
 অঙ্ককাৰ কৰিলেক তাসম্বাৰ সৃষ্টি ॥ ৩২২৮৫
 সহস্ৰে সহস্ৰে বাণ মাৰে ধনঞ্জয় ।
 ফৰিঙ্গ পতঙ্গ যেন আকাশে উৰয় ॥
 গজবাজী চতুৰঙ্গ ৰথধ্বজ মানে ।
 কাটিয়া সকলে সৈন্য পেলাইলা অৰ্জুনে ॥ ৩২২৮৬
 কোপে নীলধ্বজে এৰে প্ৰচণ্ড যে বহি ।
 যুগান্ত কালৰ যেন জ্বলি আসে অগ্নি ॥
 আকাশ ভূতল জুৰি চৌদিশ প্ৰকাশি ।
 হস্তী ঘোৰা সৈন্য মাৰি কৰে ভস্মবাশি ॥ ৩২২৮৭
 ধ্বজ ছত্ৰে বাণ যত কৰচ বসন ।
 অগ্নিয়ে পুৰিয়া সবে কৰয় উচ্ছন্ন ॥
 মহা মহা বীৰ যত তেজে বীৰ্য্যে বৰ ।
 ধনু শব এৰি সবে দিলেক লৱৰ ॥ ৩২২৮৮

প্ৰাণৰ কাতৰে পলাই জীৱাৰ কাৰণে ।
 সবে বীৰে লৈলা গৈয়া পাৰ্থত শৰণে ॥
 আথে বেথে বৰুণৰ বাণক হানিলা ।
 অৰ্জুণৰ বৃষ্টিজলে সবাকো শুষিলা ॥ ৩২২৮৯
 অগ্নিৰ জিহ্বাক দেখি ভয়ে বোলে পাৰ্থ ।
 স্তুতি কৰে অগ্নিক জুৰিয়া দুই হাত ॥
 গঙ্গাদাসে কহে শুনা ভাৰতৰ কথা ।
 বোলা বাম বাম জন্ম নকৰিয়ো বৃথা ॥ ৩২২৯০

অৰ্জুনৰ অগ্নিস্তুতি

ছবি

অগ্নি দেখি প্ৰজ্বলিত অৰ্জুনে পাইলেক ভীত
 বথত এৰিয়া ধনুবাণ ।
 স্তুতি কৰে বীৰবৰ যুৰিয়া যুগল কৰ
 ভক্তি কৰি বোলে বিগ্ৰমান ॥
 ত্ৰাস পায় ধনঞ্জয় দেখে অগ্নি তেজময়
 বিস্ময় ভৈলন্ত নবনাথ ।
 তুমি দেৱতাৰ মুখ্য তুমিসে জীৱন লক্ষ্য
 তুমি দেৱ অনাথৰ নাথ ॥ ৩২২৯১
 দেৱে শুনি আছা কৈত তোমাৰ মহিমা যত
 সপ্ত জিহ্বা লোচন পিজলা ।
 গোবিন্দৰ সখা আমি আপুনি জানাহা তুমি
 স্তবপুৰী জিনিলো একলা ॥
 দহিলে খাণ্ডৱ বন তুমিলো তোমাৰ মন
 দেৱৰাজ জিনি মহাশয় ।
 তেবেতো প্ৰসন্ন হৈয়া সব্যসাচী নাম থৈয়া
 আপুনিসে ভুঞ্জিলা খাণ্ডৱ ॥ ৩২২৯২
 এহি বথ এহি টোণ এহি ধনু এহি গুণ
 পূৰ্বে দিলা তুমি হুয়া মন ।
 তোমাৰ পীৰিতি কাৰ্য্যে যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মবাজে
 আৰম্ভিলা যজ্ঞৰ কাৰণ ॥

বাখিবাক সেহি হয় লৈয়া সৈন্য সমুচ্চয়
 ভ্ৰমিয়া ফুৰিলো দেশে দেশ ।
 তুমি সংহৰিবা ক্ষিতি বাখিবা কাহাৰ শক্তি
 বৃথা সৈন্য পুৰি কৰা ভস্ম ॥ ৩২২৯৩
 ত্ৰিভুবনে নাহি বীৰ মোৰ হাতে নুহি থিৰ
 ধনু হাতে কৰিয়া বণত ।
 অৰ্জুনৰ ভক্তি দেখি অগ্নিয়ে নামাৰি পুৰি
 গঙ্গাদাসে গাৱে পদমত ॥ ৩২২৯৪

ৰজা নীলধ্বজৰ লগত অগ্নিৰ সন্মুখ

পদ

শুনি জন্মেজয় ৰাজা ভৈলন্ত বিস্মিত ।
 কৰঘোৰে বোলে ৰাজা মুনিৰ আগত ॥
 পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত কথা কহা মোৰ ঠাই ।
 কেনমতে ভৈলা অগ্নি ৰাজাৰ জামাই ॥ ৩২২৯৫
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনিয়ো ৰাজন ।
 যেনমতে কৈলা বিহা কন্যা হুতাশন ॥
 নীলধ্বজ ভাৰ্য্যা জ্বালাৱতীৰ গৰ্ভত ।
 স্বাহা নামে কন্যা ভৈল তান উদৰত ॥ ৩২২৯৬
 ত্ৰৈলোক্য মোহিনী কন্যা স্বৰূপে অমূল্য ।
 মনুষ্যৰ মध्ये যে তাহাত নাহি তুল্য ॥
 জিনিলা ময়ূৰ পুচ্ছ কুটিল কুন্তল ।
 স্বধাকৰ কুন্তলত ললাট নিৰ্মল ॥ ৩২২৯৭
 ভ্ৰৱ-যুগ জিনি কাম আখি পাঞ্চবাণ ।
 দেৱাস্তব জিনিয়া কটাক্ষে লবে প্ৰাণ ॥
 পূৰ্ণচন্দ্ৰ সম মুখ বাতুল অধৰ ।
 মণি মুক্তাহাৰ গলে দেখি শুভাকৰ ॥ ৩২২৯৮
 হেমকুন্ত কুচ দুই মুক্তা দস্তপাশ্চি ।
 যুগল সমান ভুজ স্তবৰ্ণৰ কাস্তি ॥
 ৰাজহংস জিনি গতি চলে লয়লাসে ।
 যুনিগণ মোহ হোৱে কটাক্ষতে হাৰে ॥ ৩২২৯৯

তানসম কপৱতী নাহিকে সংসাৰে ।
 অকুমাৰী বালা ছয়া অগ্নি পূজা কৰে ॥
 অনলক স্বামী মানি দৃঢ় কৰি মন ।
 ব্ৰত কৰি ৰাত্ৰি দিনে জপে মনে মন ॥ ৩২৩০০
 তেবে নীলধ্বজ ৰাজা বোলে কন্যা ঠাই ।
 ইচ্ছায়ে নলৱা কেনে সদৃশ জামাই ॥
 যৌৱন সময় ভৈল বিবাহৰ কাল ।
 যেই আসে তাকে বাঞ্চা কৰা নোহে ভাল ॥ ৩০১
 মহা মহা বীৰগণ পৃথিৱীত বসে ।
 সকলে আসোক ৰাজা পৃথিৱীত বসে ॥
 দূত পঠাই আনিলন্ত সবে নৃপবৰ ।
 আপুন ইচ্ছায়ে মাই যাকে লাগে বৰ ॥ ৩২৩০২
 এহি শুনি বোলে কন্যা জনকৰ ঠাই ।
 অল্প আয়ু মনুষ্য বৰিবে ইচ্ছা নাই ॥
 জৰায়ে পীড়িত মহা জ্ঞানত পাতল ।
 তাহানে বৰিবে আমি নুহি দেখো ভাল ॥ ৩২৩০৩
 ৰাজা বোলে নুহি বৰ দেৱ পুৰন্দৰ ।
 অল্পজ্ঞানী নহে সিটো ত্ৰিদশ ঈশ্বৰ ॥
 কন্যা বোলে ইন্দ্রত যে কাৰ্য্য নাহি মোৰ ।
 গুৰুপত্নী হৰি আছে জানয় সংসাৰ ॥ ৩২৩০৪
 ঋষি শাপে তাহাৰ সৰ্বাঙ্গে ভৈল যোনি ।
 আচোক বৰিব তান শুনি নিন্দা বাণী ॥
 কন্যা বোলে শুনিকোক বচন জনক ।
 সত্যকৰি কহো শুনা মোৰ বচনক ॥ ৩২৩০৫
 বিবাহ কৰিবা অগ্নি বিলম্ব নাহি দিশ ।
 মোৰ বাক্য শুনা ৰাজা এৰা বিমৰ্ষ ॥
 ৰাজা বোলে সূৰ্য্যসম তেজ তাৰ বৰ ।
 কেনমতে বঞ্চিবাহা তাহাৰ ওচৰ ॥ ৩২৩০৬
 এহি বাক্য বুলি ৰাজা কন্যাৰে সহিত ।
 সেহিবেলা অগ্নি আসি ভৈলা উপস্থিত ॥
 ধৰিয়া ব্ৰাহ্মণ যুষ্টি দিলা পৰিচয় ।
 আমিসে অনল যুষ্টি শুনা মহাশয় ॥ ৩২৩০৭
 রূপায়ে আসিলো আমি কন্যাৰ নিমিত্তে ।
 হেন হেতু আসি আছে বিবাহ কৰিতে ॥

ৰাজা বোলে ইবাক্য প্রত্যয় নাহি মোৰ ।
 যুষ্টি ধৰি দেখায়ো আপুন কলেৱৰ ॥ ৩২৩০৮
 নৃপতিৰ বচন শুনিয়া বায়ু সখা ।
 নিজযুষ্টি ধৰিয়া ৰাজাক দিলা দেখা ॥
 যুগল মন্তক নাশা চাৰি তাত্ৰবৰ্ণ ।
 সপ্ত জিহ্বা তিনি পদ তিনিটা লোচন ॥ ৩২৩০৯
 শ্বেতপদ্ম আসন বাহন অজ পৃষ্ঠে ।
 তাহাক দেখি মহাৰাজ ভৈলন্ত হৰিষে ॥
 চক্ষু ঢাকি পীড়িলেক চাইবে সক্ষ্য নাই ।
 ৰাজা বোলে ইটো কপ সামৰা গোসাই ॥ ৩২৩১০
 নৃপতিৰ বচন শুনিয়া হতাশন ।
 পুনৰপি ভৈলা যুষ্টি সেহিটো ব্ৰাহ্মণ ॥
 ভক্তি কৰি নৃপতি বুলিলা আৰো বাৰ ।
 এক বাক্য বোলো দেৱ শুনিকো আমাৰ ॥ ৩২৩১১
 অন্যত্ৰে নযাইবা দেৱ আমাক ছাৰিয়া ।
 এহি বাক্য সত্য কৰি কন্যা কৰা বিয়া ॥

যজ্ঞৰ ঘোৰা এৰি দিবলৈ নীলধ্বজক অগ্নিৰ পৰামৰ্শ দান

জৈমিনী বোলয় কথা শুনা নৃপবৰ ।
 সেহি দিনা হস্তে অগ্নি আছে তান ঘৰ ॥ ৩২৩১২
 ৰাজাৰ বচনে অগ্নি বৰ ক্ৰোধমনে ।
 সৈন্য ভঙ্গ্য কৰি যায় অৰ্জুন কাৰণে ॥
 অৰ্জুনৰ ভক্তি দেখি নামানে তাহাক ।
 তেবে নাৰায়ণ বাণ যুৰিলা ধনুক ॥ ৩২৩১৩
 জয় কৃষ্ণ বুলি পাৰ্শ্বে যুৰিলেক শৰ ।
 তাক দেখি হতাশন উঠিলা সত্ৰৰ ॥
 স্তুতি কৰি অৰ্জুনক বুলিলা পাৱক ।
 আজি বণে ধনঞ্জয় কমা কৰা মোক ॥ ৩২৩১৪
 কাল দণ্ড সম বাণ এৰা যদি পাৰ্শ্ব ।
 পৰিত্ৰাণ নাহি মোৰ কহিলো তোমাত ॥
 অখমেধ যজ্ঞ তুমি কৰা কিবা কাজে ।
 সাক্ষাতে পুণ্ডৰীকাক ধৈয়া নিজ ৰাজে ॥ ৩২৩১৫

হৰিনামে পাপনাশ মস্ত্রে মহৌষধি ।
 শুনিলে কৃষ্ণৰ নাম খণ্ডে পাপব্যাদি ॥
 গঙ্গাজলক এৰি কুপৰ পানী খায় ।
 স্তূৰ্ণক এৰি গুপ্তা পিন্ধা ধনঞ্জয় ॥ ৩২৩১৬
 সখা হৈয়া তুমি মোৰ শুন্য ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 যুগান্ত নৰৈব প্ৰাণী নৰৈব যমৰ ॥
 এত সৈন্য কয় তুমি নকৰা বণত ।
 নাৰায়ণ অস্ত্ৰ যদি যুৱাহা ধনুত ॥ ৩২৩১৭
 ভক্তি কৰি যিবাজনে জপে নাৰায়ণ ।
 সংসাৰৰ ঘোৰ পাপ খণ্ডে তেতিক্ষণ ॥
 মন্ত্ৰ গৰ্বে তঘু বাক্য নকৰিবো শুদ্ধি ।
 শশুৰ আগতে দেখি নলৈলোহো বুদ্ধি ॥ ৩২৩১৮
 এহি অস্ত্ৰ নেবিলে নাহিকে পৰিত্ৰাণ ।
 ছেন জানি টোনে পুনু থৈয়ো এহি বাণ ॥
 দিবোহো যজ্ঞৰ ঘোৰা শুন্য মহামতি ।
 নীলধ্বজ ৰাজা সমে কৰাইবোহো প্ৰীতি ॥ ৩২৩১৯
 অগ্নিৰ ইসৰ বাক্য শুনিয়া অৰ্জুনে ।
 সাম্বৰিয়া বাণ তেবে ৰাখিলেক টোণে ॥
 তেবে অগ্নি চলি গৈলা নীলধ্বজ যথা ।
 অৰ্জুনক পুৰস্কাৰি কহে সব কথা ॥ ৩২৩২০
 ঘোৰা দিয়া প্ৰীতি কৰা অৰ্জুনৰ মন ।
 সপুত্ৰ বান্ধৱে ৰাজা যদি থাকে প্ৰাণ ॥
 অৰ্জুনৰ বাণ আগে ব্ৰহ্ম অগ্নি তেজ ।
 বিনাশ কৰিব সবে ৰাজ্য নীলধ্বজ ॥ ৩২৩২১

বাণী জুনাৰ বীৰত্বপূৰ্ণ বাক্যত নীলধ্বজৰ অৰ্জুনৰ
 সৈতে যুদ্ধ

ভাৰ্য্যাত কহিলা গৈয়া অস্ত্ৰেপুৰী মাজ ।
 কোন কৰ্ম কৰো আবে কৰো কিবা কাজ ॥
 কৃষ্ণ প্ৰিয় সখি ধনঞ্জয় মহামতি ।
 তান আগে থিয় হৈব কাহাৰ শকতি ॥ ৩২৩২২
 জুনা বোলে ইবাক্য নলৱে মোৰ মনে ।
 কদাপি নেদিবা ঘোৰা কণ্ঠগত প্ৰাণে ॥

বন্দী কৰি ঘোৰা থৈয়া নগৰৰ মাজে ।
 পুনৰপি সেহি ঘোৰা দিবা কোন লাজে ॥ ৩২৩২৩
 ইমত ক্ষত্ৰিয় ধৰ্ম নহয় উচিত ।
 লোকে শূনি হাসিবেক বৰ পাইবা হিত ॥
 পুত্ৰ পৌত্ৰ বান্ধৱ আছয় সমুদায় ।
 গজৰাজী চতুৰঙ্গে সৈন্য সমুচ্চয় ॥ ৩২৩২৪
 সংগ্ৰাম কৰিতে চলা ত্যজিয়া যুৱতী ।
 বণ কৰি প্ৰাণ গৈলে স্বৰ্গে হোৱে গতি ॥
 জুনাৰ বচনে ৰাজা সৈন্য লৈয়া যত ।
 সংগ্ৰামে চলিলা ৰাজা বুদ্ধি ভৈলা হত ॥ ৩২৩২৫
 অৰ্জুনে দেখন্তু ফিৰি আসে নীলধ্বজ ।
 ধনুবাণ হাতে লৈয়া আসে সব সাজ ॥
 টঙ্কাৰে পুৰিয়া ধনু কৰিলা অৰ্জুন ।
 সবে অন্ধকাৰ কৰি চাইলন্ত গগন ॥ ৩২৩২৬
 সহস্ৰে সহস্ৰে বাণ মাৰে মহাবীৰ ।
 বধ ধ্বজ শৰে ছেদি ভবিল শৰীৰ ॥
 পুত্ৰ পৌত্ৰ সবে মাৰি বান্ধৱ সোদৰ ।
 মাৰিলা অনেক সেনা নিলা যমঘৰ ॥ ৩২৩২৭
 নীলধ্বজ বধ অশ্ব সাৰথি সহিত ।
 খণ্ড খণ্ড কৰি বীৰ পেলাইলা ভূমিত ॥
 চক্ৰবাণ হানি তাৰ কাটিলেক ধনু ।
 শৰে জৰ্জৰিত কৰি ভেদিলেক তনু ॥ ৩২৩২৮
 হানিলে শৰীৰে শৰ ভৈলন্ত অধিৰ ।
 দুখপায়া ৰাজা তেবে ত্যজিলা সমৰ ॥
 সৰ্ব্বাস্ত্ৰে পোৰয় বাণে দহয় সমূলি ।
 পুৰীমধ্যে বসি ৰাজা পাৰে জুনা গালি ॥ ৩২৩২৯
 শুনियो পাৰ্শ্বপতী বৰ কাৰ্য্য কৈলি নাশ ।
 তোৰ বুদ্ধি লৈয়া মই বণে কৈলো জাস ॥
 অৰ্জুনৰ ঘোৰা নিয়া পূৰ্বে দেওঁ য়েবে ।
 এতেক অৱস্থা মোৰ কেনে হোৱে তেবে ॥ ৩২৩৩০
 অৰ্জুনৰ ওচৰত নীলধ্বজ শৰণাপন্ন হলত বাণী জুনাৰ
 ক্ৰোধ আৰু গদাঘৰাৱা অৰ্জুনক অভিশাপ দান
 এহিবুলি ৰাজা তেবে কাহাত নুপুছি ।
 অৰ্জুনক ঘোৰা দেওঁ মোৰ হিত ৰাছি ॥

এহিবুলি ধন বস্ত্ৰ বস্ত্ৰ লৈলা যত ।
 সত্বে গৈলন্ত লৈয়া অৰ্জুন আগত ॥ ৩২৩৩১
 ঘোৰা দিয়া অৰ্জুনক মাতে নবনাথ ।
 কি কৰ্ম কৰিবো মই আজ্ঞা কৰা পাৰ্থ ॥
 পাৰ্থে বোলে চতুৰঙ্গ লৈয়া মোৰ সন্মৈ ।
 ঘোৰাৰ বন্ধক হৈয়া চলিয়ো আপুনে ॥ ৩২৩৩২
 তেবে পাৰ্থে সৈন্য লৈয়া নীলধ্বজ সন্মৈ ।
 ঘোৰাক মেলিয়া তেবে চলিলা দক্ষিণে ॥
 তৈত জুনা বিস্তৰ পাইলন্ত অপমান ।
 পিতৃ ৰাজ্য চলি গৈলা ভায়েকৰ স্থান ॥ ৩২৩৩৩
 পিতৃবৰ দেশ আছে উচ্চক ৰাজ্যৰ ।
 তাৰ স্থানে গৈয়া পাচে কৰিলা বিস্তাৰ ॥
 পিতৃসম ভাই তুমি কৰা উপকাৰ ।
 অৰ্জুনক মাৰি তুমি খণ্ডায়োক ভাৰ ॥ ৩২৩৩৪
 উচ্চকে বোলয় মাই দুখ পৰিহাৰ ।
 সময় পাইলেসে মই কৰো প্ৰতিকাৰ ॥
 জুনা বোলে সত্বেৰে যাইয়োক এহি দণ্ডে ।
 অৰ্জুনক মাৰিলেসে মোৰ দুখ খণ্ডে ॥ ৩২৩৩৫
 উচ্চকে বুলিলা ক্ৰোধে বচন জুনাক ।
 স্বামী পুত্ৰ মাৰায়া খাইবা আসি মোক ॥
 এৰ হস্তে দূৰ হউ নষ্ট পাণী বেটী ।
 তাহাৰ সহিতে যুদ্ধ কৰিব কপটী ॥ ৩২৩৩৬
 অপমান পাইলা জুনা তাহাৰ বচনে ।
 তৈৰ হস্তে বাজ ভৈলা দুখ ভাবি মনে ॥
 অয়নিতে আৰোহিলা নদী হৈবে পাৰ ।
 দৈবে গঙ্গাজল লাগি চৰণে তাহাৰ ॥ ৩২৩৩৭
 অধৰ্ম্মী ভৈলোহো কিনো কৰিলো এখন ।
 তাক শুনি জিজ্ঞাসিলা পৰিচাৰণ ॥
 ত্ৰৈলোক্য পাৰনী হৰে শিবে যাক ধৰে ।
 কোটি জন্ম পাপ হৰে পৰশিলে তাৰে ॥ ৩২৩৩৮
 হেন গঙ্গা নিন্দিয়া কৰিলা বিপৰীত ।
 তোৰ সম পাতকী যে নাহি পৃথিৱীত ॥
 জুনা বোলে কেনে মোক বোলা নিন্দা বাণী ।
 অপেশ্বৰাগণে যাত কৰে ঋতু স্নানি ॥ ৩২৩৩৯

সেহিকালে গঙ্গা গৈলা জুনাৰ সন্মুখে ।
 সবলোকে অদৰ্শন জুনা মাত্ৰ দেখে ॥
 জুনাক দেখিয়া বোলে গঙ্গাই বচন ।
 আমাক নিন্দিয়া কেনে ফুৰাহা এখন ॥ ৩২৩৪০
 জুনা বোলে গঙ্গা তুমি পৱিত্ৰকাৰিণী ।
 অপুত্ৰক দেখি বোলো মই নিন্দা বাণী ॥
 সাতপুত্ৰ ভৈলা তমু সান্তুমুৰ বীৰ্য্যে ।
 গলে চেপি ধৰি তুমি মাৰি কোন কাৰ্য্যে ॥ ৩২৩৪১
 ভীষ্ম নামে আছিলেক তমু এক পুত্ৰ ।
 অৰ্জুনে মাৰিলা তাক কৰি অপুত্ৰক ॥
 সেহিসে কাৰণে আমি বুলিলো বচন ।
 এহি শূন গঙ্গাদেৱী ভৈলা ক্ৰোধ মন ॥ ৩২৩৪২
 অৰ্জুনক বুলিলেক শাপিয়া বচন ।
 মোৰ পুত্ৰ ভীষ্মক বধিলা নাৰায়ণ ॥
 অৰ্জুনৰ মৃত্যু হোক পুত্ৰৰ হাতত ।
 পিতা পুত্ৰে দুই জনে হুৱোৰ বণত ॥ ৩২৩৪৩
 বক্রবাহা কাটিবেক বণত তাহাক ।
 শাপ দিয়া গৈলা দেৱী আপুন ঘৰক ॥
 জুনাই শুনিয়া তেবে হৰিষ বৰ ভৈলা ।
 কষ্ট কৰি শৰীৰ ছাৰিলা সেহিবেলা ॥ ৩২৩৪৪
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ জয়া শৰ বক্রবাহা টোণে ।
 সেহি দিনা হস্তে বৈলা বক্রবাহা থানে ॥
 কহে গঙ্গাদাসে কথা ভাৰত সম্প্ৰতি ।
 বোলা হৰি হৰি ডাকি পাইবাহা মুকুতি ॥ ৩২৩৪৫

যজ্ঞৰ ঘোৰা শিলামৃগি ধাৰণ আৰু অৰ্জুনৰ স্পৰ্শত
 স্বামী শাপশ্ৰুতা শিলামৃগি চৰীৰ মুক্তি

জৈমিনী বোলয় আৰে শুনা নবনাথ ।
 ঘোৰা লৈয়া চলিলা দেখিলা জগন্নাথ ॥
 পৰ্ব্বতৰ মাজে ঘোৰা বনে বনে যায় ।
 হাতে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ লৈয়া পাচে পাচে ধায় ॥ ৩২৩৪৬
 বনমধ্যে বন্যজন্তু দেৱতা কিম্বৰ ।
 যক্ষ বক্ষ গন্ধৰ্ব্বৰ তথাত প্ৰচাৰ ॥

মহাজনসব আছে পৰ্বত নিবাসী ।
 হৰিভক্ত জন আছে আন কত পশি ॥ ৩২৩৪৭
 নানা বৰ্ণ পক্ষী আৰো নানা পুষ্প লতা ।
 নানা গন্ধে পুষ্পসব বসন্তে পুষ্পিতা ॥
 দৈৱগতি সেহি ঘোৰা পৰ্বতত চৰে ।
 শিলা ভৈলা দেখে ঘোৰা শব্দ নকৰে ॥ ৩২৩৪৮
 হেন দেখি বিস্ময় যে বীৰগণ যত ।
 সত্বে জনাইলা গৈয়া অৰ্জুন আগত ॥
 শুনিয়া বিস্ময় ভৈলা অৰ্জুনৰ মনে ।
 প্রহ্মস্ব সহিতে গৈলা চাহিবাক বনে ॥ ৩২৩৪৯
 চাহিয়া দেখয় ঘোৰা ভৈলা অচেতন ।
 কি ভৈলা কি ভৈলা বুলি গুণে মনে মন ॥
 নিশব্দ হয় ঘোৰা পৰিছে শিলাত ।
 বাক্তি পুছিবাক গৈলা কোন আছে আত ॥ ৩২৩৫০
 যৌৱনাথ নীলধ্বজ কৰ্ণৰ নন্দন ।
 মাতৃকি সহিতে জানা এহি পাঞ্চজন ॥
 সৌৰভ মূনিৰ স্থান আছয় আশ্রম ।
 আতি বিচক্ষণ পুৰী দেখিতে উত্তম ॥ ৩২৩৫১
 বলি আছে মহামুনি আশ্রম ভিতৰ ।
 জাজ্জল্য সমান যেন উদিত ভাস্কৰ ॥
 পৰিচয় দিয়া শোধে পুৰী আপুনাৰ ।
 ভক্তি কৰি তান পদে কৰি নমস্কাৰ ॥ ৩২৩৫২
 শিশু উপশিশু লৈয়া শাস্ত্ৰ বিচাৰয় ।
 সেহিবেলা পাৰ্থ গৈয়া তাহাতে মিলয় ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নামে ৰাজা হস্তিনাপুৰত ।
 জ্ঞাতিবধ পাপ ভয়ে যত্নক কৰন্ত ॥ ৩২৩৫৩
 ধনঞ্জয় নাম মোৰ অনুজ তাহাৰ ।
 সৈন্যসব লৈয়া আইলো ঘোৰা ৰাখিবাৰ ॥
 বিপৰীত ভৈল তাতে কিহৰে নজানি ।
 ইহাৰ বৃত্তান্ত কথা কহিয়োক মুনি ॥ ৩২৩৫৪
 এহি শুনি হাসিলেক তপী মহামুনি ।
 অৰ্জুনক সন্তোষিয়া বুলিলেক বাণী ॥
 অকাৰণে কৈলা তুমি জ্ঞাতিসব বধ ।
 তোৰ সম পৃথিৱীত নাহিকে যুগুধ ॥ ৩২৩৫৫

আপুনি সৃষ্টিয়া সৃষ্টি আপুনি সংহৰা ।
 মনে ভাবি চোৱা তুমি কিবা কৰ্ম কৰা ।
 সংসাৰ হৰিৰ লীলা শুনা নববৰ ॥
 কীটতলা গিৰিবৰ সবে চৰাচৰ ॥ ৩২৩৫৬
 ভক্তিক পেশিয়ো পূৰ্ণস্বৰে জগন্নাথ ।
 শত অশ্বমেধ তুল্য শুনা জগন্নাথ ॥
 হেন হৰি থৈলা তুমি সাৰথি ভাৰষা ।
 যজ্ঞ কৰি ঘোৰা লৈয়া আইলা কিয় মিছা ॥ ৩২৩৫৭
 কল্পবৃক্ষ এৰিয়া মন্দৰ আনা কিনি ।
 গুপ্তাহাৰ বাঞ্ছা কৰে এৰি চিন্তামণি ॥
 সাক্ষাতে থৈ আছা হৰি ত্যজি আইলা এথা ।
 আতি মূঢ় কৰ্ম তোৰ জানিলো সৰ্বথা ॥ ৩২৩৫৮
 পাৰ্থে বোলে মূনিবৰ কহিলা সাক্ষল ।
 বুজিবে নপাৰো বৰ মনত চঞ্চল ॥
 সৰ্বপাপ হৰে কৃষ্ণ লৈলে যাৰ নাম ।
 মনৰ পৱিত্ৰ হৰে কৈলে যজ্ঞ কাম ॥ ৩২৩৫৯
 তেবে মূনি বোলে শুনা অৰ্জুন সাক্ষাত ।
 শিলাৰ বৃত্তান্ত কথা কহো শুনা পাৰ্থ ॥
 উদ্ধান মূনিৰ ভাৰ্য্যা তান নাম চণ্ডী ।
 আন কৰ্ম কৰে তেহে স্বামী বাক্য খণ্ডি ॥ ৩২৩৬০
 স্বামী যেহি বাক্য বোলে তাক নাহি ধৰে ।
 নিজ মনে যেহি ধৰে সেহি কৰ্ম কৰে ॥
 সেহি দিন হস্তে চণ্ডী পিতৃঘৰে গৈলা ।
 উদ্ধানক মাতি নিয়া কন্যা বিহা দিলা ॥ ৩২৩৬১
 কন্যা দান কৰি বিপ্র অগ্নি বিগ্ৰহান ।
 চণ্ডীক সন্তুষ্টি বিপ্ৰে বুলিলা বচন ॥
 স্বামীত কৰিয়া ভক্তি থাকিবা যতনে ।
 কদাচিতো নলজিৱা স্বামীৰ বচনে ॥ ৩২৩৬২
 চণ্ডী বোলে ইবাক্যক ব্যৰ্থে কহা মোত ।
 শুনিতো অসন্ধ কথা নহয় উচিত ॥
 কদাচিতো নৰাধিৰো বচন তাহাৰ ।
 বাক্যলেশ নকৰোহো ত্যজো বাৰম্বাৰ ॥ ৩২৩৬৩
 সত্যে সত্যে তুমি আগে কহিলোহো মজা ।
 মন মোৰ স্বামী দেৱ মন মোৰ ৰাজা ॥

মনে মোৰ যেহি লৰে তাহাক কৰিবো ।
 যেহি বাক্য কহে ভৰ্তা তাক নকৰিবো ॥ ৩২৩৬৪
 চণ্ডীৰ বচনে মুনি বৰ কষ্ট মন ।
 হাসিয়া বুলিলা মুনি আনন্দ বচন ॥
 নকৰিবা ছুখমন বিবাহৰ কালে ।
 শিশুমতি কন্যা আবে ভাল হৈব কালে ॥'৬৫
 তেবে ঋষি উদ্যানে চণ্ডীক বিহা কৰি ।
 আপুন সঙ্গক গৈলা চণ্ডী সঙ্গ কৰি ॥
 এহিমতে ঘৰে চলি গৈলা কতো কাল ।
 যৌৱন দেখিয়া মুনি বোলে সেহি ভাল ॥ ৩২৩৬৬
 অগ্নিপূজা কৰে চণ্ডী হুয়া একচিত্ত ।
 পাইবেক উত্তম পুত্ৰ মনৰ বাঞ্ছিত ॥
 অগ্নি নুপূজিবা পুত্ৰে নাহি প্ৰয়োজন ।
 এহি শুনি ক্ৰোধে চণ্ডী বুলিলা বচন ॥ ৩২৩৬৭
 উদ্যানে কহয় শুন ভাল তোৰ হিত ।
 চাহিবে হৰিষ মোৰ পৰম পৱিত্ৰ ॥
 উদ্যানে বোলয় চণ্ডী কমণ্ডলু ধৰ ।
 চণ্ডী বোলে নকৰিবো বচন তোমাৰ ॥ ৩২৩৬৮
 মুনিৰ হাতৰ নিলা কমণ্ডলু কাঢ়ি ।
 চূৰ্ণাকৃত কৰিলেক ভূমিত আচাৰি ॥
 তযু আজ্ঞা নকৰিবো মোক হেন জান ।
 ৰাত্ৰিকালে শয়ন কৰয় একস্থান ॥ ৩২৩৬৯
 কামভাৱে চাহে মুনি খোজে আলিঙ্গন ।
 চক্ষু পকাই বোলে চণ্ডী নিষ্ঠুৰ বচন ॥
 স্থিৰ হুয়া থাকা তুমি আমি ষাওঁ দূৰ ।
 মুনি বোলে তোক আমি নুবুলো নিষ্ঠুৰ ॥ ৩২৩৭০
 চণ্ডী বোলে থাকা তুমি আপুন জানিয়া ।
 আৰ কিছু নুবুলিবা আমাক দেখিয়া ॥
 হেন শুনি তেথনে বাহিৰ ভৈলা মুনি ।
 ৰহিলা নিষ্ঠুৰ হুয়া চণ্ডিকা আপুনি ॥ ৩২৩৭১
 হুখে ঘৰে নথাকয় কান্দোন সদায় ।
 কান্দোনে পুহায় নিশি অন্ন নাহি খায় ॥
 সেহি বেলা কুণ্ডিল্য ঋষি আসিলা আশ্ৰমে ।
 শিশুসমে আইলা তীৰ্থযাত্ৰা অনুক্ৰমে ॥ ৩২৩৭২

গুৰু দেখি সন্ত্ৰমে উঠিলা আশে বেধে ।
 পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া পূজা কৰে নানামতে ॥
 কুণ্ডিল্যে বোলয় মুনি তোমাৰ কুশল ।
 চিন্তায়ুক্ত দেখো বৰ শৰীৰ চুৰ্দ্দল ॥ ৩২৩৭৩
 সন্ততি হইছে কিবা কহ তপোধন ।
 সংসাৰত পুত্ৰ বৃদ্ধি পিণ্ডৰ কাৰণ ॥
 স্তুতি কৰি গুৰুসমে কহয় উদ্যান ।
 স্ত্ৰী নাহি যবে মোৰ বিধি বিড়ম্বন ॥ ৩২৩৭৪
 বিবাহ কৰিছো মই মন্দবাক্য বুলি ।
 সম্প্ৰতি দেখিবা তুমি পিতৃ-শ্ৰাদ্ধ কালি ॥
 কিছু গুপ্ত অঙ্গত নাহিকে একধৰ্ম্ম ।
 মন্দ কৰ্ম্ম কৰো বুলি কৰে ভালকৰ্ম্ম ॥ ৩২৩৭৫
 এহি শুনি উদ্যানৰ আছে ভালমতে ।
 চণ্ডীক বুলিল কৰ্ম্ম মাতিয়া আগতে ॥
 গুৰুদেৱ আসি আছে কৰ্ম্মক আমাৰ ।
 ভোজন জিজ্ঞাসা কিছু কৰিয়ো তাহাৰ ॥ ৩২৩৭৬
 চণ্ডী বোলে তোৰ বোল কৰে কোনজনে ।
 কৰিলা অধিতি পূজা গুৰুৰ বচনে ॥
 তেবে চণ্ডী ফলমূল আনিলেক কাষে ।
 কৰিলা অনেক পূজা বিধি যেন আছে ॥ ৩২৩৭৭
 দেখিয়া হৰিষ ভৈলা মনে গুণি কাজ ।
 পাৰিবা সাধিতে কাৰ্য্য প্ৰকাৰ কৰি বাজ ॥
 উদ্যানে বোলয় শ্ৰাদ্ধ হৈব কালি দিনে ।
 নৰিবো কৰিবে শ্ৰাদ্ধ হেন লৰে মনে ॥ ৩২৩৭৮
 চণ্ডী বোলে কেনে শ্ৰাদ্ধ নকৰিবা তুমি ।
 শ্ৰাদ্ধৰ যতক দ্ৰব্য আনি দিবো আমি ॥
 মুনি বোলে শ্ৰাদ্ধ কালি হৈব দৈৱযোগে ।
 কৈত পাইবো বস্ত্ৰসব শ্ৰাদ্ধে যিবা লাগে ॥'৭৯
 ব্ৰাহ্মণ পাইবোহো কৈত শ্ৰাদ্ধ কৰিবাৰ ।
 বেদহীন ক্ৰিয়াহীন আতি চুৰাচাৰ ॥
 কালধুৰ শ্যামদন্তপাণ্ডি চুৰাচাৰ ।
 অন্নহীন হুয়া হীন আতি কদাচাৰ ॥ ৩২৩৮০
 চণ্ডী বোলে তাক আনো কোন প্ৰয়োজন ।
 আনিবো ৰবিয়া মই উত্তম ব্ৰাহ্মণ ॥

বেদন্ত পাৰ্গত হৈব শাস্ত্রপৰায়ণ ।
 পুত্র ভাৰ্য্যাযুত শুচি কুলীন ব্রাহ্মণ ॥ ৩২৩৮১
 পিতৃশ্রদ্ধ পাৰি চণ্ডী দৈবদেহে কৰিবে ।
 একোবস্ত নাহি চণ্ডী শ্রদ্ধপাত্রে দিবে ॥
 বচনেক বোলো চণ্ডী শুনা মোৰ কথা ।
 শ্রদ্ধ নকৰিবো কালি বুলিলো সৰ্ব্বথা ॥ ৩২৩৮২
 নববস্ত্র কৈত পাইবো শ্রদ্ধত দিবাৰ ।
 তণ্ডুলক পাইবো কৈত বস্ত্র অলঙ্কাৰ ॥
 ফল-মূল কৈত পাইবো কৃষ্ণ শ্ৰামাকাৰ ।
 নানা বস্ত্রসব লাগে শ্রদ্ধত দিবাৰ ॥ ৩২৩৮৩
 মৎস্য ভৈল আনোবস্ত্র একো নিমিলয় ।
 ধূপদীপ কৈত পাইবো শ্রদ্ধত লাগয় ॥
 ইমকল বস্ত্র যদি আনাহা সাক্ষাতে ।
 তেবেসে কৰিবো শ্রদ্ধ কহিলো তৌমাতে ॥ ৩২৩৮৪
 ইমকল বস্ত্র তেবে পাইবা বৰকক্ষে ।
 ভাল ভাল বস্ত্র দিবো কহিলোহো নিষ্ঠে ॥
 শ্বেত যে তণ্ডুল পুন্ন উপহাৰ পূৰি ।
 নানা বস্ত্র আনি দিলা বস্ত্র মনোহাৰী ॥ ৩২৩৮৫
 মনোহৰ সন্দেশ যে বস্ত্র উপহাৰ ।
 পায়স মণ্ডিত চক্ৰ মোদক আপাৰ ॥
 দধি দুগ্ধ ঘৃত মধু উত্তম কদলী ।
 তিলতৈল দিলা দীপ কৰিয়া উজ্জলি ॥ ৩২৩৮৬
 শ্বেত যে তণ্ডুল দিলা বস্ত্র সমন্বিতে ।
 উত্তম বস্ত্রক দিলা কাঞ্চন সহিতে ॥
 উত্তম কদলী দিলা ফল নাৰিকল ।
 কমণ্ডলু ভৰি দিলা নাৰিকল জল ॥ ৩২৩৮৭
 জৈমিনী বোলয় শুনা কথা যে বাজন ।
 উদ্যানৰ স্থানে চণ্ডী দিলা দৰশন ॥
 শ্রদ্ধত বিশিষ্ট বস্ত্র পুষ্প আৰোহিলে ।
 বিসৰ্জন কৰিলেক জাহ্নবীৰ জলে ॥ ৩২৩৮৮
 শুনিয়া মুনিৰ বাক্য চণ্ডী বোলে কক্ষে ।
 জলে নাহি বিসৰ্জন পেলাইবে উচ্ছিষ্টে ॥
 সেহিবেলা ক্রোধে শাপ দিলেক উদ্যান ।
 শিলা ছয়া চিৰকালে থাক এহি স্থান ॥ ৩২৩৮৯

পাণ্ডবে কৰিবে যজ্ঞ জ্যাতিবধ ভয় ।
 ঘোৰা লৈয়া ইথানে আসিব ধনঞ্জয় ॥
 অৰ্জ্জুনেসে পৰশিলে পাইবা নিজগতি ।
 ওহিতে থাকাহা তুমি শিলা ছয়া মূৰ্ত্তি ॥ ৩২৩৯০
 এহি বুলি গৈলা মুনি ক্রোধে শাপ দিয়া ।
 তথাতে বহিলা চণ্ডী শিলামূৰ্ত্তি ছয়া ॥
 দৈবযোগে সেহি পছে বায় যাই হাষ্টি ।
 পাইলন্ত বায়ৰ পদে শিলা উতৰ্ণি ॥ ৩২৩৯১
 আচম্বিতে শিলা গুচি ভৈলা উপসন ।
 দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা ক্রীৰামৰ মন ॥
 ক্রোধ কৰি চণ্ডী তেবে বুলিলা বায়ক ।
 কামভাৰ ছয়া কেনে চাহিলা আমাক ॥ ৩২৩৯২
 বায়ে বোলে তোক আবে চুলোহো নজানি ।
 পূৰ্বকপ ছয়া থাকা শাপকপ মানি ॥
 এহি বুলি তৈৰ পৰা গৈলা বঘুনাথ ।
 শিলাকপ ধৰি চণ্ডী থাকিলা তথাত ॥ ৩২৩৯৩
 সৌৰভ ঋষিৰ বাক্য শুনিয়া অৰ্জ্জুন ।
 তোমাত কহিলো মই শিলা-চণ্ডী গুণ ॥
 চিৰকাল শিলা ছয়া পায় আছে তাপ ।
 পৰশ কৰিয়ো চণ্ডী মুক্ত হোক শাপ ॥ ৩২৩৯৪
 মুনিৰ বচনে তেবে উঠিলেক পাৰ্থ ।
 প্রণাম কৰিয়া চণ্ডী পৰশিলা গাত ॥
 মুক্ত ছয়া উঠিলেক পাইলন্ত চেতন ।
 বার্তা পয়া উদ্যানে যে আসিলা তেখন ॥ ৩২৩৯৫
 অৰ্জ্জুনক বহুবিধ আশীৰ্বাদ কৰি ।
 চণ্ডীক লগত লৈ গৈলন্ত নগৰী ॥
 গঙ্গাদাসে কহে পুণ্যকথা ভাৰতৰ ।
 বোলা বায় বায় সবে তৰিয়ো সংসাৰ ॥ ৩২৩৯৬

যজ্ঞৰ ঘোৰা চম্পক ৰাজ্যলৈ গমন, অৰ্জুনৰ সৈতে
যুদ্ধ কৰিবলৈ হংসধ্বজৰ আয়োজন আৰু
হৃদয়ৰ সত্যভক্ত হেতু বজাৰ কোষ

পদ

জন্মেজয় ৰাজা পাচে জৈমিনীত পুছে ।
ঘোৰা লৈয়া অৰ্জুনে যে কি কৰিলা পাচে ॥
জৈমিনী বোলয় কথা শুনিয়ো ৰাজন ।
ভাল হৈয়া ঘোৰা পাচে ফুৰে বনে বনে ॥৩২৩৯৭
সবসৈন্য সঙ্গে লৈয়া বীৰ ধনঞ্জয় ।
হংসধ্বজ নৃপতিৰ ৰাজ্যে গৈলা হয় ॥
চম্পক দেশৰ ৰাজা বীৰ হংসধ্বজ ।
বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰ ৰাজা তেজে মত্ত গজ ॥ ৩২৩৯৮
গুণৰ সাগৰ ৰাজা ধৰ্ম্মে মহাশাস্ত্ৰ ।
সৰ্বৰাজ্য মিলি কৰে একপত্নী ব্ৰত ॥
একপত্নীপৰে আৰ নাহিকে দ্বিতীয় ।
সকল ধাৰ্ম্মিকময় বিষ্ণুভক্ত প্ৰিয় ॥ ৩২৩৯৯
শ্ৰী বাল্য বুদ্ধ যুৱা যত সবলোকে ।
হৰিভক্তি বিনে তান আন নাহি মুখে ॥
কোনো জনে নাৰায়ণ নামক নোবোলে ।
ধৰিয়া পেলাৱে তাক তাত্ৰকটা তৈলে ॥ ৩২৪০০
পূৰ্বে ৰাজা অঙ্গীকাৰ বচন লজায় ।
পিঠি হস্তকাৰ ৰাজা তাহাকো ছেদয় ॥
মহন্ত ধাৰ্ম্মিক ৰাজা বিক্ৰম বিশাল ।
সৰ্বক্ষণে কৰি আছে তাত্ৰকটা তৈল ॥ ৩২৪০১
শঙ্খ-লিখিত নামে দুই পুৰোহিত ।
তান আজ্ঞা বিনে নকৰন্ত একো কৃত্য ॥
আচমিতে ঘোৰা আসি চৰে পাইলা লাগ ।
সত্ৰৰে জনাইলা গৈয়া নৃপতিৰ আগ ॥ ৩২৪০২
যুধিষ্ঠিৰ নামে ৰাজা হস্তিনা নগৰে ।
জ্ঞাতিবধ ভয়ে অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰে ॥
তথায় আছয় তাৰ যজ্ঞৰ ঘোটক ।
সৰ্বসৈন্যে বন্ধা কৰে অৰ্জুন বন্ধক ॥ ৩২৪০৩
ঘোৰাৰ বৃত্তান্ত চৰে কহিলেক য়েবে ।
আপুনাৰ ভাগ্য ৰাজা প্ৰশংসিলা তেবে ॥

পূৰ্বজন্ম ফল মোৰ প্ৰসন্ন বিধাতা ।
তাৰফলে যুধিষ্ঠিৰৰ ঘোৰা আইলা এথা ॥ ৩২৪০৪
অৰ্জুনৰ স্নেহ হৈব ঘোৰাৰ কাৰণ ।
অৱশ্যে আসিব ঐক প্ৰভু জনাৰ্দন ॥
যথা কৃষ্ণ তথা পাৰ্থ জানিবা কাৰণ ।
জন্মৰ সাফল ভৈলা দেখো নাৰায়ণ ॥ ৩২৪০৫
আজ্ঞা কৰি নৃপতিয়ে ঢোলত দিয়া বাৰি ।
ধৰিলা ভুবঙ্গ গৈয়া সবসৈন্য বেঢ়ি ॥
যেনমতে আদেশ কৰিলা হংসধ্বজ ।
সবসৈন্যে নৃপতি গৈলন্ত সবসাজ ॥ ৩২৪০৬
ধনুৰ্দ্ধৰ বীৰসবে সাজি ভৈলা আগে ।
সেনাপতি বোলে থাকা বীৰ ভাগে ভাগে ॥
তেসত্তৰি সেনাপতি প্ৰধান ৰাজাৰ ।
গাৰে যেহি সেনা লৈয়া সাজি নগৰৰ ॥ ৩২৪০৭
লক্ষে লক্ষে কোটি গাৰে ময়-মত্ত হস্তী ।
সংখ্যা নাহি লৰে যত বথী মহাবথী ॥
একলক্ষ ঘোৰা লৰে বায়ুসম গতি ।
নৱলক্ষ চলিলেক প্ৰধান ভূপতি ॥ ৩২৪০৮
সব বীৰ বিষ্ণুভক্ত হৰি পৰায়ণ ।
হৰিভক্ত বিনে তৈতে নাহি একোজন ॥
জিতেন্দ্ৰিয় সত্যবাদী ধাৰ্ম্মিক কুলীন ।
বিষ্ণুভক্ত তেজবন্ত সংগ্ৰামে দাক্ষণ ॥ ৩২৪০৯
অকুলীন অধৰ্ম্মী দাৰিদ্ৰ নাহি তাত ।
উত্তম বসিক সবে বিক্ৰম ভৰত ॥
ভাতৃসব লৰে ৰাজা গুণে অনুপাম ।
চন্দ্ৰসেন চন্দ্ৰকেতু চন্দ্ৰধৰ নাম ॥ ৩২৪১০
ন্যায়বন্ত বলবন্ত ধাৰ্ম্মিক স্তম্ভৰ ।
শাস্ত্ৰযুৰ্তি দানবন্ত চাৰি সহোদৰ ॥
স্তবল স্তবথ বীৰ স্তম্ভৰ্শন আৰ ।
স্বধৰ্ম্ম প্ৰভৃতি নৰে ই চাৰি কুমাৰ ॥ ৩২৪১১
গজপৃষ্ঠে থাকি বীৰে দুন্দুভি বজাৰে ।
আসিয়া মিলিলা সবে ৰাজাৰ আজ্ঞায়ে ॥
কৰচ কিবীটি অস্ত্ৰ বিচিত্ৰ বসন ।
পৰিতোষ কৰি ৰাজা দিলা জনে জন ॥ ৩২৪১২

নাবীসব বঙ্গে চাৰে প্ৰাচীৰত চৰি ।
 পৰম আনন্দে চাৰে কোঁতুকতে বেড়ি ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ যুদ্ধ চাইবে চক্ষু ভৰি ।
 জীৱন যৌৱন দেহা সাক্ষলতা কৰি ॥ ৩২৪১৩
 গজ বাজী চতুৰঙ্গে চায়া আনন্দিত ।
 তেবে সিংহনাদ কৰি বিক্ৰমে পূজিত ॥
 তথাত স্নধন্বা বীৰ সাজিয়া সত্ৰবে ।
 মাতৃক জনাইবে গৈলা পুৰী অভ্যন্তৰে ॥ ৩২৪১৪
 মাতৃক প্ৰণাম কৰি যুৰি দুইহাত ।
 বুলিবে লাগিলা বীৰ নমিয়া আগত ॥
 তযু পদে মেলানি দিয়োক দেৱীমাৰ ।
 ধনঞ্জয় আসি আছে আমি যুদ্ধে যাওঁ ॥ ৩২৪১৫
 মাতৃ বোলে যুদ্ধে চল যথা আছে হৰি ।
 মোৰ আগে অৰ্জুনক আন বন্দী কুৰি ॥
 কৃষ্ণ হেন নাম খানি ৰাখিবা হৃদয় ।
 নাৰদ প্ৰভৃতি তথা যাৱাক ভাৱয় ॥ ৩২৪১৬
 কংসক ৰণত হৰি কৰিছে নিপাত ।
 হেন হৰি চক্ষু ভৰি দেখিবো সাক্ষাত ॥
 ৰাত্ৰি দিনে হৰি ভাৱে দেৱ পুৰন্দৰ ।
 হেন প্ৰভু সমে তুমি কৰিবা সমৰ ॥ ৩২৪১৭
 বহুকৰ্ম কৰি দেখে নাবীগণে যাক ।
 সংগ্ৰামে তুৰিবা তুমি হেন কেশৱক ॥
 কদাচিতো যুদ্ধে পুত্ৰ নহৈবা বিমুখ ।
 জিনিলে সৰ্ব্বত্ৰে যশ মৰে স্বৰ্গ-লোক ॥ ৩২৪১৮
 ভাগ্যৱন্ত পুত্ৰ তুমি সাক্ষল জীৱন ।
 যি কিছু বুলি মানে শুনা দিয়া মন ॥
 অৰ্জুন নিকটে হৰি থাকয় সতত ।
 ভক্তজন ত্যজি হৰি নয়ায় দূৰত ॥ ৩২৪১৯
 স্নৰতি নছাৰে যেন নিৰ্দয় নিষ্ঠুৰ ।
 ভকত বৎসল প্ৰভু দয়াৰ ঠাকুৰ ॥
 এতেকতে বৎস মই কহিলো নিশ্চয় ।
 কৃষ্ণৰ ধৰিবা দৃঢ় নামক হৃদয় ॥ ৩২৪২০
 পাৰ্থক জিনিলে কৃষ্ণ আসিলন্ত পাশে ।
 স্নৰতি আসয় যেন বহু অভিলাষে ॥

স্নধন্বা বোলয় মাই কহি আছা ভালি ।
 ইকৰ্ম কৰিবো যদি ৰহয় গোপাল ॥ ৩২৪২১
 সংগ্ৰাম কৰিবো আসি পৌৰুষ কৰিতে ।
 জিনিবো হাৰিবো আমি নপাৰি বুলিতে ॥
 জয় পৰাজয় সবে দৈৱৰ কাৰণ ।
 বিমুখ নহৈবো কৃষ্ণ দেখিবো চৰণ ॥ ৩২৪২২
 মাতৃক প্ৰণাম কৰি ভৈলন্ত বাহিৰ ।
 ভগিনীৰ ঠাইক তেবে চলে মহাবীৰ ॥
 মাতৃতুল্য ভগিনীক নমিলন্ত শিৰে ।
 কহিবে লাগিলা বীৰ আগে ছয়া থিৰে ॥ ৩২৪২৩
 তযুপদে মেলানি মাগোহো দেৱী মাৰ ।
 ধনঞ্জয় আসি আছে যুদ্ধে আমি যাওঁ ॥
 তেবে তান ভগিনীয়ে দিলেক উত্তৰ ।
 মোৰ আশীৰ্বাদে ভাই জিনি আস ঘৰ ॥ ৩২৪২৪
 চল চল সাধু ভাই সাধু পাৰ্থ যুদ্ধে ।
 কৃষ্ণ হেন নামখানি থাকিবেক হৃদে ॥
 মুৰ্খ মাতা পিতা মোৰ কি বুলিবো তোৰে ।
 কৃষ্ণক এৰিয়া মোক দিলা কাশীপুৰে ॥ ৩২৪২৫
 সেহি ঠাই দিলা কিবা বলে নিলা হৰি ।
 আপোনাৰ কৰ্মদোষ কি বুলিতে পাৰি ॥
 ধন্য যে দ্বাৰকাপুৰ ধন্য সবে লোক ।
 কৃষ্ণক দেখিবা ভৈয়া বৰ ভাগ্য তোক ॥ ৩২৪২৬
 ভগিনীৰ বাক্য শুনি বুলিলা বচন ।
 সত্যে সত্যে যুদ্ধে তযু পালিবো বচন ॥
 এহি বুলি বাজ ভৈলা নমস্কাৰ কৰি ।
 প্ৰভাৱতী জনাইবাক গৈলা নিজ পুৰী ॥ ৩২৪২৭
 স্বামীক দেখিয়া ৰামা আনন্দিত ছয়া ।
 নানা অলঙ্কাৰ পিন্ধে স্নবেশ কৰিয়া ॥
 পৰিধান পীতবস্ত্ৰ শিখত সিন্দূৰ ।
 কণ্ঠত যুকুতা হাৰ চৰণে নুপুৰ ॥ ৩২৪২৮
 কাঞ্চন প্ৰদীপ হস্তে ধৰি দুৰ্ব্বা ধান্য ।
 অৰ্ঘ্য হস্তে ধৰি গৈল স্বামী বিদ্যমান ॥
 আৰ আসি কটাক্কে চাহিলা স্নবদনী ।
 নিজস্থান সম্বোধিয়া বুলিলন্ত বাণী ॥ ৩২৪২৯

মোক এৰি কৈক যাঁহা শুনা প্ৰাণেশ্বৰ ।
 সম্প্ৰতি জনাইলো আসি ঋতুকাল মোৰ ॥ ৩২৪৩৮
 একপতিব্ৰতা নষ্ট হৈব আজি দিনে ।
 ঋতুৰক্ষা নকৰিয়া যাৱা ভিন্ন স্থানে ॥ ৩২৪৩৯
 সংসাৰ কাৰণে পুত্ৰ হৰে উতপত্তি ।
 সৰ্বলোকে উপকাৰ হৰে স্বৰ্গগতি ॥
 এতেক কহিলো মই মনে ভাবি চাৱা ।
 মোক পৰিহৰি কেনে আনস্থানে যাৱা ॥ ৩২৪৪০
 আমি এক সতী প্ৰভু কহো সত্যবাণী ।
 একস্থানী বিনে আমি দ্বিতীয় নজানি ॥
 দাক্ষণ হৃদয় প্ৰভু কৃপা নাহি মনে ।
 আগে ঋতু ৰক্ষা কৰা পাচে যাৱো ৰণে ॥ ৩২৪৪১
 আগে আমি সত্য ৰাখা যদি স্নেহ থাকে ।
 পাচত চলিয়া যাৱা কৃষ্ণ দেখিবাকৈ ॥
 দেৱ দৈত্য গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ মুনিগণে ।
 স্ত্ৰী দেখি মোহিত নহৰে কোন জনে ॥ ৩২৪৪২
 পুত্ৰ নাহি আপুনি বিৰক্তি নাহি চিতে ।
 তাহাৰ কাৰণে কহো সত্য উপেক্ষিতে ॥
 কৃষ্ণ পাৰ্থ আমি আছে যুদ্ধৰ কাৰণে ।
 বিলম্ব কৰিবে নৰো শীঘ্ৰে যাওঁ ৰণে ॥ ৩২৪৪৩
 পঞ্চবাণে কৃষ্ণাৰ্জুন জিনিবো নিশ্চয় ।
 তেবে আমি জন্মাইবোহো তোমাৰ তনয় ॥
 প্ৰভাৱতী বোলে প্ৰভু কহি আছা ভাল ।
 ইকৰ্ম কৰিবা আজি যি কৰে গোপাল ॥ ৩২৪৪৪
 বিবেক তনয় আমি ধৰি আছো হৃদে ।
 কিমতে যাইবাহা তুমি মোক এৰি যুদ্ধে ॥
 নাৰায়ণ সাৰথি অৰ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 সি পুত্ৰ ফিৰিয়া যাইবে কেনে দেশান্তৰ ॥ ৩২৪৪৫
 সংসাৰ দুৰ্লভ জানা কৃষ্ণনাম খানি ।
 স্মৰণ মাত্ৰকে পাই মুক্তিপদ জানি ॥
 এতেক জানিয়া কৰা হৃদয় চঞ্চল ।
 মুক্তিপদ পাইলো জানা পুত্ৰে কিবা ফল ॥ ৩২৪৪৬
 সংসাৰে মোহিত হৰে বন্দী মায়াজাল ।
 প্ৰভাৱতী বোলে প্ৰভু নকহিলা ভাল ॥

মায়া চাৰি মুক্ত ছয়া ফুৰয় নাৰদ ।
 তাবাসে ভাৱয় হৃদে কৃষ্ণ মহাপদ ॥ ৩২৪৪৭
 আৰাধে তাহান পদ কৃষ্ণ পাইবা আশে ।
 সেৱয় ব্যাসক আদি মুক্তি পাইবা আশে ॥
 আপুনি জন্মিলা হৰি দৈৱকী উদৰে ।
 পুত্ৰ পাই জন্মাইলন্ত তৰিবে সংসাৰে ॥ ৩২৪৪৮
 এতেক জানিয়া মই কহিলো কাৰণ ।
 পুত্ৰ ভৈলে তাৰ বুদ্ধি বংশৰ নন্দন ॥
 স্নেহা বোলয় প্ৰিয়া ভয় লাগে চিতে ।
 এখন নপাবি আমি সত্য উপেক্ষিতে ॥ ৩২৪৪৯
 গজ বান্ধী ধ্বজ সৈন্য নাহিকয় শঙ্কা ।
 সৰ্ব সৈন্য ৰহি আছে কৰিয়া অপেক্ষা ॥
 বৃদ্ধৰাজা সাজি তেবে আছয় আপুনে ।
 সংগ্ৰাম কৰিবে হেতু অৰ্জুনৰ সমে ॥ ৩২৪৫০
 ৰাজাৰ হৈবেক কোপ স্নেহে নগৈলে ।
 তিলমাত্ৰ ব্যক্ত ভৈলে পলাইব সকলে ॥
 ঋতু উপেক্ষিয়া পাচে জিনি আহোৰণ ।
 দিবাক সন্তোষ স্ত্ৰীক নোহে সাধুজন ॥ ৩২৪৫১
 বজাৰে দুন্দুভি বাণ ৰাজাৰ আজায় ।
 তাক শুনি সব সৈন্য অপাৰ চলয় ॥
 এহি শুনি প্ৰভাৱতী পুত্ৰ বুলিলেক ।
 দাক্ষণ হৃদয় তয় নাহিকে বিবেক ॥ ৩২৪৫২
 আমি নাৰী জিনিতে নপাইবা যে কামে ।
 কিমতে জিনিবা ৰণে কৃষ্ণাৰ্জুন সমে ॥
 পাৰ্থ সম নাহি বলী কি দিম উপমা ।
 একো একো বীৰসম কি কহি মহিমা ॥ ৩২৪৫৩
 ষোড়শ বৎসৰ আজি ঋতুকাল মোৰ ।
 হেন কালে যাইবে খোজা কৰিবে সমৰ ॥
 আপুনি জানাহা প্ৰভু শাস্ত্ৰ ধৰ্ম যত ।
 ব্ৰহ্মবধ সম হৰে এক ঋতু পাত ॥ ৩২৪৫৪
 ঋতুকাল পিতৃশ্রদ্ধ একাদশী ব্ৰত ।
 একেদিনে তিনি কৰ্ম ভৈলা উপাগত ॥
 ঋতুপাতে ব্ৰহ্মবধ ব্ৰতভঙ্গে পাপ ।
 শ্রদ্ধ নকৰিলে দেই পিতৃগণে শাপ ॥ ৩২৪৫৫

কহ কহ প্ৰভু আৰ কাক উপেক্ষিবে ।
 স্তম্ভা বোলয়-প্ৰিয়া তিনিকো কৰিবে ॥
 প্ৰথমে কৰিবো আন্ধ শেষে ঋতুদান ।
 উপবাসে থাকিয়া কৰিব ঋতুদান ॥ ৩২৪৪৭
 প্ৰভাৱতী বোলে প্ৰভু কহি আছা ভাল ।
 আন্ধ ব্ৰত নোহে তুল্য এক ঋতুকাল ॥
 তথাপি যাইবেক খোজা বক্ষিয়া আমাৰে ।
 বিনা ঋতু উপেক্ষিয়া আমাৰ উদৰে ॥ ৩২৪৪৮
 এহি বুলি গলে চাপি ধৰি চুই ভুজ্জে ।
 শালতক লতা যেন বেঢ়ে গিৰিৰাজে ॥
 তাক দেখি স্তম্ভা বিস্ময় ভৈলা মতি ।
 নজানো কি বোলে মোক বুদ্ধ নৰপতি ॥ ৩২৪৪৯
 ৰাজআজ্ঞা ঋতুপাত ব্ৰতভঙ্গ ভয় ।
 ইতিনি আশঙ্কা কৰ্ম্ম সবে ত্যাগ লয় ॥
 নযাইবো অৰ্জুন আমি এখনে বিকন্ধে ।
 ঋতু অপক্ষণ কৰি পাচে যাইবো যুদ্ধে ॥ ৩২৪৫০
 নৃপতি পলাইব তাক শঙ্কা নাহি তাৰে ।
 যি হোঁক সি হোঁক গতি কৃষ্ণে যিবা কৰে ॥
 এতেক ভাবিয়া বীৰে থিৰ কৰি চিত্ত ।
 সৰ্বধৰ্ম্ম ৰক্ষা হৰে পালিলেহে ঋতু ॥ ৩২৪৫১
 কৰচ কিবীটি অস্ত্ৰ ধনুবাণ সমে ।
 ৰণভয়ে ৰণবস্ত্ৰ ইতি অনুক্ৰমে ॥
 যত্নে বীৰচিত্ত সব ত্যজি পালি ঋতু ।
 প্ৰভাতে চলিয়া গৈলা সংগ্ৰামৰ হেতু ॥ ৩২৪৫২
 যৈত ৰাজা হংসধ্বজ নৃপ মহাবলী ।
 যত যত বীৰগণ চাইলন্ত নিহালি ॥
 গজ ৰাজী সৈন্যগণ আহিছে আপাৰ ।
 সবে বীৰ দেখে নাই স্তম্ভা কুমাৰ ॥ ৩২৪৫৩
 কি হেতু স্তম্ভা বীৰ ভৈলন্ত-কুৰ্ম্মতি ।
 ক্ষত্ৰ বংশে জন্মি কিনিো বাখিলা কুখ্যাতি ॥
 প্ৰতিজ্ঞা লজিয়া কেনে ৰহি আছে তথা ।
 অৰ্জুন আহিছে হেন নুশুনিছে কথা ॥ ৩২৪৫৪
 ৰাজা বোলে অনুচৰ চল শীঘ্ৰ কৰি ।
 যৈত আছে স্তম্ভাক আনা কেশে ধৰি ॥

ধৰণী লোতায় তনু ভাবিয়া নিৰ্ঘাতি ।
 সৰ্ব সৈন্য আগে লৈয়া আহিছে উচিত ॥ ৩২৪৫৫
 তৈলকটা কৰি তাক মনে নাহি ভীত ।
 কেশে ধৰি আনিবাহা আমাৰ সাক্ষাত ॥
 হংসধ্বজ নৃপতিৰ আজ্ঞা পাই চৰে ।
 মুখলক হাতে লৈয়া চলিলা সত্ৰৰে ॥ ৩২৪৫৬
 ৰথে চলি স্তম্ভা সত্ৰৰে আসে ৰণে ।
 পথে দৰশন পাইলা অনুচৰগণে ॥
 স্তম্ভাক দেখি চৰে বুলিলেক ক্ৰোধে ।
 কি কৰ্ম্ম কৰিয়া তুমি নাহিলাহা যুদ্ধে ॥ ৩২৪৫৭
 সৰ্ব সৈন্য সাজি আছে যুদ্ধৰ সন্ধানে ।
 পুত্ৰ পৌত্ৰ আসি আছে তুমি মাত্ৰ বিনে ॥
 গজ ৰাজী আসি আছে চতুৰঙ্গ দলে ।
 তোমাক অপেক্ষা কৰি আছন্ত সকলে ॥ ৩২৪৫৮
 প্ৰতিজ্ঞা কৰিয়া ভঙ্গ ৰহি আছে ঘৰে ।
 তৈলকটা অগ্নি আছে শঙ্কা নাহি তোৰে ॥
 ৰাজাৰ আদেশে আমি লৈয়া যাওঁ ধৰি ।
 ধৰণী লোতায় তনু অঘূৰ্ণতা কৰি ॥ ৩২৪৫৯
 অনুচৰ মুখত শুনিলা যত যত ।
 আচম্বিতে মাথে যেন ভৈলা বজ্ৰপাত ॥
 হৃদয়ে ভাবিয়া দুখ বিবৰ্ণ বদন ।
 সত্ৰৰে মিলিলা যাই বাপৰ সদন ॥ ৩২৪৬০
 পিঠিত পেলায়া টোণ হাতত কাম্বুক ।
 থিয়ায়ে ৰহিলা গৈয়া বাপৰ সমুখ ॥
 স্তম্ভা দেখয় ক্ৰোধে ৰাজা হংসধ্বজ ।
 কেশবী ৰহিলা যেন দেখি মন্ত গজ ॥ ৩২৪৬১
 ৰাজা বোলে স্তম্ভা বিষমি কেনে তোৰ ।
 ঘৰে কেনে ৰহি আছা ত্যজিয়া সমৰ ॥
 এহি শুনি স্তম্ভা বোলে লাজ পৰিহাৰ ।
 ৰাজ কৰি ৰাখিছিল বধুৰে আমাৰ ॥ ৩২৪৬২
 সম্পূৰ্ণ ষোড়শ আজি পালিৰাক ঋতু ।
 ক্ষণেক বিলম্ব মোৰ সেহি কৰ্ম্ম হেতু ॥
 ৰাজা বোলে ক্ষত্ৰিয়ৰ নোহে এহি ধৰ্ম্ম ।
 ষোড়শী দিনৰ মধ্যে কৈলা হেন কৰ্ম্ম ॥ ৩২৪৬৩

গোবিন্দৰ সখা বীৰ আহিছে অৰ্জুন ।
 ইসব বৃত্তান্ত কথা কৰ্ণে নাহি শুন ॥
 দ্বিক তোৰ বলবীৰ্য্য ক্ষত্ৰধৰ্ম্ম নীত ।
 বিযুথ হলিহি তই কুলৰ বৰ্জিত ॥ ৩২৪৬৪
 ঘোৰাৰ বন্ধক ছই আসি আছে পাৰ্থ ।
 অনেক আহিছে বীৰ তাহাৰ সাক্ষাত ॥
 জ্ঞান বিবৰ্জিত তোৰ কণ্ঠকৰ হিয়া ।
 কৃষ্ণনাম শুনি ঘৰে বসি আছা কিয়া ॥ ৩২৪৬৫
 জিনিলে সকলে যশ মৰি স্বৰ্গ পায় ।
 হেন যুদ্ধ আসিয়া মিলিলা সমুদায় ॥
 সংগ্রাম সঙ্কট ঘোৰ পুৰী বৈলা শুনি ।
 সূত্ৰা বোলয় মই ধৰ্ম্ম আছো জানি ॥ ৩২৪৬৬
 ঋতু অপেক্ষাত পৰে থাকো কামভাৱে ।
 ভয় ছয়া মৰো মই তাত্ৰকটা ঘাৱে ॥
 ৰাজা বোলে ইবাক্যত নাহিকে প্ৰত্যয় ।
 তাত্ৰকটা তৈল মধ্যে পেলাইবো নিশ্চয় ॥'৬৭
 লজ্জিলা প্ৰতিজ্ঞা মোৰ গৰ্ব্ব ধৰি মনে ।
 আৰ যেন ইমত নকৰে কোন জনে ॥
 ৰাজা বোলে অনুচৰ চলিয়ো ত্ৰুটিত ।
 যথাত আছয় মোৰ ছই পুৰোহিত ॥ ৩২৪৬৮
 শত্ৰু লিখিত নামে ছই পুৰোহিত ।
 তাহাৰ আজ্ঞায় বিনে নকৰো নিন্দিত ॥
 শাস্ত্ৰ অনুসাৰে মই যেন নীতি ধৰ্ম্ম ।
 তান আজ্ঞা বিনে মই নকৰো অকৰ্ম্ম ॥ ৩২৪৬৯
 ৰাজাৰ আজ্ঞাক লৈয়া গৈলা অনুচৰ ।
 যথাত আছয় বিপ্ৰ ছই সহোদৰ ॥
 প্ৰণাম কৰিয়া বোলে শুনা মহাভাগে ।
 ৰাজাৰ আদেশে মই আইলো তযু আগে ॥'৭০
 শুনিয়োক গুৰুদেৱ আদেশ ৰাজাৰ ।
 জনাইবাক আইলো মই আদেশ তোমাৰ ॥
 জনাইবাক আইলো গোসাই আগত তোমাৰ ।
 সমস্তে কহিলো গোসাই কৰিয়া প্ৰচাৰ ॥ ৩২৪৭১
 সূত্ৰাই প্ৰতিজ্ঞা লজ্জিলা দৈৱগতি ।
 যাত্ৰা কৰি বাহ্যন্তে ৰাখিলা প্ৰভাৱতী ॥

সম্পূৰ্ণ ঘোড়শী ৰামা আজি দিনে ভৈল ।
 সেহি হেতুতেসে বীৰে ঋতু অপেক্ষিল ॥'৭২
 ইহাত কি কৰ্ম্ম যোগ্য কি কৰিতে লাগে ।
 জানিয়া আদেশ মোক কৰা গুৰুভাগে ॥
 এহি শুনি ক্ৰোধ কৰি ব্ৰাহ্মণ লিখিত ।
 বুজি আছে নৃপতিয়ে ৰাজধৰ্ম্ম নীত ॥ ৩২৪৭৩
 পূৰ্বে কেনে দৃঢ় কৰি সত্য কৰে চিত্তে ।
 সঙ্কল্প কৰিলা কেনে সভাৰ বিদিত্তে ॥
 প্ৰতিজ্ঞা লজ্জয় যেই সভাৰ ভিতৰে ।
 ধৰিয়া পেলাইবো তাক তাত্ৰকটা তৈলে ॥'৭৪
 কিবা পুত্ৰ কিবা ভ্ৰাতৃ কিবা বন্ধুজন ।
 নকৰিবো অন্যথা লজ্জিলে বচন ॥
 হৰিশ্চন্দ্ৰ নামে ৰাজা জন্মে সূৰ্য্যবংশে ।
 ধৰ্ম্মামিত্ৰে ৰাজ্য দিলা সত্য কৰি কিসে ॥'৭৫
 সৰ্ব্বকাৰ্য্য এৰি তেবে সৈন্য সমন্বিত ।
 ৰাজ্য হস্তে তিনিজনে বাহিৰত স্থিত ॥
 তিনিজনে পিন্ধিলেক গাছৰ বাকল ।
 বাৰাণসী তীৰে গৈলা ক্ষুধায়ে বিকল ॥ ৩২৪৭৬
 স্ত্ৰী বেচি পুত্ৰ বেচি বিকাই আপুনাৰ ।
 তথাপি দিলন্ত ৰাজা যজ্ঞ দক্ষিণাক ॥
 সৰ্পবিষে পুত্ৰ মৰে ব্ৰাহ্মণৰ স্থানে ।
 শ্মশানত পৰিচয় ভৈল তিনি জনে ॥ ৩২৪৭৭
 আপুনাৰ কৰ্ম্ম নিন্দি বিধাতা স্মৰিল ।
 তথাপিতো হৰিশ্চন্দ্ৰে সত্যক নেবিল ॥
 পূৰ্বে দশৰথ ৰাজা সূৰ্য্যবংশে ভৈলা ।
 সত্য ৰাখি কৈকেয়ীক অযোধ্যাক দিলা ॥ ৩২৪৭৮
 ৰামচন্দ্ৰ হেন পুত্ৰ বনক পঠাইলা ।
 প্ৰাণক ত্যজিলা ৰাজা সত্য নভাঙ্গিলা ॥
 ত্যাগিয়া ধৰ্ম্মৰ পথ কৃষ্ণৰ প্ৰসঙ্গ ।
 পুত্ৰক গোৱৰ কৰি সত্য কৰি ভঙ্গ ॥ ৩২৪৭৯
 আপুনি নকৰে কৰ্ম্ম ধৰ্ম্মক বিচাৰি ।
 আমাক বোলায়ে পঠাই উপহাস্ত কৰি ॥
 জপিয়া কৃষ্ণৰ নাম তপ ধৰ্ম্ম যত ।
 মোনত্ৰত কৰিয়া থাকিবো অবশ্যত ॥ ৩২৪৮০

এহি বুলি ঋষি কমণ্ডলু হাতে ধৰি ।
 চলিলেক দুই দ্বিজ ৰাজ্য পৰিহৰি ॥
 তাক দেখি অনুচৰে ত্ৰাস পাইলা মনে ।
 সত্বেৰে জনাইলা গৈয়া নৃপতিৰ স্থানে ॥ ৩২৪৮১
 দুই দ্বিজ বনে যাই মনে কৰি কষ্ট ।
 তোমাক বিৰূপ বুলি সত্যে কৰি ভ্ৰষ্ট ॥
 তাক শুনি ৰাজা ভৈলা মনত তৰঙ্গ ।
 কি কৰিবোঁ মনে মোৰ সত্য ভৈল ভঙ্গ ॥ ৩২৪৮২
 সুধম্মা পেলায়ো নিয়া তৈলকটা তুলি ।
 দুই দ্বিজ আন গৈয়া বহুবাৰ্য্য বুলি ॥
 ৰাজাৰ আদেশ পায়া যত অনুচৰে ।
 সুধম্মাক লৈয়া গৈলা তৈলকটা তৰে ॥ ৩২৪৮৩
 বলাধিক মন্ত্ৰী আসি সুধম্মাক বোলে ।
 ৰাজাৰ আদেশ তোক পেলাইবোঁহো তৈলে ॥
 এহি শুনি সুধম্মাৰ চিন্তা ভৈলা মনে ।
 এক চিন্তে ভক্তি কৰে মাধৱ চৰণে ॥ ৩২৪৮৪
 মনুষ্য হৈবাৰ তেবে শুনা নিজ কাম ।
 স্বস্তিৰহস্ত কহে বোলা ৰাম ৰাম ॥

সত্যভঙ্গ অপৰাধত সুধম্মাক তপত তৈল-কুণ্ডত পেলাবলৈ
 ৰজাৰ আদেশ আৰু সুধম্মাৰ বিষাদ

ছবি

গৈলন্ত কুণ্ডৰ পাশ মনে পাইলা বৰ ত্ৰাস
 শোকাৰ্জ্জ্বলৈ ভৈলন্ত বিকল ।
 আপুনাৰ কৰ্ম্ম নিন্দা হা হা কি দাক্ষিণ বিধি
 কেনে দিলা দুখ আখণ্ডল ॥
 মৰণক নাহি ভয় অৱশ্যে মৰণ হয়
 নৰূপে জন্মিয়া ধৰণী ।
 এহিসে বহিল দুখ নেদেখিলো চান্দ-মুখ
 নাৰায়ণ দেৱ চক্ৰপাণি ॥ ৩২৪৮৫
 অৰ্জ্জুনৰ বাণে মোৰ নেদেখিলা কলেৱৰ
 যুদ্ধ নকৰিলো তান সমে ।

মোৰ বাণে ধনঞ্জয় নেদেখিলো তাক মই
 এহি দুখ বৈল মোৰ মনে ॥
 গজ ৰাজী সৈন্য তাৰ নকৰিলো তাক মাৰ
 অন্ত্ৰাঘাতে খণ্ড খণ্ড কৰি ।
 কি ভৈলো চোৰৰ মত প্ৰাণ মোৰ হৰে হত
 কেনে হেন কৰিলা শ্ৰীহৰি ॥ ৩২৪৮৬
 এহিমতে কান্দে বীৰ নয়নে পৰয় নীৰ
 হৰি হৰি ছাবিয়া নিশ্বাস ।
 কহে গঙ্গাদাস সেনে শাস্ত কৰা বীৰ মনে
 কৃষ্ণভক্ত নহোৱে বিনাশ ॥ ৩২৪৮৭

কৃষ্ণনাম-মাহাত্ম্য
 পদ

বিষাদ ভাবিয়া বীৰে কৃষ্ণ কৃষ্ণ বোলে ।
 হৃদয়ে ভাবিয়া দুখ মন কোঁতুহলে ॥
 তুমিসে পৰম ব্ৰহ্ম জগততে সাৰ ।
 তুমি বিনে অনাথৰ গতি নাই আৰ ॥ ৩২৪৮৮
 লুকায়া পাপক কৰে যিসকল নৰে ।
 তিল মাত্ৰ গোপ্য নাহি তোমাৰ গোচৰে ॥
 ঋতু বক্ষা পৰে যদি থাকো কামভাৱে ।
 তাত্ৰকটা তৈলে পৰি মৰো ভস্ম যাৱে ॥ ৩২৪৮৯
 পূৰ্বে যেন দ্ৰৌপদীক কৰি পৰিত্ৰাণ ।
 বজ্ৰৰূপে সভামধ্যে কৈলা উপাদান ॥
 এহিবুলি মজিলেক তাত্ৰকটা মध्ये ।
 দৃঢ়জ্ঞানে ভজি কৃষ্ণনাম জপে হৃদে ॥ ৩২৪৯০
 একমনে কৃষ্ণ জপে দৃঢ় কৰি চিত্ত ।
 সৰোবৰ মध्ये যেন পদ্ম বিকশিত ॥
 গ্ৰীষ্মৰ কালত যেন চন্দন শীতল ।
 আনন্দে আছয় যেন কুণ্ডল ভিতৰ ॥ ৩২৪৯১
 সৰ্বলোকে দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা মতি ।
 সাধু সাধু সুধম্মা তই কৰিছ ভক্তি ॥

স্বধন্যৰ সত্য দেখি যত বীৰগণ ।
 বোম্বাষ্টিত ভৈল তনু নোলায় বচন ॥ ৩২৪৯২
 সেহিকালে হংসধ্বজ পঠাইলন্ত চৰ ।
 যত্ন কৰি আন গৈয়া দুই দ্বিজবৰ ॥
 দুই দ্বিজে বোলে তেবে বাজাৰ বিদিত ।
 বুজিবে নোৱাৰো তযু পুত্ৰৰ চৰিত্ৰ ॥ ৩২৪৯৩
 কিবা মোহ শুদ্ধি কিবা জানে কি মোহন ।
 অগ্নিক লুয়াইছে কিবা কৰিয়া স্তম্ভন ॥
 মন্দকৰ্ম্ম জানে কিবা হঠে অগ্নি বহে ।
 বুজিলোহো তৈল কিবা তপ্ত নাহি হোৱে ॥ ৩২৪৯৪
 মুখভৰি কিবা জপে কুণ্ডমধ্যে বসি ।
 বদনকোমল দেখি নৱ পূৰ্ণশলী ॥
 বাজা বোলে বস্ত্ৰ কিছু পেলায়ো ইহাতে ।
 তপ্ত নাহি তৈল কিবা বুজোহো সাক্ষাতে ॥ ৩২৪৯৫
 তেবে নাৰিকল আনি পেলাইলেক কুণ্ডে ।
 দুই খান ভৈল পৰি দুই দ্বিজ মুণ্ডে ॥
 ললাটত ভৈল ঘাৱ দুখৰ প্ৰচুৰ ।
 শোণিত স্ৰৱয় যেন শিখাত সিন্দূৰ ॥ ৩২৪৯৬
 বিস্ময় ভৈলন্ত পাচে দুই দ্বিজবৰ ।
 নিশব্দ ভৈলন্ত পাচে দুই দ্বিজবৰ ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা ভাৰতৰ ।
 ঘূষিয়োক ৰাম ৰাম লোক নিবন্তৰ ॥ ৩২৪৯৭

স্বধন্যৰ শুদ্ধ ভক্তিক প্ৰশংসা কৰি যুদ্ধলৈ প্ৰেৰণ

আৰু যুদ্ধকেন্দ্ৰ-প্ৰহাৰৰ লগত স্বধন্যৰ যুদ্ধ

পদ

পুনৰ্বাৰ বাজা শোধে জৈমিনী আগত ।
 কহিয়োক ঋষি ভূমি ভৈলা কেনয়ত ॥
 শুনিতে অপূৰ্ব কথা অয়ত ভাষিত ।
 সাধুবী স্বধন্যৰ বিমুণ্ডভক্তি চিত্ত ॥ ৩২৪৯৮
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা নৃপমণি ॥
 কৃষ্ণৰ মহিমা কথা অনন্তে নজানি ॥

দয়াৰ ঠাকুৰ হৰি ভকত বৎসল ।
 অনাথৰ নাথ হৰি ককণা কোমল ॥ ৩২৪৯৯
 তৈলকটা মধ্যত আছয় আনন্দিত ।
 তাক দেখি দুই দ্বিজ ভৈলা তৰসিত ॥
 দূত পঠাইলেক বাৰ্তা বুজিয়োক সাৰ ।
 কিবা জপে কিবা বোলে স্বধন্য কুমাৰ ॥ ৩২৫০০
 দূতে আসি দেখিলেক স্বধন্যক চাই ।
 মুখ ভৰি কিবা জপে বুজন নযায় ॥
 স্বধন্যই বোলে দূত শুন। কহো বাক ।
 কৃষ্ণনাম বিনে মই নজপো আনক ॥ ৩২৫০১
 হৰিসে বান্ধৱ মোৰ হৰিসে সম্পদ ।
 বাহাৰ প্ৰসাদে তৰো দুৰ্ঘোৰ আপদ ॥
 পুনৰ্বাৰ কৈলা দূতে ঋষিৰ সমীপে ।
 কহিলা স্বধন্য যত কৃষ্ণনাম জপে ॥ ৩২৫০২
 এহি শুনি স্বধন্যক দ্বিজে প্ৰশংসয় ।
 সাধু সাধু মহাবীৰ কৃষ্ণনাম লয় ॥
 বিচাৰ নাহিকে জানা আতি দৃঢ় বুক ।
 হেন বৈষ্ণৱক আমি দিলো এত দুখ ॥ ৩২৫০৩
 হা হা কৰি নিজধৰ্ম্ম আপুনাক নিন্দি ।
 কেনে জগন্নাথ মোক দিলা হেন বুদ্ধি ॥
 আমি সম পাতকী ভূৱন মध्ये নাই ।
 প্ৰাণান্তিক প্ৰায়শ্চিত্ত কৰিলা গোসাই ॥ ৩২৫০৪
 এহি বুলি হৃদয়ে ভাবিয়া দুখ কথা ।
 স্বধন্যৰ কাষে গৈল তৈলকটা যথা ॥
 তৈলকটা মध्ये পাচে স্বধন্যক তুলি ।
 হৰিষে তুলিয়া দুয়ো কবে কোলা কোলি ॥ ৩২৫০৫
 স্বধন্যক স্তুতি কৰি মাগে দুই দ্বিজে ।
 আজি পৰশিলো তনু শৰীৰক কাজে ॥
 সাধু সাধু স্বধন্য যে শুদ্ধ তোৰ চিত্ত ।
 দাক্ষণ ব্ৰাহ্মণ আমি বিচাৰ বৰ্জিত ॥ ৩২৫০৬
 তৈল মध्ये পেলাইলো নিষ্ঠুৰ ছয়া চিত্তে ।
 অব্যাহতে ত্ৰাণ ভৈলা আপুনাৰ সত্যে ॥
 এহি দুখ হৃদয়ত নধৰিবা তাপ ।
 বথে আৰোহণ কৰি যুদ্ধে চলা বাপ ॥ ৩২৫০৭

ধনঞ্জয় আসি আছে গোবিন্দৰ সখা ।
 শুভক্ষণে হয়ো গৈয়া তান সমে দেখা ॥
 এহি যুদ্ধে বৰ লাভ কহো শুনা তাক ।
 কৃষ্ণমুখ দেখি কৰা জন্মৰ সার্থক ॥ ৩২৫০৮
 এহি বুলি নৃপতি ঢোলত দিলা বাৰি ।
 ধৰ মাৰ কৰি গৈলা সৰ্ব্ব সৈন্য বেড়ি ॥
 ঘোৰাক বাধিয়া গৈলা আপুনাৰ স্থানে ।
 ধূপ দীপ দিয়া ঘোৰা পূজিলা বিধান ॥ ৩২৫০৯
 ঘোৰা পূজি চলিলেক সংগ্রামক তৰে ।
 যথাত আছয় বীৰ পার্থ ধনুৰ্দ্ধবে ॥
 দীৰ্ঘধ্বজে চাৰিবথ বিচিত্ৰ পতাকা ।
 চাৰিভিত্তি সৈন্যসব নাই লেখা জোখা ॥ ৩২৫১০
 মহাবীৰীগণ যত দেখিতে শোভিত ।
 বায়ুসম কৰি বথ চামৰে বেষ্টিত ॥
 স্তব্ধৰ মালা গলে হাতে দিব্য ধনু ।
 বীৰসব প্ৰসন্ন আকাশে যেন ভানু ॥ ৩২৫১১
 যুদ্ধক সমুখে বহি আছে বীৰবল ।
 ধৰিয়া বিচিত্ৰ বাণ গগন মণ্ডল ॥
 স্তব্ধা স্তব্ধ আৰো স্তমতি স্তব্ধা ।
 বীৰকেতু পূৰ্ণভাগ বথ বথী সমা ॥ ৩২৫১২
 দুন্দুভি শব্দ বাজে দগৰ মাদাল ।
 ঢাক ঢোল নানা বাঢ় কৰে কোলাহল ॥
 প্ৰসন্ন বদন ভৈল সৰ্ব সৈন্যচয় ।
 দেখিয়া বিন্ময় মন ভৈলা ধনঞ্জয় ॥ ৩২৫১৩
 প্ৰহ্লাদ সাত্যকি আৰ কৃতবৰ্ম্মা বীৰ ।
 বুধকেতু মহাবীৰ দুৰ্জয় শৰীৰ ॥
 যোৱনাথ অনুশাল নীলধ্বজ নৃপ ।
 ই সকল বীৰসব আসিল সমীপ ॥ ৩২৫১৪
 সমুখিয়া ধনঞ্জয় বুলিলা বচন ।
 ঘোৰা নিলা হংসধ্বজে কি হৈব এখন ॥
 এহি শুনি কামে বোলে শুনা ধনুৰ্দ্ধব ।
 কৃষ্ণে কহি আছে বাক্য চিন্তে লবে মোৰ ॥ ৩২৫১৫
 পিতা কৃষ্ণে অঙ্গীকাৰ কৰিছে পূৰ্বত ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ ভীম অনুগত ॥

ধনঞ্জয় পৰে মোৰ নাহি বন্ধুজন ।
 সংগ্রাম সন্ধটে মই কৰিবো পালন ॥ ৩২৫১৬
 তাক পাসবিলা হেন লবে মোৰ মন ।
 যাবত আছয় মোৰ কণ্ঠাগত প্ৰাণ ॥
 স্তব্ধা স্তব্ধ আৰো যত বন্ধু জন ।
 তীক্ষ্ণ শৰাঘাতে সবে যাইব যমস্থান ॥ ৩২৫১৭
 প্ৰহ্লাদৰ বচনক শুনি কোঁতুহলে ।
 অৰ্জুনক সমুখিয়া বুধকেতু বোলে ॥
 নিচিন্তিয়া থাকা খুৰা তুমি স্তখে বসি ।
 মোৰ মনে সৈন্যসব তৃণ হেন দেখি ॥ ৩২৫১৮
 হংসধ্বজ সৈন্য জিনি বীৰগণ যত ।
 আনি দিবো যজ্ঞ-ঘোৰা তোমাৰ আগত ॥
 এহি বুলি বুধকেতু সিংহনাদ কৰে ।
 হংসধ্বজ সৈন্য প্ৰতি ধাইলন্ত সত্ৰবে ॥ ৩২৫১৯
 বথত উঠিয়া বীৰ ধনু লৈলা হাতে ।
 থিয়য়ে বহিলা গৈয়া স্তব্ধা আগতে ॥
 কিৰিটি কুণ্ডল গলে গজযুক্ত হাব ।
 দেখিয়া স্তব্ধা বীৰে কৰিলা প্ৰচাৰ ॥ ৩২৫২০
 বিচিত্ৰ কৰচ গাৱে দেখিতে শোভন ।
 ইন্দ্রৰ সমান দেখি হাতে শৰবাণ ॥
 সূৰ্য্যৰ সমান দেখি তেজ পূৰ্ণময় ।
 অনুমানে জানে হেন বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ৩২৫২১
 কোন বংশে জন্ম তুমি কাৰ হোৱা পুত্ৰ ।
 আপুনি জনাই কহা কিবা নাম গোত্ৰ ॥
 বুধকেতু বোলে শুনা লৱা পৰিচয় ।
 কাশ্যপ কুলত জন্ম সূৰ্য্য পিতামহ ॥ ৩২৫২২
 জগত প্ৰসিদ্ধ দাতাকৰ্ণ সেনাপতি ।
 বুধকেতু নাম মোৰ তান যে সম্ভতি ॥
 এহি শুনি হাসিয়া বুলিলা স্তব্ধায়া ।
 অল্পজন্তু হয়ো বেটা জাতিয়ে বেঢ়ায় ॥ ৩২৫২৩
 স্তব্ধা আমাৰ নাম বমৰ সোদৰ ।
 জাতিত ক্ষত্ৰিয় আমি চম্পক ঈশ্বৰ ॥
 মধুকুল্য গোত্ৰ মোৰ বাজবংশে জাত ।
 হংসধ্বজস্বত আমি জনালো তোমাত ॥ ৩২৫২৪

জগত প্ৰসিক্ৰ সূৰ্য্য জগত পালক ।
 তাহান তনয় সূৰ্য্য কৰ্ণৰ বালক ॥
 ইসব প্ৰমাণ কৰি চল মোৰ ঠাই ।
 তিলমাত্ৰ বহু আগে খণ্ডাইবোহো টাই ॥ ৩২৫২৫
 বুধকেতু বোলে বীৰ মিছা কৰা গৰ্ব ।
 সংগ্ৰামে পশিলে জানি যাৰ যিবা দৰ্প ॥
 এহিবুলি বুধকেতু ক্ৰোধ কৰি মনে ।
 সৈন্য সমে স্তম্ভাক খেপিলেক বাণে ॥ ৩২৫২৬
 তাক দেখি স্তম্ভা কোপিত কৰি মনে ।
 ধনু ধৰি বায়ুবাণ এৰিলা তেখনে ॥
 তুণ হেন বুধকেতু উৰাইলা বেগে ।
 ভূমিত পেলাইলা নিয়া অৰ্জ্জুনৰ আগে ॥ ৩২৫২৭
 ক্ষণেকে চেতন পাইলা কৰ্ণহৃত বীৰে ।
 বগন্তলী প্ৰবেশিয়া গৈলা অভ্যন্তৰে ॥
 কোপ কৰি বীৰগণ হংসধ্বজ গণ ।
 মণ্ডলী কৰিয়া বেঢ়ে কৰ্ণৰ নন্দন ॥ ৩২৫২৮
 চাৰি ভিতি ধনু ধৰি বিষম সজ্জান ।
 সৈন্যসব কাটিয়া কৰিলা খান খান ॥
 শক্তিশেল এৰে বীৰে বাণ ভিণ্ডিপাল ।
 নানাবিধ শূল আৰো বিচিত্ৰ বিশাল ॥ ৩২৫২৯
 মেঘে যেন বৃষ্টি কৰে সেহিমত বাণ ।
 বুধকেতু বীৰে তাক কৰিলেক ছন্ন ॥
 বাহুদেৱ স্মৰি যেন পাপ নাহি ৰয় ।
 সেহিমতে বীৰসব কাটি কৈলা ক্ষয় ॥ ৩২৫৩০
 অস্ত্ৰ নিবাৰিয়া বীৰে পৰম হৰিষে ।
 হংসধ্বজ সৈন্য কাটি পেলাইলা নিশেষে ॥
 শববৃষ্টি কৰি চাইলা গগন সংসাৰ ।
 অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে সৰ্বসৈন্য কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩২৫৩১
 তাক দেখি স্তম্ভাই অগ্নি হেন জ্বলি ।
 বুধকেতু লাগি শব হানে মহাবলী ॥
 গজ বাজী সৈন্যসব কাটিলা ৰণত ।
 বাণে হানি সৰ্বসৈন্য কৰি জৰ্জৰিত ॥ ৩২৫৩২
 বগন্তলী নেদেখিল বাণে অন্ধকাৰ ।
 বাণ কাটি বুধকেতু ভৈলা পয়োলাব ॥

ধ্বজ বাণ সাৰথি সহিতে স্তম্ভাকে ।
 পাঞ্চবাণে বুধকেতু হানিলন্ত বুকে ॥ ৩২৫৩৩
 পুনৰপি প্ৰবেশিলা সংগ্ৰাম ভিতৰ ।
 সৈন্যসব কাটিয়া কৰয় মহামাৰ ॥
 গৃধপথা দিয়া চাইল ভয়ঙ্কৰ বাণ ।
 শিলাত শগাইলা বাণ বজ্ৰৰ সমান ॥ ৩২৫৩৪
 বিচিত্ৰ ব্যঞ্জনচয় আনন্দিত বেশে ।
 ক্ৰোধ কৰি সমষ্টিকে ছেদিলো নিশেষে ॥
 বগন্ত অশ্ব বথ সাৰথি সমস্ত ।
 চক্ৰে কাটি বুধকেতু পেলাইলা ভূমিত ॥ ৩২৫৩৫
 কাহাৰো কাটিলা মাথা কাৰো দুই কৰ ।
 মাৰিলা অনেক সেনা গৈলা যমঘৰ ॥
 সেনা হত দেখিয়া স্তম্ভা কোপমনে ।
 ধনুক টাঙাৰ কৰি পশিলেক ৰণে ॥ ৩২৫৩৬
 অশ্ব বথ সাৰথিক পাঞ্চবাণে ভেদি ।
 পাঞ্চবাণে স্তম্ভা বথক পেলাই ছেদি ॥
 বজ্ৰবৰ্ণ দুই আখি পকাই বৰ কোপে ।
 স্তম্ভাই একবাণ জুৰিলা আটোপে ॥ ৩২৫৩৭
 সূৰ্য্যসম তেজ বাণ আকৰ্ণ পূৰিয়া ।
 বুধকেতু বুকে হানে মৰ্ম্মস্থান চায়া ॥
 বিমুচ্ছিত বুধকেতু পৰিল ৰথত ।
 ৰথ লৈয়া সাৰথি পেলাইলা পায় ভীত ॥ ৩২৫৩৮
 বুধকেতু বিমুখ যে দেখয় ৰণত ।
 ক্ৰোধ কৰি বাণ এৰে নোৱাৰি লেখিত ॥
 আগবাঢ়ি প্ৰদ্যুম্ন হানিলা পাঞ্চবাণে ।
 অশ্ব ৰথ সাৰথিক বিদ্ধি বৰ টানে ॥ ৩২৫৩৯
 চাৰি বাণে চাৰি ঘোৰা বিদ্ধিলা সত্তবে ।
 বজ্ৰসম বাণগোট আতি ক্ষুবধাবে ॥
 নানান বিচিত্ৰ কৰি সৰ্বাঙ্গে বিদ্ধিলা ।
 আপুন পৌকষ যশ সবাকে দেখাইলা ॥ ৩২৫৪০
 তিনিশৰে ধ্বজ কাটি পেলাইলা ভূমিত ।
 সৰ্বাঙ্গে ভেদিলো বাণ কৰি জৰ্জৰিত ॥
 মহাকোপে প্ৰদ্যুম্নক পাঞ্চবাণ হানি ।
 সিংহনাদ কৰি বীৰে কৰে শব্দধ্বনি ॥ ৩২৫৪১

ক্ৰোধে ধনু হাতে লৈয়া প্ৰচ্যুত কুমাৰ ।
 গগন চাইলন্ত বীৰে কৰি অন্ধকাৰ ॥
 স্নধস্বাৰ দশোদিশ চাইলন্ত আকাশ ।
 চতুৰ্ভিতি বাণ দেখি লাগয় তবাস ॥ ৩২৫৪২
 অন্যো অন্যে দুই বীৰে বাণবৃষ্টি কৰে ।
 দশোদিশ নেদেখয় প্ৰচ্যুত শৰে ॥
 খনো উঠে খনো পৰে খনো আকাশত ।
 অলক্ষিতে গতি কৰে দুই বীৰবধ ॥ ৩২৫৪৩
 ক্ৰোধে কৰি স্নধস্বা সন্ধান কৰি ধনু ।
 চাৰিশৰে প্ৰচ্যুতৰ ভেদিলেক তনু ॥
 কামদেৱ ভঙ্গ দেখি হংসধ্বজহত ।
 সিংহনাদ কৰে বীৰে জ্বা আনন্দিত ॥ ৩২৫৪৪
 ধনু ধৰি অনুশাল বণত প্ৰবেশে ।
 স্নধস্বাক প্ৰতি কোপে বাণক বৰিষে ॥
 একেধৰে সৰ্বসৈন্য তুমিলেক বণে ।
 স্নধস্বাক প্ৰশংসিলা মহাবৰীগণে ॥ ৩২৫৪৫
 সৈন্যৰ মধ্যত বীৰে ধনু লৈলা কৰে ।
 শৰবৃষ্টি কৰে ৰাজা স্নধস্বা উপৰে ॥
 স্নধস্বায়ো সব অস্ত্ৰ নিবাৰিলা পাই ।
 খণ্ড খণ্ড কৰি অস্ত্ৰ ভূমিত পেলায় ॥ ৩২৫৪৬
 নৱ বাণে অস্ত্ৰ কাটি পেলাইলা ভূমিত ।
 একবাণে অনুশাল ভৈল জৰ্জৰিত ॥
 মুৰ্ছা যায় অনুশাল পৰি মহীতলে ।
 ভাগ্যে প্ৰাণৰক্ষা গৈলা পিতৃ-পুণ্য ফলে ॥ ৩২৫৪৭
 দৈত্যৰাজা অনুশাল ভঙ্গ ভৈলা বণে ।
 অৰ্জুনৰ সৈন্যসব ক্ষয় কৰে বাণে ॥
 গজ ৰাজী বধ সেনা সাৰথি সহিত ।
 অস্ত্ৰে কাটি স্নধস্বায়ো পেলাইলা ভূমিত ॥ ৩২৫৪৮
 শোণিতে বহয় নদী মাংসে পক্ষাকুল ।
 দেখিয়া অৰ্জুন বৰ মনত আকুল ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা মহাভাৰতৰ ।
 পুণ্যৰ উদয় জানা পাপ ক্ষয়কাৰ ॥ ৩২৫৪৯
 হেন জানি নবলোক এৰা আল জাল ।
 বোলা হৰি হৰি সবে তৰিয়ো সকাল ॥

স্নধস্বাৰ লগত সাত্যকি-অৰ্জুনৰ যুদ্ধ আৰু স্নধস্বা বধ

পদ

হেন দেখি সাত্যকিয়ে কৰিলা সন্ধান ।
 স্নধস্বাৰ হৃদয়ত হানি পাঞ্চবাণ ॥ ৩২৫৫০
 ক্ৰোধে স্নধস্বায়ো সাত্যকিৰ বধ কাটি ।
 অঘুতে নিযুতে বাণ হানে সূৰ্য্য পথি ।
 সাত্যকিক শৰে হানি কৰি জৰ্জৰিত ।
 অশোক কিংশুক যেন দেখি বিকশিত ॥ ৩২৫৫১
 সাত্যকি চেতন পাইলা মৰ্ম্মস্থানে দুখ ।
 পৰিল অনেক সেনা ভৈলন্ত বিমুখ ॥
 নীলধ্বজ সাত্যকিয়ো ভঙ্গ ভৈল বণে ।
 স্নধস্বাই সবাহাঙ্কে জিনিলেক বণে ॥ ৩২৫৫২
 সৈন্যহত দেখিয়া অৰ্জুন কোপমনে ।
 আপুনি ধনুক ধৰি প্ৰবেশিলা বণে ॥
 কালকুঞ্জ নিপাতক কীচক সংহৰি ।
 বণ কৰি তুমিলেক জোট-জৰ্ণাধাৰী ॥ ৩২৫৫৩
 কটাক্ষ যে নকৰিলো সিসৰ বণত ।
 এতিক্ষণে দেখা যুদ্ধে মোহোৰ মহত্ব ॥
 স্নধস্বাই বোলে পাৰ্থ কহি আছা যত ।
 জানিবো বিক্ৰম তযু তেজবীৰ্য্য যত ॥ ৩২৫৫৪
 জিনি আছা নানা বীৰ জ্বা আছা জয় ।
 কিন্তু আজি যুদ্ধে দেখো তোমাৰ সংশয় ॥
 মোৰ লগে আজি তুমি কি কৰিবা বণ ।
 তোৰ লগে সাৰথি নাহিকে জনাৰ্দন ॥ ৩২৫৫৫
 তোৰ শক্তি সহিবে নোৱাৰে মোৰ বাণ ।
 আতি তীক্ষ্ণবাণ মোৰ চক্ৰৰ সমান ॥
 তুবঙ্গ নপাইবা পাৰ্থ কহিলো নিশ্চয় ।
 বাপে যজ্ঞ কৰিবেক কাটি সেহি হয় ॥ ৩২৫৫৬
 দেৱতা সহায় কৰি যদি আনা পাৰ্থ ।
 সাৰথি কৰিয়া বাধা দেৱ জগন্নাথ ॥
 তথাপি অৰ্জুন আজি জিনিবো তোমাকে ।
 প্ৰাণ লৈয়া যোৱা আজি তেবে প্ৰাণ থাকে ॥ ৫৭

আমাক জিনিয়ো আজি যাৰে থাকে শক্তি ।
 কৃষ্ণ দৰ্শনে পাৰ্থ পাইবোহো মুকুতি ॥
 আপুনাৰ প্ৰাণ যদি চোৱা বাখিবাক ।
 স্তুতি কৰি তেবে বথে তুলিয়ো কৃষ্ণক ॥ ৩২৫৫৮
 এহি শুনি ধনঞ্জয় মহাকোপ মনে ।
 সাত বাণে হুধন্যাক প্ৰহাৰিলা টানে ॥
 ধনুৰ টঙ্কাৰ শুনি যেন বজ্জপাত ।
 দশবাণ হানিলেক পাৰ্থৰ হিয়াত ॥ ৩২৫৫৯
 অৰ্জ্জুনেয়ো কোপ কৰি হানি লক্ষবাণ ।
 বাণে অৰ্দ্ধকাৰ কৰিলেক বণস্থান ॥
 অৰ্জ্জুনৰ শৰচয় পেলাইলেক ছেদি ।
 পুনৰ্বাৰ শৰচয় এবিলেক ক্ৰোধি ॥ ৩২৫৬০
 মহাকোপে হুধন্যাই শৰবৃষ্টি কৰে ।
 বাণৰ উপৰে বাণ ক্ষেপিলা অস্ত্ৰবে ॥
 বাণে অৰ্দ্ধকাৰ কৰি ঢাকিলা গগন ।
 সৰ্বলোকে দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা মন ॥ ৩২৫৬১
 হুধন্যাই বৰ্ণৰ বাণক এৰিলা ।
 মায়া-মেঘ কৰিয়া সংসাৰে জল কৈলা ॥
 ভুবন ব্যাপিত মেঘ বিদ্যুত গগনে ।
 মহাবায়ু ভৈলা মেঘ নোৱাৰি শ্ৰৱণে ॥ ৩২৫৬২
 মহাশব্দ কৰে শিলা পৰয় নিৰ্ঘাত ।
 অৰ্জ্জুনৰ সেনাসব ব্যাকুল বণত ॥
 নিৰ্ঘাত প্ৰচণ্ড পৰে ঘনে শিলাবৃষ্টি ।
 অৰ্দ্ধকাৰ চতুৰ্ভিতি নেদেখিয় সৃষ্টি ॥ ৩২৫৬৩
 বিজুলী চমক ঘনে পৰে বজ্জপাত ।
 শ্ৰৱণে নুশুনি মাত বহে চণ্ডবাত ॥
 মাথাত পৰিয়া শিলা ভাজি হৰে নষ্ট ।
 যতেক চন্দ্ৰৰ বাঘ সবে ভৈলা ভ্ৰষ্ট ॥ ৩২৫৬৪
 যত সেনাগণ মানে একত্ৰে বহিল ।
 গজ বাজী বথ তাৰ একত্ৰে বহিল ॥
 বীৰসকলৰ নানা বিচিত্ৰে বসন ।
 শীতে কম্পমান সবে বজ্জাৰে দৰ্শন ॥ ৩২৫৬৫
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনে জুৰিলা বায়ুবাণ ।
 উকৰাইলা মেঘসব কৰি খান খান ॥

ধ্বজ ছত্ৰ পতাকাৰ উৰাইলা বতাসে ।
 থিয় হৈবে নপাৰয় লাগিল তৰাসে ॥ ৩২৫৬৬
 দশোদিশ অগ্নি সম সূৰ্য্যৰ উদয় ।
 পৃথিৱী শুখাইল সূৰ্য্যে ভৈলন্ত সদয় ॥
 হুধন্যাই বোলে পাৰ্থ তুমি বৰ বীৰ ।
 আপুনি জৰীত ধৰি বথ কৈলা শিৰ ॥ ৩২৫৬৭
 ত্ৰিভুবনে নাহি বীৰ তোমাৰ সমান ।
 ধন্য ধন্য বীৰ তুমি সাফল জীৱন ॥
 এহিবুলি হুধন্যায় হানে তিনি বাণ ।
 এৰিলা অৰ্জ্জুন প্ৰতি কৰিয়া সন্মান ॥ ৩২৫৬৮
 হৃদয়ত ভেদিলেক ঘেন বজ্জাঘাত ।
 হৃদয়ত পৰি শৰ বথে পৰি পাৰ্থ ॥
 বিমুচ্ছিত ভৈলা বীৰ নাহিকে চেতন ।
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি বীৰে কৰিলা স্মৰণ ॥ ৩২৫৬৯
 অৰ্জ্জুনৰ বাক্য শুনি আইলা জগন্নাথ ।
 পিঠিত চাপৰ মাৰি বোলে উঠা পাৰ্থ ॥
 কৃষ্ণনাম স্মৰণে যতেক পাপহৰে ।
 সশৰীৰে ভৈলা পক্ষ নাৰায়ণ তাৰে ॥ ৩২৫৭০
 অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ডপতি যাহাৰ সহায় ।
 উপবিষ্টি কৰি কোনে উকৰাইবে চাই ॥
 দূৰে থাকি হুধন্যাই দেখন্ত শ্ৰীহৰি ।
 হৃদয়ত থাকি দৃঢ় নমস্কাৰ কৰি ॥ ৩২৫৭১
 অৰ্জ্জুনক প্ৰণামিয়া হুধন্যায় বোলে ।
 পৰম আনন্দ ভৈলা মন কোতূহলে ॥
 মুক্তিমন্ত্ৰ সাৰথি গোবিন্দ তম্বু বথে ।
 এথনে প্ৰতিজ্ঞা কৰা মোহোক বধিতে ॥ ৩২৫৭২
 পাৰ্থে বোলে তিনিশৰে ছেদিবোহো শিৰ ।
 নুহি তেবে নৰকত স্থান হৈবো মোৰ ॥
 যদি পুৰিবাক নৰো মনৰ বাঞ্ছিত ।
 সত্যে সত্যে বাক্য মোৰ কহিলো নিশ্চিত ॥ ৩২৫৭৩
 হুধন্যায় বোলে পাৰ্থ এহি সত্য মোৰ ।
 তিনি বাণে তোমাৰ কাটিবো তিনি শৰ ॥
 দুৰ্ঘোৰ নৰক মধ্যে গতি হৈব মোৰ ।
 তিনি বাণ পৰে যদি পুনু মোৰ আৰ ॥ ৩২৫৭৪

এহি বুলি স্তম্ভা কোপিত ভৈলা মন ।
 শতবাণে ভেদিলেক শ্ৰীমধুসূদন ॥
 স্তম্ভাই বায়ুবাণ জুৰিলা ধনুত ।
 আকাশে ভ্ৰমায় বধ পেলাইলা ভূমিত ॥ ৩২৫৭৫
 অৰ্জ্জুনক বাণ হানি ফুৰাইলা সকল ।
 চক্ৰাকাৰে ফুৰাইলন্ত গগন মণ্ডল ॥
 আপুনাৰ ভুজবলে কৃষ্ণ উনমত ।
 দুই হাতে ধৰিয়া বাখিবা নৰে বধ ॥ ৩২৫৭৬
 কৃষ্ণে বোলে ধনঞ্জয় বাখিয়ে বধক ।
 মহাবীৰ স্তম্ভাৰ দেখিয়ে বলক ॥
 মিছাত প্ৰতিজ্ঞা ভূমি কৰাহা অৰ্জ্জুন ।
 তিনি বাণে স্তম্ভাক বধিবা কমন ॥ ৩২৫৭৭
 পূৰ্বে যে প্ৰতিজ্ঞা কৈলা জয়দ্রথ বধে ।
 তাত আমি যত দুখ পাইলো মহামুদ্রে ॥
 জয় পৰাজয় নাহি সৰ্ব্বথা কাহাৰ ।
 প্ৰতিজ্ঞা কৰাহা তুমি সঙ্কট আমাৰ ॥ ৩২৫৭৮
 এক পত্নীত্ৰত কৰে সদা ধৰ্ম্মমতি ।
 তুমি আমি কি কৰিবো তাহান সহিতি ॥
 স্তম্ভাৰ তেজ বীৰ্য্য নাহি পৰিমিতি ।
 তাহাক জিনিবে পাৰে কাহাৰ শকতি ॥ ৩২৫৭৯
 স্তম্ভাক জিনিবাক দেখোহো প্ৰমাদে ।
 অৰ্জ্জুনে বোলয় জয় তোমাৰ প্ৰসাদে ॥
 তিনি বাণে জয় হৈবো নাহিকে অন্যথা ।
 কুণ্ডল সহিতে আজি কাটিবোহো মাথা ॥ ৩২৫৮০
 এহি বুলি শিলিমুখ লৈলা ধনঞ্জয় ।
 স্তম্ভাৰ গল তেবে অৰ্জ্জুনে চাহয় ॥
 ধনুত যুৰিয়া বাণ কৰিয়া সন্ধান ।
 দশোদিশ দীপ্তি কৰে সূৰ্য্যৰ সমান ॥ ৩২৫৮১
 কৃষ্ণে বোলে মই পূৰ্বে গোৱৰ্দ্ধন ধৰি ।
 ধেনু বৎস বন্ধা কৈলো আপুনাৰ পুৰী ॥
 সিয়ো সব পুণ্য দিলো বাণৰ উপৰে ।
 স্তম্ভাৰ মাথা গৈয়া কাটক সত্ৰবে ॥ ৩২৫৮২
 আকাশে থাকিয়া দেখে সবে দেৱগণে ।
 স্তম্ভা পাৰ্থৰ যুদ্ধ চাহে বঙ্গমনে ॥

নানা অলঙ্কাৰ পিন্ধি স্তবেশ কৰিয়া ।
 কোঁতুকে চাহয় দেৱে আকাশে বসিয়া ॥ ৩২৫৮৩
 বাণ দেখি স্তম্ভা প্ৰতিজ্ঞা কৰি বোলে ।
 যত পুণ্য কৰি আছো জন্মিয়া ভূতলে ॥
 সেহি পুণ্য ব্যৰ্থ যদি বাণ ব্যৰ্থ যায় ।
 অৰ্জ্জুনৰ বাণ বীৰে ছেদিয়া পেলায় ॥ ৩২৫৮৪
 গোবিন্দৰ নাম জপি বৰ ভক্তি চিত্তে ।
 এহি বুলি শৰপাত এৰিলা স্বৰিতে ॥
 আকাশে চলিয়া আসে অৰ্জ্জুনৰ বাণ ।
 স্তম্ভাই কাটি শৰ কৈলা খান খান ॥ ৩২৫৮৫
 হাহাকাৰ কৰে সৰে দেখি আতি নৰ ।
 বিশ্বয় দেৱতাগণ যত চৰাচৰ ॥
 আৰো বাণ অৰ্জ্জুনে যুৰিলা ধনুগুণে ।
 স্তম্ভাক নিৰেক্ষিয়া চাইলা কোপমনে ॥ ৩২৫৮৬
 কৃষ্ণে বোলে ভূমিদানে যত পুণ্য হয় ।
 সমস্তকে দিলো মই বাণ হৌক জয় ॥
 স্তম্ভাৰ মাথা গৈয়া কাটোক সত্ৰব ।
 অৰ্জ্জুনৰ বন্ধা হৌক প্ৰতিজ্ঞা পূৰ্বৰ ॥ ৩২৫৮৭
 এহি শুনি স্তম্ভায় বোলে নাৰায়ণ ।
 আমাক বধিবে প্ৰভু অনেক যতন ॥
 তথাপি কাটিবো অৰ্জ্জুনৰ তিনি শৰ ।
 দেখিয়ে গোবিন্দ তুমি থাকিয়া সমৰ ॥ ৩২৫৮৮
 অৰ্জ্জুনক বধিবাক কৰি আছো মন ।
 কৃপাক কৰিয়ে প্ৰভু কৰিয়ে বন্ধন ॥
 ধন্য ধন্য বীৰ তুমি পুণ্যকুলে জাত ।
 আপুনাৰে পুণ্য কৃষ্ণে দিলন্ত তোমাক ॥ ৩২৫৮৯
 এহিবুলি বাণ তেবে যুৰিয়া স্তম্ভা ।
 বাণৰ মুখত দেখি উঠে অগ্নিকোণা ॥
 বাণ লৈয়া ধনঞ্জয় অগ্নিহেন ৰোষে ।
 কৃপনৰ ধন যেন নেৰে দূৰ দেশে ॥ ৩২৫৯০
 সূৰ্য্যৰ সমান তেজ চলন্ত আকাশে ।
 গগনৰ দেৱগণ ধৰণী মাথুৰে ॥
 দুইবীৰে যুদ্ধ কৰে প্ৰলয়ৰ মত ।
 জয় বিজয়ক যেন ৰণে কৰি হত ॥ ৩২৫৯১

শৰ দেখি সুধন্বায় ভৈলা প্রজ্বলিত ।
 অৰ্জ্জুনৰ বাণ ছেদি পেলাইলা ভূমিত ॥
 কৃষ্ণে বোলে ধনঞ্জয় কি হৈব এখন ।
 প্রতিজ্ঞা পালিবে আজি সুবুজিলো মন ॥ ৩২৫৯২
 নজানিয়া কেনে হেন কৰা প্রতিজ্ঞাক ।
 তোমাৰ সাহসে জানো বধ সুধন্বাক ॥
 সুধন্বাক বধা বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 তুমি আমি ত্ৰিভুবন জিনি আছো বণে ॥ ৩২৫৯৩
 ধনুত জুৰিলা আনি দৃঢ় এক বাণে ।
 প্রতিজ্ঞা কৰিলা বীৰ আপুনাৰ মনে ॥
 ৰাজ্য বাখি আছে বীৰ আপুনাৰ সত্যে ।
 প্রতিজ্ঞা কৰিছা বীৰ তাহাক বধিতে ॥ ৩২৫৯৪
 ধনুত জুৰিলা আনি পাৰ্শ্বে একশৰ ।
 এহি শৰে পাৰ্শ্ব তুমি জয় ভঙ্গ তাৰ ॥
 এহি বুলি নাৰায়ণে কৰে শঙ্কধ্বনি ।
 অৰ্জ্জুনেও দেৱদত্ত শঙ্কক আপুনি ॥ ৩২৫৯৫
 জয় জয় শব্দ কৰিলা পদ বন্দি ।
 প্রতিজ্ঞা কৰিয়া বোলে কৃষ্ণ গুণনিধি ॥
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালত যত চৰাচৰ ।
 সমস্ত পুণ্যক দিলো বাণৰ উপৰ ॥ ৩২৫৯৬
 বাণৰ দক্ষিণে ব্ৰহ্মা দেৱতাসকল ।
 মধ্যভাগে কাল স্থিতি মুখে যত ফল ॥
 পূৰ্বে ৰাম অবতাবে বাণ নিয়োজিল ।
 শুনিয়া কৃষ্ণৰ বাক্য সুধন্বা হাসিল ॥ ৩২৫৯৭
 জানিয়া গোবিন্দ বাক্যে প্রতিজ্ঞা বচন ।
 আমাক বধিবে প্রভু এতেক যতন ।
 তবু সম নিৰ্দয় ভুবনে নাহি হৰি ।
 আমাক বধিবে প্রভু এত যত্ন কৰি ॥ ৩২৫৯৮
 প্রতিজ্ঞা কৰিয়া আছো সত্যৰ ভিতৰ ।
 তথাপিতো অস্ত্ৰ ধৰি ছেদিবোহো শৰ ॥
 এহি বাণে সুধন্বাৰ নাহিকে অন্তথা ।
 কিবীটি সহিতে ছেদি পেলাইবোহো মাথা ॥ ৩২৫৯৯

এহি বুলি বাণ জুৰি লৈলা ধনঞ্জয় ।
 অগ্নিসম তেজ বাণ মহাজ্যোতিৰ্ময় ।
 সৰ্বলোকে দেখে বাণ আহে সচকিতে ।
 আকাশত দেৱগণ মনুষ্য ভূমিতে ॥ ৩২৬০০
 প্রতিজ্ঞা কৰিয়া বোলে সুধন্বা কুমাৰ ।
 বাত্ৰি শিৱলিঙ্গ পূজা কৰে কাশীপুৰ ॥
 মণিকৰ্ণিকাত স্নান গয়াপিণ্ড দান ।
 জপিলে কৃষ্ণৰ নাম যত পুণ্যমান ॥ ৩২৬০১
 অৰো যত পুণ্য কৈলো জন্মিয়া ভূতলে ।
 সবে পুণ্য ব্যৰ্থ হৈবে বাণ নাকাটিলে ॥
 লজ্জা পাইব হংসধ্বজে লজ্জা পৰিহৰি ।
 প্রভাবতী শুনিয়া বুলিব নিন্দা কৰি ॥ ৩২৬০২
 দেখিয়া গোবিন্দ তুমি থাকাহা বধত ।
 আপুনাৰ তেজ বঢ়াই থাকাহা বণত ॥
 এহি বুলি কৃষ্ণ জপি বাণক এৰিলা ।
 সুধন্বাই দেখি বাণ মাজতে কাটিলা ॥ ৩২৬০৩
 ছেদ হুয়া আকাশত চলে দুইথান ।
 আকাশত শব্দ ভৈলা বজ্জৰ সমান ॥
 বাণ কাটি সুধন্বা হৰিষ বৰ পাইল ।
 বাহু ডাম্ফি দিয়া বীৰে বৰ বিঙ্গ দিল ॥ ৩২৬০৪
 চন্দ্ৰৰ মণ্ডল কাষ্পে বাণছেদ দেখি ।
 দেখিয়া অৰ্জ্জুন ভৈলা মনত আনুখী ॥
 কৃষ্ণে বোলে সখি তুমি স্থিৰ কৰা চিত্ত ।
 প্রতিজ্ঞা পূৰণ হৈব মনৰ বাঞ্ছিত ॥ ৩২৬০৫
 বাণ অৰ্দ্ধখানি আদি পৰি আচম্বিত ।
 অলক্ষিতে কাটিলেক সুধন্বাৰ মাথ ॥
 স্নমেকৰ শৃঙ্গ যেন ভাঙ্গিল পৰনে ।
 শিৱে কোপানলে যেন দহিলা মদনে ॥ ৩২৬০৬
 তাপ দিয়া অস্ত্ৰ যেন ভৈলা দিবাকৰ ।
 সেহিমতে সুধন্বাৰ ছেদিলস্ত শিৰ ॥
 হেন দেখি চমকিত সবে সেনা যত ।
 আকাশৰ চন্দ্ৰ যেন পৰিল ভূমিত ॥ ৩২৬০৭

জৈমিনী কহয় কথা মহাভাৰতৰ ।
 সুধায়াৰ বধ ভৈলা পাৰ্থ অঙ্গীকাৰ ।
 ভকতৰ ব্যৰ্থ নাহি প্ৰতিজ্ঞা বচন ।
 অৰ্জুনৰ বাক্য বাখিলেক নাৰায়ণ ॥ ৩২৬০৮
 হেন জানি নবলোক এৰা আন কাম ।
 দুৰ্গতি নাশন হোক বোলা বায় বায় ॥

সুধায়াৰ গতিলাভ-
 পদ

জন্মেজয় বদতি কহিয়ো মহামুনি ।
 কহিয়োক মুনিবৰ কেন কৰ্ম্ম জানি ॥ ৩২৬০৯
 কি কৰ্ম্ম কৰিলা হংসধ্বজ নৰপতি ।
 বিমুণ্ডভক্ত সুধায়াৰ ভৈল কোন গতি ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা নৰপতি ।
 সুধায়াই যেনমতে পাইলন্ত মুকুতি ॥ ৩২৬১০
 অৰ্দ্ধবাণে মাথা যদি কৰিলা ছেদন ।
 গাৰ গোটি পৰি মাথা উৰিল গগন ॥
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বোলে মুখে বোলে সৰ্বজন ।
 অস্তৰীক্ষে চলে মাথা কৃষ্ণৰ চৰণ ॥ ৩২৬১১
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বায় বায় স্মৰে ঘনে ঘন ।
 নিগুণ নিৰ্ম্ময় নিৰাকার নিৰঞ্জন ॥
 হৰি হৰি বোলে মুখে কৃষ্ণৰ স্মৰণ ।
 ওঠে দস্তে অৰ্জুনক কৰয় গৰ্জ্জন ॥ ৩২৬১২
 কৃষ্ণে তেৰে নিৰেক্ষিয়া সুধায়াক চাইল ।
 সুধায়াৰ তেজ কৃষ্ণে শৰীৰে মিসাইল ॥
 দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা অৰ্জুনৰ মন ।
 বৃষকেতু সাত্যকিয়ো দেখে সৰ্বজন ॥ ৩২৬১৩
 যথা আছে হংসধ্বজ প্ৰজাৰ ভিতৰ ।
 কৃষ্ণে মাথা ক্ষেপি তাৰ বথৰ উপৰ ॥
 মাথা দেখি হংসধ্বজ বিস্ময় মনত ।
 আচম্বিতে মাথে যেন ভৈলা বজ্ৰপাত ॥ ৩২৬১৪

ভূমিত পৰিমা বাজা কৰিলা ক্ৰন্দন ।
 কৈক গৈলা প্ৰাণপুত্ৰ কৰি ঘোৰ বণ ॥
 তোমাৰ মৰণে বাপ প্ৰাণ আছে কেনে ।
 তোমাৰ সমান বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ॥ ৩২৬১৫
 সুধায়াৰ মাথা বাজা গলত বান্ধিয়া ।
 ধৰণীত বাগবয় কান্দিয়া কান্দিয়া ॥
 প্ৰাণপুত্ৰ বুলি বাজা কান্দিলা বিস্তৰ ।
 কৃষ্ণৰ কপটে বাজা গৈলা যমঘৰ ॥ ৩২৬১৬
 ধৰিবে নপাৰো প্ৰাণ ভূমি পুত্ৰ শোকে ।
 এহি বুলি নৃপবৰ মুগ্ধি হানে বুক ॥
 মোৰ সম ভাগ্যহীন ত্ৰিভুবনে নাই ।
 ভূমি হেন পুত্ৰ মই পাইবো কোন ঠাই ॥
 জানিয়া হৰিৰ নাম কৰিয়ো কীৰ্ত্তন ।
 বোলা হৰি হৰি হৃদি কৰিয়া স্মৰণ ॥ ৩২৬১৭

হংসধ্বজ বজাৰ বিলাপ

ছবি

দেখি সুধায়াৰ মাথা হংসধ্বজে পাইলা বেথা
 শোকাকুলে কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 কতনো কৰিলো পাপ সি কাৰণে হেন তাপ
 প্ৰাণপুত্ৰ ত্যাজিলা জীৱন ॥
 বথ বথী গজ বাজী সমবত আছে সাজি
 মই পাপী নাহি বিচ্যমান ।
 সুবথ সোদৰ তোৰ হেৰা আছে বীৰব
 কেনে পুত্ৰ যমঘৰে গৈল ॥ ৩২৬১৮
 ভূমিত লুটিয়া কান্দে শোকে বুক নাহি ফান্দে
 সুধায়া সুধায়া ডাক ছাৰি ।
 সাগৰে বুৰিয়া মৰে গৈলা পুত্ৰ যমঘৰে
 এহি বুলি কান্দে গৰাগৰি ॥
 কন্থায়ে শুনিল যেবে প্ৰাণক ত্যাজিব তেবে
 তমু গুণ সুমৰি সুমৰি ।

কৃষ্ণে বোলে নৃপবৰ শোকাকুল দূৰ কৰ
 স্নহন্থা গৈলন্ত কৃষ্ণপূৰী ॥ ৩২৬১৯
 কৃষ্ণভক্ত হেন মতি স্নহন্থাই পাইল গতি
 হেন জানি ভজিয়ে চৰণে ।
 আল জাল এৰা সবে কৃষ্ণ সঙ্গ পোৱা য়েবে
 হৰি হৰি বোলা সৰ্ব্বজনে ॥ ৩২৬২০

স্নহন্থাৰ ছিন্ন মূৰ মহাদেৱৰ মালত ধাৰণ

স্নহন্থা আৰু অৰ্জুনৰ যুদ্ধ

পদ

সত্য ধৰ্ম্মবন্ত পুত্ৰ গুণে নাহি সীমা ।
 বিষ্ণুভক্ত পুত্ৰ মোৰ অনেক মহিমা ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ সমে কৰিলা সমৰ ।
 মায়েৰ বচনে যুদ্ধ কৰি একেশ্বৰ ॥ ৩২৬২১
 রঘকেতু সাত্যকি যে আৰো কৃতবৰ্ম্মা ।
 নীলধ্বজ যৌৱনাশ্ব আৰো বীৰ সমা ॥
 মহাৰঙ্গে নৃত্য কৰে আনন্দিত মনে ।
 মিলিয়া কৌতুকে সবে চাৰে দেৱগণে ॥ ৩২৬২২
 যাৰ দেহা সভয় দেখিয় জ্যোতিৰ্ম্ময় ।
 হেন দিব্য দেহা কেনে মাটিতে লোটয় ॥
 উঠ উঠ প্ৰাণপুত্ৰ চলি যাইবো ঘৰ ।
 বথে চৰি যায়ো পুত্ৰ মায়েৰ গোচৰ ॥ ৩২৬২৩
 মৰত মাগিল বৰ জিনিবো সমৰ ।
 কৃষ্ণক দেখিয়া পুত্ৰ বৈকুণ্ঠে পয়োসাৰ ॥
 তোৰ মাৰে শুনি প্ৰাণ ত্যজিব এখন ।
 মুখে মুখ দিয়া ৰাজ্য কৰন্ত ক্ৰন্দন ॥ ৩২৬২৪
 চাপি ধৰি কান্দে ৰাজ্য উঠি যুদ্ধে চল ।
 হা হা পুত্ৰ কৈক গৈলা বণে মহাবল ॥
 আজি হস্তে ডাইন ৰাছ কাটিলেক মোৰ ।
 অৰ্জুনে গুচাইলা মোৰ পুত্ৰ বুলিবাৰ ॥ ৩২৬২৫
 বণ কৰিবাক গৈলা পুত্ৰ লৈয়া সমে ।
 কেনমতে যাইবো ঘৰে ভূমি পুত্ৰ বিনে ॥

জিজ্ঞাসিব কন্যা আৰো বধু প্ৰভাৱতী ।
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবো মই পাপমতি ॥ ৩২৬২৬
 কাক লৈয়া থাইবো ৰাজ্য তোমাৰ মৰণে ।
 মোক এৰি কৈক গৈলি নিলা নাৰায়ণে ॥
 নিৰ্দয় নিষ্ঠুৰ হৰি কি বুলিব তোকে ।
 কপটে বধিয়া পুত্ৰ তাপ দিয়া মোক ॥ ৩২৬২৭
 এহি বুলি কান্দে ৰাজ্য ভূমিত বাগৰি ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণে তাক ৰাখিতে নপাৰি ॥
 স্নহন্থা দেখিয়া পাচে বুলিলা বচন ।
 মুক্ত ভৈল স্নহন্থা কান্দাহা কি কাৰণ ॥ ৩২৬২৮
 বিষ্ণুপৰায়ণ ভাই মৰি কৃষ্ণ আগে ।
 দিব্য বথে চৰি ভাই গৈলা দিব্য স্বৰ্গে ॥
 স্বৰ্গে চলি গৈলা ভাই পাইলা দিব্যালোক ।
 মৰাক লাগিয়া কেনে কৰা এত শোক ॥ ৩২৬২৯
 ৰাজ্য বোলে পুত্ৰশোক সহিতে নপাৰি ।
 কেনমতে ধৰো প্ৰাণ পুত্ৰ পৰিহৰি ॥
 মৰণ সময়ে মাথা কৃষ্ণপাৰে পৰি ।
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি মাথা ফুৰয় বাগৰি ॥ ৩২৬৩০
 স্নহন্থা বোলয় মাথে নাহিকয় কাজ ।
 তথাক ক্ষেপিয়া দিয়ো যথা যদুৰাজ ॥
 ক্ষণেকে নৃপতি মাথা লৈয়া দুই হাতে ।
 ক্ষেপিয়া দিলন্ত তাক কৃষ্ণৰ আগতে ॥ ৩২৬৩১
 মাথা দেখি পৰনক কৃষ্ণ বোলে হাসি ।
 স্নহন্থাৰ মাথা নিয়া মাথা বাৰাণশী ॥
 স্নহন্থাৰ মাথা লৈয়া চলিলা আকাশে ।
 শঙ্কৰে দেখিলা তাক থাকি দূৰ দেশে ॥ ৩২৬৩২
 তাক দেখি শঙ্কৰেও কৰি জিজ্ঞাসন ।
 কাৰ মাথা লৈয়া যাহা কহিয়ো পৰন ॥
 প্ৰণামিয়া বায়ু বোলে শুনা পঞ্চানন ।
 অৰ্জুনৰ বাণে ভৈলা স্নহন্থা মৰণ ॥ ৩২৬৩৩
 কৃষ্ণৰ বচনে তাৰ মাথা লৈয়া আসি ।
 পুণ্য যে পৱিত্ৰ মাথা যাইও বৰাণশী ॥
 শিৱে বোলে স্নহন্থাৰ মাথা দিয়ো মোক ।
 অগ্নিমালা পুণ্য কৰো পৱিত্ৰে মন্তক ॥ ৩২৬৩৪

শিৱৰ বচনে মাথা দিলেক পৱনে ।
 অস্থিমালা গান্ধি পাচে পিকি পঞ্চাননে ॥
 ভক্তি মুক্তি দুই পদ পাইলন্ত সুধন্থা ।
 বিমুভক্ত জন হোৱে ইমত মহানা ॥ ৩২৬৩৫
 ভগিলা সুবুদ্ধি বায়ে মধুৰ পয়াৰ ।
 কৃষ্ণ ভাবি সুধন্থায় ভৈলা সিদ্ধু পাৰ ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা জন্মোজয় ।
 বিমুপৰায়ণ ভক্ত তাৰ গতি হয় ॥ ৩২৬৩৬
 বিষম সমৰে যদি সুধন্থা পৰিলা ।
 ভ্ৰাতৃশোকে সুৰথেও সন্মৰক গৈলা ॥
 অনলত মৃত দিলে যেনমতে জ্বলে ।
 ভ্ৰাতৃশোকে সুৰথ প্ৰবেশে পাণ্ডুদলে ॥ ৩২৬৩৭
 বাপ বাপ ভূমি হেৰা এৰা পুত্ৰশোক ।
 ভ্ৰাতৃশক্ৰ অৰ্জুনক পঠাওঁ যমলেক ॥
 দিব্যৰত লৈয়া আজি জিনিবো অৰ্জুন ।
 মোহোৰ বিক্ৰম বাপ দেখিয়ো আপুন ॥ ৩২৬৩৮
 নিজবলে বন্দী কৰি আনিবো অৰ্জুন ।
 এহি বুলি বথে চৰি মাজি ধনুগুণ ॥
 দিব্যৰথে উঠি বীৰ চলে সিংহসম ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক বোলে দেখিয়ো বিক্ৰম ॥ ৩২৬৩৯
 শুনা কৃষ্ণ নাৰায়ণ কপট কৰিলা ।
 আপুনাৰ পুণ্য দিয়া সুধন্থা বধিলা ॥
 ভূমি সম নিৰ্দ্দয়ালু নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 তযু ভক্ত সুধন্থাক বধিলা আপুনে ॥ ৩২৬৪০
 আপুনাৰ পুণ্য দিয়া অৰ্জুন ৰাখিলা ।
 কাঞ্চনক পায় কেনে কাচক ভুলিলা ॥
 কি কৰ্ম কৰিলা ভূমি সুধন্থা বধিলা ।
 কি কাৰ্য্যে তোমাৰ পুণ্য অৰ্জুনক দিলা ॥ ৩২৬৪১
 অৰ্জুনৰ বাপ যদি আসে পুত্ৰন্দৰ ।
 তথাপি মাৰিবো ৰণে শুনা দামোদৰ ॥
 এহি বুলি ধনু ধৰি টানি দুই হাতে ।
 যুগান্তৰ মেঘ যেন বৰিষে পৰ্বতে ॥ ৩২৬৪২
 পাৰ ভৰে কম্পমান ভৈলন্ত পৃথিৱী ।
 অম্বৰ মাৰন্তে যেন ক্ৰোধে ধাইলা দেৱী ॥

সুৰথ আসয় দেখি নাৰায়ণ বোলে ।
 আৰ সম বীৰ সখি নাহি মহীতলে ॥ ৩২৬৪৩
 বিষম সমৰ ঘোৰ হৈবন্ত অৰ্জুন ।
 সুধন্থাত কৰি ধিক হোৱে চতুৰ্গ ॥
 হাসিয়া অৰ্জুনে বোলে শুনা নাৰায়ণ ।
 অনেক সন্ধটে প্ৰভু কৰিছা বক্ষণ ॥ ৩২৬৪৪
 জয়দ্রথ বধ আৰো সন্ধট যতেক ।
 কিৰাট মহেশ আৰো কৰিবো কতেক ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে আজি বধিবো সুৰথ ।
 দেখা সখি আজি মোৰ বলৰ মহত্ব ॥ ৩২৬৪৫
 কৃষ্ণ বোলে ধনঞ্জয় শুনियो বচন ।
 সুৰথ সমান বীৰ নাহি ত্ৰিভুবন ॥
 বিমুভক্ত দয়াবন্ত পৱিত্ৰ শৰীৰ ।
 সত্যবন্ত ধৰ্ম্মবন্ত ৰণে মহাবীৰ ॥ ৩২৬৪৬
 ক্ৰমায়ে ধৰণী সম ৰণে কালান্তক ।
 ইহাক জিনন্তা বীৰ বৰ তযু শক্য ॥
 ধাৰ্ম্মিক হৃদয় বীৰ নাহিকে কপট ।
 সুৰথ সহিতে যুদ্ধ বৰতো সন্ধট ॥ ৩২৬৪৭
 আমাৰ যতেক সেনা যুজোক এখন ।
 পাচত জিনিবো আমি কৰিম হাৰণ ॥
 যন্ত্ৰণা কৰিলা হৰি সুৰথ বধিবে ।
 সৈন্যসব আদেশিলা সমুখে যুজিবে ॥ ৩২৬৪৮
 বৃষকেতু যৌৱনাশ্ব সুৰবেগ প্ৰভৃতি ।
 প্ৰহ্লাদ অনিৰুদ্ধ নীলধ্বজ নৃপতি ॥
 গোবিন্দ অৰ্জুন দুই মন্ত্ৰণা ভাবিয়া ।
 তিনি যোজনৰ পথ ৰহিলন্ত কায়া ॥ ৩২৬৪৯
 বৃষকেতু বীৰে তেৰে লৈয়া সেনাগণ ।
 সুৰথক বেঢ়ি কৰে বাণ বৰিষণ ॥
 বৃষকেতু বাণ চাইল গগন মণ্ডল ।
 হেন দেখি সুৰথেও ধ্বজ মহাবল ॥ ৩২৬৫০
 বাণসব সুৰথেয়ো কাটি সংহৰিলা ।
 বধী বধ গজ বাজী অনেক ছেদিলা ॥
 ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা কৰিলা খণ্ড খণ্ড ।
 সৈন্য দেখি সুৰথৰ ভৈলন্ত প্ৰচণ্ড ॥ ৩২৬৫১

সৈন্য মধ্যে কৃষ্ণ নাহি দেখে মহাভাগ ।
 মহাশোকে বোলে কৃষ্ণ কৈত পাইবো লাগ ॥
 কৈক গৈলি কৃষ্ণ তই সুধন্যৰ বৈবী ।
 এথনে মাৰিয়া তাইক পঠাই যমপুৰী ॥ ৩২৬৫২
 অন্নবীৰ্য্য সৈন্য মাৰি কিবা প্ৰয়োজন ।
 কুশৰ বহিব মোৰ ইতিনি ভুৱন ॥
 কপট কৰিয়া কৃষ্ণ সুধন্যক মাৰি ।
 অৰ্জুন সহিতে কৈক পলাস ক্ৰীহৰি ॥ ৩২৬৫৩
 পলাই আজি কৈক যাইবি তই প্ৰাণ লৈয়া ।
 কপটী কৃষ্ণৰ আজি চুব কৰো মায়া ॥
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালত কিবা অন্তৰীক্ষে ।
 মেক মন্দাৰক কিবা গৈলা নাগলোকে ॥ ৩২৬৫৪
 পাতালৰ জলে কিবা গন্ধৰ্ব যথা থাকে ।
 অব্যাহত গতি মোৰ যাইবোহো সমুখে ॥
 অৰ্জুনক বন্দী কৰো কুলৰ আগ্ৰাৰ ।
 নিৰঞ্জন গোবিন্দক কৰা অহঙ্কাৰ ॥ ৩২৬৫৫
 এহি বাক্যে পাপ তোৰ ভৈলন্ত অপাৰ ।
 ব্ৰহ্মায়ে বুলিলা তাক কৰি অহঙ্কাৰ ॥
 বাৰ্হণৰ মত তুমি যাঁইবা যমঘৰ ।
 ঈশ্বৰক কৰ নিন্দা ছয়া অন্ন নৰ ॥ ৩২৬৫৬
 সেহিবোলা বীৰসবে সন্ধানে পুৰিলা ।
 সুৰথক লাগি সবে শৰ প্ৰহাৰিলা ॥
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কুলসত্ৰে শূল ভিঙীপাল ।
 সুৰথক বেঢ়িলেক অস্ত্ৰৰ বিশাল ॥ ৩২৬৫৭
 সুৰথেও কোপমনে প্ৰহাৰিলা বাণ ।
 সেনাসব মাৰিয়া কৰয় খান খান ॥
 কাহাৰো কাটীলা মুণ্ড কাৰো হস্ত পদ ।
 বহুত কাটীলা সৈন্য ৰণে বিশাৰদ ॥ ৩২৬৫৮
 কুণ্ডল কিৰীটি মুণ্ড লোটয় ধবণী ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন মহাশব্দ শুনি ॥
 হৃদয় বিদাৰ কৰে তীক্ষ্ণবাণ হানি ।
 ৰণ জিনি সুৰথে কৰিলা শঙ্খধ্বনি ॥ ৩২৬৫৯
 শোণিতে বহয় নদী মাংসে ভৈল পক্ষ ।
 বধ হস্তী বীৰসব পৰিলা অসংখ্য ॥

ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা চামৰ ভাসি যায় ।
 প্ৰচণ্ড বহয় নদী বতাহ সোমাই ॥ ৩২৬৬০
 সবে সৈন্য সংহৰিয়া মাৰে তীক্ষ্ণবাণ ।
 তুলাক দহয়ে যেন প্ৰচণ্ড অগন ॥
 কালসৰ্প সম বীৰ ৰণ জিনি বোষে ।
 বথে চৰি যাই বীৰ কৃষ্ণৰ উদ্দেশে ॥ ৩২৬৬১
 যৈত লুকাই আছে দুই কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 তথাত মিলিলা যাই সুৰথ দুৰ্জয় ॥
 প্ৰলয়ৰ যম যেন হাতে ধনু ধৰি ।
 বাসুকী ক্ৰোধিল যেন তুলি ফণাশাৰী ॥ ৩২৬৬২
 বথে চৰি গৈলা কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ আগে ।
 কেশৰী ক্ৰোধিলা যেন জিনি মন্তনাগে ॥
 অৰ্জুনক দেখি বীৰে কৰে উপহাস ।
 পলায়া বহিছা কেনে মোৰ পাত্মা ত্ৰাস ॥ ৩২৬৬৩
 ত্ৰিভুৱন মধ্যে মোৰ অব্যাহত গতি ।
 মায়াযুদ্ধ জানা কিছু পলাইবাৰ মতি ॥
 মায়াযুদ্ধ কৰি কংস কৰিলাহা বধ ।
 কীৰ্ত্তিক কৰিলা তুমি মাৰি জৰাসন্ধ ॥ ৩২৬৬৪
 মায়া কৰি নবক বধিলা দুৰ্য্যোধন ।
 কেশী ধেনুকক আৰো সব বাজাগণ ॥
 সঙ্কট সময়ে কেনে পলাইলন্ত ডৰে ।
 পৰাজয় কৰি চলা আপুনাৰ ঘৰে ॥ ৩২৬৬৫
 নুহি গোবিন্দক আজি যমে দিবো ভেট ।
 আতৰি ছাৰিয়া তোৰ বিদাৰিবো পেট ॥
 হেন যদি সুৰথৰ শূনি দৃঢ়বাণী ।
 পাৰ্থে বোলে মহীতলে কাৰ যশ জানি ॥ ৩২৬৬৬
 বীৰসব আছে আগে কৰিয়া সমৰ ।
 ব্যূহ পাচে বহি আছা কাক আছে ডৰ ॥
 এহি বুলি ধনু ধৰি কৰিলা টকাৰ ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালত লাগি চমৎকাৰ ॥ ৩২৬৬৭
 সৈন্যক দিলন্ত লগে যুক্তিবে লগত ।
 যেনয় পতঙ্গযুথ অগ্নিৰ আগত ॥
 এহি বুলি কপিলেক সুৰথ দুৰ্জয় ।
 পাঞ্চবাণে ভেদিলেক কৃষ্ণৰ হৃদয় ॥ ৩২৬৬৮

হানিলে অৰ্জুনে বাণ সহস্ৰেক ভেদি ।
 অন্ধকাৰ কৰিলেক সূৰ্য্যক আশ্বাদি ॥
 ঘোৰ ভয়ঙ্কৰ যুদ্ধ ভৈলন্ত দুৰ্জয় ।
 পৰনৰ গতি নাহি বৰিৰ উদয় ॥ ৩২৬৬৯
 খণ্ড খণ্ড ভৈল চাল তিতিল শোণিতে ।
 অশোক মন্দাৰ যেন ফুলিল বসন্তে ॥
 ছুহানো বিক্ৰম দেখি কম্পে দেৱগণ ।
 ভয়ঙ্কৰ ক্ৰোধে কৰে বাণ বৰিষণ ॥ ৩২৬৭০
 হেন দেখি কৃষ্ণক দেখাইলা ভয়ঙ্কৰ ।
 অৰ্জুনক সমুখিয়া বোলৈ দামোদৰ ॥
 একেধৰে স্তবধে মাৰিলা সেনাগণ ।
 আৰ সম বীৰ নাহি ইতিনি ভুৱন ॥ ৩২৬৭১
 তোমাক নগণে সখি সিংহসম ধাৰে ।
 স্তবধক দেখা সখি পৃথিৱী কম্পাৱে ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে হাসি বোলয় অৰ্জুন ।
 সন্ধান কৰিয়া টানে গাণ্ডীৱৰ গুণ ॥ ৩২৬৭২
 বায়ুবাণ এৰিলেক অৰ্জুনক বোষে ।
 বথ সমন্বিতে কৃষ্ণ উৰাইল বতাসে ॥
 বথখান বাখি বীৰে চাহে নিবন্তৰে ।
 উপহাস্য কৰি বোলে কৃষ্ণ অৰ্জুনেৰে ॥ ৩২৬৭৩
 ধৈৰ্য্য ধৰি পাৰ্থ তুমি ৰহিয়ো আপুনে ।
 বথে সমন্বিতে কৃষ্ণ উৰাওঁ গগনে ॥
 এহিবুলি বায়ুবাণ এৰিলা স্তবধে ।
 আকাশে উৰাইলা বথ কৃষ্ণ সমন্বিতে ॥ ৩২৬৭৪
 চক্ৰাকাৰে ফুৰে বথ গগন মণ্ডলে ।
 দেখিয়া চিস্তন্ত কৃষ্ণে বিস্ময় আকুলে ॥
 সৈন্তে নিৰেখিয়া বথ নেদেখে তেখেত ।
 নিজবলে বথ আজি ৰাখে নাৰায়ণে ॥ ৩২৬৭৫
 পদভৰ কৰি বথ বাখি জগন্নাথে ।
 হেন দেখি দুইশৰ হানিলা স্তবধে ॥
 বজ্ৰসম দুইবাণ স্তবধে ৰচিত ।
 ছক্কাৰ কৰিয়া বাণ এৰিলা স্বৰিত ॥ ৩২৬৭৬
 কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ হৃদি হানি দৃঢ় কৰি ।
 বাণ পৰি অৰ্জুনে কম্পয় ধবধৰি ॥

কৃষ্ণে বোলে অৰ্জুন লৈয়োক ধনু শৰ ।
 স্তবধৰ বথ ধবজ কাটিয়ো সম্ভৱ ॥ ৩২৬৭৭
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি পাৰ্থে ধনু কৰি ।
 বথ ধবজ পতাকা কাটিলা শীঘ্ৰ কৰি ॥
 হেন দেখি মহাক্ৰোধ ভৈলন্ত স্তবধ ।
 পাৰ্থৰ কাটিলা সৈন্ত হস্তী ঘোৰা বথ ॥ ৩২৬৭৮
 সেনাসব হত দেখি দেৱ নাৰায়ণ ।
 গৰুড় পক্ষীক তেবে কৰিলা স্মৰণ ॥
 শুনিয়া গৰুড় আইলা কৃষ্ণ বিচ্যমান ।
 কৃষ্ণে বোলে স্তবধক ধৰা এতিক্ষণ ॥ ৩২৬৭৯
 কৃষ্ণৰ বচনে পক্ষী বথে চাপি ধৰি ।
 দুই পাখী আচাৰিয়া ৰাখিতে নপাৰি ॥
 তাক দেখি কৃষ্ণৰ বিস্ময় ভৈলা মন ।
 হনুমন্ত কপীক যে কৰিলা স্মৰণ ॥ ৩২৬৮০
 কৃষ্ণৰ আদেশে আইলা বীৰ হনুমান ।
 স্তবধক ধৰি ৰাখা বোলে ভগৱান ॥
 নাগপাশ প্ৰায় বথ লাঙ্গুলে জোৰাইল ।
 তিলমাত্ৰ বথক ৰাখিতে নপাৰিল ॥ ৩২৬৮১
 স্তবধে বোলয় শুন অধম বানৰ ।
 গৰ্বমাত্ৰ আছে পূৰ্বে লজিছা সাগৰ ॥
 ত্ৰীহৰি অৰ্জুন হনুমন্ত পক্ষীৰাজ ।
 বীৰমধ্যে তোমাক গণিবে নাহি কাজ ॥ ৩২৬৮২
 এহি বুলি স্তবধ কোপিয়া গৈলা ধায়া ।
 বথে সমে কৃষ্ণ পাৰ্থ উৰাইলা ধৰিয়া ॥
 একপাকে উৰাইল গৰুড় হনুমান ।
 প্ৰাণ লৈয়া গৈলা পলায় যাৰ যৈত স্থান ॥ ৩২৬৮৩
 সপ্ত যে সমুদ্ৰ নদ নদী গিৰিবৰ ।
 হস্তিনাপুৰত কিবা দ্বাৰকা নগৰ ॥
 স্তম্বেক পৰ্বতে কিবা কৈলাশ শিখৰে ।
 উৰায়া পেলাইবো কৈত বোলা দামোদৰে ॥ ৩২৬৮৪
 বথত ধৰিয়া বীৰে কাম্পে ধবধৰ ।
 ছিদ্ৰ পাই অৰ্জুনে হানিলা পাণ্ড শৰ ॥
 বজ্ৰসম বাণ পৰি ভৈলা বিমোহিত ।
 ক্ৰণেকে চেতন পাই উঠিলা স্বৰিত ॥ ৩২৬৮৫

বজ্ৰসম বাণ হানি কৈলা অঙ্ককাৰ ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক লাগি কৰিলা প্ৰহাৰ ॥
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কুলসদে শূল ভিঙীপাল ।
 দিব্য অস্ত্ৰসব আতি বণত বিশাল ॥ ৩২৬৮৬
 অস্ত্ৰ লৈয়া ধাৰে যেন কালৰ সমান ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক হানি কৰে খান খান ॥
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক বোলে শুনা দুইজন ।
 মোহোক বধিবে সত্য কৰিয়ো এখন ॥ ৩২৬৮৭
 নুহি ভীষ্ম কৰ্ণ দ্ৰোণ শল্য জয়দ্রথ ।
 নুহিকে কিবাট হব নুহি চিত্ৰবধ ॥
 দিসকল বীৰ জিনি বাঢ়িছে ববাই ।
 হংসধ্বজহৃত হাতে আজি প্ৰাণ যায় ॥ ৩২৬৮৮
 স্তম্ভাক বধিলা কৃষ্ণৰ পুণ্যফলে ।
 আমাক বধিবা আজি কমন প্ৰবলে ॥
 অৰ্জুনে বোলয় সত্য কৰিলো নিশ্চয় ।
 তিনি বাণে আজি তোৰ কৰিবোহো ক্ষয় ॥ ৩২৬৮৯
 ইকাৰ্য্য কৰিবে যদি নবো বাহুবলে ।
 দুৰ্য্যোধন নৰকে পৰি থাকো চিৰকালে ॥
 হেন দেখি স্তবধেও কৰে শব্দবৃষ্টি ।
 চাৰি শৰে মেঘে যেন আৰবিলা সৃষ্টি ॥ ৩২৬৯০
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক বেঢ়ি বাণ বৰিষয় ।
 অনুক্ৰমে হানে বীৰে যত শবচয় ॥
 চাৰি ঘোৰা বধখান কৰিলা সংহাৰ ।
 আন বথে অৰ্জুনেও চলি আপুনাৰ ॥ ৩২৬৯১
 যেহি বথে চৰে পাৰ্থ তাকে তাকে ছেদে ।
 দশোদিশ আকাশ পুৰিল সিংহনাদে ॥
 আৰো বাণ যুৰিয়া কাটিল ধনুগুণ ।
 দেখিয়া যমৰ পুৰী আইলা যে অৰ্জুন ॥ ৩২৬৯২
 আনগুণ আনিয়া চৰাইলা ধনুগুণে ।
 বজ্ৰসম শৰ আনি যুৰিলা অৰ্জুনে ॥
 বধ ধ্বজ কাটি তাৰ বলবীৰ্য্য হৰে ।
 ছেদিল দক্ষিণ বাহু অৰ্জুনৰ শৰে ॥ ৩২৬৯৩
 কঙ্কণ সহিতে হস্ত ভূমিত পৰিলা ।
 বামহস্তে গদা লৈয়া ভূমিপাৰে আইলা ॥

কৃষ্ণ অৰ্জুনৰ হৃদি মাৰি গদা বাৰি ।
 বধ ঘোৰা মাৰিলেক কৰি গৰাগৰি ॥ ৩২৬৯৪
 সৈন্যৰ মাথায়ে কৰে গদাৰ প্ৰহাৰ ।
 সহস্ৰে সহস্ৰে মাৰে বোটক অপাৰ ॥
 কোপ কৰি ধনঞ্জয় লৈলা ভিঙীপাল ।
 জ্বলন্ত অগনি যেন কাল অধিকাৰ ॥ ৩২৬৯৫
 শৰপাত এৰিলেক কনকে বচিত ।
 বামহাত কাটিলেক গদায়ে সহিত ॥
 দুই হস্ত কটা গৈলা তেজ বহি যায় ।
 ছিণ্ডিবো মুণ্ডক তোৰ পেলাইবোহো খাই ॥ ৩২৬৯৬
 এহি বুলি ধাই গৈলা পৰ্বত আকাৰ ।
 বাহু গ্ৰহ আসে যেন সূৰ্য্য আঁসিবাৰ ॥

স্বৰথৰ মুণ্ডপাত আৰু মুণ্ডৰ কাণে
 গৰুড়-বৃষদৰ যুদ্ধ

স্বৰথে বোলয় অৰে শুনা জনাৰ্দ্দন ।
 সখি অৰ্জুনক আজি কৰিয়ো বক্ষণ ॥ ৩২৬৯৭
 পাৰৰ আঘাতে সৈন্য মৰয় অনেক ।
 বীৰসব ভয় ভৈলা দেখিয়া এতেক ॥
 সেহিবেলা কৰিলেক ভয়ঙ্কৰ নাদ ।
 শোণিতে লেপিত তনু পিতৃৰ বিষাদ ॥ ৩২৬৯৮
 দুই ভুজ তেজে ভৈলা বৰ বজ্ৰ কায় ।
 শাখাহীন বৃক্ষ যেন আতি নশোভয় ॥
 সংগ্ৰামক চলে বীৰে দেখিতে তবাস ।
 কামুৰি ছিণ্ডয় মাথা যাৰে পাৰে পাশ ॥ ৩২৬৯৯
 দেৱগণ আকাশে বিস্ময় পূৰ্ণদৰ ।
 সবে সেনা পলায় ডৰে দেখি ভয়ঙ্কৰ ॥
 স্তবধে বচিত বাণ চৰ্চিত চন্দনে ।
 সৰ্বদেৱ আনি বাণে জুৰিলা অৰ্জুনে ॥ ৩২৭০০
 ময়ূৰৰ বৰ্ণ দেখি নিশ্চয় আছে বাণ ।
 কিবা যমদণ্ড বাণ সৰ্পৰ সমান ॥
 এৰিলেক শৰগোট বৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 আকাশে চলিয়া যাই শৰ খবতৰ ॥ ৩২৭০১

আকাশে চলয় মুখ মেলিয়া স্তবধ ।
 অৰ্জ্জুনক খেদি যাই বোলে কৰো হত ॥
 হেনকালে অৰ্জ্জুনৰ বাণে অলক্ষিতে ।
 স্তবধৰ মাথা ছেদি কিবীটি সহিতে ॥ ৩২৭০২
 কুণ্ডল কিবীটি সমে পৃথিৱী শোভয় ।
 সূৰ্য্য সম তেজ বীৰ্য্য ভূমিতে লোটয় ॥
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি মুণ্ড বাগৰিয়া বৈলা ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে মুণ্ড আকাশে উঠিলা ॥ ৩২৭০৩
 বজ্ৰৰ সমান পৰি মাৰে সেনাগণ ।
 মুণ্ডৰ আঘাতে সবে মৰে সেনাগণ ॥
 কতো সেনা মাৰি মুণ্ড উঠিলা ভৰিতে ।
 আপুনাৰ হৃদয়ত পৰি আচম্বিতে ॥ ৩২৭০৪
 দুখ পাই অৰ্জ্জুনে দেখি অন্ধকাৰ ।
 চোট পাই পাৰ্থমুখে বহে তেজ ধাৰ ॥
 কৃষ্ণপদে পৰি মুণ্ডে বোলে হৰি হৰি ।
 বিস্ময় সকলে লোক চাহে চক্ষু ভৰি ॥ ৩২৭০৫
 অৰ্জ্জুনক শাস্ত কৰি মধুৰ বচনে ।
 স্তবধৰ সম বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ॥
 ৰণত তাহান তুল্য নাহি একো বীৰে ।
 শত্ৰুভাৱে তোমাক মাৰিল কাটা শিৰে ॥ ৩২৭০৬
 এহি বুলি নাৰায়ণে গৰুড়ক স্মৰি ।
 আসিলা গৰুড় পক্ষী নমস্কাৰ কৰি ॥
 কৃষ্ণ বোলে গৰুড় চলোয়া বায়ুবেগে ।
 স্তবধৰ মাথা নিয়া পেলায়ো প্ৰয়াগে ॥ ৩২৭০৭
 গৰুড় বোলয় কিবা কাৰ্য্য প্ৰয়াগত ।
 তযু পৰশনে মুক্তি পাইলন্ত স্তবধ ॥
 গঙ্গা প্ৰয়াগ আৰো গয়া বাৰাণসী ।
 সবযু যমুনা সিদ্ধ সাগৰ ভৈৰৱী ॥ ৩২৭০৮
 তোমাৰ বচনে মোৰ মনে দুখ ভৈলা ।
 বেদ শাস্ত্ৰ তীৰ্থ যত আপুনি অজিলা ॥
 পক্ষীৰ বচনে আসি বোলে দামোদৰ ।
 আমাৰ বচন শুনা কহো খগেশ্বৰ ॥ ৩২৭০৯
 নিশ্চয় বচন মোৰ শুনা মহাভাগে ।
 স্তবধ পৰশে শুদ্ধ হৈবন্ত প্ৰয়াগে ॥

কৃষ্ণৰ বচনে মাথা লৈয়া পক্ষীবৰ ।
 অন্তৰীক্ষে উঠে যেন পৰ্ব্বত শিখৰ ॥ ৩২৭১০
 হৰ-গোবী ক্ৰীড়া কৰে কৈলাশ শিখৰে ।
 দেৱীত জনাইলা তেবে শুনিল শঙ্কৰে ॥
 পক্ষীৰাজ যাই দেখে শিৰ গোট লৈয়া ।
 জানিলেক হৰে তেবে ধ্যানত বসিয়া ॥ ৩২৭১১
 হংসধ্বজস্বত স্তবধ যে মহাবীৰ ।
 কৃষ্ণবাক্যে অৰ্জ্জুনে কাটিলা তান শিৰ ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে শিৰ প্ৰয়াগে পেলাইতে ।
 পক্ষীৰাজ লৈয়া গায় আকাশৰ পথে ॥ ৩২৭১২
 প্ৰয়াগৰ যোগ্য শিৰ হৰে নুহি বোলে ।
 স্তবধৰ মুণ্ড আনা মালা পিন্ধো গলে ॥
 ভূঙ্গীক বোলয় শিৰ আন যত্ন কৰি ।
 স্তবধৰ শিৰসমে পিন্ধো গল ভৰি ॥ ৩২৭১৩
 ধাৰ্ম্মিকৰ শিৰ গলে পিন্ধিবে উচিত ।
 হেন জানি শিৰ আনা মনৰ বাঞ্ছিত ॥
 মহেশ্বৰ বাক্যে ভূঙ্গী ভূমি গৈলা বায়ুবেগে ।
 তৰ্জ্জিয়া পক্ষীক বোলে ভূঙ্গী হয় আগে ॥ ১৪
 স্তবধৰ শিৰ পক্ষী দিয়োক শিৱক ।
 আমাক পঠাইছে শিৱে শিৱক নিবাক ॥
 হেন যদি ভূঙ্গীয়ে বুলিলা তান আগে ।
 পক্ষীৰাজে পাখিচাট মাৰি মহাভাগে ॥ ৩২৭১৫
 তাক দেখি হাসি ৰঞ্জে বুলিলা পাৰ্ব্বতী ।
 নজানস ভূঙ্গী ভূমি গৰুড়ৰ শক্তি ॥
 বিষ্ণুৰ বাহন বীৰ বিনতানন্দন ।
 অতুল্য বিক্ৰম বীৰ যেহেন পৱন ॥ ৩২৭১৬
 পাখাৰ আঘাতে যেন দৰ্প কৈলা চূৰ ।
 সেৱক প্ৰধান জানা কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰ ॥
 ভূমি সেহি স্তবশ্ৰেষ্ঠ বলধ বাহন ।
 ভাঙ্গ যে ধতুৰা চন্দ্ৰ বিভূতি ভূষণ ॥ ৩২৭১৭
 সৰ্পগণে হাৰ মালা বিভূতি মাথাৰ ।
 জন্মত লাগত বস্ত্ৰ বৰ্জ্জিত তোমাৰ ॥
 যেন বলবীৰ্য্য প্ৰভু তেনয় সেৱক ।
 গৰুড়ক লাগি জানা পঠায়ো তাহাক ॥ ৩২৭১৮

সেৱকে সেৱকে বাদ নহয় খণ্ডনে ।
 উপহাস্ত তোমাক কৰিব ত্ৰিভুবনে ॥
 দেৱীৰ বচনে শিৱ ক্ৰোধে কম্পমান ।
 বৃষনন্দি ছুহাকো পঠাইলা ভগৱান ॥ ৩২৭১৯
 গৰুড়ৰ হস্তে আনা স্বৰথৰ শিৱ ।
 ভূজিক দেখিয়া মোৰ কম্পয় শৰীৰ ॥
 শিৱৰ আদেশ পাই শীঘ্ৰে গৈলা চাৰ ।
 তৰিতে পাইলন্ত যৈত আছে খগেশ্বৰ ॥ ৩২৭২০
 শিৱ লৈয়া কৈক যাস অৰে মন্দবুদ্ধি ।
 শৃঙ্গে হানি আজি তোক পেলাইবোহো ছেদি ॥
 পক্ষী ছয়া কৰ তই শিৱ সমে বাদ ।
 তোৰ সঙ্গে খাইবো আজি বুজিবোহু স্বাদ ॥ ২১
 বৃষৰ বচন শুনি ধাইলন্ত গৰুড় ।
 সহজে বলধ তই জ্ঞানে আতি মুঢ় ॥
 বলবীৰ্য্য আছে যদি কৰিয়ো সমৰ ।
 নুহিতে অবোধ মন্দ বোলৰে বৰ্বৰ ॥ ৩২৭২২
 এহি বুলি গৰুড়েও মাৰি পাখা চাট ।
 দুই পাখা আগুৰিল ছয় মাসৰ বাট ॥
 পাখাৰ বাতাস বাজে শুনি ভয়ঙ্কৰ ।
 বৃষনাংদে স্বৰ্গমৰ্ত্য কাম্পে থৰ থৰ ॥ ৩২৭২৩
 শৃঙ্গ তুলি যায় বৃষ গৰুড় মাৰিতে ।
 নাকৰ বাতাস যাই যোজনৰ পথে ॥
 নাকৰ বাতাসে পক্ষী আসে আক যায় ।
 বৃষ ধৰিবাক যায় ধৰণ নযায় ॥ ৩২৭২৪
 ক্ষণে নিকটে আসে ক্ষণে যায় গগনে ।
 বৃষভৰ আগে পক্ষী মিলিল মৰণে ॥
 আকাশে উৰিল পক্ষী নাকৰ পবনে ।
 শৃঙ্গে তুলি গিৰি চূৰ্ণ কৰয় বাহনে ॥ ৩২৭২৫
 যেন মেক মন্দৰ ভ্ৰময় আকাশত ।
 বৃষভ গৰুড় দুয়ো ভ্ৰময় সতত ॥
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল সমুদ্ৰে নদ নদী ।
 ঘনে ঘনে কম্পমান বৃষ পদ ভেদি ॥
 পক্ষীক দেখিয়া বৃষ কোপিল অনেক ।
 নাকৰ বাতাস যাই শত যোজনক ॥ ৩২৭২৬

সূৰ্য্য দিশ অষ্ট গিৰি কৈলাশ শিখৰ ।
 নাকৰ বতাসে যাই সপ্ত যে সাগৰ ॥
 ক্ষণে আকাশক যায় ক্ষণে দিশ পাশ ।
 কতো ভূমিগত পক্ষী পালে বৰ ত্ৰাস ॥ ৩২৭২৭
 পৃথিৱী বিনাৰ কৰে বৃষ-পক্ষী বণ ।
 তাক দেখি বিস্ময় ভৈলন্ত দেৱগণ ॥

ইন্দ্ৰৰ আদেশত গৰুড়-বৃষভৰ যুদ্ধ বন্ধ ; স্বৰথৰ মুণ্ড
 প্ৰয়াগত অৰ্পণ, আৰু পাচত শিৱৰ মুণ্ড মালাত যোগ ।

আকাশে ৰহিয়া বোলে দেৱ পুৰন্দৰে ।
 সৃষ্টি নাশ হোৱে দেখা ছুহান সমৰে ॥ ৩২৭২৮
 ৰণে কিছু কাৰ্য্য নাই শুনিয়ো বচন ।
 প্ৰয়াগে পেলোক শিৱ বিষ্ণুৰ বাহন ॥
 প্ৰয়াগৰ পৰা শিৱ পাচে আনা দুই ।
 তেবেসে বিবাদ ভাঙ্গে সৃষ্টি ৰক্ষা দুই ॥ ৩২৭২৯
 শুনিয়া দেৱৰ বাক্য নন্দি বৃষ দুই ।
 এৰিলা বিবাদ তেবে ইন্দ্ৰৰ কথাই ॥
 নানা ভয় ছলে পক্ষী নাপালেক লাগ ।
 নিজবলে পক্ষীৰাজ মিলিলা প্ৰয়াগ ॥ ৩২৭৩০
 শীঘ্ৰ কৰি প্ৰয়াগত পেলাই সেহি মাথা ।
 ভয় পাই গৰুড় মিলিল বিষ্ণু যথা ॥
 নন্দি বৃষ দুইজনে জলে বিচাৰিলা ।
 স্বৰথৰ মাথা নিয়া শিৱ আগে দিলা ॥ ৩২৭৩১
 মুণ্ড পাই বৰ ৰঙ্গ ভৈলা পঞ্চানন ।
 মুণ্ডমালা কৰি শিৱে গাঙ্খিলা তেখন ॥
 পৱিত্ৰ স্বৰথ মুণ্ড মালাক কৰিয়া ।
 মালা গাঙ্খি গলে লৈলা চিত্ত সন্তোষিয়া ॥ ৩২৭৩২
 জৈমিনী বোলয় ৰাজা শুনা জন্মেজয় ।
 দুই শিৱ মালা গাঙ্খি পিঙ্কিলা নিশ্চয় ॥
 ভাৰতৰ কথা শুনা মন থিৰ কৰি ।
 নিবন্তৰে নৰে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৩২৭৩৩

পৰ

জন্মেজয় বদতি শুনিয়ো ঋষিবৰ ।
 পাচে যেন কথা ভৈলা কহিয়ো বংশৰ ॥
 স্তবধৰ গাণ্ডিথান বেগে ধাই যায় ।
 গজ বাজী বথ মাৰি বায়ু বেগে ধায় ॥ ৩২৭৩৪
 গিৰি শৃঙ্গ ভাঙ্গি যেন সেনা বিনাশয় ।
 বজ্জত পদাতি মাৰি শৰীৰ আসয় ॥
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনে হানিলা চক্ৰবাণ ।
 স্তবধৰ গাৱ কাটি কৰি খান খান ॥ ৩২৭৩৫
 দুই খণ্ড হয় গাণ্ডি ভূমিত পৰিলা ।
 যেন বজ্জপাত ভৈলা পৰ্বত খসিলা ॥
 পুণ্যবস্ত্ৰ স্তবধৰ পৰিল যেনমতে ।
 পৃথিৱী কম্পিল মেক সাগৰ সহিত্তে ॥ ৩২৭৩৬
 সিদ্ধ বিদ্যাধৰে দেখি চমক লগাবয় ।
 পুলকিত বীৰ তেবে কৃষ্ণৰ কৃপায় ॥
 ধন্য ধন্য বীৰসৰ প্ৰশংসিলা বণে ।
 দুহানৰ সম বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ॥ ৩২৭৩৭
 পাণ্ডৱৰ দলে কৰে জয় হৰিনাদ ।
 ঢাক ঢোল যুদ্ধঙ্গক বাৰে নানা বাঢ় ॥
 দুই পুত্ৰ হত দেখি ৰাজা হংসধ্বজ ।
 ভূমিত বাগৰি কান্দে এৰি যুদ্ধ সাজ ॥ ৩২৭৩৮
 পাপৰ প্ৰলয় হোক পুণ্যৰ উদয় ।
 হৰিৰ কথায়ে জানা নিৰ্মল হোৱয় ॥
 আকে জানি বন্ধু জন এৰা আন কাম ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩২৭৩৯

হংসধ্বজ আৰু প্ৰভাৱতীৰ শোক
 ছবি

হা হা পুত্ৰ বীৰবৰ পাতকীৰ বন্ধু মোৰ
 কৃষ্ণাৰ্জ্জুনে বণত ভঙ্গাইল ।
 ছইলা পুত্ৰ দুই ভাগ কৰু মাত্ৰ পাইলো লাগ
 বৰ বৰ বীৰ সংহৰিলা ॥

ধন্য ধন্য কলেৱৰ

যাৰ শিৰ শঙ্কৰ

মালা গাছি গলত পিঙ্গিলা ।
 ত্ৰিভুবনে কোনজনে আগ হৈব তাৰ সমে
 অৰ্জ্জুনৰ হাতে সমৰ্পিলা ॥ ৩২৭৪০
 বণে যাক পালা লাগ ৰথ ৰথী পুণ্যভাগ
 অৰ্জ্জুনৰ শৰে লৈলা প্ৰাণ ।
 কৃষ্ণে নিজপুণ্য দিয়া ৰখিলা সাৰথি হয়
 আপুনাৰ পুণ্য দিলা দান ॥
 ভূমিত পৰিয়া বীৰ নয়নৰ মচে নীৰ
 শোকৰ সাগৰে বুকুৱাইলা ।
 দুই পুত্ৰ গৈলা কোথা মোৰ মনে দিয়া বেথা
 বৃদ্ধক কাহাত সমৰ্পিলা ॥ ৩২৭৪১
 কাক লৈয়া যাইবো ৰাজ গৈলা দুই যুৱৰাজ
 সমৰত ইন্দুক নগণি ।
 অৰ্জ্জুনক আদি কৰি নিবাৰি সকলো বৈৰী
 কেনে সহো পুনৰ অগনি ॥
 তোমাৰ নিষ্ঠুৰ হিয়া শোক বৈৰী হাতে দিয়া
 চলি গৈলা যমৰ সদন ।
 কৰিবে আমাৰ প্ৰাণ পিতৃ প্ৰয়োজন কাৰ্য্য
 তাক বিধি কৰিলা উছন্ন ॥ ৩২৭৪২
 দিব্য শয্যা গৃহ এৰি ধৰণীত গৰাগৰি
 কেনে হেন কৈলা বিপৰীত ।
 আমাক ত্যজিয়া বাপ হৃদয়ত দিয়া তাপ
 মোক কেনে নেনিলা সঙ্গত ॥
 কন্যায়ৈ শুনিয়া কথা দুই পুত্ৰে দিলা ব্যথা
 প্ৰভাৱতী সহিতে আনিয়া ।
 হা স্তবধৰ স্তবধ অৰ্জ্জুনে কৰিলা হত
 গেৰি পাৰে কৃষ্ণ আগে গৈয়া ॥ ৩২৭৪৩
 বেঢ়িয়া সকলে নাৰী দুই জন স্তন জাৰি
 হৃদয়ে দাকণ প্ৰহৰিয়া ।
 প্ৰভাৱতী ভূমি পৰি প্ৰভু প্ৰভু ডাক চাৰি
 নিৰবধি কান্দে উচ্চৰিয়া ॥
 পেলোৱয় অলঙ্কাৰ কেয়ুৰ কঙ্কণ হাৰ
 আচাৰয় কৰ্ণৰ কুণ্ডল ।

হা হা প্ৰভু নাৰায়ণ লৈয়া গৈলা প্ৰাণধন
 স্বামী মোৰ নিধন কৰিল ॥ ৩২৭৪৪
 হৃদয়াহে প্ৰাণেশ্বৰ কি ভৈলাহা আখাস্তৰ
 যি ভাবিলো সি ভৈল আমাৰে ।
 প্ৰভাৱতী তোৰ নাৰী কান্দে লজ্জা পৰিহৰি
 আজি মোক সমৰ্পিলা কাৰে ॥
 কৈব পৰা আইল ঘোৰা আমাক কৰিল পীড়া
 ঋতুকালে কৰিলা সঙ্কট ।
 কৃষ্ণ ভক্তি কাৰণত এবাইলন্ত দাহনত
 দাৰুণ বিসম তৈলকটা ॥ ৩২৭৪৫
 হৃদয়া হৃদয় মৈল তেবে দেৱে বজ হৈল
 হংসধ্বজ শাস্তক কৰয় ।
 আমাৰ যে কলেৱৰ হৈব দুই পুত্ৰ তোৰ
 প্ৰবন্ধে হুবুজি ভণে কয় ॥
 হৰিৰ চৰণে ৰতি পাইবাহা মুকুতি গতি
 হৃদয়ত হৰি গুণ নাম ।
 সংসাৰৰ ছুইবা পাৰ দূৰে যাইব পাপ ঘোৰ
 ডাক চাৰি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩২৭৪৬

হংসধ্বজৰ যজ্ঞ-অখৰ অনুসৰণ

পদ

জন্মেজয় বোলয় জৈমিনী তপোধন ।
 হংসধ্বজে পাচে কিবা কৈলা নাৰায়ণ ॥
 কৈক গৈলা চলি পাচে কোন যে দেশত ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে শুনো কহিয়ো আমাত ॥ ৩২৭৪৭
 জৈমিনী বদতি কথা শুনো জন্মেজয় ।
 কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ যত সবে গুণময় ॥
 হংসধ্বজে বোলে প্ৰভু শুনো নাৰায়ণ ।
 তোমাৰ চৰণে মোৰ এক নিবেদন ॥ ৩২৭৪৮
 পুত্ৰশোকে নিবন্তৰে দহে মোৰ প্ৰাণ ।
 প্ৰাণ ত্যজিবোহো প্ৰভু তুমি বিদ্যমান ॥

কৃষ্ণ বোলে হংসধ্বজ থিৰ কৰা মন ।
 সুখ হৈব মনে দুখ হৈব বিমোচন ॥ ৩২৭৪৯
 এহি বুলি কৃষ্ণদেৱ ধৰি কোল দিলা ।
 মৰা শৰীৰত যেন অমৃত সিঞ্চিলা ॥
 কৃষ্ণ পৰশনে ৰাজা দুখ দূৰ গৈলা ।
 প্ৰচণ্ড অগ্নিক যেন জ্বল দি নিমাইলা ॥ ৩২৭৫০
 প্ৰসন্ন তৈলন্ত ৰাজা কৃষ্ণ পৰশনে ।
 বিবিধ প্ৰকাৰে স্তুতি কৰিলা তেখনে ॥
 নমো নমো শ্ৰীহৰি দেৱ নাৰায়ণ ।
 নমো ৰঘুপতি হৰি শ্ৰীমধুসূদন ॥ ৩২৭৫১
 নমো নৰসিংহ হৰি নমোহো ৰামণ ।
 নমোহো পৰশুৰাম ৰঘুৰ নন্দন ॥
 তোমাৰ মায়ায়ে বন্দী সকলে সংসাৰ ।
 তোমাৰ চৰণ বিনে গতি নাহি আৰ ॥ ৩২৭৫২
 ধন বস্ত ৰাজ্য দিলো তোমাৰ গোচৰ ।
 কি কৰিবো আজ্ঞা কৰা জগত ঈশ্বৰ ॥
 কৃষ্ণ বোলে শুনো ৰাজা মোৰ যে বচন ।
 সপুত্ৰ ৰাজ্যৰে ৰাজ্য কৰিয়ো এখন ॥ ৩২৭৫৩
 মহন্ত ধাৰ্মিক ৰাজা তুমি ভাগ্যৱান ।
 মুক্ত কৰি দিয়ো ঘোৰা অৰ্জ্জুনৰ স্থান ॥
 যুধিষ্ঠিৰে যজ্ঞ কৰে ঘোটক ৰাখিতে ।
 সেনাগণ লৈয়া চলা অৰ্জ্জুন সহিতে ॥ ৩২৭৫৪
 অৰ্জ্জুনে বোলয় ৰাজা তুমি মহামতি ।
 যেন ভাই যুধিষ্ঠিৰ তৈলন্ত সজ্জতি ॥
 সি মত ভৰষা আজি লৈলো মোৰ মনে ।
 যজ্ঞৰ ঘোটক ৰক্ষা কৰিয়ো আপুনে ॥ ৩২৭৫৫
 হংসধ্বজে বোলে শুনো বীৰ ধনঞ্জয় ।
 সাত্যকি সমান মোক জানিবা নিশ্চয় ॥
 দুহানো শৰীৰ একে নৰ নাৰায়ণ ।
 যে খনে কৰিছা আজ্ঞা কৰিছো তেখন ॥ ৩২৭৫৬
 এহি বুলি চলে বীৰ ঘোৰাচাৰি আসে ।
 হস্তিনাক গৈলা কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ পাশে ॥
 কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ কথা শুনো মন কৰি ।
 সংসাৰ তৰিবা হৃথে বোলা হৰি হৰি ॥ ৩২৭৫৭

বজৰ ঘোৰা আৰু সৈন্য সকলৰ জীৱ প্ৰাপ্তি আৰু
অৰ্জুনৰ স্তুতিত পূৰ্বৰূপ লাভ

পুত্ৰ জন্মেজয় বোলে শুনা তপোধন ।
সুধম্মা সুবথ বধি গৈলা নাৰায়ণ ॥
কৃষ্ণ চলি গৈলা যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য কাষে ।
ঘোৰা লৈয়া ধনঞ্জয়ে কি কৰিলা পাচে ॥ ৩২৭৫৮
সিসব ৰহস্য কথা কহা তপোধন ।
তোমাৰ প্ৰসাদে শুনো ইসব কথন ॥
জৈমিনী বোলেয় কথা শুনা দিয়া মন ।
যুক্ত হুয়া চলে ঘোৰা কাননে কানন ॥ ৩২৭৫৯
কৰে ধনু ধৰি ৰায়ে সৰে সেনাগণ ।
অহৰ্নিশে ঘোৰা সজে চলে ছয় জন ॥
বৃষকেতু প্ৰহ্মাস্ত্ৰ সুবেশ অনুশাল ।
হংসধ্বজ নীলধ্বজ বিক্ৰম বিশাল ॥ ৩২৭৬০
ইসকল মহাৰথী আৰো সব বীৰ ।
অহৰ্নিশে ৰাখে ঘোৰা নিৰ্ভয় শৰীৰ ॥
চতুষ্পাশে ঘোৰা ৰাখে সেনায়ে বেঢ়িয়া ।
আপুন ইচ্ছায়ে ঘোৰা বেগে যায় ধায়া ॥ ৩২৭৬১
এক নদী তীৰে গৈয়া ঘোৰা ঘূৰী ভৈলা ।
হাহাকাৰ কৰে সেনা বিস্ময় দেখিলা ॥
কোন হেতু ঘোৰা স্ত্ৰী ভৈলা আচম্বিতে ।
এহি বুলি গবে সৈন্য নাগিলা জলতে ॥ ৩২৭৬২
বিধিৰ চৰিত্ৰ কেহো বুজন নাযায় ।
সবে সৈন্য স্ত্ৰী ভৈলা বৈলা সমুদায় ॥
দৈৱৰ লিখিত কোনে বুজিবাক পাৰে ।
ভ্ৰমন্তে ভ্ৰমন্তে ঘোৰা আৰো সৰোবৰে ॥ ৩২৭৬৩
সৰোবৰে জল খাই ঘূৰি বাঘ ভৈলা ।
ধনঞ্জয় দেখি হেন চিন্তিবে লাগিলা ॥
তেবে জন্মেজয় ৰাজ্য জৈমিনীত পুছে ।
কহিয়োক বাঘ হুয়া কি কৰিল পাচে ॥ ৩২৭৬৪
শুনিতে অপূৰ্ব কথা ঘোৰায়ে ঘূৰুণী ।
তেবে বাঘ ভৈল খায়া সৰোবৰ পানী ॥
এতেক অৱস্থা যদি ঘোটকেও পাইলা ।
দেখি তেবে ধনঞ্জয় কোন কৰ্ম কৈলা ॥ ৩২৭৬৫

জৈমিনী বদতি কথা শুনা জন্মেজয় ।
যেনমতে দুৰ্গ পশু পাইলন্ত নিৰ্ণয় ॥
যেনমতে সৈন্যসব ভৈল সবে নাৰী ।
ঘোৰাৰ বৃত্তান্ত কথা শুনা মন কৰি ॥ ৩২৭৬৬
সেহি পৰ্বতত তপ কৰে হৰ-গোবী ।
সেহিকালে এক দৈত্য আইলা মায়া কৰি ॥
এতেক কঠোৰ তপ কৰিয়া স্তম্ভবী ।
লক্ষ্মীৰ সমান তেজ ৰূপত নাগবী ॥ ৩২৭৬৭
ত্ৰিদশৰ অধিপতি আমিতো শঙ্কৰ ।
মনোৰথ সিদ্ধি হুইব মাগিয়োক বৰ ॥
ব্যাসচৰ্ম্ম পৰিধান মাথে জটা ভাৰে ।
দেখিয়া পাৰ্ব্বতী তেবে মনে ধ্যান কৰে ॥ ৩২৭৬৮
অস্ত্ৰৰ দেখিয়া তেবে ধ্যান কৰি চাইলা ।
অস্ত্ৰৰ মায়া যত ধ্যানত দেখিলা ॥
ক্ৰোধে শাপ দিলা দেৱী ভস্মীভূত হৈতে ।
দেৱীৰ দৃষ্টিত ভস্ম ভৈলন্ত সাক্ষাতে ॥ ৩২৭৬৯
মনুষ্য শৰীৰ পশু পক্ষী আদি কৰি ।
এহি বনে যেহি আসে সবে হোক নাৰী ॥
কোপিয়া পাৰ্ব্বতী শাপ দিলন্ত তেখনে ।
ভৱানীৰ বাক্য ব্যৰ্থ নোহে কদাচনে ॥ ৩২৭৭০
সবে সৈন্য নাৰী ভৈলা সেহিসে কাৰণ ।
এখনে ঘোৰাৰ কথা শুনিয়ে ৰাজন ॥
কৰ্ত্তিৱাস মুনি তেবে ভ্ৰমে মহীতল ।
সৰোবৰে নামে তেবে থাইবে খোজে জল ॥ ৩২৭৭১
স্নান কৰিলেক জলে ধবিল কুন্তীৰে ।
ভয় পাই উঠিলেক সৰোবৰ তীৰে ॥
শাপি ভস্ম কৰিলেক সেহি কুন্তীৰক ।
ঋষি বোলে শুনা নব গন্ধৰ্ব্ব অস্ত্ৰ ॥ ৩২৭৭২
পশু পক্ষী নাগ আৰো জন্তু যে মানুষে ।
বাঘ হোক যেহি আসি ই জল পৰশে ॥
জল খাই ঘোৰা বাঘ ভৈলা আচম্বিতে ।
বিপৰীত দেখি পাৰ্শ্ব ভৈলন্ত বিন্মিতে ॥ ৩২৭৭৩
কৃষ্ণ স্মৰি স্তুতি কৰে ব্যাকুল হৃদয় ।
অগতিৰ গতি প্ৰভু নাথ দয়াময় ॥

সমস্ত আপদে প্ৰভু বাখা দামোদৰ ।
 কিবা পাপে হেন গতি ভৈলেক আমাৰ ॥৩২৭৭৪
 সৰ্ব সৈন্য স্ত্ৰী ভৈল কৰিয়ো নিস্তাৰ ।
 তযু পদ বিনে গতি নাহিকে আমাৰ ॥
 তযু বাক্যে ঘোৰা লৈয়া আইলো সবে বীৰ ।
 বিফল ভৈলেক সবে শুনা দামোদৰ ॥ ৩২৭৭৫
 যজ্ঞত সঙ্কল্প কৰি আছে যুদ্ধিষ্ঠিৰ ।
 সঙ্কটে কৰিয়ো পাৰ দেৱ গদাধৰ ॥
 জ্ঞাতিবধ পাপ গুচে ঘোৰা বন্ধা ভৈলে ।
 মহাত্ৰত নষ্ট হৈব যজ্ঞ নকৰিলে ॥ ৩২৭৭৬
 হা হা কৃষ্ণ নাৰায়ণ কৰিয়ো উদ্ধাৰ ।
 একচিত্তে পাৰ্শ্বে স্তুতি কৰে বাৰম্বাৰ ॥
 বাঘকপ গুচি পাচে সিয়ো ঘোৰা হৈল ।
 স্ত্ৰী ৰূপ এৰি সবে পুৰুষ পদ পাইল ॥ ৩২৭৭৭
 নৃত্যগীত কোঁতুক কৰয় সেনাগণ ।
 মুক্ত কৰি ঘোৰা লৈয়া কৰিলা গমন ॥
 হৰিপদে ভজিলে সবে তবয় সংসাৰ ।
 বোলা হৰি হৰি সবে পাপ ক্ষয়কাৰ ॥ ৩২৭৭৮

পদ

ঘোৰাই সহিতে চলে হাতে ধনু ধৰি ।
 পৰ্বতে ভ্ৰমিয়া ঘোৰা গৈলা দূৰপুৰী ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা জন্মেজয় ।
 নাৰীৰ নগৰে মিলিলেক সেহি হয় ॥ ৩২৭৭৯
 আতিশয় দিব্যপুৰী দেখি মনোহৰ ।
 পুৰুষ জীৱয় তাত ঐকৈক বৎসৰ ॥
 স্ত্ৰীসব জীয়ে তাত অনেক বৎসৰ ।
 স্ত্ৰীপাটৰাজ্য নাম শুনিয়ো বিস্তৰ ॥ ৩২৭৮০
 বহু মণি বিভূষিত সেহিটো নগৰী ।
 সেহি ৰাজ্যে ৰাজা আছে প্ৰমিলা সুন্দৰী ॥
 ইসব অপূৰ্ব কথাকৈত নাহি জান ।
 দৰশনে যুৱতব হৰি নেই প্ৰাণ ॥ ৩২৭৮১

অৰ্জুনে বোলয় শুন সবে বীৰগণ ।
 একনাৰী আছে নেই পৰশিলে প্ৰাণ ॥
 লোক মুখে শুনি আছে ইসব কথন ।
 সিসৰ সাক্ষাতে দেখিবাহা সৰ্বজন ॥ ৩২৭৮২
 অৰ্জুনৰ বচনত সবে ভিত ছুয়া ।
 কালকূট বিষ ঘেন মনত জানিয়া ॥
 ৰহিলা সকলে সেনা কৃষ্ণ চিন্তি মনে ।
 চৰে জনাইলেক যাই প্ৰমিলাৰ স্থানে ॥ ৩২৭৮৩
 কৈবৰা ঘোটক আইল দেখিতে সুন্দৰ ।
 স্ত্ৰৱৰ্ণৰ পত্ৰ দেখি শিৱৰ উপৰ ।
 হেন দেখি প্ৰমিলা সহস্ৰ নাৰীতুলে ॥
 ধৰিয়া ঘোটক তেবে বান্ধি তাৰ গলে ॥ ৩২৭৮৪
 সৈন্যসবে প্ৰমিলা ঘোটক ধৰি আনি ॥
 সহস্ৰে সহস্ৰে আসে সকলে কামিনী ।
 ঘোটক ধৰিয়া নাৰী চৰি আইল ৰথে ।
 নানা অস্ত্ৰ ধৰিয়া যে পাৰ্থক যুজিতে ॥ ৩২৭৮৫
 দিব্যৰথে চৰিয়া পিঙ্গিলা অলঙ্কাৰ ।
 কুণ্ডল কঙ্কণ মণি গলে মুক্তাহাৰ ॥
 শ্বেত ছত্ৰ শিবে ধৰি চুলয় চামৰ ।
 চতুৰ্ভিতি ৰথ শুভ দেখিতে সুন্দৰ ॥ ৩২৭৮৬
 শৰীৰৰ কান্তি যেন দেখি দিবাকৰ ।
 চাৰিভিতি তাৰা যেন মধ্যে শশধৰ ॥
 অৰ্জুনক ডাকি বোলে প্ৰমিলাই বাক ।
 প্ৰাণে যদি জীৱা পাৰ্থ বিহা কৰা মোক ॥ ৩২৭৮৭
 ত্ৰিভুবন জিনি কন্যা আমি কপৱতী ।
 বিনোদ নাগৰী আমি হওঁ মহাসতী ॥
 বিক্ৰমে বিশাল মোক জানে সৰ্বজনে ।
 সংগ্ৰামতো মোক জানা জিনে কোন প্ৰাণে ॥ ৩২৭৮৮
 সমৰত জিনি আছে বহু ৰাজাগণ ।
 তযু বীৰগণ সমে কৰো মহাৰণ ॥
 আমাক বৰিলে তোৰ সিদ্ধি হৈব কাজ ।
 ধন জন পাইবা যে অমূল্য দিব্যৰাজ ॥ ৩২৭৮৯
 বায়ুগতি পাইবা মোৰ বধ গজ ৰাজী ।
 তিনি কোটি ৰথ পাইবা বিহা কৰা আজি ॥

তিনি কোটি কন্ধ্যা পাবা যেন বিদ্যাধৰী ।
 বীৰসবে ববিবেক যতেক স্তম্ভবী ॥ ৩২৭৯০
 এহি বাজ্যে বাজা হৈব আমি মহাদেবী ।
 কন্ধ্যাসকলেও তোক থাকিবন্ত সেবি ॥
 বিচিত্র মন্দিৰে থাকা ক্রৌড়া কোতুহলে ।
 মনোবধ পূৰ্বা মোৰ নাবীগণ তুল্যে ॥ ৩২৭৯১
 ইন্দ্রৰ সমান পূৰ্বী বৰা এহি পূৰ্বী ।
 মণি বস্ত্রে ধনে ধাত্তে ভৰিয়া ওৱাবি ॥
 তোমাৰ ভাগ্যেমে পালা জানা হেন বাজ ।
 আৰ সম পূৰ্বী নাই তিনিলোক মাজ ॥ ৩২৭৯২
 হেন জানা তুমি মোক নকবাহা বিয়া ।
 নুহি মুক্ত কৰি ঘোৰা বাখিবো কাটিয়া ॥
 স্ত্রীপাট বোলে এহি কন্ধ্যাৰ নগৰী ।
 ইহাৰ ঈশ্বৰী মই কবোহো চাতুৰি ॥ ৩২৭৯৩
 নবাঞ্চাহা আমাক কহিয়ো পৰিচয় ।
 অনুগত জন আগে বৰ পাপ হয় ॥
 অৰ্জুনে বোলন্ত তেবে শুনা বৰনাৰী ।
 আচোক কৰিবো বিহা পৰশিবে নাবী ॥ ৩২৭৯৪
 বিধাতা বঞ্চিতা তুমি ভুৱনে বিদিত ।
 পুৰুষ বঞ্চিতা ভৈলা ইতিনি লোকত ॥
 নাবী ছয়া স্বামীহীন বিফল জীৱন ।
 স্বামীহীন কৰি বিধি কৰিছে লিখন ॥ ৩২৭৯৫
 হেন শুনি প্ৰমিলাৰ কোপ অগ্নি সম ।
 বোলয় অৰ্জুনে তোৰ হৈবো আমি যম ॥
 এহি বুলি পাঞ্চশৰ যুৰিয়া ধনুত ।
 প্ৰমিলাই হানিলা পাৰ্থৰ হৃদয়ত ॥ ৩২৭৯৬
 আৰো এক শৰ হানিলন্ত মহা ক্ৰোধী ।
 তেতিক্ষণে অৰ্জুনেও পেলাইলন্ত ছেদি ॥
 শৰ ব্যৰ্থ গৈলা দেখি কোপিলা স্তম্ভবী ।
 এৰিলা সহস্ৰ বাণ পাৰ্থক আৱৰি ॥ ৩২৭৯৭
 হেন দেখি অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ এৰিলা অৰ্জুনে ।
 আকাশত শৰ ছেদ কৰিলা তেখনে ॥
 অন্তো অন্তে বাণ ছেদে ভৈলা মহাৰণ ।
 সহস্ৰে সহস্ৰে বাণ যুৰিলা গগন ॥ ৩২৭৯৮

তাক দেখি কটাক্ষে হাসিলা ধনঞ্জয় ।
 যুৰিলা মোহন অন্ত্ৰ দেখিতে বিন্ময় ॥
 তিনিশৰ প্ৰমিলা হানিলন্ত বেগে ।
 ধনুগুণ পাৰ্থৰ কাটিলা সেহি ছেগে ॥ ৩২৭৯৯
 দেখিয়া অৰ্জুনে বীৰ অগ্নি যেন জ্বলে ।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন ভৈলা সেহিকালে ॥
 ধনুগুণ দিয়া পাৰ্থ কৰিলা টঙ্কাৰ ।
 এৰিলা মোহন অন্ত্ৰ ত্ৰিদশৰ শৰ ॥ ৩২৮০০
 অগ্নিময় দেখি বাণ সবে দেৱগণ ।
 আকাশত থাকি দেৱে বুলিলা বচন ॥
 নুহি নুহি ধনঞ্জয় নুহিকে উচিত ।
 স্ত্ৰীবধ পাতেকক নাহি তোৰ ভীত ॥ ৩২৮০১
 কুবুদ্ধিয়া স্ত্ৰী জাতি জানাহা আপুন ।
 ঘোৰ নৰকত বহে স্ত্ৰী বধী জন ॥
 সহস্ৰ বৎসৰ হৱে নৰকত বাস ।
 হেন জানি নাবী পাৰ্থ নকৰিবা নাশ ॥ ৩২৮০২
 বীৰ ছয়া নাবীক যে নকবাহা দায়া ।
 কেনে হেন মন্দবুদ্ধি ধৰ্ম্মশাস্ত্ৰ চায়া ॥
 প্ৰমিলা স্তম্ভবী এই হোৱে বৰনাৰী ।
 হস্তিনাক পঠাইয়োক বিনয় যে কৰি ॥ ৩২৮০৩
 শুনিলা আকাশীবাণী বীৰ ধনঞ্জয় ।
 শুনা শুনা প্ৰমিলা যে বচন সদায় ॥
 মনোবধ সিদ্ধি তোৰ কৰিল বিধাতা ।
 বণ জিনি বিহা তোক কৰিবো সৰ্বথা ॥ ৩২৮০৪
 তুমি হেন স্তম্ভবী বঞ্চেবে নুযুৱায় ।
 পৰিত্যাগ নোহে জানা চিন্তিবো উপায় ॥
 বচনেক বোলে আমি শুনিয়ে স্তম্ভবী ।
 দীক্ষিত যে ছয়া আছে ব্ৰতক আচৰি ॥ ৩২৮০৫
 যজ্ঞত সঙ্কল্প কৰি আছে মহাযোগে ।
 ববিষেক মানে জানা স্ত্ৰীক নাহি ভোগে ॥
 অৱশেষ নাহি কিছু ব্ৰত ভৈলে অন্ত ।
 ব্ৰত ভৈলে হৈবো তোৰ সন্তোষ অনন্ত ॥ ৩২৮০৬
 স্তম্ভভোগ কৰিবাহা মনে যত লয় ।
 এহিবুলি প্ৰমিলা বুলিলা বিনয় ॥

অৰ্জুনে বোলয় কথা শুনিয়ো বচন ।
 হস্তিনাক গৈলে তুমি পাইবা সন্ত জন ॥ ৩২৮০৭
 আশ্বাসিয়া প্ৰমিলাক প্ৰবোধিয়া বীৰে ।
 প্ৰমিলাক পঠাই দিলা হস্তিনা নগৰে ॥
 নাবী সঙ্গে চলি গৈলা প্ৰমিলা সুন্দৰী ।
 শুভক্ষণ চাই গৈলা হস্তিনা নগৰী ॥ ৩২৮০৮
 সৈন্য সমে ঘোৰা লৈয়া চলিলা অৰ্জুন ।
 দুন্দুভি নিশান বাজে শুনিতে নিপুণ ॥
 বিদ্যুত সঞ্চৰে ঘোৰা কৰিলা গমন ।
 ঘণ্টা নাদে উৰ্দ্ধমুখ কৰি দুই কৰ্ণ ॥ ৩২৮০৯
 চাৰি পাশে চলে সেনা হাতে ধনু ধৰি ।
 অশ্বৰ লগতে চলে তাকে বক্ষা কৰি ॥
 ভণয় স্তব্ধ কৰি কৃষ্ণৰ কথন ।
 প্ৰমিলাৰ মন তুষ্ট ভৈলা সৰ্বক্ষণ ॥ ৩২৮১০
 কহে গঙ্গাদাসে শুনা সবে নবনাবী ।
 কৃষ্ণ পদ ছদি ধৰি বোলা হৰি হৰি ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা নৃপবৰ ।
 ঘোৰা প্ৰৱেশিলা বৃক্ষ দেশৰ ভিতৰ ॥ ৩২৮১১
 বিচিত্ৰ নিৰ্ম্মাণ পুৰী দেখি মনোহৰ ।
 বৃক্ষত মনুষ্য হৰে সৃষ্টি বিধাতাৰ ॥
 প্ৰভাতে বালক হৰে মধ্যাহ্নে যুৱক ।
 সন্ধ্যা কালে পৰি মৰে ছয়া যে বৃদ্ধক ॥ ৩২৮১২
 যুগ পশু পক্ষী হোৱে বৃক্ষে সেহি দেশে ।
 অজিলা বিধাতা তাক ভক্ষিবে মানুহে ॥
 নৰ পশু যুগ বহুতৰ হোৱে বৃক্ষে ।
 ক্ষুধা ভৈলে বান্ধসে বৃক্ষত পৰি ভুক্ষে ॥ ৩২৮১৩
 ভক্ষ্য পাই বান্ধসে নাযায় আৰো কোথা ।
 বান্ধসৰ ভক্ষ্য কৰি অজিলা বিধাতা ॥
 বৃক্ষ দেশে আছে ভীষ্মাণ নৃপবৰ ।
 পূৰ্বত বধিলা ভীমে তাহান বাপৰ ॥ ৩২৮১৪
 ভয়ঙ্কৰ বান্ধস প্ৰচণ্ড ঘোৰ বনে ।
 দেৱাত্মৰ বান্ধসেও নৰে তাক বণে ॥
 তিনি কোটি বধে চলে সমৰে দুৰ্জয় ।
 অসংখ্য পদাতি চলে বধ গজ হয় ॥ ৩২৮১৫

কুল পুৰোহিত নামে মহোদৰ তাৰ ।
 বান্ধসৰ ভিতৰত পৱিত্ৰ আচাৰ ॥
 মনুষ্যৰ জাতি তাৰ গাৱে নৱগুণ ।
 মনুষ্যৰ যুগ্মমালা গলত নিপুণ ॥ ৩২৮১৬
 কৰ্ণৰ কুণ্ডল তাৰ শোভয় সুন্দৰ ।
 এক কৰ্ণে খড়্গ আউৰ কৰ্ণত কুঞ্জৰ ॥
 মনুষ্যৰ তেজে তাৰ গাৱত চন্দন ।
 গজ মহিষৰ ছালে পিচ্ছন বসন ॥ ৩২৮১৭
 মনুষ্যৰ মুণ্ডে তাৰ কৰে জাপ্য মালা ।
 গজে মুণ্ডে কুমণ্ডলু শোভি আছে ভালা ॥
 গোমুণ্ডে দেৱচৰ্চা শঙ্খ শিঙা আদি কৰি ।
 গড় মুণ্ডে শোভি আছে হস্তৰ অঙ্গুৰি ॥ ৩২৮১৮
 শাখা গোত্ৰ বিবৰ্জিত বান্ধসৰ ধাৰি ।
 বৰত তপস্বী সেহি কুল মূল নশি ॥
 ধৰ্ম্ম নষ্ট কৰে কুল যুগ বিধৰ্জিত ।
 তপস্বীৰ বেশে ফুৰে বাঘৰ চৰিত্ৰ ॥ ৩২৮১৯
 পৰ্বত গহ্বৰে ফুৰে মুনি ধৰি থায় ।
 সেহিকালে সেহি ঘোৰা দেখিলে তথাই ॥
 পত্ৰ পঢ়ি চাইলা ভীষ্মনৰ ববাবৰ ।
 আশীৰ্বাদ কৰি কহে নৃপতি গোচৰ ॥ ৩২৮২০
 তযু পিতৃবৈৰী আসি আছে ধনঞ্জয় ।
 যজ্ঞ ঘোৰা সঙ্গে লৈয়া তোমাৰ নিলয় ॥
 আমাৰ বচন বাজা শুনা সাৱধানে ।
 ঘোৰা আনি অৰ্থমেধ কৰিয়া আপুনে ॥ ৩২৮২১
 মনৰ অভিষ্ট সিদ্ধি হৈব পুণ্যফল ।
 যজ্ঞৰ বিধান কিছু আমি জানো ভাল ॥
 চতুৰ্ম্মাসী ব্ৰত জানা মিলিল আসিয়া ।
 উপহাৰ মাংস কৈত পাইবো বিচাৰিয়া ॥ ৩২৮২২
 উপধৰ্ম্ম ব্ৰতকৰ্ম্ম হৈল উপবাসী ।
 আমি পৰে বান্ধসৰ নাহিকে উপসি ॥
 তযু পিতা বক বাজা বৰ ধৰ্ম্মশীল ।
 মহা ধৰ্ম্মশীল সিয়ো বিদগ্ধ আছিল ॥ ৩২৮২৩
 পুণ্যাশাত্ৰ ধৰ্ম্মশীল জানে ধৰ্ম্মনীত ।
 তপস্বী জানিয়া মোক কৰি পুৰোহিত ॥

চতুৰ্মাসী ভৈলৈ ৰাজা আপুনি আসিয়া ।
 ভোগ্যবস্তু মোৰ স্থানে দিবস্তু পঠিয়া ॥ ৩২৮২৪
 ভীষ্মণে বোলয় শুনা গুৰু পুৰোহিত ।
 চতুৰ্মাসী ব্ৰত তুমি কৰা কোন নীত ॥
 মহোদৰে বোলে শুনা ৰাক্ষসৰ পতি ।
 চতুৰ্মাসী ব্ৰত আমি কৰো বাঞ্চা আতি ॥ ৩২৮২৫
 যতী সতী ব্ৰত উপবাসী যে ব্ৰাহ্মণ ।
 তাহাক ভক্ষিয়া থাকো মাসযে জ্ঞাৰণ ॥
 সিন্ধযোগী অনাহাৰী বিষ্ণু পৰায়ণ ।
 ভাদ্ৰ মাস আহিনত কুৰোহো ভক্ষণ ॥ ৩২৮২৬
 জগতত পশি ব্ৰহ্মচাৰী যে সম্যাসী ।
 ঋষিকন্যা মুনিকন্যা ব্ৰত উপবাসী ॥
 আহিনত মাসত পাৰ্ব্বতীৰ প্ৰিয়দিনে ।
 ইহাক ভক্ষণ কৰি থাকো দুখমানে ॥ ৩২৮২৭
 ঋষিনাৰী মুনিনাৰী স্কন্ধমাৰী নাৰী ।
 ই সব কাৰ্ত্তিক মাসে থাকো ভক্ষ কৰি ॥
 বিধান কৰিলো আসি তোমাত গোচৰ ।
 চতুৰ্মাসী ব্ৰত দেখা দুখ ভৈল মোৰ ॥ ৩২৮২৮
 ৰাক্ষসৰ ঘৰে জন্ম ভৈল সদাচাৰ ।
 এত দুখে থাকি শক্তি আছয় কাহাৰ ॥
 ভীষ্মণে বোলয় শুনা কুল পুৰোহিত ।
 কত মাংসে হৰে তমু উদৰ পুৰিত ॥ ৩২৯২৯
 শুনি মহোদৰে বোলে শুনা নৃপবৰ ।
 সহস্ৰ গজৰ মাংসে পূৰয় উদৰ ॥
 শতেক গজৰ মাংসে গ্ৰাস মোৰ হয় ।
 এতেক ভক্ষণে মোৰ সন্তোষ হৃদয় ॥ ৩২৮৩০
 ভোজন কৰিবে পাৰো কহিলো নিশ্চয় ।
 ইহাত অধিক খাইতে মনে নাহি লয় ॥
 ভীষ্মণে বোলয় শুনা গুৰু পুৰোহিত ।
 আশীৰ্বাদ কৰা মোক হও শত্ৰুজিত ॥ ৩২৮৩১
 অৰ্জুনক জিনি ঘোৰা আনোহো তাহাৰ ।
 বৎসবেক মাংস যে যোগাইবো তোমাৰ ॥
 গুৰুক নমিয়া পাচে ৰাক্ষসৰ পতি ।
 তিনি কোটি বধে ৰাজা কৰিলা সঙ্গতি ॥ ৩২৮৩২

গজ ৰাজী সেনা যাই চতুৰঙ্গ দলে ।
 অৰ্জুনৰ আগে বৈলা ৰাক্ষসকলে ॥
 ৰাক্ষসে বোলয় আজি খাইবোহো মানুষ ।
 বহুদিনে উদৰক কৰি পৰিতোষ ॥ ৩২৮৩৩
 এহিমতে নানা কথা কহে নিশাচৰ ।
 বিপৰীত বেশ ধৰে আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 পৰ্ব্বতত থাকি দেখে বধ ঘোৰা গজ ।
 অৰ্জুনৰ বধে দেখে বৰ কপীধ্বজ ॥ ৩২৮৩৪
 বজ্জোদৰী নামে তাই ৰাক্ষসী দুৰ্জয় ।
 আছিল অশোক বনে সীতাক ৰাখিয়া ॥
 ৰাক্ষসিনী বোলে তৈব আইল হনুমান ।
 পলায়ো ৰাক্ষসী সবে যদি বৈব প্ৰাণ ॥ ৩২৮৩৫
 হেৰা দেখ হনুমন্ত দুৰ্জয় বানৰ ।
 লঙ্কাক পুৰিয়া মাৰি আনি নিশাচৰ ॥
 অক্ষয়কুমাৰ বীৰ ৰাৱণ নন্দন ।
 তাহাক বধিলা বীৰে কৰি ঘোৰ বণ ॥ ৩২৮৩৬
 ভাঙ্গিল অশোক বন লজ্জিয়া সাগৰ ।
 নয়নে দেখিছো নোৱাৰিলা লঙ্কেশ্বৰ ॥
 হেন শুনি মহোদৰী বুলিল হাসিয়া ।
 প্ৰাণৰ কাতৰী যেই যাউক পলায়া ॥ ৩২৮৩৭
 এহি বুলি ভৈলা তাই ভয়ঙ্কৰ বেশ ।
 পৰ্ব্বত সমান ছয়া উঠিলা আকাশ ॥
 তিনি যোজনৰ পথ উঠি নিশাচৰী ।
 যোজনৰ পন্থ হস্তে দেখি ভয়ঙ্কৰী ॥ ৩২৮৩৮
 বিকট দশন তাইৰ খাজুৰৰ প্ৰায় ।
 শেল শূল সম কেশ পিঙ্গলতা ভাব ॥
 দুই গোটা চক্ষু তাইৰ আঙ্গাৰৰ বৰ্ণ ।
 বজ্জসম নাসা তাইৰ কুলা হেন কৰ্ণ ॥ ৩২৮৩৯
 দেৱাসুৰ নব যত কৰিছে সংহাৰ ।
 ত্ৰিভুবনে কম্পমান নাম শুনি তাইৰ ॥
 শূলে হানি সেনাসব অসংখ্য মাৰয় ।
 শুকান বনক যেন অগ্নিয়ে দহয় ॥ ৩২৮৪০
 আচাবে কামুৰে মাৰে যত সেনাগণ ।
 গজ ৰাজী মাৰি তাই কৰয় উজ্জয় ॥

পলায়ে সকলো সেনা বাক্য নাহি মুখে ।
 বাক্সীৰ বণ দেখি ভীষণ কোতুকে ॥ ৩২৮৪১
 দেখি ধনঞ্জয় বীৰ মনত বিস্ময় ।
 মোহোৰ আগত তাই সৈন্যক মাৰয় ॥
 শূলৰ আঘাতে তাই বজ্জ সমসৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ সৈন্য মাৰি কৰয় সংহাৰ ॥ ৩২৮৪২
 খনো আকাশত উঠে খনো ভূমি পৰে ।
 ধৰি ধৰি গজ বাজী ভূমিত আচাৰে ॥
 অষ্টশৃঙ্গ শৰগোট ধনুগুণে জুৰি ।
 সকল সৈন্যক মাৰে ফুৰয় বাগৰি ॥ ৩২৮৪৩
 সহস্ৰ সহস্ৰ বাণ মাৰয় প্ৰচণ্ড ।
 মাংসে ভৈল পক্ষ যে শোণিতে বহে নদ ॥
 কৰয় ভৈৰৱী নাদ বাক্সী দুৰ্জয় ।
 অৰ্জ্জুনৰ সৈন্যসব মাৰি কৰে ক্ষয় ॥ ৩২৮৪৪
 পৰ্বত সমান পৰে সৈন্যৰ উপৰে ।
 কামোৰে চাপাৰে মাৰে চৰণ প্ৰহাৰে ॥
 বাক্সীৰ যুদ্ধ দেখি বিস্ময় অৰ্জ্জুন ।
 মনে মনে হনুমন্ত কৰয় স্মৰণ ॥ ৩২৮৪৫
 অৰ্জ্জুনৰ স্মৰণত আইল হনুমন্ত ।
 বাক্সীক দেখি বীৰে অগনি জ্বলন্ত ॥
 লাম্ব দিয়া হনুমন্ত উঠিল আকাশে ।
 কৰিল অনেক যুদ্ধ মনত হৰিষে ॥ ৩২৮৪৬
 লাস্থুলে বেঢ়িয়া ধৰি বাক্সী হৰন্ত ।
 আকাশে ফুৰায়া সাতবাৰ আচাৰন্ত ॥
 উপৰ তুলিয়া মাৰে ভূমিত আচাৰ ।
 প্ৰাণ লৈয়া বাক্সীৰ চূৰ্ণকৰি হাড় ॥ ৩২৮৪৭
 মাৰিলা মাথাক তুলি বীৰ হনুমান ।
 কৰি ঘোৰনাদ তাই ত্যজিলা পৰাণ ॥
 পৰ্বত সমান ব্লক্ষ উফাৰিয়া লৈলা ।
 কতো সেনা মাৰি পাচে নিজস্থানে গৈলা ॥ ৩২৮৪৮
 সৈন্য হত দেখি পাচে বাক্সৰ পতি ।
 বথে চৰি আইলা বীৰ বিপুল শক্তি ॥
 ওঠুই কাম্পে বীৰ বস্ত্ৰ যে লোচন ।
 কৰে ধনুবাণ ধৰি যম দৰ্শন ॥ ৩২৮৪৯

আকৰ্ণ পুৰিয়া ধনু চৰি দিব্যৰথে ।
 অৰ্জ্জুনক খেদি যায়া বহিলা আগতে ॥
 তোৰ ভাই ভীমে মোৰ পিভুক বহিলা ।
 সেহি শোকাবুলে মোৰ শৰীৰ দহিলা ॥ ৩২৮৫০
 তোহোক মাৰিয়া গুচাওঁ হৃদয়ৰ শাল ।
 তোৰ সৈন্য সংহাৰিবো ছয়া যমকাল ॥
 নৰমেধ যজ্ঞ কৰো তোহোক কাটিয়া ।
 তৰ্পণ কৰিবো পাচে ভীমতেজ দিয়া ॥ ৩২৮৫১
 এহি বুলি নিশাচৰ ধনু বাণ ধৰি ।
 সৈন্যসবে অৰ্জ্জুনক বণত আৱৰি ॥
 তিনি কোটি বথ মিলি একথান ছয়া ।
 বাণে অন্ধকাৰ কৰি আকাশ ঢাকিয়া ॥ ৩২৮৫২
 ঢাকিলা আকাশপথ শৰসৃষ্টি কৰি ।
 দুৰ্জয় বাক্সস বীৰ ঘোৰ ধনু ধৰি ॥
 কৰয় ভৈৰৱ নাদ শুমিয়া শব্দ ।
 বাক্সস দেখিয়া সবে ভৈলা নিশব্দ ॥ ৩২৮৫৩
 তেজ পিয়ে মাংস খাই বাক্সস চুৰ্বাৰ ।
 ভয় পাই একো বীৰে নকৰে সমৰ ॥
 বাক্সস মনুষ্যে জানা বিষম সমৰ ।
 পলায়ে পাণ্ডৱী সেনা ভয় পায়া বৰ ॥ ৩২৮৫৪
 তাক দেখি ধনঞ্জয় অগ্নি হেন জ্বলে ।
 বথে চৰি ধনু ধৰি মহাবেগে চলে ॥
 যুৰিলা বৈষ্ণৱী বাণ আতি খুবধাৰ ।
 হস্তপদ কাটি কাৰো কাটে ধনু শৰ ॥ ৩২৮৫৫
 উক শিৰ কাটি কাৰো কাটে ভুজ দণ্ড ।
 কাটিয়া সৈন্যক সবে কৰে খণ্ড খণ্ড ॥
 বথসব পতাকা বিবিধ বাগ্ৰ ভণ্ড ।
 কৰচ কিবীটি কাটে ছত্ৰ ধনু কাণ্ড ॥ ৩২৮৫৬
 মুঘল পৰশু গদা মুদগৰ বিশাল ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কুলি সাতজয় ভিণ্ডীপাল ॥
 এবয় অমোঘ অস্ত্ৰ যম দৰ্শন ।
 কাটিয়া বাক্সস সেনা কৰিলা উছন্ন ॥ ৩২৮৫৭
 অৰ্জ্জুনে মাৰিলা যত বাক্সসৰ সেনা ।
 শুকান বনক যেন দহে অগ্নিকণা ॥

অৰ্জুনেৰ বাণ যেন হবৰ ত্ৰিশূল ।
 ৰাক্ষস মাৰিয়া বীৰে কৰিলা নিশ্চল ॥ ৩২৮৫৮
 অযুতে অযুতে মাৰে ত্ৰিশূলে প্ৰহাৰি ।
 যুগগণ মধ্যে যেন প্ৰমত্ত কেশৰী ॥
 বজ্ৰৰ নিৰ্ঘাত যেন ধনুৰ শব্দ ।
 ৰাক্ষসসবৰ ভৈলা শুনি নিশব্দ ॥ ৩২৮৫৯
 অৰ্জুনে প্ৰহাৰিলা পাৰ্থ মহামত্ত ।
 অনুক্ৰমে কাটি পাৰে তিনি কোটি বধ ॥
 কতো আগে কতো পাচে বামে ও দক্ষিণে ।
 বণ দেখি ভয়ঙ্কৰ ৰাক্ষসৰ গণে ॥ ৩২৮৬০
 কতো আকাশত চৰে কতো মহীতলে ।
 বধত উঠিয়া কতো চলে বৈবীদলে ॥
 একবিংশতি বধ ৰাক্ষস ভয়ঙ্কৰ ।
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি মাৰে লক্ষ লক্ষ শব ॥ ৩২৮৬১
 সূৰ্য্য বশ্মি ঢাকি শব ভৈলা অন্ধকাৰ ।
 দুৰ্জয় ৰাক্ষস মাৰি কৰিলা সংহাৰ ॥
 মেঘসম সাজি আসে ৰাক্ষসৰ সেনা ।
 কাটিয়া অৰ্জুনে বিনাশয় ধ্বজ বাণ ॥ ৩২৮৬২
 ছুকাৰ কৰিয়া বীৰে এৰে ভিণ্ডীপাল ।
 কাটিলা ৰাক্ষস সেনা অনেক বিশাল ॥
 প্ৰলয়ৰ মেঘসম ভৈলা ধনঞ্জয় ।
 ভিণ্ডীপালে তিনি কোটি বধ কৈলা ক্ষয় ॥ ৩২৮৬৩
 শৰে ছেদি তিনি কোটি বধ পৰে খসি ।
 প্ৰকাশ কৰয় যেন তাৰা ৰবি শশী ॥
 প্ৰাৱণ মাসত যেন বৰিষয় ধাৰে ।
 সেহিমতে শিৰ পৰে পৃথিৱী উপৰে ॥ ৩২৮৬৪
 ধৰণী ভৰিল সবে ৰাক্ষসৰ মাথা ।
 ভয়তে ৰাক্ষসসব পলায় যথা তথা ॥
 এৰিল অমোঘ অস্ত্ৰ তীক্ষ্ণ খুৰবাণ ।
 বেঢ়িয়া ৰাক্ষস মাৰে কৰি খান খান ॥ ৩২৮৬৫
 পৰিল ৰাক্ষস সবে যতক বাহিনী ।
 যুগ্মমালা দিয়া যেন পৃজিলা বোহিণী ॥
 কুণ্ডল সহিতে যুগ্ম ফুৰয় বাগৰি ।
 সূৰ্য্য কুণ্ডল পৰে কণকৰ কড়ি ॥ ৩২৮৬৬

নদীত ৰাক্ষস ভাসে মৎস্যৰ সমান ।
 শোভয় শোণিতে নদী সূৰ্য্যৰ সমান ॥
 তিনি কোটি বধ ভাসি যায় বণমাজে ।
 মৎস্য যে মগৰ যেন যাই যুদ্ধ সাজে ॥ ৩২৮৬৭
 মাংসে যে কৰ্দম ভৈলা পৃথিৱীমণ্ডল ।
 ভীষ্মগৰ গোচৰে পৰিলা সবে দল ॥
 হেন দেখি ভীষ্মগ পলাৱে ভয়মনে ।
 সকল কাহিনী তেৰে পৰিলন্ত বণে ॥ ৩২৮৬৮
 গজ বাজী সেনাগণ তিনিকোটি বধ ।
 একেধৰে অৰ্জুনে পঠাইলা যমপথ ॥
 ভীষ্মগ পলাৱে তেৰে এৰি নিজৰাজ ।
 গঙ্গাতীৰে বহিলেক পায়া মহালাজ ॥ ৩২৮৬৯
 অৰ্জুনেৰ সৈন্যো তৈতে লোটে ৰাজ্যখণ্ড ।
 নানাবিধে ৰাজ্য লোটে ছয়া যে প্ৰচণ্ড ॥
 ৰাক্ষসৰ ৰাজ্য লোটে মনুষ্য কটক ।
 ধন বহু মণি মুক্তা হীৰা যে মৰক ॥ ৩২৮৭০
 ভীষ্মগ পলাল যদি পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 ঘৰে ঘৰে প্ৰৱেশিয়া দেখিলা নগৰ ॥
 সূৰ্য্যৰ অস্ত্ৰ বস্ত্ৰ নানা অলঙ্কাৰ ।
 গজ বাজী নানা অস্ত্ৰ ভণ্ডাৰে ভণ্ডাৰ ॥ ৩২৮৭১
 ৰাজ্য দেখি মনত বিস্ময় ধনঞ্জয় ।
 যুগ পশু পক্ষী নৰ বৃক্ষত হোৱয় ॥
 তৈত বীৰগণ সমে পাৰ্থ প্ৰৱেশিলা ।
 ভীষ্মগ পৰ্বত মধ্যে মায়া পাতি বৈলা ॥ ৩২৮৭২
 মনুষ্যৰ গম্য নাই গিৰি ভয়ঙ্কৰ ।
 সিংহ ব্যাঘ্ৰ শূকৰ চৰয় বহুতৰ ॥
 গণ্ড ভালুক যুগ সবে চৰে তথা ।
 আচোক মনুষ্য যাইবে অশক্য দেৱতা ॥ ৩২৮৭৩
 মায়াবলে ফল মূল কৰিলেক স্থান ।
 তপস্বী আশ্ৰম যোগ্য কৰিলা উদ্ভান ॥
 জটাভাৰ শোভা কৰে মনুষ্যৰ মত ।
 ব্যাঘ্ৰ চৰ্ম্ম পৰিধান ভদ্ৰ্য্য সৰ্ব্বাক্ষত ॥ ৩২৮৭৪
 চৰমুখে শুনি তৈত পাৰ্থ উপাগত ।
 কিছুমান সৈন্য লৈলা তাহান লগত ॥

দেখিলা বিষম ভাৱ পাতিছে ভীষণ ।
 বসিবে আসন দিয়া বুলিলা বচন ॥ ৩২৮৭৫
 যেহি বৰ মাগা পাৰ্ধ দিবো এতিক্ষণ ।
 এহি বুলি মায়াদৈত্য বুলিলা বচন ॥
 ৰাক্ষসৰ মায়া হেন জানি ধনঞ্জয় ।
 চক্ৰাঘাতে ভীষণক কাটি ধনঞ্জয় ॥ ৩২৮৭৬
 মায়াৰাক্ষসক যদি বধিলা অৰ্জুন ।
 নিজমূৰ্ত্তি ধৰি প্ৰাণ এৰিলা তেখন ॥
 মৰণ কালত তাৰ ঘোৰনাদ শুনি ।
 অৰ্জুনৰ সৈন্যে কৰে জয় জয় ধ্বনি ॥ ৩২৮৭৭
 ৰাক্ষস বধিয়া পাচে ৰঙ্গে ধনঞ্জয় ।
 ঘোৰা মেলি চলি যায় আনন্দ হৃদয় ॥
 বিদ্যুত সঞ্চাবে ঘোৰা তথাত চলায় ।
 সৈন্য সম্মে পাচে পাচে যায় ধনঞ্জয় ॥ ৩২৮৭৮
 ধনু ধৰি বীৰসবে ঘোৰাক ৰাখয় ।
 অশ্বৰ বধিয়া পাচে চলে মহাশয় ॥
 কৃষ্ণৰ কিল্বৰে কহে এৰা আন কাম ।
 পাপ বিমোচন হৌক বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩২৮৭৯

অৰ্জুন-বক্ৰবাহনৰ লগত যুদ্ধ

তথা হস্তে ঘোটক চলিলা অনুচৰে ।
 উৰ্দ্ধমুখে চলি যাই পৰ্ব্বতশিখৰে ॥
 কতো দূৰে গৈয়া মণিপুৰে প্ৰৱেশিলা ।
 পাচে পাচে ধনঞ্জয় হৰিষে চলিলা ॥ ৩২৮৮০
 সেহি পুৰী ৰূপ গুণ কহিতে নপাৰি ।
 যত্ন কৰি বিধাতায়ে অজিলন্ত পুৰী ॥
 সৰ্ব্বজনপ্ৰিয় ৰাজ্য বিষুভক্ত চিত্ত ।
 শীলবন্ত বলবন্ত সৰ্ব্বজন শিষ্ট ॥ ৩২৮৮১
 বেদশাস্ত্ৰবেত্তা ৰাজ্য সত্য পৰায়ণ ।
 ঘৰে ঘৰে হোম যজ্ঞ কৰে সৰ্বক্ষণ ॥
 ৰণে বিচক্ষণ আৰো পণ্ডিত সূজন ।
 মহাকাব্য শাস্ত্ৰ জানে সবে প্ৰজাগণ ॥ ৩২৮৮২
 অপভাষ বচন যে নাহিকে সঞ্চাৰ ।
 হীনজাতিজন বেছি শাস্ত্ৰ অনুসাৰ ॥

প্ৰতিদিনে উৎসৱ কৰয় ঘৰে ঘৰ ।
 পৰদাৰাগামী নাহি সেহিটো নগৰ ॥ ৩২৮৮৩
 বক্ৰবাহা নামে তাত আছে মহাৰাজা ।
 নিজ বাহুবলে পালে নগৰৰ প্ৰজা ॥
 হেন ৰাজ্য দেখি ধনঞ্জয় মহাশয় ।
 হংসধ্বজ নৃপতিত কথাক শোধয় ॥ ৩২৮৮৪
 নগৰৰ কিবা নাম কহিয়ো সম্প্ৰতি ।
 একো দেশে নেদেখিলো এমুৱা বসতি ॥
 কোন নৰপতি আত কোন বলবন্ত ।
 আক জানিবাক খোজো কহা মতিমন্ত ॥ ৩২৮৮৫
 কহ' হংসধ্বজ ৰাজ্য আগাৰ বিদিত ।
 কোন ৰাজ্য হৰে আক কহিয়ো চৰিত ॥
 অৰ্জুনৰ বাক্য শুনি নৃপতি তেখন ।
 হংসধ্বজ ৰাজ্য পাচে কহিলা তেখন ॥ ৩২৮৮৬
 এহি মণিপুৰ ৰাজ্য সবে পুণ্যবান ।
 সৰ্ব্বজন বিষুভক্ত বলে বলবান ॥
 বক্ৰবাহা নামে ৰাজ্য হোৱে মহামতি ।
 প্ৰথম বয়স ৰাজ্য তেজ বীৰ্য্যে আতি ॥ ৩২৮৮৭
 দাতাৰ প্ৰধান ৰাজ্য মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 বিক্ৰমে বিশাল ৰাজ্য ইন্দু সমসৰ ॥
 আমি সম নৰপতি খাটয় বিস্তৰে ।
 ক্ষুদ্ৰ ৰূপ হুয়া আমি থাকো তাৰ দ্বাৰে ॥ ৩২৮৮৮
 সহস্ৰেক স্তৰ্গণ শকটে পূৰ্ণ কৰি ।
 বৰিষেক কৰে দান বিপ্ৰমন পুৰি ॥
 আমি হেন সহস্ৰেক ৰাজ্য সবে তাৰে ।
 ৰণে জিনিবাক তাক দেৱেও নপাবে ॥ ৩২৮৮৯
 স্বৰূপে জিনিবা হেন নেদেখো সাংক্ৰান্তে ।
 বক্ৰবাহা ৰাজ্যক জিনিবা কেনমতে ॥
 সুবুদ্ধি যে নাম তাৰ আছে সেনাপতি ।
 কাৰ্ত্তিকৰ সম ৰণে বল হোৱে আতি ॥ ৩২৮৯০
 সুবুদ্ধিক লৈয়া যদি আসে মহাৰণে ।
 বৰ বৰ ৰাজ্য জিনিবন্ত তেতিক্ষণে ॥
 ইমত সঙ্কট স্থানে মেলিলেক হয় ।
 নজানি কি কৰ্ম্মফলে ৰণে ধনঞ্জয় ॥ ৩২৮৯১

যদি বক্রবাহা ৰাজা এই ঘোৰা ধৰে ।
 নপাৰিবা উজ্জাৰিবা তোমৰা সমৰে ॥
 হংসধ্বজ ৰাজা যেনে কহিলা কথন ।
 অকস্মাত গৃধ্ৰী এক পৰিলা তেখন ॥ ৩২৮৯২
 অৰ্জুনৰ কিবীটীয়ে ভূমিত পৰিল ।
 সেহিবেলা গিব গিব শব্দ উঠিল ॥
 অমঙ্গল যত ভৈল অশুভৰ চিন ।
 অৰ্জুনৰ যত সেনা দেখি দীপ্তিহীন ॥ ৩২৮৯৩
 সৰ্বজন চিন্তিত অশুভ আলোকিয়া ।
 সেনাগণ কম্পমান ভয় নিবীথিয়া ॥
 হেনকালে চতুৰঙ্গে প্ৰবেশিলা পুৰে ।
 সত্বে প্ৰবেশ ভৈল ৰাজাৰ গোচৰে ॥ ৩২৮৯৪
 কোন নৃপতিৰ ঘোৰা পালা কোন বীৰ ।
 আসিলন্ত মণিপুৰ নগৰে গন্তীৰ ॥
 চক্ৰবাহা বীৰে শুনিলেক এহি বাক্য ।
 আদেশ কৰিলা ৰাজা ঘোৰা আনিবাক ॥ ৩২৮৯৫
 ৰাজাৰ বচন শুনি কৰিলা গমন ।
 সন্ধ্যাকালে ঘোৰা ধৰি নিলন্ত তেখন ॥
 সভাৰ মাজত ৰাজা আছন্ত বসিয়া ।
 বহু পাত্ৰ মন্ত্ৰাগণে বেষ্টিত কৰিয়া ॥ ৩২৮৯৬
 মণিৰ প্ৰদীপে জ্বলে সভা বিদ্যমান ।
 সিংহাসনে বসি আছে ইন্দ্ৰৰ সমান ॥
 সেহিকালে ঘোৰা ধৰি আনিলন্ত চৰে ।
 আপুনি পঢ়িলা ৰাজা পত্ৰৰ অক্ষৰে ॥ ৩২৮৯৭
 চন্দ্ৰবংশে মহাৰাজা ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 হস্তিনাপুৰীৰ ৰাজা আতি মহাবীৰ ॥
 জ্ঞাতিবধ জন্তু পাপ ভয় খণ্ডিবাক ।
 আৰজিলা অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰিবাক ॥ ৩২৮৯৮
 কনিষ্ঠ সোদৰ ধনঞ্জয় মহাবীৰ ।
 ঘোৰা বন্ধা হেতু নিয়োজিলা নৃপবৰ ॥
 যি ৰাজাৰ শক্তি আছে ধৰিয়ে যোটক ।
 শক্তিহীন নবপতি শৰণ পশোক ॥ ৩২৮৯৯
 বক্রবাহা ৰাজা হেন পঢ়িয়া লেখন ।
 স্তুতি মন্ত্ৰীৰ স্থানে কহয় তেখন ॥

যুধিষ্ঠিৰ কনিষ্ঠ অৰ্জুন পুণ্যবন্ত ।
 তীৰ্থযাত্ৰা কৰি পূৰ্বে পৃথিৱী ভ্ৰমন্ত ॥ ৩২৯০০
 গন্ধৰ্ব ৰাজাৰ কন্যা চিত্ৰাঙ্গদা নাম ।
 সৰ্বৰূপে কলাপূৰ্ণ গুণে অনুপাম ॥
 পাৰ্থে বিহা কৰি তাক দৈৱৰ ঘটন ।
 কতো দিন আছি পাৰ্থ শহুৰ ভৱন ॥ ৩২৯০১
 পাৰ্থৰ ঔৰষে চিত্ৰাঙ্গদাৰ উদৰে ।
 মোহোৰ জনম ভৈলা গন্ধৰ্ব নগৰে ॥
 তেবে মোৰ মাতৃ এৰি গৈলা ধনঞ্জয় ।
 যুধিষ্ঠিৰ পাশে গৈলা বীৰ মহাশয় ॥ ৩২৯০২
 মহা মহা নবপতি গন্ধৰ্ব বিদিত ।
 নৃত্য কৰে মাতৃ মোৰ আতি সুললিত ॥
 দৈৱগতি তান অঙ্গ নৃত্যত দেখিলা ।
 শাপিলন্ত মাতামহে ক্ৰোধমতি ভৈলা ॥ ৩২৯০৩
 কুন্তীৰ শৰীৰ ছুয়া থাক গৈয়া জলে ।
 এহি শাপ দিলা মোক বহু পুণ্যকলে ॥
 তেবেতো আমাৰ মাতৃ পৰিশ্ৰান্ত ভৈলা ।
 শাপৰ শাপান্ত তেবে মাগিয়া লভিলা ॥ ৩২৯০৪
 যদি দৈৱগতি আসি ধনঞ্জয় মিলে ।
 তান ছুই পাদপদ্ম পৰশ কৰিলে ॥
 তাত হন্তে হৈব তোৰ শাপৰ মুকতি ।
 স্বামী ধৰ্ম্ম বিনে তোৰ নাহি আনগতি ॥ ৩২৯০৫
 এহি শাপ পাই তেৰে মাতৃ গৈলা ঘৰ ।
 এহি মণিপুৰে আসি স্থান কৈলা মোৰ ॥
 নাগকন্যা অৰ্জুনৰ অপৰ বণিতা ।
 উলুপী তাহান নাম আতি সুচৰিতা ॥ ৩২৯০৬
 উলুপী মোহোক পালিলন্ত চিৰকাল ।
 তাহান প্ৰসাদে আমি আত মহীপাল ॥
 সি কাৰণে আমাৰ জনক ধনঞ্জয় ।
 কিমতে কৰিলে যোগ্য তম্বু মনে লয় ॥ ৩২৯০৭
 নজানিয়া ঘোৰা মই ধৰিয়া বান্ধিলো ।
 পত্ৰ পঢ়ি পাচে মই পিতৃক জানিলো ॥
 কি কৰ্ম্ম কৰিবো আৰে শুনা মন্ত্ৰীবৰ ।
 পিতৃযজ্ঞ নষ্ট ভৈলে নৰক বিস্তৰ ॥ ৩২৯০৮

ৰাজ্যৰ বচন শুনি হুবুজি বুলিলা ।
 পাণ্ডুবংশে জন্ম হেন সকলে জানিলা ॥
 তোমাৰ জনক হৰে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 তাহান সমীপে চলা লৈয়া যজ্ঞ হয় ॥ ৩২৯০৯
 বাপৰ চৰণে ভক্তি পুত্ৰৰ আচাৰ ।
 চাৰিবেদে কহি আছে এহি ব্যৱহাৰ ॥
 প্ৰথমে তাহান ঘোৰা নজানি ধৰিলা ।
 অজ্ঞান স্বৰূপে অপৰাধক কৰিলা ॥ ৩২৯১০
 ঘোৰা লৈয়া চলি যায় তাহান বিদিত ।
 পৰিয়াল লৈয়া ৰাজা পৰিবা ভূমিত ॥
 প্ৰণামি চৰণে তেবে শত বাৰম্বাৰ ।
 বৎসৰেক ঘোৰা সমে ফুৰা ৰাখিবাৰ ॥ ৩২৯১১
 বাপৰ আদেশে ধৰ্ম পথক ৰাখিয়ো ।
 ৰাজ্য ধন যত আছে তানে সমৰ্পিয়ো ॥
 তমু পিতৃ ৰাজ্য লৈয়া থাকোক নগৰে ।
 ঘোৰা ৰাখিবাক ভূমি চলা দেশান্তৰে ॥ ৩২৯১২
 বাপৰ সহায় হৈবা তনয়ৰ ধৰ্ম ।
 সত্বে কৰিয়ো ভূমি এই সব কৰ্ম ॥
 মন্ত্ৰীৰ বচনে ৰাজা প্ৰসন্ন যে ভৈলা ।
 সাধু সাধু বুলি ৰাজা প্ৰশংসা কৰিলা ॥ ৩২৯১৩
 হৰিষে চলোক সেনা কৰিয়া মঙ্গল ।
 নানা বাঘ ভণ্ড কৰি চলিয়ো সকল ॥
 অন্তেষপূৰে যত নাৰী চলোক ত্ৰিভিতে ।
 বাপৰ চৰণে শিবে প্ৰণাম কৰিতে ॥ ৩২৯১৪
 বহুধন বহু মণি লৈয়া উপহাৰ ।
 আহা মোৰ সৰ্বজন পিতৃ দেখিবাৰ ॥
 মঙ্গল কৰোক যত মাঙ্গলিক জনে ।
 নটে ভাটে চলিয়োক পটুক ব্ৰাহ্মণে ॥ ৩২৯১৫
 নৃত্যগীত কোঁতুকক কৰা সবে বল ।
 বাঘ যেহি জানে বাউক বাজন সকল ॥
 এহি বাত্ৰিকালে চলিয়োক সৰ্বজন ।
 প্ৰণাম কৰিবো আমি বাপৰ চৰণে ॥ ৩২৯১৬
 এহিবুলি নৰপতি চলিলা সত্বে ।
 সৰ্ব ৰাজ্যখান লৈয়া বাহিৰ নগৰে ॥

যথা ধনঞ্জয় বীৰ সৈন্য সমাচাৰ ।
 ব্যুহ পাতি বসি আছে কৰিবে সমৰ ॥ ৩২৯১৭
 প্ৰহ্মাশ্ব প্ৰভৃতি বীৰে সৈন্যক ৰাখয় ।
 আপুনি অৰ্জুন বীৰ সাজিয়া আছয় ॥
 যদুবংশ পাণ্ডুবংশ সবে আছে সাজি ।
 বক্ৰবাহা জিনিবাক আৰোহিয়া ৰাজী ॥ ৩২৯১৮
 নীলধ্বজ অনুশাল আৰো হংসধ্বজ ।
 যুদ্ধ সাজে আছে সবে আৰোহিয়া গজ ॥
 কৰ্ণৰ নন্দন বীৰ আছে সাৱধানে ।
 মেঘবৰ্ণ বীৰ সাজি আছে বলবানে ॥ ৩২৯১৯
 সেহিবেলা বক্ৰবাহা নামে নৰপতি ।
 তথাত মিলিলা গৈয়া গজস্কন্ধে গতি ॥
 দূৰে থাকি গজ এৰি ভূমিপদ ছয়া ।
 চাহিতে চাহিতে গৈলা মাথাক দময়া ॥ ৩২৯২০
 খনো খনো দূৰে থাকি কৰয় প্ৰণাম ।
 বহু উপহাৰ আনে আতি মনোৰম ॥
 দধি দুগ্ধ স্নাত মধু আৰো ক্ষীৰ ঘন ।
 আলীৰ্বাদ কৰে তেবে সকল ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩২৯২১
 জয় জয় স্তম্ভল কৰে সভামাজ ।
 অন্তেষপূৰী নৰ-নাৰী বক্ৰবাহা ৰাজ ॥
 যজ্ঞৰ ঘোটক আগ কৰি আপুনাৰ ।
 বহুবিধ বস্ত্ৰমণি দিলা উপহাৰ ॥ ৩২৯২২
 অৰ্জুনক দেখি ৰাজা ভূমিত পৰিলা ।
 দণ্ডৱত কৰি ৰাজা প্ৰণাম কৰিলা ॥
 লক্ষ লক্ষ লোক ৰাজ্য মণিপুৰেধ্বৰ ।
 দণ্ডৱতে প্ৰণামিলা চৰণ পাৰ্থৰ ॥ ৩২৯২৩
 অন্তেষপূৰবাসী যত সবে নাৰীগণে ।
 উদ্দেশ প্ৰণাম কৰি অৰ্জুন চৰণে ॥
 বহু মণি অশ্ব বথ গজ বহুতৰ ।
 উপহাৰ বস্ত্ৰ দিলা অৰ্জুন গোচৰ ॥ ৩২৯২৪
 দণ্ডৱত কৰি বক্ৰবাহা নৰপতি ।
 পাৰ্থৰ সমীপে গৈয়া কৰে নানা কুতি ॥
 মাথে পিতৃপদ ভুলি আৱৰি বসন ।
 ধূলি মুচি শিবে লৈয়া বুলিলা বচন ॥ ৩২৯২৫

তোমাৰ তনয় মই মাতৃয়ে কহিলা ।
 চিত্ৰাঙ্গদা মাতৃ মোক উদৰে ধৰিলা ॥
 যমুনাক গৈয়া পূৰ্বে তীৰ্থ কৰিবাক ।
 তোমাৰ ঔৰষে মাতৃ উদৰে আমাক ॥ ৩২৯২৬
 দেৱী চিত্ৰাঙ্গদা মোক উদৰে ধৰিলা ।
 নাগকন্যা উলুপীয়ে পালন কৰিলা ॥
 নজানিয়া ঘোৰা মই প্ৰথমে ধৰিলো ।
 পত্ৰ পঢ়ি পিতৃ হেন পাচত জানিলো ॥ ৩২৯২৭
 ৰাজ্য ধন জন যত সৰেয়ো তোমাৰ ।
 নজানি কৰিলো দোষ ক্ষমিয়ো আমাৰ ॥
 সৰ্ব সৈন্য লৈয়া মই ঘোটক ৰাখিবো ।
 আজ্ঞা কৰা মহাশয় দোষক ক্ষমিয়ো ॥ ৩২৯২৮
 এহি বুলি পুত্ৰ ৰাজা ভূমিত পৰিলা ।
 দুই সৈন্যে অৰ্জ্জুনৰ মুখ নিৰেখিল ॥
 কিছু নুবুলিয়া পাৰ্থ মৌন যে ৰহিলা ।
 প্ৰহ্মাৰ প্ৰভৃতি বীৰে কহিবে লাগিলা ॥ ৩২৯২৯
 আপুন তনয় তয়ু বিনয় কৰয় ।
 ভূমিৰ তুলিয়া বীৰ কোলাত কৰিয়ো ॥
 পুত্ৰৰ ঐশ্বৰ্য্য যত গ্ৰহণ কৰিয়ো ।
 উপহাৰ বস্তু যত সকলে ৰাখিয়ো ॥ ৩২৯৩০
 এতেক শুনিয়া সব বীৰৰ বচন ।
 ক্ৰোধে কাম্পে ধনঞ্জয় ৰক্ত যে লোচন ॥
 চকিত ভৈলন্ত পাৰ্থ শূনি এহি কথা ।
 ঔৰ সময় চক্ষু কৰি নমাইলন্ত মাথা ॥ ৩২৯৩১
 ইসব বচন শূনি পাৰ্থ মহাবীৰ ।
 ক্ৰোধ কৰি চৰণে খেপিলা তান শিৰ ॥
 দূৰে যাস পাণী তই নাথাক ওচৰে ।
 মোৰ পুত্ৰ মুহে তই ভিন্ন কলেৱৰে ॥ ৩২৯৩২
 বেষ্টাৰ্কাৰ্য্যে চিত্ৰাঙ্গদা তোক প্ৰসৰিলা ।
 সৰ্ব্বথা আমাৰ বীৰ্য্যে তোক নজন্মাইলা ॥
 জ্ঞানে বা ধৰিলি কিবা অজ্ঞানে ধৰিলি ।
 প্ৰথমে আমাৰ ঘোৰা তই বলে নিলি ॥ ৩২৯৩৩
 কেনে যুদ্ধে ভয় তই পালি চুৰাচাৰ ।
 বেষ্টা ব্ৰহ্ম কৰি লৱা আনি উপহাৰ ॥

আমাৰ ঔৰষে জন্ম বৰ কেনে ভীত ।
 অভিমন্যু পুত্ৰ মোৰ বৰ প্ৰতিষ্ঠিত ॥ ৩২৯৩৪
 চক্ৰবৃহ ভেদি দ্ৰোণ কৰ্ণ আগে গৈয়া ।
 ৰণে ভীষ্ম বীৰ সমে সমৰ কৰিয়া ॥
 সমৰত সিংহ প্ৰায় স্তম্ভা নন্দন ।
 শৃগালৰ সম তই ৰণে ভয় মন ॥ ৩২৯৩৫
 মোৰ বাণে সৈন্য তোৰ ৰণে নপৰিল ।
 তোৰ হৃদি মোৰ বাণে কিছু নপৰিল ॥
 কেনে ভয় পায় তই শৰণ পশিলি ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম যত সবে সংহাৰিলি ॥ ৩২৯৩৬
 নৰ্ত্তকী তোমাৰ মাৰ বেষ্টা ব্যৱহাৰ ।
 ৰাজযোগ্য মুহি তই পাপী কুলান্ধাৰ ॥
 নৰ্ত্তক স্বৰূপে তই নৃত্য কৰ গৈয়া ।
 গুচিয়ে পাপীৰ্থ ধনু বাণক বৰ্জিয়া ॥ ৩২৯৩৭
 অৰ্জ্জুনৰ বাক্য হেন শুনিয়া নিষ্ঠুৰ ।
 বক্ৰবাহা নৰপতি ক্ৰোধিলা বিস্তৰ ॥
 হাসিয়া নৃপতি বোলে শুনিয়ো পাণ্ডৱ ।
 পাণ্ডু ক্ষেত্ৰে জন্ম তয়ু ইন্দ্ৰৰ সন্তৱ ॥ ৩২৯৩৮
 আপুনি পাসৰি তুমি বিভ্ৰম নহৱা ।
 বেষ্টা নহে তুমি মোক সভামধ্যে কৰা ॥
 মোৰ মাৰ পৰিহৰি গৈলা নিজ দেশ ।
 তাৰ প্ৰতিফল আজি পাইবাহা বিশেষ ॥ ৩২৯৩৯
 সেহি পাপফল আজি পাইবাহা সমৰে ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ নাম আজি দেখাইবো তোমাৰে ॥
 কাহাৰ যে শক্তি ঘোৰা উদ্ধাৰিবে পাৰে ।
 ৰাজা বোলে সেনা আজি সাজোক সত্বে ॥ '৪০
 এহি শূনি সেনা উঠি গড়ৰ উপৰে ।
 গাৱত কৰচ পিক্কে কৰিবে সমৰে ॥
 হাতে ধনুবাণ লৈয়া জয়া মহামন্ত ।
 সাজ সাজ বীৰগণ আমাৰ সন্মত ॥ ৩২৯৪১
 ৰণত প্ৰচণ্ড বৰ ক্ৰোধে মন্ত গজ ।
 সাত কোটি বধমধ্যে উচ্চ তাৰ ধ্বজ ॥
 যুদ্ধ সাজে আইল সবে নাহিকে উপায় ।
 জাহ্নল্য সমান বীৰ কালান্তক যম ॥ ৩২৯৪২

বথৰ নাহিকে সংখ্যা নাহি ভুবঙ্গৰ ।
 বক্রবাহা সিংহনাদ কৰে ভয়ঙ্কৰ ॥
 ধনুৰ টঙ্কাৰ দেখি শুনিয়া নিৰ্বাত ।
 অশ্বৰ সজিয়া আনি বক্রবাহা বথ ॥ ৩২৯৪৩
 বথত উঠিলা বীৰ হাতে ধনু শৰ ।
 অৰ্জুনৰ পুত্রে বীৰ কৰিবে সমৰ ॥
 পিতৃ হেন জানি মই আছো শাস্ত হুয়া ।
 কদ্রকপ হৈলা তেবে ধৰ্ম্মক জনায়া ॥ ৩২৯৪৪
 হাতত গাণ্ডীৰ অস্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰিয়ো ।
 সমৰত গোটেক যে বাণক সহিয়ো ॥
 দুই সৈন্যে সংগ্ৰামত যুদ্ধ আচৰিলা ।
 বক্রবাহা নৰপতি সমুখে বহিলা ॥ ৩২৯৪৫
 মহাদৰ্প কৰি বোলে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 দেখিয়া ক্ৰোধিলা অনুশাল মহাশয় ॥
 আৰোহিলা বথে অনুশাল নৰপতি ।
 বক্রবাহা সমে যুদ্ধ কৰিবার মতি ॥ ৩২৯৪৬
 ধনুৰ টঙ্কাৰ কৰি ক্ৰোধ কৰি বোলে ।
 নর বাণ জুৰিলেক বীৰ অনুশালে ॥
 আকৰ্ণ পূৰিয়া শৰ অনুশালে এৰে ।
 বক্রবাহা নৃপতিৰ হৃদয়ত পৰে ॥ ৩২৯৪৭
 সহিয়া তাহাৰ বাণ বক্রবাহা বীৰে ।
 শত বাণ হানে অনুশালৰ শৰীৰে ॥
 অনুশালে বাণ কাটি পাৰে অৰ্দ্ধ পথে ।
 অশ্বৰ যুজয় যেন দুই মহাবথে ॥ ৩২৯৪৮
 অন্যো অন্যো বাণ মাৰি অন্যো অন্যো ভেদি ॥
 অন্যো অন্যো বাণ কাটি অন্যো অন্যো ছেদি ॥
 বাণে ফুটি দুই জন বিকৃত শৰীৰ ।
 ধাবাঘাবে শৰীৰৰ পৰয় কধিৰ ॥ ৩২৯৪৯
 মহাকোপে বক্রবাহা অৰ্জুন নন্দন ।
 চাৰিবাণে চাৰিঘোৰা কাটিলা তেখন ॥
 সাৰথিক কাটি বধ কাটিলা তাহাৰ ।
 ধনুক ছেদিলা পাচে অশ্বৰ বাজাৰ ॥ ৩২৯৫০
 অনুশালে আন বথে কৰি আৰোহন ।
 আন ধনু লৈয়া আইলা কৰিবাক বণ ॥

মহাবীৰ অনুশালে ক্ৰোধিলা সমৰে ।
 বক্রবাহা নৃপতিৰ সাৰথি সংহাৰে ॥ ৩২৯৫১
 ধ্বজ ছত্ৰ বধ সব চূৰ্ণাকৃত কৰে ।
 হাতৰ ধনুক বীৰে কাটিলা সম্বৰে ॥
 শত যে সহস্ৰ বাণ প্ৰহাৰি শৰীৰে ।
 সিংহনাদ কৰিলেক অনুশাল বীৰে ॥ ৩২৯৫২
 ক্ৰোধ কৰি বক্রবাহা হুয়া পদগতি ।
 আন ধনুখান লৈলা যুজিবার মতি ॥
 অনুশাল বাজাৰ কাটিলা সেহি বথ ।
 বথভঙ্গে অনুশাল ভৈলা ভূমিগত ॥ ৩২৯৫৩
 ক্ৰোধ কৰি অনুশালে গদা প্ৰহাৰিলা ।
 বক্রবাহা অৰ্দ্ধপথে গদাক ছেদিলা ॥
 গদা ছেদ কৰি বীৰে শৰ প্ৰহাৰয় ।
 অনুশাল বীৰে তাৰ দুখ নসহয় ॥ ৩২৯৫৪
 হৃদয়ত পৰি শৰ মৰ্ম্মস্থানে গৈলা ।
 মুৰ্ছা যাই অনুশাল ভূমিত পৰিলা ॥
 অনুশাল মুৰ্ছা যাই দেখে বিদ্যমান ।
 প্ৰচ্যুত আসিল বণে লৈয়া ধনুবাণ ॥ ৩২৯৫৫
 থাক থাক ডাক ছাৰে বীৰ মহাশয় ।
 দশবাণ হানিলেক অৰ্জুনতনয় ॥
 সহিয়া তাহান বাণ বক্রবাহা বীৰে ।
 অঘুতে নিযুতে বাণ হানয় শৰীৰে ॥ ৩২৯৫৬
 অদ্বুত সমৰ ভৈলা দুহানৰ বণে ।
 দেখিয়া আনন্দ ভৈলা সবে দেবগণে ॥
 অন্যো অন্যে সমৰ কৰয় দুই বীৰে ।
 দুইকো দুই শৰ হানে নিৰ্ভয় শৰীৰে ॥ ৩২৯৫৭
 পুনৰপি বথে উঠি দেখে বিবথীক ।
 ভূমিগত হুয়া যুজে পদাতি যতক ॥
 দুই মহাবীৰে যুদ্ধ কৰিলা বহুত ।
 আকাশে থাকিয়া দেৱে দেখন্ত অদ্বুত ॥ ৩২৯৫৮
 দুহানো সমৰে বহু পৰিল বাহিনী ।
 শোণিতে বহয় নদী যেন তৰঙ্গিণী ॥
 সাত সাত কৰক পৰিল বণস্থলে ।
 সংহাৰ কৰয় সৈন্য দুহানৰ বলে ॥ ৩২৯৫৯

অস্ত্রে সৈন্য হত দুইবো ভূমিত বাগবে ।
 বিমূৰ্ছিত ছয়া দুয়ো বথহস্তে পবে ॥
 ক্রণেকে চেতন পাইলা দুই মহাবীৰ ।
 গদা লৈয়া দুই বীৰে যুজয় গন্তীৰ ॥ ৩২৯৬০
 কতো নিন্দা কবে দুই কবয় মণ্ডলী ।
 সন্তো জয় সন্তো হাব যুজ্জে মহাবলী ॥
 ক্রণেকে মুৰ্ছিত হৰে ক্রণেকে উঠয় ।
 অন্তো অন্তে দুইজনে গদা প্রহাৰয় ॥ ৩২৯৬১
 অনুপৰ ভেদ নাই দুইতো দাক্ষণ ।
 কৃষ্ণপুত্রে পার্থপুত্রে দুয়ো নহে হীন ॥
 অন্তো অন্তে ক্রোধ কৰি সৈন্যক কাটয় ।
 যতোক পৰিল সেনা লেখা নাহিকয় ॥ ৩২৯৬২
 সত্যযুদ্ধে প্রহ্মাশ্বক জিনিবে নবিল ।
 মায়াযুদ্ধ কৰি বহু বণ আচবিল ॥
 মায়া যুদ্ধ দেখি পাচে অনুশাল বীৰ ।
 পুনু যুদ্ধে আইলা বীৰ বিকৃত শৰীৰ ॥ ৩২৯৬৩
 নীলধ্বজ বীৰ আৰ ক্রোধে যৌবনাঞ্জে ।
 নৃবেগ কুমাৰ আইল যুজিবাব আশে ॥
 হংসধ্বজ রাজা যাই বক্রবাহা বণে ।
 নানাবিধে চলে সেনা বাণ যে বাজনে ॥ ৩২৯৬৪
 অস্ত্র নিসন্ত আইল লহাঙ্গি কুমাৰ ।
 মেঘবৰ্ণ কুমাৰ আইল যুজিবাব ॥
 আৰো কতো সেনা আসে আতি থূলন্তৰ ।
 কৰ্ণপুত্রে বৃষকেতু ধাইলন্ত সত্ৰ ॥ ৩২৯৬৫
 যদুবংশ পাণ্ডুবংশ যত বীৰগণ ।
 বক্রবাহা সমে সবে দিলা বৰ বণ ॥
 অৰ্জ্জুন সমান বীৰ অৰ্জ্জুন নন্দন ।
 শঙ্কৰ সমান বীৰ ভৈলা আগুৱান ॥ ৩২৯৬৬
 সব মহাবীৰ সমে দিলা এক জাপ ।
 চাহি আছে বক্রবাহা যেন কালসাপ ॥
 সকলে বীৰৰ বাণ কৰিলা সংহাৰ ।
 সিংহনাদ কৰি বীৰে জাজ্বল্য আপাৰ ॥ ৩২৯৬৭
 প্রহ্মাশ্ব প্রভৃতি বীৰ ভৈলন্ত সৰ্ব্বত্ৰে ।
 পুনু পুনু বাণ হানি চলয় একত্ৰে ॥

সীমা সংখ্যা নাহি বাণ যত পবে বথে ।
 সকলে প্রহাৰে বাণ বক্রবাহা পথে ॥ ৩২৯৬৮
 সবাকৈ বিবধী কৈলা কুমাৰ প্রচণ্ড ।
 সকলে বীৰক কাটি পেলাইলেক দণ্ড ॥
 পাঞ্চ পাঞ্চ বাণ হানি একো একোবীৰ ।
 ভূমিত পৰিল সবে মুৰ্ছিত শৰীৰ ॥ ৩২৯৬৯
 সবে বীৰ পৰিলেক বণে মোহ ছয়া ।
 সংহৰে পার্থৰ সৈন্য বাণ প্রহাৰিয়া ॥
 পকা তালফল যেন বৃক্ষ তলে পবে ।
 তেনমতে মুণ্ডসব ভূমিত বাগবে ॥ ৩২৯৭০
 গজ মুণ্ড কাটিয়া কৰিলা খণ্ড খণ্ড ।
 অৰ্জ্জুনৰ সেনা সবে কৰি লণ্ড ভণ্ড ॥
 অশ্ব গজ সমবত বহুত পৰিলা ।
 তিলৰ প্রমাণে বথ অনেক ছেদিলা ॥ ৩২৯৭১
 ভাঙ্গিলা পার্থৰ সৈন্য ধারে চাৰি ধাৰে ।
 তৃণক উৰাইলা যেন বায়ুৰ প্রহাৰে ॥
 চিত্রাঙ্গদা নন্দনে বিষম ধনু ধৰে ।
 অৰ্জ্জুনৰ সৈন্য যত পঠাই যমঘৰে ॥ ৩২৯৭২
 বণত জিনিলা বীৰ নির্ভয় শৰীৰ ।
 পৰিল অনেক সৈন্য বণে নাহি স্থিৰ ॥
 মেঘক উৰাইলা যেন প্রচণ্ড পৰনে ।
 অগ্নিয়ে দহয় যেন শুখান কাননে ॥ ৩২৯৭৩
 সেহিমতে সকল বাহিনী সংহৰিলা ।
 প্রহ্মাশ্ব প্রভৃতি বীৰ সবে ভঙ্গ দিলা ॥
 প্রাণ বক্ষা কৰি গৈলা অৰ্জ্জুনৰ পাশ ।
 যি আছিল বণস্থলী কৰিলা বিনাশ ॥ ৩২৯৭৪
 তেজে মাংসে পঙ্ক ভৈলা ধবগী মণ্ডল ।
 সৈন্যে হস্তী অলঙ্কাৰে ভৰি বণস্থল ॥
 অৰ্জ্জুনৰ সব সৈন্য বণে ভৈলা হত ।
 পৰিয়া সকলো সেনা গৈলা যমপথ ॥ ৩২৯৭৫
 মন্তক বৰ্জ্জিত স্কন্ধ দেখাশুে তবাস ।
 প্রহ্মাশ্ব প্রভৃতি বীৰ ভৈলন্ত হতাশ ॥
 চেতনক পাই পৰিলেক ভূমিতলে ।
 যতপ্রায় ছয়া পবে আৰ বিষ জালে ॥ ৩২৯৭৬

মহাবীৰ বক্রবাহা সমবে দুৰ্ব্বাব ।
 প্রদ্যম্বক আদি কৰি কবिला সংহাব ॥
 সমুখ সমবে যেই পৰিলেক বণে ।
 স্বৰ্গপুৰে চলি গৈলা বিচিত্র বিমানে ॥ ৩২৯৭৭
 বিদ্যাবীৰগণে আসি নেই নৃত্য গীতে ।
 পৰম হৰিষে আসি চামবে ঢোলভে ॥
 হেনমতে যাই বীৰ তাহাৰ ভুবন ।
 হেন দেখি দেৱগণ হৰিষিত মন ॥ ৩২৯৭৮
 এহিমতে সৈন্যসব কবয় সমৰ ।
 জৈমিনী কহয় জন্মেজয়ৰ গোচৰ ॥
 শুনিয়া মুনিৰ বাক্য ৰাজা জন্মেজয় ।
 শুনিলো অদ্ভুত কথা আতিকে বিস্ময় ॥ ৩২৯৭৯
 ইমত অদ্ভুত ত্ৰিভুবনে নাহি শূনি ।
 পিতা পুত্রে যুদ্ধ কৰে হয় নৃপমণি ॥
 লোকে অপয়শ আৰো দেখা লাজ ভয় ।
 সকলে ত্যজিলা বক্রবাহা ধনঞ্জয় ॥ ৩২৯৮০
 পৃথিৱীত যতেক আছয় ৰাজাগণ ।
 পিতা পুত্রে কৈত শূনি আছা হেন বণ ॥
 পাণ্ডু বংশে ৰাখিলেক কুলৰ কলঙ্ক ।
 দুইবীৰ লাজ নাই বৰতো নিশঙ্ক ॥ ৩২৯৮১

ৰামচন্দ্ৰ আৰু লৱকুশৰ যুদ্ধৰ কাৰণ বৰ্ণন

জৈমিনী বোলন্ত ৰাজা শূনা দিয়া চিত্ত ।
 শ্ৰীৰামে যুজিলা লৱ কুশৰ সহিত ॥
 পিতা পুত্রে ভৈলা বণ দাকণ বিবাদ ।
 বাল্মিকী ঋষিৰ কাজে ভৈলন্ত প্রমাদ ॥ ৩২৯৮২
 শূনি জন্মেজয় বোলে যুৰি দুই কৰ ।
 মোৰ নিবেদন শূনা কহো মুনিবৰ ॥
 যেনমতে যুদ্ধ ৰামে কৈলা পুত্রে সঙ্গে ।
 সেহিকথা কহা মুনি শুনো বৰ বঙ্গে ॥ ৩২৯৮৩
 ৰামচন্দ্ৰে যেনমতে যুদ্ধে পুত্রে সঙ্গে ।
 শূনিতে অদ্ভুত কথা কহ মোত বঙ্গে ॥
 সূৰ্য্যবংশে ভৈলা ৰাম বিষ্ণু অৱতাৰ ।
 ৰাক্ষসক মাৰিয়া খণ্ডাইলা ভূমিতাৰ ॥ ৩২৯৮৪

পুত্ৰসমে বণ ৰামে কৰে কোন কাজে ।
 শূনিতে অভিজ্ঞ মোৰ কহ মুনিৰাজে ॥
 জৈমিনী বোলন্ত ৰাজা শূনা দিয়া মন ।
 লৱকুশ উপাখ্যান অপূৰ্ব কথন ॥ ৩২৯৮৫
 পিতৃসত্য পালি গৈলা বনৰ ভিতৰ ।
 সীতাক হৰিয়া নিলা ৰাজা লঙ্কেধৰ ॥
 ৰাৱণ মাৰিয়া ৰাম সাগৰৰ পাৰ ।
 সবংশে ৰাৱণ মাৰি কৰিল সংহাৰ ॥ ৩২৯৮৬
 অগ্নিত পৰীক্ষা কৰি জানকী হুন্দৰী ।
 বিভীষণ থাপিল কনক লক্ষাপুৰী ॥
 ৰাক্ষস বানৰ সমে বঘুৰ নন্দন ।
 পুষ্পক যানত আইল অঘোধ্যা ভৱন ॥ ৩২৯৮৭
 সৰ্বলোকে আনন্দিত দেখি বঘুধৰ ।
 দুখ দূৰ ভৈলা যেন অঘোধ্যা নগৰ ॥
 বশিষ্ঠক আদি কৰি আৰু সাতমাত্ৰ ।
 গুৰু জন মুনিজন বন্দিলেক পাৰ ॥ ৩২৯৮৮
 শুভক্ষণ কৰি ৰাম বসি সিংহাসনে ।
 নৃত্য গীত কোঁড়ক কবয় সৰ্বজননে ॥
 ৰাক্ষস বানৰ ৰামে দিলেক বিদায় ।
 তিনি ভাই সেৱা কৰে শ্ৰীৰামৰ পায় ॥ ৩২৯৮৯
 শ্ৰীৰাম ভৈলেক ৰাজা সীতা পটেধৰী ।
 বহু সিংহাসনে ৰামে স্থখে ৰাজ্য কৰি ॥
 যুৱৰাজ ভৰত যে দ্বাৰত লক্ষ্মণ ।
 সৰ্বসৈন্যে সেনাপতি বীৰ শত্ৰুঘন ॥ ৩২৯৯০
 পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত কৰিয়া সঙ্গতি ।
 স্থখে ৰাজ্য কৰে ৰামচন্দ্ৰ বঘুপতি ॥
 অনাৱৃষ্টি আতি বোঁদে নাহি ৰাম ৰাজ্যে ।
 যেই বস্তু বাঞ্চে পাত্ৰ মন্ত্ৰীৰ সমাজে ॥ ৩২৯৯১
 ফলপুষ্প সম্পূৰ্ণ সকলে তৰুৰ ।
 বৈকুণ্ঠ সমান পুৰী আতি মনোহৰ ॥
 নাহি দুখ দুৰ্ভিক্ষ যে ৰামৰ ৰাজ্যত ।
 অকাল মৰণ নাহি নাহি দন্দ বাত ॥ ৩২৯৯২
 পুত্ৰৱত কৰি ৰামে পালে প্রজাগণ ।
 ষড়ঋতু সম্পূৰ্ণ সকলে ধান্য ধন ॥

নব সহস্ৰেক বৰ্ষ বামে কৈলা ৰাজ্য ।
 আনন্দিত পাত্ৰ বহু ভ্ৰাতৃৰ সমাজ ॥ ৩২৯৯৩
 বিধিৱতে ৰাজ্য কৰে শ্ৰীৰাম ৰাজন ।
 সীতা সমে বঞ্চে বামে আনন্দিত মন ॥
 বিচিত্ৰ মন্দিৰ ৰাম সীতাৰ মন্দিৰে ।
 ক্ৰীড়া কৌতুহল কৰে ৰাম বঘুবৰে ॥ ৩২৯৯৪
 চতুৰ্দশ বৎসৰ পুত্ৰৰ অভিলাষ ।
 কৈলাশত যেন হব-গৌৰীৰ নিবাস ॥
 অহৰ্নিশে ক্ৰীড়া কৰে ৰাম বঘুপতি ।
 কতোদিনে সীতা দেৱী ভৈলা গৰ্ভৱতী ॥ ৩২৯৯৫
 দেখিয়া হৰিষ ভৈলা শ্ৰীৰামৰ মনে ।
 উদৰ পূৰ্ণিতা সীতা হৰে দিনে দিনে ॥
 চাৰিমাশ গৈয়া পাঞ্চ মাস উপসন্ন ।
 নিশাভাগে স্বপ্ন দেখে কমললোচন ॥ ৩২৯৯৬
 প্ৰভাতে উঠিয়া কহে বশিষ্ঠৰ স্থানে ।
 জাহ্নবীৰ কূলে সীতা কান্দে ঘোৰ বনে ॥
 লক্ষ্মণ স্নমন্ত দিলা সীতাক নিবাস ।
 একেধৰে কান্দে সীতা পাই বৰ ত্ৰাস ॥ ৩২৯৯৭
 এহি স্বপ্ন দেখি মোৰ দহে সৰ্বগাৱ ।
 বিপৰীত স্বপ্ন দেখি মোৰ দহে গাৱ ॥
 বশিষ্ঠে বোলয় ৰাম শুনিয়ে বচন ।
 পঞ্চায়ত দিয়ে সীতা কৰিয়া যতন ॥ ৩২৯৯৮
 শীত্ৰ কৰি যাৱা ভাই প্ৰাণ সহোদৰ ।
 পঞ্চায়ত দিলে সীতা শুদ্ধ কলেৱৰ ॥
 ৰামৰ আদেশে চলে লক্ষ্মণ কুমাৰ ।
 দিব্য ৰথে চলি যাই কৰে নমস্কাৰ ॥ ৩২৯৯৯
 মিথিলাক চলি গৈলা মুনি আনিবাৰ ।
 দ্ৰব্য আনি বামে কৈলা স্থান পৰিষ্কাৰ ॥
 দিব্য গৃহ কৰিলেক দিবে পঞ্চায়তে ।
 মিথিলাত মিলিলেক লক্ষ্মণ ত্বৰিতে ॥ ৩৩০০০
 জনক প্ৰণাম কৰি বুলিলা লক্ষ্মণ ।
 সীতা পঞ্চায়ত দিবা কমললোচন ॥
 বিশ্বামিত্ৰ লৈয়া তুমি যাৱাহা তথাত ।
 তুমি গলে পঞ্চায়ত দিবা বঘুনাথ ॥ ৩৩০০১

শুনিয়া হৰিষে চলে জনক নৃপতি ।
 বিশ্বামিত্ৰে মুনি সমে কৰিয়া সজ্জতি ॥
 অযোধ্যাক গৈলা চলি লক্ষ্মণ সহিতি ।
 ঋষিগণ সঙ্গে লৈয়া চলে লীলাগতি ॥ ৩৩০০২
 দেখিয়া শ্ৰীৰামে কৈলা চৰণে প্ৰণাম ।
 পাণ্ডু অৰ্হা দিলা ৰাজ্য কণক আসন ॥
 সম্ভাষিলা জনে জনে অমৃত বচন ।
 চাৰি ভাই সভা পাতি বসিলা তেখন ॥ ৩৩০০৩
 বিশ্বামিত্ৰ জনক আসিলা বঘুনাথ ।
 ৰথে চৰি দুই বীৰ গৈলা মিথিলাত ॥
 সৰ্বলোক গৈলা সঙ্গে যাৰ যেহি স্থান ।
 সীতা অন্তঃপুৰে গৈয়া মিলিলা শ্ৰীৰাম ॥ ৩৩০০৪
 সীতা সঙ্গে কৌতুকে যে বঞ্চিলা বাসৰ ।
 নিশাকালে সীতাত যে পুছে বঘুবৰ ॥
 কোন দ্ৰব্য খাইবে সীতা তোমাৰ বান্ধিত ।
 গৰ্ভৱতী স্ত্ৰীৰ নানা বস্তু যায় চিত্ত ॥ ৩৩০০৫
 মিষ্ট দ্ৰব্য মোদক মধুৰ ফলজল ।
 বসময় পঞ্চায়ত খাইবেক সকল ॥
 হেন শূনি হাসিয়া বোলন্ত চন্দ্ৰমুখী ।
 ৰাজ্যৰ ঘৰিণী আমি কোন বস্তু দুখী ॥ ৩৩০০৬
 নানা দ্ৰব্য আছে সবে খুজি তাক পায় ।
 এঠাই বান্ধিত প্ৰভু কহো তমু ঠাই ॥
 য়েবে তব সঙ্গে মই গৈলো বনবাস ।
 মুনিপত্নীগণে মোৰ পূৰি গৈলা আশ ॥ ৩৩০০৭
 আঠৈ তণ্ডুল দুগ্ধ পায়স কৰিয়া ।
 ভুঞ্জাইলন্ত স্ত্ৰীসবে আমাক বেঢ়িয়া ॥
 তাসম্বাক আশ্বাস কৰিলো সেহিকালে ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ তুমি দিবা নানা গলে ॥ ৩৩০০৮
 সেহি অভিলাষ মোৰ পুৰা বঘুবৰ ।
 মুনি পত্নী সম্ভাষিয়া আসিবো সম্ভৰ ॥
 সীতা বোলে মুনিপত্নীগণক সম্ভাষি ।
 শীত্ৰ কৰি আসিবোহো তাহাকো আশ্বাসি ॥ ৩৩০০৯
 সীতাৰ বচনে বোলে কমললোচন ।
 যাইবা তপোবনে তুমি তাক লগে বন ॥

অশ্ৰো অশ্ৰো সন্তাষি বজনী ভৈলা অন্ত ।
 প্ৰাতঃ ক্ৰিয়া কৰি বামে বাহিৰ ভৈলন্ত ॥ ৩৩০১০
 মনত অশুভ দেখি চিন্তে মনে মনে ।
 তথা স্ত্ৰীলোক আইলা সীতা সন্তাষণে ॥
 গৰ্ভৱতী যোগ্য বস্ত্ৰ আনিলেক সবে ।
 সন্তোষিলা সীতাক বিনয় ভূতি ভাৱে ॥ ৩৩০১১
 পুণ্যৱতী সীতা ভূমি বামৰ ঘৰিণী ।
 দশৰথ শত্ৰুৰ যে জনকনন্দিনী ॥
 স্বামীৰ লগত গৈলা এৰি ৰাজ্য আশ ।
 চতুৰ্দশ বৎসৰ কৰিলা বনবাস ॥ ৩৩০১২
 ত্ৰিভুবনে হেন দুখ কৰে কোন নাৰী ।
 পতিব্ৰতা সীতা ভূমি কুলৰ জীয়াৰী ॥
 যত দুখ পালা লগে গৈয়া স্বামী সমে ।
 ততোধিক দিলা দুখ পাৰ্শ্বীৰ ৰাৱণে ॥ ৩৩০১৩
 ভাল ভৈলা কৈলা বামে সবংশে সংহাৰ ।
 তোমাৰ দুখত কৰি দুখ ভৈলা তাৰ ॥
 এক বাক্য কহো আমি অৱধান কৰ ।
 আৰকি দেখিলা কেনে ৰাজা লঙ্কেশ্বৰ ॥ ৩৩০১৪
 ৰাক্ষসৰ মূৰ্ত্তি দেখিবাক ইচ্ছা যায় ।
 ৰাৱণৰ মূৰ্ত্তি শিৰ নুচো বাম পাৰ ॥
 এৰাইবাক নপাবিয়া কৰিলা যতন ।
 সীতা বোলে ভয় পাবা দেখিয়া ৰাৱণ ॥ ৩৩০১৫
 যত দুখ দিলা মোক দুখ যে ৰাৱণে ।
 লুকুৱাই থৈলা নিয়া অশোকৰ বনে ॥
 যত দুখ পাইলো গৈয়া ৰাক্ষসীৰ সমে ।
 মনে ইচ্ছা কৈলো মই ত্যাজিয়া জীৱনে ॥ ৩৩০১৬
 ৰাৱণৰ তৰ্জ্জনত হৃদি হয় ফাট ।
 মহাদুখ দিলা মোক ভুঞ্জীয়া ললাট ॥
 নাৰীগণে বোলে মোক জনক জানকী ।
 ৰাৱণৰ ৰূপ দেখি ধৰণীতে লুটি ॥ ৩৩০১৭
 নাৰীগণ বাক্যে সীতা অঙ্কিলা ৰাৱণ ।
 দশ মুখ দিলা বাহু বিংশতি লোচন ॥
 ৰাৱণ দেখিয়া নাৰীগণে পালা ডৰে ।
 ৰাৱণক বামপদে প্ৰহাৰিলা শিৰে ॥ ৩৩০১৮

ৰাৱণক দেখিয়া নাৰীগণে গৈলা ঘৰ ।
 সীতাক দেখিয়া মনে হৰিষ বিস্তৰ ॥
 আলাস কৰিয়া সীতা কৰিলা শয়ন ।
 নুমুচিল ভূমিত যে লেখিয়া ৰাৱণ ॥ ৩৩০১৯
 সভাত বসিয়া বামে শোধে ঘনে ঘন ।
 ভাল মন্দ লোকে মোক কি বোলে এখন ॥
 সীতাক কি বোলে লোকে বাক্য অনাচাৰ ।
 কিবা নিন্দা কৰে মোক অযোধ্যা নগৰ ॥ ৩৩০২০
 স্থখে কিবা আছে লোক অযোধ্যা নগৰে ।
 ভৱতৰ কালে কিবা আছে স্থখে নৰে ॥
 সাতজন মাতৃ আৰ ভ্ৰাতৃজন সীতা ।
 কি বোলয় লোকে মোক কহিয়ে সৰ্ব্বথা ॥ ৩৩০২১
 সভাসদ লোকে কেহো নেদিলা উত্তৰ ।
 শুনিয়া উত্তৰ দিলা ভদ্ৰে দ্বিজবৰ ॥
 সূৰ্য্যবংশে ৰাম ভূমি ধৰ্ম্ম কলেৱৰ ।
 নিষ্পাপী শৰীৰ তহু বিনাশ দুখৰ ॥ ৩৩০২২
 তেজ বীৰ্য্য বিশাল পৌৰুষ অনিৰ্ব্বাৰ ।
 তোমাৰ সদৃশ ৰাজা নহৈবে আমাৰ ॥
 পিতৃসত্য পালিয়া কৰিলা বনবাস ।
 ৰাক্ষস মাৰিয়া পুৰিলাহা অভিলাষ ॥ ৩৩০২৩
 বালি মাৰি শূগ্ৰীৱক দিলা ৰাজ্যভাৰ ।
 সীতা উদ্ধাৰিলা ভূমি ৰাৱণ সংহাৰ ॥
 বিভীষণ ধাপিলা কণক লঙ্কাপুৰী ।
 সাগৰ বাঙ্কিলা কপিগণ সঙ্গ কৰি ॥ ৩৩০২৪
 ত্ৰিভুবনে হেন কৰ্ম্ম কৰে কোন জন ।
 তযুগুণ সহস্ৰ মুখে নযায় কহন ॥
 একমাত্ৰ দোষ প্ৰভু ঘোষে সৰ্ব্বজন ।
 নিবিচাৰি ঘৰে সীতা নিলা কি কাৰণ ॥ ৩৩০২৫
 ৰামৰ চৰিত্ৰ কেনে ভৈলন্ত ইমান ।
 এহিৰাক্য কহিবাক ভয় লাগে মন ॥
 হেন বোলে লোকে ঘোষে কহিলো নিশ্চয় ।
 লোক অপবাদ এহি শুনো মহাশয় ॥ ৩৩০২৬
 ৰামচন্দ্ৰে বোলে ভদ্ৰে কহি আহা সাৰ ।
 তোমাৰ ৰচন মনে লোৱয় আমাৰ ॥

শুনিয়া ইসৰ কথা ভাবিলা বাঘৰ ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী পুৰোহিত পাচি দিলা সব ॥ ৩৩০২৭
 পুৰী মध्ये গৈয়া বামে আকুল হৃদয় ।
 অঙ্কিত বাৰণ দেখি ভৈলন্ত বিস্ময় ॥
 বামে বুলিলেক ভাল ভাষয় অপাৰ ।
 অত্যাপি বাৰণে ইচ্ছা আছয় সীতাৰ ॥ ৩৩০২৮
 হেন বুজো তান মনে নাহিকে স্মৰণ ।
 সিকাৰণে মূৰ্ত্তি লেখি চাহয় বাৰণ ॥
 মধ্যনিশা কালে বামে থিৰ কৰি মন ।
 বোলে নিশাভাগে ভ্ৰমি বুজিবো আপুন ॥ ৩৩০২৯
 দোষ-গুণসব লোকে কি বোলয় জানো ।
 জিজ্ঞাসা কৰিবো মই ভ্ৰমি কিবা শুনো ॥
 হেন ভাবি পুৰী হস্তে বাম বাজ ভৈল ।
 খড়্গ হস্তে ভ্ৰমে বামে নগৰ বিশাল ॥ ৩৩০৩০
 নিশাচৰ হুয়া বামে ভ্ৰমে একেশ্বৰ ।
 আচম্বিতে গৈলা বাম বজ্জকৰ ঘৰ ॥
 নগৰৰ একভিতি বজ্জক আশ্ৰয় ।
 দৈবযোগে গৈয়া বাম তাহান সদন ॥ ৩৩০৩১
 বজ্জক বজ্জকী বাক্য শুনিয়া শ্ৰীৰাম ।
 শুনা জন্মেজয় বামে কোন কৈল কাম ॥
 স্ত্ৰীলগে বিবাদ কৰিলা সেহি দিনে ।
 পিতৃগৃহে গৈলা নাৰী সেহি অপমানে ॥ ৩৩০৩২
 জীউক দেখিয়া বাপে পুছিল সাদৰে ।
 জোৱাইৰ বচনে কিবা আইলা মোৰ ঘৰে ॥
 আপুন ইচ্ছায়ে মাৰ কিবা ঐক আইলা ।
 স্বৰূপে কহিয়ো মাৰ কিবা দন্দ কৈলা ॥ ৩৩০৩৩
 জীৱে বোলে বাপ মোৰ নিজ কৰ্মফল ।
 বৰ পালো অহৰ্নিশে কৰয় কন্দল ॥
 নিতে নিতে কন্দল কৰয় স্বাত্মী হই ।
 বৰতাপে আইলো মাৰ তৈকে নযাওঁ মই ॥ ৩৩০৩৪
 শুনিয়া বজ্জকে বোলে মোৰ বাক্য লৱ ।
 অপযশ হৈব জানা তোৰ নাহি ভয় ॥
 স্বামী এৰি ঐক আইলা তোৰ যোগ্য নয় ।
 কুলৰ কলঙ্কী কিছু তোৰ নাহি ভয় ॥ ৩৩০৩৫

জামাতাৰ গৃহে চলি সত্বেৰে যে যাইয়ো ।
 আহা আহা শাস্ত্ৰ বিধি এক কথা কয়ো ॥
 স্বামীক দেখিবা মাৰ দেহতা সমান ।
 শত্ৰু-শত্ৰু পূজা কৰিবা বিধান ॥ ৩৩০৩৬
 এহিবুলি কন্যা লৈয়া চলিলা বজ্জক ।
 শীঘ্ৰ কৰি চলি গৈলা জামাইৰ পূৰ্বক ॥
 জামাইৰ মধুৰ বাক্য অনেক বুলিলা ।
 আনি দিলো পত্নী ভূমি গৃহে নবাখিলা ॥ ৩৩০৩৭
 বজ্জকে বোলয় আমি নহওঁ শ্ৰীৰাম ।
 দোষক দেখিয়া ঘৰ কৰিবাক চাম ॥
 ৰাজ্যৰ ব্যৱহাৰ ফল লুহি নৰপতি ।
 অবিচাৰে নাৰী লৈয়া কৰয় বসতি ॥ ৩৩০৩৮
 ৰাক্ষসৰ ঘৰে তেবে আছিল জানকী ।
 দশমাস বাৰণে ক্ষমিলা তাক দেখি ॥
 দুৰ্ভটমতি বাৰণে দেৱকো নাহি ডৰে ।
 সীতাক হৰিয়া নিলা দুৰ্ভট লঙ্কেশ্বৰে ॥ ৩৩০৩৯
 শয়ন ভোজন কৰাইলেক কোন জনে ।
 সোদৰ বান্ধৱ কেহো নাছিল সদনে ॥
 সূৰ্য্যবংশী ৰাজা হুয়া ধৰ্ম্ম লজ্জিলেক ।
 অসত্যে মজিলে ৰাজা মোহ অতিবেক ॥ ৩৩০৪০
 হেন নাৰী ৰাজা হুয়া কৰিলা গ্ৰহণ ।
 সেহি বাম নোহো মই কৰিবো বৰ্ণন ॥
 তোমাৰ কন্যাক ভূমি ঘৰে লৈ যাবা ।
 বাক্য ব্যৰ্থ নকৰিবা নাপাতিবা মায়া ॥ ৩৩০৪১
 ৰাজা সত্যৱন্ত হইলে প্ৰজা সত্য পাবে ।
 দুৰাচাৰী কন্যা লৈয়া চলিয়ো সত্বেৰে ॥
 বামে যেন অবিচাৰে সীতা নিলা ঘৰে ।
 কামাতুৰ হুয়া বামে কৰিলা দুৰ্ভট ॥ ৩৩০৪২
 হেন শুনি ৰামচক্ৰে ভৈলন্ত বিস্ময় ।
 বৰ দুখে আইলা বাম আপুন নিলয় ॥

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ সীতা বৰ্ণন

বজ্জনী প্ৰভাত ভৈলা উদ্ভিত ভান্ধৰ ।
 সিংহাসনে বসিলেক বাম বহুধৰ ॥ ৩৩০৪৩

মন্ত্ৰীগণ আদেশিলা আন তিনি ভাই ।
 শীঘ্ৰ কৰি আনিবাহা আমাৰ ইঠাই ॥
 বামৰ বচনে আনিলন্ত তিনিজন ।
 নমস্কাৰ কৰিলেক বামৰ চৰণ ॥ ৩৩০৪৪
 দেখিলন্ত শ্ৰীবামৰ বিবৰ্ণ বদন ।
 প্ৰভাহীন সূৰ্য্য যেন নাহিকে কিৰণ ॥
 বাহুৱে আঁসিছে যেন পূৰ্ণিমাৰ চান্দ ।
 সজল নয়নে দেখি বিপৰীত কান্দ ॥ ৩৩০৪৫
 কিকাৰ্য্যে বিবহ বাম নেদেখো কাৰণ ।
 আকুল হৃদয় দেখো শোকাকুল মন ॥
 দেখিয়া বিস্ময় বৰ তিনি সহোদৰ ।
 হেন কালে বোলে বামে কৰিয়া সাদৰ ॥ ৩৩০৪৬
 তুমি তিনি ভাই মোৰ প্ৰাণৰ সমান ।
 তোমাৰ সন্মতি কাৰ্য্য কৰিবো বিধান ॥
 ভালমন্দ ৰাজ্যৰ পালন এহি নীত ।
 তোমাৰ সন্মতি নকৰো কদাচিত ॥ ৩৩০৪৭
 সীতাৰ অঘণ মোক ঘোষে সৰ্বলোকে ।
 দিসব স্তম্ভৰি মোৰ বাঢ়ে দুখ শোকে ॥
 সীতাক বৰ্জ্জন আমি কৰিবো নিশ্চয় ।
 তেবেসে গুচয় লোক-অপবাদ ভয় ॥ ৩৩০৪৮
 এহি শুনি বুলিলেক কুমাৰ ভৰতে ।
 হেনয় নিষ্ঠুৰ বাণী বোলা কেনমতে ॥
 অসতীয়ে সতী নিন্দে দোষ নাহি লয় ।
 সত্যহীন জনে জানা তান কিক হয় ॥ ৩৩০৪৯
 অভক্ষ্য ভিক্ষিয়া কাকে গঙ্গাজল ভঞ্জে ।
 জাহ্নবী অশুচী হোৱে কহিয়াকে তাকে ॥
 আপুনি সকলো জানা প্ৰধান পুৰুষ ।
 অগ্নিশুদ্ধ সীতাদেৱী কিছূ নাহি দোষ ॥ ৩৩০৫০
 পাপীষ্ঠ লোকৰ বাদে হেন বোলা কেনে ।
 ব্ৰহ্মা প্ৰসংশিলা যাক সমে দেৱগণে ॥
 স্বৰ্গ হস্তে আঁসি বাপে কহিলা তোমাতে ।
 সীতা বৰ সতী ব্ৰহ্মা কহিলা সাক্ষাতে ॥ ৩৩০৫১
 অগ্নিত মাধাৰ পুষ্প নঠৈল মলিন ।
 সতী-সীতা সত্য কিছূ নঠৈলন্ত হীন ॥

অনাহাৰে আছিলেক ৰাক্ষসৰ ঘৰে ।
 স্ত্ৰীবিনে পুৰুষে নেদেখিলা সীতাবে ॥ ৩৩০৫২
 হেন সীতা পৰিহৰা নহবে উচিত ।
 নিৰ্দ্দয় নিষ্ঠুৰ তুমি নিদাকণ চিত ॥
 সজল নয়নে বামে বোলে শুনা ভাই ।
 লোক অপবাদ ভয় লাজক ডবায় ॥ ৩৩০৫৩
 সত্যে সত্যে ধৰ্ম্মপথ বুজিলো ভৰত ।
 সত্যে আছে সীতাদেৱী আমি জানো তব ॥
 যদিপি আছে সীতা সত্যধৰ্ম্ম ৰাখি ।
 তথাপি বৰ্জ্জিবো সীতা লোক ভয় দেখি ॥ ৩৩০৫৪
 জীৱন্তে মৰণ ভাল কীৰ্ত্তি নষ্ট কৰে ।
 স্বৰ্গপথ নষ্ট কৰে কহিলো তোমাৰে ॥
 পূৰ্বে হৰিচন্দ্ৰ ৰাজ্য শাস্ত য়ে নৃপতি ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য ৰহে মানে তাহাৰ যে কীৰ্ত্তি ॥ ৩৩০৫৫
 পিতা মাতা ভ্ৰাতৃ নাৰী পুত্ৰ জ্ঞাতিগণ ।
 লোক অপবাদে বৰ্জ্জিলেক সাধুজন ॥
 সৰ্বজনো দোষে মোক সীতাৰ কাৰণে ।
 কীৰ্ত্তি নষ্টে প্ৰাণ পৰে স্ত্ৰী কোন ধনে ॥ ৩৩০৫৬
 সত্য ভয় হোৱে ভাই ভৰত স্ত্ৰজান ।
 সীতাৰ কাৰণে কিছূ নুযুলা বচন ॥
 শুনি নিশবদ ছয়া ৰহিলা বিশেষে ।
 লক্ষ্মণে বোলায় সীতা এৰা কিবা দোষে ॥ ৩৩০৫৭
 অগ্নিশুদ্ধ সীতাদেৱী জানে ত্ৰিভুবন ।
 নীচ জনে নিন্দা কৰে ত্যজিয়া জীৱন ॥
 শ্লেছে শাস্ত্ৰ নিন্দা কৰে ত্যজয় ব্ৰাহ্মণ ।
 হীনবুদ্ধি লোকবাক্যে হেলা কেনে মন ॥ ৩৩০৫৮
 লক্ষ্মণৰ অৱশেষে বোলে শত্ৰুঘন ।
 সীতাক ইবাক্য বোলে কোন মুঢ় জন ॥
 তযু প্ৰাণ সীতা তুমি সীতাৰ জীৱন ।
 তুমি বিনে সীতা দেৱী নবহে পৰাণ ॥ ৩৩০৫৯
 হেন সীতা এৰা ভাই নুহি ব্যৱহাৰে ।
 কঠোৰ হৃদয় হেন যুধিৰ সংসাৰে ॥
 অগ্নিমধ্যে নাৰীক পৰীক্ষে কোন জনে ।
 হেন কৰ্ম্ম কোন জনে কৰে ত্ৰিভুবনে ॥ ৩৩০৬০

শক্ৰস্বৰ বাক্য শুনি বোলেয় বাঘৰ ।
 আঘাবেক বোলে আমি শুনা তোৰাসব ॥
 সীতাক বৰ্জিবো মই কহিলো নিশ্চয় ।
 সীতা লাগি নকহিবা যদি আছে ভয় ॥ ৩৩০৬১
 তথাপিতো যদি বাক্য বোলা মোৰ আগে ।
 তোমাত আমাৰ আতিশয় বধ লাগে ॥
 বাঘৰ বচনে সবে কৰি হেঁচ মাথা ।
 শোকাকুল হুয়া তেবে পাইলা বৰ চিন্তা ॥ ৩৩০৬২
 বামে সীতা বৰ্জিলেক জানিয়া নিশ্চয় ।
 ভবত শক্ৰঘন গৈলা আশ্রু নলয় ॥
 লক্ষ্মণ বহিলা তথা শ্ৰীৰামৰ পাশ ।
 কৰে ধনু ধৰি নাকে ত্যজয় নিশ্বাস ॥ ৩৩০৬৩
 বামে বোলে লখাই ভাই প্ৰাণৰ সোদৰ ।
 বধ লৈয়া যাবা সীতা ত্যজিয়ে অস্তৰ ॥
 বনবাস দিয়া সীতা জাহ্নবীৰ তীৰে ।
 বাল্মিকী আশ্ৰম যেন থাকে কতো দূৰে ॥ ৩৩০৬৪
 আমাত মেলানি পূৰ্বে মাগি আছে সীতা ।
 বনে গৈয়া দেখিবাক মুনিৰ বণিতা ॥
 সেহি বনে লৈয়া যাবা জনক জীয়াৰী ।
 মোৰ বধ লাগে ভাই বৰা বাজ কৰি ॥ ৩৩০৬৫
 বাম বাক্যে চলি যাই লক্ষ্মণ কুমাৰ ।
 বধ লৈয়া গৈলা তেবে আগক সীতাৰ ॥
 প্ৰণামি লক্ষ্মণে কহে সীতাৰ চৰণে ।
 বামৰ আদেশে তুমি যাবা লাগে বনে ॥ ৩৩০৬৬
 বাম আগে কহি আছা যাইবো তপোবনে ।
 সন্তাষিবো মই গৈয়া মুনিপত্নীগণে ॥
 সিকাৰণে আসিয়াছো তোমাসাক নিতে ।
 বিলম্ব নকৰা দেৱী চৰিয়োক বধে ॥ ৩৩০৬৭
 সীতা বোলে বামে মোৰ পুৰিলা অভীষ্ট ।
 মুনিপত্নী সন্তাষিবো তাৰা মোৰ ইষ্ট ॥
 এহি বুলি লৈলা সীতা নানা বস্ত্ৰ ধন ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ লৈলা বজ্জত কাঞ্চন ॥ ৩৩০৬৮
 ভক্ষ্যদ্ৰব্য লৈলা সীতা নানা বিধিৰতে ।
 অভ্যস্তবে গৈলা সীতা শাহুক জনাস্তে ॥

কৌশল্যাৰ প্ৰণামিয়া বোলে দেৱী মাৰ ।
 মুনিপত্নী সন্তাষিবে বনে আমি যাওঁ ॥ ৩৩০৬৯
 কৌশল্যায়ে বোলে বধু কি তোৰ লক্ষণ ।
 চৈধ্যয় বৎসবে তমু নুপুৰিল মন ॥
 কলম চৰণ খানি হাঠিবা কিমতে ।
 হৈ আছা নৱগৰ্ভ আলাসে পীড়িতে ॥ ৩৩০৭০
 বাতুল অধৰ খানি পূৰ্ণচন্দ্ৰমুখী ।
 বোদ্দেৰ তাপত তুমি বৰ হৰা দুখী ॥
 নহবে উচিত বধু তুমি যাৱা বন ।
 ভালমন্দ হৈলি পাছে কি বোলো তেখন ॥ ৩৩০৭১
 কৌশল্যাৰ বাক্য সীতা শুনিলা শ্ৰৱণে ।
 প্ৰভুৰ লগত বহু ভ্ৰমিছো কাননে ॥
 হাঠিবে পাৰিম আমি শ্ৰীৰাম স্মৰিয়া ।
 নমস্কাৰ কৰি সীতা এতেকে বুলিয়া ॥ ৩৩০৭২
 স্মিত্ৰো কৈকেয়ীক তেবে নমস্কাৰ কৰি ।
 লক্ষ্মণ সম্মুখে আইলা কৃষ্ণ বাম স্মৰি ॥
 বধত উঠিলা দেৱী লক্ষ্মণ সহিতে ।
 নানা অলঙ্কাৰ দ্ৰব্য লৈলা সমুদিতে ॥ ৩৩০৭৩
 সাৰথিক আদেশিলা স্মিত্ৰেনন্দন ।
 সহবে চলায়ে বধ যথা তপোবন ॥
 লক্ষ্মণৰ বাক্যে বধ চলায়ে সাৰথি ।
 চাবুকৰ ঘাৰে ঘোৰা চলে বায়ুগতি ॥ ৩৩০৭৪
 সম্মুখ সমবে ঘোৰা উৰায়ে গগনে ।
 সীতাক দেখিয়া বধ নচলে তেখনে ॥
 সীতা বনে যায় দেখি অযোধ্যাৰ লোক ।
 বুদ্ধি বিবৰ্জিত ভৈলা পাইলা বৰ শোক ॥ ৩৩০৭৫
 হাহাকাৰ কৰি লোকে কৰয় ক্ৰন্দন ।
 সীতাক যাবাৰ দেখি বিস্ময় যে মন ॥
 মনত বিস্ময় লোকে ভাবিয়া অকাজ ।
 কি কাৰণে সীতা চলি যায় বনমাজ ॥ ৩৩০৭৬
 বামত মেলানি মাগি সীতা যায় বনে ।
 ফন্দিল দক্ষিণ বাহু মন্দ বুজি মনে ॥
 লক্ষ্মণৰ বাক্যে বধ চলায়ে সাৰথি ।
 হেন দেখি বিপৰীত বোলে সীতা সতী ॥ ৩৩০৭৭

বিমঙ্গল নাদ কৰে যুগ পক্ষী যত ।
 চণ্ডীৰ শৃগালৰ কৰে দক্ষিণত ॥
 অৰণ্যৰ যুগগণ বাহিৰ ছয়া লৰে ।
 জল ছাৰি কুস্তীৰ আইল সীতাৰ গোচৰে ॥ ৩৩০৭৮
 মাথাত লাগিল চাল আসন্তে বাহিৰ ।
 যুজ কৰি সমুখত মিলিল মাজ্জাৰ ॥
 নিৰ্ঘাত পতন হৰে পৰে উল্কাপাত ।
 উলুকা পৰিলা বথে ভৈলা বজ্জপাত ॥ ৩৩০৭৯
 আউল জাউল কেশ ভিক্ষা মাগয় যোগিনী ।
 মণ্ডলী ফুৰয় শিৰে শগুন গৃধ্ৰিনী ॥
 অমঙ্গল দেখি বহু বিষয় জানকী ।
 দক্ষিণত ডাকয় মঞ্জাৰ নাম পক্ষী ॥ ৩৩০৮০
 লক্ষ্মণত পুছে সীতা দেৱী অমঙ্গল ।
 একমাত্র পুছে মই প্ৰভুৰ কুশল ॥
 সীতাৰ বচনে বীৰে নেদিল উত্তৰ ।
 অধোমুখে বহিল চক্ষুৰ পৰে নীৰ ॥ ৩৩০৮১
 গঙ্গাতীৰে গৈলা বথ ইকথা কহিতে ।
 পাপ বিনাশিনী গঙ্গা কৰণ্য জগতে ॥
 নৌকা আৰোহিয়া তেবে গঙ্গা ভৈলা পাৰ ।
 স্নান কৰি শাস্ত্ৰধৰ্ম বেদ ব্যৱহাৰ ॥ ৩৩০৮২
 স্নান কৰি চলিলেক বথ আৰোহনে ।
 প্ৰবেশ কৰিলা বথ মহাঘোৰ বনে ॥
 নিকুঞ্জ গহন বন দেখিতে তৰাস ।
 ভয়ঙ্কৰ স্থান সূৰ্য্য নাহিকে প্ৰকাশ ॥ ৩৩০৮৩
 ভয়ঙ্কৰ খড়্গ যুগ ব্যাপিয়া পৰ্বত ।
 কঠোৰ ফোকাৰ কৰে সৰ্প যত যত ॥
 সিংহ ব্যাত্ৰ মহিষ চামৰী দিব্য হস্তী ।
 নানা জাতি ভালুক যে মহী মুচৰস্তি ॥ ৩৩০৮৪
 গিৰি গুহা গহ্বৰত নেদেখয় ভানু ।
 হেন দেখি ভৈল সীতা ৰোমাঞ্চিতা তনু ।
 ভয়ঙ্কৰ জন্তুগণ দেখি সচকিত ।
 ভয় পায় জানকী পুছয় লক্ষ্মণত ॥ ৩৩০৮৫
 আজি কেনে লক্ষ্মণ সুবুজো তযু মন ।
 কৈত মুনিপত্নীগণ কৈত তপোধন ॥

যজ্ঞধুত্ৰ নেদেখো কুশুনো বেদধৰ্মনি ।
 নানা ভয়ঙ্কৰ জন্তুনাদ মাত্ৰ শুনি ॥ ৩৩০৮৬
 পুছিলে উত্তৰ নেদে ঘনে পাৰে খাস ।
 বুজিলো প্ৰভুয়ে মোক বনে দিলা বাস ॥
 সীতাৰ বচনে বীৰে কৰয় ক্ৰন্দন ।
 কিকপে বুলিবো মাৰ দাকণ বচন ॥ ৩৩০৮৭
 অগ্নি পুৰি যৰো কিবা গৰল ভক্ষনে ।
 কহিতে ইসৰ কথা ছুত লাগে মনে ॥
 লোক-অপবাদে ৰামে ত্যজিলা তোমাক ।
 এৰি যাইবে অৰণ্যত বুলিলে আমাক ॥ ৩৩০৮৮
 লাজবে নপাৰো মাৰ তাহান বচন ।
 কহিবে নপাৰো মাৰ তিস্তিল বসন ॥
 লক্ষ্মণৰ বাক্য শুনি সীতা চন্দ্রমুখী ।
 মুৰ্ছা গৈলা সীতা দেৱী অন্ধকাৰ দেখি । ৩৩০৮৯
 মূলছেদ বৃক্ষ যেন শীঘ্ৰে হোৱে পাত ।
 ভূমিত পৰিল সীতা খাই বজ্জাঘাত ॥
 আউল জাউল কেশচয় খসিল বসন ।
 আচাৰে ভূমিত পৰি ভৈলা অচেতন ॥ ৩৩০৯০
 দেখিয়া লক্ষ্মণ তেবে ভয় পাইলা মনে ।
 ধীৰে ধীৰে বাক্য বোলে সংক্ষেপ বচনে ॥
 উঠ উঠ কৰি বোলে জনকনন্দিনী ।
 বামহাতে মচে বীৰে নয়নৰ পানী ॥ ৩৩০৯১
 বামপদে সেৱা কৰি দৃঢ় ভক্তি ধৰি ।
 সেহি গুণে জীয়া উঠা জনক জীয়াৰী ॥
 চিন্তিয়া বামৰ পাৱ পাইলেক চেতন ।
 আথে বেথে উঠি সীতা সম্ভবে বসন ॥ ৩৩০৯২
 শোকাকুল ভৈলা তনু কৰয় বিলাপ ।
 কোন দোষে বিধি মোক দিলা বৰ তাপ ॥
 কৈত বা আমাক এৰি যাবাহা লথাই ।
 নিদাকণ ছয়া মোক বনত পেলাই ॥ ৩৩০৯৩
 গুণবন্ত ধৰ্মবন্ত দায়ালু দেৱৰ ।
 দাতাবন্ত দায়াবন্ত কৰুণা সাগৰ ॥
 কহ কহ লথাই মোক নকৰিয়া ৰোষ ।
 পুহু বনবাস দিলা পায় কোন দোষ ॥ ৩৩০৯৪

উজ্জ্বল কবিতা মোক দণ্ডিয়া বাৰণ ।
 ফল মূল জল দিলা বিবিধ বিধান ॥
 স্থানে স্থানে বিৰচিয়া দিলা নানা ঘৰ ।
 পালিলা অনেক মতে পিতৃ যে শত্ৰু ॥ ৩৩০৯৫
 সোদৰ শালুৰী সখা নাহিকে নিকটে ।
 কিমতে তৰিবো লখাই ইমত সন্ধটে ॥
 যত ৰাজমহিষী বঞ্চয় অস্ত্ৰসপুৰী ।
 পুনু পুনু বনে মই ভৈলো বনচাৰী ॥ ৩৩০৯৬
 হা হা প্ৰভু ৰামচন্দ্ৰ তুমি বৰ ধন ।
 আৰ নেদেখিবো মই তোমাৰ চৰণ ॥
 বনে হৰি নিলা মোক কবিতা ক্ৰন্দন ।
 মোৰ শোকে বৃক্ষ পায়া দিলা আলিঙ্গন ॥ ৩৩০৯৭
 ছেন প্ৰভু মোক বঞ্চি দিলা পৰিতোষ ।
 তোমাক কি দোষ দিবো মোৰ কৰ্ম্মদোষ ॥
 সীতাৰ কাকণ্য দেখি লক্ষ্মণে কান্দয় ।
 শোকাকুলে লক্ষ্মণৰ বিদাৰে হৃদয় ॥ ৩৩০৯৮
 শুন বাপু সীতা বোলে প্ৰাণৰ লখাই ।
 শোকঅগ্নি দহে মোক স্মৰিয়া গোসাই ॥
 বুদ্ধি বৃহস্পতি ৰাম বুদ্ধিসে কাৰণ ।
 কি কাৰ্য্যে পঠাইলে লখাই কিবা প্ৰয়োজন ॥ '৯৯
 ইকাৰ্য্যে স্ত্ৰীৰ বিতীৰ্ণৰ উচিত ।
 সোদৰ ৰাক্ষস নাহি ভৈলোহো দুখিত ॥
 চুলি ছিণ্ডে মুণ্ড হানি ছিৰিল বসন ।
 দৌৰ্ঘৰাৱে আতিশয় কৰন্তু ক্ৰন্দন ॥ ৩৩১০০
 স্ত্ৰীকুলে জন্মি মোৰ এই দুখকাৰ ।
 জনম আৰম্ভি মোৰ এই দুখভাৰ ॥
 এহি গঙ্গাজলে মই ত্যজিবো জীৱন ।
 গৰ্ভে ৰাজবংশে মাৰে দুহান নিধন ॥ ৩৩১০১
 দাক্ষ পৰাণ কেনে নোহোৱে বাহিৰ ।
 কত দুখ কপালত আছে অভাগীৰ ॥
 ৰামচন্দ্ৰ হেন প্ৰভু আৰ নেদেখিবো ।
 গৰাল বিষক খাই পৰাণ ত্যজিবো ॥ ৩৩১০২
 যেখনে প্ৰভুৱে মোক অগ্নিত ক্ৰেপিলা ।
 পাপীৰ্থ অগ্নিয়ে মোক কেনে নদহিলা ॥

কৃষ্ণৰ চৰণে মন দিয়োক সদায় ।
 সীতা শান্তি হুয়া ততো দুখক নেৰায় ॥ ৩৩১০৩
 তথাপি নেৰয় সীতা যুখে ৰাম নাম ।
 আপদ তৰণ হোক বোলা ৰাম ৰাম ॥

গীত

জনম অভাগিনী সীতা বে জনক জীয়াৰী ।
 জনম অৰম্ভি দুখ কত সহিবাক পাৰি ॥ ৩৩১০৪
 জনম হৈল মোৰ জনকৰ ঘৰে ।
 বিহাহেতু ধনুভঙ্গ প্ৰভু গৈলা বনে ॥
 ধনু ভাঙ্গি বিহা কৈলা কমললোচনে ।
 পিতৃসত্যে আমি সঙ্গ বে প্ৰভু গৈলা বনে ॥ '৩১০৫
 চৈধ্যয় বৎসৰ মোৰে দণ্ডকাৰ বনে ।
 হৰিয়া আমাক নিলা বে লক্ষ্মাৰ বাৰণে ॥
 সাগৰ বান্ধিলা প্ৰভু বে বধিলা লঙ্কেত্বৰ ।
 লোকভয়ে অগ্নিমধ্যে বে অপূৰ্ব কথন ॥ ৩৩১০৬
 এত দুখ পায়া লখাইৰে ইবাৰ নৈবাশ ।
 পুনৰপি লভিলো মই বে দাক্ষ বনবাস ॥
 কহে ভৱানীদাসে বে অপূৰ্ব কথন ।
 মচিলে মোচন নযায় বে ললাট লিখন ॥ ৩৩১০৭

পদ

সীতা বোলে লখাই তুমি যাৱা নিজ দেশ ।
 প্ৰভুত কহিয়ো মোৰ বচন সন্দেশ ॥
 মোৰ কৰ্ম্মদোষে ছেন ভৈলেক দুৰ্গতি ।
 মোৰ অৰ্থে প্ৰভু যেন চিন্তা নকৰন্তি ॥ ৩৩১০৮
 নাকান্দা নাকান্দা লখাই প্ৰাণৰ দেৱৰ ।
 কুশল কহিয়ো মোৰ প্ৰভুৰ গোচৰ ॥
 অস্থখ নকৰে যেন আমাৰ অন্তৰ ।
 হুখে ৰাজ্য ভোগে যেন প্ৰাণৰ উপৰ ॥ ৩৩১০৯

অহৰ্নিশে এই বৰ মাগো মাত্ৰ আমি ।
 জন্মে জন্মে বামচন্দ্র হোৱে মোৰ স্বামী ॥
 কান্দি কান্দি কহে লখাই বুলিয়া বচনে ।
 কোন মুখে যাইবো মই এৰি ঘোৰ বনে ॥ ৩৩১১০
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবো কমললোচন ।
 সাতজন মাৰ আৰো ভৰত শত্ৰু ॥
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবে অঘোধ্যা নগৰী ।
 তোমাৰ বচনে মাৰ কেনে নাযাওঁ মৰি ॥ ৩৩১১১
 সীতা বোলে লক্ষ্মণ কহো মোৰ বাণী ।
 কুশলে থাকিয়ো বাপ ভুঞ্জা বাজধানী ॥
 আপুনাৰ কৰ্ম্মদোষ ললাটে লেখন ।
 তাৰ পাপ ভুঞ্জো বাপু নাযায় খণ্ডন ॥ ৩৩১১২
 মোৰ বধ লাগে বাপ নকৰা ক্ৰন্দন ।
 মোৰ বধ লাগে লখাই কৰিয়ো গমন ॥
 দেশে গৈয়া সেৱা কৰা কমললোচন ।
 মোৰ মাথা খাৱা যদি কৰাহা ক্ৰন্দন ॥ ৩৩১১৩
 সীতাৰ বচনে লখাই কান্দিতে কান্দিতে ।
 সীতাৰ চৰণে সেৱি উঠিলেক বথে ॥
 ধীৰে ধীৰে চলে লখাই পৰয় উজুটি ।
 জানকীৰ দুখে শোকে প্ৰাণ যায় ফুটি ॥ ৩৩১১৪
 স্নমবন্তে লক্ষ্মণে যে শোকে প্ৰাণ ফুটে ।
 শোক পায় সীতাদেৱী চাৰে একদৃষ্টি ॥
 চকুৰ যে আৰ যদি ভৈলন্ত লখাই ।
 ধূলায় ধূসৰে সীতা কান্দয় তথায় ॥ ৩৩১১৫
 ধূলায়ে ধূসৰে সীতা কান্দে উচৈষৰে ।
 আউল জাউল কেশ ভৈলা ভাঙ্গে অলঙ্কাৰে ॥
 কৈত এৰি যাৱা বাপু দেৱৰ লক্ষ্মণ ।
 তুমি হেন নিদাৰ্ণ নাহি ত্ৰিভুবন ॥ ৩৩১১৬
 ঘোৰ বনে একেশ্বৰী পেলায়া আমাৰে ।
 আমি হেন পাপী নাহি ইতি নি সংসাৰে ॥
 স্ত্ৰী ছয়া এত দুখ কৰে কোন জন ।
 একেশ্বৰে অবণ্যত বঞ্চিবো কেমন ॥ ৩৩১১৭
 বাপ মাৰ শত্ৰুৰ যে আৰো বজুগণ ।
 সিংহে ব্যাভ্ৰে মোক যদি কৰয় পালন ॥

ঋষিকুলে জন্মি সূৰ্য্যবংশে আইলো পুনি ।
 স্ত্ৰী ছয়া মোৰ সম নাই অভাগিনী ॥ ৩৩১১৮
 এহি বুলি ত্ৰাসে বালা পৰিল ভূমিত ।
 ভূমিত পৰিয়া সীতা ভৈলন্ত মুচ্ছিত ॥
 সূৰ্য্যতাপে ঘৰ্ম্ম বহে শৰীৰ সকলে ।
 লৱনু পুতলি যেন দহিলা অনলে ॥ ৩৩১১৯
 পৰ্ব্বত নিবাসী সৰে যুগ পক্ষী যত ।
 সীতাৰ ক্ৰন্দন দেখি ভৈলা মৰ্ম্মাহত ॥
 তৃণ জল ফল মূল এৰিলা ভক্ষণ ।
 যুগল এৰিলা হংসে ময়ূৰে পেখন ॥ ৩৩১২০
 কক্ক পক্ষী পাখা দিয়া সীতা আচ্ছাদিলা ।
 বোদ্ৰেৰ উত্তাপ হস্তে দুখ নিবাৰিলা ॥
 কপোতে আনিয়া জল সীতাক যোগাৰে ।
 কোকিলে মধুৰ নাদে সীতাক ভোলাৰে ॥ ৩৩১২১
 ভ্ৰমৰে বান্ধাৰে পাপী কৰয় চেতন ।
 চেতন পাইলন্ত সীতা কৰয় ক্ৰন্দন ॥
 ধীৰে ধীৰে যাই সীতা বাৰে হালি পৰে ।
 কদলীৰ বৃক্ষ যেন পৰে অগ্ন জড়ে ॥ ৩৩১২২
 ধূলায়ে ধূসৰ তনু হৃদয়ে আতঙ্ক ।
 নিশ্বল চন্দ্রত যেন লাগিল কলঙ্ক ॥
 সূৰ্য্যৰ আতাপে যেন মুকুতা বান্ধাৰ ।
 শোকাকুল ছয়া তনু কাম্পে থৰথৰ ॥ ৩৩১২৩
 দীৰ্ঘ কৰি বাৰে সীতা স্মৰে বাম বাম ।
 শোকৰ আতাপে দুখে বহি যায় ঘাম ॥
 বনৰ হৰিণী যেন ভৈলন্ত বাহিব ।
 ত্ৰাসে নয়নৰ দুই বহি যায় নীৰ ॥ ৩৩১২৪
 বনে ভ্ৰমে একেশ্বৰী সোণাৰ পুতলী ।
 শৰীৰৰ কান্দি শোভে উজ্জ্বলিত কৰি ॥

সীতাদেৱীৰ বাগ্মীকিৰ আশ্ৰমত আশ্ৰয় লাভ
 মুনি পুত্ৰ আইল তৈকে যজ্ঞ কাৰ্ত্ত নিতে ।
 সীতা দেখি জনাইলন্ত মুনিৰ আগতে ॥ ৩৩১২৫
 কিবা নাগকন্যা কিবা মনুষ্যকুমাৰী ।
 যক্ষ গন্ধৰ্ব্বৰ কিবা বক্ৰ অগ্ৰপেশ্বৰী ॥

দানৱ মানৱ কিবা বান্দৱ মানুহী ।
 বিগ্ৰাহৰী হেন ৰূপ দেখয় ৰূপসী ॥ ৩৩১২৬
 পৰ্বতনিবাসী যত নগৰ দেৱতা ।
 মনুষ্য শৰীৰ জানা নহৱে সৰ্বৰ্থা ॥
 ইকপ স্তম্ভৰ নাহি ইতিনি ভুৱনে ।
 আচোক মনুষ্য কাৰ্য্য পক্ষীৰ মুহনে ॥ ৩৩১২৭
 একেধৰে ঘোৰ বনে কান্দে একাকিনী ।
 স্থথিলে উত্তৰ নেদে শুনা মহামুনি ॥
 শুনিয়া বান্দীকি মুনি চাৱে ধ্যানে বসি ।
 বনবাস দিলা ৰামে সীতাকে ৰূপসী ॥ ৩৩১২৮
 পূৰ্বে আমি বৰ্ণাই আছো সীতা যাইবো বন ।
 আমাৰ বচন ব্যৰ্থ হৈব কি কাৰণ ॥
 হৃদয়ে সন্তোষ মুনি চলে শীত্ৰগতি ।
 শিষ্য উপশিয়ে মুনি কৰিয়া সঙ্গতি ॥ ৩৩১২৯
 সীতা আগে গৈয়া মুনি কৰিয়া সাদৰ ।
 ললাটে লিখন বিধি স্ৰজিলা তোমাৰ ॥
 লোক অপবাদে ৰামে তোমাক বৰ্জিলা ।
 পূৰ্বা জন্মে তোমাক যে গোচৰ কৰিলা ॥ ৩৩১৩০
 শোক পৰিহৰা মাৱ এৰিয়া ক্ৰন্দন ।
 সম্বন্ধে আমাৰ ভাই জনক ৰাজন ॥
 জনকৰ পুৰোহিত বান্দীকি যে নাম ।
 শোক এৰি গৃহে আসা হুয়া উপশাম ॥ ৩৩১৩১
 জনক সমান আমি হওঁ তম্বু বাপ ।
 নাকান্দা নাকান্দা মাৱ এৰা দুখ তাপ ॥
 দশৰথ নৃপতি আমাৰ হৱে মিত্ৰ ।
 সম্বন্ধত ৰামচন্দ্ৰ হোৱে মোৰ পুত্ৰ ॥ ৩৩১৩২
 পুত্ৰবধু হোৱা মাৱ সম্বন্ধে আমাৰ ।
 মোৰ হস্তে তোমাৰ হৈব প্ৰতিকাৰ ॥
 গৰ্ভৱতী নাৰী সীতা দিলা বৰ শোক ।
 যৱজ্ঞ! হৈবেক পুত্ৰ নাভাবিবা দুখ ॥ ৩৩১৩৩
 দুই পুত্ৰ হৈব তম্বু নানা গুণবন্ত ।
 অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে পাৰ্গত ধাৰ্ম্মিক মতিবন্ত ॥
 সেহি পুত্ৰে তোমাৰ পূৰিবে অভিলাষ ।
 পুনৰপি যাইবা তুমি ৰামচন্দ্ৰ পাশ ॥ ৩৩১৩৪

কান্দন ত্যাজিয়া আসা আমাৰ আশ্ৰমে ।
 পুনৰ্বাৰ অযোধ্যাক নিবন্ত স্ত্ৰীৰামে ॥
 মনুষ্য দেখিয়া সীতা হৰষিত চিত্ত ।
 মুনিৰ বচনে হৈলা দুখ বিবৰ্জিত ॥ ৩৩১৩৫
 শোক দুখ গুচিলেক বান্দীকিৰ বাক্যে ।
 মৃত জন জীলা যেন স্তম্ভা অভিষেকে ॥
 ভয় দূৰ গৈলা দুখ ভৈলা উপশাম ।
 সাৰ্বোদয় মুনিৰ পাৱে কৰিলা প্ৰণাম ॥ ৩৩১৩৬
 আদৰি গোঁৱৰে নিলা জনকজীয়াৰী ।
 জনকজীয়াৰী দশৰথৰ বোৱাৰী ॥
 দশৰথ শশুৰ জনক তুমি বাপ ।
 তম্বু দৰশনে গৈলা দুখ ভয় তাপ ॥ ৩৩১৩৭
 গঙ্গাজলে নামি স্নান কৰিলেক সীতা ।
 বান্দীকিৰ লগে চলি গৈলা আনন্দিতা ॥
 মুনিৰ আশ্ৰমে সীতা ভৈলেক প্ৰবেশ ।
 দেখিলা বিচিত্ৰ পুৰী স্বৰ্গতো বিশেষ ॥ ৩৩১৩৮
 ব্যাত্ৰ যুগ সিংহ গৰ্জ্জ একত্ৰে বসিয়া ।
 ভিন্ন ভাৱ নাই কাৰো পুত্ৰৱত হুয়া ॥
 মাৰ্জ্জাৰে মূষকে ক্ৰীড়া কৰে একস্থানে ।
 সিংহে গৰ্জে কৰে লোলা একত্ৰে ভক্ষণে ॥ ৩৩১৩৯
 শিখী সৰ্পে ভ্ৰমে তেবে একলে চৰয় ।
 বকে মৎস্যে জলক্ৰীড়া সমুদ্ৰে কৰয় ॥
 দিব্য সৰোবৰ জল কাজলৰ প্ৰায় ।
 ৰাজহংসে যুগলৰ দণ্ড তুলি খায় ॥ ৩৩১৪০
 নানা যুগ পক্ষী তাতে ভ্ৰমিয়া বেঢ়াৰে ।
 চৰে গৈয়া নিয়ৰে কন্দৰে ভক্ষ্য খাৰে ॥
 নানা ফলমূল শোভি আছে কুঞ্জলতা ।
 দেখি আনন্দিত ভৈলা চন্দ্ৰমুখী সীতা ॥ ৩৩১৪১
 কোকিলে কুহিলি ভৃঙ্গে গুঞ্জৰে ভ্ৰমৰে ।
 ময়ূৰে কৰয় নৃত্য পূৰণ মনৰে ॥
 শত্ৰু মিত্ৰ একত্ৰে থাকয় সেহি বনে ।
 হিংসা ভাৱ নাহি শুনি সেহি তপোবনে ॥ ৩৩১৪২
 আশ্ৰমে আসিয়া মুনি ডাকে কন্ধ্যাগণ ।
 জনকদুহিতা সীতা কৰিয়ো পালন ॥

লক্ষ্মী অৱতৰী সীতা জনকজীয়াৰী।
 সেৱা কৰি থাকিবাহা ভক্তি ভাৱ কৰি ॥ ৩৩১৪৩
 মহাসতী মহাশাস্তী সীতা পতিব্ৰতা।
 ইহাক সেৱিলে পৰলোকে মুক্তিদাতা ॥
 জাহ্নবীৰ জলে যেন সৰ্বপাপ হৰে।
 কৰিলে সীতাক সেৱা সেহি পটন্তৰে ॥ ৩৩১৪৪
 দাসীকপে কৰাবাহা শয়ন ভোজন।
 ধৰ্ম্মদেখি পালিবাহা সীতাৰ চৰণ ॥
 পুত্ৰবধু হৰে মোৰ জনকদুহিতা।
 নানা উপহাৰ দিবা নকৰাবা চিন্তা ॥ ৩৩১৪৫
 পৰম হৰিষ ভৈলা মুনিৰ ব্ৰাহ্মণী।
 কৰয় সীতাক সেৱা ফলমূল আনি ॥
 মুনিপুত্ৰে পৰ্ণশালা দিলা পুৰী কৰি।
 আদৰে গোঁৱৰে লৈলা জনকজীয়াৰী ॥ ৩৩১৪৬
 জৈমিনী বোলেয় কথা শুনা জন্মেজয়।
 হেনমতে বঞ্চে সীতা মুনিৰ আলয় ॥
 গুচিল সকলে দুখ ৰাজ্যৰ বাসনা।
 মুনিকন্যাগণ সমে ভোগ কৰে নানা ॥ ৩৩১৪৭
 সীতা বহিলেক তথা ৰাণীকিৰ স্থানে।
 স্তম্ভ লক্ষ্মণ তেবে চলিলা তেখনে ॥
 স্তম্ভক সন্মোখিয়া বুলিলা লক্ষ্মণে।
 সীতাশোকে ৰামচন্দ্ৰ বিকল আপুনে ॥ ৩৩১৪৮
 আজি হস্তে ৰামচন্দ্ৰ দুখ শোক ভাৰে।
 ৰাত্ৰি দিনে কান্দে ৰাম সীতাৰ অন্তৰে ॥
 স্তম্ভ বোলেয় শুনা স্তমিত্ৰা নন্দন।
 ব্যৰ্থ কথা নহে মহাজনৰ বচন ॥ ৩৩১৪৯
 পূৰ্বব্ৰতান্তক কহো শুনা দিয়া মনে।
 দশৰথ গৈলা বশিষ্ঠৰ বিদ্যামানে ॥
 বশিষ্ঠ আশ্ৰমে আছিলেক কতোক্ষণে।
 বশিষ্ঠক সন্তোষিয়া আসিলা ৰাজনে ॥ ৩৩১৫০
 দুৰ্বাসাক প্ৰথমতে ভৈলা দৰ্শন।
 ৰথৰ নামিয়া ৰাজা বন্দিলা চৰণ ॥
 কৰঘোৰে ঋষিক নমিলা নবপতি।
 বৃদ্ধ ভৈলো মোৰ ঘৰে নহৈল সন্ততি ॥ ৩৩১৫১

ৰাজাৰ বচন শুনি ধ্যান কৰি চাইলা।
 দশৰথ আগে মুনি তেখনে কহিলা ॥
 চাৰিপুত্ৰ হৈব ৰাজা বিষ্ণু অৱতাৰ।
 তেজবন্ত ধৰ্ম্মবন্ত ধৈৰ্য্যবন্ত আৰ ॥ ৩৩১৫২
 চাৰিপুত্ৰ মাজে ত্ৰৈলোক্য ৰামেৰে দুৰ্বাৰ।
 কৰিব দুকৰ কৰ্ম্ম পৃথিৱী ভিতৰ ॥
 পিতৃসত্য পালি তেবে কৰি বনবাস।
 ৰাক্ষসে হৰিব সীতা ৰামৰ সঙ্কাপ ॥ ৩৩১৫৩
 ৰাৱণ মাৰিয়া সীতা ৰামেও আনিব।
 পুনৰপি সীতা দেৱী বনবাস দিব ॥
 লোকঅপবাদে ৰাম হৈবন্ত বিমন।
 সি কাৰণে সীতাক পঠিয়া দিবো বন ॥ ৩৩১৫৪
 মহাপুৰুষৰ বাক্য কতো নহে কাপ।
 অযোধ্যা নগৰে আইলা পাইলা বৰ তাপ ॥
 ৰথ পৰিহৰি আইলা শ্ৰীৰাম গোচৰ।
 প্ৰণাম কৰিয়া আসি লখাই ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ৩৩১৫৫
 সজল নয়ন কৰি কান্দয় লক্ষ্মণ।
 হেন দেখি ৰামৰ বিকল ভৈলা মন ॥
 মোহ পায় ৰামচন্দ্ৰ দেখিয়া লক্ষ্মণ।
 সীতা সীতা ডাক চাৰি হৈলা অচেতন ॥ ৩৩১৫৬
 ৰামে বোলে শুন ভাই প্ৰাণৰ লখাই।
 অনাথিনী সীতাক এৰিলা কোন ঠাই ॥
 কান্দিয়া কান্দিয়া বীৰে বুলিলা বচন।
 জাহ্নবীৰ কোলে সীতা এৰি আইলো বন ॥ ৩৩১৫৭
 ঘোৰ বনে চন্দ্ৰে সূৰ্য্যো নাহিকে প্ৰকাশ।
 তৈত নিয়া সীতাদেৱী দিলো বনবাস ॥
 ৰাণীকি আশ্ৰয় আছে তাহাৰ নিকটে।
 তথাপিহো এৰি আইলো ভাগীৰথী তটে ॥ ৩৩১৫৮
 লক্ষ্মণৰ বাক্যে ৰাম ভৈলন্ত বিকল।
 ধাৰাধাৰে অৰিলেক নয়নৰ জল ॥
 ধূলায়ে ধূসৰ তনু কান্দে উচ্চৈশ্বৰে।
 সীতা নেদেখিয়া মই কেনে যাইবো ঘৰে ॥ ৩৩১৫৯
 কৃষ্ণৰ চৰণ দুই ভৱ তৰিবাৰ।
 হেন জানি হৃদয়কমলে কৰা সাৰ ॥

কৃষ্ণ চৰণে মনে শিৰোগত কৰি ।
নিবন্তবে নবে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৩৩১৬০

গীত

কহ কহ প্ৰাণভাই বে সোদৰ লথাই ।
অনাধিনী সীতাক বে এৰিলি কোন ঠাই ॥
ৰাজ্যৰ কুমাৰী সীতা বে ৰাজ্যৰ বোহাৰী ।
ঘোৰ বনে কিকপে বন্ধিব একেশ্বৰী ॥ ৩৩১৬১
আমি হেন নিষ্ঠুৰ বে নহি ত্ৰিভুবনে ।
অগ্নিশুদ্ধা সীতা বে পঠাইলো ঘোৰ বনে ॥
ভয়ঙ্কৰ জন্তু দেখি বে সীতা ছাৰিব পৰাণে ।
সঙ্গে ইষ্ট মিত্ৰ নাই বে কে কৰিবে ত্ৰাণে ॥ ৩৩১৬২
সীতাৰ তৰে বিবাদ বে পশিলো ঘোৰ বনে ।
চৈধ্যয় সহস্ৰ বান্ধুস বে মাৰি খৰ দৃষণে ॥
সীতাৰ তৰে জৰ্ণটাইল বে বধিলো ৰাৱণে ।
সীতাৰ কাৰণে বধ বে পৰিল ঘোৰ ৰণে ॥ ৩৩১৬৩
সীতাৰ তৰে ৰাৱণে বে বধিলো ৰাজ্য বালী ।
সীতাৰ তৰে স্ত্ৰগ্ৰীৱ সমে বে কৈলো মিতাৱালী ॥
ইহাক লাগি সাগৰ বান্ধি বে বধিলো ৰাৱণ ।
হেন সীতা বনে মই বে পঠাইলো কি কাৰণ ॥
কান্দিয়া কান্দিয়া ৰামে বে পাইলো সীতাৰ ভাৱে ।
কহে ভৱানীদাসে বে অশ্বমেধ পৰ্বে ॥ ৩৩১৬৪

পদ

ৰামে বোলে সীতা মোক নজনাই গৈলা ।
পাপীষ্ঠ লোকৰ বাদে প্ৰাণ হকৰাইলা ॥
উপজিলা সীতাদেৱী অৰণ্যৰ দণ্ডে ।
ৰাজ্য অন্তঃশুদ্ধ কৰি সকল ব্ৰহ্মাণ্ডে ॥ ৩৩১৬৫
অঘোনিমন্তৱা কন্যা জনকজীয়াৰী ।
সীতা বনে পঠাই আমি ভৈলো একেশ্বৰী ॥
নিৰ্দ্দয় নিষ্ঠুৰ আমি নিদাক্ষণ হিয়া ।
শৰীৰ দহয় মোৰ তাক নেদেখিয়া ॥ ৩৩১৬৬

হেন বুলি ৰামচন্দ্ৰ কৰিলা ক্ৰন্দন ।
অস্ত্ৰেশ্বৰী শূনি সবে সীতা গৈলা বন ॥
শান্তৰী কোশল্যা কান্দে হুমিত্ৰো কৈকেয়ী ।
ভূমিত লুটিয়া কান্দে সীতা গৈলা কই ॥ ৩৩১৬৭
হা হা বধু কোথা গৈলা জনকনন্দিনী ।
দাক্ষণ স্ত্ৰীৰামে বনে পঠাইলা আপুনি ॥
অগ্নিশুদ্ধা সীতা দেৱী জানে ত্ৰিভুবনে ।
হেন সীতা ৰামে বৰ্জিলেক কেন মনে ॥ ৩৩১৬৮
পতিব্ৰতা সীতা দেৱী লক্ষ্মী অৱতাৰ ।
কোন দোষে ৰামে তাক কৈলা পৰিহাৰ ॥
হেন শূনি স্ত্ৰীসবে কৰয় ক্ৰন্দন ।
সীতাৰ যতেক গুণ কৰিয়া স্মৰণ ॥ ৩৩১৬৯
কান্দিয় সীতাক লাগি যত নাৰীগণ ।
সেহিবেলা ভৰদ্বাজ ভৈলা উপসন ॥
জৈমিনী বদতি কথা শূনা জন্মেজয় ।
শত্ৰুঘন নিবা আইলা মুনি মহাশয় ॥ ৩৩১৭০
লৱণ দানৱ নামে মধুৰ নন্দন ।
তাকে ভয় তপোদ্ভানে কৰে মুনিগণ ॥
যত নষ্ট কৰে সবে মুনি বিনাশয় ।
তাহাৰ প্ৰতাপে সবে মনুষ্য কাম্পয় ॥ ৩৩১৭১
ভৰদ্বাজ দেখি ৰাম চৰণে বন্দিয়া ।
দিলেক আসন ৰামে পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া ॥
ৰামে বোলে মুনিবৰ কেনে আগমন ।
মুনি বোলে যজ্ঞ ভঙ্গ কৰয় লৱণ ॥ ৩৩১৭২
মধুৰা নগৰে থাকে মুনিগণ মাৰে ।
শত্ৰুঘন দিয়া তেবে কৰিব সংহাৰে ॥
ভৰদ্বাজ বাক্যে ৰামে শত্ৰুঘন আনি ।
মুনিৰ লগত কৰি দিলন্ত য়েলানি ॥ ৩৩১৭৩

লৱ-কৃষ্ণৰ জন্ম

বধ ধ্বজ গজৰাজী চতুৰঙ্গ দলে ।
বাগ্মীকিৰ তপোবনে সিদিনা বহিলে ॥
দশমাস দশদিন সম্পূৰ্ণ যে ভৈলা ।
সেহিদিনা সীতা ছই পুত্ৰ প্ৰসৱিলা ॥ ৩৩১৭৪

সুন্দৰ বদন দুই সীতাৰ নন্দন ।
 যৱজ্ঞা কুমাৰ দুই দেখি সন্তোষন ॥
 বাল্মীকিত জনাইলা মূনিৰ কন্যাগণে ।
 দুই পুত্ৰ সীতা প্ৰসবিলা এতিক্ৰমে ॥ ৩৩১৭৫
 শুনি মূনিবৰ তথা আইল তেতিক্ৰমে ।
 দেখিলন্ত দুই শিশু আতি মনোৰম ॥
 জয় দুৰ্বা হাতে লৈ মূনি অনুপম ।
 মনে চিন্তি লবকুশ দুইবো দিলা নাম ॥ ৩৩১৭৬
 শুনি মূনি আইলা তথা শত্ৰুঘন ধীৰ ।
 সীতাদেৱী প্ৰসবিছে দুই মহাবীৰ ॥
 মূনিৰ বচনে হৰিষিত শত্ৰুঘন ।
 কৃতাজ্জলি কৰি বোলে মূনিৰ চৰণ ॥ ৩৩১৭৭
 পৰম হৰিষ ভৈলো শুনিয়া বাৰ্তাক ।
 তোমাৰ আজ্ঞায়ে পায় সীতা দেখিবাক ॥
 শত্ৰুঘন বাক্য শুনি হাসে মূনিবৰ ।
 আজ্ঞা দিলো দেখা গৈয়া ভ্ৰাতৃবধু তোৰ ॥ ৩৩১৭৮
 হেন শুনি শত্ৰুঘন গৈলা অভ্যস্তৰ ।
 সাতাৰ চৰণে লৈয়া কৰি নমস্কাৰ ॥
 সীতা বোলে শত্ৰুঘন কহিয়ো সম্ভৱ ।
 লৱণ বধিবা যাইবা মথুৰা নগৰ ॥ ৩৩১৭৯
 মোক এৰি বামচন্দ্ৰ কৈত স্থখে আছে ।
 ভৰত লক্ষ্মণ বীৰে কুশলে কি আছে ॥
 শাশুৰীসকল কিবা কুশল কথন ।
 পাত্ৰ মিত্ৰে প্ৰজাগণ পুৰোহিত জন ॥ ৩৩১৮০
 শত্ৰুঘনে বোলে সবে কুশলে আছন্ত ।
 তমু শোকে ৰাত্ৰি দিনে সঘনে কান্দন্ত ॥
 ৰাজ্য চৰ্চা ভোগ ৰাম কিছু নাহি মনে ।
 শোকাকুল সন্তাপ আকুল সৰ্ব্বক্ৰমে ॥ ৩৩১৮১
 তমু পদ দেখি মোৰ সন্তোষিত মন ।
 আজ্ঞা দিয়া যাওঁ মই ভবদ্বাজ বন ॥
 সীতা বোলে ভালে যাইবা মথুৰা নগৰ ।
 পিতা ধুবা তাত কিছু নাহিকে অন্তৰ ॥ ৩৩১৮২
 ছয় দিন থাক। অপেক্ষাক যে কৰিয়া ।
 দুই পুত্ৰ কুমাৰৰ বৰ্ত্তী যে কৰিয়া ॥

পুত্ৰ ভ্ৰাতৃপুত্ৰ কিবা ভিন্ন ভাৱ নাই ।
 বংশৰ উদ্ধাৰ কৰ্ম কৰিবে জুৱায় ॥ ৩৩১৮৩
 ছয় দিনে বৰ্ত্তী পূজা কৰিলা বিধানে ।
 শুভকাৰ্য্য কৰি চলিলন্ত মূনি সমে ॥
 শত্ৰুঘনে বোলে মাতৃ শুনিয়ে বচন ।
 কুমাৰৰ কথা কৈবো ৰামৰ সদন ॥ ৩৩১৮৪
 সাতা বোলে মই যদি থাকো শুদ্ধ মনে ।
 পুৰীৰ সকলে পাসৰিব সৈন্যগণে ॥
 সি কাৰণে শত্ৰুঘনে পাসৰিলা তাক ।
 কহিলা ৰামৰ স্থানে বিধিৰ বিপাক ॥ ৩৩১৮৫
 বনে লব-কুশ দুই ভৈলা বুদ্ধিমান ।
 দ্বিতীয়াৰ চন্দ্ৰ যেন দিনে দিনে আন ॥
 যত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ মানে শিখাইলা বাল্মীকে ।
 পুনু অনুক্ৰমে ৰামায়ণ গীত শিখে ॥ ৩৩১৮৬
 ৰামৰ চৰিত্ৰ যত জন্ম আদি অস্ত্ৰ ।
 একে একে বাল্মীকে শিখাইলা যত যত ॥
 শাস্ত্ৰে বিশাৰদ ভৈলা অস্ত্ৰত নিপুণ ।
 সিংহ সম পৰাক্ৰম গুণে নহে হীন ॥ ৩৩১৮৭

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ অখ্যমেধ যজ্ঞ

শত্ৰুঘন পঠাইলন্ত ৰাম মহাৰাজ ।
 শুনা জন্মেজয় ৰামে কৈলা যেন কায ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ দুইক আনি ৰঘুবৰ ॥
 মন্ত্ৰণা কৰিলা ৰামে বসি অভ্যস্তৰ ॥ ৩৩১৮৮
 ৰামে বোলে শুনা ভাই সব সহোদৰ ।
 ব্ৰহ্মবধ কৰি আছো ৰাজা লঙ্কেশ্বৰ ॥
 ৰাজসূয় যজ্ঞ আমি কৰিবো নিশ্চয় ।
 যজ্ঞ কৰ্ম নকৰিলে পাপ নহে ক্ষয় ॥ ৩৩১৮৯
 লক্ষ্মণে বোলে ৰাজসূয় মনে ললে ।
 লোকপীড়া হৰে ৰাজসূয় যজ্ঞ হলে ॥
 ৰাজসূয় যজ্ঞ পূৰ্বে কৰে মহোদৰ ।
 দেৱতা অম্ৰবে যুদ্ধ ভৈলন্ত বিস্তৰ ॥ ৩৩১৯০
 অখ্যমেধ যজ্ঞে হৰে লোক উপকাৰ ।
 অখ্যমেধ কৈলে হৰে পাপৰ উদ্ধাৰ ॥

বাঞ্চা সিদ্ধি হৈব সবে কাৰ্য্যৰ শোভন ।
 বামে বোলে শুনা ভাই প্ৰাণৰ লক্ষণ ॥ ৩৩১৯১
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰ্ম লবে মোৰ মন ।
 ভাল যে কহিছা কৰ্ম সোদৰ লক্ষণ ॥
 তিনি ভাই মিলিয়া মন্ত্ৰণা কৈলা সাৰ ।
 বাজ্যে বাজ্যে দূত বামে পঠাইলা আপাৰ ॥ '১৯২
 হনুমান পঠাইলেক কৰিয়া যতন ।
 লঙ্কাহস্তে আনা গৈয়া বীৰ বিভীষণ ॥
 আনিবা সূত্ৰীৰ বাজা কিঙ্কিঙ্কাক গৈয়া ।
 বাক্স বানৰ বীৰ আসে লগে লৈয়া ॥ ৩৩১৯৩
 আন চৰ পঠাইলা আনিবা শত্ৰুঘন ।
 দূতক পঠাইলা আন জনক বাজন ॥
 দেৱ দ্বিজ পৰায়ণ বাল্মীকি তপোধন ।
 বাজাঋষি ব্ৰহ্মঋষি যতেক ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩৩১৯৪
 বিশ্বামিত্ৰ আন গৈয়া আৰো সপ্তমুনি ।
 বাজাগণ নিমন্ত্ৰিয়া সকলোকে আনি ॥
 নট ভাট আনা যত যত শিল্পীকাৰ ।
 সজায়ো যতেক সেনাগণ আপুনাৰ ॥ ৩৩১৯৫
 নদীতীৰে যজ্ঞস্থল কৰা পুৰস্কাৰ ।
 সূৰ্ণৰ সীতা সাজা যজ্ঞ কৰিবাৰ ॥
 শিল্পীকাৰসব আনা গণনা কৰিতে ।
 সূৰ্ণ বজ্জত সব কলস গঢ়িতে ॥ ৩৩১৯৬
 ভৰত চলিয়া যাৱা গোমতীৰ তীৰে ।
 সৈন্যগণ লৈয়া চলা নট ভাট বীৰে ॥
 যত মণি মুক্তা লৈয়া বজ্জত কাঞ্চন ।
 নানা আভৰণ বস্ত্ৰ লৈয়া বহুধন ॥ ৩৩১৯৭
 কোটি কোটি ধেনু লৈয়া বাঘ ভণ্ড আতি ।
 নট-নটগণ লৈয়া যতেক ঘূৰতী ॥
 ভৰত চলিয়া গৈলা গোমতীৰ তীৰে ।
 সৈন্যগণ সহিতে ভৰত বীৰবৰে ॥ ৩৩১৯৮
 যজ্ঞভূমি নিৰ্মাণ কৰিলা একমাস ।
 পাথৰে ফটিকে স্থান কৰিলা বিশেষ ॥
 বহুময় মাণিক বোপিলা স্থানে স্থানে ।
 সূৰ্ণৰ পুৰী কৰে পুষ্পৰ উদ্ভানে ॥ ৩৩১৯৯

বাজাৰ প্ৰজাৰ ঘৰ দেখিতে স্তম্ভৰ ।
 ঘৰ কৰে থাকিবাক বাক্স বানৰ ॥
 বামৰ আদেশে আইলা যত সেনাগণ ।
 আনিলা অনেক বস্ত্ৰ অনেক বতন ॥ ৩৩২০০
 মাণিক অনেক লৈয়া আইল বিভীষণ ॥
 ফল মূল লৈয়া যে সূত্ৰীৰ উপসন ॥
 হনুমন্ত সূৰ্যেণ সম্পাতি মহামতি ।
 আসিলা বানৰ সৈন্য নিশাচৰ জাতি ॥ ৩৩২০১
 গবাক্ষ ধূত্ৰাক্ষ আৰো সবত বানৰ ।
 অসংখ্য বানৰ আইল বহু নিশাচৰ ॥
 শত্ৰুঘন আসিল মথুৰাপুৰী হস্তে ।
 বৰ বৰ ঋষি আইলা মহাতীৰ্থ হস্তে ॥ ৩৩২০২
 তপস্বী সম্যাসী আইলা যত দেশান্তৰী ।
 যাৰ যেন মতে আইলা যজ্ঞ অনুসৰি ॥
 যাৰ যেন মতে আইলা যজ্ঞস্থল ভৰি ।
 প্ৰণাম কৰিলা বামে কৃতাঞ্জলী কৰি ॥ ৩৩২০৩
 শ্ৰীৰামৰ আগে দূতে কহে আসি বাণী ।
 সবে আইল নাসিল বাল্মীকি মহামুনি ॥
 বৰ্ণন যজ্ঞ কাৰ্য্যে পাতালত আছে ।
 যজ্ঞ পূৰ্ণ দিয়া মুনি আসিবন্ত পাচে ॥ ৩৩২০৪
 চৰ মুখে শুনি বৰ চিন্তা ভৈলা বাম ।
 বাল্মীকিক নভৈলে কেনে কৰো যজ্ঞকাম ॥
 বাজাসব মুনিসব লৈয়া আনন্দিত ।
 যজ্ঞস্থানে গৈলা বাম হৈয়া হৰিষিত ॥ ৩৩২০৫
 যজ্ঞস্থান দেখি তেবে বাম বঘুবৰ ।
 ধন্য ধন্য ভৰত যে প্ৰশংসে বিস্তৰ ॥
 পুৰোহিত পাত্ৰ লৈয়া যত বাজাগণ ।
 যজ্ঞস্থানে গৈলা বাম কমললোচন ॥ ৩৩২০৬
 বিভীষণ আদেশিলা বাম বঘুপতি ।
 যজ্ঞ স্থানে যত লোক ভুজায়ো অধিতি ॥
 ঘৃত দধি মধু আদি মধুৰ মোদক ।
 বসময় ফল-মূল সবে আনিলেক ॥ ৩৩২০৭
 ফল-মূল কদলীক উপহাৰ দ্ৰব্য ।
 দধি লৈয়া ঘাই যত নিশাচৰ সব ॥

ৰাক্ষসৰ ভয় পাবে যত মুনিগণ ।
 সিসব ৰাক্ষসে মুনি পথালে চৰণ ॥ ৩৩২০৮
 নানা ঊপহাৰ যত কৰিয়া যতন ।
 ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য নট ভাটগণ ॥
 বিদেশী তপস্বী ঋষি স্বদেশী সন্ন্যাসী ।
 ভিক্ষুক যাচক ভুঞ্জায় বিভীষণে বসি ॥ ৩৩২০৯
 খাৱা খাৱা নিয়া নিয়া বোলে নিশাচৰে ।
 তুষ্ট হৈয়া প্ৰশংসয় সবে নববৰে ॥
 ভোজন কৰায়া দিলা বজ্জত কাঞ্চন ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা নানাবিধ ধন ॥ ৩৩২১০
 বশিষ্ঠ কাত্যায়ণ মাৰ্কণ্ড বিধামিত্ৰ ।
 গালৰ কাশ্যপ জমদগ্নি বিধামিত্ৰ ॥
 গোতম সৌভৰি আৰো অজিৰা পৱিত্ৰ ।
 অনুক্ৰমে বসিলা ইসব পুৰোহিত ॥ ৩৩২১১
 মুনিসবে কহিলেক ইসব বিধান ।
 বশিষ্ঠৰ বাক্যে দিলা সূৰ্যবৰ্ণ দান ॥
 অশ্বিপত্ৰ ব্ৰত ঘোৰা বৰিলা আপুন ।
 ধ্বজবৰ্ণ ঘোৰা আৰো কৃষ্ণবৰ্ণ কৰ্ণ ॥ ৩৩২১২
 ৰক্তবৰ্ণ পুচ্চ হৈব পীতবৰ্ণ উক ।
 দীৰ্ঘমত গ্ৰীৱা হৈব চন্দ্ৰমত খুক ॥
 যজ্ঞ আগে বহিবাহা যতেক ব্ৰাহ্মণ ।
 একো একো বিপ্ৰে দিব চন্দ্ৰ একখান ॥ ৩৩২১৩
 এক গজ দশ অশ্ব একোভাৰ সোণা ।
 শত ধেনু বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিব নানা ॥
 মুকুতাৰ এক মালা ৰথ সূৰ্যবৰ্ণ ।
 বুলিবা মধুৰ বাণী সমুখে বিপ্ৰৰ ॥ ৩৩২১৪
 অশ্বিপত্ৰ ব্ৰত ৰাম বৰজ্ঞো চুকৰ ।
 এক শয্যা স্ত্ৰী সঙ্গ বন্ধিব বাসৰ ॥
 নাৰী দেখি মন যেন তাহাক নযাবে ।
 আচোক আলিঙ্গে নচাইবেক কামভাৱে ॥ ৩৩২১৫
 বৰিষ অৱধি ৰাখিবাক লাগে হয় ।
 ঘোৰাৰ বন্ধক দিবা সহোদৰ ভাই ॥
 যেহি জনে পত্ৰ পঢ়ি ঘোৰা নেই ধৰি ।
 তাহাক জিনিলে অশ্ব আনিব উদ্ধাৰি ॥ ৩৩২১৬

শ্ৰীৰামে বোলয় বাক্য শুনা মুনিবৰ ।
 যজ্ঞ হয় দেখিয়োক ঘোৰাশালি ঘৰ ॥
 বশিষ্ঠে সহিতে ৰাম গৈলা বাজীশালা ।
 লক্ষ্মণে যজ্ঞৰ ঘোৰা বাছিয়া আনিলা ॥ ৩৩২১৭
 চন্দ্ৰসম প্ৰকাশন্ত কেশৰী বিক্ৰম ।
 বিদ্যুৎ সঞ্চাৰ গতি নাহিকে উপমা ॥
 যজ্ঞত বৰিবে লাগে সহস্ৰ ব্ৰাহ্মণ ।
 বৰ্ধিপাঠ দিলা আৰো অলঙ্কাৰ ধন ॥ ৩৩২১৮
 অশ্ব আনি পূজিলেক বিবিধ বিধানে ।
 সূৰ্যবৰ্ণ মালা দিলা হৰষিত মনে ॥
 গলে 'পট্টা' দিলা আৰো শ্বেত যে চামৰ ।
 সূৰ্যবৰ্ণ খুৰা দিলা দেখিতে সুন্দৰ ॥ ৩৩২১৯
 কপালত পত্ৰ দিলা প্ৰতিজ্ঞা লেখিয়া ।
 মুনিগণ ঋষিগণ নৃপতি বেঢ়িয়া ॥
 দশৰথ সূত আমি ৰাম ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 সূৰ্য্যবংশে জন্ম বঞ্চে অযোধ্যা নগৰ ॥ ৩৩২২০
 কৌশল্যা জননী মোৰ পতিব্ৰতা সতী ।
 পৃথিৱীত সতী সংসাৰৰ মধ্যে খ্যাতি ॥
 অশ্বমেধ যজ্ঞ ঘোৰা এৰিল পূজিয়া ।
 যাৰ শক্তি আছে ঘোৰা ৰাখিব বাছিয়া ॥ ৩৩২২১
 শক্তিহীন যেহি জন পশোক শৰণ ।
 নহে তাৰ বিনাশ চিন্তিবা শত্ৰুঘন ॥
 চৈত্ৰমাস পূৰ্ণমাসী পায় শত্ৰুঘন ।
 ঘোৰা এৰি দিলা ৰাম কমললোচন ॥ ৩৩২২২
 বেদধ্বনি কৰে ৰাম সবে মুনিগণ ।
 নানা বাঢ় নৃত্য কৰে অপূৰ্ব বাজন ॥
 ঘোটক ৰক্ষক হুয়া চলে শত্ৰুঘন ।
 তিনি অৰ্দ্ধোহিনী সঙ্গে চলে সেনাগণ ॥ ৩৩২২৩
 পৱন সঞ্চাবে ঘোৰা চলে লীলা মুখে ।
 ধনু ধৰি সেই ঘোৰা সেনাগণে ৰাখে ॥
 ৰথে চৰি সেনাগণে ঘোৰাসঙ্গে ধাৰে ।
 আপুন ইচ্ছায়ে ঘোৰা পৃথিৱী বেঢ়াৰে ॥ ৩৩২২৪
 বলবন্ত ৰাজাসবে ঘোৰা পাই ধৰে ।
 শত্ৰুঘনে ঘোৰা আনে জিনিয়া সমৰে ॥

যত ৰাজ্য জিনিলে কহিতে নাই অন্ত ।
 অশ্ব উদ্ধাৰিয়া শত্ৰুঘন বলবন্ত ॥ ৩৩২২৫
 নজানিয়া যেই বীৰে ঘোৰা ধৰে বজ্জে ।
 ৰাম নাম পত্ৰ পঢ়ি এৰি দেই ভজ্জে ॥
 যি ৰামে সাগৰ বান্ধি বধিলা ৰাৱণ ।
 তাৰ ঘোৰা যেহি ধৰে অৱশ্যে মৰণ ॥ ৩৩২২৬
 বিজ্ঞান কৰয় ঘোৰা বহি সেই স্থান ।
 চতুৰ্ভিত্তি বেঢ়িয়া ৰাখয় সৈন্যগণ ॥
 পৰ্বতে পৰ্বতে ঘোৰা সততে বেঢ়িল ।
 নদী নদ খাল ৰাম অনেক তৰিল ॥ ৩৩২২৭
 ৰাজ্যে ৰাজ্যে লজ্জি ঘোৰা লজ্জিল সাগৰ ।
 মিলিল বাল্মীকি কলবনৰ ভিতৰ ॥
 কদলীৰ স্তম্ভক স্তম্ভৰ ফলচয় ।
 স্থানে স্থানে পকি আছে গন্ধে মনোময় ॥ ৩৩২২৮
 ৰম্য স্থানে মনস্থখে ঘোটক বেঢ়ায় ।
 জলপান কৰিয়া কোমল ঘাস খায় ॥
 কলবন ৰক্ষক যে আছে লৱ বীৰ ।
 বাল্মীকিৰ বৰে বীৰ অক্ষত শৰীৰ ॥ ৩৩২২৯

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ যজ্ঞৰ ঘোৰা লব-কুশৰ হাতত আৱদ্ধ
 কলবন নষ্ট ভৈলে মুনি অনুৰাগ ।
 দৈৱগতি সেই ঘোৰা লৱে পাইলা লাগ ॥
 মুনিপুত্ৰগণ আছে লৱৰ লগত ।
 ৰাখয় কদলী বন ছয়া আনন্দিত ॥ ৩৩২৩০
 দেখিয়া ঘোটক ৰঙ্গ ছয়া কলেৱৰ ।
 কপালৰ পত্ৰ লৈয়া পঢ়ে লৱ বীৰ ॥
 প্ৰতিজ্ঞা বচন পঢ়ি ভৈলা কোপমন ।
 ৰাম ধনুৰ্দ্ধৰ দশৰথৰ নন্দন ॥ ৩৩২৩১
 পৃথিৱীত এক সতী কৌশল্যা স্তম্ভবী ।
 ৰামচন্দ্ৰ তান পুত্ৰ অগোধ্যা নগৰী ॥
 ৰামেসে কৰয় যজ্ঞ এৰিলেক অশ্ব ।
 ধৰিয়া ৰাখক ঘোৰা কাৰ আছে শক্য ॥ ৩৩২৩২
 পত্ৰ পঢ়ি ক্ৰোধ কৰি বুলিলন্ত লৱে ।
 তাৰ মাৰ সতী কিম্বা মোৰ মাৰ তেবে ॥

অতি সতী পতিব্ৰতা জনকনন্দিনী ।
 আমাৰ মাৰব ধিক সতী আছে কোনি ॥ ৩৩২৩৩
 তাৰ মাৰব সতীত বুজিয়ো নিশ্চয় ।
 এহি বুলি ঘোৰা বান্ধে লৱ মহাশয় ॥
 মুনিৰ কুমাৰে বোলে মই মহাবীৰ ।
 ব্ৰাহ্মণ কুমাৰ আমি ৰণত অস্থিৰ ॥ ৩৩২৩৪
 ধৰিলা ৰাজ্যৰ ঘোৰা বৰতো সাহস ।
 যাৰ ঘোৰা এই সিটো আসিব আবাস ॥
 কলবন ভাঙ্গিয়া মাৰিবো ৰণস্থলে ।
 ৰণে বৰ শ্ৰান্ত পাইবা জনালোহো ভালে ॥ ৩৩২৩৫
 অল্লবল ব্ৰাহ্মণ সমৰ নাহি জানি ।
 ঘোৰা মেলি দিয়া পুন্মু ৰহে তোৰ প্ৰাণী ॥
 লৱে বোলে নাহি আমি আপুনি তৰালি ।
 তিলৰ কুশৰ বিপ্ৰ যুদ্ধে নোৱাৰিলি ॥ ৩৩২৩৬
 চিন্তা পৰিহৰি বিপ্ৰ বসি থকা ভুমি ।
 ঘোৰা নিবা যেহি আসে বধিবোহো আমি ॥
 ব্ৰাহ্মণ কুমাৰ আমি ৰাম ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 নিক্ষত্ৰী কৰিলা সেই ধৰণী বিস্তৰ ॥ ৩৩২৩৭
 মুনিপুত্ৰ ছয়া আমি কৰিবোহো ৰণ ।
 ঘোৰাৰ ৰক্ষক আইলে মাৰিবো আপুন ॥
 এহি বুলি ঘোৰা বান্ধি ৰহিলেক লৱ ।
 ঘোৰা বিচাৰিয়া তৈত আইল সৈন্যসৱ ॥ ৩৩২৩৮
 কদলীৰ গাছে দেখে বান্ধিছে ঘোটক ।
 কোনে বান্ধি আছে ঘোৰা শীঘ্ৰে কোৱা মোক ॥
 লৱে বোলে ঘোৰা আমি বান্ধিছো আপুনে ।
 কাৰ শক্তি আছে আসি মেলোক এখানে ॥ ৩৩২৩৯
 সেনাগণে বোলে শুন অৰ্জুনে ছৰাল ।
 শিশু ছয়া মৰিবাব চাৰে ঘমকাল ॥
 ধৰিলা ৰাজ্যৰ ঘোৰা কিমান সাহস ।
 দোষ গুণ সুবুদ্ধি চক্ৰল বয়স ॥ ৩৩২৪০
 ফল-মূল খাবা ভুমি মুনিৰ কুমাৰ ।
 তেজ বীৰ্য্য পৰাক্ৰম নাহিকে তোমাৰ ॥
 মৰণৰ নাহি ভয় কৰ বীৰ দৰ্প ।
 পৰাণ নাযায় হেতু ধৰা কাল দৰ্প ॥ ৩৩২৪১

মন্তসিংহ হাতে যেন ঠেলিলেক গজে ।
নজানিয়া ঘোৰা ধৰা মৰিবার কাজে ॥
মুনিপুত্রে ছয়া তোৰ মনে নাহি আঁঠি ।
মৃত্যুপথ দেখিও অগ্নিকুণ্ডে যাস হাৰ্চি ॥ ৩৩২৪২
কালঅগ্নি শত্ৰুঘন যাবত নআসে ।
প্ৰাণ লৈয়া পলাই যাবা যাবে বীৰ নাসে ॥
হাসিয়া বুলিল তেবে মুনিৰ তনয় ।
যাব বল আছে আসি কাটি নেউক হয় ॥ ৩৩২৪৩

লব-কুশল লগত বাম-সৈন্যৰ যুদ্ধ

লবৰ বাক্যক শুনি বোলে সৈন্যগণ ।
জনাইলন্ত গৈয়া যথা আছে শত্ৰুঘন ॥
কদলীৰ গাছে লব নামে মুনিহৃত ।
ঘোটক বান্ধিয়া সেহি কহে অদভুত ॥ ৩৩২৪৪
আটোপ টঙ্কাৰে কহে কৰি অহঙ্কাৰ ।
ঘোৰা মেলি নিয়া আসি শক্তি আছে কাৰ ॥
শুনি স্মিত্তোৰ হৃতে কোপে আদেশিলা ।
মুনিপুত্রে ঘোৰা নিলা অস্থিত মিলিলা ॥ ৩৩২৪৫
সবে সৈন্য চলি যায় কদলীৰ বনে ।
ঘোৰা ধৰি লৰা সবে মুনিপুত্রে সম্মে ॥
এৰিয়া নেদিবা যত্নে আনিবা কুমাৰ ।
কতমান বল তাৰ মুখ চাহিবাৰ ॥ ৩৩২৪৬
জপ তপ ধৰ্মপথ তাহাৰ উচিত ।
তাকে ছাৰি ঘোৰা বান্ধে মতি বিবৰ্জিত ॥
শত্ৰুঘন আদেশে চলিলা সেনাগণ ।
ধনুশৰ হাতে ধৰি মণ্ডিত গগন ॥ ৩৩২৪৭
আটোপ টঙ্কাৰে যায় ঘোৰা মেলিবাৰ ।
দেখি লব বীৰে পাচে কোপিল বিস্তৰ ॥
ধনুত জুৰিয়া শৰ প্ৰহাৰিলা লবে ।
সন্ধানে এৰিলা শৰ কোঁতুহল ভাবে ॥ ৩৩২৪৮
কাহাৰো কাটিলা হাত কাৰো কাটে ধনু ।
কাহাৰো কাটিলা শিৰ কাৰো কাটে তনু ॥
লবৰ বিক্ৰম দেখি কাম্পে থব থবে ।
আটোক মেলিব ঘোৰা সৈন্য অন্ত কৰে ॥ ৩৩২৪৯

ৰণে ভঙ্গ দিলা সবে দেখিয়া সঙ্কট ।
ভয় পাই গৈলা শত্ৰুঘনৰ নিকট ॥
বোলে কোথা হস্তে আইল ছৰাল দুবস্ত ।
আটোক মেলিব ঘোৰা সৈন্য কৰে অন্ত ॥ ৩৩২৫০
শত্ৰুঘনে আদেশিলা সব বীৰগণ ।
চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি ধৰা মুনিৰ নন্দন ॥
কোপে আইলা শুনি ছয় সংগ্ৰামে অস্থৰ ।
চতুৰ্ভিতি শৰবৃষ্টি কৰিলা প্ৰচুৰ ॥ ৩৩২৫১
পৰ্ব্বতত বৃষ্টি যেন বৰিষয় ধাবে ।
সেহিমতে শৰ এৰে লবৰ উপৰে ॥
শেল শূল ত্ৰিশূল মুদগৰ ভিঙীপাল ।
মুদগৰ মুষল এৰে যেন ঘমকাল ॥ ৩৩২৫২
প্ৰহাৰয় বীৰসব বজ্ৰসম শৰ ।
একো অস্ত্ৰ নপৰিল লবৰ উপৰ ॥
অৰ্দ্ধচন্দ্রে বাণ জুৰি অগ্নিকিতে তাৰ ।
ধনু ধৰি অস্ত্ৰ সবে কাটিলা আপাৰ ॥ ৩৩২৫৩
অনেক পৰিল সেনা দেখি শত্ৰুঘন ।
মহাকোপে প্ৰবেশিলা কৰিবাক ৰণ ॥
ৰথে চৰি ধনু ধৰি কৰিলা টঙ্কাৰ ।
দশ শৰ শত্ৰুঘনে কৰিলা প্ৰহাৰ ॥ ৩৩২৫৪
তাক দেখি লবে এৰিলেক পাঞ্চশৰ ।
শত্ৰুঘন হৃদয়ে হানিলা দৃঢ়তৰ ॥
চাৰি শৰে চাৰি ঘোৰা পেশিলেক ৰণে ।
ধ্বজ ৰথ সাৰথিক কাটিলা তেখনে ॥ ৩৩২৫৫
ৰথৰ কাটিলা ছত্ৰ ধনু টোণ বাণ ।
সৰ্ব্বাঙ্গে জঠৰ কৈলা হানিয়া সন্ধান ॥
আন ৰথে চৰি বীৰে ধনুশৰ ধৰি ।
শত শত বাণ মাৰে লবক আৱৰি ॥ ৩৩২৫৬
তিনি বাণে শত্ৰুঘনে মাৰিলেক ছোটে ।
বজ্ৰসম ভেদিলেক লবৰ ললাটে ॥
কোপে জ্বলে লব বীৰ কাটিলেক বাণ ।
শত্ৰুঘন প্ৰশংসিয়া ভৈলা আগুৱান ॥ ৩৩২৫৭
ধনু ধনু বীৰ ভূমি বৰ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
শৰকোপে পদ্য দিলা ললাট উপৰ ॥

এহি বুলি চাৰি শৰে চাৰি ঘোৰা কাটে ।
 সাৰথি কাটিয়া পেশে যমৰ নিকটে ॥ ৩৩২৫৮
 চক্ৰ হানি ধনুবাণ কৰিলা সংহাৰ ।
 বধ ধ্বজ পতাকা কৰিলা চূৰমাৰ ॥
 বিৰথিক ছয়া শত্ৰুঘনে জ্বলে কোপে ।
 মৃগ ধৰিবাক যেন ধাৰে কালসাপে ॥ ৩৩২৫৯
 দিব্য বধে চৰি বীৰে লৈলা ধনুশৰ ।
 জুবিলেক শৰসব কৰিলা অন্তৰ ॥
 গৃধ্ৰিনী পক্ষীৰ পাখি জিনি আছে বনে ।
 সূৰ্য্য বচিত তীক্ষ্ণবাণ খুব শানে ॥ ৩৩২৬০
 পীতবৰ্ণ শৰ জলে অদ্ভুত পৰম ।
 মূৰ্ত্তিমন্ত শৰগোট সাক্ষাততে যম ॥
 এৰিলা বিষম শৰ এৰি হুহুকাৰ ।
 আকাশে উঠিয়া আসে অগ্নিৰ সঞ্চাৰ ॥ ৩৩২৬১
 অগ্নি যেন যায় জ্বলি শৰ ভয়ঙ্কৰ ।
 উঠি সারধান ভৈলা মুনিৰ কুমাৰ ॥
 উলটি লৰৰ দিলা মুনিপুত্ৰচয় ।
 হাসি লৰ বীৰে তাক ডাকিয়া বাথয় ॥ ৩৩২৬২
 কতো দূৰে বহিলন্ত সবে শিশুগণ ।
 ভয়ে কম্পমান গাৰ থিৰ নহে মন ॥
 দেখি শত্ৰুঘনে বোলে পলায়ো ছৰাল ।
 তোক মাৰিবাক শৰ যায় যমকাল ॥ ৩৩২৬৩
 দেখিয়া লীলায়ে লৰে এৰে শৰপাত ।
 আকাশৰ পথে চণ্ডশৰ গৈলা কাট ॥
 দুইখন ছয়া শৰ পৰিলা ভূমিত ।
 দেখি সৰ্বলোকে পাচে ভৈলন্ত বিন্মিত ॥ ৩৩২৬৪
 শত্ৰুঘনে বিস্ময় যে চাৰে সবে বণে ।
 অগ্নি হেন শৰগোট জুবিলেক গুণে ॥
 থাক থাক বুলি ডাক দিলা উচৈশ্বৰে ।
 ধনুগুণে জুৰি শৰ কৰিবো সংহাৰে ॥ ৩৩২৬৫
 শৰমুখে দ্বাদশ আদিত্য হৰে ক্ৰমে ।
 দক্ষিণ দিশত চন্দ্র যম বহে বামে ॥
 শুক পক্ষী পাখা দিয়া নিৰ্গি আছে বাণ ।
 সেহি শৰ ধনুগুণে কৰিলা সন্ধান ॥ ৩৩২৬৬

হেন বাণ এৰিলেক কৰি আতি হাস ।
 দেখি লৰ বীৰে মনে লাগিল তৰাস ॥
 জ্বলন্ত অগ্নি যেন পাই হৃত ধৰে ।
 সেহিমতে আসে শৰ বিদ্যুত সঞ্চাৰে ॥ ৩৩২৬৭
 লৰে বোলে আজি যেনে থাকে কুশ ভাই ।
 আমাক বাখিয়া শৰ কাটিল তথায় ॥
 সীতা সতী মাতা মোৰ ত্ৰিভুবনে জানে ।
 তান পুণ্যবলে বাণ কাটি পেলাওঁ বাণে ॥ ৩৩২৬৮
 হেন বুলি লৰে বাণ জুৰিলা ধনুত ।
 বিদ্যুৎ সঞ্চাৰে বাণ চলে আকাশত ॥
 শত্ৰুঘন শৰ যায় আকাশ জুৰিয়া ।
 অৰ্দ্ধপন্থে লৰে বাণ পেলাইলা কাটিয়া ॥ ৩৩২৬৯
 অৰ্দ্ধখান বেগে তেবে আহে অন্তৰীক্ষে ।
 ধনু কাটি লৰ বীৰ প্রবেশিলা বুকে ॥
 শৰঘাৰে লৰ বীৰ পৰিলা ভূমিত ।
 চুম্বকিয়া মুখে তাৰ বহয় শোণিত ॥ ৩৩২৭০
 বুকে পৰি পিঠিভাগে ভেদিলা লৰক ।
 ক্ৰৌঞ্চ যে পৰ্বত যেন ভেদিলা কাৰ্ত্তিক ॥
 ধৰণীত শোভে যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী ।
 বজ্ৰঘাৰে মেক যেন শৃঙ্গ পৰে খসি ॥ ৩৩২৭১
 জ্ঞান মন চেতন হৰিল হুকুমাৰ ।
 প্রাণ বিবৰ্জিত বীৰ দেখে অন্ধকাৰ ॥
 স্বাস মাত্ৰ আছে তাৰ ভৈলা অচেতন ।
 দেখিয়া হৰিষ ভৈল বীৰ শত্ৰুঘন ॥ ৩৩২৭২
 শোণিতে তিতিল তনু দেখিতে হৃন্দৰ ।
 তৰুণ অকণ যেন ভৈলা কলেশৰ ॥
 ছট ফট কৰে জীউ হৃন্দৰ কুমাৰ ।
 শত্ৰুঘন দেখি দায়া ভৈলন্ত অপাৰ ॥ ৩৩২৭৩
 স্নেহভাৱে কুমাৰক কোলে তুলি লৈলা ।
 স্নান কৰাই জল সমে তেজ পখালিলা ॥
 বধে চৰি শিশু লৈয়া চলিলা তেখন ।
 ঘোৰা মেলি শত্ৰুঘন কৰি ঘোৰ বণ ॥ ৩৩২৭৪
 আনন্দে হৃন্দুভি বাৰে শঙ্খ ধ্বনি কৰে ।
 সীতাত জনাইলা গৈয়া মুনিৰ কুমাৰে ॥

শুন। সীতাদেৱী হেৰা আমাৰ বচন।
 তযু পুত্ৰ লৱ মৰে কৰি ঘোৰ ৰণ ॥ ৩৩২৭৫
 যজ্ঞৰ ঘোটক আইলা কদলীৰ বনে।
 দেখিয়া ধৰিলা তাক লৱে আতথানে ॥
 ঘোৰাৰ বন্ধক সবে বেঢ়িলেক বন।
 লৱৰ সহিতে আসি কৰে ঘোৰ ৰণ ॥ ৩৩২৭৬
 প্ৰচণ্ড অনেক সেনা শব্দৰূপি কৰি।
 অচেতন ভৈলা লৱ লৈয়া যায় ধৰি ॥
 ৰণে পৰাজয় লৱ মেলি নেই হয়।
 বন্দী কৰি ৰণে লৈয়া চলে সৈন্যচয় ॥ ৩৩২৭৭
 হৃদয়ত মুঠি মাৰে চিৰে আভৰণ।
 থিৰ হুয়া সীতাদেৱী বুলিলা বচন ॥
 পতিব্ৰতা নাৰী যদি হওঁ শুদ্ধমতি।
 নিষ্পাপ শৰীৰ যদি হওঁ মঠ সতী ॥ ৩৩২৭৮
 কুশলে থাকক পুত্ৰ লৱৰ শৰীৰ ॥
 ৰাজ্যভাৰ স্বামী গৈলা আছে দুইবীৰ ॥
 সূৰ্য্যবংশ ৰক্ষা হৈবে আছে মোৰ স্তুত।
 সকলেও এৰিলেক আছে দুই পুত্ৰ ॥ ৩৩২৭৯
 কিমতে ধৰিবো প্ৰাণ পাই মহাভয়।
 শত্ৰুহাতে বন্দী ভৈল অভাগী তনয় ॥
 হা হা পুত্ৰ কেনমতে অস্ত্ৰক সহিলা।
 পাপীষ্ঠ বৈৰৰ হাতে প্ৰাণ বন্দী কৈলা ॥ ৩৩২৮০
 আৰ নেদেখিবো পুত্ৰ তোমাৰ বদন।
 ভাল মন্দ হৈলে আমি তেজিবো জীৱন।
 ভাৰষা বাল্মীকি নাহি জিজ্ঞাসি বচন।
 ইহেন সঙ্কটে ৰাখিবেক কোনজন ॥ ৩৩২৮১
 কোনে আনিবাক গৈলা কুশ পুত্ৰ মোৰ।
 কোনে তৰাইবেক মোক ই শোকসাংগৰ ॥
 একেঞ্চৰে দেখি তাক বৈবী নেই ধৰি।
 বনে গৈল কুশ পুত্ৰ নাহে কেন কৰি ॥ ৩৩২৮২
 বৈবীক জিনিয়া আজি ৰাখা সহোদৰ।
 প্ৰাণত অধিক পুত্ৰ নিলা বৈবী বৰ ॥
 মই চাৰি অসতী দুৰ্গতী অভাগিনী।
 কুলৰ কমল পুত্ৰ বৈবী নেই জিনি ॥ ৩৩২৮৩

দুখুনিৰ পুত্ৰ কেনে দুখ দিলা আৰে।
 অগ্নি থাই মৰিবোহো তোমাৰ অভাগে ॥
 দীৰ্ঘৰাৱে কান্দে সীতা ধৰণীত পৰি।
 এথা কুশ বীৰ আইল লৱ কৈত ছাৰি ॥ ৩৩২৮৪
 বামচক্ষু বামকৰ্ণ ফন্দে ঘনে গন।
 দক্ষিণে শৃগাল দেখি দুখ লাগে মন ॥
 কুশে বোলে নজানো কি ভৈল দৈৱযোগে।
 কুশলে থাকোক লৱ ৫ ননীৰ আগে ॥ ৩৩২৮৫
 কদলীৰ বনে ভাই আছে একেঞ্চৰে।
 কিবা ধৰি নেই বৈবী জিনিয়া সমৰে ॥
 কিবা দুখ পাৱে ভাই কলৰ অন্তৰে।
 হেন ভাবি আইলা বীৰ মাৱৰ গোচৰে ॥ ৩৩২৮৬

মাতৃৰ আদেশত কুশৰ ৰণঘাড়া

প্ৰণামি মাৱৰ স্থান বুলিলা বচন।
 লৱ কোথা গৈলা মাই কান্দা কি কাৰণ ॥
 কান্দি সীতাদেৱী বোলে কি শোখা আমাৰ।
 কল বনে আইলা ঘোৰা লজিয়া সাংগৰ ॥ ৩৩২৮৭
 সেহি ঘোৰা দেখি লৱে বান্ধিয়া ৰাখিলা।
 ঘোৰা বিচাৰিয়া বনে বন্ধক আসিলা ॥
 ঘোৰাৰ বন্ধক সবে কৰি ঘোৰ ৰণ।
 তীক্ষ্ণ শৰঘাৱে লৱ ভৈলা অচেতন ॥ ৩৩২৮৮
 শত্ৰুঘনে বন্দী কৰি ধৰি লৈয়া যায়।
 জীৱে মাৰে নজানিলো চিন্তিয়ো উপায় ॥
 তুমি পৰে বন্ধু তাৰ নাহি ত্ৰিভুবনে।
 বিপক্ষক জিনি আন তাক ঘোৰ ৰণে ॥ ৩৩২৮৯
 মাৱৰ বচনে কুশে ভৈলা কোপ মন।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন দেখিতে ভীষণ ॥
 মাৱৰ চৰণে কুশে প্ৰণাম যে কৰি।
 শীঘ্ৰবেগে চলি গায় হাতে ধনু ধৰি ॥ ৩৩২৯০
 কুশে বোলে নিচিন্তিয়া বসি থাকা আই।
 ইন্দু যদি হৱে আসি বৈবীৰ সহায় ॥
 তাক শীঘ্ৰে মাৰি লৱ আনিবাক ধাওঁ।
 তথাপি জিনিবো মই শুন। তুমি মাৱ ॥ ৩৩২৯১

বোঁদ্রে তাপে ধৰণী তাপিত হৈছে বৰে ।
 সন্তোষিবো সৈন্য কাটি তেজ স্থষ্টি বাবে ॥
 টোণ বাণ লৈয়া বীৰে কৰচ কিবীটি ।
 দিব্য ধনু লৈয়া বীৰে চলে পৰিপাটি ॥ ৩৩২৯২
 মুকুট সহিতে সূৰ্য্যসদৃশ চলয় ।
 শীত্ৰবেগে ধাৰে বীৰ সমবে দুৰ্জয় ॥
 মাৰে আশীৰ্বাদ দিলা হাতে দুৰ্ব্বা ধান ।
 বণ জিনি আসা ঘৰে লভিয়া কল্যাণ ॥ ৩৩২৯৩
 মাৰব বচন শুনি কুশ বজ্জমানে ।
 সীতাক প্ৰণাম কৰি চলিলন্ত বণে ॥
 বিদ্যুত সঞ্চাবে গৈলা বণে ধনু ধৰি ।
 বায়ুবেগে গৈলা বীৰ বণক সজ্বৰি ॥ ৩৩২৯৪
 ডাকি বোলে শত্ৰুঘন এৰ মোৰ ভাই ।
 নহে তোক সংহৰিলো এৰণ নাযায় ॥
 ভ্ৰুকুটি কুটিল মুখ দেখয় কুমাৰ ।
 বৰ বৰ ডাক চাবে আতি ভয়ঙ্কৰ ॥ ৩৩২৯৫
 যেবে পৰাক্ৰম আছে কৰিয়ো সমৰ ।
 লুহি পুত্ৰ যাবা মোৰ এৰি সহোদৰ ॥
 বিনা যুদ্ধে আজি তোক এৰণ নযায় ।
 ত্ৰিদশ দেৱতা যদি হোৱয় সহায় ॥ ৩৩২৯৬
 তথাপি সংগ্ৰামে সেনা মাৰিবো সকল ।
 ক্ৰোধে বীৰ যম দৰশন হেন বোল ॥
 দেখি সৈন্য ভয় পায় ভৈল কম্পমান ।
 বোলে কোন বীৰ আসে হাতে ধনুৰ্বাণ ॥ ৩৩২৯৭
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন দেখি বিপৰীত ।
 সেহি বীৰে মাৰে আজি সৈন্য সমন্বিত ॥
 যম সম পৰাক্ৰম দেখিতে দুৰ্ব্বাৰ ।
 দাকণ সংগ্ৰামে আজি কৰিবে সংহাৰ ॥ ৩৩২৯৮
 সিংহ দেখি যুগ যেন পলাৱে কম্পৰে ।
 সেহিমতে বৈবী দলে পশে গৈয়া ধীৰে ॥
 শত্ৰুঘনে বোলে হাসি মুনিপুত্ৰ দেখি ।
 কোন লাজে আইলি তই সমৰ উপেখি ॥ ৩৩২৯৯
 বীৰগণ প্ৰহাৰিয়া কৰিবো বিনাশ ।
 শৰবাৰে পলাইবিহি পায় বৰ জ্ঞাস ॥

ক্ৰোধ কৰি ধাই গৈলা সবে বীৰগণ ।
 ধনু ধৰি কৰিলেক বাণ বৰিষণ ॥ ৩৩৩০০
 সিংহ দেখি ধাইলা যেন যুগ যুধে যুধে ।
 শৰস্থষ্টি কৰিলেক জুৰি বায়ুপথে ॥
 দেখি কোপে জ্বলিলেক কুশ মহাশয় ।
 চক্ষুৰ নিমিষে বীৰ সৈন্য কৈলা ক্ষয় ॥ ৩৩৩০১
 তীক্ষ্ণ শৰ প্ৰহাৰিয়া কাটিলেক গজ ।
 বখী বথ পতাকা চামৰ ছত্ৰধ্বজ ।
 এৰিলে অৰ্ব্ববুদে শৰ মন কোঁতুহলে ।
 দানৱৰ বেগে যেন ধৰি ধৰি গিলে ॥ ৩৩৩০২
 মাৰিলা অনেক সেনা কুশ বীৰে ছেদি ।
 মাংসে যে কৰ্দম ভৈলা তেজে বহে নদী ॥
 ত্ৰিঘণ্ট ত্ৰিঘণ্ট আক বাণ কৰ্ণিকাৰ ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণ মাৰি কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩৩৩০৩
 বৰ বৰ বীৰগণ বণত পৰিল ।
 গজ সৈন্য অশ্ব সৈন্য সকলে মাৰিল ॥
 কৰচ কিবীটি মুণ্ড কৰ্ণৰ কুণ্ডল ।
 হস্ত পদ মধ্য দেহ কাটিল সকল ॥ ৩৩৩০৪
 টোণ গুণ ধনু শৰ অস্ত্ৰ ছত্ৰদণ্ড ।
 কুশ বীৰে সবাকো কৰিলা খণ্ড খণ্ড ॥
 বহয় শোণিতে নদী ধৰণীমণ্ডলে ।
 সেনাগণ ভাসি যায় তৰঙ্গ মিসালে ॥ ৩৩৩০৫
 লগ নামে মহাবীৰ কৰি বৰ কোপে ।
 শক্তি লৈয়া হানিলেক দুৰ্জয় প্ৰতাপে ॥
 মত্ত গজে চৰি বীৰে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 আকাশে চৰিয়া আসে বিদ্যুত সঞ্চাৰ ॥ ৩৩৩০৬
 পাঞ্চশৰ প্ৰহাৰিলা কুশ মহাবীৰে ।
 শক্তি ছেদি পেলাইলেক আকাশ উপৰে ॥
 চাৰি শৰে চাৰি পদ কাটি গজমুণ্ড ।
 এক শৰ প্ৰহাৰিলা ছেদিলন্ত মুণ্ড ॥ ৩৩৩০৭
 পদগতি লগ বীৰে গদা প্ৰহাৰিলা ।
 চক্ৰ হানি গদা সমে হস্তক ছেদিলা ॥
 বায় হাতে গদা লৈয়া ধাৰে লগ বীৰে ।
 সিয়ো হাত কুশ বীৰে কাটি তীক্ষ্ণৰে ॥ ৩৩৩০৮

শোণিতে তিতিল তম্বু দেখয় বাতুল ।
 ফুলিছে অশোক হেন কিংশুকৰ ফুল ॥
 শাখাহীন বৃক্ষ যেন ধাৰে বীৰবৰ ।
 পাৰে ভুলি গদা লৈয়া কুশৰ উপৰ ॥ ৩৩৩০৯
 পৰিল নিৰ্ঘাত গদা কুশৰ হৃদয় ।
 ক্ৰোধ কৰি ধাইলা কুশ ছয়া অগ্নিময় ॥
 মত্ত সিংহ ধাইলা যেন পিবাক কধিব ।
 সেহিমতে ধায়া যায় কুশ মহাবীৰ ॥ ৩৩৩১০
 পৰিলেক লগ বীৰ ধৰণী লোটাই ।
 খড়্গ হাতে লৈয়া কুশে বেগে ধায়া যায় ॥
 যমদণ্ড লৈয়া যেন ধাইলা মহাযুদ্ধে ।
 শত্ৰুঘন সেনা মাৰে কুশে মহাক্ৰোধে ॥ ৩৩৩১১
 মত্ত মত্ত হস্তীগণ চক্ৰে কাটি মাৰে ।
 পাখা ছেদ পক্ষী যেন আকাশৰ পাৰে ॥
 হেনমতে হস্তীগণ পাৰয় ধৰণী ।
 পালটিয়া ছুই আক্ৰি ত্যজয় পৰাণী ॥ ৩৩৩১২
 ইন্দ্রে যেন পাখা ছেদে বজ্র পৰ্বতৰ ।
 সেহিমতে কুশ বীৰে কৰিলা সংহাৰ ॥
 তেজবৃষ্টি ধৰণীৰ শাস্ত ভৈলা তাপ ।
 গৰ্ভে নাশিলা যেন ঘোৰ কালসাপ ॥ ৩৩৩১৩
 হস্তী দাস্তে খড়্গ পৰি অগ্নি উঠে জ্বলি ।
 গজ বাজী সৈন্য মাৰি উটি যাই ধূলি ॥
 পুঞ্জ পুঞ্জে একত্ৰে পৰিলা গজশিৰ ।
 হস্ত পদ ভূমি পাৰে বৰবৰ বীৰ ॥ ৩৩৩১৪
 অগ্নিত দহিলা যেন শুকান কানন ।
 শৰে হানি কুশ বীৰে কৰিলা নিধন ॥
 দেখি কোপে ধাই গৈলা বীৰ শত্ৰুঘন ।
 বধে চৰি ধাইলা বীৰ কৰিবাক বণ ॥ ৩৩৩১৫
 অক্ষয় বিষম অস্ত্ৰ প্ৰহাৰে দুৰ্জয় ।
 কুশৰ ভেদিলা শিৰ লমাট ত্ৰিতয় ॥
 ক্ৰোধ কৰি কুশে ভিণ্ডীপাল এৰে বেগে ।
 শত্ৰুঘন চাৰিঘোৰা কাটিলেক ছেগে ॥ ৩৩৩১৬
 সাৰথি বধক কাটি পেশে যমপুৰ ।
 তীক্ষ্ণশৰে ভেদিলেক হৃদয়ে প্ৰচুৰ ॥

বজ্রসম বাণে ভেদিলেক মৰ্ম্য ঘাৰ ।
 মুচ্ছা যাই শত্ৰুঘন ধৰণী লোটয় ॥ ৩৩৩১৭
 চেতন নাহিকে বীৰ হুমিত্ৰা নন্দন ।
 তমোময় দেখিলেক ফিৰিল নয়ন ॥
 আৰ্ত্তনাদ কৰি পৰে ধৰণী উপৰ ।
 বজ্রঘাৰে পৰে যেন পৰ্বত শিখৰ ॥ ৩৩৩১৮
 ধূম্রময় চন্দ্ৰ যেন পৰিল ভূমত ।
 সন্ধ্যা কালে সূৰ্য্য যেন বণ ভৈলা পীত ॥

লব-কুশৰ যুদ্ধ জয়

কুশ শত্ৰুঘনে যদি কৰি পৰাজয় ।
 চেতনক পায় উঠে লব মহাশয় ॥ ৩৩৩১৯
 চক্ষু মেলি দেখে লৱে কুশ মহোদৰ ।
 চলা যাওঁ ঘোৰা লৈয়া মাৰৰ গোচৰ ॥
 লৱৰ বচনে কুশে ঘোৰা ধৰি আনি ।
 কদলীৰ গাছে ঘোৰা বান্ধিলেক টানি ॥ ৩৩৩২০
 কুশে বোলে লৱ ভাই প্ৰাণৰ সোদৰ ।
 চলা যাওঁ ঘোৰা লৈয়া মাৰৰ গোচৰ ॥
 লৱে বোলে ভাই এহি নোহোৱে মন্ত্ৰণা ।
 চাহি থাকো ঘোৰা নিবা আছে কোনজন ॥ ৩৩৩২১
 যেহি ৰাজাৰ ঘোৰা সেহি কৰিব উদ্দেশ ।
 কলবন নষ্ট ভৈলে মুনী হৈব ক্ৰোশ ॥
 যৈকে যাইবে তৈকে যাইবো ঘোৰা বিচাৰিতে ।
 ৰণস্থলি হৈব তৈতে মুনীৰ পুৰীতে ॥ ৩৩৩২২
 এতেকে যাইবাক দদা নহৰে উচিত ।
 কলবন বাখি থাকো ঘোৰায়ে সহিত ॥
 ছুই ভাই ৰহিলেক স্মৰি বাল্মীকিক ।
 স্বৰ্গহস্তে আইলা যেন গণেশ কাৰ্ত্তিক ॥ ৩৩৩২৩
 দাক্ষণ সংগ্ৰামে যেই ৰহিলা পৰাণে ।
 বাৰ্ত্তা কহিবাক গৈলা জীৰামৰ স্থানে ॥
 অসিপত্ৰ ত্ৰতে ৰাজা ছুই আছে দীক্ষিত ।
 কৃষ্ণ চৰ্ম্ম পৰিধান ব্ৰাহ্মণে বেষ্টিত ॥ ৩৩৩২৪
 বসি আছে ডাহিনে বামে ভৰত লখাই ।
 ঋষিগণে মুনীগণে বেদপাঠ চাই ॥

হস্তে মৃগচন্দ্র বাম মাথে জটা ভাৰ ।
 তৃণশয্যা ফলমূল অম্বু যে আহাৰ ॥ ৩৩৩২৫
 যজ্ঞধৃত্তে ভৰি আছে গগনমণ্ডল ।
 বেদধ্বনি কৰে মুনি ব্রাহ্মণসকল ॥
 স্তব্ধ নিশ্চিন্ত সীতা আছে বামভিতে ।
 হেনকালে দূত গৈলা বামৰ বিদিতে ॥ ৩৩৩২৬
 দণ্ডৰতে প্ৰণামিয়া বোলে বঘুনাথ ।
 তযু ভাতৃ শত্ৰুঘন বণে ভৈলা পাত ॥
 সাগৰ তৰিয়া ঘোৰা গৈলা কলবনে ।
 ঘোৰা পাই বান্ধিলেক মুনিৰ নন্দনে ॥ ৩৩৩২৭
 সংগ্ৰামে কুশল দুই মুনিৰ কুমাৰ ।
 তযু ভাতৃ মাৰিলেক যত বীৰবৰ ॥
 বামে বোলে কহ কেনে অদ্ভুত বচন ।
 শত্ৰুঘন মহাবীৰ যমৰ সদন ॥ ৩৩৩২৮
 মুনিপুত্ৰে মাৰিলেক মনে নাহি লয় ।
 মুনিপুত্ৰে মাৰিবেক যুদ্ধে নুযুৱায় ॥
 বনে বনে ভ্ৰমন্তে সে তোক পাইলা প্ৰেতে ।
 সিকাৰণে হেন কহা বুদ্ধি বিবৰ্জিত ॥ ৩৩৩২৯
 এৰে বোলে বামচন্দ্ৰ যি স্মৰে তোমাৰে ।
 বান্ধস পিশাচে তাক কি কৰিতে পাৰে ॥
 ভ্ৰমন্তান নোহো গোঁসাই কহিলো নিশ্চয় ।
 সংসাৰে ভ্ৰময় ঘোৰা মনে নাহি লয় ॥ ৩৩৩৩০
 পৃথিৱীৰ যত ৰাজ্য কেৱে নধৰিলা ।
 তযু নাম শুনি ঘোৰা সকলে এৰিলা ॥
 কলবনে দুই শিশু আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 তিনি অৰ্দ্ধোহিণী সমে স্তমিত্ৰাকুমাৰ ॥ ৩৩৩৩১
 মনুষ্যৰ মুৰ্ত্তি নহে যম অৱতাৰ ।
 আকৃতি প্ৰকৃতি দেখি তোমাৰ আকাৰ ॥
 নৰাচৰ ঘাৱে শত্ৰুঘন বীৰ মাৰে ।
 তিলমাত্ৰ ছিদ্ৰে নাহি শবৰ প্ৰহাৰে ॥ ৩৩৩৩২
 শুনিয়া মুৰ্ছিত ভৈলা বঘুৰ নন্দন ।
 ভূমিত পৰিয়া কান্দি স্মৰি শত্ৰুঘন ॥
 শত্ৰুঘন বীৰ মোৰ প্ৰাণ সমসৰ ।
 আমাৰ কুৰিলা ভক্তি ভাই সদাচাৰ ॥ ৩৩৩৩৩

সংসাৰ জিনিয়া ঘোৰা আনি বাহুবলে ।
 তোমাক মাৰিলা দুৰ্ব্ব মুনিৰ ছৰালে ॥
 কান্দি কান্দি বামচন্দ্ৰ শত্ৰুঘনৰ শোকে ।
 ধৰণীত পৰি বামে মুষ্টি হানে বৃকে ॥ ৩৩৩৩৪
 লৰণ মাৰিয়া কৰি পৃথিৱী উদ্ধাৰ ।
 মুনিগণ ঋষিগণ সাধি প্ৰতিকাৰ ॥
 মোৰ বাক্য কোনকালে নকৰে লঙ্ঘন ।
 পৰম ধাৰ্ম্মিক ভাই স্তমিত্ৰানন্দন ॥ ৩৩৩৩৫
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবো স্তমিত্ৰা স্তম্ভবী ।
 মুনিপুত্ৰহাতে ভাই প্ৰাণে গৈলা মৰি ॥
 স্তম্ভৰ বদন ভাই গুণৰ সাগৰ ।
 তোমাৰ বিৰহে ভাই ত্যজে কলেৱৰ ॥ ৩৩৩৩৬
 যৈতে আছে মুনিপুত্ৰ যাইবোহো আপুনি ।
 পৰাণে দহিবো ভাই বাণৰ অগনি ॥
 মুনিপুত্ৰ জ্বা তেবে এত দুৰ্ব্ব মন ।
 কহয় ভৱানীদাসে বিধিৰ ঘটন ॥ ৩৩৩৩৭
 মুখে নাম হৃদিকপ ধৰিয়ো সতত ।
 এতেকে মুকুতি পাইবা কহিলো স্বৰূপ ॥
 পাইবাহা পৰম পদ লভিবা সম্পদ ।
 বোলা হৰি হৰি সবে খণ্ডোক আপদ ॥ ৩৩৩৩৮

লক্ষণৰ বণমালা

পদ

বামে বোলয় শত্ৰুঘন প্ৰাণৰ সোদৰ ।
 লক্ষণ অনুজ ভাই প্ৰাণ সমসৰ ॥
 লক্ষণ ভৰত কান্দে আৰ সাত মাৰ ।
 অযোধ্যাৰ লোকে কান্দে কাটি দীৰ্ঘবাৰ ॥ ৩৩৩৩৯
 কোহিৰ ছৰাল আইলা জ্বা কালকপ ।
 আমাৰ ভাইক মাৰি কৰয় প্ৰতাপ ॥
 কি বুলিয়া প্ৰবোধিবো স্তমিত্ৰা স্তম্ভবী ।
 অকালে বিধবা ভৈলা তাহান বোৱাবী ॥ ৩৩৩৪০
 এহিমতে কান্দিলেক বঘুৰ নন্দন ।
 লক্ষণক চাই বীৰে বুলিলা বচন ॥

শুনিয়ে লক্ষ্মণ ভাই যি কাৰ্য্যে উচিত ।
 অশিপত্ৰ ত্ৰেতে আমি হৈ আছো দীক্ষিত ॥ ৩৩৩৪১
 আপুনি যাইবাক নৰো তুমি যাবা বণে ।
 ভৰত থাকিবা আতে আমাৰ সদনে ॥
 শত্ৰুঘনৰ শত্ৰুক যে কৰিবা নিপাত ।
 নহে তুমি শিশুক যে আনিবা সাংক্ৰাত ॥ ৩৩৩৪২
 বামৰ বচনে চলে লক্ষ্মণ কুমাৰ ।
 বামৰ চৰণে বীৰে কৰি নমস্কাৰ ॥
 কালজিত চলিলেক লক্ষ্মণ সহিত ।
 চতুৰঙ্গ সেনাগণ অসংখ্য পদাতি ॥ ৩৩৩৪৩
 মত্ত হস্তীগণ চলে স্তব্ধে মণ্ডিত ।
 পতাকা উপৰে খেত চামৰে বেষ্টিত ॥
 ঘোৰাসব চলি যায় বায়ুসম গতি ।
 সৈন্যসব চলি যায় কতো ভূমি গতি ॥ ৩৩৩৪৪
 দিব্য বথ অসংখ্য বিচিত্ৰে দগুধ্বজ ।
 শব ধনু হাতে ধৰি যুজিবাক সাজ ॥
 অগৰু চন্দনে লেপি সৰ্ব্ব কলেবৰ ।
 কৰচ কুণ্ডল তনু অতি মনোহৰ ॥ ৩৩৩৪৫
 চলিলা অসংখ্য সেনা অযোধ্যা পূৰ্বৰ ।
 স্তব্ধ চম্পক মালা মণ্ডিত শৰীৰ ॥
 বথত চলিয়া সবে চলিল সত্ত্বৰে ।
 ধনুগুণ দিয়া চলে আটোপ টকাৰে ॥ ৩৩৩৪৬
 সৈন্য পদভৰে মহীশ্বৰে টলবল ।
 ধূলী স্ফুটিল অন্ধকাৰ গগন মণ্ডল ॥
 অষ্টঘোৰা বথখান সত্ত্বৰে সজাইলা ।
 হীৰামণি মৰকত বথত জুৰিলা ॥ ৩৩৩৪৭
 ধ্বজ দণ্ডে আৱৰিলা কণক কলস ।
 স্তব্ধ পতাকা উপৰে দেখিতে ৰূপস ॥
 যুক্তমালা শোভা কৰে ঘোটকৰ গ্ৰীৱে ।
 উৰো উৰো কৰে বথ গগনত ডেৱে ॥ ৩৩৩৪৮
 মুনিগণ সাত মাৰ নমস্কাৰ কৰি ।
 চলিলা লক্ষ্মণ বীৰ হাতে ধনু ধৰি ॥
 হৃদ্ভি বজাৰে ঢোল আফালে সঘন ।
 বিদ্যুত সঞ্চাবে সৈন্য কৰিলা গমন ॥ ৩৩৩৪৯

বজাৰে নানান বাত্ৰ জয় জয় বাদ ।
 দক্ষিণত শৃগালে কৰিলা ঘোৰ নাদ ॥
 শগুন শগুনী উৰে মাথাৰ উপৰ ।
 উল্কা পৰিল আসি ধ্বজৰ উপৰ ॥ ৩৩৩৫০
 শশা মৃগ বনচাৰী ভৈলন্ত মৃগুখী ।
 দক্ষিণত পৰিল মাজ্জাৰ নামে পক্ষী ॥
 খাল বিল এবাইলা যে সাগৰ সমস্ত ।
 এবাইলা দুৰ্গম স্থান নিকুঞ্জ দুৰন্ত ॥ ৩৩৩৫১
 ভূমি পদগতি কতো আকাশত গতি ।
 খড়্গচক্ষু ধৰি যায় অসংখ্য পদাতি ॥
 নীলগিৰি সম যায় হস্তী ঘোৰা বথ ।
 ঘণ্টা বাত্ৰ শূনি সবে বুদ্ধি হৰে হত ॥ ৩৩৩৫২
 আসয় অনেক সেনা আতি ভয়ঙ্কৰ ।
 লেখি অস্ত নপায় তাৰ অগম্য সাগৰ ॥
 লগে বোলে দদা তুমি চিন্তা পৰিহৰ ।
 তুৰ্ণত দেখো সেনা পেশো যমঘৰ ॥ ৩৩৩৫৩
 সৈন্যৰ মন্তকে পূজিবোহো দেৱীচণ্ডী ।
 ভৰিব সমৰ পুৰী দৈৱে নাহি খণ্ডি ॥
 সমুদ্ৰক ধ্বমি যেন কৰিলেক পান ।
 সমুদ্ৰে সমান সেনা কৰো খান খান ॥ ৩৩৩৫৪
 ধনুশৰ লৈয়া দদা কৰিবো ৰণক ।
 বিলম্ব নকৰা দদা আৰম্ভা ৰণক ॥
 ধনুশৰ নাহি মোৰ তোমাৰ গোচৰ ।
 অৱশ্যে কৰিবো দদা দুৰ্ঘোৰ সমৰ ॥ ৩৩৩৫৫
 এহিবুলি তুতিনতি কৰে ছুইজন ।
 ধনুশৰ মাগে ছয়ো কৰিয়া স্তৱন ॥
 সূৰ্য্যদেৱ তযু পদে কৰো নমস্কাৰ ।
 ব্ৰহ্মাণ্ড উপৰে তুমি কৰা অধিকাৰ ॥ ৩৩৩৫৬
 সংসাৰৰ চক্ষু তুমি সবাৰো বিকাৰ ।
 স্তব্ধকাশ হোৱা যদি জগত আধাৰ ॥
 তোমাত ভজিলে হৰে ৰোগৰ উদ্ধাৰ ।
 সহস্ৰ কিৰণ প্ৰভু পালক সংসাৰ ॥ ৩৩৩৫৭
 তোমাৰ চৰণে প্ৰভু বাখিয়ো আমাক ।
 প্ৰণামো ভাস্কৰ সূৰ্য্য দীননাথ অৰু ॥

সংসাৰ কাৰণ তুমি সংসাৰ কল্লাস্ত ।
 চাৰিবেদ ইতিহাস তুমি মূৰ্ত্তিমন্ত ॥ ৩৩৩৫৮
 প্ৰধান পুৰুষ তুমি ধাৰ্মিক পুৰাণ ।
 ব্ৰহ্মা বিষ্ণু শিৱ তুমি ত্ৰিদশৰ জ্ঞান ॥
 তুমি ধাতা তুমি কৰ্ত্তা তুমি সৰস্বতী ।
 জল স্থল শূন্য তুমি তুমি বসুমতী ॥ ৩৩৩৫৯
 তুমি ইন্দ্ৰ তুমি চন্দ্ৰ তুমি দেৱগণ ।
 তুমি সপ্তলোক পালা তুমিসে পৱন ॥
 মৎস্য কূৰ্ম আদি কৰি দশ অৱতাৰ ।
 সপ্তম পাতাল তুমি সপ্তম সাগৰ ॥ ৩৩৩৬০
 ভক্তি কৰি যি সকলে কৰয় স্মৰণ ।
 তোমাৰ চৰণে মাগো দিয়া ধনুৰ্বাণ ॥
 লৱকুশ দুইভাই তযু পদে গতি ।
 ধনু নাহি যুজিবাক বৈবীৰ সহিতি ॥ ৩৩৩৬১
 কুশ লৱ স্তুতিত যে তুমি ভৈলা ভানু ।
 অক্ষয় অব্যয় দুইকো দিলা দিব্য ধনু ॥
 টোণ ধনু লৈয়া বোলে শুনিয়ে ককাই ।
 পূৰ্বে মূনি মূলমন্ত্ৰ কৈছে মোৰ ঠাই ॥ ৩৩৩৬২
 এহি মন্ত্ৰ জপি যেই চিন্তয় ভাস্কৰ ।
 সেই বাঞ্ছা সিদ্ধি হৱে বাঞ্চে যেই বৰ ॥
 এহিবুলি দুইভাই লৈলা ধনুবাণ ।
 কঠিন কঠোৰ বজ্ৰ লোহাৰ সমান ॥ ৩৩৩৬৩

লক্ষণৰ লগত লৱ-কুশৰ ৰণ

ক্ৰোধ কৰি দুই ভাই লৈলা ধনুৰ্বাণ ।
 অগনি পশিলা যেন শুথান কানন ॥
 চৰে বোলে লৱ বীৰ দেখা বিদ্ৰমান ।
 দুই শিশু বসি আছে অস্ত্ৰৰ সমান ॥ ৩৩৩৬৪
 দুই শিশু দেখা যেন দুই কাল সাপ ।
 নাহি কোন বীৰ দেখা দুৰ্জয় প্ৰতাপ ॥
 সৈন্য সৰ আদেশিল কুমাৰ লক্ষণ ।
 কালজিত আদেশিলা কবিবাক ৰণ ॥ ৩৩৩৬৫

মুনিপুত্ৰ ধৰিবাক বেঢ়ি চতুৰ্ভিত ।
 বন্দী কৰি ধৰি আক আনিয়ো ত্বৰিত ॥
 লক্ষণৰ বাক্যে সৈন্য ধাইলা ধনু ধৰি ।
 শৰস্ৰষ্টি কৰে সৈন্যে দুহাকো আৱৰি ॥ ৩৩৩৬৬
 দাক্ষণ সমৰ ঘোৰ সহে বীৰ ভাগে ।
 ভয়ে পলাই গলা সবে লক্ষণৰ আগে ॥
 দেখি কালজিতক যে আদেশে লক্ষ্মণে ।
 বিবৰ্ত্তিয়া দেই সৈন্য কবিবাক ৰণে ॥ ৩৩৩৬৭
 কালজিতে সৈন্য বিবৰ্ত্তিলা জনে জন ।
 সহস্ৰ কুঞ্জৰ দিলা সমৰে দাক্ষণ ॥
 দশ ৰথ দিলা এক হস্তী বাধিবাৰ ।
 এক ৰথে শত ঘোৰা দিলেক দুৰ্ব্বাৰ ॥ ৩৩৩৬৮
 দশ ধনু দিলা এক ঘোৰাৰ সমুখে ।
 দশ পদাতিয়ে এক ধানুকীক ৰাখে ॥
 হেনমতে সৈন্য নিয়োজিলা কালজিতে ।
 মুনিপুত্ৰে বেঢ়িয়া ৰাখিলা চাৰিভিতে ॥ ৩৩৩৬৯
 মেঘ সম গৰ্জ্জন কৰিয়া ডাক দিলা ।
 যুগান্তকালৰ যেন প্ৰলয় মিলিলা ॥
 মৃদগৰ মুঘল শেল এৰে ক্ষুব্ধ শাণ ।
 কুনি শকুবাৰ ভিণ্ডি বানক বজ্ৰ বাণ ॥ ৩৩৩৭০
 পৰশু পি ট্ৰিশ গদা টোমৰ দাক্ষণ ।
 তুলাক দহয় খেদি যেন হতাশন ॥
 বিক্ৰমে বিশাল শিশু সীতাৰ নন্দন ।
 দাক্ষণ বিষম সৈন্য সংহাৰে তেখন ॥ ৩৩৩৭১
 চক্ষুৰ নিমিষে সবে কৰিলা সংহাৰ ।
 পৰিল সকলে সৈন্য নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 কোটি কোটি শৰ এৰে দুই ধনুৰ্গুণে ।
 বুকে বিদাৰিয়া পোশে যমৰ ডুৱনে ॥ ৩৩৩৭২
 সতীৰ নন্দন বীৰে কৰে সিংহনাদ ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন গৰ্জ্জয় বিষাদ ॥
 ত্ৰাস পালা বীৰগণে শূনি ঘোৰ ধ্বনি ।
 ভয়ে চক্ষু উলটাইলা সকলে ৰাহিনী ॥ ৩৩৩৭৩
 এৰিলা গৰ্হত অস্ত্ৰ সীতাৰ তনয় ।
 তৃণত কৰি শৰে কৰিলা প্ৰলয় ॥

শতে শতে অমুতে নিযুতে এবে বাণ ।
 শিব উক কৰচ কৰিলা খান খান ॥ ৩৩৩৭৪
 পঞ্চশৰ এবিয়া কাটয় লক্ষ লক্ষ ।
 যম সম্ব দুইবীৰ বণে মহা দক্ষ ॥
 শত শবে বথী বথ গজ অশ্বসেনা ।
 ধ্বজ ছত্ৰ চামৰ কাটয় বীৰ নানা ॥ ৩৩৩৭৫
 অচলা পৰ্বত সম কাটে গজ সৈন্য ।
 সেনা গজ বাজী সবে কাটে অশ্বো অশ্ব ॥
 শূলে হানি পাৰে সবে ধৰণী উপৰে ।
 পাখা কাটি গিৰি যেন পাৰে পুৰন্দৰে ॥ ৩৩৩৭৬
 পাখা ছেদ ভৈলা যেন স্তম্ভ পৰ্বত ।
 সিংহৰ বিক্ৰমে ফুৰে নিৰ্ভয় বণত ॥
 দেখিয়া নিৰ্ভয় ভৈলা অসংখ্যাত সৈন্য ।
 কুশ নেদেখিয়া তেবে ভৈলন্ত বিমন ॥ ৩৩৩৭৭
 আকুলিত মন কৰি চাহে চতুৰ্ভিত ।
 লৰকুশ দুইকো দেখি ভৈলন্ত কোপিত ॥
 লৰণৰ মাতুল যে কধিবাঙ্ক নাম ।
 মহাবলবন্ত বীৰ বণে অনুপাম ॥ ৩৩৩৭৮
 দেখি লৰে তৰ্জ্জিয়া গৰ্জ্জিয়া বোলে বাক ।
 মোৰ হাতে নেৰাইবিহি খানিতেক থাক ॥
 এহিবুলি চক্ৰ লৈয়া উঠিলা আকাশে ।
 বাহুৰে ধৰিয়া যেন চন্দ্ৰ সূৰ্য্য গ্ৰাসে ॥ ৩৩৩৭৯
 হুঙ্কাৰ কৰিয়া চক্ৰ এবে পাক দিয়া ।
 অন্তৰীক্ষে মাখা তাৰ পেলাইলা কাটিয়া ॥
 বাটত্কাৰ কৰি শিব পৰিল তাহাবে ।
 চক্ৰৰ আঘাতে বীৰ পৰিল সমবে ॥ ৩৩৩৮০
 কধিবাঙ্ক পৰিল যে পৰ্বতৰ প্ৰায় ।
 দেখিয়া বিন্ময় বীৰ ভূমিত লোটয় ॥
 চক্ৰহাতে আকাশে আছয় লববীৰ ।
 ত্ৰাস পায় বীৰ সমে কাম্পয় শবীৰ ॥ ৩৩৩৮১
 সৈন্যসব বধে থাকি পৌকষ ত্যজিল ।
 ভয় পাই মাথে কেৰ চৰ্ম্মে আবোহিল ॥
 কেহো কেহো ভৈল মত্ত হস্তীৰ আকাৰে ।
 ভয় পাই সেনাগণ জাম্প দিয়া পৰে ॥ ৩৩৩৮২

ধনুৰ্বাণ লৈয়া বীৰ নামিলা ভূমিত ।
 দেখিয়া লৰক সেনা পলাৰে ভ্ৰবিত ॥
 দশ বীৰ মাৰিলেক সমুখ সমবে ।
 কৰচ কিবীটি সমে হাতে ধনুশৰে ॥ ৩৩৩৮৩
 অঙ্গ মাৰে খণ্ড খণ্ড দুই মহাবীৰ ।
 সৰ্ব্ব ধৰ্ম্ম জিতেন্দ্রিয় পুণ্য মহাবীৰ ॥
 স্তবেশ প্ৰকাশ বীৰ সিংহ বজ্ৰমুখ ।
 কালকেতু চন্দ্ৰমণি এহি শিলামুখ ॥ ৩৩৩৮৪
 মহা সিদ্ধজিত ক্ৰোশ স্তম্ভ দুৰ্জ্জয় ।
 এহি দশ বীৰ ভৈলা সমবে নিৰ্ভয় ॥
 দশ শৰ একে বাৰে হানে দশবীৰ ।
 সন্ধানে হানিলা লব বীৰৰ শবীৰ ॥ ৩৩৩৮৫
 শৰঘাৰে জৰ্জৰিত তেজ বহে ধাবে ।
 লোহাৰ মুঘল লই ধাইলা মহাবীৰে ॥
 মাৰিলা সমবে লৰে এই দশবীৰ ।
 ভূমিত পৰিলা সবে এই দশবীৰ ॥ ৩৩৩৮৬
 দশবীৰ মাৰিয়া কৰিলা সিংহনাদ ।
 লক্ষ্মণে দেখিলা তেবে মিলিলা প্ৰমাদ ॥
 পুনৰপি সৈন্যত পশিলা বীৰবৰ ।
 হস্তীগণ মধ্যত যে পশিলা কেশৰ ॥ ৩৩৩৮৭
 তুলাৰ মধ্যত যেন অনল পশিলা ।
 সেহিমতে সৰ্ব সৈন্যে লৰক বেঢ়িলা ॥
 অমুতে নিযুতে শৰ কৰে বৰিষণ ।
 বায়ুক নিৰোধ কৰি ঢাকিলা গগন ॥ ৩৩৩৮৮
 দেখি কোপে লব বীৰে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ জুৰি ।
 শৰ নিবাৰিয়া পাচে সৰ্ব সৈন্য মাৰি ॥
 নিমিষে কৰিলা ছম মাৰি সেনাগণ ।
 মত্তগজে বিনাশিলা যেন কলবন ॥ ৩৩৩৮৯
 হস্ত পদ উক শিব কাৰো মধ্যদেহ ।
 খণ্ড খণ্ড কৰিয়া যে কাটিলা নিশেষ ॥
 বথী বথ গজ বাজী ধ্বজ ছত্ৰদণ্ড ।
 কধিবে বহয় নদী পৰম প্ৰচণ্ড ॥ ৩৩৩৯০
 যুগসব ভাসে যেন শবতৰ শলী ।
 ইহাক দেখিয়া বজ্ৰে লব কুশে হানি ॥

হেন দেখি লক্ষ্মণ অগনি হেন জ্বলে ।
 বায়ুৰ বেগত যেন সমুদ্রে আকলে ॥ ৩৩৩৯১
 সিংহনাদ কৰিয়া ধনুত শৰ জুৰি ।
 শৰঘাৰে লক্ষ্মণ কাম্পয় ধৰথৰি ॥
 পুনৰপি কুশ বীৰে বোলে থাক থাক ।
 এহি বুলি লৰ বীৰে দিলা শৰজ্বাক ॥ ৩৩৩৯২
 অৰ্দ্ধচন্দ্রে বথখান কৰি খান খান ।
 অষ্ট ঘোৰা বথখান লৈলন্ত পৰাণ ॥
 আন বথে চৰিলেক স্তমিত্রানন্দন ।
 কুশক লাগিয়া কৈলা বাণ বৰিষণ ॥ ৩৩৩৯৩
 তেবে কুশে হাসিয়া এৰিলা পাঞ্চ বাণ ।
 মাথাৰ মুকুট মালা কৈলা খান খান ॥
 মুকুট কাটিয়া শিৰ ললাটে ভেদিলা ।
 যেন মন্ত্ৰসিংহে গজকুন্ত বিদাৰিলা ॥ ৩৩৩৯৪
 কপালে কধিৰ বহি শৰীৰ তিতিল ।
 অশোক কিংশুক যেন বসন্তে ফুলিল ॥
 শাস্ত ছয়া লক্ষ্মণে এৰিলা দশ বাণ ।
 কুশৰ মুকুট কাটি কৈলা খান খান ॥ ৩৩৩৯৫
 হৃদি মধ্যে প্ৰবেশিলা বাণ দৃঢ়তৰ ।
 কৰচ মুকুট কাটি প্ৰহাৰয় শৰ ॥
 বজ্জ গিৰি শৃঙ্গ সম যেন পৰে খসি ।
 জলয় মুকুট যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী ॥ ৩৩৩৯৬
 ডাকি বোলে কুশ বীৰে দেৱ অৱতাৰ ।
 কৰচ কাটিয়া মোৰ গুচাইলাহা তাৰ ॥
 এত উপকাৰ তোৰ কৰিবো নিশ্চয় ।
 সৈন্য কাটি আগে তোৰ মই কৰে ক্ষয় ॥ ৩৩৩৯৭
 এহি বুলি অগ্নি দেৱ স্মৰিলেক মনে ।
 অগ্নিমন্ত্ৰ মনে মনে জপে অগ্নিবাণে ॥
 লক্ষে লক্ষে কণা উঠে গগন মণ্ডলে ।
 অগ্নিবাণে পুৰি মাৰে লক্ষ্মণৰ দলে ॥ ৩৩৩৯৮
 বথী বথ গজ বাজী চতুৰঙ্গ দলে ।
 অগ্নিত ফৰিজা যেন মৰয় সকলে ॥
 ধ্বজ ছত্ৰে দণ্ড বস্ত্ৰ সব অলঙ্কাৰ ।
 অগ্নিত পুৰিয়া সবে কৰয় সংহাৰ ॥ ৩৩৩৯৯

কৰচ আজ্ঞাৰ ভৈলা সবে গেলা চৰ ।
 অগ্নিয়ে পুৰিয়া সবে কৰে ধৰক্ষৰ ॥
 বথ ধ্বজ কৰচ সকলে ভৈলা ছাই ।
 মুকুট কুণ্ডল পোৰে একোৰে নেৰায় ॥ ৩৩৪০০
 চামৰ গাৱৰ ঘণ্টা চম্প বাঢ় যত ।
 অনলে পুৰিয়া ভস্ম কৰয় সমস্ত ॥
 সৈন্যৰ দুখক দেখি লক্ষ্মণ কুমাৰ ।
 হানিলা বৰুণ বাণ এৰিলা অপাৰ ॥ ৩৩৪০১
 অগ্নি নিমাইলা পাচে কুশেয়ো দেখিলা ।
 বায়ুবাণ মাৰি সবে সৈন্যক উৰাইলা ॥
 বৰ বৰ হস্তী হয় উৰিয়া পৰয় ।
 সৈন্যৰ উপৰে পৰি সবে চূৰ্ণ হয় ॥ ৩৩৪০২
 কালজিতে বোলে শুন কুমাৰ লক্ষ্মণ ।
 মুনিপুত্ৰ আইলা দেখা প্ৰবেশিলা ৰণ ॥
 যাৱত মুনিয়ে আসি নপায় তাক লাগ ।
 তাৱত মাৰিয়া পেশো সমৰৰ আগ ॥ ৩৩৪০৩
 এহি বুলি কালজিতে ধাইল ক্ৰোধ কৰি ।
 বিপৰীত বেশ যে হাতত ধনু ধৰি ॥
 কুশক ডাকিয়া বোলে শুনবে ছৰাল ।
 সৈন্য মাৰি নিয়া তই ছয়া যমকাল ॥ ৩৩৪০৪
 তোৰ মাথা কাটি মই পূজিবো ধৰণী ।
 মাংস যেন ভুঞ্জে তোৰ শগুণ শগুণী ॥
 হাসি বোলে কুশ বীৰে শুনবে বৰ্ষৰ ।
 সমৰে পশিলে বীৰ ব্যক্ত হৈব তোৰ ॥ ৩৩৪০৫
 যি মুখে কৰিলা নিন্দা ফল পাবা তাৰ ।
 জিহ্বাক কাটিবো আগে কৰিবো সংহাৰ ॥
 এহি বুলি অৰ্দ্ধচন্দ্র জুৰিলা ধনুত ।
 শৰ এৰি জিহ্বা তাৰ কাটিলা মুখত ॥ ৩৩৪০৬
 মুখ হস্তে তেজ পৰে ভৰিয়া শৰীৰ ।
 হেন দেখি যত বীৰ মুহিকয় থিৰ ॥
 কোপ কৰি কুশ বীৰে অৰ্দ্ধচন্দ্র এৰে ।
 কালজিত সেনাপতি মাথা কাটি পাৰে ॥ ৩৩৪০৭
 কালজিত মৰি গৈলা ধাইলন্ত লক্ষ্মণ ।
 দশ শৰে ভেদিলেক কুশৰ বদন ॥

সাততাল পৰ্ব্বত ভেদিলা যেহি বাণে ।
 সেহি শৰে ছবালক ভেদিলা লক্ষ্মণে ॥ ৩৩৪০৮
 নিৰ্ভয়ে ভেদিলা গৈয়া কুশৰ হৃদয় ।
 শৰ ঘাৰে কুশবীৰ ভৈলা অগ্নিময় ॥
 শক্তি গদা তোমৰ নানান বাণ হানে ।
 কুশ বীৰে সকলোকে কাটি তেতিক্ষণে ॥ ৩৩৪০৯
 হানিলা নৰাচ বাণ সিংহনাদ কৰি ।
 আকাশে চলয় বাণ বিদ্যুত সঞ্চাৰি ॥
 লক্ষ্মণৰ মৰ্মস্থানে হৃদয়ে পশিলা ।
 মৰ্মস্থান এৰি বীৰ মুঘল এৰিলা ॥ ৩৩৪১০
 ইন্দ্রজিত অতিকায় মাৰিলা যি বাণে ।
 সেহি বাণ কুশক মাৰিলা কোপ মনে ॥
 পাঞ্চ শৰে কুশে তাক কৰি খান খান ।
 লৈলন্ত নৰাচ কুশে অগনি সমান ॥ ৩৩৪১১
 তুষ্কাৰ কৰিয়া বীৰে বাণক এৰিলা ।
 লক্ষ্মণৰ হিয়ে বজ্র সম যে ভেদিলা ॥
 হৃদয়ে ভেদিয়া বাণ পিঠি বাজ্র ভৈলা ।
 সৰ্প অজাগৰ বাণ যেনমতে গৈলা ॥ ৩৩৪১২
 আকাশৰ চন্দ্র যেন পৰিল খসিত ।
 বথ হস্তে মহাবীৰ পৰিল ভূমিত ॥
 মুখে তেজ বাজ্র ভৈলা জলকে জলকে ।
 শ্বাস মাত্ৰ শৰঘাৰে আছে পৰি বুক ॥ ৩৩৪১৩
 বিগলিত বসন কুণ্ডল ধূলি লোটে ।
 প্রাণক ত্যাজিয়া বীৰ মুখে তেজ উঠে ॥
 খড়্গ চৰ্ম্ম ধৰি লৱ ধাইলন্ত সত্ৱৰি ।
 বজ্র লৈয়া ধাৰে বীৰ মহাকোপ কৰি ॥ ৩৩৪১৪
 হস্তী হয় লৱক বেঢ়িলা চাৰি ভিত ।
 দেখি লৱ বীৰ ধাইলা ভৈলন্ত কোপিত ॥
 খড়্গৰ প্রহাৰে যেন কুন্তয়ে দুখান ।
 বথী বথ ছন্ন কৰে তিলৰ প্রমাণ ॥ ৩৩৪১৫
 গজ বাজী পদাভিক কৰয় সংহাৰ ।
 কুশ বীৰ লৱক যে কৰিলা উদ্ধাৰ ॥
 অৱশেষ যত বীৰ মাৰিলা আপাৰ ।
 দাক্ষণ সমৰে কেৱে নঠৈলা উদ্ধাৰ ॥ ৩৩৪১৬

লক্ষ্মণৰ পৰাজয় সংবানত শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ উত্তেজনা
 বণ জিনি দুই ভাই গৈলা কলবনে ।
 স্নান কৰি ফলমূল খাইলা বঙ্গ মনে ॥
 জৈমিনী বদতি কথা শুনা জন্মেজয় ।
 কুশ লৱে কৰিলা লক্ষ্মণ পৰাজয় ॥ ৩৩৪১৭
 দাক্ষণ সমৰে যেই এৰাইলা পৰাণে ।
 বাৰ্ত্তা জনাইবাক গৈলা শ্ৰীৰামৰ স্থানে ॥
 যজ্ঞগৃহে বসি আছে কমললোচন ।
 হেন কালে চৰে গৈয়া কহিলা কথন ॥ ৩৩৪১৮
 ভৰতে বোলয় আৰ নাহিল লক্ষ্মণ ।
 দুই শিশু মাৰিলা কৰিয়া বোৰবণ ॥
 মুনিপুত্ৰ জয়া ঘোৰা ধৰে কি কাৰণ ।
 বিশেষ মাৰিছে ভাই বীৰ শত্ৰুঘন ॥ ৩৩৪১৯
 তাহাঙ্ক বধিবে গৈলা লক্ষ্মণ কুমাৰ ।
 ত্ৰিভুবনে নাহি বীৰ জিনিবে তাহাৰ ॥
 ৰাক্ষস মাৰিয়া যেই জিনি আছে লক্ষা ।
 বৰ বৰ বীৰগণে দেখি কৰে শঙ্কা ॥ ৩৩৪২০
 যত্ৰপি নাসিল বীৰ শত্ৰুঘন লৈয়া ।
 ভাল চৰ পঠায়োক আসোক বুজিয়া ॥
 ৰামে বোলে ভৰত শুনিয়ে উপদেশ ।
 লক্ষ্মণৰ উদ্দেশে চৰ পঠাওঁ বিশেষ ॥ ৩৩৪২১
 জীৱন্তে ধৰিয়া যেন ছবালক আনে ।
 কাৰ বংশে জন্ম শিশু জানিবো আপুনে ॥
 ফল মূল খায়া কেনে তাৰ হেন বণ ।
 কাহাৰ তনয় শিশু জানিবো কমন ॥ ৩৩৪২২
 পৰপুত্ৰ ধৰি যেই স্নেহ কৰে যুদ্ধে ।
 ধন জন পুত্ৰ পৌত্ৰ বাঢ়য় সম্পদে ॥
 ভাৰত ভূমিত মোৰ নঠৈলা সন্ততি ।
 সতী হেন স্ত্ৰী তেবে ভৈলা পুত্ৰবতী ॥ ৩৩৪২৩
 পৰপুত্ৰ দেখি মোৰ দয়া উপজিলা ।
 কি কাৰণে দুই শিশু ধৰিয়া নানিলা ॥
 কাৰ পুত্ৰ হৱে সেই কি তাৰ জননী ।
 মুনিপুত্ৰ বোলে সেই মনে অনুমানি ॥ ৩৩৪২৪

ইহেন আলাপে আছে কমললোচন ।
 হেনকালে চৰে আসি কহিলা বচন ॥
 খণ্ড খণ্ড অঙ্গ ভৈলা তেজ বহে গাৱে ।
 মুখে মাত নাহি তাৰ কান্দনৰ বাৱে ॥ ৩৩৪২৫
 দণ্ডবত কৰি বোলে ভৈলা ঘোৰ ৰণ ।
 মোৰ বিঘ্নমানে প্ৰভু পৰিলা লক্ষ্মণ ॥
 মুনিপুত্ৰ নুহি দুই যেন যমকাল ।
 মনুষ্যৰ মূৰ্তি নহে যমৰ ছৱাল ॥ ৩৩৪২৬
 শবসৃষ্টি কৰে যেন অগনি উথলে ।
 তেজে বীৰ্য্যে দুই শিশু অগ্নি হেন জ্বলে ॥
 কুশ লব নামে দুয়ো যমজ কুমাৰ ।
 একেধৰে জয় ভৈলা দুই সহোদৰ ॥ ৩৩৪২৭
 শত্ৰুঘন লক্ষ্মণ যতোক গজ বাজী ।
 সকলে মাৰিলা লৱে ঘোৰ ৰণে সট্ৰজি ॥
 একজন নেই তান দাকণ সমৰে ।
 কুশৰ সমৰে সবে গৈলা যমঘৰে ॥ ৩৩৪২৮
 শোণিতে বহয় নদী সকলে ধৰণী ।
 তাহাতে ভসাইলা নিয়া সকলে বাহিনী ॥
 অগ্নিবাণে পুৰিয়া কৰিলা ভস্মৰাশি ।
 দুই ভাই ৰণে ফুৰে যেন ৰবি শশী ॥ ৩৩৪২৯
 পৰম সুন্দৰ শিশু বিষ্ণু অৱতাৰ ।
 ৰূপে গুণে দেখি যেন তনয় তোমাৰ ॥
 লক্ষ্মণৰ বাৰ্তা শুনি ভৈলন্ত মূৰ্ছিত ।
 সিংহাসন হস্তে ৰাম পৰিলা ভূমিত ॥ ৩৩৪৩০
 ভৰতে দেখিয়া পাচে তুলিলা ৰামৰে ।
 চেতন লভিয়া ৰামে কান্দে উচ্চৈশ্বৰে ॥
 কোথা চলি গৈলা ভাই প্ৰাণৰ লক্ষ্মণ ।
 মুনিপুত্ৰে কৈলা হেন এত বিবস্বন ॥ ৩৩৪৩১
 ত্ৰিভুবন মধ্যে শিশু যাইব কোন ঠাই ।
 ত্ৰিশূলৰ ঘাৱে মাৰি ভাঙ্গিবো বৰাই ॥
 ইন্দুজিত অতিকায় লঙ্কাৰ ৰাৱণ ।
 মাৰিয়া তাহাক থৈলো যমৰ সদন ॥ ৩৩৪৩২
 হেন ভাই প্ৰাণ দিলা ছৱালৰ বাণে ।
 অপবাদ অপকীৰ্ত্তি বৈল ত্ৰিভুবনে ॥

শুনি কি বুলিব মোক হুমিত্তো যে আই ।
 মুনিপুত্ৰ সমৰে পৰিল দুইভাই ॥ ৩৩৪৩৩
 জন্মে জন্মে হোক মোৰ ৰাম পদে গতি ।
 তোমাৰ চৰণে মন থাকোক সম্প্ৰতি ॥
 মোৰ মনে সততে নাছৰোক ৰাম নাম ।
 পৰম মুকুতি পাইবা বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩৩৪৩৪

গীত

ভাইৰে—

তোমাৰ সঙ্গতি কৰি জিনি আইলো লঙ্কাপুৰী
 গাছে গিৰি বান্ধিয়া সাগৰ ।
 যত দুখ পালা বনে বনবাস মোৰ মনে
 তৰাইলাহা বিপদ বিস্তৰ ॥ ৩৩৪৩৫
 নেদেখিলো তমু মুখ ধৰিবে নপাৰো বুক
 মজাইলা ই শোক সাগৰে ।
 আমাৰ ভকতি বীৰ দেৱ দৈত্য নহে থিব
 যাৰ নামে ডৰে সুৰাঙ্গৰে ॥ ৩৩৪৩৬
 আমাৰ কৰ্ম্মৰ ফলে ঘোৰা লৈয়া গৈলা বনে
 যজ্ঞ নষ্ট ভৈলা নাহি বাজী ।
 যাইবোহো আপুনি চলি আনো ছৱালক ধৰি
 আচাৰিয়া মাৰো তাক আজি ॥ ৩৩৪৩৭
 কহয় ভৱানীদাসে ভৰত চলিলা ৰোষে
 শিশুক মাৰিয়া তান আন ।
 যাইবোহো বাল্মীকি পুৰী শিশুক আনিবো ধৰি
 পাচে তাক কৰিবো পালন ॥ ৩৩৪৩৮

ভৰতৰ যুদ্ধযাত্ৰা আৰু পতন

ৰামে বোলে শুন ভাই ভৰত কোৱৰ ।
 মুনিপুত্ৰে যজ্ঞ নষ্ট কৰিলেক মোৰ ॥
 দীক্ষিত যে হয়্যাছো আমি যাইবাক যে নৰি ।
 দুই ভাইক আন গৈয়া দুই শিশু মাৰি ॥ ৩৩৪৩৯
 প্ৰাণে নমাৰিবা শিশু আনিবা ধৰিয়া ।
 যজ্ঞকাৰ্য্য সিদ্ধি কৰা ঘোটক আনিয়া ॥

বামৰ আদেশে চলে ভবত দুৰ্জয় ।
 গজ বাজী সৈন্য চলে নাহিকে সংশয় ॥ ৩৩৪৪০
 বীৰগণে পিঙ্কিলেক নানা অলঙ্কাৰ ।
 কিবীটি কুণ্ডল শোভে মণি মুক্তা হাৰ ॥
 চতুৰঙ্গ দলে বলে চগয় সংগ্রামে ।
 বীৰগণে পিঙ্কিলেক আতি অনুপমে ॥ ৩৩৪৪১
 অগক চন্দন দিলা লেপিত সৰ্ব্বাঙ্গে ।
 বায়ুসম গতি কৰি চলে নানা বঙ্গে ॥
 সেহিবেলা হনুমন্ত পৰননন্দন ।
 বামক প্রণামি বোলে বীৰ হনুমান ॥ ৩৩৪৪২
 তোমাৰ বচনে গোসাই চলি যাওঁ বণে ।
 এক বাক্য বুলিবাক লৱে মোৰ মনে ॥
 লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন তোমাৰ সহোদৰ ।
 পৰাভৱ নাহি কাতো ত্ৰৈলোক্য ভিতৰ ॥ ৩৩৪৪৩
 বামচক্ষু ফন্দে মোৰ চঞ্চলিত মন ।
 সংসাৰৰ নাথ তুমি দেৱ নাৰায়ণ ॥
 নিষ্পাপ শৰীৰ তুমি সংসাৰ ভিতৰে ।
 তেবে কেনে বণে হাৰে দুই সহোদৰে ॥ ৩৩৪৪৪
 একমাত্ৰ অধৰ্ম্ম যে হৈছে তযু পাশ ।
 বিনাদোষে সীতাদেৱী দিলা বনবাস ॥
 এহি পাপে লিপ্ত হৱে শুনা বয়ুপতি ।
 সিকাৰণে দুৰ্য্যোৰ যে মিলিল বিপত্তি ॥ ৩৩৪৪৫
 আমি কি বুলিম তযু তোমাৰ চৰণে ।
 সমস্তে আপুনি জানা এহি দোষ গুণে ॥
 হেন শুনি বামৰ বিকল ভৈলা মন ।
 শোকাকুল ভৈলা মনে বিকল পৰাণ ॥ ৩৩৪৪৬
 বামে বোলে হনুমান তোৰ সাধু বাণী ।
 যি কহিলা মোৰ মনে লৱয় আপুনি ॥
 যতী সতী পতিব্ৰতা জনকনন্দিনী ।
 ব্ৰহ্মা আদিদেৱ গণে যাহাৰ সাধীনী ॥ ৩৩৪৪৭
 পাৰ্শ্ব লোকৰ বাদে সীতাক বৰ্জিলো ।
 আপুনাৰ দোষে মই আপুনি বুঝিলো ॥
 গত অনুসাবে বীৰ কিছুফল নাই ।
 সমকত শিশু ধৰি আনিবা এঠাই ॥ ৩৩৪৪৮

সকলে কুশল যথা যাৱা হনুমান ।
 বথে চৰি ভবত যে কৰিলা প্ৰয়াণ ॥
 সিংহনাদ দুন্দুভি বজাৰে ঢাক ঢোল ।
 অগাধ সাগৰে যেন প্ৰচণ্ড আক্ষাল ॥ ৩৩৪৪৯
 আশেষ প্ৰতাপ কৰে কাম্পে বহুমতী ।
 জয় জয় শব্দ কৰে ভবত নৃপতি ॥
 নদী নদ খাল বিল সমুদ্ৰে তৰিলা ।
 চৰ সমে কদলীৰ বনে প্ৰবেশিলা ॥ ৩৩৪৫০
 ভবতে বোলয় চৰ কহ মোত বাৰ্তা ।
 কৈত দুই ভাই শিশু আছে কৈত কথা ॥
 ভবত আদেশে চৰ গৈল বণস্থলি ।
 মূনিপুত্ৰ দুই দেখা তুলিয়া আঙুলি ॥ ৩৩৪৫১
 গজ বাজী বথ বথী আছয় পৰিয়া ।
 কত সৈন্য নিছে তেজনদীয়ে ভয়া ॥
 ভবতে বোলয় শুন পৰননন্দন ।
 কৈত পৰি আছয় লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন ॥ ৩৩৪৫২
 সাগৰ চেৰায় সীতা কৰি বিচৰণ ।
 তুমি হেন বীৰ নাহি ইতিনি ভুৱন ॥
 শত্ৰুঘন লক্ষ্মণক কৰিয়ো বিচাৰ ।
 দুই শিশু মাৰি কৰো ঘোৰাৰ উদ্ধাৰ ॥ ৩৩৪৫৩
 হনুমন্তে বোলে মই ডেৱালো সাগৰ ।
 সীতাক দেখিলো মই পুৰি বহু ঘৰ ॥
 শ্ৰীৰাম সীতাৰ তেবে কৰিলো জয়তি ।
 বিমুখ কৰিলা বামে হেন সীতা সতী ॥ ৩৩৪৫৪
 তাহান কাৰণে হৈল এতেক বিপত্তি ।
 মনত বিস্ময় লাগে দৈৱ মায়া গতি ॥
 তোমাৰ আদেশে যাইবো কৰিতে সমৰ ।
 এহি বুলি চলিলেক পৰনকুমাৰ ॥ ৩৩৪৫৫
 বিচাৰিয়া পাইলন্ত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন ।
 বাণে অঙ্গ ভেদি আছে নাহিকে চেতন ॥
 শোণিতে মন্দিত তনু ধূলায় ধূসৰ ।
 উত্তৰ নেদয় দুয়ো ত্যজি কলেৱৰ ॥ ৩৩৪৫৬
 উচিত বচন কহো শুনা দিয়া মন ।
 সীতাদেৱী বনবাস দিলা কি কাৰণ ॥

তাতেহে এতেক দুখ পাইলা দুই ভাই ।
 সতী কন্যা দুখ দিলে তাৰ ফল পায় ॥ ৩৩৪৫৭
 আমাৰ বচন দেৱ নকৰিলা আন ।
 সীতা দুখে বিধাতায় দুইবোৰ লৈলা প্ৰাণ ॥
 এহি বুলি উচ্চৈষৰে কান্দে হনুমন্তে ।
 দুই ভাইক দেখি মোহ পাইলন্ত ভৰতে ॥ ৩৩৪৫৮
 অনুচৰ হাতে দিয়া গৈলন্ত ভৰতে ।
 দুই ভাইৰ তনু ভূমি ৰাখা হুৰক্ষিতে ॥
 ভৰতে বোলয় শুন বীৰ হনুমান ।
 দুই শিশু কৈক গৈল চান্দা বিগ্ৰহান ॥ ৩৩৪৫৯
 এতেক দুৰ্গতি যেই কৰিছে সৈন্যকে ।
 তাক মাৰি তেজ আজি মাখো মোৰ বুকৈ ॥
 মুনিপুত্ৰ নহে তাৰা হোৱয় ছৰাল ।
 কিবা দৈত্য দানৱ আইলা জয়া যম্ভকাল ॥ ৩৩৪৬০
 শত্ৰুঘন লক্ষ্মণ যে বীৰ শিৰোমণি ।
 কেনে হেন পৰাজয় ভৈলন্ত নজানি ॥
 হনুমন্তে বোলে আমি দেখিছো নয়নে ।
 ইন্দ্রজিত অতিকায় বধিছে লক্ষ্মণে ॥ ৩৩৪৬১
 অনেক মাৰিলা বীৰ বহু নিশাচৰ ।
 হেনয় বীৰক মাৰে মুনিৰ কুমাৰ ॥
 লক্ষ্মণৰ হেন দেখি মোৰ লাগে ডৰ ।
 বিধিৰ চৰিত্ৰ ফল ভুঞ্জি চৰাচৰ ॥ ৩৩৪৬২
 ভৰতে বায়ুৰ স্নতে মন্ত্ৰণা কৰিতে ।
 কুশ লৱ দুই ভাই মিলিলা ত্বৰিতে ॥
 ধনু ধৰি দুই ভাই কৰে সিংহনাদ ।
 শূনি সৰ্বলোকে বলে মিলিল প্ৰমাদ ॥ ৩৩৪৬৩
 আকৰ্ণ পুৰিয়া কৰি দিলেক টঙ্কাৰ ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালত লাগি চমৎকাৰ ॥
 দশ বাণ দুই বীৰে কৰিলা সজ্জান ।
 ৰথী ৰথ ধ্বজ বীৰে কৰে খান খান ॥ ৩৩৪৬৪
 সূৰ্য্য অন্ত গৈলা দেখি প্ৰবেশ ৰজনী ।
 শবৰষ্টি অন্তো অন্তে কৰে হানা হানি ॥
 আনো পৰিচয় কাকো নাহি নিশাকালে ।
 মন্ত হস্তী অঙ্গ ঘাৰে ৰথ ভাঙ্গে হেলে ॥ ৩৩৪৬৫

শবঘাৱে অশ্ব মাৰি কৰে হিচা হিচি ।
 ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা পৰয় খসি খসি ॥
 ঘোৰাৰ উপৰে কৰে শবৰ আঘাতে ।
 মহাবীৰ লৱে তেবে ধনু লৈলা হাতে ॥ ৩৩৪৬৬
 ছেদিলা অনেক সেনা পৰিলা ভূমিত ।
 ধনু এৰি খড়্গ বীৰে লৈলন্ত ত্বৰিত ॥
 খড়্গ লৈয়া ছেদিলন্ত গজ ৰাজী পদা ।
 ৰথসব ভাঙ্গিলেক প্ৰহাৰিয়া গদা ॥ ৩৩৪৬৭
 মন্তহস্তী মুণ্ড তেবে চক্ৰে কাটি পাৰে ।
 কতো কতো গজ ধৰি দাস্তক উভাবে ॥
 চক্ৰক হানিয়া গজকুন্ত বিদাৰিল ।
 গজমুন্ত পৰি সবে মেদিনী পূবিল ॥ ৩৩৪৬৮
 হস্তী দন্তে চক্ৰ পৰি উঠে অগ্নি কণা ।
 সেহি অগ্নি পোৰে সবে ধ্বজ ছত্ৰ বীণা ॥
 ধনু ধৰি সবে বীৰে শৰ এৰে টানি ।
 লীলায়ে কাটিলা বীৰে অসংখ্য বাহিনী ॥ ৩৩৪৬৯
 শতে শতে সৈন্য মাৰে সমৰে দুৰ্ব্বাৰ ।
 হস্তী ঘোৰা পদাতিক কৰয় সংহাৰ ॥
 শৰে শিৰ ছেদে কাৰো সমৰে দুৰন্ত ।
 কুঠাৰে কাটয় চক্ৰে কাটি কৰে অন্ত ॥ ৩৩৪৭০
 সৈন্য মাৰি সিংহনাদ কৰয় ফোকাৰ ।
 কৰ্ণত মাৰিল তাল দেখে অন্ধকাৰ ॥
 লৱৰ সংগ্ৰাম দেখি তুষ্ট দেৱগণ ।
 ধনু ধৰি কুশে তাতে ভৈলা উপদান ॥ ৩৩৪৭১
 শতে শতে বাণ কাটে সহস্ৰে সহস্ৰে ।
 পদাতিক কাটে বীৰে লৈয়া খাণ্ডা অস্ত্ৰে ॥
 লক্ষ্য দিয়া উঠে বীৰ গগন মণ্ডলে ।
 হস্ত পদ কাটয় হস্তীৰ কুন্তস্থলে ॥ ৩৩৪৭২
 দুই ভাই সৈন্য সব কৰিলা নিশেষ ।
 খড়্গ লৈয়া আসে ঘেন কাৰ্ত্তিক গণেশ ॥
 দেখিয়া ভৰত বীৰ কোপে জ্বলি গৈলা ।
 শৰ এৰি দুই ভাইৰ শৰীৰ ভেদিলা ॥ ৩৩৪৭৩
 গগন মণ্ডল ঢাকিলেক শবজালে ।
 দেখি লৱবীৰে শৰ কাটে কৌতুহলে ॥

দুইবো শব আকাশত ছেদে অন্য অন্তি ।
 অন্য অন্তি শব ঠেকি উঠয় অগনি ॥ ৩৩৪৭৪
 শবঘাৰে দুহানৰ ভৈলা জৰ্জৰিত ।
 দশোদিশে দ্বীপ্তিময় দেখি আচম্বিত ॥
 দুই শিশুকপ দেখি ভবত বিস্ময় ।
 বামৰ আকাৰ দেখি তাহান তনয় ॥ ৩৩৪৭৫
 একে কলেৱৰ দুইবো দুৰ্বাদল শ্যাম ।
 শিশুকালে দুইভাই আছিলন্ত বাম ॥
 সেহি চক্ষু সেহি বক্ষ সেহি হস্ত পদ ।
 ভিন্ন ভাব নাহি দেখি সেহি ধক্ষুৰ্বেদ ॥ ৩৩৪৭৬
 তেজ বীৰ্য্য পৰাক্ৰম বামৰ সমান ।
 কুশে বোলে লৱ তুমি হোৱা সাৱধান ॥
 চতুৰঙ্গ দলে আসে কৰিবাক বণ ।
 ঘোৰাক ৰাখিয়া তুমি থাকা কলবন ॥ ৩৩৪৭৭
 এহিবুলি ধাৱে কুশ সমবে প্ৰচণ্ড ।
 যম ৰাজা ধাৱে যেন লৈয়া কালদণ্ড ॥
 কুশ বীৰ আইল দেখি ধাইলেক ভবত ।
 মন্তগজ ধাইলা যেন সিংহৰ আগত ॥ ৩৩৪৭৮
 ভবত আসিলা দেখি কুশে গৈলা ধায়া ।
 মৰণৰ ভয় নাহি ভ্ৰাতৃক দেখিয়া ॥
 দুই ভাই পৰি আছে দেখিয়ো গোচৰ ।
 যুগ ছয়া ব্যাত্ৰ দেখি আসিল বৰ্বৰ ॥ ৩৩৪৭৯
 আপোন দেশক যাৱা ৰাখিয়া পৰাণ ।
 নুহি তোক বলি দিবো দিন অৱসান ॥
 কুশ বাক্যে ভবত কাম্পয় কোপ কৰি ।
 যত পায় আশি যেন উঠে কুণ্ড ভৰি ॥ ৩৩৪৮০
 মুনিপুত্ৰ ছয়া মোক কৰ অহঙ্কাৰ ।
 ঘোৰা চুৰি কৰি গৰ্ব্ব বাঢ়িছে অপাৰ ॥
 হিত পন্থ চিন্ত যদি আপুন কুশল ।
 ঘোৰা এৰি চলি যাৱা ছৱাল চঞ্চল ॥ ৩৩৪৮১
 সহজে ব্ৰাহ্মণবধে অসংখ্য নবক ।
 বিশেষে মুনিৰ পুত্ৰ বধিলে নবক ॥
 সিকাৰণে অপৰাধ কৰিলো তোমাৰ ।
 মুনিপুত্ৰ হই কেনে হেন ব্যৱহাৰ ॥ ৩৩৪৮২

বিশেষে ছৱাল দেখি কুপা ভৈলা মনে ।
 মাতা পিতা দেখা গৈয়া আমাৰ বচনে ॥
 তপস্বী তোমাৰ মাৰ পুত্ৰে মাত্ৰ গতি ।
 তাক দেখা গৈয়া তুমি নহৱা দুৰ্ম্মতি ॥ ৩৩৪৮৩
 মাৰত কহিবা তুমি এৰিলা ভবতে ।
 যশ কীৰ্ত্তি আমাৰ ঘোষিব ত্ৰিজগতে ॥
 এহি শুনি কোপিলেক কুশ মহামতি ।
 অকুশৰ ঘাৱে যেন পালটিল হস্তী ॥ ৩৩৪৮৪
 সাত শৰ এৰিলেক ক্ৰোধ কৰি মনে ।
 ভবতৰ হৃদয় ভেদিলা সাত বাণে ॥
 তাক দেখি ভবতে এৰিলা পাঞ্চশৰ ।
 কুশ বীৰে কাটিলেক আকাশ উপৰ ॥ ৩৩৪৮৫
 গজ বাজী বধ ৰথী সকলে পৰিলা ।
 ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা সকলে বিনাশিলা ॥
 দেখিয়া ভবত বীৰে ক্ৰোধে যে অপাৰ ।
 ভবতে বোলয় তুমি কাহাৰ কুমাৰ ॥ ৩৩৪৮৬
 তোক দেখি স্নেহ মোৰ ভৈলন্ত মনত ।
 নকৰো কপট শিশু সবে কথা তত্ব ॥
 দুই শিশু দেখি মোৰ পৰাণ জুৰায় ।
 পৰিচয় দিয়া মোক মিছা নুজুৰায় ॥ ৩৩৪৮৭
 হাসিয়া বোলয় কুশে শুনবে কুবুজি ।
 কোন প্ৰয়োজনে তই হেন কথা স্মৃতি ॥
 মুনিৰ তনয় আমি কলবন ৰাখি ।
 দয়া উপজিল আবে সৈন্য হত দেখি ॥ ৩৩৪৮৮
 যেখনে আছিল তোৰ সকল বাহিনী ।
 আদেশিলা আমাক ধৰিয়া মাৰ প্ৰাণী ॥
 দাক্ষণ সমবে যদি সৈন্য ভৈলা ক্ষয় ।
 বণত কাতৰ ছয়া চাৱা পৰিচয় ॥ ৩৩৪৮৯
 দেশে যদি যাৱা তেবে দিবো প্ৰাণদান ।
 সমবে আসিলে পুনু হৰাইবা পৰাণ ॥
 শুনিয়া ভবত পাচে ক্ৰোধত কাম্পিলা ।
 শবস্থিতি কুশৰ শবীৰ আৱৰিলা ॥ ৩৩৪৯০
 বায়ুবাণে কুশে শব আকাশে উৰাইলা ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণ গোটে ধনুত যুৰিলা ॥

কালসৰ্প বাণগোট তীক্ষ্ণ ক্লুৰ শান ।
 কঙ্ক পক্ষী পাখা দিয়া নিম্মি আছে বাণ ॥ ৩৩৪৯১
 অগক চন্দনে নিতে বাণ পূজা কৰে ।
 এৰিলেক বাণগোট পৰন সঞ্চাবে ॥
 হৃদয় পৰিয়া শৰ পিঠি ভৈলা বাইৰ ।
 মূৰ্ছা যায় পৰিলেক ভৰত কুমাৰ ॥ ৩৩৪৯২
 চাৰি শৰে চাৰি ঘোৰা সত্বে কাটিলা ।
 ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা সকলে বিনাশিলা ॥
 ভূমিত পৰিলা বীৰ কধিৰে মণ্ডিত ।
 শ্বাস মাত্ৰ আছে তান জ্ঞান বিবৰ্জিত ॥ ৩৩৪৯৩
 ভৰত পৰিলা দেখি বীৰ হনুমান ।
 উভাৰিয়া লৈলা বীৰে গিৰি শৃঙ্গখান ॥
 এৰিলা পৰ্বত গোট পৰনকুমাৰ ।
 আকাশে উৰায়া আসে দেখি চমক্কাৰ ॥ ৩৩৪৯৪
 পৰ্বত দেখিয়া বীৰে এৰে পাঞ্চবাণ ।
 আকাশে পৰ্বত কাটি কৈলা খান খান ॥
 দেখি শালবৃক্ষ গোট এৰে হনুমন্ত ।
 কুশে তিনিবাণে কাটি কৰিলেক অন্ত ॥ ৩৩৪৯৫
 হনুমান পৰ্বত তুলিলা কোপ কৰি ।
 দুই যোজনৰ পথ জুৰি আসে গিৰি ॥
 তিনিশৰে কুশে কাটি আটি ভয়ঙ্কৰে ।
 মহাকোপে শিলাসব কপি বৃষ্টি কৰে ॥ ৩৩৪৯৬
 বায়ুবেগে আকাশত কাটে কুশ বীৰে ।
 বৃক্ষ গিৰি বৰিষয় কুশৰ উপৰে ॥
 সকলোকে ছেদিলন্ত হানি পাঞ্চ শৰে ।
 সিংহ প্ৰায় বৃক্ষ গোট পৰ্বত আকাৰে ॥ ৩৩৪৯৭
 উপাৰিয়া লৈলা বীৰে পৰ্বতৰ শৰে ।
 বায়ুবেগে আসে শৰ কুশৰ উপৰে ॥
 কুশে তাক কাটিলেক ভিণ্ডীপাল শৰে ।
 বায়ুবেগে ধাৰে বায়ুহৃত বীৰবৰে ॥ ৩৩৪৯৮
 উপাৰিয়া লৈলা বীৰে পৰ্বত পাথৰে ।
 মহাকোপে হনুমন্ত জ্বলে দিবাৰে ॥
 ধৰণী কাম্পয় হনুমন্ত বীৰ ধাৰে ।
 শাল তাল নানা তক কোপে বৰিষয়ে ॥ ৩৩৪৯৯

কোপে হনুমন্তে পাচে কৰি মহা খঙ্গ ।
 উপাৰিয়া তুলিলা দাক্ষ গিৰি শৃঙ্গ ॥
 এৰিলা পৰ্বত খান কৰিয়া হুঙ্কাৰ ।
 আকাশৰ পথে আসে শিশু মাৰিবাৰ ॥ ৩৩৫০০
 হনুমন্তে শিশু বধ অভিলাষ মনে ।
 জাম্প দিয়া হনুমান উঠিলা গগনে ॥
 হেন দেখি কুশ বীৰে এৰে বজ্জবাণ ।
 মৰ্ম্মস্থানে পৰিলেক পৰে হনুমান ॥ ৩৩৫০১
 ইন্দ্রবজ্জবাৰে যেন পৰিলা পৰ্বত ।
 মুখে তেজ আৰিয়া পৰিলা হনুমন্ত ॥
 অচেতন হুয়া বীৰ পৰি মহীতলে ।
 সপ্তমে সাগৰ পৃথি কাম্পে জলস্থলে ॥ ৩৩৫০২
 বণ জিনি দুই ভাই আনন্দিত মন ।
 স্নান কৰি ফলমূল কৰিলা ভোজন ॥
 ধনুশৰ কৰচ এৰিলা বণসাজ ।
 পঞ্চবন ভাঙ্গি যেন তুষ্ট ভৈলা গজ ॥ ৩৩৫০৩

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ বণযাত্ৰা আৰু লবকুণৰ হাতত পৰাস্ত
 পৰিল ভৰত যদি দাক্ষ সমৰে ।
 ভগ্ন সৈন্য চলি যায় বামৰ গোচৰে ॥
 বাণ খাই খণ্ড খণ্ড ভৈলা কলেবৰ ।
 কধিৰে মণ্ডিত তনু ধূলায়ে ধূসৰ ॥ ৩৩৫০৪
 কৰঘোৰে কহিলেক বামৰ গোচৰে ।
 বোলে বণে পৰিলেক ভৰত কুমাৰে ॥
 দুই কুমাৰৰ বাণ অগনি সমান ।
 সৈন্যসব পৰিলেক বীৰ হনুমান ॥ ৩৩৫০৫
 মুনিপুত্ৰ নোহে দুই দাক্ষ ছৰাল ।
 মায়াবন্ত হুয়া আইলা দুই যমকাল ॥
 বিধিৰ চৰিত্ৰে গোসাই নপাৰি কহিতে ।
 একোজন নেৰাইলেক দাক্ষ বণতে ॥ ৩৩৫০৬
 শত্ৰুঘন লক্ষ্মণ ভৰত হনুমান ।
 যাৰ শৰে দেৱাস্ত্ৰ হৰে কাম্পমান ॥
 হেন বীৰ পৰিলেক দুই শিশু বাণে ।
 কোন দৈৱযোগে ঘোৰা গৈলা কলবনে ॥ ৩৩৫০৭

শুনিয়া মুচ্ছিত ভৈলা দুই শিশুৰণ ।
 তিনি ভাইৰ শোকাকুলে কবন্ত ক্ৰন্দন ॥
 হাহা ভাই লক্ষ্মণ ভৰত শক্ৰঘন ।
 মোৰ বিদ্যমানো তোৰ ভৈলন্ত মৰণ ॥ ৩৩৫০৮
 ভৰতৰ যত গুণ কহন নযায় ।
 ৰাজ্যভাৰ পায়। উপেক্ষিলা সমুদায় ॥
 দণ্ডকাৰ গৈলা ভাই আমাৰ অন্তৰে ।
 সাতজন্য মাতৃসঙ্গে মোক আনিবাৰে ॥ ৩৩৫০৯
 চৰণে পৰিয়া ভাই কৰিলা কাকুতি ।
 অযোধ্যাক আসি গোসাই হয়ো নৰপতি ॥
 মই বোলো পিতৃসত্য লজ্জিতে নপাৰি ।
 চৈধ্যয় বৰিষ বনে নাৰী সঙ্গে কৰি ॥ ৩৩৫১০
 আমাৰ নিষ্ঠুৰ বাণী শুনি সহোদৰে ।
 ফলমূল খাই বীৰে শিৰে জটা ধৰে ॥
 আমাত মেলানি কৰি খৰমক লৈয়া ।
 সিংহাসনে বৈসাইলেক পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া ॥ ৩৩৫১১
 ত্ৰিভুবনে হেন কৰ্ম কৰে কোন জন ।
 অযোধ্যাৰ ৰাজ্য পাই কৰিলা ক্ৰন্দন ॥
 হেন ভাই পৰিলেক দাৰুণ সমৰে ।
 কি কৰিবো ৰাজ্য ভোগ অযোধ্যা নগৰে ॥ ৩৩৫১২
 দণ্ডছত্ৰ সিংহাসন ত্যজিলো সকলে ।
 তুমি হেন ভাই যাৰ গৈলা মহাবলে ॥
 তিনিজন ভাই মোৰ গৈলা কোন স্থান ।
 তোৰ শোকাকুলে মই ত্যজিবো পৰাণ ॥ ৩৩৫১৩
 আজি মোৰ বল দৰ্প সবে ভৈলা চুৰ ।
 বল বীৰ্য্য সবে মোৰ গৈলা বহুদূৰ ॥
 আজি হস্তে ভৈল মোৰ হৃদয় পাতল ।
 আজি হস্তে দূৰ ভৈল ডাইন ভুজবল ॥ ৩৩৫১৪
 তিনি মোৰ ভাই ঘোৰ ৰণে ভৈল পাত ।
 কোন স্থখে থাকিবোহো আমি অযোধ্যাত ॥
 সীতা হেন নাৰী গৈলা আৰো তিনিভাই ।
 কি বুলিবো আজি মই সাত মাৰ ঠাই ॥ ৩৩৫১৫
 সকলে সম্পদযোগ অযোধ্যাৰ ছিৰি ।
 বিধবা হৈলন্ত ঘোৰ তিনি ভাইৰ নাৰী ॥

বয়ুৰংশ নাম খ্যাতি ভৈলন্ত বিনাশ ।
 পিতৃগণৰ গৈল মোৰ জলাঞ্জলি আশ ॥ ৩৩৫১৬
 ধন নাহিকয় মোৰ কৰো সদ কৰ্ম্ম ।
 ভাইসব নাশ গৈল নষ্ট ভৈল ধৰ্ম্ম ॥
 ভাই ভাই কৰি ৰামে কবন্ত বিলাপ ।
 সোদৰ বান্ধৱ সঙ্গে কবন্ত সন্তাপ ॥ ৩৩৫১৭
 কৈকেয়ী স্মিত্ৰা শুনি কি বুলিব মোকে ।
 প্ৰাণ হৰাইবেক ভাই তুমি পুত্ৰশোকে ॥
 যজ্ঞভঙ্গ ভৈল মোৰ মূৰে পাৰি বাৰি ।
 অকালত মোৰ ভাতৃবধু ভৈলা বাৰী ॥ ৩৩৫১৮
 বশিষ্ঠ সম্মুখি বোলে কমললোচন ।
 দীক্ষিত শৰীৰ পায় কৰিবাক ৰণ ॥
 পঠাইবাক কেহো নাই আছো একেশ্বৰ ।
 যাইবাক যে পায় নপায় কহ মুনিবৰ ॥ ৩৩৫১৯
 বশিষ্ঠে বোলন্ত আবে যাইবাক উচিত ।
 যোদ্ধা যোগ্য থাকিলেমে নয়াইব দীক্ষিত ॥
 মুনিৰ বচনে ৰাম চলিল দ্বৰিত ।
 বানৰ ৰাক্ষস বল কৰিয়া সম্মিত ॥ ৩৩৫২০
 যজ্ঞস্থানে ৰহিলেক সবে মুনিগণ ।
 সবাৰে ৰক্ষক কৰি থৈলা বিভীষণ ॥
 চৰিয়া পুষ্পক ৰথে গৈলা বয়ুপতি ।
 লেখা জোখা নাই চলে যত সেনাপতি ॥ ৩৩৫২১
 হস্তী ঘোৰা ৰথ ধ্বজ চতুৰঙ্গ দলে ।
 মুনিগণে বেদধ্বনি কৰয় মঙ্গলে ॥
 শত্ৰু সিংহনাদ পুৰি দুন্দুভি বিশাল ।
 ঢাক ঢোল পৰাবাৱে কাশী কৰতাল ॥ ৩৩৫২২
 দুসৰি মুসৰি ভেক টোকাৰী বজায় ।
 চলিলা অসংখ্য সেনা মেদিনী কম্পায় ॥
 ৰাক্ষস অৰ্দ্ধেক ৰহে বিভীষণ সমে ।
 অৰ্দ্ধেক চলিলা সেনা ৰামৰ সঙ্গমে ॥ ৩৩৫২৩
 স্ৰবত সৰত চলে বিক্ৰমে বিখ্যাত ।
 বানৰৰ সৈন্য চলে স্ত্ৰীৰ সহিত ॥
 ভালুকৰ সৈন্য লৈয়া চলে জাম্বৱন্ত ।
 কোটি সংখ্যা সাগৰ গণিতে নাহি অন্ত ॥ ৩৩৫২৪

অসংখ্য বানবগণ চলিলা সজ্জৰ ।
 কেহো হাতে বৃক্ষ লৈলা কেহো যে পাথৰ ॥
 আকাশত উঠে কতো ভূমিত পবন্ত ।
 বায়ুবেগে অন্তৰীক্ষে অনেক চলন্ত ॥ ৩৩৫২৫
 নদী-নদ পৰ্বত কানন তবিলন্ত ।
 বায়্মীকিৰ কলবন তহিকে চলন্ত ॥
 বামে বোলে চাৰ কৈত দুই জন শিশু ।
 ভাত্ৰ শোকানলে আজি সমবত পেশো ॥ ৩৩৫২৬
 কোথাতে পৰিছে তিনি প্ৰাণৰ সোদৰ ।
 তাক মোক দেখাৰ বিদাৰো কলেৱৰ ॥
 চাৰেও দেখালা যথা পৰি আছে সৈন্ত ।
 দেখি বাম স্ত্ৰীৰ বিস্ময় ভৈল মন ॥ ৩৩৫২৭
 কতো মৰা কতো জীয়া ঘাৱে অচেতন ।
 কতোদূৰে পৰি আছে ভাই তিনিজন ॥
 শৃগাল কুকুৰ গৃধ্ৰ পিশাচ বায়সে ।
 মাংস টান টানি কৰে ভক্ষয় হৰিষে ॥ ৩৩৫২৮
 শত্ৰুঘন ভৰত যে লক্ষ্মণক আনি ।
 বধে তুলি শ্ৰীৰাম যে চলিলা আপুনি ॥
 যৈত দুই শিশু আছে বিচাৰি বিচাৰি ।
 বামচন্দ্ৰ চলি যাস্তু মহাকোপ কৰি ॥ ৩৩৫২৯
 যুগ মাৰিবাৰ যেন বাটে আছে বাঘ ।
 সেহিমতে শ্ৰীৰামৰ সৈন্তে পালা লাগ ॥
 কালসৰ্প সম দুই তৰ্জিয়া গৰ্জিয়া ।
 ভয়ঙ্কৰ ধনু ধৰি টঙ্কাৰ কৰিয়া ॥ ৩৩৫৩০
 বামে দুই শিশু দেখি বিস্ময় হৃদয় ।
 আপুনাৰ পুত্ৰহেন বামে মনে লয় ॥
 দুই শিশু দেখি যত্নে পুছয় বাঘৰে ।
 ভূমি কাৰ পুত্ৰ কোন গৰ্ভত সন্তৰে ॥ ৩৩৫৩১
 মাৰ তোৰ কাৰ কন্ডা ভূমি সৈন্ত খেদ ।
 কাৰ মুখে শিশু পঢ়ি আছা ধনুৰ্বেদ ॥
 কোন ৰাজ্যে থাকা শিশু কিনাম তোমাৰ ।
 শাস্ত্ৰক পঢ়াইছে কোনে কহা মোত সাৰ ॥ ৩৩৫৩২
 তোৰা দুইক দেখি মোৰ উপাঞ্জিলা দায়া ।
 সকলে বৃত্তান্ত কহা গুপ্ত নকৰিয়া ॥

কুশে হাঁহি বোলে তাক শুন্য নৰপতি ।
 যোগ্য নহে আলাপিব তোমাৰ সহিতি ॥ ৩৩৫৩৩
 কত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম নহে বগৰ সময় ।
 বৈৰী সমে পৰিচয় কৈবে স্নায়ুৱায় ॥
 তোৰ তিনি ভাই আমি মাৰিছো সমৰে ।
 তৈতে পৰিচয় চাৰা কিমতে বৰ্বৰে ॥ ৩৩৫৩৪
 দেখ সেনাপতি বণভঙ্গে পৰি আছে ।
 ত্ৰাস পাই পৰিচয় চাস মোৰ কাছে ॥
 পৰাজয় মানা যদি যাৱা নিজ পুৰী ।
 বল বীৰ্য্য থাকে বণ কৰা ধনু ধৰি ॥ ৩৩৫৩৫
 দুইশিশু চাই বোলে কমললোচন ।
 পৰিচয় দিয়ো দুই উপেক্ষিবো বণ ॥
 বাম বাক্য শুনি বোলে কুশ বীৰবৰ ।
 পৰিচয় কহো শুন্য নৃপতি সজ্জৰ ॥ ৩৩৫৩৬
 তপস্বিনী মাতৃমোৰ থাকে তপোবনে ।
 জাতকৰ্ম্ম কৰি আছে বায়্মীকি আপুনে ॥
 নৱগুণ দিয়া আছে পঢ়াইলা শাস্ত্ৰক ।
 অনুক্ৰমে আমাক যে শিখাইলা অস্ত্ৰক ॥ ৩৩৫৩৭
 নৃত্যগীত ৰামায়ণ শিখাইলা নিশেষ ।
 শুনিয়া অমৃত যেন কৌতুক বিশেষ ॥
 সিকাৰণে সৰ্ব সৈন্ত মাৰিলো তোমাৰ ।
 ৰণে প্ৰৱেশিলে তযু নাহিকে নিস্তাৰ ॥ ৩৩৫৩৮
 পৰিচয় দিলো আমি শুন্যো নৃপতি ।
 সমৰে প্ৰৱেশ হৱা যদি লৱে মতি ॥
 এহি শুনি বামৰ চকুৰ পৰে পানী ।
 সীতাক স্মৰিয়া দহে বামৰ পৰাণী ॥ ৩৩৫৩৯
 সীতাৰ আকৃতি দেখি দুইটো কুমাৰ ।
 হেন ভাবি বামে মুৰ্ছা যাই বাবম্বাৰ ॥
 বামে বোলে শুন্য মিত্ৰ স্ত্ৰীৰ বানৰ ।
 কহ দেখি দুই শিশু কাহাৰ কুমাৰ ॥ ৩৩৫৪০
 স্ত্ৰীৰে বোলয় শুন্য দেৱতা বাঘৰ ।
 মুনিপুত্ৰ নহে দুই তোমাৰ সন্তৰ ॥
 আকৃতি প্ৰকৃতি দেখি তোমাৰ লক্ষণ ।
 সীতাৰ সমান দেখি দুহান বদন ॥ ৩৩৫৪১

মহাজন সম্ভৱ দেখিয়ো হেন কৰি ।
 প্ৰধান পুৰুষ দুইকো চিনিতে নপাৰি ॥
 মায়াবলে দুই শিশু ধৰিবো আপুনে ।
 এহিবুলি কপিৰাজ প্ৰবেশিলা বণে ॥ ৩৩৫৪২
 শুনিয়া হৰিষ ভৈলা কমললোচনে ।
 নয়নে আনন্দ দেখি শিশুৰ বদনে ॥
 জাম্প দিয়া কপীন্দ্র উঠিলা গিৰি শৃঙ্গে ।
 পৰ্বত তুলিয়া মাৰে শিশু দুইৰ অঙ্গে ॥ ৩৩৫৪৩
 দেখিয়া পৰ্বতগোট এৰি তীক্ষ্ণবাণ ।
 দুই ভাই গিৰিগোট কৰি খান খান ॥
 শাল বৃক্ষ উপাৰিয়া হানে বায়ুবেগে ।
 তিনি শৰে কুশে তাক কাটিলন্ত আগে ॥ ৩৩৫৪৪
 গাছ গিৰি বৰিষয় কৰে সিংহনাদ ।
 কুশে-লৰে কাটিলন্ত কৰি অৱসাদ ॥
 মৰ্মস্থানে হানিলেক অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শৰে ।
 বজ্ৰবত প্ৰহাৰি পাৰিলা কপীধৰে ॥ ৩৩৫৪৫
 হৃদয়ত পৰি বাণ পিলেক শোণিত ।
 ধৰণীত পৰি ৰাজ্য ভৈলেক মুৰ্চ্ছিত ॥
 বজ্ৰধাৰে ভাঙ্গে যেন স্তম্বেক শিখৰ ।
 ধাৰে তেজ বহে তনু ধূলায়ে ধূমৰ ॥ ৩৩৫৪৬
 স্ত্ৰীৰ পৰিল দেখি ধাইলন্ত অঙ্গদ ।
 কপিবীৰে তনুবৰ ঘোৰ বিশাৰদ ॥
 সিংহনাদ কৰিয়া কৰয় শিলাবৃষ্টি ।
 বায়ুবেগে অঙ্গদ যে অন্তৰীক্ষে উঠি ॥ ৩৩৫৪৭
 কুশ-লৰে বজ্ৰবাণে শিলা বৃক্ষ কাটে ।
 তিনি বাণে অঙ্গদৰ ভেদিলা ললাটে ॥
 কোপে বালিস্ত ধাইলা কুশ ধৰিবাৰ ।
 যোজনৰ পথ বৃক্ষ উপাৰি সম্ভৱ ॥ ৩৩৫৪৮
 আকাশে উৰিয়া বৃক্ষ আসয় ত্বৰিতে ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণে কাটি পাবে সীতাস্ততে ॥
 লৰ-কুশে পাঞ্চবাণ জ্বৰিলা ধনুকে ।
 পাঞ্চবাণে ভেদিলেক অঙ্গদৰ বুকে ॥ ৩৩৫৪৯
 দৃঢ়তৰ প্ৰহাৰে পৰিল ভূমিতলে ।
 কথিৰে তিতিল তনু বাণে অগ্নি জ্বলে ॥

ধূলায়ে ধূমৰ তনু ভৈলা বিপৰীত ।
 অশোক কিংশুক যেন ভৈলন্ত পুষ্পিত ॥ ৩৩৫৫০
 গৱাক্ষ জুপাক্ষ কপাইক্ষ মহামতি ।
 কুমুদ তাৰক চলে নীল সেনাপতি ॥
 গৱয় গৱাক্ষ চলে বীৰ অকম্পন ।
 ধূত্ৰ ধূত্ৰাক্ষ দধিমুখ স্তম্ভৰ্শন ॥ ৩৩৫৫১
 সবে বীৰে একত্ৰে ধাইলেক কোপ কৰি ।
 গাছ বৃক্ষ গিৰি হানে আগো বেথে ধৰি ॥
 যাৰ যেই সেনা লৈয়া আগঘে ভৈলন্ত ।
 ভালুকৰ সৈন্য লৈয়া ধাইলা জাম্পবন্ত ॥ ৩৩৫৫২
 কোটি কোটি বানৰ ৰাক্ষস ৰণ কৰে ।
 পাথৰ পৰ্বত এৰে শিশুৰ উপৰে ॥
 দেখি লৰ-কুশ বীৰে ক্ৰোধিলা অপাৰ ।
 ক্ৰোধ কৰি ধনু ধৰি কৰিলা ছক্কাৰ ॥ ৩৩৫৫৩
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ কুলিসন্ধ শৰ প্ৰহাৰিয়া ।
 বানৰৰ অস্ত্ৰযত কাটিয়া পেলাইলা ॥
 অন্ধকাৰ দূৰ ভৈলা প্ৰকাশিত ভানু ।
 শৰ হানি ভেদিলেক বানৰৰ তনু ॥ ৩৩৫৫৪
 সেনাপতি যত সব উঠিলা আকাশে ।
 শিশুৰ উপৰে বৃক্ষ পৰ্বত বৰিষে ॥
 আকাশে পাতালে সবে লগাইলা আন্দোল ।
 কৰ্ণপথে ঢাকিল নুশুনি মাতবোল ॥ ৩৩৫৫৫
 মেদিনী মণ্ডল কাষ্পে বানৰৰ ভৰে ।
 সিংহনাদ কৰি সবে প্ৰবেশ সমৰে ॥
 স্ত্ৰীৰ অঙ্গদ দেখে গৈলা যমঘৰ ।
 কৈক ঘাইবা সেনাগণ কহিয়ো সম্ভৱ ॥ ৩৩৫৫৬
 সমৰে চতুৰ তুমি জানিলে নিশ্চয় ।
 নৃপতিৰ মৰণে নপালা পৰিচয় ॥
 কুশৰ বচনে কোপে কপিৰ সমাজ ।
 বোলে মুনিপুত্ৰ দুইবো কৰিবো অকাজ ॥ ৩৩৫৫৭
 এহিবুলি শববৃষ্টি কৰিলা বানৰ ।
 লৰ-কুশে এৰিলেক লক্ষ লক্ষ শৰ ॥
 দশ বাণে জাম্ববন্ত পৰিলা মহীত ।
 কুৰি বাণে নল নীল ভৈলন্ত মুৰ্চ্ছিত ॥ ৩৩৫৫৮

পাঞ্চবাণে কুমুদ দ্বিবিদ তিনিশৰে ।
 অকম্পন বীৰ পৰে কুৰি গোট শৰে ॥
 বানৰৰ সেনা পৰে স্নেহেণ বানৰ ।
 পাঞ্চবাণে পৰিল নুপাইক বীৰবৰ ॥ ৩৩৫৫৯
 ধূত্ৰ ধূত্ৰাক্ষ পৰিলেক গৰায়ে বানৰ ।
 ভূমিত পৰিল খাই পাঞ্চ পাঞ্চ শৰ ॥
 পৰিল বানৰ বল মুখ্য সেনাপতি ।
 চতুৰ্ভিতি পৰিল বানৰ সেনাপতি ॥ ৩৩৫৬০
 শিলিমুখ সূচীমুখ অগ্নিমুখ বাণে ।
 হাত পাৰ কাটিলেক তীক্ষ্ণ ক্ষুৰ শাণে ॥
 বান্ধস কটক কাল সমৰে দুৰন্ত ।
 ভালুকৰ সৈন্য কাটি কৰিলেক অন্ত ॥ ৩৩৫৬১
 পৰ্বত সমান ছয়া পৰিলা কটক ।
 দেখি বঘুবংশে ৰামে লাগিলা চমক ॥
 খৰতৰ নদী বহে বানৰ কধিৰে ।
 গিৰি সম ছয়া ভাসে তাহাৰ উপৰে ॥ ৩৩৫৬২
 হস্ত পদ মুখে লৈয়া উৰাৰে গুপ্তিনী ।
 শৃগাল কুকুৰে মাংস খাই টানি টানি ॥
 সমৰ ভিতৰে যেই এৰাইলন্ত প্ৰাণ ।
 পৰ্বত গহবৰে সবে পলাই থানে থান ॥ ৩৩৫৬৩
 দেখিয়া শিশুৰ ৰণ ৰাম চমকিত ।
 নয়নে বহয় নীৰ চলিলা ত্বৰিত ॥
 চৰিয়া পুষ্পক বথে চলিলা আপুনে ।
 দিব্য পাঞ্চ শৰ জ্বলিলন্ত ধনুগুণে ॥ ৩৩৫৬৪
 পাঞ্চশৰে কুশে কাটিলন্ত মহা বাণে ।
 কোপে ৰামে নৰাচক হানিলা তেখনে ॥
 তিনিবাণে নৰাচক কাটিল্য কুশ-লৱে ।
 পাঞ্চবাণ কোপ কৰি হানিলা ৰাঘৱে ॥ ৩৩৫৬৫
 তিনি বাণে কুশে তাক কাটিল্য আকাশে ।
 তিনি বাণে ৰাঘৱে হানিলা কুশ দেহে ॥
 বাণ খাই কুশ এৰে চন্দ্ৰ বজ্জবাণ ।
 শ্ৰীৰামৰ ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ কৈলা খান খান ॥ ৩৩৫৬৬
 সেহি শৰে কৰক্কা কাটিল্য বঘুপতি ।
 সেহি শৰ কুশে কাটি কৰিলা জয়তি ॥

কুম্ভকৰ্ণ বান্ধস মাৰিলা যেহি বাণে ।
 সেহি বাণ ৰামচন্দ্ৰে ছৰালক হানে ॥ ৩৩৫৬৭
 হাসি কুশে অৰ্দ্ধচন্দ্ৰে এৰিলা প্ৰচণ্ড ।
 শ্ৰীৰামৰ শৰ কাটি কৈলা খণ্ড খণ্ড ॥
 শৰতৰ মেঘ যেন সকলে নিফলে ।
 সকলে কাটিল্য বীৰে ৰণে মহাবলে ॥ ৩৩৫৬৮
 সীতাৰ সমান মুখ দুই পুত্ৰ দেখি ।
 দেখিয়া শ্ৰীৰামে পাচে ভৈলা বৰ দুখী ॥
 সীতাক মনত কৰি মোহ পাৱে ৰাম ।
 বজ্জ শেলপাত কুশে জুৰি অনুপাম ॥ ৩৩৫৬৯
 মস্ত্ৰ উচ্চাৰিয়া বাণ এৰিলা ধনুকে ।
 নিৰ্ভয়ে পৰিল গৈয়া শ্ৰীৰামৰ বুক ॥
 মুৰ্ছা যাই ৰামচন্দ্ৰে পৰিলা ভূমিত ।
 স্বৰ্গহস্তে পৃথিৱীত পৰিলা আদিত্য ॥ ৩৩৫৭০
 চন্দ্ৰসম বদনকো তেজ্জে কৰে শোভা ।
 নবীন মদন সম নাৰী মন লোভা ॥
 ধাই লৱ কুশ গৈলা শ্ৰীৰাম ওচৰে ।
 শিশুক দেখিয়া সেনা দিলেক লৱৰে ॥ ৩৩৫৭১
 কৰ্ণৰ কুণ্ডল কাটি লৈলা কুশ বীৰে ।
 কিক্কিণী গ্ৰীৱাৰ হাৰ লৈলা লৱ বীৰে ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন তিনিজন ।
 বাছি বাছি অলঙ্কাৰ লৈলন্ত ভূষণ ॥ ৩৩৫৭২
 যত যত লোক পৰি আছয় সমৰে ।
 তাৰ অলঙ্কাৰ লৈলা কুশ মহাবীৰে ॥
 লৱে বোলে কুশ ভাই শুনা মোৰ বাণী ।
 হনুমান বানৰক লৈয়োক আপুনি ॥ ৩৩৫৭৩
 বিকৃত বানৰ দেখি কৰিবো কৌতুক ।
 বথে তুলি লৱা তুমি বুঢ়া ভালুকক ॥
 পুষ্পকৰ বথে চৰি চলিয়ো এখন ।
 লক্ষ্মণৰ বথে আমি কৰিবো গমন ॥ ৩৩৫৭৪
 হনুমন্ত জাম্বৱন্ত শুনিয়া তেখনে ।
 মায়া কৰি মুৰ্ছা গৈলা বৈলা দুয়োজনে ॥
 লৱ-কুশ দুয়োজনে লৈলা বথে তুলি ।
 হৰষিতে দুয়োজনে কৰে কৌতুক ॥ ৩৩৫৭৫

গলা-গলি কবিয়া বাঙ্কিলা ছয়োজন।
 ধনু সাজী বাবী দিয়া কবি বিবস্বন ॥
 সিংহনাদ কবি ছয়ো চলিলেক পুৰে।
 বথ হস্তে নামি গৈলা মাৰব গোচৰে ॥ ৩৩৫৭৬

লব-কুশৰ যুদ্ধ-বিজয়বার্তা মাতৃ চৰণত নিবেদন,
 স্বামীশোকত সীতাৰ বিলাপ আৰু বাঙ্কীকিৰ
 বাৰা সকলোৰে জীৱনলাভ

তৈত সাতা পুত্ৰশোকে ভৈলন্ত ব্যাকুলে।
 দক্ষিণ নয়ন ভুজ ফন্দে শোকাকুলে ॥
 সেহিবেলা লব-কুশ আইলা দুইবীৰ।
 দণ্ডৱতে মাতৃপদে নমাইলন্ত শিৰ ॥ ৩৩৫৭৭
 চৰণৰ ধূলা লৈয়া হৰিষ বদনে।
 তযু আশীৰ্বাদে মাৰ জিনি আইলো বণে ॥
 অলঙ্কাৰ আনি দিলা মাৰব গোচৰ।
 সমৰে জিনিলো মাৰ চাৰি সহোদৰ ॥ ৩৩৫৭৮
 দুই জন্তু আনি আছে কোতুক চাহিতে।
 বানৰ ভালুক দুই বাখিছো বথতে ॥
 যতেক সমৰ কৈলা কুশে কলবনে।
 প্ৰত্যয় যে পাইলা মাৰে পাই আভৰণে ॥ ৩৩৫৭৯
 হৰিষ কৰয় সীতা কৰে আশীৰ্বাদ।
 বণ জয় ভৈলা পুত্ৰ নহৈল বিষাদ ॥
 ৰাজ্যলাভ হৌক দুইৰো বৈবী হৌক ক্ষয়।
 বিপদ নহৌক পুত্ৰ সদা হৌক জয় ॥ ৩৩৫৮০
 এত সৈন্য পৰি আছে তোমাৰ নিকটে।
 অঙ্গক্ষত ছয়া আছে মাথাৰ নিকটে ॥
 কাহাক আনিছা দুই বাঙ্কিয়া যতনে।
 জিজ্ঞাসিলা স্নেহে সীতা তাহাক আপুনে ॥ ৩৩৫৮১
 সেহিবেলা সীতা দুৱাৰৰ ভৈলা বাইৰ।
 দেখিলন্ত হনুমন্ত জাম্বৱন্ত বীৰ ॥
 দুইজন দেখি সীতা ভৈলন্ত মুচ্ছিত।
 শোকাকুল ছয়া দেৱী পৰিলা ভূমিত ॥ ৩৩৫৮২
 হা হা পুত্ৰ বাপ খুৰা সবে কৈলি হত।
 মোৰ শিৰে পুত্ৰ আসি দিলি খড়্গ ঘাত ॥

পুষ্পক বধত তেবে জানকী দেখিলা।
 দুহান গলৰ জৰী আপুনি মেলিলা ॥ ৩৩৫৮৩
 সীতাক দেখিয়া ছয়ো কবি নমস্কাৰ।
 ভক্তি ভাৱে দুই বীৰে কহিলা অপাৰ ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন ৰামদেৱ।
 সকলে পৰিলা বণে নেৰাইলন্ত কেৱ ॥ ৩৩৫৮৪
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰে কমললোচন।
 সেহি ঘোৰা বক্ষক আপুনি শত্ৰুঘন ॥
 সাগৰ ত্ৰিবিয়া ঘোৰা আইল কলবনে।
 পৰিলেক শত্ৰুঘন প্ৰথমবৰণে ॥ ৩৩৫৮৫
 তাৰ পাচে লক্ষ্মণ ভৰত বীৰ পৰে।
 শুনিয়া শ্ৰীৰাম আইল বণৰ নিয়ৰে ॥
 স্ত্ৰীৰ বানৰ আদি অঙ্গদ বীৰবৰ।
 ৰক্ষস ভালুক নৰ পৰিল বিস্তৰ ॥ ৩৩৫৮৬
 সমৰ পাচত ৰামে চাইলা পৰিচয়।
 দাক্ষণ সমৰে ৰাম পৰি হৈল ক্ষয় ॥
 হনুমন্ত বাক্য শুনি জনক জীয়াৰী।
 ভূমিত পৰিয়া কান্দে স্বামীক স্তমৰি ॥ ৩৩৫৮৭
 ৰামচন্দ্ৰ হেন প্ৰভু ধূলায়ে ধূসৰ।
 কত দুখ অভাগিনী সহিব শৰীৰ ॥
 নিজ ভুজবলে যাৰ বাঙ্কিলা সাগৰ।
 কুন্তকৰ্ণ বধিয়া বধিলা লঙ্কেশ্বৰ ॥ ৩৩৫৮৮
 দেৱ দৈত্য দানৱে নসহে যাৰ বাণ।
 আপুনাৰ পুত্ৰহাতে হৰাইলা প্ৰাণ ॥
 ভৰতক স্মৰি কান্দে জনক জীয়াৰী।
 মোৰ কৰ্মদোষে প্ৰভু কোনে নিলা হৰি ॥ ৩৩৫৮৯
 হিয়া মুষ্টি মাৰে দেৱী ছিৰে আভৰণ।
 বিধৱা হৈলোহো মই পুত্ৰৰ কাৰণ ॥
 হা হা বিধি কেনে দিলা এতেক সন্তাপ।
 যুগ পশু-পক্ষী হলে সিয়ো মানে বাপ ॥ ৩৩৫৯০
 সীতাৰ ক্ৰন্দন দেখি বিস্ময় দুই ভাই।
 নমাতি বহিলা অন্তো অন্তে মুখ চাই ॥
 পিতৃবধ পাপ কেনে সাধা কলেৱৰ।
 সীতা বোলে পুত্ৰ কেনে নাশ কৈলা তোৰ ॥ '৯১

আপুনাৰ হাতে তই পিতৃ কৈলি বধ ।
 হেনকৰ্ম্ম কৰি আছা কেমন মুগ্ধ ॥
 লক্ষ্মণ যে খুৰা তোৰ মোৰ পিতৃ সম ।
 বনবাসে পালিলেক নিয়ম সংযম ॥ ৩৩৫৯২
 ৰাৱণ বধিয়া মোক কৰিলা উদ্ধাৰ ।
 মোৰ প্ৰতি গুণৰ মহিমা নাহি তাৰ ॥
 বাপৰ সদৃশ তোৰ ভৰত শত্ৰুঘন ।
 সিয়ো পৰমাৰ্থে মোৰ কৰিছে পালন ॥ ৩৩৫৯৩
 সীতা বোলে পুত্ৰ তোত কি কহিবো দিক ।
 হনুমন্ত পুত্ৰ মোৰ তোমাত অধিক ॥
 পাপিষ্ঠ ৰাৱণে হৰি থৈলা অশোকত ।
 এহি হনুমন্তে মোক যাই পাইলা তাত ॥ ৩৩৫৯৪
 সাগৰ তাৰিয়া কৈলা ৰাৱণ সংহাৰ ।
 ইহান কাৰণে ভৈলা আমাৰ উদ্ধাৰ ॥
 জাম্ববন্ত দেখা এহি বুদ্ধিৰ সাগৰ ।
 আমাৰ কাৰণে দুখ পাইলন্ত বিস্তৰ ॥ ৩৩৫৯৫
 তোমাৰ বাপৰ মিত্ৰ সূত্ৰাৰ বানৰ ।
 হনুমান জাম্বুবান সকলো বানৰ ॥
 যথাত আছয় পৰি প্ৰাণপ্ৰভু মোৰ ।
 তথা এৰা নিয়া বাপু ভালুক বানৰ ॥ ৩৩৫৯৬
 বাপক খুৰাক যেই কৰয় বিনাশ ।
 স্বৰ্গভ্ৰষ্ট হৰে তাৰ নৰকত বাস ॥
 পুষ্পক ৰথক নিয়া এৰ ৰণ স্থলে ।
 যাৰ যেহি আভৰণ পিন্ধায়ো সকলে ॥ ৩৩৫৯৭
 মাৰৰ বচনে দুই ৰণস্থলি গৈয়া ।
 যাৰ যেহি আভৰণ সকলে পিন্ধিয়া ॥
 আভৰণ ৰথ এৰি আইলা দুই ভাই ।
 কান্দে সীতাদেবী দুয়ো পুত্ৰমুখ চাই ॥ ৩৩৫৯৮
 অগ্নিকুণ্ড সাজ কৰি দিয়োক সত্ৰিৰ ।
 তাহাতে পুৰিয়া যাওঁ স্বামীশোকে মৰি ॥
 লৱ-কুশে অগ্নিকুণ্ড কৰিলা তেখনে ।
 কৰঘোৰ কৰি বোলে অগ্নিৰ চৰণে ॥ ৩৩৫৯৯
 একবাৰ পূৰ্বে মোক কৰিলা উদ্ধাৰ ।
 সেহিমতে প্ৰভু মোক কৰা প্ৰতিকাৰ ॥

জীয়ায়া দিয়োক প্ৰভু কমললোচন ।
 নুহি মোক পুৰি ভস্ম কৰা হুতাশন ॥ ৩৩৬০০
 সেহিবেলা বৰুণৰ যজ্ঞ পূৰ্ণ দিয়া ।
 মিলিলা বাল্মীকি মুনি আজ্ঞামে আসিয়া ॥
 শিষ্য উপশিষ্য মুনি সঙ্গতি কৰিয়া ।
 লৱ-কুশে প্ৰণামিয়া বিনয় বুলিয়া ॥ ৩৩৬০১
 দেখিলেক অগ্নিকুণ্ড সীতা উপদন ।
 মুনি বোলে কুশ কেনে বিবৰ্ণ বদন ॥
 কৰঘোৰে দুই কহে বিনয় বচন ।
 যতেক প্ৰমাদ ভৈলা শুনা তপোধন ॥ ৩৩৬০২
 এহি শুনি হাসিয়া বোলে মহামুনি ।
 ৰণস্থলি গৈয়া দেখে ৰামৰ বাহিনী ॥
 মনত স্মৰিলা ইন্দু মিলিলা সত্ৰিৰ ।
 বোলে সূত্ৰাৱষ্টি কৰা সৈন্যৰ উপৰ ॥ ৩৩৬০৩
 ইন্দ্রেও সৈন্যৰ মাথে সূত্ৰা বৰিষয় ।
 কমণ্ডলু জল মুনি আপুনি সিঞ্চয় ॥
 জীৱন্তাস মন্ত্ৰ পঢ়ি সিঞ্চয় উপৰ ।
 চেতনক পায়ো উঠে ৰাক্ষস বানৰ ॥ ৩৩৬০৪
 ৰাম লক্ষ্মণ ভৰত শত্ৰুঘন ।
 সূত্ৰাৰ অঙ্গদ উঠে যত কপিগণ ॥
 নল নীল প্ৰভৃতি যতেক সেনাপতি ।
 চতুৰঙ্গ দল গজ বাজী ৰথ ৰথী ॥ ৩৩৬০৫
 ৰাক্ষস বানৰ উঠে সৈন্য সেনা যত ।
 ৰথী মহাৰথী আৰো উঠিলা সমস্ত ॥
 উঠিয়া বোলেয় ছৱালক বন্দী কৰি ।
 কেহো বোলে আচাৰিয়া মাৰো পাৰি ধৰি ॥ ৩৩৬০৬
 জীৱন্তাস মন্ত্ৰ আৰো সূত্ৰা বৰিষণে ।
 কাটা হস্ত পদ শিৰ লাগে স্থানে স্থানে ॥
 একজন ক্ষয় নহে উঠিয়া বসিলা ।
 যত অপচয় হৰে বাল্মীকি পুৰিলা ॥ ৩৩৬০৭
 চাৰি ভাই উঠি মুনিৰ বন্দীলা চৰণ ।
 স্থিৰ হয় ৰহিলেক সঙ্কোচিত মন ॥
 কুশক সমুদ্ৰি পাছে বুলিলেক বাণী ।
 যজ্ঞ পূৰ্ণ দিবে লাগি ঘোৰা দিয়া আনি ॥ ৩৩৬০৮

যজ্ঞ পূৰ্ণা দিয়ো নিয়া যজ্ঞ হৈব শেষ ।
সৈন্য সমস্তক লৈয়া বাম গৈলা দেশ ॥
এহি সব গীত হৈল জৈমিনী ভাৰতে ।
আৰো কিছু বোলো শুনা বাল্মীকিৰ মতে ॥ ৩৩৬০৯
বামৰ চৰিত্ৰ কথা শুনা সৰ্ব্বজন ।
পাইবাহা যুকুতি পদ পাপ বিমোচন ॥
ব্রহ্মাৰ অংশত জানা বাম অৱতাৰ ।
বোলা বাম বাম বাণী তৰিবা সংসাৰ ॥ ৩৩৬১০

বাল্মীকিৰ আদেশত লব-কুশৰ বামায়াণ গীত

পদ

দুই দিন গাইলা শিশু ভাৰতৰ গীত ।
বামায়াণ শুনা আবে ছয়া একচিত ॥
সেহি ঘোৰা লৈয়া বামে যজ্ঞ দিলা পূৰ্ণা ।
অনেক দেশৰ বিপ্ৰ কৰিলা দক্ষিণা ॥ ৩৩৬১১
নানা পৰিপাতি যজ্ঞ কৰে নিবস্তৰ ।
শিষ্যে সমে চলিলা বাল্মীকি মুনিবৰ ॥
মুনিক দেখিয়া বামে উঠিলা সন্তমে ।
পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া পূজা কৰিলা স্ত্ৰীৰামে ॥ ৩৩৬১২
বাৰ শত শিষ্য আইলা মুনিৰ সঙ্গতি ।
লব কুশ দুই ভাই গৈলা লীলা গতি ॥
বিষ্ণু অৱতাৰ দুই বামৰ তনয় ।
মুনিৰ সঙ্গত আছে নাহি পৰিচয় ॥ ৩৩৬১৩
বামে বোলে ভৰত শুনা আমাৰ আশয় ।
মুনি বহিবাক দিয়া উত্তম আলয় ॥
লব কুশ বহিলন্ত মুনিৰ সঙ্গতি ।
দুই ভাই লৈয়া মুনি কবয় যুকুতি ॥ ৩৩৬১৪
লব-কুশ দুই ভাই শুনা বিচ্যমান ।
ধনুৰ্বিদ্যা শাস্ত্ৰবিদ্যা পঢ়ি মোৰ স্থানে ॥
ধনুৰ্বিদ্যা পৰীক্ষিলা মোৰ অগোচৰে ।
দুৰ্জয় বিজয় বীৰ দুয়ো সহোদৰে ॥ ৩৩৬১৫

বৰ বৰ সেনাপতি যাহাৰ বৰ্ণন ।
সংগ্ৰামে পৰিল সব ত্যজিলা পৰাণ ॥
মহাবীৰ বঘুনাথ ত্ৰিভুবনে জিনে ।
শিশু ছয়া হেন কৰ্ম জিনিলা আপুনে ॥ ৩৩৬১৬
যত সৈন্য মাৰিলা নাহিকে লেখা জোখা ।
সাক্ষাতে দেখিলো মই অস্ত্ৰৰ পৰীক্ষা ॥
গীত বিদ্যা বামায়াণ পঢ়ি দুই জন ।
বামৰ গোচৰে গীত গাইবা দুয়োজন ॥ ৩৩৬১৭
সপ্তদ্বীপ ৰাজাগণ আছে যতস্থানে ।
বামায়াণ গীত কালি গাৱা সাৱধানে ॥
দুই ভাই কৰা মোৰ কবিতা প্ৰচাৰ ।
ঘোষণা প্ৰংশসি যেন সৰে চৰাচৰ ॥ ৩৩৬১৮
যাহাৰ প্ৰসন্ন হৰে সবস্বতী দেৱী ।
আমাৰ অধিক কৰি বিস্তাৰিবা কবি ॥
সভা কৰি বঘুনাথ বসি ৰাজাগণ ।
সাৱধান ছয়া দুয়ো গাইবা বামায়াণ ॥ ৩৩৬১৯
কুৰি চিকলিত গীত গাইবা একদিন ।
কুৰি চিকলিত গীত নাগাইবা প্ৰবীণ ॥
গীত অৱশেষে পাইবা বিস্তৰ সন্মান ।
নিৰ্ভোভ ছয়া বামৰ নলৈবাহা দান ॥ ৩৩৬২০
তেবে বামে স্তম্ভিবেক সভাৰ ভিতৰে ।
বাল্মীকিৰ শিষ্য হেন দিবাহা উত্তৰে ॥
আমি এক যুক্তি কহো তোমাৰ ঠাই ।
সাৱধান ছয়া শুনা তোৰা দুই ভাই ॥ ৩৩৬২১
যেখনে গাইবাহা গীত মাৰ বাপ কোন ।
স্তম্ভিলে নকৈবা কিছু তোৰা দুইজন ॥
জগতৰে বাম নাথ পৰম গৰ্বিত ।
যি সকল কহো মই তোমাৰ হিত ॥ ৩৩৬২২
আৰো এক যুক্তি শুনা ভাই দুইজন ।
তপস্বীৰ বেশ ধৰি গাইবা বামায়াণ ॥
যোগক সাধিয়া দুই কৰিলা সমৰ ।
সেহি বেশে নগাইবা বামৰ গোচৰ ॥ ৩৩৬২৩
সি বেশ দেখিলে বামে পাইবে মহা ভৰ ।
শিৰে ভস্ম ধূলা লৈ বেশ লুপ্ত কৰ ॥

তপস্বী দেখয় যেন শিবে জটাধৰ ।
 উপবাসী দেখি যেন যোগী কলেৱৰ ॥ ৩৩৬২৪
 আজি স্তূথে নিদ্ৰা যাৱা দুই সহোদৰ ।
 কালি গীত গাইবা তোৰা ৰামৰ গোচৰ ॥
 বাস্তৱীকৰ কথা শুনি লৱ-কুশ হাসে ।
 মনত গুণয় দুয়ো বাক্যক নভাষে ॥ ৩৩৬২৫
 ৰাত্ৰি অৱসানে ভৈলা প্ৰাতঃ বিহান ।
 দুই ভাই কৰিলা বাকলি পৰিধান ॥
 মাথে জটা ধৰিলেক কৃষ্ণমাৰ চৰ্ম্ম ।
 অস্তবাজু লাগিলেক দুৰ্ব্বাদল শ্ৰাম ॥ ৩৩৬২৬
 দুৰ্ব্বাদল শ্ৰাম দুই ভাই সহোদৰ ।
 বিষ্ণু অৱতাৰ দুই পূৰ্ণ শশধৰ ॥
 হাতে বীণা কৰিয়া চলিলা দুইজন ।
 মধুৰ মধুৰ কৰি গাৱে ৰামায়ণ ॥ ৩৩৬২৭
 হাতে বাটে গীত গাৱে নগৰে প্ৰাস্তৰ ।
 গীত সমাচাৰে গৈলা ৰামৰ গোচৰ ॥
 আশ্চৰ্য্য যে গীত গাৱে ছৱাল দুইজন ।
 কোনোখানে শুনা নাই গীত ৰামায়ণ ॥ ৩৩৬২৮
 গীত শুনি সৰ্বলোকে ভৈলন্ত মুৰ্ছিত ।
 আজ্ঞা কৰা ৰঘুনাথ আনিতে উচিত ॥
 পাত্ৰক মাতিয়া ৰামে কৰিলা আদেশ ।
 যত স্থানে দুই ভাইক কৰিলা প্ৰবেশ ॥ ৩৩৬২৯
 বীণা হাতে লৈয়া গৈলা ৰামৰ সভায় ।
 বীণা উচাই দুই ভাই ৰামায়ণ গায় ॥
 অৱসৰ পালা ৰামে যজ্ঞ অৱশেষে ।
 গীত শুনিবাক প্ৰতি ঘূৰনাথ বৈসে ॥ ৩৩৬৩০
 সবে ৰামায়ণ শুনে সবে ৰাজাগণ ।
 মধ্য গীত গাৱে দুই সোদৰ গায়ন ॥
 আগম পুৰাণ সব যাহাৰ বিদিত ।
 হেন সব জ্ঞানী সবে শুনিবাক গতি ॥ ৩৩৬৩১
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্বদন্তেৰে যেই বুজি গীত ।
 দুই শিশু গাৱে ৰাজসভাৰ বিদিত ॥
 দুই জনে গীত গাৱে সুললিত বীণা ।
 সৰ্বলোকে শুনে গীত অমৃতৰ কণা ॥ ৩৩৬৩২

সুললিত গীত গাৱে মধুৰ সুনাদে ।
 শুনিয়া মুৰ্ছিত লোক গীতৰ সুনাদে ॥
 চাৰিভাই ৰঘুনাথ গীতে দিয়া মন ।
 সৰ্বলোকে আনন্দিত শুনি ৰামায়ণ ॥ ৩৩৬৩৩
 সবে লোকে কণাকণি কৰয় যুগুতি ।
 দুই শিশু দেখি যেন ৰামৰ আকৃতি ॥
 জটা চৰ্ম্ম পৰিধান এৰি দেখি তান ।
 আকৃতি প্ৰকৃতি দেখি ৰামৰ সমান ॥ ৩৩৬৩৪
 ৰাম লক্ষ্মণ মাৰি ভৰত শত্ৰুঘন ।
 এই দুই শিশু কৈলা ৰামে সমে ৰণ ॥
 হস্তী ঘোৰা সৈন্য যে ত্যজিলা অকোঁহিণী ।
 আন বেশ ধৰি আইলা যুক্তি অনুমানি ॥ ৩৩৬৩৫
 মহাবল শিশু কেৰে নপাৰে জিনিতে ।
 জগত মুহিবে পাৰে ৰামায়ণ গীতে ॥
 তপস্বীৰ বেশ ধৰি আইলা দুইজন ।
 শিশু নহে দুই গোট যেন কালযম ॥ ৩৩৬৩৬
 ৰঘুনাথ হস্তে দুই বালক দুৰ্জয় ।
 সৰ্ব সৈন্য সমে ৰাম পাইলা পৰাভৱ ॥
 কোন বিধি নিষ্মিলা ইহান দুইজন ।
 এত গুণ ধৰে কোথা আছে ত্ৰিভুবন ॥ ৩৩৬৩৭
 এই যুক্তি কহে তাৰা প্ৰজা সৰ্বজন ।
 পাথৰো বিদাৰে বেদ গীত ৰামায়ণ ॥
 যতেক সভাৰ লোক কৰে অনুমান ।
 ৰাম দুই পুত্ৰ মোৰ মনে ধৰে তান ॥ ৩৩৬৩৮
 ত্ৰিভুবনে নাহি শুনি ৰামায়ণ গীত ।
 আপুন পাসৰে লোকে ছয়া বিমোহিত ॥
 প্ৰতিদিনে গাৱে গীত কুৰি চিককলি ।
 কুৰি চিকলিক গাৱে গীতত সঙ্কলি ॥ ৩৩৬৩৯
 দুই গায়নৰ গীত হৈলা সমাধান ।
 ৰামে বোলে গায়নক দিয়ো ৰত্নদান ॥
 ভৰত লক্ষ্মণ শূনা আমাৰ বচন ।
 আশী সহস্ৰেক তোলা স্বৰ্ণ এখন ॥ ৩৩৬৪০
 গঢ়ন স্বৰ্ণ কিছু নকৰি বিচাৰ ।
 নানা ৰত্নে গায়নক কৰা জ্ঞাতিকাৰ ॥

বামৰ আঙঠাক পাই ভৰত লক্ষ্মণ ।
 আশী সহস্ৰেক তোলা দিলন্ত তেখন ॥ ৩৩৬৪১
 গায়নৰ কাষে ধৈলা সোণা আশী তোলা ।
 নানা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ স্তব্ধৰ্ণক দিলা ॥
 বামে বোলে গীত অনুৰূপে নহে দান ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ মাল্য কৰা পৰিধান ॥ ৩৩৬৪২
 দুই গায়নে বোলে শুনা বঘুৰ নন্দন ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে দুইবো নাহি প্ৰয়োজন ॥
 ফল মূল খায়া আমি মৌনব্ৰতে বহি ।
 তপস্বী যে আমি ধনে প্ৰয়োজন নাহি ॥ ৩৩৬৪৩
 কি কৰিবো ধন জন বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ মাল্য থাকোক ভণ্ডাৰে ॥
 বামে বোলে তমু স্থানে জিজ্ঞাসো কাহিনী ।
 কাহাৰ কবিতা বামায়াণ গীত বাণী ॥ ৩৩৬৪৪
 ইহাক শুনিলে লোকে হোৱে কিবা ফল ।
 আৰো যত গীত আছে কবিতা সকল ॥
 এতেকে কথাক যদি সোধে বঘুনাথ ।
 দুই যে গায়নে বোলে যোৰ কৰি হাত ॥ ৩৩৬৪৫
 লৱে কুশে বোলে শুনা বঘুৰ নন্দন ।
 জিজ্ঞাসিলা যত কহো শুনা বিবৰণ ॥
 চোৰাণী যে লক্ষ লোক প্ৰভুৰ ব্যাখ্যান ।
 এঘাৰ শত সৰ্গ নিয়ে কাব্যৰ নিৰ্মাণ ॥ ৩৩৬৪৬
 যিসবে শুনয় মনে কৰে অভিলাষ ।
 সৰ্বপাপ ক্ষয় হৱে বৈকুণ্ঠত বাস ॥
 অপুত্ৰে শুনিলে পাৱে পুত্ৰ যে সকল ।
 এক কাণ্ড শুনি পাৱে অশ্বমেধ ফল ॥ ৩৩৬৪৭
 তুমি এক অশ্বমেধ কৰিলা যতনে ।
 অশ্বমেধ ফল পাৱে যেহি জনে শুনে ॥
 তমু জন্ম পূৰ্বেৰ যাঠি হাজাৰ বৎসৰ ।
 অভ্যাসিত কৰিলা বাগ্মীকি মুনিবৰ ॥ ৩৩৬৪৮
 অৱতাৰ নাহিকে বাগ্মীকি কৈলা যথা ।
 চাৰি বেদ সাৰ এহি কহো যত কথা ॥
 অযোধ্যাকাণ্ডৰ তুমি পাইলা ছত্ৰদণ্ড ।
 বাজ্যক লৈলন্ত পাচে কৈকেয়ী পাষণ্ড ॥ ৩৩৬৪৯

তমু পিতৃ দশবথ নাৰীৰ চাকৰ ।
 স্ত্ৰীৰ বাক্যে পঠাইলেক বনৰ ভিতৰ ॥
 অযোধ্যাকাণ্ডৰ তুমি গৈলা বনবাসে ।
 মাথে হাত দিয়া কান্দে নাৰীয়ে পুৰুষে ॥ ৩৩৬৫০
 সংসাৰৰ সৈন্যে দেখি কান্দে সৰ্বলোকে ।
 প্ৰাণকে ত্যাগিলা ৰাজা পাই পুৰেশোকে ॥
 তুমি গৈলা ভৰতেয়ো মাতামহ ঘৰে ।
 চাৰিপুত্ৰ থাকন্তে শৱ বাহি পৰে ॥ ৩৩৬৫১
 স্ৰগন্ধি তেলত আছিলন্ত দশবথ ।
 অগ্নিকাৰ্য্য কৰিলেক আসিয়া ভৰত ॥
 অৰণ্যৰ সীতা হৰি নিলেক ৰাৱণ ।
 চৈধ্যয় সহস্ৰ ৰাক্ষস ভৈলেক মৰণ ॥ ৩৩৬৫২
 দুই শোকে বাম তুমি বৰ পালা তাপ ।
 কিঞ্চিক্ৰিয়াত বালি মাৰি মিত্ৰ হৈলা বাপ ॥
 স্তম্ভৰাকান্দত তুমি কৈলা সেতুবন্ধ ।
 লঙ্কাকাণ্ডে সবংশে মাৰিলা দশস্কন্ধ ॥ ৩৩৬৫৩
 সীতাক পৰীক্ষা দিয়া নৃপ বিভীষণ ।
 মিত্ৰ বাপ সন্তামিয়া কৰিলা গমন ॥
 নগৰক আসি পুত্ৰ অযোধ্যাৰ ৰাজা ।
 উত্তৰাকাণ্ডৰ কথা পালিলেক প্ৰজা ॥ ৩৩৬৫৪
 দশ হাজাৰ বৎসৰ পালিলেক জন ।
 নৱ হাজাৰ বৎসৰত পিতাৰ মৰণ ॥
 সহস্ৰ বৎসৰ আয়ু জানাহা আটাই ।
 বাপৰ আয়ুক পালা তোৰা চাৰি ভাই ॥ ৩৩৬৫৫
 এঘাৰ হাজাৰ বৎসৰ পালি লোকজন ।
 সাত হাজাৰ বৎসৰে কৈলা সীতাৰ বৰ্জ্জন ॥
 যি থানত গাইলা গীত সীতা বনবাস ।
 মাৱৰ কথাত ভৈল গদ গদ ভাষ ॥ ৩৩৬৫৬
 লৱ-কুশে শিকিলেক বাগ্মীকিৰ ঘৰে ।
 অপূৰ্ব কথাৰ শুনি সবে মোহ পৰে ॥
 সেহিবেলা বঘুনাথে গীত কথা শুনি ।
 আপোনাৰ পুত্ৰ বুলি মনে অনুমানি ॥ ৩৩৬৫৭
 দুৰ্বাসা ঋষিয়ে আহি ৰহিবেক কোপে ।
 লক্ষ্মণ বৰ্জ্জবা তুমি দুৰ্বাসাৰ শাপে ॥

স্বৰ্গক যাইবাহা ভূমি লৈয়া যে সংসাৰ ।
 আত পৰে বায়ীকি কবি নাহি আৰ ॥ ৩৩৬৫৮
 দুই শিশু বায়ীয়া গাৰে দুই মাস ।
 জৈমিনী কহন্ত কথা জন্মেজয় পাশ ॥
 পুন্মু মুনি কহিলেক শুনা জন্মেজয় ।
 লব-কুশ চৰিত্ৰ যি স্মৰে পুণ্য হয় ॥ ৩৩৬৫৯
 চন্দ্রাদিত্য পুত্ৰ-পৌত্ৰ বাঢ়ে আয়ু যশ ।
 অন্তকালে হোৱে তাৰ স্বৰ্গত নিবাস ॥
 জন্মে জন্মে হোঁক মোৰ বায়পদে গতি ।
 বায় বায় বোলা পাবা সকলে মুকুতি ॥ ৩৩৬৬০

বৃষকেতু-বক্রবাহনৰ বণ

পদ

হংসধ্বজ নৰপতি পশিলা সংগ্ৰামে ।
 বক্রবাহা বথসব কাটে অনুক্রমে ॥
 দশ বাণে স্তবধক বণে সংহাৰিল ।
 পাঞ্চঅক্ষৌহিণী সেনা তেখনে কাটিল ॥ ৩৩৬৬১
 স্তবধৰ হত দেখি বক্রবাহা ধাইল ।
 সৰ্ব্ব সৈন্য গজবাজী জৰ্জৰিত ভৈলা ॥
 কাটিয়া বাহিনী বথ কৈলা খণ্ড খণ্ড ।
 হংসধ্বজ ৰাজাৰ কাটিলা ছত্ৰদণ্ড ॥ ৩৩৬৬২
 কুলিশ কুঠাৰ তুলি হানয় হৃদয় ।
 মুৰ্ছা যাই হংসধ্বজ ভূমিত পৰয় ॥
 পালটিল নয়ন কধিৰ বহে মুখে ।
 বজ্ৰসম দৃঢ় শৰ প্ৰবেশিলা বুকে ॥ ৩৩৬৬৩
 হেন দেখি স্তবেগ ধাইলন্ত কোপ কৰি ।
 নৱ শৰে বক্রবাহা হৃদয় বিদাৰি ॥
 বথ-ধ্বজ ধনুশৰ ছেদি তীক্ষ্ণশৰে ।
 প্ৰহাৰি সহস্ৰ শৰ ভেদি কলেৱৰে ॥ ৩৩৬৬৪
 অমুতে নিযুতে সৈন্য কবয় সংহাৰ ।
 নৱশত গজ মাৰে ঘোটক আপ্পাৰ ॥

কধিৰে বহয় নদী মাংসে ভৈলা পক্ষ ।
 মেদিনী মণ্ডল জুৰি চৰে গৃধ কক্ষ ॥ ৩৩৬৬৫
 অশেষ হস্তীৰ মুণ্ড দুই কৰে তুলি ।
 চৰয় পিশাচগণে বণস্থলী মিলি ॥
 যক্ষগণ ভৈবৰ যোগিনী নিশাচৰে ।
 গজমুণ্ডে যজ্ঞ বাৰে সিংহনাদ কৰে ॥ ৩৩৬৬৬
 শগুনীয়ে নৃত্য কৰে পথা দুই তুলি ।
 নদীত ভাসিয়া যাই শগুনী শৃগালী ॥
 যক্ষ পিশাচগণ যোগিনী নিশাচৰী ।
 গজমুণ্ড লৈয়া কৰে প্ৰহাৰা প্ৰহৰি ॥ ৩৩৬৬৭
 অৰ্জ্জুনৰ সেনাক আৱৰি শৰজালে ।
 বৃষকেতু প্ৰভৃতি পৰিল ভূমিতলে ॥
 মহাবীৰগণ পৰিলন্ত মহীতলে ।
 হেন দেখি অৰ্জ্জুন যে ক্ৰোধত জ্বলিলে ॥ ৩৩৬৬৮
 বৃষকেতু সমে পাৰ্থ কবয় সম্বাদ ।
 যজ্ঞ কাৰ্য্য নষ্ট ভৈলা মিলিলা প্ৰমাদ ॥
 হংসধ্বজ আদি কৰি পৰিলা সংগ্ৰামে ।
 বৰ বৰ বীৰসব পৰি অনুক্রমে ॥ ৩৩৬৬৯
 হস্তিনাক চলি যাবা নৃপতিৰ স্থানে ।
 সকলে বৃত্তান্ত ভূমি কহা বিঘমান ॥
 প্ৰাণ লৈয়া নযাইবোহো হস্তিনা নগৰী ।
 প্ৰাণ সমৰ্পিলো আজি বোৰা সজ্জ কৰি ॥ ৩৩৬৭০
 তোমাৰ কুশলে পিতৃ জলাঞ্জলি আশা ।
 আমাৰো গোত্ৰৰ মাজে ভূমিসে ভাৰষা ॥
 বৃষকেতু সমে কথা কহে হেন কালে ।
 উলুকা পৰিল আসি কপিধ্বজ জালে ॥ ৩৩৬৭১
 তেজবৃষ্টি ভৈলা ভাত বহে খৰবাত ।
 ঘোৰ বন ছাৰি যুগ ভৈলাহা সাক্ষাত ॥
 আপুনাৰ নাশন দেখয় পাৰ্থবীৰ ।
 দেখি নানা অমঙ্গল মন নহে থিৰ ॥ ৩৩৬৭২
 বায়চক্ষু বায় বাহু ফন্দে ঘনে ঘন ।
 অমঙ্গল দেখি পাৰ্থ থিৰ নহে মন ॥
 বৃষকেতু সম্বোধিয়া বুলিলা বচন ।
 বিপৰীত মিলে আসি শুনা দিয়া মন ॥ ৩৩৬৭৩

হস্তিনানগৰে চলা নৃপতি-সদন ।
 কৃষ্ণ ভীম কুন্তী আগে কহিবা বচন ॥
 নিশ্চয় জানিবা ঐত আমাৰ মৰণ ।
 হস্তিনাক লাগি ভূমি কৰিয়ো গমন ॥ ৩৩৬৭৪
 দীক্ষিত হই আছে ৰাজ্য যজ্ঞ কৰিবার ।
 নঠেল যজ্ঞৰ কাৰ্য্য কিছু প্ৰতিকাৰ ॥
 হস্তিনা নগৰে শুনি হৈব বিপৰীত ।
 আশীৰ্বাদ নকৰিলা দ্বাদশ আদিত্য ॥ ৩৩৬৭৫
 ত্ৰিংশ দেৱতা মোক নেদিলেক বৰ ।
 যজ্ঞত কপট কিবা কৈলা নৰেশ্বৰ ॥
 তপস্বী সম্যাসীগণ মুনিগণ ঋষি ।
 নকৰিলা আশীৰ্বাদ ৰাজকাৰ্য্যে আসি ॥ ৩৩৬৭৬
 গৌৰীত্ৰত নকৰিলা অকুমাৰী নাৰী ।
 মঙ্গল কৰিলা আসি ছয়া অনাচাৰী ॥
 যজ্ঞকাৰ্য্যে স্নাত নশোধিলা মুনিগণে ।
 বিপৰীত আমাৰ মিলিল সিকাৰণে ॥ ৩৩৬৭৭
 বৃষকেতু বোলে খুৰা নহে ব্যৱহাৰ ।
 কোন লাজে ৰণ এৰি বোলাহা যাবাৰ ॥
 কৰ্ণৰ নন্দন আমি আদিত্যৰ নাতি ।
 ত্ৰিভুবনে কাৰ ভয় আছে মোৰ প্ৰতি ॥ ৩৩৬৭৮
 সংগ্ৰামক কৰিবো জানা নহৈবো কাতৰ ।
 বচন বোলো ভূমি নহৈবা ভয়াভুৰ ॥
 কণ্ঠাগত প্ৰাণ যদি নয়াইবোহো এৰি ।
 মনে লৱে যদি বাপ যাৱা ৰণ ছাৰি ॥ ৩৩৬৭৯
 ভদ্ৰাৱতী নাৰি দেখি হাসিব আমাৰ ।
 সমুখ সমৰ এৰি নয়াইবোহো ঘৰ ॥
 সমৰ কৰিয়া হেৰা মাৰো বক্ৰবাহা ।
 ৰথত থাকিয়া ভূমি ভালে ৰজ চাহা ॥ ৩৩৬৮০
 দ্বিজকাৰ্য্যে মিত্ৰকাৰ্য্যে সমুখ সমৰে ।
 গো-ধেনু ৰাখিয়া প্ৰাণ মৰে যিবা নৰে ॥
 সপ্তস্বৰ্গ স্থান তাৰ জানিবা নিশ্চয় ।
 কৰ্ণৰ নন্দন আমি সমৰে নিৰ্ভয় ॥ ৩৩৬৮১
 এহি বুলি অৰ্জ্জুনক প্ৰণাম কৰিয়া ।
 দিব্য ৰথে চৰি বীৰ সিংহনাদ বায়া ॥

কৰ্ণমানে ধনু টানি এৰিলেক শৰ ।
 ছক্কাৰ কৰিয়া বক্ৰবাহাৰ উপৰ ॥ ৩৩৬৮২
 তিনিশৰ এৰিলেক যেন যমকাল ।
 বক্ৰবাহা হৃদয়ত পশিলা সকল ॥
 ভাগীৰথী জলে স্নান কৰিলা হৰিষে ।
 বৃষকেতু টোণে আসি তিনিবাণ পশে ॥ ৩৩৬৮৩
 পুনৰপি বৃষকেতু তিনিবাণ এৰি ।
 অশ্ব ৰথ সাৰথিক পেশে যমপুৰী ॥
 পুনু দশ শৰে তনু কৰিলা জৰ্জৰ ।
 ৰথ ধ্বজ পতাকা কাটিল বীৰবৰ ॥ ৩৩৬৮৪
 সিংহনাদ কৈলা তিনিলোক কম্পমান ।
 কম্পিলাহা বক্ৰবাহা খায়া তিনিবাণ ॥
 দশ বাণ এৰিলেক প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ ।
 অগ্নি জ্বলি আসে দেখি যেন কালসাপ ॥ ৩৩৬৮৫
 কনকে ৰচিত বাণ নীলু খুৰ শাণ ।
 ৰথ ধ্বজ সাৰথিক কৰি খান খান ॥
 অগ্নিবাণ এৰি বীৰে কৰিয়া সন্ধান ।
 বৃষকেতু বীৰে নিবাৰিলা দিব্যবাণ ॥ ৩৩৬৮৬
 বৃষকেতু ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ এৰিলা ছৰিতে ।
 বিষ্ণুবাণে নিবাৰিলা অৰ্জ্জুনৰ স্নতে ॥
 গিৰিঅস্ত্ৰ বক্ৰবাহা এৰে কোপ কৰি ।
 কদ্ৰবাণে বৃষকেতু তাহাক নিবাৰি ॥ ৩৩৬৮৭
 শৰে শৰ নিবাৰিল দুই মহাবলী ।
 অন্তো অন্তে দুই ভেদে ছয়া কৌতূহলি ।
 সৈন্যসব কাটিয়া পাৰয় দুই বীৰে ।
 যুগান্তৰ যম যেন সংসাৰ সংহৰে ॥ ৩৩৬৮৮
 ৰথী ৰথ গজ বাজী সৈন্য বহুতৰ ।
 যমপুৰে পেশিলেক কৰ্ণৰ কুমাৰ ॥
 বৃষকেতু সমৰ দেখিয়া বক্ৰবাহা ।
 দাক্ষণ বিষ্ণুবাণ গুণত জ্বৰিলাহা ॥ ৩৩৬৮৯
 কালযম অগ্নি যেন তেজ ভয়ঙ্কৰ ।
 শৰ দেখি দেৱাস্থৰ কম্পে থৰ থৰ ॥
 অস্ত্ৰ ঘূৰি বোলে শুন কৰ্ণৰ নন্দন ।
 এহি অস্ত্ৰে হৈব আজি তোমাৰ মৰণ ॥ ৩৩৬৯০

এহি বুলি বক্রবাহা এবিলেক শৰ ।
 বলিবধে বজ্জ যেন এবে পুৰন্দৰ ॥
 বায়ুবেগে শৰপাত সমুখে যে আইলা ।
 বৃষকেতু তুগহেন কৰিয়া উৰাইলা ॥ ৩৩৬৯১
 দশোদিশ নদী নদ সপ্ত যে সাগৰ ।
 ফুৰি ফুৰি গৈলা বীৰ সূৰ্য্যৰ গোচৰ ॥
 হৰিয়ে অৰ্জুনহুতে কৰে নিবীক্ষণ ।
 নিৰেক্ষি নিৰেক্ষি তাক চাহে দেৱগণ ॥ ৩৩৬৯২
 মুহূৰ্ত্তেকে ভ্রমিলেক সকল সংসাৰ ।
 পাৰ্থৰ সমুখে পৰে কৰ্ণৰ কুমাৰ ॥
 বথ ধ্বজ সাৰথিক ৰাখিলা তেখন ।
 মহাতেজ বীৰ্য্য বীৰ কৰ্ণৰ নন্দন ॥ ৩৩৬৯৩
 বজ্জ সম পাঞ্চ বাণ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 বক্রবাহা বুক পৰি পিঠি ভৈলা ব্ৰাহ্মণ ॥
 হৃদয়তে দিয়া শৰ তুলিলা আকাশে ।
 ভ্ৰমিয়া ভ্ৰমিয়া গৈলা সূৰ্য্যৰ সম্পাশে ॥ ৩৩৬৯৪
 প্ৰচণ্ড বিশাল শৰ ঘনে লৈলা পাক ।
 ঘনে ঘনে ফুৰে যেন কুমাৰৰ চাক ॥
 পদ্মাৱতী নদী তীৰে বথ ভৈলা থিৰ ।
 ভঙ্গ হৈয়া পৰে বথ ভূমিৰ উপৰ ॥ ৩৩৬৯৫
 আউৰ শৰ বৃষকেতু জুৰিলা ধনুত ।
 পুনৰপি আকাশক উৰায়া নিলন্ত ॥
 সূৰ্য্যতাপে দগ্ধ হুয়া বথ ভৈলা দূৰ ।
 আঠ ঘোৰা সাৰথি পশিলা যমপুৰ ॥ ৩৩৬৯৬
 আন বথে বক্রবাহা চৰিলা হুৰিতে ।
 সিয়ো বথ কাটিলা দাক্ষণ কৰ্ণহুতে ॥
 যেহি বথে বক্রবাহা চৰয় তেখন ।
 সেহি বথ কাটি পাৰে কৰ্ণৰ নন্দন ॥ ৩৩৬৯৭
 বথ কাটি বৃষকেতু বোলে উচ্চৈশ্বৰে ।
 এহি মুখে বক্রবাহা নাম কহ বীৰে ॥
 হংসধ্বজ আদি কৰি জিনি বীৰগণ ।
 একো একো কৰি জিনি লিহি ঘোৰ ৰণ ॥ ৩৩৬৯৮
 মোৰ শৰে উৰাই তোক সূৰ্য্য দৰশন ।
 কিমতে কৰিবা ৰণ থিৰ নহে মন ॥

বৃষকেতু বাক্য শুনি কোপে বক্রবাহা ।
 ভয়ঙ্কৰ শৰগোট গুণে ঘূৰিলাহা ॥ ৩৩৬৯৯
 দৃঢ়তৰ সন্ধানে হানিলা তিনিশৰ ।
 আকাশৰ পথে কাটে কৰ্ণৰ কুমাৰ ॥
 পুনৰপি তিনিবাণে হৃদয় ভেদিলা ।
 গজ বাজী সৈন্য পেলাইলা ছেদিয়া ॥ ৩৩৭০০
 সমৰত বৃষকেতু বক্রবাহা জিনি ।
 অৰ্জুনক সম্বোধিয়া বুলিলেক বাণী ॥
 বক্রবাহা আনি দিবো দাক্ষণ সমৰে ।
 এহিবুলি এবিলেক লক্ষ লক্ষ শৰে ॥ ৩৩৭০১
 বথে সমে বক্রবাহা অস্ত্রে আৱিলা ।
 জাম্প দিয়া বৃষকেতু উপৰে পৰিলা ॥
 উপৰে পৰিয়া বীৰ তৰিলা ধনুকে ।
 মৰ্ম্মস্থানে তাৰি তান মাৰিলেক বুক ॥ ৩৩৭০২
 একে বথে দুই বীৰে কৰয় সমৰ ।
 বহু শৰ হানিয়া বিদাৰে কলেৱৰ ॥
 শৰাঘাৱে বক্রবাহা বথে নহে থিৰ ।
 জৰ্জৰিত হুয়া বীৰ বহয় কধিৰ ॥ ৩৩৭০৩
 দুই বীৰ বথ হস্তে নামিলা ধৰণী ।
 অঙ্গ খণ্ড খণ্ড ভৈলা তীক্ষ্ণ শৰে হানি ॥
 খনো বথে চৰে খনো বথ পৰিহৰে ।
 অন্তৰীক্ষে গতি দুইবো গগন সঞ্চাৰে ॥ ৩৩৭০৪
 উঠন্ত পৰন্ত চক্ৰসদৃশ ভ্ৰমন্ত ।
 বজ্জবাণে দুহানো যে দুহাকো ভেদন্ত ॥
 বাণ বৰিষয় দুইকো দুই সিংহপ্ৰায় ।
 যেন দুই মত্তগজে সংগ্ৰাম কৰয় ॥ ৩৩৭০৫
 যেন দুই বাঘে ৰণ কৰে অৰণ্যত ।
 মহাবেগে ধাৰে দুইকো দুই মহামত্ত ॥
 দুই জৰ্জৰিত ভৈলে তেজে তিতিলেক ।
 বসন্তে ফুটিল যেন যুগান্ত অশোক ॥ ৩৩৭০৬
 দুয়ো শৰ বৰিষন্ত দুয়ো নিবাবন্ত ।
 দুইকো দুই বল দেখাই সংগ্ৰাম কৰন্ত ॥
 দুহানো বাণৰ ঘাৱে মাংস খহি পৰে ।
 গগনে গুপ্তিনী কাকে তাকে লৈয়া উৰে ॥ ৩৩৭০৭

অযুতে নিযুতে দুয়ো মাৰি পাৰে বীৰ ।
 দগধ মণ্ডিত দেহা কধিৰ শবীৰ ॥
 বৃষকেতু ধৰিলেক বক্রবাহা তুলি ।
 ধৰণীত আচাৰ মাৰিলা মহাবলী ॥ ৩৩৭০৮
 বিদ্যুত সঞ্চাবে বীৰ উঠিলা তেখন ।
 বৃষকেতু ধৰি তুলি ক্ষেপিলা গগন ॥
 জাম্প দিয়া গগনে উঠিলা কর্ণহৃত ।
 গগনে সঞ্চাবে যেন দেখিয় বিদ্যুত ॥ ৩৩৭০৯
 শবরুষ্টি কৰি ভেদে বক্রবাহা অঙ্গে ।
 শৰঘাৰে তেজে ভাবে বহয় তৰঙ্গে ॥
 এহিমতে পাঞ্চ দিন আছিলেক বণ ।
 স্নান দেৱাৰ্চন নাহি শয়ন ভোজন ॥ ৩৩৭১০
 বৃষকেতু বণ দেখি তেজ বীৰ্য্য দৰ্প ।
 ক্ৰোধিলেক বক্রবাহা যেন কালদৰ্প ॥
 অৰ্দ্ধচন্দ্র বাণে লৈলা অৰুণ লোচন ।
 শুন শুন বাক্য মোৰ কর্ণৰ নন্দন ॥ ৩৩৭১১
 এহি শৰগোটে আজি যাইবা যমঘৰ ।
 কঠে প্রাণ থাকন্তে স্নমৰ গদাধৰ ॥
 এহি বুলি শৰ এবে প্রচণ্ড দুৰ্ব্বাৰ ।
 অন্তৰীক্ষে আসি শৰে কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩৩৭১২
 কম্পিলেক বক্রবাহা স্মৰি দুৰ্গা দেৱী ।
 প্রতাপে অনন্ত যেন অন্তকালে বৰি ॥
 বৈষ্ণৱ যে শৰগোট দেখিতে দুৰ্জয় ।
 তেজ বীৰ্য্য তাৰ যেন দেখি অগ্নিময় ॥ ৩৩৭১৩
 অগৰু চন্দনে উঠি আছে কলেৱৰ ।
 কনকে মণ্ডিত সূচৰিত বীৰবৰ ॥
 প্রচণ্ড শৰক লৈলা বক্রবাহা বীৰ ।
 বাটংকাৰ শব্দে কাটি বৃষকেতু শিৰ ॥ ৩৩৭১৪
 উৰিয়া পৰিল শিৰ অৰ্জ্জুন চৰণে ।
 মুখ ভৰি হৰি হৰি স্মৰে নাৰায়ণে ॥
 কুণ্ডল সহিতে মুণ্ড বথত পৰয় ।
 চন্দ্রৰ মণ্ডল যেন ধূলায়ে লোটয় ॥ ৩৩৭১৫
 বণ জিনি বক্রবাহা শঙ্খধ্বনি কৰে ।
 আনন্দ হৃদয় বীৰ তুষ্ট কলেৱৰে ॥

মুণ্ড দেখি ধনঞ্জয় গলত বাঙ্কিলা ।
 মুখে মুখ দিয়া বোৰে অনেক কান্দিলা ॥ ৩৩৭১৬
 বিলাপ কৰিয়া কান্দে বাগৰিয়া ধূলি ।
 হা হা বৃষকেতু বুলি কান্দে শোকাবুলি ॥
 ক্ৰোধবন্ত হুয়া কেনে নকৰা সমৰ ।
 আষাৰেক সম্বোধিয়া নোবোলা আঁমাৰ ॥ ৩৩৭১৭
 কোন মুখে যাইবো আৰ হস্তিনা নগৰী ।
 কি বুলিয়া প্রবোধিবো কুন্তী বৰনাৰী ॥
 মোৰ বিদ্যমানে তোৰ ভৈলা হেন গতি ।
 কি বুলিয়া প্রবোধিবো ধৰ্ম্ম নৰপতি ॥ ৩৩৭১৮
 যাত্ৰা কাল সময়ত সমৰ্পিলা হাতে ।
 সহদেৱ নকুল যে আঁমাৰ আগতে ॥
 ভীমসেন দ্রৌপদী যে আৰো কুন্তী মাৰ ।
 হাতে হাতে সমৰ্পিয়া বুলি বহু ভাৱ ॥ ৩৩৭১৯
 সংগ্রামত বৃষকেতু কৰিবা পালন ।
 এহিসে আছয় জানা কুলৰ বন্ধন ॥
 তাসম্বাক কি বুলিয়া প্রবোধ কৰিবো ।
 তযু শোকানলে মই প্রাণক ত্যাজিবো ॥ ৩৩৭২০
 ভীম মেঘবৰ্ণ দুই কৰিয়া সঙ্গতি ।
 যৌৱনাখ জিনি ঘোৰা আনিলা সম্প্ৰতি ॥
 হেন পুত্ৰ পৰি আছে ধূলায়ে ধূসৰ ।
 অষ্টাপি পাৰ্শ্বিষ্ঠ প্রাণ বহি আছে মোৰ ॥ ৩৩৭২১
 হা হা পুত্ৰ হাসিয়া সন্মতি দিয়া মোকে ।
 প্রাণ ফুটি যাই মোৰ তুমি পুত্ৰশোকে ॥
 বীৰ ব্ৰত আচৰিয়া গৈলা স্বৰ্গপুৰে ।
 আমাক বুৰায়া গৈলা এ শোক সাগৰে ॥ ৩৩৭২২
 সবে মৰি একপুত্ৰ বৈল মূৰ্ত্তিমন্ত ।
 নিদাক্ষণ বিধাতাই কৰিলেক অন্ত ॥
 অভিমন্যু পুত্ৰ গৈলা বৃষকেতু আছে ।
 পিতৃলোকে জলাঞ্জলি পিণ্ড অভিলাষে ॥ ৩৩৭২৩
 আচম্বিতে বিধাতাই মিলাইলা অপায় ।
 শোকে হৃদি বিদাৰয় প্রাণ ফুটি যায় ॥
 কিমতে ধৰিবো শৃগালে খাস্তে প্রাণে ।
 ধৰিবোহো কেনমতে খাহন্তে শপ্তনে ॥ ৩৩৭২৪

হা হা হৰি নাৰায়ণ কৃপাৰ সাগৰ ।
 ভূমি বিনে গতি নাহি পাপী অৰ্জুনৰ ॥
 বৃষকেতু মৰণে কিসক নযাওঁ মৰি ।
 ধিক ধিক চোৰ আমি কিয় নযাওঁ মৰি ॥ ৩৩৭২৫
 এহি বুলি ধনঞ্জয় পৰিয়া ভূমিত ।
 গলত মুণ্ডক বান্ধি ভৈলন্ত যুঁহিত ॥
 হেন দেখি বক্রবাহা মিলিল নিকটে ।
 ধনুৰ চুলাক দিয়া পাৰ্থ গাৱে ফুটে ॥ ৩৩৭২৬

বক্রবাহন-অৰ্জুনৰ বণ

বোলে ধনঞ্জয় শুন অকপট বাণী ।
 দেখিয়া দাক্ষণ বণ শঙ্কা হেন মানি ॥
 দ্রোণ ভীষ্ম কৰ্ণ দুঃশাসন জয়দ্রথ ।
 শল্য শকুনি ভূৰিশ্ৰৱ ভগদত্ত ॥ ৩৩৭২৭
 কুৰুসৈন্য মাৰি তুমি কৰিলা জয়তি ।
 আবে শোকাকুল কৰা কেনে হেন মতি ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ ধৰ্ম্ম এহি নহে ধনঞ্জয় ।
 সমৰ দেখিয়া কেনে পালা বৰ ভয় ॥ ৩৩৭২৮
 কাটা শিৰ গলে বান্ধি কান্দাহা কাতৰে ।
 দিব্যক্ৰমে বৃষকেতু গৈলা স্বৰ্গপুৰে ॥
 তাহাক গলত বান্ধি কান্দা কি কাৰণ ।
 তুমি সম বীৰ নাহি ইতিনি ভুবন ॥ ৩৩৭২৯
 বেষ্টাপুত্ৰ সমে বণে হৰে কেন বোল ।
 উঠি বণ কৰা বীৰ ত্যজি শোকাকুল ॥
 ঘোৰ বণে আমাক জিনিয়া বাহুবলে ।
 ঘোৰা নিয়া যজ্ঞ কৰা গৈয়া কোঁতুহলে ॥ ৩৩৭৩০
 উঠা উঠা বাপ কেনে ধূলায়ে লোটয় ।
 ভয় পৰিহৰি শীঘ্ৰে কৰা বণ জয় ॥
 বক্রবাহা বাক্য শুনি অৰ্জুনে-কোপিলা ।
 ঘৃতাছতি পায় যেন অগনি জ্বলিলা ॥ ৩৩৭৩১
 বচন অক্লেশে যেন পালটিল গজ ।
 উঠি বৃষকেতু শিৰ বান্ধিলেক ধ্বজ ॥
 পাৰ্থে বোলে দুষ্ট তোৰ ভাঙ্গিবো বঢ়াই ।
 শিৰ কাটি পঠাওঁ যমদমনৰ ঠাই ॥ ৩৩৭৩২

ঘোৰ সেনাগণ যত কবিলি সংহাৰ ।
 ঘোৰ হাতে আজি তোৰ নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 বৃষকেতু মাৰি তোৰ বাঢ়ি আছে গৰ্ব ।
 সেহি অহঙ্কাৰে তোৰ চূৰ্ণ হৈব সৰ্ব ॥ ৩৩৭৩৩
 তোৰ অন্তকাল ছয়া ভৈলো উপস্থিত ।
 কালসৰ্প শৰে তোৰ পিয়াইবো শোণিত ॥
 এহি বুলি ধনঞ্জয় শব্বস্থি কৰি ।
 গিৰি শিখৰক যেন বৃষ্টিয়ে আৱৰি ॥ ৩৩৭৩৪
 বক্রবাহা সৈন্য কাটি কৰিলা সংহাৰ ।
 গজ বাজী বথ বধা পদাতি অপাৰ ॥
 প্ৰলয়ৰ অগ্নি যেন সংসাৰ দহিলা ।
 সেহিমতে ধনঞ্জয় সকলে কাটিলা ॥ ৩৩৭৩৫
 দশ বাণ ধনঞ্জয় ধনুত যুৰিলা ।
 লক্ষ লক্ষ বাণগণে সৈন্য আৱৰিলা ॥
 গজ বথ ঘোটক পদাতি যত যত ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বাণে ছেদি কৰিলেক হত ॥ ৩৩৭৩৬
 তুলাপুঞ্জ পোৰে যেন জ্বলন্ত অনলে ।
 সেহিমতে সেনাগণ অৰ্জুনে উৰালে ॥
 শব্বস্থি অন্ধকাৰ কৰি দশোদিশে ।
 অযুতে নিযুতে বাণ এৰিলা হৰিষে ॥ ৩৩৭৩৭
 কাৰো উৰু কাৰো হাত শিৰ মধ্যদেহ ।
 সকলে কাটিয়া পাৰ্থে কৰিলা নিশেষ ॥
 প্ৰলয়ৰ বায়ু যেন বৃক্ষ উপাৰিলা ।
 সেহিমতে ধনঞ্জয় সকলে ছেদিলা ॥ ৩৩৭৩৮
 যুক্তিপদ পাই বীৰ যাই স্বৰ্গপুৰী ।
 দাক্ষণ অৰ্জুন বাণে সকলে সংহৰি ॥
 অৰ্জুনৰ বাণে সেনাগণে পায় ত্ৰাস ।
 অসংখ্য পদাতি যমপুৰে দিলা বাস ॥ ৩৩৭৩৯
 প্ৰলয় মিলিল হেন ভাবিলেক লোকে ।
 অৰ্জুনৰ বাণে সবে বিদাৰিলা বুকে ॥
 মণিপুৰে নৰ-নাৰী ব্যাকুল শবীৰ ।
 ভয়ে সবে নৰ-নাৰী গৃহৰ বাহিৰ ॥ ৩৩৭৪০
 সেনাহত দেখি বক্রবাহায়ো কোপিলা ।
 যমদগু হেন শব্ব গুণত যুৰিলা ॥

আঠ শৰে আঠ ঘোৰা লৈলন্ত পৰাণ ।
 এক শৰে সাৰথিব কৰিলা নিৰ্য্যাণ ॥ ৩৩৭৪১
 তিনি বাণে কাটিয়া গেলাইলা কপিধ্বজ ।
 দুই বাণে বক্রবাহা পেলাই সব সাজ ॥
 দশ বাণ ছদয়ে হানিলা দূততবে ।
 বক্রবাহা কাটিয়া পাবিলা তিনিশৰে ॥ ৩৩৭৪২
 অযুতে নিযুতে শৰ প্ৰহাৰয় দুই ।
 কাকো কেৱে জিনিবাক বলে শক্ত হুই ॥
 ধনু টঙ্কাৰিয়া বোলে বক্রবাহা বীৰ ।
 উপহাস্য কৰি বোলে পাৰ্থ মহাবীৰ ॥ ৩৩৭৪৩
 এহিসে কুৎচিৎ শৰ শিখাইলন্ত দ্ৰোণে ।
 কিবা অস্ত্ৰ তোমাক দিলন্ত দেৱগণে ॥
 এহি অস্ত্ৰতেজে ভৈলা জগত বিজয় ।
 এহি অস্ত্ৰে ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ কৈলা ক্ষয় ॥ ৩৩৭৪৪
 তেজ বীৰ্য্য নাহি অস্ত্ৰ এৰা কি কাৰণ ।
 আমাৰ শৰীৰে আসি বাজে তৃণ হেন ॥
 পতিব্ৰতা মাৰ তোক তুলিলা অকাজে ।
 তোৰ তুল্য বিবুদ্ধিয়া নাই ক্ষত্ৰ মাজে ॥ ৩৩৭৪৫
 তাৰ ফল পাৰ আজি শুনবে দুৰ্ম্মতি ।
 মোৰ হাতে আজি তোৰ যমপুৰে গতি ॥
 দেশে পুনু যাৱা আজি মাগি পৰাজয় ।
 তেবে জানা আজি তোৰ প্ৰাণ বক্ষা হয় ॥ ৩৩৭৪৬
 সহায় আসোক তোৰ পিতৃ পুৰন্দৰ ।
 তথাপি নিস্তাৰ নাই শুনবে বৰ্বৰ ॥
 যাৱত স্মৰিয়ে তই দেৱ ভগৱান ।
 তাৱত তোমাক লাগি নেৰিবোহো বাণ ॥ ৩৩৭৪৭
 যৈক বৃষকেতু গৈল ভূমি তৈকে যাৱা ।
 খুৰা ভ্ৰাতৃপুত্ৰে গৈয়া একত্ৰে বঞ্চিবা ॥
 পবলোকে হিত চিন্তা বোলা হৰি হৰি ।
 কৃষ্ণনাম বিনে জানা নাহি ভৱ তৰি ॥ ৩৩৭৪৮
 তযু বধে ত্ৰিজগতপতি কৃষ্ণ নাই ।
 কেনমতে তোৰ দেহা বৈৰ মোৰ ঠাই ॥
 হেন জানা সখা তোৰ হোৱে নাৰায়ণ ।
 তাকে জানি মনে কৃষ্ণ কৰিমো স্মৰণ ॥ ৩৩৭৪৯

বক্রবাহা বাক্য শুনি কোপে ধনঞ্জয় ।
 কনকে ৰচিত বাণ লৈলা অতিশয় ॥
 শৰে অক্ষকাৰ কৈলা গগনমণ্ডল ।
 সূৰ্য্যৰ উদয় নাহি পৱন অচল ॥ ৩৩৭৫০
 বক্রবাহা হানি কৈলা শৰীৰ জৰ্জৰ ।
 শৰঘাৱে বক্রবাহা কৰে থৰ থৰ ॥
 শৰ সহি হানে বীৰে অৰ্জ্জুনৰ বক্ষে ।
 শৰঘাৱে ব্যাকুল যে আন নাহি দেখে ॥ ৩৩৭৫১
 পুত্ৰশৰে জৰ্জৰিত ভৈলা ধনঞ্জয় ।
 ধনু হাতে লৈবে নৰে শক্তি ভৈলা ক্ষয় ॥
 শৰ পাসৰিলা বীৰে জাহ্নবীৰ শাপে ।
 বিপৰীত মিলিল ব্যাকুল ভৈলা তাপে ॥ ৩৩৭৫২
 মোৰ শৰে ত্ৰিভুৱনে কৰিলেক জয় ।
 হেনমতে ব্যৰ্থ গৈলা দৈৱগতি হয় ॥
 তেজ বীৰ্য্য বল যত সবে ভৈলা ক্ষয় ।
 মিলিল মৰণ মোৰ জানিলো নিশ্চয় ॥ ৩৩৭৫৩

বক্রবাহাৰ হাতত অৰ্জ্জুনৰ পতন

জ্বালা সতী দেবী নীলধ্বজৰ ৰমণী ।
 কাঠ কৰি গঙ্গাতীৰে মৰিছয় জ্বালি ॥
 অৰ্জ্জুন বিনাশ চিন্তি ভক্তি কৰি মনে ।
 শৰৰূপে ৰহি আছে বক্রবাহা টোণে ॥ ৩৩৭৫৪
 সেহি শৰ বক্রবাহা লৈলা দৈৱযোগে ।
 জ্বলন্ত অগনি জ্বলে শৰমুখভাগে ॥
 দেৱ দৈত্য গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ বিভাধৰ ।
 সিদ্ধ মুনি তপস্বীৰ দুখ মনে বৰ ॥ ৩৩৭৫৫
 পুত্ৰহাতে অৰ্জ্জুনৰ মিলিল বিনাশ ।
 তাতকে দুৰ্দশা মিলি ছাৰয় নিশ্বাস ॥
 শতে শতে উল্কা পৰে মেদিনী লবয় ।
 তেজস্বী খৰ বায়ু সিকালে বহয় ॥ ৩৩৭৫৬
 নিৰ্ঘাৎ শৱদ এক কম্পয় মেদিনী ।
 যুগ পক্ষী সকলে ত্যাগিলা ভক্ষ্য পানী ॥
 বক্রবাহা এৰিল সন্ধানে পূৰি বাণ ।
 দেখি পাৰ্থ মহাবীৰ উৰিল পৰাণ ॥ ৩৩৭৫৭

শ্রময় অনল যেন তেজ জ্যোতির্ময় ।
 আকাশে উৰিয়া আসে দেখি পাইলা ভয় ॥
 ভয় পায়া হবি হবি স্মবে পার্থ বীর ।
 অস্তবীক্ষে কাটি পাবে অৰ্জুনৰ শিব ॥ ৩৩৭৫৮
 দুই খণ্ড ছয়া পবে পাণ্ডব নন্দন ।
 কৃষ্ণ বাহুদেহ হবি স্মবয় বদন ॥
 কুণ্ডল সহিতে মুণ্ড ভূমিত শোভয় ।
 আকাশৰ সূৰ্য্য যেন ধূলায়ে লোটয় ॥ ৩৩৭৫৯
 বৃষকেতু নিকটে পবিল মুণ্ডগোট ।
 গিৰি শৃঙ্গ ভাঙ্গি কেন পায়া বজ্র চোট ॥
 পবিলেক ধনঞ্জয় পুত্ৰৰ হাতত ।
 গৰুড়ৰ হাতত যেন ভৈলা সৰ্প হত ॥ ৩৩৭৬০
 সৰ্বলোক হাহাকাৰ কবয় সদায় ।
 বিপৰীত দেখি মহী কম্পি কম্পি যায় ॥
 জলনিধি টলিলেক নদী নদ হ্রদ ।
 উলটি পালটি বহে নদী নদ যত ॥ ৩৩৭৬১
 জল স্থল কম্পিলেক উকরাইলা বারে ।
 বিপৰীত ববি বথ তেখনে চলায়ে ॥
 বৃষকেতু ধনঞ্জয় পবিল সমবে ।
 হৰষিতে বক্রবাহা সিংহনাদ কবে ॥ ৩৩৭৬২
 কণ জিনি বক্রবাহা হৰষিত মন ।
 আনন্দিতে পুৰীমধ্যে কবিল গমন ॥
 বজাৰে বিয়াল্লিশ বাণ্ড জয় হুলস্থুলি ।
 পুষ্পৰূপ্তি কবে ভবি আঞ্জলি আঞ্জলি ॥ ৩৩৭৬৩
 বিপ্ৰগণে বেদ পঢ়ে ভট্টমা পয়াৰ ।
 বেষ্টাগণে নৃত্য কবে মঙ্গল আচাৰ ॥
 অগক চন্দন গন্ধ কুসুম কস্তুরি ।
 পৰস্পৰে আনন্দিত কবে সবে পুৰি ॥ ৩৩৭৬৪
 বণ জিনি ক্রীড়া কবি বক্রবাহা সেনা ।
 ধ্বজ যষ্ঠী পতাকা তুলিল বীৰ বান ॥
 শুভক্ষণ যাত্ৰা বাজা পুৰীৰ ভিতৰ ।
 ক্রীসবে অৰ্য্য লৈয়া মিলিলা গোচৰ ॥ ৩৩৭৬৫
 পৰম হৃদয়ী কন্যা পিন্ধি অলঙ্কাৰ ।
 মঙ্গল কবয় নাবী হৰিষ আপাব ॥

আৰ্হই দধি বা সিঞ্জে পদূলি নগৰে ।
 মনিপুৰীলোকে কৰে মঙ্গল আপাবে ॥ ৩৩৭৬৬

অৰ্জুনৰ মৃত্যুত চিত্ৰাঙ্গদাৰ শোক

ঘৰে ঘৰে নৃত্য কবি গীত মহোৎসবে ।
 মৃদঙ্গ মসৰি তেবে কৰে শঙ্খবাবে ॥
 সংসাৰে বিজয় বীৰ নায়ে ধনঞ্জয় ।
 বক্রবাহা তাৰ শিব কাটি কৈলা ক্ষয় ॥ ৩৩৭৬৭
 বৃষকেতু আদি বীৰ পবিল সমবে ।
 অস্তঃপুৰে পশিল চিত্ৰাঙ্গদা গোচৰে ॥
 চৰ বাক্য শুনি দেৱী ভৈলস্ত মুচ্ছিত ।
 বজ্রঘাৰ মাথে যেন পৰি আচম্বিত ॥ ৩৩৭৬৮
 প্ৰাণনাথ বুলিয়া ছদয়ে মুষ্টি হানি ।
 শোকাকুলে কান্দে দেৱী লুটিয়া ধবণী ॥
 বিগলিত বসন ছিন্নয় গণিহাৰ ।
 একো একো ভাঙ্গিল বক্ৰিশ অলঙ্কাৰ ॥ ৩৩৭৬৯
 আৰ্ত্তনাদ কৰি কান্দে স্বামীৰ নিদানে ।
 শুনিয়া চাহিবে আইলা সবে নাবীগণে ॥
 নাবীগণে ধৰিয়া বৈসাইলা যত্ন কৰি ।
 শীতল চন্দন ঢালে মাথাৰ উপৰি ॥ ৩৩৭৭০
 অনেক যতনে তাক কৰাইলা চেতন ।
 শোকাকুলে নাবীসবে কবয় ক্ৰন্দন ॥
 প্ৰভু প্ৰভু কবি কান্দে ছিঞ্জে সবে কেশ ।
 শিখৰ সিন্দূৰ মচে বিপৰীত বেশ ॥ ৩৩৭৭১
 কৈত স্বামী পৰি আছে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 পুত্ৰহাতে হৈল প্ৰভু তোমাৰ শ্ৰলয় ॥
 সেহিবেলা উলুপীয়ে তথাত মিলিলা ।
 অনন্ত দুহিতা দেৱী স্তুতিবে লাগিলা ॥ ৩৩৭৭২
 শুনিলেক অৰ্জুন পবিল ঘোৰ বণে ।
 পুত্ৰ বক্রবাহা হাতে ত্যজিলা পৰাণে ॥
 কান্দয় উলুপী ঘোৰতৰ শব্দ কৰি ।
 বেঢ়িয়া কান্দয় সবে ঘোৰ নাদ কৰি ॥ ৩৩৭৭৩
 বাৰ্ত্তা পাই বক্রবাহা মিলিলা তথায় ।
 স্বামীৰ মৰণে কান্দে বক্রবাহা মাৰ ॥

একো অন্ধে বক্তৃতা নাই ভাবমান ।
 বিধৱাৰ ব্যৱহাৰ মলিন বদন ॥ ৩৩৭৭৪
 দেখিয়া চুখিত ভৈলা বীৰ বক্তৃতাহে ।
 মাতৃত প্ৰবোধ কৰি উলুপীত কহে ॥
 কিবা লাগি শোক কৰা কাম্মা কিকাৰণ ।
 হৰিষে বিষাদ কৰা কেনেনো লক্ষণ ॥ ৩৩৭৭৫
 দোষগুণ বিচাৰিয়া কৰা যোগ্য শোক ।
 অপৰাধ বোলা বহু লজ্জা লাগে মোক ॥
 কুকৰ্ষণ পাণ্ডুবংশ যতেক যাদৱ ।
 পাৰ্থ আদি কৰি সবে বধিলো পাণ্ডৱ ॥ ৩৩৭৭৬
 ইহাত সন্দেহ কিবা নহৱে উচিত ।
 অলঙ্কাৰ পিন্ধা মাৱ হয় হৰিষিত ॥
 শুনা শুনা মাৱ তুমি আমাৰ উত্তৰ ।
 বৈবীৰ মৰণ দেখি কেনে শোক কৰ ॥ ৩৩৭৭৭
 বীৰসব মাৰিয়া যমক দিলো টালি ।
 অসংখ্য কুটম্ব পৰি আছে বণস্থলি ॥
 পুত্ৰৰ বচন শুনি জননা কোপিল।
 পিতৃবধ কৰি পাপী আপুন ৰাখিলা ॥ ৩৩৭৭৮
 ধৰ্ম্ম লজ্জি পিতৃবধ কৰে কোন জন ।
 আপুন প্ৰশংসা কৰ লাভ নাই মন ॥
 কৃষ্ণসখা পিতৃ তোৰ কিকপে বধিলি ।
 বিধৱা লক্ষণ মোৰ কিকপে কৰিলি ॥ ৩৩৭৭৯
 আৰ কি অজ্ঞত মই পিন্ধো অলঙ্কাৰ ।
 পুত্ৰ হয় স্বামী বধ কৰিলি আমাৰ ॥
 পিতৃ উপকাৰ কৰে প্ৰাণপুত্ৰ হৈলি ।
 আচোক পালিবি পিতৃ স্বহস্তে বধিলি ॥ ৩৩৭৮০
 ধিক তোৰ বল-বীৰ্য্য ধিকতো জীৱন ।
 পিতৃ বধি আপুনি প্ৰশংসে কোনজন ॥
 পিতৃ বধি তই মোৰ মাথে মাৰ বাৰি ।
 তোহোৰ কাৰণে অকালত ভৈলো বাৰী ॥ ৩৩৭৮১
 যজ্ঞত দীক্ষিত হৈছে ধৰ্ম্ম নৰপতি ।
 যজ্ঞ নষ্ট ভৈল আবে পৰিলেক ভাতৃ ॥
 তুমি পুত্ৰ ভৈলা চন্দ্ৰবংশে কুলাঙ্গাৰ ।
 অপকীৰ্ত্তি ত্ৰিভুবনে ৰহিলা তোমাৰ ॥ ৩৩৭৮২

অজ্ঞত মেখলা দিয়া কৰ্ণে দিবো বাৰি ।
 আশেষ হাৰিলো মই অকুলা যে বাৰী ॥
 কৈত পৰি আছে মোৰ প্ৰভুৰ সকলে ।
 মোহোক দেখায়া প্ৰভু গৈলা বণস্থলে ॥ ৩৩৭৮৩
 কি কৰিবো ৰাজ্যভাৰ পুত্ৰ মোৰ প্ৰতি ।
 অগ্নি খায়া যাইবো মই প্ৰভুৰ সঙ্গতি ॥
 পতিবনে গতি নাই অভাগী নাৰাৰ ।
 জীৱন যৌৱন সব প্ৰাণ পথ বীৰ ॥ ৩৩৭৮৪
 একে স্বামী মৰণে সবে অকাৰণ ।
 স্বামীৰ মৰণে আমি ত্যজিবো পৰাণ ॥
 চিত্ৰাঙ্গদা বচনক বোলে নিন্দা কৰি ।
 স্তম্ভ হয় উঠা তুমি উলুপী স্তম্ভবী ॥ ৩৩৭৮৫
 শাস্ত হয় থাকা সবে থিৰ কৰি মন ।
 পূৰ্বৰ কথাক মোৰ ভৈলাহা স্মৰণ ॥
 মোক বিহা কৰি যাস্তু বীৰ ধনঞ্জয় ।
 পাঞ্চ ডালি ডালিম্ব সঞ্জাত থৈয়া তয় ॥ ৩৩৭৮৬
 পাঞ্চ ডালি ডালিম্ব দগধ ভৈলা যেবে ।
 অৰ্জুনৰ মৃত্যু হেন জানিবাহা তেবে ॥
 পৰীক্ষা ডালিম্ব চাই যাই তাৱক্ষণে ।
 ক্ৰন্দন সঙ্কুলি থাকা ক্ষমা কৰি মনে ॥ ৩৩৭৮৭
 এহিবুলি নাগকন্যা চলিলা সত্ৰৰ ।
 উঠি প্ৰবেশিলা অন্তেষপুৰীৰ ভিতৰ ॥
 দেখিলেক পাঞ্চ তক ভৈলন্ত দহিত ।
 ফল পুষ্প পৰি ডাল সকলে বৰ্জিত ॥ ৩৩৭৮৮
 দেখিয়া মুচ্ছিত ভৈলা পৰিল ভূমিত ।
 হা হা প্ৰভু বুলিয়া আকুল কৰে চিত্ত ॥
 হৃদয়ে হানয় ঘাৱ কান্দে বনাবী ।
 চিত্ৰাঙ্গদা আগে আনি মাৰে বুক পাৰি ॥ ৩৩৭৮৯
 সঞ্জাত ডালিম্ব সবে হৈছে ভগ্নময় ।
 সত্যে সত্যে নিশ্চয় পৰিল ধনঞ্জয় ॥
 সৰেয়ো মিলিয়া চলে পাৰ্থ আছে যথ। ।
 তাহাত উপায় সবে কৰিবোহো তথা ॥ ৩৩৭৯০
 উলুপীৰ বাক্যে উঠে ক্ৰন্দনৰ বোল ।
 প্ৰলয় কালত যেন সমুদ্ৰে হিন্দোল ॥

মনিপুৰে পাত্ৰ-মিত্ৰ সবে প্ৰজ্ঞাগণ ।
 অৰ্জুনৰ শোকাকুলে সবে বিবশ্বন ॥ ৩৩৭৯১
 আউল ভৈলা কেশচয় চিত্ৰাঙ্গদা নাবী ।
 বণভূমি চলি যায় প্ৰভু প্ৰভু কৰি ॥
 বণস্থলী দেখিলেক চক্ষুৰ নিমিষে ।
 দেখি স্বামী বৃষকেতু আছে তান পাশে ॥ ৩৩৭৯২
 তেজে বজ্জ বণস্থলী ভাসে মুণ্ডমালা ।
 আভবণ পৰি আছে বিচিত্ৰ মেখলা ॥
 কাকে যে কুকুৰে মাংস খাই টানি টানি ।
 দ্বিগয় মনুষ্যে দেখি বাইৰ হৰে প্ৰাণী ॥ ৩৩৭৯৩
 শিব বিবৰ্জিত বৃষকেতু ধনঞ্জয় ।
 প্ৰদ্যম্ব প্ৰভৃতি বীৰ সবেয়ো ধবায় ॥
 চিত্ৰাঙ্গদা উলুপীও অৰ্জুনৰ নাবী ।
 শোকে কান্দে অৰ্জুনৰ চৰণত পৰি ॥ ৩৩৭৯৪
 উচ্চৈশ্বৰে দুই ঘনে কান্দে দীৰ্ঘবাৰে ।
 শোকাকুল হয় বুকু হানে মুক্তি ঘাৰে ॥
 হা হা প্ৰভু ধনঞ্জয় বীৰ শিবোমণি ।
 তমু তেজ ভুজ বলে ঢাকিল ধবণী ॥ ৩৩৭৯৫
 তমু পদে ধৰি আছে তমু দুই নাবী ।
 পুত্ৰবাণে প্ৰাণ ছাৰি গৈলা কোন পুৰী ॥
 ইমত দাকণ শোক ধৰিতে নপাবো ।
 উঠি কেনে নমাতাহা আতে মই মৰো ॥ ৩৩৭৯৬
 হেন জানি হৰিৰ চৰণে দিয়া চিত্ত ।
 কৰা পান বামনাম পবন অমৃত ॥
 কেতিয়কণে পৰে প্ৰাণ ইটো জন্ম যায় ।
 বোলা বাম বাম আত পৰে গতি নাই ॥ ৩৩৭৯৭

চিত্ৰাঙ্গদাৰ বিলাপ
 ছবি

হা হা প্ৰভু প্ৰাণেশ্বৰ কেনে ভৈল অখণ্ডব
 পুত্ৰহাতে হৰাইলা প্ৰাণ ।
 তোমাৰ দেখিয়া দুখ বিদাৰিলা পুত্ৰে বুক
 পুত্ৰ কেনে দিলা অপমান ॥

কান্দয় চৰণে ধৰি পুত্ৰ কেনে কৈলা বৈবী
 পৰি আছে ঘোৰ বণ মাজে ।
 তোমাৰ অৱস্থা দেখি মনে বৰ ভৈলো দুখী
 ছাৰ প্ৰাণ নাযা কোন কাজে ॥ ৩৩৭৯৮
 ধূলাজাৰি ঘোৰা লই হস্তিনাপুৰক গই
 যজ্ঞক কৰোক ধৰ্ম্মবাজ ।
 সকলে কোঁৱৰ জিনি ক্ষত্ৰকূলে শিবোমণ
 ভুজদৰ্পে কৰি সহি কাৰ্য্য ।
 দ্ৰোণ ভীষ্ম কৰ্ণমাৰি পাইলাহা হস্তিনাপুৰী
 জয়দ্রথ বধ আচৰিলা ।
 দহিলা খাণ্ডৱ বন তুমিলাহা হতাশন
 ত্ৰিভুৱন বিজয় কৰিলা ॥ ৩৩৭৯৯
 বাজসভা মাজে বসি বিক্ৰম কৰিলা আস
 বথচক্ৰ ভুজবলে ছেদি ।
 জিনিয়া নৃপতিগণ যশ ঘোষে ত্ৰিভুৱন
 বিহা কৈলা কুমাৰী দ্ৰৌপদী ॥
 নৱমাস বণ কৰি গন্ধৰ্বসবক মাৰি
 বাখিলাহা বাজা দুৰ্য্যোধন ।
 কৃষ্ণত চাতুৰ কৰি স্তম্ভদ্রাক বিহা কৰি
 সাধিলাহা অশেষ সন্মান ॥ ৩৩৮০০
 জানিয়া যে পুৰন্দৰ তুমিলা শঙ্কৰ হব
 বাহুবলে জিনি ঘোৰ বণে ।
 কিৰাত প্ৰভৃতি আদি কালপুঞ্জ দৈত্য বধি
 নিৰ্ভয় কৰিলা দেৱগণে ॥
 তীৰ্থযাত্ৰা কালে আসি আমাক কৰিলা দাসী
 ভক্তিভাৱে সেৱিলো চৰণ ।
 কোন দুখ মনে ধৰি একেশ্বৰে গৈলা ছাৰি
 স্বৰ্গপুৰে কৰিলা গমন ॥ ৩৩৮০১
 এহি বুলি কান্দে বালা সৰ্বদাঙ্গ মণ্ডিত ধূল
 মুৰ্ছা ঘাই পৰিলা ধবণী ।
 অবিয়া হেনয় গুণ হৃদয়ে হানয় পুত্ৰ
 মাথা হানি পবন কামিনী ॥
 স্বামী শিব গলে বান্ধি ভূমিত লোটয় কান্দি
 বৃষকেতু মাথা লৈয়া বুকুে ।

হা হা বৃষকেতু বাপ অকালে দিলাহা তাপ
 প্রাণ বাহিব হরে তমু শোকে ॥ ৩৩৮০২
 তমু পিতা দাতা কর্ণ খ্যাতি নাম ত্রিভুৱন
 পার্শে তাক কবিল। সংহাৰ ।
 তান পুত্ৰ হেন বধে বিধাতাহে নানা বন্ধে
 বক্রবাহা বীৰ অনাচাৰ ॥
 শুন বক্রবাহা বীৰ শীত্ৰে কাটা মোৰ শিৰ
 স্বামীৰ লগতে মই যাম ।
 যেন পিতৃ আজ্ঞা পায়। মাতৃৰ কুঠাৰ দিবা
 শিবক ছেদিল। ভৃগুৰাম ॥ ৩৩৮০৩
 যিজনে কাটিলা বাপ মোক কাটি গুচা তাপ
 চিতা সাজি দিয়া স্বামী সমে ।
 তেজিবো পাপীৰ্ত্ত প্রাণ স্বামী সমে যাইবো। আমি
 নুহি আমি পৰো হতাশন ॥
 সবে মনে আশা কবি যাইবোহো হস্তিনাপুৰী
 পার্শে সমে চাইবো যজ্ঞকৰ্ম্ম ।
 সত্যভামা জাম্বৱতী দেখিবো দ্রোপদী সতী
 কৃষ্ণ দেখি দেখি বাজধৰ্ম্ম ॥ ৩৩৮০৪
 পার্শ্বৰ মৰণ শুনি কুন্তী কি বুলিব বাণী
 কি বুলিব ধন্য নবপতি ।
 কান্দিবেক সৰ্বলোকে পার্শ্ব বৃষকেতু শোকে
 প্রাণ ত্যজি স্ৰভদ্রা যে সতী ॥
 কুন্তী দেৱী স্ৰভদ্রাক দেখি দেৱী কল্লিণীৰ
 বাণসুতা ঊষা যে কুমাৰী ।
 দেখিবো নৃপতিগণ পূৰ্বিবো আমাৰ মন
 তাতে পুত্ৰ হেন কৰ্ম্ম কবি ॥ ৩৩৮০৫
 হেন বুলি নাৰী ৰমা মনে নাহি কৰে ক্ষমা
 বক্রবাহা নিন্দা বাৰম্বাৰ ।
 কহয় ভৱানীদাসে বিধাতা লেখন আছে
 খণ্ডাইবাৰ শক্তি আছে কাৰ ॥
 কোটি কোটি জন্ম মোৰ আছে পাতেকৰ বলে
 তাতেসে নামত নাই বতি ।
 দেখিয়া নেদেখা অন্ধ প্রৱন্ধে আনক ভজ
 জানা সিটো গৈলা অধোগতি ॥ ৩৩৮০৬

তাৰ সঙ্গ পৰিহৰ। সিটো জীৱন্ততে মৰা
 জানি সবে এৰি আন কাম ।
 কৃষ্ণৰ কিল্কে কবি প্রৱন্ধে বচিল। ছবি
 নিবন্তবে বোলা বায় বায় ॥ ৩৩৮০৭

পদ

মাতৃৰ বচন শুনি বক্রবাহা বোলে ।
 কাতৰ কবিয়া বোলে মাৱৰ গোচৰে ॥
 জানিবাহা দোষ মাৱ মোৰ কৰ্ম্মফলে ।
 মন দিয়া শুনা সবে বৃত্তান্ত সকলে ॥ ৩৩৮০৮
 ধনঞ্জয় আগে মই দিলো যজ্ঞ হয় ।
 নমস্কাৰ কবি মই দিলো পৰিচয় ॥
 প্রচ্যন্ন প্রভৃতি বীনে বিস্তৰ কহিলা ।
 ক্ৰোধ কবি মোৰ শিৰে লাঠিক মাৰিলা ॥ ৩৩৮০৯
 মাতৃক নিন্দিয়া বোলে অনেক বচন ।
 ইহাত অধিক পুত্ৰ কোপ কৈলো মন ॥
 বাজ-সমজ্যাত মাতৃনিন্দা নাহি সহি ।
 সিকাৰণে কুকৰ্ম্ম কৰিলো পাপ দেহী ॥ ৩৩৮১০
 পাপী ক্ৰোধ কবি পিতৃদোহ আচৰিলো ।
 ইহলোকে পৰলোকে সকলে নাশিলো ॥
 মোৰ সম সংসাৰত নাহিকে মুণ্ডখ ।
 ক্ৰোধমন হয়। মই পিতৃ কৈলো বধ ॥ ৩৩৮১১
 নবকত বাস মোৰ হৈল চিবকাল ।
 অগ্নিত পৰিবো মই তেবে হৈব ভাস ॥
 হৰি যিনে গতি নাই ইতিনি ভুবন ।
 কৃষ্ণনাম মুখে জপি ত্যজিবো পৰাণ ॥ ৩৩৮১২
 তেবেসে খণ্ডিবে মোৰ দুখ অপমান ।
 অগ্নিত প্ৰবেশ কবি ত্যজিবো পৰাণ ।
 পিতৃবাতী ছই জীৱনৰ নাই কাজ ।
 অপৰাধ ঘোষিবেক পৃথিৱী সমাজ ॥ ৩৩৮১৩
 এই বুলি আদেশিলা অনুচৰ আনি ।
 কুণ্ড কবি ভালমতে ছলানো অগ্নি ॥

চিত্ৰোজ্জ্বলা বোলে পুত্ৰ কহ সাধু বাণী ।
 স্বামী গৈলা পুত্ৰ যাবা থাকিবো আপুনি ॥ ৩৩৮-১৪
 অযুক্ত কথাক কহা মনে নাহি লয় ।
 চিন্তিয়ো উপায় বৰ্ত্তিবার ধনঞ্জয় ॥
 পিতৃবধ পাপ পুত্ৰ খণ্ডন নযায় ।
 আত্মঘাত কৰি কেনে মৰিবাক চার ॥ ৩৩৮-১৫
 ইহলোক পৰলোক নাশিবাক চাস ।
 উপায় কৰিয়া পুত্ৰ পূৰ্বা অভিল্যষ ॥
 উপায় অধীন বল নাহিকে সংসাৰে ।
 উপায় কৰিয়া স্বৰ্গ ভুঞ্জ পুৰন্দৰে ॥ ৩৩৮-১৬
 উপায় কৰিয়া বলি ছলিলা বামনে ॥
 হিৰণ্যাক্ষ নৃপতিক বধি নাৰায়ণে ।
 উপায় কৰিয়া পিতৃ জীয়ায়ো আপুনে ।
 সৰ্বকৰ্য্য সিদ্ধি হৱে জীলে যে অৰ্জ্জুনে ॥ ৩৩৮-১৭
 উলুপী বোলয় মোৰ আছে এক বুদ্ধি ।
 সিকৰ্য্য কৰিলে জীয়ে কাৰ্য্য হোৱে সিদ্ধি ॥
 মৃত্যু সঞ্জীৱনী মণি আছয় পাতালে ।
 তেবে ধনঞ্জয় জীয়ে মণিক আনিলে ॥ ৩৩৮-১৮
 স্যমস্তুক মণি আছে নাগেশ্বৰ স্থানে ।
 বেঢ়িয়া ৰাখয় মণি সবে নাগগণে ॥
 মৰাজনে মণি চুলে তেতিয়া জীয়ে ।
 দুৰ্জ্জয় প্ৰতাপে সাপে মণিক ৰাখৱে ॥ ৩৩৮-১৯
 পাতালে প্ৰধান সাপ বাহুকি তক্ষক ।
 কৰ্কট প্ৰভৃতি নাগ ফণা সহস্ৰেক ॥
 একো একো সৰ্প যেন পৰ্ব্বত আকাৰ ।
 ভয়ঙ্কৰ শিবধৰ প্ৰচণ্ড দুৰ্ব্বাৰ ॥ ৩৩৮-২০
 দৃষ্টি মাত্ৰে বৃক্ষ দহে পৰ্ব্বত শিখৰ ।
 কাৰ শক্তি আছে তাৰ যাইবেক ওচৰ ॥
 কাহাবো শতেক ফণা মহাজ্যোতিৰ্ময় ।
 দুই তিনি চাৰি সাত কাৰো পাঞ্চ ছয় ॥ ৩৩৮-২১
 সাত আঠ নৱ কাৰো বহু সহস্ৰেক ।
 অনেক ধৰিছে ফণা অগ্নি পৰতেক ॥
 অনল জ্বলয় যেন অসংখ্যাত ফণা ।
 চকু মুখে নীৰ বহি বহে অগ্নিকোণা ॥ ৩৩৮-২২

তাৰ মध्ये অনন্ত যে ধৰিছে ধৰণী ।
 লক্ষ্মী সমে শুতি আছে দেৱ চক্ৰপাণি ॥
 তাহাৰ মাথাত জানা আছে সেহি মণি ।
 তাহান সমুখ হৈবে পাৰে কোন প্ৰাণী ॥ ৩৩৮-২৩
 কোপিত বাঘক যেন ধৰিবাক মনে ।
 ক্ষুধিত সিংহৰ আগে যাইবা কোন জনে ॥
 গৰুড় নিৰাৰ ভয় সেহিসে কাৰণে ।
 কুপা কৰি মণি পূৰ্বে দিলা ত্ৰিনয়নে ॥ ৩৩৮-২৪
 যদি সেহি মণি আনিবাক পাৰে যাস্তে ।
 তেবেসে অৰ্জ্জুন জীৱে কহিলোহো তত্বে ॥
 শুন পুত্ৰ বক্ৰবাহা বীৰ শিৰোমণি ।
 পিতৃ জীয়াইবাক চিত্ত কৰিয়ো আপুনি ॥ ৩৩৮-২৫
 যৱত সুশুনে যেন কুন্তী মুখিষ্ঠিৰে ।
 শীত্ৰকৰি কৰা কাৰ্য্য গৈয়া সেহি পূৰে ॥
 শুন বক্ৰবাহা বীৰে বুলিলা বচন ।
 ইথানে আনিয়া দিবো সবে নাগগণ ॥ ৩৩৮-২৬
 উলুপী বোলয় পুত্ৰ বৰ সৰ্পগণ ।
 প্ৰাণান্তে নেৰিব মণি ছয়া ক্ৰোধমন ॥
 বক্ৰবাহা বোলে যাইবো সপত পাতাল ।
 ভুজদৰ্পে জিনি মণি আনো যত কাল ॥ ৩৩৮-২৭
 দেৱ দৈত্য গন্ধৰ্ব দানৱ নিশাচৰ ।
 গন্ধৰ্ব অন্তৰ মাৰি তুমিলা শঙ্কৰ ॥
 হেন পিতা পৰি আছে পাপী পুত্ৰহাতে ।
 মাতামহ বন্ধ আজি কৰিব কিমতে ॥ ৩৩৮-২৮
 বিনে নাগগণ বধি নপাইবো নিশ্চয় ।
 অপযশ হৈব মোৰ নাগ হৈব ক্ষয় ॥
 যি হৌক সি হৌক নাগবধ নাহি ভয় ।
 মণি আনি জীয়াইবোহো বাপ ধনঞ্জয় ॥ ৩৩৮-২৯
 বৃষকেতু ভাই মোৰ আনো সেনাগণ ।
 সকলে জীয়াইবো মই আনি মণিধন ॥
 বাৰগণ দিলা যত অৰ্জ্জুন বন্ধক ।
 চাললেক বক্ৰবাহা পাতালপুৰক ॥ ৩৩৮-৩০
 উলুপী বোলয় ব্যৰ্থ দৰ্প কৰা বাপ ।
 নজানি সিসৰ বীৰ্য্য যেন কালগাপ ॥

যাব বিষজালে দেৱ গন্ধৰ্ব কাষ্পয় ।
 বিক্ৰমে চুৰ্ব্বাৰ কালান্তক অহিচয় ॥ ৩৩৮৩১
 অগ্নিপুঞ্জ মুখে জ্বলে নয়ন অনলে ।
 দেৱ সমে বিপুগণ দহে বিষজালে ॥
 তাক অহঙ্কাৰ কৰা লাজ নাহি মুখে ।
 কাৰ শক্তি আছে পুত্ৰ যাইবে নাগলোকে ॥ ৩৩৮৩২
 সহায় আপুনি যাৰ শঙ্কৰ মুৰাৰি ।
 মনুষ্যৰ প্ৰাণে তাক কি কবিত্তে পাৰি ॥
 বক্ৰবাহা বোলে সখা হৌক ত্ৰিভুৱন ।
 তথাপি আনিবো মণি জিনি নাগগণ ॥ ৩৩৮৩৩
 হৰিহৰ আসে যদি শূল চক্ৰ ধৰি ।
 তেও মণি আনিবোহো যাই সেহি পুৰী ॥
 শূলে হানি সৰ্পগণ কৰিবো জৰ্জৰ ।
 কাটিবো সকলে ফণা সবেও নাগৰ ॥ ৩৩৮৩৪
 উলুগী বোলয় বাপ মোৰ আজ্ঞা কৰ ।
 মনুষ্যৰ গম্য নাই পাতাল নগৰ ॥
 উপায় এক কৰা বোলে বণে কিবা ফল ।
 পুণ্ডৰীক পঠাই দিয়ো যাইবা বসাতল ॥ ৩৩৮৩৫
 পুণ্ডৰীক সখা আছে মন্ত্ৰণা সাগৰ ।
 বুদ্ধি সন্ধি কৰি মণি আনিব সত্ৰব ॥
 পুত্ৰ নিবাৰিয়া দেৱী পুণ্ডৰীক আনি ।
 বিনয় বচন তাক বোলে স্তবদনী ॥ ৩৩৮৩৬
 চল পুণ্ডৰীক যায়ে পাতাল ভুৱনে ।
 কণ্ঠসূত্ৰ নিয়া দিবা পিতৃৰ চৰণে ॥
 বাপৰ চৰণে মোৰ কহি নিবেদন ।
 বক্ৰবাহা কৰে মোৰ হেন বিবস্বণ ॥ ৩৩৮৩৭
 সৰ্বকালে কৈলা মোৰ পিতৃ পদে গতি ।
 উপকাৰ কৈলে ত্ৰিভুৱনে বৈবে খ্যাতি ॥
 বণমধ্যে শিৰশ্ছেদ কৈলা পুত্ৰস্থানে ।
 মণি দিলে স্বামী জীৱে পাণ্ড পাৰ্থ দানে ॥ ৩৩৮৩৮
 স্বামী বিনে আমিহো মৰিবো পাপ নাৰী ।
 সত্ৰব কৰিয়া বাপ চলা নাগপুৰী ॥
 শূনি পুণ্ডৰীকে বোলে শুনা দেৱী আই ।
 তোমাৰ আদেশে আমি নাগপুৰী যাই ॥ ৩৩৮৩৯

পুণ্ডৰীক নাগৰ সজীৱনী মণি আনিবলৈ পাতাললৈ গমন
 নাগগণ বেঢ়িয়া বাথয় সেহি মণি ।
 কদাচিতো নেদিবেক শূনিয়ো জননী ॥
 তোমাৰ বচন লজ্জি বহিতে নপাৰি ।
 কাৰ্য্যসিদ্ধি হোৱে নোহে যাইবো নাগপুৰী ॥ ৩৩৮৪০
 সান্নিধান সেনাগণ ৰাখিবা অৰ্জ্জুন ।
 মণি চাইতে যাইবো আমি পাতালভুৱন ॥
 মৰা অস্ত্ৰ জসি যাব হুয়া মাটিময় ।
 াবলম্ব হৈবেক আমি জানিলো নিশ্চয় ॥ ৩৩৮৪১
 ৰাজ্যৰ আগত কথা কহিবো অপাৰ ।
 নৃপতিৰ আজ্ঞা পালি পাৰি আনিবাব ॥
 আত্মা ইচ্ছাগতি নহে শীঘ্ৰে যাইবো চলি ।
 হেন জানি যত্নে বাখা পাৰ্থ মহাবলী ॥ ৩৩৮৪২
 পুণ্ডৰীক আগে কহে নাগেন্দ্ৰ নন্দিনী ।
 দংশিলেহে জীৰ্ণ নহে পাৰ্থ অস্ত্ৰ খানি ॥
 বক্ৰবাহা বোলে শুন পুণ্ডৰীক নাগ ।
 বুধকেতু বীৰৰ শৰীৰ দংশ আগ ॥ ৩৩৮৪৩
 তাহাৰ অন্তৰে দংশ বীৰ ধনঞ্জয় ।
 তেবেসে চলিয়া যাৱা নাগ মহাশয় ॥
 বক্ৰবাহা বাক্যে গৈলা বুধকেতু কাছে ।
 বুধকেতু দংশি নাগ অৰ্জ্জুনক পাচে ॥ ৩৩৮৪৪

পাতালপুৰীৰ বৰ্ণনা

চুই বীৰ দংশি পাচে বোলে মহাবীৰ ।
 মণিৰ কাৰণে যাওঁ পাতাল নগৰ ॥
 শীঘ্ৰবেগে চলি যাৱা পাতালভুৱন ।
 দিব্য বস্ত্ৰময় পুৰী দেখিতে শোভন ॥ ৩৩৮৪৫
 অমৃত যোজন জুৰি পুৰীৰ বিস্তাৰ ।
 কপৱতী নানা কন্যা পিন্ধি অলঙ্কাৰ ॥
 মূনিজন মোহ পাৰে দেখিয়া স্তম্ভৰী ।
 লাসে বেশে শোভা কৰে সকলে নগৰী ॥ ৩৩৮৪৬

লরঙ্গ মালতী ফুলে বান্ধিয়া করাবী ।
 শিখত সিন্দূৰ শোভে পিঙ্কি পাটশাবী ॥
 দিব্যপুৰী পাতাল দেখিতে মনোহৰ ।
 ফলসব মণি হরে বৃক্ষ স্বৰ্ণৰ ॥ ৩৩৮৪৭
 নানা পুষ্প অশোক চম্পক পাৰিজাত ।
 লরঙ্গ মালতী যুতী বহে গন্ধ বাত ॥
 অশেষ ঔষধি ফল শোভি আছে তথা ।
 নিকুঞ্জে গুঞ্জবে অলিচয় গুল্মলতা ॥ ৩৩৮৪৮
 মৰকত মণিচয় শোভে সেহি পুৰী ।
 অগক চন্দন দেৱদাক শাবী শাবী ॥
 আম জাম ডালিম শ্ৰীফল তালফল ।
 কল্পবৃক্ষচয় শোভে দেখি ইসকল ॥ ৩৩৮৪৯
 নানা পক্ষী বাহু কৰে শুনি সুললিত ।
 কোকিলৰ ধ্বনি শুনি ময়ূৰৰ নৃত্য ॥
 অনেক সুন্দৰীগণ কুবঙ্গনয়নী ।
 দেখি যুবাক্ষন মন বহে সুবদনী ॥ ৩৩৮৫০
 ত্ৰিভঙ্গ ললিত দেহ চাক কণ্ঠভাৰ ।
 গজেন্দ্ৰগামিনী গ্ৰীৱে মুকুতাৰ হাৰ ॥
 ভাগীৰথী তীৰ্ণ তাত পাপ বিনাশিনী ।
 উত্তম কমল শোভে ত্ৰিপথগামিনী ॥ ৩৩৮৫১
 কোটি জন্ম পাপক্ষয় হৰে পৰশিলে ।
 পুণ্ডৰীকে দেখি স্নান কৰে সেহি জলে ॥
 অমৃতৰ কুণ্ড তথা আছে থানে থানে ।
 চতুৰ্ভিত্তি বেড়িয়া বাখয় নাগগণে ॥ ৩৩৮৫২
 প্ৰবেশিলা পুৰীমধ্যে পুণ্ডৰীক নাগ ।
 শীত্ৰগতি চলি গৈলা অনন্তৰ আগ ॥
 শ্বেতবৰ্ণ নাগৰাজা দেখি কৌতূহলে ।
 সহস্ৰ ফণাৱে নানা মণি বহু জ্বলে ॥ ৩৩৮৫৩
 কুলিক কৰ্কট নাগ তক্ষক প্ৰভৃতি ।
 মুখ্য মুখ্য নাগগণ কৰিয়া সঙ্গতি ॥
 বহুগয় মন্দিৰত বসি নাগেশ্বৰ ।
 বাহুদেৱ নাম মুখে জপে নিৰন্তৰ ॥ ৩৩৮৫৪
 পুণ্ডৰীক গৈয়া তাক কৰি নমস্কাৰ ।
 অনন্তৰ আগে দিলা সবে অলঙ্কাৰ ॥

আভৰণ দিয়া কহে সকলে বৃতাৰ ॥
 বক্ত্ৰবাহা হাতে ভৈলা অৰ্জুনৰ অন্ত ॥ ৩৩৮৫৫
 তমু পাদপঙ্কজত জনাইলো হেন বাপী ।
 দাস্তে তৃণ ধৰি বোলে উলুপী কামিনী ॥
 তুমি বিনে ত্ৰিভুৱনে গতি নাই যাৰ ।
 জানিয়া কৰিবে পাৰা জামাইৰ উদ্ধাৰ ॥ ৩৩৮৫৬
 শুনি অনন্তৰ মনে ভৈলন্ত বিস্ময় ।
 পুণ্ডৰীক সমুখিয়া বোলে মহাশয় ॥
 কেনমতে জামাতাৰ ভৈল হেন গতি ।
 কৃষ্ণসখা পাৰ্থ সিটো নৰে মহামতি ॥ ৩৩৮৫৭
 অজয় অভয় বৰ দিলন্ত শঙ্কৰে ।
 হবৰ বচন ব্যৰ্থ ভৈলন্ত পাৰ্থৰে ॥
 তেজ বীৰ্য্য পৰাক্ৰম মহাবীৰ বৰ ।
 ত্ৰিভুৱনে বীৰ নাহি তান সমসৰ ॥ ৩৩৮৫৮
 হেন বীৰ বণে পৰে নুবুজি কাৰণ ।
 হেন কিবা ছাবিল সাৰথি জনাৰ্দন ॥
 সংসাৰে বিজয় বীৰ দুৰ্জয় শৰীৰে ।
 কহ পুনু কেনমতে পৰিল সমৰে ॥ ৩৩৮৫৯
 পুণ্ডৰীকে বোলে শুনা নাগেন্দ্ৰ গৌঁসাই ।
 যেনমতে প্ৰমাদ মিলিলা সেহি ঠাই ॥
 দ্ৰোণ ভীষ্ম কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন ।
 জ্ঞাতি বধি ধৰ্ম্মৰাজা ভৈলা দুখ মন ॥ ৩৩৮৬০
 জ্ঞাতিবধ পাপক্ষয় মনে যুধিষ্ঠিৰে ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞ আৰম্ভিলা নৃপবৰে ॥
 ঘোৰাৰ বক্ষক দিলা বীৰ ধনঞ্জয় ।
 নানা বাজেয় ভ্ৰমি মণিপুৰে আইলা হয় ॥ ৩৩৮৬১
 ঘোৰা পাই বন্দী কৈলা অনুচৰগণে ।
 শীঘ্ৰে নিয়া দিলা বক্ত্ৰবাহা বিদ্যমান ॥
 মন্ত্ৰীসমে মন্ত্ৰণা কৰিয়া বক্ত্ৰবাহা ।
 ঘোৰা সমে পিতৃৰ গোচৰে চলিলাহা ॥ ৩৩৮৬২
 নানা ধন বহু যত দিলা পিতৃআগে ।
 ভক্তি কৰি প্ৰণাম কৰিলা মহাৰাজে ॥
 দৈৱযোগে ধনঞ্জয় ভৈলন্ত দুৰ্ম্মতি ।
 সভা বিদ্যমান ভৰ্জি মাৰিলেক লাঠি ॥ ৩৩৮৬৩

লাজ পাই বক্ৰবাহা ঘোৰা হৰি নিলা ।
 পুত্ৰ সঙ্গৈ বণ কৰি অৰ্জ্জুন মৰিলা ॥
 প্ৰহ্ম্যন্ন প্ৰভৃতি বৃষকেতু বীৰবৰ ।
 বক্ৰবাহা বীৰে তাক কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩৩৮৬৪
 গজাশাপে ধনঞ্জয় গৈলা যমলোকে ।
 উলুপী পৰাণ দিব অৰ্জ্জুনৰ শোকে ॥
 তেজ বীৰ্য্য অন্ত-শস্ত্ৰ পামৰিলা পাৰ্থে ।
 বক্ৰবাহা অৰ্জ্জুনে ছেদিলেক মাথে ॥ ৩৩৮৬৫
 স্বামীৰ মৰণ দেখি উলুপী হুন্দৰী ।
 তোমাত জনাইবে পঠাইলেক যত্ন কৰি ॥
 এহি নিবেদিবে আইলো তোমাৰ চৰণ ।
 মণি দিলে জীৱে পাৰ্থ কৰ্ণৰ নন্দন ॥ ৩৩৮৬৬
 কল্যাণ যে পালে তুচ্ছ হৰে বক্ৰবাহে ।
 এহি যশ কীৰ্ত্তি তমু সৰ্বলোকে বহে ॥
 শুনি কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ হৈব হৰিষিত ।
 পুত্ৰ দান পাইব কুন্তী বহিব পীড়িত ॥ ৩৩৮৬৭
 যেই জনে কৰে জানা পৰ উপকাৰ ।
 তাহাৰ জীৱন হৰে সংসাৰৰ সাৰ ॥
 বিশেষ অৰ্জ্জুন হৰে জামাতা তোমাৰ ।
 জানিয়া উপায় চিন্তা কৰা প্ৰতিকাৰ ॥ ৩৩৮৬৮
 এহি শুনি নাগেশ্বৰ বুলিলা উত্তৰ ।
 জাহ্নবীৰ শাপে মৰিলন্ত জামাতাৰ ॥
 পিতৃমুখ চাই পুত্ৰে আৰে যুদ্ধ কৰে পুত্ৰে ।
 বৰতো দুস্কৰ কৰ্ম্ম কৰিলা দুহিত্ৰে ॥ ৩৩৮৬৯
 মণি দিবো পুণ্ডৰীক লৈবোহা যতনে ।
 জ্ঞাতিবৰ্গ অনুমতি লৈবোহো আপুনে ॥
 সমস্তকে সম্বোধিয়া বুলিলা অনন্তে ।
 মণি দিলে অৰ্জ্জুন যে অৱশ্য জীৱন্তে ॥ ৩৩৮৭০
 ত্ৰিভুৱনে কীৰ্ত্তি বহে হৰে নাম যশ ।
 মণি দিবো পুণ্ডৰীক যাইব নিজ দেশ ॥
 ৰাজ্য-পদ ধন-জন জীৱন-বোৱন ।
 অৰ্জ্জুন মৰণে জানা সবে অকাৰণ ॥ ৩৩৮৭১
 মণি আছে অৰ্জ্জুন যে জীলে পাই পুণ্য ।
 কৃষ্ণ-যুধিষ্ঠিৰে শুনি বুলিবেক ধন্য ॥

প্ৰাণ তুল্য জীউ মোৰ উলুপী হুন্দৰী ।
 জমাইব মৰণে মোৰ প্ৰাণ নাহি ধৰি ॥ ৩৩৮৭২
 মণি লৈয়া পুণ্ডৰীক কৰিয়ো গমন ।
 পাৰ্থ আদি কৰি জীয়াইবা সৰ্বজন ॥
 অনন্তৰ বাক্য শুনি দুখ পালা নাগে ।
 অধোমুখ কৰি সবে বহি তান আগে ॥ ৩৩৮৭৩

না ৰাও অনন্তক মণি দিবলৈ দত্তৰাষ্ট্ৰ মন্ত্ৰীৰ বাধা দান

অশুভ মিলিল হেন কহে আনে আনে ।
 উত্তৰ নেদিলা কেহো ৰাজ্য বিগ্ৰহানে ॥
 দত্তৰাষ্ট্ৰ মন্ত্ৰী বোলে শুনা নাগৰাজ ।
 দান দিবো পাৰা মণি কোন বৰকাজ ॥ ৩৩৮৭৪
 তথাপি কহিবে খোজো হিত উপদেশ ।
 নবলোকে মণি দিলে বিৰোধ বিশেষ ॥
 নবলোকে দিবা তুমি দেৱযোগ্য মণি ।
 অযুক্ত বচন কেনে বোলা নৃপমণি ॥ ৩৩৮৭৫
 পিতৃ-মাতৃ-গুৰুবধ কৰয় দুৰ্ম্মতি ।
 মন্ত্ৰ-মণি-ভেষধ নেদিবা তান প্ৰতি ॥
 কাৰ্য্যসিদ্ধি নহে তান নহে যশ কীৰ্ত্তি ।
 ইহাৰ কাৰণে মণি নেদিবা সম্প্ৰতি ॥ ৩৩৮৭৬
 সত্যহীন ধৰ্ম্মহীন মনুষ্য দুৰ্জ্জন ।
 পুনু মৰা জীৱে হেন নাহি ত্ৰিভুৱন ॥
 বহু যত্নে মণি পাইছো আৰাধিয়া শিৱ ।
 মহেশ্বৰ মণি এই নাগৰে যে জীৱ ॥ ৩৩৮৭৭
 সদায় বিৰোধ গৰুড়ৰ সন্মৈ জান ।
 ইথানে নাসয় পক্ষী নাপাবে কাৰণ ॥
 অকাৰ্য্য মিলিব জানা পঠাই দিলে মণি ।
 গৰুড়ে হৰিলে জানা কি কৰিব জানি ॥ ৩৩৮৭৮
 পুত্ৰ হুয়া পিতৃবধ পাতকী মানুষ্য ।
 মণি পালে মন্ত্ৰগৰ্ব্ব হৈব বিসদৃশ ॥
 সাপ হৈব মনুষ্য মনুষ্যে হৈব সাপ ।
 আসিব পাতালপুৰী কৰি ৰব দৰ্প ॥ ৩৩৮৭৯

হৰিবেক অমৃত আপুন বাহুবলে ।
 তেবে কি কৰিব সৰ্প সূধা মণি গলে ॥
 মনুষ্যৰ নাৰীসৰে পিঙ্কিবেক মণি ।
 কিৰূপে সহিবো আমি এহি দুখ গুণি ॥৩৩৮৮০
 তেজ-বীৰ্য্য বিবহিত হৈব নাগগণ ।
 দেশে দেশে ভ্ৰমিবেক সৰে নাগগণ ॥
 মন্ত্ৰী হুয়া মন্ত্ৰণা যে কহিতে উচিত ।
 পৰ উপকাৰত আপুন বিপৰীত ॥ ৩৩৮৮১
 তোমাৰ উদয়ে প্ৰভু আমাৰ শ্ৰীবাঢ়ে ।
 তোমাৰ বিপদে প্ৰভু সৰে লক্ষ্মী হৰে ॥
 নাগৰ ঈশ্বৰ প্ৰভু মহা বুদ্ধিমন্ত ।
 সকল গোচৰ প্ৰভু কেবা জানে অস্ত ॥ ৩৩৮৮২
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বচন শুনিয়া নাগৰাজ ।
 ভাল বুদ্ধি দিলা যোক মিলিব অকাজ ॥
 মন্ত্ৰীৰ সম্পদ ভৈলে সুখ বৰ বাঞ্চে ।
 স্বামী বণ কৰে হিত মদগৰ্বে বঞ্চে ॥ ৩৩৮৮৩
 বিবোধ কৰিলা তুমি আমি মণি দিতে ।
 তেবে কি নিজীব পাৰ্শ্ব শ্ৰীকৃষ্ণ থাকিতে ॥
 ত্ৰিজগত নাথ হৰি সহায় যাহাৰ ।
 ত্ৰিভুবন মध्ये কিবা আপদ তাহাৰ ॥ ৩৩৮৮৪
 মণি দিলে অমৃতক হৰিব মানুষে ।
 এহি বৰ দুৰ্গত কথা তোৰ মনে আসে ॥
 কৃষ্ণৰ মহিমা কহো শুনা মন দিয়া ।
 গো-বৎস শিশু সমে ব্ৰহ্মা হৰি নিয়া ॥ ৩৩৮৮৫
 কৃষ্ণৰ মহিমা সুবুজিলা পিতামহে ।
 হৰিয়া আনিলা ব্ৰহ্মা আপুনাৰ গহে ।
 বৎস-শিশু নেদেখিয়া চিন্তে নাৰায়ণে ।
 বৎস-শিশু হৰি মোৰ নিলা কোনজনে ॥ ৩৩৮৮৬
 ধ্যান কৰি নাৰায়ণে তেখনে জানিলা ।
 ধেনু-বৎস-শিশু মোৰ ব্ৰহ্মায়ে হৰিলা ॥
 কৃষ্ণ বোলে জানো মোৰ সুবুজি কাৰণ ।
 সেই বৎস সেই ধেনু ভ্ৰজি নাৰায়ণ ॥ ৩৩৮৮৭
 লক্ষিতে নপাৰি কেহো কৃষ্ণৰ মায়ায় ।
 সেই বৎস সেই ধেনু চিনন নৰায় ॥

হেন হৰি নাৰায়ণ সহায় যাহাৰ ।
 ত্ৰিভুবন মध्ये কিবা বিঘ্ন আছে তাৰ ॥৩৩৮৮৮
 তৃণ কৰে পৰ্ব্বতে পৰ্ব্বতে কৰে তৃণ ।
 নগৰ কৰিবে পাৰে সাগৰ গহীন ॥
 হেন স্থানে মহামণি পঠালে বিন্ধ্যয় ।
 অবোধ বৰ্বৰ তুমি কঠিন হৃদয় ॥ ৩৩৮৮৯
 যিজনে কৰয় জানা পৰ উপকাৰ ।
 তাহাৰ জীৱন ত্ৰিভুবন মध्ये সাৰ ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে প্ৰভু কৈলা ভাল কাজ ।
 তাৰ কি আপদ যাৰ সঙ্গে যদুৰাজ ॥ ৩৩৮৯০
 মণি বিনে কৃষ্ণে যদি জীয়াৱে অৰ্জুন ।
 তেবে মণি পঠাই দিলে আছে কিবা গুণ ॥
 পুণ্ডৰীক আগে তেবে বোলে মহামতি ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বচন শুনিয়ো নৰপতি ॥ ৩৩৮৯১
 চল পুণ্ডৰীক তুমি আপুনাৰ দেশ ।
 মণি দিয়া পঠালে সৰাৰে অসন্তোষ ॥
 বক্ৰবাহা উলুপীত কহিবা বৃত্তান্ত ।
 জ্ঞাতিবৰ্গ অনুমতি মণি নেদিলন্ত ॥ ৩৩৮৯২
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে যি বুলিলা তোমাৰ বিদিত ।
 বুজিয়া জীউৰ আগে কহিবা প্ৰভুত ॥
 দুৰ্জয়ন সহিতে সূজন যদি বাস ।
 কালে মন্দ হৰে জানা সৰে পাৰে দোষ ॥ ৩৩৮৯৩
 গোবিন্দ থাকন্তে ঐতে আশা কিকাৰণ ।
 উলুপীৰ দুখ দেখি বেধা লাগে মন ॥
 পুণ্ডৰীক নাইল দেখি উলুপী চিন্তিয়া ।
 হেনকালে পুণ্ডৰীক মিলিল আসিয়া ॥ ৩৩৮৯৪

পুণ্ডৰীকৰ পুৰা অনন্তই মণি নিদিয়া সংবাদ
 পাই বক্ৰবাহনৰ ক্ৰোধ আৰু বণবাত্ৰা।

প্ৰণামিয়া কহিলেক যত বিবৰণ ।
 মণি নেদি উপহাস্য কৰে নাগগণ ॥
 উপায় নেদেখো বাখিবাক ধনঞ্জয় ।
 চিন্তিয়ো উপায় তুমি মনে যেহি লয় ॥ ৩৩৮৯৫

পুণ্ডৰীক বচন শুনিয়া বক্রবাহা ।
 ওষ্ঠ যে অধৰ কাম্পে কাম্পে সৰ্বদেহা ॥
 সৰ্ব সৈন্য আদেশিলা চলিযো সজ্জবে ।
 সৰ্পজিনি আনো মণি পাতাল নগৰে ॥ ৩৩৮৯৬
 নৃপতিৰ আদেশে চলিলা সেনাগণ ।
 চতুৰঙ্গ গজ বাজী বথ আৰোহন ।
 অৰ্জ্জুনৰ বক্ষা দিয়া বীৰ সেনাপতি ।
 বথে চৰি চলে বক্রবাহা নৰপতি ॥ ৩৩৮৯৭
 বথী বথ ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা মণ্ডিত ।
 চলিলেক অসংখ্যাত সেনা সমন্বিত ॥
 সজল নয়নে বীৰে কৰিলা গমন ।
 ধনু ধৰি ক্ৰোধে বীৰে বুলিলা বচন ॥ ৩৩৮৯৮
 অগ্নিবাণ হানিয়া পাতাল বাহুবলে ।
 মণি দিয়া পিতৃক জীয়াইবো কোঁতুহলে ॥
 নাগগণ মাৰিয়া আনিবো সূৰ্য্য হৰি ।
 ধন জন সমে নাগ আনো বন্দী কৰি ॥ ৩৩৮৯৯
 মহাজন সন্ত পিতৃ গোবিন্দৰ সখা ।
 ক্ৰোধ কৰি মই তাক নকৰো অপেক্ষা ॥
 হেন বাপ পৰি আছে সমৰ ভিতৰে ।
 আমি দুৰ্দ্ধ জীওঁ কেনে পাপী কলৈবো ॥ ৩৩৯০০
 আজি আমি ভাগীৰথী জলে স্নান কৰি ।
 তীক্ষ্ণশৰে নাগৰাজ হৃদয় বিদাৰি ॥
 তিনি লোকে বেড়ি চাউক নাগৰ বিপত্তি ।
 নাগগণ মুণ্ডে আজি পূজিবো পার্ৱতী ॥ ৩৩৯০১
 সহায় হৱন্ত যদি হৰি ত্ৰিপুরাৰি ।
 তথাপি আনিবো মণি নাগগণ মাৰি ॥
 ত্ৰিংশ দেৱতা যদি হোৱয় সহায় ।
 তথাপি আমাৰ হাতে নেৰাইব নিশ্চয় ॥ ৩৩৯০২
 এহিবুলি প্ৰবেশিলা পাতালভূৱন ।
 পাতালনিবাসী যত দেখি নাগগণ ॥
 বথে চৰি নাগ আগে ভৈলা উপস্থিত ।
 চতুৰঙ্গ দলে বলে ভৈলন্ত বেষ্টিত ॥ ৩৩৯০৩
 কোপিলন্ত বক্রবাহা দেখি নাগগণ ।
 সৰ্প সব সম্বোধিয়া বুলিলা বচন ॥

মণি নেদি বাপ মোৰ বধিবাক চাৱে ।
 পণ্ড হৰে অগ্নিবাণ সহ আজি গাৱে ॥ ৩৩৯০৪
 বক্রবাহা বাক্য শুনি বোলে নাগেশ্বৰ ।
 সৰ্পগণ সম্বোধিয়া বুলিলা উত্তৰ ॥
 মণি নপাই বক্রবাহা আইল বৰ কষ্টে ।
 আবে কেনে প্ৰবোধ নকৰা ধৃতৰাষ্ট্ৰে ॥ ৩৩৯০৫
 আজি ক্ৰয় কৰিবেক সবে নাগপুৰী ।
 বক্রবাহা বাণে আজি নয়াইবাহা মাৰি ॥
 প্ৰচণ্ড অনলে আজি ভস্মবাশি হৈবা ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ আজি কিবা উপায় কৰিবা ॥ ৩৩৯০৬

বক্রবাহন আৰু নাগৰাজৰ যুদ্ধ

এহি বুলি নাগেশ্বৰ ভৈলা কোপমনে ।
 তক্ষক প্ৰভৃতি নাগ আদেশিলা ৰণে ॥
 নৃপতিৰ আদেশে চলিলা নাগগণ ।
 পুৰী হস্তে বাইৰ ভৈলা কৰিবাক ৰণ ॥ ৩৩৯০৭
 পৰ্বত সমান কৰি ফণা ভয়ঙ্কৰ ।
 গৰল বৰিষে কেহো আৰ্জ্জুনি উপৰ ॥
 দুই চাৰি শত ফণা পাচ ছয় সাত ।
 ফোকাৰে অগনি জ্বলে মুখে নাসে মাত ॥ ৩৩৯০৮
 বিষধাৰী সৰ্পগণে বৰিষয় বিষ ।
 সহস্ৰ ফণায়ে মণি সূৰ্য্যৰ সদৃশ ॥
 কৰ্ণত কুণ্ডল শোভে কৱচ শৰীৰে ।
 ধনু শৰ কৰে ধৰি মণি কাস্তি কৰে ॥ ৩৩৯০৯
 নানা বস্ত্ৰে বিভূষিত অঙ্গৰ ভূষণ ।
 যেন স্বৰ্গহস্তে নামি আইলা দেৱগণ ॥
 কিৰিটি কুণ্ডল হাব জ্বলে অগ্নি যেন ।
 স্তূৰ্ণৰ অলঙ্কাৰ দেখিতে শোভন ॥ ৩৩৯১০
 হাব যে কঙ্কণ আৰো নৃপৰ পিকিয়া ।
 গিবিসম ফণাসৰ আছয় ভুলিয়া ॥
 বথ গজ বাজী লৈয়া যিমত বাহন ।
 ভয়ঙ্কৰ যুতি ধৰি আইলা নাগগণ ॥ ৩৩৯১১
 অক্ষয় পদাতি গজ বাজী বহু নাগ ।
 বথে চৰি আইলা নাগ বক্রবাহা আগ ॥

পঞ্চ যোজনৰ পথ ব্যাপি বণস্থান ।
 বিষ বিষয় সবে অগ্নিৰ সমান ॥ ৩৩১২
 গগনমণ্ডল জুৰি বাজে সৰ্পফণা ।
 সৈন্যৰ উপৰে বিষয় অগ্নিকণা ॥
 বিষনদী বহি যায় গগনমণ্ডলে ।
 নৰে সৰ্পে যুদ্ধ ভৈলা জুৰি বসাতলে ॥ ৩৩১৩
 প্ৰলয় কালৰ যেন জ্বলিলা অগ্নি ।
 বিষধাৰা বিষয় সৰ্পৰ বাহিনী ॥
 মুদগৰ মুঘল গদা কুঠাৰ কুলিণ ।
 গজদন্ত অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ বিষয় বিষ ॥ ৩৩১৪
 শববৃষ্টি কৰে সৰ্পগণ নবসেনা ।
 বখিলা অনেক সৈন্য তুলি বজ্রফণা ॥
 নাগে নৰে যুদ্ধ ভৈলা অদ্ভুত প্ৰলয় ।
 দেৱাস্থৰ গন্ধৰ্ব আকাশে থাকি চাই ॥ ৩৩১৫
 যক্ষ যে কিম্বৰ অপেশ্বৰা বিত্ৰাধৰ ।
 কৌতুকে আকাশে থাকি চাহয় সমৰ ॥
 একদৃষ্টে চাহি আছে মনুষ্যৰ দিকে ।
 বিষ বিষয় সবে জুৰিয়া ধনুকে ॥ ৩৩১৬
 বিষজ্বালে ভস্ম হয় পৰে সেনাগণ ।
 বিষৰ প্ৰভাৱে সবে মৰি হৱে ছম ॥
 ফোকাৰে উবাৰে সেনা মাৰে বজ্রঘাৰ ।
 ভস্মময় কৰি সেনাসবে কৈলা ক্ষয় ॥ ৩৩১৭
 ধৃতবাহু মন্ত্ৰী বৰ ধাইলা কোপ কৰি ।
 বক্রবাহা সেনাগণ মাৰয় সংহৰি ॥
 নানা অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিয়া মাৰে গজ বাজী ।
 বোলয় পাপিষ্ঠ নৰ কৈক যাৰি আজি ॥ ৩৩১৮
 শবঘাৱে তেজনদী বহে ক্ষুব্ধ শান ।
 বিষজ্বালে মাংস পৰে হয় খান খান ॥
 প্ৰচণ্ড অনলে যেন দহে তৃণবাশি ।
 বিষজ্বালে সৈন্য পুৰি হৱে ভস্মবাশি ॥ ৩৩১৯
 বিষ অগ্নিকণা পৰি মাংস খসি পৰে ।
 পৰ্ব্বত উপৰে যেন বৃষ্টিজল ঝৰে ॥
 পৃথিৱী অনেক সেনা দেখি পাৰ্থসুত ।
 সংশ্লিষ্ট প্ৰবেশ ভৈলা কোপিয়া বহুত ॥ ৩৩২০

ধনুৰ গুণক মাজি কৰিয়া টঙ্কাৰ ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন গৰ্জ্জিলা অপাৰ ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া বীৰে এৰি পাঞ্চশৰ ।
 ধৃতবাহু ধনু কাটি পেলাইলা সত্তৰ ॥ ৩৩২১
 বাণ হানি চাৰি ঘোৰা কৰিলা সংহাৰ ।
 ধ্বজদণ্ড দুইখণ্ড কৰিলা দুৰ্বাৰ ॥
 বিৰথী ভৈলন্ত মন্ত্ৰী দেখি পাৰ্থসুত ।
 বৰ বৰ নাগ মাৰি পেলাইলা বহুত ॥ ৩৩২২
 মণি বহু ভূষণ কৰিলা খণ্ড খণ্ড ।
 কুণ্ডল সহিতে কাৰো কাটিলেক মৃগ ॥
 ধৰণীমণ্ডলে পৰি মণি বহু শোভে ।
 কেয়ূৰ কঙ্কণ হাৰ দেখি মনলোভে ॥ ৩৩২৩
 আকাশে প্ৰকাশে যেন নক্ষত্ৰ অশেষ ।
 জলয় মুকুট মণি উৰ্দ্ধৰ প্ৰদেশ ॥
 ইন্দ্ৰে যেন দৈত্য মাৰি কৰিলা সংহাৰ ।
 নাগগণ বক্রবাহা মাৰিলা অপাৰ ॥ ৩৩২৪
 ফণাসৰ কাটি পাৰে গিৰি শৃঙ্গসম ।
 মহাবীৰ বক্রবাহা অভুল্য বিক্ৰম ॥
 এৰিলা গৰুড় অস্ত্ৰ পাৰ্থসুত বলে ।
 মূৰ্ত্তিমন্ত পক্ষীৰাজে ধৰি ধৰি গিলে ॥ ৩৩২৫
 অনেক মাৰিলা নাগ অযুতে নিযুতে ।
 ছেদ ফণাসৰে পৰে জুৰি পৃথিৱীতে ॥
 মধুঅস্ত্ৰ বক্রবাহা এৰে তদন্তৰে ।
 মধুধাৰা বহি যায় সৰ্পৰ উপৰে ॥ ৩৩২৬
 তাহাৰ অন্তৰে এৰে পিপিলিকা শৰ ।
 সন্ধানে পুৰিয়া পাৰ্থসুত ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
 পিপিলিকা বাণেও জুৰিলা বণস্থলী ।
 নাগঅঙ্গ কাষোৰয় মধু মধু বুলি ॥ ৩৩২৭
 খণ্ড খণ্ড কৰিলা যতোক নাগঅঙ্গ ।
 ত্ৰাস পায় নাগগণ ৰণে দিলা ভঙ্গ ॥
 কাষোৰৰ ঘাৱে নাগ কৰে ধবফৰ ।
 ধবফৰ কৰি সবে উঠি দিলা লৰ ॥ ৩৩২৮
 অগিহেন জ্বলে গাৱে কাষোৰৰ চোটে ।
 মাংস খণ্ড খণ্ড ভৈলা দিহে প্ৰাণ ফুটে ॥

মন্ত্ৰকে কাষোৰ দিয়া কৰে তেজপান ।
 বিষম মন্ত্ৰৰ তেজ পিপিলিকা বাণ ॥ ৩৩৯২৯
 মাংস তেজ পান কৰে বণে পিপিলিকা ।
 সৰ্পসৰ মাৰিলেক নাই লেখা জোখা ॥
 বিয়ুৰ্দ্ধিত হুয়া নাগ পৰে মহীতলে ॥
 যমপুৰ পেশে নাগ পিপিলিকা দলে ॥ ৩৩৯৩০
 দেশ দেশান্তৰে গৈলা পায় বৰ ত্রাস ।
 কতো প্ৰাণ ত্যজে মাত্ৰ কতো কাচে খাস ॥
 তক্ষক বাহুকি আৰো কুটিল কৰুট ।
 নব পৰিহৰি গৈলা অনন্ত নিকট ॥ ৩৩৯৩১

নাগবাহনৰ বক্ৰবাহনক মণি অৰ্পণ আৰু মণি
 পাই বক্ৰবাহনৰ নিজ বাজ্যলৈ প্ৰত্যাবৰ্ত্তন

ধৃতবাহু প্ৰভৃতি যতেক নাগগণ ।
 ভয় পায় অনন্তত পশিলা শৰণ ॥
 নাগগণে বোলে প্ৰভু শুনা মহাবাহু ।
 ভক্ত দিলা সৰ্পগণ মিলিলা অকাজ ॥ ৩৩৯৩২
 মনুষ্য নহৰে প্ৰভু তোৰাৰ ছহিত্ৰ ।
 বক্ৰবাহা নব নহে যমৰ চৰিত্ৰ ॥
 শবসমে মধুধাৰা মণ্ডিলেক নাগ ।
 পুনু পিপিলিকাপুঞ্জ পোলা আসি লাগ ॥ ৩৩৯৩৩
 মধুগন্ধে আমোদিত পায় পিপিলিকা ।
 নাগ যত বধিলে নাহিকে লেখা জোখা ॥
 দাক্ষণ গৰুড়বাণ এৰে মহাবলে ।
 কঙ্ক পক্ষী হুয়া নাগ ধৰি ধৰি গিলে ॥ ৩৩৯৩৪
 দাক্ষণ মনুষ্য বাণ সহন নযায় ।
 মন দিয়া চিন্তা প্ৰভু জীৱন উপায় ॥
 শীত্ৰকৰি বক্ৰবাহা দিয়োক বাজন ।
 কি কৰিবো মণি হুখা প্ৰাণ বৰ ধন ॥ ৩৩৯৩৫
 শুনিয়া অনন্তে হাসি বুলিলা বচন ।
 পূৰ্বে মোৰ বচন-মুশুনি নাগগণ ॥
 বিৰোধিয়া মণি বাখা নহৰে উচিত ।
 বক্ৰবাহা আসিয়া কৰিব বিপৰীত ॥ ৩৩৯৩৬

পুণ্ডৰীকে মণি লৈয়া ঘাউক তান আগে ।
 তেবে কেনে এহি দুখ পাৱে জ্ঞাতিবৰ্গে ॥
 আপুনাৰ কুবুদ্ধিত মিলিল অকাজ ।
 মনুষ্যত হাৰি সবে পালা বৰ লাজ ॥ ৩৩৯৩৭
 ত্ৰিভুৱনে একমাত্ৰ ৰহিল কুনাশ ।
 মনুষ্যৰ হাতে সৰ্পে হাৰিল সংগ্ৰাম ॥
 মণিৰ কাৰণে সবে পালা অপমান ।
 যৈতে আছে বক্ৰবাহা চলা এতিক্ষণ ॥ ৩৩৯৩৮
 মণি লৈয়া চলি যাবা যথা দামোদৰ ।
 তথা মণি লৈয়া চল কৰিয়া সত্বৰ ॥
 ক্ষীৰোদ সাগৰ মध्ये যাহাৰ নিবাস ।
 কামধেনু স্তবভীত কিবা অভিশাপ ॥ ৩৩৯৩৯
 কল্পবৃক্ষ কপে কৃষ্ণ আছে দেৱগুৰু ।
 তথা কিবা কাৰ্য্য আছে জানা অণু তৰু ॥
 পৃথিৱীক যাহা নাগ তাহান সহিতে ।
 গৰুড়বাহন কৃষ্ণ দেখিবা বিদিতে ॥ ৩৩৯৪০
 যাৰ ত্রাসে পলাৱে সকলে নাগগণ ।
 গৰুড়ক দেখি সবে পশিবা শৰণ ॥
 দৃঢ় ভক্তিভাৱে যাৰ কৃষ্ণ থাকে মনে ।
 কি কৰিবো পাৰে তাক গৰুড়বাহনে ॥ ৩৩৯৪১
 এহি বুলি মণি লৈয়া ধনবত্ত সমে ।
 বক্ৰবাহা আগে গৈলা সবে নাগগণে ॥
 অন্তৰে দেখিয়া সবে কৰি নমস্কাৰ ।
 নাগক সম্বোধি বাক্য বুলিলা আপাৰ ॥ ৩৩৯৪২
 বক্ৰবাহা আগে মণি দিলা নাগেশ্বৰ ।
 বোলে কাৰ্য্য সিদ্ধি ভৈলা চলা নিজঘৰ ॥
 নাগেন্দ্ৰ বচনে বক্ৰবাহা হৰিষিত ।
 মণি পায় বক্ৰবাহা চলিলা পুৰীত ॥ ৩৩৯৪৩
 নানাবত্ত মণি লৈয়া চলে নাগগণ ।
 চলিলেক মণিপুৰে লৈয়া নানা ধন ॥

বক্ৰবাহনক মণি দিয়াত ধৃতবাহু মন্ত্ৰীৰ
 খেদ আৰু পাৰ্শ্ববৰষ মন্ত্ৰণ।

তৈত ধৃতবাহু নাগ দুখ পায় মনে ।
 দুইপুত্ৰ আনিয়া কহিলা তাৰ স্থানে ॥ ৩৩৯৪৪

দুৰ্ম্মুখ দুৰ্ব্বুদ্ধি দুইপুত্ৰ সহোদৰ ।
 সত্যধৰ্ম্ম বিবৰ্জিত দুহু কলেরব ॥
 আনি দুই পুত্ৰ মাতি কহে বিদ্যমান ।
 মোৰ গাৱে নসহয় বৰ অপমান ॥ ৩৩৯৪৫
 পুত্ৰ ভৈলে পিতৃকাৰ্য্য কৰিব নিশেষ ।
 মোৰ অপমান খণ্ডাই বাখিয়োক যশ ॥
 কিকপে নিজীয়ে পাৰ্থ পাণ্ডুৰ কুমাৰ ।
 কিকপে নকৰে যজ্ঞ ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ॥ ৩৩৯৪৬
 এহি দুই কাৰ্য্য পুত্ৰ কৰা যত্ন কৰি ।
 যেনমতে ধ্বংস হয় পাৰ্থ মহাটৈবী ॥
 হৃদয়ৰে শাল মোৰ কৰিয়োক দূৰ ।
 নুহি প্ৰাণ ত্যজিবোহো যাইবো যমপুৰ ॥ ৩৩৯৪৭
 দুৰ্ব্বুদ্ধি বোলয় বাপ পৰিহৰা শোক ।
 কিকাৰণে মনে বৰ পাৰা এত দুখ ॥
 আমি দুই সহোদৰ কুশল সবাতি ।
 তেবে পুণ্য কথা জপ কৰ্ম্ম তপ ত্ৰত ॥ ৩৩৯৪৮
 পৰধৰ্ম্ম বাধিবাক আমি ভালে জানি ।
 সেহি বুদ্ধি কৰো তেবে নিজীব পৰাণী ॥
 সমুদ্ৰে পেলাইব শিব নপাইব সন্ধান ।
 বিচাৰি নপাৱে যেন বিনতানন্দন ॥ ৩৩৯৪৯
 যজ্ঞকাৰ্য্যে যুধিষ্ঠিৰ হৈবেক বিধ্বংস ।
 তেবেসে সাফল মোৰ জন্ম নাগবংশ ॥
 বাজাব সভাক তুমি চলিয়ো সত্ৰব ।
 চলি যাইবো হেৰা আজি দেশ মণিপুৰ ॥ ৩৩৯৫০
 পিতৃক নমিয়া চলে দুৰ্ব্বুদ্ধি দুৰ্ম্মুখ ।
 মণিপুৰ গৈলা দুই মনত কোঁতুক ॥
 যি থানে পৰিয়া আছে পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 দেখে বহু সেনাগণ চৌপাশে অপাৰ ॥ ৩৩৯৫১
 চাৰি দিশে ধনু ধৰি আছে মহাবীৰী ।
 শিব লৈয়া অন্তৰীক্ষে উঠিলা দুৰ্ম্মতি ॥
 লক্ষিবাক নপাৰিলা যত সেনাগণ ।
 জলমধ্যে শিব ক্ষেপে অধম দুৰ্জ্জন ॥ ৩৩৯৫২
 শিবক পেলায়া দুই হৰিষিত মনে ।
 গুপ্তভাৱে তৈতে লুকাই বৈল দুইজনে ॥

শিব নেদেখিয়া সৈন্ত ভৈলন্ত বিস্মিত ।
 উলুপীৰ আগে গৈয়া জনাইলা স্বৰিত ॥ ৩৩৯৫৩
 চিত্ৰাঙ্গদা উলুপীয়ো ভৈলা শোকাকুল ।
 ভূমিত পৰিয়া কান্দে মুকলি কুন্তল ॥
 হেন কৰ্ম্ম কৰি আছে কোন পাপমতি ।
 বিধাতা বিমুখ ভৈলা নিজীবেক পতি ॥ ৩৩৯৫৪
 বিলাপ কৰিয়া কান্দে আতি দীৰ্ঘবাৱে ।
 হৃদয়ে হানয় মুষ্টি আতি অৰ্ম্মঘাৱে ॥
 সেহিবেলা বক্ৰবাহা নাগগণ সঙ্গ ।
 মণি লৈয়া মণিপুৰে প্ৰবেশিলা বঙ্গ ॥ ৩৩৯৫৫
 আচম্বিতে বক্ৰবাহা শুনিলো ক্ৰন্দন ।
 শিব নিলা কোনজনে ঘোষে সৰ্বজন ॥
 দেখিলা জননী দুই ধৰণী লোটয় ।
 অৰ্জ্জুনৰ পাৱে পৰি জননী কান্দয় ॥ ৩৩৯৫৬
 আচাবেক খাই পৰিলেক বক্ৰবাহা ।
 পিতৃ নিজীৱয় বুলি ভূমি লোটে দেহা ॥
 হিন্দোল কৰিয়া কান্দে ছয়া শোকাকুলি ।
 পৰম্পৰ বচনক কোনোৱে নুশুনি ॥ ৩৩৯৫৭
 শুনা জন্মোজয় বাজা বচন অদ্ভুত ।
 তৈত মণিপুৰে কান্দে নৃপতিৰ স্তত ॥
 হস্তিনানগৰে তথা কৃষ্ণ যুধিষ্ঠিৰ ।
 দুয়োজনে কুশল চিন্তয় অৰ্জ্জুনৰ ॥ ৩৩৯৫৮
 পাৰ্থ বৃষকেতু সমে পৰে যেহি দিনে ।
 সেহিদিনা কুন্তী স্বপ্ন দেখিলা শয়নে ॥
 কৃষ্ণৰ আগত আহি কহিলা স্বৰিতে ।
 যথা যুধিষ্ঠিৰ বসি আছেয় সভাতে ॥ ৩৩৯৫৯
 কুন্তী বোলে স্বপ্ন মই দেখিলো প্ৰভাত ।
 মোৰ পুত্ৰ অৰ্জ্জুন সংগ্ৰামে ভৈলা হত ॥
 বিৰূপ দেখিলো মই অশুভ লক্ষণ ।
 কুশলে থাকোক মোৰ অৰ্জ্জুন নন্দন ॥ ৩৩৯৬০
 তৈলকুণ্ডে মজি আছে সৰ্বান্নে সহিত ।
 ধূলা বৃষ্টি গোময় সকলে বিভূষিত ॥
 কৃষ্ণবৰ্ণ পৰিধান তত্ত্বমালা গলে ।
 কান্দে মাথা নাহি বীৰ বৃষকেতু ভূলে ॥ ৩৩৯৬১

গৰ্দ্ভভে চৰিয়া দুই বৃষকেতু পাৰ্শ্ব ।
 চৰিয়া দক্ষিণ মুখে খুৰা ভ্ৰাতৃপুত্ৰ ।
 কৃষ্ণবৰ্ণ পুৰুষ দীঘল ভুজদণ্ড ।
 গলে জৰী দিয়া টানে দক্ষিণৰ কুণ্ড ॥ ৩৩৯৬২
 ধ্যান কৰি চাহে কৃষ্ণ আসনে বসিয়া ।
 বিপৰীত দেখি কৃষ্ণ মনত ভাবিয়া ॥
 কুন্তী ভীম দৈৱকী যশোদা সঙ্গ কৰে ।
 শীত্ৰ কৰি চলিলন্ত কৃষ্ণ মণিপুৰে ॥ ৩৩৯৬৩
 দেখিলেক আতি ঘোৰ উচ্চ গৃহধান ।
 কনকে বচিত মণি দেখি বিগ্ৰহমান ॥
 চন্দ্ৰমণি সূৰ্য্যমণি কনকে বচিত ।
 হীৰক সংযুক্ত তাতে অদ্ভুত খচিত ॥ ৩৩৯৬৪
 মুকুতা কাঞ্চন শোভে সাজন অদ্ভুত ।
 দেখিয়া মূনিৰ মন হোৱয় মোহিত ॥
 সহস্ৰে সহস্ৰে নাৰী আছে শাবী শাবী ।
 উলুপীক বেঢ়ি তাৰা আছে সবে নাৰী ॥ ৩৩৯৬৫
 চন্দ্ৰ সম বদন আঞ্চলে ঢাকি গাৱ ।
 মেঘ আবে শশধৰ লুকাই থাকে পাৱ ॥
 মূনি মোহ হৱে জানা দেখি বনাবী ।
 বিনোদ নাগবী সবে পৰম সুন্দৰী ॥ ৩৩৯৬৬
 প্ৰসন্ন বদন সবে চলে লীলাগতি ।
 গলে হেম কুচ-ভাৰ কোমল আকৃতি ॥
 ভীমে বোলে কৃষ্ণ হেবা দেখা অদভুত ।
 গৃহ গোটি শোভে যেন চম্পক বিদ্যুত ॥ ৩৩৯৬৭
 উদিত ভাস্কৰ যেন কবয় প্ৰকাশ ।
 নাৰীগণে দেখি চন্দ্ৰমণি জিনি হাস ॥
 পুৰীৰ নিৰ্ম্মাণ দেখি চন্দ্ৰৰ উদয় ।
 ৰাজ্যৰ নিৰ্ম্মাণ দেখি ভৈলোহো বিস্ময় ॥ ৩৩৯৬৮

শ্ৰীকৃষ্ণ, ভীম আদিৰ বনক্ষেত্ৰত মুণ্ড বিহিন অৰ্জুনৰ
 শৰ দৰ্শন আৰু বক্ৰবাহনৰ কৃষ্ণস্ততি

এহি কথা কহন্তে পাইলা অৰ্জুনৰ কাছে ।
 দেখিলেক নাহি শিব কঙ্ক পৰি আছে ॥

দেখিয়া দুখিত ভৈল শোকে দহে তনু ।
 ভূমিত পৰিয়া যেন লুটি আছে ভানু ॥ ৩৩৯৬৯
 গদা হৃদি ধৰি ভীম পৰিলা ধৰণী ।
 ভাই ভাই ডাক ছাবি বিদাৰি পৰাণী ॥
 দৈৱকী যশোদা কুন্তী কান্দে দীৰ্ঘনাদে ।
 কৃষ্ণ মাত্ৰ স্তব্ধ হুয়া বহিলা নিশ্চন্দে ॥ ৩৩৯৭০
 ভীমে বোলে দামোদৰ দেখিয়ো বিদিত ।
 অৰ্জুন সদৃশ বীৰ নাহি পৃথিবীত ॥
 হেন প্ৰাণ ভাই মাৰি আছে কোন বীৰ ।
 লাগ পালে গদা ঘাৱে চূৰ্ণ কৰো শিব ॥ ৩৩৯৭১
 অৰ্জুনৰ আগে পৰি আছে বৃষকেতু ।
 হেন কৰ্ম কৰিছে নজানে কাৰো হেতু ॥
 এহবুলি ভীমসেন কবন্ত সন্তাপ ।
 হা হা পাৰ্শ্ব কিকপে সহিবো তোৰ তাপ ॥ ৩৩৯৭২
 ভীমে বোলে হেন কৰ্ম কৈলা যেহি জন ।
 গদা প্ৰহাৰিয়া তাৰ লৈবোহো জীৱন ॥
 ভীমৰ বচন শুনি বক্ৰবাহা বীৰ ।
 শোকে তনু দহে পুনু বোলে ধীৰে ধীৰ ॥ ৩৩৯৭৩
 পৰিচয় দিয়া বীৰে কহে গদগদ ।
 মইসে পাপিষ্ঠে কৈলো তমু ভ্ৰাতৃবধ ॥
 বৃষকেতু প্ৰভৃতি যতেক বীৰগণ ।
 দাক্ষণ সমবে সবে কৰিলো নিধন ॥ ৩৩৯৭৪
 পিতৃবধ কৰিলো পাপিষ্ঠ আমি চাৰ ।
 ইহলোকে পৰলোকে নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 এহি গদাঘাৱে মোৰ লৈয়োক পৰাণ ।
 তেবে শোক সন্তাপৰ হৈবে অৱসান ॥ ৩৩৯৭৫
 কৃষ্ণ আগে বক্ৰবাহা কহন্ত আপুনি ।
 কৰযোৰ কৰিয়া যে কহন্ত অৰ্জুনি ।
 সমবে বধিলো পিতৃ মই কুলাঙ্গাৰ ।
 মাতৃৰ বচনে মই গৈলো নাগপুৰ ॥ ৩৩৯৭৬
 নাগলোক জিনিয়া আনিলো দিব্যমণি ।
 আচম্বিতে শিব ক্ৰোনে হৰিলা নজানি ।
 বেড়িয়া বাধিলা সবে হুয়া চাৰিভিতে ।
 কোন দুৰ্গে আসি শিব নিলা আচম্বিতে ॥ ৩৩৯৭৭

কোন বুদ্ধি কৰো পাপী জীয়াইবো জনক ।
 কৰুণাসাগৰ প্ৰভু বুদ্ধি দিয়া মোক ॥
 নুহি মোৰ শিৰশ্ছেদ কৰা চক্ৰপাণি ।
 পিতৃবধ কাৰণে আমাক মাৰা হানি ॥ ৩৩৯৭৮
 পাপে দহি আমাক গোপাল নাহি চাৰ ।
 ভূমি যাক কৃপা কৰা তাৰ কিবা ভয় ॥
 মোক পিতৃ জীয়াইবাক কৰা অৱধান ।
 গৰলক খাই মই ত্যজিবো পৰাণ ॥ ৩৩৯৭৯
 এহিবুলি বক্ৰবাহা কান্দে দীৰ্ঘবাৰে ।
 ভক্তভাৱে ধৰিয়া কৃষ্ণৰ দুই পাৰে ॥
 উত্তৰ নেদিলে কৃষ্ণ আছে নিকন্তবে ।
 চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি কান্দে সৈন্যসব নৰে ॥ ৩৩৯৮০
 হা হা ধনঞ্জয় বুলি কান্দে কুন্তী মাতা ।
 অভাগিনী মাৰ এৰি পাৰ্থ গৈল কোথা ॥
 দীৰ্ঘবাৰে কান্দে কুন্তী পুত্ৰৰূপ দেখি ।
 গোবিন্দক সন্মোখিয়া বোলন্ত হৃষীকেশ ॥ ৩৩৯৮১
 শুনা কৃষ্ণ জনাৰ্দন ত্ৰিজগত পতি ।
 তুমি বিনে পাণ্ডৱৰ আন নাহি গতি ॥
 কৃপা কৰা পাণ্ডৱক ছয়োক সহায় ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে প্ৰভু জীয়ে ধনঞ্জয় ॥ ৩৩৯৮২
 ত্ৰিভূৱন জগতক পালা চৰাচৰ ।
 তুমিসে সবাৰ ত্ৰাণ দয়াৰ সাগৰ ॥
 সমস্তে বেঢ়িয়া কান্দে শোকে দম্ব হয় ।
 তোমাৰ সেৱক প্ৰভু তুলিয়ো জীয়ায়া ॥ ৩৩৯৮৩
 শিব পুনু যেই হৰি নিলা দুৰ্ভাগিণী ।
 তযু অগোচৰ নুহি শুনা যদুপতি ॥
 পৃথিৱী পাতাল আৰু পৰ্বত সাগৰ ।
 সপ্তসৰ্গ নুহি পুনু তযু অগোচৰ ॥ ৩৩৯৮৪

অৰ্জুন-বৃষকেতু আদিৰ পুনৰ্জন্ম লাভ আৰু অৰ্জুনৰ
 বক্ৰবাহনক সমাদৰ

মহী হেতু বদাপি নিজিনে ধনঞ্জয় ।
 বিনা কৃপাসিদ্ধি তুমি নহৈলে সদয় ॥
 হেন জানি জীয়ায়ো অৰ্জুন ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 স্বামীশোক সন্তাপ গুচায়ো প্ৰভু মোৰ ॥ ৩৩৯৮৫

বাহুৰূপক বচনক শুনি নাৰায়ণ ।
 বোলে সভাসদ শুনা আমাৰ বচন ॥
 যত পুণ্য কৰি আছে পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 তাৰ ফলে আস শিব সভাৰ ভিতৰ ॥ ৩৩৯৮৬
 যেহি দুৰ্ঘে হেন কৰ্ম কৈলা বিপৰীত ।
 তাৰ শিৰশ্ছেদ হয় পৰ পৃথিৱীত ॥
 এতেক শাপিলা যদি দেৱ যদুপতি ।
 দুইনাগ শিৰশ্ছেদে পৰে পৃথিৱীত ॥ ৩৩৯৮৭
 অৰ্জুনৰ শিব আসি ভৈলা উতপন্ন ।
 নেথি সৰ্বজনৰ বিস্ময় ভৈলা মন ॥
 নাগৰ হাতৰ মণি লৈয়া দেৱহৰি ।
 সবাৰে সন্মোখি কৃষ্ণ বোলে হাস্য কৰি ॥ ৩৩৯৮৮
 বৃষকেতু অৰ্জুন পৰিছে ঘোৰ ৰণে ।
 কাক জীয়াইবোহো আগে বোলা সৰ্বজন ॥
 কৃষ্ণ বোলে বৃষকেতু শোকে মৰে পাৰ্থ ।
 আগে বৃষকেতু জীয়াই পাৰ্থক পাচত ॥ ৩৩৯৮৯
 মণি হাতে লৈয়া কৃষ্ণ বুলিলা বচন ।
 হৰৰ আজ্ঞায় জীয়া উঠা দুইজন ॥
 কন্ধে শিবে একত্ৰ যে কৰি নাৰায়ণে ।
 মণিৰ জলক দিলা স্বহস্তে তেখনে ॥ ৩৩৯৯০
 নীলধ্বজ হংসধ্বজ সবে বাজাগণ ।
 অনুক্ৰমে উঠিলেক প্ৰতিজনে জন ॥
 সৰ্ব সৈন্যগণ উঠে যত হস্তীহয় ।
 তৰ্জিয়া গৰ্জিয়া উঠে ৰণত দুৰ্জয় ॥ ৩৩৯৯১
 আগে জীয়া উঠিলেক কৰ্ণৰ নন্দনে ।
 তাত পাচে ধনঞ্জয় উঠিলা তেখনে ॥
 প্ৰহ্লাদ প্ৰভৃতি উঠে যতেক যাদৱ ।
 তাৰ পাচে উঠিলেক যতেক পাণ্ডৱ ॥ ৩৩৯৯২
 অৰ্জুনক আদি কৰি উঠিল বৰ্দ্ধিয়া ।
 হৰি হৰি সৰ্বলোকে বোলয় বেঢ়িয়া ॥
 প্ৰাণদানে পাৰ্থ উঠে বৃষকেতু বীৰে ।
 বক্ৰবাহা চাই বোলে ক্ৰোধি অনন্তবে ॥ ৩৩৯৯৩
 কৈক গৈলা বক্ৰবাহা কৰ আসি ৰণ ।
 হাতে ধৰি তাহাক বুলিলা ভীমসেন ॥

তান আগে কৃষ্ণে ধীৰে বুলিলা বচন ।
 সৰ্বলোকে দেখিলা হৰিষ ভৈলা মন ॥ ৩৩৯৯৪
 জয় জয় শব্দ ভৈলা পুষ্প ববিষণ ।
 কৃষ্ণক প্ৰভৃতি আছে যত গুণজন ॥
 বৃষকেতু পাৰ্থে সম্মে বন্দিলা চৰণ ।
 পুত্ৰ-পৌত্ৰ দেখি কুন্তী হৰিষিত মন ॥ ৩৩৯৯৫
 খণ্ডিলা সন্তাপ ঘোৰ শাস্ত ভৈলা মন ।
 এহি বুলি কৃষ্ণপদে কৰিলা বন্দন ॥
 কৃষ্ণ ভীম অৰ্জুন প্ৰদ্যুম্ন বীৰ ভাগ ।
 বক্ৰবাহা পুৰী গৈলা হয় সব আগ ॥ ৩৩৯৯৬
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা নানা বস্ত্ৰ ধন ।
 অতিথিৰ ব্যৱহাৰ পূজে জনে জন ॥
 নাৰীগণে নৃত্য কৰে জোকাবয় ধনি ।
 কৰত কঙ্কণ শোভে স্বৰ্ণৰ কঙ্কিণী ॥ ৩৩৯৯৭
 গ্ৰীৱে মুকুতাৰ হাৰ চৰণে নুপুৰ ।
 কৰ্ণৰ কুণ্ডল ডোলে দেখিতে মধুৰ ॥
 অঙ্গি-ভঙ্গি কৰি বীণা বংশীক বজায়ে ।
 মধুৰ স্তম্ভৰে গীত সুললিতে গায়ে ॥ ৩৩৯৯৮
 গজ বাজী বথ ধ্বজ পতাকা যুগিত ।
 অস্ৰাৱতী শোভে যেন আতি সূচৰিত ॥
 মণি মুক্তা পোৱাল পাথৰ শুদ্ধ ভাৱ ।
 হাসো হাসো কৰে যেন কৈলাসৰ প্ৰায় ॥ ৩৩৯৯৯
 বক্ৰবাহা বিভৱ দেখিলা ধনঞ্জয় ।
 পুত্ৰস্নেহ বাঢ়িলেক আনন্দ হৃদয় ॥
 সভা কৰি বসিলন্ত দেৱ নাৰায়ণ ।
 অৰ্জুনক প্ৰশংসিয়া বোলে ধন্য ধন্য ॥ ৩৪০০০
 পুত্ৰ হয় সৈন্ত সম্মে জিনিলা জনক ।
 সাধু সাধু পুত্ৰ তমু পিতৃয়ে সাৰ্থক ॥
 পাৰ্থ হেন বীৰ পুত্ৰে জিনিলা সমৰে ।
 ইহাৰ সমান বীৰ নাহিকে সংসাৰে ॥ ৩৪০০১
 গঙ্গাশাপে মৰিলেক জনাব প্ৰপাকে ।
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে জীলা বোলে সৰ্বলোকে ॥
 চিত্ৰাঙ্গদা উলুপী পাৰ্থৰ দুই নাৰী ।
 পাৰ্থৰ সন্তাৰা তাৰা কৈলা প্ৰিয় কৰি ॥ ৩৪০০২

লজ্জা ভাৱে পাৰ্থেও নচাৰে পুত্ৰমুখ ।
 পুত্ৰৰ প্ৰতাপ দেখি হৃদয় কোঁড়ক ॥
 কৃষ্ণে বক্ৰবাহাক বসাইলা নিজাসনে ।
 অনেক প্ৰশংসা কৈলা দেখে সৰ্বজন ॥ ৩৪০০৩
 কৃষ্ণ-ভীমৰ লগত চিত্ৰাঙ্গদা-উলুপীৰ হস্তিনাপুৰলৈ
 গমন আৰু নাগৰাজ অনন্তৰ বিদায়
 মহাবীৰ বক্ৰবাহা মহাগুণশীল ।
 সঙ্কল্প কৰিয়া বীৰ প্ৰতিজ্ঞা পালিল ॥
 কৃষ্ণ আগে কহে বক্ৰবাহা মহাশয় ।
 প্ৰাণ ত্যাগিবাক খোজো গৈয়া হিমালয় ॥ ৩৪০০৪
 পিতৃবধ কৰি ভৈলো প্ৰধান নাৰকী ।
 অগ্নি খায়া প্ৰাণ দিলো ভৈলোহো পাতকী ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে এৰাইলো ঘোৰপাপ ।
 সত্যধৰ্ম্ম ৰক্ষা ভৈল বৰ্ত্তিলেক বাপ ॥ ৩৪০০৫
 বক্ৰবাহা বাক্য শুনি বোলে বৃকোদৰ ।
 যদি তুমি অগ্নি খায়া ত্যজা কলেৱৰ ॥
 তেবে নেদেখিলা হস্তে দেৱ দামোদৰ ।
 এতক ভাবিয়া বীৰ লৰিলা সত্বৰ ॥ ৩৪০০৬
 ত্ৰিভুৱনপতি কৃষ্ণ দৈৱকী নন্দন ।
 সাক্ষাতে দেখিলা কৃষ্ণ শুনা মহাজন ॥
 মহা মহা পাতক দেখিলে হৰে ক্ষয় ।
 নাহি দুখ-পাপভয় এৰায় মহাশয় ॥ ৩৪০০৭
 কৃষ্ণনাম মুখে লৈলে ভৱভয় তৰে ।
 অগ্নিপুৰ লোকে শুনি আনন্দ বিস্তৰে ॥
 নৃত্যগীত কোঁড়কে বঞ্চিলা পাক্ৰদিন ।
 কৃষ্ণে বোলে বচন শুনিয়ো ভীমসেন ॥ ৩৪০০৮
 যশোদা দৈৱকী মোক উলুপী হৃন্দৰী ।
 চিত্ৰাঙ্গদা লৈয়া চলা হস্তিনানগৰী ॥
 দীক্ষিত যে হয় তথা আছে ধৰ্ম্মৰাজ ।
 ধন বস্ত্ৰ লৈয়া চলা হয় সব সাজ ॥ ৩৪০০৯
 কৃষ্ণৰ বচনে ভীম চলিলা স্তম্ভিত ।
 ধন বস্ত্ৰ লৈয়া চলে ভীম সূচৰিত ॥
 চিত্ৰাঙ্গদা উলুপী চৰিলা আন বথে ।
 যজ্ঞ দেখিবাব চলে ভীমৰ সহিতে ॥ ৩৪০১০

ভীমসেন গৈলা য়েবে হস্তিনানগৰ ।
 কৃষ্ণক নমিয়া বোলে নাগৰ ঈশ্বৰ ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে জীল বীৰ ধনঞ্জয় ।
 আজ্ঞা দিয়া যাওঁ আমি দেৱ মহাশয় ॥ ৩৪০১১
 নাগৰাজে পূজা কৈলা ধন বত্ৰ দিয়া ।
 মণি লৈয়া বক্ৰবাহা দিলন্ত বঢ়ায়া ॥
 আনন্দতে নাগৰাজা নমস্কাৰ কৰি ।
 মণি লৈয়া চলি গৈলা আপুন নগৰী ॥ ৩৪০১২
 বক্ৰবাহা বীৰ আদি কৰিয়া সঙ্গতি ।
 ঘোৰা মেলি চলিলেক পাৰ্থ যত্নপতি ॥
 কৃষ্ণক চৰিত্ৰ শুনে ভৈৰৱে সেই জনে ।
 দিব্যৰথে চৰি যায় বিচিত্ৰ বিমানে ॥ ৩৪০১৩
 গোহত্যা ব্ৰহ্মহত্যা পাতেক যতেক ।
 অশ্বমেধ শুনে যেহি বহিয়া তিলেক ॥
 অশ্বমেধ শুনিলে যতেক পাপ হবে ।
 তাতোধিক নৰে পাপ কৰিতে নপাবে ॥ ৩৪০১৪
 সূৰ্য্যৰ শৃঙ্গে খেঁচু সহস্ৰেক দান ।
 হেন বৃষ কত্যা দানে তাহান সমান ॥
 যেহি জনে শুনে তান সৰ্ব্বত্ৰে কল্যাণ ।
 সৰ্ব্বকাৰ্য্য সিদ্ধি হৱে বাঢ়য় সম্মান ॥ ৩৪০১৫
 বিষ্ঠাহীনে বিষ্ঠা পালে নিৰ্দ্ধনীৰ ধন ।
 ক্ষত্ৰিয় বিজয় ৰণে বৈশ্য ধনবান ॥
 যেহি জনে বাঞ্চা কৰে সবাকৈ পাৱন্ত ।
 অপুত্ৰক পুত্ৰ হৱে বোগ হৱে অন্ত ॥ ৩৪০১৬
 বোগ দুখ নাহি তাৰ অকালে মৰণ ।
 ধনীবংশে জন্মে যেহি কৰয় জ্ঞান ॥
 হেনজানি অশ্বমেধ শুনিয়ে ৰাজনে ।
 মুকুতি পদক পালে যেহি জনে শুনে ॥ ৩৪০১৭
 অষ্টাদশ পুৰাণ শুনিলে যেহি ফল ।
 নানা তীৰ্থ ত্ৰত কৰি আছয় সকল ॥
 গজ বাজী দানে ৰাজা যত পুণ্য হয় ।
 পাতকীৰ এত পাপ নবহে হৃদয় ॥ ৩৪০১৮
 কহয় ভৱানীদাসে মধুৰ ভাৰত ।
 এহিমতে জীৱন লভিল পাণ্ডুহত ॥

কৃষ্ণক চৰিত্ৰ শুনা হৃদয় সন্তোষে ।
 বোলা বাম বাম পাইবা বৈকুণ্ঠৰ পাশে ॥ ৩৪০১৯

যুধিষ্ঠিৰ অশ্বমেধ অশ্ব কঙ্কপুৰে প্ৰবেশ
 আৰু তাত্ৰাধ্বজৰ লগত অৰ্জুনৰ যুদ্ধ

পদ

জন্মেজয় বদতি শুনিয়েক মুনিহুত ।
 ঘোৰা লৈয়া কি কৰিলা কহিয়ে প্ৰস্তুত ॥
 হস্তিনাক গৈলা য়েবে কুন্তী ভীমসেন ।
 কহা মুনি কি কৰ্ম্ম কৰিলা নাৰায়ণ ॥ ৩৪০২০
 কৃষ্ণক যতেক কথা স্মৰুৰ চাক ।
 শুনিতৈ অমৃত কথা কহা দেৱগুৰু ॥
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা জন্মেজয় ।
 মুক্ত হৈয়া নানা দেশে ভ্ৰমে সেহি হয় ॥ ৩৪০২১
 আপুন ইচ্ছায়ে ঘোৰা নানা দেশ যায় ।
 সৈন্য লৈয়া ধনঞ্জয় ৰাখিয়া বেঢ়ায় ॥
 ধনু ধৰি সৈন্যগণে ৰাখে চাৰি পাশ ।
 ভ্ৰমি ভ্ৰমি কঙ্কপুৰে ভৈৰৱ প্ৰবেশ ॥ ৩৪০২২
 নৃপতি ময়ূৰধ্বজ তাত নবপতি ।
 পৰম বৈষ্ণৱ ৰাজা বিষ্ণুত ভকতি ॥
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰি এৰিলা তুৰঙ্গে ।
 আপুন ইচ্ছায়ে ঘোৰা চলে বায়ুবেগে ॥ ৩৪০২৩
 লগত দিলেক ৰাজা অসংখ্য কটক ।
 তাত্ৰাধ্বজ বীৰ ভৈল ঘোৰাৰ বক্ষক ॥
 আচম্বিতে পাৰ্থ ঘোৰা গৈলা কঙ্কপুৰে ।
 একস্থান ছুয়া ঘোৰা স্তখে ক্ৰীড়া কৰে ॥ ৩৪০২৪
 নাসিকায়ৈ ভ্ৰাণ লৈয়া ছুহানো কামোৰে ।
 চৰণে চৰণ হানে ভূমিত বাগবে ।
 গীৱায়ে গৈলিয়া ছুয়ো অঙ্গে অঙ্গ ভ্ৰাণি ।
 শিৰ হস্তে ধৰণীত পৰে পত্ৰখানি ॥ ৩৪০২৫
 ঘোৰা দেখি তাত্ৰাধ্বজ মনত বিস্ময় ।
 কাহ্নধ্বজ যন্ত্ৰীক যে আদেশ কৰয় ॥

পত্ৰ পড়ি চাৰী মন্ত্ৰী এই কাৰ হয় ।
 পত্ৰ লৈয়া পঢ়ে মন্ত্ৰী কুমাৰ শুনয় ॥ ৩৪০২৬
 হস্তিনাপুৰত ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ হয় ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰে জ্ঞাতিপাপ ভয় ॥
 ঘোৰাৰ বন্ধক কৃষ্ণ সন্মৈ ধনজয় ।
 ঘোৰনাথ অনুশাল শ্ৰীকৃষ্ণতনয় ॥ ৩৪০২৭
 বৃষকেতু বক্রবাহা নীলধ্বজ ৰাজা ।
 হংসধ্বজ আদি কৰি বহুবিধ প্ৰজা ॥
 বেড়িয়া ৰাখয় ঘোৰা বাহিনী অপাৰ ।
 পৃথিৱীত ঘোৰা ধৰে শক্তি আছে কাৰ ॥ ৩৪০২৮
 পৃথিৱীৰ মধ্য যত ৰাজ্য ৰাজহুত ।
 এহি ঘোৰা ধৰে প্ৰাণ হৰাইব প্ৰস্তুত ॥
 সূৰ্য্য ৰজত মণি বিচিত্ৰ বসন ।
 প্ৰাণ বন্ধা পাৱে জানা পশিলে শৰণ ॥ ৩৪০২৯
 পত্ৰ লেখন শূনি ক্ৰোধিলা তেখনে ।
 ঘোৰাৰ শিখাত আসি ধৰিলা আপুনে ॥
 হাসি বোলে কুমাৰে প্ৰসন্ন ভৈল বিধি ।
 মনোবথ মোহোৰ পিতৃৰ ভৈল সিদ্ধি ॥ ৩৪০৩০
 সঙ্কল্প কৰিলা বাপে অসিপত্ৰ ত্ৰত ।
 কৃষ্ণ তুফি হৈব জানা পিতৃৰ যজ্ঞত ॥
 ঘোৰা লৈয়া চলি আইলো যজ্ঞৰ কাৰণ ।
 তাতে অৰ্জুনৰ ঘোৰা আইল মোৰ স্থান ॥ ৩৪০৩১
 দুই ঘোৰা লৈয়া আমাৰ যজ্ঞ পূৰ্ণা দিব ।
 বাঢ়িবে অনেক পুণ্য কৃষ্ণ তুফি হৈব ॥
 অশ্বৰ প্ৰসাদে আমি দেখিবো শ্ৰীহৰি ।
 পাইবেক পৰম পদ পিতৃ যজ্ঞ কৰি ॥ ৩৪০৩২
 শূনা শূনা মন্ত্ৰীসৰ আমাৰ বচন ।
 এহি ঘোৰা ধৰিয়া কৰিবো ঘোৰ ৰণ ॥
 কুমাৰৰ বাক্য তেবে শূনি মন্ত্ৰীসৰ ।
 ঘোটক ধৰিলে যুদ্ধ হৈবেক বিস্তৰ ॥ ৩৪০৩৩
 বক্রবাহা পৰাক্ৰম জানাহা আপুন ।
 তেজ বীৰ্য্য পৰাক্ৰম দিব্য যত বাণ ॥
 নীলধ্বজ হংসধ্বজ হুবেগ কুমাৰ ।
 দৈত্যপতি অনুশাল সমবে দুৰ্ব্বাৰ ॥ ৩৪০৩৪

সংসাৰ বিজয় হৰি অৰ্জুন দুৰ্জয় ।
 অগ্নিক ভূমিলা যেহি দহিলা খাণ্ডৱ ॥
 ইন্দ্রক জিনিলা সবে দেৱক সম্প্ৰতি ।
 দুৰ্য্যোধন ৰাখি মাৰে গন্ধৰ্বৰ পতি ॥ ৩৪০৩৫
 নিপাতিলা কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন ।
 জয়দ্রথ ভূৰিঞ্জয়া আদি বীৰগণ ॥
 নিজ বাহুবলে যেই জিনিলা সংসাৰ ।
 তান সন্মৈ ৰণ কেনে কৰিবা কুমাৰ ॥ ৩৪০৩৬
 পৰিব সকলো সৈন্য গজ ব্যাঘ্ৰী বধ ।
 অসংখ্য অপাৰ সৈন্য ৰণে হৈব হত ॥
 যত বীৰ কহা মাত্ৰ দুই বীৰ সাৰ ।
 বক্রবাহা বীৰ আৰ কৰ্ণৰ কুমাৰ ॥ ৩৪০৩৭
 নাৰদে কহিছে যত শূনিছো শ্ৰৱণে ।
 এক পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ নব-নাৰায়ণে ॥
 তথাপি কৰিবো যুদ্ধ কহিলো নিশ্চয় ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ ব্যূহ তেবে কৈলা মহাশয় ॥ ৩৪০৩৮
 অৰ্জুনক চাই কৃষ্ণ বুলিলা বচন ।
 তাত্ৰধ্বজ সম বীৰ নাহি ত্ৰৈভুৱন ॥
 ময়ূৰধ্বজৰ হুত নাম তাত্ৰধ্বজ ।
 সত্যবাদী ধৰ্ম্মমন্ত্ৰ ৰণে মন্ত্ৰগজ ॥ ৩৪০৩৯
 পূৰ্বে কাম জিনি আছে নৰ্মদাৰ তীৰে ।
 সংগ্ৰাম কৰিছে বীৰে নিৰ্ভয় শৰীৰে ॥
 মহাতেজবল বীৰ কৰিলা সংগ্ৰাম ।
 প্ৰচণ্ড যে ভুজ বলে জিনিলাক বাম ॥ ৩৪০৪০
 সেহি বীৰে ঘোৰা ধৰে মিলিলা সঙ্কট ।
 অত্যন্ত সমৰ আজি মিলিল নিকট ॥
 বৃষকেতু বক্রবাহা প্ৰদ্যুম্ন প্ৰভৃতি ।
 গৃধ্ৰব্যূহ কৰিয়োক সৈন্যৰ সম্প্ৰতি ॥ ৩৪০৪১
 সৈন্য নিযোজিয়া দিয়ো কৰিবে সমৰ ।
 শীঘ্ৰে ব্যূহ কৰা সবে সৈন্যৰ ভিতৰ ॥
 তাত্ৰধ্বজ ৰণে আজি নাহিকে নিস্তাৰ ।
 মহাভক্ত পৰাক্ৰম সমবে দুৰ্ব্বাৰ ॥ ৩৪০৪২
 ইন্দ্র চন্দ্ৰ বায়ু সূৰ্য্য বকণ অনল ।
 সকলে ভূমিতে পাৰে বীৰ মহাবল ॥

কৃষ্ণৰ বচন শুনি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 ব্যূহ নিষোজিবে দিলা বীৰ মহাশয় ॥ ৩৪০৪৩
 ব্যূহমুখে বাহুদেৱ বহিলা আপুনে ।
 অনুশাল হংসধ্বজ বহে অনুক্রমে ॥
 দুইপাশে প্রত্যক্ষ সাত্যকি অনিৰুদ্ধ ।
 যৌৱনাশ্ব স্তবেগ যে আৰো মহাযুদ্ধ ॥ ৩৪০৪৪
 ব্যূহমধ্যে অৰ্জুন যে বৈলা বীৰভাগ ।
 বৃষকেতু প্রত্যক্ষ যে বৈলা ব্যূহআগ ॥
 এহিমতে অৰ্জুন যে বৈলা যুদ্ধ সাজ ।
 বাহুদেৱে সম্বোধিয়া বোলে তাত্ৰধ্বজ ॥ ৩৪০৪৫
 অৰ্জুনে সহিত আইলা কৰিবে সমৰ ।
 যজ্ঞৰ ঘোটক আমি নিছো অৰ্জুনৰ ॥
 মোহোৰ বচন এক শুনা বনমালী ।
 সখা অৰ্জুনক আজি ৰাখিযো আকলি ॥ ৩৪০৪৬
 মোহোৰ হাতত আজি মৰণ নিশ্চয় ।
 যমৰ সহিতে আজি কৰাওঁ পৰিচয় ॥
 গদাহস্তে লোৱা প্রভু স্তম্ভদৰ্শন চক্ৰ ।
 নিশ্চয় পাৰ্থৰ আজি বিধি ভৈলা বক্ৰ ॥ ৩৪০৪৭
 সশস্ত্ৰিত হুয়া যদি হাতে ধৰা চক্ৰ ।
 তথাপি আসিবো যেন বাহ আসে অৰ্ক ॥
 আকৰ্ণ পূৰিয়া ধনু কৰিলা টকাৰ ।
 শব্দবৃষ্টি কৰি সবে কৈলা অন্ধকাৰ ॥ ৩৪০৪৮
 ত্ৰিশূল বিশাল সেনা বিশালত অগ্নি ।
 কুলীশ কুঠাৰ বনে যেন জ্বলে বহ্নি ॥
 তিনিবাণ এৰিলেক শতবাণ হয় ।
 সিংহসম পৰাক্ৰম সমৰে দুৰ্জয় ॥ ৩৪০৪৯
 মহাক্ৰোধে পাঞ্চবাণে ভেদি কলৈৱৰ ।
 চাৰিবাণে চাৰি ঘোৰা কৰে থৰ থৰ ॥
 চবিশ শব্দাৰে কৃতবৰ্ম্মা যে সাত্যকি ।
 ভেদিলা শতেক শৰে কাম যে ধনুকী ॥ ৩৪০৫০
 অনিৰুদ্ধে ভেদিলেক অমৃতক শৰ ।
 ক্ৰোধ কৰি অনিৰুদ্ধ চলিলা সত্ৰৰ ॥
 থাক থাক বুলি বীৰে ধনু দিলা গুণ ।
 দেখ তাত্ৰধ্বজ মোৰ তেজবীৰ্য্য মান ॥ ৩৪০৫১

মোৰ শৰে আজি তোৰ নাহিকে নিস্তাৰ ।
 অশ্ব আনি দিয়া যদি চিন বৰ্ত্তিবাব ॥
 অনিৰুদ্ধ বাক্য শুনি কটাক্ষ কৰিল ।
 নিষ্ঠুৰ বচনে অনিৰুদ্ধক বুলিল ॥ ৩৪০৫২
 কামদেৱ পিতা তোৰ বৰ ধনুৰ্দ্ধব ।
 পুষ্পধনু পাঞ্চবাণ গুণ মধুকৰ ॥
 জীৱ মন মোহে মাত্ৰ নাৰীত শকত ।
 তান পুত্ৰ হুয়া তুমি সৰ্ব যে মহত্ব ॥ ৩৪০৫৩
 উষাক কৰিলা বিহা চোৰবৃত্তি কৰি ।
 বাণে বন্দী কৰিলে এৰিলেক ধৰি ॥
 কন্যাৰ কাকুতি তোৰ বহিলেক পৰাণ ।
 আজি মোৰ শৰে তোৰ নাহি পৰিত্ৰাণ ॥ ৩৪০৫৪
 শুনি ক্ৰোধে অনিৰুদ্ধে বুলিলা বচন ।
 কি বুলিলি মুঢ়মতি অবোধ দুৰ্জুন ॥
 আপোনাক প্রশংসয় কিমত বৰ্ষৰ ।
 বলবীৰ্য্য আছে যদি দেখোক সমৰ ॥ ৩৪০৫৫
 হেনমতে ক্ৰোধ কৰি অনিৰুদ্ধ বীৰে ।
 যাঠি শৰে ভেদে তাত্ৰধ্বজৰ শৰীৰে ॥
 চাৰি বাণে চাৰি ঘোৰা কৰিলা জৰ্জৰ ।
 বিবৰ্থা যে হুয়া তাত্ৰধ্বজ বীৰবৰ ॥ ৩৪০৫৬
 তাত্ৰধ্বজ নিবাৰিয়া সৈন্য কৰে ক্ষয় ।
 গজ বাজী ভুবঙ্গ ভূমিত লোটয় ॥
 কাহাবো কাটিলা শিব কাৰো কাটে বাহ ।
 সৈন্যসব কাটে যেন চক্ৰ আসে বাহ ॥ ৩৪০৫৭
 শিব কৰ কাৰো মধ্য কাটে ধ্বজ ছত্ৰ ।
 গজমুণ্ড কাটিয়া সকলে কৈলা হত ॥
 কাহাবো কাটিলা উক কাহাবো বদন ।
 নাসিকা কাটিলা কাৰো কাহাবো নয়ন ॥ ৩৪০৫৮
 কৰ্ণ গ্ৰীৱা গণ্ডস্থল পেলাইলেক ছেদি ।
 অমৃত নিযুত বাণ হৃদয়ত ভেদি ॥
 তেজে নদী বহি যায় ধবলীমণ্ডলে ।
 ভাসি যায় সবে নদী মনুষ্যসকলে ॥ ৩৪০৫৯
 তিনি অকোহিলী বীৰ বণে কৈলা ক্ষয় ।
 কৃষ্ণ পৌত্ৰ বীৰবৰ প্রত্যক্ষ তনয় ॥

সিংহনাদ কৰি বীৰে কৰয় সংহাৰ ।
 শুক্লতৃণ মধ্যে যেন অগ্নিৰ প্ৰচাৰ ॥ ৩৪০৬০
 আকাশত বায়ু যেন উৰায়ে পতঙ্গ ।
 সেহিহতে শববৃষ্টি চাইলা যে সৰ্বদাঙ্গ ॥
 সেনাহত দেখি বৰ ক্ৰোধে তাত্ৰধ্বজ ।
 কেশবী ধাইলন্ত যেন দেখি মত্তগজ ॥ ৩৪০৬১
 অনেক বিস্তৰ সৈন্য অনিৰুদ্ধে ছেদি ।
 ললাটে বাহুত মুখে নাকে চক্ষু ভেদি ॥
 পাঞ্চবাণে ধনু কাটি কৰিলা দুখণ্ড ।
 ভূমিত পৰয় সবে হয় খণ্ড খণ্ড ॥ ৩৪০৬২
 অমৃত নিমৃত বাণে হৃদয় ভেদিলা ।
 অনিৰুদ্ধ নিবাবিয়া সৈন্যনাশ কৈলা ॥
 গজ বাজী ধনু ধ্বজ সৈন্য বথী বথ ।
 প্ৰহাৰি দাকণ বাণ সৈন্য কৰে হত ॥ ৩৪০৬৩
 পাঞ্চশৰে বিমুখ কৰিলা অৰ্জ্জুনক ।
 কৃষ্ণক সন্মোখি বোলে কবিয়া কোঁড়ক ॥
 সাক্ষাতে দেখিলা অনিৰুদ্ধৰ বিনাশ ।
 আজি অৰ্জ্জুনৰ নাই জীৱনৰ আশ ॥ ৩৪০৬৪
 হেন শুনি বৃষকেতু মহা কোপ কৰি ।
 ক্ৰোধ কৰি ইন্দ্র যেন ধাইলা বজ্র ধৰি ॥
 বথে চৰি তাত্ৰধ্বজ ভৈল উপসন্ন ।
 সাত সাত শৰে অঙ্গ ভেদিলা তেখন ॥ ৩৪০৬৫
 পাঞ্চশৰে ধনু বথ সবাকো নাশিল ।
 আন বথে তাত্ৰধ্বজ তেখনে চৰিল ॥
 সিয়ো বথে বৃষকেতু লীলায়ে কাটিলা ।
 আন বথে তাত্ৰধ্বজ উঠিয়া যে ধাইলা ॥ ৩৪০৬৬
 সেহি বথে তাত্ৰধ্বজ আসে বণ আগে ।
 যেহি বথ বৃষকেতু কাটে বায়ুবেগে ॥
 ক্ৰোধ কৰি বৃষকেতু পশিলা বণত ।
 একো একো কৰি কাটে তিনিকোটি বথ ॥ ৩৬৭
 আন বথে চৰি ধাইলা তাত্ৰধ্বজ বীৰ ।
 অগৰু চন্দন গন্ধে লেপিয়া শৰীৰ ॥
 অৰ্জ্জু চন্দ্র শবপাত জুবিলা ধনুকে ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া মাৰে বৃষকেতু বুকে ॥ ৩৪০৬৮

হৃদয় ভেদিয়া বাণ পৃষ্ঠে ভৈলা বাইৰ ।
 ক্ৰৌঞ্চ গিৰিৰাজ যেন ভেদিলা কুমাৰ ॥
 বিমুচ্ছিত হয় বীৰ পৰিল ভূমিত ।
 নাকে মুখে বাইৰ ভৈলা বিস্তৰ শোণিত ॥ ৩৪০৬৯
 বথী বথ সাবধি ভেদিলা পাঞ্চশৰে ।
 ধনু শব কৰচ কাটিলা বীৰবৰে ॥
 যৌৱনাশ শৰীৰক প্ৰহাৰে পাঞ্চবাণ ।
 বথী বথ সাবধি কৰিলা খান খান ॥ ৩৪০৭০
 পৰিলেক যৌৱনাশ খাই মৰ্ম্মঘাৰ ।
 ভূমিতলে পৰিল বীৰ মুখে নাসে বাৰ ॥
 ক্ৰোধিলেক তাত্ৰধ্বজ হৃদয় আহ্লাদে ।
 হৰিধে পৰিলেক বীৰ ঘোৰ সিংহনাদে ॥ ৩৪০৭১
 কৃতবৰ্ম্মা বীৰ পাচে দেখিলেক পাশে ।
 ভেদিলা হৃদয় যেন গিৰিশৃঙ্গ খসে ॥
 পঞ্চাশ দাকণ শৰে ভেদি কৃতবৰ্ম্মা ।
 তাত্ৰধ্বজ সৈন্য কাটে নাহিকে উপমা ॥ ৩৪০৭২
 ক্ৰোধ কৰি ধাইলন্ত দাকণ তাত্ৰধ্বজ ।
 মত্তসিংহ আগে যেন পৰিলেক গজ ॥
 পাঞ্চশৰে হৃদয় তাৰিলা তাত্ৰধ্বজে ।
 ক্ৰোধে কৃতবৰ্ম্মাক বিদাৰে মত্তগজে ॥ ৩৪০৭৩
 ধ্বজ ছত্ৰ বথ দণ্ড কৰচ কুণ্ডল ।
 দশ বাণে তাত্ৰধ্বজ কাটিলা সকল ॥
 ভূমিত পৰিয়া কান্দে যেন মৃতপ্ৰায় ।
 পুণ্যহীন জন যেন স্বৰ্গভ্ৰষ্ট হয় ॥ ৩৪০৭৪
 সবাব বিমুখ দেখি বজ্রবাহা ধাইলা ।
 যেন মৃতধাৰে বহি কুণ্ডত জ্বলিলা ॥
 যুগান্তৰ বৰি যেন প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ ।
 যুগ ধৰিবাক যেন ধাইলা কালসাপ ॥ ৩৪০৭৫
 দিব্য বথে চৰি বীৰে কৰিলা প্ৰয়াণ ।
 শোভয় প্ৰচণ্ড কৰি দিব্য ধনুধান ॥
 অগৰু চন্দন গোন্ধে লেপিয়া শৰীৰ ।
 কৰচ কুণ্ডল অগ্নি শোভা কৰে বীৰ ॥ ৩৪০৭৬
 বথে চৰি তাত্ৰধ্বজ আগে ভৈলা শিব ।
 আকাশে প্ৰকাশে যেন উদ্ভিত ভাস্কৰ ॥

দুইবীৰ তৰুণ দাক্ষিণ স্কুমাৰ ।
 দুইগোটা সিংহ যেন ভৈলা আগে সাৰ ॥ ৩৪০৭৭
 অগৰু চন্দন গোন্ধে লেপিয়া শৰীৰ ।
 কৰুণাহা দেখি ক্ৰোধে তাত্ৰধ্বজ বীৰ ॥
 কটাক্ষ কৰিয়া বীৰে দিলেক উত্তৰ ।
 অৰ্জুন বধিয়া তই কৰ অহঙ্কাৰ ॥ ৩৪০৭৮
 জনক বধিয়া তোৰ বিস্তৰ প্রতাপ ।
 মদগৰ্ব্ব হৈছে তোৰ বধি আছ বাপ ॥
 বচন চাভুৰি কৰি কহিলা বিশেষ ।
 বাহুবীয়া যারা কেনে মৃগিপুৰ দেশ ॥ ৩৪০৭৯
 শিশু বয়সেতু জিনি বৰ গৰ্ব্ব তোৰ ।
 যৌৱনাত্ৰ অনুশাল স্তবেগ কুমাৰ ॥
 সাত্যকি প্রভৃতি অনিৰুদ্ধ কামদেৱ ।
 ইসবক জিনিছা নাছিল বাহুদেৱ ॥ ৩৪০৮০
 আপুনে আছন্ত বাহুদেৱ বিদ্যামানে ।
 পিতৃসঙ্গে পুত্ৰে আজি হবাইবে পৰাণে ॥
 সপ্ত অশ্বমেধ বাপে কৰিছে নিপুণ ।
 সংসাৰক জিনিলা ধৰিয়া ধনুগুণ ॥ ৩৪০৮১
 অষ্ট অশ্বমেধ তোক মাৰি দিবো ডালি ।
 অহঙ্কাৰ পূৰ্ণ হৈব তোক দিবো বলি ॥
 এহি শুনি বক্রবাহা বুলিলা বচন ।
 শুন তাত্ৰধ্বজ তুমি বৰ মূঢ় জন ॥ ৩৪০৮২
 আপোনাক বীৰ দেখা পৰক নিন্দিত ।
 মোৰ শৰে তোৰ বুক পিবেক শোণিত ॥
 সাত অশ্বমেধ কৰি বাঢ়ি আছে বল ।
 মোৰ বাণ ঘাৱে তোক নিবো বসাতল ॥ ৩৪০৮৩
 এহি বুলি ধনু ধৰি আশ্ফাল কৰিলা ।
 টকাৰ কৰিয়া গুণ ত্ৰিশূল এবিলা ॥
 আকৰ্ণপূৰিয়া এবে ব্ৰজসম শূৰ ।
 মাৰি তাত্ৰধ্বজ পেশো যমৰ নগৰ ॥ ৩৪০৮৪
 বিদ্যুত সঞ্চাবে শৰ প্ৰবেশিলা বুক ।
 মৰ্ম্মঘাৱে বক্রবাহা কম্পি জ্বলিলেক ॥
 ঘাৱ সাঙ্গুৰিয়া বীৰ বোহিলা তেখনে ।
 অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ প্ৰহাৰিয়া ভেদিলা গগনে ॥ ৩৪০৮৫

আৰ পাঞ্চশৰে পুনু ভেদিলা ললাট ।
 মৰ্ম্মঘাৱে তাত্ৰধ্বজ হৃদি যায় ফাট ।
 মহাবলে তাত্ৰধ্বজে শৰপাত এৰে ।
 ব্ৰজসম বাণ বক্রবাহা গাৱে পৰে ॥ ৩৪০৮৬
 আৰ শৰ এবিয়া সন্ধানে তাৰ বুক ।
 শিলিমুখ প্ৰহাৰিয়া ভেদিলেক মুখে ॥
 বেগে বক্রবাহা বীৰে শৰ প্ৰহাৰিল ।
 তাত্ৰধ্বজ ডাইন কৰ্ণে শৰ প্ৰবেশিল ॥ ৩৪০৮৭
 দুইবীৰে দুহাঙ্গ ভেদিলা মৰ্ম্মঘাৱ ।
 উক কৰ শিৰ ছেদে গিৰিশৃঙ্গ প্ৰায় ॥
 মুখ বক্ষস্থল ভেদে প্ৰচণ্ড শৰঘাৱে ।
 হৃদয়ে পৰিয়া দুয়ো ভূমিত লোটাৱে ॥ ৩৪০৮৮
 পুনু অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ এৰে তাত্ৰধ্বজ বীৰে ।
 বজ্ৰপাতে ভেদিলেক বক্রবাহা শিৰে ॥
 মৰ্ম্মঘাৱে তেজধাৰা সৰ্ব্ব অঙ্গ ভৰি ।
 তমোময় দেখি বীৰ স্তবে হৰি হৰি ॥ ৩৪০৮৯
 মোহ পায় বক্রবাহা ধনু কৰে ধৰি ।
 পাঞ্চশৰে তাত্ৰধ্বজ বীৰক আৱৰি ॥
 পুনু শিলিমুখে বুক ভেদিলা তেখনে ।
 পুনু শৰঘাৱে ভেদিলেক দুই কৰ্ণে ॥ ৩৪০৯০
 বজ্ৰশৰ ঘাৱে তাত্ৰধ্বজেও কোপিলা ।
 যেন স্নতধাৰে অগ্নি প্ৰকোপে জ্বলিলা ॥
 তাত্ৰধ্বজ চক্ষু কৰি ধনুগুণ সাজি ।
 চাৰি শৰ প্ৰহাৰিয়া কাটে চাৰি বাজী ॥ ৩৪০৯১
 আৰ বথে বক্রবাহা উঠিলা তেখন ।
 সিয়ো বথ কাটিলেক কোপ কৰি মন ॥
 বথ কাটি কৰিলা দাক্ষিণ সিংহনাদ ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন গৰ্জ্জিলা বিশাদ ॥ ৩৪০৯২
 মহাক্ৰোধে বক্রবাহা উঠি বীৰবৰ ।
 ধনুত জ্বলিয়া কেপিলস্তু দশ শৰ ॥
 তাত্ৰধ্বজে দশ শৰ এবিলেক কোপে ॥
 কাটিয়া সকলে শৰ বজ্ৰৰ প্ৰতাপে ॥ ৩৪০৯৩
 বক্রবাহা ত্ৰিশ শৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 অগ্নিবীলা চৰাচৰ পৱন সঞ্চাৰ ॥

দুইবীৰ সমবে খানিক নহে হীন ।
 প্রচণ্ড প্রতাপ দুই সমবে নিপুণ ॥ ৩৪০৯৪
 দুইবীৰ বজ্র ববিষয় মহা ধাবে ।
 খণ্ড খণ্ড ভৈলা অঙ্গ শবৰ প্রহাবে ॥
 দেখি কোপে ধাইলা তাত্ত্বধ্বজ যে ধানুকী ।
 গৰুড় ধাইলন্ত যেন ধবিতে বাহুকী ॥ ৩৪০৯৫
 বজ্রসম শব জুৰি দেখি ভয়ঙ্কৰ ।
 বক্রবাহা বৃকে শব পশিলা সজ্জৰ ॥
 বিষম দাকণ শবে বীৰ মুৰ্ছা গৈলা ।
 যেন বীৰ্য্যবন্ত সৰ্পবাজে বাসা কৈলা ॥ ৩৪০৯৬
 সাবথিব মাথা কাটি হানি তীক্ষ্ণ শূল ।
 বধী বধ সাবথিব কৰিলা নিশ্চল ॥
 চট চট কৰে বীৰ যেন জ্বলে দীপ ।
 বথে সমে তাত্ত্বধ্বজ মিলিল সমীপ ॥ ৩৪০৯৭
 প্রচণ্ড অনলে যেন লোটে ভূমিতল ।
 খসাই লৈলন্ত বীৰ কৰ্ণৰ কুণ্ডল ॥
 আভৰণ সকলক পেলাইলেক দূৰে ।
 ধনুগুণ গ্ৰীৱে দিয়া টানিলেক বীৰে ॥ ৩৪০৯৮
 বিমূৰ্ছিত ভৈলা দেখি দয়া উপজিলা ।
 উলট পালট কৰি তুলিয়া শুৱাইলা ॥
 পাতাল ভেদিয়া যেহি জ্বিনিলেক নাগ ।
 হেন বক্রবাহা পৰে কৃষ্ণ পাৰ্থ আগ ॥ ৩৪০৯৯
 হেন দেখি পলাই যায় সকলে বাহিনী ।
 কাৰ প্ৰাণে সৈবে পাৰে বাণৰ অগনি ॥
 নীলধ্বজ হংসধ্বজ যত বীৰবৰ ।
 তাত্ত্বধ্বজ সমে বীৰ জ্বিনিলা সমৰ ॥ ৩৪১০০
 অচেতন বীৰসব ঘাবত জৰ্জ্বৰ ।
 প্ৰাণ ত্যজি গৈলা সবে যমৰ নগৰ ॥
 কেহো বোলে পলাই যাইবো আপোনাৰ দেশ ।
 অৰ্জ্জুনৰ ভয়ে আমি ত্যজিবো বিশেষ ॥ ৩৪১০১
 যজ্ঞ কৰে গোত্ৰবধ পাপ কৰে ক্ষয় ।
 কি কৰিবো পুত্ৰ আৰো আমাৰ প্ৰলয় ॥
 প্ৰাণ লৈয়া পলাই যাইবো দেশ দেশান্তৰ ।
 হস্তিনা ত্যজিলে পাচে আছে কিবা ভৰ ॥ ৩৪১০২

এহি বুলি সেনাগণ কৰে হাহাকাৰ ।
 বিকল ভৈলন্ত প্ৰাণ শবৰ প্ৰহাৰ ॥
 সৈন্যৰ কাকূতি শুনি কোপে ধনঞ্জয় ।
 ধনুত গুণক দিয়া টকাৰ পূৰয় ॥ ৩৪১০৩
 কোপে পঞ্চ তীক্ষ্ণ শব বীৰে প্ৰহাৰিলা ।
 দুই দল মध्ये তাত্ত্বধ্বজক ভেদিলা ॥
 দশ শবে বথে সমে সাবথি কাটিলা ।
 আৰ বথে উঠি বীৰ প্ৰকোপে জ্বলিলা ॥ ৩৪১০৪
 ধনু ধৰি ধনঞ্জয় কৰে শঙ্খবান ।
 প্ৰলয় কালত যেন গৰ্জ্জয় বাসৱ ॥
 শিলিমুখ হানি বধ কৈলা খণ্ড খণ্ড ।
 ঘোটকে সহিতে কাটে সাবথিব মুণ্ড ॥ ৩৪১০৫
 অৰ্জ্জুনক হানি কৰে জৰ্জ্বৰিত বৰ ।
 নিসন্ধি কৰিয়া বীৰে ভেদি কলৈৱৰ ॥
 আন বথে চৰিয়া প্ৰচণ্ড ধনঞ্জয় ।
 দেৱদত্ত শঙ্খ পূৰে বীৰ মহাশয় ॥ ৩৪১০৬
 শঙ্খবান শুনিয়া কোপিলা তাত্ত্বধ্বজ ।
 মৃগ ধৰিবাক যেন ধাইলা মত্তগজ ॥
 এবিলা নবাচ বাণ হুহুকাৰ কৰি ।
 হৃদয় পূৰিয়া পাৰ্থ পৰে বসুন্ধৰী ॥ ৩৪১০৭
 মৰ্ম্মবাৰে বিমূৰ্ছিত ভৈলা ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণ বিদ্যমান পৰে দেখি তমোময় ॥
 বথে সমে উৰাইলন্ত যোজনৰ পথে ।
 বায়ুবাণ প্ৰচণ্ড হানিলা ইন্দ্ৰহতে ॥ ৩৪১০৮
 আৰ শবে বথখানি থৈলা বিদ্যমান পৰে ।
 অঙ্গভেদি অৰ্জ্জুনে জৰ্জ্বৰ কৈলা বাণে ॥
 অৰ তিনি শব পাৰ্থ এৰে বাহুবলে ।
 উৰাইলন্ত বথখান গগনমণ্ডলে ॥ ৩৪১০৯
 দেৱদত্ত শঙ্খধ্বনি কৈলা মহাশয় ।
 গজবাজী বথধ্বজ কাটি কৈলা ক্ষয় ॥
 পাঞ্চ অক্ষৌহিণী বীৰ কাটি কৰে ক্ষয় ।
 চলি গৈলা তাত্ত্বধ্বজ সমবে দুৰ্জ্জয় ॥ ৩৪১১০
 শেল শূল মুঘল মুদগৰ শবজালে ।
 আৱৰিলা দুইবীৰ গগনমণ্ডলে ॥

যেন সোন্দাকলত অসংখ্য পক্ষীগণ ।
 একত্রে যে ছয়া কবে বৃক্ষ আৰোহন ॥ ৩৪১১১
 হেনমতে দুইবীৰ দুহাকো ভেদয় ।
 কধিবে দগধ তনু অধিকে শোভয় ॥
 যেন গিৰি শিখৰে অশোক বৃক্ষ দুই ।
 মেহিমতে শোভা কবে দুইবীৰ কায় ॥ ৩৪১১২
 তেজে তনু খণ্ডিত খানিক মুটুটয় ।
 দুইমত সিংহ যেন সংগ্রাম কৰয় ॥
 আনো আনো যম চিন্তে দুই মহাবল ।
 দাকণ দুৰ্ব্বাব ছয়ো সমবে কুশল ॥ ৩৪১১৩
 তাত্ৰধ্বজ ধনু শৰ বথ শৰাঘাতে ।
 একত্রে ছেদিয়া পেলাইলন্ত পার্থ বথে ॥
 যেহি যেহি বথে চৰি তাত্ৰধ্বজ ধারে ।
 মহাবীৰ ধনঞ্জয় কাটিয়া পেলাৰে ॥ ৩৪১১৪
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা জন্মেজয় ।
 দ্বিতীয় সহস্র বথ অৰ্জ্জুনে কাটয় ॥
 দুইবীৰ মাংসসৰ পৰে শৰঘারে ।
 বায়ু নিয়া পেলায় গোবিন্দৰ পারে ॥ ৩৪১১৫
 একত্ৰমে ছয়ো আছে সপ্তম বাসৰ ।
 ত্ৰৈলোক্য মোহন বণ ঘোৰ ভয়ঙ্কৰ ॥
 ক্ৰোধ ভৈলা তাত্ৰধ্বজ সমবে দুৰন্ত ।
 যমদণ্ড লৈয়া যেন ধাইলন্ত কালন্ত ॥ ৩৪১১৬
 বথসমে অৰ্জ্জুনক ধৰি বামহাতে ।
 বায়ুবেগে অন্তৰীক্ষে উঠি আকাশতে ॥
 আদিত্যমণ্ডলে যেন দেখিতে নিগূঢ় ।
 গজকুন্ত লৈয়া যেন উঠিলা গকড় ॥ ৩৪১১৭
 আকাশৰ হস্তে ক্ষেপি পেলায় ভূমিতলে ।
 চক্ৰাকাৰ কৰি ফুৰে গগনমণ্ডলে ॥
 অৰ্জ্জুন বিনাশ দেখি চিন্তিলেক হৰি ।
 নিৰেক্ষিয়া বথ বাধিলন্ত কবে ধৰি ॥ ৩৪১১৮
 তাক দেখি তাত্ৰধ্বজ উপহাস্ত কৰে ।
 অৰ্জ্জুন বাধিবে যত্ন কৰা দামোদৰে ॥
 অগ্ন তেজবীৰ্য্য পার্থ বীৰ নহে গণি ।
 সিকাৰণে বেটিয়া বাধিলা চক্ৰপাণি ॥ ৩৪১১৯

তাত্ৰধ্বজ বচনক শুনি দামোদৰে ।
 গদা কবে ধৰি ধাইলা দেৱ গদাধৰে ॥
 আকাশমণ্ডলে উঠি মাৰিলেক লাঠি ।
 সৰ্বশক্তি টুটি বীৰ পৰিলেক পৃথ্বী ॥ ৩৪১২০
 ধৰণীত পৰে বীৰ গগনক ছাৰি ।
 কাৰ্ত্তিকে নাশিলা যেন কনকৰ গিৰি ॥
 ধনু লৈয়া পুতু বীৰে কৰিলা সন্ধান ।
 অৰ্জ্জুন কৃষ্ণক প্ৰতি প্ৰহাৰিলা বাণ ॥ ৩৪১২১
 অৰ্জ্জুনে বোলয় কৃষ্ণ লোৱা ধনুশৰ ।
 তেজবীৰ্য্য পৰাক্ৰমে তাত্ৰধ্বজ বৰ ॥
 বৃষকেতু বক্ৰবাহা প্ৰচ্যন্ন প্ৰভৃতি ।
 তৃণবতে সৈন্য মাৰি মাৰে হয় হস্তী ॥ ৩৪১২২
 কাল যম সম বীৰ সমবে দুৰ্ব্বাব ।
 ইহাৰ হাতত আজি নাহিক নিস্তাৰ ॥
 প্ৰচণ্ড ধনুক ধৰি মাৰে বীৰে বৈবী ।
 গাণ্ডীৱৰ গুণ পাৰ্থে মাজে মুষ্টি ধৰি ॥ ৩৪১২৩
 মহাকোপে কৃষ্ণ-পাৰ্থে কৰে শৰবৃষ্টি ।
 যুগান্তৰ মেঘে যেন আৱৰিলা সৃষ্টি ॥
 কোপে তাত্ৰধ্বজে শৰ কবন্ত প্ৰহাৰ ।
 কৃষ্ণ পাৰ্থ ভেদিয়া বহয় তেজধাৰ ॥ ৩৪১২৪
 প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ দেখি দুইৰো ধনুৰ্বাণ ।
 তাত্ৰধ্বজে হাসি বাক্য বোলে ভগৱান ॥
 দুই বথে দুই চৰে কিবা প্ৰয়োজন ।
 পাৰ্থৰ বথত গৈয়া চৰা ভগৱান ॥ ৩৪১২৫
 তুমি যে সাৰথি হোৱা অৰ্জ্জুন হৌক বথী ।
 তেবেসে সমবে তাৰিবেক লৱে মতি ॥
 তাত্ৰধ্বজ বাক্যে কৃষ্ণ বথ পৰিহৰি ।
 অৰ্জ্জুনৰ বথে গৈয়া চৰিলা যুবাৰি ॥ ৩৪১২৬
 মহাবথী অৰ্জ্জুন সাৰথি ভগৱান ।
 বথ নিয়া দিলা তাত্ৰধ্বজ বিদ্যমান ॥
 দেখি বথখান কোপে ধাইলা তাত্ৰধ্বজ ।
 টোণ বাণ সমে ধাৱে যুদ্ধে যত সাজ ॥ ৩৪১২৭
 দশ বাণে ভেদিলেক দেৱ দামোদৰ ।
 তিনিবাণে ভেদিলেক পাৰ্থকলেশ্বৰ ॥

হৃদয় ভেদিয়া বাণ পৃথিৱীত পশে ।
 শত বাণে পুত্ৰ ভেদিলেক স্বৰীকেশে ॥ ৩৪১২৮
 মহাতাপ পাই পাৰ্শ্ব ধনু লৈলা হাতে ।
 ইন্দ্রক কোপিলো যেন দেৱ জগন্নাথে ॥
 লৈলন্ত নবাচ বাণ বজ্ৰৰ সমান ।
 বাণে উকুৱাই নিলা তান বিদ্যমান ॥ ৩৪১২৯
 বাণে ফুটি তাত্ৰধ্বজ ভৈলন্ত দুখিত ।
 অচেতন হয় বীৰ পৰিল ভূমিত ॥
 চেতনক পাই বীৰে কৰে সিংহনাদ ।
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন কৰিলা সংবাদ ॥ ৩৪১৩০
 কৃষ্ণ পাৰ্শ্ব আৱৰিলা শব বৰিষণে ।
 বথ ধ্বজ সাৰথি জৰ্জৰ কৈলা বাণে ॥
 কালান্তক যম যেন বজ্ৰতো অধিক ।
 ক্ৰোধ ভেদিবাক যেন ধাইলন্ত কাৰ্ত্তিক ॥ ৩৪১৩১
 চাৰি বাণে বথখান ভ্ৰমারে গগনে ।
 চক্ৰাকাৰে ভ্ৰমে বথ দেখি জনাৰ্দনে ॥
 জাম্প দিয়া বথখান বাখিলেক চাপে ।
 স্বদৰ্শন চক্ৰ লৈয়া ধাইলা মহাকোপে ॥ ৩৪১৩২
 পদভৰে ধৰণীক কৰে টলবল ।
 মেক যে মন্দৰ কম্পে কম্পে ভূমিতল ॥
 সপত সাগৰ তথা লাগিল হিন্দোল ।
 ভঙ্গ দিলা বাহিনী কৰিয়া অনুবোল ॥ ৩৪১৩৩
 দশোদিশ কম্পমান ছাদশ আদিত্য ।
 অনন্ত বাহুকি তেবে ভৈলন্ত কম্পিত ॥
 বায়ু কম্পে বকণ অকণ কম্পমান ।
 স্বদৰ্শন চক্ৰক এৰিলা ভগৱান ॥ ৩৪১৩৪
 গজ বাজী সেনাগণ কবয় নিপাত ।
 বথে চৰি তাত্ৰধ্বজে দেখয় সাক্ষাত ॥
 দুই অকোহিণী সেনা দেখিলা নিধন ।
 বথ এৰি তাত্ৰধ্বজ বহিলা তেখন ॥ ৩৪১৩৫
 ভক্তিভাৱে তুতি কৰে কৃষ্ণ চৰণ ।
 ভূমি ব্ৰহ্মা ভূমি বিষ্ণু ভূমি পঞ্চানন ॥
 অজক পালক ভূমি প্ৰভু সংহাৰক ।
 ত্ৰিভুৱনে যত জীৱ তোমাৰ সেৱক ॥ ৩৪১৩৬

ভূমি বৰি শশী ভূমি ধৰণী পৱন ।
 কেহ ভিন্ন নহে ভূমি সবাবে জীৱন ॥
 তোমাৰ সংসাৰ সৃষ্টি পালা ত্ৰিজগত ।
 কৃপাৰ সাগৰ প্ৰভু অনাথৰ নাথ ॥ ৩৪১৩৭
 সপ্ত অৰ্দ্ধমেধ বাপে কৰে বাৰে বাৰে ।
 এহিমাৰ্জ মনোবথ কৃষ্ণ দেখিবাবে ॥
 কৰিব অৰ্দ্ধম যজ্ঞ ভুৱা প্ৰীতিতৰে ।
 ঘোৰা বাখিবাব বাপে নিয়োজিলা মোৰে ॥ ৩৪১৩৮
 সেৱক দুইহানো যুদ্ধ দেখিয়ো কোঁতুক ।
 কাৰ পক্ষ হোৱা কাৰ বিদাৰাহা বুক ॥
 ঈশ্বৰৰ ধৰ্ম্ম এহি নহৰে উচিত ।
 সমভাৱে সেৱকৰ সমৰে কৰা হিত ॥ ৩৪১৩৯
 কিসক সকলে সৈন্ত মাৰা বাহুদেৱ ।
 ভূমি হেন কৰিলে বাখিবে পাৰে কেৱ ॥
 এহি বাক্য তাত্ৰধ্বজে বুলিলা বিদিত ।
 চক্ৰ এৰি বাহুদেৱ ভৈলন্ত লজ্জিত ॥ ৩৪১৪০
 তুতি শুনি তুষ্ট ভৈলা দেৱ জগন্নাথ ।
 চক্ৰ সম্ভৱিয়া হৰি লৈলা বামহাত ॥
 তাত্ৰধ্বজে বোলে শুনা ত্ৰৈলোক্য পূজিত ।
 যজ্ঞ অৰ্থে বাপ মোৰ হৈয়াছে দীক্ষিত ॥ ৩৪১৪১
 তাতে ভূমি বিঘ্নি কৰা হয়ো ব্যৱহাৰ ।
 ইয়ো যুদ্ধে বুদ্ধি দিয়া কৰা প্ৰতিকাৰ ॥
 তাত্ৰধ্বজ বাক্য শুনি ভৈলন্ত সদয় ।
 কৃষ্ণ বোলে ধনুশৰ লোৱা ধনঞ্জয় ॥ ৩৪১৪২
 ধনু ধৰি শবসৃষ্টি কৰিলা অৰ্জ্জুনে ।
 তাত্ৰধ্বজ আৱৰিলা বাণ বৰিষণে ॥
 পাঞ্চ শৰে হৃদয় ভেদিলা ধনঞ্জয়ে ।
 কোপিলেক তাত্ৰধ্বজ তীক্ষ্ণশৰ ঘাৱে ॥ ৩৪১৪৩
 কাল যম সম ভৈলা অকণ লোচন ।
 ওষ্ঠাধৰ শিৰ উক ভৈলা কম্পমান ॥
 গদা হস্তে ধৰি বীৰে ভৈলা আগুসাৰ ।
 কৃষ্ণ পাৰ্শ্ব মাথে কৈলা গদাৰ প্ৰহাৰ ॥ ৩৪১৪৪
 পুনৰপি পদগতি কৰি মহাবলী ।
 কৃষ্ণ পাৰ্শ্ব লৈয়া উঠে গগনমণ্ডলী ॥

বাজপকী মাছ যেন লৈয়া কবে উবা ।
 কৃষ্ণক পার্থক লৈয়া বীবে কবে ক্রীড়া ॥ ৩৪১৪৫
 দুয়োকো ক্লেপিল্য বীবে ধবণী উপবে ।
 জবা জৰি ছয়া পবে ধবণী সজ্জবে ॥
 পৰ্বত সদৃশ দুয়ো পবে মহীতলে ।
 পৰ্বত সংসার মহী লবে জলে স্থলে ॥ ৩৪১৪৬
 যেন যেক শিখৰ খসিল বজ্রাঘাতে ।
 ভূমিত পৰিয়া ভৈলা মৃতক সাক্ষাতে ॥
 নাহি জ্ঞান চেতন মুচ্ছিত দুয়ো বলী ।
 পূৰ্ণচন্দ্রে সূর্য্যসম দীপ্তি বণস্থলী ॥ ৩৪১৪৭
 ধূলায়ে ধূমৰ দুই দেখিতে স্তম্ভৰ ।
 কস্তুরী মণ্ডিত তনু শ্যাম কলেরব ॥
 গৌবৰ্ণ অৰ্জ্জুন শ্যাম বনমালী ।
 যেন নীলমেঘ মধ্যে চমকে বিজুলী ॥ ৩৪১৪৮
 কৃষ্ণ পার্থ বিপদক দেখে তাত্ৰধ্বজ ।
 অভুল্য বিক্রম বীৰ যেন মত্তগজ ॥
 পৰম হৰিষে বীবে সৈন্তক নিহালে ।
 বিপুগণ জিনিয়া প্রচণ্ড বাহুবলে ॥ ৩৪১৪৯
 হৰিষে কবয় বীবে শঙ্খ সিংহনাদ ।
 দুসৰি মুসৰি ভেবী দুন্দুভি সংবাদ ॥
 দুইঘোৰা ধৰিয়া পেপিল্য পূৰ্ব্বমধ্যে ।
 দেখিয়া সন্তোষ ভৈলা বীৰ তাত্ৰধ্বজে ॥ ৩৪১৫০
 বাহুধ্বজ মন্ত্ৰী সমে লৈয়া সেনাগণ ।
 দুইঅশ্ব লৈয়া গৈলা পিতৃ বিদ্যমান ॥
 দেখিয়া নৃপতি মনে কিস্ময় অপাৰ ।
 তাত্ৰধ্বজ চাই বাজা বোলে বাবে বাৰ ॥ ৩৪১৫১
 তাত্ৰধ্বজ সন্মোখিয়া বুলিলা নৃপতি ।
 ব্রতভঙ্গ কৰ্ম্ম কেনে কৰিলা দুৰ্ম্মতি ॥
 বছৰেক সম্পূৰ্ণ মুহিতে আন হয় ।
 কাহাৰ ঘোটক ইটো কহিয়ো নিশ্চয় ॥ ৩৪১৫২
 হেন শুনি তাত্ৰধ্বজে বুলিলা বচন ।
 মুখিষ্ঠিৰ যজ্ঞ ঘোৰা আইলা এহিস্থান ॥
 কৃষ্ণসমে পার্থ আইল ঘোৰাৰ বন্ধক ।
 ঘোৰা আনি মৰণক কৰিয়া অশক্য ॥ ৩৪১৫৩

কৃষ্ণ আদি কবি সবে জিনিলো সমবে ।
 বাহুধ্বজ মন্ত্ৰী আনি বোলে বাবে বাবে ॥
 বাজা বোলে বাহুধ্বজ কহিয়ো আপুনি ।
 কিকপে জিনিলা পার্থ দেৱ যদুৱণি ॥ ৩৪১৫৪
 সংসার বিজয়ী বীৰ গোবিন্দৰ সখা ।
 বিপক্ষ সকল মাৰে ধৰি পালে দেখা ॥
 খাণ্ডৱ দহিলা যিটো ভূমিলা শঙ্কৰ ।
 দেৱগণ সহিতে জিনিলা পুৰন্দৰ ॥ ৩৪১৫৫
 সাৰথি ভৈলন্ত যাৰ পৰম পুৰুষ ।
 কিকপে জিনিলা তাক মনৰ সন্তোষ ॥
 বাহুধ্বজে বোলে শুনা বাজা দিয়া মন ।
 তাত্ৰধ্বজে কিকপে কৰিলা ঘোৰ বণ ॥ ৩৪১৫৬
 বক্রবাহা বৃষকেতু প্রচ্যন্ন কুমাৰ ।
 কৃতবৰ্ম্মা সুবেগ যে সাত্যকি দুৰ্ব্বাৰ ॥
 নীলধ্বজ হংসধ্বজ অনুশাল বীৰ ।
 অনিৰুদ্ধ ধনঞ্জয় দুৰ্জ্জয় শৰীৰ ॥ ৩৪১৫৭
 সবাকো তোমাৰ পুত্রে জিনিলা সমৰ ।
 কৃষ্ণ পার্থ দুইকো বীবে কবি তিবক্ষাৰ ॥
 অৰ্জ্জুন ক্রীহৰি দুয়ো ভৈলন্ত মুচ্ছিত ।
 ঘোৰা লৈয়া আইলা বীৰ হৈয়া হৰষিত ॥ ৩৪১৫৮
 দুই অশ্ব আনিলাহা দুৰ্জ্জয় বণে জিনি ।
 ইহাত কিদোষ তাৰ শুনা নৃপৱণি ॥
 কৃষ্ণপাৰ্থ বাক্য শুনি পাচে নৃপবৰ ।
 পৰাভৱ দিল পুত্রে ভৰ্চিয়া যিস্তব ॥ ৩৪১৫৯
 মনদুখ পাই বাজা বুলিলা বচন ।
 কাচ পায়্য মোৰ পুত্ৰ ত্যজিলা কাঞ্চন ॥
 কৃষ্ণপায়্য ঘোৰা ভূমি আনা কি কাৰণ ।
 ঘোৰা এৰি কৃষ্ণ কেনে নানিলা দুৰ্জ্জন ॥ ৩৪১৬০
 সৰ্ব্বকাৰ্য্য সিদ্ধি হৈব সাফল জীৱন ।
 মনোবধ সিদ্ধি হৈব দেখি নাৰায়ণ ॥
 হা হা বিধি কোন দোষে বঞ্চিতা আমাৰে ।
 হাতে নিধি পাই কৰ্ম্মদোষে পাই হবে ॥ ৩৪১৬১
 ভাগ্যহীন কৰ্ম্মহীন আমি দুৰ্ব্বাচাৰ ।
 নাপালো কৃষ্ণক দেখা অজ্ঞান্য আমাৰ ॥

কাঞ্চন এবিয়া পুত্ৰে আনিলা কুশল ।
 মণি এবি গুজ্জাহাব আনিলাহা কিস ॥ ৩৪১৬২
 এহিমতে পুত্ৰক তৰ্জিয়া নৃপবৰ ।
 দুখমনে গৈলা বাজা পুৰীৰ ভিতৰ ॥
 অস্তৰ্গতে হৰি হৰি কৰিলা স্মৰণ ।
 কোন দোষে আমাক বঞ্চিলা নাৰায়ণ ॥ ৩৪১৬৩
 ঐত পাৰ্থ সমে চেতনক পাইলা হৰি ।
 ঘোৰা নেদেখিয়া পাৰ্থ সোধে যত্ন কৰি ॥
 অৰ্জুনে বোলয় ঘোৰা নিলা তাত্ৰধ্বজে ।
 ঘোৰা আনিবাক যাওঁ জিনি পুৰীমাজে ॥ ৩৪১৬৪
 এহি শুনি নাৰায়ণে দিলেক উত্তৰ ।
 অগ্ন সৈন্তে যাইবে নৰি পুৰীৰ ভিতৰ ॥
 পূৰ্বে আমি তোমাত কহিছোঁ এহি কাজ ।
 তাত্ৰধ্বজ সম বীৰ নাহি তিনি বাজ ॥ ৩৪১৬৫
 হবব সদৃশ বীৰ অপাৰ মহিমা ।
 যত বলবীৰ্য্য তান নাহিকে উপমা ॥
 সমৰ কৰিয়া ঘোৰা নপাইবা অৰ্জুন ।
 উপায় কৰিয়া ঘোৰা পাইবা আপুন ॥ ৩৪১৬৬
 উপায়ৰ সম বল নাহি মহীতলে ।
 উপায়ে আনিবো ঘোৰা বণে কিবা ফলে ॥
 মোৰ এক বচনক শুনা ধনঞ্জয় ।
 গুপ্তবেশে তুমি আমি যাইবো মহাশয় ॥ ৩৪১৬৭
 সৈন্তসৰ বীৰগণ বহোক ইথানতে ।
 দ্বিজ ছয়া যাইবো আমি বাজাৰ বিদিত্তে ॥
 শিষ্যকপ ছয়া তুমি আহা মোৰ সমে ।
 ঘোটক আনিবো খুজি আমি বাজাস্থানে ॥ ৩৪১৬৮
 আতপৰে জানা সখি নাহিকে উপায় ।
 বলে পৰাক্ৰমে ঘোৰা আনন নাযায় ॥
 এহিবুলি পাৰ্থ সমে চলিলা স্ত্ৰীহৰি ।
 সন্ধ্যাকালে প্ৰবেশ ভৈলন্ত কঙ্কপুৰী ॥ ৩৪১৬৯
 পুৰীমধ্যে বসিয়া শুনন্ত বাহুদেৱে ।
 কৃষ্ণবিনে সৰ্বলোকে আন নাহি ভাৱে ॥
 কৃষ্ণ হৰি গোবিন্দ কবয় মাত্ৰ জপ ।
 যুদ্ধক বুদ্ধক শিশু কবন্ত আলাপ ॥ ৩৪১৭০

একজনে নাৰীসমে কহে নিশাকালে ।
 হৰি বণে মিলিল আমাৰ কৰ্মফলে ॥
 অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ড যাক ধ্যানত নপায় ।
 চান্দমুখ আজিহে দেখিলো যদুৰায় ॥ ৩৪১৭১
 কৃষ্ণৰ বিচ্ছেদে আমি বৰ পাইলো দুখ ।
 তাক এৰি সন্তোষ নেদেখো তোৰ মুখ ॥
 শতচন্দ্র উজ্জ্বল কমল মুখ চাক ।
 বিধিৰ বিধাতা ইন্দ্র আদি দেৱগণক ॥ ৩৪১৭২
 তাহাক দেখিয়া মনে আন লাহি লয় ।
 স্মৰিয়া কৃষ্ণৰ নাম বিদাৰে হৃদয় ॥
 বয়সী বোলয় প্ৰভু হেন কহা কেনে ।
 তুমি বোলা কৃষ্ণ নাহি আছে মোৰ মনে ॥ ৩৪১৭৩
 কৃষ্ণ বিনে অহৰ্নিশে আন তাহি মন ।
 ইহলোকে পৰলোকে গতি নাৰায়ণ ॥
 এহিমতে ঘৰে ঘৰে কবয় ব্যাখ্যান ।
 শুনিয়া হৰিষ ভৈলা দেৱ ভগৱান ॥ ৩৪১৭৪
 সেহি ৰাত্ৰি তথাতে বঞ্চিলা জগন্নাথে ।
 প্ৰাতঃক্ৰিয়া কৰি দুয়ো উঠিলা প্ৰভাতে ॥
 সভা কৰি বসি আছে মহন্ত বাজন ।
 বিপ্ৰকপে দুইজন ভৈলা উপদন ॥ ৩৪১৭৫
 সভামধ্যে প্ৰবেশিলা দুই বিপ্ৰবৰ ।
 স্বস্তি বুলি প্ৰশংসিলা যুৰি দুই কৰ ॥
 দ্বিজ দেখি নমস্কাৰ কৰি নৃপবৰ ।
 মিস্ট মুখে সন্তাষিয়া বুলিলা উত্তৰ ॥ ৩৪১৭৬
 প্ৰণাম কবন্তে মোক বোলা স্বস্তি কৰি ।
 আশীৰ্বাদ কৰি শাপ দিলা মনে ধৰি ॥
 শূনি মায়া দ্বিজে বোলে শূনা নৰপতি ।
 ই বাক্যত দোষ নাই শূনা মহামতি ॥ ৩৪১৭৭
 যি পুত্ৰ ব্যাখ্যান হোৱে সভা আৰোহিয়া ।
 আশীৰ্বাদ কৰিবেক স্বস্তিক বুলিয়া ॥
 তেবেসে শূদ্ৰৰ যোগ্য প্ৰণাম কৰিতে ।
 তোমাত কহিলো আমি শাস্ত্ৰৰ বিহিতে ॥ ৩৪১৭৮
 বাজা বোলে কি কাৰ্য্যে আসিছা দ্বিজবৰ ।
 কিবা কাৰ্য্যে আসি আহা আমাৰ গোচৰ ॥

মনব বাঞ্ছিত তমু কবিবো পূৰণ ।
 বাজাৰ বচন শুনি কহিলা ব্রাহ্মণ ॥ ৩৪১৭৯
 পৃথিবী জুৰিয়া কহে তুমি বব দাতা ।
 দান দিলে যশ কীর্তি নোহোৱে অন্তথা ॥
 পঞ্চ মহাপাতক খণ্ডয় দান দিলে ।
 প্রধান নৃপতি তুমি সৰ্বলোকে বোলে ॥ ৩৪১৮০
 সৰ্বশাস্ত্ৰ জানা তুমি বেদৰ বিধান ।
 কোনে কহিবাক পাবে তোমাৰ ব্যাখান ॥
 মোৰ যত দুখ শুনা বাজা নবনাথ ।
 তিনিজন আসি আছে অবগ্যৰ পথ ॥ ৩৪১৮১
 সিংহে পুত্ৰ ধৰি নিলা কৰয় ভোজন ।
 পুত্ৰস্নেহে সিংহ আগে কৰিলো স্তৱন ॥
 যুগৰ ঈশ্বৰ ভোজনৰ নাহি দুখ ।
 এহি পুত্ৰ নেদেখিলে বিদাৰয় বুক ॥ ৩৪১৮২
 বৃদ্ধকালে কৰে মোক পোষণ পালন ।
 অঙ্কলাৰ নয়ন যে নিধৰ্ণীৰ ধন ॥
 নানা যুগ ধৰি খাৱা আপোন ইচ্ছায়ে ।
 পুত্ৰদান দিয়া মোক ধৰো তোৰ পায়ে ॥ ৩৪১৮৩
 পুত্ৰশোকে মোৰ বিদাৰয় কলৈৱৰ ।
 ব্রহ্মবধ নকৰিয়ো শুনা যুগেশ্বৰ ॥
 আমাৰ বচন শুনি দাকণ কেশৰী ।
 বিকট দশন কৰি পুত্ৰ নিলা ধৰি ॥ ৩৪১৮৪
 লেঙ্গুৰ পকায়া কোপে বুলিলা বচন ।
 ব্যৰ্থে কেনে পুত্ৰশোক কৰাহা ব্রাহ্মণ ॥
 ক্ষুধায় বিকল তনু মিলিছে আহাৰ ।
 তাক পায় কোন জনে কৰে প্ৰতিকাৰ ॥ ৩৪১৮৫
 শিষ্য লৈয়া চলা বিপ্ৰ আপোনাৰ পুৰী ।
 যোগ্যতম মাংস পালো এৰিতে নপাবি ॥
 দাকণ সিংহক পুনু বুলিলো বচন ।
 পুত্ৰ এৰি মোৰ মাংস কৰিয়ো ভোজন ॥ ৩৪১৮৬
 অপুত্ৰক পুত্ৰ দিয়ো ধৰ্ম্ম দেখি পাশ ।
 হেন দেখি পুত্ৰ মোৰ নকৰা বিনাশ ॥
 পুনু আসি বুলিলোহো কেশৰীৰ ধানে ।
 মোক খায়া পুত্ৰ এৰা কৃপা কৰা যানে ॥ ৩৪১৮৭

বৃদ্ধ ভৈল কালে পাইলো নিকটে মৰণ ।
 সবে মৰি এক পুত্ৰ কৰয় পালন ॥
 তাক এৰি মোক খাৱা নুশুনে বচন ।
 এহি পুত্ৰশোকে আমি ত্যজিবো জীৱন ॥ ৩৪১৮৮
 এহি পুত্ৰ আছে মোৰ জানা কুলবৃদ্ধি ।
 পুত্ৰবিনে ব্রাহ্মণী কৰিবে কোন বৃদ্ধি ॥
 অগ্নি খায়া প্ৰাণ নিবো জাম্প দিবো নদী ।
 তেবেতো হৈবাহা তুমি বিপ্ৰনাৰীৰথী ॥ ৩৪১৮৯
 কেশৰী বোলয় বিপ্ৰ শুনিয়ে বচন ।
 নিৰ্বন্ধেহে মিলিলেক নিয়ম ভোজন ॥
 সিংহ ব্যাঘ্ৰ নাগযুখে নিশাচৰগণে ।
 দৈৱৰ নিৰ্বন্ধে ভক্ষ্য মিলয় আপুনে ॥ ৩৪১৯০
 নিৰ্বন্ধে মিলয় ভক্ষ্য এৰিতে নপাবি ।
 তোৰ সত্য আছে যদি তেবে পৰিহৰি ॥
 বৃদ্ধক শৰীৰ তোৰ মাংস বিবৰ্জিত ।
 অস্থিময় মাংস খাইলে থিব নোহে চিত্ত ॥ ৩৪১৯১
 বচনেক বোলো শুনা বৃদ্ধক ব্রাহ্মণ ।
 তেবেসে এৰিতে পাবি তোমাৰ নন্দন ॥
 নৃপতি ময়ূৰধ্বজ দানে অকাতৰ ।
 তাৰ অৰ্দ্ধ অঙ্গ যদি আনা বিপ্ৰবৰ ॥ ৩৪১৯২
 অৰ্দ্ধ অঙ্গ পানে তোৰ পুত্ৰ এৰি দিবো ।
 পুণ্য অঙ্গ খাইলে আমি পুণ্যৱন্ত হৈবো ॥
 যত বেলি আসা তুমি বাঞ্ছিবো তাৱত ।
 মিছা নোহে আমি তেবে কৰিলোহো সত্য ॥ ৩৪১৯৩
 শোক দুখ পৰিহৰা শুনা বিপ্ৰবৰ ।
 অৰ্দ্ধ অঙ্গ দিয়া বিপ্ৰ পুত্ৰ নেহ তোৰ ॥
 পুনু সিংহ আগে আমি কৰিলো কাতৰ ।
 শুনিতে অসম্ভব কথা কহা যুগেশ্বৰ ॥ ৩৪১৯৪
 নৃপতি ময়ূৰধ্বজ জগত গোচৰ ।
 প্ৰজাগণ পালয় দুৰ্জয় বীৰবৰ ॥
 কোন মুখে তান আগে কহো হেন বাণী ।
 কেনমতে আনি পুত্ৰ বাঞ্ছিবো পৰাণী ॥ ৩৪১৯৫
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী প্ৰজাগণে কৰিবেক বোষ ।
 শুনিলো নৃপতি বৰ হৈব অসম্ভৱ ॥

হেন বাক্য বুলিবাক কাহাৰ শক্তি ।
 দুৰ্জয় যযুধৰ্ম্মজ সন্ত নবপতি ॥ ৩৪১৯৬
 সিংহে বোলে মোৰ বাক্য শুনিয়ো ব্রাহ্মণ ।
 পূৰ্বৰ বৃত্তান্ত কহো শুনা দিয়া মন ॥
 জীমূতবাহন দাতা আৰু দাতা বলী ।
 তাহান সদৃশ শিখীধ্বজ গুণশালী ॥ ৩৪১৯৭
 এক দিনা জীমূতবাহন দাতাবে ।
 ছান কবিবাক বসি আছে গঙ্গাতীৰে ॥
 একাদশী উপবাস কৰি নৃপবৰ ।
 পাৰণ দিবসে দান কৰে বহুতৰ ॥ ৩৪১৯৮
 হৰ-গোবী চলি যায় বিচিত্ৰ বিমানে ।
 পাৰ্বতী পুছিলো দেখি শঙ্কৰৰ স্থানে ॥
 জাম্বল্য সমান পুষ্পেক আছে বসি ।
 দীপিত কৰয় যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী ॥ ৩৪১৯৯
 হৰে বোলে জীমূতবাহন বৰ দাতা ।
 যিবা যেহি ইচ্ছা কৰে নকৰে অন্যথা ॥
 ধন বস্তু সোণ যে গো ভূমি গজ ছত্ৰ ।
 যিবা যেহি চাহে তাকে দেই মহাপাত্ৰ ॥ ৩৪২০০
 নাৰী পুত্ৰ ধন জন প্ৰাণ দিবে পাবে ।
 আৰ সম দাতা নাহি জগত ভিতৰে ॥
 পাৰ্বতী বোলয় প্ৰভু দেখিবাক যায় ।
 মোৰ মনে ইচ্ছা তৈলা দেখুৱা গোসাই ॥ ৩৪২০১
 শঙ্কৰে বোলয় দেখাইবোহো আৰ দান ।
 ব্যাত্ৰকপ হয় আৰ্মি যাইবো তাৰ স্থান ॥
 ভূমি যুগী হয় চলা ৰাজ্যৰ গোচৰ ।
 অনেক কৈবোহো দেৱী হৈবাহা কাতৰ ॥ ৩৪২০২
 এহিমতে হৰ-গোবী মায়াকপ ধৰি ।
 ৰাজ্যক ছলিবে গৈলা তান নিজপুৰী ॥
 ব্যাত্ৰ তৈলা শঙ্কৰ পাৰ্বতী কুবজিনী ।
 ব্যাত্ৰকপে খেদি নেই যথা নৃপমণি ॥ ৩৪২০৩
 লৱবন্তে গৈলা যুগী নৃপতিৰ পাশ ।
 ব্যাত্ৰ দেখি সৰ্বলোকে পাইলা বৰ ত্ৰাস ॥
 যুগী বোলে নৃপতি শৰণ লৈলো তোৰ ।
 দুৰ্ব্বাৰ শাৰ্দূল হাতে প্ৰাণ ৰাখা মোৰ ॥ ৩৪২০৪

সংসাৰ ভ্ৰমিয়া কতো নপাইলোহো স্থান ।
 শৰণ পশিলো ৰাজ্য কৰা পৰিত্ৰাণ ॥
 ব্যাত্ৰে বোলে নৃপতি কৰোহো নিবেদন ।
 কুৰেবে ৰাখিবে দিলা পুষ্প উপবন ॥ ৩৪২০৫
 উদ্যানক আচমিতে আইল তিলোত্তমা ।
 ত্ৰৈলোক্যত নাহি তান কপৰ উপমা ॥
 সুন্দৰ বদন তাৰ পূৰ্ণ শশধৰ ।
 ত্ৰৈলোক্য মোহিনী বাল্য কপৰ সাগৰ ॥ ৩৪২০৬
 পুষ্পবনে আসি মোক কটাক্ষে চাহিলা ।
 আপুন ইচ্ছায়ে পুষ্প তুলিয়া পিঙ্গিলা ॥
 দেখি সুন্দৰীক আৰ্মি ভৈলোহো মোহিত ।
 কাকুতি কৰিয়া কামে বুলিলো আগত ॥ ৩৪২০৭
 আমাৰ বিনয় দেখি কপে বিদ্যাধৰী ।
 পূৰিলেক মনোৰথ সন্তোষিত কৰি ॥
 অনেক বিনোদ ক্ৰীড়া কৌতুহলে কৈল ।
 কতোদিনে তিলোত্তমা স্বৰ্গপুৰে গৈল ॥ ৩৪২০৮
 এহিবাক্তা পায় শাপিলেক ধনেশ্বৰ ।
 মোৰ পুষ্পবনে নাৰী হৰিলি বৰ্বৰ ॥
 পুষ্পবনে নাৰী যিবা তৈলা অনুগত ।
 বনে বনে ভ্ৰমি ফুৰ হয় দুৰ্ঘ ব্যাত্ৰ ॥ ৩৪২০৯
 ব্যাত্ৰ হয় ভ্ৰমি ফুৰ কাননে কাননে ।
 যুগ বিনে আন কিছু নকৰ ভ্ৰঞ্জে ॥
 তিনিদিন উপবাসে দেহা দহে মোৰ ।
 এহি যুগী খালে মোৰ পূৰয় উদৰ ॥ ৩৪২১০
 সংসাৰ ভ্ৰমিয়া আইলো তোমাৰ সদন ।
 নকৰা বিলম্ব হোক ক্ষুধা নিবাৰণ ॥
 যুগী বোলে ৰাজ্য ভূমি ধৰ্ম্ম কলৱৰ ।
 ব্যাত্ৰ হাতে দিয়া প্ৰাণ নলৈবাহা মোৰ ॥ ৩৪২১১
 ভূমি ধৰ্ম্মবন্ত জানি আইলো তযু পাশ ।
 মোক পালে ব্যাত্ৰে আজি কৰিব বিনাশ ॥
 যুগী ব্যাত্ৰ বচনে বিস্ময় তৈলা মন ।
 বোলে যুগী ভয়ে শ্বোত পশিলা শৰণ ॥ ৩৪২১২
 ভক্ষ্য পাই ব্যাত্ৰ আসি তৈলা উপসন্ন ।
 ভক্ষীক বঞ্চিত পাপ নয়ায় খণ্ডন ॥

মৃগী দিলা শৰণঘাতীত মহাপাপ ।
 কুধাতুৰ বঞ্চিলে পাইবোহো বৰ তাপ ॥৩৪২১৩
 ভাবিয়া চিন্তিয়া ৰাজা স্থিৰ কৰি মন ।
 ব্যাত্ৰক সম্বোধি ৰাজা বুলিলা বচন ॥
 মৃগী মাংস বিনে তমু আন মাংস দেই ।
 ছাগ মেঘ দুয়ো মাংস খাৱা ভাল চাই ॥ ৩৪২১৪
 ব্যাত্ৰে বোলে দুয়োৰূপে সম্বোধ আশাৰ ।
 কিবা মৃগ দিয়া কিবা শৰীৰ তোমাৰ ॥
 ব্যাত্ৰৰ বচনে ৰাজা সম্বোধিত মন ।
 শিৰ কাটি দিতে খড়্গ আনিলা তেখন ॥৩৪২১৫
 অকপট ভাব তাৰ দেখি হৰ-গোবী ।
 অন্তৰ্দ্ধান হয় দুয়ো গৈলা নিজপুৰী ॥
 মৃগী অৰ্থে প্ৰাণ দিবে চাইলা সেহি দানী ।
 বিপ্ৰকাৰ্য্যে অৰ্দ্ধ অঙ্গ দিয়ো নৃপমণি ॥ ৩৪২১৬
 যশস্বন্ত পুৰুষে যে চান্বে যশকৃত্য ।
 দুৰ্দ্ধ চিত্ত জনে যাত্ৰে খাই পৰবিত ॥
 কৰ্ণে মৃত্যুকালত কৰচ কৈলা দান ।
 অদ্যাপি লোকত তাকে কবয় বাখ্যান ॥৩৪২১৭
 বিপ্ৰ অৰ্থে ৰাজা তুমি ছয়ো মহাজন ।
 অন্তকালে যাই সেহি বৈকুণ্ঠ ভূৱন ॥
 মৰ্যাদা সাগৰ তুমি দাতা সত্যবাদী ।
 তান স্থানে যাৱা মনোবধ হৈব সিদ্ধি ॥৩৪২১৮
 শীত্ৰে চলি যাৱা বিপ্ৰ নোহোৱা কাতৰ ।
 বহুপুত্ৰ আছে তান হইবে নৃপবৰ ॥
 সিংহে পুত্ৰ ধৰে মোৰ অবগ্য ভিতৰ ।
 এহি বুলি পঠাইলেক তোমাৰ গোচৰ ॥৩৪২১৯
 লাজ ভয় অৰ্থে মই কহিতে নপাৰি ।
 পুত্ৰৰ শোকত আমি মৰিব সম্ভবি ॥
 দহয় হৃদয় মোৰ পুত্ৰৰ কাৰণে ।
 কোন বুদ্ধি কৰিবাহা বুলিয়ো বচনে ॥ ৩৪২২০
 অযোধ্যাৰ ৰামচন্দ্ৰ বিষ্ণু অৱতাৰ ।
 যত্ন কৰি জীয়াইলন্ত ব্ৰাহ্মণকুমাৰ ॥
 ৰামসম পুণ্যবন্ত তুমি মহাশয় ।
 ব্ৰাহ্মণ ৰাখিলে পুণ্য অসংখ্য বাঢ়য় ॥ ৩৪২২১

আপুনি জানাহা নৃপ ধৰ্ম্মনীতি যত ।
 উপায় চিন্তিয়ো ৰাজা ব্ৰাহ্মণৰ হিত ॥
 অৰ্দ্ধ অঙ্গ নপাওঁ যদি প্ৰাণপুত্ৰ ধৰে ।
 বাহুবিয়া পুৰী তেবে নয়াইবোহো ঘৰে ॥৩৪২২২
 নৃপতি বোলন্ত মোৰ নাহি সিংহে কাজ ।
 নৰসিংহে যদি আসি থাকে বনৰাজ ॥
 ধৰিছে ব্ৰাহ্মণ সিংহে পায় বিদ্যমান ।
 যি হোক সি হোক অৰ্দ্ধ অঙ্গ দিবো দান ॥ ৩৪২২৩
 ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ অৰ্থে উছৰ্গিবো প্ৰাণ ।
 ইহলোকে মুখ পৰলোকে দিব্য স্থান ॥
 অনেক পুণ্যৰ ফলে যশ উপজয় ।
 অপকীৰ্ত্তিজনৰ জীৱন কিবা হয় ॥ ৩৪২২৪
 ব্ৰাহ্মণপুত্ৰৰ বহু বাঢ়িবে সম্ভতি ।
 ধৰণীমণ্ডলে বহে যশ শুভ কীৰ্ত্তি ॥
 মুহুৰ্ত্তেক মানে বাজে নাহি প্ৰয়োজন ।
 অৰ্দ্ধ অঙ্গ দিয়া মই ৰাখিবো ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩৪২২৫
 এহি বুলি পুত্ৰহাতে সমৰ্পিলা ৰাজ ।
 স্নান কৰিবাক গৈলা নিজপুৰী মাজ ॥
 কেলি ক্ৰীড়া কৰি ৰাজা ভৈলা কোতূহল ।
 তুলসীপত্ৰৰ মালা পিন্ধিলেক গল ॥ ৩৪২২৬
 ধৌত বস্ত্ৰ পিন্ধিলেক দিব্য অলঙ্কাৰ ।
 কপালত ফোট দিলা গজা মৃত্তিকাৰ ॥
 মণ্ডপে বসিলা আসি ছয়ো বিপ্ৰমাজে ।
 দেখি হাহাকাৰ কৰে সকলে সমাজে ॥ ৩৪২২৭
 চাৰিভিতি বহিলেক সবে প্ৰজা ভাগে ।
 জ্ঞাতিগণ পুৰোহিত বহে তান আগে ॥
 পাত্ৰ মিত্ৰ নাবীগণে মিলি চাৰি ভিতি ।
 কৰে পত্ৰ লৈয়া আইলা বিপ্ৰয়ে স্বৰ্ণভিতি ॥ ৩৪২২৮
 পাত্ৰ মিত্ৰ সম্বোধিয়া বুলিলা ৰাজন ।
 শুনা পুৰোহিতসৰ আশাৰ বচন ॥
 অপ্ৰিয় বচন কেহো নোবোলা বিপ্ৰকে ।
 ব্ৰাহ্মণ নোহোৱে এন্তে শুনা সৰ্বলোকে ॥৩৪২২৯
 মায়ী কৰি ছলিবাক আইলা নাৰায়ণ ।
 হৃদয়ে চিন্তিয়া তাৰি চান্বে সৰ্বজন ॥

হৃষ্টে প্ৰীতি অঙ্গ দিবো জানা ই বিপ্ৰক ।
 যজ্ঞক নকৰি অঙ্গ দিবোহো বিপ্ৰক ॥ ৩৪২৩০
 যজ্ঞাধিক ফল জানা কৃষ্ণ বিত্তমান ।
 এহি পুণ্যফলে বৈকুণ্ঠত হৈবে স্থান ॥
 সিংহে অৰ্দ্ধ অঙ্গ খাইব ব্ৰাহ্মণ যে তবে ।
 আৰ সম পুণ্য নাহি সকলো সংসাৰে ॥ ৩৪২৩১
 এহি শুনি কুমুদকে বোলে নবনাথ ।
 দুই অঙ্গ কৰা শিব ভেদি মোৰ মাথ ॥
 ৰাজাৰ বচন হেন শুনিয়া সভাত ।
 সৰ্বলোক মাথে যেন বজ্জ ভৈলা পাত ॥ ৩৪২৩২
 নৃপতিৰ শোকানলে দহে কলৈৱৰ ।
 কি হৈল কি হৈল বুলি কান্দে সৰ্ব নৰ ॥
 কোথা হস্তে আসিয়া মিলিল বিপ্ৰজাতি ।
 কালৰূপে ধৰিবাৰ আইলা যতুপতি ॥ ৩৪২৩৩
 বলিক ছলিল। যিটো ছয়া যে ব্ৰাহ্মণ ।
 সেহিকপ ধৰি কিবা ছলিল। ৰাজন ॥
 সৰ্বলোকে কান্দয় ৰাজাৰ গুণ স্মৰি ।
 আপুনি বুজিয়ো বিপ্ৰ শাস্ত্ৰক বিচাৰি ॥ ৩৪২৩৪
 ৰাজাৰ নিমিত্তে মোক দিয়ো সিংহস্থানে ।
 অৰ্দ্ধ খুজি পূৰ্ণ পাৱা আৰ জন মানে ॥
 স্বামী আগে মৰো মই থাকোক নৃপতি ।
 সকলে অনাথ হৈব ৰাজ্যৰ বিপত্তি ॥ ৩৪২৩৫
 আমি গৈলে আৰো নাৰী পাইবে নবেশ্বৰ ।
 সিংহ ভুষ্ণ হৈব পালে স্থল কলৈৱৰ ॥
 দ্বিজ বোলে ভাল কহা কুমুদা স্তম্ভবী ।
 কপসৰ অৰ্দ্ধঅঙ্গ সত্য নহে নাৰী ॥ ৩৪২৩৬
 সিংহে সত্য কৰিছে প্ৰতিজ্ঞা হৈব ভঙ্গ ।
 স্ত্ৰীবধ নকৰিবা নানিবা বামা অঙ্গ ॥
 বিশেষে কুমুদা ভূমি পতিব্ৰতা নাৰী ।
 সিংহৰ সন্মতি কৰ্ম্ম কৰিবাৰ পাৰি ॥ ৩৪২৩৭
 ৰাজাৰ দক্ষিণ অঙ্গ তাক দিবা নিয়া ।
 সত্য কৰি সিংহে মোত কহিছে দঢ়ায়া ॥
 এহিশুনি তাত্ৰধ্বজ বুলিলা বচন ।
 প্ৰণামিয়া বিপ্ৰ আগে কহিলা তেখন ॥ ৩৪২৩৮

পিতৃৰ নিমিত্তে মোক দিয়ো নিয়া সিংহে ।
 পুত্ৰ ভৈলে পিতৃৰ হৈবেক দক্ষিণাঙ্গ ॥
 ভাবিয়া হৃদয়ে চাৰা শাস্ত্ৰ ধৰ্ম্মনীত ।
 পিতৃৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ শৰীৰ নিশ্চিত ॥ ৩৪২৩৯
 পাইবেক নতুন অঙ্গ হইবে হৰ্ষিত ।
 হৰিষে খাইবেক মাংস প্ৰাণসিৰে নিত ॥
 সিংহৰ প্ৰতিজ্ঞা শুন ৰাজাৰ নন্দন ।
 মোৰ আগে সত্য কৰি বুলিলা বচন ॥ ৩৪২৪০
 আমাক দঢ়ায়া বুলিছয় বাৰে বাৰে ।
 ৰাজাৰ অঙ্গত পৰে নানিবাঁহা আৰে ॥
 নাৰী পুত্ৰে কৰ ধৰি পুত্ৰ দুই কৰ ।
 দুইখণ্ড কৰিবেক ধৰি তান শিব ॥ ৩৪২৪১
 ভিন্ন কৰি দক্ষিণাঙ্গ দিব কৰি সীমা ।
 অৰ্দ্ধ অঙ্গ পায়া সিংহে পুত্ৰ দিব ক্ষমা ॥
 সত্য কৰি এহিমতে পঠায়া যুগপতি ।
 তাৰ বাক্য অগ্ৰথা কৰিতে নাহি শক্তি ॥ ৩৪২৪২
 নৃপতিৰ মাংস নিবে নখাইবেক আন ।
 হেন জানি শীত্ৰ কৰি অঙ্গ দিয়ো তান ॥
 হেন শুনি নৃপতিৰ হৰ্ষিত মন ।
 নাৰী পুত্ৰ নিৰাৰিয়া বুলিলা বচন ॥ ৩৪২৪৩
 মনে জানি শীত্ৰ কৰি অঙ্গ দিয়ো ধৰি ।
 নাৰী পুত্ৰ অঙ্গভেদ কৰ হস্ততৰি ॥
 হিবণ্যকশিপু যেন বিদাৰিলা হৰি ।
 সেহিকপে অঙ্গ দিয়া দুইখণ্ড কৰি ॥ ৩৪২৪৪
 দুখ শোক নকৰিবা ত্যজস ক্ৰন্দন ।
 নকৰা কপট ভূমি দেখে সৰ্বজন ॥
 হেন শুনি তাত্ৰধ্বজ কৰপত্ৰ ধৰি ।
 মাতৃসম্মে নৃপ আগে গৈলা শীত্ৰ কৰি ॥ ৩৪২৪৫
 হৰি হৰি কৰি কৰপত্ৰ দিলা শিবে ।
 দেখিয়া বিস্ময় ধনঞ্জয় দামোদৰে ॥
 নৃপতিৰ সত্য দেখি নিষ্ঠুৰ ব্ৰাহ্মণ ।
 হাহাকাৰ কৰি লোকে স্মৰে নাৰায়ণ ॥ ৩৪২৪৬
 কৰপত্ৰ দিয়া যদি ভেদিলেক শিব ।
 বায়চক্ষু হস্তে ৰাজা অবিলেক নীৰ ॥

হেন দেখি বুলিলেক দ্বিজকপ হবি ।
 কাতব ভৈলন্ত রাজা দান লৈবে নবি ॥ ৩৪২৪৭
 প্রসন্ন বদনে দান কবে হাশ্বমুখে ।
 সি দান লৈবেক যোগ্য যাচক ভিক্ষুকে ॥
 কাতব যে হৈয়া রাজা বিকপ বোলয় ।
 তাব দান লৈবে নবি বহু পাপ হয় ॥ ৩৪২৪৮
 প্রাণভয়ে চক্ষু নীৰ শবীর ভবিল ।
 নলৈবো দানক পুত্র কেশবীকে দিল ॥
 বুজিলো নৃপতি বব পবাণে কাতব ।
 সিংহক পুত্রক দিয়া চলি যাওঁ ঘৰ ॥ ৩৪২৪৯
 এহিবুলি বিপ্র হবি চলিলন্ত বাণে ।
 মায়াকপে ধনঞ্জয় শিষ্য কবি সঙ্গে ॥
 দেখিয়া কুমুদা দেবী মনে ত্রাস পাইলা ।
 চরণে ধরিয়া বিপ্র থানিকে বহাইলা ॥ ৩৪২৫০
 কাতব নাহোরে রাজা শুনা বিজবব ।
 দক্ষিণ অঙ্গক দেখা হবিষ বিস্তব ॥
 কৰ্ম্মদোষে বাম অঙ্গ ভৈলন্ত বর্জিত ।
 বিকলে থাকিব অঙ্গ পবি পৃথিবীর ॥ ৩৪২৫১
 নবকে মজিবো বুলি কবয় সস্তাপ ।
 কুমুদাব বচনে সন্তোষ বিজ বাপ ॥
 নৃপতিক আলিঙ্গিয়া নিজ মূর্তি ধবি ।
 শঙ্খ চক্র গদা পদ্ম সাবঙ্গেবে হবি ॥ ৩৪২৫২
 পদ্মমুখ নয়নকমল বনমালী ।
 চুম্বনক দিয়া নৃপতিক বাক্য বুলি ॥
 ধন্য শিখীধ্বজ তুমি সাফল জীরন ।
 আমাক তুমিগা রাজা দিয়া প্রাণধন ॥ ৩৪২৫৩
 ত্রিভুরনে হেন কৰ্ম্ম কবে কোন জন ।
 বব ভুক্ত ভৈলো আমি শুনিয়ো রাজন ॥
 বণে দানে একোতে জিনিতে নপাবিলো ।
 তোমাব গোবরে আমি বব ভুক্ত ভৈলো ॥ ৩৪২৫৪
 ঘোব বণে তাত্ত্বধ্বজে জিনিলা সম্বব ।
 আমাক দিলাহা তুমি অর্দ্ধ কলেরব ॥
 নাবী পুত্রে মাথে কবপত্র দিয়া তুলি ।
 মহাদাতা তুমি বাজ সর্বলোকে বুলি ॥ ৩৪২৫৫

বব দাতারন্ত তুমি বব অকাতব ।
 হেনকৰ্ম্ম নকবে সংসাৰে চৰাচব ॥
 ভুক্ত ভৈলো আমি যজ্ঞ কবা নৃপবব ।
 যজ্ঞকর্তা হৈবো আমি তোমাব যজ্ঞব ॥ ৩৪২৫৬
 তাত্ত্বধ্বজে অর্জুনব ঘোবাক আনিল ।
 তোমাব যজ্ঞব কার্যে সিয়ো ঘোবা দিল ॥
 ছুরো অশ্ব কাটি যজ্ঞ কবা বঙ্গমনে ।
 তুমি আমি ভিন্ন ভার নাহি কদাচনে ॥ ৩৪২৫৭
 অপাব মহিমা নৃপ অপাব সাহস ।
 ত্রিভুরন জিনিয়া বাখিলা মহাংশ ॥
 কৃষ্ণব বচন শুনি হবিষ নৃপতি ।
 কৃষ্ণক প্রণামি বোলে কবিয়া ভকতি ॥ ৩৪২৫৮
 বিষ্ণুব চরণে যোব সর্বদায় মন ।
 তুমি আমি ভিন্ন নোহো শুনা নাবায়ণ ॥
 অনন্ত ব্রহ্মাণ্ড যত সবে চৰাচব ।
 সবাবে জীরন তুমি শুনা দামোদব ॥ ৩৪২৫৯
 সংসাৰেব শক্তি তুমি বিধিব বিধাতা ।
 সৃষ্টি স্থিতি প্রলয়ব তুমি আদিকর্তা ॥
 স্বারব জঙ্গম যত জীর ত্রিভুরন ।
 যাব যেহি অতীতক পূবা নাবায়ণ ॥ ৩৪২৬০
 যোব ভাগ্যোদয় বিধি কৈলা ফলোদয় ।
 নিবঞ্জন বাহুদের ভৈলন্ত সদয় ॥
 হবি হব ব্রহ্মা যাক ধ্যানন্ত নপারে ।
 নয়নে দেখিলো মই সেই শ্যামবায়ে ॥ ৩৪২৬১
 সাক্ষাতে দেখিলো প্রভু তোমাব চরণ ।
 যজ্ঞকৰ্ম্ম কবিবাক কোন প্রয়োজন ॥
 চক্ষুভবি দেখো প্রভু তোমাব চরণ ।
 হৃন্দব স্ঠায় আতি শ্যামল বরণ ॥ ৩৪২৬২
 সাক্ষাতে দেখিলো প্রভু চরণকমল ।
 রাজ্য ভূমি আজি হস্তে ভৈলাহা সাফল ॥
 কামধেনু পালে কপিলাত কোন কাব ।
 কূপজলে গঙ্গাজলে নাহিকে উপায় ॥ ৩৪২৬৩
 যদি ভাগ্যবশে জানা মিলে কল্লভক ।
 কি কবিবে সন্তানে চন্দন দেবদাক ॥

অবোধ বৰ্ণব পুত্রে বৰতো নিগুণ ।
 উপেক্ষিতা পায় ঘোৰা গোপাল অৰ্জুন ॥ ৩৪২৬৪
 পাৰ্শ্ব সমে তোমাক দেখিলো ভাগ্যবশে ।
 পুলকিত হয় নৃপ বোলয় হৰিষে ॥
 কৃতাজ্জলি হয় বাজা হৰষিত মন ।
 পুনু পুনু প্রণাময় কৃষ্ণ চৰণ ॥ ৩৪২৬৫
 প্রণামোহো নাবায়ণ মুকুতিদায়ক ।
 স্বৰ্গভোগদাতা প্রভু ত্রৈলোক্যনায়ক ॥
 অজক পালক নমো নমো সংহাবক ।
 নমো নমো অনন্ত যে পৃথিবীধারক ॥ ৩৪২৬৬
 চাৰি বেদে সাৰ জ্যোতিৰ্ময় যুগ সাৰ ।
 তোমাৰ চৰণ পৰে গতি নাহি আৰ ॥
 নমো নিবঞ্জন ব্রহ্মকপ যে মুবাৰি ।
 গোকুলক বাখিলাহা গোরক্ষন ধৰি ॥ ৩৪২৬৭
 সৰ্বলোকে জীৱ ভূমি ত্ৰিজগত নাথ ।
 অনাথৰ নাথ ভূমি জগতৰে খ্যাত ॥
 এহিমতে নৃপবৰে কৰে স্তুতিবাণী ।
 শুনিয়া হৰিষ ভৈলা দেৱ চক্ৰপাণি ॥ ৩৪২৬৮
 জৈমিনী বোলন্ত কথা শুনা নৰপতি ।
 পাৰ্শ্ব গৰ্ব চূৰ্ণ ভৈলা দেখি তান ভক্তি ॥
 তিনি বাত্ৰি তথাতে বঞ্চিলা নাবায়ণ ।
 অতিথিৰি নীতি ধৰ্ম্মে পূজিলা বাজন ॥ ৩৪২৬৯
 তিনি বাত্ৰি অস্তবে চলিলা দেৱহৰি ।
 সৈন্য সমে চলি যায় বাত্ৰভাণ্ড কৰি ॥
 ছই ঘোৰা দিলা আনি কৃষ্ণৰ গোচৰ ।
 ধন বস্ত্ৰ বসনক দিলা বহুতৰ ॥ ৩৪২৭০
 শিখীধ্বজ তাত্ৰধ্বজ পিতা পুত্ৰ ছই ।
 কৃষ্ণ সঙ্কে চলিলেক হৰিষিত ছই ॥
 অৰ্জুনক সম্বোধিয়া শিখীধ্বজ বাজা ।
 ঘোৰা লৈয়া চলি গৈলা গজ বাজী প্রজা ॥ ৩৪২৭১
 চতুৰঙ্গ দলে বলে চলিলা নৃপতি ।
 ঘোৰা লৈয়া কৃষ্ণ পাৰ্শ্ব হৰষিত আতি ॥
 আগে যায় ঘোটক পাচত সেনাগণ ।
 ঘণ্টাবাৰ শুনি ঘোৰা চমকিত মন ॥ ৩৪২৭২

বায়ুবেগে চলে ঘোৰা দেখিযো নেদেখি ।
 চাৰি পাশে চলি যায় আশেষ ধানুকী ॥
 বধী বধ গজ বাজী বীৰ সমুদায় ।
 ঘোটকৰ চাৰি পাশে সেনা চলি যায় ॥ ৩৪২৭৩
 অনুশাল প্রহুয়ক বাথয় বামপাশে ।
 বক্রবাহা বৃষকেতু বাথে ডাইন দিশে ॥
 ধনু শব ধৰি সবে বাথে সেহি হয় ।
 সৰ্ব সৈন্য আগে পাচে যায় ধনঞ্জয় ॥ ৩৪২৭৪
 গিৰি গুহা কন্দৰ এয়াইলা নদ নদী ।
 সৈন্য পদভৰে সবে সৈন্য যায় ভেদি ॥
 ভূমিয়া ভূমিয়া ঘোৰা সৈন্য যায় দূৰ ।
 আচম্বিতে প্রবেশিলা স্তবেস্তত পূৰ ॥ ৩৪২৭৫
 কৃষ্ণ চৰণ মনে ধৰা দৃঢ় ভাৱ ।
 তৰিবা সংসাৰ ঘোৰ সাগৰৰ ভয় ॥
 এহিজানি সততে ধৰিযো কৃষ্ণনাম ।
 জানি সৰ্বজনে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৩৪২৭৬

বজ্জঅথ বীৰবৰ্মা বজ্জাৰ দেশত উপস্থিত

পদ

জৈমিনী বোলন্ত কথা শুনা জন্মেজয় ।
 সেহি বাজ্যে বাজা বীৰবৰ্মা মহাশয় ॥
 সত্যবাদী বিষ্ণুভক্ত ধৰ্ম্মত নিপুণ ।
 বলে পৰাক্ৰমে নৃপ নুহিকয় হীন ॥ ৩৪২৭৭
 চাৰি পদে ধৰ্ম্ম যাত আছয় নিপুণ ।
 ক্ষত্ৰে বৈশ্য শূদ্ৰ সব আছে পৰিপূৰ্ণ ॥
 চাৰি পদে ধৰ্ম্ম তাত কৰয় বসতি ।
 বিষ্ণু পৰায়ণ সব সৈন্য মহামতি ॥ ৩৪২৭৮
 চতুৰ্বেদ পঢ়য় যতেক বিপ্রগণ ।
 ধনে ধান্যে বস্ত্ৰে আছয় সম্পূৰ্ণ ॥
 ক্ষত্ৰে বৈশ্য শূদ্ৰ যাব সেহি পালে ধৰ্ম্ম ।
 শাস্ত্ৰ বিধি বিনে নকৰয় আন কৰ্ম্ম ॥ ৩৪২৭৯
 বিচিত্ৰ পতাকা উৰে স্বৰ্ণ কলস ।
 নানা বৃক্ষ নানা ফল দেখিতে ৰূপস ॥

স্তব্ধে নিৰ্ম্মিত ঘট দেখিতে শোভন ।
 জলে ক্রীড়া কবয় অসংখ্য নাবীগণ ॥ ৩৪২৮০
 নানা অলঙ্কাৰ পিন্ধি নাবী চন্দ্রযুথী ।
 জল মধ্যে পদ্ম ফুটি আছে হেন দেখি ॥
 বীৰবৰ্ম্মা বাববৰ তাহাত ঈশ্বৰ ।
 মূৰ্ত্তিমন্ত যমবাজা জামাই যাহাব ॥ ৩৪২৮১
 ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম যোদ্ধাত পাৰ্গত সৰ্ব্বজন ।
 স্বপ্নতো অধৰ্ম্ম পথ নাহি কদাচন ॥
 কৃষ্ণ সম্মে পাৰ্থবীৰে বাথে সেহি হয় ।
 দেখি চৰে নৃপতিৰ আগে গৈয়া কয় ॥ ৩৪২৮২
 ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ ঘোৰা লৈয়া ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণ সম্মে আসি আছে তোমাৰ নিলয় ॥
 যজ্ঞ ঘোৰা লৈয়া সবে অসংখ্য পদাতি ।
 গজ বাজী লৈয়া সবে বহু বথ বথী ॥ ৩৪২৮৩
 যৌৱনাশ্ব অনুশাল নালধ্বজ বাজা ।
 গজ বাজী বথী বথ সজে বহুপ্রজা ॥
 বৃষকেতু বক্রবাহা অৰ্জ্জুনকুমাৰ ।
 অনিৰুদ্ধ নীলধ্বজে সমবে দুৰ্ব্বাব ॥ ৩৪২৮৪
 হংসধ্বজ তাত্ৰধ্বজ শিখিধ্বজ বীৰ ।
 যাদৱ পাণ্ডৱ বীৰ দুৰ্জয় শবীৰ ॥
 স্তবেন্তুত দেশে আসি মিলিল পাণ্ডৱ ।
 ভয়ঙ্কৰ বীৰসব মনুষ্য যাদৱ ॥ ৩৪২৮৫
 দুই কৰ ঘোৰ কবি কহিলন্ত চৰে ।
 শুনিয়া হৰিষ বৰ ভৈলা নৃপবৰে ॥
 আদেশিলা শীত্ৰে আজি আসা সেনাগণ ।
 গজ বাজী বথ ধ্বজ কৰিয়া সাজন ॥ ৩৪২৮৬
 এহি বুলি নৃপতি দুন্দুভি দিলা শান ।
 সৰ্বসৈন্য সাজিয়া আসিলা বিদ্যমান ॥
 কেহো অশ্বে কেহো বথে কেহো হস্তীকন্ধে ।
 হৰিষে আসিলা সবে মিলিলা আনন্দে ॥ ৩৪২৮৭
 কনকৰ বথ চতুৰ্ভিতি মণিয় ।
 ধ্বজ স্তৱৰ্ণৰ কুন্ত অধিকে শোভয় ॥
 বজ্জমণি বচিত স্তৱৰ্ণমালা দিলা ।
 চতুৰ্ভিতি আসি সৈন্য সকলে মিলিলা ॥ ৩৪২৮৮

চামৰ ঘাগৰ ঘটা নিয়োজিলা অঙ্গে ।
 উৰাও উৰাও কৰে ঘোৰা চলে মহাবঙ্গে ॥
 দিব্যবথে চৰি বাজা কৰিলা গমন ।
 সসৈন্যে অৰ্জ্জুন আগে ভৈলা উপসন ॥ ৩৪২৮৯
 সৈন্য বেড়ি ঘোটক ধৰিলা বঙ্গমন ।
 সৈন্যৰ উপৰে কৰে বাণ বৰিষণ ॥
 দেখি বক্রবাহা বীৰ ধাইলা বৰ বোমে ।
 নিজ সৈন্য লৈয়া কৈলা সমবে প্ৰবেশে ॥ ৩৪২৯০
 দুই সৈন্য মধ্যে ভয়ঙ্কৰ বণ ভৈল ।
 কেশা-কেশী ভিণ্ডা-ভিণ্ডি পৰি ভূমিতল ॥
 যুগ্মিক প্ৰহাবে কেহো চৰণে চৰণে ।
 মিলিলা দাৰুণ বণ আতি ঘোৰ বাণে ॥ ৩৪২৯১
 শৰে আৱৰিলা সবে গগনমণ্ডল ।
 সূৰ্য্যবশ্মি দূৰ গৈল পৰয় সকল ॥
 অৰ্দ্ধচন্দ্র কুলিণ কুঠাৰ ভিণ্ডিপাল ।
 মুদগৰ মুঘল হানে সমবে বিশাল ॥ ৩৪২৯২
 দুই সৈন্যমাজে বণ ভৈল মহামাৰ ।
 তেজ মাংস পৰি ভৈলা কৰ্দম অপাৰ ॥
 হস্ত পদ শিৰ কাৰো উক কাটি পাবে ।
 কদলীবৃক্ষক যেন উভাবিলা জোৰে ॥ ৩৪২৯৩
 হস্তী হয় পদাতি পৰিলা বহুতৰ ।
 বথী বথ বীৰসব গৈলা যমঘৰ ॥
 বক্রবাহা বীৰবৰ সমবে দুৰ্ব্বাব ।
 বীৰবৰ্ম্মা সেনাসব কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩৪২৯৪
 ভয় পায় সৈন্য ভঙ্গ দিলা সৰ্ব্বজন ।
 সবে গৈয়া বীৰবৰ্ম্মাত পশিলা শৰণ ॥
 সৈন্য ভঙ্গ দেখি তেবে নৃপতিগেথৰ ।
 মনত স্মৰিয়া পশে শৰণ যমৰ ॥ ৩৪২৯৫
 বাজাৰ স্মৰণে মিলিলাহা ধৰ্ম্মবাজ ।
 মহিষে চৰিয়া ধনুশৰ লৈয়া সাজ ॥
 বিজুলি চমক বজ্জবৰ্ণ দুই আখি ।
 বিস্ময় ভৈলন্ত লোক যমবাজ দেখি ॥ ৩৪২৯৬
 বিপৰীত বেশ ধৰি মাৰে সেনাগণ ।
 অগ্নিৰ সদৃশ কবি বাণ বৰিষণ ॥

দাক্ষবাবী মাৰি কতো কৰয় সংহাৰ ।
 মহিষৰ পদভৰে কৰে চূৰ্ণাকাৰ ॥ ৩৪২৯৭
 পাশে প্ৰাণী ধৰে কতো মুণ্ডে মুণ্ডে বাজে ।
 হেনমতে সেনা মাৰে যম মহাবাজে ॥
 হস্তীমুণ্ড অশ্বমুণ্ড ভাজে মাৰি বাবী ।
 বাবী খায়া সৈন্যসৰ কৰে লৰালৰি ॥ ৩৪২৯৮
 যুদ্ধ দেখি পাৰ্থৰ বিস্ময় ভৈলা মন ।
 ক্ৰীহৰিক সন্মোখিয়া বুলিলা বচন ॥
 এপুত্ৰ সাহস নহে শুনা নাবাগণ ।
 মায়া কৰি আইলা কিবা দেৱ পঞ্চানন ॥ ৩৪২৯৯
 দেৱৰ চৰিত্ৰ দেখো বণ ভয়ঙ্কৰ ।
 ইহাৰ চৰিত্ৰ কথা শুনো দামোদৰ ॥
 প্ৰকাশ সকলে জ্বলে সদৃশ বজ্ৰৰে ।
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য যেন সৃষ্টিক সংহাৰে ॥ ৩৪৩০০
 বৰ্দ্ধয় অগনি যেন সৃষ্টি কৈলা ক্ষয় ।
 সেহিমতে শৰঘাৱে সৈন্য বিনাশয় ॥
 হাসি কৃষ্ণে বুলিলেক অৰ্জ্জুনক চাই ।
 যমৰাজা হোৱে এহি ৰাজাৰ জামাই ॥ ৩৪৩০১
 সৃষ্টি প্ৰাণ হৰে সেহি যাক বুলি কাল ।
 সেহি যম আইলা এই সমৰে বিশাল ॥
 শত্ৰুৰ বচনে কৰিবে আইলা বণ ।
 মূৰ্ত্তিমন্ত দাক্ষ ধৰি মাৰে সেনাগণ ॥ ৩৪৩০২
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি পাৰ্থৰ বিস্ময় ।
 পুনৰপি পাৰ্থে কৃষ্ণআগে জিজ্ঞাসয় ॥
 তোমাৰ বচনে মোৰ মনে বাজে কথা ।
 যমে কেনে বিহা কৈলা ৰাজাৰ দুহিতা ॥ ৩৪৩০৩
 হেনয় স্থানত বিহা দিলা কিবা কাৰ্য্য ।
 শুনিতে অদ্ভুত কথা কথা যদুৰাজ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ বাক্য শুনি বুলিলা বচন ।
 যেনমতে কন্যা বিহা কৰিলা শমন ॥ ৩৪৩০৪
 মানিনী স্তম্ভৰী বীৰবৰ্ম্মাৰ নন্দিনী ।
 ৰূপে গুণে পৃথিৱীত খ্যাত স্তম্ভদনী ॥
 তালিস্তম্ভদন ৰালা পূৰ্ণচন্দ্ৰমুখী ।
 মূনিগণ মোহ হোৱে যাৰ ৰূপ দেখি ॥ ৩৪৩০৫

তান সম ৰূপ-গুণ নাহি ৰবি মাজ ।
 শিশুকাল হস্তে কন্যা পূজে যমৰাজ ॥
 যমৰ চৰণে কন্যা দৃঢ়ভক্তি কৰে ।
 ত্ৰতী সতী হয় কন্যা থাকে নিবস্তবে ॥ ৩৪৩০৬
 যৌৱন সময়ে ৰাজা পুছিল গোটৰে ।
 যাক বাঞ্চা কৰা মাত্ৰ বৰা জামাতাৰে ॥
 পৃথিৱীত আছে যত ৰাজাৰ কুমাৰ ।
 দূতক পঠিয়া কৰো ৰাজা আগুসাৰ ॥ ৩৪৩০৭
 বলৱন্ত গুণৱন্ত স্তম্ভৰ বদন ।
 মনে যাক লাগে বৰ বৰিবা তেখন ॥
 বাপৰ বচন শুনি মানিনী কুমাৰী ।
 বাৰবৰ্ম্মা সন্মোখিয়া বোলয় স্তম্ভৰী ॥ ৩৪৩০৮
 যমৰাজা পৰে মোৰ আন নোহে মনে ।
 মনৰ বাঞ্ছিত কৈলো তোমাৰ চৰণে ॥
 অল্প তেজ বল বীৰ্য্য নৰ হীনজাতি ।
 ক্ষুধা তৃষ্ণা জৰা ব্যাধি পীড়িত দুৰ্ম্মতি ॥ ৩৪৩০৯
 চৰাচৰ জীৱ যত যাই যমলোক ।
 যমৰ তাড়ণা তাৰ পাৰে দুখ শোক ॥
 ত্ৰিভুৱনে যত জীৱ তাৰ অধিকাৰ ।
 ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম চাই সেই কৰয় বিচাৰ ॥ ৩৪৩১০
 অধৰ্ম্মা ধাৰ্ম্মিক যত শিশু বৃদ্ধ যুৱা ।
 অধম উত্তম নেই যত ৰাজা প্ৰজা ॥
 উচিত বিচাৰ কৰি পালয় ধৰ্ম্মক ।
 পুণ্যৱন্ত যেন পাইলে দিয়ে কল্যাণক ॥ ৩৪৩১১
 অন্তকালে যমে তাক ভুঞ্জাৱে নৰক ।
 নৰক এৰাইবো স্বামী ভৈলেহে অন্তক ॥
 ধৰ্ম্মৱন্ত যমৰাজা ৰবিৰ নন্দন ।
 তাক বিহা দিলে যশ হোৱে ত্ৰিভুৱন ॥ ৩৪৩১২
 কুমাৰীৰ বাক্যে ৰাজা ভৈলা হৰষিত ।
 অংশিণে যমক যে ভাৱে নিতে নিত ॥
 নাৰদে জানিয়া কহে যমৰাজা স্থানে ।
 যমপুৰে গৈলা মূনি হৰষিত মনে ॥ ৩৪৩১৩
 নাৰদক দেখি পাদ্যঅৰ্ঘ্য দিলা যমে ।
 জিজ্ঞাসিলা এথা আগমন কোন কায়ে ॥

নাৰদে বোলয় শুনা জীৱ অধিকাৰী ।
 বীৰবৰ্ম্মা কন্যা এক মানিনী সুন্দৰী ॥ ৩৪৩১৪
 সত্যৱতী ধৰ্ম্মৱতী পুণ্যৱতী নাৰী ।
 গুণৱতী সতী সাধৱী মদনমঞ্জৰী ॥
 অগুৰুগে স্বামীভাৱে পূজয় উপমা ।
 ৰূপে গুণে কন্যা নাহি তাহান উত্তমা ॥ ৩৪৩১৫
 স্নেহেহতপুৰী তান বীৰবৰ্ম্মা দেশ ।
 তাক গৈলে কন্যাৱত্ন পাইবা যে বিশেষ ॥
 তান মনোৱথ সিদ্ধি কৰা মহাশয় ॥
 মনুষ্যৰ ৰূপ ধৰি কৰা পৰিণয় ॥ ৩৪৩১৬
 তপস্তাৰ সাফল কৰাহা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 শীত্ৰ কৰি চলা নৃপ নকৰিয়া বাজ ॥
 তপৰ প্ৰসাদে কণ্ঠা হেন পালা বৰ ।
 হেন জানি চলা শীত্ৰে বাজাৰ নগৰ ॥ ৩৪৩১৭
 হাঁসি যমৰাজা বোলে নাৰদ তপস্বী ।
 আমাতে ভৈলন্ত মনুষ্যৰ ভালবাসী ॥
 তোমাৰ বচনে যাইবো স্নেহেহত পুৰী ।
 পৰিণয় হৈব বীৰবৰ্ম্মাৰ জীয়াৰী ॥ ৩৪৩১৮
 বৈশাখ মাহত যাইবো শুক্লপক্ষ দিনে ।
 কৰিব কন্যাক বিহা কৈলো তমু স্থানে ॥
 এহি বুলি নাৰদেয়ো কৰিলা বিদায় ।
 যমৰ প্ৰধান বোগ কহে তান ঠাই ॥ ৩৪৩১৯
 যমে বোলে তুমি বোগ বোগৰ প্ৰধান ।
 বোগ মধ্যে কেহো নহে তোমাৰ সমান ॥
 যত বোগ সবে আহা আমাৰ সঙ্গতি ।
 স্নেহেহতপুৰী যাইবো বিবাহক প্ৰতি ॥ ৩৪৩২০
 এতেক শুনিয়া বোলে বোগ অধিকাৰী ।
 আমাৰ শক্তি নাই যাইতে সেহি পুৰী ।
 তোমাৰ আজ্ঞায়ে কেহো নাযাইবোহো তথা ।
 স্নেহেহতপুৰী গৈলে পাইবো বৰ বেধা ॥ ৩৪৩২১
 ধনুৰ টকাৰ শুনি কৰ্ণপথ কছি ।
 গৈলে সেহি পুৰী জানা সবে হোৱে বন্দী ॥
 সিকাষণে তথা যাইতে নাহি কাৰো শক্তি ।
 সেহিস্থানে নাযাওঁ কেহো পাইবো বৰ ভীতি ॥ ২২

হেন শুনি হাঁসি যমৰাজে বোলে বাণী ।
 মোৰ সঙ্গ যাইতে কেনে ভয় হেন মানি ॥
 সৰ্ববোগ আসা যাওঁ আমাৰ সহতি ।
 বিবাহৰ কাৰ্য্যে যাওঁ পুৰী স্নেহেহতী ॥ ৩৪৩২৩
 ধৰিয়া মনুষ্য বৈশাখ ধৰি সৰ্বজন ।
 নানা অলঙ্কাৰে অঙ্গ কৰিয়া ভূষণ ॥
 বিম্বপৰায়ণ ৰাজা তাক কৰা ভয় ।
 অধৰ্ম্মীক দেখি ভয় পায় নিশ্চয় ॥ ৩৪৩২৪
 পুণ্যৱন্ত ধাৰ্ম্মিক সৃজন বলৱন্ত ।
 তাৰা সবে আত্মায় সৰাকে দেখন্ত ॥
 পাণী যেই দস্ত দৰ্প কাৰ্য্যে দুৰ্দ্ধৱতি ।
 সিসবে দেখয় তোক ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তি ॥ ৩৪৩২৫
 গোহত্যা ব্ৰহ্মহত্যা কৰে যিৰাজন ।
 তাক দুখ পীড়া দিয়া কৰাহা দমন ॥
 হৰ-গৌৰী পূজে যেহি কৃষ্ণ কৰে পূজা ।
 স্নেহৰ্ণক দেই দান সেহি হোৱে ৰাজা ॥ ৩৪৩২৬
 স্নেহৰ্ণৰ পাত্ৰ যেহি জনে কৰে দান ।
 সেহি যাত্ৰ পীড়া হস্তে পায় পৰিত্ৰাণ ॥
 জৈমিনী বোলন্ত কথা শুনা জন্মেজয় ।
 ভক্তিতাৰে কথাক শুনিলে পুণ্য হয় ॥ ৩৪৩২৭
 ব্যাধিপীড়া নাই তাৰ সৰ্বত্ৰে কুশল ।
 আৰোগ্য শৰীৰ হৰে বাঢ়য় মঙ্গল ॥
 যমৰাজা অনুচৰ সঙ্গত কৰিয়া ।
 অতি নৱ কাম দেৱ মনুষ্যক হয় ॥ ৩৪৩২৮
 নাৰদ বচনে যম চলে শীত্ৰ কৰি ।
 বীৰবৰ্ম্মা আগে বৈলা স্নেহেহতীপুৰী ॥
 যমক দেখিয়া ৰাজা আনন্দিত ভৈলা ।
 বিধিৰূপে কন্যাক যমত বিহা দিলা ॥ ৩৪৩২৯
 যমে অগ্নিপূজা কৈলা বিধিৰ বিধানে ।
 সেহি হোমধূত্ৰে আসি আৱৰি গগনে ॥
 আনন্দ হৃদয় হয় দেৱ যমৰাজ ।
 বীৰবৰ্ম্মা সম্বোধিয়া বুলিলেক কাজ ॥ ৩৪৩৩০
 জ্বিজীৱী হোৱা ৰাজা ইধানৰ পতি ।
 বৰ মাগা ৰাজা তুমি মনত সম্প্ৰতি ॥

বাজা বোলে জামাতাৰ বৰ অনুচিত ।
 কন্যা বিত্ত লৈয়া যেই থাকে পৃথিৱীত ॥৩৪৩৩১
 পৰলোকে নবকত হোৱে তাৰ বাস ।
 কন্যা জামাতাৰ ধনে যিবা কৰে আশ ॥
 যমে বোলে মোৰ বাক্য শুনা নৃপবৰ ।
 আগীৰ্বাদ কৰো শুনা নেদিবোহো বৰ ॥৩৪৩৩২
 জামাতাৰ বাক্যে হৰিষিত নৃপবৰ ।
 জামাতাক সম্বোধিয়া বুলিলা বিস্তৰ ॥
 এক আগীৰ্বাদ মোক কৰা দৃঢ়মনে ।
 মৰণ সময়ে যেন জানো ভগৱানে ॥৩৪৩৩৩
 মনে জ্ঞানে স্মৰণে চেতনে থাকে হৰি ।
 পৰলোক তৰি যেন যাওঁ স্বৰ্গপুৰী ।
 যমে বোলে এহি বৰ দিলোহো নিশ্চয় ।
 মৰণ কালত যেন কৃষ্ণ দেখা হয় ॥ ৩৪৩৩৪
 বিনা কৃষ্ণ দৰশনে নঘাউক পৰাণ ।
 আমাৰ বচন ব্যৰ্থ নোহে কদাচন ॥
 কৃষ্ণ বোলে বাক্য মোৰ শুনা ধনঞ্জয় ।
 এহিমতে যমে কন্যা কৈলা পৰিণয় ॥ ৩৪৩৩৫
 বীৰবৰ্ম্মা বোলে কোনো সঙ্কট মিলয় ।
 সেহিদিনা আসিবাহা আমাৰ নিলয় ॥
 সিকাৰণে আইলা যম সংগ্ৰাম ভিতৰ ।
 ঘোৰ বণে সেনাগণ মাৰিলা বিস্তৰ ॥ ৩৪৩৩৬
 শত্ৰুৰ কাৰণে আসিয়া কৰে বণ ।
 দেখা বীৰবৰ্ম্মা আসে লৈয়া নাগগণ ॥
 আজিৰ সংগ্ৰামে সখি নাহি পৰিত্ৰাণ ।
 পৰিল সকলে সৈন্য ভূমি বিদ্যমান ॥ ৩৪৩৩৭
 বৃষকেতু বক্তৱাহা প্ৰচ্যন্ন সম্প্ৰতি ।
 হংসধ্বজ নীলধ্বজ সবে নৰপতি ॥
 সবে মিলি সমৰ কৰোক বীৰগণে ।
 ভূমি আমি দুবে থাকি চাহিবো আপুনে ॥৩৪৩৩৮
 অৰ্জুনৰ আগে হেন কহয় ত্ৰিহৰি ।
 সৈন্য সমে কৃষ্ণ পাৰ্থ আৱিলা বৈবী ॥
 বীৰবৰ্ম্মা বীৰবৰ সমৰে দুৰ্ব্বাৰ ।
 কৃষ্ণ পাৰ্থ বেড়ি কৰে অস্ত্ৰৰ প্ৰহাৰ ॥ ৩৪৩৩৯

অযুতে নিযুতে শৰ কৰে বৰিষণ ।
 শৰবৃষ্টি আৱিলা সকলে গগন ॥
 পাঞ্চ পাঞ্চ শৰ হানিলেক বীৰগণ ।
 পাঞ্চ শৰে অৰ্জুনক ভেদিলা তেখন ॥ ৩৪৩৪০
 বিমূৰ্ছিত হয় সবে পৰিলা ভূমিত ।
 জ্ঞান মন চেতন সকলে বিবৰ্জিত ॥
 ধ্বজ ছত্ৰ পতাকা কাটিলা সব বথ ।
 কাহাৰো শক্তি নাই বহিবে আগত ॥ ৩৪৩৪১
 বীৰবৰ্ম্মা শৰ হানি অৰ্জুনক ঢাকি ।
 বজ্জশৰ প্ৰহাৰে যে অৰ্জুন চমকি ॥
 দিব্যবথে চলি গৈলা পাৰ্থৰ গোচৰ ।
 ডাক দিয়া বোলে শুনা পাণ্ডুৰ কুমাৰ ॥ ৩৪৩৪২
 সৰ্ব সৈন্য জিনিলো দেখিলি বিদ্যমান ।
 কৃষ্ণ সমে তোমাসাক বৰিবো নিৰ্য্যাণ ॥
 এহি বুলি কোপে কম্পমান ভৈল কায় ।
 সহস্ৰেক শৰে ভেদে অৰ্জুনৰ গাৱ ॥ ৩৪৩৪৩
 আকাশ ধৰণী আৱিলা শৰচয় ।
 জাৱণ মাসত যেন বৃষ্টি আতিশয় ॥
 শৰবৃষ্টি অৰ্জুন ভৈলেক খান খান ।
 বীৰবৰ্ম্মা বীৰক ভেদিলা সপ্ত বাণ ॥ ৩৪৩৪৪
 ছয় শৰ বীৰবৰ্ম্মা এবিলেক কোপে ।
 প্ৰচণ্ড অনল শৰ দাকণ প্ৰতাপে ॥
 কপিধ্বজ কৃষ্ণ পাৰ্থ ভেদিলা শবীৰ ।
 বধী বথ সাবধিক কৰি থবব ॥ ৩৪৩৪৫
 বথ এৰি পদগতি বীৰবৰ্ম্মা বীৰে ।
 গদাবাৰী মাৰি বীৰ বহুতো সংহাৰে ॥
 ত্ৰাস পায় সেনাগণ পলায়ে সমৰে ।
 অৰ্জুনত শৰণ পশিলা সবে বীৰে ॥ ৩৪৩৪৬
 তাক দেখি অৰ্জুনক বোলে নাৰায়ণ ।
 দেখা বীৰবৰ্ম্মা পৰাক্ৰমৰ কাৰণ ॥
 ইহাক জিনিবে বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 আমিহো নপাৰো জানা কহিলো আপুনে ॥৩৪৩৪৭
 উপায় কৰিয়া আক কৰিবো সংহাৰ ।
 উপায়ৰ পৰে জানা বল নাহি আৰ ॥

ভীষ্ম দ্রোণ কৰ্ণ দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন ।
 মায়া কৰি যেনমতে কৈলো সংহাৰণ ॥ ৩৪৩৪৮
 শিশুপাল বধ যেন কৰিলো উপায় ।
 বাজসূয় যজ্ঞ আমি কৰিলো লীলায় ॥
 কাল যে যৱন বাজা শুদ্ধ বববীৰ ।
 উপায়ে সবাকে পেশিলোহো যমপুৰ ॥ ৩৪৩৪৯
 তেনকপে মায়া কৰি বীৰবৰ্ম্মা জিনি ।
 চলি যাইবো সেনাগণ যজ্ঞ অশ্ব আনি ॥
 এহি বুলি মনে কৃষ্ণ স্মৰি হনুমান ।
 তেতিক্ষণে বায়ুস্থত ভৈলা বিদ্যমান ॥ ৩৪৩৫০
 কৃষ্ণে বোলে হনুমন্ত হোৱা সৱধান ।
 লাঙ্গুলে বেঢ়িয়া বথ ৰাখা বিদ্যমান ॥
 গজ বাজী বীৰবৰ্ম্মা সবে সেনাগণ ।
 আকাশে ভ্ৰমায়া বথ পৱননন্দন ॥ ৩৪৩৫১
 হনুমন্তে বোলে নোহে ৰাক্ষসব সেনা ।
 লাঙ্গুলে আচাৰি পাচে দুখ দিলা নানা ॥
 হাসি কৃষ্ণে বোলে শুনা পৱননন্দন ।
 আন্দোল কৰিয়া মাৰা বীৰ হনুমান ॥ ৩৪৩৫২
 এহি বুলি ক্ষেপিলেক গগনমণ্ডল ।
 গজ বাজী বথ ৰথী পদাতিসকল ॥
 বথ পৰিহৰি বীৰবৰ্ম্মা বীৰবৰ ।
 লাম্ফ দিয়া আইলা কৃষ্ণ পাৰ্থব গোচৰ ॥ ৩৪৩৫৩
 অমৃত দাক্ষণ শৰে অৰ্জুনক ভেদি ।
 বজ্জ সম গদা হানে হনুমান হৃদি ॥
 কোলে কৰি হনুমান ধৰিলেক উঠি ।
 ছুই বীৰে হৃদয়ত হানে বজ্জ যুষ্টি ॥ ৩৪৩৫৪
 হেন দেখি ৰথহন্তে নামিয়া ত্ৰীপতি ।
 বীৰবৰ্ম্মা হৃদয়ে মাৰিলা বজ্জ লাঠি ॥
 মুচ্ছা যাই বীৰবৰ্ম্মা পৰিলা ভূমিত ।
 চেতনক পায় বীৰ উঠি আচম্বিত ॥ ৩৪৩৫৫
 ধূলা জাৰি বীৰবৰ্ম্মা বুলিলা বচন ।
 আয়ু বৃদ্ধি ভৈলা মোৰ নভৈলা মৰণ ॥
 যমে যি বুলিলা মোৰ সবে ব্যৰ্থ ভৈল ।
 কৃষ্ণপদ পায় মোৰ মৰণ নভৈল ॥ ৩৪৩৫৬

এহি বুলি হৰষিত ভৈলা বীৰবৰ্ম্মা ।
 কৃষ্ণপদে তুতি কৰি বণ কৈলা কৰ্ম্মা ॥
 অৰ্জুনক দেখি ডাকি বুলিলা বচন ।
 সহস্ৰ বৰিষ যদি ছুই কৰো বণ ॥ ৩৪৩৫৭
 তথাপি আমাৰ ভঙ্গ নহ কদাচিত ।
 শুন পাৰ্থ তোৰ স্থানে কহিলো নিশ্চিত ॥
 নানা অস্ত্ৰ জানা তুমি সমৰে দুৰ্জয় ।
 আপোন সাপেক্ষ যাৰ দেৱ দয়াময় ॥ ৩৪৩৫৮
 তোমাৰ মহিমা বুজিবেক কোনজন ।
 মোৰ হৃদি লাঠি প্ৰভু তোমাৰ চৰণ ॥
 নয়ন সাফল মোৰ দেখিলো ত্ৰীহৰি ।
 ধন জন দিলো আৰো স্তবেস্থত পুৰী ॥ ৩৪৩৫৯
 যজ্ঞ অশ্ব নিয়া তুমি শুনা ধনঞ্জয় ।
 সেৱা কৰি থাকো আমি চৰণে কেশৱ ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণে ভক্তি কৰে নৃপবৰ ।
 তুমিসে অজিলা হৰি ব্ৰহ্মা পুৰন্দৰ ॥ ৩৪৩৬০
 প্ৰণামোহো নাৰায়ণ তুমি নিৰঞ্জন ।
 অনন্ত মহিমা প্ৰভু ত্ৰৈলোক্য জীৱন ॥
 অনেক কাকূতি কৰি ভূমিলন্ত হৰি ।
 কৃষ্ণ অৰ্জুনক লৈয়া চলিলন্ত পুৰী ॥ ৩৪৩৬১
 বীৰবৰ্ম্মা কৰে ধৰি দেৱ নাৰায়ণ ।
 আসনে বসিয়া ভৈলা হৰষিত মন ॥
 নৃত্যগীতে কৌতুকে বসিলা ছয় দিন ।
 আৰ দিনা বীৰসব কৰিলা প্ৰবীণ ॥ ৩৪৩৬২
 ধন ৰত্ন ঘোৰা আনি দিলা নৃপবৰে ।
 তাক দেখি যমৰাজা গৈলা নিজ ঘৰে ॥
 ঘোৰা লৈয়া কৌতুকে চলিলা ধনঞ্জয় ।
 অশ্বমেধ চৰিত্ৰে ভৱানী দাসে কয় ॥ ৩৪৩৬৩
 হেন জানি দিয়া হৰি চৰণত চিত্ত ।
 আত পৰে ধৰ্ম্ম আৰ নাহিকে কলিত ॥
 মনুষ্য হৈবাৰ হেতু এহি নিজ কাম ।
 কৃষ্ণকপ হৃদি ধৰি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩৪৩৬৪

পদ

জৈয়িনী বোলায় শুনা কথা নৃপবৰ ।
 আগে যায় বীৰবৰ্মা লৈয়া ধনুশৰ ॥
 চঞ্চল আত্মিকে অশ্ব জাতিৰ চৰিত্ৰ ।
 গোৱে ঘণ্টা ধ্বনি শুনি চাৰে চাৰিভিত্তি ॥ ৩৪৩৬৫
 নদী নদ গিৰি গুহা খাল বিল যতি ।
 বহুদেশ ভ্ৰমি ঘোৰা চলে শীঘ্ৰগতি ॥
 নিকুঞ্জ বিশেষ এৰাইলন্ত ভয়ঙ্কৰ ।
 সকলো এৰিয়া চলিলেক হয়বৰ ॥ ৩৪৩৬৬
 দিশ বিদিশ যে নাই ধাই যায় দূৰে ।
 অলক্ষিতে গৈলা ঘোৰা কুন্তলনগৰে ॥
 অলক্ষিতে গৈলা নেদেখিলা কোন জন ।
 কেহো বোলে ঘোৰা গৈয়া পশিলেক বন ॥ ৩৪৩৬৭
 কেহো বোলে গৈলা ঘোৰা বনৰ ভিতৰ ।
 কেহো বোলে গৈলা ঘোৰা আকাশ উপৰ ॥
 সবে মিলি আকাশক চাৰে একধ্যানে ।
 দেখিলা পুৰুষ আসে বিচিত্ৰ বিমানে ॥ ৩৪৩৬৮
 জাজ্জল্য সমান দেখি সূৰ্য্যসম জ্যোতি ।
 চন্দ্ৰসম শোভা কৰে দেখিয়া নৃপতি ॥
 চৰণে পাছুকা শোভে বেণু বাম কৰে ।
 শুক্লবস্ত্ৰ পৰিধান জটাভাৰ শিৰে । ৩৪৩৬৯
 নাৰায়ণ চৰণে সদায় মনস্থিৰ ।
 সদায়ে আনন্দ বীৰ কন্দৰ্প শৰীৰ ॥
 সত্য বিনে নিতে নকহয় মিছা বাণী ।
 সত্য কথা কহিতে বজাৰে বাণী বাণী ॥ ৩৪৩৭০
 অগ্নিপুঞ্জ সম তেজ দেখিতে স্তম্ভৰ ।
 সৰ্ব্বজনে নিচিনে নাৰদ মুনিবৰ ॥
 শূন্য পৰিহৰি মুনি নামিলা ধৰণী ।
 সৰ্ব্বজনে প্ৰণাম কৰয় দেখি মুনি ॥ ৩৪৩৭১
 একে একে প্ৰণামিলা চৰণ মৃগল ।
 সম্ভমে অৰ্জ্জুনে পুছে ঘোৰাৰ কুশল ॥
 কোন দেশে গৈলা ঘোৰা কহ মুনিবৰ ।
 ঘোটক হেৰাইল মোৰ ব্যাকুল অপাৰ ॥ ৩৪৩৭২

মুনি বোলে ঘোৰাৰ উদ্দেশ্য আজি জানি ।
 কুন্তলপুৰক ঘোৰা গৈলা ৰাজধানী ॥
 চন্দ্ৰহাস ৰাজা এহি কহে ত্ৰিভুৱন ।
 পৰম ধাৰ্ম্মিক ৰাজা বিষ্ণুপৰায়ণ ॥ ৩৪৩৭৩
 সৰ্ব্বজনে হৰি বিনে আন নাহি মুখে ।
 হৰি গাৱে হৰি ভাবে আছে মহাত্মা ॥
 যুৱতী বালক বৃদ্ধ যুৱতসকল ।
 দীপ ধূপে হৰি পূজে কৰিয়া মঙ্গল ॥ ৩৪৩৭৪
 ধৰ্ম্মজ্ঞান সাহস পৌৰুষ বীৰবৰ ।
 পৃথিৱীত নাহি ৰাজা তান সমসৰ ॥
 মুনি থাকে অৰ্জ্জুনৰ বিস্ময় হৃদয় ।
 কৃতাঞ্জলি কৰি সোধে কৰিয়া বিনয় ॥ ৩৪৩৭৫
 শুনিয়া অদ্ভুত চন্দ্ৰহাসৰ চৰিত্ৰ ।
 কহ মুনি ছয়া শুনো ছয়া আনন্দিত ॥
 বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰ কথা শুনিলে মুকুতি ।
 শুনিলে কৃষ্ণৰ কথা বাঢ়য় ভক্তি ॥ ৩৪৩৭৬
 পাপ হৰে যশ পুণ্য হৰে বহুমান ।
 সম্ভৱ কথাৰ শুনা ছয়া সাৱধান ॥
 কিছু আগোচৰ নহে তোমাৰ বিদিত ।
 কহিয়োক মুনি চন্দ্ৰহাসৰ চৰিত্ৰ ॥ ৩৪৩৭৭
 অৰ্জ্জুনৰ বাক্য শুনি নাৰদে কহন্ত ।
 ঘোৰা নপাই অৰ্জ্জুন বিকল হইছন্ত ॥
 ধৰ্ম্মৰাজা চিন্তে তথা কুশল তোমাৰ ।
 দীক্ষিত ছয়াছে ৰাজা হস্তিনানগৰ ॥ ৩৪৩৭৮
 ইকথা কহিলে জানা হৈবে বহুতৰ ।
 নৃপতিৰ গুণ কথা শুনিতে মধুৰ ॥
 কহ মুনিবৰ কথা শুনিতে মধুৰ ।
 কুৰুক্ষেত্ৰ দুইদল সমবে প্ৰচুৰ ॥ ৩৪৩৭৯
 অষ্টাদশ অধ্যায়ক তেখেনে শুনিল ।
 বৈষ্ণৱৰ কথা শূনিবাক ইচ্ছা ভৈলা ॥
 বৈষ্ণৱৰ কথা নেই পাপক সংহৰি ।
 নিবন্তবে নবে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৩৪৩৮০

চন্দ্ৰহাসৰ উপাখ্যান

পদ

নাৰদে বোলন্ত কথা শুনিয়ো বিশেষ ।
 স্তম্ভা নৃপতি ভৈলা কুন্তলৰ দেশ ॥
 ধৃষ্টবুদ্ধি মন্ত্ৰী তাৰ আছয় প্ৰধান ।
 বুদ্ধিমন্ত বলরন্ত সংগ্ৰামে সন্ধান ॥ ৩৪৩৮১
 নাম মাত্ৰ বাজা সেহি বাজ্য অধিকাৰী ।
 কুমন্ত্ৰণা কৰে সেহি মন্ত্ৰণা বিহাৰী ॥
 বন্ধকালে পুত্ৰ ভৈলা বাজা স্তম্ভাৰ ।
 ভূৱন ছল্লভ ৰূপ দেৱ অৱতাৰ ॥ ৩৪৩৮২
 তৃতীয় দিবসে শিশু পিতৃমাতৃহীন ।
 ধায়ত্ৰী পুথিয়া তাক কৰিলা প্ৰবীণ ॥
 দধি দুগ্ধ পায়স যে শৰ্কাৰা খুৱায় ।
 পঞ্চম্নবয়স কৈলা পুথিয়া পালিয়া ॥ ৩৪৩৮৩
 বিধিৰশে সিয়ো ধাই গৈলা যমপুৰা ।
 অনাথ ভৈলন্ত শিশু ভ্ৰময় নগৰী ॥
 নয়নত জল বহে কান্দিয়া বিকল ।
 হৰি হৰি ভাবে চিন্তে কল্যাণ কুশল ॥ ৩৪৩৮৪
 হৰি বিনে মুখে আৰ আন নাহি কহে ।
 সকল নগৰবাসী পুথিলন্ত স্নেহে ॥
 দ্বিতীয়াৰ চন্দ্ৰ যেন বাঢ়ে অনুদিনে ।
 খেলা খেলে অনৰ্নিশে শিশুগণ সৰে ॥ ৩৪৩৮৫
 জলক্ৰীড়া কৰে শিশু খেলে অনুপাম ।
 বিধিৰশে পায় গিলিলন্ত শালগ্ৰাম ॥
 দৈৱযোগে একদিনা শিশুৱে সহিতে ।
 বাজদ্বাৰে গৈল শিশু কোঁতুক চাহিতে ॥ ৩৪৩৮৬
 দেখি সৰ্বলোকৰ হৰিষ মন ভৈলা ।
 ধৃষ্টবুদ্ধি আগে গৈয়া সকলে কহিলা ॥
 কহ মন্ত্ৰীবৰ শিশু কাহাৰ নন্দন ।
 সবে পাত্ৰ মন্ত্ৰী আগে বুলিলা বচন ॥ ৩৪৩৮৭
 মন্ত্ৰী বোলে কাৰ শিশু নজানি নিৰ্ণয় ।
 প্ৰতি দিনে দেখো এহি নগৰে বঞ্চয় ॥
 মুনিগণে বোলে শিশু স্তম্ভৰ বদন ।
 সৰ্বগুণশীল শিশু সৰ্ব মূলকণ ॥ ৩৪৩৮৮

হাসন্তে দেখিয়ো মুখ চন্দ্ৰৰ প্ৰকাশ ।
 আজি হন্তে ভৈল আৰ নাম চন্দ্ৰহাস ॥
 ত্ৰীমন্ত যে বাজলক্ষ্মী দেখিয়ো ত্ৰীমুক্ত ।
 এহি বাজ্যে নৃপতি হৈবেক বিমুণ্ডক ॥ ৩৪৩৮৯
 পুত্ৰ মন্ত্ৰী বুলিলেক শুনা মুনিবৰ ।
 আমাতো অধিক শিশু হৈব দণ্ডধৰ ॥
 এহি বুলি তপোবনে গৈলা মুনিগণ ।
 শুনিয়া চঞ্চল মন্ত্ৰী চিন্তায়ুক্ত মন ॥ ৩৪৩৯০
 ইচ্ছগণ মাতি আনি বোলে মন্ত্ৰীবৰ ।
 মুনিগণে কহিলেক সবাৰো গোচৰ ॥
 আমাৰ বাজ্যত শিশু হৈবে নৰেশ্বৰ ।
 কি কাৰ্য্য কৰিলে আমি হৈবে প্ৰতিকাৰ ॥ ৩৪৩৯১
 কেনমতে শিশু মাৰো শালক আমাৰ ।
 মুনিৰ বচন ব্যৰ্থ নোহোৱে সংসাৰ ॥
 আপোনাৰ হিত চিন্তা শুনা সৰ্বজন ।
 এহি শিশু জীলে মোৰ নাহিকে জীৱন ॥ ৩৪৩৯২
 গুপ্ত কথা কহিলা চণ্ডাল বিগ্ৰহানে ।
 এহি শিশু লৈয়া যাৱা গহীন কাননে ॥
 শিশু কাটি তেজ আনা মোৰ বিগ্ৰহানে ।
 মন্ত্ৰীৰ বচনে শিশু লৈয়া অৱসানে ॥ ৩৪৩৯৩
 হাতে গলে বান্ধিয়া নিলেক বিপুগণে ।
 ধৰাধৰি কৰিয়া লৈলন্ত সৰ্বজনে ॥
 শিশু পুছিলন্ত যত নগৰৰ বাসী ।
 অনেক কান্দিল তাৰ সমীপক আসি ॥ ৩৪৩৯৪
 মন্ত্ৰীভয়ে পালটিয়া গৈলা সবে ঘৰে ।
 অৱসানে লৈয়া গৈলা গহন ভিতৰে ॥
 দৃঢ় কৰি হৰি ভাবে নহয় কাতৰ ।
 শালগ্ৰাম পাইলা এক নদীৰ ভিতৰ ॥ ৩৪৩৯৫
 মাথে লৱে গলে লৱে ছন্দয়ে বান্ধিল ।
 তাকে দেখি চণ্ডালেয়ে শিশুত পুছিল ॥
 শিলা গলে বান্ধা ভূমি কিবা প্ৰয়োজন ।
 শিশু বোলে শিলা বহু কৰিছে ভ্ৰমণ ॥ ৩৪৩৯৬
 বহুত অধুৰ শিলা অমৃত সমান ।
 ভাগ্যেয়ে পাইলোহো শিলা শুনা অৱসান ॥

হেন শুনি নিশৰদে বহিলা চণ্ডাল ।
 কৰত প্ৰচণ্ড শব আকৃতি বিশাল ॥ ৩৪৩৯৭
 নাৰদে কহন্তু কথা শুন ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰে কথা কোনেবা বুজয় ॥
 অনন্ত মহিমা আৰো কতেক কহিবো ।
 ব্ৰহ্মা যাক নাহি জানে আমি কি জানিবো ॥ ৩৪৩৯৮
 হৰিৰ মায়ায় শিশু প্ৰসন্ন বদন ।
 কৃষ্ণ হৰি বাহুদেৱ স্নেহে নাৰায়ণ ॥
 সদয় ভৈলন্তু প্ৰভু ত্ৰিভুবনপতি ।
 মে হ কৰাইলা সবে চণ্ডালৰ মতি ॥ ৩৪৩৯৯
 ধৰ্ম্মবুদ্ধি ভৈল সবে সদয় হৃদয় ।
 বোলে হেন শিশুক বধিবে নুযুৱাই ॥
 কত জন্ম পাপফলে ভৈলো চণ্ডালত ।
 তাতে শিশু বধি স্থান হৈব নৰকত ॥ ৩৪৪০০
 আপোনাৰ হাতে যদি এই শিশু বধি ।
 দুইকুল নাশ পাপ নাহিকে অৱধি ॥
 প্ৰাণে নমাৰিয়া তাক দেখাবো প্ৰতীত ।
 চিহ্ন কিছু লৈয়া যাইবো তাহাৰ বিদিত ॥ ৩৪৪০১
 হেন দেখি শিশুক নিহালে ঘনে ঘন ।
 বামপদে শৰাঞ্চলি দেখিলা তেখন ॥
 ছেদি সেই আঞ্চলিক চলে অৱসান ।
 আঞ্চলি দিলেক ধৃষ্টবুদ্ধি মন্ত্ৰী স্থান ॥ ৩৪৪০২
 প্ৰণাম কৰিয়া সবে মন্ত্ৰীৰ চৰণে ।
 প্ৰতীত দেখাই কহিলন্তু বিচাৰনে ॥
 তোমাৰ কাৰ্য্যক প্ৰভু কৰিলোহো কৃত ।
 বৈবী মুণ্ড নানিলোহো তোমাৰ বিদিত ॥ ৩৪৪০৩
 ধৃষ্টবুদ্ধি মন্ত্ৰী বোলে কৰিয়া চাতুৰি ।
 কুলশ কৰিলা মোৰ মাৰিলাহা বৈবী ॥
 আনন্দিত হুয়া তাক দিলেক প্ৰসাদ ।
 মন্ত্ৰী বোলে বৈবী নফেট এৰাইলো প্ৰমাদ ॥ ৩৪৪০৪
 ঘৰে চল চৰসৰ আপোনাৰ স্নেহে ।
 তোবাসবে শাল উদ্ধাৰিলা মোৰ বৃকে ॥
 নাৰদে বোলন্তু কথা শুনন্তু অৰ্জুন ।
 একেস্থৰে কান্দে শিশু মহাঘোৰ বন ॥ ৩৪৪০৫

তযু সখা কৃষ্ণক স্মৰয় সেহি কাজে ।
 নবধিলা চণ্ডালে এবিলা বনমাজে ॥
 মহাঘোৰ আপদে স্মৰিলে হোৱে ক্ষয় ।
 দৃঢ় মন কৰি সেহি কৃষ্ণক স্মৰয় ॥ ৩৪৪০৬
 পৰ্বত কন্দৰে যত আছে পশু পক্ষী ।
 সবে মনে দুখ পাৰে শিশু দুখ দেখি ॥
 চন্দ্ৰহাসে বোলে প্ৰভু শুন নাৰায়ণ
 আপদে নিস্তাৰ কৰা লৈলোহো শৰণ ॥ ৩৪৪০৭
 তুমি পৰে চন্দ্ৰহাস আন নাহি ৰতি ।
 হা হা প্ৰভু নাৰায়ণ অগতিৰ গতি ॥
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ বুলি কান্দে পায়া মহাভয় ।
 সেহিকালে কুলীন্দ যে বনক চলয় ॥ ৩৪৪০৮
 সসৈন্যে সহিতে চলে যুগ মাৰিবাৰে ।
 সেহি পথে চলিলেক যুগ অনুসৰে ॥
 ধৃষ্টবুদ্ধি মন্ত্ৰীক যোগ'ৱে সেহি কব ।
 কুলীন্দ নৃপতি তাতে বৰ তোষকৰ ॥ ৩৪৪০৯
 পৰ্বত গছৰ ভ্ৰমি ফুৰে স্থানে স্থানে ।
 আচম্বিতে শিশুক দেখিলা বিদ্যমানে ॥
 পদ্মাসনে বসি আছে হৰি ভাবে মনে ।
 আগ পাচ নাহি চাৰে মুদিত নয়নে ॥ ৩৪৪১০
 দেখিয়া বিষয় ভৈলো কুলীন্দ নৃপতি ।
 ঘোটক ৰাখিয়া পোছে বীৰ মহামতি ॥
 দেখিয়া শিশুৰ ৰূপ পুলক শৰীৰ ।
 শিশুক দেখিয়া নৃপে পোছে ধীৰে ধীৰ ॥ ৩৪৪১১
 কি নাম তোমাৰ কহ কাহাৰ নন্দন ।
 একেস্থৰে ঘোৰবনে কান্দা কি কাৰণ ॥
 কোন দেশে জন্ম মাতৃ আছে কোন দেশ ।
 শিশু হুয়া বনে কেনে ভৈলাহা প্ৰবেশ ॥ ৩৪৪১২
 কিবা দেৱ গন্ধৰ্ব্ব মানুহ নিশাচৰ ।
 কিবা বনদেৱ তুমি পিশাচ কিম্বৰ ॥
 কোন ৰূপে আমাক ছলিবে আইলা বনে ।
 কহ শিশু স্বৰূপ বচন মোৰ স্থানে ॥ ৩৪৪১৩
 হৰি মাতা হৰি পিতা হৰিসে সকল ।
 সেহিবেলা ৰাজাক আকাশীবাণী ভৈল ॥

পুত্ৰ পুত্ৰ নৃপতি শোধয় যত্ন কৰি ।
 নয়ন মেলিয়া শিশু বোলে হৰি হৰি ॥ ৩৪৪১৪
 অপুত্ৰকে পুত্ৰ পাইলা শুনা নবপতি ।
 এহি শিশু লৈয়া চলা পাইলাহা সন্ততি ॥
 হেন শুনি নৃপতিৰ উল্লসিত মন ।
 বৈষ্ণৱ বালক পাইলো কুলৰ নন্দন ॥ ৩৪৪১৫
 বৰ পুণ্যভাগে মোৰ মিলাইলেক বিধি ।
 পুত্ৰতো অধিক পুত্ৰ পাইলো মহানিধি ॥
 এহি বুলি শিশু তোলে বথৰ উপৰে ।
 চলিলেক চন্দ্ৰাৱতী যথা নিজঘৰে ॥ ৩৪৪১৬
 নৃপতি বোলয় আইলো যুগয়া কৰিতে ।
 যুগৰূপে শিশু পালো বিধিৰ চৰিতে ॥
 এহি বুলি চলিলা হৰিষে নবপতি ।
 শিশু লৈয়া কণ্ঠাগণ কৰিয়া সঙ্গতি ॥ ৩৪৪১৭
 পুৰীমধ্যে সম্বৰে চলিলা মহাশয় ।
 নৃত্যগীত কোঁতুকে বজাৰে বাদ্যচয় ॥
 মেধা নামে সুন্দৰী বাজাৰ মহাদেৱী ।
 অপুত্ৰকে পুত্ৰ পালো দৈৱগতি ভাবি ॥ ৩৪৪১৮
 এহি পুত্ৰ প্ৰিয়া নিয়া পালা সুবদনী ।
 এহি পুত্ৰ হস্তে বন্ধা পাইবো ৰাজধানী ॥
 নৃপতিৰ বাক্যে বামা হৰিষ বদন ।
 বোলে ৰাজা হৈব শিশু মহন্ত ৰাজন ॥ ৩৪৪১৯
 পৰম বৈষ্ণৱ হৈব বালক মহন্ত ।
 ক্ৰমায়ে ধৰণী সম প্ৰতাপে অনন্ত ॥
 হৰিষে পুত্ৰক পালে নানা বিধিৱতে ।
 নানা দান কৰে ৰাজা ছয়া হৰষিতে ॥ ৩৪৪২০
 পদ্মতো অধিক মুখচন্দ্ৰত প্ৰকাশ ।
 সেহি হেতু শিশু নাম থৈলা চন্দ্ৰহাস ॥
 পড়িষাক গুৰু আনি দিলন্ত যতনে ।
 নপঢ়য় সুশুনয় কৃষ্ণ নাম বিনে ॥ ৩৪৪২১
 গুৰুৰে পঢ়াৰে মাত্ৰ বোলে হৰি হৰি ।
 অনেক প্ৰকাৰে বোলে বচন নধৰি ॥
 ৰাজা বিদ্যমানে গৈয়া কহিলা ব্ৰাহ্মণ ।
 নপঢ়য় শিশু মোৰ নলয়ে বচন ॥ ৩৪৪২২

ভূত প্ৰেত পিণ্ডাচে যে পাইছে হেন জানি ।
 হৰি হৰি পৰে আৰ সুবলয় বাণী ॥
 নৃপতি বোলয় যদি নপঢ়ে ছৰাল ।
 কি কৰিতে পাৰি তাক থাকক কুশল ॥ ৩৪৪২৩
 ভূত প্ৰেত নপাওঁ চিন শিশু শুদ্ধমতি ।
 বিধিৰ নিৰ্বন্ধ তাৰ আছে কাৰ শক্তি ॥
 স্মৰে মাত্ৰ হৰিনাম মনে কৈলা সাৰ ।
 দুই অক্ষৰত পৰে নোবোলয় আৰ ॥ ৩৪৪২৪
 বেদ শাস্ত্ৰ পঢ়িলেক জানিলেক ভেদ ।
 যত্ন কৰি শিশুৰে পঢ়োক ধৰ্ম্মবেদ ॥
 হৰি ধনু হৰি গুণ হৰি টোণ বাণ ।
 হৰি বুলি বাণ এৰে কৰিয়া সন্ধান ॥ ৩৪৪২৫
 বিষ্ণু ভক্তি পৰায়ণ বীৰ মহাশয় ।
 পৃথিবীত তাক সম নাহি ধনঞ্জয় ॥
 হেন শুনি অৰ্জুনে বোলয় ভাবি মনে ।
 বিষ্ণু বুদ্ধিমান ধৰ্ম্মৱন্ত পৰায়ণে ॥ ৩৪৪২৬
 শুক ভীষ্ম প্ৰহ্লাদ যে প্ৰভৃতি ধৰ্ম্মিক ।
 চন্দ্ৰহাস বিষ্ণুভক্ত সবাতো অধিক ॥
 শুনিতে অদ্বৈত কথা কহ মুনিবৰ ।
 চন্দ্ৰহাস উপাখ্যান শুধা সমসৰ ॥ ৩৪৪২৭
 হৰিৰ নামেৰে কৰে সংসাৰ উদ্ধাৰ ।
 কৃষ্ণ নাম বিনে মোক্ষ নাম নাহি আৰ ॥
 হৰি ভাবা হৰি চিন্তা হৰিসে বান্ধব ।
 বোলা হৰি হৰি অন্তে জানিবা মাধৱ ॥ ৩৪৪২৮

পদ

নাৰদে বোলন্ত কথা শুনা ধনঞ্জয় ।
 চন্দ্ৰহাস চৰিত্ৰ শুনিলে পুণ্য হয় ॥
 ষোড়শ বৰ্ষ যদি ভৈল চন্দ্ৰহাস ।
 জিনিলা অশেষ বৈৰী কৰিলা বিনাশ ॥ ৩৪৪২৯
 পিতৃ আজ্ঞা পাৰ্শ্বৰথী কৰিয়া সঙ্গতি ।
 ভক্তিবলে আসিলা সকলে বনুমতী ॥
 ৰাজাসব জিনিয়া আনিলা বহু ধন ।
 গজ ৰাজী অসংখ্যাত বহুত বাহন ॥ ৩৪৪৩০

স্বৰ্ণ বহু বিভূষিত পুৰী চন্দ্ৰকান্তি ।
 বিচিত্ৰ গঢ়ণ যেন দেখি অত্ৰাৱতী ॥
 দানী মানী লোকসব বিমুগ্ধ ভকতি ।
 অধৰ্ম দৰিদ্ৰ নাই যাহাৰ বসতি ॥ ৩৪৪৩১
 দিব্য পুৰী শোভে যেন চন্দনাতি নাম ।
 সৰ্ব গুণৱন্ত যে বিশেষ সেহি স্থান ॥
 হৰিনাম বিনে আন নিচিন্তয় লোকে ।
 চন্দ্ৰহাস প্ৰসাদে নাহিকে দুখ শোকে ॥ ৩৪৪৩২
 হেন শুনি সৰ্ব্বজনে কৰয় ব্যাখ্যান ।
 অনুদিনে চন্দ্ৰহাস ভৈলা বহুমান ॥
 নানা ৰাজ্য জিনিয়া আনিলা ধনবাশি ।
 তেজে বীৰ্য্যে পূৰ্ণ যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী ॥ ৩৪৪৩৩
 দেখিয়া হৰিষ ভৈলা কুলীন্দ নৃপতি ।
 নানা ৰত্ন দিয়াইলন্ত ধূম্ৰবুদ্ধি প্ৰতি ॥
 ধূম্ৰবুদ্ধি মন্ত্ৰী কুলীন্দ কৰতল ।
 সিকাৰণে তাৰ ভয়ে পলায় সকল ॥ ৩৪৪৩৪
 গজৰাজী ধন-জন বিচিত্ৰ বসন ।
 বহুবিধ মণি মুক্তা ৰতন কাঞ্চন ॥
 অনুচৰ হাতে দিয়া পঠাৱে নগৰে ।
 অনুচৰ গৈলা ধূম্ৰবুদ্ধিৰ গোচৰে ॥ ৩৪৪৩৫
 গজৰাজী ধন ৰত্ন কৰি আগুসাৰ ।
 প্ৰণামিয়া মন্ত্ৰী আগে কহে সবে চৰ ॥
 চন্দ্ৰহাস যুৱৰাজ কুলীন্দ তনয় ।
 নানা ৰাজ্য জিনিয়া আনিলা গজ হয় ॥ ৩৪৪৩৬
 ধন ৰত্ন বিবিধ বসন বহুতৰ ।
 তমু ডৰে পঠাইলা কুলীন্দ নৃপবৰ ॥
 শুনিয়া বিস্ময় মন্ত্ৰী দেখি ৰত্ন ধন ।
 চলিলা চন্দনাৱতী ছয়া ক্ৰোধমন ॥ ৩৪৪৩৭
 পুত্ৰ গৰ্বে কুলীন্দে নেদয় নেদয় মোৰ কৰ ।
 অপুত্ৰ কুলীন্দ কোথা পালা পুত্ৰবৰ ॥
 এহি বুলি মন্ত্ৰী চলে কুলীন্দ ভৱন ।
 ধূম্ৰবুদ্ধি আগে বোলে তনয় মদন ॥ ৩৪৪৩৮
 বিষয়া হুহিতা আছে জানাহা আপুন ।
 বালক শুচিয়া ভৈলা সম্পূৰ্ণ যৌৱন ।

পৰিণয় দিয়ো কন্যা আনি যোগ্য বৰ ।
 কন্যা ৰত্ন বিহা দিয়া নাৰাধিবা ঘৰ ॥ ৩৪৪৩৯
 দোষৰ নিলয় কন্যা স্বামী নাথাকিলে ।
 হেন দেখি কন্যা বিহা দিয়া মহাবলে ॥
 বৃদ্ধ ছয়া দোষ গুণ সুবুজা আপুন ।
 ৰাজকাৰ্য্য চিন্তা মাত্ৰ বুজা সৰ্বক্ষণ ॥ ৩৪৪৪০
 মদনৰ বাক্যে মন্ত্ৰী চিন্তিলেক মনে ।
 চলিলা চন্দনাৱতী কুলীন্দ ভৱনে ॥
 তৃতীয় দিবসে পাইলা কুলীন্দৰ দেশ ।
 ৰথ পৰিহৰি ভৈলা পুৰীত প্ৰৱেশ ॥ ৩৪৪৪১
 তিনি শত ষাঠি যে ছৱাল আছে সঙ্গৈ ।
 ক্ৰোধ কৰি পুৰীমধ্যে চলে মহাৰঙ্গৈ ॥
 পুৰীৰ নিৰ্ম্মাণ দেখি মন্ত্ৰীৰ বিস্ময় ।
 স্বৰ্ণৰ গৃহ সূৰ্য্যসদৃশ শোভয় ॥ ৩৪৪৪২
 কণক পতাকা উৰে চাক স্ফুৰিত ।
 ধন ধানযুক্ত লোক পৰম পৱিত্ৰ ॥
 মন্ত্ৰী দেখি কুলীন্দ যে উঠিলা সম্মুখে ।
 পুত্ৰয়ে সহিতে ৰাজা কৰিলা প্ৰণামে ॥ ৩৪৪৪৩
 মন্ত্ৰীক আনিয়া দিলা বিচিত্ৰ আসন ।
 বসি মন্ত্ৰী কুলীন্দত পুছিল বচন ॥
 অপুত্ৰক তুমি পুত্ৰ পাইলাহা কমনে ।
 শুনিতে অপূৰ্ব শুনিবাক লাগে মনে ॥ ৩৪৪৪৪
 ধন ৰত্ন গজ ৰাজী পঠাইলা আমাৰে ।
 কিৰূপে জিনিলা ৰাজ্য তোমাৰ কুমাৰে ॥
 শুনিয়া কুলীন্দে বোলে মন্ত্ৰীৰ স্থানে ।
 ওৰসে নপাইলো পুত্ৰ পাইলো ঘোৰ বনে ॥ ৩৪৪৪৫
 যুগয়া কৰিতে গৈলো পৰ্বত ভিতৰে ।
 তোমাৰ স্থানক যাস্তে কুন্তল নগৰে ॥
 কান্দে এহি শিশু দেখি মনে ভৈল খেদ ।
 কনিষ্ঠ আঙ্গুলি এক ছয়া আছে ছেদ ॥ ৩৪৪৪৬
 বামপদ বিষে শিশু কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 শোণিতে তিতিল তমু সুন্দৰ বদন ॥
 পৰম সুন্দৰ শিশু বোলে হৰি হৰি ।
 শুনিয়া আকাশী বাণী লৈয়া আইলো পুৰী ॥ ৩৪৪৪৭

ধনজন জিনিয়া পঠালো তযু পাশ ।
 দৈৱে নাম নিয়মিয়া থৈলা চন্দ্ৰহাস ॥
 শুনিয়া বিস্ময় ভৈলা আতি মহাবৰ ।
 কেনৰূতে পঠাইবোহো যনব নগৰ ॥ ৩৪৪৪৮
 মোৰ পুত্ৰে পালিবাক পাৰে সবে প্ৰজা ।
 কুন্তল নগৰে তাৰা নহৈবেক ৰাজা ॥
 চন্দ্ৰহাস ৰাজা হৈব কহিলেক মুনি ।
 উপায় কৰিয়া আক বধিবো আপুনি ॥ ৩৪৩৪৯
 ইথানে কৰিবে নপাবিবো কোন কাৰ্য্য ।
 উপায় প্ৰকাৰে পঠাই দিবো যমৰাজ ॥
 এতেক ভাবিয়া মনে দুৰ্ঘট ধুৰ্ঘটবুদ্ধি ।
 হাসিয়া বোলয় পাপী কুলীন্দ সম্বোধি ॥ ৩৪৪৫০
 ভাগ্যৰ কাৰণে তুমি পাইলা পুত্ৰবৰ ।
 দেখিয়া সম্বোধ্য আমি ভৈলোহো বিস্তৰ ॥
 ধৰ্ম্মৱন্ত শাস্ত্ৰৱন্ত ভক্ত ধনুৰ্দ্ধব ।
 এহি পুত্ৰে পুৰিবেক শুনা নৃপবৰ ॥ ৩৪৪৫১
 হৃদয়ে মৰণ চিন্তে মনত হৰিষ ।
 মুখত মধুৰ যেন কালকূট বিষ ॥
 সেহিদিনা বঞ্চিলেক উতপাত মনে ।
 বজ্জনী প্ৰভাতে বোলে কুলীন্দৰ স্থানে ॥ ৩৪৪৫২
 চন্দ্ৰহাস পঠাই দিয়ো কুন্তল পুৰীক ।
 পত্ৰ লৈয়া শীত্ৰে যাউক মদন স্থানক ॥
 মন্ত্ৰী বাক্যে কুলীন্দে আনিগা চন্দ্ৰহাস ।
 প্ৰণামিয়া মন্ত্ৰীক বসিলা এক পাশ ॥ ৩৪৪৫৩
 মন্ত্ৰী বোলে চন্দ্ৰহাস শুনিয়ো বচন ।
 পত্ৰ লৈয়া চলা যথা আছয় মদন ॥
 সান্নিহিতে থাকে যেন চিন্তে ৰাজ কাজ ।
 কতো দিনে পাচে আমি যাইবো নিজৰাজ ॥ '৫৪
 স্বস্তি বুলি পত্ৰ খান আশীৰ্বাদ লেখে ।
 গুণ্ডভাৱে লেখে পাপী কেৱেও নেদেখে ॥
 যদি মোৰ পুত্ৰ হৰা কুমাৰ মদন ।
 বিষ দিয়া চন্দ্ৰহাস মাৰাহা তেখন ॥ ৩৪৪৫৫
 ৰাজ্যৰ কণ্টক মোৰ সম্পদৰ বৈৰী ।
 হিতপক্ষ চিন্তি মোৰ মাৰা শীত্ৰকবি ॥

ৰূপ গুণ কুলশীল সকলে আছয় ।
 বিষ্ণাৱন্ত গুণৱন্ত সন্ত্ৰমে দুৰ্জয় ॥ ৩৪৪৫৬
 পুত্ৰ হয় পালা তুমি পিতৃৰ বচন ।
 নকবি অপেক্ষা শীত্ৰে লৈয়োক জীৱন ॥
 এহি পত্ৰে লেখি দুৰ্ঘট সত্ত্বেৰে মণ্ডিলা ।
 সোণসূত্ৰ জৰী দিয়া প্ৰবন্ধে বান্ধিলা ॥ ৩৪৪৫৭
 পুনু পত্ৰ মণ্ডি দিলা চন্দ্ৰহাস হাতে ।
 মদনৰ হাতে দিবা চলিয়ো জ্বৰিতে ।
 শীত্ৰ কৰি চলি যাই কুন্তলনগৰ ।
 সত্ত্বেৰে চলিয়া যাৱা তুমি একেশ্বৰ ॥ ৩৪৪৫৮
 ঘোটক সহিতে কোহো নোৱাৰে হাঠিতে ।
 মনুষ্য সহিতে দুই লোক যাইবে পথে ॥
 মন্ত্ৰীৰ বচনে চন্দ্ৰহাস বীৰ চলে ।
 বাচি বাচি চতুৰ সেৱক লৈলা তুলে ॥ ৩৪৪৫৯
 মন্ত্ৰীক প্ৰণাম কৰি কুলীন্দক বন্দে ।
 মাৱ মেধা প্ৰণামিবে গৈলা পুৰীমধ্যে ॥
 মাৱক প্ৰণামি চন্দ্ৰহাসে বোলে বাণী ।
 মন্ত্ৰীৰ বচনে আমি যাইবো ৰাজধানী ॥ ৩৪৪৬০
 কুণ্ডল পুৰক যাইবো মদনৰ স্থানে ।
 পত্ৰ দিয়া মন্ত্ৰীয়ে কৰিলা সন্নিধানে ॥
 চন্দ্ৰহাস বাক্যে মেধা ভৈলন্ত দুখিত ।
 আশীৰ্বাদ কৰি দেৱী ভৈলা বিমোহিত ॥ ৩৪৪৬১
 শিৰে শিৰে ৰাখোক বদনে নাৰায়ণ ।
 বন্ধে হৃষীকেশে জজ্ঞে ব'থে জনাৰ্দন ॥
 উদৰে মাধৱ ৰাখে কন্ধে নৰহৰি ।
 নাভি পদ্মনাভে ৰাখোক বদনে মূৰাৰি ॥ ৩৪৪৬২
 বিশ্বস্ত্ৰে ৰাখিয়োক চৰণ যুগল ।
 উপদ্ৰৱ মিলিলেতো সৰ্বত্ৰে কুশল ॥
 বিবাহৰ কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰোক ভৱানী ।
 মোৰ আশীৰ্বাদে বিহা কৰা স্ত্ৰবদনী ॥ ৩৪৪৬৩
 মাৱক বন্দিয়া চলিলেক চন্দ্ৰহাসে ।
 ঘোটকত চৰি বীৰ চলিলা হৰিষে ॥
 বায়ুবেগে চলে বীৰ ধৰি নানা বেশ ।
 এৰাইলন্ত নদী নদ বহু প্ৰাণ দেশ ॥ ৩৪৪৬৪

কুম্ভল দেণত মিলিলেক ধনুৰ্দ্ধৱ ।
 দেখিলন্ত দিব্যপুৰী আতি মনোহৰ ॥
 নানা পুষ্প বিকশিত গুঞ্জৰে ভৰাৰে ।
 কমল কুমুদ ফুলি আছে সৰে'বৰে ॥ ৩৪৪৬৫
 ঘাট বাট নিৰ্ম্মি আছে ফটিক পাথৰে ।
 হংস চক্ৰবাক চৰে জলৰ ভিতৰে ॥
 ধনে ধান্বে বিভূষিত সকলে নগৰী ।
 অত্ৰাৱতী শোভে যেন ইন্দ্ৰৰ ঘে পুৰী ॥ ৩৪৪৬৬
 সৰে'বৰ জলে স্নান কৰিলা কুমাৰ ।
 ফলমূল আদি কৰি কৰিলা আহাৰ ॥
 নানা পুষ্পে হৰি পূজি কিছু খাইলা শেষে ।
 বৃক্ষমূলে নিদ্রা গৈলা অশ্ব বান্ধি পাশে ॥ ৩৪৪৬৭
 বিশ্রাম কৰিয়া বীৰ শুতি বটমূলে ।
 মন্ত্ৰীমুতা বিষয়া মিলিলা হেনকালে ॥
 ত্ৰৈলোক্য মোহিনী কত্যা পবনা সুন্দৰী ।
 সখীগণ সঙ্গে কৰি জলক্ৰীড়া কৰি ॥ ৩৪৪৬৮
 আনিয়া কমল পুষ্প পূজে হৰগোবী ।
 সখী সঙ্গে নিজপুৰী চলিলা সুন্দৰী ॥
 বধমূলে পুৰুষেক দেখিলা তেখন ।
 পূৰ্ণ শশধৰ যেন কৰিছে শয়ন ॥ ৩৪৪৬৯
 অচেতনে নিদ্রা যায় সুন্দৰ বদন ।
 স্বৰ্ণ পুতলি যেন কমলশোচন ॥
 উন্নত নাসিকা শোভে শ্ৰীখণ্ড লনাটে ।
 অলক কৰিছে অঙ্গ বৃক্ষমূল বটে ॥ ৩৪৪৭০
 ভ্ৰময়গ উন্নত আজানু বাহু দুই ।
 দেখিয়া সুন্দৰী বামা কামে মোহ হুই ॥
 কণ্ঠজু নুপুৰ বাজয় আতিশয় ।
 শব্দ শুনি কুমাৰ কিবা জাগিয়া উঠয় ॥ ৩৪৪৭১
 আকুল হৃদয় কত্যা চিত্ত নহে থিৰ ।
 চন্দ্ৰহাস সমীপ চাপিলা ধীৰে ধীৰ ॥
 সখীগণ সঙ্গে এৰি চাপিলা সমীপ ।
 পূৰ্ণ শশধৰ যেন আৰ জ্বলে দীপ ॥ ৩৪৪৭২
 ছহানো শৰীৰ কাস্তি কৰিছে প্ৰকাশ ।
 ধীৰে ধীৰে বিষয়া বিদগ্ধ চন্দ্ৰহাস ॥

মদমত্ত হস্তীকাষে দেখিয়া হস্তিনী ।
 নুপুৰ এৰিয়া চলে হংসৰ গমনী ॥ ৩৪৪৭৩
 শ্ৰীমন্ত উজ্জ্বল দেহা সৰ্বগুণনিধি ।
 ইহেন পুৰুষ যেন হৰে দৈৱ বিধি ॥
 স্বামী ভাৱে হৃদয়ত ভাৱে সুবদনী ।
 গঞ্জেলে বান্ধিলা দেখে শিবে পত্ৰ খানি ॥ ৩৪৪৭৪
 নিশকে খসাইয়া পত্ৰ চাৱে নাৰীবৰ ।
 পঢ়ি দেখে পত্ৰে আছে পিতৃৰ অক্ষৰ ॥
 স্বস্তি বুলি মদনক দিয়া আশীৰ্বাদ ।
 এৰাৰ্য কবাহা পুত্ৰ নহন্তে প্ৰমাদ ॥ ৩৪৪৭৫
 চন্দ্ৰহাস নাম আৰ গুণব সাগৰ ।
 মোৰ বব বৈৰী এই কুলীন্দ কোৱব ॥
 কলশীল বিদ্যাত অধিক মহাশয় ।
 যদি হিত চিন্তা বিদ্য দিয়' প্ৰাণ লয় ॥ ৩৪৪৭৬
 বাজ্য ধন জন পুত্ৰ যদি চাৱা বক্ষা ।
 বিষ দিয়া মা'বিবাহা নকৰি তপেক্ষা ॥
 পত্ৰ পঢ়ি সুন্দৰো বিস্ময় ভৈলা মন ।
 সখাগণ সম্বোধিয়া বুলিলা বচন ॥ ৩৪৪৭৭
 পিতৃ মোৰ নিকৰ্ণ নিৰ্দয় হৃদয় ।
 অবিবৰ্তে কদাচাৰ দুৰ্দ্ধ আতিশয় ॥
 ইহেন সুন্দৰ বীৰবৰ সুকুমাৰ ।
 কেনমতে প্ৰাণ লৈবে বুলিলা ইহাৰ ॥ ৩৪৪৭৮
 পৃথিবীত নাহি হেন দুৰ্দ্ধ পাপমতি ।
 পৰম দাক্ষণ বাপ বৰ দুৰ্দ্ধ আতি ॥
 হেন পুৰুষৰ কেনে লৈবে খোজে প্ৰাণ ।
 বিধাতায়ে দিলে কেনে হেন পাপ জ্ঞান ॥ ৩৪৪৭৯
 এহি প্ৰাণনাথ মোৰ যজ্ঞ ধৰ্ম্মবৰ ।
 বিধি যদি কৰে মনোবথ সিদ্ধি মোৰ ॥
 অভিনৱ কামদেৱ সুন্দৰ শৰীৰ ।
 ধৰ্ম্মৱন্ত গুণৱন্ত প্ৰকৃতি গম্ভীৰ ॥ ৩৪৪৮০
 হেন বৰ পায়া তৈতে মোক দিয়ে বিহা ।
 প্ৰাণ লৈবে পুত্ৰস্থানে পঠাইছে লেখিয়া ॥
 সেহি পত্ৰ খণ্ড খণ্ড কৰিয়া সুন্দৰী ।
 বিধিৱতে পত্ৰ লিখে উল্লোমিত কৰি ॥ ৩৪৪৮১

চন্দ্ৰহাস নাম আৰ কুলীন্দ নন্দন ।
 ধৰ্ম্ম গুণশীল বীৰ বিষ্ণুপৰায়ণ ॥
 কুলশীল ৰূপে গুণে সকলে আছয় ।
 মোৰ বৰ হিতপক্ষ কুলীন্দ তনয় ॥ ৩৪৪৮২
 যদি হিত চিন্তা পুত্ৰে আত্ম উপকাৰ ।
 বিষয়াক বিহা দিয়া বাখিয়ো কুমাৰ ॥
 পুত্ৰে হয় পিতৃবাক্য পালিয়ো সজ্ঞান ।
 ধৰ্ম্মহেতু নলজিবা আমাৰ বচন ॥ ৩৪৪৮৩
 যৌৱন ভৈলন্ত কন্যা আপুনে জানিয়া ।
 চন্দ্ৰহাস স্থানে দেহ বিষয়াক বিয়া ॥
 মোৰ সম পৰাক্ৰম গুণৰ সাগৰ ।
 তোৰ সখা অনুবল কন্যা যোগ্য বৰ ॥ ৩৪৪৮৪
 যত্ন কৰি পঠাইলোহো পায়ো মাত্ৰ দেখা ।
 পালে মাত্ৰ দিবা বিহা নকৰি অপেক্ষা ॥
 পত্ৰ লেখি মুদিলেক পূৰ্বৰ প্ৰকাৰে ।
 অলক্ষিতে খেলা কন্যা কুমাৰৰ শিবে ॥ ৩৪৪৮৫
 নৃপুৰ চৰণে দিয়া কৰিলা গমন ।
 পুৰে প্ৰবেশিলা গৈয়া হৰিষ বদন ॥
 পদ্ম পুষ্পে বৰি পূজা কৰিলা বিস্তৰ ।
 ভক্তিভাৱে পূজা কৰে দেৱ দিবাকৰ ॥ ৩৪৪৮৬
 বৰ দিয়া চন্দ্ৰহাস স্বামী হোক মোৰ ।
 আন বৰ নমাগোহো তোমাৰ গোচৰ ॥
 পুত্ৰ পুত্ৰ কবষোবে প্ৰণাময় নাৰী ।
 সূৰ্য্য আগে বৰমাগে আৰাধনা কৰি ॥ ৩৪৪৮৭
 নিদ্ৰা হন্তে উঠি তথা কুলীন্দ নন্দন ।
 নয়নত জল দিয়া আঞ্চলে মছয় ॥
 কপূৰ তাম্বুল দিয়া মুখে বীৰবৰ ।
 পত্ৰ লৈয়া চৰিলেক ঘোৰাৰ উপৰ ॥ ৩৪৪৮৮
 শীত্ৰকবি দ্বাৰে আসি ভৈলা উপসন্ন ।
 দ্বাৰীগণে দেখি তাক বুলিলা বচন ॥
 বাৰ্তা কথা গৈয়া দ্বাৰী মদন গোচৰ ।
 পত্ৰ দিয়া আমাক পঠাইলা মন্ত্ৰীবৰ ॥ ৩৪৪৮৯
 চন্দ্ৰহাস নাম মোৰ কুলীন্দকুমাৰ ।
 পত্ৰ লৈয়া আসি আছে তোমাৰ দুৱাৰ ॥

এহি শুনি দ্বাৰী পাছে কৰিলা গমন ।
 অভ্যস্তবে গৈলা যথা বসিছে মদন ॥ ৩৪৪৯০
 ইতিহাস পুণ্য কথা শুনয় মদন ।
 নানা শাস্ত্ৰ পুৰাণ পঢ়য় তাৰ স্থান ॥
 হৰিগুণ পঢ়ে আৰ নকৰে বিচাৰ ।
 হৰি গাৱে হৰি ভাবে হৰি মাত্ৰ সাৰ ॥ ৩৪৪৯১
 বামপাশে আছে যত যত প্ৰজাগণ ।
 দক্ষিণে হৰিষে আছে ভাট বে ত্ৰাঙ্গণ ॥
 পৰবাসী পৰদেশী দেণ দেশান্তৰী ।
 মদনক আশীৰ্বাদ স্তুতি নতি কৰি ॥ ৩৪৪৯২
 হেন বেলা দ্বাৰী বোলে যুৰি দুইকৰ ।
 মন্ত্ৰীশ্ৰেষ্ঠ মন্ত্ৰী তুমি ৰাজমন্ত্ৰীবৰ ॥
 পত্ৰ দিয়া পঠাইছে কুলীন্দ পুত্ৰ হাতে ।
 চন্দ্ৰহাসে পত্ৰ লৈয়া মিলিলা দ্বাৰতে ॥ ৩৪৪৯৩
 কোন হেতু আসি আছে নিৰ্ণয় নজানি ।
 পৰম বৈষ্ণৱ চন্দ্ৰহাস নৃপমণি ॥
 কোন আজ্ঞা হোৱে প্ৰভু চন্দ্ৰহাস প্ৰতি ।
 নিবেদিলে আইলো প্ৰভু তোমাৰ সজ্ঞতি ॥ ৩৪৪৯৪
 হেন শুনি মদন উঠিলা তেতিক্ষণ ।
 সম্মুখে মিলিলা চন্দ্ৰহাসৰ সদন ॥
 সভাসদ সঙ্কে কৰি বিপ্ৰগণ তুলে ।
 চন্দ্ৰহাসে দেখি প্ৰণামিলা কোঁতুহলে ॥ ৩৪৪৯৫
 ভক্তিভাৱে বীৰবৰ পৰম সাদৰে ।
 অনুরক্তি আপুনি নিলন্ত অভ্যস্তবে ॥
 সাদৰ কৰিয়া দিলা বিচিত্ৰ আসন ।
 জিজ্ঞাসিলা কোন হেতু ঐক আগমন ॥ ৩৪৪৯৬
 কুলীন্দৰ কুশলক পুছে বাৰম্বাৰ ।
 কুলীন্দৰ মহাদেৱী কুশল মেধাৰ ॥
 মন্ত্ৰীৰ কুশল কথা শুনো বীৰবৰ ।
 কোন কাৰ্য্যে আসি আছে আমাৰ গোচৰ ॥ ৩৪৪৯৭
 চন্দ্ৰহাসে বোলে আশি কি কৈবো বচন ।
 তোমাৰ বাপৰ পত্ৰ পঢ়িয়ো এখন ॥
 পিতৃৰ কুশল প্ৰজাগণ সম্বন্ধিত ।
 মেধাৰ কুশল নাৰীগণৰ সহিত ॥ ৩৪৪৯৮

পত্ৰ পঢ়ি বুজিবাহা সকলে সম্বাদ ।
 তোমাক দেখিয়া মনে মিলিল আহ্লাদ ॥
 পত্ৰ খানি হাতে লৈয়া কুলীন্দ তনয় ।
 পত্ৰ পঢ়ি মদনৰ ভৈলন্ত বিস্ময় ॥ ৩৪৪৯৯
 পত্ৰ পুৰোহিত জ্ঞাতি কৰি সমুদিত ।
 পত্ৰ পঢ়ি যুক্তি কৰে সবাৰ সহিত ॥
 বিষয়াক বিহা দিয়ো চন্দ্ৰহাস স্থানে ।
 নিমিষেক বিলম্বক নকৰি মদনে ॥ ৩৪৫০০
 দোষ গুণশীল কিছু নকৰি বিচাৰ ।
 যোগ্য বৰ আমি বুজি আছোহো ইহাব ॥
 প্ৰকাৰে মিলিল বৰ বিধিৰ লিখিত ।
 ভূৱন দুৰ্ভাগ বৰ মিলে আচম্বিত ॥ ৩৪৫০১
 মন্ত্ৰীৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী তোমাৰ জনক ।
 যোগ্য কন্যা দেখি মন্ত্ৰী পঠাইলা ববক ॥
 যেন বৰ তেন কন্যা মিলাইলা বিধাতা ।
 কন্যাৰ যোৱন দেখি মন্ত্ৰী পাইলা চিন্তা ॥ ৩৪৫০২
 সিকাৰণে পত্ৰ দিয়া পঠালন্ত বৰ ।
 বিলম্ব নকৰি বিহা দিয়োক সম্ভব ॥
 সবাৰে সম্মতি লৈয়া মদন সজ্ঞান ।
 দৈৱজ্ঞ আনিয়া কৰিলন্ত শুভলগ্ন ॥ ৩৪৫০৩
 শুক্লপক্ষ মহাযোগ মাহিন্দী কপাল ।
 চন্দ্ৰহাস স্থানে বিষয়াক বিহা দিল ॥
 বজাৰে ব্যাল্লিশ বাদ্য আনন্দ উৎসৱ ।
 পৰম হৰিষে বঙ্গ কৰে লোকসব ॥ ৩৪৫০৪
 নৃত্য গীত কোঁতুক কৰয় বেষ্ঠাগণ ।
 তোমিলেক নট ভাট যতেক ব্ৰাহ্মণ ॥
 তথাত চন্দনাৱতী ধূমকুন্ধি হস্তে ।
 দণ্ড কৰি কুলীন্দক বিন্ত লৈলা কষ্টে ॥ ৩৪৫০৫
 অনেক দুৰ্গতি কৰি দণ্ড কৈলা তাকে ।
 বন্দী কৰি মাৰিলা শিলাক কৰি বুকৈ ॥
 ধন বহু বসন লুবিলা বহুতৰ ।
 প্ৰচণ্ড দাক্ষণ বীৰ অধম বৰ্ষৰ ॥ ৩৪৫০৬
 দান কীৰ্ত্তি কৰ তই মোৰ ধন দিয়া ।
 হেন ৰাজ্য ছুজা তুমি আমাক ভাণ্ডিয়া ॥

দানী মানী নাম লোৱা মোৰ অধিকাৰে ।
 হেনমতে কুলীন্দক গৰ্জ্জিলা আপাৰে ॥ ৩৪৫০৭
 ধনৱন্ত যতলোক কৰিলন্ত দণ্ড ।
 নৃপতি প্ৰভৃতি লোক কৰে লণ্ড ভণ্ড ॥
 কুলীন্দক বন্দী কৰি সম্ভতি কৰিয়া ।
 চলিলা কুন্তলপুৰী ধন বহু লৈয়া ॥ ৩৪৫০৮
 চণ্ডালক সম্বাধিয়া বুলিলা বচন ।
 দিন ৰাত্ৰি মধ্যে মোক নিয়ো সৰ্ব্বজন ॥
 প্ৰসাদ দিলেক সবে চণ্ডালক প্ৰতি ।
 তিনিশত ষাঠি চণ্ডাল প্ৰচণ্ড যে আতি ॥ ৩৪৫০৯
 শীত্ৰবেগে ধায়া আইলা কুন্তলপুৰীত ।
 পুৰী মধ্যে প্ৰবেশিয়া দেখে আচম্বিত ॥
 বহুবিধ বিপ্ৰগণে আগীৰ্ষ দ কৰে ।
 ভাগ্যৱন্ত মন্ত্ৰী তুমি মন্ত্ৰীৰ ভিতৰে ॥ ৩৪৫১০
 তোমাৰ প্ৰশংসা ঘোমে সকলে মংসাৰে ।
 বিষ্ণুভক্ত চন্দ্ৰহাস ভৈলা জামাতাবে ॥
 ভাগ্যৱন্ত বৰ তুমি কন্যা ভাগ্যৱতী ।
 তাৰ ফলে পাইলা চন্দ্ৰহাস হেন পতি ॥ ৩৪৫১১
 এহি শুনি মন্ত্ৰী পাচে বিকট বদন ।
 ভয়ে পলায় বিপ্ৰগণ নাৰহে সদন ॥
 পুৰে প্ৰবেশিয়া দেখে বিবাহৰ সাজ ।
 চন্দ্ৰতাপ কদলী কইছে পুৰামাজ ॥ ৩৪৫১২
 নট ভাট বাদ্য ভাণ্ড আশেষ সুন্দৰী ।
 বাদ্য ভাণ্ড বাৰে বঙ্গ নানা ক্ৰিয়া কৰি ॥
 মদনক দেখি কোপ কৰি আতিশয় ।
 ক্ৰকুটি কুটিল মুখ দেখি লাগে ভয় ॥ ৩৪৫১৩
 কি কৰিলি দুৰ্ঘ পুত্ৰ অনিষ্ট পাপিষ্ঠ ।
 হৃদয়ে নসহে মোৰ দেখিয়া অনিষ্ট ॥
 বিষ দিয়া চন্দ্ৰহাস লৈবাহা পৰাণ ।
 পত্ৰ লেখি পঠাইলো তই দুৰ্ঘ স্থান ॥ ৩৪৫১৪
 মোৰ প্ৰাণ বৈৰী এহি পঠালো লেখিয়া ।
 তাতে পুত্ৰ তই দেখো কন্যা দিলি বিয়া ॥
 পুত্ৰ ছয়া লজ্জা তই আমাৰ বচন ।
 পুত্ৰ যদি নহে পোশো যমৰ ভুৱন ॥ ৩৪৫১৫

মদনে বোলয় আবে মোত দোষ নাই ।
 কৰিলোহো কাৰ্য্য মই তমু পত্ৰ চাই ॥
 পত্ৰ আনি দিলা পুত্ৰে পিতৃৰ গোচৰ ।
 দেখিলেক মন্ত্ৰী পঢ়ি আপোন অক্ষৰ ॥ ৩৪৫১৬
 মদনে বোলয় তাক কৰি তুতি নতি ।
 তমু আজ্ঞা লজ্জিবাক মোৰ নাহি শক্তি ॥
 পত্ৰ চাই কাৰ্য্য কৈলো তাতে কৰা বোষ ।
 পত্ৰ পঢ়ি মোক তুমি দিয়া গুণ দোষ ॥ ৩৪৫১৭
 পত্ৰ পঢ়ি মন্ত্ৰীগণে সন্মতিক লৈয়া ।
 পত্ৰ পঢ়ি চন্দ্ৰহাস স্থানে দিলো বিয়া ॥
 পত্ৰ পঢ়ি মন্ত্ৰীৰ বিস্ময় ভৈলা মন ।
 অধোমুখে বহিলেক বিবৰ্ণ বদন ॥ ৩৪৫১৮
 বুজিতে নপাৰি আমি বিধিৰ চবিত্ৰ ।
 মুনিৰ বচন ব্যৰ্থ নহে কদাচিত ॥
 আচোক মাৰিবো তাক কন্যা দিলা বিয়া ।
 পুত্ৰস্থানে পঠাইলো মাৰিবো পত্ৰ দিয়া ॥ ৩৪৫১৯
 কিৰাতৰ হাতে দিয়া পঠাইলো বনক ।
 প্ৰতীত আনিয়া মোক সিয়ো ভাণ্ডিলেক ॥
 কুলীন্দে হে পাইলো বৰ অৰণ্যে আসিয়া ।
 বধিবে নপাৰি মই এতেক কৰিয়া ॥ ৩৪৫২০
 কোন বুদ্ধি মোক দুখ দিলা হেন কৰি ।
 এতেক কৰিয়া মাৰিবাক নবো বৈবী ॥
 বিষয়ৰ বিহা নহে হৈবেক বিধৱা ।
 কোন বিধি মোৰ আছে বিড়ম্বনা হয় ॥ ৩৪৫২১
 অৱশ্যে পঠাইবো আক যমৰ নগবী ।
 এহি বুলি ধৃষ্টবুদ্ধি বৰ পাপকাৰী ॥
 আদেশে চণ্ডালগণ কষ্ট মন কৰি ।
 দুৰ্দ্ধজন মনশাস্ত কৰিবাক নবি ॥ ৩৪৫২২
 যতেক চণ্ডালগণ সবাৰ্কে আনিল ।
 তৰ্জিয়া তাহাক বহুবিধ গালি দিল ॥
 একবাব শিশু দিয়া পঠাইলো বনক ।
 আঙ্গুলি আনিয়া সবে ভাণ্ডিলিহি মোক ॥ ৩৪৫২৩
 এহিৰূপে পূৰ্বে আমি ভাণ্ডিলিহি মোক ।
 সগোত্ৰ সহিতে আমি কাটিবোহো তোক ॥

আপুনাৰ হিত যদি বাধিবি আপুন ।
 কিবা ভ্ৰাতৃ কিবা পুত্ৰ কিবা প্ৰজাগণ ॥ ৩৪৫২৪
 এহিবুলি কিবাতক কৰি সত্যপণ ।
 চণ্ডীগৃহে পঠাইবোহো বোলে দুৰ্দ্ধজন ॥
 পাইলেক মন্ত্ৰীৰ আজ্ঞা চলিল কিৰাত ।
 মুদগৰ মুষল লৈয়া চণ্ডীৰ গৃহত ॥ ৩৪৫২৫
 চণ্ডিকা গৃহত বহিলেক গুপ্ত ছয়া ।
 জ্ঞান বিবৰ্জিত সবে অমদ্যক খায়া ॥
 চণ্ডালক পঠাই মন্ত্ৰী বসিয়া নিৰ্জ্জনে ।
 চন্দ্ৰহাস আইলা সন্তুষ্টিতে সারধানে ॥ ৩৪৫২৬
 অক্টাঙ্গে প্ৰণাম কৈলা শশুৰ চৰণে ।
 দেখি ধৃষ্টবুদ্ধি তাক দিলেক আসনে ॥
 মধুৰ কৰিয়া মাতে মন্ত্ৰীবৰ পাপ ।
 সত্বৰে চণ্ডিকা পূজা কৰা গৈয়া বাপ ॥ ৩৪৫২৭
 বিনয় কৰিয়া বোলে মধুৰ বচন ।
 পূজা দ্ৰব্য লৈয়া চলা চণ্ডিকা ভবন ॥
 সন্ধ্যাকালে চলা বাপ পূজিতে ভৱানী ।
 একেস্থৰে যায়ে বাপ চলিয়ো আপুনি ॥ ৩৪৫২৮
 শশুৰৰ আজ্ঞায়ে চলিলা চন্দ্ৰহাস ।
 নজানে শশুৰে তাৰ চিন্তয়ো বিন শ ॥
 সুগন্ধ চন্দন ধূপ দীপ লৈয়া হাতে ।
 নানা পুষ্প লৈয়া বীৰ চলিলা ত্বৰিতে ॥ ৩৪৫২৯
 উত্তম কদলী লৈলা নৈবেদ্যৰ সাজ ।
 সন্ধ্যাকালে চলে বীৰ যেন মন্ত্ৰগজ ॥
 তথাত কুন্তলপুৰে নৃপতি মহন্ত ।
 গালৰ মুনিৰ স্থানে হৰিষে পুছন্ত ॥ ৩৪৫৩০
 শুনা শুনা মুনিবৰ ধীৰ মহাশয় ।
 কেনমতে তৰিবোহো যম মহাভয় ॥
 অসাৰ সংসাৰ দেখি ত্যাগি সবে বাজ ।
 তপ ধৰ্ম্ম সাধিয়া থাকিবো বনমাজ ॥ ৩৪৫৩১
 স্ত্ৰীসব ধন জন সকলে ত্যাগিবো ।
 হৰি পৰে গতি নাহি হৰিক ভজিবো ॥
 জীৱন যৌৱন ধন সবে যে বিফল ।
 পদ্মপত্ৰে জল ঘেন কৰে টলবল ॥ ৩৪৫৩২

হাসিয়া গালরে বোলে শুনা নৃপবৰ ।
 ধৰ্মশাস্ত্র কহো শুনা তোমাৰ গোচৰ ॥
 যি কিছু কহিলো বাজা সবে সত্যবাণী ।
 পশুবুদ্ধি যেহি নব কিছুরে নজানি ॥ ৩৪৫৩৩
 যোগী যোগেশ্বৰে জানে আপুন মৰণ ।
 পশুবুদ্ধি যেহি নব পাপে বুবে মন ॥
 আকাশৰ স্বষ্টি নেদেখয় অকল্পতি ।
 যমপুৰে যায় সেহি বৰিষেক প্রতি ॥ ৩৪৫৩৪
 সূর্যৰ গোধিকা নেদেখয় ধূতাকাৰ ।
 একাদশ মাস পুহু আয়ু আছে তাৰ ॥
 সূর্য্যবশ্মি বিশ্ববহি দৃষ্টি নাহি পুৰে ।
 দশ মাসে যাই সেহি যমব নগবে ॥ ৩৪৫৩৫
 ধাতুক্লেত্র পুৰি বিত্ত সূর্যৰ যে ধন ।
 সাক্ষাতে নেদেখে সেহি স্বপ্নে দেখে আন ॥
 দশমাস জীয়ে সেহি যমপুৰে যায় ।
 ইহাত অধিক আয়ু কেৰে নাহি পায় ॥ ৩৪৫৩৬
 গন্ধৰ্ব পিশাচ প্রেত দেখে কল্পপুৰী ।
 স্বপ্নে দেখে অশ্বপৃষ্ঠে আৰোহণ কৰি ॥
 নর মাস থাকি যায় যমব সদন ।
 সত্যে কহিলোহো মই শুনিয়ে বাজন ॥ ৩৪৫৩৭
 স্কুল কৃষ্ণ কৃষ্ণস্কুল দেখে যেই জন ।
 অষ্ট মাস থাকি যায় যমব ভূরন ॥
 পঞ্চ ধূলি মধ্যত নাবহে পদচিহ্ন ।
 সপ্তমাস জীয়ে সেহি নহৰে প্রবীণ ॥ ৩৪৫৩৮
 কোপত গৃধ্রিনী কঙ্ক উলুকা বায়সে ।
 মাথাৰ উপৰে যদি উৰায় আকাশে ॥
 যক্ষ বাক্সস স্বপ্নে দেখে যেহিজন ।
 সপ্তমাস জীয়ে সেহি শুনিয়ে বাজন ॥ ৩৪৫৩৯
 চাৰিমাস জীয়ে সেহি কহিলো সম্ভব ।
 স্বৰূপে কহিলো কথা শুনা নৃপবৰ ॥
 দক্ষিণে নেদেখে ঘেঘ নেদেখে বিদ্যুত ।
 দক্ষিণত ইন্দ্রধনু দেখে আচম্বিত ॥ ৩৪৫৪০
 দুই মাস জীয়ে সেহি কহিলো নিশ্চয় ।
 মৃত তৈল জলে ছায়া যিবা নেদেখয় ॥

অৰ্দ্ধ মাসে মৃত্যু তাৰ শুনা নৃপবৰ ।
 অৰ্দ্ধমাস অস্তবে যে যায় যমঘৰ ॥ ৩৪৫৪১
 অস্থিময় অঙ্গ যাব ঘোৰ অন্ধকাৰ ।
 যমপুৰে যায় সেহি কহিলোহো সাৰ ॥
 হৃদিপদ্ম সূক্ষ্ম যাব স্নানৰ সময় ।
 তুষা যুক্ত হুয়া যেহি জলাঞ্জলি খায় ॥ ৩৪৫৪২
 দশ দিন জীয়ে সেহি শুনা নবপতি ।
 ক্রুর মুখ হৰে সেহি কহিলো বেকতি ॥
 বক্তৃপুষ্প বস্ত্র পিন্ধি স্বপ্নে নাবাগণ ।
 নৃত্যগীতে দক্ষিণক নেই যেহিজন ॥ ৩৪৫৪৩
 নিকটে মৰণ তাৰ শুনিয়ে বাজন ।
 দ্বাদশ দিবসে যাই যমব ভূরন ॥
 নিশাকালে নাস্ত্য সন্ধ্যাসী দেখে স্বপ্নে ।
 সত্যে সত্যে মৃত্যু তাৰ হরয় তেখনে ॥ ৩৪৫৪৪
 স্বপ্নে পঞ্চমধ্যে শিব দেখে পৰিমাণ ।
 মাথা শিব আঙ্গাবে ভাষয় যেহি জন ॥
 দশ দিন মৰ্যে তাৰ অরশ্যে মৰণ ।
 সত্যে সত্যে বাজা মই কহিলো কখন ॥ ৩৪৫৪৫
 কুম্ভবর্ণ পুষ্কৰ দেখে অন্ধকাৰ ।
 কবয় বিকট দাস্তে হাতে অস্ত্রধৰ ॥
 এমতে পুষ্কৰে গৈয়া স্বপ্নে ডাকে যাব ।
 আপোন বচন শুনন যিবা নব ॥ ৩৪৫৪৬
 দেৱ দ্বিজ গুৰু পূজা নকৰে পাপিষ্ঠ ।
 জ্ঞাতীহংসা পৰহিংসা কৰে যেহি দুৰ্জ ॥
 মাতা পিতা নামানে নকৰে সদ কাজ ।
 যোগী সিদ্ধ মহাজন কৰে মাত্র বাজ ॥ ৩৪৫৪৭
 সন্ধ্যাসী তপস্বী পৰদেশী পৰবাসী ।
 নকৰি অতিথি পূজা মনে কৰি হাসি ॥
 দান ধ্যান নকবয় হবয় পৰবিত্ত ।
 মঠ যে মণ্ডপ দৌল ভাস্ত্রে পৰকৃত্য ॥ ৩৪৫৪৮
 যশ কীৰ্ত্তি ক্রীহৰে আয়ু হোৱে নাশ ।
 কহিলো নৃপতি মই কাৰয়া প্রকাশ ॥
 চিন্তিয়া পৰম পদ পাৱে যোগীগণ ।
 ধ্যান কৰি বসি যিবা চিন্তে নাৰায়ণ ॥ ৩৪৫৪৯

যোগক চিস্তিয়া মৃত্যু এবাইলা বাম্বীকে ।
 বলি ব্যাস আদি যোগ ভাবিয়া জনকে ॥
 যোগ পৰে বস্তু নাহি কহিলো নিশ্চয় ।
 যাক লাগি হৈব প্রভু প্রাণ পৰিচয় ॥ ৩৪৫৫০
 হৃদয়কমলে যিবা চিস্তে নাৰায়ণ ।
 লোভ মোহ ছাৰি যিবা চলি যায় বন ॥
 সবে পৰিহৰি বাজা যোগ ভাব মনে ।
 যোগ পৰে বস্তু নাই ইতিনি ভূরনে ॥ ৩৪৫৫১
 আপোন শৰীৰে হৰি হৈব পৰিচয় ।
 আয়ু বুদ্ধি পাপক্ষয়-মনৰ নিশ্চয় ॥
 হেন জানি যোগ চিন্তা তুমি মহাশয় ।
 নাৰদে বোলয় কথা শুনে ধনঞ্জয় ॥ ৩৪৫৫২
 গালরে কহিলা যত যুগধৰ্ম নয় ।
 কেনমতে যোগ ভাবে কহা মহাশয় ॥
 ৰাজ্য এৰি কুন্তলাধিপতি ভাবে মনে ।
 ৰাজ্য সমৰ্পিবো কাত কহা মোৰ স্থানে ॥ ৩৪৫৫৩
 গালরে বোলয় তযু নাহিকয় স্তুত ।
 চন্দ্ৰহাস ৰাজা কৰা ৰাজ্যত পূজিত ॥
 শান্তধৰ্ম দাতাৱন্ত পুণ্যধৰ্ম সাৰ ।
 তান হাতে সমৰ্পিয়ো সবে ৰাজ্যভাৰ ॥ ৩৪৫৫৪
 বিমুণ্ডভক্ত বীৰ প্রজা কৰিব পালন ।
 নাহি হিংসা লোভ পৰবস্তু ধন জন ॥
 মুনিৰ বচনে ৰাজা ভাবিলেক মনে ।
 চন্দ্ৰহাস সম দাতা নাহি ত্ৰিভূরনে ॥ ৩৪৫৫৫
 তাতে কন্যা বিহা দিয়া সমৰ্পিয়ো ৰাজা ।
 হৃদয়ে ভাবিয়া ৰাজা কৰিলেক কাৰ্য্য ॥
 সেহিবেলা মদনক দেখি নৃপবৰ ।
 হাসিয়া বোলয় শুনা মন্ত্ৰণা ঈশ্বৰ ॥ ৩৪৫৫৬
 তোমাৰ ভগিনী জামাতাৰ চন্দ্ৰহাস ।
 দেখিবাক লাগি তাক আনা মোৰ পাশ ॥
 কেনকপ চন্দ্ৰহাস দেখিবো আপুনে ।
 শীঘ্ৰ কৰি লৈয়া আসা আমাৰ বচনে ॥ ৩৪৫৫৭
 গতে মাত্ৰে আনিবা বিলম্ব নাহি কৰি ।
 ধাৰ্মিক দেখিলে পাপ যায় পৰিহৰি ॥

নৃপতিৰ আদেশে চলিলা চৰি হয় ।
 শীঘ্ৰগতি চলি যায় মন্ত্ৰীৰ তনয় ॥ ৩৪৫৫৮
 সন্ধ্যা সময়ত তথা সূৰ্য্য অস্তাঙ্গতে ।
 চন্দ্ৰহাস মদনেও দেখা পালা পথে ॥
 পূজাৰ বিবিধ দ্ৰব্য গন্ধ পুষ্প কৰে ।
 ভৱানী পূজিবে লাগি যায় একেস্থৰে ॥ ৩৪৫৫৯
 মদনে দেখিয়া তেবে পুছিলা তেখনে ।
 একেস্থৰে চন্দ্ৰহাস যাৱা কোন স্থানে ॥
 চন্দ্ৰহাসে বোলে যাওঁ মন্ত্ৰীৰ বচনে ।
 চণ্ডিকা পূজিবে যাওঁ চণ্ডিকা ভৱনে ॥ ৩৪৫৬০
 মদনে বোলয় শুনা ৰাজা বিদ্যমানে ।
 তোমাৰ প্ৰীতিৰ কাৰ্য্যে পূজিবো আপুনে ॥
 নৃপতি দেখিবে লাগি পঠাইলা তোমাৰে ।
 শীঘ্ৰ কৰি চলি যাৱা ৰাজাৰ গোচৰে ॥ ৩৪৫৬১
 হেন শুনি চন্দ্ৰহাস চলিলা সত্বৰ ।
 মদনক দিলা যত নৈবেদ্য পূজাৰ ॥
 মদনৰ অস্থে চৰি কৰিলা গমন ।
 কুন্তলৰ আগে গৈয়া ভৈলা উপসন্ন ॥ ৩৪৫৬২
 নমস্কাৰ কৰিলেক নৃপতি চৰণে ।
 বসিয়া বহিলা বীৰ হৰি ভাবি মনে ॥
 কুন্তলে বোলয় শুন চন্দ্ৰহাস বীৰ ।
 সূৰ্য্য সদৃশ বীৰ প্রতাপ শৰীৰ ॥ ৩৪৫৬৩
 গালৰৰ বাক্যে আমি চলি যাওঁ বনে ।
 ৰাজ্যভাৰ এৰি মই চলিলো আপুনে ॥
 হৰিক চিস্তিবে লাগি চলিলো বনক ।
 বৃদ্ধকালে ৰাজ্যভোগ জানিবা নৰক ॥ ৩৪৫৬৪
 ধন জন ৰাজ্যভাৰ সবে প্রজাগণ ।
 সকলে ত্যজিলো মই বজত কাঞ্চন ॥
 সবে সমৰ্পিলো মই তযু ভুজ্বলে ।
 এহি ৰাজ্যে ৰাজ্যভোগ কৰা কোতুহলে ॥ ৩৪৫৬৫
 মালিনী কুমাৰী আছে আমাৰ হুহিতা ।
 তযুস্থানে বিহা দিবো পালিবা সৰ্ব্বথা ॥
 এহিবুলি মালিনীক আনি নৃপবৰে ।
 চন্দ্ৰহাস স্থানে বিহা দিলেক সত্বৰে ॥ ৩৪৫৬৬

ধন জন প্রজাগণ অশেষ ভাণ্ডাৰ ।
 গালৱৰ বাক্যে সমৰ্পিলা ৰাজ্যভাৰ ॥
 হৰিষে বসিলা সিংহাসনৰ উপৰ ।
 চন্দ্ৰহাস নৰপতি ভৈলা দণ্ডধৰ ॥ ৩৪৫৬৭
 মন্ত্ৰীয়ে পঠাইলা তাক্ষ কৰিবেক বধ ।
 নৃপতি ভৈলেক তাত দৈৱৰ নিৰ্বন্ধ ॥
 গজ বাজী চতুৰঙ্গ দল সিংহাসন ।
 অশেষ সম্ভাৰ যত দিলা ধন জন ॥ ৩৪৫৬৮
 কহয় ভৱানীদাসে মধুৰ বচন ।
 বিধিৰ লেখন অঙ্ক নযায় খণ্ডন ॥
 হেন জানি হৰিৰ চৰণে ধৰা জাতি ।
 মনবৈৰী লোভ মোহ পেলায়োক কাটি ॥ ৩৪৫৬৯
 হৰিৰ চৰণে মনে ধৰা দৃঢ় কৰি ।
 নিবন্তবে নৰে ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥

পদ

লভিয়া অখণ্ড ৰাজ্য বীৰ চন্দ্ৰহাস ।
 কুন্তলে ৰাজ্যক দিয়া গৈলা বনবাস ॥ ৩৪৫৭০
 ঐকান্তিক মনে চিন্তে বসি নাকায়ণ ।
 প্রশংসা কৰিলা তাক্ষ সবে দেৱগণ ॥
 পৰম আনন্দে ৰাজা চিন্তে যোগপথ ।
 বনত কৰিলা ৰাজা তপ ধৰ্ম্ম ব্ৰত ॥ ৩৪৫৭১
 ভৱভয় পাৰ ছয়া বহিলা নৃপতি ।
 গালৱৰ শিষ্য ছয়া বহে নৰপতি ॥
 চন্দ্ৰহাস ৰাজা ভৈলা ঋষিৰ বচনে ।
 জয় জয় কৰিয়া ঘোষয় সৰ্ব্বজনে ॥ ৩৪৫৭২
 কৰিল উত্তম বিহা মালিনী স্নানবী ।
 কীড়া কোঁতুহলে চন্দ্ৰহাসে ৰাজ্য কৰি ॥
 তথা চন্দ্ৰহাস আসি ভৈলা দণ্ডধৰ ।
 তথা চণ্ডী পূজে যায় মন্ত্ৰীৰ কুমাৰ ॥ ৩৪৫৭৩
 পূজাৰ যতেক দ্ৰব্য লৈয়া তেতিয়গণে ।
 চণ্ডীগৃহে লৈয়া গৈলা কুমাৰ মদনে ॥

বুজিতে নপাৰি কেৱে বিধিৰ বিপাক ।
 ডাহিনে শৃগালে আসি দিলা উচ্চডাক ॥ ৩৪৫৭৪
 যুদ্ধ কৰি মাৰ্জ্জাব যুগল আগভৈলা ।
 সঘনে উলুকা পৰে দেখি ভয় ভৈলা ॥
 বিনামেঘে দক্ষিণত বিদ্যুত চমক ।
 দক্ষিণত মাৰ্জ্জাব পক্ষীয়ে দিলা ডাক ॥ ৩৪৫৭৫
 বিপৰীত দেখি তান বিস্ময় ভৈলা মন ।
 নজানো বিধাতা বায় ভৈলা কি কাৰণ ॥
 ধীবে ধীবে মন্দিৰে প্ৰবেশে মন্ত্ৰীহৃত ।
 কপালত ঝুটিহানি ভাবিয়া বহুত ॥ ৩৪৫৭৬
 কৰ্ম্মফলে আমাৰ কৰয় ঘোহি গতি ।
 কুশলে থাকোক চন্দ্ৰহাস মহামতি ॥
 ভূমিত পৰিয়া বীৰে কৰয় প্ৰগতি ।
 স্তখে ৰক্ষা কৰা চন্দ্ৰহাস মহামতি ॥ ৩৪৫৭৭
 এতেক বচন বীৰে বোলে চণ্ডী আগে ।
 তন্ত্ৰ ধৰি কিবাতেও ধাইলা বায়ুবেগে ॥
 ঘোৰ অন্ধকাৰে কেৱে নিচিনে মদন ।
 তীক্ষ্ণ শৰ প্ৰহাৰয় কিবাতব গণ ॥ ৩৪৫৭৮
 মুদগৰ মুঘল নিল তীখাল বিশাল ।
 খণ্ড খণ্ড কৰে অঙ্গ বেচিয়া চণ্ডাল ॥
 কধিৰ পৰিয়া তেবে ভৰিল ধৰণী ।
 জৰ্জৰিত দেহা ভৈলা স্মৰয় ভৱানী ॥ ৩৪৫৭৯
 হা হা চণ্ডী মোৰ মাতা তুমি মহামায়া ।
 তযু সেৱা কৰিবাক মিলিলো আসিয়া ॥
 কোন দোষে ভৈলা মোৰ ইহাত মৰণ ।
 মেঘাস্তৰ নহো বক্ত কৰিবাহা পান ॥ ৩৪৫৮০
 শুস্ত নিশুস্ত নহো বক্তবীজাস্তৰ ।
 মোৰ বক্ত কিবা পুনু নহয় মধুৰ ॥
 কেনে হেন গতি মোৰ কৰিলা ভৱানী ।
 জীৱন কাতৰ ছয়া নমাগো পৰাণী ॥ ৩৪৫৮১
 মুক্তিপদ মাগো মাৰ চিন্তিলা বিনাশ ।
 কুশলে থাকোক মাথো বীৰ চন্দ্ৰহাস ॥
 তাৰ পৰিবৰ্ত্তে মোৰ মিলোক মৰণ ।
 মোক্ষপদ দিয়া মই পশিলো শৰণ ॥ ৩৪৫৮২

এহিবুলি প্ৰাণ দিলা কুমাৰ মদন ।
 অচেতনে কৰিলেক ভূমিত শয়ন ॥
 ত্ৰাস পায় চণ্ডালে চিন্তিলা মনে মন ।
 চন্দ্ৰহাস নহে কাৰ লৈলোহো জীৱন ॥ ৩৪৫৮৩
 প্ৰাণ লৈয়া তথা হস্তে পলাল কিৰাত ।
 যাৰ ঘেহি আশ্ৰমত মিলিল নিশাত ॥
 পৰমন্দ্ৰ চিন্তিলে বিধাতা চিন্তে আন ।
 পৰপুত্ৰ বধুস্তে পুত্ৰৰ গৈল প্ৰাণ ॥ ৩৪৫৮৪
 মদন মৰিল তথা বিধাতা বিমুখে ।
 এথা ৰাজা ভৈলা চন্দ্ৰহাস মহামুখে ॥
 চম্পক মালিনী সঙ্গ কৰি নৃপবৰ ।
 দিব্য বথ কৰি সবে চলিলা সত্ত্বৰ ॥ ৩৪৫৮৫
 গজ ৰাজী বাদ্য ভাণ্ড কৰি বীৰ তলে ।
 শশুৰক প্ৰণামিবে যায় কোঁতুহলে ॥
 বাদ্য ভাণ্ড শুনি মন্ত্ৰী বিস্ময় হৃদয় ।
 কুন্তল দেশত আন কোন ৰাজা হয় ॥ ৩৪৫৮৬
 চমকিত ভৈল মন্ত্ৰী মনে তোলপাৰ ।
 দেখিলেক চন্দ্ৰহাস জামাতা তাহাৰ ॥
 চম্পক মালিনী পৰে নাহি তান জীউ ।
 পুত্ৰক নেদেখি তান উৰি গৈলা জীৱ ॥ ৩৪৫৮৭
 মনত ভাবয় দুখ মুখে নাহে বাৰ ।
 হা পুত্ৰ মদন বুলি ডাকে দীৰ্ঘবাৰ ॥
 স্বদ্যাপিও নিশাভাগে নাহিকে উদ্দেশ্য ।
 এহি বুলি মন্ত্ৰীবৰে চিন্তে বিসদৃশ ॥ ৩৪৫৮৮
 সেহিবেলা চন্দ্ৰহাস মালিনী সহিতে ।
 শশুৰক প্ৰণামিলা প্ৰণামি ভূমিতে ॥
 মন্ত্ৰী বোলে মদন কুশল কহা বাপ ।
 পুত্ৰৰ বিলম্ব দেখি পালো বৰ তাপ ॥ ৩৪৫৮৯
 চন্দ্ৰহাস বোলে মোক নিবাবিয়া পথে ।
 মদন গৈলেক তথা চণ্ডিকা পূজিতে ॥
 এহি কথা কহে চন্দ্ৰহাস নৃপবৰ ।
 চম্পক মালিনী সঙ্গ চলি যাস্তু ঘৰ ॥ ৩৪৫৯০
 পূৰে য়েবে গৈলা চন্দ্ৰহাস নবপতি ।
 মৰ্ম্ম কথা শুনি শিবে হানিলেক মুঠি ॥

একেধৰে চলি গৈলা চণ্ডিকা ভূৱন ।
 উৰ্দ্ধবাহু মুক্তকেশ স্থিৰ নহে মন ॥ ৩৪৫৯১
 হা হা বিধি কেনে হেন ছলিলি আমাকে ।
 মদন মদন কৰি দীৰ্ঘবাৰে ডাকে ॥
 ঘোৰ অন্ধকাৰ ভয়ঙ্কৰ নিশাভাগে ।
 উৰ্দ্ধমুখে গৈলা একেধৰে পুত্ৰ আগে ॥ ৩৪৫৯২
 চিতা মধ্যে অগ্নি জ্বলে ধূত্ৰ আতিশয় ।
 চাৰি ভিত্তি প্ৰেতগণে বেঢ়িয়া ৰাখয় ॥
 হেনকালে মন্ত্ৰীক দেখিলা প্ৰেতগণ ।
 অন্তো অন্তো প্ৰেতগণে বুলিলা বচন ॥ ৩৪৫৯৩
 হেৰ দেখ কিবা আসে ভয়ঙ্কৰ বেশ ।
 উৰ্দ্ধমুখ বাহু বঙ্গ মুক্ত কৰি কেশ ॥
 ইথানে আসিবে পুত্ৰ শক্তি আছে কাৰ ।
 আমাৰ সমান প্ৰেত নাহিকে সংসাৰ ॥ ৩৪৫৯৪
 প্ৰেত মধ্যে প্ৰেত আমি তৃতীয় প্ৰধান ।
 পাপকাৰী প্ৰেত নহে আমাৰ সমান ॥
 গুণিয়া যে ছিন্ন অঙ্গ নাম প্ৰেতৰাজ ।
 মহাদেৱ অধিকাৰ কৰি আছে সাজ ॥ ৩৪৫৯৫
 তাৰ ছায়া আসে এই জানিলো নিশ্চয় ।
 সিংহ সম দেখি আক মহত্ব দুৰ্জয় ॥
 এহি বুলি প্ৰেতগণ পলায় ভয়ে ।
 চিতাৰ সমীপে আইলা মন্ত্ৰী মহাশয়ে ॥ ৩৪৫৯৬
 চিতাৰ কাঠক লৈয়া আসে হাতে ধৰি ।
 চণ্ডিকা ভূৱনে যায় পুত্ৰ পুত্ৰ কৰি ॥
 চণ্ডীৰ সমুখে দেখে মদন পৰিছে ।
 অস্ত্ৰঘাৰে সৰ্ব্বঅঙ্গ জৰ্জৰিত হৈছে ॥ ৩৪৫৯৭
 চিতাৰ কাঠক হস্তে পেলাইলা তেখন ।
 হা হা পুত্ৰ ডাক দিলা দিয়া আলিঙ্গন ॥
 কি কাৰণে পুত্ৰ হেন কৰিলি অকাজ ।
 বৈৰ চন্দ্ৰহাস স্থানে সমৰ্পিলি ৰাজ ॥ ৩৪৫৯৮
 উঠ উঠ পুত্ৰ কেনে ভূমি লোটে কায় ।
 আমাক লগত নিয়া যদি আছে দায় ॥
 মোৰ বাক্য অৱহেলা কৰিলি দুৰ্ম্মতি ।
 ধন বহু দিলি বৈৰী চন্দ্ৰহাস প্ৰতি ॥ ৩৪৫৯৯

আত্ম দেহা দিলিহি পৰক দিলি স্তম্ভ ।
 নিজ কৰ্মফলে হেন লভিলোহো দুখ ॥
 সত্যে ফল খৰে এই সমু হিংসা কৈলে ।
 আন পাপ কৰ্মফল বিলম্বেসে ফলে ॥ ৩৪৬০০
 হা হা মার ভয়ানী ভজোহো তমু পদে ।
 তোমাক ভজিয়া পালো এতক সম্পদে ॥
 পুত্রে মোৰ বধি মার কবিল অকাজ ।
 বৈবী চন্দ্রহাসে দিলা মোৰ সবে বাজ ॥ ৩৪৬০১
 জ্ঞান প্রাণ হত মোৰ এহি পুত্রে শোকে ।
 পুত্রেসঙ্গে মৰি যাওঁ ময়ো যমলোকে ॥
 হেনমতে কান্দে মন্ত্ৰী হানি মুষ্টিধার ।
 আশ্ফালিয়া সৰ্ব্বাঙ্গে লোটয় ধূলি গার ॥ ৩৪৬০২
 গেৰি পাৰে মন্ত্ৰীবব মদন উপবে ।
 পাথৰ শিবত হানি তেজে কলেরবে ॥
 আত্মাঘাত হয় মন্ত্ৰী ত্যজিলা পৰাণ ।
 পুত্ৰশোকে মন্ত্ৰী মৰি গৈলা যমস্থান ॥ ৩৪৬০৩
 পিতা পুত্রে একত্রে আছয় প্রাণ ত্যজি ।
 চণ্ডিকা ভুৱনে দুয়ো আছে প্রাণে মজি ॥
 তপস্বী সন্তানী যত পূজক ব্রাহ্মণ ।
 প্রভাত সময়ে গৈলা চণ্ডিকা ভুৱন ॥ ৩৪৬০৪
 গন্ধ পুষ্প ধূপ দীপ সব লৈয়া কৰে ।
 স্নান কৰি চলি যায় চণ্ডিকা নগৰে ॥
 ধূৰ্ত্তবুদ্ধি মদনে পৰিছে পিতা পুত্রে ।
 অচেতন হয় দুয়ো পৰিছে ভূমিতে ॥ ৩৪৬০৫
 বাজাত জনাইলা সবে দেখি বিপৰীত ।
 আগীৰ্বাদ কৰে চন্দ্রহাসৰ বিদিত ॥
 অভ্যস্তবে গৈলা চন্দ্রহাসৰ গোচৰ ।
 বিপ্রগণে বোলে পাচে যুৰি দুইকৰ ॥ ৩৪৬০৬
 শুনিয়ে নৃপতি মোৰ অদ্ভুতক বাণী ।
 পুত্রেসমে ধূৰ্ত্ত বুদ্ধি মৰিল পৰাণী ॥
 চণ্ডিকা ভুৱনে দুয়ো মঠৰ সমুখে ।
 দেখিয়া জনাইবে মই আইলো মনদুখে ॥ ৩৪৬০৭
 নিশাভাগে মৰিল মাৰিল কোনজন ।
 যদি শঙ্কৰৰ হিত চিন্তাহা আপুন ॥

তপস্বীৰ বচনক শুনি চন্দ্রহাস ।
 মনে দুখ পাই বাজা এৰিলা নিশ্বাস ॥ ৩৪৬০৮
 অপযশ বহিলা মোৰ ইতিনি ভুৱনে ।
 লোক অপবাদ ভৈলা জানিবো কমনে ॥
 চন্দ্রহাসে বধিলেক শঙ্কৰ শ্যালক ।
 বাজ্যলোভে নৃপে হেন কৰ্ম কবিলেক ॥ ৩৪৬০৯
 মুখত অমৃত বাজা হৃদয়ত বিষ ।
 অধাৰ্ম্মিক চন্দ্রহাসে কৈলা বিসদৃশ ॥
 হেন বুলি প্রজাগণে নিন্দিবেক মোৰে ।
 কুটুম্ব সহিতে আমি যাইবো নিজঘৰে ॥ ৩৪৬১০
 এহিবুলি চন্দ্রহাস ভাবিয়া মনত ।
 ঘোটকে চৰিয়া বীৰ গৃহে উপগত ॥
 পুত্রে সমে সাক্ষাতে পৰিছে মন্ত্ৰীবব ।
 শীত্ৰবেগে চলি গৈলা চণ্ডিকা গোচৰ ॥ ৩৪৬১১
 দেখিয়া বিস্ময় ভৈলা বাজা চন্দ্রহাস ।
 ধীৰে ধীৰে চলি গৈলা শঙ্কৰৰ পাশ ॥
 চণ্ডিকা কপটে দুই ত্যজিলা পৰাণ ।
 অযশ বহিল দুইলোকে মন্দ জ্ঞান ॥ ৩৪৬১২
 ভয়ানী চৰণে মই বিসজ্জিবো জীৱ ।
 খড়্গ ধৰি কাটিবোহো আপোনাৰ গ্ৰাৱ ॥
 নতু অগ্নি খায়া আমি ত্যজিবো পৰাণী ।
 এহিবুলি কুণ্ডমধ্যে জ্বলিলা অগ্নি ॥ ৩৪৬১৩
 হৃত মধু দিয়া হনিলেক বিধিৱতে ।
 স্নান কৰি বিষ্ণু স্মৰি আইলা নবনাথে ॥
 অঙ্গ খণ্ড খণ্ড কৰি হনে অগ্নিমধ্যে ।
 অঙ্গ বলি দিয়া হনে বাজা বব খেদে ॥ ৩৪৬১৪
 মন্তক হৃদয় হনে উক কৰ পদ ।
 মাংস কাটি হনে চন্দ্রহাস বিদগদ ॥
 ভয়ানী উদ্দেশ্যে হনে চন্দ্রহাস বীৰ ।
 মহেশ কাটিয়া হনে আপোনাৰ শিৰ ॥ ৩৪৬১৫
 তথাপি ভয়ানী দেৱী নহৰে সাক্ষাত ।
 শিৰক কাটিবো বুলি খাণ্ডা লৈলা হাত ॥
 স্তুতি কৰি চন্দ্রহাসে বোলে বহুবানী ।
 প্রণামোহো নাৰায়ণী ত্ৰৈলোক্য মোহিনী ॥ ৩৪৬১৬

আদি শক্তি বিষ্ণুকণী ইন্দ্রাণী কদ্ৰাণী ।
 ববি শশী বায়ু বাহু ত্ৰিজগত প্ৰাণী ॥
 ত্ৰিজগত স্থাৱৰ জঙ্গম চৰাচৰ ।
 সৰ্বভূত মই তুমি ঘৰণী শিৱৰ ॥ ৩৪৬১৭
 ধৰিয়া বাবাহী মূৰ্ত্তি ধৰণী ধৰিলা ।
 তমু শক্তি লৈয়া ব্ৰহ্মা ব্ৰহ্মাণ্ড অজিলা ॥
 তুমি বিনে শক্তি কাৰো নাহি ত্ৰিভূৱন ।
 আচোক আনব কাৰ্য্য শস্ত্ৰ নাৰায়ণ ॥ ৩৪৬১৮
 পাপ পুণ্য যত সব তোমাৰ গোচৰ ।
 তুমি বিনে নাহি ত্ৰিভূৱনৰ ভিতৰ ॥
 শশুৰ শ্যালক বধ কৰিলা আমাৰ ।
 তুমি বিনে চন্দ্ৰহাস গতি নাহি আৰ ॥ ৩৪৬১৯
 চন্দ্ৰহাস বচন শুনিয়া নাৰায়ণী ।
 অগ্নিহস্তে উঠি দেখা দিলন্ত ভৱানী ॥
 মূৰ্ত্তিমন্ত দেৱী মাৰ ভৈলা উপস্থিত ।
 বোলে চন্দ্ৰহাস বৰ মাগিয়ো বাঞ্ছিত ॥ ৩৪৬২০
 তোৰ ভক্তি দেখি মোৰ তুষ্ট ভৈল মন ।
 বৰ মাগা চন্দ্ৰহাস ভৈলোহো সম্পূৰ্ণ ॥
 চন্দ্ৰহাসে বোলে বৰ মাগো তমু পাৱে ।
 হৰিপদে ভক্তি মোৰ মাগো মহামাৱে ॥ ৩৪৬২১
 কদ্ৰাণী ভৱানী মাৰ মাগো তমু আগে ।
 তমু পদে ভক্তি মোৰ থাকে যুগে যুগে ॥
 ধৃষ্টিবুদ্ধি মদনক জীয়ায়ো দুয়োজন ।
 এহি বৰ মাগো মাৰ তোমাৰ মৰণ ॥ ৩৪৬২২
 অপকীৰ্ত্তি দূৰ মোৰ কৰা মহামায়া ।
 তুষ্ট মোক কৰা মাৰ ইহাঙ্ক জীয়ায়া ॥
 ভৱানী বোলন্ত তোক দিলো এহি বৰ ।
 শশুৰ শ্যালক তোৰ উঠোক সত্ৰৰ ॥ ৩৪৬২৩
 অচলা ভকতি তোৰ হৌক-হৰি পদে ।
 কৃষ্ণক ভূষিবে তোৰ পুত্ৰ বিদগদে ॥
 দুইপুত্ৰ হৈব তোৰ সংসাৰৰ সাৰ ।
 তাৰ কীৰ্ত্তি ত্ৰিভূৱনে হৈবেক প্ৰচাৰ ॥ ৩৪৬২৪
 নব নাৰী শিশু বৃদ্ধ যুৱকসকল ।
 তোৰ যশ ঘূষিবেক ধৰণী মণ্ডল ॥

এহিবুলি বৈষ্ণৱী আকৃতি ভৈলা পুনি ।
 নৃপতিক দেৱী দেখা দিলন্ত আপুনি ॥ ৩৪৬২৫
 শঙ্খ চক্ৰ গদা পদ্ম বৰভূজ কায়া ।
 নৃপতিক আশীৰ্বাদ দিলা তুষ্ট হয় ॥
 অন্তৰ্দ্ধান ভৈলা দেৱী উপদেশ দিয়া ।
 স্তুতি কৰে চন্দ্ৰহাস কুণ্ডমধ্য হয় ॥ ৩৪৬২৬
 বিদ্যুত সঞ্চাবে দেৱী ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান ।
 দেখিয়া নেদেখে যেন অগ্নিৰ সমান ॥
 ধৃষ্টিবুদ্ধি পুত্ৰসমে পাইলেক চেতন ।
 নিদ্ৰা ত্যজি উঠে যেন নিদ্ৰাতুৰ জন ॥ ৩৪৬২৭
 মোহিত নয়ন গুচি কৰিলা প্ৰকাশ ।
 চক্ষু মেলি তেখেনে দেখিলা চন্দ্ৰহাস ॥
 মন্ত্ৰীক প্ৰণামি বীৰে মদন আলিঙ্গে ।
 শশুৰ শ্যালক দেখি বোলে মনবঞ্চে ॥ ৩৪৬২৮
 জীৱন মৰণ সবে হৰিৰ কাৰণে ॥
 আপুনি অজিলা সৃষ্টি হৰি নাৰায়ণে ॥
 সকলে হৰিৰ মায়া ইসব সংসাৰ ।
 ভাণ্ড ভাঙ্গি ভাণ্ড যেন গঢ়য় কুমাৰ ॥ ৩৪৬২৯
 জীৱন যৌৱন মিছা ধন বস্তু জন ।
 মায়াবদ্ধ সংসাৰ যে নিশাৰ সপোন ॥
 শশুৰ শ্যালক বুজাইলন্ত চন্দ্ৰহাস ।
 পুৰীমধ্যে চলিলেক কৰিয়া প্ৰকাশ ॥ ৩৪৬৩০
 লাজে ধৃষ্টিবুদ্ধিয়ে নচাৰে তাৰ মুখ ।
 পুত্ৰ সমে প্ৰাণ পায়াল মিলিল সন্তোষ ॥
 হৰিষে বিবাদে মন্ত্ৰী চলিলেক পূৰে ।
 চন্দ্ৰহাস দেখি তাৰ হৃদয় বিদাৰে ॥ ৩৪৬৩১
 বিষয়াক লৈয়া চন্দ্ৰহাস মহাশয় ।
 নিজ বাজ্যে গৈলা ৰাজা ৰঙ্গে আতিশয় ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলন্ত সখি শুনা ভূপোষন ।
 কুলীন্দৰ কিবা ৰূপে ভৈলন্ত মোচন ॥ ৩৪৬৩২
 শুনি কি বুলিলা চন্দ্ৰহাস ধৰ্ম্মৰূৰ ।
 সিসব কহিয়ো আৰ শুনো মুনিবৰ ॥
 নাৰদে বোলন্ত কথা শুনো ধনজয় ।
 চন্দ্ৰহাস সম্বন্ধিতে আইলা মহাশয় ॥ ৩৪৬৩৩

নৃত্যগীত কৌতুকে আছয় নিজপুৰী ।
 এথা ধৃষ্টবুদ্ধি মন্ত্ৰী মহা পাপকাৰী ॥
 সৰ্বস্বক লৈয়া কুলীন্দক ধৰি আনি ।
 বন্দী কৰি এৰিলেক কৰি অপমানী ॥ ৩৪৬৩৪
 সেহি অপমানে বাজা হৰিপদে ভাৰে ।
 মোক এত দুখ প্ৰভু দিলা কিবা দৈৱে ॥
 ধাৰ্ম্মিক তনয় পালো চন্দ্ৰহাস বীৰ ।
 হেন পুত্ৰ হকৰাইলো দগধ শৰীৰ ॥ ৩৪৬৩৫
 মোৰ কৰ্ম্মদোষে হেন পুত্ৰ হৰি নিলা ।
 ধন জন গজ বাজী সকলে দণ্ডিলা ॥
 এক বৰ দিয়া প্ৰভু কৰিয়া প্ৰকাশ ।
 কুশলে থাকোক মোৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰহাস ॥ ৩৪৬৩৬
 দুফট ধৃষ্টবুদ্ধি পুত্ৰ কিকৰে নজানি ।
 দুফট হস্তে পুত্ৰ মোৰ বাখা চক্ৰপাণি ॥
 পুত্ৰশোকে কুলীন্দ ত্যজিবে চাৰে প্ৰাণ ।
 ভাৰ্য্যা সমে অগ্নি খাবো লোক বিচমান ॥ ৩৪৬৩৭
 ধৃষ্টবুদ্ধি আগে গৈয়া জনাইলেক লোকে ।
 কুলীন্দ মৰিবে খোজে দুখ পুত্ৰশোকে ॥
 বুদ্ধ ভৈলা নৃপতিৰ নাই তেজ বল ।
 সবে মাত্ৰ একপুত্ৰ ভাৰবাব স্থল ॥ ৩৪৬৩৮
 হেন শুনি ধৃষ্টবুদ্ধি পাণী ছৰাচাৰ ।
 কুলীন্দৰ আগে আসি শাস্ত্ৰে আপাৰ ॥
 শাস্ত্ৰ হয় কুলীন্দ ত্যজিয়ে দুখ ভাব ।
 পুত্ৰ ধন বহু আনি দিলোহো তোমাৰ ॥ ৩৪৬৩৯
 কুশলে আছয় তমু চন্দ্ৰহাস স্তত ।
 কুন্তলপুৰীৰ বাজা ভৈল গুণযুত ॥
 মোৰ জীউ বিষয়া তাহাত দিলো বিয়া ।
 বনে গৈল কুন্তল বাজ্যক সমৰ্পিয়া ॥ ৩৪৬৪০
 কুটুম্ব আমাৰ ভৈল ক্ষমা অপৰাধ ।
 যোগ্য নহে তুমি আমি কৰিবে বিবাদ ॥
 চন্দ্ৰহাস আছে শুনি ভৈলা হৰষিত ।
 ধৃষ্টবুদ্ধি ধন বহু দিলা সমুদিত ॥ ৩৪৬৪১
 চন্দ্ৰহাসে বাৰ্তা পায় চৰক পঠাইল ।
 জনক জননী দুইকো কুন্তলক নিল ॥

দৈৱযোগে চন্দ্ৰহাস ভৈল তেবে বাজা ।
 বাজ্যকাৰ্য্য পালয় পৃথিৱী সবে প্ৰজা ॥ ৩৪৬৪২
 বিষয়াৰ পুত্ৰ ভৈল নামে মকবধ্বজ ।
 সৰ্ব গুণশীল বীৰ যেন মত্ত গজ ॥
 চম্পক মালিনী ঘৰে পদ্মাক কুমাৰ ।
 তেজ বীৰ্য্য হৰিভক্ত বিক্ৰমে দুৰ্ব্বাব ॥ ৩৪৬৪৩
 পিতৃভক্ত হৰিভক্ত গুণব সাগৰ ।
 শালগ্ৰাম পূজি যাই বৈকুণ্ঠ নগৰ ॥
 শিলা ৰূপ হৰি শালগ্ৰাম চাহে নিত ।
 শালগ্ৰাম হৰি ৰূপ জানিবা নিশ্চিত ॥ ৩৪৬৪৪
 দ্বাবকা সম্ভৱ কালে শালগ্ৰাম হৰি ।
 কলিযুগে চক্ৰ ধৰি আছয় মুৰাৰি ॥
 ভক্তি কৰি যেহি জনে পূজে নাৰায়ণ ।
 আশেষ প্ৰকাৰে তান তুফ জনাৰ্দন ॥ ৩৪৬৪৫
 বিনয় কৰিয়া যেহি পূজে শালগ্ৰাম ।
 সি নব পৱিত্ৰ হোৱে পুণ্য অনুপাম ॥
 শালগ্ৰাম দান কৰে যেহি পুণ্যবান ।
 সংসাৰ পৃথিৱী সম জানা সেহি দান ॥ ৩৪৬৪৬
 ধ্যান কৰি শালগ্ৰাম পূজে যেহিজন ।
 ভৱ তৰি বৈকুণ্ঠক কৰয় গমন ॥
 গোদাবৰী প্ৰয়াগত বদৰিকাশ্ৰম ।
 কুৰ্ৰুক্ষেত্ৰ বাৰাণসী সাগৰ সঙ্গম ॥ ৩৪৬৪৭
 প্ৰয়াগ যমুনা সিন্ধু কাবেৰী নন্দিনী ।
 চন্দ্ৰভাগা সৰস্বতী মানিনী নন্দিনী ॥
 শালগ্ৰাম নিৰ্ম্মাল্যক যেহি ধৰে শিবে ।
 পাপমুক্ত হয় যায় বৈকুণ্ঠ নগৰে ॥ ৩৪৬৪৮
 শালগ্ৰাম নাম স্মৰে মৰণ সময় ।
 তাৰ মৃত্যু ভৈলে নবায় সিটো যমালয় ॥
 তুলসীক আৰ্জিলে সে পাপ হৰে নাশ ।
 তুলি আগ নিত পত্ৰ পূজে হৰীকেশ ॥ ৩৪৬৪৯
 তাত যত পুণ্য হৰে কহিবো কতেক ।
 তুলসী পত্ৰত বৃক্ষ ত্ৰিহৰি প্ৰত্যেক ॥
 শুনিয়ে অৰ্জুন এহি কহিলো বচন ।
 চন্দ্ৰহাস উপাখ্যান অপূৰ্ব্ব কথন ॥ ৩৪৬৫০

হৰিভক্তসকলৰ নাহি অমঙ্গল ।
বোলা ৰাম ৰাম সবে বাঢ়োক কুশল ॥

পদ

আনন্দিত কৰা তুমি ঘোটক উদ্ধাৰি ।
আপুন ভৱনে আমি যাই স্বৰ্গপুৰী ॥ ৩৪৬৫১
এহি বুলি নাৰদে চলিলা নিজালয় ।
শুনিয়া বিস্ময় মন তৈলা ধনঞ্জয় ॥
অপাৰ সংসাৰ ভৱবন্ধন মোক্ষন ।
বিমোক্ষৰ স্বৰ্গবাস নহে কদাচন ॥ ৩৪৬৫২
এহি বুলি অৰ্জ্জুন নৃপতিগণ লৈয়া ।
কুন্তলপুৰীক গৈলা হৰষিত হয় ॥
জৈমিনী বোলন্তু কথা শুনা জন্মেজয় ।
ভক্তি ভাৱে যেহি জনে ইকথা শুনয় ॥ ৩৪৬৫৩
ভুঞ্জয় বিপুল ভোগ পুত্ৰ পৌত্ৰ সমে ।
অন্তকালে স্বৰ্গে বাস হোৱে অনুক্ৰমে ॥
জন্মেজয় পুছে পুনু জৈমিনীৰ স্থানে ।
ঘোৰা লৈয়া চন্দ্ৰহাস কি কৈলা তেখনে ॥ ৩৪৬৫৪
জৈমিনী বোলেয় কথা শুনা নৃপবৰ ।
ঘোৰা প্ৰবেশিলা গৈয়া কুন্তলনগৰ ॥
পদ্মাক্ষ মকৰধ্বজ ৰাজ্যৰ তনয় ।
ঘোৰাব প্ৰতাপ দেখি ভৈলন্তু বিস্ময় ॥ ৩৪৬৫৫
অৰ্জ্জুন আসিবে দেখি চন্দ্ৰহাস ৰাজ ।
বিস্ময় ভৈলন্তু ৰাজা বুলিলন্তু কাজ ॥
তুই পুত্ৰ আদেশিলা কবিয়া বিশেষ ।
অৰ্জ্জুন সহিতে আদি আছে হৃষীকেশ ॥ ৩৪৬৫৬
কত ভাগ্যফলে আইল দেৱ নাৰায়ণ ।
সফল জীৱন মোৰ ৰাজ্য ধন জন ॥
জন্মাৱধি কৃষ্ণ ভাবো কাৰ্যবাক্যমনে ।
হেন হৰি মোৰ দেশে আইলা যে আপুনে ॥ ৩৪৬৫৭
নৃপতি বোলন্তু পুত্ৰ শুনিয়ে বচন ।
ঘোটক নহৰে এহি জানা নাৰায়ণ ॥

বৰিষ গোৱাই ঘোৰা আইলা মোৰ পুৰী ।
যজ্ঞভঙ্গ হৈবে ঘোৰা যদি আমি ধৰি ॥ ৩৪৬৫৮
একপক্ষ দুয়ো ঘোৰা ৰাখা সাৱধানে ।
পাচে নিয়া কৃষ্ণ আগে দিবোহো আপুনে ॥
এহি ঘোৰা ৰাখিবাক নাহি প্ৰয়োজন ।
জৈলোক্যৰ পতি কৃষ্ণ দেখো নাৰায়ণ ॥ ৩৪৬৫৯
তথাপিহো কিছু যুদ্ধ কৰিবো অৱশ্য ।
কৃষ্ণ তুফ হৈব ধনঞ্জয় হৈব বশ্য ॥
পিতৃৰ বচন বিষয়াৰ পুত্ৰ বীৰ ।
তুই অশ্ব ধৰি তুই কৰিলেক স্থিৰ ॥ ৩৪৬৬০
ধনু ধৰি তুই ঘোৰা ৰাখে তুই ভাই ।
পক্ষ কৰি ৰাখিলা তুই নগৰ বেড়াই ॥
তুই ভাই বোলে যদি নকৰো সমৰ ।
মোৰ পক্ষ ৰাজাগণে ত্যজিবে আদৰ ॥ ৩৪৬৬১
কৰক নেদিয়া তাৰা নিন্দিবে আমাক ।
বিনা যুদ্ধ কৰি ঘোৰা দিলা অৰ্জ্জুনক ॥
বুলিলেক সৈন্য সাজ ঢোলে দিলা বাবী ।
ৰাখিলা ভুবঙ্গ তেবে সৰ্ব সৈন্যে বেঢ়ি ॥ ৩৪৬৬২
নগৰীয়া লোকে কৃষ্ণ দেখে যেন ৰঙ্গে ।
সাজিয়া আসিলা কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ সঙ্গে ॥
নানা বাণ কৰি পথে চলে তুই বীৰ ।
প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন গৰ্জ্জয় গন্তীৰ ॥ ৩৪৬৬৩
বথ ছত্ৰ ধনুৰ্বাণ ধ্বজছত্ৰ হাথী ।
অৰ্জ্জুনৰ আগে বৈলা অসংখ্য পদাতি ॥
যুদ্ধাৰ মুঘল শেল অস্ত্ৰ খাণ্ডাচয় ।
নানা অস্ত্ৰ সাজি ৰান্ধ কৰে সমুচ্চয় ॥ ৩৪৬৬৪
হৰিতাল বৰ্ণ ঘোৰা কাঞ্চনৰ বথ ।
শুদ্ধ সিংহধ্বজ শোভে চামৰে বিচিত্ৰ ॥
ঘাগৰ ছন্দুভি বাদ্য লোকে চমৎকাৰ ।
বথনৰ চলে যেন বিদ্যুত সঞ্চাৰ ॥ ৩৪৬৬৫
সৈন্য সমে চন্দ্ৰহাস সাজিলেক ৰণে ।
অস্ত্ৰবে থাকিহা কৃষ্ণ ভাৱে মনে মনে ॥
পদ্মাক্ষ মকৰধ্বজ ৰাজ্যৰ তনয় ।
ইন্দ্ৰৰ সদৃশ বীৰ সমবে দুৰ্জয় ॥ ৩৪৬৬৬

দুই গোটা সিংহ যেন চলে বণস্থলে ।
 হাতে ধনুশৰ লৈয়া বৰ কোঁড়হলে ॥
 তালৰ সমান ধনু শোভে দুই টোণ ।
 অগ্নিসম বাণ সৰ্পসম ধনুগুণ ॥ ৩৪৬৬৭
 আকৰ্ণ পুৰিয়া হানে সৈন্যৰ উপৰে ।
 পাঞ্চবাণ হানিলেক ক্ৰোধে দুই বীৰে ॥
 তাক দেখি বীৰবৰ্মা সম্বক ধাইল ।
 অসংখ্য বিলাস শৰ ছহাক্কে হানিল ॥ ৩৪৬৬৮
 দুই বীৰে নিবাবিল তাৰ অস্ত্ৰ যত ।
 শৰবৃষ্টি কৰি বহু সৈন্য কৈলা হত ॥
 দুই সৈন্য শৰবৃষ্টি ঢাকিলা গগন ।
 অন্ধকাৰ ভৈলা নাহি সূৰ্য্য দৰশন ॥ ৩৪৬৬৯
 পদ্মাক্ষে হানিলা তেবে বাণ শিলিমুখ ।
 মৰ্ম্মঘাৰে ভেদিলেক বীৰবৰ্মা বুক ॥
 বিষ্ণুপৰায়ণ বীৰ পদ্মাক্ষ কুমাৰ ।
 অচেতন বীৰবৰ্মা বাণে ফুটি তাৰ ॥ ৩৪৬৭০
 কিবীটি কুণ্ডল কাটে পাঞ্চবাণ হানি ।
 বথ ধ্বজ কাটি পেশে তিল পৰিমাণি ॥
 পুনু যে পদ্মাক্ষে হানিলেক তিনিশৰ ।
 বজ্ৰৰ সদৃশ বাণ হানে কলেরৰ ॥ ৩৪৬৭১
 মুখে বস্ত্ৰ পৰে বীৰ চেতন হৰিল ।
 বীৰবৰ্মা দেখি বীৰ সবে ভঙ্গ দিল ॥
 হেন দেখি বক্রবাহা কালান্তক যম ।
 নাগগণ জিনি তাৰ অভুল বিক্রম ॥ ৩৪৬৭২
 বজ্ৰবত অৰ্দ্ধচন্দ্র বাণ প্রহাৰিলা ।
 ধনু ধৰি বক্রবাহা সম্বক ধাইলা ॥
 পদ্মাক্ষ বীৰেও বজ্ৰ শেলপাট এৰে ।
 বক্রবাহা বাণ আকাশত কাটি পাবে ॥ ৩৪৬৭৩
 শৰক প্রহাৰি সিংহনাদক পুৰিলা ।
 বীৰটাক দুন্দুভি বিশাল বাঘ কৈলা ॥
 কোপিলেক বক্রবাহা সম্বক দুৰ্দ্ধৰ ।
 পাঞ্চ শৰে ধনু কাটি নিবাবিল তাৰ ॥ ৩৪৬৭৪
 বায়ুবেগে শৰ ভাব কৰিলা সঞ্চাৰ ।
 হৃদয় ভেদিয়া পাবে পদ্মাক্ষ কুমাৰ ॥

ধনু শৰ ছত্ৰ দণ্ড কাটি শৰে একে ।
 বথ খান খণ্ড খণ্ড কৰিলা কোঁড়কে ॥ ৩৪৬৭৫
 সাৰথিৰ মাথাগোট শৰে কৈলা চূৰ ।
 বথেসমে বক্রবাহা পাঠাই কতো দূৰ ॥
 সাগৰ অন্তৰে গিৰি পৃথিৱী ভ্রময়া ।
 অৰ্জুনৰ আগে পুনু শৰে থৈলা নিয়া ॥ ৩৪৬৭৬
 বথ ছেদি ঘোৰাসব ছেদিলন্ত বাণে ।
 কাহাকো দুখান কৰি অস্ত্ৰ বুক হানে ॥
 হেন দেখি তাত্ৰধ্বজ ধাইলা কোপ কৰি ।
 দেৱবাজ ধাৰে যেন বিনাশিবে গিৰি ॥ ৩৪৬৭৭
 বায়ুবেগে এৰিলেক প্রচণ্ড মুঘল ।
 আকাশে ভ্রময় বথ পেশে মহীতল ॥
 পৰিল মুঘলগোট বজ্ৰৰ সমান ।
 পদ্মাক্ষে ভাঙ্গিলা তাত্ৰধ্বজ বথখান ॥ ৩৪৬৭৮
 মুঘলৰ ঘাৰে বথখান যে ভাঙ্গিলা ।
 মৰ্ম্মস্থানে ভেদি সাৰথিৰ প্রাণ লৈলা ॥
 আন বথে চৰি তাত্ৰধ্বজ বীৰে ধাইলা ।
 সূৰ্য্যৰ সমান বীৰ প্রতাপে কোপিলা ॥ ৩৪৬৭৯
 হেন অলঙ্কাৰ অঙ্গে দেখিতে প্রচণ্ড ।
 ভয়ে চন্দ্রহাসৰ বাহিনী দিলা ভঙ্গ ॥
 তাত্ৰধ্বজ দলে যে কবয় সিংহনাদ ।
 দেখিয়া পদ্মাক্ষ বীৰে কবয় বিষাদ ॥ ৩৪৬৮০
 ধনুক আশ্ফালি কৰে বাণ বৰিষণ ।
 তাত্ৰধ্বজ বথ সমে উৰাইলা গগন ॥
 পাঞ্চশৰ তাত্ৰধ্বজে এৰিলেক কোপে ।
 পদ্মাক্ষক দৃঢ় কৰি হানিলা আটোপে ॥ ৩৪৬৮১
 কাল সৰ্পসম বীৰ বণে মূৰ্ছা গৈলা ।
 দৃঢ়তৰ তাত্ৰধ্বজ ললাটে হানিলা ॥
 ললাটৰ ঘাৰে বীৰ নেপেখে খানিকে ।
 ধনু টানি পাঞ্চবাণে হানিলা তাহাকে ॥ ৩৪৬৮২
 তাত্ৰধ্বজ বীৰবৰ বথত পৰিলা ।
 খানিকে চেতন পাই তেখনে উঠিলা ॥
 ধনু লৈয়া যুৱবাজ ধাইলন্ত তেখন ।
 কিবা ইন্দ্রসম ধাইলা প্রবেশিয়া বণ ॥ ৩৪৬৮৩

এবিল পর্বত বাণ সত্যক স্মরিয়া ।
 মূর্তিমন্ত গিবি আসে আকাশ ছানিয়া ॥
 পর্বতক দেখি ভয় পাইলা সেনাগণ ।
 তাত্ত্বধ্বজে গিবি চূর্ণ কবিলা তেখন ॥ ৩৪৬৮৪
 পাণ্ডবর সৈন্যে কবে জয় জয় নাদ ।
 মহাবীর তাত্ত্বধ্বজে কবে সিংহনাদ ॥
 সিংহনাদ শুনি বর কোপে রাজাসুত ।
 হানিলা ত্রিশূলগোট যেন যমদূত ॥ ৩৪৬৮৫
 শূল হানি তাত্ত্বধ্বজ বাহুক ভেদিলা ।
 মহাবীর তাত্ত্বধ্বজ প্রকোপে জ্বলিলা ॥
 হানিলা নবাচ বাণ বজ্র সমান ।
 পদ্মাক্ষর হৃদি পাৰ ভেদি ঘোর বাণ ॥ ৩৪৬৮৬
 দুইবীর ধর্ম্মময় পবন বৈষ্ণব ।
 চুহান দাক্ষণ অস্ত্রে চুহাকো ভেদয় ॥
 মহাবীর দুইজনে সূর্য্য সম জ্বলে ।
 চুহানে প্রহাবে দুয়ো নিবারণ হেলে ॥ ৩৪৬৮৭
 তরুণ কোমল দুই সিংহর বিক্রম ।
 বিষম সন্ধান কবে কালাস্তক যম ॥
 একয় বয়স দুয়ো আতি নিকাকণ ।
 সমবে দুর্জয় দুয়ো কেহো নহে উন ॥ ৩৪৬৮৮ *হীন
 বণভূমি দুই বীরে লুপ্তে কোতুহলে ।
 ফিবি ফিবি দুয়ো যুজে সমুখে বিমুখে ॥
 দুইবো অস্ত্রধারে দুয়ো নেই সূর্য্যলোক ।
 কেরে কেরে তীক্ষ্ণবাণ হাণে মধ্যবুক ॥ ৩৪৬৮৯
 সাগরব অস্ত্রে পৃথ্বী ভ্রমায়ে শবীৰে ।
 দাক্ষণ প্রহাবে দুয়ো প্রহাবয় শবে ॥
 কুলীশব ঘারে বীর তাত্ত্বধ্বজ মাৰে ।
 হৃদয়ব ঘারে বীর পবিল নির্ভবে ॥ ৩৪৬৯০
 অক্ষকাব দেখি বীরে ছাবয় নিশ্বাস ।
 চেতনক পায় উঠি চারে চাৰি পাশ ॥
 যুবিলা বৈষ্ণবী বাণ বীর মস্ত্রবলে ।
 পদ্মাক্ষেও প্রহাব কবয় বক্ষস্থলে ॥ ৩৪৬৯১
 অমোঘ বৈষ্ণবী বাণ এৰণ নযায় ।
 অশ্রমধারে তাত্ত্বধ্বজ পবি মুচ্ছা যায় ॥

হৃদয়ত পবি বাণ পবে সেহি স্থানে ।
 হৃদয়ে পবিয়া বাণ ভেদিলা সন্ধান ॥ ৩৪৬৯২
 অমোঘ বৈষ্ণব বাণে হৃদয় ভেদিল ।
 যেন বীর্য্যরস সর্প হৃদি বাসা কৈল ॥
 অশ্রমধারে তাত্ত্বধ্বজ পবিল ভূমিত ।
 চুষ্মকি চুষ্মকি মুখে পবয় শোণিত ॥ ৩৪৬৯৩
 মাথাব মুকুট বীরে কাটিলা তেখনে ।
 আৰো পাঞ্চবাণ তেবে হানিলা সন্ধান ॥
 বধ ধ্বজ ছত্র ধনু কাটি টোণ বাণ ।
 চন্দ্রহাসসুত বীর বৈষ্ণব সমান ॥ ৩৪৬৯৪
 কৃষ্ণক পার্থক যেই কবিলা মোহিত ।
 হেন বীর তাত্ত্বধ্বজ পবিল ভূমিত ॥
 দুই বীর লৈয়া যেই উঠিল আকাশে ।
 আচাৰিয়া বাহুবলে ভূমিতলে পোশে ॥ ৩৪৬৯৫
 বক্রবাহা বীর যেই তোষিলেক বণ ।
 কৃষ্ণে যাক প্রশংসিলা বুলি ধন্য ধন্য ॥
 হেন বীর নিপাতিলা চন্দ্রহাসসুত ।
 পাণ্ডবর সৈন্যে বোলে কিনো অদভূত ॥ ৩৪৬৯৬
 বথে চবি দুই বীর ফুবে একসঙ্গে ।
 দেখিয়া পাণ্ডবী সেনা বণে দিলা ভঙ্গে ॥
 মহাভয়ে পলাই যাই সবে সেনাগণ ।
 নিস্তার করিয়ো পার্থ পশিলো শবণ ॥ ৩৪৬৯৭
 দেখিয়া অর্জুন তেবে বিস্ময় মনতে ।
 দুই শিশু সব সৈন্য জিনিলা বণতে ॥
 চন্দ্রহাসসুত দুই বলত অধিক ।
 কৈলাশব আইলা যেন গুণেশ কার্তিক ॥ ৩৪৬৯৮
 সিংহ অরতার দুই ফুৰয় সমবে ।
 বাণবৃষ্টি কবে দুই সৈন্যর উপবে ॥
 বধব গর্জ্জন যেন প্রলয়ব যেথ ।
 বণে ধাই যাই যেন দুই গোটা বাঘ ॥ ৩৪৬৯৯
 কাছাবো কাটিলা ধনু গুণ টোণ বাণ ।
 প্রচণ্ডবাণক এবে তীক্ষ্ণ ক্ষুব শান ॥
 অসংখ্য কাটিল সৈন্য বিষম সন্ধান ॥
 অনল পশিল যেন শুকান কাননে ॥ ৩৪৭০০

বক্তে নদী বহি যাই ধৰণীমণ্ডলে ।
 সৈন্যসব ভাসি যায় তবঙ্গ মিসলে ॥
 গজমুণ্ড শুণ্ড কাটে বথী বথ ধ্বজ ।
 নদীত ভাসিয়া যাই নব অশ্ব গজ ॥ ৩৪৭০১
 শৃগাল শৃগাল কক কাক আদি কবি ।
 শৃগাল কুকুৰে মাংস খাই পেট ভৰি ॥
 ভূত-প্ৰেত পিচাচে বেঢ়িয়া মাংস খায় ।
 গজমুণ্ড হাতে ধৰি শঙ্খক বজায় ॥ ৩৪৭০২
 চৰয় ভৈৰৱগণ গজ বক্ত পিয়ে ।
 চৌষষ্টি যোগিনীসবে ভূমিত বেঢ়ায়ে ॥
 আকাশত বজ চাৰে সবে দেৱগণ ।
 চন্দ্ৰহাসন্ত পান্থ সন্ম কৰে বণ ॥ ৩৪৭০৩
 দুন্দুভি নিশান বাজে চন্দ্ৰহাস দলে ।
 দুই বীৰ বণ চাৰে দেৱে কোতুহলে ॥
 পাণ্ডৱৰ দলে কৰে জয় জয় নাদ ।
 দুই দলে ভৈলা তথা ঘোৰ বিসম্বাদ ॥ ৩৪৭০৪
 বিশাল অস্ত্ৰক হানে সৈন্য ভয়ঙ্কৰ ।
 পৰিলা অসংখ্য সেনা বণৰ ভিতৰ ।
 হাহাকাৰ কৰে সৈন্যে বণৰ ভিতৰে ॥
 পৰিলা অসংখ্য সেনা গৈল যমঘৰে ॥ ৩৪৭০৫
 বাক এৰি দুই ভাই ঋক্সে খেদি যায় ।
 পলাৱে বাহিনীসব পাচক নচায় ॥
 সিংহ দুই পশে যেন মধ্যত যুগৰ ।
 সবাকৈ বিনাশে দুই বাজাৰ কুমাৰ ॥ ৩৪৭০৬
 কাৰো বাহুযুগ কাটে কাৰো কাটে মাথ ।
 কাৰো খুৰ বাণ কেশ মুণ্ডে যেন প্ৰেত ॥
 দুই কুমাৰৰ যুদ্ধ দেখিয়া অৰ্জুনে ।
 ধৃত্য ধৃত্য বুলি সবে প্ৰশংসিলা মনে ॥ ৩৪৭০৭
 কৃষ্ণে বোলে চন্দ্ৰহাস বিষ্ণু পৰায়ণ ।
 যেন পিতা ভেন পুত্ৰ ভাল কৰে মন ॥
 ভাগ্যৱন্ত জনৰ সাফল হৱে কাৰ্য্য ।
 সৰ্ব সৈন্য জিনিলেক দুই যুৱবাজ ॥ ৩৪৭০৮
 বক্ৰবাহা তাত্ৰধ্বজ মহাবীৰ বণে ।
 দুই শিশু বধুৰাধ্য কাৰো নাহি গুণে ॥

হেন যদি বাহুদেৱ বুলিলা বচন ।
 লাজে ভয়ে বথে চৰি চলে বাজাগণ ॥ ৩৪৭০৯
 শিখাধ্বজ অনিৰুদ্ধ ভুবেগ সাত্যকি ।
 কৃতবৰ্ম্মা প্ৰহ্ল্যন্ন যে যত যুদ্ধপতি ॥
 পাণ্ডৱ যাদৱ আদি যত বীৰভাগ ।
 বথে চৰি গৈলা সবে কুমাৰৰ আগ ॥ ৩৪৭১০
 ইন্দ্ৰৰ কাৰ্ম্ম্যক প্ৰায় ধনুগুণ হাতে ।
 হস্তমুখ কৰি সবে প্ৰবেশে বণতে ॥
 সাত্যকি পদ্মাক্ষে দুই কৰে ঘোৰ বণ ।
 প্ৰহ্ল্যন্ন মকবধবাজে সমৰ তেখন ॥ ৩৪৭১১
 পাঞ্চবাণ পদ্মাক্ষে হানিলা সাত্যকিক ।
 সাত্যকিয়ো তিনি বাণ হানে পদ্মাক্ষক ॥
 আৰো দশ বাণ বীৰে কৰিলা সন্ধান ।
 পদ্মাক্ষৰ ধনু কাটি কৰে থান থান ॥ ৩৪৭১২
 আৰো ধনু লৈয়া বীৰ ক্ষুব বাণ ঘাৰ ।
 সাত্যকিৰ ধনু ছেদি কৰে তুণ প্ৰায় ॥
 মহাবীৰ প্ৰচণ্ড সমৰে মহাবলী ।
 তিনিশত ধনু ছেদ কৰে বণস্থলি ॥ ৩৪৭১৩
 মহাক্ৰোধে ধনু ছেদ কৰে দুয়ো বীৰে ।
 তীক্ষ্ণ বাণে দুহানৰ ভেদয় শৰীৰে ॥
 বথ এৰি দুই বীৰ নামিল ধৰণী ।
 গদা ধৰি ধাৱে যেন প্ৰচণ্ড অগনি ॥ ৩৪৭১৪
 গদাৰ উপৰে গদা মাৰে ঘনে ঘন ।
 অগনিৰ কণা উঠে দেখি বিস্ময়ান ॥
 চক্ৰাকাৰে ফুৰে দুই বিষম সমৰে ।
 পদাক্ষে মাৰিলা গদা সাত্যকি উপৰে ॥ ৩৪৭১৫
 গদাৰ উপৰে গদা শুনি ভয়ঙ্কৰ ।
 সাত্যকিয়ে গদা মাৰে তাহাৰ উপৰ ॥
 মহাবীৰ সাত্যকিয়ো বণে মহাবলী ।
 গদা মাৰি পদ্মাক্ষক লৰিলা কঙ্কালি ॥ ৩৪৭১৬
 দুই গদা প্ৰহাৰত দুহাৰো ভাঙ্গিল ।
 পুনৰপি দুই বীৰ বথত চৰিল ॥
 ইন্দ্ৰৰ সমান ধনু ধৰি দুই বীৰ ।
 অস্ত্ৰঘাৱে ভেদিলেক দুহানো শৰীৰ ॥ ৩৪৭১৭

অৰ্দ্ধচন্দ্রে সাত্যকিয়ে মাৰে পদ্মাক্ষক ।
 পদ্মাক্ষয়েো বজ্রবাণ হানে সাত্যকিক ॥
 অলঙ্কিত গতি যেন বাণে আসে ধায়া ।
 সাত্যকিৰ হৃদয়ত বহিল সোমায় ॥ ৩৪৭১৮
 বিষ্ণুমন্ত্ৰে স্মৰি বাণ মাৰে মহাবীৰ ।
 শবধাৰে সাত্যকিৰ জৰ্জৰ শবীৰ ॥
 পিঠি নিকলিয়া বাণ ভৈলন্ত বাহিব ।
 শবধাৰে পবিল সাত্যকি মহাবীৰ ॥ ৩৪৭১৯
 মাথাৰ মুকুট বীৰে কাটি তীক্ষ্ণ বাণে ।
 হাতৰ কঙ্কণ কাটি সাৰথিক হানে ॥
 পদ্মাক্ষৰ বাণে যদি সাত্যকি পবিল ।
 প্রহ্মেন্নে মকবধৰজে সম্বৰ লাগিল ॥ ৩৪৭২০
 প্রহ্মেন্নক দেখি বীৰ চন্দ্রহাসমুত ।
 শিলিমুখ পাঞ্চবাণ হানে সম্বৰত ॥
 শবধাৰে প্রহ্মেন্ন কোপিল অগ্নিসম ।
 মহিষে চৰিয়া যেন খেদি যাই যম ॥ ৩৪৭২১
 শবরূপি আৰম্ভিলা নেদেখি প্রকাশ ।
 ক্ষুব বাণ প্রহাবিলা স্তত চন্দ্রহাস ॥
 শবধাৰে কামদেৱ কোপিল তেখন ।
 পৰ্বতক লাগি যেন কোপিল পৱন ॥ ৩৪৭২২
 পাঞ্চবাণ হানিলা মকবধৰজ হৃদি ।
 আৰো চাৰি বাণে তাৰ চাৰি ঘোৰা ছেদি ॥
 বথচন্দ্রে অৰ্দ্ধচন্দ্রে কৰে দুই ভাগে ।
 বথৰ সাৰথি তাৰ কাটিলন্ত আগে ॥ ৩৪৭২৩
 সৰ্ব সৈন্য কাটি কামে কৰিলা জৰ্জৰ ।
 কেহো অচেতন কেহো গৈলা যমঘৰ ॥
 মকবাক্ষ ধাই গৈলা আন ধনু লৈয়া ।
 আন বথে চৰি বীৰসৰ সাজে গৈয়া ॥ ৩৪৭২৪
 ধনুক টানিয়া এবিলন্ত তিনি শব ।
 চলন্ত সহস্ৰ হয় আতি ভয়ঙ্কৰ ॥
 শতক সহস্ৰ হয়ে বাণ মন্ত্ৰবলে ।
 লক্ষ গোটা হয় পৰে পাণ্ডৱৰ দলে ॥ ৩৪৭২৫
 এহিমতে বণ ভৈলা তৃতীয় প্রহৰ ।
 দুই বীৰে অন্তো অন্তে নিবায় শব ॥

শবে চাইল দুই বীৰ আকাশমণ্ডল ।
 বায়ুৰ প্রসাৰ নাহি সূৰ্য্য দূৰ গৈল ॥ ৩৪৭২৬
 মহাবীৰ প্রহ্মেন্ন প্রচণ্ড মহাযশী ।
 চন্দ্রহাস সৈন্যক যে কৰে ভয়বাশি ॥
 বাণ মাৰি মকবাক্ষ বন্ধত হানিলা ।
 কামদেৱে বথছত্ৰে তেখনে ছেদিল ॥ ৩৪৭২৭
 চন্দ্রহাসমুত ধাইলা ক্ৰোধে ধনু ধৰি ।
 চক্রবাণ এবিলেক স্মৰিয়া ক্ৰীহৰি ॥
 কনকে বচিত পাখি কাল শবমুখে ।
 সন্ধান কৰিয়া হানে কামদেৱ বুকে ॥ ৩৪৭২৮
 দৃঢ় কৰি হানিলা হৃদয় বিদাৰিলা ।
 স্তম্বেকৰ শৃঙ্গ যেন ভাঙ্গিয়া পৰিলা ॥
 মুৰ্ছা যাই কামদেৱ পৰে ভূমিতলে ।
 আদিত্য পবিল যেন ধৰণীমণ্ডলে ॥ ৩৪৭২৯
 কৃষ্ণৰ সন্মুখে পৰে প্রহ্মেন্ন কুমাৰ ।
 চন্দ্রহাস দলে ভৈলা মঙ্গল অপাৰ ॥
 দুই বীৰ নৃত্য কৰে সিংহনাদ কৰি ।
 দুই যম আইলা যেন হাতে ধনু ধৰি ॥ ৩৪৭৩০
 বামে ডাইনে দুয়োহাতে ধনু প্রচাৰিয়া ।
 পৰ্বতত মেঘ যেন ফুৰে মত্ত হয় ॥
 অসংখ্য বাহিনী কৃষ্ণ অৰ্জুন সহিত ।
 দুই শিশু বণ দেখি মনে পালা ভীত ॥ ৩৪৭৩১
 শবতৰ সূৰ্য্য যেন মধ্যাহ্ন দিবাতে ।
 দেহিমতে গৈলা শিশু পাৰ্থৰ সন্মিত ॥
 হংসধ্বজ বীৰ তেবে দেখিয়া দক্ষিণে ।
 হৃদয় বিদাৰে তাৰ হানি তিনি বাণে ॥ ৩৪৭৩২
 নীলধ্বজ স্তবেগ প্রভৃতি অনিৰুদ্ধ ।
 পাঞ্চ পাঞ্চবাণ হানি কবয় নিৰোধ ॥
 যেই সেই বীৰ আসে দেখয় সন্মুখে ।
 তীক্ষ্ণ বাণ তাহাক হানয় মধ্য বুকে ॥ ৩৪৭৩৩
 ভঙ্গ দিলা বাহিনী পাচক নাহি চাই ।
 ধনু ধৰি দুই বীৰ নিবাবিয়া যায় ॥
 বহু যুগ মাজে যেন সিংহ পক্ষে কোপে ।
 দেহিমতে ধাইলা শিশু প্রচণ্ড প্রতাপে ॥ ৩৪৭৩৪

পলায়ে পাণ্ডৱী সেনা ছাৰিয়া নিখাস ।
 বণ ছাৰি গৈলা সবে অৰ্জুনের পাশ ॥
 কেহো বোলে উলটিয়া যাইবো হস্তিনাক ।
 কেহো বোলে পাৰ্থ চাহি আছাৰা আত্মাক ॥ ৩৪১৩৫ ॥
 স্ত্রী পুত্ৰ ধন জন সকলে ত্যজিয়া ॥
 স্তবে বোলে আমি যাইবো দেশান্তৰী হুয়া ॥
 জ্ঞাতিবধ পাপ ভয়ে ৰাজা যজ্ঞ কৰে ।
 কি কৰি ধৰ্ম্ম আৰ প্ৰাণ গৈলে তাৰে ॥ ৩৪১৩৬ ॥
 এহি বুলি ভাগে কেহো দেখি ঘোৰ বণ ।
 লজ্জায়ে বহিলা কেহো অৰ্জুনের সম ॥
 কৈত দেখি হেন জন যম অৱতাৰ ।
 অপাৰ বাহিনী দুই কৰিলা সংহাৰ ॥ ৩৪১৩৭ ॥
 পূৰ্বত শুনিয়া আছো শ্ৰীৰামনন্দন ।
 শ্ৰীৰামৰ সৈন্য নিপাতিলা দুইজন ॥
 শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণ যে ভৱত শত্ৰুঘন ।
 বহু অক্ৰোহিণী সেনা কৰিলা নিধন ॥ ৩৪১৩৮ ॥
 সকলে বধিলা দুই লৱ কুশ ভাই ।
 তেন চন্দ্ৰহাস স্তত দেখিলো পৰায় ॥
 বিস্ময় দেখিলা পাৰ্থে ভৈলা উপাগতে ।
 কপিধ্বজ তুলিলা গাণ্ডীৰ লৈলা হাতে ॥ ৩৪১৩৯ ॥
 মহাবীৰ ধনঞ্জয় সমৰে বিখ্যাত ।
 দৰ্প কৰি বোলে বীৰ পদ্মাক্ষ আগত ॥
 পদ্মাক্ষেও ধাই গৈলা উৰ্দ্ধবাহু কৰি ।
 শূৰ তুলি ধাই যেন হিমাচল গিৰি ॥ ৩৪১৪০ ॥
 প্ৰলয়ৰ সূৰ্য্য সম কৰে বীৰ দৰ্প ।
 দুই বীৰ সিংহ সম যেন কালসৰ্প ॥
 অৰ্জুনক দেখি তেবে বোলয় পদ্মাক্ষে ।
 পৰিচয় নেদা কেনে হুয়া যে সমুখে ॥ ৩৪১৪১ ॥
 লোক মুখে শুনি আছো বীৰ ধনঞ্জয় ।
 অভিপ্ৰায় দেখো সেহি মোৰ মনে লয় ॥
 অকাৰণে ঘোৰা লৈয়া আইলা পাৰ্থ এথা ।
 বৈৰীভাৱে আলা যদি নবহিব মাথা ॥ ৩৪১৪২ ॥
 এহি বুলি প্ৰহাৰিলা পাঞ্চগোট শৰ ।
 অৰ্জুনে পৰিলেক অৰ্জুন উপৰ ॥

কোপ কৰি পাঞ্চশৰ এৰিলা অৰ্জুন ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া টানি গাণ্ডীৰৰ গুণ ॥ ৩৪১৪৩ ॥
 পাঞ্চশৰ কাটিলা পদ্মাক্ষ মহাবল ।
 তিনি বাণ হানিলেক পাৰ্থবক্ষস্থল ॥
 মহাবীৰ অৰ্জুন হানিলা ক্ষুৰ শান ।
 পদ্মাক্ষৰ ডাইন ভুজ পৰিলা তেখন ॥ ৩৪১৪৪ ॥
 সিংহনাদ কৰি বীৰ ধনু লৈলা হাতে ।
 ক্ৰোধে দুৰে যাই যেন ত্ৰিপুৰ দহন্তে ॥
 খাণ্ডৱ দহন্তে যেন জ্বলে হতাশন ।
 মহিষে ধাইয়া গৈলা যেন কালঘম ॥ ৩৪১৪৫ ॥
 অৰ্জুনে বাণগোট মাৰে ঘোৰ যুদ্ধে ।
 অৰ্জুনৰ ধনুগুণ শব্দধাৱে ছেদে ॥
 আৰো ধনুগুণ দিয়া বীৰ ধনঞ্জয়ে ।
 ভেদিলেক কোপ কৰি পদ্মাক্ষ হৃদয়ে ॥ ৩৪১৪৬ ॥
 মৰ্ম্মধাৱে চলে বীৰ ধনুগুণ লৈয়া ।
 অৰ্জুনে হানিলা তেবে কৱচ ভেদিয়া ॥
 কৱচ ভেদিয়া বাণ মুখ গৈলা ভাঙ্গি ।
 অগনিৰ কণা যেন উঠিলেক ৰাগি ॥ ৩৪১৪৭ ॥
 আৰো বাণ প্ৰহাৰিলা কুমাৰ প্ৰচণ্ড ।
 সেহি শৰ অৰ্জুনে যে কৰে খণ্ড খণ্ড ॥
 দুই বীৰ শৰবৃষ্টি আকাশ ভৰিল ।
 বায়ুৰ সঞ্চাৰ নাই অন্ধকাৰ কৈল ॥ ৩৪১৪৮ ॥
 মহাবীৰ পদ্মাক্ষেয়ো এৰে কণিকাৰ ।
 শৰজাল গুচাইলা কাটিয়া অন্ধকাৰ ॥
 এৰিলা বৰুণ বাণ কোপিয়া নিৰ্ভৰে ।
 মহাবৃষ্টি শিলা পৰে অৰ্জুন উপৰে ॥ ৩৪১৪৯ ॥
 ঘনে বায়ু শব্দ কৰে কম্পে কলৱৰ ।
 বায়ু ভাণ্ড অস্ত্ৰ বস্ত্ৰ তিস্তিল বিস্তৰ ॥
 চামৰ পতাকা ধ্বজ উৰাইলা আকাশে ।
 কত সৈন্য উৰাই নিলা প্ৰচণ্ড বতাসে ॥ ৩৪১৫০ ॥
 মহাবীৰ অৰ্জুনে জুৰিলা বায়ু বাণ ।
 সূৰ্য্য প্ৰকাশিত মেঘ জুৰি খান খান ॥
 আতপে শুকাইলা বস্ত্ৰ পতাকা চামৰ ।
 সৰ্ব সৈন্য বক্ষা কৈলা পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥ ৩৪১৫১ ॥

মহাকোপে অৰ্জুনেয়ো হানে অগ্নিবাণ ।
 পদ্মাক্ষে বকণ বাণ কৰিলা সন্ধান ॥
 কাটিয়া বকণ বাণে অগ্নি কৈলা পানী ।
 সৈন্যসব কাটি পাবে বিষম সন্ধানি ॥ ৩৪৭৫২
 পদ্মাক্ষৰ বাণ যেন বিদ্যুত সঞ্চাব ।
 বধী বধ গজ বাজী কাটিলা অপাৰ ॥
 অস্ত্র ঘাৰে দুই বীৰে সৈন্য কৰে ছেদ ।
 শৰে অক্ষকাৰ কৈল নাহি আত্মা ভেদ ॥ ৩৪৭৫৩
 সৈন্য মাথে বাণ এৰে ধনুগুণ আজি ।
 কোপে মকৰাক্ষে পাচে কাটে গজ বাজী ॥
 দুই ভাইৰ শবঘাৰে সৈন্য মোহ কৰি ।
 অস্ত্র বধিবে যেন ধাইলা হৰগোবী ॥ ৩৪৭৫৪
 চন্দ্রহাস পুত্রে দুই সৈন্য বধে তেবে ।
 বধ হস্তী বণ ভাসে নাচয় ভৈৰৱে ॥
 শ্ৰীবাম বারণে যেন কৰিলা সমৰ ।
 পদ্মাক্ষে অৰ্জুনে বণ কৰে গুৰুতৰ ॥ ৩৪৭৫৫
 অৰ্জুনক লাগি বীৰে সন্ধান কৰিলা ।
 দৃঢ় কৰি পদ্মাক্ষেও হৃদয় ভেদিলা ॥
 শৰ ঘাৰে পার্থ বীৰ বিমূৰ্ছিত ভৈল ।
 কৃষ্ণ বাহুদেৱ মাত্ৰ মনত স্মৰিল ॥ ৩৪৭৫৬
 হুহু ভৈলা বস্ত্ৰ মটি পুলকিত তনু ॥
 পদ্মাক্ষে টকাৰি কৈলা কাল প্ৰায় ধনু ।
 ব্যথা সাম্বিয়া কোপে হানে তীক্ষ্ণবাণ ।
 বথহস্তে বহিলন্ত পার্থ গুণবাণ ॥ ৩৪৭৫৭
 কপিধ্বজ কাটিলন্ত অৰ্জুচন্দ্র ঘাৰে ।
 বলবীৰ্য হত ভৈল অৰ্জুনৰ গাৰে ॥
 মহামন্ত্ৰ জপিয়া চিস্তিলা নাৰায়ণ ।
 এৰিলা বৈষ্ণৱ বাণ সন্ধ্যাতে পৰন ॥ ৩৪৭৫৮
 অৰ্জুনে এৰিলে বাণ নিৰাবিৰে নৰে ।
 বজ্জাঘাতে ভেদিলেক পদ্মাক্ষ শৰাবে ॥
 পদ্মাক্ষে এৰিলা বাণ টানি ধনুগুণ ।
 মুচ্ছা যাই ধবগীত পৰিলা অৰ্জুন ॥ ৩৪৭৫৯
 চক্ৰে প্ৰহাৰিয়া মৰ্মে হানিলেক বাণে ।
 জ্বলন্ত ভেদিয়া পার্থ পৰে কৃষ্ণাসনে ॥

একস্থানে পৰিলেক পার্থ ভগৱান ।
 বথে চৰি দুই ভাই গৈলা বিদ্যমান ॥ ৩৪৭৬০
 হুমেৰ পৰ্বত যেন কৃষ্ণ পার্থ পৰে ।
 শীঘ্ৰে চন্দ্রহাসহৃত গৈলন্ত নিয়বে ॥
 দেখিল পৰিয়া আছে অশেষ বাহিনী ।
 কোলে কৰি কৃষ্ণ লৈয়া পদ্মাক্ষে আপুনি ॥ '৬'
 মকৰাক্ষে অৰ্জুনক তুলি লৈলা বথে ।
 ধনু ধৰি দুই ভাই নাচন্ত তথাতে ॥
 যত সব বীৰ বধ ধ্বজ ছত্ৰ দণ্ড ।
 শৰ হানি দুই ভাই কৰে খণ্ড খণ্ড ॥ ৩৪৭৬২
 সাবধিৰ মুকুট কাটিল তীক্ষ্ণ বাণে ।
 কৰচ কুণ্ডল কাটে হানে মৰ্মস্থানে ॥
 ধ্বজ পতাকাক কাটি নাচে বাহু তুলি ।
 ত্ৰিভুৱন পতি কৃষ্ণ লৈয়া কৰে কেলি ॥ ৩৪৭৬৩
 বজ্জাৰে হুন্দুভি ঢাক মৃদঙ্গ প্ৰভৃতি ।
 বীণা বাশী শঙ্খ বাৰে নাচে যুদ্ধপাতি ॥
 বেঢ়িয়া সহস্ৰ বথে লৈয়া কৃষ্ণাৰ্জুন ।
 আনো যত বাজাগণ সমাবে নিপুণ ॥ ৩৪৭৬৪
 কেহো হাসে কেহো নাচে কেহো যন্ত্ৰ বায় ।
 সংসাৰৰ পতি কৃষ্ণ বান্ধি লৈয়া যায় ॥
 পুৰীমধ্যে লৈয়া কৃষ্ণ পার্থ দুই জন ।
 আনো সব বাজা তাত নিলেক প্ৰধান ॥ ৩৪৭৬৫
 ক্ষণেকে চেতন পালা গোবিন্দ অৰ্জুন ।
 বল বীৰ্য হত ভৈলা আছয় পৰাণ ॥
 পৰাজয় ভৈলা পার্থ সকলে বাহিনী ।
 তাবাসবে অপমানে দহয় পৰাণী ॥ ৩৪৭৬৬
 যুদ্ধে জিনি সকলে বাহিনী কৈলা হত ।
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে জীলা বীৰ যত যত ।
 বণ জিনি দুই ভাই সিংহ অৱতাৰ ।
 কৃষ্ণক সম্বোধি বোলে গক বাখিবাৰ ॥ ৩৪৭৬৭
 গোকুলত পূৰ্বে কৃষ্ণ বাখিছা গোধন ।
 মোৰ বান্ধ্যে সেহি কৰ্ম্ম কৰা নাৰায়ণ ॥
 ত্ৰিভুৱন ব্যাধ তুমি নাপালাহা ভাল ।
 কিবা হুহু পায় ভৈলা গোবিন্দ গোপাল ॥ ৩৪৭৬৮

সিকাবেণে তোমাক দিলোহো এহি ভাৰ ।
 মুক্তি পদ পায়ী থাকিবোহো কাল চিৰ ॥
 অনন্ত ব্রহ্মাণ্ড যাৰ কোপে হোৱে তল ।
 তপোবলে হৰি লৈয়া কৰে কোঁতুল ॥ ৩৪৭৬৯
 অৰ্জুনক বৎস আনি দিলা বাধিবাক ।
 বক্রবাহা নিয়োজিলা নৃত্য কৰিবাক ॥
 হংসধ্বজ নীলধ্বজ শিখীধ্বজ বাজা ।
 আসন্থাক নিয়োজিলা দেৱতাৰ কাৰ্য্য ॥ ৩৪৭৭০
 যৌৱনাশ্ব অনুশাল ঘোটক বাধিতে ।
 আদেশিলা যাৰ যেহি কৰ্ম্মক কৰিতে ॥
 আন যত বাজা সব বাজিয়া বাখিল ।
 অপমান দিয়া নানা কাৰ্য্যে নিয়োজিল ॥ ৩৪৭৭১
 তেবে চন্দ্ৰহাস বাজা বথত চৰিয়া ।
 কৃষ্ণক চাহিবে গৈলা আনন্দিত হুয়া ॥
 চন্দ্ৰহাস দেখি বোলে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 কৃষ্ণক সম্বোধি বোলে শুনা দায়ায় ॥ ৩৪৭৭২
 চন্দ্ৰহাস আসে দেখা যেন পুণ্যময় ।
 হেৰা দেখা সৰ্ব্ব সৈন্ত সঙ্গ সমুদায় ।
 ধন্য ধন্য আমাৰ সাফল জীৱনে ।
 চন্দ্ৰহাস বৈষ্ণৱক দেখিবো নয়নে ॥ ৩৪৭৭৩
 বিষ্ণু পৰায়ণ বীৰ মৰ্যাদা শৰীৰ ।
 সদয় হৃদয় নানা গুণৰ মন্দিৰ ॥
 কৃষ্ণ আগে এহি কথা কহিলেক পাৰ্থ ।
 সেহিকালে চন্দ্ৰহাস মিলিলা সাক্ষাত ॥ ৩৪৭৭৪
 বথহস্তে নামি বাজা হৰিষ অপাৰ ।
 দগুৱতে প্ৰণাম কৰয় বাৰম্বাৰ ॥
 পুত্ৰক কুকৰ্ম্ম দেখি ভৈলন্ত বিকল ।
 বন্দী কৰি আনি আছে নৃপতিসকল ॥ ৩৪৭৭৫
 গোবিন্দক নিয়োজিল গৰুৰ গোপাল ।
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি বীৰ বাজিছে সকল ॥
 হেন দেখি সৰাৰে বন্ধন কৰি দূৰ ।
 বোলে কৃষ্ণ তুমি হোৱা জগত ঠাকুৰ ॥ ৩৪৭৭৬
 নমো শঙ্খ চক্ৰ পদ্ম গদাধৰ হৰি ।
 নমো ত্ৰিভুৱন পতি গোৱিন্দ সুবাৰি ॥

কৃতাজ্জলি কবি বাজা কৰে নানা ভূতি ।
 অপবাধ কৰা দেৱ যদুপতি ॥ ৩৪৭৭৭
 ভূতি নতি শুনি কৃষ্ণ ভকতবৎসল ।
 আলিঙ্গন দিয়া তেবে ভূৱনমঙ্গল ॥
 পাৰ্থক সম্বোধি পাচে বুলিলা বচন ।
 তুমি উঠি চন্দ্ৰহাস দিয়া আলিঙ্গন ॥ ৩৪৭৭৮
 সহজে বাজৰ বাজা মান্তৱন্ত হয় ।
 বিষ্ণুপৰায়ণ বাজা ধাৰ্ম্মিক হৃদয় ॥
 অৰ্জুনে বোলায় শুনা দেৱ নাৰায়ণ ।
 শুনন্তে অদ্ভুত কথা তোমাৰ বচন ॥ ৩৪৭৭৯
 অনেক কহিছা পূৰ্বে আমাৰ সংগ্ৰামে ।
 কতক ভজিলে বৈবী বাচয় অধৰ্ম্মে ॥
 কিকাবেণে হেন আজ্ঞা কৰা নাৰায়ণ ।
 তোমাৰ বচনে প্ৰভু কম্প মোৰ মন ॥ ৩৪৭৮০
 সংগ্ৰাম কৰিয়া আগিয়াছে বৈবী ভাৱ ।
 তাতে কেনে কোল দিবে বোলাহা মাধৱ ॥
 অৰ্জুনৰ বাক্য শুনি বোলে নাৰায়ণ ।
 শুনা পাৰ্থ মন দিয়া আমাৰ বচন ॥ ৩৪৭৮১
 বজত বসন দানে যত পুণ্য হয় ।
 কপিলা স্তৰ্ণ দানে পুণ্য আতিশয় ॥
 ততোধিক পুণ্য হৱে বৈষ্ণৱ প্ৰণামে ।
 তীৰ্থ স্নান সাফল বৈষ্ণৱ দৰশনে ॥ ৩৪৭৮২
 বৈষ্ণৱ দেখিয়া হিংসা কৰে যেহি জন ।
 তাৰ সম পাপী নাহি ইতিনি ভূৱন ॥
 কৃষ্ণবাক্যে হৰিষিত বীৰ ধনঞ্জয় ।
 চন্দ্ৰহাস আলিঙ্গিয়া আনন্দ হৃদয় ॥ ৩৪৭৮৩
 চন্দ্ৰহাস বোলে শুনা বীৰ ধনঞ্জয় ।
 কিকাবেণে মোক আলিঙ্গিলা মহাশয় ॥
 বৈবীভাৱে বণ কৰি পুত্ৰৰ সহিত ।
 মিত্ৰভাৱে আলিঙ্গিবে নহৱে উচিত ॥ ৩৪৭৮৪
 কৃষ্ণক চিন্তিয়া পুত্ৰে সাধিলা সন্মান ।
 ঘোৰা ধৰি তথু আগে কৰিলা সংগ্ৰাম ॥
 হৃদয়ত কৃষ্ণ আসি ধৰিছে যিজনে ।
 বণ জয় ভৈলো আমি সেহিসে কাৰণে ॥ ৩৪৭৮৫

কৃষ্ণ লৈয়া এথা আসি কবিলো সংগ্রাম ।
 হৃদয় নাভাবে কৃষ্ণ সিদ্ধি নহে কাম ॥
 হৃদয়ে চিন্তিয়া কৃষ্ণ কবে যদি বণ ।
 তমু আগে স্থিৰ কেহো হৈবে কোন জন ॥ ৩৪৭৮৬
 সখা হেন গোবিন্দক দেখা সৰ্ব্বক্ষণ ।
 সিকারণে হৃদয়ে নাভাবা নাৰায়ণ ॥
 পুনু হেন কৰ্ম্ম নকবিবা ধনঞ্জয় ।
 হৃদয়ে চিন্তিয়া কৃষ্ণ জানা মহাশয় ॥ ৩৪৭৮৭
 হৃদয়ে ভাবয় যিবা কৃষ্ণ গুণনিধি ।
 ত্রিভুবন নজানয় কৃষ্ণ অস্ত শুদ্ধি ॥
 মোৰ পুত্র হৃদয়ে ধৰিয়া কৃষ্ণপদ ।
 ত্রিভুবনে মধ্যে তাৰ নাহিকে আপদ ॥ ৩৪৭৮৮
 এহি কথা কহে চন্দ্রহাস মহাভাগে ।
 ঘোৰা লৈয়া দুই পুত্র আইলা কৃষ্ণ আগে ॥
 দুই বীৰে কৃষ্ণ আগে কবয় প্রণতি ।
 অৰ্জুনে প্রণাম কৰি কবে নানা ভূতি ॥ ৩৪৭৮৯
 অপৰাধ ক্ষমা কৰা প্রভু দেৱহৰি ।
 তোমাৰ প্রসাদে বণ জিনিলো মুৰাৰি ॥
 তোমাৰ চৰণ যেহি চিন্তে ভক্তি ভাৱে ।
 এভৱ সাগৰে সেহি নিশ্চয় নুযুৱে ॥ ৩৪৭৯০
 শালগ্রাম ৰূপ তুমি ধৰি দামোদৰে ।
 তোমাৰ প্রসাদে প্রভু আপদে নধৰে ।
 তুমি বিনে গতি নাহি প্রভু দামোদৰ ।
 তুমিসে সহায় হুয়া আসিলা আমাৰ ॥ ৩৪৭৯১
 অনেক কবিল ভূতি চন্দ্রহাসমুতে ।
 তুফ ভৈলা নাৰায়ণ কটাক্ষে চাহিতে ॥
 সদয় হৃদয় ভৈলা দেৱ চক্ৰপাণি ।
 তুমি সম ধৰ্ম্ম কথা কৈত নাহি শুনি ॥ ৩৪৭৯২
 তুমি বণ জিনিলাহা ভাৰিয়া নিশ্চয় ।
 আমাৰ কপটে বণ হাৰে ধনঞ্জয় ॥
 কৃষ্ণে বোলে তুমি তেনে যেন চন্দ্রহাস ।
 ভক্তিভাৱে ভৈলা তুমি জগতে প্রকাশ ॥ ৩৪৭৯৩
 বৰ তুফ ভৈলা তেবে কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ।
 প্রহুয়ন্ত প্রভৃতি বীৰ বাজা সমুচ্চয় ॥

সাত্যকি প্রভৃতি আৰো যত বাজাহত ।
 চন্দ্রহাস দেখি তুফ ভৈলন্ত বহত ॥ ৩৪৭৯৪
 আলিঙ্গন দিয়া সবে বক্রবাহা আদি ।
 সবে বোলে তুমি পাইছা কৃষ্ণ গুণনিধি ॥
 তেবে চন্দ্রহাস বাজা কৃষ্ণ বিচুমান ।
 উৎসৰ্গিয়া দিলা বাজ্য ধন বস্ত্ৰ সমে ॥ ৩৪৭৯৫
 বধী বধ গজ বাজী দিব্য অস্ত্ৰ দিলা ।
 ভক্তিভাৱে গোবিন্দক পূজিয়া ভূষিলা ॥
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে বাজা সবাকে ভূষিলা ।
 দুই পুত্ৰ সমে কৃষ্ণচৰণে পৰিলা ॥ ৩৪৭৯৬
 চন্দ্রহাস মহাবাজ ধৰ্ম্ম মহামতি ।
 অৰ্জুনে প্রভৃতি বাজা পূজিলা তহিতি ॥
 যাৰ বধ নাই তাক দিব্য বধ দেই ।
 যাৰ অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ নাই দিলা মহাশয় ॥ ৩৪৭৯৭
 সবাকে ভূষিলা বাজা বিবিধ বিধান ।
 কৃষ্ণে পুনু বাজ্য দিলা চন্দ্রহাস স্থানে ॥
 বোলে কৃষ্ণে চন্দ্রহাস বাজ্য দিলো তোৰে ।
 বাজ্যদান ফল আমি দিলোহো তোমাৰে ॥ ৩৪৭৯৮
 বাজা বোলে এহি বাজ্য নাহি প্রয়োজন ।
 স্বৰূপে কহিলো প্রভু তোমাৰ চৰণ ॥
 আৰ এক বোলো প্রভু শুনা নাৰায়ণ ।
 যদি ঘোৰা দিও আগে নকৰিয়া বণ ॥ ৩৪৭৯৯
 অৰ্জুনে বুলিব এথা নাহি ধনুৰ্দ্ধব ।
 মোক প্রতি বাজাগণে ত্যজিবে আদৰ ॥
 দুই পুত্ৰ কবে বণ অৰ্জুনে সহিত ।
 আপোনাৰ বল বীৰ্য্য দেখাইলা তহিত ॥ ৩৪৮০০
 তোমাৰ প্রসাদে প্রভু ইসব সম্পদে ।
 বণক জিনিলো প্রভু তোমাৰ প্রসাদে ॥
 শ্ৰীমবৰ্ণ হৰি তুমি জগত আধাৰ ।
 অন্তো অহো যুদ্ধ কবে সেৱক তোমাৰ ॥ ৩৪৮০১
 কাহাকো জিনোৱা তুমি কাহা পৰাজয় ।
 কেহো নবপতি কেহো ভিক্ষা মাগি খায় ॥
 কাহা ধন জন্ম দিয়া কাহাৰো লাগট ।
 কাহাকো সন্তোষ দিছা কাহাৰো সন্ত ॥ ৩৪৮০২

তোমাৰ মহিমা প্ৰভু নৰি বুজিবাক ।
 ব্ৰহ্মা আদি দেৱে ধ্যানে নপাৱে তোমাক ॥
 সৰ্ব্বঘটে থকা তুমি কৰা নিজকৰ্ম্ম ।
 অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ড তুমি ত্ৰিজগত ধৰ্ম্ম ॥ ৩৪৮০৩
 হেন প্ৰভু তোমাক দেখিলো চক্ষু ভৰি ।
 দুই পুত্ৰ অপৰাধ ক্ষমিয়ো শ্ৰীহৰি ॥
 তোমাক চিস্তিয়া কৰ্ম্ম কৈলা দুই জন ।
 এহি অপৰাধ ক্ষমা কৰা নাৰায়ণ ॥ ৩৪৮০৪
 এহিমতে চন্দ্ৰহাসে বোলে ভুতি কৰি ।
 সদয় স্বৰূপে কোল দিলন্ত শ্ৰীহৰি ॥
 কৃষ্ণ পাৰ্থ আদি কৰি সবে ৰাজ্য সঙ্গ ।
 পুৰী মধ্য প্ৰবেশিলা কৰি নানা ৰঙ্গ ॥ ৩৪৮০৫
 ৰাজ্যৰ পূজাত ভুক্ত ভৈলন্ত যুৱাৰি ।
 তিনি ৰাত্ৰি বঞ্চিলেক চন্দ্ৰহাসপুৰী ॥
 চন্দ্ৰহাসে যেহি ৰাজ্য দিয়াছিল দান ।
 সেহি ৰাজ্য দিলা কৃষ্ণে অৰ্জুনৰ স্থান ॥ ৩৪৮০৬
 পাৰ্থে পুত্ৰ ৰাজ্য দিলা চন্দ্ৰহাস প্ৰতি ।
 হৰষিত ভৈল চন্দ্ৰহাস নৰপতি ॥
 চন্দ্ৰহাস উপাখ্যান যি শুনে কোঁতুকে ।
 পুত্ৰ পোত্ৰ বাঢ়ে সেহি থাকে সৰ্ব্বস্থখে ॥ ৩৪৮০৭
 অন্তকালে ভৱ সিদ্ধি পাব হৰে ৰঙ্গ ।
 পৰলোকে স্বৰ্গে বঞ্চে দেৱগণ সঙ্গ ॥
 ভণয় সুবুদ্ধি ৰায়ে অৰ্থমেধপৰ্ব ।
 কুন্তলনগৰ ছাৰি চলিলা মাধৱ ॥ ৩৪৮০৮
 জনমে জনমে মোৰ গতি নাৰায়ণ ।
 কৃপা কৰিয়োক প্ৰভু পাতকী পৰম ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তা এৰা আন কাম ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৩৪৮০৯

পদ

জৈমিনী বদতি কথা শুনা জন্মেজয় ।
 কুন্তলনগৰ ছাৰি চলে ধনঞ্জয় ॥
 সৈন্য সহিতে চলে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 সৰ্বগুণ সুলক্ষণ চলে ঘোৰা দুই ॥ ৩৪৮১০

২৯৭

সেহি ৰাজ্যে চলে ঘোৰা দুয়ো একে সঙ্গ ।
 উচ্চে নীচে আপোন ইচ্ছায়ে চলে ৰঙ্গ ॥
 যাৰ ৰাজ্যে ঘোৰা যায় পত্ৰ পঢ়ি চাৰে ।
 ঘোৰাক নধৰে কেহো ইচ্ছায়ে বেঢ়াৰে ॥ ৩৪৮১১
 যেহি ঘোৰা দেখে ধন ৰত্ন লৈয়া যায় ।
 অৰ্জুনৰ ঘোৰা কৃষ্ণ যাহাৰ সহায় ॥
 হংসধ্বজ তাত্ৰধ্বজ বত্ৰবাহা সব ।
 ঘোৰা ধৰি ৰণে তাৰা পালা পৰাভৱ ॥ ৩৪৮১২
 এহি বুলি সৰ্বলোকে কৰয় ভকতি ।
 সমুদ্ৰক দুই ঘোৰা গৈল দৈৱগতি ॥
 অশেষ বাহিনী বিচাৰয় চাৰিভিতি ।
 ঘোটক নেদেখি পাৰ্থ ভৈলন্ত বিস্মিতি ॥ ৩৪৮১৩
 হে কৃষ্ণ প্ৰাণ প্ৰভু কৰা মোক দায়া ।
 তোমাৰ কৃপায় প্ৰভু নিস্তৰোক মায়া ॥
 হেন জানি কৃষ্ণ পদে পশিয়া শৰণ ।
 বোলা হৰি হৰি ডাকি সমাজিক জন ॥ ৩৪৮১৪

ছবি

ঘোটক নপায়া তথি যত সব সেনাপতি
 মনত যে ভৈলন্ত বিকল ।
 বিচাৰিয়া নানাদেশ ঘোৰা নাপায় দিশপাশ
 পাৰ্থ গৈলা কৃষ্ণৰ গোচৰ ॥
 পাৰ্থে বোলে গদাধৰ কোথা গৈলা ঘোৰা মোৰ
 কেহো বোলে গৈলা সিদ্ধুমাজে ।
 তুমি বিনে নাহি গতি শুনা দেৱ যত্নপতি
 সঙ্কটে ৰাখিয়ো যত্নবাজে ॥ ৩৪৮১৫
 শুনিয়া অৰ্জুন বাণী হাসি বোলে চক্ৰপাণি
 ঘোৰা গৈলা সমুদ্ৰৰ মাজ ।
 পাঞ্চ ৰথী চলা তথি নাহি আন তথা গতি
 শুনা পাৰ্থ কৰা এহি কাৰ্য্য ॥
 তুমি আমি বত্ৰবাহা হংসধ্বজ শিখীৰাজ
 এহি পাঞ্চ বীৰ পাৰি যাইতে ।

অব্যাহত গতি চল শুনা পাৰ্শ্ব মহাবল
 এই পাঞ্চো চলিয়ে হৰিতে ॥৩৪৮-১৬
 এহি বুলি নাৰায়ণ সঙ্গ লৈয়া পাঞ্চজন
 জল মধ্যে যায় বীৰদৰ্পে ।
 ধায়ু গতি বেগে ধাই ঘোৰাৰ উদ্দেশ পাই
 ঋষিক দেখিলা এক দ্বীপে ॥
 চাৰিভিতি মহাজল মধ্যত উত্তম জল
 বটমূলে বসি আছে মুনি ।
 জাজ্বল্য সমান বেশ তাত্ৰবৰ্ণ যেন কেশ
 দেখি যেন জ্বলন্ত অগনি ॥ ৩৪৮-১৭
 দণ্ড কমণ্ডলু হাতে লতাপত্ৰ দিয়া মাথে
 লতা গলে কৰিছে বেষ্টিত ।
 জীৰ্ণ ভৈল গৃহ খানি একেশ্বৰে বহে মুনি
 ধ্যান স্থিতি দেখয় বিদিত ॥
 মুদিত নয়নযুগে দেৱ নিবঞ্জন ভাৱে
 দেখি পাৰ্শ্ব ভৈলন্ত বিকল ।
 মুনি দেখি পাঞ্চোজনে প্ৰণামি মুনিৰ পাৱে
 যোৰহাতে কৰিয়া মিলিল ॥৩৪৮-১৮
 হুয়া পাঞ্চো একপাশ কহিবাক ভয় পায়
 বসিলন্ত মুনিৰ আশ্ৰমে ।
 ভণয় সমুদ্ভি বায়ে কহিবে মুনিৰ পাৱে
 কৃপা তান বাঞ্ছে পাঞ্চজনে ॥
 জগতৰ আত্মা হৰি ভকতৰ মন পূৰি
 ফুৰে কৃষ্ণ মায়া ক দেখায়া ।
 হেন হৰিপদে আমি পশিয়া শৰণ জানি
 বোলা হৰি হৰি মুক্তি পায় ॥৩৪৮-১৯

পদ

আখি মেলি পাঞ্চজন দেখি মুনিবৰ ।
 হৰিষ ভৈলন্ত মুনি দেখি দামোদৰ ॥
 পাঞ্চজন দেখি বোলে মুনি তপোধন ।
 আমাৰ আশ্ৰমে আইলা দেৱ নাৰায়ণ ॥৩৪৮-২০

পাৰ্শ্ব আদি চাৰি জন কৰিয়া সঙ্গতি ।
 বৰভাগ্য ভৈল এথা আইলা যত্নপতি ॥
 পাণ্ড অৰ্য্য দিয়া মুনি কৃষ্ণক পূজিলা ।
 অতিথিৰ ব্যৱহাৰে সবাকৈ ভুজিলা ॥ ৩৪৮-২১
 তেবে বকদন্ত মুনি হৰিষ বিশেষ ।
 গজ্ঞে পুঞ্চে ধূপে দীপে পূজে হৰীকেশ ॥
 আপোনাক ধন্য ধন্য বোলয় তেখন ।
 অনেক দিবসে ভৈলা কৃষ্ণ দৰশন ॥ ৩৪৮-২২
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি বীৰে নানা ভূতি কৈলা ।
 বৰ পুণ্যফলে মুনি দৰশন পাইলা ॥
 মুনি বোলে কৃষ্ণ আগে মোৰ বড়াই কহ ।
 যাহাৰ প্ৰসাদে তুমি সঙ্কট এবাহ ॥ ৩৪৮-২৩
 ইন্দ্ৰপদ দিবে পাৰে কৃষ্ণে কৰে দুখী ।
 গৰ্ব দিয়া গৰ্ব ভাঞ্জে সেহি কমলাক্ষি ॥
 গন্ধৰ্ব চণ্ডাল কুলে জন্ম দিবে পাৰে ।
 চণ্ডাল কুলত হৰি জনমে অপাৰে ॥ ৩৪৮-২৪
 আদি অন্ত নাহি প্ৰভু দেৱৰ দেৱতা ।
 অখণ্ড ব্ৰহ্মাণ্ডপতি সৰ্ব স্থষ্টি কৰ্তা ॥
 বকদন্তে বোলে পাৰ্শ্ব বৰ ভাগ্য তোৰ ।
 নিৰাৱধি কৃষ্ণ দেখা নয়ন গোচৰ ॥ ৩৪৮-২৫
 তেবে পাৰ্শ্ব বীৰবৰ ঘোৰ হাত কৈলা ।
 গৃহ নাই আশ্ৰয়ত কিৰূপে বঞ্চিলা ॥
 জীৰ্ণ বটপত্ৰ খানি ধৰি আছা মাথে ।
 ধৰ্ম্মা যতী ব্ৰতী কিবা আশ্ৰমে নথাকে ॥৩৪৮-২৬
 বৃক্ষমূলে পশু পক্ষী থাকে বহুতৰ ।
 বিনা গৃহে কেহো নাহি পৃথিৱী ভিতৰ ॥
 তোমাৰ সমীপে সদা ব্যাত্ৰ যুগ চৰে ।
 ভুবঙ্গ মহিষে গজ্ঞে স্ত্ৰমে বহুতৰে ॥ ৩৪৮-২৭
 সকলে একত্ৰে মিলি চৰে একতৰে ।
 নানা সব জন্তু ফুৰে আতি ভয়কৰে ॥
 হাসি বকদন্তে বোলে অৰ্জুনক চাই ।
 সংসাৰ বাসনা স্ত্ৰী পুত্ৰে কাৰ্য্য নাই ॥ ৩৪৮-২৮
 স্ত্ৰী পুত্ৰ বাসনা যে লগত ৰাখয় ।
 সংসাৰত মজি লোকে মায়াত মজয় ॥

অন্ন আয়ু হৰে লোক মতি হৰে হত ।
 পাৰ্শ্বে বোলে মুনিবৰ আয়ু কথা কত ॥ ৩৪৮২৯
 শুক বটপত্ৰে মাথে আচ্ছাদন নাই ।
 কিৰূপে ইথানে ভূমি বঞ্চিলা গোসাই ॥
 আছিলাহা কত কাল কথা মোৰ স্থানে ।
 মাৰ্কণ্ডৰ লোম নাহি আয়ুৰ সমানে ॥ ৩৪৮৩০
 মোৰ সম আয়ু নাহি তোমাত কহিলো ।
 মাৰ্কণ্ডৰ লোম যত জন্ম আপুনে দেখিলো ॥
 বিংশতি ব্ৰহ্মাণ্ড পাত আপুনে দেখিলো ।
 এতদিন এহিস্থানে স্থত বঞ্চিলো ॥ ৩৪৮৩১
 কি কৰিবো গৃহ পাৰ্শ্ব সংসাৰে নাশয় ।
 পুত্ৰ পুত্ৰ দেখি আছে সংসাৰ প্ৰলয় ॥
 বৃক্ষপত্ৰে ভগবন্ত জলত ভাসয় ।
 বটপত্ৰে আসন কৰয় দয়াময় ॥ ৩৪৮৩২
 পদ্মপুষ্প মুখ বটপত্ৰত শোভয় ।
 কোটি সূৰ্য্য সম দেখি কৰে জ্যোতিৰ্ময় ॥
 তেখনে কান্দিলা শিশু তেখনে হাসিল ।
 দেখিয়া তেখনে আমি জিজ্ঞাসা কৰিলো ॥ ৩৪৮৩৩
 কিবা ভূমি কি কাৰণে ফুৰাহা ভাসিয়া ।
 জিজ্ঞাসিলো শিশু তেবে উত্তৰ নেদিয়া ॥
 আচম্বিতে সেহি শিশু গৈল কতো দূৰ ।
 পুত্ৰ আসে পুত্ৰ যায় দয়াৰ ঠাকুৰ ॥ ৩৪৮৩৪
 তেজপুঞ্জ দেখি যেন আতি অনুপামি ।
 তাক দেখিবাক লাগি জলে আছে নাহি ॥
 প্ৰচণ্ড দেখিয়া বটবৃক্ষশাখা ধৰি ।
 কোথা গৈলা সেহি শিশু কহিতে নপাৰি ॥ ৩৪৮৩৫
 সেহিমতে শিশুৰূপে দেখোহো কৃষ্ণক ।
 শুনা শিশু পূৰ্বকথা কহিলো তোমাক ॥
 আছে মই বিষ্ণু চিন্তি ব্ৰহ্মাৰ সদনে ।
 চতুৰ্দশ বৰ্ষ আমি আছে সেহি স্থানে ॥ ৩৪৮৩৬
 তুতি কৰি মদ গৰ্বে ব্ৰহ্মায়ে বোলয় ।
 আমি সৃষ্টিকৰ্ত্তা ভূমি বৰ আসি লয় ॥
 মই বোলো ছুকাচাৰ কাক দিবি বৰ ।
 বিংশতি ব্ৰহ্মাণ্ড পাত আমাৰ গোচৰ ॥ ৩৪৮৩৭

প্ৰলয়ৰ জল আমি দেখিছো বিস্তৰ ।
 অনেক সৃষ্টিৰ পাত আমাৰ গোচৰ ॥
 আচম্বিতে বায়ু নিলা দ্বিতীয় ব্ৰহ্মাণ্ডে ।
 অৰ্চন ব্ৰহ্মাণ্ডে ব্ৰহ্মা আছে এক মুণ্ডে ॥ ৩৪৮৩৮
 জিজ্ঞাসিলা কোথা ভূমি থাকা চতুৰ্মুখ ।
 চতুৰ্মুখ ব্ৰহ্মা দেখি আমাৰ কোঁতুক ॥
 চতুৰ্মুখে বেলে আমি জানো ব্ৰহ্মসাৰ ।
 শিষ্য বকদন্তে সমে আইলো দেখিবাৰ ॥ ৩৪৮৩৯
 এহি শুনি অৰ্চনুখে হাসিয়া বুলিলা ।
 ভাল শিষ্য বকদন্ত লৈয়া ভূমি আইলা ॥
 কহে বকদন্তে তেবে অৰ্চনুখ স্থান ।
 তেখনে প্ৰচণ্ড বায়ু ভৈলা বিঘ্নমান ॥ ৩৪৮৪০
 হেনকালে বকদন্তে বিস্তৰ মায়ায়ে ।
 তৃতীয় ব্ৰহ্মাণ্ডে নিলা বিষ্ণুৰ নিলয়ে ॥
 দুই ব্ৰহ্মা দেখি হাসে হৰিষ বদন ।
 পুছিলেক সবে এথা কেনে আগমন ॥ ৩৪৮৪১
 দেখিয়া বিষ্ণুৰ ভৈলা ষোড়শ বদন ।
 আৰো ব্ৰহ্মা আছে এথা চতুৰ্ধ বদন ॥
 আইস অৰ্চনুখ বুলি পুছিলা বচন ।
 এহি বুলি অৰ্চনুখ ভৈলা ভয় মন ॥ ৩৪৮৪২
 কৰমোৰে প্ৰণামিয়া আছে যে সদনে ।
 সম্মুখে বহিলা সবে দুই ব্ৰহ্মা সমে ॥
 দেখি উপহাস কৰে ষোড়শ বদনে ।
 এহি শুনি অৰ্চনুখ ভয় ভৈলা মনে ॥ ৩৪৮৪৩
 আমি পৰে ব্ৰহ্মা কিবা অৰ্জি আছে আৰে ।
 বিষ্ণুৰ মায়া কৰি বুদ্ধিবাক পাবে ॥
 গৰ্ব কৰি ষোড়শ বদনে আছে কৈতে ।
 প্ৰচণ্ড পৰনে উৰাই নিলা আচম্বিতে ॥ ৩৪৮৪৪
 চতুৰ্মুখ অৰ্চনুখ ষোড়শ বদনে ।
 অধোমুখে উৰ্দ্ধমুখে উৰাৰে পৰনে ॥
 বত্ৰিশ বদন ব্ৰহ্মা তথা নিলা বাৰে ।
 তুলাৰ সাদৃশ কৰি চৌদিশে বেঢ়ায়ে ॥ ৩৪৮৪৫
 বত্ৰিশ বদনে দেখি বিষ্ণুৰ যে ভৈলা ।
 আৰু নুপুছিলা চতুৰ্মুখেও দেখিলা ॥

চতুৰ্মুখ আদি কৰি বত্ৰিশ বদন ।
 সূত্ৰে কথা ভূমিসব কোথা আগমন ॥ ৩৪৮৪৬
 সূৰ্য্যসম ভৈলা তেবে তাহান প্ৰকাশ ।
 চাৰিমুখ আসি আছা আমাৰ সম্পাশ ॥
 বত্ৰিশ বদন ব্ৰহ্মা আছন্তু কহিতে ।
 চৌষষ্ঠি বদন তথা নিলন্তু মাৰুতে ॥ ৩৪৮৪৭
 ইকপে উৰায়া ফুৰে বিধাতাসকল ।
 মদগৰ্বে অহঙ্কাৰে হাসিয়া বিকল ॥
 ইমত দুগুণ কৰি ব্ৰহ্মা নিলা বাৰে ।
 ব্ৰহ্মাণ্ডে ব্ৰহ্মাণ্ডে যত বিবিধি আছেয়ে ॥ ৩৪৮৪৮
 অনন্ত কোটি ব্ৰহ্মাণ্ডে বিবিধি আছে যথা ।
 মাৰুতে উৰায়া নিলা সবে ব্ৰহ্মা তথা ॥
 সহস্ৰ বদন তথা সহস্ৰাক্ষ হৰি ।
 নানা ৰূপে হৰি আছে নানা ক্ৰীড়া কৰি ॥ ৩৪৮৪৯
 কোটি সূৰ্য্য সম ৰূপ আতি অনুপায় ।
 সবে ব্ৰহ্মা ভুতি নতি কৰে সারধান ॥
 প্ৰভুৰ ৰূপায়ে গৈলা যাৰ যেহি স্থানে ।
 তেবে এহি স্থানে আমি আসিলো আপুনে ॥ ৫০
 কহিলো সকলো কথা শুনা পাৰ্ধৱগি ।
 সকলে কহিলো মই তোমাত আপুনি ॥
 হেন শুনি বুলিলেক পাৰ্ধ হৰীকেশ ।
 কোন স্থানে গৈল ঘোৰা নজানা উদ্দেশ ॥ ৩৪৮৫১
 তেবে বকদন্তে বোলে ঘোৰা আছে এথা ।
 মুনিক প্ৰণাম কৰি সবে চলে তথা ॥
 আশ্ৰমে বসিলা মুনি কৃষ্ণে ভুতি কৰি ।
 কিবা ভাগ্যফলে মই দেখিলো মুবাৰি ॥ ৩৪৮৫২
 ঘোৰা লৈয়া কৃষ্ণ সন্মৈ চলে চাৰি বীৰ ।
 আনন্দে মিলিলা গৈয়া ভাগীৰথী তীৰ ॥
 তথা গৈয়া দেখে সবে বীৰ আপোনাৰ ।
 প্ৰহুত প্ৰভুতি সবে বীৰ অৱতাৰ ॥ ৩৪৮৫৩
 কৃষ্ণক দেখিয়া সবে সেরে দণ্ডৱতে ।
 চলিলেক সেনাসব বৰ হৰিষতে ॥
 নানা দেশ ফুৰি ঘোৰা আপুন ইচ্ছায় ।
 বথে চৰি লক্ষে লক্ষে বীৰ চলি যায় ॥ ৩৪৮৫৪

নদী নদ এৰাইলন্তু অৰণ্য গহন ।
 কুকৰ্কেত্ৰে গৈয়া ঘোৰা মিলিলা তেখন ॥
 শুনা সভাসদ সবে মুখে লৈয়া নাম ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা বাম্ব বাম্ব ॥ ৩৪৮৫৫

পদ

জন্মেজয় বুলিলেক জৈমিনিৰ স্থানে ।
 তাত পাচে কি কৰিলা পাৰ্ধ ভগৱানে ॥
 জৈমিনী বদতি কথা শুনা দিয়া মতি ।
 আগে যায় দুই ঘোৰা বিদ্যুতৰ গতি ॥ ৩৪৮৫৬
 নানা অস্ত্ৰ লৈয়া পাচে ধনুক পদাতি ।
 উচে নীচে চলে ঘোৰা চামনৰ গতি ॥
 সিদ্ধুদেশে সেহি ঘোৰা ভৈলন্তু প্ৰবেশ ।
 ধন জন অমূল্য ভূষণ সিদ্ধুদেশ ॥ ৩৪৮৫৭
 ইন্দ্ৰে নগৰ ভূল্য গুণৰ বিশেষ ।
 নিবীক্ষিয়া চাৰে সবে পাৰ্ধ হৰীকেশ ॥
 নাবীগণ দেখি যেন ৰূপে বিত্ৰাধৰী ।
 কটাক্ষে কামৰ প্ৰাণ নিবে চাৰে হৰি ॥ ৩৪৮৫৮
 নানা অলঙ্কাৰ গাৱে পিছে পাটশাৰী ।
 দেখিলে যুৱত জন প্ৰাণ নেই হৰি ॥
 পাত্ৰগণ লৈয়া তথা বসিছে ৰাজন ।
 মহা মহা বীৰগণ বসিছে আসন ॥ ৩৪৮৫৯
 চাৰি পাশে প্ৰজাগণ আছয় বাহিনী ।
 অশ্ব বধ গজ বাকী যত ৰাজধানী ॥
 হেনকালে চৰে গৈয়া জনাইলা ৰাজাৰে ।
 সৈন্য সন্মৈ কৃষ্ণ পাৰ্ধ আইলা তম্বু পুৰে ॥ ৩৪৮৬০
 ঘোটক যজ্ঞৰ দুই আনিছে সজ্জত ।
 তাক দেখি জনাইবেক আসিলো স্বৰিত ॥
 পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণে বোলে শুনা মহাপ্ৰিয় ।
 ঘোটক বাহিলে বণ কৰিবে যুৱায় ॥ ৩৪৮৬১
 তোমাৰ পিতৃৰ বৈবী আসিয়া অৰ্জুন ।
 সংলাবে জিনিয়া বীৰ সংগ্ৰামে নিপুণ ॥

বৈবী সন্নে বণ আজি হৈবেক সৰুট ।
 যাৰ বণে-পৰে দ্রোণ কৰ্ণ জয়দ্রথ ॥ ৩৪৮৬২
 ভীষ্ম পিতামহ দুৰ্য্যোধন কৈলা হত ।
 শৈল্য যে শকুনি ভুবিশ্ৱরা ভগদত্ত ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ পুত্ৰ ভীমে বধি একশত ।
 ঘোটক সহিতে বাজা জিনিছে অনন্ত ॥ ৩৪৮৬৩
 বধ হস্তীসব বাজা যাদৱ পাণ্ডৱ ।
 অসংখ্য বাহিনী জিনি আনিছে মাধৱ ॥
 হংসধ্বজ তাত্ৰধ্বজ বীৰ শিখীধ্বজ ।
 চন্দ্ৰহাস আদি বীৰ জিনি মন্তগজ ॥ ৩৪৮৬৪
 প্ৰচণ্ড ধনুক ধৰি আইলা তযু পুৰী ।
 কি কাৰ্য্য কৰিবো আজ্ঞা কৰা অধিকাৰী ॥
 পিতৃবৈবী পাৰ্থ আইলা শুনিয়া কুমাৰ ।
 হৃদয়ে ভৈলন্ত ভয় ভৈলা কম্পজ্বৰ ॥ ৩৪৮৬৫
 বধ বধী কম্পে বীৰ ঘৰ্ষ্য বহে গাৱ ।
 পাৰ্থ নাম শুনি বীৰ পৰি মূৰ্ছা যায় ॥
 শুনিয়া দুস্মলা তেবে আইলা যে তেখন ।
 পাৰ্থ নাম শুনি শিশু তেজয় জীৱন ॥ ৩৪৮৬৬
 পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি কোলে লৈলন্ত কুমাৰ ।
 বস্ত্ৰ দিয়া বিচে সবে উঠা পুত্ৰ মোৰ ॥
 শীতল ঔষধ দিয়া তাহাক বাখিলা ।
 কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনৰ পাশে শীত্ৰে চলি গৈলা ॥ ৩৪৮৬৭
 স্তৱৰ্ণ বজ্জত মণি বস্ত্ৰ নানা জাতি ।
 অসংখ্যাত ধন লৈয়া গৈলা মহামতি ॥
 ভোমাৰ চৰণ বিনে নাহি আন গতি ।
 অপবাধ ক্ৰমা ভুষ্ক হোৱা যদুপতি ॥ ৩৪৮৬৮
 অৰ্জ্জুনৰ নাম শুনি মূৰ্ছা গৈলা পুত্ৰ ।
 পুত্ৰদান দিয়া মোক প্ৰভু কৃষ্ণ পাৰ্থ ॥
 স্বামী মোৰ বখিলা অসংখ্য কৈলা কৰ্ম্ম ।
 ভাগিনৰ প্ৰাণ লৈলে বাঢ়য় অধৰ্ম্ম ॥ ৩৪৮৬৯
 যদি নকৰস মোৰ পুত্ৰ প্ৰতিকাৰ ।
 পুত্ৰ আগে প্ৰাণ ভাই বখিয়ো আমাৰ ॥
 যদি পুত্ৰ বন্ধা নকৰস ধনঞ্জয় ।
 গল ছেদি দ্বীপ দিবোহো নিশ্চয় ॥ ৩৪৮৭০

কৃষ্ণে বোলে দুস্মলা যে নহৈবা বিকল ।
 পূৰ্ব্বকথা কহিলেক নৃপতিসকল ॥
 পূৰ্ব্বে দ্রোণাচাৰ্য্য বীৰে ব্যুহ কৈলা সাৰ ।
 পাৰ্থ বিনে কেহো তাত নৰে স্তমাইবাৰ ॥ ৩৪৮৭১
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে কোনে যাইবে পাৰ বণে ।
 নৃপতি পুছিল তেবে আনি অভিন্নত্বে ॥
 চক্ৰব্যুহ কৈলা বণে বাজা দুৰ্য্যোধনে ।
 পাৰ্থ বিনে এহি যুদ্ধ কেহো নাহি জানে ॥ ৩৪৮৭২
 পিতৃৰ সমান তুমি সমবে দুৰ্ব্বাৰ ।
 ব্যুহ ভেদি বণে পশি কৰে প্ৰতিকাৰ ॥
 বাজাৰ বচনে শিশু প্ৰবেশিলা বণে ।
 পৰাজয় ভৈলা সবে হাবিলেক বণে ॥ ৩৪৮৭৩
 দ্রোণ ভীষ্ম কৰ্ণ দুঃশাসন ভগদত্ত ।
 শল্য যে শকুনি আবো বীৰ জয়দ্রথ ॥
 বণ জিনি অভিন্নমু্য পালটি আসন্ত ।
 ব্যুহমুখ আৱিলা আসি জয়দ্রথ ॥ ৩৪৮৭৪
 পথ নিবাৰিলা দেখি ফিৰি দিলা বণ ।
 ঘোৰশৰে সেনাগণ কৰিলা নিধন ॥
 বীৰগণে জিনিলেক সমৰ কৰিয়া ।
 পুনৰ্ব্বাৰ বণ দিলা একত্ৰ যে ছয়া ॥ ৩৪৮৭৫
 বণ জিনি কৌতুক কৰয় স্কুমাৰ ।
 একত্ৰে সকলো বীৰে যুক্তি কৈলা সাৰ ॥
 অত্যাৱ কৰিয়া শিশু কৰিলা সংহাৰ ।
 হেন শুনি অৰ্জ্জুনৰ দুখ যে অপাৰ ॥ ৩৪৮৭৬
 সংসপ্তগণক জিনি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 পুৰে প্ৰবেশিয়া শিশু মৰণ শুনয় ॥
 অনেক ক্ৰন্দন কৰি ভীমত পুছিল ।
 ভীমে বোলে জয়দ্রথে কপট কৰিলা ॥ ৩৪৮৭৭
 বণ জিনি অভিন্নমু্য পুৰক আসন্তে ।
 ব্যুহমুখ আৱিলা আহি জয়দ্রথে ॥
 দ্বাৰক নপাই শিশু পুত্ৰ পালটিলা ।
 দ্রোণ ভীষ্ম কৰ্ণ আবো সকলো জিনিলা ॥ ৩৪৮৭৮
 সবে ধৰি অত্যাৱে যে মাৰিলা কুমাৰ ।
 গদা লৈয়া বণ আমি কৰিলো অপাৰ ॥

এহি শুনি ধনঞ্জয় পবিত্রা ভূমিত ।
 পুত্ৰশোকে কান্দে বীৰ কবি বিপবীত ॥ ৩৪৮৭৯
 কতোক্ষণে হুহু ছয়া প্রতিজ্ঞা কবিতা ।
 অৰ্জুনৰ বাক্য দুৰ্য্যোধনেয়ো শুনিলা ॥
 জয়দ্রথ সঙ্কলিয়া থৈলা চুৰি কবি ।
 মায়া কবি সমৰ কবয় ছুৰাচাৰি ॥ ৩৪৮৮০
 বিষম সমবে মৈত্ৰ্য পাবে বহুতৰ ।
 গজ বাজী প্রজাগণ পাবয় বিস্তৰ ॥
 বধী বধ সব পাবে ঘোৰ বণমাজে ।
 জয়দ্রথ লুকাইলা দারুণ কুকৰাজে ॥ ৩৪৮৮১
 হেন দেখি অৰ্জুন কাতৰ ভৈলা প্রাণে ।
 কৰঘোৰ কবি বোলে ঘোৰ বিদ্যমানে ॥
 চাবিদগু দিবা আছে বেলি অরসান ।
 নপাবিলো জয়দ্রথ লৈবাক পবন ॥ ৩৪৮৮২
 প্রতিজ্ঞা বিফল ভৈল শুনা নাবায়ণ ।
 অগ্নিকুণ্ডে প্রবেশিয়া ত্যজিবো জীৱন ॥
 তোমাৰ গোচৰে প্রাণ দিলে স্বৰ্গে যাইবো ।
 জগতে ঘূষিবে সবে প্রতিজ্ঞা পালিবো ॥ ৩৪৮৮৩
 দয়ালু কৃপালু প্রভু জগতৰ পতি ।
 ভূমি বিনে অৰ্জুনৰ আন নাহি গতি ॥
 অগ্নিকুণ্ড সাজ কবি দিয়া দয়াময় ।
 অৰ্জুনৰ বাক্য শুনি ভৈলন্ত সদয় ॥ ৩৪৮৮৪
 পাণ্ডৱ তুতি নতি দেখি তুষ্ট ভৈলা ।
 বায়কৰে সূৰ্য্য তথা আৱৰি ধৰিলা ॥
 সূৰ্য্য অন্ত গৈলা দেখি বীৰ ধনঞ্জয় ।
 অগ্নিকুণ্ড কবিলেক আকুল হৃদয় ॥ ৩৪৮৮৫
 অৰ্জুনৰ মৰণক দেখি দুৰ্য্যোধন ।
 জয়দ্রথ বীৰক অনাইলা তেতিক্ষণ ॥
 জয়বাণী হুন্দুভি বজাৱে ঢাক ঢোল ।
 শম্ভু সিংহনাদ কৰে নুশুনয় বোল ॥ ৩৪৮৮৬
 জয়ধ্বনি শুনিয়া অৰ্জুন বীৰবৰ ।
 অগ্নিত পৰিবে যাই বিকল কাতৰ ॥
 জয়দ্রথ দেখি আসি হস্তক গুচাইলা ।
 প্রকাশিত ভৈল ভানু অৰ্জুন জীয়াইলা ॥ ৩৪৮৮৭

ক্রোধ ছয়া বাণ এৰে ধনঞ্জয় বীৰ ।
 অন্তৰীক্ষে কাটিলেক জয়দ্রথ শিৰ ॥
 মৈত্ৰ্য সমে জয়দ্রথ নবিল বাখিতে ।
 প্রাণ দিলা জয়দ্রথ অৰ্জুনৰ হাতে ॥ ৩৪৮৮৮
 নাকান্দা নাকান্দা পৰিহৰা শোক যত ।
 বিধিৰ নিৰ্বন্ধ বধিলেক জয়দ্রথ ॥
 যত অপবাধ কৈলা পালা তাৰ ফল ।
 আপুন পুৰীক চলা নহৈবা বিকল ॥ ৩৪৮৮৯
 ক্ষমিলো তোমাৰ পুত্ৰ যত যত দোষ ।
 আনিয়া তোমাৰ পুত্ৰ কৰা পৰিতোষ ॥
 প্রিয়বাক্য বুলি তাক তোমে কৃষ্ণাৰ্জুনে ।
 উঠ উঠ বাপ ডৰ নকৰিয়ো মনে ॥ ৩৪৮৯০
 উঠি শাস্ত কৰ তোৰ মাৰ কলেৱৰ ।
 কৃষ্ণৰ আজ্ঞায় জীয়া উঠিলা কুমাৰ ॥
 কৃষ্ণক দেখিয়া তেবে কৰে নমস্কাৰ ।
 নানা তুতি নতি শিশু কবিলো অপাৰ ॥ ৩৪৮৯১
 অক্টোঙ্গে প্রণাম কৰে ভূমিত পৰিয়া ।
 হৰিষ ভৈলন্ত দুই কুমাৰ দেখিয়া ॥
 বণ পৰিহৰি বনমালী ধনঞ্জয় ।
 অনেক চুম্বন দিলা শিশুৰ মাথায় ॥ ৩৪৮৯২
 আলিঙ্গন দিয়া পার্শ্ব শিশু লৈলা কোলে ।
 শাস্ত কবি শিশু আগে প্রিয়বাক্য বোলে ॥
 শোক দুখ ভয় পৰিহৰা মোক জানি ।
 মাতুলক দেখি কেনে ভয় কৰা প্রাণি ॥ ৩৪৮৯৩
 অভিমন্যু শিশু ঘোৰ দুহুৰ ছায়া ।
 তাক বধি বাপে তোৰ দুহুৰ কবিল ॥
 সেহিসে কাৰণে তাৰ লৈলোহো পবাণ ।
 অভিমন্যু সম ভূমি ভাগিন প্রধান ॥ ৩৪৮৯৪
 কুমাৰক সম্বোধিয়া ত্রিজগতপতি ।
 তোৰ সম প্রাণৱন্ত নাহিকে নৃপতি ॥
 ধন্য ধন্য বাজা ভূমি জয়দ্রথহুত ।
 তোকে দেখি তুষ্ট ভৈলো হৃদয় বহুত ॥ ৩৪৮৯৫
 মাতৃসমে বাজ্য ভূমি কৰা হৃদয়নে ।
 মনে যেন থাকে কৃষ্ণ তোৰ সৰ্বকণে ॥

এতেক বচন য়েবে বুলিলা মধুব ।
 আনন্দ স্বৰূপে শিশু বন্দিল কুম্ভৰ ॥ ৩৪৮৯৬
 পাঞ্চ বথী সমে কুম্ভ অৰ্জুনক লৈয়া ।
 পূৰ্বে প্ৰবেশিলা বাজা আনন্দিত হয় ॥
 হংসধ্বজ নীলধ্বজ প্ৰত্যঙ্গ কুমাৰ ।
 চন্দ্ৰহাস বক্ৰবাহা এহি পাঞ্চ সাৰ ॥ ৩৪৮৯৭
 সূৰ্গ আসনে বসিলন্ত বীৰগণ ।
 বিবিধ প্ৰকাৰে বাজা কবিল পূজন ॥
 অনেক প্ৰকাৰে কবিলন্ত পুৰস্কাৰ ।
 শয়ন ভোজন নৃত্য কবিল আপাৰ ॥ ৩৪৮৯৮
 জৈমিনী বোলয় কথা শুনা জন্মেজয় ।
 পাঞ্চৰাত্ৰি কুম্ভ পাৰ্থ বহিলা তথায় ॥
 পাঞ্চৰাত্ৰি তথাতে কুমাৰ নবপতি ।
 ধন বহু দিলেক সূৰ্গ গজ আতি ॥ ৩৪৮৯৯
 হৰিৰ চৰণে পূজা কৈলা বাৰে বাৰ ।
 বহুবিধ নানা দ্ৰব্যে পূজিলা কুমাৰ ॥
 পাঞ্চবথী নানা বহু কবিলেক পূজা ।
 বহু অলঙ্কাৰে ভুষ্ট ভৈল পাঞ্চৰাজ ॥ ৩৪৯০০
 কুম্ভ বোলে কুমাৰ চলিয়ো ঘোৰা সঙ্গে ।
 হস্তিনাত দেখিবা যজ্ঞক যত বঙ্গে ॥
 কুম্ভৰ আদেশে বাজা চলে অনোবঙ্গে ।
 বথে চৰি চলে বাজা কুম্ভ পাৰ্থ সঙ্গে ॥ ৩৪৯০১
 দুস্মলাক আশ্বাসিয়া চলিলা অৰ্জুন ।
 পুত্ৰৰ সম্মান তমু মোৰ বাক্য শুন ॥
 দুস্মলা বহিলা তথা পাত্ৰ মন্ত্ৰী সমে ।
 চলিলেক শিশু তেবে চিন্তিয়া চৰণে ॥ ৩৪৯০২
 প্ৰভাতে মেলিলা ঘোৰা দেৱ নাৰায়ণ ।
 আপুন ইচ্ছায়ে ঘোৰা চলিলা তেখনে ॥
 বথে চৰি কুম্ভ পাৰ্থ পাঞ্চ বথী সমে ।
 ঘোৰা লৈয়া সেনাগণ চলিলা তেখনে ॥ ৩৪৯০৩
 জয় জয় বাণ্য কৰে সবে বীৰচয় ।
 সৰ্ব সৈন্তে আনন্দে চলিলা ধনঞ্জয় ॥
 কহয় ভৱানী দাসে মধুব ভাৰতে ।
 আপদ নিস্তাৰ ভৈলা জয়দ্রথ সূত ॥ ৩৪৯০৪

হেন জানি দিয়া হৰি চৰণত চিত ।
 আত পৰে ধৰ্ম্ম আৰ নাহিকে কলিত ॥
 মনুষ্য হৈবাব জানা এহিমানো কাম ।
 গঙ্গাদাসে বোলে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৩৪৯০৫

পদ

জন্মেজয় বদতি জৈমিনী গুৰুবৰ ।
 সিদ্ধপুৰী পৰিহৰি গৈলা দামোদৰ ॥
 ঘোৰা লৈয়া হৰিয়ে চলিলা গদাধৰ ।
 তাত পাচে কোনকন্ম ভৈলেক তাহাব ॥ ৩৪৯০৬
 মিটো কথা শুনিবাক মুনি ইচ্ছা যায় ।
 কহিয়োক ঋষিৰাজ তাহাক বৰ্ণাই ॥
 জৈমিনী বদতি শুনা কথা নৃপবৰ ।
 মন স্তখে ভ্ৰমে ঘোৰা নগৰে নগৰ ॥ ৩৪৯০৭
 উৰ্দ্ধ কৰ্ণ কৰি ঘোৰা বিদ্যুত সঞ্চাৰ ।
 দেশে দেশে ভ্ৰমি ঘোৰা কৰয় বিহাব ॥
 নদ নদী গিৰি গুহা যত খাল বিল ।
 পৱন সঞ্চাৰে ঘোৰা সকলো তৰিল ॥ ৩৪৯০৮
 পূৰ্বমুখে যায় ঘোৰা আপোন ইচ্ছায় ।
 উৎকল নগৰে ঘোৰা পশিল লীলায় ॥
 আতিশয় অত্ৰাৱতী আতি দিব্যপুৰী ।
 সূৰ্গৰ উচ্চ গৃহচয় শোভে শাৰী ॥ ৩৪৯০৯
 চাক চন্দ্ৰকান্তি পুৰী আতি মনোহৰ ।
 কনকৰ হাট বাট বজ্জত নগৰ ॥
 সাধু জন বিনে নাহি দুৰ্জ্জন প্ৰচাৰ ।
 যুতি ধৰি লক্ষ্মীদেৱী তাত অৱতাৰ ॥ ৩৪৯১০
 ত্ৰিযুক্ত লোকসব নানা গুণবন্ত ।
 নানাবিধ বিদ্যাসব শাস্ত্ৰক জানন্ত ॥
 ঋচ দৌল মণ্ডপ মণ্ডিত মণিমুক্তা ।
 হৰিপূজা কৰে লোকে সবে মহাদাতা ॥ ৩৪৯১১
 দৰিদ্ৰ দুখিত দুষ্ট নাহি সেহি দেশে ।
 অহৰ্নিশে হৰি বিনে আন নাহি ঘোষে ॥

বিষ্ণু মূৰ্তি শালগ্রাম পূজে ঘৰে ঘৰে ।
 একাদশী ত্ৰুত বিনে আন নাহি কৰে ॥ ৩৪৯১২
 ঘৰে ঘৰে স্তূৰ্ণৰ পতাকা নিৰ্মাণ ।
 নানা পুষ্প শোভে নানা ফুলৰ উদ্যান ॥
 নানা জাতি পুষ্প তাত আছে গুল্মলতা ।
 অহৰিশে দ্বিজে পঢ়ে ভাগৱত গীতা ॥ ৩৪৯১৩
 যজ্ঞধৃত্বে সকলে দেশত তমোময় ।
 ঋক্ যজুঃ সাম অথৰ্ব বেদক ভাষয় ॥
 নদী নদ সৰোবৰে নিৰ্ম্মল কমল ।
 হংস চক্ৰবাক বক চুবয় সকল ॥ ৩৪৯১৪
 নাৰীগণ দেখি তথা বিনোদ নাগৰী ।
 কপে লক্ষ্মী অৱতাৰ যেন বিত্যাধৰী ॥
 উৎকল নগৰ দেখা দেৱৰ নিৰ্ম্মাণ ।
 নানা বহু দিব্যপুৰী শোভে এনে ধাত ॥ ৩৪৯১৫
 বাৰসিংহ নৰপতি উৎকল ঈশ্বৰ ।
 বিষ্ণুপৰায়ণ ৰাজা নানা গুণধৰ ॥
 অৰ্জ্জুনৰ ঘোৰা প্ৰবেশিলা তান পূৰে ।
 দুসাত্ৰু দেখিলা তাক্ৰ ভ্ৰমন্তে নগৰে ॥ ৩৪৯১৬
 নৃপতিৰ আগে গৈয়া দুসাত্ৰু কহিলা ।
 নজানি কোথাৰ ছুই ঘোটক আসিলা ॥
 এহিকপ ঘোটক দেখা নাহি কোনো কালে ।
 বিচিত্ৰ স্তূৰ্ণ পত্ৰ শোভয় কপালে ॥ ৩৪৯১৭
 শুনিয়া ঘোৰাৰ কথা বীৰসিংহ ৰাজ ।
 বোলে ঢাক বাৰী দিয়া সৈন্য হৌক সাজ ॥
 ৰাজাৰ আদেশে বীৰে ঢাকে দিলা শান ।
 শুনিয়া সকলো বীৰ আইলা বিচ্যমান ॥ ৩৪৯১৮
 বথী বথ গজ বাজী পদাতি অপাৰ ।
 সেনাপতি বীৰসবে কৰি নমস্কাৰ ॥
 বীৰসিংহে বোলে শুনা যত বীৰগণ ।
 এথা আসি কাৰ ঘোৰা ভৈলা উপসন্ন ॥ ৩৪৯১৯
 ঘোৰা ধৰিবাক সবে চলো কাচি পাৰি ।
 এহি বুলি চলে ৰাজা সৈন্য সজে কৰি ॥
 স্তূৰ্ণে ভূষিত গজস্কন্ধে চৰি ৰাজা ।
 চলিলা পশ্চিম দিশে সজে কৰি প্ৰজা ॥ ৩৪৯২০

বথী বথ গজ বাজী চলে সেনাগণ ।
 চতুৰঙ্গ দলে ৰাজা কৰিলা গমন ॥
 সৈন্যে মিলিলা গৈয়া দুই ঘোৰা যথা ।
 আদেশিল ৰাজা ধৰি ঘোৰা আন এথা ॥ ৩৪৯২১
 নৃপতিৰ বচনে বেঢ়িয়া চাৰিভিত্ত ।
 যত্ন কৰি ধৰিলেক ঘোৰাৰ শিখাত ॥
 সম্বৰে ধৰিলা ঘোৰা নৃপতি গোচৰ ।
 কপালৰ পত্ৰে লৈয়া পঢ়ে নৃপবৰ ॥ ৩৪৯২২
 হস্তিনানগৰে যুধিষ্ঠিৰ নৰপতি ।
 জ্ঞাতি বধহেতু যজ্ঞ কৰে মহামতি ॥
 সেহি যজ্ঞঘোৰা বাথে আপুনি অৰ্জ্জুন ।
 গোবিন্দ সাৰথি যাৰ সমবে নিপুণ ॥ ৩৪৯২৩
 প্ৰত্যাশ সাত্যকি কৃতবৰ্ম্মা অনিৰুদ্ধ ।
 যৌৱনাশ্ব অনুশাল বীৰ মহাযুদ্ধ ॥
 স্বেগে কুমাৰ নীলধ্বজ হংসধ্বজ ।
 তাত্ৰধ্বজ শিখীধ্বজ যেন মন্ত্ৰগজ ॥ ৩৪৯২৪
 বক্ৰবাহা চন্দ্ৰহাস বীৰবৰ্ম্মা বীৰ ।
 জয়দ্রথসুত বীৰ প্ৰকৃতি গন্তীৰ ॥
 ইসকল বীৰগণ কৰিয়া সজ্জতি ।
 ঘোটক ৰাখয় ধনঞ্জয় মহামতি ॥ ৩৪৯২৫
 ঘোৰা ধৰিবাক পাৰে শক্তি আছে কাৰ ।
 ঘোৰা ধৰে যিবা তাৰ নাহিকে নিস্তাৰ ॥
 যদি মদগৰ্বে বণ কৰে ছুৰাচাৰ ।
 অৰ্জ্জুনৰ বাণে তাৰ নাহিকে নিস্তাৰ ॥ ৩৪৯২৬
 পত্ৰ পঢ়ি নৃপতি চিন্তিলা মনে মনে ।
 মোহোৰ সদৃশ বীৰ নাহি জিভুৱনে ॥
 ভাগ্য ফলোদয় মোৰ সাফল বিধাতা ।
 সিকাৰণে নৃপতিৰ ঘোৰা আইলা এথা ॥ ৩৪৯২৭
 অৰ্জ্জুনৰ সহিতে আছয় নাৰায়ণ ।
 চক্ষুভৰি চাইবো আজি কৃষ্ণৰ চৰণ ॥
 অনেক জন্মৰ ফলে দেখিবো ক্ৰীহৰি ।
 এহি বুলি নৃপতি চলিলা ঘোৰা ধৰি ॥ ৩৪৯২৮
 ঘোটক পূজিলা ৰাজা বিবিধ বিধানে ।
 কৃষ্ণ চিন্তি নদীতীৰে বৈলা সবে সৈন্যে ॥

তৈত বীৰ ধনঞ্জয় ঘোটক নাপাই ।
 খোজক নিহালি চলে সৰ্ব্ব সৈন্য লই ॥ ৩৪৯২৯
 কৰে ধনু ধৰি সবে বীৰ চলি যায় ।
 পশ্চিম দিশক চলে পদচিহ্ন চাই ॥
 অশ্ব গজ বথসব পদাতি বিশেষ ।
 উৎকল দেশত সবে ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥ ৩৪৯৩০
 অসংখ্য পদাতি বথধ্বজ সেনাগণ ।
 পথে যাচ্ছে এক নদী পাইলা দৰশন ॥
 চন্দ্রহাস বক্রবাহা বাজা নীলধ্বজ ।
 বীৰবৰ্ম্মা প্ৰভৃতি সকলে তৈলা সাজ ॥ ৩৪৯৩১
 দেখিয়া নিৰ্ম্মল জল গৈলা কৃষ্ণস্থানে ।
 কৰযোৰে বাজাগণে পুছিলো তেখনে ॥
 চাক নদী দেখিলো হৃদয় মনোহৰ ।
 কোন পুণ্যকাৰী নদী কথা দামোদৰ ॥ ৩৪৯৩২
 দিব্যপুৰীগোট প্ৰভু দেখি চন্দ্রকান্তি ।
 এহিদেশে কোন বীৰ হ'লে নবপতি ॥
 ভক্তি কৰি বীৰগণে বুলিলা বচন ।
 শুনিয়া উত্তৰ দিলা দেৱ নোবাগণ ॥ ৩৪৯৩৩
 উৎকল নগৰ এহি আতি দিব্যপুৰী ।
 বীৰসিংহ বাজা এহি ৰাজ্যে অধিকাৰী ॥
 ধৰ্ম্মরন্ত বলরন্ত প্ৰধান নৃপতি ।
 দানশীল গুণরন্ত বিষ্ণুত ভকতি ॥ ৩৪৯৩৪
 ক্ষমায়ে ধৰণী সম ৰণে কালযম ।
 প্ৰজাসব পালে বাজা কবে ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম ॥
 একাদশী ত্ৰৈলোক্য নকৰন্ত দেশে ।
 গন্ধে পুষ্পে ধূপে দীপে পূজে হৃদীকেশে ॥ ৩৪৯৩৫
 বাল্য বুদ্ধ যুৱা যত যত নাৰীগণ ।
 কায়বাক্যে অহৰ্নিশে চিন্তে নাৰায়ণ ॥
 হৰি মাতা হৰি পিতা হৰিসে বিধাতা ।
 হৰি বিনে স্বপ্নেও নভাষে আন কথা ॥ ৩৪৯৩৬
 অহৰ্নিশে চিন্তে বাজা মোহোৰ চৰণ ।
 সত্যবাদী জিতেন্দ্ৰিয় আতি শুদ্ধ মন ॥
 পৰম বৈষ্ণৱ বাজা পৃথিৱীতে সাৰ ।
 কোন কালে ৰণভঙ্গ নাহিকে তাহাৰ ॥ ৩৪৯৩৭

দেৱাসুৰ নব যক্ষ গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ ।
 বীৰসিংহ নামে সবে কাৰ্প্প থবথব ॥
 দাক্ষণ সমবে যদি লৱে ধনুশৰ ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্ত্য পাতাল কাৰ্প্পায় থবথব ॥ ৩৪৯৩৮
 বিষ্ণুপতি গঙ্গা এহি পাপ বিনাশিনী ।
 দৰশনে মোক্ষ পাৱে শুনা কদাচিনী ॥
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি সবে বাজা কৰি সঙ্গ ।
 স্নান কৰি জলত কৰন্ত নানা বঙ্গে ॥ ৩৪৯৩৯
 স্নান কৰি তটত উঠিলা নাৰায়ণে ।
 হৰি পূজা বিধিতে কবে সৰ্ব্বজনে ॥
 বীৰসিংহ নদী স্নান কৰিলা তেখনে ।
 কৃষ্ণ বোলে বাজাগণ শুনা সাদৰানে ॥ ৩৪৯৪০
 ভক্তিভাৱে দৃঢ়জ্ঞানে পূজন্ত বাজনে ।
 গন্ধ পুষ্প ভাসি আসে মোহোৰ চৰণে ॥
 মোহোক পূজন্ত বাজা স্বৰ্গন্ধ চন্দনে ।
 সেহি পুষ্প আসে দেখা মোৰ বিগ্ৰহানে ॥ ৩৪৯৪১
 চল চল বাজাগণ আমাৰ সহিতে ।
 পৰম বৈষ্ণৱ বীৰসিংহক দেখন্তে ॥
 বৈষ্ণৱ দেখন্তে পুণ্য হৰে বহুতৰ ।
 গৌতা ভাগৱত শাস্ত্ৰ পঢ়িছে বিস্তৰ ॥ ৩৪৯৪২
 কৃষ্ণ বচনে তেবে চলে সৰ্ব্বজন ।
 বাঢ়ে ভাণ্ডে চমকিত ইতিনি ভুৱন ॥
 যৈতে আছে বীৰসিংহ কৃষ্ণক দিয়াই ।
 কৃষ্ণ পাৰ্থ আদি চাৱে নদীতীৰে যাই ॥ ৩৪৯৪৩
 যেকপে হৃদয়ে চাৱে দৃঢ় ভক্তি তাৱে ।
 সেহিকপে সাক্ষাতে দেখন্ত সেহি চাৱে ॥
 কৃষ্ণক দেখিয়া বাজা হৰিষ আপাৰ ।
 অচ্যুত ভূমিত পৰি কবে নমস্কাৰ ॥ ৩৪৯৪৪
 কৰযোৰে ভূতি কবে কৃষ্ণ চৰণে ।
 অনাথৰ নাথ তুমি শ্ৰীমধুসূদনে ॥
 পতিত পাৱন প্ৰভু অনাথৰ নাথ ।
 বহু পুণ্যফলে প্ৰভু দেখিলো সাক্ষাত ॥ ৩৪৯৪৫
 আজিসে সাফল মোৰ জীৱন যোৱন ।
 আজিসে সাফল মোৰ যত ৰাজ্য ধন ॥

অনন্ত ব্রহ্মাণ্ড পতি দেখিলো নয়নে ।
 এহিকপে তুতি বাণী বীৰসিংহে ভণে ॥ ৩৪৯৪৬
 নৃপতিৰ ভক্তি দেখি গোবিন্দ শ্রীহৰি ।
 সৈন্ত মধ্যে লুকি দিয়া বহিলা মুৰাৰি ॥
 চক্ষুমেলি নৃপতি নেদেখে নাৰায়ণ ।
 ব্যাকুল স্বভাৱে ৰাজা বুলিলা বচন ॥ ৩৪৯৪৭
 দেখা দিয়া নাৰায়ণ বঞ্চিলাহা মোৰে ।
 মই সম পাপী নাহি সংসাৰ ভিতৰে ॥
 হা হা বিধি কেনে মোক কৰিলা অজ্ঞন ।
 দেখা দিয়া মোহোৰ্কি বঞ্চিলা নাৰায়ণ ॥ ৩৪৯৪৮
 কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তি মৰো পাপমতি ।
 জলে জাম্প দিয়া মৰো হৈবে সদগতি ॥
 এহি বুলি যায় ৰাজা জলে জাম্প দিবে ।
 যত্ন কৰি বাখে ধৰি পাত্ৰ-মন্ত্ৰীসবে ॥ ৩৪৯৪৯
 নৃপতিৰ ভক্তি দেখি দেৱ যত্নপতি ।
 পুনৰপি ৰাজা আগে গৈলা শীঘ্ৰগতি ॥
 কৃষ্ণে নৃপতিক ধৰি দিলা আলিঙ্গন ।
 চৰণত পৰি ৰাজা কবন্ত স্তৱন ॥ ৩৪৯৫০
 তুমি ব্ৰহ্মা তুমি বিষ্ণু তুমি ত্ৰিপুৰাৰি ।
 তুমি ইন্দ্ৰ তুমি চন্দ্ৰ তুমি নদী গিৰি ॥
 অনন্ত মহিমা তমু পুৰুষ প্ৰধান ।
 ধন্য ধন্য দেহা মোৰ দেখো নাৰায়ণ ॥ ৩৪৯৫১
 বীৰসিংহে বোলে শুনা কৃষ্ণ মহাশয় ।
 অৰ্জুনেৰ সন্মুখে মোক দিয়া পৰিচয় ॥
 ৰাজাৰ বচন শুনি বোলন্ত অৰ্জুন ।
 মোৰ নাম ধনঞ্জয় পাৰা কিবা গুণ ॥ ৩৪৯৫২
 অৰ্জুনেৰ বচনক শুনি নৃপবৰ ।
 তুমি সম ভাগ্যৱন্ত আন নাহি নব ॥
 আপুনি সাৰথি ভৈলা দেৱ নাৰায়ণ ।
 সদায় নেৰন্ত হৰি তোমাৰ সদন ॥ ৩৪৯৫৩
 পৰম বৈষ্ণৱ তুমি ত্ৰিভুবন মাজে ।
 তোমাৰ সেৱাত বশ্য ভৈলা যত্নবাজে ॥
 তোমাৰ মহিমা কোনে বৰ্ণাইবাক পাৰে ।
 ইন্দ্ৰদেৱ সম নোহে তোমাৰ সমবে ॥ ৩৪৯৫৪

তুমি যেনমতে পালা দেৱনাৰায়ণ ।
 হেনমতে পালে কোনে ইতিনি ভুৱন ॥
 তমু দাস ভৈলো আমি জন্ম জন্মান্তৰ ।
 তেবেসে পাইবোহে আমি দেৱ দামোদৰ ॥ ৩৪৯৫৫
 নৃপতিৰ তুতি নতি দেখি ধনঞ্জয় ।
 কৰযোৰ কৰি বহু কৰিলা বিনয় ॥
 তোমাৰ ভক্তিৰ সীমা কি কৈবো মহিমা ।
 জগতৰ মধ্যে মই কি কৈবো উপমা ॥ ৩৪৯৫৬
 এহি বুলি দুই বীৰে কৈলা কোলা কোলি ।
 আশ্ৰে আশ্ৰে সম্ভাষা কৰিলা দুই বলী ॥
 বীৰসিংহে বোলে শুনা গোবিন্দ মুৰাৰি ।
 পদৰেণু দিয়া বন্ধা কৰা মোৰ পুৰী ॥ ৩৪৯৫৭
 অনন্ত ব্ৰহ্মাণ্ডপতি দেৱ বনমালী ।
 মোৰ পুৰে পৰোক তোমাৰ পদধূলি ॥
 নৃপতিৰ ৰাক্য শুনি বোলন্ত অৰ্জুন ।
 তমু দেশে ঘোৰা গৈয়া মিলিলা আপুন ॥ ৩৪৯৫৮
 ঘোটক নাপালে মোৰ যজ্ঞভঙ্গ হয় ।
 আগে ঘোৰা পালে মোৰ নগৰক যাই ॥
 অৰ্জুনক ৰাক্য শুনি বুলিলা বচন ।
 মোৰ পুৰে যজ্ঞ ঘোৰা কৰিছে গমন ॥ ৩৪৯৫৯
 কৃষ্ণক দেখিবে লাগি বান্ধিছো যতনে ।
 কৃষ্ণ সন্মুখে অৰ্জুনে চলিছে আপুনে ॥
 নৃপতিৰ ভক্তি দেখি দেৱ নাৰায়ণ ।
 সসৈন্তে তাহাৰ পুৰে কৰিলা গমন ॥ ৩৪৯৬০
 সূৰ্য মন্দিৰে বাসা দিলা যত্নপতি ।
 দিব্য দ্ৰব্য দিয়া পূজে কৰিয়া ভকতি ॥
 পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিয়া ৰাজা কৃষ্ণ পূজা কৈলা ।
 বহুবিধ মাঙ্গল্য তেখনে আৰম্ভিলা ॥ ৩৪৯৬১
 বাণ্ড ভাণ্ড যতমানে পুৰীত আছিল ।
 দিশ বিদিশক পুৰী উৎসৱ কৰিল ॥
 ৰাজ্য ধন ছত্ৰ দণ্ড আছিল সম্পত্তি ।
 কৃষ্ণ আগে সমৰ্পিল কৰি তুতি নতি ॥ ৩৪৯৬২
 শ্ৰী পুত্ৰ সন্মুখে লৈয়া জ্ঞাতিবন্ধু সবে ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী লৈয়া ৰাজা অৰ্জুনে প্ৰণামে ॥

ৰাজ্যৰ বচনে ভুই ভৈলা যত্নপতি ।
 হৰিষে কৃষ্ণৰ পদে কবিলন্ত ভক্তি ॥ ৩৪৯৬৩
 আকোৱালি ধৰি কৃষ্ণ কবিলন্ত দায়া ।
 ভূমি আমি ভিন্ন নহে সবে একে কায়া ॥
 অমুগ্ৰহ কৈলা কৃষ্ণে অনাথৰ নাথে ।
 পদধূলী লৈলা ৰাজা আপুনাৰ মাথে ॥ ৩৪৯৬৪
 অপূৰ্ব মন্দিৰে বাসা দিলা নৰেশ্বৰ ।
 বসময় মিষ্ট অন্ন দিলন্ত অপাৰ ॥
 স্নগন্ধ তাম্বুল দিলা কপূৰে পুৰিয়া ।
 বহুময় পালঙ্কত শুৱাইলন্ত নিয়া ॥ ৩৪৯৬৫
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি যত সবে ৰাজাগণ ।
 আনো আনো সবাহাকে কৰিল। পূজন ॥
 মিষ্ট অন্ন পান দিয়া কৰাইলা ভোজন ।
 বিচিত্ৰ মন্দিৰে নিয়া কৰাইলা শয়ন ॥ ৩৪৯৬৬
 মহানন্দে নৃত্যগীত বজনা গোৱাইলা ।
 এহিমতে কৃষ্ণ পাৰ্থ বজনী বঞ্চিলা ॥
 প্ৰভাত সময়ে উঠিলন্ত দিনমণি ।
 বীৰসিংহে প্ৰণামিয়া বোলে চক্ৰপাণি ॥ ৩৪৯৬৭
 প্ৰাতঃক্ৰিয়া কৰি কৃষ্ণে বসিলা তেখন ।
 কৰযোৰে বীৰসিংহে ভৈলা উপসন্ন ॥
 অৰ্জুন উঠিলা তেবে নিদ্ৰা ভঙ্গ কৰি ।
 প্ৰাতঃক্ৰিয়া কবিলন্ত বীৰ গুৰু শ্ৰীবি ॥ ৩৪৯৬৮
 বহুবিধ অশ্ব বথ গজ বস্ত্ৰ সমে ।
 গোবিন্দক বীৰসিংহ দিলা ভক্তিমনে ॥
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি দিলা বস্ত্ৰ আভৰণ ।
 বথ অশ্ব হস্তী দিলা অনেক বসন ॥ ৩৪৯৬৯
 নৃপতিৰ ভক্তি দেখি দেৱ জগন্নাথ ।
 বহু অশ্ব গজ বস্ত্ৰ বহিলা তথাত ॥
 বহুবিধ আদৰ কৰিলা দামোদৰ ।
 ধন্য ধন্য কৰি হৰি প্ৰশংসে অপাৰ ॥ ৩৪৯৭০
 প্ৰেমে আকুলিত ভৈলা বীৰসিংহ ৰায় ।
 দণ্ডত কৰিয়া পৰিলা কৃষ্ণ পাৰ ॥
 পদধূলি কৰে ভুলি লৈলা মাথা পাগে ।
 কৰযোৰে ভক্তি কৰি বোলে কৃষ্ণ আগে ॥ ৩৪৯৭১

আজ্ঞা কৰা দেৱহৰি কমল লোচন ।
 ইসৰ ৰাজ্যত মোৰ নাহি প্ৰয়োজন ॥
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি বোলে যত্নপতি ।
 মধুৰ বচনে বোলে অমৃতৰ প্ৰতি ॥ ৩৪৯৭২
 এহিকৰ্ম কৰি চল অৰ্জুন সহিত ।
 ঘোটকক লৈয়া চল ধৰ্মৰ বিদিত ॥
 মুনিগণ আসিব দেখিবা যজ্ঞ ৰাজ ।
 যজ্ঞত দীক্ষিত ভৈলা ধৰ্ম মহাৰাজ ॥ ৩৪৯৭৩
 কৃষ্ণৰ বচনে ৰাজা আনন্দিত মনে ।
 সসৈন্যে চলিলা ৰাজা অৰ্জুনৰ সন্ম ॥
 চতুৰঙ্গ দলে ৰাজা গজ ৰাজী বথী ।
 ধ্বজ দণ্ড পতাকা যো অসংখ্য পদাতি ॥ ৩৪৯৭৪
 বাজে শঙ্খ সিংহনাদে কৰে কোঁতুহলে ।
 মেলি দুই ঘোটকক শীত্ৰগতি চলে ॥
 কৃষ্ণক নভজি যিটো পূজে আন দেৱ ।
 কৰে বলিদান তাক সম মুহি কেৱ ॥ ৩৪৯৭৫
 এহিটো প্ৰভুৰ গুণ নলৱন্ত কথা ।
 তাৰ সঙ্গ লৈব যিটো তাৰ জন্ম বুখা ॥
 হেন জানি কৃষ্ণৰ কথাত দিয়া চিত্ত ।
 নাহি আন কথা আৰো দুৰ্যোৰ কলিত ॥
 নাহতে সমস্তে এবো যুগধৰ্ম পায় ।
 বোলা বাম বাম হেৰা ব্যৰ্থে আয়ু যায় ॥ ৩৪৯৭৬

হৰি

চলিলা ঘোটক দুই আসিলা উত্তৰ ঠাই
 পৱন গমন বেগে যায় ।
 ধনুধৰি বীৰগণে চলিলা চকিত মনে
 অসংখ্য পদাতি পাচে ধাই ॥
 একত্ৰে ঘোটক দুই ভ্ৰমে দুই স্থানী দুই
 আপুন ইচ্ছায়ে চলে বঙ্গে ।
 বাধি মৰে সেনাপতি অসংখ্য তুৰঙ্গ হস্তী
 চলি যায় ঘোটকৰ সঙ্গ ॥ ৩৪৯৭৭

নদী নদ গিৰিবৰ তৰিলন্ত বহুতৰ
 নানা দেশ নিকুঞ্জ অপাৰ ।
 ভূমিয়া ভূমিয়া যায় নোচোৱয় ভূমি পায়
 চলে যেন বিদ্যুত সঞ্চাৰ ॥
 ভূমিলে বৎসৰেক অবিদিয়ে তৰিলেক
 পূৰিল অৰ্জুন অভিলাষ ।
 বসন্ত সময় ভৈলা যজ্ঞৰ সময় আইলা
 মিলিল পূৰ্ণিমা মধুমাৰ ॥ ৩৪৯৭৮
 বছৰেক পূৰ্ণ ভৈল মাধৱৰ মনে লৈল
 মণ্ডপে বসিলা নাৰায়ণ ।
 অৰ্জুন প্ৰভৃতি বীৰ ডাকিয়া আনিলা ধীৰ
 ডাকিয়া আনিলা বঙ্গমন ॥
 নীলধ্বজ হংসধ্বজ যৌৱনাশ্ব অনুশাল
 চন্দ্ৰহাস গুণৰ মন্দিৰ ।
 বক্রবাহা বৃষকেতু কাম্বেদেৰ সাত্যকিয়ে
 বীৰবৰ্মা গুণৰ সাগৰ ॥ ৩৪৯৭৯
 অনিৰুদ্ধ কৃতবৰ্মা স্নবেগ প্ৰভৃতি নানা
 যাদৱ পাণ্ডৱগণ যত ।
 মহাবতী অশ্ব হস্তী পদভূমি গজগতি
 মিলিলন্ত কৃষ্ণৰ আগত ॥
 কৃষ্ণে বোলে ধনঞ্জয় শুনা ৰাজা মহাশয়
 সম্পূৰ্ণ বৎসৰ বহি গৈল ।
 চৈত্ৰমাস বহি গৈল সঙ্কট তৰিলা সব
 ঘোৰা ধৰি হস্তিনাক চল ॥ ৩৪৯৮০
 বৎসৰেক অৱবধি যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মবুদ্ধি
 ভাল উপদেশ কৈলা হৰি ।
 শুভক্ৰমে ঘোৰা ধৰি সৈন্য সব সজে কৰি
 চলে কৃষ্ণ হস্তিনানগৰী ॥
 চৈত্ৰমাস সোমবাৰে শুভক্ৰমে সপ্তমীৰে
 দৈৱ বিধি অশ্ব পূজে বহে ।
 স্থানে স্থানে জিজ্ঞাসন কৈলা সবে বিপ্ৰগণ
 ঘোটকক ধৰিলা অৰ্জুনে ॥ ৩৪৯৮১
 দুই অশ্ব শিখা ধৰি চলিলা অৰ্জুন হৰি
 হস্তিনাক প্ৰতি সবে চলে ।

বজাৰে নানান বাণ নৃত্যগীত কৰে শব্দ
 সৈন্যে চলিল কৌতূহলে ॥
 দিব্য বথ গজ ৰাজী অসংখ্যাত ৰাজা সাজি
 মণ্ডিলেক সৰ্ব সৈন্য পথে ।
 চতুৰঙ্গ দলে বলে বহু সিংহনাদ কৰে
 চলি যায় কোটি কোটি ৰথে ॥ ৩৪৯৮২
 গজ হস্তী চলি যায় গজঘণ্টা বহু বায়
 অসংখ্য চামৰ যত যত ।
 স্তৱলিত চণ্ডমুণ্ড গউল যে বিশ্বল দণ্ড
 শোভে যেন অৰ্জুন পৰ্বত ॥
 অশ্বসৈন্য বায়ু বেগে চলি যায় হস্তি আগে
 অশেষ পদাতিগণ সাৰ ।
 কম্পমান বহুমতী চলিলা সমুদ্ৰে গতি
 ধূলী উৰে সৃষ্টি অন্ধকাৰ ॥ ৩৪৯৮৩
 নদী নদ উঠলিল শুখাইল সকলে জানা
 ধূলি উৰি যায় অন্তৰীক্ষে ।
 ভূমিলন্ত নানা দেশ অতি স্তৱলিত বেশ
 যায় সবে পৰম কৌতুকে ॥
 দ্বিতীয় মাসৰ পথ জুৰি যায় সৈন্য যত
 পদভৰে কাম্পে দশোদিশ ।
 ঢাক ঢোল সিংহনাদ দুসৰি মুসৰি বাণ
 চলি যায় সমস্তে হৰিষ ॥ ৩৪৯৮৪
 আন যত দেৱচয় জানা সবে মায়ায়
 আন কৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম সবে ধান্দা ।
 কৃষ্ণে দেৱৰ ৰাজা জানিয়া কৃষ্ণক ভজা
 কৃষ্ণৰ নামক গলে বান্ধা ॥
 গীতা ভাগৱত শাস্ত্ৰ কহে এহি তত্ত্ব মাত্ৰ
 মোক্ষ ধৰ্ম্ম হৰি গুণ নাম ।
 হৃদয় বিশ্বাস কৰি হৃদয়ে কৃষ্ণক ধৰি
 নিৰন্তৰে বোলা বাম বাম ॥ ৩৪৯৮৫

যজ্ঞ-অৰ্থ লৈ কৃষ্ণ-অৰ্জুন প্ৰভৃতিৰ হস্তিনালৈ
প্ৰত্যাবৰ্ত্তন আৰু যুধিষ্ঠিৰৰ যজ্ঞ সমাপন

পদ

চলি যায় বীৰগণ ঘোৰা ধৰি আগে ।
তিনি মাস হাতিয়া হস্তিনা পালা লাগে ॥
বাণভণ্ড কৰিলন্ত শঙ্খ সিংহনাদ ।
হস্তিনাৰ লোকে দেখি গুণন্ত প্ৰমাদ ॥৩৪৯৮৬
প্ৰাচীৰ মন্দিৰে উঠি বৃক্ষ আৰোহণে ।
চাহন্ত কোঁতুক নগৰৰ বানীগণে ॥
কৃষ্ণ পাৰ্থ ঘোৰা সমে চলি যায় পুৰে ।
চৰে গৈয়া কহিলেক ধৰ্ম্মৰ গোচৰে ॥ ৩৪৯৮৭
কৰঘোৰ কৰি বোলে কৰিয়া প্ৰণতি ।
ঘোৰা লৈয়া আইলা পাৰ্থ কৃষ্ণ মহামতি ॥
যত মান ৰাজাগণ আইলা ঘোৰা সমে ।
দ্বাৰত ৰহিয়া আছে কৃষ্ণৰ সদনে ॥ ৩৪৯৮৮
মহা মহা ৰাজাগণ সংগ্ৰামে নিপুণ ।
দাক্ষণ সমবে তাক জিনিলা অৰ্জুন ॥
তুই ঘোৰা যজ্ঞৰ আনিছে দিব্যসাজ ।
যজ্ঞকাৰ্য্য সিদ্ধি ভৈলা শুনা ধৰ্ম্মৰাজ ॥ ৩৪৯৮৯
দ্বাৰপালে কৈলা কথা শুনিয়া ৰাজন ।
ভীম আদি তিনি ভাই ডাকিলা তেখন ॥
বৃকোদৰ নকুল কুমাৰ সহদেৱে ।
যুধিষ্ঠিৰ চৰণ বন্দিলা ভক্তিভাৱে ॥ ৩৪৯৯০
তিনি সহোদৰ আগে কৈলা নৃপবৰ ।
ঘোৰা লৈয়া আইলা কৃষ্ণ পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধৰ ॥
মহা মহা ৰাজাগণ তেজে বীৰ্য্যে আতি ।
অনেক নৃপতি আইলা তাহান সঙ্গতি ॥৩৪৯৯১
চতুৰঙ্গ সৈন্য লৈয়া চলে সবে সাজি ।
কৃষ্ণ সমে ৰাজাগণ আন অনুবুজি ॥
দিব্য নাৰীগণ লৈয়া তোমাৰ লগত ।
মঙ্গলপূৰ্ব্বক কৰি আনিয়ো স্বৰিত ॥ ৩৪৯৯২
যুধিষ্ঠিৰ বাক্য শুনি তিনি সহোদৰ ।
আগবাঢ়ি সৰ সৈন্য চলিলা সত্ত্বৰ ॥

ৰথ ধ্বজ গজ বাজী চলিলাহা শাৰী ।
নানা ৰঙ্গে সাজিয়া চলিলা নৰনাৰী ॥ ৩৪৯৯৩
শঙ্খ সিংহনাদ কৰে জোকাৰৰ ধ্বনি ।
শীত্ৰবেগে গৈলা যৈত দেৱ চক্ৰপাণি ॥
ৰথ পৰিহৰি তৈত তিনি সহোদৰে ।
কৃষ্ণক প্ৰণামে পৰি ভূমিৰ উপৰে ॥ ৩৪৯৯৪
ভীমক দেখিয়া পাৰ্থে কৈলা নমস্কাৰ ।
কোলে কৰি ভীমে দিলা চুম্বন অপাৰ ॥
সহদেৱ নকুল আসিলা শীত্ৰগতি ।
পাৰ্থৰ চৰণে আসি কৰিলা প্ৰণতি ॥ ৩৪৯৯৫
যতেক নৃপতিগণ সম্ভাষা কৰিলা ।
গন্ধ পুষ্প ধূপ দিয়া তেখনে পূজিলা ।
স্ত্ৰী সবে ঘট লৈয়া বিধানে পূজিলা ॥
বেশাগণে নৃত্যগীত কোঁতুকে কৰিলা ॥ ৩৪৯৯৬
নানা অলঙ্কাৰ পিন্ধি গলে হেমহাৰ ।
পাণ্ডা অৰ্ঘ্য দিয়া পূজা কৰে বাৰে বাৰ ॥
জয়ধ্বনি বাঢ় বাৰে কৰে হলস্থলি ।
হস্তিনাৰ লোকসবে কৰে কোলা কোলি ॥ ৩৪৯৯৭
ভীম আদি চাৰি ভাই কৃষ্ণ আগকৰি ।
যুধিষ্ঠিৰ বিদ্যমানে ঘোৰা নিলা ধৰি ॥
সমস্ত একত্ৰে চলে নৃপতি সমাজ ।
চলিলা যিথানে বসি আছে ধৰ্ম্মৰাজ ॥ ৩৪৯৯৮
যজ্ঞ ঘোৰা চাৰিপাশে মহাবৰীগণ ।
কৰে ধনু শৰ ধৰি চলিলা যতন ॥
বসি আছে মুনিগণ যুধিষ্ঠিৰ সমে ।
সেহিবেলা কৃষ্ণ পাৰ্থ গৈলা বিদ্যমানে ॥ ৩৪৯৯৯
ধৰ্ম্মক দেখিয়া পাৰ্থে কৰিলা প্ৰণাম ।
কোল দিয়া নৃপতি সম্ভাষে অনুপাম ॥
দণ্ডৱত কৰিয়া অৰ্জুনে প্ৰণামিলা ।
প্ৰত্যক্ষকুমাৰ আসি নমস্কাৰ কৈলা ॥ ৩৫০০০
অনিকঙ্ক ৰুমকেতু কৃতকৰ্ম্মা বীৰ ।
দণ্ডৱতে নৃপতিৰে নমাইলন্ত শিৰ ॥
নীলধ্বজ হংসধ্বজ শিখীধ্বজ বীৰ ।
তুই পুত্ৰ লৈয়া হংসধ্বজ বীৰবৰ ॥ ৩৫০০১

বীৰবৰ্মা বীৰসিংহ কৰে নমস্কাৰ ।
 প্ৰণামিলা তাত্ৰধ্বজ বীৰ হুকুমাৰ ॥
 বক্ৰবাহা মহাবীৰ অৰ্জ্জুন তনয় ।
 কৃষ্ণ আদি ৰাজাগণ মিলিলা তথায় ॥ ৩৫০০২
 অনুক্ৰমে বসিলন্ত সূৰ্য্য আসনে ।
 সমুখতে কৃষ্ণ বসে ৰাজাগণ সমে ॥
 কৃষ্ণ আগে পুছে কথা মহাবঙ্গ মনে ।
 কোন ৰাজা কৈত থাকে শুনা নাৰায়ণে ॥ ৩৫০০৩
 কোন্ কোন নৃপতিৰ কাৰ কোন নাম ।
 পৰিচয় কৰা কৃষ্ণ শুনা অবিশ্ৰাম ॥
 ৰাজাৰ বচনে কৃষ্ণ দেই পৰিচয় ।
 যতেক নৃপতি জিনি নিলে ধনঞ্জয় ॥ ৩৫০০৪
 নীলধ্বজ ৰাজা এহি মহেশ্বতী পুৰী ।
 কাৰ্ত্তিক অৰ্জ্জুন বংশে মহাপুণ্ড্ৰকোবী ॥
 ইহাৰ তনয় যোদ্ধা নামত প্ৰবীৰ ।
 হংসধ্বজ ৰাজা এহি চম্পকপুৰীৰ ॥ ৩৫০০৫
 দানে মানে পৰাক্ৰমে অপাৰ মহিমা ।
 পৃথিৱীত বীৰ নাহি ইহাৰ উপমা ॥
 বক্ৰবাহা বীৰ এই অৰ্জ্জুন তনয় ।
 পাতালৰ অগ্নি আনিলেক মহাশয় ॥ ৩৫০০৬
 অগ্নিপুৰ নগৰত ইহাৰ বসতি ।
 সংসাৰে জিনিবে পাৰে ইহাৰ শকতি ॥
 ইহাৰ সদৃশ বীৰ নাহি ত্ৰিভুবনে ।
 ধৰ্ম্মৱন্ত শান্তমূৰ্ত্তি বলৱন্ত বণে ॥ ৩৫০০৭
 বীৰবৰ্মা নবপতি মহা ধনুৰ্দ্ধব ।
 যমৰাজা আপুনে যে জামাতা যাহাৰ ॥
 সাবশ্বত পুৰ তান বৰ গুণৱন্ত ।
 যমৰাজা সমে বহে প্ৰতাপে অনন্ত ॥ ৩৫০০৮
 চন্দ্ৰহাস ৰাজা এই কুন্তল দেশৰ ।
 পৰম বৈষ্ণৱ ৰাজা গুণৰ সাগৰ ॥
 জয়দ্রথহৃত এই সিদ্ধপুৰী ঘৰ ।
 ইহাৰ জননী দেখি ভৈলন্ত কাতৰ ॥ ৩৫০০৯
 উৎকল দেশত বৈসে ৰাজা বীৰসিংহ ।
 নিজ ভুজবলে এই জিনিছে কলিঙ্গ ॥

নীলধ্বজ হৃত এই কুমাৰ প্ৰবীৰ ।
 চন্দ্ৰহাস পুত্ৰ এই মকৰাঙ্ক বীৰ ॥ ৩৫০১০
 পদ্মাঙ্ক কুমাৰ এই সমৰে দুৰ্ব্বাৰ ।
 কতেক লেখিবো ৰাজা আসিছে অপাৰ ॥
 ষাঠি সহস্ৰেক ৰাজা আসিছে কাৰণে ।
 তোমাৰ সমান ভাগ্য নাহি ত্ৰিভুবনে ॥ ৩৫০১১
 শুনিয়া কৃষ্ণৰ বাক্য ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 নানা ৰূপে সম্ভাষা যে কৰিলা তেখন ॥
 তাত পাচে যুধিষ্ঠিৰে পূজিলা ঘোটক ।
 ধূপে দীপে পূজি ঘোৰা ৰাখিলা নিকট ॥ ৩৫০১২
 সূৰ্য্য বিদিত্তে ঘোৰা ৰাখিলা যতনে ।
 শুক্লপঙ্ক মধুমাংস ভৈলন্ত নিৰ্ম্মাণে ॥
 নানা ভোগ পঞ্চায়তে দিলন্ত আহাৰ ।
 মঙ্গল বিবিধ যজ্ঞ দিলন্ত জোকাৰ ॥ ৩৫০১৩
 উত্তম মন্দিৰে বাসা দিলা ৰাজাগণ ।
 কৰিলা অতিথি পূজা বিবিধ ভোজন ॥
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ গন্ধ মালা বহু দিল ।
 দৈৱজ্ঞ ব্ৰাহ্মণসব কাঞ্চে ভূষিল ॥ ৩৫০১৪
 ব্যাসে বোলে যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়ে ৰাজন ।
 যজ্ঞৰ সময় আসি ভৈল উপসন্ন ॥
 বৈশাখ মাহত শুক্লপঙ্ক তিথি আৰ ।
 যজ্ঞ কৰিবাব ৰাজা কৰিয়ো সম্ভাৰ ॥ ৩৫০১৫
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে শুনা দেৱ নাৰায়ণ ।
 আৰম্ভিবে যজ্ঞ কাৰ্য্য তৈলা উপসন্ন ॥
 কৃষ্ণে বোলে যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়ে বচন ।
 যত যত নাসিচয় আন মুনিগণ ॥ ৩৫০১৬
 গোবিন্দৰ বাক্য শুনি ৰাজা ধৰ্ম্মহৃত ।
 দূত পঠাই মুনিগণ অনাইলা জ্বৰিত ॥
 দৈৱজ্ঞ অনাইলা মাতি কৰিয়া বিচাৰ ।
 শুভলগ্ন চাই দিলা আৰম্ভ যজ্ঞৰ ॥ ৩৫০১৭
 শুভৰূপে যজ্ঞ আৰম্ভিলা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 জয়বাঢ় কৰিলা মঙ্গল যত কাল ॥
 মুনিগণে বেদ পঢ়ে হোম যজ্ঞ জাপ ।
 যাৰা সবে বিনাশত জন্মান্তৰে পাপ ॥ ৩৫০১৮

বেদবিধি দান কৰে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 মুনিগণ ভূষিলেক দিয়া বহু ধন ॥
 যজ্ঞৰ পূৰ্ণাত দ্ৰব্য লাগে কোন কোন ।
 নৃপতিৰ আগে কহে কৰিয়া যতন ॥ ৩৫০১৯
 বেদৰ বিধাতা ভূমি ত্ৰিজগত গুৰু ।
 কি কৰিবো সন্তানে থাকন্তে কল্পতক ॥
 ভূমি বিত্তমানে মই কি কৰিতে পাৰি ।
 কি কাৰণে আমাত পুছাহা অধিকাৰী ॥ ৩৫০২০
 যতক আনিবে বোলা শুনাহা শ্ৰীহৰি ।
 পতিত্ৰতা নাৰী আনা সহস্ৰ স্তম্ভবী ॥
 স্তম্ভৰ ঘটে জল লাগে আনিবাক ।
 যজ্ঞ পূৰ্ণা দিবে বোলে ভৈলা অভিষেক ॥ ৩৫০২১
 পতিত্ৰতা নাৰী স্বামী সঙ্গে ঘট লই ।
 তীৰ্থজল আনিবাক স্বেচ্ছাকৃত হই ॥
 সেহি জলে যজ্ঞঘোষা কবাইবেক স্নান ।
 গন্ধ পুষ্প দিয়া তাকে পূজে বিত্তমান ॥ ৩৫০২২
 সহস্ৰেক দ্বিজবৰ পূজায়ে বৰিয়া ।
 স্তম্ভৰ বজতে তাক সম্ভোষ কৰিয়া ॥
 শুভক্ষণে ঘোটক ছেদিবা নৰপতি ।
 তাৰ বক্ত লৈবা স্তম্ভৰ খালি পাতি ॥ ৩৫০২৩
 কুণ্ড মধ্যে হুনিবাহা যতক মুনিগণে ।
 তাৰ মাংস খণ্ড খণ্ড কৰিবা যতনে ॥
 স্নত দিয়া কুণ্ডে মাংস হুনিবা শ্ৰীহৰি ।
 দেৱপতি মুনিগণে শুভ যজ্ঞ কৰি ॥ ৩৫০২৪
 অস্থি মাংস যদি তাৰ ভৈল অৱশেষ ।
 তেবে যজ্ঞ পূৰ্ণা দিবা শুনা হবীকেশ ॥
 মন্ত্ৰ নাম লৈয়া অগ্নি পূজিবা বিধানে ।
 অক্ষু অক্ষু ফল পুষ্প লৈবাহা যতনে ॥ ৩৫০২৫
 অৰ্ঘ্যমন্ত্ৰ জপি পূৰ্ণা দিব বিপ্রগণে ।
 বেদৰ বিহিত এই শুনা জনাৰ্দনে ॥
 মন্ত্ৰ পঢ়ি হস্তত পুষ্পক লৈব তুলি ।
 মনৰ বাক্তিত যত সিদ্ধি হৈব বুলি ॥ ৩৫০২৬
 দধি মধু দিবা তেবে অগ্নিৰ উপৰে ।
 দক্ষিণা দিবাহা প্ৰভু তাহাৰ অন্তৰে ॥

ভুট ছয়া দ্বিজ কৰিবেক আশীৰ্বাদ ।
 বেদধ্বনি কৰিবন্ত হৈবেক সাহসাদ ॥ ৩৫০২৭
 কহিলো সকলে প্ৰভু তোমাৰ গোচৰ ।
 এহিমতে যজ্ঞ পূৰ্ণা দিবা দামোদৰ ॥
 ব্যাসৰ বচনে হৰি ধৰ্ম্ম ৰাজাগণে ।
 মন্ত্ৰণা কৰিয়া বোলে সহোদৰ সমে ॥ ৩৫০২৮
 যুধিষ্ঠিৰ বিত্তমানে কহিল শ্ৰীহৰি ।
 পতিত্ৰতা নাৰী আনা সহস্ৰ স্তম্ভবী ॥
 পূৰ্ণাৰ যতক দ্ৰব্য আনিয়ো স্তম্ভৰ ।
 কালি যজ্ঞ পূৰ্ণা দিবা শুনা নৃপবৰ ॥ ৩৫০২৯
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে প্ৰভু শুনা জগন্নাথ ।
 পতিত্ৰতা এত নাৰী পাইবোহো কোথাত ॥
 যদি অনুগ্ৰহ দেৱ থাকয় তোমাৰ ।
 জলৰ উপায় কাৰ্য্য কৰা দামোদৰ ॥ ৩৫০৩০
 তমু পদ পৰে গতি নাহি নাৰায়ণ ।
 আপুনি উপায় চিন্তা জলৰ কাৰণ ॥
 ৰাজাৰ বচনে হাসি বোলে নাৰায়ণ ।
 জল আনিবাক আসিয়োক নাৰীগণ ॥ ৩৫০৩১
 পূৰ্ণাৰ যতক দ্ৰব্য আনিবো আপুনে ।
 কিবা প্ৰয়োজন ৰাজা চিন্তা কৰা মনে ॥
 এহি বুলি নাৰায়ণ উঠিলা স্তম্ভৰে ।
 ৰাজাক লগত লৈয়া গৈলা যজ্ঞঘৰে ॥ ৩৫০৩২
 যজ্ঞগৃহে গৈয়া যত দ্ৰব্য থৈলা আনি ।
 পূৰ্ণা দিবে অধিবাস কৰিলন্ত মুনি ॥
 শাস্ত্ৰৰ বিধানে যত অধিবাস কৈল ।
 নৃত্যগীত কৰি সেহি বজনী বঞ্চিল ॥ ৩৫০৩৩
 বজনী প্ৰভাত ভৈল উদ্ভিত ভাস্কৰ ।
 কৃষ্ণ আগে কহিলেক সবে নৃপবৰ ॥
 আপুনি ভৈলাহা কৰ্ত্তা কৰা কোন কাজ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে যেন নাহিকয় লাজ ॥ ৩৫০৩৪
 ৰাজাৰ বচনে হাসি বুলিলা শ্ৰীহৰি ।
 কল্পিণী সহিতে আসা সহস্ৰ স্তম্ভবী ॥
 কৰঘোৰে নাৰীগণে বুলিলা বচন ।
 কোন কৰ্ম্মে আজ্ঞা কৰা কহিয়ো এখন ॥ ৩৫০৩৫

হাস্ত কবি কল্পিণীয়ে বুলিলন্ত বাক ।
 আমি সমে চলা তোবা জল ভবিবাক ॥
 সত্যভামা বোলে প্রভু শুনিয়ে বচন ।
 মানী হয় মান প্রভু এৰা কি কাৰণ ॥ ৩৫০৩৬
 বেদত শুনিলো প্রভু পুৰুষ প্রধান ।
 স্ত্রীসঙ্গে জল ভৰি পাৰা অপমান ॥
 অপযশ ঘূষিবেক সকল সংসাৰে ।
 পত্নীসঙ্গে জল ভৰে দেৱ দামোদৰে ॥ ৩৫০৩৭
 অকীৰ্ত্তি বহিব লোকে আমি পাইবো লাজ ।
 এহি বুদ্ধি কোনে কৈলা দেৱ যদুৰাজ ॥
 ধিক ধিক বলবীৰ্য্য জীৱন যৌৱন ।
 কাৰ কন্যা হয় জল ভৰিবো কেমন ॥ ৩৫০৩৮
 আৰো নাৰীগণে বোলে জল ভৰিবাৰে ।
 লাজ দূৰ কৰি থৈয়া দেৱ দামোদৰে ॥
 হাসিয়া বোলন্ত কৃষ্ণ শূনা সুবদনী ।
 জ্ঞাতিবধ ভৰে যজ্ঞ কৰে নৃপমণি ॥ ৩৫০৩৯
 পাণ্ডৱ হিত মই চিন্তো সৰ্বক্ষণ ।
 পৰম বান্ধৱ মোৰ পাণ্ডৱ নন্দন ॥
 মই ভুট ভৈলো যজ্ঞ কৰে নৰপতি ।
 তাত কেনে হেন বাক্য বোলা সত্যৱতী ॥ ৩৫০৪০
 সেৱক বৎসল তুমি ককণা শৰীৰ ।
 পৰম বান্ধৱ মোৰ ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 সতী পতিব্ৰতা মোৰ সহস্ৰ স্তম্ভৱী ।
 তোবা সমে আনন্দে আনিবো জল ভৰি ॥ ৩৫০৪১
 বেদত কহিছে সেহি জলে যজ্ঞ হয় ।
 পতিব্ৰতা এত নাৰী কোথাত আছয় ॥
 সি কাৰণে জল ভৰিবাক মই যাওঁ ।
 ৰাজাৰ সমান বন্ধু কৈত মই পাওঁ ॥ ৩৫০৪২
 বিলম্বত প্ৰয়োজন নাহিকে স্তম্ভৱী ।
 যজ্ঞপূৰ্ণা দিবে লাগি জল আনো ভৰি ॥
 কৃষ্ণৰ বচন শুনি যতেক বমণী ।
 স্তম্ভৱৰ ঘট লৈলা আনিবাক পানী ॥ ৩৫০৪৩
 হেন দেখি এক ঘট লৈলা দামোদৰ ।
 নাৰী সমে কৃষ্ণদেৱ চলিলা সম্ভব ॥

একনাৰা এক হৰি আগ পাচ হয় ।
 পৰম কৌতুকে চলে দিব্য ঘট লৈয়া ॥ ৩৫০৪৪
 পাটাম্বৰ পিন্ধি কেহো কেহো নেতাঞ্চল ।
 গুৰুবস্ত্ৰ পিন্ধি কেহো নামে গঙ্গাজল ॥
 মণিমুক্তা হাৰ শোভি আছে তান গলে ।
 স্নান কৰিবাক লাগি নামিলন্ত জলে ॥ ৩৫০৪৫
 একহৰি একনাৰী কৰে জলকলি ।
 কৃষ্ণ সমে আনন্দে আনন্দে কৰে জলাঞ্জলি ॥
 জল লৈয়া ক্ৰীড়া কৰে দেৱ নাৰায়ণ ।
 সহস্ৰ স্তম্ভৱী সমে আনন্দিত মন ॥ ৩৫০৪৬
 আনন্দে কৰয় কৃষ্ণে জলত বিহাৰ ।
 প্ৰফুল্ল কমল যেন জলত অপাৰ ॥
 ক্ৰীড়া কৌতুহল কৰি ফুৰে জল লৈয়া ।
 একগতি একনাৰী পদগতি হৈয়া ॥ ৩৫০৪৭
 চতুৰ্ভিত্তি আশ্চৰ্য্য দেখন্তে সৰ্বজন ।
 ত্ৰিভুৱনপতি জল আনে পত্নী সম ॥
 চক্ষুভৰি চাহে সবে অসংখ্যাত হৰি ।
 যতনাৰী ততহৰি আনে জল ভৰি ॥ ৩৫০৪৮
 আৰ কতোজনে বোলে দেখিয়ো কৌতুক ।
 বসি আছে কৃষ্ণ জানা ৰাজাৰ সমুখ ॥
 আৰো কতোজনে বোলে দেখিয়ো বিশেষ ।
 মুনিগণ মধ্যে বসি আছে হৰীকেশ ॥ ৩৫০৪৯
 মায়াকপ কৃষ্ণদেৱ গুণে নাহি সীমা ।
 আশ্চৰ্য্য দেখিয়া সবে হাসে সৰ্বজন ॥
 বিস্ময় দেখিয়া সবে চাহে একমনে ।
 ভুৱন মোহন মায়াকোহোৱে নজানে ॥ ৩৫০৫০
 নৃত্যগীত আনন্দে আনিলা জলভৰি ।
 যজ্ঞ স্থানে জল ভৰি আনিলা ক্ৰীহৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ বিচক্ষণে বোলে নাৰায়ণ ।
 ব্যাস আদি মুনিগণ আনিয়ো এখন ॥ ৩৫০৫১
 কৃষ্ণৰ বচনে ৰাজা মুনিক অনাইলা ।
 ব্যাসক সমুখি হৰি তেখনে বুলিলা ॥
 কোন জনে কোন কৰ্ম্ম কৰিব এখন ।
 ব্যাসে বোলে অৰ স্নান কৰিয়ো ৰাজন ॥ ৩৫০৫২

দ্বিজগণ মিলি স্নান কৰাৰা ঘোৰাবে ।
 চাৰিবেদ মন্ত্ৰপাঠ কৰে বাবে বাবে ॥
 শতকুণ্ড জলে অশ্ব কৰাইলস্ত স্নান ।
 ধৌত বস্ত্ৰে জল তুলি দিলা নাৰায়ণ ॥ ৩৫০৫৩
 দিব্য অলঙ্কাৰ গন্ধে ভূষণ কৰিলা ।
 দিব্যবস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ ঘোৰাক পিন্ধাইলা ॥
 স্তূৰ্ণ চম্পক মালা দিলা দিব্যহাৰ ।
 গন্ধ পুষ্প পাণ্ড অৰ্ঘ্য দিলা বাবুৰ ॥ ৩৫০৫৪
 ঘোটক পূজিয়া ৰাজ্য কৰে তুতি নতি ।
 অনেক অঞ্জলি দিয়া কবন্ত প্ৰণতি ॥
 স্তূৰ্ণ শিকলি ধৰি বাহিৰ কৰিলা ।
 খাণ্ডা লৈয়া ব্যাস মুনি ঘোটক ছেদিলা ॥ ৩৫০৫৫
 স্তূৰ্ণৰ পাত্ৰে বস্ত্ৰ খৈলা দ্বিজবৰে ।
 স্নত দিয়া পুত্ৰ পুত্ৰ হনয় মন্ত্ৰেৰে ॥
 মাংস খণ্ড খণ্ড কৰি স্নত ভৰিয়া ।
 স্নত মধু তিল তাতে চকৰক দিয়া ॥ ৩৫০৫৬
 বিংশতি সহস্ৰ দ্বিজ কৰে বেদধ্বনি ।
 অগ্নিকুণ্ড মধ্যে মাংস হনে ব্যাস মুনি ॥
 মাংস শেষে মাংস দিয়া হনে বহুতৰ ।
 দৈৱবিধি যজ্ঞ কৰে ব্যাস মুনিবৰ ॥ ৩৫০৫৭
 ব্যাসে বোলে যুধিষ্ঠিৰ শুনিয়ে বচন ।
 পূৰ্ণৰ যতেক দ্ৰব্য আনিয়ো এখন ॥
 ধৰ্মপত্নী সমে অগ্নি পূজিয়ে দেৱতা ।
 মনৰ বাঞ্ছিত বৰ মাগা আসি এথা ॥ ৩৫০৫৮
 ঋষিৰ বচন শুনি ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ ।
 পূৰ্ণৰ যতেক দ্ৰব্য আনা মহাধীৰ ॥
 দ্ৰৌপদীক আনি ৰাজ্য বসি একাসনে ।
 পুষ্পাঞ্জলি লৈলা অগ্নি পূজিলা বিধানে ॥ ৩৫০৫৯
 স্তূৰ্ণৰ স্নত মধ্যে ফল ফুল দিয়া ।
 স্নত মধু হনে কুণ্ডে চকৰ মিসায়া ॥
 মন্ত্ৰ পঢ়ি পূৰ্ণা দিলা যত মুনিগণে ।
 বেদমন্ত্ৰ স্তুতি পাঠ পঢ়ে জনে জনে ॥ ৩৫০৬০
 অগ্নিমাধ্য পুষ্প দিলা দণ্ডৱতে পৰি ।
 পাণ্ডো জাই স্নত ৰাজ্য অগ্নিপূজা কৰি ॥

সপ্তাব প্ৰদক্ষিণ কৈলা নৰেশ্বৰ ।
 কাঞ্চন দক্ষিণা দিলা পূজাৰ অন্তৰ ॥ ৩৫০৬১
 অছিদ্র কৰিলা পাচে ধৰ্ম নৃপবৰ ।
 বেদ পঢ়ি আশীৰ্বাদ দিলা মুনিবৰ ॥
 প্ৰতি জনে জনে বিপ্ৰে দিলা আশীৰ্বাদ ।
 পূৰ্ণৰ সময় নানা কৈলা জয়বাঢ় ॥ ৩৫০৬২
 শঙ্খ শিঙা নাদ কৰে নাচে ধানে ধানে ।
 বেষ্টাগণে নৃত্য কৰে বজাৰে বাজনে ॥
 কৃষ্ণ আগে মন্ত্ৰণা কৰিলা নৃপবৰ ।
 দৈৱজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ যত আছিল অপাৰ ॥ ৩৫০৬৩
 একজন প্ৰতি একো বক্তাসন দিলা ।
 মণিমুক্তা পোৱালে সবাকৈ সন্তোষিলা ॥
 এক গজ শত অশ্ব বথ একথান ।
 সহস্ৰেক ধেনু বৎস সঙ্গ দিলা দান ॥ ৩৫০৬৪
 ধ্বজ ছত্ৰে অলঙ্কাৰ দিব্য মালা এক ।
 একদ্বিজ প্ৰতি দিলা প্ৰত্যেক প্ৰত্যেক ॥
 একদ্বিজ প্ৰতি ৰাজ্য এহিমতে দিলা ।
 মধুৰে বচনে সবে সন্তোষ কৰিলা ॥ ৩৫০৬৫
 এহিমতে দান দিয়া সন্তোষিত কৰি ।
 কক্লিগী সহিতে ৰাজ্য আছিল শ্ৰীহৰি ॥
 গন্ধে পুষ্প নৈবেদ্যে পূজিলা নাৰায়ণ ।
 নানা বস্ত্ৰ দিলা ৰাজ্য অমূল্য ভূষণ ॥ ৩৫০৬৬
 যজ্ঞ ফল উছৰ্গিয়া কৃষ্ণ আগে দিলা ।
 কনক চম্পক মালা অনেক পূজিলা ॥
 ভীমে আসি সেৱিলস্ত কৃষ্ণৰ চৰণ ।
 দুয়ো কুল মধ্যে প্ৰভু নেৰা নাৰায়ণ ॥ ৩৫০৬৭
 যোৰহাতে অৰ্জুনে বুলিলা স্তুতি কৰি ।
 তযু পদে ভক্তি মোৰ থাকোক শ্ৰীহৰি ॥
 নকুলে বোলন্ত হৰি দায়াৰ ঠাকুৰ ।
 তোমাৰ চৰণে ভক্তি হোক দামোদৰ ॥ ৩৫০৬৮
 সহদেৱে বোলে হৰি দেৱ দামোদৰ ।
 জন্মে জন্মে নাৰায়ণ নছাৰিবা মোৰ ॥
 প্ৰণাম কৰিয়া বোলে দেৱী যাজ্ঞসেনী ।
 অবিবত মই যেন দেখো চক্ৰপাণি ॥ ৩৫০৬৯

পাণ্ডব স্তুতি দেখি তুষ্ট ভৈলা হবি ।
 রাজ্য সমস্থিতে কৃষ্ণ চলে নিজ পুৰী ॥
 কুন্তী গান্ধারীক পাচে নমস্কাৰ কবি ।
 বথে চৰি নিজ পুৰী চলিলা ক্রীহৰি ॥ ৩৫০৭০
 পাঞ্চ ভাই দ্রৌপদী আনন্দ কৰি মন ।
 পাঞ্চ ভাই সমে রাজা কৰিলা গমন ॥
 ভ্রাতৃসমে আসি রাজা বসিলা মন্দিৰে ।
 কৃষ্ণক শ্ৰিয়িা রাজা বিকল শৰীৰে ॥ ৩৫০৭১
 ভ্রাতৃসব প্রবোধিয়া রাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কৰিলা নানান ব্যগ্র মন কৰি স্থিৰ ॥
 আনন্দে বঞ্চিলা রাজা কৰি নানা সুখ ।
 বিমৰিষ কৰি মনে কিছুমাত্ৰ দুখ ॥ ৩৫০৭২
 রাজ্যৰ বচনে চলে চাৰি সহোদৰ ।
 পত্নীসমে গৈলা নিজ যাৰ যেহি ঘৰ ॥
 চাৰি সহোদৰ গৈলা যাৰ যেহি পুৰে ।
 ক্রীড়া কোতুহল কৰে বিনোদ মন্দিৰে ॥ ৩৫০৭৩
 দ্রৌপদী সহিতে ধৰ্ম্ম গৈলা নিজপুৰী ।
 অকণ্টকে রাজ্যভোগ কবন্ত ক্রীহৰি ॥
 ব্রাহ্মণ দৈৱন্ত সব যত আছে মানে ।
 তুমিলেক নানাবিধে বস্ত্ৰ আভৰণে ॥ ৩৫০৭৪
 গো ভূমি কাঞ্চন দিলা নানাবিধ দান ।
 আশীৰ্বাদ কৰি গৈলা যাৰ যেহি স্থান ॥
 চলিলন্ত কৃষ্ণ দেৱ দ্বাৰকা নগৰ ।
 এবাইলেক নদী নদ নিকুঞ্জ বিস্তৰ ॥ ৩৫০৭৫
 প্রৱেশিলা কৃষ্ণ গৈয়া দ্বাৰকা নগৰ ।
 দ্বাৰকাবাসীয়ে দেখি আনন্দ অপাৰ ॥
 যাৰ যেহি গৃহে গৈলা যত নাৰীগণ ।
 সৈন্য সেনাপতি বথী যত বীৰগণ ॥ ৩৫০৭৬
 সমস্তকে তুমিলেক দিয়া নানী ধন ।
 বস্ত্ৰ আভৰণ পাই হৰষিত মন ॥
 নট ভাট তুমিলেক বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে ।
 পৰম আনন্দে গৈলা যাৰ যেহি ঘৰে ॥ ৩৫০৭৭
 তপস্বী সন্তাসী যোগী বহু যত দুখী ।
 বেশ্য সমস্তক ধনে কবিলন্ত সুখী ॥

যতী সতী পতিব্ৰতা যত নাৰীগণ ।
 তুমিলন্ত যুধিষ্ঠিৰে দিয়া বহু ধন ॥ ৩৫০৭৮
 ধৰ্ম্ম পুৰোহিতক তুমিলা নানা ধনে ।
 সৰ্বলোক তুষ্ট ভৈলা নানাবিধ দানে ॥
 পুৰীমধ্যে নাৰীগণ আনা নৃপবৰে ।
 তুমিলন্ত নানা বিধ অনেক প্রকাৰে ॥ ৩৫০৭৯
 মাতৃগণ পিতৃগণ মিত্ৰ বন্ধুজন ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে রাজা কৰিলা ভূষণ ॥
 জৈমিনী বদতি কথা শুনা জন্মোজয় ।
 এহিমতে যজ্ঞ কৈলা ধৰ্ম্ম মহাশয় ॥ ৩৫০৮০
 কহিলো সকলে কথা শুনা মহামতি ।
 যেহিমতে অশ্বমেধ কৈলা নৰপতি ॥
 মাজল্য কৰিলা হৰগৌৰীৰ মঙ্গল ।
 মঙ্গল কৰিলা সবে দেৱতাসকল ॥ ৩৫০৮১
 মাজল্য কৰিলা লক্ষ্মীদেৱী বিষ্ণু সমে ।
 আনন্দে মাজল্য কৰে বিৰিঞ্চি তেথনে ॥
 মাজল্য কৰয় সবে স্বৰ্গে পুৰন্দৰ ।
 অশ্বমেধ যজ্ঞ কৰে ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ॥ ৩৫০৮২
 আকাশে ছন্দুভি বাজে নাচে অপেশ্বৰা ।
 নানামতে বজ্জ ঢঙ্গ ভৈলন্ত প্রজাৰ ॥
 চন্দ্র সূৰ্য বায়ু দেৱ বৰুণ সমান ।
 জলত সাগৰে নাচে জল দৈত্যগণ ॥ ৩৫০৮৩
 অশ্বমেধ পুণ্য কথা ভাৰতব সাৰ ।
 শুনিলে সকলে পাপ হোৱয় সংহাৰ ॥
 ব্রহ্মহত্যা গোহত্যা স্ত্ৰবাদি পাতক ।
 শুনিলে সকলে পাপ হৰে বিনাশক ॥ ৩৫০৮৪
 ধন ধান্য বাঢ়ে সবে পাৰে যুক্তিপদ ।
 পাপ নাশ পুণ্য বাঢ়ে অতুল্য সম্পদ ॥
 ভগ্নয় স্ত্ৰবুদ্ধি দাসে অশ্বমেধপৰ্ব ।
 ইহলোকে সুখভোগ পৰলোকে স্বৰ্গ ॥ ৩৫০৮৫
 যেহি গাৰে যেহি শুনে অশ্বমেধপৰ্বগতি ।
 সভাসদে বৰ দিয়োক দেৱী লক্ষ্মীপতি ॥
 কৃষ্ণৰ কিস্কৰে কহে এৰা আন কাম ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা কাম কাম ॥ ৩৫০৮৬

অষ্টাদশ পৰ অসমীয়া মহাভাৰত

আশ্ৰমিক পৰ

মঙ্গলাচৰণ

পদ

জয় জয় যদুপতি যাদৱ মাধৱ ।
জয়তি জগত গুৰু পাণ্ডৱ বান্ধৱ ॥
যাৰ নাম গুণচয় পাপৰ দাহক ।
চৰণে শৰণ লৈলো বাখিৰা আমাক ॥ ১
তুমি সদানন্দ পিতা তুমিয়ে বিধাতা ।
তুমি মহামোক্ষ ৰূপ তুমি স্নহদাতা ॥
মহামোক্ষ পাবে তযু সেৱাৰ প্ৰভাৱে ।
এতেকে ভজিলো মই পাপী তযু পাবে ॥ ২
নমো নমো কৃষ্ণদেৱ পুৰুষ উত্তম ।
সৰ্ববৰ্ণশিৰোমণি তুৱা গুণ নাম ॥
মঙ্গলৰো স্তম্ভল চৰণ তোমাৰ ।
তযু পাবে কৰো শত শত নমস্কাৰ ॥ ৩
যুগে যুগে অৱতাৰ ধৰা তুমি হৰি ।
সন্তক পালন কৰা দুষ্টক সংহৰি ॥
কৃষ্ণৰূপে গোকুলত হুৱা অৱতাৰ ।
ব্ৰজ আৰো বৃন্দাৱনে কৰিলা বিহাৰ ॥ ৪
সেৱকবৎসল তুমি সেৱক বখানি ।
পাণ্ডৱ বান্ধৱ ভৈলা অসহায় জানি ॥

দুৰ্বাসা মূনিৰ কোপে কৰিলা বন্ধন ।
দ্রৌপদী সতীৰ লাজ কৈলা নিবাৰণ ॥ ৫
মোহ জলধিত তল গৈলা পাৰ্থ ৰথী ।
বেত্ৰহস্ত হুৱা তুমি পাৰ্থৰ সাৰথি ॥
কৰ্মজ্ঞান ভক্তিযোগে মহানোকা দিলা ।
আপোন দয়ায়ে অৰ্জুনক উদ্ধাৰিলা ॥ ৬
দৰিদ্ৰে বিপ্ৰৰ সাধিলাহা বহুমান ।
উদ্ধৱ বান্ধৱ বুলি দিলা ভক্তি জ্ঞান ॥
এতেকতে পুনৰপি কৰো দণ্ডৱত ।
তযু কৃপা অণুমাত্ৰ মিলোক আমাত ॥ ৭
তোমাৰ কৃপাৰ পাত্ৰ যিটোজন হয় ।
বোবা হুৱা বহুকথা স্বভাৱে কহয় ॥
মহা মুৰ্খজন হোৱে বেদজ্ঞ পণ্ডিত ।
পশু হুৱা উলজয় উচ্ছিত পৰ্বত ॥ ৮
ইহ পৰলোকে পাবে মুকুতি অপাৰ ।
গো-খোজ সমানে তৰে দুস্ত্যজ সংসাৰ ॥
তোমাৰ কৃপাৰ প্ৰভু কি কৈবো মহিমা ।
ব্ৰহ্মা হৰ আদি দেৱে নপাৱন্ত সীমা ॥ ৯
নজানোহো স্তুতি নতি নজানো ভকতি ।
পশু-পক্ষী স্থলক আমি মন্দমতি ॥
নুবজিলো মনুষ্য জন্মৰ কিবা হিত ।
পত্নী পুত্ৰ ধন লাগি দেৱ ভৈলা চিত ॥ ১০

তাতে বোগ ঋণ তাপ ভৈল অমুকুল ।
 জঠৰ জ্বালাত সদা ইন্দ্ৰিয় বিকল ॥
 মায়া মোহে পৰাণৰ ভৈলো বধভাগী ।
 যমৰ যাতনা ঘোৰ আমি লৈলো মাগি ॥ ১১
 পতিত পায়ন কৃষ্ণ অনাথৰ নাথ ।
 তোমাৰ চৰণে মই দমাইলো মাথ ॥
 চিত্ত বৃত্তি প্ৰবৰ্ত্তক তুমি নাৰায়ণ ।
 এতেকতে কৰা কৃপা অণু পৰিমাণ ॥ ১২
 অনাথ জনৰ সাধিয়োক মহাহিত ।
 বাঞ্ছা পূৰ্ণ হোক প্ৰভু তোমাৰ কৃপাত ॥
 আশ্ৰমবাসিক পৰ্ব্ব ব্যাসৰ ৰচিত ।
 বখানিলা অঙ্কৰ বৈবাগ্য কথা যত ॥ ১৩
 ভাৰতৰ কথা ইটো সম্ভব কাহিনী ।
 হৰিসেৱা স্তম্ভনক হয় যাক শুনি ॥
 পণ্ডিতৰ মুখে শুনি বিৰচিলো আমি ।
 জ্ঞান কীৰ্ত্তনে আত্মা হোক মোক্ষগামী ॥ ১৪
 দ্বিজ গুৰু পাদপদ্ম হৃদয়ত ধৰি ।
 দণ্ডবৎ শত শত নমস্কাৰ কৰি ॥
 প্ৰণামোহো মাতা পিতা প্ৰকৃতি পুৰুষ ।
 সৃজন পালন ৰূপে সম্ভাৱন ঈশ ॥ ১৫
 সম্ভৱ মহন্তক অষ্টাঙ্গতে কৰো নতি ।
 নব-নাৰী সমজ্যাক আমাৰ মিনতি ॥
 পুনু পুনু স্বধীৰুন্দে কৰিছো কাকুতি ।
 পদত দূষণ দেখি ক্ষমিবা সম্প্ৰতি ॥ ১৬
 স্বৰূপে মুকথ আমি অজ্ঞ আতিশয় ।
 অবাঞ্ছিত কাৰ্য্যে যেন কৰিলো নিশ্চয় ॥
 অবাৰ্য্যেও বাক্য হয় কৃষ্ণৰ কথাত ।
 ভাৰতৰ কথা জানি হোৱা সম্ভাৱিত ॥ ১৭
 যেন কূপোদক পানী গঙ্গাজল পায় ।
 দিয়ো গঙ্গাজল হুয়া পানীক তৰায় ॥
 এতেক মহিমা জানি ব্যাস তপোধন ।
 জন্মেজয় ৰাজ্যক দিলন্ত সমিধান ॥ ১৮
 ভাৰতৰ কথা শুনা একচিত্ত মনে ।
 দুৰ হৈব শোক তাপ অধিৰ জীৱনে ॥

স্বভাৱে হৈবন্ত জানা কৃষ্ণত ভকতি ।
 ভকতি বলত পাইবা ভুকুতি মুকুতি ॥ ১৯
 হেম জানি লৈয়ো সবে কৃষ্ণত শৰণ ।
 সমস্ত ধৰ্ম্মৰ মূল কৃষ্ণৰ কীৰ্ত্তন ॥
 বিৰচিল কালিদাস তৰিবাৰ কাম ।
 সবে ডাকি সৰ্ব্বক্ষেণে বোলা কৃষ্ণ ৰাম ॥ ২০

যুধিষ্ঠিৰৰ ৰাজ্যপালন

ছবি

জন্মেজয় নিগদতি শুনা মুনি মহামতি
 অনন্তৰে কহিয়োক কথা ।
 পিতামহ কথাচয় শুনন্তে অমৃতময়
 খণ্ডিল মনৰ পাপ ব্যথা ॥
 মহাত্মা পাণ্ডৱগণ ধৰ্ম্ম সেৱাপায়ণ
 ব্যাসৰ আদেশ অনুসৰি ।
 অধ্বমেধ যজ্ঞ কৰি শোক দুখ পৰিহৰি
 ৰাজ্যক চৰ্চিল কেন কৰি ॥ ২১
 যুধিষ্ঠিৰ মহাযশী ৰাজসিংহাসনে বসি
 পুত্ৰবতে পালিলা প্ৰজাক ।
 অন্ধ নৃপতিৰ প্ৰতি দেখুৱাই কিবা ভক্তি
 সন্তোষিলা গান্ধাৰী আত্মাক ।
 জ্ঞাতী গোত্ৰ মিত্ৰ যত সমস্তে ভৈলন্ত হত
 শত পুত্ৰ গৈলা পৰলোক ।
 হেন ধৃতৰাষ্ট্ৰ ৰায় গান্ধাৰীক লগে লই
 কেনমতে খপিলা কালক ॥ ২২
 বৈশম্পায়ন মুনি নিগদতি নৃপমণি
 ধৰ্ম্ম মাত্ৰ লোকৰ সম্পদ ।
 সংসাৰ বৈভৱ ধন জল বুধ বুধ যেন
 সমস্ততে মিলয় আপদ ॥
 বজ্জু বান্ধবৰ স্নেহ কেবলে হুখৰ ক্ৰোশ
 নিমিষতে সবে যোৱে নাশ ॥

পুত্রে পৌত্রে জাতৃ বৃত্ত স্বপ্নৰ বৈভৱ মত
কৌৰৱত বুজিলা বিশেষ ॥ ২৩

ধৰ্ম্মেৰে সৰাবো গুৰু ধৰ্ম্মসেৱা মোক্ষ তৰু
স্বাসনা পায় পুৰুষক ।

গুচয় মলিন বুদ্ধি আত্মাক কৰয় শুদ্ধি
সাক্ষাতে দেখাহা পাণ্ডৱক ॥

অধৰ্ম্মৰ কাৰ্য্যচয় জ্ঞাতি মিত্ৰ বিড়ম্বয়
আপোনাৰ সাধয় প্ৰলয় ।

জানি ভূমি নৰপতি ধৰ্ম্মত বাঁথাহা মতি
ধৰ্ম্মপন্থা কৰিয়ো আশ্ৰয় ॥ ২৪

কৰিয়োক হিতকৰ্ম্ম যিজনৈ বাঁথয় ধৰ্ম্ম
আৰু ধৰ্ম্মে সদা বন্ধা কৰে ।

ধৰ্ম্মবস্তৃ যিবা হয় সমস্তৰে প্ৰীতি পায়
সৰ্ব্বক্ষণে পুণ্যক আচৰে ॥

এতেকতে ধৰ্ম্ম প্ৰাণ তয়ু পিতামহগণ
অশ্বমেধ কৰি সমাপন ।

সদা প্ৰীতি বাক্য ধৰি প্ৰজাগণে সমাদৰি
ৰাজ্যক চৰ্চ্চিল বঙ্গমন ॥ ২৫

শত্ৰু মিত্ৰে সম মতি অৰ্থে নাহি আসকতি
নাহি আৰু দস্ত্ৰ ৰেচয় ।

ব্ৰত পূজা যজ্ঞদানে দেৱ দ্বিজ ব্ৰাহ্মণক
কায় বাক্যে সদা উপাসয় ॥

ধৃতবাষ্ট্ৰ নৃপতিক সেৱা কৰে প্ৰতি নিত
মান্য কৰে পিতৃতো অধিক ।

শুদ্ধমতি সদাশয় সকলো বান্ধৱময়
বথানয় সবে পাণ্ডৱক ॥ ২৬

ধৰ্ম্মত নিপুণ শ্ৰেষ্ঠ দয়ালীল কৰ্ম্মনিষ্ঠ
যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ-ৰাজেশ্বৰ ।

হেন ৰাজা মহাভাগ সজ্জনত অনুৰাগ
অধৰ্ম্মজীৱন চিন্তে মাৰ ॥

সত্য শোচ দয়া দান শৰণাগতক ত্ৰাণ
আত্মবক অভয় প্ৰদান ।

হেন ৰাজোচিত ধৰ্ম্ম পাণ্ডৱ নিত্যকৰ্ম্ম
জানি প্ৰশংসয় সৰ্ব্বজন ॥ ২৭

হেনমতে পাণ্ডুহৃত হুয়া ধৰ্ম্মে অনুগত
অন্ধৰ আদেশ প্ৰতিপালি ।

পঞ্চভ্ৰাতৃ সমাদৰে পঞ্চদশ বৰ্ষ ৰাজ্য
কৰিলন্ত আতি কুতূহলি ॥

পঞ্চদশ বৰ্ষ ভৈলা অন্ধৰাজ বনে গৈলা
সঙ্গে কুন্তী গান্ধাৰী সঞ্জয় ।

সম্যাস আনিল মনে ৰবিপদ সেৱা ধ্যানে
তিনিবৰ্ষ কাল য়েৰে ক্ষয় ॥ ২৮

বন পোৰা বহি পাই দেহা কৰিলন্ত ছাই
শুনি পাণ্ডৱৰ মিলে শোক ।

জ্যেষ্ঠপিতৃ জননীৰ শ্ৰাদ্ধ কৰি অনন্তৰ
যজ্ঞ দানে ভূমি ব্ৰাহ্মণক ॥

অনন্তৰে পাণ্ডুপুত্ৰ ৰাজ্যভোগ ভুঞ্জিলন্ত
কৃষ্ণৰ সেৱাত বাধি মতি ।

সমস্ত কথাকে আৰে কহিবোহো তয়ু আগে
শুনা জন্মেজয় নৰপতি ॥ ২৯

আশ্ৰমবাসীক পদ আতি মহা বিদগদ
শ্ৰৱণে বাসনা কৰে ক্ষয় ।

গুচয় মলিন বুদ্ধি আত্মাক কৰন্ত শুদ্ধি
অল্পকালে মায়াক তেজয় ॥

কৃষ্ণসেৱা মনে আশ ভণিলন্ত কালিদাস
আশ্ৰমিক পৰ্ব পদচয় ।

মলিন পাতকচয় সম্যকে হতক লয়
বোলা সবে ৰাম কৃষ্ণ জয় ॥ ৩০

যুধিষ্ঠিৰ নগৰ নিৰ্মাণ আৰু ধৃতবাষ্ট্ৰ-গান্ধাৰীৰ শুভ্ৰবা

পদ

মুনি বোলে শুনিয়োক ৰাজা জন্মেজয় ।
যুদ্ধত নিহত য়েৰে ভৈলা শত্ৰুচয় ॥
মহাত্মা পাণ্ডৱগণ লভি সিংহাসন ।
বিধকৰ্ম্ম সম শিল্পী আনি কত জন ॥ ৩১

কৰাইলন্ত ঠায়ে ঠায়ে নগৰ নিৰ্মাণ ।
 বাট ঘাট সৰোবৰ কৰি বিতোপন ॥
 স্থানে স্থানে অট্টালিকা সাজিল যতনে ।
 হীৰা মণি মাণিক্য লগাই পাৰে মানে ॥ ৩২
 স্থানে স্থানে সাজিলন্ত হৰিৰ মন্দিৰ ।
 স্তূৰ্ণ বজত বহু কৰি জাতিকাৰ ॥
 পোৱাল মুকুতা মণি গাঠি শাৰী শাৰী ।
 সৰাৰ সহিত চন্দ্রতাপ দিছে আৰি ॥ ৩৩
 ঠায়ে ঠায়ে সাজিলন্ত অতিথিৰ ঘৰ ।
 বহু উপহাৰে ৰাখে ভোজন সম্ভাৰ ॥
 দোকান পোহাৰ হাট পাতে স্থানে স্থানে ।
 নানা দ্ৰব্য কিনা বেচা কৰে সৰ্ব্বক্ষণে ॥ ৩৪
 আৰো নানা কাৰ্য্যে সাধে প্ৰজাৰ কুশল ।
 পুত্ৰস্নেহে প্ৰজাক কৰন্ত প্ৰতিপাল ॥
 চাৰি জাতি প্ৰজা মানে থাকে চাৰি কাজে ।
 নপাৰয় চিন্তা দুখ বঞ্চি সিটো ৰাজে ॥ ৩৫
 নাহি লোক অপযশ নাহি শত্ৰুভয় ।
 নৰনাৰী স্তম্ভলে বিষয় ভুঞ্জয় ॥
 বোলে কোঁতুহলে হস্তিনাৰ প্ৰজা যত ।
 যুধিষ্ঠিৰ সম ৰাজা নাহিকে লোকত ॥ ৩৬
 দৰিদ্ৰক কৰে দান অন্ন আভৰণ ।
 গুণী জ্ঞানী পণ্ডিতক কৰে বহু মান ॥
 ঋষি মুনি ব্ৰাহ্মণক সেৱে সমাদৰে ।
 ভূমি বহু ধেনু বস্ত্ৰ সদা দান কৰে ॥ ৩৭
 হেনমতে প্ৰজাৰ সতত চিন্তি হিত ।
 অন্ধৰ চৰণ সেৱা কৰে নিতে নিত ॥
 সেৱা পায় ধৃতৰাষ্ট্ৰ সদায় সন্তোষ ।
 পাসৰিলা যেন পুত্ৰশোক মহাদুখ ॥ ৩৮
 অন্ধৰ আনন্দ লাগি সেৱক পৰায় ।
 কৰে আপোনাৰ ৰাজকাৰ্য্য সমুদায় ॥
 মনে মনে যুধিষ্ঠিৰ চিন্তন্ত সৰ্ব্বথা ।
 ৰাজোচিত বন্ধা হোক জ্যেষ্ঠৰ মৰ্য্যাদা ॥ ৩৯
 এহি হেতু নিখিলন্ত নতুন আবাস ।
 গান্ধাৰী সহিতে তৈত দিলন্ত নিবাস ॥

আবাস লগতে নিখিলন্ত সভাস্থান ।
 মধ্যত ধাপিল বহুময় সিংহাসন ॥ ৪০
 দাস দাসী পাত্ৰ পুৰোহিত স্তম্ভলে ।
 বসি থাকে অন্ধৰাজ আতি কুতুহলে ॥
 বেদব্যাস কৃপাচাৰ্য্য বিদুৰ সঞ্জয় ।
 অন্ধৰ সন্তোষ হেতু তথাত থাকয় ॥ ৪১
 ভ্ৰাতৃসমে যুধিষ্ঠিৰ হয় উপগত ।
 ভ্ৰাতৃসমে পালে আজ্ঞা যি হয় উচিত ॥
 ভ্ৰাতৃ সমস্তকো বোলে বিনয় বচন ।
 যদি মোত স্নেহ ভক্তি আছে অনুক্ষণ ॥ ৪২
 ক্ৰুৰভাৱ এৰি সবে এৰি কোপ মন ।
 কায় মন বাক্যে সেৱা অন্ধৰ চৰণ ॥
 পুত্ৰ নাতি হীন অন্ধ শোকে দন্ধ আতি ।
 আমাৰ সেৱাত যেন হয় হৃষ্টমতি ॥ ৪৩
 অযাচিত দিবা অন্ন বস্ত্ৰ আভৰণ ।
 এতেকে সন্তোষ আমি স্বৰূপ বচন ॥
 হেনমতে প্ৰিয়বাক্য সাদৰি ভ্ৰাতৃক ।
 সেৱা কৰে যুধিষ্ঠিৰ অন্ধ নৃপতিক ॥ ৪৪
 পাই অন্ধ পাণ্ডৱৰ স্নেহ ভকতি ।
 সদায় সন্তুষ্ট আতি প্ৰফুল্ল মুকতি ॥
 হৃষ্ট চিত্তে বসে সদা আপোন সভাত ।
 পৰম আনন্দ পায় সভাসদ যত ॥ ৪৫
 দেৱঋষি পিতৃগণ বহুস্থ বিষয় ।
 কথোপকথনে ব্যাসদেৱে আলাপয় ॥
 আচাৰ বিচাৰ নীতিধৰ্ম্ম যত যত ।
 বখানন্ত বিদুৰে সঞ্জয় মানে হিত ॥ ৪৬
 বিদুৰৰ ৰাজনীতি আতি বিচক্ষণ ।
 নীতিৰ প্ৰভাৱে কাৰ্য্য মিলে বিত্তমান ॥
 সমস্ত নৃপতি সবে আসি ইটো স্থান ।
 হয় হস্তী বথ বহু কৰন্ত সন্মান ॥ ৪৭
 বন্দীসকলৰ হয় বন্ধবিমোচন ।
 প্ৰাণদণ্ডযোগ্য ব্যক্তি পায় প্ৰাণদান ॥
 দয়া দান ধৰ্ম্মে লবিত্ৰতা দূৰ ভৈল ।
 ৰামৰাজ্য সম স্তুত লোকত মিলিল ॥ ৪৮

মুনি বোলে শুনিয়োক বাজা জন্মেজয় ।
 ধৰ্ম্ম অৱতাৰ বাজা ধৰ্ম্মৰ তনয় ॥
 জ্যেষ্ঠ পিতৃ অন্ধক সন্তোষি হেনমতে ।
 গান্ধাৰীকো সন্তোষয় সেৱা ধৰি চিতে ॥ ৪৯
 দ্রৌপদী হুতদ্ৰো কুন্তী চিত্ৰাঙ্গদা সতী ।
 উলুপী উত্তৰা আদি যতেক আয়তী ॥
 সকলোৱে গান্ধাৰীৰ ওচৰত বই ।
 নানামতে কৰে সেৱা যেন মহাদই ॥ ৫০
 সেৱাত সন্তোষি পাসবন্ত শোক দুখ ।
 সন্মুখে চাহন্ত দেৱী পাণ্ডৱৰ যুথ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ শিৰদ্রাণি কবন্ত চুশ্বন ।
 আশীষ বৰষে সদা প্ৰফুল্লিত মন ॥ ৫১
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ আতি শুদ্ধমতি ।
 মনে মনে কৃষ্ণপাৱে কবন্ত ভকতি ॥
 জগতৰ আত্মা কৃষ্ণ অগতিৰ গতি ।
 বোলে তথু পাৱে নছাৰোক মোৰ মতি ॥ ৫২
 আপুনি আসিয়া ভৈলা বান্ধৱ আমাৰ ।
 তোমাৰ কৃপাত জীৱে পাণ্ডৱ কুমাৰ ॥
 তুমিসম বান্ধৱ নাহিকে পাণ্ডৱৰ ।
 দুখৰ সহায় মাত্ৰ চৰণ তোমাৰ ॥ ৫৩
 যত উপকাৰ নাপাৰিবো হুজিবাৰ ।
 নিজগুণে কিনি লৈলা পাণ্ডৱ পুত্ৰক ॥
 এহিবুলি সৰ্ব্বক্ষণে কৃষ্ণক চিন্তয় ।
 ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি বল কৃষ্ণত অপৰ্য ॥ ৫৪
 ধন্য ধন্য যুধিষ্ঠিৰ নৃপতি প্ৰধান ।
 বাজসিংহাসনে যেন ভৈল তপোবন ॥
 লোকৰ কুশল চিন্তি কৰে সৰ্ব্বকাম ।
 মনে মুখে সৰ্ব্বক্ষণে বোলে বাম বাম ॥ ৫৫
 আত্মমিকপৰ্বৰ কথা পাণ্ডৱ চৰিত্ৰ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে হয় হৃদয় পৱিত্ৰ ॥
 বিৰচিল কালিদাস সন্তুসেৱা ধৰি ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৫৬

ভীমৰ কটুবাৰ্য্যত ধৃতবাস্তিৰ খেদ আৰু সঞ্জয়-বিবৃৎৰ
 সাধনা বাণী

পদ

মুনি বোলে শুনা পৰীক্ষিতৰ তনয় ।
 পাণ্ডৱ চৰিত্ৰ কথা আতি মনোময় ॥
 ধৰ্ম্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰ মুৰ্ত্তি ।
 ধৃতবাস্তি গান্ধাৰীৰ সাধিবাক শ্ৰীতি ॥ ৫৭
 ভ্ৰাতৃসমে দুহাস্তক সেৱন্ত আপুনি ।
 আত্মা মাত্ৰ কৰে কাৰ্য্য একোকে নুগুণি ॥
 যদি কিবা কাৰ্য্যচয় নমানয় মনে ।
 তথাপিতো কৰে কাৰ্য্য অন্ধৰ কাৰণে ॥ ৫৮
 সৰ্ব্বক্ষণে যুধিষ্ঠিৰে মনত গুণন্ত ।
 জ্যেষ্ঠ পিতৃ শোক তাপে সদায় জ্বলন্ত ॥
 শত ভ্ৰাতৃ চুৰ্য্যোধন চন্দ্ৰ সমসৰ ।
 পৰম বান্ধৱ কত মহা বলীয়াৰ ॥ ৫৯
 আমাৰ কাৰণে সবে গৈলা যমলোক ।
 ইটো মহাশোক দুখে পীড়য় অধিক ॥
 এতেকে সেৱাতে হৌক শোকৰ প্ৰলয় ।
 দিন ৰাত্ৰি সৰ্ব্বক্ষণে ইহাকে ভাবয় ॥ ৬০
 ভ্ৰাতৃসমে আলোচি অন্ধৰ চাপি পাশ ।
 অন্ধ নৃপতিক ভাবে দেৱতা সদৃশ ॥
 হুচিন্তিতে যোগান ধৰন্ত প্ৰতিনিতে ।
 ধৈৰ্য্যৱন্ত যুধিষ্ঠিৰ ভ্ৰাতৃ সমন্বিতে ॥ ৬১
 হেনমতে সেৱা পায় কোঁৱৰ প্ৰধান ।
 শুদ্ধচিত্তে শুক্ল বস্ত্ৰ কৰি পৰিধান ॥
 স্নান দান তৰ্পণ কৰয় প্ৰতিনিত ।
 মনে যেন ৰচয় ভূজন্ত দধি ভাত ॥ ৬২
 ববিৰ উদয় জানি অন্ধ নৰপতি ।
 স্নানহেতু চলে বস্ত্ৰে গান্ধাৰী সহিত ॥
 গজাত কবন্ত স্নান ধৰি কৃতজ্ঞলি ।
 বাৰ কাঢ়ে মনে মনে গজা গজা বুলি ॥ ৬৩

জ্ঞানব শেষত ফল ফুল জল লই ।
 মহা ধ্যানে পিতৃগণে তর্পণ কবয় ॥
 অনন্তবে গৃহে আসি উপসম হই ।
 ঋষি মুনি ব্রাহ্মণব সম্ভোষি হৃদয় ॥ ৬৪
 পিতৃগণ উদ্দেশে কবন্ত নানা দান ।
 স্বর্ণ ভূমি ধেনু বৎস যেন হয় মন ॥
 যুধিষ্ঠিরে যোগান্ত যতক অভিনাষ ।
 যারে পিতৃ মনত নকবে অসন্তোষ ॥ ৬৫
 বৃকোদব অর্জুন নকুল সহদেব ।
 যথা যোগ্য আজ্ঞা পালি নিতে কবে সের ॥
 কিস্তি বীর বৃকোদব ধর্ম্ম আজ্ঞা পাই ।
 জ্যেষ্ঠ পিতৃ অঙ্কক যদিবা উপাসয় ॥ ৬৬
 মনে মনে পূর্ব্ব দুখ স্মরণ কবন্ত ।
 এতেক সময়ে দীর্ঘশ্বাস ফোকাবন্ত ॥
 সময়ে বোলন্ত ক্রোধে নানা কটু ভাষ ।
 কেহো বেলা নানা বাক্যে কবে পৰিহাস ॥ ৬৭
 ছোৱাল কালত মোক মাঝিক মনে ।
 বিষলাক ভুঞ্জাইলি পবন যতনে ॥
 অগ্নিগৃহ সাজি পুৰিলিহি পাঞ্চজন ।
 আনন্দ কবিলি কাটি লৈলি সিংহাসন ॥ ৬৮
 শত্রুবুদ্ধি ভুঞ্জাইলি অনেক নিকাৰ ।
 সিসব স্তম্ভি মনে লাগয় ধিকাৰ ॥
 দুৰ্ভবুদ্ধি দুৰ্য্যোধন হিংসিল সর্ব্বথা ।
 নকবিল পাণ্ডবৰ কোননো অৱস্থা ॥ ৬৯
 পাশা খেলি ধন রাজ্য সমস্তকে নিলা ।
 এক বস্ত্রে দ্রৌপদীক সভাক আনিলা ॥
 দ্রৌপদী কান্দিল আতি আৰ্ত্তনাদ কবি ।
 শুনি মুশুনিলা ভূমি পুত্রক আদৰি ॥ ৭০
 আতি পাপাচাৰী তোৰ পুত্র এক শত ।
 ধর্ম্মাধর্ম্ম পাপ-পুণ্য নগনি মনত ॥
 পাৰে মানে আমাক হিংসিল নিবন্তব ।
 তাৰ ফলে মিলিল এতেক অধস্তব ॥ ৭১
 সঞ্জয় বিদ্বব ব্যাসদেব মহামতি ।
 নানামতে বুজাইলন্ত ধর্ম্মক প্রকটি ॥

যদুকুলপতি কৃষ্ণ বান্ধব প্রদান ।
 দূত হুয়া আসিলন্ত কৌবরব স্থান ॥ ৭২
 পাঞ্চভ্রাতৃ লাগি পাঞ্চগ্রাম মাগিলন্ত ।
 শুনি মুশুনিলা উপহাস কবিলন্ত ॥
 দুই কণ শকুনিক মানিলন্ত হিত ।
 জয় পবাজয় হোক সম্মুখ যুদ্ধত ॥ ৭৩
 যেন দুই বাস ঘৰিষণে জ্বলে জুই ।
 সমস্ত বংশব বন পুৰি কবে ছাই ॥
 কৌবরব হেনমত অকার্য্য ফলত ।
 মবিল দর্পিষ্ঠ দুই ভ্রাতৃ এক শত ॥ ৭৪
 শকুনি প্রভৃতি দুইকামী যত যত ।
 সবে যমলোকে গৈলা আমাৰ হাতত ॥
 তথাপিতো পূর্ব্বদুখ নপাহৰো আমি ।
 আমাত বোলাবা কেনে পাণ্ডবব স্বামী ॥ ৭৫
 এতেক কহন্তে খল্লে বাহুক জঙ্ঘাবি ।
 চক্ষুক পকান্ত যেন নিশ্বাস ফোকাবি ॥
 যেন মদমত্ত ভীম বোলে নানা বোল ।
 কর্ণে পশি হৃদয়ত কুটে যেন শেল ॥ ৭৬
 শোকে দুখে অন্ধব চেতন হবে গায়ে ।
 অর্জুন নকুল সহদেব দেখি ধারে ॥
 মহাবলী বৃকোদব নিকৰ্ণ মন ।
 শোক জ্বলি আন দিকি কবন্ত গমন ॥ ৭৭
 কিছুক্ষণে সঙ্কুচিয়া অন্ধ নবপতি ।
 বিলাপ কবন্ত দুখে শোকে দগ্ধমতি ॥
 হায় পুত্র দুৰ্য্যোধন রাজ বান্ধব ।
 স্তবর্ণ পতাকা ধ্বজ আছিল যাহাব ॥ ৭৮
 শত শত রাজা খাটে ঘাব দুহাবত ।
 যাৰ বাক্যে ভীষ্ম দ্রোণ কর্ণ উপগত ॥
 ইন্দ্রব বৈভৱ জিনি তোৰ হুখ যোগ ।
 নানা ভাৱে কবিলি বিবিধ উপভোগ ॥ ৭৯
 তোৰ সম শতপুত্র সবে ভৈলা নাশ ।
 এতেক শোকতো মোব নষ্টল বিনাশ ॥
 নপাওঁ বিষক নিম্নিলয় আশ্লি-ম্যাধি ।
 আৰো কিবা লাগি বাখে নিকৰ্ণ বিধি ॥ ৮০

হেনমতে বিলাপন্ত অন্ধ নবপতি ।
 নাহি কচে অন্নপান নাহিকে তৃপ্তি ॥
 মলিন বসন পিন্ধি বসয় ভূমিত ।
 গান্ধাবী প্রবোধে তাক বুজি তান চিত্ত ॥ ৮১
 শুদ্ধচিত্ত যুধিষ্ঠিৰ আমাক সেৱয় ।
 ভীমৰ বাক্যত ৰোষ এৰিবে লাগয় ॥
 দৈৱকপ কৰ্মফল মহন্ত বিনাশ ।
 দৈৱেসে কবয় জানা ইটো পৰিহাস ॥ ৮২
 দৈৱবলে লোকে নানা স্তম্ভ দুখ পায় ।
 এতেকতে সমজ্ঞানে সমজনে সহয় ॥
 বিশেষত যাক যেন কৰে আচৰণ ।
 তাহাৰো মিলয় তেনে স্বৰূপ বচন ॥ ৮৩
 ছোৱাল কালৰপৰা তুমি নৃপবৰে ।
 ভীমক দিলাহা কষ্ট নানা ক্ৰোধ ভৰে ॥
 নানামত দুখ পাই বঞ্চিল বনত ।
 ফুৰন্ত তহিতে নানা ঋষি আশ্রমত ॥ ৮৪
 সিটো দুখে কহে বাক্য তাৰ দোষ নাই ।
 আমাৰেসে কৰ্মফল ভুঞ্জিছো সদায় ॥
 এতেকতে প্ৰাণ প্ৰভু নকৰিবা শোক ।
 সবাহাকে ত্যজি পৰলোক বঞ্চিয়োক ॥ ৮৫
 অন্ধ বোলে বুকোদৰ আতি নিকৰণ ।
 একে একে শত পুত্ৰ কৰিলা নিধন ॥
 মনুষ্য হইয়া কৰিলন্ত বক্তৃপান ।
 অগ্নায় যুদ্ধত মাৰিলন্ত দুৰ্য্যোধন ॥ ৮৬
 তাক পাই স্বভাৱে মোহোৰ দেহা দহে ।
 তাৰ বাক্যবাণ মোৰ পৰাণে নসহে ॥
 ভীমৰ বাক্যত মোৰ অধৈৰ্য্য পৰাণ ।
 বিষ ভক্ষিবাক লাগি হই আছে মন ॥ ৮৭
 কিন্তু আতি সাধুৱতি ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 তাৰ যত গুণ যশ মহয় বৰ্ণন ॥
 তাহাৰ লেৱন্ত জীৱে আমাৰ জীৱন ।
 তাক দেখি লৰ্কৰুখ হয় বিন্মৰণ ॥ ৮৮
 এহিমতে কতোদিক গান্ধাবী সহিত ।
 কবি সদা আশাপন শান্ত কৰে চিত্ত ॥

হেনমতে গান্ধাবীৰ চিত্ত শান্ত নাই ।
 পুত্ৰশোকে মহাবলি দুগুণে উধাই ॥ ৮৯
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে শুনা গান্ধাবী নন্দিনী ।
 চিত্ত থিৰ কৰিয়োক চাহা মনে গুণি ॥
 নীচ জনে নীচ বাক্যে পীড়ে উত্তমক ।
 তাহাৰ উত্তম পদ মানো ধিক ধিক ॥ ৯০
 এহিবুলি মৌন হয় ধৰন্ত ধিয়ান ।
 নাহি কচে অন্নপান পৰ্য্যক্কে শয়ন ॥
 স্বামীৰ দেখিয়া দুখ মনে স্তম্ভ নাই ।
 গান্ধাবী ৰহিলা পাচে বিদূৰক চাই ॥ ৯১
 বিদূৰ আসিয়া বোলে কুকুল স্বামী ।
 শুনিয়োক পৰিচ্ছেদ ঘিৰা কহো আমি ॥
 ৰাজ ৰাজেশ্বৰ যুধিষ্ঠিৰ মহা শান্ত ।
 দেৱতো অধিক কৰি তোমাক ভাৱন্ত ॥ ৯২
 ভ্ৰাতৃসবে নিয়োজিল তোমাৰ সেৱাত ।
 আছয় অপৰ আৰো দাস দাসী যত ॥
 পিতৃতো অধিক সেৱা কৰে প্ৰতি নিত ।
 নানা ৰত্ন ঐশ্বৰ্য্য যোগাৱে যথোচিত ॥ ৯৩
 যত ইচ্ছা দান ভোগ কৰা নিতে নিত ।
 যুধিষ্ঠিৰ সৰ্বকৰ্ণে তোমাতে প্ৰণত ॥
 তোমাৰ আদেশ মানি ৰাজ্যক চৰ্চয় ।
 আপুনাৰ স্তম্ভ শাস্তি তোমাতে অৰ্পয় ॥ ৯৪
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে শুনি বিদূৰ ভৈয়াই ।
 যতক কহিলা মানে অসত্য নোহয় ॥
 গুণৰ সাগৰ ধৰ্ম্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ ।
 কায়মন বাক্যে সদা সেৱয় বিস্তৰ ॥ ৯৫
 পিতৃতো অধিক সেৱা কৰে সৰ্বকৰ্ণ ।
 আমাৰ মঙ্গল বাঞ্ছা কৰে অনুকৰণ ॥
 কিন্তু ভীমে বিপৰীত বাক্য বৰিষিল ।
 এতেকে অধিক শোক সিহেতু মিলিল ॥ ৯৬
 বেদনাত বিকল ভৈলন্ত মন চিত্ত ।
 উপবাস থাকি সাধো শৰীৰৰ হিত ॥
 মাতিলে ভীমক কোনো কাৰ্য্যে অকস্মাত ।
 গৰিহিত নানা বাক্য বোলে যথোচিত ॥ ৯৭

দশন চোবায়া আসে বাহু দক্ষিণ মাৰি ।
 চক্ষুক পকাস্ত যেন দৃঢ় যুষ্টি ধৰি ॥
 যেন শত পুত্ৰক বাহুৱে কৰি নাশ ।
 সুপুৰিল তাৰ অন্তৰৰ অভিলাষ ॥ ৯৮
 মোহোৰ কাষত ভীম যেন মদমত্ত ।
 কহিয়োক কেনমতে সহিবেক চিত্ত ॥
 এতেকতে হোক মৃত্যু তেৰে মোৰ স্তম্ভ ॥
 নষ্ট হৈব হৃদয়ৰ যতেক অন্তৰ ॥ ৯৯
 বিদূৰে বোলন্ত পুনু শুনা কুববৰ ।
 ধৈৰ্য্য বিনা নাহি ইটো ঔষধি বোগৰ ॥
 ধৈৰ্য্য ধৰিয়োক ৰাজা কৃষ্ণক দিয়াই ।
 দৈৱৰ নিৰ্ব্বন্ধ যিটো এৰণ নযায় ॥ ১০০
 স্বভাৱে নিৰ্দয় ভীম পৰম দুৰ্জয়ন ।
 কিছো নুশুনিবা তুমি ভীমৰ বচন ॥
 যদি অপমান কৰে ধৰ্ম্ম নৰপতি ।
 কাৰ্য্যত তেজয় নিষ্ঠ অঙ্কৰাজ প্ৰীতি ॥ ১০১
 তেৰে কৰিয়োক কাৰ্য্য যেন হয় মতি ।
 যুধিষ্ঠিৰ মুখ চাহি ক্ষমিয়ো সম্প্ৰতি ॥
 ক্ষমা সম ধৰ্ম্ম নাহি তিনিয়ো লোকত ।
 ক্ষমা গুণে বশ্য হয় মহাশত্ৰু যত ॥ ১০২
 বিশেষত পাণ্ডুপুত্ৰ মাতৃৰ সহিত ।
 অশেষ দুখক ভুঞ্জিলন্ত প্ৰতিনিতি ॥
 সিসৰ স্তম্ভৰি ভীম তোমাত উদাস ।
 আগ পাচ নভাবি কৰন্ত মাত্ৰ ৰোষ ॥ ১০৩
 যুধিষ্ঠিৰে শুনে যদি এতেক কাৰ্য্যক ।
 ৰাজ্য ধন পাত্ৰ মন্ত্ৰী সপিব তোমাক ॥
 ভ্ৰাতৃসমে কৰিবন্ত অবণ্যত গতি ।
 জানি তেজিয়োক তুমি হেন দুখ মতি ॥ ১০৪
 পৰম পণ্ডিত তুমি বুদ্ধিত সজ্ঞান ।
 দৈৱৰ লিখন যিবা নহয় খণ্ডন ॥
 নিজ নিজ কৰ্ম্মফল ভুঞ্জি জীৱচয় ।
 বেদৰো অলজ্য ইটো জানিবা নিশ্চয় ॥ ১০৫
 কিন্তু সমস্তৰে আত্মা কৃষ্ণ পদ্মপাণি ।
 তাহাক সেৱয় যিটো মহা ইষ্ট মানি ॥

দৈৱৰ লিখন মানে সবে হয় ক্ষয় ।
 কৃষ্ণক নভজি মহা পাতেক সাধয় ॥ ১০৬
 জন্মে জন্মে মৰি মৰি নানা দুখ পায় ।
 কৃষি কীট নানা দেহে নৰক ভুঞ্জয় ॥
 জানি কৰিয়োক আৰে কৃষ্ণত ভকতি ।
 জীৱন্তে লভিবা স্তম্ভ অনন্ত মুকুতি ॥ ১০৭
 মহাভাৰতৰ কথা আতি স্বাদময় ।
 শুনন্তে অমৃত স্ৰৱে পাতক দহয় ॥
 বিৰচিত কালিদাস কৃষ্ণপদ স্মৰি ।
 নিবন্তৰে বোলা সবে কৃষ্ণ কৃষ্ণ হৰি ॥ ১০৮

ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ বানপ্ৰস্থ গ্ৰহণ

ছবি

বিদূৰৰ হিত বাণী যেন অগনিত পানী
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে মৌন জয়া বৈল ।
 মুখত নাহিকে ভাষ ফোকাবন্ত দীৰ্ঘশ্বাস
 মনে যেন বৈবাগ্য মিলিল ॥
 এহি কথা প্ৰসঙ্গত সজয় আছিল তৈত
 দেখি হেন অন্ধৰ অৱস্থা ।
 আতিশয় স্নেহ ভাৱে প্ৰণামি অন্ধৰ পাৱে
 বিনয়ে বোলন্ত যেন কথা ॥ ১০৯
 মায়া মোহে পায় ভয় মহাশোকে ধনঞ্জয়
 ধনু এৰি বধত বসিলা ।
 সৰ্ব্ব আত্মা অন্তৰ্য্যামী তিনিয়ো লোকৰ স্বামী
 উপদেশি মোহ দূৰ কৈলা ॥
 সমস্তে শুনিলো তুমি বিৰবি কহিলো আমি
 মহা ঋষি ব্যাসৰ প্ৰসাদে ॥
 কৰ্ম্মজ্ঞান ভক্তিযোগ মনুষ্য জন্মৰ ভোগ
 অজ্ঞানী নজানে মোহ মদে ॥ ১১০
 কৰ্ম্মত ওপজে জ্ঞান জ্ঞানে ভকতিত মন
 ভকতিত অন্তৰ্ভাস স্বৰ ।

চিন্তিলেক আত্মাহিত পায় পৰকাল বিত
 সাধিলন্ত গতি আপুনাৰ ॥
 ভক্তিব বহন্ত জানি ভক্তিত বিশ্বাস আনি
 সৰ্ববন্ধে কৃষ্ণক স্মৰয় ॥
 তাৰ কৰ্মফল যত মহাভয়ে হয় ভীত
 মহাত্মাসে সঙ্গক ত্যজয় ॥ ১১১
 কৃষ্ণক ভজিল য়েৰে কৰ্মফল মানে তেৰে
 সমস্তয় হয় ভগ্নীভূত ॥
 দুহুই ইন্দ্ৰিয়চয় ভক্তি ভৈলে দূৰে যায়
 হৰিভক্তি কবন্ত বেকত ॥
 প্রবন্ধয় দৃঢ়মতি সাধিল ঈশ্বৰ শ্রীতি
 অনায়াসে চিন্তি মায়াজাল ॥
 কৰ্মৰ বন্ধন ছোৰি লভিয়া মুকুতি তৰি
 জগতৰো সাধিল মঙ্গল ॥ ১১২
 জানি তুমি নবপতি এৰি বিষয়ৰ শ্রীতি
 কৰা আৰো ভকতি আশ্রয় ॥
 আগম নিগম যত সমস্তবে নিষ্ঠমত
 ভক্তি বিনা কেহো নতবয় ॥
 তপ ত্রত দান বুদ্ধি আত্মক নকৰে শুদ্ধি
 আক নিষ্ঠ বুজিবা নিশ্চয় ॥
 ভকতিত ভৈলা শুদ্ধি নাই ভেদাভেদ বুদ্ধি
 জ্ঞানে কাকো ভেদ নকবয় ॥ ১১৩
 জানি কৃষ্ণ সেৱা ধৰা কৃষ্ণত ভকতি কৰা
 ভকতিসে জীৱৰ সম্পদ ॥
 সংসাৰ বৈভৱ ধন মিছা সবে বিড়ম্বন
 সমস্ততে মিলয় আপদ ॥
 আছে যত জীৱচয় কৰ্মপন্থে প্রবর্তয়
 কৰ্মে জন্ম-মৃত্যু আসি মিলে ॥
 ব্রহ্মা হৰ পুৰুষৰ কৰ্মফলে নিবন্তৰ
 জন্ম মৃত্যু লভে কালে কালে ॥ ১১৪
 শুনা শুনা কুৰ্মায় পুত্ৰ পুত্ৰ বোলো মই
 খণ্ডোক মৰয় যত মল ॥
 প্রলয় মিলিলে যায়ে কৰ্মফলে নানা ভাৱে
 কৰে জ্ঞান লোকক বিকল ॥

নিজানন্দ কৃপাময় ব্রহ্মাণ্ডৰ সাধে লয়
 তথাপিতো জানিবা নিশ্চয় ॥
 বাজকপে কৰ্মফল য়েহেন জলৰ মল
 ভৱাণ্ণে অক্লুৰ গজয় ॥ ১১৫
 এতেকতে ভৱকপে কৰ্মফলে বীজকপে
 থাকে জানা মহা প্রলয়ত ॥
 য়েৰে পুত্ৰ সৃষ্টি হয় কৰ্মকপে প্রকাশয়
 ভক্তি বিনা নহয় খণ্ডত ॥
 জানি শোক চিন্তা এৰি কৃষ্ণসেৱা মনে ধৰি
 বানপ্রস্থ কৰিয়ো আশ্রয় ॥
 হাতে বাঘজবী ধৰি কাল মৃত্যু আছে বেড়ি
 ক্ষন্তেকতে মিলিবে প্রলয় ॥ ১১৬
 এতেকে তত্ত্বক জানি বাজা প্রজা যত জ্ঞানী
 বেদৰ বিহিত নলজয় ॥
 চাৰি আশ্রমক ধৰি কৃষ্ণপদ হৃদি ধৰি
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কীৰ্ত্তি উপার্জয় ॥
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কীৰ্ত্তি ভিন্ন বিষয়ৰ স্মৃথ আন
 মিলে জানা সমস্ত যোনিত ॥
 এতেকে মনুষ্য হই কীৰ্ত্তি ধৰ্ম্ম যাৰ নাই
 ধিক ধিক মনুষ্য জন্মত ॥ ১১৭
 বল বীৰ্য্য আয়ু লাগি হয় ব্রহ্মচৰ্য্য যোগী
 বিষয় কাৰণে গৃহাশ্রম ॥
 দেখুৱাই দান ত্যাগ বানপ্রস্থ লাগি আগ
 সামৰিল বিষয়ৰ কাম ॥
 অনন্তৰে ত্রত ধৰি আহাৰ বিহাৰ এৰি
 মন চিন্তে ব্রহ্মক চিন্তয় ॥
 ব্রহ্মক চিন্তয় য়েৰে সম্যাস বোলয় তেৰে
 অন্তকালে মুকুতি মিলয় ॥ ১১৮
 ইসে লোক পৰমার্থ পুৰুষৰ পুৰুষার্থ
 জন্মৰ উদ্দেশ্য ভৈল শেষ ॥
 হেন ধৰ্ম্ম কৰি ত্যাগ বিষয়ত অনুৰাগ
 নিটো মায়াৰেমে ভৈল দাল ॥
 মায়াৰ অধীন ভৈলে বিড়ম্বয় কৰ্মফলে
 দৈৱ পাশে কবন্ত বন্ধন ॥

কল্প অশ্ব কল্প পাই বিষয়ক নেতাজয়
নিষ্ঠ নিষ্ঠ বুলিবা বচন ॥ ১১৯
জানি তুমি মহামতি ত্যজি গৃহাশ্রম প্রীতি
বানপ্রস্থ পন্থ আরে লোরা ।
শোক চিন্তা দুখময় স্বভারে হৈরন্ত লয়
কৃষ্ণ ভকতি বস পিয়া ॥
সঞ্জয় বাণী শুনি বিমবিষি মনে গুণি
কুকপতি বুলিলা বচন ।
নবকব পোকে মোক লাবি চাৰি খাইবেক
বুজিলো দৈৱক বিড়ম্বন ॥ ১২০
মহাবধী ভীষ্মদেৱ যাক সম নাহি কেৱ
স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতাল লোকত ।
দ্রোণ কৰ্ণ শল্যবীৰ মিত্ৰ আতি কৌৰৱ
আৰো মহাবীৰ শত শত ॥
হয় হস্তী বধ লই সম্ভবক আসি ধাই
শৌৰ্য্য বীৰ্য্য সমে সমৰ্পিল ।
বল বীৰ্য্যে বিশ্বখ্যাত মোৰ পুত্ৰ এক শত
চতুৰঙ্গে যুদ্ধক চলিল ॥ ১২১
জ্ঞাতি গোত্ৰ বন্ধু সমে সবাকো নিলন্ত যমে
মোক বাখিলন্ত অনন্তবে ।
যিবা পাণ্ডৱ হাতে সবে গৈলা যমবাটে
উদৰ পুষিছে তাৰ ঘৰে ॥
ভীষ্ম বাক্যক পাই শোকে প্রাণ ফুটি যায়
অন্নক ভুঞ্জিছে যেন বিধ ।
তাত কেনে নাহি শোক দৈৱেসে দণ্ডিল মোক
আছে মোৰ যাতনা অশেষ ॥ ১২২
হায় নিদাকণ বিধি আসিলো ইসব সাধি
আৰো কিবা বিকৰ্ণিবি মোক ।
কিবা বৰ যশ পাই মৰিবাব কালে তই
শোক ঘালি নামাবা আমাক ॥
গান্ধ কাষ্পে তবতৰি কাছে লই কহাঙ্কুলি
ভিক্ষুক জনব বেশ ধৰি ।
এহিসে মনব বন্ধ দুইচক্ষু যাব অন্ধ
বনক চলিব কেন কৰি ॥ ১২৩

গৃহাশ্রম পাৰ ভৈল বানপ্রস্থ কাল ভৈল
ৰাজ্যত নাহিকে উপভোগ ।
তথাপি গৃহত বন্দী দৈৱে কৰ্মফল ছান্দি
মিলাইল ইটো কৰ্মযোগ ॥
কিনো মহা অন্ধ হই তাহাব কাৰণে মই
গৃহতেই বন্দী নৰেখৰ ।
জ্যেষ্ঠ পিতৃ ভীষ্ম বীৰ চলি গৈলা যমপুৰ
মৰণ নভৈল কেনে মোৰ ॥ ১২৪
এহি বুলি অন্ধৰাজ আপোনাৰ সভামাজ
কান্দে শোকে বিয়াকুল ভাৱে ।
বুজিয়োক সাধুজন ভক্তহীন জনে কেনে
পাৱে দুখ মোহ শৰ ঘাৱে ॥
কৃষ্ণ ভকত যেই মায়াক দমিলে সেই
নপৰশে কিছুৱে আপদে ।
বিবচিল কালিদাস কৃষ্ণ পদসেৱা আশ
কৃষ্ণ কৃষ্ণ বোলা সভাসদে ॥ ১২৫

শ্রুতবাট্টৰ খেদ আৰু বানপ্রস্থ অন্নলভন কৰাৰ কাৰণে
বিদ্রব্য লগত আলোচনা

পদ

জন্মেজয় নিগদতি শুন। মুনিবৰ ।
কহিয়োক কিবা কথা ভৈল অনন্তৰ ॥
মুনি বোলে শুনিয়োক পৰীক্ষিতমুত ।
বিদ্রব্য সঞ্জয় বাক্য মানি ক্ষয়ত ॥ ১২৬
কতোবেলা অন্ধৰাজ হুপ্রসন্ন চিত্তে ।
স্নান আচমন পান কৰে ভালমতে ॥
কতোবেলা ভীষ্ম অশান্ত বাক্য পাই ।
শোক অগনিত হেন শবীৰ দহয় ॥ ১২৭
গুণি গাতি চিন্তাব নপাৱে কিছু পাৰ ।
দুই চাৰি দিবস থাকন্ত নিৰাহাৰ ॥
বিদ্রব্য সঞ্জয় গান্ধাবীক আদি কৰি ।
নানা বাক্যে প্রযোজিয়া বোলে সেৱা কৰি ॥ ১২৮

স্নানক কবাই পাচে কবন্ত ভোজন ।
 যুধিষ্ঠিৰে নজানন্ত হেন সম্ভাষণ ॥
 কেহোবেলা ধৃতবাহু শোকত উন্নত ।
 খাটক এবিগা পৰি থাকয় ভূমিত ॥ ১২৯
 ববিৰ উদয় জানি উদান ভাৱত ।
 য়তক স্বৰূপে পৰি থাকন্ত ভূমিত ॥
 বিচুৰ সঞ্জয় আসি ডাকিয়া বোলয় ।
 উঠিয়োক মহাবাজ হেলা নুযুৱাই ॥ ১৩০
 কৃপাচাৰ্য্য বেদব্যাস আনো পাত্ৰ যত ।
 সবহি মিলিল আসি তোমাৰ সভাত ॥
 পাচে আথে বেথে উঠি চলয় সভাত ।
 নাহি কচে অন্নপান শোকে দগ্ধচিত ॥ ১৩১
 সেহিবেলা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 যদি আসি কবে তাক চৰণ বন্দন ॥
 শোক দুখ সমস্তকে হই বিস্মৰণ ।
 সম্ভাষে কবন্ত পুত্ৰ স্নান অন্নপান ॥ ১৩২
 কতোবেলা বিমূৰ্চিত শোকে দগ্ধ হই ।
 সান্ত্বনা দিয়ন্ত ব্যাসে নানা কথা কই ॥
 কতোবা গান্ধাৰী বোলে আমাৰেসে দোষ ।
 পাণ্ডৱৰ অমঙ্গল চিন্তা কৰা কিস ॥ ১৩৩
 শৰীৰৰ হস্তে প্ৰাণ নযায় যাৱত ।
 বোগ শোক চিন্তা দুখ ভুঞ্জিবো তাৱত ॥
 তোমাৰ আমাৰ কিছু পৰিক্ৰিয়া নাই ।
 হেন জানি নাথ আক সহিবে যুৱাই ॥ ১৩৪
 হেনয় দাকণ শোক তাপৰ মাজত ।
 যুধিষ্ঠিৰ সেৱা ভক্তি পাই যথোচিত ॥
 হৰিষ বিবাদে আছে অশ্বিকাৰ হত ।
 পঞ্চদশ বৰ্ষকাল ভৈলন্ত অতীত ॥ ১৩৫
 অনন্তবে চিন্তা কৰি আত্মাৰ কুণল ।
 বানপ্ৰস্থ লাগি মন ভৈলন্ত বিহ্বল ॥
 এহিমানে গুণি বাজা বুলিলা সভাত ।
 কেহো জনে চিন্তা নকৰিবা আমাসাত ॥ ১৩৬
 শুনা ভাই কামাশীল বিচুৰ হুমতি ।
 পৰম ধাৰ্ম্মিক ভূমি ৰোধে বৃহস্পতি ॥

জন্মাবধি অন্ধ হুইয়া ভৈলা অধাশ্বৰ ।
 শত শত নৃপতি যোগাৱে কৰভাৰ ॥ ১৩৭
 অমৰাৱতীক জিনি হস্তিনা নগৰ ।
 ঐশ্বৰ্য্য বৈভৱ যত সীমা নাহি তাৰ ॥
 স্বৰপতি সম ৰীৰ পুত্ৰ চুৰ্য্যোধন ।
 ধৰণী ব্যাপিল যাৰ শোৰ্য্য বীৰ্য্য গুণ ॥ ১৩৮
 হেন পুত্ৰ অকালতে গৈলা যক্ষৰ ।
 ঐশ্বৰ্য্য সম্পদ হুখ ভৈলা ছাবখাৰ ॥
 ভৈলো বৃদ্ধ মিলে আসি মৰিবাৰ কাল ।
 ভীমৰ দাকণ বাক্যে হানে ৰেন শেল ॥ ১৩৯
 শোক চিন্তানলে মোৰ শৰীৰ দহয় ।
 নিম্নিয় নিদ্ৰা অন্নপানে নুৰুচয় ॥
 তথাপি নযায় প্ৰাণ এতেক দুখত ।
 আনো কিবা ভুঞ্জিবোহো আছয় লিখিত ॥ ১৪০
 পূৰ্বজন্মে আচৰিলো পাপ অমোচন ।
 ব্ৰহ্মবধ গুৰুবধ হৰণ হৰণ ॥
 কিবা জানো চক্ষু কাটি দণ্ডলো লোকক ।
 ইসব পাপত আৱে ভৈলোহো অন্ধক ॥ ১৪১
 এতেক সম্ভাপে প্ৰায়শ্চিত্ত মনে মানি ।
 আৰো পূৰ্ব নৃপতিগণৰ কাৰ্য্য গুণি ॥
 পূৰ্ব বাজাগণ যত ক্ষত্ৰিয় বংশৰ ।
 চাৰি আশ্রমক পালিলন্ত নিবন্তৰ ॥ ১৪২
 অন্ধজন বুলি মোৰ অন্তৰ্গতে ভয় ।
 বনে নানা হিংস্ৰ জন্তু সতত ভ্ৰময় ॥
 কীট পতঙ্গম সৰ্প অসংখ্য আছয় ।
 যাহাব প্ৰহাৰ লোকসবে নসহয় ॥ ১৪৩
 ইটো মন্দ চিন্তাত জীৱন ধিক ধিক ।
 জীৱন্তে য়তক মই জীবা লাগে কিক ॥
 বনক যাইবাক প্ৰতি ভৈলোহো প্ৰস্তুত ।
 তিয়াগিলো সব আজি ভুঞ্জিলো বহুত ॥ ১৪৪
 শুনিয়োক সভাসদ যত মহাভাগ ।
 এতেকে মিলোক মোৰ বানপ্ৰস্থ যোগ ॥
 দুৰ্গম বনত গৈয়া নিবাস কৰিবো ।
 কায় মনে কৃষ্ণ ইন্দ্ৰদেৱক ভজিবো ॥ ১৪৫

হায় বিধি কিনে মোৰ অভাগ্য কপাল ।
 গৃহতে বসিয়া পাইলো নন্দৰ গোপাল ॥
 জানি নজানিলো মই পাপী মন্দমতি ।
 ইচ্ছাজ্ঞানে নকবিলো তাহাক ভকতি ॥ ১৪৬
 ৰাজ্যপদ আশাতেসে চিত্ত ভৈল ভোল ।
 বনবাসে খণ্ডিবোহো ইটো মোহ জাল ॥
 এহিবুলি শোকাকুলে কুক নবপতি ।
 দীৰ্ঘশ্বাস তেজিলন্ত থাকিলা নমাতি ॥ ১৪৭
 বিহুৰে বোলন্ত বাণী শুনা মহীপাল ।
 শুনি নুশুনিলো যিটো আৱেসে মিলিল ॥
 সঞ্জয়ে দিলন্ত যিবা তোমাক সিদ্ধান্ত ।
 স্থিৰ চিত্ত কৰি শুনা সিন্ধু বৃত্তান্ত ॥ ১৪৮
 গৃহে থাকি হৰিসেৱা কৰা মহাবাজ ।
 গৃহাশ্ৰমে থাকি নসাধয় কিবা কাজ ॥
 ব্রাহ্মণগণক দান দিয়া যথোচিত ।
 মুকুতা প্ৰবাল মণি কাঞ্চন বজ্জত ॥ ১৪৯
 গজ বাজী ধেনু বংশ বস্ত্ৰ আৰো অন্ন ।
 অন্নদান মহাদান দমিলে বহু পুণ্য ॥
 যিবা ইচ্ছা হয় দান কৰা প্ৰতিদিন ।
 হৃদয়ত কৃষ্ণপদ চিন্তা অনুক্ষণ ॥ ১৫০
 এতেকতে হৈব জানা কৃষ্ণত ভকতি ।
 পৰকালে মুকুতি লভিবা নবপতি ॥
 তথাপি নাথাকা যদি বিষয় থানত ।
 আশ্ৰম পাতিয়া থাকা গঙ্গাৰ তীৰত ॥ ১৫১
 বিশেষত পাণ্ডুপুত্ৰ ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 বন্ধুবধ শোক দুখে সদায় অস্থিৰ ॥
 অশান্ত ৰাজ্যধনে নাহি মনে আশ ।
 বিষয়ৰ সৰ্বকাৰ্য্যে সদায় উদাস ॥ ১৫২
 তথাপিতো ভ্ৰাতৃসমে-তোমাক সেৱয় ।
 তোমাৰ সন্তোষহেতু ৰাজ্যক চৰ্চয় ॥
 ভূমি বনবাসী ভৈলে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 ত্যজিব সবাক পত্নী পুত্ৰ ৰাজ্য ধন ॥ ১৫৩
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য আচৰি হৈবন্ত দেশান্তৰী ।
 এতেকতে ভূমি উভয়ক বন্ধা কৰি ॥

গৃহাশ্ৰমে থাকি কৰা হৰিত ভকতি ।
 ভকতিত নাহি দেশ কাল পাত্ৰ নীতি ॥ ১৫৪
 ধৃতৰাষ্ট্ৰে বোলে ভূমি কহিলা উচিত ।
 যি কহিলা মানে সবে শাস্তত বিহিত ॥
 সকলো জানাহা যেনমতে কুকবংশ ।
 অধৰ্ম্মত মত্ত হয় কেনে ভৈলা ধ্বংস ॥ ১৫৫
 সৰাহাৰে বধভাগী ভৈলোহো আপুনি ।
 মোৰ পাপে বেটিলেক কুকুল ছানি ॥
 পাশা খেলি পাণ্ডৱক দিলো বনবাস ।
 কুটপাশে আমাৰ বংশ ভৈল নাশ ॥ ১৫৬
 পৰম অধৰ্ম্মী পাপী পুত্ৰ দুৰ্য্যোধন ।
 জানি তাক সমৰ্পিলো কুক সিংহাসন ॥
 তথাপিতো বাহুদেৱ দ্বাৰকাৰ পতি ।
 দিলা উপদেশ তাৰ কাৰ্য্যক প্ৰকটি ॥ ১৫৭
 দুৰ্য্যোধন শকুনি প্ৰভৃতি বীৰগণে ।
 দুৰ্য্যোধন পুত্ৰক ছাৰিয়ে সঙ্গী সমে ॥
 নতু বাখিৰাহা বন্দীশালে আজীৱন ।
 তেৱেৰে হৈবেক তম্বু বংশৰ কল্যাণ ॥ ১৫৮
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ আদি বীৰজ্বৰ গছে ।
 কৃষ্ণৰ বাক্যক নুশুনিলো পুত্ৰ স্নেহে ॥
 ভীষ্ম গুৰু দ্ৰোণাচাৰ্য্য ব্যাস ভগৱান ।
 বিহুৰ প্ৰমুখ্যে হিত বুলিলা ৰচন ॥ ১৫৯
 অজ্ঞাত উকলি পাণ্ডুপুত্ৰ উপস্থিত ।
 দিয়ো পিতৃৰাজ্য আৰে যেন হোৱে হিত ॥
 যুদ্ধ ভৈলে হৈবে নিজ কুলৰ বিনাশ ।
 হিত বাক্য নুশুনিলো ভৈলোহো উদাস ॥ ১৬০
 সেহি সব কাৰ্য্য স্মৰি স্থিৰ নোহে চিত্ত ।
 পূৰ্বজন্ম পাপ সিটো ভৈলন্ত বিদিত ॥
 গৰিহয় ভীষ্মে পূৰ্বকথা স্মৰাই ।
 শোক অগনিক জ্বলে চুনাই চুনাই ॥ ১৬১
 তথাপি সহিলো যুধিষ্ঠিৰ যুদ্ধ চাই ।
 হেনমতে পঞ্চদশ বৰ্ষ গৈলা বই ॥
 কিন্তু আজি সহিবাক মোৰ ভৈল টান ।
 কৃত কৰ্ম্ম সকলো সাধয় যেন মান ॥ ১৬২

স্বৰূপে বুলিলো মই মোহ ভঙ্গ হই ।
 দুৰ্দ্ধাৰ্য্যৰ পৰিক্ৰিয়া এৰণ নযায় ॥
 এবে মই কৃত পাপ প্ৰায়শ্চিত্ত লাগি ।
 ভৈলোহো যতেক দুৰ্দ্ধৰ্ম্মৰ দোষভাগী ॥ ১৬৩
 দুই চক্ষু অন্ধ মোৰ নাহি দৃষ্টি যোগ ।
 যদি বশু জন্তুয়ে মোহোক কৰে ভোগ ॥
 কিবা বন ফল-ফুল বিচাৰি নপাই ।
 অনাহাৰে মৰো মই মহা দুখ পাই ॥ ১৬৪
 তথাপিতো জানিবা সার্থক মোৰ প্ৰাণ ।
 তিলে তিলে টুটে আয়ু কেদিন জীৱন ॥
 পাত্ৰে মিত্ৰ সকলোৱে দিয়া অনুমতি ।
 অনন্তৰে হোক মোৰ বনবাসে গতি ॥ ১৬৫
 সম্ভজন সন্মত আৰো শাস্ত্ৰৰ বিচাৰ ।
 হৰি ভকতিসে কৰে জীৱক উদ্ধাৰ ॥
 আৰক প্ৰাৰক কৰ্ম্মফল যত যত ।
 সবে নাশ হোৱে জানা ভক্তিৰ বলত ॥ ১৬৬
 জানি আন ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম কৰি পৰিহাৰ ।
 কৃষ্ণ পাদপদ্ম সেৱা মনে কৰা সাৰ ॥
 ই কাৰণে কেহোজনে নবাধিবা মোক ।
 সবাহাৰ আশীষত বৈবাগ্য মিলোক ॥ ১৬৭
 শুনি সমজ্যাৰ মনে বিস্ময় মিলিল ।
 পুনৰপি প্ৰিয় বাক্য বিছৰে বুলিল ॥ ১৬৮

দ্বলডী

বিছৰে বোলয় শুনা মহাবায়
 মোৰ যেন হিত বাক্য ।
 বানপ্ৰস্থী হই অবণ্যত বই
 থাকিবে ভূমি অশক্য ॥
 সিংহৰ নাদত গিৰি চমকিত
 মাতঙ্গে গৰ্জে ভয়ত ।
 মহিষ ববাহ বাঘ ঘোঙ্গ আদি
 আছে পশু শত শত ॥ ১৬৯

আছে বিহঙ্গম দেখি যম সম
 হস্তীকো গিলয় চোটে ।
 গুণ্ডকুৰি পোক যদি দংশিলেক
 সিংহৰো পৰাণ ছুটে ॥
 ভয়ঙ্কৰ সৰ্প দেখি হৰে দৰ্প
 মহা মহা বলীয়াৰ ।
 আনো নানা যত কীট অসংখ্যাত
 আছে শত্ৰু মনুষ্যৰ ॥ ১৭০
 সেহিসবে তৈত মিলাইবে বিঘাত
 সেহুবে প্ৰাণ নৰহে ।
 হেন অবণ্যত বঞ্চিবা কিমত
 ফুৰিবাহা কোন সাহে ॥
 বিড়ম্বিল বিধি নাহি একো সিদ্ধি
 শৰীৰ দুৰ্বল আতি ।
 গৈয়া বনবাস আমাক নৈবাশ
 নকৰিবা কুকপতি ॥ ১৭১
 শুনন্তে আমাৰ হৃদয় বিকল
 গুণি চাহা পূৰ্বাপৰ ।
 বাজা যুধিষ্ঠিৰ শোক পায় বৰ
 তেজিবেক বাজ্যভাৰ ॥
 যত বৰ্ণাশ্ৰম সংযম নিয়ম
 শাস্ত্ৰৰ স্বৰূপ বাণী ।
 শক্তি অনুসৰি ভোগে ত্যাগ কৰি
 আচৰিবে সব প্ৰাণী ॥ ১৭২
 হৰিত ভকতি সমস্তৰে প্ৰীত
 নবাছে অজাতি জাতি ।
 কায় মন বাক্য নাম হুম্বৰন্তে
 মিলাৱে মহা মুকুতি ॥
 উগ্ৰ তপ দান ধ্যান তীৰ্থস্নান
 সকামীৰ কাম্য ফল ।
 হৰিত ভকতি সবাতো উত্তম
 মঙ্গলৰো হুমঙ্গল ॥ ১৭৩
 অতি মন্দগতি সংসাৰ তবয়
 হৰি নাম মুখে গাই ।

হৰি সেৱকৰ হৰিৰ কুপাত
 মায়া মোহে ভয় নাই ॥
 এতেকে মুকুতি জানি নৰপতি
 বানপ্ৰস্থ পৰিহৰা ।
 যত ফল মূল গৃহতে ভুঞ্জিয়া
 নিতে হৰিসেৱা কৰা ॥ ১৭৪
 বিহুৰ বচন শুনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ
 মনত তৃপ্তি নাই ।
 কিছুক্ষণ গুণি বোলে হেন বাণী
 শুনাহা প্ৰাণ ভৈয়াই ॥
 ব্যাস মহামতি কহিলা প্ৰকটি
 সমস্ত বেদৰ মৰ্ম্ম ।
 চতুৰ্ভুজ লাগি যিবা কৰ্ম্ম কৰে
 সিটো মনুষ্যৰ ধৰ্ম্ম ॥ ১৭৫
 নৰজন্ম পাই যিটো নসাধয়
 চতুৰ্ভুজ মহাফল ।
 ইহ পৰকাল দৈৱেসে বঞ্চিত
 জনম ভৈল বিফল ॥
 শুনা সভাসদ তৰিবা আপদ
 মুখত নেৰিবা নাম ।
 কলিত পৰম ধৰ্ম্ম অনুপাম
 ঘোষিয়োক বাম বাম ॥ ১৭৬

পদ

ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে কথা শুনাহা বিহুৰ ।
 বানপ্ৰস্থে থাকিবোহো বনৰ ভিতৰ ॥
 অনুজ্ঞায়ে ক্ষুধা তৃষ্ণা কৰি নিবাৰণ ।
 কাম মন বাক্যে চিন্তিবোহো নাৰায়ণ ॥ ১৭৭
 গৃহাশ্ৰমে হেন শক্তি নহৈব আমাৰ ।
 এহি ছেতু বৰ্ণাশ্ৰম মোৰ হোক সাৰ ॥
 সিংহ বাঘ ঘোড়া আদি পশুগণ যত ।
 সৰ্প কীট পটঙ্গ আছয় বনত ॥ ১৭৮

সিসবক ভয়ে কিবা বনক নযাইবো ।
 যেহি হৈবে লাগে তাক কিমতে এবাইবো ॥
 সৰ্ববিঘ্ন বিনাশন দৈৱকীনন্দন ।
 তাহানে চৰণ সনা কৰিবো বন্দন ॥ ১৭৯
 কৃষ্ণপদ ছদি যিটো কৰিলে আশ্ৰয় ।
 তাৰ কি বাসনা আৰো থাকিবে পাৰয় ॥
 হেন জানি বাপ মোক বাধা নকৰিবা ।
 মোহোৰ নিমিত্তে দুখ শোকক তেজিবা ॥ ১৮০
 এতেক স্মৃঢ় বাক্য শুনিয়া বাজাৰ ।
 বিহুৰে বুলিলা পাচে জুৰি দুই কৰ ॥
 শুনিয়োক মহাৰাজ বচন সম্প্ৰতি ।
 কৰিয়োক আৰে যিটো কাৰ্য্য হোৱে শ্ৰীতি ॥ ১৮১
 দৃঢ়চিত্তে বানপ্ৰস্থ কৰিলা আশ্ৰয় ।
 তোমাক বাধিবে পুনু মোৰ মুমুৰায় ॥
 আমাৰো আছয় মনে হেন অভিলাষ ।
 তোমাৰ লগতে খাটিবোহো বনবাস ॥ ১৮২
 বাজবেশ এৰি লোৱা তপস্বীৰ বেশ ।
 অনন্তৰে দিয়া তুমি আমাক আদেশ ॥
 ধৰ্ম্ম নৃপতিক বুজায়া পূৰ্বাপৰ ।
 তাস্তে অনুমতি লৈয়া চলা নিবন্তৰ ॥ ১৮৩
 ধৰ্ম্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰ মুক্তি ।
 সজাইল হস্তিনাপুৰ কৰি পৰিপাটি ॥
 দৰিদ্ৰে প্ৰজাৰ নলৱন্ত কৰ ভাৰ ।
 পূজা ত্ৰত হোম দান কৰে নিবন্তৰ ॥ ১৮৪
 নাহি বাজ্যে চোৰ দস্যু দুৰ্জ্জন তক্ষৰ ।
 নবনাৰী প্ৰশংসয় ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 প্ৰভাত সময়ে বাজা কৰি গঙ্গা স্নান ।
 কৃষ্ণপদ চিন্তা কৰে ধৰি মহাধ্যান ॥ ১৮৫
 পাচে ঋষিসমূহক কৰিয়া বন্দন ।
 আজ্ঞালি ভৰিয়া কৰে সুৱৰ্ণক দান ॥
 তাৰ পাচে মাত্ৰ মিত্ৰসবক সন্তাষি ।
 অভ্যস্তৰে প্ৰবেশিলা ধৰ্ম্ম মহাযনী ॥ ১৮৬
 মাতৃপদৰেণু লৈলা শিৱত ভুলিয়া ।
 তাৰ পাচে থাকে বাজা মনত গুণিয়া ॥

তোমাৰ সেৱা লাগি হই সযতন ।
 চাৰিভাত্ৰসমে বঙ্গে আসে ইটো স্থান ॥ ১৮৭
 লগত সংহতি চলে হুভদ্রা দ্ৰোণদী ।
 কুন্তী চিত্ৰাঙ্গনা সমে দাস দাসী আদি ॥
 তোমাৰ সমীপ পাই বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 ভ্ৰাতৃগণ সমগ্ৰিতে কৰে নমস্কাৰ ॥ ১৮৮
 সেৱা কৰিবাক লাগি ভ্ৰাতৃ চাৰিজন ।
 তোমাৰ কাষত নিতে বাখি অনুক্ষণ ॥
 নাবীগণ সঙ্গে চলে গান্ধাৰী আবাস ।
 সেৱাত্ৰমে গান্ধাৰীক কবন্ত আশ্বাস ॥ ১৮৯
 অনন্তৰে অনুমতি লই কবপুটে ।
 বাজকাৰ্য্য সমাপয় আতি শুদ্ধ চিত্তে ॥
 বাজকাৰ্য্য শেষে চলে অন্তেষপুৰত ।
 ভোজন কবন্ত চাৰিভাত্ৰ সমগ্ৰিত ॥ ১৯০
 হেন ধৰ্ম্ম বাজাক নুবুলি কিছু বোল ।
 কেনমতে বনক চলিবা মহীপাল ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নিগদতি কহিছা উচিত ।
 প্ৰিয়বাক্যে শাস্ত কৰা যুধিষ্ঠিৰ চিত ॥ ১৯১
 নানামতে প্ৰবোধিবা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 আমাক মেলানি দিয়া সাধোক কল্যাণ ॥
 অন্ধকৰ পাই হেন বচন সন্দেশ ।
 চলিল বিদূৰ বঙ্গে যুধিষ্ঠিৰ পাশ ॥ ১৯২
 আত্মমিক পৰ্ব কথ্য অপূৰ্ব কথন ।
 বিবচিল কালিদাস অতি অজ্ঞজন ॥
 সজ্জনসকলে শুনে নিতে কৰ্ণভৰি ।
 পাতক ছাবোক ডাকি বোলা কৃষ্ণ হৰি ॥ ১৯৩

যুধিষ্ঠিৰ সত্যলৈ বিদূৰৰ আগমন ; যুধিষ্ঠিৰ প্ৰতি অন্ধকৰ
 সংবাদ দান আৰু অন্ধৰ প্ৰতি গান্ধাৰীৰ নিবেদন

পদ

যুনি বোলে শুনিয়োক পৰীক্ষিত হুত ।
 পৰম বহুস্ত কথ্য পাণ্ডৱ চৰিত ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ আজ্ঞা লই বিদূৰ হুত ।
 চলিলন্ত যক্ষা যুধিষ্ঠিৰ নবপতি ॥ ১৯৪

দেখি ধৰ্ম্ম নবপতি নমিল আহ্লাদে ।
 বিদূৰে ভূমিলা শিৰত্ৰাণি আশীৰ্বাদে ॥
 অনন্তৰে বোলে পাচে যক্ষৰ বচন ।
 স্থিৰ চিত্তে শুনা বাক্য ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥ ১৯৫
 দূত ভৈল বাহুদেৱ মাগে পঞ্চগায় ।
 তাক নিদি কোঁৱৰে যুদ্ধৰ কৰে কাম ॥
 বুদ্ধমন্ত্ৰী পাত্ৰক নগৰ বক্ষা দিলা ।
 চতুৰঙ্গে সবাকো যুদ্ধক লাগি নিলা ॥ ১৯৬
 সম্মুখ যুদ্ধত সবে গৈলা যমঘৰ ।
 ছত্ৰ দণ্ড সিংহাসন ভৈলন্ত তোমাৰ ॥
 তথাপিতো কৰি ভূমি অনেক ভকতি ।
 সেহি সিংহাসন দিলা অন্ধক সম্প্ৰতি ॥ ১৯৭
 বস্ত্ৰ আভৰণ নানা ভোজন সম্ভাৰে ।
 জ্যেষ্ঠ্যক পূজিলা নিতে আতি সতকাৰে ॥
 আনন্দে আছন্ত অন্ধ ৰাজ্য ভোগ কৰি ।
 বাসনা আসিল ধৰ্ম্মপন্থ অনুসৰি ॥ ১৯৮
 এতেকতে অনুজ্ঞা মাগিল নৃপতিত ।
 বানপ্ৰস্থ লাগি আমি ভৈলোহো প্ৰস্তুত ॥
 বনক চলিবো হস্তিনাক পৰিহৰি ।
 দিয়োক মেলানি মোক সবে দয়া কৰি ॥ ১৯৯
 ক্ষত্ৰিয় ৰাজ্যৰ নীতি আছে পূৰ্বাপৰ
 ব্ৰহ্মচৰ্য্য গৃহাশ্ৰম আচৰি আচাৰ ॥
 ৰাজ্য হই কবিলন্ত প্ৰজাক পালন ।
 কৰিবন্ত যজ্ঞদানে ধৰ্ম্ম উপাৰ্জন ॥ ২০০
 শেষ কালে পুত্ৰক সমৰ্পি সিংহাসন ।
 বানপ্ৰস্থ আশ্ৰমক কৰিব গমন ॥
 ফল মূল খাই পাচে ব্ৰত আচৰিব ।
 ক্ৰমে নিবাহাৰী হই সন্ন্যাস আনিব ॥ ২০১
 সন্ন্যাসে সমাধি সাধি লভিবন্ত গতি ।
 এহি হেতু আমাৰ ভৈলন্ত হেনমতি ॥
 যৌৱন অন্তৰি গৈয়া বৃদ্ধত প্ৰবেশ ।
 শৌৰ্য্য বীৰ্য্য আয়ু স্বাস্থ্য সবে ভৈল নাশ ॥ ২০২
 তথাপিতো যথাসাধ্য কুলধৰ্ম্ম ৰাখি ।
 যাৱত থাকন্ত প্ৰাণ হৈবো বনবাসী ॥

এতেক বচন শুনি রাজা মুখিষ্ঠিৰ ।
 মহাশোকে চাৰিদিনে দেখে অন্ধকাৰ ॥ ২০৩
 বিবৰ্ণ বদন ভৈলা কম্পয় শৰীৰ ।
 সবসৰি পৰে দুই নয়নৰ নীৰ ॥
 শোকত দগধ চিত্ত নসৰে বচন ।
 তথাপিতো বোলে হেন বাক্য সকল ॥ ২০৪
 যতেক কহিলা খুড়া অন্ধৰ বচন ।
 যেন মহাশোলে হৃদয়ত দিলা হান ॥
 যদি স্নেহ কবাহা আম্ৰাৰ সাধা হিত ।
 নিমিলাইবা হৃদয়ত হেনয় আঘাত ॥ ২০৫
 কৰিয়োক আশীৰ্বাদ য়াৰতে মিলোক ।
 নিতে নিতে কৰো সেৱা অন্ধ নৃপতিক ॥
 বালক কালত পিতৃ পৰলোকে গৈলা ।
 জ্যেষ্ঠপিতৃ পুত্ৰসম আমাক পালিলা ॥ ২০৬
 শিক্ষা দীক্ষা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ গুণ জ্ঞান বলে ।
 পাণ্ডৱ বিখ্যাত জ্যেষ্ঠ পিতৃ অনুকূলে ॥
 হেন পিতৃ কিবা হেতু ত্যজে পাণ্ডৱক ।
 হায় বিধি কিবা দোষে কৰিলা এতেক ॥ ২০৭
 একে বৃদ্ধ আৰো অন্ধ চলিবে বনক ।
 কেনে প্ৰাণ ধৰো খুড়া কহিয়ো আমাক ॥
 কিবা তুমি আমাক কৰিলা উপহাস ।
 পুনৰপি কহিয়োক মিলোক হৰিষ ॥ ২০৮
 বিহুৰে বোলন্ত বাপ শাস্ত কৰা মন ।
 অথথা নুহিকে ইটো স্বৰূপ বচন ॥
 শাস্ত্ৰত পণ্ডিত তুমি ধৰ্ম্মৰ মুকতি ।
 দয়া দান ক্ষমা ধৈৰ্য্য তোমাৰ বিভূতি ॥ ২০৯
 তুমি পূৰ্ণ ৰাজনীতি ধৰ্ম্মনীতি গুণে ।
 পৱিত্ৰ ভৈলন্ত কুল তোমাৰ কাৰণে ॥
 পৰম পুৰুষ কৃষ্ণ অনাদি ঈশ্বৰ ।
 যাহাৰ তত্ত্বক নজানন্ত ব্ৰহ্মা হৰ ॥ ২১০
 যোগীসৰে যোগ ধ্যানে যাহাক সেৱয় ।
 ত্ৰৈলোক্য কৃষ্ণ ৰূপে বাপ গোকূলে উদয় ॥
 সম্ভৱ কৃপাল কৃষ্ণ দুৰ্জয়নৰ কাল ।
 কৃষ্ণক নজানি জৰাসন্ধ শিশুপাল ॥ ২১১

আদি দুই শত শত ভৈলন্ত বিনাশ ।
 কৃষ্ণক নজানি অন্ধ আচৰিলা দোষ ॥
 সেহি দোষে শোক দুখ মিলিল অপাৰ ।
 কোঁৱৰৰ বংশ ধ্বংস জানে চৰাচৰ ॥ ২১২
 হেন কৃষ্ণ বশ্য ভৈলা গুণত তোমাৰ ।
 স্বৰ্গ অমুপম ভৈলা হস্তিনা নগৰ ॥
 যাৱত আছন্ত কৃষ্ণ পালিয়োক লোক ।
 চতুৰ্ভুৱৰ্গ ফল মানে তোমাৰ মিলোক ॥ ২১৩
 সাধিয়োক নানা মতে প্ৰজাৰ কল্যাণ ।
 শেষকালে হেনমতে সাধিবা নিৰ্য্যাণ ॥
 ধৰ্ম্মেৰে কেৱল সত্যলোক পৰমাৰ্থ ।
 এতেকে ধৰ্ম্মক পালি মানয় কৃতার্থ ॥ ২১৪
 জানি তুমি অসন্তোষ নকৰিবা মনে ।
 অন্ধক বিদায় কৰা নিজজ্ঞান গুণে ॥
 হেনমতে বিহুৰে প্ৰবোধি বহুতৰ ।
 অনন্তৰে চলিলন্ত যথা অভ্যন্তৰ ॥ ২১৫
 দ্ৰৌপদী সুভদ্ৰা আদি বোৱাৰীৰ সঙ্গ ।
 বসি আছে কুন্তীদেৱী আতি মন ৰঞ্জে ॥
 হেনকালে অকস্মাত ভৈলন্ত প্ৰবেশ ।
 কুন্তীক প্ৰণামি বোলে বচন বিশেষ ॥ ২১৬
 অন্ধৰাজে বুলিলন্ত বাক্য সৰিনয় ।
 কুলধৰ্ম্ম পালিবাক ৰাজাৰ লাগয় ॥
 এতেকতে গৃহ ত্যজি যাইবো বন চাৰে ।
 বিদায় কৰোক সৰে হৰ্ষিত ভাৱে ॥ ২১৭
 কুন্তী বোলে ভাল ভাল জড়া উপগত ।
 অন্ত ভৈলা বিষয়ৰ স্তম্ভল যত ॥
 বনবাসে চলিবে আমাৰো আছে মতি ।
 অন্ধক জানিব দিয়া আমাৰো প্ৰণতি ॥ ২১৮
 কুন্তীৰ মধুৰ বাক্যে পাই হেন আশ ।
 অনন্তৰে বিহুৰ চলিল অন্ধ পাশ ॥
 বিহুৰক পাই অন্ধ আলোচিল কাজ ।
 ৰাজ-আভৰণ ত্যজি লৈলা বনসাজ ॥ ২১৯
 বনসাজ দেখি পাচে কোঁৱৰৰ মায়ে ।
 অন্ধক বোলয় বাণী ধৰি দুই পাৰে ॥

শুনা সমাজিক জন কথা মনোবন ।
নিবন্তবে ঘোষিয়োক কৃষ্ণ বাম বাম ॥ ২২০

দ্বলভী

গাঙ্গাবী দেখন্তু রাজা ধৃতবাহু
বাজ-আভরণ থৈলা ।
তাজি গৃহস্থখ যাইবে বনবাস
তাপসব বেশ লৈলা ॥
গার শিহবিল লোতক ঝৰিল
শোকত মজিল মতি ।
গদ গদ বাণী বুলিবে লাগিল
শুনিয়োক প্রাণ পতি ॥ ২২১
নাহি ভুল্য যাব শত পুত্র মোৰ
সবে গৈলা পৰলোক ।
বাজভোগ যোগ ভৈলন্তু বিয়োগ
মিলিল দাকণ শোক ॥
পুত্রশোক তাপ বহিব উতাপ
সততে সৰ্ববাজ দহে ।
এতেক সময়ে তোমার বিচ্ছেদ
অন্তবে কিমতে সহে ॥ ২২২
হবি হবি বিধি আৰো কিবা সিদ্ধি
তেরে হেনমতি ভৈলা ।
মৰিবাব বেলা বনক পলাইলা
আমাক অনাথ কৈলা ॥
হৈব কিবা ভাল জীৱা কত কাল
নাৰী অনাধিনী কবি ।
এহি বুলি দেৱী কান্দিবে লাগিল
অন্ধৰ পাৱত ধৰি ॥ ২২৩
গাঙ্গাবী বচন কৰিয়া শ্রৱণ
বোলে অন্ধ নবপতি ।
নকবিবা শোক নবাধিবা মোক
শুনিয়োক প্রাণ সতী ॥

পূৰ্ব জন্মে আমি পাপক সাধিলো
মমুষ্য জনম পাই ।
নিটো মহাপাপে জানিবা আমাৰ
এতেক ভৈল বিলাই ॥ ২২৪
পুত্র বাজ্য ধন সবে ভৈল ছন্ন
নষ্ট গৈল বল দৰ্প ।
যেন শৰীৰক সদায় দংশিল
সহস্ৰেক কালমৰ্প ॥
তাৰ মহাবিষে শৰীৰ শুমিল
বাজভোগে শাস্তি নাই ।
জানিবা আমাৰ কৰমৰ দোষ
কৰ্মফল বিড়ম্বয় ॥ ২২৫
সংসাৰ মায়াৰ জানিবা পিঞ্জৰ
গৃহ ভৈলা বন্দীশাল ।
যেন মংহা পাশে আমাক বাঙ্কিল
যুধিষ্ঠিৰ মহীপাল ॥
উদবৰ অৰ্থে আয়ু গৈলা ব্যৰ্থে
নসাধিলো মোক্ষ কাম ।
নিশ্চয় জানিলো আমাৰ কাৰণে
চুন্পি আছে কাল যম ॥ ২২৬
যেৰে প্রাণ ছুটে পৰম আটোপে
নবকক লাগি নিব ।
কোটি কোটি কল্প নবক ভুঞ্জাই
আৰো নানা চুখ দিব ॥
এতেক জানিয়া কৃষ্ণৰ চৰণে
শৰণ কৰিলো সাৰ ।
বেদৰ নিগূঢ় কৃষ্ণ সেৱা ধৰ্ম্ম
সৰ্ব পৰমার্থ সাৰ ॥ ২২৭
নিগূৰ্ণ কৃষ্ণৰ য়েৰে গান্ধ গুণ
স্বভাৱে হোৱে নিগূৰ্ণ ।
কহো নিষ্ঠ নিষ্ঠ কৃষ্ণ বিনা ইষ্ট
নাহি নাহি দেৱ আন ॥
কৃষ্ণ সেৱকৰ কৃষ্ণৰ কৃপাত
কাল যম ভয় নাই ।

অতি অভাজনো আপুনাৰ তাৰে
কৃষ্ণ নাম যশ গাই ॥ ২২৮
জানি প্ৰিয় সতী এৰা আন মতি
তোমাৰো যতন হোক ।
থাকি বনবাসে পবন সম্মুখসে
এৰাইবা দাকণ শোক ॥
হেন শুনি দেৱী শোকক তন্ত্ৰায়া
কৃষ্ণ বোলে ধৈৰ্য্য ধৰি ।
নাম বিনা আন নাহি পৰিত্ৰাণ
কহিলো নিশ্চয় কৰি ॥ ২২৯
হেৰা প্ৰিয় স্বামী সন্তোষিত আমি
বুলিলা যেন উচিত ।
ঝাণ্টে চলিয়োক দুৰ্গম বনক
চলিবো আমি সমিত ॥
এহি বুলি দেৱী অন্ধৰ পাৰক
জাণ্টিল আনন্দ মনে ।
হেন সময়ত সঞ্জয় আসিল
ধৃতৰাষ্ট্ৰ সন্তোষণে ॥ ২৩০
জুৰি দুইহাত কৰি প্ৰণিপাত
বোলে বাক্য গদ গদ ।
হেৰা নবনাথ নমাইলো মাথ
খণ্ডিয়ো আমাৰ খেদ ॥
বেদৰ বিহিত ইটো সদকৰ্ম
সবাৰ উচিত হয় ।
এতেকে অ'মাক সংহতি লৈয়োক
বাখি কিলবৰ দায় ॥ ২৩১
যাৱত আমাৰ চৈতন্য থাকিব
আজ্ঞা পালি নৃপতিৰ ।
সাধিবো তথাত প্ৰয়োজন মানে
হেনসে বাঞ্ছা আমাৰ ॥
শুনি কুকপতি তাক আশ্বাসিলা
পবন প্ৰফুল্ল মনে ।
গাফানী বোলয় তুমিসে কৃপালু
হেন বোলা অকাৰণে ॥ ২৩২

হেন সময়ত আসিলন্ত পাচে
কৃপাচাৰ্য্য ব্যাসদেৱ ।
জানি কুকপতি কবন্তে প্ৰণতি
কৰিলন্ত পাৰে সেৱ ॥
অন্ধ নৃপতিৰ বৈবাগ্য মিলিল
জানি পৰাশৰমত ।
বুজি অনুক্ৰম বুলিলা উত্তম
ভাবিছা যেন মনত ॥ ২৩৩
চতুৰ্ভুজ লাগি মানৱ জীৱন
চাৰি আশ্ৰমতে মিলে ।
চাৰি আশ্ৰমতে পুণ্য যশ কীৰ্তি
অযত্নে পাৰে সকলে ॥
চতুৰ্ভুজ জানা ধৰ্ম্মৰ সাধন
ধাৰণ কাৰণ হেতু ।
ইহকালে কীৰ্তি পৰকালে পুণ্য
লোকৰ মঙ্গল সেতু ॥ ২৩৪
কীৰ্তি আৰো পুণ্য যিটো ভৈল শূন্য
ব্ৰহ্মত মনুষ্য নাম ।
উদৰৰ অৰ্থে আয়ু গৈল ব্যৰ্থে
নসাধিল কিছু কাম ॥
পবন দুদ্দৈৱ জানিবা তাহাৰ
অমূল্য জনম পাই ।
মনুষ্য জন্মৰ ধৰ্ম্ম নুবুজিল
চতুৰ্ভুজে বোধ নাই ॥ ২৩৫
জানি তুমি অন্ধ তেজি মায়া বান্ধ
বানপ্ৰস্থ কৰা সাৰ ।
এহি পুৰুষৰ নিজ পৰমার্থ
নাহিকে সম্পদ আৰ ॥
তমু পুৰুষাৰ্থ হউক কৃতার্থ
জন্মৰ উদ্দেশ্য জানি ।
আৰো নানামতে স্বৰ্গৰ্থ বুজাই
দিলা তাক আজ্ঞা বাণী ॥ ২৩৬
শুনা সভাসদ ভাৰতৰ পদ
শুনিবাক অশ্লুপাম ।

যিটো জনে দিনে শুনে কিবা ভণে
পূৰ্ণ হয় আশা কাম ॥
সমস্ত তীৰ্থৰ ইসে পুণ্যজল
ইসে তপ ত্ৰত মূল ।
যিবা কৃষ্ণ কথা শুনি গাই মনে
চিত্তক কৰে নিৰ্মল ॥ ২৩৭
ভৱ নিস্তাৰিল যাতনা সাবিল
পূৰ্ণ ভৈল মন কাম ।
ভণে কালিদাস কৃষ্ণ সেৱা আগ
ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ২৩৮

ধৃতবাঈৰ ওচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰ আগমন আৰু যুধিষ্ঠিৰ
প্ৰতি অন্ধৰাজৰ উপদেশ

পদ

মুনি বোলে শুনা পৰীক্ষিতৰ নন্দন ।
বানপ্ৰস্থ লাগি ভৈল অন্ধৰ যতন ॥
অনন্তৰে বিচুৰৰ বচন প্ৰমাণি ।
মহাভূথে যুধিষ্ঠিৰ টোকে চক্ষু পানী ॥ ২৩৯
ভ্ৰাতৃসমে অন্ধৰ ওচৰ আসি পাইলা ।
অন্ধৰ চৰণে ধৰি কান্দিবে লাগিলা ॥
কান্দি কান্দি শোকাবুলে বুলিলন্ত বাণী ।
শুনা জ্যেষ্ঠ পিতৃ কুকুল শিৰোমণি ॥ ২৪০
কিবা অপকৰ্ম কৰিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
কিবা উলজিল আত্মা চাৰি সহোদৰ ॥
সিটো অপবাধে পিতৃ আমাক তেজিবা ।
হস্তিনাক শূন্য কৰি বনবাসে যাইবা ॥ ২৪১
পিতৃশোক নজানিলো তোমাৰ কাৰণ ।
পিতৃজ্ঞানে সেৱিলোহো যুগল চৰণ ॥
আয়ে কিবা দোষে যাইবা দেশ পৰিহৰি ।
পাণ্ডৱে থাকিব কেনে পিতৃসেৱা এৰি ॥ ২৪২
হাৰি হৰি বিধি কিনো মিলিল অপায় ।
একে অন্ধ আৱো বৃদ্ধ জ্যেষ্ঠ মহাবায় ॥

তাপসৰ বেশে খাটিবন্ত বনবাস ।
আমাৰ দুৰ্দ্ধীৰ্ঘ ইটো আমাৰেসে দোষ ॥ ২৪৩
তথাপিতো যাইবা যদি বধিব কেমনে ।
আমাকো সঙ্গত লৈয়ো প্ৰবোধ বচনে ॥
শুনাহে বিচুৰ খুড়া সৰ্বজন হিত ।
কিবা দোষে এৰিলাহা পাণ্ডৱত চিত ॥ ২৪৪
তুমি প্ৰাণদাতা সৰ্বক্ষণে চিন্তা হিত ।
তোমাৰ কাৰণে জীওঁ পক্ষ পাণ্ডুসুত ॥
কি দোষে তেজিলা কিবা কৰিলো অধৰ্ম্ম ।
নসহিলা পাণ্ডৱৰ কিবা মন্দকৰ্ম্ম ॥ ২৪৫
ধৰ্ম্ম নৃপতিৰ শুনি হেন শোক বোল ।
গাৱ চালি অন্ধৰাজ সৱটি ধৰিল ॥
পুত্ৰক আকোলি যেন ত্ৰাণিলন্ত শিৰ ।
শিৰ চাপি হস্ত বাখি বোলে অনন্তৰ ॥ ২৪৬
তোমাৰ অমৃত আমি জানিবা পালিত ।
তোমাৰ মঙ্গল চিন্তা আমাৰ উচিত ॥
নানা ত্ৰত আচৰিলো দিলো নানা দান ।
যতেক সাধিলো পুণ্য তুমিসে কাৰণ ॥ ২৪৭
তোমাৰ যত্নতে পুত্ৰবিহীনা গান্ধাৰী ।
শুশ্ৰূষা কৰিল মোক সাধ্য অনুসৰি ॥
যিসকল ছৰাভা অধম দুৰ্দ্ধমতি ।
কাঢ়ি লৈলা তোমাসাৰ ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি ॥ ২৪৮
দ্রৌপদীৰ কৰিলন্ত কেশ আকৰ্ষণ ।
সন্মুখ যুদ্ধত ভৈল সবাৰ পতন ॥
সিসবৰ হৈছে জানা নবকত বাস ।
তাক উদ্ধাৰিব জানা নাহিক প্ৰয়াস ॥ ২৪৯
কেৱল গান্ধাৰী সৈতে আপুনাৰ লাগি ।
তপস্বীৰ বেশে বনবাসে ভৈলো আগি ॥
ধাৰ্ম্মিক মাজত বাপ তুমি অগ্ৰগণ্য ।
লোকৰ পৰম গুণ দন্ত ৰেষ শূন্য ॥ ২৫০
এতেকে তোমাক বাক্য কৰিছো মিনতি ।
আমাৰ মঙ্গল চিন্তি দিয়া অনুমতি ॥
বিশেষত কুলোদিত ইকাৰ্য্য আমাৰ ।
জানি তুমি আমাক ত্যজাহা অনন্তৰ ॥ ২৫১

অন্ধৰ বচন শুনি শোকাকুল চিত্ত ।
 বিমৰ্ষিষে যুধিষ্ঠিৰ বসিল ভূমিত ॥
 নমো নমো তুমি পিতৃগুৰু ইষ্ট জন ।
 তোমাৰ কাৰণে হস্তিনাৰ সিংহাসন ॥ ২৫২
 হেন নিদাক্ষণ বাক্য বোলা কিবা ধিক ।
 কিবা অপৰাধে তুমি তেজিবা আমাক ॥
 যদি তেজিবা চাহা কৰিয়োক কাৰ্য্য ।
 হস্তিনাৰ সিংহাসন আন যত ৰাজ্য ॥ ২৫৩
 যদিবা বেষ্টাৰ পুত্ৰ যুয়ুৎসু তোমাৰ ।
 যুৱৰাজ পদে তাক দিয়া অধিকাৰ ॥
 আমি পুনু যাইবো বনবাস খাটিবাক ।
 হেন দয়া কৰিয়োক যুধিষ্ঠিৰ পোক ॥ ২৫৪
 ৰাজ্যৰ কাৰণে গুৰু জ্ঞাতি কৰি নাশ ।
 শোক দুখ অকীৰ্ত্তিত পাইলো বহু ক্লেৰ্শ ॥
 আৰে পুনু তুমি কৰি বনক গমন ।
 পুনু শোক অগনিত নকৰা দাহন ॥ ২৫৫
 স্বৰূপে ৰাজ্যত মোৰ অধিকাৰ নাই ।
 তোমাৰেমে অধিকাৰ আমি দাস প্ৰায় ॥
 আজ্ঞা পালি যথাযোগ্য আচৰো কৰ্ম্মক ।
 সেৱকে কি অনুমতি দিয়ন্তু প্ৰভুক ॥ ২৫৬
 মোহ মায়া বাসনা জীৱৰ মহা পাশ ।
 সি কাৰণে কুক পাণ্ডু কুল ভৈলা নাশ ॥
 কিন্তু দুৰ্য্যোধন পুত্ৰ যেন আপোনাৰ ।
 আমিও জানিবা পুত্ৰ নাহি ভিন্ন পৰ ॥ ২৫৭
 মাতৃ কুন্তী গান্ধাৰীত ভেদজ্ঞান নাই ।
 এতেকে আমাক তেজিবা কুযুৱাই ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ ফোকাৰি ফোকাৰি ।
 কান্দিবে লাগিল জ্যেষ্ঠপিতৃ পদ ধৰি ॥ ২৫৮

ছবি

সেহি বেলা সভামাজ আসিলন্ত বেদব্যাস
 বুজি মনে অন্ধৰ নৈবাশ ।
 অনন্তবে বোলে বাণী শুনা ধৰ্ম্ম নৃপমণি
 তোমাৰ মনত কিবা আশ ॥

ধৃতবাহু অতি বৃদ্ধ তাতে শোকানলে দগ্ধ
 শত পুত্ৰ মৰিল যাহাৰ ।
 হেনজনে গৃহবাসে সামৰ্থ্য হৈবন্ত কেনে
 চিন্তা দুখ কষ্ট সহিবাৰ ॥ ২৫৯
 যশস্বিনী মহাদই গান্ধাৰীৰ সীমা নাই
 পাইলা যেন শোক চিন্তা দুখ ।
 এতেকে আমাৰ মতি বনমাজে কৰি গতি
 দুহাস্তৰ মনে হোক শূন্য ॥
 তুমি ধৰ্ম্ম মহামতি জানা বেদ শাস্ত্ৰ নীতি
 জানা পূৰ্ব ৰাজ্যৰ চৰিত্ৰ ।
 যেৱে আসি বৃদ্ধ পায় তেৱে বানপ্ৰস্থ লয়
 গৃহ তেজি যায় অবণ্যত ॥ ২৬০
 এতেকে বুজিবা সাৰ ধৃতবাহু গান্ধাৰীৰ
 বানপ্ৰস্থ ভৈলা উপস্থিত ।
 তাক এৰি অযতনে গৃহত মৰিব কেনে
 চৌৰাশী সহস্ৰ যাতনাত ॥
 ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় যত চাৰি আশ্ৰমত বত
 বেদৰ বিহীত সেহি ধৰ্ম্ম ।
 মৰণ কালৰ বেলা হেন ধৰ্ম্ম অৱহেলা
 নভৈল মোক্ষৰ কিছু কৰ্ম্ম ॥ ২৬১
 জিনিলা আপোন বৈবী দণ্ড পাট পৰিহৰি
 আচৰিল বানপ্ৰস্থ ধৰ্ম্ম ।
 যুদ্ধ কিবা বনমাজ পৰাণ হউক ৰাজ
 ক্ষত্ৰিয় ৰাজ্যৰ মহাধৰ্ম্ম ॥
 এতেকে আমাৰ মতি তুমি দিয়া অনুমতি
 অন্ধৰাজ কুকুল পতি ।
 বন্ধা কৰি কুলধৰ্ম্ম আচৰোক মোক্ষ কৰ্ম্ম
 যাৱে অন্তে মিলয় মুকুতি ॥ ২৬২
 শুনা ৰাজা জন্মেজয় ব্যাসে যেৱে হেন কয়
 যুধিষ্ঠিৰে বোলন্ত আহ্লাদে ।
 যতক কহিলা তুমি সমস্তকে জানো আমি
 তমু পাদ-পদ্মৰ প্ৰসাদে ॥
 বেদ জ্ঞানে কল্পতৰু তুমি মোৰ কুলগুৰু
 তোমাৰ আৰ্হেণ হোক সাৰ ।

কিন্তু অন্ধপিতা শেষে বনে-যাই পায় ক্লেশ
ই চিন্তাই মই নাপাওঁ পাৰ ॥ ২৬৩
পিভূশোকে তেজে প্রাণ কিসতে সহিব মন
থিক থিক আমাৰ জীৱন ।
এহি বুলি নবপতি শোকত বিহ্বল মতি
মকমকি কবন্তু ক্ৰন্দন ॥ ২৬৪

পদ

মুনি বোলে শুনা ৰাজা উত্তৰাৰ নাতি ।
ধৰ্ম্মৰ ক্ৰন্দন শুনি কুককুলপতি ॥
পুনৰপি বোলে বাক্য শ্ৰুগভীৰ মতি ।
তোমাক বুজাইবে নাহি আমাৰ শক্তি ॥ ২৬৫
মায়াৰ কাৰণে নৰ বিষয় প্ৰমত্ত ।
মুৰুজয় ধৰ্ম্ম মুৰুজয় আত্মতত্ত্ব ॥
ধৰ্ম্মক নমানি ভৈলো অপৰাধী ঘোৰ ।
সম্যকতে প্ৰায়শ্চিত্ত মিলিল আমাৰ ॥ ২৬৬
পৰম ধাৰ্ম্মিক তুমি পৰম পণ্ডিত ।
জানি মোক বাধিবাক নহয় উচিত ॥
কৃষ্ণৰ মুখত ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম কথা শুনি ।
কায় মন বাক্যে কৃষ্ণ উপদেশ মানি ॥ ২৬৭
সৰ্ব্বক্ষণে কৰি তুমি কৃষ্ণক স্মৰণ ।
ৰাজ্যক চৰ্চ্চিয়া কৰা প্ৰজাক পালন ॥
মিলি মন্ত্ৰী পুৰোহিত ব্যাস তপোধন ।
আপুনি পালিবা ৰাজ্য ধৰ্ম্মে ৰাখি মন ॥ ২৬৮
নিত্য নৈমিত্তিক আপুনাৰ কৰ্ম্ম যত ।
কৃষ্ণৰ সন্তোষে বুলি কৰিবা সতত ॥
যতেক আৰ্জ্জিত মানে কৰা ভোগ দান ।
স্বভাৱে চঞ্চল অৰ্থ অধিব জীৱন ॥ ২৬৯
আৰো কিছো ৰাজনীতি বিবৰিবো আমি ।
যথাসাধ্য কৰ্ম্ম পছে ৰক্ষা কৰা তুমি ॥
ব্ৰাহ্ম্য মুহুৰ্ত্তত নিতে তেজিবা শয়ন ।
বৃদ্ধ আৰো জ্ঞানীগণে পুছিবা বচন ॥ ২৭০

ইন্দিয়গগক সদা ৰাখিবা সংযত ।
সাৰথি থাকয় যেন অশ্বসমূহত ॥
ধাৰ্ম্মিক জনক দিবা ৰাজ্যৰ বিষয় ।
শত্ৰুৰ সন্ধান লৈবা বুজি অভিপ্ৰায় ॥ ২৭১
ঘিৰা পুৰে তোমাৰ নিবাস অভিমত ।
প্ৰাচীৰ তোৰণ হোক হৃদয় গঠিত ॥
ছয়টি প্ৰকোষ্ঠ হোক সিটো অট্টালিকা ।
বেটিয়া থাকয় দুৰ্গ কৰি অকাবেকা ॥ ২৭২
আহাৰ বিহাৰ কিবা শয়নে গমনে ।
বক্ষাৰ আত্মৰক্ষা কৰা সাৱধানে ॥
অন্তঃপুৰ ৰক্ষা কৰা ৰাখি বৃদ্ধদূত ।
মন্ত্ৰণা কৰিবা সদা নিভৃত স্থানত ॥ ২৭৩
নগৰ নিবাসী কিবা জনপদবাসী ।
দোষ গুণ বুজিবা গোপনে সম্ভাষি ॥
বিশ্বাসী জ্ঞানীক দিবা বিচাৰ আসন ।
সত্য ন্যায় নীতি যেন নকৰে বৰ্জন ॥ ২৭৪
যিটো জনে লোভ মোহে সত্য পৰিহৰি ।
ছলে বলে হৰে পৰধন পৰনাৰী ॥
আনৰ অনিষ্টকাৰী লুৰ্দ্ধক স্বভাৱ ।
অসত কৰ্ম্মত সদা জীৱিকা সম্ভৱ ॥ ২৭৫
কাল পাত্ৰ বিবেচনা কৰি অন্তৰত ।
অৰ্থদণ্ড প্ৰাণদণ্ড কৰিবা উচিত ॥
দয়া দান ক্ষমা ধৈৰ্য্য যদিবা ভ্ৰমণ ।
সকলোতে অনুচিত বুজিবা কাৰণ ॥ ২৭৬
প্ৰাতঃকালে শয্যা এৰি তুমি প্ৰথমত ।
ব্যয় কাৰ্য্যে নিযুক্ত আছয় লোক যত ॥
সবাবো তত্ত্বাৱধান ভালমনে কৰি ।
দোষ গুণ দেখুৱাই বচনে সাদৰি ॥ ২৭৭
তাৰ পাচে পিঙ্গি লই ৰাজ আভৰণ ।
আশ্ৰিত জনক দিবা যথা যোগ্য দান ॥
অনন্তৰে সৈন্তগণে কৰিবা দৰ্শন ।
ভোজন সম্ভাৰ বাক্যে সন্তোষিবা মন ॥ ২৭৮
সন্ধ্যাকালে দূত কাৰ্য্য বুজিবা নিশ্চয় ।
ৰাত্ৰি শেষে নিজ কাৰ্য্য কৰিবা নিৰ্ণয় ॥

মধ্য ৰাত্ৰি আৰু জানা মধ্যাহ্ন সময় ।
 ভ্ৰমণত বুজিবা প্ৰজাৰ কাৰ্য্যচয় ॥ ২৭৯
 উপযুক্ত সময়ত অলঙ্কৃত হই ।
 জুহু চিত্তে বসিবাৰা সিংহাসন লই ॥
 ন্যায় নীতি অনুসৰি নানা কাৰ্য্য লই ।
 ৰাজ কোষ বঢ়াইবা ব্যয় ভাগ চাই ॥ ২৮০
 দুৰ্ঘটক দণ্ডিবা আৰো সন্তক বন্ধিবা ।
 শত্ৰুক হাতত লই শত্ৰুক নাশিবা ॥
 গুণীৰ গাইবা গুণ কৰি শতকাৰ ।
 যাৱে পুত্ৰ বৃদ্ধি হয় গুণ কৰ্ম্ম তাৰ ॥ ২৮১
 বৈশম্পায়ন বোলে শুনা ৰাজা জন্মেজয় ।
 বখানি এতেক কথা অন্ধ মহাৰায় ॥
 অস্ত্ৰৰ ভাগৰি যেন ভৈলন্ত নিমাত ।
 হেন দেখি যুধিষ্ঠিৰ কৰি প্ৰণিপাত ॥ ২৮২
 বোলে পুনৰপি বাক্য শুনা জ্যেষ্ঠ পিতা ।
 কহিলা যতেক নীতি পালিবো সৰ্ববধা ॥
 আপুনাৰ পুত্ৰ বুলি যদি আছে দয়া ।
 পুত্ৰ কিছো নীতি ধৰ্ম্ম উপদেশ দিয়া ॥ ২৮৩
 ধৰ্ম্ম নীতি বিশাৰদ ভীষ্ম পিতামহ ।
 স্বৰ্গত আছন্ত আজি তেজি মায়া মোহ ॥
 পৰম পুৰুষ কৃষ্ণ নাহি উপস্থিত ।
 যিবা জনে পাণ্ডৱৰ সাধে চিৰ হিত ॥ ২৮৪
 বিহুৰ সঞ্জয় মহামতি দুইজন ।
 আপোনাৰ সংহতি চলিব বিগ্ৰহান ॥
 পাচে আৰ কোনজনে দিব উপদেশ ।
 কোন জনে বাপ বুলি কৰিব সন্তোষ ॥ ২৮৫
 অন্ধ বোলে কহন্তে মোহোৰ পৰিভ্ৰম ।
 তথাপি অলপ শুনা নৃপতি নিয়ম ॥
 শত্ৰু কিবা শত্ৰুৰ হিতাৰ্থী যিবা হয় ।
 তাৰ জনবল শক্তি বুজিবা সদায় ॥ ২৮৬
 যেতিয়া দুৰ্বল শক্তি দেখিবা শত্ৰুৰ ।
 জয় চেষ্ঠা কৰিবাৰা পুত্ৰ পুত্ৰ বাৰ ॥
 শত্ৰুপক্ষ বলৱন্ত আপুনি দুৰ্বল ।
 সন্ধি স্থাপনৰ চেষ্ঠা কৰিবা সকল ॥ ২৮৭

যেনে দেখা ৰাজশক্তি আছে যথোচিত ।
 বিপক্ষ ৰাজ্যক তেৰে কৰি সন্মানিত ॥
 ক্ষীণ বল যিহে সযে পিতলাদি ধাতু ।
 দিবা আৰো ভূমিখণ্ড অল্প শস্ত্ৰ যাতু ॥ ২৮৮
 কিন্তু সন্ধি কাল আসি ভৈলে উপস্থিত ।
 স্তৱৰ্ণ বজ্জত ধাতু লৈবা যথোচিত ॥
 আৰো বহু শস্যযুতা লৈবাৰা ভূমিক ।
 তাৰ বলৱন্ত যিহে আনিবা যোতুক ॥ ২৮৯
 শত্ৰুৰ লগত যদি সন্ধি ইচ্ছা কৰা ।
 তাহাৰ পুত্ৰক আনি আকোৱালি ধৰা ॥
 গৃহত আনিয়া ভাগ্যমতে ৰাখিবাৰা ।
 হেনমতে শত্ৰুক পৰীক্ষা কৰি চাহা ॥ ২৯০
 চিৰদিন ৰাজ্য বন্ধা প্ৰজাৰ সান্ত্বনা ।
 নৃপতিৰ মনে যদি একান্ত কামনা ॥
 শত্ৰুক বিনাশ কিবা কোষ ভঙ্গ কৰি ।
 বশীভূত কৰিবন্ত নানা চেষ্ঠা ধৰি ॥ ২৯১
 আপুন উন্নতি লাগি কাৰ্য্য আচৰিব ।
 সমস্ত নৃপতি সবে হিংসা নকৰিব ॥
 বলৱন্ত নৃপতিক জয় আশা মন ।
 তাহান আত্মীয় ভেদে কৰিব যতন ॥ ২৯২
 বুদ্ধিমান নৰপতি যিবা জন হয় ।
 দেশ কাল অনুসৰি আত্মবল চাই ॥
 হয় হস্তী বথ আদি চতুৰঙ্গ দলে ।
 অকালতে যুদ্ধ যাত্ৰা কৰিব নিতালে ॥ ২৯৩
 শুক্ৰাচাৰ্য্য বিৰচিত নীতি অনুসৰি ।
 পদ্য কিবা বজ্জ ব্যূহ স্থানিৰ্মাণ কৰি ॥
 যুদ্ধত প্ৰবৃত্ত হৈব শাস্ত্ৰক আদৰি ।
 চতুৰঙ্গ দলে আপুনাক বন্ধা কৰি ॥ ২৯৪
 সময়ে সামান্য কাৰ্য্য হয় বলৱান ।
 ক্ষুদ্ৰে ফিৰিঙ্গতি কৰে অৰণ্য দাহন ॥
 ই কাৰণে মহতৰ লগত বিৰোধ ।
 কদাচিত নহে ভাল কৰা আত্মবোধ ॥ ২৯৫
 আগ পাচ চিন্তা কৰি কাৰ্য্য আচৰিবা ।
 জাৱন থাকোতে প্ৰতিজ্ঞাক নাছাৰিবা ॥

ভবিষ্যত চাই উপস্থিত কাৰ্য্য কৰে ।
 দুৰ্ঘট কাৰ্য্য সমস্তক দূৰতে নিবাৰে ॥ ২৯৬
 তাহাৰ বোলয় মন্ত্ৰী কিবা মিত্ৰজন ।
 মানিতে উচিত হয় তাহান বচন ॥
 বিশেষত ৰাজ্য ৰক্ষা প্ৰজাৰ পালন ।
 ন্যায় নীতি বিধানত অৰ্থ উপাৰ্জন ॥ ২৯৭
 দুৰ্ঘটনে গুৰুদণ্ড সজ্জনৰ পূজা ।
 ইটো ৰাজধৰ্ম্ম নীতি মানিবলু ৰাজা ॥
 দৈৱৰ কাৰণে কিবা দেৱৰ প্ৰসাদে ।
 যজ্ঞাদি কৰমে কিবা শত্ৰুৰ বিবাদে ॥ ২৯৮
 যদি অশ্ৰুপাত হয় আপোন প্ৰজাৰ ।
 প্ৰতিকাৰ জানা ইটো কৰ্ত্তব্য ৰাজাৰ ॥
 শৰণাগতক ৰক্ষা ৰাজাৰ ধৰ্ম্ম ।
 দান ত্ৰত যজ্ঞ নাহি তাহান উপাম ॥ ২৯৯
 যিবাঞ্জে হেন নীতি পালি অনুক্ষণ ।
 আপুনাৰ বাধি পালিবলু প্ৰজাগণ ॥
 ইহকালে যশ মান আৰ্জিৰ বিস্তৰ ।
 পৰকালে স্বৰ্গবাস শাস্ত্ৰৰ বিচাৰ ॥ ৩০০
 জানি বাপ লক্ষি ভূমি ইটো ৰাজনীতি ।
 ৰাজ্য চৰ্চি প্ৰজাৰ সাধিবা মন তুষ্টি ॥
 পূৰ্বত মহাত্মা ভীষ্ম দ্ৰোণাচাৰ্য্য বীৰ ।
 আৰো কৃষ্ণ বাহুদেৱ বান্ধৱ তোমাৰ ॥ ৩০১
 হেন ৰাজধৰ্ম্ম নীতি দিলা উপদেশ ।
 আমিও তোমাক পুত্ৰু কহিলো বিশেষ ॥
 ধৰ্ম্ম অনুসৰি প্ৰজা কৰে প্ৰতিপাল ।
 সহস্ৰেক অশ্বমেধ কৰি যিবা ফল ॥ ৩০২
 হেন ফল লাভ হয় জানিবা তাহাৰ ।
 জানি ৰাজধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰা নিবন্তৰ ॥
 এহিবুলি গৈলা অন্ধ গান্ধাৰী ভৱন ।
 বাক্যে ভৈলা পৰিত্ৰাণ শয়ন কাৰণ ॥ ৩০৩
 শুনিকোক সভাসদ ভাৰতৰ পদ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে সবে তৰিবা আপদ ॥
 কৰ্ম্মফলে দৈৱৰূপে বিধিৰ বন্ধন ।
 তাহাৰ এৰাইয়ে হোক সবাৰ যতন ॥ ৩০৪

পৰম কুপালু কৃষ্ণ সবাৰ আশ্ৰয় ।
 কৃষ্ণপদ সেৱাতে দৈৱক বিড়ম্বয় ॥
 এতেকতে যিবাঞ্জে কৃষ্ণক নভঞ্জে ।
 এহিমান দোষে ঘিটো সংসাৰত যজ্ঞে ॥ ৩০৫
 মায়াময় বিষয়ত সুখ আশা কৰি ।
 অন্ময় অকাৰ্য্য কৰে ধৰ্ম্ম পৰিহৰি ॥
 তাৰ ফলে বোগ শোক নানা দুখ পায় ।
 জন্ম জীৱনক সৰ্ব্বক্ষণে ধিকাৰয় ॥ ৩০৬
 কৃষ্ণব সেৱাত মাত্ৰ মিলে মহাভাগ ।
 সমস্তকে অৱহেলি পায় মোক্ষ লাগ ॥
 আশ্রমিক পৰ্ব কথা ভক্তিব ভাণ্ডাৰ ।
 জানি কৰ্ণ ভৰি নিতে শুনা নিবন্তৰ ॥ ৩০৭
 শ্ৰৱণত স্তম্ভুৰ পূৰ্ণ হৈব কাম ।
 বিবচিল কালিদাস বোলা বাম বাম ॥ ৩০৮

গান্ধাৰী আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰ সংবাদ ; যুধিষ্ঠিৰৰ সভালৈ বিদূষক
 পুনৰ্গমন ; ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ কাৰণে ধন তিফা আৰু
 ভীষ্মৰ ক্ৰোধ প্ৰদৰ্শন

পদ

মুনি বোলে শুনিকোক ৰাজা জন্মেজয় ।
 তমু পিতামহ কথা মানে উপময় ॥
 শ্ৰৱণত সাধিলা মনৰ মহাপ্ৰীতি ।
 লগতে জানিলা বহু ৰাজধৰ্ম্ম নীতি ॥ ৩০৯
 আৱৰ কাহিনা কহো ব্যাসৰ বচন ।
 অনন্তৰে কৰিয়োক কৰ্ণ ভৰি পান ॥
 গান্ধাৰী ভৱনে অন্ধ য়েৰে গৈলা চলি ।
 গান্ধাৰী বোলয় বাণী কৰি কৃতাজ্জলি ॥ ৩১০
 শুনা নাথ শুনন্তে সম্ভাষ ভৈলা মন ।
 বানপ্ৰস্থ লাগি ভৈলা একান্ত যতন ॥
 বেদব্যাস কুপাচাৰ্য্য দিলা অনুমতি ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰো নাহি অসম্মতি ॥ ৩১১
 বিদূষক সঞ্জয় কুন্তী মনে কাছি আছে ।
 কোন দিন বনক চলিবা ভূমি পাচে ॥

ধৃতবাহু নিগদতি শুনা শ্রাণ সতী ।
 বনমাজে চলিবাহা আমাৰ সহিতি ॥ ৩১২
 নগৰত আছে মানে চাৰি জাতি প্ৰজা ।
 সমস্তকে আনি বাক্যে কৰিবোহো পূজা ॥
 ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ শল্য শকুনি বাহলীক ।
 দুৰ্য্যোধন আদি কৰি পুতাই শতেক ॥ ৩১৩
 সবাৰ কাৰণে দান কৰি ধন বিত ।
 বনক চলিবো মই পূৰ্ণিমা তিথিত ॥
 হৰি হৰি বিধি মোৰ কিনো দৈৱ দোষ ।
 যদিবা নৃপতি অন্ধ পশুৰ সদৃশ ॥ ৩১৪
 তথাপিতো অজ্ঞান বুদ্ধিত মন্দ আমি ।
 বলদৰ্পে সদায় ভৈলোহো মন্দকাৰী ॥
 স্বৰূপত নাহিকে মনত ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম ।
 স্বাৰ্থৰ ইঞ্জিতে আচৰিলো মন্দ কৰ্ম্ম ॥ ৩১৫
 সুবুজিলো ভগৱন্ত ভক্তিব মহত্ব ।
 সুবুজিলো মনুষ্য জন্মৰ মহাতত্ত্ব ॥
 এতেকতে সাধিবাক আত্মাৰ কল্যাণ ।
 যোগেশ্বৰ হৰি বিনা নাহি দেৱ আন ॥ ৩১৬
 সেৱক বৎসল দয়াময় ভগৱন্ত ।
 পতিত পাৱন হৰি মহিমা অনন্ত ॥
 ভগৱন্ত প্ৰসাদে তবয় পাপী তাপী ।
 ভক্তি বিনা হেন কৃপা নিমিলে কদাপি ॥ ৩১৭
 হেন হৰি পাৱে ভক্তি মিলিব কেমনে ।
 উপায় চিন্তাহা সতী আপুনাৰ মনে ॥
 গান্ধাৰী বোলন্ত নাথ কহিলা নিশ্চিত ।
 ভক্তি বিনা নাহিকে লোকৰ মহা বিত ॥ ৩১৮
 ভক্তিৰ কাৰণে বানপ্ৰস্থ পৰমার্থ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে ভৈলো আমিহো কৃতার্থ ॥
 হেনমতে দুয়োজনে আৰো নান্না ভাৱে ।
 হৰি গুণ নাম যশ কৰে গাৱে গাৱে ॥ ৩১৯
 অন্নপান মুকচয় মনত অন্নথে ।
 ভূমিতলে শয়ন কৰিলা মহাত্মথে ॥
 অনন্তৰে প্ৰভাতে বিদূৰ আসি পাইলা ।
 সমাদৰে অন্ধৰাজ্য আন্ধ আদেশিলা ॥ ৩২০

যুধিষ্ঠিৰ পাশক চলিয়ো ভূমি বাপ ।
 আমাৰ কথাত যেন এবয় সম্ভাপ ॥
 কাৰ্ত্তিক মাসত আৱে পূৰ্ণিমা তিথিত ।
 বানপ্ৰস্থাত্ৰমে গৈয়া হৈবো উপস্থিত ॥ ৩২১
 নগৰৰ প্ৰজামানে সবে দিয়া জান ।
 সমস্তকে বোলো মই বিদায় বচন ॥
 দান ব্ৰত মহাধৰ্ম্ম জানিবা লোকত ।
 দান ব্ৰতে নিস্তাৰয় মহা পাপী যত ॥ ৩২২
 এতেকতে কুট পাশা অন্ত্যয়ে আচৰি ।
 যিটো তোমাসাৰ সৰ্বস্বক লৈলে কাঢ়ি ॥
 নিষ্ঠে হৈবে সিসবৰ নৰকত বাস ।
 সিসবে উদ্ধাৰ হেতু কৰি মনে আশ ॥ ৩২৩
 শ্ৰাদ্ধ দান আচৰিবো মনত কৌতুকে ।
 পাৰামানে দিয়া দান ভূমিয়ো উৎসৱকে ॥
 হেনয় আদেশ পাই বিদূৰ মহন্ত ।
 যুধিষ্ঠিৰ সভাক লাগিয়া চলিলন্ত ॥ ৩২৪
 বসি আছে যুধিষ্ঠিৰ ভ্ৰাতৃ সমস্থিত ।
 অন্ধৰ কাৰণে শাস্ত মুহিকয় চিত ॥
 বৰ্ণাশ্ৰম যাইবে জ্যেষ্ঠ নিশ্চিত বচন ।
 সিহেতু বিষন্ন মুখ নাহি স্থস্থ মন ॥ ৩২৫
 বিদূৰক দেখি সম্বোধক লাগি নিলা ।
 নিজ্জে কুশাসন পাৰি বসিবাক দিলা ॥
 অনন্তৰে স্নেহ বাক্যে ধৰ্ম্মক সাদৰি ।
 অন্ধৰ আদেশ বাক্য কহিলা বিবৰি ॥ ৩২৬
 অন্ধৰ কামনা বুজি ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 বোলে ভাল আলোচিলা জ্যেষ্ঠ তাত মোৰ ॥
 অৰ্জ্জুনে বোলয় মোৰো কাকুতি বচন ।
 কহিবা জ্যেষ্ঠক আৰো বৰিষেক মান ॥ ৩২৭
 সদায় কৰোক অন্ন বস্ত্ৰ ধনদান ।
 ভোগ আৰো দান লাগি অৰ্থ উপাৰ্জন ॥
 অন্ধৰ কামনা বাক্য অৰ্জ্জুনৰ ভাষ ।
 ভীষ্মৰ মনত যেন ভৈলা অসদৃশ ॥ ৩২৮
 এতেক বোলন্ত ক্ৰোধে সমুখি পাৰ্থক ।
 ভীষ্ম দ্ৰোণ সৌমদত্ত ক্ৰপদ বাহলীক ॥

কৰ্ণ ভূবিজ্ঞাৰ আদি বান্ধৱ যতোক ।
 সমস্তৰে জ্ঞান কৰিবাক বোলা য়োক ॥ ৩২৯
 সবাকো ভূবিজ্ঞা আৰে দশ পিণ্ড দানে ।
 সবে সন্তোষিত হোক স্বৰ্গগত মানে ॥
 দুৰ্ভিক্ষতি দুৰ্ভাষণ কৌৰৱৰ গণ ।
 পাপ কৰ্ম্মে সমস্তৰে সাধিল নিৰ্ঘ্যাণ ॥ ৩৩০
 অৱশ্যে সবাৰ ভৈলা নবকেনে ঠাই ।
 পাপীৰ সদগতি বাহ্যা উচিত নহয় ॥
 দুৰ্য্যোধন দুঃশাসন শকুনি প্ৰভৃতি ।
 পৃথিবীতে কুলান্ধাৰ মহা পাপমতি ॥ ৩৩১
 উচ্ছন্ন ভৈলন্ত ক্ষিত্তি সিসবৰ পাপে ।
 পুত্ৰ নাতি আমাৰো মৰিল সেহি তাপে ॥
 হেন পাতকীৰ কেনে মঙ্গল বাঞ্ছস ।
 নানা ক্লেমে অনন্ত নবকে হোক বাস ॥ ৩৩২
 অল্পদিনে পাহৰিলি অৰোধ অৰ্জ্জুন ।
 দ্ৰৌপদীক সঙ্গে লই ভ্ৰাতৃ পঞ্চজন ॥
 ত্ৰয়োদশ বৎসৰ ভ্ৰমিলো দুখ শোকে ।
 আমাৰ দুখত কান্দিলন্ত সব লোকে ॥ ৩৩৩
 ত্ৰয়োদশ বৎসৰে ভুঞ্জিলো ফল মূল ।
 বৰিষ সমানে দিন ৰাত্ৰি পোহাইল ॥
 সেহিবেলা জ্যেষ্ঠৰ পাইলা কিবা স্নেহ ।
 তাক স্তম্ভন কৰি মনে মনে চাহ ॥ ৩৩৪
 দুৰ্ভিক্ষি শকুনি খেলায় পাশা বাৰি ।
 বসি আছে অন্ধৰাজ চিন্তা পৰিহৰি ॥
 এইবাৰ কিবা লাভ বোলে বাৰ বাৰ ।
 কিবা স্নেহে পাসৰিলি জ্যেষ্ঠৰ বিচাৰ ॥ ৩৩৫
 ক্ৰোধৰন্ত ভীমৰ শুনন্তে হেন বাণী ।
 মাথা তুলি চাহে যুধিষ্ঠিৰ মহামানী ॥
 ভীমক বোলন্ত ধীৰে হেন যুধ বাক ।
 নিজ জ্যেষ্ঠপিতৃক এতেক ক্ৰোধ কিক ॥ ৩৩৬
 পৰম প্ৰমত্ত ভৈলি বিষয় মায়াত ।
 তোৰ কিছু ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম নাহি অন্তৰত ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ মৌন হয় বৈলা ।
 ভীমক সমুখি পাচে অৰ্জ্জুনে বুলিলা ॥ ৩৩৭

স্বকপত জ্যেষ্ঠভ্ৰাতৃ পিতৃৰ সমান ।
 এতেক অধিক বাক্য নকৰে শোভন ॥
 তথাপিতো বোলো বাণী কৰি নমস্কাৰ ।
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ জ্যেষ্ঠ পিতৃ জানিবা আমাৰ ॥ ৩৩৮
 তাহাৰ নধৰি সিটো গুণ দোষ যত ।
 সৰ্বভাৱে সেৱিবাক আমাৰ উচিত ॥
 বিশেষত জ্ঞানীগণে জ্ঞান নিবন্তৰ ।
 দোষ এৰি গুণ লৱে সাধু ব্যৱহাৰ ॥ ৩৩৯
 অন্তৰ্কৃত অপকাৰ স্তম্ভন নকৰি ।
 উপকাৰ স্তম্ভন শুদ্ধ ভাৱ ধৰি ॥
 ধৰ্ম্মাৰ্জ্জুনে যেনে এতেক বুলিল ।
 শুনি যুধিষ্ঠিৰে অৰ্জ্জুনক প্ৰশংসিল ॥ ৩৪০
 অনন্তৰে ধৰ্ম্মৰাজে বোলে বিদূৰক ।
 শুনিয়োক খুড়া ভূমি কহিবা জ্যেষ্ঠক ॥
 শতপুত্ৰ ভীম দ্ৰোণ বন্ধুবৰ্গ যত ।
 কৰোক সবাৰ জ্ঞান আমাৰ সম্মত ॥ ৩৪১
 জ্ঞান দান কৰোক কামনা অমুসৰি ।
 বুলিলা যদুপি ভীমে পূৰ্ব্বকৰ্ম্ম স্মৰি ॥
 বনবাস কৰ্ম্মচয় নহয় বৰ্ণন ।
 শীত গ্ৰীষ্ম বাত বৃষ্টি কীটৰ দংশন ॥ ৩৪২
 আমাতো অধিক ভোগ কৰে বুকোদৰ ।
 ভোকে দুখে দিন ৰাত্ৰি ভুঞ্জিল নিকাৰ ॥
 সিসব স্তম্ভৰি তাৰ অন্তৰত ক্ৰোধ ।
 কদাপি নকৰে ভীমে আমাত বিৰোধ ॥ ৩৪৩
 ক্ৰোধৰ কাৰণে বুলিলন্ত খৰ্ব্ব বাক ।
 চাৰি সহোদৰে চাহি কৰিয়োক তাক ॥
 কৰপুটে জ্যেষ্ঠক কহিবা মোৰ বাণী ।
 যতোক সম্ভাৰ এতিয়গে দিবো আনি ॥ ৩৪৪
 বথ বত্ৰ গজ বাজী দাস দাসীচয় ।
 বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ আদি যতোক লাগয় ॥
 জ্যেষ্ঠৰ কাৰণে খুড়া সবে হৈবো সাজ ।
 কামনা সাম্ফলি কৰিয়োক জ্ঞান কাক ॥ ৩৪৫
 ঋষিসকলক দান সৰ্বস্ব দিয়োক ।
 দুখী ভিক্ষীসকলক অন্ন ভুঞ্জায়োক ॥

দান আৰো দক্ষিণাতে খণ্ডয় দুৰ্গতি ।
 কৃষ্ণ ভক্তি অন্তকালে পাইবে মুকুতি ॥ ৩৪৬
 এহি বুলি নমিলন্ত বিহুবৰ পাৰে ।
 বিহুৰে আশীষ দিলা আতি স্নেহ ভাৱে ॥
 ভীম আৰো অৰ্জুনকো বচনে সন্তাষি ।
 চলিলন্ত মহা সন্ত পৰম হৰিষি ॥ ৩৪৭
 শুনিয়োক সভাসদ ভাৰতৰ পদ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে সাধা মুকুতি সম্পদ ॥
 কলিযুগে তৰিবাৰ নাহি আন গতি ।
 বায়কৃষ্ণ বুলি সবে সীধিয়ো মুকুতি ॥ ৩৪৮

ভীম, দ্ৰোণ, দুৰ্য্যোধন আদি মৃতকসকলৰ উদ্দেশ্যে
 ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ শ্ৰাদ্ধ, দান, যজ্ঞ আৰু প্ৰজাসকলৰ
 ওচৰত বিদায়

ছবি

মুনি বোলে শুভাশয় শুনা বাজা জন্মেজয়
 পাণ্ডৱৰ চৰিত্ৰ গহন ।
 তাসম্বাৰ গুণচয় শ্ৰৱণে আনন্দময়
 পুলকিত হৱে তনু মন ॥
 অনন্তৰে মহামতি বিহুৰে গৈলন্ত প্ৰতি
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ আগে জান দিলা ।
 পঞ্চভ্ৰাতৃ সবে ধৰ্ম্ম অভ্যাসিল সেৱা কৰ্ম্ম
 তমু বাক্যে আনন্দ কৰিলা ॥ ৩৪৯
 বোলে আজ্ঞা দিয়া যোক কহিবাক লাগে কি
 সাধিবো মনৰ যেন প্ৰীতি ।
 কাঞ্চন বজ্জতৰাশি হয় হস্তী দাস দাসী
 সমস্তয় জ্যেষ্ঠৰ সম্পত্তি ॥
 সমস্ত নগৰ ছানি বাজাৰ অনুজ্ঞা বাণী
 কহিয়োক প্ৰজাক বুজাই ।
 জানি সবে অভিপ্ৰায় আসিবেক সিটো ঠাই
 চাৰি জাতি প্ৰজা সমুদায় ॥ ৩৫০

শুনি অন্ধ মহাবাজ আলোচিল শ্ৰাদ্ধ কাজ
 বিজসবে দিলা সমিধান ।
 একাদশী তিথি চাই শ্ৰাদ্ধকৰ্ম্ম নিৰূপয়
 কবিলন্ত যতোক বিধান ॥
 শ্ৰাদ্ধৰ সস্তাৰচয় লাগে যানে যত যত
 মুখিষ্ঠিৰে দিলা অনুমতি ।
 কাঞ্চন বজ্জত বস্ত্ৰ থৈলা কৰি মহা যত্ন
 আনো নানা অলেখ বিভূতি ॥ ৩৫১
 বৎস সমে ধেনুচয় স্বৰ্ণ বস্ত্ৰে মণ্ডিহয়
 হয় হস্তী বথ অসংখ্যাত ।
 হেন দেখি সামবাজে যেন কোঁৱৰৰ কাজে
 গৰিহা বচন নাহি তাত ॥
 আতপৰে শ্ৰাদ্ধ কাজ সমাপিলা অন্ধবাজ
 নাহি কিছু মনত অন্তৰ্হ ।
 হয় হস্তী দাস দাসী বৎস সমে ধেনুবাশি
 দিলা দান দক্ষিণা অলেখ ॥ ৩৫২
 অনন্তৰে শুনা কথা প্ৰজাৰ মনত ব্যথা
 অন্ধবাজা যাইবে বনবাস ।
 বাজাৰ অনুজ্ঞা বাণী কৰি সবে কাণাকাণি
 আসিলন্ত অন্ধৰ আবাস ॥
 জানি অন্ধ কুব্বাজ ভৈলা মন্দিৰৰ বাজ
 হস্তে ধৰি আনিলা গাফাৰী ।
 উভয়ৰে মুক্ত কেশ তপস্বীজনৰ বেশ
 দেখি সবে হৃদয়ৰ হৰি ॥ ৩৫৩
 শৰীৰত নাহি বস্ত্ৰ কৰপুটে ধৃতৰাষ্ট্ৰ
 মৃদুস্বৰে বোলে অনন্তৰ ।
 শুনা শুনা প্ৰজা লোক সমজ্যাৰ যত লোক
 পৰম হিঠৈবী কোঁৱৰৰ ॥
 ভীম দ্ৰোণ কৰ্ণ বীৰ আৰো শত পুত্ৰ যোব
 আৰো যত যত বন্ধু বৰ্গ ।
 বাজা প্ৰজা আনন্দত জানিবালা স্বৰূপত
 হস্তিনাত যেন ভৈল স্বৰ্গ ॥ ৩৫৪
 নিতে চতুৰঙ্গদলে ধৰ্ম্মী কল্পাৱা চলে
 নানাৰূপে কৰি আত্মৰক্ষা ॥

যেন ইন্দ্র দেববাজ পুত্ৰ পায় স্বৰ্গবাজ
কবে নিতে আনন্দ বিস্তৰ ॥
সম্মানে বজাৰে ভেৰী বাৰে ঢাক ঢোল জুৰি
ভাট সবে পৰি কবে স্তুতি ।
নটীসবে নাচে গায় সমস্ত সমাজে চাই
আনন্দ কবয় চতুৰ্ভিত্তি ॥ ৩৫৫
সামন্ত নৃপতি যত সেরে পৰি দণ্ডবত
কব তার যোগারে আমাক ।
হেন কুকুলপতি কৰিবোহো বনে গতি
ভাগ্য দোষে মিলিল বিপাক ॥
শতপুত্ৰ বজ্জবৰ্গ সমস্তয়ে গৈলা স্বৰ্গ
নাহি মোৰ বংশে একোজন ।
তথাপিভো মই মন্দ নিছিণ্ডিলো কৰ্মবন্ধ
যুথিষ্ঠিবে কৰিলা পালন ॥ ৩৫৬
দয়ারস্তু পাণ্ডুহুত দিলা স্তম্ভ নানামত
এক মুখে নহয় বৰ্ণন ।
পূৰ্বতো ইহেন স্তম্ভ কদাচিতো নপাইলোহো
উৎসকে কহন্ত মোৰ মন ॥
তথাপি জানিবা মোৰ ইসে বন্দীশাল ঘোৰ
অন্তে নবকত হৈব বাস ।
ইহাক এৰাইবে লাগি ছয়া সৰ্ব স্তম্ভত্যাগী
কৃষ্ণসেৱা মনে কৰি আশ ॥ ৩৫৭
লৈলো বানপ্ৰস্থ ধৰ্ম্ম কৰি সবে নিত্যকৰ্ম
সবাকো অৰ্পিবো কৃষ্ণপদে ।
মহা ধৰ্ম্মি ব্যাসদেৱে যাৰ যশ গুণ গাৱে
যাহাক কহয় চাৰি বেদে ॥
এতেক প্ৰাৰ্থনা মোৰ শুনা সমজ্যাৰ লোক
সৰ্বজনৈ দিয়া অনুমতি ।
কবি জল বায়ু পান কথমপি বাধি প্ৰাণ
সাধো নৈয়া আত্মাৰ সদগতি ॥ ৩৫৮
অন্ধবাজ কুকৰ্ণতি শোকে তাপে দম্ভমতি
ছয়া য়েৰে এতেক কহিলা ।
শুনিলন্ত সভাসদ সবে ভৈল নিশব্দ
অধোমুখে ধৰ্ম্মকি বহিলা ॥

নাহি কিছু মাত বোল নপায়ন্ত পাবকুল
অন্ধৰ দুখত দুখ পাই ।
পুত্ৰ ধৃতবাহু কয় কোঁৱৰৰ গুণচয়
তোমাসাৰ অবিদিত নাই ॥ ৩৫৯
শাস্ত্ৰবিচিত্ৰবীৰ্য্য সাধিল জন্মৰ কাৰ্য্য
প্ৰজাক পালিলা ভাল কৰি ।
আমাৰ ৰাজত্ব দিনে নাহি মিলে স্তম্ভ তেনে
এতেকে কৰিবা দোষ এৰি ॥
মোৰ পুত্ৰ হুৰ্য্যোধন পাইলা য়েৰে সিংহাসন
নিষ্কণ্টকে ভুঞ্জিল ৰাজ্যক ।
সিকালতো প্ৰজা প্ৰাতি ৰাজ্যৰ শাসন নীতি
জানে যত সমাজিক লোক ॥ ৩৬০
অন্তত ধৰিল কালে অহঙ্কাৰ যত মিলে
দুৰ্নীতিক মানিলন্ত হিত ।
তাৰ ফলে কোঁৱৰৰ সবে গৈলা যমঘৰ
আনো আনো বীৰ অসংখ্যাত ॥
সিসব কাৰ্য্যক গুণি আমাৰ অকাৰ্য্য মানি
আমাৰ দোষক নধৰিবা ।
একে বৃদ্ধ পুত্ৰহীন ভোগ দানে আতি দীন
জানি আৰে আমাক কৰিবা ॥ ৩৬১
লগত গান্ধাৰী সতী তাৰ হেন বিসঙ্গতি
শত পুত্ৰে অনাধিনী ভৈল ।
এতেকে উভয়ে মিলি কৰি পুত্ৰ কৃতাজলি
সমজ্যাত বিদায় মাগিল ॥
শোক চিন্তা মহানলে দহিলন্ত নিবন্তৰে
নিতে চিত্ত কৰে উতপাত ।
বৃথা গৈল নবজন্ম নসাধিলো কিছু কৰ্ম্ম
সদা কৰো মই অশ্ৰুপাত ॥ ৩৬২
আমাৰ মাতুল্য স্মৰি সকলে আনন্দ কৰি
দিয়া সবে আমাক য়েলানি ।
মদমন্ত স্বেচ্ছাচাৰী দুৰ্ভমতি পুত্ৰে বৈৰী
কৰ্ম্ম কৰা যত সব প্ৰাণী ॥
ধৃতবাহু শোক বাণী শুনি সমজ্যাৰ প্ৰাণী
সৰ্বজন শোকাকুল ভৈলা ।

নয়নে লোভক ঝৰি পবিলন্ত সবসবি
 কেহো জনে কান্দিবাক লৈলা ॥ ৩৬৩
 শোকে ভৈল অভিভূত দগবগ কৰে চিত্ত
 যেন কান্দিবন্ত দীৰ্ঘবारे ।
 বিষাদত মগ্ন হই কেহো গালে হাত লই
 ধৃতবাষ্ট্ৰ গান্ধাবীক চারে ॥
 শোকে চুখে দন্ত চিত্ত যুথত নোলায় মাত
 আন্ধাৰ দেখন্ত দশোদিশ ।
 মনে মনে বোলে কিনো পাণ্ডুপুত্রে বণ জিনি
 ৰাজ্যত লভিব কিবা সুখ ॥ ৩৬৪
 সান্ধলিল কিবা কাজ ভৈল নাবীবেসে ৰাজ
 জ্ঞাতি গোত্রে ভৈলন্ত বিয়োগ ।
 তেজি স্নেহ ক্ষমা দয়া আপুনাৰ বংশ থায়া
 মিলাইলা কিবা দুখ যোগ ॥
 আনো যত লোকচয় বোলে বাক্য হয় হয়
 পাণ্ডৱৰ কপট আচাৰ ।
 মিছাত বটয় বাণী পাণ্ডুপুত্রে মহাজ্ঞানী
 ধৰ্ম্মপুত্রে ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৩৬৫
 যতোক অধৰ্ম্মচয় পাণ্ডৱত প্ৰকাশয়
 পাণ্ডৱেসে ধৰ্ম্মৰ বিবাদী ।
 মহা মহা পাপ যত দিজিলন্ত পাণ্ডৱত
 ব্ৰহ্মবধ গুৰুবধ আদি ॥ ৩৬৬

পদ

হেনমতে সমজ্যাব প্ৰজা শোক ভাৰে ।
 নানা মতে পাণ্ডৱৰ নিন্দাবাদ গাৰে ॥
 সমস্তবে যেন পাণ্ডৱত কৌপ মন ।
 বচন নভাষে কেহো কোপৰ কাৰণ ॥ ৩৬৭
 বচন সুশুনি অন্ধ পুত্ৰ বোলে বোল ।
 শুনাহা ধাৰ্ম্মিক প্ৰাণ অমাত্যসকল ॥
 কিবা হেতু সৰ্ব্বজনে ভৈলা নিশ্চয়দ ।
 দিন চুটে আয়ু টুটে মিলিল প্ৰমাদ ॥ ৩৬৮

আশাৰ প্ৰমাদ জানি কৃষ্ণৰৈপায়ন ।
 আৰো ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥
 বনবাসে আমাক দিলন্ত অনুমতি ।
 এতেকতে পত্নীসমে চুই হাত পাতি ॥ ৩৬৯
 বিদায় মাগিছো মই সবাৰ কাষত ।
 দিয়া দান অনুমতি বচন অমৃত ॥
 পুত্ৰ পুত্ৰ শুনি ধৃতবাষ্ট্ৰৰ বচন ।
 শাস্ত্ৰনামে বেদবেত্তা উত্তম ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩৭০
 উঠি কৰোঘোৰে বোলে শুনা মহাৰাজ ।
 পত্নীসমে ঘাইবা তুমি অবগ্যৰ মাজ ॥
 ইটো কাৰ্য্য সমস্ত প্ৰজাৰ যেনমত ।
 তাক বিবৰিবো আমি সবাৰ সাক্ষাত ॥ ৩৭১
 যতোক কহিলা বাক্য স্বৰূপ বচন ।
 প্ৰজা অনুৰাগী কৌৰৱৰ ৰাজাগণ ॥
 পিতৃ মাতৃ সম প্ৰজা কবিল পালন ।
 প্ৰজাৰ অপ্ৰিয় নসাধিল দুৰ্য্যোধন ॥ ৩৭২
 তথাপিত কুক পাণ্ডুবংশৰ বিবাদে ।
 অষ্টাদশ অক্ৰোহিণী লোক নিশ্চয়দে ॥
 অষ্টাদশ দিনত সমস্ত ভৈলা ক্ষয় ।
 দৈৱৰ বন্ধন ইটো জানিবা নিশ্চয় ॥ ৩৭৩
 শৌৰ্য্য বীৰ্য্য পৰাক্ৰমে ইন্দ্ৰৰ সমান ।
 জ্ঞান বিজ্ঞানত সাধে বিশ্বৰ কল্যাণ ॥
 যম কাল কদ্রকো নকৰে মনে ডৰ ।
 তথাপি বান্ধৱ সমে ভৈলন্ত সংহাৰ ॥ ৩৭৪
 সকলো দৈৱৰ খেলা জানিবা নিশ্চয় ।
 দৈৱবল বিনা হেন কাৰ্য্য নঘটয় ॥
 দুৰ্য্যোধন দাতাকৰ্ণ শকুনি প্ৰভৃতি ।
 মিছাতে কুণশ পাইলা বুজিবা নৃপতি ॥ ৩৭৫
 মিছাতেসে পাণ্ডৱৰ কুণশ বটয় ।
 ৰাজসিংহাসন লাগি বংশক নাশয় ॥
 দৈৱেসে কৰিলা জানা এতেক বিপত্তি ।
 দৈৱই পৰম বল অজান শকতি ॥ ৩৭৬
 বুজব কাৰণে হৈব বহু বন্ধুচ্ছেদ ।
 বুজব উদ্দেশ্যে কেনে নকৰিলা খেদ ॥

দৈৱ দোষে সমস্তবে বিধি ভৈলা বক্র ।
 সৰ্বাকো সংহৰি নিলা দৈৱ কালচক্র ॥ ৩৭৭
 আপুনি প্ৰজাৰ পিতা জ্ঞান দানে গুৰু ।
 দৰিদ্ৰে জনৰ কামনাৰ কল্পতক ॥
 তোমাৰ তনয় দুৰ্য্যোধন মহামানী ।
 অধাৰ্ম্মিক নহয় বুলিলো নিষ্ঠ বাণী ॥ ৩৭৮
 সত্য শৌচ দয়া দান পাণ্ডৱৰ গুণ ।
 সৰ্বভাৱে বাঞ্ছিলন্ত প্ৰজাৰ কল্যাণ ॥
 আপোনাৰ আদেশত ৰাজ্যক চৰ্চয় ।
 দুৰ্য্যজনে দগু কৰি সম্বন্ধ বধয় ॥ ৩৭৯
 আপুনি গঙ্গাই যাক বৰিলন্ত পতি ।
 যাৰ পুত্ৰ ভীষ্মদেৱ অনন্ত শকতি ॥
 হেনয় শাস্ত্ৰযু য়েৱে হস্তিনাৰ পতি ।
 নাহি কিছু অমঙ্গল প্ৰজাৰ বিপত্তি ॥ ৩৮০
 জনক বিচিত্ৰবীৰ্য্য য়েৱে মহীপাল ।
 সিকালেও নাহি জ্ঞান ৰাজ্যে অমঙ্গল ॥
 দুৰ্য্যোধন কালেও প্ৰজাৰ স্তম্ভ যোগ ।
 নিষ্কণ্টকে কৰিলা বিষয় উপভোগ ॥ ৩৮১
 পিতা পুত্ৰ উভয়ে সাধিলা প্ৰজা হিত ।
 সদা সুবিচাৰ পাইলো ৰাজাৰ সম্মিত ॥
 ফল ভৰা বৃক্ষে যেন নবাঞ্চয় আন ।
 দীন দৰিদ্ৰক দিলা অন্ন বস্ত্ৰ দান ॥ ৩৮২
 পাণ্ডুপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্যৰ ঠাকুৰ ।
 অশ্ৰায় অধৰ্ম্ম যানে কৈলা মধিযুৰ ॥
 প্ৰজাৰ মাজল্য কৰ্ম্ম কৰিলা যতেক ।
 আৰো হাজাৰেক বৰ্ষ পালোক প্ৰজাক ॥ ৩৮৩
 ভৰত জনক আদি ৰাজৰ্ষি যতেক ।
 পালিলন্ত যেনমতে আপোন ৰাজ্যক ॥
 যুধিষ্ঠিৰে ৰাজ্যক পালিলা সেহিমত ।
 প্ৰজাৰ সখিত্ব ভাৱ কৰি উপস্থিত ॥ ৩৮৪
 বিদ্যা জ্ঞান গুণে অন্নমতি প্ৰজাগণ ।
 এতেক বচনে কৰি ৰাজ্যক বন্দন ॥
 অনন্তৰে প্ৰণামি ৰাজ্যৰ দুই পাৰে ।
 সমস্তয়ে বোলে বাণী বিনয় স্বভাৱে ॥ ৩৮৫

বৃদ্ধ কালে বনত থাকিবা কিবা মুখে ।
 এতেকতে যাহা বুলি বাক্য নাহে মুখে ॥
 পৰম নীতিজ্ঞ তুমি বৃদ্ধস্থিত বুদ্ধি ।
 যজ্ঞ ব্ৰত দানে কৰি আছা আত্মশুদ্ধি ॥ ৩৮৬
 এতেকে কৰাহা কাৰ্য্য য়েহেন যুগত ।
 আপোনাৰ আপুনি সাধিয়ো মহা হিত ॥
 শাস্ত্ৰৰ মুখত শুনি এতেক যুগতি ।
 পৰম সন্তোষে সবে কৰে ভূতি নতি ॥ ৩৮৭
 সৰ্বজনে বোলে ভাল কহিলা যুগতি ।
 অনন্তৰে কৰিয়োক যেন হয় গতি ॥
 প্ৰাৰ্থিছো সবেও আমি ঈশ্বৰ পাৱত ।
 দুৰ্য্যোধন থাকোক বৈকুণ্ঠ ভূৱনত ॥ ৩৮৮
 তুমি পূৰ্ব্বৱতে কুলধন্য বন্ধা কৰি ।
 লভিবা যুকুতি যেন সংসাৰক তৰি ॥
 সমস্ত প্ৰজাৰ শুনি হেন অভিমত ।
 গান্ধাৰীৰ সহিতে ৰাজা কৰি প্ৰণিপাত ॥ ৩৮৯
 পৰম সন্তোষে গৈলা গান্ধাৰী আবাস ।
 প্ৰজাসবো চলি গৈলা নিজ নিজ বাস ॥
 আশ্ৰম বাসীৰ কথা ভাবতৰ পদ ।
 শ্ৰৱণত স্তম্ভৰ পাণীৰ সম্পদ ॥ ৩৯০
 জানি নিতে স্তম্ভৰা ভাবতৰ কথা ।
 পাপ সমে নষ্ট হোক বিষয়ৰ ব্যথা ॥
 এতেকে হৈবন্ত আৰো তৰিবাৰ কাম ।
 নিবন্তৰে ডাক ছাৰি বোলা বাম বাম ॥ ৩৯১

কুন্তীৰ বৈবাগ্য অন্নলবন আৰু পুত্ৰ-বোৱাৰীহঁতৰ
 প্ৰতি শাস্তনা বাণী

দুৰ্লভী

মুনি বোলে বাণী   শুনা নৃপমণি
 অনন্তৰে পাচ কথা ।
 সৰ্বামী জনৰ   দুখ নোহে দুখ
 যুগচয় শোক ব্যথা ॥

যুধিষ্ঠিৰ হেন ধৰ্ম নৃপতিৰো
 আপদেমে গিলিলেক ।
 জানি তুমি বাজা নিকাৰ কৰমে
 আত্ম হিত চিন্তিয়োক ॥ ৩৯২
 অক্ষ নবপতি গান্ধাৰী সহিতি
 বনক কৰিবে গতি ।
 শুনন্তে কুন্তীৰ চিত্ত তোলপাব
 বনবাসে ভৈল মতি ॥
 মনত গুণয় শুক্লপক্ষ ক্ষয়
 মিলিল পূৰ্ণিমা আসি ।
 সেহিদিনা মারে প্রাতঃ সময়ে
 স্নানক কৰি হৰিষি ॥ ৩৯৩
 দ্রৌপদী স্তভদ্রা প্রতি বধুগণে
 বোলে নকৰিবা শোক ।
 ভোগ পৰিহৰি বানপ্রস্থ ধৰি
 চলিবো আমি বনক ॥
 ধন্য মাদ্রী সতী তেজি পুত্ৰ শ্রীতি
 পতিৰ সঙ্গ চলিলা ।
 কিনো অপবাধে সিটো মহাধৰ্ম্মে
 আমাক বঞ্চিত কৈলা ॥ ৩৯৪
 মিলিল বিঘাত পুত্ৰৰ লগত
 পৰিহৰি হস্তিনাক ।
 নিতে ভিক্ষা কৰি উদৰ পুষিলো
 মোৰ জন্ম দিক দিক ॥
 দ্রৌপদীক পাই আসিলো ই ঠাই
 পুত্ৰে পাইলা পিতৃবাজ ।
 পুত্ৰ ইচ্ছগণে কূট পাশা খেলি
 পঠাইলা বনৰ মাজ ॥ ৩৯৫
 বিহুৰ গৃহত থাকিলো অকলে
 চিন্তায়ে দেহ শুধিলা ।
 ত্ৰয়োদশ বৰ্ষ যেন কালসৰ্প
 আমাক দংশন কৈলা ॥
 ত্ৰয়োদশ বৰ্ষ কোঁৱৰৰ হৰ্ষ
 মদ মোহে মতি ছন্ন ।

পঞ্চখানি গ্রাম পুত্ৰক নিখিল
 মৰিলন্ত পুত্ৰ কৰ্ণ ॥ ৩৯৬
 অশ্বখামা তাল ভৈল মহাকাল
 নাতি সবে নিলা মাৰি ।
 কিবা মহাপাপে এতমান তাপে
 মই আছো প্রাণ ধৰি ॥
 এহি বুলি দেৱী আপুনাৰ হৃদে
 তপস্বিনী বেশ লৈলা ।
 কান্ধে কছা খান হাতে কমণ্ডলু
 গলত তুলসী মালা ॥ ৩৯৭
 দেখি বধুগণ কান্দিবে লাগিলা
 মনে মহাশোক পাই ।
 যুচি চক্ষু পানী বোলে হেন বাণী
 শুনা আমাসাৰ আই ॥
 জগতৰে নীতি তনয় সকলে
 মারক তেজিবে লাগে ।
 আমি স্বামী ভজি নিজ মার তেজি
 মার পাইলো বৰ ভাগে ॥ ৩৯৮
 আচৰিলো দোষ নকৰাহা বোষ
 বোধ দিয়া নানা ভাৱে ।
 তনয় সকলে যদি বোষ ধৰে
 নিয়া আপুনাৰ গাৱে ।
 আজি কিবা দোষে হেন চেনেহৰ
 তনয় সবক এৰি ।
 বনবাসে যাইবা বনত থাকিবা
 তাপসীৰ বেশ ধৰি ॥ ৩৯৯
 ইসে বৰ চুখ বয়সত বৃদ্ধ
 কিছু কৰ্ম্ম শক্য নাই ।
 কোনে দিব মাত কোনে দিব ভাত
 তোমাৰ অৱস্থা চাই ॥
 আধি ব্যাধি ভৈলে কোনেনো শুশ্ৰূষা
 কৰিব যত্ন তোমাৰ ।
 জানি বনবাস নকৰিবা আশ
 মিলিব চুখ অপাব ॥ ৪০০

তোমাৰ নন্দন কবি মহা বণ
 পাইলা সবে অধিকাৰ ।
 তুমি ভাগ্যৱতী যেন মহীপতি
 চৰণ সেৱে তোমাৰ ॥
 যদি ধৰ্ম্মে মন পূজা ত্ৰত দান
 কৰিয়োক গৃহে বহি ।
 পুত্ৰৰ আগত শৰীৰ পবোক
 আমাৰ কামনা এহি ॥ ৪০১
 হেনমতে নানা কাকণ্য বচন
 কহিলন্ত বধুগণ ।
 শুনি কুন্তী মাতৃ নকাঢ়িলা বার
 বনেসে যেন ধিয়ান ॥
 আগক চাহন্তে পাৱ বঢ়াইলা
 দ্ৰৌপদী পবিল পাৱে ।
 আন বধু যত লোটায়া ভূমিত
 কান্দিলন্ত দীৰ্ঘবাৱে ॥ ৪০২
 কান্দনৰ বোল সাগৰ কল্লোল
 শুনিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ ।
 চাৰি ভাতৃসমে লৱৰি আসিল
 জানি হেন অথন্তৰ ॥
 আসি পঞ্চভাতৃ অফাঙ্গে পবিল
 জননীৰ চৰণত ।
 মকমকি কবি কান্দিব লাগিল
 অস্থিৰ ভৈল শোকত ॥ ৪০৩
 পুত্ৰৰ ক্ৰন্দনে কুন্তীয়ো কান্দিলা
 পৰয় লোতক বৰি ।
 পাচে কতোক্ষণে কিছু সঙ্কুচিয়া
 নিজ আত্মা স্থিৰ কৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে চাই বচন তেজয়
 শুনা ধৰ্ম্মপুত্ৰ বাপ ।
 যত ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম জানি তুমি মৰ্ম্ম
 এৰিয়োক মনস্তাপ ॥ ৪০৪
 তোৰ বৈবী যত নাহি ত্ৰিলোকত
 সবাৰে গৈলা মৰি ।

নিষ্কণ্টক ৰাজ্য ভোগক ভুঞ্জাহা
 কৃষ্ণপদ ছদ্মি ধৰি ॥
 কৰ্ণ মহাবীৰ জ্যেষ্ঠ ভাতৃ তোৰ
 মৰিল আমাৰ দোষে ।
 তাহাৰ কাৰণে নিতে দিয়ো দান
 গতি হোক স্বৰ্গবাসে ॥ ৪০৫
 দ্ৰৌপদী দেৱীৰ অগ্ৰিয় কৰম
 নকৰিবা কদাচিত ।
 বসন ভূষণে নাৰী সমস্তক
 ৰাখিবা সন্তুষ্ট চিত্ত ॥
 পাৰ্থ ব্ৰকোদৰ নকুল হৃন্দৰ
 সহদেৱ তোৰ ভাই ।
 একক্ষণ মানে যাহাক নেদেখি
 মোৰ দণ্ডে যুগ যায় ॥ ৪০৬
 সিসবক ফৰি যাওঁ আজি ধৰি
 অৱশ্যে মৰিবো বনে ।
 আতিশয় স্নেহে পালিবা সবাক
 জগতত থাকা মানে ॥
 জানা স্বৰূপত উত্তৰাৰ হৃত
 বহিল পুণ্যৰ ফলে ।
 গৰ্ভত থাকন্তে যাক গ্ৰাসিছিল
 ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ মহাকালে ॥ ৪০৭
 সদায় তাহাত ৰাখা দৃষ্টিপাত
 শিক্ষা দিবা ভাল কৰি ।
 আজি ধৰি বাপ তুমিসে ভৈলাহা
 কুৰুকুল অধিকাৰী ॥
 পৰম মঙ্গল হওক সবাৰ
 হোক বহুতৰ সুখ ।
 আমাৰ কাৰণে কায় বাক্য মনে
 নকৰিবা অসন্তোষ ॥ ৪০৮
 এহি বুলি দেৱী সজল নয়নে
 চাহন্ত কটাক্ষ কৰি ।
 দেখা মহন্তৰো মিলে মহাধেম
 সংসাৰ বাতনা পুৰী ॥

ইটো দেহ গোট পৰিয়া বহয়
 বল দৰ্প হয় চুব ।
 দুৰ্জয় কালৰ হাতত সমস্তে
 ক্ষণে যায় যমপুৰ ॥ ৪০৯
 নিবন্তৰে লোক কৰে মহাশোক
 বোলে এৰি গৈলা মোক ।
 হৰি হৰি বিধি মায়া কিনো নিধি
 দেখিয়া নেদেখো তাক ॥
 শাস্ত্র গুৰু মত সমস্ত কণ্ঠত
 শুনিয়ো মুণ্ডনো কাণে ।
 যদি বাজা পাতে তথাপিতো নাটে
 যত কাল জীওঁ মানে ॥ ৪১০
 মায়া কিনো জাল মায়া কিনো কাল
 বুজা সভাসদ লোক ।
 নিশ্চেষ্ট স্বৰূপে মায়াত থাকিলে
 উদ্ধাৰিবা আপুনাক ॥
 ভণে কালিদাস এহিমানে আশ
 কৃষ্ণৰ পদ সৰ্বথা ।
 কৃষ্ণ গুণ নাম শ্রৱণ কীৰ্তনে
 খণ্ডোক আপদ ব্যথা ॥ ৪১১

পদ

মুনি বোলে শুনা পৰীক্ষিতৰ নন্দন ।
 জননী কুন্তীৰ পাই হেন সম্ভাষণ ॥
 ধৰ্ম পৰায়ণ ধৰ্মপুত্ৰ যুধিষ্ঠিৰ ।
 শোক শব্দঘাৰে যেন ভৈলেক অস্থিৰ ॥ ৪১২
 মৌন ভাৱে ক্ষণ কাল মাম চিন্তা কৰি ।
 অনন্তৰে বোলে বাক্য ফোকাৰি ফোকাৰি ॥
 তুমি তেজা পুত্ৰ মাতৃ ই কিনো বিশেষ ।
 যাৰ ভ্রাতৃ পুত্ৰ ভৈলা কৃষ্ণ ছবীকেশ ॥ ৪১৩
 আমাৰ জননী তুমি গোসানী বিশেষ ।
 তোমাৰ মুখত পাই উৎসাহ অশেষ ॥

অস্ত্র ধৰি যুদ্ধক সাজিলো সমদলে ।
 বিজ গুৰু বান্ধৱকো মাৰি বাহুবলে ॥ ৪১৪
 বাজ্য লাভ কৰিলো ভৈলন্ত অভিষেক ।
 এৱে কিবা অভিপ্ৰায় চলিবা বনক ॥
 বাজভোগ যতেক তোমাৰ আছে মিলি ।
 পুত্ৰৰ সম্ভাপ হৈব যদি যোৱা চলি ॥ ৪১৫
 অনন্তৰে ভীমে বোলে প্ৰণামি কুন্তীক ।
 পাইলো ৰাজ সিংহাসন ঐশ্বৰ্য্য যতেক ॥
 ভোগ কৰিবাক লাগে যাৱে থাকে প্ৰাণ ।
 কিবা হেতু ভৈলা মাৰ বনবাসে মন ॥ ৪১৬
 থাকে যদি বনবাস তোমাৰ আশয় ।
 আমাক দিলাহা কিবা যুদ্ধে উদগাই ॥
 আমাৰ কাৰণে বীৰ শূন্য ভৈল ক্ষিতি ।
 পুত্ৰক তেজিবা তুমি পাই কিবা নীতি ॥ ৪১৭
 অৰ্জুনে বোলন্ত মাৰ শুনা মোৰ বাণী ।
 ক্ষত্ৰিয়ৰ মাতৃ তুমি ক্ষত্ৰিয় ৰমণী ॥
 ক্ষত্ৰিয়ৰ নবনাবী আছে যত জন ।
 অসম্মতে নছাবয় ভোগ দয়া দান ॥ ৪১৮
 বিশেষত পুত্ৰ হেতু মাতৃৰ হুতাৰ ।
 ইকাৰণে পিতৃতো অধিক পূজ্য মাৰ ॥
 ধন জন পাই লোকে ভাগ্যক বখানে ।
 আমাক তেজিবা তুমি কিবা কৰ্ম গুণে ॥ ৪১৯
 সহদেৱ নকুলে যুবিলা দুই হাত ।
 আই আই বুলি ছয়ো পাৱে দিলা মাথ ॥
 ফোকাৰি ফোকাৰি বোলে যুহু যুহু স্বৰ ।
 শুনা আই বাক্য দুৰ্ভগীয়া তনয়ৰ ॥ ৪২০
 বনত থাকিয়া পিতৃ গৈল পৰলোক ।
 মাৰ লাক্ষী গৈলা সতী নেৰিলা স্বামীক ॥
 আতি শিশুমতি আমি জানা সব ছুমি ।
 এবে বীৰপুত্ৰ বুলি পৰিচিত আমি ॥ ৪২১
 এতেকে আমাক তেজি যদি বনে যাইবা ।
 আমাৰ শুশ্ৰূষা মাতৃ বঞ্চিত কৰিবা ॥
 মাতৃৰ বিয়োগ শোকে মহাদুখ পাই ।
 হেনমতে পুত্ৰগণে নানা বিনোদন ॥ ৪২২

তথাপি কুস্তীৰ যেন চিত্ত নলবিল ।
 পুত্ৰৰ সান্থনা লাগি বচন তেজিল ॥
 শুনা শুনা পুত্ৰগণ স্বৰূপ বচন ।
 নকৰিবা শোক দুখ শাস্ত হোক মন ॥ ৪২৩
 লক্ষ নৃপতিক জিনি দ্রৌপদীক পাই ।
 হস্তিনাক আসি ইন্দ্রপ্ৰস্থে লৈলা ঠাই ॥
 নিশ্চিন্তা নগৰ ময়দানবক আনি ।
 ঐশ্বৰ্য্য বৈভৱ ভৈলা কুব্জবক জিনি ॥ ৪২৪
 কৃষ্ণৰ আদেশে মানি আপুনাৰ হিত ।
 কৰিলাহা ৰাজসূয় যজ্ঞ বিপৰীত ॥
 তোহোৰ সম্পদ দেখি মনে চমকিত ।
 সহিবাক নপাবিল অন্ধৰাজ স্তত ॥ ৪২৫
 কপট পাশাক খেলি সৰ্বস্ব হৰিল ।
 ত্ৰয়োদশ বৰ্ষ লাগি বনবাস দিল ॥
 বনবাস অন্ত য়েৰে ৰাজ্য দুৰ্য্যোধন ।
 দুৰ্ভগণে আলোচিয়া কৰিলন্ত পণ ॥ ৪২৬
 বেজীৰ আগত মাটি যত খানি বব ।
 বিনা যুদ্ধে পাণ্ডুপুত্ৰ তাহাক নাপাব ॥
 ধৰ্ম্মবন্ত যশবন্ত বিখ্যাত ভুবন ।
 মহাত্মা পাণ্ডুৰ পুত্ৰ তোৰা পাঞ্চজন ॥ ৪২৭
 জ্যেষ্ঠ ভ্ৰাতৃ যুধিষ্ঠিৰ মহা মান্যবান ।
 ইন্দ্রতুল্য প্ৰভাৱ সম্পন্ন যিটো জন ॥
 অনন্ত নাগৰ সম পৰাক্ৰমশালী ।
 যাৰ ভ্ৰাতৃ বৃকোদৰ মহা বাহুবলী ॥ ৪২৮
 যুদ্ধে মহা ধনুৰ্দ্ধৰ বাসৱ সদৃশ ।
 যাৰ ভ্ৰাতৃ ধনঞ্জয় বজ্জু হৰীকেশ ॥
 হেন পুত্ৰগণে মোৰ হই শত্ৰু বশ ।
 কেনমতে থাকিলন্ত দাসৰ সদৃশ ॥ ৪২৯
 হেনয় পুত্ৰৰ যশহানি কিবা নাশ ।
 পিতৃ মাতৃ নসহয় বুজিবা বিশেষ ॥
 এতেকে বুলিলো মই কৃষ্ণবাক্য ধৰা ।
 যুদ্ধ কৰি আপুনাৰ ৰাজ্যক উদ্ধাৰা ॥ ৪৩০
 বালক নকুল সহদেৱ শিশুমতি ।
 পৰ অগ্নি পালিলো গৃহত হই স্থিতি ॥

অশুভা কৃষ্ণাক বামহাতে কেশে ধৰি ।
 দুৰ্ভুত দুঃশাসনে সমাজক নিলা ধৰি ॥ ৪৩১
 দ্ৰুপদনন্দিনী কৃষ্ণা সভাৰ মাজত ।
 পাইলা যেন অপমান জগতে বিদিত ॥
 ইটো শোক দুখ মোৰ মনে লুভুলয় ।
 শয়ন ভোজন স্নানে সৰ্বথা জাগয় ॥ ৪৩২
 এতেকে বুলিলো মই সেহি মহাতাপে ।
 তোমাৰ বলদৰ্পে ত্ৰিভুৱন কাষ্পে ॥
 কি কাৰণে ৰাজ্য তেজি থাকিবা বনত ।
 শত্ৰুক সংহাৰ কৰি লোৱা ৰাজ্যপাট ॥ ৪৩৩
 সেহিকালে দুঃশাসন দুৰ্য্যোধন বোলে ।
 একবস্ত্ৰা দ্রৌপদীৰ ধৰি কেশমূলে ॥
 সভাৰ মাজত আনি গৰিহা কৰিলা ।
 কোঁৱৰৰ নাশ হেতু ভীমে সত্য কৈলা ॥ ৪৩৪
 সেহি দিনে জানিলো কোঁৱৰ ভৈলা ক্ষয় ।
 কোঁৱৰত মিলিলন্ত অপায় প্ৰলয় ॥
 এতেকে কহিলো যুদ্ধ কৰা পুত্ৰচয় ।
 যথা ধৰ্ম্ম তথা জয় হৈবন্ত নিশ্চয় ॥ ৪৩৫
 এতেকে তোমাৰ পিতৃ পিতামহ যত ।
 আছিলন্ত যেন ৰাজধৰ্ম্ম অনুগত ॥
 হেনমত ধৰ্ম্ম ৰক্ষা কৰা পুত্ৰগণ ।
 তেৱেমে সাক্ষ্য হৈব জনম জীৱন ॥ ৪৩৬
 বলবন্ত ৰাজা যদি দুৰ্বল দেখায় ।
 দয়াবন্ত দাতাৱন্ত সকলোতে হয় ॥
 স্বৰূপে দুৰ্দ্ধৰ ইটো ক্ষত্ৰিয়জনৰ ।
 ধৰ্ম্ম আৰো কীৰ্ত্তি নাশ কৰয় বংশৰ ॥ ৪৩৭
 এতেকে কৰিলো মই উৎসাহ প্ৰদান ।
 যুদ্ধ কৰা পুত্ৰগণ কৰি আত্ম পণ ॥
 স্বামী য়েৰে নৰেশ্বৰ মোৰ মহা যোগ ।
 নানামতে ভুঞ্জিলো নানান উপভোগ ॥ ৪৩৮
 ভোগৰ কাৰণে মোৰ নাহি আকিঞ্চন ।
 ভোগৰ বঞ্চিতো মই পুত্ৰৰ কাৰণ ॥
 কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে মনোৰিখ সাক্ষ্যলিল ।
 বজ্জুৰ্গ সমে ৰাজ্য ভুজা বহুকাল ॥ ৪৩৯

বৈবাগ্য মিলিল মোৰ এতেক কামনা ।
 পৰিহাৰ কৰি বৃদ্ধ স্ত্ৰৰ বাসনা ॥
 স্ত্ৰ দুখ ক্ষুধা তৃষ্ণা একোকে নলখি ।
 হৃদয়ৰ আত্মা হৰি তাহাক উপাসি ॥ ৪৪০
 মাহাত্ম্য পাণ্ডুৰ থান মোৰ লাভ হোক ।
 দিয়া অনুমতি সবে সন্তোষি মাতৃক ॥
 শূনা ৰাজা জন্মেজয় পুনু যেন বাণী ।
 এহিবুলি দয়াবতী পাণ্ডৱজননী ॥ ৪৪১
 পুনু পুনু পুত্ৰমুখ কৰি নিবীৰ্ণ ।
 সজল নয়নে বোলে কাৰুণ্য বচন ॥
 আমাৰ কাৰণে যেন পুত্ৰ নিলা যমে ।
 অনাথ ভৈলন্ত ৰাজা গান্ধাৰীৰ সন্ম ॥ ৪৪২
 এতেক দোষৰ হেতু মনে বাঞ্ছিলেক ।
 বনবাসে অন্ধৰাজ আৰো গান্ধাৰীক ॥
 একান্তে শুশ্ৰূষা কৰি দোষ শুদ্ধাইব ।
 মোৰ কুখিয়াতি যেন লোকে নাথাকিব ॥ ৪৪৩
 এতেকতে মাৱৰ সকলো কথা গুণি ।
 পৰম আনন্দে দিয়া মাৱক মেলানি ॥
 গান্ধাৰী অন্ধৰ সন্ম থাকি বনবাস ।
 পূৰ্ণ হোক অন্তৰৰ মোৰ মহা আশ ॥ ৪৪৪
 বিদায় কালত নেদেখিলো কৃষ্ণ বাপ ।
 যাৰ বাক্যে সদায় খণ্ডিল শোক তাপ ॥
 যদি পুনু আসে কৃষ্ণ হস্তিনা নগৰ ।
 মোৰ স্নেহ আশীৰ্বাদ কহিবা বিস্তৰ ॥ ৪৪৫
 পৰম বান্ধৱ কৃষ্ণ সদায় মানিবা ।
 কায় মন বাক্যে কৃষ্ণ প্ৰীতি নছাৰিবা ॥
 এহি বুলি অনন্তৰে পাণ্ডৱজননী ।
 অন্ধৰ পাশক চলে মহালাভ জানি ॥ ৪৪৬
 মাৱৰ বিয়োগে হই শোকত অস্থিৰ ।
 পাচে পাচে চলিলন্ত ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥
 ধৰ্ম্মৰ পাচত চলে ভ্ৰাতৃ চাৰিজন ।
 দ্ৰৌপদী স্ত্ৰভদ্ৰা আদি যত নাৰীগণ ॥ ৪৪৭
 দেখি নগৰৰ লোকে কৰে হায় হায় ।
 বোলে কিবা হেতু কুন্তী বনক চলয় ॥

শুনিয়োক সভাসদ ভাৰতৰ কথা ।
 অৱণে কীৰ্ত্তনে খণ্ডে সংসাৰৰ ব্যথা ॥ ৪৪৮
 অৱণত স্ত্ৰ আতি তৰায় আপদ ।
 অন্তকালে সৰ্বমুখে মিলে মোক্ষ পদ ॥
 পৰলোক লাগি চিত্তে উপজয় কাম ।
 বিৰচিল কালিদাসে বোলা ৰায় ৰায় ॥ ৪৪৯

—০—

গান্ধাৰী, সঞ্জয়, বিদূৰ আৰু কুন্তীৰ সৈতে ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ
 বনগমন আৰু শতযুগ ৰাজ্যৰ আশ্ৰমত স্থিতি

ছবি

বৈশম্পায়ন মুনি কয় শূনা ৰাজা জন্মেজয়
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বৃদ্ধ মহীপাল ।
 পাত্ৰ মিত্ৰ প্ৰজাচয় সমস্তৰে বাক্য লই
 বিমৰ্ষিষে বনক ওলাল ॥ ৪৫০
 অনন্তৰে প্ৰভাতত মিলিল পূৰ্ণিমা তিথি
 জানি প্ৰত্যুষতে কুৰুপতি ।
 কৰি স্নান আচমন দিলন্ত বিবিধ দান
 দ্বিজসবে লৈলা হাত পাতি ॥ ৪৫১
 সঞ্জয় বিদূৰ দুই তাপসৰ বেশ লই
 আসি পাইলা ধৃতৰাষ্ট্ৰ কাষ ।
 গান্ধাৰীক বোলে বাণী বিদায় দিয়োক দেৱী
 বাৰ্ণে চলি যাওঁ বনবাস ॥ ৪৫২
 সেহি সময়ত জানা ভৱিত গমনে আহি
 কুন্তী পাণ্ডৱৰ নিজ মাৰে ।
 পাণ্ডৱক প্ৰবোধিয়া আনন্দে লাখুটি লই
 আসি প্ৰণামিলা অন্ধ পাৰে ॥ ৪৫৩
 বুলিলন্ত বাক্য সতী আতি সৰুৰ মতি
 শূনা হেৰা দেৱ কুৰুপতি ।
 বনক কৰিবা গতি শূনি ভৈল মোৰ মতি
 অনন্তৰে দিয়া অনুমতি ॥ ৪৫৪
 শূনি ধৃতৰাষ্ট্ৰ কয় শূনা দেৱী স্নেহময়
 আপোনাৰ কুশল কাৰণে ।

বনে ঘাইব যিৰাজনে   তাক গৰিহিব কোনে
চলিয়োক আপুনাৰ মনে ॥ ৪৫৫
অন্ধৰ আশীষ কথা   পাই খণ্ডি মন ব্যথা
কুন্তী বৈলা গান্ধাবীৰ পাশ ।
গান্ধাবী কুন্তীক পাই   হৰিষৰ পাৰ নাই
স্নেহ বাক্যে দিলন্ত আশীষ ॥ ৪৫৬
হেনমতে পাঞ্চজনে   অন্ধৰ আবাস স্থানে
মিলে সবে নাই ভেদমতি ।
চলিলা বনক প্ৰতি   এৰিয়া গৃহৰ প্ৰীতি
বিদূৰ হইলা দলপতি ॥ ৪৫৭
গান্ধাবী কান্ধত ধৰি   কুরুপতি গৈলা চলি
দেখি হস্তিনাৰ প্ৰজাচয় ।
কান্ধস্তুে থাকিল চাই   সবে বোলে হায় হায়
কিনো ভৈলা অন্ধৰ বিলাই ॥ ৪৫৮
যুধিষ্ঠিৰ পাঞ্চ ভাই   নাবীগণ সঙ্গে লই
সিবেলাত সিংহানক পাই ।
শোকত অস্থিৰ হিয়া   কান্ধে নানা বিলাপিয়া
মহাছুখে উদ্দিশ নপাই ॥ ৪৫৯
ভূমিত লোটায় গাৰ   ক্ৰীসবে পাৰে বাৰ
কৈক যাহা পুত্ৰগণ এৰি ।
ৰাজ্য ধনে কৰি আশ   সাধিলন্ত সৰ্বনাশ
শূন্য ভৈল হস্তিনা নগৰী ॥ ৪৬০
শুনি হেন শোক বাণী   অন্ধৰাজে মনে গুণি
বোলে পাণ্ডৱৰ মাৰে চাই ।
শুনা পাণ্ডৱৰ মাই   পুত্ৰসবে নেতেজয়
ভুমি কেনে তেজা মাৰ হই ॥ ৪৬১
কান্ধে পুত্ৰবধূচয়   শুনি প্ৰাণে নসহয়
যেন পিতৃ মাতৃ গৈলা মৰি ।
এতেকতে মহাসতী   এৰা বনবাস মতি
গৃহে থাকি চিন্তিয়োক হৰি ॥ ৪৬২
এহি বুলি অন্ধৰাজ   চিন্তি আপুনাৰ কাজ
বোলে বিদূৰক চলা চলা ।
ধৰি অৰণ্যৰ পথ   চলিলন্ত মহাৰথ
পাচে পাচে কুন্তীও লবিলা ॥ ৪৬৩

পাণ্ডুপুত্ৰ পাঞ্চ ভাই   কান্ধস্তুে থাকিল চাই
প্ৰজাসবো ভৈলা নিশব্দ ।
শুনা সমাজিক জন   অসাব সংসাৰ ধন
সমস্ততে মিলয় অপদ ॥ ৪৬৪
নিশ্চয় বুজিবা আক   বিষয় বিষৰ লাক
যৌৱন জীৱন স্বপ্ন সম ।
কিনো মহা অন্ধ আমি   তথাপি শাস্ত মানি
তিলেকো নছাৰো আশাকাম ॥ ৪৬৫
অভিমান দন্ত ছেব   লোভ মোহ কাম ক্ৰোধ
কুন্তা কাযুৰায় নানা ভাৱে ।
তাৰ বিষ জ্বালা পাই   কিছু সুখ শাস্তি নাই
দুখৰ উপৰি দুখ হোৱে ॥ ৪৬৬
জানি হৰিনাম স্মৰা   আন চিন্তা পৰিহৰা
হৌক ভক্তি হৰিৰ চৰণে ।
হৰি সেৱা মনে আশ   বিৰচিল কালিদাস
হৰি হৰি বোলা সৰ্ববন্ধে ॥ ৪৬৭

একাৱলী

মুনি বোলে শুনা ভুমি নৃপতি ।
হেনমতে তেজি লোকৰ প্ৰীতি ॥
নগৰক এৰি কোঁৱৰপতি ।
অৰণ্যক লাগি কৰিল গতি ॥ ৪৬৮
মনত মিলিল যেন উল্লাস ।
পুছন্ত অন্ধই ক্ষেত্ৰৰ দিশ ।
কোন দিশে কোন তীৰ্থৰ স্থান ।
সুধি পুছি পাচে কৰে গমন ॥ ৪৬৯
হেনমতে য়েৰে উত্তৰে যান্ত ।
পাইলা গান্ধাতীৰ বন সুশাস্ত ।
বনত আছে চাৰি জাতি লোক ।
আসি সম্ভাষিল সবে অন্ধক ॥ ৪৭০
স্বাধি মুনি দ্বিজসবক পাই ।
অতি কুতূহলী কোঁৱৰৰায় ॥

সৰাকো অৰ্চিলা প্ৰগতি কৰি ।
 আশীষ মাগিল চৰণে ধৰি ॥ ৪৭১
 অনন্তৰে গঙ্গা তীৰত বহি ।
 পঞ্চাশ্ৰম ক্লান্ত দুখ এৰাই ॥
 স্নান কৰি সঙ্ক্যা কৰিলা বজ্জে ।
 অনন্তৰে নানা কথা প্ৰসঙ্গে ॥ ৪৭২
 ৰাত্ৰি বঞ্চিলন্ত গঙ্গাৰ পাৰ ।
 প্ৰভাতত য়েৰে গৈল আন্ধাৰ ॥
 পাঞ্চজনে কৰি গঙ্গাত স্নান ।
 সঙ্ক্যা উপাসনা কৰি যেন ॥ ৪৭৩
 সঙ্ক্যাৰ শেষত অন্ধ নৃপতি ।
 হোম ছালি দিলা ঘৃত আছতি ॥
 বিদূৰ সঞ্জয় উভয়ে মিলি ।
 আনিলন্ত ফল বন বিচাৰি ॥ ৪৭৪
 হোমৰ শেষত দেৱ প্ৰসাদে ।
 ভুঞ্জিলন্ত ফল আতি আছলাদে ॥
 ফল ভুঞ্জি পাচে কথা প্ৰকটি ।
 বিদূৰৰ বাক্যে কোঁৱৰপতি ॥ ৪৭৫
 গৈলন্ত পথ কুকৰ্ণে লাগি ।
 যৈত নিবসয় পৰম যোগী ॥
 ৰাজৰ্ষি শতযুগ মহামতি ।
 তাহান আশ্ৰমে ভৈলন্ত স্থিতি ॥ ৪৭৬
 কেকয় ৰাজ্যৰ তেহো নৃপতি ।
 পুত্ৰক সমৰ্পি ৰাজ্য সম্পত্তি ॥
 বানপ্ৰস্থ ধৰি বৈৰাগ্য মতি ।
 থাকিলন্ত তৈত আশ্ৰম পাতি ॥ ৪৭৭
 অনুযায়ী সঙ্কে অন্ধ নৃপতি ।
 মহাৰঙ্গে তৈত বঞ্চিলা ৰাতি ॥
 অনন্তৰে য়েৰে প্ৰভাত ভৈলা ।
 গঙ্গাত স্নানিয়া সঙ্ক্যা কৰিলা ॥ ৪৭৮
 পাচে শতযুগ ঋষিৰ সঙ্কে ।
 ব্যাসৰ আশ্ৰমে গৈলন্ত বজ্জে ॥
 দেখি ব্যাসঋষি সবে সাদৰি ।
 দিলা কুশাসন আপুনি পাৰি ॥ ৪৭৯

ব্যাসক প্ৰণামি ভূমিত পৰি ।
 বসিলন্ত সবে আনন্দ কৰি ॥
 অনন্তৰে বোলে অন্ধ নৃপতি ।
 শুনা মহাঋষি কহো মিনতি ॥ ৪৮০
 শোক সমুদ্ৰত নপাই পাৰ ।
 ভৈলন্ত বিকল চিত্ত আমাৰ ॥
 আত্মাই কৃপায়ে বুলিলা বাণী ।
 তেজিয়োক গৃহ বৈৰাগ্য আনি ॥ ৪৮১
 যতক বিষয় সবে সপোন ।
 জল বৃদ বৃদ যত জীৱন ॥
 ইটো কথা জানি পৰম জ্ঞানী ।
 কৰে তপ ব্ৰত সন্ন্যাস আনি ॥ ৪৮২
 সিসৰ কথাৰ শাস্তত মানি ।
 আসিলো বনক কিছু নজানি ॥
 কৃপালেসে সিদ্ধি হৌক কামনা ।
 পূৰ্ণ হৌক মোৰ প্ৰিয় বাসনা ॥ ৪৮৩
 ব্যাস নিগদতি কৰিলা ভাল ।
 খণ্ডিলা গৃহৰ মায়া জঞ্জাল ॥
 কিন্তু দীক্ষা হীনে নসাধে কাজ ।
 জানিবা দীক্ষাই ধৰ্ম্মৰ ৰাজ ॥ ৪৮৪
 বস্তিৰ অভাৱে গৃহ আন্ধাৰ ।
 লক্ষিৰ নোৱাৰি গৃহ সন্তাৰ ॥
 বুজিবা সিমত ধৰ্ম্মৰো ভাৱ ।
 নভজিলা ইটো গুৰুৰ পাৰ ॥ ৪৮৫
 তপ ব্ৰত ধ্যান যতক বিধি ।
 একোৱে প্ৰকাৰে নহয় সিদ্ধি ॥
 হেন জানি সবে লোৱা শৰণ ।
 তেৱেসে সবাৰ হৈব কল্যাণ ॥ ৪৮৬
 শুনি অনন্তৰে আতুৰ ভাৱে ।
 সবে পবিলন্ত ব্যাসৰ পাৱে ॥
 অনন্তৰে ব্যাস সদয় হই ।
 দিলা দীক্ষামন্ত্ৰ কৰ্ণত কই ॥ ৪৮৭
 বুলিলন্ত ব্যাস পাচে হৰিষি ।
 শুনাহা বাণী অন্ধৰাজ ঋষি ॥

শতযুগৰ থাকি আত্মমত ।
 অবণ্য বিধি কৰি সাবোগত ॥ ৪৮৮
 তান উপদেশে ধৰি সমাধি ।
 সংসাৰ ব্যাধিৰ খোৱা ঔষধি ॥
 যতেক সংসাৰ মায়া বচনা ।
 গোথোজ্ঞে তৰিবা নিশ্চয় জানা ॥ ৪৮৯
 সঞ্জয় বিদূৰ কুন্তী গান্ধাৰী ।
 সবেও আমাৰ অনুজ্ঞা ধৰি ॥
 তপ আচৰোক একান্ত মনে ।
 এতেকে তৰিবা আপোন ধ্যানে ॥ ৪৯০
 হেন উপদেশ সকলে পাই ।
 সেৱা সতকাৰে মেলানি লই ॥
 আসিল শতযুগ আত্মমক ।
 শতযুগে দিলা বিধি সেৱাক ॥ ৪৯১
 ধিয়ান ধাৰণা সংযম বিধি ।
 যেনমতে হয় সকলে সিদ্ধি ॥
 সিদ্ধিতেসে মিলে জীৱৰ গতি ।
 যাৰ মনে যেন বাসনা প্ৰীতি ॥ ৪৯২
 অনন্তৰে ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৃপতি ।
 গান্ধাৰীক লই সঙ্গৈ সংহতি ॥
 ক্ষুধা ভৃগু আদি উন্মি নিবাৰি ।
 আৰম্ভিল তপ ধাৰণা কৰি ॥ ৪৯৩
 বিদূৰ সঞ্জয় কুন্তী সাদৰি ।
 অন্ধ গান্ধাৰীৰ সেৱাক ধৰি ॥
 ধৰিলন্ত ব্ৰত সম্ভাৰ্য্য ধৰি ।
 আত্মাৰ সংযমে স্তম্ভৰে হৰি ॥ ৪৯৪
 শূনি ঋষি মুনি বৈবাগীজন ।
 আসি সমস্তক কৰি দৰ্শন ॥
 আশীৰ্ব্বাদ দেন্ত আনন্দ কৰি ।
 মোক্ষক লভিবা সংসাৰ তৰি ॥ ৪৯৫
 শূনা সৰ্ব্বজন ভাৰত পদ ।
 খণ্ডিবা সংসাৰ যত আপদ ॥
 বৈকুণ্ঠে চলিবা মায়াৰ তৰি ।
 হৰি হৰি বোলা আনন্দ কৰি ॥ ৪৯৬

তপ ব্ৰত হোম যোগ যতেক ।
 হৰিনাম সম মুহি প্ৰত্যেক ॥
 জানি নিবন্তৰে নেৰিবা নাম ।
 সঘনে ডাকিয়া ঘূৰিযো ৰাম ॥ ৪৯৭

নাৰদ, দেৱল, ব্যাস প্ৰভৃতি মুনিমণ্ডলৰ আগমন আৰু
 ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰতি সান্বনা দান
 পদ

মুনি বোলে শুনিয়োক পৰীক্ষিত হুত ।
 হেনমতে ধৃতৰাষ্ট্ৰ আৰম্ভিলা ব্ৰত ॥
 তপ অনুষ্ঠানে য়েৱে তথাত থাকিল ।
 স্বৰ্গে থাকি বিধিপুত্ৰ নাৰদে জানিল ॥ ৪৯৮
 দেৱ ঋষি মহা সন্ত হৰিৰ সেৱক ।
 সদা উপদেশি ফুৰে হৰি সেৱকক ॥
 এতেকতে অন্ধ দৰশনে ভৈলা আগ ।
 শীঘ্ৰে আসি অন্ধক ধৰিলা তৈত লাগ ॥ ৪৯৯
 নাৰদে আসিল জানি পৰ্বত দেৱল ।
 ব্যাসদেৱ শতযুগ তথাত মিলিল ॥
 তেৰ্য্য অন্ত হলায়ুধ আৱণ্য লৱণ ।
 সদানন্দ শতানিক উত্থ্য চ্যবন ॥ ৫০০
 থৰ্ব্ব খঞ্জ বজ্জ বিষ্ণু হেমন্ত ভাৰত ।
 আদিকৰি আসিলন্ত মুনি শত শত ॥
 ঋষিসমূহক দেখি পাণ্ডৱৰ মাৰ ।
 অক্টাঙ্গে প্ৰণাম কৰি পখালিলা পাৰ ॥ ৫০১
 অনন্তৰে বসিবাৰ দিলা কুশাসন ।
 বসিলন্ত ঋষিসবে সন্তোষিত মন ॥
 বসি তৈত অনন্তৰে বিধিৰ নন্দন ।
 অন্ধৰ সন্তোষ হেতু হৈয়া সঘতন ॥ ৫০২
 নানা আলাপনে কহি নানা যোগ বিধি ।
 অনন্তৰে বোলে বাক্য অন্ধক সন্তোষি ॥
 শতযুগ পিতামহ কেকেয়ৰ পতি ।
 সহস্ৰ চিত্ত নামত নৃপ মহামতি ॥ ৫০৩

বৃদ্ধ অৱস্থাত ৰাজা জ্যেষ্ঠ তনয়ক ।
 ৰাজ্যক সমাপি ৰঙ্গে চলিল বনক ॥
 এহি তপোবনে থাকি তপ আৰম্ভিল ।
 অল্পকালে ইন্দ্ৰলোক তাহাৰ মিলিল ॥ ৫০৪
 ভগদত্ত পিতামহ ৰাজা শৈলধৰ ।
 তেহো ইন্দ্ৰলোকে আছে যেন শশধৰ ॥
 ইন্দ্ৰৰ সদৃশ ৰাজা পৃথ্বী নামত ।
 ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম সমাপিল সংসাৰত ॥ ৫০৫
 অনন্তৰে মোক্ষ লাগি তপ আৰম্ভিল ।
 তপৰ প্ৰভাৱে মোক্ষ পদক লভিল ॥
 বহুবাৰ দেখিলোহো বাসৱৰ পাশ ।
 বাসৱ সদৃশ যেন কৰন্তু প্ৰকাশ ॥ ৫০৬
 মাৰ্দ্ধাতা তনয় পুৰুষোৎস নৰপতি ।
 আৰো শশলোমা নামে আছিল নৃপতি ॥
 এহি স্থানে উভয়ে কৰিলা মহাতপ ।
 অল্পকালে এৰি মায়া মোহ শোক তাপ ॥ ৫০৭
 লভিলা মুকুতি দুহাস্তৰো দিব্য কায়া ।
 জ্বলে যেন দৰ্পণত সূৰ্য্যৰ ছায়া ॥
 তপ জপ ধ্যানৰ গৰিমা গুণ গাই ।
 ভুঞ্জিল যতক ভোগ বৰ্ণন নহয় ॥ ৫০৮
 আৰে তুমি ঐত থাকি ৰঙ্গে সেহি পদে ।
 লভিবা সালোক্য গতি ব্যাসৰ প্ৰসাদে ॥
 তোমাৰ লগতে গতি পাইবে গান্ধাৰী ।
 নিৰ্ঠে পাইবে পাণ্ডুৰ সঙ্গক কুন্তী নাৰী ॥ ৫০৯
 সঞ্জয়ে লভিব মোক্ষ নিশ্চিত বচন ।
 বিদূৰৰ হৈব যেনে দেহৰ পতন ॥
 বায়ুৰ সদৃশ প্ৰাণ লোকে নলখিব ।
 যুধিষ্ঠিৰ ৰাজাৰ হিয়াত ঠাই লৈব ॥ ৫১০
 দিব্যজ্ঞান প্ৰভাৱে জানিলো সমুদায় ।
 এতেকে কহিলো কথা সবাক বুজাই ॥
 নাৰদে কহিলা কথা সবে নিশৰদ ।
 আৰো শুনিবাক যেন মনত আহ্লাদ ॥ ৫১১
 অনন্তৰে বোলায় ৰাজৰ্ষি শতযুগ ।
 শুনিয়োক বিধিহৃত সবাৰ বাপ ॥

চাৰিবেদ চতুৰ্দশ শাস্ত্ৰত পণ্ডিত ।
 জ্ঞান উপদেশি সাধা অজ্ঞানৰ হিত ॥ ৫১২
 জ্ঞান চক্ষু প্ৰভাৱে বিশ্বৰ যেন স্বামী ।
 পূৰ্বাপৰ সমস্তৰ কথাক জানা তুমি ॥
 এহিহেতু কৃপা কৰি কৰিলা কীৰ্ত্তন ।
 বহু নৃপতিৰ মোক্ষলাভ বিবৰণ ॥ ৫১৩
 কিন্তু কুৰুপতি ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰপতি ।
 তপবলে কোন লোকে কৰিবন্তু গতি ॥
 নকহিলা ভালমতে আমাক বুজাই ।
 ইটো কথা শুনিবাক শ্ৰদ্ধা আতিশয় ॥ ৫১৪
 শতযুগ মুখে শুনি এতেক কথন ।
 তাহাক সম্বোধি বোলে নাৰদ সজ্জন ॥
 শুনা ৰাজা অল্পকালে ভ্ৰমন্তে স্বৰ্গত ।
 অকস্মাত উপস্থিত ইন্দ্ৰৰ সভাত ॥ ৫১৫
 বসি আছে পাণ্ডুৰাজ সেহি সমজ্যাত ।
 আমিহো বসিলো জানা পাণ্ডুৰ কাষত ॥
 সেহিবেলা কথাৰ প্ৰসঙ্গে মহাপদ ।
 বাসৱে বুলিলা বাণী শুনা সভাসদ ॥ ৫১৬
 তপ সাৰ তপ সাৰ তপ আচৰহ ।
 তপবলে নৰগণে পায় দেৱদেহ ॥
 কোটি কোটি কল্পমান স্বৰ্গত থাকয় ।
 দেৱতো অধিক ভোগ আনন্দে ভুঞ্জয় ॥ ৫১৭
 শঠমতি ধৃতৰাষ্ট্ৰ কুৰুকুলপতি ।
 তপ কৰিবাক লাগি কৰিলা যুগুতি ॥
 তিনিবৰ্ষ মানে তপ কৰিব নিশ্চয় ।
 গান্ধাৰী কুন্তীৰ সঙ্গে মিলিব প্ৰত্যয় ॥ ৫১৮
 গান্ধাৰী সহিতে অৰু দিব্যমূৰ্ত্তি ধৰি ।
 দিব্য অলঙ্কাৰে দেহ বিভূষিত কৰি ॥
 ৰথে চৰি আসিবন্তু কুৰুৰ ভুবন ।
 কৌতূহলে উভয়ে থাকিব সিটো স্থান ॥ ৫১৯
 দেৱতা গন্ধৰ্ব্ব আৰো বাৰুস লোকত ।
 সম্ভাষিয়া ফুৰিবন্তু আনন্দে মনত ॥
 হে ৰাজৰ্ষি শতযুগ নিম্পাপ হৃদয় ।
 দেৱলোকে অবিদিত ইটো কথাচয় ॥ ৫২০

সন্তৰ সন্তোষ হেতু কহিলো নিশ্চয় ।
এহি বুলি দেবধাৰি মাগিল বিদায় ॥
অনন্তৰে আন আন ধাৰি মুনি লোক ।
নানা ধৰ্ম্মনীতি বাক্যে সন্তোষি অন্ধক ॥ ৫২১
নিজ আত্মমিক প্ৰতি সবে চলি গৈলা ।
তপনিষ্ঠ হয় অন্ধ তথাত থাকিলা ॥
শুনা ভাৰতৰ পদ সভাসদ যত ।
পৰম সম্পদ কথা সাধুৰ মনত ॥ ৫২২
শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তনে কৰা তৰিবাৰ মন ।
সংসাৰ তৰিবা য়েৰে বোলা নাৰায়ণ ॥
বিৰচিল কালিদাস এহি মানে কাম ।
সৰ্ব্বক্ষেপে সভাসদে বোলা বাম বাম ॥ ৫২৩

ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ ওচৰলৈ যুধিষ্ঠিৰৰ সবাঙ্কৰে গমন আৰু ঋষিসমূহৰ
• আগত পাণ্ডৱৰ পৰিচয় দান

ছবি

বৈশম্পায়ন নিগদতি শুনা ৰাজা মহামতি
ইকথা থাকোক এহিমানে ।
অনন্তৰে কহো কথা যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিৰ
শুনা তুমি সাৱহিত মনে ॥
তেজি বিষয়ৰ কাম পাত্ৰ মিত্ৰে জ্ঞাতিসমে
ধৃতৰাষ্ট্ৰ কুকুল পতি ।
বিহুৰ কুন্তী সঞ্জয় গান্ধাৰীক সঙ্গে লই
য়েৰে কৰিলন্ত বনে গতি ॥ ৫২৪
ক্ৰন্দনৰ উন্মি বোল নগৰত উথলিল
কান্দে হস্তিনাৰ যত লোক ।
ভ্ৰাতৃসমে যুধিষ্ঠিৰ কান্দিলন্ত নিবন্তৰ
পাত্ৰে মন্ত্ৰী বান্ধৱ যতক ॥
দ্রৌপদী হস্তিনা সতী কান্দিলন্ত সাৱহিত
অন্ন জল মনত মুকচে ।

কান্দে পৰীক্ষিত মাৰ হিয়ে হানি মুষ্টি মাৰ
পুত্ৰৰ কাৰণে যেন বাছে ॥ ৫২৫
দণ্ডে যেন যুগ যায় শোক দুখে পাৰ নাই
আন কিছু নভায় যুখে ।
মনত বিচাট আতি অন্ধ বৃদ্ধ কুকপতি
কেহো কান্দে কুন্তীৰ উদ্দেশে ॥
হেনমতে ছয়মাস ভৈলা য়েৰে অৱশেষ
কিছু সম্বন্ধিয়া গুধিষ্ঠিৰ ।
বোলে শুনা বৃকোদৰ ধনঞ্জয় ধনুৰ্দ্ধৰ
সহদেৱ নকুল মোদৰ ॥ ৫২৬
আমাৰ জননী কুন্তী আতিকে কৃশাক্ষী সতী
কেনমতে অন্ধক সেৱিব ।
তুই চক্ষু যাৰ অন্ধ পুত্ৰশোকে সদা দন্ধ
কেনমতে বনত ভ্ৰমিব ॥
ধৰ্ম্মৰ বচন শুনি সহদেৱে মনে গুণি
দণ্ডৱতে কৰি নমস্কাৰ ।
বোলে সন্নিয় বাণী শুনা দাদা নৃপমাণি
মোৰ যেন মনত বিচাৰ ॥ ৫২৭
বাকলি বসন পিন্ধি পিতা মাতা গৈল য়েৰে
গৃহত্যাগে বনবাসী হই ।
নগৰৰ প্ৰজাচয় নানা ভাৱে আলোচয়
ইহাত বিস্ময় কিছু নাই ॥
গৈলা কোন কোনদিশ কাৰ পায়া উপদেশ
আত্মম লভিলা কিবা ভাগে ।
তোমাৰ আমাৰ আজি সমস্ত কথাকে বুজি
ভালমতে জানিবাক লাগে ॥ ৫২৮
মনোহৰ ভৱনত নানা বস্তু বিৰচিত
দুগ্ধফেন সম পালঙ্কত ।
যিজন আছিল শুতি যাৰ পুত্ৰ পাঞ্চগুটি
কৰি কিবা মনত কপট ॥
হায় নিদাক্ষী আই সমস্তকে তেজি তই
বৃক্ষতলে তৃণৰ শয্যাতে ।
কিদৰে শয়ন কৰি আহাৰ বিহাৰ এৰি
কেনমতে আছা অবশ্যত ॥ ৫২৯

ৰাজ ৰাড্ হই আই বনমাজে তৈলা ঠাই
 দুখ ক্লেণ লভিলা বিস্তৰ ।
 মোৰ মনে ইটো খেদ হয় হয় ৰাজপদ
 দুদিনীয়া মিছাৰ সংসাৰ ॥
 বুজিলো নিশ্চয় ভাল মানুহৰ চিৰকাল
 অৱস্থা সমানে নথাকয় ।
 মিলে কিবা কালচক্ৰ কিবা হয় দৈৱবক্ৰ
 বুজিবাক কেহো নপাৰয় ॥ ৫৩০
 উত্তৰা বোলয় বাণী আমি কিনো অভাগিনী
 যুদ্ধে স্বামী গৈলা পৰলোক ।
 কাষে থাকে বৃদ্ধা আই শিশু ছোৱালক লই
 সান্ত্বনা কৰয় বাক্যে মোক ॥
 ক্ৰণো নেদেখিলে মোক দীৰ্ঘস্বৰে পাৰে ডাক
 যেন ভৈল শোকত বিকল ।
 স্নেহে সাতসৰি হাৰ হেন কুস্তী আই মোৰ
 কিবা দুখে বনক চলিল ॥ ৫৩১
 শুনা শুনা মহাৰাজ কৰিয়োক হেন কাজ
 সবাৰ কুশল যদি চাহা ।
 যথাত আছয় আই সবাহাক্কে সঙ্গে লই
 সিটো বনমাজ লাগি যাহা ॥
 নকুলে বোলয় বাণী ৰাখা দান্য বাক্য খানি
 তেৰে জানো শাস্ত হয় মন ।
 অন্তো অন্তে বোলে বোল নকুলে বুলিলা ভাল
 ৰাখা ৰাজা এতেক বচন ॥ ৫৩২
 শুনন্তে এতেক বাণী যুধিষ্ঠিৰে মনে গুণি
 অনন্তৰে তেজিল বচন ।
 শুনা ভাতৃ ধনঞ্জয় কৰিলো আদেশ মই
 প্ৰভাতে চলিবো আসি বন ॥
 আশ্ৰয় বা অনাশ্ৰয় যতক বান্ধবচয়
 বজায়োক মোৰ আজ্ঞা জানি ।
 বধ ৰথী গজ ৰাজী সমস্তকে লোৱা সাজি
 দিয়া জান নগৰক ছানি ॥ ৫৩৩
 কৌৰৱৰ পাণ্ডৱ নবনাৰী নিবন্তৰ
 বজায়োক আতি কৌতুহলে ।

প্ৰণামি অঙ্কৰ পাৰ সন্তোষণ কৰি মাৰ
 স্নান কৰিবন্ত গজাজলে ॥
 ধোম্য পুৰোহিত মোৰ নিজ ভাতৃ সয় আৰ
 যুযুৎসু অঙ্কৰ তনয় ।
 নগৰ বন্ধাব হেতু থাকোক নগৰে মাত্ৰ
 ছয়োজনে আমাত প্ৰত্যয় ॥ ৫৩৪
 এতেক আদেশ শুনি জয় ঢোলে দিলা ছানি
 প্ৰজাব ভৈলন্ত আতি ৰজ ।
 হয় গজ বধে চৰি বজাইলন্ত কাছি পাৰি
 সবাৰো ৰাখিত নৃপসঙ্গ ॥
 শুনিয়োক সভাসদ মহাভাৰতৰ পদ
 মতি মোৰ হোক কৃষ্ণপদে ।
 বিৰচিল কালিদাস ছাৰিয়োক মোহ পাশ
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ ঘোষা সভাসদে ॥ ৫৩৫

পদ

মুনি বোলে শুনা শুনা কুকুলপতি ।
 তযু পিতামহ কথা অপূৰ্ব থিয়াতি ॥
 হেনমতে যুধিষ্ঠিৰ মনত হৰিষে ।
 অনুজ্ঞা দিলন্ত সবে বনৰ উদ্দেশে ॥ ৫৩৬
 পাচদিনা নিদ্ৰা এৰি প্ৰভাত সময় ।
 স্নান আচমন কৰি ধৰ্ম্মৰ তনয় ॥
 ব্ৰাহ্মণসবক কৰিলন্ত নানা দান ।
 ৰজত কাঞ্চন আনো বস্ত্ৰ আভৰণ ॥ ৫৩৭
 দৰিদ্ৰসবক অন্ন বস্ত্ৰ বিতৰিল ।
 শ্ৰাদ্ধ হোম বেদপাঠ যজ্ঞ আচৰিল ॥
 অনন্তৰে ভাতৃসমে ভুক্তি অন্ন পান ।
 কুক আৰো পাণ্ডুলে যত নাৰীগণ ॥ ৫৩৮
 সবাকো সঙ্গত লই বধত চৰিলা ।
 জয় জয় কৃষ্ণ নাদে বনক লৰিলা ॥
 ভাটসবে কৰে স্তুতি দ্বিজ বেদগান ।
 নটসবে কৰে নৃত্য আনন্দিত মন ॥ ৫৩৯
 যত সেনাবল আছে চতুৰঙ্গ দলে ।
 কৃপৰ আদেশে চলিলন্ত সমদলে ॥

বাবে ঢাক ঢোল ভেবী মৃদঙ্গ ঘাঘৰি ।
 অসংখ্য কটক চলে খাণ্ডা বাক ধৰি ॥ ৫৪০
 আগে পাচে চাৰিভাঙ বথে চলিলন্ত ।
 নগৰৰ প্ৰজা সবে আগবাঢ়ি যাস্ত ॥
 ধৃতবাষ্ট্ৰ বজাক চাহন্তে যত লোক ।
 নানাভাৱে সাজি কাছি সবে চলিলেক ॥ ৫৪১
 কেহো অখে কেহো গজে কেহোবা উটত ।
 কেহো পুত্ৰ পত্নী সমে চলে শকটত ॥
 সীমা সংখ্যা নাহি লোক যতেক চলিল ।
 যোজনৰ পন্থমানে দিশক ব্যাপিল ॥ ৫৪২
 মেঘৰ গৰ্জ্জন যেন শব্দৰ বোল ।
 শুনি অন্তৰ্গতে ভয় মিলয় লোকৰ ॥
 হেনমতে হস্তিনাৰ প্ৰজা সবে লই ।
 চলিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ আহ্লাদিত হই ॥ ৫৪৩
 লোকৰ মুখত শুনি ধৰিলন্ত দিশ ।
 তিনি ৰাত্ৰি মানে ভৈল পন্থত নিবাস ॥
 নদীৰ তীৰত কিবা সৰোবৰ পাৰ ।
 বজনী বক্ষিয়া বজ্জ কৰন্ত আহাৰ ॥ ৫৪৪
 হেনমতে চাৰিদিনে কুকক্ষেত্ৰে পাইলা ।
 যমুনাক পাৰ হই আশ্ৰম দেখিলা ॥
 হেৰা পাইলো হেৰা পাইলো বোলে সবে বোল ।
 এতেকে উঠিল মহা কোলাহল বোল ॥ ৫৪৫
 কোলাহল শুনি শতযুগ ৰাজধ্বনি ।
 অন্ধক সমুদ্ৰি বোলে পৰম হৰিষি ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপ পিতৃ-মাতৃ মহাশোকে ।
 নিশ্চয় আসিল জানা পৰম উৎসৱে ॥ ৫৪৬
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ আশ্ৰমক পাই ।
 বথ এৰি পদত্ৰজে গমন কৰয় ॥
 কুকপাণ্ডু নাৰীগণ ৰান্ধৱ যতেক ।
 হয় হস্তী এৰি ভূমিপাৰে চলিলেক ॥ ৫৪৭
 দুইদণ্ড মানে য়েৰে চলিয়া গৈলেক ।
 কদলী শোভিত আশ্ৰমক পাইলেক ॥
 আশ্ৰমে আছয় ষত সিদ্ধ মুনিগণ ।
 আগ বাঢ়ি চাহে সবে হৰষিত মন ॥ ৫৪৮

সিসৱত কৰপুটে পুছে যুধিষ্ঠিৰ ।
 কৈত মোৰ অন্ধ পিতা কুক বংশধৰ ॥
 ঋষিসবে বোলে শুনা পাণ্ডুৰ তনয় ।
 স্থান হেতু যমুনাত গৈলা অন্ধৰায় ॥ ৫৪৯
 শুনি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰে বিলম্ব নকৰি ।
 যমুনা তীৰত চলে পথ অনুসৰি ॥
 তাহান পাচত চলে আনলোক যত ।
 যমুনা তীৰত গই ভৈলা উপস্থিত ॥ ৫৫০
 দেখে আগে পাচে আছে বিদুৰ সঞ্জয় ।
 হাতত ধৰিয়া দেৱী গান্ধাৰী আনয় ॥
 লাসে লাসে খোজ কাচে কুটীৰক লাগি ।
 পানীৰ কলসী আনে কুন্তী মহাভাগী ॥ ৫৫১
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ কৰি কৃতাজ্ঞলি ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰ পাৱে পৰি কৰিলা সেৱলি ॥
 অৰ্জ্জুন নকুল ভীম গৈলা ধীবে ধীবে ।
 জ্যেষ্ঠক প্ৰণাম কৈলা আতি সতকাৰে ॥ ৫৫২
 সেহি বেলা কণ্ঠস্বৰ আৰো স্পৰ্শ পাই ।
 আশীৰ্বাদ কৰে ৰাজা হাতক বুলাই ॥
 হেনমতে নবনাৰী যতেক বান্ধৱ ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰ পদে সবে কৰিলন্ত দেৱ ॥ ৫৫৩
 কোন কোন বুলি ৰাজা কুশল পুছয় ।
 যুধিষ্ঠিৰে নাম গোত্ৰ কহিলা বুজায় ॥
 হেনমতে ধৃতবাষ্ট্ৰ পুছি সৰ্বজন ।
 কুন্তী গান্ধাৰীকো সবে কৰিলা বন্দন ॥ ৫৫৪
 অনন্তৰে সমস্তয়ে কৰি কৰযোৰ ।
 বিদুৰ সঞ্জয়ে কৰিলন্ত নমস্কাৰ ॥
 হেনমতে সৰ্বজনে কৰি সম্ভাষণ ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰ আশ্ৰমক কৰিলা গমন ॥ ৫৫৫
 হৃষ্ট চিত্তে বসিলন্ত পৱিত্ৰ আশ্ৰম ।
 সমস্তৰে শোক চিন্তা ভৈল উপশম ॥
 সিটো স্থান ভৈল যেন হস্তিনা নগৰী ।
 লোকৰ শৱদে দশদিশ গৈলা পুৰি ॥ ৫৫৬
 শুনি উপস্থিত ভৈলা বহু ঋষিযুনি ।
 ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ আগমন বাৰ্তা শুনি ॥

ঋষি সমূহক দেখি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 জানু পাৰি সমস্তকে কৰি নমস্কাৰ ॥ ৫৫৭
 বিছাই দিলন্ত চিত্ৰ বিচিত্ৰ বসন ।
 পৰয় সন্তোষে বসিলন্ত মুনিগণ ॥
 অনন্তৰ ঋষিসবে অঙ্কত পুছয় ।
 শুনিয়োক ৰাজঋষি ধৃতৰাষ্ট্ৰ বায় ॥ ৫৫৮
 আপোনাৰ আশ্ৰমে অসংখ্য নৰ নাৰী ।
 বাঢ় ভণ্ড কটকে ভৈলন্ত ইন্দুপুৰী ॥
 কোনজন যুধিষ্ঠিৰ কোনজন ভীম ।
 অৰ্জ্জুন নকুল সহদেৱ কাৰ নাম ॥ ৫৫৯
 কাহাৰ দ্ৰৌপদী নাম কাৰ পাঞ্চ পতি ।
 ইসৰক চিনিবাক মনে বাঢ়ে শ্ৰীতি ॥
 ঋষিসকলৰ শুনি এতেক বচন ।
 সঞ্জয়ে বোলন্ত বাণী শুন্য ঋষিগণ ॥ ৫৬০
 সূৰ্য্যৰ আভাষ গোৰবৰ্ণ কলেৱৰ ।
 দীৰ্ঘনেত্ৰ দীৰ্ঘবাহু বদন সূন্দৰ ॥
 ইহাঙ্ক বোলায় যুধিষ্ঠিৰ মহামতি ।
 যাৰ আত্মা পালন কৰন্ত যত্নপতি ॥ ৫৬১
 দীৰ্ঘবাহু দীৰ্ঘদেহ দীৰ্ঘ উক কৰ ।
 সিংহবন্ধ কটি কঙ্ক স্থলকায় যাৰ ॥
 চক্ষু লাল হিয়া খাল সহাস্ত বদন ।
 মন্ত্ৰ যাত্ৰাৰ সম গমনাগমন ॥ ৫৬২
 তপ্ত সূৰ্য্যৰ সম উজ্জল শৰীৰ ।
 জানিবা এহেস্তে বৃকোদৰ মহাবীৰ ॥
 পৃষ্ঠত গাণ্ডীৰ ধনু হাতে শঙ্খ শৰ ।
 পদ্মকোষ সম নেত্ৰ কৃষ্ণ কলেৱৰ ॥ ৫৬৩
 এহেস্তে অৰ্জ্জুন বীৰ মহা ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 যমক যুজিবে আছে শক্তি বিস্তৰ ॥
 হেৰা, দেখা কুন্তী সম্বিতত ছুই ভাই ।
 যেন বিষ্ণু পুৰন্দৰ আছে থিয় হই ॥ ৫৬৪
 হাতত চামৰ ধৰি ৰজাক বিঞ্চন্ত ।
 এহেস্তে নকুল সহদেৱ মহাশাস্ত ॥
 তনু আতি সূকোমল শ্ৰাম কলেৱৰ ।
 বদন কমল জলে চন্দ্র সমসৰ ॥ ৫৬৫

সূৰ্য্যলিত বাহু কৰ সূৰ্য্যলিত ভৰি ।
 এস্তে দ্ৰুপদৰ কন্যা দ্ৰৌপদী সূন্দৰী ॥
 দ্ৰৌপদী কাষত গোৰবৰ্ণা কপৱতী ।
 বাহুদেৱ ভগিনী সূভদ্ৰা মহাসতী ॥ ৫৬৬
 তাহান কাষত দেখা নবীন ঘূৰতী ।
 কোলে শিশু ওমোলায় ধীৰ স্থিৰমতি ॥
 এস্তে অভিমন্যু মাতৃ উত্তৰা নামত ।
 অকালে বিধবা ভৈলা দৈৱৰ দোষত ॥ ৫৬৭
 তপ্ত কাঞ্চনৰ সম পৰমা সূন্দৰী ।
 চিত্ৰাঙ্গদা নামে এস্তে অৰ্জ্জুনৰ নাৰী ॥
 অলপ দুৰত তাৰ মুখে যুত্ৰ হাসি ।
 নীলোৎপল সম বৰ্ণা পৰম কপসী ॥ ৫৬৮
 এস্তে নাম ধৰে কালী ভীমৰ ললনা ।
 তাহান কাষত দেখা আৰো একজনা ॥
 চম্পাফুল সম বৰ্ণা পৰমা সূন্দৰী ।
 জৰাসন্ধ পুত্ৰী তেহো সহদেৱ নাৰী ॥ ৫৬৯
 তাহান পাশত দেখা নবীন ঘূৰতী ।
 কপে ত্ৰৈলোক্য মোহে যেহেন পাৰ্শ্বতী ॥
 নামত কৰেণুমতী নকুলৰ নাৰী ।
 বত্ৰময় অলঙ্কাৰে আছে জাকি পাৰি ॥ ৫৭০
 শুক্লবস্ত্ৰ পৰিধান অলঙ্কাৰহীন ।
 কপালে সিন্দূৰ নাহি অগ্নান বয়ান ॥
 হেনমত নাৰী দেখিছাহা যত জনী ।
 অন্ধৰ বোৱাৰী সবে বিধৱা বমণী ॥ ৫৭১
 এহেস্তোৰ পতি পুত্ৰ গৈলা পৰলোক ।
 কুক্ৰুদ্ধে যুদ্ধে আত্মান্তৰ কৰিলেক ॥
 এতেকে কহিলো পাণ্ডৱৰ পৰিচয় ।
 আন যত জ্ঞাতি গোত্ৰ বান্ধৱ নিশ্চয় ॥ ৫৭২
 পাণ্ডৱৰ পৰিচয় হেনমতে পায় ।
 চলি গৈলা ঋষিসৰ আনন্দ কৰিয়া ॥
 অনন্তৰে পাণ্ডৱৰ কটক বস্ত্ৰক ।
 অগ্নিদূৰে গৈলা সবে তেজি আশ্ৰমক ॥ ৫৭৩
 চতুৰঙ্গে থানে থানে ছাউনী পাতিলা ।
 হেনমতে সৰ্ব্বজনে তথাত বসিলা ॥

আশ্রমিক পৰ্ব কথা আতি মনোহৰ ।

বোলা বাম বাম হওক পাতক অন্তৰ ॥ ৫৭৪

যুধিষ্ঠিৰৰ সবাঙ্কৰে ধৃতবাহুৰ আশ্রমত স্থিতি, ধৃতবাহুৰ
লগত যুধিষ্ঠিৰৰ কথোপকথন আৰু বিহুৰ মেহ ত্যাগ

পদ

মুনি বোলে শুনিয়েক নৃপ জন্মেজয় ।
হেনমতে সমদলে পাণ্ডুৰ তনয় ॥
ধৃতবাহু আশ্রমত ভৈল উপস্থিত ।
অনন্তৰে ভাবে মনে কৰো কিবা হিত ॥ ৫৭৫
যদিবা হস্তিনা যাইবে আমাৰ মন আছে ।
অল্পদিনে যাইবাক অন্তৰে নুৰুচে ॥
থাকিবাতো আছে সঙ্গে সেনা অপৰ্য্যন্ত ।
হয় গজ বধৰ নাহিক আদি অন্ত ॥ ৫৭৬
কৈতবা থাকয় সবে খায় কিবা স্নেহে ।
আমাৰ কাৰণে সবে থাকিব অন্তে ॥
হেন চিন্তি যুধিষ্ঠিৰ কৃপাচাৰ্য্যে মাতি ।
বোলে শুনিয়েক শুক আমাৰ মিনতি ॥ ৫৭৭
হয় গজ বধ বখী কটক যতেক ।
সবাহাঙ্কে লই চলিয়েক হস্তিনাক ॥
সৈন্য সামন্তত মোৰ নাহি কিছু কাজ ।
কিবা কাৰ্য্য সাধিবন্ত থাকি বনমাজ ॥ ৫৭৮
নাৰীগণে সৰ্ব্বদা কান্দন্ত আতি শোকে ।
বন্ধু বান্ধৱেয়ো জানা বিকৰ্ণয় মোকে ॥
বৃদ্ধ ভৈল মাৰ বাপ নিজ কান্ধে বহি ।
আনন্দ কৰিবে লাগে শৰীৰক দহি ॥ ৫৭৯
আমাবো আছিল আশা কালে কৈলা চৰ ।
আবো কোন দিনে আসিবোহো অতদূৰ ॥
আজি মৰো কালি মৰো অৱস্থা জ্যেষ্ঠৰ ।
কুন্তী গান্ধাৰীৰো ভৈল অস্থি মাত্ৰ সাৰ ॥ ৫৮০
শোকানল মহাতাপে আয়ু ভৈল ক্ষীণ ।
হুই এক মাসে জাহ্নৱী মিলয় মৰণ ॥

ইসে ভাবি সবাঙ্কৰে নাৰীগণ সমে ।
দিন কতিপয় থাকো অন্ধৰ আশ্রমে ॥ ৫৮১
শুনি কৃপাচাৰ্য্য লৈলা ভুবন্তে মেলানি ।
চতুৰঙ্গে চলিলন্ত কৰি বাণ ধ্বনি ॥
মুনি বোলে জন্মেজয় ই কথা থাকোক ।
অনন্তৰে আশ্রমৰ কথা শুনিয়েক ॥ ৫৮২
জ্যেষ্ঠ পিতা মাৰ কুন্তী গান্ধাৰীক পাই ।
বিহুৰ সঞ্জয় মহন্তৰ সঙ্গ লই ॥
সবাঙ্কৰে যুধিষ্ঠিৰ ভৈলা আনন্দিত ।
দৰিদ্ৰজনৰ যেন মিলিলন্ত বিত্ত ॥ ৫৮৩
নিত্য ক্ৰিয়া সমাপিয়া বসে অন্ধৰাজ ।
ইন্দ্রক বোঢ়য়া যেন দেৱতা সমাজ ॥
বান্ধৱ সহিতে বসে পাণ্ডৱসকল ।
হেন হস্তিনাৰ সভা তথাত মিলিল ॥ ৫৮৪
অনন্তৰে ধৃতবাহু বার্তীক পুছয় ।
শুনা বাপ যুধিষ্ঠিৰ আমাৰ আশয় ॥
ভ্ৰাতৃগণ সৈতে তুমি প্ৰজা সমগ্ৰিতে ।
ভালে ভালে আছা দেশে জানো মই চিত্তে ॥ ৫৮৫
পৃথু পুৰু মুচুকুন্দ নাভাগ যযাতি ।
যতেক আছিল পূৰ্বে ধৰা অধিপতি ॥
কৰ্ম কৰি সমস্তয় ভৈলা মহাবধ ।
প্ৰজা সমস্তকো ধৰাইলন্ত কৰ্মপথ ॥ ৫৮৬
হেনমতে তুমিয়ে কৰ্ম্মত ৰাখি যতি ।
সমস্ত প্ৰজাৰ সাধিবাৰা নিষ্ঠা প্ৰীতি ॥
পৰহিংসা পৰপীড়া অনায়া শোষণ ।
নিশ্চয় নাহিকে ৰাজ্যে স্বৰূপ বচন ॥ ৫৮৭
আশ্রয় বা অনাশ্রয় বান্ধৱ যতেক ।
শত্ৰু কিবা ভৃত্যগণ বিষয়া অনেক ॥
তোমাৰ চৰিত্ৰ গুণে সবে প্ৰীতি পায় ।
চাৰি জাতি লোক মানে স্বধৰ্ম্ম মানয় ॥ ৫৮৮
তবু অধিকাৰে আছে যত প্ৰজাচয় ।
বালক বনিতা বৃদ্ধ সদানন্দময় ॥
অৰ্থাভুৰ নহয় নহন্ত শোকাবল ।
সৰ্বদায় চিন্তা কৰে ৰাজ্যৰ কুশল ॥ ৫৮৯

তোমাৰ গৃহত আছে কুলনাৰী যত ।
 সৎকৃত্য বাঞ্ছা কৰে আপোন মনত ॥
 নিষ্কলঙ্ক কুকবংশ শৌৰ্য্যে বীৰ্য্যে চাৰ ।
 অষ্টাপিয়ো যাৰ যশ গাৱে নিবস্তুৰ ॥ ৫৯০
 হেন কীৰ্ত্তি নাশ নহৈবস্তু সাৰে সাৰে ।
 যাৱে থাকে ৰাজত্ব তোমাৰ অধিকাৰে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে জ্যেষ্ঠ চৰণ প্ৰসাদে ।
 সমস্ত কুশল মোৰ জানা নিৰ্ব্বিবাদে ॥ ৫৯১
 কেৱল বিকল মই হেন শৰঘাৱে ।
 বনবাসী ভৈল আতি বৃদ্ধ বাপ মাৱে ॥
 ইকাৰণে গৃহশূন্য মনে শাস্তি নাই ।
 দণ্ডে দণ্ডে যেন মোৰ যুগ বহি যাই ॥ ৫৯২
 এতেকে আসিলো ঐত দায়া কৰা মোক ।
 তোমাৰ সঙ্গত থাকি নিবাৰিবো শোক ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ বোলে শুনা পৰম ধাৰ্ম্মিক ।
 মনে নবাহিৰা বনবাস খাটিবাক ॥ ৫৯৩
 সময়ে তুমিয়ো পাইবা হেনয় অবস্থা ।
 যাৱতে চিন্তহ সদা ৰাজ্যৰ অবস্থা ॥
 তথাপিতো থাকা তুমি দুই এক মাস ।
 ঋষি মুনি সম্ভাষণে মিলিবে সম্ভাষ ॥ ৫৯৪
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ এহি আজ্ঞা পাই যুধিষ্ঠিৰ ।
 সবাঙ্কৰে থাকিলন্ত আনন্দ প্ৰচুৰ ॥
 সেহিদিনহন্তে জানা ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 প্ৰভাতত নিত্যক্ৰিয়া কৰি সমাপন ॥ ৫৯৫
 কেহো বেলা অৰূপাশে হেনমতে বসি ।
 নানা আলোচনা কৰে মনত হৰিষি ॥
 কেহো বেলা ঘূৰি ফুৰি আন আশ্ৰমত ।
 আশ্ৰমৰ শোভা চাহি হয় আনন্দিত ॥ ৫৯৬
 পালে পালে হৰিণ ভ্ৰমৰে আশ্ৰমত ।
 বৎস সমে দেখুগণ চৰয় সতত ॥
 নানা পক্ষীগণে কাঢ়ে স্থললিত বাৰ ।
 বহয় বতাস যেন বসন্তৰ বাৰ ॥ ৫৯৭
 ফল কুলে বৃক্ষগণ আছে শাৰী শাৰী ।
 নানা শোভা ধৰে লতা গছক আৱৰি ॥

হেন আশ্ৰমত থাকি ঋষি মুনিচয় ।
 কায় মন বাক্যে ইষ্টদেৱ উপাসয় ॥ ৫৯৮
 কোনো ঋষি হোম পাতি অগ্নিক পূজয় ।
 কোনো মুনি মহাযোগে তপ আৰম্ভয় ॥
 কোনো ঋষি অহৰ্নিশে বেদ পাঠ কৰে ।
 কোনো মুনি অনিমেঘে মৌনব্ৰত ধৰে ॥ ৫৯৯
 কোনো ঋষি দৰ্শন পুৰাণ বখানয় ।
 কোনো ঋষি লোক হিতে নানা কথা কয় ॥
 হেনমতে নানা ভাৱে ঋষিগণে পাই ।
 নানামতে যুধিষ্ঠিৰ কথা আলাপয় ॥ ৬০০
 কেহো বেলা সবাঙ্কৰে ঋষিপাশে যায় ।
 পাচে পাচে নাৰীগণ কোঁতুকে চলয় ॥
 জন্ম সান্ধলিলো বুলি কৰি স্তুতি নতি ।
 দান দিয়ে যুধিষ্ঠিৰ বৃজি আসকতি ॥ ৬০১
 কাক দিয়ে স্কন্ধ স্কন্ধ মাল্য অৰ্ঘ্যকোষ ।
 কাক দিয়ে কমণ্ডলু সোণৰ কলস ॥
 কাক দিয়ে থাল বাতি ঘটি লৌহপাত্ৰ ।
 কাহাক দিয়ন্ত কোঁপীনৰ বস্ত্ৰ মাত্ৰ ॥ ৬০২
 হেনমতে ঋষি মুনি সবাঙ্কো সম্ভাষি ।
 থাকিলন্ত যুধিষ্ঠিৰ পৰম হৰিষি ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ গাঙ্কাৰীৰো সম্ভাষ হৃদয় ।
 যেন হস্তিনাত সবে আনন্দে বঞ্চয় ॥ ৬০৩
 শুনিয়েক সভাসদ ভাৰতৰ পদ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন কৰি তৰিবা আপদ ॥
 কলিয়ুগে মুখ্য ধৰ্ম্ম জানা হৰি নাম ।
 বিৰচিল কালিদাস বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৬০৪

স্থলভী

মুনি বৈষ্ণৱায়ন   বদন্তি বচন
 শুনিয়েক জগদ্বৈজয় । -
 হেনমতে বনে   পাণ্ডৱে আহন্ত
 মাসেক গৈলা নিশ্চয় ॥

মাসেক শেষত থাকে আনন্দত
আৰো কিছুদিন মানে ।
বিদ্বৰ নাহিকে ভ্ৰমে নিজানত
আপুনাৰ হৃথ মনে ॥ ৬০৫
ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ নেদেখি খুবাক
মন চিত্ত তোলপাৰ ।
ধৃতবাস্তৱ সঙ্গ বসিয়া থাকন্তে
পৰিহন্ত অশ্ৰুধাৰ ॥
দেখিলা বিদ্বৰ আত্মম ভিতৰ
দূৰত আছন্ত বই ।
তবধ নয়নে সবাক চাহন্ত
কিছু বাক্য নভাষয় ॥ ৬০৬
অনন্তবে সিটো প্ৰশ্নান কবিল
যেন আন দিশ লাগি ।
দেখি যুধিষ্ঠিৰ উঠিয়া গৈলন্ত
তান দৰশন মাগি ॥
লৱৰিয়া যান্ত পাচক নচান্ত
গৈলা আতিশয় দূৰে ।
পাচত চেকাই গৈলা বেগে ধাই
বোলে মাত দিয়া মোৰে ॥ ৬০৭
মই যুধিষ্ঠিৰ ভতিজা তোমাৰ
কৰা খুৰা মন থিৰ ।
ক্ষণ মান বোৱা মোৰ সেৱা লোৱা
কিহেতু ঘৃষিছা বীৰ ॥
তথাপি নাথাকি বহুদূৰ গই
অগম্য বনৰ মাজ ।
এক বৃক্ষ ধৰি বিদ্বৰে বহিলা
যেন চাহিবাৰ কাজ ॥ ৬০৮
মহাজ্ঞা বিদ্বৰ অস্থি চৰ্ম্ম সাব
প্ৰাণ মাত্ৰ আছে ধৰি ।
যুধিষ্ঠিৰে গই তৈত লাগ পাই
বোলে কৃতাজ্ঞলি কৰি ॥
আপোনাৰ প্ৰিয় পাণ্ডৱ তনয়
যুধিষ্ঠিৰ ৰাজা আমি ।

তোমাৰ ত্ৰিপদ আত্মৰ সম্পদ
ভূমি পাণ্ডৱ স্বামী ॥ ৬০৯
এহি বুলি ৰাজা ক্ৰিয়য় নয়নে
আগত দিলন্ত থিয় ।
হেন অৱস্থাত ধৰ্ম্মক সাক্ষাত
পাই খুৰা শুভাশয় ॥
মহা যোগ কৰি মহা দৃষ্টি ধৰি
বহিলা ৰাজা চাই ।
ইন্দ্ৰিয়ে ইন্দ্ৰিয় মন প্ৰাণ চিত্ত
অৰ্পিল যুজ্য ধিয়াই ॥ ৬১০
বিদ্বৰ প্ৰাণ ইন্দ্ৰি ভূতগণ
ধৰ্ম্ম অঙ্গে প্ৰবেশিলা ।
নিশ্বাস ৰহিত বিদ্বৰ দেহ
গছত আউজি বৈলা ॥
বিদ্বৰ প্ৰাণ মন ভূতগণ
দেহত যোৱে মিলিল ।
জানিবা ধৰ্ম্মৰ পূৰ্বাধিক শক্তি
সম্যকে কিছু বাঢ়িল ॥ ৬১১
হেনকালে তাত পবিল মনত
ব্যাস ভবিষ্যৎ কথা ।
ব্যাসে কহিলন্ত বিদ্বৰ মহন্ত
হেনমতে পাইব তথা ॥
শক্তি সমৰ্পিব দেহক তেজিব
যাইব আপুনাৰ লোক ।
ইসব কথা ক শ্ৰী যুধিষ্ঠিৰ
প্ৰবোধি নিজ মনক ॥ ৬১২
অনন্তবে পাচে শব্দক দহিব
মনত কৰে বিচাৰ ।
সেহিকালে তৈত ভৈলা দৈৱবাণী
শুনিয়েক যুধিষ্ঠিৰ ॥
যতী ব্ৰতী ব্ৰহ্ম-চাৰী তপোধন
ব্ৰহ্মক মানিল সাব ।
ইসব লোকৰ নাহি আত্ম পিণ্ড
নাহিকে অগ্নি সংস্কাৰ ॥ ৬১৩

হেন দৈববাণী সুধিষ্ঠিৰে শুনি
 তেজি হেন অভিলাষ ।
 আশ্রয়ত গই ধৃতবাষ্ট্ৰে কই
 কান্দিলা যেন বিশেষ ॥
 ভীম ধনঞ্জয় শুনন্তে বিশ্বয়
 মনে চমকিত ভৈলা ।
 বিদূৰ প্ৰয়াগ জানি সৰ্বজন
 শোকে কান্দিবাক লৈলা ॥ ৬১৪
 ৰাজধ্বংসি অন্ধ বোলে ইটো ধন্ধ
 জীৱৰ মৰণ নাই ।
 কৰ্ম্মফলে মাথো জীৱক চলায়
 জ্ঞানী আহা যাহা কয় ॥
 আমিয়ে চলিবো এদিন আহিবো
 সংসাৰ জীৱৰ মাজ ।
 যাক বোলে ধৰ্ম্ম জীৱৰেসে কৰ্ম্ম
 জানি আলোচাহা কাজ ॥ ৬১৫
 সেহি অৱস্থাত থাকিবা যথাত
 চলিবা হেনমত ।
 এতেকতে সবে এৰি ইটো শোক
 সাধিয়ে আপোন হিত ॥
 ফল মূল ধৰা জলপান কৰা
 মধ্যাহ্ন সময় ভৈলা ।
 এহি বুলি অন্ধ আপোন হাতেৰে
 ফল মূল কাটি দিলা ॥ ৬১৬
 ৰাজা সুধিষ্ঠিৰ আনো নাৰী নৰ
 সবে ফল মূল খাইলা ।
 নানা আলাপনে দিন অৱসানে
 অনন্তৰে সন্ধ্যা ভৈলা ॥
 সন্ধ্যাকৃত্য কৰি গছমূলে পৰি
 শয্যাতে সবে শুতিলা ।
 বিদূৰৰ শোকে পাণ্ডৱসকলে
 ভূমিত শুতি ৰহিলা ॥ ৬১৭
 শুনা সৰ্বজন কেদিন জীৱন
 ইসে ধৰ্ম্ম হুনিৰ্গল ।

ভাবতৰ পদে তবায় আপদ
 শুনিয়েক কোঁড়ুল ॥
 ব্যাসৰ ৰচিত পুৰাণ ভাবত
 বুজিবাক শক্য নাই ।
 যুট কান্দিদাস ৰচিল আভাষ
 পণ্ডিতৰ মুখে পাই ॥ ৬১৮
 কৃষ্ণ নাম গুণ শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন
 ইসে তৰিবার কাম ।
 কলিৰ পৰম এহিসে ধৰম
 ডাকি বোলা কৃষ্ণ ৰাম ॥ ৬১৯

বিদূৰৰ মহাপ্ৰয়াগত পাণ্ডৱসকলৰ খেদ ; বেদব্যাস প্ৰভৃতি
 ঋষিসকলৰ আগমন আৰু পাণ্ডৱসকলৰ প্ৰতি
 ব্যাসৰ প্ৰবোধ দান

পদ

যুনি বোলে শুনা কথা অভিমুখ্য নাতি ।
 শোকে দুখে পাণ্ডৱে পোহাইলা সিটো ৰাতি ॥
 প্ৰাতঃকৃত্য কৰি বন্ধ তলত বসিলা ।
 বিদূৰৰ কাৰণে খেদ কৰিবাক লৈলা ॥ ৬২০
 হায় হায় বন্ধ বিধি ভৈলা কিনো কাল ।
 কতনো হানাহা হৃদয়ত শোক শেল ॥
 শিশুকালে জনক গৈলন্ত পৰলোক ।
 কুকৰ্ণে কাটি খাইলা ঐশ্বৰ্য্য যতেক ॥ ৬২১
 পাচে মাৰিবাক মনে যতন কৰিলা ।
 খুৰাৰ যত্নত জানা পাণ্ডৱ ৰাছিল ॥
 গুণি চাওঁ হস্তিনাত বিদূৰৰ ৰাজে ।
 নাহি বন্ধ পাণ্ডৱৰ কুকৰুল ৰাজে ॥ ৬২২
 যি কালত জননী বিধবা অনাধিনী ।
 ভূমিয়ে ভৈলাহা খুৰা নয়নৰ মণি ॥
 মাৱক দেখাহা যেন আপুন জননী ।
 আজিসে ভৈলন্ত মাৱ কুন্তী অনাধিনী ॥ ৬২৩

কৌৰৱৰ নাশ হৈব জানি স্বৰূপত ।
 উভয় কুলৰ হিত চিন্তি হৃদয়ত ॥
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ পাৰে ধৰি অতি সৰিনয় ।
 নানা হিত উপদেশ কহিলা বুজাই ॥ ৬২৪
 সিটো বাক্য জ্যেষ্ঠ পিতৃ শুনি মুগ্ধনিলা ।
 ইটো মহাভুখে তুমি গৃহক এৰিলা ॥
 সময়ত কৌৰৱৰ সবে ভৈলা হত ।
 অনাথ ভৈলন্ত অন্ধ জানি হৃদয়ত ॥ ৬২৫
 দোষ গুণ নধৰি জ্যেষ্ঠৰ সঙ্গ লৈলা ।
 পিতৃসম মহামাত্ৰে জ্যেষ্ঠক সেৱিলা ॥
 তোমাৰ কাৰণে ধৃতৰাষ্ট্ৰে প্ৰাণ ধৰে ।
 কিবা দোষে সবাহাক এৰিলা সত্বে ॥ ৬২৬
 পাণ্ডৱৰ দুখ দেখি তোমাৰ ভাৱনা ।
 পাণ্ডৱৰ ৰাজ্যপদ মনত কামনা ॥
 আপদৰ সময়ত তোমাৰেই মাত ।
 কিবা দোষে নামাতিলা মৃত্যুৰ বেলাত ॥ ৬২৭
 বনবাসে নানা দুখ নিদাক্ষণ বিধি ।
 ছদি খেদ নিবাৰিলা মাৰক প্ৰবোধি ॥
 আমাকো বোলাহা সবে থাকা স্বস্থমন ।
 যথা ধৰ্ম্ম তথা জয় বিধিৰ বিধান ॥ ৬২৮
 হেনয় খুৰাৰ মৃত্যুশোক পৰিহৰি ।
 কেনমতে পাণ্ডৱে থাকিবে প্ৰাণ ধৰি ॥
 এহিবুলি পঞ্চভাই কান্দে মহাশোকে ।
 পাণ্ডৱৰ কান্দনত কান্দে নাৰী লোকে ॥ ৬২৯
 নাহি কিছু সমিধান নাহি মাত বোল ।
 অকস্মাত উঠিলন্ত ক্ৰন্দনৰ বোল ॥
 শুনি ঋষি মুনিসবে বিষাদ কৰিল ।
 পাণ্ডৱ পাশক লাগি লৱি আঁসিল ॥ ৬৩০
 আসিলন্ত ধৃতৰাষ্ট্ৰ গান্ধাৰী সঞ্জয় ।
 কুন্তী দেৱী আসে লৰি কৰি হায় হায় ॥
 আদিত্য অম্বৰ সদানন্দ শতানীক ।
 শমি সাংখ্য ঔৰব্য আদি মহৰ্ষি অনেক ॥ ৬৩১
 আসিলন্ত শতযুগ ৰাজৰ্ষি প্ৰধান ।
 আসিলন্ত ব্যাল জানি বিদূৰ প্ৰয়াণ ॥

দেখি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ উঠি গাব চালি ।
 সবাক প্ৰণামি দিলা কুশাসন পাৰি ॥ ৬৩২
 অন্ধক মধ্যত কৰি মণ্ডল আকাৰে ।
 বসিলন্ত সৰ্বজনৈ অতি সমাদৰে ॥
 যতী ব্ৰতী সমাবৃত যেন পশুপতি ।
 অতি মনোৰম শোভা ভৈলন্ত তহিত ॥ ৬৩৩
 ঋষি সমজ্যাক পাই পাণ্ডৱসকল ।
 খেদ এৰি সঙ্কুচিয়া নিমাতৈ থাকিল ॥
 কিন্তু সলোতক আখি জানিবা সবাৰ ।
 হেন দেখি বোলে ব্যাস শুন্য যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৬৩৪
 পৰম পণ্ডিত তুমি ধৰ্ম্ম নীতি জ্ঞানে ।
 মৃতক জনক লাগি শোক কৰা কেনে ॥
 সময়ত বৃক্ষে যেন কৰে ফল দান ।
 জন্মিলে মৰিবে লাগে বিধিৰ বিধান ॥ ৬৩৫
 এহি বুলি অল্প বাক্যে ধৰ্ম্মক প্ৰবোধি ।
 অনন্তৰে বোলে বাণী অন্ধক সমুধি ॥
 আৰে তুমি মন ভুঙে আচৰিলা তপ ।
 তোমাৰ হিয়াত নাহি পুত্ৰশোক পাপ ॥ ৬৩৬
 মহাসতী গান্ধাৰীৰো নাহি শোক পাপ ।
 এহিহেতু তেজিলন্ত সংসাৰৰ তাপ ॥
 গুৰুৰ শুশ্ৰূষা লাগি আসি মহাসতী ।
 সন্তোষে তেজিলা দেৱী গৃহ পুত্ৰ নাতি ॥ ৬৩৭
 যদিবা বাসনা হীন তোমাৰ হৃদয় ।
 তথাপি বোলাহা বাক্য লোক অনুযায় ॥
 অৱশ্যে শুনিছা তুমি মহাত্মা বিদূৰ ।
 যোগবলে প্ৰবেশিলা ধৰ্ম্মৰ শৰীৰ ॥ ৬৩৮
 মাণ্ডব্য ঋষিৰ শাপে ধৰ্ম্ম মহামতি ।
 বিদূৰ নামত দাসী গৰ্ভে উতপতি ॥
 দেৱতাগণৰ মध्ये যেন বৃহস্পতি ।
 অম্বৰ মধ্যত শুক্ৰাচাৰ্য্য মহায়তী ॥ ৬৩৯
 কুকুলে ভৈল তেনে বিদূৰ স্তমতি ।
 সত্য শম দম অহিংসাৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি ॥
 সেহি ধৰ্ম্ম বাক্যবলে কুন্তীক সন্তাষি ।
 দিলন্ত তনয় যুধিষ্ঠিৰ নাম বাখি ॥ ৬৪০

এতেকতে প্ৰবেশিল যুধিষ্ঠিৰ গাৱে ।
 বাঢ়য় পুত্ৰেৰ তেজ শক্তি বল যাৱে ॥
 এতেকে বুজিবা যুধিষ্ঠিৰৰ মঙ্গল ।
 এহিবুলি ব্যাসে হাসিলন্তু খলখল ॥ ৬৪১
 খলখলি হাসি ব্যাস বোলে পুনু বাণী ।
 তবধ নয়নে, শুনি আছে ঋষি মুনি ॥
 আকাশ অগনি বায়ু ক্ৰিতি আৰো জল ।
 ইহ পৰলোকে আছে জীৱন চঞ্চল ॥ ৬৪২
 ধৰ্ম্মেও জানিবা তেনে আছে সকলোতে ।
 জানি বিচুৰক লাগি শোক এৰা চিন্তে ॥
 তথাপি নুগুচে যদি মনৰ সংশয় ।
 স্মৃতিবাক পাৰা তুমি আমাত নিৰ্ণয় ॥ ৬৪৩
 তোমাৰ সংশয় ছেদ কাৰণে সদায় ।
 তোমাৰ আশ্ৰমে মই মিলিবো সদায় ॥
 অৰ্হযোগ সিদ্ধি আমি মহাযোগী বৰ ।
 হেন অদভুত কাৰ্য্য আছেয় আমাৰ ॥ ৬৪৪
 আজি কিবা পূৰ্ব্ব মহাঋষি নজানয় ।
 দেৱৰ অসাধ্য যেন বুজিবা নিশ্চয় ॥
 কায় মন বাক্যে যদি মহা ধ্যান ধৰো ।
 মনৰ কামনা মানে সাফলিৰে পাবো ॥ ৬৪৫
 তোমাৰ বাঞ্ছিত বস্তু যদি অলৌকিক ।
 কিবা পৰমার্থ কিবা হয় আধ্যাত্মিক ॥
 নাভুত নাশ্ৰুত যদি শ্ৰৱণ দৰ্শনে ।
 তথাপি লভিবা নিষ্ঠ তাক বিদ্যমানে ॥ ৬৪৬
 এতেকতে তুমি ৰাজা শুদ্ধ চিত্ত ধৰি ।
 কৰা ইচ্ছদেৱ সেৱা মহাধ্যান ধৰি ॥
 এহিবুলি ব্যাসদেৱে আসন এৰিলা ।
 আপুনাৰ আশ্ৰমত গমন কৰিলা ॥ ৬৪৭
 ব্যাসৰ গমনে আন আন ঋষি মৃত ।
 সমস্তেও গৈলা নিজ নিজ আশ্ৰমত ॥
 পাণ্ডৱ সহিতে ধৃতৰাষ্ট্ৰ থাকে তাত ।
 নিবন্তৰে ধৰি চিন্তে মহাধ্যান ব্ৰত ॥ ৬৪৮
 আশ্ৰমবাসীক পৰ্ব্ব ভাৰতৰ কথা ।
 শুনন্তে লোকৰ খণ্ডে শোক দুখ ব্যথা ॥

বিৰচিল কালিদাস সন্ত সেৱা ধৰি ।
 নিবন্তৰে সৰ্ব্বজনে বোলা হৰি হৰি ॥ ৬৪৯

ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ আশ্ৰমত ঋষিসকলৰ আগমন আৰু ধৃতৰাষ্ট্ৰ-
 যুধিষ্ঠিৰ আদিৰ প্ৰতি ব্যাসৰ সাধনা দান

পদ

জন্মেজয় নিগদতি মুনি মহামতি ।
 পিতামহ কথাচয় শুনন্তে তৃপ্তি ॥
 শুনি থাকিবাক লাগি শ্ৰদ্ধা বাঢ়ি যায় ।
 মধুক পিয়ন্তে যেন তৃষ্ণা নপলায় ॥ ৬৫০
 মহামতি বিচুৰ গৈলন্তু পৰলোক ।
 ব্যাসে আসি নিৰাবিলা পাণ্ডৱৰ শোক ॥
 সৰাস্বত্বে আসি বনে পাণ্ডৱসকল ।
 একমাস মানে জানা আশ্ৰমত বৈল ॥ ৬৫১
 আৰো কত মাস থাকিলন্তু আশ্ৰমত ।
 অনন্তৰে কিবা কাৰ্য্য তৈল সংঘটিত ॥
 মুনি বোলে শুনা কথা কুকুলপতি ।
 সমস্ত কথাকে মই কহিবো প্ৰকটি ॥ ৬৫২
 অন্ধ নৰপতি যেৰে অবণ্যত স্থিতি ।
 মাসেক অন্তত তৈলা বিচুৰৰ পতি ॥
 আৰো মাস থাকিলন্তু পাণ্ডৱসকল ।
 চিন্তা শোকে জৰ্জৰিত শৰীৰ বিকল ॥ ৬৫৩
 সঞ্জয় গান্ধাৰী কুন্তী অন্ধ নৰপতি ।
 বনবাসে সৰাহাৰ তাপস যুৱতি ॥
 শিৱত শোভয় জটা বাকল বসন ।
 নাহি শৰীৰত কিছু বস্ত্ৰ আভৰণ ॥ ৬৫৪
 পীতত কাষ্পয় তনু বোঁৱে পায় তাপ ।
 বাত বৰিষণে স্থিতি বৃক্ষৰ সমীপ ॥
 পাই অন্ন ফল জল কবন্ত ভক্ষণ ।
 ৰাত্ৰিকাল নিৰাহাৰ কৃত্তিত শয়ন ॥ ৬৫৫
 ইসৰক দেখি শুনি পাণ্ডৱসকল ।
 আতি শোকাহুল চিন্তে শৰীৰ বিকল ॥

কেহোবেলা যুধিষ্ঠিৰ কৰে হেন খেদ ।
 হায় হায় বুধা পাণ্ডৱৰ ৰাজপদ ॥ ৬৫৬
 কিনো নবাধম মই পায়ণ্ড বৰ্বৰ ।
 অশাধত ঐশ্বৰ্য্যক মনে মানি সাৰ ॥
 আপুনাৰ বংশ মানে কৰিলো নিশ্চল ।
 ইফৈ গুৰু সমন্বিতে বান্ধৱসকল ॥ ৬৫৭
 হয় হস্তী বথ বথী সেনা অপৰ্য্যন্ত ।
 মোৰ ত্ৰুৰ লালসাত সবে ভৈল অন্ত ॥
 ৰাজ্যপদ সম্পদক মনে অৱহেলি ।
 মই যদি যুদ্ধক নচলো বাহু তুলি ॥ ৬৫৮
 কিবা অৰ্থে কুকৰ্ণে যাব আগবাঢ়ি ।
 কিয়বা চলিল ভীম পাৰ্থ ধনুৰ্দ্ধাবী ॥
 মোহোৰ আশাত ভৈল সবাৰ উল্লাস ।
 মইসে সাধিলো জানা সবাৰ বিনাশ ॥ ৬৫৯
 শত ভাড়া দুৰ্য্যোধন কৰ্ণ ভীষ্ম দ্ৰোণ ।
 আজি যদি জগতে থাকন্ত বিদ্যমান ॥
 ইন্দ্রৰ সমান জানা কোঁৱৰ শক্তি ।
 বলৱন্ত যশৱন্ত ৰাজ চক্ৰৱৰ্ত্তী ॥ ৬৬০
 হেন কুকপতি কিবা বখানি আহ্লাদ ।
 বনে আসি ভুঞ্জিবন্ত এতেক বিষাদ ॥
 সবাবো দুখৰ মূল মই স্বকপতে ।
 আসন্মাক এৰি মই যাওঁ কোনমতে ॥ ৬৬১
 এহিবুলি যুধিষ্ঠিৰ কান্দে বিপৰ্য্যয় ।
 তাহান ক্ৰন্দনে কান্দে যত প্ৰজাচয় ॥
 কান্দে ভীম কান্দে পাৰ্থ কান্দন্ত নকুল ।
 শোক সাগৰত যেন উথলে হিল্লোল ॥ ৬৬২
 গুনি অন্ধ ৰাজখাৰি গান্ধাৰী জননী ।
 লগত সঞ্জয় কুন্তী গুনন্তে বিননি ॥
 সমস্তৰে মন ছোৱে শোকে বিমোহিত ।
 অধিৰ সকলো বীৰ পৰে ধবনীত ॥ ৬৬৩
 যদিবা অন্ধক দিলা ব্যাসে পৰিচ্ছেদ ।
 অসাৰ সংসাৰ জানি নকৰিবা খেদ ॥
 পৰ্ব্বত উপৰে ৰোষে কৰি বৰিষণ ।
 নোৱাৰে বুকাব কেন তৰু লতা বন ॥ ৬৬৪

তেনেভাৱে ভৈল বুধা ব্যাসৰ বচন ।
 পুত্ৰশোকে সমস্তৰে সন্তাপিত মন ॥
 হেনমতে আৰো মাস গৈলা শোকাকুলে ।
 হেন শোক দুখ ব্যাস জানি যোগবলে ॥ ৬৬৫
 সবাৰ সান্ত্বনা হেতু আসিল তথাত ।
 ব্যাসৰ গমন সবে জানি হৃদয়ত ॥
 আসিল নাৰদ ঋষি পৰ্ব্বত দেখল ।
 বিশ্বামহ চিত্ৰসেন তুষ্ণক মিলিল ॥ ৬৬৬
 জানি অন্ধ পৰ্ব্বজনে কৰিলা প্ৰণতি ।
 যুধিষ্ঠিৰে আসন দিলন্ত পৰিপাটি ॥
 বসিলন্ত সমস্তয়ে আতি কুতূহলে ।
 আনসবে বসিলন্ত মণ্ডল আকাৰে ॥ ৬৬৭
 বসি মুনি ঋষিসবে কথাৰ প্ৰসঙ্গে ।
 পাণ্ডৱৰ কুশল পুছিলা মহাৰাজে ॥
 কুশল পুছিয়া পাণ্ডৱক সমাদৰি ।
 নাৰদে বোলন্ত বাণী প্ৰশ্নক বৰিবি ॥ ৬৬৮
 অসুৰ দানৱে নমানয় ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম ।
 ইন্দ্ৰিয়ৰ স্তম্ভ ভোগে কৰে নানা কৰ্ম্ম ॥
 ইকাৰণে ধৰ্ম্মৰ মিলয় বিপৰ্য্যয় ।
 দেৱতাবো দুখ কষ্ট মিলে আতিশয় ॥ ৬৬৯
 তথাপিতো দেৱগণে ধৰ্ম্মক আচৰি ।
 চিৰদিনে জগতক আছে ৰক্ষা কৰি ॥
 পুৰন্দৰে স্থইচ্ছায় কালে বৰিষয় ।
 বায়ুই বতাস আনি জীৱন ৰাখয় ॥ ৬৭০
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য দিলা দীপ্তি অপূৰ্ব্ব পোহৰ ।
 যাৰ গুণে জীৱ কুল বাঢ়ে নিবন্তৰ ॥
 ৰুণে দিলন্ত পানী হতাশনে জুই ।
 হেনমতে আপোনাৰ কৰ্ম্ম নছাৰয় ॥ ৬৭১
 এতেকে বুজিবা ঈশ্বৰবো অৱতাৰ ।
 ধৰ্ম্ম আৰো দেৱতাৰ চিন্তয় নিস্তাৰ ॥
 বেদ আদি শাস্ত্ৰ সবে বোলে যাক ধৰ্ম্ম ।
 মনুষ্যজনৰ সিটো স্তম্ভকৰ কৰ্ম্ম ॥ ৬৭২
 কৰ্ম্মৰ কাৰণে মাত্ৰে ধৰ্ম্ম নিৰূপণ ।
 ধৰ্ম্ম আচৰিবে লোক কৰ্ম্মৰ অধীন ॥

নিজ কৰ্ম নজানিয়া পেটক পোষয় ।
 পশুৰ সদৃশ সিটো বুজিবা নিশ্চয় ॥ ৬৭৩
 এতেকে কশ্যপ ভৃগু অজিবা প্ৰভৃতি ।
 দক্ষ স্বায়ম্ভুৰ আদি যত প্ৰজাপতি ॥
 কৰ্মযোগে সমস্তয়ে সাধিলা মুকুতি ।
 কৰ্মক প্ৰকটি সবে ভৈল মহামতি ॥ ৬৭৪
 যাজ্ঞবল্ক্য শ্ৰোত্ৰেয় আদি যত সন্ত ।
 অজ্ঞানী লোকক কৰ্মযোগ শিকাবন্ত ॥
 এতেকে বুজিবা কৰ্ম লোক পৰমার্থ ।
 কৰ্মফলে পুৰুষৰ দৈব পুৰুষার্থ ॥ ৬৭৫
 নাৰদে বুলিলা যেৰে এতেক বচন ।
 অনন্তৰে অন্য অন্য ঋষি মুনিগণ ॥
 কহিলন্ত নানামতে লোক ধৰ্ম কথ্য ।
 যাৰে খণ্ডে পাণ্ডৱৰ শোক দুখ ব্যথা ॥ ৬৭৬
 অনন্তৰে বোলে ব্যাস শুন্য অন্ধৰাজ ।
 ভোগ আশা এৰি আসিলাহা বনমাজ ॥
 যদিবা তেজিলা ভোগ মায়াৰ সাৰটি ।
 চিত্ত ভৈল শোকাকুল ক্লেশ পাইলা অতি ॥ ৬৭৭
 গান্ধাৰী সহিত তুমি শোকত কাতৰ ।
 দ্ৰৌপদী স্তম্ভদ্রা কুন্তী কান্দে নিবন্তৰ ॥
 বিধৱা বোৱাৰী বহু আছন্ত লগত ।
 অহৰ্নিশে কান্দে সবে শোকে অভিভূত ॥ ৬৭৮
 সবাৰ কুশল হেতু মোৰ আগমন ॥
 যাৰ যেন অভিলাষ কৰাহা ব্যাখ্যান ॥
 অগাধ জ্ঞানৰ সিন্ধু দ্বৈপায়ণ ব্যাস ।
 যেৰে হেন প্ৰিয় বাক্য কৰিলা প্ৰকাশ ॥ ৬৭৯
 কৰযোৰে ধৃতবাস্তৱ্য তেজিল বচন ।
 নিজ অনুগ্ৰহে যেৰে ভৈলা আগমন ॥
 সাক্ষল জীৱন মোৰ সাফলিলো তপ ।
 পৰলোক লাগি নাহি কিছু চিন্তা তাপ ॥ ৬৮০
 পৰম পৱিত্ৰ মহা সন্ত ঋষিগণ ।
 আমিও পৱিত্ৰ ভৈলো কৰি দৰশন ॥
 জানিবা কেৱল মন্দবুদ্ধি পুত্ৰ মোৰ ।
 মন্দকাৰ্য্যে আনিলা কুলৰো ধিলিহাৰ ॥ ৬৮১

দুৰ্য্যোধন পুত্ৰৰ অকাৰ্য্য মনে স্মৰি ।
 সৰ্বক্ষণে পাওঁ ক্লেশ দিবস শৰ্ববী ॥
 সেহি পাপ আত্মা পুত্ৰ জানা অকাৰণে ।
 অপৰাধ বিহীন পাণ্ডৱ পুত্ৰগণে ॥ ৬৮২
 শোক ভয় চিন্তা তাপ কৰিল প্ৰদান ।
 আৰো ধৰণীৰ ৰাজ প্ৰজা অগণন ॥
 হয় হস্তী বথ সমে যমপুৰে নিলা ।
 বাল বৃদ্ধ অন্তৰত শোকক ঘালিলা ॥ ৬৮৩
 কত ৰাজ্য মহাৰাজ্য দুষ্টৰ কাৰণ ।
 কুৰুক্ষেত্ৰ সমৰত ভৈল সংহৰণ ॥
 বৃদ্ধ পিতা মাতা কিবা বালক পুত্ৰক ।
 ত্যাগ কৰি পৰলোকে পাইলা কিবা লোক ॥ ৬৮৪
 পিতামহ ভীষ্মদেৱ দ্ৰোণ ধনুৰ্দ্ধৰ ।
 দুইকো স্মৰি মই সদায় অশ্লিৰ ॥
 মোৰ পাপ পুত্ৰগণে ৰাজ্যৰ কাৰণ ।
 বংশসমে ইসবৰ সাধিল মৰণ ॥ ৬৮৫
 ইসব কাৰ্য্যক স্মৰি শোকত দগধ ।
 কেনমতে পাওঁ মই চিন্তত প্ৰবোধ ॥
 হেন কাৰ্য্য সাধিয়োক তুমি মহামুনি ।
 একান্তে শৰণ লৈলো তযু পদে আমি ॥ ৬৮৬
 অনন্তৰে গান্ধাৰী বোলয় ভগৱান ।
 আজি ষষ্ঠদশবৰ্ষ আমি পুত্ৰহীন ॥
 শোকানলে দন্ধ প্ৰাণ খাণ্ড নাহি কচে ।
 নিশাত নাহিকে নিদ্ৰা প্ৰাণ মাত্ৰ আছে ॥ ৬৮৭
 মিছাতেসে লৈলো যেন তপস্বীৰ বেশ ।
 ক্ষণমানো নুগুচয় শোক দুখ ক্লেশ ॥
 এতেকে আমাৰ ৰাষ্ট্ৰ পুত্ৰগণে আনি ।
 আমাক সাক্ষাত কৰায়োক মহামুনি ॥ ৬৮৮
 স্বৰূপে কহিলা আগে আমাক প্ৰবোধি ।
 অদভূত কাৰ্য্য কৰিবাক পাৰো সিদ্ধি ॥
 নাভূত নাশ্ৰুত যদি প্ৰৱণ দৰ্শনে ।
 তথাপি লভিবা তাক মোৰ বিত্তমানে ॥ ৬৮৯
 এতেকতে কৰিয়োক বাক্যক সাক্ষল ।
 পুত্ৰগণে আনি গুচায়োক শোকশেল ॥

দেখিয়োক মহাঋষি মোৰ বধুগণ ।
 পতিশোকে সকলোৰে কৰিছে ক্ৰন্দন ॥ ৬৯০
 দৌপত্ৰী হুত্ৰা কুন্তী কান্দে পুত্ৰশোকে ।
 নাতি বধুগণ কান্দে আমাতো অধিকে ॥
 হেৰা দেখা ভূবিজ্ঞাৰা ভাৰ্যা মহাশোকে ।
 পতিৰ বিচ্ছেদে কান্দে লুটি ভূমিলোকে ॥ ৬৯১
 উত্তৰা কান্দিছে হৃদয়ত যুটি হানি ।
 আমাৰো মনক জানা আকৰ্ষি আনি ॥
 যেন বতাসত জুই আপুনি জ্বলয় ।
 শোকৰ প্ৰচণ্ড বহি সহন নযায় ॥ ৬৯২
 এতেকে প্ৰাৰ্থনা অন্ধৰাজ আমি কুন্তী ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে হেন পাওঁ চিৰশান্তি ॥
 দিয়া দিয়া মহামুনি এতেক যুগুতি ।
 তোমাৰ কৃপাত হোক তিনিবো মুকুতি ॥ ৬৯৩
 এহি বুলি গান্ধাৰী কান্দন্ত হুমাহুনি ।
 শোক অনুৰাগে কুন্তী নেত্ৰে চাহি ভূমি ॥
 ফোকাৰি ফোকাৰি কান্দে মুখে নাহি বাৰ ।
 অনন্তৰে বোলে ব্যাস শূলা কুন্তী মাৰ ॥ ৬৯৪
 কিবা দুখে তোমাৰ এতেক শোক মতি ।
 মনে কিবা অভিপ্ৰায় কহিয়ে সম্প্ৰতি ॥
 সজল নয়নে কুন্তী তেজয় বচন ।
 আমাৰ কাকণ্য যেন শুনা ভগবান ॥ ৬৯৫
 বালিকা বয়সে আমি পিতৃৰ ভৱন ।
 পিতৃৰ অতিথি ভৈলা দুৰ্বাসা ব্ৰাহ্মণ ॥
 আনন্দে ধৰিলো আমি অতিথিৰ আল ।
 স্বৰূপে বুলিবা যেন আমাৰেপে পাল ॥ ৬৯৬
 বিদায় কালত প্ৰণামিলো ঋষি পাৰে ।
 মোৰ সেৱা পাই মুনি অতি স্নেহ ভাৱে ॥
 বোলে শিশুমতি ভূমি তোমাৰ সেৱাত ।
 পৰম সন্তুষ্ট মই কহিলো নিশ্চিত ॥ ৬৯৭
 এতেকতে দিওঁ তোক মহামন্ত্ৰ দান ।
 কাণ পাতি লোৱা নকৰিবা হয়জ্ঞান ॥
 পৰম বিশ্বাস মই মনে ভৈলা ভয় ।
 বাক্য নমানিলে ঋষি জানোবা খঙ্গয় ॥ ৬৯৮

খঙ্গত মিলিব পাৰে মহা অভিশাপ ।
 কৰঘোৰে ওচৰত থাকিলো নিচুপ ॥
 অনন্তৰে মহাঋষি মন্ত্ৰ দিলা মোক ।
 বোলে এহি মন্ত্ৰে পাইবা দেৱ সমস্তক ॥ ৬৯৯
 যাক স্তম্ভবিদা সিটো আসিবন্ত আগে ।
 যিবা বাহুবাহা তাক দিব অনুৰাগে ॥
 মন্ত্ৰ পাই ভৈলা মোৰ মনত কোঁতুক ।
 সত্য অসত্যক চাওঁ স্তম্ভবিদা মন্ত্ৰক ॥ ৭০০
 এহিবুলি মোহোৰ কুমাৰী অৱস্থাতে ।
 সূৰ্য্য দেৱতাক আৰাধিলো বিধিমতে ॥
 আমাৰ আহ্বানে ববি দুই ভাগ হই ।
 একাৰ্দ্ধে স্বৰ্গক আৰো মৰ্ত্য পোহৰাই ॥ ৭০১
 একাৰ্দ্ধে আসিলা বস্ত্ৰে মোৰ সন্নিহিত ।
 যেন সন্ধিয়াৰ বেলি ৰূপ বিপৰীত ॥
 তেজঃপুঞ্জ কলেৱৰ আদিত্যক দেখি ।
 মহাভয় ভৈলো মই অতি বিমৰ্ষি ॥ ৭০২
 সূৰ্য্যে বোলে ভোজকন্যা নকৰিবা ভয় ।
 মোৰ আগমন কভু নিষ্ফল নহয় ॥
 মনৰ কামনা যেন লোৱা বৰ দান ।
 শুনি আমি কৰপুতে বুলিলো বচন ॥ ৭০৩
 তোমাৰ সমান মোৰ পুত্ৰ লাভ হোক ।
 এতেক বোলন্তে সূৰ্য্য যুদ্ধ কৰি মোক ॥
 আলিঙ্গন পূৰ্বক সন্তোষে গৈলা চলি ।
 পাচে পুত্ৰ উপজিল স্নেহে আকোৱালি ॥ ৭০৪
 লোক অপবাদ লাগি মনে ভৈল ভয় ।
 গঙ্গাত উটাই দিলো পাপক নচাই ॥
 সূতজাতি অধিৰাধ বাধা তান নাৰী ।
 পুত্ৰ বুলি পালিলন্ত গঙ্গা স্নানে ধৰি ॥ ৭০৫
 সেহি পুত্ৰ কৰ্ণ বীৰ জগত বিজয় ।
 দানে দাতাৱন্ত যাৰ সম আন নাই ॥
 দোষে গুণে যি কৰিলো সিটো চিন্তা নাই ।
 মাতৃৰ দোষতে পুত্ৰ মৰিল পুতাই ॥ ৭০৬
 ইটো শোক আমাৰ ভৈলন্ত হৃদি খাল ।
 নিজ ভ্ৰাতৃ শবধাৱে প্ৰাণ বাহিৰিল ॥

সৰ্বজ্ঞান মহাঋষি কৰো মই সেৱ।
 সমস্ত জানাহা মোৰ মনোগত ভাৱ ॥ ৭০৭
 কৰ্ণৰ দৰ্শন লাগি মোৰ মনে আশ।
 দেখিলে খণ্ডিব যেন ইটো ঘোৰ ক্লেশ ॥
 কুন্তীৰ বচন শুনি বোলে হাসি ব্যাস।
 ইসৰ কাৰ্য্যত মাৰ তোৰ নাহি দোষ ॥ ৭০৮
 দেৱতাগণৰ অখণ্ডিত শৌৰ্য্য বীৰ্য্য।
 আছয় অগ্নিমা আদি যতোক ঐশ্বৰ্য্য ॥
 এতেকে সংকল্প বাক্য দৃষ্টি স্পৰ্শ প্ৰাতি।
 পঞ্চ ভাৱে হৈব পাৰে নাৰী আসকতি ॥ ৭০৯
 বিশেষত শক্তিবন্ত যিটোজন হয়।
 কামনাৰ দোষাদোষে তাক্ষ লুচুৱয় ॥
 আপুন পুত্ৰক দলিয়াই গজা মাজ।
 মাতৃ হই মাৰ তুমি কৰিলা অকাজ ॥ ৭১০
 এতেকে মিলিল শোক তাপ চিন্তা ভয়।
 কৰ্ম্মফল দৈৱৰূপ এৰণ নযায় ॥
 কিন্তু ভাল বেয়া কৰ্ম্ম কৈলি যতমান।
 গুৰুৰ সেৱাত ভৈল সমস্ত নিৰ্য্যাণ ॥ ৭১১
 আজি হস্তে ভৈলা তুমি নিম্পাপ জীৱন।
 অন্তকালে পাইবা গতি নিশ্চিত বচন ॥
 বৈবাগ্য মিলয় ভক্তি কৃষ্ণসেৱা আশ।
 নিবন্তবে কৰা সবে কৃষ্ণ কৃষ্ণ ঘোষ ॥ ৭১২

বেদব্যাসৰ দ্বাৰা ধৃতৰাষ্ট্ৰ আদিৰ পূৰ্বজন্ম কথন;
 কুকৰ্ণেত নিহত হোৱা সকলৰ দৰ্শন আৰু
 বিধৱা কুকনাৰীসকলৰ পতিলোক গমন

লেছাৰী

কুন্তীক প্ৰবোধি ব্যাস মুনি
 গান্ধাৰীক চাহি বোলে বাণী
 অনন্তবে মাৰ যোগৰ বুজা মহিমা।
 তমু পুত্ৰ নাতি বন্ধুসবে
 স্বৰ্গক পাইলা মৰি বণে
 অনন্তবত যেন নাহি আনন্দৰ সীমা ॥ ৭১৩

কুকৰ্ণেত মহা সমবত
 যত মানে বীৰ ভৈলা হত
 সমস্তয়ে পূৰ্বে আছিল যিটো স্থানত।
 কোনো দেৱ ঋষি সিদ্ধ দৈত্য
 গন্ধৰ্ব্ব কিম্ব যক্ষ বক্ষ
 কোনো ভূত প্ৰেত পিশাচ নামে বিখ্যাত ॥ ৭১৪
 সবে দেৱকাৰ্য্য সাধিবাক
 অচিন্তায় আসি মৰ্ত্তলোক
 কৃষ্ণৰ ইচ্ছাত কুকৰ্ণেত মিলিলেক।
 সমস্তবে নিজ পিতৃদেৱ
 কৃষ্ণ বিনা নাহি আন কেৱ
 কৃষ্ণক সম্ভোধি গৈলা সবে নিজলোক ॥ ৭১৫
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নামে মহামতি
 আছিল গন্ধৰ্ব্ব অধিপতি
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ নামে ভৈলন্ত ঐত নিশ্চয়।
 পাণ্ডুবাজা ভৈল বিষু অংশ
 দেৱে বক্ষা কৰে যাৰ বংশ
 যম অংশে ভৈলন্ত বিদূৰ শুভাশয় ॥ ৭১৬
 শনি অংশে ৰাজা দুৰ্য্যোধন
 শকুনি দ্বাপৰ জানা সাৰ
 দুঃশাসন আদি আছিলন্ত পুত্ৰ যত।
 বাক্স আছিল পূৰ্বলোকে
 বৰ মাগি আনিলাহা তাকে
 যেন নিজ পাৰ কৰিলাহা পঙ্কাবৃত ॥ ৭১৭
 বায়ু অংশে বীৰ বৃকোদৰ
 পাৰ্থ পুৰাতন ঋষি নৰ
 নাৰায়ণে বাহুদেৱে বৃষ্ণিৰ বংশত।
 অশ্বিনীকুমাৰ নামে দেৱ
 ভৈলন্ত নকুল সহদেৱ
 অভিমন্যু ভৈলা চন্দ্ৰৰ অংশে বিদিত ॥ ৭১৮
 দ্ৰৌপদীৰ ভ্ৰাতৃ ধৃষ্টদ্যুম্ন
 অগনিৰ অংশে পাইলা জন্ম
 শিখণ্ডী ভৈলন্ত অমুখ নামে বাক্স।

বৃহস্পতি অংশে শুক দ্রোণ
 কদ্র অংশে অশ্বখামা জানা
 ভীষ্ম বহু অংশ গজাব গৰ্ভে প্রকাশ ॥ ৭১৯
 হেনমতে জানা দেবগণ
 নিজ কার্যে আসি ইটো স্থান
 নিজ কার্য সাধি আপোনার ধানে গৈলা ।
 তোমাসার দেখি শোক ব্যথা
 মোর মনে আসে ইটো কথা
 এতেকতে মোর আতি কোতুহল ভৈলা ॥ ৭২০
 সবাকরে অন্ধ নবপতি
 গজাব ভীৰত কৰা গতি
 যেহে নিশা আসি মিলিব জানা তথাত ।
 মিলিবস্তু হেন মহা যোগ
 পুত্র পৌত্র আদি পাইবা লাগ
 আবো বাঙ্করাঙ্গি সবাব আছন্ত যত ॥ ৭২১
 স্নান আভরণে যোগ্য পব
 স্তম্ভিত কৰা কলেরব
 কহিলস্তু যেহে হেন বাক্য মহাযোগী ।
 যেন মহামৃত মিলিলস্তু
 অনন্তবে গার চালিলস্তু
 পৰম আনন্দে গজাব ভীৰক লাগি ॥ ৭২২
 মৃতকসবক দিব আনি
 শুনি আন আন ঋষি মুনি
 সমস্তয়ে মনে হবিষ পাই অশেন ।
 যাৰ যেন পাত্রে ফুল ফল
 লৈলা কমণ্ডলু যুগ ছাল
 ব্যাসব লগতে ধবিলস্তু সেহি দিশ ॥ ৭২৩
 গজাব ভীৰত সবে বই
 স্নান আচমনে শুদ্ধ হই
 মৃতকসবব অনুবাগে নানা কই ।
 যেহে দিবা ভাগ গৈলা বই
 সন্ধ্যাকাল আসিয়া মিলয়
 অনন্তবে সবে আছন্ত ব্যাসক চাই ॥ ৭২৪

দিন মান যেহে গৈলা বহি
 গজাব জলত অবগাহি
 কৃষ্ণ বৈপায়নে ধবিলস্তু মহাধ্যান ।
 ধ্যানব বলত মহাঋষি
 মৃতকসবব আত্মা উপাসি
 মন্ত্র অনুকূলে আনিলস্তু সেহি স্থান ॥ ৭২৫
 যাৰ যেন তনু সমবত
 বস্ত্র অলঙ্কারে স্তম্ভিত
 যেন সাক্ষাতত সমবক যায় চলি ।
 নানা বাঢ় বাবে কোলাহলে
 বিপক্ষক চাই বিজ্ঞ পাবে
 বহু বুলি কতজনে হাসে খলখলি ॥ ৭২৬
 ভীষ্ম দ্রোণ কর্ণ জয়দ্রথ
 দ্রুপদ বিবাট মহাবথ
 সোমদত্ত ভোগদত্ত বাহ্লিক নৃপতি ।
 শকুনি শিখণ্ডী শল্য শাস্ত্র
 যারদেক সহোদব সমে
 উপস্থিত ভৈলা দুৰ্য্যোধন মহামতি ॥ ৭২৭
 কৈকেয় কোশল চেকিতান
 ধৃষ্টদ্যুম্ন ধৃষ্টকেতু মান
 ঘটোৎকচ অভিমন্যু বৃষসেন আদি ।
 অসংখ্য কটক নানা ভাবে
 উপস্থিত ভৈলা সেহি ঠায়ে
 কুক সমবত যতেক বাদী বিবাদী ॥ ৭২৮
 অশ্ব গজ বথ অনুকূলে
 সমবক চলে কুতুহলে
 কোলাহলে তৈত উঠিলস্তু মহাধ্বনি ।
 যেন চতুর্দিশে গৈলা ছানি
 পৰম বিস্ময় ঋষি মুনি
 আবো অন্ধসমে যতেক পাণ্ডব প্রাপ্তি ॥ ৭২৯
 ভবধ নয়নে সবে চার
 মনে বিস্ময়ক সীমা নাই
 মনে আতি অসন্তোষ নেদেখি অন্ধব ।

মনে মনে অন্ধ কৰে খেদ
 যাৰ ভৈলা দুই চক্ষু ছেদ
 নব জনমত তাৰ শতক ধিকাৰ ॥ ৭৩০
 ভোগ বিলাসত নাহি সুখ
 সুপুৰুষ কিছু অভিলাষ
 যদি ধৰণীৰ পতি তথাপি নৈবাশ ।
 অন্ধ নৃপতিৰ অভিলাষ
 অন্তৰত জানি বেদব্যাস
 দিলা দিব্য চক্ষু তাক য়েৰে খণ্ডে ক্ৰেশ ॥ ৭৩১
 দিব্য দৃষ্টি পাই কুৰুপতি
 মনে ভৈলা আছাদিত আতি
 দণ্ডৱতে ব্যাসক সেৱিল বাবুয়াৰ ।
 পৰম বিস্ময় হই মনে
 নিৰীক্ষয় আপুনাৰ জনে
 বন্ধুবৰ্গসহ পুত্ৰ পৌত্ৰ শূক্ৰমাৰ ॥ ৭৩২
 মুনি বোলে ৰাজা জন্মোজয়
 ব্যাসৰ প্ৰসাদে লোকচয়
 হনমতে সবে কিছুবেলি চাহি আছে ।
 অনন্তৰে ভৈল সাম্যভাৱ
 কাৰো মুখে নাহি কিছু বাৰ
 দিব্য অলঙ্কাৰে সবেয়ো শৰীৰ কাছে ॥ ৭৩৩
 সিসবক বেঢ়ি বৰবালা
 অম্পৰীসকলে দিলা মালা
 স্তুতিপাঠ কৰে সহাস্ত্ৰে চাৰণগণে ।
 অচিন্তায় সাধি মন প্ৰীত
 গন্ধৰ্বসকলে গাৱে গীত
 সুমধুৰ বাঢ় বজায় কিম্বৰগণে ॥ ৭৩৪
 হেনয় প্ৰকাৰে কত বেলি
 মৃতকসবক মন্যু কৰি
 গন্ধৰ্ব কিম্বৰসবে ভৈলা অন্তৰ্হিত ।
 অনন্তৰে আছে লোকে চাই
 যেন কিবা আনন্দক পাই
 আসিলন্ত সবে পাচে লোক সমাজত ॥ ৭৩৫

মুনি বোলে ৰাজা জন্মোজয়
 আশ্চৰ্য্য অদ্ভুত ইটো নয়
 মৃতকসবক কৰাইলন্ত দৰ্শন ।
 এহিসে আশ্চৰ্য্য আতিশয়
 আপোন কৃপায়ে বৈপায়ন
 সমস্ত জনকে কৰি ব্ৰহ্মশক্তি দান ॥ ৭৩৬
 মহামায়া মোহ দূৰ কৈলা
 সবে ব্ৰহ্ম অনুবাগী ভৈলা
 মিছা মানিলন্ত আপুনাৰ নবকায়া ।
 এতেকতে এৰি শোক ভয়
 ধৃতৰাষ্ট্ৰ আদি লোকচয়
 পৰম সন্তোষ মাত্ৰে সন্তুষ্ট পায় ॥ ৭৩৭
 বুজিয়োক আমি অভাজন
 ব্ৰহ্ম বিদ্যা আত্ম দৰ্শন
 ইটো বিদ্যা যোগ শাস্ত্ৰে ভৈলন্ত স্থাপিত ।
 হেন যোগ শাস্ত্ৰ পঢ়িবাক
 সংস্কৃত মাত্ৰ ভাষা এক
 তাক নজানিয়া কেনে হৈবা সুপণ্ডিত ॥ ৭৩৮
 ব্ৰহ্মবিদ্যাবলে দ্বিজগণ
 বাকসিদ্ধ হয় সৰ্বকৰণ
 ৰাজা মহাৰাজা সেৱয় চৰণ যাৰ ।
 হেন ব্ৰহ্মবিদ্যা যাৰ নাই
 তাহাক ব্ৰাহ্মণ কোনে কয়
 ব্ৰাহ্মণ নামত আছয় তান ধিকাৰ ॥ ৭৩৯
 জানি নব নাৰী লোক যত
 সবে কৰি যোগ শাস্ত্ৰ পাঠ
 যোগবলে সমস্তয় হৈয়ো সুপণ্ডিত ।
 তেৰে আমাৰ কোড়ুল
 পূৰ্ব শক্তি আসি লগ লৈল
 ব্ৰহ্মশক্তি বলে হৌক বিশ্ব সুমণ্ডিত ॥ ৭৪০
 বোলে মহা মুঢ় কালিদাস
 পৰম বহু ইটো পদ
 শুনি সমস্তৰে চিত্ত হৌক উপশয় ।

সংসাৰ তৰিবাৰ যাৰ মন
ডাক ছাৰি বোলা সৰ্বকণ
প্ৰাণৰ বান্ধৱ কৃষ্ণ বাম বাম বাম ॥ ৭৪১

পদ

ধৃতবাষ্ট্ৰ পাশক আসিল সৰ্বজন ।
ভীষ্ম দ্ৰোণ কৰ্ণ আদি যত পুত্ৰগণ ॥
ভীষ্ম দ্ৰোণ আসি য়েৰে ভৈলা উপস্থিত ।
সৰ্বজনে উঠি কবিলন্ত দণ্ডৱত ॥ ৭৪২
দুৰ্য্যোধন আদি কৰি ভ্ৰাতৃ একশত ।
জয়দ্রথ অভিমনু দ্ৰুপদ বিৰাট ॥
কৰ্ণ শল্য ঘটোৎকচ কলিঙ্গ নৃপতি ।
নাৰায়ণী সেনা যত সুশৰ্ম্মা সংহিতি ॥ ৭৪৩
অন্ধক প্ৰণাম কৰি সবে থিয় ভৈলা ।
অন্যো অন্যে সাদৰি জ্যেষ্ঠক প্ৰণামিলা ॥
কনিষ্ঠক কবিলন্ত প্ৰিয় সম্ভাষণ ।
পুলকে পুৰিত যেন সবাহাৰ মন ॥ ৭৪৪
পূৰ্বৱত শত্ৰু ভাৱ নাহি কাৰো চিত্তে ।
সবে নানা আলাপন কৰে ভালমতে ॥
নিজ নিজ পতিগণ নাৰীসবে দেখি ।
অনন্তৰে হৃদয়ত আনন্দে উল্লাসি ॥ ৭৪৫
সন্ত্ৰমে পতিৰ পাশে কৰিলা গমন ।
কাষে বসি নানা কথা কৰে আলাপন ॥
কাষে পাই পতি পুত্ৰ পিতৃ ভ্ৰাতৃচয় ।
মনে ভাৱে আজি যেন প্ৰভাত নহয় ॥ ৭৪৬
দেখা সামাজিক জন বিষয়ী জনৰ ।
ইহ কিবা পৰকালে সৰ্বথা নিকাৰ ॥
কুধা তৃষ্ণা মোহ মায়া সজ নছাৰয় ।
নাহিকে দুখৰ পাৰ আশা নেতেজয় ॥ ৭৪৭
জানি সন্ত সজ লই যত মহামতি ।
কায় মন বাৰ্য্যে কৰা হৰিত ভকতি ॥
হৰিক ভজিব লাগি নাহি তীৰ্থ স্থান ।
গয়া গঙ্গা প্ৰয়াগত নাহি পিণ্ড দান ॥ ৭৪৮

পৰম পাতকী তৰে হৰি গুণ গাই ।
কলিযুগে নামধৰ্ম্ম অবিদিত নাই ॥
জানি সবে কৰিয়োক তৰিবাৰ কাম ।
নিবন্তৰে ঘে'মিয়োক কৃষ্ণ বাম বাম ॥ ৭৪৯

লেছাদি

বৈশম্পায়ন নিগদতি
শুনা জন্মেজয় কৰ্ণ পাতি
নাৰীসবে পাই পতি পুত্ৰ আপোনাৰ ।
মহা মায়া মোহে ভৈল ভোল
স্নেহে আকোৱালি কৰে বোল
সবে আহ্লাদিত বাল বৃদ্ধ নিবন্তৰ ॥ ৭৫০
সমস্তৰে যেন স্বৰ্গবাস
মনে নাহি কিছু ভয় দ্ৰাস
বিষয়ৰ ভোগে নাহি কাৰো আসক্তি ।
অগম্য অলজ্য বনমাজ
যেন সিটো হস্তিনাৰ ৰাজ
পৰম আনন্দে পোহাইলন্ত সিটো ৰাতি ॥ ৭৫১
যেৰে ভৈলা নিশি অৱসান
মনে জানি কৃষ্ণ দ্বৈপায়ন
চালয়োক বুলি সবে অনুমতি দিল ।
মুতকসকলে গাৱচালি
নিজ নিজ বথ ধ্বজ ধৰি
গঙ্গাৰ বুকুত সবে অন্তৰ্দ্ধান ভৈলা ॥ ৭৫২
কেহোবা গৈলন্ত ব্ৰহ্মলোক
কেহো গৈল বকণৰ লোক
কেহো পিতৃ সূৰ্য্য চন্দ্ৰ যম আদি লোক ।
কেহো ৰাক্ষসৰ পিলাচৰ
গৈলা কদ্র যক্ষ কুবেৰৰ
কেহো কেহো গৈলা গন্ধৰ্ব্ব কিম্বৰ লোক ॥ ৭৫৩
কুক্কেত্ৰে হত বীৰগণ
হেনমতে য়েৰে অন্তৰ্দ্ধান
অনন্তৰে কুকুল হিঁতৈবী জাহ্নব ।

নারী সমস্তক বোলে বাণী
 শুন্যোক যত মাৰ প্ৰাণী
 পতিলোক লাগি যাব আছে আকিঞ্চন ॥ ৭৫৪
 অবিলম্বে এই জাহ্নবীৰ
 জলে তেজিয়োক কলেবৰ
 আৰ কিবা চাহা এৰা বিধবাৰ ভাব ।
 ব্যাসৰ বচন কৰ্ণে ধৰি
 কোঁৱৰ কুলৰ যত নারী
 গাঙ্কাৰীক এৰি তেজিল সবে শৰীৰ ॥ ৭৫৫
 বৈশম্পায়ন নিগদতি
 যদি বোলা বাণী নৰপতি
 দুৰ্য্যোধন আদি যতেক মহাত্মাজন ।
 সম্মুখ যুদ্ধত দেহ এৰি
 পৰলোক লাগি গৈল চলি
 সেহি দেহ কেনে ভৈলা পুত্ৰ দৰশন ॥ ৭৫৬
 শুন্যোক প্ৰভুতৰ তান্ত
 ভোগ বিনা কৰ্ম্ম নোহে অস্ত
 কৰ্ম্মৰ কাৰণে জীৱৰ শৰীৰ জানা ।
 যাৱত নহন্ত কৰ্ম্ম ক্ষয়
 জীৱে শৰীৰক নছাবয়
 নছাবয় সিটো জনম মৃত্যু যাতনা ॥ ৭৫৭
 যাৰ হোন্ত কৰ্ম্মফল ক্ষয়
 সিটো মুকুতিক নিষ্ঠে পায়
 সংসাৰৰ লোকে তাক আৰ নেদেখয় ।
 কৰ্ম্মফলে বন্দী জীৱ যত
 যদিবা তেজয় সংসাৰক
 নিজৰ শৰীৰ তেজিবাক নপাবয় ॥ ৭৫৮
 যেন চন্দ্ৰ সূৰ্য্য আশ্ৰিত
 কায়া মাৰে ছায়া প্ৰকাশিত
 দুহাস্তো অভাৱে হয় কায়া ছায়া হীন ।
 পৰমাত্মা আৰো ভূতগণ
 যাৱদেক সঙ্গী পৰাণৰ
 সিটো জীৱ তাৱদেক শৰীৰ প্ৰধান ॥ ৭৫৯

পঞ্চভূতে ভৈলা কলেবৰ
 পঞ্চভূত পৰমাত্মা পৰ
 ভূত আত্মাৰ নাহিকে জানা বিনাশ ।
 এতেকে দেহৰো নাহি আশ
 আত্মাৰ কাৰণে পৰকাশ
 যেন সূৰ্য্যালোকে ছায়াৰ হয় প্ৰকাশ ॥ ৭৬০
 এহিমাৰ্ণে ৰাজা পৰিচ্ছেদ
 বুজিয়োক ভূমি শাস্ত্ৰ বেদ
 কিছুই আশ্চৰ্য্য নাহিকে হেন কাৰ্য্যত ।
 আশ্চৰ্য্য মহিমাময় হৰি
 পৰমাত্মা ৰূপে লীলা কৰি
 আপোন মহিমা প্ৰকাশিল অদভূত ॥ ৭৬১
 সাক্ষাত দেখিলা নৃপ ভূমি
 বেদ মন্ত্ৰগণ বলে আমি
 বনৰ সৰ্পক আনি দিলো অগনিত ।
 মন্ত্ৰ বলে ঋশি মুনিগণে
 দেৱগণ আনে বিগ্ৰহানে
 এতেকে আশ্চৰ্য্য নাহি মৃত দৰ্শনত ॥ ৭৬২
 যদি বুজা নৃপ মোৰ মত
 জানিবা এহিসে অদভূত
 শ্ৰদ্ধাযুক্ত হই যিৰাজনে শুদ্ধভাৱে ।
 ভাৱতত কথা শুনে ভণে
 ইহ পৰকাল স্মৃতে থাকে
 মনৰ বাঞ্ছিত দুয়োকালে সিটো পাৱে ॥ ৭৬৩
 জানি ইটো কথা সৰ্ব্বজন
 সাৰ্থক হওক তনু মন
 শুনা অনুদিনে ভাৱত পুৰাণ কথা
 হৃদয়ত কৰি হেন আশ
 বিৰচিল মৃত কালিদাস
 যাৱে খণ্ডে ঘোৰ সংসাৰৰ বিষ ব্যথা ॥ ৭৬৪
 হৰিনাম যশ শুনে গাৱে
 স্মৰণ কৰন্তে গতি পাৱে
 জানিবা কলিত এহিসে অশা ধৰম ।

জানি সমজ্যাব যত জন
শয়ন ভোজন সৰ্বকৰণ
ডাক ছাৰিয়োক সবে বাম কৃষ্ণ বাম ॥ ৭৬৫

ধৃতবাঈ আৰু কুন্তীৰ আদেশত বান্ধৱাদিসহ যুধিষ্ঠিৰ
হস্তিনালৈ গমন

পদ

জন্মেজয় নিগদতি শুনিয়োক য়ুনি ।
মৃতক দৰ্শন পিতামহ কথা শুন ।
মোৰ পিতৃ পৰীক্ষিতে চাহিবাক মন ।
আজ্ঞা দিয়া কেনমতে হৈবো দৰ্শন ॥ ৭৬৬
য়ুনি বোলে শুনিয়োক পৰীক্ষিত মৃত ।
আমাৰ নাহিকে নিষ্ঠে তোমাত কপট ॥
কিন্তু সমাপতি হৌক ভাৰতৰ কথা ।
শুনন্তে চিত্তৰ নষ্ট হৌক পাপ ব্যথা ॥ ৭৬৭
তেৱেসে সাক্ষল হৈব উদ্দেশ্য মোমাৰ ।
পিতামহ কথাচয় শুন অনন্তৰ ॥
অনন্তৰে ভৈল য়েৰে বজনী প্ৰভাত ।
আগুসৰি বোলে ব্যাস ধৰ্ম্মৰ সাক্ষাত ॥ ৭৬৮
শুনা ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ বোলো মই হিত ।
মহাধৰ্ম্ম জ্ঞানে থিৰ কৰিয়োক চিত ॥
হস্তিনানগৰ লাগি কৰিয়োক গতি ।
গোবিন্দৰ পাদপদ্মে সদা ৰাখা মতি ॥ ৭৬৯
বিষয় ভুঞ্জাহা তুমি এৰি আন মতি ।
বিধিৰ বিধানে মিলে যেন উপৰতি ॥
সমস্ত দেহৰ ভোগ বুজিবা নিশ্চিত ।
এতেকে নহৈবা মুখ দুখে বিচলিত ॥ ৭৭০
বিষয়ী লোকৰ আছে স্বভাৱে আপদ ।
সেহি বুলি কোন জনে তেজয় সম্পদ ॥
জানি ৰাজ্য ৰক্ষা কৰা যাৱত জীৱন ।
প্ৰজাক পালিবা সদা যেন পুত্ৰগণ ॥ ৭৭১

ধৃতবাঈ কুন্তী আৰো গান্ধাৰী সজ্জয় ।
সেহিকালে চাৰিজনে কথা আলাপয় ॥
মৃতকজনক দেখিবাব নাহি যোগ ।
ব্যাসৰ কৃপাত আজি ভৈল উপভোগ ॥ ৭৭২
আত্মা ভিন্ন জগতত কিছু নাহি সাৰ ।
মায়াৰ কাৰণে মাত্ৰ জীৱ নিকাৰ ॥
ঈশ্বৰ সেৱক জীৱ নোহে স্বতন্ত্ৰৰ ।
এতেকে সেৱাত ৰতি বাঢ়োক আমাৰ ॥ ৭৭৩
এৰিয়োক মনে পুত্ৰ বান্ধৱ সংহতি ।
সঙ্গক বাঞ্ছিলে মিলাইব বিন্ধতি ॥
হেনকাল বেলে ব্যাস কথা ভাল ভাল ।
মায়াৰ সংসাৰ মাজে মায়া মহাকাল ॥ ৭৭৪
মায়াৰ কাৰণে মিলে আপদ বিধিনি ।
মাৰাক তেজাহা সবে সেৱাক ৰখানি ॥
এহি বুলি গৈলা ব্যাস আপুনাৰ স্থান ।
ব্যাসৰ লগতে গৈলা আন য়ুনিগণ ॥ ৭৭৫
অনন্তৰে ধৃতবাঈ দৃঢ় কৰি চিত্ত ।
যুধিষ্ঠিৰে বোলে বাণী আতি সুবিনীত ॥
শুনা বাপ যুধিষ্ঠিৰ শুনা মোৰ বাণী ।
কুশক্ষেত্ৰ ৰণ ভৈলা প্ৰচণ্ড অগনি ॥ ৭৭৬
তাৰ তাপে হস্তিনা নগৰ গৈলা গলি ।
ভাৰত বৰিষ মানে ভৈল শূন্যস্থলী ॥
এতেকতে আমিও তেজিলো নিজ গ্ৰাম ।
বনৰ মাজতে থাকি নাহি উপশাম ॥ ৭৭৭
আপোন কৃপায়ে জানা মহাঋষি ব্যাস ।
শৰীৰৰ সেহি তাপ কৰিলা বিনাশ ॥
এতেকে ব্যাসৰ আজ্ঞা হৃদয়ত ধৰো ।
কায় মন বাকেয় আমি ইস্টসেৱা কৰো ॥ ৭৭৮
হস্তিনাক যাহা তুমি চৰ্চ্চিয়োক ৰাজ ।
আমাৰ সঙ্গত নাথাকিবা বনমাজ ॥
বান্ধৱ সহিতে যদি থাকিবা লগত ।
মিলাইবা বিধিনি নিষ্ঠ আমাৰ অহিত ॥ ৭৭৯
পুত্ৰ হই পিতৃৰ সাধিবা সৰ্বনাশ ।
জানি বন্ধুবৰ্গসমে চলিয়োক দেশ ॥

অস্থি চৰ্ম সাৰ ভৈলা আমাৰ দেহত ।
 নিকাৰেমে হৈব সাৰ থাকিলে সজ্জত ॥ ৭৮০
 অলপ দিনতে আমি এৰি ইটো দেশ ।
 ক্ৰমে ঘোৰ অৰণ্যত কৰিবো প্ৰবেশ ॥
 ফল মূল কিবা আৰ জল নাখাইবো ।
 বায়ুৰ ভক্ষণে নিজ আত্মাক বক্ষিবো ॥ ৭৮১
 গ্ৰীষ্মকালে বোদ্ৰত ধৰিবো মহাব্ৰত ।
 শীতকালে মহাধ্যান ধৰিবো জলত ॥
 বাৰিষা কালত আমি হেন দুখ পাইব ।
 একো একো ৰাত্ৰি যেন দণ্ডে যুগ যাইব ॥ ৭৮২
 বৃক্ষৰ বাকলি হৈছে দেহ পৰিধান ।
 আমাৰ সজ্জত কেনে পিন্ধিবা বসন ॥
 এতেকে আমাৰ বাক্য শিৰোগত কৰি ।
 ৰাজ্যক চলাহা বাপ বন পৰিহৰি ॥ ৭৮৩
 বনবাস অভিলাষ মনে পৰিহৰ ।
 ৰাজধৰ্ম বক্ষা কৰি ৰাজ্য চৰ্চা কৰ ॥
 নিজধৰ্ম ৰাখিবাক সবাৰ পৌকষ ।
 ধৰ্মৰ কাৰণে কৰ্ম জন্মৰ উদ্দেশ ॥ ৭৮৪
 যদি সজ্জ নছাৰিবা আমাৰ তবাস ।
 তপ ভঙ্গ কৰি দিবা নৰকত বাস ॥
 এহি বুলি অন্ধৰাজ তুলি দুই হাত ।
 আগ বঢ়াই দিলা আনি ধৰ্মৰ মাথাত ॥ ৭৮৫
 শিৰে হাত দিয়া পুনু বোলে মৃদুবাণী ।
 সজ্জাত যায়োক বাপ মোৰ কথা শুনি ॥
 তুমিসে আমাৰ পুত্ৰ জ্ঞাতি গোত্ৰ মিত্ৰ ।
 তোমাৰ কাৰণে হোক স্বকুল পৰিত্ৰ ॥ ৭৮৬
 পাণ্ডৱ বাহিৰে নাহি কুকুলে আৰ ।
 তুমি সবে দিবা পিণ্ড আশা হৃদয়ৰ ॥
 পুত্ৰ হই নকৰয় নিস্তাৰ পিতৃক ।
 সিটো পুত্ৰ নিবৰ্থক মানো দিক দিক ॥ ৭৮৭
 আশা পূৰ্ণ হোক মোৰ ঈশ্বৰ ইচ্ছাত ।
 এহি বুলি ভৈলা অন্ধ নিতাল নিমাত ॥
 অন্ধৰ এতেক বাক্য মনে মানে বিষ ।
 শুনি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ভৈল বিমৰ্ষিত ॥ ৭৮৮

হৃদয়ৰ দুখে যেন কণ্ঠক বোধিল ।
 অষ্টাঙ্গতে পৰি কিছু বাক্য সুবুলিল ॥
 অন্ধৰ চৰণ বেণু পৰশি শিবত ।
 কুন্তী গান্ধাৰীকো সেৱা কৰিলা সিমত ॥ ৭৮৯
 ভীম পাৰ্থ সহদেৱ নকুল শূৰীৰ ।
 দ্ৰৌপদী শ্ৰুভদ্ৰা আদি নাৰী পাণ্ডৱৰ ॥
 যুধিষ্ঠিৰ কাৰ্য্যে বুজি মেলানি সবাৰ ।
 সবেয়ো কৰিলা সেৱা পৰি সেহিমত ॥ ৭৯০
 কুন্তীৰ চৰণত দুই হাতে ধৰি ।
 অষ্টাঙ্গতে কৰে সেৱা চাৰি পুত্ৰে পৰি ॥
 পৰয় লোটক ৰাৰি সবাৰ নয়নে ।
 বোলে ইজন্মত দেখা নহৈব জীৱনে ॥ ৭৯১
 পুত্ৰগণে চাহি কুন্তী কৰি আশীৰ্বাদ ।
 বোলে চলিয়োক দেশে নকৰা বিবাদ ॥
 ধৰ্ম এৰিলাত বাপ হয় যেন দোষ ।
 সাক্ষাত দৃষ্টান্ত সবে দেখিছা অশেষ ॥ ৭৯২
 এতেক বক্ষিবা ধৰ্ম আমাৰ সম্ভাষ ।
 ধৰ্মক ৰাখিবে লাগি লোকৰ পৌকষ ॥
 ধৰ্মক ৰাখয় যিবা কৰি প্ৰাণ পণ ।
 ধৰ্ম্মেয়ো ৰাখন্ত তাৰ সমস্ত জীৱন ॥ ৭৯৩
 ধৰ্মহীন মনুষ্যৰ জন্ম জাতি বৃথা ।
 জানি দেশে চলিয়োক ৰাখি মোৰ কথা ॥
 এহিবুলি কুন্তী দেৱী ভৈলা নিকন্তৰ ।
 অনন্তৰে যুধিষ্ঠিৰ মন কৰি স্থিৰ ॥ ৭৯৪
 সঞ্জয়ৰ কাষ চাপি কৰি দণ্ডৱত ।
 বোলে মই ভ্ৰূপত্নাত নকৰো বিঘাত ॥
 আজিসে অনাথ ভৈলা অন্ধ নৃপমণি ।
 আমাৰ জননী কুন্তী গান্ধাৰী জননী ॥ ৭৯৫
 তিনিবো নয়ন যেন তুমি মহামতি ।
 যাৱত থাকন্ত প্ৰাণ চলিবা সংহতি ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰ আতি মন দুখে ।
 বন্ধুবৰ্গ সমন্বিতে চলিলন্ত দেশে ॥ ৭৯৬
 হস্তিনাক পাই থাকিলন্ত বিমৰ্ষিত ।
 যতেক বান্ধৱগণ গৈলা দশোদিশি ॥

আসিলন্ত বাজা বুলি প্রজাব সন্তোষ ।
 নানা বাঘ ভণ্ডে দিলা নগৰত ঘোষ ॥ ৭৯৭
 শুনিয়েক সভাসদ ভাৰতৰ কথা ।
 সংসাৰীজনৰ মুখ নাহিকে সৰ্ব্বথা ॥
 ধৰ্ম্মবন্ত হয় যদি থাকি গৃহবাস ।
 সিয়োজনে সংসাৰত পায় নানা ক্লেশ ॥ ৭৯৮
 যুধিষ্ঠিৰ হেন বাজা নাহি মনে পাপ ।
 তাহাৰ মিলিল যেন মনৰ সন্তাপ ॥
 মায়াবেসে খেলা ইটো জীৱৰ সমিত ।
 জানি শোক দুখত নহৈবা কিছু ভীত ॥ ৭৯৯
 অশাশ্বত ধন জন সবে অকাৰণ ।
 জানি কৃষ্ণ চৰণত লৈয়োক শৰণ ॥
 নিজ কৰ্ম্মে সাধিয়োক পৰমার্থ কাম ।
 বিৰচিল কালিদাস বোলা বাম বাম ॥ ৮০০

যুধিষ্ঠিৰৰ আগত নাৰদৰ ধৃতবাষ্ট্ৰ, গান্ধাৰী আৰু কুন্তীৰ
 যত্নবাৰ্ত্তা কথন আৰু পাণ্ডৱসকলৰ শোক প্ৰকাশ

পদ

মুনি বোলে শুনিয়েক উত্তৰাৰ নাতি ।
 ধৃতবাষ্ট্ৰ ৰাজৰ্ষিৰ পাই অনুমতি ॥
 হস্তিনা নগৰে থাকি নৃপ যুধিষ্ঠিৰ ।
 পূজা হোম ব্ৰত দান কৰি নিবন্তৰ ॥ ৮০১
 প্ৰজাক পালন্ত জনসেৱা ধৰি চিন্তে ।
 দুই বৰ্ষ কাল মানে গৈলা হেনমতে ॥
 অনন্তৰে একদিন ধৰ্ম্মৰ সভাত ।
 বীণাবাদে নাৰদ ভৈলন্ত উপস্থিত ॥ ৮০২
 নাৰদক দেখি আগবাঢ়ি যুধিষ্ঠিৰ ।
 পান্দ্ৰ অৰ্হে ঋষিক কৰিলা নমস্কাৰ ॥
 অনন্তৰে বসিলাক দিলা কুশাসন ।
 আনন্দে বসিলা ঋষি স্মৰি নাৰায়ণ ॥ ৮০৩
 বুলিলন্ত বাণী বাজা তেজিয়া নিধাস ।
 বৃদ্ধ পিতৃ মাতৃৰ বনত ভৈলা বাস ॥

আজি দুই বৰ্ষ মানে নাহিকে বাতৰি ।
 তিনিজনে কেনমতে আছে প্ৰাণ ধৰি ॥ ৮০৪
 তিনিয়ো লোকৰ বাৰ্ত্তা আপুনি জানাহা ।
 অন্ধ জ্যেষ্ঠ পিতৃৰ কুশল বাৰ্ত্তা কহা ॥
 ভালে কি আছন্ত মুনি গান্ধাৰীৰ গাৱ ।
 ভালে কি আছন্ত কুন্তী মোৰ নিজ মাৱ ॥ ৮০৫
 মহাসন্ত সঞ্জয়ৰ কহিয়ো বাতৰি ।
 যাৰ উপদেশচয় আপদৰ তবী ॥
 নাৰদে বোলন্ত বাণী শুনা ধৰ্ম্মৰাজ ।
 তোমাক দৰ্শন পাই তপোবন মাজ ॥ ৮০৬
 মেহকালে গৈলো আমি তীৰ্থ পৰ্য্যটনে ।
 নানা তীৰ্থ ভ্ৰমিলোহো সন্ত সন্তাষণে ॥
 ঘূৰি ফুৰি পুৰু পাইলো সেহি তপোবন ।
 যৈত আছে শতযুগ ৰাজৰ্শি প্ৰধান ॥ ৮০৭
 তথাপি শুনিলো বাণী সঞ্জয়ৰ মুখে ।
 অনন্তৰে তাক বিবৰিবো তযু পাশে ॥
 বাৰ্ত্তা শুনি নৰপতি নকৰিবা শোক ।
 চিৰঞ্জীৱ নহয় জানিবা কোনো লোক ॥ ৮০৮
 কালে উতপতি হই কালে সমে মৰে ।
 দেহৰ পতন মাত্ৰ আৰো দেহ ধৰে ॥
 জ্যেষ্ঠ পিতা অন্ধৰাজ বনিতা গান্ধাৰী ।
 তাহান লগতে কুন্তী নৰদেহা এৰি ॥ ৮০৯
 তিনিজনে মহা ধ্যানে গৈলা পৰলোক ।
 শুনিয়েক যেনমতে যত্ন মিলিলেক ॥
 তুমি যেবে আসিলাহা হস্তিনা নগৰ ।
 মহাতপ লাগি আশা ভৈলন্ত অন্ধৰ ॥ ৮১০
 এতেকে গান্ধাৰী কুন্তী সঞ্জয় সহিত ।
 আশ্ৰমক এৰি গৈলা উত্তৰ দিশত ॥
 যাহন্তে যাহন্তে পাইলা তীৰ্থ হৰিদ্বাৰ ।
 তথাত তপস্যা আৰম্ভিল অনন্তৰ ॥ ৮১১
 ফল মূল আদি সবে কৰি পৰিত্যাগ ।
 ঘোৰ তপ আৰম্ভিল অন্ধ মহাভাগ ॥
 একাঞ্জলি জলে নিতে গান্ধাৰী সেৱয় ।
 মাসে একদিন কুন্তী ফল জল খায় ॥ ৮১২

পঞ্চম দিবস অন্তে সঞ্জয় সজ্জন ।
 ফল জল পান কৰি বাখিলন্তু প্ৰাণ ॥
 হেনমতে যেৰে দুইবৰ্ষ গৈলা বই ।
 অতি নিশকতি ভৈলা পিতা মাতা দুই ॥ ৮১৩
 অস্থি চৰ্ম্ম সাৰ চলিবাক শক্য নাই ।
 যেন কোনমতে জঙ্ক মাত্ৰ আছে বই ॥
 হেন অবস্থাত দেখা দৈবৰ বিপাক ।
 আচম্বিতে অগনিয়ৈ প্ৰাসিলে বনক ॥ ৮১৪
 বহয় প্ৰচণ্ড বায়ু জানা সিবেলাত ।
 কৰিছে সহায় যেন অগ্নিক্ৰ সাক্ষাত ॥
 বায়ুৰ সহায়ে চাৰি দিশক আৱৰি ।
 ভস্ম কৰি আহে ভয়ঙ্কৰ মূৰ্ত্তি ধৰি ॥ ৮১৫
 সিটো অগনিৰ দেখি শিখাৰ আশ্ফাল ।
 বন পশু সমস্তয়ে কৰে কোলাহল ॥
 কেহো মহা জাম্পে গৈলা অগ্নিক ডেৱাই ।
 কেহো অগ্নিত পৰি পুৰি ভৈলা ছাই ॥ ৮১৬
 অগ্নিৰ আশ্ফাল শুনি অন্ধে বোলে বাক ।
 শুনাহা সঞ্জয় তুমি আমাৰ কথাক ॥
 মহাবেগে চলিয়োক তুমি ঝাণ্ট কৰি ।
 আমাৰ লগত কেনে মৰিবাহা পুৰি ॥ ৮১৭
 বিশেষ বুজিবা তুমি তেজি বনবাস ।
 তপস্যা কাৰণে আসিলোহো বনবাস ॥
 স্বৰূপে তপস্বী আমি নাহি আন ভাৱ ।
 মহাতপে আৰাধিলো ইন্দ্ৰদেৱ পাৰ ॥ ৮১৮
 উপবেশনত যদি বায়ুক নিৰোধি ।
 কিবা জল অনলত মিলে যুত্যা বিধি ॥
 তপস্বী জনৰ নাহি ইমে কিছু দোষ ।
 নিশ্চয় সদগতি পায় এৰি দেহ ক্লেশ ॥ ৮১৯
 কিন্তু শৰীৰত শক্তি যাৱত থাকুয় ।
 জল কিন্ম অগ্নিত প্ৰাণ নেতেজয় ॥
 এতেকে তোমাক পুনু বোলে জাণ্ট কৰি ।
 আপুনাৰ প্ৰাণ ৰাখা অগ্নিক এৰি ॥ ৮২০
 এহিবুলি ধৃতৰাষ্ট্ৰ গান্ধাৰী সহিত ।
 বন সহচৰী মাৱ কুন্তী সমন্বিত ॥

তিনিজনে বসিলন্তু মহাধ্যান ধৰি ।
 সঞ্জয় তেখনে গৈলা অগ্নিক এৰি ॥ ৮২১
 অনন্তৰে অগ্নি আসিয়া পাইলা পাশ ।
 মহাবন দহি যেন প্ৰাণত উল্লাস ॥
 হেন অগ্নিত তিনি এৰিলন্তু প্ৰাণ ।
 আধা পোৰা হই বৈলা অস্থি তিনিথান ॥ ৮২২
 অন্ধৰ আদেশে যেন উছৰ্গি প্ৰাণক ।
 বৰজুখে সঞ্জয় এৰাইলা অগ্নিক ॥
 অগ্নিক এৰাই মন ভৈলন্তু হতাশ ।
 থাকিলন্তু ধ্যান চাহি পুৰিবাৰ দিশ ॥ ৮২৩
 বনক দহিয়া অগ্নি য়েৰে গৈল দূৰ ।
 সঞ্জয় চলিল সেহি স্থানে অনন্তৰ ॥
 দেখিলা তিনিৰো অস্থিচয় বিগ্ৰহানে ।
 তিনিকো প্ৰণাম কৰিলন্তু শোক মনে ॥ ৮২৪
 অনন্তৰে মহাসন্ত বনক এৰিল ।
 শীঘ্ৰে গই শতযূপ আশ্ৰমে মিলিল ॥
 সেহিবোলা আমিয়ে আছিলো জানা তৈত ।
 সঞ্জয় কহিলা বাৰ্তা ঋষি সমাজত ॥ ৮২৫
 বাৰ্তা কহি সঞ্জয় সবাকো প্ৰণামিলা ।
 বদৰিকাশ্ৰম লাগি গমন কৰিলা ॥
 শুনি নিজ কৰ্ণে আমি হেন বিবৰণ ।
 তুৰন্তে আসিলো মই তোমাৰ কৰণ ॥ ৮২৬
 তম্বু পিতৃ মাতৃৰ বৃত্তান্ত হেন শুনি ।
 মনত আশঙ্কা আনি যত ঋষি মুনি ॥
 শোক নকৰিলা কেহো আনন্দ হৃদয় ।
 বোলে অপঘাতীৰ সদগতি কৈত হয় ॥ ৮২৭
 এতেকে কহিলো বাৰ্তা যেন অবগত ।
 শোক নকৰিবা জানি ইটো ধৰ্ম্মমত ॥
 আপুন ইচ্ছাত ধৃতৰাষ্ট্ৰ নৰপতি ।
 মহাজ্ঞান বলে কুন্তী গান্ধাৰী সহিত ॥ ৮২৮
 নৰনাট এৰি গৈলা আপুনাৰ লোক ।
 কিবা হেতু তাহাৰ কাৰণে কৰা শোক ॥
 এহি বুলি ভৈলা আৰ নাৰদে নিচুক ।
 মনে হৃদয়বিলা ইন্দ্ৰদেৱ মাধৱক ॥ ৮২৯

শুনিয়েক সৰ্বজন ভাৰতৰ পদ ।
 শ্ৰৱণ কীৰ্তনে য়েৰে তৰিবা আপদ ॥
 বিৰচিল কালিদাস সন্ত সেৱা ধৰি ।
 নিবন্তৰে ডাক ছাৰি বোলা হৰি হৰি ॥ ৮৩০

— — —

ছনি

বৈশম্পায়ন মুনি কয় শুনা ৰাজা জন্মেজয়
 নাৰদে সমুখি যুধিষ্ঠিৰ ।
 কহিলা বাৰ্তাক য়েৰে অগনিৰ মহা ৰোমে
 পিতৃ মাতৃ তেজিল শৰীৰ ॥
 মনত ভৈলন্ত দুখ কান্দো কান্দো ভৈল মুখ
 শোকত নিমাত যুধিষ্ঠিৰ ।
 চাৰি ভ্ৰাতৃ কাঢ়ে ৰাৱ কৈক গৈলা স্নেহ মাৱ
 জীউ মানে নেদেখিবো আৰ ॥ ৮৩১
 অস্ত্ৰসমূহক ছানি গৈলা য়েৰে সিটো বাণী
 হুভদ্ৰা দ্ৰৌপদী দেৱী শূনি ।
 হায় মৰিলোহো বুলি দুজনে পৰিল ঢলি
 মুখে নসঞ্চৰে কিছু বাণী ॥
 আন আন নাৰী যত শোকে ভৈলা অভিভূত
 কান্দে সবে কুন্তীক হুমৰি ।
 দয়াৰ শাস্ত্ৰী আই তোক মনে পাহৰাই
 আমি সবে থাকো কেন কৰি ॥ ৮৩২
 পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত সমজ্যাৰ লোক যত
 শূনি সবে মৃত্যু নিবন্ধন ।
 সবে বোলে হায় হায় অগনিৰ তাপ পাই
 অন্ধৰাজে তেজিল জীৱন ।
 এতেক দাক্ষণ বোল চাৰিদিশে ভৈল বোল
 শূনি যুধিষ্ঠিৰ সঙ্কুচিয়া ।
 বোলে সৰিনয় বাণী শুনিয়েক মহামুনি
 প্ৰাণ কেনে নযায় ছাৰিয়া ॥ ৮৩৩
 কাৰ্ত্তিক মাসৰ জল যেন সূৰ্য্য তাপে শোষে
 হেনমনে শুধিল আমাক ॥

কহিয়েক প্ৰভু মোক কেনমতে ইটো শোক
 পাসৰিবো অস্ত্ৰাঘি আত্মাক ॥
 বুধা মোৰ ৰাজযোগ বুধা মোৰ হুখভোগ
 কেনমতে থাকো প্ৰাণ ধৰি ।
 যাৰ পুত্ৰ থাকন্তেও অনাথ জনৰ দৰে
 বনে পিতৃ মাতৃ গৈলা মৰি ॥ ৮৩৪
 কুকুল অধিকাৰী প্ৰহল প্ৰতাপশালী
 তাৰ কেনে ভৈল শেষ গতি ।
 বনপোতা অগনিযে দহিলন্ত জীৱন্ততে
 তেৰে মৃত্যু ভৈলন্ত সঙ্গতি ॥
 এতেক কাৰ্য্যক চাই নিশ্চয় বুজিলো মই
 পুৰুষৰ ভাগ্যে কিবা হয় ।
 যাবত নযায় প্ৰাণ নাহি তাৰ সমিধান
 মাত্ৰ অহম্মায়ে নানা কয় ॥ ৮৩৫
 শৌৰ্য্যে বীৰ্য্যে বিনশ্যাত যাৰ পুত্ৰ একশত
 যাৰ দেহ যেন বজ্জসাৰ ।
 ৰাজা মহাৰাজা আসি যাক ছুৱাবত ৰথি
 সন্তোষে জনায় নমস্কাৰ ॥
 হেন মহা নৰেশ্বৰ অগনিত পুৰি মৰে
 শূনস্তে লোকত আচৰিত ।
 শূনা শূনা স্বৰিৰাজ দৈৱৰ বিষয় কাজ
 এবেসে বুজিলো স্বৰূপত ॥ ৮৩৬
 পৰম হুন্দৰীগণ কাষে থাকি অমুক্ষণ
 তালপত্ৰে যাহাক বিঞ্চয় ।
 হেন জন মহাৰায় অগ্নিত দগধ হই
 কাকপুছে ব্যঞ্জন ভুঞ্জয় ॥
 নট ভাটে কৰে স্তুতি তেৰে এৰি নিদ্ৰা শ্ৰীতি
 যিৰাজনে জাগিয়া উঠয় ।
 আমাৰ কন্দ্ৰৰ দোষে ভাৰ্য্যাসহ বনবালে
 ভূমিশয়া কৰিলা আশ্ৰয় ॥ ৮৩৭
 পতিব্ৰতা শাস্তি ঘোৰ গান্ধাৰী জননী মোৰ
 তাক লাগি নাহি মনে শোক ।
 পতিৰ সেৱাত বই পতি অমুগামী হই
 নিশ্চয় লভিব পতিলোক ॥

ইসে ভৈল বব শোক লোকবাদ পাইলেক
 যাৰ পুত্ৰ ধৰণীৰ পতি ।
 যাৰ ভাতৃ পুত্ৰ কৃষ্ণ উজ্জ্বলাই যদুবংশ
 সজ্জনৰ সাধিল পীৰিতি ॥ ৮৩৮
 হস্তিনাৰ মহাদই হেন মোৰ কুন্তী আই
 গৃহশ্ৰম কৰি পৰিহাৰ ।
 স্তম্ভৰণে কথা সিটি যায় যেন প্ৰাণ ফুটি
 বনক ভৈলন্ত আশুসাৰ ॥
 মাৱক স্মৰণ কৰি যেন শোকানলে পুৰি
 শৰীৰক পাইলা মৃত্যু জৰা ।
 ধিক ধিক পৰাক্ৰম ঐশ্বৰ্য্য সম্পদ বল
 জীৱন্ততে ভৈলো আমি মৰা ॥ ৮৩৯
 কালৰ কি সূক্ষ্ম গতি লোকে নাই অনুভূতি
 যাৱদেকে নহয় প্ৰচাৰ ।
 কোনে ভাবিছিল হায় ভীম অৰ্জ্জুনৰ মাৱ
 ঘোৰ বনে কৰি হাহাকাৰ ॥
 মহাদীন অনাথৰ দৰে কান্দি বাৰম্বাৰ
 কাল মূৰ্ত্তি অগ্নিক সাৰটি ।
 অৰ্দ্ধদগ্ধ ভৈল য়েৰে পৰাণ তেজিল তেৱে
 এতেক আছিল পৰিগতি ॥ ৮৪০
 মিছাতেসে ধনঞ্জয় গাণ্ডীৰ হাতত লই
 অগ্নিৰ তোষণ অভিপ্ৰায় ।
 পুৰিলা খাণ্ডৱ বন পশু পক্ষী কৰি ছম
 অকৃতজ্ঞ বহিব হৃদয় ॥
 ব্ৰাহ্মণৰ বেশ ধৰি বিমৰিষে কৰযুৰি
 অৰ্জ্জুনত মাগিছিল ভিক্ষা ।
 হই অৰ্জ্জুনৰ আই হেন অগ্নিৰ ঠাই
 কিবা দোষে নাহি ভৈল বক্ষা ॥ ৮৪১
 ততোধিক শোক মোৰ তপনিষ্ঠ নৰেশ্বৰ
 মন্ত্ৰপুত বহ্নিক ৰাখয় ।
 হেনয় বহ্নিক এৰি বনৰ বহ্নিত পৰি
 কিবা দোষে পৰাণ তেজয় ॥
 হেন চিন্তা ভৈলা মোৰ দাবানল মূৰ্ত্তি ঘোৰ
 যেতিয়কণে মাৱক বেঢ়ি লৈলা ।

মাতৃ পাবিলন্ত বাৱ কৈত মোৰ বাপ মাৱ
 পুত্ৰ পুত্ৰ আটাসেক দিলা ॥ ৮৪২
 কৈত বাপ যুধিষ্ঠিৰ কৈত বাপ বৃকোদৰ
 কৈত পাৰ্থ নকুল কুমাৰ ।
 কৈত পুত্ৰ সহদেৱ অগনি পুৰিল সব
 অগনিত প্ৰাণ যায় মোৰ ॥
 কৈত পুত্ৰ পৰিজন কৈতবা বান্ধৱগণ
 সমস্তয়ে মিছাৰ বান্ধোন ।
 আমি ধৰণীৰ ৰাজা সিটোজন মহাতেজা
 সমস্তয়ে নিদ্ৰাৰ সপোন ॥ ৮৪৩
 আমি কিনো অজ্ঞলোক দেখিয়ে নেদেখো তাক
 মোৰ মোৰ বুলি সবে মৰো ।
 কহিয়োক মহামুনি কিবা প্ৰবোধক আনি
 ইটো শোক সাগৰক তৰো ॥
 হেনমতে নানা খেদ কৰি ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ
 মহাছুখে কান্দে দীৰ্ঘবাৰে ।
 যুধিষ্ঠিৰ শোকবাণী সকলো প্ৰজাই শুনি
 সবে কান্দিলন্ত নানা ভাৱে ॥ ৮৪৪
 শুনা সমাজিক নৰ পুণ্যকথা ভাৰতব
 নকৰিবা আত উপহাস ।
 দৈৱৰ বিষম গতি লোকে নাহি অনুভূতি
 যাৱে নোহে সময়ে প্ৰকাশ ॥
 জানি দন্ত দ্বেষ এৰা আপুনাৰ কৰ্ম্ম কৰা
 ইসে লোক ধৰ্ম্ম অনুপায় ।
 সাধিবা আপোন গতি হৰি নামে কৰা ৰতি
 সৰ্ব্বক্ষণে বোলা ৰাম ৰাম ॥ ৮৪৫

যুধিষ্ঠিৰৰ প্ৰতি নাৰদৰ প্ৰবোধ বাক্য আৰু বৃত্বাঙ্ক
 গান্ধাৰী আৰু কুন্তীৰ প্ৰেতকাৰ্য্য সমাপন
 পদ

মুনি বোলে শুনা ৰাজা অৰ্জ্জব সম্ভাপে ।
 প্ৰজাসবে কান্দে য়েৰে অশেষ বিলাপে ॥
 ভাতৃসমে যুধিষ্ঠিৰ কান্দে উচ্চ বোলে ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী পুৰোহিতে কান্দন্ত বিকলে ॥ ৮৪৬

হেন দেখি যুহু বাক্যে ধৰ্ম্মক সম্বোধি ।
 নাৰদে বোলন্ত বাণী সবাক প্রবোধি ॥
 কুকপতি ধৃতবাষ্ট্র আৰো ছুহো মাই ।
 বনপোৰা বুথানলে দন্ধ হোৱা নাই ॥ ৮৪৭
 গঙ্গাতীৰে আছিলন্ত মহৰ্ষিসকল ।
 সবে বোলে তিনিজনে স্বৰ্গ লাগি গৈল ॥
 অন্ধৰাজ ধৃতবাষ্ট্র থাকি হৰিদ্ভাৰ ।
 য়েৱে আসিলন্ত পুতু বনৰ ভিতৰ ॥ ৮৪৮
 বনত প্ৰবেশ কালে যজ্ঞ কৰিলন্ত ।
 যজ্ঞবল্লি এৰি তৈত বনে চলিলন্ত ॥
 যাজ্ঞক ব্ৰাহ্মণে সেই যজ্ঞৰ অনল ।
 নিৰ্জন বনত থৈলা কিছু নাভাবিন ॥ ৮৪৯
 ক্ৰমে সেই অগনিয়ে বনক দহিল ।
 সেই অগনিত জানা প্ৰাণ সমপিল ॥
 এতেকে বুজিবা ধৰ্ম্মৰাজ যুধিষ্ঠিৰ ।
 আপুনাৰ যজ্ঞানলে পিতৃৰ মাতৃৰ ॥ ৮৫০
 মৰণ মিলিল জানা নিষ্ঠে স্বৰ্গে গৈলা ।
 মনৰ মানস যেন হেন স্থান পাইলা ॥
 দুৰ্য্যোধন আদি কৰি কুক মহাবীৰ ।
 বংশৰ বিবাদে য়েৱে ভৈল মৰিমূৰ ॥ ৮৫১
 পঞ্চদশবৰ্ষ অন্ধ থাকিল ৰাজ্যত ।
 ৰাজভোগ ভুঞ্জিল জানিবা প্ৰতিনিতি ॥
 পঞ্চদশ অন্তে গৈলা বৰ্ণাশ্ৰম লাগি ।
 আহাৰ বিহাৰ এৰি ভৈলা মহাযোগী ॥ ৮৫২
 তিনিবৰ্ষ হৃদয়ত ধৰি ইষ্ট ধ্যান ।
 মহাধ্যানে যজ্ঞানলে তেজিল পৰাণ ॥
 এতেকে ভৈলন্ত নিষ্ঠ মুকুতিৰ পাত্ৰ ।
 শুন্যোক সভাসদ কিবা পাত্ৰ মিত্ৰ ॥ ৮৫৩
 নকৰিবা কেৰে শোক মৃতক কাৰণ ।
 আপুন ধ্যানত তিনি এৰিলন্ত প্ৰাণ ॥
 সবাবো সদগতি জানা মিলিল নিশ্চয় ।
 সত্য সত্য সত্য ইটো নাহিক সংশয় ॥ ৮৫৪
 জানি অনন্তবে অনুরোধ পৰিহৰি ।
 প্ৰেতকৰ্ম্ম কৰিয়োক কুলধৰ্ম্ম ধৰি ॥

এহিবুলি দেৱঋষি কবিলা প্ৰস্থান ।
 নাৰদৰ বাক্যে সবে হুস্থ কৰি মন ॥ ৮৫৫
 অনন্তবে পঞ্চভাতৃ আলোচনা কৰি ।
 অশোচ ধৰিলা ৰঙ্গে তৃণ শয্যা ধৰি ॥
 পৰম বান্ধৱগণে মাতি যুধিষ্ঠিৰ ।
 অনন্তবে বোলে বাণী কৰি কৰণোৰ ॥ ৮৫৬
 হৰিদ্ভাৰে যাহা সবে হেন বনমাজ ।
 যৈত প্ৰাণ এৰিলন্ত মাৰ অন্ধৰাজ ॥
 তিনিবো অশ্বক আনা তথাতি বিচাৰি ।
 বান্ধৱৰ কাথ্য ইটো জানা নিষ্ঠ কৰি ॥ ৮৫৭
 শূনি ইষ্টসবে অস্থি আনিবাক গৈলা ।
 প্ৰেতকাৰ্য্য লাগি নৃপ যোগাৰ কৰিলা ॥
 অনন্তবে মিত্ৰসবে অস্থিক আনিলা ।
 দশাদিন অন্তে য়েৱে দশ পিণ্ড দিলা ॥ ৮৫৮
 পিণ্ড অন্তে গন্ধ দ্ৰব্য আৰো ফুল ফলে ।
 অস্থিক অৰ্চনা কৰি জয়ধ্বনি বোলে ॥
 গঙ্গাত দিলন্ত অস্থি অৰ্ঘ উচৰ্গাই ।
 সমৰ্পণ কৰি সেৱিলন্ত পাঞ্চো ভাই ॥ ৮৫৯
 ত্ৰয়োদশ দিনে কৰিলন্ত শুদ্ধি কৰ্ম্ম ।
 পাৰে মানে দিলা দান ৰাখি কুলধৰ্ম্ম ॥
 হয় হস্তী ধেনু বৎস চতুৰ্দোল যান ।
 স্তৱৰ্ণৰ অলঙ্কাৰ বস্ত্ৰ আভৰণ ॥ ৮৬০
 শয্যা ভূমি বৃষ দিলা মৃতক উদ্দেশ ।
 হেনমতে কৰ্ম্মকাণ্ড কৰিলন্ত শেষ ॥
 শুন্যোক জন্মেজয় কথা আত পৰ ।
 শান্তনিষ্ঠ ধৰ্ম্মনিষ্ঠ ৰাজা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৮৬১
 ৰাজনীতি ধৰ্ম্মনীতি উভয়কে ধৰি ।
 থাকিলন্ত প্ৰজাসবে প্ৰতিপাল কৰি ॥
 দৰিদ্ৰক দিয়া নিতে অন্ন বস্ত্ৰ দান ।
 প্ৰজাৰ মিলিল হুথ আৰোগ্য জীৱন ॥ ৮৬২
 মহাভাৰতৰ আশ্রমিক পৰ্ব্ব কথা ।
 পাণ্ডৱ মিলিলন্ত মহা শোক ব্যথা ॥
 অনন্তবে এহিমানে ভৈলা সমাপতি ।
 শুন্যোক সভাসদ আমাৰ মিনতি ॥ ৮৬৩

যিবাঞ্জে শুনে কথা আশ্রমিক পৰ্ব ।
 দুৰ হয় অন্তৰ অহম্ময় গৰ্ব ॥
 পৰলোক লাগি চিন্তা উপজয় মনে ।
 এতেকে সন্তোষ সাধে দয়া ধৰ্ম গুণে ॥ ৮৬৪
 দয়া ধৰ্ম গুণে যাৰ শৰীৰ ভূষিত ।
 ইহ পৰকালে সাধিলেক মহাহিত ॥
 ইহ কালে মিলে শাস্তি সুখ কীৰ্তিচয় ।
 পৰকালে পুণ্যবলে বৈকুণ্ঠক পায় ॥ ৮৬৫
 নমো নমো কৃষ্ণদেৱ পুৰুষ উত্তম ।
 সৰ্ব পুৰুষাৰ্থ সাৰ যাৰ যশ-নাম ॥

সৰ্বধৰ্ম্ম শিৰে যাৰ ভকতি বিকাশ ।
 মঙ্গলবো স্তম্ভল যাৰ নাম যশ ॥ ৮৬৬
 যাৰ সেৱা মনে ধৰি নাম যাত্ৰা স্মৰি ।
 পতিতে লভয় গতি আপদক তৰি ॥
 হেন কৃষ্ণদেৱ পাৱে পুত্ৰ নমস্কাৰ ।
 আপোন দায়ায়ে দিয়া সেৱা অধিকাৰ ॥ ৮৬৭
 পতিত পাৱন জানি ধৰিলো চৰণ ।
 পতিতক উদ্ধাৰিয়ো নাথ নাৰায়ণ ॥
 বিৰচিল কালিদাস লৈয়া কৃষ্ণ নাম ।
 সৰ্বক্ৰমে বোলা সবে কৃষ্ণ হৰি ৰাম ॥ ৮৬৮

- (আশ্রমিক পৰ্ব সমাপ্ত)

অষ্টাদশ পৰ

অসমীয়া মহাভাৰত

মুসলপৰ্ব

প্ৰস্তাৱনা

জয় নমো নাৰায়ণ বিঘিন খণ্ডন ।
সত্য সনাতন নিত্য আদি নিবঞ্জন ॥
সনক সনন্দ যোগী যাহাক ধিয়ায় ।
কৰো মই মুঢ়মতি প্ৰণতি সদায় ॥ ৩৫০৮৭
গুৰুদেৱ নাম ভক্ত মুকুতি যাহাৰ ।
জ্ঞান বিজ্ঞান তদঙ্গ বহু যো সাৰ ॥
সগুণ নিগুণ আদি অন্ত নাই যাৰ ।
হেনয় গুৰু পদে কৰিলোহো সাৰ ॥ ৩৫০৮৮
নামৰূপ বস গুণ স্থিতি ভেদ নাই ।
সমস্ত ব্ৰহ্মাণ্ড যিটো ভৰিয়া আছয় ॥
কটাক্ষতে কৰে যিটো সৃষ্টি স্থিতি লয় ।
হেন ব্ৰহ্মপদে মোৰ প্ৰণাম সদায় ॥ ৩৫০৮৯
কালমায়া গুণ কৰ্ম অধীন যাহাৰ ।
অখিল ব্ৰহ্মাণ্ড কৰে পালন সংহাৰ ॥
যাহাক সেৱন্ত সদা ব্ৰহ্মা মহেশ্বৰ ।
জয় জয় সৰ্বশক্তি অমৃত সাগৰ ॥ ৩৫০৯০
পূৰ্ণ মূৰ্ত্তি ধৰি প্ৰভু কৃষ্ণ ৰূপ ভৈলা ।
দুৰ্ঘ কংস মাড়ুলক নিধন কৰিলা ॥
যদুবংশসূৰ্য্য হুই দুৰ্ঘক দমিলা ।
বাসুদেৱ দৈৱকীক মুকুত কৰিলা ॥ ৩৫০৯১
মোৰ যদি গুৰুৰূপে হুইয়া উদয় ।
কৰা মোৰ পাপনাশ তুমি দয়াময় ॥

কতেক কৰিলো পাপ সীমা সংখ্যা নাই ।
উদ্ধাৰ কৰিয়ো বাপ ধৰো তুৰা পাৰ ॥ ৩৫০৯২
তুমি মহেশ্বৰ দেৱ নিত্য নিবঞ্জন ।
সেৱোহো সদায় বাণ অৰুণ চৰণ ॥
মহা মহা বিশ্বদ্রোহী তৰে লৈলে নাম ।
হেন নাৰায়ণ পদে আমাৰ প্ৰণাম ॥ ৩৫০৯৩
আমি অতি শিশুমতি নাহি একো বোধ ।
একো কাজে স্থিৰ নহো মায়ায়ে মুগ্ধ ॥
পদ্মপত্ৰে জল যেন অস্থিৰ সদায় ।
ময়মন্ত ভাৱে থাকো হুথ শাস্তি নাই ॥ ৩৫০৯৪
আশাব নাহিকে অন্ত চিন্তায় আকুল ।
ধন ধান আশে থাকো হুইয়া ব্যাকুল ॥
ভাৰত পুৰাণ কাব্য আতিকে গহন ।
পদ ভাঙিবাক লাগি ভৈল মোৰ মন ॥ ৩৫০৯৫
কৃপাৰ সাগৰ তুমি যদি দিলা মতি ।
হুদি স্থিতি হুই তেনে কৰা সমাপতি ॥
শগুনক দেখি মই টিপচি চৰাই ।
আকাশক উৰিবাক কৰো অভিপ্ৰায় ॥ ৩৫০৯৬
পঞ্চ পাণ্ডৱ তুমি সখা কৃপাময় ।
ভাৰত পুৰাণে ভৰা তব গুণচয় ॥
তাতে আৰো মুসল পৰ্ব যদুবংশ কথা ।
তোমাৰ প্ৰয়াণ লীলা নাহি অন্তৰ্ঘা ॥ ৩৫০৯৭

পদবন্ধে বর্ণাইবাক গদি আছে মন ।
 হৃদয়ত প্রভু মোৰ নাহিকে গিয়ান ॥
 তোমাৰ একান্ত ভৃত্য পূৰ্ব কবিগণ ।
 বিবচিলা নানা ছন্দে ভাবত পুৰাণ ॥ ৩৫০৯৮
 সিসবৰ পদচিহ্ন কৰি স্মৰণ ।
 বিবচিবো পদ প্রভু দিবা মোক জ্ঞান ।
 তব পাদ-পদ্ম দুই হৃদয়ত ধৰি ।
 গুরুপদ মনে মই শিৰোগত কৰি ॥ ৩৫০৯৯
 মুঘল পৰ্বৰ কথা হৰিৰ চৰিত ।
 পৃথুৰাম দ্বিজে ভণে হইয়া বিনীত ॥
 কৃষ্ণৰ স্মৰণে হউক আৰম্ভৰ সিদ্ধি ।
 কৰোযোৰে মাগো দয়া কৰিয়োক বিধি ॥ ৩৫১০০
 অল্প বুদ্ধি হইয়া বৰ কৰিলো আৰম্ভ ।
 সভাসদগণে নকৰিবা উপালম্ভ ॥
 গৰুড় উৰয় যদি কৈলাশ উপৰে ।
 চটকে উৰিতে কিবা বাধা হইতে পাবে ॥ ৩৫১০১
 মাধৱ কন্দলী আদি কৰি অগ্ৰমাদী ।
 তেহে বিবচিলা পূৰ্বে বামাংগ আদি ॥
 শঙ্কৰ মাধৱ শিৰোমণি বৈষ্ণৱৰ ।
 কামৰূপে ভকতিক কৰিলা প্ৰচাৰ ॥ ৩৫১০২
 মহা ভাগৱত গ্ৰন্থ আতিকে মধুৰ ।
 নানা বিধ ছন্দে বচি কৰিলাহা পূৰ ॥
 অনন্ত কন্দলী আদি বাম সবস্বতী ।
 হৰিহৰ বিপ্ৰ আৰো হেম সবস্বতী ॥ ৩৫১০৩
 কেশৱ চৰণ দেৱ গোপাল চৰণ ।
 জয়বাম ৰঘুনাথ যে বামচৰণ ॥
 দৈত্যাবি জয়হৰি পণ্ডিত গহন ।
 সমস্ত সাধুৰ পদে কৰিলো বন্দন ॥ ৩৫১০৪
 কৃষ্ণৰ চৰণ দুই হৃদয়ত ধৰি ।
 ত্ৰিগুৰুৰ চৰণক মনে সাৰ কৰি ॥
 আৰম্ভিলো পদ মোক নকৰিবা নিন্দা ।
 নাহি মোৰ আশা নকৰিবা অভিনন্দা ॥ ৩৫১০৫
 শুনিয়োক সবে কথা কৃষ্ণৰ চৰিত্ৰ ।
 ভকতত পৰে যাৰ নাহি আৰ মিত্ৰ ॥

ভকতৰ বন্ধু কৃষ্ণ হৈলা অৱতাৰ ।
 যত মহাপাপ দূৰ ভৈলা সংসাৰৰ ॥ ৩৫১০৬
 ভক্ত শ্ৰুতদেৱ আৰু বহুলাংশ নৃপতিৰ ঐক্য দৰশন
 আছিলেক দ্বিজ এক শাস্ত্ৰ মহাজন ।
 কৃষ্ণৰো পৰম প্ৰিয় ভকত শোভন ॥
 শ্ৰুতদেৱ নাম তাৰ জগতে প্ৰখ্যাত ।
 কৃষ্ণ নাম শ্ৰৱণতে ভৈলাহা সাক্ষাত ॥ ৩৫১০৭
 কত যোগী অষ্টাঙ্গ যোগক যত্নে কৰি ।
 নানা ধৰ্ম্ম আচৰি নাপায় প্ৰাণ হৰি ॥
 কৃষ্ণ কথা শুনি মাত্ৰ মহাভক্ত ভৈলা ।
 শ্ৰুতদেৱ বুলি তেহে নামক লভিলা ॥ ৩৫১০৮
 শ্ৰৱণ-কীৰ্তন ধৰ্ম্ম নৱধা ভকতি ।
 একান্ত শৰণে দেৱে কৰে প্ৰতিনিতি ॥
 কৃষ্ণতেসে মন প্ৰাণ কৃষ্ণ মাত্ৰ ধ্যান ।
 কৃষ্ণক ভকতি কৰি ভৈলা পূৰ্ণকাম ॥ ৩৫১০৯
 শ্ৰুতদেৱ সৰ্বজ্ঞান দেৱজ্ঞ প্ৰবীণ ।
 ভৈলা অনাশক্ত তেহে নাহি কাম আন ॥
 পৱিত্ৰ বিদেহ ৰাজ্য জনক ৰাজ্যৰ ।
 মিথিলা স্তম্ভৰ পুৰী অতি মনোহৰ ॥ ৩৫১১০
 গৃহাশ্ৰমী ৰূপে তাতে থাকে শ্ৰুতদেৱ ।
 নাহি লোভ মোহ কাম কৰে মাত্ৰ সেৱ ॥
 যত দুখী ভিক্ষী দেখে কৰে ধন দান ।
 বোগী ভোগী মুখ জ্ঞানী কৰে সম জ্ঞান ॥ ৩৫১১১
 কোন বস্তু নমাগয় সন্তোষ সদায় ।
 যিবা পায় ভাবে কৃষ্ণ কৃপাত মিলয় ॥
 যিবা বস্তু লাগে মাত্ৰ তাকে দ্বিজে ভুঞ্জে ।
 অতিবিক্ত বস্তু মানে বিলাসন্ত ৰঞ্জে ॥ ৩৫১১২
 মিথিলাৰ ৰাজ্য এক বহুলাংশ নাৰ ।
 জ্ঞানী দানী মানী কৃষ্ণভক্ত আত্মবাম ॥
 ৰাজ্য সম্বোধনে তাৰ অগ্ৰথ সদায় ।
 সম ব্যৱহাৰ মাত্ৰ বাঞ্ছে সৰ্ব্বঠায় ॥ ৩৫১১৩
 বহুলাংশ নৃপতি যে আতি শুভানয় ।
 কৰাৰে কৃষ্ণৰ যাত্ৰা আনন্দ সদায় ॥

বান্ধব কৃষ্ণক মাত্রে সেৱে দিনে ৰাতি ।
 কৃষ্ণ বিনে আম দেৱে নকৰে ভকতি ॥ ৩৫১১৪
 বহুলাশ্ব হেন ৰাজ্য কৃষ্ণত ভকত ।
 বিপ্ৰ শ্ৰুতদেৱ মহা বিষয় বিবত ॥
 একান্ত ভকত দুয়ো কৰে কৃষ্ণ সেৱ ।
 দুয়োৰো আশ্ৰয় মাত্রে কৃষ্ণ এক দেৱ ॥ ৩৫১১৫
 সবাঙ্কৰে কৃষ্ণ মাত্রে কৰন্তু ভকতি ।
 কৃষ্ণ বিনে আনে দুয়ো নকৰয় মতি ॥
 হেন শ্ৰুতদেৱ বিপ্ৰ আতিকে বিশিষ্ট ।
 বহুলাশ্ব ৰাজ্য মহা মাধৱত নিষ্ঠ ॥ ৩৫১১৬
 দুহানো আশ্ৰয় মাত্রে যাদৱনন্দন ।
 দুহান সম্বন্ধে ভুট্ট জনা নাৰায়ণ ॥
 বিবস্ত ভকত দুই আছে মিথিলাত ।
 চন্দ্ৰ সূৰ্য্য শোভে যেন সমস্ত ভাৰত ॥ ৩৫১১৭
 সৰ্বজ্ঞান হৃষীকেশ দ্বাৰকাৰ ৰায় ।
 দুই ভক্ত মূৰ্ত্তি অহৰ্নিশে দেখা পায় ॥
 কৃষ্ণে বোলে ভক্ত মোৰ আতিকে মহান ।
 মোৰে এহি ভকতৰ নাহি একো ভিন ॥ ৩৫১১৮
 ভাৰ্য্যা পুত্ৰ কন্যা বন্ধু পায় সৰ্বকাল ।
 ইহেন ভকত মোৰ মিলে কোনো কাল ॥
 যাওঁ মই হওঁ যায় ভক্ত দৰ্শন ।
 এহি ভাবি মাধৱৰ আকুলিত মন ॥ ৩৫১১৯
 দাককক দৃষ্টি কৰি শ্ৰীকৃষ্ণ বদতি ।
 আনিয়োক বথ চাওঁ মিথিলাৰ পতি ॥
 কেতিয়কো পাওঁ মই ভক্ত দৰ্শন ।
 দুই ভক্তে কৰে মোৰ আকুলিত মন ॥ ৩৫১২০
 সজ্জিত কবিয়া বথ যোগাইলা দাককে ।
 সবাঙ্কৰে কৃষ্ণ দেৱ উঠিলা কোঁতুকে ॥
 বিদেহৰ অভিমুখে চলিলা মুৰাৰি ।
 হৃদৰ্শন চক্ৰ ধৰি বোলে হাশ্ব কৰি ॥ ৩৫১২১
 কবিয়া উৎসৱ মুনীগণ মহাভাগ ।
 দেখিবো পৰম ভক্ত আজি ৰাত্ৰিভাগ ॥

সিদ্ধমুনি নাৰদ কৃষ্ণক ৰঙ্গে চাই ।
 বীণা বাজ কৰি যাস্তু কৃষ্ণ গুণ গাই ॥ ৩৫১২২
 বীৰব্ৰত শ্ৰুতধৰ অত্ৰি বামদেৱ ।
 চলি যাস্তু মহাৰঙ্গে কৃষ্ণে কৰি সেৱ ॥
 অসিত অকণি মৈত্ৰ আৰো বেদব্যাস ।
 সঙ্গৈ যায় পৰশুৰাম আতিকে উল্লাস ॥ ৩৫১২৩
 গকড়ৰ ধ্বজ শোভে ৰথৰ উপৰে ।
 শুক্ৰ শ্বেত চন্দ্ৰতাপ ধৱল চামৰে ॥
 মিথিলা নগৰ পাইল দাককৰ ৰথ ।
 বহুলাশ্ব নৃপ আহি কৰে হেঁচ মাথ ॥ ৩৫১২৪
 শ্ৰুতদেৱ বহুলাশ্ব ভক্ত দুইজন ।
 সবাঙ্কৰে কৃষ্ণ পাৱে লভিল শৰণ ॥
 দুয়ো বোলে কিনো ভাগ্য কিনো ভাগ্য ভৈল ।
 আপুন গৃহতে হৰি দৰ্শন দিল ॥ ৩৫১২৫
 খাথে বেথে পাণ্ডা অৰ্ঘ্য চৰণ পূজিল ।
 গন্ধ পুষ্প দুখ অন্ন যোগান ধৰিল ॥
 ঋষি মুনি সবে মিলি আনন্দে ডুজিল ।
 কৃষ্ণ গুণ গাই ৰঙ্গে যন্ত্ৰত চুইলিল ॥ ৩৫১২৬
 বহুলাশ্ব বদতি শুনিয়ে জগদীশ ।
 কুকৰ্ণেত্ৰ যুদ্ধ সাস্ত্ৰে গৈলা কোন দিশ ॥
 কোন স্থানে কিবা কাম কৰিলাহা হৰি ।
 শুনিকাক যোগ্য যদি শুনিয়ে মুৰাৰি ॥ ৩৫১২৭
 হেন শুনি হাসি হৰি দিলন্ত উত্তৰ ।
 যত গব্বৌ সমস্তৰ ভৈল গব্ব চুব ॥
 তোৰা সমজনে ঘোৰ সমৰ ত্যাঞ্জিলা ।
 তাসম্বাৰ আজ্ঞা লৈয়া নিজ স্থানে গৈলা ॥ ৩৫১২৮
 মোৰ প্ৰাণ সখি গৈল তীৰ্থ কৰিবাক ।
 একেথৰে বথ ডাকি চলিলো ব্ৰজক ॥
 শুনিলোহো অতি গব্বৌ ভৈল বংশধৰ ।
 দ্বাৰকাক কালমেঘে কৰিলা আচ্ছাৰ ॥ ৩৫১২৯
 হেন শুনি ব্ৰজে হৰি বিলম্ব নকৰি ।
 দাকক সহিতে গৈল আপুনাৰ পুৰি ॥

কতোদিন দেবহৰি থাকে লীলা কবি ।
বাঞ্ছা দিন নৃত্য-গীত আনন্দৰ পুৰী ॥ ৩৫১৩০

ত্ৰিষ্কম্বৰ মৰ্ত্য ভূমি ত্যাগ কৰিবলৈ
দেৱতাসকলৰ প্ৰাৰ্থনা

একদিন আসিলন্ত দেৱ নিবন্তৰ ।
ব্ৰহ্মা হৰ আদি কৰি দেৱ পুৰন্দৰ ॥
জয় জয় কৃষ্ণ বুলি দিলেক জোকৰ ।
গাৱে গাৱে প্ৰণাম কৰিলা বাবুস্বৰ ॥ ৩৫১৩১
নানাৰিধ ভূতি-নতি কৰিলা বিস্তৰ ।
দশ দিকপাল আদি তোমাৰ কিঙ্কৰ ॥
পৃথিৱীৰ কাৰ্য্যমানে সাধিলা সকলে ।
আৰ নাথাকিবা নাথ এহি মহীতলে ॥ ৩৫১৩২
এহিবুলি দেৱগণ নিজমে বহিলা ।
দেৱক চাহিয়া কৃষ্ণে বচন বুলিলা ॥
বংশক সংহৰি যাইবো আপুনাৰ থান ।
সেহি সময়তে পাইবা তোমাৰ থান ॥ ৩৫১৩৩
হেন শুনি দেৱগণে প্ৰণাম কৰিলা ।
আপোনাৰ স্থানে স্থানে সবেও চলিলা ॥
এহিমতে মাসচয় আছিলন্ত হৰি ।
মনে আলোচন্ত বংশ নাশো কেন কৰি ॥ ৩৫১৩৪
ব্ৰাহ্মণৰ বাক্যে বংশ কৰাইবো বিনাশ ।
নিশ্চয় কৰিলা প্ৰভু জনত নিবাস ॥

যজুবংশৰ ওপৰত ঋষিৰ অভিলাষ

পৰমাত্মা কপে কৃষ্ণ আছন্ত হিয়াত ।
যজুবংশ হৈলা পাচে পৰম প্ৰমত্ত ॥ ৩৫১৩৫
কুমতি কুকাৰ সবে লাগ ধৰিলন্ত ।
ঋষি মুনি তপস্বীক মিছা দেখিলন্ত ॥
বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নবেধৰ ।
ঈশ্বৰ ইচ্ছায়ে ঋষি মুনি নিবন্তৰ ॥ ৩৫১৩৬
পিণ্ডাৰক তীৰ্থে সবে আসিলা নিশেষ ।
মুখ্য মুখ্য নাম কিছো কহিলো বিশেষ ॥

কশ্যপ কপিল যনু কশ্য কাত্যাৱণ ।
পৰাশৰ ভবভাজ আৰো পক্ষাৱণ ॥ ৩৫১৩৭
পুলস্তি পুলহ ক্ৰতু অজিবা উত্তম ।
বিধ্বামিত্ৰে অবিমুক অৰি ভাগতম ॥
সনক সৌভৰি ভৃগু চুৰ্ব্বাসা বশিষ্ঠ ।
ভাগৱ ভাগুৰি নন্দ গুৰু তপোনিষ্ঠ ॥ ৩৫১৩৮
বামদেৱ সনন্দ নাৰদ ভগৱন্ত ।
ইসবে প্ৰমুখ্যে ঋষি আনো অপৰ্য্যন্ত ॥
পিণ্ডাৰক তীৰ্থত যে কৰিলন্ত স্নান ।
নিত্যক্ৰিয়া অৱসানে ধৰি আছে ধ্যান ॥ ৩৫১৩৯
সহিতে চাপিল কাল বিধিৰ বিপাকে ।
যজুবংশো গৈলা সেহি তীৰ্থ পিণ্ডাৰকে ॥
তীৰতে দেখিলা গৈয়া ঋষি মুনিগণ ।
বোলে বুজিবোহো আজি সৰাৰ প্ৰমাণ ॥ ৩৫১৪০
এহি বুলি সমস্তেও কৰি আলোচন ।
স্থানান্তৰ ছয়া পাচে কৰিলা গমন ॥
প্ৰহৰ অনাইলা সবে স্ত্ৰীৰ অলঙ্কাৰ ।
শাস্ত্ৰক কৰিলা সবে স্ত্ৰীৰ যে আকাৰ ॥ ৩৫১৪১
শিখত সিন্দূৰ দিলা পাৱন্দুত নুপুৰ ।
ওফন্দাইল পেট গৰ্ভৱতীৰ আকাৰ ॥
পিঙ্কাইলা সৰ্ব্বাঙ্গে অলঙ্কাৰ নেত শাৰী ।
সাক্ষাতে দেখিয় যেন গৰ্ভৱতী নাৰী ॥ ৩৫১৪২
এহিমতে লৈয়া যায় যাদৱকুমাৰ ।
প্ৰবেশিলা সবে যাই সমাজে ঋষিৰ ॥
যজুবংশীগণে বোলে নত্ৰ কৰি কায় ।
তোবাসব সত্য শুদ্ধ কেৱল সদায় ॥ ৩৫১৪৩
কৃপাময় ঋষি-মুনি তোৰা সৰ্ব্বজ্ঞান ।
ভূত ভবিষ্যত কথা জানা বৰ্ত্তমান ॥
এই দেখা গৰ্ভৱতী মাৰী দশ মাস ।
কিবা কন্যা কিবা পুত্ৰ কিবা হোৱে নাশ ॥ ৩৫১৪৪
ভালমতে গণি-পঢ়ি চাহিয়ো শাস্ত্ৰত ।
স্বৰূপ কহিয়া সবে কহিয়ো আমাত ॥
শুনি মুনি ঋষিগণে চাই যোগবলে ।
নাৰী মুহিকয় ইটো জানিলা সকলে ॥ ৩৫১৪৫

ভ্রুকুটি কুটিল মুখ আৰক্ত নয়ন ।
 যদ্বংশ সমস্তক বুলিলা বচন ॥
 উপজিবে মুষলেক ইহানে শৰীৰে ।
 মুষলে নাশিবে যদ্বংশে নিবস্তবে ॥ ৩৫১৪৬
 এহিমতে চণ্ডশাপ ঋষি দিলা যেষে ।
 নিপ্ৰাণ বদন ভৈল সমস্ত যাদরে ॥
 দেখা কেনে বিষয়ৰ বিষয় যে জাল ।
 যাদৰ বংশৰ পাচ ধৰিলেক কাল ॥ ৩৫১৪৭
 শুনিয়েক সভাসদ কেদিন জীৱন ।
 সহবে ভজিয়ো কৃষ্ণদেৱৰ চৰণ ॥
 কৃষ্ণে পৰম দেৱ পৰমাত্মা হৰি ।
 মই অনাথক নাথ লোৱা দাস কৰি ॥ ৩৫১৪৮
 কেৱলে সততে জানা কৃষ্ণৰ চৰণ ।
 কৃষ্ণ ব্যতিৰেকে নাহি জীৱৰ তৰণ ॥
 ধন জন পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সবে মাত্ৰ তুচ্চ ।
 কহে বয়ুনাথ সূক্তে বোলা কৃষ্ণ কৃষ্ণ ॥ ৩৫১৪৯

বজা উগ্ৰসেনৰ আদেশত মুষল গুড়ি কৰি

সাগৰত নিক্ষেপ

তুলুড়ী

সমস্ত যাদরে সামৰাজ্য যেষে
 বস্তক গুচাই পাচে ।
 বসনৰ ধাৰে উদৰ উপৰে
 দেখে মুষলেক আছে ॥
 সকলকে লৈয়া গমন কৰিয়া
 প্ৰবেশ ভৈলা নগৰ ।
 উগ্ৰসেন বায় আছন্ত যথায়
 গৈলা সেহি অভ্যস্তব ॥ ৩৫১৫০
 বাজাৰ আগত মুষল দিলন্ত
 কৈলা কথা নিবস্তবে ।
 ইসৰ বৃত্তান্ত কৃষ্ণত নকৈল
 যিহেতু ইচ্ছা কৃষ্ণৰ ॥

বাজা বোলে আন কমাৰ সজ্ঞান
 সাক্ষাতে গুড়ি কবোক ।
 বাজআজ্ঞা মানি কমাৰক আনি
 মুষলেক ঘসাইলেক ॥ ৩৫১৫১
 ঘসন্তে ঘসন্তে লোহা গুড়ি ভৈলা
 কিছো মাত্ৰ শেষ বৈলা ।
 লোহা গুড়ি লৈয়া সাগৰে পেছলাই
 বোলন্তে দুৰ্গতি গৈলা ॥

উদ্ধৱ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পাণ্ডৱক দান ; মাছুৰী বনৰ উৎপত্তি

সহি সময়ত উদ্ধৱে বোলন্ত
 কৃষ্ণৰ পাৱত ধৰি ।
 বংশক সংহৰি বৈকুণ্ঠ নগৰী
 যাইবা দ্বাৰকাক এৰি ॥ ৩৫১৫২
 হেন শূনি পাচে মলিলা মাথৰে
 উদ্ধৱৰ মুখ চাই ।
 কৈবো সবে তত্ত্ব ভকতিৰ যত
 মোক ভজা সমুদায় ॥
 কৰ্মযোগ স্তান আৰো সাক্ষ যোগ
 কৈলা সবে কথা চাই ।
 আদি অন্ত যত কৈয়া উদ্ধৱত
 খৰম দুখানি থই ॥ ৩৫১৫৩
 হাতে তুলি ধৰি উদ্ধৱক হৰি
 আপুনি মাথাত দিলা ।
 কৃষ্ণে বোলে সখি নামে প্ৰৱৰ্ত্তাবে
 বদৰিকাশ্ৰমে চলা ॥
 কলিৰ সহস্ৰ বৎসৰ অন্তৰে
 যাইবাহা যোৰ সূৰনে ।
 অলকা নন্দন তীৰ্থ মনোহৰ
 কুৰিবা যোৰ বচনে ॥ ৩৫১৫৪
 উদ্ধৱেও পাচে মন অসন্তোষে
 প্ৰয়াণ দেখিব মনে ।
 নমস্কাৰ কৰি কিছোমান গই
 আৰ হুয়া কৈলা মনে ॥

মুনি বোলে শুনা বাজা জন্মেজয়
 যিসব হৈলন্ত পাচে ।
 চৌৰ আফালে লোহা গুড়ি গৈয়া
 মাতুৰী হৈলন্ত কাছে ॥ ৩৫১৫৫
 যিবা অৱশেষ লোহা ফেপিলেক
 তাহাকো মৎস্তে গিলিলা ।
 কৈবৰ্ত্তেও জাল বাহন্তে জালত
 সেহিগোট মৎস্ত পাইলা ॥
 কাটন্তে কৈবৰ্ত্তে লোহা দেখিলন্ত
 ব্যাধেও খুজি আনিল ।
 কমাৰক নিয়া সমগ্ৰে বন্ধায়ে
 টোণত স্তমাই থৈল ॥ ৩৫১৫৬
 সেহি শৰ লৈয়া ব্যাধে বাণ লৈয়া
 মাৰিলা কৃষ্ণ চৰণে ।
 মাতুৰীৰ কোবে মাৰিল সমন্তে
 প্ৰচণ্ড ঋষি বচনে ॥

দ্বাৰকাত নানা বিমঙ্গল দৰ্শন

শুনি জন্মেজয় পুছন্ত দুনাই
 মুনিৰ মুখক চাই ।
 মাতুৰী হানিয়া কিমতে মাৰিল
 কহিয়োক সমুদায় ॥ ৩৫১৫৭
 জগতৰ নাথ প্ৰভু নাৰায়ণ
 ব্যাধে প্ৰহাৰিলা কেনে ।
 ইসব কথাক কহা শুক বাপ
 শুনিয়া থাকো অৱণে ॥
 বৈশম্পায়নে বোলে শুনা জন্মেজয়
 কৈবো কথা যাদৱৰে ।
 দ্বাৰকাত যত নানা বিমঙ্গল
 শুনন্তে লাগয় ডৰে ॥ ৩৫১৫৮
 অনাবাৰে তক ক্ৰোধে নিবন্তৰ
 বৰষে কথিব ছানি ।
 পুষ্কৰিণী যত আছে দ্বাৰকাত
 সবাকো খলকে পানী ॥

দধি দুখ যত হোৱন্ত শোণিত
 গৃধ্ৰসবে গৃহে পৰে ।
 অকাল কালত তক ভূণ লতা
 সবে ফল ফুল ধৰে ॥ ৩৫১৫৯
 গৃহৰে ভিতৰে দেখে সৰ্বলোক
 শাস্তিনী যে সোণগুই ।
 ফেকৰা আৰাৱ কৰে ঠাৱে ঠাৱ
 কান্দন্ত ক্ৰোধে সদায় ॥
 আকাশত ঘোৰ দেখে গৃহযুদ্ধ
 সঘনে ভূমি কাম্পয় ।
 নকান্দি থাকন্তে নব নাৰী যে
 চক্ষুৰ লোতক বয় ॥ ৩৫১৬০
 যত বিমঙ্গল দেখি যাদৱৰ
 মনত নাহিকে স্তম্ভ ।
 ঋষিৰ শাপক স্তম্ভিয়া মনে
 বিবৰ্ণ সবাবে মুখ ॥

শ্ৰীকৃষ্ণৰ পৰামৰ্শমতে যাদৱসকলৰ প্ৰভাস তীৰ্থ গমন

বৃদ্ধ বৃদ্ধ যত যাদৱ সমন্ত
 কৃষ্ণৰ পাশক গৈলা ।
 ওচ কঠ মুখ শুখাইলা সকল
 কৃষ্ণৰ আগত কৈলা ॥ ৩৫১৬১
 ঘোৰ ঋষিশাপ লাগিল আমাত
 কহিয়ো আৰ উপায় ।
 হেন শুনি কৃষ্ণে বুলিলা বচন
 যাদৱসৰক চাই ॥
 শুনা যদুবৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ শাপ
 ফলত তৈলা আমাৰ ।
 ব্ৰহ্মাণ্ড ভিতৰে ইহাক গুচাইবে
 শক্তি আছে কাহাৰ ॥ ৩৫১৬২
 তথাপিতো এক উপায় কৰাহা
 প্ৰভাস তীৰক গৈয়া ।
 ধন বত্ত লৈয়া শকত ভৰায়া
 ব্ৰাহ্মণক দান দিয়া ॥

দানেহে দুৰ্গতি দূৰ কৰে আতি
শাস্ত্ৰৰ এহিসে তৰ ।
পূৰ্বকালে দক্ষ চন্দ্রক শাপিলে
ক্ষয় হোক শৰীৰত ॥ ৩৫১৬৩
পাচে চন্দ্র আসি প্রভাসতে থাকি
পুত্ৰ ভৈলা পূৰ্ববত ।
আকে জানি সবে কালি প্রভাততে
আমিও চলো সমস্ত ॥
শুনা নবলোক মহন্তৰ শোক
দেখা কেনে বিষয়ত ।
ধন জন যত পুত্ৰ পৰিবার
নাহিকে আত সজ্ঞাত ॥ ৩৫১৬৪
জানি নিষ্ঠমনে কৃষ্ণৰ চৰণে
সততে কৰা প্রবন্ধ ।
পাপক বিনাশ কৰিয়োক বজ্জে
ছিত্তিয়োক কৰ্ম্মবন্ধ ॥
কহে পৃথুৰামে ধৰি কৃষ্ণ পাৰে
সবে এৰা আন মতি ।
কৃষ্ণ কৃষ্ণ বোলা বাম বাম বোলা
লভিবা হাতে মুকুতি ॥ ৩৫১৬৫

যাদবসকলৰ তীৰ্থ-গ্ৰন আৰু হুৰাপান

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জগ্নেজয় ।
কৃষ্ণৰ বচন শুনি যত্ন সমস্তয় ॥
পঞ্চাৰ্ৰুদ চাৰি কোটি যাদব যুৱত ।
ধনবদ্ধ লৈয়া যাত্ৰা কৰিলা সমস্ত ॥ ৩৫১৬৬
গৃহতে বহিলা বাল্য বৃদ্ধ নাৰী যত ।
কৃষ্ণ বলভদ্ৰে দুই লৰিলা লগত ॥
নৌকাত চড়িয়া পাব ভৈলন্ত নিশেষ ।
দূত পাৰ্শ্বি আনিলন্ত ব্ৰাহ্মণ বিশেষ ॥ ৩৫১৬৭

গ্ৰন দান কৰিলন্ত বিধিৰ বিধানে ।
মনপূৰি ব্ৰাহ্মণক দিলা নানা দানে ॥
হয় হস্তী বধ ছত্ৰ অলঙ্কাৰে যশি ॥
ধেনু ভূমি দিলন্ত দুৰ্গতি যাউক খণ্ডি ॥ ৩৫১৬৮
দান অৱসান হৈয়া যাদব সমস্ত ।
বসিলা সমাজ পাতি সবেও তীৰত ॥
হৃন্দৰ শৰীৰ দেখি বাহু বন্ধস্থল ।
সবাৰো প্রকাশে মুখ চন্দ্রৰ মণ্ডল ॥ ৩৫১৬৯
কালে চাপিলেক পাচে লুপ্ত ভৈল জ্ঞান ।
মধুময় হুৰাক কৰিলা সবে পান ॥
আয়ু জ্ঞান হৰিলন্ত কৃষ্ণে সেহি কাল ।
বিজ্ঞান বিস্মৃত সবে ভৈলন্ত বিহ্বল ॥ ৩৫১৭০
ঢলো-পৰো কৰে যেহি আসে তাকে বোলে ।
অন্তো অন্তো বোলা বুলি উঠিলেক বোলে ॥
কৃষ্ণে আৰো পিলা ক্ৰোধে সবাৰে পাচত ।
সবাকে সবেয়ো বোলে কৰিবোহো হত ॥ ৩৫১৭১
কেহো বোলে তোক আজি নিবো যমঘৰ ।
কেহো বোলে তোৰ আজি ছেদিবোহো শিৰ ॥
কতো যেবে চক্ষু পকাই বোলে থাক থাক ।
কতো কতো জনে বোলে কোনে ৰাখে তোক ॥ ৭২
এহি বুলি বীৰকাচে কাচিলা তেখন ।
বথত চড়িয়া সাজিলন্ত ধনুগুণ ॥
কামদেৱ সমে যুদ্ধ লাগিল দেৱৰ ।
হুমিত্ৰা হুৰথে দুই কবন্ত সমৰ ॥ ৩৫১৭৩
অক্ৰূৰ সহিতে কৃষ্ণে কবন্ত সমৰ ।
লাগিলন্ত সাত্যকি অনিৰুদ্ধৰ সমৰ ॥
সাৰণে হুৰেনে আৰো কবন্ত যে ৰণ ।
সত্ৰাজিতে সমে ভানু প্ৰহাৰন্ত বাণ ॥ ৩৫১৭৪
এহিমতে পঞ্চাৰ্ৰুদ আৰো চাৰি কোটি ।
হুয়া বিমোহিত সবে যুজ্জে জুলিবাটি ॥
অবিচ্ছেদে নিবন্তৰে শৰ বৰষয় ।
বাৰিষা কালৰ যেন মহা মেঘচয় ॥ ৩৫১৭৫
প্ৰহাৰন্তে শৰসৰ শূন্য ভৈলা টোণ ।
তেবে খড়্গা চৰ্ম্ম ধৰি কৰে ঘোৰ ৰণ ॥

খড়্গ চৰ্ম্ম যুদ্ধমানে কবিলন্ত তদা ।
 সিয়ো নাশ ভৈলা পাচে লৈলা ঘোৰ গদা ॥ ৩৫১৭৬
 গদাৰ উপবে গদা পৰে ঠাত ঠাত ।
 কতো কতো কোব গৈয়া পৰে শৰীৰত ॥
 এহিমতে গদা যুদ্ধ কৰিলা ডাঙৰ ।
 খণ্ড খণ্ড হৈয়া গদা পৰিলা সবাৰ ॥ ৩৫১৭৭
 অস্ত্ৰ নাহিকয় নচাস্ত আগপাচ ।
 ঘোৰ ব্ৰহ্মশাপ আসি চাপিলেক কাছ ॥
 দেখে সমীপতে আছে গজিয়া মাছুৰী ।
 সক্রোধ নয়নে গৈয়া লৈলন্ত উভাৰি ॥ ৩৫১৭৮
 পৰম ক্ৰোধত আতি মহা মত্তভাৱে ।
 মাছুৰী ধৰিয়া দুই দুইহাকৈ কোবাৰে ॥
 শৰীৰত পৰে যেন বজ্জৰ সন্ধান ।
 বাম কৃষ্ণ বুলি যদুগণে ছাৰে প্ৰাণ ॥ ৩৫১৭৯

কৃষ্ণ-বলৰামৰ লগত যাদৱসকলৰ যুদ্ধ আৰু ধ্বংস

এহিমতে যদুবীৰ মৰিল বিস্তৰ ।
 কৃষ্ণক চাহিয়া বোলো দিলন্ত উত্তৰ ॥
 আগতে সবেয়ো মৰে কিবা আছা চাইয়া ।
 পাৰাণ সদৃশ দেখো তোমাসাৰ হিয়া ॥ ৩৫১৮০
 চলা তুমি আমি যাই ভাঙোহো কন্দল ।
 যিবা কিছো শেষ আছে বহোক সকল ॥
 জ্যেষ্ঠৰ বচন শুনি প্ৰভু ভগৱন্ত ।
 দুই ভাই প্ৰবেশিলা সবাৰো মধ্যত ॥ ৩৫১৮১
 হে যদুবংশসব কি কাম কৰাহা ।
 কন্দল কৰিয়া দেখো ধ্বংস সবে যাহা ॥
 এভো প্ৰতি প্ৰতি বোলো শুনিয়ো বচন ।
 বংশৰ মধ্যত সবে এৰিয়োক বণ ॥ ৩৫১৮২
 বলভদ্ৰে বোলে হেৰা অক্ৰূৰ খুৰাই ।
 বংশৰ মধ্যত তুমি জ্যেষ্ঠ সমুদায় ॥
 কেনে ক্ৰদ্ধ কৰা দেখো ভিন পৰ নাই ।
 মোহোৰ শপত বণ এৰিয়ো সদায় ॥ ৩৫১৮৩
 হেন শুনি ক্ৰোধ বৰ উঠিলা সবাৰ ।
 বাম-মাধৱক বোলে সবে বেঢ়ি মাৰ ॥

ইহাক মাৰিয়া আজি নিবো যমঘৰ ।
 আমাক ভৰ্জিয়া দুয়ো দেখাৱন্ত বীৰ ॥ ৩৫১৮৪
 এহিবুলি ধৰিলন্ত দুহাক বেঢ়িয়া ।
 কৃষ্ণ বলভদ্ৰে পাচে ক্ৰোধ যুদ্ধ হৈয়া ॥
 মাছুৰী হানি দুয়ো কোবাইবে লাগিলা ।
 গিৰিস্ গিৰিস্ কৰি ভূমিত পৰিলা ॥ ৩৫১৮৫
 কৃষ্ণে মাৰিলন্ত বীৰ পঞ্চদশ শত ।
 সহস্ৰেক মানে বোলো কৰিলাহা হত ॥
 পঞ্চাৰ্দ্ধ শত তিনি শত কোটি নৱ শ নিযুত ।
 নৱ লক্ষ মানে আৰো নৱ যে অযুত ॥ ৩৫১৮৬
 সমস্ত সহস্ৰ বীৰধিক পঞ্চ শত ।
 মাৰা মাৰি কৰি সমৰত ভৈলা হত ॥
 জনেক নৰৈলা কেহো মৰিল সকলে ।
 বাম-কৃষ্ণ দুই ভাই বহিল কেৱলে ॥ ৩৫১৮৭

বলৰামৰ সমাধি লাভ ; শ্ৰীকৃষ্ণৰ জ্যোতিৰ্ময় হৈ
 গোলকধাম গমন ।

বংশৰ নিৰ্য্যাণ দেখি বোলোৰ বিচাট ।
 বোলন্ত মনত জানে কৃষ্ণৰ কপট ॥
 সাগৰ সঙ্কাশ ইটো বংশ যে আমাৰ ।
 কালৰ হাতত সবে ভৈলা ছাৰখাৰ ॥ ৩৫১৮৮
 যদুবংশ নাম থাকি ভৈলন্ত নিশঙ্ক ।
 পিণ্ডক জলক লাগি নথাকিল সঞ্চ ॥
 শূন্য দ্বাৰকাত আসি কি কৰিবো যায় ।
 তনুত্যাগ কৰি যাইবো আপুনাৰ ঠাই ॥ ৩৫১৮৯
 এহিবুলি বলদেৱ নথাকিল বই ।
 পদ্মাসন কৰি তীৰে বসিলন্ত গই ॥
 ব্ৰহ্মত সমাধি পাচে ধৰিলন্ত ধ্যান ।
 শল সৰ্পৰূপে গৈলা আপোনাৰ স্থান ॥ ৩৫১৯০
 বোহিণী তনয় যেনে গৈলা নিজ ঠাই ।
 একেধৰ ভৈলা কৃষ্ণ নাহিকে সহায় ॥
 বোলোৰ শব্দক পাচে ধৰি আকোৱালি ।
 কবন্ত ব্ৰহ্মদন শোকে প্ৰভু বমহালী ॥ ৩৫১৯১
 হৰি হৰি প্ৰাণ ভাই কি ভৈল বিলায় ।
 বোহিণী মাৱত গৈলা কি কহিলো যায় ॥

বৃষ্টিবংশে অৰতাৰ ভৈলো দুইজন ।
 কৃষ্ণ বলভদ্রে নাম ঘোষে সৰ্ব্বজন ॥ ৩৫১৯২
 কংসভয়ে নন্দগৃহে পিতৃ ধৈল্য নিয়া ।
 ধেনু চাৰিলোহো বনে গোপগণ লৈয়া ॥
 তোমাৰ সমান ভাই আৰো কৈত পাইবো ।
 দাবকাপুৰীত কাক চাহিয়া থাকিবো ॥ ৩৫১৯৩
 এহি বুলি কৃষ্ণ পাচে কৰিলা গমন ।
 লাহে লাহে গৈয়া প্ৰবেশিলা ঘোৰ বন ॥
 শিশু অশ্বখত বসিলন্ত আউজিয়া ।
 দক্ষিণ উকত বাম চৰণক ধৈয়া ॥ ৩৫১৯৪
 সেহি সময়ত ব্যাধ বনত কুবন্ত ।
 যুগৰ আকাৰ পদ কৃষ্ণক দেখন্ত ॥
 শুতি আছে যুগ বুলি তুলি লৈলা শব ।
 লক্ষ্য কৰি প্ৰহাৰিলা আতি দৃঢ়তব ॥ ৩৫১৯৫
 ভেদিলন্ত গৈয়া পাচে পাৰত প্ৰভুৰ ।
 লাগিল জানিয়া ব্যাধে চাপিয়া ওচৰ ॥
 দেখে শব লাগি আছে কৃষ্ণৰ পাৰত ।
 মৰিলো মৰিলো বুলি পবিল ভূমিত ॥ ৩৫১৯৬
 তোমাক কৰিলো দ্ৰোহ ত্ৰিজগত নাথ ।
 চাহিবে নলাগে আৰ কাটা মোৰ মাথ ॥
 হেন শুনি হাসি হৰি বুলিলা বচনে ।
 কিঞ্চিতেক ভয় তই নকৰিবি মনে ॥ ৩৫১৯৭
 বালিন্তত অঙ্গদ যে আছিলি ত্ৰেতাতে ।
 পিতৃবধী মাৰো বুলি বৰ লৈলি মোতে ॥
 অত্যাপিয়ো বাখিলিহি শাপ ব্ৰাহ্মণৰ ।
 মনুষ্য শৰীৰে তই চল স্বৰ্গপুৰ ॥ ৩৫১৯৮
 এতেক বোলন্তে আসি নামিল বিমান ।
 বজ্জৰ দীপিতি জ্বলে সূৰ্য্যৰ সমান ॥
 প্ৰদক্ষিণ কৰি ব্যাধে দণ্ডৱতে পৰি ।
 বিমানে চৰিয়া স্বৰ্গপুৰে গৈলা চৰি ॥ ৩৫১৯৯
 আছন্ত জগতনাথ ব্যাধক পঠাই ।
 কোটি সূৰ্য্যচন্দ্ৰসম ধৰি নিজকায় ॥
 চক্ৰ আদি কৰি অস্ত্ৰসবে মূৰ্তি ধৰি ।
 কৃতাজলি কৰি আছে চৌপাশে আৱৰি ॥ ৩৫২০০

সেহি সময়ত গৈয়া দেখিয়া উদ্ধৰে ।
 আসা আসা বুলি মাতিলন্ত কৃষ্ণদেৱে ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণে গৈয়া উদ্ধৰে ধৰিলা ।
 চৰণত মাথা ধৈয়া কান্দিবে লাগিলা ॥ ৩৫২০১
 উদ্ধৰক চাই কৃষ্ণে বুলিলা বচন ।
 মোহোক লাগিলা তুমি নকৰা ক্ৰন্দন ॥
 তুমি আমি দুয়ো যদি এৰো এহি থান ।
 সবে অনাচাৰী হৈব গুচিবক জ্ঞান ॥ ৩৫২০২
 বদৰিকাশ্ৰমে হেৰা চলিয়োক তুমি ।
 নাৰদক তযু স্থানে পাচি দিবো আমি ॥
 উদ্ধৰক প্ৰবোধিয়া আছন্ত কেশৱ ।
 সেহি সময়ত আইলা ঋষি যে মৈত্ৰেয় ॥ ৩৫২০৩
 মৈত্ৰেয়ক চাহি বুলিলন্ত কৃপাময় ।
 বিদূৰক নেদেখিলো এহিসে সময় ॥
 এহি বুলি মৈত্ৰেয়ত কৈলা জ্ঞানচয় ।
 বিদূৰত কৈবা বুলি দিলন্ত বিদায় ॥ ৩৫২০৪
 সেহি সময়ত পাচে উদ্ধৰ যে উঠি ।
 এৰিবে খোজন্তে যেন প্ৰাণ যায় ফুটি ॥
 দেখিবাক লাগি মনে বৈকুণ্ঠ প্ৰয়াণ ।
 আৰ জয়া বহিলা লভিলা নিজ জ্ঞান ॥ ৩৫২০৫
 অনন্তৰে শুনা কথা বথ সাৰথিব ।
 বথ এৰি গৈলা কৃষ্ণ অৰণ্য ভিতৰ ॥
 কৃষ্ণক নেদেখি পাচে মুচ্ছিত দাকক ।
 হা প্ৰাণনাথ কেনে এৰিলা আমাক ॥ ৩৫২০৬
 বথ সম্মিতে শোকে কুবন্ত বিচাৰি ।
 শিশু অশ্বখৰ তলে দেখিলা যুবাৰি ॥
 শৰপাতে বিদ্ধি আছে পাৰত প্ৰভুক ।
 বথ হন্তে নামি পাৰে পৰিলা দাকক ॥ ৩৫২০৭
 সেহি সময়ত বথ গৈলন্ত উদ্ধৰক ।
 দেখি সাৰথিব ভয়ে কম্পিলন্ত বুক ॥
 মনত বোলন্ত বোক এৰিলা দাককে ।
 এহি হেতুতেসে বথ গৈলা নিজ ঠায়ে ॥ ৩৫২০৮
 এহি বুলি মকমকি কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 মোতকে তিষ্ঠিলে জানা কৃষ্ণৰ চৰণ ॥

দাৰ্শকক চাই হৰি বুলিলা বচন ।
 দ্বাৰকাক লাগি শীঘ্ৰে কৰিয়ো গমন ॥ ৩৫২০৯
 মই এৰিবাৰ জানি বুঝাইবা সাগৰ ।
 বাল্য বৃদ্ধ বিধৱাক কৰা গই পাৰ ॥
 কহিবা সকলে বাৰ্তা সখি অৰ্জ্জুনত ।
 দেখিবে নপাইলো মই এহি সময়ত ॥ ৩৫২১০
 কিমতে বঞ্চিত সখি ছয়া একেশ্বৰ ।
 তাহাক লাগিয়া মোৰ পোৰে কলেৱৰ ॥
 পূৰ্বৰ সমান গৰ্ব একো নকৰিব ।
 কালক অপেক্ষি মনে নিয়মি ৰহিব ॥ ৩৫২১১
 বাল্য বৃদ্ধ বিধৱাক দিবা তান হাতে ।
 ইন্দুপ্ৰস্থে নিয়া থৈবে সবে ভালমতে ॥
 এহি বুলি কৃষ্ণদেৱে নিয়মি ৰহিলা ।
 কান্দি কান্দি দাৰ্শকেও বিদায় কৰিলা ॥ ৩৫২১২
 সেহি সময়ত আসিলন্ত দেৱগণ ।
 আকাশক ঘূৰিয়া বৈলা সবাৰে বিমান ॥
 সবেও বোলন্ত প্ৰভু আসা মোৰ স্থান ।
 সবাৰে জানিয়া মনস্কাম নাৰায়ণ ॥ ৩৫২১৩
 মহা জ্যোতিৰ্ময় ৰূপ তেথনে ধৰিলা ।
 চক্ষু ফুটে বুলি দেৱে মুদিয়া ৰহিলা ॥
 সেহিকালে গৈলা কৃষ্ণ স্থান আপুনাৰ ।
 গোলোকবাসীৰ ভৈল আনন্দ অপাৰ ॥ ৩৫২১৪
 ৰত্নসিংহাসনে কৃষ্ণ বসিলন্ত গৈয়া ।
 নিজ দূতগণ ৰজে ৰহিলা বেঢ়িয়া ॥
 নানাবিধ দ্ৰব্যে সেৱে পূজিলা বিশেষ ।
 স্বামী সেৱা কৰি থাকিলন্ত অহৰ্নিশ ॥ ৩৫২১৫

অৰ্জ্জুনৰ তীৰ্থ-পৰ্যটন

পুছে জন্মেজয় ৰাজা মুনিত ক্লিনতি ।
 প্ৰপিতামহৰ মোৰ ভৈলা কেন গতি ॥
 তীৰ্থ কৰিবাক পাঞ্চিলন্ত দামোদৰ ।
 কোনস্থানে কিবা তীৰ্থ কৰিলন্ত বীৰ ॥ ৩৫২১৬
 কৈতবা পাইলন্ত বাৰ্তা প্ৰয়াণ প্ৰভুৰ ।
 সবে মোক কৈয়ো মুনি কথা নিবন্তৰ ॥

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 কৃষ্ণত বিদায় কৰি বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ৩৫২১৭
 হৰিদ্বাৰে গমন কৰিলা বীৰবৰ ।
 স্নান দান কৰিলন্ত বিধি ব্যৱহাৰ ॥
 গণ্ডকী তীৰ্থক গৈয়া তাত অনন্তৰে ।
 শালগ্ৰাম ৰূপে হৰি থাকে নিবন্তৰে ॥ ৩৫২১৮
 তাত স্নান কৰি পাচে কৰিলা গমন ।
 প্ৰয়াগ তীৰ্থক গৈয়া বৈলা কতোদিন ॥
 গঙ্গা যমুনাৰ তাত সঙ্গম বিশেষ ।
 দেখি অৰ্জ্জুনৰ ভৈলা মনত হৰিষ ॥ ৩৫২১৯
 বিদ্যাপতি নামে এক দেখিলা ব্ৰাহ্মণ ।
 শিষ্যৰ আগত কহে ভাৱত, পুৰাণ ॥
 হেন দেখি অৰ্জ্জুনৰ উল্লাসিত মন ।
 স্নান কৰি গৈলা সেহি ব্ৰাহ্মণৰ স্থান ॥ ৩৫২২০
 সুন্দৰ শৰীৰ শ্যামবৰ্ণ কলেৱৰ ।
 অভিনৱ যুৱত দেখিতে মনোহৰ ॥
 উক কৰীকৰ সম ভুজ দুইথান ।
 বহল হৃদয় কৃশ কটি যে স্তম্ভাম ॥ ৩৫২২১
 সুদীৰ্ঘ নয়ন মুখ চন্দ্ৰমাৰ কাস্তি ।
 নিবিড়ে দশন যেন মুকুতাৰ পাস্তি ॥
 কৃষ্ণৰ সমান ৰূপ দেখিয়া সম্প্ৰতি ।
 কৃতাজ্জলি কৰি পুছিলন্ত বিদ্যাপতি ॥ ৩৫২২২
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় তোৰা নব-নাৰায়ণ ।
 একেশ্বৰে আসিলাহা কেনে মোৰ স্থান ॥
 এহি বুলি দিয়াইলন্ত বিশিষ্ট আসন ।
 গোঁৱৰ কৰিলা তাতে বসিয়া অৰ্জ্জুন ॥ ৩৫২২৩
 ধনঞ্জয়ে বোলে শুক কথা শুনিয়োক ।
 কৃষ্ণভাজা শিবে ধৰি আসিলো তীৰ্থক ॥
 তিনিয়ো লোকত ছুট আছিলেক যত ।
 সমৰে মাৰিয়া তাক কৰিলোহো হত ॥ ৩৫২২৪
 জীৱবধ পাপ মোৰ লাগিল শৰীৰে ।
 কোন তীৰ্থে নাশ কৰে কহিয়ো সম্ভৱে ॥
 ব্ৰাহ্মণ বদতি শুনা নব কৃপাময় ।
 ইসৰ-পাপক লাগি নকৰা সংশয় ॥ ৩৫২২৫

অৰ্দ্ধনব আগত বিদ্যাশতিৰ প্ৰয়াগ তীৰ্থৰ মাহাত্ম্যকথন
 এহি হেতুতেসে ভূমি ভৈলা অৱতাৰ ।
 পুছিলা সিসৰ ফল কহো প্ৰয়াগৰ ॥
 কনৌজপুৰত এক ব্ৰাহ্মণ আছিল ।
 ভদ্ৰতনু নাম তান বিষ্ণুভক্ত হৈল ॥ ৩৫২২৬
 ডাঙৰ দীঘল জবীৰুক আছে কাছে ।
 এক গোটা যক্ষ সদা থাকে সেহি গাছে ॥
 নানা দ্ৰব্য দিয়া পূজা কৰে সেহি ঠাই ।
 বোলে মোক দেখা দিয়া বৃক্ষৰ ওলাই ॥ ৩৫২২৭
 উদৰ পূৰিয়া ভুঞ্জি তুষ্ট ভৈলা যক্ষ ।
 ব্ৰাহ্মণৰ আগে পাচে ভৈলন্ত প্ৰত্যক্ষ ॥
 দেখি আনন্দিত মন ভৈলন্ত অপাৰ ।
 দৰিদ্ৰতা ছুখ দূৰ কৰিয়ো আমাৰ ॥ ৩৫২২৮
 যক্ষ বোলে ভদ্ৰতনু বচন যে মোৰ ।
 এহি বৃক্ষমূলে ধন আছে বহুতৰ ॥
 যতমানে লাগে তই নিয়ো মন পূৰি ।
 মোহোক নিতান্ত পূজিবিহি ভাল কৰি ॥ ৩৫২২৯
 এহিমতে যক্ষ বহু ধনক দিলন্ত ।
 ধন পায় ব্ৰাহ্মণৰ সম্পত্তি ভৈলন্ত ॥
 যক্ষ ব্যতিৰেকে আৰো নজানন্ত আন ।
 কালক্ৰমে আয়ু যত গুচিলন্ত তান ॥ ৩৫২৩০
 মৰণক লাগি আছে অল্প মাত্ৰ দিন ।
 ব্ৰাহ্মণক চাই যক্ষ বুলিলা বচন ॥
 মোক এৰি ভজ তই বিশ্ব দেৱতাক ।
 ব্ৰাহ্মণে বোলয় কেন বুলিলা আমাক ॥ ৩৫২৩১
 তোমাৰ প্ৰসাদে স্তুত লভিবো বহুত ।
 এবে এৰিবোহো কেনে মৰণ কালত ॥
 পুনু পুনু বুলিলন্ত যক্ষও বুজাই ।
 তথাপিতো ব্ৰাহ্মণৰ মতি নিফিবয় ॥ ৩৫২৩২
 মনত ভাবিয়া যক্ষ কবিলন্ত সাৰ ।
 প্ৰয়াগত পৰে গতি নাহিকয় আৰ ॥
 ভদ্ৰতনু লৱে যদি বচন আমাৰ ।
 তাহান সঙ্গত আমি পাবো তৰিবাৰ ॥ ৩৫২৩৩

প্ৰয়াগ তীৰ্থত যদি পৰিবাৰ পাওঁ ।
 অনায়াসে তেবে মোৰ মৃত্যুক এৰাওঁ ॥
 এহি বুলি যক্ষ পাচে ব্ৰাহ্মণক চাই ।
 মোহোৰ বচন তই নেৰিবি সদায় ॥ ৩৫২৩৪
 ভদ্ৰতনু বোলে কেনে বুলিলা ইহাক ।
 মৰিলেয়ো নেৰিবোহো তোমাৰ আজ্ঞাক ॥
 শুনিয়া যক্ষৰ বৰ আনন্দিত মন ।
 পুনৰপি ব্ৰাহ্মণক বুলিলা বচন ॥ ৩৫২৩৫
 এহি থানে আসি কালি বৃষভ দেখিবি ।
 মোৰ আজ্ঞা কৰ যদি তাহাতে উঠিবি ॥
 কদাচিতো নানামিবি তাহাৰ উপৰ ।
 নাম যদি হৈবি তই অন্তৰ আমাৰ ॥ ৩৫২৩৬
 কাহাতে নকৰি ইটো ইসব কখন ।
 এহি বোলা বুলি কৰি বহিলা সিদিন ॥
 প্ৰভাততে উঠি গৈলা ব্ৰাহ্মণ সিথানে ।
 বৃষৰূপে বহি আছে যক্ষয়ো আপুনে ॥ ৩৫২৩৭
 দেখে বৃষভক আছে পৰম স্তম্ভৰ ।
 লাম্বদিয়া উঠিলেক তাহাৰ উপৰ ॥
 ব্ৰাহ্মণক লৈয়া যক্ষ দিলেক লৱৰ ।
 দণ্ডেক ভিতৰে পাইলা পাব প্ৰয়াগৰ ॥ ৩৫২৩৮
 গহীন জলক চাই দিলা জাম্প মাৰি ।
 তনু ত্যাগ ভৈল ছুইবো প্ৰয়াগত পৰি ॥
 অক্ষয় স্বৰ্গৰ হস্তে বিমান আসিলা ।
 দিব্যৰূপ ধৰি ছুই তাহাতে উঠিলা ॥ ৩৫২৩৯
 ততকালে গৈয়া স্বৰ্গপুৰে প্ৰবেশিলা ।
 নানা ভোগ ভুঞ্জি ছুই তাহাতে বহিলা ॥
 শুন্য ধনঞ্জয় বাপু প্ৰয়াগৰ ফল ।
 স্পৰ্শ মাত্ৰে ভস্ম কৰে পাতক সকল ॥ ৩৫২৪০
 দেখা যক্ষ শৰীৰকো কৰিলা উদ্ধাৰ ।
 ব্ৰাহ্মণ আছিলো দেখা সেৱক যক্ষৰ ॥
 ইসবো তৰিয়া আছে প্ৰভাৱে তীৰ্থৰ ।
 কোন ক্ষুদ্ৰ দ্বিজ বন্ধু পাতক তোমাৰ ॥ ৩৫২৪১
 বিশেষত ভাব ভূমি হৰিলা ভূমিৰ ।
 সমবে কৰিলা হত বহু ক্ৰোধিগৰ ॥

তথাপি তো কৃষ্ণবাক্য কবিবাক লাগে ।
দিনচয় প্রাতঃস্নান কৰিয়ো প্ৰয়াগে ॥ ৩৫২৪২

বিদ্যাপতিৰ উপদেশমতে অৰ্জুনৰ স্নান আৰু
পুৰাণ-ভাৰত প্ৰবণ

হেনশুনি বচন বুলিলা ধনঞ্জয় ।
তোমাসাৰ বাক্য আমি কবিতো লাগয় ॥
প্ৰয়াগত স্নান কৰি তোমাৰ স্নানত ।
নিতে নিতে শুনিবোহো পুৰাণ ভাৰত ॥ ৩৫২৪৩
মুনি বিদ্যাপতি শিষ্যসমূহক চাই ।
বোলন্ত শুনিয়ে তোৰা আতি শুভানয় ॥
আন্ধ লাগি হেলা নকৰিবা কোনজন ।
যদুবংশে যেহি কৃষ্ণ সেহি নাৰায়ণ ॥ ৩৫২৪৪
কুককুলে নবৰূপে এহি ধনঞ্জয় ।
তোমাবাসবত আমি কহিলো নিশ্চয় ॥
আচাৰ্য্যৰ বাণী শুনি শিষ্য নিবন্তৰ ।
বহিবাৰ ধান কৰি দিলন্ত স্তম্ভৰ ॥ ৩৫২৪৫
অৰ্জুন থাকিয়া তাতে লভিয়া সন্মান ।
অকণোদয়তে কৰে প্ৰাতঃস্নান ॥
তাৰ অনন্তৰে পাচে বসন্ত সভাত ।
ব্ৰাহ্মণৰ মুখে নিতে শুনন্ত ভাৰত ॥ ৩৫২৪৬
আপোনাৰ গুণ যত শুনিয়া সাম্প্ৰত ।
শ্ৰদ্ধা বাঢ়ি যায় সদা তাহান মুখত ॥

অৰ্জুনৰ অমঙ্গল দৰ্শন আৰু বিদ্যাপতিৰ আদেশত
দ্বাৰকা গমন

এহিমতে ধনঞ্জয় তথাতে আছয় ।
কৃষ্ণ পাশ এৰা এৰি ভৈলা মাসচয় ॥ ৩৫২৪৭
এতহস্তে বিমঙ্গল মিলিল তাহাৰ ।
বাম অঙ্গ বাম বাহু ফন্দে নিবন্তৰ ॥
আৰো এক নিশা স্বপ্ন দেখিলন্ত বীৰ ।
যদুবংশ সমস্তেও ছয়া দিগম্বৰ ॥ ৩৫২৪৮
ঔৰ কুন্তম্ব মালা সৰাৰ মাথাত ।
দক্ষিণ দিশক যায় মহিষ বাহনত ॥

কৃষ্ণ বলভদ্ৰ দুইকো তাহাতে দেখিলা ।
চেতন লভিয়া পাচে বৰ ভয় পাইলা ॥ ৩৫২৪৯
স্নান কৰি গৈলা পাচে ব্ৰাহ্মণৰ সঙ্গ ।
দুশ্বপ্ন দেখিয়া মনে নাহিকয় বন্ধ ॥
অৰ্জুন বদতি শুনা ব্ৰাহ্মণ সজ্জন ।
আজি নিশাভাগে আমি দেখিলো সপোন ॥ ৩৫২৫০
বস্ত্ৰ নাহিকয় গাৰে যাদবসবৰ ।
মাথাত পিন্ধিছে মালা ঔৰ কুন্তম্বৰ ॥
মহিষ জানত উঠি দক্ষিণক যায় ।
মোৰ প্ৰাণ কৃষ্ণক দেখিলো সেহি ঠাই ॥ ৩৫২৫১
আৰো এক কথা এৰে কুহিকয় ভাল ।
নিবন্তৰে ফন্দে দেখো মোৰ বাম ফাল ॥
ভাল মন্দ কহা গুৰু চিত নোহে থিৰ ।
জীৱন ধিকাৰ মোৰ বিয়োগে কৃষ্ণৰ ॥ ৩৫২৫২
হেন শুনি বিদ্যাপতি বুলিলা বচন ।
ভাল কুহিকয় ইটো কহৰে উচ্চন ॥
দ্বাৰকা নগৰে তুমি চলিয়োক জনতে ।
শুভাশুভ কাৰ্য্য মানে দেখিবা সাম্প্ৰতে ॥ ৩৫২৫৩

অৰ্জুনৰ দ্বাৰকাত উপস্থিতি আৰু শ্ৰীকৃষ্ণৰ
প্ৰয়াণ-সংবাদত মুহুৰ্ত্ত

শুনি ধনঞ্জয় উঠি প্ৰণাম কৰিলা ।
দ্বাৰকাক মুখ কৰি পথক ধৰিলা ॥
পথতে যাহন্তে তান পৰিল মনত ।
কৃষ্ণে বুলিলন্ত পূৰ্বেৰ দেৱতাসবত ॥ ৩৫২৫৪
ছয় মাস অন্তে যাইবো আপোন নিলয় ।
আগ বাঢ়িবাক লাগি আসিবা নিশ্চয় ॥
মোক বুলি আছে কৃষ্ণে দুনাই দুনাই ।
বিলম্ব ব্ৰকৰি সধি আসা গই যাই ॥ ৩৫২৫৫
তথাপি তো কিয় মই বিলম্ব কৰিলো ।
কৃষ্ণে এৰি গৈলে যদি জীৱন্তে বৰিলো ॥
এহি আলোচিয়া সৰে যাস্ত শোক কৰি ।
সমীপক পাইলা গৈয়া দ্বাৰকা নগৰী ॥ ৩৫২৫৬

কতকণে বীৰবৰ চাপিল ওচৰ ।
 ঘাবে বহি আছে দেখে নাৰী নিবন্তৰ ॥
 দেখি অৰ্জুনক সবে আকুলিত হৈয়া ।
 আসিল বুলিয়া কৃষ্ণ ধৰিল বেঢ়িয়া ॥ ৩৫২৫৭
 কৃষ্ণ মুহিকয় পাচে অৰ্জুনক জানি ।
 কহিবে লাগিলা পাচে সকলে কাহিনী ॥
 কামদেৱ আদি কবি কুমাৰসকল ।
 গৰ্ভৱতী নাৰী সাজি খণ্ডিত পুছিল ॥ ৩৫২৫৮
 ভাণ্ডনা জানিয়া তাসম্বাৰ ক্ৰোধানল ।
 হৈবে মুঘলেক তোমাসাৰ যমকাল ॥
 ঘোৰ ব্ৰহ্মশাপ পাচে তেখনে লাগিল ।
 বসন শুচায়া তান সবেয়ো দেখিল ॥ ৩৫২৫৯
 কৃষ্ণত মুহুৰ্ধি দিলা ৰাজ্যৰ আগত ।
 গুড়ি কৰি ৰাজ্য তাক ক্ষেপিল জনত ॥
 পুৰে অদভুত পাচে ভৈলন্ত বহুত ।
 তাক দেখি সবে যাই কহিলা কৃষ্ণত ॥ ৩৫২৬০
 কৃষ্ণে বোলে চলা সবে প্ৰভাসক যাওঁ ।
 ঘোৰ ব্ৰহ্মশাপ ইটো তেবেসে এৰাওঁ ॥
 প্ৰভুৰ বচনে সবে ধনে বত্বে লই ।
 কৃষ্ণ বলভদ্ৰে দুই লগে আছে গই ॥ ৩৫২৬১
 তান মন্দবাৰ্তা আসি নপাইলোহো আমি ।
 কিবা সবে শুনা যদি কহিয়োক তুমি ॥
 হেন শুনি অৰ্জুনৰ পৰিল মনত ।
 কৃষ্ণে কহি আছে তীৰ্থযাত্ৰা সময়ত ॥ ৩৫২৬২
 মায়াবলে কৰিবোহো বংশক সংহাৰ ।
 এহি ভাৰ হৰিবা নালাগে তোমাসাৰ ॥
 নিশ্চয়ে জানিলো আবে প্ৰভুৰ আশয় ।
 বংশক সংহৰিয়া গৈলা গোলোক নিলয় ॥ ৩৫২৬৩
 জানি ধনঞ্জয়ে কাকো উত্তৰ নেদিলা ।
 জয়ক দেখিয়া তথা নিতালে পৰিলা ॥
 দেখি কন্যাসকলেয়ো বিস্ময় দেখিলা ।
 কিবা হেতু কৃষ্ণসখি বিমুৰ্ছিত ভৈলা ॥ ৩৫২৬৪
 প্ৰভুৰ নিৰ্ঘাণ বাৰ্তা কৈতবা শুনিলা ।
 কহিবে খোজন্তে যেন চেতন হৰিলা ॥

এহি বোলা বুলি কবি কান্দিবে লাগিলা ।
 যিবা ঘৈত আছিলেক চাপিয়া আসিলা ॥ ৩৫২৬৫
 কতো বাৰ্তা শোধে কতো ঢাকুসন্ত হিয়া ।
 দাকক প্ৰবেশে তথা কৃষ্ণবাৰ্তা লৈয়া ॥
 দেখে নাৰীগণে কান্দে চৌপাশে আৱৰি ।
 য়তকৰ বেশ আছে ধনঞ্জয় পৰি ॥ ৩৫২৬৬
 দেখি দাককৰ শোক জ্বলিল দুগুণ ।
 কৃষ্ণৰ শৰীৰ জানো এহিটো অৰ্জুন ॥
 হা হা ধনঞ্জয় বাপ তয়ো ঘাস এৰি ।
 বাল্য বৃদ্ধ বৃদ্ধা আক অনাধিত কৰি ॥ ৩৫২৬৭
 এহিবুলি আৰ্ত্তবাৰে কবন্ত ক্ৰন্দন ।
 পাৰ্থ পাৰে ধৰি পৰি হৰিলা চেতন ॥
 দেখিয়া সবাবো পাচে ধাতু উৰি গৈলা ।
 ভাল মুহিকয় বুলি কান্দিবে লাগিলা ॥ ৩৫২৬৮
 লাজ কাজ মৰ্য্যদাক এৰি সবে যেন ।
 শোক প্ৰজ্বলিত গাৰে নাহিকে চেতন ॥
 কতো বেলা ধনঞ্জয়ে পৰিয়া আছিল ।
 হা প্ৰাণকৃষ্ণ বুলি নয়ন মেলিলা ॥ ৩৫২৬৯
 দেখি দুই পাৰে ধৰি আছন্ত দাকক ।
 বিশ্ৰুতি বিজ্ঞান হৈয়া পুতু মুদিলেক ॥

অৰ্জুনৰ দাককৰপৰা শ্ৰীকৃষ্ণৰ প্ৰয়াগ-সংবাদ শ্ৰৱণ

সেহিবেলা চেতনক লভিলা সাৰথি ।
 অৰ্জুনক মাতে ধীবে বাৰ্তা কৈবে প্ৰতি ॥ ৩৫২৭০
 উঠা উঠা বুলি তাক ধৰিলেক তুলি ।
 কৃষ্ণসূৰ্য্য অন্ত গৈলা মৰিলো সমূলি ॥
 তোমাক বুলিলে কৃষ্ণে সেহি সময়ত ।
 দেখিবে নপাইলো তাক অন্তিম কালত ॥ ৩৫২৭১
 শুনি অৰ্জুনৰ গাৰে শোকাগ্নি লাগিলা ।
 হিয়ে মুষ্টি হানি ঢলি ভূমিত পৰিলা ॥
 দাককে দেখন্ত গাৰে তত নাহিকয় ।
 মাথে জল দিয়া কিছুমানে যে বিকল্প ॥ ৩৫২৭২
 যেন তেন কৰি উঠি বসিলা অৰ্জুন ।
 সাৰথিক চাই কান্দি বুলিলা বচন ॥

কেনমতে বংশনাশ কৰিলেক হৰি ।
 মোক কাক দিয়া গৈলা আপোন নগৰী ॥ ৩৫২৭৩
 ভূমি বা নগৈলা কেনে প্ৰভুৰ লগত ।
 বাৰ্তা কহিবাক কিবা পাখিল আঘাত ॥
 কান্দি কান্দি দাককেও কহিবে লাগিলা ।
 যদুবংশী বীৰ মানে প্ৰভাসক নিলা ॥ ৩৫২৭৪
 জ্ঞান দান কৰিলেক বিধিৰ বিধান ।
 মধুময় স্নৰা মানে কৰিলন্ত পান ॥
 জ্ঞাননষ্ট হয় ক্ৰোধ উঠিল ডাঙৰ ।
 অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ ধৰি পাচে কৰিল সমৰ ॥ ৩৫২৭৫
 একো অস্ত্ৰ নবহিলা কাহাবো হাতত ।
 ঋষিশাপে গাজি আছে মাদুৰী তাহাত ॥
 মুষলক গুড়ি কৰি পেলাই আছে জলে ।
 মাদুৰী গাজিয়া বৈলা সহিতে মুষলে ॥ ৩৫২৭৬
 সেহি মাদুৰীক সবে লৈলেক উভাৰি ।
 কোবা কুৰি কৰি সবে যায় মৰি মৰি ॥
 অসন্তোষ কৰি বোলা কৃষ্ণক বুলিলা ।
 মাতি বুলি দন্দ ভাজো শীত্ৰ বেগে চলা ॥ ৩৫২৭৭
 আসিয়োক দাদা বুলি তেখনে চলিলা ।
 দুই ভাই নানা ভাৱে বিস্তৰ বুলিলা ॥
 কালে গ্ৰাসি আছে কথা কিছু নুশুনিল ।
 মাৰ মাৰ বুলি ৰাম-কৃষ্ণক বুলিল ॥ ৩৫২৭৮
 ক্ৰোধ কৰি দুয়ো ভাই মাদুৰী লৈলেক ।
 দূতয় হাজাৰ আৰো পঞ্চম শতেক ॥
 মাৰিলন্ত দুয়ো পাচে পশিয়া মধ্যত ।
 যুলি পাটি ঘোৰ যুদ্ধে মাৰিলা সমস্ত ॥ ৩৫২৭৯
 জনেক নবৈল বোলা থাকিলন্ত দেখি ।
 ধাৰায়ে লোতক বহি যান্ত দুয়ো আৰ্থি ॥
 পদ্মাসন যুৰি বোলা তীব্ৰত বসিলা ।
 মুৰ্দ্ধাস্ফুট কৰি তেহো নিজস্থানে গৈলা ॥ ৩৫২৮০
 পাচে জ্যেষ্ঠ ভাইক ধৰি কৰিলা বিলাপ ।
 বনমধ্যে বসিলন্ত জগতৰ বাপ ॥
 যাইবাব নেদেখিয়া মই বিয়াকুল হৈলো ।
 বিচাৰি ফুৰন্তে বনে কৃষ্ণক দেখিলো ॥ ৩৫২৮১

মূৰ্ত্তিধৰি অস্ত্ৰসবে উপাসি আহন্ত ।
 আৰো একপাত শৰ বিক্ৰিছে পাৱত ॥
 বথহন্তে ডেৱ দিয়া পৰিলো পাৱত ।
 উৰ্দ্ধগতি হৈলা বথ সেহি সময়ত ॥ ৩৫২৮২
 মোক এৰিবন্ত কৃষ্ণ জানিলোহো মনে ।
 বিস্তৰ কান্দিলো ধৰি কৃষ্ণৰ চৰণে ॥
 পাচে আত্মসিয়া মোক বুলিলা বচন ।
 মোহোৰ বচন শুনা এৰিয়ো ক্ৰন্দন ॥ ৩৫২৮৩
 চলিয়ো সাৰথি ভূমি দ্বাৰকা নগৰে ।
 মোৰ অবিহনে পুৰি বুৰাইবে সাগৰে ॥
 বাণ্য বৃদ্ধ বিধৱাক কৰা গৈয়া পাৰ ।
 সখি অৰ্জ্জুনত কৈবা বচন আমাৰ ॥ ৩৫২৮৪
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে লৈয়া যাইব কাহাকো নেৰিব ।
 পথত যাহন্তে কিছু বিধিনি মিলিব ॥
 পূৰ্বৰ সমান গৰ্ব নকৰিবা সখি ।
 কাল বুজি থাকিবেক আপুনাক বাৰ্থি ॥ ৩৫২৮৫
 এহিমতে বাৰ্তা য়েবে কহিলা নিশেষ ।
 ক্ৰন্দনৰ উন্মি উথলিল চতুৰ্দ্দিশ ॥
 মুখ্য মুখ্য নাৰী যত আছিল সবাৰ ।
 প্ৰভাসক লাগি কান্দি দিলেক লৱৰ ॥ ৩৫২৮৬
 নিজ দাস দাসী যায় লগত কান্দিয়া ।
 দেখে বালি যুৰি আছে সমান পৰিয়া ॥
 নিজ নিজ স্বামী চিনি ধৰি বৰনাবী ।
 অনেক বিলাপ কৰে ৰূপ গুণ স্মৰি ॥ ৩৫২৮৭
 ক্ৰন্দন কৰিয়া সবে উপায় চিন্তিলা ।
 ভৃত্যসকলক চাই বচন বুলিলা ॥
 বিলম্ব নকৰি শীত্ৰে সাজি দিয়ো চিতা ।
 অনুগামী হয় যাইবো কিবা আছে চিন্তা ॥ ৩৫২৮৮
 যজ্ঞকাঠ দিয়া চিতা তেখনে সাজিলা ।
 স্বামীসকলকো লৈয়া তাহাতে উঠিলা ॥
 ব্ৰাহ্মণে কৰাইলা যত বিধি ব্যৱহাৰ ।
 সঙ্কল্প কৰিয়া অগ্নি লগাইলা সবাৰ ॥ ৩৫২৮৯
 সাগৰৰ বালি যুৰি অগনি লাগিলা ।
 আকাশৰ হন্তে পাচে বিমান আসিলা ॥

বিমানে উঠিলা লগে নিজনাৰী লই ।
 আপোনাৰ ধানে ধানে থাকিলন্ত গই ॥ ৩৫২৯০
 কৃষ্ণৰ মহিষী আৰো অষ্টম প্ৰধান ।
 প্ৰভুৰ বিয়োগে সবে এবিলন্ত প্ৰাণ ॥
 কল্পিণী লক্ষ্মণা আৰো কালিন্দী সহিত ।
 ঈশৰো প্ৰবেশ ভৈলা জানিবা নিশ্চিত ॥ ৩৫২৯১
 ভদ্ৰো সত্যা মিত্ৰবৃন্দা এহি তিনি গই ।
 সবস্বতী শৰীৰত প্ৰবেশিলা যাই ॥
 সত্যভামা লীন গৈলা বহুমতী গাৰে ।
 জাম্ববতী লীন গৈলা পাৰ্বতীৰ চাৰে ॥ ৩৫২৯২
 বেবতী প্ৰমুখ কৰি বামৰ বমণী ।
 দাককৰ মুখে কথা নিৰ্যাণৰ শুনি ॥
 একাগ্ৰ কৰিয়া মনে চিন্তিয়া চৰণ ।
 শৰীৰ এৰিয়া গৈলা অনন্ত ভুবন ॥ ৩৫২৯৩
 উগ্ৰসেন বহুদেৱ বোহিণী দৈৱকী ।
 বামকৃষ্ণ নাম ধৰি পাৰি ফুৰে উকি ॥
 চাৰিও প্ৰবেশ পাচে ভৈলন্ত বনত ।
 কৃষ্ণক বিচাৰি ফুৰে চাৰিও সতত ॥ ৩৫২৯৪
 চাৰিৰো দেখিয়া দুখ প্ৰভু যত্নপতি ।
 হৃদয়ত দেখা কৃষ্ণে দিলন্ত সম্প্ৰতি ॥
 কোটিসূৰ্য্য সম জ্যোতি শৰীৰ নিকজ ।
 ললিত বলিত চাক ৰূপ চতুৰ্ভুজ ॥ ৩৫২৯৫
 এহিমতে দেখিলন্ত হৃদয়কমল ।
 শোক মোহ গুচি ভৈলা চাৰিও নিৰ্মল ॥
 মনক নিয়মি কৃষ্ণচৰণক ধৰি ।
 প্ৰাণত্যাগ কৰি গৈলা বৈকুণ্ঠ নগৰী ॥ ৩৫২৯৬
 দেখা সভাসদ যত্নবংশৰ সম্পদ ।
 তিলেকত নাশ ভৈলা কৰিয়া উচ্ছাদ ॥
 আবে জানি সম্পদক নকৰিয়ো আশা ।
 কৃষ্ণচৰণক মনে কৰিয়ো ভাবযা ॥ ৩৫২৯৭
 নমো নমো কৃষ্ণদেৱ যোৰ নিজস্বামী ।
 জন্মে জন্মে কৃষ্ণপদ নেৰিবোহো আমি ॥
 আন কৰ্ম্মে মতি যোৰ নহোক মনত ।
 কৃষ্ণ কৃষ্ণ নাম সদা বহোক মুখত ॥ ৩৫২৯৮

যোৰ মন বৈবী দহিয়োক ৰূপাময় ।
 সংসারতৰণী নৌকা ৰূপ নামচয় ॥
 দ্বিজ পুথুৰামে ভণে কৃষ্ণপাৰে ধৰি ।
 পাতক ছাৰোক ডাকি বোলা হৰি হৰি ॥ ৩৫২৯৯

অৰ্জুনৰ বিলাপ

লেহাবী

সংগতি কহিলা বাত। নিষ্ঠ
 অৰ্জুন ভৈলেক শোকাৰিষ্ট
 বিলাপ কৰন্ত কৃষ্ণৰ গুণ বৰ্ণাই ।
 সজল জলধ শ্ৰাম তমু
 সৰ্ব মজ দেখে শোভে পুতু
 নানা অলঙ্কাৰে তাহাতে শোভা কৰয় ॥
 মোহোৰ বধত উঠি হৰি
 ঘোৰাৰ ধবন্ত বায়জৰী
 স্বামী যেন ছয়া ভৃত্যক ফুৰা বঢ়াই ।
 ঘোৰ সমৰত পাওঁ দুখ
 কৃষ্ণমুখ দেখি মিলে সুখ
 আৰ সুখী হইবো কাহাৰ বদন চাই ॥ ৩৫৩০০
 অনাথ কৰিলা প্ৰভু মোক
 শৰীৰে নসহে তমু শোক
 কোনে মাতিবেক বুলিয়া সখি অৰ্জুন ।
 তোমাৰ সমান বন্ধু-প্ৰাণ
 সত্যে সত্যে কেহো নাহি আন
 কোন দোষে মোক কৰিলাহা বিড়ম্বন ॥
 তীৰ্থক পাঞ্চিয়া দূৰ কৰি
 মোক এৰি লৈলা নিজপুৰা
 একেস্বৰে থাকি কি কৰিব পৃথিৱীত ।
 পাণ্ডৱ ভূমি নিজনাথ
 দায়া এবিলাহা জগন্নাথ
 কোন সতে হৰি কৰিলা মোক বঞ্চিত ॥ ৩৫৩০১

কৃষ্ণৰ বিয়োগ-বহি ঘোৰ

শবীৰতে লাগি জলে মোৰ

সহিবে নপাবে বিবহ বহিব তাপ ।

প্ৰভুৰ প্ৰসাদে ত্ৰিজগতে

বীৰত্ব বোলাইলো অব্যাহতে

আজি ধৰি গৈল সিসৰ মোৰ প্ৰতাপ ॥

কি কৰিবো মই কৈক ঘাইবো

কৃষ্ণক বিচাৰি কৈত পাইবো

নিশ্চয়ে জানিলো জীৱনৰ আশা নাই ।

কিনো নিদাক্ষণ বক্ৰবিধি

হাতে দিয়া নিলা নৱনিধি

ইসৰ সন্তাপ কৰিবোহো কাৰ ঠাই ॥ ৩৫৩০২

হৰক নুঘুজো মই দেখি

মোহোক বুলিলা প্ৰাণসখি

তোমাৰ আমাৰ কিঞ্চিতেকো ভেদ নাই ।

সঞ্জয়ৰ আগে কৈলা কথা

বলো অৰ্জুনক বৰ বেথা

একোকালে তাক জানিবা নেবো সদায় ॥

ইসৰ বচন দূৰ ভৈল

মোৰ কাল আসি লাগ লৈল

বিচাৰি বিচাৰি নাপাইলো আৰ উপায় ।

তীৰ্থ কৰিবাব ফল পাইলো

বান্ধৱ কৃষ্ণক হকৰাইলো

শুভকৰ্ম গুচি ভৈলন্ত বৰ অপায় ॥ ৩৫৩০৩

ত্ৰিজগত পতি কৃষ্ণদেৱ

ব্ৰহ্মা আদি দেৱে কৰে সেৱ

তাক অনাদৰ কৰিলো আমি অজ্ঞান ।

জগত জননী লক্ষ্মী আই

চৰণ জাণ্ঠিয়া থাকে চাই

হেনয় কৃষ্ণক নকৰিলো সনমান ॥

এহি হেতুতেসে জানো হৰি

দ্বাৰকা হস্তিনা শূণ্য কৰি

ভূমি অবিহনে গৈলা হৈলেক পুৰী ।

বাস্তৱতে মোৰ নিজস্বামী

লগত ঘাইবাক পাণ্ডু আমি

নিদাক্ষণ হৈয়া এৰিলা কেনে ঘুৰাৰি ॥ ৩৫৩০৪

মোক প্ৰতি যদি হৈলা ক্ৰোধ

ধৰি নকৰিলা কেনে বধ

মাৰিলাহা হস্তে ইহাত কৰিয়া ভাল ।

তোমাৰেসে জানো মোৰ কায়

বল বীৰ্য থাকি এক ঠাই

মৎস্যৰ মৰণ যেহেন বিহীন জল ॥

লেছাবী প্ৰৱন্ধে অৰ্জুনৰ

কৃষ্ণৰ বিয়োগে শোকাভূৰ

ইসৰ বিলাপ কহিলোহো অনুপায় ।

কৃষ্ণৰ চৰণে দিহা মতি

ভণে পৃথুৰাম শিশুমতি

নিবন্তৰে নৰে বুলিয়োক বাম বাম ॥ ৩৫৩০৫

যদুবংশৰ ঔৰ্দ্ধদৈহিক ক্ৰিয়া সমাপন

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।

বিলাপ কৰিয়া আছে বীৰ ধনঞ্জয় ॥

দাককেও কান্দি কান্দি অসন্তোষ মনে ।

অৰ্জুনক চাই পাচে বুলিলা বচনে ॥ ৩৫৩০৬

শুনা ধনঞ্জয় বাপ বচন আমাৰ ।

যিবা অৱশেষ আছে কৰিয়োক পাব ॥

দাককৰ বাক্যচয় শুনিয়া অৰ্জুন ।

কিমতে প্ৰভুৰ আজ্ঞা কৰিবো বক্ষণ ॥ ৩৫৩০৭

এহি মনে আলোচিয়া ব্ৰহ্মক চিন্তিলা ।

মহা শৌৰ্য্য ধৰি বীৰে কিছু গ্ৰহ পাইলা ॥

দাককক পুনৰপি বচন বুলিলা ।

আমাৰ আগত বাৰ্তা যিসৰ কহিলা ॥ ৩৫৩০৮

তাক কৰিবাক লাগে জানিবা সম্ভৱ ।

কিন্তু অসামৰ্য্য ভৈলো বিয়োগে কৃষ্ণ ॥

এহি বুলি গৈলা পাচে পুৰীৰ ভিতৰ ।
 শোকে বিয়াকুল ভৈলো বুলিলন্ত বীৰ ॥ ৩৫৩০৯
 শুনিলোক নবনাৰী বচন আশ্রয় ।
 সাগৰে বুঝাইবে পুৰী বিয়োগে কৃষ্ণৰ ॥
 আক জ্ঞানি তোবাসবে বিলম্ব নকৰা ।
 সাগৰৰ পাৰ কৰো জাক্টে লগ ধৰা ॥ ৩৫৩১০
 অৰ্জুনেৰ বাণী শুনি সবে নিবন্তৰ ।
 ক্রন্দনৰ উৰ্মি আতি ভৈলন্ত বিস্তৰ ॥
 হৰি হৰি কিনো ভৈলা আশ্রয় আপদ ।
 প্রভু অবিহনে ভৈল পুৰীৰ উচ্ছাদ ॥ ৩৫৩১১
 গুণ কৰ্ম্ম স্মৰি স্মৰি কৰিলা বিলাপ ।
 বাহুল্যক পৰিহৰি কহিলো সংক্ষেপ ॥
 এহিমতে নানাভাৱে বিলাপ কৰিলা ।
 অৰ্জুনেও মাতি বুলি সবাকৈ আনিলা ॥ ৩৫৩১২
 পানোচৰা যে আনি কৰি নাও যত ।
 দূত পাঞ্চি ধনঞ্জয় চপাই আনিলন্ত ॥
 নৌকাতে তোলন্তে পাচে বিচাৰ কৰিলা ।
 কোন কোন মৰি আছে কোননো বহিলা ॥ '১৩
 বিচাৰ কৰিয়া বীৰে জানিলা সমস্ত ।
 কুমাৰৰ ভাৰ্য্যা মানে লগত গৈলন্ত ॥
 কৃষ্ণৰ অক্টম ভাৰ্য্যা পৰম প্রধান ।
 প্রাণ এৰি গৈলা সবে আপোনাৰ থান ॥ ৩৫৩১৪
 বেহতীক আদি কৰি বমণী ৰামৰ ।
 তনু ত্যাগ কৰি গৈলা স্থানে আপোনাৰ ॥
 ৰোহিণী দৈবকী বহুদেৱ উগ্রসেন ।
 কৃষ্ণক চিন্তিয়া গৈল ইয়ো চাৰিজন ॥ ৩৫৩১৫
 বহিলন্ত কৃষ্ণপত্নী ষোড়শ হাজাৰ ।
 বাল্য বৃদ্ধ নব-নাৰী ওঠৰ হাজাৰ ॥
 অৰ্কবুদ নিৰ্কবুদ দাস-দাসী নিবন্তৰ ।
 ধনঞ্জয় কৰিলন্ত সমস্তকে পাৰ ॥ ৩৫৩১৬
 পাৰ কৰি ধনঞ্জয়ে গুণন্ত মনত ।
 দস্তৰ বিহিত ক্রিয়া কৰাইবো ইহাত ।
 এহি আলোচিয়া তথা নব কৃপাময় ।
 ৰাংস তুণ আনি সজাইলন্ত গৃহচয় ॥ ৩৫৩১৭

উপহাৰিকা নাম অতাপি ৰহি আছে ।
 সেহিবেলা গৰ্গন্ধমি আসিলন্ত পাচে ॥
 অৰ্জুনেও আদৰিয়া ঋষিক বসাইলা ।
 অশাস্তৰ কথা পুছি ব্যৱস্থা পুছিলা ॥ ৩৫৩১৮
 বিধি চাই ভালমতে ব্যৱস্থা দিলন্ত ।
 যোগ্য যোগ্য চাহি কৰ্ম্ম সৰাৰে কৰন্ত ॥
 ৰাম মাধৱৰ কৰ্ম্ম কৰন্ত অৰ্জুনে ।
 অনাহাৰে থাকি পাচে কৰন্ত যতনে ॥ ৩৫৩১৯
 ষষ্ঠ দিনে ফলাহাৰ কৰাইলা জ্ঞাতিক ।
 ত্ৰয়োদশ দিনে নানা দান কৰিলেক ॥
 ইয় হস্তী দাস-দাসী দিলা অপৰ্য্যন্ত ।
 স্তব্ধ ৰজত ধাতু দিলন্ত সমস্ত ॥ ৩৫৩২০
 ৰজতৰ চাৰি খুৰা শৃঙ্গ স্তব্ধৰ ।
 বস্ত্ৰে আচ্ছাদিত তাত্ৰ পৃষ্ঠ স্তব্ধৰ ॥
 এহিমতে কৰিলেক লক্ষেক গোদান ।
 ভাল ভাল বস্ত্ৰ দিলা এক কোটি দান ॥ ৩৫৩২১
 ৰাম মাধৱৰ দেব্য যতেক আছিল ।
 একো নাৰাধিয়া দান ব্ৰাহ্মণক দিল ॥
 নান অৱসান কৰি শ্ৰাদ্ধ আৰম্ভিলা ।
 কৃষ্ণ বলভদ্ৰ নাম ধৰি পিণ্ড দিলা ॥ ৩৫৩২২

ধাৰকাৰ শিশু-নাৰী লৈ অৰ্জুনে ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ গমন

আৰু বাটত গোপসকলৰ লগত বণ

সম্পূৰ্ণ কৰিয়া কৰ্ম্ম ফিৰিয়া আসিলা ।
 বাল্য-বৃদ্ধ নাৰী লৈয়া পৰদিনা গৈলা ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ নগৰক কৰিল গমন ।
 সমস্তৰে আগ হৈয়া চলিলা অৰ্জুনে ॥ ৩৫৩২৩
 ক্রন্দন কৰিয়া শোকে পথত যাহন্ত ।
 চক্ষুৰ লোতক সঙ্গা শ্ৰৱে অশিৰোন্ত ॥
 দিনমানে গতি কৰি সবে চলি যাই ।
 সূৰ্য্য অস্ত গৈলে থাকে ভাল থান চাই ॥ ৩৫৩২৪
 এহিমতে নদ নদী বহুতো চেৰাইলা ।
 হা কৃষ্ণ হা কৃষ্ণ সবে সবে গৈলা ॥

ইন্দ্রপ্ৰস্থ নগৰৰ সমীপে চাপিলা ।
 আট্টৈ দশু মানে পথ আগুৰি আছিল ॥ ৩৫৩২৫
 বৈশম্পায়ন বন্দতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 ভৈলা এক অধস্তৰ বীৰ অৰ্জুনৰ ॥
 ষোড়শ হাজাৰ ভাৰ্যা স্বামীৰ ভকত ।
 তাসম্বাক নিবে মন ভৈল ভগবন্ত ॥ ৩৫৩২৬
 অৰ্জুনৰো বিৰকতি লগাইবাক মনে ।
 নববিধ ভক্তি মূৰ্ত্তি ধৰিলা আপুনে ॥
 হাতত সবাবো দাঙ্গ বেশ গোৱালৰ ।
 কন্যাসকলক বোলে উলটু সত্ৰৰ ॥ ৩৫৩২৭
 আমাৰ ভাৰ্যাসবে ঘাস কাৰ সন্ধে ।
 আগবাঢ়ি নৱোজনে বেঢ়িলন্ত খঞ্জে ॥
 দেখি কন্যাসকলৰ জীউ উৰি গৈলা ।
 ত্ৰাহি ধনঞ্জয় বুলি আৰাৱ কৰিলা ॥ ৩৫৩২৮
 কৈবৰা গোৱাল ইটো আমাক ৰাখয় ।
 জাণ্টে মাধৱৰ সখি নিয়োক মেলাই ॥
 শুনি ধনঞ্জয় বীৰে কেৰিয়া চাছিল ।
 কন্যাক বেঢ়িয়া আছে গোৱালে দেখিলা ॥ ৩৫৩২৯
 শোকতে আকুল বীৰ তথাপি হাসিল ।
 তিনিও ভুৱনে খ্যাত মোৰ বাহুবল ॥
 কেনে ক্ষুদ্ৰ পতঙ্গ গোৱাল মোৰ আগে ।
 ফিৰি চলি যাহ ছুফ মৰিবে নলাগে ॥ ৩৫৩৩০
 মায়া গোপগণে বোলে শুনা ধনঞ্জয় ।
 কন্যাসকলক আজি নিবোহো নিশ্চয় ॥
 ৰাখ নিবে পাৰ যদি আমাকে ভঙ্গাই ।
 তেবে কন্যাসকলক নিবা তযু চাই ॥ ৩৫৩৩১
 শুনি ধনঞ্জয় বীৰ ক্ৰোধে কম্পমান ।
 গুণ দিয়া ধৰিলা গাণ্ডীৰ ধনুধান ॥
 আকৰ্ণ পুৰিয়া টানি কৰিলা টকাৰ ।
 মেঘৰ গৰ্জন যেন শব্দ ভয়ঙ্কৰ ॥ ৩৫৩৩২
 ছদ্ম গোপগণে পাচে হাতে দাঙ ধৰি ।
 মাটিত মাৰিয়া কোব বোলে গৰ্ব্ব কৰি ॥
 শুনহ অৰ্জুন হেৰা বচন আমাৰ ।
 তোমাৰ বীৰত্ব আজি হৈবে ছাৰখাৰ ॥ ৩৫৩৩৩

থাক বুলি পাচে ধৰিলা ধনুধান ।
 গুণত চৰাইলা আনি সবগোটা বাণ ॥
 হৃদয়ক লক্ষ্য কৰি সন্ধান কৰিলা ।
 দাংপাক দিয়া নৱ বাণ নিবাৰিলা ॥ ৩৫৩৩৪
 পুনু ধনঞ্জয় বীৰে শৰ লৈলা তুলি ।
 আকৰ্ণ পুৰিয়া প্ৰহাৰিলা মহাবলী ॥
 দিয়ো বাণ নিবাৰিলা দাঙ্গৰ কোবত ।
 দেখি ধনঞ্জয় বীৰে ক্ৰোধত কম্পন্ত ॥ ৩৫৩৩৫
 বামহাতে নিজ ধনু ধৰি দৃঢ়তৰ ।
 প্ৰহাৰ কৰিলা ধীৰে হাজাৰে হাজাৰ ॥
 ফৰিঙ্গা উৰাই যেন গগন জুৰিল ।
 সূৰ্য্যৰ প্ৰকাশ যত সকলে গুচিল ॥ ৩৫৩৩৬
 চক্ৰাকাৰে নবজনে দাঙ্গ ফুৰাইলন্ত ।
 অৰ্জুনৰ শৰ মানে উফৰি পৰন্ত ॥
 শৰ নাশি গোপগণে বোলে অৰ্জুনক ।
 তোমাৰ বীৰত্ব আমি দেখিলো প্ৰত্যেক ॥ ৩৫৩৩৭
 স্ত্ৰীৰ আগে দৰ্পবাণী বুলিলা বহুত ।
 গোৱালৰ নিন্দাবাণী শুনি কুস্তীৰুত ॥
 ইচ্ছদেৱ মাধৱক কৰিলা স্মৰণ ।
 দ্ৰোণৰ চৰণে আৰা কৰিলা বন্দন ॥ ৩৫৩৩৮
 গাণ্ডীৰ ধনুক দৃঢ়মুষ্টি ধৰিলন্ত ।
 দেৱদত্ত নৱবাণ গুণে জুৰিলন্ত ॥
 কৰ্মমানে টানি প্ৰহাৰিলা লক্ষ্য কৰি ।
 নৱ গোটা সৰ্প যেন যান্ত্ৰ মূৰ্ত্তি ধৰি ॥ ৩৫৩৩৯
 বায়ুবেগে গৈয়া শৰ হৃদয়ে পৰিল ।
 হৃদয় বিদাৰি শৰ পিঠি বাজ ভৈল ॥
 মাধৱৰ নৱ ভক্তি অচ্ছেদ্য অবধ্য ।
 তথাপিতো শৰঘাৱে ভৈলেক তবধ ॥ ৩৫৩৪০
 মনে মনে নৱজনে গুণন্ত মনন্ত ।
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় ভেদ নাহি স্বৰূপত ॥
 ইহান অমোঘ অস্ত্ৰে ব্ৰহ্মাণ্ডক দহে ।
 ইটো বাণ চমৎকাৰ ধৰণী নসহে ॥ ৩৫৩৪১
 সমুখে ইহান শৰ সহিতে নপাৰি ।
 আকাশে আসন্তে নিৰাখিবা বন্ধ কৰি ॥

এহি আলোচিয়া পাচে চাবিজন গৈল ।
 অস্ত্ৰ নিবাৰিবে মনে বায়ুপথে বৈল ॥ ৩৫৩৪২
 পাঞ্চজন অৰ্জ্জুনৰ সমুথে বহিল ।
 ডাক দিয়া অৰ্জ্জুনক বুলিবে লাগিলা ॥
 কন্যাসকলক এৰি চলা নিজৰাজ ।
 নেবিলে অৱশ্যে আজি হৈবা বৰ লাজ ॥ ৩৫৩৪৩
 যিসব বিক্ৰম আছে দৰশায়ো তুমি ।
 নিশ্চয় জানিবা তাক নিবাৰিবো আমি ॥
 অৰ্জ্জুনেও ভয় পাচে লভিলন্ত মনে ।
 চাবিগোটা নাহি দেখে গৈলা কোন স্থানে ॥ ৩৫৩৪৪
 নিষ্ঠ কৰি জানো আজি হৈবে অশস্ত্ৰৰ ।
 ভাৰ হৰণৰ হেতু ভৈলো অৱতাৰ ॥
 ভাৰ হৰি গৈয়া আমি লভিলো বিজয় ।
 চৈধ্য ভুৱনে মোৰ নাহি পৰাজয় ॥ ৩৫৩৪৫
 প্ৰভুৰ আজ্ঞাত মই দন্যক যুজিলো ।
 বিবিণাৰ ধনুবাণে তাহাক ভঙ্গাইলো ॥
 কিন্তু অসামৰ্থ বন্ধু মাধৱৰ শাকে ।
 একে স্বামী কৃষ্ণবিনে কোনে পাৰে মোকে ॥ ৪৬
 যিহোক সিহোক মোৰ হেলা নুযুৱায় ।
 প্ৰাণ পৰিত্ৰমে আক্ৰ যুজিতে লাগয় ॥
 গাণ্ডীৰ ধনুক ধৰিলন্ত সব্যাসাচী ।
 বাসৱে দিবাৰ এক শৰ লৈলা বাছি ॥ ৩৫৩৪৭
 দধীচিৰ অস্থি পূৰ্বে ইন্দ্ৰে মাগি নিল ।
 বজ্জ গঢ়িবাক বিশ্বকৰ্ম্মা হাতে দিল ॥
 বিশ্বকৰ্ম্মে বজ্জগোট গঢ়িল যতনে ।
 অৱশেষ অস্থি তাৰ বৈল কিছুমানে ॥ ৩৫৩৪৮
 বজ্জকূট নামে শৰ তাহাৰ সাজিল ।
 শৰবজ্জ নিয়া পাচে ইন্দ্ৰক ভেটিল ॥
 কতোকালে বাসৱৰ টোণত আছিল ।
 আপোনাৰ প্ৰিয়পুত্ৰ অৰ্জ্জুনক দিল ॥ ৩৫৩৪৯
 সেহিগৰ ধনঞ্জয় জুৰিল গুণত ।
 তলবল কৰি কম্পিলন্ত ত্ৰিজগত ॥
 সাগৰত চৌ ভৈল পৰ্ব্বত খসিল ।
 সেহিবেলা প্ৰহাৰ কৰিলা মহাবল ॥ ৩৫৩৫০

মন পৱনৰ বেগে আকাশক যায় ।
 আকাশত চাবিজনে শৰ লাগ পায় ॥
 বহ বহ অস্ত্ৰবৰ কৃষ্ণৰ দোহায় ।
 তিনি সত্য সত্য কৰি কহো তয়ু চাই ॥ ৩৫৩৫১
 পৃথিৱীৰ লোকমানে হৈল অল্পশক্তি ।
 তুমিসৰ থাকিবাব লুহিকয় যুক্তি ॥
 মাধৱৰ ভক্তি আমি দিলো পৰিচয় ।
 ইন্দ্ৰৰ চাৰক চলা নালিকে সংশয় ॥ ৩৫৩৫২
 ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা শুনি বজ্জকূট শৰ ।
 তৈবপৰা অৰ্জ্জুনক কৰি নমস্কাৰ ॥
 ইন্দ্ৰৰ পুৰক পাচে কৰিয়া গমন ।
 বজ্জ ছয়া বহিলন্ত বাসৱৰ টোণ ॥ ৩৫৩৫৩
 কতো বেলি বীৰবৰ আছিলন্ত চাই ।
 কৈক গৈল শৰপাত উদ্গিশ নপায় ॥
 ক্ৰোধত অৰ্জ্জুন বীৰ অগ্নিসম ভৈলা ।
 সাতগোটা ব্ৰহ্মবাণ ধনুত জুৰিলা ॥ ৩৫৩৫৪
 সমাগৰা বহুমতী কম্পিবে লাগিলা ।
 গুণগাছ কাটি অস্ত্ৰ প্ৰহাৰ কৰিলা ॥
 ভকৰ ভকৰ কৰি অগ্নি বজায় ।
 খৰতৰ বেগে বাণ আকাশত যায় ॥ ৩৫৩৫৫
 চাবিজনে আকাশত অস্ত্ৰক কহিলা ।
 ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা শুনি ব্ৰহ্মলোকে গৈলা ॥
 দেখে ধনঞ্জয় বীৰে ইয়ো অস্ত্ৰ নাই ।
 নাৰায়ণ অস্ত্ৰ আনি জুৰিলা দুনাই ॥ ৩৫৩৫৬
 নাৰায়ণ অস্ত্ৰ যিটো আপুনি ঈশ্বৰ ।
 ভূত ভবিষ্যত কথা জানে নিবস্তৰ ॥
 অৰ্জ্জুনেও সেহি অস্ত্ৰ কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 অস্ত্ৰভয়ে পথ এৰিলন্ত দিবাৰ ॥ ৩৫৩৫৭
 আকাশত চাবিজনে অস্ত্ৰ লাগ পাইলা ।
 ঈশ্বৰৰ আজ্ঞা বাণী সকলে কহিলা ॥
 ত্ৰৈলোক্য বিজয় মোৰ ইয়ো অস্ত্ৰগণ ।
 বিপুক এৰিয়া কোনো গৈলা নিজস্থান ॥ ৩৫৩৫৮
 কৃষ্ণে কৰিছে হেন আশাক সম্প্ৰতি ।
 এহি অস্ত্ৰ নাসিবাব কাহাৰ শক্তি ॥

আৰো জানি দিব্য শৰ নকৰো প্ৰহাৰ ।
 মনুষ্যৰ শৰে আৰু ভেদে দৃঢ়তৰ ॥ ৩৫৩৫৯
 এহি বুলি নিজ ধনু ধৰি বীৰবৰ ।
 ছয়োহাতে সব্যসাচী ধৰিলন্ত শৰ ॥
 কোটি কোটি লক্ষে লক্ষে হাজাৰে হাজাৰে ।
 অৰ্কবুদ নিৰ্কবুদ শৰ হাটৈ নিবন্তৰে ॥ ৩৫৩৬০
 অৰ্জুনৰ কাৰ্য্য দেখি ভয় লভিলন্ত ।
 গোপমূৰ্ত্তি এৰি তথা অদৃশ্য ভৈলন্ত ॥
 অৰ্জুনৰ শৰপাত বিচাৰি নপাই ।
 পুনৰপি বৈলা গৈয়া টোণত হুমাই ॥ ৩৫৩৬১
 ঘোৰ শৰ নিবৰ্ত্তিল পুনু ব্যক্ত ভৈল ।
 অৰ্জুনক পৰিহাস কৰন্ত গোৱাল ॥
 তোমাৰ বীৰত্ব আমি নেদেখোহো ভাল ।
 তিনিয়ো ভূৱনে আমি নেদেখোহো ভাল ॥ '৬২
 গোপসকলক চাই বোলন্ত অৰ্জুন ।
 কতনো সহিব আৰ নিন্দিত বচন ॥
 ইন্দ্রক থাপিয়া আছে বধিয়া অশ্বৰ ।
 মোহোতে হাৰিয়া আছে দেৱ মহেশ্বৰ ॥ ৩৫৩৬৩
 জগত জনক কৃষ্ণ ব্ৰহ্মাণ্ডৰ পতি ।
 তেহো প্ৰশংসিয়া আছে মোক প্ৰতি প্ৰতি ॥
 নিন্দিত গোৱাল ইটো ছোৱাল চৰিত্ৰ ।
 একো যুদ্ধ নজানয় হাতে দাজ মাত্ৰ ॥ ৩৫৩৬৪
 হৰি হৰি প্ৰাণকৃষ্ণ কিয় গৈলা এৰি ।
 গোৱালৰ নিন্দা শুনি কিয় নযাওঁ মৰি ॥
 এহি বুলি পুনৰপি ধনু লৈলা তুলি ।
 কৰ্ম্মকূট শৰ জুৰিলন্ত মহাবলী ॥ ৩৫৩৬৫
 পূৰ্বে কাপ কাটি কৰি ব্ৰহ্মা সাজিলন্ত ।
 সমস্তৰে স্তম্ভ দুখ বিধাতা লিখিত ॥
 লিখন কৰিয়া নিজ মাথাত পশিলা ।
 পিতামহ শিৰে কিছু ঘাৱ সঞ্চৰিলা ॥ ৩৫৩৬৬
 দেখে মাথে ঘাৱ ভৈল কধিবো গুচিল ।
 ক্ৰোধ কৰি প্ৰজাপতি তাহাক বুলিল ॥
 কধিব ভুঞ্জিতে ইচ্ছা যদি আছে তোৰ ।
 কৰ্ম্মকূট নামে তই ছয়ো শৰ ঘোৰ ॥ ৩৫৩৬৭

তোহোক যিবেলা হানে যুদ্ধ সময়ত ।
 সৰ্ব মায়া নিৰাৰণ হুইবেক সমস্ত ॥
 ব্ৰহ্মাৰ বচনে কৰ্ম্মকূট শৰ ভৈলা ।
 জামদগ্নী বাম টোণে প্ৰবেশি বহিলা ॥ ৩৫৩৬৮
 পাচে পশুৰামে শৰ দ্ৰোণক দিলেক ।
 দ্ৰোণাচাৰ্য্যে প্ৰিয়শিষ্য দিলা অৰ্জুনক ॥
 সেহি শৰ ধনঞ্জয়ে প্ৰহাৰ কৰিলা ।
 ভয়ানক মূৰ্ত্তি ধৰি আকাশে চলিলা ॥ ৩৫৩৬৯
 মাধৱৰ ভক্তি যিটো সবাৰ উপৰ ।
 কৰ্ম্মকূট নচাপিল তাহান ওচৰ ॥
 আকাশৰ চাৰিজনে কাহিনী কহিলা ।
 অৰ্জুনক নমি শৰ ব্ৰহ্মলোকে গৈলা ॥ ৩৫৩৭০
 কৰ্ম্মকূট শৰপাত আকাশে নেদেখি ।
 অগ্নিশৰ প্ৰহাৰিলা মাধৱৰ সখি ॥
 হৰ হৰ কৰি অগ্নি আকাশে চলিলা ।
 কৃষ্ণআজ্ঞা পায়্য সিয়ো ছনাই নাশিলা ॥ ৩৫৩৭১
 বাণ নাসিবাৰ দেখি দুগুণে জ্বলিলা ।
 বায়ুবাণ ধৰি বীৰে ক্ৰতে প্ৰহাৰিলা ॥
 গিৰ গিৰ কৰি বাণ চলিলা গগনে ।
 আগবাঢ়ি কৃষ্ণকথা কৈলা চাৰিজনে ॥ ৩৫৩৭২
 নমস্কাৰ কৰে তথা অৰ্জুনক চাই ।
 বায়ুৰ শৰীৰে পাচে প্ৰবেশিলা যাই ॥
 অস্ত্ৰ নাহি দেখি ক্ৰোধ ভৈলা অৰ্জুনৰ ।
 গন্ধৰ্ব্ব অস্ত্ৰক জুৰিলন্ত বীৰবৰ ॥ ৩৫৩৭৩
 জোৰন্তে এগোটা শৰ টানন্তে যে দশ ।
 যাহান্তে শতেক হোৱে পৰিলে সহস্ৰ ॥
 সেহি শৰ শীঘ্ৰবেগে কৰিলা প্ৰহাৰ ।
 ফৰিঙ্গা উৰাই যেন চলে নিবন্তৰ ॥ ৩৫৩৭৪
 আগধৰি চাৰিজনে কথা কহিলন্ত ।
 ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা বুলি সবে জানিলন্ত ॥
 তেতিফণে শৰ পাচে এক মূৰ্ত্তি ধৰি ।
 প্ৰবেশ হৈলন্ত গৈয়া গন্ধৰ্ব্বৰ পুৰী ॥ ৩৫৩৭৫
 যেহি যেহি দিব্য অস্ত্ৰ হানে ধনঞ্জয় ।
 নিজ থানে চলে সৰে কৃষ্ণআজ্ঞা পায় ॥

সৰ্ব্বঅস্ত্ৰ নাশ দেখি পাচে ধনঞ্জয় ।
 অস্ত্ৰকালে কদ্র যেন ভৈলা সেহি নয় ॥ ৩৫৩৭৬
 বস্ত্ৰবৰ্ণ ভৈল আতি লোচন ছুতয় ।
 মধ্যাহ্নৰ সূৰ্য্য যেন অধিকে জ্বলয় ॥
 প্ৰলয়ৰ মেঘে যেন গৰ্জন কৰিলা ।
 সেহিমতে ধনঞ্জয়ে গৰ্জ্জিবে লাগিলা ॥ ৩৫৩৭৭
 দেখা সন্তানদ কেনে ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা ।
 এক কৃষ্ণদেব বিনে সবে কাৰ্য্য মিছা ॥
 দ্বিজ পৃথুৰামে বোলে এৰা আন কাম ।
 নিবস্ত্ৰবে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৩৫৩৭৮

অৰ্জুনৰ আকাঙ্ক্ষা

ভূমুৰী

ক্ৰোধে শোকে মহাবীৰ ।
 বুলিলন্ত বহুতৰ ॥
 মোহোৰ নাহিকে দোষ ।
 সবাকে কৰিবো নাশ ॥ ৩৫৩৭৯
 পাশুপত্ৰ প্ৰহাৰিবো ।
 হুবপুৰ বিনাশিবো ॥
 জানিলোহো নিষ্ঠে মই ।
 তানবেসে ভাল নাই ॥ ৩৫৩৮০
 কোন দোষে অতথানি ।
 কৰে মোক চক্ৰপাণি ॥
 গোৱালক আগ কৰি ।
 মোৰ অস্ত্ৰ নিয়ে হৰি ॥ ৩৫৩৮১
 তাৰ প্ৰতিকাৰ কৰো ।
 অভিচাৰ শৰ ধৰো ॥
 স্বধৰ্ম্মক এৰিবোহো ।
 পৃথিৱীক নাশিবোহো ॥ ৩৫৩৮২
 কালানল নামে শৰ ।
 যন্ত্ৰ দিলা অভিচাৰ ॥

অজিলন্ত ঋষিবৰ ।
 বাম হাতে দিলা শৰ ॥ ৩৫৩৮৩
 সীতা পাতালক গৈলা ।
 বামো সেহি শৰ লৈলা ॥
 নাশ হোৱে বশ্মমতী ।
 দেখি পাচে প্ৰজাপতি ॥ ৩৫৩৮৪
 বামক কাকণ্য কৰি ।
 বাখিলন্ত বহুক্ষণ ॥
 বামে গঙ্গা কৰি স্নান ।
 গৈলা পাচে নিজস্থান ॥ ৩৫৩৮৫
 অনর্থ ভৈলেক শৰ ।
 দ্ৰুতগৈ গৈলা হুবপুৰ ॥
 দেখে ইন্দ্র যত্ন কৰি ।
 বাখিবন্ত পূজা কৰি ॥ ৩৫৩৮৬
 কাল কৰচক মাৰি ।
 নাথি দিলো নিজপুৰী ॥
 দেৱবাজে ভূষ্ট ভৈলা ।
 কালানল শৰ দিলা ॥ ৩৫৩৮৭
 বাজ্বল দেখাইবোহো ।
 এহি শৰ প্ৰহাৰোহো ॥
 ঈশ্বৰে আছয় অজি ।
 সবাকে বিনাশো আজি ॥ ৩৫৩৮৮
 পৃথিৱীৰ নাশ দেখি ।
 দেখা দিবে প্ৰাণসখি ॥
 যদি কৃষ্ণ দেখা পাবঁ ।
 শোক ছুখ পলুৱাবঁ ॥ ৩৫৩৮৯
 কহে পৃথু শিশুমতি ।
 অৰ্জুনৰ খেদ ভুতি ॥
 এবিয়োক আন কাম ।
 বুলিয়োক বাম বাম ॥ ৩৫৩৯০

কৃষ্ণ-পত্নীসবৰ পূৰ্ব বিবৰণ আৰু অৰ্জুনৰ সমাধি ধাৰণ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মোজয় ।
 কালানল অস্ত্র ধৰিলন্ত ধনঞ্জয় ॥
 অভিচাৰ মন্ত্ৰচয় তাহাক পঢ়িলা ।
 সংহাৰক অগ্নিমূৰ্ত্তি অস্ত্ৰেও ধৰিলা ॥ ৩৫৩৯১
 পঞ্চবক্ত্ৰ ভৈলা আৰো পোন্ধৰ লোচন ।
 দহো দহো কৰে শৰে চৈধ্যয় ভুৱন ॥
 সমাগৰা বহুমতী কম্পিবে লাগিলা ।
 তাত পাচে সুৰপুৰে কোলাহল ভৈলা ॥ ৩৫৩৯২
 তাৰ প্ৰতিধ্বনি গৈলা ব্ৰহ্মাৰ ভুৱনে ।
 সৃষ্টি নষ্ট কৰে ব্ৰহ্মা জানিলা অৰ্জুনে ॥
 বিলম্ব নকৰি আসিলন্ত তেতিক্ষণে ।
 অৰ্জুনৰ আগে কহিলন্ত হংসযানে ॥ ৩৫৩৯৩
 মৰণক ভয়ে ইন্দ্ৰ আদি দেৱ যত ।
 অলক্ষিত ভাৱে বৈলা ব্ৰহ্মাৰ পিচত ॥
 পিতামহ বদতি শুনিয়ো ধনঞ্জয় ।
 অস্ত্ৰ দেখি সুৰাসুৰে লভি আছে ভয় ॥ ৩৫৩৯৪
 এৰিয়োক ক্ৰোধ বাপ বোলোহো বচন ।
 তোমাৰেমে প্ৰতিপাল ইটো ত্ৰিভুৱন ॥
 তাৰ হৰণৰ হেতু পাখি আছে আমি ।
 কিকাৰণে বহুমতী নাশ কৰা তুমি ॥ ৩৫৩৯৫
 আৰো এক কথা কহো শুনা মহাবল ।
 প্ৰাগজ্যোতিষপুৰে ৰাজা নৰক আছিল ॥
 ভূমিস্তত দুৰ্জ্জন বৈৰত দুৰাশয় ।
 নাম শুনি দেৱাসুৰ ভয়তে কাষ্পয় ॥ ৩৫৩৯৬
 পৃথিৱীৰ ভাল ভাল ষোড়শ হাজাৰ ।
 বাছিয়া নিলেক কন্যা পৰম সুন্দৰ ॥
 লোহিত উত্তৰ দিশে ইন্দ্ৰাচলে নিয়া ।
 বিবাহ কৰিবে পাচে থাকোক এতিয়া ॥ ৩৫৩৯৭
 এহি বুলি নবেশ্বৰ নগৰক গৈলা ।
 কন্যাগণে স্বামীভাৱে কৃষ্ণক চিন্তিলা ॥

বেদি মধ্যে ব্ৰহ্মসূত্ৰে অষ্টবক্ত্ৰ আছে ।
 কন্যাগণ সন্ময়ে দেখা দেখি ভৈলা পাচে ॥ ৩৫৩৯৮
 পূৰ্ণিমা দিবসে যেন প্ৰকাশে চন্দ্ৰৰ ।
 সেহিমতে শোভা কৰে বদন ঋষিৰ ॥
 দেখি কন্যাগণে বোলে নত্ৰ কৰি কায় ।
 আমাৰাক দেখা দিয়ো জলৰ ওলাই ॥ ৩৫৩৯৯
 হাসি ঋষি বুলিলন্ত কন্যাগণ চাই ।
 মোৰ কপ দেখি সবে হাসিবি নিশ্চয় ॥
 কন্যাগণে বোলে উপালন্ত নকৰিবো ।
 তোমাৰ শৰীৰ আমি নয়নে দেখিবো ॥ ৩৫৪০০
 হেন শুনি অষ্টবক্ত্ৰ জলৰ উঠিলা ।
 ভেঙ্গুৰা ভেঙ্গুৰি কপ সবেয়ো দেখিলা ॥
 মুখে বস্ত্ৰ দিয়া কন্যাগণেও হাসিলা ।
 অষ্টবক্ত্ৰ ঋষি মনে কিছু লজ্জা পাইলা ॥ ৩৫৪০১
 কন্যাসকলক চাই বুলিলা বচন ।
 অৱশ্যে লভিবা স্বামী নন্দবনন্দন ॥
 কিন্তু তোমাৰাক আবে জানা নষ্ট কৰি ।
 গোৱালে মাৰিবে সমস্তকে দাঙ্গ ধৰি ॥ ৩৫৪০২
 এহি শাপ দিয়া ঋষি জলে বুৰ দিলা ।
 নৰকক মাৰি কৃষ্ণে কন্যাক বিহাইলা ॥
 আকে জানি বাপ তুমি এৰা ক্ৰোধভাৱ ।
 ঋষিশাপ ৰাখিবাক তোমাৰ লাগয় ॥ ৩৫৪০৩
 তোমাৰে যুজিবে শক্তি কাহাৰ আছয় ।
 ভক্তিকপে কৃষ্ণ ইটো জানিবা নিশ্চয় ॥
 বাহুবল কাৰ্য্য মনে এৰা মোৰ বলে ।
 কৃষ্ণে কহিবাক জ্ঞান চিন্তিয়োক ভালে ॥ ৩৫৪০৪
 পৃথিৱীত থাকিবাক মন নকৰিবা ।
 যেক স্থানে কৃষ্ণদেৱ তুমি লাগ পাইবা ॥
 ব্ৰহ্মাৰ বচন শুনি সাম্যতা অৰ্জুনে ।
 কালানল অস্ত্ৰ পাচে সোমাইলন্ত তোণ ॥ ৩৫৪০৫
 জয় কৃষ্ণ বুলি ব্ৰহ্মা সন্ময়ে দেৱগণে ।
 অৰ্জুনক প্ৰশংসিয়া গৈলা নিজস্থানে ॥
 মোহ ভৈলা ধনঞ্জয়ে বৈষ্ণৱী মায়াত ।
 সুপুত্ৰিলে শেষ কথা অৰ্জুনে ব্ৰহ্মাত ॥ ৩৫৪০৬

দেবগণ সমে ব্রহ্মা নিজপুৰী গৈলা ।
 অৰ্জুনে বসিলা বথে অসন্তোষ ভৈলা ॥
 ভাবত সমবে কৃষ্ণে গীতা কহিলন্ত ।
 দিব্য চক্ষু দিয়া বিশ্বকপ দেখাইলন্ত ॥ ৩৫৪০৭
 সেহি দিব্যজ্ঞান চক্ষু লভিলা অৰ্জুনে ।
 চক্ষু যুদি চিস্তিলন্ত কৃষ্ণৰ চৰণে ॥
 কৃষ্ণক চিস্তিয়া পাচে প্ৰসন্ন লভিলা ।
 চক্ষুৰ লোতক ধাৰাসাবে বহি গৈলা ॥ ৩৫৪০৮
 অৰ্জুনেৰ খেদ দেখি প্ৰভু হৰীকেশ ।
 হৃদয় পদ্মত কৃষ্ণ ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥
 সজল জলদ শ্যাম তনু মনোহৰ ।
 সৰ্ব্বঅঙ্গে পৰিধান নানা অলঙ্কাৰ ॥ ৩৫৪০৯
 কোটি সূৰ্য্য সম কাস্তি শৰীৰ স্পন্দৰ ।
 ললিত বলিত ভুজ যেন কবীকৰ ॥
 প্ৰফুল্ল কমল মুখ দেখিতে উজ্জ্বল ।
 সকল কুণ্ডলে কৰ্ণে কৰে জলমল ॥ ৩৫৪১০
 মদনৰ চাপসম জ্বৰে কৰে কাস্তি ।
 নিবিৰ দশন হেন মুকুতাৰ কাস্তি ॥
 এহিকপে হৃদয়ত দেখা দিলা হৰি ।
 অৰ্জুনেও দেখা দিলা জ্ঞান চক্ষু ধৰি ॥ ৩৫৪১১
 নেমেলন্ত আখি পাচে হৃদয়ত দেখি ।
 নয়ন মেলন্তে যেন যাস্ত প্ৰাণসখি ॥
 এহি বুলি বীৰবৰ সমাধি ধৰিলা ।
 সেহিকালে পায় গোপে ছিদ্ৰক লভিলা ॥ ৩৫৪১২
 আকাশৰ চাৰিজন ভূমিক আসিলা ।
 শীত্ৰ কৰি নয়োজনে উপায় চিস্তিলা ॥
 বথে সমে নিয়া আন্ধ খেবো কতো দূৰ ।
 কন্ধ্যাগণ নিবো পাচে বৈকুণ্ঠ নগৰ ॥ ৩৫৪১৩
 আলচ কৰিয়া তাত নাথাকিলা বই ।
 অৰ্জুনক চতুৰ্মুখশে বেটিলন্ত গই ॥
 চাৰিজনে বথচক্ৰে গৈয়া ধৰিলন্ত ।
 একগোটে ধৰিলন্ত বথৰ দণ্ডত ॥ ৩৫৪১৪
 আৰো চাৰিজনে চাৰি ঘোৰাক ধৰিলা ।
 বথে সজ্ঞ অৰ্জুনক আকাশক নিলা ॥

দুইদণ্ড মানে বথ অন্তৰ কৰিলা ।
 তৈব হস্তে বথে সমে আচাৰি পেলাইলা ॥ ৩৫৪১৫
 ভূমিত পৰিয়া বথখান তয় ভৈলা ।
 চাৰিও ঘোটক হৰি যমঘৰে গৈলা ॥

কৃষ্ণ-পত্নীগণৰ কৃষ্ণলাভ

অৰ্জুনৰ কথা আবে এধনে আভোক ।
 কৃষ্ণপত্নীসকলৰ কথা শুনিয়োক ॥ ৩৫৪১৬
 পথ সমে অৰ্জুনক দূৰত পেলাই ।
 কন্ধ্যাসকলক পাচে ধৰিলন্ত যাই ॥
 দুঃখবৰ্ণ কলেবৰ নবটা গোৱালে ।
 হাততে সবাৰে দাজ্জ গৰ্জ্জিয়া যে বোলে ॥ ৩৫৪১৭
 শুনহা যুৱতীসব বচন নিশ্চয় ।
 আমাৰ থানক লাগি চলিতে লাগয় ॥
 গোৱালৰ বাগী শুনি কৃষ্ণ পত্নীগণে ।
 অৰ্জুনক লাগি খেদ কৰিলন্ত মনে ॥ ৩৫৪১৮
 হৰি হৰি ধনঞ্জয় গৈলা কোন স্থানে ।
 তোমাক নেদেখি আমি কেনে ধৰো প্ৰাণে ॥
 তিনয়ো ভুবন কাষ্পে যাৰ বজ্জ বলে ।
 কিয় প্ৰাণ ধৰো আমি জিনিলা গোৱালে ॥ ৩৫৪১৯
 নিজস্থানে গৈলা কৃষ্ণ এবিলা অৰ্জুন ।
 তাক কৰিলন্ত আজি বিধি বিড়ম্বন ॥
 যদিবা থাকিবো আমি জীৱনক ধৰি ।
 অৱশ্যে গোৱালে জানো নিৰ ভাৰ্য্যা কৰি ॥ ৩৫৪২০
 এহি আলোচিয়া সবে নিশ্চয় কৰিল ।
 কৃষ্ণৰ চৰণ চিস্তি বায়ু নিৰোধিল ॥
 মুৰ্দ্ধাশ্ফোট কৰি পাচে এবিলন্ত প্ৰাণ ।
 ষোড়শ হাজাৰ পাচে আসিল বিমান ॥ ৩৫৪২১
 লক্ষ্মীৰ সমান কপ সবেয়ো ধৰিলা ।
 পৰম আনন্দ মনে বিমানে চলিলা ॥
 কৃষ্ণৰ থানক সবে শীত্ৰবেগে গৈলা ।
 গোলোকৰ বৃন্দাবনে গোপী ছয়া বৈলা ॥ ৩৫৪২২
 গোপকণী ভক্তগণে তাতো নবহিলা ।
 জীৱন কৃষ্ণৰ গাৱে গৈয়া প্ৰবেশিলা ॥

অৰ্জুনৰ খেদ আৰু কৃষ্ণ-পত্নীগণৰ পিণ্ডদান

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 বথ ঘোৰা নাশ দেখি বীৰ ধনঞ্জয় ॥ ৩৫৪২৩
 শীঘ্ৰেবেগে বীৰবৰ গমন কৰিলা ।
 এক দণ্ডমানে গৈয়া বগভূমি পাইলা ॥
 বাল্য-বৃদ্ধ নৰ-নাৰী যিবা বৈয়া আছে ।
 গোৱাল কেহিবা থানে নেদেখিলা পাচে ॥ ৩৫৪২৪
 বাল্য-বৃদ্ধসকলত ফাঙ্কনী পুছিলি ।
 কৃষ্ণ-পত্নীগণ কিবা কাৰণে মৰিলা ॥
 নৱগোট গোপ ইটো কোনস্থানে গৈলা ।
 কন্যাসকলক কিবা গোৱালে মাৰিলা ॥ ৩৫৪২৫
 সবেয়ো কহিয়ো মোত চিত নোহে শাস্ত ।
 কৃষ্ণবন্ধু বিয়োগত এতেক বৃত্তান্ত ॥
 দ্বাৰকাৰ নৰ-নাৰী সমৰ্পিয়া দিল ।
 তাক ৰাখিবাক মোৰ শকতি নভৈল ॥ ৩৫৪২৬
 অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ নজানয় নৱটা গোৱাল ।
 সমৰ কৰিয়া আজি আমাক ভঙ্গাল ॥
 আত কৰি কোন দোষ আমাৰ আছয় ।
 বাল্য-বৃদ্ধ পুৰে থৈয়া যাইবো নিজালয় ॥ ৩৫৪২৭
 বাল্য-বৃদ্ধগণে বাৰ্তা অৰ্জুনত কৈলা ।
 কন্যাসকলক গোপে নিবে মন দিলা ॥
 কৃষ্ণক চিন্তিয়া সবে পৰাণ এৰিলা ।
 তেখেনে গোৱালগণ অন্তৰ্দ্ধান ভৈলা ॥ ৩৫৪২৮
 নিবে চাস দেখা আমি সবে আছে এথা ।
 কি কহিবো আমাৰ অথন্তৰ কথা ॥
 শুনি অৰ্জুনৰ মনে পৰম বিস্ময় ।
 অন্তৰ্দ্ধান ভৈল ইটো মনুষ্য নহয় ॥ ৩৫৪২৯
 মোৰ অস্ত্ৰে নমৰিল ইসব আশ্চৰ্য্য ।
 আনৰ নহয় ইটো আমাবেসে কাৰ্য্য ॥
 যিহোক সিহোক ইটো মোৰ কৰ্ম্মভাগে ।
 কৃষ্ণপত্নীসকলক দহিবাক লাগে ॥ ৩৫৪৩০
 এহি বুলি ধনঞ্জয়ে কাষ্ঠসৰ আনি ।
 চিতা সাজি শৱ তুলি লগাইলা অগনি ॥

সমস্তৰে পিণ্ডদান দিয়া বিধিযতে ।

দান অৱসানে অহি ক্ৰেপিলা গজাতে ॥ ৩৫৪৩১

অৰ্জুনৰ ইন্দ্ৰপ্ৰস্থলৈ গমন আৰু দ্বাৰকাৰ
 বাল্য-বৃদ্ধক স্থাপন

তাত পাচে চলিলন্ত ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পুৰে ।
 সবাৰো লোতক স্ৰিয় যাস্ত নিবন্তৰে ॥
 কি কহিবো অৰ্জুনৰ শোকৰ কথন ।
 শৰীৰ শুখাইলা আৰু বিবৰ্ণ বদন ॥ ৩৫৪৩২
 চক্ষুৰ লোতক সদা বহে মুক্তকেশ ।
 সাক্ষাতে দেখিয় যেন ভিক্ষুকৰ বেশ ॥
 চাৰি দণ্ডে পাইলা গৈয়া ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পুৰী ।
 নগৰ ৰখীয়া যিবা আছে নৰ-নাৰী ॥ ৩৫৪৩৩
 অৰ্জুনৰ বেশ দেখি পৰম বিস্ময় ।
 বাল্য-বৃদ্ধ নৰ-নাৰী লগে আসিছয় ॥
 কিভৈলা বুলিয়া সবে পুছিবে লাগিলা ।
 সৰ্বনাশ ভৈল বুলি অৰ্জুনে কহিলা ॥ ৩৫৪৩৪
 কৃষ্ণ সূৰ্য্য অন্ত গৈল দ্বাৰকা বুলিল ।
 পথত আসন্তে মোক গোৱালে জিনিল ॥
 ষোড়শ হাজাৰ কন্যা নিবাক ধৰিল ।
 স্বামীক চিন্তিয়া সবে পৰাণে মৰিল ॥ ৩৫৪৩৫
 বাল্য-বৃদ্ধ নৰ-নাৰী লগে যি আমাৰ ।
 এহিমানে শেষ বৈলা দ্বাৰকা পুৰৰ ॥
 এহিবুলি বীৰবৰ ৰহিলা সিদিন ।
 বাসা বান্ধি দিলা সমস্তকে ভিন্ন ভিন্ন ॥ ৩৫৪৩৬
 ভক্ষ্যদ্ৰব্য আশ্বাদান দিলা ভাল ভাল ।
 নিশা অৱসানে পাৰ্থ প্ৰভাতে উঠিল ॥

হস্তিনাপুৰত বিমৰ্শন দেখি যুধিষ্ঠিৰৰ হৃদিত্তা

অৰ্জুনৰ কথামানে এখনো আহোঁক ।
 যুধিষ্ঠিৰে যি কৰিলা তাক শুনিমোক ॥ ৩৫৪৩৭
 দেৱক যুজিবে নিলা অৰ্জুনক হৰি ।
 নাহিকে গৃহত পাৰ্থ নেহি দিন ধৰি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে আছে দ্বাৰকা পুৰত ।
 কৃষ্ণসঙ্গে ভ্ৰাতৃ আছে চিন্তা নাহিকন্ত ॥ ৩৫৪৩৮

ছয়ো সখি একেলগে আসিব নগৰ ।
 দেখিবো ছহানো মুখ এহি বাজ্ঞা মোৰ ॥
 এহি বুলি ধৰ্ম্মহুতে আছে বাট চাই ।
 মাস ছয় ভৈলা ততো বার্তাক নপায় ॥ ৩৫৪৩৯
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
 হস্তিনাত বিমঙ্গল বহুত মিলয় ॥
 বায় বাহু ফন্দে আৰো কপাল হৃদয় ।
 উলুকা নিৰ্যাত ধূমকেতু যে পৰয় ॥ ৩৫৪৪০
 আকাশত গ্ৰহযুক্ত মিলৈ ছলছল ।
 পিডুৰ পুত্ৰৰ ঘোৰ মিলয় কন্দল ॥
 নিজ নাবীগণে নিন্দা কৰে স্বামীগণ ।
 জ্যেষ্ঠক কনিষ্ঠে বোলে নিন্দিত বচন ॥ ৩৫৪৪১
 ফেকুৰা আৰাৰ কৰে পদূলি পদূলি ।
 অকাৰ্য্যত দ্বন্দ্ব কৰে সাতে পাঞ্চে মিলি ॥
 ব্ৰাহ্মণক লাগি কাৰো নাহিকে আদৰ ।
 মিছা মাতিবাক লাগি নাহিকয় ডৰ ॥ ৩৫৪৪২
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ বাজ্ঞা ভৈল মহাভয় ।
 অৰ্জ্জুনৰ কথা ভাবি কম্পয় হৃদয় ॥
 জীৱন মৰণ বার্তা নতু একো পাওঁ ।
 পাণ্ডবকু কৃষ্ণ জানো হাতে হকৰাওঁ ॥ ৩৫৪৪৩

অৰ্জ্জুনৰ হস্তিনাপুৰত উপস্থিতি আৰু যুধিষ্ঠিৰ আদিৰ খেদ
 হেন অমঙ্গল দেখি বাজ্ঞা যুধিষ্ঠিৰ ।
 অৰ্জ্জুনক লাগি খেদ সুগুচে মনৰ ॥
 বিনাশৰ কাল বুলি য়ুনি কহি আছে ।
 ভীষক চাহিয়া বাজ্ঞা বুলিলন্ত পাচে ॥ ৩৫৪৪৪
 মোৰ প্ৰাণকৃষ্ণ আসি অৰ্জ্জুনক নিল ।
 ছয় মাস ভৈল বাপু ছনাই নাসিল ॥
 উত্তল ধুগল মোৰ মনে নোহে থিৰ ।
 হেন শুনি ভীষসেনে দিলেক উত্তৰ ॥ ৩৫৪৪৫
 ব্ৰহ্মাণ্ডৰ নাথ কৃষ্ণ পৰয় ঈশ্বৰ ।
 তান লগে ভয় কিবা আছে অৰ্জ্জুনৰ ॥
 পৃথিৱীত কৃষ্ণদেৱ থাকয় যাবত ।
 আশ্বাৰ বিপত্তি দহা নাহিকে তাৰত ॥ ৩৫৪৪৬

এহিমতে বোলমাত সদায়ে কবন্ত ।
 তথাপিহো চিত্ত শাস্ত কাহাবো নোহন্ত ॥
 বৈশম্পায়ন বালে পৰীক্ষিতৰ নন্দন ।
 ভূমিপাৰে ধনঞ্জয় কৰিলা গমন ॥ ৩৫৪৪৭
 ছয়ো নয়নৰ নীৰ সৰ্ব্বদা সুগুচে ।
 শৰীৰ শুখাইয়া গৈলা জ্ঞান মাত্ৰ আছে ॥
 চা কৃষ্ণ কৃষ্ণ মুখে বুলিলা যাহাস্ত ।
 হস্তিনাপুৰত গৈয়া প্ৰবেশ ভৈলন্ত ॥ ৩৫৪৪৮
 একেশ্বৰ আসে বীৰ কোনো নাহিকন্ত ।
 বার্তা পুছিবাক কেহো সামৰ্থ্য নোহন্ত ॥
 লালবি কৰি কতো কহন্ত বাজ্ঞাত ।
 বিয়াকুল ভাৱ পাৰ্শ্ব দেখিলা সাক্ষাত ॥ ৩৫৪৪৯
 অৰ্জ্জুনৰ কথা শুনি ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।
 আগ বাঢ়িবাক পাচে কৰিলন্ত মন ॥
 সেহিবেলা প্ৰবেশিলা অৰ্জ্জুন সভাত ।
 নিচালে পৰিল গৈয়া বাজ্ঞাৰ আগত ॥ ৩৫৪৫০
 দেখি অশ্বৰীক্ষ ধাতু যুধিষ্ঠিৰ ভৈলা ।
 সিংহাসন হস্তে নামি সাবটি ধৰিলা ॥
 সুশীতল জল সিঞ্চে চামৰে বিক্ষিলা ।
 কতোবেলি মানে বীৰ কিছু স্থস্থ ভৈলা ॥ ৩৫৪৫১
 অৰ্জ্জুনক চাই বাজ্ঞা পুছিবে লাগিলা ।
 কিবা হেতু বাপু তোৰ শৰীৰ শুখাইলা ॥
 অতিথিক নেদি কিবা কৰিলি ভোজন ।
 পাতোক কৰিলি কিবা অগম্য গমন ॥ ৩৫৪৫২
 ভয়াভূৰ প্ৰাণীক যে নকৰিলি ত্ৰাণ ।
 ঋষি য়ুনি তপস্বীক নেদিলিহি দান ॥
 পথত আসন্তে জানো নিৰ্ব্বলে জিনিলা ।
 কৃষ্ণ প্ৰাণবন্ধু জানো পৃথিৱী এবিলা ॥ ৩৫৪৫৩
 ছয়মাস ভৈল বাপু গৈলা দ্বাৰকাক ।
 অপেক্ষা কৰিয়া আমি আছোহো তোমাক ॥
 যাদৱ বংশৰ বার্তা কহিয়ে সকল ।
 মমা বহুদেৱ মোৰ আছন্ত কুশল ॥ ৩৫৪৫৪
 কামদেৱ আদি কবি কৃষ্ণৰ নন্দন ।
 এতে প্ৰীতি হৈয়া আছে সবেয়ো কল্যাণ ॥

উগ্রসেনে বাজা হুখে কৃষ্ণৰ কৃপাত ।
 ৰাজ্য চৰ্চা কৰি আছে দ্বাৰকাপুৰত ॥ ৩৫৪৫৫
 কল্লিগীক আদি কৰি কৃষ্ণ পত্নীগণ ।
 কুশলে আছন্ত সেৱি স্বামীৰ চৰণ ॥
 জ্ঞাতিক ৰঞ্জিয়া বলো কল্যাণে আছন্ত ।
 মোৰ ইচ্ছাদেৱ কৃষ্ণ কল্যাণে আছন্ত ॥ ৩৫৪৫৬
 সৰ্ববভাৱে অনুগ্রহ আশ্বাক কৰন্ত ।
 হেন প্ৰাণবন্ধু কৃষ্ণ কুশলে আছন্ত ।
 শীত্ৰ কৰি কহ বাপু বাৰ্তা মোৰ ঠাই ।
 তোৰ ভাৱ দেখি মোৰ শৰীৰ কম্পয় ॥ ৩৫৪৫৭
 হেনশুনি ধনঞ্জয়ে নিশ্বাস তেজিল ।
 কিবা বাৰ্তা সোধা দদা সমূলে বুলিল ॥
 পিণ্ডাৰক তীৰ্থে ঋষি সমস্তে আছিল ।
 নাৰীবেশ কৰি সান্ধ কুমাৰক নিলা ॥ ৩৫৪৫৮
 কামদেৱ আদি কৰি কুমাৰসকল ।
 উপালন্ত কৰি ঋষিসবতে পুছিল ॥
 মহাক্ৰোধে ঋষিসবে ঘোৰ শাপ দিল ।
 এহিৰ গৰ্ভত হোঁক লোহাৰ মুষল ॥ ৩৫৪৫৯
 সমস্তে মৰিবি এহি অন্তৰ্ভে নিশ্চয় ।
 শাপ শুনি সমস্তৰে মিলিল সংশয় ॥
 প্ৰভুত নকহি দিলা ৰাজ্যৰ আগত ।
 গুড়ি কৰি উগ্রসেনে পেলাইলা জলত ॥ ৩৫৪৬০
 সাগৰৰ তীৰ জুৰি মাছুৱী গজিল ।
 তাত পাচে বিমঙ্গল পুৰীত মিলিল ॥
 মৰণক ডৰি গৈয়া কহিলা কৃষ্ণত ।
 ভাৰ হৰিবাৰ চিত তাহান মনত ॥ ৩৫৪৬১
 বুদ্ধি কৰি সমস্তকে প্ৰভাসক নিলা ।
 স্নান দান কৰি মধুময় স্নান দিলা ॥
 পাচে কৃষ্ণ সমস্তৰে ক্ৰোধ আৰোপিল ।
 অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ ধৰি সবে যুদ্ধ আৰম্ভিল ॥ ৩৫৪৬২
 সবাবো গুচিল অস্ত্ৰ একো নবহিল ।
 মাছুৱী উতাৰি আনি কোবাইধে লাগিল ॥
 ঘোৰ ব্ৰহ্মশাপ পাচে তেখনে মিলিলা ।
 একো একো কোবে মৰি ভূমিত পৰিলা ॥ ৩৫৪৬৩

দেখি বলভদ্ৰে ক্ৰোধে কৃষ্ণক বুলিলা ।
 তুমি আমি বিত্ৰমানে দেখা কেন তৈলা ॥
 আসা ছয়োজনে স্বপ্ন ভাঙ্গো সমস্তৰ ।
 মধ্যে পশি গৈয়া যাই বুজাইলা বিস্তৰ ॥ ৩৫৪৬৪
 বামক কৃষ্ণক আৰো মাৰিবে খুজিল ।
 ছয়ো ভাই ধৰি পাচে বিস্তৰ মাৰিল ॥
 জনৈক নবৈল সবে সমৰে মৰিল ।
 বংশৰ শোকত বলো পৰাণে এৰিল ॥ ৩৫৪৬৫
 জ্যেষ্ঠক ধৰিয়া কৃষ্ণে বিলাপ কৰন্ত ।
 অৱণ্যত গৈয়া পাচে প্ৰবেশ ভৈলন্ত ॥
 শিশু অশ্বত্থৰ তলে বসিয়া বহিলা ।
 মৃগ বুলি ব্যাধে পাচে পাৰে প্ৰহাৰিলা ॥ ৩৫৪৬৬
 শৰ হানি ব্যাধ গৈয়া ওচৰ চাপিল ।
 কৃষ্ণপাৰে শৰ দেখি চুৰতি হৰিল ॥
 ভয় দূৰ কৰি কৃষ্ণে স্বৰ্গক পাঞ্চিলা ।
 উদ্ধৱে দাকক বনে বিচাৰিয়া পাইলা ॥ ৩৫৪৬৭
 দাককক বাখি ৰথ বৈকুণ্ঠে পঠাইলা ।
 বদৰিকাশ্ৰমে আজ্ঞা উদ্ধৱক দিলা ॥
 মৈত্ৰেয়ে দেখিলা যাই সেহি সময়ত ।
 অমূল্য ভকতি ৰত্ন লভিলা কৃষ্ণত ॥ ৩৫৪৬৮
 বিদূৰত কৈবে বুলি তাকো পাঞ্চিলন্ত ।
 দাককৰ আগে কৃষ্ণে আশ্বাক বোলন্ত ॥
 কাত গহ কৰি সখি থাকিব অৰ্জুন ।
 হৰি হৰি দেখিবাক নপাইলো এখন ॥ ৩৫৪৬৯
 কহিবি সখিৰ আগে বচন আশ্বাব ।
 দ্বাৰকাৰ ৰাল্য বৃদ্ধ কৰিবন্ত পাৰ ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে লৈয়া যাইবে পথে বন্ধা কৰি ।
 ৰাল্য বৃদ্ধসব আক দিলো আজি ধৰি ॥ ৩৫৪৭০
 এহি বুলি দাককক নগৰে পাঞ্চিলা ।
 সেহিকালে প্ৰাণনাথ নিজস্থানে সৈলা ॥
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰ তৈলেক বিজ্ঞান ।
 থকবক কৰে স্বাজ্ঞা নাহিকে চেতন ॥ ৩৫৪৭১
 হা প্ৰাণনাথ কৃষ্ণ অনাথ কৰিলা ।
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে ভূমিত পৰিলা ॥

ভীম সহদেব আৰো নকুলেও শুনি ।
 নিচালে পবিল তিনি হিয়ে মুষ্টি হানি ॥ ৩৫৪৭২
 বাৰ্তা কহি বহিবাৰ নষ্টল সামৰ্থ ।
 হা হা প্রাণকৃষ্ণ বুলি পবিলন্তু পাৰ্থ ॥
 সমাজৰ মাজে পাচে পাণ্ডৱ পবিল ।
 পাত্ৰ মন্ত্ৰী সভাসদে কান্ধিবে লাগিল ॥ ৩৫৪৭৩
 হুভদ্রা উলুপী হেমা প্রবীৰ্ণা হৃন্দবী ।
 চিত্ৰাঙ্গদা সমে অৰ্জুনৰ নিজনাৰী ॥
 দ্রুপদনন্দিনী আৰো ৰাজাৰ নন্দিনী ।
 এসম্বে শুনিলা পাচে কান্ধেদেৰ ঈৰ্ষ্য ॥ ৩৫৪৭৪
 কি ভৈল বুলিয়া সবে সচকিত ভৈলা ।
 সেহি সময়ত দূতে অস্ত্ৰেবপূৰে গৈলা ॥
 তাহাক দেখিয়া সবে চাপিল ওচৰ ।
 কিবা অথন্তৰ ভৈলা কহিয়ে সত্ৰব ॥ ৩৫৪৭৫
 ছেন শুনি দূতে পাচে কহিবে লাগিলা ।
 দ্বাৰকাৰ হস্তে বীৰ অৰ্জুন আসিলা ॥
 কীৰ্ত্তন সম মুখ হৈয়াছে মলিন ।
 শৰীৰ শুখাই আছে নিষ্পান দশন ॥ ৩৫৪৭৬
 কৃষ্ণ-সূৰ্য্য অস্ত গৈলা অৰ্জুন কহিল ।
 সভাৰম্ভে পাৰ্শ্বোভাই পৰি মুৰ্ছা গৈল ॥
 সভাৰ লোকৰ বৰ ক্রন্দনৰ ঈৰ্ষ্য ।
 এহি সত্য কথা যাব কহিলোহো আমি ॥ ৩৫৪৭৭
 কৃষ্ণৰ বিয়োগ কথা শুনিয়া নিশ্চয় ।
 কৃষ্ণৰ গুণক গায়্য কান্ধে আতিশয় ॥
 লাজ কাজ মৰ্য্যাদাকো এৰিলা নিশেষ ।
 সবেয়ো সভাত গৈয়া ভৈলেক প্রবেশ ॥ ৩৫৪৭৮
 মৃতকৰ বেশে দেখে পাৰ্শ্বো আছে পৰি ।
 কান্ধি কান্ধি পাত্ৰ মন্ত্ৰী আছয় আবৰি ॥
 দেখিয়া অধিক আৰো শোক উথলিলা ।
 দীৰ্ঘ কবি ডাক দিয়া কান্ধিবে লাগিলা ॥ ৩৫৪৭৯
 কথমপি হুধিষ্ঠিৰ উঠিয়া বসিল ।
 চলো পৰো কবি চাৰি ভাৰ্য্যো উঠিল ॥
 ক্রন্দন কৰিয়া ৰাজা পাৰ্শ্বক বোলয় ।
 অৰ্জুনৰ আগে বাৰ্তা ৰাজায়ে সোধয় ॥ ৩৫৪৮০

ভূমিনো কৃষ্ণক এৰি কৈতবা আছিল ।
 লগতে থাকিয়া কেনে প্রভুক এৰিলা ॥
 অৰ্জুনে বোলন্তু দদা দোষ নাহি মোত ।
 মোহোক নিলেক কৃষ্ণে দেহক যুক্তিত ॥ ৩৫৪৮১
 জগতৰ বল বীৰ্য্য দিয়া মোৰ গাৱে ।
 শাৰঙ্গ ধনুক প্রভু দিলা সেহি ঠাৱে ॥
 সেহি ধনু ধৰি মই দেহক যুক্তিলো ।
 তাত পাচে হব সমে সমব কৰিলো ॥ ৩৫৪৮২
 পাশ্চপাত অস্ত্ৰ ক্রোধে ধবিলন্তু হব ।
 চক্ৰ ধৰি সিয়ে। অস্ত্ৰ কৰিলো নিবাৰ ॥
 ভয় পায়। পশুপতি গৈলেক পলাই ।
 এহিমতে সমস্তৰ গৰ্ব্ব ভৈল ছাই ॥ ৩৫৪৮৩
 দেহক নিৰ্ভয় পাচে দিলা কৃপাময় ।
 সাগৰৰ ভাৰ্য্য আনি দিলা হৰিহয় ॥
 সেহি কন্যা বণে লৈয়া আসিলো ভূমিক ।
 গঙ্গাৰ তীৰত কৃষ্ণে বুলিলন্তু মোক ॥ ৩৫৪৮৪
 যুদ্ধ কৰিবাৰ সখি আউৰ কাৰ্য্য নাই ।
 প্রাণীহত্যা পাপচয় গুচায়োক যাই ॥
 ভূমিভাৰ আছে কিছু বংশত আঘাৰ ।
 বুদ্ধিবলে নাশিবোহো নলাগে তোমাৰ ॥ ৩৫৪৮৫
 তীৰ্থসৰ স্নান কৰি শীত্ৰে সখি আহা ।
 বথৰ নামিয়া মোক বিদায় দিলাহা ॥
 প্রভুক নামিয়া মই হৰিধাৰে গৈলো ।
 তাত পাচে গৈয়া আমি গণ্ডকীক পাইলো ॥ ৩৫৪৮৬
 স্নান কৰি আমি পাচে প্রয়াগে আসিলো ।
 বিদ্যাপতি নামে এক ব্রাহ্মণ দেখিলো ॥
 ভাৰত পুৰাণ কহে আগত শিষ্যৰ ।
 তাক দেখি গৈলো মই তাহান ওচৰ ॥ ৩৫৪৮৭
 মোক দেখি বিপ্রসবে পৰম আদৰে ।
 ভালমতে ধান মোক দিলা বহিবাৰে ॥
 প্রয়াগত স্নান কৰি বিপ্রৰ সভাত ।
 নিত্যাগতে বিপ্রমুখে শুনোহো ভাৰত ॥ ৩৫৪৮৮
 এহিমতে ছয়মাস মোৰ বহি গৈলা ।
 মোহোৰ শৰীৰে পাচে বিমঙ্গল ভৈলা ॥

আৰো দেখিলোহো মই সপোন নিশাত ।
 যদুবংশে দিগম্বৰ দক্ষিণ দিশত ॥ ৩৫৪৮৯
 বৰ ভয় লাভি গৈয়া পুছিলো বিপ্ৰত ।
 ভাল নোহে বুলি মোক পাখিলা ত্বৰিত ॥
 বায়ুত অধিক কৰি গমন ধৰিলো ।
 এহিমতে আসি পাচে দ্বাৰকা দেখিলো ॥ ৩৫৪৯০
 দ্বাৰকাৰ কাস্তিচয় চক্ষুৰে নেদেখি ।
 নিশ্চয় জানিলো মোক এবিলম্ব সখি ॥
 দ্বাৰত সবেয়ো পাচে মোহোক দেখিল ।
 কৃষ্ণ বুলি নৰনাৰী বেঢ়িয়া ধূলিল ॥ ৩৫৪৯১
 তাসম্বাৰ মুখে কথা সকলে শুনিলো ।
 স্বৰূপ জানিয়া মই চলিয়া পৰিলো ॥
 সেহি সময়ত পাচে দাক্ষক আসিলা ।
 প্ৰভুৰ সকল বাক্তি আমাত কহিলা ॥ ৩৫৪৯২
 নৌকা আনি নৰ-নাৰী কৰিলোহো পাৰ ।
 তীৰতে সাজিলো গৃহ প্ৰাঙ্ক কৰিবাৰ ॥
 সমস্তৰে কৰ্ম্ম-ক্ৰিয়া কৰিলো নিশেষ ।
 বায় মাধৱৰ প্ৰাঙ্ক কৰাইলো বিশেষ ॥ ৩৫৪৯৩
 বাল্য বৃদ্ধ স্ত্ৰীক লৈয়া কৰিলো গমন ।
 সমস্তেয়ো শোকে আতি কবন্ত ক্ৰন্দন ॥
 আৰো এক অধস্তৰ ভৈলন্ত পথত ।
 দাক্ষ ধৰি নৱ গোপ আসিল তথাত ॥ ৩৫৪৯৪
 কৃষ্ণপত্নীসকলক নিবাক ধৰিল ।
 ত্ৰাহি ধনঞ্জয় বুলি আৰাৱ কৰিল ॥
 ভয় নাহিকয় বুলি গাণ্ডীৱ ধৰিলো ।
 নৱগোটা শৰ আনি গুণত জুৰিলো ॥ ৩৫৪৯৫
 গোৱালক লাগি প্ৰহাৰিলো দৃঢ়তৰ ।
 দাক্ষ পাক দিয়া অস্ত্ৰ কৰিলে নিবাৰ ॥
 ক্ৰোধ কৰি শৰচয় কৰিলো প্ৰহাৰ ।
 বিনাশ কৰিলা তাকো পাকতে দাক্ষৰ ॥ ৩৫৪৯৬
 দিব্যবাণ ধৰি পাচে ভেদিলো প্ৰত্যেক ।
 তাৰ চাৰিজন গোপ অদৃশ্য ভৈলেক ॥
 পাঞ্চজনে বহিলেক সমুখে আমাৰ ।
 বৰ বৰ অস্ত্ৰ মই কৰিলো প্ৰহাৰ ॥ ৩৫৪৯৭

গোৱালক নমাৰয় কিৰিয়া নাময় ।
 এহিমতে মোৰ শৰসব যায় ক্ষয় ॥
 তাত পাচে প্ৰহাৰিলো মনুষ্যৰ শৰ ।
 অযুতে নিযুতে আৰো হাজাৰে হাজাৰ ॥ ৩৫৪৯৮
 শৰ দেখি অদৃশ্য যে হৈয়া পাঞ্চজন ।
 গোৱালক নপাই শৰ পশিলন্ত টোণ ॥
 নিৰন্তিয়া দেখি শৰ বিস্ত্ৰ ভৈলা হাত ।
 কালানল অস্ত্ৰ মই ধৰিলো ক্ৰোধত ॥ ৩৫৪৯৯
 অভিচাৰ মন্ত্ৰচয় কৰিলো স্মৰণ ।
 কম্পিবে লাগিলা তেবে তিনিয়ো ভুবন ॥
 সৃষ্টি নক্ট যায় দেখি প্ৰভু প্ৰজাপতি ।
 মোহোৰ আগত স্থিত ভৈলন্ত সম্প্ৰতি ॥ ৩৫৫০০
 আগ পাচ চিনাই কথা আমাত কহিলা ।
 অস্ত্ৰ প্ৰহাৰিবে মোক নিষেধ কৰিলা ॥
 ব্ৰহ্মাৰ বাক্যক মই বুধা নকৰিলো ।
 কালানল অস্ত্ৰগোট টোণে সোমাই থৈলো ॥ ৩৫৫০১
 শুভ শুভ বুলি দেৱসমে প্ৰজাপতি ।
 আপোনাৰ ধানে ধানে কৰিলন্ত গতি ॥
 অসন্তোষ মনে পাচে বথত বহিলো ।
 কৃষ্ণে কহিবাৰ জ্ঞান চিন্তিবে ধৰিলো ॥ ৩৫৫০২
 মোৰ প্ৰাণনাথ কৃষ্ণ হৃদিতে দেখিলো ।
 বিবহৰ ভয়ে মই চক্ষু নেমেলিলো ॥
 সেহি সময়তে আসি গোৱালে ধৰিল ।
 বথে সমন্বিতে মোক দূৰতে পেলাইল ॥ ৩৫৫০৩
 কৃষ্ণপত্নীসকলক ধৰিল নিবাক ।
 ভয় পায় কন্যাগণে প্ৰাণ এবিলেক ॥
 গোপগণে তেতিয়াগে অন্তৰ্দ্ধান ভৈল ।
 সমাধি এৰিয়া মই গলো তত কাল ॥ ৩৫৫০৪
 বাল্য-বৃদ্ধসকলৰ মুখে বাক্তি পাইলো ।
 কাৰ্ত্তচয় আনি আত মহন কৰিলো ॥
 হেনকপে সমস্তৰে পিণ্ডদান দিলো ।
 বাল্য বৃদ্ধ লৈয়া পাচে গমন কৰিলো ॥ ৩৫৫০৫
 প্ৰবেশিলো ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ নগৰে আমাৰ ।
 অন্ন আচ্ছাদনে ৰাসা দিলো লম্বকৰ ॥

কৃষ্ণৰ প্ৰয়াণ বাৰ্তা কহিবে তোমাত ।
 দেখিলাহা দদা মোক পুৰে হস্তিনাত ॥ ৩৫৫০৬
 সত্যশীল দদা তুমি কৃষ্ণত ভকত ।
 মোক আশা এৰা আজি কৃষ্ণৰ লগত ॥
 কৃষ্ণবিনে বল বীৰ্য্য নাহিকে সম্প্ৰতি ।
 মেকমূলে লাগ পাব দিছে প্ৰজাপতি ॥ ৩৫৫০৭
 এহিবুলি ধনঞ্জয় নিজমে বহিলা ।
 যুধিষ্ঠিৰে মনে মনে গুণিবে লাগিলা ॥
 কৃষ্ণ ধনঞ্জয় দুয়ো অভিন্ন শৰীৰ ।
 ৰাজ্যভোগ কৰো আমি কাৰণে ইহাৰ ॥ ৩৫৫০৮
 কৃষ্ণ বিনে ধনঞ্জয় নাথাকে নিশ্চয় ।
 কোনজন ৰাজ্য হোৱে পুছি চাহো মই ॥
 ভীষ্মক পুছিয়া চাহে ৰাজ্য যুধিষ্ঠিৰ ।
 দুই ভ্ৰাতৃ লগ হৈয়া ৰাজ্য ভোগ কৰ ॥ ৩৫৫০৯
 অৰ্জ্জুন সহিতে মই চলো মেকমূল ।
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি ভীমেয়ো বুলিল ॥
 এতেক ঘাতুক বাণী বোলা কি কাৰণ ।
 ধনঞ্জয় সমে তুমি কৰিবা গমন ॥ ৩৫৫১০
 ৰাজ্য ছুইবে বোলা তুমি এহি নগৰত ।
 নহৈবোহো ৰাজ্য মই কৈলো স্বৰূপত ॥
 সত্য কৰি কহো দদা বচন আমাৰ ।
 একোকালে নেৰিবোহো সঙ্গক তোমাৰ ॥ ৩৫৫১১
 সেহি সময়ত বোলে নকুল কুমাৰে ।
 স্তখে দুখে অতকাল লগতে তোমাৰে ॥
 পৰম পুৰুষ কৃষ্ণ বন্ধক আমাৰ ।
 অনাথ কৰিয়া গৈলা পুৰে আপোনাৰ ॥ ৩৫৫১২
 এহি সময়ত দদা যাহা কেনে এৰি ।
 সত্য কৰি বোলো মই যাইবো লগ ধৰি ॥
 তাত পাচে সহদেৱে বুলিলা বচন ।
 যোহোৰ বচন দদা কৰা অৱধান ॥ ৩৫৫১৩
 ইহাতে থাকিবো আৰ মুহিকয় ভাল ।
 পৰীক্ষিত নাভিক যে পাতা মহীপাল ॥
 পাৰ্শ্বোভাই মেকমূলে কবোহো গমন ।
 পৃথিৱীত থাকিবাব নাহি প্ৰয়োজন ॥ ৩৫৫১৪

ৰাজ্য বোলে ভালমতে কহিলি বচন ।
 ৰাজ্য পাতি আমি তাক কৰো নিয়োজন ॥
 জয়যুক্ত প্ৰতাপবল্লভ মইবৰ ।
 শিৱৰ বংশত জানা গুণৰ মান্দিৰ ॥ ৩৫৫১৫
 কৃষ্ণবৰ্ণ কলেৱৰ তকণীমোহন ।
 সকলে সম্পূৰ্ণ অঙ্গ নাহি খতিখুণ ॥
 বুদ্ধিত সাগৰ আৰো দানে কৰ্ণ সম ।
 সদায় চিন্তিয়া থাকে গোবিন্দ চৰণ ॥ ৩৫৫১৬
 মুনিচক্ৰে সিদ্ধচক্ৰে সমে সঙ্গ হৈল ।
 ৰণ কৰি শত্ৰু নাশি দেশক ৰাখিল ॥
 ঐখামাল গজমাল সবে গুচিছিল ।
 আপুনাৰ বুদ্ধিবলে সবাকে কৰিল ॥ ৩৫৫১৭
 ছত্ৰাকাৰ তিনিগোট মঠ কৰিলন্ত ।
 শিৱ দুৰ্গা জনাদন মূৰ্ত্তি থাপিলন্ত ॥
 শাস্ত্ৰে কহি আছে যত দানৰ বিধান ।
 সাধিত নকৰি ধন থাকে কৰি দান ॥ ৩৫৫১৮
 বিশ্বনাথ সীমা কৰি মানাহ পৰ্য্যন্তে ।
 ধৰ্ম্মপথে সমস্তকে পালন কৰন্তে ॥
 এহিমতে মইবৰ সাহায্যে সদায় ।
 তাহান কৃপাত আমি থাকি তিনিভাই ॥ ৩৫৫১৯
 ভাৰতৰ শেষকথা ৰচিলো পয়াৰ ।
 দোষ দেখি বুধজন ক্ষমিবা আমাৰ ॥
 ভণে পৃথুৰামে ধৰি চৰণে কৃষ্ণৰ ।
 বোলা বাম বাম সবে তৰিবা সংসাৰ ॥ ৩৫৫২০

বজ্জকুমাৰৰ অভিষেক

দুলভী

সেহি সময়ত বোলন্ত ভীষ্মক
 শীত্ৰে ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে যাহা ।
 যাদৱ বংশৰ ভাল শিশু এক
 পুৰে ৰাজ্য পাতি আহা ॥

অৰ্জুনে আনিয়া যাক আছে ধৈয়া
 তাক জিজ্ঞাসিবা ভালে ।
 কৃষ্ণৰ বিয়োগে তত নাহি গাৰে
 ধনঞ্জয় শোকাবুলে ॥ ৩৫৫২১
 দিব্য বস্ত্ৰ আনে। যিবা থাকে মানে
 দিবা ভূমি সমস্তক ।
 সেহি সময়ত অৰ্জুনে বোলন্ত
 কহো দদা শুনিয়োক ॥
 অনিৰুদ্ধ নাতি আছে একগুটি
 নামত বজ্জকুমাৰ ।
 দ্বাদশ বছৰ হৈয়াছে তাহাৰ
 তাত কৰি নাই বৰ ॥ ৩৫৫২২
 পাৰ্শ্বৰ বচন শুনি বাজা ধৰ্ম্ম
 ভীমক বোলে ছুনাই ।
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে গৈয়া বজ্জক যে বাজা
 পাতা মোৰ বোলে যাই ॥
 আশ্বিনো এখাত নাতি পবীক্ৰিত
 পাতিবোহো মহীপাল ।
 বিলম্ব নকৰি আসিবাহা ভূমি
 কাল ইটো নোহে ভাল ॥ ৩৫৫২৩
 বাজাৰ বচন জানি ভীমসেন
 বুলিলা বাজাক চাই ।
 তব আজ্ঞাচয় কৰিবো নিশ্চয়
 নেৰিবা মোক সদায় ॥
 বাজা বোলে বাপ সংশয় নকৰ
 নেৰিবো মোক অকলে ।
 পাঞ্চ ভাইগণে ব্ৰত ধৰি ফুৰি
 চলিবোহো মেকমূলে ॥ ৩৫৫২৪
 পাচে বৃকোদৰ চৰণে বাজাৰ
 প্ৰণামিয়া বাৰম্বাৰ ।
 বাজ অলঙ্কাৰ হয় হস্তী বথ
 লৈলা বাজা পাতিবাৰ ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে ক্ৰতে চলে বায়ুহুতে
 বাজআজ্ঞা শিৰে ধৰি ।

কতোবেলি মানে গৈয়া ভীমসেনে
 পাইলা ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ পুৰী ॥ ৩৫৫২৫
 দ্বাবকাপুৰৰ দেখিলন্ত বৃকোদৰ ।
 মহা শোকাভুৰ ছুইয়া বিমৰিষ
 কান্দিলন্ত বহুতৰ ॥
 ভীমৰ ক্ৰন্দন শুনি সৰ্বজন
 আসিলন্ত নিবন্তৰ ।
 পাচে ভীমসেন এবিয়া ক্ৰন্দন
 চক্ষুৰ মুচিয়া নীৰ ॥ ৩৫৫২৬
 সবাকে শুনায়া বোলে বৃকোদৰ
 বাজাৰ ইটো সম্মত ।
 বজ্জকুমাৰক বাজা পাতিবাক
 লাগে এহি নগৰত ॥
 এহি বুলি ভীমে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ
 দিলা যোগ্য যোগ্য চাই ।
 বজ্জকুমাৰক নানা অলঙ্কাৰ
 পিন্ধাইলন্ত কোলে লই ॥ ৩৫৫২৭
 পৰম স্তম্ভৰ কবাইলন্ত পুৰ
 ঢাক-ঢোল ভেৰী বাবে ।
 সভাৰ মধ্যত দিব্য সিংহাসন
 পাবিলন্ত নিয়া মাৰে ॥
 সবে কাৰ্য্যচয় কৰিয়া নিয়ম
 বহিলন্ত সেই দিন ।
 প্ৰভাততে উঠি কুমাৰক আনি
 কবাইলন্ত স্নান দান ॥ ৩৫৫২৮
 বিধিৰতে বুদ্ধি-ব্ৰাহ্মক কৰায়া
 ব্ৰাহ্মণক দান দিলা ।
 কুমাৰক ভীমে ভুলি সিংহাসনে
 বাজাৰ আজ্ঞা কহিলা ॥
 শুনা সভাসদ বাজাৰ বচন
 বজ্জক বাজা পাতিলে ।
 আজি ধৰি সবে নন্দীপ্ৰাসী লোকে
 মানিব আৰু সকলে ॥ ৩৫৫২৯

কুমাৰকো পাচে শিখাইলন্ত ভীমে
 স্বধৰ্ম্মে কৰিবি দণ্ড ।
 বিনা অপৰাধে নকৰিবি ক্ৰোধ
 নহৈবি আতি প্ৰচণ্ড ॥
 পৰীক্ষিত নাতি হৈব তোৰ পতি
 পিতৃভাৱে দেখ সদায় ।
 এহি বুলি ভীমে মঙ্গল কৰিলা
 ঢাক ঢোক শঙ্কা বজাই ॥ ৩৫৫৩০
 পাচে ভীমসেনে ৰাজ্যৰ বচনে
 বাল্য বুদ্ধত পুছিল ।
 তোমৰাসবক ধনঞ্জয় বাৰে
 কিবা দ্ৰব্য দিয়া গৈলা ॥

যদি লাগে মোত খুজিয়ো সম্ভৱ
 দিবো মই সমস্তক ।
 সবে বোলে বাপ নলাগয় দ্ৰব্য
 অৰ্জুনে দিছা সৰাক ॥ ৩৫৫৩১
 ধৰ্ম্মৰ বচন কৰিল সকলে
 বায়ুন্ত মহাবল ।
 সৰাকো আশ্বাসি বচনে সম্বোধি
 বিদায় পাচে কৰিল ॥
 শুনা নৰলোক ভাৰত চৰিত্ৰ
 আমাৰ ইটো সাধন ।
 ৰাম কৃষ্ণ বোলা হুদি কপ ধৰা
 লভিবা বৈকুণ্ঠ স্থান ॥ ৩৫৫৩২

মুঘলপৰ্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ অসমীয়া মহাভাৰত

মহাপ্ৰাৱৰ্ণিক পৰ

পৰীক্ষিতৰ অভিষেক

ছবি

বৈশম্পায়নে বোলে শুনা পৰীক্ষিতৰ নন্দন
ভীমক পাঞ্চিলা যুধিষ্ঠিৰে ।

সহদেৱ কুমাৰক ধৰ্ম্মৰাজ বুলিলেক
মোৰ বোল কবহু সম্ভবে ॥

হস্তিনাপুৰত কালি পাতিবোহো অধিকাৰী
পৰীক্ষিত নাতিক আমাৰ ।

অভিষেক দ্ৰব্য যত কৰিয়োক নিয়োজন
বিলম্বক বাপু পৰিহৰ ॥ ৩৫৫৩৩

ৰাজ্যৰ বচন শুনি পণ্ডিতত অগ্ৰগণি
সহদেৱ কনিষ্ঠ কুমাৰে ।

হস্তিনা নগৰীখন কৰাইলন্ত বিতোপন
বাত্তসব বাটৈ নিবন্তৰে ॥

দীপ ঘট পূৰ্ণকুণ্ড বস্ত্ৰ আচ্ছাদিত কুণ্ড
উপৰে আবিলা চন্দ্ৰতাপ ।

দিব্য নেট বস্ত্ৰ শাৰী পিন্ধিলন্ত নবনাবী
তাসম্বাৰো গুচিল সন্তাপ ॥ ৩৫৫৩৪

সুৱৰ্ণৰ সিংহাসন সুৱৰ্ণৰ দণ্ড ছত্ৰ
নবীন কৰিয়া কবিলন্ত ।

পৰীক্ষিত কুমাৰক উপবাস কৰাইলেক
অলঙ্কাৰ গাৱে পিন্ধাইলন্ত ॥

এহিমতে নিয়োজন কৰি পাচে সহদেৱ
ৰাজ্যৰ আগত গৈয়া কৈয়া ।

তোমাৰ বচনে কাৰ্য্য কৰিলোহো সবসাজ
নাতিকো উপৰে আছো থৈয়া ॥ ৩৫৫৩৫

এহি বুলি সহদেৱ ৰাজ্যক কৰিয়া সেৱ
আপোন আসনে বৈলা বসি ।

সেহি সময়ত পাচে সূৰ্য্য অন্তগত ভৈলা
ৰজনী প্ৰবেশ ভৈলা আসি ॥

সায়াহুৰ জীড়া কৰি- বাক যুধিষ্ঠিৰ ৰায়
পশিলন্ত হৰিৰ মন্দিৰে ।

নিত্যকৃত্য কৰি সাজ তিনিভাই লৈয়া ৰজে
বসিলন্ত গৈয়া অভ্যন্তৰে ॥ ৩৫৫৩৬

নকুলক পাঞ্চি দিয়া হুতদ্ৰাক ৰাতি নিয়া
বুলিলন্ত ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।

নাতিক আগত লৈ ৰাজচৰ্চ্চা কৰা গৈ
ৰাজপদ কৰিয়া বক্ষণ ॥

কৃষ্ণৰ ভগিনী ভূমি শিখাইবে নলাগে আমি
সৰ্বকালে ভূমি হুলক্ষণী ।

ৰাজ্যৰ যতোক ধৰ্ম্ম সেহিবেলা বেছি কৰ্ম্ম
কুমাৰক শিখাইবা আপুনি ॥ ৩৫৫৩৭

হস্তিনাপুৰক এৰি নয়াইবাহা ভূমি সতী
নাতি গুচি হৈবেক অনাথ ।

মোৰ ৰাণী অৱহেলা কদাচিতো নকৰিব
মিছা নোহে ইটো পৰমাৰ্থ ॥

ৰাজাৰ বচন শুনি বহুদেৱৰ নন্দিনী
 শোকাগ্নি লাগিল সৰ্ব্বগাৱে ।
 মোৰ প্ৰাণনাথ স্বামী কিমতে এৰিবো আমি
 কি কাৰ্য্যে জন্মাইলৈ মোক মাৰে ॥ ৩৫৫৩৮
 যদি ধৰ্ম্মবাণী এৰো দুৰ্ঘোৰ নৰকে পৰো
 নেদেখো আৰ একো উপায় ।
 একো কালে মোৰ বাণী নতু শুনে মহীপতি
 উত্তৰ দিবো কেনে ছনাই ॥
 একান্ত ভকতি কৰি বশ্য কৰি আছে হৰি
 হৰি বশ্য দেখো সমুদায় ।
 যেন বাতসৰ বাই নৰ্ত্তকীক নচুৱায়
 কৃষ্ণকো কৰিছে সেহি প্ৰায় ॥ ৩৫৫৩৯
 বিশেষত পাৰ্থ কৃষ্ণ দুহানো নুহিকে ভিন্ন
 নাৰদে কহিছে সবে মোত ।
 কাৰা নোহে দুয়োভেদ জানিবাহা স্বৰূপত
 এক হৈব মেকৰ মূলত ॥
 এবে ধৰ্ম্ম আজ্ঞা বাথো স্বামীসঙ্গ বৰ মাগো
 আতপৰে নাহিকে উপায় ।
 এবে মনে কৰি থিৰ লজ্জাক কৰিয়া দূৰ
 ধীৰে ধীৰে ৰাজ্যত কহয় ॥ ৩৫৫৪০
 তমু আজ্ঞা বাধিবাক মোৰ শক্তি নাহিকয়
 কিন্তু বৰ দিয়োক আমাক ।
 সৰ্ব্বকালে প্ৰয়োজন স্বামীসঙ্গ হৱৈ স্থান
 এহিমনে কৃপা কৰিয়োক ॥
 হেন শুনি ধৰ্ম্মৰায় স্তম্ভদ্রাক বোলে আই
 সিদ্ধি হোক তোৰ মনোবধ ।
 কতো দিনা অন্তৰত এৰিয়োক কলেৱৰ
 মোৰ বৰে পাইবা স্বামী পাৰ্থ ॥ ৩৫৫৪১
 ধৰ্ম্মৰ বচন ব্যৰ্থ কদাচিতো নহৈলন্ত
 কৃষ্ণ পাৰ্থ ভৈল একজন ।
 উৰিয়া সাক্ষাতে গৈয়া স্তম্ভদ্রাক কোলে লৈয়া
 আছে প্ৰভু দেৱ নিৰঞ্জন ॥
 চতুৰ্দশ হাজাৰ বৰ্ষ নৱশত দুই বৰ্ষ
 যেষে কলিযুগ ৰহি গৈল ।

ঈশ্বৰৰ ভৈলা ইচ্ছা পাণ্ডৱৰ শেষ কথা
 পদবন্ধে প্ৰচাৰ যে ভৈলা ॥ ৩৫৫৪২
 আকে জানি নবলোক নিন্দা নকৰিবা মোক
 কৃষ্ণসে কৰাইবে ইটো কৰ্ম্ম ।
 বিষ্ণুমূৰ্ত্তি শিৱ জপি সবে পুণ্যৱতে আছে
 তান লীলা শুনি কৰা ধৰ্ম্ম ॥
 চতুৰ্দশ ভুৱনত আছে যত কৃষ্ণভক্ত
 সমস্তকে মোৰ নমস্কাৰ ।
 কহে দ্বিজ পৃথুৰাম বোলা সবে ৰাম ৰাম
 স্তূথে পাৰ হৈবা সংসাৰৰ ॥ ৩৫৫৪৩

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মোজয় ।
 স্তম্ভদ্রাক বৰ দিয়া ধৰ্ম্মৰ তনয় ॥
 তিনিভাই লগে লৈয়া তথাতে আছিল ।
 কৃষ্ণ বিনে ক্ষুধা তৃষ্ণা সবায়ে এৰিলা ॥ ৩৫৫৪৪
 নিশি অৱসানে সূৰ্য্য উদয় ভৈলন্ত ।
 প্ৰাতসৰ ক্ৰিয়াচয় ৰাজা কৰিলন্ত ॥
 দূত পাঞ্চি পাত্ৰ মন্ত্ৰী সবাকো চপাইল ।
 ধোম্য পুৰোহিত লৈয়া প্ৰাক্ আৰম্ভিল ॥ ৩৫৫৪৫
 পৰীক্ষিত কুমাৰক লগতে লৈলন্ত ।
 সহদেৱ ভ্ৰাতৃক যে ৰাজা পাতিলন্ত ॥
 হোম জপ ব্ৰত ভোজ কৰি নিবন্তৰ ।
 দান কৰন্তোক আৰো নকুল কুমাৰ ॥ ৩৫৫৪৬
 দ্ৰৌপদী স্তম্ভদ্রা দুয়ো কৰোক মঙ্গল ।
 মোহোৰ বচনে সবে কৰোক সকল ॥
 নিয়োজন ধনঞ্জয় কৰোক সভাত ।
 কৃষ্ণ বিনে ভয়াই মোৰ নিত্ৰীক ভৈলন্ত ॥ ৩৫৫৪৭
 এহি বুলি বুদ্ধিভ্ৰান্ত কৰিবে ধৰিল ।
 ৰাজাৰ বচনে সহদেৱ যে লৰিল ॥
 নকুলৰ আগে ৰাজা আজ্ঞাক কৰিল ।
 দ্ৰৌপদী স্তম্ভদ্রা দুইভো বৰুক কহিল ॥ ৩৫৫৪৮

সভা নিয়োজন কাৰ্য্য কৈয়া অৰ্জ্জুনত ।
 নিযোজিলা হোম বিপ্ৰ ভাল একশত ॥
 বিধিৰতে হোম মন্ত্ৰে লক্ষেক হবন ।
 দুই লক্ষ জপ দিলা দুইশত ব্ৰাহ্মণ ॥ ৩৫৫৪৯
 ত্ৰিতয় হাজাৰ ঘিৰ ভোজনত থিত ।
 কচ্ছপ হৰিণ খাসি মৎস্ত মাংস যত ॥
 মাস মুগ ফল মূল দধি দুগ্ধ যত ।
 ডুগ্ধিবাক পাবেমানে দিলন্ত সমস্ত ॥ ৩৫৫৫০
 নকুলেও আজ্ঞা শুনি গৈয়া ভাণ্ডাবত ।
 স্বৰ্ণ বজ্জত বহু আনিয়া সমস্ত ॥
 মন পুৰি সমস্তকে দান পুৰিলেক ।
 বিপ্ৰসবে বোলে আৰ নালাগে আমাক ॥ ৩৫৫৫১
 দ্রৌপদী স্তব্ধা দুয়ো ৰাজআজ্ঞা শুনি ।
 নগৰীয়া নাৰীসব মাতিয়া যে আনি ॥
 সাতগোট ঘট সাতে লৈলা সাজিপাৰি ।
 দ্রৌপদী স্তব্ধা বধু উত্তৰা কুমাৰী ॥ ৩৫৫৫২
 উলুপী প্ৰবীৰ্ণা হেমা চিত্ৰাঙ্গদা সমে ।
 স্বৰ্ণৰ সাত ঘট লৈলা অনুক্ৰমে ॥
 নাৰীসবে মিলি পাচে দিলন্ত উকলি ।
 গীত গায়া গৈয়া জল আনিলন্ত ভুলি ॥ ৩৫৫৫৩
 কুমাৰক আনি বেদী মধ্যত যে থৈলা ।
 মঞ্জল কৰিয়া মৰে নোৱাইয়া ধুৱাইলা ॥
 তাত পাচে পঞ্চগব্যে কৰাইলন্ত স্নান ।
 ৰাজযোগ্য বস্ত্ৰ গাৱে কৰি পৰিধান ॥ ৩৫৫৫৪
 অৰ্জ্জুনে সভাত বসি নিয়ম কৰিল ।
 সিংহাসন চাৰি কাষে কদলী পুতিল ॥
 ঢাক ঢোল শব্দ ভেৰী তবল খঞ্জৰি ।
 উপাঙ্গ দোতৰা কালি তক্ষক জাঞ্জৰি ॥ ৩৫৫৫৫
 তাল খোল যুদঙ্গ কয়াদি বাবে চাই ।
 নৰ্ত্তকীসকলে নৃত্য কৰে ঠাই ঠাই ॥
 যুতৰ প্ৰদীপ শাবী কৰিয়া লগাইলা ।
 অগ্নক কাৰ্ত্তৰ ধুৱে সভাক ব্যাপিলা ॥ ৩৫৫৫৬
 যোগ্য যোগ্য স্থানে পাত্ৰ মন্ত্ৰী বসিলন্ত ।
 চতুৰ্দ্দশে হয় হস্তী বধক ধৈলন্ত ॥

এহিমতে ধনজয়ে সভাক কৰিয়া ।
 যুধিষ্ঠিৰ আগে কথা কহিলন্ত গৈয়া ॥ ৩৫৫৫৭
 তব আজ্ঞা লৈয়া দাদা সত্যক পাতিলো ।
 বিলম্বত কাৰ্য্য নাই তোমাত কহিলো ॥
 অৰ্জ্জুনৰ বাণী শুনি ধৰ্ম্মৰ নন্দনে ।
 কুমাৰক লৈয়া ৰাজা লৰিলা তেখেনে ॥ ৩৫৫৫৮
 ধোম্য আদি কৰি পাৰ্থ চলন্ত সমস্ত ।
 অসংখ্যাত বিপ্ৰগণে চলে চতুৰ্দ্দিশ ॥
 নানাবিধ বাঢ় বাবে মনত হৰিষ ।
 এহিমতে গৈয়া ভৈল সভাত প্ৰবেশ ॥ ৩৫৫৫৯
 দ্রৌপদীক মুখ্য কৰি ৰমণী যতেক ।
 দাসীগণ সঙ্গে লৈয়া সবে আসিলেক ॥
 নগৰৰ নৰ-নাৰী আছিলেক যত ।
 বস্ত্ৰ চাহিবাক লাগি আসিছে যতেক ॥ ৩৫৫৬০
 সভাত প্ৰবেশ হৈয়া বোলে ধৰ্ম্মৰাজ ।
 মোহোৰ বচন হেৰা শুনা কুপাচাৰ্য্য ॥
 অভিমুখ্যন্ত ইটো নাতি অৰ্জ্জুনৰ ।
 আক আগ কৰি ৰাজ্য প্ৰতিপাল কৰ ॥ ৩৫৫৬১
 শিখাইবাহা ৰাজনীতি ব্যৱহাৰ যত ।
 বিনা অপবাধে দণ্ড নহৈব পৰত ॥
 সেৱকক দান দিবা সময়ৰ বেলা ।
 তেবেসে সেৱকে কাৰ্য্য নকৰিবা হেলা ॥ ৩৫৫৬২
 আনো আনো কথা যত শিখাইবাহা ভূমি ।
 পৰীক্ষিত নাতি শুচি ৰাজা পাতো আমি ॥
 এহি বুলি যুধিষ্ঠিৰে কুমাৰক লৈলা ।
 দিব্য সিংহাসনে নিয়া উপৰে ভুলিলা ॥ ৩৫৫৬৩
 জয় জয় বুলি প্ৰজা দিলেক জোকাৰ ।
 ঢাক ঢোল বাদ্যচয় বাবে নিবন্তৰ ॥
 সেহি সময়ত ভীম আসিল সম্প্ৰতি ।
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থে কুমাৰক পাতিয়া নৃপতি ॥ ৩৫৫৬৪
 ৰাজ্যৰ চৰণে নমিলন্ত বৃকোদৰ ।
 তমু আজ্ঞা ধৰি ৰাজা পাতিলো কুমাৰ ॥
 বাল্য বৃদ্ধ সকলোকে জিজ্ঞাসিলো জালে ।
 অৰ্জ্জুনে দিয়াছে বুলি কহিলা সকলে ॥ ৩৫৫৬৫

দ্রৌপদীৰ সৈতে পঞ্চ-পাণ্ডৱ গৃহত্যাগ
 ৰাজ্য বোলে ভাই বাপু কৰিলা স্তম্ভৰ ।
 হস্তিনাপুৰৰ আশা মানে দূৰ কৰ ॥
 এহি বুলি স্তম্ভদ্রোক বোলে যুধিষ্ঠিৰ ।
 এহি নাতি লৈয়া আই ৰাজ্য ভোগ কৰ ॥ ৩৫৫৬৬
 আমাক লাগিয়া তুমি নকৰিবা মৰ্ম্ম ।
 স্বামীৰ চৰণ চিন্তি থাকিবা স্বধৰ্ম্ম ॥
 তাত পাচে সমজ্যাক বুলিলা বচন ।
 মোক লাগি শোক নকৰিবা কেহোজন ॥ ৩৫৫৬৭
 তথাতে আছিল যত বিশেষ ব্রাহ্মণ ।
 স্বহস্তে কৰিলা ৰাজ্য সমস্তকে দান ॥
 কৃষ্ণৰ চৰণ চিন্তি থাকিবি নিয়মি ।
 শৰীৰৰ ইন্দ্ৰিয়ক থৈয়া পাচে দমি ॥ ৩৫৫৬৮
 আপোনাৰ অনলঙ্কাৰ পেলাইলা থসাই ।
 মাথাত বান্ধিলা জটা আঁঠোক অনাই ॥
 পৰিধান কৰিলন্ত বাকলি বসন ।
 ভস্ম লৈয়া সৰ্ব্বগাৱে কৰিলা লেপন ॥ ৩৫৫৬৯
 দেখে চাৰিভাই ৰাজ্য হৈলন্ত বৈষ্ণৱ ।
 চাৰিও ধৰিলা তেতিক্ষণে সেহি ভাৱ ॥
 দেখিয়া দ্রৌপদী বোলে কিবা চাহো আমি ।
 মোৰ পাঞ্চস্বামী দেখো ভৈল বনগামী ॥ ৩৫৫৭০
 বাকলি বসন আনি পিন্ধিবে ধৰিলা ।
 একে সাতবাৰ পিন্ধিবাক নপাবিলা ॥
 দেখি ধনঞ্জয় বোলে পিন্ধিবে নালাগে ।
 পৰিধান বস্ত্ৰ সবে চলিয়োক লাগে ॥ ৩৫৫৭১
 পাৰ্থৰ বচনে কৃষ্ণ বাকলি এৰিলা ।
 স্ত্রীৰ সঙ্গ এৰি স্বামী সমীপক গৈলা ॥
 এহিমতে ছয়োজন একস্থান ভৈলা ৭
 তাক দেখি প্ৰজাসবে শোকাকুল হৈলা ॥ ৩৫৫৭২
 পৃথিৱীত পৰি কান্দে হাকুলে ব্যাকুলে ।
 আজিসে গুচিল জানো আনন্দ সকলে ॥
 হৰি হৰি যায় আই ৰাজ পটেশ্বৰী ।
 লেখিলে বিধাতা কেনে দুখভাগী কৰি ॥ ৩৫৫৭৩

একবাৰ ভুঞ্জি বনবাসৰ নিকাৰ ।
 তাতো দশ গুণেধিক মিলিল ইবাৰ ॥
 যাৰ নিদ্ৰা নিশি নয় বন্ধৰ আসনে ।
 আবে কেনমতে ফুৰিবাহা বনে বনে ॥ ৩৫৫৭৪
 ৰাতুলৰ বৰ্ণ যেন স্নকোমল ভৰি ।
 সঙ্কটে কণ্টকে ফুৰিবাহা কেনে কৰি ॥
 এহি বুলি কান্দে আৰ্ত্তবাৰে নব-নাৰী ।
 হিয়ে মুষ্টি হানি শোকে বাগৰি বাগৰি ॥ ৩৫৫৭৫
 লোকৰ ক্ৰন্দন শুনি পাণ্ডৱ ক্ৰমাৰ ।
 ভাল মন্দ একো পাচে নেদিলো উত্তৰ ॥
 এৰিলন্ত দণ্ড-ছত্ৰ জন ৰাজ্যভাৰ ।
 স্তম্ভ বান্ধৰ আৰো মিত্ৰ আপোনাৰ ॥ ৩৫৫৭৬
 হয় হস্তী এৰিলন্ত অক্ষয় ভণ্ডাৰ ।
 সবাৰো তেখনে কৰিলন্ত পৰিহাৰ ॥
 মনক নিয়ম কৰি পাচে ছয়োজনে ।
 হস্তিনাপুৰৰ ৰাজ ভৈলা তেতিক্ষণে ॥ ৩৫৫৭৭
 আগে ভৈলা যুধিষ্ঠিৰ পাচে ভীমসেন ।
 পাচত যে চলে শ্বেতবাহন অৰ্জ্জুন ॥
 তাত পাচে মাদ্ৰীসুত নকুল চলন্ত ।
 চাৰিৰো পাচত সহদেৱ চলিলন্ত ॥ ৩৫৫৭৮
 সবাৰো পাচত চলে দ্ৰুপদনন্দিনী ।
 সৰ্ব্বাঙ্গে স্তম্ভৰী দেৱী প্ৰফুল্ল বদনী ॥
 এহি ছয়জন ৰাজ ভৈলা নগৰৰ ।
 লগত চলিলা প্ৰজা সবে নিবন্তৰ ॥ ৩৫৫৭৯
 দেখন্ত লগত সবে চলে নবনাৰী ।
 হেন দেখি দুখ মন ভৈলা ধৰ্ম্মবিৰী ॥
 প্ৰবোধ বচনে পঠাইলেক উলটাই ।
 পৰীক্ষিতে লৈয়া যাই পুৰে হস্তিনায় ॥ ৩৫৫৮০
 তাৰ চাৰিজন নাৰী নগৈলেক তদা ।
 উলুগী প্ৰবীৰ্ণা হেমা আৰু চিত্ৰাঙ্গনা ॥
 অৰ্জ্জুনক লাগি শোক কৰে চাৰিজন ।
 সেৱিবে নপাইলো আমি স্বামীৰ চৰণ ॥ ৩৫৫৮১
 শ্ৰামবৰ্ণ কলেৱৰ স্তম্ভৰ বদন ।
 গুণে দাসবথী বায় কামিনীমোহন ॥

সকল কাৰ্য্যত শ্ৰদ্ধ নোহে অসমৰ্থ ।
 তাক দেখি কৃষ্ণদেবে নাম দিলা পাৰ্থ ॥ ৩৫৫৮২
 হেন স্বামী অবিহনে বহিবো কিমতে ।
 কাক চাহি বহিবোহো হস্তিনাপুৰতে ॥
 কতো পুণ্যফলে স্বামী পাইলো অৰ্জুনক ।
 আশাপূৰ্ণ নতু হস্তে ত্যজিলে আমাক ॥ ৩৫৫৮৩
 পৃথিৱীত থাকিবাব নাহি প্ৰয়োজন ।
 এহি বুলি গজা জলে কবিলন্ত স্নান ॥
 অৰ্জুনক মনে দেৱী আলিঙ্গি ধৰিলা ।
 কৃষ্ণ বুলি চিত্ৰাঙ্গদা পৰাণ এৰিলা ॥ ৩৫৫৮৪
 শৰীৰ এৰিয়া পুতু দিব্যকপ ধৰি ।
 বিমানে চৰিয়া গৈলা গজকৰ্ণৰ পুৰী ॥
 উলুপী দেখন্ত পাচে চিত্ৰাঙ্গদা গৈলা ।
 সেহিমতে উলুপীয়ে পৰাণ এৰিলা ॥ ৩৫৫৮৫
 অনন্ত স্থানবপৰা বিমান আসিলা ।
 তাহাত চৰিয়া দেৱী ততকালে গৈলা ॥
 চবিশ মায়াক জানে হেমা ববনাবী ।
 মায়া কৰি প্ৰবেশিলা বিতল নগৰী ॥ ৩৫৫৮৬
 পাৰ্ৱতী সহিতে হেমা সখী কৰিছিল ।
 সেহি হেতুতেসে গোসানীৰ সঙ্গে বৈল ॥
 তাত পাচে প্ৰবীৰ্ণাই ইন্দ্রক চিন্তিলা ।
 জানি পুৰন্দৰে পাচে বিমান পাখিলা ॥ ৩৫৫৮৭
 সেহি বিমানত চৰি অত্ৰাবতী গৈলা ।
 এহিমতে চাৰিজনে পৃথিৱী এৰিলা ॥
 হস্তিনাপুৰক পাচে পৰীক্ষিত গই ।
 মহা অসন্তোষ মনে ক্ৰন্দন কৰয় ॥ ৩৫৫৮৮
 কাক চাহি থাকিবোহো এহি নগৰত ।
 পিতামহসৰ মোৰ নাহিকে ইহাত ॥
 চাৰি পিতামহী মোৰ গৈলা পৰলোক ।
 কিকাবেণে ৰাজা পাতি থৈয়া গৈলা মোক ॥ ৩৫৫৮৯
 কৃপাচাৰ্য্যে বোলে ৰাজা শুনিয়োক তুমি ।
 পুৰাতন কথাসৰ কহিবোহো আমি ॥
 ত্ৰেতাৰ যুগত দশবধ গৃহে হৰি ।
 চাৰিজন হৈয়া তাত অৱতাৰ ধৰি ॥ ৩৫৫৯০

জ্যেষ্ঠ ৰামচন্দ্র ভৈল মধ্যম ভৰত ।
 তাত পাচে লক্ষ্মণ যে শত্ৰুয় শেষত ॥
 সপত্নী মাতৃৰ দোষে ৰাম গৈল বনে ।
 লগত চলিলা সীতা আউৰ যে লক্ষ্মণে ॥ ৩৫৫৯১
 বনত আছিল ষত ৰাক্ষস পিশাচ ।
 তাহাক মাৰিয়া ৰামে কৰিলা নিসৰ্গ ॥
 পাচে সীতা হৰি মিলে দুৰ্জ্জন ৰাৱণে ।
 তাৰ দশস্কন্ধ ছেদিলন্ত ৰাম বাণে ॥ ৩৫৫৯২
 অগ্নিত পৰীক্ষা কৰি সীতা সামৰিলা ।
 পুষ্পক যানত চাৰি অযোধ্যাক গৈলা ॥
 পিতৃৰ দেশত ৰাম ৰাজা ভৈলা পাচে ।
 তিনি ভ্ৰাতৃ লগে লৈয়া কতোদিন আছে ॥ ৩৫৫৯৩
 ৰামক এৰিয়া সীতা চলিলা পাতাল ।
 দুৰ্ব্বাসা কালৰ হাতে লক্ষ্মণ গুচিল ॥
 বিবৰতি লাগিলন্ত ৰামৰ মনত ।
 ৰাজা হোৱা বুলি পুছিলন্ত ভৰতত ॥ ৩৫৫৯৪
 নহৈবো বুলিয়া ৰাজা কহিলা ৰামত ।
 পাচে কুশক যে ৰাজা পাতি অযোধ্যাত ॥
 সসৈন্তে প্ৰবেশ ভৈলা বনৰ ভিতৰ ।
 ৰামৰ প্ৰসাদে নব-নাৰী নিবন্তৰ ॥ ৩৫৫৯৫
 অক্ষয় স্বৰ্গক গৈলা মনুষ্য শৰীৰ ।
 লব-কুশ থাকিলন্ত সেহিটো নগৰ ॥
 এহি পৰে মৰ্ম্ম কথা হৈয়াছে আগত ।
 নজানিয়া শোক তুমি কৰা অকাৰ্য্যত ॥ ৩৫৫৯৬
 ৰাজ্য চৰ্চা তৰা ৰাজা মোৰ বোল ধৰা ।
 এতেকে তাহান শোক সকলে পাসৰা ॥
 আৰো এক কথা কহো শুনাহা সম্প্ৰতি ।
 মণিপুৰে দূত তুমি পাঞ্চা নীত্ৰগতি ॥ ৩৫৫৯৭
 বক্ৰবাহা আসন্তোক ব্ৰাহ্ম কৰিবাক ।
 এহি চাৰি মাতৃৰ যে কৰ্ম্ম কবন্তোক ॥
 কৃপৰ বচনে ৰাজা চাৰিগোটা দূত ।
 সাৱশেষ কথা কহি পাখিলা স্বৰিত ॥ ৩৫৫৯৮
 তাত পাচে হস্তজ্ঞা হৃদয়ী ববনাবী ।
 অৰ্জুনক লাগি কান্দে হুৰবি হুৰবি ॥

তৰিবাৰ নৰলোক দুৰ্য্যোৰ কলিত ।
 শুনিয়েক সৰ্বলোক ভাৰত চৰিত ॥ ৩৫৫৯৯
 কেতিয়াও ধৰে কালে তাৰ নাহি খিত ।
 কৃষ্ণৰ চৰণ মনে ধৰা একচিত ॥
 বোলে পৃথুৰাম দ্বিজ্ঞে এৰা আন কাম ।
 নিৰন্তৰে নৰে ডাকি বোলা বাম বাম ॥ ৩৫৬০০

হৃতদ্রাৱ বিলাপ

মুক্তাৱলী-

পৰম সুন্দৰ কুস্তাৰ কুমাৰ
 হাসি মনোহৰ বাতুল অধৰ এ
 শোক অগনিক জ্বলিলা মোৰ হিয়াত ।
 কি মোৰ কপাল ভৰ যুৱাকাল
 মোহোৰ নগৈল ভূমি সম্মে কাল এ
 পৰম বিকলি থাকিবো মই কিসত ॥
 তোমাৰ বিৰহে মোৰ দেহা দহে
 হৃদয় নসহে পৰাণো নাৰহে এ
 ভূমি অবিহনে কি কাৰ্য্য জীৱন মোৰ ।
 হেৰা প্ৰাণেশ্বৰ হৃদিৰ ঈশ্বৰ
 সদায় তোমাৰ আছিলো স্নেহৰ এ
 অৰ্দ্ধ কলেৱৰ আছিলো মই তোমাৰ ॥ ৩৫৬০১
 তোমাক নাপাই হেৰা প্ৰাণ যায়
 থাকিবো ইঠাই কেনমতে মই এ
 পুতু চন্দ্রসম নেদেখি তোমাৰ মুখ ।
 বদনে তোমাৰ মৌন বহুতৰ
 দেখিলে আমাৰ আনন্দ অপাৰ এ
 বিধাতা বঞ্চিত সিসব আমাৰ সুখ ॥
 দ্ৰুপদকুমাৰী আছে তপ কৰি
 তমু লগ ধৰি গৈলেক সুন্দৰী এ
 ধৰ্ম্মৰ বচনে থাকিলো এঘাতে পৰি ।
 ভূমি সম বীৰ নাহি ধনুৰ্দ্ধৰ
 তিনিয়ো লোকৰ অন্তৰ বৈবৰ এ
 ভাৰ হৰিলাহা অৱতাৰ ভূমি ধৰি ॥ ৩৫৬০২

বসন ভূষণ দিক বিতোপন
 পৰিগাৰ জন মিত্ৰ পুত্ৰগণ এ
 সবে অকাৰণ স্বামীৰ সঙ্গ বিহীনে ।
 মই অভাগিনী তোমাৰ কাহিনী
 ভৈলো কুলক্ষণী থাকিয়া আপুনি এ
 দিক দিক মোৰ জীৱন ইটো যৌৱনে ॥
 পূৰ্ণ শশধৰ বিকাশ পদ্মৰ
 সঙ্গত মোহোৰ দেখিয়া সুন্দৰ এ
 তাহাৰ কাঙ্ক্ষিয়ে দেখি মোহোক শোভা কৰয় ।
 কৰিয়া কাতৰ চৰণে কৃষ্ণৰ
 শোক হৃতদ্রাৱ কৰিলো প্ৰচাৰ এ
 বাম বাম বাম বুলিয়ো সবে সদায় ॥ ৩৫৬০৩

পাণ্ডৱ মহাপ্ৰস্থানত ইন্দ্ৰ আৰু যমৰ ছদ্মবেশে পৰীক্ষা,
 বাটত অগ্নিৰ লগত সাক্ষাত আৰু অৰ্জুনৰ
 গাণ্ডীৰ ধনু গদাত নিঃক্ষেপ

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে নৰেশ্বৰ ।
 এহিমতে সুভদ্ৰাৰ ক্ৰন্দন বিস্তৰ ॥
 শুনি নগৰৰ নৰ-নাৰী চাপি আসি ।
 প্ৰবোধ কৰিলা সবে বচনে আশ্বাসি ॥ ৩৫৬০৪
 বিলাপৰ কথা আবে এখনে থাকোক ।
 পাণ্ডৱৰ ঘেন ভৈলা তাক শুনিয়েক ॥
 নগৰৰ বাজ যেনে পাণ্ডৱ যেনে ভৈলা ।
 ইন্দ্রসমে যমৰাজ আলোচিবে লৈলা ॥ ৩৫৬০৫
 কেনমতে নিবো পুতু মোহোৰ ভৱনে ।
 কিন্তু অশ্বখামা বুলি আছে দ্ৰোণ স্থানে ॥
 সেহি পাপে দেখিবাক লাগয় নৰক ।
 কেনমতে নিবো দেৱৰাজ সিংহানক ॥ ৩৫৬০৬
 যমৰ সন্তুধি ইন্দ্ৰে বুলিলা বচন ।
 নিদ্রোহলী লগে লৈয়া কৰিয়ো গমন ॥
 সুপাৰ্শ্ব পৰ্বতে উঠি মেকক আসন্তে ।
 নিদ্রোহলী কৰি পেলাইবাহা পৰ্বততে ॥ ৩৫৬০৭

একেধৰ কৰি যুধিষ্ঠিৰক বাখিবা ।
 খান কপ ধৰি তুমি লগতে আসিবা ॥
 তোমাক মাৰিবে মই উঠিয়া যে যাইবো ।
 বাজাৰ পৰীক্ষা আমি তথাতে চাহিবো ॥ ৩৫৬০৮
 তোমাৰ নগৰে মই নিবো যুধিষ্ঠিৰ ।
 এহিমান কাৰ্য্য তুমি কৰিয়ো সজ্জৰ ॥
 ইন্দ্রৰ বচনে পাচে নিদ্রাবলী সমে ।
 পাণ্ডৱ লাগ আসি ধৰিলন্ত যমে ॥ ৩৫৬০৯
 খান কপ ধৰি দ্রৌপদীৰ পাচে যায় ।
 অদৃশ্য স্বৰূপে নিদ্রাবলীয়ো চলয় ॥
 পাণ্ডৱ বহিলা সেহিদিনা গঙ্গাতীৰে ।
 প্ৰভাতে উঠিয়া স্নান কৰি নৃপবৰে ॥ ৩৫৬১০
 পূৰ্বমুখে আছে বহি ইন্দ্ৰিয়ক দমি ।
 মনত জপন্ত নিৰঞ্জন অন্তৰ্য্যামী ॥
 আগে যুধিষ্ঠিৰ পাচে ভীম ধনঞ্জয় ।
 নকুল সহদেৱ তান পাচত চলয় ॥ ৩৫৬১১
 পাঞ্চোৰে পাচত চলে দ্ৰুপদনন্দিনী ।
 কৃষ্ণৰ পাচত চলে কুন্তা একখানি ॥
 এহিমতে যাস্ত সবে কৃষ্ণনাম লই ।
 নদী নদ সৰোবৰ গহ্বৰ চৰয় ॥ ৩৫৬১২
 জল স্থল এৰি নগৰক নানা দেশ ।
 গঙ্গাৰ তীৰত পাচে ভৈলন্ত প্ৰবেশ ॥
 গাণ্ডীৰ ধনুক নেবে বীৰ ধনঞ্জয় ।
 হেন দেখি অগ্নি বাট ভেটিয়া আছয় ॥ ৩৫৬১৩
 অগ্নি বোলে শুনা বাপ ধনঞ্জয় বীৰ ।
 তোমাৰ প্ৰসাদে মোৰ নিকজ শৰীৰ ॥
 ইন্দ্রক নিবাৰি দিলা খাণ্ডৱ দহিলো ।
 বথ ধ্বজ টোণ সমে গাণ্ডীৰক দিলো ॥ ৩৫৬১৪
 জঁধৰ শক্তিত ইটো ধনু তিনি খান ।
 সত্ত্ব বজ্জ তম জানা সেহি তিনি গুণ ॥
 সত্ত্ব গুণে ভৈলা ধনু সাৰঙ্গ উত্তম ।
 পিণাকে হৈলেক ধনু গুণতে যে তম ॥ ৩৫৬১৫
 বজ্জ গুণে জানা বাপ ধনু যে গাণ্ডীৰ ।
 এহি ধনু টানিবাৰু নপাবয় কেব ॥

যিটো যুগে প্ৰভু কৃষ্ণ হৈৰে অৱতাৰ ।
 তৈতে এহি ধনু লৈয়া হৈবে অৱতাৰ ॥ ৩৫৬১৬
 আকে জানি গাণ্ডীৰক থৈয়ো বৰুণত ।
 মিছা নুহিকয় আমি কৈলো স্বৰূপত ॥
 অগ্নিৰ বচন শুনি ইন্দ্রৰ নন্দন ।
 গঙ্গাত ক্ষেপিল পাচে ধনু টোণ বাণ ॥ ৩৫৬১৭
 পাঞ্চো ভাই কৰিলন্ত অগ্নিক সন্মান ।
 তথাতে ভৈলন্ত অন্তৰ্দ্ধান ছত্ৰাশন ॥
 অনন্তৰ তৈতে পাচে পাণ্ডৱ সন্তান ।
 গঙ্গাত নামিয়া পাচে কৰিলন্ত স্নান ॥ ৩৫৬১৮
 স্নানে পানে সবাৰ গুচিল শ্ৰম দুখ ।
 পাচে পাঞ্চো ভাই ভৈলা দক্ষিণক মুখ ॥
 গঙ্গানদী তীৰে তীৰে যাহান্ত সদায় ।
 সাগৰ দেখিলা গৈয়া পাচে পঞ্চ ভাই ॥ ৩৫৬১৯
 চউসব উঠে যেন পৰ্বত আকাৰ ।
 জাকে জাকে চৰে মৎস্য কুন্তীৰ মগৰ ॥
 নানাবিধ জলজন্তু তাহাতে চৰয় ।
 মেঘৰ গৰ্জনে যেন কতোহো নাদয় ॥ ৩৫৬২০
 সাগৰৰ চউ পাচে লৈয়া নৃপবৰ ।
 প্ৰবেশিলা মঠে সমে নীল-মাধৱ ॥
 মাধ-স্নোচন নামে আছিল পূৰ্বত ।
 নীল পাণ্ডৱৰ মূৰ্ত্তি কৰিলন্ত তাত ॥ ৩৫৬২১
 সূৰ্য্যৰ মঠ বান্ধি দিলা উপৰত ।
 পূৰ্ণব্ৰহ্ম আসি পাচে ভৈলন্ত বেকত ॥
 যেথনে আসিল কৃষ্ণ জগত ঈশ্বৰ ।
 থানৰ হৈলেক অধিকাৰী মহেশ্বৰ ॥ ৩৫৬২২
 বৃক্ষৰূপে বটবৃক্ষ আছয় তাহাত ।
 মাৰ্কণ্ডেয় নামে হুদ বটৰ তলত ॥
 হুদত স্নানিলে নীল ভক্তি পাৰে নৰে ।
 ভাৰ্য্যা ভাতৃ সমে স্নান কৰি যুধিষ্ঠিৰে ॥ ৩৫৬২৩
 নীল-মাধৱক পাচে হৈল দৰ্শন ।
 পৰম আনন্দে বহিলন্ত সেহি দিন ॥
 দ্রৌপদী সহিতে পৰদিন পাঞ্চো ভাই ।
 উত্তৰক লাগিয়া যে সবে চলি যায় ॥ ৩৫৬২৪

দ্রৌপদীৰ পাচে একগুটি কুন্তা যায় ।
 সবাবো পাচত নিদ্রা অদৃশ্যে চলয় ॥
 এহিমতে নদী গিৰি বিস্তৰ চলয় ।
 মহেশ্বৰ মূৰ্ত্তি মুক্তিমাথ পাইলা গই ॥ ৩৫৬২৫
 বহিলন্তু সেহিদিন তাত মহাবায় ।
 বজ্জনী প্রভাতে কৃষ্ণা সমে পাঞ্চ ভাই ॥
 স্নান কৰি মুক্তিমাথ দৰ্শন হই ।
 উত্তৰ দিশক সবে গমন কৰয় ॥ ৩৫৬২৬
 অঙ্গতে ঈশ্বৰ শক্তি পাণ্ডৱত আছে ।
 পথ গতি কৰি হৰিছাৰ পাইলা পাচে ॥
 পৰম আনন্দে স্নান কৰি বিধিৱতে ।
 ফল মূল ভুঞ্জি বাতি বহিল তথাতে ॥ ৩৫৬২৭
 প্রভাতে উঠিয়া তাতে কৰি স্নান পান ।
 হৰিছাৰ পৰ্বতত হৈয়া আৰোহণ ॥
 পৰ্বত উপৰে চলি যায় উত্তৰক ।
 দুৰ্গম পথক গই গজোত্ৰী পাইলেক ॥ ৩৫৬২৮
 যোজন বহল কুণ্ড ছত্ৰৰ আকাৰ ।
 গজোত্ৰী নামত তান গজাৰ নগৰ ॥
 এহিমতে নৱ কুণ্ড নৱ বৰিষত ।
 সাগৰ বাহিনী দেৱী ক্ৰমে থাকে তাত ॥ ৩৫৬২৯
 স্নান দান কৰি ভাৰ্য্যাসমে পাঞ্চ ভাই ।
 আনিলন্তু ফল-মূল চাৰিও কোণাই ॥
 যুধিষ্ঠিৰে ঈশ্বৰক দিলন্তু উৎসৰ্গি ।
 যাজ্ঞসেনী সবাহাঙ্গে দিলন্তু বিভাগি ॥ ৩৫৬৩০
 এহিমতে সেহিদিন তথাতে বহিলা ।
 প্রভাতে উত্তৰ মুখে গমন কৰিলা ॥
 গিৰি গুহা দুৰ্গম যে বহুত এবাই ।
 হিমালয় সীমা দণ্ড দেখিলন্তু যায় ॥ ৩৫৬৩১
 সহস্ৰ যোজন পথ উৰ্দ্ধে জুৰিছয় ।
 তাৰপৰা দশোদিশে পৰে হিম বই ॥
 তক্ষৰ লটকে যেন গৃহে সিদ্ধি দেই ।
 হিমালয় ভেদি গজা সেহিমতে বয় ॥ ৩৫৬৩২
 বহিবে নপাৰে শূন্যে হিমৰ কাৰণে ।
 কাঠ তৃণ আনি বাসা বান্ধে ভীমসেনে ॥

চাৰিভাত্ ভাৰ্য্যা কুন্তাসমে যুধিষ্ঠিৰে ।
 বহিলা চাৰিও সেহি বাসাৰ ভিতৰে ॥ ৩৫৬৩৩
 নিদ্রাবলী বহিলন্তু সজত তাহাৰ ।
 মায়া কৰি আছে তেহো অদৃশ্য সবায় ॥
 এহিমতে ঘৰত থাকিয়া সমীপত ।
 ফল-মূল আহাৰ কৰিলা পুৰি চিত ॥ ৩৫৬৩৪
 কৃষ্ণক চিন্তিয়া সেহি বজ্জনী বহিলা ।
 প্রভাতে উঠিয়া সবে স্নানক কৰিলা ॥
 সহস্ৰ প্ৰহৰ পথ উৰ্দ্ধে যে পৰ্বত ।
 তাহাতে উঠিলা গৈয়া পাণ্ডৱ সমস্ত ॥ ৩৫৬৩৫
 পৰ্বতত হিম আঠুমান হৈয়া যায় ।
 তথাপিতো আগবাঢ়ি যাস্তু পাঞ্চে ভাই ॥
 দ্রৌপদীক ধনঞ্জয় হাতে ধৰিলন্তু ।
 কুন্তাকপে যমবাজা পাচত চলন্তু ॥ ৩৫৬৩৬
 তান পাচে নিদ্রাবলী চলে অলক্ষিতে ।
 সেহিমতে চৰাইলন্তু গৈয়া যে পৰ্বতে ॥
 কিম্পুৰুষ নামে সিটো স্বৰ্গ্য বৰিষ ।
 নিদ্রা কুন্তা কৃষ্ণাসমে পাণ্ডৱ প্ৰবেশ ॥ ৩৫৬৩৭
 শ্ৰান্ত হয় সেহিদিনা তথাতে আছিল ।
 হিম নিবাৰিয়া ভীমে বাসাক বান্ধিলা ॥
 ফল-মূল ভুঞ্জি সেহি বজ্জনী বহিয়া ।
 স্নান কৰি বহিলন্তু প্রভাতে উঠিয়া ॥ ৩৫৬৩৮
 কৃষ্ণা সমে স্নান কৰি দ্ৰুতে পাঞ্চে ভাই ।
 বায় সীতাদেৱী দৰ্শন ভৈলা যায় ॥
 প্ৰদক্ষিণ কৰি পাচে বায়ৰ চৰণে ।
 উত্তৰক মুখে পাচে কৰিলা গমন ॥ ৩৫৬৩৯
 বায়ুবেগে যাস্তু সবে শক্তি ঈশ্বৰৰ ।
 দণ্ডেকে দিবস পথ চলে নিবন্তৰ ॥
 এহিমতে খুব নদী গিৰিক চৰায় ।
 হনুমন্ত আত্মক পাইলা গৈয়া ধায় ॥ ৩৫৬৪০
 ষড়ঋতু একহুয়া বহে সেহি স্থানে ।
 অসংখ্যাত ফল পকি আহুয় নানানে ॥
 পথত্ৰমে প্ৰবেশ পাচে ভৈলেক পাণ্ডৱে ।
 মাথে বস্ত্ৰ দিয়া কৃষ্ণা সৈলা সেহি চাৰে ॥ ৩৫৬৪১

দেখি হনুমন্তে আগবাঢ়ি নিলা আসি ।
 নানাবিধ ফল-মূলে পূজিলা হবিষি ॥
 অনন্তবে কথা হনু বাজাত পুজিলা ।
 যেনমতে কৃষ্ণদেবে পৃথিবী এৰিলা ॥ ৩৫৬৪২
 সেহি বাতি সাৰশেষে হনুত কহিয়া ।
 প্রভাতে উঠিয়া যাকতিত আজ্ঞা লৈয়া ॥
 উত্তৰৰ মুখে চমু পঞ্চক ধৰিলা ।
 নদী নদ জঙ্গলক বহুত চৰাইলা ॥ ৩৫৬৪৩
 হেমাদ্রী নামত একগোট কুণ্ড বৰ ।
 কিস্পুকষক সেহি গঙ্গাব নগৰ ॥
 তাহাক পাইলেক গৈয়া পাণ্ডব কুমাৰ ।
 বহিলন্ত সেহিদিন পাৰতে কুণ্ডৰ ॥ ৩৫৬৪৪
 মনুষ্যে নাপায় তাত দেৱতাত বিনে ।
 দ্রৌপদী সহিতে স্নান কৰি সেহি স্থানে ॥
 উত্তৰক মুখে চলি যাস্তু নৃপবৰ ।
 কৃষ্ণা সমে চাৰি ভ্রাতৃ পাচত তাহাৰ ॥ ৩৫৬৪৫
 তান পাচে কুতাকাপে চলে যমবাৰ ।
 সবাৰ পাচত নিদ্রা কেহো নেদেখয় ॥
 এহিমতে গতি কৰি বহু পথ যাস্তু ।
 হেমকূট নামে সীমা পৰ্ব্বত দেখন্ত ॥ ৩৫৬৪৬
 সহস্র যোজন জুৰি আছে গিৰিবৰ ।
 মনুষ্য যাইবাৰ শক্তি আছয় কাহাৰ ॥
 হেমকূট ভেদি গঙ্গাজল বহে নদী ।
 সেহি দিনে গিৰি কাম্পে বহিলন্ত ছেদি ॥ ৩৫৬৪৭
 ফল-মূল আনিবাক গৈলা চাৰি ভাই ।
 নানাবিধ আলু জবা পকা কৰদৈই ॥
 তবমুজা খবমুজা কণ্টক যে বাঙ্গি ।
 বাজাৰ আগত আনি দিলা সাজি সাজি ॥ ৩৫৬৪৮
 যুধিষ্ঠিৰে ঈশ্বৰত অৰ্পণ কৰিলা ।
 দ্রৌপদীয়ে সৰাহাক বিভাগিয়া দিলা ॥
 একভাগ দিলা নিয়া ভীষ্ম আগত ।
 ক্ষুধা নিবাৰণ কৰি ভুঞ্জিলা সমস্ত ॥ ৩৫৬৪৯
 সবাৰ পাচত দেৱে কৰিলা গমন ।
 ভূশাসন কৰি সবে কৰিলা শয়ন ॥

তাত পাচে হৈলা যেনে বজনী প্রসন্ন ।
 প্রভাতে উঠিয়া কৰি গঙ্গাজলে স্নান ॥ ৩৫৬৫০
 আপুনি সমৰ্থ আক কৃষ্ণৰ কৃপাত ।
 হেমকূটে উঠি যায় যেন জখলাত ॥
 বাম কৃষ্ণ নাৰায়ণ যুকুন্দ যুবাৰি ।
 এহিমানো সবে জুখে যাস্তু সব ধৰি ॥ ৩৫৬৫১
 শিৱ বিষ্ণু প্রকৃতিয়ো পাণ্ডৱতে আছে ।
 হেমগিৰিকূট সীমা পাৰ ভৈলা পাচে ॥
 হৰিবৰিসক গৈয়া পাণ্ডৱে পাইলন্ত ।
 শ্ৰম তুখ নিবাৰিয়া তাত থাকিলন্ত ॥ ৩৫৬৫২
 ফল মূল ভুঞ্জি বহিলন্ত সেহিদিন ।
 প্রাতসে কৰিয়া স্নান কৰিলা গমন ॥
 নদী নদ গ্রাম দেশ বহুত চৰাই ।
 কামেশ্বৰ নামে এক গিৰি পাইলা যাই ॥ ৩৫৬৫৩
 কামদেৱ ৰূপে হৰি আছন্ত তাহাত ।
 জগত জননী লক্ষ্মী থাকয় সঙ্গত ॥
 পাণ্ডৱ বহিলা গই সেহিদিনা তাত ।
 স্নান কৰি প্রদক্ষিণ কৰে বাৰ শত ॥ ৩৫৬৫৪
 কামদেৱ পৰশন ভাৰ্য্যা সমে হৈয়া ।
 গমন কৰিলা বাজা অনুমতি লৈয়া ॥
 উত্তৰক মুখে দ্রুতে যাস্তু নৃপবৰ ।
 গ্রাম দেশ নানামত যায় বহুতৰ ॥ ৩৫৬৫৫
 পাচে জঙ্গলক পথ চলে পাঞ্চো ভাই ।
 গিৰি গুহা গ্রাম নদী যাগাস্ত চৰায় ॥
 জজ্ঞাদি নামত কুণ্ড ছত্ৰৰ আকাৰ ।
 হৰি বৰিষৰ ইটো গঙ্গাব নগৰ ॥ ৩৫৬৫৬
 তাহাক পাইলন্ত গৈয়া পাণ্ডৱ নন্দন ।
 ভ্রাতৃ ভাৰ্য্যা সহিতে বহিলন্ত সিটো দিন ॥
 প্রভাতে উঠিয়া স্নান কৰি বিধিৱতে ।
 উত্তৰ দিশক লাগি চলিলা সমস্তে ॥ ৩৫৬৫৭
 মানুষ্যৰ সমাগম তাত নাহিকন্ত ।
 অবশ্যে অবশ্যে পশি পাণ্ডৱ যাহাস্ত ॥
 এহিমতে বহু পথ চলিয়া গৈলন্ত ।
 নৈষধ নামত সীমাদণ্ডক পাইলন্ত ॥ ৩৫৬৫৮

সহস্ৰ যোজন জুৰি উৰ্দ্ধক যে আছে ।
 পাণ্ডৱ বহিলা সেহিদিন তাৰ কাছে ॥
 ফলাহাৰ কৰি পাচে বজ্জনী বঞ্ছিলা ।
 স্নান কৰি নৈষধত সবেয়ো উঠিলা ॥ ৩৫৬৫৯
 কৃষ্ণৰ কুপাত পাৰ সীমাদণ্ড হৈলা ।
 ইলাবৃত নামে বৰিষক গৈয়া পাইলা ॥
 স্বৰ্ণ সদৃশ ভূমি দেখি বিতোপন ।
 তাহাতে বহিলা ৰাজা পাচে সেহিদিন ॥ ৩৫৬৬০
 পৰদিনা চলি যাস্তু উত্তৰক মুখে ।
 ভক্তিৰ প্ৰভাৱে নিপীড়য় একো ছুখে ॥
 কুমাৰক নামে বন আছন্ত বিবৰ ।
 প্ৰৱেশিলা নাৰী হোৱে শাপত দেৱৰ ॥ ৩৫৬৬১
 তাহাক দেখিলে এৰি যাস্তু নৃপবৰ ।
 কতোদূৰে দেখিলন্ত মেক গিবিবৰ ॥

তৈবপৰা জল আসি পৰিলা তলত ।
 কুণ্ড একগোটা জ্বা আছে জ্বলোজিত ॥ ৩৫৬৬২
 অলকা নগৰ তাক বোলে সৰ্বজন ।
 সৌন্দৰ্য্যৰ ভাণ্ড সিটো আতি বিতোপন ॥
 স্নান পান কৰি পাচে বৈলা সেহিদিন ।
 প্ৰভাতে উঠিয়া পাচে কৰিলা গমন ॥ ৩৫৬৬৩
 সুপৰ্ব্বক নামে শৃঙ্গ দক্ষিণ দিশৰ ।
 পাণ্ডৱে উঠিলা গৈয়া তাহাৰ উপৰ ॥
 অযুত যোজন পথ উৰ্দ্ধে জুৰিছয় ।
 তাত উঠিবাক কিবা মনুষ্যে পাৰয় ॥ ৩৫৬৬৪
 শুনা সভাসদ ইটো পুণ্যকথা সাৰ ।
 পাণ্ডৱ প্ৰস্থানৰ সংক্ষেপ পয়াৰ ॥
 বঢ়া-টুটা দোষ কৰ্মিয়োক ত্যজি ৰোষ ।
 পৃথুৰাম দ্বিজ কহে কৰা হৰি ঘোষ ॥ ৩৫৬৬৫

মহাপ্ৰস্থানিক পৰ্ব সমাপ্ত

অষ্টাদশ পৰ্ব

অসমীয়া মহাভাৰত

অৰ্জুনোহন পৰ্ব

দ্রোপদী আদিৰ পতন

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ে জন্মেজয় ।
যমৰাজা সেহি স্থানে কবলু অপায় ॥
নিদ্রাক সম্বোধি বুলিলন্ত যমৰায় ।
প্ৰথমতে দ্রোপদীক তই ধৰ যায় ॥ ৩৫৬৬৬
তান পাচে ধৰ যায় যমৰাজা ছয়ো ভাই ।
ভালমতে ধৰিবিহি ভীম ধনঞ্জয় ॥
চতুৰ্থ প্ৰহৰ বেলি মোৰ বচনত ।
নিদ্রাত পীড়িত ছয়া থাকোক পৰ্বত ॥ ৩৫৬৬৭
এহি হেতুতেসে জানা আসি আছো আমি ।
ভালমতে নিদ্রাতুৰ কৰিয়োক তুমি ॥
এহি বুলি পূৰ্বৱৰ্ত ভৈলা কুতা খানি ।
নমনিলা পাঞ্চে ভাই সমে যাজ্ঞসেনী ॥ ৩৫৬৬৮
ধৰ্ম্মৰ বচনে নিদ্রা তেতিয়গে গই ।
প্ৰথমতে দ্রোপদীক ধৰিলন্ত যাই ॥
নিদ্রায়ে পীড়িল দেহ ভৰি নচলয় ।
জ্ঞানহীন হৈয়া কৃষ্ণ তথাতে পৰয় ॥ ৩৫৬৬৯
হেন দেখি ভীমসেনে ৰাজাত কহিল ।
ৰাজা বোলে নাজানোহো কিদোষে পৰিল ॥
একহস্তে ভক্তি কৃষ্ণ চৰণে কৰিলা ।
পতিব্ৰতা গুণে সতী সদায় আছিল ॥ ৩৫৬৭০
কিস্তি স্নেহ কৰিছিল অৰ্জুনক বৰ ।
আত কৰি দোষ নেদেখিলো দ্রোপদীৰ ॥
বিধিৰ লিখন কোনে গুচাইবে পাবন্ত ।
এতহস্তে সহদেৱ কুমাবো পৰন্ত ॥ ৩৫৬৭১

পৰিবাৰ দেখি ভীমে বচন বুলিল ।
সহদেৱ ভাই দাদা এথাতে পৰিল ॥
যুধিষ্ঠিৰে বোলে দোষ নেদেখোহো মনে ।
সৰ্বকালে ভক্তি আছে কৃষ্ণৰ চৰণে ॥ ৩৫৬৭২
সবাতো কৰিয়া শ্ৰেষ্ঠ আছিল পণ্ডিত ।
সেহি গৰ্ব্বদোষ বিনে নেদেখোহো আত ॥
তাত পাচে পৰিলন্ত নকুল কুমাব ।
নকুল পৰিল দদা বোলে য়কোদৰ ॥ ৩৫৬৭৩
ৰাজা বোলে নেদেখো যে দোষৰ কাৰণ ।
ভকতি কৃষ্ণৰ পাৰে কৰে শুদ্ধমন ॥
গুণবন্ত গুণে গৰ্ব্ব বিনে দোষ আৰ ।
নেদেখোহো আন একো দোষ যে ইহাৰ ॥ ৩৫৬৭৪
নিদ্রায়ে পীড়িত ছয়া অৰ্জুন পৰিল ।
কৈক যায় দদা বুলি ৰাজাত কহিল ॥
ত্ৰৈলোক্যৰ নাথ যিটো দৈৱকীনন্দন ।
অভিন্ন আছিল দেখো সহিতে অৰ্জুন ॥ ৩৫৬৭৫
কি কৰিবে পাৰে দোষে আপুনি সাধৰ্থ ।
কোন দোষে পৰিলেক কহিয়োক পাৰ্থ ॥
ৰাজা বোলে দেখা বাপু আশ্চৰ্য্য ইসৰ ।
নৰনাৰায়ণ বুলি আছে ব্যাসদেৱ ॥ ৩৫৬৭৬
আপুনিয়ো দেখি আছো মহিমা অপাৰ ।
যিসৰ বিক্ৰম তান নোহে মনুষ্যৰ ॥
ধনুৰ্দ্ধৰ গৰ্ব্ব বিনে নাহিকয় আন ।
তাত পৰে নেদেখোহো দোষৰ কাৰণ ॥ ৩৫৬৭৭

পুনৰপি ভীমসেনে বুলিলা বাজাক ।
 কোন দোষ মোত আছে দাদা কহিয়োক ॥
 বাজা বোলে বাপু তোৰ দোষ আছে এক ।
 বহুত ভোজন কৰা নেদিয়া লোকক ॥ ৩৫৬৭৮
 এহিখানি দোষ গাৱে তোমাৰ আছয় ।
 কৃষ্ণৰ সেৱাত সিয়ো গুচিবে পাবয় ॥
 এতহস্তে নিদ্রাবলী ভীমক ধৰিলা ।
 অধোমুখ কৰি বীৰে তথাতে পৰিলা ॥ ৩৫৬৭৯
 একেধৰ ভৈলা পাচে বাজা যুধিষ্ঠিৰ ।
 কেৱল লগত মাত্ৰ আছয় কুকুৰ ॥
 নিদ্রায়ে পীড়িত হৈয়া পৰ্বতে পৰিলা ।
 বাজা বোলে ভাই ভাৰ্যা পৰাণ এৰিলা ॥ ৩৫৬৮০
 ধৰ্ম্মৰ কপট তাক বুজিবে নোৱাৰি ।
 নিদ্রাবলী ধৰি আছে অধোমুখ কৰি ॥
 শ্বাস নিশ্বাসেকো সেহিহেতু নেদেখিলা ।
 শোকাগ্নি লাগিয়া গাৱে অগ্নি লাগিলা ॥ ৩৫৬৮১
 হৰি হৰি যাজ্ঞসেনী দ্ৰুপদকুহিতা ।
 জগত প্ৰাণ্যাত তুমি শাস্তী পতিত্ৰতা ॥
 সমস্তে স্মৰৰ ঘৰ আছিল আমাত ।
 কতক বৰ্ণাইবো আমি গুণক তোমাৰ ॥ ৩৫৬৮২
 কণেকো নেৰিলা সদা আমাক বনত ।
 পৰিয়া বহিলা তুমি স্পৰ্শ পৰ্বত ॥
 হা হা বাপু সহদেৱ কনিষ্ঠ কুমাৰ ।
 কোনে বৰ্ণাইবেক পাবে গুণ পাণ্ডিত্যৰ ॥ ৩৫৬৮৩
 সৰ্বকালে গোৱৰতা আছিল আমাত ।
 অধোমুখে পৰি বৈলা এহি পৰ্বতত ॥
 হৰি হৰি প্ৰাণ ভাই নকুল স্মৰৰ ।
 বসিক নাগৰ নাম আছিল তোমাৰ ॥ ৩৫৬৮৪
 পিতৃসম কৰি মোক কৰিলা আদৰ ।
 পৰিয়া বহিলা বাপু পৰ্বত উপৰ ॥
 কোথা গৈলা ধনঞ্জয় কুলৰ নন্দন ।
 লোকে বোলে কৃষ্ণ পাৰ্থ নবনাৰায়ণ ॥ ৩৫৬৮৫
 বিশেষত দেখি আছে বিক্ৰম প্ৰবল ।
 কটাক্ষে কম্পমান দেৱতা সকল ॥

সংহাৰক শক্তি আছে কদম গাৱত ।
 কৃষ্ণক জিনিলাহা তাকো সমবত ॥ ৩৫৬৮৬
 পূৰ্বে সঞ্জয়ৰ আগে কৃষ্ণ আগে কই ।
 কদাচিত্তো নেৰিবোহো সখি ধনঞ্জয় ॥
 হেন ধনঞ্জয় আছে পৰ্বততে পৰি ।
 ঈশ্বৰ ইচ্ছা কোনে বুজিবাক পাৰি ॥ ৩৫৬৮৭
 হা বাপু বৃকোদৰ দুখৰ সহায় ।
 কতনো বৰ্ণাইবো বাপু তোৰ গুণচয় ॥
 জোঁ গৃহ সাজিয়া পুৰি মাৰিবে চাহিলা ।
 বোকা কৰি লৈয়া তাতো আমাক বাধিলা ॥ ৩৫৬৮৮
 অযুত হস্তীৰ বল আছিল তোমাৰ ।
 পৰিয়া বহিলা বাপু পৰ্বত উপৰ ॥
 একেধৰ কৰি মোক কিবা কৰে হৰি ।
 ইহান লগত কিয় মোক নেনা মাৰি ॥ ৩৫৬৮৯
 মেকৰ মূলৰ পৰা চাৰিধাৰা হৈয়া ।
 চৌদিশে পৰ্বতে পৰে গজা আছে বৈয়া ॥
 সেহি গজাজলে বাজা কৰিলন্ত স্নান ।
 ভাত ভাৰ্যা শোকে ভৈলা দগধ পৰাণ ॥ ৩৫৬৯০

স্থানকণী যমৰ সৈতে যুধিষ্ঠিৰ গমন
 শোকে দুখে নৃপবৰে গমন কৰিলা ।
 লাসে গৈয়া পাচে স্পৰ্শৰ পাৰ ভৈলা ॥
 স্থান ৰূপে যমৰাজা চলন্ত পাচত ।
 দুই গৈ আৰোহিলা উপৰে মেকত ॥ ৩৫৬৯১
 মেকত আছয় পথ দুৰ্গয় দেৱৰ ।
 আহা ঘোৱা কৰে তাত দেৱ নিকন্তৰ ॥
 মনুষ্যৰ সমাগম নাহিকয় তাত ।
 ভক্তিবলে যুধিষ্ঠিৰ উঠিলা যাহাস্ত ॥ ৩৫৬৯২
 বাজাৰ পাচত চলে ধৰ্ম্ম কুন্তাপুটি ।
 খানিক নপৰে পাচ বাস্ত লাগি উঠি ॥
 সেহিবেলা পুৰন্দৰে বিপ্ৰকেশ ধৰি ।
 উপৰৰ পৰা খেদি আসে ক্ৰোধ কৰি ॥ ৩৫৬৯৩
 হাতত ধৰিয়া শেল আগক উঠাই ।
 খেদি আসি লাগি ধকিলন্ত সেহি ঈশ্বৰ ॥

ৰাজ্যক চাহিয়া বিপ্ৰে বোলন্ত বচন ।
 অশুশ্রুত কাৰ্য্য ভূমি কৰা কিকাষণ ॥ ৩৫৬৯৪
 অপৰিত্ৰ কুন্তা ইটো কিয় আছা আনি ।
 ব্ৰহ্মাৰ বচনে আক মাৰো শেল হানি ॥
 দেৱতাৰ পথ ইটো পৰম পৱিত্ৰে ।
 কুকুৰ উঠিলা পথ হৈলা অপৰিত্ৰ ॥ ৩৫৬৯৫
 নানাবিধ যোগা-যোগ কৰি যজ্ঞচয় ।
 তথাপিতো এহি পথে গতি নাহিকয় ॥
 মৰ্য্যদা গুচিল সবে আৰো দেৱতাৰ ।
 এহি বুলি ধবিলন্ত মাৰিবে কুকুৰ ॥ ৩৫৬৯৬
 ৰাজ্যৰ চৰণে কুন্তা সাৱটি ধবিল ।
 দেখি যুধিষ্ঠিৰ ৰাজ্য বিপ্ৰক বুলিল ॥
 নামাৰা নামাৰা গুৰু ক্ৰোধ কৰা দূৰ ।
 কদাচিতো নেৰিবোহো এহিটো কুকুৰ ॥ ৩৫৬৯৭
 ভাই ভাৰ্য্যা সবে মোক এৰিলে ইহাত ।
 এহিখানি কুন্তা মোৰ আছয় লগত ॥
 যৈতে বহো তৈতে বহে দূৰক নাযায় ।
 সবে এৰি গৈলা মোক ইহে মোৰ ভাই ॥ ৩৫৬৯৮
 এনুৱা জনক বোলা অপৰিত্ৰ জন ।
 সবে ব্ৰহ্মঅংশ জীৱ নহে ভিন্ন ভিন্ন ॥
 এহি বুলি কুকুৰক ধৰিলা চপাই ।
 হানিবাক লাগি বিপ্ৰে চলক নপায় ॥ ৩৫৬৯৯
 ৰাজ্যক বোলন্ত বিপ্ৰে বচন দুনাই ।
 এৰা এৰা কুন্তা হেৰা ভূমি মহাৰায় ॥
 ব্ৰহ্মাৰ বচনে কুন্তা মাৰিবোহো আমি ।
 কিকাৰণে কুন্তা হানিবাক নেদা ভূমি ॥ ৩৫৭০০
 ৰাজ্য বোলে বিপ্ৰবৰ শুনিয়ো বচন ।
 কুন্তাৰ কাৰণে হেৰা দিলো মোৰ প্ৰাণ ॥
 শেল হানি মোক আগে কৰিয়ো নিধন ।
 জীয়ো মানে নেৰিবোহো সেৱকীয়া জন ॥ ৩৫৭০১
 ৰাজ্যক বুজাই বিপ্ৰে বুলিলন্ত পুত্ৰ ।
 এহি পথে যোগ্য নহে ইটো কুন্তা শুত্ৰ ॥
 ভূমি কৰি আছা ভক্তি কৃষ্ণ চৰণে ।
 যোগ যাগ ব্ৰত ধৰ্ম্ম আৰো নানা দানে ॥ ৩৫৭০২

ইলবৰ ফলে এহি পথত গমন ।
 পাপকাৰী কুন্তা ইটো আনা কিকাষণ ॥
 ৰাজ্য বোলে গুৰু মোৰ বাণী শুনিয়োক ।
 অৰ্দ্ধখানি পুণ্য মোৰ দিলো কুকুৰক ॥ ৩৫৭০৩
 বিপ্ৰে বোলে ভাই ভাৰ্য্যা সৰাকৈ এৰিলা ।
 কিকাৰণে কুকুৰক অৰ্দ্ধপুণ্য দিল ॥
 ৰাজ্য বোলে দিলো পুণ্য যিহেতু অৰ্দ্ধক ।
 এহি পথ চলিবাৰ আৰ যোগ্য হক ॥ ৩৫৭০৪
 আৰো যি কহিলা ভাতৃ ভাৰ্য্যাক এৰিবে ।
 কালৰ অধীন জানা চৰাচৰ সবে ॥
 এহিমতে নৃপতিক ভঙ্গাইবে নপাৰি ।
 যত ইন্দু ছয়ো পাচে ছদ্মৰূপ এৰি ॥ ৩৫৭০৫
 নিজৰূপ ধৰি ছয়ো ৰাজ্যক বোলায় ।
 ভালেতো হোৱয় বশ কৃষ্ণ কৃপাময় ॥
 কোনে বৰ্ণাইবাক পাৰে তয়ু যশ গুণ ।
 কুকুৰৰ অৰ্থে এৰিলাচা নিজ প্ৰাণ ॥ ৩৫৭০৬
 যমৰাজ্য বোলে পাচে প্ৰশংসা বচন ।
 সাধু সাধু যুধিষ্ঠিৰ কুলৰ নন্দন ॥
 তয়ু পিতামহগণে গৈলা এহি পথে ।
 ভূমিয়ো চলিয়া যাহা চৰি দিব্য বথে ॥ ৩৫৭০৭
 যিহেতু আসিলো মই স্থানৰূপ ধৰি ।
 তথাপিতো মতি তয়ু লাৰিতে নপাৰি ॥
 এত হস্তে মাভুলিয়ো বথ আনিলন্ত ।
 ইন্দুদেৱে হাতে ধৰি বথে ভুলিলন্ত ॥ ৩৫৭০৮

স্বৰ্গাৰোহণ আদি শত ভাইক স্বৰ্গত দেখি যুধিষ্ঠিৰ ক্ৰোধ
 আৰু ভাতৃ সকলৰ অধেষণ

যমৰাজ্য বোলে চলো শুনা দেৱৰাজ ।
 ইন্দু বোলে চলা ভূমি সাধিবোহো কাৰ্য্য ॥
 এহি বলা বুলি কৰি যমৰাজ্য গৈলা ।
 ইন্দু সমে যুধিষ্ঠিৰ স্বৰ্গক চলিলা ॥ ৩৫৭০৯
 বায়ুত অধিক বথ ডাকন্ত মাভুলি ।
 লক্ষ্য প্ৰহৰৰ পথ দণ্ডে গৈলা চলি ॥

এহিমতে স্বৰ্গপুৰ পাইলা যুধিষ্ঠিৰ ।
 জয় জয় যুধিষ্ঠিৰ ঘোষে নিবন্তৰ ॥ ৩৫৭১০
 বথৰ নামিয়া ইন্দ্রে সিংহাসনে বসি ।
 অৰ্দ্ধাসন আনি দিলা ৰাজ্যক হৰিষি ॥
 যুধিষ্ঠিৰে দেখিলন্ত সভাত সমস্ত ।
 সিদ্ধ বিদ্যাধৰ ঋষি মুনি দেৱ যত ॥ ৩৫৭১১
 দেখিলন্ত দুৰ্য্যোধন সমে শতভাই ।
 আপোনাৰ পাঞ্চভাই চান্দ মহাবায় ॥
 কৈতো নেদেখিলা ৰাজ্য পুছিল ইন্দ্রত ।
 কহিয়োক মোৰ ভ্ৰাতৃসব আছে কৈত ॥ ৩৫৭১২
 মনে বোলে ইন্দ্রে সাধিবোহো যম কাৰ্য্য ।
 ৰাজ্যক শুনাই বুলিলন্ত দেৱৰাজ ॥
 ভাৰ্য্যা ভ্ৰাতৃগণ হেৰা নাহি মোৰ স্থানে ।
 আপোনাৰ দোষে গৈলা যমৰ ভৱনে ॥ ৩৫৭১৩
 শুনি যুধিষ্ঠিৰে ক্ৰোধে বুলিবে লাগিলা ।
 দেৱৰ সভাৰ ইটো দিক্কাৰ বহিলা ॥
 মহাপাপ কৰি দুৰ্য্যোধন দুৰাচাৰ ।
 শতভাই লৈয়া থাকে সভাত দেৱৰ ॥ ৩৫৭১৪
 মোৰ ভ্ৰাতৃসব আতি শুদ্ধ কলেৱৰ ।
 একান্ত ভকতি কৰি আছিল কৃষ্ণৰ ॥
 যজ্ঞ-মণ্ডপত জাত দ্ৰুপদকুমাৰী ।
 কৃষ্ণৰ চৰণে ভক্তি নিতে আছে কৰি ॥ ৩৫৭১৫
 হেন ভাই ভাৰ্য্যা গৈল যমৰ কৰণে ।
 তৈক লাগি যাইবো মই নাথাকো ইথানে ॥
 তাসম্বাৰ যেহি স্থান মোৰ সেহি ঠাই ।
 অত্ৰ লোকক জানা মোৰ ইচ্ছা নাই ॥ ৩৫৭১৬
 যমৰ নগৰে নিয়া আমাক থৈয়োক ।
 এহিমানে কৃপা দেৱৰাজ কৰিয়োক ॥
 ৰাজ্যৰ বচন শুনি সহস্ৰলোচন ।
 মাতুলিক চাই পাচে বুলিলা বচন ॥ ৩৫৭১৭
 ৰাজ্যৰ লগত বথে সমে তই লব ।
 যৈকে যাইবে খোজে ৰাজ্য বচনে যে মোৰ ॥
 ইন্দ্রৰ বচনে বথ সাজি তেতিক্ষণ ।
 যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক বুলিলা বচন ॥ ৩৫৭১৮

এহি বথে উঠিয়োক ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 যদি যাইবে খোজা তুমি যমৰ নগৰ ॥
 মাতুলিৰ বাণী শুনি পাচে নৰনাথ ।
 ইন্দ্রত বিদায় কৰি উঠিলন্ত বথ ॥ ৩৫৭১৯
 মাতুলি ডাকিল বথ বায়ু সম গতি ।
 নিমিষে এৰাইলা গৈয়া পুৰী অম্ৰাবতী ॥
 স্বৰ্গলোক এৰাই পাচে ভুৱলোকে স্থিতি ।
 তাকো এৰি যাই বথে পাইলে বহুমতী ॥ ৩৫৭২০
 মহী এৰি গৈয়া পাছে প্ৰবেশ অতল ।
 অতল পুৰক এৰি পাইলন্ত বিতল ॥
 তাত এৰি পাইলা গই স্ততল নগৰী ।
 তাক এৰি পাইলন্ত তলাতল পুৰী ॥ ৩৫৭২১
 কতোক্ষণে পাইলা গৈয়া আৰো মহাতল ।
 তাকো এৰি চলি যাই পাইলা বসাতল ॥
 ইন্দ্রৰ সাৰথি বথে চতুৰ প্ৰবল ।
 তাত পাচে প্ৰবেশিলা পুৰ যে পাতল ॥ ৩৫৭২২
 সাতো পাতালৰ তল জনৰ উপৰ ।
 সঞ্জয়গি নামে সিটো যমৰ নগৰ ॥
 তাহাত প্ৰবেশ বথ কৰিলন্ত নিয়া ।
 দক্ষিণ দিশক পাচে যাহালন্ত চলিয়া ॥ ৩৫৭২৩
 দেখিলন্ত বহুবিধ নৰকৰ স্থান ।
 বোৰৰ পুন্মাম অসিপত্ৰ তপ্তাসন ॥
 সূচীমুখ কাকমুখ কালসূত্ৰ ঘোৰ ।
 ব্ৰহ্মস্ব কৃতম্ব আছে চন্দ্ৰ দিবাৰ ॥ ৩৫৭২৪
 পাপ নাম ধৰি নৰ্ক পাতিয়া আছয় ।
 চাৰিকুৰি চাৰিধিক লেখত হোৱয় ॥
 যোজন প্ৰমাণ ধান একো একো খান ।
 তাহাত পৰিয়া আছে পাপকাৰীগণ ॥ ৩৫৭২৫
 আৰাৱ কৰিয়া থাকে নাহি পৰিত্ৰাণ ।
 তাক দেখিলন্ত পাচে ধৰ্ম্মৰ নন্দন ॥
 মাতুলিক বোলে বথ ৰাখিয়ো এখাত ।
 প্ৰাণীৰ দেখিয়া হুথ নথবয় চিত্ত ॥ ৩৫৭২৬

যুধিষ্ঠিৰ নবক দৰ্শনত পাপী উদ্ধাৰ
 বাজাৰ বচনে তাত বাখিলন্ত বধ ।
 বধৰ নাথিয়া বসিলন্ত নবনাথ ॥
 যেখানে বসিলা তাত ধৰ্ম্ম নৃপবৰ ।
 ছয়খান নৰ্ক গুচিলন্ত সৰোবৰ ॥ ৩৫৭২৭
 কুটিল কমল বহে মলয়া পবন ।
 বজ্জে হংস হৈয়া স্বৰ্গে চলে নকৌগণ ॥
 যমৰ নগৰখান জৈলা তোলপাৰ ।
 বাজহংস হৈয়া চলে নকৌ যে আমাৰ ॥ ৩৫৭২৮
 যমবাজা বোলে চিত্তগুপ্ত মাতি আন ।
 এতৎস্তু কাল ফুৰাইতে দিলে জান ॥
 শুনিয়োক ধৰ্ম্মবাজ আমাৰ ঈশ্বৰ ।
 আসি আছে তমু পুত্রে ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৩৫৭২৯
 ছয়খান নৰ্ক গুচিলন্ত সমুদায় ।
 নকৌসব হংসৰূপে উৰিয়া চলয় ॥
 আৰো খানিতেক মানে যদিবা থাকয় ।
 তোমাৰ পুৰত পাপী কেহো নাথাকয় ॥ ৩৫৭৩০
 দূতৰ বচন শুনি পাচে যমবাৰ ।
 যথা যুধিষ্ঠিৰ আছে চলে দেহি ঠাই ॥
 দেখন্ত বসিয়া আছে সৰোবৰ তীৰে ।
 নানাবিধ পুষ্প ফুলি আছে নিবন্তৰে ॥ ৩৫৭৩১
 কোকিলৰ কুহুধ্বনি মলয়া বহয় ।
 স্নগন্ধ স্রবতি গন্ধে জগত ব্যাপয় ॥
 হেনয় প্রভাৰ দেখি পৰম বিস্ময় ।
 মাথাত চুম্বন দিয়া সারটি ধবয় ॥ ৩৫৭৩২
 কোলাত বৈসাই পাচে বুলিলন্ত বাক ।
 সাধু সাধু পুত্ৰ মই জন্মাইলো তোমাক ॥
 পূৰ্বজন্মে কুন্তী বহু তপ আচৰিলা ।
 সেহিহেতু গৰ্ভে বাপু তোমাক ধৰিলা ॥ ৩৫৭৩৩
 ইহাত থাকিবে যোগ্য মহয় তোমাৰ ।
 ফিৰি চলিয়োক বাপু বচনে আমাৰ ॥
 হেন শুনি যুধিষ্ঠিৰে বুলিয়া কন ।
 কৈত আছে কহিয়োক ভাৰ্য্যা ভ্রাতৃগণ ॥ ৩৫৭৩৪

তাক নেদেখিয়া মোৰ আকুলিত মন ।
 শীঘ্ৰে কহিয়োক পিতৃ দেখোহো নবন ॥
 এহিবুলি বহিলন্ত ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 দুই নয়নবৰষা বহি যান্ত নীৰ ॥ ৩৫৭৩৫
 দেখিয়া পুত্ৰৰ শোক পাচে যমবাৰ ।
 মাতলি সহিতে গৃহে বাজাক লৈয়া যায় ॥
 স্তব্ধৰ যোগ্যাসনে বৈসাইলন্ত নিয়া ।
 পৰমাম পক্ষায়ত আগে মানি দিয়া ॥ ৩৫৭৩৬
 বোলন্ত ভুঞ্জিয়ো বাপু নকথা বিকল ।
 সারশেষে কহিবোহো কাহিনী সকল ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে পিতৃ আগে কোৱা তুমি ।
 তামমাৰ কথা শুনি ভুঞ্জিবোহো আমি ॥ ৩৫৭৩৭
 প্রাণতো অধিক মোৰ চাৰিগুটি জাই ।
 তাক নেদেখিয়া মোৰ প্রাণ ফুটি যায় ॥
 পুত্ৰৰ বিকল দেখি কহিবে লাগিলা ।
 মোহোৰ কাৰণে তুমি অসন্তোষ পাইলা ॥ ৩৫৭৩৮
 বিশেষত দোষ নাকি জানিবাহা মোৰ ।
 কাৰণেহে হৈয়া আছে সকলে তোমাৰ ॥
 নানাবিধ কৰ্ম্ম কৰি আছা পৃথিৱীত ।
 সেহি ফলে থাকিবাক লাগয় স্বৰ্গত ॥ ৩৫৭৩৯
 কিন্তু অশ্বখামা বুলি আছা দ্রোণ স্থানে ।
 সেহি পাপে আসি আছা আমাৰ ভৱনে ॥
 এই দুইগুটি কাৰ্য্য খণ্ডাইবাক মনে ।
 কৰিলো গমন মই ইন্দ্রবাজ স্থানে ॥ ৩৫৭৪০
 ইন্দ্রসমে আলোচিয়া নিয়োজন কৰি ।
 নিদ্রাসঙ্গে লৈয়া মই স্থানকপ ধৰি ॥
 দ্রৌপদীৰ পাচে পাচে ধৰিলো সততে ।
 যেখানে উঠিয়া গৈয়া স্তপাৰ্শ্ব পৰ্বতে ॥ ৩৫৭৪১
 নিদ্রাক আদেশ মই কৰিলো তেথনে ।
 দ্রৌপদীৰ গাৰে নিদ্রা ধৰিলা যতনে ॥
 অধোমুখে দ্রৌপদীক পূৰ্বতে পেলাই ।
 সহদেব কুমাৰক ধৰিলন্ত ঘাই ॥ ৩৫৭৪২
 নিদ্রাতুষ্ট হৈয়া তাতে থাকিলন্ত পৰি ।
 পাচে গৈয়া নিদ্রাবলী নকুলক ধৰি ॥

অধোমুখ কৰি সিটো পৰিল সিধানে ।
 তাত পাচে অৰ্জুনক ধৰিলেক টানে ॥ ৩৫৭৪৩
 পাৰ্শ্বক পেলায়। পাচে ভীমক ধৰিলা ।
 পৰ্ব্বত উপৰে নিদ্রা ভীমেও কৰিলা ॥
 এহিমতে পাঞ্চোজন নিদ্রায়ে পীড়িলা ।
 তুমি বোলা ভাৰ্য্যা ভাতৃ পৰাণ এৰিলা ॥ ৩৫৭৪৪
 মহা অসন্তোষ কৰি উঠিলা মেকত ।
 কুতাকপ ধৰি মই চলিলো পাচত ॥
 বিপ্ৰবেশ ধৰি ইন্দ্রে খেদিয়া আসিলা ।
 তোমাক খেদিয়া মোক মান্ধিবে ধৰিলা ॥ ৩৫৭৪৫
 প্ৰাণ আৰিলাহা তুমি কাৰণে কুতাব ।
 নিজকপ ধৰি আগে বহিলো তোমাৰ ॥
 অনেক প্ৰশংসা বাণী কৰিলো তোমাক ।
 বধে তুলি ইন্দুদেৱে নিলেক স্বৰ্গক ॥ ৩৫৭৪৬
 কৰ্মফলে স্বৰ্গস্থ কহি আছে বেদ ।
 সেহি হেতু ইন্দ্রে নিলে কহিলো সন্তোদ ॥
 মোৰ স্থানে ছলবাদে ইন্দ্রে পাঞ্চি দিলা ।
 তাৰ ফল কহো বাপু শুনियो সকল ॥ ৩৫৭৪৭
 অশ্বখামা হত বুলিলাহা দ্ৰোণ স্থান ।
 কিন্তু পাচ নুশুনিয়া এৰিলন্ত প্ৰাণ ॥
 সেহি পাপে আসিবাক লাগে মোৰ স্থান ।
 আক জানি বাপ নকৰিবা অপমান ॥ ৩৫৭৪৮
 বিশেষত কৰিলাহা কাৰ্য্য আপোনাৰ ।
 মুকুত কৰিলা যত ভাৰত যুদ্ধৰ ॥
 সেহিসব আসি মোৰ আছিল নৰকে ।
 দায়া দৃষ্টি চায়া তুমি উদ্ধাৰিলা তাকে ॥ ৩৫৭৪৯
 তোমাৰ যশস্তা বৈলা চন্দ্র দিবাকৰ ।
 দৃষ্টিতে নৰক গুচি ভৈলা সৰোবৰ ॥
 ধন্য ধন্য কৃষ্ণপাৱে ভকতি কৰিলো ।
 যিহেতু তোমাৰ আমি পিতৃ নাম লৈলো ॥ ৩৫৭৫০
 নকৰা বিমন বাপু হ্যোক প্ৰসন্ন ।
 তযু ভাই ভাৰ্য্যা মাৰিবাক পাৰে কোন ॥
 মেকত আছয় জানা ভাৰ্য্যা ভাতৃগণ ।
 মিছা নুহিকয় ইটো মোহোৰ বচন ॥ ৩৫৭৫১

হেন শুনি বুলিলন্ত ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 শুনিয়োক পিতৃ মোৰ ধৰ্ম্ম কলেৱৰ ॥
 তোমাৰ প্ৰসাদে পাপ গুচিল আমাৰ ।
 কতেক বৰ্ণাইবো পিতৃ গুণক তোমাৰ ॥ ৩৫৭৫২
 কিন্তু মনুষ্যৰ শোক জানাহা আপুনি ।
 ভাতৃ ভাৰ্য্যা শোকে জলে ছদয়ে অগৰি ॥
 আকে জানি পিতৃ মোক বিলম্ব নকৰি ।
 মাতলি সহিতে পাঞ্চিয়োক শীঘ্ৰ কৰি ॥ ৩৫৭৫৩
 চাৰি ভাতৃ কৃষ্ণা সমে একত্ৰে বসিয়া ।
 পৰমাম পঞ্চায়ুত ভুঞ্জিবোহো নিয়া ॥
 এহিমানে কৃপা কৰিয়োক পিতৃদেৱ ।
 এহি বুলি উঠি গৈয়া কৰিলেক সেৱ ॥ ৩৫৭৫৪
 পুত্ৰক দেখিয়া বোলে পাচে যমৰায় ।
 মাতলিক চাই তেতিফণে যে বোলয় ॥
 শুনियो মাতলি হেৰা বচন আমাৰ ।
 ভাতৃ ভাৰ্য্যা সঙ্গ কৰি থৈয়ো যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৩৫৭৫৫
 পাচে চলি যাইবা তুমি অত্ৰাৱতীপুৰ ।
 ইন্দুত জনাইবা গৈয়া প্ৰাৰ্থনা আমাৰ ॥
 এহি বুলি যমৰাজা পুত্ৰৰ স্নেহত ।
 পৰমাম ভৰি দিলা স্তৰ্ঘৰ খালত ॥ ৩৫৭৫৬
 পিতৃত অনুজ্ঞা লৈয়া ধৰ্ম্ম যুধিষ্ঠিৰ ।
 উঠিলন্ত গৈয়া পাচে বথৰ উপৰ ॥
 মাতলিয়ো ডাকিলন্ত উৰ্দ্ধমুখে বথ ।
 বায়ুত অধিক কৰি ধৰিলন্ত পথ ॥ ৩৫৭৫৭

ভীম, অৰ্জুন, নহুল, সহদেৱ আৰু দ্ৰোণদীৰ
 লগত যুধিষ্ঠিৰৰ মিলন

বৈশম্পায়ন বদতি শুন্য পৰীক্ষিত স্তত ।
 কৃষ্ণা সমে চাৰি ভাতৃ যি কৰিলা তাত ॥
 চতুৰ্থ প্ৰহৰ বেলি আছিল নিদ্রাত ।
 নৱ ঘটি নিশা গৈলে উঠিল সমস্ত ॥ ৩৫৭৫৮
 ক্ৰতে উঠিলন্ত সবে নিদ্রা পৰিহৰি ।
 প্ৰথমতে উঠিলন্ত ক্ৰপদ কুমাৰী ॥

সহদেব উঠিলন্ত তাত অনন্তব ।

তান পাচে উঠিলন্ত নকুল কুমাৰ ॥ ৩৫৭৫৯

তিনিবো পাচত উঠি বসিল অৰ্জুন ।

অৰ্জুনৰ পাচে উঠিলন্ত ভীমসেন ॥

এহিমতে পাঞ্চোজনে পৰ্বতে বসিয়া ।

যুধিষ্ঠিৰ নৃপতিক সঙ্গে নেদেখিয়া ॥ ৩৫৭৬০

মহাশোকে চাৰি ভাই উঠিয়া তেখনে ।

বিচাৰ কৰিলা পৰ্বতত স্থানে স্থানে ॥

একোথানে নৃপতিক বিচাৰি নাপাই ।

দ্রৌপদী সহিতে গৈয়া হৈয়া এক ঠাই ॥ ৩৫৭৬১

ভীমসেনে বোলে শুনিয়োক তিনি ভাই ।

নৃপতিক বিচাৰিয়া ইহাত নাপায় ॥

কপট নিদ্রাত আত আমাক পেলাই ।

দাদাক নিলেক জানা ধৰ্ম্মে সে নিশ্চয় ॥ ৩৫৭৬২

একান্ত ভকতি কৰি আছে কৃষ্ণপাৰে ।

শশবীৰে লৈয়া গৈলা তাক্ৰ সেহি ঠাৱে ॥

হেন শূনি বুলিলন্ত যবজ্ঞা দুই ভাই ।

যি কহিলা ভীম দাদা স্বৰূপ হোৱয় ॥ ৩৫৭৬৩

কোনমতে তাক্ৰ আমি পাওঁ দৰশন ।

উপায় কৰিয়ো সবে মোৰ হেন মন ॥

ধনঞ্জয় বোলে শুনিয়োক মোৰ বোল ।

প্ৰভাতে উঠিবো আমি মেকত সকল ॥ ৩৫৭৬৪

অহা যোৱা কৰি থাকে দেৱ নিবন্তৰ ।

ভূত ভৱিষ্যত কথা জানে মনুষ্যৰ ॥

পুছিবো সকলে বাৰ্তা দেৱত দাদাৰ ।

সেহি উপদেশে আমি কৰিবো বিচাৰ ॥ ৩৫৭৬৫

এহি আলোচিয়া বহিলন্ত সেহি বাতি ।

মহাশোকে যাজ্ঞসেনী কান্দিলন্ত আতি ॥

হৰি হৰি ধৰ্ম্মবায় মোৰ প্ৰাণস্বামী ।

সেৱিতে নপাইলো আমি নাৰী অধোগামী ॥ ৩৫৭৬৬

সাক্ষাতে ধৰ্ম্মৰ মূৰ্তি ধৰ্ম্মৰ নন্দন ।

খানিকে নেবন্ত সদা কৃষ্ণৰ চৰণ ॥

লক্ষেক নৃপতি সেৱা কৰিয়া আছিল ।

হেন ৰাজ ৰাজেশ্বৰ একেশ্বৰ হৈল ॥ ৩৫৭৬৭

বনত ফুবন্তে লগে ফুৰে চাৰি ভাই ।

কাহাকো নাহিকে সঙ্গে মহেন্দ্ৰ পৰায় ॥

দাসী ভাৱে জাণি আঁচি আছিলো চৰণ ।

আজিনো চৰণ জাণিবেক কোনজন ॥ ৩৫৭৬৮

পৰ্বতে উঠন্তে গাৱে বহে ঘনঞ্জল ।

তাক দেখি হাতে ধৰি বস্ত্ৰৰ আঞ্চল ॥

কোনে কৰিবেক আজি ঠৈব যে কপাল ।

মোহৰ সমান কাৰ লাগিবেক মন ॥ ৩৫৭৬৯

এহিমতে নানাভাৱে কৰন্ত ক্ৰন্দন ।

এতহন্তে ভৈলা আসি ৰজনী প্ৰসন্ন ॥

চাৰি ভাই কৃষ্ণসমে কবিলন্ত স্নান ।

মেকত উঠিবে লাগি কৰিলা গমন ॥ ৩৫৭৭০

ছয়দণ্ড মানে গৈয়া এবাইলা পৰ্বত ।

পাচে উঠিলন্ত গৈয়া মেকৰ মূলত ॥

সত্যলোক পৰ্য্যন্তে মেকৰ আছে পথ ।

সেহি পথে কৰে গতি দেৱতাৰ বথ ॥ ৩৫৭৭১

বিমন্ত্ৰীয় নলে দেৱ সমে কৰি ৰণ ।

মেকৰ পথক চিন আছন্ত অৰ্জুন ॥

সেহি হেতু ধনঞ্জয় চলিলা আগত ।

যাজ্ঞসেনী চলি যায় তাহান পাচত ॥ ৩৫৭৭২

তান পাচে চলে দুই যবজ্ঞা কুমাৰ ।

পাচত যাহান্ত চলি বীৰ বৃকোদৰ ॥

এহিমতে উঠি গৈলা দুতয় প্ৰহৰ ।

মাতলি সহিতে ভূমি পাইলা যুধিষ্ঠিৰ ॥ ৩৫৭৭৩

মাতলিক চাই বুলিলন্ত ধৰ্ম্মমন্ত ।

ভ্ৰাতৃ ভাৰ্য্যা পৰি আছে ঢোক পৰ্বতত ॥

শীত্ৰ কৰি নিয়ো বথ মোহোৰ বচনে ।

ৰাজাৰ বচনে বথ নিলা তেতিয়া ॥ ৩৫৭৭৪

বিচাৰ কৰিলা পৰিবাৰ স্থানে স্থানে ।

তাহাত নপাই বোলে ধৰ্ম্মৰ নন্দনে ॥

মিছা কথা কৈয়া ভাণ্ডে ধৰ্ম্ম পিতৃদেৱ ।

ইথানে নাহিকে ভ্ৰাতৃ-ভাৰ্য্যাসব কেৱ ॥ ৩৫৭৭৫

সেহিকালে মাতলিয়ে উৰ্কক চাহিলা ।

বিগি বিগি মেকপথে পাঞ্চকো দেখিলা ॥

শোকে, কুটে প্রাণ কবিলোহো স্নান
মনত কবি নিশ্চয় ॥
ভাই ভাৰ্য্যা মোৰ এৰি কলেৱৰ
গৈলন্ত স্বৰ্গপুৰক ।
মই মাইবা দেখি পুৰন্দৰ আসি
মাৰিবে খোজে কুতাক ॥ ৩৫৭৮৭
তাহাক নিবাৰি বাধি আৰ কবি
দিলো মোৰ নিজ প্রাণ ।
পাচে মায়া এৰি নিজ মৃতি ধৰি
মোৰ আগে উপসন্ন ॥
কুতায়ো গুচিয়া ধৰি নিজ কায়া
যমৰাজা পিতৃ মোৰ ।
মোহোক প্রশংসা কবি ধৰ্ম্মৰাজা
গৈল তান নিজপুৰ ॥ ৩৫৭৮৮
পাচে পুৰন্দৰে বধৰ উপৰে
মোহোক তুলিল নিয়া ।
বিদ্যুত, সঞ্চাবে গৈয়া তেতিয়ণে
স্বৰ্গক পাইলোহো গৈয়া ॥
দেখিলো সভাত দেৱ অসংখ্যাত
সিদ্ধমুনি নিবন্তৰ ।
শত ভাই সমে সভাত বসিয়া
দুৰ্য্যোধন নৃপবৰ ॥ ৩৫৭৮৯
তোৰা সমস্তক নেদেখিয়া তাত
পুছিলো মই ইন্দ্রত ।
ইন্দ্রে বোলে ৰাজা তমু ভ্রাতৃ ভাৰ্য্যা
নাহিকে মোৰ স্থানত ॥
দোষে আপোনাৰ যমৰ নগৰে
আছন্ত তাহাত গৈয়া ।
বুলিলো ইন্দ্রক তাহান সঙ্গত
মোহোক তহিতে খোৱা ॥ ৩৫৭৯০
মোহোক বচনে দেৱ পুৰন্দৰে
মাতলিক আদেশিল ।
বৰ্ষসক তই নৃপতিক লই
সঞ্জমণি পূৰে চল ॥

যৈকে কৰে ইচ্ছা তৈকে লাগি নিয়া
বাধা নাহি একো স্থানে ।
ইন্দ্রৰ বচনে সাৰথিয়ো বধ
আনিলন্ত তেতিয়ণে ॥ ৩৫৭৯১
বিদায় ইন্দ্রত কৰিয়া বধত
উঠিয়া বুলিলো ডাক ।
সুজ্ঞান সাৰথি ডাকিলন্ত বধ
বায়ুত কৰি অধিক ॥
এহিমতে গই সঞ্জমণি পাই
দেখিলো নবক তাত ।
ভাৰত যুদ্ধত হৰি বিমুখত
পাৰিছিল নববত ॥ ৩৫৭৯২
সেহি নবকত বসিলোহো পাৰে
নামিয়া মই বৎসৰ ।
পাচে নৰ্কচণ গুচিয়া তাহাত
ভৈৰৱ দিব্য সৰোবৰ ॥
তান পাৰীসৰ হৈয়া ৰাজহংস
স্বৰ্গপুৰে গৈলা পাচে ।
তাহাক দেখিয়া ধৰ্ম্ম পিতৃ মোৰ
আসিয়া দেখিয়া কাষে ॥ ৩৫৭৯৩
মোক বোলে বাপ থাকিবাব তোৰ
মুহিকয় ইটো স্থান ।
মই কৈলো পিতৃ মোৰ ভাৰ্য্যা ভ্রাতৃ
দেখিবো মই নয়ন ॥
তাহাৰ সঙ্গত বহিবো সতত
মোহোৰ এহি সম্মত ।
তাহাক এৰিয়া নঘাইবো কিৰিয়া
কহিলো সত্যে তোমাত ॥ ৩৫৭৯৪
পাচে দায়া ভাৰে মোক সেহি ঠাৱে
প্রশংসে বহু বচনে ।
মাতলি সহিতে বধ সম্মতিতে
নিলেক গৃহে তাহানে ॥
পৰম সাদৰে পৰমাত্ম আনি
দিলো মোক সুজ্ঞিবাক ।

মই বোলো বাপ সুভুঞ্জিবো আক
নপায়া ভাই ভাৰ্য্যাক ॥ ৩৫৭৯৫
পাচে ধৰ্ম্মবায় আমাক বুজাই
কহিলা কথা সকলে ।
তোমাৰ নিদানে আমাৰ কাৰণে
হৈয়াছে এহি সকলে ॥
কৰ্ম্মক বহুত কবিছা ভূমিত
সেহি পুণ্যে স্বৰ্গস্থত ।
কিস্ত অশ্বখামা যুদ্ধে বুলি আছা
সেহি পাপে আত দুখ ॥ ৩৫৭৯৬
এহি দুই কাৰ্য্য গুচাইবে তোমাৰ
ইন্দ্রসমে আলোচিয়া ।
কুতা কপ ধৰি তব লগ ধৰি
আছিলো নিদ্রাক লৈয়া ॥
টোকা পৰ্ব্বত উঠিলা সমস্ত
আদেশিলো নিদ্রাবলী ।
নৃপতিক এৰি পাঞ্চোকো ধৰিবা
চতুৰ্থ গ্ৰহব বেলি ॥ ৩৫৭৯৭
এক এক কৰি নিদ্রা ক্ৰমে ধৰি
অধোমুখে পেলাইলন্ত ।
তযু ভ্ৰাতৃ ভাৰ্য্যা বিশেষত জানা
মাৰিবে কোনে পাৰন্ত ॥
একেধৰ কৰি স্বৰ্গ সঞ্জয়গি
ফুৰাইলো মই তোমাক ।
পাপ পুণ্য-ফল গুচিল সকল
ক্ৰোধ নকৰিবা মোক ॥ ৩৫৭৯৮
নিদ্রাৰ মুকুত ভৈলন্ত সমস্ত
কৃষ্ণা সমে চাৰি ভাই ।
মাতলি সহিতে গৈয়া এহি বথে
এতিৰূপে পাইবা যায় ॥
হেন শুনি মই বুলিলো দুনাই
মোহোক পাঞ্চিয়া দিয়ো ।
সবেয়ো বসিয়া ভুঞ্জিবোহো গৈয়া
এহিমান অন্ন নিয়া ॥ ৩৫৭৯৯

এহিখানি কৃপা কৰিয়োক পিতা
তান শোকে কুটে প্ৰাণ ।
মোৰ বাণী শুনি মাতলিক মাতি
বুলিলন্ত তেতিৰূপ ॥
চলিয়ো সত্বৰ লৈয়া যুধিষ্ঠিৰ
ভাই ভাৰ্য্যা লগ কৰ ।
সমস্তকে ভূমি থৈয়া ভাল কৰি
পাচে যাইবা নিজপুৰ ॥ ৩৫৮০০
এহিবুলি মোক বিদায় দিলেক
উঠিলা বথ উপৰ ।
বায়ুত অধিক ডাকিলন্ত বথ
সাৰথি সজ্ঞান বৰ ॥
কতো বেলি আসি ছয়োতল ভেদি
প্ৰবেশিলা আসি ভূমি ।
পুৰীত অধিক নেদেখিলো বনে
নিষ্কংসাহ ভৈলো আমি ॥ ৩৫৮০১
মাতলিয়ে চাহি এহি পথে দেখি
কহিলা পাচে আমাত ।
মই বোলো বথ শীঘ্ৰ কৰি ডাক
সবাকো দেখোহো তাত ॥
মোৰ বচনত ডাকিলন্ত বথ
পৰন সঞ্চাৰ কৰি ।
আসি এহি পথে পাঞ্চোকো এথাতে
দেখিলোহো নেত্ৰ ভৰি ॥ ৩৫৮০২
পাঞ্চোবো শোকত মোৰ নাহি তত
কি কৈবো মোহোৰ দুখ ।
হবাইবাৰ নিধি যেন দিলে বিধি
পাঞ্চোবো দেখিয়া মুখ ॥
এহি বুলি বাজা ধৰিলেক ভাৰ্য্যা
আত্মাশিলা বাবদ্বাবে ।
কৃষ্ণাসমে চাৰি ভ্ৰাতৃ পাৰে পৰি
নমিলা আতি সাদৰে ॥ ৩৫৮০৩
সেহি সময়ত দ্ৰৌপদী বোলন্ত
পৰন্তে গৈলাহা এৰি ।

গুচৰ চাপিয়া আমাক তুলিয়া
 নাচাইলাহা ভাল কৰি ॥
 শোকত তোমাৰ গাৱে অগ্নি মোৰ
 পোৰে মোৰ সমুদায় ।
 সহদেৱে বোলে শুনিয়ো দ্রৌপদী
 দাদাক নেদিবা দাই ॥ ৩৫৮০৪
 দেৱৰ কপট বুজিবে তাহাক
 হঠাতে পাবয় কোন ।
 বিশেষত বণে বিমুখ মৰণে
 তৰিলাহা সেনাগণ ॥
 পাচে ধনঞ্জয় ৰাজাক বোলয়
 শুনিয়ো দাদা বচন ।
 মাতলি সহিতে চৰি আমি বথে
 কবোহো হেৰা গমন ॥ ৩৫৮০৫
 মেকৰ মূলত থৈয়া যে আমাক
 বথ নিবা অত্ৰাবতী ।
 থাকিবো তথাত চিন্তিয়া কৃষ্ণক
 মোৰ লৱে এহি মতি ॥
 অৰ্জুনৰ বাণী শুনি নৰবায়
 মাতলিক বুলিলাহা ।
 মেকমূলে লৈয়া নমায়্যা যে থৈয়া
 নিজ স্থানে চলি যাহা ॥ ৩৫৮০৬
 শুনা নৰলোক যুকুতি মিলোক
 পাণ্ডৱৰ শেষ কথা ।
 স্বৰ্গ গমনৰ ইচ্ছা আছে যাৰ
 জনম নকৰা বৃথা ॥
 পৰম অমৃত ত্ৰবে আত নিত
 পান কৰা সবে নৰ ।
 কহে পৃথুৰামে বোলা বাম বাম
 তৰিয়ো সবে সংসাৰ ॥ ৩৫৮০৭

— —

দ্রৌপদীৰ সৈতে পঞ্চ-পাণ্ডৱৰ মেকমূলত বাস

পদ

বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 মাতলি শুনিয়া বাণী পাচে নৃপতিৰ ॥
 চাবুকৰ চাট মাৰি ডাকিলন্ত বথ ।
 মন পৱনৰ বেগে ধাৰিলন্ত পথ ॥ ৩৫৮০৮
 এহিমতে চলি যাই পাণ্ডৱ সকল ।
 কতো বেলি পাইলা-গৈয়া বথে মেকমূল ॥
 দখিলন্ত গৃহ তাত আছে অসংখ্যাত ।
 মণিময় স্তূৰ্ণৰ ৰচিত তাহাত ॥ ৩৫৮০৯
 ভাগে ভাগে আছে গৃহসৰ দেৱতাৰ ।
 মধ্যত আছেয় গৃহ ডাঙৰ ব্ৰহ্মাৰ ॥
 বিজস্তুয়া নামে ৰাজা পাতিয়া তাহাত ।
 বৈদূৰ্য্যে খচিত স্তূৰ্ণৰ যুগজাত ॥ ৩৫৮১০
 জ্যোতিৰ্ময় কৰি ব্ৰহ্মা সাজি দিছে তাত ।
 তাহাৰ প্ৰকাশে তম গুচয় সমস্ত ॥
 যেহিবেলা দেৱসবে ব্ৰহ্মা মেল কৰে ।
 নৰলোক মণ্ডলক দেখে নিবন্তৰে ॥ ৩৫৮১১
 আলোচ কৰিয়া সবে চলে নিজঘৰে ।
 ভাগে ভাগে থৈয়া যায় ৰখীয়া সৰাবে ॥
 ৰখীয়াসকলে দেখি অৰ্জুনক বোলে ।
 ত্ৰিশ কোটি দেৱতাক জিনিলা একলে ॥ ৩৫৮১২
 ইবাৰ আসিছা দেখো নতু পাণ্ড আশ ।
 কিবা শুভকাৰ্য্য কৰি কিবা সৰ্বনাশ ॥
 ধনঞ্জয়ে বোলে ভয় নকৰিবা কেৱ ।
 ইহাত থাকিবো আমি নুহি উপদ্ৰৱ ॥ ৩৫৮১৩
 এহি বুলি নামিলন্ত পাণ্ডৱসকল ।
 মাতলিক বোলে তই অত্ৰাবতী চল ॥
 কহিলাহা বাৰ্তা ভূমি সকলে ইন্দ্রত ।
 মেকমূলে থৈলো আমি তাহান কৃপাত ॥ ৩৫৮১৪
 কৃষ্ণদেৱ লাগ আতে নতুপাণ্ড যাৱে ।
 কহিবা ইন্দ্রত ভূমি থাকিবোহো তাৱে ॥

এহি বুলি মাতলিক বিদায় দিলেক ।
 মাতলিয়ো আশ্বাসিয়া পাচে পাণ্ডরক ॥ ৩৫৮১৫
 বথ ডাকিলন্ত দ্রুতে অত্রাবতী পূব ।
 কতো বেলি মানে গৈয়া প্রবেশিলা পূব ॥
 নমিলন্ত গৈয়া পাচে ইন্দ্র চরণ ।
 কৃতাজ্জলি কবি চাই বুলিলা বচন ॥ ৩৫৮১৬
 তোমাৰ বচনে আমি নৃপতিক লই ।
 যমৰ নগৰে পাচে প্রবেশিলো গই ॥
 তাহাতে দেখিয়া রাজা পাপকাৰীগণ ।
 নবকৰে পাৰ্শ্বে আমি বসিলা তেখন ॥ ৩৫৮১৭
 দেখিলোহো নৃপতিৰ মহিমা ডাঙৰ ।
 নবক গুচিয়া তাত ভৈলা সৰোবৰ ॥
 রাজহংস হৈয়া পাপী স্বৰ্গক আসিল ।
 আথে বেথে গৃহে আমি যমবাজ মিলা ॥ ৩৫৮১৮
 পৰমাম আনি দিলা ভুঞ্জিবে রাজাক ।
 রাজা বোলে পিডু মই শুবুজিবো আক ॥
 কৈত আছে ভ্রাতৃ ভাৰ্য্যা কৈয়ো শীত্ৰকবি ।
 তাহাক দেখিয়া আমি যাওঁ আবে ফিৰি ॥ ৩৫৮১৯
 হেন শুনি যমবাজ বুলিলা সকল ।
 তাক লাগি বাপু ভূমি নকৰা বিকল ॥
 কৃষ্ণ সমে চাৰি ভাই আছে নিদ্রা কৰি ।
 মোহোৰ আদেশে মিদ্রাবলী তাতে ধৰি ॥ ৩৫৮২০
 পাপ পুণ্য ফল আমি গুচাইলো তোমাৰ ।
 মানিবাহা বাপু ইটো তযু উপকাৰ ॥
 নিদ্রাৰ মুকুত চাৰি ভাই যাজ্ঞসেনী ।
 এতিক্ষণে গৈয়া ভূমি দেখিবা আপুনি ॥ ৩৫৮২১
 এহিবুলি যমবাজ দিলন্ত পাঞ্চিয়া ।
 বথত ভুলিয়া মই আনিলোহো লৈয়া ॥
 মেকপথে ভ্রাতৃ ভাৰ্য্যা পাইলন্ত আশ্বিয়া ।
 নৃপতিক ধবিলন্ত বথত উঠিয়া ॥ ৩৫৮২২
 আত্মান্তবে কথা যত কহিলা সমস্ত ।
 ভোজ্য কৰিলো সবে পৰমাম তাত ॥
 পাচে বুলিলন্ত মোক যুধিষ্ঠিৰ বায় ।
 মেকমূলে থৈয়া মোক বথে সমে ধাই ॥ ৩৫৮২৩

বাজাৰি বচনে বধ মেকমূলে নিয়া ।
 কৃষ্ণ আক পাঞ্চ ভ্রাতৃ আসিলোহো থৈয়া ॥
 তোমাক কহিবে বুলি আছে ধমঞ্জয় ।
 কৃষ্ণক নাপাওঁ মানে থাকিবো ইঠাৰ ॥ ৩৫৮২৪

গঞ্চ-পাণ্ডবৰ দেবাক ভূষণ গ্রহণ

এহি বুলি মাতলিয়ে নিজমে বহিলা ।
 চিত্রসেন গন্ধৰ্বক ইন্দ্রে জাতি মিলা ॥
 শুন চিত্রসেন তই বচন আমাৰ ।
 মেকৰ মূলক তই চলিয়া সত্ৰ ॥ ৩৫৮২৫
 পাণ্ডবৰ পাঞ্চোভাই দ্রৌপদী সহিতে ।
 অসন্তোষ মনে আসি আছয় তাহাতে ॥
 বসন ভূষণ আৰো নানা অলঙ্কাৰ ।
 পৰমাম পঞ্চায়ুত ভোজন সম্ভাৰ ॥ ৩৫৮২৬
 কৃষ্ণ মিত্র আসে মানে থাকিব তাহাতে ।
 এহিমব দ্রব্য বস্ত্ৰ দিবা ভালমতে ॥
 আহা খোৱা কৰি তুমি থাকিবা সত্ৰতে ।
 থাকিবাব থান দিবা মোহোৰ গৃহতে ॥ ৩৫৮২৭
 চিত্রসেনে আমি পাচে ইন্দ্র চরণ ।
 সমস্তকে লৈয়া দ্রুতে কহিলা গমন ॥
 কতোক্ষণ মানে গৈয়া পাইলা মেকমূল ।
 দেখিলন্ত গৈয়া পাচে পাণ্ডবসকল ॥ ৩৫৮২৮
 পাঞ্চো ভাইক আশ্বাসিলা মহা বজ্জনে ।
 বসন ভূষণ নিয়া দিলা জন্মে জন্মে ॥
 যুধিষ্ঠিৰে বোলে আত নাহি প্রয়োজন ।
 কৃষ্ণৰ চরণ মাথো মোহোৰ বাক্সন ॥ ৩৫৮২৯
 চিত্রসেনে বোলে শুনা আমাৰ বচন ।
 ইন্দ্র বচন বাধি কৰা পৰিধান ॥
 এহিথানে ত্ৰৈত-কৰ্ম্ম একো নাহিকর ।
 বাকলি বসন আত গুচাইবে লাগয় ॥ ৩৫৮৩০
 চিত্রসেন গন্ধৰ্বক শুনিয়া বচন ।
 সবাৰে গুচাইলা পাচে বাকলি বসন ॥
 দেহতাৰ পাঞ্চ বস্ত্ৰ কৰি পৰিধান ।
 পৰমাম পঞ্চায়ুত কহিলা ভোজন ॥ ৩৫৮৩১

ইন্দ্রৰ গৃহত নিয়া ধৈয়া চিত্তসেন ।
 অৰ্জুনক বোলে সখি শুনিয়ো বচন ॥
 তুমিসঙ্গে বঙ্গে ঢঙ্গে পঞ্চাশ মৎসৰ ।
 দেখিয়া আছোহো মই মুক্তি আনন্দৰ ॥ ৩৫৮৩২
 তোমাৰ বিমন দেখি লোমহৰ্ষ মন ।
 মোহোৰ শপত সখি ত্যোক প্ৰসন্ন ॥
 ধনজয়ে বোলে শুনা গন্ধৰ্বৰ বায় ।
 কৃষ্ণক নেদেখি মোৰ দণ্ডে যুগ যায় ॥ ৩৫৮৩৩
 চিত্তসেনে বোলে মই কবিলো বিদায় ।
 ইন্দ্রৰ আজ্ঞাত পুনু আসিবো ইঠাই ॥
 এহি বুলি চিত্তসেনে গৃহে চলি গৈলা ।
 দেবযোগ্য অলঙ্কাৰ দ্রৌপদী পিন্ধিলা ॥ ৩৫৮৩৪
 দেবাজ বসন পৰিধান কৰি তাত ।
 অৰ্জুনৰ সঙ্গ দেবী তিলেকো নেবস্ত ॥
 পূৰ্বত কৰিয়া স্নেহ ভৈলা দশগুণ ।
 দ্রৌপদীকো বেচি দায়া কৰন্তু অৰ্জুন ॥ ৩৫৮৩৫
 জন্মেজয়ে বোলে গুণ সংশয় মনত ।
 চাৰিতো কৰিয়া দায়া কিয় অৰ্জুনত ॥
 অৰ্জুনৰ দায়া কিয় বাঢ়িল দেবীত ।
 কহিয়োক মুনি মোৰ শাস্ত হোক চিত্ত ॥ ৩৫৮৩৬
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো জন্মেজয় ।
 পাৰ্বতী সহিতে বসি মহেশ আছয় ॥
 কটিত বাঘৰ ছাল সৰ্ব্ব অলঙ্কাৰ ।
 ভয় বিভূষিত গাৱে মাথে জটাভাৰ ॥ ৩৫৮৩৭
 নানাবিধ অলঙ্কাৰ গাৱত দেবীৰ ।
 গৌৰাজ বদনী দেবী ৰূপে চমৎকাৰ ॥
 এহিমতে ছয়োজন বসিয়া আছয় ।
 গোলোকৰ নাথ কৃষ্ণ গৈলা সেহি ঠাই ॥ ৩৫৮৩৮
 বজ্ৰিণ যে অলঙ্কাৰ শোভে কলেৱৰ ।
 কোটি চন্দ্ৰসম কাস্তি প্ৰকাশে প্ৰভুৰ ॥
 দেখি হৰে পান্থ অৰ্ধে পূজিলা যতনে ।
 বৈলাইলন্ত নিয়া পাচে সুৰ্য আসনে ॥ ৩৫৮৩৯
 কৃতাজলি কৰি আগে বুলিলা বচন ।
 মোৰ ঋণে কিবা কাৰ্য্যে আইলা ভগৱান ॥

কৃষ্ণে বোলে শুনিয়োক দেৱ শূলপাণি ।
 আগম কৰিয়া মোক চাকিয়ো আপুনি ॥ ৩৫৮৪০
 হৰে বোলে কেনে বাক্য কহিলা আমাক ।
 অমোচন পাপে আসি গাৱে লাগিবেক ॥
 কৃষ্ণে বোলে পাপ ভাব কৰিবো নিবাৰ ।
 সকল দেৱৰ পূজা কৰিবো প্ৰচাৰ ॥ ৩৫৮৪১
 হৰে বোলে তব আজ্ঞা কৰিবাক লাগে ।
 যেহিকি নহোক ইটো কৰ্ম্ম মোৰ ভাগে ॥
 কিন্তু মই পৃথিৱীত অৱতাৰ ধৰি ।
 তিনিগোটা মন্ত কৰি পূজিবোহো হৰি ॥ ৩৫৮৪২

পঞ্চ-পাণ্ডৱ আৰু দ্রৌপদীৰ পূৰ্ব জন্ম কথন

এহিমতে বোলা বুলি কৰি ছয়োজন ।
 পৰম আনন্দে বসি আছে সেহি স্থান ॥
 পাৰ্বতী কৃষ্ণৰ ৰূপ সুন্দৰ দেখিয়া ।
 মনে দেখি ধৰিবাক খোজে তাক গৈয়া ॥ ৩৫৮৪৩
 বুজিলন্ত হৰে পাচে পাৰ্বতীৰ মন ।
 দেৱীক চাহিয়া হৰে বুলিলা বচন ॥
 ত্ৰৈলোক্যৰ নাথ কৃষ্ণ সমস্তৰ পতি ।
 ইহাঙ্ক ভজিলে তুমি নাভাগাহা সতী ॥ ৩৫৮৪৪
 স্বামীৰ বচন শুনি বৰ লজ্জা পাই ।
 শুনিয়োক হৰি কহো মোৰ অভিপ্ৰায় ॥
 কামধেনু শাপ দিয়া আছে মোক খঙ্গে ।
 মই বোলো পাঞ্চ বৃষ ক্ৰীড়ে লৈয়া সঙ্গে ॥ ৩৫৮৪৫
 মোক বোলে পাঞ্চ স্বামী তোৰ হোক আই ।
 আৰু জানি গৈয়া পাঞ্চজন হোৱা যায় ॥
 হেন শুনি কৃষ্ণ পাচে বুলিলা বচন ।
 কুককুলে হব যাই হৈব চাৰিজন ॥ ৩৫৮৪৬
 একজন হৈয়া মই তাহান সন্তত ।
 ভাব হৰিবোহো আমি ষাপৰ যুগত ॥
 তুমিয়ো জন্মিবা গৈয়া যজ্ঞৰ বহ্নিত ।
 বাধাচক্ৰ কৰাইবাহা কৈয়া দ্রৌপদক ॥ ৩৫৮৪৭
 কেৱে নপাবিব তাৰ মৎস্ত ভেদিবাক ।
 মই গৈয়া মৎস্ত ভেদি আনিবো তোমাক ॥

বিবাহ কৰাইবো পাৰ্কে তোমাক হৰিয়ে ।
 কামধেনু শাপ আৰো তোমা অভিলাষে ॥ ৩৫৮৪৮
 এহি বুলি কৃষ্ণদেৱে গন্ধুত চৰি ।
 প্ৰবেশিলা গৈয়া পাচে গোলোক নগৰী ॥
 পাচে দ্বাপবত আসি পাণ্ডৱ গৃহত ।
 সদাশিৱ জানিবাৰা চাৰিয়ে। সাক্ষাত ॥ ৩৫৮৪৯
 যুধিষ্ঠিৰ ভীম সহদেৱ যে নকুল ।
 নিজস্বামী তাৰা নোহে মৎস্য নেভেদিল ॥
 জানিবা অৰ্জুন কৃষ্ণ মৎস্য ভেদিলন্ত ।
 দ্ৰৌপদী পাৰ্ৱতী দেৱী জানা স্বৰূপত ॥ ৩৫৮৫০
 যিহেতু পূৰ্বত চিত্ত হৈয়াছে দেৱীৰ ।
 সেহিহেতু অৰ্জুনত স্নেহ ভৈলা বৰ ॥
 সংশয় নকৰা আত ইকথা থাকোক ।
 যেনমতে লয় ভৈলা তাক শুনিয়েক ॥ ৩৫৮৫১
 অৰ্জুনক এৰি কৃষ্ণ আছে গোলোকত ।
 সংহাৰৰ কাল ভৈল পৰিল মনত ॥
 বাধিকাক বোলে শুনা বচন যে প্ৰিয়া ।
 পাষাণ সদৃশ দেখা আমাৰাৰ হিয়া ॥ ৩৫৮৫২
 প্ৰাণতো অধিক মোৰ সখি ধনঞ্জয় ।
 তাহাক এৰিয়া মই আছো এহি ঠাই ॥
 অৰ্জুনক এৰি মই হইয়া আছো ন্যূন ।
 ছয়ো এক ভৈলে জানা তৰোহো আপুন ॥ ৩৫৮৫৩
 এহি বুলি বাধিকা বিনোদ সঙ্গে লৈয়া ।
 গন্ধুৰ স্কন্ধে পাচে আৰোহণ হৈয়া ॥
 কৈলাশ শিখৰে পাচে উপস্থিত হৈয়া ।
 ডাক দিয়া বোলে হব লোৱা সঙ্গে জায়া ॥ ৩৫৮৫৪
 মেকমূলে আসি আছে পাণ্ডৱ সকল ।
 ইহাক সামৰি আনা আসোক সকল ॥
 কৃষ্ণৰ বচনে হৰে গৈয়া এতিপ্ৰণে ।
 পাৰ্ৱতী সহিতে উঠি বৃষভৰ জানে ॥ ৩৫৮৫৫
 কৃষ্ণসমে লগে পাচে কৰিলা গমন ।
 যুহুৰ্ত্তেকে পাইলা গৈয়া মেকৰ যে স্থান ॥
 ডাক দিয়া কৃষ্ণে বোলে মেকমূল পাই ।
 কৈত আহা ধনঞ্জয় প্ৰাণৰ ভয়াই ॥ ৩৫৮৫৬

পাৰ্ৱতীৰ বাঞ্চা আৰু ভাব হৰণৰ ।
 এহিমতে হৈয়া আছো ছয়ো অৱতাৰ ॥
 মায়ায়ে মোহিত কৰি আছো ছয়জন ।
 তাতেসে মানুষ বুলি মানি আছা মন ॥ ৩৫৮৫৭
 কৃষ্ণৰ বচনচয় শুনিলা অৰ্জুন ।
 জীলো জীলো বুলি লবিলন্ত তেতিক্ষণ ॥
 পাচত লবিলা চাৰি ভাই যাজ্ঞসেনী ।
 সবেয়ো দেখিলা গৈয়া পাচে চক্ৰপাণি ॥ ৩৫৮৫৮
 শ্ৰামবৰ্ণ কলেৱৰ স্তম্ভৰ শৰীৰ ।
 জিকিমিকি কৰে অঙ্গ নানা অলঙ্কাৰ ॥
 বৃষভ উপৰে দেখিলন্ত মহেশ্বৰ ।
 ধৱল ফটিক সম ছলে কলেৱৰ ॥ ৩৫৮৫৯
 গোঁৱাঙ্গ বদনী দেৱী সঙ্গত তাহান ।
 প্ৰত্যেকে দেখিলা গৈয়া এহি তিনিজন ॥
 দ্ৰৌপদী সহিতে পাচে গৈয়া পাৰ্কেভাই ।
 কৃষ্ণৰ পাৱত পৰি ক্ৰন্দন কৰয় ॥ ৩৫৮৬০
 ধনঞ্জয়ে বোলে মোক তীৰ্থক পাঞ্চিয়া ।
 একেশ্বৰ কৰি কিয় আসিলা এৰিয়া ॥
 স্বপ্ন দেখি দ্ৰুতে খেদি গৈলো দ্বাৰকাক ।
 সকলে কহিল বাৰ্তা সাবধি দাকক ॥ ৩৫৮৬১
 বাসা কৰি গৃহ সাজি ভীৰে প্ৰাক্ত কৰি ।
 সমস্তকে লৈয়া চলিলোহো আগধৰি ॥
 ইন্দ্ৰপ্ৰস্থ নগৰৰ পাচে সমীপত ।
 গোপকপ ধৰি ভূমি ওলাইলা তাহাত ॥ ৩৫৮৬২
 মোক চিনা নিদি ভূমি পাতিলাহা ৰণ ।
 নশিৰাক খুজিলোহা তিনিয়ো ছুবন ॥
 ব্ৰহ্মাৰ বচনে মই তোমাক জানিয়া ।
 তোমাক চিন্তিয়া তাত শৰ নামাৰিয়া ॥ ৩৫৮৬৩
 বধ সমে দূৰ কৰি মোহোক পেলাই ।
 বোড়শ হাজাৰ ৰক্ষা আনিলাহা যাই ॥
 এহিমতে কান্দি কান্দি কহন্ত কৃষ্ণত ।
 কৃষ্ণে জানিলন্ত শোক পাইয়াছে অশ্রুত ॥ ৩৫৮৬৪

শ্রীকৃষ্ণ ককণাৎ মায়া নিবাষণ আৰু শ্রীকৃষ্ণ-হৰত

পঞ্চ-পাণ্ডৱ লীন প্ৰাপ্তি

মায়া দূৰ কৰি দিওঁ জানোক সকল ।
 তেবেসে গুচয় ইটো ইসব বিকল ॥
 এহি বুলি কৃষ্ণদেৱে বুলিলা বচন ।
 শুনা যুধিষ্ঠিৰ হেৰা শুনা ভীমসেন ॥ ৩৫৮৬৫
 শুনা যাজ্ঞসেনী শুনা যৱজ্ঞা দুই ভাই ।
 শুনা ধনঞ্জয় ভূমি মোৰ নিজকায় ॥
 গুচাইলো বৈষ্ণৱী মায়া ছয়োৰো এথনে ।
 ভূমিসব কোন মনে চাহিয়ো আপুনে ॥ ৩৫৮৬৬
 যেখনে গুচিলা চিন্তা সকলে জানিলা ।
 শিৱ কৃষ্ণ গৈয়া আমি কৰিলোহো লীলা ॥
 যুধিষ্ঠিৰ নকুল যে ভীম সহদেৱ ।
 চাৰিও জানিলা মনে নিজে মহাদেৱ ॥ ৩৫৮৬৭
 দ্রৌপদী জানিলা মনে মইসে পাৰ্শ্বতী ।
 কৃষ্ণ বুলি ধনঞ্জয় জানিলা সম্প্ৰতি ॥
 পাচে কৃষ্ণ অৰ্জ্জুনক সাৱটিয়া ধৰি ।
 হৰ বিষ্ণু হৰ বিষ্ণু বুলিলন্ত হৰি ॥ ৩৫৮৬৮
 বদৰিকাশ্ৰমে মই হৈয়া দুয়োজন ।
 তপ কৰি নাম লৈলো নৰনাৰায়ণ ॥
 সম্প্ৰতি ভূমিত আসি কৃষ্ণাৰ্জ্জুন হৈয়া ।
 পৃথিৱীৰ মহাভাৱ হৰিলো এতিয়া ॥ ৩৫৮৬৯
 পাৰ্শ্বতীৰ মনোবধ কৰিলো পূৰণ ।
 সকলে সম্পূৰ্ণ কাৰ্য্য হৈলা ত্ৰিভুবন ॥
 এহিবুলি অৰ্জ্জুনক হাতে দুয়ো ধৰি ।
 সাৱটি ধৰন্তে একজন ভৈলা হৰি ॥ ৩৫৮৭০
 হেন দেখি হৰে পাচে চতুৰ্ভূজ হৈয়া ।
 চাৰিহাতে চাৰিকো যে সাৱটি ধৰিয়া ॥
 যোগেশ্বৰ ভগৱন্ত দেৱ ত্ৰিনয়ন ।
 চাৰিকো সামৰি পাচে কৈলা একজন ॥ ৩৫৮৭১
 দ্রৌপদী বোলন্ত মনে মইসে প্ৰধান ।
 নিজকপ ধৰো মই পূৰ্বৰ সমান ॥
 এহি বুলি ভৈলা দেৱী গোবাল বদনী ।
 সৰ্ব্ব অঙ্গ সমে তসু কমল নয়নী ॥ ৩৫৮৭২

শিৱৰ সঙ্গত আছিলন্ত যিয়ো জন ।
 বৃষভৰ পৰা নামিলন্ত তেতিয়া ॥
 দুয়ো ধৰা ধৰি কৰি আনন্দিত মনে ।
 একজনী হৈয়া নমে শিৱৰ চৰণে ॥ ৩৫৮৭৩
 লাম্ব দিয়া উঠিলেক বৃষভ উপৰ ।
 হৰক সমুখি হৰি দিলন্ত উত্তৰ ॥
 পাৰ্শ্বতী সহিতে চলা কৈলাশ উপৰ ।
 আমিহো চলোহো হেৰা স্থানে আপুনাৰ ॥ ৩৫৮৭৪
 এহি বুলি কৃষ্ণদেৱে বুলিলা বচনে ।
 সভাৰ্য্যে চলিলা হৰে বৃষভৰ যানে ॥
 বৈশম্পায়ন বদতি শুনিয়ো নৰেশ্বৰ ।
 তোমাৰ প্ৰপিতামহ সাক্ষাতে ঈশ্বৰ ॥ ৩৫৮৭৫
 প্ৰপিতামহী ভৈলা সম্পূৰ্ণে পাৰ্শ্বতী ।
 এহিমানে শেষ পৰ্বৰ ভৈলা সমাপতি ॥

গ্ৰন্থকাৰৰ পৰিচয়

শুনিয়োক সভাসদ কেদিন জীৱন ।
 সম্বৰে ভজিয়ো সবে কৃষ্ণৰ চৰণ ॥ ৩৫৮৭৬
 ভাগৱত সমে শীৰ্য্য নানা সৰ্বোচ্চাৰ ।
 ভাৰতৰ শেষ সমে বচিলো পয়াৰ ॥
 গুৰু চৰণ দুই সাৱটি ধৰিয়া ।
 যুত্মতি শিষ্য হৈয়া আছোহো বচিয়া ॥ ৩৫৮৭৭
 স্বভাৱে দায়াৰ পাত্ৰ হোৱে শিশুজন ।
 আকে জানি দায়া মোক কৰা সাধুজন ॥
 প্ৰাগজ্যোতিষপুৰত আমি থাকি অগ্ৰয়াসে ।
 ৰাজাৰ আদেশে বচো ভাৰত হৰবে ॥ ৩৫৮৭৮
 তান মনোবধ সিদ্ধি হোক সৰ্বদায় ।
 সবে কৰ্ম্মফল হোক ব্ৰহ্মপদে ঠাই ॥
 যাবত থাকয় ভূমি তাতে বশচয় ।
 মোক আশীৰ্বাদে সদা থাকোক নিশ্চয় ॥ ৩৫৮৭৯
 মধু মাসি শনিবাৰে দুই ঘটি ৰাতি ।
 ৰাম কৰ মুনি চক্ৰে শাকে সমাপতি ॥
 ভৰদ্বাজ কূলে জন্ম ধৰিয়া কলিত ।
 শাস্ত্ৰচয় নজানিয়া নভৈলো পণ্ডিত ॥ ৩৫৮৮০

কেবলে কৃষ্ণৰ পাৰে কৰি আছে আশা ।
 আন এক মোৰ মনে নাহিকে ভাবনা ॥
 কৃষ্ণ পিতা মাতা বন্ধু জগত, আধাৰ ।
 হেনয় কৃপালু কৃষ্ণ জগতৰে সাৰ ॥ ৩৫৮৮১
 কৃষ্ণেৰে বাখিলা আছে সবাবে জীৱন ।
 যেন বায়ু অবিহনে সবাবে জীৱন ॥
 এতেকতে তযু পাৱ কৰি আছে সাৰ ।
 সংসাৰ সাগৰে প্ৰভু কৰিবাহা পাৱ ॥ ৩৫৮৮২

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ পৰিমাৰ নুহিকে বিস্তৰ ।
 ছুটি গুটি ভাই আছে সজত আশাৰ ॥
 মোত পৰে চুখী নাহি কেহো পৃথিৱীতে ।
 উৰেয়া পুৰক মোক নিয়া অচিৰতে ॥ ৩৫৮৮৩
 এহি বাঞ্চা কৰি আছে তযু চৰণত ।
 উৰেয়াৰ স্থানে যেন কৰা উপনীত ॥
 দ্বিজ পৃথুৰামে বোলে মোৰ এহি কাম ।
 শোকে উদ্ধাৰিলা লৈয়ো কৃষ্ণ ৰাম নাম ॥ ৩৫৮৮৪

অৰ্গাবোধণ পৰ্ব সমাপ্ত